Regeringens proposition 2019/20:1

Budgetpropositionen för 2020

Förslag till statens budget för 2020, finansplan och skattefrågor

Regeringens proposition 2019/20:1

Budgetpropositionen för 2020

Regeringen överlämnar härmed enligt 9 kap. 2 § regeringsformen budgetpropositionen för 2020.

Stockholm den 13 september 2019

Stefan Löfven

Per Bolund
(Finansdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Budgetpropositionen innehåller regeringens förslag till statens budget för 2020 samt de övriga förslag och bedömningar som följer av riksdagsordningen och budgetlagen (2011:203).

Översikt av innehåll i volym 1

Volym 1a

1 Finansplan
2 Förslag till riksdagsbeslut
3 Lagförslag, utom skattefrågor
4 Den makroekonomiska utvecklingen
5 De budgetpolitiska målen
6 Inkomster
7 Utgifter
8 Den offentliga sektorns finanser, statens budgetsaldo och statsskulden
9 Statens investeringar och finansiella befogenheter
10 Granskning och ekonomisk styrning

Bilagor 1–3

Volym 1b

11 Lagförslag, skattefrågor
12 Skattefrågor

Bilagor 4–8

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 9

Diagramförteckning ... 12

Sammanställning av förslag till statens budget för 2020 ... 16

1 Finansplan ... 21
- 1.1 Inledning ... 21
- 1.2 Utsikter för svensk ekonomi ... 26
- 1.3 Uppföljning av de finanspolitiska målen ... 29
- 1.4 Förändringar på utgiftssidan ... 30
- 1.5 Förändringar på skattesidan ... 36
- 1.6 Ekonomiska effekter av regeringens politik ... 37

2 Förslag till riksdagsbeslut ... 43

3 Lagförslag, utom skattefrågor ... 47

4 Den makroekonomiska utvecklingen ... 51
- 4.1 Tillväxtutsikterna i omvärlden 2019 och 2020 ... 52
- 4.2 Tillväxtutsikterna för Sverige 2019 och 2020 ... 55
- 4.3 Utvecklingen 2021 och 2022 ... 59
- 4.4 Osäkerhet i prognosen ... 60
- 4.5 Alternativa scenarier ... 63
- 4.6 Prognosrevideringar ... 65
- 4.7 Utvecklingen enligt andra bedömare ... 66

5 De budgetpolitiska målen ... 69
- 5.1 Uppföljning av målet för det finansiella sparandet ... 70
- 5.2 Utgiftstaket – uppföljning, tekniska justeringar och förslag ... 70
- 5.3 Uppföljning av det kommunala balanskravet ... 74
- 5.4 Uppföljning av målen i stabilitets- och tillväxtpakten ... 75
- 5.5 Finanspolitikens långsiktiga hållbarhet ... 75

6 Inkomster ... 81
- 6.1 Offentliga sektorns skatteintäkter ... 81
- 6.2 Inkomster i statens budget ... 90
- 6.3 Jämförelse med 2019 års ekonomiska vårproposition och uppföljning av statens budget för 2018 och 2019 ... 93
- 6.4 Förslag som ligger till grund för beräkningen av statens övriga inkomster ... 97

7 Utgifter 101
7.1 Utgiftsramar för 2020 102
7.2 Preliminära utgiftsramar för 2021 och 2022 104
7.3 Utvecklingen av de takbegränsade utgifterna över tid 106
7.4 Förändring av de takbegränsade utgifterna sedan 2019 års ekonomiska vårproposition 116
7.5 Uppföljning av utgifterna i statens budget och takbegränsade utgifter 2019 124
7.6 Uppdaterad metod för pris- och löneomräkning på försvarsområdet 126

8 Den offentliga sektorns finanser, statens budgetsaldo och statsskulden 131
8.1 Effekterna av regeringens politik på de offentliga finanserna sedan 2019 års ekonomiska vårproposition 132
8.2 Den offentliga sektorns finanser 133
8.3 Statens finanser 137
8.4 Ålderspensionssystemets finanser 140
8.5 Kommunsektorns finanser 141
8.6 Nettoförmögenheten och skuldutvecklingen 146
8.7 Finansiellt sparande enligt olika bedömare 150
8.8 Uppföljning av offentliga sektorns finanser 151

9 Statens investeringar och finansiella befogenheter 157
Sammanfattning 157
9.1 En samlad investeringsplan för staten 157
9.2 Finansiering av anläggningstillgångar och rörelsekapital i statens verksamhet 160
9.3 Låneramar för samhällsinvesteringar och övriga kontokrediter 164
9.4 Statlig utlåning 165
9.5 Statliga garantier 166
9.6 Beställningsbemyndiganden 167
9.7 Bemyndigande att överskrida anslag 169

10 Granskning och ekonomisk styrning 173
10.1 Den europeiska terminen och EU:s rekommendationer till Sverige 173
10.2 Finanspolitiska rådets bedömningar 177
10.3 Riksrevisionens granskning av årsredovisningen för staten 2018 179
10.4 Utvecklingen av den ekonomiska styrningen 179

11 Lagförslag, skattefrågor 185
11.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam 185
11.2 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) 187

12 Skattefrågor 195
Skatt på arbetsinkomster – förvärvsinkomstbeskattning 196
12.1 Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt) 196
12.1.1 Ärendet och dess beredning 196
12.1.2 Bakgrund och gällande rätt 196
12.1.3 Avskaffad övre skiktgräns (s.k. värnskatt) 196
12.1.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 197

12.1.5 Konsekvensanalys ... 197
12.2 Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år ... 199
12.2.1 Ärendet och dess beredning ... 199
12.2.2 Tidigare skattesänkningar för personer över 65 år genom ett förhöjt grundavdrag ... 199
12.2.3 Det förhöjda grundavdraget förstärks ... 200
12.2.4 Konsekvensanalys ... 202
12.3 Krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag ... 206
12.3.1 Ärendet och dess beredning ... 206
12.3.2 Skattereduktion för hushållsarbete ... 206
12.3.3 Ett krav på elektronisk betalning införs för rätt till rut- och rotavdrag ... 208
12.3.4 Undantag från kravet på elektronisk betalning ... 211
12.3.5 Personuppgiftsbehandlingen ... 212
12.3.6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 213
12.3.7 Konsekvensanalys ... 214
12.4 Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringar och skattereduktion för allmän pensionsavgift ... 215
12.4.1 Ärendet och dess beredning ... 215
12.4.2 Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringsavgifter ... 215
12.4.3 Kravet på att omfattas av en annan medlemsstats lagstiftning om social trygghet tas bort ... 216
12.4.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 217
12.4.5 Skattereduktion för allmän pensionsavgift vid inkomst av annat förvärvsarbete ... 217
12.4.6 Skattereduktion endast för betald allmän pensionsavgift vid inkomst av annat förvärvsarbete ... 218
12.4.7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 219
12.4.8 Konsekvenser ... 220
12.5 Skattereduktion för boende i kommuner som i sin helhet ingår i stödområde A eller B ... 222
12.6 Sänkt skatt på jobb och företagande som en del av en grön skatteväxling ... 222
12.7 Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige ... 222

Skatt på arbetsinkomster – socialavgifter m.m. ... 223
12.8 Ingångsavdrag ... 223
12.9 Förstärkt nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling ... 223

Skatt på kapitalägande – kapital- och egendomsskatter ... 224
12.10 Ett system för anstånd med betalning av kupongskatt i vissa fall ... 224
12.11 Höjt tak för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad ... 225

Skatt på kapitalägande – företagsskatter ... 225
12.12 Skatt på finanssektorn ... 225

Skatt på konsumtion m.m. – energi- och miljöskatter ... 226
12.13 Skatt på avfallsförbränning ... 226
12.14 Justerad skatt på drivmedel ... 226

Skatt på konsumtion m.m. – övriga punktskatter ... 227

12.15 Sänkt reklamskatt 227
12.15.1 Ärendet och dess beredning 227
12.15.2 Successivt avskaffande av reklamskatten 228
12.15.3 Gällande rätt 229
12.15.4 Sänkt reklamskatt 2020 229
12.15.5 Konsekvensanalys 230
12.16 Skatt på plastbärkassar 231
12.17 Utökad beskattning av utländska säljare avseende kemikalieskatt 232
12.18 Konsekvenser av obeskattad tobak 232
Skatt på konsumtion m.m. – mervärdesskatt 233
12.19 E-handelspaketet för mervärdesskatt 233
Övriga skattefrågor 233
12.20 Övriga åtgärder inom skatteförfarandet 233
12.21 Det internationella arbetet för att motverka skatteundandragande 234
12.22 Tillkännagivande om ändringar av skatte- och avgiftsregler i rambeslutet för statens budget 2019 236
12.23 Utvärdering av utjämningsordningen med Danmark 236
12.24 Offentligfinansiella effekter – en sammanfattning 237
12.25 Författningskommentar 239
12.25.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam 239
12.25.2 Förslaget till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) 239

Bilagor

Bilaga 1 Specifikation av budgetens utgifter och inkomster 2020
Bilaga 2 Tabellsamling makroekonomisk utveckling och offentliga finanser
Bilaga 3 Ekonomisk jämställdhet
Bilaga 4 Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt)
Bilaga 5 Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år
Bilaga 6 Krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag
Bilaga 7 Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringar och skattereduktion för allmän pensionsavgift
Bilaga 8 Sänkt reklamskatt

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 september 2019

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Reformer och finansiering i budgetpropositionen för 2020	23
Tabell 1.2	Redan aviserade större anslagshöjningar	25
Tabell 1.3	Makroekonomiska nyckeltal	27
Tabell 1.4	Den offentliga sektorns finanser	28
Tabell 1.5	Utgiftstakets nivåer	30
Tabell 1.6	Långsiktiga effekter på arbetade timmar, sysselsättning och arbetslöshet	37
Tabell 4.1	Nyckeltal	54
Tabell 4.2	Nyckeltal	54
Tabell 4.3	Arbetsmarknadens utveckling	58
Tabell 4.4	Alternativa scenarier: 1 Svagare ekonomisk utveckling i omvärlden och 2 Starkare ekonomisk utveckling i omvärlden	64
Tabell 4.5	Jämförelse mellan regeringens prognoser	65
Tabell 4.6	Jämförelse mellan olika bedömares prognoser	66
Tabell 5.1	Finansiellt sparande i den offentliga sektorn samt indikatorer för avstämning mot målet för det finansiella sparandet	70
Tabell 5.2	Ursprungligt och faktiskt utgiftstak	71
Tabell 5.3	Tekniska justeringar av utgiftstakets nivå	72
Tabell 5.4	Utgiftstak och takbegränsade utgifter	73
Tabell 5.5	Nyckeltal för uppföljning av stabilitets- och tillväxtpaktens förebyggande del	75
Tabell 5.6	Finanspolitiska nyckeltal	76
Tabell 5.7	Indikatorer på finanspolitikens långsiktiga hållbarhet	76
Tabell 6.1	Effekten på den offentliga sektorns totala skatteintäkter av förändrad åldersgräns för pension	82
Tabell 6.2	Offentliga sektorns skatteintäkter och inkomsterna i statens budget	83
Tabell 6.3	Skattekvot	84
Tabell 6.4	Skatt på arbete	85
Tabell 6.5	Faktisk och underliggande utveckling av kommunernas skatteunderlag	86
Tabell 6.6	Skattereduktioner	86
Tabell 6.7	Fastighetsskatt och kommunal fastighetsavgift	88
Tabell 6.8	Skatt på konsumtion och insatsvaror	89
Tabell 6.9	Effekt på inkomster av statens verksamhet av avgiftsjustering för prövning av uppehålls- och arbetstillstånd	90
Tabell 6.10	Förändring av totala skatteintäkter till följd av regeländringar	92
Tabell 6.11	Antaganden i skatteprognoserna och förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition	94
Tabell 6.12	Övriga inkomster, aktuell prognos jämfört med 2019 års vårproposition	95

Tabell 6.13 Aktuell prognos jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition, och statens budget för 2018 och 2019 96
Tabell 6.14 Övriga inkomster, utfall 2018 och prognos 2019, jämfört med statens budget för 2018 och 2019 97
Tabell 7.1 Utgifter under budgetens utgiftsområden och takbegränsade utgifter som andel av BNP 101
Tabell 7.2 Härledning av de sammanlagda utgiftsramarna 2020 102
Tabell 7.3 Utgiftsramar 2020 103
Tabell 7.4 Utgifter per utgiftsområde 2018–2022 105
Tabell 7.5 Förändringar av takbegränsade utgifter jämfört med det föregående året 106
Tabell 7.6 Förändring av takbegränsade utgifter till följd av tidigare beslutade och aviserade samt nu föreslagna och aviserade reformer, jämfört med det föregående året 109
Tabell 7.7 Förändring av utgifter till följd av pris- och löneomräkning, jämfört med det föregående året 110
Tabell 7.8 Omräkningsfaktorer i pris- och löneomräkningen av myndigheternas förvaltningsanslag 111
Tabell 7.9 Förändring av utgifter till följd av den makroekonomiska utvecklingen, jämfört med det föregående året 112
Tabell 7.10 Förändring av utgifter till följd av volym, jämfört med det föregående året 112
Tabell 7.11 Volymer inom olika transfereringssystem 114
Tabell 7.12 Helårsekvivalenter inom vissa transfereringssystem 115
Tabell 7.13 Förändring av utgifter till följd av övriga utgiftspåverkande faktorer, jämfört med det föregående året 116
Tabell 7.14 Förändringar av takbegränsade utgifter jämfört med bedömningen i 2019 års ekonomiska vårproposition 116
Tabell 7.15 Förändring av utgiftsramar och takbegränsade utgifter jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition 117
Tabell 7.16 Nu föreslagna och aviserade reformer 119
Tabell 7.17 Volymer inom olika transfereringssystem 2020–2022 124
Tabell 7.18 Utgifter 2019 125
Tabell 8.1 Budgeteffekter av föreslagna och aviserade åtgärder sedan 2019 års ekonomiska vårproposition 133
Tabell 8.2 Den konsoliderade offentliga sektorns finanser 134
Tabell 8.3 Den offentliga sektorns skatter och avgifter 134
Tabell 8.4 Den offentliga sektorns utgifter 135
Tabell 8.5 Indikatorer för impuls till efterfrågan 135
Tabell 8.6 Samlade budgeteffekter av tidigare beslut och nu aktuella förslag och aviseringar i förhållande till föregående år 136
Tabell 8.7 Statens inkomster och utgifter 137
Tabell 8.8 Statens finansiella sparande och budgetsaldo 137
Tabell 8.9 Statens budgetsaldo 139
Tabell 8.10 Ålderspensionssystemets inkomster och utgifter 140
Tabell 8.11 Ålderspensionssystemets avgiftsinkomster 141
Tabell 8.12 Inkomstindex, balanstal och följsamhetsindexering 141
Tabell 8.13 Kommunsektorns finanser 142
Tabell 8.14 Skatter och statsbidrag 143
Tabell 8.15 Den offentliga sektorns okonsoliderade tillgångar och skulder samt nettoförmögenhet 2018 147

Tabell 8.16 Den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet ... 148
Tabell 8.17 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld och bidrag till förändringen ... 149
Tabell 8.18 Statsskuldens förändring ... 150
Tabell 8.19 Bedömningar av finansiellt sparande ... 151
Tabell 8.20 Bedömningar av strukturellt sparande ... 151
Tabell 8.21 Offentliga sektorns inkomster och utgifter. Aktuell prognos och förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition ... 152
Tabell 8.22 Offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet. Aktuell prognos och förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition ... 152
Tabell 8.23 Kommunsektorns finanser. Förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition ... 153
Tabell 9.1 Investeringsplan för staten ... 158
Tabell 9.2 Utfall statens investeringar i anläggningstillgångar ... 159
Tabell 9.3 Låneramar för investeringar som används i statens egen verksamhet ... 161
Tabell 9.4 Räntekontokreditram för rörelsekapital i statens verksamhet ... 163
Tabell 9.5 Låneramar för samhällsinvesteringar och övriga kontokrediter ... 164
Tabell 9.6 Ramar för statlig utlåning under 2020, förslag i denna proposition ... 165
Tabell 9.7 Garantiramar 2020, förslag i denna proposition ... 166
Tabell 9.8 Sammanfattande redovisning av beställningsbemyndiganden för 2020 ... 168
Tabell 12.1 Förändring i skatt (kr/år) till följd av förslaget om avskaffad övre skiktgräns vid olika inkomster ... 198
Tabell 12.2 Förändring i skatt till följd av förslaget om ytterligare förhöjt grundavdrag för personer över 65 år, vid olika inkomster ... 203
Tabell 12.3 Skillnad i skatt mellan en person över 65 år med pensionsinkomst och en person under 65 år med arbetsinkomst, vid olika inkomster, vid gällande regler och enligt föreslagna regler ... 204
Tabell 12.4 Offentligfinansiella effekter av ändrade skatte- och avgiftsregler ... 238

Diagramförteckning

Diagram 1.1 Genomsnittlig effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper till följd av vissa reformer i budgetpropositionen för 2020 38
Diagram 1.2 Fördelning mellan olika inkomstgrupper och mellan kvinnor och män av medel som satsas på reformer av direkt skatt och transfereringar i budgetpropositionen för 2020 38
Diagram 1.3 Genomsnittlig effekt på utökad inkomst i olika inkomstgrupper till följd av vissa reformer i budgetpropositionen för 2020 38
Diagram 1.4 Genomsnittlig effekt på individuell utökad inkomst till följd av vissa reformer i budgetpropositionen för 2020 39
Diagram 4.1 Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin 52
Diagram 4.2 BNP och bidrag till BNP-tillväxten 55
Diagram 4.3 Påbörjade bostäder 55
Diagram 4.4 Sysselsättningsindikatorer 56
Diagram 4.5 Brist på arbetskraft 57
Diagram 4.6 Arbetslöshet 57
Diagram 4.7 Resursutnyttjandeindikatorer 58
Diagram 4.8 BNP-prognos med osäkerhetsintervall 66
Diagram 6.1 Totala skatteintäkter 82
Diagram 6.2 Skattekvot 84
Diagram 6.3 Arbetade timmar, timlön och lönesumma 85
Diagram 6.4 Transfereringsinkomster som andel av underlaget för skatt på arbete 85
Diagram 6.5 Hushållens kapitalvinster 87
Diagram 6.6 Skatt på företagsvinster 88
Diagram 6.7 Hushållens konsumtion, fasta bruttoinvesteringar och intäkter från mervärdesskatt 89
Diagram 7.1 Skillnad mellan utgiftsprognos för 2019 och ursprungligt anvisade medel för vissa utgiftsområden 126
Diagram 8.1 Den offentliga sektorns finansiella och strukturella sparande 133
Diagram 8.2 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter 133
Diagram 8.3 Statens budgetsaldo 138
Diagram 8.4 Inkomstindex och balansindex 141
Diagram 8.5 Lönesumma och kommunala skatteinkomster 143
Diagram 8.6 Konsumtionsutveckling motsvarande det demografiska behovet i kommunsektorn, modellberäkning 144
Diagram 8.7 Kommunala konsumtionsutgifter 144
Diagram 8.8 Kommunsektorns investeringar 145
Diagram 8.9 Kommunalt finansierad sysselsättning 146
Diagram 8.10 Kommunalt finansierad sysselsättning och arbetade timmar per 1 000 invånare 146
Diagram 8.11 Den offentliga sektorns nettoförmögenhet fördelad på sektorer 147
Diagram 8.12 Den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet 148

Diagram 8.13 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld 148
Diagram 8.14 De enskilda sektorernas bruttoskuld 149
Diagram 8.15 Statsskuldens utveckling 150
Diagram 9.1 Statens investeringar 159
Diagram 12.1 Förhöjda grundavdraget för personer över 65 år enligt gällande regler och föreslagna regler samt ordinarie grundavdrag 204
Diagram 12.2 Förändring av ekonomisk standard av den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på inkomstgrupper 204
Diagram 12.3 Förändring av ekonomisk standard av hela det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år, inklusive den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på inkomstgrupper 205
Diagram 12.4 Procentuell förändring av individuell disponibel inkomst för personer över 20 år av den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på kvinnor och män 205
Diagram 12.5 Procentuell förändring av individuell disponibel inkomst för personer över 20 år av hela det förhöjda grundavdraget, inklusive den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på kvinnor och män 206

Sammanställning av förslag till statens budget för 2020

Sammanställning av förslag till statens budget för 2020

Utgifter

Tusental kronor

Utgiftsområde 1	Rikets styrelse	15 131 274
Utgiftsområde 2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	17 390 191
Utgiftsområde 3	Skatt, tull och exekution	12 056 989
Utgiftsområde 4	Rättsväsendet	51 731 092
Utgiftsområde 5	Internationell samverkan	2 028 315
Utgiftsområde 6	Försvar och samhällets krisberedskap	64 799 753
Utgiftsområde 7	Internationellt bistånd	45 989 153
Utgiftsområde 8	Migration	11 446 213
Utgiftsområde 9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	84 167 142
Utgiftsområde 10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	95 705 843
Utgiftsområde 11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	36 542 396
Utgiftsområde 12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	101 430 320
Utgiftsområde 13	Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	10 065 663
Utgiftsområde 14	Arbetsmarknad och arbetsliv	77 164 287
Utgiftsområde 15	Studiestöd	25 508 400
Utgiftsområde 16	Utbildning och universitetsforskning	83 315 865
Utgiftsområde 17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 061 280
Utgiftsområde 18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	3 726 522
Utgiftsområde 19	Regional tillväxt	3 672 525
Utgiftsområde 20	Allmän miljö- och naturvård	12 571 183
Utgiftsområde 21	Energi	3 468 932
Utgiftsområde 22	Kommunikationer	61 295 946
Utgiftsområde 23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	19 790 236
Utgiftsområde 24	Näringsliv	7 263 863
Utgiftsområde 25	Allmänna bidrag till kommuner	128 417 572
Utgiftsområde 26	Statsskuldsräntor m.m.	29 655 200
Utgiftsområde 27	Avgiften till Europeiska unionen	41 989 649
Summa utgiftsområden		**1 062 385 804**
Minskning av anslagsbehållningar		-7 266 690
Summa utgifter		**1 055 119 114**

Riksgäldskontorets nettoutlåning	13 797 736
Kassamässig korrigering	278 004
Summa	**1 069 194 854**

Inkomster

Tusental kronor

Inkomsttyp 1000	Statens skatteinkomster	1 157 798 068
Inkomsttyp 2000	Inkomster av statens verksamhet	41 163 268
Inkomsttyp 3000	Inkomster av försåld egendom	5 000 000
Inkomsttyp 4000	Återbetalning av lån	656 524
Inkomsttyp 5000	Kalkylmässiga inkomster	16 009 000
Inkomsttyp 6000	Bidrag m.m. från EU	13 715 886
Inkomsttyp 7000	Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-118 234 940
Inkomsttyp 8000	Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	0
Summa inkomster		**1 116 107 806**

Beräknat lånebehov	-46 912 952
Summa	**1 069 194 854**

1

Finansplan

1 Finansplan

1.1 Inledning

Sverige ska vara ett samhälle präglat av frihet, gemenskap, sammanhållning och respekt för den enskilda människans vägval. I en föränderlig tid leds Sverige nu av ett brett samarbete som med handlingskraft och långsiktighet, med januariavtalet som grund, tar sig an samhällsproblem som arbetslöshet, klimatförändringar, växande behov i välfärden, klyftan mellan stad och land, bristande integration, kunskapsresultaten i skolan och brottslighet.

Efter några år med hög tillväxt sker nu en avmattning i världsekonomin och i Sverige, även om resursutnyttjandet i svensk ekonomi fortsatt är högre än normalt. Samtidigt har flera av de risker i omvärlden som uppmärksammats under de senaste åren ökat. Det gäller exempelvis risken för en upptrappad handelskonflikt mellan USA och Kina och för att Storbritannien lämnar EU utan avtal.

Sverige står väl rustat. Ordning och reda råder i de offentliga finanserna och statsskuldskvoten är den lägsta sedan 1977. Sysselsättningsgraden är på höga nivåer och andelen människor som försörjs av socialförsäkringar och annan inkomsttrygghet är låg.

Starka offentliga finanser gör att Sverige både kan möta den ekonomiska avmattningen och bedriva en reformpolitik för att lösa samhällsproblemen.

Överenskommelsen om det finanspolitiska ramverket ska värnas för att säkerställa långsiktigt hållbara offentliga finanser.

Fler ska komma i arbete och ta del av den frihet som kommer med jobb och egen inkomst. Vårt välstånd ska tryggas med en hög sysselsättning bland både kvinnor och män, starka drivkrafter att arbeta, och bättre förutsättningar för företagande, innovation, export och jobbskapande, och med ett hållbart nyttjande av våra naturresurser. Utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken ska utvecklas för att kunna möta arbetsgivarnas efterfrågan på kompetent arbetskraft. Etableringsjobb, även för företag utan kollektivavtal och för bemanningsföretag, kommer att införas för att fler nyanlända och långtidsarbetslösa ska komma i arbete. Fler människor ska kunna utvecklas, ställa om och pröva nya vägar under hela arbetslivet. Möjlighet till utvecklingstid införs. Den ekonomiska avmattningen ska mötas med insatser för att upprätthålla en hög sysselsättningsgrad. Näringslivets samlade konkurrenskraft kräver fler innovativa och växande företag. Med de välståndsskapande krafterna skapas jobb i hela landet. Fler ska kunna starta och driva företag, och företag ska ha bättre möjligheter att växa. Skatten på arbete och på att anställa sänks, bl.a. genom avskaffad värnskatt och införandet av ett ingångsavdrag. Så stärks näringslivets samlade konkurrenskraft och Sveriges exportmöjligheter.

Nyanländas etablering i det svenska samhället ska förbättras. Kvinnor och män, oavsett bakgrund, ska möta samma förväntningar och möjligheter att försörja sig genom eget arbete. De senaste åren har det gått allt snabbare för nyanlända att komma i arbete, men stora problem kvarstår. Arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda har ökat, i synnerhet bland kvinnor, och skillnaden jämfört med inrikes födda har minskat. Även om sysselsättningsgraden bland utrikes födda har ökat är sysselsättningsgapet mellan utrikes och inrikes födda i Sverige fortfarande för stort. Takten i nyanländas etablering på arbetsmarknaden måste öka, särskilt bland

kvinnor, och kunskaperna i svenska måste stärkas. Satsningar på svenskundervisning genomförs. Rasism och diskriminering på arbetsmarknaden ska bekämpas.

Sverige ska gå före och visa att en fossilfri värld är möjlig och går att förena med en höjd levnadsstandard. Riksdagens mål om att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser i atmosfären ska uppnås. Ekonomiska styrmedel ska användas för att ställa om samhället i miljövänlig riktning och bidra till att fler kan göra klimatsmarta val i sin vardag. Miljöskadliga subventioner behöver fasas ut såväl i Sverige som globalt. En kraftfull grön skatteväxling ska genomföras. Samhällets klimatinvesteringar ökar och bidrar till jobb och företagande i hela landet. Den ekonomiska politiken ska bidra till att de svenska miljömålen nås. En handlingsplan för kraftigt minskade utsläpp tas fram. Sverige fortsätter att ta en ledande internationell roll för att genomföra Parisavtalet och Agenda 2030. Sverige ska också ta ledartröjan internationellt för att kunna beskatta fossilt flygbränsle.

Stöden för klimatinvesteringar förstärks, effektiviseras och utvecklas. Stödet till industrins klimatomställning ökas för att bidra till viktiga teknikskiften och en stärkt framtida konkurrenskraft. Sverige ska vara ledande i klimatomställningen, både genom sänkta utsläpp och utvecklande av grön teknik. Regeringen förstärker satsningen på Industriklivet och stödet för utveckling av teknik för minusutsläpp. Vidare vidtas åtgärder för att skapa bättre villkor för egenproducerad förnybar energi genom att investeringsstödet för solceller förstärks. Resurserna till skydd av värdefull natur och förbättrad havsmiljö ökas. Skyddet av utrotningshotade arter och värdefull natur till kommande generationer ska gå hand i hand med en stärkt äganderätt och rättssäkerhet för markägare och företag.

Välfärden ska stärkas. En generell och skattefinansierad välfärd byggd på hög sysselsättning bidrar till jämlikhet och jämställdhet, samt banar väg för bättre livschanser för alla. I en tid när fler svenskar lever allt längre krävs omfattande resurser för att upprätthålla en hög kvalitet i välfärden. Förstärkningen av de allmänna bidragen till kommunsektorn fortsätter i jämn takt, vilket är ett effektivt sätt att möta en ekonomisk avmattning. En generell välfärd är den mest omfördelande kraften vi har. Den enskildas valfrihet är en central del av den svenska välfärdsmodellen.

Vårdköerna kortas med en uppdaterad kömiljard och tillgängligheten till primärvården ska öka. Samtidigt genomförs en riktad satsning på vidareutbildning och karriärtjänster för sjuksköterskor. Alla som har rätt till assistans ska också få det. Köerna till barn- och ungdomspsykiatrin ska kortas, med ambitionen en köfri barn- och ungdomspsykiatri.

Alla som har jobbat och betalat skatt i Sverige under ett helt yrkesliv förtjänar en trygg ålderdom. En stärkt grundtrygghet i den allmänna pensionen och ett höjt bostadstillägg stärker de ekonomiska villkoren för äldre som har svårt att få ekonomin att gå ihop. Skatteklyftan mellan lön och pension minskas och ska tas bort.

Sverige ska vara en framstående kunskapsnation. Alla skolor ska vara bra skolor, som präglas av ordning och studiero, kunskapsfokus och likvärdighet. Reformer för ökad likvärdighet mellan skolor genomförs. Läraryrket stärks genom fler lärarassistenter och det första steget i inrättandet av ett professionsprogram.

Hela Sverige ska leva och växa. Bättre möjligheter att bo, studera och arbeta i hela landet säkerställer att hela vårt lands potential tas tillvara. Landsbygdens utveckling är avgörande för hela Sverige. Den svenska livsmedelsproduktionen ska stärkas genom ett bondepaket. Livsmedelsstrategin förstärks. Den statliga närvaron utökas, närheten till kommersiell service i glesbygd säkras och utbyggnaden av digital infrastruktur drivs vidare. Underhållet av vägar och järnvägar på landsbygden förstärks. Särskilda medel fördelas till kommuner som har tagit emot en stor andel nyanlända i förhållande till sin befolkning. En skattereduktion riktad till glest befolkade delar av framför allt norra och västra Sverige införs.

Bostadsbyggandet befinner sig fortfarande på höga nivåer, men takten i byggandet avtar. Bristen på bostäder är fortsatt stor och rörligheten på bostadsmarknaden är för liten. Fler bostäder måste byggas, boendesegregationen brytas och ungas möjligheter att flytta hemifrån förbättras. Stödet till byggandet av bostäder ska förändras för att bli mer ändamålsenligt och effektivt. Taket för uppskovsbeloppet vid bostadsförsäljning ska permanent höjas. Klimatdeklarationer ska redovisas vid uppförande av byggnader.

Sveriges migrationspolitik ska vara human, rättssäker och effektiv. Den lag som tillfälligt begränsar möjligheten till uppehållstillstånd i

Sverige har förlängts. En parlamentarisk kommitté ska ta ställning till utformningen av den framtida svenska migrationspolitiken. Alternativt skyddsbehövande ges rätt till familjeåterförening på samma villkor som flyktingar. Medel tillförs för fler förvarsplatser och för att asylmål ska avgöras snabbare i domstol. Avräkningarna för flyktingmottagande inom biståndsramen minskar.

Kampen mot brottsligheten och dess orsaker intensifieras. Samhället ska vara starkt nog att skydda människor från allt från vardagsbrott till terrorism. Polisen tillförs ytterligare resurser. Arbetet med att anställa 10 000 fler inom polisen till 2024 fortsätter för att stärka polisens förmåga att bl.a. bättre kunna bekämpa grov organiserad brottslighet. Eftersom antalet mål ökar och allt fler kriminella döms tillförs Sveriges Domstolar och Kriminalvården nya resurser. Förmågan att bekämpa välfärdsbrott och penningtvätt förbättras. Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och Tullverket stärks. Hedersrelaterat våld och förtryck ska synliggöras, förebyggas, förhindras och straffas. Hela samhället ska göra sin del för att bekämpa och förebygga brottsligheten.

En ökad försvarsförmåga krävs för att öka tryggheten i Sverige och stabiliteten i vårt närområde. Regeringen avser därför att tillföra det militära försvaret 5 miljarder kronor 2022 och ytterligare 5 miljarder kronor årligen under resten av inriktningsperioden i enlighet med Försvarsberedningens förslag. Regeringen kommer vidare under hösten 2020 att lägga fram en försvarspolitisk proposition. Helheten i Försvarsberedningens förslag ska genomföras på ett sådant sätt att det ryms inom den ekonomiska ramen. Förstärkningarna ger försvarsmyndigheterna goda planeringsförutsättningar.

Skatten på arbete sänks för att bidra till jobb och hållbar tillväxt. Den s.k. värnskatten avskaffas, vilket väntas leda till fler arbetade timmar, ett ingångsavdrag införs för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden för unga och nyanlända, skatten på drivmedel justeras och inkomstskatten sänks i vissa glest befolkade områden. Taket på uppskovsbeloppet höjs permanent för att öka rörligheten på bostadsmarknaden och FoU-avdraget förstärks för att underlätta för det svenska näringslivet att fortsätta investera i ny teknik och högt kunskapsinnehåll. Skatten för personer över 65 år sänks. Därmed sluts den skillnad i beskattning mellan löneinkomst och pension som förelåg före 2019.

Budgetpropositionen för 2020 bygger på en politisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna.

Som svar på ett svårt parlamentariskt läge och med januariavtalet som grund löser vi samhällsproblemen och skapar förutsättningar för ett samhälle där sammanhållning och trygghet går hand i hand med människors frihet och möjligheter. Så tar vi Sverige framåt.

Tabell 1.1 Reformer och finansiering i budgetpropositionen för 2020

Effekt på finansiellt sparande i offentlig sektor

Miljarder kronor	2020	2021	2022
Reformer			
Fler ska komma i arbete			
Arbetsmarknadspolitiska insatser	1,09	1,09	1,09
Utvecklingstid	0,22	0,60	1,00
Aktiv näringspolitik	0,39	0,39	0,39
Åtgärder för en bättre etablering	0,19	0,35	0,31

Tabellen fortsätter på nästa sida

Miljarder kronor	2020	2021	2022
Sverige ska bli ett fossilfritt föregångsland			
Förstärkning Klimatklivet	1,16	1,14	1,16
Förstärkning Industriklivet inkl. minusutsläpp	0,30	0,30	0,30
Åtgärder för och skydd av värdefull natur	0,60	0,60	0,60
Värna äganderätten till skog	0,05	0,05	0,05
Åtgärder för rent hav och vatten	0,39	0,39	0,39
Stöd till solceller	0,30		
Gröna och trygga samhällen	0,05	0,15	0,20
Justering av gräns för klimatbonus	0,13	0,28	0,34
Övriga miljö- och klimatsatsningar	0,25	0,30	0,33
Välfärden ska stärkas			
En likvärdig skola i hela Sverige	1,39	2,73	2,73
Fler lärarassistenter	0,50	0,50	0,50
Professionsprogrammet och kompetensutveckling för anställda inom skolan	0,22	0,49	0,44
Övriga satsningar inom utbildningsområdet	0,12	0,12	0,11
Förbättrat grundskydd för pensionärer	1,38	1,38	1,38
Ökad tillgänglighet till kulturen	0,20	0,21	0,21
Ökat stöd för personer med funktionsnedsättning	0,10	0,15	0,15
Förstärkning av barn- och ungdomspsykiatrin	0,30	0,30	0,30
Karriärtjänster och bättre möjligheter till vidareutbildning för sjuksköterskor	0,20	0,20	0,20
Ersättning till landstingen för vårdmoms	0,21	0,21	0,21
Hela landet ska växa			
En levande landsbygd	0,35	0,13	0,13
Bredbandsutbyggnad	0,15	0,20	0,30
Förstärkt underhåll väg och järnväg	0,22	0,22	0,22
Investeringsstöd bostäder	0,60	0,15	1,45
Stöd till kommuner och områden med socioekonomiska utmaningar	0,50	0,25	0,25
Servicekontor i hela landet	0,05	0,11	0,11
Nattåg till Europa, Jämtland och övre Norrland	0,05	0,17	0,17
Bidrag till kommuner som haft ett högt flyktingmottagande	0,08		
Övriga reformer för att hela landet ska växa	0,14	0,14	0,15
Tryggheten ska öka och demokratin ska värnas			
Förstärkning Kriminalvården	0,13	0,56	0,72
Förstärkning Sveriges Domstolar	0,28	0,28	0,28
Förstärkning Polismyndigheten	0,12	0,12	0,12
Förstärkning Åklagarmyndigheten	0,06	0,06	0,06
Förstärkning av övriga myndigheter inom rättsväsendet	0,17	0,15	0,13
Förvarsplatser	0,13	0,20	0,20
Ordning och reda i svenska system	0,14	0,18	0,17
Insatser för jämställdhet och mot hedersrelaterat våld och förtryck	0,16	0,17	0,17
Värna demokratin	0,13	0,09	0,06
Minskad avräkning av biståndet	0,37	0,36	0,25
Förstärkt försvar			5,00
Övriga reformer för ökad trygghet	0,09	0,24	0,32

Tabellen fortsätter på nästa sida

Miljarder kronor	2020	2021	2022
Skatteförändringar för jobb och hållbar tillväxt			
Avskaffad värnskatt	6,12	6,12	6,12
Ingångsavdrag – sänkta arbetsgivaravgifter	1,67	4,77	6,22
Sänkt skatt för personer över 65 år	4,33	4,33	4,33
Skattereduktion i stödområde A och B[1]	1,35	1,35	1,35
Skattesänkningar inom ramen för grön skatteväxling		3,48	3,48
Höjt tak för uppskov vid försäljning av privatbostad	0,50	0,90	1,00
Höjt FoU-avdrag	0,50	0,67	0,67
Justerad skatt på drivmedel	0,90	0,81	0,81
Övriga skattesänkningar	0,62	0,44	0,27
Summa reformer	**29,61**	**38,57**	**46,89**
Finansiering			
Inkomstökningar			
Skatt på plastbärkassar	2,08	2,76	2,76
Skatt på avfallsförbränning	0,24	0,42	0,53
Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid tillfälligt arbete i Sverige		0,70	0,70
Bankskatt			5,00
Övriga inkomstökningar	0,13	0,42	0,38
Utgiftsminskningar			
Omfördelning av bidrag inom utbildningsområdet	2,12	3,77	3,43
Förlängning av tillfälliga lagen inkl. effekter på avräkningar från biståndet	-0,32	0,29	1,43
Effektivare näringslivspolitik	0,28	0,28	0,28
Fördelning av medel för landsbygdsproposition	0,65	0,30	0,30
Summa finansiering	**5,18**	**8,93**	**14,80**
Övrigt (netto)	0,42	-0,40	0,25
Effekt offentliga finanser	**-24,01**	**-30,04**	**-31,83**

[1] Skattereduktioner tillkommer personer boende i kommuner som i sin helhet ingår i stödområde A eller B.
Källa: Egna beräkningar.

Tabell 1.2 Redan aviserade större anslagshöjningar

Miljarder kronor

	2020
Mer resurser till polisen	1,8
Förstärkt försvar	2,9
Tillskott till kommuner och landsting	5,0
Korta köerna i vården	1,3

Källa: Egna beräkningar.

1.2 Utsikter för svensk ekonomi

Svagare tillväxt i omvärlden

Efter några år med en hög tillväxt i världsekonomin dämpades utvecklingen i flera ekonomier 2018. Det berodde dels på en konjunkturavmattning, dels på tillfälliga faktorer som inte var direkt kopplade till konjunkturen. Osäkerheten kring världshandeln har därtill ökat.

Handelskonflikten mellan USA och Kina har trappats upp under 2019, med ytterligare höjda tullar. Detta har bidragit till att företagen blivit mindre optimistiska och att den globala industriproduktionen och världshandeln utvecklats svagare. Samtidigt som tillväxten i exportsektorerna har bromsat in har tjänstebranscherna uppvisat en mer stabil utveckling. Dessa branscher drivs i större utsträckning av inhemsk efterfrågan, som har gynnats av förbättrade utsikter på arbetsmarknaden i flera ekonomier. En mer långvarig nedgång i sektorer som är exportberoende kan dock på sikt leda till att även efterfrågan på tjänster minskar.

De mer dämpade utsikterna för världsekonomin och den ökade osäkerheten har präglat de finansiella marknaderna, där kursrörelserna har varit stora. Centralbankerna i flera stora ekonomier har försökt motverka den negativa utvecklingen genom att föra en mer expansiv penningpolitik.

Euroområdet är en exportberoende region som verkar ha drabbats särskilt hårt av avmattningen i världshandeln. Framöver väntas en svagare global efterfrågan leda till att exporten och investeringarna växer långsammare. Som en följd av att sysselsättningen ökar i en svagare takt bedöms också hushållen öka sin konsumtion långsammare. Detta verkar återhållande på BNP-tillväxten i euroområdet.

Formerna för Storbritanniens utträde ur EU var inte klara när regeringens prognos färdigställdes. Samtidigt som regeringen har förberett sig på ett avtalslöst utträde bygger regeringens prognoser på antagandet om ett ordnat utträde. Osäkerheten om utträdet har dock medfört att företag har blivit mindre optimistiska om den framtida ekonomiska utvecklingen, vilket på kort sikt bedöms hålla tillbaka tillväxten i Storbritannien.

Tillväxten i USA har varit stark de senaste åren, understödd av en expansiv finanspolitik och en stark utveckling på arbetsmarknaden. En expansiv finanspolitik stimulerar ekonomin, men riskerar samtidigt att bidra till att den redan höga offentliga skulden i USA stiger. Osäkerheten kring den pågående handelskonflikten har också bidragit till att företagen blivit mindre optimistiska, framför allt i den amerikanska exportsektorn. En ökad handelsoro, och en avtagande effekt från finanspolitiska stimulanser, bedöms leda till att tillväxten i USA successivt mattas av.

I den kinesiska ekonomin började tecken på en avmattning synas i slutet av 2018. En svagare inhemsk efterfrågan, och en svagare exportutveckling till följd av handelskonflikten med USA, bidrog till detta. Kina har fört en mer expansiv finans- och penningpolitik för att stimulera ekonomin, bl.a. genom sänkta kassakrav för bankerna och ökade investeringar i infrastruktur. Det väntas stimulera tillväxten på kort sikt, men kan också bidra till att skuldsättningen och de finansiella obalanserna ökar på ett riskfyllt sätt.

Tillväxten i sammanvägd BNP i de länder som är viktiga för Sveriges utrikeshandel bedöms således mattas av 2019, för att därefter växa ungefär i linje med genomsnittet sedan 2000.

BNP-tillväxten i svensk ekonomi mattas av

Konjunkturen har stärkts i Sverige de senaste åren och tillväxten har varit hög. Under det första halvåret 2019 mattades den inhemska efterfrågan av. Resursutnyttjandet i svensk ekonomi bedöms dock fortfarande vara högre än normalt. Framåtblickande indikatorer tyder på att tillväxten blir dämpad även framöver (se tabell 1.3). Den lägre tillväxten i världsekonomin, och en gradvis förstärkning av kronan, bedöms dämpa utvecklingen av den svenska exporten.

Antalet påbörjade bostäder väntas förbli högt i ett historiskt perspektiv, men bostadsbyggandet bedöms minska de närmaste åren. Det är delvis en följd av att det höga utbudet och den lägre prisnivån har lett till en försämrad lönsamhet. Sammantaget bedöms bostadsinvesteringarna därför minska de närmaste åren, men ligga kvar på nivåer som är högre än normalt. Även näringslivets övriga investeringar ökar i en något långsammare takt framöver till följd av de mer dämpade konjunkturutsikterna.

Hushållens konsumtion utvecklades svagt 2018 och första halvåret 2019. Stabiliseringen av

läget på bostadsmarknaden, och ett högt sparande bland hushållen, talar dock för att det finns utrymme för hushållen att öka sin konsumtion i en något snabbare takt 2020.

Som en följd av främst minskande migrationsrelaterade utgifter bedöms den offentliga konsumtionen utvecklas svagare framöver. Även de offentliga investeringarna ökar i en långsammare takt.

Utbudet av arbetskraft har ökat snabbt de senaste åren, vilket tillsammans med den starka konjunkturen har bidragit till en historiskt sett hög sysselsättningsgrad bland både kvinnor och män. Denna positiva utveckling har även inneburit att antalet arbetade timmar ökat i snabb takt de senast åren. Sedan 2018 minskar dock inte arbetslösheten längre. Framöver väntas utvecklingen på arbetsmarknaden bli mer dämpad som en följd av en lägre efterfrågan på arbetskraft, men både sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet bedöms även fortsättningsvis ligga på mycket höga nivåer.

De senaste årens höga efterfrågan på arbetskraft har medfört att andelen arbetsgivare som upplever en brist på arbetskraft ökat kraftigt, både inom näringslivet och den offentliga sektorn. Bristen har under många år varit betydligt högre inom den offentliga sektorn och det är framför allt i kommuner och landsting som bristtalen är höga. Den senaste tiden har bristen på arbetskraft minskat, men det är fortfarande fler arbetsgivare än normalt som upplever en brist på arbetskraft.

Löneökningstakten har varit förhållandevis måttlig under en lång tid. De senaste årens starka konjunktur på arbetsmarknaden väntas, med viss fördröjning, leda till att löneökningarna blir något högre framöver. Att produktiviteten bedöms öka i snabbare takt understödjer detta.

KPIF-inflationen, dvs. utvecklingen av konsumentprisindex med fast bostadsränta, har de senaste två åren uppgått till ca 2 procent, vilket till stor del förklaras av kraftigt stigande energipriser. Då energipriserna inte förväntas fortsätta stiga 2019 och 2020 väntas KPIF-inflationen bli lägre dessa år. Samtidigt bedöms den underliggande inflationen, mätt som KPIF exklusive energipriser, stiga gradvis till följd av det höga resursutnyttjandet. Till följd av lägre ränteförväntningar på de finansiella marknaderna och lägre räntor i omvärlden väntas reporäntan lämnas oförändrad 2019 och 2020.

Kronan har försvagats första halvåret 2019, men väntas förstärkas något 2020 och gradvis återgå till historiskt mer normala nivåer.

Tabell 1.3 Makroekonomiska nyckeltal

Procentuell förändring om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
BNP[1]	2,4	1,4	1,4	1,8	1,9
BNP, kalenderkorrigerad[1]	2,5	1,5	1,2	1,7	2,0
BNP-gap[2]	1,2	0,9	0,2	0,0	0,0
Produktivitet[3, 4]	0,1	0,6	0,8	1,4	1,4
Arbetade timmar[4]	2,4	1,1	0,3	0,3	0,5
Sysselsatta, 15–74 år	1,8	0,8	0,4	0,6	0,6
Sysselsättningsgrad, 15–74 år[5]	68,5	68,6	68,5	68,7	68,8
Sysselsättningsgrad, 20–64 år[5]	82,6	82,7	82,6	82,7	82,8
Arbetslöshet, 15–74 år[6]	6,3	6,3	6,4	6,4	6,5
Timlön[7]	2,5	2,6	2,8	3,0	3,1
KPI	2,0	1,9	1,7	2,1	2,3
KPIF	2,1	1,7	1,6	1,8	2,0
Reporänta	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0
BNP omvärlden, KIX-vägd[8]	2,5	1,9	2,0	2,0	2,0

[1] Fasta priser.
[2] Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP. Potentiell BNP är en bedömning.
[3] Förädlingsvärde i hela ekonomin till baspris per arbetad timme.
[4] Enligt nationalräkenskaperna, kalenderkorrigerad.
[5] Procent av befolkningen.
[6] Procent av arbetskraften.
[7] Timlön enligt konjunkturlönestatistiken är en prognos även för 2018.
[8] BNP-prognoser för omvärlden sammanviktade med KIX-vikter, ett mått på respektive lands betydelse för svensk utrikeshandel.
Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet, Macrobond och egna beräkningar.

Jämställdhetsbudgetering

Skillnader i livsvillkor samt i fördelning av makt och resurser baserade på kön är samhällsproblem som kan och ska motverkas, bl.a. genom politiska beslut. I regeringens arbete på detta område ingår att använda jämställdhetsbudgetering. På så sätt beaktas konsekvenser för jämställdheten redan från början när förslag och reformer utformas, samt när beslut fattas om politikens inriktning och om fördelningen av resurser.

Den offentliga sektorns finanser är starka

Det finansiella sparandet uppgick 2018 till 0,9 procent av BNP. Därmed uppvisade Sverige ett sparande som var högre än för flertalet av EU:s medlemsstater. I genomsnitt uppgick sparandet i EU 2018 till ca 0,6 procent av BNP. Sparandet beräknas försvagas något 2019, främst till följd av de finanspolitiska åtgärder som beslutades av riksdagen för 2019. Överskottet i de offentliga finanserna bedöms vara i stort sett oförändrat de närmast efterföljande åren, men förstärks relativt kraftigt 2022 (se tabell 1.4), bl.a. till följd av antagandet om oförändrade regler och med den finanspolitik som hittills aviserats. Därmed förväntas de offentliga finanserna uppvisa överskott samtliga år under den kommande mandatperioden.

Tabell 1.4 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor respektive procent av BNP. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Finansiellt sparande	43	21	17	22	67
Procent av BNP	0,9	0,4	0,3	0,4	1,2
Stat	*1,5*	*1,1*	*1,0*	*1,1*	*1,8*
Ålderspensionssystemet	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,2*	*0,2*
Kommunsektor	*-0,7*	*-0,8*	*-0,8*	*-0,8*	*-0,8*
Strukturellt sparande, procent av BNP	0,0	0,0	0,2	0,5	1,3
Konsoliderad bruttoskuld	1 859	1 732	1 716	1 696	1 642
Procent av BNP	38,8	34,8	33,4	31,8	29,6

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det strukturella sparandet, dvs. sparandet justerat för bl.a. konjunkturella effekter, beräknas, delvis till följd av antagandet om oförändrade regler, successivt öka under prognosperioden i förhållande till 2018 och uppgå till 1,3 procent av potentiell BNP 2022.

Överskotten i de offentliga finanserna har bidragit till att den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld sjunkit till under 39 procent av BNP 2018. Bruttoskulden förväntas fortsätta minska under prognosperioden, även det delvis till följd av antagandet om oförändrade regler. Det är framför allt statens skuldsättning som minskar. Statsskulden som andel av BNP är på den lägsta nivån sedan 1977.

Den relativt låga bruttoskulden bidrar till goda säkerhetsmarginaler och gör att de offentliga finanserna är väl rustade för att hantera de risker som ekonomin står inför.

Den ekonomiska utvecklingen är osäker

Den beskrivna ekonomiska utvecklingen är regeringens huvudscenario och bedöms vara den mest sannolika. Men prognoser är alltid förknippade med stor osäkerhet. Det är därför viktigt att även belysa faktorer som skulle kunna leda till en svagare eller starkare ekonomisk utveckling 2019 och 2020 än i prognosen.

Det råder t.ex. stor osäkerhet om de handelspolitiska spänningarna mellan framför allt USA och Kina, och om hur situationen kommer att utvecklas framöver. Om ytterligare handelshinder införs kan det leda till att tillväxten i omvärlden blir svagare och att utsikterna för svensk export försämras. Även investeringar och hushållens konsumtion kan påverkas negativt.

Kina har även problem med överkapacitet i statliga företag, obalanser på bostadsmarknaden och en hög skuldsättning i både den privata och den offentliga sektorn. En kraftig inbromsning av tillväxten i Kina skulle få stora konsekvenser för världsekonomin, eftersom den kinesiska efterfrågan på råvaror och andra insatsvaror utgör en viktig drivkraft för den globala tillväxten.

En annan osäkerhetsfaktor rör Storbritanniens utträde ur EU. Risken för ett avtalslöst utträde bedöms vara betydande. I juli 2019 tillträdde en ny regering i Storbritannien och det återstår nu inte mycket tid för att få ett utträdesavtal på plats innan tidsfristen löper ut den 31 oktober 2019. Formerna för utträdet och den framtida relationen mellan EU och Storbritannien kommer att påverka den ekonomiska utvecklingen i såväl EU som Storbritannien. Det gäller särskilt de medlemsstater i EU, däribland Sverige, som är nära sammankopplade med den brittiska ekonomin. Sverige är väl förberett för ett avtalslöst utträde och tillfälliga åtgärder har vidtagits både i Sverige och i andra EU-medlemsstater för att möta de allvarligaste konsekvenserna.

Det hårdare politiska tonläget mellan framför allt USA och Iran under våren och sommaren 2019 har bidragit till en ökad geopolitisk osäkerhet och en ökad osäkerhet om utvecklingen av oljepriset. Hittills har effekterna på världsekonomin och oljepriset varit relativt begränsade.

Även fortsatt oro kring Italiens finanspolitik och förhöjda nivåer för italienska statsobligationsräntor skulle kunna bidra till en ökad finansiell oro. De låga räntorna globalt innebär att möjligheterna att stabilisera ekonomin genom penningpolitiken är begränsade, om konjunk-

turen skulle utvecklas sämre än väntat. Även möjligheten att stabilisera ekonomin med hjälp av en aktiv finanspolitik är begränsad i flera av EU:s medlemsstater som har stora offentligfinansiella underskott och höga statsskulder. Sverige, med sina starka offentliga finanser, har tvärtom goda möjligheter att bedriva stabiliserande finanspolitik om så skulle behövas. Flera av de ovan nämnda riskerna skulle i värsta fall kunna utlösa en period med allmän finansiell oro och högre riskpremier.

Konjunkturutvecklingen i omvärlden skulle också kunna bli starkare än väntat, t.ex. om handelskonflikten trappas ned och den globala tillförsikten därmed tilltar. En starkare ekonomisk utveckling i omvärlden skulle gynna svensk exportindustri.

Klimatförändringarna, extrema väderhändelser och förlust av biologisk mångfald utgör också risker för den globala ekonomin, då de kan medföra stora kostnader för både enskilda och samhället. En otillräcklig omställning kan också leda till högre kostnader än nödvändigt, t.ex. har det uppstått flaskhalsar i delar av den europeiska bilindustrin till följd av att biltillverkare inte ställt om produktionen i tid för att möta nya regler för mätning av utsläpp.

I Sverige är utvecklingen på bostadsmarknaden och hushållens höga skuldsättning osäkerhetsfaktorer. Bostadspriserna och hushållens skuldsättning har ökat snabbt under en lång tid, vilket inneburit en ökad risk för en kraftig priskorrigering, med stora effekter på hushållens konsumtion och bostadsinvesteringar. Efter en nedgång under andra halvåret 2017 stabiliserades prisutvecklingen på bostadsmarknaden 2018 och bostadspriserna har fortsatt stiga svagt första halvåret 2019. Riskerna för en snabb nedgång i bostadspriserna har därmed minskat, men skulle bostadspriserna sjunka kraftigt framöver kan det leda till negativa effekter för svensk ekonomi, om hushållen minskar sin konsumtion eller om bostadsinvesteringarna blir lägre till följd av detta.

Hushållens konsumtion skulle även kunna utvecklas starkare än i prognosen. Konsumtionstillväxten var dämpad under 2018 och inledningen av 2019, trots att hushållen har ett historiskt sett högt sparande. Tillsammans med en stabilisering av läget på bostadsmarknaden talar det för att hushållens konsumtion skulle kunna växa snabbare än vad som antas i prognosen.

Den allmänna ekonomiska utvecklingen har också stor betydelse för de offentliga finanserna, bl.a. genom skattebasernas utveckling. Skatteintäkter från kapitalskatter tenderar att förändras mycket mellan år och kan få en stor effekt på de offentliga finanserna. Även arbetslöshetsrelaterade utgifter, kostnader för socialförsäkringar och migration, samt kommunala utgifter för konsumtion och investeringar kan variera kraftigt över tiden. Sådana variationer kan ha betydande effekter på både det finansiella och det strukturella sparandet i den offentliga sektorn. Dessutom kan en förändrad bedömning av den potentiella produktionsnivån i ekonomin leda till att det strukturella sparandet revideras. Vidare skulle ett för Storbritannien avtalslöst utträde ur EU kunna innebära att Sveriges medlemsavgift, och därmed de offentliga finanserna, påverkas mer än vad som indikeras av prognoserna som denna proposition bygger på, där utträdet antas ske under ordnade former.

Svensk ekonomi står samtidigt väl rustad för att möta osäkerheterna i omvärlden och nationellt. Statsfinanserna uppvisar överskott, statsskuldskvoten är den lägsta sedan slutet av 1970-talet och arbetslösheten har sjunkit.

1.3 Uppföljning av de finanspolitiska målen

Överskottsmålet

Från och med 2019 har överskottsmålet justerats och uppgår till en tredjedels procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Målet följs upp genom det strukturella sparandet för innevarande och nästkommande år. För att i efterhand utvärdera om överskottsmålet uppnåtts, och för att upptäcka systematiska avvikelser, används ett bakåtblickande åttaårigt genomsnitt av det faktiska finansiella sparandet.

Det strukturella sparandet bedöms uppgå till nära noll procent av potentiell BNP 2019 och till 0,2 procent 2020. Till följd av osäkerheten i bedömningen av det strukturella sparandet bedöms så små skillnader i förhållande till målet inte utgöra någon tydlig avvikelse. Regeringen bedömer således att inriktningen på finanspolitiken är i linje med överskottsmålet. Finanspolitiken bedöms vidare i allt väsentligt vara neutral 2019 och 2020, vilket är en väl avvägd inriktning i rådande konjunkturläge.

Utgiftstakets nivå 2022

I enlighet med budgetlagen (2011:203) föreslår regeringen i denna proposition en nivå på utgiftstaket för det tredje tillkommande året, dvs. 2022 (se tabell 1.5). Den föreslagna nivån motsvarar regeringens bedömning av nivån för 2022 i 2019 års ekonomiska vårproposition efter tekniska justeringar.

Tabell 1.5 Utgiftstakets nivåer

Miljarder kronor om inte annat anges

	2019	2020	2021	2022
Utgiftstakets nivåer[1]	1 351	1 392	1 443	1 502
Utgiftstaket, procent av potentiell BNP	27,4	27,2	27,1	27,1
Utgiftstaket, procent av BNP	27,1	27,1	27,1	27,1
Takbegränsade utgifter	1 315	1 352	1 387	1 409
Budgeteringsmarginal	36	40	56	93
Budgeteringsmarginal, procent av takbegränsade utgifter	2,8	3,0	4,0	6,6

[1] Regeringens förslag till nivå på utgiftstaket för 2022 i denna proposition.
Källa: Egna beräkningar.

1.4 Förändringar på utgiftssidan

Svensk ekonomi har utvecklats starkt, men framöver förväntas en avmattning ske. Starka offentliga finanser innebär att Sverige kan möta denna avmattning med väl avvägda reformer och utan att behöva genomföra kraftiga åtstramningar.

Fler ska komma i arbete

Arbete är den viktigaste förutsättningen för egen försörjning och etablering i samhället. Hög sysselsättning är grunden för att finansiera vår gemensamma välfärd. En väl fungerande välfärd är i sin tur en förutsättning för ett högt arbetskraftsdeltagande.

Sysselsättningsgraden är historiskt sett hög bland både kvinnor och män. Arbetslösheten är emellertid fortfarande alltför hög inom vissa grupper och arbetssökande saknar alltför ofta den kompetens som arbetsgivarna efterfrågar. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda är alltjämt för stor, särskilt bland kvinnor.

För att möta arbetsgivarnas behov av utbildad arbetskraft, och underlätta anställning av dem som står långt från arbetsmarknaden, behöver såväl utbildnings- som arbetsmarknadspolitiken utvecklas. Drivkrafterna att arbeta ska vara starka och matchningen mellan arbetsgivare och arbetssökande ska fungera väl. Regeringen avser därför att införa etableringsjobb, med lägre lön och i enlighet med parternas förslag, för att stimulera anställningar för nyanlända och långtidsarbetslösa. Etableringsjobben ska utvidgas till företag utan kollektivavtal och till bemanningsföretag på ett sätt som gör att fördelarna med etableringsjobb inte går förlorade. Ett etableringsjobb ska ge individen möjlighet att skaffa sig kunskaper och erfarenheter som efterfrågas på arbetsmarknaden, samtidigt som arbetsgivarnas kompetensförsörjning underlättas.

Resurserna till arbetsmarknadspolitiska insatser minskar. Detta riskerar att göra det svårare för personer med en relativt svag ställning på arbetsmarknaden att komma i arbete. En aktiv arbetsmarknadspolitik bidrar till att hålla sysselsättningen uppe vid en ekonomisk avmattning. Regeringen föreslår därför att medel tillförs arbetsmarknadspolitiska insatser. Det är angeläget att insatserna fördelas utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

För att förbättra effektiviteten i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten ska Arbetsförmedlingen reformeras. Ett nytt system ska införas, där fristående aktörer matchar arbetssökande med lediga jobb och rustar dem för dessa jobb. Det är viktigt att detta genomförs på ett ordnat sätt. Som en del i reformeringen föreslår regeringen att medel avsätts för att öka antalet deltagare i upphandlade matchningstjänster.

Möjligheter till utbildning senare i livet behövs både för att underlätta omställning i arbetslivet och för att nyanlända snabbare ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Regeringen avser därför att utveckla kunskapslyftet med insatser inom kommunal vuxenutbildning, folkbildning, yrkeshögskola och högre utbildning så att fler kan ta del av satsningen. Vidare föreslår regeringen en fortsättning på studiestartsstödet, som syftar till att öka motivationen att studera för personer med kort utbildning som står långt ifrån arbetsmarknaden.

För att underlätta omställning på arbetsmarknaden föreslår regeringen också att det införs en möjlighet för anställda att utveckla sin kompetens eller utveckla ny kompetens i syfte att stärka sin fortsatta anställningsbarhet, s.k. utvecklingstid. Innehållet kan vara

utbildning, men även start av näringsverksamhet. Utbildning bör vara fokus under utvecklingstiden och ska bl.a. ge möjlighet och incitament för individer att utveckla sig till yrken inom branscher där det råder brist på arbetskraft. En utgångspunkt i utformningen är att en ersättare anställs för den som får del av utvecklingstid.

Svenska språket är en nyckel till etablering på arbetsmarknaden och i samhället, både för den som är nyanländ och för den som varit i Sverige en tid. Regeringen föreslår därför att den pågående satsningen som möjliggör svenskundervisning från dag ett förlängs. Att vara föräldraledig kan innebära ett avbrott och i värsta fall en tillbakagång i språkinlärningen, vilket riskerar att särskilt påverka kvinnor som tar ut en större del av föräldraledigheten. Regeringen anser att föräldralediga behöver ges bättre möjligheter att få kontinuitet i sin språkundervisning. Därför föreslås att medel tillförs för språkträning för föräldralediga så att de kan fortsätta utveckla sina färdigheter i det svenska språket.

Ett starkt och konkurrenskraftigt näringsliv är grunden i att skapa fler jobb och att säkra välfärden. En del i detta är att regeringen bygger vidare på de strategiska samverkansprogrammen med näringslivet. Det nationella innovationsrådet fortsätter sitt arbete under ledning av statsministern, och regeringen föreslår att en exportsatsning för att skapa fler jobb i hela landet genomförs. Den befintliga exportstrategin kommer vidare att utvecklas, med fokus på ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet.

Svensk rymdverksamhet är kunskapsintensiv och innovativ och har betydelse för bl.a. klimatforskning och svensk industri. Regeringen föreslår därför nya satsningar på rymdforskning och rymdverksamhet.

Sverige ska bli ett fossilfritt föregångsland

Sverige ska gå före och visa att en fossilfri värld är möjlig. Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. Utöver en klimatlag och ambitiösa utsläppsmål finns en bred uppslutning bakom klimatomställningen hos svenska folket och i näringslivet. Sverige ska även fortsättningsvis ta en ledande och pådrivande roll för genomförandet av såväl Parisavtalet som Agenda 2030. Ju längre det dröjer innan klimatutsläppen minskar, desto dyrare kommer det bli att åstadkomma tillräckliga utsläppsminskningar och genomföra klimatanpassningen.

För att nå de svenska miljö- och klimatmålen kommer det att krävas nya politiska åtgärder. En handlingsplan för kraftigt minskade utsläpp tas fram. Ett arbete med att se över all relevant lagstiftning så att det klimatpolitiska ramverket får genomslag ska genomföras. Regeringen avser att ge Miljömålsberedningen i uppdrag att bereda frågan om mål för konsumtionsbaserade utsläpp. Regeringens politik ska säkerställa att Sverige är rustat för en fossilfri framtid. Ambitionen är att klimatomställningen ska ske på ett sådant sätt att alla har möjlighet att vara en del av lösningen.

För att minska klimatutsläppen i hela landet förstärker regeringen satsningen på Klimatklivet. Regeringen ser samtidigt över hur stödet kan utvecklas och effektiviseras. Då det är i transportsektorn som störst utsläppsminskningar ska ske fram till 2030 riktas en del av stödet särskilt till installation av laddningsstationer för elbilar och laddhybrider i hemmet och på jobbet. Regeringen föreslår också att ett nytt stöd införs för laddinfrastruktur längs större vägar för att täcka de vita fläckar där en sådan infrastruktur annars inte byggs ut.

Regeringen föreslår vidare en ny premie för ellastbilar och andra miljölastbilar samt eldrivna arbetsmaskiner, som tillsammans med det fortsatta stödet till elbussar syftar till att främja marknadsintroduktion av dessa fordon. Satsningen på ekobonus för överflyttningen av godstrafik från väg till sjöfart föreslås förlängas. Regeringen föreslår att en elektrifieringskommission tillsätts för att påskynda arbetet med elektrifiering av de tunga vägtransporterna och transportsektorn som helhet.

Genom bonus–malus-systemet för nya lätta fordon ges bonus för fordon med låga koldioxidutsläpp, och förhöjd fordonsskatt tas ut för fordon med höga utsläpp. Systemet innebär en starkare styrning mot minskade utsläpp av koldioxid från lätta fordon jämfört med tidigare fordonsbeskattning. Från och med 2020 kommer en ny, mer rättvisande mätmetod för fordonens bränsleförbrukning att ligga till grund för beskattningen, vilket innebär att miljöstyrningen skärps ytterligare. Detta kommer att påskynda utvecklingen mot en högre andel fordon med låga koldioxidutsläpp.

Regeringen har uppdragit åt Trafikverket att lämna förslag på vilken nattågstrafik med dagliga avgångar till flera europeiska städer som bör upphandlas. Regeringen föreslår att medel avsätts för att möjliggöra nattågstrafik till europeiska städer.

Industrins klimatomställning måste fortsätta. Regeringen föreslår därför att satsningen på teknikutveckling för minusutsläpp av växthusgaser och Industriklivet, som syftar till att minska processindustrins utsläpp av växthusgaser, effektiviseras och stärks för att finansiera tekniksprång och understödja industrins ambitioner att ställa om. Ett av regeringens strategiska samverkansprogram inriktas på näringslivets klimatomställning för att skynda på omställningen. EU:s system för handel med utsläppsrätter är det främsta styrmedlet för att minska utsläppen. Systemet och dess marknadsmässighet ska värnas.

Regeringen vidtar åtgärder för att det ska vara enklare och mer lönsamt att investera i förnybar energi, bl.a. genom att stärka det befintliga investeringsstödet för solceller. Regeringen avser att i budgetpropositionen för 2021 lämna förslag om ett nytt avdrag för grön teknik.

För att skydda värdefull natur och värna rödlistade och akut utrotningshotade arter ska naturvården stärkas på ett sätt som bygger på legitimitet hos de människor och verksamheter som berörs. Detta ska ske samtidigt som rättssäkerheten för markägare och företag stärks och det säkerställs att markägare ska få ekonomisk kompensation för inskränkningar i ägande- och brukanderätten i den utsträckning som de har rätt till. Anslagen för skydd av och åtgärder för värdefull natur, inklusive ersättningen till markägare, föreslås därför förstärkas. Den privata äganderätten till skogen ska värnas och stärkas. Vidare ska det nationella skogsprogrammet utvecklas för att ytterligare främja en växande skogsnäring och ett hållbart skogsbruk. Ett åtgärdspaket för att stärka förutsättningarna för pollinatörer, t.ex. bin, föreslås.

För att havsmiljön ska förbättras föreslår regeringen att tidigare satsningar på havs- och vattenmiljön förstärks och förlängs. Syftet med satsningarna är bl.a. att motverka övergödning och förstärka miljöövervakningen i havs- och vattenmiljöer. Regeringen föreslår vidare en ökad satsning på det globala kemikaliearbetet och det internationella samarbetet mot övergödning. Regeringen avser att ge berörda myndigheter i uppdrag att se över möjligheten att införa en utsläppshandel och utreda andra former av ökat samarbete mellan Östersjöländerna för att minska övergödningen i Östersjön.

Det är viktigt att stärka hållbarheten och öka tryggheten i städer. Mot denna bakgrund anser regeringen att medel bör avsättas för investeringsstöd för gröna och trygga samhällen.

Välfärden ska stärkas

Sverige ska vara ett modernt välfärdsland med hög sysselsättningsgrad, generella välfärdssystem och ordning och reda i de offentliga finanserna. Den generella och skattefinansierade välfärden stödjer ett högt arbetskraftsdeltagande, bidrar till jämlikhet och jämställdhet samt banar väg för bättre livschanser för alla.

För att upprätthålla en hög kvalitet i välfärden behöver kommunsektorn förutsättningar för att säkerställa allas rätt till vård, utbildning, omsorg och andra välfärdstjänster så effektivt som möjligt. Att svenska folket lever allt längre är en positiv utveckling, men innebär också att samhället ställs inför stora utmaningar. Utmaningarna kopplade till resurser och kompetensförsörjning kan bli extra stora i lands- och glesbygdskommuner med många äldre.

Förstärkningen av de allmänna bidragen till kommunsektorn ska fortsätta i en jämn takt över mandatperioden och 2020 föreslås ytterligare 5 miljarder kronor i generella tillskott till kommuner och landsting. Dessa tillskott till kommunsektorn kan därutöver vara effektiva för att hålla uppe sysselsättningen vid en ekonomisk avmattning.

De som varit med och byggt upp vårt land och lagt grunden för vår gemensamma välfärd har rätt till trygghet under ålderdomen. Regeringen har därför lämnat förslag till riksdagen för att höja och trygga pensionerna. Förslagen innebär bl.a. att garantipensionen och taket i bostadstillägget för pensionärer höjs för att förbättra ekonomin för dem med de lägsta pensionerna. Det är antalet arbetade timmar i ekonomin som lägger grunden för goda pensioner. Regeringen har därför samtidigt lämnat förslag om att höja den lägsta åldern för att ta ut inkomstgrundad ålderspension från 61 till 62 år och att införa en s.k. riktålder. Avsikten är att riktåldern på sikt ska följa medellivslängden och styra de pensionsrelaterade åldersgränserna i pensionssystemet och angränsande trygghetssystem. Genom förslaget kan

pensionsnivåerna upprätthållas när medellivslängden ökar. Förslagen bygger på Pensionsgruppens överenskommelse från 2017.

Ett ökat antal äldre innebär att behovet av äldreomsorg ökar, samtidigt som tillgången på personal i omsorgen kommer att minska framöver om inget görs. Regeringen genomför därför en satsning för en ökad användning av välfärdsteknik i omsorgen. Regeringen skjuter även till medel för att generellt stärka äldreomsorgen, bl.a. för att säkerställa en god vård och omsorg om personer med demenssjukdom samt för att motverka ofrivillig ensamhet.

Hälso- och sjukvården ska vara behovsanpassad, effektiv och av god kvalitet. Vården står inför stora utmaningar, bl.a. när det gäller kompetensförsörjning, tillgänglighet och struktur. Att förbättra tillgängligheten inom hälso- och sjukvården så att fler får vård i tid och att köerna minskar är en av de viktigaste frågorna för regeringen under mandatperioden. I syfte att korta vårdköerna och att öka tillgängligheten har regeringen infört en uppdaterad kömiljard.

Regeringen har vidare gett en särskild utredare i uppdrag att stödja landsting, myndigheter och organisationer i arbetet med att utveckla en modern, jämlik, tillgänglig och effektiv hälso- och sjukvård med fokus på primärvården. Regeringen har också ingått en överenskommelse för 2019 med Sveriges Kommuner och Landsting för att stödja en omställning av hälso- och sjukvården med fokus på primärvården, i syfte att skapa en god, nära och samordnad vård och omsorg som främjar jämlik hälsa. Dessutom genomförs betydande satsningar på att förbättra personalsituationen och utveckla vårdens verksamheter genom förbättrade arbetsvillkor, kompetensutveckling, ökad bemanning och utvecklade arbetssätt. Åtgärderna innebär att arbetsmiljön förbättras i en kvinnodominerad sektor, samtidigt som de ger mer tid över till patienterna.

Behovet av specialistsjuksköterskor i vården är stort och förväntas öka framgent. Regeringen avser därför avsätta ytterligare medel för att stimulera sjuksköterskor att vidareutbilda sig till specialistsjuksköterska inom områden där de nationella behoven är stora. Dessutom föreslås en satsning på karriärtjänster för att göra det mer attraktivt att bli specialistsjuksköterska.

Regeringen föreslår också att en ny lag införs som ålägger landstingen att erbjuda koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter som har behov av individuellt stöd för att kunna återgå till eller inträda i arbetslivet. Insatserna ska bestå av personligt stöd, intern samordning och samverkan med andra aktörer.

Den psykiska ohälsan bland barn och unga fortsätter att öka. Regeringen föreslår därför förstärkta satsningar på barn- och ungdomspsykiatri och insatser för barn och unga med psykisk ohälsa, bl.a. för att öka tillgängligheten och ta steg mot en köfri verksamhet.

För många utförare inom hälso- och sjukvården, inte minst små aktörer på landsbygden, krävs flexibilitet vad gäller bemanning. Ny praxis från Högsta förvaltningsdomstolen och EU-domstolen om mervärdesskatt för inhyrd personal har inneburit kostnadsökningar för privata utförare inom hälso- och sjukvården som hyr in vårdpersonal. Regeringen föreslår att medel avsätts till landstingen för att de ska kunna ersätta de berörda aktörerna. Regeringen avser också att skyndsamt tillsätta en utredning för att se över om det finns EU-rättsliga förutsättningar för att i stället införa en alternativ ordning, som innebär att dagens effekter neutraliseras för berörda aktörer. Om sådana förutsättningar föreligger, så ska förslag lämnas.

Alla, oavsett funktionsförmåga, ska ha lika möjlighet till arbete och ett gott liv. Därför avser regeringen återkomma med förslag som innebär att samtliga moment vid andningshjälp och sondmatning ska kunna ge rätt till personlig assistans och föreslår att ytterligare medel tillförs den statliga assistansersättningen. Regeringen avser också föreslå att bilstödet till personer med funktionsnedsättning förbättras för att öka stödets ändamålsenlighet.

Sverige ska ha höga ambitioner som kunskapsnation. Alla elever ska, oavsett kön och social bakgrund, ges förutsättningar att nå målen för utbildningen. Regeringen föreslår därför en förstärkning av det statliga stödet för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling. Förstärkningen möjliggör för huvudmännen att fr.o.m. hösten 2020 stärka sin verksamhet i linje med den nivå som föreslogs av Skolkommissionen. Vidare föreslår regeringen att ett nytt, samlat bidrag för karriärtjänster för lärare införs, där en del av medlen viktas så att förstelärare på skolor med svåra förutsättningar ges ett ökat lönetillägg. En utökad lovskola ska utredas, och sedan införas 2022. Medel avsätts till fortbildning med anledning av en kommande proposition om tioårig grundskola.

Alla elever ska ha kunniga och kompetenta lärare. För att ge lärare de bästa förutsättningarna, och för att möta den växande bristen på legitimerade lärare, föreslår regeringen en rad insatser. Det första steget tas i inrättandet av ett professionsprogram för att öka läraryrkets attraktivitet och skapa möjligheter för lärare och skolledare att kunna utvecklas genom hela yrkeslivet. Lärarlyftet föreslås byggas ut. Statsbidraget för anställning av lärarassistenter som ska avlasta lärare föreslås förstärkas. På så sätt kan lärarna i större utsträckning fokusera på undervisningen.

För att förbättra styrningen och delvis finansiera reformerna på skolområdet tar regeringen bort ett antal riktade statsbidrag på skolområdet, som i stället uppgår i det statliga stödet för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling, i statsbidraget för lärarassistenter och i det samlade statsbidraget för karriärtjänster. Detta är ett led i regeringens ambition att förbättra styrningen på skolområdet och minska antalet riktade statsbidrag, vilket kan vara särskilt betydelsefullt för små kommuner och små enskilda huvudmän som inte har lika utbyggda administrativa stödfunktioner som större huvudmän. Förslagen i denna budget innebär att resurserna till skolan ökar.

En tillgänglig och jämlik kulturskola i hela landet ger fler barn och unga möjlighet att uttrycka sig kreativt. Det statliga bidraget till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet föreslås därför förlängas. Fri entré på museer möjliggör att fler kan ta del av det gemensamma kulturarvet. Regeringen föreslår därför att medel även fortsättningsvis avsätts för detta.

Hela landet ska växa

Hela landet ska inte bara leva utan också växa. Såväl landsbygd och glesbygd som städer ska utvecklas så att hela Sveriges potential utnyttjas. Möjligheterna att bo och verka i hela landet ska förbättras. Regeringen föreslår därför att antalet servicekontor utökas för att förstärka den statliga närvaron i hela landet. Vidare föreslås ett fortsatt särskilt driftstöd till dagligvarubutiker i glesbygd för att närheten till kommersiell service ska kunna bibehållas.

Svensk livsmedelsproduktion är central för jobb och tillväxt på landsbygden. Som en del av ett större bondepaket tar regeringen därför ett samlat grepp för hela livsmedelskedjan genom att livsmedelsstrategin föreslås få förstärkt finansiering i syfte att stärka livsmedelsbranschens konkurrenskraft.

En god tillgänglighet i hela Sverige är viktig för att det ska vara möjligt att bo, leva och verka i alla delar av landet. En väl fungerande digital infrastruktur bidrar till detta, och regeringen föreslår därför att ytterligare medel avsätts för att underlätta och öka tempot i bredbandsutbyggnaden. Resurserna för underhåll av vägar och järnvägar på landsbygden förstärks. Regeringen föreslår även att medel avsätts för att möjliggöra en fortsatt satsning på nattåg till och från norra Sverige.

Många kommuner har tagit emot ett stort antal nyanlända de senaste åren. Flera av dessa kommuner påverkas fortfarande av kostnader för mottagandet. För att förbättra deras förutsättningar avsätter regeringen medel till de kommuner som tagit emot ett stort antal nyanlända i förhållande till sin befolkning.

Regeringen bedriver ett långsiktigt arbete för att motverka segregationen och öka jämlikheten genom såväl generella som riktade insatser. För att främja en god utveckling i hela Sverige fortsätter regeringen satsningen i kommuner och områden med socioekonomiska utmaningar.

Bostadsmarknaden behöver reformeras för att möta människors olika behov och preferenser i hela landet. Fler bostäder och ett bättre nyttjande av beståndet behövs för att underlätta för ungdomar att få sin första bostad och för att människor ska kunna flytta dit jobben finns. Under de senaste åren har produktionen av nya bostäder legat på en hög nivå, men i många delar av landet är bristen på bostäder fortsatt stor. Regeringen föreslår att det investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande som infördes 2016 bibehålls, men att det förändras så att det blir mer effektivt och ändamålsenligt för byggande av hyresrätter i hela landet.

Tryggheten ska öka och demokratin ska värnas

Sverige ska vara ett tryggt land för alla. Det är grundläggande för att samhället ska hålla ihop. Brotten ska bekämpas, liksom deras orsaker. Demokratin ska värnas, både i Sverige och i omvärlden.

För att skapa ett tryggt samhälle behövs ett strategiskt och målmedvetet brottsbekämpande och brottsförebyggande arbete. Utöver de

förstärkningar som redan beslutats för kommande år tillförs rättsväsendet ytterligare resurser för att möta den grova och organiserade brottsligheten. Regeringen föreslår förstärkningar av Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Åklagarmyndigheten. Antalet polisanställda ska öka med 10 000 till 2024. Regeringen föreslår även att medel avsätts till Tullverket, bl.a. för att öka myndighetens närvaro vid gränserna.

Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ska bekämpas. Regeringen föreslår därför fortsatta satsningar på dessa områden.

Kriminalvården ska som en del av rättsväsendet bidra till att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Kriminalvården har sedan hösten 2018 haft en hög beläggningsgrad på häkten och anstalter, och periodvis har situationen varit mycket ansträngd. Mot denna bakgrund föreslår regeringen ökade resurser till Kriminalvården för att inrätta tillfälliga platser och möjliggöra utbyggnaden av permanenta platser. Myndigheten föreslås också tillföras resurser för de straffrättsliga reformer som regeringen avser att lämna förslag om, bl.a. en tydligare koppling mellan villkorlig frigivning och deltagande i återfallsförebyggande åtgärder.

De senaste åren har antalet inkomna mål till domstolarna ökat. För att ge domstolarna möjlighet att hantera den ökade måltillströmningen föreslår regeringen att medel tillförs Sveriges Domstolar.

Statens institutionsstyrelse ansvarar för tvångsvård och behandling av ungdomar med allvarliga psykosociala problem och vuxna med missbruksproblem. Regeringen föreslår att myndigheten tillförs extra medel för att utöka kapaciteten och möjliggöra kvalitetshöjande utvecklingsarbete.

Sveriges demokrati och rätt till självbestämmande ska värnas från både inre och yttre hot. Det säkerhetspolitiska läget har de senaste åren försämrats av den politiska utvecklingen i Ryssland och undergrävandet av den europeiska säkerhetsordningen. Försvarsberedningen konstaterar att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Försvarets operativa förmåga och krigsduglighet samt totalförsvarets uthållighet behöver mot den bakgrunden stärkas. Regeringen avser därför att tillföra det militära försvaret 5 miljarder kronor 2022 och ytterligare 5 miljarder kronor årligen under resten av inriktningsperioden, i enlighet med Försvarsberedningens förslag. Anslagsökningarna måste ske samtidigt som berörda myndigheter fortsätter vidta åtgärder för att säkerställa ett effektivt och rationellt nyttjande av tilldelade medel. För att finansiera tillskottet till försvaret avser regeringen att föreslå att en bankskatt införs den 1 januari 2022.

Samhällets förmåga att bekämpa välfärdsbrott behöver förbättras. Särskilt viktigt är det att bekämpa den organiserade brottslighetens utnyttjande av våra gemensamma välfärdssystem. Regeringen föreslår därför en bred satsning för att motverka, stoppa och lagföra personer som ägnar sig åt brottslighet riktad mot välfärdssystemen. För att stärka tillsynen mot penningtvätt och finansiering av terrorism föreslår regeringen att den tillfälliga satsningen på länsstyrelsernas arbete inom området förlängs och att Finansinspektionens arbete förstärks. Vidare föreslås medel tillföras Arbetsmiljöverket för fler inspektioner i arbetslivet.

Uppgifter från folkbokföringen ligger ofta till grund för andra myndigheters beslut om bidrag och utbetalningar. Som en del i regeringens satsning för att bekämpa välfärdsbrott föreslås att medel avsätts till Skatteverket för att höja kvaliteten i folkbokföringen.

I syfte att motverka felaktiga utbetalningar vid köp av rut- och rottjänster föreslår regeringen att det införs ett krav på elektronisk betalning för att kunna få skattereduktion.

År 2021 är det 100 år sedan både kvinnor och män fick rösta för första gången och Sverige blev en demokrati. Tilltron till demokratin behöver fördjupas och regeringen föreslår därför att stödet för kunskapshöjande och folkbildande insatser ökas, i syfte att människor i större utsträckning ska kunna delta aktivt i demokratin.

Rasism och hatbrott kan aldrig accepteras. Alla människor ska ha frihet och förutsättningar att leva det liv de vill. Regeringen är fast besluten om att ta kampen mot rasismen i samhället. Medel tillförs för att kunna fortsätta och stärka arbetet på området.

En mångfald av medier och oberoende granskande journalistik i hela landet är en viktig del av demokratin. För att främja bl.a. en lokal journalistik i landets svagt bevakade områden föreslås mediestödet förstärkas.

Det svenska biståndet ska stödja länders egna utveckling, stärka demokratiprocessen och bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck. Utvecklingssamarbetet spelar en viktig roll vad gäller fortsatt stöd till

klimatinsatser samt för att främja bevarandet och det hållbara nyttjandet av den biologiska mångfalden. För att säkerställa ett effektivt bistånd i en allt mer komplex och oförutsägbar miljö föreslår regeringen att medel tillförs Sidas förvaltningsanslag. Vidare har regeringen mot bakgrund av OECD/DAC:s förtydligade direktiv för kostnader för mottagande av asylsökande och skyddsbehövande från låg- och medelinkomstländer genomfört en översyn av modellen för beräkning av avräkningsbara kostnader för asylmottagande i syfte att säkerställa transparens och bättre planeringsförutsättningar för biståndet.

Regeringen arbetar för en långsiktigt hållbar, effektiv, human och rättssäker migrationspolitik, som värnar asylrätten. Den lag som tillfälligt begränsar möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige har förlängts i två år och ändrats så att alternativt skyddsbehövande får samma rätt till familjeåterförening som flyktingar. För att skapa bättre förutsättningar för ett socialt hållbart mottagande föreslås att möjligheten för asylsökande att ordna eget boende i områdena med de största socioekonomiska utmaningarna begränsas. Migrationsdomstolarna arbetar fortfarande med stora ärendebalanser och regeringen föreslår att medel tillförs för att korta handläggningstiderna. Regeringen arbetar för ett väl fungerande och rättssäkert återvändande för de personer som inte har rätt att stanna i Sverige och föreslår därför att förvarsverksamheten tillförs medel.

1.5 Förändringar på skattesidan

Skatteförändringar för jobb och hållbar tillväxt

Skattepolitiken ska säkra stabila skatteintäkter och skapa förutsättningar för en hållbar tillväxt och en hög sysselsättning. De föreslagna skatteförändringarna syftar till att bidra till en ökad sysselsättning, ett ökat antal arbetade timmar och till att klimat- och miljömål nås. Detta samtidigt som välfärdens finansiering säkras.

Den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt, s.k. värnskatt, föreslås avskaffas fr.o.m. den 1 januari 2020. Avskaffandet innebär att den högsta marginalskatten sänks med 5 procentenheter. Reformen bedöms bl.a. kunna öka antalet arbetade timmar. Den långsiktiga självfinansieringsgraden för reformen bedöms ligga nära 100 procent. Bedömningen av effekterna är dock osäker och effekterna infaller successivt under en lång tid efter reformens genomförande.

Regeringen avser att ta bort skillnaden i beskattning mellan pension för personer över 65 år och lön för personer under 65 år, och föreslår därför att skatten för äldre sänks. Skattesänkningen sluter den skillnad i beskattning mellan löneinkomst och pension som förelåg före 2019.

Regeringen avser att föreslå ett ingångsavdrag, som innebär att arbetsgivare, som anställer en person som är ny på arbetsmarknaden eller som varit borta från arbetsmarknaden länge och som omfattas av avdraget, får kraftigt nedsatta arbetsgivaravgifter under två år. Ingångsavdraget syftar till att underlätta etableringen på arbetsmarknaden och minska arbetslösheten bland såväl unga som nyanlända.

Regeringen har inlett en kraftfull grön skatteväxling, där höjda miljöskatter växlas mot sänkt skatt på jobb och företagande. Som en del av den gröna skatteväxlingen avser regeringen föreslå att en skatt på förbränning av avfall införs. Syftet med skatten är att nå de nationella klimatmålen och att skapa en mer resurseffektiv och giftfri avfallshantering. Avsikten är att skatten ska införas den 1 april 2020. Regeringen har vidare för avsikt att föreslå en skatt på plastbärkassar fr.o.m. den 1 maj 2020. Syftet med skatten är att minska spridningen av mikroplaster i naturen och bidra till att Sverige senast i slutet av 2025 uppnår EU:s mål om en förbrukning om maximalt 40 plastbärkassar per person och år.

För att motverka ökade pumppriser på bensin och diesel som kan uppstå när inblandningen av biodrivmedel ökar till följd av reduktionsplikten samt genom indexering av drivmedelsskatter 2020 föreslås att energiskatten på bensin och diesel sänks. Skatten på koldioxid föreslås sänkas, vilket medför att den generella skattenivån på fossilt kol upprätthålls även 2020 när andelen biodrivmedel i bensin och diesel är högre. Förslagen medför att skatten vid pump, utöver vad som följer av indexeringen med KPI, inte höjs 2020.

Som en del av den gröna skatteväxlingen avser regeringen föreslå att inkomstskatten sänks för personer boende i vissa glest befolkade områden, främst i Norrland och nordvästra Svealand. Regeringen kommer att återkomma med ett förslag under 2020. Regeringen avser även att i nästa budgetproposition återkomma med förslag

på sänkt skatt på jobb och företagande om minst 3,48 miljarder kronor som en del av den gröna skatteväxlingen.

För att förbättra möjligheterna för företag att bedriva forskning och utveckling avser regeringen att föreslå att nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer som arbetar med forskning och utveckling förstärks. Åtgärden är en del av regeringens gröna skatteväxling.

För att underlätta rörligheten på bostads- och arbetsmarknaden, så att människor kan flytta dit jobben finns, avser regeringen vidare att föreslå att taket för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostäder höjs permanent fr.o.m. den 1 juli 2020.

1.6 Ekonomiska effekter av regeringens politik

Långsiktiga effekter på arbetade timmar, sysselsättning och arbetslöshet

De reformer som föreslås och aviseras i denna proposition bedöms sammantaget öka sysselsättningen och minska arbetslösheten på lång sikt (se tabell 1.6). Den ökade sysselsättningen leder till fler arbetade timmar i ekonomin som helhet. Antalet arbetade timmar bedöms även öka till följd av att de som redan är sysselsatta arbetar fler timmar i genomsnitt, dvs. medelarbetstiden ökar.

Sysselsättningen bedöms främst öka till följd av förslagen om att införa etableringsjobb och ingångsavdrag. Båda dessa reformer sänker arbetskostnaden för vissa grupper. Etableringsjobben sänker arbetskostnaden för nyanlända och långtidsarbetslösa, medan ingångsavdraget sänker arbetskostnaden för personer som ännu inte har etablerat sig på arbetsmarknaden och personer som länge stått utanför arbetsmarknaden. Den lägre arbetskostnaden förväntas leda till en ökad efterfrågan på att anställa dem som omfattas av reformerna, vilket i viss mån bedöms leda till högre sysselsättning i ekonomin som helhet på lång sikt. Arbetsmarknadsutbildning, övriga arbetsmarknadspolitiska insatser och studiestartsstöd väntas också bidra till något lägre arbetslöshet och något högre sysselsättning.

Att den s.k. värnskatten slopas bedöms bidra till en ökad medelarbetstid. Förslaget bedöms stärka redan sysselsatta individers ekonomiska incitament att arbeta fler timmar och att göra lönekarriär. På lång sikt förväntas förslaget leda till fler arbetade timmar och en ökad löneinkomst för dessa individer, vilket i sin tur påverkar BNP positivt. En skattning baserad på mikrosimuleringsmodellen FASIT pekar på att antalet arbetade timmar i ekonomin kan öka med 7 000 årsarbetskrafter. Denna siffra är dock behäftad med osäkerhet och den verkliga effekten kan vara högre eller lägre. Förslaget väntas ha en försumbar effekt på både antalet sysselsatta och antalet arbetslösa personer i ekonomin. Den långsiktiga självfinansieringsgraden för reformen bedöms ligga nära 100 procent. Den faktiska storleken på dessa effekter är osäker och de infaller successivt under lång tid efter reformens genomförande.

Tabell 1.6 Långsiktiga effekter på arbetade timmar, sysselsättning och arbetslöshet

Bedömd riktning

	Arbetade timmar	Sysselsatta	Arbetslöshet
Slopad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt)	++	0	0
Ingångsavdrag	+	+	-
Etableringsjobb	+	+	-
Arbetsmarknadspolitiska insatser	+	+	-
Studiestartsstöd	+	+	-

Källa: Egna beräkningar.

Fördelningseffekter

Fördelningspolitiken bidrar till att tillväxt och välfärd kommer alla till del genom hela livet, så att livschanser och levnadsvillkor utjämnas. En del av omfördelningen sker via skatter och transfereringar som direkt påverkar de disponibla inkomsterna. En annan del av omfördelningen sker genom offentligt finansierade välfärdstjänster som vård, skola och omsorg. Ett utökat inkomstbegrepp, som utöver disponibel inkomst även tar hänsyn till välfärdstjänster, ger en mer komplett bild av politikens effekter. Samtidigt är den utjämning av livschanser som sker genom välfärdstjänster, inte minst utbildning, svår att mäta och av en vidare betydelse än vad som framgår av de ekonomiska beräkningar som görs i denna proposition.

De reformer i denna proposition som bedöms ha en direkt inverkan på individernas disponibla inkomst är avskaffandet av den s.k. värnskatten, höjningen av uppskovstaket vid försäljning av bostad, det förstärkta grundavdraget för äldre, det förstärkta grundskyddet för äldre och den sänkta inkomstskatten i vissa glest befolkade områden. De fem reformerna har mycket olika fördelningsprofil (se diagram 1.1).

Diagram 1.1 Genomsnittlig effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper till följd av vissa reformer i budgetpropositionen för 2020

Procent

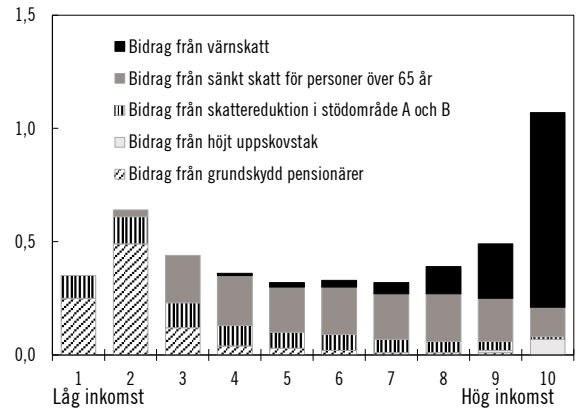

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Totalt går knappt två tredjedelar av medlen som satsas på de fem ovan nämnda reformerna till män (se diagram 1.2). En tredjedel av medlen går till män i den högsta inkomstgruppen. I de tre lägre inkomstgrupperna går en större andel av medlen till kvinnor än män. Det beror på att det finns fler äldre kvinnor än män som berörs av ändringarna i grundskyddet i de lägsta inkomstgrupperna.

Diagram 1.2 Fördelning mellan olika inkomstgrupper och mellan kvinnor och män av medel som satsas på reformer av direkt skatt och transfereringar i budgetpropositionen för 2020

Procent

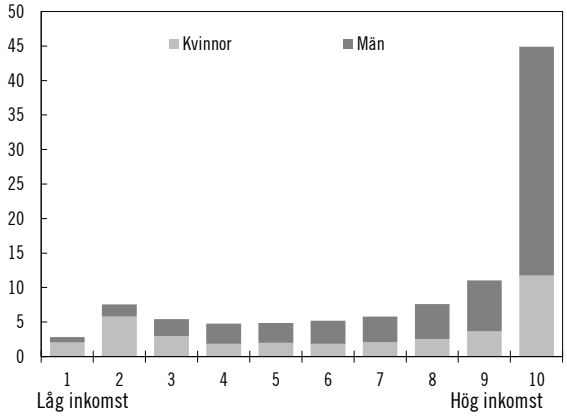

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De satsningar på individuella, offentligt finansierade välfärdstjänster som föreslås i denna proposition bedöms ha en relativt liten effekt jämfört med de reformer som har en direkt effekt på individernas disponibla inkomst (se diagram 1.3).

Diagram 1.3 Genomsnittlig effekt på utökad inkomst i olika inkomstgrupper till följd av vissa reformer i budgetpropositionen för 2020

Procent

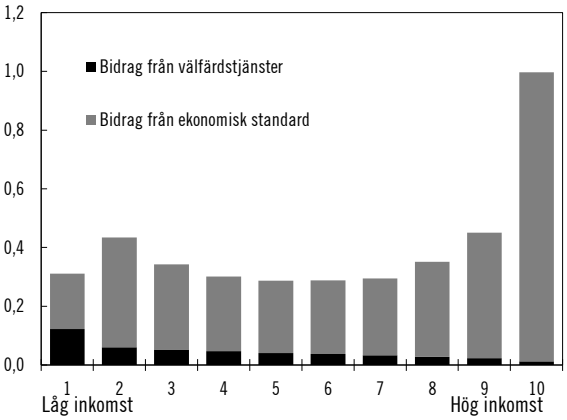

Anm.: Bidraget från ekonomisk standard motsvarar det som redovisas i diagram 1.2, men den procentuella effekten blir här lägre eftersom bidraget relateras till det bredare inkomstbegreppet, utökad inkomst.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Sammantaget bedöms effekten av reformerna gynna män mer än kvinnor (se diagram 1.4). Reformerna bedöms sammantaget öka den individuella disponibla inkomsten med igenomsnitt 0,6 procent. Reformerna bidrar till en något lägre ekonomisk jämställdhet, då kvinnors individuella disponibla inkomst ökar med 0,5 procent och mäns med 0,7 procent. Borttagandet av den s.k. värnskatten och höjningen av grundavdraget för personer över 65 år gynnar i högre grad män än kvinnor. Förstärkningen av grundskyddet gynnar dock i högre grad kvinnor. Välfärdssatsningarna, sänkt skatt i vissa glest befolkade områden och höjt uppskovstak, bedöms gynna kvinnor och män i samma utsträckning. Den individuella utökade disponibla inkomsten, som består av individuell disponibel inkomst och välfärdstjänster, ökar med 0,4 respektive 0,6 procent för kvinnor respektive män.

Diagram 1.4 Genomsnittlig effekt på individuell utökad inkomst till följd av vissa reformer i budgetpropositionen för 2020

Procent

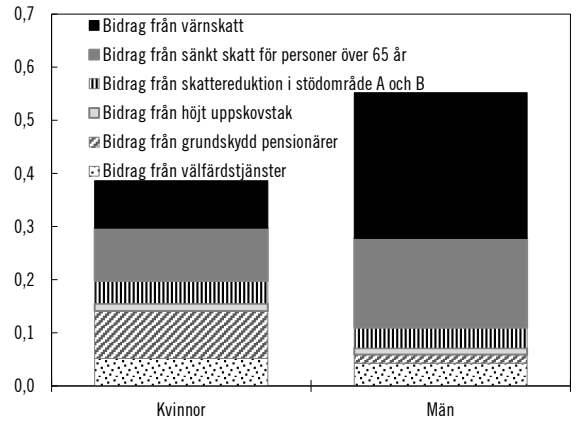

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2

Förslag till riksdagsbeslut

2 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

Riktlinjer för den ekonomiska politiken och förslag till statens budget för 2020

1. Riksdagen godkänner riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken (avsnitt 1).
2. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget till följd av tekniska justeringar till 1 392 miljarder kronor för 2020 och 1 443 miljarder kronor för 2021 (avsnitt 5.2).
3. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget till 1 502 miljarder kronor för 2022 (avsnitt 5.2).
4. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomster i statens budget för 2020 (avsnitt 6.1 och bilaga 1 avsnitt 2).
5. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2021 och 2022 som riktlinje för regeringens budgetarbete (avsnitt 6.1 och tabell 6.2).
6. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden för 2020 (avsnitt 7.1 och tabell 7.3).
7. Riksdagen godkänner beräkningen av förändringen av anslagsbehållningar för 2020 (avsnitt 7.1 och tabell 7.3).
8. Riksdagen godkänner beräkningen av utgifterna för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2020 (avsnitt 7.1 och tabell 7.3).
9. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2021 och 2022 som riktlinje för regeringens budgetarbete (avsnitt 7.2 och tabell 7.4).
10. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ta upp lån enligt 5 kap. budgetlagen (2011:203) (avsnitt 8.3).
11. Riksdagen godkänner beräkningen av Riksgäldskontorets nettoutlåning för 2020 (avsnitt 8.3 och tabell 8.9).
12. Riksdagen godkänner beräkningen av den kassamässiga korrigeringen för 2020 (avsnitt 8.3 och tabell 8.9).
13. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om lån i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i statens verksamhet som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 45 600 000 000 kronor (avsnitt 9.2).
14. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om krediter för myndigheternas räntekonton i Riksgäldskontoret som inklusive tidigare utnyttjade krediter uppgår till högst 14 900 000 000 kronor (avsnitt 9.2).
15. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020, med de begränsningar som följer av 3 kap. 8 § andra stycket budgetlagen (2011:203), besluta att ett anslag som inte avser förvaltningsändamål får överskridas om ett riksdagsbeslut om ändring av anslaget inte hinner inväntas och

överskridandet ryms inom det fastställda utgiftstaket för staten (avsnitt 9.7).

Förslag som ligger till grund för beräkningen av statens inkomster

16. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam (avsnitt 11.1 och 12.15).
17. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1757) om förvaltning av vissa fonder inom socialförsäkringsområdet (avsnitt 3 och 6.4).
18. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) (avsnitt 11.2 och 12.1–12.4).
19. Riksdagen godkänner att regeringen under 2020 eller 2021 genom försäljning överlåter fastigheten Dykärret Större 7 i Stockholm (avsnitt 6.4).
20. Riksdagen godkänner att regeringen från försäljningsintäkterna vid en försäljning enligt 19 får avräkna dels det belopp som behövs för att lösa lån i Riksgäldskontoret som hör till fastigheten, dels de direkta försäljningskostnader som uppkommer för staten (avsnitt 6.4).

3

Lagförslag, utom skattefrågor

3 Lagförslag, utom skattefrågor

I detta avsnitt redovisas lagförslag som ligger till grund för beräkningen av statens inkomster, förutom de lagförslag som innebär ändrade skatte- och avgiftsregler. De senare redovisas i avsnitt 11.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1757) om förvaltning av vissa fonder inom socialförsäkringsområdet

Härigenom föreskrivs att 1 och 6 §§ lagen (1998:1757) om förvaltning av vissa fonder inom socialförsäkringsområdet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Denna lag tillämpas på följande fonder	
– Den frivilliga pensionsförsäkringens fonder	– Den frivilliga pensionsförsäkringens fonder
– Stiftelsen Nils Jönssons donationsfond	– Stiftelsen Nils Jönssons donationsfond
– Fonden för frivillig yrkesskadeförsäkring	– Fonden för frivillig yrkesskadeförsäkring
– *Fiskarförsäkringsfonden*	
– Affärsverksfonden	– Affärsverksfonden
– Trafiklivräntefonden.	– Trafiklivräntefonden.
6 §[2]	
Försäkringskassan ska svara för att medel ur följande fonder och dessas avkastning används i enlighet med de ändamål som fonderna är avsedda för	
– Stiftelsen Nils Jönssons donationsfond	– Stiftelsen Nils Jönssons donationsfond

[1] Senaste lydelse 2015:763.

[2] Senaste lydelse 2009:1000.

– Fonden för frivillig yrkesskadeförsäkring	– Fonden för frivillig yrkesskadeförsäkring
– *Fiskarförsäkringsfonden*	
– Affärsverksfonden	– Affärsverksfonden
– Trafiklivräntefonden.	– Trafiklivräntefonden.

1. Denna lag träder i kraft den 1 februari 2020.

2. Återstående medel från den avvecklade Fiskarförsäkringsfonden ska föras till inkomsttitel i statens budget senast vid utgången av februari 2020.

4

Den makroekonomiska utvecklingen

4 Den makroekonomiska utvecklingen

I detta avsnitt redovisas prognosen för den makroekonomiska utvecklingen i Sverige och i övriga världen 2019–2022. Tyngdpunkten i avsnittet ligger på utvecklingen 2019 och 2020. I prognosen har information som fanns tillgänglig t.o.m. den 6 augusti 2019 beaktats.

Prognosen är baserad på de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen i denna proposition, propositionen Höständringsbudget för 2019 eller tidigare propositioner. I förutsättningarna ingår inte några framtida finanspolitiska regel- eller anslagsändringar därutöver.

Tabeller med prognosens innehåll i detalj redovisas i bilaga 2.

Sammanfattning

- Det senaste året har utvecklingen i världsekonomin mattats av efter flera år med hög tillväxt. Indikatorer tyder på en fortsatt relativt svag utveckling i många länder, framför allt i industrisektorn. Därutöver har osäkerheterna ökat. Sammantaget väntas tillväxten i sammanvägd BNP i de länder som är viktiga för Sveriges utrikeshandel mattas av 2019, för att därefter växa ungefär i linje med genomsnittet sedan 2000.
- Konjunkturen har stärkts i Sverige de senaste åren och tillväxten har varit hög. Första halvåret 2019 mattades dock den inhemska efterfrågan av, vilket bidragit till lägre tillväxt. Resursutnyttjandet i svensk ekonomi bedöms dock fortfarande vara högre än normalt. Efterfrågan väntas bli mer dämpad även framöver, bl.a. till följd av sjunkande bostadsinvesteringar och en återhållen tillväxt i exporten.
- Efter en lång period med en stark arbetsmarknad har sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet ökat till historiskt sett höga nivåer, både bland kvinnor och män. Den senaste tiden har dock arbetslösheten slutat sjunka och framöver väntas den öka något. Samtidigt väntas sysselsättningen och arbetskraften öka i långsammare takt, bl.a. till följd av en mer dämpad efterfrågan. Sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet bedöms dock även fortsatt vara på höga nivåer.
- Inflationen, mätt med konsumentprisindex med fast bostadsränta, förväntas vara låg de kommande åren, bl.a. till följd av låga inflationsförväntningar hos företagen och en fortsatt dämpad löneutveckling. Reporäntan bedöms vara oförändrad 2019 och 2020.
- Det råder en stor osäkerhet om hur handelskonflikten mellan USA och Kina kommer att utvecklas framöver. En annan osäkerhetsfaktor är formerna för Storbritanniens utträde ur EU och hur den framtida relationen med unionen kommer att påverka den ekonomiska utvecklingen i såväl Storbritannien som EU:s medlemsstater och den övriga omvärlden. Risken för ett avtalslöst utträde bedöms vara betydande.

4.1 Tillväxtutsikterna i omvärlden 2019 och 2020

Efter några år med hög tillväxt i världsekonomin sågs en avmattning i flera stora ekonomier under 2018. Det berodde dels på ett ansträngt resursutnyttjande, dels på tillfälliga faktorer som inte var direkt kopplade till konjunkturen. En viss återhämtning kan märkas i utfall för första halvåret 2019, men samtidigt har indikatorer för tillverkningsindustrin fortsatt att försvagas och osäkerheten kring de globala handelsförutsättningarna har ökat. Handelskonflikten mellan USA och Kina har trappats upp under 2019 med ytterligare tullhöjningar. Detta har bidragit till en minskad optimism bland företagen (se diagram 4.1) och en svagare utveckling av den globala industriproduktionen och världshandeln. Samtidigt som tillväxten i exportsektorerna har bromsat in, och i flera fall blivit negativ, har tjänstebranscherna uppvisat en mer stabil utveckling. Dessa branscher drivs i större utsträckning av inhemsk efterfrågan, som i flera stora ekonomier har gynnats av förbättrade arbetsmarknadsutsikter. En mer långvarig nedgång i de exportberoende sektorerna kan dock på sikt leda till att även efterfrågan på tjänster dämpas.

De mer dämpade konjunkturutsikterna i världsekonomin och den förhöjda osäkerheten har bidragit till sjunkande räntor och stora kursrörelser på de finansiella marknaderna. Centralbankerna i flera stora ekonomier har försökt motverka den negativa utvecklingen genom att föra en mer expansiv penningpolitik.

Diagram 4.1 Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin

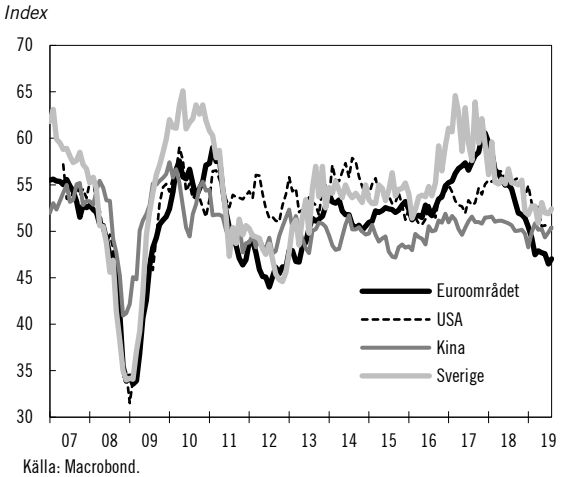

Källa: Macrobond.

Sammantaget bedöms tillväxten i sammanvägd BNP i de länder som är viktiga för Sveriges utrikeshandel mattas av 2019. Därefter väntas den växa ungefär i linje med det historiska genomsnittet sedan 2000. Resursutnyttjandet bedöms i genomsnitt vara nära en normal nivå de kommande åren.

Inflationstakten i omvärlden bedöms bli något lägre 2019 än 2018, till följd av en långsammare utveckling av energi- och råvarupriser. Inflationen tilltar något 2020. Den underliggande inflationen i omvärlden förblir dock alltjämt låg.

Dämpad industrikonjunktur i avancerade ekonomier

Euroområdet är en exportberoende region och tycks ha drabbats särskilt hårt av avmattningen i världshandeln. En konjunkturell avmattning, i kombination med tillfälliga utbudsstörningar och osäkerhet om förutsättningarna för världshandeln, har bl.a. lett till en kraftig inbromsning i tysk industri. Den snabba inbromsningen av industrikonjunkturen i Tyskland har stor betydelse för euroområdet som helhet. Förtroendeindikatorer tyder dessutom på en fortsatt dämpad efterfrågan i tillverkningsindustrin i euroområdet framöver. En svagare global efterfrågan förväntas leda till en lägre export- och investeringstillväxt i euroområdet. Arbetslösheten har dock fortsatt att minska, vilket bidragit till att hålla uppe konsumentförtroendet, som fortsatt är på jämförelsevis höga nivåer. Framöver väntas dock arbetsmarknadsutvecklingen dämpas och hushållen väntas därmed öka sin konsumtion i långsammare takt. Det verkar återhållande på BNP-tillväxten som bedöms bli lägre 2019 och 2020 jämfört med de senaste fyra åren.

Formerna för Storbritanniens utträde ur EU var inte klara när denna prognos färdigställdes. Samtidigt som regeringen har en god beredskap för ett avtalslöst utträde bygger regeringens prognoser på antagandet om ett ordnat utträde, där handeln mellan EU och Storbritannien utvecklas under liknande förutsättningar som i dag, dvs. utan högre handelshinder. Osäkerheten rörande utträdet (se avsnitt 4.4) har dock medfört att företag blivit mindre optimistiska om den framtida ekonomiska utvecklingen, vilket påverkat investeringarna i den brittiska ekonomin negativt. Den förhöjda osäkerheten bedöms leda till att tillväxten i Storbritannien blir förhållandevis måttlig även 2019 och 2020.

I USA har tillväxten varit stark de senaste åren, understödd av en gynnsam utveckling på arbetsmarknaden och en expansiv finanspolitik. Förtroendet är fortsatt högt bland hushållen. En expansiv finanspolitik stimulerar ekonomin, men riskerar samtidigt bidra till att den redan höga offentliga skulden i USA stiger. Osäkerheten kring den pågående handelskonflikten med Kina har också bidragit till att förtroendeindikatorer har sjunkit, framför allt i exportsektorerna. Förhöjd handelsoro och en avtagande effekt från finanspolitiska stimulanser bedöms leda till att tillväxten i USA successivt mattas av 2019 och 2020.

Konjunkturavmattning i Norden

Oljeinvesteringarna bedöms öka i norsk ekonomi 2019, vilket påverkar även de sektorer som inte producerar olja. Fastlands-BNP, dvs. BNP exklusive de oljeproducerande sektorerna, bedöms växa i ungefär samma takt 2019 som 2018, för att därefter mattas av 2020 i samband med att finans- och penningpolitiken förväntas bli mindre expansiv.

I Danmark och Finland bedöms en dämpad omvärldsefterfrågan bidra till en konjunkturavmattning. Tillväxten bedöms vara i princip oförändrad i Danmark 2019 men något svagare i Finland. År 2020 mattas dock tillväxten av något i båda länderna.

Blandade utsikter för framväxande ekonomier

Den pågående handelskonflikten mellan USA och Kina har bidragit till en svagare utveckling inom kinesisk industri och detaljhandel. Effekterna av de införda tullarna börjar också synas i minskad handel mellan USA och Kina. Myndigheterna har sedan 2018 fört en mer expansiv finans- och penningpolitik för att stimulera ekonomin, bl.a. genom sänkta kassakrav för bankerna och ökade infrastrukturinvesteringar. Det har bidragit till att stabilisera tillväxten under första halvåret 2019, men kan också bidra till en riskfylld ökning av skuldsättningen och finansiella obalanser. Tillväxten bedöms sakta ned 2019 för att därefter avta ytterligare något 2020. Det beror dels på den förhöjda handelsoron, dels på den fortsatta omställningen av kinesisk ekonomi från en export- och investeringsledd tillväxt till en tillväxt som i högre utsträckning drivs av privat konsumtion.

I Ryssland förväntas ett lågt oljepris, ekonomiska sanktioner och dämpad inhemsk efterfrågan hålla tillbaka tillväxten 2019 och i viss mån även 2020. I Brasilien fortsätter återhämtningen efter den djupa lågkonjunkturen 2015 och 2016. Handelsoro och osäkerhet rörande om reformer för att säkerställa finansiell hållbarhet i pensionssystemet kommer att genomföras, bedöms hålla tillbaka tillväxten, som blir fortsatt måttlig 2019. Tillväxten bedöms stiga 2020 i takt med att den politiska osäkerheten avtar och inhemsk efterfrågan stärks.

Tabell 4.1 Nyckeltal

Procentuell förändring om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Internationella variabler					
BNP, euroområdet	1,9	1,2	1,3	1,5	1,5
BNP, Storbritannien	1,4	1,3	1,3	1,8	1,7
BNP, USA	2,9	2,3	1,7	1,5	1,6
BNP, Kina	6,6	6,1	5,7	5,7	5,6
BNP i världen, PPP-vägd[1]	3,6	3,3	3,5	3,6	3,5
BNP i världen, KIX-vägd[2]	2,5	1,9	2,0	2,0	2,0
Svensk exportmarknad[3]	3,1	3,3	3,5	3,6	3,5
Inflation, euroområdet[4]	1,8	1,3	1,4	1,6	1,7
Inflation, USA[5]	2,4	1,8	2,1	2,2	2,2
Styrränta, euroområdet[6]	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Styrränta, USA[6]	1,9	2,4	2,0	2,0	2,4
Råoljepris[7]	71,0	64,5	61,0	59,2	58,6
Finansiella marknader[8]					
Reporänta	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0
Statsobligationsränta 10 år	0,7	0,1	0,4	0,9	1,3
Statsobligationsränta 5 år	0,1	-0,3	0,0	0,6	1,0
Växelkurs, kronindex (KIX)[9]	117,6	121,4	120,5	119,2	117,8
Växelkurs, SEK per EUR	10,3	10,5	10,6	10,5	10,4
Löner och priser					
Timlön, konjunkturlönerna[10]	2,5	2,6	2,8	3,0	3,1
Timlön, nationalräkenskaperna	2,2	2,9	2,8	3,0	3,1
Reallön[11]	0,6	0,8	1,1	0,9	0,8
KPI	2,0	1,9	1,7	2,1	2,3
KPIF	2,1	1,7	1,6	1,8	2,0
KPIF exkl. energi	1,4	1,7	1,7	1,8	2,0
HIKP	2,0	1,7	1,4	1,6	1,8
BNP-deflator	2,2	2,4	1,7	2,0	2,0

Anm.: Prognosen är baserad på de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen.
[1] BNP sammanviktad med köpkraftsjusterade BNP-vikter enligt Internationella valutafonden.
[2] BNP sammanviktad med KIX-vikter, ett mått på respektive lands betydelse för svensk utrikeshandel. De senast beräknade vikterna används för 2019 och därefter skrivs de fram med trenden från de föregående fem åren.
[3] Den sammanvägda importen i de länder som Sverige exporterar till. Respektive lands vikt utgörs av dess andel i svensk varuexport.
[4] Harmoniserat konsumentprisindex (HIKP), årsgenomsnitt.
[5] Konsumentprisindex (KPI), årsgenomsnitt.
[6] Årsgenomsnitt, procent. Avser refiräntan för euroområdet och Federal funds ränta för USA.
[7] Brent, USD per fat.
[8] Procent om inte annat anges, årsgenomsnitt.
[9] 18 november 1992=100.
[10] 2018 avser prognos.
[11] Reallön beräknas som timlön enligt konjunkturlönestatistiken korrigerad för prisförändringar enligt KPI.
Källor: Statistiska centralbyrån, Riksbanken, Macrobond, Medlingsinstitutet och egna beräkningar.

Tabell 4.2 Nyckeltal

Procentuell förändring om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Försörjningsbalans[1]					
BNP	2,4	1,4	1,4	1,8	1,9
BNP, kalenderkorrigerad	2,5	1,5	1,2	1,7	2,0
Hushållens konsumtion	1,2	0,8	2,2	2,7	3,0
Offentlig konsumtion	0,9	0,2	0,0	-0,5	-0,9
Fasta bruttoinvesteringar	4,0	-0,7	1,1	0,9	1,2
Lagerinvesteringar[2]	0,4	-0,2	0,0	0,0	0,0
Export	3,9	3,5	2,4	3,1	3,2
Import	3,8	0,6	2,2	2,2	2,3
BNP per invånare[3]	1,2	0,4	0,5	1,0	1,2
Bytesbalans, procent av BNP[4]	1,7	3,3	3,3	3,6	4,0
BNP i löpande pris	4,6	3,9	3,2	3,8	4,0
Produktivitet och arbetsmarknad					
Produktivitet	0,1	0,6	0,8	1,4	1,4
Arbetade timmar[5]	2,4	1,1	0,3	0,3	0,5
Medelarbetstid[6]	0,6	0,3	-0,1	-0,3	-0,1
Sysselsatta	1,8	0,8	0,4	0,6	0,6
Sysselsättningsgrad[7]	68,5	68,6	68,5	68,7	68,8
Arbetslöshet[8]	6,3	6,3	6,4	6,4	6,5
Arbetskraft	1,4	0,8	0,4	0,7	0,6
Arbetskraftsdeltagande[7]	73,1	73,3	73,2	73,4	73,6
Befolkning, total[9]	1,2	1,0	0,9	0,8	0,8
Befolkning, 15–74 år	0,8	0,6	0,5	0,4	0,4
Potentiella variabler och resursutnyttjande[10]					
Potentiell BNP	1,9	1,8	1,9	1,9	2,0
Potentiellt arbetade timmar	1,3	1,2	0,9	0,6	0,5
Potentiell produktivitet	0,6	0,6	1,0	1,3	1,5
BNP-gap[11]	1,2	0,9	0,2	0,0	0,0
Timgap[12]	1,0	0,9	0,3	0,0	0,0
Potentiell BNP i löpande pris	4,2	4,3	3,6	3,9	4,0

Anm.: Prognosen är baserad på de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen. Produktivitet, arbetade timmar och medelarbetstid avser kalenderkorrigerade data. Sysselsatta, arbetskraft och arbetslöshet avser åldersgruppen 15–74 år.
[1] Fasta priser, referensår 2018, ej kalenderkorrigerade värden, om inte annat anges.
[2] Bidrag till BNP-tillväxten, förändring i procent av BNP föregående år.
[3] BNP per person i totala befolkningen.
[4] Transaktioner med utlandet avseende handel med varor och tjänster, löner, avkastning på kapital samt löpande transfereringar.
[5] Enligt nationalräkenskaperna (NR).
[6] Avser arbetade timmar per år enligt NR dividerat med årsmedeltal för antal sysselsatta enligt AKU.
[7] Procent av befolkningen.
[8] Procent av arbetskraften.
[9] Utfall för 2018 är ett beräknat årsmedelvärde.
[10] Fasta priser, referensår 2018, kalenderkorrigerade värden, om inte annat anges. Med potentiell avses den nivå på respektive variabel som skulle uppnås vid ett balanserat konjunkturläge.
[11] Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP.
[12] Skillnaden mellan faktiskt och potentiellt arbetade timmar i procent av potentiellt arbetade timmar.
Källor: Statistiska centralbyrån, Riksbanken och egna beräkningar.

4.2 Tillväxtutsikterna för Sverige 2019 och 2020

BNP-tillväxten mattas av

Konjunkturen i Sverige har stärkts de senaste åren och tillväxten har varit hög. Resursutnyttjandet bedöms fortfarande vara högre än normalt. Under första halvåret 2019 mattades dock den inhemska efterfrågan av. Framåtblickande indikatorer tyder på att tillväxten blir dämpad även under andra halvåret 2019. En svagare utveckling i omvärlden, minskade bostadsinvesteringar och en inbromsning i offentlig konsumtion väntas bidra till en fortsatt dämpad tillväxt även 2020 (se diagram 4.2).

Diagram 4.2 BNP och bidrag till BNP-tillväxten

Procentuell förändring respektive förändring i procent av BNP föregående år. Utfall 2014–2018, prognos 2019 och 2020

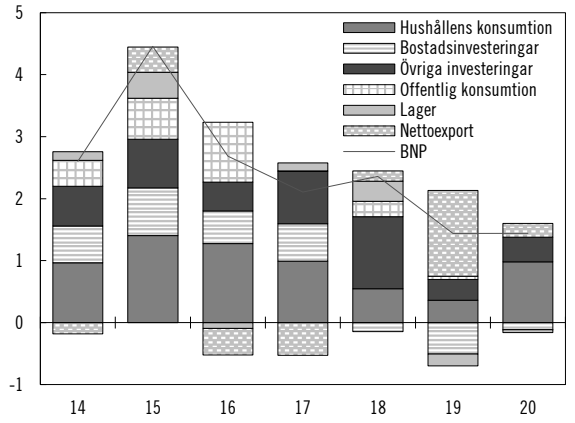

Anm.: Bidrag till procentuell förändring av BNP i procentenheter för BNP:s komponenter.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Osäkerhet minskar tillväxttakten i hushållens konsumtion

Hushållens konsumtion utvecklades svagt 2018 och första halvåret 2019. Det förklaras delvis av tillfälliga faktorer såsom ändrade skatte- och certifieringsregler på bilar. Under senare tid har dock antalet nybilsregistreringar ökat något vilket indikerar att hushållens inköp av bilar också kommer att öka. Samtidigt visar hushållens konfidensindikator, enligt Konjunkturinstitutets Konjunkturbarometer, på ett mer dämpat stämningsläge än normalt. Sammantaget bedöms hushållens konsumtion växa i en långsammare takt 2019 än tidigare år. Den svagare tillväxttakten bedöms till viss del vara tillfällig och hushållen förväntas öka sin konsumtion i en högre takt 2020. En stabilisering av läget på bostadsmarknaden och ett högt sparande bland hushållen talar för en sådan utveckling.

Minskade utgifter för migration håller tillbaka ökningen av offentlig konsumtion

De offentliga konsumtionsutgifterna väntas de kommande åren utvecklas svagt. Det förklaras främst av att utgifter förknippade med nyanländas första år i Sverige successivt minskar. Dessutom väntas den offentliga sektorns inkomster öka i en långsammare takt efter några år med ovanligt snabbt stigande inkomster. Det begränsar förutsättningarna att öka de offentliga konsumtionsutgifterna. Skälet till att inkomsterna inte ökar lika snabbt längre är främst att sysselsättningen ökar i en långsammare takt. Det minskar inkomsterna från skatt på arbete.

Svagare tillväxt i investeringar

De senaste årens höga BNP-tillväxt har till stor del drivits av att investeringar ökat i snabb takt, främst i bostadssektorn men även i övriga delar av näringslivet. Även kommunala investeringar har ökat snabbt.

Men under det första halvåret 2019 sjönk investeringarna, drivet av en svag utveckling inom stora delar av näringslivet, bl.a. i bostadssektorn. Efter flera år med ökat bostadsbyggande minskade antalet påbörjade bostäder 2017, dock från mycket höga nivåer (se diagram 4.3). Under första halvåret 2019 har även antalet beviljade bygglov minskat, vilket indikerar en fortsatt nedgång i bostadsbyggandet framöver. Det är delvis en följd av att det höga utbudet och den lägre prisnivån har lett till försämrad lönsamhet. Samtidigt är husbyggarbranschen mindre optimistisk om framtiden enligt Konjunkturbarometern. Sammantaget bedöms bostadsinvesteringarna därför minska de närmaste åren, men ligga kvar på nivåer som är högre än normalt.

Diagram 4.3 Påbörjade bostäder

Tusental

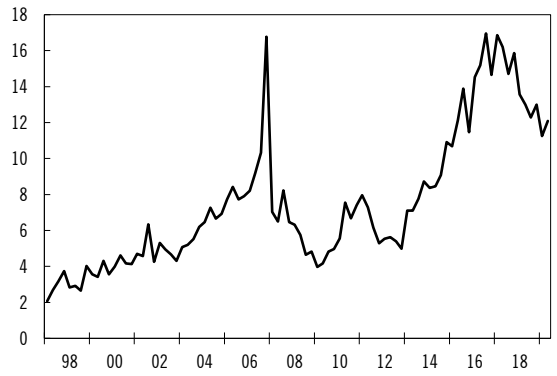

Anm.: Avser säsongsrensade kvartalsvärden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Även investeringarna i näringslivet exklusive bostäder väntas öka långsammare 2019 och 2020 än de senaste åren. Ett skäl till det är att tillförsikten i tillverkningsindustrin fallit snabbt den senaste tiden enligt Konjunkturbarometern. Även kapacitetsutnyttjandet har fallit i tillverkningsindustrin, om än från höga nivåer.

De offentliga investeringarna väntas inte heller växa i samma takt då kommunsektorn, som drivit tillväxten de senaste åren, bedöms öka sina investeringar i långsammare takt. De statliga investeringarna väntas däremot öka i en snabbare takt än tidigare, främst till följd av ökade investeringar i infrastruktur. Det förväntas dock inte väga upp för den långsammare ökningstakten i kommunsektorn.

Sammantaget bedöms således investeringarna inte bidra till BNP-tillväxten i samma utsträckning som de senaste åren.

Svagare utrikeshandel

Under första halvåret 2019 utvecklades utrikeshandeln något svagare än 2018. Indikatorer, som t.ex. exportorderingången i tillverkningsindustrin, tyder på att exporttillväxten fortsätter att dämpas 2019. Lägre förväntad global tillväxt tillsammans med en gradvis förstärkning av kronan förväntas bidra till att exporten ökar långsammare även 2020. En svagare utveckling av den inhemska efterfrågan talar för att även importen ökar långsammare framöver. Sammantaget bedöms dock nettoexporten bidra positivt till BNP-utvecklingen 2019 och även 2020, om än betydligt mindre.

Den starka utvecklingen på arbetsmarknaden mattas av

Sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet har stigit sedan 2011 och är på historiskt sett höga nivåer, både bland kvinnor och män. Denna positiva utveckling har även inneburit att arbetade timmar ökat i snabb takt de senaste åren. Men under det första halvåret 2019 har utvecklingen på arbetsmarknaden dämpats. Både sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet har minskat något. Arbetslösheten har inte minskat sedan 2018.

Svagare arbetsmarknadsindikatorer

Framåtblickande indikatorer, som t.ex. företagens anställningsplaner och uppgifter om brist på arbetskraft, har enligt Konjunkturbarometern tydligt minskat under den senaste tiden (se diagram 4.4). Det talar för att utvecklingen på arbetsmarknaden kommer att vara fortsatt dämpad den närmaste tiden. Avmattningen syns särskilt tydligt i tillverkningsindustrin. Flödesstatistiken från arbetskraftsundersökningarna (AKU) visar att arbetslösas jobbchans har minskat det senaste året. Flertalet indikatorer befinner sig dock fortfarande på höga nivåer historiskt sett, såsom antalet lediga jobb enligt SCB:s vakansstatistik.

Diagram 4.4 Sysselsättningsindikatorer

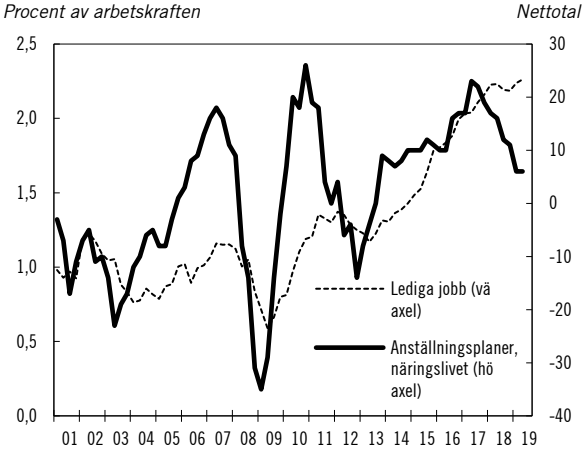

Anm.: Säsongsrensade kvartalsvärden. Nettotal avser skillnaden mellan andelen respondenter som svarat att antalet anställda förväntas öka respektive minska.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Höga bristtal i offentlig sektor

De senaste årens höga efterfrågan på arbetskraft har medfört att andelen företag som upplever brist på arbetskraft har ökat kraftigt. Samtidigt har rekryteringstiderna blivit längre och arbetsgivarna har i något högre grad än tidigare sänkt kraven på de arbetssökande för att fylla vakanser.

Sedan slutet av 2018 har dock bristtalen minskat tydligt, i takt med att efterfrågan på arbetskraft har mattats av (se diagram 4.5). Det är dock fortfarande fler arbetsgivare än normalt som upplever brist på arbetskraft.

Bristen har under många år varit betydligt högre i den offentliga sektorn jämfört med i näringslivet. Bristtalen i offentlig sektor har dock minskat något sedan 2017. Det är framför allt i kommuner och landsting som bristtalen är höga. Den demografiska utvecklingen med bl.a. fler äldre i befolkningen väntas leda till fortsatt hög efterfrågan på kommunala tjänster och således arbetskraft i kommunsektorn under kommande år. Möjligheterna att utöka antalet anställda begränsas av att det råder brist inom många yrken

som kräver yrkesutbildning, i synnerhet på högskolenivå.

Diagram 4.5 Brist på arbetskraft

Andel ja-svar

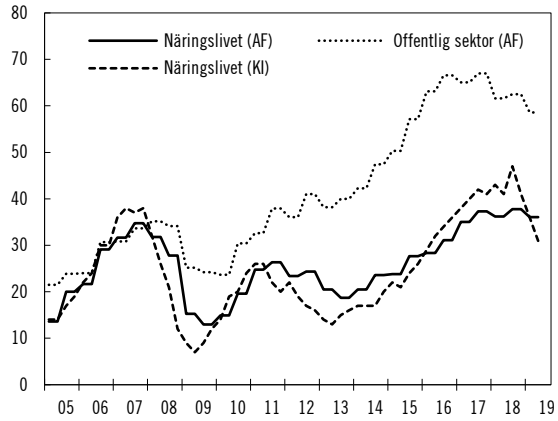

Anm.: Bristen enligt Arbetsförmedlingen (AF) avser halvårsvärden och motsvarar andelen arbetsgivare som har upplevt brist vid rekrytering de senaste sex månaderna. Bristen enligt Konjunkturinstitutet avser säsongsrensade kvartalsvärden och är andelen företag som har svarat jakande på frågan om de har brist på arbetskraft.
Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Lägre efterfrågan på arbetskraft 2019 och 2020

Utfall från AKU för det första halvåret 2019 visar att sysselsättningen och arbetskraften utvecklades svagare än väntat. Framåtblickande indikatorer talar för att efterfrågan på arbetskraft dämpas även framöver. Utvecklingen påverkas också av att befolkningen i arbetsför ålder väntas växa i långsammare takt både 2019 och 2020 än tidigare år.

Sammantaget bedöms sysselsättningen och arbetskraften fortsätta att öka både 2019 och 2020, men tillväxten väntas avta tydligt jämfört med tidigare år (se tabell 4.3). Både sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet bedöms även fortsatt vara mycket höga. Arbetslösheten förväntas vara oförändrad 2019 jämfört med 2018, för att sedan öka marginellt 2020 (se diagram 4.6).

Diagram 4.6 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften. Utfall 2001–2018, prognos 2019 och 2020

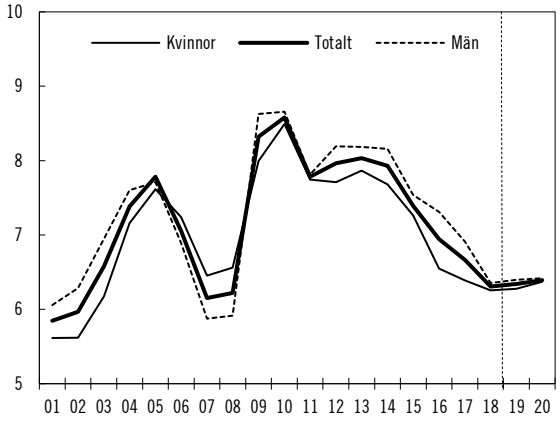

Anm.: Avser åldersgruppen 15–74 år.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Små förändringar av arbetslösheten bland både kvinnor och män

Under första halvåret 2019 minskade sysselsättningen något mer bland män än bland kvinnor. Sammantaget bedöms tillväxten i både sysselsättningen och arbetskraften vara högre bland kvinnor än män 2019. Historiskt sett har arbetslösheten bland män varit mer konjunkturkänslig än bland kvinnor och har därför ökat snabbare för män vid konjunkturavmattningar. Arbetslösheten bedöms förbli oförändrad bland både kvinnor och män 2019, jämfört med 2018. År 2020 bedöms dock arbetslösheten öka bland män, medan den bedöms förbli oförändrad bland kvinnor.

Tabell 4.3 Arbetsmarknadens utveckling

Procentuell förändring om inte annat anges. Utfall 2017 och 2018, prognos 2019 och 2020

	2017	2018	2019	2020
Sysselsättning	2,3	1,8	0,8	0,4
Kvinnor	1,9	1,7	0,8	0,3
Män	2,6	1,9	0,7	0,4
Sysselsättningsgrad[1]	67,8	68,5	68,6	68,5
Kvinnor[1]	65,7	66,3	66,5	66,4
Män[1]	69,9	70,7	70,6	70,6
Arbetslöshet[2]	6,7	6,3	6,3	6,4
Kvinnor[2]	6,4	6,3	6,3	6,3
Män[2]	6,9	6,4	6,4	6,5
Arbetskraft	2,0	1,4	0,8	0,4
Kvinnor	1,7	1,5	0,9	0,4
Män	2,2	1,3	0,8	0,5
Arbetskraftsdeltagande[1]	72,7	73,1	73,3	73,2
Kvinnor[1]	70,2	70,7	71,0	70,9
Män[1]	75,1	75,5	75,5	75,4
Befolkning	1,1	0,8	0,6	0,5
Kvinnor	0,9	0,7	0,6	0,4
Män	1,2	0,8	0,7	0,5

Anm.: Avser åldersgruppen 15–74 år. Prognosen är baserad på de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen.
[1] Procent av befolkningen 15–74 år i respektive grupp.
[2] Procent av arbetskraften 15–74 år i respektive grupp.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 4.7 Resursutnyttjandeindikatorer

Standardavvikelser

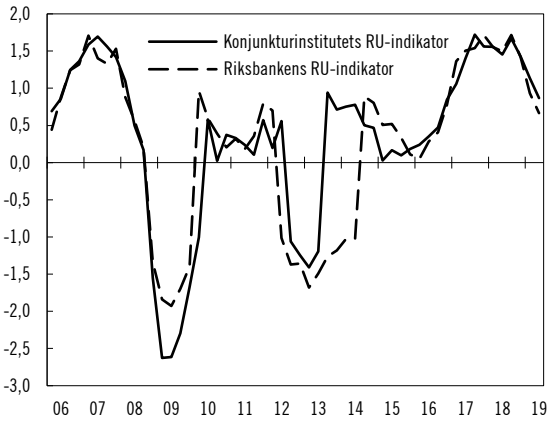

Anm.: RU-indikatorerna är statistiska mått på resursutnyttjandet. De är normaliserade så att medelvärdet är 0 och standardavvikelsen är 1.
Källor: Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Resursutnyttjandet dämpas framöver

Regeringen bedömer att resursutnyttjandet i svensk ekonomi i nuläget är högre än normalt, om än något lägre än 2018. Det bekräftas av olika sammanfattande mått över resursutnyttjandet publicerade av Konjunkturinstitutet och Riksbanken (se diagram 4.7).

I takt med att efterfrågan på arbetskraft och rekryteringsbehoven dämpas bedöms resursutnyttjandet gradvis gå mot ett balanserat konjunkturläge. Det återspeglas i att BNP-gapet, dvs. den procentuella skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP, minskar 2019 och 2020.

Måttlig löneökningstakt

Enligt de preliminära utfallen från konjunkturlönestatistiken var löneutvecklingen fortsatt dämpad det första halvåret 2019.

Det ansträngda resursutnyttjandet på arbetsmarknaden väntas, med viss fördröjning, leda till att löneökningarna blir något högre framöver. Även en tilltagande produktivitetstillväxt stöder detta. Löneökningarna väntas dock bli lägre än den genomsnittliga ökningstakten sedan det första industriavtalet slöts 1997.

Även reallönen, dvs. den nominella lönen enligt konjunkturlönestatistiken korrigerad för konsumentprisindex (KPI), väntas växa i måttlig takt 2019 och 2020.

Fortsatt måttlig inflation

Under det första halvåret 2019 uppgick KPIF-inflationen, dvs. inflationen mätt med KPI med fast bostadsränta, till omkring 2 procent, vilket betyder att inflationen var i linje med Riksbankens inflationsmål. En viktig anledning till denna utveckling är att energipriserna ökade i snabb takt. Underliggande inflation, mätt med t.ex. KPIF exklusive energi, var under samma period lägre.

Ett högre resursutnyttjande än normalt i Sverige talar för att inflationen stiger de kommande åren. Samtidigt finns det ett antal faktorer som förväntas verka återhållande på inflationen 2019 och 2020. Företagens inflationsförväntningar är enligt Konjunkturbarometern

låga och löneutvecklingen väntas bli fortsatt dämpad jämfört med tidigare perioder av ansträngt resursutnyttjande. Dessutom indikerar terminspriser på råolja och el att energiprisernas direkta bidrag till KPIF-inflationen blir betydligt mindre framöver än de senaste åren.

Sammantaget förväntas KPIF-inflationen understiga 2 procent 2019 och 2020 (se tabell 4.1). KPI-inflationen, som inkluderar effekten av ändrade bostadsräntor, förväntas också understiga 2 procent 2019 och 2020.

Fortsatt låga räntor

Osäkerheten kring handelsrelationen mellan USA och framför allt Kina har bidragit till oro på de finansiella marknaderna under våren och sommaren 2019. Aktiemarknaderna har präglats av denna osäkerhet och kursrörelserna har på många håll varit stora. Den ökade osäkerheten, i kombination med förväntningar om lägre inflation och lägre framtida styrräntor än tidigare, har bidragit till att också de längre räntorna i omvärlden sjunkit. I juli 2019 sänkte den amerikanska centralbanken räntan och den europeiska centralbanken signalerade att penningpolitiken kan komma att bli mer expansiv framöver. Riksbanken höll reporäntan och prognosen oförändrad i juli 2019. Även i Sverige har dock ränteförväntningarna sjunkit och marknadsaktörer förväntar sig inte längre att Riksbanken höjer räntan inom de närmaste två åren. Reporäntan bedöms därför inte höjas 2019 eller 2020 i prognosen. Det lägre internationella ränteläget tar sig även uttryck i låga räntor på statsobligationer (se tabell 4.1).

Kronan har försvagats under våren och sommaren 2019 och ligger på historiskt sett låga nivåer. Växelkursen bedöms även vara på en svag nivå i förhållande till de faktorer som kan förväntas bestämma kronans värde på lång sikt, t.ex. bytesbalansen. Kronan förväntas stärkas något under 2020 och återgå till historiskt mer normala nivåer.

4.3 Utvecklingen 2021 och 2022

I det följande beskrivs ett huvudscenario för svensk ekonomi 2021 och 2022, under förutsättning att inga nya störningar påverkar ekonomin. En utgångspunkt här är att BNP-utvecklingen på längre sikt huvudsakligen bestäms av ekonomins utbudssida, dvs. tillväxten i produktivitet och antalet arbetade timmar. Vidare innebär regeringens principer för prognoser att endast beslutade och aviserade förändringar av skattebaserna och av statens utgifter beaktas. På några års sikt antas vidare, i normal-fallet, att kommunsektorn som helhet redovisar resultat i linje med god ekonomisk hushållning. Principerna kan få som konsekvens att den kommunala konsumtionen avviker från det s.k. demografiska behovet (se avsnitt 8.5).

Genomsnittlig tillväxt i omvärlden

Tillväxten i omvärlden (sammanvägd med vikterna i kronindex, KIX-vägd) väntas normaliseras till genomsnittliga tillväxttakter på omkring 2 procent 2021 och 2022 och resursutnyttjandet bedöms vara i det närmaste balanserat. Detta bidrar till att efterfrågan på svensk export väntas växa med omkring 3,5 procent per år, vilket är något långsammare än den genomsnittliga tillväxten sedan 2000. Det förklaras bl.a. av att de senaste årens långsammare tillväxt i världshandeln antas bestå även framöver.

Potentiell tillväxt bedöms uppgå till ca 2 procent

I Sverige väntas tillväxten i arbetsutbudet dämpas 2021 och 2022 jämfört med tidigare år till följd av att befolkningstillväxten mattas av samtidigt som andelen äldre i befolkningen ökar. Samtidigt väntas produktivitetsutvecklingen, som har varit svag under flera år, stiga något. Tillväxten i produktiviteten väntas dock förbli lägre än före finanskrisen. Sammantaget bedöms tillväxten i potentiell BNP uppgå till omkring 2 procent 2021 och 2022.

Konjunkturläget bedöms vara balanserat 2021 och 2022. Den offentliga konsumtionen utvecklas jämförelsevis svagt 2021 och 2022, till följd av antagandet om oförändrade regler. Dessa beräkningstekniska antaganden innebär att finanspolitiken sammantaget blir åtstramande. Effekterna av detta motverkas till viss del av att penningpolitiken blir mer expansiv än vad som annars skulle vara fallet, vilket antas stimulera tillväxten i framför allt hushållens konsumtion och fasta bruttoinvesteringar. Sammantaget

förväntas BNP-tillväxten 2021 och 2022 bli något lägre än genomsnittet sedan 2000.

Det jämförelsevis höga resursutnyttjandet på arbetsmarknaden väntas med viss fördröjning medföra ett högre kostnadstryck. Inflationen, mätt med KPIF, bedöms vara nära Riksbankens inflationsmål på 2,0 procent 2022. Riksbanken väntas höja reporäntan gradvis, vilket bidrar till stigande statsobligationsräntor. Fortsatt låga styrräntor i omvärlden bidrar dock till en jämförelsevis långsam ränteökning.

4.4 Osäkerhet i prognosen

Den ovan beskrivna utvecklingen är regeringens huvudscenario och bedöms vara den mest sannolika. Men prognoser är alltid förknippade med stor osäkerhet. Nedan beskrivs några av de osäkerheter som skulle kunna leda till en svagare eller starkare ekonomisk utveckling 2019 och 2020 än i prognosen.

Osäkerhetsfaktorer i omvärlden

Fortsatta handelspolitiska spänningar och införandet av handelsrestriktioner, framför allt mellan USA och Kina, har bidragit till en avmattning i världshandeln och till att den ekonomiska tillväxten förväntas bli lägre. Det råder stor osäkerhet om hur situationen kommer att utvecklas framöver. Om ytterligare handelshinder införs kan det leda till en väsentligt svagare global ekonomisk tillväxt och därmed sämre utsikter för svensk export. Även investeringar och hushållens konsumtion kan påverkas negativt.

Kina har även problem med överkapacitet i statliga företag, obalanser på bostadsmarknaden och en hög skuldsättning i både den privata och den offentliga sektorn. En kraftig inbromsning av tillväxten i Kina skulle få stora konsekvenser för utvecklingen i världsekonomin, eftersom den kinesiska efterfrågan på råvaror och andra insatsvaror utgör en viktig drivkraft.

En annan osäkerhetsfaktor rör Storbritanniens utträde ur EU. Risken för ett avtalslöst utträde bedöms vara betydande. I juli 2019 tillträdde en ny regering i Storbritannien och det återstår nu inte mycket tid för att få ett utträdesavtal på plats innan tidsfristen löper ut den 31 oktober 2019. Formerna för utträdet och den framtida relationen kommer att påverka den ekonomiska utvecklingen i såväl Storbritannien som EU. Det gäller särskilt de medlemsstater i EU, däribland Sverige, som är nära sammankopplade med den brittiska ekonomin. Regeringen har förberett sig för ett avtalslöst utträde och tillfälliga åtgärder har vidtagits både i Sverige och i andra EU-medlemsstater för att möta de allvarligaste konsekvenserna.

Klimatförändringar, extrema väderhändelser och förlust av biologisk mångfald utgör också risker för den globala ekonomin, då de kan medföra stora kostnader för både enskilda och samhället. En otillräcklig omställning kan också leda till högre kostnader än nödvändigt, t.ex. har det uppstått flaskhalsar i delar av den europeiska bilindustrin till följd av att biltillverkare inte ställt om produktionen i tid för att möta nya regler för mätning av utsläpp.

Det hårdare politiska tonläget mellan framför allt USA och Iran under våren och sommaren 2019 har bidragit till en ökad geopolitisk osäkerhet och en ökad osäkerhet om utvecklingen av oljepriset. Hittills har dock effekterna på världsekonomin och fluktuationerna i oljepriset varit relativt begränsade.

Flera av de ovan nämnda osäkerheterna skulle i värsta fall kunna utlösa en period med allmän finansiell oro och högre riskpremier. Även fortsatt oro kring Italiens finanspolitik och förhöjda nivåer för italienska statsobligationsräntor skulle kunna bidra till en ökad finansiell oro.

Det låga ränteläget globalt innebär därtill att möjligheterna att stabilisera ekonomin genom penningpolitiken är begränsade om konjunkturen skulle utvecklas sämre än väntat. Även möjligheten att stabilisera ekonomin med hjälp av aktiv finanspolitik är begränsad i flera av EU:s medlemsstater som har stora offentligfinansiella underskott och höga statsskulder. Sverige, med sina starka offentliga finanser, har tvärtom goda möjligheter att bedriva en stabiliserande finanspolitik om så skulle behövas.

Konjunkturutvecklingen i omvärlden kan också bli starkare än väntat, t.ex. om handelskonflikten trappas ned så att den globala tillförsikten tilltar. En sådan starkare ekonomisk utveckling i omvärlden skulle gynna svensk exportindustri.

Inhemska osäkerhetsfaktorer

I Sverige utgör utvecklingen på bostadsmarknaden och hushållens höga skuldsättning en osäkerhetsfaktor. Bostadspriserna och hushållens skuldsättning har ökat snabbt under en lång tid, vilket har inneburit en ökad risk för en kraftig priskorrigering, med stora effekter på hushållens konsumtion och bostadsinvesteringar. Efter en nedgång under det andra halvåret 2017 stabiliserades prisutvecklingen på bostadsmarknaden under 2018, och bostadspriserna fortsatte stiga svagt under det första halvåret 2019. Riskerna för en snabb nedgång i bostadspriserna har därmed minskat, men skulle priserna sjunka kraftigt framöver kan det leda till negativa effekter för svensk ekonomi om hushållen drar ned på sin konsumtion eller om bostadsinvesteringarna blir lägre till följd av detta.

Hushållens konsumtion skulle vidare kunna utvecklas starkare än i prognosen. Konsumtionstillväxten var dämpad under 2018 och inledningen av 2019, trots att hushållen har ett historiskt sett högt sparande. Tillsammans med en stabilisering på bostadsmarknaden talar det för att hushållens konsumtion skulle kunna växa snabbare än vad som antas i prognosen.

Osäkerheterna som beskrivs ovan skulle kunna leda till en annan utveckling än i prognosen. Svensk ekonomi står samtidigt väl rustad för att möta osäkerheterna i omvärlden och nationellt. Statsfinanserna uppvisar överskott, statsskuldskvoten är den lägsta sedan slutet av 1970-talet och arbetslösheten har sjunkit.

En avtalslös brexit slår mot ekonomin

Betydande risk att Storbritannien lämnar EU utan avtal

Den 29 mars 2017 meddelade Storbritanniens regering sin avsikt att lämna EU till Europeiska rådet. Därmed inleddes den tvåårsperiod för utträdesförhandlingar som föreskrivs i artikel 50 i EU-fördraget. Utträdet skulle då ske den 29 mars 2019. EU och Storbritanniens regering enades i november 2018 om ett utträdesavtal som reglerar villkoren för bl.a. status och rättigheter för de EU-medborgare och britter som berörs av utträdet, Storbritanniens ekonomiska åtaganden och hur en s.k. hård gräns (dvs. fysisk infrastruktur och tillhörande kontroller) på ön Irland ska undvikas i framtiden (den s.k. reservlösningen). Parterna enades även om en icke-rättsligt bindande politisk förklaring om det framtida samarbetet. Europeiska rådet har ställt sig bakom utträdesavtalet och godkänt den politiska förklaringen. Brittiska parlamentet, som måste godkänna avtalet för att det slutligt ska kunna ingås och träda i kraft, har dock röstat mot att godkänna avtalet vid flera tillfällen. Parlamentet har även röstat för att inte lämna EU utan utträdesavtal. Efter förfrågan från brittiska regeringen har Europeiska rådet gått med på att förlänga tidsfristen för utträdet till den 31 oktober 2019.

Huvudscenariot i regeringens makroekonomiska prognos är att Storbritannien lämnar EU med ett utträdesavtal på plats, dvs. genom ett ordnat utträde. Med hänsyn till oenigheten i det brittiska parlamentet och inriktningen hos den nya brittiska regeringen finns det dock en betydande risk för att Storbritannien lämnar EU utan ett utträdesavtal den 1 november 2019.

Vad innebär ett avtalslöst utträde?

Ett avtalslöst utträde innebär att Storbritannien lämnar EU:s inre marknad och tullunion den 1 november 2019, vilket innebär att alla nuvarande EU-regler och avtal omedelbart upphör att gälla för Storbritannien. Det blir därmed ingen övergångsperiod, som enligt utträdesavtalet annars skulle löpt fram till den 31 december 2020, med möjlighet till förlängning, som längst till 2022. Storbritannien skulle under denna period ha fortsatt att omfattas av alla EU-regler och avtal. Ett ordnat utträde skulle också ge parterna tid att förhandla fram den långsiktiga relationen. Utan utträdesavtal blir Storbritannien ett s.k. tredjeland i förhållande till EU. Handelsrelationen med Storbritannien kommer i så fall att regleras på grundval av tillämpliga internationella principer och regler från exempelvis WTO. Det innebär bl.a. införande av tullsatser och tullkontroller för att säkerställa att EU:s regler för varuhandel är uppfyllda.

Ekonomiska effekter av ett avtalslöst utträde

Ett avtalslöst utträde kommer på kort sikt oundvikligen att leda till störningar i handeln mellan EU och Storbritannien. Storbritannien är en av Sveriges viktigaste handelspartners och nära 6 procent av varuexporten går dit. Beroende på exponering kan vissa sektorer och regioner bli mer utsatta. Förutom den direkta effekten av ökade handelshinder kan svensk ekonomi även påverkas negativt av en ökad osäkerhet eller oro

på de finansiella marknaderna och lägre global efterfrågan.

Hur stora de ekonomiska effekterna av ett avtalslöst utträde blir är svårt att bedöma. De flesta internationella bedömare fokuserar främst på de långsiktiga effekterna för Storbritannien och de resterande 27 EU-medlemsstaterna när väl ekonomierna anpassat sig fullt ut till de nya förhållandena. Internationella valutafonden (IMF) presenterade dock i sin rapport World Economic Outlook i april 2019 två scenarier för de kortsiktiga effekterna av ett avtalslöst utträde under andra kvartalet 2019. I ett försiktigt scenario utan större marknadsrörelser eller handelshinder bedöms BNP-nivån i Storbritannien bli 3,6 procent lägre 2020 än vid ett ordnat utträde. Den negativa effekten för de kvarvarande medlemsstaterna i EU är betydligt lägre, 0,4 procent. I ett mer allvarligt scenario med betydligt mer finansiell oro och stora störningar i handelsflödena i samband med tullkontrollerna skulle BNP-nivån i Storbritannien i stället bli 4,7 procent lägre 2020 och 0,7 procent lägre i EU än vid ett ordnat utträde. På lång sikt, när ekonomierna har anpassat sig till de nya förhållandena, bedöms ett avtalslöst utträde leda till att BNP-nivån blir nära 3 procent lägre i Storbritannien och ca 0,3 procent lägre i EU.

I den ovan nämnda studien redovisar inte IMF effekter för enskilda medlemsstater i EU men små, öppna ekonomier med stor handel med Storbritannien kan tänkas drabbas i större utsträckning än andra. Den bilden bekräftas också av tidigare studier gjorda av IMF.

Ett avtalslöst utträde den 1 november 2019 skulle ske i ett läge där tillväxten globalt och i Sverige har mattats av efter flera år med hög tillväxt. Andra osäkerheter, såsom ökade handelspolitiska spänningar, kan därtill förstärka de negativa effekterna av ett avtalslöst utträde.

Sverige har förberett sig för avtalslöst utträde

Regeringen har bedrivit ett omfattande beredskapsarbete för att Sverige ska vara förberett om det blir ett avtalslöst utträde. Arbetet har skett i nära samarbete med Europeiska kommissionen, som slagit fast vägledande principer som ligger till grund för allt arbete; det rör sig om tillfälliga åtgärder för att kunna möta allvarliga konsekvenser. Många av frågorna som berörs tillhör EU:s kompetensområde och ett 30-tal åtgärder har antagits på EU-nivå.

I Sverige har flertalet åtgärder vidtagits för att underlätta för de brittiska medborgare som bor och arbetar i Sverige i dag (ca 20 000 personer).

1. Brittiska medborgare undantas tillfälligt från kraven på uppehålls- och arbetstillstånd som annars gäller för medborgare från länder utanför EU. De får fortsatt rätt till socialförsäkring och hälso- och sjukvård.
2. Pågående ansökningar om erkännande av yrkeskvalifikationer inom hälso- och sjukvårdssektorn (läkare och sjuksköterskor) ska kunna slutföras.
3. För brittiska studenter som påbörjat utbildning och för andra britter som tillhör gruppen som lagligen befinner sig i Sverige, införs tillfälligt undantag från anmälnings- och studieavgift vid universitet och högskolor.
4. Brittiska skolungdomar som inte är folkbokförda i Sverige ska kunna fortsätta gå i svensk skola.
5. För att brittiska körkort inte omedelbart ska bli ogiltiga vid ett avtalslöst utträde införs ett tillfälligt undantag i körkortslagen för britter som varit folkbokförda i Sverige i över ett år.
6. På EU-nivå har en förordning antagits som möjliggör för britter att resa viseringsfritt till och från Sverige och övriga medlemsstater i EU.
7. En EU-förordning har antagits för att säkerställa att de som före utträdet tjänat in pensionsrättigheter i både EU och Storbritannien ska kunna få dessa samordnade på samma sätt som i dag.

– Genom en EU-förordning ska de studenter som befinner sig på eller antagits i Erasmus+ kunna fortsätta sina planerade studier.

– Villkoren för svenskar bosatta i Storbritannien (ca 100 000 personer) beror i huvudsak på vad den brittiska regeringen beslutar.

Åtgärder har vidtagits för att säkerställa att de finansiella marknaderna ska kunna fortsätta fungera effektivt. Av vikt för effektiviteten är clearingtjänsterna och den funktion som bl.a. London Clearing House fyller. Kommissionen har därför fattat beslut som ger EU-aktörer tillfällig tillgång till brittiska clearingtjänster samt sex månaders uppskov för ändring av derivatkontrakt. Svenska åtgärder har vidtagits för att säkerställa kontinuiteten av vissa finansiella avtal som ingåtts före ett brittiskt utträde. Tullverket har anställt mer personal för att möta den ökade arbetsbördan.

På EU-nivå har förordningar antagits som syftar till att säkerställa att resandet med flyg och tåg kan fortsätta mellan EU och Storbritannien. Löpande diskussioner förs inom EU om läkemedelsförsörjningen. Läkemedelsverket i Sverige har också tidigare fått extra resurser för att hantera effekterna av Storbritanniens utträde ur EU.

En viktig del av regeringens förberedelsearbete består av informationsspridning tillsammans med berörda myndigheter för att säkerställa att alla aktörer har möjlighet att vidta nödvändiga åtgärder. Regeringen har fört en löpande dialog med centrala närings- och samhällsintressen.

Vilka effekterna blir på EU-budgeten och den svenska EU-avgiften beror både på hur Storbritannien agerar och hur EU hanterar eventuella uteblivna betalningar i budgethänseende. Under förutsättning att Storbritannien erkänner skyldighet att fortsätta betala sina avgifter kan beredskapsförordningen för EU-budgeten potentiellt lösa underskott i 2019 års budget. Regeringen anser att motsvarande förordning bör antas för 2020.

Sverige har förberett sig för ett eventuellt avtalslöst utträde. Effekterna kommer dock att bli kännbara och bör inte underskattas.

Regeringen följer utvecklingen löpande och beredskapsarbetet fram till utträdet handlar huvudsakligen om att se över det hittillsvarande arbetet och pröva om redan beslutade åtgärder är ändamålsenliga. Till följd av förlängningen av tidsfristen för utträdet till den 31 oktober 2019 kan slutdatum för några av de vidtagna beredskapsåtgärderna behöva senareläggas.

4.5 Alternativa scenarier

Svagare ekonomisk utveckling i omvärlden

Nedan beskrivs hur en betydligt lägre efterfrågan i omvärlden kan påverka svensk ekonomi. I detta alternativscenario antas tillväxten i omvärlden bromsa in snabbare än väntat, t.ex. på grund av en ytterligare upptrappning av den pågående handelskonflikten mellan USA och Kina. En förhöjd oro på finansiella marknader bidrar till ett lägre konsument- och företagsförtroende, vilket i sin tur medför lägre konsumtion och investeringar.

Sammanvägd BNP i de länder som är viktiga för Sveriges utrikeshandel (s.k. KIX-BNP) blir 1,3 procentenheter lägre 2020 än i huvudscenariot.

En lägre tillväxt i omvärlden hämmar svensk tillväxt via en lägre efterfrågan på svensk export. De försämrade exportutsikterna dämpar även företagens investeringsplaner. Vidare påverkar oron på de finansiella marknaderna investeringar och hushållens konsumtion negativt. Det bidrar till att BNP-tillväxten dämpas och att resursutnyttjandet blir lägre än i huvudscenariot (se tabell 4.4). Lönerna stiger inte lika snabbt vilket medför att företagen inte höjer sina priser i samma takt. En lägre inflation bidrar till att Riksbanken inte höjer reporäntan lika snabbt. En mer expansiv penningpolitik dämpar nedgången i exporten genom att växelkursen försvagas något och gynnar även hushållens konsumtion och investeringar.

Sammantaget väntas BNP-tillväxten bli lägre 2019 och 2020 jämfört med huvudscenariot. Den lägre efterfrågan håller tillbaka sysselsättningstillväxten och leder till att arbetslösheten blir något högre.

År 2021 väntas exporttillväxten tillta i takt med att tillväxten i omvärlden återhämtar sig i detta scenario. Det leder till att BNP mot slutet av prognosperioden växer i en snabbare takt jämfört med huvudscenariot och att arbetslösheten sjunker till 6,5 procent 2022.

Den svagare tillväxten för framför allt 2020 och 2021 medför att inkomsterna från bl.a. skatt på arbete och kapital beräknas minska och att den offentliga sektorn redovisar ett sparande som är nära balans dessa år.

Starkare ekonomisk utveckling i omvärlden

I detta alternativscenario antas omvärlden växa i snabbare takt än i huvudscenariot, t.ex. till följd av minskad osäkerhet om de ekonomiskpolitiska förutsättningarna för världshandeln. Det skulle exempelvis kunna ske om handelskonflikten mellan USA och Kina trappas ned. Sammanvägd BNP i de länder som är viktiga för Sveriges utrikeshandel (s.k. KIX-BNP) blir 0,6 procentenheter högre 2020 än i huvudscenariot.

En ökad omvärldsefterfrågan stärker svensk exporttillväxt. Det leder till en högre BNP-tillväxt och ett högre resursutnyttjande jämfört med huvudscenariot. För att möta en högre exportefterfrågan ökar även svenska företag sina investeringar något. Ett högre resursutnyttjande medför att företagen höjer sina priser och inflationen stiger snabbare jämfört med huvudscenariot. Det får till följd att Riksbanken höjer räntan i en snabbare takt än i huvudscenariot. En högre ränta dämpar uppgången i investeringarna något. I jämförelse med huvudscenariot väntas dock BNP-tillväxten bli högre 2019 och 2020. En högre tillväxt leder till att sysselsättningen växer snabbare och att arbetslösheten blir något lägre än i huvudscenariot. Ett något ansträngt resursutnyttjande leder till att BNP-tillväxten blir lägre 2021 och 2022 än i huvudscenariot.

I detta scenario blir effekterna på det finansiella sparandet förhållandevis begränsade till följd av att högre inkomster från skatter delvis tas ut av ökade offentliga utgifter.

Tabell 4.4 Alternativa scenarier: 1 Svagare ekonomisk utveckling i omvärlden och 2 Starkare ekonomisk utveckling i omvärlden

Utfall 2018 och prognos enligt huvudscenario i fet stil för respektive variabel utifrån tidigare beslutade och aviserade samt nu föreslagna och aviserade reformer. Procentuell förändring om inte annat anges

	2018	2019	2020	2021	2022
BNP i världen, KIX-vägd[1]	**2,5**	**1,9**	**2,0**	**2,0**	**2,0**
Scenario 1	2,5	1,6	1,0	2,5	2,6
Scenario 2	2,5	2,1	2,4	1,8	1,8
BNP[2]	**2,5**	**1,5**	**1,2**	**1,7**	**2,0**
Scenario 1	2,5	1,3	0,5	1,9	2,5
Scenario 2	2,5	1,7	1,5	1,4	1,8
BNP-gap[3]	**1,2**	**0,9**	**0,2**	**0,0**	**0,0**
Scenario 1	1,2	0,7	-0,6	-0,6	-0,1
Scenario 2	1,2	1,1	0,7	0,2	0,0
Arbetslöshet[4]	**6,3**	**6,3**	**6,4**	**6,4**	**6,5**
Scenario 1	6,3	6,3	6,6	6,7	6,5
Scenario 2	6,3	6,3	6,2	6,2	6,5
Timlön[5]	**2,5**	**2,6**	**2,8**	**3,0**	**3,1**
Scenario 1	2,5	2,6	2,6	2,8	3,1
Scenario 2	2,5	2,6	2,9	3,1	3,1
KPIF[6]	**2,1**	**1,7**	**1,6**	**1,8**	**2,0**
Scenario 1	2,1	1,7	1,5	1,6	1,9
Scenario 2	2,1	1,7	1,8	1,9	2,0
Reporänta[6]	**-0,5**	**-0,3**	**-0,3**	**-0,2**	**0,0**
Scenario 1	-0,5	-0,3	-0,5	-0,5	-0,2
Scenario 2	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,1
Finansiellt sparande[7]	**0,9**	**0,4**	**0,3**	**0,4**	**1,2**
Scenario 1	0,9	0,4	-0,1	0,1	1,0
Scenario 2	0,9	0,5	0,5	0,5	1,3

[1] BNP sammanviktad med KIX-vikter, ett mått på respektive lands betydelse för svensk utrikeshandel. De senast beräknade vikterna används för 2019 och därefter skrivs de fram med trenden från de föregående fem åren.
[2] Kalenderkorrigerade värden.
[3] Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP.
[4] Avser åldersgruppen 15–74 år, i procent av arbetskraften.
[5] Enligt konjunkturlönestatistiken.
[6] Årsgenomsnitt.
[7] Procent av BNP.
Källor: Statistiska centralbyrån, Riksbanken, Medlingsinstitutet och egna beräkningar.

4.6 Prognosrevideringar

Nedan redovisas de prognosrevideringar som gjorts jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:100). Sedan den publicerades har bl.a. ett preliminärt kvartalsutfall av nationalräkenskaperna och ett antal månadsutfall för bl.a. AKU och KPI publicerats.

Svagare BNP-tillväxt 2019

BNP-tillväxten 2019 bedöms bli lägre jämfört med bedömningen i vårpropositionen (se tabell 4.5). Det beror till stor del på att investeringarna i näringslivet sjönk mer än förväntat under första halvåret 2019. Hushållens konsumtion utvecklades svagt första halvåret 2019, bl.a. till följd av lägre konsumtion av nya bilar. Prognosen för tillväxten i hushållskonsumtionen har därför reviderats ned 2019 jämfört med bedömningen i vårpropositionen.

Tillväxten i potentiell BNP är oförändrad 2019 och 2020. Resursutnyttjandet i svensk ekonomi bedöms sammantaget vara något mindre ansträngt 2019 och 2020 än den bedömning som gjordes i vårpropositionen.

Lägre sysselsättningstillväxt 2019

Konjunkturen på arbetsmarknaden har mattats av snabbare under första halvåret 2019 jämfört med bedömningarna i vårpropositionen. Till följd av svagare utfall än väntat under första halvåret 2019 bedöms sysselsättningen och arbetskraften växa i en långsammare takt 2019 jämfört med prognosen i vårpropositionen. Arbetslösheten bedöms samtidigt vara oförändrad.

Preliminär konjunkturlönestatistik pekar på att löneutvecklingen varit fortsatt dämpad under första halvåret 2019. Även produktivitetsutvecklingen har utvecklats svagare än väntat. Timlönen bedöms därför utvecklas något svagare 2019 och framåt jämfört med bedömningen i vårpropositionen.

KPIF-inflationen pendlade runt 2 procent första halvåret 2019, men bedöms bli lägre under andra halvåret till följd av lägre bidrag från energipriser. KPIF-prognosen är i stort sett oförändrad jämfört med vårpropositionen, men KPI-inflationen är nedreviderad till följd av en nedrevidering av ränteprognosen. Förväntningar om lägre räntor i omvärlden har gjort att förväntningarna även för svenska räntor sjunkit. Ränteprognosen är därför nedreviderad och Riksbanken bedöms inte höja räntan de närmaste två åren.

Tabell 4.5 Jämförelse mellan regeringens prognoser

Procentuell förändring om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022. Siffror inom parentes avser prognos från 2019 års ekonomiska vårproposition

	2018	2019	2020	2021	2022
BNP	2,4	1,4	1,4	1,8	1,9
	(2,3)	(1,6)	(1,6)	(1,6)	(2,0)
Potentiell BNP[1,2]	1,9	1,8	1,9	1,9	2,0
	(1,9)	(1,8)	(1,9)	(2,0)	(2,0)
BNP-gap[3]	1,2	0,9	0,2	0,0	0,0
	(1,2)	(1,0)	(0,4)	(0,0)	(0,0)
Arbetslöshet[4,5]	6,3	6,3	6,4	6,4	6,5
	(6,3)	(6,3)	(6,4)	(6,4)	(6,5)
Sysselsatta[4]	1,8	0,8	0,4	0,6	0,6
	(1,8)	(1,3)	(0,2)	(0,6)	(0,7)
Arbetade timmar[2]	2,4	1,1	0,3	0,3	0,5
	(2,4)	(1,0)	(0,3)	(0,4)	(0,6)
Timlön[6]	2,5	2,6	2,8	3,0	3,1
	(2,6)	(2,8)	(2,9)	(3,1)	(3,2)
KPI[7]	2,0	1,9	1,7	2,1	2,3
	(2,0)	(2,0)	(1,9)	(2,2)	(2,7)
KPIF[7]	2,1	1,7	1,6	1,8	2,0
	(2,1)	(1,7)	(1,5)	(1,9)	(2,0)
Reporänta[8]	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0
	(-0,5)	(-0,3)	(0,0)	(0,3)	(0,7)

Anm.: Prognosen är baserad på de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen.
[1] Avser marknadspris.
[2] Kalenderkorrigerad.
[3] Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP.
[4] Avser åldersgruppen 15–74 år.
[5] Procent av arbetskraften.
[6] Timlön enligt konjunkturlönestatistiken.
[7] Årsgenomsnitt.
[8] Procent, årsgenomsnitt.
Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet, Riksbanken och egna beräkningar.

4.7 Utvecklingen enligt andra bedömare

I det följande jämförs regeringens prognoser för vissa centrala makroekonomiska variabler med prognoser gjorda av Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Europeiska kommissionen.

Regeringens prognos för BNP-tillväxten är i linje med Konjunkturinstitutets och Riksbankens prognoser både 2019 och 2020 (se tabell 4.6). Kommissionens prognos är något högre, vilket kan förklaras av att den inte beaktat det senaste utfallet. Skillnaderna mellan prognoserna är dock små. Diagram 4.8 visar regeringens och övriga bedömares BNP-prognoser tillsammans med symmetriska osäkerhetsintervall som täcker olika sannolikheter av regeringens historiska prognosfel, dvs. skillnader mellan utfall och regeringens prognoser. Samtliga bedömares prognoser ligger klart inom det intervall som täcker hälften av regeringens prognosfel och befinner sig inom en felmarginal som kan anses motsvara ett relativt vanligt prognosfel. I det avseendet är det små skillnader mellan regeringens och övriga bedömares prognoser.

Diagram 4.8 BNP-prognos med osäkerhetsintervall

Procentuell förändring

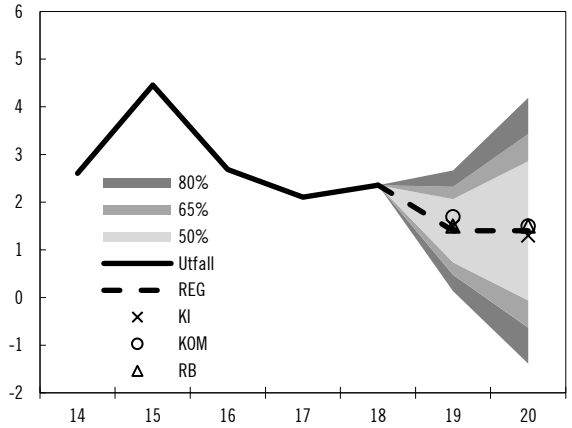

Anm.: REG = regeringen, KI = Konjunkturinstitutet, KOM = Europeiska kommissionen, RB = Riksbanken. Osäkerhetsintervallen är baserade på regeringens historiska prognosfel, i budgetpropositioner för 1994–2018, och bör inte förväxlas med en framåtblickande riskbild. För en beskrivning av hur osäkerhetsintervallen är beräknade, se Finansdepartementets rapport Utvärdering av makroekonomiska prognoser april 2018 på www.regeringen.se.
Källor: Konjunkturinstitutet, Europeiska kommissionen, Riksbanken och egna beräkningar.

Regeringens prognos för arbetslösheten är något lägre än Riksbankens prognos men i linje med övriga bedömares prognoser både 2019 och 2020. Skillnaden kan bero på att regeringens och övriga bedömares prognoser gjordes innan publiceringen av utfallet för arbetslösheten i juli 2019. Regeringens prognos för HIKP-inflationen är något lägre än övriga bedömares 2020. Regeringen, Konjunkturinstitutet och Riksbanken gör bedömningen att resursutnyttjandet, mätt med BNP-gapet, kommer att vara positivt både 2019 och 2020. Europeiska kommissionen bedömer i stället att resursutnyttjandet blir negativt båda åren. Detta beror i huvudsak på en annan bedömning av potentiell BNP.

Sammantaget bedöms skillnaderna mellan regeringens och övriga bedömares prognoser vara små.

Tabell 4.6 Jämförelse mellan olika bedömares prognoser

	2019	2020
BNP[1]		
Regeringen	1,4	1,4
Konjunkturinstitutet	1,5	1,3
Europeiska kommissionen	1,7	1,5
Riksbanken	1,5	1,5
Arbetslöshet[2]		
Regeringen	6,3	6,4
Konjunkturinstitutet	6,4	6,5
Europeiska kommissionen	6,4	6,4
Riksbanken	6,6	6,7
Inflation[3]		
Regeringen	1,9/1,7	1,7/1,4
Konjunkturinstitutet	2,0/1,7	1,9/1,6
Europeiska kommissionen	- /1,7	- /1,6
Riksbanken	1,8/1,7	1,9/1,7
BNP-gap[4]		
Regeringen	0,9	0,2
Konjunkturinstitutet	1,3	0,7
Europeiska kommissionen	-0,1	-0,4
Riksbanken	1,0	0,4

Anm.: Publiceringsdatum är för regeringen 2019-09-18, för Konjunkturinstitutet 2019-06-19 för HIKP och BNP-gap samt 2019-08-06 för resterande variabler, för Europeiska kommissionen 2019-05-07 för arbetslöshet och BNP-gap samt 2019-07-10 för BNP och HIKP och för Riksbanken 2019-09-05.
[1] Procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden.
[2] Procent av arbetskraften, avser åldersgruppen 15–74 år.
[3] Procentuell förändring, årsgenomsnitt, KPI/HIKP.
[4] Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP.
Källor: Konjunkturinstitutet, Europeiska kommissionen, Riksbanken och egna beräkningar.

5

De budgetpolitiska målen

5 De budgetpolitiska målen

I detta avsnitt följer regeringen upp de budgetpolitiska målen och föreslår nivå för utgiftstaket 2022. Vidare föreslår regeringen nya nivåer för utgiftstaket 2020 och 2021 till följd av tekniska justeringar. Avsnittet innehåller även en uppföljning av målen i stabilitets- och tillväxtpakten samt en kort beskrivning av finanspolitikens långsiktiga hållbarhet.

De budgetpolitiska målen skapar förutsättningar för att uppnå andra politiska mål på ett sätt som är offentligfinansiellt hållbart på både kort och lång sikt. De budgetpolitiska målen består av ett mål för den offentliga sektorns finansiella sparande (överskottsmålet), ett utgiftstak för staten, ett kommunalt balanskrav och ett skuldankare. Uppföljningen av de budgetpolitiska målen sker enligt de uppföljningsmetoder som anges i skrivelsen Ramverket för finanspolitiken (skr. 2017/18:207). Skuldankaret ska enligt ramverket följas upp i de ekonomiska vårpropositionerna och behandlas därmed inte i detta avsnitt.

Sammanfattning

– Det strukturella sparandet bedöms uppgå till nära noll procent av potentiell BNP 2019 och 0,2 procent 2020. Till följd av osäkerheten i bedömningen av det strukturella sparandet bedöms så små skillnader i förhållande till målet inte utgöra någon tydlig avvikelse. Regeringen bedömer därför att inriktningen på finanspolitiken är i linje med överskottsmålet.
– Det bakåtblickande åttaåriga genomsnittet av det finansiella sparandet ligger under överskottsmålets nivå. Sparandet har dock gradvis stigit under perioden.
– Regeringen föreslår att utgiftstakets nivå för 2022 ska uppgå till 1 502 miljarder kronor. Det är samma nivå som bedömdes i 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:100) efter att hänsyn tagits till tekniska justeringar.
– De tidigare beslutade nivåerna för 2020 och 2021 föreslås revideras och fastställas till 1 392 miljarder kronor respektive 1 443 miljarder kronor till följd av tekniska justeringar.
– Som helhet uppfyllde kommunsektorn balanskravet med god marginal 2018 och bedöms även klara balanskravet under hela prognosperioden 2019–2022. Sektorns resultat bedöms öka marginellt i slutet av perioden.
– Marginalerna till stabilitets- och tillväxtpaktens gränsvärden för underskottet i de offentliga finanserna och för den offentliga skulden bedöms vara goda. Sverige förväntas även med bred marginal uppfylla sitt medelfristiga budgetmål om minus 1 procent av potentiell BNP i strukturellt sparande 2019 och 2020.
– Finanspolitiken bedöms vara långsiktigt hållbar med viss marginal. Det innebär att det offentliga sparandet skulle kunna försvagas något utan att hållbarheten hotas.

5.1 Uppföljning av målet för det finansiella sparandet

Enligt målet för det finansiella sparandet (överskottsmålet) som gäller fr.o.m. 2019 ska sparandet i den offentliga sektorn motsvara en tredjedels procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. För att bedöma om överskottsmålet uppfylls i ett framåtblickande perspektiv används det strukturella sparandet för innevarande och nästkommande år som indikator. För att i efterhand utvärdera om överskottsmålet uppnåtts och för att upptäcka systematiska avvikelser, används ett bakåtblickande åttaårigt genomsnitt av det faktiska finansiella sparandet.

Tabell 5.1 Finansiellt sparande i den offentliga sektorn samt indikatorer för avstämning mot målet för det finansiella sparandet

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Finansiellt sparande	0,9	0,4	0,3	0,4	1,2
Bakåtblickande åttaårssnitt	-0,1				
Strukturellt sparande[1]	0,0	0,0	0,2	0,5	1,3

[1] Andel av potentiell BNP.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Strukturellt sparande
Det strukturella sparandet är en beräkning av det finansiella sparandet i den offentliga sektorn utifrån antagandet att sektorns inkomster och utgifter inte påverkas av konjunkturläget eller av engångseffekter (se Finansdepartementets rapport Metod för beräkning av strukturellt sparande i offentlig sektor april 2019 på www.regeringen.se).

Det strukturella sparandet är inte en del av den officiella statistiken utan kan beräknas på flera sätt. Det gör att nivån på det strukturella sparandet kan skilja sig åt mellan olika bedömare, t.ex. på grund av olika bedömningar av potentiell BNP (se avsnitt 8.7 för jämförelser mellan olika institutioners bedömningar av det strukturella sparandet).

En avvikelse från överskottsmålet anses föreligga om det strukturella sparandet tydligt avviker från målnivån det innevarande eller det närmast följande budgetåret. Att sparandet avviker från målet kan dock ha flera skäl och ska inte likställas med att politiken är felaktigt utformad eller oförenlig med det finanspolitiska ramverket.

I tabell 5.1 redovisas utfall och prognos för det finansiella sparandet, bakåtblickande åttaårssnitt för det finansiella sparandet samt det strukturella sparandet.

Det strukturella sparandet bedöms uppgå till nära noll procent av potentiell BNP 2019 och 0,2 procent 2020. Till följd av osäkerheten i bedömningen av det strukturella sparandet bedöms så små skillnader i förhållande till målet inte utgöra någon tydlig avvikelse. Regeringen bedömer därför att inriktningen på finanspolitiken är i linje med överskottsmålet.

Åttaårigt bakåtblickande genomsnitt
Det genomsnittliga finansiella sparandet för 2011–2018 uppgick till -0,1 procent av BNP, vilket är under målnivån (se tabell 5.1). Sparandet har dock gradvis stigit under perioden.

Det bakåtblickande genomsnittet ska dock inte styra finanspolitiken på kort sikt utan det är en tydlig åtskillnad mellan den framåtblickande uppföljningen i syfte att bedöma budgetutrymmets storlek, och en tillbakablickande utvärdering av uppfyllelsen av överskottsmålet.

5.2 Utgiftstaket – uppföljning, tekniska justeringar och förslag

Enligt 2 kap. 2 § budgetlagen (2011:203) ska regeringen i budgetpropositionen föreslå en nivå på utgiftstaket för det tredje tillkommande året. Utgiftstaket omfattar samtliga utgiftsområden på statens budget exklusive utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m., samt utgifterna för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.

I följande avsnitt presenteras regeringens förslag till nivå på utgiftstaket 2022. Avsnittet inleds med en uppföljning av de beslutade nivåerna för utgiftstaket 2019–2021 och förslag till tekniska justeringar av utgiftstakets nivåer.

Tabell 5.2 Ursprungligt och faktiskt utgiftstak

Miljarder kronor om inte annat anges. För de takbegränsade utgifterna redovisas utfall 2009–2018 och prognos 2019–2021

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ursprungligt beslutade nivåer på utgiftstaket	989	1 018	1 050	1 074	1 093	1 103	1 123	1 167	1 210	1 332	1 392	1 471	1 430
Teknisk justering[1]		6	13	10	2	4	2	7	12	5	10	9	4
Reell justering[2]							33	41	52		-51	-88	9
Slutgiltiga nivåer på utgiftstaket[3]	989	1 024	1 063	1 084	1 095	1 107	1 158	1 215	1 274	1 337	1 351	1 392	1 443
Årlig nominell förändring av utgiftstaket vid respektive riksdagsbeslut[4]	32	30	30	20	10	10	51	46	58	58	14	37	51
Takbegränsade utgifter	965	986	989	1 022	1 067	1 096	1 135	1 184	1 229	1 282	1 315	1 352	1 387
Budgeteringsmarginal	24	38	74	62	28	11	23	31	45	55	36	40	56
Budgeteringsmarginal, procent av takbegränsade utgifter	2,5	3,9	7,5	6,0	2,6	1,0	2,0	2,6	3,6	4,3	2,8	3,0	4,0

Anm.: Beloppen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.
[1] De tekniska justeringar som redovisas här är de ackumulerade tekniska justeringarna för respektive år.
[2] Finanspolitiskt motiverade justeringar av utgiftstakets nivåer kan enligt praxis göras av en ny regering. Dessa justeringar medför en reell förändring av utgiftstakets begränsande effekt på de takbegränsade utgifterna. De reella justeringar som redovisas här är de ackumulerade reella justeringarna för respektive år.
[3] Den slutgiltiga nivån på utgiftstaket är summan av den ursprungliga nivån och eventuella tekniska och reella justeringar.
[4] Förändring av utgiftstakets nivå jämfört med föregående år vid det tillfälle nivån för respektive år beslutades av riksdagen. Notera att beloppen i denna rad avviker från förändringen mellan åren för de ursprungligt beslutade nivåerna på utgiftstaket (rad 1) eftersom fastställda nivåer regelbundet justeras av tekniska skäl.
Källor: Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Uppföljning av utgiftstaket

Utrymmet mellan utgiftstaket och de faktiska beräknade takbegränsade utgifterna kallas budgeteringsmarginal. Detta utrymme ska i första hand fungera som en buffert om utgifterna på grund av konjunkturutvecklingen skulle utvecklas på ett annat sätt än vad som förväntades när utgiftstakets nivå fastställdes (se tabell 5.2).

Regeringen har en riktlinje för hur stor budgeteringsmarginalen minst behöver vara i budgeteringsfasen för att hantera osäkerheter. Enligt riktlinjen bör utrymmet till utgiftstaket uppgå till minst 1 procent av de takbegränsade utgifterna för det innevarande året (t), minst 1,5 procent för det följande året (t+1), minst 2 procent för det andra följande året (t+2) och minst 3 procent för det tredje följande året (t+3).

Regeringen anser att budgeteringsmarginalens storlek är tillräcklig för att hantera den osäkerhet som finns i bedömningen av utgiftsutvecklingen 2019–2021. Jämfört med prognosen i 2019 års ekonomiska vårproposition bedöms budgeteringsmarginalen nu bli mindre 2019, 2021 och 2022 men oförändrad 2020. I avsnitt 7.4 görs en närmare genomgång av hur prognosen för de takbegränsade utgifterna förändrats sedan 2019 års ekonomiska vårproposition.

Tekniska justeringar av utgiftstakets nivåer

Regeringens förslag: För 2020 och 2021 fastställs utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget till följd av tekniska justeringar till 1 392 miljarder kronor respektive 1 443 miljarder kronor.

Skälen för regeringens förslag: Utgiftstaket för ett specifikt år ska ha samma begränsande effekt från att det beslutats, normalt tre år i förväg, till dess att det aktuella budgetåret passerats.

Under en så lång period sker dock normalt budgettekniska förändringar av olika slag som förändrar de takbegränsade utgifterna, men som inte motsvaras av ett i sak förändrat offentligt åtagande. Omvänt kan förändringar genomföras som påverkar det offentliga åtagandet, men som av tekniska skäl inte påverkar de takbegränsade utgifterna. För att behålla utgiftstakets ursprungliga begränsande effekt på de statliga utgifterna görs tekniska justeringar av beslutade taknivåer så att budgetförändringar av detta slag neutraliseras. Tekniska justeringar har genomförts regelbundet sedan utgiftstaket infördes 1997 och föreslås normalt i budgetpropositionen.

Tabell 5.3 Tekniska justeringar av utgiftstakets nivå

Miljarder kronor

	2019	2020	2021	2022
Utgiftstak i 2019 års ekonomiska vårproposition	1 351	1 388	1 439	1 498
Reglering kommunalekonomisk utjämning: sänkt skatt för personer över 65 år		4,06	4,06	4,06
Nivåhöjning utjämningsbidrag för LSS-kostnader	0,06	0,15	0,15	0,15
Summa tekniska justeringar	0,06	4,21	4,21	4,21
Summa tekniska justeringar (avrundat)	**0**	**4**	**4**	**4**
Förslag till utgiftstak	**1 351**	**1 392**	**1 443**	**1 502**

Källa: Egna beräkningar.

Vissa budgetförändringar i denna proposition motiverar tekniska justeringar av dels de fastställda nivåerna på utgiftstaket 2020 och 2021, dels förslaget till nivå för 2022 som regeringen redovisar i denna proposition (se tabell 5.3).

Förslaget i denna proposition om sänkt skatt för personer över 65 år fr.o.m. 2020 medför minskade skatteintäkter för kommuner och landsting. För att neutralisera effekten på kommunernas finanser föreslås motsvarande belopp tillföras anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* under utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner fr.o.m. 2020. Detta motiverar en teknisk justering av utgiftstaket. Motsvarande tekniska justeringar har gjorts tidigare år i samband med att förändringar i skattesystemet har påverkat det kommunala skatteunderlaget.

Beräkningen av inkomster och utgifter i det kommunala utjämningssystemet för stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) bedöms bli 0,06 miljarder kronor högre 2019 och 0,15 miljarder kronor högre fr.o.m. 2020. Detta föranleder en ökning av anslaget 1:2 *Utjämningsbidrag för LSS-kostnader* under utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner, som dock motsvaras av högre avgifter från kommunerna till staten. Förändringen motiverar en höjning av utgiftstaket. Utgiftstaket har justerats tekniskt tidigare år av motsvarande förändring.

I enlighet med praxis avrundas de årsvisa tekniska justeringarna till hela miljarder kronor. Sammantaget motiverar de ovan nämnda förändringarna att de tidigare fastställda nivåerna 2020 och 2021 respektive den nu föreslagna nivån på utgiftstaket 2022 bör höjas med 4 miljarder kronor. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att utgiftstaket för staten, inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, för 2020 och 2021 fastställs till 1 392 miljarder kronor respektive 1 443 miljarder kronor.

Förslag till nivå på utgiftstaket 2022

Regeringens förslag: Utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget fastställs för 2022 till 1 502 miljarder kronor.

Skälen för regeringens förslag: Det är ett politiskt beslut att bestämma utgiftstakets nivå. Regeringar med olika politisk inriktning kommer att ha olika syn på vilken nivå på de offentliga utgifterna som är lämplig. Det går därför inte att reducera ett beslut om nivån till en beräkning enligt en i förväg bestämd formel.

Regeringen föreslår att utgiftstakets nivå för 2022 ska uppgå till 1 502 miljarder kronor. Nivån är oförändrad jämfört med bedömningen i 2019 års ekonomiska vårproposition med undantag för tekniska justeringar. Nedan beskrivs den föreslagna nivån på utgiftstaket för 2022 med utgångspunkt i de faktorer som redovisas i skrivelsen Ramverket för finanspolitiken (skr. 2017/18:207).

Utgiftstaket i förhållande till överskottsmålet

De takbegränsade utgifterna prognostiseras bli 1 409 miljarder kronor 2022 och samma år föreslås utgiftstaket till 1 502 miljarder kronor (se tabell 5.4). Det innebär att de takbegränsade utgifterna kan öka med maximalt 93 miljarder kronor i förhållande till prognosen t.o.m. 2022. I enlighet med regeringens riktlinje för budgeteringsmarginalens minsta storlek bör en buffert som uppgår till minst 21 miljarder kronor för 2022 lämnas under utgiftstaket i budgetpropositionen för 2022 för att kunna hantera oförutsedda händelser under budgetåret. När hänsyn tagits till riktlinjen för budgeteringsmarginalens minsta storlek medger utgiftstaket att de takbegränsade utgifterna 2022 i budgetpropositionen för 2022 är ca 72 miljarder kronor högre än vad som prognostiseras i dagsläget. Detta utrymme för möjliga utgiftsökningar motsvarar ca 1,3 procent av BNP 2022. Att det finns ett utrymme under utgiftstaket som inte är

utnyttjat betyder dock inte i sig att det finns ett utrymme för reformer som ökar de takbegränsade utgifterna. Reformer på utgiftssidan kan genomföras först efter avstämning mot överskottsmålet med hänsyn tagen till eventuella inkomstförändringar. Utgiftstakets nivå bör inte betraktas som ett mål för de faktiska utgifterna.

Tabell 5.4 Utgiftstak och takbegränsade utgifter

Miljarder kronor om inte annat anges

	2019	2020	2021	2022
Av riksdagen beslutade nivåer på utgiftstaket	1 351	1 388	1 439	1 498[1]
Regeringens förslag till nivåer på utgiftstaket		1 392	1 443	1 502
Utgiftstak, procent av BNP	27,1	27,1	27,1	27,1
Utgiftstak, procent av potentiell BNP	27,4	27,2	27,1	27,1
Utgiftstak, fasta priser[2]	1 315	1 330	1 351	1 373
Takbegränsade utgifter	1 315	1 352	1 387	1 409
Takbegränsade utgifter, procent av BNP	26,4	26,3	26,0	25,4
Takbegränsade utgifter, fasta priser[2]	1 279	1 291	1 298	1 287
Budgeteringsmarginal	36	40	56	93
Budgeteringsmarginal, procent av takbegränsade utgifter	2,8	3,0	4,0	6,6
Budgeteringsmarginal, procent av BNP	0,7	0,8	1,0	1,7
Finansiellt sparande, procent av BNP	0,4	0,3	0,4	1,2
Strukturellt sparande, procent av BNP	0,0	0,2	0,5	1,3
Offentliga sektorns utgifter, procent av BNP	48,6	48,6	48,1	47,3

[1] Regeringens bedömning av nivån på utgiftstaket 2022 i 2019 års ekonomiska vårproposition.
[2] Beräkningen i fasta priser är utförd med en schabloniserad metod. Utgifter motsvarande andelen transfereringsanslag (känsliga för förändringar i volymer och makroekonomiska förutsättningar) är omräknade med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter, utgifter motsvarande andelen förvaltningsanslag (pris- och löneomräknade anslag) är omräknade med implicitprisindex för statliga konsumtionsutgifter och utgifter motsvarande andelen anslag som inte är indexerade är omräknade med prisindex för BNP. Vid beräkningen av de takbegränsade utgifterna har 1 procent, motsvarande riktlinjen för budgeteringsmarginalens storlek för innevarande år, behandlats som transfereringsanslag.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De takbegränsade utgifterna kan av flera skäl komma att bli högre och budgeteringsmarginalen i motsvarande utsträckning lägre än enligt den aktuella utgiftsprognosen. Det kan exempelvis bero på makroekonomiska förändringar, såsom högre inflation, oförutsedda volymökningar i de statliga transfereringssystemen eller beslut om reformer.

På samma sätt kan de takbegränsade utgifterna bli lägre än enligt den aktuella utgiftsprognosen. Det kan exempelvis vara bero på makroekonomiska förändringar eller nya politiska beslut.

Om budgeteringsmarginalen tas i anspråk för nya reformer, eller oförutsedda volymökningar i transfereringssystemen, påverkas normalt det strukturella sparandet och möjligheten att uppnå överskottsmålet. Om budgeteringsmarginalen däremot tas i anspråk för utgiftsökningar till följd av makroekonomiska förändringar behöver det inte påverka möjligheten att uppnå överskottsmålet. Det beror dels på att överskottsmålet är formulerat på ett sätt som tillåter att utgiftsökningar som följer av de automatiska stabilisatorerna, främst utgifter för arbetslöshetsersättningen, normalt bör kunna försvaga den offentliga sektorns finansiella sparande vid en försvagning av konjunkturen, dels på att generella förändringar av pris- och lönenivån på några års sikt tenderar att påverka den offentliga sektorns inkomster och utgifter i ungefär samma utsträckning.

Utvecklingen av de takbegränsade utgifterna och budgeteringsmarginalens storlek

Regeringens bedömning av utgiftstakets nivå för 2022 innebär en något större årlig ökning av utgiftstaket än den genomsnittliga årliga ökningen av nivån sedan utgiftstaket infördes 1997. Den genomsnittliga årliga ökningen i löpande priser mellan 1997 och 2018 uppgår till 3,0 procent, medan ökningen 2022 uppgår till 4,1 procent.

År 2022 motsvarar budgeteringsmarginalen 6,6 procent av de takbegränsade utgifterna. Det är ett större utrymme än vad som ges av regeringens riktlinje för budgeteringsmarginalens minsta storlek. Om det bedöms förenligt med överskottsmålet och i övrigt bedöms lämpligt är det rimligt att reformer kan genomföras på budgetens utgiftssida.

Om det tillgängliga utrymmet under utgiftstaket fram t.o.m. budgetpropositionen för 2022, dvs. ca 72 miljarder kronor utöver de prognostiserade takbegränsade utgifterna, i ett räkneexempel skulle tas i anspråk för högre utgifter ger det en genomsnittlig årlig ökningstakt för de takbegränsade utgifterna på ca 3,6 procent per år 2019–2022. Denna ökning kan jämföras med den genomsnittliga ökningstakten för de takbegränsade utgifterna enligt prognosen i denna proposition, vilken

uppgår till 2,3 procent per år 2019–2022. Den genomsnittliga ökningstakten under perioden 1997–2018 uppgick till 2,9 procent per år. Att det finns utrymme under utgiftstaket betyder dock inte i sig att det kommer att användas för att öka de faktiska takbegränsade utgifterna.

Utgiftstaket i förhållande till potentiell BNP

Utgiftstakets andel av potentiell BNP bedöms minska från 27,4 procent till 27,1 procent 2019–2021 för att därefter vara oförändrad till 2022.

5.3 Uppföljning av det kommunala balanskravet

I målet för den offentliga sektorns sparande ingår det finansiella sparandet i kommunsektorn, dvs. i kommuner och landsting. För kommuner och landsting är det emellertid det ekonomiska resultatet, och inte det finansiella sparandet, som är avgörande för om kommunallagens (2017:725) krav på en balanserad budget uppfylls. Detta krav benämns vanligtvis balanskrav och innebär att kommuner och landsting ska upprätta en budget för nästa kalenderår där intäkterna överstiger kostnaderna. Kommunernas och landstingens årsredovisning ska innehålla en bedömning av om balanskravet har uppfyllts. Balanskravet utvärderas med hjälp av resultatmåttet balanskravsresultat som definieras i lagen (2018:597) om kommunal bokföring och redovisning. Negativa balanskravsresultat ska enligt kommunallagen som huvudregel återställas inom tre år.

Balanskravet anger en miniminivå, men för att uppnå kommunallagens krav på god ekonomisk hushållning behöver resultatet i regel vara högre. Vad som menas med god ekonomisk hushållning definieras av kommunerna och landstingen själva.

Positivt balanskravsresultat i kommunsektorn

Balanskravsresultatet för 2018 uppgick för kommunsektorn som helhet till drygt 8 miljarder kronor, varav kommunerna svarade för nästan hela beloppet. Det är 6 miljarder kronor lägre än resultatet före extraordinära poster enligt resultaträkningen. Differensen mellan balanskravsresultatet och resultatet före extraordinära poster består främst av justeringar för realisationsvinster, förändring av resultatutjämningsreserven samt extraordinära poster.

Resultatutjämningsreserverna uppgick 2018 till nästan 17 miljarder kronor för sektorn som helhet, varav kommunerna stod för knappt 16 miljarder kronor. Drygt hälften av kommunerna (154 kommuner) och 30 procent av landstingen (6 landsting) har avsatt medel till en resultatutjämningsreserv. Resultatutjämningsreserverna ökade totalt med nästan 3 miljarder kronor mellan 2017 och 2018.

Andelen kommuner som redovisat positiva balanskravsresultat har varierat genom åren. Under perioden 2014–2018 har andelen varit som lägst 75 procent och som högst 96 procent. För landstingen har motsvarande andel varierat mellan som lägst 25 procent och som högst 90 procent. År 2018 redovisade nästan 25 procent av kommunerna (72 kommuner) och 30 procent av landstingen (6 landsting) ett negativt balanskravsresultat. Av dessa anförde åtta kommuner och ett landsting synnerliga skäl för att inte behöva återställa hela eller delar av det negativa resultatet.

Vid utgången av 2018 var det 35 kommuner och 6 landsting som hade ett negativt resultat kvar att återställa, totalt knappt 1 miljard kronor respektive 3 miljarder kronor.

Resultatet före extraordinära poster har varit positivt sedan 2004 för kommunsektorn som helhet. Resultatet före extraordinära poster uppgick 2018 till nästan 15 miljarder kronor för sektorn som helhet (se vidare utg.omr. 25 avsnitt 2.5.3).

Balanskravet väntas klaras även kommande år

I regeringens prognos bedöms kommunsektorn som helhet klara balanskravet med god marginal under prognosperioden. Resultatet beräknas uppgå till 14 miljarder kronor 2019. Därefter beräknas resultatet uppgå till 15–17 miljarder kronor per år 2020–2022, vilket motsvarar 1,7–1,8 procent av skatteinkomsterna och de generella statsbidragen. Avsnitt 8.5 innehåller mer information om prognosen för kommunsektorns finanser.

5.4 Uppföljning av målen i stabilitets- och tillväxtpakten

Utöver de nationella budgetpolitiska målen är Sverige bundet av reglerna inom EU:s stabilitets- och tillväxtpakt. Reglerna består av en korrigerande del och en förebyggande del.

Den korrigerande delen, underskottsförfarandet, anger gränsvärden som innebär att underskottet i de offentliga finanserna inte får vara större än 3 procent av BNP och att den offentliga bruttoskulden inte får överstiga 60 procent av BNP. Sverige bedöms under prognosperioden ha mycket god marginal till dessa gränsvärden och befinner sig därför i den förebyggande delen.

Den förebyggande delen av pakten ska säkerställa att medlemsstaterna bedriver en sund finanspolitik på medellång sikt och förhindra att det uppstår alltför stora underskott i medlemsstaternas offentliga finanser. Varje medlemsstat har ett medelfristigt budgetmål (MTO) för det strukturella sparandet, dvs. för den offentliga sektorns konjunkturjusterade finansiella sparande, utan beaktande av engångseffekter. Målets nivå bestäms av respektive medlemsstat, men måste vara förenlig med en miniminivå som beräknas av Europeiska kommissionen. Sveriges MTO är ett underskott på 1 procent av potentiell BNP och förväntas med bred marginal uppfyllas samtliga år (se tabell 5.5).

Det medelfristiga budgetmålet följs upp årligen. Medlemsstaterna ska i sina stabilitets- och konvergensprogram, som publiceras i april varje år, bl.a. redogöra för om de uppfyllt sitt medelfristiga budgetmål.

Medlemsstater som inte uppfyller sina medelfristiga budgetmål förväntas följa kommissionens riktlinjer för en anpassningsbana för det strukturella sparandet och måste även ta hänsyn till det s.k. utgiftskriteriet.

Utgiftskriteriet omfattar de primära utgifterna (dvs. de offentliga utgifterna exklusive ränteutgifter) och innebär att förändringen av utgifterna, efter justering för diskretionära skatteåtgärder, ska vara lägre än ett av kommissionen givet referensvärde. Referensvärdet bestäms av den reala tillväxten i potentiell BNP och anpassas även till det medelfristiga budgetmålet. Referensvärdet höjs eller sänks om sparandet överstiger respektive understiger det medelfristiga budgetmålet.

Tabell 5.5 Nyckeltal för uppföljning av stabilitets- och tillväxtpaktens förebyggande del

Procent av BNP respektive årlig procentuell förändring, Europeiska kommissionens beräkningar

	2018	2019	2020
Uppföljning medelfristigt budgetmål (MTO)			
Medelfristigt budgetmål (MTO)	-1,0	-1,0	-1,0
Strukturellt sparande, procent av potentiell BNP[1]	0,6	0,6	0,6
Uppföljning utgiftskriteriet			
Referensvärde[2]	8,8	8,6	7,0
Årlig utgiftstillväxt justerad för diskretionära skatteåtgärder	5,4	3,7	3,0
Avvikelse från referensvärdet, procent av BNP[3]	1,6	2,3	1,9

[1] Enligt Europeiska kommissionens bedömning.
[2] Referensvärdet för utgiftskriteriet beräknas årligen utifrån den nominella medelfristiga BNP-tillväxten i löpande priser.
[3] Ett positivt värde innebär att de primära utgifterna är lägre än referensvärdet.
Källa: Europeiska kommissionens vårprognos (maj 2019).

5.5 Finanspolitikens långsiktiga hållbarhet

För att medborgarna och de finansiella marknaderna ska ha förtroende för finanspolitiken måste den vara hållbar på lång sikt. Med detta menas att de lagar och regler som bestämmer den offentliga sektorns inkomster och utgifter inte kommer att behöva genomgå omfattande och oväntade förändringar som en följd av att sektorns finansiella ställning försämrats. En hållbar finanspolitik är en förutsättning för att möta både framtida lågkonjunkturer och de ökade utgifter som kan behöva följa av den demografiska utvecklingen. Tidigare erfarenheter visar att de samhällsekonomiska kostnaderna kan bli stora om förtroendet för finanspolitiken skulle svikta. Ett bristande förtroende för finanspolitiken riskerar att leda till att dess inriktning snabbt måste läggas om från åtgärder som bidrar till tillväxt, välfärd och sysselsättning till åtgärder för budgetförstärkningar och skuldsanering.

Ett mått på förtroendet för finanspolitiken är den svenska statens upplåningskostnader. I Sverige har räntan på tioåriga statsobligationer de senaste åren legat på en historiskt låg nivå och endast något högre än den tyska statslåneräntan, som ofta används som en jämförelsenorm (se tabell 5.6). Den konsoliderade bruttoskulden ligger på en i internationell jämförelse låg nivå och fortsätter att minska framöver. Den finansiella nettoställningen, dvs. summan av den offentliga

sektorns finansiella tillgångar och skulder, är positiv och ökar med närmare 3 procent av BNP mellan 2017 och 2022. Redovisningen i tabell 5.6 tyder på att den svenska finanspolitiken är långsiktigt hållbar.

Tabell 5.6 Finanspolitiska nyckeltal

Procent av BNP, procent respektive procentenheter

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Konsoliderad bruttoskuld	40,8	38,8	34,8	33,4	31,8	29,6
Finansiell nettoställning	26,0	26,1	27,1	27,6	27,8	28,9
Statsobligationsränta 10 år	0,7	0,7	0,2[1]			
Räntedifferens mot Tyskland, tioårig statsobligation	0,3	0,2	0,3[1]			

[1] Avser genomsnitt för perioden januari–augusti.
Källor: Statistiska centralbyrån, Macrobond och egna beräkningar.

Regeringen gör även, i likhet med ett antal andra granskare av svensk ekonomi, bedömningar av finanspolitikens långsiktiga hållbarhet med hjälp av ekonomiska modeller. Syftet med dessa bedömningar är att tidigt fånga upp tecken på om finanspolitiken behöver läggas om, så att åtgärder för att säkerställa hållbarheten och upprätthålla förtroendet för finanspolitiken kan vidtas i god tid.

Finanspolitikens långsiktiga hållbarhet mäts ofta med hjälp av de s.k. S1- och S2-indikatorerna. S1 visar hur mycket det offentliga sparandet behöver förstärkas eller försvagas för att den konsoliderade offentliga bruttoskulden ska motsvara en viss andel av BNP vid en given tidpunkt. I denna proposition redovisas hur stora permanenta åtgärder som sammantaget krävs 2020–2024 för att denna skuld ska motsvara 60 procent av BNP 2033. Även kommissionen beräknar S1 på detta sätt i sin bedömning av finanspolitikens hållbarhet i Sverige. Regeringens och kommissionens indikatorvärden är därmed jämförbara. S2 visar på samma sätt hur mycket det offentliga sparandet behöver förändras 2020 för att den offentliga finansiella nettoställningen ska vara stabil som andel av BNP över en mycket lång tidshorisont. Ett negativt värde på dessa indikatorer innebär att en permanent budgetförsvagning är möjlig utan att finanspolitiken blir ohållbar, medan ett positivt indikatorvärde pekar på att en permanent budgetförstärkning är nödvändig. Indikatorvärdet anger den förändring av det primära sparandet som krävs, uttryckt som procent av BNP, för att finanspolitiken ska bli exakt hållbar, definierat på dessa sätt.

En mer utförlig analys av finanspolitikens långsiktiga hållbarhet presenteras i de ekonomiska vårpropositionerna. De hållbarhetsberäkningar som har gjorts i samband med denna proposition visar att finanspolitiken är långsiktigt hållbar (se tabell 5.7). De båda S-indikatorerna har negativa värden, vilket innebär att det offentliga sparandet kan försvagas utan att finanspolitiken blir ohållbar. S1 är lite större i absoluta termer än motsvarande värde i 2019 års ekonomiska vårproposition, dvs. indikatorn visar en något starkare ställning. Det beror dock på en metodförändring i beräkningen av S1. I vårpropositionen beräknades S1 som den största engångsvisa budgetförsvagning som kan genomföras 2020 utan att bruttoskulden överstiger 60 procent av BNP 2033. I denna proposition beräknas S1, i enlighet med kommissionens beräkningsmetod, som den största samlade budgetförsvagning som kan genomföras 2020–2024 utan att bruttoskulden överstiger 60 procent av BNP 2033. Om budgetförsvagningen genomförs gradvis under en femårsperiod blir den något större i absoluta termer än om det sker omedelbart. Om S1 beräknas på samma sätt som i vårpropositionen så minskar den marginellt i absolut värde till -3,0.

Även S2 indikerar en något svagare ställning än i 2019 års ekonomiska vårproposition. Det beror till största delen på att det primära finansiella sparandet de första åren av framskrivningen nu bedöms bli något svagare än i vårpropositionen.

Tabell 5.7 Indikatorer på finanspolitikens långsiktiga hållbarhet

Procent av BNP

	S1	S2
2019 års ekonomiska vårproposition	-3,1	-1,5
Budgetpropositionen för 2020	-3,5	-1,3

Källa: Egna beräkningar.

De båda S-indikatorerna ger en teoretisk bild av finanspolitikens långsiktiga konsekvenser. Samtidigt är måtten känsliga för olika beräkningsantaganden. Osäkerheten i en framskrivning av demografiska och offentligfinansiella variabler som sträcker sig långt in i framtiden är mycket stor. Indikatorerna kan därför inte användas för att bedöma storleken på budgetutrymmet i närtid, utan ska snarare ses som indikatorer på finanspolitikens konsekvenser över en längre tidshorisont.

Indikatorvärdena måste därför tolkas med försiktighet. Ett högt positivt indikatorvärde innebär dock att sannolikheten är högre för att finanspolitiken är ohållbar och måste läggas om

än om värdet är noll eller negativt. Ett högt negativt värde indikerar på samma sätt att det finns en säkerhetsmarginal till en skuldnivå som skulle kunna påverka statens kreditvärdighet på ett negativt sätt. Den demografiska utvecklingen bidrar till att öka de offentliga utgifterna under åren fram till 2033 men det höga negativa S1-värdet visar att det finns en betydande marginal till stabilitets- och tillväxtpaktens krav på att skulden inte får överstiga 60 procent av BNP även om utvecklingen skulle bli mindre gynnsam än vad som antagits i beräkningarna.

6

Inkomster

6 Inkomster

I detta avsnitt lämnas förslag till beräkning av inkomsterna i statens budget för 2020 och en preliminär beräkning av inkomsterna för 2021 och 2022. Prognosen för den offentliga sektorns skatteintäkter och för inkomsterna i statens budget redovisas. En jämförelse görs mellan nuvarande prognos och prognosen i 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:100). Därefter görs en uppföljning av inkomsterna som beräknades i statens budget för 2018 respektive 2019. Slutligen redovisas förslag som ligger till grund för beräkningen av statens övriga inkomster.

Sammanfattning

- År 2019 väntas de totala skatteintäkterna öka med 2,6 procent, vilket är en lägre ökningstakt än de närmast föregående åren. Det förklaras främst av det sjätte jobbskatteavdraget och det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år som sänker skatteintäkterna. Dessutom minskar bostadsinvesteringarna, vilket dämpar mervärdesskatteintäkterna, samtidigt som ökningen av lönesumman förväntas bli lägre än 2018.
- År 2020 väntas de totala skatteintäkterna öka med 2,5 procent. De regeländringar som föreslås i denna proposition väntas sänka skatteintäkterna samtidigt som ökningstakten i lönesumman väntas bli lägre än 2019.
- Under 2021 och 2022 väntas skatteintäkterna totalt öka med 3 respektive 4 procent. Samtliga skattebaser väntas bidra till ökningen.
- Som andel av BNP väntas de totala skatteintäkterna sjunka från 43,5 procent 2019 till 42,9 procent 2022. Det förklaras både av regeländringar och av att viktiga skattebaser som lönesumman och bostadsinvesteringar antas öka långsammare än BNP.
- I förhållande till bedömningarna i 2019 års ekonomiska vårproposition har de totala skatteintäkterna reviderats upp med 2 miljarder kronor för 2019 och därefter ned med mellan 12 och 21 miljarder kronor per år.

6.1 Offentliga sektorns skatteintäkter

År 2019 väntas ökningstakten för den offentliga sektorns skatteintäkter dämpas till 2,6 procent, vilket är ungefär hälften av den genomsnittliga ökningstakten de senaste fem åren (se diagram 6.1). Det förklaras främst av genomförda skattereformer, som det sjätte jobbskatteavdraget och det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år. Den lägre ökningstakten förklaras även av att tillväxten i viktiga skattebaser som lönesumman (dvs. summan av utbetalda löner inklusive företagarinkomster), hushållens konsumtion och bostadsinvesteringar antas mattas av. Det innebär att lönebaserade skatter och intäkter från mervärdesskatt väntas öka i en lägre takt än tidigare år.

År 2020 väntas skatteintäkterna öka med 2,5 procent. Att ökningstakten fortsätter vara lägre än tidigare förklaras av att de regeländringar som föreslås i denna proposition sänker skatteintäkterna med 14 miljarder kronor. Dessutom

bedöms ökningstakten i lönesumman bli lägre än 2019, vilket håller tillbaka intäkterna från skatt på arbete samtidigt som hushållens kapitalskatter fortsätter att minska något.

År 2021 och 2022 bedöms de totala skatteintäkterna öka med 3 respektive 4 procent. Samtliga skattebaser (arbete, kapital och konsumtion) väntas bidra till den högre ökningstakten.

Diagram 6.1 Totala skatteintäkter

Utfall 2000–2017, prognos 2018–2022

Årlig procentuell förändring *Miljarder kronor*

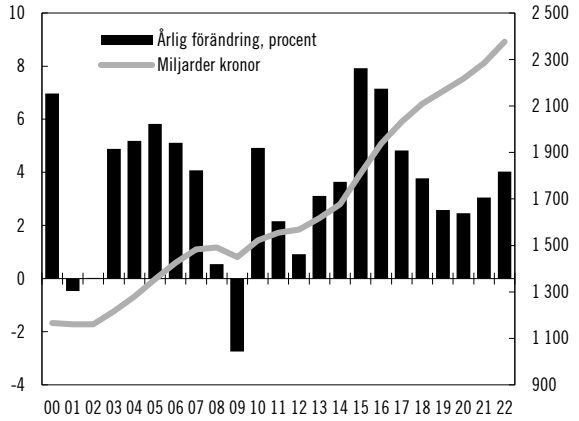

Källor: Skatteverket, Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

I tabell 6.10 finns en sammanställning av de beräknade effekterna av regeländringar på skatteområdet 2017–2022. Tabellen visar både tidigare beslutade och i denna proposition föreslagna regeländringar i förhållande till föregående år. I avsnitt 12 samt i Finansdepartementets publikation Beräkningskonventioner, som publiceras på www.regeringen.se, finns en utförlig beskrivning av hur de offentligfinansiella effekterna redovisas.

De förslag och aviseringar som regeringen lämnar i denna proposition beräknas sänka skatteintäkterna med 14 miljarder kronor 2020, med 20 miljarder kronor 2021 och med 16 miljarder kronor 2022. Det handlar främst om avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt), sänkt skatt för personer över 65 år och införandet av ett ingångsavdrag (sänkt arbetsgivaravgift och allmän löneavgift för personer som är nya på arbetsmarknaden).

Enligt pensionsöverenskommelsen höjs lägsta åldern för när en person får ta ut pension från 61 år till 62 år 2020. Därför höjs prognosen för de totala skatteintäkterna med runt 1 miljard kronor per år (se tabell 6.1).

Tabell 6.1 Effekten på den offentliga sektorns totala skatteintäkter av förändrad åldersgräns för pension

Miljarder kronor. Prognos 2020–2022

	2020	2021	2022
Effekt av höjd åldersgräns	0,7	1,3	1,4

Anm.: Eftersom personer fyller år över hela året och approximativt i genomsnitt i mitten av året får de nya åldersgränserna bara halv effekt 2020.
Källa: Egna beräkningar.

Regeringens förslag: Den beräkning av inkomster i statens budget för 2020 som sammanställts i bilaga 1 avsnitt 2 godkänns.

Den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2021 och 2022 enligt tabell 6.2 godkänns som riktlinje för regeringens budgetarbete.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 9 kap. 5 § riksdagsordningen ska regeringen lämna ett förslag till statens inkomster för det kommande budgetåret. Regeringens förslag till inkomstberäkning för 2020 redovisas i bilaga 1 avsnitt 2. Regeringen ska i budgetpropositionen också lämna förslag till preliminära inkomstberäkningar för det andra och tredje tillkommande budgetåret, se 2 kap. 3 § budgetlagen (2011:203). Regeringens förslag till preliminära inkomstberäkningar för 2021 och 2022 redovisas i tabell 6.2.

Skattekvot

Skattekvoten visar de totala skatteintäkterna som andel av BNP. Normalt påverkas skattekvoten främst av regeländringar i skattesystemet. År 2020 väntas skattekvoten sjunka, jämfört med föregående år, till 43,2 procent av BNP (se tabell 6.3). Det förklaras främst av reformer som föreslås och aviseras i denna proposition, framför allt avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt), sänkt skatt för personer över 65 år samt införandet av ett ingångsavdrag. Samtidigt antas hushållens kapitalskatter minska i förhållande till BNP.

Tabell 6.2 Offentliga sektorns skatteintäkter och inkomsterna i statens budget

Miljarder kronor. Utfall 2017, prognos 2018–2022

Inkomst-huvudgrupp		2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Skatt på arbete	**1 194,1**	**1 242,6**	**1 272,9**	**1 297,0**	**1 330,8**	**1 375,7**
1100	*Direkta skatter*	*635,3*	*656,7*	*665,4*	*674,9*	*692,1*	*715,6*
	Kommunal inkomstskatt	700,1	725,5	751,8	771,8	796,3	823,8
	Statlig inkomstskatt	58,5	60,6	57,3	51,5	51,7	52,3
	Jobbskatteavdrag	-109,1	-113,0	-126,7	-129,9	-133,4	-137,3
	Husavdrag	-13,8	-14,2	-15,3	-16,0	-16,6	-17,2
	Övrigt	-0,3	-2,2	-1,7	-2,4	-5,9	-5,9
1200	*Indirekta skatter*	*558,7*	*585,9*	*607,5*	*622,1*	*638,8*	*660,1*
	Arbetsgivaravgifter	540,5	566,4	589,8	608,4	628,6	651,2
	Egenavgifter	11,8	11,8	12,3	12,8	13,3	13,8
	Särskild löneskatt	46,0	49,2	49,8	49,9	51,5	53,3
	Nedsättningar	-3,2	-3,3	-4,1	-7,5	-11,8	-13,9
	Skatt på tjänstegruppliv	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5
	Avgifter till premiepensionssystemet	-36,9	-38,8	-40,8	-42,0	-43,4	-44,9
1300	**Skatt på kapital**	**263,1**	**268,4**	**272,2**	**279,3**	**287,1**	**309,6**
	Skatt på kapital, hushåll	80,4	70,3	68,4	67,3	68,4	71,0
	Skatt på företagsvinster	127,1	139,1	145,4	153,4	157,3	172,0
	Avkastningsskatt	4,2	5,1	5,1	5,4	6,3	9,9
	Fastighetsskatt och fastighetsavgift	32,9	33,4	32,2	32,1	33,2	33,7
	Stämpelskatt	12,1	12,1	11,8	11,9	12,3	12,7
	Kupongskatt m.m.	6,4	8,5	9,3	9,1	9,6	10,2
1400	**Skatt på konsumtion och insatsvaror**	**554,7**	**576,5**	**593,0**	**615,1**	**639,5**	**663,2**
	Mervärdesskatt	427,2	446,5	458,0	474,2	494,4	514,7
	Skatt på tobak	11,9	12,4	12,1	12,4	12,5	12,7
	Skatt på etylalkohol	4,3	4,5	4,4	4,4	4,3	4,3
	Skatt på vin m.m.	6,0	6,1	6,2	6,4	6,5	6,6
	Skatt på öl	4,1	4,3	4,4	4,4	4,5	4,5
	Energiskatt	46,8	49,7	52,3	52,7	54,2	55,8
	Koldioxidskatt	23,5	23,0	22,8	22,9	23,2	23,6
	Övriga skatter på energi och miljö	4,1	3,6	5,3	7,6	8,7	8,8
	Skatt på vägtrafik	19,9	19,8	20,9	23,5	24,2	25,0
	Övriga skatter	6,9	6,5	6,6	6,7	6,9	7,2
1500	**Skatt på import**	**6,3**	**6,5**	**7,1**	**7,3**	**7,6**	**7,9**
1600	**Restförda och övriga skatter**	**14,2**	**15,1**	**18,3**	**17,9**	**19,2**	**19,8**
	Restförda skatter	-5,8	-4,7	-4,7	-4,7	-4,7	-4,7
	Övriga skatter	20,0	19,8	23,1	22,7	23,9	24,5
	Totala skatteintäkter	**2 032,3**	**2 109,0**	**2 163,5**	**2 216,7**	**2 284,3**	**2 376,3**
1700	**Avgående poster, EU-medel**	**-6,3**	**-6,5**	**-7,1**	**-7,3**	**-7,6**	**-7,9**
	Offentliga sektorns skatteintäkter	**2 026,1**	**2 102,5**	**2 156,4**	**2 209,4**	**2 276,7**	**2 368,4**
1800	**Avgående poster till andra sektorer**	**-962,0**	**-1 000,4**	**-1 036,8**	**-1 065,3**	**-1 099,8**	**-1 137,8**
	Kommunala skatteintäkter	-717,0	-743,8	-770,6	-791,0	-816,3	-844,2
	Avgifter till ålderspensionssystemet	-245,0	-256,6	-266,2	-274,3	-283,4	-293,6
	Statens skatteintäkter	**1 064,0**	**1 102,1**	**1 119,6**	**1 144,1**	**1 176,9**	**1 230,6**

Tabellen fortsätter på nästa sida

Inkomst-huvudgrupp		2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Statens skatteintäkter	**1 064,0**	**1 102,1**	**1 119,6**	**1 144,1**	**1 176,9**	**1 230,6**
1900	**Periodiseringar**	**-13,9**	**17,9**	**8,0**	**13,7**	**-20,4**	**-30,5**
	Uppbördsförskjutningar	-0,8	21,0	15,6	18,7	7,1	2,2
	Betalningsförskjutningar	-13,4	-1,1	-7,6	-5,0	-27,5	-32,6
	varav kommuner och landsting	*-6,1*	*3,1*	*0,4*	*1,9*	*8,0*	*1,3*
	varav ålderspensionssystemet	*1,0*	*1,3*	*-0,5*	*1,5*	*0,8*	*0,9*
	varav privat sektor	*-8,5*	*-4,9*	*-7,3*	*-7,4*	*-35,4*	*-34,8*
	varav kyrkosektorn	*0,2*	*-0,6*	*-0,2*	*-0,9*	*-0,9*	*0,0*
	varav EU	*0,0*	*0,0*	*0,1*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
	Anstånd	0,4	-2,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1000	**Statens skatteinkomster**	**1 050,1**	**1 119,9**	**1 127,6**	**1 157,8**	**1 156,5**	**1 200,1**
	Övriga inkomster	**-48,7**	**-47,8**	**-49,2**	**-41,7**	**-45,9**	**-50,5**
2000	Inkomster av statens verksamhet	27,4	32,8	35,3	41,2	39,9	38,0
3000	Inkomster av försåld egendom	0,0	1,8	5,0	5,0	5,0	5,0
4000	Återbetalning av lån	0,8	0,7	0,8	0,7	0,6	0,6
5000	Kalkylmässiga inkomster	11,4	12,2	14,2	16,0	17,4	18,7
6000	Bidrag från EU	10,5	12,4	12,9	13,7	12,7	10,4
7000	Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-98,8	-107,7	-117,3	-118,2	-121,6	-123,2
8000	Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Statsbudgetens inkomster	**1 001,4**	**1 072,1**	**1 078,4**	**1 116,1**	**1 110,5**	**1 149,6**

Anm.: Samtliga år är redovisade enligt den struktur som gäller för statens budget för 2020 och framåt.
Källor: Skatteverket, Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Även vid bibehållna regler beräknas skattekvoten fortsätta att sjunka något under prognosperioden, och förväntas uppgå till 42,9 procent 2022 (se diagram 6.2). Det förklaras främst av utvecklingen av skatt på arbetsinkomster där lönesumman i ekonomin utvecklas svagare än BNP i slutet av prognosperioden. Dessutom indexeras inte alla punktskatter med prisutvecklingen, vilket medför en sjunkande andel av BNP.

Tabell 6.3 Skattekvot

Procent av BNP. Utfall 2017, prognos 2018–2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Skatt på arbete	26,1	25,9	25,6	25,3	25,0	24,8
Skatt på kapital	5,7	5,6	5,5	5,4	5,4	5,6
Skatt på konsumtion	12,3	12,2	12,1	12,1	12,1	12,1
Övriga skatter	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4
Skattekvot	**44,4**	**44,0**	**43,5**	**43,2**	**42,9**	**42,9**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan. Skattekvoten för 2018 är regeringens kvot och kan skilja sig från det publicerade utfallet från nationalräkenskaperna.
Källor: Statistiska centralbyrån, Skatteverket och egna beräkningar.

Diagram 6.2 Skattekvot

Procent av BNP. Utfall 1990–2017, prognos 2018–2022

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Skatt på arbete

Skatterna på arbete kan delas in i direkta och indirekta skatter. De direkta skatterna på arbete består i huvudsak av kommunal och statlig inkomstskatt. Skatteuttaget minskas av ett antal skattereduktioner. De indirekta skatterna på arbete består huvudsakligen av arbetsgivaravgifter och egenavgifter. Intäkterna från skatt på arbete

beräknas uppgå till nästan 60 procent av de totala skatteintäkterna 2019 och till knappt 26 procent av BNP (se tabell 6.4).

Tabell 6.4 Skatt på arbete

Procent av BNP. Utfall 2017, prognos 2018–2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Direkta skatter	13,9	13,7	13,4	13,1	13,0	12,9
Kommunal skatt	*15,3*	*15,1*	*15,1*	*15,0*	*14,9*	*14,9*
Statlig skatt	*1,3*	*1,3*	*1,2*	*1,0*	*1,0*	*0,9*
Reduktioner	*-2,7*	*-2,7*	*-2,9*	*-2,9*	*-2,9*	*-2,9*
Indirekta skatter	12,2	12,2	12,2	12,1	12,0	11,9
Skatt på arbete	**26,1**	**25,9**	**25,6**	**25,3**	**25,0**	**24,8**

Anm.: Reduktioner som andel av BNP är beräknade exklusive skattereduktionen för allmän pensionsavgift. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källor: Skatteverket och egna beräkningar.

Intäkterna från hushållens skatt på arbete fastställs i den årliga beskattningen som är klar i december året efter inkomståret. Det innebär att 2018 års skatteintäkter fortfarande baseras på en prognos.

Lönesummans tillväxttakt

Lönesumman, som angetts ovan, består av utbetalda löner inklusive företagarinkomster och utgör nästan 80 procent av underlaget för skatt på arbete. Förändringen av antalet arbetade timmar och timlönen har därför stor betydelse för utvecklingen av skatteintäkterna. Resterande del av skatteunderlaget för skatt på arbete består av skattepliktiga transfereringar, inklusive pensioner, till hushållen.

Diagram 6.3 Arbetade timmar, timlön och lönesumma

Årlig procentuell förändring. Utfall 2000–2018, prognos 2019–2022

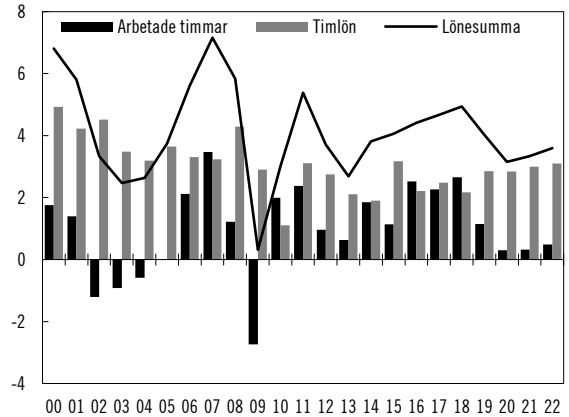

Anm.: Den redovisade timlönen är beräknad enligt nationalräkenskapernas principer.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

År 2018 växte lönesumman med 4,9 procent, men ökningstakten beräknas sjunka till 4,0 procent år 2019 (se diagram 6.3). Antalet arbetade timmar bedöms öka långsammare 2019 jämfört med 2018, medan timlönerna väntas öka något snabbare.

Under resten av prognosperioden bedöms timlönen fortsätta att öka i ungefär samma takt, samtidigt som antalet arbetade timmar bedöms växa i en lägre takt. Detta innebär sammantaget att lönesumman förväntas växa med i genomsnitt 3,4 procent per år 2020–2022.

Transfereringar till hushållen

Prognosen för de skattepliktiga transfereringarna till hushållen baseras dels på utvecklingen av antalet pensionärer, sjukskrivna och arbetslösa, dels på löne- och prisutvecklingen.

Diagram 6.4 Transfereringsinkomster som andel av underlaget för skatt på arbete

Årlig procentuell förändring. Utfall 2010–2017, prognos 2018–2022

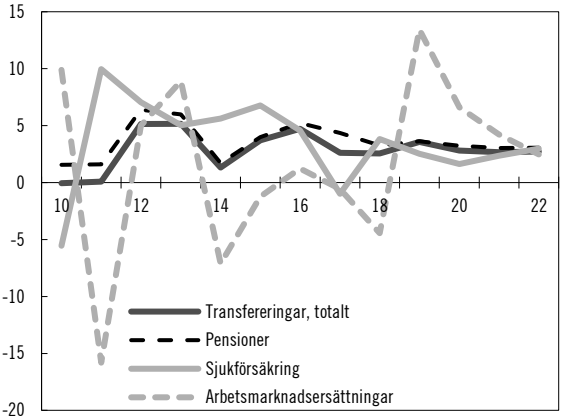

Källor: Skatteverket och egna beräkningar.

Transfereringarna beräknas öka i en stabil takt med i genomsnitt knappt 3 procent per år under prognosperioden (se diagram 6.4).

Pensionerna är den största skattepliktiga transfereringen och motsvarar drygt 80 procent av skatteunderlaget. Under prognosperioden antas dessa öka ungefär i linje med lönesumman.

Tillväxttakten för sjukförsäkring beräknas växa svagt 2020 men därefter öka något. Anledningen till att denna inte växer snabbare 2021 och 2022 beror på att antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning är lägre kommande år, samtidigt som antalet nettodagar med sjukpenning ligger kvar på ungefär samma nivå.

Från och med 2019 och framåt väntas utbetalningarna av arbetslöshetsersättning öka eftersom antalet arbetslösa blir fler. Att transfereringarna inom arbetsmarknadsersättningar 2019 ökar kraftigt beror på att antalet personer inom jobb och utvecklingsgarantin ökar snabbt. Åren därefter är

den antagna ökningen mer dämpad eftersom antalet ersättningstagare inom vissa arbetsmarknadspolitiska program samtidigt antas minska.

Kommunal inkomstskatt

Intäkterna från kommunal inkomstskatt 2019 beräknas uppgå till drygt 15 procent av BNP. Med oförändrade kommunalskatter beräknas intäkterna ligga kvar på ungefär samma nivå under resten av prognosperioden (se tabell 6.4).

Det kommunala skatteunderlaget, som främst består av löner och pensioner, har ökat starkt under flera år men förväntas mattas av något framöver (se tabell 6.5). Det beror främst på att tillväxten i lönesumman bedöms avta. Skatteunderlaget för kommunal inkomstbeskattning påverkas också av regeländringar. Att den faktiska utvecklingen antas vara svagare än den underliggande 2018–2020 (se tabell 6.5) beror till största delen på att skatt för personer över 65 år har sänkts i flera steg, dels enligt tidigare beslut och dels genom förslag i denna proposition (se tabell 6.10). Detta har gjorts genom att ytterligare höja det förhöjda grundavdraget, vilket påverkar kommunernas skatteunderlag. Kommunernas skattebortfall kompenseras via ett höjt generellt statsbidrag.

Tabell 6.5 Faktisk och underliggande utveckling av kommunernas skatteunderlag

Årlig procentuell förändring. Utfall 2017, prognos 2018–2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Faktisk utveckling	4,5	3,6	3,4	2,6	3,2	3,4
Underliggande utveckling	4,5	4,1	3,7	2,9	3,2	3,4

Anm.: Den underliggande utvecklingen av skatteunderlaget är utvecklingen justerad för regeländringar.
Källor: Skatteverket och egna beräkningar.

Statlig inkomstskatt

Intäkterna från statlig inkomstskatt beräknas sjunka från 1,3 procent av BNP 2018 till 1,2 procent år 2019. Fram t.o.m. 2022 väntas andelen sjunka ytterligare till 0,9 procent (se tabell 6.4). Att andelen sjunker 2019 beror på höjda skiktgränser som genomfördes till följd av statens budget för 2019. När skiktgränserna höjs hamnar en lägre andel av inkomsterna över skiktgränsen, vilket leder till lägre skatteintäkter. Nivåskiftet 2020 förklaras av förslag i denna proposition om avskaffande av den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt).

Skattereduktioner

Skattereduktionerna bedöms totalt sett öka under prognosperioden (se tabell 6.6), bl.a. till följd av att skatteunderlaget ökar. Under 2019 påverkas de också av regeländringar. I statens budget för 2019 infördes ett sjätte jobbskatteavdrag. Skattereduktionen för fackföreningsavgift har avskaffats fr.o.m. den 1 april 2019 och en skattereduktion för gåvor återinfördes fr.o.m. den 1 juli 2019. Vidare höjdes taket för rutavdraget.

Från och med 2020 och framåt höjs skattereduktionerna ytterligare i och med den i denna proposition aviserade gröna skattereduktionen för boende i vissa glest befolkade områden. Dessutom aviseras en skattesänkning i denna proposition med 3,48 miljarder kronor 2021. Av beräkningstekniska skäl är den budgeterad som sänkt skatt på förvärvsinkomster. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med den närmare utformningen under 2020.

Tabell 6.6 Skattereduktioner

Miljarder kronor. Utfall 2017, prognos 2018–2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Allmän pensionsavgift	-119	-124	-129	-133	-137	-142
Jobbskatteavdrag	-109	-113	-127	-130	-133	-137
Husavdrag	-14	-14	-15	-16	-17	-17
Grön skattereduktion för boende i vissa glest befolkade områden				-1	-1	-1
Fackföreningsavgift		-1	-1			
Övriga skattereduktioner	0	-1	-1	-1	-5	-5
Summa	**-242**	**-253**	**-272**	**-281**	**-293**	**-302**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan. Skattereduktion för fackföreningsavgift infördes den 1 juli 2018 och togs bort den 1 april 2019. Den uppgår därför endast till 1,3 miljarder kronor 2018 och 0,7 miljarder kronor 2019. I övriga skattereduktioner ingår skattereduktion för sjuk- och aktivitetsersättning med omkring 0,5 miljarder kronor per år. Från 2021 ingår i övriga skattereduktioner en skattesänkning på 3,48 miljarder kronor som av beräkningstekniska skäl är budgeterad som sänkt skatt på förvärvsinkomst. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med den närmare utformningen under 2020.
Källor: Skatteverket och egna beräkningar.

Arbetsgivaravgifter och egenavgifter

Intäkterna från indirekta skatter på arbete bedöms öka med i genomsnitt 3,0 procent per år under prognosperioden. Ökningen förklaras i hög grad av lönesummans tillväxt under motsvarande period. Det innebär en dämpning av ökningstakten jämfört med de föregående fyra åren.

Arbetsgivaravgifter och egenavgifter utgör den huvudsakliga delen av intäkterna från indirekta skatter. Den 1 augusti 2019 förlängdes nedsättningen av arbetsgivaravgifter för den först anställda från ett till två år. Regeringen avser också att föreslå ytterligare nedsättning av arbetsgivaravgifterna genom att införa dels ett s.k. ingångsavdrag fr.o.m. 1 juli 2020, dels ett höjt avdrag för personer som arbetar med forskning eller utveckling fr.o.m. 1 april 2020. De aviserade åtgärderna bedöms minska skatteintäkterna med totalt ca 2,6 miljarder kronor 2020.

Sammantaget beräknas de indirekta skatterna utgöra 28 procent av de totala skatteintäkterna under prognosperioden, vilket motsvarar ca 12 procent av BNP.

Skatt på kapital

Skatt på kapital består främst av hushållens kapitalskatter och skatt på företagens vinster, men inkluderar även stämpelskatt, avkastningsskatt på pensioner samt fastighetsskatt och fastighetsavgift. Kapitalskatter från företag och hushåll fastställs i huvudsak i det årliga beskattningsutfallet i december året efter inkomståret. Det innebär att 2018 års kapitalskatter till stor del ännu inte är fastställda, och beräkningen baseras på en prognos.

Intäkterna från skatt på kapital beräknas under prognosperioden uppgå till knappt 13 procent av de totala skatteintäkterna, vilket motsvarar 5,5 procent av BNP.

Skatt på hushållens kapitalinkomster

Underlaget för hushållens skatt på kapital utgörs av nettot av kapitalinkomster och kapitalutgifter. De största posterna utgörs av skatt på realiserade kapitalvinster, utdelningsinkomster, schablonintäkter och avdrag för hushållens ränteutgifter.

År 2019 beräknas intäkterna från hushållens skatt på kapitalinkomster minska något jämfört med 2018. Det förklaras av lägre kapitalvinster efter en fortsatt något dämpad utveckling av bostadsmarknaden. Kapitalvinsterna minskar även till följd av att en ökande andel av hushållens tillgångar väntas vara placerade på investeringssparkonton. Schabloninkomsten på dessa sparkonton beskattas som kapitalinkomst och ger inte upphov till kapitalvinster. Detta motverkas till viss del av att priset på finansiella tillgångar har ökat i år efter att börsen stigit under det första halvåret.

Från och med 2020 väntas kapitalvinsterna uppgå till drygt 3 procent av BNP, vilket är något lägre än den genomsnittliga nivån i förhållande till BNP 2006–2018. Det förklaras främst av det ökande sparandet på investeringssparkonton.

Ränteinkomster och ränteutgifter antas följa ränteutvecklingen och ökar i slutet av prognosperioden.

Sammantaget beräknas intäkterna från skatt på hushållens kapitalinkomster vara relativt oförändrade 2019–2022 och uppgå till i genomsnitt 1,3 procent av BNP (se diagram 6.5).

Diagram 6.5 Hushållens kapitalvinster

Utfall 1990–2017, prognos 2018–2022

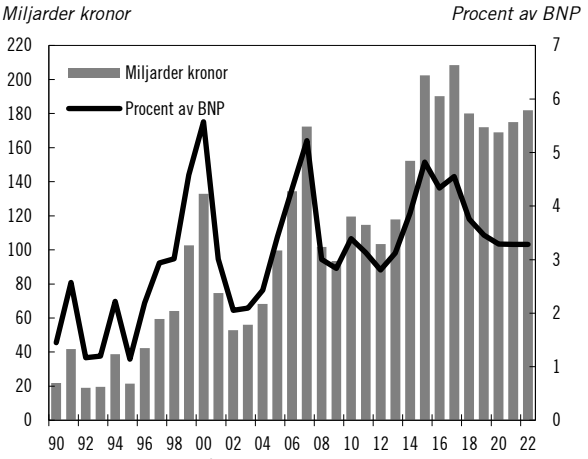

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Skatt på företagsvinster

Intäkterna från skatt på företagsvinster beräknas 2019 öka med 5 procent till 145 miljarder kronor. Det motsvarar knappt 3 procent av BNP. Under prognosperioden väntas skatt på företagsvinster öka något som andel av BNP, vilket förklaras av att vinsterna i företagssektorn utvecklas något starkare än BNP under denna period (se diagram 6.6).

Från och med 2019 styrs prognosen främst av utvecklingen av driftsöverskottet i företagssektorn. För innevarande år påverkar även resultat- och vinstutveckling enligt företagens delårsrapporter. Under 2019 och 2020 väntas företagens vinster dämpas jämfört med de två närmast föregående åren då företagssektorn redovisade starka resultat, där framför allt exportindustrin påverkades positivt av kronans försvagning. I slutet av prognosperioden väntas företagens vinster åter öka i en snabbare takt, med i genomsnitt drygt 5 procent per år, vilket är

något starkare än BNP-tillväxten motsvarande period.

Från och med 2019 påverkas prognosen av regeländringar inom företagsskatteområdet. Regeländringarna avser främst en generell räntekostnadsavdragsbegränsning och sänkt bolagsskattesats från 22,0 procent till 21,4 procent 2019 och därefter till 20,6 procent 2021. Regeländringarna antas öka skatteintäkterna med 3 miljarder kronor 2020 och minska intäkterna med 4 miljarder kronor 2021. I denna proposition aviseras även en skatt på finanssektorn fr.o.m. 2022. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med ett förslag.

Diagram 6.6 Skatt på företagsvinster

Utfall 1990–2017, prognos 2018–2022

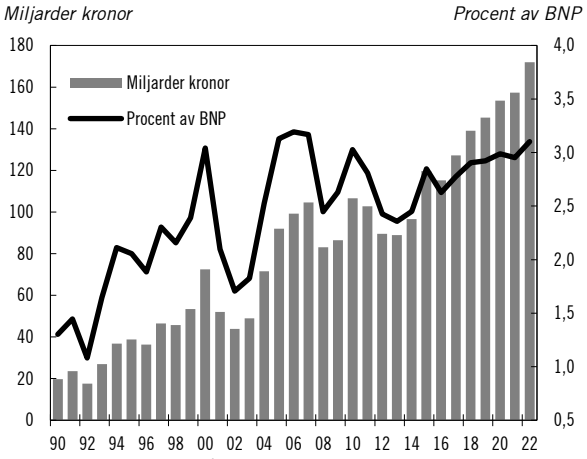

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Avkastningsskatt

Intäkterna från avkastningsskatten, som tas ut på sparande i pensions- och kapitalförsäkringar, påverkas i hög grad av hur statslåneräntan utvecklas under kalenderåret närmast före beskattningsåret. Den långa perioden med låga räntenivåer har medfört att avkastningsskatten varit på en mycket låg nivå de senaste åren. I enlighet med räntekostnadsprognosen väntas den vara på en låg nivå även under de närmaste åren.

År 2021 bedöms räntenivån vara högre jämfört med året innan. Till följd av detta väntas intäkterna från avkastningsskatt öka i slutet av prognosperioden. Intäkterna beräknas öka från 5 miljarder kronor 2020 till 10 miljarder kronor 2022. Som andel av BNP ökar intäkterna från 0,1 procent 2020 till 0,2 procent 2022.

Fastighetsskatt och fastighetsavgifter

Intäkterna från fastighetsskatt och fastighetsavgift har varit stabila i flera år och bedöms ha uppgått till 33 miljarder kronor 2018. Under 2019–2022 väntas intäkterna fortsatt uppgå till mellan 32 och 34 miljarder kronor per år (se tabell 6.7). Som andel av BNP beräknas dock intäkterna från fastighetsbeskattningen sjunka något. Till stor del beror det på den sänkta fastighetsskattesatsen för vattenkraft, men även på att intäkterna från den kommunala fastighetsavgiften hålls tillbaka av ett tak som förändras i takt med inkomstbasbeloppet.

Tabell 6.7 Fastighetsskatt och kommunal fastighetsavgift

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2017, prognos 2018–2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Småhus	15	17	17	17	18	18
varav kommunal avgift	*14*	*16*	*16*	*17*	*17*	*18*
Hyreshus, bostadslägenheter	3	3	3	3	3	3
varav kommunal avgift	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
Hyreshus, lokaler	8	8	8	9	9	9
Industrier	2	2	2	2	2	2
Vattenkraft	4	3	1	1	1	1
Summa	**33**	**33**	**32**	**32**	**33**	**34**
Procent av BNP	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källor: Skatteverket och egna beräkningar.

Skatt på konsumtion och insatsvaror

Skatt på konsumtion och insatsvaror består av mervärdesskatt och punktskatter (se tabell 6.8). Merparten av dessa skatter betalas in månadsvis och med en månads eftersläpning. Det innebär att utfallet i stort sett blir definitivt med endast en månads förskjutning. Skatt på konsumtion och insatsvaror utgör knappt 30 procent av de totala skatteintäkterna och ca 12 procent av BNP.

Tabell 6.8 Skatt på konsumtion och insatsvaror

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2017, prognos 2018–2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Skatt på konsumtion och insatsvaror	**561**	**583**	**600**	**622**	**647**	**671**
Procentuell förändring	**4,0**	**3,9**	**2,9**	**3,7**	**4,0**	**3,7**
Procent av BNP	**12,3**	**12,2**	**12,1**	**12,1**	**12,1**	**12,1**
Mervärdesskatt	427	447	458	474	494	515
Procentuell förändring	5,1	4,5	2,6	3,5	4,3	4,1
Punktskatter	134	136	142	148	153	156
Procentuell förändring	0,7	2,0	4,1	4,4	2,9	2,5

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan. I tabellen ingår skatt på import i punktskatterna och därmed även i skatt på konsumtion och insatsvaror, till skillnad från tabell 6.2 där skatt på import särredovisas.
Källor: Skatteverket, Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Mervärdesskatt

Intäkterna från mervärdesskatt väntas öka med 2,6 procent 2019. Det är betydligt svagare än den genomsnittliga ökningstakten på 4,6 procent sedan 2000. Vanligtvis beror förändringar i mervärdesskatteintäkterna på hur hushållens konsumtion totalt sett förändras samt hur sammansättningen i hushållens konsumtion ser ut. För 2019 väntas visserligen tillväxten i hushållens konsumtion dämpas (se diagram 6.7) och sammansättningen är något mindre gynnsam för mervärdesskatteintäkterna, men den främsta förklaringen till den lägre ökningstakten är att det bedöms ske en minskning av bostadsinvesteringarna. Dessa investeringar görs till stor del av hushåll som, till skillnad från företag, inte kan göra avdrag för ingående mervärdesskatt.

För 2020–2022 bedöms intäkterna från mervärdesskatt öka starkare igen och närma sig den historiskt genomsnittliga ökningstakten. Det beror på att hushållens konsumtion väntas öka samt på en viss återhämtning av bostadsinvesteringarna.

Regeringen har för avsikt att genomföra det andra steget i det s.k. e-handelspaketet för mervärdesskatt fr.o.m. 2021, med syftet att förenkla för företagen, förbättra konkurrensen och minska skattebortfallet. Genomförandet bedöms öka skatteintäkterna med knappt 0,3 miljarder kronor per år fr.o.m. 2021.

Diagram 6.7 Hushållens konsumtion, fasta bruttoinvesteringar och intäkter från mervärdesskatt

Årlig procentuell förändring, löpande priser. Utfall 2017, prognos 2018–2022

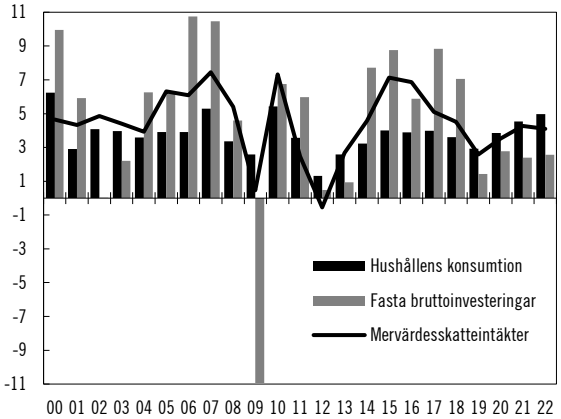

Källor: Statistiska centralbyrån, Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Punktskatter

Punktskatterna skiljer sig från mervärdesskatten genom att de tas ut med ett visst belopp per enhet i stället för som ett procentuellt påslag på mervärdet i varje led i produktionskedjan.

Intäkterna från punktskatterna väntas öka kraftigare 2019 jämfört med året innan. Det beror bl.a. på att intäkterna från flygskatten och kemikalieskatten väntas bli större. Flygskatten infördes 1 april 2018 och medförde därmed inga skatteintäkter under årets första tre månader. Kemikalieskatten höjdes 2019. Högre intäkter från handeln med utsläppsrätter bidrar också till en starkare utveckling av skatteintäkterna från punktskatter.

Under 2020 väntas skatteintäkterna fortsätta att öka relativt kraftigt. Ökningen förklaras främst av kommande förslag på skatteområdet. Regeringen avser bl.a. att återkomma till riksdagen med förslag om att införa skatt på avfallsförbränning fr.o.m. 1 april 2020 och skatt på plastbärkassar fr.o.m. 1 maj 2020. Mot slutet av prognosperioden bedöms skatteintäkterna öka något långsammare igen.

Restförda och övriga skatter

Restförda och övriga skatter består främst av uppbördsförluster, omprövningar och anstånd från hushåll och företag, avgifter till public service samt intäkter som förs till fonder. År 2019 beräknas intäkterna uppgå till 18 miljarder kronor för att därefter stiga till 20 miljarder kronor 2022.

6.2 Inkomster i statens budget

Skatteinkomster

Inkomsterna i statens budget består av statens skatteinkomster och övriga inkomster. De ska enligt budgetlagen redovisas kassamässigt, dvs. när de faktiska in- och utbetalningarna sker.

Från den offentliga sektorns skatteintäkter, som redovisas periodiserat i avsnitt 6.1, behövs två justeringsposter för att få statens skatteinkomster kassamässigt redovisade. Dessa är Avgående poster till andra sektorer respektive Periodiseringar.

Avgående poster till andra sektorer är de skatter som hör till kommunsektorn samt avgifter till ålderspensionssystemet. Periodiseringar är förskjutningar i uppbörd av skatt och betalning av skatt till andra sektorer. På grund av dessa periodiseringar kommer skatteinkomsterna utvecklas annorlunda än statens skatteintäkter. Periodiseringarna och statens skatteinkomster redovisas i tabell 6.2.

Under 2016–2022 påverkas de samlade periodiseringarna av kapitalplaceringar på skattekontot. Kapitalplaceringar om totalt 60 miljarder kronor väntas i prognosen utbetalas 2021 och 2022 när de räntesatser som företagen erhåller inte längre är negativa.

Skatteintäkter och skatteinkomster har olika påverkan på de offentliga finanserna. Skatteintäkterna påverkar det finansiella sparandet medan periodiseringsposter som kapitalplaceringar på skattekontot endast påverkar statens inkomster och budgetsaldo. Motsvarande skillnad finns för övriga inkomster. Vissa inkomster av statens verksamhet, såsom utdelningar från statens aktieinnehav, påverkar statens finansiella sparande medan försäljningsinkomster och återbetalningar av lån endast påverkar statens inkomster och budgetsaldo.

Övriga inkomster

Utfall och prognoser för de inkomster som redovisas under posten Övriga inkomster i statens budget framgår av tabell 6.2. Bland dessa inkomster ingår avräkningar, som främst avser kompensation för statlig och kommunal mervärdesskatt. Dessa minskar statens inkomster och förklarar varför nettot av de sammantagna inkomsterna är negativt. År 2019–2022 beräknas Övriga inkomster uppgå till i genomsnitt minus 47 miljarder kronor per år.

Inkomster av statens verksamhet

Inkomsterna består främst av utdelningar från statens aktieinnehav, affärsverkens och Riksbankens inlevererade överskott, ränteinkomster samt inkomster från offentligrättsliga avgifter. År 2020 beräknas dessa inkomster uppgå till 41 miljarder kronor.

Avgifterna för prövning av olika kategorier inom uppehålls- och arbetstillstånd har inte höjts sedan perioden 2006–2011. En avgiftsjustering görs nu för att närma sig full kostnadstäckning och för att följa inflationen, vilket höjer prognosen för inkomster av statens verksamhet med 0,07 miljarder kronor per år från 2020 och framåt (se tabell 6.9).

Tabell 6.9 Effekt på inkomster av statens verksamhet av avgiftsjustering för prövning av uppehålls- och arbetstillstånd

Miljarder kronor

	2020	2021	2022
Effekt av avgiftsjustering	0,07	0,07	0,07

Källa: Egna beräkningar.

Inkomster av försåld egendom

Inkomsterna omfattar redovisade försäljningar av statlig egendom, varav försäljningar av aktier i statligt ägda bolag vanligtvis utgör den största delen. För 2019–2022 görs ett beräkningstekniskt antagande om försäljningsinkomster om 5 miljarder kronor per år.

Återbetalning av lån

Inkomsterna omfattar återbetalning av studiemedel för lån upptagna före 1989 samt av övriga lån. År 2020 beräknas inkomsterna till 0,7 miljarder kronor.

Kalkylmässiga inkomster

Inkomsterna omfattar vissa avskrivningar, amorteringar samt statliga pensionsavgifter. Pensionsavgifterna utgör merparten av dessa inkomster. År 2020 beräknas inkomsterna till 16 miljarder kronor.

Bidrag från EU

Inkomsterna omfattar bidrag från olika EU-fonder. De största bidragen kommer från Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och EU:s jordbruksfonder. Bidragen är främst kopplade till utgifter

på anslag under utgiftsområden. År 2020 beräknas dessa inkomster till 14 miljarder kronor.

Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet
Inkomsterna omfattar två delar, tillkommande skatter och avräkningar.

Tillkommande skatter redovisas i statens budget. Motsvarande poster avräknas på andra inkomsttitlar eller på budgetens utgiftssida. Det gäller främst skatter som tillfaller EU och kommunala utjämningsavgifter enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Avräkningar består till största delen av statliga och kommunala myndigheters kompensation för inbetald mervärdesskatt.

År 2020 väntas dessa inkomster uppgå till minus118 miljarder kronor.

Tabell 6.10 Förändring av totala skatteintäkter till följd av regeländringar

Miljarder kronor, bruttoeffekter i förhållande till föregående år

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Skatt på arbete	**3,6**	**-7,2**	**-16,1**	**-16,0**	**-7,7**	**-2,3**
Kommunalskatt	*0,4*	*-3,6*	*-1,6*	*-4,6*		
Förändrad medelutdebitering	0,2	0,2	1,6			
Sänkt skatt för personer över 65 år (ändringar av grundavdraget)		-4,4	-4,8	-4,3		
Övrigt, kommunal skatt	0,2	0,6	1,5	-0,3		
Statlig skatt	*1,2*	*0,3*	*-3,9*	*-6,2*		
Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt)				-6,1		
Skiktgränsjusteringar	1,3		-3,9	-0,1		
Övrigt, statlig skatt	0,0	0,3	0,0	0,0		
Skattereduktioner	*-0,7*	*-1,8*	*-9,9*	*-0,7*	*-3,5*	
Husavdrag	-0,7		-0,3	-0,2		
Jobbskatteavdrag			-10,0			
Övriga skattereduktioner		-1,8	0,3	-0,5	-3,5	
Socialavgifter	*2,6*	*-2,0*	*-0,6*	*-4,5*	*-4,2*	*-2,3*
Förstärkt nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med FOU				-0,6	-0,2	
Ingångsavdrag				-2,0	-3,9	-2,0
Nedsättning för den först anställda		-2,3	0,4	-0,2	0,0	-0,3
Särskild löneskatt för äldre			-1,4	-1,4		
Förändringar i nedsättningen av socialavgifter för unga	3,1		-0,5	-0,4		
Övriga socialavgifter	-0,5	0,3	0,8	0,0		
Skatt på kapital	**2,0**	**-0,7**	**-0,6**	**0,9**	**-4,6**	**6,4**
Inkomstskatt, företag	*2,4*	*0,3*	*0,6*	*2,9*	*-4,0*	*6,3*
Skatt på finanssektorn						6,3
Skatteregler för företagssektorn		0,0	-0,1	2,9	-4,0	
Övriga inkomstskatter, företag	2,4	0,3	0,7	0,0		
Fastighetsskatt	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,0*		
Övriga skatter på kapital	*0,8*	*0,1*	*-0,1*	*-1,0*	*-0,6*	0,1
Höjt tak för uppskov vid försäljning av privatbostad				-0,5	-0,4	-0,1
Ett system med anstånd med kupongskatt i vissa fall				-0,6	0,2	0,2
Övrigt, övriga skatter på kapital	0,8	0,1	-0,1	0,2	-0,3	
Skatt på konsumtion	**1,3**	**1,7**	**2,4**	**3,1**	**1,4**	**0,1**
Mervärdesskatt	*-0,4*	*-0,3*	*-0,2*	*-0,2*	*0,3*	
Punktskatter	*1,8*	*2,1*	*2,6*	*3,3*	*1,1*	*0,1*
Energiskatt	2,2	1,2	0,9	-0,5		
Koldioxidskatt	0,0	0,4	0,2	0,0		
Skatt på vägtrafik, trängselskatt m.m.	0,0	0,5	1,2	1,5		
Skatt på plastbärkassar				1,7	0,8	
Skatt på avfallsförbränning				0,3	0,2	0,1
Övriga punktskatter	-0,5	-0,1	0,3	0,4		
Restförda och övriga skatter	**0,0**	**2,5**	**-2,5**	**-3,9**	**0,7**	**0,0**
Totala skatteintäkter	**6,9**	**-3,7**	**-16,8**	**-16,0**	**-10,2**	**4,2**
Totala skatteintäkter, exkl. kommunal utdebitering	**6,7**	**-3,9**	**-18,5**	**-16,0**	**-10,2**	**4,2**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan. I de celler i tabellen ovan där det står 0,0 uppgår beloppet till mindre än 0,05 miljarder kronor. Beloppet för höjt tak för uppskov vid försäljning av privatbostad skiljer sig från den offentligfinansiella effekten som finns redovisad i tabell 12.4.
Källa: Egna beräkningar.

Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto
Från och med 2016 budgeteras utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto under anslag på budgetens utgiftssida.

Ändrad redovisning av inkomsttitlar

I statens budget för 2020 görs vissa ändringar i inkomsttitelstrukturen. Följande inkomsttitlar läggs till:

1463 *Skatt på avfallsförbränning*
1464 *Skatt på plastbärkassar.*

Följande inkomsttitlar byter namn:

2322 *Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet*
4136 *Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet.*

De heter fortsättningsvis:

2322 *Räntor på övriga näringslån*
4136 *Återbetalning av övriga näringslån*.

6.3 Jämförelse med 2019 års ekonomiska vårproposition och uppföljning av statens budget för 2018 och 2019

Nedan jämförs prognosen för skatteintäkterna i denna proposition med prognosen i 2019 års ekonomiska vårproposition. Vidare görs en uppföljning av inkomsterna som beräknades i statens budget för 2018 och 2019. Prognosskillnaderna finns redovisade i tabell 6.13. I tabell 6.11 finns de viktigaste antagandena för skatteprognoserna och en jämförelse med bedömningen i 2019 års ekonomiska vårproposition.

Jämförelse med prognosen i 2019 års ekonomiska vårproposition

Skatt på arbete
Intäkterna från skatt på arbete 2018 har reviderats ned något jämfört med bedömningen i 2019 års ekonomiska vårproposition. Det preliminära beskattningsutfallet för 2018 tyder på lägre direkta skatter, men högre indirekta skatter, jämfört med den tidigare bedömningen. Anledningen är att kommunal inkomstskatt är nedreviderad medan särskild löneskatt är uppreviderad.

Intäkterna för 2019 är däremot uppreviderade. Det är framför allt arbetsgivaravgifter och särskild löneskatt som är uppreviderade till följd av något högre lönesumma än tidigare bedömning samt ett högre utfall enligt det preliminära beskattningsutfallet. Intäkterna från kommunal skatt är nedreviderade även 2019 till följd av det preliminära beskattningsutfallet.

Den statliga inkomstskatten är uppreviderad 2019, vilket främst är en följd av det preliminära beskattningsutfallet. Från och med 2020 och framåt är enligt förslag i denna proposition den övre skiktgränsen (s.k. värnskatten) avskaffad, vilket sänker statlig inkomstskatt med drygt 6 miljarder kronor per år. Att nedrevideringen är mindre än detta beror dels på det preliminära beskattningsutfallet, dels på lägre KPI 2019 vilket sänker skiktgränserna fr.o.m. 2020 och framåt. När skiktgränserna sänks hamnar en större andel av inkomsterna över skiktgränsen, vilket leder till högre skatteintäkter från statlig inkomstskatt. Även jobbskatteavdraget påverkas i motsvarande grad av KPI och är därför nedreviderat fr.o.m. 2020 och framåt, vilket höjer skatteintäkterna. Revideringen av jobbskatteavdraget 2018 och 2019 beror på det preliminära beskattningsutfallet.

Skatt på kapital
Jämfört med prognosen i vårpropositionen har kapitalskatterna för 2018 och 2019 endast reviderats marginellt. För 2020–2022 har prognosen reviderats ned med i genomsnitt 3 miljarder kronor per år. Det förklaras av en svagare bedömning av företagens vinster 2020 samt att avkastningsskatten reviderats ned fr.o.m. 2021 på grund av en betydligt lägre statslåneränta jämfört med bedömningen i vårpropositionen.

Skatt på hushållens kapitalinkomster
Jämfört med prognosen i vårpropositionen är hushållens kapitalskatter nedreviderade med knappt 2 miljarder kronor 2018 till följd av det preliminära beskattningsutfallet. Det förklaras främst av att kapitalvinsterna antas bli lägre. För 2019 och 2020 är revideringarna små. Nedreviderade räntenivåer medför lägre kapitalinkomster från ränteinkomster och investeringssparkonto, men också lägre ränteavdrag. Sammantaget är bidraget något positivt och ökar över tid.

Tabell 6.11 Antaganden i skatteprognoserna och förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition

Årlig procentuell förändring om inte annat anges

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
BNP, marknadspris[1]	4,4	4,6	3,9	3,2	3,8	4,0
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,0	-0,3	0,2	0,0
Arbetade timmar[2]	2,3	2,7	1,1	0,3	0,3	0,5
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,2
Timlön[3]	2,5	2,2	2,9	2,8	3,0	3,1
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,2	-0,1	-0,1	-0,1
Utbetald lönesumma, skatteunderlag	4,7	4,9	4,0	3,1	3,3	3,6
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,1	-0,1	-0,1	-0,3
Arbetslöshet[4, 5]	6,7	6,3	6,3	6,4	6,4	6,5
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Hushållens konsumtionsutgifter[1]	4,0	3,6	2,9	3,9	4,5	5,0
Differens mot VÅP19	0,0	0,1	-0,4	0,2	0,2	0,2
Kommunal medelutdebitering[6]	32,1	32,1	32,2	32,2	32,2	32,2
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Statslåneränta[6]	0,5	0,6	-0,1	0,5	1,0	1,3
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	-0,6	-0,7	-0,7	-0,7
KPI juni-juni	1,7	2,1	1,8	1,9	2,0	2,3
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	-0,3	0,0	-0,2	-0,3
Inkomstbasbelopp[7]	61,5	62,5	64,4	66,3	68,0	69,8
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0
Prisbasbelopp[7]	44,8	45,5	46,5	47,3	48,2	49,2
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,2	-0,2
Inkomstindex	168,2	170,7	176,0	181,1	186,1	191,1
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	-0,1
Skiktgräns[8]	438,9	455,3	491,0	509,6	529,6	551,0
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,0	-1,7	-1,7	-2,9
Övre skiktgräns[8]	638,5	662,3	689,3	715,4	743,5	773,5
Differens mot VÅP19	0,0	0,0	0,0	-2,4	-2,3	-4,0

[1] Löpande priser, procentuell förändring.
[2] Kalenderkorrigerat, anställda.
[3] Enligt nationalräkenskapernas definition.
[4] Arbetslöshet 15–74 år.
[5] Procent av arbetskraften.
[6] Medelvärde under året, procent.
[7] Tusental kronor.
[8] Avser skiktgräns för statlig inkomstskatt. Tusental kronor.
Källor: Statistiska centralbyrån, Skatteverket och egna beräkningar.

Skatt på företagsvinster

Intäkterna från skatt på företagens vinster 2018 har reviderats upp. Det är framför allt det preliminära beskattningsutfallet som indikerar något högre skatteintäkter än vad som tidigare beräknats.

Revideringen för prognosåren påverkas av att företagens resultat nu bedöms utvecklas något svagare 2019 och 2020 men något starkare 2021 och 2022. Den främsta förklaringen till uppreviderингen 2022 är regeländringar som föreslås i denna proposition.

Avkastningsskatt

Prognosen för intäkterna från avkastningsskatten är nedreviderad i slutet av prognosperioden, med 4 miljarder kronor 2021 och 6 miljarder kronor 2022. Revideringen förklaras till stor del av att prognosen för statslåneräntan har reviderats ned betydligt 2019–2021 i förhållande till bedömningen i vårpropositionen. Anledningen till att nedrevideringen av avkastningsskatten är betydligt mindre 2020 förklaras av att det införts ett golv för den räntenivå som ligger till grund för beskattning.

Stämpel- och kupongskatt

Intäkterna från stämpel- och kupongskatten är nedreviderade med 1 miljard kronor per år, jämfört med bedömningen i vårpropositionen. Revideringarna förklaras dels av lägre utfall för stämpelskatt, dels av införandet av anstånd för kupongskatt.

Skatt på konsumtion och insatsvaror

Intäkterna från mervärdesskatt 2019–2022 har reviderats upp med mellan 3 och 7 miljarder kronor per år sedan vårpropositionen. Upprevideringen förklaras huvudsakligen av ett starkt utfall de första fem månaderna 2019, vilket har föranlett en upprevidering av samtliga prognosår. Samtidigt har upprevideringen motverkats av att bostadsinvesteringarna har reviderats ned, vilket ger lägre skatteintäkter. Nedreviderингen till följd av lägre bostadsinvesteringar är störst 2019, vilket förklarar att den sammantagna revideringen inte är lika stor 2019 som 2021 och 2022.

Intäkterna från punktskatter har sammantaget reviderats ned något 2019 jämfört med vårpropositionen. Nedreviderингen förklaras framför allt av att fordonsskatten väntas bli lägre jämfört med tidigare bedömning. För 2020–2022 har punktskatteintäkterna sammantaget reviderats upp. Den huvudsakliga förklaringen till uppreviderингen är regeländringar som aviseras i denna proposition. Regeringen har för avsikt att föreslå skatt på plastbärkassar och skatt på avfallsförbränning.

Periodiseringar

I förhållande till prognosen i vårpropositionen har det skett förhållandevis stora revideringar av periodiseringarna. Det beror på att prognosen för

tidpunkten när de räntor som företagen möter inte längre kommer vara negativa har senarelagts. I vårpropositionen väntades kapitalplaceringar på skattekontot om totalt 60 miljarder kronor betalas ut under 2020 medan de i nuvarande prognos väntas utbetalas under 2021 och 2022.

Övriga inkomster

Prognosen för statens övriga inkomster har reviderats upp med mellan 3 och 5 miljarder kronor per år 2020–2022 (se tabell 6.12). Det handlar både om att inlevererat överskott från Riksbanken väntas bli högre och att prognosen för statliga pensionsavgifter reviderats upp.

Tabell 6.12 Övriga inkomster, aktuell prognos jämfört med 2019 års vårproposition

Miljarder kronor

	2019	2020	2021	2022
2000 Inkomster av statens verksamhet	0	2	1	0
3000 Inkomster av försåld egendom	0	0	0	0
4000 Återbetalning av lån	0	0	0	0
5000 Kalkylmässiga inkomster	0	1	2	4
6000 Bidrag m.m. från EU	0	1	1	1
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-1	0	-1	0
8000 Utgifter som ges som krediteringar på skattekontot	0	0	0	0
Övriga inkomster	0	3	3	5

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källa: Egna beräkningar.

Uppföljning av statens budget för 2018 och 2019

Skatt på arbete

Prognosen som avser intäkterna från skatt på arbete har reviderats upp med knappt 4 miljarder kronor för 2018 jämfört med vad som beräknades i statens budget för 2018. Detta beror i huvudsak på att effekten av beslutet om nedsättning av arbetsgivaravgifter för den först anställda inte blev lika stor som väntat.

År 2019 bedöms intäkterna från skatt på arbete sammantaget vara i nivå med prognosen i statens budget för 2019. Förklaringen är främst att lönesumman är oförändrad och att revideringarna mellan de olika skatterna i princip tar ut varandra.

Skatt på kapital

Jämfört med beräkningarna i statens budget för 2018 har intäkterna från skatt på kapital reviderats upp med 13 miljarder kronor. Det beror främst på att intäkter från skatt på företagsvinster bedöms bli högre. Det förklaras av att det preliminära beskattningsutfallet för 2018 visade på en bättre vinstutveckling för företagen än i den beräkning som låg till grund för statens budget för 2018. Även intäkter från hushållens kapitalskatter och kupongskatt har reviderats upp något.

Jämfört med beräkningarna i statens budget för 2019 är prognosen för skatt på kapital i stort sett oförändrad. Skatt på företagsvinster och kupongskatt är något uppreviderade vilket motverkas av att stämpelskatt och avkastningsskatt är nedreviderade i motsvarande grad.

Skatt på konsumtion och insatsvaror

Intäkterna från mervärdesskatt 2018 har reviderats ned med drygt 4 miljarder kronor jämfört med statens budget för 2018. Det förklaras av att både bostadsinvesteringar och hushållens konsumtion utvecklats svagare än väntat. Prognosen för mervärdesskatteintäkterna 2019 bedöms bli 3 miljarder kronor lägre jämfört med prognosen i statens budget för 2019. Även det beror på en nedrevidering av prognosen för bostadsinvesteringar och hushållskonsumtion.

Intäkterna från punktskatterna 2018 är sammantaget nästan i nivå med prognosen i statens budget för 2018. Prognosen för punktskatteintäkterna 2019 jämfört med statens budget för 2019 är däremot något högre. Det förklaras huvudsakligen av att intäkterna från övriga skatter på energi och miljö bedöms bli högre, vilket i sin tur beror på högre förväntade skatteintäkter från bl.a. flygresor och högre intäkter från handeln med utsläppsrätter.

Periodiseringar

Jämfört med statens budget för 2018 medförde periodiseringseffekter att statens inkomster blev högre än väntat. Det förklaras till stor del av att kapitalplaceringar på skattekonton från företag och hushåll fortsatte att öka detta år. I prognosen i statens budget för 2018 väntades återbetalningar under 2018.

Tabell 6.13 Aktuell prognos jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition, och statens budget för 2018 och 2019

Miljarder kronor	Aktuell prognos	Jfr SB	Aktuell prognos	Jfr SB	Jämförelse med 2019 års ekonomiska vårproposition				
Inkomstår	2018	2018	2019	2019	2018	2019	2020	2021	2022
Skatt på arbete	**1 242,6**	**3,5**	**1 272,9**	**-0,3**	**-0,6**	**2,2**	**-12,0**	**-23,9**	**-30,9**
Direkta skatter	*656,7*	*-0,4*	*665,4*	*-0,7*	*-1,2*	*0,8*	*-10,2*	*-17,0*	*-20,2*
Kommunal inkomstskatt	725,5	-0,6	751,8	-0,7	-2,4	-0,5	-4,6	-7,2	-10,1
Statlig inkomstskatt	60,6	-0,2	57,3	0,3	0,6	1,0	-4,9	-5,5	-5,9
Jobbskatteavdrag	-113,0	-0,4	-126,7	-0,2	0,3	0,5	0,8	0,9	1,0
Husavdrag	-14,2	0,8	-15,3	0,0	0,3	-0,1	-0,2	-0,3	-0,4
Övrigt	-2,2	-0,1	-1,7	-0,1	0,0	0,0	-1,4	-4,8	-4,8
Indirekta skatter	*585,9*	*4,0*	*607,5*	*0,4*	*0,6*	*1,4*	*-1,8*	*-6,8*	*-10,7*
Arbetsgivaravgifter	566,4	1,6	589,8	-1,0	0,0	0,8	0,4	-0,5	-2,2
Egenavgifter	11,8	-1,0	12,3	-0,8	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	-0,7
Särskild löneskatt	49,2	0,5	49,8	0,8	1,0	0,9	0,7	0,6	0,6
Nedsättningar	-3,3	2,7	-4,1	1,4	0,1	0,2	-2,4	-6,5	-8,6
Skatt på tjänstegruppliv	0,6	0,1	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Avgifter till premiepensionssystemet	-38,8	-0,1	-40,8	0,1	0,0	-0,1	0,0	0,1	0,2
Skatt på kapital	**268,4**	**12,8**	**272,2**	**0,7**	**-0,2**	**0,3**	**-2,8**	**-4,5**	**3,1**
Skatt på kapital, hushåll	70,3	0,9	68,4	-0,4	-1,6	0,6	0,7	1,1	3,2
Skatt på företagsvinster	139,1	9,4	145,4	2,2	1,4	0,1	-1,7	0,1	7,3
Avkastningsskatt	5,1	0,7	5,1	-1,3	0,0	0,0	-0,5	-4,3	-6,3
Fastighetsskatt	33,4	0,7	32,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stämpelskatt	12,1	-0,2	11,8	-1,0	0,0	-0,6	-0,9	-0,9	-0,9
Kupongskatt m.m.	8,5	1,3	9,3	1,2	0,0	0,2	-0,5	-0,5	-0,2
Skatt på konsumtion och insatsvaror	**576,5**	**-4,4**	**593,0**	**-1,8**	**-0,1**	**2,2**	**4,3**	**7,9**	**9,2**
Mervärdesskatt	446,5	-4,1	458,0	-3,0	0,4	2,8	3,4	5,4	6,7
Skatt på tobak	12,4	0,3	12,1	-0,2	0,0	-0,3	-0,1	-0,1	-0,2
Skatt på alkohol	14,9	0,4	15,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Energiskatt	49,7	2,1	52,3	0,6	-0,3	0,0	-0,7	-0,5	-0,7
Koldioxidskatt	23,0	-0,3	22,8	-0,1	0,0	-0,3	-0,9	-0,7	-0,8
Övriga skatter på energi och miljö	3,6	-0,7	5,3	1,8	-0,1	0,9	2,9	3,9	4,1
Skatt på vägtrafik	19,8	-1,5	20,9	-1,2	0,0	-1,1	-0,4	-0,4	-0,3
Övriga skatter	6,5	-0,7	6,6	0,0	-0,1	0,2	0,3	0,3	0,4
Skatt på import	**6,5**	**-0,3**	**7,1**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**-0,1**	**-0,1**	**0,0**
Restförda skatter och övriga skatter	**15,1**	**-0,1**	**18,3**	**-3,2**	**-1,1**	**-2,7**	**-1,2**	**-0,4**	**-0,3**
Restförda skatter	-4,7	0,0	-4,7	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Övriga skatter	19,8	-0,1	23,1	-4,3	-1,1	-2,7	-1,2	-0,4	-0,3
Totala skatteintäkter	**2 109,0**	**11,4**	**2 163,5**	**-4,6**	**-1,9**	**1,8**	**-11,8**	**-20,9**	**-19,0**
Avgår, EU-skatter	-6,5	0,3	-7,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Offentliga sektorns skatteintäkter	**2 102,5**	**11,7**	**2 156,4**	**-4,6**	**-1,9**	**1,9**	**-11,7**	**-20,8**	**-18,9**
Avgår, kommunala inkomstskatter	-743,8	0,3	-770,6	0,5	2,4	0,5	4,5	7,2	10,1
Avgår, avgifter till ålderspensionssystemet	-256,6	-2,2	-266,2	0,4	0,3	0,0	0,3	0,7	1,4
Statens skatteintäkter	**1 102,1**	**9,9**	**1 119,6**	**-3,7**	**0,8**	**2,4**	**-6,9**	**-12,9**	**-7,4**
Periodiseringar	**17,9**	**24,9**	**8,0**	**1,1**	**-0,8**	**-2,8**	**63,5**	**-28,0**	**-31,7**
Statens skatteinkomster	**1 119,9**	**34,7**	**1 127,6**	**-2,6**	**0,0**	**-0,4**	**56,7**	**-40,9**	**-39,1**

Källor: Skatteverket, Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Övriga inkomster

Utfallet för inkomsterna 2018 blev 6 miljarder kronor lägre jämfört med beräkningen i statens budget för 2018 (se tabell 6.14). Skillnaden förklaras i huvudsak av att inkomsterna från försäljningar av statlig egendom blev 3 miljarder kronor lägre än det beräkningstekniska antagandet som gjordes i statens budget för 2018. Även avräkningar blev lägre än bedömningen i statens budget, vilket förklaras av högre kompensation för statlig och kommunal mervärdesskatt.

Prognosen för inkomsterna 2019 har sammantaget reviderats ned med 1 miljard kronor i förhållande till statens budget för 2019. Inkomsterna av statens verksamhet har reviderats upp till följd av att Riksbankens inlevererade överskott väntas bli högre. Samtidigt bedöms avräkningarna bli lägre beroende på högre kompensation för statlig och kommunal mervärdesskatt.

Tabell 6.14 Övriga inkomster, utfall 2018 och prognos 2019, jämfört med statens budget för 2018 och 2019

Miljarder kronor

	Utfall 2018	Jfr SB 2018	Prognos 2019	Jfr SB 2019
2000 Inkomster av statens verksamhet	33	2	35	3
3000 Inkomster av försåld egendom	2	-3	5	0
4000 Återbetalning av lån	1	0	1	0
5000 Kalkylmässiga inkomster	12	0	14	0
6000 Bidrag m.m. från EU	12	-1	13	0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-108	-4	-117	-5
8000 Utgifter som ges som krediteringar på skattekontot	0	0	0	0
Övriga inkomster	-48	-6	-49	-1

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källor: Skatteverket och egna beräkningar.

6.4 Förslag som ligger till grund för beräkningen av statens övriga inkomster

I avsnitt 12 Skattefrågor lämnar regeringen förslag till ändringar i den skatte- och avgiftslagstiftning som påverkar beräkningen av statens inkomster. I detta avsnitt lämnar regeringen förslag som påverkar statens övriga inkomster i samma beräkning.

Avskaffande av Fiskarförsäkringsfonden

Försäkringskassan har i skrivelse till regeringen (S2019/02486/SF) lämnat förslag till ändring i lagen (1998:1757) om förvaltning av vissa fonder inom socialförsäkringsområdet. Lagförslagets utformning har beretts med Försäkringskassan.

Regeringens förslag: Samtliga bestämmelser gällande Fiskarförsäkringsfonden ska upphöra att gälla den 1 februari 2020. De återstående medel som finns i Fiskarförsäkringsfonden ska föras till inkomsttitel i statens budget senast vid utgången av februari 2020.

Försäkringskassans förslag överensstämmer med regeringens.

Skälen för regeringens förslag: Fiskarförsäkringsfonden, en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall, förvaltas av Kammarkollegiet. Försäkringskassan svarar för att medel ur fonden och dess avkastning används i enlighet med de ändamål som fonden är avsedd för. Möjligheten att teckna försäkring upphörde 1954. I februari 2019 avled den sista personen med rätt till livränta från Fiskarförsäkringsfonden och inga ytterligare berättigade kan tillkomma. Det innebär att fonden inte har någon kvarstående förpliktelse och bör avvecklas samt att bestämmelserna om Fiskarförsäkringsfonden är obsoleta och bör upphöra att gälla.

När Fiskarförsäkringsfonden nu avvecklas finns en återstående fond som den 30 juni 2019 uppgick till 2 115 662 kronor. Fondens återstående medel bör föras till inkomsttitel 2127 Inlevererat överskott av övriga myndigheter.

Försäljning av fastigheten Dykärret Större 7

Enligt 8 kap. 2 § budgetlagen krävs riksdagens godkännande för försäljning av fast egendom om värdet av egendomen överstiger 75 miljoner kronor.

Regeringens förslag: Riksdagen godkänner att regeringen under 2020 eller 2021 genom försäljning överlåter fastigheten Dykärret Större 7 i Stockholm.

Från försäljningsintäkterna får regeringen avräkna dels det belopp som behövs för att lösa lån i Riksgäldskontoret som hör till fastigheten, dels de direkta försäljningskostnader som uppkommer för staten vid en försäljning.

Skälen för regeringens förslag: Fastigheten Dykärret Större 7 i Stockholm förvärvades 2009 av Banverket för genomförandet av projektet Citybanan. Vid förvärvet meddelades att fastigheten skulle komma att säljas när projektet var slutfört eftersom Banverket och senare Trafikverket inte har i uppdrag att förvalta fastigheter som inte behövs för kärnverksamheten. Regeringen bedömer att det inte längre finns något behov för staten av att äga den aktuella fastigheten i och med att projektet Citybanan nu är slutfört. Den bör därför säljas.

En försäljning ska genomföras till marknadsvärde, vilket vid en värdering i maj 2019 bedömdes uppgå till 200 000 000 kronor. Med hänsyn till fastighetens värde krävs riksdagens godkännande för en försäljning.

Det finns en bostadsrättsförening, Brf Dykärret Större 7, som har en giltig intresseanmälan i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Föreningen ska därmed enligt gällande lagstiftning i första hand erbjudas att köpa fastigheten. Om föreningen inte vill förvärva fastigheten kommer Stockholms stad att erbjudas att förvärva fastigheten. Vill ingen av dessa intressenter förvärva fastigheten till angivet marknadsvärde kommer fastigheten bjudas ut till försäljning i ett öppet auktions- eller anbudsförfarande.

Det finns lån i Riksgäldskontoret motsvarande fastighetens bokförda värde. Lånen uppgår till sammanlagt ca 161 miljoner kronor. Vid en försäljning bör kostnaderna för att lösa dessa lån och de direkta försäljningskostnader som uppkommer för staten avräknas från försäljningsintäkterna innan dessa redovisas mot inkomsttitel. Det slutliga bokförda värdet beräknas vid den tidpunkt som försäljningen sker.

Regeringen föreslår mot denna bakgrund att riksdagen godkänner att regeringen under 2020 eller 2021 genom försäljning överlåter fastigheten Dykärret Större 7 i Stockholm. Vidare föreslås att regeringen från försäljningsintäkterna får avräkna dels det belopp som behövs för att lösa lån i Riksgäldskontoret som hör till fastigheten, dels de direkta försäljningskostnader som uppkommer för staten vid en försäljning.

7

Utgifter

7 Utgifter

I detta avsnitt lämnas förslag om utgiftsramar för 2020, förändring av anslagsbehållningar för 2020, utgifterna för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2020 samt preliminära utgiftsramar för 2021 och 2022. Till grund för förslagen ligger en analys av utvecklingen av utgifterna under budgetens utgiftsområden och de utgifter som omfattas av utgiftstaket, de s.k. takbegränsade utgifterna.

Sammanfattning

- Som andel av bruttonationalprodukten (BNP) beräknas de takbegränsade utgifterna minska från 26,8 till 25,4 procent fr.o.m. 2018 t.o.m. 2022 (se tabell 7.1).
- I nominella termer beräknas de takbegränsade utgifterna öka med totalt 126 miljarder kronor 2019–2022 (se tabell 7.4 och tabell 7.5). Det innebär en genomsnittlig årlig ökning med 32 miljarder kronor eller 2,3 procent.
- De utgiftsområden som beräknas bidra mest till ökningen av de takbegränsade utgifterna 2019–2022 är utgiftsområdena 6 Försvar och samhällets krisberedskap, 27 Avgiften till Europeiska unionen och 25 Allmänna bidrag till kommuner. Sammantaget beräknas dessa tre utgiftsområden öka med 59 miljarder kronor under perioden.
- Utgifterna för ålderspensionssystemet beräknas öka med 36 miljarder kronor 2019–2022. Det innebär en genomsnittlig årlig ökning med 2,8 procent, dvs. en något snabbare ökning än de takbegränsade utgifterna som helhet.
- Jämfört med bedömningen i 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:100) beräknas de takbegränsade utgifterna bli 6,3 miljarder kronor högre 2020, 15,4 miljarder kronor högre 2021 och 21,1 miljarder kronor högre 2022 (se tabell 7.14 och tabell 7.15).
- Utgiftsramarna beräknas öka med 32 miljarder kronor 2020 jämfört med de fastställda utgiftsramarna för 2019. Ökningen beror främst på tidigare beslutade och aviserade samt nu föreslagna och aviserade reformer (se tabell 7.2).

Tabell 7.1 Utgifter under budgetens utgiftsområden och takbegränsade utgifter som andel av BNP

Procent av BNP. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Utgifter under utgiftsområden exkl. statsskuldsräntor[1]	20,4	20,0	20,0	19,8	19,2
Statsskuldsräntor m.m.[1]	0,3	0,4	0,6	0,1	0,1
Summa utgiftsområden	20,6	20,5	20,6	19,9	19,3
Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	6,4	6,4	6,4	6,3	6,2
Takbegränsade utgifter[2]	26,8	26,4	26,3	26,0	25,4

[1] Inklusive Minskning av anslagsbehållningar och utnyttjande av anslagskredit.
[2] Utgifter under budgetens utgiftsområden (exkl. utg.omr. 26 Statsskuldräntor m.m.) och ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.
Källa: Egna beräkningar.

Utgifterna i statens budget delas in i 27 utgiftsområden och posten Minskning av anslagsbehållningar. Till budgetens utgifter hör även Riksgäldskontorets nettoutlåning och den kassamässiga korrigeringen (se avsnitt 8.3).

Utgiftsramarna utgörs av anvisade medel för de 27 utgiftsområdena medan de takbegränsade utgifterna, dvs. de utgifter som omfattas av

utgiftstaket, består av utgifterna under samtliga utgiftsområden utom utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m. samt utgifterna inom ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.

7.1 Utgiftsramar för 2020

Regeringens förslag: Utgifterna för 2020 fördelas på utgiftsområden enligt tabell 7.3.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 9 kap. 5 § riksdagsordningen ska förslaget till statens budget innehålla en fördelning av anslagen på utgiftsområden. Regeringens förslag till ramar för utgiftsområdena för 2020 redovisas i tabell 7.3. Utgiftsramen för ett utgiftsområde är summan av de anvisade medlen för de anslag som ingår i utgiftsområdet. I förslaget till utgiftsramar har hänsyn tagits till tidigare beslutade och aviserade samt nu föreslagna utgiftsreformer. Till grund för utgiftsramarna ligger även bl.a. regeringens prognoser för den makroekonomiska utvecklingen och volymutvecklingen i de statliga regelstyrda transfereringssystemen samt pris- och löneomräkningen av förvaltnings- och investeringsanslag.

Tabell 7.2 Härledning av de sammanlagda utgiftsramarna 2020

Miljarder kronor

Fastställda utgiftsramar 2019[1]	**1 030,2**
Förändring till följd av:	
Beslut om reformer	20,4
Makroekonomiska förändringar	7,7
Pris- och löneomräkning	6,1
Volymer	-6,7
Övrigt	4,6
Summa utgiftsramar 2020	**1 062,4**

[1] Statens budget enligt riksdagens rambeslut (bet 2018/19:FiU1, rskr. 2018/19:62). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
Källa: Egna beräkningar.

Utgiftsramarna beräknas öka med 32,2 miljarder kronor 2020 jämfört med ramarna för 2019 i den beslutade budgeten för 2019 (se tabell 7.2). Tidigare beslutade och nu föreslagna reformer (raden Beslut om reformer i tabell 7.2) beräknas bidra till att utgiftsramarna för 2020 ökar med 20,4 miljarder kronor. De utgiftsområden som ökar mest till följd av detta är utgiftsområdena 6 Försvar och samhällets krisberedskap, 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg och 25 Allmänna bidrag till kommuner. Den makroekonomiska utvecklingen och den årliga pris- och löneomräkningen av anslag för förvaltnings- och investeringsändamål beräknas medföra ökade utgiftsramar med 7,7 miljarder kronor respektive 6,1 miljarder kronor. De utgiftsramar som beräknas öka mest till följd av den makroekonomiska utvecklingen är utgiftsområdena 7 Internationellt bistånd, 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionshinder och 14 Arbetsmarknad och arbetsliv. Samtidigt beräknas volymförändringar, t.ex. i form av färre personer i olika transfereringssystem, bidra till att utgiftsramarna minskar med 6,7 miljarder kronor. De utgiftsramar som beräknas påverkas mest av lägre volymer är utgiftsområdena 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionshinder och 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering och 14 Arbetsmarknad och arbetsliv. Övriga utgiftspåverkande faktorer beräknas bidra till ökade utgiftsramar med 4,6 miljarder kronor. Förändringen är främst hänförlig till utgiftsområdena 26 Statsskuldsräntor m.m. och 27 Avgiften till Europeiska unionen.

Nivån på utgiftsramarna för 2020 har förändrats sedan riksdagens beslut om preliminära utgiftsramar för 2020 i den beslutade budgeten för 2019. I 2019 års ekonomiska vårproposition redovisas de förändringar som skedde under perioden mellan den beslutade budgeten för 2019 och vårpropositionen. De förändringar som skett därefter redovisas i avsnitt 7.4.

Tabell 7.3 Utgiftsramar 2020

Tusental kronor

Utgiftsområde		
1	Rikets styrelse	15 131 274
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	17 390 191
3	Skatt, tull och exekution	12 056 989
4	Rättsväsendet	51 731 092
5	Internationell samverkan	2 028 315
6	Försvar och samhällets krisberedskap	64 799 753
7	Internationellt bistånd	45 989 153
8	Migration	11 446 213
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	84 167 142
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	95 705 843
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	36 542 396
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	101 430 320
13	Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	10 065 663
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	77 164 287
15	Studiestöd	25 508 400
16	Utbildning och universitetsforskning	83 315 865
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 061 280
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	3 726 522
19	Regional tillväxt	3 672 525
20	Allmän miljö- och naturvård	12 571 183
21	Energi	3 468 932
22	Kommunikationer	61 295 946
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	19 790 236
24	Näringsliv	7 263 863
25	Allmänna bidrag till kommuner	128 417 572
26	Statsskuldsräntor m.m.	29 655 200
27	Avgiften till Europeiska unionen	41 989 649
	Summa utgiftsområden	**1 062 385 804**
	Minskning av anslagsbehållningar	-7 266 690
	Summa utgifter[1]	**1 055 119 114**
	Summa utgifter exkl. statsskuldsräntor[2]	**1 025 535 614**
	Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	326 046 000
	Takbegränsade utgifter	**1 351 581 614**
	Budgeteringsmarginal	40 418 386
	Utgiftstak för staten	**1 392 000 000**

[1] Inklusive Minskning av anslagsbehållningar.
[2] Summa utgifter exkl. utg.omr. 26 Statsskuldsräntor m.m. med tillhörande minskning av anslagsbehållning för statsskuldsräntor.
Källa: Egna beräkningar.

Regeringens förslag: Beräkningen av förändringen av anslagsbehållningar för 2020 enligt tabell 7.3 godkänns.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 3 kap. 3 § budgetlagen (2011:203) ska regeringens förslag till statens budget omfatta alla inkomster och utgifter samt andra betalningar som påverkar statens lånebehov.

Anslagsbehållningarna utgörs av skillnaden mellan anvisade medel och förbrukningen av anslagsmedel. De uppstår och förändras dels till följd av att statliga myndigheter har vissa möjligheter att omfördela utgifter över tiden, dels till följd av skillnader mellan anslagsnivåer och prognoser över faktisk användning av medel. Anslagsbehållningarna ingår därför i beräkningen av lånebehovet.

Bedömningen av hur anslagsbehållningarna kommer att förändras under nästkommande budgetår redovisas på utgiftssidan som en för alla anslag gemensam post, benämnd Minskning av anslagsbehållningar.

Regeringens förslag: Beräkningen av utgifterna för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2020 enligt tabell 7.3 godkänns.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 2 kap. 2 § budgetlagen ska den av riksdagen beslutade nivån på utgiftstaket användas i beredningen av förslaget till statens budget. Utgiftstaket omfattar bl.a. utgifterna inom ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.

Utgifterna för ålderspensionssystemet beräknas öka med 8,6 miljarder kronor 2020 jämfört med prognosen för 2019 i denna proposition. Ökningen är huvudsakligen hänförlig till den makroekonomiska utvecklingen (se även avsnitt 7.3).

7.2 Preliminära utgiftsramar för 2021 och 2022

Regeringens förslag: Den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2021 och 2022 enligt tabell 7.4 godkänns som riktlinje för regeringens budgetarbete.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 2 kap. 3 § budgetlagen ska regeringen i budgetpropositionen lämna förslag till preliminära inkomstberäkningar och utgiftsramar för det andra och tredje tillkommande budgetåret. Regeringens förslag till preliminär fördelning av utgifter på utgiftsområden för 2021 och 2022 redovisas i tabell 7.4.

De preliminära utgiftsramarna beräknas öka med 2 miljarder kronor 2021 och 11 miljarder kronor 2022, jämfört med det föregående året (se tabell 7.4). En utförlig redovisning av utgiftsutvecklingen lämnas i avsnitt 7.3.

De preliminära utgiftsramarna för 2021 har förändrats sedan riksdagens beslut om preliminära utgiftsramar för 2021 i samband med den beslutade budgeten för 2019. De förändringar som skedde under perioden mellan den beslutade budgeten för 2019 och 2019 års ekonomiska vårproposition har redovisats i vårpropositionen. De förändringar som skett därefter redovisas i avsnitt 7.4.

Tabell 7.4 Utgifter per utgiftsområde 2018–2022

Miljoner kronor

Utgiftsområde		2018 Utfall[1]	2019 Anslag[1, 2]	2019 Prognos[1]	2020 Förslag[3]	2021 Förslag[4]	2022 Förslag[4]
1	Rikets styrelse	14 624	15 105	15 115	15 131	15 109	15 251
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	15 656	16 959	16 598	17 390	17 967	18 294
3	Skatt, tull och exekution	11 446	11 509	11 445	12 057	12 237	12 400
4	Rättsväsendet	45 937	49 602	49 246	51 731	54 481	55 469
5	Internationell samverkan	1 893	2 360	2 310	2 028	2 009	2 018
6	Försvar och samhällets krisberedskap	53 487	60 278	59 759	64 800	70 543	76 738
7	Internationellt bistånd	42 813	44 458	44 367	45 989	48 274	50 433
8	Migration	19 624	12 418	12 175	11 446	10 372	10 145
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	78 418	81 545	79 701	84 167	83 266	80 477
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	99 681	97 789	98 112	95 706	94 268	93 341
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	34 771	34 900	34 389	36 542	35 676	35 579
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	95 208	97 866	98 573	101 430	103 485	106 031
13	Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	17 293	14 726	13 982	10 066	8 159	7 701
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	78 786	78 267	77 159	77 164	77 416	78 385
15	Studiestöd	21 118	24 710	22 700	25 508	26 134	27 024
16	Utbildning och universitetsforskning	76 002	80 465	78 663	83 316	84 858	85 606
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 008	15 853	15 771	16 061	15 551	15 608
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	4 616	3 988	2 837	3 727	4 581	4 288
19	Regional tillväxt	3 576	3 568	3 631	3 673	3 683	3 521
20	Allmän miljö- och naturvård	10 438	11 253	10 703	12 571	12 978	13 006
21	Energi	3 504	3 945	3 881	3 469	2 406	2 403
22	Kommunikationer	56 594	59 192	58 470	61 296	68 192	69 500
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	19 597	22 023	20 874	19 790	17 854	16 325
24	Näringsliv	7 464	7 408	7 304	7 264	6 936	6 731
25	Allmänna bidrag till kommuner	111 409	120 052	120 052	128 418	128 529	128 881
26	Statsskuldsräntor m.m.	13 603	25 155	21 095	29 655	7 655	7 155
27	Avgiften till Europeiska unionen	34 960	40 914	39 383	41 990	52 046	53 464
	Summa utgiftsområden	**988 527**	**1 036 311**	**1 018 297**	**1 062 386**	**1 064 666**	**1 075 772**
	Minskning av anslagsbehållningar				-7 267	-4 255	-3 606
	Summa utgifter[5]	**988 527**		**1 018 297**	**1 055 119**	**1 060 411**	**1 072 166**
	Summa utgifter exkl. statsskuldsräntor[6]	**974 924**		**997 202**	**1 025 536**	**1 052 828**	**1 065 085**
	Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	307 356		317 415	326 046	334 572	343 549
	Takbegränsade utgifter	**1 282 280**		**1 314 617**	**1 351 582**	**1 387 400**	**1 408 634**
	Budgeteringsmarginal	54 720		36 383	40 418	55 600	93 366
	Utgiftstak[7]	**1 337 000**		**1 351 000**	**1 392 000**	**1 443 000**	**1 502 000**

[1] Anslagen är fördelade på de utgiftsområden de tillhör i statens budget för 2020.
[2] Inklusive riksdagens beslut i enlighet med propositionerna Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) och förslag enligt propositionen Höständringsbudget för 2019 (prop. 2019/20:2).
[3] Regeringens förslag till utgiftsramar för 2020 i denna proposition (tabell 7.3).
[4] Regeringens förslag till preliminära utgiftsramar för 2021 och 2022.
[5] Inklusive Minskning av anslagsbehållningar.
[6] Summa utgifter exkl. utg.omr. 26 Statsskuldsräntor m.m. med tillhörande minskning av anslagsbehållning för statsskuldsräntor.
[7] Regeringens förslag till utgiftstak för 2022 (se avsnitt 5.2).
Källa: Egna beräkningar.

7.3 Utvecklingen av de takbegränsade utgifterna över tid

Nedan beskrivs prognosen för de takbegränsade utgifterna 2019–2022. Analysen utgår från ett antal faktorer som är väsentliga för utgiftsutvecklingen och generella för utgiftsområdena. Dessa faktorer beskriver hur utgifterna förändras över tiden till följd av bl.a. beslut om reformer, pris- och löneomräkning, makroekonomisk utveckling och volymförändringar. Den årliga förändringen av de takbegränsade utgifterna uppdelat enligt dessa faktorer redovisas nedan och sammanfattas i tabell 7.5. Prognoserna inkluderar förslag och aviseringar i denna proposition och tidigare beslutade och aviserade åtgärders effekt på den medelfristiga budgetutvecklingen. Inga ytterligare framtida regel- eller anslagsförändringar ingår i beräkningarna.

Tabell 7.5 Förändringar av takbegränsade utgifter jämfört med det föregående året

Miljarder kronor. Prognos 2019–2022

	2019	2020	2021	2022
Takbegränsade utgifter	**32**	**37**	**36**	**21**
Förklaras av:				
Beslut om reformer[1]	12	12	10	-2
Pris- och löneomräkning	4	6	5	5
Makroekonomiska förändringar	20	17	15	14
Volymer[2]	-17	-4	-3	1
Tekniska justeringar[3]	6	4	0	0
Övrigt	8	1	10	2

Anm.: Beloppen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.
[1] Anslagsförändringar som motiverar teknisk justering av utgiftstaket ingår inte. Vidare ingår inte medel som i propositionen Höständringsbudget för 2019 (prop. 2019/20:2) eller tidigare propositioner om ändringar i statens budget avses tillföras anslag som påverkas av förändringar i volym och makroekonomiska förutsättningar (i första hand transfereringsanslag).
[2] Begreppet volym innefattar ett antal olika slags utgiftsförändringar, till följd av bl.a. antalet personer i vissa transfereringssystem, längden på den tid som en person finns i ett transfereringssystem samt förändringar av nivån på styckkostnader i transfereringssystemen som inte direkt kan kopplas till den makroekonomiska utvecklingen.
[3] Utgiftsförändringar som motiverar teknisk justering av utgiftstakets nivå.
Källa: Egna beräkningar.

De takbegränsade utgifterna beräknas öka med sammanlagt 126 miljarder kronor 2019–2022. Det motsvarar en genomsnittlig årlig ökning om 2,3 procent. Ökningen förklaras i första hand av den makroekonomiska utvecklingen, som bl.a. medför högre genomsnittliga ersättningsnivåer i de statliga transfereringssystemen. I andra hand förklaras utvecklingen av tidigare beslutade och nu föreslagna eller aviserade utgiftsreformer. Volymutvecklingen i de statliga transfereringssystemen bidrar till lägre utgifter 2019–2021.

Beslut om reformer

Nedan beskrivs hur de takbegränsade utgifternas förväntade utveckling påverkas av tidigare riksdagsbeslut, av riksdagen godkända beräkningar samt regeringens nu aktuella förslag och aviseringar som har ekonomiska konsekvenser. Det är därmed den samlade budgeteffekten på de takbegränsade utgifterna, både vad gäller reformer och finansiering av dessa, i förhållande till det föregående året som redovisas. I beskrivningen ingår därmed även budgeteffekterna av att tidigare reformer och temporära program upphör eller minskar i omfattning.

Beslutade, föreslagna och aviserade reformer beräknas öka de takbegränsade utgifterna 2019–2021 och minska dessa 2022. Som framgår av tabell 7.6 är de utgiftsområden där de beräknade utgifterna ökar mest under perioden till följd av beslut om reformer, utgiftsområdena 4 Rättsväsendet, 6 Försvar och samhällets krisberedskap, 22 Kommunikationer och 25 Allmänna bidrag till kommuner.

Under flera utgiftsområden beräknas utgifterna sammantaget minska 2019–2022. Det gäller bl.a. utgiftsområdena 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering, 14 Arbetsmarknad och arbetsliv och 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik.

Nedan kommenteras de utgiftsområden vars utgiftsram beräknas öka eller minska med minst 1 miljard kronor något av åren 2019–2022.

Utgiftsområde 4 Rättsväsendet
Utgifterna ökar 2019–2022 jämfört med det föregående året, bl.a. till följd av satsningar i denna proposition som syftar till att stärka Kriminalvården och Sveriges Domstolar. Även tidigare beslut och aviseringar som syftar till att stärka Polismyndigheten bidrar till de ökade utgifterna (se bl.a. prop. 2017/18:1 och bet. 2018/19:JuU1, rskr. 2018/19:73).

Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap
Utgifterna ökar 2019–2022 jämfört med det föregående året på grund av stegvisa satsningar som syftar till att stärka Sveriges försvarsförmåga. De ökade utgifterna är till största del hänförliga till tidigare beslut och aviseringar samt nu föreslagna och aviserade ökningar.

Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd
Utgifterna minskar 2019 jämfört med det föregående året främst på grund av att det förändrade ersättningssystemet för ensamkommande barn och unga, som infördes fr.o.m. den 1 juli 2017 (prop. 2016/17:1), orsakade större utgiftsökningar 2018 än 2019. Vidare minskar utgifterna 2019 eftersom de kostnader för asyl- och flyktingmottagandet under utgiftsområde 8 som klassificeras som bistånd ökar (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288).

För 2020 ökar utgifterna jämfört med det föregående året till följd av effekter av förlängningen av lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (prop. 2018/19:128, bet. 2018/19:SfU26, rskr. 2018/19:295). Även en ny avräkningsmodell avseende biståndet bidrar till de ökade utgifterna 2020.

Utgiftsområde 8 Migration
Utgifterna ökar 2019 jämfört med det föregående året främst till följd av det förändrade ersättningssystemet för mottagande av ensamkommande barn och unga som infördes fr.o.m. den 1 juli 2017 (se ovan under utg.omr. 7).

Utgifterna minskar 2020–2022 jämfört med det föregående året till följd av förlängningen av lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg
Utgifterna ökar 2019 och 2020 jämfört med det föregående året. Ökningen 2019 och 2020 sker främst till följd av ökade kostnader för läkemedelsförmånerna och satsningar för att korta vårdköerna (se prop. 2018/19:99 och bet. 2018/19:SoU1, rskr. 2018/19:111 samt denna proposition). Utgifterna minskar 2021 jämfört med det föregående året främst till följd av att en tillfällig satsning på psykisk hälsa och psykiatri upphör 2020. Den största utgiftsminskningen jämfört med det föregående året sker 2022, framför allt till följd av att tillfälliga satsningar, främst avseende vårdpersonal i landstingen, upphör.

Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom
Utgifterna ökar 2020 jämfört med det föregående året på grund av förslagen i propositionen Förbättrat grundskydd för pensionärer (prop. 2018/19:134), dels genom förslaget att grundnivån i garantipensionen höjs, dels genom förslaget om en höjning av taket för bostadstillägget för pensionärer.

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn
Utgifterna ökar 2019 jämfört med det föregående året främst till följd av att det allmänna barnbidraget höjdes med 200 kronor per barn och månad fr.o.m. den 1 mars 2018 (prop. 2017/18:1, bet. 2017/18:SfU3, rskr. 2017/18:112).

Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering
Utgifterna minskar 2019 jämfört med det föregående året och främsta orsaken till det är att ett förändrat ersättningssystem för mottagande av ensamkommande barn och unga infördes fr.o.m. den 1 juli 2017 (se ovan under utg.omr. 7).

Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv
Utgifterna minskar 2019 och 2020 jämfört med det föregående året främst till följd av att den beslutade budgeten för 2019 innebar minskade utgifter för arbetsmarknadspolitiska program och insatser (bet. 2018/19:AU2, rskr. 2018/19:112).

Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning
Utgifterna ökar 2019 jämfört med det föregående året till följd av ett ökat statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling, som riktar sig till förskoleklass och grundskola. Även en satsning på lärarassistenter bidrar till ökade utgifter 2019 (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). För 2020 ökar utgifterna jämfört med det föregående året till följd av bl.a. utbyggnad av platser på universitet och högskolor, höjda forskningsanslag, en satsning på fler utbildningsplatser till yrkeshögskolan och bidrag till lärarlöner (se prop. 2017/18:1, bet. 2018/19:UbU1, rskr. 2018/19:104). För 2020 ökar utgifterna även till följd av ett utökat bidrag till lärarassistenter enligt förslag i denna proposition.

Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik
Utgifterna minskar 2019 jämfört med det föregående året främst till följd av åtgärder i den beslutade budgeten för 2019, där anslaget 1:8 *Stöd till kommuner för ökat bostadsbyggande*

avvecklades och anslaget 1:7 *Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer* minskades. Efter förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2019 justerades anslagsnivån ned för anslaget 1:9 *Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande*, vilket också bidrar till utgiftsminskningen jämfört med det föregående året (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288).

Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård
Utgifterna ökar 2020 jämfört med det föregående året främst till följd av satsningar i denna proposition, däribland Klimatklivet och åtgärder för respektive skydd av värdefull natur.

Utgiftsområde 21 Energi
Utgifterna minskar 2021 jämfört med det föregående året främst på grund av att en satsning på stöd för installation av solceller upphör 2020, men även till följd av att en satsning på energi- och klimatrådgivare upphör 2020.

Utgiftsområde 22 Kommunikationer
Utgifterna ökar 2019 jämfört med det föregående året på grund av tidigare aviserade satsningar på väg- och järnvägsunderhåll. Utgifterna ökar 2021 jämfört med det föregående året med anledning av genomförandet av den trafikslagsövergripande planen för planeringsperioden 2018–2029 (prop. 2016/17:21, bet. 2016/17:TU4, rskr. 2016/17:101).

Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel
Jämfört med det föregående året ökar utgifterna 2019 och 2021 och minskar 2020 och 2022, främst på grund av omfördelning av medel mellan år inom landsbygdsprogrammets programram. Omfördelningen beror på en ny bedömning avseende utbetalningstakten över tid.

Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner
Utgifterna ökar 2019 och 2020 jämfört med det föregående året främst till följd av en höjning av det generella statsbidraget till kommunerna på lokal nivå (se prop. 2017/18:1 och bet. 2018/19:FiU3, rskr. 2018/19:116).

Tabell 7.6 Förändring av takbegränsade utgifter till följd av tidigare beslutade och aviserade samt nu föreslagna och aviserade reformer, jämfört med det föregående året

Miljarder kronor. Minustecken innebär anslagsminskningar eller att finansieringen av temporära program upphör eller minskar i omfattning

Utgiftsområde	2019	2020	2021	2022
1 Rikets styrelse	-0,1	0,0	-0,2	-0,1
varav i denna proposition	*0,0*	*0,3*	*-0,1*	*0,0*
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	0,5	0,2	-0,2	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*0,1*	*0,0*	*0,0*
3 Skatt, tull och exekution	-0,1	0,3	0,0	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*0,3*	*-0,1*	*0,0*
4 Rättsväsendet	2,4	2,0	2,0	0,3
varav i denna proposition	*0,4*	*0,3*	*0,4*	*0,3*
5 Internationell samverkan	0,3	-0,3	0,0	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
6 Försvar och samhällets krisberedskap	4,9	2,8	4,7	5,2
varav i denna proposition	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*5,0*
7 Internationellt bistånd	-1,6	1,5	0,5	0,0
varav i denna proposition	*0,4*	*0,9*	*0,1*	*0,0*
8 Migration	2,6	-0,9	-0,6	-0,5
varav i denna proposition	*-0,1*	*-0,4*	*-0,6*	*-0,5*
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	2,0	3,2	-1,3	-4,2
varav i denna proposition	*0,0*	*2,2*	*0,2*	*0,1*
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	0,7	-0,4	0,0	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*-0,3*	*0,0*	*0,0*
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	0,5	1,8	-0,1	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*1,4*	*0,0*	*0,0*
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	1,1	0,1	0,0	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	-4,1	-0,7	-0,7	-0,5
varav i denna proposition	*-0,3*	*0,8*	*-0,1*	*-0,5*
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	-2,6	-2,4	-0,2	0,3
varav i denna proposition	*0,3*	*0,7*	*0,7*	*0,1*
15 Studiestöd	0,6	0,4	0,0	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*0,6*	*0,0*	*0,0*
16 Utbildning och universitetsforskning	1,6	1,8	0,7	-0,1
varav i denna proposition	*0,2*	*0,5*	*0,6*	*-0,1*
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	-0,3	0,1	-0,6	0,0
varav i denna proposition	*0,1*	*0,2*	*0,1*	*0,0*
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	-3,1	-0,3	0,8	-0,3
varav i denna proposition	*0,0*	*0,6*	*-0,5*	*1,3*
19 Regional tillväxt	-0,4	0,2	0,0	-0,2
varav i denna proposition	*0,0*	*0,2*	*-0,3*	*-0,2*
20 Allmän miljö- och naturvård	0,4	1,3	0,4	0,0
varav i denna proposition	*0,3*	*2,1*	*0,3*	*0,2*
21 Energi	0,2	-0,5	-1,1	0,0
varav i denna proposition	*0,5*	*-0,2*	*-0,3*	*0,0*
22 Kommunikationer	1,8	0,6	5,8	0,1
varav i denna proposition	*0,0*	*0,4*	*0,2*	*0,2*
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	1,3	-2,4	1,1	-1,7
varav i denna proposition	*1,0*	*-1,0*	*5,4*	*-1,5*
24 Näringsliv	0,0	-0,2	-0,4	-0,2
varav i denna proposition	*0,0*	*0,2*	*-0,2*	*0,1*
25 Allmänna bidrag till kommuner	3,3	4,2	0,1	0,4
varav i denna proposition	*0,0*	*0,1*	*-0,6*	*0,4*
26 Statsskuldsräntor m.m.	0,0	0,0	0,0	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
27 Avgiften till Europeiska unionen	0,0	0,0	0,0	0,0
varav i denna proposition	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
Summa utgiftsområden	**11,9**	**12,4**	**10,7**	**-1,6**
Ålderspensionssystemet	0,0	-0,6	-0,6	0,1
varav i denna proposition	*0,0*	*-0,6*	*-0,6*	*0,1*
Takbegränsade utgifter	**11,9**	**11,7**	**10,1**	**-1,5**

Anm.: Anslagsförändringar som motiverar teknisk justering av utgiftstaket ingår inte. Vidare ingår inte medel som i propositionen Höständringsbudget för 2019 (prop. 2019/20:2) eller tidigare propositioner om ändringar i statens budget avses tillföras anslag som påverkas av förändringar i volym och makroekonomiska förutsättningar (i första hand transfereringsanslag).
Källa: Egna beräkningar.

Pris- och löneomräkning

Pris- och löneomräkningen medför att de takbegränsade utgifterna ökar med 3,9 miljarder kronor 2019 och med 6,1 miljarder kronor 2020, jämfört med det föregående året. Pris- och löneomräkningen beräknas preliminärt ge ökade utgifter med ytterligare 4,8 miljarder kronor 2021 och med 5,0 miljarder kronor 2022, jämfört med det föregående året. I tabell 7.7 summeras pris- och löneomräkningen för 2019–2022 per utgiftsområde.

De mest väsentliga utgiftsförändringarna till följd av pris- och löneomräkning återfinns under utgiftsområden med ett flertal större statliga myndigheter, däribland utgiftsområdena 4 Rättsväsendet och 16 Utbildning och universitetsforskning.

Även utgiftsområdena 6 Försvar och samhällets krisberedskap och 22 Kommunikationer tillhör de utgiftsområden som påverkas mest av pris- och löneomräkningen, bl.a. beroende på att investeringsanslagen för försvarsmateriel respektive transportinfrastruktur återfinns under dessa.

Pris- och löneomräkningen baseras på utfallsstatistik och avspeglar därför pris- och löneförändringar i övriga samhället med två års eftersläpning. Vid omräkningen av myndigheternas förvaltningsanslag, som utgör huvuddelen av de anslag som pris- och löneomräknas, används separata index för att följa utvecklingen avseende löner, hyreskostnader och övriga förvaltningskostnader. De omräkningsfaktorer som är mest centrala i pris- och löneomräkningen av myndigheternas förvaltningsanslag redovisas i tabell 7.8.

Omräkningstalet för löner motsvarar förändringen i ett arbetskostnadsindex för tjänstemän i tillverkningsindustrin, med avdrag för ett tioårigt genomsnitt av produktivitetsutvecklingen i den privata tjänstesektorn.

Omräkningstalet för lokalkostnader beräknas enligt två olika metoder beroende på om avtalet för fastigheten i fråga kan omförhandlas under det kommande budgetåret eller inte.

För omräkningen av övriga förvaltningskostnader används ett sammanvägt omräkningstal som speglar prisutvecklingen för ett urval av varor och tjänster baserat på flera index från Statistiska centralbyrån (SCB).

Tabell 7.7 Förändring av utgifter till följd av pris- och löneomräkning, jämfört med det föregående året

Miljoner kronor

Utgiftsområde	2019	2020	2021	2022
1 Rikets styrelse	240	315	214	211
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	24	57	44	44
3 Skatt, tull och exekution	138	275	178	177
4 Rättsväsendet	494	827	735	760
5 Internationell samverkan	2	9	5	4
6 Försvar och samhällets krisberedskap	1 099	1 889	1 102	1 174
7 Internationellt bistånd	15	23	27	28
8 Migration	73	101	79	74
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	40	83	56	56
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	130	168	132	130
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	6	10	10	9
13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	2	3	3	3
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	109	171	123	114
15 Studiestöd	11	15	14	14
16 Utbildning och universitetsforskning	627	972	841	828
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	74	98	94	86
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	15	21	20	19
20 Allmän miljö- och naturvård	25	24	22	20
21 Energi	5	9	6	6
22 Kommunikationer	698	925	993	1 200
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	35	58	55	54
24 Näringsliv	31	57	33	32
Summa utgiftsområden	**3 894**	**6 108**	**4 787**	**5 043**
Summa utgiftsområden exkl. statsskuldsräntor	**3 894**	**6 108**	**4 787**	**5 043**
Ålderspensionssystemet	0	0	0	0
Takbegränsade utgifter	3 894	6 108	4 787	5 043

Anm.: Beloppen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.
Källa: Egna beräkningar.

Tabell 7.8 Omräkningsfaktorer i pris- och löneomräkningen av myndigheternas förvaltningsanslag

Procent

	2019	2020
Löneindex	0,65	1,60
varav arbetskostnadsindex	*1,79*	*2,87*
varav produktivitetsavdrag	*1,14*	*1,27*
Hyresindex	1,18	1,59
Index för övriga förvaltningsutgifter	1,72	1,53

Anm.: Hyresindex används i de fall myndigheter inte har hyresavtal som kan omförhandlas under aktuellt budgetår. För myndigheter med hyresavtal som kan omförhandlas används anslagsspecifika omräkningstal.
Källor: Ekonomistyrningsverket, Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Makroekonomiska förändringar

Den makroekonomiska utvecklingen i Sverige och i omvärlden påverkar utgiftsutvecklingen, bl.a. genom att ersättningen inom flertalet transfereringssystem till hushållen i olika grad följer den allmänna pris- och löneutvecklingen. De takbegränsade utgifterna beräknas öka med sammanlagt knappt 67 miljarder kronor 2019–2022 till följd av makroekonomiska faktorer (se tabell 7.9). Nedan redovisas förklaringar till större utgiftsförändringar. Den makroekonomiska utvecklingen beskrivs närmare i avsnitt 4.

Den årliga ökningen av utgifterna i ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget bestäms av inkomstindex, som mäter genomsnittlig pensionsgrundande inkomst. Det medför att utgifterna för ålderspensionssystemet beräknas öka med i genomsnitt 9,1 miljarder kronor per år 2019–2022 till följd av den makroekonomiska utvecklingen.

Utgifterna under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv bestäms till viss del av den makroekonomiska utvecklingen, främst genom antalet personer som är arbetslösa. Den makroekonomiska utvecklingen beräknas öka utgifterna under utgiftsområdet med i genomsnitt 2,0 miljarder kronor per år 2019–2022.

Utgifterna under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd är knutna till den makroekonomiska utvecklingen genom att biståndsramen ska motsvara 1 procent av Sveriges bruttonationalinkomst (BNI). Utvecklingen av BNI beräknas öka biståndsramen med i genomsnitt 1,8 miljarder kronor per år 2019–2022.

Utgifterna under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning bestäms bl.a. av prisbasbeloppet och timlöneutvecklingen. Den makroekonomiska utvecklingen beräknas öka utgifterna under utgiftsområdet med i genomsnitt 1,3 miljarder kronor per år 2019–2022.

Tabell 7.9 Förändring av utgifter till följd av den makroekonomiska utvecklingen, jämfört med det föregående året

Miljarder kronor

Utgiftsområde	2019	2020	2021	2022
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	0,3	0,3	0,3	0,1
7 Internationellt bistånd	1,7	1,4	1,9	2,2
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	1,1	0,4	-0,2	0,0
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	1,5	1,3	1,2	1,3
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	0,6	0,2	0,2	0,4
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	1,0	0,6	1,2	0,9
13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	0,0	-0,1	0,6	0,1
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	3,7	3,1	0,9	0,4
15 Studiestöd	0,4	0,3	0,3	0,4
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	0,6	0,6	-0,7	-0,2
Summa utgiftsområden	**11,0**	**8,1**	**5,7**	**5,5**
Summa utgiftsområden exkl. statsskuldsräntor	**11,0**	**8,1**	**5,7**	**5,5**
Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	9,4	9,2	8,9	8,9
Takbegränsade utgifter	**20,4**	**17,3**	**14,6**	**14,4**

Anm.: Endast förändringar som uppgår till minst 50 miljoner kronor redovisas per utgiftsområde. Raderna Summa utgiftsområden, Summa utgiftsområden exkl. statsskuldsräntor och Takbegränsade utgifter inkluderar samtliga förändringar.
Källa: Egna beräkningar.

Volymer i transfereringssystemen

Med volymer avses antalet personer i transfereringssystemen och längden på den tid som en person får ersättning. I begreppet kan också ingå förändringar av nivåerna på styckkostnaderna i transfereringssystemen som inte direkt kan kopplas till den makroekonomiska utvecklingen eller är att betrakta som reformer.

År 2019–2022 beräknas de takbegränsade utgifterna minska med sammanlagt 24 miljarder kronor till följd av volymrelaterade förändringar (se tabell 7.5 och tabell 7.10). Nedan redovisas några av de större bedömda utgiftsförändringarna.

Tabell 7.10 Förändring av utgifter till följd av volym, jämfört med det föregående året

Miljarder kronor

Utgiftsområde	2019	2020	2021	2022
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	0,1	0,2	0,5	0,2
8 Migration	-9,3	0,1	-0,6	0,3
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	-1,8	-0,1	0,5	1,4
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	-4,7	-3,5	-2,7	-2,4
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	-1,5	0,1	-1,1	-0,5
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	0,9	2,1	0,8	1,6
13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	-2,2	-3,2	-1,8	0,0
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	-0,1	-1,1	-0,6	0,1
15 Studiestöd	0,6	2,1	0,4	0,2
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	0,2	-0,8	0,7	0,0
Summa utgiftsområden	**-17,8**	**-3,9**	**-3,8**	**0,9**
Summa utgiftsområden exkl. statsskuldsräntor	**-17,8**	**-3,9**	**-3,8**	**0,9**
Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	0,4	0,0	0,3	0,1
Takbegränsade utgifter	**-17,4**	**-3,9**	**-3,5**	**1,0**

Anm.: Endast förändringar som uppgår till minst 50 miljoner kronor redovisas per utgiftsområde. Raderna Summa utgiftsområden, Summa utgiftsområden exkl. statsskuldsräntor och Takbegränsade utgifter inkluderar samtliga förändringar.
Källa: Egna beräkningar.

Färre personer i sjukförsäkringssystemen

Antalet personer i sjukförsäkringssystemen väntas minska 2019–2022 (se tabell 7.11). Det beror huvudsakligen på att antalet personer med sjukersättning som uppnår pensionsålder och lämnar försäkringen är större än inflödet av nya personer.

Sammantaget beräknas utgifterna under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning till följd av volymutvecklingen minska med 13,2 miljarder kronor 2019–2022, varav 3,5 miljarder kronor 2020.

Minskade utgifter för migration

Sverige tog 2015 emot 162 877 asylsökande, vilket var en fördubbling jämfört med 2014. De efterföljande tre åren har betydligt färre sökt asyl i Sverige och för 2019 beräknas antalet nya asylsökande uppgå till 21 000. Antalet asylsökande väntas vara kvar på samma nivå de kommande åren.

En person som söker asyl i Sverige skrivs in i Migrationsverkets mottagningssystem och

lämnar i regel mottagningssystemet efter att personen fått ett lagakraftvunnet beslut avseende sin ansökan om uppehållstillstånd. Antalet inskrivna i mottagningssystemet har minskat och väntas fortsätta minska 2019–2022. Det leder till att de volymrelaterade utgifterna under utgiftsområde 8 Migration sammantaget beräknas minska med 9,5 miljarder kronor 2019–2022.

Minskade utgifter för etablering
Utgifterna under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering påverkas först när de nyanlända fått uppehållstillstånd och mottagits i en kommun.

Staten har ett ekonomiskt ansvar för asylmottagandet och ersätter kommuner och landsting för kostnader relaterade till mottagande av nyanlända inklusive ensamkommande barn och unga. Kommunersättningen består bl.a. av ett schablonbelopp som betalas ut under två år. Kommunmottagandet sker utspritt över året och antalet personer som kommunerna får ersättning för varierar från månad till månad. Det innebär att det genomsnittliga antalet personer som kommunerna får ersättning för 2019 baseras på månadsdata över antalet personer som blev mottagna i en kommun 2017–2019. År 2018 var det genomsnittliga antalet personer som kommunerna fick schablonersättning för 136 822 personer. Antalet personer bedöms minska 2019–2022 (se tabell 7.11).

Statlig ersättning betalas ut för bl.a. boende för ensamkommande barn och unga som blivit mottagna i en kommun. Under 2018 fick kommunerna ersättning för i genomsnitt 14 078 nyanlända ensamkommande barn och unga. Antalet bedöms minska 2019–2022 (se tabell 7.11).

Sammantaget beräknas utgifterna under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering till följd av volymutvecklingen minska med 7,2 miljarder kronor 2019–2022, varav 3,2 miljarder kronor 2020.

Fler barn och ökat uttag av föräldrapenning
Under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn ökar de volymrelaterade utgifterna. Bland annat beräknas fler barn födas och fler personer beräknas ta ut både föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning (se tabell 7.11). Sammantaget beräknas utgifterna under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn öka med 5,5 miljarder kronor 2019–2022, varav 2,1 miljarder kronor 2020.

Fler studenter
I Sverige väntas befolkningen öka och med det antas också antalet personer med studiestöd och studiehjälp öka (se tabell 7.11). Sammantaget beräknas utgifterna under utgiftsområde 15 Studiestöd öka med 3,3 miljarder kronor 2019–2022, varav 2,1 miljarder kronor 2020.

Färre personer med efterlevandepension
Antalet personer som får garantipension väntas öka (se tabell 7.11). Trots detta minskar de volymrelaterade utgifterna under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom med 3,0 miljarder kronor 2019–2022. Den främsta anledningen till det är att antalet personer med efterlevandepension väntas bli lägre över tid.

Färre deltagare i etableringsinsatser
De flesta av dem som är mellan 20 och 64 år och som beviljats uppehållstillstånd deltar i etableringsinsatser genom Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag. Deltagarna är berättigade till etableringsersättning i två år. År 2018 uppgick antalet deltagare till 62 405 personer. Antalet deltagare väntas successivt minska 2019–2022 (se tabell 7.11).

Sammantaget beräknas utgifterna under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv minska med 1,7 miljarder kronor 2019–2022, varav 1,1 miljarder kronor 2020.

Färre personer med statlig assistansersättning
Antalet personer med statlig assistansersättning väntas successivt minska samtidigt som antalet timmar assistans per brukare väntas öka 2019–2022 (se tabell 7.11). Även den beräknade timschablonen beräknas bli högre de kommande åren.

Sammantaget beräknas de volymrelaterade utgifterna under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg minska 2019 och 2020 med 1,9 miljarder kronor för att sedan öka 2021 och 2022 med 1,9 miljarder kronor.

Tabell 7.11 Volymer inom olika transfereringssystem

Utgiftsområde		Könsfördelning 2018	Utfall 2018	Prognos 2019	Prognos 2020	Prognos 2021	Prognos 2022
8	Asylsökande, genomsnittligt antal inskrivna per dygn	40 % kv					
		60 % m	63 544	45 900	40 900	39 300	37 800
9	Antal personer med assistansersättning	46 % kv					
		54 % m	14 596	14 300	14 041	13 798	13 553
9	Antal timmar assistans per vecka per beviljad brukare, genomsnitt	97 % kv[1]					
		102 % m[1]	129,6	130,0	131,0	132,2	133,1
10	Antal sjukpenningdagar (netto)[2], miljoner	64 % kv					
		36 % m	54,4	53,4	52,1	51,5	51,3
10	Antal rehabiliteringspenningdagar (netto)[2], miljoner	67 % kv					
		33 % m	1,5	1,3	1,3	1,3	1,3
10	Antal personer med sjukersättning	59 % kv					
		41 % m	261 306	246 520	231 861	217 990	205 047
10	Antal personer med aktivitetsersättning	46 % kv					
		54 % m	37 292	30 910	29 045	26 915	24 716
10	Antal personer med sjuk- och aktivitetsersättning som får bostadstillägg	53 % kv					
		47 % m	118 927	116 172	114 826	111 959	109 070
11	Antal personer med garantipension	79 % kv					
		21 % m	661 600	657 600	720 300	701 100	719 200
11	Antal pensionärer som får bostadstillägg	75 % kv					
		25 % m	288 500	289 800	293 100	298 100	302 700
12	Antal barnbidrag[3]	73 % kv					
		27 % m	1 913 383	1 941 236	1 960 106	1 976 906	1 992 507
12	Antal uttagna föräldrapenningdagar, miljoner	71 % kv					
		29 % m	55,1	55,4	55,9	56,4	57,0
12	Antal uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning, miljoner	55 % kv					
		45 % m	7,8	7,8	8,1	8,2	8,3
13	Genomsnittligt antal ensamkommande barn och unga[4]	15 % kv					
		85 % m	14 078	12 845	7 333	4 987	3 848
13	Genomsnittligt antal nyanlända som kommunerna får schablonersättning för[5]	43 % kv					
		57 % m	136 720	94 225	60 021	47 508	44 773
14	Antal deltagare i etableringsinsatser	48 % kv					
		52 % m	62 405	39 000	26 379	19 808	18 101
15	Antal personer med studiehjälp	47 % kv					
		53 % m	416 803	426 500	439 300	450 700	461 700
15	Antal personer med studiemedel	60 % kv					
		40 % m	475 969	489 300	505 700	510 500	511 700
ÅP	Antal personer med tilläggspension	52 % kv					
		48 % m	2 059 600	2 024 300	1 961 300	1 890 700	1 815 700
ÅP	Antal personer med inkomstpension	50 % kv					
		50 % m	1 671 200	1 756 000	1 830 500	1 904 000	1 979 500

Anm.: Volymuppgifter om antal personer avser årsgenomsnitt och är avrundade till närmaste hundratal om inte annat anges. Arbetslöshet och antal deltagare i arbetsmarknadspolitiska program är nära sammankopplade med den konjunkturella utvecklingen. De redovisas därför inte i denna tabell utan ingår i kategorin makroekonomiska förutsättningar.

[1] Könsfördelningen baseras på genomsnittligt antal timmar per brukare och inte summan.

[2] Antalet dagar med partiell ersättning är omräknat till hela dagar.

[3] Könsfördelningen baseras på mottagarens kön.

[4] Avser samtliga ensamkommande barn och unga som kommunen får ersättning för. Könsfördelningen är en uppskattning som baseras på ett rullande fyraårigt genomsnitt för kommunmottagna ensamkommande barn och unga.

[5] Könsfördelningen är en uppskattning som baseras på ett rullande treårigt genomsnitt för kommunmottagna.

Källa: Egna beräkningar.

Den samlade volymen i vissa transfereringssystem fortsätter att minska

Volymen mäts på olika sätt i olika transfereringssystem, t.ex. utbetalda dagar eller genomsnittligt antal personer som får ersättning. Omräkning till helårsekvivalenter är ett sätt att göra volymerna jämförbara mellan olika transfereringssystem. En helårsekvivalent motsvarar exempelvis två personer som under ett år är sjukskrivna på halvtid eller två personer som har fulltidsersättning från a-kassa ett halvår vardera.

Tabell 7.12 Helårsekvivalenter inom vissa transfereringssystem

Tusental, andel av befolkningen 20–64 år i procent inom parentes. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Sjuk- och rehabiliteringspenning[1]	224	221	217	215	215
Sjuk- och aktivitetsersättning	265	247	232	218	205
Arbetslöshetsersättning	72	77	76	77	78
Arbetsmarknadspolitiska program[2]	153	144	150	148	149
Etableringsersättning	66	31	21	16	15
Summa	**780**	**720**	**697**	**674**	**661**
Ekonomiskt bistånd	90	93	96	99	102
Summa inkl. ekonomiskt bistånd[3]	**870**	**813**	**793**	**773**	**763**
	(15,0)	**(13,9)**	**(13,5)**	**(13,1)**	**(12,8)**
Befolkning 20–64 år	5 815	5 858	5 892	5 918	5 945

Anm.: Beloppen avser åldersgruppen 20–64 år och är avrundade varför de inte alltid överensstämmer med summan.
[1] Inklusive sjuklön som betalas av arbetsgivaren.
[2] Deltagare i arbetsmarknadspolitiska program som får ersättning i form av rehabiliteringspenning eller etableringsersättning räknas till sjuk- och rehabiliteringspenning respektive etableringsersättning.
[3] Summeringen innehåller dubbelräkningar då individer som ingår i andra ersättningssystem också kan vara berättigade till ekonomiskt bistånd.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I tabell 7.12 redovisas, för transfereringssystemen för ohälsa och arbetsmarknad, de i tabell 7.11 angivna volymerna omräknade till helårsekvivalenter. I tabell 7.12 inkluderas även sjuklön, dvs. ersatt sjukfrånvaro fr.o.m. dag två, i beräkningen av en helårsekvivalent. Det innebär att både personer som står utanför arbetsmarknaden och personer som är i arbete ingår. I tabellen redovisas även ekonomiskt bistånd, som är en kommunal utgift, vilket medför viss dubbelräkning eftersom individer som får ersättning från statliga transfereringssystem också kan ha rätt till ekonomiskt bistånd.

Andelen av befolkningen i åldersgruppen 20–64 år som tar emot ersättning i dessa transfereringssystem beräknas minska 2019–2022. Mest minskar antalet mottagare i sjuk- och aktivitetsersättning medan antalet helårsekvivalenter inom ekonomiskt bistånd väntas stå för den största ökningen.

Tekniska justeringar

När en utgiftsförändring inte har samma nettoeffekt på den offentliga sektorns konsoliderade utgifter eller det offentliga finansiella sparandet som på de takbegränsade utgifterna kan det motivera en teknisk justering av utgiftstaket. Tekniska justeringar har genomförts vid behov sedan utgiftstaket infördes 1997 och nya nivåer på utgiftstaket till följd av justeringarna föreslås normalt i budgetpropositionen.

I denna proposition föreslås en höjning av statsbidragen till kommunerna för att neutralisera att kommunernas skatteintäkter blir lägre till följd av en skattesänkning för personer över 65 år. Detta föranleder en teknisk justering av utgiftstaket fr.o.m. 2020 (se avsnitt 5.2).

Övriga utgiftsförändringar

Övriga utgiftsförändringar är sådana som inte förklaras av beslut om reformer, pris- och löneomräkning, makroekonomiska förändringar eller volymförändringar. Dessa övriga förändringar består exempelvis av förändringar av nivån på medlemsavgiften till EU. Även tidsförskjutningar i olika program eller utbetalningar, exempelvis investeringar i transportinfrastrukturen, kategoriseras som övriga utgiftsförändringar. Vidare ingår också den förändring av anslagsbehållningar som följer av skillnaden mellan beräknade anslagsnivåer och prognoser för den faktiska utgiftsförbrukningen.

För 2019–2022 är det i huvudsak den årliga ökningen av EU-avgiften som förklarar övriga utgiftsförändringar (se tabell 7.13). EU-avgiftens utveckling styrs i stort av den fleråriga budgetramen för EU-budgeten.

Under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering minskar utgifterna 2019 av övriga orsaker. Anledningen är att de utbetalningar som går till kommuner och landsting för mottagande av personer med uppehållstillstånd var särskilt stort 2018 på grund av att det var problem i ärendehanteringen 2017 och att utbetalningarna därför senarelades till 2018.

Tabell 7.13 Förändring av utgifter till följd av övriga utgiftspåverkande faktorer, jämfört med det föregående året

Miljarder kronor

Utgiftsområde	2019	2020	2021	2022
7 Internationellt bistånd	1,0	-0,8	-0,1	-0,1
8 Migration	-1,4	-0,3	0,0	0,0
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	0,0	-0,2	0,0	0,0
13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	-2,8	0,0	0,0	0,0
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	1,3	-0,4	0,0	0,0
15 Studiestöd	-0,1	0,1	0,0	0,3
16 Utbildning och universitetsforskning	0,1	0,1	0,0	0,0
22 Kommunikationer	0,1	0,5	0,1	0,1
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	-0,6	-0,1	-3,1	0,2
26 Statsskuldsräntor m.m.	7,5	8,5	-22,0	-0,5
27 Avgiften till Europeiska unionen	4,7	2,6	10,1	1,4
Summa utgiftsområden	**9,8**	**10,2**	**-15,1**	**1,5**
Minskning av anslagsbehållningar m.m.	5,1	-0,2	2,9	0,4
Summa utgifter[1]	**14,9**	**10,0**	**-12,1**	**1,8**
Summa utgifter exkl. Statsskuldsräntor[2]	**7,4**	**1,5**	**9,9**	**2,3**
Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	0,3	0	0	0
Takbegränsade utgifter	**7,7**	**1,5**	**9,9**	**2,3**

Anm.: Övriga utgiftspåverkande faktorer innefattar samtliga utgiftsförändringar som inte är en följd av beslut om reformer, pris- och löneomräkningar, den makroekonomiska utvecklingen, volymförändringar eller tekniska justeringar. Endast förändringar som uppgår till minst 50 miljoner kronor redovisas per utgiftsområde. Raderna Summa utgiftsområden, Summa utgiftsområden exkl. statsskuldsräntor och Takbegränsade utgifter inkluderar samtliga förändringar.
[1] Inklusive posten Minskning av anslagsbehållningar m.m.
[2] Summa utgifter exkl. utg.omr. 26 Statsskuldsräntor m.m. med tillhörande minskning av anslagsbehållning för statsskuldsräntor.
Källa: Egna beräkningar.

Statsskuldsräntorna, som inte ingår i de takbegränsade utgifterna, varierar mycket under perioden eftersom den upplåningsteknik som Riksgälden använder sig av kan få stora kassamässiga effekter enskilda år som inte är direkt relaterade till kostnaden för skulden. Minskningen 2021 från 2020 beror främst på en stor betalning som sker 2020 av upplupen inflationskompensation för en realobligation.

7.4 Förändring av de takbegränsade utgifterna sedan 2019 års ekonomiska vårproposition

I 2019 års ekonomiska vårproposition presenterade regeringen en beräkning av de takbegränsade utgifterna 2020–2022. I denna proposition görs en reviderad beräkning. De takbegränsade utgifterna beräknas bli 6 miljarder kronor högre 2020, 15 miljarder kronor högre 2021 och 21 miljarder kronor högre 2022, än bedömningen i den ekonomiska vårpropositionen.

Förändringarna i förhållande till den tidigare beräkningen redovisas i tabell 7.14, fördelade på samma förklaringsfaktorer som i avsnitt 7.3.

Tabell 7.14 Förändringar av takbegränsade utgifter jämfört med bedömningen i 2019 års ekonomiska vårproposition

Miljarder kronor

	2020	2021	2022
Takbegränsade utgifter i 2019 års ekonomiska vårproposition	1 345,3	1 372,0	1 387,5
Beslut om reformer	12,0	16,7	21,5
Reviderad pris- och löneomräkning	0,0	0,2	0,2
Makroekonomiska förändringar	0,3	0,6	0,3
Volymer[1]	1,3	1,0	-0,1
Tekniska justeringar[2]	4,2	4,2	4,2
Minskning av anslagsbehållningar	-5,7	-6,1	-4,6
Övriga utgiftspåverkande faktorer	-5,8	-1,2	-0,5
Total utgiftsförändring	**6,3**	**15,4**	**21,1**
Takbegränsade utgifter i budgetpropositionen för 2020	**1 351,6**	**1 387,4**	**1 408,6**

[1] Begreppet volym innefattar ett antal olika slags utgiftsförändringar, till följd av bl.a. antalet personer i vissa transfereringssystem, längden på den tid som en person finns i ett transfereringssystem samt förändringar av nivån på styckkostnader i transfereringssystemen som inte direkt kan kopplas till den makroekonomiska utvecklingen.
[2] Utgiftsförändringar som motiverar tekniska justeringar av utgiftstakets nivå redovisas i avsnitt 5.2.

I tabell 7.15 redovisas förändringarna av utgiftsramarna och förändringen av de takbegränsade utgifterna 2020–2022 jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition.

Tabell 7.15 Förändring av utgiftsramar och takbegränsade utgifter jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Total förändring 2020	varav *Beslut om reformer*	*Makro*	*Volym*	*Övrigt*[1]	Total förändring 2021	Total förändring 2022
1	Rikets styrelse	550	*162*	*0*	*0*	*389*	457	436
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	-540	*98*	*0*	*-290*	*-348*	-238	-341
3	Skatt, tull och exekution	286	*286*	*0*	*0*	*0*	197	188
4	Rättsväsendet	710	*710*	*0*	*0*	*0*	1 174	1 476
5	Internationell samverkan	10	*10*	*0*	*0*	*0*	13	17
6	Försvar och samhällets krisberedskap	12	*12*	*0*	*0*	*0*	80	5 038
7	Internationellt bistånd	434	*1 281*	*-170*	*0*	*-676*	811	870
8	Migration	-21	*-331*	*0*	*310*	*0*	-1 586	-2 457
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	1 203	*2 159*	*0*	*-943*	*-13*	1 046	683
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	-1 286	*-339*	*-155*	*-793*	*0*	-1 572	-1 764
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	1 573	*1 419*	*-193*	*347*	*0*	931	908
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	991	*-10*	*-247*	*1 248*	*0*	862	476
13	Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	-758	*770*	*-18*	*672*	*-2 182*	464	838
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	3 558	*707*	*405*	*264*	*2 182*	4 528	4 666
15	Studiestöd	667	*589*	*-81*	*159*	*0*	509	327
16	Utbildning och universitetsforskning	694	*694*	*0*	*0*	*0*	1 318	1 225
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	236	*236*	*0*	*0*	*0*	389	362
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	574	*574*	*0*	*0*	*0*	98	1 413
19	Regional tillväxt	186	*186*	*0*	*0*	*0*	-130	-287
20	Allmän miljö- och naturvård	2 436	*2 436*	*0*	*0*	*0*	2 767	2 937
21	Energi	310	*310*	*0*	*0*	*0*	36	27
22	Kommunikationer	586	*423*	*0*	*0*	*164*	604	1 429
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	205	*-41*	*242*	*4*	*0*	5 675	4 314
24	Näringsliv	169	*169*	*0*	*0*	*0*	6	104
25	Allmänna bidrag till kommuner	4 284	*63*	*0*	*0*	*4 221*	3 657	4 007
26	Statsskuldsräntor m.m.	1 331	*0*	*0*	*0*	*1 331*	-1 737	-1 464
27	Avgiften till Europeiska unionen	-5 281	*0*	*0*	*0*	*-5 281*	-649	-645
	Summa utgiftsområden	**13 122**	***12 573***	***-215***	***978***	***-214***	**19 711**	**24 783**
	Minskning av anslagsbehållningar	-5 651				*-5 651*	-6 111	-4 559
	Summa utgifter	**7 470**	***12 573***	***-215***	***978***	***-5 865***	**13 599**	**20 224**
	Summa utgifter exkl. statsskuldsräntor[2]	**6 137**	***12 573***	***-215***	***978***	***-7 199***	**15 334**	**21 686**
	Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	148	*-610*	*481*	*277*	*0*	84	-598
	Takbegränsade utgifter	**6 285**	**11 963**	**266**	**1 255**	**-7 199**	**15 418**	**21 088**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Inklusive tekniska justeringar. De förändringar som föranleder teknisk justering av utgiftstaket redovisas i avsnitt 5.2.
[2] Summa utgifter exkl. utg.omr. 26 Statsskuldsräntor m.m. med tillhörande minskning av anslagsbehållning för statsskuldsräntor.
Källa: Egna beräkningar.

Beslut om reformer

I denna proposition och propositionen Höständringsbudget för 2019 lämnar regeringen förslag om ändrade anslagsnivåer för innevarande år och 2020 samt aviserar ändrade anslagsnivåer för 2021 och 2022. Dessa förslag och aviseringar sammanfattas per utgiftsområde i tabell 7.16. Anslagseffekterna redovisas i förhållande till den beräkning som låg till grund för 2019 års ekonomiska vårproposition. Sedan vårpropositionen har riksdagen beslutat om eller bereder propositionerna Förlängning av lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (prop. 2018/19:128, bet. 2018/19:SfU26, rskr. 2018/19:295), En riktålder för höjda pensioner och följsamhet till ett längre liv (prop. 2018/19:133) och Förbättrat grundskydd för pensionärer (prop. 2018/19:134). Budgeteffekterna av dessa propositioner ingår i redovisningen i tabell 7.16.

Endast större anslagsförändringar redovisas separat under varje utgiftsområde.

Tabell 7.16 Nu föreslagna och aviserade reformer

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Anslag	2019	2020	2021	2022
1	**Rikets styrelse**		**30**	**162**	**56**	**30**
varav	*Migrationsverksamhet vid utlandsmyndigheterna*	*4:1*		*-166*	*-166*	*-166*
	Förstärkt mediestöd	*8:1*	*30*	*85*	*55*	*55*
2	**Samhällsekonomi och finansförvaltning**		**-1**	**98**	**120**	**120**
varav	*Nya servicekontor*	*1:15*		*54*	*108*	*108*
3	**Skatt, tull och exekution**			**286**	**190**	**180**
varav	*Ingångs- och ungdomsavdrag*	*1:1*		*141*	*24*	*24*
	Bekämpa välfärdsbrott	*1:1*		*65*	*68*	*58*
4	**Rättsväsendet**		**399**	**710**	**1 149**	**1 436**
varav	*Förstärkning av Polismyndigheten*	*1:1*		*120*	*120*	*120*
	Förstärkning av Åklagarmyndigheten	*1:3*		*61*	*61*	*61*
	Omprövning av vattenverksamheter	*1:5*		*30*	*50*	*50*
	Förstärkning av Sveriges Domstolar	*1:5*	*174*	*280*	*275*	*275*
	Förstärkning av Kriminalvården	*1:6*	*200*	*130*	*559*	*719*
	Ersättning för skador på grund av brott	*1:11*		*-40*	*-80*	
	Fonden för inre säkerhet	*1:18*		*41*	*42*	*85*
5	**Internationell samverkan**			**10**	**13**	**17**
6	**Försvar och samhällets krisberedskap**			**12**	**36**	**4 996**
varav	*Försvar*	*1:1, 1:3*				*5 000*
	SOS Alarm	*2:5*			*70*	*70*
7	**Internationellt bistånd**		**300**	**1 281**	**1 374**	**1 398**
varav	*Förlängning av tillfälliga lagen*	*1:1*		*1 022*	*1 093*	*1 220*
	Kärnstöd IOM	*1:1*		*-50*	*-50*	*-50*
	Ny avräkningsmodell	*1:1*		*367*	*356*	*253*
	Minskade avräkningar för asylkostnader	*1:1*	*299*			
8	**Migration**			**-331**	**-954**	**-1 482**
varav	*Förvarsverksamhet*	*1:1*		*125*	*200*	*200*
	Migrationsverksamhet vid utlandsmyndigheterna	*1:1*		*166*	*166*	*166*
	Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande	*1:1, 1:2*		*38*	*73*	*73*
	Förlängning av tillfälliga lagen	*1:2, 1:6, 1:7*		*-830*	*-1 545*	*-2 050*
	Kärnstöd IOM	*1:3*		*50*	*50*	*50*
	Tillskott till migrationsdomstolarna	*1:4*		*122*	*104*	*81*
9	**Hälsovård, sjukvård och social omsorg**		**43**	**2 159**	**2 347**	**2 429**
varav	*Ökade kostnader för läkemedelsförmånerna*	*1:5*		*1 891*	*1 891*	*1 891*
	Kapitaltillskott Apotek Produktion & Laboratorier AB (APL)	*1:6*		*-75*		
	HPV-vaccination av pojkar	*1:6*		*-56*	*-56*	*-56*
	Vidareutbildning till specialistsjuksköterska	*1:6*		*100*	*100*	*100*
	Karriärtjänster för sjuksköterskor	*1:6*		*100*	*100*	*100*
	Ersättning bemanningstjänster	*1:6*		*210*	*210*	*210*
	Screening livmoderhalscancer	*1:6*		*-141*	*-141*	*-141*
	Begränsa tvångsåtgärder mot barn i psykiatri	*1:8*		*-100*	*-100*	*-100*
	Tillskott barn- och ungdomspsykiatrin	*1:8*		*300*	*300*	*300*
	Bilstöd: Ökad möjlighet till anpassning	*4:3*		*13*	*52*	*52*
	LSS: Andning och sondmatning (ny prop.)	*4:4*		*85*	*100*	*100*

Utgiftsområde		Anslag	2019	2020	2021	2022
	Tillskott Statens institutionsstyrelse	*4:6*		*4*	*68*	*150*
	Minskning föräldraskapsprogram och fritidspeng	*4:7*		*-175*	*-175*	*-175*
10	**Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning**		**135**	**-339**	**-304**	**-297**
varav	*Koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården*	*1:6*		*-361*	*-361*	*-361*
	Ersättning för höga sjuklönekostnader	*1:7*	*135*			
11	**Ekonomisk trygghet vid ålderdom**		**22**	**1 419**	**1 397**	**1 389**
varav	*Förbättrat grundskydd för pensionärer*	*1:1, 1:4*		*1 383*	*1 383*	*1 383*
12	**Ekonomisk trygghet för familjer och barn**		**534**	**-10**	**-5**	**-6**
varav	*Ökade medel för allmänt barnbidrag och flerbarnstillägg*[2]	*1:1*	*534*			
13	**Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering**			**532**	**399**	**-104**
varav	*Förlängning av tillfälliga lagen*	*1:2*		*62*	*206*	*-319*
	Mer och förbättrad samhällsorientering	*1:2*		*-40*	*-50*	*-50*
	Grundersättningen för flyktingmottagande avskaffas	*1:2*		*-69*	*-70*	*-71*
	Utebliven indexering av schablonersättningen	*1:2*		*-60*		
	Bidrag till kommuner med högt flyktingmottagande	*1:2*		*80*		
	Flytt av medel för etableringsersättning	*1:3*		*-2 484*	*-1 834*	*-1 688*
	Insatser för jämställdhet och mot hedersrelaterat våld och förtryck	*3:1*		*155*	*155*	*155*
	Återinrättande av Jämställdhetsmyndigheten	*3:2*		*70*	*70*	*70*
	Statsbidrag mot segregation	*4:1*		*500*	*250*	*250*
14	**Arbetsmarknad och arbetsliv**		**260**	**945**	**1 655**	**1 786**
varav	*Arbetsförmedlingens förvaltningsresurser*	*1:1*			*350*	*150*
	Utvecklingstid	*1:1, 1:2*		*216*	*589*	*979*
	Etableringsjobb	*1:1, 1:2, 1:3, 1:12, 1:14*		*47*	*43*	*75*
	Integrationsår/intensivår för nyanlända	*1:1, 1:3*		*56*	*56*	*96*
	Studiestartsstöd	*1:2, 1:3*		*-313*	*-313*	*-313*
	Extratjänster och introduktionsjobb	*1:2, 1:3*		*427*	*77*	*77*
	Upphandlade matchningstjänster	*1:2, 1:3*		*193*	*348*	*427*
	Förlängning av tillfälliga lagen	*1:3, 1:14*		*52*	*-49*	*-293*
	Delegationen för unga och nyanlända till arbete (DUA)	*1:3*		*52*		
	Arbetsmarknadsutbildning	*1:3*		*281*	*177*	*226*
	Justering av tidigare tillskott till Samhall	*1:4*		*-130*	*-130*	*-130*
	Ny programperiod för Europeiska socialfonden 2021–2027	*1:6*			*50*	*200*
	Omfördelning inom Europeiska socialfonden över tid	*1:6*		*-169*	*223*	*62*
	Ökade utbetalningar lönegarantiersättning[2]	*1:11*	*260*			
	Flytt av medel för etableringsersättning	*1:14*		*2 484*	*1 834*	*1 688*
15	**Studiestöd**		**16**	**589**	**592**	**594**
varav	*Fler studerande på universitet och högskola*	*1:2, 1:3, 1:4*		*182*	*185*	*187*
	Studiestartsstöd	*1:7*		*410*	*410*	*410*
16	**Utbildning och universitetsforskning**		**153**	**694**	**1 286**	**1 190**
varav	*Specialpedagogik för lärande förlängs och utvidgas*	*1:1, 1:5*		*39*	*120*	*81*
	Fler lärarassistenter	*1:5*		*500*	*500*	*500*
	Medel för specialpedagogik	*1:5*		*-32*	*-91*	*-91*
	Flytt av befintliga bidrag karriärtjänster	*1:5*		*-43*	*-94*	*-94*
	Förlängning av lärarlyftet	*1:5, 1:10*		*135*	*135*	*135*
	Indexering av maxtaxan	*1:7*		*-192*	*-192*	*-192*

Utgiftsområde		Anslag	2019	2020	2021	2022
	Fortbildning för förskollärare vid införande av tioårig grundskola	*1:10*		*-170*	*20*	*20*
	Medel för kompetensutveckling för lärare och förskolepersonal	*1:10*		*-82*	*-82*	*-82*
	Statsbidrag lågstadiesatsningen	*1:11*		*-986*	*-1 971*	*-1 971*
	Nytt, samlat bidrag för karriärsteg för förstelärare	*1:14*		*43*	*94*	*94*
	Förstärkt stöd för likvärdighet och kunskapsutveckling	*1:16*		*1 386*	*2 730*	*2 730*
	Justering av bidrag till regional yrkesvux	*1:18*		*-190*	*-190*	*-190*
	Åtgärder för stärkt lärarförsörjning	*2:14, 2:64, flera anslag*		*142*	*133*	*125*
	Förstärkning rymdforskning	*2:64, 3:1*		*-75*	*-150*	*-150*
	Förstärkning rymdforskning	*3:4*	*150*	*150*	*150*	*150*
17	**Kultur, medier, trossamfund och fritid**		**52**	**236**	**385**	**357**
varav	*Statsbidrag till kulturskoleverksamhet*	*1:2*		*100*	*100*	*100*
	Fri entré vid vissa statliga museer	*8:1*		*90*	*90*	*90*
	Renovering av Nationalmuseum	*8:1*	*52*	*11*	*11*	*11*
	Ökad kvalitet i folkhögskolan	*14:1*		*22*	*38*	*70*
	Svenska från dag ett	*14:3*			*100*	*60*
18	**Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik**		**1**	**574**	**97**	**1 411**
varav	*Neddragning av stöd till omstrukturering av kommunala bostadsföretag*	*1:2*		*-70*	*-82*	*-82*
	Investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande	*1:8*		*600*	*150*	*1 450*
19	**Regional tillväxt**		**41**	**186**	**-130**	**-287**
varav	*Ökade utgifter för transportbidraget*	*1:2*	*41*	*54*		
	Ny programperiod för Europeiska regionalfonden 2021–2027	*1:3*			*150*	*600*
	Omfördelning inom Europeiska regionalfonden över tid	*1:3*		*52*	*-317*	*-882*
20	**Allmän miljö- och naturvård**		**321**	**2 436**	**2 765**	**2 935**
varav	*Åtgärdspaket pollinatörer*	*1:2, 1:3*		*70*	*70*	*70*
	Rent hav	*1:2, 1:4, 1:11*		*385*	*385*	*385*
	Åtgärder för värdefull natur	*1:3*		*420*	*420*	*420*
	Klimatbonus, inkl. justering av gräns för bonus	*1:8*	*100*	*130*	*280*	*340*
	Effektivisering miljöpolitik	*1:10,1:12, 1:13,1:21, 2:2*		*-356*	*-249*	*-209*
	Skydd av värdefull natur	*1:14*	*200*	*200*	*200*	*200*
	Klimatklivet	*1:16*		*1 155*	*1 135*	*1 155*
	Klimatpremier	*1:17*		*70*	*70*	*70*
	Stöd för gröna och trygga samhällen	*1:18*		*50*	*150*	*200*
	Industriklivet inkl. minusutsläpp	*1:19*		*300*	*300*	*300*
21	**Energi**		**500**	**310**	**36**	**27**
varav	*Laddinfrastruktur större vägar*	*1:5*		*50*	*50*	*50*
	Stöd till solceller	*1:7*	*500*	*300*		
22	**Kommunikationer**		**0**	**423**	**586**	**754**
varav	*Åtgärder och investeringar samt drift avseende viss infrastruktur*	*1:1, 1:17*				*68*
	Vägunderhåll bärighet och tjälsäkring	*1:2*		*118*	*118*	*118*
	Järnvägsunderhåll	*1:2*		*100*	*100*	*100*
	Förstärkning av trafikavtal	*1:2, 1:7*			*115*	*115*
	Nattåg till europeiska städer	*1:16*		*50*	*50*	*50*
	Bredbandsutbyggnad	*2:5*		*150*	*200*	*300*

Utgiftsområde		Anslag	2019	2020	2021	2022
23	**Areella näringar, landsbygd och livsmedel**		**1 022**	**-41**	**5 411**	**3 920**
varav	*Värna äganderätt till skog*	*1:1, 1:2*		*50*	*50*	*50*
	Förändrad växelkurs m.m.	*1:10*	*850*			
	Skolmjölksstöd[2]	*1:11*	*72*			
	Omfördelning mellan år inom programram 2014–2020	*1:13*		*26*	*39*	*81*
	Förstärkning av livsmedelsstrategin	*1:15*		*176*	*62*	*62*
	Medfinansiering till landsbygdsutvecklingsfonden 2021–2027	*1:17*			*1 074*	*1 000*
	Justerad anslagsnivå	*1:17*			*2 000*	*2 867*
	Omfördelning mellan år inom programram för landsbygdsprogrammet	*1:17*		*-105*	*751*	*-1 250*
	Fördelning av medel för landsbygdsproposition	*1:17*		*-650*	*-300*	*-300*
	Ny programperiod landsbygdsutvecklingsfonden 2021–2027	*1:18*				*1 000*
	Omfördelning mellan åren inom programram för landsbygdsprogrammet	*1:18*		*355*	*1 623*	*306*
	Metangasreduceringsstöd	*1:19*	*100*			
24	**Näringsliv**		**6**	**169**	**5**	**103**
varav	*Effektivisering av näringslivspolitik*	*1:2, 1:5, 1:14*	*-10*	*-275*	*-275*	*-275*
	Innovationsrådet	*1:5*		*100*	*100*	*100*
	Elektrifiering av fordonsparken	*1:5*			*55*	*85*
	Göta kanal: korrigering	*1:15*			*-140*	*-80*
	Kapitaltillskott Apotek Produktion & Laboratorier AB (APL)	*1:17*		*75*		
	Tillskott för drift ALMI	*1:20*	*10*	*110*	*110*	*110*
	Exportstrategi	*2:3, 2:4*		*175*	*175*	*175*
25	**Allmänna bidrag till kommuner**		**59**	**4 284**	**3 657**	**4 007**
varav	*Koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården*	*1:1*		*361*	*361*	*361*
	Begränsa tvångsåtgärder mot barn i psykiatri	*1:1*		*100*	*100*	*100*
	HPV-vaccination av pojkar	*1:1*		*56*	*56*	*56*
	Prioriterade satsningar inom skolområdet	*1:1*		*-575*	*-1 250*	*-900*
	Sänkt skatt för personer över 65[3]	*1:1*		*4 060*	*4 060*	*4 060*
	Screening livmoderhalscancer	*1:1*		*141*	*141*	*141*
	Utjämningsbidrag för LSS-kostnader [2,3]	*1:2*	*59*	*154*	*154*	*154*
93	**Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget**			**-610**	**-1 220**	**-1 170**
varav	*Höjd pensions- och LAS-ålder 2020*[3]	*1:1*		*-610*	*-1 220*	*-1 170*
	Summa anslagsförändringar		**3 892**	**16 185**	**20 943**	**25 733**
	varav anslagsökningar		*4 021*	*27 344*	*34 387*	*41 665*
	varav anslagsminskningar		*-128*	*-11 159*	*-13 444*	*-15 932*
	Summa ökning av takbegränsade utgifter		**3 892**	**16 185**	**20 943**	**25 733**
	Anslagsförändringar som motiverar teknisk justering av utgiftstaket		*59*	*4 214*	*4 214*	*4 214*
	Ökning av takbegränsade utgifter exkl. utgiftsförändringar som motiverar teknisk justering av utgiftstaket[4]		**3 833**	**11 971**	**16 729**	**21 519**

Anm.: Där 0 anges har reformer föreslagits eller förslag till ändringsbudget lämnats, men beloppet för utgiftsområdet totalt uppgår till mindre än 50 miljoner kronor.
[1] Vissa av anslagsförändringarna ingår inte i tabell 1.1, men påverkar de offentliga finanserna (se tabell 8.1).
[2] Förslag i propositionen Höständringsbudget för 2020 (prop. 2019/20:2) som främst avser regelstyrda transfereringsanslag till följd av ändrade volymer eller makroekonomiska förutsättningar utan att någon ny reform föreslås uppgår netto till sammanlagt 1 204 miljoner kronor.
[3] Anslagsförändringar som motiverar teknisk justering av utgiftstaket, se avsnitt 5.2.
[4] Motsvarar de utgifter som till följd av reformer minskar budgeteringsmarginalen.
Källa: Egna beräkningar.

Reviderad pris- och löneomräkning

Mot bakgrund av nya prognoser för den makroekonomiska utvecklingen har de beräknade utgifterna till följd av pris- och löneomräkning av anslag för förvaltnings- och investeringsändamål reviderats. I denna proposition bedöms utgifterna 2020–2022 bli något högre än i beräkningen i 2019 års ekonomiska vårproposition (se tabell 7.14).

Makroekonomiska förändringar

Den nya makroekonomiska bedömningen, som redovisas i avsnitt 4, beräknas sammantaget medföra något högre utgifter i jämförelse med 2019 års ekonomiska vårproposition 2020–2022 (se tabell 7.14 och tabell 7.15).

Utgifterna under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv påverkas bl.a. av att en större andel av de arbetslösa bedöms ha rätt till a-kassa, den genomsnittliga ersättningen i a-kassan har ökat och att andelen arbetslösa som får ersättning inom ramen för Jobb- och utvecklingsgarantin beräknas bli större, jämfört med vårpropositionen. Utgifterna under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn har reviderats ned 2020–2022 jämfört med vårpropositionen. Nya prognoser för timlön och prisbasbelopp beräknas bidra till lägre utgifter för bl.a. föräldraförsäkring, omvårdnadsbidrag och vårdbidrag. Jämfört med vårpropositionen beräknas högre utgifter för bl.a. gårdsstöd under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel, med anledning av att växelkursen för den svenska kronan försvagats gentemot euron.

Prognosen för inkomstindex har reviderats upp för 2020 och 2021 och ned för 2022 i jämförelse med vårpropositionen, vilket ger högre utgifter för ålderspensionssystemet vid sidan om statens budget för 2020 och 2021 och lägre utgifter för 2022.

Vidare har BNI reviderats ned jämfört med bedömningen i vårpropositionen, vilket ger lägre anslag under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd.

Volymförändringar

De beräknade utgifterna 2020–2022 har också förändrats till följd av nya prognoser för antalet personer inom regelstyrda transfereringssystem. Sammantaget innebär det högre utgifter 2020 och 2021 och lägre utgifter 2022 (se tabell 7.14 och tabell 7.15).

En betydande del av denna utgiftsförändring 2020–2022 sker under utgiftsområde 8 Migration och utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering. Jämfört med bedömningarna i 2019 års ekonomiska vårproposition väntas migrationsdomstolarna avgöra fler asylärenden, efter tillskott av medel i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99). Det leder till att fler får lagakraftvunna beslut och lämnar Migrationsverkets mottagningssystem. Även ett lägre antal asylsökande väntas komma och sammantaget leder detta till minskade volymrelaterade utgifter under utgiftsområde 8 Migration under perioden 2020–2022.

Fler avgjorda överklagade asylärenden i migrationsdomstolarna tillsammans med ett lägre antal nya asylsökande medför att Migrationsverket omfördelar resurser från mottagningsverksamhet till asylprövning och kan avgöra fler ärenden. Det innebär att fler personer blir aktuella för kommunmottagning och tillsammans med att fler väntas beviljas uppehållstillstånd på grund av anknytning så antas fler personer bli kommunmottagna jämfört med vårpropositionen. Det leder till ökade utgifter under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

De volymrelaterade utgifterna under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg har reviderats ned. Jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition visar nya utfall att det är fler personer som lämnar assistansersättningen än som nybeviljas ersättning och att ökningen av genomsnittligt antal timmar per brukare är lägre än vad som tidigare prognostiserats.

De volymrelaterande utgifterna under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning har reviderats ned. Jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition visar nya utfall att antalet sjukpenningdagar är lägre på grund av att antalet startade sjukfall, dvs. beviljade ansökningar om sjukpenning där sjukfallslängden blir minst 30 dagar, inte är lika högt som tidigare beräknat.

Tabell 7.17 Volymer inom olika transfereringssystem 2020–2022

Förändringar mot 2019 års ekonomiska vårproposition

Utgiftsområde	2020	2021	2022
8 Asylsökande, genomsnittligt antal inskrivna per dygn	-14 000	-25 700	-35 800
9 Antal personer med assistansersättning	-216	-307	-414
10 Antal sjukpenningdagar (netto), miljoner	-2,6	-3,2	-3,5
13 Genomsnittligt antal nyanlända som kommunerna får schablonersättning för	2 982	11 947	16 782

Anm.: Volymuppgifter om antal personer avser årsgenomsnitt och är avrundade. Endast ett urval volymer med större förändringar mot beslutad budget för 2019 redovisas i tabellen. Se tabell 7.11 för könsuppdelade utfall.
Källa: Egna beräkningar.

Tekniska justeringar

Vissa av de förslag som regeringen lämnar i denna proposition motiverar tekniska justeringar av utgiftstakets nivå (se tabell 7.14). Dessa budgetförändringar uppgår sammantaget till 4,2 miljarder kronor per år fr.o.m. 2020. Den enskilt största tekniska justeringen beror på att statsbidragen till kommunerna föreslås höjas för att neutralisera att skatteintäkterna till kommunerna blir lägre till följd av den föreslagna skattesänkningen för personer över 65 år. I enlighet med praxis avrundas de årsvisa tekniska justeringarna till hela miljarder kronor och uppgår till 4 miljarder kronor årligen 2020–2022 (se avsnitt 5.2).

Minskning av anslagsbehållningar

Anslagsbehållningarna utgörs av skillnaden mellan anvisade medel och förbrukningen av anslagsmedel. Beräkningsposten Minskning av anslagsbehållningar beskrivs närmare i avsnitt 7.1. Sedan 2019 års ekonomiska vårproposition har en ny beräkning gjorts avseende anslagsbehållningarnas förändring 2019–2022. Den nya beräkningen medför att förändringen av anslagsbehållningarna blir större 2019–2022. Förändringarna är bl.a. hänförliga till utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap. För 2019 förklaras förändringen till stor del av en generell nedjustering av utgiftsprognosen i syfte att beakta systematisk överskattning i utgiftsprognoserna. Posten Minskning av anslagsbehållningar är negativt definierad, dvs. ett negativt värde innebär att anslagsbehållningarna ökar.

Övriga utgiftsförändringar

Utgiftsprognoserna kan revideras till följd av justeringar som motiveras av ny information som inte avser makroekonomiska förutsättningar eller volymer, t.ex. nya prognosmetoder, korrigeringar av tidigare gjorda fel och regeländringar utom regeringens direkta kontroll, t.ex. ändringar i EU-rättsakter.

Jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition revideras övriga utgifter ned för 2020–2022 främst på grund av ändrade antaganden om EU-avgiften. Dels kommer Europeiska kommissionen göra en retroaktiv betalning till Sverige efter en översyn av inbetalda medel från 1995 fram till i dag, dels är kommissionens förslag till budget för 2020 nu beaktad i prognosen.

7.5 Uppföljning av utgifterna i statens budget och takbegränsade utgifter 2019

Utgiftsramarna för 2019 följer dels av statens budget för 2019, dels av de ramar som beslutades av riksdagen efter förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2019. Därutöver beaktas förslagen i propositionen Höständringsbudget för 2019. I tabell 7.18 redovisas den beslutade budgeten för 2019, samt beräkningarna i ovan nämnda propositioner.

Statens utgifter under 2019 beräknas sammantaget understiga de utgiftsramar som riksdagen fastställt. I den nu aktuella prognosen uppgår utgifterna under samtliga utgiftsområden till sammanlagt 1 018 miljarder kronor. I den beslutade budgeten för 2019 anvisades 1 030 miljarder kronor. Inklusive posten Minskning av anslagsbehållningar bedömdes utgifterna totalt uppgå till 1 019 miljarder kronor. Med hänsyn tagen till ovan angivna ändringsbudgetar har totalt 1 036 miljarder kronor anvisats.

Tabell 7.18 Utgifter 2019

Miljarder kronor

Utgiftsområde	Urspr. budget[1]	Ändrings-budget[2] (VÄB)	Förslag till ändrings-budget[2] (HÄB)	Totalt anvisat[3]	Prognos	Differens prognos urspr. budget	Differens prognos totalt anvisat
1 Rikets styrelse	14,6	0,1	0,0	14,8	14,8	0,2	0,0
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	17,3	0,0	0,0	17,3	16,9	-0,4	-0,4
3 Skatt, tull och exekution	11,5	0,0		11,5	11,4	-0,1	-0,1
4 Rättsväsendet	48,4	0,8	0,4	49,6	49,2	0,9	-0,4
5 Internationell samverkan	2,4	0,0		2,4	2,3	-0,1	-0,1
6 Försvar och samhällets krisberedskap	60,1	0,2		60,3	59,8	-0,3	-0,5
7 Internationellt bistånd	44,9	-0,8	0,3	44,5	44,4	-0,6	-0,1
8 Migration	12,1	0,3		12,4	12,2	0,1	-0,2
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	81,3	0,2	0,0	81,5	79,7	-1,6	-1,8
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	97,7	0,0	0,1	97,8	98,1	0,5	0,3
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	34,9	0,0	0,0	34,9	34,4	-0,5	-0,5
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	97,3		0,5	97,9	98,6	1,2	0,7
13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	18,0	0,5		18,4	17,6	-0,4	-0,8
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	73,9	0,4	0,3	74,6	73,6	-0,3	-1,0
15 Studiestöd	24,7	0,0	0,0	24,7	22,7	-2,0	-2,0
16 Utbildning och universitetsforskning	80,8	-0,5	0,2	80,5	78,7	-2,2	-1,8
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	15,8	0,0	0,1	15,9	15,8	0,0	-0,1
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	4,7	-0,8	0,0	4,0	2,8	-1,9	-1,2
19 Regional tillväxt	3,5	0,0	0,0	3,6	3,6	0,1	0,1
20 Allmän miljö- och naturvård	9,7	1,2	0,3	11,3	10,7	1,0	-0,5
21 Energi	3,1	0,3	0,5	3,9	3,9	0,7	-0,1
22 Kommunikationer	59,0	0,2		59,2	58,5	-0,5	-0,7
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	20,9	0,1	1,0	22,0	20,9	0,0	-1,1
24 Näringsliv	7,4	0,0	0,0	7,4	7,3	-0,1	-0,1
25 Allmänna bidrag till kommuner	120,0		0,1	120,1	120,1	0,1	0,0
26 Statsskuldsräntor m.m.	25,2			25,2	21,1	-4,1	-4,1
27 Avgiften till Europeiska unionen	40,9			40,9	39,4	-1,5	-1,5
Summa utgiftsområden	**1 030,2**	**2,2**	**3,9**	**1 036,3**			
Minskning av anslagsbehållningar	-11,3						
Summa utgifter	**1 018,9**				**1 018,3**	**-0,6**	**-18,0**
Summa utgifter exkl. statsskuldsräntor	**993,9**				**997,2**	**3,3**	**-14,0**
Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	317,6				317,4	-0,2	
Takbegränsade utgifter	**1 311,4**				**1 314,6**	**3,2**	
Budgeteringsmarginal	39,6				36,4	-3,2	
Utgiftstak för staten	**1 351,0**				**1 351,0**		

Anm.: Beloppen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.
[1] Enligt finansutskottets sammanställning (bet. 2018/19:FiU10).
[2] Där 0,0 anges har ändringsbudget beslutats eller förslag till ändringsbudget lämnats, men beloppet för utgiftsområdet totalt uppgår till mindre än 50 miljoner kronor.
[3] Anvisat i statens budget enligt riksdagens beslut efter förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/219:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) och Höständringsbudget för 2019 (prop. 2019/20:2).
Källa: Egna beräkningar.

Diagram 7.1 Skillnad mellan utgiftsprognos för 2019 och ursprungligt anvisade medel för vissa utgiftsområden

Miljarder kronor

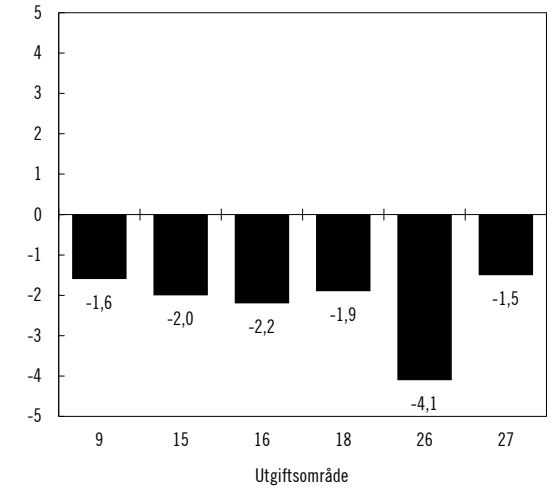

Anm.: Enligt finansutskottets sammanställning (bet. 2018/19:FiU10).
Källa: Egna beräkningar.

Nedan redogörs för de utgiftsområden som redovisas i diagram 7.1, under vilka de största sammantagna avvikelserna finns mellan denna utgiftsprognos och ursprungligt anvisade medel i budgeten för 2019.

Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg
Nedrevideringen i förhållande till ursprungligt anvisade medel förklaras främst av att antalet personer med statlig assistansersättning förväntas bli lägre än beräknat. Nedrevideringen förklaras även av att ursprungligt anvisade medel för riktade insatser inom äldreområdet samt bidrag för utvecklingen av socialt arbete inte fullt ut beräknas förbrukas.

Utgiftsområde 15 Studiestöd
Nedrevideringen i förhållande till de ursprungligt anvisade medlen beror framför allt på att antalet studerande med högre bidragsdel inom studiemedlet förväntas bli lägre än beräknat. Vidare beräknas färre studerande utnyttja bidragsdelen inom studiemedlet, jämfört med bedömningen i budgetpropositionen för 2019. Nyttjandegraden mellan olika utbildningar varierar och i den aktuella prognosen beräknas färre av de studerande utnyttja bidraget.

Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning
Nedrevideringen i förhållande till ursprungligt anvisade medel i statens budget beror i huvudsak på satsningar, bl.a. utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet, som inte nått full kapacitet eller ännu inte har startats.

Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik
Nedrevideringen i förhållande till ursprungligt anvisade medel i statens budget beror främst på ändrade antaganden om tidpunkten för infriandet av tidigare ingångna åtaganden samt osäkerhet kring när nya åtaganden som kommer göras under 2019 faller ut till betalning.

Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.
Nedrevideringen i förhållande till ursprungligt aviserade medel i statens budget beror främst på överkurser vid emission när gamla obligationer emitterats på nytt till en ursprunglig kupongränta som är högre än marknadsräntan. Jämfört med den beslutade budgeten för 2019 är det en kassamässig förskjutning, som är budgetneutral över tid, med lägre ränteutgifter 2019 och högre ränteutgifter under obligationernas resterande löptid.

Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen
Nedrevideringen i förhållande till ursprungligt aviserade medel i statens budget beror på en reglering i samband med uppdatering av statistik för BNI-, tull- och mervärdesskatteavgifter, och som en konsekvens, en omräkning av den sammanlagda EU-avgiften fr.o.m. 1995 och framåt.

7.6 Uppdaterad metod för pris- och löneomräkning på försvarsområdet

Anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap pris- och löneomräknas årligen. Den del av anslaget som används för förbandsverksamhet och beredskap delas utifrån det senaste årets förbrukning in i kategorierna Löner, Lokaler, Övrigt och Olja/Drivmedel, varefter omräkning görs med motsvarande pris- eller löneindex. Kategorin Övrigt räknas om med nettoprisindex (NPI) rensat för oljeprodukter.

SCB slutade publicera NPI på sin webbplats 2014, men har i enlighet med ett regeringsuppdrag (N2014/04176/TE) beräknat NPI t.o.m. den 31 december 2018 med publicering på Trafikverkets webbplats. Prisomräkningen sker

med två års eftersläpning. NPI behöver därför ersättas fr.o.m. budgetåret 2021.

KPI-KS ersätter NPI

Regeringens bedömning: Vid pris- och löneomräkning av anslag 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap bör NPI rensat för oljeprodukter ersättas med KPI-KS rensat för oljeprodukter fr.o.m. budgetåret 2021.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen om översyn av Konsumentprisindex föreslog att de löpande beräkningarna av NPI skulle upphöra och ersättas av ett konstantskatteindex (SOU 1999:124). Regeringen, som behandlade utredningens betänkande i budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1 bilaga 4), delade utredningens bedömning. Sedan 2014 publicerar SCB löpande konsumentprisindex med konstant skatt (KPI-KS), vilket beskrivs närmare i SCB:s promemoria KPI-KS (KPI med konstant skatt) och KPIF-KS (KPI med fast ränta och konstant skatt), daterad den 18 februari 2014. Regeringen bedömer att KPI-KS är det alternativ som närmast liknar NPI. Konsekvenserna av att ersätta NPI med KPI-KS bedöms vara marginella.

Försvarsmakten har ombetts att lämna eventuella synpunkter på regeringens bedömning och har inget att erinra (Fö2019/00708/MFI).

Indexet kommer att tillgängliggöras för Försvarsmakten.

8

Den offentliga sektorns finanser, statens budgetsaldo och statsskulden

8 Den offentliga sektorns finanser, statens budgetsaldo och statsskulden

I detta avsnitt redovisas budgeteffekterna av regeringens förslag och aviseringar och de beräknade förändringarna på den offentliga sektorns finansiella sparande samt prognoser för den offentliga sektorns finanser, nettoförmögenhet och skuldutveckling. Redovisningen görs för såväl delsektorerna staten, ålderspensionssystemet och kommunsektorn som för den totala konsoliderade offentliga sektorn. Konsolideringen innebär att transfereringar mellan de olika delsektorerna räknas av.

Avsnittet innehåller avslutningsvis en jämförelse mellan olika bedömares prognoser för finansiellt och strukturellt sparande samt en uppföljning av den offentliga sektorns finanser.

Tabeller med prognosens innehåll i detalj redovisas i bilaga 2.

Sammanfattning

- Den offentliga sektorns finanser har redovisat överskott 2015–2018. År 2018 blev överskottet 0,9 procent av BNP. Det finansiella sparandet väntas även 2019 vara positivt men försvagas med 0,5 procent av BNP jämfört med 2018. Givet beslutade, föreslagna och aviserade finanspolitiska åtgärder beräknas sparandet vara i stort sett oförändrat mellan 2019 och 2021 för att sedan växa 2022. Det strukturella sparandet beräknas vara i balans 2019 och successivt förstärkas t.o.m. 2022.
- Staten förväntas redovisa stora överskott under hela prognosperioden (2019–2022). Det finansiella sparandet beräknas varje år överstiga 1 procent av BNP. Likaså beräknas budgetsaldot uppvisa stora överskott som dock förväntas variera kraftigt mellan åren, bl.a. till följd av kapitalplaceringar på skattekonton.
- Ålderspensionssystemet beräknas redovisa överskott under hela prognosperioden.
- Kommunsektorns finansiella sparande och resultat 2019 bedöms försvagas något jämfört med 2018. Underskottet i kommunsektorns finansiella sparande beräknas uppgå till 0,8 procent av BNP under prognosperioden.
- Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld understeg 40 procent av BNP 2018. Den beräknas fortsätta minska under prognosperioden både till följd av överskotten i de offentliga finanserna och till följd av att Riksbanken amorterar på delar av sitt valutalån i Riksgäldskontoret.
- Den konsoliderade statsskulden minskade under 2018 från 1 265 miljarder kronor till 1 197 miljarder kronor, vilket innebar att skulden motsvarade 25 procent av BNP vid utgången av året. Den konsoliderade statsskulden beräknas minska både nominellt och som andel av BNP samtliga år under prognosperioden.

Redovisningen av den offentliga sektorns finanser i detta avsnitt följer generellt principerna i nationalräkenskaperna (NR). Skatter och statsbidrag redovisas dock enligt den ordning som gällde före den genomgripande revideringen av NR i maj 2010. Därmed överensstämmer redovisningen av skatter och statsbidrag i detta avsnitt bättre med redovisningen i statens budget och den kommunala redovisningen än med NR:s redovisningsprinciper. Det finansiella sparandet för den offentliga sektorn och dess delsektorer påverkas emellertid inte av denna avvikelse. Redovisningen av inkomster och utgifter för den konsoliderade offentliga sektorn påverkas inte heller. I samband med att NR gick över till EU:s nya regelverk för nationalräkenskaper (ENS 2010) ändrades benämningarna på flera sektorer i NR. Här används dock de äldre men vedertagna benämningarna offentlig sektor (som i NR numera benämns offentlig förvaltning), stat (statlig förvaltning), ålderspensionssystem (sociala trygghetsfonder) och kommunsektor (kommunal förvaltning).

Regeringens beräkningar av de offentliga finansernas utveckling baseras på en aktuell prognos för den makroekonomiska utvecklingen samt på de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen, har aviserats och föreslagits av regeringen att träda i kraft under det kommande budgetåret eller har aviserats av regeringen att träda i kraft efter det kommande budgetåret. Utöver detta ingår inte några ytterligare framtida finanspolitiska regel- eller anslagsändringar för den redovisade prognosperioden. Beräkningen av de offentliga finanserna bortom det kommande budgetåret ska därmed ses som en konsekvensanalys av budgetförslagets och tidigare beslutade och aviserade åtgärders effekt på den medelfristiga budgetutvecklingen.

8.1 Effekterna av regeringens politik på de offentliga finanserna sedan 2019 års ekonomiska vårproposition

Nedan följer en översiktlig redovisning av budgeteffekterna för de offentliga finanserna av riksdagsbeslut samt förslag och beräkningar från regeringen sedan 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:100) och propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99). I redovisningen ingår de förslag för 2020 och aviserade förändringar för 2021 och 2022 som lämnas i denna proposition och förslagen i propositionen Höständringsbudget för 2019 (prop. 2019/20:2). Utgångspunkten för redovisningen är att beslutade, föreslagna och aviserade ökningar och minskningar av anslag fullt ut motsvaras av en förändring av den faktiska förbrukningen av utgifter på anslagen.

Nivån på den offentliga sektorns inkomster och utgifter påverkas även av andra förändringar, som i detta sammanhang inte definieras som nya förslag. Exempel på sådana förändringar är variationer i volymer i rättighetsbaserade transfereringssystem eller förändrade makroekonomiska förutsättningar.

I tabell 8.1 redovisas budgeteffekterna på den offentliga sektorns finansiella sparande. Det framgår att de nu föreslagna och aviserade reformerna och finansieringarna på budgetens utgifts- och inkomstsida sammantaget medför att den offentliga sektorns finanser försvagas 2019–2022, jämfört med beräkningarna i vårpropositionen. Vidare framgår det att försvagningen är något större för 2021 och 2022 än för 2020, vilket följer av de åtgärder som aviseras i denna proposition med ikraftträdande dessa år.

Tabell 8.1 Budgeteffekter av föreslagna och aviserade åtgärder sedan 2019 års ekonomiska vårproposition

Budgeteffekt på den offentliga sektorns finansiella sparande
Miljarder kronor om inte annat anges

	2019	2020	2021	2022
Förändring av takbegränsade utgifter[1,4]	2,7	12,0	16,7	21,5
Justering för olika redovisningsprinciper i statens budget och nationalräkenskaperna	-0,9	0,2	-1,6	-1,5
Summa utgiftsförändringar	**1,8**	**12,2**	**15,2**	**20,1**
Skatter, netto[2]	0,0	-13,6	-18,6	-15,0
Övriga inkomstreformer[3,4]	0,0	0,8	1,4	1,5
Summa inkomstförändringar, netto	**0,0**	**-12,8**	**-17,2**	**-13,5**
Förändring finansiellt sparande offentlig sektor	**-1,8**	**-25,0**	**-32,4**	**-33,5**
Procent av BNP	0,0	-0,5	-0,6	-0,6

[1] Se avsnitt 7.4 för en mer detaljerad genomgång av de förslag som påverkar budgetens utgiftssida. Tabell 7.16 visar de beräknade budgeteffekterna per utgiftsområde.
[2] Effekterna på den offentliga sektorns finansiella sparande av föreslagna förändringar av skatteregler beskrivs närmare i tabell 12.4.
[3] Avser effekterna på den offentliga sektorns skatteintäkter av förslagen i propositionen En riktålder för höjda pensioner och följsamhet till ett längre liv (prop. 2018/19:133, se även tabell 6.1) samt höjda avgifter för vissa tillståndsärenden (se även tabell 6.9).
[4] Vissa förslag till anslagsändringar och budgeteffekterna av propositionen En riktålder för höjda pensioner ingår inte i tabell 1.1.
Källa: Egna beräkningar.

Av förslagen för 2019 i propositionen Höständringsbudget för 2019 ingår i tabell 8.1 endast de som avser nya reformer och finansiering. I tabell 8.1 ingår inte medel som föreslås tillföras regelstyrda anslag som påverkas av förändringar av volym och makroekonomiska förutsättningar (i första hand transfereringsanslag) utan att någon ny reform föreslås (se tabell 7.16). Dessa medför höjda anslagsnivåer om ca 1,2 miljarder kronor.

I tabell 8.6 redovisas den samlade budgeteffekten i förhållande till föregående år av alla tidigare beslut från riksdagen samt nu aktuella förslag och aviseringar med ekonomiska konsekvenser, som en del av analysen av förändringen av det strukturella sparandet och finanspolitikens effekt på efterfrågan.

8.2 Den offentliga sektorns finanser

Den offentliga sektorns finanser har redovisat överskott 2015–2018. Det finansiella sparandet förstärktes något mellan 2016 och 2017 och uppgick till 1,4 procent av BNP (se diagram 8.1). Ett lägre överskott förväntas både 2018 och 2019 jämfört med 2017. Detta gäller både för staten och kommunsektorn. Från och med 2020 förväntas den offentliga sektorns sparande stärkas och uppgå till 1,2 procent av BNP år 2022.

Diagram 8.1 Den offentliga sektorns finansiella och strukturella sparande

Procent av BNP samt potentiell BNP. Utfall 2000–2018, prognos 2019–2022

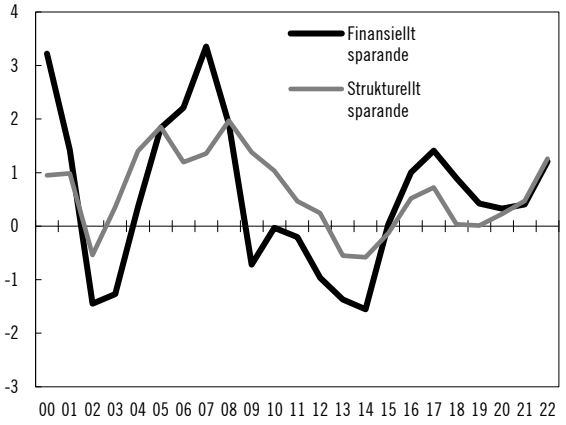

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det lägre överskottet 2018 jämfört med 2017 följde främst av att utgifterna växte något snabbare än BNP. År 2019 beräknas inkomsterna minska som andel av BNP samtidigt som även utgiftsandelen minskar. Mot slutet av prognosperioden bedöms inkomsterna växa något svagare än BNP medan utgifterna i framför allt staten successivt minskar som andel av BNP (se diagram 8.2).

Diagram 8.2 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter

Procent av BNP. Utfall 2000–2018, prognos 2019–2022

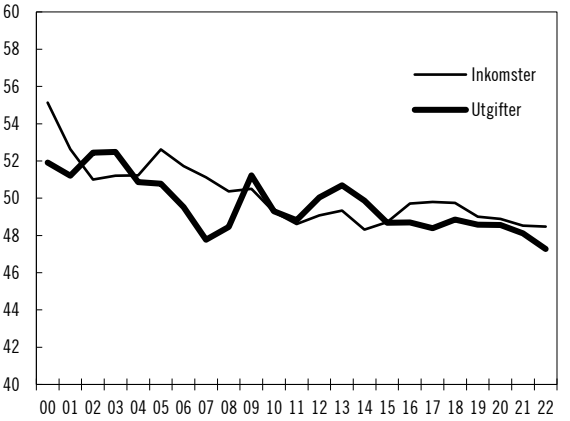

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det strukturella sparandet, som är justerat för konjunkturella variationer och vissa engångseffekter, är tänkt att visa den underliggande nivån på det finansiella sparandet. Det strukturella sparandet beräknas vara i det närmaste oförändrat

2018 och 2019 och sedan successivt förstärkas t.o.m. 2022 (se tabell 8.2).

Tabell 8.2 Den konsoliderade offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomster	**2 383**	**2 439**	**2 510**	**2 586**	**2 688**
Procent av BNP	49,7	49,0	48,9	48,5	48,5
Skatter och avgifter[1]	2 106	2 157	2 209	2 277	2 368
Kapitalinkomster	75	73	84	87	89
Övriga inkomster	202	209	216	223	231
Utgifter	**2 340**	**2 418**	**2 493**	**2 564**	**2 621**
Procent av BNP	48,9	48,6	48,6	48,1	47,3
Utgifter exkl. räntor	2 308	2 391	2 466	2 538	2 595
Räntor[2]	32	27	27	26	26
Finansiellt sparande	**43**	**21**	**17**	**22**	**67**
Procent av BNP	0,9	0,4	0,3	0,4	1,2
Strukturellt sparande					
Procent av potentiell BNP	0,0	0,0	0,2	0,5	1,3

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Utfallet 2018 bygger än så länge delvis på beräkningar och kan enligt nationalräkenskaperna skilja sig från regeringens prognos för skatteintäkter 2018 som redovisas i avsnitt 6.
[2] Inklusive utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Inkomster

Den offentliga sektorns inkomster utgörs i huvudsak av inkomster från skatt på arbete samt skatt på kapital och konsumtion. Dessa inkomster uppgick 2018 enligt NR till närmare 90 procent av de totala inkomsterna. Av skatteinkomsterna tillföll ca 52 procent staten, ca 12 procent ålderspensionssystemet och ca 35 procent kommunsektorn.

Inkomster i övrigt utgörs av kapitalinkomster, som 2018 svarade för ca 3 procent av den offentliga sektorns inkomster, och transfereringar från övriga sektorer, som uppgick till ca 1 procent. Enligt principerna i NR bruttoredovisas även vissa kalkylmässiga poster som inte belastar det finansiella sparandet, i huvudsak kapitalförslitning, både på inkomst- och utgiftssidan. Dessa poster uppgick till resterande ca 7 procent av inkomsterna 2018.

Den offentliga sektorns inkomster som andel av BNP beräknas minska 2019 jämfört med 2018. Det beror främst på en svagare skattetillväxt som följer dels av förändringarna i skattelagstiftningen, dels av att hushållens kapitalskatter beräknas minska något jämfört med 2018. Även för efterföljande år t.o.m. 2022 väntas inkomsterna växa långsammare än BNP, dock endast i mindre utsträckning. I tabell 8.3 redovisas skatteinkomsterna efter NR:s redovisning. Den offentliga sektorns totala skatteinkomster som andel av BNP är lägre än skattekvoten (se avsnitt 6) eftersom en mindre del av de totala skatteintäkterna tillfaller EU.

Tabell 8.3 Den offentliga sektorns skatter och avgifter

Procent av BNP. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Hushållens direkta skatter	15,6	15,2	15,0	14,8	14,7
Företagens direkta skatter	3,2	3,2	3,3	3,2	3,4
Arbetsgivar- och egenavgifter	12,2	12,2	12,1	12,0	11,9
Mervärdesskatt	9,3	9,2	9,2	9,3	9,3
Fastighetsskatt och fastighetsavgift	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
Övriga indirekta skatter	3,2	3,1	3,0	3,0	3,0
Summa (skattekvoten)	**44,1**	**43,5**	**43,2**	**42,9**	**42,9**
varav till offentlig sektor	*44,0*	*43,3*	*43,0*	*42,7*	*42,7*
varav till EU	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*

Anm.: Utfallet 2018 bygger än så länge delvis på beräkningar och kan enligt nationalräkenskaperna skilja sig från regeringens prognos för skatteintäkter 2018 som redovisas i avsnitt 6. Beloppen är avrundade och överensstämmer inte alltid med summan.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Utgiftskvoten

Utgiftskvoten, dvs. utgifternas storlek i förhållande till BNP, uppgick 2018 till 48,9 procent. Denna kvot beräknas successivt minska under prognosperioden (se tabell 8.4). I stor utsträckning är detta en följd av dels att beräkningarna inte innehåller någon aktiv finanspolitik utöver de i denna proposition föreslagna och aviserade åtgärderna, samt tidigare beslutade och aviserade åtgärder, dels antagandet om att kommunsektorn bedriver en utgiftspolitik som är förenlig med balanskravet. Främst är det den offentliga konsumtionen och transfereringar till hushåll som påverkas av dessa antaganden.

Tabell 8.4 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Konsumtion	26,2	26,0	25,9	25,6	25,2
Investeringar	4,8	4,9	5,1	5,1	5,0
Transfereringar till hushåll	13,7	13,4	13,3	13,0	12,7
Varav					
Pensioner[1]	*7,6*	*7,5*	*7,5*	*7,4*	*7,3*
Hälsorelaterat[2]	*2,3*	*2,2*	*2,1*	*2,0*	*1,9*
Arbetsmarknad	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*
Familjer och barn	*1,6*	*1,6*	*1,6*	*1,6*	*1,6*
Övrigt	*1,5*	*1,5*	*1,5*	*1,4*	*1,4*
Övriga transfereringar och subventioner m.m.	3,5	3,7	3,8	3,9	3,9
Ränteutgifter[3]	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5
Summa utgifter	**48,9**	**48,6**	**48,6**	**48,1**	**47,3**
Exkl. räntor	48,2	48,0	48,0	47,6	46,8

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Avser totala pensionsutbetalningar till hushåll. Utöver ålderspensioner inkluderas exempelvis utbetalningar för garantipensioner.
[2] Omfattar bl.a. sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning.
[3] Inkl. utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Finanspolitikens effekter på efterfrågan

I avsnittet nedan redovisas en analys av förändringen av det finansiella och strukturella sparandet 2019–2022. Analysen ger en övergripande bild av hur finanspolitiken förväntas påverka den allmänna efterfrågan på varor och tjänster i ekonomin de närmaste åren. Analyser av detta slag är dock osäkra och beaktar inte att själva utformningen av finanspolitiken även kan påverka efterfrågan, dvs. att två finansiellt sett lika kostsamma åtgärder kan påverka efterfrågan på olika sätt.

Förändringen av det finansiella sparandet är ett övergripande mått på finanspolitikens effekt på efterfrågan. Det finansiella sparandet förväntas vara i stort sett oförändrat mellan 2018 och 2019 för att därefter stärkas. Det finansiella sparandets förändring fångar de offentliga finansernas totala effekter på efterfrågan, dvs. såväl de s.k. automatiska stabilisatorerna som aktiva finanspolitiska beslut. En automatisk stabilisator är ett regelsystem som innebär att den samlade efterfrågan i ekonomin med automatik hålls nere vid en hög tillväxt och uppe vid en låg tillväxt. Exempelvis minskar hushållens disponibla inkomster mindre än den ekonomiska aktiviteten generellt i en lågkonjunktur, eftersom skatteintäkterna minskar som andel av BNP medan ersättningarna för arbetslöshet ökar. På så sätt stabiliseras efterfrågan automatiskt i ekonomin.

För att fånga in effekten på efterfrågan av finanspolitikens utformning används ofta förändringen av det strukturella sparandet som en indikator.

Tabell 8.5 Indikatorer för impuls till efterfrågan

Årlig förändring, procent av BNP och potentiell BNP

	2019	2020	2021	2022
1 Förändring av finansiellt sparande, procent av BNP	**-0,5**	**-0,1**	**0,1**	**0,8**
2 Automatiska stabilisatorer	-0,2	-0,3	-0,1	0,0
3 Skattebasernas sammansättning	-0,3	0,0	-0,1	0,1
4 Engångseffekter	0,0	0,0	0,0	0,0
5 Förändring av strukturellt sparande, procent av potentiell BNP	**0,0**	**0,2**	**0,3**	**0,7**
6 Aktiv finanspolitik[1]	-0,7	-0,6	-0,3	0,1
7 Kapitalnetto[2]	0,0	0,2	0,0	0,0
8 Kommunsektorns sparande[3]	-0,1	0,1	0,1	0,1
9 Pensionssystemets sparande[3]	0,0	0,1	0,1	0,1
10 Övrigt	0,7	0,5	0,4	0,5
11 BNP-gap, förändring i procentenheter	-0,3	-0,7	-0,2	0,0

Anm.: Raderna 2–5 i tabellen summerar till rad 1, medan raderna 6–10 summerar till rad 5. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Avser utgifts- och inkomstförändringar 2019–2022 till följd av tidigare beslutade samt nu föreslagna och beräknade åtgärder (se tabell 8.6).
[2] Intäkter från räntor och utdelningar minus räntekostnader.
[3] Konjunkturjusterat sparande exkl. kapitalnetto.
Källa: Egna beräkningar.

I tabell 8.5 redovisas den årliga förändringen av det finansiella och det strukturella sparandet. Skillnaden mellan utvecklingen av det finansiella sparandet och förändringen av det strukturella sparandet utgörs av nettoeffekten av de automatiska stabilisatorerna och skattebasernas sammansättning samt engångseffekter (om raderna 2–4 i tabellen subtraheras från rad 1 erhålls rad 5). År 2019 förväntas resursutnyttjandet i ekonomin bli mindre ansträngt (rad 11 i tabellen), vilket bidrar till försvagningen av det finansiella sparandet genom de automatiska stabilisatorerna (rad 2 i tabellen). Denna försvagning dras bort vid beräkningen av det strukturella sparandet. Även förändringar i skattebasens sammansättning kan påverka de offentliga finanserna och rensas bort vid beräkning av det strukturella sparandet. Exempelvis är hushållens konsumtion i större utsträckning beskattad än export. Skattebasernas sammansättning beräknas bli något mindre gynnsam för finanserna 2019 (rad 3 i tabellen),

vilket därmed dras bort i beräkningen av det strukturella sparandet. Framöver väntas skattebasernas sammansättning vara i stort sett neutrala för finanserna. Under den redovisade tidsperioden bedöms det inte finnas någon engångseffekt som påverkar det finansiella sparandet (rad 4 i tabellen).

Om förändringen av det strukturella sparandet är nära noll indikerar det att finanspolitiken, utöver effekten av de automatiska stabilisatorerna, har en neutral effekt på efterfrågan i ekonomin det aktuella året. Om det strukturella sparandet i stället ökar eller minskar indikerar det att finanspolitiken har en åtstramande respektive expansiv effekt på efterfrågan.

Förändringen av det strukturella sparandet enligt rad 5 kan även fördelas på ett antal andra komponenter (raderna 6–10 i tabellen). En av dessa komponenter är den aktiva finanspolitiken (se tabell 8.6 för en mer utförlig redovisning av aktiva finanspolitiska åtgärder). Den aktiva finanspolitiken bidrar till att det strukturella sparandet minskar 2019–2021, om än i mindre grad efter 2019, givet aviserade åtgärder som är planerade att träda i kraft efter 2020. För 2022 medför den aviserade aktiva finanspolitiken att sparandet förstärks.

Förändringen av det strukturella sparandet förklaras också av utvecklingen av nettointäkter från kapital samt utvecklingen av det strukturella sparandet i kommunsektorn och pensionssystemet. Kapitalnettot (rad 7 i tabellen) förstärks något under perioden vilket har en positiv effekt.

Det strukturella sparandet i kommunsektorn och pensionssystemet (rad 8 respektive 9) har för innevarande år en i stort sett neutral effekt på efterfrågan. Från och med 2020 väntas de sammantaget ge en något åtstramande effekt på efterfrågan.

Förändringen i det strukturella sparandet (rad 5) reducerat med ovan uppräknade faktorer (rad 6–9) benämns Övrigt i tabellen (rad 10). Posten Övrigt innehåller bl.a. effekten av en underliggande automatisk budgetförstärkning. Denna uppkommer då skatteintäkterna ökar i ungefär samma takt som BNP i löpande priser, medan de statliga utgifterna ökar något långsammare. Anledningen till att utgifterna ökar långsammare än BNP är att många transfereringar och andra anslag inte automatiskt räknas upp i takt med att ekonomin växer. Anslagen till de statliga myndigheterna kompenseras vidare inte fullt ut för att lönerna ökar, eftersom viss produktivitetsökning förutsätts i pris- och löneomräkningssystemet. Utan nya aktiva beslut förstärks därför normalt de offentliga finanserna. Även inkomstförändringar som inte bedöms bero på konjunkturen ingår i posten Övrigt.

Tabell 8.6 Samlade budgeteffekter av tidigare beslut och nu aktuella förslag och aviseringar i förhållande till föregående år

Budgeteffekter i förhållande till föregående år av tidigare beslutade samt nu föreslagna och aviserade åtgärder på den offentliga sektorns finansiella sparande
Miljarder kronor om inte annat anges

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Förändring av takbegränsade utgifter[1]	26,4	26,3	11,9	11,7	10,1	-1,5
Justering för olika redovisningsprinciper i statens budget och nationalräkenskaperna	-10,6	2,1	4,4	3,3	-2,6	-1,4
varav stöd till kommuner och landsting	*-8,8*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
varav lånefinansierade infrastrukturinvesteringar[2]	*-0,4*	*1,4*	*3,2*	*3,6*	*-0,9*	*-1,5*
Summa utgiftsförändringar[3]	**15,9**	**28,4**	**16,3**	**15,0**	**7,4**	**-2,9**
Skatter, brutto[4,5]	6,7	-3,9	-18,5	-16,0	-10,2	4,2
Indirekta effekter av skatter[5]	1,4	2,1	0,5	1,8	0,8	-0,8
Övriga inkomstreformer	0,3	-1,4	-0,1	0,8	0,6	0,1
Summa inkomstförändringar, netto[3]	**8,4**	**-3,2**	**-18,1**	**-13,4**	**-8,7**	**3,5**
Utgifts- och inkomstförändringar, effekt på offentliga sektorns finansiella sparande[3,6]	**-7,5**	**-31,6**	**-34,3**	**-28,4**	**-16,2**	**6,4**
Procent av BNP	-0,2	-0,7	-0,7	-0,6	-0,3	0,1

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Avsnitt 7.3 innehåller en mer detaljerad genomgång av utvecklingen av de takbegränsade utgifterna. I tabell 7.6 redovisas budgeteffekterna per utgiftsområde.
[2] Posten visar förändringen av nettoupplåningen för väg- och järnvägsobjekt. Nettoupplåning utgör skillnaden mellan nyupplåning och amortering.
[3] För utgiftssidan innebär minustecken anslagsminskningar eller att temporära program upphör eller minskar i omfattning. För inkomstsidan innebär minustecken att skatteinkomsterna minskar. För den sammanlagda budgeteffekten av åtgärder på utgifts- och inkomstsidan innebär minustecken att de offentliga finanserna försvagas jämfört med året innan.
[4] Se tabell 6.10. Förändrad kommunal utdebitering ingår i tabell 6.10 men inte i tabell 8.6 eftersom den visar budgeteffekter av tidigare riksdagsbeslut och förslag från regeringen.
[5] För åtgärder på skatteområdet beskriver bruttoeffekten den statiskt beräknade förändringen i intäkterna från den skatt som regeländringen avser. En indirekt effekt kan uppkomma om regeländringen påverkar andra skattebaser eller konsumentprisindex (om konsumentprisindex påverkas består den indirekta effekten bl.a. av att utgiftsnivån i olika offentliga transfereringssystem påverkas via prisbasbeloppet).
[6] Exklusive indirekta effekter på inkomstsidan till följd av åtgärder på utgiftssidan.
Källa: Egna beräkningar.

8.3 Statens finanser

Det finansiella sparandet i staten

Det finansiella sparandet i staten uppgick 2018 till 1,5 procent av BNP. Överskottet i sektorn för 2019 beräknas minska i förhållande till 2018 (se tabell 8.7). De åtgärder som tidigare beslutats innebär att skatteintäkterna till sektorn 2019 minskar som andel av BNP jämfört med 2018. Utgifterna beräknas också växa långsammare än BNP, dock endast marginellt. Främst är det utgifterna inom migrationsområdet som minskar men även lägre räntebetalningar bidrar till den svagare utgiftsutvecklingen.

Tabell 8.7 Statens inkomster och utgifter

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomster	**1 258**	**1 279**	**1 315**	**1 351**	**1 407**
Procent av BNP	26,3	25,7	25,6	25,4	25,4
Skatter och avgifter[1]	1 104	1 120	1 144	1 177	1 231
Kapitalinkomster	28	27	36	36	34
Övriga inkomster	126	132	135	139	143
Utgifter	**1 186**	**1 221**	**1 262**	**1 295**	**1 310**
Procent av BNP	24,8	24,5	24,6	24,3	23,6
Utgifter exkl. räntor	1 161	1 202	1 242	1 276	1 293
Procent av BNP	24,2	24,1	24,2	23,9	23,3
Ränteutgifter[2]	26	20	20	19	17
Finansiellt sparande	**71**	**57**	**53**	**57**	**97**
Procent av BNP	1,5	1,1	1,0	1,1	1,8

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Utfall 2018 enligt nationalräkenskaperna, vilket kan skilja sig från regeringens prognos för den offentliga sektorns skatteinkomster för 2018 som redovisas i avsnitt 6.
[2] Inkl. utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

År 2020 beräknas såväl inkomster som utgifter växa i takt med BNP och sparandet i sektorn blir oförändrat i förhållande till 2019. Från och med 2021 beräknas överskottet i staten successivt stärkas, till följd av att utgifterna minskar som andel av BNP. Det är bl.a. utgifter inom migrationsområdet som fortsätter att minska, men även utgifterna för aktivitets- och sjukersättningar förväntas minska. Dessutom medför beslutade och föreslagna finanspolitiska åtgärder som hittills aviserats att sparandet ytterligare förstärks i slutet av perioden.

Från statens finansiella sparande till budgetsaldo

Statens finansiella sparande visar förändringen av statens finansiella förmögenhet, exklusive effekten av värdeförändringar. Budgetsaldot visar statens lånebehov (se tabell 8.8) med omvänt tecken och därmed dess påverkan på statsskulden. Det finansiella sparandet påverkas inte av försäljningar eller köp av finansiella tillgångar, t.ex. aktier, eller ökad utlåning, eftersom sådana transaktioner i sig inte förändrar den finansiella förmögenheten. Däremot påverkas budgetsaldot och statsskulden av sådana transaktioner.

Förutom denna skillnad avviker det finansiella sparandet i flera andra avseenden från budgetsaldot. Bland annat redovisas budgetsaldot kassamässigt, medan det finansiella sparandet redovisas enligt NR:s principer, vilket innebär en periodiserad redovisning. Denna skillnad påverkar framför allt redovisningen av skatteintäkter och ränteutgifter.

Tabell 8.8 Statens finansiella sparande och budgetsaldo

Miljarder kronor. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Finansiellt sparande	**71**	**57**	**53**	**57**	**97**
Till budgetsaldo					
Räntor, periodisering, kursvinster/förluster	8	-7	-15	6	5
Periodisering av skatter	16	8	14	-20	-30
Köp och försäljning av aktier, extra utdelningar m.m.[1]	2	6	5	5	5
Övriga finansiella transaktioner m.m.	-17	65	-10	-9	-7
Budgetsaldo	**80**	**130**	**47**	**38**	**71**

[1] Inkluderar justeringar avseende Riksbankens inlevererade överskott.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det finansiella sparandet var 2018 ca 9 miljarder kronor lägre än budgetsaldot. De kassamässigt inbetalda skatterna beräknas ha blivit högre än de debiterade, dvs. periodiserade, skatteintäkterna. Det innebär att de inbetalningar som den privata sektorn gjort till staten under kalenderåret bedöms ha blivit högre än skatteintäkterna, vilket medförde att budgetsaldot blev högre än det finansiella sparandet.

Enligt redovisningsprinciperna för statens budget förstärkte även räntorna budgetsaldot i förhållande till det finansiella sparandet. I huvudsak svarade valuta- och kursdifferenser för denna skillnad (se nedan under rubriken Varierande nivå på statsskuldsräntorna).

Posten Övriga finansiella transaktioner m.m., som framför allt avser lån till Riksbanken för upplåning i utländsk valuta och Centrala studiestödsnämnden, försvagade budgetsaldot 2018. Posten påverkade inte sparandet enligt NR och bidrog, i och med att den medför ett lägre budgetsaldo, till att minska skillnaderna mellan redovisningarna.

År 2019 förväntas det finansiella sparandet bli betydligt lägre än budgetsaldot. De kassamässigt inbetalda skatterna bedöms också detta år bli högre än de debiterade skatteintäkterna. Likaså bedöms försäljning av aktieinnehav förstärka budgetsaldot, men inte det finansiella sparandet. Skillnaden mellan budgetsaldot och det finansiella sparandet förklaras dock 2019 till största delen av återbetalning av lån från Riksbanken under Övriga finansiella transaktioner m.m. (se nedan under avsnittet Riksgäldskontorets nettoutlåning).

Följaktligen beräknas lånebehovet 2019 minska i större utsträckning än vad den finansiella förmögenheten ökar.

År 2020 beräknas flertalet av skillnaderna i de två redovisningsprinciperna i större utsträckning ta ut varandra och det finansiella sparandet och budgetsaldot vara relativt lika. Brutto är det i huvudsak skatte- och räntebetalningarna som påverkar budgetsaldot i större utsträckning än det finansiella sparandet. Både periodiseringseffekter samt valuta- och kursdifferenser svarar för dessa skillnader.

Budgetsaldot försvagas däremot både 2021 och 2022 i förhållande till sparandet på grund av att de kapitalplaceringar som gjorts på skattekonton då förväntas återbetalas. Dessa betalningsflöden påverkar endast de kassamässigt inbetalda skatterna och påverkar därmed inte det finansiella sparandet.

Statens budgetsaldo

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ta upp lån enligt 5 kap. budgetlagen.

Beräkningen av Riksgäldskontorets nettoutlåning för 2020 enligt tabell 8.9 godkänns.

Beräkningen av den kassamässiga korrigeringen för 2020 enligt tabell 8.9 godkänns.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 3 kap. 3 § budgetlagen (2011:203) ska regeringens förslag till statens budget omfatta alla inkomster och utgifter samt andra betalningar som påverkar statens lånebehov. Ett budgetöverskott innebär ett minskat lånebehov för staten och att statsskulden därigenom normalt minskar. Det motsatta förhållandet gäller vid ett budgetunderskott. För att statens budgetsaldo ska överensstämma med dess lånebehov redovisas Riksgäldskontorets nettoutlåning och en kassamässig korrigeringspost på utgiftssidan av statens budget.

Överskott i statens budget 2019–2022

Prognosen för 2019–2022 visar ett överskott i statens budget dessa år (se diagram 8.3). Detta betyder att statens lånebehov minskar under 2019–2022, vilket bidrar till en lägre statsskuld.

Diagram 8.3 Statens budgetsaldo

Miljarder kronor. Utfall 2000–2018, prognos 2019–2022

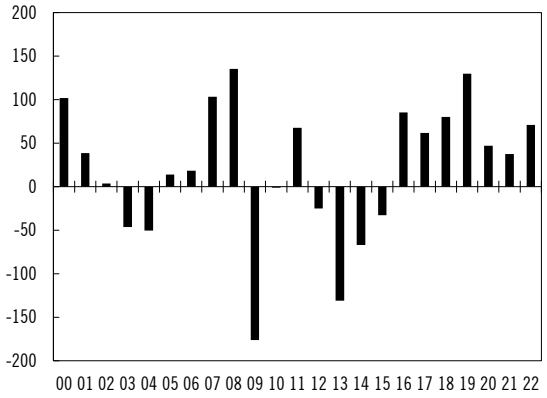

Källor: Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Tabell 8.9 Statens budgetsaldo

Miljarder kronor. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomster	1 072	1 078	1 116	1 111	1 150
Utgifter exkl. statsskuldsräntor[1]	975	997	1 026	1 053	1 065
Statsskuldsräntor m.m.[2]	14	21	30	8	7
Riksgäldskontorets nettoutlåning	2	-67	14	12	6
varav					
CSN, studielån	*5*	*5*	*6*	*8*	*8*
In-/utlåning från myndigheter (räntekonto)	*-2*	*-1*	*0*	*0*	*0*
Infrastruktur-investeringar[3]	*-2*	*0*	*5*	*4*	*3*
Investeringslån till myndigheter	*3*	*2*	*1*	*1*	*1*
Kärnavfallsfonden	*0*	*1*	*0*	*0*	*0*
Lån till andra länder	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Lån till Riksbanken	*11*	*-67*	*4*	*2*	*-2*
Lån till Svenska kraftnät	*0*	*0*	*2*	*1*	*1*
Premiepensionsmedel, inbetalning	*-42*	*-44*	*-46*	*-47*	*-48*
Premiepensionsmedel, utbetalning	*41*	*44*	*45*	*47*	*48*
Resolutionsreserven	*-9*	*-6*	*-3*	*-3*	*-4*
Exportkreditnämnden	*-5*	*0*	*0*	*0*	*0*
Public service-konto	*0*	*-1*	*-1*	*-1*	*-1*
Övrigt, netto	*2*	*0*	*0*	*0*	*0*
Kassamässig korrigering	2	-2	0	0	0
Statens budgetsaldo	**80**	**130**	**47**	**38**	**71**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Inklusive förändring av anslagsbehållningar.
[2] Avser utgifterna under utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.
[3] Nettot av nyupplåning och amortering.
Källor: Ekonomistyrningsverket, Riksgäldskontoret och egna beräkningar.

Kapitalplaceringar på skattekontot påverkar budgetsaldot

Intäktsräntan på skattekontot har skapat incitament för företag och hushåll att placera pengar på kontot utöver skattebetalningar. Dessa kapitalplaceringar har ingen koppling till uppbörden av skatt men påverkar ändå tillfälligt statens inkomster och budgetsaldo. Vid utgången av 2018 bedöms ca 60 miljarder kronor på skattekontot ha utgjorts av kapitalplaceringar. När räntenivån i ekonomin åter blir positiv, vilket antas ske först under 2021, väntas företag börja ta ut dessa kapitalplaceringar. Detta beräknas försvaga budgetsaldot med 30 miljarder kronor per år 2021 och 2022.

Varierande nivå på statsskuldsräntorna

Utgifterna för statsskuldsräntorna varierar kraftigt från år till år. Avgörande för ränteutgifternas nivå över tid är statsskuldens storlek, inhemska och utländska räntenivåer samt den svenska kronans växelkurs. Den upplåningsteknik som Riksgäldskontoret väljer kan på kort sikt få betydande effekter på de kassamässiga ränteutgifterna, främst genom att utgifterna omfördelas över tiden, t.ex. genom över- eller underkurser i samband med emissioner av statsobligationer.

Överkurser uppstår om marknadsräntan understiger obligationens kupongränta vid emissionstillfället. Köparen av obligationen är då beredd att betala ett högre pris eftersom detta kompenseras av en högre löpande avkastning fram till att obligationen förfaller. På motsvarande sätt uppstår underkurser om marknadsräntan överstiger obligationens kupongränta vid emissionstillfället.

Kursförluster uppstår när Riksgäldskontoret köper tillbaka obligationer och marknadsräntan vid köptillfället understiger kupongräntan. Sådana kursdifferenser är samma sak som en över- eller underkurs, fast vid en köptransaktion i stället för en säljtransaktion.

Valutakursförluster uppstår på instrument i utländsk valuta om värdet på den svenska kronan är lägre vid förfallotidpunkten än då kontraktet ingicks.

År 2019–2022 finns huvudsakligen två sinsemellan motverkande faktorer som påverkar ränteutgifterna: stigande marknadsräntor och en minskande statsskuld. Därutöver beräknas ränteutgifterna 2019 bli förhållandevis höga till följd av kursförluster i samband med byten av obligationer.

Att räntebetalningarna minskar relativt mycket mellan 2020 och 2021 beror främst på att en realobligation som förfaller 2020 ger upphov till en stor betalning av upplupen inflationskompensation om ca 10,5 miljarder kronor. Någon motsvarande betalning äger inte rum 2021. Därutöver förfaller ett antal obligationer med relativt hög kupong fram t.o.m. 2020, vilket innebär att kupongbetalningarna på utestående obligationer 2021 sammantaget är lägre.

Ränteutgifterna har sjunkit kraftigt sedan mitten av 1990-talet, framför allt på grund av att räntenivåerna i dag är markant lägre än då. Under de fem första åren av 2000-talet uppgick de genomsnittliga ränteutgifterna årligen till

ca 67 miljarder kronor, vilket motsvarade ca 2,6 procent av BNP. Under de senaste fem åren har ränteutgifterna i genomsnitt uppgått till ca 10 miljarder kronor eller ca 0,2 procent av BNP.

Riksgäldskontorets nettoutlåning

Riksgäldskontoret lånar ut pengar till – och ansvarar för inlåning från – myndigheter samt vissa statliga bolag och fonder. Riksgäldskontorets nettoutlåning är en post på budgetens utgiftssida som vid sidan om anslagsfinansierade utgifter påverkar budgetsaldot. Nettoutlåningen speglar den totala nettoförändringen av all in- och utlåning under en viss period. En ökad nettoutlåning kan alltså bero på en ökad utlåning eller en minskad inlåning under perioden.

Nettoutlåningen omfattar både löpande statlig verksamhet, som t.ex. utbetalning av studielån, och tillfälliga poster, som oftast beslutas med kort varsel och därför inte går att förutse. På grund av dessa tillfälliga poster varierar nettoutlåningen kraftigt från år till år.

Lån till Riksbanken påverkas av valutakursförändringar hela prognosperioden och av en amortering av en del av den förstärkta valutareserven 2019 som en följd av Nordea Bank AB:s flytt av huvudkontoret från Sverige till Finland. Nordeas flytt medförde även att banken fr.o.m. 2019 inte längre är skyldig att betala avgift till den svenska resolutionsreserven.

Sedan 2016 betalar banker och kreditinstitut en avgift till den s.k. resolutionsreserven, som under extraordinära omständigheter ska kunna användas för ett institut som försatts i resolution. Behållningen på resolutionsreserven ökar över prognosperioden på grund av det årliga avgiftsuttaget, men till viss del även på grund av ränteintäkter på behållningen, vilket bidrar till en lägre nettoutlåning.

Under 2019 ersattes radio- och tv-avgiften av en individuell public service-avgift. Avgiften kommer att tas in av Skatteverket som betalar ut avgiftsmedlen till ett särskilt public service-konto i Riksgäldskontoret.

8.4 Ålderspensionssystemets finanser

I ålderspensionssystemet förväntas ett avgiftsunderskott under hela prognosperioden, dvs. avgiftsinkomsterna beräknas vara lägre än pensionsutbetalningarna. Det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet beräknas trots detta visa ett överskott 2019–2022 som i genomsnitt motsvarar 0,1 procent av BNP. Det förklaras av att direktavkastningen på AP-fondernas tillgångar i form av ränteintäkter och utdelningar de närmaste åren bedöms vara högre än avgiftsunderskottet.

Tabell 8.10 Ålderspensionssystemets inkomster och utgifter

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Avgifter	280	289	297	307	317
Pensioner	304	314	322	330	339
Avgiftsunderskott	**-24**	**-25**	**-25**	**-24**	**-22**
Räntor, utdelningar	36	33	36	37	39
Förvaltningsutgifter m.m.	-5	-5	-5	-5	-5
Finansiellt sparande	**7**	**3**	**5**	**8**	**12**
Procent av BNP	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet väntas försvagas något 2019. Det förklaras av att avgifterna till systemet ökar i långsammare takt än 2018 samtidigt som pensionsutbetalningarna ökar något mer. Dessutom minskar utdelningsinkomsterna efter en svag utveckling av tillgångspriser under slutet av 2018. Från och med 2020 beräknas ålderspensionssystemet successivt uppvisa ett ökande överskott, vilket förklaras av stigande kapitalinkomster och att avgiftsinkomsterna ökar något snabbare än pensionsutbetalningarna.

Utgifterna i ålderspensionssystemet beräknas öka de närmaste åren till följd av att pensionärerna blir fler och av att pensionerna i genomsnitt blir högre. År 2019–2022 antas pensionsutbetalningarna öka med i genomsnitt 2,8 procent per år. Avgiftsinkomsterna, som är starkt kopplade till lönesumman i ekonomin (summan av utbetalda löner inklusive företagarinkomster), beräknas öka något snabbare, med i genomsnitt 3,1 procent per år. Avgiftsunderskottet minskar som en följd av detta, men består ändå hela perioden.

Efter finanskrisen översteg systemets skulder dess tillgångar och balanseringen aktiverades 2010, vilket dämpade uppräkningen av pensioner t.o.m. 2015. Därefter följde en period med snabbare uppräkning för att återställa

pensionernas nivå. Balanseringen upphörde 2018 och beräknas inte bli aktiverad under prognosperioden.

Diagram 8.4 Inkomstindex och balansindex

Fastställda tal 2006–2019, prognos 2020–2022

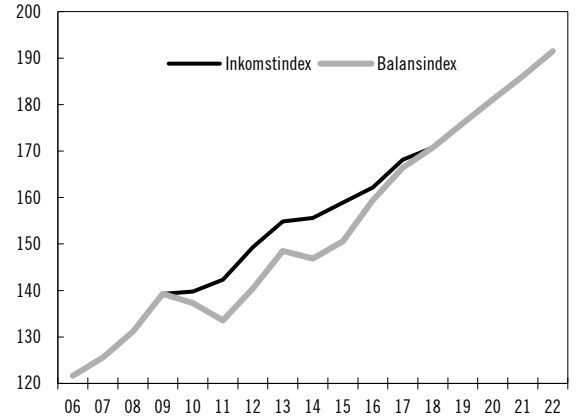

Källor: Pensionsmyndigheten och egna beräkningar.

De avgiftsinkomster som finansierar systemet är ålderspensionsavgiften från arbetsgivare och egenföretagare samt den allmänna pensionsavgiften. Ålderspensionsavgiften överförs till största delen till ålderspensionssystemet och en mindre del till premiepensionssystemet. Resterande andel, som antas motsvara löner över avgiftstaket, förs till statens budget. Den allmänna pensionsavgiften förs i sin helhet till ålderspensionssystemet.

Därutöver finansieras ålderspensionssystemet även av avgifter som betalas från vissa anslag. De består av pensionsgrundande transfereringar, exempelvis sjukpenning och föräldrapenning, samt pensionsgrundande belopp, exempelvis pensionsrätt för barnår.

Tabell 8.11 Ålderspensionssystemets avgiftsinkomster

Miljarder kronor. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Allmän pensionsavgift	124	129	133	137	142
Ålderspensionsavgift, arbetsgivare	130	134	138	143	148
Ålderspensionsavgift, egenföretagare	3	3	3	4	4
Statlig ålderspensionsavgift	24	22	23	23	24
Avgiftsinkomster	**280**	**289**	**297**	**307**	**317**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Alla inkomstpensioner och tilläggspensioner som erhålls efter 65 års ålder är följsamhetsindexerade. Följsamhetsindexering innebär att inkomst- och tilläggspensionerna varje år räknas om med utvecklingen av inkomstindex eller ett balansindex, minus en förskottsränta på 1,6 procent. I ett läge då pensionssystemets finanser är i balans bygger följsamhetsindexeringen på förändringen av inkomstindex. Om pensionssystemets skulder överstiger systemets tillgångar aktiveras balanseringen och indexeringen bygger i stället på ett balansindex. Balanseringen är ett sätt att genom en justering av indexeringen säkerställa att pensionssystemets utgifter inte över tid överstiger dess inkomster.

Balanseringen beräknas inte bli aktiverad under prognosperioden. Därmed bestäms följsamhetsindexeringen av inkomstindex för dessa år.

Tabell 8.12 Inkomstindex, balanstal och följsamhetsindexering

Procentuell förändring om inte annat anges. Fastställda tal 2018 och 2019, prognos 2020–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomstindex	1,5	3,1	2,9	2,7	2,7
Följsamhetsindexering[1]	1,0	1,5	1,3	1,1	1,1
Balanstal, dämpat[2]	1,013	1,012	1,017	1,020	1,015

[1] Följsamhetsindexering innebär att inkomst- och tilläggspensionerna varje år räknas om med utvecklingen av inkomstindex (eller balansindex) minus förskottsräntan 1,6 procent. Förskottsräntan motsvarar det förskott som läggs till pensionen när den beviljas.
[2] Det dämpade balanstalet uttrycker inte procentuell förändring, utan anger systemets tillgångar i förhållande till dess skulder.
Källor: Pensionsmyndigheten och egna beräkningar.

8.5 Kommunsektorns finanser

Kommunsektorns finanser regleras av balanskravet och kravet på god ekonomisk hushållning i kommunallagen (2017:725). Enligt balanskravet får kommuners och landstings resultat som huvudregel inte vara negativa medan kravet på god ekonomisk hushållning innebär att högre resultat troligen behövs (se avsnitt 5.3). Skillnaden mellan resultatet och det finansiella sparandet förklaras till största delen av att investeringar, men inte avskrivningar, ingår som utgifter i beräkningen av det finansiella sparandet. I resultatet ingår inte investeringar men däremot avskrivningar. Det kan även förekomma periodiseringsskillnader för olika inkomster och utgifter mellan det finansiella sparandet och resultatet.

I regeringens prognos för kommunsektorns finanser antas sektorn bedriva en utgiftspolitik som är förenlig med balanskravet. På några års sikt antas i normalfallet kommunsektorn som

helhet även redovisa ett resultat som bedöms vara i linje med god ekonomisk hushållning. Vidare antas den genomsnittliga kommunalskattesatsen vara oförändrad. Prognosen grundar sig på ett antagande om oförändrad politik på statlig nivå, förutom tidigare beslutade och nu föreslagna förändringar av statsbidragen. Därigenom blir skatteunderlagets tillväxt viktigt för utvecklingen av kommunsektorns inkomster i prognosen.

Eftersom kommunsektorn i normalfallet antas redovisa ett resultat i linje med god ekonomisk hushållning på några års sikt blir den beräknade utvecklingen av skatteunderlaget vanligtvis styrande för prognosen för utgifterna.

Resultat och finansiellt sparande 2018–2022

År 2018 ökade kommunsektorns inkomster något långsammare än de föregående tre åren, framförallt till följd av minskade migrationsrelaterade statsbidrag och långsammare utveckling av skatteunderlaget. Samtidigt ökade kommunsektorns konsumtions- och investeringsutgifter kraftigt. Sammantaget ökade utgifterna mer än inkomsterna 2018, vilket medförde att sektorns finansiella sparande minskade jämfört med 2017. Även det ekonomiska resultatet försämrades 2018.

I regeringens prognos ökar kommunsektorns skatteinkomster något mindre 2019–2022 än de gjorde föregående fyraårsperiod. Det beror främst på att antalet arbetade timmar i ekonomin utvecklas i en något långsammare takt. Samtidigt hålls tillväxten av statsbidrag tillbaka på grund av minskande migrationsrelaterade statsbidrag till följd av minskat antal asylsökande och nyanlända.

Tabell 8.13 Kommunsektorns finanser

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Totala inkomster	**1 119**	**1 152**	**1 185**	**1 214**	**1 245**
Utveckling i procent	3,8	2,9	2,9	2,4	2,6
Skatter[1]	728	752	772	796	824
Kommunal fastighetsavgift	18	19	19	20	20
Statsbidrag exkl. kompensation för mervärdesskatt	207	207	214	211	208
varav					
generella bidrag	*107*	*116*	*124*	*124*	*124*
riktade bidrag	*100*	*91*	*90*	*87*	*84*
Kapitalinkomster	11	13	13	14	15
Övriga inkomster[2]	155	162	167	172	178
varav kompensation för mervärdesskatt	*72*	*75*	*77*	*78*	*79*
Totala utgifter	**1 155**	**1 192**	**1 228**	**1 257**	**1 287**
Utveckling i procent	6,0	3,2	3,0	2,4	2,4
Konsumtion	937	967	994	1019	1044
Investeringar	130	133	139	144	146
Transfereringar	86	89	91	90	92
Övriga utgifter[3]	2	3	3	4	5
Finansiellt sparande	**-35**	**-39**	**-42**	**-43**	**-42**
Procent av BNP	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
Resultat	**15**	**14**	**15**	**17**	**17**
Procent av skatter och generella statsbidrag	1,8	1,7	1,7	1,8	1,8

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Utfall 2018 enligt nationalräkenskaperna, vilket kan skilja sig från regeringens prognos för den offentliga sektorns skatteinkomster för 2018 som redovisas i avsnitt 6.
[2] Kommunsektorns kompensation för mervärdesskatt är inkluderad i övriga inkomster och inte i statsbidragen.
[3] Inkluderar nettoköp av fastigheter. Eftersom försäljningen vanligtvis överstiger köp är denna nettopost negativ, vilket minskar de redovisade utgifterna med några miljarder kronor per år.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Kommunsektorns utgifter bedöms också öka i en något måttligare takt framöver. Efter flera år av snabb tillväxt av investeringsutgifterna bedöms utvecklingen av dessa dämpas under prognosperioden. Den snabba utvecklingen av investeringsutgifterna har lett till att sektorns finansiella sparande har minskat betydligt de senaste åren.

Sammantaget beräknas kommunsektorns utgifter öka något mer än inkomsterna 2019–2022. Det medför ett något avtagande finansiellt sparande under perioden. Kommunsektorns resultat bedöms minska marginellt 2019 men antas därefter stärkas något (se tabell 8.13).

Kommunsektorns inkomster

Kommunsektorns inkomster består framför allt av inkomster från skatt på arbete (främst inkomst av tjänst och näringsverksamhet samt pensioner) och av statsbidrag.

Tillväxten av antalet arbetade timmar bedöms bromsa in 2019–2022 jämfört med de senast föregående åren. Lönesummans tillväxt som var hög 2018 förväntas därför bli lägre under prognosperioden. Lönesumman beräknas öka med i genomsnitt 3,5 procent per år under prognosperioden vilket kan jämföras med 4,5 procent per år de senaste fyra åren (se diagram 8.5). Utvecklingen av de kommunala skatteinkomsterna beräknas dämpas varje år 2018–2020 då skattesänkningar för personer över 65 år har beslutats för 2018 och 2019 samt föreslås för 2020. Pensionsutbetalningarna, som också ingår i det kommunala skatteunderlaget, bedöms öka med i genomsnitt drygt 3 procent per år under prognosperioden. Det är ungefär samma utveckling som under 2018. Sammantaget gör avmattningen av arbetade timmar och skattesänkningarna att de kommunala skatteinkomsterna förväntas växa i långsammare takt 2019–2022 än under de föregående fyra åren.

Diagram 8.5 Lönesumma och kommunala skatteinkomster

Procentuell förändring. Utfall 2000–2018, prognos 2019–2022

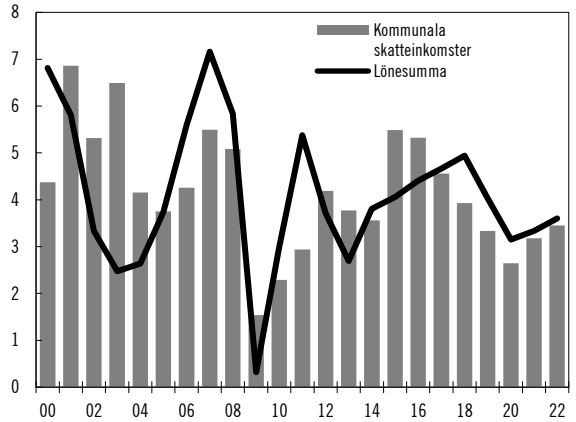

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Vid förändringar av skattelagstiftningen som påverkar det kommunala skatteunderlaget neutraliseras i regel effekterna av dessa genom att nivån på de generella statsbidragen höjs eller sänks (s.k. skattereglering). I den nuvarande prognosen påverkas kommunsektorns skatteinkomster framför allt av två sänkningar av inkomstskatten för personer över 65 år. Riksdagen har beslutat att sänka inkomstskatten för denna grupp med ca 5 miljarder kronor 2019 och i denna budgetproposition föreslås ytterligare en sänkning om ca 4 miljarder kronor 2020. Kommunsektorn kompenseras dock för detta genom motsvarande höjningar av de generella statsbidragen.

Tabell 8.14 visar de kommunala skatteinkomsternas förväntade utveckling exklusive effekten av regeländringar. Skatteinkomsterna, justerade för regeländringar som påverkar det kommunala skatteunderlaget, bedöms öka med 3,8 procent 2019, men ha något lägre ökningstakt 2020–2022.

Tabell 8.14 Skatter och statsbidrag

Utfall 2018 i miljarder kronor, prognos 2019–2022 i procentuell förändring

	2018	2019	2020	2021	2022
Skatteinkomster justerade för regeländringar[1]	728	3,8	3,3	3,2	3,4
varav					
ökat skatteunderlag		*3,6*	*3,3*	*3,2*	*3,4*
ändrad kommunalskattesats		*0,2*			
Statsbidrag justerade för skatteregleringar	207	-1,6	1,3	-1,5	-1,5
Skatter och bidrag exkl. ersättning för mervärdesskatt	**935**	**2,6**	**2,8**	**2,2**	**2,4**

Anm.: I tabellen redovisas utvecklingen av statsbidrag exkl. ersättning för mervärdesskatt. För 2020–2022 antas oförändrad skattesats. Redovisningen av skatter och bidrag exkluderar fastighetsavgift. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Utfall 2018 enligt nationalräkenskaperna, vilket kan skilja sig från regeringens prognos för den offentliga sektorns skatteintäkter för 2018 som redovisas i avsnitt 6.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Kommuner och landsting får bidrag från staten i form av dels generella, dels riktade statsbidrag. De generella statsbidragen ökar med ca 8 miljarder kronor 2019 vilket delvis beror på kompensationen avseende kommunsektorns minskade skatteinkomster till följd av sänkt skatt för personer över 65 år. Ökningen av de generella statsbidragen 2019 beror även på att riksdagen beslutat om ytterligare permanenta tillskott till kommunsektorn. De generella statsbidragen fortsätter öka även 2020 i regeringens prognos. Även 2020 beror ökningen främst på permanenta tillskott till kommuner och landsting, samt kompensation för de sänkta skatteinkomsterna från personer över 65 år.

De riktade statsbidragen finansieras från ett flertal olika utgiftsområden. Bidragen från utgiftsområdena 8 Migration och 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering bedöms

sjunka till ca 16 miljarder kronor 2019 efter att ha varit betydligt högre de föregående tre åren. År 2020–2022 bedöms bidragen från dessa två utgiftsområden minska ytterligare till följd av färre asylsökande i mottagningssystemet och färre nyanlända i etableringsinsatser. Sammantaget antas de totala statsbidragen öka 2019 och 2020 men åter minska 2021 och 2022, i enlighet med de beräkningsförutsättningar som beskrivs i inledningen av avsnitt 8.5.

Kommunsektorns utgifter

Av kommunsektorns totala utgifter utgör kommunal konsumtion den största delen, dvs. välfärdstjänster inom främst vård, skola och omsorg. Kommunerna och landstingen har därutöver utgifter för investeringar och transfereringar, t.ex. ekonomiskt bistånd.

Kommunal konsumtion

Den kommunala konsumtionen fördelas mellan ett antal verksamhetsområden. Störst andel av konsumtionsutgifterna går till hälso- och sjukvård. Därefter följer utgifter för omsorg och för utbildning. Den demografiska utvecklingen har stor betydelse för behovet av resurser inom olika välfärdstjänster. Om exempelvis antalet elever ökar behöver fler lärare anställas för att inte lärartätheten ska sjunka. Mellan 2012 och 2017 har befolkningen ökat i en allt snabbare takt, men befolkningstillväxten avtog något 2018. Sett till åldersstrukturen är det framför allt antalet barn som har legat bakom denna stigande ökningstakt, men även antalet äldre (65 år och äldre). Befolkningsökningen väntas fortsätta avta gradvis 2019–2022. Även detta förklaras främst av antalet barn där ökningen framöver väntas ske i en avtagande takt. Antalet äldre bedöms däremot fortsätta att öka snabbare än befolkningen i stort.

I diagram 8.6 visas en modellberäkning av hur mycket konsumtionsvolymen (dvs. mängden arbetade timmar, lokaler och förbrukningsvaror etc.) inom den kommunala sektorn behöver öka för att tillgodose de ökade behov som den demografiska utvecklingen innebär. I denna beräkning tas ingen hänsyn till möjligheterna att effektivisera verksamheten. Sedan 2013 har behoven ökat i en allt högre takt. Även om ökningstakten dämpas 2019–2022 bedöms den vara betydligt högre än under perioden före 2014.

Diagram 8.6 Konsumtionsutveckling motsvarande det demografiska behovet i kommunsektorn, modellberäkning

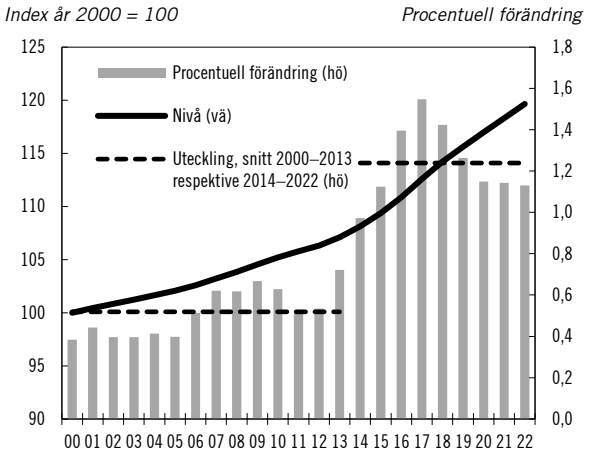

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De faktiska konsumtionsutgifterna i kommunsektorn ökade med 1,1 procent i fasta priser 2018, en något starkare utveckling än 2017 (se diagram 8.7). Framöver bedöms konsumtionsutvecklingen dämpas successivt då inkomstutvecklingen väntas bli svagare och de migrationsrelaterade utgifterna bedöms fortsätta att minska. Både skatteinkomster och statsbidrag väntas öka långsammare än de gjorde under perioden 2015–2017. Mot slutet av prognosperioden upphör vissa tidsbegränsade statsbidrag till kommunsektorn. Detta bidrar till att konsumtionsutvecklingen i slutet av prognosperioden blir svagare.

Diagram 8.7 Kommunala konsumtionsutgifter

Årlig procentuell förändring. Utfall 2000–2018, prognos 2019–2022

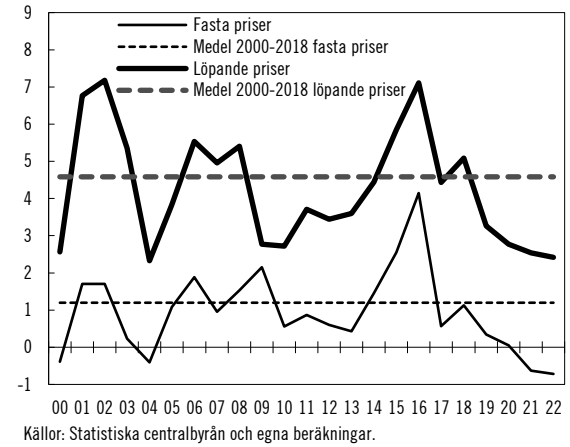

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I kommunsektorns finansiella sparande och resultat ingår konsumtionsutgifterna i löpande priser. Prisutvecklingen har därmed stor betydelse för utvecklingen. Prisutvecklingen i kommunal konsumtion styrs främst av löneutvecklingen i sektorn. Lönekostnaden per

timme i kommunsektorn beräknas öka med 2,8–3,2 procent per år 2019–2022. Konsumtionsutgifterna i löpande priser beräknas samtidigt öka med 2,4–3,3 procent (se diagram 8.7).

Utgifter för transfereringar, räntor och investeringar

Cirka 7 procent av kommunsektorns totala utgifter består av transfereringar till staten, näringslivet och hushållen. Denna andel har varit relativt oförändrad under 2000-talet och bedöms även vara det i prognosen. Kommunsektorns transfereringar till staten utgörs främst av sektorns del av assistansersättningen. Transfereringarna till näringslivet utgörs främst av subventioner till företag, exempelvis subventioner av kollektivtrafiken. Transfereringarna till hushållen består bl.a. av pensioner och ekonomiskt bistånd. Transfereringarna till hushållen i form av ekonomiskt bistånd utgör drygt 1 procent av kommunsektorns utgifter.

Ränteutgifterna bedöms öka något 2019–2022, främst till följd av stigande räntenivåer, men också till följd av ökad skuldsättning.

Kommunsektorns investeringsutgifter har ökat kraftigt de senaste åren (se diagram 8.8). År 2018 uppgick sektorns fasta bruttoinvesteringar till 130 miljarder kronor, eller 2,7 procent av BNP. Det är den högsta andelen under 2000-talet. Kommunsektorns omfattande investeringar de senaste åren har flera förklaringar. Många kommuner har en växande befolkning och är i behov av nya lokaler, t.ex. för skol- och förskoleverksamhet. Samtidigt har den demografiska utvecklingen också ökat behoven inom sjukvården och äldreomsorgen. Äldre byggnader och infrastruktur behöver dessutom renoveras eller bytas ut. Utöver ökade behov har det låga ränteläget tillsammans med sektorns goda ekonomiska resultat de senaste åren ökat benägenheten att investera. År 2019 bedöms ökningstakten för de fasta bruttoinvesteringarna dämpas betydligt, detta efter mycket kraftiga ökningar 2016–2018. Efter 2019 väntas investeringarna utvecklas fortsatt svagt för att 2022 uppgå till 146 miljarder kronor, eller 2,6 procent av BNP.

Diagram 8.8 Kommunsektorns investeringar

Miljarder kronor. Utfall 2000–2018, prognos 2019–2022

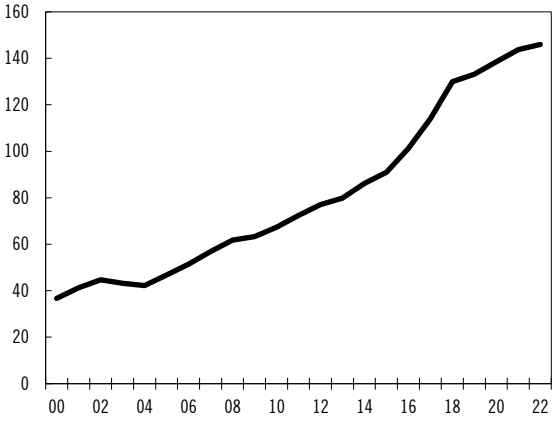

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den höga investeringsnivån bidrar till att kommunsektorns skulder, där kommunerna står för den största andelen, beräknas öka då investeringarna till viss del lånefinansieras. Investeringar som utförs av kommunala bolag, klassificerade utanför kommunsektorn, ökar till viss del också kommunsektorns skuldsättning. Det sker genom att kommunsektorn tar upp lån som vidareutlånas till bolagen i privat sektor.

Kommunalt finansierad sysselsättning

Den kommunalt finansierade sysselsättningen omfattar dels personer som är sysselsatta i kommunsektorn, dels personer som är sysselsatta i näringslivet och producerar välfärdstjänster som finansieras med kommunala skattemedel. Sysselsatta på fristående skolor eller äldreboenden som drivs av privata utförare räknas exempelvis som sysselsatta i kommunalt finansierad verksamhet.

Det saknas statistik över personer som är sysselsatta i privat sektor, men som arbetar med kommunalt finansierad verksamhet. Därför är uppgifterna om kommunalt finansierad sysselsättning modellberäknade.

Antalet sysselsatta i kommunalt finansierade verksamheter uppgick 2018 till nästan 1,4 miljoner personer varav 1,2 miljoner var sysselsatta i kommunsektorn (se diagram 8.9). Omkring 75 procent av de sysselsatta i kommunsektorn var kvinnor.

Diagram 8.9 Kommunalt finansierad sysselsättning

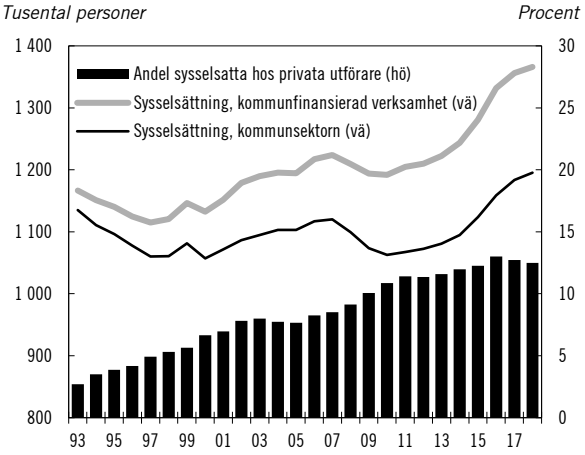

Anm.: Svenska kyrkan ingick i kommunsektorn t.o.m. 1999.
Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och egna beräkningar.

Den kommunalt finansierade sysselsättningen har ökat varje år sedan 2010 och ökningen var särskilt stor 2015 och 2016. Den främsta orsaken till ökningen 2015 och 2016 var ökade utgifter relaterade till migration. Efter 2016 mattades ökningstakten av.

Mellan 1993 och 2016 har andelen av den kommunalt finansierade sysselsättningen som hör till privat sektor ökat stadigt. Den kommunalt finansierade sysselsättningen har därmed ökat snabbare än sysselsättningen i kommunal sektor. Denna trend bröts 2017 då andelen som tillhör privat sektor minskade. Nedgången fortsatte även 2018 (se diagram 8.9).

I prognosen för 2019–2022 utvecklas den kommunfinansierade sysselsättningen svagt i likhet med den kommunala konsumtionen.

Utöver antal sysselsatta är även arbetade timmar ett viktigt mått. Arbetade timmar är ett bättre mått än antalet sysselsatta på den faktiska arbetsinsatsen, eftersom de sysselsatta kan arbeta i olika omfattning. Om dessutom antalet kommunalt finansierade arbetade timmar sätts i relation till befolkningen fås ett grovt mått på hur arbetsinsatsen i förhållande till antalet personer som utnyttjar de kommunala tjänsterna utvecklats (se diagram 8.10).

Under hela prognosperioden väntas den kommunfinansierade sysselsättningen per invånare minska. I närtid är det främst en dämpad inkomstutveckling samt minskade migrationsrelaterade utgifter i kommunsektorn som är orsaken till minskningen. Mot slutet av prognosperioden förklaras den svaga utvecklingen främst av antagandet om oförändrad politik som beskrevs i inledningen av avsnittet Kommunsektorns finanser. Samtidigt väntas befolkningen fortsätta öka i snabbare takt än den genomsnittliga ökningstakten sedan 2000.

Diagram 8.10 Kommunalt finansierad sysselsättning och arbetade timmar per 1 000 invånare

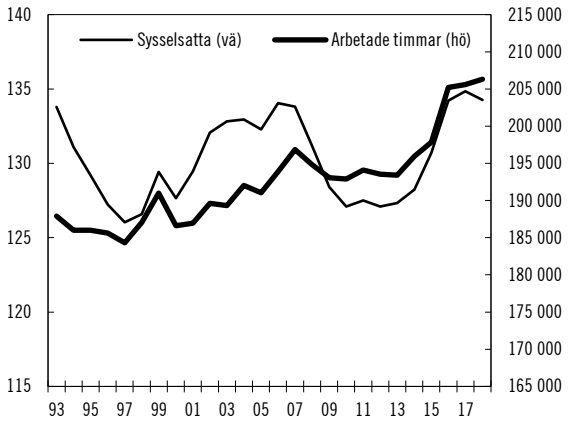

Anm.: Svenska kyrkan ingick i kommunsektorn t.o.m. 1999.
Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och egna beräkningar.

8.6 Nettoförmögenheten och skuldutvecklingen

Den offentliga sektorns nettoförmögenhet består av både realkapital och finansiella tillgångar, med avdrag för skulder (se tabell 8.15). Realkapitalet, eller kapitalstocken, innefattar både materiella tillgångar, som t.ex. byggnader och anläggningar, och immateriella tillgångar, som t.ex. forskning och utveckling samt datorprogram. Större delen av den offentliga sektorns kapitalstock består av byggnader, vägar och annan infrastruktur som inte ger någon direkt finansiell avkastning. En del av kapitalstocken, som t.ex. skolor, sjukhus och kontorsbyggnader, används för produktion av offentliga tjänster medan andra delar, exempelvis infrastrukturen, ger en samhällsekonomisk avkastning. Vidare ingår mark som tillgångsslag i den officiella statistiken. De finansiella tillgångarna omfattar såväl olika fordringar på den privata sektorn som aktier. Aktieinnehaven kan vara likvida tillgångar förknippade med ett tydligt avkastningskrav, som t.ex. AP-fondernas aktieinnehav. Innehaven kan också vara en form för kontroll av realkapital, som t.ex. statens ägande av statliga bolag.

Tabell 8.15 Den offentliga sektorns okonsoliderade tillgångar och skulder samt nettoförmögenhet 2018

	Miljarder kronor	Procent av BNP
Tillgångar	**8 697**	*181,6*
Finansiella tillgångar	4 300	86,5
varav aktier	*1 953*	*40,8*
Kapitalstock	4 397	91,8
varav mark	*896*	*18,7*
Skulder	**3 050**	**63,7**
Maastrichtskuld[1]	**1 859**	**38,8**
Pensionsskuld	432	8,5
Övrigt	758	16,4
Nettoförmögenhet	**5 647**	**117,9**
Staten	*1 584*	*33,1*
Ålderspensionssystemet	*1 408*	*29,4*
Kommunsektorn	*2 655*	*55,4*
Finansiell förmögenhet	**1 250**	**26,1**
Statens nettoförmögenhet inkl. löneskatt på kommunsektorns pensionsskuld	**1 677**	**34,9**

[1] Maastrichtskulden är redovisad konsoliderad i denna tabell. Posten Övrigt inkluderar konsolideringsfaktorn mellan staten, ålderspensionssystemet och kommunsektorn.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Skulderna omfattar finansiella skulder samt statens och den kommunala sektorns åtaganden för tjänstepensioner. Den s.k. Maastrichtskulden (se nedan under avsnittet Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld), av vilken statsskulden utgör en övervägande del, redovisas till nominellt värde. I den finansiella nettoförmögenheten definieras skulden i stället till sitt marknadsvärde. Posten Övrigt under skulder inkluderar skillnaden mellan marknadsvärdet och den nominellt värderade Maastrichtskulden.

Vid utgången av 2018 uppgick den offentliga sektorns totala nettoförmögenhet till närmare 120 procent av BNP, varav ägandet i reala tillgångar uppgick till drygt 90 procent av BNP. Den finansiella nettoförmögenheten, dvs. skillnaden mellan finansiella tillgångar och skulder, uppgick därmed till ca 26 procent av BNP.

Fördelningen av nettoförmögenheten på sektorer visar att kommunsektorns andel av nettoförmögenheten är störst, medan statens andel av förmögenheten har ökat under de senaste åren och nu är något större än ålderspensionssystemets (se tabell 8.15 och diagram 8.11). Både den kommunala sektorns och statens nettoförmögenhet består till övervägande del av reala tillgångar, medan ålderspensionssystemets nettoförmögenhet utgörs av finansiella tillgångar.

Diagram 8.11 Den offentliga sektorns nettoförmögenhet fördelad på sektorer

Procent av BNP

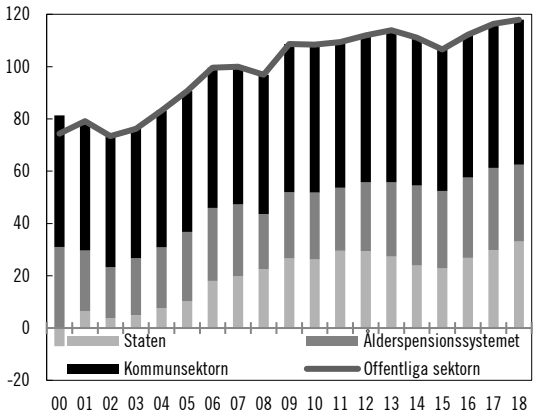

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den finansiella nettoförmögenheten

Nivån på den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet bestäms huvudsakligen av AP-fonderna i ålderspensionssystemet. Statens bidrag till den finansiella nettoförmögenheten är negativt medan kommunsektorns finansiella tillgångar och skulder sedan 1995 i stort sett har varit lika stora (se diagram 8.12).

Den offentliga sektorns kapitalinkomster i form av räntor och utdelningar, huvudsakligen hänförliga till ålderspensionssystemet, överstiger ränteutgifterna. Den totala skulden inkluderar statens och kommunsektorns åtaganden för de förmånsbestämda tjänstepensionerna som intjänats fr.o.m. 1998. De totala skulderna för de fonderade avgiftsbestämda tjänstepensionerna ingår, i likhet med premiepensionssystemet, inte i den offentliga sektorn utan redovisas i försäkringssektorn.

Diagram 8.12 Den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet

Procent av BNP. Utfall 1995–2018, prognos 2019–2022

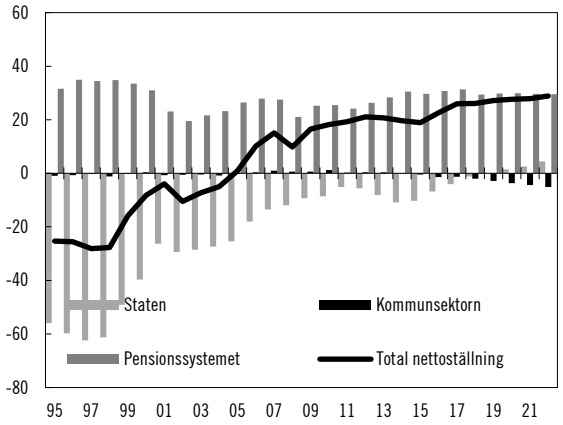

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Under 2019–2022 medför de beräknade överskotten i staten att den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet successivt förstärks. Staten förväntas fr.o.m. 2019 ge ett positivt bidrag till den finansiella nettoförmögenheten.

Tabell 8.16 Den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet

Procent av BNP. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Staten	-1,2	0,1	1,4	2,6	4,4
Ålderspensionssystemet	29,4	29,8	29,9	29,7	29,5
Kommunsektorn	-2,1	-2,9	-3,7	-4,4	-5,1
Offentlig sektor	**26,1**	**27,1**	**27,6**	**27,8**	**28,9**
Förändring	0,1	1,0	0,5	0,2	1,0
Varav bidrag till förändringen					
Finansiellt sparande	*0,9*	*0,4*	*0,3*	*0,4*	*1,2*
Värdeförändringar m.m.	*0,4*	*1,6*	*1,0*	*0,8*	*0,9*
Nominell BNP-förändring	*-1,1*	*-1,0*	*-0,8*	*-1,0*	*-1,1*

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld

Maastrichtskulden definieras av EU-regler och är det skuldbegrepp som används vid bedömningen av medlemsstaternas offentliga finanser inom ramen för Stabilitets- och tillväxtpakten. För Sverige innebär definitionen att skulden består av den konsoliderade statsskulden och kommunsektorns skulder på kapitalmarknaden, med avdrag för AP-fondernas innehav av statsobligationer.

Inför att Sverige den 1 januari 1995 blev medlem i EU uppgick den konsoliderade bruttoskulden till över 1 200 miljarder kronor, vilket motsvarade ca 70 procent av BNP (se diagram 8.13). Sedan dess har det nominella värdet ökat med närmare 650 miljarder kronor, för att vid utgången av 2018 uppgå till ca 1 860 miljarder kronor.

Diagram 8.13 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld

Utfall 1994–2018, prognos 2019–2022

Miljarder kronor *Procent av BNP*

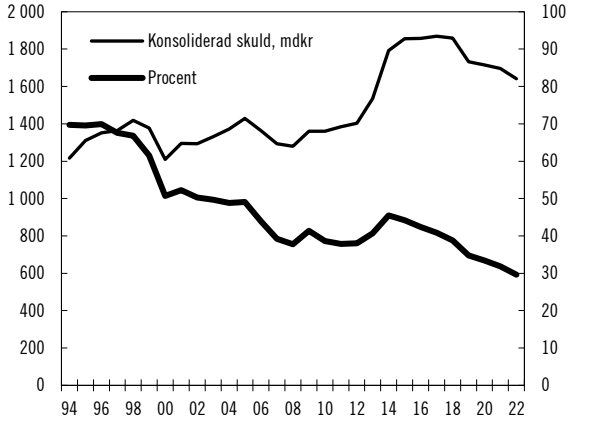

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Skulden har emellertid minskat kraftigt som andel av BNP sedan 1994 och uppgick vid utgången av 2018 till ca 39 procent av BNP (skuldkvoten).

Utvecklingen av den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld beror dels på det finansiella sparandet (som kan fördelas på primärt sparande och ränteutgifter), dels på faktorer som inte påverkar det finansiella sparandet. De sistnämnda faktorerna rör periodiseringar och s.k. stock flow-förändringar, som bl.a. utgörs av finansiella transaktioner. Exempelvis påverkas bruttoskulden av köp och försäljning av tillgångar medan det finansiella sparandet inte påverkas av sådana transaktioner.

Diagram 8.14 De enskilda sektorernas bruttoskuld

Procent av BNP. Utfall 1994–2018, prognos 2019–2022

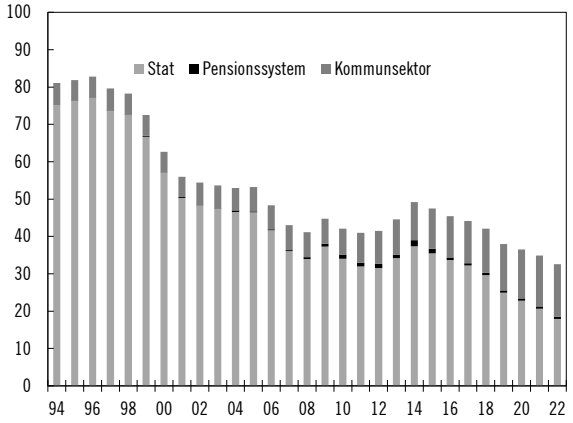

Anm.: Summan av de tre delsektorernas skuld överstiger den totala Maastrichtskulden eftersom den totala skulden är konsoliderad.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den offentliga sektorns bruttoskuld beräknas minska kraftigt innevarande år till följd av Riksbankens beslut att inte refinansiera de återstående valutalån som förfaller under 2019, se avsnittet Riksgäldskontorets nettoutlåning ovan. Även kommande år prognostiseras bruttoskulden fortsätta minska som en följd av de beräknade överskotten i de offentliga finanserna (se tabell 8.17). År 2022 bedöms bruttoskulden uppgå till ca 30 procent av BNP.

I diagram 8.14 redovisas respektive delsektors bruttoskuld. Summan av de tre sektorernas skulder överstiger den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld eftersom inbördes skulder, i huvudsak ålderspensionssystemets innehav av statsobligationer, räknas av. Den successivt minskande bruttoskulden rör uteslutande statsskulden. Kommunsektorns skuld beräknas däremot fortsätta att växa snabbare än BNP, bl.a. på grund av stora investeringar i kommunsektorn och vidareutlåning till kommunala bolag i privat sektor.

Tabell 8.17 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld och bidrag till förändringen

Procent av BNP om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Miljarder kronor	**1 859**	**1 732**	**1 716**	**1 696**	**1 642**
Procent av BNP	38,8	34,8	33,4	31,8	29,6
Förändring	-2,0	-4,0	-1,4	-1,6	-2,2
Bidrag till förändringen					
Primärt finansiellt sparande	-1,4	-0,8	-0,7	-0,7	-1,5
Ränteutgifter	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3
Stock-flow	0,7	-2,1	0,0	0,0	0,2
varav periodisering av räntor och skatter	*-0,2*	*-0,2*	*-0,1*	*-0,2*	*0,0*
varav försäljning av aktier m.m.	*0,0*	*-0,1*	*-0,1*	*-0,1*	*-0,1*
varav övrigt	*0,9*	*-1,9*	*0,2*	*0,3*	*0,3*
Nominell BNP-förändring	-1,8	-1,5	-1,1	-1,2	-1,2

Anm.: Övrigt omfattar i huvudsak Riksgäldskontorets skulddispositioner samt finansiering av lån till Riksbanken.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Statsskuldens utveckling

Statens budget visade ett överskott på 80 miljarder kronor 2018. Statsskulden minskade dock endast med 68 miljarder kronor (se tabell 8.18), främst beroende på skulddispositioner (poster som påverkar statsskulden men inte via budgetsaldot) avseende valutakurseffekter, upplupen inflationskompensation och affärsdagsjusteringar. Skulddispositionerna påverkar statsskulden, men inte statens budgetsaldo och nettolånebehov.

Riksgäldskontoret har haft relativt stora förvaltningstillgångar sedan 2017, bl.a. beroende på en överskattning av statens lånebehov i Riksgäldskontorets låneplan. Riksgäldskontoret har gradvis anpassat statsskulden till lånebehovet, i en sådan takt att inte statspappersmarknaden påverkats negativt, och förvaltningstillgångarna har under 2019 återgått till historiskt normala nivåer.

Tabell 8.18 Statsskuldens förändring

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Okonsoliderad statsskuld vid ingången av året	1 328	1 262	1 072	1 004	962
Förändring av okonsoliderad statsskuld	-66	-190	-69	-42	-75
varav					
Lånebehov[1]	*-80*	*-130*	*-47*	*-38*	*-71*
Skulddispositioner m.m.	*14*	*-60*	*-22*	*-4*	*-4*
Okonsoliderad statsskuld vid årets slut[2]	1 262	1 072	1 004	962	887
Eliminering av myndigheters innehav av statspapper	65	66	67	68	69
Statsskuld vid årets slut[3]	**1 197**	**1 006**	**937**	**894**	**818**
Statsskuldsförändring[4]	-68	-191	-70	-43	-76
Statsskuld i procent av BNP	25,0	20,2	18,2	16,8	14,8

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Identiskt med statens budgetsaldo med omvänt tecken.
[2] I den okonsoliderade statsskulden ingår statliga myndigheters innehav av statspapper.
[3] Avser konsoliderad statsskuld, vilket innebär att statliga myndigheters innehav av statspapper räknats bort.
[4] Avser förändring av konsoliderad statsskuld.
Källor: Ekonomistyrningsverket, Riksgäldskontoret och egna beräkningar.

Riksgäldskontorets handlingssätt har medfört att statsskulden minskar mer än vad som kan förklaras av utvecklingen av lånebehovet under 2019 (se tabell 8.18).

Diagram 8.15 Statsskuldens utveckling

Miljarder kronor. Utfall 1990–2018, prognos 2019–2022

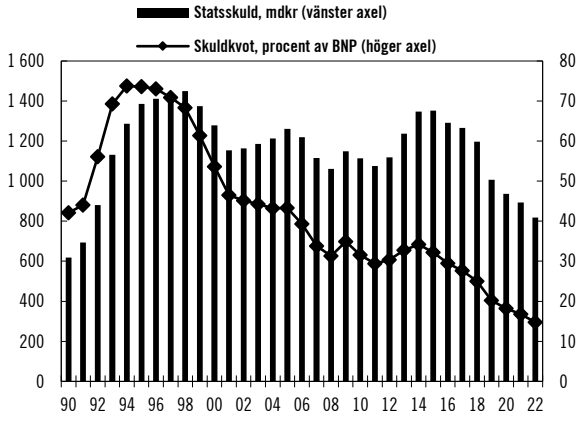

Källor: Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Sedan 2015 har statsskulden minskat både nominellt och uttryckt som andel av BNP. År 2019–2022 bedöms statsskulden fortsätta minska (se diagram 8.15). I slutet av 2022 beräknas skuldkvoten, dvs. den konsoliderade statsskulden som andel av BNP, uppgå till ca 15 procent givet beslutade, föreslagna och aviserade finanspolitiska åtgärder.

8.7 Finansiellt sparande enligt olika bedömare

I följande avsnitt redovisas en jämförelse mellan de senaste prognoserna för det finansiella och strukturella sparandet gjorda av regeringen i denna proposition, Konjunkturinstitutet (KI), Ekonomistyrningsverket (ESV), Riksbanken, Europeiska kommissionen, OECD och Internationella valutafonden (IMF). Vid en jämförelse av de olika bedömningarna är det viktigt att beakta att de har gjorts vid olika tidpunkter och kan bygga på olika antaganden om den framtida politiken.

Prognosjämförelse avseende det finansiella sparandet

Regeringens prognos visar på en starkare utveckling av de offentliga finanserna innevarande år än vad KI:s och ESV:s gör (se tabell 8.19). Detta förklaras främst av olika syn på hur inkomsterna väntas växa. Både KI och ESV bedömer att skatteinkomsterna utvecklas svagare än enligt regeringens prognos. Dessutom beräknar dessa bedömare att utgifterna i kommunsektorn växer snabbare än enligt regeringens prognos. Från och med 2020 innebär de åtgärder som presenteras i denna proposition olika beräkningsförutsättningar för regeringens prognoser jämfört med myndigheternas. Detta förklarar delvis den annorlunda utvecklingen av finanserna som KI och ESV räknar med. Vidare kvarstår de olika bedömningarna av hur skatteinkomsterna växer.

Europeiska kommissionen beräknar att det finansiella sparandet 2019 och 2020 utvecklas i linje med regeringens prognos.

Tabell 8.19 Bedömningar av finansiellt sparande

Procent av BNP

	2019	2020	2021	2022
Regeringen	0,4	0,3	0,4	1,2
KI inkl. åtgärder[1]	0,2 (0,1)	0,0 (-0,1)	0,3	0,2
KI exkl. åtgärder[1]	0,2	0,4	0,9	1,7
ESV	0,0	0,3	0,8	1,4
Riksbanken	0,1	0,0	0,1	–
Europeiska kommissionen	0,4	0,4		
OECD	0,8	1,0	–	–
IMF	0,5	0,3	0,3	0,3

Anm.: Publiceringsdatum är för regeringen 2019-09-16, Konjunkturinstitutet (KI) 2019-06-19 samt uppdatering inom parentes från 2019-08-06, Ekonomistyrningsverket (ESV) 2019-09-04, Riksbanken 2019-09-05, Europeiska kommissionen 2019-05-07, OECD 2019-05-15, och Internationella valutafonden (IMF) 2019-04-09.

[1] I KI:s huvudscenario antas aktiva åtgärder för åren 2020–2022 som innebär att personaltätheten i offentligfinansierade verksamheter kan hållas på 2019 års nivå samt en standardhöjning enligt historisk utveckling. I det alternativa scenariot exklusive åtgärder ingår endast de åtgärder som tidigare beslutats och föreslagits i den beslutade budgeten för 2019, samt att den kommunala utdebiteringen hålls på 2019 års nivå.

Prognosjämförelse avseende det strukturella sparandet

I tabell 8.20 redovisas olika bedömares prognoser för den offentliga sektorns strukturella sparande. Skillnaderna mellan regeringen och andra bedömare är i vissa fall annorlunda vid jämförelser av det strukturella sparandet än det finansiella sparandet. Detta kan dels bero på olika bedömningar av ekonomins potentiella BNP-nivå, dels på skillnader i beräkningsmetoder.

Tabell 8.20 Bedömningar av strukturellt sparande

Procent av potentiell BNP

	2019	2020	2021	2022
Regeringen	0,0	0,2	0,5	1,3
KI inkl. åtgärder[1]	-0,1 (-0,1)	-0,2 (0,0)	0,3	0,3
KI exkl. åtgärder[1]	-0,1	0,1	0,8	1,8
ESV	-0,3	0,2	0,8	1,4
Europeiska kommissionen	0,5	0,6		
OECD	0,6	1,0		
IMF	0,4	0,3	0,3	0,3

Anm.: Publiceringsdatum är för regeringen 2019-09-16, Konjunkturinstitutet (KI) 2019-06-19 samt uppdatering inom parentes från 2019-08-06, Ekonomistyrningsverket (ESV) 2019-09-04, Europeiska kommissionen 2019-05-07, OECD 2019-05-15, och Internationella valutafonden (IMF) 2019-04-09.

[1] I KI:s huvudscenario antas aktiva åtgärder för åren 2020–2022 som innebär att personaltätheten i offentligfinansierade verksamheter kan hållas på 2019 års nivå samt en standardhöjning enligt historisk utveckling. I det alternativa scenariot exklusive åtgärder ingår endast de åtgärder som tidigare beslutats och föreslagits i den beslutade budgeten för 2019 samt att den kommunala utdebiteringen hålls på 2019 års nivå.

8.8 Uppföljning av offentliga sektorns finanser

Den offentliga sektorn redovisade 2018 ett finansiellt sparande som uppgick till ca 43 miljarder kronor eller 0,9 procent av BNP. Jämfört med det redovisade utfallet i 2019 års ekonomiska vårproposition har sparandet 2018 reviderats upp med ca 11 miljarder kronor. I huvudsak är det inkomster från kapitalskatter som reviderats upp.

År 2019 beräknas inkomsterna från bl.a. kapital bli lägre än i vårpropositionen. Samtidigt har utgifterna för konsumtion och investeringar reviderats upp. Även förslag och aviseringar i denna proposition medför högre utgifter. Sammantaget medför detta att det finansiella sparandet reviderats ned med ca 11 miljarder kronor.

De åtgärder som föreslås och aviseras i denna proposition medför att inkomster från skatter minskar samtidigt som utgifterna ökar fr.o.m. 2020 i förhållande till beräkningarna i vårpropositionen. Utöver dessa revideringar har även inkomster från kapital reviderats ned medan utgifterna för konsumtion beräknas bli något högre än i föregående beräkning.

Det finansiella sparandet beräknas bli lägre under hela prognosperioden i samtliga sektorer jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition (se tabell 8.21).

Tabell 8.21 Offentliga sektorns inkomster och utgifter. Aktuell prognos och förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Finansiellt sparande i 2019 års ekonomiska vårproposition	**32**	**30**	**37**	**59**	**104**
Procent av BNP	0,7	0,6	0,7	1,1	1,9
Förändringar					
Inkomster	12	-3	-15	-27	-28
Skatter	13	2	-12	-21	-19
varav					
Skatter staten	*11*	*3*	*-7*	*-13*	*-7*
Skatter ålderspensionssystemet	*0*	*0*	*0*	*-1*	*-1*
Skatter kommunsektorn	*2*	*-1*	*-5*	*-8*	*-10*
Övriga inkomster	-1	-5	-3	-6	-9
Utgifter	2	5	5	11	9
Kommunal konsumtion	2	3	2	4	3
Ålderspensioner	0	0	0	0	-1
Ränteutgifter[1]	0	0	-1	-1	-2
Övriga primära utgifter	1	3	4	7	9
Förändring av finansiellt sparande	11	-9	-20	-38	-37
Procent av BNP	0,2	-0,2	-0,4	-0,7	-0,7
Staten	10	-2	-15	-30	-29
Ålderspensionssystemet	1	-3	-3	-4	-5
Kommunsektorn	0	-3	-2	-4	-3
Finansiellt sparande i budgetpropositionen för 2020	**43**	**21**	**17**	**22**	**67**
Procent av BNP	0,9	0,4	0,3	0,4	1,2

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Inkl. utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Konsoliderad bruttoskuld och den finansiella nettoförmögenheten jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition

Den finansiella nettoförmögenheten beräknas bli högre än i föregående prognos trots nedrevideringarna av det finansiella sparandet (se tabell 8.22). Detta beror huvudsakligen på att NR reviderat upp marknadsvärdet på tillgångarna i staten för 2018. För 2019–2022 har även värdet på tillgångarna i ålderspensionssystemet reviderats upp.

Maastrichtskulden har däremot i hög utsträckning reviderats i överensstämmande med det ackumulerade finansiella sparandet.

Tabell 8.22 Offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet. Aktuell prognos och förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Beslutad budget för 2019					
Finansiell nettoförmögenhet	**1 182**	**1 259**	**1 335**	**1420**	**1 553**
Procent av BNP	24,7	25,3	25,9	26,6	28,0
Konsoliderad skuld	1 859	1 716	1 692	1 646	1 567
Procent av BNP	38,8	34,5	32,8	30,9	28,2
Förändringar					
Finansiell nettoförmögenhet	69	90	84	64	47
Konsoliderad skuld	0	16	24	50	75
2019 års vårproposition					
Finansiell nettoförmögenhet	1 250	1 349	1 419	1 483	1 600
Procent av BNP	26,1	27,1	27,6	27,8	28,9
Konsoliderad skuld	**1 859**	**1 732**	**1 716**	**1 696**	**1 642**
Procent av BNP	**38,8**	**34,8**	**33,4**	**31,8**	**29,6**

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Kommunsektorns finanser jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition

Jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition har kommunsektorns inkomster och utgifter reviderats marginellt medan det finansiella sparandet är oförändrat för utfallsåret 2018.

I prognosen för 2019 och 2020 har inkomsterna reviderats ned. Det förklaras främst av att skatteinkomsterna och ränteinkomster har reviderats ned. Ränteinkomster ingår i Övriga inkomster i tabell 8.23. För 2021 och 2022 då inkomsterna har reviderats som mest har även utgifterna reviderats ned som en anpassning till de lägre inkomsterna. Kommunsektorns investeringsutgifter har samtidigt reviderats upp något 2020–2022.

Till följd av de uppreviderade investeringsutgifterna har det finansiella sparandet reviderats ned mer än det ekonomiska resultatet i prognosen. Det beror på att investeringsutgifterna inte direkt påverkar resultatet men sänker det finansiella sparandet.

Tabell 8.23 Kommunsektorns finanser. Förändringar jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition

Miljarder kronor. Utfall 2018, prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Totala inkomster	**1**	**-3**	**-1**	**-5**	**-9**
Skatter	2	-1	-5	-7	-10
Statsbidrag, exkl. mervärdesskatt	0	-1	5	5	5
Övriga inkomster	-1	-1	-2	-2	-4
Totala utgifter	**1**	**0**	**1**	**-1**	**-6**
Konsumtion	2	3	2	4	3
Investeringar	0	0	1	3	3
Övriga utgifter	0	-3	-2	-9	-12
Finansiellt sparande	**0**	**-3**	**-2**	**-4**	**-3**
Resultat före extraordinära poster	**0**	**-3**	**-2**	**-1**	**-1**

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

9

Statens investeringar och finansiella befogenheter

9 Statens investeringar och finansiella befogenheter

I detta avsnitt redovisar regeringen en investeringsplan med de samlade investeringarna i staten och regeringens förslag till låneram för de investeringar som används i statens verksamhet. Syftet med investeringsplanen är att ge riksdagen en samlad bild av de planerade totala investeringarna i staten för de kommande tre åren.

Avsnittet innehåller även regeringens förslag till kreditram för myndigheters rörelsekapital. Vidare presenteras sammanställningar över alla förslag till övriga krediter, statlig utlåning, statliga garantier och beställningsbemyndiganden som lämnas i denna proposition. Avslutningsvis innehåller avsnittet regeringens förslag till bemyndigande att överskrida anslag.

Sammanfattning

- Statens samlade investeringar, inklusive investeringar i forskning, beräknas uppgå till 128 miljarder kronor 2020. Investeringsvolymen ökar därefter till 135 miljarder kronor 2021 för att 2022 uppgå till knappt 131 miljarder kronor.
- Låneramen för investeringar i anläggningstillgångar som används i statens verksamhet föreslås uppgå till 45,6 miljarder kronor 2020.
- Kreditramen för myndigheters rörelsekapital föreslås uppgå till 14,9 miljarder kronor 2020.
- För 2020 föreslår regeringen beställningsbemyndiganden som uppgår till totalt 492,5 miljarder kronor.

9.1 En samlad investeringsplan för staten

I den samlade investeringsplanen redovisas både samhällsinvesteringar och investeringar som används i statens egen verksamhet. Med samhällsinvesteringar avses investeringar i vägar och järnvägar, försvarsmateriel och krisberedskap, fastigheter och markanläggningar samt affärsverkens investeringar i elförsörjning, flygtrafikledning och sjöfart. För dessa investeringar presenterar regeringen investeringsplaner under respektive utgiftsområde. Med investeringar som används i statens verksamhet avses investeringar som finansieras med den låneram som riksdagen beslutar om samlat för alla myndigheter (se avsnitt 9.2). Övervägande del av investeringarna redovisas som anläggningstillgångar, medan resterande del redovisas som löpande kostnader i statens bokföring.

I nationalräkenskaperna klassificeras forskning som en investering. I den samlade investeringsplanen ingår därför även en beräkning av statens investeringar i forskning.

Tabell 9.1 Investeringsplan för staten

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Summa 2020–2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar						
Vägar och järnvägar[1]	20 037	21 073	27 267	31 993	29 736	88 996
Försvarsmateriel och krisberedskap[2]	10 983	14 506	16 189	19 317	19 568	55 075
Fastigheter och markanläggningar[3]	3 260	3 561	5 221	3 987	3 112	12 320
Elförsörjning, flygtrafikledning och sjöfart (affärsverk)[4]	2 042	3 534	4 910	4 917	4 292	14 118
Statens egen verksamhet[5]	11 221	15 386	14 098	12 243	11 383	37 724
Summa nyanskaffning	**47 542**	**58 059**	**67 685**	**72 456**	**68 092**	**208 233**
Varav investeringar i anläggningstillgångar (nyanskaffning)	*42 571*	*52 611*	*62 084*	*66 213*	*61 437*	*189 735*
Finansiering av nyanskaffning						
Anslag	31 731	33 582	36 760	43 339	43 604	123 703
Särskilda låneramar i RGK (nyupplåning)	1 432	4 600	11 963	10 892	7 946	30 801
Lån i RGK för statens egen verksamhet (nyupplåning)	10 411	14 496	13 206[7]	11 558	10 784	35 548
Medfinansiering/förskott avseende infrastruktur	723	1 502	2 306	2 871	2 595	7 772
Egna medel (affärsverk)	308	1 345	727	1 022	654	2 403
Övrig finansiering	2 938	2 535	2 723	2 773	2 509	8 006
Summa finansiering av nyanskaffning	**47 542**	**58 059**	**67 685**	**72 456**	**68 092**	**208 233**
Vidmakthållande av befintliga investeringar						
Vägar och järnvägar[1]	4 540	5 680	6 001	7 429	6 815	20 245
Försvarsmateriel och krisberedskap[2]	7 323	7 621	8 398	10 344	10 360	29 102
Fastigheter och markanläggningar[3]	3 362	4 128	5 110	4 475	3 730	13 315
Elförsörjning, flygtrafikledning och sjöfart (affärsverk)[4]	1 372	1 364	1 380	1 091	1 700	4 171
Summa vidmakthållande	**16 598**	**18 793**	**20 888**	**23 339**	**22 605**	**66 832**
Varav investeringar i anläggningstillgångar (vidmakthållande)	*8 840*	*11 113*	*12 490*	*13 425*	*12 740*	*38 655*
Finansiering av vidmakthållande						
Anslag	13 132	14 284	15 517	18 912	18 295	52 724
Särskilda låneramar i RGK (nyupplåning)	1 555	2 618	3 422	2 608	2 118	8 148
Egna medel (affärsverk)	732	1 243	1 187	1 091	1 476	3 753
Övrig finansiering	1 179	648	763	728	716	2 207
Summa finansiering av vidmakthållande	**16 598**	**18 793**	**20 888**	**23 339**	**22 605**	**66 832**
Summa investeringar i nyanskaffning och vidmakthållande	**64 140**	**76 852**	**88 573**	**95 795**	**90 697**	**275 065**
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	*51 412*	*63 724*	*74 574*	*79 638*	*74 178*	*228 390*
Statens investeringar i forskning[6]	**37 826**	**38 544**	**39 427**	**39 665**	**39 981**	**119 072**
Summa statens investeringar inklusive forskning	**101 966**	**115 396**	**128 000**	**135 460**	**130 678**	**394 137**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.

[1] Investeringar hos Trafikverket.

[2] Investeringar hos Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen.

[3] Investeringar hos Statens fastighetsverk, Fortifikationsverket, Naturvårdsverket och Riksdagsförvaltningen.

[4] Investeringar hos Affärsverket svenska kraftnät, Luftfartsverket och Sjöfartsverket.

[5] Investeringar i anläggningstillgångar som används i statens verksamhet som finansieras med lån i Riksgäldskontoret (RGK) enligt 7 kap. 1 § budgetlagen (2011:203). Omfattar i princip alla statliga myndigheter.

[6] Beräkningarna baseras på vissa antaganden. För anslagsfinansierad forskning baseras beräkningen på utfallet 2018 för anslagsmedel som användes till forskning som bedrivs i staten. Motsvarande andelar har applicerats på de beräknade anslagen för 2019–2022. För forskning som bedrivs i staten finansierad med externa bidrag har utfallet 2018 antagits gälla även för kommande år. För 2018 uppgår investeringsbeloppet i investeringsplanen till 37,8 miljarder kronor. Beloppet avser forskning som har bedrivits av statliga myndigheter, varav 26,9 miljarder kronor finansierats med anslag och 10,9 miljarder kronor med externa bidrag.

[7] Skillnaden mellan nyupplåning för 2020 i denna tabell och tabell 9.3 förklaras av att Riksdagsförvaltningen och Riksrevisionen inte ingår i tabell 9.3.

Källor: I denna proposition redovisade investeringsplaner, ESV:s underlag om investeringar i forskning (Fi 2019/02391/BATOT) och egna beräkningar.

Den samlade investeringsplanen

De sammanlagda investeringarna i staten i form av anskaffning och utveckling, vidmakthållande samt forskning beräknas uppgå till i genomsnitt 131 miljarder kronor per år och sammanlagt 394 miljarder kronor 2020–2022. Av dessa avser 208 miljarder kronor nyanskaffning, 67 miljarder kronor vidmakthållande och 119 miljarder kronor forskning (se tabell 9.1 och diagram 9.1).

Investeringarna beräknas finansieras till 67 procent med anslag, 19 procent med lån i Riksgäldskontoret och 14 procent på annat sätt.

De största investeringarna i anskaffning, utveckling och vidmakthållande 2020–2022 utgörs av vägar och järnvägar (40 procent), försvarsmateriel och krisberedskap (31 procent) och statens egen verksamhet (14 procent). Jämfört med redovisningen av den samlade investeringsplanen i budgetpropositionen för 2018 har investeringarna i försvarsmateriel som andel av de totala investeringarna ökat. Av investeringarna i statens egen verksamhet utgörs en dryg fjärdedel av investeringar i datorsystem och rättigheter såsom programlicenser.

Investeringarna i anskaffning, utveckling och vidmakthållande beräknas sammantaget öka med 13,8 miljarder kronor (18 procent) i löpande priser mellan 2019 och 2022. Investeringar i vägar och järnvägar ökar med 9,8 miljarder kronor (37 procent) och försvarsmateriel och krisberedskap ökar med 7,8 miljarder kronor (35 procent).

Diagram 9.1 Statens investeringar

Miljoner kronor. Utfall 2018, prognos 2019, beräknat 2020–2022

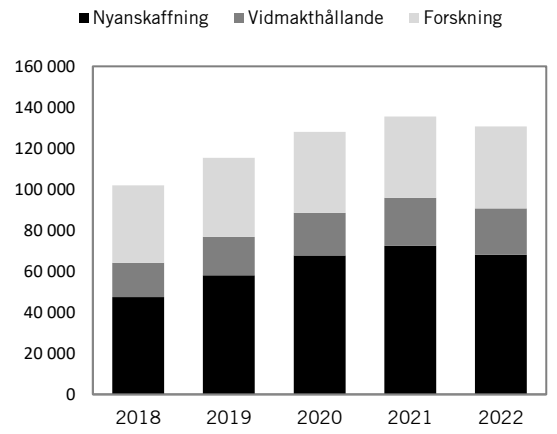

Källa: Egna beräkningar.

I jämförelse med den investeringsplan som presenterades i budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1) blev utfallet för 2018 ca 2,2 miljarder kronor lägre än prognostiserat. Minskningen avser främst anskaffning och utveckling (1,8 miljarder kronor).

För 2019 beräknas de totala investeringarna bli oförändrade jämfört med vad som beräknades i de investeringsplaner regeringen redovisat (prop. 2018/19:1 och prop. 2018/19:99) och riksdagen tagit ställning till för 2019. Investeringar i vägar och järnvägar beräknas bli 2,8 miljarder kronor lägre medan investeringar i statens egen verksamhet och investeringar i fastigheter beräknas bli 1,8 respektive 1,0 miljarder kronor högre.

För en mer utförlig analys av investeringarna hänvisas till de investeringsplaner som redovisas under respektive utgiftsområde i denna proposition.

Jämförelse med tidigare års utfall

De planerade investeringarna i anläggningstillgångar (se raden Summa varav investeringar i anläggningstillgångar i tabell 9.1) kan jämföras med utfallet för statens investeringar de senaste åren som redovisas i årsredovisningen för staten.

Tabell 9.2 Utfall statens investeringar i anläggningstillgångar

Miljoner kronor

År	Investeringar exkl. finansiella tillgångar
2014	48 482
2015	45 263
2016	45 662
2017	46 807
2018	51 412

Källor: Årsredovisningen för staten 2014–2018, not om investeringar till finansieringsanalysen.

Vid jämförelse mellan tabell 9.1 och tabell 9.2 måste hänsyn tas till skillnader mellan vad som redovisas som en investering i investeringsplanen och vad som redovisas som en anläggningstillgång. För 2018 förklaras skillnaderna av att utgifterna för forskning (37,8 miljarder kronor), ca hälften av investeringarna i vidmakthållande (7,8 miljarder kronor) och en mindre del av investeringarna i utveckling (5,0 miljarder kronor) inte redovisas som anläggningstillgångar utan som löpande kostnader i statens bokföring.

9.2 Finansiering av anläggningstillgångar och rörelsekapital i statens verksamhet

Riksdagen beslutar årligen om en låneram i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i statens verksamhet. Vidare beslutar riksdagen årligen om en kreditram i Riksgäldskontoret för att täcka behovet av rörelsekapital i statens verksamhet.

Låneram för 2020

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om lån i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i statens verksamhet som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 45 600 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: I tabell 9.3 redovisas regeringens förslag till låneram avseende investeringar i anläggningstillgångar i statens verksamhet. Låneramen anger det högsta lånebelopp, inklusive tidigare tagna lån, som regeringen och myndigheterna under regeringen får ha i Riksgäldskontoret. Fördelningen på utgiftsområdesnivå är preliminär, då regeringen normalt fastställer respektive myndighets låneram i samband med att regleringsbreven beslutas. Förslaget för 2020, om 45,6 miljarder kronor, är 2,1 miljarder kronor högre än innevarande års låneram. Låneramen har, inklusive förslaget för 2020, i genomsnitt ökat nominellt med 3,5 procent per år under de senaste tio åren (2011–2020). Myndigheternas totala skuld avseende investeringar i anläggningstillgångar som används i statens verksamhet uppgick den 31 december 2018 till 32,7 miljarder kronor. Myndigheternas nyttjande av låneramen (utgående saldo per den 31 december som andel av låneramen) uppgick till 82 procent för 2018. Det innebär att nyttjandegraden 2018 var 4 procentenheter högre jämfört med 2017.

Jämfört med tidigare år har tabell 9.3 kompletterats med information om nyupplåning och amortering. Nyupplåningen beräknas till 13,1 miljarder kronor och utgör den huvudsakliga finansieringen av nya investeringar i statens egen verksamhet 2020, vilka framgår av tabell 9.1.

Av den begärda låneramen kommer 0,2 miljarder kronor inledningsvis inte att fördelas till myndigheterna. Syftet är att regeringen ska kunna hantera situationer då lånebehov uppstår till följd av oförutsedda händelser i myndigheternas verksamheter.

Tabell 9.3 Låneramar för investeringar som används i statens egen verksamhet

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Beslutad låneram 2018	Skuld 2018-12-31	Beslutad låneram 2019	Begärd låneram 2020[1]	Beräknad amortering 2020	Beräknad nyupplåning 2020
1	Rikets styrelse[2]	1 816	1 435	1 990	2 143	403	767
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	834	586	983	1 067	237	430
3	Skatt, tull och exekution	1 780	1 590	1 860	1 920	509	543
4	Rättsväsendet	6 380	5 663	8 775	8 925	1 811	2 868
5	Internationell samverkan	13	8	14	14	4	6
6	Försvar och samhällets krisberedskap	6 819	5 683	7 019	7 047	1 283	1 599
7	Internationellt bistånd	68	62	70	81	33	50
8	Migration	796	502	770	1 273	357	913
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	517	291	609	734	170	355
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	2 009	1 707	2 015	2 006	718	734
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	400	341	400	550	91	245
13	Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	31	15	31	31	5	6
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	904	787	909	1 009	310	427
15	Studiestöd	337	163	387	301	26	52
16	Utbildning och universitetsforskning	8 381	7 196	8 457	8 747	1 911	2 128
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	689	515	822	870	158	285
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	331	245	371	418	91	165
20	Allmän natur- och miljövård	365	310	385	418	113	124
21	Energi	40	32	47	42	12	13
22	Kommunikationer	4 327	3 366	4 482	4 768	340	876
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	2 445	1 952	2 485	2 615	315	334
24	Näringsliv	425	278	420	451	123	195
	Ej fördelat	195		202	170		
	Summa	**39 900**	**32 727**	**43 500**	**45 600**	**9 020**	**13 115**

[1] Riksdagen beslutar om den totala ramen, som framgår av summaraden. Regeringen beslutar om fördelningen per myndighet.
[2] Exklusive Riksdagsförvaltningen och Riksrevisionen.
Källor: Riksgäldskontoret och egna beräkningar.

Räntekontokreditram för 2020

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om krediter för myndigheternas räntekonton i Riksgäldskontoret som inklusive tidigare utnyttjade krediter uppgår till högst 14 900 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Myndigheterna placerar överskottslikviditet och finansierar sitt behov av rörelsekapital i Riksgäldskontoret. Respektive myndighet har för dessa ändamål ett räntekonto med kredit. Räntekontokreditramen nyttjas sammantaget i begränsad omfattning, men säkerställer myndigheternas betalningsförmåga för det fall att utbetalningar inte skulle infalla jämnt fördelade över året. Den beräknade kreditramen för 2020 redovisas fördelad per utgiftsområde i tabell 9.4. Regeringen föreslår att kreditramen för myndigheternas räntekonton uppgår till 14,9 miljarder kronor för 2020. Cirka 0,1 miljarder kronor av kreditramen kommer inledningsvis inte att fördelas till myndigheterna. Syftet är att regeringen ska kunna hantera situationer då likviditetsbehov uppstår till följd av oförutsedda händelser i myndigheternas verksamheter.

Tabell 9.4 Räntekontokreditram för rörelsekapital i statens verksamhet

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Beslutad kreditram 2018	Maximalt nyttjande under 2018	Beslutad kreditram 2019	Begärd kreditram 2020[1]
1	Rikets styrelse[2]	778	328	988	990
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	687	357	714	714
3	Skatt, tull och exekution	994		994	994
4	Rättsväsendet	2 993	447	2 999	3 161
5	Internationell samverkan	2		1	2
6	Försvar och samhällets krisberedskap	1 905	103	2 089	2 358
7	Internationellt bistånd	33		33	33
8	Migration	250	233	250	250
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	429	96	441	442
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	427		443	507
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	499	355	340	330
13	Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	23		21	23
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	391	70	395	395
15	Studiestöd	77		77	77
16	Utbildning och universitetsforskning	576	56	585	584
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	347	141	370	377
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	240	119	249	249
20	Allmän miljö- och naturvård	61	16	62	62
21	Energi	31	4	29	29
22	Kommunikationer	2 585		2 495	2 495
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	259	188	389	591
24	Näringsliv	84	7	99	125
	Ej fördelat	131		140	112
Summa		**13 800**	**2 520**	**14 200**	**14 900**

[1] Riksdagen beslutar om den totala ramen, som framgår av summaraden. Regeringen beslutar om fördelningen per myndighet.
[2] Exklusive Riksdagsförvaltningen, Riksrevisionen och Riksdagens ombudsmän.
Källor: Riksgäldskontoret och egna beräkningar.

9.3 Låneramar för samhällsinvesteringar och övriga kontokrediter

I 7 kap. 1–5 §§ budgetlagen (2011:203) anges de villkor som gäller för finansiering av statens investeringar och utlåning. Av 7 kap. 6 § samma lag följer att riksdagen för en viss myndighet, ett visst lån eller en viss anskaffning kan besluta att finansiering ska ske på annat sätt än vad som följer av 7 kap. 1–5 §§. Nedan sammanställs de låneramar och krediter som regeringen föreslår under respektive utgiftsområde med stöd av 7 kap. 6 § budgetlagen. De föreslagna låneramarna för samhällsinvesteringar och de övriga kontokrediterna i budgetpropositionen för 2020 uppgår till sammanlagt 318,3 miljarder kronor. Den största posten utgörs av begärda kreditramar för stabilitetsfonden och resolutionsreserven (redovisas i tabell 9.5 under raden Riksgäldskontoret).

Tabell 9.5 Låneramar för samhällsinvesteringar och övriga kontokrediter

Miljoner kronor

Utgiftsområde	Verksamhet	Kreditram 2018	Skuld 2018-12-31	Kreditram 2019	Begärd kreditram 2020
	Låneramar för samhällsinvesteringar				
2	Fortifikationsverket	14 200	12 567	14 500	18 000
2	Statens fastighetsverk	15 200	12 995	15 200	15 200
6	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	1 550	1 304	1 550	1 550
9	Folkhälsomyndigheten	350	62	350	350
9	Socialstyrelsen	100	8	100	100
21	Affärsverket svenska kraftnät	7 670	3 735	6 200	6 600
22	Luftfartsverket	3 850	0	3 850	4 550
22	Sjöfartsverket	300	0	100	100
22	Trafikverket	39 300	37 887	41 300	45 500
	Övriga kontokrediter				
2, 23	Kammarkollegiet	355	0	350	350
2	Riksgäldskontoret	150 000	0	150 000	150 000
2	Statens tjänstepensionsverk	100	0	100	100
6	Försvarets materielverk	18 500	10 379	25 500	26 500
6	Försvarsmakten	-	-	2 000	1 000
6	Krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden	40 000	0	40 000	40 000
10	Försäkringskassan	170	141	170	170
11	Pensionsmyndigheten	8 000	1 847	8 000	8 000
17	Public service-kontot	-	-	250	250
Summa		**299 645**	**80 925**	**309 520**	**318 320**

Anm.: Affärsverk har inom beslutade kreditramar även möjlighet att låna utanför Riksgäldskontoret.
Källor: Årsredovisning för staten 2018 och egna beräkningar.

9.4 Statlig utlåning

Regeringen får besluta om utlåning som finansieras med lån i Riksgäldskontoret för det ändamål och intill det belopp som riksdagen har beslutat om. Regeringens förslag till ramar för statlig utlåning under 2020 lämnas i berörda utgiftsområden i denna proposition och sammanställs i tabell 9.6. De föreslagna ramarna uppgår till sammanlagt 364,6 miljarder kronor.

Den statliga utlåningen som helhet redovisas i skrivelsen Årsredovisning för staten 2018 (skr. 2018/19:101).

Tabell 9.6 Ramar för statlig utlåning under 2020, förslag i denna proposition

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Ram 2018	Utlåning 2018-12-31	Ram 2019	Förslag 2020
15	Studielån	223 000	222 415	230 500[1]	238 200
17	Kungliga Dramatiska teatern AB	70	25	70	70
17	Kungliga Operan AB	126	96	126	126
21	Affärsverket svenska kraftnäts utlåning till nätföretag	700	110	700	700
21	Delägarlån till bolag i vilka Affärsverket svenska kraftnät förvaltar statens aktier	500	235	500	500
24	Svensk exportkredit AB	125 000	0	125 000	125 000
Summa		**349 396**	**222 881**	**356 896**	**364 596**

[1]Inklusive förslag i Höständringsbudget för 2019.
Källor: Årsredovisning för staten 2018 och egna beräkningar.

9.5 Statliga garantier

Regeringen får besluta om att ställa ut kreditgarantier och göra andra liknande åtaganden för det ändamål och intill det belopp som riksdagen har beslutat om.

Regeringens förslag till ramar för garantiverksamheten under 2020 lämnas under respektive utgiftsområde och sammanställs i tabell 9.7. De föreslagna ramarna uppgår till sammanlagt 1 433 miljarder kronor.

Garantiverksamheten som helhet redovisas i skrivelsen Årsredovisning för staten 2018 (skr. 2018/19:101).

Tabell 9.7 Garantiramar 2020, förslag i denna proposition

Miljoner kronor

Utgiftsområde	Myndighet/Ändamål	Ram 2018	Utestående åtagande 2018-12-31	Ram 2019	Föreslagna garantiramar 2020
	Riksgäldskontoret				
2	Stabilitetsfonden	750 000	0	750 000	750 000
2	Resolutionsreserven	200 000	0	200 000	200 000
	Sida				
7	Garantier för biståndsverksamhet	12 000	5 198	14 000	15 000
	Boverket				
18	Kreditgarantier för ny- och ombyggnad av bostäder, för lösen av kommunala borgensåtaganden samt för lån som kooperativa hyresrättsföreningar tar upp vid förvärv av fastigheter för ombildning till kooperativ hyresrätt	8 000	3 096	8 000	8 000
	Exportkreditnämnden				
24	Exportkreditgarantier	450 000	192 143	450 000	450 000
24	Investeringsgarantier	10 000	1 152	10 000	10 000
	Summa	**1 430 000**	**201 589**	**1 432 000**	**1 433 000**

Anm.: Med garantiramar avses ramar inom vilka de berörda myndigheterna får utfärda garantier.
Källor: Årsredovisning för staten 2018 och egna beräkningar.

9.6 Beställningsbemyndiganden

Regeringen får, för det ändamål och intill det belopp som riksdagen har beslutat för budgetåret, beställa varor eller tjänster samt besluta om bidrag, ersättning, lån eller liknande som medför utgifter under senare år än det budgeten avser. Regeringens förslag till beställningsbemyndiganden lämnas under respektive utgiftsområde.

I tabell 9.8 redovisas en sammanfattning av begärda bemyndiganden för 2020. I kolumnen Ingående åtaganden redovisas de åtaganden som staten vid ingången av 2020 beräknas ha till följd av beställningar av varor och tjänster samt beslut om bidrag m.m. I nästa kolumn redovisas nya åtaganden av denna typ som staten förväntas göra 2020. Kolumnen Infriade åtaganden visar åtaganden som regeringen ingått tidigare år och som förväntas bli betalda 2020. Kolumnen Utestående åtaganden utgör summan av ingående och nya åtaganden, med avdrag för infriade åtaganden. I kolumnen Begärda bemyndiganden redovisas omfattningen av de bemyndiganden som regeringen begär under de olika utgiftsområdena i denna proposition.

Av tabell 9.8 framgår att regeringen i denna proposition begär beställningsbemyndiganden om totalt 492,5 miljarder kronor. Jämfört med beställningsbemyndiganden i den av riksdagen ursprungligen beslutade budgeten för 2019 innebär förslagen för 2020 en minskning med 9,3 miljarder kronor, eller 1,9 procent. I förändringen ingår såväl minskningar som ökningar.

Regeringen begär vidare ett bemyndigande att ingå de ekonomiska åtaganden som följer av EU-budgeten för budgetåret 2020 (se utg.omr. 27 avsnitt 2).

Tabell 9.8 Sammanfattande redovisning av beställningsbemyndiganden för 2020

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Ingående åtaganden 2020	Nya åtaganden 2020	Infriade åtaganden 2020	Utestående åtaganden 2020	Begärda bemyndiganden 2020
1	Rikets styrelse	239	219	219	239	239
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	130	130	130	130	130
4	Rättsväsendet	210	80	105	185	185
5	Internationell samverkan	163	163	115	211	211
6	Försvar och samhällets krisberedskap	87 026	24 563	19 785	91 804	92 625
7	Internationellt bistånd	101 960	29 718	32 677	99 000	99 000
8	Migration	356	3	94	266	266
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	2 023	2 951	1 149	3 825	3 975
13	Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	66	166	66	166	166
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	21 977	18 331	15 804	24 503	24 503
15	Studiestöd	4	4	4	4	4
16	Utbildning och universitetsforskning	39 460	24 315	17 074	46 701	46 701
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	1 007	787	728	1 066	1 066
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	6 017	3 658	2 110	7 565	7 565
19	Regional tillväxt	6 160	2 904	2 989	6 075	6 075
20	Allmän miljö- och naturvård	9 758	3 968	3 385	10 340	10 340
21	Energi	3 622	1 863	1 640	3 845	3 845
22	Kommunikationer	160 618	57 933	41 371	177 180	179 952
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	11 405	4 131	3 436	12 100	12 100
24	Näringsliv	3 051	2 600	2 098	3 553	3 553
Summa		**455 252**	**178 485**	**144 980**	**488 757**	**492 500**

Anm.: Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källa: Egna beräkningar.

9.7 Bemyndigande att överskrida anslag

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020, med de begränsningar som följer av 3 kap. 8 § andra stycket budgetlagen, besluta att ett anslag som inte avser förvaltningsändamål får överskridas om ett riksdagsbeslut om ändring av anslaget inte hinner inväntas och överskridandet ryms inom det fastställda utgiftstaket för staten.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 3 kap. 8 § andra stycket budgetlagen får regeringen efter riksdagens bemyndigande besluta att ett anslag får överskridas om det är nödvändigt för att i en verksamhet täcka särskilda utgifter som inte var kända då anslaget anvisades eller för att ett av riksdagen beslutat ändamål med anslaget ska kunna uppfyllas. För de flesta anslag kan oundvikliga utgiftsökningar i förhållande till anvisade medel rymmas inom den högsta tillåtna anslagskrediten om 10 procent som föreskrivs i 3 kap. 8 § första stycket budgetlagen. Det finns ytterst sällan behov av att överskrida anslag för förvaltningsändamål med mer än vad som ryms inom denna kredit. Något särskilt bemyndigande som ger regeringen befogenhet att besluta om överskridande av anslag som anvisats för förvaltningsändamål behöver därför inte inhämtas. Vid behov kommer regeringen i stället att föreslå ändringar i budgeten.

När det gäller anslag som anvisats för regelstyrd verksamhet och icke påverkbara EU-relaterade utgifter kan så stora förändringar inträffa att utgifterna inte ryms inom den högsta tillåtna anslagskrediten. Regeringen avser i sådana fall att i första hand återkomma till riksdagen med förslag om ändrade anslag. Förändringarna kan dock inträffa snabbt och betalningarna kan behöva göras utan dröjsmål. Regeringen bör därför bemyndigas att, om beslut om ändring i budgeten inte hinner inväntas, besluta om överskridande när de förutsättningar som anges i 3 kap. 8 § andra stycket budgetlagen är uppfyllda. Överskridandet får inte vara större än att det ryms inom det fastställda utgiftstaket för staten. Bemyndigandet begärs för ett budgetår i taget. Regeringens avsikt är att liksom tidigare skett föreslå ändringar av berörda anslag som ersätter de medgivna överskridandena.

I skrivelsen Årsredovisning för staten 2018 lämnades en redovisning av anslag för vilka regeringen hade medgivit överskridande under 2018.

Under 2019 har regeringen hittills medgivit följande överskridanden:

– anslaget 1:19 *Finansiering av rättegångskostnader* under utgiftsområde 24 Näringsliv.

Regeringen föreslår i propositionen Höständringsbudget för 2019 att det ovan angivna anslaget tillförs medel som täcker det medgivna överskridandet (prop. 2019/20:2).

Ett eventuellt utnyttjande av bemyndigandet senare under året kommer att redovisas i årsredovisningen för staten 2019.

10

Granskning och ekonomisk styrning

10 Granskning och ekonomisk styrning

I detta avsnitt redovisar regeringen sin bedömning av EU:s rekommendationer till Sverige inom ramen för den europeiska terminen och av Finanspolitiska rådets rekommendationer och bedömningar. Vidare innehåller avsnittet information om Riksrevisionens revisionsberättelse för årsredovisningen för staten 2018 (skr. 2018/19:101). Avslutningsvis lämnas en redovisning av arbetet med att utveckla den ekonomiska styrningen i staten.

10.1 Den europeiska terminen och EU:s rekommendationer till Sverige

Den europeiska terminen utgör ramen för samordningen av den ekonomiska politiken mellan medlemsstaterna i EU. Den syftar till att öka samstämmigheten i rapporteringen och granskningen av de åtgärder som medlemsstaterna vidtar inom ramen för EU:s tillväxt- och sysselsättningsstrategi (Europa 2020), stabilitets- och tillväxtpakten samt förfarandet för övervakning av makroekonomiska obalanser.

I november 2018 inleddes den nionde europeiska terminen. I den årliga tillväxtöversikten föreslog då Europeiska kommissionen att den ekonomiska politiken inom EU skulle inriktas på investeringar av hög kvalitet och reformer som främjar produktivitetstillväxt, inkludering och förstärkt institutionell kvalitet, samtidigt som makroekonomisk stabilitet och sunda offentliga finanser fortsatt skulle värnas.

I februari 2019 presenterades kommissionens s.k. landsrapporter som innehåller analyser av medlemsstaternas ekonomier. Landsrapporterna omfattar även fördjupade granskningar av eventuella makroekonomiska obalanser i medlemsstaterna. Kommissionen lämnade i juni 2019 förslag till landsspecifika rekommendationer till medlemsstaterna. Rekommendationerna baserades på kommissionens landsrapporter samt de nationella reformprogram och stabilitets- och konvergensprogram som utarbetats av medlemsstaterna under våren 2019.

Landsspecifika rekommendationer riktas till medlemsstaterna inom ramen för den ekonomisk-politiska samordningen. Dessa rekommendationer är inte bindande, men utgör ett viktigt politiskt instrument inom den europeiska terminen. Regeringen ser rekommendationerna som en möjlighet för EU att uppmuntra till en ansvarsfull ekonomisk politik och uppfyllelse av de mål som medlemsstaterna gemensamt kommit överens om. Varje medlemsstat avgör själv hur den ska förhålla sig till rekommendationerna, och ytterst är det parlamentet i varje medlemsstat som beslutar om den nationella ekonomiska politiken.

De landsspecifika rekommendationerna antogs formellt av rådet för ekonomiska och finansiella frågor i juli 2019. Samtliga medlemsstater fick rekommendationer, inklusive minst en rekommendation om investeringar, vilket utgör ett särskilt fokusområde inom årets europeiska termin. Sverige fick i år tre rekommendationer.

Rekommendationerna till Sverige

Kommissionens förslag till rekommendationer till Sverige antogs i sin helhet av rådet. Den första rekommendationen handlar om de svenska hushållens höga skuldsättning och bostadsmarknadens funktionssätt. Kommissionen lyfter

att hushållens skuldsättning har fortsatt att öka från redan höga nivåer. Detta har, enligt kommissionen, orsakats av ökade bostadslån som beror på höga bostadspriser, tillsammans med strukturella snedvridningar som har gynnat lånefinansierade bostadsköp.

Kommissionen anser att viktiga aspekter av de höga bostadspriserna och de stora bolånen är skatteincitament som gynnar bostadsägande och bolån, fördelaktiga villkor för lån och fortsatt relativt långsam amorteringstakt. Det är dessutom fortfarande brist på bostäder vilket, enligt kommissionen, beror på strukturell ineffektivitet inom byggsektorn. Bostadsbeståndet utnyttjas inte heller på ett effektivt sätt. Enligt kommissionens bedömning motverkar skatten på kapitalvinster rörligheten för de som äger sin bostad och på hyresmarknaden skapar hyror under marknadspris såväl inlåsnings- som utestängningseffekter.

Kommissionen anser mot bl.a. denna bakgrund att det finns makroekonomiska obalanser i den svenska ekonomin. Det medför en risk för en oordnad korrigering som kan drabba den finansiella sektorn och få spridningseffekter till grannländerna.

Kommissionen noterar att åtgärder har vidtagits för att dämpa ökningen i bolånen och för att öka bostadsbyggandet. Kommissionen nämner t.ex. de senaste årens genomförda makrotillsynsåtgärder och det stegvisa genomförandet av 22-punktsprogrammet. Kommissionen menar dock att de åtgärder som har vidtagits inte har varit tillräckliga.

Kommissionens andra rekommendation handlar om investeringar inom utbildning och kompetens, transportinfrastruktur samt forskning och innovation. Kommissionen ser behov av ökade investeringar i utbildning och kompetens för att bl.a. komma till rätta med arbetskraftsbristen i vissa sektorer, t.ex. inom utbildning, it samt bygg och anläggning. Det är, enligt kommissionen, av central betydelse att utbudet av specialiserad arbetskraft säkerställs för att därmed stödja digitalisering samt forskning och utveckling. Kommissionen anser också att Sverige bör fortsätta att investera i transportinfrastruktur. Detta kan bidra till förbättrad arbetskraftsrörlighet, regional sammanhållning och bostadsmarknad, och därigenom främja Sveriges produktivitetstillväxt på lång sikt. För att även säkra Sveriges innovationsledande position är det, enligt kommissionen, viktigt att Sverige har en fortsatt hög investeringsnivå inom forskning och utveckling, fördelaktiga ramvillkor och en bred innovationsbas.

I sin tredje rekommendation uppmanar kommissionen Sverige att säkerställa effektiv tillsyn och tillämpning av regelverket i det fortsatta arbetet mot penningtvätt. Kommissionen noterar att bekämpandet av penningtvätt nu utgör ett prioriterat område för Sverige till följd av att misstankar om penningtvätt med koppling till en av Sveriges största banker framkommit. Kommissionen noterar vidare att tillsynsmyndigheterna i Sverige och Baltikum med anledning av detta inlett en gemensam utredning. Trots att Sveriges penningtvättsregelverk stärkts under 2017 i och med införandet av bl.a. den nya penningtvättslagen, anser kommissionen att det är viktigt att fortsätta arbetet med att identifiera och åtgärda återstående brister i regelverket. Tillsynsmyndigheten behöver vidta ytterligare åtgärder och utforma riktlinjer för hur tillsynen kan stärkas. Fokus bör sedan, enligt kommissionen, ligga på effektiv tillämpning av de vidtagna åtgärderna.

I rådsbeslutet rekommenderas Sverige

– att ta itu med risker kopplade till hushållens höga skuldsättning genom att stegvis begränsa avdragsrätten för ränteutgifter för bolån eller genom att höja fastighetsskatten, samt att stimulera investeringar i bostadsbyggandet där bristen är som störst, främst genom att ta bort strukturella hinder för byggandet, och att effektivisera bostadsmarknaden, bl.a. genom en mer flexibel hyressättning och en översyn av kapitalvinstbeskattningen,
– att inrikta den investeringsrelaterade ekonomiska politiken på utbildning och färdighetsutveckling och fortsätta att investera i hållbara transporter för att upprusta de olika trafikslagen, i synnerhet järnvägen, samt i forskning och innovation, med beaktande av regionala skillnader, och
– att säkerställa en effektiv tillsyn och tillämpning av regelverket mot penningtvätt.

Regeringens bedömning av rekommendationen om hushållens skuldsättning och bostadsmarknaden

Regeringen delar kommissionens bedömning att hushållens höga skuldsättning utgör en risk för den makroekonomiska stabiliteten. Om räntorna stiger eller i händelse av ett inkomstbortfall kan högt skuldsatta hushåll behöva minska sin konsumtion. En sådan utveckling skulle kunna påverka tillväxten i ekonomin negativt och utgöra en risk för den finansiella stabiliteten.

Hushållens skulder, understödda av stigande bostadspriser, har under lång tid ökat snabbare än inkomsterna. Efter flera år av snabbt stigande bostadspriser sjönk dock bostadspriserna under hösten 2017, i synnerhet för bostadsrätter, och den årliga tillväxttakten blev negativ. Sedan dess har prisutvecklingen stabiliserats och bostadspriserna steg svagt första halvåret 2019. Tillväxttakten i utlåningen till hushåll har under de senaste åren dämpats något och är nu den lägsta sedan 2013.

En rad åtgärder har vidtagits under senare år för att stärka både hushållens och det finansiella systemets motståndskraft mot störningar i ekonomin. Bolånetaket, som infördes 2010, och de två amorteringskraven, som infördes 2016 respektive 2018, bedöms av Finansinspektionen ha inneburit att de hushåll som omfattas av dessa lånar mindre och köper billigare bostäder. Andelen nya bolånetagare som amorterar har ökat kraftigt och den genomsnittliga storleken på amorteringarna har också ökat. Samtidigt noteras att unga ensamstående i storstadsområdena som tar stora lån begränsas mer än andra grupper av det skärpta amorteringskravet. Finansinspektionen har även skärpt kapitalkraven för bankerna för att säkerställa att dessa håller en kapitalbas som täcker riskerna i utlåningen, bl.a. genom införandet av ett golv för de riskvikter för bolån som används i beräkningen av bankernas kapitalkrav. Finansinspektionen har också fr.o.m. den 1 februari 2018 fått ett utökat mandat för att kunna lägga fram förslag till ytterligare makrotillsynsåtgärder för att t.ex. minska hushållens skuldsättning. Finansinspektionens förslag till åtgärder måste dock godkännas av regeringen innan de kan införas.

Regeringen anser att det är av central betydelse att de åtgärder som vidtas är väl avvägda för att dämpa ökningstakten i hushållens skuldsättning. Risken är annars att åtgärderna utlöser en snabb och okontrollerad nedgång av bostadspriserna, vilket kan medföra negativa effekter på tillväxt och sysselsättning. Regeringen och berörda myndigheter fortsätter att följa utvecklingen av hushållens skuldsättning.

Regeringen delar kommissionens bedömning att utformningen av skattesystemet påverkar hushållens skuldsättning och rörligheten på bostadsmarknaden. Den omfattande skattereform som avses genomföras under mandatperioden syftar bl.a. till att minska hushållens skuldsättning och bidra till att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt.

De senaste årens förändringar av bostadsbeskattningen har även gått i riktning mot en minskad löpande beskattning och en ökad beskattning vid transaktionstillfällen. För att öka rörligheten på bostadsmarknaden och arbetsmarknaden ändrades reglerna för uppskov avseende beskattning av kapitalvinst vid avyttring av privatbostad 2017, vilket innebär att taket för uppskovsbelopp slopats för avyttringar av privatbostäder som sker under perioden den 21 juni 2016 till den 30 juni 2020. Dessutom har metoden för att beräkna uppskovets storlek vid köp av en billigare bostad ändrats, så att den i de allra flesta fall blivit mer generös. Regeringen avser vidare att föreslå att taket för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad höjs påtagligt fr.o.m. den 1 juli 2020 när taket för uppskovsbelopp åter blir tillämpligt. Räntebeläggningen på uppskovsbeloppet ska enligt januariavtalet avskaffas.

Regeringen delar också bedömningen att det finns utmaningar på den svenska bostadsmarknaden. Det finns behov av ytterligare reformer för att öka utbudet av bostäder och förbättra marknadens funktionssätt. Flera åtgärder för att främja bostadsbyggandet och öka utbudet av byggbar mark har vidtagits. Utformningen av det investeringsstöd till byggandet av hyresrätter som infördes under den föregående mandatperioden har setts över och promemorian Förslag till ändringar i förordningen (2016:881) om statligt investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande (Fi2019/02681/BB) har remitterats. Promemorian innehåller förslag till ändringar som syftar till att stödet ska koncentreras, effektiviseras och riktas om till hyresrätter i hela landet.

När det gäller hyressättning ska fri hyressättning vid nybyggnation införas och lägen-

heternas kvalitet och läge ska låtas få ett större genomslag i hyressättningen.

Regeringens bedömning av rekommendationen om investeringar

Regeringen delar kommissionens bedömning att utbildning och kompetens, infrastruktur och forskning och innovation är viktiga områden. Regeringen konstaterar att detta är områden där stora satsningar har genomförts under senare år. Ett exempel på detta är att regeringen under flera år har genomfört en utbyggnad av yrkeshögskolan, regional yrkesinriktad vuxenutbildning (regionalt yrkesvux), folkhögskolan och universitet och högskolor.

Regeringen beslutade i maj 2018 om en nationell plan för transportinfrastrukturen för 2018–2029. Anslag motsvarande 622 miljarder kronor fördelas i planen. Utöver det tillkommer 90 miljarder kronor från trängselskatt, banavgifter och medfinansieringar. Planen omfattar stora satsningar på såväl nybyggnation som upprustning och modernisering av befintlig järnvägsinfrastruktur. Beslutet rymmer också betydande satsningar på sjöfart och väg.

Sammantaget uppskattas statens investeringar och övriga offentliga investeringar i forskning och utveckling (FoU) uppgå till 43,3 miljarder kronor 2018. Det motsvarar en andel av BNP på ca 0,90 procent. De offentliga investeringarna 2017 uppgick till 42,6 miljarder kronor vilket motsvarade 0,93 procent av BNP. Företagens investeringar i FoU uppgick till 113,8 miljarder kronor 2018, vilket motsvarar 2,38 procent av BNP. Det är en ökning med 400 miljoner kronor i fasta priser sedan 2017. Tillsammans med offentliga avsättningar på 0,90 procent 2018 avsattes ca 3,28 procent av BNP för FoU 2018.

Regeringens bedömning av rekommendationen om bekämpning av penningtvätt

Regeringen anser att det är av stor vikt att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism. Ett hållbart finansiellt system ska inte tillåta penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Regeringen har under de senaste åren arbetat intensivt för att säkerställa en effektiv tillsyn och tillämpning av regelverket mot penningtvätt. Sedan 2015 har det tillkommit en rad nya lagar för att stärka arbetet mot penningtvätt. Exempelvis trädde lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (den nya penningtvättslagen) i kraft 2017, vilken gav tillsynsmyndigheterna möjlighet att utfärda ännu kraftigare sanktioner. Samma år trädde lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän i kraft.

Under 2019 har arbetet fortsatt. Regeringen överlämnade den 16 maj en proposition till riksdagen om förbättrad tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag (prop. 2018/19:125), samt ytterligare en proposition den 19 juni med ett större antal skärpta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (prop. 2018/19:150). I den senare propositionen ingår genomförandet av stora delar av EU:s femte penningtvättsdirektiv som bl.a. förtydligar hur Finansinspektionen ska samarbeta med sina motsvarigheter i andra medlemsstater i EU.

Regeringen har dessutom under 2019 bl.a. förbättrat Finansinspektionens möjligheter till vandelsprövning så att brottslingar inte ska kunna driva finansiell verksamhet samt överlämnat en lagrådsremiss till Lagrådet med förslag på förbättringar i tillsynen av utländska bankers filialer i Sverige. I propositionen Vårändringsbudget för 2019 förstärktes resurserna för vissa tillsynsmyndigheter, och i denna budgetproposition föreslår regeringen att förstärkningen förlängs och att även Finansinspektionen får ökade resurser för att stärka tillsynen på området. Vidare har Finansinspektionen i årets regleringsbrev fått i uppdrag att utveckla sitt tillsynsarbete inom penningtvättsområdet. Finansinspektionen aviserade också i mars att myndigheten dels ska utveckla strukturer för förbättrat regionalt tillsynssamarbete, dels göra interna omprioriteringar för att förstärka penningtvättstillsynen. Finansinspektionen deltar dessutom, tillsammans med femton andra myndigheter, i den samordningsfunktion för åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism som sedan 2018 finns inom Polismyndigheten. Samordningsfunktionens första nationella riskbedömning publicerades i juni 2019, och kommer årligen att uppdateras framöver.

Regeringen har också förbättrat systemet för bekämpning av penningtvätt även i andra delar än hos tillsynsmyndigheterna. Exempelvis har regeringen i propositionen Utökade möjligheter

för Skatteverket att bekämpa brott (prop. 2018/19:12, bet. 2018/19:SkU16, rskr. 2018/19:207) föreslagit att Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ska utvidgas så att den även omfattar bl.a. penningtvättsbrott. Det innebär att Skatteverket ges möjlighet att bedriva självständig underrättelseverksamhet mot sådan brottslighet. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 2019.

10.2 Finanspolitiska rådets bedömningar

I maj 2019 publicerade Finanspolitiska rådet sin årliga rapport om svensk finanspolitik. Nedan redovisas de huvudsakliga bedömningarna och rekommendationerna i rådets rapport tillsammans med en kort redogörelse för regeringens bedömning av dessa.

Det ekonomiska läget och stabiliseringspolitiken

Finanspolitiska rådets bedömning i maj 2019 av den globala konjunkturutvecklingen är att konjunkturtoppen har passerats, att tillväxten väntas bromsa in under 2019 samt att risken för en svagare utveckling har vuxit det senaste halvåret samtidigt som utsikterna för positiva överraskningar har försämrats. När det gäller den svenska konjunkturen menar rådet att den varit stark under flera år, men att konjunkturtoppen har passerats och att den svenska konjunkturen nu är i en avmattningsfas.

Regeringen delar dessa bedömningar (se vidare avsnitt 4). Osäkerheten kring resursutnyttjandet och konjunkturläget är dock stor.

Finanspolitiska rådet bedömer att behovet av stabiliseringspolitiska åtgärder i nuläget är litet. Rådet anser dock att regeringen bör vara beredd på att vidta stabiliseringspolitiskt motiverade åtgärder eftersom utrymmet för penningpolitiska åtgärder är mycket begränsat och eftersom det inte är säkert att de automatiska stabilisatorerna är tillräckliga för att stabilisera resursutnyttjandet om Sverige skulle drabbas av en allvarlig konjunkturnedgång.

Regeringen delar rådets bedömning. Beredskap för konjunktursvängning ska finnas för att trygga jobb, välfärd och statsfinanser.

Sysselsättningen och arbetslösheten

Finanspolitiska rådet konstaterar att den svenska arbetsmarknaden är mycket stark sedan ett par år och att bristen på arbetskraft är stor, framför allt i offentlig sektor. Rådet konstaterar vidare att sysselsättningsgraden är hög, både i ett historiskt och i ett internationellt perspektiv, och att Sverige tillsammans med Estland har den högsta sysselsättningsgraden i EU.

Regeringen instämmer i rådets beskrivning av sysselsättningsgraden och arbetskraftsbristen, även om bristtalen nu har minskat (se avsnitt 4).

Rådet bedömer att huvudproblemen på svensk arbetsmarknad är bristen på arbetskraft med rätt kompetens och de stora skillnaderna i sysselsättning och arbetslöshet mellan personer födda i Sverige och personer födda utanför Europa. Rådet är positivt till regeringens åtgärder för att minska dessa problem men anser att de är otillräckliga och att det fortfarande finns behov av reguljära enkla jobb.

Regeringen instämmer i att arbetslösheten är för hög inom vissa grupper och att arbetskraften alltför ofta saknar den kompetens som arbetsgivarna efterfrågar. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan utrikes och inrikes födda är för stor. Vägen in på arbetsmarknaden förstärks genom att fler får chansen till ett jobb utan utbildningskrav. Detta sker genom ett införande av etableringsjobb med lägre lön för nyanlända och långtidsarbetslösa (i enlighet med parternas förslag). I förlängningen kan bl.a. etableringsjobben och ingångsavdraget (se avsnitt 1) leda till reguljära anställningar. För att möta arbetsgivarnas behov av utbildad arbetskraft stärks arbetet med att rusta arbetssökande, bl.a. genom s.k. lokala jobbspår.

BNP per capita

Finanspolitiska rådet menar att Sverige de allra senaste åren har haft en låg tillväxt i BNP per capita i en internationell jämförelse och att det är ett allvarligt problem om detta skulle visa sig vara en bestående trend. Rådet anser vidare att sett ur ett längre perspektiv har Sveriges tillväxt i BNP per capita varit i nivå med andra jämförbara länder, och att i relation till OECD-länderna befinner sig Sveriges BNP per capita i nuläget på ungefär samma nivå som under 1980-talet.

Regeringen instämmer i att det är viktigt att följa tillväxten i BNP per capita och noterar att Finanspolitiska rådet framhållit att Sverige de allra senaste åren haft en låg tillväxt i BNP per capita. Det är dock svårt att dra slutsatser från statistik för enskilda år, bl.a. då ett land kan vara i ett annat konjunkturläge än andra länder. Det kan även vara svårt att jämföra nivåer för BNP per capita länder emellan då nationalräkenskaperna är föremål för kontinuerliga revideringar. Om man studerar tillväxten för BNP per capita under perioden 2014–2018 placerar sig Sverige ändå i linje med USA och före länder som Danmark, Tyskland, Frankrike, Storbritannien, Norge, Schweiz och Kanada. Sett till utvecklingen sedan 2000 har Sverige haft en högre tillväxt i BNP per capita än de flesta andra jämförbara länder.

Rådet anser att även om Sverige har klarat sig ganska väl i en internationell jämförelse betyder det inte att man kan ta lätt på de allra senaste årens svaga produktivitetstillväxt. Det är enligt rådet viktigt att följa utvecklingen och vidta åtgärder som kan bidra till att höja produktivitetstillväxten.

Regeringen instämmer i att det är viktigt att följa utvecklingen i BNP per capita och att vidta åtgärder för att höja produktiviteten bl.a. genom kompetenshöjande åtgärder. Regeringen har noterat de senaste årens svaga produktivitetstillväxt.

Riktlinjerna för en övergångsregering och det finanspolitiska ramverket

Finanspolitiska rådet konstaterar att de gällande riktlinjerna för en övergångsregering innebär att en övergångsregering inte bör lägga fram en budgetproposition som innehåller förslag som har en tydlig partipolitisk inriktning. Rådet menar att det finns en potentiell konflikt mellan dessa riktlinjer och det finanspolitiska ramverket eftersom det kan vara svårt att uppfylla överskottsmålet och respektera utgiftstaket utan att vidta åtgärder som har partipolitisk inriktning.

Regeringen konstaterar att även en övergångsregering är bunden av budgetlagens (2011:203) krav och ramverket för finanspolitiken (skr. 2017/18:207).

Överskottsmålet och utgiftstaket

Finanspolitiska rådet bedömer att finanspolitiken 2019 är i linje med överskottsmålet. Någon tydlig avvikelse föreligger inte. I ett bakåtblickande perspektiv har emellertid varken det gamla eller det nya överskottsmålet nåtts enligt rådets bedömning.

Regeringen delar rådets bedömning att inriktningen av finanspolitiken är i linje med överskottsmålet. När det gäller det bakåtblickande perspektivet konstaterar regeringen att genomsnittet av det finansiella sparandet för 2011–2018 ligger under målnivån. Sparandet har dock gradvis stigit under perioden.

Rådet konstaterar att riksdagen i december 2018 sänkte utgiftstaket och att regeringen i vårpropositionen inte föreslog några väsentliga förändringar av de nya nivåerna. Rådet bedömer att budgeteringsmarginalerna därmed är mer normala och att utrymmet under utgiftstaket står i bättre samklang med utrymmet som ges av överskottsmålet. Rådet välkomnar detta men anser att regeringen bör klargöra de principer och överväganden som styr valet av utgiftstakets nivå.

Regeringen konstaterar att den bedömning av utgiftstakets nivå som regeringen gjort i 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:100), samt det förslag som regeringen lämnar i denna proposition, har förhållits till de bestämningsfaktorer som redovisas i det finanspolitiska ramverket.

Skuldankaret och långsiktigt hållbara offentliga finanser

Finanspolitiska rådet skriver att bruttoskulden befinner sig nära 35 procent av BNP 2019 och att skulden av regeringen beräknas underskrida 30 procent 2022 men att det inte ingår några framtida finanspolitiska åtgärder i denna beräkning. Rådets bedömning är att det därför inte är sannolikt att bruttoskulden hamnar under 30 procent före nästa översyn av det finanspolitiska ramverket.

Regeringen konstaterar att rådets bedömning av bruttoskulden 2019 överensstämmer med bedömningen i 2019 års ekonomiska vårproposition. Prognosen för bruttoskulden i vårpropositionen bygger endast på den finanspolitik som då beslutats och aviserats. I enlighet med det finanspolitiska ramverket kommer

bruttoskuldens utveckling för senare år att bedömas i kommande vårpropositioner.

Rådet bedömer att den demografiska utvecklingen på längre sikt kommer att medföra påfrestningar på de offentliga finanserna men att den övergripande bilden ändå är att hållbarheten på längre sikt är förhållandevis god. Rådet framhåller samtidigt att bedömningar av de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet är mycket osäkra och känsliga för vilka beräkningsantaganden som görs. Regeringen delar rådets bedömning.

Inkomstskillnader och inkomströrlighet

Enligt Finanspolitiska rådet har skillnaderna i arbetsinkomster, mätta som sammanräknade förvärvsinkomster, vuxit kraftigt sedan början av 1980-talet men är fortfarande förhållandevis små i ett internationellt perspektiv.

Regeringen konstaterar att rådets slutsatser om skillnaderna i arbetsinkomster bygger på en begränsad analys av en viss åldersgrupp och att rådet i rapporten inte redovisar någon internationell jämförelse. Regeringen konstaterar att den ökade spridningen de senaste två decennierna i disponibel inkomst, som normalt är det mått som används i fördelningsanalyser, framför allt förklaras av ökade och mer ojämnt fördelade kapitalinkomster.

Rådet redovisar också en inledande diskussion, avsedd att fördjupas i nästa års rapport, om inkomströrlighet mellan generationer. Rådet anger att analysen tyder på att inkomströrligheten mellan generationer för personer födda mellan 1968 och 1982 inte har förändrats nämnvärt.

Regeringen välkomnar att rådet med sin analys uppmärksammar inkomströrligheten mellan generationer och ser fram emot den fortsatta analysen i nästa års rapport.

10.3 Riksrevisionens granskning av årsredovisningen för staten 2018

Riksrevisionen har för årsredovisningen för staten 2018 lämnat en revisionsberättelse utan reservation eller avvikande mening (Fi2019/02022/BATOT). Enligt myndigheten har regeringen i alla väsentliga avseenden upprättat de finansiella delarna av årsredovisningen i enlighet med 10 kap. 5–10 §§ budgetlagen och även i övrigt lämnat information som är förenlig med årsredovisningens finansiella delar. Riksrevisionens uttalande omfattar, liksom tidigare år, inte avsnittet om den offentliga sektorns finansiella sparande. Skälet till detta är att informationen i avsnittet, enligt myndigheten, är behäftad med olika grader av osäkerhet och inte möjlig att verifiera med tillräckliga och ändamålsenliga revisionsbevis.

10.4 Utvecklingen av den ekonomiska styrningen

Den ekonomiska styrningen är en central del i regeringens styrning av myndigheter och verksamheter. Utvecklingen av den ekonomiska styrningen bedrivs med utgångspunkt i regeringens behov av att styra för att genomföra sin politik och nå de beslutade målen för olika områden. Vidare ska det finnas en fungerande uppföljning av genomförandet och måluppfyllelsen i myndigheter och verksamheter som svarar mot både regeringens och riksdagens behov. Vid utvecklingen av styrningen är målsättningen att värna myndigheternas kärnverksamheter och att beakta olikheter i förutsättningar och verksamheter.

Det arbete som kontinuerligt bedrivs för att utveckla den ekonomiska styrningen i staten omfattar åtgärder för att förbättra förutsättningarna för styrning och uppföljning för såväl Regeringskansliet som andra myndigheter. Nedan presenteras delar av detta arbete.

Resultatstyrning

Regeringens resultatstyrning ska bidra till förverkligandet av de politiska målen och ge underlag för att bedöma hur utvecklingen ser ut i förhållande till dessa mål.

Effektivare statsförvaltning

De statliga myndigheterna har ett ständigt ansvar att genomföra sina verksamheter på ett effektivt sätt. Regeringen följer myndigheternas effektiviseringsarbete och beslutar även om riktade insatser på området. Under de senaste åren har Ekonomistyrningsverket (ESV) på regeringens uppdrag arbetat med att kartlägga myndig-

heternas arbete med effektiviseringar och sprida goda exempel (se prop. 2017/18:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 11.4). På uppdrag av regeringen har ESV även tagit fram ett metodstöd vid genomförande av effektiviseringar i myndigheternas verksamhet (ESV 2019:29). Parallellt med utvecklingen av metodstödet har ESV samordnat och gett stöd i det effektiviseringsarbete som, på regeringens uppdrag, genomförts vid Arbetsförmedlingen, Energimyndigheten och Finansinspektionen (ESV 2019:28). Regeringen anser att det är värdefullt att det finns en samlad kunskapsbas och en gemensam begreppsapparat i staten kring effektiviseringsarbete och att det arbete som genomförts innebär ett viktigt steg i den riktningen.

Utvecklad resultatredovisning till riksdagen
Förutom det löpande arbetet med att utveckla resultatredovisningen till riksdagen har ett riktat utvecklingsarbete bedrivits inom Regeringskansliet under 2019. De berörda utgiftsområdena har varit Samhällsekonomi och finansförvaltning, Försvar och samhällets krisberedskap samt Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Syftet har bl.a. varit att förbättra översikten och presentationen inom områdena.

Finansiell styrning

Regeringens finansiella styrning ska säkerställa att det finns tydliga regler för redovisningen och användningen av statens medel och bidra till en effektiv resursanvändning.

Krav på hållbarhetsredovisning i statliga myndigheters årsredovisningar
Under 2016 beslutade riksdagen om en ändring i årsredovisningslagen (1995:1554), vilket innebär att större företag ska upprätta en hållbarhetsrapport i årsredovisningen eller som en handling skild från årsredovisningen. I hållbarhetsrapporten ska företagen bl.a. rapportera om konsekvenserna av sin verksamhet kopplade till miljö, sociala förhållanden, respekt för mänskliga rättigheter och motverkande av korruption. Bestämmelserna i årsredovisningslagen har sin grund i en ändring av EU:s redovisningsdirektiv om stora företags tillhandahållande av icke finansiell information och var Europeiska kommissionens svar på den globala 2030-agendan.

Regeringen gav 2018 ESV i uppdrag att jämföra och analysera de krav som ställs på statliga myndigheter att redovisa olika aspekter av hållbarhet med de krav som ställs på en hållbarhetsrapport enligt årsredovisningslagen. I uppdraget ingick även att bedöma om ytterligare krav bör införas. Uppdraget redovisades till regeringen i februari 2019 (Fi2019/00731/BATOT).

ESV:s analys visar att det för staten som helhet redan finns rapporteringskrav inom de områden som årsredovisningslagen anger och att myndigheterna har ett mer långtgående ansvar för hållbarhetsfrågor jämfört med företag. Mot denna bakgrund bedömer ESV att generella rapporteringskrav kopplade till hållbarhet, liknande de i årsredovisningslagen, inte bör införas för statliga myndigheter. ESV anser i stället att regeringens verksamhetsanpassade styrning, som sker via uppgifter och uppdrag i myndigheternas instruktioner och regleringsbrev, i högre grad kan bidra till den utveckling som behövs för att uppnå målen enligt Agenda 2030 (ESV 2019:23).

Rapportering av uppgifter om finansiella befogenheter i informationssystemet Hermes
Ett utvecklingsarbete kring styrningen och uppföljningen av den statliga investeringsverksamheten har pågått under flera år och har bl.a. inneburit att regeringen fr.o.m. budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1) presenterar en samlad investeringsplan för staten. Utvecklingen har under senare tid fokuserat på att effektivisera rapporteringen av information från budgetunderlagen och samtidigt öka analysmöjligheterna.

Under 2018 har ESV i samarbete med Finansdepartementet utvecklat en funktionalitet i informationssystemet Hermes som möjliggör för myndigheterna att rapportera uppgifter om vissa finansiella befogenheter direkt i informationssystemet. Under våren 2019 rapporterades uppgifter om investeringar och tillhörande låneramar. När funktionaliteten har utvecklats ytterligare kommer även andra uppgifter om finansiella befogenheter att omfattas. En elektronisk rapportering ger förutsättningar för ett mer korrekt underlag och förbättrar Regeringskansliets möjligheter att göra analyser och bedömningar av uppgifterna i budgetprocessen. Rapporteringen förbättrar även myndigheternas analysmöjligheter samtidigt som

framtagandet av uppgifter som ska ingå i budgetunderlaget effektiviseras.

Intern styrning och kontroll samt internrevision

Intern styrning och kontroll är den process som syftar till att försäkra ledningen för en myndighet att den med rimlig säkerhet når målen för verksamheten och att den bedrivs enligt gällande rätt. Regeringens styrning för att myndigheterna ska ha fungerande processer för intern styrning och kontroll består av flera delar. Myndighetsledningarnas ansvar för intern styrning och kontroll framgår av myndighetsförordningen (2007:515). Därutöver har regeringen beslutat att de myndigheter som följer internrevisionsförordningen (2006:1228) även ska följa förordningen (2007:603) om intern styrning och kontroll.

ESV har i uppgift att utveckla och förvalta den interna styrningen och kontrollen samt internrevisionen i staten. ESV lämnar varje år en rapport till regeringen i vilken myndigheten redovisar hur internrevisionen fungerar i staten som helhet samt hur myndighetsledningarnas interna styrning och kontroll fungerar. I rapporten Internrevision och intern styrning och kontroll 2019 (ESV 2019:26) redovisar ESV en samlad bedömning av att den statliga internrevisionen fungerar väl.

De myndigheter som tillämpar förordningen om intern styrning och kontroll ska i sin årsredovisning göra en bedömning om den interna styrningen och kontrollen har varit betryggande under den period som årsredovisningen avser. Genom myndigheternas bedömning kan regeringen få en bild av den interna styrningen och kontrollen i staten som helhet. ESV har i sin årliga rapport redovisat att myndighetsledningarna med få undantag bedömt att myndighetens interna styrning och kontroll har varit betryggande under 2018.

Regeringen bedömer mot bakgrund av ESV:s rapport att den interna styrningen och kontrollen samt internrevisionen i allt väsentligt fungerar väl i staten som helhet.

11

Lagförslag, utom skattefrågor

11 Lagförslag, utom skattefrågor

I detta avsnitt finns lagförslag om ändrade skatte- och avgiftsregler. Lagförslag som ligger till grund för beräkningen av statens övriga inkomster finns i avsnitt 3.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

11.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam

Härigenom föreskrivs att 12 och 16 §§ lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam[3] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
12 §[4]	
Skatt enligt denna lag tas ut med *7,65* procent av beskattningsvärdet.	Skatt enligt denna lag tas ut med *6,9* procent av beskattningsvärdet.
16 §[5]	
Redovisningsskyldighet för reklamskatt föreligger om det sammanlagda beskattningsvärdet för beskattningsåret överstiger *60 000* kronor. Om ett beskattningsår är längre eller kortare än tolv månader, ska den angivna gränsen	Redovisningsskyldighet för reklamskatt föreligger om det sammanlagda beskattningsvärdet för beskattningsåret överstiger *100 000* kronor. Om ett beskattningsår är längre eller kortare än tolv månader, ska den angivna gränsen

[3] Lagen omtryckt 1984:156.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1975:117.
[4] Senaste lydelse 2017:1202.
[5] Senaste lydelse 2017:1202.

räknas upp eller ne*d* i motsvarande mån.	räknas upp eller ne*r* i motsvarande mån.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för förhållanden som hänför sig till tiden före ikraftträdandet.

3. Bestämmelsen i 16 § i den nya lydelsen tillämpas första gången för beskattningsår som avslutas efter den 31 december 2019.

11.2 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs i fråga om inkomstskattelagen (1999:1229)[1]

dels att 62 kap. 6 §, 63 kap. 3 a §, 65 kap. 5 och 6 §§, 66 kap. 4 och 14 §§ och 67 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 67 kap. 15 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
62 kap.	
6 §[2]	
Allmänt avdrag ska göras för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter under förutsättning att	
1. den avgiftsgrundande intäkten ska tas upp som intäkt för beskattningsåret i Sverige, och	
2. den skattskyldige enligt slutligt fastställd debitering eller liknande ska betala avgifterna	2. den skattskyldige enligt slutligt fastställd debitering eller liknande ska betala avgifterna *i överensstämmelse med*
– i överensstämmelse med den konvention som avses i lagen (2013:134) om nordisk konvention om social trygghet, *eller*	– den konvention som avses i lagen (2013:134) om nordisk konvention om social trygghet,
	– rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 1 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, eller
– till följd av att den skattskyldige enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen *ska omfattas av ett annat lands lagstiftning om social trygghet.*	– Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.
Om avgifterna sätts ned, ska motsvarande belopp tas upp i inkomstslaget tjänst det beskattningsår då debiteringen ändras.	
Nuvarande lydelse	
63 kap.	
3 a §	
För dem som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år är grundavdraget beloppet enligt 3 § med tillägg av följande särskilda belopp.	

[1] Lagen omtryckt 2008:803.

[2] Senaste lydelse 2013:135.

Fastställd förvärvsinkomst	*Särskilt belopp*
överstiger inte 0,99 prisbasbelopp	0,687 prisbasbelopp
överstiger 0,99 men inte 1,11 prisbasbelopp	0,885 prisbasbelopp minskat med 20 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 1,11 men inte 2,72 prisbasbelopp	0,600 prisbasbelopp ökat med 5,7 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 2,72 men inte 3,11 prisbasbelopp	34 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med 0,169 prisbasbelopp
överstiger 3,11 men inte 3,21 prisbasbelopp	44 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med 0,48 prisbasbelopp
överstiger 3,21 men inte 4,45 prisbasbelopp	0,207 prisbasbelopp ökat med 22,8 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 4,45 men inte *5,31* prisbasbelopp	*1,397* prisbasbelopp *minskat* med *3,9* procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 5,31 men inte 7,88 prisbasbelopp	*0,763 prisbasbelopp ökat med 8 procent av den fastställda förvärvsinkomsten*
överstiger 7,88 men inte 8,08 prisbasbelopp	*1,551* prisbasbelopp minskat med *2* procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 8,08 men inte *13,54* prisbasbelopp	*2,399* prisbasbelopp minskat med *12,5* procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger *13,54* men inte 34 prisbasbelopp	1,031 prisbasbelopp minskat med 2,4 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 34 prisbasbelopp	0,215 prisbasbelopp

Föreslagen lydelse

63 kap.

3 a §[3]

För dem som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år är grundavdraget beloppet enligt 3 § med tillägg av följande särskilda belopp.

Fastställd förvärvsinkomst	*Särskilt belopp*
överstiger inte 0,99 prisbasbelopp	0,687 prisbasbelopp
överstiger 0,99 men inte 1,11 prisbasbelopp	0,885 prisbasbelopp minskat med 20 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 1,11 men inte 2,72 prisbasbelopp	0,600 prisbasbelopp ökat med 5,7 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 2,72 men inte 3,11 prisbasbelopp	34 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med 0,169 prisbasbelopp
överstiger 3,11 men inte 3,21 prisbasbelopp	44 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med *0,480* prisbasbelopp
överstiger 3,21 men inte 4,45 prisbasbelopp	0,207 prisbasbelopp ökat med 22,8 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 4,45 men inte *7,88* prisbasbelopp	*0,488* prisbasbelopp *ökat* med *16,5* procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 7,88 men inte 8,08 prisbasbelopp	*1,276* prisbasbelopp ökat med *6,5* procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 8,08 men inte *11,06* prisbasbelopp	*2,205* prisbasbelopp minskat med *5* procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 11,06 men inte 12,15 prisbasbelopp	*7,182 prisbasbelopp minskat med 50 procent av den fastställda förvärvsinkomsten*

[3] Senaste lydelse 2018:2086.

överstiger 12,15 men inte 29,65 prisbasbelopp	*1,654 prisbasbelopp minskat med 4,5 procent av den fastställda förvärvsinkomsten*
överstiger *29,65* men inte 34 prisbasbelopp	1,031 prisbasbelopp minskat med 2,4 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 34 prisbasbelopp	0,215 prisbasbelopp

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
65 kap.	
5 §[4]	
För fysiska personer är den statliga inkomstskatten på beskattningsbara förvärvsinkomster	För fysiska personer är den statliga inkomstskatten på beskattningsbara förvärvsinkomster 20 procent av den del av den beskattningsbara förvärvsinkomsten som överstiger en skiktgräns.
– 20 procent av den del av den beskattningsbara förvärvsinkomsten som överstiger en *nedre* skiktgräns, *och*	
– 5 procent av den del av den beskattningsbara förvärvsinkomsten som överstiger en övre skiktgräns.	
Skiktgränserna bestäms med utgångspunkt i en *nedre* skiktgräns på 490 700 kronor för beskattningsåret 2019 *och en övre skiktgräns på 689 300 kronor för beskattningsåret 2019*.	*Skiktgränsen* bestäms med utgångspunkt i en skiktgräns på 490 700 kronor för beskattningsåret 2019.
För de därpå följande beskattningsåren uppgår *skiktgränserna* till *skiktgränserna* för det föregående beskattningsåret *multiplicerade* med det jämförelsetal, uttryckt i procent, som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före beskattningsåret och prisläget i juni andra året före beskattningsåret plus två procentenheter. *Skiktgränserna* fastställs av regeringen före utgången av året före beskattningsåret och avrundas uppåt till helt hundratal kronor.	För de därpå följande beskattningsåren uppgår *skiktgränsen* till *skiktgränsen* för det föregående beskattningsåret *multiplicerad* med det jämförelsetal, uttryckt i procent, som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före beskattningsåret och prisläget i juni andra året före beskattningsåret plus två procentenheter. *Skiktgränsen* fastställs av regeringen före utgången av året före beskattningsåret och avrundas uppåt till helt hundratal kronor.
Om en enskild näringsidkare enligt 1 kap. 13 § andra stycket har ett beskattningsår som inte sammanfaller med kalenderåret, ska *de skiktgränser* som gäller vid detta beskattningsårs utgång tillämpas.	Om en enskild näringsidkare enligt 1 kap. 13 § andra stycket har ett beskattningsår som inte sammanfaller med kalenderåret, ska *den skiktgräns* som gäller vid detta beskattningsårs utgång tillämpas.

[4] Senaste lydelse 2018:2086.

6 §

För dödsbon ska den statliga inkomstskatten på förvärvsinkomster beräknas enligt 5 § med följande ändringar.

Från och med det fjärde beskattningsåret efter det kalenderår då dödsfallet inträffade är skatten på förvärvsinkomsten, utöver vad som sägs i 5 §, 20 procent av hela den beskattningsbara förvärvsinkomsten upp till ett belopp som motsvarar *den nedre* skiktgränsen i 5 §.

Från och med det fjärde beskattningsåret efter det kalenderår då dödsfallet inträffade är skatten på förvärvsinkomsten, utöver vad som sägs i 5 §, 20 procent av hela den beskattningsbara förvärvsinkomsten upp till ett belopp som motsvarar skiktgränsen i 5 §.

66 kap.

4 §

Särskild skatteberäkning får göras bara om nettobeloppet av den ackumulerade inkomsten enligt 6 och 7 §§ uppgår till minst 50 000 kronor och den beskattningsbara förvärvsinkomsten, inklusive nettobeloppet, överstiger *den nedre* skiktgränsen enligt 65 kap. 5 § med minst 50 000 kronor.

Särskild skatteberäkning får göras bara om nettobeloppet av den ackumulerade inkomsten enligt 6 och 7 §§ uppgår till minst 50 000 kronor och den beskattningsbara förvärvsinkomsten, inklusive nettobeloppet, överstiger skiktgränsen enligt 65 kap. 5 § med minst 50 000 kronor.

Omfattar den särskilda skatteberäkningen flera nettobelopp, ska deras sammanlagda nettobelopp vara minst 50 000 kronor.

14 §[5]

Om en ackumulerad inkomst hänför sig enbart till beskattningsåret och tid dessförinnan, ska den genomsnittliga beskattningsbara förvärvsinkomsten ökas med ett belopp som motsvarar *den nedre* skiktgränsens förändring mellan

Om en ackumulerad inkomst hänför sig enbart till beskattningsåret och tid dessförinnan, ska den genomsnittliga beskattningsbara förvärvsinkomsten ökas med ett belopp som motsvarar skiktgränsens förändring mellan

1. det närmast föregående beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till tre eller fyra beskattningsår,
2. det andra beskattningsåret före beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till fem eller sex beskattningsår,
3. det tredje beskattningsåret före beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till sju eller åtta beskattningsår, eller
4. det fjärde beskattningsåret före beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till nio eller tio beskattningsår.

[5] Senaste lydelse 2011:1256.

67 kap.

4 §[6]

Skattereduktion ska göras för allmän pensionsavgift enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift som avser beskattningsåret.

För den som har sådan inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 59 kap. socialförsäkringsbalken och själv ska betala allmän pensionsavgift, krävs för rätt till skattereduktion att allmän pensionsavgift har betalats inom den tid som anges i 62 kap. 17 § tredje stycket skatteförfarandelagen (2011:1244).

15 a §

För rätt till skattereduktion när arbetet utförs av en utförare som avses i 16 § 1 eller 17 § krävs att det utförda hushållsarbetet har betalats elektroniskt.

Betalningen ska anses ha skett elektroniskt endast om den har förmedlats av en betaltjänstleverantör enligt lagen (2010:751) om betaltjänster och innehåller uppgifter om avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

2. Bestämmelserna i 62 kap. 6 §, 63 kap. 3 a §, 65 kap. 5 och 6 §§, 66 kap. 4 och 14 §§ och 67 kap. 4 § i den nya lydelsen tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

3. Bestämmelsen i 67 kap. 15 a § tillämpas första gången på begäran om utbetalning som avser arbete som har betalats av köparen efter ikraftträdandet.

---

[6] Senaste lydelse 2009:197.

12

Skattefrågor

12 Skattefrågor

I detta avsnitt redovisar regeringen åtgärder på skatte- och avgiftsområdet med effekter för budgetåret 2020 och framåt. Åtgärderna presenteras indelade i ett antal huvudgrupper. De olika huvudgrupperna är

- skatt på arbetsinkomster (skatter på förvärvsinkomster och socialavgifter m.m., avsnitt 12.1–12.9),
- skatt på kapitalägande (kapital- och egendomsskatter, avsnitt 12.10 och 12.11),
- skatt på kapitalägande (företagsskatter, avsnitt 12.12),
- skatt på konsumtion m.m. (energi- och miljöskatter, övriga punktskatter och mervärdesskatt, avsnitt 12.13–12.19), och
- övriga skattefrågor (avsnitt 12.20–12.23).

Därefter sammanfattas de offentligfinansiella effekterna av de skatte- och avgiftsförslag som lämnas eller aviseras i denna proposition (avsnitt 12.24). Avsnittet avslutas med en författningskommentar till lagförslagen (avsnitt 12.25).

För de åtgärder där förslag lämnas finns lagförslag i avsnitt 11. Beredningen av de olika förslagen inklusive granskning av Lagrådet redovisas i respektive delavsnitt.

Sammanfattning

Regeringens förslag och bedömningar:

- Den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt avskaffas.
- Skatten sänks för personer över 65 år.
- Ett krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag införs.
- Reglerna för allmänt avdrag för utländska socialförsäkringsavgifter och skattereduktion för allmän pensionsavgift förändras.
- En skattereduktion för boende i vissa glest befolkade områden bör införas som en del av en grön skatteväxling.
- Skatten bör sänkas på jobb och företagande som en del av en grön skatteväxling.
- Ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp bör införas vid beskattning av utomlands bosatta arbetstagare som tillfälligt arbetar i Sverige.
- Ett ingångsavdrag bör införas.
- Nedsättningen av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling bör förstärkas.
- Ett system för anstånd med betalning av kupongskatt bör införas.
- Taket för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad bör höjas.
- Skatten på finanssektorn bör ökas.
- En skatt på avfallsförbränning bör införas.
- Skatten på drivmedel bör justeras.
- Reklamskatten sänks.
- En skatt på plastbärkassar bör införas.
- Ändrade mervärdesskatteregler för e-handel mellan företag och konsumenter bör införas.

Skatt på arbetsinkomster – förvärvsinkomstbeskattning

12.1 Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt)

12.1.1 Ärendet och dess beredning

Finansdepartementet har tagit fram promemorian Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 4 avsnitt 1*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 4 avsnitt 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4 avsnitt 3*. Remissvaren finns tillgängliga i Finansdepartementet (Fi2019/02421/S1).

Lagrådet
Förslaget om avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt är författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Regeringen har därför inte inhämtat Lagrådets yttrande.

12.1.2 Bakgrund och gällande rätt

Fysiska personer som har beskattningsbara förvärvsinkomster över en viss nivå ska betala statlig inkomstskatt på dessa inkomster. Den statliga inkomstskatten styrs av de s.k. skiktgränserna, vilket innebär att skatten tas ut efter olika skattesatser i olika skikt. I det första skiktet, över den nedre skiktgränsen, tas statlig inkomstskatt ut med 20 procent på den del av den beskattningsbara förvärvsinkomsten som överstiger den nedre skiktgränsen. För beskattningsbara förvärvsinkomster över den övre skiktgränsen tas ytterligare fem procent ut i statlig inkomstskatt, vilket alltså innebär att inkomster över den övre skiktgränsen beskattas med totalt 25 procent statlig inkomstskatt. Bestämmelser om skiktgränserna för statlig inkomstskatt finns i 65 kap. 5 § inkomstskattelagen (1999:1229), förkortad IL.

Skiktgränserna bestäms med utgångspunkt i en nedre skiktgräns på 490 700 kronor och en övre skiktgräns på 689 300 kronor för beskattningsåret 2019. Vid de därpå följande beskattningsåren uppgår skiktgränserna till det föregående beskattningsårets skiktgränser multiplicerade med det jämförelsetal, uttryckt i procent, som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före beskattningsåret och prisläget i juni andra året före beskattningsåret plus två procentenheter. Skiktgränserna fastställs av regeringen före utgången av året före beskattningsåret och avrundas uppåt till helt hundratal kronor.

Att statlig inkomstskatt endast tas ut över en viss nivå bygger på de principer som slogs fast vid 1990 års skattereform. Utgångspunkterna var att statlig inkomstskatt bara borde tas ut på höga inkomster, att den statliga skatteskalan enbart borde innehålla ett skikt och att en lämplig nivå var 20 procent (prop. 1989/90:110 s. 299). Från och med inkomståret 1995 infördes av statsfinansiella skäl en särskild s.k. värnskatt som ett av flera förslag för att öka statens inkomster i ett allvarligt statsfinansiellt läge. Värnskatten innebar att den statliga inkomstskatten på förvärvsinkomster över skiktgränsen höjdes till 25 procent mellan åren 1995 och 1998 (prop. 1994/95:25 s. 26).

Den statliga inkomstskatten på förvärvsinkomster fick sin nuvarande utformning när den övre skiktgränsen infördes fr.o.m. inkomståret 1999. Då återgick nivån till 20 procent och ytterligare en skiktgräns infördes över vilken den statliga skatten ökade med 5 procent. Vid införandet anfördes som skäl att den övre skiktgränsen har ett fördelningspolitiskt syfte, vilket vägts mot att det bedömts som angeläget att begränsa skatteuttaget på arbete för att undvika alltför höga marginalskatter för flertalet skattskyldiga (prop. 1997/98:150).

12.1.3 Avskaffad övre skiktgräns (s.k. värnskatt)

Regeringens förslag: Den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt) avskaffas.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget. Bland dessa finns *Arbetsgivarverket*, *Ekonomistyrningsverket* (*ESV*), *Företagarförbundet Fria Företagare*, *Företagarna*, *Försäkringskassan*, *Förvaltningsrätten i Malmö*,

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), *Konjunkturinstitutet*, *Näringslivets Skattedelegation*, *Pensionsmyndigheten*, *Skatteverket*, *Småföretagarnas riksförbund*, *Svenskt Näringsliv*, *Sveriges Akademikers Centralorganisation (Saco)* och *Tillväxtverket*. Förslaget avstyrks av *Landsorganisationen i Sverige (LO)* och *Pensionärernas riksförbund*.

Flera remissinstanser, bland andra *Arbetsgivarverket*, *ESV*, *Företagarna*, *Konjunkturinstitutet*, *Näringslivets Skattedelegation*, *Saco* och *Småföretagarnas riksförbund* anför att förslaget leder till ökade incitament till högre utbildning och vidareutbildning.

Konjunkturinstitutet och *ESV* saknar en analys av alternativa sätt att sänka marginalskatterna. *Konjunkturinstitutet* anser att incitamentet att omvandla tjänsteinkomster till kapitalinkomster minskar med förslaget medan *IFAU* påpekar att incitamentet fortfarande är betydande.

LO anför att förslaget leder till ökade inkomstskillnader.

Ett antal remissinstanser har synpunkter på effekterna av förslagen. Bland andra *Arbetsförmedlingen*, *LO* och *IFAU* understryker osäkerheten som finns om förslagens självfinansieringsgrad på sikt. *Arbetsförmedlingen*, *IFAU* och *LO* anser att effekterna bör följas upp.

Skälen för regeringens förslag: Såväl den tidigare värnskatten som den nuvarande övre skiktgränsen infördes av statsfinansiella skäl under 1990-talet. I enlighet med den sakpolitiska överenskommelsen (januariavtalet) mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna ska den s.k. värnskatten avskaffas, detta genom en korrigering av skiktgränserna. Korrigeringen bör ske i linje med grundtankarna bakom 1990 års skattereform, nämligen att det endast ska finnas ett skikt för statlig inkomstskatt. En lämplig nivå bedömdes vid reformen vara 20 procent, vilket nu motsvaras av den nedre skiktgränsen.

När skatten på de högsta arbetsinkomsterna sänks kan det bli mer lönsamt för personer med rörlig lön som redan har höga inkomster att arbeta en extra timme. Det blir också mer lönsamt för dem med de högsta arbetsinkomsterna att på andra sätt öka sina inkomster. Avskaffandet av den övre skiktgränsen kan öka antalet arbetade timmar i ekonomin enligt vad som följer av avsnitt 12.1.5. Storleken på dessa effekter är dock osäker vilket bl.a. *Arbetsförmedlingen*, *IFAU* och *Konjunkturinstitutet* har framhållit och effekterna infaller successivt under en lång tid efter reformens genomförande.

Genom avskaffandet av den övre skiktgränsen samtidigt som den nedre skiktgränsen behålls uppfylls 1990 års skattereforms mål om enbart ett skikt för statlig inkomstskatt med en skattesats på 20 procent.

Lagförslag

Förslaget föranleder ändringar i 65 kap. 5 och 6 §§ och 66 kap. 4 och 14 §§ IL, se avsnitt 11.2.

12.1.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: De föreslagna lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2020 och tillämpas första gången på beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har yttrat sig särskilt i frågan.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringarna bör träda i kraft vid ett årsskifte. Om de träder i kraft den 1 januari 2020 finns det tillräckligt med tid för Skatteverket och andra aktörer att anpassa sina it-system och informera om lagändringen.

Lagändringen, dvs. avskaffad övre skiktgräns, bör vidare tillämpas första gången på beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019. Inkomster som uppbärs dessförinnan kommer alltså inte att påverkas av lagändringen.

12.1.5 Konsekvensanalys

Syfte och alternativa lösningar

Syftet med förslaget är att i enlighet med januariavtalet avskaffa den övre skiktgränsen och ändra den statliga inkomstskattens uppdelning i skiktgränser till att hamna i överensstämmelse med avsikterna som lyftes fram vid 1990 års skattereform. Då överenskommelsen i januariavtalet är att genomföra reformen på detta sätt är några alternativa lösningar inte aktuella. Det saknas därmed anledning att som *ESV* och *Konjunkturinstitutet* efterfrågat undersöka

alternativa sätt att sänka marginalskatterna eller att vänta med att förändra höginkomsttagares beskattning tills en större skattereform genomförs vilket *LO* föreslår.

Offentligfinansiella effekter
Att ta bort den övre skiktgränsen beräknas, i enlighet med beräkningskonventionerna, leda till minskade skatteintäkter med 6,12 miljarder kronor 2020. Minskningen rör helt och hållet den statliga inkomstskatten.

Effekter för företagen
Ett borttagande av den övre skiktgränsen påverkar på kort sikt inte företagens lönsamhet eller på något direkt sätt företagens verksamhet. På längre sikt kan det dock innebära positiva effekter för företagen. Förslaget leder till att det i viss utsträckning kommer att löna sig mer för den enskilde att utbilda sig till och erbjuda sin arbetskraft i högbetalda yrken. Det kan innebära att det på längre sikt kan bli lättare för företagen att få tag i utbildad arbetskraft. Förslaget kan också, som bland andra *Näringslivets skattedelegation* framhållit, stärka svenska företags och Sveriges konkurrenskraft när det gäller att attrahera kvalificerad internationell arbetskraft.

Effekter för enskilda och offentlig sektor
År 2020 beräknas ungefär 345 000 personer ha beskattningsbara inkomster på en sådan nivå att de påverkas av förslaget att ta bort den övre skiktgränsen. För samtliga dessa personer innebär förslaget att skatten sänks. Den genomsnittliga skattesänkningen bland de berörda blir ca 17 700 kronor per år. Medianeffekten för de 345 000 personer som påverkas beräknas till 8 375 kronor per år.

Tabell 12.1 Förändring i skatt (kr/år) till följd av förslaget om avskaffad övre skiktgräns vid olika inkomster

Kronor per år

Fastställd förvärvsinkomst	Förändring i skatt
700 000	0
750 000	-1 610
800 000	-4 110
900 000	-9 110
1 000 000	-14 110
1 500 000	-39 110

Källa: Egna beräkningar.

Kommunernas skatteintäkter kommer inte direkt att påverkas av förslaget. I övrigt påverkas offentlig sektor på samma sätt som privata arbetsgivare (se ovan).

Effekter för miljön
Förslaget bedöms inte ha någon miljöpåverkan.

Effekter för sysselsättning
Förslaget bedöms, som *Arbetsförmedlingen* framhåller, ha en försumbar effekt på både antalet sysselsatta och antalet arbetslösa personer i ekonomin. Förslaget bedöms däremot stärka de ekonomiska incitamenten för redan sysselsatta individer med beskattningsbara inkomster på en sådan nivå att de påverkas av förslaget att arbeta fler timmar och att göra lönekarriär, vilket flera remissinstanser framhåller. Ett sådant förändrat beteende skulle på längre sikt kunna leda till att skatteintäkterna i ekonomin ökar, vilket i sin tur skulle bidra till att finansiera reformen. Skattningar baserade på mikrosimuleringsmodellen FASIT pekar på att antalet arbetade timmar i ekonomin kan öka med 0,13 procent till följd av reformen, vilket motsvarar ca 7 000 årsarbetskrafter; denna siffra är dock behäftad med osäkerhet och den verkliga effekten kan vara högre eller lägre. Flera studier, som t.ex. Sörensen (2010) och Holmlund & Söderström (2011), indikerar också att dessa effekter kan vara betydande. *Arbetsförmedlingen* menar att relevansen av dessa effekter dock är osäker vid de högsta inkomstnivåerna. Enligt litteratur på området kan den långsiktiga självfinansieringsgraden för reformen ligga i intervallet 56–185 procent. En samlad bedömning är att den långsiktiga självfinansieringsgraden mest sannolikt är i närheten av 100 procent. Den faktiska storleken på dessa effekter är mycket osäker och effekterna infaller successivt under en lång tid efter reformens genomförande. Regeringen avser att följa reformens långsiktiga effekter.

Fördelningseffekter
Förslaget påverkar personer med beskattningsbara inkomster som skulle överstiga den övre skiktgränsen. Dessa personer återfinns högt upp i inkomstfördelningen. Förslaget får därför störst effekt för den del av befolkningen som har högst ekonomisk standard. Uppdelat i inkomstdeciler, där den tionde inkomstdecilen består av den tiondel av befolkningen som har högst ekonomisk standard och den första inkomstdecilen består av den tiondel av befolkningen som har lägst ekonomisk standard, har förslaget absolut störst effekt i den tionde

inkomstdecilen och mycket liten eller ingen effekt i inkomstdecil 1–7.

Effekter för jämställdheten
Av de berörda är ca 253 000 män och 92 000 kvinnor. Den genomsnittliga skattesänkningen för de män som berörs är ca 19 000 kronor per år och för de kvinnor som berörs ca 14 200 kronor per år. Skillnaden beror på att männen i genomsnitt har högre inkomster än kvinnorna. Förslaget bidrar till att den ekonomiska jämställdheten minskar.

Effekter för myndigheter och de allmänna förvaltningsdomstolarna
Förslaget innebär att Skatteverket måste anpassa sina it-system, blanketter och informationsmaterial. Dessa förändringar kommer att ingå i den anpassning som årligen görs med anledning av ny eller förändrad lagstiftning. Eventuella tillkommande kostnader ska hanteras inom Skatteverkets befintliga ekonomiska ramar.

Förslagen bedöms inte påverka antalet mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Förslagets förenlighet med EU-rätten
Förslaget bedöms vara förenligt med det EU-rättsliga regelverket.

12.2 Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år

12.2.1 Ärendet och dess beredning

Finansdepartementet har tagit fram promemorian Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 5 avsnitt 1*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 5 avsnitt 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5 avsnitt 3*. Remissvaren finns tillgängliga i Finansdepartementet (Fi2019/02411/S1).

Lagrådet
Förslaget om ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år är författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Regeringen har därför inte inhämtat Lagrådets yttrande.

12.2.2 Tidigare skattesänkningar för personer över 65 år genom ett förhöjt grundavdrag

Någon form av grundavdrag har funnits i skattelagstiftningen sedan lång tid tillbaka. Avdraget har ett fördelningspolitiskt syfte och avser främst att lindra beskattningen för låginkomsttagare. Bestämmelser om grundavdrag finns i 63 kap. 1–5 och 11 §§ inkomstskattelagen (1999:1229), förkortad IL.

Rätt till grundavdrag har fysiska personer som är obegränsat skattskyldiga under någon del av beskattningsåret och som har haft förvärvsinkomst. Obegränsat skattskyldig är i princip den som är bosatt eller vistas stadigvarande i Sverige eller som har väsentlig anknytning hit och som tidigare har varit bosatt här (se 3 kap. 3 § IL). Även begränsat skattskyldiga har i vissa fall rätt till grundavdrag. Grundavdragets storlek är beroende av den fastställda förvärvsinkomstens storlek.

Sedan den 1 januari 2009 finns ett s.k. förhöjt grundavdrag. Det förhöjda grundavdraget syftar till att förbättra de ekonomiska villkoren för personer som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år. Bestämmelserna om det förhöjda grundavdraget för personer som har fyllt 65 år finns i 63 kap. 3 a § IL. Regleringen innebär att grundavdraget uppgår till grundavdragsbeloppet enligt 3 § med tillägg av ett särskilt belopp som anges för vissa inkomstintervall.

Det förhöjda grundavdraget har sedan införandet 2009 stegvis byggts ut. Åren 2010 och 2011 förstärktes det förhöjda grundavdraget för samtliga över 65 år. Åren 2013 och 2014 genomfördes ett fjärde och femte steg och även dessa gånger sänktes skatten över samtliga inkomstintervall. Det förhöjda grundavdraget förstärktes därefter 2016 då skatten sänktes för äldre med inkomster upp till 240 000 kronor per år och 2018 då skatten sänktes för äldre med en fastställd förvärvsinkomst mellan 123 700 och 416 300 kronor per år.

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.2.5) aviserades att skillnaden i beskattning mellan löneinkomst och pension i sin helhet ska vara borttagen till 2020. Med anledning av aviseringen uttalades att den återstående skattesänkningen skulle göras i två steg där den första sänkningen skulle genomföras 2019 med en offentligfinansiell effekt på 4,17 miljarder

kronor och den andra 2020 med en offentligfinansiell effekt på 4,31 miljarder kronor.

I den budgetproposition för 2019 som lämnades av övergångsregeringen hösten 2018 (prop. 2018/19:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.1) fanns ett förslag på hur skattesänkningen för 2019 skulle göras. Förslaget innebar liksom tidigare år en förstärkning av det förhöjda grundavdraget.

Riksdagen beslutade i december 2018 att bifalla Moderaternas och Kristdemokraternas budgetreservation avseende statens budget för 2019. Reservationen innehöll en delvis annan utformning av skattesänkningen för personer som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år och innebar att grundavdragsbeloppet höjdes för alla med en fastställd förvärvsinkomst mellan 60 500 och 1 177 000 kronor per år. Det förhöjda grundavdraget minskades samtidigt för förvärvsinkomster som överstiger 1 182 000 kronor per år.

12.2.3 Det förhöjda grundavdraget förstärks

Regeringens förslag: Det förhöjda grundavdraget för dem som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år förstärks. Detta sker genom att grundavdragsbeloppet höjs för alla med en fastställd förvärvsinkomst mellan ca 210 000 och 1 400 000 kronor per år.

För beskattningsåret 2020 ska den förhöjda delen av grundavdraget beräknas på följande sätt:

- För inkomster upp t.o.m. 0,99 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 0,687 prisbasbelopp.
- För inkomster som överstiger 0,99 men inte 1,11 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 0,885 prisbasbelopp minskat med 20 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 1,11 men inte 2,72 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 0,600 prisbasbelopp ökat med 5,7 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 2,72 men inte 3,11 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 34 procent av inkomsterna minskat med 0,169 prisbasbelopp.
- För inkomster som överstiger 3,11 men inte 3,21 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 44 procent av inkomsterna minskat med 0,480 prisbasbelopp.
- För inkomster som överstiger 3,21 men inte 4,45 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 0,207 prisbasbelopp ökat med 22,8 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 4,45 men inte 7,88 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 0,488 prisbasbelopp ökat med 16,5 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 7,88 men inte 8,08 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 1,276 prisbasbelopp ökat med 6,5 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 8,08 men inte 11,06 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 2,205 prisbasbelopp minskat med 5 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 11,06 men inte 12,15 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 7,182 prisbasbelopp minskat med 50 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 12,15 men inte 29,65 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 1,654 prisbasbelopp minskat med 4,5 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 29,65 men inte 34 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 1,031 prisbasbelopp minskat med 2,4 procent av inkomsterna.
- För inkomster som överstiger 34 prisbasbelopp uppgår den förhöjda delen till 0,215 prisbasbelopp.

Ändringarna träder i kraft den 1 januari 2020.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser tillstyrker eller har inte några synpunkter på förslaget. Bland dessa finns *Försäkringskassan*, *Pensionsmyndigheten* och *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*. SKL utgår i sitt ställningstagande ifrån att skattesänkningen blir neutral för kommunsektorn genom en höjning av anslaget Kommunalekonomisk utjämning. Inte heller *Skatteverket* har några invändningar mot att förslaget genomförs.

I ett gemensamt yttrande ställer sig *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)*, *Riksförbundet Pensionärsgemenskap*, *SPF Seniorerna* och *Svenska Kommunalpensionärernas förbund* positiva till förslaget. Organisationerna vänder sig dock emot att den skatteskyldiges ålder är avgörande för hur personens inkomster beskattas och anser att lika skatt ska gälla alla oavsett ålder och inkomstslag.

Ekonomistyrningsverket (ESV) saknar en analys av de sammantagna offentligfinansiella konsekvenserna och sysselsättningseffekterna av alla genomförda steg. ESV anser vidare att en metod med en skattereduktion i stället för ett förhöjt grundavdrag är att föredra. Det skulle då vara möjligt att utjämna skillnaderna i beskattning mellan lön och pension till en lägre offentligfinansiell kostnad och andra skatteuttag och gränsvärden skulle inte påverkas. ESV för därför fram att en övergång till en skattereduktion bör analyseras mer ingående när skillnaden mellan beskattningen av pension och arbetsinkomst helt elimineras.

Arbetsgivarverket anser att det är sannolikt att de olika steg som tagits för att förbättra pensionärernas disponibla inkomster jämfört med löneinkomst, sammantaget påverkar incitamenten att arbeta bland äldre och att arbetskraftsutbudet sannolikt minskar. Arbetsgivarverket efterfrågar därför en mer utförlig analys kring hur arbetsutbudet kan komma att påverkas och vilka konsekvenser det indirekt får på skatteintäkter och kompetensförsörjning. Även *Konjunkturinstitutet* efterfrågar en analys av de sammanlagda effekterna i detta avseende.

Näringslivets Skattedelegation (NSD), till vilken *Svenskt Näringsliv* ansluter sig, anser att det inte är naturligt givet att beskatta arbete och pension exakt lika. NSD anser också att om det blir mer förmånligt att vara pensionär kan färre personer förväntas välja att jobba längre och NSD efterfrågar därför en analys av denna problematik. Även den snabbare avtrappningstakten i vissa högre inkomstintervall kan enligt NSD innebära försämrade incitament till arbete då den effektiva marginalskatten höjs i vissa intervall. De negativa effekter förslaget har för sysselsättningen i detta avseende bör därför analyseras.

Sveriges akademikers centralorganisation (Saco) avstyrker förslaget. Saco utesluter inte att det är väl motiverat att förbättra de ekonomiska villkoren för vissa grupper av pensionärer. Avstyrkandet riktar sig huvudsakligen mot den metod som föreslås. Införandet av avdrag och reduktioner ökar enligt Saco skattesystemets komplexitet och bidrar till att göra systemet mer svåröverskådligt. Saco betonar i stället behovet av en övergripande och bred skatteöversyn med inriktning mot generella regler och lösningar som leder till ett enklare och mer transparent system.

Skälen för regeringens förslag

Fortsatt sänkning av skatten

Under de senaste åren har det gjorts en stegvis sänkning av skatten för personer som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år. Syftet har varit att successivt ta bort skillnaden i beskattning mellan pension och löneinkomst.

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1) aviserades att skillnaden i beskattning i sin helhet skulle vara borttagen till 2020. Den offentligfinansiella effekten av det sista steget 2020 beräknades vid det tillfället till 4,31 miljarder kronor.

Som redogjorts för ovan (se avsnitt 12.2.2) beslutade riksdagen i december 2018 att bifalla Moderaternas och Kristdemokraternas budgetreservation avseende statens budget för 2019. Reservationen innehöll en delvis annan utformning av skattesänkningen för personer över 65 år än den som övergångsregeringen föreslagit. Reservationen innebar också att jobbskatteavdraget förstärktes fr.o.m. 2019 (bet. 2018/19:FiU1, reservation 5 under punkt 2 s. 137–140, rskr. 2018/19:62).

Den förstärkning av jobbskatteavdraget som budgetreservationen medförde innebar att skillnaden i beskattning mellan löneinkomst och pension ökade. Sammantaget innebar budgetreservationen att kostnaden för att helt ta bort skillnaden i beskattning minskade något i förhållande till då gällande regelverk men ökade med ca 3 miljarder kronor jämfört med förslagen i övergångsregeringens budgetproposition (prop. 2018/19:1).

I det förslag som nu läggs fram är utgångspunkten att skillnaden i beskattning mellan löneinkomst och pension kan minskas på ett sätt som medför en offentligfinansiell kostnad på

4,33 miljarder kronor 2020. Det är en kostnad som drygt motsvarar den avisering som gjordes i budgetpropositionen för 2018 och kan anses väl avvägd givet det offentligfinansiella utrymmet.

PRO, *Riksförbundet Pensionärsgemenskap*, *SPF Seniorerna* och *Svenska Kommunalpensionärernas förbund* har i ett gemensamt yttrande vänt sig mot att den skatteskyldiges ålder är avgörande för hur pensionen beskattas. *Saco* anser att det finns ett behov av en övergripande och bred skatteöversyn.

Regeringen kan konstatera att frågan om åldersgränser i inkomstskattesystemet och i än större utsträckning behovet av en övergripande och bred skatteöversyn kräver omfattande utredning, vilket ligger utanför detta lagstiftningsärende. De synpunkter som framförts rörande åldersgränser respektive behovet av en skatteöversyn behandlas därför inte vidare här.

Några remissinstanser har framfört synpunkter på förslagets effekter, främst rörande arbetskraftsutbudet och marginalskatter. Dessa synpunkter behandlas i konsekvensanalysen i avsnitt 12.2.4.

Förstärkningens utformning

För årsinkomster under 2,72 prisbasbelopp (ca 128 700 kronor) är det nuvarande förhöjda grundavdraget mer generöst än jobbskatteavdraget för personer under 65 år. Detsamma gäller för årsinkomster som överstiger ca 29,7 prisbasbelopp (drygt 1 400 000 kronor). För inkomster mellan 2,72 och 4,45 prisbasbelopp (128 700–210 500 kronor) är det förhöjda grundavdraget och jobbskatteavdraget ungefär lika stora och för inkomster mellan 4,45 och 29,75 prisbasbelopp är jobbskatteavdraget mer generöst än det förhöjda grundavdraget. Det förhöjda grundavdraget förstärks därför för årsinkomster mellan ca 4,45 och 29,65 prisbasbelopp (ca 210 500–1 400 000 kronor). För inkomster under 4,45 prisbasbelopp och över 29,65 prisbasbelopp blir det förhöjda grundavdraget oförändrat.

Utformningen är bestämd utifrån jobbskatteavdragets utformning. Då avdrag och skattereduktioner har delvis olika effekter går det inte att direkt efterlikna det som tidigare kallades det särskilda beloppet i jobbskatteavdraget. Utformningen på det förhöjda grundavdraget har i stället bestämts med utgångspunkt i att effekten på den slutliga skatten ska bli så lik som möjlig i de inkomstintervall som berörs av den föreslagna förstärkningen, dvs. inkomster över ca 210 500 kronor per år. Detaljerna i utformningen beskrivs mer noggrant i avsnitt 12.2.4 under rubriken Effekter för enskilda.

ESV har framfört att en metod med en skattereduktion i stället för ett förhöjt grundavdrag är att föredra. Regeringen är medveten om att det krävs en övergång till skattereduktion för att fullt ut kunna uppnå lika beskattning mellan arbetsinkomster för personer under 65 år och pensionsinkomster för personer över 65 år. Ett sådant metodbyte får dock konsekvenser både för andra skatter och vissa bidrag och måste därför analyseras noga. Regeringens bedömning är därför att en övergång till skattereduktion kan bli aktuellt tidigast i samband med att hela skillnaden utjämnas.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Ändringarna bör träda i kraft snarast möjligt, vilket är den 1 januari 2020, och tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019. Det bedöms inte finnas behov av övergångsbestämmelser.

Lagförslag

Förslaget föranleder ändringar i 63 kap. 3 a § IL, se avsnitt 11.2.

12.2.4 Konsekvensanalys

Syfte och alternativa lösningar

Syftet med förslaget är att sänka skatten för äldre och i första hand för pensionsinkomster för att minska skillnaden i beskattning mellan pension och arbetsinkomster. Ett möjligt alternativ för att uppnå detta skulle vara att låta pensionsinkomster ingå i underlaget för jobbskatteavdrag. En sådan förändring skulle dock få andra effekter, t.ex. beträffande skattereduktionen för fastighetsavgift. Det skulle också innebära att skatten höjdes för dem som har de lägsta pensionerna. Det bedöms därför vara lämpligare att ytterligare förstärka det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år.

Offentligfinansiella effekter

Förslaget har en offentligfinansiell effekt på -4,33 miljarder kronor 2020.

Effekter för offentlig sektor
Förslaget innebär att skatten sänks med 4,33 miljarder kronor. Av dessa träffar 4,06 miljarder kronor den kommunala sektorn och resterande del minskar den statliga inkomstskatten.

Effekter för företagen
En höjning av det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år bedöms inte påverka företagens lönekostnader eller på annat sätt företagens verksamhet. Eftersom en särskild kolumn redan finns i skattetabellen för personer över 65 år bedöms förslaget inte heller påverka företagens administrativa kostnader.

Effekter för enskilda
Förslaget att förstärka det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år innebär att skatten sänks för personer med fastställda förvärvsinkomster mellan 4,45 prisbasbelopp och 29,65 prisbasbelopp (ca 210 500–1 400 000 kronor). För inkomster som understiger 4,45 prisbasbelopp eller överstiger 29,65 prisbasbelopp blir det förhöjda grundavdraget oförändrat. Förslaget innebär att ungefär 1 miljon personer får sänkt skatt. Skattesänkningen i kronor räknat ökar med inkomsten upp till en årsinkomst om ca 525 000 kronor per år, där skatten sänks med ca 9 700 kronor per år vid genomsnittlig kommunalskatt. Skattesänkningen minskar sedan ner till ca 4 600 kronor per år för årsinkomster upp till 567 000 kronor per år för att sedan åter stiga upp till ca 8 400 kronor per år för inkomster på 644 000 kronor per år. För årsinkomster över ca 644 000 kronor minskar skattesänkningen stadigt med stigande inkomst för att bli noll vid en årsinkomst om ca 1 400 000 kronor. I tabell 12.2 visas förändringen i skatt för personer över 65 år vid olika årsinkomster och genomsnittlig kommunalskatt.

Tabell 12.2 Förändring i skatt till följd av förslaget om ytterligare förhöjt grundavdrag för personer över 65 år, vid olika inkomster

Kronor per år vid genomsnittlig kommunalskatt 2019 (32,19 procent)

Fastställd förvärvsinkomst	Förändrad skatt	I procent av bruttoinkomsten
200 000	0	0
225 000	-934	-0,4
250 000	-2 575	-1,0
300 000	-4 024	-1,3
400 000	-6 695	-1,7
500 000	-9 110	-1,8
600 000	-6 628	-1,1
700 000	-7 672	-1,1
1 000 000	-4 384	-0,4
1 300 000	-1 096	-0,1
1 700 000	0	0

Källa: Egna beräkningar.

Förstärkningens utformning har valts utifrån hur jobbskatteavdraget är utformat och vilka effekter ett avdrag, såsom det förhöjda grundavdraget, har i förhållande till en skattereduktion, såsom jobbskatteavdraget. För inkomster som understiger 4,45 prisbasbelopp är skatten med gällande regler redan lika eller lägre för personer över 65 år med pensionsinkomster jämfört med skatten på arbetsinkomster för personer under 65 år. Det förhöjda grundavdraget lämnas därför oförändrat för dessa inkomster. För inkomster som överstiger 29,7 prisbasbelopp gör avtrappningen av jobbskatteavdraget att skatten med gällande regler är högre för arbetande under 65 år. diagram 12.1 visar det förhöjda grundavdraget enligt gällande regler och enligt föreslagna regler för 2020, samt det ordinarie grundavdraget.

Som syns i figuren trappas det förhöjda grundavdraget av kraftigt inom ett relativt kort inkomstintervall mellan 11,06 och 12,15 prisbasbelopp (ca 523 000–575 000 kronor per år). Utformningen syftar till att motverka effekten det förhöjda grundavdraget har på brytpunkten för statlig inkomstskatt. Det förhöjda grundavdraget innebär att brytpunkten för statlig inkomstskatt för personer över 65 år ligger vid en högre inkomst än för personer under 65 år. För att åstadkomma samma eller liknande skatt som för yngre arbetande trappas därför enligt förslaget det förhöjda grundavdraget av kraftigare i inkomstintervallet mellan brytpunkten för personer under 65 år (523 000 kronor år 2020) och den med nuvarande förslag blivande

brytpunkten för personer över 65 år (ca 575 000 kronor).

Diagram 12.1 Förhöjda grundavdraget för personer över 65 år enligt gällande regler och föreslagna regler samt ordinarie grundavdrag

Kronor per år

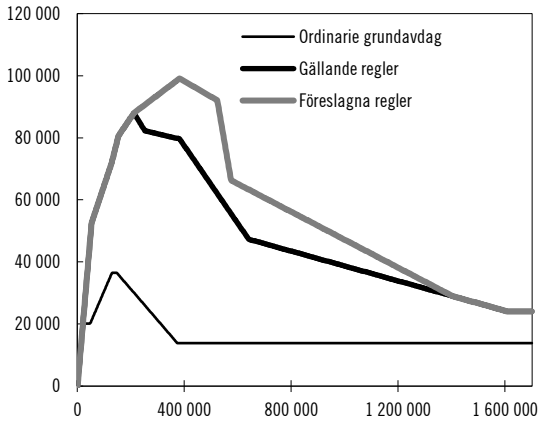

Källa: Egna beräkningar.

Förslaget minskar skillnaden i beskattning mellan arbetande under 65 år och pensionärer över 65 år för inkomster mellan 4,45 och 29,65 prisbasbelopp. Inkomster upp till 4,45 prisbasbelopp påverkas inte av förslaget. Inte heller inkomster som överstiger 29,65 prisbasbelopp. I tabell 12.3 visas skillnaden i beskattning mellan gällande regler och föreslagna regler för 2020. Ett positivt värde innebär att skatten på pensionsinkomster för en person över 65 år är högre än skatten på arbetsinkomster för en person under 65 år medan ett negativt tal visar på det motsatta förhållandet.

Tabell 12.3 Skillnad i skatt mellan en person över 65 år med pensionsinkomst och en person under 65 år med arbetsinkomst, vid olika inkomster, vid gällande regler och enligt föreslagna regler

Kronor per år vid genomsnittlig kommunalskatt 2019 (32,19 procent)

Fastställd förvärvsinkomst	Enligt föreslagna regler	Enligt gällande regler
200 000	-21	-21
225 000	269	1 203
250 000	784	3 359
300 000	1 781	5 805
400 000	3 759	10 454
500 000	5 368	14 478
600 000	4 174	10 802
700 000	4 735	12 407
1 000 000	2 781	7 165
1 300 000	827	1 923
1 700 000	-5 323	-5 323

Anm.: Ett negativt värde betyder att pensionären över 65 år betalar lägre skatt än den arbetande under 65 år.

Källa: Egna beräkningar.

Fördelningseffekter

Totalt sett påverkar förslaget den ekonomiska standarden för knappt 1,6 miljoner människor. Då beaktas effekten för samtliga hushållsmedlemmar inklusive barnen i hushållet. Då detta steg i att sluta skattegapet mellan löntagare och pensionärer är riktat till dem som har högre pensioner kommer effekten i de två lägsta inkomstgrupperna att vara mycket liten. Inkomstgrupp 3 t.o.m. 9 får en genomsnittlig ökning av ekonomisk standard med ca 0,2 procent och inkomstgrupp 10 något lägre, se diagram 12.2.

Diagram 12.2 Förändring av ekonomisk standard av den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på inkomstgrupper

Procent

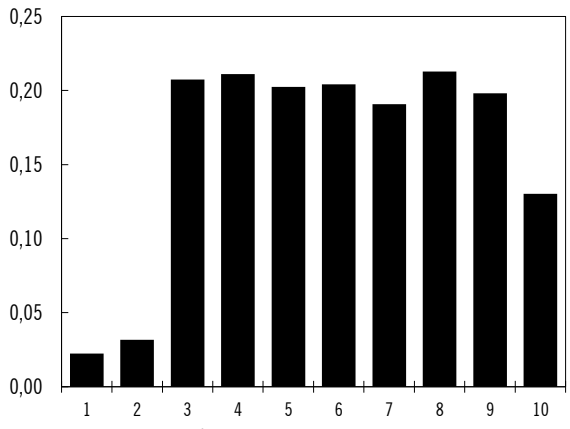

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

För hela det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år ser fördelningseffekterna annorlunda ut. Inklusive den nu föreslagna förstärkningen har hela det förhöjda grundavdraget störst effekt på ekonomisk standard i inkomstgrupp 2 och 3, se diagram 12.3. Lägst sammantagen effekt på ekonomisk standard får inkomstgrupp 10.

Diagram 12.3 Förändring av ekonomisk standard av hela det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år, inklusive den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på inkomstgrupper

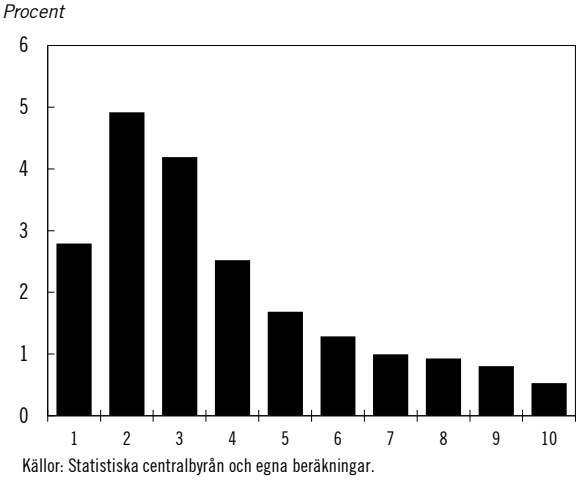

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

ESV, *Arbetsgivarverket* och *Konjunkturinstitutet* efterfrågar en analys av de samlade effekterna av det förhöjda grundavdraget. Det förstärkta grundavdraget innebär lägre skatt på inkomster för personer över 65 år. Skattesänkningen blir lika stor oavsett om inkomsten kommer från pension eller arbete. Det innebär att förslaget om ytterligare förstärkning av det förhöjda grundavdraget inte gör det mer lönsamt att gå i pension relativt att arbeta. Förslaget innebär dock en inkomsteffekt som i någon mån kan få en negativ effekt på arbetsutbudet bland äldre. Denna effekt bedöms, vilket även remissinstanserna anser, för det nuvarande förslaget vara liten. För hela det förstärkta grundavdraget blir inkomsteffekten betydligt större. Samtidigt innebär det förhöjda grundavdraget att marginalskatten har sänkts för inkomster upp till drygt 380 000 kronor per år. Det innebär att för en mycket stor majoritet av de personer som är över 65 år har det blivit mer lönsamt att arbeta vilket motverkar inkomsteffekten.

Effekter för jämställdheten

Sett ur ett individuellt perspektiv berörs omkring 1 560 000 personer direkt själva eller genom en hushållsmedlem. Av dessa är ca 1 050 000 direkt berörda. Sammantaget är ca 62 procent av de direkt berörda män och ca 38 procent kvinnor. Bland de direkt berörda ökar individuell disponibel inkomst med ca 1,3 procent. Uttryckt i kronor motsvarar det ca 4 100 kronor om året eller ca 350 kronor per månad. Effekten är större för män (4 400 kronor per år) än för kvinnor (3 700 kronor per år), vilket är en effekt av att män ofta har högre pensioner än kvinnor. I procentuella termer är dock skillnaden i effekt mellan kvinnor och män marginell. I genomsnitt ökar den individuella disponibla inkomsten med 1,3 procent för både kvinnor och män som berörs direkt av reformen.

Utslaget på samtliga individer i åldern 20 år och äldre, berörd eller icke berörd av reformen, innebär det en genomsnittlig ökning av den individuella disponibla inkomsten med omkring 560 kronor per år. Effekten är större för män (740 kronor) än för kvinnor (380 kronor) som en konsekvens av att män i genomsnitt har högre pensioner än kvinnor och därigenom i större utsträckning berörs av reformen. Den genomsnittliga förändringen för kvinnors individuella disponibla inkomst uppgår till 0,15 procent medan förändringen för män är ca 0,22 procent, se diagram 12.4. Reformen bidrar därmed till att försvaga den ekonomiska jämställdheten.

Diagram 12.4 Procentuell förändring av individuell disponibel inkomst för personer över 20 år av den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på kvinnor och män

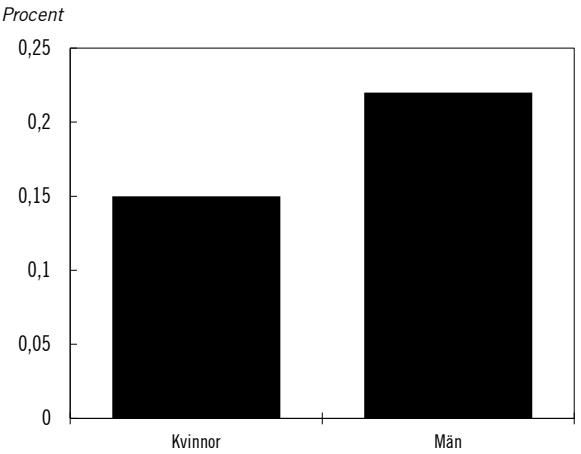

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

För hela det förhöjda grundavdraget för personer över 65 år, inklusive den nu föreslagna förstärkningen, ser fördelningseffekterna mellan män och kvinnor annorlunda ut. Den genomsnittliga förändringen för kvinnors individuella disponibla inkomst uppgår till 1,88 procent

medan förändringen för män är ca 1,52 procent, se diagram 12.5.

Diagram 12.5 Procentuell förändring av individuell disponibel inkomst för personer över 20 år av hela det förhöjda grundavdraget, inklusive den nu föreslagna förstärkningen, uppdelat på kvinnor och män

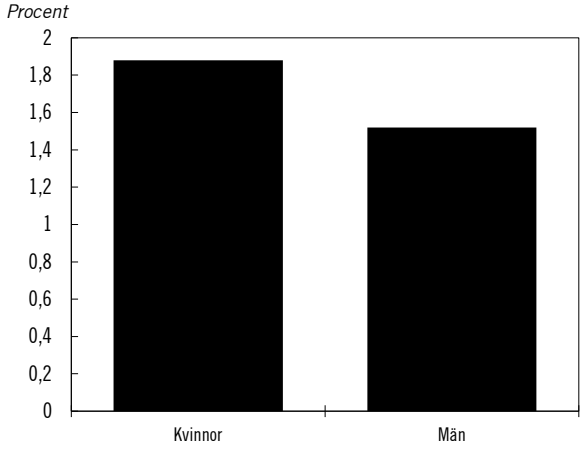

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Effekter för miljön
Förslaget bedöms inte ha någon miljöpåverkan.

Effekter för myndigheter och de allmänna förvaltningsdomstolarna
En förstärkning av det förhöjda grundavdraget för pensionärer medför endast marginella förändringar för Skatteverket och ingår i den anpassning som årligen görs på grund av ny eller förändrad lagstiftning. Eventuella tillkommande utgifter för Skatteverket ska hanteras inom befintliga ekonomiska ramar. För de allmänna förvaltningsdomstolarna bedöms förslaget inte få någon budgetpåverkan.

Förslagets förenlighet med EU-rätten
Förslaget bedöms vara förenligt med det EU-rättsliga regelverket.

12.3 Krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag

12.3.1 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 24 september 2015 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av välfärdsstatens förmåga att stå emot organiserad och systematisk ekonomisk brottslighet (dir. 2015:96).

Utredningen om organiserad och systematisk ekonomisk brottslighet mot välfärden, överlämnade den 5 maj 2017 betänkandet Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra (SOU 2017:37).

En sammanfattning av relevanta delar av betänkandet finns i *bilaga 6 avsnitt 1*. Relevanta delar av betänkandets lagförslag finns i *bilaga 6 avsnitt 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6 avsnitt 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet hos Justitiedepartementet (Ju2017/04129/KRIM).

I denna proposition behandlar regeringen utredningens förslag i fråga om ett krav på elektronisk betalning för rätt till skattereduktion i samband med rut- och rotarbeten. Regeringen har tidigare, utifrån utredningens betänkande, infört ett krav på elektronisk betalning för löneutbetalningar för vissa arbetsmarknadspolitiska stöd samt gjort en förändring i instruktionen för Centrala studiestödsnämnden som innebär att myndigheten ska motverka bidragsbrott och säkerställa att felaktiga utbetalningar inte görs. Regeringen har även genomfört åtgärder för att öka kvaliteten i folkbokföringen samt infört en skyldighet för Skatteverket att anmäla brott vid rut- och rotavdrag. Övriga delar av betänkandet är föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet.

Lagrådet
Regeringen beslutade den 17 maj 2018 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i *bilaga 6 avsnitt 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 6 avsnitt 5*. Regeringen har följt Lagrådets synpunkter som behandlas i författningskommentaren till inkomstskattelagen.

12.3.2 Skattereduktion för hushållsarbete

Rut- och rotavdrag
Den 1 juli 2007 trädde det s.k. rutavdraget i kraft. Det följdes av rotavdraget som gäller fr.o.m. den 8 december 2008. Rut- och rotavdragen benämns gemensamt husavdraget. De materiella bestämmelserna om husavdraget, dvs. skattereduktion för hushållsarbete, finns i 67 kap. 11–19 §§ inkomstskattelagen (1999:1229), förkortad IL.

Rutavdraget omfattar följande arbeten.

– Enklare städarbete eller annat rengöringsarbete samt flyttstädning som utförs i bostaden.

- Vård av kläder och hemtextilier när vården utförs i bostaden.
- Snöskottning som utförs i nära anslutning till bostaden.
- Häck- och gräsklippning, krattning och ogräsrensning samt beskärning och borttagande av träd och buskar som utförs på tomt eller i trädgård i nära anslutning till bostaden.
- Barnpassning som inte mer än i ringa omfattning innefattar hjälp med läxor och annat skolarbete och som utförs i eller i nära anslutning till bostaden samt lämning och hämtning till och från förskola, skola, fritidsaktiviteter eller liknande.
- Annan omsorg och tillsyn än barnpassning som en fysisk person behöver och som utförs i eller i nära anslutning till bostaden eller i samband med promenader, bankbesök, besök vid vårdcentral eller andra liknande enklare ärenden.
- Flytt av bohag och annat lösöre mellan bostäder samt till och från magasinering i samband med flytt mellan bostäder.
- Arbete som avser installation, reparation och underhåll av data- och informationsteknisk utrustning, dataprogram och dataförbindelser samt handledning och rådgivning i samband med sådant arbete, när arbetet, handledningen och rådgivningen utförs i eller i nära anslutning till bostaden.
- Reparation och underhåll av vitvaror som utförs i bostaden.

Rotavdrag lämnas för reparation, underhåll samt om- och tillbyggnad av vissa bostäder. För att omfattas av skattereduktionen ska rotarbetet avse ett småhus eller en ägarlägenhet som ägs av den som ansöker om eller begär skattereduktion. Eftersom husavdragets subvention riktas mot arbete omfattar avdraget bara kostnader för arbete, inklusive mervärdesskatt, och inte kostnader för material, utrustning och resor.

Det finns tre olika spår inom husavdragssystemet. För det första kan den enskilde anlita en näringsidkare som när avtalet om arbetet träffas eller när ersättningen betalas ut är godkänd för F-skatt eller, om arbetet utförs utanför Sverige och utföraren inte har bedrivit näringsverksamhet i Sverige, har intyg eller någon annan handling som visar att företaget i fråga om skatter och avgifter i sitt hemland genomgår motsvarande kontroll som den som är godkänd för F-skatt. För det andra kan den enskilde anlita en privatperson som inte är godkänd för F-skatt (däremot inte en näringsidkare som av någon anledning inte är godkänd för F-skatt). För det tredje kan den enskilde få tjänsterna tillhandahållna som en skattepliktig löneförmån av sin arbetsgivare.

Skattereduktion och utbetalning enligt fakturamodellen

Rut- och rotavdragen ges genom skattereduktion. Utbetalning i samband med skattereduktion görs enligt den s.k. fakturamodellen reglerat i lagen (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete. Fakturamodellen för skattereduktion för utfört arbete innebär i princip att en köpare i praktiken får en preliminär skattereduktion direkt vid köpet genom att han eller hon bara betalar en del av arbetskostnaden till utföraren. När arbetet är utfört och kunden betalat sin del av arbetskostnaden ansöker utföraren om utbetalning från Skatteverket för den del av arbetskostnaden som kunden inte har betalat. I och med att Skatteverket betalar ut ersättning till utföraren tillgodoförs köparen även formellt en preliminär skattereduktion. Uppgift om preliminär skattereduktion förtrycks i köparens inkomstdeklaration. I samband med beskattningsbeslutet medges köparen slutlig skattereduktion med ett belopp motsvarande den preliminära skattereduktionen förutsatt att köparens slutliga skatt räcker för att tillgodoföra den preliminära skattereduktionen.

Enligt 6 § lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete får en sådan utförare som anges i 67 kap. 16 § 1 och 17 § IL begära utbetalning från Skatteverket om den som kan ha rätt till skattereduktion för hushållsarbete (köparen) inte har betalat hela utgiften för hushållsarbetet. Begäran om utbetalning enligt lagen kan således endast bli aktuell i två fall. Det första fallet, som omfattas av 67 kap. 16 § 1 IL, avser att utföraren är godkänd för F-skatt. Det andra fallet, som omfattas av 67 kap. 17 § IL, avser sådana situationer när arbetet har utförts utomlands och utföraren inte har bedrivit någon näringsverksamhet i Sverige. Det krävs då att utföraren har ett intyg eller någon annan handling som visar att företaget i fråga om skatter och

avgifter i sitt hemland genomgår motsvarande kontroll som den som är godkänd för F-skatt.

Enligt 8 § lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete får utbetalning begäras efter det att hushållsarbetet har utförts och betalats. Begäran ska lämnas elektroniskt inom viss tid och vara undertecknad av utföraren eller annan behörig person. Det finns dock inte någon reglering av på vilket sätt en betalning för utfört arbete ska ske för att utbetalning ska medges och skattereduktion kunna tillgodoräknas.

12.3.3 Ett krav på elektronisk betalning införs för rätt till rut- och rotavdrag

Regeringens förslag: För rätt till skattereduktion när arbetet har utförts av en näringsidkare som är godkänd för F-skatt eller, om arbetet utförts utomlands, genomgår motsvarande kontroll i utlandet krävs att det utförda hushållsarbetet har betalats elektroniskt.

Betalningen ska anses ha skett elektroniskt endast om den har förmedlats av en betaltjänstleverantör enligt lagen om betaltjänster och innehåller uppgifter om avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt.

Regeringens bedömning: Riksbankslagens bestämmelser om lagliga betalningsmedel är inte något hinder för ett krav på elektronisk betalning.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I betänkandet föreslår utredningen att ett krav på elektronisk betalning ska införas såväl i inkomstskattelagen som i lagen om förfarandet vid skattereduktion. Utredningen gör inte någon bedömning i frågan om riksbankslagens bestämmelser skulle kunna innebära ett hinder för ett krav på elektronisk betalning.

Remissinstanserna: Majoriteten av de remissinstanser, däribland *Skatteverket*, *Åklagarmyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten*, *Linnéuniversitetet* och *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*, som har yttrat sig i frågan tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget. TCO och Åklagarmyndigheten anför att det är rimligt att ställa krav på en spårbar elektronisk betalning som villkor för att få ta del av skattereduktionen avseende rut- och rotarbeten. Skatteverket anser att det är angeläget att man i det fortsatta lagstiftningsarbetet preciserar vad som avses med spårbart betalningsmedel så att det blir tydligt för utförare, köpare, Skatteverket och domstolar vad som krävs för att uppfylla kravet på spårbarhet. Vidare anser Skatteverket att kravet bör vara att hela betalningen är spårbar, dvs. skattereduktion bör inte utgå när betalning skett delvis med spårbart betalningsmedel och delvis kontant. Skatteverket lämnar även en lagteknisk synpunkt. Ekobrottsmyndigheten anser att det bör övervägas om ytterligare förändringar av lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete ska genomföras, t.ex. bör Skatteverket i sitt utredningsarbete få möjlighet att genom föreläggande ta in underlag från bank- och finansieringsbolag. Enligt Ekobrottsmyndigheten skulle det leda till att Skatteverket får ett bättre beslutsunderlag, vilket i sin tur skulle effektivisera deras verksamhet och ge ytterligare möjligheter att förhindra felaktiga utbetalningar. *Ekonomistyrningsverket* delar utredningens syn på förslaget om elektroniska betalningar och bedömer att spårbara betalningsmedel är en åtgärd som kan minska risken för felaktiga utbetalningar. *Datainspektionen* kan inte tillstyrka förslaget eftersom ingen analys av förslagets förenlighet med dataskyddsförordningen och det nya dataskyddsdirektivet har genomförts.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Behovet av ett krav på elektronisk betalning

I en rapport om uppföljning och utvärdering av fakturamodellen (Fi2011/02962/S1) lyfte Skatteverket fram att det finns skäl att överväga om det för rätt till utbetalning och skattereduktion bör införas ett krav på att betalningen mellan kunden och utföraren ska ha gjorts med ett spårbart betalningsmedel i syfte att upprätthålla en sund konkurrens inom de branscher som utför rut- och rotarbeten. Med spårbart betalningsmedel avses enligt Skatteverkets rapport en betalning som har förmedlats av en godkänd betalningsförmedlare, där det går att kartlägga att en betalning har gjorts med ett visst belopp mellan en betalare och en betalningsmottagare vid en viss tidpunkt. Ett sådant krav ställs enligt rapporten i Danmarks motsvarande system.

Regeringen tog upp frågan om ett krav på spårbara betalningsmedel i propositionen Förbättringar av husavdragets fakturamodell (prop. 2014/15:10) och konstaterade att ett sådant krav i praktiken skulle innebära ett avskaffande av kontantbetalningar, vilket regeringen ansåg i stället borde prövas i ett större sammanhang än inom ramen för husavdraget. En sådan prövning genomfördes av utredningen om organiserad och systematisk ekonomisk brottslighet mot välfärden och redovisades i betänkandet Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra (SOU 2017:37). Utredningen föreslår att det ska införas ett krav på att betalningen av rut- och rotarbeten ska ha skett elektroniskt.

I betänkandet kartlägger utredningen den kvalificerade välfärdsbrottsligheten och gör bedömningen att det innebär en risk att godta kontanta betalningar som grund för exempelvis rut- och rotavdrag i situationer när utföraren är ett företag och utbetalningar sker med stöd av lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete. Eftersom kontantbetalningar sker genom ett fysiskt överlämnande utan mellanhänder är dessa svåra att identifiera och kontrollera. Vid kontantbetalning är det därför svårt att avgöra om det underlag som ligger till grund för en utbetalning speglar de verkliga förhållandena. Utredningen menar att det från kontrollsynpunkt är en klar fördel om transaktioner är dokumenterade genom en oberoende part och att det ökar möjligheterna att vid en utredning kunna konstatera om ett fel har begåtts. I annat fall föreligger enligt utredningen en risk att utbetalningar och skattereduktion medges på felaktiga grunder.

Flera remissinstanser ställer sig positiva till utredningens förslag att införa ett krav på elektronisk betalning och lyfter fram att det är ett rimligt krav från statens sida i syfte att minska riskerna för felaktiga utbetalningar.

För att motverka felaktiga utbetalningar vid utfört rut- och rotarbete anser regeringen i likhet med utredningen och remissinstanserna att det finns ett behov av att ställa högre krav på betalaren och utföraren av rut- och rotarbeten för att skattereduktion och utbetalning ska beviljas. Regeringen gör därför, på samma sätt som utredningen, bedömningen att det bör införas ett krav på att en betalning som ligger till grund för en utbetalning i samband med rut- och rotavdrag ska ha skett elektroniskt.

Genom att införa ett krav på att betalning ska ha skett elektroniskt ökar kontrollmöjligheterna och felaktiga utbetalningar minskar vid rut- och rotarbeten eftersom det blir möjligt att säkerställa att ersättning för arbeten verkligen har erlagts och att ersättningen har erlagts med det belopp som anges. Förslaget ligger också i linje med de vägledande principer för skattepolitikens utformning som riksdagen antog våren 2015 (prop. 2014/15:100 avsnitt 5.5, rskr. 2014/15:254) och regeringens arbete med att bekämpa skattefusk och skatteundandragande.

Datainspektionens invändning om bristande analys av om förslaget är förenligt med dataskyddsförordningen och det nya dataskyddsdirektivet behandlas närmare i avsnitt 12.3.5.

Innebörden av att en betalning ska ha skett elektroniskt

I betänkandet lyfter utredningen fram att en grundläggande skillnad mellan kontanta och elektroniska betalningar är att det vid en elektronisk betalning krävs en eller flera mellanhänder för att betalningen ska genomföras. Ett exempel på elektronisk betalning är s.k. kontobaserade betalningar där medel överförs mellan olika konton. Det avgörande för en sådan elektronisk betalning är alltså att det krävs en bakomliggande, stödjande struktur för att betalningen ska kunna genomföras. Vid en elektronisk betalning registreras betalningar på ett sätt som innebär att det går att identifiera avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt för betalningen genom att den som ska betala instruerar banken att överföra medel till mottagarens konto. Detta skiljer sig mot en kontantbetalning där själva överlämnandet av medlen inte sätter några elektroniska avtryck och parterna i princip kan vara anonyma.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att avgörande för att det ska vara fråga om en elektronisk betalning som kan identifieras är att det finns en mellanhand som får i uppdrag att genomföra betalningen. Enligt regeringens bedömning bör det därför krävas att betalningen har gjorts genom en sådan mellanhand för att skattereduktion för rut- och rotarbeten ska beviljas. Därmed uppkommer frågan om vad som ska anses vara en mellanhand.

I lagen (2010:751) om betaltjänster, kallad betaltjänstlagen, finns bestämmelser om dels vad som avses med en betaltjänst, dels vem som får tillhandahålla betaltjänster. Med betaltjänst avses

enligt 1 kap. 2 § betaltjänstlagen bl.a. genomförande av betalningstransaktioner genom t.ex. autogiro och kontobaserade betalningar. I 1 kap. 3 § definieras vad som avses med betaltjänstleverantörer i den lagen. Exempelvis är kreditinstitut betaltjänstleverantörer.

Regeringen anser att definitionen av betaltjänstleverantör enligt betaltjänstlagen är en lämplig definition av vad som ska anses vara en mellanhand. Genom att kravet på elektronisk betalning knyts till nämnda definition tillgodoses behovet av den bakomliggande struktur som är nödvändig för att betalningar ska kunna identifieras. Det blir därmed enligt regeringens bedömning, såsom även utredningen påpekat, möjligt att identifiera vem som har gjort betalningen, vem som mottagit betalningen samt vid vilken tidpunkt och till vilket belopp betalningen har gjorts. Identifieringen visar alltså att arbetet verkligen har betalats och att ersättningen har erlagts med det belopp som anges.

Mot denna bakgrund anser regeringen att en betalning ska anses ha skett elektroniskt endast om den har förmedlats av en betaltjänstleverantör enligt betaltjänstlagen och innehåller uppgifter om avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt. Med denna definition av elektronisk betalning anser regeringen, såsom *Skatteverket* efterfrågar i sitt remissvar, att det blir tydligt för utförare, köpare, Skatteverket och domstolarna vad som krävs för att uppfylla kravet på elektronisk betalning. Det innebär också att betalningen avseende arbetet i ansökan i sin helhet måste vara elektronisk för att utbetalning ska medges. Skattereduktion och utbetalning kommer således inte att kunna beviljas när betalning skett både elektroniskt och med kontanter.

Exempel på elektroniska betalningar

Exempel på en elektronisk betalning är en betalning med kontokort, inbetalningskort, BankID och Swish. Däremot omfattas exempelvis inte betalning med check som är ett löpande skuldebrev, som löses in av innehavaren och som medför en utbetalning där uppgift om mottagare inte behöver anges. Inte heller utgör betalning med kryptovalutor, såsom Bitcoin och liknande betalningslösningar, en elektronisk betalning eftersom sådana betalningar inte förmedlas av en betaltjänstleverantör enligt betaltjänstlagen vilket innebär att information om avsändare, mottagare, belopp eller tidpunkt inte kan identifieras.

Mot bakgrund av den snabba utveckling som sker av nya sätt att initiera betalningar är det enligt regeringens uppfattning inte lämpligt att införa någon uttömmande lista över vad som ska anses som godkända betalningsformer utan det avgörande är att betalningen har skett genom en betaltjänstleverantör och att det går att identifiera avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt.

Kontrollmöjligheter för Skatteverket

Ekobrottsmyndigheten efterfrågar ytterligare kontrollmöjligheter för Skatteverket för att kravet på elektronisk betalning ska få avsedd effekt, exempelvis i form av en möjlighet att genom föreläggande ta in underlag från bank- och finansieringsbolag. Med anledning av Ekobrottsmyndighetens synpunkt bör det understrykas att ett krav på elektronisk betalning för rätt till utbetalning och skattereduktion kompletterar de befintliga reglerna om elektronisk begäran om utbetalning och utförarens skyldighet att ge Skatteverket tillfälle att granska underlaget för utbetalningen och lämna de uppgifter som behövs för granskningen enligt 8 och 9 §§ respektive 20 § lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete. Det föreslagna kravet ökar Skatteverkets möjligheter att säkerställa att utbetalning sker på korrekt grund genom att kravet på förmedling genom en betaltjänstleverantör medför att uppgifterna i underlaget kan verifieras genom exempelvis ett kontoutdrag från banken. Ytterligare åtgärder utöver förslaget om elektronisk betalning omfattas inte av detta lagstiftningsprojekt och behandlas därför inte vidare i denna proposition.

Kravet på elektronisk betalning står i överensstämmelse med riksbankslagen

Enligt 9 kap. 14 § regeringsformen har endast Riksbanken rätt att ge ut sedlar och mynt. I 5 kap. 1 § lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank, kallad riksbankslagen, anges att sedlar och mynt som ges ut av Riksbanken är lagliga betalningsmedel. Enligt förarbetena innebär detta att var och en är skyldig att ta emot sedlar och mynt som betalning (prop. 1986/87:143 s. 64). Denna regel gäller dock inte utan undantag. I privaträttsliga förhållanden är regeln dispositiv och det står således parterna fritt att avtala om att betalning ska ske på annat sätt än med kontanter, t.ex. med kort (se 7 § lagen [1936:81] om skuldebrev). Användningen av ett visst betalningsmedel behöver inte heller vara uttryckligen angiven i

avtalsvillkor utan kan framgå av handelsbruk eller annan sedvänja.

Det finns fall där det direkt i lag anges att betalning får ske på annat sätt än genom kontanta medel eller att betalning ska ske på ett visst sätt. Av 12 kap. 20 § jordabalken framgår t.ex. att betalning av hyra alltid får ske genom postanvisning, postgiro eller bankgiro. Detsamma gäller betalning av avgift till bostadsrättsförening enligt 7 kap. 15 § bostadsrättslagen (1991:614). Ett exempel på i lag angiven skyldighet att göra en betalning till ett konto finns i 62 kap. 2 § skatteförfarandelagen (2011:1244) där det framgår att skatter och avgifter ska betalas in till Skatteverkets särskilda konto för skattebetalningar.

Förslaget om ett krav på elektronisk betalning innebär inte att det är Skatteverket som myndighet som vägrar kontantbetalning utan kravet gäller förhållandet mellan utföraren och beställaren av hushållsarbetet. Kravet hindrar inte avtalsparterna från att använda sig av kontant betalning för utfört rut- och rotarbete om så önskas men för att skattereduktion ska kunna tillgodoräknas ska betalningen för arbetet i ansökan ha skett elektroniskt. Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att ett krav på elektronisk betalning inte står i strid med riksbankslagen.

Den lagtekniska lösningen

De materiella förutsättningarna för att rut- och rotavdrag ska beviljas regleras i 67 kap. 11–19 §§ IL.

Regeringens förslag innebär en ändring i dessa förutsättningar. Ett krav på att betalningen för utfört arbete ska ha gjorts elektroniskt bör därför införas i inkomstskattelagen. Skatteverket har i sitt remissvar anfört att ett sådant krav bör införas i den redan befintliga bestämmelsen i 67 kap. 11 § IL som reglerar vilka som har rätt till skattereduktion vid hushållsarbete i stället för att det enligt utredningens förslag införs en ny bestämmelse. Regeringen anser dock, i likhet med utredningen, att ett sådant krav lämpar sig bättre i anslutning till övriga villkor för skattereduktion och bör därför införas i en ny paragraf, 67 kap. 15 a § IL.

Utredningen föreslår i sitt betänkande att det även ska införas ett krav på elektronisk betalning i 8 § lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete. Regeringen anser emellertid att det redan framgår av 6 § samma lag att en utbetalning förutsätter att betalning skett av någon som kan ha rätt till skattereduktion. Det innebär att Skatteverket ska avslå en begäran om utbetalning så snart någon förutsättning för rätt till skattereduktion brister (jfr prop. 2008/09:77 s. 42 och prop. 2014/15:10 s. 15). Om förutsättningarna i 67 kap. 11 § IL och det föreslagna kravet på elektronisk betalning i 67 kap. 15 a § IL inte uppfylls kan inte heller förutsättningarna för rätt till utbetalning enligt 6 och 8 §§ i lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete anses uppfyllda. Av den anledningen anser regeringen att lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete inte behöver ändras.

Lagförslag

Förslaget föranleder att en ny paragraf, 67 kap. 15 a § IL, införs, se avsnitt 11.2.

12.3.4 Undantag från kravet på elektronisk betalning

Regeringens bedömning: Krav på elektronisk betalning vid rut- och rotarbeten kan inte anses medföra sådana nackdelar att det bör införas några undantag från att betalning ska ske elektroniskt. Det bör heller inte göras undantag för utländska betalningar eller för mindre belopp.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har yttrat sig särskilt i frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen anser att det är viktigt att förslaget om att införa ett krav på elektronisk betalning inte medför att grupper i samhället med begränsad tillgång till dator och internet får minskade möjligheter att ta del av subventionen för rut- och rotarbeten. Av utredningens betänkande och Riksbankens rapport *Den svenska finansmarknaden 2016* framgår att användandet av kontantbetalningar har minskat kraftigt och att befolkningen i allt större utsträckning använder digitala medel för att betala räkningar och uträtta bankärenden och att majoriteten av befolkningen har tillgång till internetbank. I Riksbankens rapport framgår också att endast ett fåtal gireringar och konto-till-

konto-överföringar initieras på annat sätt än elektroniskt.

Som framgår av avsnitt 12.3.3 föreslås definitionen av elektronisk betalning även omfatta möjligheten att betala rut- och rotarbete med exempelvis inbetalningskort på ett bankkontor eftersom det uppfyller kraven på förmedling genom en betaltjänstleverantör och att avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt kan identifieras. Det är alltså möjligt att tillgodoräkna sig skattereduktion utan tillgång till dator och internet. Med hänsyn till detta anser regeringen att förslaget om ett krav på elektronisk betalning vid rut- och rotavdrag inte kan anses medföra sådana nackdelar att det kan motivera ett undantag. Mot bakgrund av syftet med ett krav på elektronisk betalning, dvs. att minska felaktiga utbetalningar, att öka Skatteverkets kontrollmöjligheter och att upprätthålla en sund konkurrens inom rut- och rotbranschen, anses det särskilt motiverat att i viss utsträckning begränsa kontantanvändningen i detta sammanhang.

Utredningen lyfter i betänkandet fram att det med hänsyn till den väl utbyggda infrastruktur som Sverige har i fråga om elektroniska betalningar inte finns skäl att göra undantag från ett krav på elektronisk betalning gällande mindre belopp. Regeringen instämmer i utredningens bedömning. Regeringen delar även utredningens bedömning att det inte bör göras något undantag för exempelvis utländska betalningar eftersom det i dessa fall kan vara än svårare att kontrollera riktigheten i de uppgifter som lämnas till grund för beslut om utbetalning.

12.3.5 Personuppgiftsbehandlingen

Regeringens bedömning: Behandlingen av personuppgifter med anledning av förslaget om ett krav på elektronisk betalning inom systemet för rut- och rotavdrag är förenlig med EU:s dataskyddsförordning och föranleder inget behov av ändringar i lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet. Dataskyddsdirektivet bedöms inte bli tillämpligt på den personuppgiftsbehandling som förslaget kan ge upphov till.

Utredningen har inte gjort någon bedömning av om kravet på elektronisk betalning är förenligt med dataskyddsförordningen eller det nya dataskyddsdirektivet.

Remissinstanserna: *Datainspektionen* framför att myndigheten inte kan tillstyrka något av utredningens förslag eftersom utredningen inte har genomfört en analys av förslagens förenlighet med dataskyddsförordningen och det nya dataskyddsdirektivet. Övriga remissinstanser har inte tagit upp frågan om dataskydd.

Skälen för regeringens bedömning: Förslaget innebär att det införs ett krav på att betalning ska ha skett elektroniskt för rätt till skattereduktion vid rut- och rotarbeten. Genom kravet får Skatteverket en förbättrad möjlighet att verifiera uppgifter om vem som har gjort betalningen, vem som mottagit betalningen samt vid vilken tidpunkt och till vilket belopp betalningen har gjorts.

Regeringen gör inledningsvis bedömningen att Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF inte blir tillämpligt på den personuppgiftsbehandling som förslaget kan ge upphov till eftersom Skatteverket inte agerar i egenskap av behörig myndighet enligt direktivet vid den aktuella behandlingen av personuppgifter. Skatteverkets fiskala verksamhet omfattas alltså inte, se propositionen Brottsdatalag (prop. 2017/18:232 s. 100).

Regeringen konstaterar härefter att förslaget inte medför någon förändring av vilken typ av personuppgifter som ska behandlas i beskattningsdatabasen i förhållande till vad som gäller i dag. Sådan personuppgiftsbehandling omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), nedan kallad EU:s dataskyddsförordning. Dataskyddsförordningen är i alla delar bindande och direkt tillämplig i samtliga EU:s medlemsländer och ska tillämpas fr.o.m. den 25 maj 2018. Förordningen, som utgör den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU, tillåter och förutsätter ibland att medlemsstaterna kompletterar förordningen med nationell lagstiftning. För Skatteverkets personuppgiftsbehandling i beskattningsverksamheten finns lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet som innehåller bestämmelser som kompletterar dataskyddsförordningen. Lagen gäller behandling av personuppgifter om enskilda personer men vissa bestämmelser i lagen gäller även behandling av uppgifter om juridiska personer (se 1 kap. 1 § andra stycket).

Den rättsliga grunden för behandlingen hos Skatteverket är i första hand att den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning på det sätt som anges i artikel 6.1 e. Den aktuella grunden för behandlingen är vidare fastställd i den nationella rätten på det sätt som krävs enligt artikel 6.3 i EU:s dataskyddsförordning. Den rättsliga grunden är fastställd i förordningen (2017:154) med instruktion för Skatteverket, skatteförfarandelagen (2011:1244) och i lagen (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete. De närmare ändamålen för behandlingen liksom andra specificerade bestämmelser finns i lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet. De uppgifter som kommer att behandlas är inte sådana känsliga personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning.

Regeringen gör bedömningen att kravet på elektronisk betalning inte innebär ett sådant intrång i den personliga integriteten som går utöver vad som är nödvändigt för att upprätthålla Skatteverkets kontrollmöjligheter i syfte att minska möjligheterna till fusk och brott vid rut- och rotavdrag samt att upprätthålla en sund konkurrens. Mot bakgrund av att behandlingen av personuppgifter hos Skatteverket sker i syfte att fastställa en skattemässig förmån för den enskilde, dvs. skattereduktion och utbetalning för utfört hushållsarbete, får behandlingen anses proportionerlig.

Av 1 kap. 4 § lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet framgår att uppgifter bl.a. får behandlas för att tillhandahålla information som behövs hos Skatteverket för fastställande av underlag för samt bestämmande, redovisning, betalning och återbetalning av skatter och avgifter samt för revision och annan kontrollverksamhet. Av 2 kap. 2 § i lagen framgår vidare att i beskattningsdatabasen får uppgifter behandlas om personer som omfattas av verksamhet enligt 1 kap. 4 § 1–9. I 2 kap. 3 § och i förordningen (2001:588) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet finns bestämmelser om vilka uppgifter som får behandlas i beskattningsdatabasen. Den behandling av uppgifter som förslaget ger upphov till hos Skatteverket i beskattningsdatabasen är tillåten enligt de angivna bestämmelserna.

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att den personuppgiftsbehandling som föranleds av förslaget således är förenlig med EU:s dataskyddsförordning och inte föranleder något behov av ändringar i lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet.

12.3.6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringen träder i kraft den 1 januari 2020. Lagen tillämpas första gången på begäran om utbetalning som avser arbete som har betalats av köparen efter ikraftträdandet.

Utredningens förslag: Överensstämmer inte med regeringens förslag. Utredningen föreslår ett ikraftträdande den 1 juli 2018 och att äldre bestämmelser ska gälla för hushållsarbeten som påbörjats före den 1 januari 2019.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har yttrat sig särskilt i frågan.

Skälen för regeringens förslag: Ändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2020.

Utredningen har föreslagit att äldre bestämmelser ska gälla för hushållsarbeten som påbörjats före den 1 januari 2019. När vissa förändringar gjordes avseende vilka uppgifter som ska lämnas i en begäran om utbetalning enligt den s.k. fakturamodellen (prop. 2014/15:10) tillämpades ändringen första gången på utbetalning för arbete som betalats efter ikraftträdandet. Det finns enligt regeringens bedömning inte skäl att göra på annat sätt avseende vid vilken tidpunkt elektronisk betalning ska börja gälla. För arbete som har påbörjats före ikraftträdandet och där beställaren avsåg att betala kontant torde det inte vara ett problem att sätta in pengarna på ett bankkonto och från detta genomföra betalningen elektroniskt.

12.3.7 Konsekvensanalys

Offentligfinansiella effekter

I detta avsnitt görs en uppskattning av hur mycket utbetalningarna avseende rut- och rotarbete kan komma att minska till följd av ett krav på elektronisk betalning. Regeringen gör bedömningen att potentiella effekter av att vissa köpare kan ha begränsade möjligheter att på egen hand betala rut- och rotarbete elektroniskt är försumbara eftersom det visats att majoriteten av befolkningen har tillgång till internetbank och redan initierar gireringar elektroniskt (se avsnitt 12.3.4). Däremot bedöms antalet utbetalningar som sker på felaktiga grunder kunna minska dels genom ökade möjligheter att vid en utredning kunna konstatera om ett fel har begåtts, dels genom en viss avskräckande verkan på att ansöka om utbetalning på felaktiga grunder.

Beräkningen av den offentligfinansiella effekten är förenad med stor osäkerhet då underlaget är mycket knapphändigt. Det finns inga uppgifter om hur många som betalar kontant vid köp av rut- och rotarbete eller om hur stor andelen felaktiga utbetalningar är i de fall som köp av tjänster har skett kontant. Det är dessutom svårt att säga hur många av de utbetalningar som sker på felaktiga grunder som kan hänföras till fusk. Regeringen anser därför att det är lämpligt att göra en försiktig bedömning av förslagets effekter.

Enligt Skatteverket begärde företagen ut sammanlagt ca 15,1 miljarder kronor för rut- och rotarbeten 2018, medan Skatteverket betalade ut ca 14,5 miljarder kronor. Det betyder att Skatteverket 2018 vägrade utbetalningar om ca 0,6 miljarder kronor. En del av detta kan hänföras till fusk, medan en del är vad Skatteverket många gånger kan anta är oavsiktliga fel som t.ex. att den skattskyldige har för lite skatt att reducera för att erhålla reduktionen eller materiella fel såsom att restid eller materialkostnader har inkluderats (se t.ex. Skatteverkets rapport 2011:1 s. 88). I det följande antas att en fjärdedel av de vägrade utbetalningarna kan hänföras till fusk.

För 2020 beräknas utbetalningarna avseende rut- och rotarbete sammanlagt uppgå till 16,1 miljarder kronor. Vid antagandet om samma andel vägrade utbetalningar som 2018, och vid samma antagande om andelen fusk, beräknas utbetalningarna som vägras på grund av fusk vara ca 160 miljoner kronor 2020. Förslaget bedöms kunna leda dels till att denna summa ökar, dels till att ansökningarna om utbetalningar på felaktiga grunder minskar genom en avskräckande effekt. För att uppskatta effekten av förslaget antas en ökning med 10 procent av det som i dag antas vägras på grund av fusk, vilket förväntas vara en försiktig bedömning av förslagets effekter. Den offentligfinansiella effekten av förslaget om ett krav på elektronisk betalning vid köp av rut- och rotarbete skulle med dessa antaganden uppgå till 16 miljoner kronor.

Effekter för företagen

Ett krav på elektronisk betalning vid köp av rut- och rotarbeten bedöms i allt väsentligt vara positivt för de allra flesta utförare. Regeringen delar utredningens bedömning att förslaget kan leda till att företagens administrativa arbete minskas eftersom kontanthantering kan anses dyr och i många fall omständlig då bankerna försöker minimera den (SOU 2017:37 s. 554). Förslaget bedöms inte heller leda till ökade administrativa kostnader i det fall företaget blir föremål för Skatteverkets kontroller då företagen redan i dag vid en eventuell kontroll behöver lämna uppgifter om betalning till Skatteverket. Dessutom innebär ett krav på elektronisk betalning att Skatteverkets underlag för kontroller förbättras, vilket förväntas leda till minskad förekomst av fusk och missbruk och

således en förbättring av konkurrensen i de berörda branscherna.

Förslaget om krav på elektronisk betalning bedöms vidare vara förenligt med EU:s dataskyddsförordning (se avsnitt 12.3.5). Förslaget bedöms inte innebära någon skillnad för berörda företag med anledning av EU:s dataskyddsförordning, eftersom dessa får antas hantera personuppgifter på ett sätt som gör att de omfattas av dataskyddsförordningen och konsekvenserna som följer därav, vare sig det finns ett krav på elektronisk betalning eller inte.

Effekter för enskilda
Utredningen gör bedömningen att majoriteten av aktuella betalningar redan i dag sker elektroniskt och i många fall omfattar så pass stora belopp, åtminstone för rotavdragets del, att elektroniska betalningar framstår som det mest praktiska och ändamålsenliga betalningssättet (SOU 2017:37 s. 552). Utredningen påpekar dock att det kan finnas grupper i samhället som har en begränsad möjlighet att på egen hand betala elektroniskt. För dessa enskilda förväntas förslaget försvåra köp av rut- och rotarbete. Regeringen gör dock bedömningen, i likhet med utredningen, att de allra flesta köp av rut- och rotarbete redan sker elektroniskt och att det därför rör sig om relativt få enskilda som skulle påverkas. Definitionen av elektronisk betalning föreslås även omfatta möjligheten att betala rut- och rotarbete med exempelvis inbetalningskort på ett bankkontor eftersom det uppfyller kraven på förmedling genom en betaltjänstleverantör och att avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt kan identifieras. Dessutom har det visats att majoriteten av befolkningen har tillgång till internetbank och redan i dag initierar gireringar elektroniskt (se avsnitt 12.3.4). Sammantaget förväntas förslaget påverka enskilda med ärliga avsikter i liten utsträckning och det bedöms inte begränsa deras köp av rut- och rotarbeten eftersom det är möjligt att exempelvis betala med inbetalningskort på bank för att tillgodoräkna sig skattereduktion.

Övriga effekter
Den offentligfinansiella effekten av förslaget förväntas vara liten relativt omfattningen av rut- och rotavdragen. Dessutom bedöms förslaget främst påverka de utförare och köpare som i dag begär utbetalning på felaktiga grunder och i vissa av dessa fall har inget arbete utförts. Förslaget bedöms av dessa anledningar inte få några effekter för sysselsättning och antal arbetade timmar, den ekonomiska jämställdheten, fördelning och miljö.

Eventuella tillkommande kostnader för Skatteverket ska hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

12.4 Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringar och skattereduktion för allmän pensionsavgift

12.4.1 Ärendet och dess beredning

Skatteverket har utarbetat en promemoria med förslag som rör dels allmänt avdrag för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter, dels skattereduktion för allmän pensionsavgift. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 7 avsnitt 1* och promemorians lagförslag finns i *bilaga 7 avsnitt 2*. Skatteverkets promemoria har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7 avsnitt 3*. Remissvaren finns tillgängliga i Finansdepartementet (Fi2018/00425/S1).

Lagrådet
Regeringen beslutade den 30 augusti 2018 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslag som är likalydande med propositionens. Lagrådet lämnade förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 7 avsnitt 4*.

12.4.2 Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringsavgifter

Bakgrund och gällande rätt
Nationell rätt
I 62 kap. 6 § inkomstskattelagen (1999:1229), förkortad IL, anges att allmänt avdrag ska göras för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter under förutsättning att den avgiftsgrundande intäkten ska tas upp som intäkt under beskattningsåret i Sverige. En annan förutsättning för att avdrag ska göras är att den skattskyldige enligt slutligt fastställd debitering eller liknande ska betala avgifterna i överensstämmelse med lagen (2013:134) om nordisk konvention om social trygghet, kallad den nordiska socialförsäkringskonventionen, eller till följd av att den skattskyldige enligt Europa-

parlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen ska omfattas av ett annat lands lagstiftning om social trygghet.

Tidigare fanns det i 62 kap. 6 § IL också ett krav för rätt till avdrag att den skattskyldige hade betalat avgiften på grund av utfört arbete. Detta fick till följd att obligatoriska socialförsäkringsavgifter som togs ut på t.ex. pension inte fick dras av enligt ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen (RÅ 2006 ref. 55). Orsaken var att domstolen tolkat regleringen som att avgift på pension inte är en sådan avgift som betalas på grund av utfört arbete. Den 1 januari 2013 gjordes en ändring i 62 kap. 6 § första stycket 2 IL som innebar att kravet på arbete togs bort. Avsikten med lagändringen 2013 var att även pensionärer skulle kunna få allmänt avdrag för socialförsäkringsavgifter som de betalat i en annan medlemsstat (se prop. 2012/13:18).

Sedan 2013 ska således allmänt avdrag för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter göras även för sådana avgifter som tagits ut på pension i överensstämmelse med antingen den nordiska socialförsäkringskonventionen eller förordning 883/2004. För att rätt till avdrag ska föreligga för avgifter som tagits ut enligt förordning 883/2004 ställs dock – till skillnad mot när avdrag får göras enligt nordiska socialförsäkringskonventionen – krav på att personen ska omfattas av en annan medlemsstats lagstiftning om social trygghet enligt den förordningen.

Unionsrätt

Förordning 883/2004 gäller för medborgare i EU:s medlemsstater, de tre EES-länderna Norge, Island och Liechtenstein samt Schweiz. Dessa länder benämns fortsättningsvis medlemsstater, vilket är det uttryck som används i förordningen. Personer som inte är bosatta i en medlemsstat kallas ofta för tredjelandsmedborgare. Sedan den 1 januari 2011 gäller förordningen också för tredjelandsmedborgare som lagligen vistas i en medlemsstat. För tid före den 1 januari 2011 tillämpas rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen för tredjelandsmedborgare i EU:s medlemsstater med undantag för Danmark. I förhållande till Danmark och EES-länderna Norge och Island gäller för tredjelandsmedborgare den nordiska socialförsäkringskonventionen.

Enligt förordning 883/2004 ska en person omfattas av endast en medlemsstats lagstiftning. I artikel 11.3 regleras vilken medlemsstats lagstiftning en person ska omfattas av. En person som varken är anställd, bedriver verksamhet som egenföretagare, är offentligt anställd, får arbetslöshetsersättning eller är inkallad/återinkallad i militär eller civil tjänstgöring, ska omfattas av lagstiftningen där denne är bosatt utan att det påverkar tillämpningen av andra bestämmelser i förordningen enligt vilken en sådan person har rätt till förmåner enligt lagstiftningen i en eller flera medlemsstater (artikel 11.3 e). I vissa fall kan en medlemsstat som ger ut pension till en person bosatt i Sverige vara skyldig att betala kostnaderna för de vårdförmåner som Sverige tillhandahåller till personen (avsnitt 2, artikel 23–30 i förordningen). En sådan skyldighet kan medföra att den utbetalande medlemsstaten debiterar en avgift på pension.

12.4.3 Kravet på att omfattas av en annan medlemsstats lagstiftning om social trygghet tas bort

Regeringens förslag: Kravet på att personen ska omfattas av en annan medlemsstats lagstiftning om social trygghet för att få göra avdrag för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter som betalats i överensstämmelse med förordning 883/2004 tas bort. Det förtydligas att också avgifter som betalats i överensstämmelse med förordning 1408/71 ska dras av.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringen.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser som yttrat sig tillstyrker förslaget eller har angett att de inte har några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Avsikten med den lagändring som gjordes den 1 januari 2013 var att även pensionärer skulle kunna få allmänt avdrag för socialförsäkringsavgifter som de betalat i en annan medlemsstat. Till skillnad mot när avdrag får göras för avgifter enligt den nordiska socialförsäkringskonventionen ställs dock i dag i lagtexten krav på att personen ska

omfattas av en annan medlemsstats lagstiftning om social trygghet enligt förordning 883/2004 för att rätt till avdrag för avgifter enligt den förordningen ska föreligga. Detta har fått till följd att pensionärer som är bosatta i Sverige och därför omfattas av svensk socialförsäkring inte har rätt till avdrag för socialförsäkringsavgifter som de enligt förordningen är tvungna att betala på pensioner som de får utbetalade från en annan medlemsstat.

Mot bakgrund av ovanstående anser regeringen att formuleringen i 62 kap. 6 § IL som gäller förordning 883/2004 bör ändras så att kravet på att omfattas av en annan medlemsstats lagstiftning om social trygghet tas bort. Det kan noteras att den nu gällande bestämmelsen om allmänt avdrag för obligatoriska utländska socialförsäkringsersättningar redan tillämpas på detta sätt, se Skatteverkets ställningstagande den 25 november 2016 (dnr 131 506966-16/111).

Socialförsäkringsavgifter kan fortfarande debiteras enligt förordning 1408/71. I enlighet med Skatteverkets förslag bör därför paragrafen även kompletteras så att avgifter som betalats i överensstämmelse med förordning 1408/71 också ska dras av.

Lagförslag

Förslaget föranleder ändringar i 62 kap. 6 § IL, se avsnitt 11.2.

12.4.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Ändringarna träder i kraft den 1 januari 2020 och tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringen förutom ikraftträdandet.

Remissinstanserna: Inga synpunkter har inkommit.

Skälen för regeringens förslag: Det är angeläget att den föreslagna regeln kan träda i kraft så snart som möjligt. Regeln bör träda i kraft vid ett årsskifte. Regeln föreslås därför träda i kraft den 1 januari 2020 och tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019. Det finns inte behov av övergångsbestämmelser, bl.a. eftersom Skatteverket sedan tidigare tillämpar bestämmelsen i enlighet med förslaget.

12.4.5 Skattereduktion för allmän pensionsavgift vid inkomst av annat förvärvsarbete

Bakgrund och gällande rätt

Allmän pensionsavgift

År 1994 infördes regler om pensionsavgift. Avgiften skulle betalas av alla löntagare och andra personer med pensionsgrundande inkomst (prop. 1994/95:41). År 1998 slogs den allmänna sjukförsäkringsavgiften och pensionsavgiften samman till en allmän pensionsavgift.

Bestämmelserna om allmän pensionsavgift finns i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift, förkortad APL. Den allmänna pensionsavgiften är en form av socialavgift och används för att finansiera den allmänna pensionen. Avgiften betalas av alla som är obegränsat skattskyldiga och som omfattas av svensk socialförsäkring. Avgiften beräknas dels på inkomst av anställning, dels på inkomst av annat förvärvsarbete om den enskilde är skattskyldig för inkomsten enligt inkomstskattelagen.

Avgiftsunderlaget fastställs för varje år av Skatteverket i beslutet om slutlig skatt. Som en följd av det kommer endast inkomster som beskattas enligt inkomstskattelagen att vara underlag för allmän pensionsavgift (5 § APL). På avgiftsunderlaget ska allmän pensionsavgift betalas med 7 procent (2 § APL).

Vad gäller lön och andra ersättningar som utgör inkomst av anställning svarar arbetsgivaren för att preliminär inbetalning görs av allmän pensionsavgift. När det gäller inkomst av annat förvärvsarbete svarar den som har inkomsten för att inbetalning görs av allmän pensionsavgift som löper på sådan inkomst. I skattetabellerna ingår allmän pensionsavgift.

Skattereduktion för allmän pensionsavgift

Allmän pensionsavgift fick tidigare dras av. Med början inkomståret 2000 inleddes dock en reform som innebar att avdraget successivt skulle omvandlas till en skattereduktion. En skattereduktion innebär ett avdrag från den skatt som ska betalas.

Skattereduktion för allmän pensionsavgift regleras i 67 kap. 4 § IL. Reglerna innebär att

skattereduktion ska göras för allmän pensionsavgift enligt APL som avser beskattningsåret.

Skattereduktion för allmän pensionsavgift beräknas i dag utifrån den debiterade avgiften, som är en summa av avgifterna för dels anställning, dels annat förvärvsarbete. Såväl avdrag för allmän pensionsavgift som skattereduktion för allmän pensionsavgift har fått göras för den debiterade avgiften oavsett om avgiften betalats eller inte.

Pensionsgrundande inkomst och avdrag för allmän pensionsavgift

När den försäkrades pensionsgrundande inkomst av anställning respektive av annat förvärvsarbete beräknas ska avdrag göras för debiterad allmän pensionsavgift i enlighet med 59 kap. 36 och 37 §§ socialförsäkringsbalken, förkortad SFB. Av förarbetena framgår bl.a. följande. Till grund för avdraget ska ligga den slutligt debiterade allmänna pensionsavgiften, oavsett om denna betalas eller inte. I annat fall skulle avgiftsuppbörden inverka på den pensionsrätt som tillgodoräknas. Vid beräkning av avdrag för avgiften ska hänsyn inte tas till ändrad avgiftsdebitering på grund av bristande betalning. Det är alltid den avgift som rätteligen ska betalas som ska dras av (prop. 1997/98:151 s. 196 f. och 671 f.).

Pensionsrätt och betalning av allmän pensionsavgift

I 61 kap. 9 § SFB regleras hur obetald allmän pensionsavgift påverkar pensionsrätt och pensionspoäng vid inkomst av annat förvärvsarbete. För att en försäkrad ska tillgodoräknas full pensionsrätt på pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete för ett år måste hela ålderspensionsavgiften enligt socialavgiftslagen (2000:980) och hela den allmänna pensionsavgiften enligt APL för inkomsten vara betald. Om dessa avgifter inte helt betalats inom den tid som följer av 62 kap. 17 och 18 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244), förkortad SFL, gäller följande. Pensionsrätt ska beräknas endast på så stor andel av den pensionsgrundande inkomst som härrör från inkomster av annat förvärvsarbete som motsvarar den andel av årets avgifter som betalats inom föreskriven tid (61 kap. 9 § SFB).

Vid beräkning av pensionsrätt och pensionspoäng enligt 61 kap. SFB, anses den ålderspensionsavgift och allmänna pensionsavgift som den fysiska personen ska betala själv vara helt betald om betald preliminär skatt är minst lika stor som den slutliga skatten (62 kap. 17 § första stycket SFL). Om den betalda preliminära skatten understiger den slutliga skatten, anses så stor del av det betalda beloppet avse avgifter som motsvarar avgifternas andel av den slutliga skatten. Samtliga betalningar som görs under beskattningsåret och fram till den dag då beslut om slutlig skatt fattas ska beaktas (62 kap. 17 § andra stycket SFL). Belopp som betalas senare, men före utgången av juni månad andra året efter beskattningsåret, anses som betalning av obetalda avgifter till samma kvotdel som de obetalda avgifterna utgör av den fysiska personens sammanlagda skuld vid den tidpunkt då betalningen görs. Detsamma gäller om avgifterna beslutas på annat sätt än genom ett beslut om slutlig skatt, dock bara i fråga om belopp som betalas före utgången av den fjärde månaden efter den månad då skatten beslutades (62 kap. 17 § tredje stycket SFL). Avgifter som inte har betalats inom den tid som sägs i tredje stycket tas inte ut (62 kap. 17 § fjärde stycket SFL).

Vid inkomst av annat förvärvsarbete fattar Skatteverket beslut om att inte ta ut obetald allmän pensionsavgift, och eventuell skuld på skattekontot ska minskas med det belopp som motsvarar obetald avgift. Denna del av avgiften ger inte heller någon pensionsförmån.

Vid inkomst av anställning görs ingen beräkning av hur stor del av allmän pensionsavgift som anses vara betald. Skatteverket fattar inte heller beslut om obetald allmän pensionsavgift. Pensionsrätten påverkas inte heller om det finns obetald allmän pensionsavgift.

12.4.6 Skattereduktion endast för betald allmän pensionsavgift vid inkomst av annat förvärvsarbete

Regeringens förslag: Skattereduktion för allmän pensionsavgift vid inkomst av annat förvärvsarbete ska endast göras för betald allmän pensionsavgift.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget. *Pensionsmyndigheten* tillstyrker förslaget men förordar att frågan om kopplingen

mellan den allmänna pensionsavgiften och skattereduktionen för allmän pensionsavgift blir föremål för en fördjupad och bred analys. *Svenskt Näringsliv*, vars yttrande *Företagarna* ansluter sig till, har inget att erinra mot förslaget i sig men ifrågasätter om den valda metoden är den mest lämpliga. *Regelrådet* anser att redogörelsen för alternativa lösningar och effekter av om ingen reglering kommer till stånd får anses vara tillräcklig givet förutsättningarna i ärendet.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 67 kap. 4 § IL ska skattereduktion göras för allmän pensionsavgift enligt APL som avser beskattningsåret. Av föregående avsnitt framgår att vid inkomst av annat förvärvsarbete svarar den som har inkomsten för att inbetalning görs av allmän pensionsavgift. Vidare framgår att Skatteverket fattar beslut om att inte ta ut obetald allmän pensionsavgift och att eventuell skuld på skattekontot ska minskas med det belopp som motsvarar obetald avgift. Denna del av avgiften ger inte någon pensionsförmån men skattereduktion för allmän pensionsavgift kvarstår dock oförändrad. Vid inkomst av anställning svarar däremot arbetsgivaren för att preliminär inbetalning görs av allmän pensionsavgift och varken pensionsrätt eller eventuell skatteskuld påverkas av obetald allmän pensionsavgift.

Regeln avseende skattereduktion tillämpas alltså i dag på så sätt att skattereduktion görs även om allmän pensionsavgift inte har betalats. Detta innebär att personer som har inkomst av annat förvärvsarbete och som inte har betalat den debiterade allmänna pensionsavgiften får en skattefördel jämfört med dem som betalar den debiterade allmänna pensionsavgiften.

Vad som ska gälla avseende skattereduktion för allmän pensionsavgift i en situation med obetald avgift har inte behandlats vare sig i lagtext eller i förarbetena till införandet av reglerna om skattereduktion. Den skattefördel som i dag uppkommer för den som har inkomst av annat förvärvsarbete och som inte har betalat den allmänna pensionsavgiften är dock enligt regeringen en icke önskvärd effekt. Mot denna bakgrund anser regeringen i likhet med vad som anges i Skatteverkets promemoria att reglerna om skattereduktion bör ändras på så sätt att skattereduktion vid inkomst av annat förvärvsarbete endast ska göras för betald avgift. Eftersom varken pensionsrätten eller eventuell skatteskuld påverkas av obetald allmän pensionsavgift när det gäller inkomst av anställning bör skattereduktionen i den situationen kvarstå oförändrad.

Vad *Pensionsmyndigheten* har anfört om behovet av en fördjupad och bred analys av kopplingen mellan allmän pensionsavgift och skattereduktionen för allmän pensionsavgift ligger utanför detta lagstiftningsärende. Av samma skäl, och med beaktande av att Regelrådet angett att redovisningen av alternativa lösningar får anses vara tillräcklig, anser regeringen att det inte heller finns anledning att ytterligare behandla *Svensk Näringslivs* synpunkt om val av metod.

Att anmärka är även att det framgår av förarbetena som rör införandet av skattereduktion att reformen är väl förenlig med pensionsuppgörelsen eftersom den varken påverkar allmän pensionsavgift eller intjänad pensionsrätt (prop. 1999/2000:1 del 1 s. 188–192). Reglerna om skattereduktion är inte en del av pensionsuppgörelsen. En ändring av reglerna om skattereduktion skulle således inte påverka nämnda uppgörelse.

Lagförslag

Förslaget föranleder ändring i 67 kap. 4 § IL, se avsnitt 11.2.

12.4.7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Ändringen träder i kraft den 1 januari 2020 och tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringen förutom ikraftträdandet.

Remissinstanserna: Inga synpunkter har inkommit.

Skälen för regeringens förslag: Förslaget föreslås träda i kraft den 1 januari 2020. Den nya lydelsen ska tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

Förslaget innebär att den skattefördel som en person med inkomst av annat förvärvsarbete i dag har vid obetald allmän pensionsavgift tas bort. Mot bakgrund av detta syfte, och med beaktande av de frister som finns för inbetalning av allmän pensionsavgift som redogjorts för ovan, finns det

inte anledning att överväga övergångsbestämmelser.

12.4.8 Konsekvenser

Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringsavgifter

Offentligfinansiella effekter
Den nu gällande bestämmelsen om allmänt avdrag för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter tillämpas redan av Skatteverket på det sätt som föreslås i denna proposition, se Skatteverkets ställningstagande den 25 november 2016 (dnr 131 506966-16/111). Lagförslaget bedöms därför inte medföra några offentligfinansiella effekter.

Effekter för Skatteverket och de allmänna förvaltningsdomstolarna
Skatteverket har i sin promemoria som ligger till grund för denna proposition bedömt att förslaget endast får marginell effekt för myndigheten. Eventuella ekonomiska konsekvenser för Skatteverket ska hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Vad gäller konsekvenserna för de allmänna förvaltningsdomstolarna kan noteras att varken Förvaltningsrätterna i Stockholm och Malmö eller Domstolsverket har haft synpunkter på bedömningen i promemorian vad gäller att förslaget inte bedöms ha någon nämnvärd effekt för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Regeringen anser därför att eventuella kostnader för berörda myndigheter ska hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Övrigt
Mot bakgrund bl.a. av att förslaget inte påverkar tillämpningen av nu gällande bestämmelser delar regeringen även Skatteverkets bedömning att förslaget inte har några konsekvenser vad gäller bl.a. sysselsättning och antal arbetade timmar, den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män, fördelning och miljö.

Skattereduktion för allmän pensionsavgift vid inkomst av annat förvärvsarbete

Offentligfinansiella effekter
Enligt Skatteverkets uppgifter för beskattningsåret 2015 hade knappt 7 000 personer med inkomst av annat förvärvsarbete obetald allmän pensionsavgift till ett sammanlagt belopp av 38 miljoner kronor. Skattereduktion har gjorts även för obetald allmän pensionsavgift. Om lagstiftningen ändras så att skattereduktion inte görs när allmän pensionsavgift förblir obetald kan statens intäkter förväntas öka med 38 miljoner kronor per år.

Effekter för enskilda och företag
Förslaget kommer att påverka enskilda näringsidkare med inkomst av annat förvärvsarbete som har obetald allmän pensionsavgift. Det fanns runt en miljon enskilda näringsidkare med inkomst av annat förvärvsarbete, varav knappt 7 000 hade obetald allmän pensionsavgift under beskattningsåret 2015. Näringsverksamheterna fanns inom olika branscher. *Regelrådet* efterfrågar en redovisning avseende de berörda företagens storlek. Förslaget berör företagen indirekt via beskattningen av enskilda näringsidkares inkomst av annat förvärvsarbete. Av de personer som, baserat på uppgifterna för 2015, skulle ha berörts av förslaget hade så gott som alla enmans- eller mikroföretag. Endast 14 procent hade anställda i näringsverksamheten. Av verksamheterna hade nästan alla en omsättning under 20 miljoner kronor. Medianomsättningen uppgick till drygt 125 000 kronor. Knappt hälften av de berörda näringsidkarna hade också inkomster från annan anställning. Någon särskild hänsyn till små företag bedöms inte behöva tas mot bakgrund av att syftet med förslaget är att ta bort den skattefördel som en person med inkomst av annat förvärvsarbete i dag har vid obetald allmän pensionsavgift. Den föreslagna ändringen kommer inte att innebära någon ökad tidsåtgång eller medföra några administrativa kostnader för de berörda företagen. Den som har inkomst av annat förvärvsarbete och inte har betalat allmän pensionsavgift kommer dock att få en lägre skattereduktion jämfört med i dag. Minskningen av skattereduktionen kommer att motsvara den obetalda allmänna pensionsavgiften. För beskattningsåret 2015 hade skattereduktionen varit ca 5 400 kronor lägre i genomsnitt.

Effekter för jämställdheten mellan kvinnor och män
Både kvinnor och män som är enskilda näringsidkare med inkomst av annat förvärvsarbete och har obetald allmän pensionsavgift kommer enligt förslaget att få minskad skattereduktion. Av de

personer som hade obetald allmän pensionsavgift beskattningsåret 2015 var 23 procent kvinnor och 77 procent män. Kvinnor hade i genomsnitt 4 600 kronor i obetald allmän pensionsavgift medan männen hade 5 700 kronor i genomsnitt. Förslaget förväntas således påverka män, både till antal och ekonomiskt, i större utsträckning än kvinnor. Detta kan bidra till ökad ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män. Eftersom förslaget rör relativt få personer så bedöms det emellertid inte påverka jämställdheten mellan kvinnor och män i någon större utsträckning.

Effekter för myndigheter och de allmänna förvaltningsdomstolarna

Avseende Skatteverket kommer förslaget att medföra initiala kostnader och årliga kostnader. En stor del av de initiala kostnaderna kommer att bestå av systemanpassningar samt intern information om ändrad hantering av ärenden om obetald pensionsavgift. Förslaget medför utöver ändring av skattereduktion för allmän pensionsavgift även ändring av beräkning av övriga skattereduktioner på grund av den avräkningsordning som gäller för skattereduktioner samt avräkning av utländsk skatt. Ändringarna måste anpassas så att beräkningen av pensionsgrundande inkomst inte påverkas i dessa fall. Förslaget innebär vidare förändringar av Skatteverkets omräkningsfunktion samt skatteberäkningsfunktion vid hantering av ärenden om obetald pensionsavgift. De initiala kostnaderna för Skatteverket beräknas till sammanlagt 2 600 000 kronor.

Antalet ärenden hos Skatteverket uppgår till ca 7 000 stycken per år och kan hanteras såsom en enklare arbetsuppgift. Förslaget innebär att handläggningen av ärendena blir mer kvalificerad eftersom Skatteverket behöver beakta andra skatteeffekter såsom avräkning av utländsk skatt, påförda skattetillägg, påverkan på andra skattereduktioner som t.ex. rot- och rutavdrag m.m. I flera fall kräver detta manuella skatteberäkningar. Skatteverkets ökade årliga kostnader med anledning av förslaget har beräknats till sammanlagt 860 000 kronor.

De tillkommande kostnaderna för Skatteverket ska hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Svenskt Näringsliv och *Företagarna* anmärker i sina remissvar att ett beslut om nedsättning av gjord skattereduktion för tidigare år riskerar att orsaka bl.a. ett ökat antal omprövningar hos Skatteverket och överklaganden till de allmänna förvaltningsdomstolarna. Regeringen noterar att varken Skatteverket, de förvaltningsrätter som besvarat remissen med Skatteverkets promemoria eller Domstolsverket har uttryckt liknande farhågor. Vad Svenskt Näringsliv och Företagarna har anfört föranleder mot den bakgrunden inte regeringen att göra någon annan bedömning än den som gjorts i Skatteverkets promemoria.

Vidare har Skatteverket i sin promemoria bedömt att förslaget inte påverkar aviseringen av pensionsgrundande inkomst och obetald pensionsavgift till Pensionsmyndigheten och därmed inte heller Pensionsmyndighetens beräkning av pensionsrätt för personer med obetald pensionsavgift. Pensionsmyndigheten har inte lämnat någon synpunkt på denna bedömning i sitt remissvar. Regeringen finner därför inte anledning att frångå Skatteverkets bedömning.

Slutligen kan förslaget komma att innebära en viss ökning av antalet mål i allmän förvaltningsdomstol eftersom enskilda kan komma att överklaga omprövningsbeslut där skattereduktion satts ned. Under beskattningsåret 2015 hade 7 000 enskilda näringsidkare obetald allmän pensionsavgift. Hur många av dessa som skulle komma att överklaga beslut om skattereduktion är svårt att uppskatta. Ett mål om beräkning av skattereduktion borde anses vara mål av enklare slag. Med hänsyn till att det rör sig om ett begränsat antal beslut som skulle kunna komma att överklagas samt de eventuella målens art anser regeringen att eventuella kostnader för de allmänna förvaltningsdomstolarna ska hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Övrigt

Regeringen ansluter sig till Skatteverkets bedömning att förslaget inte har några konsekvenser vad gäller bl.a. miljöaspekter, EU-aspekter, det kommunala självstyret, eller för sysselsättning och offentlig verksamhet i olika delar av landet. *Svenskt Näringsliv* anför i sitt remissvar att det är nödvändigt med informationsinsatser till de skattskyldiga som berörs av förslaget. Regeringen anser emellertid att det inte krävs några särskilda insatser utöver de sedvanliga mot bakgrund av förslagets natur och syfte.

12.5 Skattereduktion för boende i kommuner som i sin helhet ingår i stödområde A eller B

Regeringens bedömning: Som en del av en grön skatteväxling bör en skattereduktion införas för fysiska personer boende i vissa glest befolkade områden.

Det kommande förslaget bör träda i kraft under 2020.

Skälen för regeringens bedömning: En till ytan stor del av Sverige har andra förutsättningar till utveckling än resten av landet. Detta beror bl.a. på geografiska lägesnackdelar i form av långa avstånd, låg befolkningstäthet och sämre tillgång till service. Lägesnackdelarna påverkar inte bara företagen utan också fysiska personers möjligheter att bo och arbeta i dessa områden. Samtidigt får invånarna till följd av det geografiska läget i vissa fall bära en större del av energi- och miljöskatterna än genomsnittet av befolkningen. I många av kommunerna i området är kommunalskatten högre än i övriga landet, samtidigt som tillgången till gemensamt finansierade välfärdstjänster är lägre än på andra platser.

I syfte att överbrygga de effekter som lägesnackdelarna medför avser regeringen som en del av en grön skatteväxling föreslå en skattereduktion för fysiska personer boende främst i Norrland och nordvästra Svealand. Den föreslagna åtgärden utgör både en kompensation och en regional stimulans som kan underlätta och i viss mån attrahera till boende och arbete i dessa delar av landet.

Det kommande förslaget bedöms innebära att skatteintäkterna minskar med 1,35 miljarder kronor 2020.

Regeringen avser återkomma till riksdagen med ett förslag som kan träda i kraft under 2020.

12.6 Sänkt skatt på jobb och företagande som en del av en grön skatteväxling

Regeringens bedömning: Ytterligare skattesänkningar på jobb och företagande bör genomföras som en del av en grön skatteväxling.

Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2021.

Skälen för regeringens bedömning: Miljöskatternas andel av statens skatteinkomster ökar. Det är därför angeläget att låta pengarna från höjda miljöskatter gå tillbaka i form av sänkt skatt. Den planerade skattesänkningen är i denna proposition budgeterad som sänkt skatt med 3,48 miljarder kronor 2021. Av beräkningstekniska skäl är den budgeterad som sänkt skatt på förvärvsinkomster. Regeringen avser återkomma till riksdagen med den närmare utformningen under 2020.

Förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2021.

12.7 Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige

Regeringens bedömning: Ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp bör införas vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige. Undantag bör göras för vissa koncerninterna situationer.

Utländska företag som saknar fast driftställe i Sverige och som bedriver viss verksamhet här bör omfattas av bestämmelserna om skatteavdrag och uppgiftsskyldighet på samma sätt som svenska företag som bedriver motsvarande verksamhet.

De kommande förslagen bör träda i kraft den 1 januari 2021.

Skälen för regeringens bedömning: En begränsat skattskyldig arbetstagare som är anställd av ett företag i Sverige beskattas här vid tillfälligt arbete i Sverige. Om arbetstagaren i stället är inhyrd från ett utländskt företag som saknar fast driftställe i Sverige och vistelsen här inte överstiger 183 dagar under en tolvmånadersperiod, beskattas dock arbetstagaren inte i Sverige enligt dagens regler.

I syfte att skapa konkurrensneutrala regler bör begreppet ekonomisk arbetsgivare införas vid beskattning av arbetstagare som tillfälligt arbetar i Sverige. Det avgörande för om arbetstagaren ska beskattas i Sverige blir därigenom vem den utför

arbete för och inte vem som betalar ut lönen. Att tillämpa ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp är internationellt vedertaget och kommer bl.a. till uttryck i OECD:s modell för skatteavtal, som syftar till att fördela beskattningsrätten mellan länder. Ett sådant synsätt tillämpas av det stora flertalet av de länder som Sverige har ingått skatteavtal med. Genom att övergå till ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp säkerställs att beskattning av utländska arbetstagare i Sverige kan ske under motsvarande förutsättningar som i utlandet gäller för beskattning av svenska arbetstagare vid arbete där. Den exakta utformningen av förslaget är inte klar. Regeringen ämnar återkomma i frågan.

Förslaget bedöms leda till en ökning av intäkterna från särskild inkomstskatt för utomlands bosatta med 0,7 miljarder kronor införandeåret 2021.

Avsikten är att en proposition ska lämnas under 2020 och att de kommande förslagen ska träda i kraft den 1 januari 2021.

Skatt på arbetsinkomster – socialavgifter m.m.

12.8 Ingångsavdrag

Regeringens bedömning: För att göra det mer attraktivt att anställa personer som ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden och personer som länge stått utanför arbetsmarknaden bör ett ingångsavdrag införas. Avdraget innebär att arbetsgivare som anställer en person som omfattas av ingångsavdraget får nedsatta arbetsgivaravgifter under de 24 första månaderna av anställningen. Ingångsavdraget kommer framför allt att omfatta unga personer som är nya på arbetsmarknaden och saknar högre utbildning, långtidsarbetslösa samt nyanlända som har uppehållstillstånd som skyddsbehövande och deras anhöriga.

Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 juli 2020.

Skälen för regeringens bedömning: Många har i dag svårt att få in en fot på arbetsmarknaden. Det gäller inte minst unga personer som är nya på arbetsmarknaden och saknar högre utbildning, långtidsarbetslösa samt nyanlända som har uppehållstillstånd som skyddsbehövande och deras anhöriga. För att göra det mer attraktivt för arbetsgivare att anställa dessa personer bör ett s.k. ingångsavdrag införas. Avdraget innebär att arbetsgivaravgifterna och den allmänna löneavgiften sätts ner så att endast ålderspensionsavgiften behöver betalas under de första 24 månaderna av anställningen. Nedsättningen bör omfatta arbetsgivaravgifter och allmän löneavgift för ersättning upp till 23 500 kronor per anställd och månad. Detta innebär en maximal nedsättning per anställd om ca 5 000 kronor per månad. Avdraget ska också upphöra efter en viss inkomstgräns. Avdraget kommer därmed rikta in sig främst på dem som är nya på arbetsmarknaden och har svårare att etablera sig.

Det kommande förslaget bedöms innebära en offentligfinansiell nettokostnad på 1,89 miljarder kronor 2020, vilket inkluderar Skatteverkets kostnader om 0,22 miljarder kronor. För 2021 och 2022 bedöms den totala nettokostnaden uppgå till 4,81 respektive 6,26 miljarder kronor, där Skatteverkets kostnader utgör 0,04 miljarder kronor respektive år.

Finansdepartementet kommer att remittera ett förslag om ingångsavdrag med utgångspunkt i ovanstående. Regeringen avser att under våren 2020 återkomma till riksdagen med ett förslag.

Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 juli 2020.

12.9 Förstärkt nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling

Regeringens bedömning: För att förbättra möjligheterna för företag att bedriva forskning och utveckling bör nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer som arbetar med forskning eller utveckling förstärkas.

Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 april 2020.

Skälen för regeringens bedömning: Den 1 januari 2014 infördes ett skatteincitament för forskning och utveckling (prop. 2013/14:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m.

avsnitt 6.9). Reglerna, som finns i 2 kap. 29–31 §§ socialavgiftslagen (2000:980), innebär att vid beräkningen av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling ska avdrag göras med 10 procent av avgiftsunderlaget för dessa personer. Avdraget får inte medföra att de avgifter som ska betalas understiger ålderspensionsavgiften. Det sammanlagda avdraget för samtliga personer som arbetar med forskning eller utveckling hos den avgiftsskyldige får inte överstiga 230 000 kronor per månad. Vid bedömningen av avdragsrätten ska flera avgiftsskyldiga som ingår i samma koncern och som uppfyller villkoren för att få göra avdrag anses som en avgiftsskyldig. En förutsättning för avdraget är att personerna har arbetat med forskning eller utveckling i en viss utsträckning.

För att förbättra möjligheterna för företag att bedriva forskning och utveckling bör nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer som arbetar med forskning eller utveckling förstärkas.

Förslaget bedöms leda till minskade intäkter från arbetsgivaravgifterna med 0,64 miljarder kronor 2020 och 0,85 miljarder 2021 och 2022. Detta medför att bolagsskattebasen ökar i motsvarande omfattning vilket leder till ökade bolagsskatteintäkter, och att den offentligfinansiella nettoeffekten uppgår till - 0,50 miljarder kronor 2020 och - 0,67 miljarder kronor 2021 och 2022.

Finansdepartementet kommer att remittera ett förslag med utgångspunkt i ovanstående. Regeringen avser att under våren 2020 återkomma till riksdagen med ett förslag.

Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 april 2020.

Skatt på kapitalägande – kapital- och egendomsskatter

12.10 Ett system för anstånd med betalning av kupongskatt i vissa fall

Regeringens bedömning: Ett system för anstånd med betalning av kupongskatt i vissa fall bör införas. Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2020.

Skälen för regeringens bedömning: EU-domstolen uttalar i sin dom i mål C-575/17, Sofina SA m.fl., att det inte är förenligt med den fria rörligheten för kapital att utdelning till bolag i en annan stat som uppvisar underskott beläggs med källskatt samtidigt som en motsvarande utdelning till ett bolag med hemvist i landet tas upp inom ramen för vanlig bolagsbeskattning, och därmed bara beskattas om det uppkommer ett överskott. Det saknas bestämmelser i kupongskattelagen (1970:624) för att bevilja anstånd med betalning av kupongskatt för mottagare av utdelning med hemvist i en annan stat som uppvisar underskott. Det finns därför skäl att ändra den svenska kupongskatteregleringen så att det står klart att den är förenlig med EU-rätten.

Utgångspunkten för ändringen av kupongskattelagen bör vara att utländska bolag bara ska betala kupongskatt när de går med överskott. Det bör därför införas en möjlighet för utländska bolag att beviljas anstånd med att betala kupongskatt om bolaget kan visa att kupongskatt har innehållits eller betalats för en viss utdelning och att det finns ett anståndsutrymme. Vid beräkningen av om det finns ett anståndsutrymme bör det utländska bolagets resultat beräknat enligt svenska regler, utdelningar som bolaget tagit emot under det aktuella beskattningsåret och tidigare beviljade anstånd beaktas. Anståndet bör gälla fram t.o.m. fyra månader efter utgången av det beskattningsår som följer närmast efter det beskattningsår vars anståndsutrymme ligger till grund för anstånd.

Det kommande förslaget bedöms minska statens skatteintäkter med 620 miljoner kronor 2020, 450 miljoner kronor 2021 och därefter 280 miljoner årligen.

Finansdepartementet har remitterat ett förslag med angivna ändringar. Regeringen avser att under 2019 återkomma till riksdagen med ett förslag. Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2020.

12.11 Höjt tak för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad

Regeringens bedömning: För att öka rörligheten på bostads- och arbetsmarknaden bör taket för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad höjas.

Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 juli 2020 och gälla för avyttringar som har skett efter den 30 juni 2020.

Skälen för regeringens bedömning: Syftet med reglerna om uppskov vid avyttring av privatbostad är främst att öka rörligheten på bostadsmarknaden. Detta uppnås genom att en kapitalvinst från en avyttring, helt eller delvis, utan beskattning hos den skattskyldige kan investeras i en ny bostad. Ett uppskovsbelopp får dock inte överstiga ett takbelopp om 1,45 miljoner kronor multiplicerat med den skattskyldiges andel av ursprungsbostaden. Syftet med införandet av taket för uppskovsbelopp var bl.a. att begränsa förekomsten av skattekrediter (prop. 2007/08:27 s. 111).

Genom lagen (2016:1256) om beräkning av uppskovsbelopp i vissa fall är taket för uppskovsbelopp slopat för avyttringar av privatbostadsfastigheter och privatbostadsrätter som sker under tiden 21 juni 2016–30 juni 2020. Det tillfälliga slopandet av taket har varit avsett att bidra till ökad rörlighet på bostads- och arbetsmarknaden och ett effektivare utnyttjande av bostadsbeståndet (prop. 2016/17:25 s. 14) genom att skapa flyttkedjor som underlättar rörligheten.

Det är angeläget att underlätta rörligheten på bostads- och arbetsmarknaden även på längre sikt. Även om kapitalvinstbeskattningens utformning bara är en av flera olika faktorer som påverkar individers val av bostäder finns det därför skäl att efter den 30 juni 2020, när taket för uppskovsbelopp åter blir tillämpligt, höja taket. Det nya taket bör bestämmas till 3 miljoner kronor, vilket precis som tidigare multipliceras med den skattskyldiges andel av ursprungsbostaden. Med ett tak på 3 miljoner kronor bedöms ca 95 procent av de som begär uppskov kunna få uppskov med hela kapitalvinsten.

Förändringar av reglerna för uppskov med kapitalvinst påverkar skatteuppbörden. Förslaget om att höja taket för uppskovsbeloppet från 1 450 000 till 3 000 000 kronor fr.o.m. den 1 juli 2020 innebär att skatteinbetalningar skjuts framåt i tiden, till den tidpunkt då uppskovsbeloppet återförs. Den offentliga sektorns finansiella sparande bedöms minska med ca 0,5 miljarder kronor till följd av detta. Den offentligfinansiella nettoeffekten vid ändrade uppbördsregler utgörs av hur statens förändrade lånebehov påverkar de offentliga finanserna. Eftersom de högre uppskoven till följd av förslaget beläggs med schablonintäkt bedöms nettoeffekten av förslaget vara svagt positiv.

Regeringen avser att under 2020 återkomma till riksdagen med ett förslag. Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 juli 2020 och gälla för avyttringar som har skett efter den 30 juni 2020.

Skatt på kapitalägande – företagsskatter

12.12 Skatt på finanssektorn

Regeringens bedömning: Med hänsyn till de samhällskostnader som kan uppkomma i händelse av en finansiell kris bör skatten på finanssektorn öka.

Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2022.

Skälen för regeringens bedömning: En finansiell kris kan ge upphov till utdragna perioder av minskad produktion och sysselsättning och djupa nedgångar på tillgångsmarknaderna. Detta kan i sin tur försämra de offentliga finanserna genom lägre skatteintäkter och högre offentliga utgifter. Med hänsyn till detta bör skatten på finanssektorn öka. Skatten bör öka med 5 miljarder kronor.

Regeringen avser att återkomma till riksdagen med ett förslag. Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2022.

Skatt på konsumtion m.m. – energi- och miljöskatter

12.13 Skatt på avfallsförbränning

Regeringens bedömning: En punktskatt på avfall som förbränns bör införas. En sådan skatt bör kunna träda i kraft den 1 april 2020.

Skälen för regeringens bedömning:
Regeringen beslutade den 2 juni 2016 att en särskild utredare bl.a. skulle se över förutsättningarna för och analysera behovet av att införa en skatt på förbränning av avfall. Utredningen redovisade sitt uppdrag den 30 november 2017 i betänkandet Brännheta skatter! Bör avfallsförbränning och utsläpp av kväveoxider från energiproduktion beskattas? (SOU 2017:83). Betänkandet har remissbehandlats.

Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären och utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre än utsläppen 1990. Vidare ska Sverige sträva efter att uppnå en mer resurseffektiv och giftfri avfallshantering i enlighet med avfallshierarkin. En skatt på avfallsförbränning bör införas för att nå de nationella klimatmålen och en mer resurseffektiv och giftfri avfallshantering. Skatten förväntas leda till att avfallsförbränningskapaciteten i Sverige minskar efter 2030 och kan därmed också bidra till att minska Sveriges territoriella fossila växthusgasutsläpp.

Skatten bör utformas enligt en nettobeskattningsmodell vilket innebär att skatt ska tas ut för avfall som förs in till en skattepliktig anläggning och avdrag ska medges för avfall, ämne eller föremål som upphört att vara avfall och som förs ut från anläggningen. Avfallsförbränningsanläggningar och samförbränningsanläggningar ska vara skattepliktiga anläggningar. Skatt ska dock inte betalas för farligt avfall, biobränsle, animaliska biprodukter eller avfall som förs in till en samförbränningsanläggning som huvudsakligen producerar material, där avfallsförbränningen ingår i produktionen av materialet. Det sistnämnda undantaget förutsätter att materialet innehåller en del av avfallet eller dess restprodukter. Den som bedriver verksamheten på en avfallsförbrännings- eller samförbränningsanläggning ska vara skattskyldig. Skattesatsen bör vara 125 kr per ton avfall. Under 2020 bör dock skattesatsen vara 75 kronor per ton avfall och under 2021 bör skattesatsen vara 100 kronor per ton avfall. Det bör från 2023 även göras en årlig omräkning av skattesatsen grundad på faktiska förändringar i konsumentprisindex.

Sekundäravfall är utsorterat avfall som minst en gång ratats i försök till återvinning. En stor andel av detta lämnas till förbränning i en avfalls- eller samförbränningsanläggning. Något undantag för sekundäravfall är i nuläget inte aktuellt, men regeringen avser att följa frågan om ett eventuellt undantag, särskilt med avseende på negativa konsekvenser för materialåtervinning.

Det kommande förslaget bedöms öka skatteintäkterna med 0,24 miljarder kronor för 2020 (delårseffekt), 0,42 miljarder kronor 2021 och 0,53 miljarder kronor 2022.

Regeringen avser att under 2019 återkomma till riksdagen med ett förslag. Ett sådant förslag bör träda i kraft den 1 april 2020.

12.14 Justerad skatt på drivmedel

Regeringens bedömning: Koldioxidskatt som tas ut på bensin och diesel bör sänkas. Även energiskatten på bensin och diesel bör sänkas. Förändringarna bör träda i kraft den 1 januari 2020.

Skälen för regeringens bedömning: Den 10 september 2019 remitterade Finansdepartementet promemorian Sänkt skatt på drivmedel (Fi2019/03089/S2). De remitterade förslagen motsvarar regeringens bedömning.

För att motverka ökade pumppriser på bensin och diesel som kan uppstå när inblandningen av biodrivmedel ökar till följd av reduktionsplikten samt genom indexering av drivmedelsskatter 2020 föreslås att energiskatten på bensin och diesel sänks. Skatten på koldioxid föreslås sänkas, vilket medför att den generella skattenivån på fossilt kol upprätthålls även 2020 när andelen

biodrivmedel i bensin och diesel är högre. Förslagen medför att skatten vid pump, utöver vad som följer av indexeringen med konsumentprisindex, inte höjs 2020.

Det kommande förslaget bedöms minska statens skatteintäkter med totalt 0,9 miljarder kronor år 2020. Koldioxidskatten bör justeras motsvarande en minskning av skatteintäkterna med ungefär 0,4 miljarder kronor. Energiskatten bör sänkas motsvarande ungefär 0,5 miljarder kronor. Sänkningarna görs i förhållande till de indexomräknade koldioxid- och energiskattesatser för 2020 som annars skulle gälla utifrån nuvarande regelverk.

Regeringen avser att under 2019 återkomma med ett förslag. Åtgärden bör genomföras den 1 januari 2020.

Skatt på konsumtion m.m. – övriga punktskatter

12.15 Sänkt reklamskatt

12.15.1 Ärendet och dess beredning

Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.30 s. 320) att ytterligare steg i avskaffandet av reklamskatten för bl.a. dagspressen ska tas genom att sänka skatten med motsvarande 20 miljoner kronor fr.o.m. 2017 och med ytterligare 20 miljoner kronor fr.o.m. 2019.

I budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.19 s. 366–368) ansåg regeringen att skattesänkningen för 2017 lämpligen bör fördelas på så sätt att 10 miljoner kronor av inkomstbortfallet för staten avser annonser i periodiska publikationer och 10 miljoner kronor avser övriga annonser och reklam. En sådan fördelning bedömdes inte utgöra statligt stöd enligt artikel 107.1 EUF-fördraget. Vidare ansågs en sådan fördelning mer lämplig än en hantering där hela nedsättningen endast kommer en bransch till godo. För att åstadkomma denna sänkning av reklamskatten föreslog regeringen en sänkning av skattesatsen för annons i periodisk publikation från 3 procent till 2,5 procent och en sänkning av skattesatsen för övriga annonser och reklam från 8 procent till 7,65 procent. Vidare föreslogs en höjning av gränsen för återbetalning av reklamskatt avseende annonser i självständig periodisk publikation från 50 miljoner kronor till 75 miljoner kronor för helt år. Regeringen föreslog även en höjning av gränsen för redovisningsskyldighet för reklamskatt för övriga annonser och reklam från 20 000 kronor till 60 000 kronor. Förslagen trädde i kraft den 1 januari 2017.

I promemorian Sänkt reklamskatt (Fi2016/01415/S2) gjordes bedömningen att skattesänkningen på 20 miljoner kronor för 2019 lämpligen bör fördelas på motsvarande sätt som skattesänkningen för 2017, dvs. att 10 miljoner kronor av inkomstbortfallet för staten avser annonser i periodiska publikationer och att 10 miljoner kronor avser övriga annonser och reklam. Av budgetpropositionen för 2017 framgår att regeringen avser föreslå att skattesänkningen för 2019 hanteras genom sänkningar av respektive skattesats i enlighet med promemorians förslag. Regeringen bedömde att skattesatsen för annonser i periodiska publikationer bör sänkas från 2,5 procent till 1 procent och att skattesatsen för övriga annonser och reklam bör sänkas från 7,65 procent till 6,9 procent fr.o.m. den 1 januari 2019. Vidare angavs att, för det fall avsatta reformmedel bedöms räcka till ytterligare sänkning av skattesatserna, en sådan sänkning bör övervägas.

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.25 s. 592) föreslog regeringen att reklamskatten för annonser i periodiska publikationer (dagspress m.m.) som inte utgör annonsblad, katalog eller program slopas. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 2018.

Det som återstår av regeringens avisering är en sänkning av skatten för övriga annonser och reklam motsvarande 10 miljoner kronor eller mer. Budgetpropositionen för 2019 innehöll dock inte något förslag om detta. Finansdepartementet har därför tagit fram promemorian Sänkt reklamskatt 2020. Promemorian har remissbehandlats och innehåller förslag till ändringar i lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam för att åstadkomma den förändring som regeringen har aviserat i budgetpropositionerna för 2016 och 2017. Promemorians lagförslag är likalydande med propositionens förslag. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 8*. Remiss-

yttrandena finns tillgängliga i Finansdepartementet (dnr Fi2019/02101/S2).

Lagrådet
Förslaget om sänkt reklamskatt är författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Regeringen har därför inte inhämtat Lagrådets yttrande över förslaget.

12.15.2 Successivt avskaffande av reklamskatten

1996 års reklamskatteutredning föreslog i sitt betänkande Avskaffa reklamskatten! (SOU 1997:53) ett avskaffande av lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam. Regeringen uttalade i 1998 års ekonomiska vårproposition (prop. 1997/98:150 s. 177) att man ansåg att reklamskatten bör avskaffas. Det konstaterades dock att det vid detta tillfälle saknades förutsättningar att finansiera ett totalt avskaffande av reklamskatten. Eftersom det ansågs föreligga särskilt allvarliga problem när det gällde beskattningen av reklamtrycksaker, föreslogs ett avskaffande av skatten i denna del. Reklamskatten på reklamtrycksaker avskaffades den 1 januari 1999. Riksdagen tillkännagav den 10 april 2002 (bet. 2001/02:SkU20, rskr. 2001/02:201) att reklamskatten bör avvecklas och att frågan, med beaktande av de budgetpolitiska målen, bör prioriteras vid kommande budgetberedning.

Efter att frågan sedan 2002 hade tagits upp i det årliga budgetarbetet genomfördes den 1 januari 2006 ett andra steg i avskaffandet av den resterande reklamskatten. Ändringen bestod i att reklamskatten på annonser i allmän nyhetstidning sänktes från 4 procent till 3 procent av beskattningsvärdet och att reklamskatten i övrigt sänktes från 11 procent till 8 procent av beskattningsvärdet fr.o.m. den 1 januari 2006. Dessutom höjdes beloppet av den skattepliktiga omsättning som berättigar till återbetalning av reklamskatt, det s.k. grundavdraget, för dagspressen från 12 miljoner kronor till 50 miljoner kronor för helt år. För populär- och fackpressen höjdes grundavdraget från 6 miljoner kronor till 10 miljoner kronor för helt år. Ytterligare steg i avskaffandet av den resterande reklamskatten genomfördes den 1 januari 2008. Den förändringen bestod i att samtliga periodiska publikationer, även gratisutdelade, retroaktivt fr.o.m. den 1 januari 2007 fick samma lägre reklamskatt (3 procent) som allmänna nyhetstidningar som inte är gratisutdelade. Vidare blev samtliga självständiga periodiska publikationer, även gratisutdelade, från samma tidpunkt berättigade till det högre grundavdraget om 50 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1 Förslag till statsbudget för 2009, finansplan och skattefrågor m.m. avsnitt 6.2.6.1 s. 155 f.) anförde regeringen att det är viktigt att den resterande reklamskatten avskaffas men bedömde att förutsättningar för att finansiera ytterligare steg i avskaffandet för närvarande inte förelåg. Skatteutskottet delade i yttrande 2008/09:SkU1y regeringens bedömning men utskottet vidhöll sin tidigare inställning att hela reklamskatten ska avvecklas och förutsatte att detta skulle ske i kommande förslag från regeringen. I budgetpropositionerna för 2010–2014 vidhöll regeringen inställningen att den resterande reklamskatten bör avskaffas men prioriterade andra skatteändringar.

Presstödskommittén bedömde i sitt betänkande Översyn av det statliga stödet till dagspressen (SOU 2013:66) att reklamskatten bör avskaffas i enlighet med riksdagens tillkännagivande från 2002. Frågan om ytterligare steg i avskaffandet av reklamskatten prövades även i budgetberedningen för 2015. I budgetpropositionen för det året höll regeringen fast vid att den resterande reklamskatten bör avskaffas, men fann att det för närvarande inte förelåg förutsättningar för att finansiera ett avskaffande.

I maj 2015 tillkännagav riksdagen (bet. 2014/15:KU12 punkt 5, rskr. 2014/15:195) vad konstitutionsutskottet anfört om möjligheten att stegvis påbörja processen med att avveckla reklamskatten för dagspressen. När det gäller finansieringen av den stegvisa avvecklingen ansåg utskottet att den bör genomföras på det sätt som regeringen finner möjligt och lämpligt.

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.30 s. 320) angav regeringen att ytterligare steg i avskaffandet av reklamskatten för bl.a. dagspressen ska tas genom att skatten sänks med motsvarande 20 miljoner kronor fr.o.m. 2017 och med ytterligare 20 miljoner kronor fr.o.m. 2019.

Aviseringen om att sänka reklamskatten med motsvarande 20 miljoner kronor fr.o.m. 2017 har

genomförts genom att skattesatsen för annonser i periodisk publikation sänktes från 3 procent till 2,5 procent och genom att skattesatsen för övriga annonser och reklam sänktes från 8 procent till 7,65 procent. Vidare höjdes gränsen för återbetalning av reklamskatt avseende annonser i självständig periodisk publikation från ett belopp motsvarande en skattepliktig omsättning om högst 50 miljoner kronor till 75 miljoner kronor för helt år. Även gränsen för redovisningsskyldighet för reklamskatt för övriga annonser och reklam höjdes från 20 000 kronor till 60 000 kronor. Ändringarna trädde i kraft den 1 januari 2017 (prop. 2016/17:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.19 s. 364–368).

Aviseringen om att sänka reklamskatten med ytterligare 20 miljoner kronor fr.o.m. 2019 har delvis redan genomförts genom att reklamskatten för annonser i periodiska publikationer som inte utgör reklamtrycksaker, annonsblad, katalog eller program slopades fr.o.m. den 1 januari 2018 (prop. 2017/18:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.25 s. 589–593.).

Riksdagens tillkännagivande från 2015 i den del som rör reklamskatt är slutbehandlat. Tillkännagivandet från 2002 är dock inte slutbehandlat.

12.15.3 Gällande rätt

Reklamskatten regleras genom lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam, förkortad RSL. Enligt 1 § RSL ska reklamskatt betalas för annons, som är avsedd att offentliggöras inom landet, och för reklam, som är avsedd att spridas inom landet i annan form än annons. Med annons menas ett särskilt utrymme som upplåtits i en trycksak för återgivning av text eller bild för annan än utgivaren och sådant utrymme i trycksaken som tagits i anspråk av utgivaren för egen reklam. Med reklam menas ett meddelande som har till syfte att åstadkomma eller främja avsättning i kommersiell verksamhet av vara, fastighet, nyttighet, rättighet eller tjänst. Reklam i radio, tv och internet omfattas inte av beskattningen.

Skattskyldig till reklamskatt är den som i yrkesmässig verksamhet inom landet offentliggör skattepliktig annons eller skattepliktig reklam i annan form än annons. Även den som i yrkesmässig verksamhet distribuerar annonsblad som förts in till landet utan att reklamskatt betalats vid införseln är skattskyldig (9 § RSL).

Skatt tas ut med 7,65 procent av beskattningsvärdet (12 § RSL). Av 13 § RSL framgår att beskattningsvärdet utgörs av vederlaget, dvs. det avtalade priset. Om inget vederlag utgår eller om vederlaget uppenbart understiger vad som är skäligt, är beskattningsvärdet det som skulle vara ett skäligt vederlag.

Redovisningsskyldighet för reklamskatt föreligger om det sammanlagda beskattningsvärdet för beskattningsåret överstiger 60 000 kronor. Om ett beskattningsår är längre eller kortare än tolv månader, ska den angivna gränsen räknas upp eller ner i motsvarande mån (16 § RSL).

12.15.4 Sänkt reklamskatt 2020

Regeringens förslag: Skattesatsen för annonser och reklam sänks från 7,65 procent till 6,9 procent. Gränsen för redovisningsskyldighet för reklamskatt höjs från 60 000 kronor till 100 000 kronor för ett beskattningsår. Ändringarna träder i kraft den 1 januari 2020.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Ekonomistyrningsverket*, *Förvaltningsrätten i Falun*, *Kommerskollegium*, *Konkurrensverket*, *Skatteverket*, *Tillväxtverket* och *Tullverket* tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget. *Företagarna*, *Svenskt Näringsliv*, *Sveriges Annonsörer* och *Sveriges Kommunikationsbyråer* tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget som sådant, men anser att reklamskatten bör avskaffas i sin helhet. Sveriges Annonsörer anför att avskaffandet går alltför långsamt och att ett fullständigt avskaffande måste ges prioritet. Svenskt Näringsliv anför att förslaget innebär en otillfredsställande fördröjning av ett helt avskaffande samt extra administrativt arbete för staten och företagen. *Riksidrottsförbundet* tillstyrker förslaget som sådant men anser att redovisningsgränsen bör höjas ytterligare fram till dess att skatten har avskaffats helt.

Skälen för regeringens förslag: För att genomföra nästa steg av avskaffandet av reklamskatten i enlighet med riksdagens

tillkännagivande bör reklamskatten sänkas ytterligare fr.o.m. 2020.

Enligt artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, förkortat EUF-fördraget, är, om inte annat föreskrivs i fördragen, stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion, oförenligt med den inre marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna. Skattesänkningen för 2020 bör därför lämpligen hanteras så att reklamskatten för annonser och reklam sänks med åtminstone ett motsvarande belopp som vid slopandet av reklamskatten för annonser i periodiska publikationer som inte utgör reklamtrycksak, annonsblad, katalog eller program.

Med beaktande av de offentligfinansiella effekter som följde av att reklamskatten för annonser i periodiska publikationer som inte utgör reklamtrycksak, annonsblad, katalog eller program slopades den 1 januari 2018, bör skattesatsen för annonser och reklam sänkas från 7,65 procent till 6,9 procent fr.o.m. den 1 januari 2020. Därutöver kan gränsen för redovisningsskyldighet för reklamskatt höjas från 60 000 kronor till 100 000 kronor för ett beskattningsår.

Reklamskatten är den punktskatt som har flest redovisningsskyldiga, ca 3 900 stycken. Av dem är den absoluta merparten idrottsföreningar och små företag. Denna utformning av skattesänkningen gynnar samtliga skattskyldiga genom att reklamskatten blir lägre. Uppskattningsvis 400 skattskyldiga med låg skattepliktig omsättning, däribland ett stort antal idrottsföreningar, slipper genom ändringen helt redovisa och betala reklamskatt. Förslagen bedöms inte innebära en snedvridning av konkurrensen.

Flera remissinstanser har anfört att reklamskatten redan nu bör avskaffas i sin helhet eller att avvecklingen bör ske i snabbare takt än vad som föreslås. Regeringen har förståelse för remissinstansernas synpunkter, men konstaterar att det för 2020 inte finns utrymme att sänka reklamskatten i högre utsträckning än vad som följer av förslaget. Vad som i övrigt har framförts av remissinstanserna föranleder inte att regeringen gör en annan bedömning.

Lagförslag

Förslaget föranleder ändringar i 12 och 16 §§ lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2020, se avsnitt 11.1.

12.15.5 Konsekvensanalys

Syfte, alternativa lösningar och ikraftträdande

Syftet med förslaget är att ta ytterligare ett steg i avskaffandet av reklamskatten. Ett alternativ vore att inte ta något steg alls. Ett annat alternativ vore att avskaffa hela reklamskatten 2020.

Det bedöms vara angeläget att det stegvisa avskaffandet av reklamskatten fortsätter, i enlighet med vad riksdagen har tillkännagett. Statens intäkter från reklamskatt uppgick 2018 till ca 150 miljoner kronor. Med hänsyn till det ekonomiska läget och behovet av andra angelägna åtgärder finns det dock inte utrymme för ett fullständigt avskaffande 2020.

Det bedöms inte finnas skäl att ta särskild hänsyn beträffande valet av ikraftträdandedatum. Det bedöms lämpligt att ändringarna träder i kraft i samband med ett årsskifte.

Offentligfinansiella effekter

Förslagen medför minskade årliga skatteintäkter för staten om ca 14,5 miljoner kronor brutto och ca 11,5 miljoner kronor netto. Skillnaden mellan brutto och netto utgörs av en positiv effekt på statens bolagsskatteintäkter. Dessa intäkter beräknas öka som en konsekvens av att förslaget förväntas stärka berörda företags resultat, allt annat lika.

Effekter för företag och andra skattskyldiga

Enligt uppgift från Skatteverket uppgick antalet skattskyldiga för reklamskatt 2018 till ca 3 900, varav en mycket stor del bestod av idrottsföreningar och mindre företag.

Den föreslagna sänkningen av reklamskattesatsen medför positiva effekter för samtliga skattskyldiga som betalar reklamskatt, då dessa behöver betala mindre reklamskatt efter förändringarna. Exempelvis får en skattskyldig som i dag betalar 5 000 kronor per år i reklamskatt (med skattesatsen 7,65 procent) en sänkning av skatten med 490 kronor per år fr.o.m. 2020. En skattskyldig som i dag betalar 10 000 kronor per år i reklamskatt erhåller en sänkning av skatten med 980 kronor per år.

Höjningen av redovisningsgränsen beräknas leda till att ca 400 skattskyldiga inte längre kommer att vara redovisningsskyldiga för reklamskatt (och därmed inte heller behöver betala någon reklamskatt). Dessa bedöms utgöras av idrottsföreningar samt mindre företag. Förslaget leder därmed till minskade kostnader och minskad administrativ börda för idrottsföreningar och mindre företag som inte längre behöver redovisa och betala in reklamskatt.

Förslaget är inte av den storlek att det ger en betydande påverkan på konkurrensförhållandena för berörda företag. Någon särskild anpassning av förslaget med hänsyn till små företag har inte ansetts behövas.

Effekter för myndigheter och allmänna förvaltningsdomstolar

Förslaget uppskattas i begränsad omfattning medföra initiala ökade kostnader för Skatteverket för anpassning till nya nivåer på skattesatser och redovisningsgränser. Den administrativa bördan för Skatteverket minskar i gengäld något genom att antalet redovisningsskyldiga för reklamskatt minskar till följd av att gränsen för redovisningsskyldighet höjs. Samtidigt uppkommer inledningsvis en något ökad administration för Skatteverket för att åtgärda omedvetna fel i skattskyldigas redovisning med anledning av förändringarna, samt för att gallra ut vilka som inte längre ska vara skattskyldiga. Några speciella informationsinsatser utöver vad som normalt krävs vid regeländringar bedöms inte behövas.

Tillkommande kostnader för Skatteverket ska hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Förslaget bedöms inte påverka antalet mål eller arbetsbelastningen i de allmänna förvaltningsdomstolarna och inte heller medföra några ökade kostnader för andra myndigheter.

Effekter i övrigt

Förslaget bedöms inte ha påverkan på det kommunala självstyret, sysselsättningen, den ekonomiska jämställdheten, den ekonomiska jämlikheten, miljön, integrationen eller brottsligheten. Förslaget bedöms vara förenligt med EU-rätten.

12.16 Skatt på plastbärkassar

Regeringens bedömning: En skatt på plastbärkassar bör införas. Skatten bör kunna tas ut från och med den 1 maj 2020.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt statistik från Naturvårdsverket omsattes totalt 1 020 miljoner tunna (väggtjocklek under 50 mikrometer) och 67 miljoner tjocka plastbärkassar på den svenska marknaden år 2018. Den nuvarande förbrukningsnivån leder till ett ineffektivt utnyttjande av resurser och betydande nedskräpning, som i sin tur leder till spridning av mikroplaster i naturen. Enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 94/62/EG av den 20 december 1994 om förpackningar och förpackningsavfall (förpackningsdirektivet) åligger det Sverige att vidta åtgärder för att säkerställa att den årliga förbrukningsnivån inte överskrider 40 tunna plastbärkassar per person senast den 31 december 2025.

Regeringen bedömer att Sverige utan ytterligare styrmedel inte kommer att klara de kvantitativa mål som följer av förpackningsdirektivet. Det lämpligaste styrmedlet i syfte att minska förbrukningen av plastbärkassar är enligt regeringen en punktskatt. Skatten bör tas ut av den som yrkesmässigt tillverkar, för in eller importerar plastkassar avsedda för att konsumenter inom handeln ska kunna packa eller bära varor. Plastbärkassar avsedda för varaktigt bruk bör dock inte omfattas av skatten. Från skattskyldighet bör undantas införsel, mottagande och import som sker med maximalt 40 plastbärkassar per tillfälle. Det bör vidare införas ett system med godkända lagerhållare som får uppskjuten beskattning i likhet med annan punktskattelagstiftning.

Skattenivån bör vara så hög att den bidrar till att Sverige når det kvantitativa mål som följer av förpackningsdirektivet. Skatten bör därför uppgå till tre kronor per plastbärkasse. Vissa mindre och tunnare påsar av sådan typ som huvudsakligen används inom dagligvaruhandeln för att konsumenter ska kunna förpacka livsmedel i lösvikt bör dock omfattas av en lägre skattesats. För plastbärkassar med en väggtjocklek som understiger 15 mikrometer och en volym som inte överstiger fem liter bör skatten därför uppgå till 30 öre per plastbärkasse.

Det kommande förslaget bedöms öka statens skatteintäkter med 2,08 miljarder kronor för 2020 (delårseffekt) och därefter 2,76 miljarder kronor årligen.

Finansdepartementet har i juni 2019 remitterat ett förslag om skatt på plastbärkassar. Regeringen avser att under 2019 lämna ett förslag till lagstiftning. Skatten bör kunna tas ut fr.o.m. den 1 maj 2020.

12.17 Utökad beskattning av utländska säljare avseende kemikalieskatt

I lagen (2016:1067) om skatt på kemikalier i viss elektronik är i dag försäljning från utländska säljare direkt till svenska konsumenter undantagen beskattning om vissa krav uppfylls. I propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99) angavs att det är angeläget att skatt tas ut även vid de aktuella försäljningarna och att det framöver bör övervägas om och i vilken utsträckning detta är möjligt.

Undantaget motiverades vid införandet av skatten främst med de stora praktiska problemen att upprätthålla en fungerande beskattning i dessa situationer. Undantaget har kritiserats av bl.a. flera branschorganisationer och företag. Det har även inkommit en anmälan från en branschorganisation till Europeiska kommissionen om att undantaget skulle kunna utgöra otillåtet statsstöd. Regeringens bedömning är att undantaget inte utgör otillåtet statsstöd, men har förståelse för de principiella invändningarna mot att utländska handlare i dessa fall beskattas annorlunda än svenska och anser fortfarande att det är angeläget att skatt tas ut även vid de aktuella försäljningarna. Under 2019 kommer därför en promemoria med förslag på hur en sådan förändring kan utformas att tas fram.

12.18 Konsekvenser av obeskattad tobak

I rådets direktiv 2011/64/EU av den 21 juni 2011 om strukturen och skattesatserna för punktskatten på tobaksvaror harmoniseras beskattningen av cigaretter, cigarrer, cigariller och röktobak. Utöver dessa tobaksprodukter finns i Sverige även nationella skatter på snus och tuggtobak. Tobak som inte ingår i någon av dessa produkter beskattas inte. Det rör sig oftast om obehandlad tobak, ibland kallad ”råtobak” även om det inte är ett skatterättsligt begrepp, men kan även vara exempelvis vissa former av rester från produktion av tobaksprodukter. Sådan tobak kan inte konsumeras som den är utan används främst för att tillverka andra tobaksvaror. Eftersom sådan tobak inte beskattas blir gränsdragningen mot beskattad tobak mycket viktig. Den gränsdragning som i praktiken blir den svåraste är den mellan skattefri råtobak och skattepliktig röktobak.

För att tobak ska anses vara skattepliktig röktobak krävs det normalt dels att den ska ha ”skurits eller på annat sätt strimlats, tvinnats eller pressats till kakor”, dels att den ”går att röka utan ytterligare industriell beredning”. Delar av dessa krav har tolkats av EU-domstolen i en dom den 6 april 2017 i mål C-638/15, den s.k. Eko-Tabak-domen. EU-domstolen uttalade sig i domen bl.a. om vad som utgör röktobak och vad ”skurits”, ”strimlats” och ”industriell beredning” innebär. Domen har dock tolkats på skilda sätt i olika EU-länder och rättsläget inom EU kan snarast sägas vara mer oklart efter domen än innan. Även inom svensk rätt har diskuterats hur domen ska tolkas. När det gäller begreppet ”går att röka utan ytterligare industriell beredning” innehåller det ett bedömningsmoment. Bedömningen kan delvis påverkas av vilken testmetod som används, även om ett test i sig inte är avgörande för om viss tobak anses rökbar. Dessutom kan även vissa restprodukter från tillverkning av tobaksprodukter ses som röktobak om de går att röka och ”bjuds ut till detaljförsäljning”. Även detta begrepp innehåller ett bedömningsmoment. Sammantaget finns det vissa svårigheter och oklarheter kring gränsdragningen mellan skattepliktig röktobak och sådan tobak som inte omfattas av beskattning.

Under de senaste åren har flera problem som orsakas av dessa oklarheter uppmärksammats. Något förenklat kan dessa problem delas in i tre huvudgrupper. Den första är att mindre seriösa aktörer för in och säljer röktobak i Sverige men anger att den är råtobak för att undgå beskattning. Tobaken kan i så fall säljas till en bråkdel av priset för röktobak. Oklarheterna kring gränsdragningen innebär att det kan krävas långdragna processer för att avgöra om tobaken ska beskattas eller inte. Den andra gruppen problem rör tobak som förs in i Sverige för att användas i legal

snustillverkning. Oklarheterna kring gränsdragningen har i vissa fall inneburit att tobak som tidigare har klassificerats som råtobak nu har klassificerats som skattepliktig röktobak. Det innebär en risk för dubbelbeskattning eftersom råvaran för snustillverkningen under vissa omständigheter kan beskattas och det färdiga snuset sedan beskattas igen. Det finns i dag inte någon möjlighet till återbetalning av den skatt som har betalats för röktobak om den används för snustillverkning. Den sista gruppen rör fall då råtobak lagligen har förts in i Sverige men sedan används för yrkesmässig tillverkning av tobaksprodukter utan att skatt betalas. Om en privatperson exempelvis använder råtobak för att tillverka cigaretter för eget bruk uppkommer ingen skattskyldighet. Men om tillverkningen är yrkesmässig ska skatt betalas för de färdiga cigaretterna. I de här fallen är det inte gränsdragningen som sådan som orsakar problem, utan problemen uppkommer av att den obeskattade råtobaken underlättar för oseriösa aktörer att försöka kringgå skattskyldigheten vid tillverkningen av tobaksvaror.

Regeringen avser att bereda frågan och vid behov återkomma med förslag på hur dessa förhållanden kan åtgärdas.

Skatt på konsumtion m.m. – mervärdesskatt

12.19 E-handelspaketet för mervärdesskatt

Regeringens bedömning: Ändrade mervärdesskatteregler för e-handel mellan företag och konsumenter, det andra steget i det s.k. e-handelspaketet, bör införas från den 1 januari 2021.

Skälen för regeringens bedömning:
Europeiska unionens råd kom i december 2017 och i mars 2019 överens om ändrade mervärdesskatteregler avseende e-handel mellan företag och konsumenter, det s.k. e-handelspaketet. Förslagen innebär ändringar i bl.a. direktiv 2006/112/EG (mervärdesskattedirektivet), som ska vara genomförda av medlemsstaterna i två steg, den 1 januari 2019 och den 1 januari 2021.

Det första steget i e-handelspaketet är redan genomfört i svensk rätt. Ändringarna i det andra steget innebär bl.a. att undantaget från mervärdesskatt vid import av försändelser med lågt värde slopas. Vidare blir elektroniska marknadsplatser (plattformar) i vissa fall skattskyldiga för mervärdesskatt avseende försäljning av varor från säljare i ett tredjeland som görs via plattformen. Den särskilda ordningen för redovisning och betalning av mervärdesskatt (Mini-One-Stop-Shop) som i dag gäller för elektroniska tjänster utökas till att gälla för alla tjänster och för vissa omsättningar av varor. Slutligen slopas den nuvarande omsättningströskeln för distansförsäljning av varor från andra EU-länder. I stället ska den EU-gemensamma tröskel som gäller för bestämmande av beskattningsland för elektroniska tjänster även gälla för unionsintern distansförsäljning av varor.

Finansdepartementet har i juni 2019 remitterat ett förslag avseende det andra steget i e-handelspaketet. Skatteintäkterna bedöms öka med ca 290 miljoner kronor 2021 och därefter ca 250 miljoner kronor årligen till följd av förslaget.

Regeringen avser att under början av 2020 lämna ett förslag till lagstiftning. Förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2021.

Övriga skattefrågor

12.20 Övriga åtgärder inom skatteförfarandet

Från och med den 1 januari 2019 ska alla som är skyldiga att redovisa uppgifter om bl.a. utbetalda ersättningar för arbete och skatteavdrag lämna dessa uppgifter löpande till Skatteverket på individnivå, dvs. per betalningsmottagare. Uppgifterna ska normalt lämnas månadsvis i en arbetsgivardeklaration i stället för årligen i en kontrolluppgift, vilket tidigare var fallet (prop. 2016/17:58, bet. 2016/17:SkU21, rskr. 2016/17:256).

Utredningen om informationsskyldighet för skatterådgivare (dir. 2017:38 och 2018:34) fick i uppdrag att se över möjligheterna att införa en skyldighet för bl.a. skatterådgivare att informera Skatteverket om skatteupplägg. Under utredningstiden antog rådet ett direktiv om ändring av direktivet om administrativt samarbete (se avsnitt 12.21). Direktivet innebär att det införs

EU-gemensamma bestämmelser om informationsskyldighet för bl.a. förmedlare av gränsöverskridande skatteupplägg och automatiskt utbyte av upplysningar om sådana upplägg mellan behöriga myndigheter i medlemsstaterna. Hur direktivet ska genomföras i svensk rätt omfattades också av utredningens uppdrag. Utredningens betänkande Rapporteringspliktiga arrangemang – ett nytt regelverk på skatteområdet (SOU 2018:91) har remitterats.

För att ytterligare bekämpa skatteundandragande och skatteflykt tillsatte regeringen F-skatteutredningen (dir. 2017:108), som fick i uppdrag att se över F-skattesystemet. Utredningen har lämnat sitt slutbetänkande F-skattesystemet – en översyn (SOU 2019:31) och detta remitteras till den 25 oktober 2019.

Riksdagen har i två tillkännagivanden begärt att regeringen ska se över reglerna om det skatterättsliga företrädaransvaret och överväga om de bör ändras för att öka rättssäkerheten och förutsägbarheten samt förbättra villkoren för företagare och företagande (bet. 2014/15:SkU20 punkt 7, rskr. 2014/15:169 och bet. 2017/18:SkU12 punkt 12, rskr. 2017/18:202). Som en följd av det första tillkännagivandet fick både Skatteverket och Statskontoret regeringsuppdrag avseende företrädaransvaret, vilka redovisades den 30 november 2015 respektive den 31 maj 2018. Med anledning av de båda tillkännagivandena avser regeringen att under 2019 tillsätta en utredning om det skatterättsliga företrädaransvaret. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

Den 1 januari 2019 trädde lagändringar i kraft som innebär att skyddet för hotade och förföljda personer har förstärkts. För att åstadkomma ett ökat och förbättrat skydd för denna utsatta grupp har det bl.a. införts ett nytt skyddsinstitut i folkbokföringen, skyddad folkbokföring. Skyddad folkbokföring ersätter den tidigare skyddsåtgärden kvarskrivning. Den skyddade folkbokföringen gör det möjligt att i större utsträckning ge ett skydd som är bättre anpassat efter vars och ens specifika situation. Det har även införts en förstärkt sekretess för uppgifter om personer med skyddad folkbokföring som är parter i mål och ärenden hos myndigheter och domstolar (prop. 2017/18:145, bet. 2017/18:SkU19, rskr. 2017/18:317).

Regeringen anser att det är viktigt att folkbokföringen håller en hög kvalitet och att förutsättningarna för en korrekt folkbokföring förbättras. Den 5 september 2019 beslutade därför regeringen om kommittédirektiv Åtgärder för att minska fel i folkbokföringen (dir. 2019:54). Som en del i regeringens satsning för att bekämpa välfärdsbrott föreslås dessutom att medel avsätts till Skatteverket för att höja kvaliteten i folkbokföringen (se utg.omr. 3 avsnitt 3.4).

Falska eller manipulerade handlingar är i många fall starten på en lång kedja av ekonomisk brottslighet, som t.ex. bedrägerier, skattebrott och bokföringsbrott, som syftar till att finansiera organiserad brottslighet. Regeringen har därför föreslagit att Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ska kunna inriktas på ytterligare brott (prop. 2018/19:12, bet. 2018/19:SkU16, rskr. 2018/19:207). Det handlar bl.a. om olovlig identitetsanvändning och urkundsförfalskning om gärningen avser uppgift eller handling i ärende hos Skatteverket samt penningtvättsbrott. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 2019. Regeringen avser att under 2019 återkomma till frågan som rör ökade möjligheter till uppgiftslämnande mellan Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet och myndighetens övriga verksamheter.

12.21 Det internationella arbetet för att motverka skatteundandragande

Skatteflykt och skatteundandragande innebär mycket stora kostnader för Sverige och andra länder och drar undan resurser från den gemensamma välfärden.

Att motverka skatteundandragande är därför en fråga som under flera år stått högt upp på såväl Sveriges som EU:s och OECD:s agenda. Det bedrivs ett omfattande internationellt arbete i dessa frågor, bl.a. vad gäller automatiskt informationsutbyte där Sverige deltar i såväl EU:s arbete som i arbetet inom OECD och det globala forumet för transparens och informationsutbyte på skatteområdet.

Direktivet mot skatteundandraganden

I juni 2016 antog rådet direktivet mot skatteundandraganden. Direktivet innebär en minimistandard och omfattar olika åtgärder varav vissa i huvudsak överensstämmer med OECD:s rekommendationer för att motverka skattebas-

erosion och flyttning av vinster (BEPS, Base Erosion and Profit Shifting). De olika åtgärderna avser en ränteavdragsbegränsningsregel, regler om utflyttningsbeskattning och anstånd, kontrollerade utländska bolag (CFC-regeln) och hybrida missmatchningar.

Direktivet ska, med vissa undantag, vara implementerat senast den 31 december 2018. Regeln om utflyttningsbeskattning och anstånd ska genomföras i svensk rätt senast den 31 december 2019 och tillämpas fr.o.m. den 1 januari 2020.

I maj 2017 antog rådet direktivet om ändring av direktivet mot skatteundandraganden vad gäller hybrida missmatchningar med tredje länder. Hybridreglerna i direktivet mot skatteundandraganden och i ändringsdirektivet ska vara genomförda i svensk rätt senast den 31 december 2019 och tillämpas senast fr.o.m. den 1 januari 2020. Bestämmelserna som motverkar omvända hybrida missmatchningar ska dock vara genomförda i svensk rätt senast den 31 december 2021 och tillämpas fr.o.m. den 1 januari 2022.

Den svenska lagstiftningen för att genomföra ränteavdragsbegränsningsregeln och CFC-regeln trädde i kraft den 1 januari 2019 efter förslag i propositionen Nya skatteregler för företagssektorn (prop. 2017/18:245) respektive propositionen Genomförande av CFC-regler i EU:s direktiv mot skatteundandraganden (prop. 2017/18:296). Som ett första steg i genomförandet av reglerna mot hybrida missmatchningar trädde samtidigt avdragsförbud för ränteutgifter vid vissa gränsöverskridande situationer i kraft efter förslag i propositionen Nya skatteregler för företagssektorn.

Som ett andra steg i genomförandet av reglerna mot hybrida missmatchningar har förslag om att bl.a. utöka de nämnda bestämmelserna till att omfatta fler situationer med hybrida missmatchningar remissbehandlats och granskats av Lagrådet. Regeringen avser att senare under hösten 2019 återkomma till riksdagen med förslag. De nya reglerna bör träda i kraft den 1 januari 2020.

Ett förslag om genomförande av reglerna om utflyttningsbeskattning och anstånd har remissbehandlats och granskats av Lagrådet. Regeringen avser att senare under hösten 2019 återkomma till riksdagen med ett förslag. Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 januari 2020.

Direktivet om skattetvistlösningsmekanismer

I oktober 2017 antog rådet direktivet om skattetvistlösningsmekanismer inom Europeiska unionen. I direktivet finns bestämmelser för att lösa tvister om dubbelbeskattning som uppstått mellan medlemsstater till följd av tolkningen och tillämpningen av skatteavtal.

Direktivet syftar till att förbättra förutsebarheten på skatteområdet och därigenom främja investeringar och stimulera tillväxten.

Genom direktivet inrättas en obligatorisk och bindande skattetvistlösningsmekanism genom ett förfarande vid ömsesidig överenskommelse kombinerat med ett skiljeförfarande, med tydliga tidsfrister och en skyldighet att nå resultat för alla medlemsstater.

Regeringen beslutade den 19 juni 2019 att överlämna prop. 2018/19:143 till riksdagen. Propositionen innehåller ett förslag till en ny lag om tvistlösningsförfarande i ärenden som rör skatteavtal inom Europeiska unionen och syftar till att genomföra skattetvistlösningsdirektivet. Lagen föreslås träda i kraft den 1 november 2019 och tillämpas på ansökningar om tvistlösning som getts in efter den 30 juni 2019. Regeringen avser att komplettera den nya lagen med en förordning.

Finansiella konton

I juli 2019 hade 105 länder, inklusive Sverige, undertecknat ett multilateralt avtal om att genomföra och tillämpa den globala standarden för automatiskt utbyte av upplysningar om finansiella konton. Den globala standarden har även tagits in i EU-rätten genom ändringar i direktivet om administrativt samarbete. Många av länderna, däribland Sverige, påbörjade det automatiska utbytet om finansiella konton i september 2017. Flertalet övriga länder påbörjade utbytet i september 2018. Några länder har åtagit sig att inleda informationsutbytet i september 2019 eller under följande år.

Land-för-land-rapporter på skatteområdet

I juli 2019 hade 79 länder undertecknat ett multilateralt avtal om land-för-land-rapportering på skatteområdet och om automatiskt utbyte av sådana rapporter. Standarden har även tagits in i EU-rätten genom ändringar i direktivet om administrativt samarbete.

Stora multinationella koncerner ska lämna land-för-land-rapporter. Rapporterna ska innehålla vissa uppgifter om koncernernas verksamhet i respektive land. Rapporterna ska i

huvudsak användas för övergripande riskanalys avseende skattebaserosion och flyttning av vinster på internprissättningsområdet.

Direktivet om administrativt samarbete
I maj 2018 antog rådet ett direktiv om ändring av direktivet om administrativt samarbete. Direktivet innebär att det införs EU-gemensamma bestämmelser om informationsskyldighet för bl.a. förmedlare av gränsöverskridande skatteupplägg och automatiskt utbyte av upplysningar om sådana upplägg mellan behöriga myndigheter i medlemsstaterna. Den svenska lagstiftningen som genomför detta ändringsdirektiv ska vara beslutad senast den 31 december 2019 (se avsnitt 12.20).

EU-förteckningen över icke samarbetsvilliga jurisdiktioner
Vid sitt möte den 5 december 2017 godkände och offentliggjorde Ekofinrådet slutsatser om en EU-förteckning över icke samarbetsvilliga jurisdiktioner på skatteområdet. Vid denna tidpunkt innehöll förteckningen 17 jurisdiktioner. Förteckningen har uppdaterats flera gånger under 2018 och 2019 och innehåller nu 11 jurisdiktioner.

Digitala ekonomin
Sedan 2013 har frågor rörande digitaliseringens utmaningar för beskattningen diskuterats inom ramen för det av OECD och G20 ledda BEPS-projektet. Den första fasen av arbetet avslutades genom en slutrapport hösten 2015. Den andra fasen pågår för närvarande. En delrapport publicerades i mars 2018. Inclusive Framework on BEPS antog vid sitt möte den 28–29 maj 2019 ett arbetsprogram avseende det fortsatta arbetet. Resultatet av detta arbete avses presenteras vid utgången av 2020.

12.22 Tillkännagivande om ändringar av skatte- och avgiftsregler i rambeslutet för statens budget 2019

Riksdagen har tillkännagett (bet. 2018/19:FiU1, reservation 5 under punkt 2, rskr. 2018/19:62) att regeringen ska återkomma med förslag om ytterligare ändringar i skatte- och avgiftsregler avseende

1. avskaffad särskild löneskatt för äldre,
2. skatteändringar för att underlätta entreprenörers generationsskiften,
3. utökat tak och utvidgat rut-avdrag,
4. avskaffad flygskatt,
5. fryst överindexering av bensinskatt,
6. sänkt skatt för diesel i jord- och skogsbruket,
7. skattereduktion för gåvor i ideell verksamhet,
8. avskaffad skattereduktion för fackföreningsavgift,
9. höjd mervärdesskatt för naturguider, och
10. avskaffat växa-stöd.

Regeringen har under våren 2019 lämnat propositioner till riksdagen med förslag om avskaffad särskild löneskatt för äldre (prop. 2018/19:82), nya skatteregler för ägarskiften mellan närstående i fåmansföretag (prop. 2018/19:54), höjt tak för rutavdrag (prop. 2018/19:89), befrielse från koldioxid- och energiskatt och förändrad omräkning av skatt för bensin och diesel (prop. 2018/19:94), återinförd skattereduktion för gåvor till ideell verksamhet (prop. 2018/19:92) och avskaffad skattereduktion för fackföreningsavgift (prop. 2018/19:45). Regeringen har också den 5 juni 2019 beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda utvidgningar av rutavdraget (dir. 2019:26). Uppdraget ska redovisas senast den 15 januari 2020.

Regeringen har vidare i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99) gjort bedömningen att flygskatten och den lägre mervärdesskatten för naturguidning bör behållas liksom nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för enskilda näringsidkare som anställer en första person (s.k. växa-stöd).

Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

12.23 Utvärdering av utjämningsordningen med Danmark

Riksdagen har under våren 2012 tillkännagett (bet. 2011/12:SkU13) att förhandlingar bör

inledas med Danmark i syfte att förbättra balansen mellan bosättningskommun och arbetskommun vid beskattning av gränspendlare i Öresundsregionen. För att möjliggöra ett ställningstagande i frågan pågår ett gemensamt arbete med Danmark för att utvärdera den utjämningsordning som finns i 2003 års avtal mellan Sverige och Danmark om vissa skattefrågor (SFS 1996:1512, bilaga 4). Tidigare diskussioner utgör utgångspunkten för hur denna utvärdering ska genomföras.

12.24 Offentligfinansiella effekter – en sammanfattning

I tabell 12.4 redovisas de offentligfinansiella effekterna av de förändringar i skatte- och avgiftsreglerna som presenteras i denna proposition. För mer utförliga beskrivningar av konsekvenserna av de olika skatteåtgärderna hänvisas till tidigare avsnitt.

I tabellen redovisas tre olika offentligfinansiella effekter: bruttoeffekt för 2020, nettoeffekter för 2020–2022 och varaktig effekt. Bruttoeffekten beskriver den direkta förändringen av intäkterna från den skatt som regeländringen avser. Referensalternativet vid tolkningen av bruttoeffekten är de förväntade skatteintäkterna i frånvaro av regeländringar. Utöver den direkta effekten kan en regeländring ge upphov till indirekta effekter på de offentliga finanserna av olika slag. Indirekta effekter uppstår om skatteändringen påverkar underlaget för andra skatter eller offentliga utgifter och därigenom påverkar de offentliga finanserna. I de offentligfinansiella effektberäkningarna tas normalt hänsyn till indirekta effekter i form effekter av övervältring på löner, priser och vinster, effekter på mervärdesskatten av ändrade punktskatter och effekter av förändringar i konsumentprisindex. Den offentligfinansiella nettoeffekten utgörs av summan av bruttoeffekten och de indirekta effekterna. Vid bedömningen av hur en skatteförändring påverkar den offentliga sektorns finansiella sparande på kort sikt, är den offentligfinansiella nettoeffekten den mest relevanta.

Den offentligfinansiella effekten av en regelförändring förväntas i vissa fall vara olika stor för olika år. Det kan bero på att åtgärden är tillfällig eller på att åtgärdens indirekta effekter inte uppkommer omedelbart. Den varaktiga effekten är ett mått på den bestående årliga effekten av en skatteändring och möjliggör jämförelser av regeländringar vars nettoeffekter fördelas olika över tiden.

De offentligfinansiella effekterna utgår vanligtvis från att beteendet hos individer och företag inte ändras till följd av förändringar i skattereglerna. De efterfrågade och utbjudna kvantiteterna av varor och tjänster är därmed opåverkade och aktivitetsnivån i ekonomin oförändrad. Undantag från antagandet om oförändrat beteende kan göras om utbud och efterfrågan bedöms ändras i stor utsträckning eller om substitution mot utländsk konsumtion förväntas ske i betydande omfattning.

De offentligfinansiella beräkningarna görs i 2020 års priser och volymer med utgångspunkt i den prognos för den ekonomiska utvecklingen och de offentliga finanserna som presenteras i denna proposition. Effekterna redovisas i periodiserade termer, vilket innebär att effekten hänförs till det år den skattepliktiga händelsen inträffar, oavsett när uppbörden av skatten sker. Slutligen avser de offentligfinansiella effekterna i tabell 12.4 effekten på den konsoliderade offentliga sektorns finansiella sparande. För en detaljerad beskrivning av metodfrågor kopplade till de offentligfinansiella effektberäkningarna hänvisas till Finansdepartementets publikation Beräkningskonventioner, som publiceras på www.regeringen.se.

Förslagen och bedömningarna i budgetpropositionen medför att skatteintäkterna sammantaget bedöms minska med 13,11 miljarder kronor 2020, se tabell 12.4.

Tabell 12.4 Offentligfinansiella effekter av ändrade skatte- och avgiftsregler

Miljarder kronor

	Effekt från	Brutto-effekt 2020	Nettoeffekt 2020	2021	2022	Varaktig effekt
Förslag i budgetpropositionen						
Skatt på arbetsinkomster – förvärvsinkomstbeskattningen						
Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt)	2020-01-01	-6,12	-6,12	-6,12	-6,12	-6,12
Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år	2020-01-01	-4,33	-4,33	-4,33	-4,33	-4,33
Krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag	2020-01-01	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringar och skattereduktion för allmän pensionsavgift	2020-01-01	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
Skatt på konsumtion m.m. – övriga punktskatter						
Sänkt reklamskatt	2020-01-01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
Delsumma – förslag		***-10,40***	***-10,40***	***-10,40***	***-10,40***	***-10,40***
Bedömningar i budgetpropositionen						
Skatt på arbetsinkomster – förvärvsinkomstbeskattningen						
Skattereduktion för boende i kommuner som i sin helhet ingår i stödområde A eller B	2020-01-01	-1,35	-1,35	-1,35	-1,35	-1,35
Sänkt skatt på jobb och företagande som en del av en grön skatteväxling	2021-01-01			-3,48	-3,48	-3,48
Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av arbetstagare som tillfälligt arbetar i Sverige	2021-01-01			0,70	0,70	0,70
Skatt på arbetsinkomster – socialavgifter m.m.						
Ingångsavdrag	2020-07-01	-1,97	-1,67	-4,77	-6,22	-6,68
Förstärkt nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling	2020-04-01	-0,64	-0,50	-0,67	-0,67	-0,67
Skatt på kapitalägande – kapital- och egendomsskatter						
Ett system för anstånd med kupongskatt i vissa fall	2020-01-01	-0,62	-0,62	-0,45	-0,28	-0,28
Höjt tak för uppskov vid avyttring av privatbostad[1]	2020-07-01	-0,04	0,01	0,02	0,02	0,02
Skatt på kapitalanvändning – företagsskatter						
Skatt på finanssektorn	2022-01-01				5,00	5,00
Skatt på konsumtion m.m. – energi- och miljöskatter						
Skatt på avfallsförbränning	2020-04-01	0,30	0,24	0,42	0,53	0,54
Justerad skatt på drivmedel	2020-01-01	-0,86	-0,90	-0,81	-0,81	-0,84
Skatt på konsumtion m.m. – övriga punktskatter						
Skatt på plastbärkassar	2020-05-01	1,66	2,08	2,76	2,76	2,76
Skatt på konsumtion m.m. – mervärdesskatt						
E-handelspaketet för mervärdesskatt	2021-01-01			0,29	0,25	0,25
Delsumma – bedömningar		***-3,51***	***-2,71***	***-7,34***	***-3,55***	***-4,03***
Summa		**-13,92**	**-13,11**	**-17,75**	**-13,95**	**-14,43**

Anm.: Beloppen är avrundade och summerar inte alltid.
[1] Effekten på den offentliga sektorns finansiella sparande av åtgärden är -0,50 miljarder kronor 2020; -0,90 miljarder kronor 2021 och -1,00 miljarder kronor 2022.
Källa: Egna beräkningar.

12.25 Författningskommentar

12.25.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam

12 §
Ändringen innebär att skattesatsen sänks från 7,65 procent till 6,9 procent.

16 §
Ändringen innebär att gränsen för redovisningsskyldighet för reklamskatt höjs från 60 000 kronor till 100 000 kronor för ett beskattningsår.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 januari 2020.

Av *andra punkten* framgår att äldre bestämmelser ska gälla för förhållanden som hänför sig till tiden före ikraftträdandet. Detta innebär att den tidigare skattesatsen är tillämplig på skattskyldighet som inträtt före ikraftträdandet.

Av *tredje punkten* framgår att bestämmelsen i 16 § i den nya lydelsen tillämpas första gången för beskattningsår som avslutas efter den 31 december 2019. För skattskyldiga med brutet räkenskapsår innebär detta att den högre redovisningsgränsen tillämpas avseende hela beskattningsåret om detta avslutas efter den 31 december 2019.

12.25.2 Förslaget till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

62 kap.
6 §
Ändringen föranleds av förslaget i avsnitt 12.4 om allmänt avdrag för utländska socialförsäkringsavgifter och skattereduktion för allmän pensionsavgift.

Av paragrafen framgår under vilka förutsättningar allmänt avdrag ska göras för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter.

I *första stycket andra punkten* införs en ny andra strecksats som innebär att även utländska socialförsäkringsavgifter som har betalats i överensstämmelse med rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen ska dras av.

Den nya tredje strecksatsen motsvarar delvis den tidigare andra strecksatsen. Ändringen innebär att kravet på att den skattskyldige ska omfattas av en annan medlemsstats lagstiftning om social trygghet ersätts med att de utländska socialförsäkringsavgifterna har betalats i överensstämmelse med Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.

63 kap.
3 a §
Paragrafen innehåller bestämmelser om beräkningen av grundavdraget för personer som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år. För dessa personer uppgår grundavdraget till beloppet enligt 3 § med tillägg av ett särskilt belopp som anges för vissa inkomstintervall. Ändringarna av det särskilda beloppet i olika inkomstintervall innebär att den beskattningsbara inkomsten och därmed skatten sänks för personer äldre än 65 år med inkomst mellan ca 210 000 och 1 400 000 kronor per år. För personer med en fastställd förvärvsinkomst som överstiger 1 400 000 kronor per år är grundavdragsbeloppet oförändrat. Ändringarna föranleds av förslaget i avsnitt 12.2 om ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år.

65 kap.
5 §
Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om statlig inkomstskatt för fysiska personer och innehåller två skiktgränser från vilka olika skattesatser ska betalas.

Ändringen innebär att den övre skiktgränsen tas bort. Det kommer därmed endast att finnas en skiktgräns för statlig inkomstskatt.

Ändringen föranleds av förslaget i avsnitt 12.1 om avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt.

6 §
Paragrafen innehåller bestämmelser om statlig inkomstskatt för dödsbon och kompletterar bestämmelserna i 5 §.

Ändringen är en följd av att det som tidigare benämndes den nedre skiktgränsen ska benämnas skiktgränsen.

66 kap.

4 och 14 §§

Kapitlet innehåller bestämmelser om skatt på ackumulerad inkomst.

Ändringarna är en följd av att det som tidigare benämndes den nedre skiktgränsen ska benämnas skiktgränsen. Detta innebär inte någon ändring i sak för beskattningen av ackumulerad inkomst.

67 kap.

4 §

Ändringarna föranleds av förslaget i avsnitt 12.4 om allmänt avdrag för utländska socialförsäkringsavgifter och skattereduktion för allmän pensionsavgift.

Av *första stycket* framgår att skattereduktion ska göras för allmän pensionsavgift enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift som avser beskattningsåret.

Andra stycket är nytt. Av det framgår att för den som har sådan inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 59 kap. socialförsäkringsbalken och själv ska betala allmän pensionsavgift, krävs för rätt till skattereduktion att allmän pensionsavgift har betalats inom den tid som anges i 62 kap. 17 § tredje stycket skatteförfarandelagen (2011:1244), förkortad SFL.

Av 59 kap. socialförsäkringsbalken framgår vad som avses med inkomst av annat förvärvsarbete, exempelvis uppräknas inkomst av en sådan näringsverksamhet som enligt 2 kap. 23 § inkomstskattelagen (1999:1229) utgör aktiv näringsverksamhet. Om den fysiska personen själv ska betala allmän pensionsavgift krävs för rätt till skattereduktion att allmän pensionsavgift har betalats inom den tid som anges i 62 kap. 17 § tredje stycket SFL. Det innebär att den som har inkomst av annat förvärvsarbete och inte har betalat allmän pensionsavgift inte har rätt till skattereduktion för den obetalda delen. Betalning av allmän pensionsavgift ska göras före utgången av juni månad andra året efter beskattningsåret eller, om avgifterna beslutas på annat sätt än genom ett beslut om slutlig skatt, före utgången av den fjärde månaden efter den månad då skatten beslutades. Eftersom betalning av allmän pensionsavgift inte behöver vara gjord när Skatteverket fattar beslut om slutlig skatt ska Skatteverket göra skattereduktion för debiterad allmän pensionsavgift när beslut om slutlig skatt fattas. Om det vid avstämning efter den tidpunkt då allmän pensionsavgift ska vara betald framgår att avgiften inte är betald ska Skatteverket i det omprövningsbeslut som avser beslut att inte ta ut obetald allmän pensionsavgift också besluta om att skattereduktion inte ska göras för obetald allmän pensionsavgift.

15 a §

Ändringarna föranleds av förslaget i avsnitt 12.3 om krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag.

I paragrafen, som är ny, införs ett krav på att det utförda hushållsarbetet ska ha betalats elektroniskt för rätt till skattereduktion. Kravet omfattar skattereduktion i de fall när utföraren är godkänd för F-skatt, eller om hushållsarbetet har utförts utomlands, ett intyg som visar att utföraren genomgår motsvarande kontroll i sitt hemland som den som är godkänd för F-skatt. En sådan utförare får enligt 6 § lagen (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete begära utbetalning från Skatteverket om köparen inte har betalat hela utgiften för hushållsarbetet.

Betalningen ska anses ha skett elektroniskt endast om den har förmedlats av en betaltjänstleverantör enligt lagen (2010:751) om betaltjänster och innehåller uppgifter om avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt. Exempel på en sådan elektronisk betalning är en betalning med inbetalningskort, kontokort, BankID och Swish.

Andra stycket har utformats i enlighet med förslag från *Lagrådet.*

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Av *första punkten* framgår att lagen träder i kraft den 1 januari 2020.

Av *andra punkten* framgår att 62 kap. 6 §, 63 kap. 3 a §, 65 kap 5 och 6 §§, 66 kap. 4 och 14 §§ och 67 kap. 4 § tillämpas första gången på beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

Av *tredje punkten* framgår att 67 kap. 15 a § tillämpas första gången på begäran om utbetalning som avser arbete som har betalats av köparen efter ikraftträdandet.

Bilaga 1

Specifikation av budgetens utgifter och inkomster 2020

Bilaga 1

Specifikation av budgetens utgifter och inkomster 2020

Innehållsförteckning

1 Specifikation av budgetens utgifter för 2020 5

2 Specifikation av budgetens inkomster för 2020 20

I denna bilaga sammanställs budgetens utgifter och inkomster för 2020. Utgifterna är fördelade på 27 utgiftsområden och inkomsterna på inkomsttyper och inkomsttitlar.

1 Specifikation av budgetens utgifter för 2020

Tabell 1 Specifikation av budgetens utgifter för 2020

Tusental kronor

1	**Rikets styrelse**	**15 131 274**
1	**Statschefen**	**146 400**
1	Kungliga hov- och slottsstaten	146 400
2	**Riksdagen samt Riksdagens ombudsmän**	**2 390 507**
1	Riksdagens ledamöter och partier m.m.	968 702
2	Riksdagens förvaltningsanslag	861 468
3	Riksdagens fastighetsanslag	100 000
4	Riksdagens ombudsmän (JO)	112 428
5	Riksrevisionen	347 909
3	**Sametinget och samepolitiken**	**55 428**
1	Sametinget	55 428
4	**Regeringskansliet m.m.**	**7 922 271**
1	Regeringskansliet m.m.	7 922 271
5	**Länsstyrelserna**	**3 172 290**
1	Länsstyrelserna m.m.	3 172 290
6	**Demokratipolitik och mänskliga rättigheter**	**494 911**
1	Allmänna val och demokrati	142 340
2	Justitiekanslern	52 550
3	Datainspektionen	110 374
4	Valmyndigheten	20 447
5	Stöd till politiska partier	169 200
7	**Nationella minoriteter**	**119 271**
1	Åtgärder för nationella minoriteter	117 771
2	Åtgärder för den nationella minoriteten romer	1 500
8	**Medier**	**801 241**
1	Mediestöd	762 119
2	Myndigheten för press, radio och tv	39 122
9	**Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet**	**28 955**
1	Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information	28 955
2	**Samhällsekonomi och finansförvaltning**	**17 390 191**

1	Statskontoret	100 183
2	Kammarkollegiet	71 185
3	Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter	17 550
4	Arbetsgivarpolitiska frågor	2 443
5	Statliga tjänstepensioner m.m.	13 895 000
6	Finanspolitiska rådet	10 396
7	Konjunkturinstitutet	66 295
8	Ekonomistyrningsverket	175 469
9	Statistiska centralbyrån	583 629
10	Bidragsfastigheter	274 000
11	Finansinspektionen	623 253
12	Riksgäldskontoret	319 204
13	Bokföringsnämnden	10 667
14	Vissa garanti- och medlemsavgifter	240 520
15	Statens servicecenter	698 581
16	Finansmarknadsforskning	29 921
17	Upphandlingsmyndigheten	94 419
18	Myndigheten för digital förvaltning	177 476

3	**Skatt, tull och exekution**	**12 056 989**
1	Skatteverket	7 924 955
2	Tullverket	2 123 025
3	Kronofogdemyndigheten	2 009 009

4	**Rättsväsendet**	**51 731 092**
1	Polismyndigheten	28 546 852
2	Säkerhetspolisen	1 641 279
3	Åklagarmyndigheten	1 698 586
4	Ekobrottsmyndigheten	736 115
5	Sveriges Domstolar	6 241 698
6	Kriminalvården	9 448 433
7	Brottsförebyggande rådet	166 347
8	Rättsmedicinalverket	455 273
9	Gentekniknämnden	5 709
10	Brottsoffermyndigheten	48 374
11	Ersättning för skador på grund av brott	121 953
12	Rättsliga biträden m.m.	2 356 357
13	Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.	39 987
14	Avgifter till vissa internationella sammanslutningar	24 174
15	Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete	57 157
16	Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden	21 224
17	Domarnämnden	8 574
18	Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet	113 000

5	**Internationell samverkan**	**2 028 315**
1	Avgifter till internationella organisationer	1 328 554
2	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	193 326
3	Nordiskt samarbete	13 595
4	Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet	4 826
5	Inspektionen för strategiska produkter	45 029
6	Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning	72 358
7	Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)	28 402
8	Bidrag till Utrikespolitiska institutet (UI)	19 175
9	Svenska institutet	131 360
10	Information om Sverige i utlandet	15 475
11	Samarbete inom Östersjöregionen	176 215
6	**Försvar och samhällets krisberedskap**	**64 799 753**
1	**Försvar**	**59 808 965**
1	Förbandsverksamhet och beredskap	38 972 457
2	Försvarsmaktens insatser internationellt	1 180 488
3	Anskaffning av materiel och anläggningar	15 202 092
4	Forskning och teknikutveckling	716 905
5	Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten	11 191
6	Totalförsvarets rekryteringsmyndighet	209 195
7	Officersutbildning m.m.	224 275
8	Försvarets radioanstalt	1 271 189
9	Totalförsvarets forskningsinstitut	233 501
10	Nämnder m.m.	6 301
11	Försvarets materielverk	1 770 787
12	Försvarsunderrättelsedomstolen	10 584
2	**Samhällets krisberedskap**	**4 529 819**
1	Kustbevakningen	1 304 152
2	Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor	74 850
3	Ersättning för räddningstjänst m.m.	27 580
4	Krisberedskap	1 311 104
5	Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal	381 471
6	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	1 383 330
7	Statens haverikommission	47 332
3	**Strålsäkerhet**	**395 666**
1	Strålsäkerhetsmyndigheten	395 666
4	**Elsäkerhet**	**65 303**
1	Elsäkerhetsverket	65 303
7	**Internationellt bistånd**	**45 989 153**

1	**Internationellt utvecklingssamarbete**	**45 989 153**
1	Biståndsverksamhet	44 283 158
2	Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	1 491 976
3	Nordiska Afrikainstitutet	16 532
4	Folke Bernadotteakademin	127 311
5	Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete	50 000
6	Utvärdering av internationellt bistånd	20 176
8	**Migration**	**11 446 213**
1	Migrationsverket	4 443 762
2	Ersättningar och bostadskostnader	4 936 000
3	Migrationspolitiska åtgärder	127 915
4	Domstolsprövning i utlänningsmål	781 903
5	Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål	249 831
6	Offentligt biträde i utlänningsärenden	402 150
7	Utresor för avvisade och utvisade	349 202
8	Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar	155 450
9	**Hälsovård, sjukvård och social omsorg**	**84 167 142**
1	**Hälso- och sjukvårdspolitik**	**52 113 210**
1	Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	37 320
2	Statens beredning för medicinsk och social utvärdering	87 923
3	Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	152 349
4	Tandvårdsförmåner	7 069 781
5	Bidrag för läkemedelsförmånerna	29 680 000
6	Bidrag till folkhälsa och sjukvård	9 257 886
7	Sjukvård i internationella förhållanden	498 187
8	Bidrag till psykiatri	2 160 393
9	Läkemedelsverket	149 768
10	E-hälsomyndigheten	119 603
11	Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna	2 900 000
2	**Folkhälsopolitik**	**644 266**
1	Folkhälsomyndigheten	434 599
2	Insatser för vaccinberedskap	88 500
3	Bidrag till WHO	45 665
4	Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	75 502
3	**Funktionshinderspolitik**	**249 638**
1	Myndigheten för delaktighet	60 896
2	Bidrag till funktionshindersorganisationer	188 742
4	**Politik för sociala tjänster**	**28 873 462**
1	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	27 598
2	Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet	797 514

3	Bilstöd till personer med funktionsnedsättning	263 395
4	Kostnader för statlig assistansersättning	24 450 971
5	Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet	1 427 490
6	Statens institutionsstyrelse	1 157 143
7	Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	749 351
5	**Barnrättspolitik**	**48 518**
1	Barnombudsmannen	26 257
2	Barnets rättigheter	22 261
6	**Alkohol, narkotika, doping, tobak samt spel**	**95 629**
1	Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel	95 629
7	**Forskningspolitik**	**697 991**
1	Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning	36 488
2	Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning	661 503
8	**Socialstyrelsen**	**1 444 428**
1	Socialstyrelsen	699 850
2	Inspektionen för vård och omsorg	744 578
10	**Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning**	**95 705 843**
1	**Ersättning vid sjukdom och funktionsnedsättning**	**86 827 428**
1	Sjukpenning och rehabilitering m.m.	36 925 977
2	Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	42 150 170
3	Merkostnadsersättning och handikappersättning	1 408 000
4	Arbetsskadeersättningar m.m.	2 608 000
5	Ersättning inom det statliga personskadeskyddet	36 923
6	Bidrag för sjukskrivningsprocessen	2 508 500
7	Ersättning för höga sjuklönekostnader	1 189 858
2	**Myndigheter**	**8 878 415**
1	Försäkringskassan	8 807 593
2	Inspektionen för socialförsäkringen	70 822
11	**Ekonomisk trygghet vid ålderdom**	**36 542 396**
1	**Ersättning vid ålderdom**	**35 946 500**
1	Garantipension till ålderspension	14 940 800
2	Efterlevandepensioner till vuxna	9 804 900
3	Bostadstillägg till pensionärer	10 026 300
4	Äldreförsörjningsstöd	1 174 500
2	**Myndigheter**	**595 896**
1	Pensionsmyndigheten	595 896

12	**Ekonomisk trygghet för familjer och barn**	**101 430 320**
1	Barnbidrag	33 493 943
2	Föräldraförsäkring	47 288 762
3	Underhållsstöd	2 627 264
4	Adoptionsbidrag	20 184
5	Barnpension och efterlevandestöd	997 300
6	Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	4 691 391
7	Pensionsrätt för barnår	7 565 300
8	Bostadsbidrag	4 746 176
13	**Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering**	**10 065 663**
1	**Nyanlända invandrares etablering**	**8 785 587**
1	Etableringsåtgärder	156 430
2	Kommunersättningar vid flyktingmottagande	8 502 572
3	Hemutrustningslån	126 585
2	**Diskriminering**	**218 874**
1	Diskrimineringsombudsmannen	126 955
2	Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.	91 919
3	**Jämställdhet**	**543 202**
1	Särskilda jämställdhetsåtgärder	445 039
2	Jämställdhetsmyndigheten	70 000
3	Bidrag för kvinnors organisering	28 163
4	**Segregation**	**518 000**
1	Åtgärder mot segregation	500 000
2	Delegationen mot segregation	18 000
14	**Arbetsmarknad och arbetsliv**	**77 164 287**
1	**Arbetsmarknad**	**76 218 499**
1	Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	7 272 139
2	Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	28 067 425
3	Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	8 882 007
4	Lönebidrag och Samhall m.m.	20 470 545
5	Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige	120 034
6	Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020	1 451 500
7	Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering	42 292
8	Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen	73 616
9	Bidrag till administration av grundbeloppet	57 916
10	Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten	8 303
11	Bidrag till lönegarantiersättning	1 875 000
12	Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar	5 262 634
13	Lån till körkort	151 466

14	Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare	2 483 622

2	**Arbetsliv**	**945 788**
1	Arbetsmiljöverket	676 593
2	Arbetsdomstolen	34 240
3	Internationella arbetsorganisationen (ILO)	33 722
4	Medlingsinstitutet	50 521
5	Myndigheten för arbetsmiljökunskap	38 712
6	Regional skyddsombudsverksamhet	112 000

15	**Studiestöd**	**25 508 400**
1	Studiehjälp	4 382 408
2	Studiemedel	17 696 712
3	Avsättning för kreditförluster	1 855 904
4	Statens utgifter för studiemedelsräntor	167 518
5	Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	62 150
6	Bidrag till vissa studiesociala ändamål	27 000
7	Studiestartsstöd	410 000
8	Centrala studiestödsnämnden	889 803
9	Överklagandenämnden för studiestöd	16 905

16	**Utbildning och universitetsforskning**	**83 315 865**
1	**Barn-, ungdoms- och vuxenutbildning**	**27 296 795**
1	Statens skolverk	1 135 892
2	Statens skolinspektion	443 484
3	Specialpedagogiska skolmyndigheten	762 437
4	Sameskolstyrelsen	51 579
5	Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	3 911 093
6	Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	314 806
7	Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.	3 903 000
8	Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.	190 720
9	Bidrag till svensk undervisning i utlandet	108 015
10	Fortbildning av lärare och förskolepersonal	380 026
11	Fler anställda i lågstadiet	985 500
12	Skolforskningsinstitutet	24 387
13	Praktiknära skolforskning	18 543
14	Bidrag till lärarlöner	4 670 100
15	Särskilda insatser inom skolområdet	163 418
16	Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling	4 885 500
17	Bidrag till vissa studier	17 525
18	Statligt stöd till vuxenutbildning	2 372 422
19	Myndigheten för yrkeshögskolan	125 594
20	Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	2 832 754

2	**Universitet och högskolor**	**47 433 737**

1	Universitetskanslersämbetet	156 376
2	Universitets- och högskolerådet	202 273
3	Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 849 467
4	Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 259 049
5	Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 165 339
6	Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 322 628
7	Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 206 210
8	Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 664 258
9	Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 812 675
10	Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 709 980
11	Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 463 101
12	Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 186 882
13	Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 626 821
14	Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 022 080
15	Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	747 524
16	Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 663 040
17	Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 216 582
18	Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 712 345
19	Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	706 999
20	Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	416 790
21	Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	695 550
22	Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	260 690
23	Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 111 214
24	Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	359 084
25	Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	830 106
26	Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	286 796
27	Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	583 130
28	Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	262 470
29	Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	979 794
30	Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	255 672
31	Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	262 700
32	Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	104 401
33	Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	634 451
34	Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	131 692
35	Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	208 588
36	Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	52 014
37	Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	111 379
38	Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	39 351
39	Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	523 023
40	Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå	89 468
41	Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	446 239
42	Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå	87 804
43	Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	478 704
44	Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå	109 671
45	Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	414 196
46	Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	80 014
47	Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	417 497

48	Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	69 565
49	Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	321 195
50	Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå	57 159
51	Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	383 154
52	Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå	77 105
53	Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	169 115
54	Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20 318
55	Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	67 365
56	Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	11 571
57	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	137 058
58	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20 419
59	Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	440 002
60	Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	92 836
61	Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	36 540
62	Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	21 439
63	Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet	3 537 450
64	Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	860 473
65	Särskilda medel till universitet och högskolor	456 723
66	Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	2 681 459
67	Särskilda bidrag inom högskoleområdet	46 674

3	**Forskning**	**8 427 070**
1	Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	6 035 846
2	Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	360 061
3	Vetenskapsrådet: Förvaltning	167 731
4	Rymdforskning och rymdverksamhet	1 112 356
5	Rymdstyrelsen: Förvaltning	35 448
6	Institutet för rymdfysik	57 106
7	Kungl. biblioteket	414 482
8	Polarforskningssekretariatet	49 636
9	Sunet	49 183
10	Överklagandenämnden för etikprövning	5 363
11	Etikprövningsmyndigheten	42 663
12	Nämnden för prövning av oredlighet i forskning	8 200
13	Särskilda utgifter för forskningsändamål	88 995

4	**Vissa gemensamma ändamål**	**158 263**
1	Internationella program	81 589
2	Avgift till Unesco och ICCROM	30 886
3	Kostnader för Svenska Unescorådet	10 645
4	Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning	35 143

17	**Kultur, medier, trossamfund och fritid**	**16 061 280**

1	**Kulturområdesövergripande verksamhet**	**2 356 409**
1	Statens kulturråd	56 717
2	Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	533 084

3	Skapande skola	176 465
4	Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	45 153
5	Stöd till icke-statliga kulturlokaler	9 852
6	Bidrag till regional kulturverksamhet	1 518 605
7	Myndigheten för kulturanalys	16 533
2	**Teater, dans och musik**	**1 437 852**
1	Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner	1 104 748
2	Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	213 614
3	Statens musikverk	119 490
3	**Litteraturen, läsandet och språket**	**375 452**
1	Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	180 735
2	Myndigheten för tillgängliga medier	125 957
3	Institutet för språk och folkminnen	68 760
4	**Bildkonst, arkitektur, form och design**	**126 483**
1	Statens konstråd	31 753
2	Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön	42 947
3	Nämnden för hemslöjdsfrågor	11 714
4	Bidrag till bild- och formområdet	40 069
5	**Kulturskaparnas villkor**	**498 512**
1	Konstnärsnämnden	22 481
2	Ersättningar och bidrag till konstnärer	476 031
6	**Arkiv**	**411 006**
1	Riksarkivet	411 006
7	**Kulturmiljö**	**1 023 924**
1	Riksantikvarieämbetet	285 382
2	Bidrag till kulturmiljövård	270 542
3	Kyrkoantikvarisk ersättning	460 000
4	Bidrag till arbetslivsmuseer	8 000
8	**Museer och utställningar**	**1 740 649**
1	Centrala museer: Myndigheter	1 347 035
2	Centrala museer: Stiftelser	268 714
3	Bidrag till vissa museer	75 519
4	Forum för levande historia	49 301
5	Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål	80
9	**Trossamfund**	**95 004**
1	Myndigheten för stöd till trossamfund	13 085
2	Stöd till trossamfund	81 919
10	**Film**	**553 444**

1	Filmstöd	553 444
11	**Medier**	**85 772**
1	Sändningar av TV Finland	9 721
2	Forskning och dokumentation om medieutvecklingen	3 392
3	Avgift till europeiska audiovisuella observatoriet	483
4	Statens medieråd	23 320
5	Stöd till taltidningar	48 856
12	**Ungdomspolitik**	**294 336**
1	Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	51 656
2	Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	240 680
3	Särskilda insatser inom ungdomspolitiken	2 000
13	**Politik för det civila samhället**	**2 264 018**
1	Stöd till idrotten	1 974 311
2	Bidrag till allmänna samlingslokaler	52 164
3	Stöd till friluftsorganisationer	50 785
4	Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer	15 000
5	Insatser för den ideella sektorn	171 758
14	**Folkbildning**	**4 722 172**
1	Bidrag till folkbildningen	4 319 683
2	Bidrag till tolkutbildning	59 331
3	Särskilda insatser inom folkbildningen	150 000
4	Särskilt utbildningsstöd	193 158
15	**Tillsyn över spelmarknaden**	**76 247**
1	Spelinspektionen	76 247
18	**Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik**	**3 726 522**
1	**Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet**	**3 457 248**
1	Bostadspolitisk utveckling	20 600
2	Omstrukturering av kommunala bostadsföretag	25 000
3	Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad	43 000
4	Boverket	333 462
5	Statens geotekniska institut	50 500
6	Lantmäteriet	660 686
7	Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	165 000
8	Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	2 100 000
9	Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder	34 000
10	Innovativt och hållbart byggande	25 000
2	**Konsumentpolitik**	**269 274**
1	Konsumentverket	169 819
2	Allmänna reklamationsnämnden	52 582

3	Fastighetsmäklarinspektionen	25 565
4	Åtgärder på konsumentområdet	16 934
5	Bidrag till miljömärkning av produkter	4 374
19	**Regional tillväxt**	**3 672 525**
1	Regionala tillväxtåtgärder	1 690 637
2	Transportbidrag	454 864
3	Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020	1 527 024
20	**Allmän miljö- och naturvård**	**12 571 183**
1	**Miljöpolitik**	**11 516 646**
1	Naturvårdsverket	588 944
2	Miljöövervakning m.m.	465 714
3	Åtgärder för värdefull natur	1 115 035
4	Sanering och återställning av förorenade områden	919 218
5	Miljöforskning	93 825
6	Kemikalieinspektionen	275 692
7	Avgifter till internationella organisationer	262 131
8	Klimatbonus	1 760 000
9	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	268 281
10	Klimatanpassning	98 000
11	Åtgärder för havs- och vattenmiljö	1 389 565
12	Insatser för internationella klimatinvesteringar	255 000
13	Internationellt miljösamarbete	40 400
14	Skydd av värdefull natur	875 500
15	Havs- och vattenmyndigheten	244 341
16	Klimatinvesteringar	1 955 000
17	Klimatpremier	170 000
18	Stöd för gröna och trygga samhällen	50 000
19	Industriklivet	600 000
20	Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv	90 000
2	**Miljöforskning**	**1 054 537**
1	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande	98 129
2	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning	956 408
21	**Energi**	**3 468 932**
1	Statens energimyndighet	304 609
2	Insatser för energieffektivisering	203 000
3	Insatser för förnybar elproduktion	25 000
4	Energiforskning	1 567 723
5	Laddinfrastruktur längs större vägar	50 000
6	Energimarknadsinspektionen	135 272
7	Energiteknik	835 000

8	Elberedskap	258 000
9	Avgifter till internationella organisationer	25 328
10	Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning	65 000

22	**Kommunikationer**	**61 295 946**

1	**Transportpolitik**	**60 707 386**
1	Utveckling av statens transportinfrastruktur	25 783 982
2	Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	24 655 015
3	Trafikverket	1 421 782
4	Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål	188 308
5	Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur	62 284
6	Ersättning avseende icke statliga flygplatser	88 013
7	Trafikavtal	1 050 000
8	Viss internationell verksamhet	28 757
9	Statens väg- och transportforskningsinstitut	53 035
10	Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk	150 000
11	Trängselskatt i Stockholm	2 215 476
12	Transportstyrelsen	2 215 497
13	Trafikanalys	70 001
14	Trängselskatt i Göteborg	930 236
15	Sjöfartsstöd	1 588 000
16	Internationell tågtrafik	50 000
17	Infrastruktur för flygtrafiktjänst	157 000

2	**Politiken för informationssamhället**	**588 560**
1	Post- och telestyrelsen	63 387
2	Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning	136 278
3	Grundläggande betaltjänster	28 037
4	Informationsteknik och telekommunikation	64 844
5	Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation	296 014

23	**Areella näringar, landsbygd och livsmedel**	**19 790 236**

1	Skogsstyrelsen	488 251
2	Insatser för skogsbruket	252 073
3	Statens veterinärmedicinska anstalt	153 420
4	Bidrag till veterinär fältverksamhet	125 978
5	Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder	9 933
6	Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar	134 349
7	Ersättningar för viltskador m.m.	52 778
8	Statens jordbruksverk	601 098
9	Bekämpande av växtskadegörare	7 000
10	Gårdsstöd m.m.	7 345 000
11	Intervention för jordbruksprodukter m.m.	144 000
12	Stödåtgärder för fiske och vattenbruk	33 250
13	Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk	164 000

14	Livsmedelsverket	257 235
15	Konkurrenskraftig livsmedelssektor	261 160
16	Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.	42 913
17	Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	3 896 097
18	Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	2 987 376
19	Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket	49 830
20	Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.	4 116
21	Åtgärder på fjällägenheter	1 529
22	Främjande av rennäringen m.m.	113 915
23	Sveriges lantbruksuniversitet	1 985 357
24	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning	571 164
25	Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien	1 177
26	Nedsättning av slakteriavgifter	107 237

24	**Näringsliv**	**7 263 863**

1	**Näringspolitik**	**6 594 507**
1	Verket för innovationssystem	253 190
2	Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	2 953 255
3	Institutens strategiska kompetensmedel	759 268
4	Tillväxtverket	284 375
5	Näringslivsutveckling	793 022
6	Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser	62 567
7	Turistfrämjande	104 613
8	Sveriges geologiska undersökning	239 665
9	Geovetenskaplig forskning	5 923
10	Miljösäkring av oljelagringsanläggningar	14 000
11	Bolagsverket	47 285
12	Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien	8 327
13	Konkurrensverket	155 431
14	Konkurrensforskning	10 804
15	Upprustning och drift av Göta kanal	159 910
16	Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag	24 850
17	Kapitalinsatser i statliga ägda företag	76 000
18	Avgifter till vissa internationella organisationer	17 780
19	Finansiering av rättegångskostnader	18 000
20	Bidrag till företagsutveckling och innovation	269 472
21	Patent- och registreringsverket	336 770

2	**Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande**	**669 356**
1	Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet	36 055
2	Kommerskollegium	91 809
3	Exportfrämjande verksamhet	366 867
4	Investeringsfrämjande	72 772
5	Avgifter till internationella handelsorganisationer	20 517
6	Bidrag till standardiseringen	31 336
7	AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning	50 000

25	**Allmänna bidrag till kommuner**	**128 417 572**
1	Kommunalekonomisk utjämning	120 808 984
2	Utjämningsbidrag för LSS-kostnader	4 600 438
3	Bidrag till kommunalekonomiska organisationer	8 150
4	Stöd med anledning av flyktingsituationen	3 000 000
26	**Statsskuldsräntor m.m.**	**29 655 200**
1	Räntor på statsskulden	29 500 000
2	Oförutsedda utgifter	10 000
3	Riksgäldskontorets provisionsutgifter	145 200
27	**Avgiften till Europeiska unionen**	**41 989 649**
1	Avgiften till Europeiska unionen	41 989 649
Summa anslag		**1 062 385 804**

2 Specifikation av budgetens inkomster för 2020

Tabell 2 Specifikation av budgetens inkomster för 2020

Tusental kronor

Skatt på arbete			**1 297 019 670**
1100	**Direkta skatter på arbete**		**674 875 760**
1110	*Inkomstskatter*		*823 208 951*
	1111	Statlig inkomstskatt	51 458 623
	1115	Kommunal inkomstskatt	771 750 328
1120	*Allmän pensionsavgift*		*132 637 236*
	1121	Allmän pensionsavgift	132 637 236
1130	*Artistskatt*		*0*
	1131	Artistskatt	0
1140–1150	*Skattereduktioner*		*-280 970 427*
	1141	Allmän pensionsavgift	-132 606 087
	1142	Fackföreningsavgift	0
	1144	Fastighetsavgift	-259 974
	1151	Sjöinkomst	-52 677
	1153	Jobbskatteavdrag	-129 893 425
	1154	Husavdrag	-16 016 088
	1155	Gåvor till ideell verksamhet	-250 000
	1156	Övriga skattereduktioner	-1 892 176
1200	**Indirekta skatter på arbete**		**622 143 910**
1210	*Arbetsgivaravgifter*		*608 391 355*
	1211	Sjukförsäkringsavgift	67 462 242
	1212	Föräldraförsäkringsavgift	49 408 966
	1213	Arbetsskadeavgift	3 800 690
	1214	Ålderspensionsavgift	200 593 022
	1215	Efterlevandepensionsavgift	11 402 069
	1216	Arbetsmarknadsavgift	49 560 514
	1217	Allmän löneavgift	220 820 070
	1218	Ofördelade avgifter	0
	1219	Nedsatta avgifter	5 343 782
1240	*Egenavgifter*		*12 765 653*
	1241	Sjukförsäkringsavgift	406 575
	1242	Föräldraförsäkringsavgift	661 850
	1243	Arbetsskadeavgift	88 862
	1244	Ålderspensionsavgift, netto	4 927 623
	1245	Efterlevandepensionsavgift	266 836
	1246	Arbetsmarknadsavgift	44 367
	1247	Allmän löneavgift	4 238 302
	1248	Ofördelade avgifter	0

	1249	Nedsatta avgifter	2 131 238
1260	*Avgifter till premiepensionssystemet*		*-41 981 008*
	1261	Avgifter till premiepensionssystemet	-41 981 008
1270	*Särskild löneskatt*		*49 882 734*
	1271	Pensionskostnader, företag	43 019 132
	1272	Pensionskostnader, staten	4 282 367
	1273	Förvärvsinkomster	1 764 775
	1274	Egenföretagare	816 460
	1275	Övrigt	0
1280	*Nedsättningar*		*-7 475 020*
	1282	Arbetsgivaravgifter	-5 343 782
	1283	Egenavgifter, generell nedsättning	-2 054 382
	1284	Egenavgifter, regional nedsättning	-76 856
1290	*Tjänstegruppliv*		*560 196*
	1291	Tjänstegruppliv	560 196
1300	**Skatt på kapital**		**279 261 406**
1310	*Skatt på kapital, hushåll*		*67 300 187*
	1311	Skatt på kapital	86 388 059
	1312	Skattereduktion kapital	-19 239 160
	1313	Expansionsmedelsskatt	151 288
1320	*Skatt på företagsvinster*		*153 413 428*
	1321	Skatt på företagsvinster	153 413 428
	1322	Skattereduktioner	0
1330	*Kupongskatt*		*9 098 409*
	1331	Kupongskatt	9 098 409
1340	*Avkastningsskatt*		*5 391 303*
	1341	Avkastningsskatt, hushåll	168 156
	1342	Avkastningsskatt, företag	5 145 649
	1343	Avkastningsskatt på individuellt pensionssparande	77 498
1350	*Fastighetsskatt*		*32 121 707*
	1351	Fastighetsskatt, hushåll	785 002
	1352	Fastighetsskatt, företag	11 782 890
	1353	Kommunal fastighetsavgift, hushåll	15 759 415
	1354	Kommunal fastighetsavgift, företag	3 794 400
1360	*Stämpelskatt*		*11 936 372*
	1361	Stämpelskatt	11 936 372

1400	**Skatt på konsumtion och insatsvaror**		**615 148 700**
1410	*Mervärdesskatt*		*474 187 045*
	1411	Mervärdesskatt	474 187 045
1420	*Skatt på alkohol och tobak*		*27 575 536*
	1421	Skatt på tobak	12 363 728
	1422	Skatt på etylalkohol	4 377 212
	1423	Skatt på vin	6 205 413
	1424	Skatt på mellanklassprodukter	146 040
	1425	Skatt på öl	4 439 420
	1426	Privatinförsel av alkohol och tobak	-277
	1427	Skatt på vissa nikotinhaltiga produkter	44 000
1430–1460	*Skatt på energi och miljö*		*83 171 839*
1430	*Energiskatt*		*52 715 802*
	1431	Skatt på elektrisk kraft	25 653 528
	1432	Energiskatt bensin	11 142 931
	1433	Energiskatt oljeprodukter	15 663 906
	1434	Energiskatt övrigt	255 437
1440	*Koldioxidskatt*		*22 868 603*
	1441	Koldioxidskatt bensin	7 146 148
	1442	Koldioxidskatt oljeprodukter	15 285 919
	1443	Koldioxidskatt övrigt	436 536
1450–1460	*Övriga skatter på energi och miljö*		*7 587 434*
	1451	Svavelskatt	11 669
	1452	Skatt på råtallolja	0
	1453	Särskild skatt mot försurning	55 515
	1454	Skatt på bekämpningsmedel	153 769
	1455	Skatt på termisk effekt i kärnkraftsreaktorer	0
	1456	Avfallsskatt	228 345
	1457	Avgifter till Kemikalieinspektionen	55 204
	1458	Övriga skatter	113 496
	1459	Intäkter från EU:s handel med utsläppsrätter	1 394 894
	1461	Kemikalieskatt	1 923 833
	1462	Skatt på flygresor	1 690 709
	1463	Skatt på avfallsförbränning	300 000
	1464	Skatt på plastbärkassar	1 660 000
1470	*Skatt på vägtrafik*		*23 493 975*
	1471	Fordonsskatt	16 147 706
	1472	Vägavgifter	1 377 297
	1473	Trängselskatt	2 979 000
	1474	Skatt på trafikförsäkringspremier	2 989 972
1480–1490	*Övriga skatter*		*6 720 305*
	1481	Systembolaget AB:s överskott	186 997
	1482	Inlevererat överskott från Svenska Spel AB	2 284 094

	1483	Skatt på spel	3 938 088
	1484	Lotteriskatt	0
	1485	Spelavgifter	70 000
	1486	Skatt på annonser och reklam	131 126
	1488	Lokalradioavgifter	0
	1489	Avgifter avseende Myndigheten för radio och tv	0
	1491	Avgifter för telekommunikation	110 000
	1492	Försäljningsskatt på motorfordon	0
1500	**Skatt på import**		**7 329 781**
	1511	Tullmedel	7 329 784
	1512	Sockeravgifter	-3
1600	**Restförda och övriga skatter**		**17 936 044**
1610	*Restförda skatter*		*-4 714 649*
	1611	Restförda skatter, hushåll	-1 966 952
	1612	Restförda skatter, företag	-2 747 697
1620	*Övriga skatter, hushåll*		*4 170 645*
	1621	Omprövningar aktuellt beskattningsår	-966 862
	1622	Omprövningar äldre beskattningsår	1 000 000
	1623	Anstånd	500 000
	1624	Övriga skatter	3 300 441
	1625	Skattetillägg	167 243
	1626	Förseningsavgifter	169 823
1630	*Övriga skatter företag*		*72 419*
	1631	Omprövningar aktuellt beskattningsår	-1 581 488
	1632	Omprövningar äldre beskattningsår	400 000
	1633	Anstånd	-500 000
	1634	Övriga skatter	130 972
	1635	Skattetillägg	1 232 757
	1636	Förseningsavgifter	390 178
1640	*Intäkter som förs till fonder*		*9 043 041*
	1641	Insättningsgarantiavgifter	1 343 720
	1642	Avgifter till Kärnavfallsfonden	3 700 185
	1644	Batteriavgifter	1 804
	1645	Kväveoxidavgifter	616 332
	1647	Resolutionsavgift	3 381 000
1650	*Avgifter till public service*		*9 364 588*
	1651	Avgifter till public service	9 364 588
Totala skatteintäkter			**2 216 695 601**
1700	**Avgående poster, skatter till EU**		**-7 329 780**

1710	*EU-skatter*		*-7 329 780*
	1711	EU-skatter	-7 329 780
Offentliga sektorns skatteintäkter			**2 209 365 821**
1800	**Avgående poster, skatter till andra sektorer**		**-1 065 298 821**
1810	*Skatter till andra sektorer*		*-1 065 298 821*
	1811	Kommunala inkomstskatter	-790 950 084
	1812	Avgifter till AP-fonder	-274 348 737
Statens skatteintäkter			**1 144 067 000**
1900	**Periodiseringar**		**13 731 068**
1910	*Uppbördsförskjutningar*		*18 723 017*
	1911	Uppbördsförskjutningar	18 723 017
1920	*Betalningsförskjutningar*		*-4 991 949*
	1921	Kommuner och landsting	1 875 295
	1922	Ålderspensionssystemet	1 463 406
	1923	Företag och hushåll	-7 424 813
	1924	Kyrkosamfund	-925 084
	1925	EU	19 247
1930	*Anstånd*		*0*
	1931	Anstånd	0
1000	**Statens skatteinkomster**		**1 157 798 068**
2100	**Rörelseöverskott**		**4 579 997**
2110	*Affärsverkens inlevererade överskott*		*424 900*
	2114	Luftfartsverkets inlevererade överskott	0
	2116	Affärsverket svenska kraftnäts inlevererade utdelning och inleverans av motsvarighet till statlig skatt	422 000
	2118	Sjöfartsverkets inlevererade överskott	2 900
2120	*Övriga myndigheters inlevererade överskott*		*155 097*
	2124	Inlevererat överskott av Riksgäldskontorets garantiverksamhet	53 097
	2126	Inlevererat överskott av statsstödd exportkredit	0
	2127	Inlevererat överskott av övriga myndigheter	102 000
2130	*Riksbankens inlevererade överskott*		*4 000 000*
	2131	Riksbankens inlevererade överskott	4 000 000
2200	**Överskott av statens fastighetsförvaltning**		**285 000**
2210	*Överskott av fastighetsförvaltning*		*285 000*
	2215	Inlevererat överskott av statens fastighetsförvaltning	285 000

2300	**Ränteinkomster**		**2 176 820**
2320	*Räntor på näringslån*		*0*
	2314	Ränteinkomster på lån till fiskerinäringen	0
	2316	Ränteinkomster på vattenkraftslån	0
	2322	Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	0
	2323	Räntor på övriga näringslån	0
	2324	Ränteinkomster på lokaliseringslån	0
2340	*Räntor på studielån*		*34 000*
	2341	Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier och garantilån för studerande	0
	2342	Ränteinkomster på allmänna studielån	34 000
	2343	Ränteinkomster på studielån upptagna efter 1988	0
2390	*Övriga ränteinkomster*		*2 142 820*
	2391	Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	0
	2392	Räntor på intressemedel	0
	2394	Övriga ränteinkomster	42 400
	2397	Räntor på skattekonto m.m., netto	2 100 420
2400	**Inkomster av statens aktier**		**21 000 000**
2410	*Inkomster av statens aktier*		*21 000 000*
	2411	Inkomster av statens aktier	21 000 000
2500	**Offentligrättsliga avgifter**		**10 728 130**
	2511	Expeditions- och ansökningsavgifter	1 120 409
	2522	Fastställande av åldersgränser för framställning i film	0
	2525	Finansieringsavgift från arbetslöshetskassor	3 633 418
	2526	Utjämningsavgift från arbetslöshetskassor	0
	2527	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	36 500
	2528	Avgifter vid Bergsstaten	15 000
	2529	Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	431 000
	2531	Avgifter för registrering i förenings- m.fl. register	2 292
	2532	Avgifter vid Kronofogdemyndigheten	1 530 000
	2534	Avgifter vid Transportstyrelsen	1 443 000
	2535	Avgifter för statliga garantier	0
	2537	Miljöskyddsavgifter	300 000
	2539	Täktavgift	0
	2541	Avgifter vid Tullverket	0
	2542	Patientavgifter vid tandläkarutbildningen	0
	2548	Avgifter för Finansinspektionens verksamhet	631 000
	2551	Avgifter från kärnkraftverken	286 000
	2552	Övriga offentligrättsliga avgifter	418 314
	2553	Registreringsavgift till Fastighetsmäklarinspektionen	24 313
	2557	Avgifter vid statens internbank i Riksgäldskontoret	0
	2558	Avgifter för årlig revision	152 700
	2559	Avgifter för etikprövning av forskning	20 360

	2561	Efterbevaknings- och tillsynsavgifter	18 324
	2562	CSN-avgifter	645 500
2600	**Försäljningsinkomster**		**71 600**
	2624	Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	71 600
	2625	Utförsäljning av beredskapslager	0
	2627	Offentlig lagring, försäljningsintäkter	0
2700	**Böter m.m.**		**1 174 355**
	2711	Restavgifter och dröjsmålsavgifter	93 000
	2712	Bötesmedel	869 000
	2713	Vattenföroreningsavgift m.m.	0
	2714	Sanktionsavgifter m.m.	130 915
	2717	Kontrollavgifter vid särskild skattekontroll	81 440
2800	**Övriga inkomster av statens verksamhet**		**1 167 366**
	2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	1 167 366
2000	**Inkomster av statens verksamhet**		**41 163 268**
3100	**Inkomster av försålda byggnader och maskiner**		**0**
3120	*Statliga myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner*		*0*
	3125	Fortifikationsverkets försäljning av fastigheter	0
3200	**Övriga inkomster av markförsäljning**		**0**
	3211	Övriga inkomster av markförsäljning	0
3300	**Övriga inkomster av försåld egendom**		**5 000 000**
	3311	Inkomster av statens gruvegendom	0
	3312	Övriga inkomster av försåld egendom	5 000 000
3000	**Inkomster av försåld egendom**		**5 000 000**
4100	**Återbetalning av näringslån**		**210**
4120	*Återbetalning av jordbrukslån*		*0*
	4123	Återbetalning av lån till fiskerinäringen	0
4130	*Återbetalning av övriga näringslån*		*210*
	4131	Återbetalning av vattenkraftslån	0
	4132	Återbetalning av lån avseende såddfinansiering	0
	4136	Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	60
	4137	Återbetalning av övriga näringslån, Statens jordbruksverk	50
	4138	Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier	0
	4139	Återbetalning av lokaliseringslån	100
4300	**Återbetalning av studielån**		**440 018**
	4311	Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	0

	4312	Återbetalning av allmänna studielån	18
	4313	Återbetalning av studiemedel	440 000
4500	**Återbetalning av övriga lån**		**216 296**
	4516	Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	0
	4525	Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	62 946
	4526	Återbetalning av övriga lån	153 350
4000	**Återbetalning av lån**		**656 524**
5100	**Avskrivningar och amorteringar**		**0**
5120	*Avskrivningar på fastigheter*		*0*
	5121	Amortering på statskapital	0
5130	*Uppdragsmyndigheters komplementkostnader*		*0*
	5131	Uppdragsmyndigheters m.fl. komplementkostnader	0
5200	**Statliga pensionsavgifter**		**16 009 000**
	5211	Statliga pensionsavgifter	16 009 000
5000	**Kalkylmässiga inkomster**		**16 009 000**
6100	**Bidrag från EU:s jordbruksfonder**		**10 421 530**
6110	*Bidrag från Europeiska garantifonden för jordbruket*		*7 403 430*
	6111	Gårdsstöd	7 255 000
	6113	Övriga interventioner	144 000
	6114	Exportbidrag	0
	6115	Djurbidrag	0
	6116	Offentlig lagring	0
	6119	Övriga bidrag från Europeiska garantifonden för jordbruket	4 430
6120	*Bidrag från EU till landsbygdsutvecklingen*		*3 018 100*
	6124	Bidrag från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling 2007–2013	-2 000
	6125	Bidrag från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling 2014–2020	3 020 100
6200	**Bidrag från EU till fiskenäringen**		**209 000**
	6213	Bidrag från Europeiska fiskefonden 2007–2013	0
	6214	Bidrag från Europeiska havs- och fiskerifonden	209 000
6300	**Bidrag från Europeiska regionala utvecklingsfonden**		**1 498 856**
	6313	Bidrag från Europeiska regionala utvecklingsfonden 2007–2013	0
	6314	Bidrag från Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020	1 498 856
6400	**Bidrag från Europeiska socialfonden**		**1 239 000**
	6413	Bidrag från Europeiska socialfonden 2007–2013	0
	6414	Bidrag från Europeiska socialfonden 2014–2020	1 239 000

6500	**Bidrag till transeuropeiska nätverk**		**100 000**
	6511	Bidrag till transeuropeiska nätverk	100 000
6900	**Övriga bidrag från EU**		**247 500**
	6911	Övriga bidrag från EU	247 500
	6912	Bidrag till EU:s omstruktureringsfond för sockersektorn	0
6000	**Bidrag m.m. från EU**		**13 715 886**
7100	**Tillkommande skatter**		**11 756 972**
7110	*EU-skatter*		*7 310 534*
	7112	Tullmedel	7 310 537
	7113	Jordbrukstullar och sockeravgifter	-3
7120	*Kommunala utjämningsavgifter*		*4 446 438*
	7121	Utjämningsavgift för LSS-kostnader	4 446 438
7200	**Avräkningar**		**-129 991 912**
7210	*Intäkter som förs till fonder*		*-9 043 041*
	7211	Intäkter som förs till fonder	-9 043 041
7220	*Kompensation för mervärdesskatt*		*-111 584 283*
	7221	Avräknad mervärdesskatt, statliga myndigheter	-35 766 307
	7222	Kompensation för mervärdesskatt, kommuner	-75 817 976
7230	*Avgifter till public service*		*-9 364 588*
	7231	Avgifter till public service	-9 364 588
7000	**Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet**		**-118 234 940**
8000	**Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto**		**0**
9000	**Löpande redovisade skatter m.m.**		**0**
Summa inkomster			**1 116 107 806**

Bilaga 2

Tabellsamling makroekonomisk utveckling och offentliga finanser

Bilaga 2

Tabellsamling makroekonomisk utveckling och offentliga finanser

Innehållsförteckning

1 Den makroekonomiska utvecklingen 5

2 Offentliga sektorns finanser, statens budgetsaldo och statsskuld 11

Tabellförteckning

Tabell 1	Internationella variabler	5
Tabell 2	Finansiella marknader	6
Tabell 3	Försörjningsbalans, fasta priser	6
Tabell 4	Försörjningsbalans, fasta priser, kalenderkorrigerad	7
Tabell 5	Försörjningsbalans, löpande priser	7
Tabell 6	Hushållens ekonomi	8
Tabell 7	Produktivitet och arbetsmarknad	9
Tabell 8	Potentiella variabler och resursutnyttjande	10
Tabell 9	Löner och priser	10
Tabell 10	Den konsoliderade offentliga sektorns finanser	11
Tabell 11	Statens finanser	12
Tabell 12	Ålderspensionssystemets finanser	12
Tabell 13	Kommunsektorns finanser	13
Tabell 14	Strukturellt sparande	13

I denna bilaga specificeras prognoserna för den makroekonomiska utvecklingen och den offentliga sektorns finanser. Dessa prognoser beskrivs i avsnitt 4, 6 och 7. Prognosen är baserad på de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen.

1 Den makroekonomiska utvecklingen

Tabell 1 Internationella variabler

Procentuell förändring, fasta priser, om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
BNP, euroområdet	-0,2	1,4	2,1	1,9	2,4	1,9	1,2	1,3	1,5	1,5
BNP, Belgien	0,2	1,3	1,7	1,5	1,7	1,4	1,2	1,2	1,4	1,4
BNP, Finland	-0,8	-0,6	0,5	2,8	3,0	1,7	1,5	1,4	1,4	1,4
BNP, Frankrike	0,6	1,0	1,1	1,1	2,3	1,7	1,3	1,4	1,5	1,5
BNP, Italien	-1,7	0,1	0,9	1,1	1,7	0,9	0,1	0,5	0,6	0,6
BNP, Nederländerna	-0,1	1,4	2,0	2,2	2,9	2,6	1,7	1,5	1,6	1,5
BNP, Spanien	-1,7	1,4	3,6	3,2	3,0	2,6	2,2	1,9	1,7	1,6
BNP, Tyskland	0,5	2,2	1,7	2,2	2,2	1,4	0,6	1,3	1,5	1,5
BNP, Danmark	0,9	1,6	2,3	2,4	2,3	1,5	1,6	1,4	1,5	1,5
BNP, Norge, fastland	2,3	2,2	1,4	1,1	2,0	2,2	2,3	1,8	1,8	1,7
BNP, Sverige	1,2	2,6	4,5	2,7	2,1	2,4	1,4	1,4	1,8	1,9
BNP, Japan	2,0	0,4	1,2	0,6	1,9	0,8	0,8	0,4	0,6	0,6
BNP, Storbritannien	2,0	2,9	2,3	1,8	1,8	1,4	1,3	1,3	1,8	1,7
BNP, Sydkorea	3,2	3,2	2,8	2,9	3,2	2,7	2,0	2,6	2,5	2,6
BNP, USA	1,8	2,5	2,9	1,6	2,4	2,9	2,3	1,7	1,5	1,6
BNP, Brasilien	3,0	0,5	-3,5	-3,3	1,1	1,1	1,0	2,3	2,4	2,4
BNP, Indien	6,4	7,4	8,0	8,2	7,2	6,8	6,9	7,3	7,6	7,6
BNP, Kina	7,8	7,3	6,9	6,7	6,8	6,6	6,1	5,7	5,7	5,6
BNP, Polen	1,4	3,3	3,8	3,1	4,8	5,1	4,0	3,2	3,0	2,8
BNP, Ryssland	1,8	-0,2	-2,3	0,3	1,6	2,3	0,9	1,9	1,7	1,7
BNP i världen, PPP-vägd[1]	3,5	3,6	3,4	3,4	3,8	3,6	3,3	3,5	3,6	3,5
BNP i världen, KIX-vägd[2]	1,5	2,2	2,2	2,3	2,8	2,5	1,9	2,0	2,0	2,0
Svensk exportmarknad[3]	2,2	3,5	4,3	3,5	4,9	3,1	3,3	3,5	3,6	3,5
Inflation, euroområdet[4]	1,4	0,4	0,2	0,2	1,5	1,8	1,3	1,4	1,6	1,7
Inflation, USA[5]	1,5	1,6	0,1	1,3	2,1	2,4	1,8	2,1	2,2	2,2
Styrränta, euroområdet[6]	0,6	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Styrränta, USA[6]	0,3	0,3	0,3	0,5	1,1	1,9	2,4	2,0	2,0	2,4
Råoljepris[7]	108,6	99,0	52,4	43,5	54,2	71,0	64,5	61,0	59,2	58,6

[1] BNP sammanviktad med köpkraftsjusterade BNP-vikter enligt Internationella valutafonden.
[2] BNP sammanviktad med KIX-vikter, ett mått på respektive lands betydelse för svensk utrikeshandel. De senast beräknade KIX-vikterna används för 2019 och därefter skrivs de fram med trenden från de föregående fem åren.
[3] Den sammanvägda importen i de länder som Sverige exporterar till. Respektive lands vikt utgörs av dess andel i svensk varuexport.
[4] Harmoniserat konsumentprisindex (HIKP), årsgenomsnitt.
[5] Konsumentprisindex (KPI), årsgenomsnitt.
[6] Årsgenomsnitt, procent. Avser refiräntan för euroområdet och Federal funds-räntan för USA.
[7] Brent, USD per fat.
Källor: Macrobond och egna beräkningar.

Tabell 2 Finansiella marknader

Procent, årsgenomsnitt, om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Reporänta	1,0	0,5	-0,3	-0,5	-0,5	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0
Statsobligationsränta 10 år	2,1	1,7	0,7	0,5	0,7	0,7	0,1	0,4	0,9	1,3
Statsobligationsränta 5 år	1,6	0,9	0,2	-0,2	-0,1	0,1	-0,3	0,0	0,6	1,0
Växelkurs, kronindex KIX[1]	103,0	106,8	112,6	111,7	112,9	117,6	121,4	120,5	119,2	117,8
Växelkurs SEK per EUR	8,7	9,1	9,4	9,5	9,6	10,3	10,5	10,6	10,5	10,4
Växelkurs SEK per USD	6,5	6,9	8,4	8,6	8,5	8,7	9,3	9,0	8,7	8,5

[1] 18 november 1992 = 100.
Källor: Macrobond och egna beräkningar.

Tabell 3 Försörjningsbalans, fasta priser

Procentuell förändring, fasta priser, om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2018[1]	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
BNP	**4 790**	**1,2**	**2,6**	**4,5**	**2,7**	**2,1**	**2,4**	**1,4**	**1,4**	**1,8**	**1,9**
Hushållens konsumtion	2 115	1,9	2,1	3,1	2,9	2,2	1,2	0,8	2,2	2,7	3,0
Offentlig konsumtion	1 253	1,3	1,5	2,4	3,6	0,0	0,9	0,2	0,0	-0,5	-0,9
varav stat	*316*	*3,6*	*1,7*	*2,0*	*2,1*	*-1,6*	*0,3*	*-0,3*	*-0,2*	*0,1*	*-1,3*
varav kommunsektor	*937*	*0,4*	*1,5*	*2,6*	*4,1*	*0,6*	*1,1*	*0,3*	*0,1*	*-0,6*	*-0,7*
Fasta bruttoinvesteringar	1 223	0,6	5,4	6,7	4,2	6,0	4,0	-0,7	1,1	0,9	1,2
varav											
Näringsliv	*1 002*	*0,7*	*6,4*	*8,1*	*3,3*	*6,2*	*3,7*	*-1,3*	*0,3*	*0,1*	*1,9*
varav bostadsinvesteringar	*259*	*0,9*	*15,6*	*18,0*	*10,9*	*11,6*	*-2,6*	*-9,4*	*-2,4*	*-0,3*	*-0,3*
Offentliga myndigheter	*215*	*-0,3*	*1,6*	*0,3*	*8,1*	*4,9*	*5,6*	*2,1*	*4,7*	*4,2*	*-1,9*
varav stat	*100*	*-2,6*	*-2,7*	*-3,2*	*6,7*	*0,6*	*0,9*	*4,0*	*7,6*	*6,8*	*-3,1*
varav kommunsektor	*114*	*2,9*	*7,2*	*4,4*	*9,4*	*9,2*	*10,1*	*0,5*	*2,1*	*1,7*	*-0,7*
Lagerinvesteringar[2]	48	0,2	0,2	0,4	-0,1	0,1	0,4	-0,2	0,0	0,0	0,0
Export	2 253	-0,8	5,3	5,7	3,0	3,2	3,9	3,5	2,4	3,1	3,2
Import[3]	2 102	-0,1	6,3	5,2	4,3	4,8	3,8	0,6	2,2	2,2	2,3
Nettoexport[4]	151	-0,3	-0,2	0,4	-0,4	-0,5	0,2	1,4	0,2	0,5	0,5
BNP per invånare[5]	**0,5**	**0,4**	**1,6**	**3,4**	**1,4**	**0,7**	**1,2**	**0,4**	**0,5**	**1,0**	**1,2**

Anm.: Med begreppet kommunsektor avses det som i nationalräkenskaperna (NR) benämns kommunala myndigheter. Kommunsektorn innefattar både kommuner och landsting.
[1] Löpande priser, miljarder kronor.
[2] Bidrag till BNP-tillväxten, förändring i procent av BNP föregående år.
[3] I summering av BNP utgör importen en avdragspost.
[4] Export minus import, uttryckt som bidrag till BNP-tillväxt (procentenheter).
[5] BNP per person i totala befolkningen, miljoner kronor
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 4 Försörjningsbalans, fasta priser, kalenderkorrigerad

Procentuell förändring, fasta priser, om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2018[1]	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
BNP	**4 790**	**1,2**	**2,7**	**4,2**	**2,4**	**2,4**	**2,5**	**1,5**	**1,2**	**1,7**	**2,0**
Hushållens konsumtion	2 115	1,9	2,2	3,0	2,8	2,3	1,3	0,8	2,1	2,6	3,0
Offentlig konsumtion	1 253	1,3	1,7	2,1	3,2	0,4	1,1	0,2	-0,4	-0,7	-0,9
varav stat	*316*	*3,6*	*1,8*	*1,8*	*1,9*	*-1,3*	*0,4*	*-0,2*	*-0,4*	*-0,1*	*-1,3*
varav kommunsektor	*937*	*0,5*	*1,7*	*2,1*	*3,7*	*1,0*	*1,3*	*0,4*	*-0,4*	*-0,8*	*-0,7*
Fasta bruttoinvesteringar	1 223	0,6	5,6	6,3	3,8	6,4	4,2	-0,6	0,8	0,8	1,2
varav											
Näringsliv	*1 002*	*0,7*	*6,5*	*7,8*	*3,0*	*6,6*	*3,9*	*-1,2*	*-0,1*	*-0,1*	*1,9*
varav bostadsinvesteringar	*259*	*0,9*	*15,6*	*18,0*	*10,9*	*11,5*	*-2,6*	*-9,4*	*-2,4*	*-0,3*	*-0,3*
Offentliga myndigheter	*215*	*-0,2*	*1,6*	*0,4*	*8,2*	*4,7*	*5,6*	*2,1*	*4,8*	*4,3*	*-1,9*
varav stat	*100*	*-2,6*	*-2,8*	*-3,2*	*6,8*	*0,6*	*0,9*	*4,0*	*7,6*	*6,8*	*-3,1*
varav kommunsektor	*114*	*2,9*	*7,2*	*4,4*	*9,5*	*9,1*	*10,0*	*0,5*	*2,3*	*1,8*	*-0,7*
Lagerinvesteringar[2]	48	0,2	0,1	0,4	-0,1	0,2	0,3	-0,2	0,0	0,0	0,0
Export	2 253	-0,8	5,5	5,2	2,5	3,7	4,1	3,5	2,0	2,9	3,2
Import[3]	2 102	-0,1	6,5	4,9	3,9	5,2	3,9	0,6	1,8	2,1	2,3
Nettoexport[4]	151	-0,3	-0,1	0,3	-0,3	-0,4	0,2	1,4	0,2	0,5	0,5

Anm.: Med begreppet kommunsektor avses det som i nationalräkenskaperna (NR) benämns kommunala myndigheter. Kommunsektorn innefattar både kommuner och landsting.
[1] Löpande priser, miljarder kronor. Beloppen är inte kalenderkorrigerade.
[2] Bidrag till BNP-tillväxten, förändring i procent av BNP föregående år.
[3] I summering av BNP utgör importen en avdragspost.
[4] Export minus import, uttryckt som bidrag till BNP-tillväxt (procentenheter).
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 5 Försörjningsbalans, löpande priser

Procentuell förändring, fasta priser, om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2018[1]	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
BNP	**4 790**	**2,3**	**4,4**	**6,6**	**4,4**	**4,4**	**4,6**	**3,9**	**3,2**	**3,8**	**4,0**
Hushållens konsumtion	2 115	2,6	3,2	4,0	3,9	4,0	3,6	2,9	3,9	4,5	5,0
Offentlig konsumtion	1 253	4,0	3,9	5,3	6,2	3,7	4,8	3,4	2,7	2,5	2,4
varav stat	*316*	*4,9*	*2,5*	*4,0*	*3,5*	*1,6*	*3,8*	*3,7*	*2,4*	*2,5*	*2,4*
varav kommunsektor	*937*	*3,6*	*4,4*	*5,8*	*7,1*	*4,4*	*5,1*	*3,3*	*2,8*	*2,5*	*2,4*
Fasta bruttoinvesteringar	1 223	0,9	7,7	8,8	5,9	8,8	7,1	1,4	2,8	2,4	2,6
varav											
Näringsliv	*1 002*	*1,1*	*8,9*	*10,4*	*5,1*	*9,0*	*6,5*	*0,7*	*1,9*	*1,5*	*3,1*
varav bostadsinvesteringar	*259*	*3,8*	*19,1*	*21,7*	*17,6*	*15,8*	*-0,4*	*-8,1*	*0,7*	*3,1*	*3,1*
Offentliga myndigheter	*215*	*-0,2*	*2,9*	*1,3*	*9,6*	*8,4*	*9,6*	*5,0*	*6,8*	*6,2*	*0,2*
varav stat	*100*	*-2,7*	*-1,7*	*-2,4*	*8,0*	*4,4*	*4,7*	*6,7*	*9,5*	*8,5*	*-1,4*
varav kommunsektor	*114*	*3,3*	*8,8*	*5,6*	*11,3*	*12,5*	*14,4*	*3,6*	*4,3*	*4,0*	*1,8*
Export	2 253	-3,3	7,4	7,9	1,8	6,6	8,5	6,5	2,5	3,8	3,8
Import[2]	2 102	-2,9	8,2	6,6	2,6	8,8	10,2	3,4	2,5	2,8	2,9
BNI	**4 865**	**2,3**	**4,3**	**5,4**	**4,0**	**5,3**	**4,7**	**3,8**	**3,2**	**3,7**	**4,0**
Bytesbalans, procent av BNP[3]		**5,2**	**4,6**	**4,2**	**3,8**	**2,8**	**1,7**	**3,3**	**3,3**	**3,6**	**4,0**

Anm.: Med begreppet kommunsektor avses det som i nationalräkenskaperna (NR) benämns kommunala myndigheter. Kommunsektorn innefattar både kommuner och landsting.
[1] Miljarder kronor.
[2] I summering av BNP utgör importen en avdragspost.
[3] Enligt definitionen i Statistiska centralbyråns statistikpublikation Betalningsbalansen.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 6 Hushållens ekonomi

Procentuell förändring för hushållens inkomster. Andel av disponibel inkomst för hushållens sparande. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2018[1]	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Hushållens inkomster											
Real disponibel inkomst[2]		2,4	2,8	2,5	3,6	1,8	1,8	1,5	1,9	1,3	1,3
Prisindex[3]		0,7	1,1	0,9	1,0	1,7	2,3	2,1	1,6	1,8	1,9
Nominell disponibel inkomst	2 336	3,1	3,9	3,4	4,7	3,6	4,2	3,6	3,5	3,1	3,3
Lönesumma[4]	1 901	2,7	3,8	4,1	4,4	4,7	4,9	4,0	3,1	3,3	3,6
Övriga faktorinkomster[5]	195	1,8	4,8	-3,8	5,5	7,6	5,3	2,6	2,6	2,8	3,2
Räntor och utdelningar, netto[6]	200	0,0	1,2	1,6	1,9	-0,1	-0,2	-0,1	0,6	0,4	0,5
Offentliga transfereringar	654	4,3	0,7	2,6	3,2	2,4	2,9	1,9	2,0	1,6	1,9
varav											
Pensioner	*364*	5,7	0,3	2,8	4,9	3,7	2,6	2,6	3,1	2,3	2,6
Sjukdom	*110*	2,5	3,7	4,4	-2,5	-1,1	-0,1	-0,6	-1,3	-0,9	-0,8
Arbetsmarknad	*31*	6,1	-7,2	-1,2	1,2	-0,6	-4,8	-1,6	-0,5	0,3	2,1
Familjer och barn	*79*	3,7	2,6	2,6	3,3	3,2	8,6	3,8	2,4	1,8	2,0
Studier	*15*	0,5	1,2	-2,3	-1,3	1,7	11,9	9,3	4,2	2,7	2,4
Övrigt	*55*	0,6	0,1	2,2	7,1	2,2	5,5	0,0	0,5	1,5	1,7
Privata transfereringar[7]	151	10,5	5,5	10,4	4,9	4,1	3,5	2,5	1,3	2,2	3,3
Skatter och avgifter	-765	3,5	4,1	8,0	7,6	5,0	3,5	1,4	1,5	2,6	3,6
Hushållens sparande[8]											
Nettosparande, exklusive sparande i avtalspensioner	221	8,6	9,2	8,7	9,3	9,0	9,5	10,1	9,8	8,6	7,1
Nettosparande i avtalspensioner (inklusive pps[9])	194	7,5	8,7	7,5	8,0	7,2	8,3	8,4	8,2	8,5	8,5
Totalt nettosparande[10]	415	15,0	16,4	15,0	16,0	15,1	16,4	17,0	16,6	15,7	14,4
Finansiellt sparande	**320**	**14,1**	**15,8**	**12,9**	**13,4**	**11,9**	**13,7**	**14,6**	**14,3**	**13,4**	**11,9**

Anm.: Skillnaden mellan begreppen nettosparande och finansiellt sparande är framför allt att kapitalförslitning på hushållens kapitalstock utgör en avdragspost vid beräkningen av nettosparandet, medan investeringsutgifter är en avdragspost vid beräkning av det finansiella sparandet. Om nettoinvesteringar överstiger kapitalförslitningen blir det finansiella sparandet lägre än nettosparandet.

[1] Löpande priser, miljarder kronor.

[2] Hushållens reala disponibla inkomst beräknas genom att den nominella inkomsten korrigeras för prisförändringar enligt implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

[3] Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

[4] Totala lönesumman för arbetsgivare i Sverige och i utlandet till svenska hushåll.

[5] Består bl.a. av egenföretagares inkomster.

[6] Vid räntor och utdelningar anges nettobidraget i procentuell volymförändring.

[7] Består främst av utbetalda privatfonderade avtalspensioner.

[8] Procentuell andel av disponibel inkomst.

[9] Premiepensionssparande.

[10] Total sparkvot = nettosparande inklusive sparande i avtalspensioner (inklusive premiepensionssparande) / (disponibel inkomst + nettosparande i avtalspensioner [inklusive premiepensionssparande]).

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 7 Produktivitet och arbetsmarknad

Procentuell förändring, fasta priser, om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2018[1]	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Produktivitet[2]	514	0,9	1,0	3,1	0,3	0,3	0,1	0,6	0,8	1,4	1,4
Näringslivet[2]	*568*	*1,5*	*1,5*	*4,1*	*0,8*	*0,8*	*0,5*	*0,8*	*0,8*	*1,7*	*1,7*
Offentlig sektor[2]	*386*	*-1,0*	*-0,9*	*0,0*	*-1,6*	*-1,5*	*-1,7*	*-0,3*	*0,4*	*-0,1*	*-0,1*
Arbetade timmar[3]	8 255	0,4	1,8	0,9	2,0	2,1	2,4	1,1	0,3	0,3	0,5
varav näringslivet[3]	*5 843*	*0,3*	*1,7*	*0,8*	*1,6*	*2,0*	*2,6*	*1,1*	*0,5*	*0,6*	*1,0*
varav offentlig sektor[3]	*2 242*	*0,6*	*2,1*	*0,7*	*3,1*	*2,4*	*2,1*	*0,9*	*-0,3*	*-0,5*	*-0,8*
Medelarbetstid[4]	1 615	-0,6	0,3	-0,5	0,5	-0,2	0,6	0,3	-0,1	-0,3	-0,1
Sysselsatta, 15–74 år	5 113	1,0	1,4	1,4	1,5	2,3	1,8	0,8	0,4	0,6	0,6
Sysselsatta, näringslivet[5]	3 522	0,8	1,5	1,1	1,5	2,4	2,2	0,9	0,5	1,0	1,0
Sysselsatta, offentlig sektor[5]	1 451	1,0	1,3	2,2	2,8	2,0	1,0	0,5	0,0	-0,2	-0,3
varav stat[5]	*256*	*2,2*	*1,4*	*0,4*	*1,1*	*1,0*	*1,2*	*0,8*	*-0,1*	*-0,2*	*-0,5*
varav kommunsektor[5]	*1 195*	*0,8*	*1,3*	*2,7*	*3,1*	*2,2*	*1,0*	*0,4*	*0,1*	*-0,2*	*-0,3*
Sysselsättningsgrad 15–74 år[6]		65,7	66,2	66,6	67,1	67,8	68,5	68,6	68,5	68,7	68,8
Sysselsättningsgrad 20–64 år[6,7]		79,8	79,9	80,5	81,2	81,8	82,6	82,7	82,6	82,7	82,8
Arbetslösa, 15–74 år	344	1,9	0,0	-6,1	-5,1	-2,2	-4,0	1,4	1,3	1,2	1,1
Arbetslöshet, 15–74 år[8]		8,0	7,9	7,4	6,9	6,7	6,3	6,3	6,4	6,4	6,5
Arbetskraft, 15–74 år	5 457	1,1	1,3	0,8	1,0	2,0	1,4	0,8	0,4	0,7	0,6
Arbetskraftsdeltagande, 15–74 år[9]		71,5	71,9	72,0	72,1	72,7	73,1	73,3	73,2	73,4	73,6
Befolkning, total[10]	10 175	0,9	1,0	1,1	1,3	1,4	1,2	1,0	0,9	0,8	0,8
Befolkning, 15–74 år[10]	7 461	0,6	0,7	0,7	0,9	1,1	0,8	0,6	0,5	0,4	0,4

[1] Nivå, avser tusental om inte annat anges.
[2] Produktivitet mätt som förädlingsvärde till baspris per arbetad timme, kalenderkorrigerat.
[3] Enligt nationalräkenskaperna (NR). Nivå avser miljoner timmar, kalenderkorrigerat.
[4] Avser antal arbetade timmar per år enligt NR dividerat med årsmedeltal för antal sysselsatta enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU).
[5] Sysselsättning enligt NR. Näringslivet och offentlig sektor summerar inte till totalt antal sysselsatta enligt AKU. Med begreppet kommunsektor avses det som i NR benämns kommunala myndigheter. Kommunsektorn innefattar både kommuner och landsting.
[6] Antal sysselsatta i procent av befolkningen i den aktuella åldersgruppen.
[7] Sysselsättningsgrad enligt EU:s 2020-mål.
[8] Antal arbetslösa i procent av arbetskraften i den aktuella åldersgruppen.
[9] Antal i arbetskraften i procent av befolkningen i den aktuella åldersgruppen.
[10] Utfall för 2018 är ett beräknat årsmedelvärde.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 8 Potentiella variabler och resursutnyttjande

Procentuell förändring, fasta priser, om inte annat anges

	2018	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Potentiell BNP[1]	4 737[2]	1,9	2,1	2,2	2,0	2,0	1,9	1,8	1,9	1,9	2,0
Potentiell produktivitet	580[3]	0,8	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	1,0	1,3	1,5
Potentiellt arbetade timmar	8 174[4]	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2	0,9	0,6	0,5
Potentiell sysselsättning	5 079[5]	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,2	0,9	0,8	0,7	0,6
BNP-gap[6]		-2,6	-2,0	-0,1	0,3	0,7	1,2	0,9	0,2	0,0	0,0
Produktivitetsgap[6]		-1,0	-0,9	1,5	1,3	0,8	0,2	0,0	-0,1	0,0	0,0
Timgap[6]		-1,7	-1,1	-1,6	-0,9	-0,1	1,0	0,9	0,3	0,0	0,0
Sysselsättningsgap[6]		-1,4	-1,2	-1,1	-1,0	0,0	0,7	0,5	0,1	0,0	0,0
Jämviktsarbetslöshet[7]		7,0	6,9	6,8	6,6	6,5	6,4	6,4	6,4	6,4	6,5
Potentiell BNP i löpande pris[8]	4 737[9]	3,0	3,9	4,3	3,7	4,3	4,2	4,3	3,6	3,9	4,0

Anm.: Med potentiell avses den nivå på respektive variabel som skulle uppnås vid ett balanserat konjunkturläge. Potentiella variabler går inte att observera utan bedöms utifrån statistiska modeller och indikatorer.
[1] Potentiell BNP till marknadspris, referensår 2018.
[2] Nivå avser miljarder kronor, löpande priser.
[3] Nivå avser hundratal kronor per timme, marknadspris.
[4] Nivå avser miljoner timmar.
[5] Nivå avser tusental.
[6] Skillnaden mellan faktisk och potentiell variabel i procent av potentiell variabel.
[7] I procent av potentiell arbetskraft.
[8] Beräknad som potentiell BNP till marknadspris (fasta priser, referensår 2018) multiplicerad med BNP-deflatorn, som är ett prisindex för producerade varor och tjänster.
[9] Nivå, avser miljarder kronor.
Källa: Egna beräkningar.

Tabell 9 Löner och priser

Procentuell förändring, fasta priser, om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2018	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lönesumma[2]	1 901[1]	2,7	3,8	4,1	4,4	4,7	4,9	4,0	3,1	3,3	3,6
Timlön enligt NR[3]		2,1	1,9	3,2	2,2	2,5	2,2	2,9	2,8	3,0	3,1
Timlön enligt KL[4]		2,5	2,8	2,4	2,4	2,3	2,5	2,6	2,8	3,0	3,1
Reallön[5]		2,5	3,0	2,5	1,4	0,5	0,6	0,8	1,1	0,9	0,8
KPI[6]		0,0	-0,2	0,0	1,0	1,8	2,0	1,9	1,7	2,1	2,3
KPIF[7]		0,9	0,5	0,9	1,4	2,0	2,1	1,7	1,6	1,8	2,0
KPIF exkl. energi		1,1	0,7	1,4	1,4	1,7	1,4	1,7	1,7	1,8	2,0
KPI-KS[8]		-0,1	-0,2	-0,3	0,8	1,7	1,9	1,7	1,7	2,1	2,3
HIKP[9]		0,4	0,2	0,7	1,1	1,9	2,0	1,7	1,4	1,6	1,8
BNP-deflator		1,1	1,8	2,1	1,7	2,3	2,2	2,4	1,7	2,0	2,0
Prisbasbelopp[10]		44,5	44,4	44,5	44,3	44,8	45,5	46,5	47,3	48,2	49,2

[1] Nivå, avser miljarder kronor.
[2] Totala lönesumman för arbetsgivare i Sverige och i utlandet till svenska hushåll.
[3] Nominell löneutveckling, kalenderkorrigerad. Timlönen enligt nationalräkenskaperna (NR) mäts som lönesumman dividerat med anställdas arbetade timmar.
[4] Nominell löneutveckling. Konjunkturlönestatistiken (KL) för 2018 avser prognos.
[5] Reallön beräknas som timlön enligt konjunkturlönestatistiken korrigerad för prisförändringar enligt konsumentprisindex.
[6] Konsumentprisindex.
[7] KPI med fast ränta.
[8] KPI med konstanta skatter.
[9] Harmoniserat index för konsumentpriser.
[10] Tusental kronor.
Källor: Medlingsinstitutet, Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2 Offentliga sektorns finanser, statens budgetsaldo och statsskuld

Tabell 10 Den konsoliderade offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomster	**1 862**	**1 904**	**2 047**	**2 180**	**2 280**	**2 383**	**2 439**	**2 510**	**2 586**	**2 688**
Procent av BNP	49,3	48,3	48,7	49,7	49,8	49,7	49,0	48,9	48,5	48,5
Skatter och avgifter[1]	1 612	1 671	1 803	1 933	2 025	2 106	2 157	2 209	2 277	2 368
Procent av BNP	42,7	42,4	42,9	44,1	44,2	44,0	43,3	43,0	42,7	42,7
Kapitalinkomster	73	62	63	65	64	75	73	84	87	89
Övriga inkomster[2]	177	171	181	182	191	202	209	216	223	231
Utgifter	**1 913**	**1 965**	**2 045**	**2 136**	**2 215**	**2 340**	**2 418**	**2 493**	**2 564**	**2 621**
Procent av BNP	50,7	49,9	48,7	48,7	48,4	48,9	48,6	48,6	48,1	47,3
Transfereringar och subventioner	719	730	750	766	786	826	857	879	904	924
Hushållen	*583*	*588*	*603*	*622*	*637*	*656*	*669*	*682*	*693*	*706*
Näringslivet m.m.[3]	*68*	*73*	*75*	*82*	*82*	*91*	*107*	*111*	*115*	*118*
Utlandet	*67*	*69*	*71*	*61*	*66*	*79*	*81*	*86*	*96*	*100*
Konsumtion	993	1 032	1 087	1 154	1 196	1 253	1 295	1 330	1 364	1 397
Investeringar m.m.	166	171	178	186	205	228	239	257	270	274
Ränteutgifter[4]	36	33	31	30	29	32	27	27	26	26
Finansiellt sparande	**-52**	**-61**	**2**	**44**	**65**	**43**	**21**	**17**	**22**	**67**
Procent av BNP	-1,4	-1,6	0,0	1,0	1,4	0,9	0,4	0,3	0,4	1,2
Staten	*-43*	*-49*	*8*	*65*	*75*	*71*	*57*	*53*	*57*	*97*
Pensionssystemet	*-5*	*4*	*8*	*4*	*0*	*7*	*3*	*5*	*8*	*12*
Kommunsektorn	*-3*	*-16*	*-15*	*-25*	*-10*	*-35*	*-39*	*-42*	*-43*	*-42*
Strukturellt sparande, procent av potentiell BNP	**-0,5**	**-0,6**	**-0,1**	**0,5**	**0,7**	**0,0**	**0,0**	**0,2**	**0,5**	**1,3**
Finansiell ställning										
Konsoliderad bruttoskuld	**1 535**	**1 792**	**1 856**	**1 858**	**1 869**	**1 859**	**1 732**	**1 716**	**1 696**	**1 642**
Procent av BNP	40,7	45,5	44,2	42,4	40,8	38,8	34,8	33,4	31,8	29,6
Nettoställning	780	774	794	990	1 188	1 250	1 349	1 419	1 483	1 600
Procent av BNP	20,7	19,6	18,9	22,6	26,0	26,1	27,1	27,6	27,8	28,9

[1] Utfall 2018 enligt nationalräkenskaperna (NR), vilket kan skilja sig från regeringens prognos på offentliga sektorns skatteintäkter för 2018 som redovisas i avsnitt 6.
[2] Utgörs av bl.a. tillräknade inkomster som bruttoförs i NR, t.ex. kapitalförslitningen av investeringar.
[3] Inklusive ej fördelade utgifter.
[4] Inklusive utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 11 Statens finanser

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomster	**955**	**974**	**1 066**	**1 157**	**1 207**	**1 258**	**1 279**	**1 315**	**1 351**	**1 407**
Skatter och avgifter[1]	807	839	927	1013	1 063	1 104	1 120	1 144	1 177	1 231
Kapitalinkomster	35	24	22	24	22	28	27	36	36	34
Övriga inkomster[2]	113	112	116	120	122	126	132	135	139	143
Utgifter	**998**	**1 023**	**1 058**	**1 092**	**1 131**	**1 186**	**1 221**	**1 262**	**1 295**	**1 310**
Transfereringar privat sektor[3]	400	407	414	406	414	444	464	475	494	501
Bidrag till kommunsektorn	191	203	219	247	272	279	282	291	289	287
Ålderspensionsavgifter	21	22	23	26	25	24	22	23	23	24
Konsumtion	269	275	286	296	301	313	324	332	340	349
Investeringar m.m.	89	88	89	93	97	102	109	121	129	132
Ränteutgifter[4]	28	27	26	25	23	26	20	20	19	17
Finansiellt sparande	**-43**	**-49**	**8**	**65**	**75**	**71**	**57**	**53**	**57**	**97**
Procent av BNP	-1,1	-1,2	0,2	1,5	1,6	1,5	1,1	1,0	1,1	1,8
Budgetsaldo	**-131**	**-72**	**-33**	**85**	**62**	**80**	**130**	**47**	**38**	**71**
Procent av BNP	-3,5	-1,8	-0,8	1,9	1,3	1,7	2,6	0,9	0,7	1,3
Statsskuld, okonsoliderad	1 277	1 394	1 403	1 347	1 328	1 262	1 072	1 004	962	887
Procent av BNP	33,8	35,4	33,4	30,7	29,0	26,3	21,5	19,6	18,0	16,0
Statsskuld, konsoliderad	**1 236**	**1 347**	**1 352**	**1 292**	**1 265**	**1 197**	**1 006**	**937**	**894**	**818**
Procent av BNP	32,8	34,2	32,2	29,5	27,6	25,0	20,2	18,2	16,8	14,8

[1] Utfall 2018 enligt nationalräkenskaperna (NR), vilket kan skilja sig från regeringens prognos på offentliga sektorns skatteintäkter för 2018 som redovisas i avsnitt 6.
[2] Utgörs av bl.a. tillräknade inkomster som bruttoförs i NR, t.ex. kapitalförslitningen av investeringar.
[3] Inklusive ej fördelade utgifter.
[4] Inklusive utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 12 Ålderspensionssystemets finanser

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomster	**253**	**263**	**278**	**291**	**301**	**317**	**323**	**334**	**345**	**358**
Socialförsäkringsavgifter[1]	208	214	224	234	245	257	266	274	283	294
Statliga ålderspensionsavgifter m.m.	21	23	24	26	25	24	23	23	24	24
Räntor, utdelningar m.m.	25	27	30	31	31	36	34	36	38	40
Utgifter	**258**	**260**	**269**	**287**	**301**	**310**	**319**	**328**	**337**	**346**
Pensioner	254	255	265	283	296	305	314	323	331	340
Övriga utgifter[2]	4	4	5	5	5	5	5	5	6	6
Finansiellt sparande	**-5**	**4**	**8**	**4**	**0**	**7**	**3**	**5**	**8**	**12**
Procent av BNP	-0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2

[1] Utfall 2018 enligt nationalräkenskaperna (NR), vilket kan skilja sig från regeringens prognos på offentliga sektorns skatteintäkter för 2018 som redovisas i avsnitt 6.
[2] Inklusive utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 13 Kommunsektorns finanser

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inkomster	**877**	**903**	**957**	**1 015**	**1 079**	**1 119**	**1 152**	**1 185**	**1 214**	**1 245**
Skatter[1]	582	603	636	670	700	728	752	772	796	824
Kommunal fastighetsavgift	15	16	16	16	17	18	19	19	20	20
Statsbidrag	140	148	160	185	206	207	207	214	211	208
Skatter och statsbidrag, procent av BNP	19,5	19,4	19,3	19,9	20,2	19,9	19,6	19,6	19,3	19,0
Kapitalinkomster	15	14	12	10	12	11	13	13	14	15
Övriga inkomster	125	124	134	134	143	155	162	167	172	178
varav kompensation för moms	*52*	*55*	*59*	*61*	*66*	*72*	*75*	*77*	*78*	*79*
Utgifter	**880**	**919**	**971**	**1 040**	**1 089**	**1 155**	**1 192**	**1 228**	**1 257**	**1 287**
Transfereringar till hushåll	40	41	41	43	43	45	46	47	49	51
Övriga transfereringar	33	35	39	45	41	41	43	44	41	42
Konsumtion	721	753	797	854	892	937	967	994	1 019	1 044
Investeringar[2]	77	83	89	94	108	126	129	135	141	143
Ränteutgifter[3]	9	8	5	5	5	6	6	7	7	8
Finansiellt sparande	**-3**	**-16**	**-15**	**-25**	**-10**	**-35**	**-39**	**-42**	**-43**	**-42**
procent av BNP	-0,1	-0,4	-0,3	-0,6	-0,2	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
Resultat före extraordinära poster	**13**	**14**	**16**	**25**	**26**	**15**	**14**	**15**	**17**	**17**

Anm.: Skatter och statsbidrag som andel av BNP inkluderar inkomster från den kommunala fastighetsavgiften.
[1] Utfall 2018 enligt nationalräkenskaperna (NR), vilket kan skilja sig från regeringens prognos på offentliga sektorns skatteintäkter för 2018 som redovisas i avsnitt 6.
[2] Investeringarna inkluderar även köp och försäljningar av fastigheter.
[3] Inklusive utgifter för kapitalavkastning på pensionsskulden.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 14 Strukturellt sparande

Miljarder kronor om inte annat anges. Utfall 2013–2018, prognos 2019–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Finansiellt sparande, miljarder kronor	**-52**	**-61**	**2**	**44**	**65**	**43**	**21**	**17**	**22**	**67**
Finansiellt sparande, procent av BNP	*-1,4*	*-1,6*	*0,0*	*1,0*	*1,4*	*0,9*	*0,4*	*0,3*	*0,4*	*1,2*
Justering för BNP-gap	*1,2*	*1,0*	*0,0*	*-0,2*	*-0,3*	*-0,6*	*-0,4*	*-0,1*	*0,0*	*0,0*
Justering för arbetslöshetsgap	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
Justering för skattebasernas sammansättning	*-0,3*	*-0,2*	*0,1*	*-0,2*	*-0,4*	*-0,2*	*0,0*	*0,0*	*0,1*	*0,0*
Justering för engångseffekter[1]	*-0,3*	*0,1*	*-0,4*	*-0,1*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
Strukturellt sparande	**-0,5**	**-0,6**	**-0,1**	**0,5**	**0,7**	**0,0**	**0,0**	**0,2**	**0,5**	**1,3**
BNP-gap[2]	-2,6	-2,0	-0,1	0,3	0,7	1,2	0,9	0,2	0,0	0,0

[1] Engångseffekter för 2013 och 2015 rör återbetalningen av försäkringspremier från AFA Försäkring. Engångseffekter 2014–2016 beror på periodiseringar av Sveriges avgift till EU. År 2015 inkluderar även en engångsinbetalning av skatt från en internationell koncern.
[2] Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Bilaga 3

Ekonomisk jämställdhet

Bilaga 3

Ekonomisk jämställdhet

Innehållsförteckning

1 Inledning 10

2 Kvinnors och mäns arbetsinkomster 10
- 2.1 Kvinnor står oftare utanför arbetsmarknaden än män 12
- 2.2 Kvinnor har kortare arbetstid än män 14
- 2.3 Kvinnor har lägre lön än män 18
- 2.4 Internationell jämförelse 21

3 Pensionsinkomster intjänade under förvärvslivet 21
- 3.1 Pension en återspegling av det tidigare arbetslivet 22
- 3.2 Inkomstrelaterade pensioner även före 65 års ålder 24

4 Kapitalinkomster 25
- 4.1 Kvinnor har i genomsnitt ungefär hälften så stora kapitalinkomster som män 25
- 4.2 Betydande skillnader i sammansättningen av kvinnors och mäns kapitalinkomster 26
- 4.3 Kapitalinkomster har en tydlig åldersprofil bland både kvinnor och män 27
- 4.4 Kapitalinkomster är starkt koncentrerade till kvinnor och män med höga disponibla inkomster 28

5 Transfereringar och skatter jämnar ut skillnaden mellan kvinnor och män 29
- 5.1 Kvinnor har högre transfereringsinkomster än män 30
- 5.2 Män betalar mer skatt än kvinnor 31

6 Individuell disponibel inkomst 32
- 6.1 Inkomstgapet mellan kvinnor och män oförändrat sedan 1995 32
- 6.2 Inkomstgapet varierar med åldern 34
- 6.3 Kvinnor är underrepresenterade i de högre inkomstgrupperna 34
- 6.4 Sammansättningen av individuell disponibel inkomst 35
- 6.5 Kvinnor närmar sig männens inkomster utom i toppen 36
- 6.6 Inkomstgapet varierar mellan inkomstgrupper 36
- 6.7 Sammanboende kvinnors ekonomiska självständighet har ökat 38
- 6.8 Effekter av ökade löner och ökad sysselsättning för kvinnor 39

7 Individuell utökad inkomst 40
7.1 Ett vidgat inkomstbegrepp fångar värdet av välfärdstjänster 40
7.2 Välfärdstjänsternas omfattning och fördelning på individnivå 41

8 Effekter av regeringens politik 42

Tabellförteckning

Tabell 3.1	Inkomstrelaterade pensionsinkomster 2017, 65 år och äldre	22
Tabell 3.2	Inkomstrelaterade pensionsinkomster 2017, 55–64 år	25
Tabell 4.1	Kapitalinkomster 2017	26
Tabell 4.2	Genomsnittlig kapitalinkomst 2017 för kvinnor och män efter storleken på individuell disponibel inkomst	28
Tabell 5.1	Transfereringar 2017	30
Tabell 6.1	Sammanboende kvinnors andel av hushållsinkomsten 2017	38
Tabell 7.1	Välfärdstjänster till kvinnor och män fördelade efter ålder och hushållstyp 2017	41

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Arbetsinkomst för kvinnor och män 11
Diagram 2.2 Arbetsinkomst i inkomstgrupper för kvinnor och män 2017 11
Diagram 2.3 Arbetsinkomst för kvinnor och män 65–74 år 12
Diagram 2.4 Arbetskraftsdeltagande efter födelseregion 13
Diagram 2.5 Andel av befolkningen utanför arbetskraften efter orsak och födelseregion, 2018 13
Diagram 2.6 Arbetskraftsdeltagande efter utbildningsnivå 13
Diagram 2.7 Arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad bland äldre 14
Diagram 2.8 Faktisk medelarbetstid bland sysselsatta 14
Diagram 2.9 Överenskommen och faktisk arbetstid, 2018 14
Diagram 2.10 Andelen deltidsarbetande av samtliga sysselsatta kvinnor och män 15
Diagram 2.11 Orsak till deltidsarbete, 2018 15
Diagram 2.12 Andelen deltidsarbetande av samtliga sysselsatta, 65–74 år 16
Diagram 2.13 Andelen sysselsatta som arbetar deltid upp till 10 timmar i veckan, 65–74 år 16
Diagram 2.14 Fördelning av föräldrapenningdagar mellan kvinnor och män 17
Diagram 2.15 Sjukpenningtalet 17
Diagram 2.16 Lönegap mellan kvinnor och män 18
Diagram 2.17 Löneskillnad, genomsnittlig grundlön och könsuppdelning inom yrken, 2018 19
Diagram 2.18 Standardvägt lönegap 20
Diagram 2.19 Jämställdhetsindex för arbetsmarknad för EU:s medlemsstater, 2015 och 2005 21
Diagram 3.1 Genomsnittlig inkomstrelaterad pensionsinkomst för kvinnor och män 65 år och äldre 22
Diagram 3.2 Inkomstrelaterade pensioners sammansättning, 65 år och äldre 22
Diagram 3.3 Gapet i inkomstrelaterade pensionsinkomster mellan kvinnor och män i olika åldrar, 2017 23
Diagram 3.4 Gap i inkomstrelaterade pensioner 65 år och äldre och i intjänade pensionsrätter samtliga åldrar 23
Diagram 3.5 Gap i intjänade pensionsrätter vid olika åldrar 24
Diagram 3.6 Inkomstrelaterade pensioner och antal kvinnor och män i olika delar av fördelningen av individuell disponibel inkomst 2017, 65 år och äldre 24
Diagram 3.7 Genomsnittlig inkomstrelaterad pensionsinkomst för kvinnor och män 55–64 år 25
Diagram 3.8 Andel som tagit ut pension vid viss ålder samt hur stor andel av dessa som har en arbetsinkomst över 100 000 kronor 2017, 55–64 år 25
Diagram 4.1 Genomsnittliga kapitalinkomster för kvinnor och män 26
Diagram 4.2 Kapitalinkomsternas sammansättning 27
Diagram 4.3 Genomsnittlig kapitalinkomst 2017 för kvinnor och män efter ålder 28

Diagram 5.1 Transfereringsinkomster (exklusive pensioner) för kvinnor och män ... 31
Diagram 5.2 Pensionsinkomster för kvinnor och män ... 31
Diagram 5.3 Transfereringar i olika inkomstgrupper ... 31
Diagram 5.4 Direkta skatter för kvinnor och män ... 32
Diagram 5.5 Direkta skatter i olika inkomstgrupper ... 32
Diagram 6.1 Individuell disponibel inkomst för kvinnor och män ... 32
Diagram 6.2 Inkomstgap i individuell disponibel inkomst samt bidrag till inkomstgapet från olika inkomstslag ... 33
Diagram 6.3 Inkomstgapet, bidrag från olika inkomstslag fördelat efter ålder, 2017 ... 34
Diagram 6.4 Andel kvinnor i olika inkomstgrupper 1995 och 2017 ... 35
Diagram 6.5 Genomsnittlig inkomstsammansättning i respektive inkomstgrupp 2017 ... 35
Diagram 6.6 Andel av bruttoinkomsten från olika inkomstslag 2017 ... 35
Diagram 6.7 Inkomstspridningen för kvinnor och män 1995 och 2017 ... 36
Diagram 6.8 Respektive inkomstslags bidrag till inkomstskillnaden mellan kvinnor och män 1995 och 2017 ... 37
Diagram 6.9 Sammanboende kvinnor fördelade efter andel av hushållsinkomsten ... 39
Diagram 6.10 Kvinnors andel av mäns individuella disponibla inkomst 1995–2035 ... 39
Diagram 7.1 Individuell utökad inkomst för kvinnor och män 2017 ... 41
Diagram 7.2 Välfärdstjänster för kvinnor och män i olika inkomstgrupper 2017 ... 42
Diagram 8.1 Genomsnittlig förändring av individuell disponibel inkomst till följd av reformer som föreslås i budgetpropositionen för 2020 ... 43
Diagram 8.2 Genomsnittlig förändring av utökad individuell disponibel inkomst till följd av reformer som föreslås i budgetpropositionen för 2020 ... 43

I denna bilaga analyseras utvecklingen av fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män fr.o.m. 1995 och framåt. Bilagan inleds med en analys av utvecklingen av arbetsinkomster, följt av analyser av inkomstrelaterade pensioner, kapitalinkomster samt transfereringar och skatter. Därefter beskrivs betydelsen av offentligt finansierade tjänster. Bilagan avslutas med en beskrivning av effekten av reformer som införs 2020 på fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män.

Sammanfattning

- Det av riksdagen beslutade övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Enligt delmålet om ekonomisk jämställdhet ska kvinnor och män ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- I åldersgruppen 20–64 år hade kvinnor 2017 i genomsnitt 76 procent av mäns arbetsinkomster.
- Kvinnors lägre arbetsinkomster beror delvis på att färre kvinnor än män deltar i arbetskraften. Fler kvinnor än män arbetar också deltid. Kvinnor har också en högre frånvaro från arbete på grund av både föräldraledighet och ohälsa. Ytterligare en förklaring till kvinnors lägre arbetsinkomster är att arbetsmarknaden kännetecknas av en könsmässig uppdelning, där män är överrepresenterade i yrken och befattningar med högre löner.
- Kvinnors arbetsinkomster har dock ökat i snabbare takt än mäns sedan 1995, och skillnaderna mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden har minskat.
- Både skillnader i arbetsinkomster och att kvinnor och män till stor del omfattas av olika tjänstepensionsavtal på grund av den könsuppdelade arbetsmarknaden leder till inkomstskillnader mellan kvinnor och män bland pensionärer.
- Kvinnors kapitalinkomster är i genomsnitt lägre än mäns. År 2017 uppgick kapitalinkomsterna för kvinnor till knappt hälften av mäns.
- Skillnaderna i marknadsinkomster (summan av arbets- och kapitalinkomster) utjämnas till viss del av transfereringar och skatter. I befolkningen äldre än 19 år hade kvinnor i genomsnitt 77 procent av mäns individuella disponibla inkomst, dvs. individens samtliga inkomster minus skatter. Denna andel har inte förändrats nämnvärt sedan 1995. Orsaken till detta är främst kapitalinkomsternas ökade betydelse. Skatternas och transfereringarnas omfördelande effekt mellan kvinnor och män har samtidigt minskat.
- Kvinnors disponibla inkomster närmar sig mäns i alla delar av fördelningen utom i den absoluta toppen. Den kraftigare ökningen av mäns inkomster i den absoluta toppen av fördelningen är lika stor som den utjämning av kvinnors och mäns inkomster som skett i andra delar av fördelningen.
- Sammansättningen av inkomster skiljer sig åt mellan olika inkomstgrupper för både kvinnor och män. I lägre inkomstgrupper är transfereringar och pensioner de främsta inkomstkällorna, varefter arbetsinkomster ökar i betydelse i högre inkomstgrupper. För de med högst inkomster har kapitalinkomster stor betydelse.
- Sammansättningen av inkomster varierar dock på olika sätt mellan inkomstgrupperna för kvinnor och män. I lägre inkomstgrupper har kvinnor i genomsnitt högre inkomster från pensioner, medan män i genomsnitt har högre arbetsinkomster och transfereringar (exklusive pensioner). I inkomstgrupperna i mitten av fördelningen är förhållandet det motsatta. För kvinnor och män med hög individuell disponibel inkomst är arbetsinkomster och pensioner högre för män än för kvinnor, medan det motsatta gäller för transfereringar (exklusive pensioner). I högre inkomstgrupper har kapitalinkomsterna stor betydelse, och dessa är högre för män än för kvinnor.
- Offentligt finansierade tjänster omfördelar ekonomiska resurser mellan kvinnor och

män. Kvinnor använder totalt sett mer välfärdstjänster än män.

1 Inledning

Det av riksdagen beslutade övergripande målet för jämställdhetspolitiken innebär att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Fördelningen av ekonomiska resurser är en central del av detta övergripande mål. Delmålet om ekonomisk jämställdhet innebär att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk jämställdhet livet ut. Vidare inbegriper delmålet att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och förutsättningar i fråga om tillgång till arbete och samma möjligheter och villkor i fråga om såväl anställnings-, löne- och andra arbetsvillkor som utvecklingsmöjligheter i arbetet. Målet har ett livscykelperspektiv, dvs. det avlönade arbetet ska innebära ekonomisk trygghet och självständighet även under pensionsåren.

I enlighet med ett beslut i riksdagen (prop. 1987/88:105, bet. 1987/88:AU 17, rskr. 1987/88:364) har regeringen sedan 1988 redovisat fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män som en del av budgetpropositionen. Årets bilaga om ekonomisk jämställdhet analyserar utvecklingen fr.o.m. 1995 och framåt. Under denna period har förhållandet mellan kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatt) varit relativt oförändrat. Kvinnors individuella disponibla inkomst har varit ungefär 20–25 procent lägre än mäns under hela perioden.

Sammansättningen av kvinnors och mäns inkomster är inte densamma. Män har i genomsnitt högre arbetsinkomster, kapitalinkomster och pensioner, medan kvinnor har högre inkomster från transfereringar. Män betalar också i genomsnitt högre skatt än kvinnor.

I denna bilaga kompletteras beskrivningen av de genomsnittliga skillnaderna mellan kvinnors och mäns inkomster med beskrivningar av kvinnors och mäns inkomster i inkomstgrupper. Syftet är att ge en mer fullständig beskrivning av hur de ekonomiska resurserna fördelar sig mellan kvinnor och män samt vad kvinnor och mäns försörjning består av, arbetsinkomster, kapitalinkomster och/eller transfereringar.

I analysen ordnas alla individer efter storleken på den individuella disponibla inkomsten (arbetsinkomster, kapitalinkomster och transfereringar minus skatt) och delas därefter in i tio lika stora grupper, s.k. inkomstgrupper. Den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och de med högst inkomster i inkomstgrupp 10. När indelningen i inkomstgrupper görs gemensamt för kvinnor och män skiljer sig nivån på den disponibla inkomsten inte mycket mellan kvinnor och män i samma inkomstgrupp. Däremot varierar andelen kvinnor och män i de olika inkomstgrupperna. Det finns fler kvinnor i de lägre inkomstgrupperna, och färre i de högre, medan det motsatta gäller för män.

Sammansättningen av inkomster skiljer sig åt mellan olika inkomstgrupper för både kvinnor och män. I lägre inkomstgrupper är transfereringar och pensioner de främsta inkomstkällorna, medan arbetsinkomst ökar i betydelse i högre inkomstgrupper. För de med högst inkomster har kapitalinkomster stor betydelse.

Sammansättningen av inkomster varierar dock på olika sätt mellan inkomstgrupperna för kvinnor och män. I lägre inkomstgrupper har kvinnor i genomsnitt högre inkomster från pensioner, medan män i genomsnitt har högre arbetsinkomster och transfereringar (exklusive pensioner). I inkomstgrupperna i mitten är förhållandet det motsatta. Kvinnors arbetsinkomster och transfereringar (exklusive pensioner) är högre än mäns, medan män har högre pensionsinkomster. För kvinnor och män med hög individuell disponibel inkomst är återigen arbetsinkomster och pensioner högre för män än för kvinnor, medan det motsatta gäller för transfereringar (exklusive pensioner). I högre inkomstgrupper får kapitalinkomsterna större betydelse, och dessa är högre för män än för kvinnor.

2 Kvinnors och mäns arbetsinkomster

För de allra flesta i åldern 20–64 år utgör inkomster från arbete, dvs. löne- och företagarinkomster, den största delen av inkomsten. Arbetsinkomsten är även viktig för andra

inkomster eftersom arbetsinkomsten till stor del ligger till grund för exempelvis sjukpenning, föräldrapenning och pension. Bland kvinnor i åldersgruppen 20–64 år har arbetsinkomsten ökat med 95 procent 1995–2017. Det är en större ökning än bland män, vars arbetsinkomst ökat med 69 procent under samma period. Detta har medfört att kvinnors arbetsinkomst i relation till mäns har ökat från 65 till 76 procent 1995–2017 (se diagram 2.1).

Diagram 2.1 Arbetsinkomst för kvinnor och män

Genomsnittlig arbetsinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns arbetsinkomst i procent (höger axel)

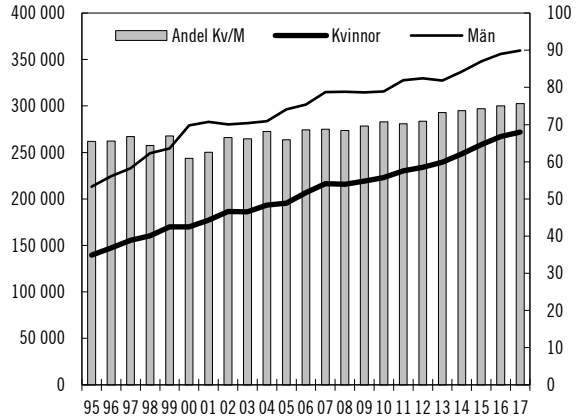

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år. Genomsnittlig arbetsinkomst är beräknat som total arbetsinkomst för kvinnor respektive män i åldersgruppen 20–64 år delat med befolkningen för kvinnor respektive män i åldersgruppen 20–64 år.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Distinktionen mellan arbets- och kapitalinkomster är inte alltid helt klar, och kan påverkas av förändringar i skattelagstiftningen. Bland annat har reglerna för utdelning från fåmansföretag ändrats vid flera tillfällen sedan 2006. En utvärdering av 2006 års reform pekar på att de ökade utdelningsinkomsterna delvis drivits av att delägare i fåmansföretag har minskat sin löneinkomst från bolaget för att i stället öka utdelningsinkomsterna, utan att de totala inkomsterna har ökat.[1] Utdelningarna har främst ökat bland män, vilket innebär att fördelningen av såväl arbetsinkomster som kapitalinkomster mellan kvinnor och män kan ha påverkats av de förändrade reglerna (se vidare avsnitt 4.2 för en mer utförlig beskrivning).

Kvinnor har lägre arbetsinkomster i samtliga inkomstgrupper

Kvinnors arbetsinkomster är något lägre än mäns i samtliga inkomstgrupper. År 2017 uppgick de till mellan 91 och 97 procent av mäns arbetsinkomster i alla inkomstgrupper, förutom i den översta inkomstgruppen, där kvinnors arbetsinkomst uppgick till 85 procent av mäns.

Skillnaden är dock betydligt mindre inom respektive inkomstgrupp än för samtliga kvinnor och män, där andelen var 76 procent 2017. Detta beror på att kvinnor är överrepresenterade i de lägre inkomstgrupperna, där också arbetsinkomsterna är lägre (se diagram 2.2).

Diagram 2.2 Arbetsinkomst i inkomstgrupper för kvinnor och män 2017

Genomsnittlig arbetsinkomst i kronor (2019 års priser) och andel kvinnor i procent (höger axel)

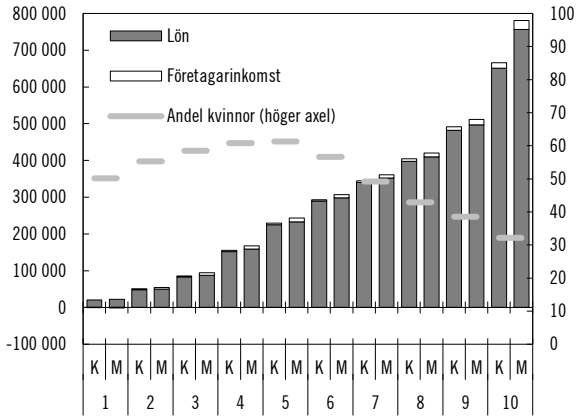

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år. K avser kvinnor, M avser män. Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

I åldersgruppen 65–74 år är arbetsinkomsterna betydligt lägre, vilket främst beror på färre sysselsatta i denna åldersgrupp. Men sysselsättningsgraden och arbetsinkomsterna har successivt stigit sedan mitten av 1990-talet, särskilt bland kvinnor. Detta har medfört att kvinnors arbetsinkomst i relation till mäns i denna åldersgrupp har ökat från 37 till 62 procent mellan 1995–2017 (se diagram 2.3).

[1] Se Alstadsæter och Jacob, Dividend Taxes and Income Shifting, Scandinavian Journal of Economics, 2016.

Diagram 2.3 Arbetsinkomst för kvinnor och män 65–74 år

Genomsnittlig arbetsinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns arbetsinkomst i procent (höger axel)

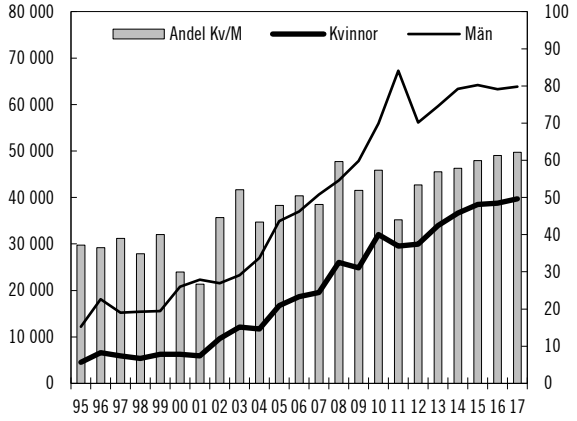

Anm.: Genomsnittlig arbetsinkomst är beräknat som total arbetsinkomst för kvinnor respektive män i åldersgruppen 65–74 år delat med befolkningen för kvinnor respektive män i åldersgruppen 65–74 år.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Kvinnors lägre arbetsinkomster beror delvis på att färre kvinnor än män är sysselsatta och att kvinnor i genomsnitt har kortare faktisk arbetstid än män. Dessutom är lönen per arbetad timme i genomsnitt lägre för kvinnor än för män. Detta beror till stor del på att arbetsmarknaden är könsmässigt uppdelad, både med avseende på sektorer och yrken, i kombination med att lönen i kvinnodominerade yrken och sektorer igenomsnitt är lägre än i mansdominerade yrken och sektorer. För att ge en djupare förståelse av skillnaderna i arbetsinkomster mellan kvinnor och män analyseras i den resterande delen av detta avsnitt de skillnader i arbetslivet som kan orsaka skillnader i arbetsinkomst mellan kvinnor och män.

2.1 Kvinnor står oftare utanför arbetsmarknaden än män

En av orsakerna till att kvinnor i genomsnitt har lägre arbetsinkomster än män är att sysselsättningsgraden bland kvinnor är lägre än bland män. Eftersom skillnaden i arbetslöshet mellan kvinnor och män är liten innebär det att kvinnor i lägre utsträckning än män står till arbetsmarknadens förfogande.[2] Sedan slutet av 1980-talet har kvinnors arbetskraftsdeltagande i åldersgruppen 20–64 år varit ca 5–6 procentenheter lägre än mäns. År 2018 sjönk skillnaden något och uppgick till 4,7 procentenheter till följd av att kvinnors arbetskraftsdeltagande ökade mer än mäns.

Skillnaden i arbetskraftsdeltagande beror främst på att kvinnor i högre utsträckning än män står utanför arbetskraften till följd av sjukdom och studier. Dessa faktorer förklarar tillsammans över hälften av skillnaden mellan kvinnors och mäns arbetskraftsdeltagande. År 2018 stod sjukdom och studier för 40 respektive 15 procent av skillnaden i arbetskraftsdeltagande mellan kvinnor och män.

Födelseregion och utbildning spelar stor roll

Kvinnors lägre arbetskraftsdeltagande beror i hög grad på ett lågt arbetskraftsdeltagande bland utrikes födda kvinnor, i synnerhet utomeuropeiskt födda kvinnor. År 2018 stod drygt 26 procent av alla utomeuropeiskt födda kvinnor i åldern 20–64 år utanför arbetskraften, jämfört med strax under 14 procent bland utomeuropeiskt födda män. Motsvarande skillnad mellan inrikes födda kvinnor och män var endast 3 procentenheter (se diagram 2.4). Skillnaden mellan utomeuropeiskt födda kvinnor och män har varierat under de senaste åren, men minskade under 2018 till följd av att utomeuropeiskt födda kvinnors arbetskraftsdeltagande steg samtidigt som arbetskraftsdeltagandet bland män i samma grupp förblev oförändrat.

[2] Skillnader i arbetslöshet är snarare kopplat till födelseland än kön, se 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:199).

Diagram 2.4 Arbetskraftsdeltagande efter födelseregion

Procent

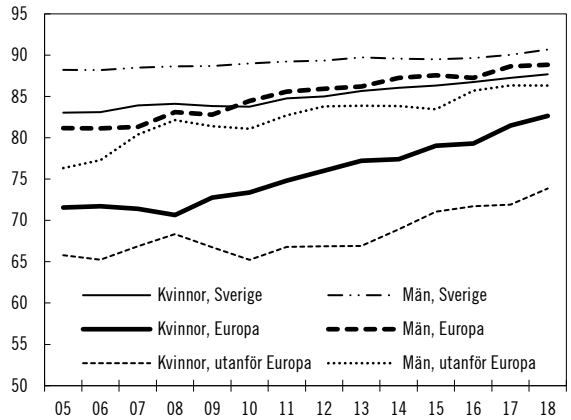

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år. Europa avser personer födda inom Europa men utanför Sverige.
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Både sjukdom och studier är viktiga förklaringar även till utrikes födda kvinnors lägre arbetskraftsdeltagande. Studier är en särskilt viktig orsak bland utomeuropeiskt födda kvinnor. Bland dessa kvinnor står också en stor andel utanför arbetskraften på grund av hemarbete (se diagram 2.5). Av utomeuropeiskt födda kvinnor utanför arbetskraften uppgav nästan 20 procent att de står utanför arbetsmarknaden på grund av hemarbete 2018. Bland inrikes födda kvinnor var det endast drygt 4 procent som uppgav denna orsak.

Diagram 2.5 Andel av befolkningen utanför arbetskraften efter orsak och födelseregion, 2018

Procent

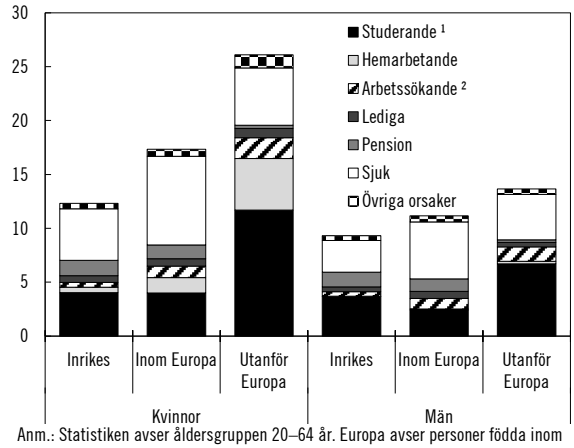

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år. Europa avser personer födda inom Europa men utanför Sverige.
[1] Avser både hel- och deltidsstuderande.
[2] Betraktar sig som arbetssökande men uppfyller inte definitionskraven för arbetslösa i arbetskraften.
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Skillnaden i arbetskraftsdeltagande mellan kvinnor och män varierar även med utbildningsnivå. Avsaknad av gymnasial utbildning påverkar kvinnors arbetskraftsdeltagande betydligt mer än mäns, oavsett födelseregion (se diagram 2.6). Bland kvinnor med högst förgymnasial utbildning stod 37 procent utanför arbetskraften 2018. Skillnaden i arbetskraftsdeltagande mellan kvinnor och män var i denna grupp 17 procentenheter medan skillnaden endast var 2 procentenheter mellan kvinnor och män med eftergymnasial utbildning. I den senare gruppen var arbetskraftsdeltagandet 90 procent respektive 92 procent. Skillnaden mellan kvinnor och män har dock minskat 2018 jämfört med 2017, både bland dem som saknar gymnasial utbildning och dem som har eftergymnasial utbildning. Detta till följd av en starkare utveckling av arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor.

Diagram 2.6 Arbetskraftsdeltagande efter utbildningsnivå

Procent

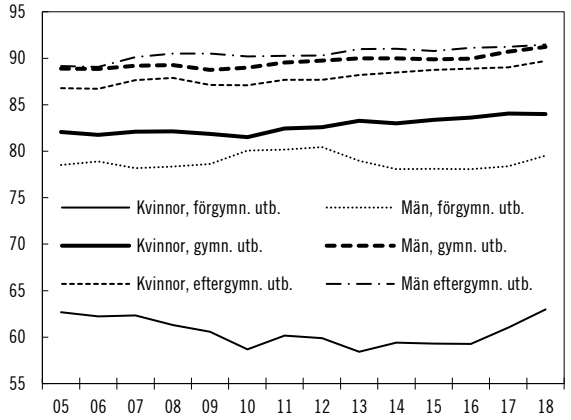

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år.
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Allt fler äldre arbetar

Från 65 års ålder sjunker både arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden, då många lämnar arbetskraften för pension. Det senaste decenniet har dock arbetskraftsdeltagandet stigit tydligt bland både kvinnor och män 65–74 år (se diagram 2.7). Då arbetslösheten är mycket låg i denna åldersgrupp har sysselsättningsgraden stigit i samma takt som arbetskraftsdeltagandet.

Diagram 2.7 Arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad bland äldre

Procent

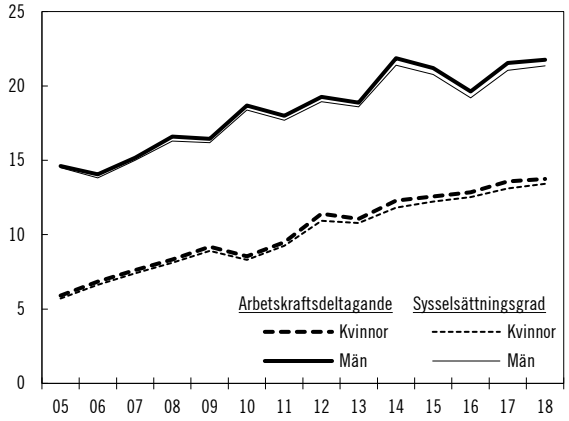

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 65–74 år.
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Diagram 2.8 Faktisk medelarbetstid bland sysselsatta

Timmar per vecka och antal färre timmar för sysselsatta kvinnor i genomsnitt (höger axel)

Anm.: Statistiken avser faktiskt arbetad tid för sysselsatta i åldersgruppen 20–64 år.
Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och egna beräkningar.

Utvecklingen har varit ungefär densamma bland både kvinnor och män, men arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor har under det senaste decenniet varit 7–10 procentenheter lägre än mäns. Det innebär att det könsmönster som finns bland 20–64-åringar också återfinns bland 65–74-åringar.

2.2 Kvinnor har kortare arbetstid än män

År 2018 arbetade kvinnor i genomsnitt 4,8 färre timmar per vecka än män, vilket motsvarar 14 procent kortare arbetad tid. Detta beror dels på att kvinnor i högre utsträckning arbetar deltid, dels på att kvinnor i högre grad är frånvarande från arbetet till följd av t.ex. föräldraledighet, vård av barn eller sjukskrivning. Skillnaden i arbetad tid mellan kvinnor och män har i genomsnitt minskat med drygt 2 timmar per vecka sedan 2005, främst till följd av att kvinnors arbetstid har ökat (se diagram 2.8). Detta har bidragit till att kvinnors arbetsinkomster har ökat mer än mäns de senaste decennierna.

Många kvinnor med barn som ännu inte börjat skolan är antingen föräldralediga eller går ned i arbetstid. Detta får till följd att skillnaden i frånvaro mellan kvinnor och män med barn under 7 år är betydligt större än bland kvinnor och män utan barn eller med barn över 6 år. År 2018 var kvinnor med barn under 7 år i genomsnitt frånvarande från sitt arbete strax över 34 procent av den överenskomna arbetstiden, vilket motsvarar ungefär 12,5 timmar per vecka (se diagram 2.9). Mäns arbetstid och frånvaro påverkas inte i samma utsträckning av förekomsten av små barn. Män med barn under 7 år var i genomsnitt frånvarande 21 procent av den överenskomna arbetstiden, eller 8,4 timmar.

Diagram 2.9 Överenskommen och faktisk arbetstid, 2018

Timmar per vecka

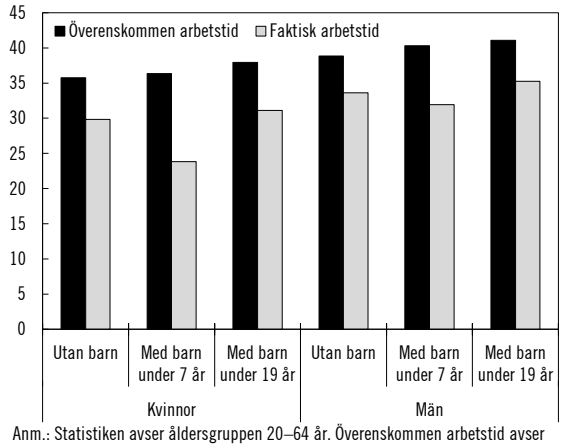

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år. Överenskommen arbetstid avser den tid en arbetstagare skulle arbeta utan någon frånvaro. Skillnaden mellan överenskommen arbetstid och faktisk arbetstid utgörs av frånvaro, exempelvis föräldraledighet, vård av barn, sjukfrånvaro eller semester.
Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och egna beräkningar.

Fler kvinnor än män arbetar deltid

Av alla sysselsatta kvinnor i åldern 20–64 år arbetade omkring 610 000 kvinnor och 275 000 män deltid 2018. Detta motsvarar 27 procent av samtliga sysselsatta kvinnor. Motsvarande andel bland män var 11 procent (se diagram 2.10). Andelen kvinnor som arbetar deltid har minskat över tid, samtidigt som deltidsarbete bland män har ökat.

Diagram 2.10 Andelen deltidsarbetande av samtliga sysselsatta kvinnor och män

Procent

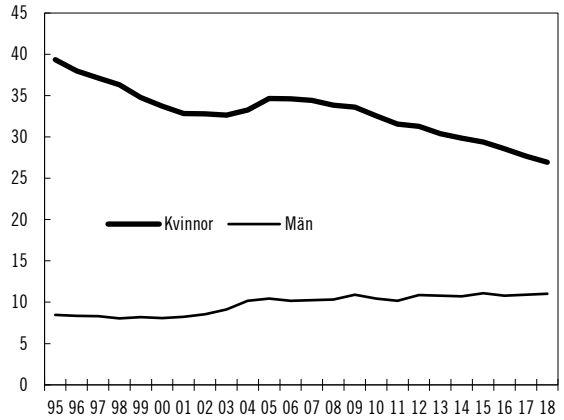

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år. Med deltid avses för anställda en överenskommen arbetstid kortare än 35 timmar per vecka. För företagare och medhjälpande hushållsmedlemmar och anställda utan överenskommen arbetstid avses en genomsnittlig arbetstid kortare än 35 timmar per vecka. Anställda i yrken där en överenskommen arbetstid kortare än 35 timmar anses utgöra heltidsanställning räknas här som deltidsarbetande. Dessa är dock relativt få.
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Skillnaden mellan andelen kvinnor och män som arbetar deltid är större i grupper som i genomsnitt har en svagare ställning på arbetsmarknaden, t.ex. personer födda utanför Europa, personer med högst förgymnasial utbildning och personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Den vanligaste orsaken till deltidsarbete, bland både kvinnor och män, är att inte hitta ett heltidsarbete. År 2018 arbetade ca 156 000 kvinnor och ca 79 000 män deltid på grund av att de inte hittat någon heltidstjänst, vilket motsvarar 25 respektive 29 procent av alla deltidsarbetande kvinnor respektive män (se diagram 2.11). Som framgår av diagrammet är det dock endast en minoritet av dessa som uppgivit att de faktiskt vill öka sin arbetstid.

Den näst vanligaste orsaken till att kvinnor arbetar deltid är att de tar hand om barn eller annan anhörig. Ungefär 138 000 av de deltidsarbetande kvinnorna uppgav denna orsak 2018, medan motsvarande siffra för männen var ca 28 000. Antalet män som anger att de tar hand om barn eller annan anhörig som orsak till deltidsarbete har dock ökat sedan 2005.

Diagram 2.11 Orsak till deltidsarbete, 2018

Antal personer

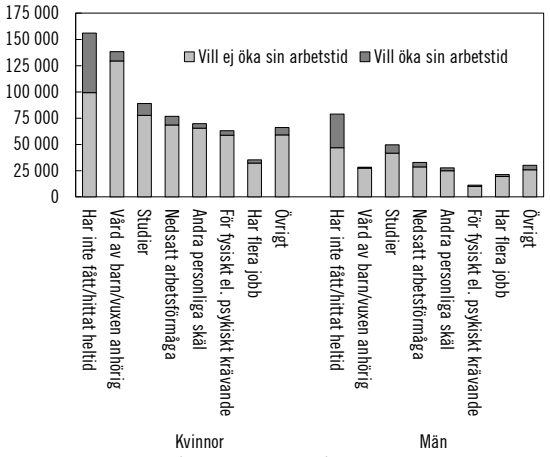

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år.
Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och egna beräkningar.

Det kan finnas flera orsaker till att det är vanligare bland kvinnor än bland män att arbeta deltid. En sådan kan vara att många kvinnor går ner i arbetstid när de får sitt första barn. En annan orsak kan vara att det i många kvinnodominerade yrken finns en deltidskultur som kan göra det svårt för både kvinnor och män att bli erbjudna en heltidstjänst.[3]

Arbetsvillkoren kan också påverka möjligheterna till att arbeta heltid. Ett exempel är s.k. delade turer dvs. att arbetsdagen består av två arbetsperioder med en lång rast (mellan 1,5 och 5,0 timmar) mellan perioderna. Delade turer förekommer främst i den offentliga sektorn, inom vårdyrken och lokaltrafik och är betydligt vanligare bland kvinnor än bland män.[4]

[3] Hela lönen, hela tiden – Utmaningar för ett jämställt arbetsliv (SOU 2015:50).

[4] Kvinnors och mäns arbetsvillkor – betydelsen av organisatoriska faktorer och psykosocial arbetsmiljö för arbets- och hälsorelaterade utfall (Arbetsmiljöverket, Kunskapssammanställning 2016:2).

Ofrivilligt deltidsarbete har minskat bland kvinnor

Antalet ofrivilligt deltidsarbetande, dvs. deltidsarbetande som vill arbeta mer men inte kan på grund av att de inte erbjuds heltidsarbete, uppgick 2018 till ca 57 000 kvinnor och ca 32 000 män.[5]

Antalet ofrivilligt deltidsarbetande kvinnor har minskat med ca 40 000 under de senaste tio åren, vilket motsvarar en minskning från 4,7 procent av antalet sysselsatta kvinnor 2008 till 2,5 procent 2018. Minskningen har framför allt skett i den kommunala sektorn. Bland män har antalet som arbetar ofrivillig deltid i stället ökat något. Det gäller i synnerhet yngre män och män som har eftergymnasial utbildning.

Äldre arbetar deltid

Diagram 2.12 Andelen deltidsarbetande av samtliga sysselsatta, 65–74 år

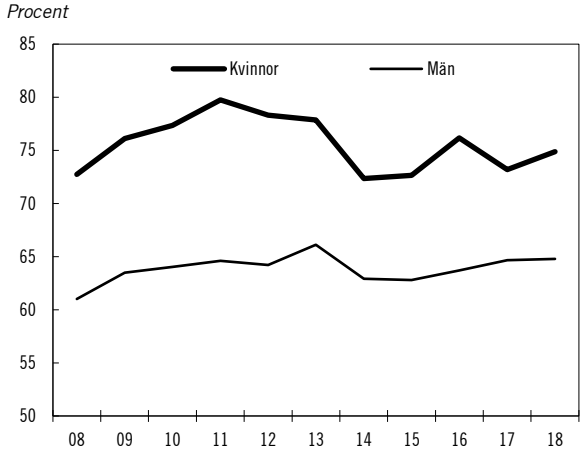

Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Många väljer att lämna arbetskraften till förmån för pension vid 65 års ålder. Bland de kvinnor och män som fortsätter att arbeta efter denna ålder arbetar majoriteten deltid (se diagram 2.12).

Kvinnor arbetar deltid i högre utsträckning än män även bland de över 65 år, även om skillnaderna är mindre än i åldersgruppen 20–64 år. Andelen kvinnor i åldersgruppen 65–74 år som arbetar deltid uppgick 2018 till 75 procent, jämfört med 65 procent bland män, och har inte förändrats särskilt mycket under de senaste tio åren.

Det finns även skillnader i hur många timmar deltidsarbetande kvinnor och män arbetar i denna åldersgrupp. Andelen kvinnor och män över 65 år som arbetar mellan 10–19 timmar respektive 20–34 timmar i veckan är i genomsnitt lika hög. Men en betydligt högre andel kvinnor än män arbetar endast upp till 10 timmar i veckan (se diagram 2.13). Detta får till följd att män, även i åldersgruppen 65 år och äldre, i genomsnitt arbetar fler timmar än kvinnor.

Diagram 2.13 Andelen sysselsatta som arbetar deltid upp till 10 timmar i veckan, 65–74 år

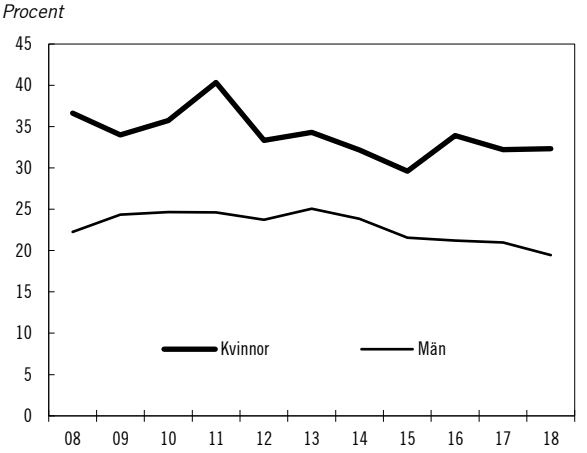

Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Kvinnor tar ut mer föräldraledighet än män

Kvinnor är frånvarande från arbetet till följd av föräldraledighet i högre grad än män, vilket påverkar både arbetsinkomsten och den kommande pensionen. Kvinnor tar i genomsnitt ut en betydligt större andel av föräldrapenningdagarna och en ännu större del av den totala föräldraledigheten, dvs. både betalda och obetalda dagar under föräldraledigheten.[6]

År 2018 tog kvinnor ut 71 procent av de betalda föräldrapenningdagarna. Fördelningen av föräldrapenningen mellan könen går dock långsamt mot ett jämnare uttag. Under de senaste tio åren har kvinnor i genomsnitt minskat sin andel av uttaget med 8 procentenheter (se diagram 2.14).

[5] Ofrivilligt deltidsarbetande, de som vill arbeta mer men inte kan på grund av att de inte erbjuds heltidsarbete, utgör en delmängd av de som arbetar deltid på grund av att heltidstjänst inte erbjuds. Resterande, de som arbetar deltid på grund av att de inte erbjuds heltidstjänst men som anger att de inte vill arbeta mer, klassificeras inte som ofrivilligt deltidsarbetande.

[6] För mer information om föräldrapenningen ur ett könsperspektiv, se utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn.

Under barnens två första levnadsår är kvinnors andel av uttagna föräldrapenningdagar högre än under resten av den berättigade föräldraledighetstiden. För barn födda 2016 tog kvinnor ut 79 procent av föräldrapenningdagarna under barnets två första levnadsår. Ungefär 17 procent av föräldrarna delade jämnt på föräldrapenningdagarna, dvs. en fördelning inom intervallet 40–60 procent, under barnets två första år. Det är en ökning med 7 procentenheter jämfört med tio år tidigare.[7]

Sannolikheten för en jämnare fördelning av föräldrapenninguttaget mellan föräldrarna samvarierar med flera olika faktorer. Ju högre utbildning föräldrarna har desto mer sannolikt är det att de fördelar föräldraledigheten lika och särskilt betydelsefullt är det om kvinnan har hög utbildning. Om föräldrarna är inrikes födda, sysselsatta i offentlig sektor, har ungefär lika stora inkomster eller bor i ett storstadsområde ökar också sannolikheten för ett jämnt uttag.[8]

Kvinnor är också oftare än män frånvarande från arbetet för vård av barn (VAB). Skillnaden mellan kvinnors och mäns uttag av s.k. VAB-dagar är mindre än för föräldrapenningdagarna, men skillnaden har minskat långsamt över tid. Under de senaste tio åren har kvinnors andel minskat med 3 procentenheter, till 62 procent 2018.

Diagram 2.14 Fördelning av föräldrapenningdagar mellan kvinnor och män

Procent

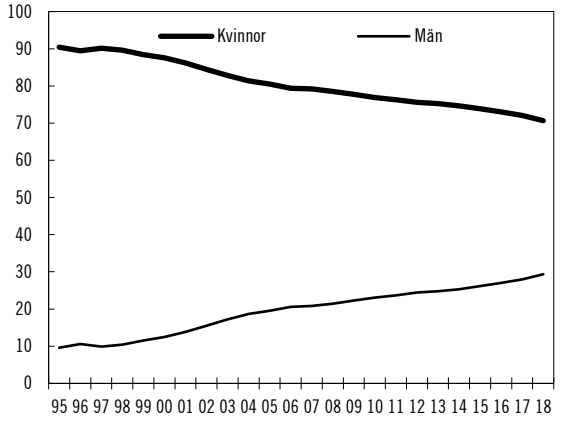

Källa: Försäkringskassan.

Kvinnor har högre sjukfrånvaro än män

Sjukfrånvaron har varierat kraftigt över tid bland både kvinnor och män (se diagram 2.15). Under 2010-talet ökade sjukpenningtalet t.o.m. 2016, särskilt bland kvinnor. Därefter har sjukpenningtalet minskat något, både bland kvinnor och män.

Diagram 2.15 Sjukpenningtalet

Antal sjukpenningdagar per försäkrad

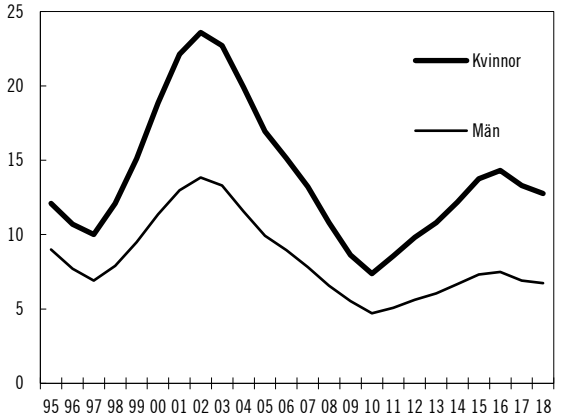

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 16–64 år. Alla dagar är omräknade till nettodagar, t.ex. blir två dagar med halv ersättning en nettodag. Sjukpenningtalet är definierat som antalet nettodagar från sjukpenning och rehabiliteringspenning dividerat med antalet försäkrade exklusive antal personer som har aktivitetsersättning eller sjukersättning med hel omfattning.
Källa: Försäkringskassan.

Skillnaden mellan kvinnors och mäns sjukpenningtal i relativa termer är stor. Sjukfrånvaron

[7] För mer information om föräldrapenningen ur ett könsperspektiv, se budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 bilaga 3).

[8] De jämställda föräldrarna (Försäkringskassan, Socialförsäkringsrapport 2013:8).

bland kvinnor har under de senaste fyra åren varit nästan dubbelt så hög som bland män.[9]

Det kan finnas flera orsaker till skillnaden i sjukfrånvaro mellan kvinnor och män. En är att kvinnor i högre utsträckning än män arbetar i yrken och sektorer med sämre upplevd psykosocial arbetsmiljö.[10] En annan är att kvinnor och män ofta utför olika slags arbetsuppgifter med olika typer av belastningar, även inom samma yrke.[11] Ett större ansvar för hem, barn och föräldrar i kombination med förvärvsarbete kan vara ytterligare en orsak till den högre sjukfrånvaron bland kvinnor.[12]

2.3 Kvinnor har lägre lön än män

Utöver skillnader i sysselsättningsgrad och arbetstid påverkas skillnaden i kvinnors och mäns arbetsinkomster av den ersättning som kvinnor respektive män får för sitt arbete, dvs. tim- eller månadslönen.

Diagram 2.16 Lönegap mellan kvinnor och män

Procent

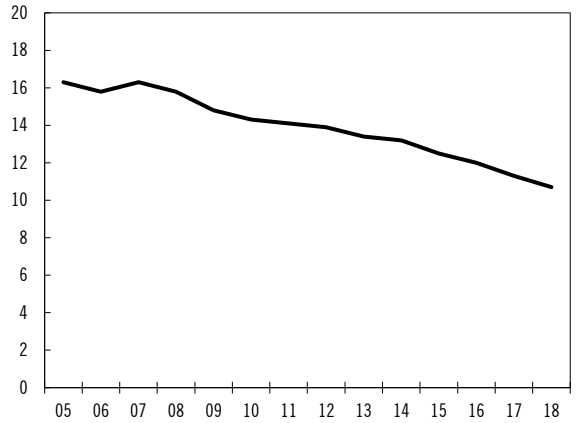

Anm.: Det totala lönegapet mäter procentuell skillnad mellan kvinnors och mäns månadslöner uppräknade till heltid. Ett lönegap på 11 procent innebär att en kvinna som arbetar heltid i genomsnitt tjänar 89 procent av lönen för en man som arbetar heltid. Lönegapet är beräknat med standard för svensk yrkesklassificering (SSYK12 nivå 4).
Källor: Medlingsinstitutet och Statistiska centralbyrån.

År 2018 var kvinnors månadslön i genomsnitt 32 600 kronor, medan mäns uppgick till 36 500 kronor. Sedan 2007 har lönegapet minskat varje år, från 16,3 procent 2007 till 10,7 procent 2018 (se diagram 2.16).[13] Mellan 2017 och 2018 minskade lönegapet med 0,6 procentenheter till följd av att kvinnors lön i genomsnitt steg med 900 kronor medan mäns steg med 800 kronor.

Den enskilt viktigaste orsaken till den totala löneskillnaden mellan kvinnor och män är att kvinnor och män i stor utsträckning arbetar inom olika yrken. Kvinnodominerade yrken har i genomsnitt lägre löner än mansdominerade yrken samtidigt som skillnaden i genomsnittlig lön bland kvinnor respektive män är mindre i många kvinnodominerade yrken (se diagram 2.17). Lönespridningen inom ett yrke är också generellt sett lägre i kvinnodominerade yrken än i mansdominerade yrken.

Skillnaderna i yrkesstruktur grundas i hög grad på att kvinnor och män i stor utsträckning har olika utbildningsinriktningar. Även möjligheten till högre befattningar påverkas av utbildningens inriktning och längd.[14] Kvinnor har sedan slutet av 1970-talet varit överrepresenterade inom högre utbildningar och under senare år har allt fler kvinnor valt traditionellt mansdominerade högskoleutbildningar. Samma tendenser återfinns dock inte bland männen, som fortfarande väljer traditionellt kvinnodominerade utbildningar i betydligt lägre utsträckning.

De förändringar som har skett i könsfördelningen inom olika utbildningar har successivt slagit igenom på arbetsmarknaden. Arbetsmarknaden är därför ofta mer könsuppdelad i äldre åldersgrupper än i yngre. Inom flera yrkesgrupper där män är i majoritet i de äldre åldersgrupperna är mönstret det omvända i de yngre åldersgrupperna. Detta är särskilt tydligt inom vissa yrken som kräver eftergymnasial utbildning, som exempelvis arkitekt och jurist.

[9] Se även utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning.

[10] Kvinnors sjukfrånvaro, Redovisning av regeringsuppdrag (Försäkringskassan 2013). Se även Jämställdhet i socialförsäkringen? (SOU 2014:74).

[11] Kunskapssammanställning – Belastning, genus och hälsa i arbetslivet (Arbetsmiljöverket 2013:9).

[12] Se Kvinnors och mäns sjukfrånvaro (IFAU 2011:2) och Kvinnors sjukfrånvaro. En studie av förstagångsföräldrar (Försäkringskassan, Socialförsäkringsrapport 2014:14).

[13] Deltidslöner är uppräknade till heltids- och månadslöner i hela avsnitt 2.3 i denna bilaga. Eftersom många kvinnor arbetar deltid är den faktiska löneskillnaden större.

[14] Se Underlag till jämställdhetsutredningen (U2014:06) och Hela lönen, hela tiden – Utmaningar för ett jämställt arbetsliv (SOU 2015:50) för en beskrivning av kvinnors och mäns utbildningsval, samt Könsstruktur per utbildning och yrke 1990–2030 (SCB: Tema: Utbildning, Temarapport 2010:1).

Diagram 2.17 Löneskillnad, genomsnittlig grundlön och könsuppdelning inom yrken, 2018

Kvinnors lön i procent av mäns lön

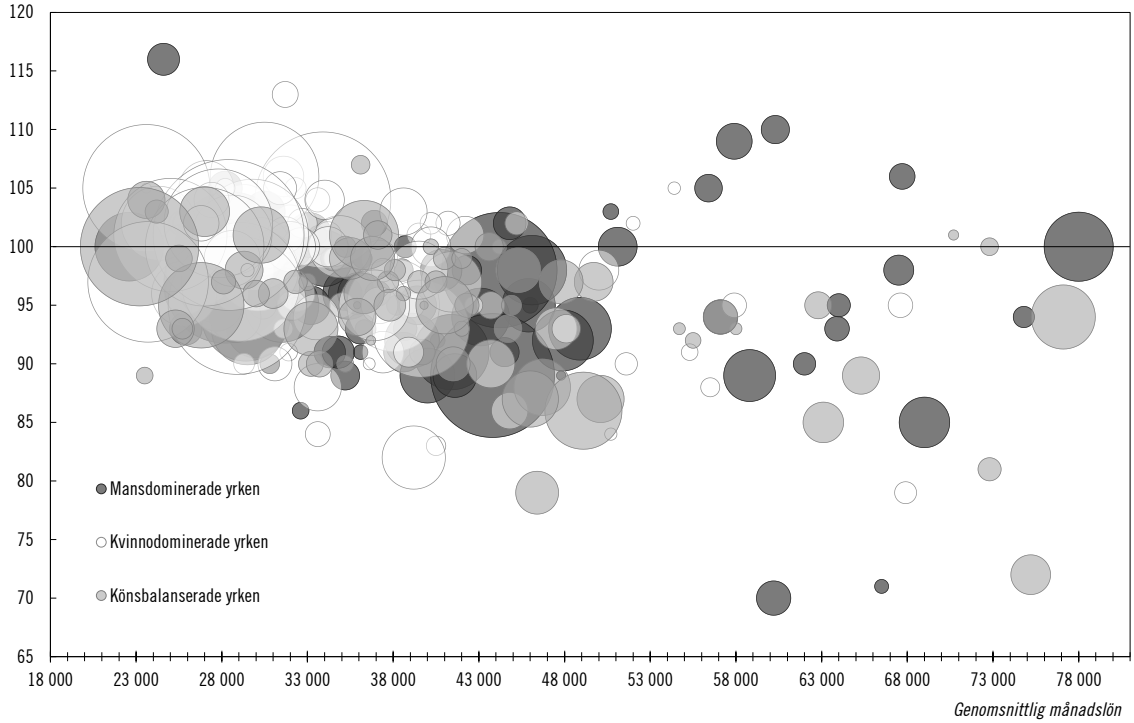

Anm.: Storleken på bubblorna representerar storleken på respektive yrke, dvs. ju större bubbla desto fler anställda inom yrket. De vita representerar kvinnodominerade yrken, dvs. yrken med mer än 60 procent kvinnor, de svarta mansdominerade yrken med mindre än 40 procent kvinnor och de grå könsbalanserade yrken där andelen kvinnor är 40–60 procent. I diagrammet visas 263 av de 430 yrken som finns i standard för svensk yrkesklassificering (SSYK12 nivå 4). Resterande yrken är exkluderade på grund av att data saknas.
Källor: Medlingsinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Kvinnor är underrepresenterade bland chefer

År 2018 var strax under 40 procent av alla chefer kvinnor. Samtidigt utgjorde kvinnor omkring 50 procent av alla anställda. Det finns stora skillnader i könsfördelningen bland chefer mellan olika näringsgrenar och sektorer. Inom kommuner och landsting är omkring 70 procent av alla chefer kvinnor, medan motsvarande andel i den privata sektorn är 31 procent. Kvinnor är dock underrepresenterade som chefer i alla sektorer, dvs. andelen kvinnor i chefspositioner är lägre än andelen anställda kvinnor.

Det kan finnas flera orsaker till varför andelen kvinnor i chefspositioner är lägre än andelen män. En förklaring kan vara valet av utbildningsinriktning, där män tidigare har varit överrepresenterade på de universitets- och högskoleutbildningar som senare har lett till högre chefsbefattningar i näringslivet.

En annan förklaring kan vara att kvinnor är föräldralediga längre och att de oftare än män arbetar deltid under småbarnsåren. Den högre frånvaron kan medföra att karriären stannar av under småbarnsåren. Samtidigt kan arbetsgivarens förväntningar på hur kvinnor och män ska bete sig på arbetsmarknaden ha betydelse, s.k. statistisk diskriminering. En konsekvens av detta kan vara att en kvinna i barnafödande ålder inte erbjuds samma möjligheter i yrkeslivet som en man oavsett om hon har barn eller inte och oavsett hur hon planerar att förlägga en eventuell föräldraledighet.

En ytterligare möjlig förklaring handlar om normer och att det i en del branscher fortfarande kan finnas en föreställning om att chefen är en man. Eftersom en viss typ av maskulinitet fortfarande kan anses utgöra normen för chefskap, riskerar kvinnor att inte uppfylla kriterierna. Följden kan bli att kvinnor, som inte stämmer överens med ett visst chefsideal, utesluts från rekryteringsprocesserna.[15]

[15] Ökad medvetenhet men långsam förändring – om kvinnor och män på ledande positioner i svenskt näringsliv (SOU 2014:80).

Det standardvägda lönegapet

Den löneskillnad mellan kvinnor och män som kvarstår när hänsyn har tagits till skillnader i ålder, utbildning, sektor, yrke och arbetstid kallas för det standardvägda lönegapet. År 2018 uppgick det standardvägda lönegapet till 4,4 procent, jämfört med det totala lönegapet på 10,7 procent (se diagram 2.18). Under de senaste tio åren har det standardvägda lönegapet minskat med 2,2 procentenheter, medan skillnaden mot det totala lönegapet har minskat med 1,9 procentenheter.

Diagram 2.18 Standardvägt lönegap

Procent

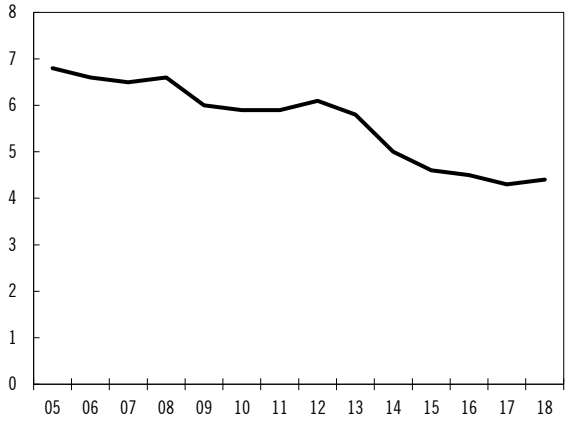

Anm.: Det standardvägda lönegapet är det lönegap som kvarstår när hänsyn tagits till att kvinnor och män har olika ålder, utbildning, arbetstid samt arbetar inom olika yrken och sektorer. Det standardvägda lönegapet är beräknat med standard för svensk yrkesklassificering (SSYK12 nivå 4).
Källor: Medlingsinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Storleken på det standardvägda lönegapet varierar mellan olika sektorer. Det är minst inom kommunerna (0,3 procent) och störst inom den privata sektorn (5,5 procent). I den privata sektorn är det standardvägda lönegapet betydligt högre för tjänstemän (6,7 procent) än för arbetare (3,8 procent). Det kan bero på att individuell lönesättning är vanligare bland tjänstemän än bland arbetare, men också på att lönespridningen generellt sett är större inom tjänstemannayrken än inom arbetaryrken.[16]

Den största skillnaden mellan totalt och standardvägt lönegap finns inom landstinget, där lönegapet minskar med 16,5 procentenheter när hänsyn tas till ålder, utbildning, arbetstid och yrke. Det är till stor del ett resultat av att kvinnor och män i större utsträckning har olika yrken inom landstinget än i andra sektorer.

Det standardvägda lönegapet ger en statistisk förklaring av löneskillnaderna mellan kvinnor och män. Att det även efter standardvägning finns en skillnad i lön mellan kvinnor och män innebär att det finns andra faktorer än de som redovisas i statistiken som påverkar löneskillnader. Det kan exempelvis handla om diskriminering, skillnader i arbetsuppgifter inom samma yrke och individuella egenskaper eller förväntningar på kvinnors respektive mäns karriärer.

Forskning visar att löneskillnader mellan kvinnor och män framför allt uppstår vid det första barnets födelse. Kvinnors arbetsinkomster påverkas starkt negativt vid första barnets födelse, och även om effekten minskar med tiden kvarstår ett betydande lönegap även tio år efter första barnets födelse.[17] Även mäns arbetsinkomster sjunker initialt i samband med första barnets födelse, men inga långsiktiga löneeffekter kvarstår bland män.

Kvinnors längre föräldraledighet kan också påverka löneutvecklingen. Effekten på lönen av en lång föräldraledighet verkar dock vara mindre på 2000-talet än den var på 1990-talet. Givet lika lång ledighet är effekten på lönen ungefär lika stor för kvinnor och män. Ytterligare en förklaring till de minskade skillnaderna kan vara att det under 2000-talet blivit allt vanligare att både kvinnor och män är föräldralediga, vilket kan minska den statistiska diskrimineringen.[18]

Såväl svensk som internationell forskning visar att deltidsarbete har en negativ effekt på timlönen. Den negativa effekten tenderar att växa ju längre deltidsarbetet pågår. Kvinnors deltidsarbete kan därför vara en orsak till kvinnors lägre löner, och i förlängningen också kvinnors lägre pensioner.[19]

[16] Lönebildningsrapporten 2012, Konjunkturinstitutet. Lönebildningsrapportens analys inkluderar förutom ålder, utbildning, yrke och arbetstid (beräknat som hel- eller deltid), även region, näringsgren, födelseland, utbildningsinriktning, arbetsplatsstorlek samt om arbetstagaren får tim- eller månadslön.

[17] Se bl.a. Parenthood and the Gender Gap in Pay (Angelov et al. 2016. Journal of Labor Economics), Familjepolitik för alla? (ESO 2015:5) och Child Penalties Across Countries: Evidence and Explanations (Kleven et. al. 2019. NBER Working Papers).

[18] Lönsamt arbete – familjeansvarets fördelning och konsekvenser (SOU 2014:28).

[19] Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män (Konjunkturinstitutet 2011).

2.4 Internationell jämförelse

Vid internationella jämförelser är Sverige ett land som karaktäriseras av relativt små skillnader mellan kvinnor och män när det kommer till jämställdhet på arbetsmarknaden.

Diagram 2.19 Jämställdhetsindex för arbetsmarknad för EU:s medlemsstater, 2015 och 2005

Land

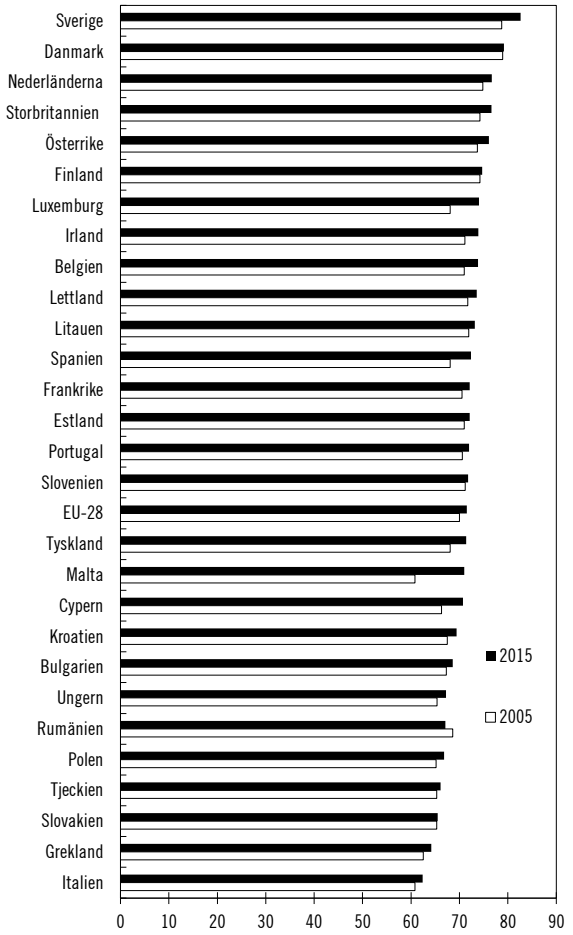

Anm.: Det samlade indexet för området arbetsmarknad baseras på två olika huvudblock som i sin tur består av två respektive tre olika delblock. Det första blocket rör deltagande på arbetsmarknaden, med delblocken heltidskorrigerad sysselsättningsgrad och längd på arbetsliv. Det andra blocket rör könssegregation på arbetsmarknaden, möjligheten att ta ledigt en till två timmar av personliga skäl samt karriärmöjligheter.
Källa: Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE).

I Europeiska jämställdhetsinstitutets (EIGE) senaste jämställdhetsindex för arbetsmarknaden från 2015, rankades Sverige som det land inom EU med den mest jämställda arbetsmarknaden (se diagram 2.19).

Jämställdhetsindexet för arbetsmarknaden är ett sammanvägt index från flera olika delområden inom arbetsmarknaden, där det första handlar om deltagande på arbetsmarknaden och det andra om könssegregation och möjligheter i arbetslivet.

Sverige rankas högst på det första delområdet, deltagande på arbetsmarknaden, till följd av en hög sysselsättningsgrad bland kvinnor. I det andra delområdet hamnar Sverige något lägre, på plats fyra. Detta beror mycket på att Sverige har en, internationellt sett, relativt könsuppdelad arbetsmarknad. Mellan 2005 och 2015 har Sveriges position förbättrats något, från plats fem till plats fyra, till följd av att arbetsmarknaden har blivit något mindre könsuppdelad under det senaste decenniet.

3 Pensionsinkomster intjänade under förvärvslivet

Arbetsinkomsterna är inte bara det viktigaste inkomstslaget för kvinnor och män under arbetslivet. De påverkar också i hög grad inkomstnivån efter arbetslivet, eftersom en stor del av pensionerna är knutna till tidigare arbetsinkomster.[20] Arbetsinkomsten är pensionsgrundande och ligger till grund både för den allmänna inkomstrelaterade pensionen[21] och för tjänstepensionen. Nedan beskrivs hur inkomstskillnaderna under arbetslivet återspeglas i skillnader i inkomstrelaterade pensionsinkomster mellan kvinnor och män i åldersgruppen 65 år och äldre.[22] Därefter beskrivs skillnaden i inträdet i pensionssystemen och i inkomstrelaterade pensioner mellan kvinnor och män i åldersgruppen 55–64 år. Det nuvarande pensionssystemet infördes 2003 och därför redovisas utvecklingen sedan detta år i båda avsnitten.

[20] Inte bara arbetsinkomster som de definierades i föregående avsnitt är pensionsgrundande. Även skattepliktiga transfereringar, tid med småbarn och studietid kan ge pensionsrätt.

[21] Den allmänna inkomstrelaterade pensionen består av tilläggspension, inkomstpension och premiepension.

[22] Hur samtliga pensioner och andra transfereringar påverkar inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män i åldersgruppen 20 år och äldre beskrivs i avsnitt 5.1 i denna bilaga.

3.1 Pension en återspegling av det tidigare arbetslivet

Skillnaden i inkomstrelaterad pension mellan kvinnor och män speglar främst skillnader i inkomst under arbetslivet. Skillnaden har dock minskat sedan mellan 2003 och 2017. Kvinnors inkomstrelaterade pensioner ökade med 60 procent, medan mäns ökade med 20 procent under denna period. Detta fick till följd att kvinnors inkomstrelaterade pensioner 2017 i genomsnitt uppgick till 65 procent av mäns, att jämföra med 50 procent 2003 (se diagram 3.1). Utvecklingen återspeglar de minskade skillnaderna mellan kvinnor och män i arbetslivet, som successivt har skett under en lång tidsperiod.

Diagram 3.1 Genomsnittlig inkomstrelaterad pensionsinkomst för kvinnor och män 65 år och äldre

Medelinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent (höger axel)

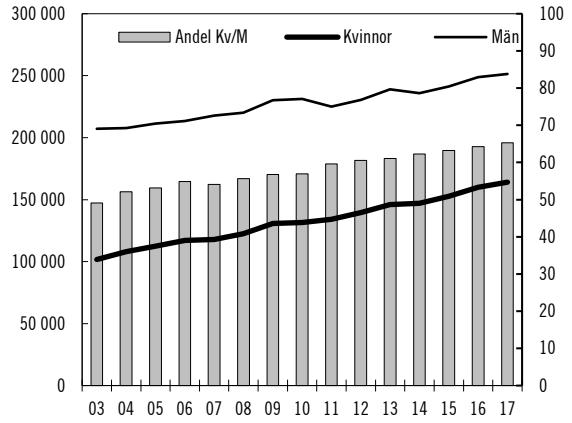

Anm.: I inkomstrelaterad pension ingår inkomstgrundad allmän pension och tjänstepension.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Ungefär lika många kvinnor som män i befolkningen 65 år och äldre har en inkomstgrundad allmän pension, 94 procent av kvinnorna och 96 procent av männen. Något färre har tjänstepension, 87 procent av kvinnorna och 89 procent av männen. Kvinnor har i genomsnitt lägre pensionsinkomster än män. År 2017 uppgick kvinnors inkomstgrundade allmänna pension i genomsnitt till 74 procent av mäns. Motsvarande andel avseende tjänstepensionen var 51 procent. Anledningen till att skillnaden mellan kvinnors och mäns allmänna pension är mindre än skillnaden i tjänstepension är att pensionsrätt för allmän pension enbart avsätts för inkomster upp till ett visst tak medan pensionsrätter för tjänstepensionen avsätts även för inkomster över taket.[23] Eftersom män i större utsträckning än kvinnor har inkomster över taket är skillnaden mellan kvinnors och mäns tjänstepension större än skillnaden i den allmänna pensionen (se tabell 3.1).[24]

Tabell 3.1 Inkomstrelaterade pensionsinkomster 2017, 65 år och äldre

Inkomster i kronor (2019 års priser) och andelar i procent

	Medelinkomst för personer med inkomst från inkomstslaget			Andel med inkomst	
	Kv,	Män	Kv/M (%)	Kv.	Män
Inkomstgrundad allmän pension	133 200	181 000	74	94	96
Tjänstepension	44 400	86 700	51	87	89

Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Medan den allmänna pensionen varit i princip oförändrad för män har kvinnors allmänna pension i genomsnitt ökat med 52 procent mellan 2003 och 2017. Tjänstepensionen har under samma tidsperiod ökat för både kvinnor och män, men mer för kvinnor än för män. Kvinnors tjänstepension har i genomsnitt ökat med 104 procent, mot 72 procent för män. Detta innebär att skillnaderna mellan kvinnor och män har minskat både avseende allmän pension och tjänstepension (se diagram 3.2).

Diagram 3.2 Inkomstrelaterade pensioners sammansättning, 65 år och äldre

Medelinkomst i kronor (2019 års priser)

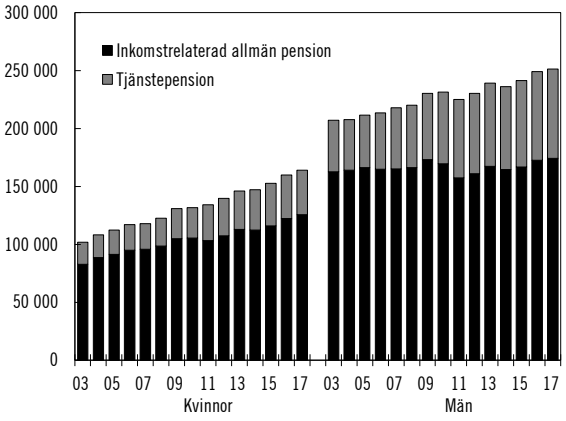

Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

[23] Pensionsrätt för allmän pension avsätts för pensionsgrundande inkomster upp till 8,07 inkomstbasbelopp, vilket 2017 motsvarade en månadsinkomst på ca 41 300 kronor.

[24] Utformningen av såväl de tidigare förmånsbestämda tjänstepensionerna som de nuvarande avgiftsbaserade ger högre ersättning för de med högre inkomster.

Skillnaden mellan kvinnors och mäns tjänstepension är dock fortfarande större än för inkomstrelaterad allmän pension. Kvinnors tjänstepension uppgick 2017 till 50 procent av mäns, medan motsvarande siffra för den allmänna pensionen var 72 procent.

Gapet mellan kvinnors och mäns inkomstrelaterade pensioner är inte lika stort i alla åldersgrupper. Skillnaden mellan kvinnors och mäns inkomstrelaterade pensioner är mindre i de yngre åldersgrupperna och större i de äldre, vilket speglar minskade skillnader i pensionsgrundande inkomster under förvärvslivet. Skillnaden mellan kvinnor och män i inkomstgrundad allmän pension är mindre än i tjänstepension bland de yngre pensionärerna, medan det motsatta gäller för de äldre. Att skillnaden i tjänstepension är större bland de yngre beror till stor del på att betydelsen av tjänstepensionen har ökat (se diagram 3.3).

Diagram 3.3 Gapet i inkomstrelaterade pensionsinkomster mellan kvinnor och män i olika åldrar, 2017

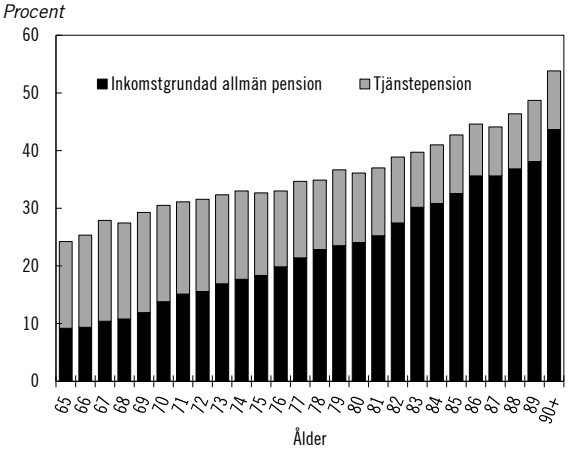

Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Diagram 3.4 Gap i inkomstrelaterade pensioner 65 år och äldre och i intjänade pensionsrätter samtliga åldrar

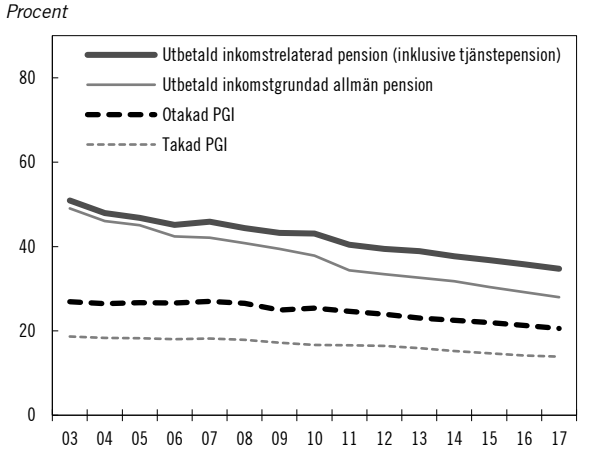

Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR), Pensionsmyndigheten och egna beräkningar.

Skillnaden i inkomstrelaterade pensioner ser ut att fortsätta minska

De pensionsrätter som kvinnor och män tjänar in ligger till grund för den framtida inkomstrelaterade pensionen. Skillnaden i dagens pensionsrätter ger en bild av hur skillnaden mellan kvinnors och mäns inkomstrelaterade pensioner kommer se ut i framtiden. Den pensionsgrundande inkomsten under intjänandetaket (takad PGI) ger rätt till allmän inkomstpension medan den pensionsgrundande inkomsten utan någon övre inkomstgräns (otakad PGI) har en stark koppling till den totala inkomstrelaterade pensionen, inklusive tjänstepension.

Den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten omfattar alla som har tjänat in pensionsrätt ett visst år. Det innebär att såväl de som kommer ta ut pension om mer än 40 år, såväl som de som kommer att ta ut pension om ett år, finns med.

Gapet mellan kvinnors och mäns inkomstrelaterade pensioner var 35 procent 2017. Det är högre än gapet i otakad PGI som var 21 procent 2017 (se diagram 3.4).[25] Detta innebär att skillnaden i utbetalade inkomstrelaterade pensioner mellan kvinnor och män sannolikt kommer att fortsätta minska.

Skillnaden mellan kvinnors och mäns intjänade pensionsrätter har under hela perioden varit störst i åldrarna 30–50 år, dvs. i de åldrar då det ofta finns hemmavarande barn i hushållet. En stor andel av dessa personer har förmodligen långt kvar till sin pension. Även om skillnaderna har minskat kvarstår skillnader i pensionsgrundande inkomst även mellan yngre kvinnor och män. År 2017 hade kvinnor i samtliga åldersgrupper i genomsnitt drygt 20 procent lägre pensionsgrundande inkomst än män (se diagram 3.5).

[25] Skillnaden i utbetalad pension kommer sannolikt bli mindre eftersom staten betalar in pensionsavgifter som inte motsvarar inkomsten exempelvis under småbarnsåren. Dessa går i högre utsträckning till kvinnor än till män.

Diagram 3.5 Gap i intjänade pensionsrätter vid olika åldrar

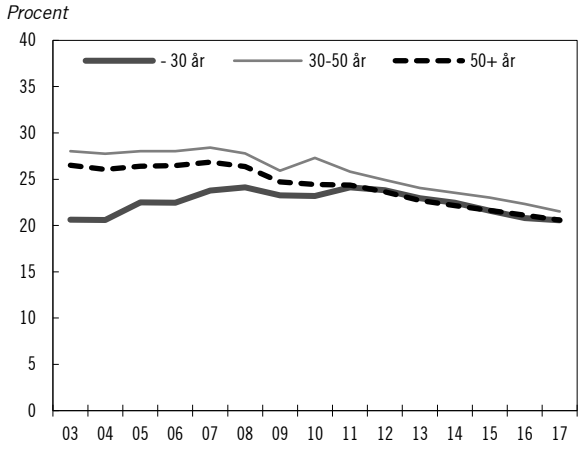

Källa: Pensionsmyndigheten.

Diagram 3.6 Inkomstrelaterade pensioner och antal kvinnor och män i olika delar av fördelningen av individuell disponibel inkomst 2017, 65 år och äldre

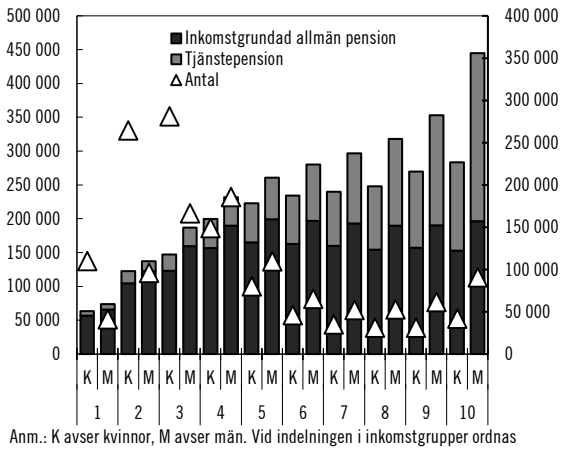

Anm.: K avser kvinnor, M avser män. Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Fler äldre kvinnor i den nedre delen av fördelningen av individuell disponibel inkomst

Skillnaden i inkomstrelaterad pension mellan kvinnor och män ökar med inkomst. Den inkomstgrundade allmänna pensionen är högre för män än kvinnor i samtliga inkomstgrupper, men skillnaden är större i de övre inkomstgrupperna. Det beror på att tjänstepension tjänas in även över taket för den allmänna pensionen. Skillnaden mellan kvinnor och män, både vad gäller pensionsnivå och sammansättningen av pensionsinkomsterna, är större i de högre inkomstgrupperna (se diagram 3.6).

Generellt gäller att personer 65 år och äldre är överrepresenterade i lägre inkomstgrupper och underrepresenterade i högre. Av alla i åldersgruppen 65 år och äldre finns nästan 50 procent i de tre lägsta inkomstgrupperna. I dessa inkomstgrupper finns det också fler kvinnor än män som är 65 år och äldre.

Det är den sammanlagda individuella disponibla inkomsten som avgör i vilken inkomstgrupp personerna befinner sig. Detta får till följd att kvinnor och män i inkomstgrupperna 2–9 inom respektive inkomstgrupp i genomsnitt har ungefär samma individuella disponibla inkomst. Äldre kvinnors historiskt svagare anknytning till förvärvslivet innebär att de har lägre inkomstrelaterade pensioner. För att hamna i samma inkomstgrupp behöver de därför högre inkomster från andra inkomstkällor.

3.2 Inkomstrelaterade pensioner även före 65 års ålder

Det är inte bara befolkningen 65 år och äldre som har inkomstrelaterade pensionsinkomster. Tjänstepension kan tas ut från 55 års ålder och den allmänna pensionen från 61 års ålder. För att ge en mer fullständig bild av fördelningen av inkomstrelaterade pensioner mellan kvinnor och män beskrivs i denna del utvecklingen av inkomstrelaterade pensioner i åldersgruppen 55–64 år. Det är också viktigt att beakta att alla som tar ut pension inte slutar förvärvsarbeta. Detta gäller särskilt för personer yngre än 65 år.

Även kvinnorna under 65 år har lägre pensionsinkomster

Även i åldersgruppen 55–64 år finns skillnader mellan kvinnors och mäns inkomstrelaterade pensionsinkomster. År 2017 uppgick kvinnors inkomstrelaterade pensioner i genomsnitt till 63 procent av mäns i åldersgruppen. Skillnaden har minskat sedan 2003, då motsvarande siffra var 56 procent (se diagram 3.7).

Trots att kvinnors inkomstrelaterade pensionsinkomster har ökat i förhållande till mäns i denna grupp, finns det ingen tydlig trend i utvecklingen av kvinnors och mäns inkomstrelaterade pensionsinkomster. Kvinnor hade

något högre medan männen hade lägre inkomster år 2017 än 2003. Anledningen till detta är att andelen kvinnor och män som har tagit ut pension i åldrarna 55–64 år har minskat mellan 2003 och 2017.

Diagram 3.7 Genomsnittlig inkomstrelaterad pensionsinkomst för kvinnor och män 55–64 år

Medelinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent (höger axel)

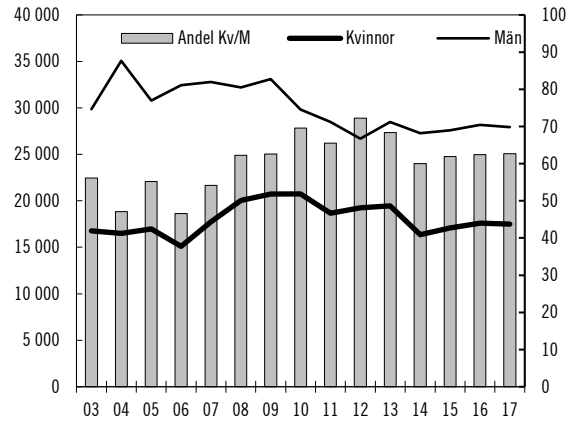

Anm.: I inkomstrelaterad pension ingår såväl allmän pension som tjänstepension.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Fler män än kvinnor tar ut pension före 65 års ålder

År 2017 tog 8 procent av kvinnorna och 9 procent av männen i åldersgruppen 55–64 år ut inkomstgrundad allmän pension. En större andel, och fler män än kvinnor, tog ut tjänstepension före 65 års ålder, 25 procent av männen och 16 procent av kvinnorna. Detta beror till stor del på att tjänstepension i många fall kan tas ut från 55 års ålder, medan inkomstrelaterad allmän pension kan tas ut från 61 års ålder. Liksom för åldersgruppen 65 år och äldre är mäns pensioner i genomsnitt högre än kvinnors (se tabell 3.2).

Tabell 3.2 Inkomstrelaterade pensionsinkomster 2017, 55–64 år

Inkomster i kronor (2019 års priser) och andelar i procent

	Medelinkomst för personer med inkomst från inkomstslaget			Andel med inkomst	
	Kv,	Män	Kv/M (%)	Kv.	Män
Inkomstgrundad allmän pension	90 800	118 200	77	8	9
Tjänstepension	89 900	143 500	63	16	25

Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Andelen kvinnor och män som tar ut pension i åldersgruppen 55–64 år ökar med åldern. Före 61 års ålder är andelen som tar ut pension låg, ca 5 procent, bland både kvinnor och män. Efter 61 års ålder ökar andelen, och det är fler män än kvinnor som tar ut pension. Vid 64 års ålder har ungefär hälften av alla i en årskull tagit ut någon pension (se diagram 3.8). Diagrammet visar också hur stor andel av de som har tagit ut någon inkomstrelaterad pension som har en arbetsinkomst överstigande 100 000 kronor samma år (höger axel).

Diagram 3.8 Andel som tagit ut pension vid viss ålder samt hur stor andel av dessa som har en arbetsinkomst över 100 000 kronor 2017, 55–64 år

Procent pension *Procent med arbetsinkomst> 100 000 kr*

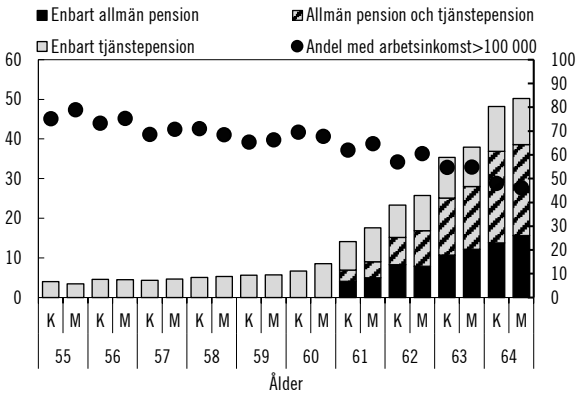

Anm.: K avser kvinnor, M avser män.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

4 Kapitalinkomster

4.1 Kvinnor har i genomsnitt ungefär hälften så stora kapitalinkomster som män

Sedan mitten av 1990-talet har kapitalinkomsterna i genomsnitt ökat i betydelse i förhållande till andra inkomstslag. Mellan 1995 och 2017 ökade kvinnors och mäns genomsnittliga kapitalinkomst med ungefär 500 procent (se diagram 4.1). År 2017 uppgick kvinnors kapitalinkomster i genomsnitt till 49 procent av mäns. Kvinnors kapitalinkomster uppgick i genomsnitt till 35 500 kronor och mäns till 71 000 kronor. Förhållandet mellan kvinnors och mäns kapitalinkomster har varit relativt konstant sedan mitten av 1990-talet, även om det varierat enskilda år.

Diagram 4.1 Genomsnittliga kapitalinkomster för kvinnor och män

Medelinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent (höger axel)

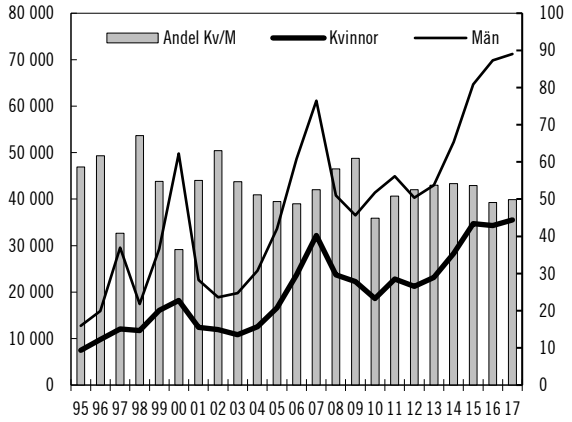

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Även om utvecklingstakten har varit likartad för kvinnor och män är skillnaden i nivån på kvinnors och mäns genomsnittliga kapitalinkomster betydande. Det beror både på skillnader i antalet kvinnor och män som redovisar inkomster från kapital och på hur stora belopp som redovisas i genomsnitt för kvinnor respektive män.

4.2 Betydande skillnader i sammansättningen av kvinnors och mäns kapitalinkomster

Kapitalinkomster kan delas in i två huvudkategorier, realiserade kapitalvinster och övriga kapitalinkomster. Kapitalvinster består av vinster som uppstår vid försäljning av reala (t.ex. fastigheter) eller finansiella (t.ex. aktier) tillgångar, medan övriga kapitalinkomster består av olika typer av ränte- och utdelningsinkomster.

År 2017 redovisade ca 109 000 kvinnor och ca 118 000 män fastighetsrelaterade kapitalvinster. Bland dessa redovisade män i genomsnitt ett något högre belopp än kvinnor (se tabell 4.1). För kvinnor var detta det klart viktigaste kapitalinkomstslaget – 55 procent av kvinnors samlade kapitalinkomster utgjordes av fastighetsrelaterade kapitalvinster. Motsvarande andel för män var 30 procent.

Betydligt fler personer, och betydligt fler män än kvinnor, redovisade kapitalvinster från försäljning av finansiella tillgångar. De redovisade beloppen var i genomsnitt avsevärt lägre än de fastighetsrelaterade kapitalvinsterna. Män redovisade dock i genomsnitt ett betydligt större belopp än kvinnor.

Bland övriga kapitalinkomster är utdelningar i fåmansföretag det dominerande inkomstslaget. År 2017 stod utdelningar i fåmansföretag för drygt en fjärdedel av de samlade kapitalinkomsterna, ungefär 48 000 kvinnor och 143 000 män redovisade inkomster från detta inkomstslag. Det genomsnittliga beloppet bland dem som redovisade utdelning i fåmansföretag var också betydligt större för män än för kvinnor. År 2017 stod utdelning i fåmansföretag för cirka en tredjedel av mäns samlade kapitalinkomster. Motsvarande andel för kvinnor var knappt 15 procent.

Tabell 4.1 Kapitalinkomster 2017

	Kapitalvinster		Övriga kapitalinkomster		
	Reala	Finansiella	Räntor m.m.	Utd. i fåmansftg.	Övr. aktieutdelningar
Total inkomst (miljarder kronor)	155	65	37	109	36
Kvinnor	*75*	*19*	*13*	*19*	*11*
Män	*81*	*47*	*24*	*90*	*25*
Antal med inkomst >0 (tusental pers.)	227	908	4 209	191	1 419
Kvinnor	*109*	*402*	*2 142*	*48*	*614*
Män	*118*	*506*	*2 068*	*143*	*805*
Medelinkomst för personer med inkomst >0 (1000 kr)	693	77	9	569	25
Kvinnor	*692*	*49*	*6*	*396*	*17*
Män	*694*	*99*	*13*	*626*	*31*

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre. Belopp i kronor är uttryckta i 2019 års priser. Ränteinkomster inkluderar bl.a. bankränta, schablonintäkt på investeringssparkonto och intäkt vid uthyrning av privatbostad.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Av diagram 4.2 framgår hur kvinnors och mäns kapitalinkomster har utvecklats de senaste åren. Sedan 2013 har de totala kapitalinkomsterna i genomsnitt ökat mer för män (66 procent) än för kvinnor (54 procent). Det är främst ökade reala kapitalvinster och ökade inkomster från utdelningar i fåmansföretag som förklarar utvecklingen för både kvinnor och män.

Diagram 4.2 Kapitalinkomsternas sammansättning

Medelinkomst i kronor (2019 års priser)

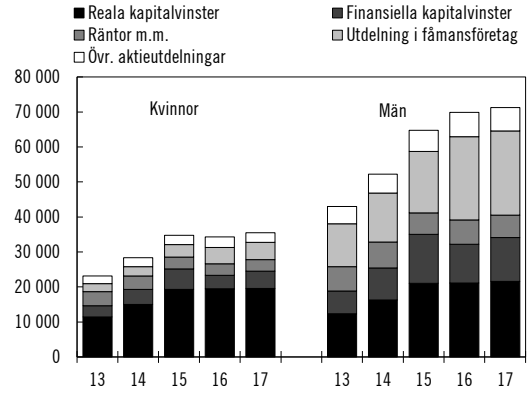

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Inkomster från fåmansföretag: kapital- eller arbetsinkomster?

Genom skattereformen 1990 fick Sverige ett s.k. dualt skattesystem. Det innebär att arbetsinkomster och kapitalinkomster beskattas olika. För arbetsinkomster tillämpas en progressiv beskattning medan kapitalinkomster beskattas med en proportionell och i de flesta fall lägre skatt. I ett företag med endast en eller ett fåtal ägare kan ägaren välja mellan att låta företaget dela ut vinst till delägaren eller att betala ut lön till delägaren i egenskap av anställd i företaget.

Den nya ordningen skapade starka incitament att omvandla arbetsinkomster över en viss storlek till kapitalinkomster. För att undvika detta infördes särskilda regler för beskattningen av utdelning och kapitalvinst på andelar i fåmansföretag. Reglerna fastställer bl.a. ett gränsbelopp inom vilket utdelningar och kapitalvinster tas upp till två tredjedelar och beskattas som inkomst av kapital. Utdelning och kapitalvinst över gränsbeloppet beskattas som inkomst av tjänst.

Reglerna för kapitalbeskattning av utdelning och kapitalvinst från fåmansföretag har ändrats vid flera tillfällen, bl.a. 2006 och 2014. Syftet med reformerna har bl.a. varit att stimulera företagande och sysselsättning inom små och medelstora företag. Reformerna har inneburit att skattenivån på utdelningar sänkts och att reglerna för hur gränsbeloppet beräknas har gjorts mer generösa. Dessa ändringar har följts av en kraftig ökning av utdelningarna från fåmansföretag.[26]

En utvärdering av 2006 års reform pekar på att de ökade utdelningarna delvis har drivits av att delägare i fåmansföretag har minskat sin löneinkomst från bolaget för att i stället öka utdelningarna, utan att de totala inkomsterna före skatt har ökat.[27] En viss del av de inkomster från fåmansföretag som i dag klassas som kapitalinkomster hade därför räknats som arbetsinkomst innan 2006. Detta illustrerar att distinktionen mellan arbets- och kapitalinkomster inte är helt klar och kan påverkas av skattelagstiftningen.

Hade utdelningar från fåmansföretag räknats som arbetsinkomster hade kapitalinkomsterna inte varit lika ojämnt fördelade mellan kvinnor och män. År 2017 hade kvinnors kapitalinkomster som andel av mäns ökat från 50 till 65 procent (se diagram 4.1 ovan). Arbetsinkomsterna hade dock blivit mer ojämnt fördelade i statistiken. Om alla utdelningar från fåmansföretag räknas som arbetsinkomster sjunker kvinnors arbetsinkomster som andel av mäns arbetsinkomster med fyra procentenheter 2017. Det motsvarar mer än häften av den minskade skillnaden i arbetsinkomst mellan kvinnor och män som skett sedan 2006 (se diagram 2.1 ovan).

4.3 Kapitalinkomster har en tydlig åldersprofil bland både kvinnor och män

De samlade kapitalinkomsterna har en tydlig åldersprofil som är gemensam för både kvinnor och män (se diagram 4.3). Den genomsnittliga kapitalinkomsten ökar med stigande ålder t.o.m. åldersgruppen 55–64 år. I åldersgruppen 65–74 år är den genomsnittliga kapitalinkomsten ungefär i samma storleksordning som för åldersgruppen 55–64 år. I den äldsta åldersgruppen, 75 år och äldre, avtar sedan den genomsnittliga kapitalinkomsten.

Kvinnor hade i genomsnitt lägre kapitalinkomst än män i samtliga åldersgrupper 2017. I den yngsta åldersgruppen, 20–34 år, var kapitalinkomsterna förhållandevis låga för både kvinnor och män, och den relativa skillnaden mellan

[26] Se Ekonomistyrningsverkets rapport Prognos april 2018.

[27] Se Alstadsæter och Jacob, Dividend Taxes and Income Shifting., Scandinavian Journal of Economics, 2016.

kvinnors och mäns kapitalinkomster var också mindre än för befolkningen som helhet.

Skillnaden mellan kvinnors och mäns kapitalinkomster var 2017 störst i åldersgruppen 45–54 år. I denna grupp uppgick kvinnors andel av mäns kapitalinkomster till 40 procent. I de olika åldersklasserna mellan 35 och 74 år är det till stor del utdelningar i fåmansföretag som förklarar skillnaderna mellan kvinnors och mäns samlade kapitalinkomster.

Mäns inkomster från utdelningar i fåmansföretag sjunker markant i den äldsta åldersgruppen, 75 år och äldre. Därför minskar också mäns samlade kapitalinkomster relativt mycket i denna åldersgrupp. Som en konsekvens av detta är kvinnors andel av mäns kapitalinkomster förhållandevis hög, 65 procent i åldersgruppen 75 år och äldre.

Diagram 4.3 Genomsnittlig kapitalinkomst 2017 för kvinnor och män efter ålder

Medelinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns kapitalinkomst i procent (heldraget streck, höger axel)

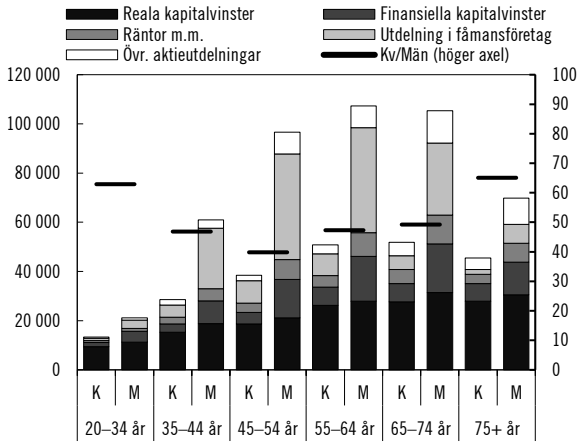

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

4.4 Kapitalinkomster är starkt koncentrerade till kvinnor och män med höga disponibla inkomster

Kapitalinkomsterna är starkt koncentrerade till den översta inkomstgruppen (se tabell 4.2). Av tabellen framgår att det inte finns några betydande skillnader i genomsnittlig kapitalinkomst mellan kvinnor och män som har ungefär lika stor individuell disponibel inkomst (dvs. mellan kvinnor och män som befinner sig i samma inkomstgrupp).[28] Att kvinnor i genomsnitt endast har 49 procent av mäns kapitalinkomst beror i stället på att det finns fler kvinnor än män i de lägre inkomstgrupperna, där kapitalinkomsterna är låga, och fler män än kvinnor i de övre inkomstgrupperna där kapitalinkomsterna uppgår till mer betydande belopp.

Tabell 4.2 Genomsnittlig kapitalinkomst 2017 för kvinnor och män efter storleken på individuell disponibel inkomst

Medelinkomst i kronor (2019 års priser)

	Inkomstgrupp 1–5		Inkomstgrupp 6–9		Inkomstgrupp 10	
	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män
Reala kapitalvinster	-100	-200	3 200	1 600	292 400	152 700
Finansiella kapitalvinster	500	-300	2 800	2 100	57 200	84 700
Räntor m.m.	1 500	1 500	3 300	3 400	20 800	31 100
Utdelning i fåmansföretag	100	200	1 100	1 700	71 700	168 600
Övriga aktie-utdelningar	700	800	1 500	1 600	29 600	41 000
Total kapital-inkomst	**2 700**	**2 100**	12 000	**10 400**	**471 600**	**478 100**

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre. Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Tiondelen av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

I inkomstgrupperna 1–9 är olika typer av ränteinkomster det största kapitalinkomstslaget för både kvinnor och män. I inkomstgrupp 10 är skillnaden i sammansättningen av kapitalinkomsterna mellan kvinnor och män större. För kvinnor i tiondelen med högst individuell disponibel inkomst är fastighetsrelaterade kapitalvinster det klart dominerande kapitalinkomstslaget. För män i denna inkomstgrupp utgörs kapitalinkomsterna i högre utsträckning av utdelningar från fåmansföretag.

De fastighetsrelaterade kapitalvinsterna har i många fall ackumulerats under lång tid. För den enskilda individen innebär det att inkomsten kan

[28] I budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 bilaga 3) gjordes en ännu mer finfördelad indelning av den översta inkomstgruppen. Där visades att det finns skillnader mellan kvinnor och män inom den översta inkomstgruppen. Det är i huvudsak män i den yttersta toppen av fördelningen av individuella disponibla inkomster som har de mycket höga kapitalinkomsterna. I de nedre nio tiondelarna av den översta inkomstgruppen har kvinnor däremot i genomsnitt något högre kapitalinkomster än män.

bli mycket stor just det år då vinsten realiseras. Nästkommande år återgår inkomsten i de flesta fall till en lägre nivå. Att fastighetsrelaterade kapitalvinster är en betydligt större inkomstkälla för kvinnor än för män i toppen av fördelningen av individuell disponibel inkomst innebär därför att färre kvinnor än män har varaktigt höga inkomster.[29]

5 Transfereringar och skatter jämnar ut skillnaden mellan kvinnor och män

Kvinnors och mäns inkomster kommer inte bara från inkomster från arbete och kapital. Transfereringar har stor betydelse för många, samtidigt som skatter betalas för både marknadsinkomster och de flesta transfereringar.

Skatter och transfereringar minskar skillnaderna mellan kvinnors och mäns inkomster. Eftersom kvinnors marknadsinkomster är lägre och skatten på förvärvsinkomster är progressiv, betalar de också mindre skatt. Kvinnors skatteinbetalningar är i genomsnitt 36 procent lägre än mäns.

Eftersom kvinnor i högre utsträckning än män bl.a. studerar, är föräldralediga eller sjukskrivna, är kvinnors inkomster från transfereringar (exklusive pensioner) i genomsnitt högre än mäns. Män har dock i genomsnitt högre pensionsinkomster.[30]

För att få en helhetsbild av betydelsen av pensioner och övriga transfereringar redovisas nedan omfattningen i befolkningen 20 år och äldre. Många transfereringar, t.ex. föräldrapenning och ålderspensioner, är koncentrerade till vissa åldersgrupper, där en särredovisning hade visat att dessa transfereringar har en större betydelse.

I tabell 5.1 visas storleken och skillnaden i transfereringar mellan de kvinnor och män som tar del av de olika transfereringarna. Kvinnor har i genomsnitt högre inkomster från lönerelaterade transfereringar, dvs. transfereringar som har till uppgift att ersätta inkomstbortfall under arbetslivet när individen inte kan förvärvsarbeta på sitt ordinarie arbete på grund av t.ex. sjukdom eller vård av barn. Kvinnor med sådana transfereringar hade 2017 i genomsnitt 16 procent högre inkomster från dessa transfereringar än män. Skillnaden beror på att kvinnor använder fler föräldrapenningdagar och därför har högre total inkomst från föräldrapenning än män. Män har dock högre inkomster från andra lönerelaterade transfereringar. Kvinnor med sjuk- och aktivitetsersättning samt arbetsmarknadsstöd hade i genomsnitt lägre inkomster från dessa transfereringar än män eftersom kvinnors genomsnittliga inkomstrelaterade ersättning är något lägre än mäns. De kvinnor som uppbar ersättning i samband med sjukdom var i genomsnitt sjukskrivna något längre än de män som uppbar ersättning i samband med sjukdom, samtidigt som mäns sjukpenninggrundande inkomst var något högre. Detta fick till följd att de kvinnor och män som uppbar ersättning i samband med sjukdom i genomsnitt fick ungefär lika mycket i ersättning.

Kvinnor har också högre försörjningsrelaterade transfereringar, dvs. transfereringar som har till uppgift att öka inkomsten för hushåll med låga inkomster och/eller barnhushåll, och som inte är knutet till förvärvsinkomst. Skillnaden mellan kvinnor och män vad gäller dessa transfereringar är betydligt större än skillnaden mellan lönerelaterade transfereringar. Kvinnor hade 2017 i genomsnitt 51 procent högre ersättning från försörjningsrelaterade transfereringar än män. Skillnaden mellan kvinnor och män är störst för bostadsbidrag samt underhållsstöd och underhållsstödbidrag, vilket beror på att det är vanligare att barn med särlevande föräldrar är folkbokförda hos mamman. Det är vanligare att kvinnor tar emot underhållsstöd och underhållsbidrag än att män gör det. Att återbetala underhållsstöd är dock vanligare för män än för kvinnor. Det är dessutom betydligt vanligare att kvinnor har försörjningsrelaterade transfereringar än män.

[29] Varaktigheten för kvinnor och män i toppen av fördelningen av individuell disponibel inkomst analyserades utförligt i budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 bilaga 3).

[30] I detta avsnitt menas med pensionsinkomster samtliga pensionsinkomster, inte enbart pensionsrätter intjänade under arbetslivet, som i avsnitt 3. Detta innebär att de inkomstrelaterade pensionerna redovisas både i detta avsnitt och i avsnitt 3. I detta avsnitt redovisas dock betydelsen av samtliga pensioner, inte bara de inkomstrelaterade, och pensionerna redovisas för befolkningen 20 år och äldre.

5.1 Kvinnor har högre transfereringsinkomster än män

Tabell 5.1 Transfereringar 2017

Inkomster i kronor (2019 års priser) och andelar i procent

	Genomsnittlig ersättning för personer som har inkomst från inkomstslaget		Kv/M	Andel med inkomst	
	Kv.	Män	(%)	Kv.	Män
Lönerelaterade transfereringar	**66 900**	**57 700**	**116**	**33**	**27**
Arbetsmarknadsstöd	62 200	72 600	86	5	5
Ersättning i samband med sjukdom[1]	55 200	55 300	100	11	6
Sjuk- och aktivitetsersättning	105 400	115 900	91	5	4
Föräldrapenning	36 800	24 900	147	18	15
Vårdbidrag	54 600	46 900	116	1	0
Övr. transfereringar	16 200	31 100	52	3	2
Försörjnings-relaterade transf.	**25 900**	**17 100**	**151**	**51**	**45**
Barnbidrag	14 800	13 200	112	28	24
Underhållsstöd och -bidrag (mottaget)[2]	23 900	14 000	171	6	2
Underhållsstöd och -bidrag (givet)[3]	-11 600	-19 300	60	1	5
Bostadsbidrag	22 100	13 900	159	4	3
Bostadstillägg	30 700	32 300	95	8	4
Ekonomiskt bistånd	52 500	45 900	114	3	3
Äldreförsörjnings-stöd	45 400	33 800	134	0	0
Studiestöd	60 600	58 400	104	7	5
Studiestöd (återbetalning)	-11 600	-11 800	98	18	12
Övr. transfereringar	26 700	21 000	127	1	3
Pensioner	**173 700**	**242 200**	**72**	**34**	**30**
Inkomstrelaterad allmän pension	131 300	177 600	74	28	25
Tjänstepension	46 600	89 000	52	27	25
Garantipension	21 000	22 500	93	13	3
Änkepension	44 100	-	-	6	-
Privat pension	34 700	43 900	79	11	10
Övriga pensioner	47 200	25 000	74	1	1
Samtliga transfereringar	**114 100**	**126 200**	**90**	**82**	**76**

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Här ingår sjukpenning, rehabiliteringsersättning, arbetsskadeersättning och avtalsersättning under sjukpenningperioden.
[2] Här ingår såväl underhållsstöd via Försäkringskassan som underhållsbidrag som föräldrarna reglerar själva.
[3] Här ingår både underhållsbidrag som föräldrarna reglerar själva och återbetalning av underhållsstöd till Försäkringskassan.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Undantaget är ekonomiskt bistånd där andelen är ungefär densamma bland kvinnor och män.

Eftersom fler kvinnor än män genomgår högre utbildning är det fler kvinnor än män som mottar studiestöd, och det är också fler kvinnor än män som betalar tillbaka studielån. Beloppen för de som får studiestöd och de som återbetalar dessa är dock ungefär lika stora både för kvinnor och män.

För kvinnor och män med pensionsinkomster var kvinnors genomsnittliga pensionsinkomst 72 procent av mäns 2017. Detta beror på att pensionen till stor del baseras på tidigare förvärvsinkomst (se även avsnitt 3). Av tabell 5.1 framgår att kvinnor i högre grad har pensionsinkomster än män, 34 respektive 30 procent av alla äldre än 19 år. Detta beror främst på att kvinnor i genomsnitt lever längre än män, vilket leder till att det finns drygt 16 procent fler kvinnor än män över 65 år.

Sedan 1995 har både kvinnors och mäns transfereringsinkomster (exklusive pension) minskat (se diagram 5.1). Mellan 2006 och 2011 föll de genomsnittliga transfereringsinkomsterna, vilket till stor del berodde på att transfereringarna från sjukpenning, sjukersättning och arbetsmarknadsstöd (a-kassa och aktivitetsersättning) sjönk. Både andelen i befolkningen som erhöll dessa transfereringar och den genomsnittliga ersättningen per mottagare sjönk. År 1995 hade 75 procent av kvinnorna och 69 procent av männen inkomst från transfereringar (exklusive pensioner), medan motsvarande andel 2017 var 58 procent respektive 51 procent. Samtidigt har skillnaden mellan kvinnors och mäns transfereringsinkomster ökat. År 1995 var kvinnors transfereringsinkomster 26 procent högre än mäns, 2016 var de 51 procent högre.

Diagram 5.1 Transfereringsinkomster (exklusive pensioner) för kvinnor och män

Medelinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent (höger axel)

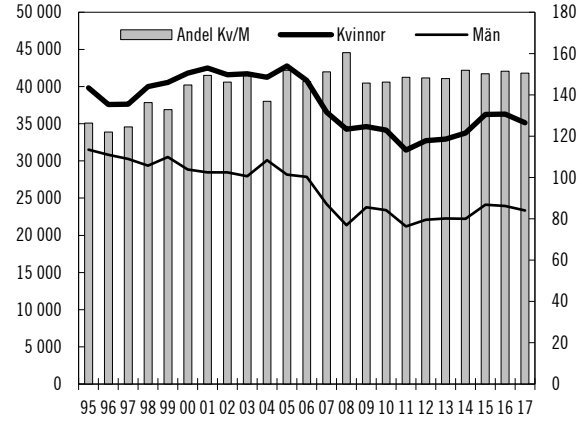

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Till skillnad från lönerelaterade- och försörjningsrelaterade transfereringar har de genomsnittliga pensionerna i åldersgruppen 20 år och äldre ökat mellan 1995 och 2017. Detta beror dels på att andelen äldre ökat, dels på att arbetsinkomsten ökat i senare födelsekohorter (personer födda samma kalenderår), vilket i förlängningen lett till högre pensioner. Kvinnors pensionsinkomster har ökat mer än mäns, 78 procent att jämföra med 66 procent under perioden. Detta får till följd att kvinnors pensionsinkomster i genomsnitt uppgår till 81 procent av männens 2017, mot 76 procent 1995 (se diagram 5.2).

Diagram 5.2 Pensionsinkomster för kvinnor och män

Medelinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent (höger axel)

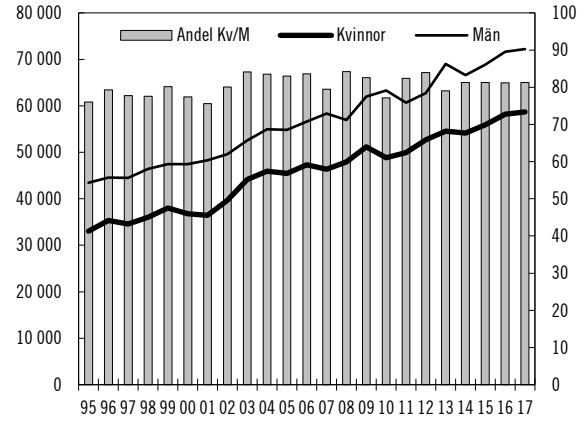

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Lönerelaterade och försörjningsrelaterade transfereringar är högre för kvinnor än för män i samtliga inkomstgrupper, förutom i de två lägsta inkomstgrupperna (se diagram 5.3). Detta beror till stor del på att fler kvinnor är sjukskrivna än män och att fler kvinnor tar ut föräldrapenning, samtidigt som fler kvinnor än män får studiestöd, underhållsstöd och bostadsbidrag.

Pensionerna är i genomsnitt högre för kvinnor än för män i de två lägsta inkomstgrupperna, i övriga inkomstgrupper är de högre för männen. Till del beror detta på sammansättningen av inkomstgrupperna. Det finns många kvinnor med låga pensioner i inkomstgrupp 1 och 2, medan kvinnor och män med högre pensioner ofta finns något högre i fördelningen av disponibla inkomster.

Diagram 5.3 Transfereringar i olika inkomstgrupper

Medelinkomst i kronor (2019 års priser)

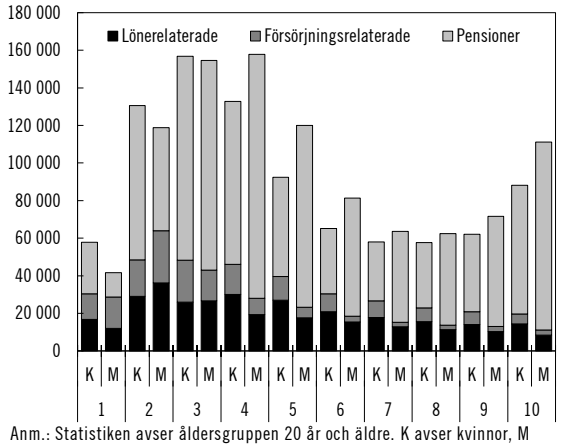

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre. K avser kvinnor, M avser män. Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Tiondelen av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

5.2 Män betalar mer skatt än kvinnor

Både kvinnors och mäns direkta skatteinbetalningar mätt i kronor har ökat sedan 1995, dock inte i samma utsträckning som marknadsinkomsterna. Förändringen av de genomsnittliga skatteinbetalningarna under perioden beror i huvudsak på den ekonomiska konjunkturen samt lönetillväxten, även om politiska beslut också har haft betydelse. Kvinnors andel av mäns skatter har under en lång period legat stabilt kring 60 procent. Sedan 2012 har kvinnors andel ökat något och ligger 2017 på 64 procent (se diagram 5.4).

Diagram 5.4 Direkta skatter för kvinnor och män

Direkta skatter i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns direkta skatter i procent (höger axel)

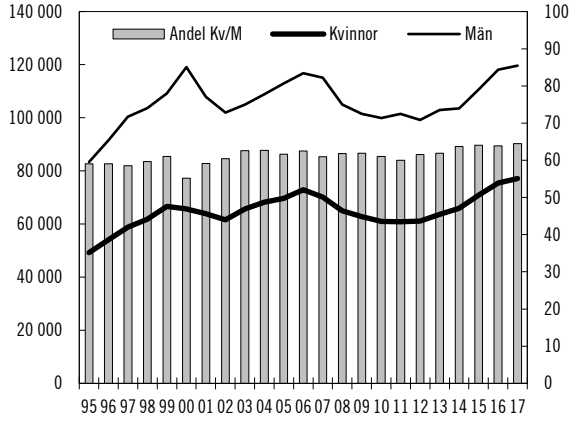

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

När kvinnor och män delas in i inkomstgrupper är den direkta skatten i respektive inkomstgrupp i princip identisk för kvinnor och män (se diagram 5.5). Undantagen är inkomstgrupp 1 och 10. I inkomstgrupp 1 dras männens genomsnittliga inkomst ner av större kapitalförluster. I inkomstgrupp 10 är det framför allt skillnaderna i arbetsinkomster och pensioner som skapar skillnaden mellan kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst, vilket får till följd att mäns skatt på förvärvsinkomster är högre än kvinnors i denna inkomstgrupp.

Diagram 5.5 Direkta skatter i olika inkomstgrupper

Kronor (2019 års priser)

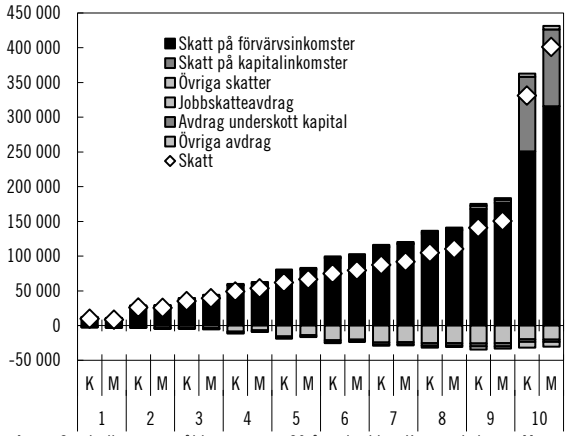

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre. K avser kvinnor, M avser män.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

6 Individuell disponibel inkomst

Summan av alla arbetsinkomster, kapitalinkomster och transfereringar ger, med avdrag för skatter, kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst. Den individuella disponibla inkomsten är mer jämnt fördelad mellan kvinnor och män än vad marknadsinkomsterna är. Det beror på att kvinnor har högre transfereringsinkomster än män och att män betalar mer skatt än kvinnor. År 2017 uppgick kvinnors individuella disponibla inkomst till 77 procent av mäns (se diagram 6.1).

Både kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst har ökat med 87 procent sedan 1995. Det innebär att kvinnors andel av mäns genomsnittliga individuella disponibla inkomst legat kring 77 procent under de senaste 20 åren. Men det betyder också att de ekonomiska skillnaderna har ökat i absoluta tal.

Diagram 6.1 Individuell disponibel inkomst för kvinnor och män

Medelinkomst i kronor (2019 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent (höger axel)

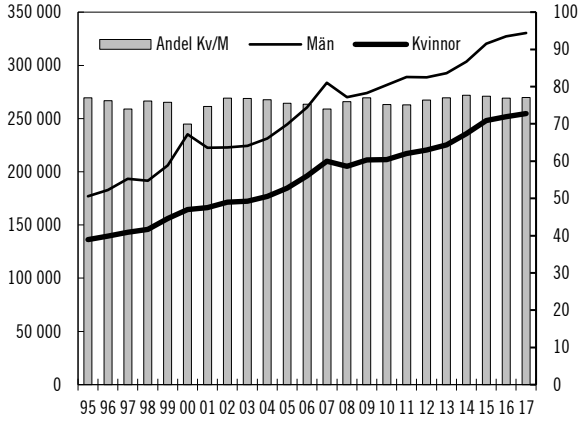

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

6.1 Inkomstgapet mellan kvinnor och män oförändrat sedan 1995

Trots att skillnaden mellan kvinnor och män minskat i det största inkomstslaget, arbetsinkomster, har skillnaden mellan kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst i princip varit oförändrad mellan 1995 och 2017. Det är därför av intresse att undersöka varför skillnaden i individuell disponibel inkomst varit stabil.

I detta avsnitt beskrivs den genomsnittliga skillnaden i individuell disponibel inkomst mellan kvinnor och män i termer av inkomstgap. Inkomstgapet definieras som skillnaden i kvinnors och mäns genomsnittliga individuella

disponibla inkomst i procent av mäns genomsnittliga individuella disponibla inkomst.[31]

Inkomstgapet kan delas upp efter de inkomstslag som utgör individuell disponibel inkomst. Därigenom är det möjligt att ange varje enskilt inkomstslags bidrag till inkomstgapet. Ett positivt bidrag innebär att inkomstslaget bidrar till att öka skillnaden mellan kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst medan ett negativt bidrag innebär det motsatta. Bidragen från inkomstslagen summerar till det totala inkomstgapet för individuell disponibel inkomst.

Diagram 6.2 visar att skillnader i arbetsinkomster bidrar mest till skillnader i disponibel inkomst såväl 1995 som 2017. Bidraget från arbetsinkomster har dock minskat sedan början av 2000-talet. I stället har bidraget från kapitalinkomster ökat, vilket är huvudorsaken till att inkomstgapet varit oförändrat snarare än minskat sedan 1995. Kapitalinkomster är mer ojämnt fördelade mellan kvinnor och män än arbetsinkomster. Mellan 1995 och 2017 har kapitalinkomsternas andel av den disponibla inkomsten ökat för både kvinnor och män. För befolkningen 20 år och äldre har kapitalinkomsterna dessutom blivit mer ojämnt fördelade mellan kvinnor och män under perioden. Sammantaget gör detta att kapitalinkomsterna har bidragit till att öka inkomstgapet och motverkat det minskade bidraget från arbetsinkomsterna.

Skatten på arbetsinkomster är progressiv medan skatten på kapital är proportionerlig. Därför har den jämnare fördelningen av arbetsinkomster samt kapitalinkomsternas växande andel av disponibel inkomst bidragit till att även skatternas utjämnande effekt har avtagit. Även politiska beslut har bidragit till att den utjämnande effekten av skatterna har minskat. Pensioner bidrar till att öka skillnaderna mellan kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst, men bidraget till inkomstgapet är relativt litet och har minskat något sedan mitten av 1990-talet. Övriga transfereringar minskar inkomstgapet, men även denna effekt är relativt liten och har minskat sedan början av 2000-talet.

Diagram 6.2 Inkomstgap i individuell disponibel inkomst samt bidrag till inkomstgapet från olika inkomstslag

Procent

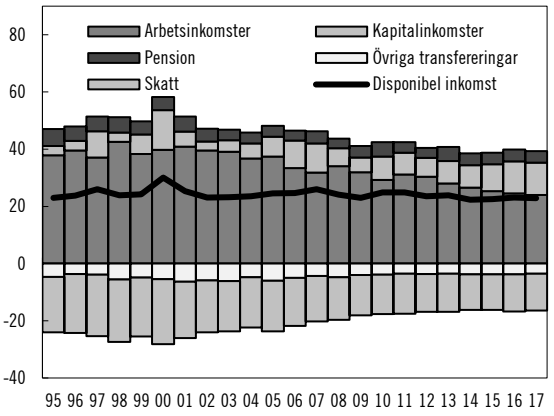

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

[31] Inkomstgap = 100 · (ink. för män – ink. för kvinnor) / ink. för män.

Diagram 6.3 Inkomstgapet, bidrag från olika inkomstslag fördelat efter ålder, 2017

Procent

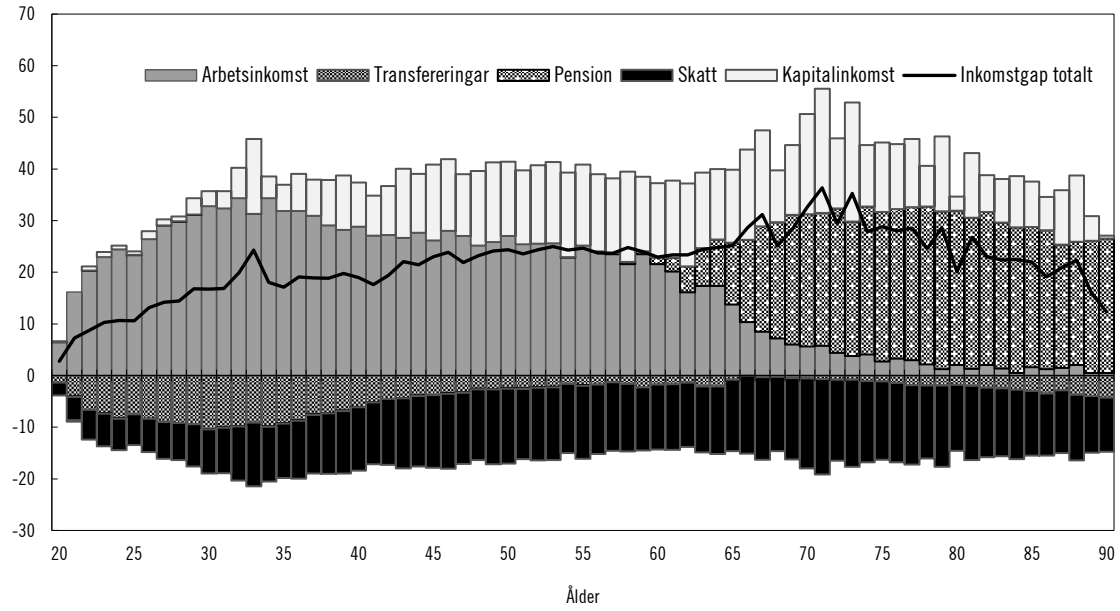

Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

6.2 Inkomstgapet varierar med åldern

Inkomstgapet mellan kvinnor och män har en tydlig åldersprofil. Fram till omkring 70 års ålder ökar skillnaden mellan kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst, från 3 procent vid tjugoårsåldern till 36 procent vid sjuttioårsåldern. Bland kvinnor och män över 70 år minskar inkomstgapet. Vid 90 års ålder är skillnaden mellan kvinnors och mäns inkomster omkring 12 procent (se diagram 6.3).

Olika inkomstslag bidrar till gapet för olika åldersgrupper. Fram till omkring 30 års ålder ökar successivt arbetsinkomstens betydelse för inkomstgapet. Skatter och transfereringar verkar i motsatt riktning och kapitalinkomster spelar en väldigt liten roll för inkomstgapet i dessa åldersgrupper.

Från 30 års ålder minskar arbetsinkomstens betydelse för inkomstgapet. Samtidigt bidrar kapitalinkomsterna allt mer till gapet med stigande ålder och den utjämnade effekten från olika transfereringar avtar.

Vid 60 års ålder börjar pensionsinkomsten betydelse för inkomstgapet öka och stiger fram till 80 års ålder. Vid 70 års ålder avtar kapitalinkomsterna, vilket gör att inkomstgapet trendmässigt minskar för pensionärer i åldersgruppen 70–90 år.

6.3 Kvinnor är underrepresenterade i de högre inkomstgrupperna

Det finns fler kvinnor än män i de lägre inkomstgrupperna, medan det motsatta gäller i de högre. Skillnaderna har dock minskat sedan 1995. Av diagram 6.4 framgår kvinnors andel av respektive inkomstgrupp 1995 och 2017. I den nedre delen av fördelningen av individuell disponibel inkomst har kvinnors andel minskat över tid och i den övre delen har den ökat. Fortfarande är dock kvinnor överrepresenterade i den nedre delen av fördelningen och underrepresenterade i den övre.

Diagram 6.4 Andel kvinnor i olika inkomstgrupper 1995 och 2017

Procent

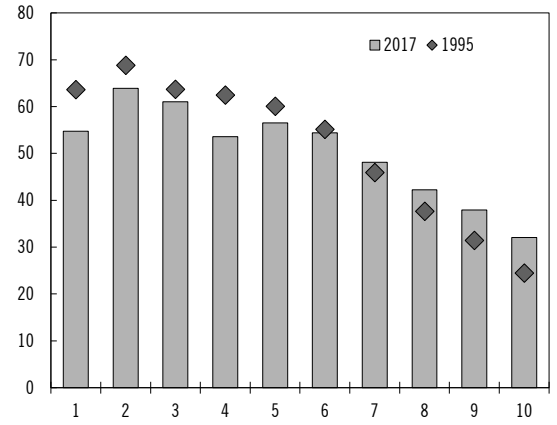

Anm.: Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

6.4 Sammansättningen av individuell disponibel inkomst

När kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster ordnas i en och samma fördelning är den genomsnittliga inkomsten i respektive inkomstgrupp i princip densamma för kvinnor och män. Undantaget är inkomstgrupp 1 och 10.

Diagram 6.5 Genomsnittlig inkomstsammansättning i respektive inkomstgrupp 2017

Kronor (2019 års priser)

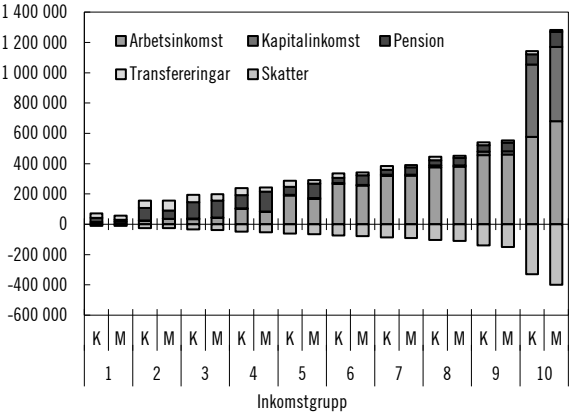

Anm.: K avser kvinnor, M avser män. Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

I inkomstgrupp 1 dras männens genomsnittliga inkomst ner av större kapitalförluster. I inkomstgrupp 10 är det framför allt skillnaderna i arbetsinkomster som bidrar till att män har högre inkomst, men även pensioner och kapitalinkomster bidrar till skillnaden (se diagram 6.5).

Sammansättningen av olika inkomstslag varierar i olika delar av fördelningen av individuell disponibel inkomst. Ett generellt mönster är dock att arbetsinkomsternas andel av den individuella disponibla inkomsten ökar högre upp i fördelningen, samtidigt som transfereringarnas andel minskar för både kvinnor och män. Även om arbetsinkomsterna i absoluta tal är högre i den allra högsta inkomstgruppen minskar dess relativa betydelse eftersom kapitalinkomsterna är mycket stora i denna inkomstgrupp (se diagram 6.6).

Diagram 6.6 Andel av bruttoinkomsten från olika inkomstslag 2017

Procent

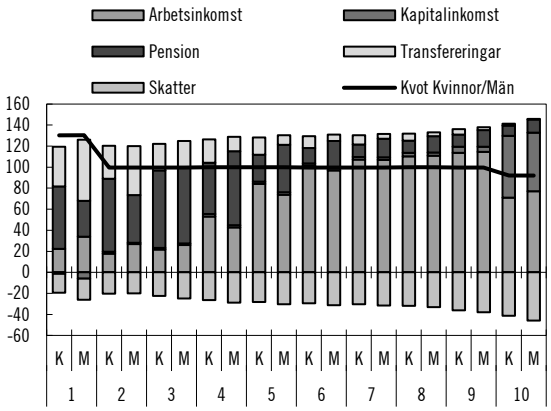

Anm.: K avser kvinnor, M avser män. Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

I botten av fördelningen utgör pensionsinkomster en större andel av den individuella disponibla inkomsten för kvinnor än för män. Å andra sidan utgör övriga transfereringar en större andel av mäns individuella disponibla inkomster i botten av fördelningen. Det innebär att kvinnor och män hamnar i de lägre inkomstgrupperna av delvis olika skäl. För kvinnor är låga pensioner till följd av lågt arbetskraftsdeltagande under de yrkesverksamma åren en viktig förklaring till låga inkomster. För män är det i högre utsträckning en konsekvens av en bristande försörjningsförmåga här och nu och därmed ett större beroende av transfereringar som gör att de hamnar i de lägsta inkomstgrupperna. Denna skillnad mellan kvinnor och män med låga inkomster innebär också att det finns en tydlig åldersskillnad mellan

kvinnor och män i de lägre inkomstgrupperna. Kvinnor är i genomsnitt äldre än män i de lägre inkomstgrupperna. En åldersskillnad som minskar i de högre inkomstgrupperna.

6.5 Kvinnor närmar sig männens inkomster utom i toppen

Även om den disponibla inkomstens utveckling varit densamma för kvinnor och män totalt sett, finns det betydande skillnader inom olika inkomstgrupper som medfört att inkomstspridningen ökat mer bland män än kvinnor. För att kunna analysera vad som hänt med kvinnors respektive mäns fördelning av individuell disponibel inkomst görs i avsnitt 6.5 och 6.6, till skillnad från i övriga delar av bilagan, indelningen i inkomstgrupper separat för kvinnor och män. Detta får till följd att andelen kvinnor och män är densamma i alla inkomstgrupper, men att inkomstgränserna för kvinnor och män varierar. Jämförelsen som görs i dessa avsnitt blir därför mellan kvinnor och män i samma relativa position av fördelningen för respektive kön (t.ex. att de 10 procent av kvinnor med lägst individuell disponibel inkomst jämförs med de 10 procent av män med lägst individuell disponibel inkomst). I övriga bilagan jämförs i stället kvinnor och män med ungefär samma individuella disponibla inkomst.

Om inkomstspridningen varit densamma och utvecklats på samma sätt över tid för både kvinnor och män skulle figurerna för män respektive kvinnor i diagram 6.7 varit likadana både i början och i slutet av perioden. Av diagram 6.7 framgår emellertid tydliga skillnader mellan kvinnors och mäns fördelning av individuell disponibel inkomst. Mäns disponibla inkomst hade en större spridning än kvinnors redan 1995, men skillnaden har ökat till 2017. Det beror framför allt på att spridningen i den absoluta toppen av fördelningen har ökat snabbare för män än för kvinnor.[32] Generellt har inkomsterna ökat mer i högre inkomstgrupper än i lägre. Skillnaden mellan kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster ökar därmed högre upp i respektive fördelning.

Diagram 6.7 Inkomstspridningen för kvinnor och män 1995 och 2017

Kronor (2019 års priser)

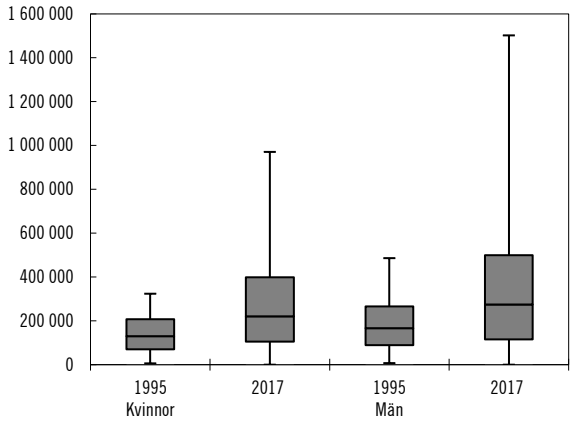

Anm.: Indelningen i inkomstgrupper gjord separat för kvinnor och män. Boxens kanter anger den 10:e respektive 90:e percentilen. Strecket i boxens mitt anger medianen. Ändan på boxens armar anger den 1:a respektive 99:e percentilen.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Kvinnors disponibla inkomster närmar sig männens i alla delar av fördelningen utom i den absoluta toppen. Kvinnors andel av mäns individuella disponibla inkomster har ökat vid den 10:e, 50:e och 90:e percentilen[33] av respektive fördelning, men kvinnors andel av mäns disponibla inkomster vid den 99:e percentilen i respektive fördelning har minskat. Den kraftigare ökningen av mäns inkomster i den absoluta toppen av fördelningen är lika stor som den utjämning av kvinnors och mäns inkomster som skett i andra delar av fördelningen, och får till följd att den genomsnittliga inkomstskillnaden mellan kvinnor och män i princip varit oförändrad sedan 1995.

6.6 Inkomstgapet varierar mellan inkomstgrupper

Vad som orsakar inkomstgapet mellan kvinnor och män och hur stort det är beror på vilken del i kvinnors respektive mäns fördelning av individuell disponibel inkomst som analyseras. Det har också till viss del skett förändringar över tid. Generellt gäller dock att inkomstgapet är

[32] I diagram 6.7 illustreras det av längden på armarna från boxens kanter.

[33] Den 10:e percentilen är den inkomst som avgränsar de 10 procent som har lägst individuell disponibel inkomst i fördelningen. Den 90:e percentilen är den inkomst som avgränsar de 10 procent som har högst individuell disponibel inkomst. Den 50:e percentilen är lika med fördelningens medianvärde.

större i högre inkomstgrupper än i lägre. Däremellan är inkomstgapet i princip konstant (se diagram 6.8).

Olika inkomstslag bidrar på olika sätt till inkomstgapet i olika inkomstgrupper. I lägre inkomstgrupper bidrar transfereringar till att öka inkomstgapet mellan kvinnor och män, i de andra inkomstgrupperna verkar de i stället utjämnande. Att transfereringarna bidrar till att vidga inkomstgapet i de lägre inkomstgrupperna beror på att de i dessa inkomstgrupper utgör en större del av den individuella disponibla inkomsten för män än kvinnor. För pensioner är situationen den omvända. I lägre inkomstgrupper utjämnar de skillnaden mellan kvinnor och män medan de i högre inkomstgrupper bidrar till att öka skillnaden mellan kvinnors och mäns disponibla inkomst. På motsvarande sätt som för transfereringar förklaras det av att pensioner utgör en betydligt större del av kvinnors individuella disponibla inkomst än mäns i de lägre inkomstgrupperna.

Även kapitalinkomster har olika betydelse för inkomstgapet i olika inkomstgrupper. I inkomstgrupp 1 och 2 bidrar kapitalinkomster, som i dessa inkomstgrupper är kapitalförluster, svagt utjämnade medan de i högre inkomstgrupper, då som positiva kapitalinkomster, ökar inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män. Sett över tid har kapitalinkomsternas betydelse i den översta inkomstgruppen ökat.

Det motsatta gäller för arbetsinkomster, vars betydelse för inkomstgapet minskat mellan 1995 och 2017, med undantag från de två lägsta inkomstgrupperna.

Diagram 6.8 Respektive inkomstslags bidrag till inkomstskillnaden mellan kvinnor och män 1995 och 2017

Procent

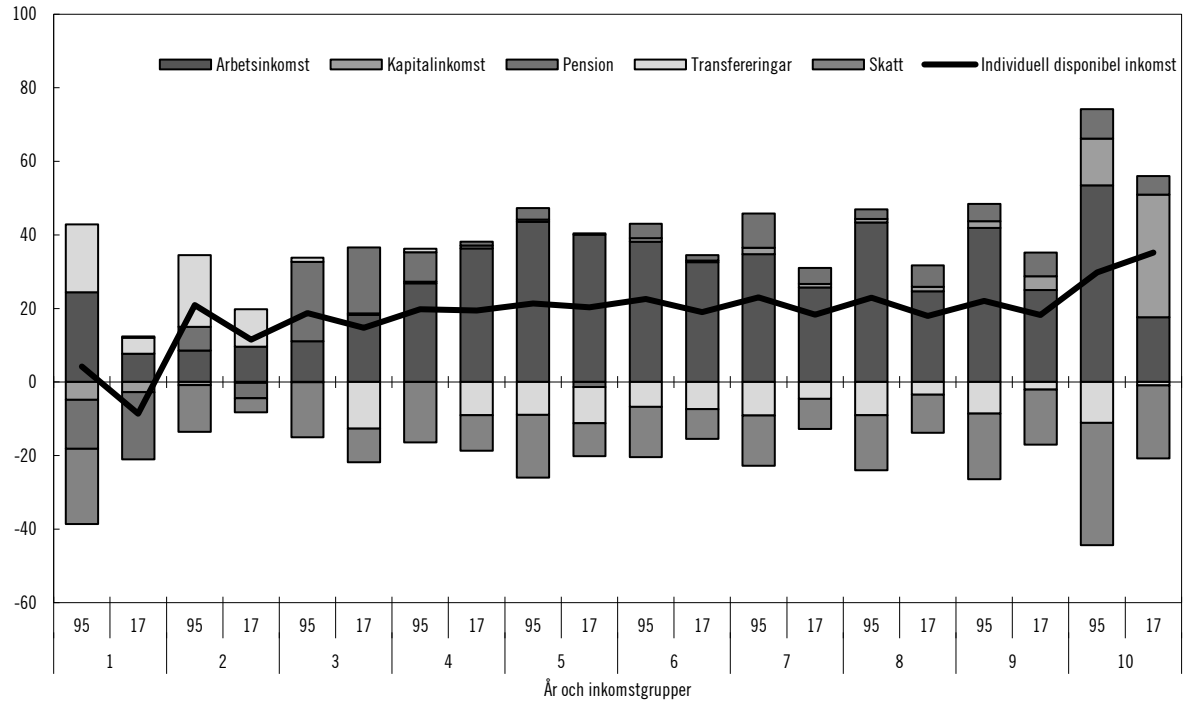

Anm.: Indelningen i inkomstgrupper gjord separat för kvinnor och män. Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas kvinnor och män separat efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Den tiondel av kvinnor respektive män som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1 för kvinnor respektive män, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10 för kvinnor respektive män.
Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

6.7 Sammanboende kvinnors ekonomiska självständighet har ökat

Hur mycket tid som ägnas åt förvärvsarbete respektive obetalt hemarbete varierar kraftigt beroende på i vilken fas i livet en person befinner sig samt hur fördelningen av det obetalda hemarbetet ser ut inom hushållet. För sammanboende kvinnor och män,[34] framför allt med småbarn, innebär arbetsfördelningen ofta att kvinnan minskar tiden i betalt arbete och ökar tiden i obetalt arbete.[35] Det medför att kvinnans andel av hushållets totala inkomst blir mindre och att hennes beroende av mannens inkomst ökar. Att kvinnor lägger mindre tid på betalt arbete leder också ofta till skillnader i löneutveckling mellan kvinnor och män på individnivå. För sammanboende är också inkomstgapet mellan kvinnor och män större än för ensamstående (se tabell 6.1).

Sammanboende kvinnor stod i genomsnitt för 41 procent av hushållens disponibla inkomst 2017. Andelen var betydligt lägre 1975, 31 procent. Ökningen skedde framför allt fram till 1990-talet. Därefter har kvinnornas andel av hushållsinkomsten legat relativt konstant kring 41–43 procent. Utvecklingen förklaras främst av den kraftiga ökningen av antalet förvärvsarbetande kvinnor som skedde fram till 1990-talet.

Av samtliga sammanboende kvinnor har 30 procent ungefär lika stor individuell disponibel inkomst som sin partner, motsvarande 45–55 procent av hushållsinkomsten.

Skillnaderna är förhållandevis små mellan yngre och äldre kvinnor och mellan de som har barn i olika åldrar, men lägst andel av hushållsinkomsten har de äldsta kvinnorna och sammanboende kvinnor med små barn. Det kan till stor del förklaras av att en relativt stor andel kvinnor i den förra gruppen förvärvsarbetat lite eller inte alls. I den senare gruppen är en stor andel föräldralediga eller arbetar deltid. Att kvinnan har högre inkomst än sin partner är vanligast i medelåldern, och mindre vanligt i småbarnshushåll, yngre och äldre åldersgrupper.

Att kvinnor står för den största delen av hushållsinkomsten är vanligast i hushåll med låg sammanlagd hushållsinkomst. I den nedre delen av tabell 6.1 är de sammanboende rangordnade efter hushållets totala inkomster och indelade i fem lika stora grupper (kvintilgrupper), där femtedelen med lägst hushållsinkomst återfinns i kvintilgrupp 1, medan femtedelen med högst hushållsinkomst återfinns i kvintilgrupp 5.

Tabell 6.1 Sammanboende kvinnors andel av hushållsinkomsten 2017

Procent

	Andel					Medeltal
	0–25	25–45	45–55	55–75	75–100	
Åldersgrupper						
20–34 år	12	47	27	10	3	41
35–44 år	10	43	32	12	3	42
45–54 år	9	41	33	13	4	41
55–64 år	10	38	29	18	4	42
65–74 år	8	48	28	14	2	41
75 år och äldre	6	60	27	6	1	39
Hushållstyp						
Med barn 0–6 år	13	48	27	10	3	40
Med barn 7–19 år	8	42	33	13	3	42
20–44 år, utan barn	10	39	31	14	5	44
45–64 år, utan barn	10	39	30	17	4	42
65+ år, utan barn	7	52	28	11	2	40
Inkomstgrupp						
Kvintilgrupp 1	12	42	26	12	9	45
Kvintilgrupp 2	11	44	24	18	3	43
Kvintilgrupp 3	6	47	33	13	1	44
Kvintilgrupp 4	4	48	36	11	1	44
Kvintilgrupp 5	15	42	30	11	3	38
Samtliga	**10**	**45**	**30**	**13**	**3**	**41**

Anm.: Statistiken avser sammanboende kvinnor 20 år och äldre. Inkomstgruppen avser summan av kvinnan och mannens individuella disponibla inkomst.
Källa: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Sett över tid har det blivit något vanligare att kvinnan har en högre individuell disponibel inkomst än mannen i hushållet. Andelen sammanboende hushåll där kvinnor står för mer än 55 procent av hushållsinkomsten ökade från 10 till 16 procent mellan 1995 och 2017 (se diagram 6.9). Det är därmed fortfarande vanligast att mannen står för en större del av hushållsinkomsten. Andelen sammanboende hushåll där

[34] Eftersom jämförelsen i denna del görs för sammanboende kvinnor och män (juridiskt kön) finns inte samkönade hushåll med i jämförelsen.

[35] Nu för tiden. En undersökning om svenska folkets tidsanvändning år 2010/11 (SCB 2012).

män står för mer än 55 procent av hushållsinkomsten var 54 procent 2017, att jämföra med 65 procent 1995.

Diagram 6.9 Sammanboende kvinnor fördelade efter andel av hushållsinkomsten

Procent

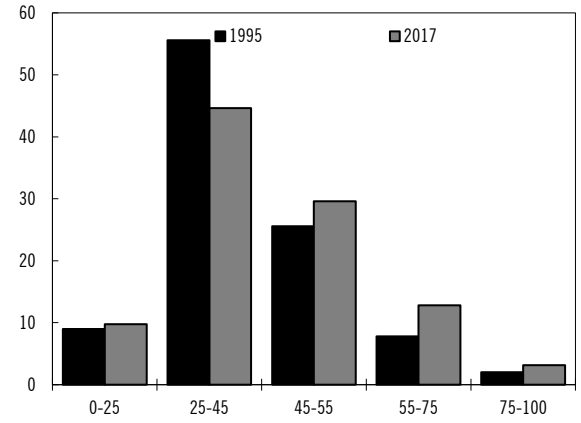

Anm.: Statistiken avser sammanboende kvinnor 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

6.8 Effekter av ökade löner och ökad sysselsättning för kvinnor

Som framgått av den tidigare analysen är en viktig orsak till att kvinnors individuella disponibla inkomst är lägre än mäns att kvinnors arbetsinkomster i genomsnitt är lägre. Arbetsinkomsten är även viktig för andra inkomster eftersom arbetsinkomsten till stor del ligger till grund för exempelvis sjukpenning, föräldrapenning och pension. En viktig orsak till kvinnors lägre arbetsinkomst är att kvinnor och män till stor del arbetar i olika sektorer och olika yrken, där lönerna ofta är lägre i kvinnodominerade yrken och branscher än i mansdominerade. Kvinnors sysselsättningsgrad är också lägre, och kvinnor arbetar mer deltid och är mer frånvarande från arbetet med t.ex. sjukpenning eller föräldrapenning (se avsnitt 2.1).

Om de strukturella skillnaderna på dagens arbetsmarknad består kommer skillnaden i kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst i princip ligga kvar på dagens nivå under de närmaste 30 åren. En svag utjämning av inkomstskillnaderna kan förväntas ske till följd av att kvinnors genomsnittliga utbildningsnivå antas öka mer än mäns. Det är slutsatsen när man med hjälp av mikrosimuleringsmodellen SESIM[36] studerar hur de demografiska och strukturella förändringar som antas i Långtidsutredningens basscenario kan förväntas påverka kvinnors och mäns inkomster fram till 2035 (se diagram 6.10).

Med samma mikrosimuleringsmodell kan man också studera hur förändringar av de strukturella skillnader som finns på dagens arbetsmarknad kan påverka inkomstskillnaden mellan kvinnor och män. I tre olika scenarier beskrivs effekten av en mer jämställd arbetsmarknad genom att sysselsättningsgrader och lönestruktur jämnas ut mellan kvinnor och män.

Diagram 6.10 Kvinnors andel av mäns individuella disponibla inkomst 1995–2035

Procent. Utfall 1995–2017, prognos 2018–2035

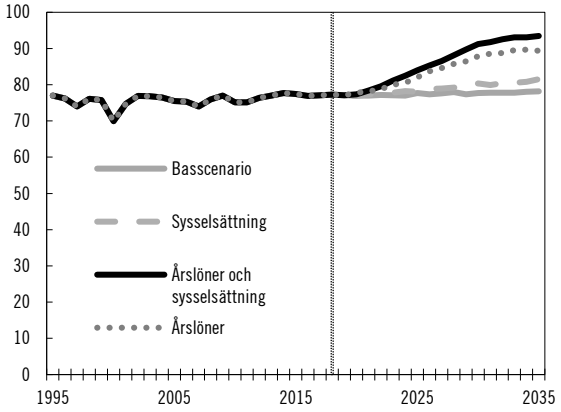

Anm.: Beräkningen avser befolkningen äldre än 20 år.
Källa: Egna beräkningar (SESIM).

I det första scenariot minskas sysselsättningsgapet mellan kvinnor och män. Från 2020 antas skillnaden mellan kvinnors och mäns sysselsättningsgrad gradvis minska och vid 2030 är sysselsättningsgapet slutet. Den aggregerade sysselsättningsgraden antas dock vara oförändrad, vilket innebär att kvinnors sysselsättningsgrad ökar samtidigt som mäns sysselsättningsgrad minskar.

Att kvinnors sysselsättningsgrad ökar innebär emellertid inte att kvinnor och män arbetar lika mycket i detta scenario. Kvinnor antas fortfarande arbeta mer deltid än män även om sysselsättningsgraden ökar. Även andra strukturella skillnader som finns på dagens

[36] Se Finansdepartementets rapport Teknisk bilaga till Ekonomisk jämställdhet 2019 på www.regeringen.se för en beskrivning av mikrosimuleringsmodellen SESIM.

arbetsmarknad består som t.ex. löneskillnader mellan kvinnor och män i olika sektorer. Det innebär att en stor del av de inkomstskillnader som finns i dag kvarstår även om sysselsättningsgraden jämställs. Fram till 2035 beräknas emellertid inkomstgapet minska något och kvinnors inkomster bedöms då vara omkring 82 procent av mäns i detta scenario, att jämföra med 78 procent i basscenariot.

I ett andra scenario likställs de kvinnor och män som förvärvsarbetar, givet att de har samma egenskaper i övrigt. Det innebär att både månadslöner och arbetstid likställs för de sysselsatta kvinnor och män som arbetar i samma sektor, är lika gamla och har samma utbildningsnivå. Skillnaden mellan kvinnors och mäns inkomster beror i detta scenario på att kvinnor och män inte är jämt fördelade över arbetsmarknadens sektorer, samt på skillnader i utbildningsnivå och sysselsättningsgrad.

Under dessa antaganden utjämnas inkomstgapet betydligt mer än när sysselsättningsgraden mellan kvinnor och män jämnas ut. Skillnaden i individuell disponibel inkomst minskar fram till 2035 och uppgår då till knappt 90 procent av männens.

I ett tredje scenario antas både sysselsättningsgraden och årslönerna jämnas ut mellan kvinnor och män. Det innebär att skillnaden mellan kvinnor och män inte finns kvar vad gäller arbetsutbud och löner inom respektive yrke och sektor. Däremot arbetar kvinnor och män i detta scenario fortfarande i olika delar av arbetsmarknaden. För de kvinnor och män som arbetar i samma sektor, har samma ålder, familjetyp, utbildningsnivå etc. kommer dock inkomsterna vara lika.

När både sysselsättningsgraden och löneinkomsterna jämställs minskar inkomstskillnaden mellan kvinnor och män ytterligare. Fram till 2035 minskar inkomstgapet till 94 procent i detta scenario. De kvarstående inkomstskillnaderna beror framför allt på att kvinnor och män arbetar i olika delar av arbetsmarknaden. Kvinnor kommer fortfarande vara överrepresenterade i sektorer med låga löner och män i sektorer med höga. Skillnaden mellan genomsnittsinkomsten i olika delar av arbetsmarknaden avspeglas då i kvinnors och mäns genomsnittsinkomster. Ytterligare en förklaring är att kvinnors förändrade sysselsättningsgrad och de mer jämställda lönerna på arbetsmarknaden inte annat än marginellt hinner påverka de skillnader som finns i dag mellan kvinnors och mäns pensionsinkomster. Sett över en längre period kommer dock även kvinnors pensioner att stärkas och skillnaden i pensionsinkomster jämnas ut.

7 Individuell utökad inkomst

7.1 Ett vidgat inkomstbegrepp fångar värdet av välfärdstjänster

En viktig del av den offentliga sektorns verksamhet är att finansiera individuella offentliga tjänster, såsom skola, omsorg och hälsovård. Dessa verksamheter kallas också välfärdstjänster. När de individuella offentligt finansierade tjänsternas betydelse för fördelningen av ekonomiska resurser analyseras inkluderas välfärdstjänster inom områdena utbildning, barnomsorg, hälso- och sjukvård, socialt skydd (främst äldreomsorg), samt fritid och kultur.[37] Tjänster som kan konsumeras av många personer gemensamt (kollektiva tjänster), såsom infrastruktur, försvar och rättsväsende, beaktas däremot inte. Välfärdstjänsterna motsvarade 20 procent av bruttonationalprodukten 2017.[38]

Nedan åskådliggörs betydelsen av välfärdstjänster genom att värdet av individuella offentligt finansierade tjänster per person 20 år eller äldre inklusive värdet för eventuella barns välfärdstjänster läggs på den individuella disponibla inkomsten. Det nya begreppet kallas individuell utökad inkomst.

I tidigare bilagor om ekonomisk jämställdhet har värdet av barnens välfärdstjänster i beräkningarna fördelats på de vuxna i det hushåll där barnet är skrivet. Från och med 2017 delas värdet av barnens individuella välfärdstjänster i

[37] De offentliga konsumtionsutgifterna redovisas enligt den s.k. COFOG-indelningen (Classification of the Functions of Government). Barnomsorg är dock inte en egen kategori enligt COFOG-indelningen, men i detta avsnitt används benämningen barnomsorg för tjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem. Förskola ingår enligt COFOG-indelningen egentligen i utbildning, medan pedagogisk omsorg och fritidshem ingår i socialt skydd.

[38] I Könsuppdelad statistik i regeringens reformarbete (ESV 2017:50) redovisas också könsuppdelad statistik för bl.a. välfärdstjänster.

stället lika mellan föräldrarna, oavsett om de är sammanboende eller särlevande. Den förälder barnen är folkbokförd hos tilldelas med andra ord hälften av barnets välfärdstjänster medan den andra hälften tilldelas den andra särlevande föräldern.

7.2 Välfärdstjänsternas omfattning och fördelning på individnivå

Behovet av välfärdstjänster varierar kraftigt i olika faser av livet. Sammansättningen av välfärdstjänsterna varierar därför främst med ålder, familjesituation och inkomstgrupp. I tabell 7.1 redovisas värdet av de samlade välfärdstjänsterna 2017, uppdelat efter kön, åldersgrupp och förekomst av barn upp till 19 år, vare sig barnet är folkbokfört hos föräldern eller ej.

Kvinnor mottar i genomsnitt välfärdstjänster till ett högre värde än män. Värdet av de välfärdstjänster som mottogs av kvinnor uppgick 2017 i genomsnitt till ca 102 000 kronor. För män uppgick värdet av välfärdstjänster i genomsnitt till ca 90 400 kronor.

Tabell 7.1 Välfärdstjänster till kvinnor och män fördelade efter ålder och hushållstyp 2017

Kronor (2019 års priser)

	Kvinnor	Män
Samtliga 20+ år	102 000	90 400
Samtliga 20+ år utan barn	75 300	66 600
Samtliga 20+ år med barn	156 300	142 600
20–64 år utan barn	50 400	54 000
20–64 år med barn	157 100	143 400
65+ år utan barn	110 200	90 000
65+ år med barn	97 400	106 900

Anm.: I tabellen beaktas individuella offentligt finansierade tjänster inom områdena utbildning inklusive barnomsorg, hälso- och sjukvård, socialt skydd (främst äldreomsorg) samt fritid och kultur. I tabellen används benämningen barnomsorg för välfärdstjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem (se fotnot 37). Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Värdet av välfärdstjänsterna är högre i hushåll med barn än i hushåll utan barn. Till stor del beror detta på att värdet av barns välfärdstjänster enbart ingår i hushåll med barn.

I diagram 7.1 visas den genomsnittliga individuella utökade inkomsten bland kvinnor och män, där värdet av välfärdstjänsterna är uppdelade efter verksamhet. Av diagrammet framgår att välfärdstjänsterna utjämnar skillnaden mellan kvinnor och män, dvs. skillnaden mellan kvinnors och mäns individuella utökade inkomster är mindre än skillnaden mellan deras individuella disponibla inkomster.

De främsta orsakerna till att kvinnor mottar individuella offentligt finansierade tjänster till ett högre värde än män är att fler kvinnor än män studerar och att kvinnor lever längre än män. Av diagram 7.1 framgår detta av att värdet för hälso- och sjukvårdstjänster samt för utbildning är högre för kvinnor än för män. Kvinnor mottar även mer socialt skydd, där bl.a. äldreomsorg ingår, jämfört med män.

Diagram 7.1 Individuell utökad inkomst för kvinnor och män 2017

Medelinkomst i kronor (2019 års priser)

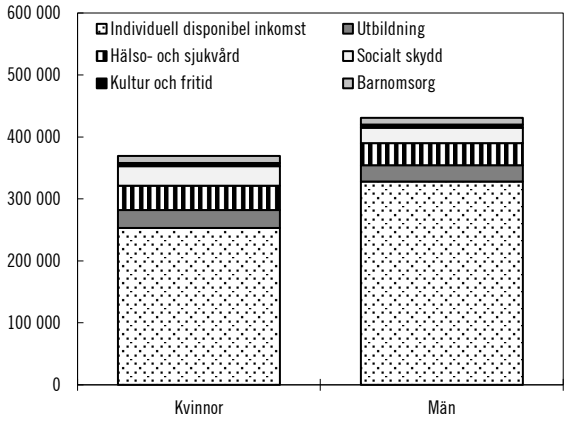

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre. I posterna utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd samt fritid och kultur ingår både den vuxnes och barnets värde av offentligt finansierade tjänster. Barnomsorg däremot motsvarar det värde den vuxne föräldern tilldelas då deras barn har barnomsorg. I diagrammet används benämningen barnomsorg för välfärdstjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem (se fotnot 37).
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Välfärdstjänsterna tillfaller kvinnor och män i samtliga delar av fördelningen av individuell disponibel inkomst (se diagram 7.2).

Eftersom personer med förvärvsinkomster generellt sett är koncentrerade till den övre delen av fördelningen (jämfört med exempelvis personer med pensionsinkomster) och kvinnor och män med barn i allmänhet befinner sig i förvärvsaktiv ålder, går barnens individuella offentligt finansierade tjänster (i diagrammet främst barnomsorg och utbildning) främst till personer i den övre delen av fördelningen. Om värdet av barnens välfärdstjänster skulle exkluderas skulle mönstret bli det omvända. Värdet av de offentligt finansierade individuella tjänsterna skulle då i genomsnitt bli lägre för både kvinnor och män, men i synnerhet i den övre delen av fördelningen av individuell disponibel inkomst (se även anmärkning i diagram 7.2).

Diagram 7.2 Välfärdstjänster för kvinnor och män i olika inkomstgrupper 2017

Kronor (2019 års priser)

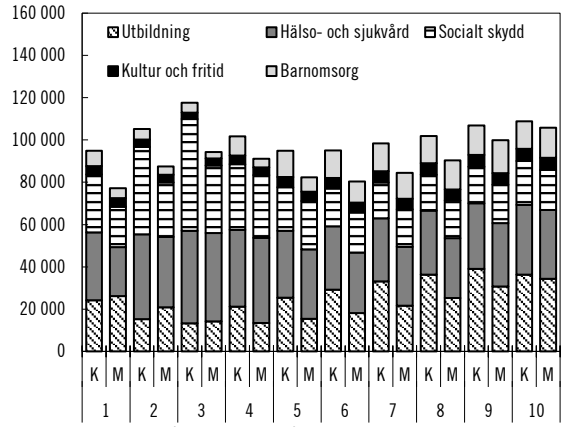

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20 år och äldre. K avser kvinnor, M avser män. Notera att i områdena utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd samt fritid och kultur så ingår barnens välfärdstjänster i föräldrarnas värde.
I diagrammet används benämningen barnomsorg för välfärdstjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem (se fotnot 37).
Vid indelningen i inkomstgrupper ordnas individer efter den individuella disponibla inkomsten (summan av arbetsinkomst, kapitalinkomst och transfereringar minus skatter) och delas in i tio lika stora grupper. Den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster återfinns i inkomstgrupp 1, och tiondelen med högst inkomster i inkomstgrupp 10.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Redovisningen efter inkomstgrupp visar även att hälso- och sjukvårdstjänster samt socialt skydd (där äldreomsorg utgör en stor del) i hög grad går till den nedre delen av fördelningen och framför allt till kvinnor. Det förklaras av att dessa individuella offentligt finansierade tjänster i hög grad riktas till ålderspensionärer som ofta finns i den nedre delen av fördelningen. Även utbildningstjänster går i stor utsträckning till kvinnor och män med relativt låg individuell disponibel inkomst, i första hand studerande.

Sammanfattningsvis bidrar de individuella offentligt finansierade tjänsterna i sin helhet generellt till en jämnare fördelning av de ekonomiska resurserna mellan kvinnor och män. Kvinnor mottar i genomsnitt välfärdstjänster till ett högre värde än män i alla inkomstgrupper. Skillnaden är störst i de tre lägsta inkomstgrupperna.

8 Effekter av regeringens politik

I detta avsnitt redovisas hur reformer i skatte- och transfereringssystem samt satsningar på offentligt finansierade välfärdstjänster i budgetpropositionen bedöms påverka den ekonomiska jämställdheten samt fördelningen av de ekonomiska resurserna i befolkningen.

Beräkningarna har gjorts med mikrosimuleringsmodellen FASIT. Beräkningarna är statiska i den meningen att de inte beaktar eventuella beteendeförändringar som kan uppkomma till följd av reformerna. Det innebär bl.a. att beräkningarna inte tar hänsyn till de förändringar av sysselsättning och arbetade timmar, och de därav följande effekterna på disponibel inkomst, som reformerna kan tänkas medföra.

Att övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt, den s.k. värnskatten, slopas bedöms bidra till en ökad medelarbetstid. Förslaget bedöms stärka redan sysselsatta individers ekonomiska incitament att arbeta fler timmar och att göra lönekarriär. På lång sikt förväntas förslaget leda till fler arbetade timmar och en ökad löneinkomst för dessa individer. Förslaget väntas emellertid ha en försumbar effekt på både antalet sysselsatta och arbetslösa personer i ekonomin.

Effekter av förslag i denna proposition

I denna proposition lämnas förslag till ytterligare ett steg i avskaffandet av skillnaden mellan beskattning mellan löneinkomst och pension. Vidare föreslås att den s.k. värnskatten tas bort. Dessa två reformer träffar huvudsakligen personer med högre inkomster. Eftersom relativt färre kvinnor än män har högre inkomster tillfaller en större del av dessa reformer män. Även grundskyddet för pensionärer stärks. Kvinnor tar till större del än män del av grundskyddet, och gynnas därför mer av denna reform. Vidare sänks inkomstskatten i vissa glest befolkade områden och taket för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad höjs. Dessa två reformer påverkar kvinnor och män i ungefär lika stor utsträckning. Totalt sett ökar reformerna mäns individuella disponibla inkomst (se diagram 8.1).

Diagram 8.1 Genomsnittlig förändring av individuell disponibel inkomst till följd av reformer som föreslås i budgetpropositionen för 2020

Procent

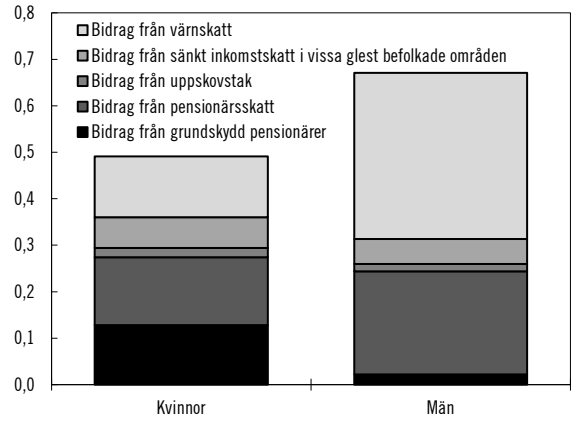

Anm.: Beräkningarna avser den vuxna befolkningen 20 år och äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

De reformer avseende individuella tjänster som föreslås i denna proposition bedöms tillfalla kvinnor och män i ungefär samma utsträckning. Sammantaget väntas förslag som lämnas i denna proposition medföra att mäns individuella utökade inkomst ökar något mer än kvinnors (se diagram 8.2).

Diagram 8.2 Genomsnittlig förändring av utökad individuell disponibel inkomst till följd av reformer som föreslås i budgetpropositionen för 2020

Procent

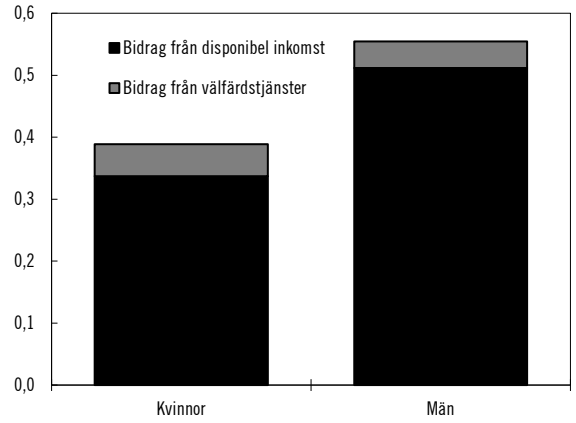

Anm.: Beräkningarna avser den vuxna befolkningen 20 år och äldre. Individuell utökad inkomst är summan av individuell disponibel inkomst och värdet av subventioner för individuella välfärdstjänster.
Källor: Statistiska centralbyrån (STAR) och egna beräkningar.

Bilaga 4

Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt)

Bilaga till avsnitt 12.1

Bilaga 4

Avskaffad övre skiktgräns för statlig inkomstskatt (s.k. värnskatt)

Innehållsförteckning

1 Promemorians huvudsakliga innehåll 5

2 Promemorians lagförslag 6
Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) 6

3 Förteckning över remissinstanserna 8

1 Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian föreslås att den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt (den s.k. värnskatten) avskaffas. Förslaget bygger på januariavtalet, den sakpolitiska överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna.

Förslaget föranleder ändringar i inkomstskattelagen (1999:1229).

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2020.

2 Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs att 65 kap. 5 och 6 §§ och 66 kap. 4 och 14 §§ inkomstskattelagen (1999:1229)[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
65 kap.	
5 §[2]	
För fysiska personer är den statliga inkomstskatten på beskattningsbara förvärvsinkomster – 20 procent av den del av den beskattningsbara förvärvsinkomsten som överstiger en nedre skiktgräns, och *– 5 procent av den del av den beskattningsbara förvärvsinkomsten som överstiger en övre skiktgräns.*	För fysiska personer är den statliga inkomstskatten på beskattningsbara förvärvsinkomster 20 procent av den del av den beskattningsbara förvärvsinkomsten som överstiger en skiktgräns.
Skiktgränserna bestäms med utgångspunkt i en *nedre* skiktgräns på 490 700 kronor för beskattningsåret 2019 *och en övre skiktgräns på 689 300 kronor för beskattningsåret 2019*.	*Skiktgränsen* bestäms med utgångspunkt i en skiktgräns på 490 700 kronor för beskattningsåret 2019.
För de därpå följande beskattningsåren uppgår *skiktgränserna* till *skiktgränserna* för det föregående beskattningsåret *multiplicerade* med det jämförelsetal, uttryckt i procent, som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före beskattningsåret och prisläget i juni andra året före beskattningsåret plus två procentenheter. *Skiktgränserna* fastställs av regeringen före utgången av året före beskattningsåret och avrundas uppåt till helt hundratal kronor.	För de därpå följande beskattningsåren uppgår *skiktgränsen* till *skiktgränsen* för det föregående beskattningsåret *multiplicerad* med det jämförelsetal, uttryckt i procent, som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före beskattningsåret och prisläget i juni andra året före beskattningsåret plus två procentenheter. *Skiktgränsen* fastställs av regeringen före utgången av året före beskattningsåret och avrundas uppåt till helt hundratal kronor.
Om en enskild näringsidkare enligt 1 kap. 13 § andra stycket har ett beskattningsår som inte sammanfaller med kalenderåret, ska *de skiktgränser* som gäller vid detta beskattningsårs utgång tillämpas.	Om en enskild näringsidkare enligt 1 kap. 13 § andra stycket har ett beskattningsår som inte sammanfaller med kalenderåret, ska *den skiktgräns* som gäller vid detta beskattningsårs utgång tillämpas.
6 §	
För dödsbon ska den statliga inkomstskatten på förvärvsinkomster beräknas enligt 5 § med följande ändringar.	
Från och med det fjärde beskattningsåret efter det kalenderår då dödsfallet inträffade är skatten på förvärvsinkomsten, utöver vad som sägs i 5 §,	Från och med det fjärde beskattningsåret efter det kalenderår då dödsfallet inträffade är skatten på förvärvsinkomsten, utöver vad som sägs i 5 §,

[1] Lagen omtryckt 2008:803.

[2] Senaste lydelse 2018:2086.

20 procent av hela den beskattningsbara förvärvsinkomsten upp till ett belopp som motsvarar *den nedr*e skiktgränsen i 5 §.	20 procent av hela den beskattningsbara förvärvsinkomsten upp till ett belopp som motsvarar skiktgränsen i 5 §.

66 kap.

4 §

Särskild skatteberäkning får göras bara om nettobeloppet av den ackumulerade inkomsten enligt 6 och 7 §§ uppgår till minst 50 000 kronor och den beskattningsbara förvärvsinkomsten, inklusive nettobeloppet, överstiger *den nedre* skiktgränsen enligt 65 kap. 5 § med minst 50 000 kronor.	Särskild skatteberäkning får göras bara om nettobeloppet av den ackumulerade inkomsten enligt 6 och 7 §§ uppgår till minst 50 000 kronor och den beskattningsbara förvärvsinkomsten, inklusive nettobeloppet, överstiger skiktgränsen enligt 65 kap. 5 § med minst 50 000 kronor.

Omfattar den särskilda skatteberäkningen flera nettobelopp, ska deras sammanlagda nettobelopp vara minst 50 000 kronor.

14 §[3]

Om en ackumulerad inkomst hänför sig enbart till beskattningsåret och tid dessförinnan, ska den genomsnittliga beskattningsbara förvärvsinkomsten ökas med ett belopp som motsvarar *den nedre* skiktgränsens förändring mellan	Om en ackumulerad inkomst hänför sig enbart till beskattningsåret och tid dessförinnan, ska den genomsnittliga beskattningsbara förvärvsinkomsten ökas med ett belopp som motsvarar skiktgränsens förändring mellan

1. det närmast föregående beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till tre eller fyra beskattningsår,
2. det andra beskattningsåret före beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till fem eller sex beskattningsår,
3. det tredje beskattningsåret före beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till sju eller åtta beskattningsår, eller
4. det fjärde beskattningsåret före beskattningsåret och det aktuella beskattningsåret, om den ackumulerade inkomsten hänför sig till nio eller tio beskattningsår.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.
2. Lagen tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

---

[3] Senaste lydelse 2011:1256.

3 Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden inkommit från Arbetsförmedlingen, Arbetsgivarverket, Ekonomistyrningsverket, Företagarförbundet Fria Företagare, Företagarna, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Malmö, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Konjunkturinstitutet, Landsorganisationen i Sverige, Näringslivets Skattedelegation, Pensionsmyndigheten, Pensionärernas Riksorganisation, Skatteverket, Småföretagarnas riksförbund, Svenskt Näringsliv, Sveriges Akademikers Centralorganisation och Tillväxtverket.

Följande remissinstanser har inte svarat eller angett att de avstår från att lämna några synpunkter: Entreprenörskapsforum, Institutet för näringslivsforskning, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Näringslivets regelnämnd, Sveriges Kommuner och Landsting och Tjänstemännens Centralorganisation.

Yttrande har dessutom inkommit från Svenska Kommunalpensionärernas Förbund, Sveriges Ingenjörer och Sveriges läkarförbund.

Bilaga 5

Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år

Bilaga till avsnitt 12.2

Bilaga 5

Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år

Innehållsförteckning

1 Sammanfattning av promemorian Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år 5

2 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) 6

3 Förteckning över remissinstanserna 8

1 Sammanfattning av promemorian Ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år

Inför budgetpropositionen för 2020 är det angeläget att skatteförslag kan förberedas genom remittering. Om förslagen kommer att presenteras i budgetpropositionen för 2020, och med vilken utformning, blir beroende av de överläggningar som förs i det slutliga arbetet med budgetpropositionen.

I promemorian lämnas förslag på ytterligare skattesänkningar för personer över 65 år. Enligt förslaget sänks skatten genom att det förhöjda grundavdraget förstärks för personer som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år och har en fastställd förvärvsinkomst mellan ca 211 000 och 1 400 000 kronor per år.

Syftet med förändringarna i det förhöjda grundavdraget är att minska skillnaden i beskattningen mellan löneinkomst och pension. För inkomster som understiger ca 211 000 kronor per år är skatten med gällande regler redan lika eller lägre för personer över 65 år med pensionsinkomster jämfört med skatten på arbetsinkomster för personer under 65 år. Det föreslås därför att det förhöjda grundavdraget lämnas oförändrat för dessa inkomster. På inkomster som överstiger ca 1 400 000 kronor per år gör avtrappningen av jobbskatteavdraget att skatten med gällande regler är högre för arbetande under 65 år. Det föreslås därför att det förhöjda grundavdraget lämnas oförändrat för dessa inkomster.

Förslaget föranleder ändringar i inkomstskattelagen (1999:1229). Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2020.

2 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs att 63 kap. 3 a § inkomstskattelagen (1999:1229)[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

63 kap.

3 a §[2]

För dem som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år är grundavdraget beloppet enligt 3 § med tillägg av följande särskilda belopp.

Fastställd förvärvsinkomst	*Särskilt belopp*
överstiger inte 0,99 prisbasbelopp	0,687 prisbasbelopp
överstiger 0,99 men inte 1,11 prisbasbelopp	0,885 prisbasbelopp minskat med 20 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 1,11 men inte 2,72 prisbasbelopp	0,600 prisbasbelopp ökat med 5,7 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 2,72 men inte 3,11 prisbasbelopp	34 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med 0,169 prisbasbelopp
överstiger 3,11 men inte 3,21 prisbasbelopp	44 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med 0,480 prisbasbelopp
överstiger 3,21 men inte 4,45 prisbasbelopp	0,207 prisbasbelopp ökat med 22,8 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 4,45 men inte 5,31 prisbasbelopp	1,397 prisbasbelopp minskat med 3,9 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 5,31 men inte 7,88 prisbasbelopp	0,763 prisbasbelopp ökat med 8 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 7,88 men inte 8,08 prisbasbelopp	1,551 prisbasbelopp minskat med 2 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 8,08 men inte 13,54 prisbasbelopp	2,399 prisbasbelopp minskat med 12,5 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 13,54 men inte 34 prisbasbelopp	1,031 prisbasbelopp minskat med 2,4 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 34 prisbasbelopp	0,215 prisbasbelopp

[1] Lagen omtryckt 2008:803.

[2] Senaste lydelse 2018:2086.

Föreslagen lydelse

63 kap.

3 a §

För dem som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år är grundavdraget beloppet enligt 3 § med tillägg av följande särskilda belopp.

Fastställd förvärvsinkomst	*Särskilt belopp*
överstiger inte 0,99 prisbasbelopp	0,687 prisbasbelopp
överstiger 0,99 men inte 1,11 prisbasbelopp	0,885 prisbasbelopp minskat med 20 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 1,11 men inte 2,72 prisbasbelopp	0,600 prisbasbelopp ökat med 5,7 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 2,72 men inte 3,11 prisbasbelopp	34 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med 0,169 prisbasbelopp
överstiger 3,11 men inte 3,21 prisbasbelopp	44 procent av den fastställda förvärvsinkomsten minskat med 0,48 prisbasbelopp
överstiger 3,21 men inte 4,45 prisbasbelopp	0,207 prisbasbelopp ökat med 22,8 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 4,45 men inte 7,88 prisbasbelopp	0,488 prisbasbelopp ökat med 16,5 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 7,88 men inte 8,08 prisbasbelopp	1,276 prisbasbelopp ökat med 6,5 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 8,08 men inte 11,06 prisbasbelopp	2,205 prisbasbelopp minskat med 5 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 11,06 men inte 12,15 prisbasbelopp	7,182 prisbasbelopp minskat med 50 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 12,15 men inte 29,65 prisbasbelopp	1,654 prisbasbelopp minskat med 4,5 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 29,65 men inte 34 prisbasbelopp	1,031 prisbasbelopp minskat med 2,4 procent av den fastställda förvärvsinkomsten
överstiger 34 prisbasbelopp	0,215 prisbasbelopp

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020 och tillämpas för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2019.

3 Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över promemorian inkommit från Arbetsgivarverket, Ekonomistyrningsverket, Företagarna, Försäkringskassan, Konjunkturinstitutet, Landsorganisationen i Sverige, Näringslivets Skattedelegation, Pensionsmyndigheten, Pensionärernas Riksorganisation, Skatteverket, SPF Seniorerna, Svenska Kommunalpensionärernas Riksförbund, Svenskt Näringsliv, Sveriges akademikers centralorganisation och Sveriges Kommuner och Landsting.

Yttrande har dessutom inkommit från Riksförbundet Pensionärsgemenskap.

Tjänstemännens Centralorganisation har inte svarat.

Bilaga 6

Krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag

Bilaga till avsnitt 12.3

Bilaga 6

Krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag

Innehållsförteckning

1 En sammanfattning i relevanta delar av betänkandet Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra (SOU 2017:37) 5

2 Lagförslag i betänkandet Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra (SOU 2017:37) i relevanta delar 6
Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) 6

3 Förteckning över remissinstanserna 7

4 Lagrådsremissens lagförslag 8
Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) 8

5 Lagrådets yttrande 9

1 En sammanfattning i relevanta delar av betänkandet Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra (SOU 2017:37)

Uppdraget

Utredningen har fått i uppdrag att göra en översyn av välfärdsstatens förmåga att stå emot organiserad och systematisk ekonomisk brottslighet. Syftet är enligt direktivet att identifiera risker i välfärdssystemen och andra närliggande skattefinansierade eller skattesubventionerade system för att därigenom kunna säkerställa en korrekt användning av offentliga medel samt effektivt förebygga och beivra brottslighet av detta slag.

I uppdraget har ingått att göra en kartläggning av den ekonomiska brottslighet som i organiserade och systematiska former riktas mot dessa system och att identifiera riskfaktorer i de system som är mest brottsutsatta. Utredningen har vidare fått i uppgift att se över funktionen för uppföljning och kontroll hos brottsutsatta myndigheter och analysera de brottsbekämpande myndigheternas förutsättningar att utreda och beivra denna brottslighet. I detta sammanhang har utredningen även haft i uppgift att föreslå åtgärder.

Därutöver har uppdraget bestått i att se över ett antal särskilt utpekade frågor. Det har gällt frågor om näringsförbudens tillämpning i sammanhang av brott mot välfärdssystemen, behovet av och förutsättningar för en spärrtid för företag som har missbrukat välfärdssystemen samt riskerna med att godta kontanta betalningar som grund för beslut om utbetalningar från välfärdssystemen. Vi har också haft i uppdrag att överväga vilka för- och nackdelar det finns med att i högre grad samordna utbetalningar från välfärdssystemen.

Uppdraget utgår från den organiserade och systematiska ekonomiska brottslighet som riktas mot välfärdssystemen och andra närliggande skattefinansierade och skattesubventionerade system. En central uppgift har således varit att identifiera denna brottslighet. Detta har vi gjort genom att kartlägga den brottslighet som vi menar är att anse som organiserad och systematisk i detta sammanhang. Kartläggningen har därefter fått ligga till grund för riskinventeringen. Utifrån de risker som identifierats har vi tagit fram förslag till de åtgärder som vi menar är mest angelägna att genomföra.

Uppdraget är mycket omfattande och vissa avgränsningar utöver dem som redan framgår av direktivet har därför varit nödvändiga att göra.

Då det inte finns några fasta eller entydiga definitioner av begreppen ekonomisk brottslighet, organiserad och systematisk brottslighet eller av vad som innefattas i begreppen välfärdssystem och andra närliggande skattefinansierade eller skattesubventionerade system har vi varit hänvisade till att definiera begreppen utifrån vårt uppdrag.

…

I direktivet särskilt utpekade frågor

…

De risker som vi har identifierat i fråga om att godta kontanta betalningar som grund för positiva beslut om utbetalningar ur välfärdssystemen och andra närliggande skattefinansierade eller skattesubventionerade system, är att utbetalningar sker på felaktiga grunder och att brott mot välfärdssystemen inte kan beivras på grund av bevissvårigheter. Vi menar därför att det som villkor för rätten till de stöd som omfattas av förordningen om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, förordningen om stöd för nystartsjobb och förordningen om stöd för yrkesintroduktionsanställningar, införs bestämmelser om att löneutbetalningarna ska göras med spårbart betalningsmedel under hela den tid som stödet utgår. Vi föreslår även att det införs ett villkor för rätten till rot- och rutavdrag som innebär att betalningen av det arbete som kan grunda rätt till avdrag ska ha gjorts med spårbart betalningsmedel. Med spårbart betalningsmedel avses en betalning som gjorts genom ett elektroniskt förfarande där det går att klarlägga att en betalning har gjorts med ett visst belopp mellan en viss betalare och en viss betalningsmottagare vid en viss tidpunkt.

…

2 Lagförslag i betänkandet Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra (SOU 2017:37) i relevanta delar

Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs att det i inkomstskattelagen (1999:1229) ska införas en ny paragraf, 67 kap. 15 a §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	67 kap.
	15 a §
	För rätt till skattereduktion när arbetet utförs av utförare som avses i 16 § 1 och 17 § krävs att det utförda hushållsarbetet har betalats elektroniskt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.
2. Bestämmelsen tillämpas inte i fråga om hushållsarbeten som har påbörjats före ikraftträdandet.

3 Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har följande instanser yttrat sig över betänkandet: Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Malmö tingsrätt, Umeå tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Linköping, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Revisorsinspektionen, Migrationsverket, Datainspektionen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen , Inspektionen för vård och omsorg, Myndigheten för delaktighet, Inspektionen för socialförsäkringen, Pensionsmyndigheten, Tullverket, Finansinspektionen, Ekonomistyrningsverket, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Arbetsgivarverket, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Statskontoret, E-legitimationsnämnden, Linnéuniversitetet, Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen), Uppsala universitet (Juridiska institutionen), Centrala studiestödsnämnden, Transportstyrelsen, Bolagsverket, Arbetsförmedlingen, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Alvesta kommun, Bodens kommun, Gävle kommun, Göteborgs kommun, Helsingborgs kommun, Karlshamns kommun, Karlstads kommun, Norrköpings kommun, Skövde kommun, Stockholms kommun, Södertälje kommun, Tranås kommun, Trollhättans kommun, Vilhelmina kommun, Västerviks kommun, Stockholms läns landsting, Arbetslöshetskassornas samorganisation (SO), Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen, Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR), Landsorganisationen i Sverige (LO), Rekonstruktörs- och konkursförvaltarkollegiet (REKON), Svensk Försäkring, Svenska Bankföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Vårdföretagarna Almega.

Följande remissinstanser har avstått från att yttra sig över betänkandet: Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Kalmar kommun, Kiruna kommun, Lidköpings kommun, Kalmar läns landsting, Västerbotten läns landsting, Företagarna och Sveriges Akademikers Centralorganisation.

Följande remissinstanser har inte kommit in med något yttrande: Alingsås kommun, Botkyrka kommun, Falu kommun, Kävlinge kommun, Ludvika kommun, Luleå kommun, Storumans kommun, Timrå kommun, Varbergs kommun, Visby kommun, Ystads kommun, Hallands läns landsting, Centrum för rättvisa, Fastighetsägarna Sverige, Handikappförbunden, Hyresgästföreningen, Lika unika - federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Svenskt Näringsliv och Sveriges domareförbund.

Yttranden har vidare kommit in från: Konkurrensverket, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Polisförbundet, Växjö kommun och Småföretagarnas Arbetslöshetskassa.

4 Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs att det i inkomstskattelagen (1999:1229)[1] ska införas en ny paragraf, 67 kap. 15 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	67 kap.
	15 §
	För rätt till skattereduktion när arbetet utförs av en utförare som avses i 16 § 1 eller 17 § krävs att det utförda hushållsarbetet har betalats elektroniskt.
	Med elektronisk betalning avses en betalning som har förmedlats av en betaltjänstleverantör enligt lagen (2010:751) om betaltjänster och som innehåller uppgifter om avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
2. Lagen tillämpas första gången på begäran om utbetalning som avser arbete som har betalats av köparen efter ikraftträdandet.

[1] Lagen omtryckt 2008:803.

5 Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-05-23

Närvarande: Justitieråden Kerstin Calissendorff, Dag Mattsson och Thomas Bull

Krav på elektronisk betalning för rätt till rut- och rotavdrag

Enligt en lagrådsremiss den 17 maj 2018 har regeringen (Finansdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunnige Henrik Hasslemark och departementssekreteraren Anna Lewander.

Förslaget om införande av en ny paragraf, 15 a §, i 67 kap. inkomstskattelagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lagtext innehåller en definition av vad som utgör en elektronisk betalning. Det anges att det är en betalning som har förmedlats av en betaltjänstleverantör enligt lagen om betalningstjänster, fastän det i den lagen inte anges att betalningstjänstleverantörer måste utföra betaltjänster elektroniskt. Lagrådet föreslår att lydelsen justeras till följande.

För rätt till skattereduktion när arbetet utförs av en utförare som avses i 16 § 1 eller 17 § krävs att det utförda hushållsarbetet har betalats elektroniskt.

Betalningen ska anses ha skett elektroniskt endast om den har förmedlats av en betaltjänstleverantör enligt lagen (2010:751) om betaltjänster och innehåller uppgifter om avsändare, mottagare, belopp och tidpunkt.

Bilaga 7

Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringar och skattereduktion för allmän pensionsavgift

Bilaga till avsnitt 12.4

Bilaga 7

Allmänt avdrag för utländska socialförsäkringar och skattereduktion för allmän pensionsavgift

Innehållsförteckning

1 Sammanfattning av Skatteverkets promemoria 5

2 Lagförslag i Skatteverkets promemoria 6
Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) 6

3 Förteckning över remissinstanserna 8

4 Lagrådets yttrande 9

1 Sammanfattning av Skatteverkets promemoria

I promemorian föreslås att allmänt avdrag ska göras för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter som ska betalas i överensstämmelse med Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen eller i överensstämmelse med Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen. Den nu gällande bestämmelsen om allmänt avdrag för obligatoriska utländska socialförsäkringsersättningar tillämpas redan på detta sätt, se Skatteverkets ställningstagande den 25 november 2016 (dnr 131 506966-16/111). Lagförslaget bedöms därför inte medföra några offentligfinansiella effekter.

I promemorian föreslås vidare att skattereduktion för allmän pensionsavgift vid inkomst av annat förvärvsarbete endast ska göras för betald allmän pensionsavgift. I dag får personer med inkomst av annat förvärvsarbete som inte betalar allmän pensionsavgift ändå skattereduktion och staten förlorar motsvarande intäkter (cirka 40 miljoner kronor årligen). Förslaget innebär att den skattefördel som en person med inkomst av annat förvärvsarbete i dag har vid obetald allmän pensionsavgift tas bort.

Bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

2 Lagförslag i Skatteverkets promemoria

Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs i fråga om inkomstskattelagen (1999:1229)[1] att 62 kap. 6 § och 67 kap. 4 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
62 kap.	
6 §[2]	
Allmänt avdrag ska göras för obligatoriska utländska socialförsäkringsavgifter under förutsättning att	
1. den avgiftsgrundande intäkten ska tas upp som intäkt för beskattningsåret i Sverige, och	
2. den skattskyldige enligt slutligt fastställd debitering eller liknande ska betala avgifterna	2. den skattskyldige enligt slutligt fastställd debitering eller liknande ska betala avgifterna *i överensstämmelse med*
– *i överensstämmelse med* den konvention som avses i lagen (2013:134) om nordisk konvention om social trygghet, *eller*	– den konvention som avses i lagen (2013:134) om nordisk konvention om social trygghet,
	– Rådets förordning (EEG) om nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen, eller
– *till följd av att den skattskyldige enligt* Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen *ska omfattas av ett annat lands lagstiftning om social trygghet*.	– Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.
Om avgifterna sätts ned, ska motsvarande belopp tas upp i inkomstslaget tjänst det beskattningsår då debiteringen ändras.	
67 kap.	
4 §[3]	
Skattereduktion ska göras för allmän pensionsavgift enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift som avser beskattningsåret.	
	För den som har sådan inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 59 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110) och själv ska betala allmän pensionsavgift, krävs för rätt till skattereduktion att allmän pensionsavgift har betalats inom den tid som anges i 62 kap. 17 § tredje stycket skatteförfarandelagen (2011:1244).

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
2. Bestämmelsen i 62 kap. 6 § i den nya lydelsen tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2018.

[1] Lagen omtryckt 2008:803.

[2] Senaste lydelse 2013:135.

[3] Senaste lydelse 2009:197.

3. Bestämmelsen i 67 kap. 4 § i den nya lydelsen tillämpas första gången för beskattningsår som börjar efter den 31 december 2018.

3 Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden inkommit från Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Domstolsverket, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Ekonomistyrningsverket, Statskontoret, Svenskt Näringsliv, Företagarna, Regelrådet och Småföretagarnas Riksförbund.

Företagarförbundet Fria Företagare, SPF Seniorerna och Sveriges Kommuner och Landsting har inte svarat eller angett att de avstår från att lämna synpunkter.

4 Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-09-06

Närvarande: F.d. justitieråden Gustaf Sandström och Ella Nyström samt justitierådet Erik Nymansson

Vissa frågor om avdrag för utländska socialförsäkringsavgifter och skattereduktion för allmän pensionsavgift

Enligt en lagrådsremiss den 30 augusti 2018 har regeringen (Finansdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Ann-Britt Bäck.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Bilaga 8

Sänkt reklamskatt

Bilaga till avsnitt 12.15

Bilaga 8

Sänkt reklamskatt

Innehållsförteckning

1 Förteckning över remissinstanserna 5

1 Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över promemorian Sänkt reklamskatt 2020 inkommit från Ekonomistyrningsverket, Företagarna, Förvaltningsrätten i Falun, Kommerskollegium, Konkurrensverket, Regelrådet, Riksidrottsförbundet, Skatteverket, Svenskt Näringsliv, Sveriges Annonsörer, Sveriges Kommunikationsbyråer, Tillväxtverket och Tullverket.

Följande remissinstanser har inte svarat eller angett att de avstår från att yttra sig: FAR, Sponsrings & Eventsverige, Svensk Branschförening Profil- och Reklamartiklar, Sveriges Biografägareförbund och Sveriges Marknadsförbund.

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 september 2019

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Johansson, Baylan, Bolund, Damberg, Shekarabi, Ygeman, Eriksson, Linde, Ekström, Eneroth, Dahlgren, Lindhagen, Hallberg, Nordmark

Föredragande: statsminister Löfven och statsråden Johansson, Baylan, Bolund, Damberg, Shekarabi, Ygeman, Eriksson, Linde, Ekström, Eneroth, Dahlgren, Lindhagen, Hallberg, Nordmark

---

Regeringen beslutar proposition 2019/20:1
Budgetpropositionen för 2020

1

Rikets styrelse

Förslag till statens budget för 2020

Rikets styrelse

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 7

Diagramförteckning 9

1 Förslag till riksdagsbeslut 11

2 Utgiftsområde 1 Rikets styrelse 13
2.1 Omfattning 13
2.2 Utgiftsutveckling 13
2.3 Mål för utgiftsområdet 15
2.4 Resultatredovisning 15
2.5 Politikens inriktning 15

3 Statschefen 17
3.1 Budgetförslag 17
3.1.1 1:1 Kungliga hov- och slottsstaten 17

4 Riksdagsförvaltningen 21
4.1 Utgångspunkter för Riksdagsförvaltningens verksamhet 21
4.2 Resultatredovisning 22
4.2.1 Resultat 22
4.2.2 Analys och slutsatser 23
4.3 Den årliga revisionens iakttagelser 23
4.4 Budgetförslag 23
4.4.1 2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m. 23
4.4.2 2:2 Riksdagens förvaltningsanslag 25
4.4.3 2:3 Riksdagens fastighetsanslag 27

5 Riksdagens ombudsmän 31
5.1 Mål för Riksdagens ombudsmän 2020 31
5.2 Resultatredovisning 31
5.2.1 Analys och slutsatser 32
5.3 Den årliga revisionens iakttagelser 33
5.4 2:4 Riksdagens ombudsmän (JO) 33
5.4.1 Anslagets ändamål 33
5.4.2 Anslagsfinansiering av anläggningstillgångar 33
5.4.3 Riksdagens ombudsmäns (JO) överväganden 33

6 Riksrevisionen 37
6.1 Riksrevisionen 37
6.2 Mål för Riksrevisionen 37
6.3 Resultatredovisning 38
6.4 Revisionens iakttagelser 39
6.5 Budgetförslag 39
6.5.1 2:5 Riksrevisionen 39

7 Sametinget och samepolitiken 43
7.1 Omfattning 43
7.2 Utgiftsutveckling 43
7.3 Mål 43
7.4 Resultatredovisning 43
7.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 43
7.4.2 Resultat 44
7.4.3 Analys och slutsatser 46
7.5 Politikens inriktning 46
7.6 Budgetförslag 47
7.6.1 3:1 Sametinget 47

8 Regeringskansliet m.m. 49
8.1 Budgetförslag 49
8.1.1 4:1 Regeringskansliet m.m. 49

9 Länsstyrelserna 53
9.1 Omfattning 53
9.2 Utgiftsutveckling 53
9.3 Mål för området 53
9.4 Resultatredovisning 54
9.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 54
9.4.2 Resultat 54
9.4.3 Analys och slutsatser 55
9.5 Den årliga revisionens iakttagelser 56
9.6 Politikens inriktning 56
9.7 Budgetförslag 57
9.7.1 5:1 Länsstyrelserna m.m. 57

10 Demokratipolitik och mänskliga rättigheter 59
10.1 Omfattning 59
10.2 Utgiftsutveckling 59
10.3 Mål för demokratipolitiken 60
10.3.1 Resultatbedömning för demokratipolitiken 60
10.4 Resultatredovisning för ett högt och mer jämlikt valdeltagande 60
10.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 60
10.4.2 Resultat 60
10.4.3 Analys och slutsatser 62
10.5 Resultatredovisning för stärkta möjligheter till deltagande och delaktighet mellan valen 62
10.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 63
10.5.2 Resultat 63
10.5.3 Analys och slutsatser 66
10.6 Resultatredovisning för en mer motståndskraftig demokrati 66

10.6.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 66
10.6.2 Resultat 67
10.6.3 Analys och slutsatser 70
10.7 Resultatredovisning för arbetet med att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat 70
10.7.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 70
10.7.2 Resultat 70
10.7.3 Analys och slutsatser 72
10.8 Politikens inriktning 73
10.9 Mål för mänskliga rättigheter 74
10.10 Resultatredovisning 74
10.10.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 74
10.10.2 Resultat 74
10.10.3 Analys och slutsatser 79
10.11 Politikens inriktning 79
10.12 Resultatredovisning för Justitiekanslern och Datainspektionen 80
10.12.1 Uppdrag för Justitiekanslern och Datainspektionen 80
10.12.2 Resultat 80
10.12.3 Analys och slutsatser 82
10.13 Politikens inriktning 83
10.14 Budgetförslag 83
10.14.1 6:1 Allmänna val och demokrati 83
10.14.2 6:2 Justitiekanslern 84
10.14.3 6:3 Datainspektionen 84
10.14.4 6:4 Valmyndigheten 85
10.14.5 6:5 Stöd till politiska partier 85

11 Nationella minoriteter 87
11.1 Omfattning 87
11.2 Utgiftsutveckling 87
11.3 Mål 88
11.4 Resultatredovisning 88
11.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 88
11.4.2 Resultat 88
11.4.3 Analys och slutsatser 92
11.5 Politikens inriktning 93
11.6 Budgetförslag 94
11.6.1 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter 94
11.6.2 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer 94

12 Medier 97
12.1 Omfattning 97
12.2 Budgetförslag 97
12.2.1 8:1 Mediestöd 97
12.2.2 8:2 Myndigheten för press, radio och tv 98

13 Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet 101
13.1 Omfattning 101
13.2 Resultatredovisning 101
13.2.1 Resultat avseende Svenska institutet för europapolitiska studier 101

13.2.2 Analys och slutsatser avseende Svenska institutet för europapolitiska studier 102
13.2.3 Resultat avseende EU-information 102
13.2.4 Analys och slutsatser avseende EU-information 103
13.3 Politikens inriktning 103
13.4 Budgetförslag 104
13.4.1 9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information 104

Bilagor

1 Förteckning över Sveriges utlandsmyndigheter samt ackrediteringar för de Stockholmsbaserade ambassadörerna

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	12
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	12
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse	13
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022 Utgiftsområde 1 Rikets styrelse	14
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad Utgiftsområde 1 Rikets styrelse	14
Tabell 3.1	Anslagsutveckling 1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	17
Tabell 3.2	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	19
Tabell 4.1	Intäkter, kostnader och transfereringar	23
Tabell 4.2	Anslagsutveckling 2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	23
Tabell 4.3	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	24
Tabell 4.4	Anslagsutveckling 2:2 Riksdagens förvaltningsanslag	25
Tabell 4.5	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Riksdagens förvaltningsanslag	27
Tabell 4.6	Anslagsutveckling 2:3 Riksdagens fastighetsanslag	27
Tabell 4.7	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Riksdagens fastighetsanslag	29
Tabell 4.8	Investeringsplan för anslaget 2:3 Riksdagens fastighetsanslag 2020–2022	29
Tabell 5.1	Ärendebalansen vid utgången av åren 2016–2018	32
Tabell 5.2	Anslagsutveckling 2:4 Riksdagens ombudsmän (JO)	33
Tabell 5.3	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Riksdagens ombudsmän (PLO-anslag)	34
Tabell 6.1	Verksamhetens nettokostnader 2018	39
Tabell 6.2	Anslagsutveckling 2:5 Riksrevisionen	39
Tabell 6.3	Offentligrättslig verksamhet Avgifter för årlig revision, inkomsttitel 2558	39
Tabell 6.4	Uppdragsverksamhet: Avgiftsfinansierade internationella uppdrag	40
Tabell 6.5	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Riksrevisionen	41
Tabell 7.1	Utgiftsutveckling inom Sametinget och samepolitiken	43
Tabell 7.2	Anslagsutveckling 3:1 Sametinget	47
Tabell 7.3	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Sametinget	47
Tabell 8.1	Anslagsutveckling 4:1 Regeringskansliet m.m.	49
Tabell 8.2	Offentligrättslig verksamhet	49
Tabell 8.3	Uppdragsverksamhet	49
Tabell 8.4	Viss resultatinformation för Regeringskansliet	50
Tabell 8.5	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Regeringskansliet m.m.	51
Tabell 9.1	Utgiftsutveckling inom område Länsstyrelserna	53
Tabell 9.2	Anslagsutveckling 5:1 Länsstyrelserna m.m.	57

Tabell 9.3 Offentligrättslig verksamhet 57
Tabell 9.4 Inkomsttitlar 2018 57
Tabell 9.5 Uppdragsverksamhet 57
Tabell 9.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:1 Länsstyrelserna m.m. 58
Tabell 10.1 Utgiftsutveckling inom område Demokratipolitik och mänskliga rättigheter 59
Tabell 10.2 Möjligheter att påverka politiska beslut i EU, Sverige och i den egna kommunen, 2000–2018 64
Tabell 10.3 Förtroende för demokratiska institutioner 2000–2018 68
Tabell 10.4 Anslagsutveckling 6:1 Allmänna val och demokrati 83
Tabell 10.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:1 Allmänna val och demokrati 83
Tabell 10.6 Anslagsutveckling 6:2 Justitiekanslern 84
Tabell 10.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:2 Justitiekanslern 84
Tabell 10.8 Anslagsutveckling 6:3 Datainspektionen 84
Tabell 10.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:3 Datainspektionen 84
Tabell 10.10 Anslagsutveckling 6:4 Valmyndigheten 85
Tabell 10.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:4 Valmyndigheten 85
Tabell 10.12 Anslagsutveckling 6:5 Stöd till politiska partier 85
Tabell 10.13 Beställningsbemyndigande för anslaget 6:5 Stöd till politiska partier 86
Tabell 10.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:5 Stöd till politiska partier 86
Tabell 11.1 Utgiftsutveckling inom område Nationella minoriteter 87
Tabell 11.2 Anslagsutveckling 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter 94
Tabell 11.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter 94
Tabell 11.4 Anslagsutveckling 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer 94
Tabell 11.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer 95
Tabell 12.1 Anslagsutveckling 8:1 Mediestöd 97
Tabell 12.2 Beställningsbemyndigande för anslaget 8:1 Mediestöd 98
Tabell 12.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:1 Mediestöd 98
Tabell 12.4 Anslagsutveckling 8:2 Myndigheten för press, radio och tv 98
Tabell 12.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:2 Myndigheten för press, radio och tv 99
Tabell 12.6 Offentligrättslig verksamhet – avgifter för analog kommersiell radio 99
Tabell 12.7 Offentligrättslig verksamhet – särskild avgift och viten 99
Tabell 12.8 Offentligrättslig verksamhet – avgifter för ansökan om tillstånd att sända tv och digital kommersiell radio 99
Tabell 12.9 Offentligrättslig verksamhet – utgivningsbevis för webbsidor m.m. ..99
Tabell 13.1 Utgiftsutveckling inom område Sieps samt EU-information 101
Tabell 13.2 Anslagsutveckling 9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information 104
Tabell 13.3 Uppdragsverksamhet 105
Tabell 13.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information 105

Diagramförteckning

Diagram 7.1 Sametingets besvarade remisser 44
Diagram 7.2 Samisk kultur, verksamhets- och projektbidrag 46
Diagram 10.1 Utsatthet för hot, våld eller trakasserier i olika forum 2016–2018 72

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 1 Rikets styrelse, när det gäller anslag som står till regeringens disposition, enligt tabell 1.1.
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Riksdagsstyrelsens förslag:

3. Riksdagen bemyndigar Riksdagsförvaltningen att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i myndighetens verksamhet som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 130 000 000 kronor (avsnitt 4.4.2).
4. Riksdagen godkänner investeringsplanen för 2020–2022 för anslaget 2:3 *Riksdagens fastighetsanslag* som en riktlinje för Riksdagsförvaltningens investeringar (avsnitt 4.4.3).
5. Riksdagen bemyndigar Riksdagsförvaltningen att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och tekniska anläggningar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 1 500 000 000 kronor (avsnitt 4.4.3).
6. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 1 Rikets styrelse, när det gäller anslag som står till Riksdagsförvaltningens disposition, enligt tabell 1.1.

Riksdagens ombudsmäns (JO) förslag:

7. Riksdagen beslutar att Riksdagens ombudsmän (JO) för 2020 får anslagsfinansiera anläggningstillgångar som används i myndighetens verksamhet (avsnitt 5.4.2).
8. Riksdagen anvisar ett ramanslag för budgetåret 2020 under utgiftsområde 1 Rikets styrelse, för Riksdagens ombudsmän (JO), enligt tabell 1.1.

Riksrevisionens förslag:

9. Riksdagen bemyndigar Riksrevisionen att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i myndighetens verksamhet som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 35 000 000 (avsnitt 6.5.1).

10. Riksdagen anvisar ett ramanslag för budgetåret 2020 under utgiftsområde 1 Rikets styrelse för Riksrevisionen enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Kungliga hov- och slottsstaten	146 400
2:1	Riksdagens ledamöter och partier m.m.	968 702
2:2	Riksdagens förvaltningsanslag	861 468
2:3	Riksdagens fastighetsanslag	100 000
2:4	Riksdagens ombudsmän (JO)	112 428
2:5	Riksrevisionen	347 909
3:1	Sametinget	55 428
4:1	Regeringskansliet m.m.	7 922 271
5:1	Länsstyrelserna m.m.	3 172 290
6:1	Allmänna val och demokrati	142 340
6:2	Justitiekanslern	52 550
6:3	Datainspektionen	110 374
6:4	Valmyndigheten	20 447
6:5	Stöd till politiska partier	169 200
7:1	Åtgärder för nationella minoriteter	117 771
7:2	Åtgärder för den nationella minoriteten romer	1 500
8:1	Mediestöd	762 119
8:2	Myndigheten för press, radio och tv	39 122
9:1	Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information	28 955
Summa		**15 131 274**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
6:5	Stöd till politiska partier	169 200	2021
8:1	Mediestöd	70 000	2021–2023
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**239 200**	

2 Utgiftsområde 1 Rikets styrelse

2.1 Omfattning

I utgiftsområde 1 Rikets styrelse ingår avsnitten Statschefen, Riksdagsförvaltningen, Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Sametinget och samepolitiken, Regeringskansliet m.m., Länsstyrelserna, Demokratipolitik och mänskliga rättigheter, Nationella minoriteter, Medier och Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Statschefen						
1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	140	145	143	**146**	145	148
Summa Statschefen	**140**	**145**	**143**	**146**	**145**	**148**
Riksdagen samt Riksdagens ombudsmän						
2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	916	926	975	**969**	944	959
2:2 Riksdagens förvaltningsanslag	816	819	833	**861**	858	870
2:3 Riksdagens fastighetsanslag	97	100	131	**100**	100	100
2:4 Riksdagens ombudsmän (JO)	97	102	105	**112**	113	114
2:5 Riksrevisionen	0	0	0	**348**	353	358
Summa Riksdagen samt Riksdagens ombudsmän	**1 926**	**1 947**	**2 043**	**2 391**	**2 367**	**2 402**
Sametinget och samepolitiken						
3:1 Sametinget	53	55	55	**55**	56	57
Summa Sametinget och samepolitiken	**53**	**55**	**55**	**55**	**56**	**57**
Regeringskansliet m.m.						
4:1 Regeringskansliet m.m.	7 654	7 894	7 809	**7 922**	8 026	8 167
Summa Regeringskansliet m.m.	**7 654**	**7 894**	**7 809**	**7 922**	**8 026**	**8 167**

Länsstyrelserna						
5:1 Länsstyrelserna m.m.	2 967	3 028	3 059	**3 172**	3 141	3 135
Summa Länsstyrelserna	**2 967**	**3 028**	**3 059**	**3 172**	**3 141**	**3 135**
Demokratipolitik och mänskliga rättigheter						
6:1 Allmänna val och demokrati	536	517	497	**142**	97	62
6:2 Justitiekanslern	49	50	51	**53**	53	54
6:3 Datainspektionen	85	94	98	**110**	112	114
6:4 Valmyndigheten	18	20	20	**20**	21	21
6:5 Stöd till politiska partier	171	172	168	**169**	169	169
Summa Demokratipolitik och mänskliga rättigheter	**860**	**853**	**834**	**495**	**453**	**420**
Nationella minoriteter						
7:1 Åtgärder för nationella minoriteter	122	118	116	**118**	118	118
7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer	14	15	14	**2**	2	2
Summa Nationella minoriteter	**136**	**132**	**131**	**119**	**119**	**119**
Medier						
8:1 Mediestöd	492	652	645	**762**	732	732
8:2 Myndigheten för press, radio och tv	36	39	37	**39**	40	40
Summa Medier	**528**	**691**	**682**	**801**	**772**	**772**
Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet						
9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information	24	29	29	**29**	29	30
Summa Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet	**24**	**29**	**29**	**29**	**29**	**30**
Totalt för utgiftsområde 01 Rikets styrelse[2]	**14 289**	**14 772**	**14 784**	**15 131**	**15 109**	**15 251**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Till och med budgetåret 2019 redovisades anslaget 1:15 *Riksrevisionen* under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning. Fr.o.m. budgetåret 2020 redovisas anslaget under utgiftsområde 1 Rikets styrelse (anslaget 2:5 *Riksrevisionen*)

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022 Utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**14 926**	**14 926**	**14 926**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	315	527	738
Beslut	32	-201	-269
Varav BP20 [3]	141	82	82
Överföring till/från andra utgiftsområden	-182	-185	-187
Varav BP20 [3]	-166	-166	-166
Övrigt	41	41	42
Ny ramnivå	**15 131**	**15 109**	**15 251**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad Utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	1 725
Verksamhetsutgifter [2]	13 370
Investeringar [3]	36
Summa ramnivå	**15 131**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Mål för utgiftsområdet

De av riksdagen beslutade målen inom utgiftsområdet är följande:

Samepolitik
Samepolitikens övergripande mål är att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar (prop. 2005/06:1 utg.omr. 23, bet. 2005/06:MJU2, rskr. 2005/06:108).

Demokratipolitik och mänskliga rättigheter
Målet för demokratipolitiken är en levande demokrati som är uthållig, kännetecknas av delaktighet och där möjligheterna till inflytande är jämlika (prop. 2017/18:1 utg.omr. 1, bet. 2017/18:KU1, rskr. 2017/18:74).

Målet för politiken för mänskliga rättigheter är att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter (prop. 2015/16:1 utg.omr. 1, bet. 2015/16:KU1, rskr. 2015/16:59).

Nationella minoriteter
Målet för politiken för nationella minoriteter är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr. 2008/09:83).

Medier
Målen för medieområdet är att stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet samt att motverka skadlig mediepåverkan (prop. 2014/15:1 utg.omr. 17, bet. 2014/15:KrU6, rskr. 2014/15:96).

För övriga delområden inom utgiftsområdet finns inga av riksdagen bundna mål.

Mål beslutade av regeringen eller, i förekommande fall, Riksdagsförvaltningen, Riksdagens ombudsmän (JO) och Riksrevisionen redovisas på den underindelade nivån, se respektive avsnitt.

2.4 Resultatredovisning

Resultatredovisning lämnas på den underindelade nivån, se respektive avsnitt.

För avsnittet Medier sker resultatredovisningen samlat i utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid. För avsnittet Sametinget och samepolitiken sker resultatredovisningen avseende rennäring och andra näringar under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

2.5 Politikens inriktning

Politikens inriktning redovisas i förekommande fall på den underindelade nivån, se respektive avsnitt.

För avsnittet Medier redovisas politikens inriktning samlat i utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

3 Statschefen

3.1 Budgetförslag

3.1.1 1:1 Kungliga hov- och slottsstaten

Tabell 3.1 Anslagsutveckling 1:1 Kungliga hov- och slottsstaten

Tusental kronor

2018	Utfall	140 044	Anslags-sparande	0
2019	Anslag	144 685 [1]	Utgifts-prognos	143 018
2020	**Förslag**	**146 400**		
2021	Beräknat	145 417 [2]		
2022	Beräknat	147 985 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 142 900 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 142 900 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att täcka utgifter för statschefens officiella funktioner inklusive utgifter för kungafamiljen samt för Kungliga hovstatens och Kungliga slottsstatens förvaltningsutgifter.

Kompletterande information

Kungliga hovstaten (Hovstaten) och Kungliga slottsstaten (Slottsstaten) har till uppgift att bistå statschefen och övriga medlemmar av kungafamiljen i deras officiella plikter. I uppgiften ingår även att vårda det kungliga kulturarvet och att visa detta kulturarv för allmänheten.

Anslaget fördelas på Hovstaten (51 procent) och Slottsstaten (49 procent). Anslagsmedlen som avser Hovstaten disponeras av Kammarkollegiet och betalas ut engångsvis efter rekvisition till H.M. Konungens hovförvaltning. Anslagsmedel som avser Slottsstaten utbetalas månadsvis i lika stora delar.

Resultatredovisning

Verksamheten inom Hovstaten

Kungens konstitutionella statsceremoniella och officiella uppgifter utgör kärnan i Hovstatens årliga verksamhet. I dessa uppgifter ingår bl.a. öppnande av riksmötet, ordförandeskap i utrikesnämnden och i konseljer, audienser, statsbesök, officiella besök, representation och möten med företrädare för offentlig och privat sektor samt det civila samhället. Kungen stöds i sitt uppdrag av kungafamiljen.

Av verksamhetsberättelsen för 2018 framgår att 24 utländska ambassadörer ackrediterats vid högtidliga audienser och att 24 avskedsaudienser hållits. Statsbesök från Island och Italien togs emot och statsbesök till Japan genomfördes.

Det framgår vidare att det, som tidigare år, funnits ett stort intresse av kungligt deltagande i olika sammanhang. År 2018 inkom 1 752 förfrågningar om kungligt deltagande. Kungen och kungafamiljen genomförde 900 officiella programpunkter under året, jämfört med 875 föregående år.

Till Hovstaten hör Riksmarskalksämbetet med kansli, ekonomi- och personalavdelning, Hovmarskalkämbetet och informationsavdelningen.

I konstitutionsutskottets betänkande Allmänna helgdagar m.m. föreslog utskottet bl.a. ett tillkännagivande om utformningen av riksdagens anslag till hovet, vilket antogs av riksdagen (bet. 2017/18:KU28 s. 8, rskr. 2017/18:337 och

338). Tillkännagivandet bereds för närvarande i Regeringskansliet, med inriktningen att en parlamentariskt sammansatt kommitté ska ges i uppdrag att överväga de aktuella frågorna. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Verksamheten inom Slottsstaten
Slottsstatens verksamhet omfattar huvudsakligen vård och underhåll av det kungliga kulturarvet samt utställnings- och visningsverksamhet. Organisatoriskt ansvarar Ståthållarämbetet för den löpande skötseln och tillsynen av de elva kungliga slotten med tillhörande byggnader och parker.

Ett flertal underhålls- och renoveringsprojekt utförs för närvarande i samarbete med Statens fastighetsverk. Det mest omfattande är den pågående fasadrenoveringen av Stockholms slott. År 2018 inleddes även en upprustning av Drottningholms slottspark. Slottsparken är upptagen på Unescos världsarvslista och en betydelsefull internationell sevärdhet.

Slottsstatens arbete med att öka tillgängligheten till de kungliga slotten fortsätter.

Hovstatens ekonomi
I enlighet med den överenskommelse som träffats mellan regeringen och Riksmarskalksämbetet, vars huvudsakliga innehåll återges nedan under Regeringens överväganden, består den ekonomiska redovisningen av Hovstatens verksamhet av resultat- och balansinformation samt kommentarer i form av tilläggsupplysningar och noter. Redovisningen följer vedertagna principer som tillämpas för Slottsstaten. De anslagsmedel som avser Hovstaten uppgick 2018 till 71 miljoner kronor. Medlen används för att finansiera kostnader för representation, statsbesök, resor, transporter, personal m.m. samt levnadsomkostnader som är direkt kopplade till statschefens funktion. Anslaget till Hovstaten utgjorde 84 procent av verksamhetens intäkter. Övriga intäkter bestod framför allt av avgifter och andra ersättningar. Likt föregående år utgjordes den största kostnadsposten, motsvarade 69 procent av de totala kostnaderna, av personalkostnader. Övriga driftskostnader, där de största posterna avsåg förbrukningskostnader och köpta tjänster, motsvarade 29 procent av kostnaderna. Verksamheten inom Hovstaten resulterade 2018 i en positiv kapitalförändring om 0,15 miljoner kronor.

Slottsstatens ekonomi
Slottsstaten har som tidigare år lämnat en årsredovisning enligt gängse utformning. Slottsstatens verksamhet finansieras genom anslag, med hyres- och arrendeintäkter, intäkter från visningar av de kungliga slotten och intäkter från försäljning i slottsbodarna. De anslagna medlen, vilket motsvarade 35 procent av verksamhetens intäkter, uppgick 2018 till 69 miljoner kronor. Övriga intäkter härrör främst från avgifter och andra ersättningar och uppgick till 116 miljoner kronor, vilket var en minskning med drygt 5 miljoner kronor jämfört med föregående år. Intäktsminskningen berodde bl.a. på att antalet besök vid de kungliga slotten minskade, samtidigt som kostnaderna ökade med 5 procent.

Av verksamhetens kostnader uppgick personalkostnaderna till 118 miljoner kronor, vilket var en ökning med 8 procent jämfört med föregående år, och övriga driftskostnader till 63,7 miljoner kronor.

Anställda inom Kungliga hov- och slottsstaten
Omräknat till heltid motsvarade de tillsvidareanställda 2018 ca 260 årsarbetskrafter, vilket var en ökning jämfört med föregående år. Därutöver anlitas ett stort antal personer för tillfälliga uppdrag i form av timanställningar. Även här har antalet anställda ökat under 2018 till motsvarande 83 heltidstjänster. Ökningen av antalet tillsvidareanställda och timanställda förklaras av utökade öppettider inom den publika verksamheten.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att verksamheten vid Hovstaten och Slottsstaten under 2018 har varit omfattande.

Av Hovstatens verksamhetsberättelse för 2018 framgår att förbrukningen av anslaget varierar mellan åren. För 2018 redovisas en marginellt positiv kapitalförändring om 0,15 miljoner kronor. Kapitalförändringen över tid visar att verksamheten bedrivs på ett sätt som är förenligt med anslagets storlek.

Av årsredovisningen för Slottsstaten 2018 framgår att intäkterna från avgifter och andra ersättningar fortsatt att vara betydande, även om exempelvis antalet besök vid de kungliga slotten minskade under året. I likhet med tidigare år översteg dessa ersättningar intäkterna från anslag.

Slottsstatens satsningar på ökad tillgänglighet har inneburit större krav på säkerheten i och kring de kungliga slotten. Under 2019 tillfördes därför Slottsstaten 4 miljoner kronor för säkerhetshöjande åtgärder vid slotten (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Åtgärderna har bedömts vara nödvändiga för att även fortsättningsvis kunna visa det kungliga kulturarvet för allmänheten.

Regeringens överväganden

Tabell 3.2 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Kungliga hov- och slottsstaten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**140 685**	**140 685**	**140 685**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 215	4 732	7 300
Beslut	3 500	0	0
Varav BP20 [3]	3 500		
Varav säkerhetshöjande åtgärder Kungliga slotten[3]	3 500		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**146 400**	**145 417**	**147 985**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Kungliga hov- och slottsstaten ska enligt överenskommelse med regeringen årligen lämna en berättelse över den samlade verksamheten (prop. 1996/97:1 utg.omr. 1 avsnitt 4). Verksamhetsberättelsen ligger till grund för regeringens bedömning av medelsbehovet. Av det totala anslaget tillförs, i enlighet med vad som ovan anförs, Hovstaten 51 procent, medan Slottsstaten tilldelas 49 procent. Anslagsfördelningen mellan Hovstaten och Slottsstaten grundar sig på relationen mellan deras faktiska kostnader 1996. Kostnadsfördelningsnyckeln ska gälla långsiktigt och inte justeras till följd av smärre förändringar i organisationen eller verkliga kostnadsutfall. Några förändringar som gjort det motiverat att komma överens om en annan anslagsfördelning har hitintills inte inträffat.

Regeringen och Riksmarskalksämbetet har sedermera kommit överens om att som grund för en eventuell framtida ändring av anslagsfördelningen mellan Hovstaten och Slottsstaten ska större organisatoriska förändringar dem emellan redovisas i verksamhetsberättelsen för det budgetår då förändringen sker. Anslagets fördelning på de olika verksamhetsområdena ska dessutom bli föremål för en kontinuerlig diskussion mellan Riksmarskalksämbetet och Regeringskansliet (prop. 2005/06:1 utg.omr. 1 avsnitt 6).

Enligt tidigare överenskommelse har tyngdpunkten i verksamhetsberättelsen legat på en redovisning av hur tilldelade medel använts när det gäller Slottsstaten. Regeringen och Riksmarskalksämbetet enades emellertid 2013 om att den ekonomiska redogörelsen för Hovstaten ska utgöras av en uppställning som liknar den redogörelse som tidigare lämnats för Slottsstaten. Detta innebär att uppställningen ska bestå av resultat- och balansinformation samt kommentarer i form av tilläggsupplysningar och noter (prop. 2013/14:1 utg.omr. 1 avsnitt 4).

Av förarbetena till regeringsformen framgår att Hovstaten står utanför den statliga förvaltningsorganisationen (prop. 1973:90 s. 176). Den verksamhet som Hovstaten bedriver omfattas inte av lagen (2002:1022) om revision av statlig verksamhet m.m. Hovstaten omfattas inte heller av anslagsförordningens (2011:223) bestämmelser om bl.a. prövning av anslagssparande och indragning av anslag, eller andra delar av det ekonomiadministrativa regelverket för myndigheter under regeringen. Kammarkollegiet betalar ut anslagsmedel engångsvis efter rekvisition. Den ovan nämnda överenskommelsen ändrar inte denna ordning.

Regeringen föreslår att 146 400 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Kungliga hov- och slottsstaten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 145 417 000 kronor respektive 147 985 000 kronor.

4 Riksdagsförvaltningen

4.1 Utgångspunkter för Riksdagsförvaltningens verksamhet

Riksdagen har som det främsta demokratiska statsorganet konstitutionellt fastställda uppgifter i det svenska statsskicket. Riksdagen med dess ledamöter har som folkets främsta företrädare också en central roll i opinionsbildningen och en skyldighet att verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden. Riksdagen har även uppgifter som följer av internationella åtaganden och av medlemskapet i Europeiska unionen.

Riksdagens arbete bedrivs i enlighet med bestämmelserna i regeringsformen, riksdagsordningen och särskilda riksdagsbeslut om arbetets inriktning.

Riksdagsförvaltningens uppgift

Riksdagsförvaltningen är riksdagens förvaltningsmyndighet. Förvaltningens verksamhet regleras i riksdagsordningen och i lagen (2011:745) med instruktion för Riksdagsförvaltningen samt i annan lagstiftning och i föreskrifter på riksdagsområdet.

Riksdagsförvaltningen har endast en verksamhetsgren: Stöd till den parlamentariska processen.

Riksdagsförvaltningen har till uppgift att stödja riksdagens arbete. Förvaltningen ska se till att kammaren, utskotten, EU-nämnden, ledamöterna och övriga riksdagsorgan får det stöd och den service de behöver. Förvaltningen ska också informera allmänheten om riksdagens arbete och om EU-frågor samt handlägga ärenden som rör riksdagens internationella kontakter. Dessutom ansvarar förvaltningen för att vårda riksdagens byggnader och samlingar samt för myndighets- och förvaltningsuppgifter.

Riksdagsstyrelsens uppdrag till förvaltningen

Riksdagsförvaltningen ska skapa bästa möjliga förutsättningar för riksdagens och ledamöternas arbete genom att

- svara för ett väl fungerande stöd till arbetet i kammare och utskott m.m.
- svara för ett väl fungerande stöd och service till ledamöter och partikanslier
- främja kunskapen om riksdagen och riksdagens arbete
- vårda och bevara riksdagens byggnader och samlingar
- vara en väl fungerande myndighet och arbetsgivare.

Dessa uppdrag utgör grunden för de fem uppdragsområden som Riksdagsförvaltningens verksamhet är indelad i:

A. Stöd till arbetet i kammare och utskott m.m.
B. Stöd och service till ledamöter och partikanslier
C. Kunskap om riksdagen och riksdagens arbete
D. Vård och bevarande av byggnader och samlingar
E. Myndighet och arbetsgivare.

Med utgångspunkt i uppdraget fastställer riksdagsstyrelsen en strategisk plan för Riksdagsförvaltningen varje valperiod. I den strategiska planen beskrivs ambitionerna och de övergripande prioriteringarna för valperioden. I mars 2019 beslutade riksdagsstyrelsen om en strategisk plan för Riksdagsförvaltningen för perioden 2019–2022. För en utförligare information se vidare Strategisk plan för Riksdagsförvaltningen 2019–2022 (dnr 1810-2018/19).

4.2 Resultatredovisning

4.2.1 Resultat

Riksdagsförvaltningen har arbetat för att skapa bästa möjliga förutsättningar för riksdagens och ledamöternas arbete. Nedan följer en sammanfattning av Riksdagsförvaltningens resultat sedan januari 2018. Riksdagsförvaltningen har

- gett kammare och utskott ett väl fungerande stöd. Som en följd av att Sverige styrdes av en övergångsregering har arbetet i kammaren under delar av året inte genomförts enligt plan. Förvaltningen har under dessa perioder anpassat planeringen av kammararbetet efter de ändrade förutsättningarna. Arbetet för att förbättra it-systemen som stöder den parlamentariska processen har fortsatt. Riksdagsförvaltningens utvecklingsarbete för krisberedskap och planering för civilt försvar har fortlöpt och förvaltningen har stärkt arbetet med kontinuitetshantering.
- gett ledamöter och partikanslier ett väl fungerande stöd och en god service. Arbetet för att förbättra stödet och servicen har under året präglats av förberedelserna för riksdagsvalet och en ny riksdag. Exempelvis har förvaltningen vidareutvecklat introduktionsprogrammet för nya ledamöter. Utvecklingen av servicecentret har fortsatt, och under 2018 startades ett projekt för att vidareutveckla servicecentret med digitala tjänster. Ett annat område som varit i fokus är säkerhet. Riksdagsförvaltningen har t.ex. tagit fram en ny instruktion som tydligare reglerar it-säkerhetsområdet och tagit fram förslag till ny lag om säkerhetsskydd i riksdagen, som trädde i kraft 1 april 2019.
- gett relevanta målgrupper möjligheter att få information och kunskap om riksdagens arbete. Under 2018 fortsatte förberedelserna för firandet av demokratins genombrott och i slutet av året invigdes det fyra år långa demokratijubileet. Förvaltningen har även arbetat med att utveckla kommunikationen via film och sociala medier, och under året lanserades en ny digital rundvandring i Riksdagshuset på riksdagen.se. Riksdagsförvaltningen har genomfört ett antal utvecklingsinsatser för att förbättra webbplatsen riksdagen.se och möta behoven i samband med riksdagsvalet.
- fortsatt att utveckla sitt arbete med att vårda och bevara riksdagens byggnader och samlingar på ett systematiskt sätt. Under året genomförde förvaltningen ett omfattande arbete med att förbereda för en totalrenovering av ledamotshuset. Lokaler i andra fastigheter har byggts om och anpassats för att kunna flytta arbetsplatser och servicefunktioner från ledamotshuset. Ytterligare kontorslokaler och övernattningsbostäder har hyrts in.
- varit en väl fungerande myndighet och arbetsgivare. Riksdagsförvaltningen har fortsatt att skapa förutsättningar för ett långsiktigt och hållbart förbättringsarbete. Under 2018 stod medarbetarskapet särskilt i fokus, och bl.a. slutfördes arbetet med att ta fram en medarbetarpolicy. En ny kommunikationsstrategi har tagits fram och förvaltningen har genomfört en rad kompetensutvecklingsinsatser under året. Exempelvis deltog samtliga chefer i ett seminarium inom området feedback.

I tabellen nedan framgår Riksdagsförvaltningens intäkter, kostnader och transfereringar för verksamhetsgrenen Stöd till den parlamentariska processen.

Tabell 4.1 Intäkter, kostnader och transfereringar

Miljoner kronor

	2018	2017	2016
Intäkter [1]	36	47	45
Kostnader	1 517	1 490	1 997
Nettokostnader	*1 481*	*1 443*	*1 952*
Transfereringar	518	505	501
Totalt [2]	**1 999**	**1 948**	**2 453**

[1] Exklusive intäkter av anslag.
[2] Alla belopp i tabellen redovisas i miljoner kronor. Till följd av detta kan summeringsdifferenser förekomma.

De förändrade redovisningsprinciperna för avsättningarna av pensioner och avgångsförmåner inklusive sociala avgifter påverkar fördelningen jämfört med 2017. Bland annat minskar intäkterna då räntepåverkan i avsättningen inte längre redovisas.

De något högre kostnaderna för 2018 jämfört med 2017 beror främst på ökade kostnader i samband med valet samt löner och arvoden. De ökade kostnaderna för transfereringar beror främst på ökat stöd till partigrupperna i samband med valet 2018.

För en utförlig redogörelse över arbetet i riksdagen hänvisas till Tillbakablick på riksdagsåret 2017/18 och Riksdagsförvaltningens årsredovisning för verksamhetsåret 2018 (2018/19:RS1) samt utskottens egna verksamhetsberättelser.

Konstitutionsutskottet kommer under hösten 2019 att behandla Riksdagsförvaltningens årsredovisning för 2018. Vid behandlingen av årsredovisningen för 2017 (bet. 2018/19:KU1) hade utskottet inget att invända och riksdagen lade årsredovisningen till handlingarna.

4.2.2 Analys och slutsatser

Riksdagsvalet har satt sin prägel på förvaltningens verksamhet under 2018. Ett riksdagsval innebär att förvaltningens normala arbetsuppgifter ökar markant i omfattning samtidigt som det tillkommer uppgifter som utförs endast i samband med ett val. Förvaltningens bedömning är att förberedelserna och genomförandet av uppgifterna i samband med valet förlöpt väl. I en utvärdering som förvaltningen gjort med nya ledamöter efter valet framkom att de till största del var nöjda med förvaltningens service. Regeringsbildningsprocessen och den nya parlamentariska situationen efter valet innebar nya utmaningar som ställde krav på både skicklighet och snabbhet i förvaltningens stöd. En annan stor utmaning för förvaltningen har varit förberedelserna inför totalrenoveringen av ledamotshuset. Den 27 mars 2019 beslutade riksdagsstyrelsen om byggstart och projektet förväntas pågå till 2022. Sammanfattningsvis bedömer Riksdagsförvaltningen att förvaltningen har genomfört sina uppdrag med ett tillfredsställande resultat.

4.3 Den årliga revisionens iakttagelser

Enligt Riksrevisionens uppfattning ger årsredovisningen en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av Riksdagsförvaltningens finansiella ställning den 31 december 2018.

4.4 Budgetförslag

4.4.1 2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.

Tabell 4.2 Anslagsutveckling 2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	915 945	Anslags-sparande	32 055
2019	Anslag	926 469 [1]	Utgifts-prognos	974 816
2020	**Förslag**	**968 702**		
2021	Beräknat	943 695 [2]		
2022	Beräknat	958 839 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 928 702 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 928 702 tkr i 2020 års prisnivå.

Anslagets ändamål

Anslaget får användas för kostnader för

– ersättningar som riksdagens ledamöter enligt lag har rätt till inom ramen för sitt ledamotsuppdrag,
– stöd till riksdagsledamöternas och partigruppernas arbete i riksdagen,
– talmannens verksamhet, resor och representation,

– utskottens utgående besök samt utrikes och inrikes resor och utfrågningar,
– internationellt och interparlamentariskt samarbete samt bidrag till interparlamentariskt samarbete,
– bidrag till föreningar i riksdagen,
– språkutbildning till riksdagens ledamöter samt för
– klimatkompensation.

Riksdagsstyrelsens överväganden

Stödet till politiska sekreterare
Stödet till partigrupperna i riksdagen för politiska sekreterare till riksdagens ledamöter regleras i 3 kap. lagen (2016:1109) om stöd till partigrupperna för riksdagsledamöternas arbete i riksdagen och riksdagsstyrelsens föreskrift (RFS 2016:6) om tillämpningen av lagen. Stödet är avsett att täcka kostnaderna för handläggarhjälp åt riksdagens ledamöter och beräknas efter normen en politisk sekreterare per riksdagsledamot. Schablonbeloppet för stödet till politiska sekreterare räknas upp med ca 2,3 procent från nuvarande 63 100 kronor till 64 600 kronor fr.o.m. den 1 januari 2020. Förslaget innebär att nivån på anslaget behöver ökas med 6 282 000 kronor fr.o.m. 2020.

Interparlamentariskt och internationellt samarbete
Med anledning av demokratifrämjande samarbete samt ökning av bidragen för bl.a. Nordiska rådet föreslås anslaget ökas med 800 000 kronor fr.o.m. 2020. Riksdagsstyrelsen planerar att återkomma till riksdagen i nästa års budgetproposition med anledning av Natos parlamentariska församlings vårsession 2021 samt värdskapet för Östersjökonferensen (BSPC) i Stockholm.

Förstärkning av anslaget 2020
Det finns flera osäkra faktorer som gör att nivån på anslaget är svårberäknad, bl.a. hur stort behovet är av avgångsförmåner. Även omfattningen av framtida pensionsutbetalningar är svår att uppskatta. Hittills har fluktuationer mellan åren till stor del kunnat finansieras av upparbetat anslagssparande. Till 2020 beräknas det inte finnas något anslagssparande kvar.

Den beräknade budgeten för 2020 visar på att behovet ligger över anslagsutrymmet. På grund av detta föreslås anslaget ökas med 40 000 000 kronor för 2020. Det kan bli aktuellt under 2020 för riksdagsstyrelsen att återkomma till riksdagen om en ytterligare medelsförstärkning.

Anslagsförändringar

Tabell 4.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**926 469**	**926 469**	**926 469**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	8 062	23 149	38 388
Beslut	34 171	-5 923	-6 018
Varav BP20 [3]	47 082	7 082	7 082
Varav [3]			
Stödet till politiska sekreterare	6 282	6 282	6 282
Interparlamentariskt och internationellt samarbete	800	800	800
Förstärkning av anslaget	40 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**968 702**	**943 695**	**958 839**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Enligt riksdagsstyrelsens överväganden föreslås anslaget ökas med 47 082 000 kronor 2020 varav 7 082 000 kronor i nivåhöjande.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar avseende engångshöjningar för interparlamentariskt samarbete och en förstärkning av anslaget innebär att anslagsnivån minskas med 12 911 000 kronor fr.o.m. 2020.

Riksdagsstyrelsen föreslår att 968 702 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Riksdagens ledamöter och partier m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 943 695 000 kronor respektive 958 839 000 kronor.

4.4.2 2:2 Riksdagens förvaltningsanslag

Tabell 4.4 Anslagsutveckling 2:2 Riksdagens förvaltningsanslag

Tusental kronor

2018	Utfall	815 506	Anslags-sparande	29 457
2019	Anslag	819 396 [1]	Utgifts-prognos	832 683
2020	**Förslag**	**861 468**		
2021	Beräknat	857 846 [2]		
2022	Beräknat	870 284 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 844 688 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 844 040 tkr i 2020 års prisnivå.

Anslagets ändamål

Anslaget får användas för Riksdagsförvaltningens förvaltningsutgifter, bidrag till föreningar i riksdagen och resebidrag till skolor. Anslaget får också användas för kostnader för stipendier till skolungdomar och kostnader för nämnder och riksdagsorgan enligt lagen (2011:745) med instruktion för Riksdagsförvaltningen.

Riksdagsstyrelsens överväganden

Digitalisering
I den strategiska planen för Riksdagsförvaltningen för åren 2019–2022 är digitalisering ett av fem prioriterade områden. För att kunna genomföra och realisera uppdragen inom digitaliseringsområdet behövs en långsiktig resursförstärkning inom verksamhetsutveckling, såsom behovs- och kravanalys, samt systemutveckling och kvalitetssäkring.

Mot bakgrund av ovanstående behov föreslås att anslaget ökas med 4 500 000 kronor fr.o.m. 2020.

Utökad satsning på kommunikation
Saklig och partipolitiskt neutral information värnar förtroendet för riksdagen och för demokratin. I enlighet med Riksdagsförvaltningens inriktning att utveckla den digitala kommunikationen, så att fler får kunskap och information om riksdagens funktion och beslut, planerar Riksdagsförvaltningen att utveckla och utöka kommunikationen med film.

Filmmediet förväntas attrahera fler och nya målgrupper, leda till att fler kan ta del av det som sker i riksdagen och få information om beslut som fattas samt ge en fördjupad förståelse för den parlamentariska processen.

Med anledning av ovanstående föreslås anslaget ökas med 2 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Interparlamentariskt samarbete
Riksdagen kommer 2021 stå värd för Natos parlamentariska församlings vårsession samt för Östersjökonferensen (BSPC). Detta innebär ett ökat resursbehov på förvaltningsanslaget redan från 2020. För detta behöver anslaget ökas med 500 000 kronor 2020 och 650 000 kronor 2021. Riksdagsstyrelsen planerar att återkomma till riksdagen i nästa års budgetproposition.

Resursförstärkning inom utskottsavdelningen
Beslutade ändringar i riksdagsordningen medför en resursförstärkning av Riksrevisionens parlamentariska råd. Ett särskilt tjänstemannastöd för utövandet av rådets funktioner knyts till berörda utskottskanslier, dvs. konstitutionsutskottet och finansutskottet. Lagändringarna har trätt i kraft den 1 januari 2019 (framst. 2018/19:RS5, bet. 2018/19:KU14, rskr. 2018/19:126–128) och riksdagsstyrelsen återkommer därför till riksdagen.

Inom Socialförsäkringsutskottets beredningsområde har antalet riksdagsärenden under en följd av år ökat. Detta innebär att kansliet är i behov av en permanent resursförstärkning.

För ovanstående föreslås anslaget ökas med 2 150 000 kronor fr.o.m. 2020.

Parlamentarisk utredning
Under 2019 och 2020 kommer en parlamentarisk kommitté att göra en översyn av vissa frågor som gäller riksdagens arbete. Kommittén kommer att biträdas av sakkunniga, experter och en sekreterare. För kostnader som utfaller 2020 behöver anslaget ökas med 1 150 000 kronor.

Säkerhet och informations- och it-säkerhet
Under 2018 och inledningen av 2019 har det genomförts flera avdelningsöverskridande projekt, uppdrag och utvecklingsinitiativ inom ramen för områdena säkerhetsskydd (informationssäkerhet, tillträdesbegränsning och säkerhetsprövning), krisberedskap, kontinuitet och planering för civilt försvar. Syftet med dessa är att på en övergripande nivå säkerställa att den parlamentariska beslutsprocessen ska kunna fortgå över hela hotskalan, såväl i vardagen som vid incidenter, kriser och krigsfara eller krig.

Detta arbete medför ett utvecklingsbehov, som kräver resurser för att kunna omhändertas. Det gäller bl.a. utveckling av långsiktiga moderna lösningar för teknisk bearbetning och kommunikation av säkerhetsskyddsklassificerad information samt utveckling inom det systematiska säkerhetsskyddsarbetet. Till denna utveckling tillkommer investeringar.

Förutom den ökning av anslaget gällande säkerhet och informations- och it-säkerhet som finns i 2019 års budgetproposition föreslås anslaget ökas ytterligare med 5 200 000 kronor 2020 varav 3 700 000 kronor är nivåhöjande. Det kan bli aktuellt för riksdagsstyrelsen att återkomma till riksdagen i nästa års budgetproposition.

Fastighetsverksamhet

Översynen som gjordes av fastighetsverksamheten 2018 visade på ett behov av resurs- och kompetensmässig förstärkning av verksamheten vilket också anslaget ökades för. Utöver detta har förvaltningen under 2019 identifierat ett ytterligare behov av resursförstärkning inom omfattande fastighetsprojekt.

Förutom den ökning av anslaget gällande fastighetsverksamhet som finns i 2019 års budgetproposition föreslås anslaget ökas ytterligare med 1 100 000 kronor fr.o.m. 2020.

Kringkostnader projekt ledamotshuset

I samband med ombyggnationen av ledamotshuset uppkommer kostnader för medieteknikrelaterad utrustning under 2020 samt ett resursbehov. Merparten av kringkostnaderna gällande ledamotshuset kommer dock att infalla 2021 och 2022, dvs. närmare projektets färdigställande. Till detta tillkommer investeringar. Med anledning av ovanstående föreslås anslaget ökas med 2 500 000 kronor för 2020. Riksdagsstyrelsen avser att återkomma till riksdagen i nästa års budgetproposition.

Demokratijubileet

Riksdagen beslutade 2013 att 100-årsjubileet för demokratins genombrott ska uppmärksammas. Riksdagsstyrelsen har beslutat att detta ska ske mellan december 2018 och januari 2022.

Under 2020 planerar Riksdagsförvaltningen att fortsätta sprida kunskap om och väcka engagemang för demokratins betydelse i dåtid, nutid och framtid. Arbetet avser att gå in i en intensivare fas under 2020 med syfte att skapa uppmärksamhet och intresse för demokratijubileet samt förbereda för jubileumsåret 2021.

Det planeras många aktiviteter för att nå människor runt om i hela landet. Bland annat är avsikten att en nationell utställning ska visas i samtliga län fram till 2021. I anslutningen till utställningen ska seminarier och andra aktiviteter anordnas som uppmärksammar demokratin. Demokratijubileets webbplats ska utvecklas med filmer, infografik och fördjupande textmaterial som syftar till att inspirera och skapa engagemang för demokratifrågor. I den digitala kommunikationen ingår en virtuell utställning som under 2020 ska utvecklas med fler teman och berättelser. Avsikten är att fortsätta med spridningen av skolmaterial till gymnasie- och folkhögskolor. En seminarieserie planeras och Riksdagsförvaltningen har för avsikt att vara aktiv på flera externa arenor under 2020.

Kostnaden beräknas till 11 800 000 kronor för vilket anslaget föreslås ökas 2020. Med anledning av att 2021 planeras bli höjdpunkten på riksdagens demokratijubileum, då ett större jubileumsfirande äger rum, beräknas kostnaden öka ytterligare 2021. Riksdagsstyrelsen återkommer i nästa års budgetproposition med beräkningar för jubileumsåret 2021.

Anslagsförändringar

Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Riksdagens förvaltningsanslag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**819 396**	**819 396**	**819 396**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	12 853	25 817	38 730
Beslut	29 219	12 633	12 158
Varav BP20 [3]	30 900	14 100	13 450
Varav [3]			
Digitalisering	4 500	4 500	4 500
Utökad satsning på kommunikation	2 000	2 000	2 000
Interparlamentariskt samarbete	500	650	
Resursförstärkning inom utskottsavdelningen	2 150	2 150	2 150
Parlamentarisk utredning	1 150		
Säkerhet och informations- och it-säkerhet	5 200	3 700	3 700
Fastighetsverksamhet	1 100	1 100	1 100
Kringkostnader projekt ledamotshuset	2 500		
Demokratijubileet	11 800		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**861 468**	**857 846**	**870 284**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Enligt riksdagsstyrelsens överväganden föreslås anslaget ökas med 30 900 000 kronor 2020 varav 13 450 000 kronor är nivåhöjande.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar avseende engångshöjning för demokratijubileet och nivåhöjning för säkerhet- och informations- och it-säkerhet samt fastighetsverksamhet innebär att anslagsnivån minskas med 1 681 000 kronor fr.o.m. 2020.

Riksdagsstyrelsen föreslår att 861 468 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Riksdagens förvaltningsanslag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 857 846 000 kronor respektive 870 284 000 kronor.

Låneram

Riksdagsstyrelsens förslag: Riksdagsförvaltningen bemyndigas att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i myndighetens verksamhet som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 130 000 000 kronor.

Skälen för riksdagsstyrelsens förslag: För 2020 beräknas investeringar i anläggningstillgångar som används i myndighetens verksamhet uppgå till ca 60 000 000 kronor. Där ingår investeringar för projektet Utveckling av Rixsystemen 2.0, vars totala beräknade budgetram är 24 000 000 kronor. Projektet syftar till att förbättra driftsäkerheten, tillförlitligheten och användbarheten i de it-system som stöder den parlamentariska processen.

De investeringar som är planerade för 2020 gällande myndighetens verksamhet ryms inte inom nuvarande låneram. Därför föreslås en ökning av låneramen för 2020 med 10 000 000 kronor till 130 000 000 kronor.

4.4.3 2:3 Riksdagens fastighetsanslag

Tabell 4.6 Anslagsutveckling 2:3 Riksdagens fastighetsanslag

Tusental kronor

2018	Utfall	97 222	Anslags-sparande	66 807
2019	Anslag	100 000 [1]	Utgifts-prognos	131 285
2020	**Förslag**	**100 000**		
2021	Beräknat	100 000		
2022	Beräknat	100 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Anslagets ändamål

Anslaget får användas för kostnader för särskilt beslutat underhåll i Riksdagsförvaltningens egna fastigheter och bostadsrätter. Det får också användas för kostnader för renoverings- och underhållsåtgärder, evakueringslokaler i samband med renoveringsarbeten, markskötsel och utemiljö, konst, fast inredning samt kostnader för it-system kopplade till denna verksamhet. Anslaget

får även användas för att täcka kostnader för räntor och avskrivningar för ovanstående.

Anslaget får också användas för kostnader för förvärv av mark för framtida byggnation av en extern godsmottagning.

Riksdagsstyrelsens överväganden

Riksdagsförvaltningen arbetar vidare med den långsiktiga planeringen för att förvalta och utveckla fastigheterna så att riksdagens hus även i framtiden kan vara ett gott stöd för demokratin. Framtidens riksdagshus är det övergripande och strategiska programmet som den stegvisa renoveringen och utvecklingen av de olika byggnaderna utgår från. Varje fastighet har dessutom en fastställd underhållsplan som uppdateras löpande.

Det finns ett stort underhållsbehov i fastighetsbeståndet och omfattande renoveringsarbeten beräknas pågå in på 2030-talet. Detta påverkar resursbehovet, kostnaderna för avskrivningar och räntor samt innebär högre låneramar. Som en följd av renoveringarna kommer även kostnaderna för tillfälliga evakueringslokaler att vara höga.

Projekt ledamotshuset, fastigheten Mars och Vulcanus 1, pågår enligt plan. De övernattningsbostäder som tagits bort i ledamotshuset respektive fastigheten Cephalus är ersatta med hyresrätter som upplåts till ledamöterna. Därtill pågår ett antal större underhållsprojekt, t.ex. renovering av fönster, fasadrenovering på fastigheten Ormsaltaren och takomläggning på fastigheten Mercurius.

Riksdagsförvaltningen har tidigare genomfört två förstudier gällande ny larmcentral och extern godsmottagning. För ny larmcentral har även en fördjupad förstudie genomförts. Båda dessa initiativ syftar till att öka säkerheten. Satsningarna kommer sannolikt att innebära investeringar som överstiger 20 000 000 kronor, men ytterligare analyser krävs för att kunna göra en slutlig bedömning av resursbehovet. Riksdagsstyrelsen återkommer till riksdagen när det gäller dessa investeringar.

När det gäller den externa godsmottagningen har Riksdagsförvaltningen som ambition att förvärva mark under 2020.

Projekt ledamotshuset (kvarteret Mars och Vulcanus 1)

Detaljprojektering av projekt ledamotshuset är nu genomförd. Den 27 mars 2019 beslutade riksdagsstyrelsen om start av byggproduktion och denna är startad den 1 april. Projektet kommer preliminärt att pågå fram till 2022. För 2020 uppskattas investeringskostnaden för projektet till 618 000 000 kronor.

Den bedömda slutkostnaden har reviderats efter detaljprojektering och framtagande av bygghandling. Projektkostnaden uppskattas till mellan 1 500 000 000 och 1 700 000 000 kronor.

Projekt ledamotshuset medför investerings- samt anslagspåverkande kostnader även på förvaltningsanslaget under byggnadstiden och vid projektets färdigställande.

Ombyggnad av kvarteret Cephalus

Förstudien för ombyggnad av kvarteret Cephalus har avslutats i början av 2019. Enligt planeringen inom ramen för programmet Framtidens riksdagshus ska renoveringen påbörjas när ledamotshuset är inflyttningsklart. Riksdagsstyrelsen förväntas fatta beslut om ett eventuellt projekt i slutet av 2019.

Renovering av fogar och fasader, riksbyggnaderna

Renoveringen av fogar och fasader gällande riksbyggnaderna överstiger enligt nya beräkningar 20 000 000 kronor och har dessutom klassificerats till att vara en investering. Investeringen kommer att pågå under flera år och syftar till att bevara riksbyggnaderna och därmed anslagsfinansieras enligt lagen (2016:1091) om budget och ekonomiadministration för riksdagens myndigheter.

Anslagsförändringar

Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Riksdagens fastighetsanslag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**100 000**	**100 000**	**100 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**100 000**	**100 000**	**100 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Riksdagsstyrelsen föreslår att 100 000 000 kronor anvisas under 2:3 *Riksdagens fastighetsanslag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 100 000 000 kronor för respektive år.

Investeringsplan

Riksdagsstyrelsens förslag: Investeringsplanen för 2020–2022 för anslaget 2:3 *Riksdagens fastighetsanslag* (tabell 4.8) godkänns som en riktlinje för Riksdagsförvaltningens investeringar.

Tabell 4.8 Investeringsplan för anslaget 2:3 Riksdagens fastighetsanslag 2020–2022

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Vidmakthållande av befintliga investeringar					
Underhåll och renoveringsplan	76,5	60,8	77,5	60	60
Projekt ledamotshuset	44,9	321	618	400	175
Fogar och fasader riksbyggnaderna	4,7	5	10	10	10
Summa utgifter för vidmakthållande	***126,1***	***386,8***	***705,5***	***470***	***245***
Varav investeringar i anläggningstillgångar	*126,1*	*386,8*	*705,5*	*470*	*245*
Finansiering					
Anslag 2:3 Riksdagens fastighetsanslag	20	15	13	20	20
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	106,1	371,8	692,5	450	225
Summa finansiering av vidmakthållande	**126,1**	**386,8**	**705,5**	**470**	**245**
Totala utgifter för nyanskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	126,1	386,8	705,5	470	245
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	**126,1**	**386,8**	**705,5**	**470**	**245**

Nivån på investeringar som föreslås för perioden 2020–2022 baserar sig på nuvarande beslutade och planerade underhålls- och renoveringsåtgärder av Riksdagsförvaltningens fastigheter. I jämförelse med investeringsplanen i budgetpropositionen för 2019 är beloppen höjda för 2020 och 2021. Detta beror främst på projekt ledamotshuset, där slutkostnaden också har reviderats.

Låneram

Riksdagsstyrelsens förslag:
Riksdagsförvaltningen bemyndigas att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och tekniska anläggningar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 1 500 000 000 kronor.

Skälen för riksdagsstyrelsens förslag: De investeringar som är planerade för 2020 inryms inte inom nuvarande låneram. Därför föreslås en ökning av låneramen för 2020 med 500 000 000 kronor till 1 500 000 000 kronor. Ökningen av låneramen beror främst på projekt ledamotshuset. Då renoveringen av ledamotshuset kommer att pågå under flera år kommer låneramen att behöva utökas i samma takt som denna.

5 Riksdagens ombudsmän

5.1 Mål för Riksdagens ombudsmän 2020

Riksdagens ombudsmäns (JO) uppgift är, enligt 13 kap. 6 § regeringsformen samt lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO-instruktionen), att utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar. Ombudsmännen ska särskilt se till att domstolar och förvaltningsmyndigheter i sin verksamhet iakttar regeringsformens bud om saklighet och opartiskhet och att medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter inte träds för när i den offentliga verksamheten. Ombudsmännen ska också verka för att brister i lagstiftningen avhjälps.

JO har också till uppgift att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (National Preventive Mechanism, NPM) enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2012 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat).

Ett övergripande mål för verksamheten är att främja rättssäkerheten och höja den rättsliga kvalitetsnivån i myndighetsutövningen.

En förutsättning för JO:s verksamhet är att den åtnjuter högt förtroende hos såväl allmänheten som de domstolar och myndigheter som JO granskar. JO:s verksamhet ska utgöra en förebild för offentlig förvaltning. För att säkerställa detta har följande övergripande mål satts upp för verksamheten.

- Verksamheten ska bedrivas med hög kvalitet och vara effektiv.
- JO:s funktion ska vara väl känd i alla delar av samhället och JO ska vara lätt tillgänglig för de som vill komma i kontakt med myndigheten.
- JO ska vara välinformerad om allmänhetens behov och förhållanden i den offentliga verksamheten.
- JO:s beslut ska ha stor genomslagskraft.
- JO ska ha en god arbetsmiljö och vara en attraktiv arbetsplats.

JO ska även delta i internationellt samarbete dels för att sprida idén om rättslig kontroll genom oberoende ombudsmannainstitutioner, dels för övrigt erfarenhetsutbyte.

I syfte att genomföra uppdraget och uppnå verksamhetsmålen har strategier utarbetats. Strategierna och mer preciserade mål för verksamheten kommer att anges i JO:s verksamhetsplan för 2020.

5.2 Resultatredovisning

JO:s tillsyn är inriktad på fri- och rättighetsfrågor och frågor som rör regeringsformens regler för saklighet och opartiskhet.

Riksdagens konstitutionsutskott har betonat att klagomålsprövningen är JO:s viktigaste uppgift och den som är bäst ägnad att uppfylla syftet med JO:s verksamhet i stort. Denna verksamhet har också prioriterats.

I verksamhetsplanen har mer preciserade mål satts upp rörande handläggningstider, ärendebalans, inspektioner, Opcat-verksamheten, besvarande av lagstiftningsremisser och den internationella verksamhetens inriktning. Av planen framgår också att ärenden som rör långa

handläggningstider hos myndigheter och myndigheternas hantering av framställningar om utlämnande av allmänna handlingar ska prioriteras, vilket också i huvudsak har gjorts.

Under 2018 var målsättningen att 80 procent av avskrivningsärendena skulle vara avslutade inom två månader från det att ärendet kom in. Cirka 87 procent av avskrivningsärendena avslutades inom denna tid. Målet nåddes således. För de remitterade ärendena var målet att minst 60 procent skulle ha en handläggningstid som understeg ett år. Detta mål nåddes inte fullt ut då 56 procent av de remitterade ärendena hade en handläggningstid som understeg ett år.

Målet för ärendebalansen var att den inte skulle öka och att antalet ärenden äldre än ett år i balans skulle minska. Vid årets slut uppgick ärendebalansen till 1 543 ärenden vilket var 134 fler än föregående år. 159 tillsynsärenden hade en handläggningstid som var äldre än ett år, vilket var 51 ärenden fler än föregående år. Målet för ärendebalansen nåddes således inte.

Tabell 5.1 Ärendebalansen vid utgången av åren 2016–2018

År	2016	2017	2018
Tillsynsärenden	1 228	1 384	1 535
Lagstiftningsremisser	29	25	8
Summa	1 257	1 409	1 543
Varav tillsynsärenden äldre än ett år	**54**	**108**	**159**

För inspektionsverksamheten var målet att minst 20 inspektioner skulle avslutas på tillsynsavdelningarna. Detta mål nåddes och 20 inspektioner avslutades under 2018. Inom Opcat-verksamheten avslutades 25 inspektioner under året, vilket var tio fler än det uppsatta målet.

Ytterligare preciserade målsättningar 2018 var att belysa viktiga rättssäkerhetsaspekter i besvarandet av lagstiftningsremisser och att främja den internationella spridningen av idén om rättslig kontroll genom oberoende ombudsmannainstitutioner. Målsättningen har nåtts. Under året handlades 127 remisser i lagstiftningsärenden. JO tog emot 21 utländska besök och deltog i 17 aktiviteter utomlands.

5.2.1 Analys och slutsatser

JO bedömer att de övergripande målen för 2018 nåddes. Detsamma gällande målen för tillsynsavdelningarnas inspektionsverksamhet, liksom målen för arbetet med lagstiftningsremisser, Opcat-verksamheten och den internationella verksamheten. Målet för handläggningstider för avskrivningsärenden nåddes också men inte målet för handläggningstider rörande de remitterade ärendena. Inte heller nåddes målet för ärendebalansen utan både det totala antalet balanserade ärenden och antalet äldre ärenden i balans ökade.

Arbetssituationen var under 2018 ansträngd. En avdelning var utan ordinarie ombudsman under årets tre första månader. Omsättningen av visstidsanställda föredragande medförde att flera erfarna föredragande slutade och cirka en tredjedel av föredragandena var nyanställda. Det uppstod även vakanser och oförutsedd frånvaro. Inför 2018 hade JO beviljats medel till ytterligare fyra föredragande. Dessa var dock inte på plats fullt ut förrän till halvårsskiftet. Därtill kom att antalet nyregistrerade ärenden låg på en hög nivå. Allt detta sammantaget medförde att JO inte lyckades nå målen när det gäller handläggningstider, ärendebalans och äldre ärenden i balans.

Antalet nyregistrerade tillsynsärenden under de första fyra månaderna 2019 uppgår till 3 268, vilket är mer än 200 fler än motsvarande period 2018 (3 035). Detta tyder på att ärendetillströmningen i år kan bli den största någonsin. Ärendebalansen har under de senare åren stadigt ökat. Detsamma gäller för antalet tillsynsärenden som är äldre än ett år. Trots att JO under 2018 ökat sin bemanning kommer det att bli mycket svårt att komma tillrätta med de långa handläggningstiderna. Det påbörjade arbetet med att åstadkomma effektivare digitala rutiner kan förväntas ge resultat först på längre sikt. Ett sätt att hantera en ökad ärendetillströmning har varit att låta färre ärenden bli föremål för en fullständig utredning. Under de senaste åren har ca 8 procent av det totala antalet registrerade ärenden utretts fullt ut, genom remiss till den berörda myndigheten, och 5–6 procent av de inkomna ärendena har avslutats med kritik. Andelen är betydligt lägre än vad som var fallet för tio år sedan. JO är av uppfattningen att lägsta godtagbara nivå för utredda ärenden redan nåtts och att ambitionen bör vara att fler ärenden ska utredas

fullt ut. Detta förutsätter dock en förstärkning av JO:s personal.

För ytterligare resultatinformation hänvisas till JO:s ämbetsberättelse för verksamhetsåret 2017-07-01 – 2018-06-30 samt till årsredovisningen för 2018.

5.3 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har för 2018 bedömt årsredovisningen som i allt väsentligt rättvisande.

5.4 2:4 Riksdagens ombudsmän (JO)

Tabell 5.2 Anslagsutveckling 2:4 Riksdagens ombudsmän (JO)

Tusental kronor

2018	Utfall	97 084	Anslags-sparande	8 843
2019	Anslag	101 516 [1]	Utgifts-prognos	105 000
2020	**Förslag**	**112 428**		
2021	Beräknat	112 684 [2]		
2022	Beräknat	114 304 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 111 048 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 111 048 tkr i 2020 års prisnivå.

5.4.1 Anslagets ändamål

Anslaget får användas för Riksdagens ombudsmäns (JO) förvaltningsutgifter och anskaffningar av anläggningstillgångar.

5.4.2 Anslagsfinansiering av anläggningstillgångar

Riksdagens ombudsmäns (JO) förslag: Riksdagens ombudsmän (JO) får för 2020 anslagsfinansiera anläggningstillgångar som används i myndighetens verksamhet.

Skälen för Riksdagens ombudsmäns (JO) förslag: JO har hittills fått använda anslagsmedel för att finansiera sina anläggningstillgångar, bl.a. med hänsyn till att dessa investeringar normalt är av ringa omfattning. För 2020 uppgår investeringsbehovet till 1 400 000 kronor. Enligt 4 kap. lagen (2016:1091) om budget och ekonomiadministration för riksdagens myndigheter ska anläggningstillgångar – med vissa särskilt angivna undantag – finansieras med lån i Riksgäldskontoret, om inte riksdagen beslutar att finansiering ska ske på annat sätt.

5.4.3 Riksdagens ombudsmäns (JO) överväganden

För att bevara elektroniska handlingar och information för framtiden upphandlade JO ett e-arkiv 2017. Under 2018 hävdes avtalet med leverantören på grunda av utebliven leverans. En ny upphandling kommer att göras under 2019 med målsättningen att ett e-arkiv kan driftsättas 2020. Investeringskostnaden beräknas till 1 400 000 kronor och den årliga driftkostnaden till 200 000 kronor. På grund av ett ökat digitaliseringsbehov behöver satsningar göras på it-stödet till en årlig driftskostnad om 400 000 kronor. Förhoppningen är att en ökad digitalisering ska kunna bidra till effektiviseringar, förbättrad informationssäkerhet och en god arbetsmiljö. JO:s anslag bör därför ökas med 2 000 000 kronor 2020 och med 600 000 kronor fr.o.m. 2021.

JO fick 2011 uppdraget som nationellt besöksorgan enligt Opcat-protokollet och tilldelades då medel för denna uppgift motsvarande fyra årsarbetskrafter. The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) besökte under 2015 JO och av den rapport som lämnades till regeringen framgick att Opcat-verksamheten bedömdes vara

underbemannad. Opcat-enheten har därefter utökats med två anställningar, varav endast den ena finansierades genom tillskott av medel i 2018 års budgetproposition. Den andra var en tidsbegränsad förstärkning med en föredragande. För att JO ska kunna leva upp till protokollets krav på bl.a. en regelbunden inspektionsverksamhet har den tidsbegränsade anställningen övergått i en tillsvidareanställning. För att bättre kunna fullgöra sitt uppdrag har Opcat-enheten även behov av viss medicinsk expertis såsom psykiatriker, sjuksköterska och psykolog. Dessa experter kommer att anlitas per timme. Sammantaget medför kostnaderna för en föredragande på Opcat-enheten samt enhetens tillgång till medicinsk expertis att JO:s anslag bör förstärkas med 1 300 000 kronor fr.o.m. 2020.

JO har kunnat göra vissa omfördelningar i budgeten som i kombination med längre kostnader för premier för tjänstepension under några år har möjliggjort finansiering av viss extra personal. Inför 2018 äskade dock JO medel för ytterligare fyra föredragande och anslaget utökades i enlighet härmed. Vid denna tid kunde man konstatera att antalet nyregistrerade ärenden hade ökat med cirka 40 procent under perioden 2007–2016. Antalet ärenden uppgick 2016 till ca 8 000. Antalet föredragande hade under denna period varit i stort sett konstant. I äskandet förutskickade JO att verksamheten kunde komma att behöva ytterligare tillskott under kommande år. Därefter har det skett en fortsatt ökning av antalet nyregistrerade ärenden. Enligt årsredovisningen 2018 registrerades 8 836 ärenden under året och det kan nu konstateras att det under första tertialet 2019 har kommit in drygt 200 ärenden fler än under första tertialet 2018, vilket skulle kunna tyda på en ökning med i vart fall 700 ärenden 2019.

JO har även under det senaste året kunnat finansiera viss extra personal. Det rör sig om bl.a. två föredragande och 1,5 sekreterare. För att kunna hålla handläggningstider och utredningsfrekvens m.m. är det en minimibemanning vid en ärendetillströmning på 2018 års nivå. På grund av kraftigt ökade kostnader för pensionspremier går det inte längre att finansiera dessa anställningar genom omfördelningar i budgeten. För att täcka kostnaden för två föredragande och 1,5 sekreterare behöver JO:s anslag därför förstärkas med 3 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Antalet nyregistrerade ärenden ökar, och även ärendebalansen liksom antalet tillsynsärenden som är äldre än ett år har ökat, trots stora ansträngningar för att förhindra detta. Samtidigt utreds färre ärenden fullständigt och andelen kritikbeslut har de senaste tre åren varit historiskt låg. JO ser allvarligt på detta och önskar komma tillrätta med de långa handläggningstiderna samtidigt som det måste finnas utrymme för större utredningar och egna initiativ. För att få förutsättningar att klara detta och även ha beredskap för att ta omhand en ökande ärendetillströmning måste bemanningen på tillsynsavdelningarna utökas. För närvarande bedöms behovet uppgå till i vart fall ytterligare tre föredragande. JO:s anslag bör därför förstärkas med ytterligare 3 000 000 kronor fr.om. 2020. Det framstår dock inte som osannolikt att verksamheten kan behöva ytterligare förstärkningar under kommande år.

Upplysningsvis kan nämnas att JO i dagsläget har en extra byråchef samt en notarie. Det är för närvarande inte klart om den extra byråchefstjänsten kommer att permanentas och inte heller vilken omfattning JO:s medverkan i notarieutbildningen bör ha. Någon förstärkning av anslaget för 2020 begärs därför inte i denna del.

Tabell 5.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Riksdagens ombudsmän (PLO-anslag)

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**101 516**	**101 516**	**101 516**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 612	3 131	4 635
Beslut	9 300	8 037	8 153
Varav BP20 [3]	9 300	7 900	7 900
Varav [3]			
E-arkiv och digitalisering	2 000	600	600
Förstärkning Opcat	1 300	1 300	1 300
Nuvarande organisation	3 000	3 000	3 000
Förstärkning tillsynsverksamheten	3 000	3 000	3 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**112 428**	**112 684**	**114 304**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Riksdagens ombudsmän föreslår att anslaget 2:4 *Riksdagens ombudsmän (JO)* anvisas 112 428 000 kronor för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 112 684 000 kronor respektive 114 304 000 kronor.

6 Riksrevisionen

6.1 Riksrevisionen

Riksrevisionen är en myndighet under riksdagen med uppgift att granska genomförandet och resultatet av den verksamhet som bedrivs av staten, att statliga insatser är effektiva och att god ordning råder i den statliga redovisningen. Den årliga revisionen och effektivitetsrevisionen genomförs med utgångspunkt i lagen (2002:1022) om revision av statlig verksamhet m.m.

Riksrevisionen har även i uppdrag att företräda Sverige som det nationella revisionsorganet i internationella sammanhang samt att bedriva internationellt utvecklingssamarbete. Det internationella utvecklingssamarbetet genomförs inom ramen för den svenska biståndspolitiken och finansieras med ett eget anslag.

För sin verksamhet disponerar Riksrevisionen anslaget 2:5 *Riksrevisionen* inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse samt anslaget 1:5 *Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete* inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd.

6.2 Mål för Riksrevisionen

Riksrevisionens verksamhet främjar en god förvaltning. Med detta avses att statens verksamhet ska bedrivas med hög effektivitet och enligt gällande regelverk, att den bedrivs på ett tillförlitligt sätt samt att god hushållning av statens resurser iakttas. Närmare bestämmelser om Riksrevisionens verksamhet finns bl.a. i 13 kap. 7–9 §§ regeringsformen, lagen (2002:1022) om revision av statlig verksamhet m.m. och lagen (2002:1023) med instruktion för Riksrevisionen. Den revision som utförs är ett stöd för riksdagens kontroll av den statliga verksamheten.

Genom årlig revision granskar Riksrevisionen om de statliga myndigheternas årsredovisningar är tillförlitliga och om räkenskaperna är rättvisande samt, med vissa undantag, om ledningens förvaltning följer tillämpliga regler och särskilda beslut. Den årliga revisionen sker i enlighet med god revisionssed och avrapporteras genom revisionsberättelser, huvudsakligen till regeringen.

Genom effektivitetsrevisionen ska Riksrevisionen främja en sådan utveckling att staten med hänsyn till allmänna samhällsintressen får ett effektivt utbyte av sina insatser. Det betyder att granskningen huvudsakligen ska inriktas på hushållning, resursutnyttjande och måluppfyllelse. Som ett led i effektivitetsrevisionen får Riksrevisionen också lämna förslag på alternativa insatser för att nå avsedda resultat. Resultaten av effektivitetsrevisionen redovisas till riksdagen genom granskningsrapporter. De viktigaste iakttagelserna av effektivitetsrevisionen och den årliga revisionen redovisas i en årlig rapport till riksdagen.

Riksrevisionens internationella utvecklingssamarbete bidrar till att stärka de nationella revisionsorganens kapacitet och förmåga att bedriva revision enligt internationella standarder. Medlen används inom ramen för målen för svensk biståndspolitik. Riksrevisionen rapporterar till riksdagen vart fjärde år om resultatet av sitt internationella utvecklingssamarbete.

6.3 Resultatredovisning

Resultaten av Riksrevisionens verksamhet redovisas i myndighetens årsredovisning, i årliga rapporten och i uppföljningsrapporten. Riksrevisionen rapporterar därtill till riksdagen vart fjärde år om resultatet av sitt internationella utvecklingssamarbete.

Under 2018 slutfördes den årliga revisionen av 2017 års årsredovisningar i rätt tid och i enlighet med god redovisningssed. Totalt lämnades 228 revisionsberättelser. För 14 myndigheter lämnade Riksrevisionen en modifierad revisionsberättelse för räkenskapsåret 2017. En myndighet fick fler än ett modifierat uttalande i sin revisionsberättelse. För räkenskapsåret 2017 lämnade Riksrevisionen även 11 upplysningar i revisionsberättelserna. Den vanligaste orsaken till upplysning i revisionsberättelsen är oklarheter i frågan om full kostnadstäckning i avgiftsbelagd verksamhet.

Effektivitetsrevisionen följde under året den inriktning av revisionen som riksrevisorerna beslutat om. Totalt publicerades 35 granskningsrapporter, vilket är en minskning jämfört med tidigare år (2017; 37 granskningsrapporter). Under 2018 fattades beslut om att inleda 36 granskningar. Vid årsskiftet 2018/19 pågick 42 granskningar. Riksrevisionen bedömer att granskningen under 2018 sammantaget levde upp till bredden i lagens krav.

Riksrevisorernas granskningsplan ger en samlad bild av de kommande årens granskning, både inom effektivitetsrevisionen och den årliga revisionen. 2018 lämnades granskningsplanen till riksdagen i oktober.

Den årliga rapporten sammanfattar de viktigaste iakttagelserna från effektivitetsrevisionen och den årliga revisionen. Under 2018 lämnades rapporten till riksdagen i maj.

Riksrevisionen följer upp om granskningsrapporterna från effektivitetsrevisionen har medfört någon form av åtgärder från regeringen eller från andra granskade organisationer, företrädesvis förvaltningsmyndigheterna. Uppföljningsrapporten för 2018 lämnades till riksdagen i mars och innehåller en djupare uppföljning av 18 granskningsrapporter som beslutades under åren 2013–2015 och översiktlig uppföljning av 21 granskningsrapporter som regeringen behandlat i skrivelser 2015–2016. Rapporten innehåller också uppföljning av de modifierade revisionsberättelser som lämnats av den årliga revisionen för verksamhetsåret 2016. Den visar att de flesta granskningsrapporter har medfört någon form av åtgärd av regeringen eller andra granskningsobjekt.

I rollen som nationellt revisionsorgan har Riksrevisionen aktivt bidragit till utvecklingen av revisionsstandarder inom INTOSAI (International Organization for Supreme Audit Institutions). Riksrevisionen var under 2018 fortsatt vice ordförande i INTOSAI:s kommitté för kapacitetsutveckling (CBC) och medordförande i INTOSAI:s regionala arbetsgrupp för Europa (EUROSAI) arbete med kapacitetsutveckling. Riksrevisionen deltog därutöver i ett antal arbetsgrupper inom ramen för INTOSAI och EUROSAI och bidrog därigenom bland annat till utvecklingen av revisionsstandarder. Riksrevisionen representerade Sverige i samarbetet mellan EU:s revisionsorgan och deltog i flera arbetsgrupper, inklusive kontaktkommittén för revisionsorgan inom EU. Riksrevisionen har även varit medordförande i nätverket för högre revisionsorgan i kandidatländer och potentiella kandidatländer (JWGAA). Riksrevisionen medverkade vidare i genomförandet av Europeiska revisionsrättens granskningsbesök i Sverige.

Det internationella utvecklingssamarbetet har under året bedrivits i globala, regionala och bilaterala program i Afrika, Asien, västra Balkan och Österuropa. Riksrevisionen har i ökad utsträckning valt att inrikta samarbetet på revisionsmyndigheter i länder som befinner sig i konflikt- eller postkonfliktsituation. Två nya bilaterala projekt påbörjades under 2018, med Afghanistan och Liberia. Samtidigt avslutades samarbetet med Georgien.

Genom stödet till revisionsmyndigheter i låg- och medelinkomstländer bidrar Riksrevisionen till att främja god resursanvändning och effektiv förvaltning, vilket är centralt för tillväxt och demokratisk utveckling. Ökad transparens och fungerande system för ansvarsutkrävande främjar den enskilde medborgarens möjligheter att göra sin röst hörd och bidrar samtidigt till att motverka korruption och oegentligheter.

Riksrevisionen har stöttat samarbetsparternas utveckling av metoder och processer inom finansiell revision och effektivitetsrevision samt coachat enskilda revisionsteam. Insatser har också gjorts inom utvecklingen av strategisk planering, personal- och HR-frågor, informationsteknologi, ledarskap och kommunikation. Projekten har i huvudsak löpt enligt plan.

Riksrevisionen rapporterar till riksdagen vart fjärde år om resultatet av sitt internationella utvecklingssamarbete. Den senaste rapporten om uppnådda resultat under perioden 2015 till 2018 överlämnades till riksdagen hösten 2018.

Tabell 6.1 Verksamhetens nettokostnader 2018

Tusental kronor

Verksamhetsgren	Belopp
Årlig revision	168 178
Effektivitetsrevision	152 212
Nationellt revisionsorgan	14 084
Internationellt utvecklingssamarbete	41 105
Summa	**375 579**

Anm.: Tabellen visar verksamhetens nettokostnader. Kostnader minus intäkter och lämnade bidrag (transfereringar), dock inte intäkter av anslag.

6.4 Revisionens iakttagelser

Finansutskottet har uppdragit åt en privat revisionsbyrå att utföra revision av Riksrevisionen. Revisionsbyrån har i sin revisionsberättelse bedömt att Riksrevisionens årsredovisning är i allt väsentligt rättvisande.

6.5 Budgetförslag

6.5.1 2:5 Riksrevisionen

Riksrevisionen bedömer att anvisat anslag det kommande året endast bör påverkas av pris- och löneomräkningen.

Tabell 6.2 Anslagsutveckling 2:5 Riksrevisionen

Tusental kronor

2018	Utfall	335 495	Anslags-sparande	-2 205
2019	Anslag	332 720 [1]	Utgifts-prognos	330 515
2020	**Förslag**	**347 909**		
2021	Beräknat	353 037 [2]		
2022	Beräknat	358 110 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 347 909 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 347 910 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Riksrevisionens förvaltningsutgifter utom för Riksrevisionens internationella utvecklingssamarbete som finansieras inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Den årliga revision som Riksrevisionen utför är avgiftsbelagd. Inkomsterna tillförs inkomsttitel 2558 *Avgifter för årlig revision*.

Tabell 6.3 Offentligrättslig verksamhet Avgifter för årlig revision, inkomsttitel 2558

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat över-/underskott
Utfall 2018	154 691	154 896	-205	-3 429
Prognos 2019	153 000	152 000	1 000	-2 429
Budget 2020	153 000	152 000	1 000	-1 429

Den årliga revisionen ska vara avgiftsbelagd. Inkomsterna redovisas mot inkomsttitel och disponeras således inte av Riksrevisionen. Avgifterna ska beräknas så att full kostnadstäckning uppnås över tid. Riksrevisionen gör årligen en justering av avgifterna.

2018 upphörde granskningen av delårsrapporter. Behovet av granskning av årsredovisningen ökar som följd av att delårsgranskningen till viss del innehållit kompletterande informationsinsamling och tidigarelagd granskning. Nettoeffekten framgår av tabellen ovan.

Tabell 6.4 Uppdragsverksamhet: Avgiftsfinansierade internationella uppdrag

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat över-/underskott
Utfall 2018	261	206	55	673
Prognos 2019	150	300	-150	523
Budget 2020	150	300	-150	373

Den internationella uppdragsverksamheten har avsett revision av verksamheten inom Östersjöstaternas råd (Council of the Baltic States, CBSS). Intäkterna disponeras av Riksrevisionen.

Stora delar av det ackumulerade överskottet har uppstått i samband med tidigare avgiftsfinansierade uppdrag (Malawi och Åland). Endast mindre del av överskottet kan kopplas till CBSS. Viss justering av taxorna för CBSS har genomförts 2018 och justeringen kommer att fortsätta under 2019. Överskottet avses fortsatt disponeras av Riksrevisionen för att kunna användas i samband med eventuellt framtida uppdrag.

Låneram för Riksrevisionen

Riksrevisionens förslag: Riksrevisionen bemyndigas att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i myndighetens verksamhet som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår till högst 35 000 000 kronor.

Skälen för Riksrevisionens förslag: Nuvarande hyresavtal löper ut under 2020 och Riksrevisionen söker för närvarande nya lokaler för myndighetens framtida kontorslösning. Inriktningen är att hyreskostnaden för en ny lokallösning ska rymmas inom befintlig anslagsram. En flytt medför även en del tillfälliga kostnader under flyttåret och även där är inriktningen att de ska finansieras inom befintlig anslagsram, men med ett visst utnyttjande av anslagskredit. En flytt till nya lokaler medför dock oundvikligen behov av investeringar i bland annat inventarier och teknisk utrustning för it, telefoni och mötesrum, även om Riksrevisionen i möjligaste mån strävar att återanvända befintliga inventarier. Därför föreslår Riksrevisionen att myndighetens låneram utökas med 20 miljoner kronor, från 15 miljoner kronor till 35 miljoner kronor. Av den befintliga låneramen är ca 10 miljoner kronor ianspråktagna och återstoden är inte tillräcklig för att täcka det bedömda investeringsbehovet 2020.

Riksrevisionens överväganden

Tabell 6.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Riksrevisionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**332 720**	**332 720**	**332 720**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	15 189	20 317	25 390
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**347 909**	**353 037**	**358 110**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget. T.o.m. budgetåret 2019 redovisades anslaget (f.d. 1:15 Riksrevisionen) under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Riksrevisionen bedömer att anvisat anslag det kommande året endast bör påverkas av pris- och löneomräkning. Riksrevisionen föreslår att anslaget 2:5 *Riksrevisionen* för 2020 anvisas med 347 909 000 kronor. Anslaget för 2021 och 2022 bör beräknas till 353 037 000 kronor respektive 358 110 000 kronor.

7 Sametinget och samepolitiken

7.1 Omfattning

Området omfattar främst Sametingets verksamhet i frågor som bidrar till att verka för en levande samisk kultur, som finansieras från anslag 3:1 *Sametinget*.

Samepolitiken ingår i flera utgiftsområden, bland andra utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid samt 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

7.2 Utgiftsutveckling

Tabell 7.1 Utgiftsutveckling inom Sametinget och samepolitiken

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Sametinget och samepolitiken						
3:1 Sametinget	53	55	55	**55**	56	57
Summa Sametinget och samepolitiken	**53**	**55**	**55**	**55**	**56**	**57**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

7.3 Mål

Det övergripande målet för samepolitiken är att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologisk hållbar rennäring och andra samiska näringar (prop. 2005/06:1 utg.omr. 23, bet. 2005/06:MJU2, rskr. 2005/06:108).

7.4 Resultatredovisning

I detta avsnitt redovisas resultaten av de åtgärder som bidragit till att verka för en levande samisk kultur. Resultaten av de åtgärder som vidtagits avseende rennäring och andra samiska näringar redovisas under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Målet för samepolitiken berör även andra politikområden.

7.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Centrala bedömningsgrunder är:

- samiskt inflytande och delaktighet,
- utvecklingen av det samiska språkets användning och ställning, och

– möjligheten att ta del av och utöva ett mångfaldigt samiskt kulturliv.

Bedömningarna utgår främst från Sametingets årsredovisning, men även resultat från andra rapporter och utredningar vägs in.

7.4.2 Resultat

Samiskt inflytande och delaktighet

Arbetet med att säkerställa det samiska folkets åtnjutande av sina rättigheter har fortsatt under året. En central del har varit att stärka samiskt inflytande och delaktighet.

Sametinget ska enligt sametingslagen (1992:1433, 2 kap. 1 §) medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas. Bland annat deltar Sametinget i referens- och arbetsgrupper, forum och samråd med centrala och regionala myndigheter. Till exempel kan nämnas att Sametinget deltar i myndighetsnätverket för klimatanpassning som arbetar för att stärka samhällets förmåga att hantera effekterna av klimatförändringarna. Sametinget har också fortsatt arbetet med etablering av en handlingsplan för klimatanpassning och vidareutvecklat renbruksplanerna (se utg.omr. 23).

Sametinget är remissinstans i ärenden kopplade till den samiska kulturen och språket samt är central förvaltningsmyndighet för rennäringen. Efterfrågan på samisk expertis och kunskap har sedan 2012 ökat. Enligt diagram 7.1 framgår Sametingets besvarade remisser över tid.

Diagram 7.1 Sametingets besvarade remisser

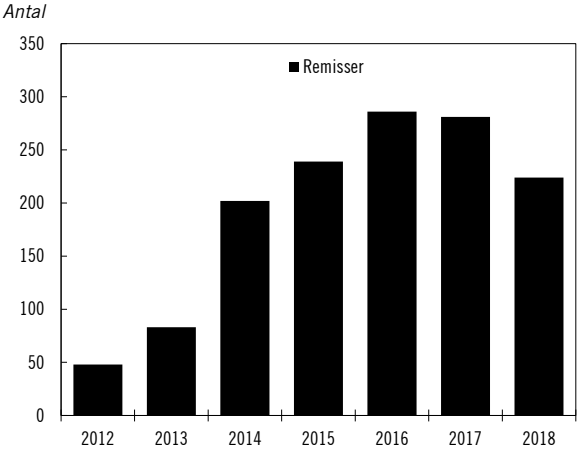

Källa: Sametinget

De flesta remisser handlar om undersökningstillstånd, vägar, vindkraftsetableringar och kommunernas planarbete.

I sådana tillståndsärenden deltar normalt både Sametinget och berörda samebyar också under samrådsfasen, när en ansökan ska tas fram. Samebyarnas deltagande i samrådsfasen varierar dock stort från fall till fall och beror på samebyns kapacitet och hur mycket projektet bedöms påverka samebyn.

Arbetet med förslag till en konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket har fortsatt under 2018 och 2019. Vid framtagandet av förslag till konsultationsordning har dialog förts med bl.a. Sametinget, som är en viktig aktör i processen. Promemorian Konsultation i frågor som rör det samiska folket (Ds 2017:43) har remissbehandlats. Utifrån synpunkterna har ett utkast till lagrådsremiss tagits fram som har skickats på remiss.

Den fördjupade dialogen med Sametingets politiska ledning har fortsatt.

Riksdagen har beslutat om ett antal lagändringar som trätt i kraft den 1 juli 2019. Dessa innebär bl.a. att Sametingets plenum även i fortsättningen ska vara det högsta beslutande organet samt att Sametingets styrelse ska ansvara för Sametingets verksamhet och kanslichefen ska sköta den löpande verksamheten enligt de direktiv och riktlinjer som styrelsen beslutar. Vissa bestämmelser om val till Sametinget har ändrats, bl.a. tas kravet i sametingslagen på svenskt medborgarskap för att vara valbar till Sametinget bort (prop. 2017/18:287, bet. 2018/19:KU9, rskr. 2018/19:34).

Förhandlingarna mellan Sverige, Norge och Finland om en nordisk samekonvention slutfördes 2017, därefter har Sametingen i Sverige, Norge och Finland genom samiskt parlamentariskt råd under 2018 skickat in en hemställan till respektive lands regeringar om ett antal ändringar.

Regeringen beviljade den 23 mars 2017 Västerbottens läns landsting 3 miljoner kronor för att etablera ett kunskapsnätverk för samers hälsa tillsammans med Region Norrbotten, Region Jämtland/Härjedalen, Sametinget och ett antal samiska organisationer. Under 2018 beviljades även Landstinget i Dalarna medel för att kunna delta i arbetet för att etablera kunskapsnätverket för samers hälsa. Syftet med projektet är att öka tillgången på kultur- och språkanpassade hälso- och sjukvårdstjänster och

att ta fram en gemensam hälsostrategi. I arbetet ingår bl.a. att ta fram en gemensam strategi för samisk hälsa. Projektet ska slutredovisas senast den 31 januari 2020 (S2013/05824/FS).

När det gäller det internationella arbetet kan nämnas deltagande i FN:s permanenta forum för urfolksfrågor i New York. Sametinget har även ingått i den svenska delegationen och deltagit i partsmötet (COP14) inom ramen för konventionen för biologisk mångfald i Sharm El-Sheikh. Vidare har Sametinget deltagit vid genomförande av Agenda 2030 bl.a. med samisk traditionell kunskap (Árbediehtu) som källa för en hållbar utveckling.

Sametinget har redovisat ett uppdrag om att kartlägga förekomsten av rasism mot samer i dag som har bidragit till mer kunskap om förekomsten av upplevd rasism mot samer och behovet av fortsatt forskning (A2019/00605/MRB).

Sametingets etiska råd med uppgift att vara rådgivande organ för etiska frågor vad gäller hantering och förvaring av samiska kvarlevor har under året deltagit i samråd med Riksantikvarieämbetet som har i uppdrag av regeringen att utarbeta en vägledning för museernas hantering av mänskliga kvarlevor. Sametinget ingår även i det nätverk av myndigheter som etablerats för repatriering och återbegravning av samiska kranier i Lycksele i augusti 2019.

Utvecklingen av det samiska språkets användning och ställning

Enligt 2 kap. 1 § sametingslagen (1992:1433) ska Sametinget fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet. Sametingets mål är att främja det samiska språkets användning samt driva samiska språkcentrum.

Samiskt språkcentrums uppdrag är att utveckla och stimulera ökad användning av de samiska språken bl.a. genom metodutveckling och andra insatser för språkrevitalisering. Under 2018 fortsatte satsningen på digitala medier för att underlätta språkinlärning bl.a. samisk-svensk ordbok och onlinespelet New Amigos. Språkcentrums ungdomssatsning och samarbete med ungdomsorganisationen Sáminuorra har fortsatt. Språkcentrum har bl.a. tillhandahållit simultantolkning på förbundsmöten för att stimulera användningen av det talade samiska språket samt synliggörande av samiskan i sociala medier.

Språkcentrum har vidare under året anordnat konferenser om bl.a. digital teknik och översättning samt tillsammans med Sameskolstyrelsen genomfört sex språkbadsläger på nord-, lule-, ume- och sydsamiska där totalt 129 elever deltog, att jämföra med 2017 då 99 elever deltog. Erfarenheterna från mentorsprogrammet ska sammanställas i en metodbok om språköverföring.

Giellagáldu är ett samnordiskt kunskaps- och expertorgan som arbetar för en gemensam samisk terminologi på de olika språken över nationsgränserna med syfte att stärka de samiska språkens ställning i Sverige, Norge och Finland. Under 2018 beslutade regeringen om bidrag till Sametinget för att säkerställa Giellagáldus verksamhet tills en permanent struktur har etablerats.

Sametingets språkavdelning har även handlagt bidrag för vissa studier i samiska s.k. korttidsstudier i samiska riktat till dem som vill lära sig läsa eller skriva på samiska. Samiska kvinnor söker i högre utsträckning än män bidrag för detta ändamål. De samiska språken är en del av den samiska kulturen. Totalt har 576 000 kronor beviljats under 2018 från anslaget 1:2 *Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete*, anslagspost 5 bidrag till samisk kultur under utgiftsområdet 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Ett starkt och mångfaldigt samiskt kulturliv

Enligt 2 kap. 1 § sametingslagen ska Sametinget verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Sametingets kulturnämnd har under 2018 särskilt beaktat projektansökningar där traditionell samisk kunskap (Árbediehtu) och samiskt kulturarv ingår samt höjt verksamhetsbidraget för samiska organisationer och sameföreningar.

Sametinget har fördelat totalt 17,9 miljoner kronor till samisk kultur från anslaget 1:2 *Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete*, anslagspost 5 bidrag under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid. Sametinget beviljade 79 av totalt 199 stycken inkomna ansökningar, (se diagram 7.2). Medlen har fördelats jämställt. Det

totala ansökningsbeloppet var för 2018 drygt 35 miljoner kronor.

Diagram 7.2 Samisk kultur, verksamhets- och projektbidrag

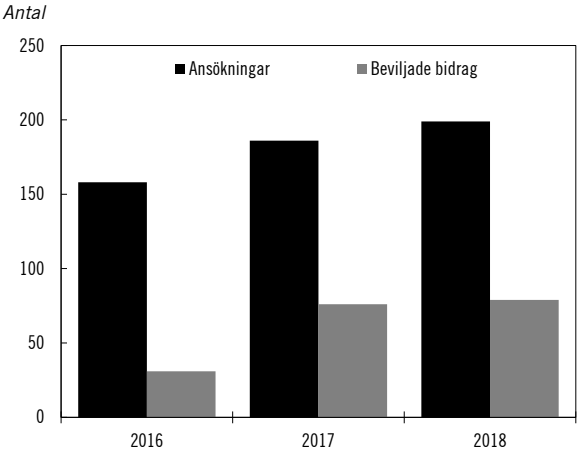

Källa: Sametinget

Giron Sámi Teáhter tilldelades 5,9 miljoner kronor från anslaget, vilket är en ökning jämfört med i fjol. Giron Sámi Teáhter har under året gjort fyra produktioner och publikantalet uppgick till 3 130 besökare. Gaaltije sydsamiskt kulturcentrum verkar för att sprida kunskap och information om det sydsamiska samhället och har beviljats 1,4 miljoner kronor i bidrag.

Vid Samernas bibliotek ökade antal böcker till utlåning till 22 467 jämfört med 20 189 föregående år. Sametinget fick 2017 i uppdrag att utvärdera och analysera Samernas bibliotek och redovisade uppdraget i april 2018 (Ku2015/02788/DISK).

7.4.3 Analys och slutsatser

Att säkerställa det samiska folkets åtnjutande av sina rättigheter är ett långsiktigt arbete. Att stärka samiskt inflytande och delaktighet för alla, det samiska språket och kulturen kräver insatser inom flera olika politikområden.

Antalet besvarade remisser är fortfarande på en hög nivå jämfört med 2012 och 2013, fler frågor belyses således ur ett samiskt perspektiv. Senare års utplaning av antalet besvarade remisser kan bero på ett flertal faktorer. Lokalt och regionalt har samebyars kapacitet en betydande påverkan på deltagandet och därför inflytandet i samrådsfasen i t.ex. tillståndsärenden. Regeringens bedömning är att ytterligare steg behöver tas för att säkerställa det samiska folkets åtnjutande av sina rättigheter som folk och urfolk samt för att säkerställa att dess behov och synpunkter beaktas i frågor där det samiska folket berörs.

Genom historien har samerna blivit utsatta för övergrepp, kränkningar och rasism. Regeringen bedömer att kunskap om historien och dess samband med dagens villkor för samerna behöver stärkas.

Den nordiska samekonventionen som ännu inte är ratificerad syftar till att tydliggöra det samiska folkets rättigheter, så att samerna kan bevara och utveckla sin kultur, sina språk och sitt samhällsliv med minsta möjliga hinder av landgränserna. Det är det första regionala urfolksinstrumentet i sitt slag och regeringen bedömer att en ratificerad nordisk samekonvention kan få stor betydelse för en mer samordnad nordisk samepolitik.

Den samiska allmänheten, inklusive barn och unga, nyttjar de språkrevitaliserande och främjande aktiviteter som Sametinget och språkcentrum erbjuder. Den ökade efterfrågan också på översättning och korttidsstudier går i en positiv riktning. De samiska språken synliggörs i samhället och fler samer vill lära sig läsa och skriva på samiska. Det kan dock noteras att kvinnor i högre grad ansöker om och beviljas stöd för korttidsstudier samt att kvinnor i högre grad deltar i språkcentrums aktiviteter.

Samisk kultur har under lång tid varit utsatt för yttre påfrestningar som begränsat möjligheten att uttrycka och skapa en levande samisk kultur. Ett ökat stöd till samisk kultur 2018 har möjliggjort för det samiska folket att i högre grad själva kunna förmedla sin historia, sitt språk och sin identitet och synliggöra samisk traditionell kunskap (Árbediehtu) och samiskt kulturarv. Regeringen bedömer att stöd till samiska kulturbärande verksamheter spelar en viktig roll för att synliggöra och förmedla samisk kultur samt skapa mötesplatser för den samiska befolkningen.

7.5 Politikens inriktning

Det samiska folket har genom historien och än i dag blivit utsatta för övergrepp, kränkningar och rasism vilket har bidragit till att samerna i många fall fråntagits sitt språk, sin kultur och sin identitet. Dessa oförrätter påverkar än idag relationen mellan olika samiska grupper och mellan samer och den svenska staten. Regeringen har ett ansvar att öka kunskapen om de oförrätter

som begåtts och verka för försoning. Sametinget har gjort en hemställan om en sanningskommission. Det ärendet bereds i Regeringskansliet.

Den särskilda ställning som det samiska folket har som Sveriges urfolk ska respekteras. Detta kräver att efterlevnaden av det samiska folkets rättigheter säkerställs inom olika politikområden.

Regeringen avser införa en konsultationsordning i frågor som rör det samiska urfolket. Konsultationsordningen befäster samernas rätt till inflytande och delaktighet i beslutsprocesser och inflytande över sina angelägenheter. Konsultationsordningen syftar även till att, med en höjd ambitionsnivå, möjliggöra det fortsatta arbetet med att främja det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla sitt kultur- och samfundsliv och stärka samernas rätt till självbestämmande.

Regeringen kommer att fortsätta arbetet med att stärka de samiska språkens utveckling och användning.

7.6 Budgetförslag

7.6.1 3:1 Sametinget

Tabell 7.2 Anslagsutveckling 3:1 Sametinget

Tusental kronor

2018	Utfall	52 894	Anslags-sparande	1 542
2019	Anslag	54 501 [1]	Utgifts-prognos	55 397
2020	**Förslag**	**55 428**		
2021	Beräknat	56 342 [2]		
2022	Beräknat	57 251 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 55 440 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 55 439 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Sametingets och Nationellt samiskt informationscentrums förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till Samefonden.

Regeringens överväganden

Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Sametinget

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**54 501**	**54 501**	**54 501**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	919	1 821	2 730
Beslut	8	20	20
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**55 428**	**56 342**	**57 251**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 55 428 000 kronor anvisas under anslaget 3:1 *Sametinget* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 56 342 000 kronor respektive 57 251 000 kronor.

8 Regeringskansliet m.m.

8.1 Budgetförslag

8.1.1 4:1 Regeringskansliet m.m.

Tabell 8.1 Anslagsutveckling 4:1 Regeringskansliet m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	7 653 859	Anslags-sparande	356 314
2019	Anslag	7 893 527 [1]	Utgifts-prognos	7 808 965
2020	**Förslag**	**7 922 271**		
2021	Beräknat	8 025 518 [2]		
2022	Beräknat	8 167 118 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 7 903 784 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 7 923 187 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Regeringskansliets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för utrikesrepresentationen, kommittéväsendet och gemensamma ändamål (hyror, kapitalkostnader m.m.).

Mål

Regeringskansliet ska vara ett effektivt och kompetent instrument för regeringen i dess uppgift att styra riket och förverkliga sin politik.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 8.2 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentlig-rättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	196 013			
Prognos 2019	200 000			
Budget 2020	200 000			

Inkomsterna från expeditionsavgifter och ansökningsavgifter för viseringar m.m., som redovisas på inkomsttitel, beräknas till 200 miljoner kronor för 2020. Verksamheten utförs vid utlandsmyndigheterna.

Tabell 8.3 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	3 295	3 295	0
(varav tjänsteexport)			
Prognos 2019	3 400	3 400	0
(varav tjänsteexport)			
Budget 2020	3 500	3 500	0
(varav tjänsteexport)			

Avgifter för näringslivsfrämjande tjänster, vilka går utöver en utlandsmyndighets grundläggande uppdrag, beräknas till 3,5 miljoner kronor för 2020. Med näringslivsfrämjande tjänster avses tjänster för främjande av svensk export och främjande av investeringar och turism i Sverige.

Regeringens överväganden

Regeringskansliets verksamhet
I följande tabell redovisas viss resultatinformation för Regeringskansliet.

Tabell 8.4 Viss resultatinformation för Regeringskansliet

	2014	2015	2016	2017	2018
Antal tjänstgörande (inkl. politikeravtal)	4 637	4 534	4 590	4 767	4 727
andel kvinnor/män	*60/40*	*60/40*	*61/39*	61/39	61/39
Anställda på politikeravtalet	188	181	189	204	203
andel kvinnor/män[1]	*49/51*	*53/47*	*55/45*	53/47	51/49
Andel kvinnor/män av anställda på chefsavtalet	48/52	48/52	50/50	53/47	54/46
Sjukfrånvaro andel av arbetstid	2,2	2,5	2,6	2,6	2,6
bland kvinnor/män	*2,8/1,4*	*3,1/1,5*	*3,1/1,7*	3,3/1,4	3,1/1,7
Antal diarieförda ärenden	89 790	83 883	72 865	69 707	58 493
Regeringsärenden	5 283	5 007	5 249	4 955	5 262
Propositioner och skrivelser	238	179	195	220	264
Författningsärenden	1 583	1 069	1 369	1 343	2 113
Kommitté- och tilläggsdirektiv	166	137	117	135	116
Regleringsbrev och ändringsbeslut	647	693	667	613	679
SOU-serien	92	109	94	115	92
Ds-serien	46	60	47	68	41
Interpellationssvar	514	804	636	548	310
Frågesvar till riksdagen	696	1 091	1 563	1 829	1 150
Brevsvar till enskilda	25 203	22 008	14 462	12 532	11 571
Resdagar i Sverige (med övernattning)[1]	8 259	8 177	6 971	8 821	7 618
Resdagar utomlands (med övernattning)[1]	36 226	37 481	34 522	34 693	34 391
Arbetsdagar i EU:s rådsarbetsgrupper	2 509	1 998	2 579	2 365	2 534
Arbetsdagar i kommissionens kommittéer och expertgrupper	1 650	1 598	1 454	1 480	1 448
Arbetsdagar i internationella organisationer utanför EU	3 710	3 717	4 445	4 262	4 379
Faktapromemorior till EU-nämnden	87	65	149	110	148
Reg. internationella handlingar	13 161	11 167	12 399	14 970	14 950
Utlandsstationerade	578	579	588	604	605
andel kvinnor/män	*56/44*	*56/44*	*57/43*	55/45	56/44

[1] Uppgifterna är hämtade från respektive årsbok för Regeringskansliet.

Regeringskansliet, kommittéerna och utlandsmyndigheterna hade i genomsnitt tillsammans 4 727 tjänstgörande (exklusive lokalt anställda vid utlandsmyndigheterna) under 2018. Andelen kvinnor och män är densamma som tidigare år. Av de tjänstgörande var ca 4 procent anställda på politikeravtalet. Andelen män anställda på politikeravtalet har ökat något. Andelen kvinnor på chefsavtalet har fortsatt att öka i förhållande till andelen män. Sjukfrånvaron är fortsatt låg i förhållande till staten totalt.

Ytterligare redovisning av Regeringskansliets arbete återfinns i Regeringskansliets årsbok 2018 och på www.regeringen.se.

Utrikesrepresentationen

Utrikesrepresentationen bestod per den 1 augusti 2019 av 108 utlandsmyndigheter, varav 93 ambassader, 8 karriärkonsulat samt 7 representationer och delegationer. Sverige har diplomatiska förbindelser med i stort sett alla självständiga stater i världen. Vidare har Sverige drygt 340 honorärkonsulat.

Från 1 januari 2000 till 1 augusti 2019 har regeringen beslutat att öppna 26 ambassader, 5 karriärkonsulat och en delegation. För samma period har regeringen beslutat att stänga 21 ambassader och 7 karriärkonsulat.

Anslagsförändringar

Tabell 8.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Regeringskansliet m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**7 806 618**	**7 806 618**	**7 806 618**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	206 944	330 369	453 658
Beslut	40 021	21 865	42 197
Varav BP20 [3]	53 400	53 400	53 400
Varav [3]			
Fredsdiplomati och fältförstärkningar	23 000	23 000	23 000
Överföring familjekonfliktområdet	7 200	7 200	7 200
Säkerhetsinsatser vid utlandsmyndigheterna	12 000	12 000	12 000
Exportfrämjande	11 200	11 200	11 200
Överföring till/från andra anslag	-171 978	-174 627	-177 273
Varav BP20 [3]	-165 500	-165 500	-165 500
Varav [3]			
Migrationsverksamhet vid utlandsmyndigheterna	-165 500	-165 500	-165 500
Övrigt [4]	40 666	41 292	41 918
Förslag/beräknat anslag	**7 922 271**	**8 025 518**	**8 167 118**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneområkning.
[4] Här ingår förändringar av valutakurser samt lokalkostnader i utlandet.

I syfte att stärka svensk kapacitet för dialog, medling och konfliktförebyggande tillförs anslaget 23 000 000 kronor. Finansiering sker genom att anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd minskas med motsvarande belopp.

I 2019 års ekonomiska vårproposition (prop. 2018/19:100 s. 157) aviserades en flytt av den del av migrationsverksamheten som bedrivs vid utlandsmyndigheterna till Migrationsverket. För detta ändamål förs 165 500 000 kronor från anslaget 4:1 *Regeringskansliet m.m.* till anslaget 1:1 *Migrationsverket* under utgiftsområde 8 Migration.

Det internationella säkerhetsläget kräver fortsatta säkerhetsinsatser i syfte att bland annat åstadkomma en säker arbetsmiljö för utlandsmyndigheternas personal och förbättra det fysiska skyddet vid kanslier, bostäder och transporter. Därför tillförs anslaget 12 000 000 kronor.

Med anledning av regeringens satsningar inom familjekonfliktområdet med fokus på frågor om barn- och tvångsäktenskap tillförs anslaget 7 200 000 kronor. Finansiering sker genom en minskning av anslaget 1:4 *Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet* under utgiftsområde 5 Internationell samverkan.

Regeringens satsning på exportfrämjande fortsätter och anslaget tillförs 11 200 000 kronor. Finansiering sker genom en minskning av anslaget 2:3 *Exportfrämjande verksamhet* under utgiftsområde 24 Näringsliv.

Sammantaget innebär ovan redovisade förslag till anslagsförändringar, inklusive förändringar enligt tabell 8.5, att anslaget 4:1 *Regeringskansliet m.m.* ökar med 115 653 000 kronor 2020.

Regeringen föreslår att 7 922 271 000 kronor anvisas under anslaget 4:1 *Regeringskansliet m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 025 518 000 kronor respektive 8 167 118 000 kronor.

9 Länsstyrelserna

9.1 Omfattning

Området Länsstyrelserna avser den samordnade länsförvaltningen med de 21 länsstyrelserna. Området omfattar anslaget 5:1 *Länsstyrelserna m.m.* Anslaget finansierar en del av länsstyrelsernas verksamhetskostnader. Resterande del av kostnaderna finansieras med bidrag från andra anslag och avgifter. De största bidragsgivarna 2018 var Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Tabell 9.1 Utgiftsutveckling inom område Länsstyrelserna

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Länsstyrelserna						
5:1 Länsstyrelserna m.m.	2 967	3 028	3 059	**3 172**	3 141	3 135
Summa Länsstyrelserna	**2 967**	**3 028**	**3 059**	**3 172**	**3 141**	**3 135**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

9.2 Utgiftsutveckling

Anslaget föreslås ökas 2020 jämfört med 2019 till följd av tillskott av medel avseende länsstyrelsernas arbete med tillsyn över gränsöverskridande transporter, tillsyn inom penningtvätt och finansiering av terrorism, miljötillsyn, kontroll av livsmedel och foder i primärproduktionen, samt för länsstyrelsernas handläggning av ärenden kopplade till den gemensamma jordbrukspolitiken.

9.3 Mål för området

Regeringens mål för området Länsstyrelserna är att nationella mål ska få genomslag i länen, samtidigt som hänsyn tas till regionala förhållanden och förutsättningar. Målet omfattar samtliga län, oavsett ansvars- och uppgiftsfördelning mellan stat och kommun.

9.4 Resultatredovisning

Länsstyrelserna har uppgifter inom ramen för flera nationella mål, som är fördelade på ett stort antal utgiftsområden. Flera av dessa mål är riksdagsbundna. Målen redovisas under respektive utgiftsområde. Beslut och insatser inom olika utgiftsområden får konsekvenser för länsstyrelsernas verksamhet. Utöver den resultatredovisning som lämnas i detta avsnitt hänvisas till de redovisningar som lämnas under respektive utgiftsområde i denna proposition.

De 21 länsstyrelserna verkar utifrån uppgiften att vara statens regionala företrädare. Länsstyrelserna ska utifrån ett statligt helhetsperspektiv arbeta sektorsövergripande och inom myndigheternas ansvarsområden samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser.

Länsstyrelserna har uppgifter i fråga om bl.a. foder- och livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor, regional tillväxt, infrastrukturplanering, hållbar samhällsplanering och boende, energi och klimat, kulturmiljö, skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, brottsförebyggande arbete, naturvård, miljö- och hälsoskydd, lantbruk och landsbygd, fiske, regionaliserad rovdjursförvaltning, folkhälsa, jämställdhet och integration. Utöver dessa uppgifter har vissa länsstyrelser särskilda uppgifter, såsom exempelvis förvaltning av vattendistrikt, fjällfrågor, vissa rennäringsfrågor, tillsyn rörande penningtvätt och finansiering av terrorism och frågor om tillstånd att anordna kampsportsmatcher.

För många av de offentliga åtaganden som utförs av kommuner eller andra aktörer har länsstyrelserna även uppgifter som rör samordning, tillsyn, uppföljning och utvärdering.

9.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Eftersom det slutliga resultatet av länsstyrelsernas arbete framför allt redovisas inom andra utgiftsområden används inte resultatindikatorer i detta avsnitt. Det resultat och den effekt som länsstyrelsernas insatser bidrar till mäts och analyseras i stället under berört utgiftsområde.

Nedan redovisas endast en samlad bild av länsstyrelsernas arbete och resultat. Redovisningen utgår från länsstyrelsernas uppgifter enligt 2 § förordningen (2017:868) med länsstyrelseinstruktion om att arbeta sektorsövergripande, samordna olika intressen och insatser samt att ansvara för tillsynsuppgifter.

9.4.2 Resultat

Samordnings- och sektorsövergripande arbete

Länsstyrelserna samverkar med ett stort antal aktörer inom olika områden, vilket följer av den mångskiftande och breda verksamhet som länsstyrelserna ansvarar för. Den statliga verksamheten i länen är i flera avseenden föremål för samordning av länsstyrelserna. Samhällsplanering, kulturmiljö, jämställdhet, miljötillsyn, mänskliga rättigheter och integration är exempel på områden som ställer krav på samarbete både i länsstyrelsernas interna arbete och i dialog med lokala, regionala och nationella aktörer. Det har bl.a. skett genom samråd, stödjande strukturer och konsultativt stöd till kommuner, andra statliga myndigheter och andra berörda aktörer. För att bidra i arbetet med ett hållbart samhälle har länsstyrelserna prövat nya arbetssätt med råd och stöd till kommunerna och intensifierat dialogen med dessa.

Länsstyrelserna utgör högsta civila totalförsvarsmyndighet inom respektive län, med uppgift att bl.a. samordna de civila försvarsåtgärderna, samt att i samråd med Försvarsmakten verka för att det civila och militära försvaret samordnas. Samverkan med Försvarsmakten har fortsatt.

När det gäller civilt försvar och krisberedskap fortsatte länsstyrelserna 2018 att utveckla den regionala krissamverkan tillsammans med övriga centrala aktörer på både lokal och regional nivå. Länsstyrelserna arbetar även vidare med att utveckla ett systematiskt informations- och säkerhetsskyddsarbete.

I arbetet med anledning av de omfattande skogsbränderna sommaren 2018 hade flera länsstyrelser en sammanhållande och samordnande roll inom ramen för sitt geografiska områdesansvar. Länsstyrelsen i Jämtlands län fick i uppdrag av regeringen att betala ut ersättning till kommuner som hade drabbats av kostnader med anledning av skogsbränderna (Fi2018/03038/SFÖ).

Många länsstyrelser är involverade i regionala och nationella utvecklings- och samverkansprojekt med bl.a. andra länsstyrelser, myndigheter eller organisationer som ett led i sitt arbete med kontroll och efterlevnad av djurskyddslagstiftningen.

I arbetet med klimatanpassning samverkar länsstyrelserna i hög grad med andra myndigheter och aktörer.

Länsstyrelserna har tillsammans med landstingen i arbetet med kulturplaner och regionala utvecklingsstrategier verkat för bevarande, användning och utveckling av kulturmiljöer. Länsstyrelserna har genom dialog med och stöd till kommunerna bidragit till deras arbete med kulturmiljöprogram och kulturmiljöunderlag.

Även i övrigt samarbetade länsstyrelserna 2018 med ett stort antal myndigheter och frågor, t.ex. med Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten i fråga om naturvård, miljöskydd och miljömålsarbete, Livsmedelsverket och Jordbruksverket i fråga om livsmedelskedjan, Jordbruksverket i fråga om jordbrukarstöd och stöd inom landsbygdsprogrammet, Skogsstyrelsen i fråga om skogliga näringar, Riksantikvarieämbetet i fråga om kulturmiljö, Folkhälsomyndigheten i fråga om implementering av strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken, Myndigheten för delaktighet när det gäller att ge stöd till landsting och kommuner att genomföra sina funktionshinderspolitiska strategier och planer samt med Arbetsförmedlingen och Migrationsverket i genomförandet av integrationsuppdragen.

Vidare har länsstyrelserna upprätthållit kontakter och samverkat med näringslivet inom ramen för länsstyrelsernas samverkansstrukturer, bl.a. genom s.k. strategiska samtal, ledningsforum och råd för statlig samordning. Samverkan omfattar ett stort antal företrädare för länens olika samhällsintressen, t.ex. statliga myndigheter, kommuner och landsting, näringsliv, civilsamhället samt universitet och högskolor.

Tillsyn

Länsstyrelserna bedriver tillsynsarbete inom ett flertal områden. Tillsynen omfattar bl.a. miljötillsyn, djurskydd, veterinärverksamhet, kommunernas arbete mot alkohol, narkotika, dopning och tobak, skydd mot olyckor och överförmyndarverksamhet. Länsstyrelserna övertog den 1 juni 2018 handläggningen av ärenden enligt lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter samt verkställigheten av beslut om omhändertaganden av djur från Polismyndigheten.

Länsstyrelserna bedrev 2018 tillsyn och tillsynsvägledning i form av handläggning, tillsynsbesök, väglednings- och informationsinsatser samt uppföljning och utvärdering (i fråga om miljötillsyn se även utg.omr. 20 avsnitt 3.6).

Länsstyrelserna har fortsatt att utveckla tillsynsarbetet. Det har bl.a. skett genom att gemensamma tillsynsinsatser för olika tillsynsområden planerats, genomförts och utvärderats samlat vid en viss länsstyrelse, och genom att länsstyrelserna fortsatt har satsat på särskilda tillsynsveckor. I sina årsredovisningar redovisar länsstyrelserna utmaningarna att möta behovet av tillsyn inom kulturmiljöområdet, naturvårdsområdet samt miljö- och hälsoskyddsområdet.

9.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att länsstyrelserna 2018 utifrån sitt statliga helhetsperspektiv har arbetat sektorsövergripande och bidragit till att inom sina ansvarsområden samordna vissa samhällsintressen och statliga myndigheters insatser.

Att övriga berörda statliga myndigheter i stor utsträckning deltagit i de samverkansstrukturer som länsstyrelserna verkar inom har skapat förutsättningar för ett utvecklat samarbete i olika frågor. Regeringen anser att denna samverkan ger möjlighet till värdefullt erfarenhetsutbyte, samsyn och samarbete kring viktiga utvecklingsfrågor för länen.

Genom sitt tillsynsarbete kommer länsstyrelserna i kontakt med flera sakområden och branscher. Den kunskap som länsstyrelserna därmed får om hur arbetet bedrivs, och om vilket behov av stöd som finns, kan användas för att ytterligare utveckla och effektivisera den egna tillsynsverksamheten och även tillsynsvägledningen. Länsstyrelsernas verksamhetsövergripande satsningar inom tillsynsområdet fortsätter att bidra till att nationella mål får genomslag i länen.

9.5 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har lämnat en revisionsberättelse med reservation för Länsstyrelsen i Kalmar län och Länsstyrelsen i Värmlands län.

Reservationen för Länsstyrelsen i Kalmar län lämnades med anledning av att det i myndighetens årsredovisning saknas noter till balansräkningen.

Reservationen för Länsstyrelsen i Värmlands län lämnades med anledning av att myndighetens årsredovisning saknar underskriftsmening och underskrift från myndighetschefen och därmed inte är fullständig.

Regeringen har efter dialog med myndigheterna säkerställt att lämpliga åtgärder vidtas med anledning av Riksrevisionens reservationer.

9.6 Politikens inriktning

Länsstyrelsernas roll i en sammanhållen offentlig förvaltning

Länsstyrelserna har en viktig roll i att upprätthålla en väl fungerande offentlig förvaltning och i att främja en hållbar utveckling i hela landet. Länsstyrelsernas arbete med regional samordning inom sitt ansvarsområde och omfattande samverkan med kommuner och landsting samt andra aktörer på lokal, regional och nationell nivå bidrar till att skapa goda förutsättningar för att nationella mål ska få genomslag i länen. Länsstyrelsernas breda uppdrag med arbete mot mål inom många olika områden medför att behovet av anpassade avvägningar i verksamheten är stort inom myndigheterna. Det är också viktigt att en balans råder mellan hur resurser används inom länsstyrelserna och att myndigheterna fortsatt arbetar med att hitta olika former av samverkan och samordning mellan sina verksamheter. Vidare behöver länsstyrelserna fortsatt verka för en ökad samverkan mellan varandra, inte minst för att öka synergieffekter och effektiviseringsvinster inom sina verksamheter, men även för att säkerställa likvärdigheten i den tillsynsverksamhet som länsstyrelserna bedriver.

En viktig del i länsstyrelsernas verksamhet är samordningen med andra statliga myndigheters verksamheter. Utvecklings-, bostads- och miljöfrågor samt krisberedskaps- och totalförsvarsfrågor är exempel på områden där behovet av samordning är stort. Regeringen anser att länsstyrelsernas uppdrag att inom sitt ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser i länet är fortsatt viktigt. I detta ingår t.ex. att, mot bakgrund av de långsiktiga energi- och klimatpolitiska målen, samordna och främja det lokala och regionala arbetet mot minskade utsläpp av växthusgaser i enlighet med Sveriges klimatmål.

För att förbättra länsstyrelsernas förutsättningar att bedriva en effektiv, ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet avser regeringen att fortsätta utveckla styrningen och samordningen av myndigheternas uppdrag samt den finansiella styrningen av dem. Regeringen har i sin skrivelse till riksdagen med anledning av Riksrevisionens rapport Vanans makt – regeringens styrning av länsstyrelserna konstaterat att det finns behov av att göra principerna som bör ligga till grund för styrningen av länsstyrelserna mer transparenta och kända (skr. 2018/19:117 s. 6).

Utifrån sin kunskap om regionala förhållanden anser regeringen att länsstyrelserna även fortsättningsvis ska vara delaktiga i arbetet med kartläggning och utveckling av statlig närvaro och service.

Länsstyrelserna ansvarar enligt ansvarsprincipen själva för sitt informationssäkerhetsarbete. De senaste årens utveckling har visat på behovet av att myndigheterna bedriver ett systematiskt arbete med informations- och säkerhetsskydd, och länsstyrelserna behöver upprätthålla en god informationssäkerhet i all sin verksamhet. Regeringen anser vidare att det är viktigt att länsstyrelserna fortsätter att arbeta med beredskapsfrågor och civilt försvar samt fortsätter att vidta åtgärder för att minska risker och sårbarheter i sina verksamheter.

9.7 Budgetförslag

9.7.1 5:1 Länsstyrelserna m.m.

Tabell 9.2 Anslagsutveckling 5:1 Länsstyrelserna m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	2 966 559	Anslags-sparande	73 604
2019	Anslag	3 027 691 [1]	Utgifts-prognos	3 058 755
2020	**Förslag**	**3 172 290**		
2021	Beräknat	3 141 226 [2]		
2022	Beräknat	3 134 850 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 3 093 990 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 3 042 339 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för de 21 länsstyrelsernas förvaltningsutgifter samt för ersättningar till landsting och Gotlands kommun för de uppgifter som dessa övertagit från länsstyrelserna.

Anslaget får användas för regeringens behov av vissa mindre utvecklingsinsatser och visst europeiskt samarbete.

Anslaget får även användas för utgifter för den svenska offentliga medfinansieringen av tekniskt stöd i de territoriella programmen Nord, Sverige-Norge, Botnia-Atlantica och Norra Periferin samt delfinansiering av förvaltningsorganisationen för Laponiatjuottjudus.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 9.3 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	260 800	26 700	26 500	200	
Prognos 2019	268 000	22 800	25 200	-2 400	
Budget 2020	257 300	20 900	23 000	-2 100	-28300

De avgiftsintäkter som disponeras utgörs bl.a. av intäkter från avgifter inom djur- och lantbruksområdet, avgifter för utbildningar inom miljöbalkens område och registreringsavgifter för jaktområden.

Tabell 9.4 Inkomsttitlar 2018

Tusental kronor

Inkomsttitel		
2537	Miljöskyddsavgift	175 792
2714	Sanktionsavgifter m.m.	32 863
2511	Expeditions- och ansökningsavgifter	26 166
2552	Övriga offentligrättsliga avgifter	16 221
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	4 526
	Övriga inkomster mot inkomsttitel	5 242
Summa		**260 810**

Sammanlagt redovisades 2018 inkomster på 10 inkomsttitlar. I tabell 9.4 redovisas de volymmässigt största inkomsttitlarna.

Tabell 9.5 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018				
(varav tjänsteexport)	488 800	466 900	21 900	
Prognos 2019				
(varav tjänsteexport)	470 600	484 400	-13 800	
Budget 2020				
(varav tjänsteexport)	492 000	502 800	-10 800	17 768

Uppdragsverksamheten avser till största delen resurssamordningen med anledning av den länsstyrelsegemensamma it-enhet som är placerad vid länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Regeringens överväganden

Tabell 9.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:1 Länsstyrelserna m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 016 691**	**3 016 691**	**3 016 691**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	61 373	108 365	154 967
Beslut	94 225	16 170	-36 806
Varav BP20 [3]	54 000	49 000	49 000
Varav [3]			
Bekämpa välfärdsbrott	12 000	12 000	12 000
Effektivisera förvaltning och kontroll av EU-stöd	-15 000	-15 000	-15 000
Miljötillsyn	42 000	42 000	42 000
Förstärkning av livsmedelsstrategi	15 000	10 000	10 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**3 172 290**	**3 141 226**	**3 134 850**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Länsstyrelsernas arbete med miljötillsyn är ett viktigt verktyg för att kunna nå miljömålen. För att stärka länsstyrelsernas arbete med tillsyn enligt miljöbalken ökas anslaget med 42 000 000 kronor 2020. Även för 2021 och 2022 beräknas anslaget ökas med 42 000 000 kronor.

Länsstyrelserna i Skåne, Stockholms och Västra Götalands län har tillsynsansvar för många av de aktörer som omfattas av lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. För att länsstyrelserna bättre ska kunna genomföra sin tillsyn, och eftersom de föreslagits få utökade uppgifter på området (prop. 2018/19:125 och prop. 2018/19:150), föreslås anslaget årligen ökas med 12 000 000 kronor.

Länsstyrelsernas anslag ökas med 15 000 000 kronor 2020 för att förstärka kontrollen av primärproduktionen i livsmedelskedjan, inklusive kontrollen av foder. För 2021–2025 beräknas anslaget behöva ökas med 10 000 000 kronor per år.

Den svenska förvaltningen och kontrollen av EU-stöd bör effektiviseras. Kostnaden per stödkrona, dvs. myndigheternas kostnader per utbetalad EU-stödkrona, ska minska genom effektivare arbetssätt och en minskad administration. Medlen för länsstyrelsernas kostnader för förvaltning och kontroll av EU-stöd föreslås därför minskas med 15 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 3 172 290 000 kronor anvisas under anslaget 5:1 *Länsstyrelserna* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 141 226 000 kronor respektive 3 134 850 000 kronor.

10 Demokratipolitik och mänskliga rättigheter

10.1 Omfattning

Avsnittet omfattar Valmyndighetens, Justitiekanslerns och Datainspektionens verksamhet. Demokratipolitiken omfattar också arbetet för ett högt och mer jämlikt valdeltagande, stärkta möjligheter till deltagande och delaktighet mellan valen, en mer motståndskraftig demokrati och arbetet med att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat. Avsnittet omfattar därutöver samordning och utveckling av frågor om mänskliga rättigheter på nationell nivå, liksom statligt stöd till politiska partier.

10.2 Utgiftsutveckling

Tabell 10.1 Utgiftsutveckling inom område Demokratipolitik och mänskliga rättigheter

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Demokratipolitik och mänskliga rättigheter						
6:1 Allmänna val och demokrati	536	517	497	**142**	97	62
6:2 Justitiekanslern	49	50	51	**53**	53	54
6:3 Datainspektionen	85	94	98	**110**	112	114
6:4 Valmyndigheten	18	20	20	**20**	21	21
6:5 Stöd till politiska partier	171	172	168	**169**	169	169
Summa Demokratipolitik och mänskliga rättigheter	**860**	**853**	**834**	**495**	**453**	**420**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

10.3 Mål för demokratipolitiken

Målet för demokratipolitiken är en levande demokrati som är uthållig, kännetecknas av delaktighet och där möjligheterna till inflytande är jämlika (prop. 2017/18:1).

10.3.1 Resultatbedömning för demokratipolitiken

I det följande görs en redovisning av utvecklingen i förhållande till målet för demokratipolitiken utifrån politikområdets fyra inriktningar:

- ett högt och mer jämlikt valdeltagande,
- stärkta möjligheter till deltagande och delaktighet mellan valen,
- en mer motståndskraftig demokrati, och
- värna det demokratiska samtalet mot hot och hat.

10.4 Resultatredovisning för ett högt och mer jämlikt valdeltagande

I detta avsnitt redovisas de åtgärder som regeringen vidtagit i syfte att stimulera ett högt och mer jämlikt valdeltagande i allmänna val samt det arbete som bedrivits av Valmyndigheten under 2018.

10.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Arbetet med ett högt och mer jämlikt valdeltagande bedöms utifrån:

- utvecklingen av valdeltagandet i det senaste allmänna valet, vilket inbegriper ett jämlikt deltagande mellan kvinnor och män,
- insatser för att främja ett högt och mer jämlikt valdeltagande, och
- insatser som syftar till att säkerställa att allmänna val genomförs på ett tillförlitligt och effektivt sätt.

10.4.2 Resultat

Valdeltagandet allmänna valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019

Valdeltagandet i riksdagsvalet 2018 uppgick till 87,2 procent av de röstberättigade, vilket innebär en ökning med 1,4 procentenheter jämfört med 2014 års val. Den 26 maj genomfördes val till Europaparlamentet. Valdeltagandet i Sverige ökade med 4,2 procentenheter jämfört med 2014 års val, från 51,1 till 55,3 procent.

Insatser för ett högt och mer jämlikt valdeltagande

I arbetet för ett högt och mer jämlikt valdeltagande i de allmänna valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019 har flera åtgärder genomförts. Utgångspunkten i arbetet har varit att öka medvetenheten om rösträttens betydelse samt intresset för och deltagande i valen 2018 och 2019. Insatserna har främst riktats mot grupper av röstberättigade med lågt deltagande i tidigare val såsom unga, utrikes födda och personer med funktionsnedsättning samt socioekonomiskt svaga områden. I nedanstående avsnitt redovisas resultatet av de åtgärder som har genomförts för att stimulera valdeltagandet i valet 2018. En fördjupad analys av valdeltagandet bland olika grupper av röstberättigade i valet 2018 ingår också i redovisningen.

Regeringens åtgärder för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar redovisas i utgiftsområde 5 Internationell samverkan, avsnitt 2.4.4.

Skolval 2018

I april 2019 redovisade Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) uppdraget att genomföra skolval 2018 i samband med de nationella allmänna valen (Ku2019/00784/MD). Skolvalet riktar sig till elever i gymnasieskolan och grundskolan årskurs 7–9. Även elever i grund- och gymnasiesärskolan har möjlighet att delta i skolvalet. Skolval ger elever en konkret upplevelse av röstningsförfarandet och också ett tillfälle för skolorna att diskutera frågor om det demokratiska systemet och demokratins principer. Totalt 1 718 skolor anmälde sig och totalt 489 982 elever hade möjlighet att rösta i skolval 2018. Skolor från 271 kommuner i Sverige deltog i

skolvalet. I utförandet av uppdraget valde MUCF att samarbeta med ungdomsorganisationer i civilsamhället. Sveriges Elevkårer, Sveriges elevråd, Europeiska ungdomsparlamentet och Ung media beviljades medel av MUCF för att driva det praktiska genomförandet av skolvalet gentemot skolorna. MUCF har ansvarat för att anpassa och sköta den tekniska plattform där skolorna anmäler sig till skolval samt den plattform där skolorna rapporterar in resultat. I syfte att skapa intresse för att arrangera skolval har MUCF tagit fram stödmaterial till lärare samt distribuerat informationsmaterial.

Stöd till organisationer och kommuner
I april 2019 redovisade MUCF uppdraget att fördela medel till organisationer inom det civila samhället och till kommuner som har genomfört verksamhet i syfte att öka valdeltagandet i de allmänna valen 2018 (Ku2019/00961/MD). MUCF har beviljat medel till 20 projekt och organisationer. I projekten har organisatörerna arbetat med uppsökande verksamhet, flerspråkig information och valinformatörer i syfte att göra valet mer tillgängligt för målgrupper med lågt deltagande i tidigare val. Av redovisningen framgår att projekten genom samverkan och lokal förankring har nått 137 000 personer med information om valet.

Medel till riksdagspartierna för informationsinsatser
Regeringen fördelade under 2018 särskilda medel till riksdagspartierna för informationsinsatser inför de allmänna valen 2018. I april 2019 redovisade Mittuniversitetet uppdraget att utvärdera partiernas användning av de särskilda medlen (Ku2019/00799).

Utvärderingen visar att medlen är en viktig förstärkning av partiernas kampanjkassa som möjliggör informationsinsatser som annars inte hade blivit gjorda. Partierna har bl.a. stöttat sina ungdomsförbund ekonomiskt för att de ska kunna kommunicera med unga i sociala medier, kampanja och resa runt till gymnasieskolor. Partierna har också översatt valinformation till olika språk och lättläst.

Webbplats med lättläst valinformation
I april 2019 redovisade Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) uppdraget att driva webbplatsen ”Alla väljare”, www.allavaljare.se, med lättläst valinformation i samband med de allmänna valen 2018 (Ku2019/00338/MD). På webbplatsen publicerades nyheter om svensk politik, information om det politiska systemet, de politiska partierna och arbetet i riksdagen samt information om hur det går till att rösta. Läsarna kunde också ställa frågor till partierna. Frågor och svar från partierna publicerades på webbplatsen.

Studie av valdeltagandet i de allmänna valen 2018
I juni 2019 redovisade Statistiska centralbyrån uppdraget att genomföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2018 (Ku2019/01327/MD). De allmänna valen 2018 innebar en fortsättning på en trend av ökat valdeltagande, valdeltagandet ökade för fjärde riksdagsvalet i rad. Samtidigt visar SCB:s analyser att andelen röstande varierar mellan olika grupper i befolkningen. Totalt sett röstar kvinnor och män i nästan lika stor utsträckning. Kvinnors valdeltagande var drygt en procentenhet högre än männens i 2018 riksdagsval – 87,8 jämfört med 86,5 procent.

Valdeltagandet bland förstagångsväljare ökade i 2018 års riksdagsval, från 83 procent 2014 till 86 procent. Skillnaden i valdeltagande gentemot övriga befolkningen var två procentenheter. Bland förstagångsväljare röstade kvinnor i marginellt högre utsträckning än män, andelen röstande var drygt en procentenhet större bland kvinnor än män. Bland dem i åldrarna 18–29 år ökade valdeltagandet mellan 2014 och 2018 års riksdagsval från 83 till 86 procent. När kön och ålder studeras tillsammans framträder vissa könsskillnader – unga kvinnor i åldrarna 18–29 röstar i större utsträckning än unga män, en skillnad på knappt sex procentenheter. Det motsatta gäller å andra sidan bland de allra äldsta. Bland röstberättigade 75 år och äldre röstar män i större utsträckning än kvinnor, också där en skillnad på sex procentenheter.

Inrikes födda röstade i större utsträckning än utrikes födda i 2018 års riksdagsval, valdeltagandet var 90 procent jämfört med 74 procent. Jämfört med 2014 års val ökade valdeltagandet bland såväl utrikes som inrikes födda i ungefär samma utsträckning, vilket innebär att skillnaden i valdeltagande efter födelseland är oförändrad från 2014. Bland utrikes födda röstar kvinnor i något högre utsträckning än män.

Valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning var lägre än i övriga befolkningen med en skillnad på sex procentenheter i riksdagsvalet 2018. Valdeltagandet varierar efter typ av funktionsnedsättning. Det är framför allt

personer med nedsatt rörelseförmåga, med besvär av oro och ångest och med synnedsättning som röstar i lägre grad. Bland dem med en funktionsnedsättning fanns inga skillnader i valdeltagande mellan kvinnor och män.

Det finns stora regionala skillnader i valdeltagandet. I riksdagsvalet 2018 skilde det 21 procentenheter mellan den kommun som hade det högsta respektive det lägsta valdeltagandet. På valdistriktsnivå finns än större skillnader. Totalt sett fanns 6 004 valdistrikt i 2018 års allmänna val. I drygt tusen valdistrikt var valdeltagandet 90 procent eller högre i riksdagsvalet 2018. Samtidigt fanns det fyra distrikt där andelen röstande understeg 50 procent.

Studien utgör ett centralt och grundläggande kunskapsunderlag inför regeringens framtida insatser för ett högt och mer jämlikt valdeltagande.

Valmyndigheten har förberett och genomfört allmänna val

Valmyndighetens arbete under 2018 har främst varit inriktat på:

- förberedelser och genomförande av de allmänna valen,
- förberedelser för genomförande av Europaparlamentsvalet 2019,
- arbete med anpassningar i valadministrationens it-stöd inför valen 2018 och 2019,
- utveckling av nytt it-stöd för valadministrationen samt driftsättning av en helt ny webbplats, val.se,
- arbete med beredskap för eventuellt extraval,
- stöd till kommunala folkomröstningar, och
- arbete till följd av regeringens beslut sedan 2016 med att Skatteverket ska ta över drift, förvaltning och utveckling av Valmyndighetens it-stöd för valadministrationen.

Vidare har Valmyndigheten under 2018 genomfört säkerhetsarbete och risk- och hotbildsanalyser inför valen 2018 och 2019. För att öka säkerheten inför valen har Valmyndigheten också samarbetat med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Samarbetet har bestått i att lämna underlag till hotbildsanalyser, delta i utbildningar av länsstyrelser och kommuner samt vara länk till regionala och lokala valmyndigheter. Under våren genomförde MSB och Valmyndigheten en rad riktade föreläsningar om informationspåverkan och val för olika medieaktörer. Valmyndigheten samarbetade även med Säkerhetspolisen och Polismyndigheten för att öka säkerheten inför valet 2018.

10.4.3 Analys och slutsatser

Valdeltagandets utveckling är fortsatt positiv. Andelen röstande ökade i riksdagsvalet 2018 liksom i det svenska Europaparlamentsvalet 2019. I 2018 års allmänna val ökade valdeltagandet i många avseenden jämfört med 2014 år val, totalt sett såväl som i olika befolkningsgrupper och regioner. Samtidigt kvarstår stora skillnader mellan framförallt olika valdistrikt.

Regeringens bedömning är att skolval 2018 var en lyckad satsning som nådde många elever. Regeringen bedömer att MTM:s drift av webbplatsen ”Alla väljare” har möjliggjort för personer med lässvårigheter att tillgodogöra sig information och ta del av den politiska debatten i samband med de allmänna valen 2018. Sammantaget är regeringens bedömning att de insatser som har genomförts för ett högt och mer jämlikt valdeltagande har aktualiserat valens och rösträttens betydelse vilket bör ha medfört ett ökat intresse för valen samt bidragit till viljan hos olika grupper av röstberättigade att rösta i de allmänna valen.

Regeringen bedömer att Valmyndigheten har genomfört de allmänna valen 2018 med tillförlitlighet och effektivitet.

10.5 Resultatredovisning för stärkta möjligheter till deltagande och delaktighet mellan valen

I detta avsnitt redovisas resultatet av de åtgärder som syftar till att stärka och utveckla individens möjligheter att delta i och påverka offentliga beslutsprocesser som utformar samhället och berör den egna vardagen.

10.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Arbetet med stärkta möjligheter till deltagande och delaktighet mellan valen bedöms utifrån:

– omfattningen av medborgerligt engagemang i demokratiska processer och intresset för att engagera sig i och påverka samhällets utveckling, och
– tillämpningen av formella inflytandeformer, såsom medborgarförslag, folkinitiativ och medborgardialog.

10.5.2 Resultat

Medborgarnas engagemang, delaktighet och deltagande i demokratin och i demokratiska processer påverkas av olika faktorer och händelser i omvärlden. Deltagande och engagemang är t.ex. högre under valår än i perioderna mellan valen. Tydliga partipolitiska motsättningar och särskilda sakfrågor som får stor uppmärksamhet bidrar till att mobilisera deltagande och politisk aktivitet. Vid sidan av statliga insatser på området utförs ett viktigt arbete av organisationer i det civila samhället och av myndigheter på olika nivåer. Statliga insatser utgör en av flera faktorer som påverkar medborgarnas deltagande och delaktighet i demokratin och behöver därför ses i ett större sammanhang. I detta avsnitt redovisas endast resultatet av statliga insatser.

Befolkningens deltagande och delaktighet i demokratin har följts upp

För att öka kunskapen och förbättra uppföljningen av demokratipolitiken har Göteborgs universitet sedan 2015 haft i uppdrag att ta fram indikatorer om befolkningens deltagande och delaktighet i demokratin mellan valen (Ku2015/02716/D, Ku2016/02626/LS, Ku2017/02544/LS). Uppdraget genomförs av SOM-institutet och indikatorerna grundar sig på frågor som institutet under flera decennier årligen har ställt i intervjuundersökningar till svenska folket. Uppdraget redovisades den 31 maj 2019 (Ku2019/01364/MD). I nedanstående redovisning presenteras data könsuppdelat i de fall skillnader mellan könen finns. I rapporten redovisas uppgifter från 2018 som visar att 64 procent av den vuxna befolkningen är mycket eller ganska intresserade av politik. Det politiska intresset i Sverige ligger därmed kvar på samma höga nivå som under de fyra föregående åren. En större andel män än kvinnor uppger att de är intresserade av politik, 70 procent jämfört med 59 procent. Intresset för politik är också större i storstäderna (72 procent) jämfört med på landsbygden (61 procent). Intresset för politik ökar med stigande ålder. I åldersgruppen 16–29 år är 58 procent intresserade av politik jämfört med 71 procent i åldersgruppen 65–85 år.

Enligt rapporten anser 27 procent av den vuxna befolkningen att de har goda eller mycket goda möjligheter att påverka beslut på kommunal nivå och 22 procent på nationell nivå (tabell 10.2). Det är endast sex procent av befolkningen som anser att de har mycket eller ganska goda möjligheter att påverka beslut som fattas på EU-nivå.

Andelen som upplever att de kan påverka politiska beslut har ökat sedan slutet av 1990-talet när mätningarna inleddes. 2018 var skillnaderna mellan kvinnors och mäns bedömning av möjligheten att påverka politiska beslut små. Andelen som anser att de har möjlighet att påverka politiska beslut är genomgående högre bland personer med hög utbildning jämfört med personer med låg utbildning. När det gäller möjligheten att påverka beslut nationellt är andelen som anser att de har möjlighet att påverka högre bland personer bosatta i storstäder jämfört med personer bosatta på landsbygden och i mindre tätorter.

Tabell 10.2 Möjligheter att påverka politiska beslut i EU, Sverige och i den egna kommunen, 2000–2018

Andel i befolkningen (procent), som svarar att de har mycket eller ganska goda möjligheter att påverka beslut

		2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Goda möjligheter påverka beslut i EU	Kvinnor	2	2	3	4	4	3	5
	Män	3	3	5	5	5	6	6
	Totalt	2	2	3	5	5	5	6
Goda möjligheter påverka beslut i Sverige	Kvinnor	7	10	15	20	18	19	23
	Män	10	14	17	19	20	22	22
	Totalt	9	12	15	19	19	21	22
Goda möjligheter påverka beslut i den egna kommunen	Kvinnor	14	16	23	25	25	24	27
	Män	18	20	23	26	26	26	27
	Totalt	17	18	23	26	25	25	27

Källa: Göteborgs universitet, SOM-institutet 2019

Kommitté för att uppmärksamma att demokratin fyller 100 år

2021 är det 100 år sedan det första riksdagsvalet med allmän och lika rösträtt och valbarhet för både kvinnor och män. Även om alla vuxna medborgare inte omfattades av rösträtten 1921 – omyndighetsförklaring togs bort först 1989 – kan årtalet anses markera demokratins slutliga genombrott i Sverige efter en reformprocess 1918–21 som innebar avskaffande av graderad rösträtt i kommunalval, demokratiskt vald sammansättning av riksdagens båda kammare samt rätt för kvinnor att rösta och bli valbara till alla politiska uppdrag. För att uppmärksamma demokratins genombrott har regeringen tillsatt kommittén Demokratin 100 år – samling för en stark demokrati. Kommittén har till uppgift att samla en mängd aktörer över hela landet i aktiviteter och insatser som uppmärksammar demokratin som styrelseskick och som bidrar till att främja, förankra och försvara den för framtiden (dir. 2018:53).

Uppdrag att analysera demokrati och delaktighet i områden med socioekonomiska utmaningar

Delegationen mot segregation (Delmos) har fått i uppdrag att genomföra en undersökning av politiskt deltagande och delaktighet i demokratin bland invånare i områden med socioekonomiska utmaningar. Undersökningen ska innehålla kvantitativa jämförelser mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra typer av bostadsområden. I uppdraget ingår att lämna rekommendationer till hur undersökningen ska kunna följas upp kontinuerligt. Uppdraget slutredovisas i mars 2020.

Lokala resurscenter har stärkt individers demokratiska delaktighet

I många bostadsområden och stadsdelar med socioekonomiska utmaningar finns problem med att delar av befolkningen inte deltar i eller känner sig delaktiga i demokratin. Regeringen beslutade därför 2015 om en satsning på Lokala resurscenter för demokratisk delaktighet (Ku2015/01964/D). Satsningen genomfördes 2016–2018 av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Under 2018 har verksamhet med Lokala resurscenter drivits i fem av landets områden med störst socioekonomiska utmaningar. MUCF konstaterar i en uppföljning att de lokala resurscentren bland annat bidragit till bättre relationer och dialog mellan lokalbor och beslutsfattare, till ökad aktivitet och engagemang i demokratin samt till ett närmare samarbete mellan föreningar, kommuner och lokalt förtroendevalda (Ku2018/01263/D).

Medborgardialog i frågor som rör flyktingmottagande och integration

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har under 2016–2019 beviljats medel för ett projekt som syftar till att stärka kommuner i att föra medborgardialog i frågor som rör flyktingmottagande och integration (Ku2016/02241/D, Ku2017/01240/D). SKL har tagit fram ett utbildningskoncept för kommuner och landsting.

Genom workshoppar, föreläsningar och processledarutbildningar har SKL hittills utbildat förtroendevalda och tjänstemän från 168 kommuner och 13 landsting (Ku2019/00845/D).

Det europeiska medborgarinitiativet för ökat medborgardeltagande

Sedan 2012 har EU-medborgares påverkansmöjligheter stärkts i och med möjligheten att genom ett s.k. medborgarinitiativ uppmana Europeiska kommissionen att, inom ramen för dess befogenheter, lägga fram ett lagförslag. För att ett medborgarinitiativ ska gå vidare krävs stöd från minst en miljon medborgare fördelade på minst en fjärdedel av EU:s medlemsstater.

Under 2018 har två medborgarinitiativ lämnats in till Valmyndigheten för granskning. Av dessa två drogs ett tillbaka och ett kontrollerades och intyg utfärdades.

I september 2017 presenterade kommissionen ett förslag till en ny förordning om det europeiska medborgarinitiativet. Förslaget har förhandlats under 2018 och i början av 2019 antogs den nya förordningen. Den nya förordningen innebär att medborgarinitiativet blir mer tillgängligt och mer lättanvänt både för organisatörerna och de som vill stödja ett initiativ, bland annat genom att kommissionen inte ska registrera ett initiativ som uppenbart faller utanför dess kompetens, inrättandet av nationella kontaktpunkter samt ett centralt insamlingssystem för insamling av underskrifter, s.k. stödförklaringar.

Informationsteknikens potential

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att åtgärder bör vidtas för att informationsteknikens potential utnyttjas i syfte att främja demokratin (bet. 2016/17:KU15 punkt 8, rskr. 2016/17:244). Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder på området.

Regeringen har inrättat Myndigheten för digital förvaltning (DIGG), som inledde sitt arbete den 1 september 2018. Myndigheten har bl.a. i uppgift att främja öppen och datadriven innovation samt att tillgängliggöra öppna data för vidareutnyttjande av handlingar från den offentliga förvaltningen. Ett ökat vidareutnyttjande av myndigheternas data innebär ökad öppenhet och insyn i förvaltningen. Det ger också bättre förutsättningar för att utveckla bättre eller nya tjänster, till nytta både för enskilda, företag och myndigheterna själva.

För att förstärka arbetet med öppna data har uppdrag tidigare getts till Riksarkivet om att främja statliga myndigheters arbete med att tillgängliggöra data för vidareutnyttjande (Fi2015/02025/SFÖ och Fi2016/01537/SFÖ). Därtill har Tillväxtverket fått ett uppdrag att främja vidareutnyttjandet av öppna data och datadriven innovation (Fi2017/02164/DF), uppdraget slutredovisades den 20 december 2018. Den nationella portalen för att tillgängliggöra öppna data är oppnadata.se. Antalet dataset, dvs. samling av data i ett strukturerat format, som tillgängliggörs genom portalen ökade under perioden 16 oktober 2018 till 26 mars 2019 från 1 235 dataset publicerade av 34 organisationer till 1 829 dataset publicerade av 45 organisationer.

Regeringen beslutade i maj 2019 ett uppdrag till DIGG om att öka den offentliga förvaltningens förmåga att tillgängliggöra öppna data, bedriva öppen och datadriven innovation samt använda artificiell intelligens (I2019/01416/DF). Regeringen har tillsatt en särskild utredare som har i uppdrag att genomföra omarbetningen av Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/98/EG om vidareutnyttjande av information från den offentliga sektorn (PSI-direktivet) i svensk rätt och ur ett rättsligt perspektiv främja och stödja den offentliga förvaltningens arbete med öppna data och annan offentlig digital information (dir. 2019:20). Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 maj 2020.

Regeringen beslutade i maj om ett uppdrag till Lantmäteriet om att i samverkan med berörda statliga myndigheter analysera budgetära konsekvenser samt samhällsekonomiska nyttor av myndigheters tillgängliggörande av värdefulla datamängder avgiftsfritt (I2019/01415/DF).

Hack for Sweden är ett myndighetsinitiativ i form av en tävling som syftar till att öka kunskapen om och demonstrera värdet av tillgängliggörande och vidareutnyttjande av öppna offentliga data. Antalet deltagare i Hack for Sweden ökade 2019 med 100 procent jämfört med 2018, till totalt 1000 deltagare, varav 450 utvecklare.

Regeringen har även låtit OECD göra en översyn av Sveriges datadrivna förvaltning. OECD konstaterar i sin översyn av den datadrivna förvaltningen i Sverige bl.a. att det finns behov av en förstärkt styrning av den offentliga

förvaltningens hantering av data, t.ex. genom en nationell datapolicy (OECD 2019). Se vidare utg.omr. 2 avsnitt 5.3.2.

Genom de åtgärder som redovisats får tillkännagivandet anses tillgodosett och därmed slutbehandlat.

Åtgärder för att öka antalet förtroendevalda

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör återkomma med förslag på hur förtroendeuppdragen ska utformas så att fler människor lockas att engagera sig politiskt, hinder mot nyrekrytering minskar och ungdomar ges ökade möjligheter att delta aktivt i den demokratiska processen (bet. 2016/17:KU17 punkt 1, rskr. 2016/17:337). För att underlätta för förtroendevalda att förena ett uppdrag med arbets- och familjeliv och för att skapa bättre förutsättningar för underrepresenterade grupper att ta uppdrag föreslog 2014 års demokratiutredning (SOU 2016:5) att förtroendevalda ska ges möjlighet att vara föräldralediga eller sjukskrivna, och därefter kunna återgå till sitt förtroendeuppdrag. Förslaget behandlas i regeringens proposition En ny kommunallag (prop. 2016/17:171). Den nya kommunallagen (2017:725) förtydligar att kommuner och landsting kan besluta att ge kommunal- och landstingsråd möjlighet att vara föräldralediga eller sjukskrivna. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2018. Därutöver har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) haft i uppdrag att 2014–2017 genomföra insatser i syfte att fler unga kvinnor och män ska ta på sig uppdrag som politiskt förtroendevalda. Uppdraget innefattar även insatser för att motverka att unga politiker väljer att lämna sina uppdrag i förtid (U2014/03352/UC). Det huvudsakliga ansvaret för att förbättra den sociala representativiteten ligger dock hos de politiska partierna eftersom de ansvarar för nominerings- och rekryteringsprocesserna inför allmänna val. Genom de åtgärder som redovisats får tillkännagivandet anses tillgodosett och därmed slutbehandlat.

10.5.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att de genomförda insatserna har bidragit till att stärka befolkningens möjligheter till inflytande, insyn och delaktighet mellan valen. Engagemanget och intresset för politik och samhällsfrågor i befolkningen ligger kvar på en hög nivå. Samtidigt är det oroande att vissa grupper står utanför och varken deltar eller känner sig delaktiga i demokratin. Andelen som står utanför demokratin är större i områden med socioekonomiska utmaningar. Det finns också en klyfta mellan stad och land, där en lägre andel av befolkningen på landsbygden än i storstadsregionerna anser att de har möjlighet att påverka politiska beslut på nationell nivå. Satsningen på lokala resurscenter för demokratisk delaktighet i områden med stora socioekonomiska utmaningar bedöms ha haft viss effekt för att möta samhällsutmaningen med ökande demokratiska klyftor. Det är också positivt att tillämpningen av formella inflytandeformer som folkinitiativ och medborgardialog fortsätter att öka i landets kommuner och landsting. Mot bakgrund av det låga antalet europeiska medborgarinitiativ är det positivt att en ny förordning har antagits av EU.

10.6 Resultatredovisning för en mer motståndskraftig demokrati

I detta avsnitt redovisas resultatet av de åtgärder som regeringen har vidtagit för att stärka demokratins motståndskraft. Insatserna syftar till att öka kunskapen om demokratin och dess principer, att främja demokratiska värderingar samt till att förebygga antidemokratiskt beteende.

10.6.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Arbetet för en mer motståndskraftig demokrati bedöms utifrån:

- befolkningens stöd för och kunskap om demokratin som styrelseskick samt dess grundläggande värderingar,
- befolkningens bedömning av demokratins sätt att fungera,
- förtroendet för demokratin i allmänhet och för demokratins institutioner, såsom regering, riksdag och EU:s institutioner,
- befolkningens syn på att använda våld för att påverka samhällsutvecklingen.

Åtgärderna redovisas nedan. Under Rättsväsendet (utg.omr 4, avsnitt 2.4.3) redovisas omfattningen av våldsbejakande extremism i Sverige samt insatser för att förebygga inträde i våldsbejakande extremism och insatser för att underlätta utträde ur våldsbejakande extremism.

10.6.2 Resultat

Demokratins motståndskraft har följts upp

För att öka kunskapen och förbättra uppföljningen av demokratipolitiken har regeringen gett Göteborgs universitet i uppdrag att ta fram och redovisa indikatorer som belyser hur demokratins tillstånd i Sverige utvecklas över tid (Ku2017/02544/LS). Uppdraget har genomförts av SOM-institutet vid universitetet. Mer om uppdraget redovisas i avsnitt 10.5.2. I nedanstående redovisning presenteras data könsuppdelat i de fall skillnader mellan könen föreligger.

Redovisningen visar att en majoritet av befolkningen i åldern 16–85 år är ganska eller mycket nöjd med hur demokratin fungerar i Sverige. År 2018 var andelen som är nöjda med demokratin 74 procent. Rapporten visar att lågutbildade är mindre nöjda med demokratin i Sverige än högutbildade och att personer bosatta på landsbygden och i mindre tätorter är mindre nöjda än personer bosatta i andra typer av regioner.

Andelen av befolkningen som har ett mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen var 37 procent 2018. Motsvarande andel som har förtroende för regeringen var 39 procent och för kommunstyrelserna 28 procent. Förtroende för riksdagen och regeringen är lägre bland personer med låg utbildning än bland personer med hög utbildning och lägre bland personer bosatta på landsbygden och i mindre tätorter än bland personer bosatta i storstäderna.

En överväldigande majoritet av befolkningen, 96 procent, anser att det aldrig är rätt att använda våld för att påverka det svenska samhället. Fyra procent av befolkningen menar dock att de under vissa omständigheter kan vara rätt att ta till våld i syfte att påverka (Ku2019/01364/MD).

När det gäller synen på hur demokratin fungerar i EU går det att se en tydligt positiv utveckling över tid. Andelen som är mycket eller ganska nöjda uppgick år 2018 till 57 procent vilket är den största andelen sedan mätningarna inleddes 1999. Andelen som var nöjda med hur demokratin i EU fungerar är större bland kvinnor än bland män, 63 procent jämfört med 52 procent.

Andelen i befolkningen som har mycket eller ganska stort förtroende för Europeiska kommissionen respektive Europaparlamentet var under 2018 i båda fallen 26 procent vilket är den största andelen sedan mätningarna inleddes 1998. Se vidare utg.omr. 1 anslag 9:1, *Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information*.

Tabell 10.3 Förtroende för demokratiska institutioner 2000–2018

Andel i befolkningen (procent), 16–85 år, som svarar att de har mycket eller ganska stort förtroende

		2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Riksdagen	Kvinnor	25	23	45	33	30	34	39
	Män	30	23	43	24	28	31	37
	Totalt	27	23	44	29	29	32	37
Regeringen	Kvinnor	24	20	50	35	33	39	40
	Män	30	22	54	28	31	39	39
	Totalt	27	21	52	32	31	39	39
Kommunstyrelserna	Kvinnor	19	17	28	23	22	26	29
	Män	20	17	24	17	20	24	27
	Totalt	20	17	26	20	21	24	28
EU-kommissionen	Kvinnor	7	10	23	19	19	25	27
	Män	8	10	19	14	15	18	24
	Totalt	8	10	21	17	16	21	26

Källa: Göteborgs universitet, SOM-institutet 2019

Statskontoret har utvärderat åtgärder mot våldsbejakande extremism

Den 13 december 2018 redovisade Statskontoret rapporten Utvärdering av regeringens åtgärder mot våldsbejakande extremism 2014–2017 (Ku2018/02222/D). Statskontoret bedömer att samtliga myndigheter har genomfört regeringsuppdragen för att förebygga våldsbejakande extremism väl. Utöver att myndigheterna har tagit fram stöd för olika personalgrupper och förbättrat sin samverkan, har regeringens insatser bidragit till att det i dag finns kommunala samordningsfunktioner, lokala handlingsplaner och en bättre kunskap och beredskap att bemöta utmaningarna med våldsbejakande extremism. Eftersom det förebyggande lokala arbetet är relativt nytt så har det dock varit en utmaning att genomföra åtgärder baserade på forskning och utvärdering av metoder och arbetssätt.

En annan utmaning har varit att nå ut med de rapporter, metodstöd, m.m. som har tagits fram. Statskontoret bedömer att det är svårt att uttala sig om vilka effekter åtgärderna har haft för t.ex. yrkesverksammas arbete med att förebygga radikalisering. Det är även svårt att bedöma effekterna av de demokratifrämjande åtgärderna. Mellan 20 och 40 procent av de kommuner som känner till materialet har dock använt det och anser att det har haft betydelse för deras förebyggande arbete.

Sjuttio procent av de lokala samordnarna mot våldsbejakande extremism bedömer att samhällets motståndskraft mot våldsbejakande extremism har ökat mellan åren 2014 och 2017, om man med motståndskraft avser medvetenhet. 80 procent anger att de har haft nytta av den nationella samordnarens arbete.

Forum för levande historia har arbetat för en mer motståndskraftig demokrati

I juni 2018 fick Forum för levande historia i uppdrag av regeringen att stärka demokratins motståndskraft under 2018 och 2019. Under 2019 kommer ett nytt pedagogiskt material att lanseras, med det långsiktiga målet att fler ska engagera sig och verka aktivt för demokratiska principer.

Forum för levande historia har genomfört insatser för att stärka förutsättningarna för att skolor och andra ska kunna göra hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser (Ku2018/01169/DISK). Seminarier om forskningsläget kring denna typ av resor har genomförts på tre platser i landet för pedagoger som planerar att resa med grupper. Svenska kommittén mot antisemitism har genomfört flera utbildningsresor med bidrag som beviljats för ett projekt om hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser (Ku2018/00545/MD). Se även utgiftsområde 13, avsnitt 1.4.2.

Göteborgs universitet (Segerstedtinstitutet) har tillsammans med Forum för levande historia utvecklat en universitetskurs som vänder sig till pedagoger som genomför studieresor till historiska minnesplatser med syftet att öka sina elevers förståelse för demokrati och rasism.

Totalförsvarets forskningsinstitut har kartlagt propaganda

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har fortsatt att på regeringens uppdrag utföra kartläggningar och analyser av våldsbejakande extremistisk propaganda, se vidare under utg.omr. 4, avsnitt 2.

I november 2018 presenterade FOI rapporten Digital Jihad (R-4645-SE). Rapporten beskriver den så kallade Islamiska statens (IS) propaganda ur olika perspektiv, bl.a. språkbruket och varumärkesbyggandet. Rapporten är skriven på engelska för att kunna spridas till andra länder.

I februari 2019 lämnade FOI rapporten Ensamagerande våldsverkare – profiler, riskbedömningar och digitala spår (R-4736-SE). Rapporten omfattar forskning om psykologi, lingvistik och datavetenskap. Syftet är att öka kunskapen om det komplexa samspelet mellan faktorer som utmärker ensamagerande, t.ex. för att underlätta för experter att riskbedöma kommunikation från potentiella ensamagerande.

Stöd till det civila samhället och trossamfunden för att värna demokratin

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har sedan 2012 fördelat medel till det civila samhällets organisationer för att stödja förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism enligt förordningen (2011:1508) om statsbidrag för verksamhet som värnar demokratin.

Under 2018 fördelade MUCF totalt 13,5 miljoner kronor till 24 organisationer. Av dessa arbetar 22 organisationer med att förebygga att antidemokratiska beteenden utvecklas. Samtliga 24 arbetar med att förebygga att individer radikaliseras och ansluter sig till våldsbejakande extremistmiljöer och 14 arbetar med att stödja individer som avser att lämna sådana miljöer.

Riksdagen har givit två tillkännagivanden till regeringen om vikten av att bidrag från det allmänna inte ges till verksamheter som stöder radikalisering, våldsbejakande extremism eller terrorism (bet. 2015/16:KU4 punkt 5, rskr. 2015/16:137 och bet. 2016/17:KU:23 punkt 5, rskr. 2016/17:294). I mars 2018 överlämnade Utredningen om översyn av statens stöd till trossamfund betänkandet Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18). Betänkandet har remissbehandlats och bereds i Regeringskansliet. I juni 2019 överlämnade vidare Demokrativillkorsutredningen betänkandet Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35) som har remitterats. I uppdraget ingick inte att föreskriva på vilka grunder en kommun ska bevilja bidrag till det civila samhället, mot bakgrund av den kommunala självstyrelsen. Däremot har utredaren i samråd med representanter för kommunsektorn tagit fram ett stödmaterial som kan användas både av statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter som hanterar bidragsgivning. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

Riksdagen har vidare tillkännagett för regeringen vad som anförs i reservationen om att lika viktigt som det är att stödja organisationer som motverkar hedersrelaterade brott, är det att dra en tydlig gräns mot föreningar och organisationer som accepterar eller i vissa fall rentav legitimerar hedersrelaterat förtryck och hederstraditioner (bet. 2017/18:KrU3 reservation 2 under punkt 2 s. 30, rskr. 2017/18:242). Mot denna bakgrund har regeringen förlängt Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att bidra till att stärka statliga och kommunala verksamheters förmåga att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap samt könsstympning av kvinnor och flickor (hedersvåld m.m.) till och med 2020. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Demokratisk medvetenhet bland EU:s medborgare främjas

För att främja demokratisk delaktighet bland EU:s medborgare finns EU-programmet Ett Europa för medborgarna 2014–2020. Programmet ska också stimulera till reflektion om EU:s historia och framtid, samt visa den mångfald som finns i EU. MUCF är svensk kontaktpunkt för programmet. Europeiska kommissionens myndighet (EACEA) beviljade under 2018 stöd till två projekt med svenskt huvudmannaskap (4 projekt 2017), båda inom Nätverk av städer. 15 projekt med svenska partner har beviljats stöd (17 projekt 2017). Under 2018 har även folkhögskolan Paidea, the European institute for Jewish Studies in Sweden, beviljats ett särskilt treårigt driftsbidrag inom programområdet Europeisk hågkomst. Det var första gången en svensk aktör

sökt och beviljats denna typ av driftsbidrag inom Ett Europa för medborgarna. Det totala antalet ansökningar på europeisk nivå har under 2018 minskat med 15 procent.

MUCF har under 2018 genomfört 19 olika spridningsaktiviteter där sammanlagt 638 deltagare har nåtts av information kring Europa för medborgarna, det är högt över vad som krävs från kommissionen för att få full finansiering.

Under 2018 har förhandlingar om nästa finansieringsperiod för EU-finansierade program påbörjats, inom ramen för EU:s fleråriga budgetram. Ett Europa för medborgarna föreslås där gå samman med EU-programmet Rights, equality and citizenship och bilda ett nytt program; European Values programme. Förhandlingar har pågått under 2018 och början av 2019.

10.6.3 Analys och slutsatser

En majoritet av befolkningen är nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige och i EU samtidigt som förtroendet för demokratiska institutioner visar en uppåtgående trend. Samtidigt finns tydliga skillnader mellan olika grupper i befolkningen.

Personer med lägre utbildning och personer som är bosatta på landsbygden är i genomsnitt mindre nöjda med demokratin och har lägre förtroende för de nationella demokratiska institutionerna än personer med högre utbildning och personer som är bosatta i andra typer av regioner. Regeringen bedömer att de insatser som genomförts under året för att göra demokratin mer motståndskraftig har varit viktiga. EU-programmet Ett Europa för medborgarna bedöms ha varit ändamålsenligt.

Statskontorets utvärdering av regeringens insatser för att förebygga våldsbejakande extremism visar att samhällets medvetenhet och motståndskraft mot våldsbejakande extremism har ökat mellan åren 2014 och 2017. Det är angeläget att arbetet fortsätter.

10.7 Resultatredovisning för arbetet med att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat

I detta avsnitt redovisas resultatet av de åtgärder som regeringen vidtagit i syfte att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat.

10.7.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Arbetet för att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat bedöms utifrån:

– Omfattning och konsekvenser av hot, våld och trakasserier mot centrala aktörer i det demokratiska samtalet som t.ex. förtroendevalda, journalister och opinionsbildare, och
– insatser för att värna det demokratiska samtalet med inriktning på förtroendevaldas, journalisters och opinionsbildares utsatthet för hot och hat.

10.7.2 Resultat

Regeringen beslutade i juli 2017 om handlingsplanen Till det fria ordets försvar – åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer (Ku2017/02388/D). Nedan redovisas de insatser som avser ökad kunskap på området, stöd till dem som utsätts samt åtgärder för ett stärkt rättsväsende. Arbetet vad gäller hot och hat mot konstnärer redovisas i utg.omr. 17, avsnitt 7 Konstnärers villkor och insatser för att stärka människors medie- och informationskunnighet redovisas i utg.omr. 17, avsnitt 13 Medier.

Stöd till förtroendevalda

Regeringen har sedan 2016 beviljat Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) medel för att stödja och utveckla kommuners och landstings systematiska arbete med att förebygga och hantera hot och hat mot förtroendevalda. Enligt den halvtidsredovisning som SKL inkom med i oktober 2018 (dnr Ku2018/01872/D) är SKL:s arbete inriktat mot fem områden: framtagning av fördjupad kunskap, utbildning och kunskapsspridning, stöd till förtroendevalda, systematiskt

utvecklingsarbete samt samarbete med Polismyndigheten och andra aktörer.

SKL har genomfört en enkät för 2018 som visar hur arbetet i kommuner och landsting har utvecklats sedan 2016. Rapporten visar på en markant förbättring på flera områden. Det är t.ex. 73 procent av kommunerna och landstingen som har genomfört utbildning för förtroendevalda om hot och hat, jämfört med 2016 då det var 30 procent. 53 procent av kommunerna och landstingen har någon form av styrande dokument inom ramen för det förebyggande arbetet, vilket är en ökning med 20 procent jämfört med 2016. Det är en lägre andel som har ett system för att förebygga hot och hat mot förtroendevalda (66 procent) än andelen som anger att de har ett system för att omhänderta hot (75 procent).

SKL har tagit fram flera skrifter under 2018–2019, bl.a. Anmäl alltid hot, hat och våld Det handlar om demokratin i samarbete med Brottsoffermyndigheten och Polismyndigheten. I november 2018 beslutade regeringen om förlängd och förstärkt finansiering av projektet (Ku2018/02146/D) i enlighet med SKL:s ansökan (Ku2017/02316/D).

Stärkt rättsväsende

Polismyndigheten har i enlighet med ett uppdrag i regleringsbrevet för 2018 redovisat vilka åtgärder som myndigheten har vidtagit för att bekämpa brott som hotar den fria åsiktsbildningen, med fokus på bl.a. förtroendevalda och journalister. Av redovisningen (dnr Ju2019/01261/PO) framgår bl.a. att arbetet med kompetenshöjande åtgärder inom myndigheten ska fortsätta för att ytterligare förbättra förmågan att identifiera och utreda brott som hotar den fria åsiktsbildningen. Även förmågan att ge återkoppling till målsägande rörande beslut i utredningar och ärenden kommer att stärkas.

Regeringen beslutade den 19 juni 2019 om propositionen Brott mot förtroendevalda (prop. 2018/19:154). Propositionens förslag avser ett förstärkt straffrättsligt skydd för brott som begås mot förtroendevalda eller deras närstående. Förslaget innebär att det som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om brottet begåtts mot en person på grund av han eller hon eller någon närstående innehaft ett uppdrag som förtroendevald i stat, kommun, landsting, Sametinget eller Europaparlamentet. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2020.

Fördjupad kunskap och stöd till journalister

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) fick 2018 ett utökat uppdrag att kartlägga och analysera förekomsten av hot och hat som riktas mot förtroendevalda och journalister, inom ramen för uppdraget att kartlägga våldsbejakande extremistisk propaganda. I juni 2018 publicerade TU Medier i Sverige i samarbete med FOI rapporten Hatets anatomi, i vilken hat mot journalister i ett diskussionsforum på internet och kommentarsfälten i tre olika digitala medier undersöks. Rapporten visar att det är ett fåtal journalister som omnämns ofta. De journalister som nämns oftast är framför allt ledarskribenter och politiska kommentatorer. Ett tiotal användare i varje digital miljö står för 20–30 procent av det totala antalet hatfulla inlägg om journalister.

Linnéuniversitet har via Medieinstitutet Fojo sedan 2017 haft i uppdrag att identifiera, utveckla och genomföra kompentens- och kapacitetshöjande insatser riktade till journalister och redaktioner för att förebygga och hantera utsatthet för hot och hat. Enligt den redovisning som Linnéuniversitetet inkom med i oktober 2018 (Ku2018/01983/D) har Medieinstitutet Fojo fortsatt att bygga upp den digitala kunskapsbanken som kallas Demokratijouren och det finns en bemannad helpdesk som kan ge råd och stöd till utsatta journalister. Utöver seminarier för kunskaps- och erfarenhetsutbyte, har Medieinstitutet Fojo under senare delen av 2018 också anordnat säkerhetskurser. I regleringsbrevet för 2019 (anslag 6:1 *Allmänna val och demokrati*) fick Linnéuniversitetet i fortsatt uppdrag att ge stöd till journalister och redaktioner.

Stöd till det civila samhället

Rapporten Det demokratiska samtalet (Ku2019/01362/MD) som Göteborgs universitet (SOM-institutet) tar fram på uppdrag av regeringen visar att 17 procent av dem som uttryckt en åsikt i en samhällsfråga minst någon gång i veckan i offentliga sammanhang har utsatts för

hot, våld eller trakasserier under det senaste året. Av de som uttrycker åsikter i samhällsfrågor minst en gång i veckan på internet och i sociala medier uppger 33 procent att de har utsatts. Bland dem som uttryckt en åsikt minst en gång i veckan i samband med ett engagemang i en förening eller annan ideell organisation är siffran 12 procent. Diagrammet beskriver utsattheten i olika forum för åren 2016–2018. För denna period framträder inga eller marginella skillnader mellan kvinnor och män vad gäller utsatthet.

Diagram 10.1 Utsatthet för hot, våld eller trakasserier i olika forum 2016–2018

Andel utsatta för hot våld eller trakasserier

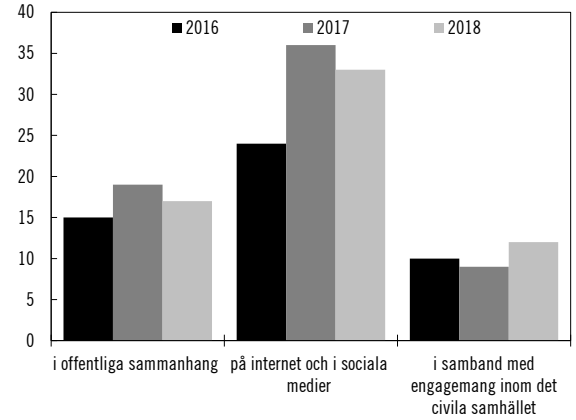

Göteborgs universitet, SOM-institutet, 2019, 2018 och 2017.

Att allmänheten påverkas av det hårda debattklimatet tyder Brottsförebyggande rådets senaste Nationella trygghetsundersökning (2019:1) från 2018. Den visar att ungefär var femte person, i åldern 16–84 år och oavsett kön, under det senaste året ofta avstått från att lägga upp något på internet av oro för att utsättas för hot eller trakasserier.

År 2017 beviljades Brottsofferjouren i Sverige (BOJ) medel (Ku2017/01578/D) av regeringen i syfte att stärka jourverksamhetens stöd till enskilda individer som utsätts för hot och hat i samband med att de deltar i det offentliga samtalet. Enligt den redovisning som inkommit till regeringen (Ku2018/01972/MD) har Brottsofferjouren bl.a. utbildat den nationella telefoncentralen, tagit fram en checklista för demokratibrott, anordnat utbildningsdagar om demokratibrott för de lokala brottsofferjourerna samt tagit fram ett digitalt utbildningspaket som lanserades i september 2018. Brottsofferjouren tar numera emot ärenden och ger stöd till stödsökanden som utsatts för otillåten påverkan i syfte att skrämma, tysta eller få någon att ändra åsikt i det offentliga samtalet. Det finns en beredskap hos de lokala jourerna som tagit del av utbildningsmaterialet, som uppskattas till 80 procent vid årsskiftet i redovisningen.

MUCF har i uppgift att fördela medel till det civila samhällets organisationer enligt förordningen (2018:32) om statsbidrag för insatser som motverkar hot och hat i det offentliga samtalet. MUCF fördelade bidraget för första gången under 2018. Totalt fördelades 6 miljoner kronor till fyra organisationer. Näthatsgranskaren arbetar i sitt projekt med att söka upp, granska och polisanmäla kriminellt hat och olaga hot i svenska sociala medier. Stiftelsen Expo arbetar för att öka kunskapen hos myndigheterna inom rättsväsendet när det gäller de högerextrema miljöernas verksamhet och om hur lagstiftningen fungerar i digitala miljöer. Brottsofferjouren och den svenska insamlingsstiftelsen Make Equal riktar sig till individer och grupper som har utsatts för hot och hat och erbjuder olika typer av digitala verktyg som ger utsatta personer stöd och vägledning.

Genom projektens olika metoder och inriktning når de tillsammans flera olika målgrupper, däribland individer, tjänstemän, politiker och personal hos rättsvårdande myndigheter. Organisationerna slutredovisar sina projekt i slutet av 2019.

Sedan 2018 har Kammarkollegiet i uppdrag att fördela medel enligt förordningen (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället, se vidare utg.omr. 17, avsnitt 15.

10.7.3 Analys och slutsatser

Hot och hat mot förtroendevalda, journalister och opinionsbildare är ett allvarligt demokratiproblem och utgör i förlängningen ett hot mot demokratin. Regeringen har fortsatt arbetet med att ta fram mer kunskap på området, utveckla stödet till dem som utsätts och att stärka rättsväsendets arbete. Flera av insatserna som lanserades 2017 inom ramen för handlingsplanen Till det fria ordets försvar har vidareutvecklats i vad regeringen bedömer vara en positiv riktning. Regeringen bedömer att arbetet för att motverka förekomsten av och utsattheten för hot och hat i samhällsdebatten behöver fortsätta.

10.8 Politikens inriktning

Demokratin 100 år

År 2021 är det 100 år sedan både kvinnor och män för första gången fick rösta i val till riksdagen. Även om demokratin fortfarande står stark i Sverige finns utmaningar som samhället aktivt behöver bemöta.

I dag lever alltför många i ett demokratiskt utanförskap, där det demokratiska samtalet hotas och där antidemokratiska aktörer har blivit mer synliga.

Demokratin som vi ärvde av tidigare generationer ska lämnas i ett ännu starkare skick till våra barn. Demokratin måste fördjupas. Under 2020 och 2021 genomför regeringen därför en nationell kraftsamling, Demokratin 100 år – samling för en stark demokrati, för att säkerställa en levande och uthållig demokrati för framtiden. Inom ramen för den nationella satsningen avser regeringen att stärka förutsättningarna för att människor i större utsträckning aktivt ska kunna delta i demokratin bl.a. genom kunskapshöjande och folkbildande insatser.

Regeringen beräknar att anslaget 6:1 *Allmänna val och demokrati* tillförs 25 miljoner kronor 2020 och 25 miljoner kronor 2021 för att myndigheter, kommuner och organisationer i det civila samhället ska kunna genomföra särskilda demokratistärkande insatser i samband med satsningen Demokratin 100 år.

Ett högt och mer jämlikt valdeltagande

Den representativa demokratin förverkligas genom de allmänna valen. Att rösta i allmänna val är den form av demokratiskt deltagande som omfattar flest människor och är det viktigaste medlet för ansvarsutkrävande. Valdeltagandet är också betydelsefullt för det demokratiska systemets legitimitet och den politiska jämlikheten. Det är därför mycket angeläget att valdeltagandet ökar i grupper som röstar i mindre utsträckning, såsom unga, utrikes födda, lågutbildade och personer med funktionsnedsättning samt i områden med socioekonomiska utmaningar där valdeltagandet är lågt. Regeringen kommer under mellanvalsperioden fortsätta att verka för ett högt och mer jämlikt valdeltagande. De insatser som genomförs utgör en del av ett långsiktigt arbete där demokratifrämjande insatser under mellanvalsperioden kombineras med punktinsatser vid valår i syfte att uppmuntra röstberättigade att använda sin rösträtt.

Stärkta möjligheter till deltagande och delaktighet mellan valen

En av demokratins största utmaningar är det demokratiska utanförskapet och de klyftor som finns i befolkningen vad gäller deltagande och delaktighet i demokratin. En väl fungerande och levande demokrati förutsätter att alla invånare, oavsett bostadsort, socioekonomiska förutsättningar eller kön, har tillräckliga förutsättningar att göra sin röst hörd även mellan valen. Om stora grupper i befolkningen inte är delaktiga i demokratin får det negativa konsekvenser för såväl den enskilda individen som samhället i stort. Ett utbrett demokratiskt utanförskap leder till minskat förtroende för det demokratiska systemet samtidigt som det utgör en grogrund för missnöje, social oro och bidrar till ökad risk för radikalisering i riktning mot våldsbejakande extremism.

Regeringen bedömer att det är prioriterat att genomföra insatser som ökar deltagandet i demokratiska processer mellan valen särskilt bland invånare som upplever sig stå långt från delaktighet.

Det civila samhällets organisationer har en viktig roll när det gäller att främja kunskaper och förmågor som människor behöver för att kunna delta aktivt i demokratin. Det civila samhället bidrar även till engagemang och stärker stödet för demokratins principer. Regeringen avser att anslå medel för att stärka det civila samhällets förutsättningar att främja, förankra och försvara demokratin i hela landet.

En mer motståndskraftig demokrati

En uthållig demokrati förutsätter ett starkt stöd hos befolkningen. Arbetet med att öka kunskapen om demokratin och förankra dess principer är därför ett viktigt område. Forum för levande historia spelar en viktig roll i att förankra stödet för demokratin som styrelseskick genom lärdom av historiska exempel. Regeringen beräknar att anslaget 6:1 *Allmänna val och demokrati* tillförs 5 miljoner kronor 2020, och 6 miljoner kronor 2021 och 2022 för att förlänga

satsningen på hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser. Satsningen bidrar till att höja kunskapen om de yttersta konsekvenserna av rasism och ett odemokratiskt styrelseskick.

Värna det demokratiska samtalet mot hot och hat

Tystas människor tystnar demokratin. I en levande demokrati ska alla människor oavsett kön våga uttrycka både sin åsikt och sin identitet utan rädsla för hot, hat och våld. Det demokratiska samtalet ska vara öppet för en mångfald av röster.

Varje gång en journalist skräms till tystnad hotas det demokratiska samtalet. Varje gång en kommunpolitiker får ett hotfullt brev hem till adressen där de bor med sina barn, är det ett hot mot det öppna samhället. Varje gång en representant från det civila samhället får utstå hat för sitt engagemang krymper utrymmet för en inkluderande debatt där olika uppfattningar får komma till tals.

Viktiga målgrupper för arbetet med att värna det demokratiska samtalet är journalister, förtroendevalda, konstnärer, forskare, det civila samhällets organisationer och enskilda opinionsbildare. Insatser som lanserades 2017 inom ramen för handlingsplanen Till det fria ordets försvar kommer att fortgå och vidareutvecklas. Insatser vad gäller det stöd som erbjuds olika grupper som är utsatta är särskilt centrala. Kunskapen om utsattheten behöver öka, både vad gäller utsatthet hos olika grupper, vilka konsekvenser utsattheten får och hur hot och hat tar sig uttryck, inte minst i digitala miljöer. Rättsväsendet kommer även fortsättningsvis att lägga stor vikt vid arbetet för att motverka och bekämpa brott som hotar demokratin.

En allt viktigare förutsättning för att var och en ska kunna nyttja den digitala utvecklingens potential är ökad medie- och informationskunnighet (MIK). Statens medieråd har inlett ett viktigt utvecklingsarbete på området. Regeringen tillsatte en nationell satsning på medie- och informationskunnighet och det demokratiska samtalet (Ku 2018:04). Syftet är att öka medie- och informationskunnigheten och stärka människors motståndskraft mot näthat, desinformation och propaganda genom utåtriktade insatser.

10.9 Mål för mänskliga rättigheter

Målet för politiken för mänskliga rättigheter är att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter (prop. 2015/16:1, utg.omr. 1, bet. 2015/16:KU1, rskr. 2015/16:62).

10.10 Resultatredovisning

I detta avsnitt redovisas resultaten av de övergripande och strukturella åtgärder som bidragit till att uppnå målet om att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Målet berör många politikområden, t.ex. funktionshinderspolitiken och barnrättspolitiken som redovisas i utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, avsnitt 6 respektive 7, samt politiken mot diskriminering och jämställdhetspolitiken som redovisas i utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering avsnitt 4 respektive 5.

10.10.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av utvecklingen görs i förhållande till strukturen i regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29). Centrala bedömningsgrunder är

- ett starkt rättsligt och institutionellt skydd av de mänskliga rättigheterna,
- ett samordnat och systematiskt arbete med mänskliga rättigheter inom offentlig verksamhet, och
- ett starkt stöd för arbete med mänskliga rättigheter inom det civila samhället och inom näringslivet.

10.10.2 Resultat

I avsnittet redovisas resultat i förhållande till regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29). Redovisning sker också i förhållande till de 15 miljoner kronor som finns på anslaget 6:1 *Allmänna val och demokrati* för åtgärder för främjande av det nationella arbetet med mänskliga rättigheter.

Synpunkter och rekommendationer från internationella granskningsorgan

Den internationella granskningen av Sveriges efterlevnad av konventionsåtaganden är en viktig utgångspunkt i arbetet med målet om att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Synpunkter och rekommendationer från internationella granskningsorgan ger därför vägledning i arbetet. Synpunkter och rekommendationer är dock inte juridiskt bindande för konventionsstaten. Regeringens strategi är även en viktig del i och en central utgångspunkt för arbetet med Sveriges genomförande av Agenda 2030. Mänskliga rättigheter är en av de frågor som ska genomsyra hela agendan.

Sverige lämnade i februari 2018 en uppföljningsrapport gällande konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) till kommittén för avskaffande av diskriminering av kvinnor.

Sverige lämnade i november 2018 in sin åttonde rapport avseende FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT).

I juni 2018 lämnade FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering rekommendationer och synpunkter angående Sveriges efterlevnad av konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (CERD). I maj 2019 lämnade Sverige en uppföljningsrapport angående konventionen.

Den 10 maj 2019 hölls ett möte med civila samhället inför rapporteringen i oktober gällande FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Regeringskansliet har även haft ett uppföljningsseminarium med Europarådet angående Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter.

Ett starkt rättsligt och institutionellt skydd av de mänskliga rättigheterna

Sveriges konventionsåtaganden och svensk lagstiftning

Åtgärder har vidtagits i syfte att svara upp mot rekommendationen från FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) om att nationell lagstiftning fullt ut ska överensstämma med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter träder i kraft den 1 januari 2020. För att barnets rättigheter ska få genomslag i praktiken krävs vid sidan av den inkorporering som beslutats av riksdagen (prop. 2017/18:186, bet. 2017/18:SoU25, rskr. 2017/18:389) en fortsatt och systematisk transformering av barnkonventionens bestämmelser i nationell rätt. Därutöver krävs en kombination av olika åtgärder såsom vägledning, utbildning och samordning mellan olika aktörer på olika nivåer i samhället. De samlade åtgärder som regeringen presenterat i propositionen i form av lag om FN:s konvention om barnets rättigheter, vägledning, kunskapslyft och ett fortsatt systematiskt transformeringsarbete ska ses som ett samlat paket för att konventionen ska få genomslag (se vidare utg.omr. 9 avsnitt7).

En arbetsgrupp i Regeringskansliet har haft i uppdrag att utforma en vägledning som kan utgöra ett stöd vid tolkning och tillämpning av barnkonventionen. Denna bereds för närvarande. (se vidare utg.omr. 9 avsnitt 7).

För att ge ett stöd i det fortsatta arbetet med transformering av barnkonventionen inom olika rättsområden beslutade regeringen i mars 2018 att ge en särskild utredare i uppdrag att genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen (dir. 2018:20). Utredningen som antagit namnet Barnkonventionsutredningen (S 2018:03) ska redovisa sitt uppdrag senast den 15 november 2019.

Arbetet för att få en effektiv och heltäckande lagstiftning mot diskriminering har fortsatt.

Sverige har under lång tid fått återkommande internationell och nationell kritik för sin häktnings- och restriktionsanvändning. Flera åtgärder har vidtagits för att svara upp mot denna kritik. Kriminalvården har bl.a. under 2018 undertecknat en nationell överenskommelse med Röda korset om ökade insatser för att minska isolering för häktade med restriktioner.

Riksdagen har i ett tillkännagivande uttalat att regeringen bör tillsätta en utredning med uppgift att analysera frågan om skadestånd vid överträdelser av grundlagsskyddade fri- och rättigheter i regeringsformen och att föreslå de lagändringar som bedöms nödvändiga (bet. 2015/16:KU15 punkt 15, rskr. 2015/16:192). En parlamentariskt sammansatt kommitté har fått i

uppdrag att utreda frågan om skadestånd från det allmänna för skada som orsakats vid överträdelser av de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. regeringsformen (RF) (dir. 2018:92). Kommittén ska bl.a. överväga om rätten till ersättning från det allmänna för skada som orsakats vid överträdelser av grundläggande fri- och rättigheter enligt 2 kap. RF bör utvidgas. Genom beslutet om kommittédirektiv har regeringen ansett att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Fortsatt arbete har även genomförts för att säkerställa skyddet för de mänskliga rättigheterna och det samiska folkets möjligheter att åtnjuta dem (se vidare avsnitt 7). Regeringen beslutade bl.a. i augusti 2018 om propositionen Ändringar i regleringen för Sametinget och sametingsvalet (prop. 2017/18:287). Riksdagen har antagit regeringens förslag och lagen trädde i kraft den 1 juli 2019 (bet. 2018/19:KU9, rskr. 2018/19:34). Vidare har arbetet med förslag till en konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket fortsatt under 2018 och 2019. Ett utkast till lagrådsremiss En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket har skickats på remiss med svarstid den 30 september 2019.

För att säkra efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter har riksdagen beslutat i enlighet med propositionen En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199, bet. 2017/18:KU44, rskr. 2017/2018:409). Propositionen innehåller förslag som syftar till att stärka det grundläggande skyddet för samtliga nationella minoriteter och att stärka de utökade rättigheter som finns inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Till följd av beslutet trädde ändringar i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, skollagen (2010:800) och socialtjänstlagen (2001:453) i kraft den 1 januari 2019 (se vidare avsnitt 11).

Institutioner som säkerställer internationella åtagande om mänskliga rättigheter

Regeringskansliet beslutade i mars 2018 om ett uppdrag att utreda frågan om inrättande av en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige (Ku2017/02610/DISK). Uppdraget redovisades i oktober 2018 och har remissbehandlats.

I januari 2018 påbörjade Jämställdhetsmyndigheten sin verksamhet. Bl.a. fördelar Jämställdhetsmyndigheten statsbidrag till jämställdhetsprojekt och kvinnors organisering (se utg.omr. 13 avsnitt 4).

Grundläggande rättigheter inom EU

Europeiska kommissionen rapporterar årligen om tillämpningen av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (stadgan) och rådet brukar anta årliga slutsatser om den. Rådet kunde dock inte nå enighet om slutsatserna 2018 varför dessa i stället antogs som ordförandeskapsslutsatser. Ordförandeskapsslutsatserna från 2018 påminner bl.a. om att unionen vilar på de gemensamma värdena i artikel 2 i EU-fördraget och betonar vikten av fortsatta insatser till skydd för de rättigheter som kommer till uttryck i stadgan. Slutsatserna lyfter även ett antal områden där stadgan har betydelse, såsom respekt för demokrati och rättsstatens principer, kvinnors och flickors åtnjutande av mänskliga rättigheter, bekämpa rasism, barns rättigheter, rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt jämlikhet för hbtq-personer.

Som en del av EU:s fleråriga budgetram för perioden 2021–2027 presenterade kommissionen den 30 maj 2018 förslag till ett nytt finansieringsprogram Rättigheter och värden (programmet). Våren 2019 nådde rådet och Europaparlamentet en samsyn om programmets utformning och innehåll i sak. Slutligt beslut om programmet inklusive budget kommer att tas efter beslut om EU:s fleråriga budgetram.

Ett samordnat och systematiskt arbete med mänskliga rättigheter inom offentlig verksamhet

Kunskap om Sveriges konventionsåtaganden inom offentlig verksamhet

I enlighet med flera aktuella rekommendationer och synpunkter från internationella granskningsorgan har arbetet fortsatt med att säkerställa att berörda aktörer har nödvändig kunskap om Sveriges konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter och vad detta innebär för den egna verksamheten. Särskilda åtgärder har vidtagits under 2018 och 2019 på nationell, regional och lokal nivå.

Under 2018 och 2019 har Uppsala universitet fortsatt haft i uppdrag att stärka kompetensen om mänskliga rättigheter hos statligt anställda (Ku2017/00254/DISK, Ku2017/00961/DISK, Ku2018/01280/D, Ku2018/01912/D, Ku2018/01979/D m.fl.). Uppdraget har bl.a. resulterat i att drygt 16 000 personer från 91 olika myndigheter har registrerat sig för den webbaserade introduktionsutbildningen om

mänskliga rättigheter. I utvärderingen av utbildningen framgår att 80 procent av deltagarna anser att den är relevant för deras yrkesutövning. Till de verksamhetsanpassade utbildningarna har drygt 1 100 personer från 58 olika myndigheter anmält sig (A2019/01074/MRB).

Folkbildningsrådet har i enlighet med uppdrag (Ku2017/01154/DISK, Ku2018/01280/D, Ku2018/01912/D, Ku2018/01979/D m.fl.) fortsatt sin utbildningssatsning om mänskliga rättigheter inom folkbildningen. Satsningen har bl.a. riktat sig till nyckelpersoner inom kommunledningskontor och fritidsledarverksamhet. Uppdraget har enligt Folkbildningsrådet resulterat i en ökad kompetens om mänskliga rättigheter hos såväl personal som ledare och deltagare (A2019/00622/MRB).

Barnombudsmannens uppdrag om att stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i statliga myndigheters verksamhet under perioden 2017–2019 (S2016/07875/FST) har fortsatt och utvidgats så att sexton statliga myndigheter nu omfattas av kunskapslyftet. Länsstyrelserna har även fått i uppdrag att i samverkan med Barnombudsmannen samordna och utveckla sin tillämpning av barnets rättigheter samt stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i kommuner och landsting (A 2019/01274/MRB, se vidare utg.omr. 9 avsnitt 7).

Socialstyrelsen har ett fortsatt uppdrag att ta fram och genomföra en webbaserad utbildning om det ansvar hälso- och sjukvården och socialtjänsten har för att arbeta med de mänskliga rättigheterna i förhållande till personer med funktionsnedsättning i den praktiska yrkesutövningen (S2019/02110/FS).

Arbetet inom ramen för regeringens nationella plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott har fortsatt (Ku2016/02629/DISK, se vidare utg.omr. 13 avsnitt 4).

Tillämpning och beaktande av mänskliga rättigheter inom offentlig verksamhet

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har i enlighet med överenskommelsen med regeringen fortsatt arbetet för att öka kunskapen om mänskliga rättigheter hos förtroendevalda och anställda i kommuner och landsting och öka integreringen av mänskliga rättigheter i ordinarie processer (Ku2017/00256/DISK, Ku2017/01466/DISK, Ku2018/01280/D, Ku2018/01912/D, Ku2018/01979/D m.fl.) SKL har inkommit med en rapport om det arbete som bedrivits inom ramen för överenskommelsen under året som gått (A2019/01495/MRB).

Det treåriga kunskapslyftet med uppdrag till Barnombudsmannen om att under perioden 2017–2019 stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i kommuners och landstings verksamheter (S2016/07874/FST) fortsätter (se vidare utg.omr. 9 avsnitt 7).

I juli 2018 överlämnade regeringen skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) till riksdagen. I skrivelsen redogör regeringen för huvudsakliga prioriteringar för minoritetspolitiken och bedömer att betydande arbete återstår för att efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter ska uppfyllas (se vidare avsnitt 11).

Myndigheters regeringsuppdrag om jämställdhetsintegrering avslutades 2018, men myndigheternas arbete fortsätter alltjämt (se vidare utg.omr. 13 avsnitt 5). SKL:s projekt Kunskapsspridning genom modellkommuner har fått stöd under perioden 2015–2018 och därmed också arbetet för att sprida goda exempel på jämställdhetsarbete i kommuner (S2018/05936/RS delvis).

Det förebyggande och kompetenshöjande arbetet mot sexuella trakasserier har stärkts. Arbetsmiljöverket hade under 2018 särskilda medel för att genomföra en informationsinsats med stöd till arbetsgivare i syfte att förebygga sexuella trakasserier i arbetslivet. Den regionala skyddsombudsverksamheten fick också särskilda medel för informations- och utbildningsinsatser.

Arbetsmiljöverket och Diskrimineringsombudsmannen har inom ramen för sitt gemensamma regeringsuppdrag (Ku2018/00557/DISK) tagit fram en digital plattform som tillhandahåller samlad information om diskrimineringslagens (2008:567) och arbetsmiljölagens (1977:1160) krav på arbetsgivare när det gäller att förebygga, förhindra och åtgärda förekomsten av sexuella trakasserier. I juni 2019 fick Diskrimineringsombudsmannen och Arbetsmiljöverket i uppdrag att vidta informationsinsatser för att höja kunskapen om aktiva åtgärder och kränkande särbehandling, däribland arbetet mot sexuella trakasserier. I uppdraget ingår att tillsammans med Arbetsmiljöverket utveckla den digitala plattformen samt att sprida information om plattformen (dnr A2019/01324/MRB och A2019/01325/MRB).

Länsstyrelserna har en mycket viktig roll i genomförandet av Sveriges konventionsåtaganden på regional och lokal nivå. Länsstyrelsernas uppdrag enligt länsstyrelseinstruktionen, att i sin verksamhet belysa, analysera och beakta mänskliga rättigheter, har resulterat i att deras arbete för mänskliga rättigheter utvecklats. Länsstyrelsen i Dalarna har fortsatt sitt uppdrag att samordna och utveckla länsstyrelsernas arbete med mänskliga rättigheter (Ku2017/00707/DISK, Ku2018/01280/D, Ku2018/01912/D, Ku2018/01979/D m.fl.). Ett verksamhetsstöd om 100 000 kronor har delats ut till 19 länsstyrelser för att bl.a. implementera metodstödet för ett rättighetsbaserat arbetssätt. Länsstyrelserna har arbetat med att ta fram ett sökbart system av människorättsindikatorer inom tre specifika områden. Länsstyrelserna har även gett stöd till kommunerna i deras arbete med mänskliga rättigheter. I flera län har det etablerats stödstrukturer för mänskliga rättigheter, i vilka länsstyrelserna är en drivande aktör (A2019/00631/MRB).

Statistiska centralbyrån (SCB) fick i augusti 2018 i uppdrag att ta fram förslag till indikatorer för regeringens nationella arbete med mänskliga rättigheter (Ku2018/01727/DISK). I mars 2019 redovisade SCB uppdraget. I redovisningen förs en diskussion om hur arbetet med indikatorer kan struktureras och vilka indikatorer som skulle kunna vara aktuella (A2019/00634/MRB).

Migrationsverket tog i oktober 2018 beslut om en handlingsplan för likvärdig behandling. Planen har som övergripande mål att alla sökande ska behandlas likvärdigt oavsett kön, könsuttryck och sexuell läggning och oavsett om den sökande är ett barn eller en vuxen.

Vidare fick Migrationsverket, Jämställdhetsmyndigheten och Statens skolverk i juni 2018 i uppdrag av regeringen att vara en av flera strategiska myndigheter som i sin verksamhet ska främja hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter (dnr Ku2018/01457/DISK m.fl.).

Statens skolverk har tagit fram stöd och verktyg för utvecklingen av sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot sexuella trakasserier i skolan (U2018/03702/S). Skolverket har även fördelat 30 miljoner kronor till organisationer i civilsamhället som erbjuder skolpersonal kompetensutveckling i sex- och samlevnadsundervisning och i arbetet mot kränkande behandling.

Ett starkt stöd för arbete med mänskliga rättigheter inom det civila samhället och inom näringslivet

Sakråd och samråd med civila samhället

Sakråd är en arbetsmetod i Regeringskansliet för att på ett systematiskt sätt ta vara på civilsamhällets expertis i olika sakfrågor. Metoden har fortsatt att införas. Sakråd kompletterar andra former av samråd och ökar kvaliteten i regeringens underlag (se vidare utg.omr. 17 avsnitt 15).

Flera sakråd har hållits, bl.a. om uppföljningen av de rekommendationer och synpunkter Sverige fick angående efterlevnad av konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (ICERD). Även i anslutning till FN:s kvinnokommission (CSW) hölls ett sakråd och i delegationen till CSW 2018 och 2019 ingick flera företrädare från civilsamhället.

Under 2018 har Regeringskansliet genomfört sex ordinarie samrådsmöten med de nationella minoriteterna. Regeringskansliet har även haft ett uppföljningsseminarium med Europarådet angående ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels eller minoritetsspråk.

Bidrag gavs även till Mänskliga Rättighetsdagarna 2018 i syfte att bredda och fördjupa det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter, erbjuda kunskap och metoder för praktisk tillämpning av mänskliga rättigheter och utveckla samarbetet inom området (Ku2018/01182/DISK).

Hållbart företagande, företag och mänskliga rättigheter

Arbetet med hållbart företagande har drivits vidare under året med utgångspunkt i skrivelsen om hållbart företagande (skr. 2015/16:69) och Sveriges nationella handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter, utarbetad i linje med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (UNGP). Hållbart företagande omfattar mänskliga rättigheter, anständiga arbetsvillkor, hänsyn till miljö och klimat och antikorruption. Till detta kommer också jämställdhet, barnrättsperspektivet, mångfald, affärsetik och skattefrågor. Handlingsplanen redogör för den allmänna policyn på området, inklusive en tydlig förväntan på företag att respektera mänskliga rättigheter i all sin verksamhet, både i Sverige och utomlands.

Regeringen har också presenterat en uppföljningsrapport till handlingsplanen för företagande och mänskliga rättigheter i vilken det konstateras att flertalet av de ca femtio utlovade åtgärderna är genomförda, inklusive en s.k. ”Base Line Study” (UD2017/21086/FH, se vidare utg.omr. 24, avsnitt 4). Under året har även Business Sweden utvecklat sitt arbete inom området. Ett informationspaket om hållbart företagande har tagits fram till deltagande företag i samband med främjanderesor utomlands. Regeringskansliet har även tagit fram en webbutbildning om hållbart företagande för ambassaderna så att de kan bli bättre på att stötta företag i deras hållbarhetsarbete.

Bolag med statligt ägande ska agera föredömligt inom hållbart företagande. Därför är hållbart företagande inklusive mänskliga rättigheter en integrerad del i Statens ägarpolicy och bolagsstyrningen. Fokus på mänskliga rättigheter i styrningen av bolag med statligt ägande har stärkts, t.ex. genom en vägledning för styrelser i bolag med statligt ägande om förväntningarna på företagens arbete inom området mänskliga rättigheter samt styrelsens roll och ansvar.

10.10.3 Analys och slutsatser

Regeringens bedömning är att de insatser som vidtagits inom ramen för regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29) bidrar till att uppfylla målet att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Insatserna har bl.a. resulterat i en ökad kunskap och kompetens om mänskliga rättigheter hos framför allt statligt anställda men även inom vissa andra yrkeskategorier. Insatserna har vidare bidragit till ett mer samordnat och systematiskt arbete för mänskliga rättigheter på regional och kommunal nivå, bl.a. genom ett rättighetsbaserat arbetssätt. Frågor om mänskliga rättigheter integreras i större utsträckning än tidigare i den ordinarie verksamheten.

Även insatser som skett inom andra politikområden t.ex. funktionshinderspolitiken, barnrättspolitiken, jämställdhetspolitiken, utbildningspolitiken och politiken mot diskriminering bidrar till måluppfyllelsen.

Samtidigt visar olika granskningar att det krävs fortsatt arbete för att nå målet om att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Sverige lägger stor vikt vid rekommendationer och synpunkter från internationella granskningsorgan.

När allt fler länder ifrågasätter det internationella regelverket om mänskliga rättigheter är det angeläget att arbetet för att förverkliga de mänskliga rättigheterna fortsätter såväl nationellt som internationellt. Sverige kan på så sätt agera som en positiv kraft och förebild för andra länder.

10.11 Politikens inriktning

Vi lever i en tid som mer än någonsin kräver att de internationella överenskommelserna och normerna om mänskliga rättigheter tas på största allvar. I internationella forum ifrågasätts mänskliga rättigheter allt oftare och det finns en ökad tendens från vissa aktörer att försöka undergräva och omtolka bindande konventioner, vedertagna begrepp och normer. Utvecklingen har bidragit till ett ifrågasättande av de mänskliga rättigheternas giltighet på många platser i världen. Detta innebär inte bara ett långsiktigt hot mot respekten för konventionsåtaganden utan ger också näring åt motsvarande krafter i Sverige.

I det sammanhanget är det viktigt att Sverige fortsätter att vara en positiv kraft och ständigt håller frågor om mänskliga rättigheter på agendan både på internationell och nationell nivå. Ett konkret sätt att försvara de internationella överenskommelserna om mänskliga rättigheter är att ständigt ta nya steg för att de ska efterlevas fullt ut i Sverige.

Även om Sverige på många sätt är en förebild när det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna kritiseras Sverige återkommande i både internationella och nationella granskningar. Kritiken är en indikation på att ett fortsatt arbete behövs för att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. I detta sammanhang är det viktigt att svensk lagstiftning är utformad i överensstämmelse med dessa åtaganden.

Regeringen kommer att fortsätta arbetet inom ramen för strategin för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter. Regeringen fortsätter även beredningen av frågan om en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter.

Regeringen kommer att fortsatt prioritera ett samordnat och systematiskt arbete för mänskliga rättigheter inom såväl det offentliga som det civila

samhället och inom näringslivet. Regeringens insatser för att stärka arbetet med mänskliga rättigheter på kommunal och regional nivå och i syfte att höja kompetensen om mänskliga rättigheter kommer därför att fortsätta.

Regeringen anser att arbetet med mänskliga rättigheter bör ske i samarbete och samverkan med andra länder, aktörer och organisationer. EU är en viktig arena, liksom FN och andra multilaterala organisationer. Sverige kommer i januari 2020 att granskas i FN:s råd för mänskliga rättigheter inom ramen för den s.k. Universal Periodic Review (UPR). UPR-granskningen spelar en viktig roll i arbetet med att skydda och främja mänskliga rättigheter såväl nationellt som internationellt. I UPR-processen strävar Sverige efter att genom konstruktiv dialog och i nära samarbete med civilsamhället verka för en större transparens kring situationen för de mänskliga rättigheterna och att stärka de mänskliga rättigheternas universalitet.

10.12 Resultatredovisning för Justitiekanslern och Datainspektionen

10.12.1 Uppdrag för Justitiekanslern och Datainspektionen

Justitiekanslern har tillsyn över att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. I detta ingår att vaka över tryck- och yttrandefriheten samt värna integriteten och rättssäkerheten i den offentliga verksamheten. Myndigheten ska bevaka statens rätt och föra eller låta föra statens talan, om inte någon annan myndighet har denna uppgift.

Datainspektionen har som huvudsaklig uppgift att arbeta för att människors grundläggande fri- och rättigheter skyddas i samband med behandling av personuppgifter. Myndigheten ska också verka för att god sed iakttas i kredit- och inkassoverksamhet. Inom ramen för sitt uppdrag är Datainspektionen tillsynsmyndighet inom en rad områden.

En samlad resultatbedömning görs för Justitiekanslern respektive Datainspektionen utifrån hur väl de har uppfyllt de uppgifter som åligger dem.

10.12.2 Resultat

Justitiekanslerns verksamhet

Antalet inkomna ärenden till Justitiekanslern uppgick 2018 till drygt 7 800, vilket är en minskning med 4 900 ärenden jämfört med föregående år (statistiken finns ännu inte tillgänglig könsuppdelad). Minskningen beror främst på att skadeståndsanspråken från de personer som registrerades i uppgiftssamlingen Kringresande gått ned avsevärt. Nedbrutet på olika ärendeslag var det skadeståndsanspråken som stod för drygt 50 procent. Under året avgjordes 9 240 ärenden vilket är drygt 2 300 färre jämfört med föregående år. Minskningen avsåg även här främst att skadeståndsanspråk med anledning av uppgiftssamlingen Kringresande gått ned.

Till följd av minskningen av antalet inkomna ärenden minskade även den utgående ärendebalansen inom myndigheten. I allt väsentligt har de mål för handläggningstider som myndigheten har satt upp uppnåtts.

Under 2018 handlade myndigheten ca 1 200 tillsynsärenden. Antalet inkomna tillsynsärenden ökade med ca 5 procent jämfört med 2017.

Justitiekanslern har under 2018 genomfört nio tillsynsprojekt, varav sju inspektioner, vilket är en markant ökning från föregående år och ett led i Justitiekanslerns arbete med att stärka tillsynsverksamheten. Dessa skedde vid Umeå tingsrätt, Karlstads åklagarkammare, Polismyndigheten (polisområde Örebro län), Säkerhetspolisen, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Kronofogdemyndighetens specialverkställighetsteam och dess enhet för betalningsföreläggande. Det allmänna intrycket från inspektionerna var att de inspekterade verksamheterna fungerade väl eller mycket väl. Justitiekanslern påpekade emellertid vissa brister. I tre av ärenden kritiserades dessutom berörda myndigheter i vissa hänseenden. Kritiken avsåg brister i diarieföringen, vid hanteringen av frågor om förverkande samt vid tillämpningen av rättegångsbalkens bestämmelse om beslagsförbud avseende närstående.

Arbetet med att värna tryck- och yttrandefriheten har främst skett genom att pröva inkomna anmälningar om brott mot tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Antalet inkomna ärenden på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området har under 2018 ökat med 7 procent jämfört med 2017. I likhet med tidigare år har en stor del av de

inkomna anmälningarna avsett publiceringar som inte har omfattats av grundlagsskydd. Det gäller ofta uttalanden på internet där webbplatsen inte omfattats av den så kallade databasregeln i 1 kap. 4 § YGL. Ärendena ska då hanteras av allmän åklagare och inte av Justitiekanslern.

Under 2018 inkom ca 3 900 skadeståndsärenden till Justitiekanslern, vilket är en minskning med över 50 procent jämfört med 2017. Totalt avsåg ca 25 procent ersättningsanspråk enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Myndigheten avgjorde ca 1 900 sådana ärenden under 2018. Ersättning beviljades helt eller delvis i ca 90 procent av fallen.

Antalet inkomna ärenden om rättshjälp ökade under 2018 och uppgick till ca 2 000 ärenden. Justitiekanslern har under året överklagat beslut i 41 rättshjälpsärenden.

Fortsatt förstärkning av den extraordinära tillsynen och förändringsarbete

Justitiekanslern har fortsatt sitt arbete med att förstärka och utöka sin extraordinära tillsyn, vilket under 2018 tagit ytterligare steg framåt. Antalet initiativärenden har mer än fördubblats sedan 2016. För att kunna möta upp en fortsatt hög arbetsbörda pågår ett förändringsarbete på myndigheten och en del av de reformer som genomförts under senare år har fallit väl ut. Detta får till följd att justitiekanslern och byråcheferna kan ägna sig åt mer komplicerade ärenden som kräver mer ingående överväganden och att mer rutinbetonade ärenden kan avgöras allteftersom. Detta gynnar i slutändan de enskilda medborgare som vänder sig till myndigheten. Justitiekanslern har hittat en form och ett arbetssätt för sina ökade ambitioner på tillsynsområdet och alla anställda på myndigheten deltar i utvecklingsarbetet, vilket bidrar till god arbetsmiljö och ett gemensamt engagemang. Det gynnar även genomförandet av myndighetens uppdrag.

Datainspektionens verksamhet

Datainspektionen har, genom sin roll som nationell tillsynsmyndighet inom dataskyddsområdet, samt inom områdena kamerabevakning, kreditupplysning och inkasso, utövat tillsyn över behandlingen av personuppgifter och där bidragit till att säkra individens rätt till integritet.

Verksamhetens utveckling

Under 2018 har dataskyddsreformen gjort att Datainspektionens förutsättningar för tillsyn förändrats. Skarpare befogenheter finns nu att tillgå och ett arbete med att prioritera tillsynen för att få genomslag av reformen har kommit igång. Under 2018 genomförde Datainspektionen mer tillsyn avseende personuppgiftsbehandling än under föregående år. Totalt inleddes 70 tillsynsärenden utifrån dataskyddsförordningen, brottsdatalagen eller den tidigare personuppgiftslagen. Eftersom myndigheten har fått en rad nya arbetsuppgifter har kraven skärpts i flera tidigare arbetsuppgifter. Behovet av stöd och vägledning har ökat påtagligt i både privat och offentlig sektor, och ett rekordhögt inflöde på 25 000 ärenden noterades (8 000 ärenden 2017). Detta har gjort att balanser byggts upp då man inte fullt ut kunnat hantera inflödet av ärenden i den takt man hade önskat. Myndigheten har nästan fördubblat sin personalstyrka under året vilket har tagit resurser i anspråk. Det finns goda förutsättningar att komma i fas med balanserna under året, när arbetet med nya medarbetare, uppgifter och rutiner har satt sig. I den stödjande verksamheten, som tagit ungefär 60 procent av myndighetens arbete med dataskyddsreformen i anspråk, har de prioriterat stöd till stora centrala aktörer för att få en så bra spridning som möjligt.

Datainspektionen konstaterar att intresset för tillsyn är stort, och att det är en förutsättning för att upprätthålla förtroende för reformen och personuppgiftbehandlingar i samhället. Samtidigt kan de konstatera att antalet klagomål avseende personuppgiftebehandlingar har ökat från 250 under 2017 till drygt 1 800 under 2018. Denna ökning har olika förklaringar kopplade till den nya reformen, bl.a. rätten att vända sig till den nationella tillsynsmyndigheten även med klagomål som rör personuppgifter som hanteras i ett annat land. Datainspektionen kommer behöva göra satsningar under kommande år för att säkerställa kvalitet och effektivitet i klagomålshanteringen.

Tillsyn enligt kamerabevakningslagen

Datainspektionen har lagt mycket tid på att få en organisation på plats för tillstånd- och tillsynsverksamhet kring den nya kamerabevakningslagen som trädde i kraft den 1 augusti 2018. Datainspektionen övertog då tillståndsuppgiften från länsstyrelserna, samt fick ett utökat tillsynsuppdrag. För att hantera de nya uppdragen har

Datainspektionen byggt upp en ny organisation och arbetat fram nya rutiner och arbetssätt. Myndigheten har behövt göra vissa interna omfördelningar för att förstärka verksamheten inom området för kamerabevakning. Trots en ny organisation för kamerabevakningsfrågor har myndigheten prioriterat att inleda tillsyn i några fall, då många klagomål och frågor rör kamerafrågor och otillåten kamerabevakning i allvarliga fall kan innebära ett omfattande intrång i den personliga integriteten. Ett 30-tal tillståndsärenden har avgjorts under hösten. Cirka 250 ansökningar om tillstånd var under beredning vid årsskiftet. Ett antal ärenden som överlämnades från länsstyrelserna var vid årsskiftet ännu öppna, vilket har lett till långa handläggningstider. Tillståndsprövningen kommer att behöva prioriteras under 2019 för att verksamheter med viktiga samhällsuppdrag ska få förutsättningar att utföra sina respektive uppdrag.

Informations- och utbildningsinsatser
En viktig del av Datainspektionens arbete med att förebygga hot mot den personliga integriteten handlar om att sprida information. Förutom att fortsätta utveckla sin webbplats där antalet besökare fördubblats sedan föregående år, arbetar myndigheten med att svara på frågor via telefon, post och e-post samt använder media för att nå ut. De genomför även regelbundet utbildningsinsatser och under 2018 anordnades 23 utbildningstillfällen, 33 föreläsningar och 16 seminarieserier för höga chefer. Myndigheten satsar mycket på att målanpassa den information de sprider så att det ska vara lätt och enkelt att förstå för att minimera fel och därmed stärka kunskapen om reglerna i samhället i stort, både hos privatpersoner och i stora organisationer.

Under 2018 ökade trycket på Datainspektionens upplysningstjänst avsevärt. Av 25 000 inkomna ärenden var knappt 12 000 skriftliga frågor, 2 300 klagomål från enskilda, 2 300 anmälningar om personuppgiftsincident, 7 600 anmälningar om vem som är dataskyddsombud i en verksamhet, 100 tillsynsärenden och ca 300 tillståndsansökningar för kamerabevakning.

Utredningar, remisser och samverkan
Datainspektionen stöder lagstiftaren med råd och vägledning för att höja samhällets integritetsskydd. Att bevaka när nya lagar och regler arbetas fram är en naturlig del av myndighetens arbete. Datainspektionen har under 2018 svarat på 109 remisser i allt från självkörande bilar till framtidens biobanker och omreglerad spelmarknad. I brottsbekämpande verksamhet är frågor kring integritetsskydd ofta en viktig del och Datainspektionen har under 2018 bland annat svarat på remisser om datalagring, beslag och husrannsakan. På grund av den stora omställningen av verksamheten under 2018 så har Datainspektionen begränsat sitt deltagande som experter i utredningar, och har där istället valt att samråda och ha dialog med olika utredare.

Internationell verksamhet
Myndigheten bedriver ett mycket aktivt internationellt arbete. Datainspektionen har bland annat deltagit i olika arbetsgrupper på EU- och internationell nivå. Året har präglats av att den europeiska dataskyddsstyrelsen fokuserat på policyutveckling och att bygga gemensamma strukturer, där har Datainspektionen en höjd ambitionsnivå och har tagit ledarroll i vissa frågor. Samverkan mellan de nordiska länderna har fördjupats, och på global nivå deltar myndigheten regelbundet där integritetsskyddsfrågor diskuteras i frågor kring bland annat artificiell intelligens, smarta städer och uppkopplade hem. Datainspektionen bedömer att de internationella frågorna kommer att kräva ännu mer engagemang i framtiden.

10.12.3 Analys och slutsatser

Justitiekanslern

Regeringen bedömer att Justitiekanslern har utfört det uppdrag som riksdagen och regeringen har beslutat för verksamheten med hög kvalitet och effektivitet. Det är av vikt att myndigheten fortsätter med det arbete som bedrivs för att vidareutveckla verksamheten.

Datainspektionen

Regeringen bedömer att Datainspektionen har utfört det uppdrag som regeringen har beslutat för verksamheten på ett sätt som bidragit till att stärka den personliga integriteten. Med utgångspunkt i ett utökat och omfattande uppdrag med införandet av ett nytt regelverk på dataskyddsområdet och ett resursmässigt ansträngt läge i ett arbetsfält präglat av växande initiativ och snabba

förändringar, har Datainspektionen gjort väl avvägda prioriteringar i sin verksamhet under året utifrån tillgängliga resurser.

10.13 Politikens inriktning

Datainspektionen

I anslutning till de förändringar som görs på kamerabevakningsområdet föreslås medel tillföras Datainspektionen för att säkerställa uppgiften om att besluta om tillstånd för samt stärka tillsynen över kamerabevakning och för att möjliggöra utökad vägledning och stöd (utg.omr. 4 avsnitt 2.7.4).

Regeringen anser att myndigheten bör byta namn till Integritetsskyddsmyndigheten och återkommer till riksdagen med nödvändiga lagändringar.

10.14 Budgetförslag

10.14.1 6:1 Allmänna val och demokrati

Tabell 10.4 Anslagsutveckling 6:1 Allmänna val och demokrati

Tusental kronor

2018	Utfall	536 332	Anslags-sparande	19 036
2019	Anslag	517 440 [1]	Utgifts-prognos	497 186
2020	**Förslag**	**142 340**		
2021	Beräknat	97 340		
2022	Beräknat	62 340		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för val, åtgärder för att främja, förankra och försvara demokratin samt åtgärder för främjande av de mänskliga rättigheterna på nationell nivå. Anslaget får användas för administrationskostnader som är en förutsättning för genomförandet av insatser inom området.

Regeringens överväganden

Tabell 10.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:1 Allmänna val och demokrati

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**472 640**	**472 640**	**472 640**
Förändring till följd av:			
Beslut	-320 300	-365 300	-400 300
Varav BP20	40 000	31 000	6 000
Varav			
Hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser	5 000	6 000	6 000
Demokratin 100 år	25 000	25 000	
Nationell satsning i samband med konferens om Förintelsen	10 000		
Överföring till/från andra anslag	-10 000	-10 000	-10 000
Varav BP20	-10 000	-10 000	-10 000
Varav			
Medel avs statsbidrag för verksamheter som värnar demokratin	-10 000	-10 000	-10 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**142 340**	**97 340**	**62 340**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 5 000 000 kronor 2020, 6 000 000 kronor 2021 och 2022 för att förlänga satsningen på hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser.

Anslaget ökas även med 25 000 000 kronor 2020 och 2021 för att genomföra satsningen Demokratin 100 år.

Anslaget ökas vidare med 10 000 000 kronor 2020 för en nationell satsning med anledning av att Sverige år 2020 står värd för ett internationellt forum om hågkomst av Förintelsen och om bekämpande av nutida antisemitism (se även utg. omr. 16 avsnitt 2).

Anslaget minskas med 10 000 000 kronor årligen för 2020–2025 för att finansiera motsvarande ökning av anslaget 1:15 *Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete* (utg. omr. 4).

Regeringen föreslår att 142 340 000 kronor anvisas under anslaget 6:1 *Allmänna val och demokrati* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 97 340 000 kronor respektive 62 340 000 kronor.

10.14.2 6:2 Justitiekanslern

Tabell 10.6 Anslagsutveckling 6:2 Justitiekanslern

Tusental kronor

2018	Utfall	49 194	Anslags-sparande	1 844
2019	Anslag	50 027 [1]	Utgifts-prognos	50 920
2020	**Förslag**	**52 550**		
2021	Beräknat	53 324 [2]		
2022	Beräknat	54 092 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 52 550 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 52 550 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Justitiekanslerns förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 10.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:2 Justitiekanslern

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**50 027**	**50 027**	**50 027**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 523	3 297	4 065
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**52 550**	**53 324**	**54 092**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 52 550 000 kronor anvisas under anslaget 6:2 *Justitiekanslern* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 53 324 000 kronor respektive 54 092 000 kronor.

10.14.3 6:3 Datainspektionen

Tabell 10.8 Anslagsutveckling 6:3 Datainspektionen

Tusental kronor

2018	Utfall	85 307	Anslags-sparande	2 064
2019	Anslag	94 377 [1]	Utgifts-prognos	98 128
2020	**Förslag**	**110 374**		
2021	Beräknat	112 050 [2]		
2022	Beräknat	113 717 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 110 373 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 110 373 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Datainspektionens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 10.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:3 Datainspektionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**94 377**	**94 377**	**94 377**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 489	2 945	4 393
Beslut	14 508	14 728	14 947
Varav BP20 [3]	14 000	14 000	14 000
Varav [3]			
Förstärkning tfa kamerabevakningslagen	14 000	14 000	14 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**110 374**	**112 050**	**113 717**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

För att säkerställa genomförandet av Datainspektionens uppgifter att besluta om tillstånd för och utöva tillsyn över kamerabevakning, föreslår regeringen att anslaget ökas med 14 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 110 374 000 kronor anvisas under anslaget 6:3 *Datainspektionen* för

2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 112 050 000 kronor respektive 113 717 000 kronor.

10.14.4 6:4 Valmyndigheten

Tabell 10.10 Anslagsutveckling 6:4 Valmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	18 274	Anslags-sparande	1 161
2019	Anslag	20 093 [1]	Utgifts-prognos	19 861
2020	**Förslag**	**20 447**		
2021	Beräknat	20 728 [2]		
2022	Beräknat	21 003 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 20 447 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 20 447 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Valmyndighetens verksamhet.

Regeringens överväganden

Tabell 10.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:4 Valmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**20 093**	**20 093**	**20 093**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	354	635	910
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**20 447**	**20 728**	**21 003**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 20 447 000 kronor anvisas under anslaget 6:4 *Valmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 728 000 kronor respektive 21 003 000 kronor.

10.14.5 6:5 Stöd till politiska partier

Tabell 10.12 Anslagsutveckling 6:5 Stöd till politiska partier

Tusental kronor

2018	Utfall	170 839	Anslags-sparande	-3 889
2019	Anslag	171 500 [1]	Utgifts-prognos	167 611
2020	**Förslag**	**169 200**		
2021	Beräknat	169 200		
2022	Beräknat	169 200		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till politiska partier. Enligt lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier lämnas stöd till politiskt parti som deltagit i val till riksdagen dels som ett partistöd, dels som ett kanslistöd för ett år i taget räknat fr.o.m. den 15 oktober. Partistödet lämnas som ett mandatbidrag.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 6:5 *Stöd till politiska partier* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 169 200 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Enligt lagen (2006:999) om ekonomiadministrativa bestämmelser för Riksdagsförvaltningen, Riksdagens ombudsmän och Riksrevisionen krävs bemyndigande för beslut om bl.a. bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför utgifter under senare budgetår än det år budgeten avser, vilket gäller för stödet till politiska partier.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 6:5 *Stöd till politiska partier* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 169 200 000 kronor 2021.

Tabell 10.13 Beställningsbemyndigande för anslaget 6:5 Stöd till politiska partier

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	125 224	125 224	169 200	
Nya åtaganden	172 200	169 200	169 200	
Infriade åtaganden	-172 200	-125 224	-169 200	-169 200
Utestående åtaganden	125 224	169 200	169 200	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**172 200**	**169 200**	**169 200**	

Regeringens överväganden

Tabell 10.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:5 Stöd till politiska partier

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**169 200**	**169 200**	**169 200**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**169 200**	**169 200**	**169 200**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 169 200 000 kronor anvisas under anslaget 6:5 *Stöd till politiska partier* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 169 200 000 kronor respektive 169 200 000 kronor.

11 Nationella minoriteter

11.1 Omfattning

Området omfattar frågor om skydd och stöd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken som finansieras från anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* respektive 7:2 *Åtgärder för den nationella minoriteten romer*. Verksamhet som rör de nationella minoriteterna bedrivs även inom t.ex. områdena utbildnings-, språk- och samepolitik.

11.2 Utgiftsutveckling

Tabell 11.1 Utgiftsutveckling inom område Nationella minoriteter

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Nationella minoriteter						
7:1 Åtgärder för nationella minoriteter	122	118	116	**118**	118	118
7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer	14	15	14	**2**	2	2
Summa Nationella minoriteter	**136**	**132**	**131**	**119**	**119**	**119**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

11.3 Mål

Målet för politikområdet är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr. 2008/09:83).

Målet ska följas upp inom följande delområden (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272):

– diskriminering och utsatthet,
– inflytande och delaktighet, och
– språk och kulturell identitet.

11.4 Resultatredovisning

I detta avsnitt redovisas resultaten av de åtgärder som bidragit till målet. Politikområdet saknar delvis statistiska uppgifter.

11.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Centrala bedömningsgrunder är:

– kommuners, landstings och myndigheters efterlevnad av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och Sveriges internationella åtaganden inom området,
– informations- och kunskapshöjande insatser för att förstärka efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter,
– Diskrimineringsombudsmannens (DO) och andra aktörers arbete mot diskriminering och utsatthet,
– utvecklingen av samråd med och inflytande för de nationella minoriteterna,
– språk- och kulturaktiviteter för och av de nationella minoriteterna, och
– insatser för att stärka de nationella minoritetsspråken.

Bedömningarna utgår främst från Sametingets och Länsstyrelsen i Stockholms läns rapport Nationella minoriteter – minoritetspolitikens utveckling 2018, som fortsättningsvis benämns Uppföljningsrapport 2018 (Ku2019/00849/CSM). Uppföljningsrapport 2018 innehåller en redovisning av hur statliga medel använts bl.a. genom de olika typer av insatser som Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget genomfört. Även effekter och resultat av dessa redovisas. Vidare utgår bedömningarna från återrapporteringar av regeringsuppdrag och Länsstyrelsen i Stockholms läns årliga rapport Strategin för romsk inkludering – Lägesrapport 2018 (Ku2019/00879/CSM).

11.4.2 Resultat

Efterlevnaden av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Den 1 januari 2019 trädde lagändringar i kraft efter riksdagens beslut om regeringens proposition En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199, bet. 2017/18:KU44, rskr. 2017/18:409). Lagändringarna innebär dels att det grundläggande skyddet för samtliga nationella minoriteter stärks, dels att rättigheterna för finska, meänkieli och samiska inom respektive språks förvaltningsområde stärks.

Ett utredningsbetänkande (SOU 2017:88) som behandlar bl.a. frågan om finlandssvenskarnas ställning i Sverige har remitterats och frågan bereds i Regeringskansliet.

Den 28 juni 2018 lämnades regeringens skrivelse Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) till riksdagen, innehållande bl.a. en översiktlig redovisning av nuläget inom minoritetspolitiken samt revideringar av regeringens minoritetspolitiska strategi.

Kommuners och landstings arbete inom förvaltningsområdena

Kommuner och landsting kan, efter beslut av regeringen, ingå i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska. Det innebär vissa utökade språkliga rättigheter utöver de rättigheter som samtliga fem nationella minoriteter har enligt minoritetslagen. Antalet kommuner och landsting som ingår i förvaltningsområdena har ökat kraftigt från 38 kommuner och 8 landsting 2010 till 84 kommuner respektive 15 landsting från och med den 1 februari 2019.

Länsstyrelsen i Stockholms län fördelade under 2018 sammanlagt 59 miljoner kronor i statsbidrag till 59 kommuner och Sametinget 19

miljoner kronor till 22 kommuner vilket innebär att 78 miljoner fördelades till 81 kommuner. Sammantaget förbrukades 76,5 miljoner kronor. Fördelningen ser ungefär likadan ut som tidigare år vilket innebär att drygt 40 procent har använts till samordning, 20 procent till språk- och kulturaktiviteter, 10 procent till förskoleverksamhet, 10 procent till service och omvårdnad inom äldreomsorgen samt två procent till nationella minoriteters inflytande, delaktighet och samråd.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget fördelade sammanlagt 3,4 miljoner kronor till fem landsting och 84 procent av medlen förbrukades, vilket var en minskning i förhållande till föregående år. Minskningen berodde på att ett landsting som var nytillträtt i förvaltningsområdet inte hade förbrukat några medel. Medlen har använts till språk- och kulturaktiviteter, samordning och informationsinsatser i likhet med tidigare år.

Statliga myndigheters insatser

En rad myndigheter har haft uppdrag utifrån minoritetspolitikens mål eller genomfört gemensamma samråd med nationella minoriteter. Myndigheter och institutioner som på olika sätt och utifrån deras uppdrags utgångspunkter är involverade i arbetet är Folkhälsomyndigheten, Institutet för språk och folkminnen, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Statens kulturråd, Statens skolverk, Sameskolstyrelsen, Statens skolinspektion, Socialstyrelsen, Universitets- och högskolerådet och Svenska Filminstitutet. Samtliga länsstyrelser har också i uppdrag att redovisa hur lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk har tillämpats i myndigheternas interna och externa insatser utifrån målet för minoritetspolitiken.

Sammanfattningsvis kan konstateras att myndigheternas arbete täcker ett brett spektrum av olika delar av samhället med en överlag hög ambitionsnivå.

Sveriges internationella åtaganden om nationella minoriteters rättigheter

Sverige befann sig mellan juni 2016 och september 2018 i den fjärde övervakningsomgången om Sveriges efterlevnad av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2), ramkonventionen. Den 12 september 2018 beslutade Europarådets ministerkommitté om en resolution med rekommendationer till Sverige. I huvudsak berörde rekommendationerna genomförande av lagstiftning, inflytande och delaktighet, arbetet mot diskriminering och utsatthet och språkrevitalisering, med fokus på utbildningsrelaterade frågor.

I juni 2019 påbörjades den sjunde övervakningsomgången om Sveriges efterlevnad av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3), språkstadgan, genom att Sverige lämnade in sin periodiska rapport.

Informations- och kunskapshöjande insatser för att förstärka efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter

Samordnare från samtliga kommuner och landsting inom förvaltningsområdena har bjudits in av Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har genomfört olika informationsinsatser riktade främst till de kommuner och landsting som ingår i förvaltningsområden. Under hösten 2018 fick uppföljningsmyndigheterna ett särskilt uppdrag att under året förmedla information om de lagändringar i minoritetslagen, skollagen och socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 januari 2019.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har under 2018 och 2019 prioriterat digitala insatser för att effektivisera informationsspridningen och en särskild hemsida finns för att samla information om såväl lagstiftning som erfarenheter från olika delar av landet.

Diskriminering och utsatthet

Förekomsten av diskriminering och hatbrott

Brottsförebyggande rådet (Brå) har på regeringens uppdrag gjort en fördjupad studie av antisemitiska hatbrott, som redovisades i juni 2019 (Brå 2019:4). Se vidare under utgiftsområde 13 avsnitt 4.4.

Av Uppföljningsrapport 2018 framgår att uppfattningar om diskriminering och utsatthet skiljer sig mellan de olika nationella minoriteterna. I rapporten redovisas bl.a. hur tidigare diskriminering fortfarande påverkar språk- och kulturutvecklingen inom den egna minoriteten.

Länsstyrelsen i Stockholms län redovisade i december 2018 en nulägesbeskrivning av romers livsvillkor och hur arbetet fortlöper i de kommuner som har beviljats statsbidrag för utvecklingsarbete för romsk inkludering under åren 2012–2017. Länsstyrelsen konstaterar att många romer fortfarande utsätts för diskriminering och antiziganism i vardagen, vilket gör att de döljer sin romska identitet i kontakten med olika offentliga verksamheter.

Insatser för att motverka utsatthet och diskriminering

Under 2018 hade 18 kommuner inom förvaltningsområdena utbildat sin personal om diskrimineringsfrågor som omfattar nationella minoriteter. Antalet landsting som gjort en sådan insats uppgår till 8. Det är fler kommuner utanför förvaltningsområdena än inom som genomför utbildningar. Bland landstingen är det lika många inom som utom förvaltningsområdena som genomfört utbildningsinsatser.

Av Uppföljningsrapport 2018 framgår att det finns ett behov av att öka kunskapen om nationella minoriteter och synliggöra dessa genom att informera både personal och allmänhet om de nationella minoriteterna och deras rättigheter.

Departementspromemorian Långsiktighet och stadga i arbetet framåt — en myndighet för romska frågor (Ds 2019:15) har skickats ut på remiss. I den föreslås att en nämndmyndighet vid en värdmyndighet inrättas.

Arbetet för romsk inkludering i kommuner med statsbidrag

I den nulägesbeskrivning som Länsstyrelsen i Stockholms län redovisade 2018 (Romsk inkludering lokalt – nuläget i kommuner med statligt stöd 2012–2017, Ku2018/02234/CSM) konstateras att arbetet med romsk inkludering till stor del fortfarande är avhängigt enskilda samordnare, s.k. brobyggare och samrådspersoner.

Enligt myndighetens årsrapport om arbetet för romsk inkludering (Ku2019/00879/CSM) har de fem s.k. utvecklingskommuner som under 2018 med statsbidrag bedrivit utvecklingsarbete för romsk inkludering fokuserat på olika delar av strategins delområden och utvecklat insatser som visar att arbetet gör skillnad. Kommunerna rapporterar positiva resultat i relation till flera målgrupper, till exempel insatser för att kompetensutveckla personal, metoder för att låta allmänheten ta del av romsk historia och arbetssätt för att stärka unga att vara öppna med sin romska identitet. Länsstyrelsen redovisar att alla utvecklingskommuner har styrdokument som i någon mån kopplar arbetet med romsk inkludering till mänskliga rättigheter. I samtliga utvecklingskommuner är också synliggörande av diskriminering kombinerat med utbildning om romer och romsk kultur ett verktyg för att motverka fördomar.

Ökad kunskap om romer i skolan

Statens skolverk har inom ramen för sitt uppdrag att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer genomfört en pilotsatsning tillsammans med Stockholms stad inom vilken grundskolelärare utsågs till s.k. MR-ambassadörer och bl.a. erbjöds utbildning om nationella minoriteter med fokus på romer.

Statens skolverk har även tagit fram och spridit ett digitalt stödpaket bestående av undervisningsmaterial som riktar sig främst till elever och lärare i högstadiet.

Länsstyrelsen i Stockholms län har under året distribuerat cirka 20 000 exemplar av skolboken Antiziganismen i Sverige. En utvärdering visar att materialet främst använts i undervisning i årskurs 7–9 samt på gymnasienivå och att det fungerar väl för målgruppen.

Stöd till etablering på arbetsmarknaden

Arbetsförmedlingen har under året fortsatt utveckla verksamheten utifrån den genomförandeplan som beslutades 2017 och som ska bidra till myndighetens långsiktiga och strategiska arbete för att säkerställa romers rättigheter och deltagande på arbetsmarknaden. Myndigheten har bl.a. initierat interna dialoger med arbetsgivarcenter och företagsrådgivare för att öka kunskapen om de förutsättningar på arbetsmarknaden som många romer har. På lokal nivå har myndigheten arbetat med arbetsgivare för att bygga kontaktnät och göra fler medvetna om myndighetens uppdrag kring romsk inkludering. Detta har haft positiva effekter och involverat fler individer inom målgruppen.

Arbetsförmedlingen har under 2018 även genomfört intervjuer och workshops med romska kvinnor i arbetet med att se över utbudet av stöd och insatser utifrån målgruppens behov. Det har då framkommit att många romska kvinnor inte uppfyller arbetslöshetskravet som ofta ställs för att få ta del av arbetsmarknadsutbildningar eller vissa subventionerade anställningar.

Arbete mot diskriminering på bostadsmarknaden
Boverket har inom ramen för sitt uppdrag att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden genomfört utbildningsinsatser vid två bostadsbolag. Myndigheten konstaterar i sin redovisning att intresset för utbildningen har varit relativt litet under året och Boverket fick därför i december 2018 i uppdrag att fortsätta försöka nå ut med utbildningen under 2019.

Brobyggarverksamhet
Vårterminen 2018 startade en ny utbildningsomgång för s.k. brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens med sju deltagare från fyra kommuner. Brobyggarna, vars lön till 50 procent finansieras via statsbidrag, är anställda inom social- eller arbetsmarknadsförvaltningen eller i skolan och fungerar som en länk mellan den romska minoriteten och det offentliga. Enligt Skolverkets redovisning (Ku2019/00996/DISK) är deltagarna överlag mycket positiva till den reviderade och förbättrade utbildningen som de menar har gjort dem tryggare och säkrare i sin roll som brobyggare.

Kommunerna beskriver att brobyggarnas arbete bl.a. bidragit till att kontaktnät skapats, att tillit och förtroende för myndigheter förbättrats, att informationsspridning lett till ökad kunskap om romers situation, att skolelevers frånvaro minskat och att kontakten mellan hem och skola ökat.

Utbildning av personal inom socialtjänsten
Socialstyrelsen har under 2018 fortsatt att besöka aktuella kommuner i sitt uppdrag (Ku2016/01242/DISK) att utbilda personal inom socialtjänsten utifrån framtaget utbildningsmaterial med särskilt fokus på den romska minoriteten.

Socialstyrelsen har uppmärksammat att socialtjänstens arbete för romska barn väckts vid i stort sett samtliga dialogmöten och utbildningstillfällen. Socialstyrelsen har mot bakgrund av detta inlett ett arbete med att ta fram ett kunskapsstöd om socialtjänstens arbete med nätverksplaceringar inom ramen för ett mer generellt uppdrag gällande den sociala barn- och ungdomsvården (S2018/00535/FST).

Inflytande och delaktighet

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i Uppföljningsrapport 2018 fokuserat särskilt på delaktighet och inflytande. Den vanligaste formen av inflytande sker vid direktkontakt med politiker och tjänstemän i specifika frågor, men även formaliserade samråd är en relativt vanlig form av inflytande.

I de kommuner som ingår i ett förvaltningsområde erbjuds de nationella minoriteterna representation i kommunernas råd, referensgrupper eller som remissinstans i högre utsträckning än utanför förvaltningsområdena. Samma förhållande gäller för landstingen, även om uppföljningsmyndigheterna konstaterar att landstingens stora organisationer medför utmaningar för inflytandet.

Vilka frågor som diskuteras vid samråd varierar beroende på vilken grupp som deltar.

Av Länsstyrelsen i Stockholms årliga rapportering om verksamheten i utvecklingskommunerna framgår att samtliga genomför någon form av samråd med romska företrädare, men att kommunerna behöver kunskapshöjande insatser på området. Myndigheten redovisar även att kommunerna i övrigt arbetar med delaktighet och inflytande på olika sätt. Det handlar bl.a. om satsningar på kommunanställda med romsk språk- och kulturkompetens, arbete för att öka romskt inflytande över styrdokument, involvering av romer i styrgruppers arbete, liksom skapande av föräldranätverk eller romska träffpunkter.

Kapacitetsstärkande insatser för det romska civilsamhället
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har under 2018 fördelat 1,9 miljoner kronor i stöd till åtta organisationer i enlighet med förordning (2016:840) om statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer. Myndigheten har också arrangerat ett erfarenhetsutbyte mellan romska organisationer som beviljats projektmedel för hälsofrämjande insatser för romer 2016–2018 och organisationer som fått projektbidrag för att öka valdeltagandet i de allmänna valen 2018. Myndigheten konstaterar att de fyra projekt som hittills slutrapporterats visar goda resultat både i form av ökad kunskap om hälsa, men även ett stärkt romskt civilsamhälle och bättre kontakter mellan romer och den offentliga sektorn, samt i viss mån även allmänheten.

Språk och kulturell identitet

Tillgången till de nationella minoriteternas språk och kultur

Två tredjedelar av kommunerna erbjuder modersmålsundervisning i minoritetsspråk i grundskolan enligt Uppföljningsrapport 2018. Bland de kommuner som ingår i förvaltningsområden erbjuder de flesta modersmålsundervisning, medan andelen är närmare hälften i kommunerna utanför förvaltningsområdena. I förskola och förskoleklass är motsvarande andel ungefär hälften för Sverige som helhet, medan det är vanligare i de kommuner som ingår i förvaltningsområden, där närmare åtta av tio kommuner erbjuder det. Modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan erbjuds enligt rapporten i fyra av tio kommuner något som är vanligare i förvaltningsområdena än i övriga kommuner.

Insatser för att stärka de nationella minoriteternas språk och kultur

Institutet för språk och folkminnen bedriver språkvårdande verksamhet för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib samt fördelar medel till revitaliseringsåtgärder till stöd för de nationella minoritetsspråken. Under 2018 har myndigheten fortsatt följa upp pågående projekt. Uppföljningen visar att insatserna har haft effekt och att språken används i större utsträckning än för några år sedan.

Statens kulturråd har för 2018 fördelat riktade stöd till nationella minoriteters kulturverksamhet på sammanlagt 13,7 miljoner kronor. Medel har fördelats till kulturverksamhet, litteratur och produktionsstöd. Myndigheten har i uppdrag att främja regionernas arbete med nationella minoriteter och har fördelat 1 miljon kronor till insatser för de nationella minoriteternas kultur. Statens kulturråd genomför insatser för att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken och har särskilt prioriterat utgivningen av barn- och ungdomslitteratur. En av flera insatser som genomförts är att det läsfrämjande projektet Bokstart har översatts till de nationella minoritetsspråken.

Statens kulturråd har också upphandlat folkhögskolan Biskops-Arnö att i samråd med de fem nationella minoriteterna genomföra skrivarkurser under 2019, en för varje nationell minoritet/minoritetsspråk. Syftet var att främja professionellt skrivande för att på sikt få fler författare som skriver och blir utgivna på nationella minoritetsspråk.

Statens kulturråd redovisar även att 14 romska kulturaktörer ansökt om det särskilda bidraget för romsk kulturverksamhet under 2018 som inrättats med anledning av regeringsuppdrag 2016–2018 om insatser för romsk kultur (Slutredovisning av regeringsuppdrag om insatser för romsk kultur, Ku2019/00434). Fyra av dessa aktörer beviljades bidrag. Kulturrådet bedömer att de beviljade medlen möjliggör för de sökande att i samverkan med kulturinstitutioner stärka, utveckla och synliggöra romska kulturuttryck och språk.

Institutet för språk och folkminnen har engagerat åtta samtalsledare som intervjuat talare av den romska dialekten kaale och spelat in över 90 intervjuer på dialekten runt om i landet inom ramen för sina insatser att bevara och synliggöra det romska språket enligt uppdrag i myndighetens regleringsbrev för 2018. Myndigheten konstaterar i sin delredovisning av uppdraget att kaaledialekten i dag håller på att dö ut eftersom gruppen kaaleromer oftast använder sig av finska eller svenska som kommunikationsspråk (Ku2019/00463/CSM).

11.4.3 Analys och slutsatser

Det faktum att antalet kommuner och landsting som anslutit sig till förvaltningsområden stadigt ökar innebär att möjligheterna till att utveckla arbetet och lyfta fram goda exempel ökar. Frågan om språk och kultur är viktig för de nationella minoriteterna och det arbete som utförs på området utifrån regeringens uppdrag till myndigheterna på kulturområdet ges positiv uppmärksamhet. Ett mer långsiktigt konsekvent och förutsebart arbete där de nationella minoriteterna, såväl kvinnor som män, bjuds in i arbetet i kommuner och landsting förbättrar möjligheten till inflytande och delaktighet.

Regeringen konstaterar att insatser som finansierats med statsbidrag till kommunerna som utbildning och anställning av brobyggare har bidragit till att minska förtroendegapet mellan romer och det offentliga vilket är centralt i arbetet för att uppnå målet för strategin för romsk inkludering. Samtidigt är det tydligt att arbetet för romsk inkludering fortfarande inte är tillräckligt förankrat i de kommunala

strukturerna vilket gör det sårbart och beroende av enskilda personer.

11.5 Politikens inriktning

Efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter ska säkerställas. Det är rättigheter som följer såväl av svensk lagstiftning som av det internationella ramverket till skydd för de mänskliga rättigheterna. En rad framsteg har gjorts, men betydande arbete återstår alltjämt. Regeringen fortsätter därför arbetet med att stärka minoritetspolitiken genom ett helhetsgrepp om de möjligheter och utmaningar som finns på området. Den nystart av minoritetspolitiken som formulerades i propositionen En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199) och i regeringens skrivelse Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) är en nationell angelägenhet och involverar många olika aktörer i det svenska samhället. Regeringen följer noga utvecklingen vad gäller genomförandet av den reviderade strategin och de lagändringar på området som trädde i kraft den 1 januari 2019.

Ingen människa ska hindras att vara öppen med sin identitet, sitt språk, sin kultur eller sina åsikter på grund av risken för hot, hat och våld. Den diskriminering och utsatthet som de nationella minoriteterna utsätts för är hela samhällets problem och hela samhällets ansvar att bekämpa. Regeringen kommer att fortsätta det strategiska och samlade arbetet mot bl.a. antisemitism, antiziganism och rasism mot samer, kopplat till den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Ett viktigt verktyg är att synliggöra historien och de kränkningar och övergrepp som de nationella minoriteterna har utsatts för. Regeringen fortsätter därför arbetet med att inrätta ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen (se vidare utg.omr. 17 avsnitt 2.6.1) och avser att vidta fortsatta insatser för att synliggöra de historiska kränkningarna och övergreppen mot tornedalingar och meänkielitalande respektive det samiska folket. Formerna för detta arbete bereds.

De nationella minoriteternas förutsättningar för och möjlighet till inflytande och delaktighet ska fortsätta att stärkas för att bidra till ökad egenmakt.

Att stärka, utveckla och synliggöra de nationella minoriteternas språk och kultur är av största betydelse. Den pågående språkbytesprocessen hotar att urholka de nationella minoriteternas kulturella identitet på ett irreversibelt sätt. Tidigare insatser för att bryta denna process har inte varit tillräckligt framgångsrika. Ett långsiktigt och samlat handlingsprogram för språkrevitalisering och språkbevarande ska därför utarbetas och antas.

Regeringen är av uppfattningen att samordningen, utvecklingen och uppföljningen av minoritetspolitiken ska stärkas i alla styrkedjans led. En pågående utredning har i uppdrag att se över och föreslå hur detta ska organiseras (dir. 2018:86 och dir. 2019:7).

Strategin för romsk inkludering

Arbetet med att genomföra strategin för romsk inkludering har nu pågått i sju år och involverat såväl kommuner, myndigheter och romska företrädare. Regeringen menar att det är viktigt att sprida den kunskap och de erfarenheter som arbetet med romsk inkludering hittills har gett, inte minst när det gäller kommunala strukturer för arbetet i stort och för romskt inflytande och romsk delaktighet i synnerhet.

Den diskriminering och rasism som många romer upplever i sin vardag hindrar romer att åtnjuta de mänskliga rättigheterna och de rättigheter som romer har i egenskap av nationell minoritet. Det är därför viktigt att öka kunskapen i samhället om romsk historia, romers situation i dag, liksom ställning som nationell minoritet.

Regeringen följer arbetet i Utredningen om samordning, utveckling och uppföljning för en stärkt minoritetspolitik (dir. 2018:86 och dir. 2019:7) och remissutfallet från promemorian Långsiktighet och stadga i arbetet – en myndighet för romska frågor (Ds 2019:5).

11.6 Budgetförslag

11.6.1 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter

Tabell 11.2 Anslagsutveckling 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter

Tusental kronor

2018	Utfall	122 045	Anslags-sparande	866
2019	Anslag	117 771 [1]	Utgifts-prognos	116 414
2020	**Förslag**	**117 771**		
2021	Beräknat	117 771		
2022	Beräknat	117 771		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för åtgärder för de nationella minoriteterna enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och enligt språklagen (2009:600) samt enligt Sveriges minoritetsåtaganden. Anslaget får även användas för Länsstyrelsens i Stockholms läns och Sametingets utgifter för det nationella samordningsansvaret för minoritetspolitiken samt för uppföljning enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Därutöver får anslaget användas för utgifter för statsbidrag enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk till kommuner och landsting inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska samt för utgifter för statsbidrag för verksamhet som främjar regeringens minoritetspolitik.

Regeringens överväganden

Tabell 11.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**117 771**	**117 771**	**117 771**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**117 771**	**117 771**	**117 771**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 117 771 000 kronor anvisas under anslaget 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 117 771 000 kronor respektive 117 771 000 kronor.

11.6.2 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer

Tabell 11.4 Anslagsutveckling 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer

Tusental kronor

2018	Utfall	14 200	Anslags-sparande	300
2019	Anslag	14 500 [1]	Utgifts-prognos	14 332
2020	**Förslag**	**1 500**		
2021	Beräknat	1 500		
2022	Beräknat	1 500		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för utvecklingsarbete och samordning för att främja den nationella minoriteten romers rättigheter och livsvillkor. Anslaget får även användas för utgifter för utbildnings- och arbetsmarknadsåtgärder för den nationella minoriteten romer.

Regeringens överväganden

Tabell 11.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**14 500**	**14 500**	**14 500**
Förändring till följd av:			
Beslut	-13 000	-13 000	-13 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 500**	**1 500**	**1 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 500 000 kronor anvisas under anslaget 7:2 *Åtgärder för den nationella minoriteten romer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 500 000 kronor respektive 1 500 000 kronor.

12 Medier

12.1 Omfattning

Avsnittet omfattar Myndigheten för press, radio och tv samt presstöd. Medieområdet är delat mellan utgiftsområdena 1 Rikets styrelse och 17 Kultur, medier och trossamfund och fritid. I den del av budgetpropositionen som behandlar det senare utgiftsområdet återfinns en mer utförlig beskrivning och analys av medieområdet.

12.2 Budgetförslag

12.2.1 8:1 Mediestöd

Tabell 12.1 Anslagsutveckling 8:1 Mediestöd

Tusental kronor

2018	Utfall	492 388	Anslags-sparande	74 731
2019	Anslag	652 119 [1]	Utgifts-prognos	644 603
2020	**Förslag**	**762 119**		
2021	Beräknat	732 119		
2022	Beräknat	732 119		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till presstöd och mediestöd.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 8:1 *Mediestöd* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 70 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Riksdagen beslutade den 14 juni 2018 (prop. 2017/18:154, bet. 2017/18:Ku43, rskr. 2017/18:407) om ett nytt mediestöd som bl.a. innehåller ett utvidgat innovations- och utvecklingsstöd för allmänna nyhetsmedier. Stödet ersätter det tidigare utvecklingsstödet för tryckta allmänna nyhetstidningar. För att möjliggöra för mediestödsnämnden vid Myndigheten för press, radio och tv att fatta beslut om innovations- och utvecklingsstöd till fleråriga utvecklingsprojekt bör regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 8:1 *Mediestöd* besluta om bidrag som, inklusive tidigare åtaganden, medför behov av framtida anslag på högst 70 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 12.2 Beställningsbemyndigande för anslaget 8:1 Mediestöd

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	10 825	18 227	70 000			
Nya åtaganden	38 099	70 000	50 000			
Infriade åtaganden	-31 011	-18 227	-50 000	-25 000	-25 000	-20 000
Utestående åtaganden	18 227	70 000	70 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**70 000**	**70 000**	**70 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 12.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:1 Mediestöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**622 119**	**622 119**	**622 119**
Förändring till följd av:			
Beslut	140 000	110 000	110 000
Varav BP20	85 000	55 000	55 000
Varav			
Förstärkt mediestöd	85 000	55 000	55 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**762 119**	**732 119**	**732 119**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 85 000 000 kronor för 2020 och 55 000 000 kronor för 2021 och 2022 för att förbättra förutsättningarna för bl.a. lokal journalistik i landets svagt bevakade områden.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 55 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 762 119 000 kronor anvisas under anslaget 8:1 *Mediestöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 732 119 000 kronor respektive 732 119 000 kronor.

12.2.2 8:2 Myndigheten för press, radio och tv

Tabell 12.4 Anslagsutveckling 8:2 Myndigheten för press, radio och tv

Tusental kronor

2018	Utfall	35 908	Anslags-sparande	-931
2019	Anslag	38 514 [1]	Utgifts-prognos	37 150
2020	**Förslag**	**39 122**		
2021	Beräknat	39 723 [2]		
2022	Beräknat	40 324 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 39 122 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 39 123 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för press, radio och tv:s förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 12.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:2 Myndigheten för press, radio och tv

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**38 514**	**38 514**	**38 514**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	608	1 209	1 809
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			1
Förslag/beräknat anslag	**39 122**	**39 723**	**40 324**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 39 122 000 kronor anvisas under anslaget 8:2 *Myndigheten för press, radio och tv* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 39 723 000 kronor respektive 40 324 000 kronor.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 12.6 Offentligrättslig verksamhet – avgifter för analog kommersiell radio

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	1 364 000			
Prognos 2019	163 000			
Budget 2020	163 000			

Under hösten 2017 beslutade Myndigheten för press, radio och tv om tre nationella och 35 lokala/regionala tillstånd att bedriva analog kommersiell radio från och med den 1 augusti 2018. Tillståndshavarna betalade sammanlagt ca 1 306 000 000 kronor engångsvis i förskott för hela tillståndsperioden (2018–2026). De inkomna avgifterna periodiseras i statsredovisningen med lika stora belopp under tillståndsperioden, ca 163 miljoner kronor årligen.

Tabell 12.7 Offentligrättslig verksamhet – särskild avgift och viten

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	675			
Prognos 2019[1]				
Budget 2020[1]				

[1]Att lämna en prognos och budget för särskilda avgifter och viten är inte möjligt då dessa är beroende av framtida beslut av granskningsnämnden för radio och tv samt domstolsutslag.

Myndigheten för press, radio och tv ansvarar för inkassering och eventuell indrivning av särskild avgift enligt radio- och tv-lagen (2010:696). Under 2018 inkasserades sammanlagt 675 000 kronor i särskilda avgifter.

Tabell 12.8 Offentligrättslig verksamhet – avgifter för ansökan om tillstånd att sända tv och digital kommersiell radio

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		44	44	0
Prognos 2019		2 700	2 700	2 700
Budget 2020		50	50	0

Under 2019 genomförs processen med att fördela tillstånd för marksänd tv som ska gälla från och med den 1 april 2020. Prognosen för antalet inkommande ansökningar är cirka 60 stycken och därmed beräknas ansökningsavgifterna uppgå till 2 700 000 kronor.

Tabell 12.9 Offentligrättslig verksamhet – utgivningsbevis för webbsidor m.m.

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader[1]	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat[2]
Utfall 2018		1 079	1 030	49	-4
Prognos 2019		500	490	0	6
Budget 2020		500	490	0	16

[1] Kolumnen avser 35 procent av kostnaderna, eftersom det ekonomiska målet är 35 procents kostnadstäckning.
[2] Ackumulerat resultat är beräknat från år 2014.

Myndigheten för press, radio och tv ansvarar för att utfärda utgivningsbevis för webbsidor m.m. Verksamheten är delvis avgiftsfinansierad. Under 2018 ökade antalet ansökningar kraftigt och 1 079 000 kronor betalades in i ansöknings-avgifter. Målet att avgifterna ska täcka 35 procent

av kostnaderna för verksamheten uppfylldes. Under 2019 har antalet ärenden om utgivningsbevis däremot minskat och prognosen är att intäkterna under året kommer att bli ca 500 000 kronor.

13 Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet

13.1 Omfattning

Området omfattar myndigheten Svenska institutet för europapolitiska studiers (Sieps) verksamhet samt informations- och kommunikationsinsatser gällande samarbetet inom EU.

Tabell 13.1 Utgiftsutveckling inom område Sieps samt EU-information

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet	24	29	29	**29**	29	30
Summa Sieps samt insatser för att stärka delaktigheten i EU-arbetet	**24**	**29**	**29**	**29**	**29**	**29**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

13.2 Resultatredovisning

13.2.1 Resultat avseende Svenska institutet för europapolitiska studier

Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps) ska bl.a. ta fram forskningsbaserade analyser och annat underlag i frågor om utvecklingen av Europeiska unionen och Sveriges europapolitik, göra detta tillgängligt för regeringen och övriga aktörer i den politiska beslutsprocessen i Sverige samt tillhandahålla utbildningar i ämnen som rör EU som en del av kompetensförsörjningen i offentlig verksamhet. Myndigheten hade knappt 12 årsarbetskrafter under 2018.

Analyser och spridning av forskningsrapporter

Sieps gav under 2018 ut 15 publikationer och arrangerade lika många seminarier. Teman för dessa har varit både av institutionell och sakpolitisk karaktär, flera av dem med anknytning till EU:s framtidsdiskussion såsom den kommande långtidsbudgeten och framtida EMU-reformer. Flera analyser har behandlat riksdagens och de politiska partiernas arbete med EU-frågor. Sieps har under 2018 arbetat särskilt med att utveckla tillgänglighet och målgruppsanpassning av sina analyser.

EU-relaterad kompetensförsörjning

Sieps genomför utbildningar på beställning men erbjuder också öppna utbildningar som offentliganställda tjänstemän kan anmäla sig till. Under 2018 utbildades ca 1 000 personer, vilket är en ökning med 46 procent jämfört med året innan. Ökningen beror till stor del på en särskild satsning mot den kommunala och regionala nivån i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Utbildningar har genomförts på 15 olika orter i Sverige. I de utbildningar som riktat sig till den lokala nivån har personer från 48 kommuner och 13 regioner deltagit. Sieps har på flera sätt arbetat med ökad målgruppsanpassning av sina utbildningar.

13.2.2 Analys och slutsatser avseende Svenska institutet för europapolitiska studier

Analyser och spridning av forskningsrapporter

Regeringen bedömer att Sieps verksamhet fortsatt håller hög kvalitet och att myndigheten gjort viktiga insatser för att belysa och skapa en bred diskussion kring EU:s framtida utveckling. Regeringen välkomnar det arbete som gjorts för att öka tillgängligheten till och spridningen av myndighetens publikationer.

EU-relaterad kompetensförsörjning

Sieps står för en viktig del av den EU-relaterade kompetensförsörjningen inom offentlig sektor. Regeringens bedömning är att Sieps breda utbud av utbildningar på ett bra sätt fångar upp det kunskapsbehov som finns på statlig, regional och kommunal nivå. Sieps har lyckats öka deltagandet i kurserna på ett bra sätt, men en ökad geografisk spridning av deltagarna, framförallt på den kommunala nivån, bör eftersträvas.

13.2.3 Resultat avseende EU-information

Rekrytering till EU:s institutioner

Universitets- och högskolerådet (UHR) fick under 2018 ökat anslag för uppdraget att informera om möjligheter och tillvägagångssätt för praktiktjänstgöring och anställning inom EU:s institutioner. Myndigheten har genomfört flera informationsinsatser och antalet EU-karriärambassadörer vid lärosäten har ökat från fem till nio (sex kvinnor, tre män). Utbildningsinsatser har genomförts, liksom flera rekryteringsmöten. UHR har också lanserat onlineträning inför uttagningsprov. Intresset bland tjänstemän för att arbeta som nationell expert i EU:s institutioner har ökat till följd av att Regeringskansliet har avsatt särskilda medel.

Ökad delaktighet i EU-relaterade frågor

Arbetet för att öka delaktigheten, kunskapen och engagemanget kring EU-relaterade frågor i Sverige utgår från betänkandet EU på hemmaplan av Utredningen om delaktighet i EU (SOU 2016:10). Under 2018 genomfördes flera nya insatser för att öka delaktigheten. Sieps genomför en särskild utbildningssatsning för förtroendevalda och anställda inom kommuner och landsting. Linnéuniversitetet har via Medieinstitutet Fojo genomfört fyra EU-relaterade utbildningar med totalt 42 deltagare från media på både riksnivå och lokal nivå. UHR har förstärkt sitt arbete med att utbilda lärare och skolledare om EU-samarbetet (s.k. skolambassadör för EU). Under 2018 fördubblades antalet platser till skolambassadörsutbildningen. 54 lärare (28 kvinnor, 26 män) och 46 skolledare (26 kvinnor, 20 män) deltog i UHR:s utbildningar och studieresor till Bryssel. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har tagit fram en plan för aktiviteter som ska genomföras under 2019–2020 i syfte att öka kunskapen och delaktigheten bland unga och resurssvaga grupper. Två digitala verktyg för bättre tillgång till EU-kunskap har vidareutvecklats.

Regeringen har stärkt sin kommunikation kring det EU-relaterade arbetet, bland annat genom förbättrad information på regeringens webbsida. Regeringen bjöd in samtliga 77 samhällsaktörer som ingått EU-handslag till ett uppsamlande EU-forum i början av 2018 samt lyfte delaktighetsperspektivet i samband med Europadagen. För att stärka dialogen med det civila samhället har regeringen fortsatt bjuda in till EU-sakråd om viktigare frågor, såsom framtidens inre marknad och EU:s långsiktiga klimatstrategi. Statsministerns EU-råd med arbetsmarknadens parter har fortsatt att hållas två gånger per år.

Statskontoret fick i augusti 2018 ett uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av myndigheternas arbete med frågor om delaktighet i EU. Uppdraget avrapporterades den 13 juni 2019.

13.2.4 Analys och slutsatser avseende EU-information

Rekrytering till EU:s institutioner

Jämfört med många andra medlemsländer är Sverige underrepresenterat i institutionerna och till detta kommer att en stor del av de svenskar som är anställda inom institutionerna beräknas att gå i pension under de kommande åren. En viktig grund för att fler svenska medborgare ska välja en karriär i EU:s institutioner är att nå ut med information till universitet och högskolor. Trots de insatser som utförts av UHR under 2018 kommer inte tillräckligt många svenska studenter igenom uttagningarna till institutionerna. Regeringen bedömer att den nyinrättade heltidstjänsten på Sveriges EU-representation bidragit till att Sverige med bättre framförhållning och mer proaktivt än tidigare kan följa och driva rekryteringsfrågorna. Det är positivt att fler tjänstemän vill jobba som nationella experter i EU-institutioner. Experttjänstgöring bidrar till ökat kunskapsutbyte både i substans- och procedurfrågor mellan den svenska förvaltningen och EU:s centrala beslutssystem samt tjänar till viktigt nätverksbyggande.

Ökad delaktighet i EU-relaterade frågor

De genomförda åtgärderna bedöms ha lett till en ökad kunskap om EU bland förtroendevalda och anställda på lokal och regional nivå liksom i journalistkåren, vilket varit viktigt inte minst inför valet till Europaparlamentet. Satsningen på att höja ungas kunskaper om EU är viktig och regeringen ser positivt på det arbete MUCF bedriver för detta ändamål. UHR:s utbildning Skolambassadör för EU har enligt regeringen varit betydelsefull för att höja kunskapen om EU i skolan. Regeringen bedömer vidare att EU-handslagen har bidragit till att arbetet för ökad delaktighet i EU når ut bredare i samhället. Genom aktörernas insatser kan kunskapen om EU i olika organisationer och på lokal och regional nivå öka. De kan även bidra till att förbättra allmänhetens tillgång till information och möjlighet att påverka EU-relaterade frågor. Regeringen bedömer att EU-sakråden tagits emot väl och bidragit till såväl ökad transparens som en mer strukturerad form för dialog med olika aktörer i EU-relaterade frågor. Vidare kan regeringen konstatera att flera myndigheter har vidtagit åtgärder för att stärka informations- och samrådsarbetet samt öka EU-kompetensen internt.

13.3 Politikens inriktning

Många av de utmaningar Sverige står inför kräver gränsöverskridande lösningar. EU-samarbetet är därför av central betydelse för Sverige.

I maj 2019 hölls val till Europaparlamentet och en ny kommission tillträder under hösten 2019. Parallellt med förändringar i EU:s institutioner pågår flera betydelsefulla förhandlingar, bl. a. om EU:s fleråriga budgetram samt den framtida relationen till Storbritannien.

Regeringen lägger stor vikt vid att kunskapen om EU stärks i det svenska samhället och att det förs en bred diskussion om hur EU ska utvecklas framöver. Sammantaget syftar insatserna till att öka medborgarnas kunskap om och delaktighet i EU-arbetet.

Svenska institutet för europapolitiska studier

Sieps ska fortsatt fokusera verksamheten på frågor av betydelse för EU:s funktion och framtid samt även möta behovet av forskningsbaserade analyser i aktuella EU-frågor. Det är viktigt att myndighetens verksamhet får bred spridning.

Sieps ska erbjuda utbildningar till offentlig verksamhet om hur EU-samarbetet fungerar och vilka påverkanskanaler som finns. Utbildningar ska även erbjudas för förtroendevalda och anställda i kommuner och landsting. Behovet av utbildningar väntas öka det kommande året till följd av antalet nyvalda förtroendevalda i kommuner och landsting och till följd av insatser inom ramen för EU-handslagen. I syfte att säkra god EU-kompetens i offentlig verksamhet och möta en ökad efterfrågan bör Sieps utbildningsverksamhet breddas och utvecklas vidare.

Rekrytering till EU:s institutioner

Det är prioriterat att förstärka nyrekryteringen av svenska medborgare eftersom Sverige är underrepresenterat i institutionerna. Regeringen avser att verka för att fler svenskar söker till och blir anställda inom EU:s institutioner. Unga som är intresserade av att praktisera eller arbeta inom EU:s institutioner är en viktig målgrupp för ytterligare informationsinsatser.

Ökad delaktighet i EU-relaterade frågor

Regeringens långsiktiga målsättning är att kvinnors och mäns möjligheter till insyn och delaktighet i beslut som fattas på EU-nivå ska vara lika god som på den kommunala, regionala och nationella nivån, vilket förutsätter att medvetenheten om hur beslut fattas på EU-nivå ökar.

De åtgärder som regeringen har vidtagit med anledning av betänkandet EU på hemmaplan (SOU 2016:10) fortsätter under 2020. Genom EU-sakråd ges civilsamhällets organisationer och andra aktörer möjligheter att på ett systematiskt sätt bidra med sin expertis och sina perspektiv på EU-relaterade förslag i ett tidigt skede.

Regeringen avser att verka för att aktörerna som har ingått EU-handslag även i fortsättningen kommer att arbeta för stärkt delaktighet och kunskap kring EU-relaterade frågor.

En central kunskapshöjande insats är den utbildning, Skolambassadör för EU, som tillhandahålls av UHR och som erbjuds lärare och skolledare om det europeiska samarbetet. I syfte att nå fler elever i Sverige är det regeringens avsikt att fler lärare och skolledare ska kunna få en sådan utbildning. Vidare är det av betydelse att insatser genomförs i syfte att öka kunskapen och delaktigheten även bland unga och resurssvaga grupper i samhället.

Regeringen bedömer att det finns behov av fortsatta insatser som riktas till media om hur och var EU-relaterade politiska beslut fattas.

Statskontorets fördjupade analys av 12 myndigheters delaktighetsarbete (2019:11) med förslag om utveckling av arbetsmetoder kommer att lägga grund för det fortsatta arbetet för att stärka myndigheternas delaktighetshetsarbete i EU-relaterade frågor.

Den särskilda utbildning som syftar till att stärka myndigheternas roll i EU-arbetet kommer att erbjudas myndighetsledningar även budgetåret 2020. Utbildningarna arrangeras i samverkan mellan Sieps och Regeringskansliet.

13.4 Budgetförslag

13.4.1 9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information

Tabell 13.2 Anslagsutveckling 9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information

Tusental kronor

2018	Utfall	24 454	Anslags-sparande	4 311
2019	Anslag	28 528 [1]	Utgifts-prognos	28 770
2020	**Förslag**	**28 955**		
2021	Beräknat	29 407 [2]		
2022	Beräknat	29 858 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 28 955 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 28 954 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för förvaltningsutgifter för Svenska institutet för europapolitiska studier. Anslaget får användas för utbildnings- och kommunikationsinsatser på EU-området. Anslaget får användas för att medfinansiera medel från EU. Vidare får anslaget användas för att främja rekrytering av svenska medborgare till tjänster inom EU:s institutioner, byråer och organ.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Sieps har möjlighet att ta ut avgifter för utbildningsverksamhet som myndigheten bedriver.

Tabell 13.3 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	999	2510	-1511
(varav tjänsteexport)			
Prognos 2019	1100	2500	-1400
(varav tjänsteexport)			
Budget 2020	1100	2500	-1400
(varav tjänsteexport)			

Sieps får ta ut avgifter upp till full kostnadstäckning för uppdragsverksamheten vid myndigheten samt disponera intäkterna i verksamheten.

Regeringens överväganden

Tabell 13.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**28 528**	**28 528**	**28 528**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	427	879	1 330
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**28 955**	**29 407**	**29 858**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 28 955 000 kronor anvisas under anslaget 9:1 *Svenska institutet för europapolitiska frågor samt EU-information* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 29 407 000 kronor respektive 29 858 000 kronor.

2

Samhällsekonomi och finansförvaltning

Förslag till statens budget för 2020

Samhällsekonomi och finansförvaltning

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 6

Diagramförteckning ... 9

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 11

2 Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning ... 13
- 2.1 Omfattning ... 13
- 2.2 Utgiftsutveckling ... 14
- 2.3 Mål för utgiftsområdet ... 15
- 2.4 Resultatredovisning ... 15
  - 2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 15
  - 2.4.2 Resultat ... 16
  - 2.4.3 Analys och slutsatser ... 16
- 2.5 Den årliga revisionens iakttagelser ... 16
- 2.6 Politikens inriktning ... 16

3 Finansmarknad och internationella finansiella institutioner ... 17
- 3.1 Mål för området ... 17
- 3.2 Det finansiella systemets uppgifter ... 17
- 3.3 Resultatredovisning ... 17
  - 3.3.1 Resultat för det finansiella systemet ... 18
  - 3.3.2 Resultat för effektiviteten i den statliga finansförvaltningen ... 27
  - 3.3.3 Resultat för internationella finansiella institutioner ... 28
  - 3.3.4 Analys och slutsatser ... 30
- 3.4 Politikens inriktning ... 31
  - 3.4.1 Stärka konsumentskyddet ... 31
  - 3.4.2 Främja hållbara finansmarknader ... 32
  - 3.4.3 Utveckla EU:s inre marknad för finansiella tjänster ... 33
- 3.5 Budgetförslag ... 35
  - 3.5.1 1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter ... 35
  - 3.5.2 1:11 Finansinspektionen ... 35
  - 3.5.3 1:12 Riksgäldskontoret ... 36
  - 3.5.4 1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter ... 39
  - 3.5.5 Stadgeändring i Nordiska investeringsbanken ... 40

3.5.6 1:16 Finansmarknadsforskning 43

4 Statlig förvaltningspolitik 45
4.1 Mål 45
4.2 Resultatredovisning 45
4.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 45
4.2.2 Resultat 45
4.3 Analys och slutsatser 49
4.4 Den årliga revisionens iakttagelser 50
4.5 Politikens inriktning 50
4.6 Budgetförslag 52
4.6.1 1:1 Statskontoret 52
4.6.2 1:2 Kammarkollegiet 52
4.6.3 1:15 Statens servicecenter 54

5 Statliga arbetsgivarfrågor 57
5.1 Mål för området 57
5.2 Resultatredovisning 57
5.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 57
5.2.2 Resultat 58
5.2.3 Analys och slutsatser 70
5.2.4 Politikens inriktning 71
5.3 Budgetförslag 72
5.3.1 1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor 72
5.3.2 1:5 Statliga tjänstepensioner m.m. 72

6 Fastighetsförvaltning 75
6.1 Mål för området 75
6.2 Resultatredovisning 75
6.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 75
6.2.2 Resultat 76
6.2.3 Analys och slutsatser 80
6.3 Den årliga revisionens slutsatser 81
6.4 Politikens inriktning 81
6.5 Budgetförslag 81
6.5.1 Statens fastighetsverk 81
6.5.2 1:10 Bidragsfastigheter 85
6.5.3 Fortifikationsverket 86

7 Digitalisering och it inom offentlig förvaltning 91
7.1 Mål för området 91
7.2 Resultatredovisning 91
7.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 91
7.2.2 Resultat 91
7.2.3 Analys och slutsatser 95
7.3 Politikens inriktning 95
7.4 Budgetförslag 97
7.4.1 1:18 Myndigheten för digital förvaltning 97

8 Statistik 99
8.1 Mål för området 99
8.2 Resultatredovisning 99

8.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 99
8.2.2 Resultat 99
8.2.3 Analys och slutsatser 103
8.3 Politikens inriktning 104
8.4 Budgetförslag 104
8.4.1 1:9 Statistiska centralbyrån 104

9 Prognos- och uppföljningsverksamhet samt god redovisningssed 107
9.1 Mål för prognos- och uppföljningsverksamheten 107
9.2 Mål för god redovisningssed 107
9.3 Resultatredovisning prognos- och uppföljningsverksamhet 107
9.4 Resultatredovisning god redovisningssed 109
9.4.1 Den årliga revisionens iakttagelser 109
9.5 Analys och slutsatser 110
9.6 Politikens inriktning 110
9.7 Budgetförslag 110
9.7.1 1:6 Finanspolitiska rådet 110
9.7.2 1:7 Konjunkturinstitutet 111
9.7.3 1:8 Ekonomistyrningsverket 111
9.7.4 1:13 Bokföringsnämnden 112

10 Offentlig upphandling 113
10.1 Mål för området 113
10.2 Resultatredovisning 113
10.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 113
10.2.2 Resultat 113
10.2.3 Analys och slutsatser 116
10.3 Politikens inriktning 116
10.4 Budgetförslag 117
10.4.1 1:17 Upphandlingsmyndigheten 117

Bilagor

Bilaga 1 Statsförvaltningens utveckling, inklusive underbilagan Myndighetschefer och ordförande i styrelsemyndigheter
Bilaga 2 Utdrag ur förslag till ändringar i Nordiska investeringsbankens stadgar

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	12
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	12
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	14
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	15
Tabell 2.3	Utgiftsram 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	15
Tabell 3.1	Finansiell folkbildning	25
Tabell 3.2	Andel kvinnor i forskningscentrumen	25
Tabell 3.3	Styckkostnad per betalning	27
Tabell 3.4	Myndigheternas upplevda servicenivå	27
Tabell 3.5	Utestående garantier, tillgångar och förväntade förluster	28
Tabell 3.6	Utestående lån, tillgångar och förväntade förluster	28
Tabell 3.7	Anslagsutveckling 1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter	35
Tabell 3.8	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter	35
Tabell 3.9	Anslagsutveckling 1:11 Finansinspektionen	35
Tabell 3.10	Offentligrättslig verksamhet	36
Tabell 3.11	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Finansinspektionen	36
Tabell 3.12	Anslagsutveckling 1:12 Riksgäldskontoret	36
Tabell 3.13	Garanti- och utlåningsverksamhet	37
Tabell 3.14	Insättningsgaranti och investerarskydd	37
Tabell 3.15	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Riksgäldskontoret	37
Tabell 3.16	Anslagsutveckling 1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter	39
Tabell 3.17	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter	39
Tabell 3.18	Effekter av förslaget om kapitaljustering i NIB på Sveriges andelar i och garantiåtaganden till banken	42
Tabell 3.19	Anslagsutveckling 1:16 Finansmarknadsforskning	43
Tabell 3.20	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Finansmarknadsforskning	43
Tabell 3.21	Beställningsbemyndigande för anslaget 1:16 Finansmarknads-forskning	43
Tabell 4.1	Korruption Transparency Internationals Corruption Perceptions Index 2018	46
Tabell 4.2	Anslagsutveckling 1:1 Statskontoret	52
Tabell 4.3	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statskontoret	52
Tabell 4.4	Anslagsutveckling 1:2 Kammarkollegiet	53

Tabell 4.5 Offentligrättslig verksamhet ... 53
Tabell 4.6 Uppdragsverksamhet ... 53
Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Kammarkollegiet ... 53
Tabell 4.8 Anslagsutveckling 1:15 Statens servicecenter ... 54
Tabell 4.9 Uppdragsverksamhet[1] ... 54
Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Statens servicecenter ... 55
Tabell 5.1 Ärenden vid Statens ansvarsnämnd ... 60
Tabell 5.2 Ärenden vid Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd ... 61
Tabell 5.3 Ärenden vid Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor. ... 61
Tabell 5.4 Ärenden vid Statens överklagandenämnd ... 61
Tabell 5.5 Anmälda till Trygghetsstiftelsen ... 62
Tabell 5.6 De som lämnat Trygghetsstiftelsen ... 62
Tabell 5.7 Fördelningen den 5 september 2019 av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt ... 65
Tabell 5.8 Personalansvarsärenden, typ av ärende och utfall 2016–2018 ... 70
Tabell 5.9 Anslagsutveckling 1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor ... 72
Tabell 5.10 Härledning av anslagsnivån 2019–2021 för 1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor ... 72
Tabell 5.11 Anslagsutveckling 1:5 Statliga tjänstepensioner m.m. ... 72
Tabell 5.12 Uppdragsverksamhet SPV ... 73
Tabell 5.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Statliga tjänstepensioner m.m. ... 73
Tabell 5.14 Beviljad respektive utnyttjad kredit av SPV ... 74
Tabell 6.1 Statens byggnader, mark och fast egendom ... 76
Tabell 6.2 Omfattningen av de fastighetsförvaltande myndigheternas lokalbestånd ... 76
Tabell 6.3 Uppgifter om det ekonomiska läget för SFV ... 77
Tabell 6.4 Uppgifter om det ekonomiska läget för FortV ... 77
Tabell 6.5 Utveckling av hyresintäkter för SFV ... 77
Tabell 6.6 Utveckling av hyresintäkter för FortV ... 77
Tabell 6.7 Utveckling av driftskostnaderna för SFV ... 77
Tabell 6.8 Utveckling av driftskostnaderna för FortV ... 78
Tabell 6.9 Utveckling av underhållskostnaderna för SFV ... 78
Tabell 6.10 Utveckling av underhållskostnaderna för FortV ... 78
Tabell 6.11 Utveckling av driftnettot för SFV ... 78
Tabell 6.12 Utveckling av driftnettot för FortV ... 78
Tabell 6.13 Utveckling av vakansgraden för SFV ... 78
Tabell 6.14 Utveckling av vakansgraden för FortV ... 78
Tabell 6.15 Utveckling avseende kundnöjdheten för SFV ... 79
Tabell 6.16 Utveckling avseende kundnöjdhet för FortV ... 79
Tabell 6.17 Utvecklingen av energianvändningen för SFV ... 79
Tabell 6.18 Utveckling av energianvändningen för FortV ... 79
Tabell 6.19 Investeringsplan för SFV 2020–2022 ... 83
Tabell 6.20 Statens fastighetsverks pågående och planerade investeringar över 40 miljoner kronor och deras beräknade utfall under 2020–2022 ... 84
Tabell 6.21 Anslagsutveckling 1:10 Bidragsfastigheter ... 85
Tabell 6.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Bidragsfastigheter ... 85

Tabell 6.23 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:10 Bidragsfastigheter 86
Tabell 6.24 Investeringsplan för Fortifikationsverket 2020–2022 87
Tabell 6.25 Fortifikationsverkets pågående och planerade investeringar över 40 miljoner kronor 88
Tabell 7.1 Tillgång till digitala tjänster 92
Tabell 7.2 Anslagsutveckling 1:18 Myndigheten för digital förvaltning 97
Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Myndigheten för digital förvaltning 97
Tabell 8.1 Resultatindikatorer 99
Tabell 8.2 Intäkter, kostnader och registerutdrag 100
Tabell 8.3 Anslagsutveckling 1:9 Statistiska centralbyrån 104
Tabell 8.4 Uppdragsverksamhet 104
Tabell 8.5 Härledning av ramnivån 2020–2022 för 1:9 Statistiska centralbyrån 105
Tabell 9.1 ESV:s prognosavvikelse för takbegränsade utgifter 108
Tabell 9.2 Bokföringsnämndens verksamhet 109
Tabell 9.3 Anslagsutveckling 1:6 Finanspolitiska rådet 110
Tabell 9.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Finanspolitiska rådet 110
Tabell 9.5 Anslagsutveckling 1:7 Konjunkturinstitutet 111
Tabell 9.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Konjunkturinstitutet 111
Tabell 9.7 Anslagsutveckling 1:8 Ekonomistyrningsverket 111
Tabell 9.8 Uppdragsverksamhet 111
Tabell 9.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Ekonomistyrningsverket 112
Tabell 9.10 Anslagsutveckling 1:13 Bokföringsnämnden 112
Tabell 9.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Bokföringsnämnden 112
Tabell 10.1 Genomsnittligt antal anbudsgivare per upphandling och inkomna ansökningar om överprövning 114
Tabell 10.2 Anslagsutveckling 1:17 Upphandlingsmyndigheten 117
Tabell 10.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 1:17 Upphandlingsmyndigheten 117

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Monetära finansinstituts marknadsfinansiering ... 18
Diagram 3.2 Marknadsandelar ... 19
Diagram 3.3 Storbankernas genomsnittliga likviditetstäckningsgrad (LCR) samt NSFR ... 19
Diagram 3.4 Storbankernas kapitaltäckning ... 20
Diagram 3.5 Genomsnittlig solvenskvot för försäkringsföretag ... 20
Diagram 3.6 Hushållens skuldsättning efter skatt ... 20
Diagram 3.7 Hushållens räntekostnader före skatt som andel av disponibel inkomst ... 21
Diagram 3.8 Volymviktade belåningsgrader för nya bolån ... 21
Diagram 3.9 Andel hushåll med belåningsgrader över 85 procent ... 21
Diagram 3.10 Amorteringar beroende på belåningsgrad ... 22
Diagram 3.11 Hushållens skulder som andel av bruttoinkomst, nya lån ... 22
Diagram 3.12 Nya konsumtionslån uppdelat på storlek ... 22
Diagram 3.13 Finansiellt stressindex ... 23
Diagram 3.14 Okonsoliderad statsskuld ... 23
Diagram 3.15 Företagens finansieringsmöjligheter ... 23
Diagram 3.16 Användningen av olika betalningsinstrument ... 24
Diagram 3.17 Andel kontantbetalning vid senaste köp ... 24
Diagram 3.18 Klagomål hos Konsumenternas Bank- och finansbyrå ... 24
Diagram 3.19 Kundnöjdhet inom olika delar av finansmarknaden för privatkunder ... 25
Diagram 3.20 Antalet rapporter om misstänkta transaktioner mottagna av finanspolisen ... 27
Diagram 5.1 Utvecklingen av genomsnittliga löner i olika sektorer på arbetsmarknaden 1994–2018 ... 64
Diagram 5.2 Fördelningen av kvinnor och män med uppgift att planera och leda myndighetens verksamhet på olika nivåer 2009–2018. Visar även fördelningen exkl. Försvarsmakten ... 65
Diagram 5.3 Fördelningen av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt 2006–2019 ... 65
Diagram 5.4 Genomsnittlig löneskillnad mellan kvinnor och män i staten och den oförklarade löneskillnaden 2009–2018 ... 66
Diagram 5.5 Andel med utländsk bakgrund i staten totalt, nyanställda, förvärvsarbetande 20–64 år samt för befolkningen i arbetsför ålder 2009–2018 ... 66
Diagram 5.6 Andelen anställda med utländsk bakgrund inom staten totalt och uppdelad per kompetenskategori och kön 2009–2018 ... 67
Diagram 5.7 Sjukfrånvaro totalt och uppdelat på kön 2009–2018 ... 68
Diagram 5.8 Nybeviljade sjukpensioner 2009–2018 ... 68
Diagram 5.9 Anmälningar enligt PSA 2013–2018 ... 68

Diagram 5.10 Antal personalansvarsärenden och antal ärenden som lett till åtgärd 2009–2018.....69
Diagram 7.1 Kontakt med myndighet över internet.....92

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kreditram på högst 50 000 000 000 kronor och en garantiram på högst 750 000 000 000 kronor för stabilitetsfonden (avsnitt 3.5.3).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kreditram på högst 100 000 000 000 kronor och en garantiram på högst 200 000 000 000 kronor för resolutionsreserven (avsnitt 3.5.3).
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 för anslaget 1:14 *Vissa garanti- och medlemsavgifter* besluta om kapitaltillskott till Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar, vilket innebär att de totala kapitaltillskotten under 2016–2020 får uppgå till högst 1 110 000 000 kronor (avsnitt 3.5.4).
4. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ställa ut statliga garantier för garantikapital i Nordiska investeringsbanken (NIB) som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 2 600 282 165 euro (avsnitt 3.5.5).
5. Riksdagen godkänner att Sveriges andel av kreditriskreserveringarna för NIB:s projektinvesteringslån (PIL) om 147 563 948 euro överförs till Sveriges inbetalda kapital (avsnitt 3.5.5).
6. Riksdagen godkänner att regeringen upphör med garantigivning till PIL och miljöinvesteringslån (avsnitt 3.5.5).
7. Riksdagen godkänner stadgeändringen som innebär att NIB:s guvernörsstyrelse beslutar om principer för bankens kapital- och likviditetshantering (avsnitt 3.5.5).
8. Riksdagen godkänner stadgeändringen som innebär att sammansättningen av NIB:s kontrollkommitté ändras (avsnitt 3.5.5).
9. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Kammarkollegiets behov av likviditet i samband med inrättande av nya myndigheter som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 250 000 000 kronor (avsnitt 4.6.2).
10. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Kammarkollegiets behov av likviditet i det statliga försäkringssystemet som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 100 000 000 kronor (avsnitt 4.6.2).
11. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Statens tjänstepensionsverks behov av likviditet i pensionshanteringen som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 100 000 000 kronor (avsnitt 5.3.2).
12. Riksdagen godkänner investeringsplanen för fastigheter och markanläggningar för 2020–2022 som en riktlinje för Statens fastighetsverks investeringar (avsnitt 6.5.1).
13. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta att Statens fastighetsverk får ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och markanläggningar

som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 15 200 000 000 kronor (avsnitt 6.5.1).

14. Riksdagen godkänner investeringsplanen för fastigheter och markanläggningar för 2020–2022 som en riktlinje för Fortifikationsverkets investeringar (avsnitt 6.5.3).

15. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta att Fortifikationsverket får ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och markanläggningar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 18 000 000 000 kronor (avsnitt 6.5.3).

16. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning enligt tabell 1.1.

17. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Statskontoret	100 183
1:2	Kammarkollegiet	71 185
1:3	Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter	17 550
1:4	Arbetsgivarpolitiska frågor	2 443
1:5	Statliga tjänstepensioner m.m.	13 895 000
1:6	Finanspolitiska rådet	10 396
1:7	Konjunkturinstitutet	66 295
1:8	Ekonomistyrningsverket	175 469
1:9	Statistiska centralbyrån	583 629
1:10	Bidragsfastigheter	274 000
1:11	Finansinspektionen	623 253
1:12	Riksgäldskontoret	319 204
1:13	Bokföringsnämnden	10 667
1:14	Vissa garanti- och medlemsavgifter	240 520
1:15	Statens servicecenter	698 581
1:16	Finansmarknadsforskning	29 921
1:17	Upphandlingsmyndigheten	94 419
1:18	Myndigheten för digital förvaltning	177 476
Summa		**17 390 191**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:10	Bidragsfastigheter	100 000	2021
1:16	Finansmarknadsforskning	30 000	2021–2023
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**130 000**	

2 Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning omfattar politiken för finansmarknaden och den statliga förvaltningspolitiken.

I utgiftsområdet ingår följande områden: finansmarknad och internationella finansiella institutioner, statlig förvaltningspolitik, statliga arbetsgivarfrågor, fastighetsförvaltning, digitalisering och it inom offentlig förvaltning, statistik, prognos- och uppföljningsverksamhet samt god redovisningssed och offentlig upphandling.

Finansmarknad och internationella finansiella institutioner omfattar åtgärder för ett stabilt och hållbart finansiellt system som präglas av ett starkt konsumentskydd och en effektiv statlig finansförvaltning. I området ingår Finansinspektionen, Riksgäldskontoret och Krigsförsäkringsnämnden.

Internationella finansiella institutioner omfattar exempelvis kapitaltillskott till Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar, årliga medlemsavgifter till tankesmedjan Bruegel, European Institute of Public Administration och Europarådets utvecklingsbank, samt garantier till sex internationella finansieringsinstitut, bl.a. Nordiska investeringsbanken.

Statlig förvaltningspolitik omfattar myndigheterna Statskontoret, Kammarkollegiet, Ekonomistyrningsverket och Statens servicecenter samt frågor om styrning, ledning, organisation och utveckling av de statliga myndigheterna, och vissa övergripande frågor om relationen mellan stat och kommun, inklusive regional ansvarsfördelning.

Statliga arbetsgivarfrågor omfattar personal- och lönepolitiska frågor, såsom löneutveckling, pensionsvillkor, arbets- och anställningsvillkor avseende offentliga anställningar, statlig arbetsrätt och kompetensförsörjning inom staten samt frågor om arbetsmiljö och hälsa, jämställdhet, mångfald och värdegrundsarbete inom staten. Till området hör Arbetsgivarverket, Statens tjänstepensionsverk, Statens ansvarsnämnd, Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd, Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor, Statens överklagandenämnd, Offentliga sektorns särskilda nämnd och Trygghetsstiftelsen – en kollektivavtalsstiftelse.

Fastighetsförvaltning omfattar förvaltning av fastigheter som av försvarspolitiska, kulturhistoriska eller av andra skäl har ansetts lämpliga att förvaltas av staten. På fastigheterna finns bl.a. regeringsbyggnader, länsresidens, ambassader, de kungliga slotten, museer, teatrar och monument. Statens kulturfastigheter förvaltas främst av Statens fastighetsverk, som även förvaltar andra typer av fastigheter. Fortifikationsverket förvaltar fastigheter som främst används för försvarsändamål. Myndigheternas verksamheter finansieras framför allt genom avgifter, dvs. hyresintäkter. Övriga myndigheter som förvaltar fastigheter gör det främst för den verksamhet som myndigheten bedriver.

Digitalisering och it inom offentlig förvaltning omfattar Myndigheten för digital förvaltnings verksamhet samt frågor om digital mognad, it-användning och it-investeringar inom offentlig förvaltning, tillgänglighet till digital offentlig service, elektroniska inköpsprocesser inom den offentliga förvaltningen, elektronisk identifiering

och underskrift, förvaltningsgemensam digital infrastruktur, t.ex. plattformar, tjänster, standarder och ramverk, samt digital innovation och vidareutnyttjande av information från den offentliga förvaltningen.

Statistik omfattar Statistiska centralbyråns (SCB) verksamhet, som utgörs av utveckling, produktion, spridning och samordning av statistik. SCB producerar officiell statistik och annan statlig statistik. SCB ingår i det europeiska statistiksystemet (ESS) och myndigheten är även verksam i de statistiksamarbeten som bedrivs inom FN, OECD och det nordiska samarbetet. Samarbetet inom ESS påverkar utvecklingen av den officiella statistiken, eftersom den till stor del regleras av EU:s rättsakter. Detta gäller bl.a. jordbruksstatistiken, den ekonomiska statistiken och arbetsmarknadsstatistiken.

Prognos- och uppföljningsverksamheten omfattar myndigheterna Konjunkturinstitutet, Ekonomistyrningsverket (ESV), Finanspolitiska rådet och Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, samt frågor som ska bidra till att det finanspolitiska ramverket följs, att politiska beslut och prioriteringar är välgrundade samt till transparens vid redovisningen av den ekonomiska politiken. Utöver detta ingår också arbetet med att tillvarata de resultat från den nationalekonomiska forskningen som är relevanta för utformningen av den ekonomiska politiken. I avsnittet redovisas även utvecklingen av god redovisningssed, som Bokföringsnämnden och ESV ansvarar för.

Offentlig upphandling omfattar flera lagar med bestämmelser som syftar till att upphandlande myndigheter och enheter ska göra effektiva offentliga inköp. Reglerna ska vidare säkerställa sunda och rättssäkra konkurrensförhållanden. Dessutom utgör regelverken ramar för hur offentlig upphandling ska bidra till för att uppnå olika samhälleliga mål. Upphandlingsmyndigheten är regeringens stödmyndighet och Konkurrensverket är ansvarig tillsynsmyndighet för lagstiftningen.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Statskontoret	92	98	102	**100**	103	104
1:2 Kammarkollegiet	70	80	78	**71**	67	68
1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter	13	18	15	**18**	18	18
1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor	1	2	2	**2**	2	2
1:5 Statliga tjänstepensioner m.m.	13 018	13 651	13 359	**13 895**	14 649	14 948
1:6 Finanspolitiska rådet	10	10	10	**10**	11	11
1:7 Konjunkturinstitutet	65	64	64	**66**	66	67
1:8 Ekonomistyrningsverket	169	166	165	**175**	179	166
1:9 Statistiska centralbyrån	551	566	562	**584**	595	603
1:10 Bidragsfastigheter	247	269	249	**274**	280	280
1:11 Finansinspektionen	598	604	615	**623**	633	642
1:12 Riksgäldskontoret	277	325	276	**319**	324	329
1:13 Bokföringsnämnden	11	10	10	**11**	11	11
1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter	207	231	227	**241**	2	2
1:15 Statens servicecenter	8	562	554	**699**	742	752
1:16 Finansmarknadsforskning	88	30	31	**30**	30	31
1:17 Upphandlingsmyndigheten	94	95	95	**94**	96	96
1:18 Myndigheten för digital förvaltning	136	178	184	**177**	160	162
f.d. 1:15 Riksrevisionen	335	333	331	**0**	0	0
Totalt för utgiftsområde 02 Samhällsekonomi och finansförvaltning[2]	**15 991**	**17 292**	**16 929**	**17 390**	**17 967**	**18 294**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Till och med budgetåret 2019 redovisades anslaget 1:15 Riksrevisionen under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning. Fr.o.m. budgetåret 2020 redovisas anslaget under utgiftsområde 1 Rikets styrelse (anslaget 2:5 Riksrevisionen).

Utgiftsområdets sammanlagda utgifter uppgick 2018 till 15,991 miljarder kronor. Prognosen för utfallet för 2019 är 16,929 miljarder, vilket är 363 miljoner kronor under de anvisade anslagen. Den föreslagna anslagsnivån för utgiftsområdet för 2020 uppgår till 17,390 miljarder kronor, vilket är i nivå med 2019. Anslagsförändringarna redovisas detaljerat under respektive delområde.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**16 986**	**16 986**	**16 986**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning[2]	57	101	144
Beslut	29	-172	-189
Varav BP20[3]	98	120	119
Övriga makroekonomiska förutsättningar	329	600	694
Volymer	-85	398	603
Överföring till/från andra utgiftsområden	74	55	55
Varav BP20[3]			
Övrigt	0	0	0
Ny ramnivå	**17 390**	**17 967**	**18 294**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget. Anvisat belopp enligt riksdagens beslut i dec 2018 (bet. 2018/19:FiU2) exklusive belopp anslagsflytt från utgiftsområde 2 (f.d. anslag 1:15 Riksrevisionen).
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneområkning.

Tabell 2.3 Utgiftsram 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	13 895
Verksamhetsutgifter [2]	3 490
Investeringar [3]	5
Summa utgiftsram	**17 390**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

Utgifter för transfereringar utgör 80 procent av den anslagsfinansierade verksamheten och utbetalningar sker främst ifrån anslaget 1:5 *Statliga tjänstepensioner m.m*. Verksamhetsutgifter för 12 myndigheter utgör 20 procent av utgiftsområdets anslagsmedel.

2.3 Mål för utgiftsområdet

Nedan redovisas de av riksdagen beslutade målen för verksamheten under utgiftsområdet (prop. 2009/10:175, bet. 2009/10:FiU38, rskr. 2009/10:315, prop. 2015/16:1 utg.omr. 2, bet. 2015/16:FiU2, rskr. 2015/16:118).

Finansmarknaden

- Det finansiella systemet ska vara stabilt och präglas av högt förtroende med väl fungerande marknader som tillgodoser hushållens och företagens behov av finansiella tjänster samtidigt som det finns ett högt skydd för konsumenter.
- Det finansiella systemet ska bidra till en hållbar utveckling.
- Statens finansförvaltning ska bedrivas effektivt.

Statlig förvaltningspolitik

- En innovativ och samverkande statsförvaltning som är rättssäker och effektiv, har väl utvecklad kvalitet, service och tillgänglighet och som därigenom bidrar till Sveriges utveckling och ett effektivt EU-arbete.

För övriga delområden under utgiftsområdet finns inga av riksdagen beslutade mål. De mål som har beslutats av regeringen redovisas i respektive avsnitt.

2.4 Resultatredovisning

2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

I avsnitt 3.3 redovisas ett antal indikatorer kopplade till målen för finansmarknadsområdet. Indikatorer för att bedöma statsförvaltningens utveckling avseende effektivitet och förtroende redovisas i avsnitt 4.2.

2.4.2 Resultat

Resultatredovisning finns i avsnitt 3–10 och i bilaga 1.

2.4.3 Analys och slutsatser

Analys och slutsatser finns i avsnitt 3–10 och i bilaga 1.

2.5 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionens iakttagelser och redogörelser för vidtagna åtgärder finns i avsnitt 4.4 avseende Kammarkollegiet, avsnitt 6.3 avseende Fortifikationsverket och i avsnitt 9.4.1 avseende Bokföringsnämnden.

2.6 Politikens inriktning

Politikens inriktning för att uppnå utgiftsområdets riksdagsbundna mål redovisas i avsnitt 3.4, 4.5 och 7.3. Politikens inriktning för de av regeringen beslutade målen redovisas i respektive avsnitt.

3 Finansmarknad och internationella finansiella institutioner

3.1 Mål för området

Riksdagen har beslutat om följande mål för finansmarknadsområdet (prop. 2015/16:1 utg. omr. 2, bet. 2015/16:FiU2, rskr. 2015/16:118):

- Det finansiella systemet ska vara stabilt och präglas av högt förtroende med väl fungerande marknader som tillgodoser hushållens och företagens behov av finansiella tjänster samtidigt som det finns ett högt skydd för konsumenter.
- Det finansiella systemet ska bidra till en hållbar utveckling.
- Statens finansförvaltning ska bedrivas effektivt.

Statsskuldsförvaltningen, som också är en del av den statliga finansförvaltningen, utvärderas under utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

3.2 Det finansiella systemets uppgifter

Det finansiella systemet utgör en viktig del av det globala samhällets infrastruktur och är en förutsättning för att det moderna samhället ska kunna fungera och växa. Flera olika sorters aktörer är verksamma inom systemet, bl.a. banker, försäkringsföretag, fondbolag och börser. En mer utförlig beskrivning av det finansiella systemets uppgifter lämnades i budgetpropositionen för 2017.

3.3 Resultatredovisning

Statliga medel och omvärldsfaktorer

Arbetet med att uppnå målen för finansmarknadsområdet delas mellan regeringen, Finansinspektionen och Riksgäldskontoret. Även Riksbanken, Konkurrensverket, Pensionsmyndigheten, AP-fonderna och Konsumentverket har uppgifter inom området men omfattas i formell mening inte av de aktuella målen.

Medlen för att nå målet att statens finansförvaltning ska bedrivas effektivt utgörs främst av de regelverk, avtal och kontostrukturer som utgör statens betalningsmodell. På motsvarande sätt är regelverken för statens garanti- och utlåningsverksamhet medel för att uppnå effektivitet i denna verksamhet.

Även omvärldsfaktorer påverkar måluppfyllelsen. Sveriges finansmarknader är globalt integrerade och nära sammanlänkade med i synnerhet vårt närområde. Problem som uppstår i ett annat land kan snabbt spridas till Sverige och hota den finansiella stabiliteten här.

Regelutvecklingen drivs därför i huvudsak internationellt både av EU och av olika globala standardsättande organ.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Resultatindikatorerna syftar till att ge en fingervisning om hur måluppfyllelsen för de tre målen inom finansmarknadsområdet utvecklas och i vilken grad de har uppnåtts. Det finns inte något

enskilt mått eller någon enskild indikator som beskriver den sammantagna måluppfyllelsen. I stället används flera olika indikatorer i resultatredovisningen för att ge en helhetsbild. En del av indikatorerna är direkt knutna till något av målen, medan andra kopplas till flera mål. Av detta skäl klassificeras inte indikatorerna i förhållande till de olika delmålen.

Några justeringar har gjorts när det gäller indikatorerna jämfört med föregående år. Indikatorn hushållens skuldsättning omfattar nu även de underliggande indikatorerna avseende hushållens räntekostnader, volymviktade belåningsgrader för nya bolån, andelen hushåll med högre belåning än 85 procent, amorteringar efter belåningsgrad samt hushållens skuldkvoter för nya lån. Indikatorn klagomål, Finansinspektionens varningar och finansiell folkbildning omfattar ärendestatistik hos Konsumenternas Bank- och finansbyrå.

För det finansiella systemet och hållbarhet:

- marknadsfinansiering,
- marknadsandelar,
- storbankernas likviditetsreserver,
- storbankernas kapitaltäckning,
- försäkringsföretagens solvenskvot,
- hushållens skuldsättning,
- konsumtionslån,
- finansiellt stressindex,
- okonsoliderad statsskuld,
- företagens finansieringsmöjligheter,
- användningen av elektroniska betalningar och kontantbetalning,
- kontantbetalningar,
- klagomål, Finansinspektionens varningar och finansiell folkbildning,
- kundnöjdhet inom olika delar av finansmarknaden för privatkunder respektive företagskunder,
- vetenskaplig publicering,
- könsfördelningen i forskningscentrumen för finansmarknadsforskning,
- hållbara fonder, och
- antalet rapporter om misstänkta transaktioner mottagna av finanspolisen.

För statlig finansförvaltning:

- styckkostnad per statlig betalning,
- myndigheternas upplevda servicenivå, och
- riskerna inom Riksgäldskontorets garanti- och utlåningsverksamhet.

3.3.1 Resultat för det finansiella systemet

Marknadsfinansiering

En av sårbarheterna i det svenska finansiella systemet är att den finansiella sektorn är stor i förhållande till den svenska ekonomin. De svenska monetära finansinstitutens (MFI) samlade tillgångar uppgick i slutet av 2018 till ungefär 13 972 miljarder kronor, vilket är ungefär 14 procent lägre än föregående år till följd av Nordeas flytt av huvudkontor till Finland. Under 2018 uppgick de svenska monetära finansinstitutens marknadsfinansiering till 33 procent av deras totala finansiering (se diagram 3.1). Av marknadsfinansieringen sker ca 58 procent i utländsk valuta. Finansieringen i utländsk valuta utgörs till stor del av certifikat med kort löptid, medan finansieringen i svenska kronor till stor del utgörs av inlåning och säkerställda obligationer för vilka säkerheten utgörs av panträtt i bostäder.

Diagram 3.1 Monetära finansinstituts marknadsfinansiering

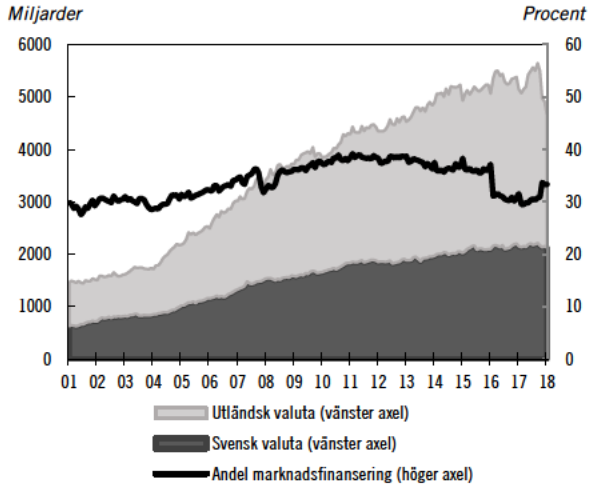

Källa: Finansinspektionen.

Marknadsandelar

Sverige har ett relativt stort banksystem koncentrerat kring fyra tätt sammanlänkade storbanker – Nordea, SEB, Swedbank och Handelsbanken. Banker är centrala aktörer i det finansiella systemet eftersom betalningar främst görs via bankkonton. Storbankerna står för ungefär 70 procent av banksystemets utlåning i Sverige (se diagram

3.2). Att banksystemet är koncentrerat till ett fåtal aktörer kan göra systemet mer sårbart. Om en av dessa banker skulle få problem finns en risk att det kan sprida sig till hela banksystemet, vilket skulle innebära ett hot mot den finansiella stabiliteten och i förlängningen den reala ekonomin.

Vid utgången av 2018 stod de fyra storbankerna för 68,5 procent av utlåningen. När det gäller inlåningen hade de fyra storbankerna 2018 en marknadsandel, baserat på deras verksamhet i Sverige, som sammantaget uppgick till omkring 67,7 procent.

Diagram 3.2 Marknadsandelar

Procent

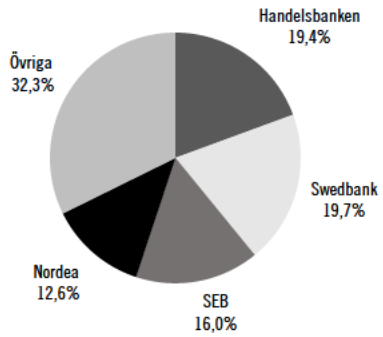

Källa: Statistiska centralbyrån.

Storbankernas likviditetsreserver

För att stärka bankernas förmåga att hantera likviditetskriser har kraven på riskhantering skärpts och likviditetsreserverna utökats. Ett viktigt led i detta arbete har varit införandet av kvantitativa likviditetstäckningskrav. Kraven innebär att bankerna ska hålla en tillräcklig likviditetsbuffert som motsvarar minst 30 dagars nettokassautflöden under stressade förhållanden.

Under 2018 var de genomsnittliga kvoterna för likviditetstäckningsgraderna 1,52 respektive 1,46 för storbankerna exklusive Nordea (se diagram 3.3). Detta är något högre än 2017, då kvoterna var 1,43 för de fyra storbankerna och 1,32 exklusive Nordea. Om kvoten för likviditetstäckningsgraden överstiger 1,0 uppfyller banken kravet, vilket är fallet för samtliga storbanker sedan kravet infördes 2013.

Ett annat likviditetsmått är den s.k. stabila nettofinansieringskvoten (NSFR), som något förenklat innebär att banker ska finansiera tillgångar vars löptid överstiger ett år med skulder vars löptid också överstiger ett år eller som av annat skäl bedöms vara stabila. Måttet syftar till att begränsa riskerna med bankernas löptidsomvandling. För närvarande föreligger enbart en skyldighet för bankerna att redovisa sin NSFR-kvot, men genom det s.k. bankpaketet införs ett bindande minimikrav som innebär att NSFR-kvoten ska vara minst 100 procent.

Diagram 3.3 Storbankernas genomsnittliga likviditetstäckningsgrad (LCR) samt NSFR

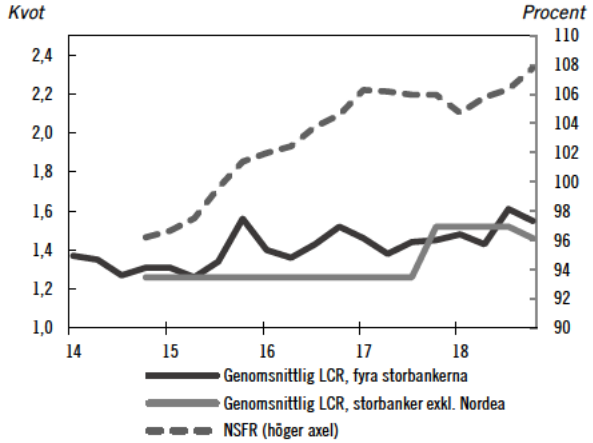

Källa: Finansinspektionen.

De svenska storbankerna har en omfattande löptidsomvandling. En förklaring är deras stora andel bostadslån, där lånens löptid ofta är flera decennier men som till stor del finansieras med säkerställda obligationer med betydligt kortare löptid. NSFR har i genomsnitt ökat över tid och från 2015 har kvoten i genomsnitt legat över det kommande minimikravet på 100 procent.

Storbankernas kapitaltäckning

En ytterligare sårbarhet i det finansiella systemet är att banker generellt sett har en begränsad förmåga att hantera förluster. Sedan finanskrisen 2008 och 2009 har dock regelverket för att stärka bankernas motståndskraft mot kreditförluster skärpts i flera omgångar.

Storbankernas genomsnittliga kärnprimärkapitalrelation har ökat varje år fram till 2017, sannolikt som konsekvens av höjda kapitalkrav (se diagram 3.4). Under 2017–2018 föll kärnprimärkapitalrelationen som en teknisk följd av att metoden för riskviktsgolvet för bolån ändrades. Svenska kreditinstitut är dock fortsatt lika motståndskraftiga eftersom de har lika mycket kapital i svenska kronor som tidigare.

Som komplement till att mäta kapitaltäckning i riskvägda tillgångar används bruttosoliditet. Bruttosoliditeten anger storleken på det egna kapitalet i förhållande till bankens totala tillgångar och åtaganden utanför balansräkningen. De fyra

storbankernas bruttosoliditet var ungefär 5 procent 2018, vilket är samma som året innan och över minimikravet på 3 procent.

Diagram 3.4 Storbankernas kapitaltäckning

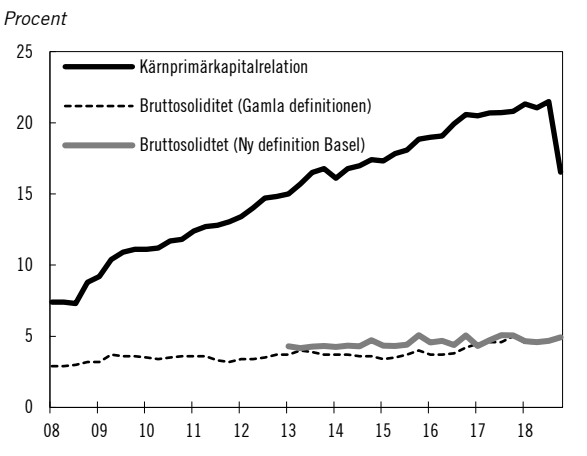

Källa: Finansinspektionen.

Försäkringsföretagens solvenskvot

Försäkringsföretagen spelar en viktig roll för det finansiella systemet, bl.a. genom att mer än hälften av svenskarnas sparande sker i olika försäkringslösningar. En stor del av sparandet utgörs av tjänstepensioner. Stabila försäkrings- och pensionsföretag är därför viktigt ur ett konsumentskyddsperspektiv.

Försäkringsföretagens förmåga att möta sina åtaganden på kort och lång sikt mäts genom solvenskvoten, vilken definieras som kapitalbas dividerat med erforderlig solvensmarginal. En kvot som överstiger 1,0 innebär att företaget kan fullgöra sina åtaganden.

Diagram 3.5 Genomsnittlig solvenskvot för försäkringsföretag

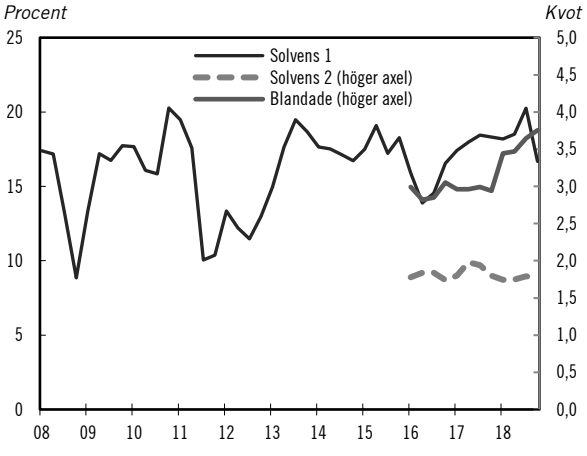

Källa: Finansinspektionen.

Eftersom försäkringsföretagen och tjänstepensionskassorna tillämpar olika regelverk särredovisas tre grupper: Solvens 1, Solvens 2 och blandade, där en kombination mellan Solvens 1 och 2 tillämpas (se diagram 3.5). För försäkringsföretag som rapporterar under Solvens 1 har kvoten minskat med ungefär 3,7 procentenheter sedan slutet av 2017 till följd av den negativa börsutvecklingen som ägde rum under fjärde kvartalet 2018. Kapitalbasen, och därmed kapitalkravet, påverkas kraftigt vid större förändringar av tillgångsportföljen. Denna effekt är inte lika påtaglig för företag som rapporterar under Solvens 2, där företagens solvenskvoter varit stabila sedan reglerna infördes den 1 januari 2016. Den genomsnittliga solvenskvoten för blandade företag ökade något under 2018.

På grund av förändrade solvensregelverk är data inte jämförbar mellan åren. Därför görs uppföljningen dels för de företag som följer respektive regelverk, dels för de försäkringsföretag som redovisar enligt båda regelverken (blandade).

Hushållens skuldsättning

Hög hushållsskuldsättning är en risk som kan hota den realekonomiska utvecklingen och på sikt även den finansiella stabiliteten. Historiskt sett har finansiella kriser ofta föregåtts av en snabb tillväxt i krediter och fastighetspriser. Riskerna för den realekonomiska utvecklingen följer framför allt av att högt skuldsatta hushåll minskar sin konsumtion i en situation när bostadspriserna faller eller räntorna stiger. Hushållens skuldsättning berör även delmålet om konsumentskydd.

Diagram 3.6 Hushållens skuldsättning efter skatt

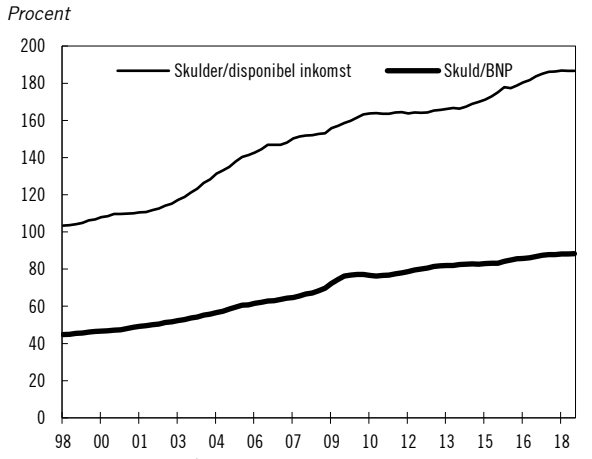

Källa: Statistiska centralbyrån.

Hushållens skuldsättning som andel av BNP har fördubblats sedan millennieskiftet. Även som andel av disponibel inkomst kan man se en

liknande kraftig ökning (se diagram 3.6). Hushållens skulder uppgick till 186,7 procent av hushållens disponibla inkomst sista kvartalet 2018, vilket är en stabilisering av ökningstakten jämfört med de senaste årens kraftiga uppgångar. Sammantaget växer hushållens inkomster nu ungefär i samma takt som deras skulder.

Hushållens skulder som andel av BNP har ökat kontinuerligt de senaste åren från ca 80 procent i början av 2013 till ca 88 procent i slutet av 2018. Bolånen står för 82 procent av hushållens totala skulder.

Ett annat sätt att studera utvecklingen är att mäta hushållens räntebetalningar före skatt i förhållande till disponibel inkomst (hushållens räntekvot). Trenden har varit negativ över tid och under 2018 var kvoten 3,6 procent (se diagram 3.7). Trots att hushållens skulder har ökat så har låga räntor medfört att räntebetalningarna som andel av disponibel inkomst har minskat. I sammanhanget bör även noteras att ungefär 69 procent av utlåningen till svenska hushåll hade en räntebindningstid på ett år eller kortare. Kortare räntebindningstid har under de senaste decennierna varit fördelaktigt för hushållen. Det innebär dock också att hushållen blir mer känsliga för en ränteuppgång.

Diagram 3.7 Hushållens räntekostnader före skatt som andel av disponibel inkomst

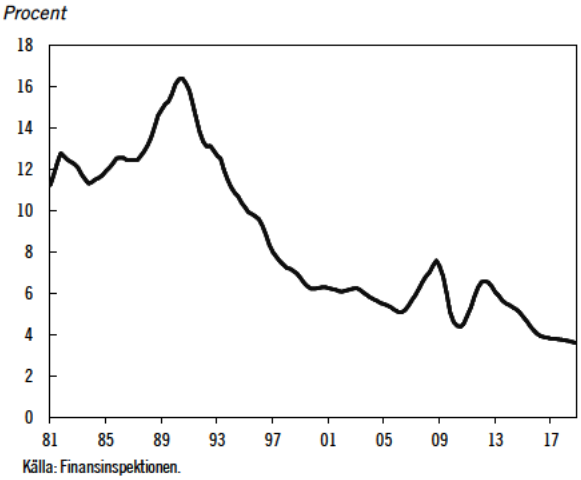

Källa: Finansinspektionen.

Ett sätt att mäta hushållens sårbarhet utgörs av volymviktade belåningsgrader, beräknat genom lån som används för att finansiera en bostad i förhållande till marknadsvärdet på bostaden. Trenden med stigande volymviktade belåningsgrader i nyutlåningen bröts i samband med att bolånetaket infördes 2010. På senare tid har andra insatser, såsom höjda riskvikter för bolån och amorteringskraven, påverkat belåningsgraderna. År 2018 ökade belåningsgraden för nya lån med 0,7 procentenheter till 67,8 procent jämfört med föregående år, vilket är den första ökningen sedan 2013 (se diagram 3.8).

Diagram 3.8 Volymviktade belåningsgrader för nya bolån

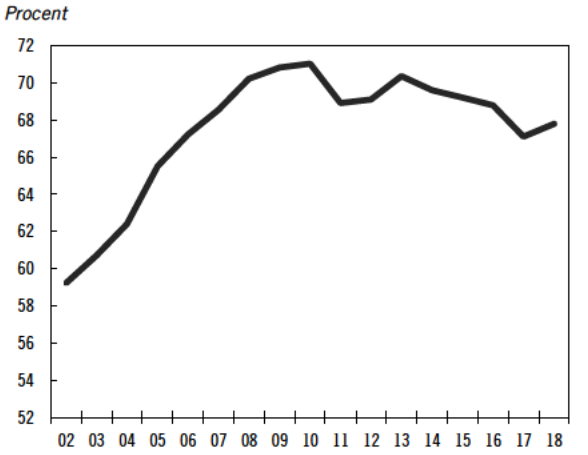

Källa: Finansinspektionen.

Andelen befintliga lån med belåningsgrad över 85 procent har stadigt minskat sedan 2010, med undantag för de senaste två åren då andelen har ökat med 0,4 respektive 3,7 procentenheter till 5,7 procent 2018 (se diagram 3.9). Andelen nya lån med belåningsgrad över 85 procent har minskat under perioden 2013–2017 men ökade 2018 med 1,5 procentenheter till 4,9 procent 2018.

Diagram 3.9 Andel hushåll med belåningsgrader över 85 procent

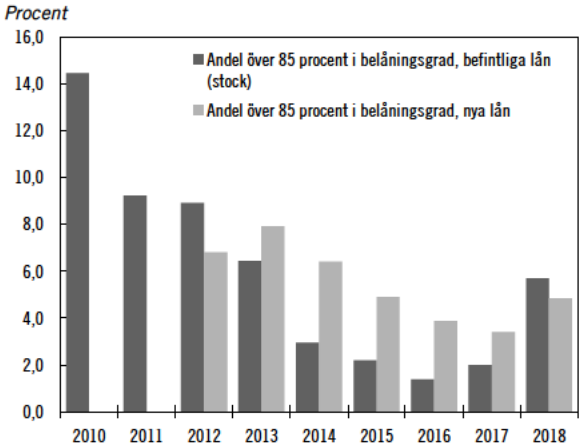

Källa: Finansinspektionen.

För att motverka de makroekonomiska sårbarheterna som högt belånade hushåll medför infördes ett amorteringskrav den 1 juni 2016 som innebär att nya bolånetagare årligen måste amortera minst två procentenheter vid belåningsgrader över 70 procent och minst en procentenhet vid

belåningsgrader mellan 50 och 70 procent, av det ursprungliga lånebeloppet.

Diagram 3.10 Amorteringar beroende på belåningsgrad

Procent

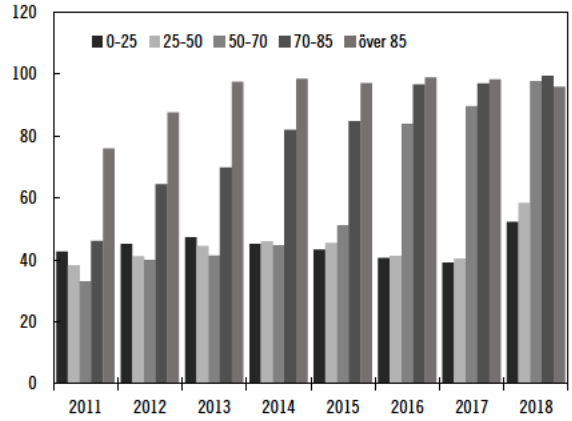

Källa: Finansinspektionen.

Ett förstärkt amorteringskrav infördes den 1 mars 2018 som ett komplement till det första kravet. Det förstärkta kravet innebär att nya låntagare som lånar mer än 4,5 gånger sin årliga bruttoinkomst måste amortera ytterligare en procentenhet utöver tidigare krav.

Diagram 3.11 Hushållens skulder som andel av bruttoinkomst, nya lån

Procent

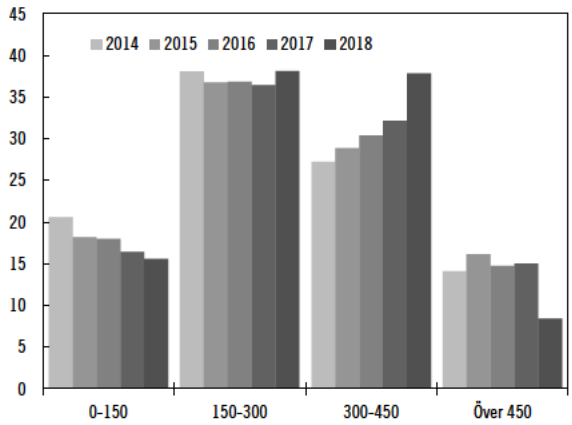

Källa: Finansinspektionen.

Konsumtionslån

Konsumtionslån står för en mindre del av hushållens totala skulder men har volymmässigt ökat under senare år. Även om de inte utgör ett hot mot den finansiella stabiliteten, så medför de risker för enskilda konsumenter, då ränta och amorteringar på konsumtionslån utgör en betydande del av hushållens totala lånekostnader. Volymen av nya lån som understiger 50 000 kronor har mer än fördubblats sedan 2008 (se diagram 3.12). Utvecklingen sammanfaller med ökad e-handel under motsvarande period där köp på internet ofta finansieras genom kreditkort eller kontokredit.

Volymen av lån större än 250 000 kronor har nästan femdubblats på tio år. Ökningen har varit särskilt stor de senaste fem åren, vilket hänger samman med en stark konjunktur och låga räntor, samtidigt som har bostadspriserna stigit kraftigt.

Diagram 3.12 Nya konsumtionslån uppdelat på storlek

Index 2008=100

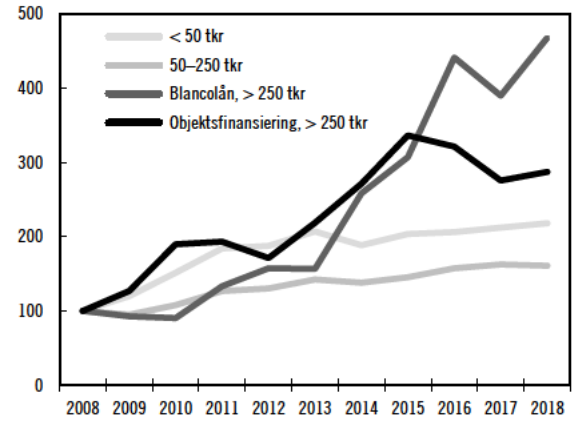

Källa: Finansinspektionen.

Sedan Finansinspektionen införde bolånetaket 2010 kan hushållen bara ta bolån upp till 85 procent av bostadens värde. Efterfrågan på blancolån kan ha ökat på grund av stigande bostadspriser och bolånetaket. Även amorteringskraven kan ha bidragit till ökningen. Om en låntagare utökar sitt bolån påverkas den amorteringsgrundande skulden, vilket gör att vissa låntagare ibland kan välja att utöka sin skuld med blancolån i stället för bolån.

Finansiellt stressindex

I det tredje delmålet för det finansiella systemet konstateras att ett högt ömsesidigt förtroende mellan företag som verkar på de finansiella marknaderna är en förutsättning för finansiell stabilitet. Finansiellt stressindex består av fyra delindex som mäter volatilitet på aktie-, penning-, valuta- och obligationsmarknaden. Finansiell stress innebär en störning som skulle kunna skada marknadernas förmåga att effektivt uppfylla rollen som förmedlade länk mellan låntagare och långivare respektive köpare och säljare. Det sammanvägda indexet ger en indikation på hur hög stressnivån är på de svenska finansiella marknaderna.

Diagram 3.13 Finansiellt stressindex

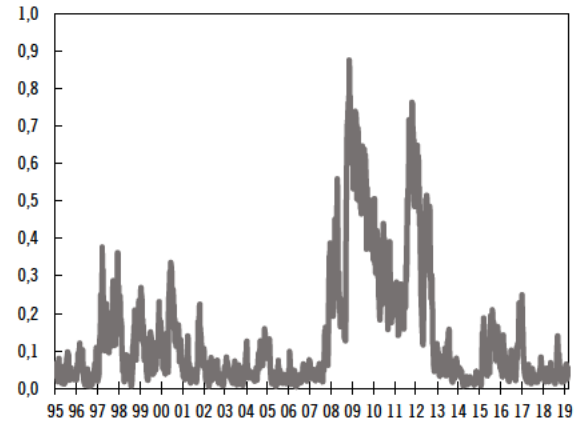

Källa: Riksbanken.

Stressnivåerna har med undantag för september månad varit låga 2018 (se diagram 3.13). Under hösten 2018 steg den finansiella stressen inom EU, sannolikt på grund av politisk osäkerhet i kombination med minskad riskvilja globalt. I förhållande till åren under finans- och skuldkrisen framgår att nivån var betydligt lägre under 2018. Stressnivåerna på de svenska värdepappersmarknaderna har överlag varit låga under det senaste året.

Okonsoliderad statsskuld

Statens okonsoliderade skuld är storleken på utestående fordringar på staten. En låg statsskuld innebär i allmänhet att staten har en god kreditvärdighet och att staten har goda möjligheter att hantera oförutsedda utgifter.

Diagram 3.14 Okonsoliderad statsskuld

Miljarder kronor, nominell *Procent*

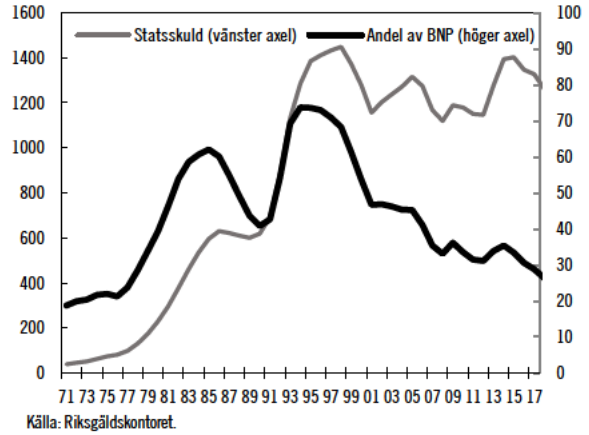

Källa: Riksgäldskontoret.

I slutet av 2018 uppgick den svenska statens okonsoliderade skuld till 1 262 miljarder kronor, vilket motsvarar en skuldsättning på ungefär 26 procent av Sveriges BNP, en minskning med 3 procentenheter från 2017 (se diagram 3.14). När den okonsoliderade statsskulden var som störst i förhållande till BNP, i mitten av 1990-talet, uppgick skuldkvoten till mer än 70 procent.

Företagens finansieringsmöjligheter

Ytterligare ett viktigt bedömningskriterium för det finansiella systemets funktionssätt är företagens kapitalförsörjning. Ett väl fungerande ramverk och finansiellt system för kapitalförsörjning är avgörande för att företag ska kunna starta och expandera. Företagens behov av externt kapital ska i första hand tillgodoses av den privata marknaden. Statens roll är marknadskompletterande, t.ex. vid tidiga utvecklingsskeden och vid kommersialisering av innovativa affärsidéer för små och medelstora företag.

Företagens möjlighet att finansiera investeringar är viktigt för konkurrenskraften. Goda möjligheter till investeringar för företagen bidrar också till högre sysselsättning. En indikator för det finansiella systemets funktionssätt när det gäller företagens kapitalförsörjning är Konjunkturinstitutets barometer, där företag tillfrågas om hur de upplever möjligheterna att finansiera sin verksamhet.

Diagram 3.15 Företagens finansieringsmöjligheter

Procent

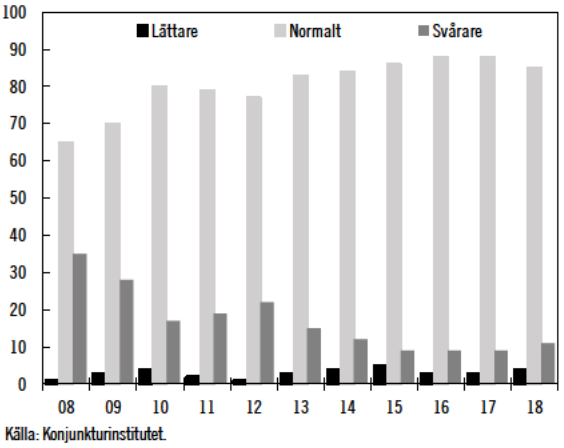

Källa: Konjunkturinstitutet.

I Konjunkturinstitutets barometer uppger 85 procent av respondenterna under 2018 att deras finansieringsmöjligheter är ”normalt” (se diagram 3.15). Åren 2016 och 2017 angav 88 procent att det var ”normalt”. Ytterligare beskrivningar av företagens kapitalförsörjning lämnas under utgiftsområde 24 Näringsliv.

Användningen av elektroniska betalningar och kontantbetalningar

Utvecklingen mot en minskad kontanthantering har gått snabbt i Sverige, framför allt bland yngre,

jämfört med i många andra länder. Antalet kortbetalningar i butik har fortsatt att öka (se diagram 3.16).

Antalet Swish-betalningar uppgick 2018 till omkring 390 miljoner jämfört med 270 miljoner 2017. Merparten av betalningarna gjordes av privatpersoner i ålderskategorin 18–44 år. Antalet privatpersoner som var anslutna till Swish under 2018 uppgick till omkring 7 miljoner, en ökning med 1 miljon sedan 2017.

Diagram 3.16 Användningen av olika betalningsinstrument

Miljoner transaktioner

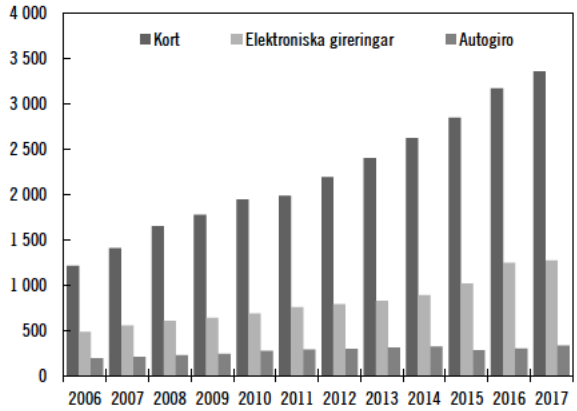

Anm.: Swish-betalningar ingår i elektroniska gireringar.
Källa: Riksbanken.

Riksbanken genomför vartannat år en enkätundersökning där den bl.a. frågar om vilket betalningsinstrument som de tillfrågade använde vid sitt senaste köp.

Diagram 3.17 Andel kontantbetalning vid senaste köp

Procent

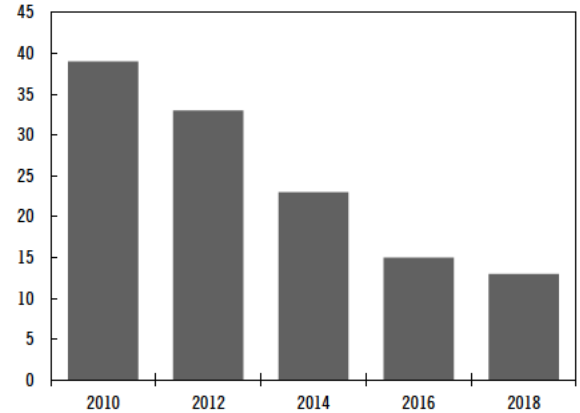

Källa: Riksbanken.

Andelen som uppgav att de använde kontanter vid sitt senaste köp har minskat sedan 2010 (se diagram 3.17). Mellan 2010 och 2018 minskade andelen med 26 procentenheter från 39 till 13 procent. Äldre personer använder kontanter i högre utsträckning än yngre.

Klagomål, varningar och finansiell folkbildning

Konsumenternas Bank- och finansbyrå redovisar statistik över inkomna ärenden avseende klagomål uppdelade på kategorierna låna, spara, betala och övrigt.

Diagram 3.18 Klagomål hos Konsumenternas Bank- och finansbyrå

Antal ärenden

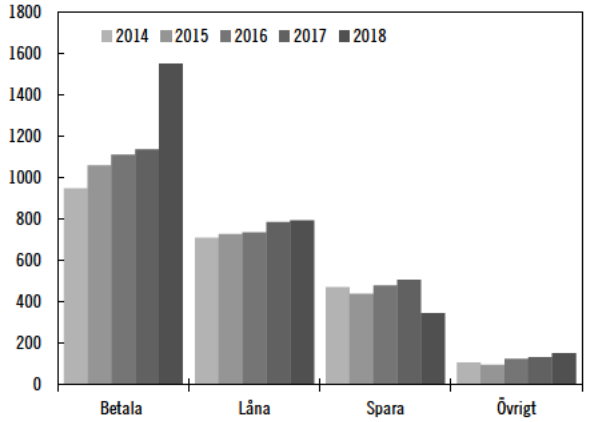

Anm.: Statistiken finns för närvarande inte uppdelad på kön.
Källa: Konsumenternas Bank- och finansbyrå.

Bortsett från kategorin ”betala”, som ökade med 415 ärenden jämfört med föregående år, har antalet inkomna ärenden varit relativt konstant under perioden 2014–2018, även om vissa skillnader finns mellan hur anmälningsfrekvensen mellan områdena betala, låna och spara har utvecklat sig under samma tid (se diagram 3.18).

Komplexa finansiella produkter, bristande information samt intressekonflikter där förmedlare och rådgivare får provision från producenter i stället för konsumenten är faktorer som innebär att det uppstår risker för konsumenter.

För att öka konsumenternas medvetenhet inom privatekonomi informerar och utbildar Finansinspektionen olika målgrupper om finanskunskap (se tabell 3.1). Under 2018 fokuserades insatserna bl.a. på överförmyndare, diakoner, kommunala budget- och skuldrådgivare, kommunanställda som arbetar nära personer som är nya i Sverige och förstagångsföräldrar.

Tabell 3.1 Finansiell folkbildning

	2015	2016	2017	2018
Tilldelade medel, utfall (mnkr)	6,2	7,5	6,8	5,7
Folkbildning (antal personer)	119 993	110 936	225 026	191 500

Källa: Finansinspektionen.

Finansinspektionens varningslista visar företag som erbjuder konsumenter och investerare finansiella tjänster eller produkter utan att företaget har nödvändiga tillstånd i eller utanför Sverige. Antalet varningar har ökat från 891 till 1 041 under perioden 2014–2018. Antalet varningar under 2018 är dock något lägre jämfört med 2017, då antalet uppgick till 1 129.

Kundnöjdhet

Svenskt Kvalitetsindex (SKI) utför återkommande undersökningar av nöjdheten inom olika marknader för finansiella produkter riktade till både privat- och företagskunder.

Diagram 3.19 Kundnöjdhet inom olika delar av finansmarknaden för privatkunder

Index 1–100

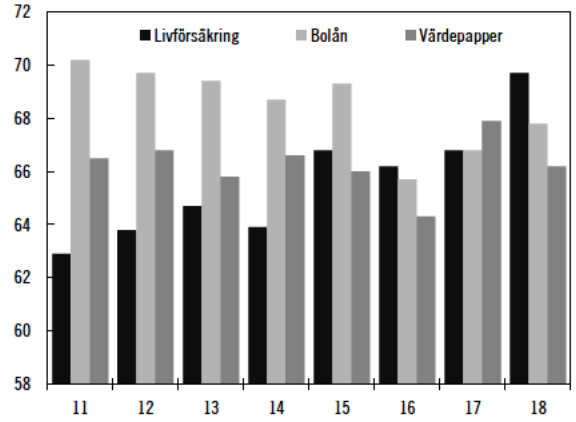

Källor: Finansinspektionen och Svenskt Kvalitetsindex.

För kundnöjdheten avseende privata livförsäkringar har tilliten ökat sedan 2017 (se diagram 3.19). Det är framför allt de mindre företagen som har hög kundnöjdhet bland livförsäkringsföretagen.

Kundnöjdheten för bolåneprodukter ökade med 1,0 procentenhet jämfört med 2017. Kunder anser att konkurrenskraftiga räntor och bra service är det viktigaste för kundnöjdhet vid bolån. Kundnöjdheten för sparandeprodukter i värdepapper minskade med ungefär 1,7 procentenheter under 2018 jämfört med året innan. Enligt Finansinspektionen är en förklaring till nedgången att branschen som helhet får lägre resultat för produktkvalitet och service.

Finansmarknadsforskning

Verket för innovationssystem (Vinnova) har sedan 2009 i uppdrag att utforma ett forskningsprogram för finansmarknadsforskning med syfte att stärka den svenska finansmarknadsforskningens internationella konkurrenskraft och öka dess relevans för både privata och offentliga aktörer inom den finansiella sektorn.

Forskningsprogrammet består i huvudsak av två insatsformer: långsiktig finansiering av tre forskningscentrum och utlysningar av projektmedel inom olika områden. Båda insatsformerna finansieras gemensamt av Vinnova, universitet och högskolor (medfinansiering av projekt) och finansbranschen. De tre centrumbildningarna är Swedish House of Finance, Knut Wicksells House of Finance och Centrum för Finans.

Forskningscentrumen sprider forskningsresultaten, dels genom akademiska och praktiska konferenser, dels genom samarbete med andra forskare och branschaktörer. Även vetenskaplig publicering är central för att sprida resultaten. Antalet publiceringar ökade från 61 till 64 mellan 2017 och 2018.

Tabell 3.2 Andel kvinnor i forskningscentrumen

Procent

	2015	2016	2017	2018
Administrativ personal				
Kvinnor	58	61	57	54
Män	42	39	43	46
Docent				
Kvinnor	20	8	13	7
Män	80	92	87	93
Doktorand				
Kvinnor	34	30	36	36
Män	66	70	64	64
Gästforskare inklusive postdok				
Kvinnor	18	23	38	50
Män	82	77	62	50
Lektor				
Kvinnor	26	23	25	25
Män	74	77	75	75
Professor				
Kvinnor	5	4	5	12
Män	95	96	95	88

Källa: Vinnova.

Andelen kvinnor som väljer forskningsområdet finansmarknad är mindre än andelen män (se tabell 3.2). En av flera möjliga orsaker är att det saknas förebilder för unga kvinnor inom området. Swedish House of Finance har därför haft flera evenemang riktade till kvinnliga studenter i syfte att tydliggöra möjligheterna för kvinnor inom området.

Hållbara fonder

För att öka transparensen och underlätta för konsumenter att välja fond utifrån sina preferenser om hållbarhet infördes ett nytt lagstadgat informationskrav den 1 januari 2018. Det nya lagkravet riktar sig till förvaltare av värdepappersfonder och av alternativa investeringsfonder som marknadsförs till konsumenter. Kraven innebär att fondförvaltarna ska lämna den information som behövs för att en konsument ska förstå fondens förvaltning med avseende på hållbarhet. En kartläggning som Finansinspektion har genomfört visar att för nästan 85 procent av de fonder som berörs av det nya lagkravet anger förvaltarna att de beaktar hållbarhet i förvaltningen av fonden.

Sedan Miljömärkning Sverige delade ut de första licenserna under hösten 2017 har antalet Svanenmärkta fonder stadigt ökat. Av 6 000 fonder på den nordiska marknaden är i dag 23 märkta med Svanen. I dessa fonder förvaltas totalt över 80 miljarder kronor.

Under 2018 har Första–Fjärde AP-fonderna genom det gemensamma etikrådet utfört ett omfattande arbete för att förbereda sig för de nya lagreglerna avseende hållbar förvaltning som trädde i kraft den 1 januari 2019 (prop. 2017/18:271, bet. 2018/19:FiU14, rskr. 2018/19:52). De nya reglerna innebär ett högre krav på att Första–Fjärde AP-fonderna agerar föredömligt utifrån ett hållbarhetsperspektiv.

Med stöd i de nya lagreglerna har Första och Fjärde AP-fonderna under 2018 avyttrat en del investeringar. AP-fonderna har under året fortsatt att vidareutveckla sitt hållbarhetsarbete. AP-fonderna har tagit olika initiativ i detta avseende, exempelvis genom ökade investeringar i gröna obligationer och gröna mandat, aktivt arbete för att minska portföljens koldioxidavtryck och rapportering enligt Task Force on Climate Related Financial Disclosures.

AP-fonderna redovisar sina aktieportföljers koldioxidavtryck med hjälp av indikatorer för bl.a. koldioxidintensitet. Koldioxidintensiteten har minskat för Andra och Sjätte AP-fonderna och ökat för Första och Fjärde AP-fonderna jämfört med 2017. Tredje AP-fondens indikatorer går åt olika håll. Indikatorerna bör dock tolkas med försiktighet, eftersom de inte ger en heltäckande bild av investeringars totala finansiella klimatrisker, t.ex. klimatrisker kopplade till torka och översvämningar.

Under 2018 påbörjades en reformering av premiepensionssystemet, se avsnittet Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget. Som ett första steg i denna reformering måste fondförvaltare ansöka om att få ingå fondavtal med Pensionsmyndigheten och nya villkor för att få ingå fondavtal har införts. Bland annat har villkor om fondförvaltarens hållbarhetsarbete införts och för att få delta på premiepensionens fondtorg krävs numera att fondförvaltarna är anslutna till FN-initiativet PRI, Principles for Responsible Investments, samt att de lämnar information om sitt hållbarhetsarbete till Pensionsmyndigheten.

Insatser mot penningtvätt och finansiering av terrorism

Ett hållbart finansiellt system ska inte tillåta missbruk i form av penningtvätt och finansiering av terrorism. Arbetet inom området har i hög grad bedrivits internationellt, eftersom den brottslighet som systemet ska motverka ofta har gränsöverskridande inslag. Arbetet har fokuserat på att säkerställa att det internationella ramverket för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism ska vara effektivt utan att ge avkall på rättsstatens grundläggande principer. Arbetet har framför allt bedrivits inom ramen för förhandlingar i den internationella organisationen Financial Action Task Force (Fatf) och i EU.

Sverige har under 2017, med uppföljning under 2018, granskats av Fatf. Under 2019 har flera förändringar genomförts, bl.a. förbättrades Finansinspektionens möjligheter att utföra ägar- och ledningsprövningar i banker och andra finansiella företag i januari 2019. Vidare har regeringen lämnat tre propositioner till riksdagen som behandlar brottsutredande myndigheters tillgång till information från finansiella företag (prop. 2017/18:291, bet. 2018/19:FiU15, rskr. 2018/19:25), tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag (prop. 2018/19:125) samt ett antal ytterligare skärpningar av regelverket (prop. 2018/19:150).

Diagram 3.20 Antalet rapporter om misstänkta transaktioner mottagna av finanspolisen

Antal

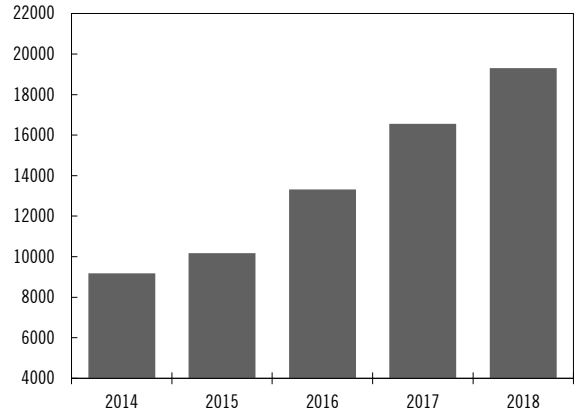

Källa: Polismyndigheten.

Penningtvätt och finansiering av terrorism kräver att de som begår dessa brott flyttar medel genom det finansiella systemet. I syfte att korrekt uppskatta och utreda antalet misstänkta transaktioner är det viktigt att de företag som omfattas av regelverket om insatser mot penningtvätt och finansiering av terrorism och kommer i kontakt med det finansiella systemet rapporterar sina misstankar till finanspolisen. Finanspolisen, som tar emot dessa rapporter, är en del av Polismyndighetens nationella operativa avdelning. Sedan 2017 har antalet rapporter ökat med 2 755 stycken (se diagram 3.20). Ökningen av antalet rapporter behöver inte vara negativ eftersom den t.ex. kan tyda på en ökad benägenhet att rapportera och innebär att finanspolisen får ett bättre informationsunderlag för fortsatta åtgärder.

3.3.2 Resultat för effektiviteten i den statliga finansförvaltningen

För att statens finansförvaltning ska kunna bedrivas på ett effektivt sätt krävs att de regelverk, avtal och kontostrukturer som stöder statens betalningsmodell och modellen för statens garanti- och utlåningsverksamhet är ändamålsenliga. Resultatutvärderingen bygger till stor del på en kvalitativ bedömning av de regelverk som stöder modellerna.

Statens betalningsmodell

I sin roll som statens internbank ansvarar Riksgäldskontoret för att förvalta och utveckla den statliga betalningsmodellen samt för att tillhandahålla den infrastruktur som de statliga myndigheterna behöver för att genomföra sina betalningar och för att få tillgång till de anslagsmedel och lån som respektive myndighet blivit tilldelad.

Statens betalningsmodell är en samlad benämning på de regelverk, avtal, kontostrukturer och system som stöder myndigheternas betalningar. Huvudaktörerna i modellen är Riksgäldskontoret, ramavtalsbankerna och myndigheterna.

Styckkostnad per statlig betalning

Kostnadseffektiviteten i den statliga betalningsmodellen mäts som styckkostnad per betalning. Styckkostnaden per betalning var 57 öre 2018, vilket är något lägre än året innan (se tabell 3.3). Genom de nya ramavtalen med valutakoncernkonton effektiviseras statens valutahantering genom att det blir färre växlingar totalt sett, vilket minskar kostnaderna.

Tabell 3.3 Styckkostnad per betalning

Kronor

	2015	2016	2017	2018
Antal betalningar (miljoner)	171	177	167	166
Total kostnad (miljoner)	94	91	99	95
Styckkostnad	**0,55**	**0,51**	**0,59**	**0,57**

Källa: Riksgäldskontoret.

Riksgäldskontorets service till myndigheterna

Betalningsverksamheten är i stora delar decentraliserad, varför det är viktigt att Riksgäldskontoret ger god service till myndigheterna. Riksgäldskontoret genomför varje år en kundundersökning, där myndigheterna på en femgradig skala svarar på hur de upplever den kvalitet och service Riksgäldskontoret ger på området.

Tabell 3.4 Myndigheternas upplevda servicenivå

Betyg 1–5

	2015	2016	2017	2018
Sammanvägt betyg	**4,8**	**4,6**	**4,6**	**4,6**

Källa: Riksgäldskontoret.

Resultatet 2018 blev 4,6, vilket innebär ett fortsatt högt betyg för verksamheten (se tabell 3.4). Mest nöjda var kunderna med bemötande, tillgänglighet, följt av kunskapsnivå och relevant rådgivning. Lägst betyg fick tillgänglighet och proaktivitet.

Säkerheten i statens betalningar
Riksgäldskontoret redogör vartannat år för riskerna i den statliga betalningsmodellen. Ett fokusområde som Riksgäldskontoret lyfter fram är att den tekniska utvecklingen och den ökade digitaliseringen inom betalningsområdet ställer nya krav på säkerhet. Vidare är det enligt Riksgäldskontoret viktigt att myndigheterna arbetar riskmedvetet i sin dagliga betalningsverksamhet, bl.a. genom att använda beloppsgränser på utbetalningskonton, ha tydliga avtal när betalningsverksamhet överlåts till annan aktör och tydliga betalningsinstruktioner för betalningar där det kan vara osäkert vem som är avsändaren.

Garanti- och utlåningsverksamheten

Riksgäldskontorets uppdrag inom garanti- och utlåningsverksamheten
Riksgäldskontoret har i uppdrag att ställa ut och förvalta vissa statliga garantier och lån. Uppdraget innebär att värdera de ekonomiska riskerna, sätta avgifter och bestämma villkoren för de garantier och lån som ställs ut. I uppdraget ingår också att hantera fordringar. Riksgäldskontoret ska bidra till att statens risk begränsas och att statens rätt tryggas.

Riksgäldskontoret ska även arbeta aktivt för att andra myndigheters garanti- och utlåningsverksamhet bedrivs på ett effektivt sätt och för att utveckla hanteringen av statliga garantier och lån i samverkan med de andra myndigheterna.

I skrivelsen Årsredovisning för staten lämnas en utförligare redovisning och riskanalys av statliga garantier och utlåning (skr. 2018/19:101).

Garantiportföljen
Vid utgången av 2018 uppgick det totala garanterade belopp för vilket Riksgäldskontoret ansvarar till 30,1 miljarder kronor, vilket var 400 miljoner kronor mer än vid föregående årsskifte (se tabell 3.5). Tillgångarna i garantiverksamheten minskade med 230 miljoner kronor och uppgick till närmare 1,2 miljarder kronor vid årets slut. Minskningen förklaras huvudsakligen av att tillgångarna kopplade till Saab Automobile AB:s konkurs värderats lägre.

Tabell 3.5 Utestående garantier, tillgångar och förväntade förluster

Miljoner kronor, den 31 december 2018

	2016	2017	2018
Utestående garantier	**33 316**	**29 655**	**30 050**
Tillgångar	**1 320**	**1 395**	**1 165**
Reservkonto	313	443	532
Värdering fordringar	975	914	597
Förväntade framtida avgifter	32	38	69
Justering, kreditreserv	0	0	33
Förväntade förluster	**645**	**867**	**1 096**

Källa: Riksgäldskontoret.

Utlåning med kreditrisk
Riksgäldskontorets utlåning till låntagare utanför staten (exklusive lån med villkorad återbetalning) uppgick till drygt 5,1 miljarder kronor vid slutet av 2018, vilket är en minskning med drygt 500 miljoner kronor jämfört med föregående år (se tabell 3.6). Förändringen beror främst på att utlåningen till Svenska-Danska Broförbindelsen SVEDAB AB minskade. De förväntade förlusterna var oförändrade jämfört med föregående år.

Tabell 3.6 Utestående lån, tillgångar och förväntade förluster

Miljoner kronor, den 31 december 2018

	2016	2017	2018
Utestående lån	11 279	5 643	5 118
Tillgångar	779	606	604
Förväntade förluster	**246**	**0**	**0**

Anm.: I beloppen för utestående lån ingår inte royaltylån. Dessa uppgick till 1 006 miljoner kronor per 31 december 2018.
Källa: Riksgäldskontoret.

3.3.3 Resultat för internationella finansiella institutioner

En mer utförlig redogörelse för verksamhet, mål och resultat för Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar (AIIB), Europeiska investeringsbanken (EIB), Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling (EBRD), Nordiska investeringsbanken (NIB) och Världsbanken finns i den återkommande skrivelsen till riksdagen om verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanksgruppen samt vissa regionala utvecklings- och investeringsbanker.

Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar

AIIB har i uppdrag att främja hållbar ekonomisk utveckling, skapa välstånd och förbättra infrastrukturen i Asien, samt främja regionalt samarbete och partnerskap för att möta utvecklingsutmaningar. I samband med riksdagens beslut om Sveriges medlemskap i AIIB bemyndigades regeringen att under 2016–2020 för anslaget 1:14 *Vissa garanti- och medlemsavgifter* besluta om kapitaltillskott på högst 1,1 miljard kronor till AIIB genom teckning av aktier som tilldelas medlemsländerna (prop. 2015/16:99, bet. 2015/16:FiU21, rskr. 2015/16:310). Kapitaltillskottet ska betalas in genom fem lika stora årliga utbetalningar, varav en återstår. OECD:s biståndskommitté DAC beslutade i juni 2017 att till 85 procent beteckna kapitaltillskott till AIIB som bistånd. Detta innebär att motsvarande del av Sveriges kapitaltillskott till AIIB ingår i biståndsramen.

Bruegel

Bruegel är en oberoende europeisk tankesmedja med fokus på internationell ekonomisk-politisk forskning. Bruegel strävar efter att förbättra den ekonomiska politiken med öppen och faktabaserad forskning, analys och debatt.

Bruegels medlemmar är företag, institutioner och flertalet av EU:s medlemsstater, inklusive Sverige. Sedan 2017 ingår en svensk i Bruegels styrelse som representant för organisationens medlemsländer.

Bruegel får stort genomslag i den politiska debatten i EU, bl.a. på grund av sina nära kontakter med Europeiska kommissionen och genom regelbundna presentationer och rapportbidrag till rådet för ekonomiska och finansiella frågor.

European Institute of Public Administration

Sveriges medlemsavgift till European Institute of Public Administration (EIPA) syftar till att stödja institutets arbete med att genom forsknings- och utbildningsverksamhet bidra till utvecklingen av den offentliga förvaltningen i Europa. EIPA:s verksamhet stödjer den europeiska integrationsprocessen och är inriktad på EU:s institutioner, beslutsprocesser samt förvaltning och EU-rätt.

För att bedöma måluppfyllelsen används uppgifter om antalet deltagare i EIPA:s olika utbildningsinsatser. År 2018 uppgick antalet deltagare i institutets aktiviteter till 9 557 stycken. Det var en minskning med ca 30 procent jämfört med föregående år. Minskningen berodde främst på ett minskat antal deltagare i de utbildningsinsatser som institutet tillhandahåller enligt avtal, men även på att antalet deltagare i institutets öppna utbildningar hade minskat.

Europarådets utvecklingsbank

Europarådets utvecklingsbanks (CEB) verksamhet redovisas av regeringen i skrivelsen Verksamheten inom Europarådets ministerkommitté m.m. (skr. 2017/18:139). Medlemsavgiften för 2017 uppgick till ca 26 200 euro. Den minskade till ca 25 500 euro 2018 på grund av interna besparingar. Även medlemsavgiften för 2019 är på en lägre nivå och uppgår till ca 25 600 euro.

CEB uppfyller sina mål vad gäller såväl kvalitet som volym av lån. Sverige lyckades under 2018 få genomslag för sin ståndpunkt att banken ska ta hänsyn till jämställdhetsaspekter genom att använda jämställdhetsindikatorer i sin bedömning av vilka projekt som ska genomföras. Sverige har även drivit besparingsfrågor, vilket bl.a. bidragit till de lägre årliga medlemsavgifterna.

Garantier till vissa internationella finansieringsinstitut

Sverige har medlemsåtaganden i elva internationella finansiella institutioner. Medlemskapen kan likställas med delägande, eftersom varje medlemsland bidar med en andel av institutionernas egna kapital. Det egna kapitalet består av inbetalt kapital och garantikapital. Garantikapitalet innebär att medlemsländerna utöver det inbetalda kapitalet förbinder sig att under vissa omständigheter tillskjuta ytterligare ett bestämt kapitalbelopp till instituten.

Riksdagen har godkänt att garantikapital till internationella finansiella institutioner inte ska hanteras inom ramen för den statliga garantimodellen, där riskavspeglande avgifter sätts in på ett konto i Riksgäldskontoret (prop. 2001/02:1, bet. 2001/02:FiU2, rskr. 2001/02:129). Eventuella infrianden ska i stället belasta anslag. Infrianden av garantikapital till EIB, NIB, Världs-

banksgruppen, EBRD, AIIB och CEB ska belasta anslaget 1:14 *Vissa garanti- och medlemsavgifter*. De utestående garantiåtagandena gentemot dessa institutioner, vilka har redovisats i skrivelsen Årsredovisning för staten 2018 (skr. 2018/19:101), uppgick vid utgången av 2018 till ca 136 miljarder kronor.

Riksdagen har under 2019 godkänt att Sverige medverkar i en kapitalhöjning i EIB (prop. 2018/19:46, bet. 2018/19:FiU33, rskr. 2018/19:148). Kapitalhöjningen ska ersätta Storbritanniens kapital i EIB i samband med landets utträde ur EU. Riksdagens beslut innebär att regeringen bemyndigas att öka de statliga garantierna till EIB med ca 13 miljarder kronor från den dag då Storbritannien lämnar EU.

3.3.4 Analys och slutsatser

Det finansiella systemet

Regeringen bedömer att det finansiella systemets allmänna välmående och motståndskraft är god, men ser även specifika svagheter inom systemet.

Statens okonsoliderade statsskuld som andel av BNP har minskat till den lägsta nivån sedan 1977, vilket innebär att staten har goda förutsättningar att hantera oförutsedda avgifter i händelse av t.ex. en finansiell kris.

Hushållens skuldsättning har under senare år legat i blickfånget för vad som skulle kunna utgöra en risk för den finansiella stabiliteten. Färre högt belånade hushåll innebär en minskad risk för att en lågkonjunktur kan förstärkas och i förlängningen hota den finansiella stabiliteten om hushållen drar ner på sin konsumtion.

Efter en lång period av ökad hushållsskuldsättning har ökningstakten dämpats. Likväl kvarstår hushållens skulder på höga nivåer och utgör fortsatt en risk för såväl den realekonomiska utvecklingen som den finansiella stabiliteten.

Hushåll som både har en hög belåningsgrad och en hög skuldkvot är relativt mer sårbara. Hushållens skuldsättning framhålls av bedömare såsom IMF, OECD, ESRB, Europeiska kommissionen, Finansinspektionen och Riksbanken som en risk för den makroekonomiska och den finansiella stabiliteten. Det är därför positivt att vidtagna makrotillsynsåtgärder i allmänhet har bidragit till att fler hushåll amorterar, i synnerhet hushåll med höga skulder i förhållande till sin inkomst.

Konsumtionslånen har under de senaste åren ökat markant. Hur konsumtionslånen utvecklas är ett område som regeringen och myndigheterna följer noga, inte minst utifrån ett konsumentskyddsperspektiv.

Att vara konsument på finansmarknaden skiljer sig från att vara konsument på de flesta andra marknader. Finansmarknaden kännetecknas av komplexa produkter, en hög innovationstakt, stora risker för intressekonflikter och dessutom har många konsumenter en begränsad finansiell kunskap, vilket sammantaget gör att konsumenten i flera avseenden är mer utsatt på denna marknad än på de flesta andra.

Det finns därmed en ökad risk att konsumenter inte väljer de produkter och tjänster som passar bäst utifrån den egna ekonomiska situationen. Finansinspektionen har identifierat främst bl.a. placeringsrådgivning, bedrägerier i samband med betaltjänster och skuldsättning som områden med risker för konsumenterna. Kundnöjdheten enligt SKI har ökat något när det gäller bolån och livförsäkringar, men minskat när det gäller sparandeprodukter för privatkunder.

Användningen av kortbetalningar och elektroniska betalningar som exempelvis Swish har fortsatt att öka, vilket kan ses som en indikation på att både kunder och handel successivt får ett högre förtroende och ser en större nytta med elektroniska betaltjänster.

Bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism

Bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism är en hållbarhetsaspekt som möter ökat intresse nationellt och internationellt.

Fatf har i juli 2018 bekräftat att Sveriges system för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism tillhör de bättre i världen genom att godkänna att Sverige flyttas till den s.k. normala uppföljningsprocessen, vilket endast tre andra Fatf-medlemmar lyckats med tidigare. Tillsammans med de kvalitativa granskningarna som gjorts av Fatf noterar regeringen statistiken som visar att finanspolisen tar emot allt fler rapporter om misstänkta transaktioner.

Internationella finansiella institutioner

Regeringen bedömer att Sverige genom sitt medlemskap i AIIB bidrar till att projekt genomförs i Asien som förbättrar infrastruktur och bidrar till hållbar ekonomisk utveckling.

För Sverige innebär medlemskapet i Bruegel ett närmare deltagande och insyn i de debatter som

förs i Bryssel med Bruegel som plattform, inte minst gällande kommande EU-initiativ. Medlemskapet ger även en möjlighet att påverka Bruegels forskningsinriktning. Den svenska representationen i styrelsen ger ett ökat inflytande och insyn i Bruegels verksamhet och styrning. Sverige är bl.a. pådrivande för organisationens arbete med jämställdhetsfrågor, vilket är ett område där man under senare år blivit allt mer aktiv.

Medlemskapet i EIPA innebär dels att Sverige bidrar till utvecklingen av övriga EU-länders offentliga förvaltning, dels att den svenska statsförvaltningen får tillgång till utbildning och forskning som är relevant för deltagandet i EU-arbetet och för den egna förvaltningens utveckling.

Regeringen bedömer att Sverige genom sitt medlemskap i CEB bidrar till att projekt som främjar social sammanhållning och inkluderande hållbar ekonomisk tillväxt, inklusive flyktingmottagande och integration, genomförs i bankens medlemsländer.

Riksgäldskontoret analyserar i rapporten Statens garantier och utlåning – en riskanalys (Riksgälden 2019) bl.a. riskerna för att garantikapital i internationella finansiella institutioner ska leda till stora förluster för staten. Myndigheten bedömer risken som låg, bl.a. då institutionerna har en hög underliggande kreditvärdighet och garantikapital hittills aldrig infriats i formell mening. De internationella finansiella institutionernas kapital har i stället ökats stegvis genom kapitalhöjningar av det inbetalda kapitalet och garantikapitalet. Institutionernas utlåning bidrar till de ekonomiska och sociala mål som medlemsländerna enats om (skr. 2018/19:35, bet. 2018/19:FiU22).

3.4 Politikens inriktning

Den politiska inriktningen – med målen att värna finansiell stabilitet, ett högt förtroende, väl fungerande marknader, ett högt konsumentskydd och att politikområdet ska bidra till en hållbar utveckling – ligger fast.

Sverige är en liten öppen ekonomi med globalt integrerade finansmarknader och påverkas av den globala utvecklingen och inte minst av initiativ som tas inom EU. Centrala delar av finansmarknadsregleringen är dessutom föremål för globala överenskommelser, vilka för svenskt vidkommande huvudsakligen beslutas på EU-nivå. De finansiella marknaderna utgör vidare en viktig del av EU:s inre marknad och styrs i hög utsträckning av gemensamma regler som successivt förhandlas fram.

Förändringstakten har varit hög sedan den senaste globala finanskrisen och den efterföljande skuldkris som drabbade flera medlemsstater i EU. Det är därför viktigt att Sverige driver en aktiv politik såväl i EU som internationellt inom finansmarknadsområdet. I detta arbete är utgångspunkten de av riksdagen beslutade målen för en väl fungerande finansmarknad.

De finansiella marknaderna spelar en viktig roll i omställningen till en hållbar ekonomi. År 2016 infördes därför målet om att finansmarknaden ska bidra till en hållbar utveckling.

Klimatförändringarna leder till ekonomiska förluster och risker, där investerat kapital riskerar att förlora i värde till följd av klimatrelaterade katastrofer. Det finns även ett växande intresse från såväl privata sparare som institutionella investerare att veta hur deras förvaltade pengar används.

En hållbar ekonomi förutsätter vidare att det finansiella systemet stänger ute illegala finansiella flöden. Penningtvätt och finansiering av terrorism leder till att förtroendet för det finansiella systemet undergrävs och till stora finansiella risker. Regeringens arbete med hållbara finansmarknader är därför viktigt.

Nedan redogörs för ett antal politiska prioriteringar som bidrar till måluppfyllelsen för finansmarknadsområdet.

3.4.1 Stärka konsumentskyddet

Konsumentskydd genomsyrar regeringens arbete med regelutveckling inom finansmarknadsområdet såväl nationellt som i EU-förhandlingar. Finansmarknaden präglas av att konsumenter oftast är i ett informationsunderläge gentemot företagen. Den främsta risken med detta är att konsumenter vilseleds genom marknadsföring eller rådgivning, vilket leder till att konsumenter köper dyra och olämpliga produkter och tjänster.

Ett annat område där ett informationsunderläge riskerar att påverka konsumenterna negativt är vid gräsrotsfinansiering, där plattformar erbjuder möjligheter för konsumenter att, till en hög risk, ta del av en högre avkastning. Det finns

dock oklarheter kring plattformarnas legala status som påverkar bl.a. hur befintligt konsumentskydd kan tillämpas.

En statlig utredning lämnade i mars 2018 förslag om hur gräsrotsfinansiering kan regleras (SOU 2018:20). Förslaget remitterades senare samma år. Nationell lagstiftning behöver emellertid ta hänsyn till förslag på området som för närvarande förhandlas inom EU.

Konsumtionslånen ökar i Sverige. På webbplatser som tillhandahåller köp av varor eller tjänster till konsumenter är det vanligt att betalningsalternativ visar kreditlösningar före andra alternativ eller är förvalt. Det ökar risken för att en kredit inte är resultatet av ett aktivt val från konsumentens sida, vilket i sin tur kan vara en bidragande orsak till ökningen av konsumtionslån. Ett förslag har remitterats om att det ska införas ett krav på att de betalningsalternativ som visas först, eller är förvalt, inte ska innebära en kreditlösning när flera alternativa betalningssätt tillhandahålls (Fi2019/02539/B).

Konsumenterna behöver ges bättre möjligheter för att kunna påverka utfallet av sitt pensionssparande och annat försäkringssparande. Regeringen har därför föreslagit att reglerna för försäkringsföretagens uttag av avgifter vid återköp och flytt av individuella personförsäkringar ska bli tydligare (prop. 2018/19:124). Syftet med lagändringarna är att de ska effektivisera möjligheterna att återköpa och flytta sparandet i livförsäkringar.

Regeringen har även föreslagit att det ska införas en ny reglering för tjänstepensionsföretag, en ny typ av finansiella företag som ska få driva tjänstepensionsverksamhet på försäkringsområdet (prop. 2018/19:158). Den nya regleringen är avsedd att vara särskilt anpassad till de förhållanden som råder i den svenska tjänstepensionssektorn. Genom den nya regleringen möjliggörs en effektiv förvaltning av tjänstepensionskapitalet samtidigt som det säkerställs att de nuvarande och framtida pensionärerna får ett fullgott skydd.

3.4.2 Främja hållbara finansmarknader

Regeringen arbetar aktivt för att skapa hållbara finansmarknader, som bidrar till att klimatmålen, Agenda 2030 och Parisavtalet nås. Finansmarknadernas roll i denna nödvändiga omställning är fundamental.

Eftersom såväl finansmarknaderna som klimatförändringarna är globala företeelser behöver omställningen till en grönare finansmarknad också ske globalt. Sverige arbetar för att hållbara finansmarknader ska vara en del av EU:s prioriterade områden och i mars 2018 presenterade kommissionen en handlingsplan för finansiering av hållbar tillväxt som nu håller på att genomföras. Planens tio åtgärdsområden innefattar lagförslag och åtgärder för att främja hållbara finansmarknader, och tydliggör EU:s ambition att leda kampen mot klimatförändring. Regeringen välkomnar handlingsplanen och har intagit en konstruktiv roll i genomförandet av den. Flera av förslagen för hållbara finansmarknader är i linje med åtgärder som redan vidtagits på den svenska marknaden.

En hållbar finansmarknad förutsätter att konsumenter och företag kan fatta välinformerade och medvetna beslut vid köp av finansiella tjänster och produkter. För att integrera klimatrelaterade risker i investeringsbeslut och för att skapa tydligare definitioner är det viktigt att med en ökad transparens och förbättrade mätmetoder och riskbedömningar på finansmarknaden. Klimat- och hållbarhetsrelaterade risker ingår därför som en del av Finansinspektionens tillsynsarbete sedan 2018.

Regeringen har gett Riksgäldskontoret i uppdrag att senast under 2020 genomföra en emission av gröna statliga obligationer (Fi2019/02708/S). En sådan emission kan ytterligare bidra till att främja marknaden för gröna obligationer och är en del av regeringens arbete i omställningen till en hållbar utveckling. Emissionsbeloppet ska väljas med utgångspunkt i målet för statsskuldspolitiken och emissionen ska bl.a. utvärderas avseende förenligheten med en effektiv förvaltning av statsskulden och effekter på övriga obligationsmarknaden.

Bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism

Ett hållbart finansiellt system tillåter inte penningtvätt eller finansiering av terrorism. Bekämpning av dessa brott är en hållbarhetsfråga, vilket bl.a. konstaterats av FN inom ramen för Agenda 2030. Det finansiella systemet ska vara motståndskraftigt mot allvarlig brottslighet.

Under de senaste åren har allvarliga fall av penningtvätt och finansiering av terrorism konstaterats, utretts och beivrats. Den underliggande brottsligheten är ofta gränsöverskridande till sin natur, vilket gör internationellt samarbete på området viktigt.

I det svenska sammanhanget har under våren 2019 två specifika fall fått stor uppmärksamhet: dels händelserna i Swedbanks baltiska verksamhet, som för närvarande utreds av Finansinspektionen tillsammans med myndighetens baltiska motsvarigheter, dels rättegången mot ett flertal personer rörande bl.a. brott mot finansieringslagen där åtal väcktes i slutet av förra året. Dessa två fall illustrerar hur skadligt penningtvätt och finansiering av terrorism kan vara för samhället, men visar samtidigt att det är möjligt att utkräva ansvar och vikten av långsiktiga insatser för att stärka det finansiella systemets motståndskraft och hållbarhet.

Regeringen har under 2019 vidtagit flera åtgärder för att förbättra systemet för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Exempel på ytterligare initiativ på området är kommissionens analys av de senaste årens penningtvättsfall i europeiska banker samt den regionala IMF-analys som regeringen och Riksbanken föreslagit i den nordisk-baltiska valkretsen.

Regeringen och dess myndigheter har ett gott samarbete med andra länder i frågor som rör åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Samarbetet har fördjupats under 2019, inte minst när det gäller Finansinspektionens samarbete på regional basis. Internationellt samarbete är viktigt för att säkerställa en effektiv bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism och Sverige deltar därför aktivt i alla relevanta sammanhang (EU, Fatf, IMF m.fl.).

Det finns en stor samsyn i samhället om att bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism är en viktig fråga. Regeringen kommer att verka för att behålla och utveckla denna samsyn, respektera Sveriges internationella åtaganden, delta i utformningen av framtida internationella åtaganden och förbättra det svenska finansiella systemets motståndskraft och hållbarhet.

För att förstärka Finansinspektionens arbete med att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism föreslår regeringen att myndigheten anvisas ökade resurser motsvarande 10 miljoner kronor fr.o.m. 2020. För att stärka tillsynen mot penningtvätt och finansiering av terrorism föreslår regeringen att den tillfälliga satsningen på länsstyrelsernas arbete inom området, som genomfördes i propositionen Vårändringsbudget för 2019, förlängs (utg.omr. 1 avsnitt 8.8). Vidare avser regeringen att återkomma till riksdagen med förslag om att införa ett system som gör det möjligt för vissa myndigheter att få tillgång till uppgifter om bankkonton. Skatteverket bör ansvara för systemet och regeringen föreslår därför att Skatteverkets anslag ökas (utg.omr. 3 avsnitt 3.4).

3.4.3 Utveckla EU:s inre marknad för finansiella tjänster

Den ekonomiska och finansiella krisen 2008–2009 visade att regelverken för att säkerställa finansiell stabilitet inte har varit tillräckliga. Sedan dess har ett omfattande arbete skett globalt och på EU-nivå med att skapa ett ramverk som säkerställer en långsiktigt hållbar finansiell stabilitet. Regeringen har varit aktiv i detta arbete.

Viktiga delar i arbetet har varit att stärka det finansiella systemets förmåga att hantera svåra situationer genom bl.a. högre krav på kapital och likviditet. Därutöver har ett gemensamt krishanteringsramverk för banker utvecklats som innebär att det i första hand är ägare och långivare, inte skattebetalare, som ska stå för kostnaderna vid fallissemang. Arbete med att säkerställa den finansiella stabiliteten fortsätter för andra finansiella aktörer. Inom EU förhandlas nu ett krishanteringsramverk för centrala motparter. Behovet av ett ramverk för centrala motparter aktualiserades under hösten 2018 då en medlem i den svenska centrala motparten drabbades av obestånd.

Bankunionen och bankreglering

Bankunionen är EU:s gemensamma system för tillsyn över banker och hantering av banker i kris. Fullbordandet av bankunionen – en gemensam insättningsgaranti – är föremål för förhandlingar. Bankunionen omfattar i dag alla medlemsstater som har euro som valuta men också andra medlemsstater kan delta.

Sverige fattade vid bankunionens inrättande beslut om att inte delta. För närvarande pågår en utredning om för- och nackdelar med att delta i eller kvarstå utanför bankunionen

(dir. 2017:123). En välfungerande bankunion ökar den finansiella stabiliteten även i Sverige, oavsett om Sverige deltar eller kvarstår utanför, eftersom de olika finansiella systemen i EU är beroende av varandra.

En förutsättning för funktionaliteteten i bankunionen är att den kombineras med åtgärder som minskar riskerna i de finansiella systemen i EU. Det gäller framför allt utformningen av EU:s lagstiftning rörande banker, som är gemensam för alla medlemsstater, oavsett valuta. I det avseendet har ett flertal åtgärder vidtagits, framför allt ändringar av regelverken om kapitaltäckning och hantering av banker i kris (det s.k. bankpaketet), ett nytt regelverk om kapitaltäckning för värdepappersbolag, ett nytt regelverk om säkerställda obligationer och ett nytt regelverk om hantering av s.k. nödlidande krediter. Dessa unionsrättsliga regelverk är beslutade på EU-nivå och ska genomföras i svensk lagstiftning under 2020. Regeringen har därför tillsatt utredningar som ska lämna förslag på hur dessa regler ska genomföras i svensk rätt.

Revideringarna av de förordningar och direktiv som reglerar kapitaltäckningskraven i EU kommer att förhandlas framöver. Detta kommer bl.a. att medföra ett införande av mer riskkänsliga schablonmetoder för beräkning av kreditrisk, vissa begränsningar av användandet av interna modeller och nya metoder för beräkning av operativ risk och marknadsrisk. Bankunionen påverkar EU:s reglering på finansmarknadsområdet i stort och det är därför viktigt att regeringen deltar i de sammanhang som påverkar denna utformning.

Kapitalmarknadsunionen och finansiell innovation

Kapitalmarknadsunionen syftar till att öka kapitalflödena på den inre marknaden, stimulera investeringar genom att ge företag alternativa finansieringskällor, samt stärka det finansiella systemets motståndskraft genom mer diversifiering och ett minskat beroende av bankfinansiering.

I nästa steg av genomförandet av kapitalmarknadsunionen kommer en viktig komponent vara att anpassa EU:s kapitalmarknad till att Storbritannien inte längre kommer att vara en del av EU. En angelägen fråga för Sverige är frågan om EU:s finansiella aktörers tillträde till den brittiska marknaden såväl som brittiska aktörers tillträde till den europeiska marknaden.

På ett politiskt plan behöver också hänsyn tas till det faktum att kretsen EU-medlemmar som inte har euro som valuta blir avsevärt mindre utan Storbritannien, vilket kan komma att påverka gruppens påverkansmöjligheter i framtida förhandlingar. Detta berör i allra högsta grad Sverige.

Regeringen verkar nationellt och inom EU för att skapa goda förutsättningar för en fortsatt digitalisering och teknologisk utveckling på finansmarknaderna. Denna utveckling inom finansmarknadens samtliga grundfunktioner – spara, låna, försäkra, investera och betala – skapar förutsättningar för nya innovativa lösningar vilket möjliggör billigare, bättre och mer konsumentvänliga produkter och tjänster.

Digitaliseringen och den teknologiska utvecklingen bidrar till målet att tillgodose hushållens och företagens behov av finansiella tjänster och skapar förutsättningar för en större diversifiering och därmed också en mer välfungerande och robust finansmarknad. Det är dock viktigt att utvecklingen inte sker på bekostnad av finansiell stabilitet eller konsumentskydd.

Utvecklingen leder samtidigt till att den finansiella sektorns infrastruktur blir mer sårbar för cyberrisker. Regeringen kommer därför fortsätta prioritera arbetet med cybersäkerhet inom det finansiella systemet, bl.a. inom ramen för Stabilitetsrådet, och ser positivt på ett fortsatt samarbete i den finansiella sektorn både på EU-nivå och mellan svenska myndigheter.

Säkerheten i statens betalningar är en del i skyddet av Sveriges säkerhet. Det är därför viktigt att betalningssystemet fungerar tillfredsställande även vid allvarliga störningar och har en hög nivå av informationssäkerhet och skydd av den personliga integriteten.

Den teknologiska utvecklingen och den omfattande digitaliseringen medför även konsekvenser för betalningssystemet i stort. Utvecklingen har förenklat och effektiviserat betalningarna och medfört ett ökat utbud av elektroniska betalningstjänster, vilket inneburit fördelar för såväl konsumenter som företag.

Utvecklingen har samtidigt inneburit en minskad kontantanvändning i samhället. Bankerna erbjuder inte längre kontanttjänster i samma utsträckning som tidigare, vilket medfört en risk för att vissa grupper i samhället som inte har möjlighet att, eller inte vill, ta del av de nya inno-

vativa lösningarna och som är beroende av kontanter hamnar i ett s.k. finansiellt utanförskap. Regeringen har därför föreslagit att vissa banker med verksamhet i Sverige ska tillhandahålla kontanttjänster (kontantuttag och dagskasseinsättningar) i betryggande utsträckning i hela Sverige. Genom förslaget stärks kontanters roll som betalningsmedel i samhället, vilket motverkar finansiellt utanförskap och minskar samhällets sårbarhet för störningar i betalningssystemet.

När det gäller Riksbankens roll på det aktuella området behandlas det av den s.k. Riksbankskommittén. Riksbankskommitténs slutbetänkande, som ska lämnas senast den 30 november 2019, innebär en översyn av det penningpolitiska ramverket och den rättsliga regleringen av Riksbanken.

3.5 Budgetförslag

3.5.1 1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter

Tabell 3.7 Anslagsutveckling 1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter

Tusental kronor

2018	Utfall	13 182	Anslags-sparande	4 368
2019	Anslag	17 550 [1]	Utgifts-prognos	14 827
2020	**Förslag**	**17 550**		
2021	Beräknat	17 550		
2022	Beräknat	17 550		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter Europeiska bankmyndigheten, Europeiska försäkrings- och tjänstepensionsmyndigheten samt Europeiska värdepappers- och marknadsmyndigheten.

Regeringens överväganden

Tabell 3.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**17 550**	**17 550**	**17 550**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**17 550**	**17 550**	**17 550**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 17 550 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 17 550 000 kronor respektive 17 550 000 kronor.

3.5.2 1:11 Finansinspektionen

Tabell 3.9 Anslagsutveckling 1:11 Finansinspektionen

Tusental kronor

2018	Utfall	598 257	Anslags-sparande	22 333
2019	Anslag	603 643 [1]	Utgifts-prognos	614 502
2020	**Förslag**	**623 253**		
2021	Beräknat	632 684 [2]		
2022	Beräknat	642 081 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 623 252 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 623 253 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Finansinspektionens förvaltningsutgifter och för Krigsförsäkringsnämndens verksamhet.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.10 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	630 162	105 312	93 921	11 391	19 966
Prognos 2019	684 782	105 000	105 000	0	19 966
Budget 2020	799 112	99 000	100 000	-1 000	18 966

Finansinspektionen tar i huvudsak ut två slag av avgifter, dels avgifter för tillstånd m.m. som regleras i förordningen (2001:911) om avgifter för prövning av ärenden hos Finansinspektionen, dels avgifter för Finansinspektionens anslagsfinansierade verksamhet enligt förordningen (2007:1135) om årliga avgifter för finansiering av Finansinspektionens verksamhet.

Avgifterna fastställs i syfte att uppnå full kostnadstäckning över tid. De årliga avgifterna har en konstruktion som innebär att en höjning av anslaget är saldoneutralt, eftersom motsvarande belopp tas upp på inkomstsidan.

I beloppen för intäkter till inkomsttitel ingår även sanktionsavgifter som företagen under tillsyn betalar vid överträdelser.

Regeringens överväganden

Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Finansinspektionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**603 643**	**603 643**	**603 643**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	9 610	18 890	28 136
Beslut	10 000	10 151	10 302
Varav BP20[3]	10 000	10 000	10 000
Varav[3]			
Bekämpa välfärdsbrott	10 000	10 000	10 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**623 253**	**632 684**	**642 081**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021 och 2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

För att ytterligare stärka Finansinspektionens arbete med att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism bör anslaget öka med 10 000 000 kronor 2020. Från och med 2021 beräknas anslaget öka med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 623 253 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Finansinspektionen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 632 684 000 kronor respektive 642 081 000 kronor.

3.5.3 1:12 Riksgäldskontoret

Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:12 Riksgäldskontoret

Tusental kronor

2018	Utfall	276 779	Anslagssparande	60 334
2019	Anslag	325 027 [1]	Utgiftsprognos	276 279
2020	**Förslag**	**319 204**		
2021	Beräknat	324 190 [2]		
2022	Beräknat	329 176 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 319 204 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 319 205 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Riksgäldskontorets förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.13 Garanti- och utlåningsverksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	51 831	20 710	537 275	-516 565	616 458
Prognos 2019	54 700	20 300	19 700	600	617 058
Budget 2020	50 700	17 500	15 000	2 500	619 558

Avgifter tas ut för verksamheterna inom områdena garantier och utlåning, bankstöd samt insättningsgaranti och investerarskydd.

De riskavspeglande garanti- och kreditavgifterna finansieras av garanti- respektive låntagarna eller genom anslag via statsbudgeten. I enlighet med budgetlagen (2011:203) ska ränta eller avgift tas ut motsvarande statens förväntade kostnad för lånet eller åtagandet, om inte riksdagen för ett visst lån eller åtagande beslutat annat.

Vidare föreskrivs att om lån- eller garantitagaren ska betala en ränta eller avgift som inte täcker kostnaderna ska regeringen föreslå riksdagen hur mellanskillnaden ska finansieras. Dessa avgifter, samt återvinningar från tidigare infrianden, placeras på räntebärande konton hos Riksgäldskontoret och ska finansiera eventuella infrianden i myndighetens garanti- och kreditverksamhet.

De administrativa avgifter som tas ut disponeras av Riksgäldskontoret för att täcka de administrativa kostnaderna i verksamheten. Målet är att avgifterna ska täcka infrianden och administrationskostnaderna sett över en längre tid. Modellen ska vara finansiellt självbärande och tydligt visa vad kostnaderna för statens garanti- och kreditgivning uppgår till.

Tabell 3.14 Insättningsgaranti och investerarskydd

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	12 346			
Prognos 2019	16 168			
Budget 2020	17 000			

Verksamheten insättningsgaranti och investerarskydd finansieras genom Riksgäldskontorets förvaltningsanslag. Administrationskostnaden för denna verksamhet avräknas från efterföljande års avgifter och redovisas mot inkomsttitel 2552 *Övriga offentligrättsliga avgifter*. Resterande avgifter placeras på räntebärande konto i Riksgäldskontoret eller i skuldförbindelser utfärdade av staten. Avgifter för insättningsgaranti och investerarskydd betalas av de institut som är anslutna till garantin respektive skyddet.

Regeringens överväganden

Tabell 3.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Riksgäldskontoret

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**331 027**	**331 027**	**331 027**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	5 177	10 428	15 680
Beslut	-17 000	-17 266	-17 531
Varav BP20[3]	-17 000	-17 000	-17 000
Varav[3]			
Bekämpa välfärdsbrott	-12 000	-12 000	-12 000
Finansiering	-5 000	-5 000	-5 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**319 204**	**324 190**	**329 176**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021 och 2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

För att finansiera ökningen av anslaget 5:1 *Länsstyrelserna m.m.* under utgiftsområde 1 Rikets styrelse som sker i syfte att länsstyrelserna bättre ska kunna genomföra tillsyn mot penningtvätt och finansiering av terrorism bör anslaget 1:12 *Riksgäldskontoret* minskas med

12 000 000 kronor 2020. Från och med 2021 beräknas anslaget minska med motsvarande belopp.

För att finansiera reformer som föreslås i denna proposition bör anslaget 1:12 *Riksgäldskontoret* minskas med 5 000 000 kronor 2020. Från och med 2021 beräknas anslaget minska med motsvarande belopp.

Sammantaget bör anslaget minskas med 17 000 000 kronor per år fr.o.m. 2020. Minskningen bedöms inte påverka den verksamhet som finansieras från anslaget.

Regeringen föreslår att 319 204 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Riksgäldskontoret* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 324 190 000 kronor respektive 329 176 000 kronor.

Ramar till stabilitetsfonden och resolutionsreserven

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kreditram på högst 50 000 000 000 kronor och en garantiram på högst 750 000 000 000 kronor för stabilitetsfonden.

Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kreditram på högst 100 000 000 000 kronor och en garantiram på högst 200 000 000 000 kronor för resolutionsreserven.

Skälen för regeringens förslag: I samband med genomförandet i svensk rätt av krishanteringsdirektivet ändrades reglerna för stabilitetsfonden och en ny fond för finansiering av krishanteringsåtgärder, resolutionsreserven, inrättades. Båda fonderna finansieras genom avgifter från banksystemet. I samband med inrättandet beslutades att riksdagen årligen ska fastställa krediter och garantiramar för stabilitetsfonden och resolutionsreserven. För ytterligare bakgrundsinformation om stabilitetsfonden och resolutionsreserven, se budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1).

Stabilitetsfonden kan komma att användas för att finansiera förebyggande åtgärder enligt lagen (2015:1017) om förebyggande statligt stöd till kreditinstitut. Åtgärderna innefattar kapital- eller likviditetsstöd till livskraftiga banker. Stabilitetsfondens behållning uppgår i dagsläget till ca 40 miljarder kronor. Regeringen bedömer att medlen utgör en betydande resurs för att vidta eventuella krisinsatser, dvs. förebyggande statligt stöd eller användning av statliga stabiliseringsverktyg.

Det program som inrättades vid finanskrisen 2008 hade ett fastställt belopp om högst 50 miljarder kronor, vilket var det sammanlagda kapitaltillskott som staten kunde medge. Samma belopp utgör för närvarande utgångspunkt för stabilitetsfondens lånemöjligheter och föreslås gälla även för 2020.

Garantiramen för stabilitetsfonden bör bestämmas utifrån det faktum att i första hand generella stödåtgärder i form av garantiprogram till samtliga banker kan komma att bli aktuella. Garantiramen för stabilitetsfonden bör vara på ett högre belopp än den ram som gäller för resolutionsreserven, eftersom det här blir fråga om generella stödåtgärder till samtliga banker. Den ram som fanns i garantiförordningen från 2008 uppgick inledningsvis till 1 500 miljarder kronor och var baserad på de svenska bankernas upplåning under viss period. Ramen sänktes senare till 750 miljarder kronor även om utnyttjandet aldrig var över 400 miljarder. Samma belopp utgör för närvarande ramen för stabilitetsfondens möjlighet att medge garantier och föreslås även gälla för 2020.

Resolutionsreserven kan komma att användas för att finansiera åtgärder inom ramen för ett resolutionsförfarande, vilket innefattar åtgärder för att stötta rekonstruktion av systemviktiga banker som i utgångsläget inte bedöms som livskraftiga. Resolutionsreserven uppgår i dagsläget till ca 38 miljarder kronor.

När det gäller resolutionsreservens kreditram bör den främst bli aktuell i fråga om olika återkapitaliseringsåtgärder efter det att nedskrivning av vissa av företagets skulder skett. Därutöver kan resolutionsreservens kreditram komma att användas till att betala ut kompensation till företagets ägare och borgenärer i de fall dessa fått ett sämre ekonomiskt utfall vid resolution än vid konkurs eller likvidation.

Kreditramen som för närvarande uppgår till 100 miljarder kronor motiveras därför av att den bör ha åtminstone samma förmåga till återkapitaliseringsåtgärder som kreditramen till stabilitetsfonden, dvs. 50 miljarder kronor, samt dessutom innehålla utrymme för att hantera eventuella kompensationsfall. Kreditramen på 100 miljarder kronor föreslås därför även gälla under 2020.

Garantiramen för resolutionsreserven kan användas om banker i resolution initialt behöver stöd för sin finansiering (likviditet). Garantier kan ges till banken själv eller till Riksbanken. Att uppskatta likviditetsbehov i en krissituation är svårt, men bedömningen är att likviditetsstöd till flera av Sveriges storbanker skulle behöva uppgå till minst 100 miljarder kronor. Det kan finnas en negativ signaleffekt i att under ett krisförlopp behöva justera garantiramen. Därför föreslår regeringen att garantiramen för resolutionsreserven även under 2020 sätts till 200 miljarder kronor.

3.5.4 1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter

Tabell 3.16 Anslagsutveckling 1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter

Tusental kronor

2018	Utfall	207 449	Anslags-sparande	-1 038
2019	Anslag	231 186 [1]	Utgifts-prognos	227 415
2020	**Förslag**	**240 520**		
2021	Beräknat	2 370		
2022	Beräknat	2 370		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Sveriges årliga medlemsavgifter eller statsbidrag till Bruegel, European Institute of Public Administration (EIPA) samt Europarådets utvecklingsbank (CEB). Anslaget får även användas för utgifter för infrianden av garantier till vissa internationella finansieringsinstitut. Anslaget får även användas för utgifter för eventuella böter till följd av försenat genomförande av EU-direktiv. Anslaget får även användas för kapitaltillskott till Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar (AIIB).

Regeringens överväganden

Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**203 370**	**203 370**	**203 370**
Förändring till följd av:			
Beslut	37 150	-201 000	-201 000
Varav BP20	40 150		
Varav AIIB	40 150		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**240 520**	**2 370**	**2 370**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Budgetförslaget baseras på antagandet om oförändrade eller svagt nominellt ökade utgifter för Bruegel, EIPA och CEB motsvarande 99 609 euro, 55 000 euro respektive 27 940 euro 2020–2022.

Det svenska åtagandet i AIIB är bestämt i US-dollar. Inför 2020 beräknas en medelsbrist uppstå till följd av att dollarn stärkts mot kronan. Regeringen föreslår därför en ökning av anslaget 1:14 *Vissa garanti- och medlemsavgifter* med totalt 40 150 000 kronor för 2020, varav 34 100 000 kronor finansieras via en överföring ifrån anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* underutgiftsområde 7.

Inga medel beräknas behövas för infrianden av garantier till de internationella finansiella institutioner som behandlas i detta avsnitt.

Regeringen föreslår att 240 520 000 kronor anvisas under anslaget 1:14 *Vissa garanti- och medlemsavgifter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 370 000 kronor respektive 2 370 000 kronor.

Ökat bemyndigande om kapitaltillskott till Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Vissa garanti- och medlemsavgifter* besluta om kapitaltillskott till Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar (AIIB), vilket innebär att de totala kapitaltillskotten under 2016–2020 får uppgå till högst 1 110 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Riksdagen har bemyndigat regeringen att under 2016–2020 för anslaget 1:14 *Vissa garanti- och medlemsavgifter* besluta om kapitaltillskott på högst 1,1 miljarder kronor till AIIB (prop. 2015/16:99, bet. 2015/16:FiU21, rskr. 2016/17:350). Det svenska åtagandet i AIIB, är bestämt i US-dollar. Till följd av att dollarn stärkts kraftigt mot kronan behöver riksdagens tidigare bemyndigande om högst 1,1 miljarder kronor i inbetalningar till AIIB utökas med 10 miljoner kronor för att Sverige ska kunna fullgöra sina åtaganden gentemot AIIB under 2020. Den totala summan för Sveriges kapital-inbetalningar till AIIB för åren 2016–2020 beräknas därmed uppgå till högst 1 110 000 000 kronor. Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 Vissa *garanti- och medlemsavgifter* besluta om kapitaltillskott till AIIB som inklusive tidigare kapitaltillskott under 2016–2020 får uppgå till högst 1 110 000 000 kronor.

3.5.5 Stadgeändring i Nordiska investeringsbanken

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ställa ut statliga garantier för garantikapital i Nordiska investeringsbanken (NIB) som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 2 600 282 165 euro.

Riksdagen godkänner att Sveriges andel av kreditriskreserveringarna för NIB:s projektinvesteringslån (PIL) om 147 563 948 euro överförs till Sveriges inbetalda kapital.

Riksdagen godkänner att regeringen upphör med garantigivning till PIL och miljöinvesteringslån.

Riksdagen godkänner stadgeändringen som innebär att NIB:s guvernörsstyrelse beslutar om principer för bankens kapital- och likviditetshantering.

Riksdagen godkänner stadgeändringen som innebär en ändring av sammansättningen av NIB:s kontrollkommitté.

Skälen för regeringens förslag: NIB ägs av de nordiska och baltiska länderna. Bankens uppdrag är att främja hållbar tillväxt i ägarländerna genom att tillhandahålla långfristig finansiering till projekt som stärker produktivitet och god miljö. Banken har ett särskilt fokus på investeringar i infrastruktur, bättre miljö, industriutveckling samt lån som gynnar små- och medelstora företag och ger lån främst till projekt i Norden och Baltikum. År 2018 lånade banken ut totalt 4 047 miljoner euro, vilket var en ökning jämfört med föregående år. För en närmare redovisning av NIB:s verksamhet, se vidare regeringens skrivelse Redovisning av verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanksgruppen samt regionala utvecklings- och investeringsbanker 2016, 2017 och 2018 (skr. 2018/19:35).

NIB har under de senaste åren närmat sig den utlåningsbegränsning som är reglerad i bankens stadgar, dvs. att den sammanlagda utlåningen inte får överskrida 250 procent av ägarkapitalet och bankens reserver. Utlåningsbegränsningen tar inte hänsyn till risken i bankens verksamhet. Både bankens direktörsstyrelse, som består av representanter från bankens medlemsländer, och internationella kreditinstitut bedömer att NIB är väl kapitaliserad om hänsyn tas till risken i utlåningsverksamheten och att den nuvarande begränsningen därmed inte är motiverad.

I oktober 2018 presenterade bankens ledning ett förslag om att ändra stadgarna för att möta behoven av fortsatta klimat- och produktivitetsinvesteringar i linje med mandatet för bankens verksamhet. Förslaget innebär samtidigt ett effektivare resursutnyttjande i banken. I maj 2019 beslutade guvernörsstyrelsen, där finansministern företräder Sverige, att godkänna förslaget till stadgeändringar, samt att underställa ändringsförslagen den nationella procedur som är nödvändig för ett slutligt godkännande.

Förslaget till stadgeändringar består av fyra delar. Den första ändringen innebär att banken inför ett riskbaserat ramverk för bankens kapital- och likviditetshantering för att förhindra att utlåningen begränsas av det nuvarande utlåningstaket. Syftet med förändringen är dels att skapa en

mer transparent kapital- och likviditetshantering, som tar hänsyn till risk, dels att förtydliga sambandet mellan bankens risktagande och kapitalbehov. Stadgeändringen innebär konkret att den nuvarande volymbegränsningen för NIB:s utlåning ersätts med bindande miniminivåer för kapitaltäckning, likviditet och bruttosoliditet, och innebär inte per automatik att risktagandet ökar. Förändringen är även en anpassning till det internationella regelverket på finansmarknadsområdet, de s.k. Baselreglerna. Stadgeändringen innebär dessutom att guvernörsstyrelsen får befogenhet att besluta om principer för bankens kapital- och likviditetsstyrning.

Regeringen stödjer förslaget. Det nya ramverket skapar större medvetenhet och transparens kring riskerna i verksamheten och stärker direktörsstyrelsens möjligheter att styra banken utifrån dess målsättningar.

Den andra delen i stadgeändringen rör bankens två särskilda lånefaciliteter, projektinvesteringslån (PIL) och miljöinvesteringslån (MIL), som avskaffas. Dessa lånefaciliteter inrättades ursprungligen för att möjliggöra utlåning till prioriterade, mer riskfyllda projekt och garanterades med separata garantier från medlemsländerna. PIL inrättades efter beslut av riksdagen 1982 (prop. 1981/82:176) i syfte att finansiera investeringsprojekt i tredjeland med nordiskt intresse. MIL inrättades 1996 efter riksdagens godkännande (enligt prop. 1995/96:222) i syfte att finansiera miljöprojekt i medlemsländernas närområde.

Den föreslagna stadgeändringen innebär att PIL och MIL upphör som särskilda lånefaciliteter och att belopp motsvarande garantierna för PIL kommer att tillföras medlemsländernas ordinarie garantikapital i banken. Det sammanlagda utställda garantikapitalet från alla medlemsländer till NIB kommer till följd av förslaget att öka med 1 800 miljoner euro till totalt ca 7 523 miljoner euro. Vidare kommer fonderade kreditriskreserveringar, som avsatts av vinstmedel från PIL, att tillföras medlemsländernas inbetalda kapital. Inga motsvarande kreditriskreserveringar finns för MIL. Med tillskottet av PIL-reserveringarna kommer det totala inbetalda kapitalet till NIB från alla medlemsländer att öka från nuvarande 419 miljoner euro till 845 miljoner euro.

I Sverige ingår de särskilda garantierna för MIL och PIL i den statliga garantimodellen, till skillnad från ägaråtaganden i form av garantikapital till internationella finansiella institutioner. För MIL- och PIL-garantier betalas därför avgifter till Riksgäldskontoret från statens budget, vilket i och med avskaffandet kommer att upphöra. Samtidigt kommer det svenska garantikapitalet till NIB att öka, och eftersom de garantierna inte ingår i den statliga garantimodellen skulle statens budget belastas om garantikapitalet skulle behöva tas i anspråk. Riksgäldskontoret bedömer dock att risken är låg för att dessa garantier skulle behöva infrias, bl.a. eftersom NIB har en hög kreditvärdighet och garantikapital hittills aldrig infriats i formell mening.

Efter stadgeändringen kommer Sveriges sammanlagda kapitalinsats (dvs. inbetalt kapital och garantikapital) att uppgå till 2 892 527 559 euro, vilket innebär en ökning med 36,3 procent. För svensk del kommer det inbetalda kapitalet att öka från 144 681 446 euro till 292 245 394 euro och garantikapitalet kommer att öka från 1 978 147 338 euro till 2 600 282 165 euro. Kapitaljusteringen förändrar inte Sveriges ägarandel eller röststyrka i bankens styrorgan.

Regeringen stödjer även detta förslag. Genom att avskaffa de särskilda låneordningarna och tillföra garantier och riskavsättningar från PIL till NIB:s ordinarie grundkapital kommer resurserna att kunna användas mer effektivt och komma hela verksamheten till del, i stället för att vara öronmärkta för de i dag underutnyttjade PIL- och MIL-faciliteterna. Utlåningen till miljöprojekt i närområdet och till investeringsprojekt i tredjeland med nordiskt intresse kommer att kunna fortgå inom ramen för NIB:s ordinarie utlåning.

Det tredje stadgeändringsförslaget gäller NIB:s kontrollkommitté. Den har till uppgift att säkerställa att bankens verksamhet bedrivs i enlighet med stadgarna och att ansvara för genomförandet av revisionen av banken och har en företrädare från varje medlemsland. Förslaget medför en tydligare uppdelning av arbetet mellan presidiet och kommittémedlemmarna och innebär att stadgarna anpassas till hur kommitténs verksamhet fungerar i praktiken. Presidiet, vars ledamöter är tillsatta utifrån kompetens på revisionsområdet, föreslås utvidgas från två till fyra medlemmar och få ett tydligare övergripande ansvar för kommitténs verksamhet, bl.a. gällande den externa revisonen. Regeringen stödjer förstärkningen av kontrollkommittén enligt stadgeändringsförslaget.

Det fjärde stadgeändringsförslaget innebär att NIB, utöver att tillhandahålla lån och garantier, ges möjlighet att investera i aktiekapital (equity).

Banken bedömer att det kan finnas behov av sådant kapital inom gröna näringar i medlemsstaterna, och även i övrigt i de baltiska länderna, bl.a. på grund av att NIB kan vara mer uthållig i sina investeringar än t.ex. riskkapitalfonder.

Aktieinvesteringar kommer endast att övervägas om de är i linje med NIB:s mandat, om ett marknadsmisslyckande kan identifieras och om investeringen bedöms vara en ändamålsenlig finansieringsform. Investeringarna kommer att bedömas enligt restriktiva riktlinjer och kräva enhällighet i styrelsen för att godkännas.

Enligt artikel 2 i Överenskommelsen mellan Danmark, Estland, Finland, Island, Lettland, Litauen, Norge och Sverige om Nordiska investeringsbanken kan stadgarna ändras genom beslut av bankens råd (guvernörsstyrelsen) på förslag av eller efter uttalande från bankens styrelse, med undantag för bestämmelserna om rådets sammansättning och befogenheter.

Av de föreslagna stadgeändringarna kan bankens guvernörsstyrelse således själv besluta om stadgeändringen rörande aktieinvesteringar som ny finansieringsform som komplement till lån och garantier. Som tidigare anförts stödjer regeringen ändringarna, under förutsättning att aktieinvesteringar prövas restriktivt och ger ett högt mervärde.

Förslaget som innebär att guvernörsstyrelsen beslutar om principer för bankens kapital- och likviditetshantering, samt förslaget att justera den s.k. kontrollkommitténs sammansättning, påverkar dock befogenheterna för guvernörsstyrelsen och kräver därför riksdagens godkännande.

Förslaget om att upphöra med miljöinvesterings- och projektinvesteringslån och införliva PIL-garantier och riskavsättningar i bankens grundkapital innebär både att det inbetalda kapitalet från Sverige ökar och att garantiåtagandet för NIB utökas. Av 9 kap. 8 § andra stycket regeringsformen och 6 kap. 3 § budgetlagen (2011:203) framgår att regeringen inte utan riksdagens godkännande får ställa ut kreditgarantier. Enligt 10 kap. 3 § regeringsformen krävs riksdagens godkännande för att regeringen ska kunna ingå en bindande överenskommelse som förutsätter att en lag ändras eller i övrigt gäller ett ämne som riksdagen ska besluta om. Mot denna bakgrund krävs riksdagens godkännande för utökningen av Sveriges garantiåtagande och inbetalda kapital till NIB och ändringen av institutionens stadgar i denna del. De förslag till stadgeändringar som kräver riksdagens godkännande redovisas i bilaga 2.

Tabell 3.18 Effekter av förslaget om kapitaljustering i NIB på Sveriges andelar i och garantiåtaganden till banken

Belopp i tusental kronor och tusental EUR[1]

	Nuvarande allokering	Efter föreslagen kapitaljustering	Förändring (procent)
Grundkapital SEK	22 501 985	30 660 792	+8 158 807 (+36,3)
-EUR	2 122 829	2 892 528	+769 699 (+36,3)
Garantikapital SEK	20 968 362	27 562 991	+6 594 629 (+31,5)
-EUR	1 978 147	2 600 282	+622 135 (+31,5)
Inbetalt kapital SEK	1 533 623	3 097 801	+1 564 178 (+102,0)
-EUR	144 681	292 245	+147 564 (+102,0)
PIL-garantier SEK	6 594 629	0	-6 594 629 (-100,0)
-EUR	622 135	0	-622 135 (-100,0)
MIL-garantier SEK	975 239	0	-975 239 (-100,0)
-EUR	92 004	0	-92 004 (-100,0)

[1] Valutakurs 1 EUR=10,60 SEK

3.5.6 1:16 Finansmarknadsforskning

Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:16 Finansmarknadsforskning

Tusental kronor

2018	Utfall	88 120	Anslags-sparande	1 180
2019	Anslag	29 921 [1]	Utgifts-prognos	30 743
2020	**Förslag**	**29 921**		
2021	Beräknat	30 495 [2]		
2022	Beräknat	31 087 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 29 921 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 29 921 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för finansmarknadsforskning och högst 2 procent av anslaget får användas för programanknutna förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Finansmarknadsforskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**29 921**	**29 921**	**29 921**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]		574	1 166
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**29 921**	**30 495**	**31 087**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021 och 2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 29 921 000 kronor anvisas under anslaget 1:16 *Finansmarknadsforskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 30 495 000 kronor respektive 31 087 000 kronor.

Bemyndiganden om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:16 *Finansmarknadsforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 30 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Forskning bedrivs i regel i fleråriga projekt. För att kunna finansiera sådana projekt behöver Vinnova fatta beslut som medför åtaganden för kommande år.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:16 *Finansmarknadsforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 30 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.21 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:16 Finansmarknadsforskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	4 864	38 000	30 000			
Nya åtaganden	38 000	11 000	30 000			
Infriade åtaganden	-4 864	-19 000	-30 000	-10 000	-5 000	-5 000
Utestående åtaganden	38 000	30 000	30 000	20 000	15 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**60 000**	**30 000**	**30 000**			

4 Statlig förvaltningspolitik

4.1 Mål

Målet för den statliga förvaltningspolitiken är en innovativ och samverkande statsförvaltning som är rättssäker och effektiv, har väl utvecklad kvalitet, service och tillgänglighet, och som därigenom bidrar till Sveriges utveckling och ett effektivt EU-arbete
(prop. 2009/10:175, bet. 2009/10:FiU38, rskr. 2 09/10:315.).

4.2 Resultatredovisning

Resultatredovisningen är inriktad på den statliga förvaltningens utveckling på en övergripande nivå. Vidare redovisas vissa förvaltningspolitiska åtgärder som vidtagits liksom relevanta resultat hos de myndigheter som omfattas av området. Resultat och åtgärder som bidrar till att uppfylla det förvaltningspolitiska målet redovisas även i andra avsnitt under utgiftsområdet.

4.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer som används för att redovisa resultaten inom området är följande:

- organisationen Transparency Internationals ranking av världens länder avseende korruption i den offentliga sektorn, och
- indikatorn Civil Service Effectiveness Index (InCiSE), som används för att ranka världens länder avseende effektivitet i den centrala statliga förvaltningen. Syftet med indikatorn är att hjälpa länder att få en uppfattning om deras statsförvaltning och lära av varandra.

Indikatorerna förklaras närmare i avsnitt 4.2.2. I resultatredovisningen beaktas också särskilda åtgärder som vidtagits och den generella utvecklingen i statsförvaltningen. Statsförvaltningens resultat inom enskilda områden redovisas under respektive utgiftsområde. Vissa övergripande frågor om relationen mellan stat och kommun redovisas under utgiftsområde 25 avsnitt Allmänna bidrag till kommuner.

4.2.2 Resultat

Indikatorn Corruption Percpetions Index (CPI) tas fram av organisationen Transparency International. Sedan 1995 rankas världens länder utifrån hur experter och företagare bedömer graden av korruption i den offentliga sektorn. År 2018 rankades Sverige som landet med världens tredje minst korrupta offentliga sektor (se tabell 4.1), vilket var en förbättring med tre placeringar jämfört med år 2017.

InCiSE tas fram vartannat år av Blavatnik School of Government och The Institute for Government vid Oxfords Universitet och publicerades för andra gången 2019. Indexet är inriktat på statsförvaltningen. Vid framtagandet av indexet definieras de huvudsakliga egenskaperna hos en effektiv central statsförvaltning. Sverige rankas som nummer 10 av 38 länder enligt det övergripande indexet. Sverige har fått ett snittvärde på 0,785. Medelvärdet är 0,516 och maxvärdet 1.0. Indexet bygger på tolv delindikatorer: policy-

utveckling, digitala tjänster, personalfrågor, inkludering, integritet, öppenhet, upphandling, regelgivning, skatteadministration, krishantering och förmågor. Sverige fick högst poäng för kris- och riskhantering, finansiell förvaltning samt integritet. När det gäller integritet uppnår Sverige högsta poäng på mätsystemet för s.k. visselblåsning, dvs. mätvärdet när det gäller graden av visselblåsarskydd för medarbetare i statsförvaltningen. Det är inte möjligt att göra en jämförelse mellan resultaten från 2017 och 2019, då ytterligare data tillkommit och nya mätmetoder tillämpats. Arbetet med framtagandet av indexet befinner sig i ett tidigt stadium och är under utveckling.

Tabell 4.1 Korruption Transparency Internationals Corruption Perceptions Index 2018

Sveriges placering

År	CPI (placering)
2018	3
2017	6
2016	4
2015	3
2014	4
2013	3
2012	4
2011	4

Källa: Transparency International.

OECD ger vartannat år ut rapporten Government at a Glance, i vilken den offentliga sektorn inom en rad områden följs upp, bl.a. allmänhetens upplevda förtroende för den nationella regeringen genom indikatorn Trust in Government. I den senaste rapporten, som publicerades 2017 och innehåller data från 2016, låg Sverige över genomsnittet för OECD-länderna, men förtroendet har sjunkit sedan 2007.

En ny rapport kommer att publiceras i september 2019 och indikatorn Trust in Government redovisas därför inte i denna proposition. Detsamma gäller för Världsbankens indikator Government Effectiveness, som tidigare använts som ett resultatmått på statlig förvaltningspolitik.

Även om resultaten av de olika indikatorerna ska tolkas med viss försiktighet, och med beaktande av att de till vissa delar även omfattar den kommunala sektorn, indikerar de sammantaget att den svenska statsförvaltningen presterar bra resultat. Regeringen avser utveckla arbetet med att redovisa förvaltningspolitiken utifrån olika indikatorer.

Utvecklad styrning för bättre resultat

Genomförandet av tillitsreformen, som inleddes 2015, fortsatte under 2018 med ett ökat fokus på statliga myndigheter. Tillitsdelegationen har regeringens uppdrag att stöda myndigheter som vill styra sin verksamhet på ett mer tillitsbaserat sätt (dir. 2017:119). Delegationen har aktivt arbetat för att främja en tillitsbaserad styrning och ledning genom försöksverksamheter i myndigheter inom ramen för två projekt, Tillitsverkstaden och Tillitsnätverket. I Tillitsverkstaden deltar Arbetsförmedlingen, Inspektionen för vård och omsorg, Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Säkerhetspolisen och Trafikverket. I Tillitsnätverket deltar 44 myndigheter. Uppdraget ska redovisas senast den 13 oktober 2019.

Regeringen gav 2017 en särskild utredare i uppdrag att se över regeringens analys- och utvärderingsresurser och hur dessa är organiserade (dir. 2017:79). Uppdraget redovisades den 30 oktober 2018 (SOU 2018:79). Utredaren lämnade bl.a. förslag som syftar till att säkerställa att organisationen och styrningen av analys och utvärderingsresurserna är ändamålsenlig och effektiv, och möter regeringens behov av analyser och utvärderingar inom samtliga politikområden samt regeringens ökade krav på analyser med helhetsperspektiv. Betänkandet har remitterats utom vad avser de delar som rör ny myndighetsstruktur.

Utredningen om Systematiska jämförelser i staten – för lärande i staten lämnade sitt slutbetänkande till regeringen i mars 2015 (SOU 2015:36). Utredningen har föreslagit att lärande genom systematiska jämförelser ska bli en integrerad del av regeringens styrning av statsförvaltningen, genom att ett generellt krav om detta införs i myndighetsförordningen (2007:515). Betänkandet har remissbehandlats. Systematiska jämförelser är ett sätt för statliga myndigheter att bedriva verksamhetsutveckling och skapa effektivitet i den egna organisationen.

Regeringen anser att jämförelser kan vara en användbar metod i myndigheternas utvecklingsarbete. Varje myndighet ansvarar dock enligt 6 § myndighetsförordningen för att utveckla den egna verksamheten. Varje myndighet har specifika utvecklingsbehov och utmaningar beroende på inriktning på dess uppdrag och verksamhetens förutsättningar. Därför bör myndigheten i första hand själv avgöra om systematiska jämförelser är en ändamålsenlig utvecklingsmetod för just den

myndigheten. Mot denna bakgrund avser regeringen inte att ändra myndighetsförordningen i enlighet med utredningens förslag.

Myndigheterna utvecklar kontinuerligt nya arbetssätt och tjänster i samverkan med varandra, medborgare och företag. Regeringen följer löpande upp myndigheternas utvecklingsarbete, bl.a. i samband med den årliga myndighetsdialogen. Regeringen har beslutat om ett antal åtgärder för att stärka förvaltningens utvecklingsförmåga i linje med de förslag som Kommittén om ett nationellt råd för innovation och kvalitet i offentlig verksamhet förde fram i juni 2013 (SOU 2013:40). Exempel på åtgärder är vissa ändringar i förordningen (2007:603) om intern styrning och kontroll i syfte att förtydliga styrningen och vissa insatser avseende rekrytering av myndighetschefer, som regeringen redovisat i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 2 avsnitt 4).

Företrädare för ett stort antal myndigheter träffas regelbundet för att utbyta erfarenheter och lärdomar i syfte att stärka arbetet med en god förvaltningskultur. Statskontoret har till uppdrag att främja och samordna arbetet mot korruption och andra oegentligheter i statsförvaltningen. Statskontoret har bl.a. arrangerat workshops, seminarier och dilemmadiskussioner tillsammans med myndigheterna. Statskontoret har också, efter uppdrag från regeringen i mars 2017 (Fi2017/01595/SFÖ), fortsatt arbetet med att samordna nätverket mot korruption för statliga myndigheter. Nätverket mot korruption växer och bestod vid utgången av 2018 av 232 myndigheter. Nätverket utgör en plattform för erfarenhetshetsutbyte och lärande. Det knyter samman kunskap om korruption och korruptionsförebyggande arbete med de praktiska erfarenheter som finns vid myndigheterna.

Regeringen har gett Tillitsdelegationen ett utvidgat uppdrag (dir. 2019:06), som innebär att delegationen ska kartlägga och analysera introduktionsutbildningar som statliga myndigheter tillhandahåller sina anställda samt lämna förslag till hur och när en gemensam obligatorisk introduktionsutbildning för statsanställda kan införas. Uppdraget ska redovisas senast den 2 maj 2020.

Det nationella genomförandet av Agenda 2030 för hållbar utveckling

Regeringen beslutade i juni 2018 om en nationell handlingsplan för Agenda 2030 som gäller fram t.o.m. 2020. I samband med regeringens beslut om handlingsplanen gavs uppdrag till tre myndigheter och ett råd. Statistiska centralbyrån (SCB) fick i uppdrag att varje år 2019–2021 ta fram statistik, indikatorer samt redovisa en statistisk lägesbild. SCB har i april 2019 lämnat en delredovisning som innehåller förslag på en nationell indikatorlista. Listan integrerar de globalt överenskomna indikatorerna med ett antal nationella indikatorer som tagits fram för att komplettera de globala indikatorerna och för att anpassa dessa till en svensk kontext. För varje indikator finns förslag på vilken myndighet som bör ha det nationella ansvaret för indikatorn.

Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA) har haft i uppdrag att ta fram nyckeltal för Agenda 2030 som kan vara till stöd för arbetet i kommuner och landsting utifrån mål och delmål i Agenda 2030. RKA redovisade sitt uppdrag i april 2019 och har publicerat ett nyckeltalsurval i databasen Kolada som stöd för arbetet med Agenda 2030. I nyckeltalsurvalet har RKA valt ut ca 50 nyckeltal som grupperas under de olika målen.

Ekonomistyrningsverket (ESV) har på regeringens uppdrag jämfört och analyserat de krav som ställs på statliga myndigheter att redovisa olika aspekter av hållbarhet med de krav som ställs på en hållbarhetsrapport enligt årsredovisningslagen (1995:1554). ESV redovisade uppdraget i februari 2019. ESV:s analys visar att det för staten som helhet redan finns rapporteringskrav inom de områden som årsredovisningslagen anger och att myndigheterna har ett mer långtgående ansvar för hållbarhetsfrågor jämfört med företag. Mot denna bakgrund bedömer ESV att generella rapporteringskrav kopplade till hållbarhet, liknande de i årsredovisningslagen, inte bör införas för statliga myndigheter (ESV 2019:23).

Statskontoret har fått i uppdrag att analysera och följa upp hur Agenda 2030 påverkar myndigheters, kommuners och landstings hållbarhetsarbete. Statskontoret ska delredovisa uppdraget den 31 oktober 2019 och slutredovisa det senast den 30 juni 2020.

Agenda 2030-delegationen redovisade sitt slutbetänkande den 11 mars 2019. Delegationens förslag har remitterats till ett stort antal aktörer och bereds nu inom Regeringskansliet.

Flertalet myndigheter, inklusive länsstyrelserna, arbetar aktivt med Agenda 2030. Ett antal myndigheter har haft i uppdrag att i sina årsredovisningar för 2018 redogöra för sitt arbete med agendan, bl.a. länsstyrelserna. Ett stort antal myndigheter har skapat ett samverkansforum för

Agenda 2030 som kallas GD-forum. På liknande sätt har det svenska civilsamhällets organisationer slutit upp bakom en gemensam avsiktsförklaring för att stärka Sveriges arbete med de globala målen. Det nationella organet för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället, NOD, har varit en stödjande resurs i att ta fram avsiktsförklaringen. NOD bygger på en överenskommelse mellan regeringen och paraplyorganisationer inom civilsamhället som undertecknades i februari 2018 (Ku2018/00245/D). Överenskommelsen syftar till att underlätta dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället. Samarbete sker även i övrigt mellan GD-forum och civilsamhället.

Ökad effektivitet

ESV har bistått regeringen och övriga myndigheter med underlag i syfte att utveckla och öka effektiviteten i den ekonomiska styrningen, samt förbättra den interna styrningen och kontrollen i statsförvaltningen.

Samordnande tjänster för ökad effektivitet

Statens servicecenter och Kammarkollegiet tillhandahåller service avseende bl.a. ekonomi- och löneadministration, inköpssamordning, riskhantering och kapitalförvaltning.

Vid utgången av 2018 var 159 myndigheter anslutna till någon av de tjänster som Statens servicecenter levererar. Vid dessa myndigheter arbetade ca 45 procent av det totala antalet anställda i staten, vilket var en ökning från ca 39 procent 2017. Myndigheten redovisade ett resultat på 7,4 miljoner kronor 2018. Det var andra gången som ett positivt resultat redovisats. Samtidigt har Statens servicecenter effektiviserat sin verksamhet, bl.a. genom en mer effektiv hantering av lönespecifikationer och leverantörsfakturor. Det finns dock fortsatt behov av att behålla resurser för kvalitetssäkring hos de myndigheter som anslutit sig till Statens servicecenter, vilket minskar besparingspotentialen för staten som helhet. Trots produktivitetsutvecklingen hos Statens servicecenter har avgiftsuttaget för ett antal myndigheter fortsatt att öka de senaste åren.

Marknadsvärdet av det kapital som förvaltas av Kammarkollegiet ökade 2018 med 4,2 miljarder kronor, och uppgick vid årets slut till 210 miljarder kronor. Premieintäkterna i Kammarkollegiets försäkringsverksamhet ökade till 212 miljoner kronor 2018, vilket var en ökning med 4 procent jämfört med 2017. Myndighetens mål att driftskostnaderna i förhållande till premieintäkterna över tid ska understiga 20 procent uppnåddes även 2018, då de uppgick till 17 procent.

Från och med den 1 januari 2019 förvaltar och betalar Kammarkollegiet ut avgiftsmedel från det nyinrättade public servicekontot (Fi2018/03884/RS). Public serviceavgiften finansierar radio- och tv-verksamheten i allmänhetens tjänst samt verksamhet som är direkt anknuten till den.

Ett ökat nyttjande av samordnade ramavtal för ökad effektivitet

Omsättningen i användningen av Kammarkollegiets ramavtal ökade från 13,6 miljarder kronor 2017 till 13,9 miljarder kronor 2018. Vid utgången av 2018 fanns 1 975 ramavtal tecknade med 765 unika leverantörer inom 44 ramavtalsområden, uppdelade på 1 064 delområden. Av de 765 leverantörerna hade 18 procent upp till 9 anställda (16 procent 2017), 47 procent 10–49 anställda (48 procent 2017) och 22 procent 50–199 anställda (21 procent 2017). Andelen små och medelstora företag hade därmed ökat totalt sett jämfört med föregående år. De statliga myndigheternas avrop stod för 79 procent av omsättningen under 2018. Resterande 21 procent utgjordes av avrop från kommuner och landsting.

I syfte att underlätta tolkförmedlingar har Kammarkollegiet på regeringens uppdrag utvecklat en tjänst för avrop av tolkförmedlingstjänster. Tjänsten ska även möjliggöra en bättre uppföljning av levererade tolktjänster och identifiera de språkbehov som finns. Uppdraget har genomförts i samverkan med Domstolsverket, Migrationsverket och Polismyndigheten (Fi2017/04623/ESA, Fi2017/04755/ESA och Fi2017/04757). Kammarkollegiets arbete med tolkförmedlingstjänsten fortsätter under 2019.

Service och tillgänglighet

Stärkt statlig service i hela landet

Arbetet med att säkerställa och stärka tillgången till grundläggande statlig service i hela landet har fortsatt. Statens servicecenter har tillsammans med berörda myndigheter, i enlighet med regeringens uppdrag, förberett inordnandet av uppgiften att tillhandahålla en ny serviceorganisation vid servicekontor där lokal statlig service ges för

Försäkringskassan, Skatteverket och Pensionsmyndigheten fr.o.m. den 1 juni 2019 (Fi2018/02985/SFÖ). Genom att de lokala servicekontoren organiseras på ett sammanhållet sätt finns förutsättningar för kontinuitet och långsiktig planering av statlig servicesamverkan.

De rättsliga förutsättningarna för regleringen av servicekontoren finns i den nya lagen (2019:212) om viss gemensam offentlig service (prop. 2018/19:47, bet. 2018/19:KU35, rskr. 2018/19:185). Lagen trädde i kraft den 1 juni 2019. Regeringen har även beslutat om kompletterande förordningsändringar, som trädde ikraft vid samma tidpunkt.

Statliga myndigheters lokalisering

Regeringen har beslutat förordningen (2019:202) om statliga myndigheters lokalisering (Fi2019/01505/SFÖ). Förordningen innebär bl.a. att myndigheter vid beslut om avveckling av arbetsställe på en viss ort ska genomföra analyser av verksamhetsmässiga, personella, ekonomiska och regionala konsekvenser inom myndighetens ansvarsområden samt att lokaliseringsbeslut ska fattas av myndighetens ledning. Förordningen trädde i kraft den 1 juni 2019.

Spridningen av statliga myndigheter har ökat

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den statliga närvaron bör öka i hela landet (bet. 2015/16:NU17 punkt 2, rskr. 2015/16:201 och bet. 2015/16:FiU25 punkt 9, rskr. 2015/16:208). Regeringen har 2015–2019 fattat 21 beslut om lokalisering av hela eller delar av myndigheters verksamheter. Merparten av besluten har avsett verksamheter i Stockholms län, som har omlokaliserats till andra delar av landet. Därtill har regeringen beslutat att omlokalisera Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) från centrala Stockholm till Botkyrka kommun i Stockholms län (UD2018/01405/IU). I och med regeringens beslut om omlokaliseringar, myndigheternas egna initiativ till lokaliseringar och införandet av förordningen om statliga myndigheters lokalisering (Fi2019/01505/SFÖ) anser regeringen att tillkännagivandena är slutbehandlade.

4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att den statliga förvaltningen presterar bra i ett internationellt perspektiv, men att den ständigt bör utvecklas. För att förbättra förvaltningen krävs en fortsatt utveckling av styrningen av de statliga myndigheterna. Regeringen anser vidare att de statliga verksamheternas nytta för medborgare och företag även fortsättningsvis ska vara i fokus vid arbetet med att utveckla och förnya den statliga förvaltningen. En hög tillit till och ett stort förtroende för den offentliga sektorn är viktiga framgångsfaktorer för detta arbete.

Genom Tillitsdelegationens uppdrag har de statliga myndigheterna getts möjlighet att praktiskt pröva konkreta förändringar i styrningen utifrån ett tillitsperspektiv.

Regeringen anser att politiken ska komma hela landet till del. Statlig närvaro handlar ytterst om legitimitet och allmänhetens förtroende för det offentliga, vilket är av central betydelse för vår demokrati.

Genom att den lokala serviceverksamheten samlats i en organisation övervägs och avgörs prioriteringar, resursplanering och ekonomiska förutsättningar i en organisation istället för flera. Styrningen och ledningen av den statliga serviceorganisationen kan därmed effektiviseras. Ett effektivt resursutnyttjande inom servicekontorsverksamheten säkerställer en fortsatt god service för privatpersoner och företag.

Att andelen små och medelstora företag ökar bland ramavtalsleverantörerna visar att genomförda insatser för att underlätta för dessa företag vid framtagandet av samordnade ramavtal har gett resultat.

Regeringen anser att en effektiv och rättssäker statsförvaltning är viktig för att upprätthålla förtroendet för förvaltningen. Regeringen avser fortsatt att se över vilka åtgärder som kan vidtas för att hålla tillbaka kostnadsutvecklingen för avgifterna till Statens servicecenter, särskilt för små myndigheter. Det är även viktigt att Statens servicecenter fortsätter att utveckla kvaliteten i sina tjänster, bl.a. för att säkerställa att de lever upp till ökade krav på säkerhet.

En viktig del av det förvaltningspolitiska målet är att statsförvaltningen ska vara innovativ och samverkande. OECD konstaterar i sin rapport Digital Government Review of Sweden – Towards a Data-driven Public Sector (OECD 2018)

bl.a. att Sverige har en stark samarbets- och konsensuskultur, men att nationella insatser för innovation och digitalisering i statsförvaltningen riskerar att hindras av långsamt beslutsfattande och lågt risktagande i myndigheterna (se vidare avsnitt 7). Tillitsdelegationen lyfter också fram behovet av att öka takten i den offentliga sektorns förändrings- och utvecklingsarbete (SOU 2018:47). Digitalisering och en snabb teknikutveckling skapar förändringstryck och ställer krav på flexibilitet och lyhördhet gentemot omvärlden. Vidare måste bl.a. behovet av informationssäkerhet tillgodoses.

Regeringen anser att de offentliga verksamheternas nytta för medborgare och företag även fortsättningsvis ska vara i fokus vid arbetet med att utveckla och förnya den offentliga förvaltningen.

Regeringen anser att det är nödvändigt med en bred politisk samsyn i det fortsatta arbetet med att genomföra Agenda 2030. Samarbete mellan olika aktörer och mellan olika politikområden, liksom mellan nationell, regional och lokal nivå, är avgörande för att genomföra de globala målen. Det krävs en långsiktig och tydlig riktning i arbetet med en hållbar utveckling som kan möjliggöra för planering, organisering och investeringar hos olika aktörer.

4.4 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har för 2018 lämnat en revisionsberättelse med reservation för Kammarkollegiet, med motiveringen att myndigheten redovisat ingångna åtaganden som för två beställningsbemyndiganden överstiger den tilldelade ramen. Regeringen har beslutat om åtaganden genom att bevilja projektmedel i sådan utsträckning att bemyndiganderamarna överskridits. Det har därefter ålegat Kammarkollegiet att betala ut dessa medel. Den övervägande delen av bemyndigandet för anslaget 1:15 *Konkurrenskraftig livsmedelssektor* avser beslut för verksamhet som bedrivs av statliga myndigheter. Regeringen för tillsammans med bl.a. Ekonomistyrningsverket en dialog med Kammarkollegiet för att förhindra att något liknande inträffar igen.

Riksrevisionen har vidare i sin revisionsberättelse avseende Kammarkollegiets redovisning för förvaltningen av Allmänna arvsfonden för 2018 lämnat uttalande med avvikande mening. Riksrevisionen bedömer att Kammarkollegiet vid sin redovisning av förvaltningen av Allmänna arvsfonden ska följa regelverket BFNAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning (K3) och att den nuvarande redovisningen inte uppfyller de ställda kraven. Kammarkollegiet har med anledning av Riksrevisionens iakttagelser inlett ett arbete för att säkerställa att gällande redovisningsregelverk följs. Regeringen kommer att följa upp resultatet av detta arbete.

4.5 Politikens inriktning

Samhällets och enskildas behov och förväntningar på en innovativ, samverkande, effektiv, rättssäker och tillgänglig förvaltning är utgångspunkten för utformningen av såväl statsförvaltningen som den offentliga sektorn i sin helhet. Samhällsförändringar, såsom en förändrad demografi, integration av nyanlända och digitalisering medför fortsatt höga krav på rättssäkerhet och effektivitet. Den offentliga verksamheten måste ständigt utvecklas för att medborgarnas förtroende ska upprätthållas. Att våra gemensamma resurser används på ett effektivt och ändamålsenligt sätt är avgörande för tilliten och förtroendet för den offentliga sektorn.

Den strategiska styrningen och samordningen ska stärkas

De senaste årens utveckling i statsförvaltningen har präglats av en ökad specialisering och renodling samt ett större fokus på kärnan i de offentliga åtagandena. Detta ställer krav på en mer strategisk styrning och ett mer effektivt och innovativt sätt att organisera statsförvaltningen. Samtidigt ökar kraven på en ändamålsenlig och väl fungerande hantering av exempelvis säkerhetsfrågor. Det är angeläget att regeringens styrning av statsförvaltningen även fortsättningsvis är långsiktig, strategisk, helhetsinriktad, sammanhållen, verksamhetsanpassad och tillitsbaserad. Detaljstyrning bör undvikas, såvida det inte finns tydliga skäl till detta. Det pågår ett gemensamt utvecklingsarbete i Regeringskansliet för att utveckla regeringens styrning av statsförvaltningen.

Fortsatta insatser för att stärka den statliga närvaron i landet

Enskilda personers och företags behov av en tillgänglig förvaltning ställer stora krav på att statliga myndigheter kan erbjuda god service i hela landet. Den statliga närvaron och servicen är idag ojämnt fördelad i landet i förhållande till befolkningen. Regeringen anser därför att det finns ett fortsatt behov av att stärka förtroendet för de statliga myndigheterna genom en utvecklad statlig närvaro och service.

Regeringen avser att under mandatperioden fortsätta arbetet med statlig närvaro i hela landet. En utgångpunkt är att inga nya myndigheter ska lokaliseras i Stockholm under mandatperioden. En annan utgångspunkt är att regeringen avser att stärka den statliga närvaron över landet, vilket bedöms leda till ökade statliga arbetstillfällen över landet. Regeringen har för avsikt att fortsätta arbetet för en förbättrad koordinering av den statliga närvaron och servicen i hela landet.

Möjligheterna att bo och verka i hela landet ska förbättras. Regeringen föreslår därför att antalet servicekontor utökas för att förstärka den statliga närvaron i hela landet. Servicekontorsutredningens förslag ska fortsatt vara vägledande vid utvecklingen av den lokala statliga serviceorganisationen.

Tillitsreformen fortsätter med målet att öka medborgarnas tillit

Genomförandet av tillitsreformen fortsätter utifrån en bredare målbild. Vid sidan av insatser för att utveckla regeringens tillitsbaserade styrning kommer åtgärder att vidtas för att stärka statstjänstemannarollen och de statsanställdas kunskap kring regelverk och rättsprinciper, som ett led i att öka medborgarnas tillit till förvaltningen. Det utvidgade uppdraget till Tillitsdelegationen att lämna förslag till hur och när en gemensam, obligatorisk introduktionsutbildning för alla statsanställda kan införas är ett led i detta arbete.

Arbetet med god förvaltningskultur och mot korruption förstärks

Regeringen avser att fortsätta stärka arbetet med att förebygga och upptäcka korruption i statsförvaltningen. Att med all kraft få bukt med förtroendeskadliga beteenden i förvaltningen är avgörande för att upprätthålla medborgarnas förtroende för myndigheternas saklighet och opartiskhet och för staten i stort. Myndigheter behöver alltid vara uppmärksamma på omständigheter som kan leda till att deras opartiskhet kan ifrågasättas.

Samordnade tjänster för ökad effektivitet

Kammarkollegiets och Statens servicecenters bidrag till delmålet för den statliga förvaltningspolitiken om att den statliga förvaltningen ska vara effektiv, genom myndigheternas arbete avseende samordnande tjänster, är fortsatt prioriterade. Arbetet med att främja ett ökat nyttjande av samordnade ramavtal för ökad effektivitet fortsätter. Detsamma gäller arbetet med att underlätta för små och medelstora företag att bli ramavtalsleverantörer. Regeringens arbete med att öka kostnadseffektiviteten i administrativa myndighetsgemensamma tjänster fortsätter. En god informationssäkerhet måste säkerställas, varför arbetet måste ha ett tydligt säkerhetsperspektiv.

Agenda 2030 för hållbar utveckling

Regeringen ska bedriva en ambitiös politik för hållbar utveckling och för att genomföra de globala målen. Omställningen till ett hållbart samhälle är en förutsättning för att kunna säkra en god ekonomisk utveckling, framtida välstånd och en god välfärd. Jämställdhet ska integreras och är en grundpelare i genomförandet av Agenda 2030. Regeringen vill ge barn och ungdomar utrymme att påverka och forma sin framtid och ser dem som viktiga förändringsagenter i genomförandet av agendan. Barn och ungdomars medverkan och deras rättigheter samt samarbete med näringslivet är viktiga fokusområden i det fortsatta arbetet.

Sverige ska vara ledande i genomförandet av Agenda 2030 och regeringen avser stärka dess samordning och uppföljning. Regeringen avser att under 2020 återkomma till riksdagen med en samlad inriktning för arbetet med att genomföra och följa upp agendan.

Regeringens handlingsplan för arbetet med Agenda 2030 åren 2018–2020 lägger grunden för

ett starkt och samstämmigt genomförande. Regeringen avser att med ökad kraft belysa och bättre tillvarata synergier för samstämmighet mellan olika politikområden i linje med Sveriges Politik för global utveckling (PGU). Även målkonflikter behöver synliggöras och bli föremål för medvetna och övervägda beslut. Arbetet med att nationellt genomföra Agenda 2030 ska ske i befintliga processer med utgångspunkt i de redan etablerade målsystemen.

Genomförandet av Agenda 2030 innebär en omställning av Sverige, där alla aktörer, såsom kommuner, landsting, näringslivet, civilsamhället och forskarsamhället, har en central roll. Utveckling och användning av verktyg för att integrera de tre dimensionerna av hållbarhet – ekonomisk, social, och miljömässig utveckling är därför värdefull. Arbetet i kommuner och landsting underlättas bl.a. genom frivilliga nyckeltal för kommuner och landsting.

Partnerskap och samverkan kring agendan ska främjas. Regeringen avser prioritera fler innovativa partnerskap mellan aktörer inom olika sektorer och myndigheter.

En viktig förutsättning för genomförandet av Agenda 2030 är också att det finns en bred kunskap om agendans mål och syfte och en medvetenhet om vikten av ett hållbart samhälle. Skolan, folkbildning och kommunikativa insatser på olika nivåer är därför av stor vikt.

Ett nationellt uppföljningssystem för agendans genomförande är under uppbyggande. SCB samordnar utveckling och produktion av statistik och ska göra den allmänt tillgänglig. Statskontoret har regeringens uppdrag att samlat följa upp och analysera hur Agenda 2030 påverkar myndigheters, kommuners och landstings hållbarhetsarbete.

Sverige ska verka för att arbetet med Agenda 2030 tydligt integreras i alla relevanta internationella processer, samarbeten och överenskommelser. Regeringen anser att EU:s politikutveckling, strategier och agerande, både internt och externt, ska vägledas av Agenda 2030. EU:s engagemang är en viktig faktor för omställningen till ett hållbart samhälle både i Europa och globalt.

Den 24 och 25 september 2019 äger FN:s toppmöte om Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling rum i New York. Sverige kommer fortsätta att vara pådrivande i arbetet och regeringen ser mötet som ett viktigt tillfälle att stärka det internationella samarbetet och påskynda genomförandet av Agenda 2030. Det internationella arbetet för Agenda 2030 beskrivs vidare under utgiftsområde 5 och 7.

4.6 Budgetförslag

4.6.1 1:1 Statskontoret

Tabell 4.2 Anslagsutveckling 1:1 Statskontoret

Tusental kronor

2018	Utfall	92 154	Anslags-sparande	5 896
2019	Anslag	97 616 [1]	Utgifts-prognos	101 796
2020	**Förslag**	**100 183**		
2021	Beräknat	102 764 [2]		
2022	Beräknat	104 289 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 101 234 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 101 235 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statskontorets förvaltningsutgifter och för regeringens behov av vissa förvaltningspolitiska insatser.

Regeringens överväganden

Tabell 4.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statskontoret

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**97 616**	**97 616**	**97 616**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	1 481	2 979	4 471
Beslut	1 086	2 169	2 202
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**100 183**	**102 764**	**104 289**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 100 183 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Statskontoret* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 102 764 000 kronor respektive 104 289 000 kronor.

4.6.2 1:2 Kammarkollegiet

Tabell 4.4 Anslagsutveckling 1:2 Kammarkollegiet

Tusental kronor

2018	Utfall	70 183	Anslags-sparande	4 770
2019	Anslag	79 509 [1]	Utgifts-prognos	78 090
2020	**Förslag**	**71 185**		
2021	Beräknat	67 050 [2]		
2022	Beräknat	68 061 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 66 038 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 66 038 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Kammarkollegiets förvaltningsutgifter och för förvaltningsutgifter för vissa nämnder. Anslaget får även användas för att bevaka statens rätt och andra allmänna intressen samt för utbetalning av vissa mindre skadeståndsersättningar.

Kompletterande information

De ovan angivna nämnderna är Alkoholsortimentsnämnden, Fideikommissnämnden, Nämnden för styrelserepresentationsfrågor, Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor, Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar, Statens skaderegleringsnämnd och Statens överklagandenämnd.

Med mindre skadeståndsersättningar avses utbetalningar upp till 600 000 kronor enligt 4 § förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.5 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	4 967		25 054	-20 087	-134 464
Prognos 2019	4600		25 893	-21 293	
Budget 2020	4600		26 419	-21 819	

Den avgiftsbelagda offentligrättsliga verksamheten avser auktorisation av tolkar m.m. och stiftelserätt. Intäkterna disponeras inte av Kammarkollegiet.

Tabell 4.6 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	216 933	213 884	3 049	41 343
Prognos 2019	224 210	233 353	-9 143	
Budget 2020	227 418	241 774	-14 356	

Kammarkollegiets verksamhet finansieras till största delen av avgifter från uppdragsverksamheten.

Regeringens överväganden

Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Kammarkollegiet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**72 009**	**72 009**	**72 009**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	1 139	2 260	3 380
Beslut	-1 963	-7 219	-7 328
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**71 185**	**67 050**	**68 061**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 71 185 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Kammarkollegiet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 67 050 000 kronor respektive 68 061 000 kronor.

Kredit avseende nya myndigheter

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Kammarkollegiets behov av likviditet i samband med inrättande av nya myndigheter som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 250 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: I avvaktan på ett riksdagsbeslut om anslag för ändamålet anser regeringen att tillgångar och övriga utgifter för nya myndigheters räkning tillfälligt bör finansieras med en kredit hos Kammarkollegiet. När en myndighet har bildats bör anskaffningen av tillgångar eller övriga utgifter, inklusive ränta, regleras genom betalning av krediten. Under den senaste femårsperioden har en kredit av detta slag årligen utnyttjats med mellan 0 och 6 969 138 kronor. Under 2019 har hittills inte krediten utnyttjats. För vilka nya myndigheter som krediten behöver utnyttjas 2020, och i vilken utsträckning, är svårt att bedöma.

Regeringen föreslår mot denna bakgrund att riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 låta Kammarkollegiet disponera en kredit på räntekonto i Riksgäldskontoret på högst 250 000 000 kronor för att tillgodose behovet av likviditet i samband med inrättandet av nya myndigheter.

Kredit avseende det statliga försäkringssystemet

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Kammarkollegiets behov av likviditet i det statliga försäkringssystemet som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 100 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Det behövs en kredit för att finansiera enstaka stora skador eller anhopningar av skador som hanteras inom det statliga försäkringssystemet. En utnyttjad kredit ska återbetalas inom ramen för systemet. Om den sammanlagda försäkringsersättningen som Kammarkollegiet ska betala för en enskild skadehändelse överstiger 50 000 000 kronor, ska dock regeringen besluta om hur det överstigande beloppet ska finansieras utanför det statliga försäkringssystemet.

4.6.3 1:15 Statens servicecenter

Tabell 4.8 Anslagsutveckling 1:15 Statens servicecenter

Tusental kronor

2018	Utfall	8 000	Anslags-sparande	
2019	Anslag	562 000 [1]	Utgifts-prognos	553 717
2020	**Förslag**	**698 581**		
2021	Beräknat	742 073 [2]		
2022	Beräknat	751 849 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 732 075 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 732 076 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens servicecenters förvaltningsutgifter i den mån de inte finansieras med avgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.9 Uppdragsverksamhet[1]

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	476 700	469 300	7 400	- 184 780
Prognos 2019	475 633	470 633	8 000	- 176 780
Budget 2020	628 818	616 818	12 000	- 164 780

[1] Statens servicecenters disponerar även intäkter i verksamhet avseende lokal statlig service från pensionsmedlen för administration för ålderspension med ersättning från AP-fonderna samt premiepensionssystemet. Vidare disponerar Statens servicecenter intäkter från Skatteverket avseende id-korts verksamhet. Dessa uppgifter redovisas inte i tabellen ovan. Under 2019 uppgår dessa intäkter och avgifter till 44 215 tkr.

Statens servicecenter tillhandahåller mot avgift tjänster inom ekonomiadministration, löneadministration och elektronisk beställnings- och fakturahantering.

Regeringens överväganden

Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Statens servicecenter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**562 000**	**562 000**	**562 000**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[1]	8 938	16 735	24 359
Beslut	53 944	108 633	110 064
Varav BP20[2]	54 000	108 000	108 000
Varav[3]			
Nya servicekontor	54 000	108 000	108 000
Överföring till/från andra anslag	73 700	54 707	55 427
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**698** 581	**742 073**	**751 849**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Möjligheterna att bo och verka i hela landet ska förbättras. Regeringen föreslår därför att antalet servicekontor utökas för att förstärka den statliga närvaron i hela landet. Mot denna bakgrund ökas anslaget 1:15 *Statens servicecenter* med 54 000 000 kronor 2020, 108 000 000 kronor 2021 och 108 000 000 kronor 2022. Regeringen föreslår att 698 581 000 kronor anvisas under anslaget 1:15 *Statens servicecenter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 742 073 000 kronor respektive 751 849 000 kronor.

5 Statliga arbetsgivarfrågor

5.1 Mål för området

Regeringens mål för området är en samordnad statlig arbetsgivarpolitik som säkerställer att kompetens finns för att nå verksamhetens mål.

Målet utgår från den långtgående arbetsgivarpolitiska delegeringen i staten. Arbetsgivarpolitiken utvecklas i samverkan mellan myndigheterna och samordnas av Arbetsgivarverket. För att uppnå målet måste staten vara en attraktiv och föredömlig arbetsgivare. De statliga myndigheterna ska bedriva ett strategiskt arbete med sin kompetensförsörjning. Att de statsanställda avspeglar befolkningens sammansättning har betydelse för legitimiteten och allmänhetens förtroende för den statliga förvaltningen. Ett respektfullt och värdigt bemötande i kontakten med allmänheten är av stor vikt för förtroendet.

Regeringen har satt upp följande delmål för de statliga arbetsgivarna.

- Den statliga sektorn ska totalt sett inte vara löneledande.
- Andelen kvinnor på ledande befattningar i staten ska öka.
- Löneskillnaderna mellan kvinnor och män i staten ska minska.
- Andelen anställda i staten med utländsk bakgrund ska öka på alla nivåer.
- Arbetsmiljön i staten ska vara god.
- De statsanställda ska ha kunskap om och förståelse för grundläggande värden i statsförvaltningen och rollen som statsanställd.

5.2 Resultatredovisning

5.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den arbetsgivarpolitiska delegeringen i staten är långtgående och följs årligen upp av regeringen. För att följa upp utvecklingen inom verksamhetsområdet i förhållande till regeringens mål och delmål används i huvudsak följande indikatorer:

- myndigheternas arbete med kompetensförsörjningen,
- personalförsörjningsläget i staten,
- utvecklingen av genomsnittliga löner i olika sektorer på arbetsmarknaden,
- andelen kvinnor och män på ledande befattningar i staten,
- löneskillnaden mellan kvinnor och män i staten,
- andelen anställda med utländsk bakgrund på olika nivåer i staten,
- den genomsnittliga sjukfrånvaron i staten,
- utvecklingen av nybeviljade sjukpensioner i staten,
- utvecklingen av antalet anmälningar enligt det statliga personskadeavtalet (PSA), och
- arbetsmiljöundersökningar (genomförs vartannat år).

5.2.2 Resultat

År 2018 var 260 603 personer, varav 52 procent kvinnor och 48 procent män, anställda i den statliga sektorn. Detta motsvarade 5,3 procent av samtliga sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden. Bland samtliga månadsavlönade statsanställda hade 95 procent av kvinnorna och 96 procent av männen en heltidsanställning. Heltid är således norm inom statsförvaltningen.

I bilaga 1 till utgiftsområdet ges en övergripande redovisning av personalstrukturen m.m. inom staten och kompletterande information avseende uppföljningen av regeringens delmål.

En samordnad statlig arbetsgivarpolitik

Nedan redovisas hur myndigheterna inom området och Trygghetsstiftelsen bidragit till regeringens mål att den statliga arbetsgivarpolitiken ska vara samordnad.

Arbetsgivarverket

Arbetsgivarverket är både en förvaltningsmyndighet under regeringen och en medlemsorganisation. Myndigheten har vidare i uppgift att utföra stabsuppgifter åt regeringen, bl.a. att utge en författningssamling.

Den statliga arbetsgivarpolitiken utvecklas genom samverkan mellan Arbetsgivarverkets medlemmar och samordnas av myndigheten. Arbetsgivarverket förhandlar och sluter kollektivavtal på statens vägnar för det statliga avtalsområdet. Myndigheten företräder vidare medlemmarna i arbetstvister och ansvarar för information och rådgivning samt utbildning i arbetsgivarfrågor.

Alla statliga myndigheter som har arbetsgivaransvar är medlemmar i Arbetsgivarverket. Därutöver företrädde Arbetsgivarverket 27 icke-obligatoriska medlemmar med anknytning till det statliga området 2018. Dessa medlemmar hade sammanlagt ca 5 600 anställda, vilket utgör ca 2 procent av samtliga anställda som är knutna till medlemsorganisationen. Vidare har Arbetsgivarverket serviceavtal med riksdagen och dess myndigheter samt med Kungliga Hovstaterna. Arbetsgivarverket ger därutöver service till tre nordiska myndigheter och till Finsk-svenska gränsälvskommissionen.

Arbetsgivarverket är en avgiftsfinansierad myndighet, vars verksamhet finansieras av medlemsavgifter. Medlemsavgiften uppgick 2018 till 0,085 procent av respektive medlems bruttolönesumma. År 2018 uppgick intäkterna från medlems- och serviceavgifter till ca 95,5 miljoner kronor, vilket ska jämföras med drygt 86 miljoner kronor 2017. År 2017 var medlemsavgiften temporärt sänkt till 0,08 procent av respektive medlems bruttolönesumma. Totalt uppgick intäkterna för Arbetsgivarverket, i form av avgifter och andra ersättningar, till drygt 102 miljoner kronor 2018, vilket ska jämföras med drygt 93 miljoner kronor 2017.

Avtal

För arbetstagare inom det statliga avtalsområdet gäller ramavtalen om löner m.m. (RALS). Avtalsrörelsen 2017 resulterade i treåriga RALS-avtal med Offentliganställdas Förhandlingsråds förbundsområden inom det statliga förhandlingsområdet sammantagna (OFR/S,P,O) och med Seko, service- och kommunikationsfacket. Avtalen gäller fram t.o.m. den 30 september 2020. I dessa avtal finns under de tre åren en s.k. oenighetsbilaga på totalt 6,5 procent. Detta innebär att medlemmarna i respektive kollektiv vid oenighet som grupp ska vara garanterade löneökningar i en takt om 2,2 procent per den 1 oktober 2017, 2,0 procent per den 1 oktober 2018 och 2,3 procent per den 1 oktober 2019. Med Sveriges akademikers centralorganisation (Saco-S) gäller sedan 2010 RALS tillsvidare.

Arbetsgivarpolitiska strategin, råd och stöd

Arbetsgivarverket bedriver tillsammans med sina medlemmar ett målmedvetet arbete inom ramen för den arbetsgivarpolitiska strategin som gäller fram t.o.m. 2020.

År 2018 genomförde Arbetsgivarverket sin hittills största satsning på mentorprogram för nyanlända akademiker. Syftet är att ge verkets medlemmar en möjlighet att ta del av nyanlända akademikers kompetens och erfarenhet, skapa kontaktytor med en grupp som är viktig för statens kompetensförsörjning och att profilera sig som en attraktiv arbetsgivare. Programmet är också ett sätt för nyanlända att lära sig mer om statlig verksamhet och att utveckla sitt kontaktnät i Sverige.

Arbetsgivarverkets satsning för att stöda de myndigheter som fått i uppdrag att lokalisera hela eller delar av sin myndighet från Stockholm till annan ort fortsatte 2018.

Medlemsundersökning
Från och med 2016 skickas Arbetsgivarverkets medlemsundersökning till respektive medlems högsta chef och besvaras i samverkan mellan chefen och medlemsföreträdaren i Arbetsgivarverket (personalchef eller liknande).

Medlemmarnas nöjdhet när det gäller kärnverksamheten, t.ex. förhandling, rådgivning, utbildning och kommunikation, låg 2018 i intervallet 58–75 procents nöjdhet, vilket kan jämföras med 53–82 procent 2017.

Nöjdheten när det gäller de indikatorer som ska följa utvecklingen mot målbilderna i arbetsgivarpolitiska strategin låg i intervallet 45–79 procents nöjdhet, vilket kan jämföras med 44-74 procent 2017.

Svarsfrekvensen på undersökningen 2018 uppgick till 77 procent, vilket kan jämföras med 71 procent 2017.

Arbetsgivarverkets årsredovisning
Arbetsgivarverket har erhållit en revisionsberättelse utan invändningar. Regeringen noterar dock att årsredovisningen innehåller faktafel vad gäller avtal som slöts 2018 och vilka icke-statliga arbetsgivare som verket företrädde samma år.

Statens tjänstepensionsverk

Statens tjänstepensionsverk (SPV) ansvarar för frågor som rör den statliga tjänstepensioneringen och statens tjänstegrupplivförsäkring.

Den statliga försäkringsmodellen
SPV har det övergripande ansvaret för att försäkringstekniskt korrekta kostnader beräknas för statliga tjänstepensioner och liknande förmåner. I detta ingår att SPV utifrån tillgängligt underlag ska påföra arbetsgivarna rätt premier utifrån ett statsfinansiellt perspektiv.

Den ekonomiska ställningen i försäkringsrörelsen framgår av konsolideringsgraden, dvs. tillgångarna i förhållande till skulderna. Konsolideringsgraden i sparrörelsen, där förmånsbestämda ålderspensioner säkras, uppgick till 103,5 procent vid utgången av 2018, vilket kan jämföras med 104,0 procent vid utgången av 2017. Vid ingången av 2019 bedöms den understiga 100 procent. Det av SPV tidigare beslutade målet att nå en konsolideringsgrad på 106 procent i sparrörelsen till slutet av 2018 har således inte uppnåtts. Myndighetens styrelse beslutade i november 2018 om en ny konsolideringspolicy och ett nytt konsolideringsmål för sparrörelsen. Målet för sparrörelsens konsolideringsgrad är att den per den 31 december 2028 ska befinna sig inom målintervallet 104–108 procent. Målintervallet kommer att omprövas av myndighetens styrelse 2023 utifrån de förutsättningar som då gäller, om inte särskilda omständigheter kräver en tidigare omprövning. Ingen förändring har skett i finansieringen av försäkringsrörelsen i förhållande till den beskrivning som lämnades i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 2 avsnitt 7).

Prestationer
SPV:s driftkostnader jämförs sedan flera år tillbaka med motsvarande kostnader för tjänstepensionsföretaget Alecta. Jämförelsen görs utifrån nyckeltalet driftkostnadsprocent, som utgörs av driftkostnaderna som andel av premieinkomsterna. SPV:s driftkostnadsprocent minskade från 2,1 till 1,7 mellan 2017 och 2018. Uppgifter om Alectas driftkostnadsprocent finns endast för 2017, då den uppgick till 1,5. Driftkostnadsprocent är dock ett trubbigt nyckeltal, eftersom premieinkomsterna kan variera mellan olika år, exempelvis beroende på ändringar i de försäkringstekniska antagandena och premieregleringar av engångskaraktär. Eftersom nyckeltalet inte mäter effektiviteten ska SPV fr.o.m. 2019 återrapportera effektiviteten i hanteringen av de statliga avtalsförsäkringarna och göra jämförelser över tid.

Utifrån bl.a. resultaten av de under 2018 genomförda kvalitetsgranskningarna i verksamheten bedömer SPV kvaliteten som god inom tre av fyra områden och hög inom ett område. Det är samma bedömning som för 2017.

SPV hanterar återkrav som beror på att för mycket pension eller ersättning betalats ut. De belopp som 2018 bedömdes möjliga att återkräva uppgick till 0,03 procent av de totala utbetalningarna under samma år, vilket kan jämföras med 0,06 procent 2017.

Pensionsinformation och kundnöjdhet
SPV samarbetar med webbportalen minpension.se och erbjuder därmed kostnadsfritt enskilda en samlad bild av hela sin pension. Myndigheten informerar även på sin egen webbplats och genom tjänsten Dina pensionssidor.

I SPV:s undersökningar uppgick den övergripande nöjdheten bland arbetsgivarna till 79 på en 100-gradig skala 2018, vilket kan jämföras med 80 år 2017. Nöjdheten bland de statligt anställda

uppgick till 50 och bland pensionärer till 69, vilket var en oförändrad nivå jämfört med 2017. Bland de anställda som faktiskt varit i kontakt med SPV 2018 uppgick nöjdheten till 62, medan motsvarande siffra för pensionärerna var 75. Det som de anställda är minst nöjda med är hur myndigheten informerar om vad som påverkar deras tjänstepension. Knappt tre av tio anställda uppger att de har en mycket god kännedom om hur de får tillgång till information om tjänstepensionen. Många har också en bristande kännedom om de förmåner som är kopplade till tjänstepensionen från deras statliga anställning. Männen är något mer nöjda med informationen än vad kvinnorna är. SPV arbetar för att kännedomen om tjänstepensionen ska öka bland både kvinnor och män.

Ekonomiskt utfall

Verksamheten i området statlig pensionsverksamhet m.m. ska bedrivas med full kostnadstäckning över tid. Utfallet för verksamhetsområdet blev 2,6 miljoner kronor 2018. Utfallet för 2017 var negativt och uppgick till -13,9 miljoner kronor.

SPV bedriver uppdragsverksamhet enligt den affärsstrategi som regeringen fastställt (S2011/00054/ESA). Målet för verksamheten är att generera ett verksamhetsutfall, exklusive ränteintäkter avseende balanserade vinstmedel, som på lång sikt motsvarar minst 6 procent av verksamhetens intäkter. Utfallet för verksamhetsområdet uppgick 2018 till 5,4 miljoner kronor, vilket innebar en ackumulerad avkastning på fem år om 7,3 procent. Det angivna målet nåddes därmed för åttonde året i följd.

Inom verksamhetsområdet inomstatliga pensionsuppdrag erbjöd SPV fram till den 31 juli 2018 tjänster som bestod i att verket mot avgift underlättade de administrativa processer som myndigheterna ska hantera i samband med tjänstepensioneringar. Tjänsterna tillhandahålls fr.o.m. den 1 augusti 2018 avgiftsfritt till myndigheterna. Verksamhetsutfallet uppgick 2018 till 0,4 miljoner kronor.

Nämndmyndigheter inom området

Till området hör fyra nämndmyndigheter, som prövar vissa frågor inom den delegerade statliga arbetsgivarpolitiken.

Statens ansvarsnämnd

Statens ansvarsnämnd prövar frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan, avskedande, avstängning och läkarundersökning med tvång beträffande statligt anställda i högre befattningar. Till denna krets hör bl.a. myndighetschefer, domare, åklagare och professorer.

År 2018 hade nämnden fyra sammanträden och därutöver fattades några beslut efter skriftlig beredning. Av tabell 5.1 framgår utvecklingen av antalet anmälningsärenden de senaste tre åren.

Tabell 5.1 Ärenden vid Statens ansvarsnämnd

Antal ärenden

	2016	2017	2018
Pågående ärenden	1	1	1
Inkomna ärenden	8	12	13
Avgjorda ärenden	8	12	13
- varav avsked/avstängning	*1*	*1*	0
- varav läkarundersökning	*0*	*0*	0
- varav åtalsanmälan	*1*	*5*	1
- varav disciplinansvar	*0*	*1*	0
- varav avskrivna ärenden	*6*	*6*[1]	12
Kvarstående ärenden	**1**	**1**	**1**

[1] I ett avskedandeärende fattades två beslut, ett avseende åtalsanmälan och ett senare där frågan om avskedande skrevs av efter återkallelse av anmälan.
Källa: Statens ansvarsnämnd.

Svea hovrätt utför administrativa uppgifter åt nämnden. Nämndens förvaltningsutgifter belastar anslaget 1:4 *Arbetsgivarpolitiska frågor*.

Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd

Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd utövar vissa befogenheter som tillkommer arbetsgivaren enligt de statliga pensionsbestämmelserna i deras lydelse den 31 december 1991 eller tidigare. Nämnden prövar vidare vissa frågor enligt den statliga grupplivförsäkringen.

Tvister rörande den statliga grupplivförsäkringen avgörs av Skiljenämnden för grupplivfrågor, som består av ledamöterna i Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd.

År 2018 sammanträdde Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd fyra gånger. Av tabell 5.2 framgår hur många ärenden som nämnden har avgjort under de senaste tre åren.

Tabell 5.2 Ärenden vid Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd

Antal ärenden

	2016	2017	2018
Pågående ärenden	0	0	0
Inkomna ärenden	12	8	17
Avgjorda ärenden	12	8	13
varav grupplivärenden	*12*	*8*	*13*
varav pensionsärenden	*0*	*0*	*0*
Kvarstående ärenden	**0**	**0**	**4**

Källa: Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd.

SPV utför administrativa och handläggande uppgifter åt nämnden. Nämndens förvaltningsutgifter belastar anslaget 1:4 *Arbetsgivarpolitiska frågor*.

Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor

Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor har till uppgift att pröva frågor om tvister om tillämpningen av PSA, överklaganden av vissa beslut av Kammarkollegiet om bl.a. ersättning vid skada i skolan eller i samband med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, samt andra frågor i den utsträckning som det framgår av avtal, författningar eller beslut.

Av tabell 5.3 framgår hur många ärenden som prövats av skiljenämnden under de senaste tre åren. Uppgifterna för 2017 är korrigerade och överensstämmer därför inte med redovisningen i budgetpropositionen för 2019. Statistiken är ännu inte uppdelad på kön.

Tabell 5.3 Ärenden vid Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor

Antal ärenden

	2016	2017	2018
Pågående ärenden	54	61	82
Inkomna ärenden	162	158	138
Återförvisade ärenden	1	1	0
Avgjorda ärenden (i sak)	141	116[1]	145
varav PSA	*88*	*57*	*105*
varav författningsreglerade	*53*	*59*[2]	*40*
Avgjorda ärenden (övriga)	13	20	14
Kvarstående ärenden	**61**	**82**[3]	**61**

[1] Korrigerad siffra, uppgick till 115 i budgetpropositionen för 2019.
[2] Korrigerad siffra, uppgick till 58 i budgetpropositionen för 2019.
[3] Korrigerad siffra, uppgick till 83 i budgetpropositionen för 2019.
Källa: Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor.

År 2018 genomförde skiljenämnden 11 sammanträden.

Kammarkollegiet utför administrativa och handläggande uppgifter åt skiljenämnden. Nämndens förvaltningsutgifter belastar anslaget 1:2 *Kammarkollegiet*.

Statens överklagandenämnd

Statens överklagandenämnd prövar överklaganden av beslut i anställningsärenden i statsförvaltningen, med undantag av universitets- och högskolesektorn. Överklagade anställningar inom denna sektor prövas av Överklagandenämnden för högskolan. Statens överklagandenämnd prövar även överklaganden av beslut om utbildning i skydd mot olyckor (övriga ärenden) och beslut som rör totalförsvarspliktiga (försvarsmaktsärenden).

År 2018 genomförde nämnden 20 sammanträden. I tabell 5.4 redovisas antalet inkomna och avgjorda ärenden under de senaste tre åren och i hur många av dessa som ändringar gjordes i det överklagade beslutet, genom bifall eller återförvisning till myndigheten för förnyad prövning.

Tabell 5.4 Ärenden vid Statens överklagandenämnd

Antal ärenden

Anställningsärenden	206	207	208
Inkomna ärenden	1 515	1 553	880
Avgjorda ärenden	1 389	1 080	1 103
- varav bifall/återförvisning	*28*	*64*	*23*

Försvarsmaktsärenden

	2016	2017	2018
Inkomna ärenden	125	251	259
Avgjorda ärenden	189	188	303
- varav bifall/återförvisning	*2*	*5*	*5*

Källa: Statens överklagandenämnd.

Nämnden har som mål att ett ärende ska vara avgjort senast tre månader från ankomstdagen. Måluppfyllelsen för anställningsärenden uppgick 2018 till 10 procent, vilket ska jämföras med 60 procent 2017 och 84 procent 2016. År 2015 var måluppfyllelsen för dessa ärenden 95 procent. Nedgången beror delvis på en oväntat hög personalomsättning inom nämndens värdmyndighet Kammarkollegiet. Av försvarsmaktsärendena avgjordes 37 procent inom tre månader 2018. Även om nämndens mål inte nåddes 2018 kan konstateras att antalet avgjorda ärenden för båda de angivna ärendetyperna översteg antalet inkomna ärenden.

Kammarkollegiet utför administrativa och handläggande uppgifter åt nämnden. Nämndens

förvaltningsutgifter belastar anslaget 1:2 *Kammarkollegiet* och uppgick 2018 till 6 390 000 kronor, vilket kan jämföras med 3 451 000 kronor 2017. Ökningen av utgifterna 2018 bestod i huvudsak av personalkostnader.

Offentliga sektorns särskilda nämnd
Offentliga sektorns särskilda nämnd tillkom genom det s.k. särskilda huvudavtalet den 29 november 1976 för den offentliga sektorn. Avtalet ingicks i anslutning till arbetsrättsreformen 1977 (prop. 1975/76:105). På begäran av förhandlande part ska nämnden i sitt utlåtande ange om den anser att ett kollektivavtal i något visst ämne skulle kränka den politiska demokratin.

Nämnden består av representanter för arbetsgivar- respektive arbetstagarsidan samt riksdagen. Nämnden har hittills endast behandlat ett ärende, som avgjordes 1995. Nämndens förvaltningsutgifter belastar anslaget 1:4 *Arbetsgivarpolitiska frågor*.

Trygghetsstiftelsen

Trygghetsstiftelsen bildades av staten och de statsanställdas huvudorganisationer 1990 i samband med att parterna på det statliga avtalsområdet enades om trygghetsavtalet för statligt anställda. Den 1 januari 2015 ersattes trygghetsavtalet av ett avtal om omställning. Trygghetsstiftelsen har fått i uppdrag att bedriva verksamhet enligt det nya avtalet.

Trygghetsstiftelsens verksamhet finansieras genom avgifter från statliga myndigheter och andra arbetsgivare som omfattas av avtalet om omställning. Avgifterna fastställs genom centrala kollektivavtal. Den totala avgiften för stiftelsen var oförändrad 2018 och uppgick till 0,3 procent av arbetsgivarnas lönesummor. Avgiftsintäkterna uppgick till sammanlagt 339 miljoner kronor 2018, vilket ska jämföras med 328 miljoner kronor 2017 och 310 miljoner kronor 2016.

Antalet anmälda till Trygghetsstiftelsen
När en statsanställd blir uppsagd på grund av arbetsbrist, eller innehaft en tidsbegränsad anställning som löpt ut och som omfattas av avtalet om omställning, skickas en anmälan till Trygghetsstiftelsen. Detsamma gäller om någon till följd av omlokalisering väljer att inte följa med till den nya orten och därför säger upp sig.

Som framgår av tabell 5.5 uppgick antalet anmälda till stiftelsen 2018 till 2 871 personer, vilket var en högre nivå än åren dessförinnan. Majoriteten av anmälningarna kommer från universitets- och högskolesektorn. Ökningen under 2018 kom främst från Migrationsverket, som anmälde över 600 medarbetare till följd av neddragningar inom sin verksamhet. Andelen kvinnor respektive män som anmäls är relativt jämn. Det var fler kvinnor än män som anmäldes under 2018. Tidigare har dock andelen män varit något högre än andelen kvinnor. Andelen som lämnade en tidsbegränsad anställning minskade markant jämfört med 2017 och uppgick 2018 till 60 procent.

Tabell 5.5 Anmälda till Trygghetsstiftelsen

Procent	2016	2017	2018
Andel kvinnor	47	47	53
Andel män	53	53	47
Andel tillsvidareanställda	22	24	40
Andel tidsbegränsat anställda	78	76	60
Antal	**2 305**	**2 427**	**2 871**

Källa: Trygghetsstiftelsen.

Vid utgången av 2018 var det totalt 2 857 personer som inte hade fått en permanent lösning på sin situation.

De som lämnade Trygghetsstiftelsen
De som lämnar Trygghetsstiftelsen har antingen fått en permanent lösning eller så har tidsgränsen för trygghetsavtalet respektive ramtiden för avtalet om omställning infallit, vilket innebär att de inte längre omfattas av stiftelsens verksamhet.

År2018 var det en något högre andel kvinnor än män som lämnade Trygghetsstiftelsen (se tabell 5.6). Antalet som lämnade Trygghetsstiftelsen 2018 var betydligt fler jämfört med tidigare år.

Tabell 5.6 De som lämnat Trygghetsstiftelsen

Procent	2016	2017	2018
Andel kvinnor	50	49	51
Andel män	50	51	49
Antal	**2569**	**2 843**	**3 393**

Källa: Trygghetsstiftelsen.

Majoriteten av de som 2018 lämnade Trygghetsstiftelsen var tidigare anställda inom universitets- och högskolesektorn.

Av de som hade lämnat en tillsvidareanställning fick 82,8 procent (81,9 procent av kvinnorna och 83,5 procent av männen) 2018 ett nytt arbete

eller någon annan lösning på sin situation innan uppsägningstidens slut, vilket kan jämföras med 84,6 procent 2017 och 81,1 procent 2016. Av de personer som hade lämnat en tidsbegränsad anställning fick 86,7 procent (84,9 procent av kvinnorna och 88,3 procent av männen) 2018 en lösning på sin situation inom nio månader från att deras anställning löpte ut, vilket kan jämföras med 88 procent 2017 och 86,1 procent 2016. Trygghetsstiftelsen har målsättningen att 75 procent av de som anmälts ska ha fått en lösning på sin situation inom de angivna tiderna. Stiftelsen nådde därmed sin målsättning för båda grupperna. En bidragande orsak till de goda resultaten är att den svenska arbetsmarknaden är fortsatt gynnsam.

Nöjdheten med Trygghetsstiftelsens stöd
Trygghetsstiftelsens undersökningar visar på en hög nöjdhet hos dem som har deltagit i de aktiviteter som stiftelsen har genomfört. År 2018 uppgav 83 procent av kvinnorna och 81 procent av männen att de var nöjda med stödet. Stiftelsen får därmed ansetts ha nått sin målsättning att minst 80 procent av dem som tagit del av stödet ska vara nöjda.

En attraktiv och föredömlig arbetsgivare

Verksamhetens behov styr kompetensförsörjningen i myndigheterna. Statliga arbetsgivares förmåga att locka rätt kompetens är avgörande för att de ska kunna utföra sina uppgifter.

Till stöd för myndigheterna i detta arbete finns bl.a. Arbetsgivarverkets webbplats Jobba statligt, som innehåller en söktjänst för lediga jobb i statsförvaltningen. Som en del i arbetet med att stärka statliga verksamheters attraktivitet har utvecklingen av webbplatsen fortsatt. Här finns bl.a. grafiskt material som Arbetsgivarverkets medlemmar fritt kan använda enskilt eller tillsammans med den egna organisationens profil. Arbetsgivarverkets rapporter och seminarier utgör samtidigt ett viktigt kunskapsunderlag.

En strategisk kompetensförsörjning i staten

Konjunkturbarometern för den statliga sektorn

På uppdrag av Arbetsgivarverket genomför Konjunkturinstitutet två gånger per år en enkätundersökning benämnd Konjunkturbarometern för den statliga sektorn, i vilken samtliga medlemmar hos Arbetsgivarverket deltar. Av medlemmarna svarade 75 procent på konjunkturbarometern våren 2019. Dessa representerade 78 procent av de anställda hos Arbetsgivarverkets medlemmar. I undersökningen hösten 2018 svarade 82 procent av medlemmarna, med 85 procent av de anställda, på enkäten. Uppföljningen av utvecklingen i staten redovisas fr.o.m. 2008 enligt den internationella klassifikationen COFOG (Classification of the functions of the government), och syftar till att redovisa sektorns uppgifter efter deras funktion eller ändamål.

Andelen medlemmar som uppgav att de hade brist på lämpliga sökanden uppgick i undersökningen våren 2019 till 73 procent. Detta är ett av de högsta bristtalen som noterats i statsförvaltningen.

Undersökningen visar, liksom tidigare tidigare år, att det finns störst brist på sökande inom it-verksamheten. Inom it-drift, underhåll och support hade bristen dock minskat från 42 procent i föregående undersökning till 14 procent. Inom it-systemutveckling och systemförvaltning hade bristen minskat från 60 till 34 procent. Bristen inom it var framför allt utbredd inom COFOG-grupperna Näringslivsfrågor inklusive miljöskydd, bostadsförsörjning och samhällsutveckling, Allmän offentlig förvaltning och Utbildning.

Inom COFOG-gruppen Samhällsskydd och rättskipning noterades i den senaste undersökningen för första gången en stor brist på lämpliga sökanden inom polis och brottsutredning.

Andelen medlemmar som upplever svårigheter att behålla personal hade ökat från 41 procent i undersökningen hösten 2018 till 48 procent i den senaste undersökningen. Svårast att behålla kompetens har medlemmarna framför allt haft inom COFOG-grupperna Försvar och Socialt skydd inklusive hälso- och sjukvård. Särskilt svårt att behålla personal är det inom it-systemförvaltning och systemutveckling, men också inom it-drift, underhåll och support.

Bristen på chefer med personalansvar hade minskat från 23 till 17 procent. Högst andel brist

på chefer finns inom COFOG-grupperna Fritidsverksamhet, kultur och religion och Socialt skydd inklusive hälso- och sjukvård. Andelen uppsägningar av chefer med personalansvar hade ökat från 2 procent i höstens undersökning till 21 procent i vårens undersökning. Uppsägningarna är starkt koncentrerade till de ovan nämnda grupperna.

Andelen medlemmar som sagt upp personal under det senaste halvåret hade ökat från 25 till 32 procent i vårens undersökning. Uppsägningar hade främst skett inom COFOG-gruppen Utbildning och där inom forsknings- och utvecklingsarbete. Även inom Utredning m.m. med allmänrättslig inriktning, arbetsförmedling var uppsägningar vanligt förekommande.

I vårens undersökning uppgav 20 procent av medlemmarna att de haft omfattande pensionsavgångar, vilket var en något lägre nivå än i den föregående undersökningen, då andelen uppgick till 23 procent. Endast 1 procent av de som haft omfattande pensionsavgångar ansåg att detta hade påverkat verksamheten negativt. Det var endast inom COFOG-grupperna Fritidsverksamhet, kultur och religion och Allmän offentlig förvaltning som verksamheten bedömdes ha påverkats negativt.

Av konjunkturbarometern framgår vidare att personalomsättningen 2018 var oförändrad jämfört med 2017 hos 65 procent av medlemmarna, medan 25 procent hade haft en ökad personalomsättning och 10 procent angav att den hade minskat.

En majoritet av medlemmarna hade inte förändrat sitt övertidsuttag (den del som kompenseras i pengar) mellan 2017 och 2018.

Uppföljning av delmålen för de statliga arbetsgivarna

Nedan redovisas måluppfyllelsen för respektive delmål för de statliga arbetsgivarna. Kompletterande information lämnas i bilaga 1.

Den statliga sektorn ska totalt sett inte vara löneledande

Den svenska lönebildningsmodellen baseras på att den internationellt konkurrensutsatta sektorn är lönenormerande (se även utg.omr. 14 avsnitt 4). Lönekostnadsutvecklingen inom staten som helhet ska på sikt inte överstiga den konkurrensutsatta sektorn. Arbetsgivarverket, som sluter kollektivavtal på statens vägnar, har tolkat detta som att staten inte ska förhandla först inför en ny avtalsperiod.

Som underlag för uppföljningen av delmålet används utvecklingen av de genomsnittliga lönerna i olika sektorer.

Diagram 5.1 Utvecklingen av genomsnittliga löner i olika sektorer på arbetsmarknaden 1994–2018

Index 1994 = 100

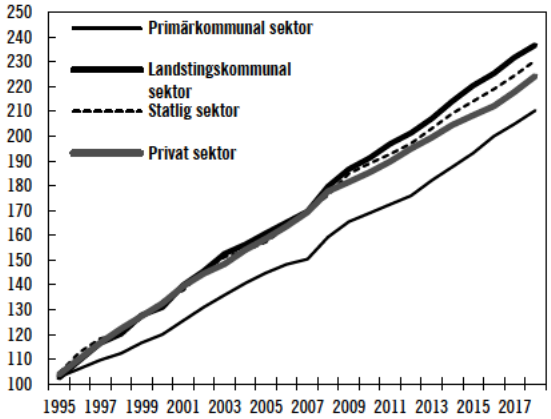

Anm.: Uppgifter avser nominella löner och är rensade med hänsyn till strukturella förändringar i utbildningsnivå, ålder och kön.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Som framgår av diagram 5.1 fortsätter löneutvecklingen i staten att relativt väl följa utvecklingen på arbetsmarknaden i stort, enligt jämförande statistik från tiden efter ramanslagsreformen.

Mellan 1994 och 2018 uppgick löneutvecklingen inom den landstingskommunala sektorn till 136,7 procent, inom den statliga sektorn till 130,5 procent, inom den privata sektorn till 124,2 procent och inom den kommunala sektorn till 110,3 procent. För tjänstemän inom den privata sektorn uppgick löneutvecklingen till 133,2 procent och för arbetare till 111,9 procent.

Andelen kvinnor på ledande befattningar i staten ska öka

Som underlag för uppföljningen av delmålet att andelen kvinnor på ledande befattningar i staten ska öka används i första hand statistik över andelen kvinnor respektive män med uppgift att planera och leda myndighetens verksamhet och som har personalansvar (ledningskompetens).

Av diagram 5.2 framgår dels den totala fördelningen av kvinnor och män på ledande befattningar 2009–2018, dels samma andel exklusive

ledningskompetens inom Försvarsmakten. Den totala andelen kvinnor på ledande befattningar ökade från 42,9 procent 2017 till 44,0 procent 2018, dvs. med 1,1 procentenheter. Vid en exkludering av inom Försvarsmakten uppgick andelen kvinnor till 48,9 procent 2018, vilket var en ökning med 0,7 procentenheter jämfört med 2017.

Totalt finns nu ca 7 600 chefer som är kvinnor och drygt 9 600 som är män.

Diagram 5.2 Fördelningen av kvinnor och män med uppgift att planera och leda myndighetens verksamhet på olika nivåer 2009–2018. Visar även fördelningen exkl. Försvarsmakten

Procent

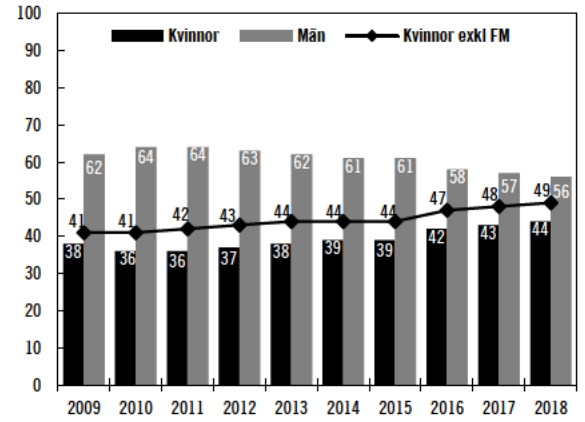

Källa: Arbetsgivarverket.

År 2018 anställde regeringen totalt 37 myndighetschefer, varav 19 (51 procent) var kvinnor och 18 (49 procent) var män.

Den 5 september 2019 var andelen kvinnor bland myndighetscheferna 51,8 procent, vilket var 1,3 procentenheter högre än 2018. Förändringar i myndighetsstrukturen kan påverka det totala antalet myndighetschefer som regeringen anställer. Antalet myndigheter uppgår nu till 199, vilket kan jämföras med 198 år 2018 (se tabell 5.7).

I underbilagan till bilaga 1 redovisas en sammanställning över myndighetscheferna per den 5 september 2019.

Tabell 5.7 Fördelningen den 5 september 2019 av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt

Antal

	Kvinnor	Män	Totalt
Generaldirektörer	60	46	106
Landshövdingar	10	11	21
Rektorer[1]	13	18	31
Överintendenter	5	4	9
Övriga titlar[2]	16	16	32
Myndighetschefer totalt[3]	**104**	**95**	**199[4]**

[1] Regeringen anställer rektorer vid statliga universitet och högskolor efter förslag från lärosätets styrelse.
[2] Här ingår myndighetschefer med andra eller unika titlar såsom ombudsmän, direktörer, ordföranden samt rikspolischef, riksåklagare etc.
[3] Inklusive vikarierande myndighetschefer.
[4] Etikprövningsmyndigheten är ny myndighet.

Av diagram 5.3 framgår fördelningen av kvinnor och män bland de myndighetschefer som regeringen anställt 2006–2019.

Diagram 5.3 Fördelningen av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt 2006–2019

Antal

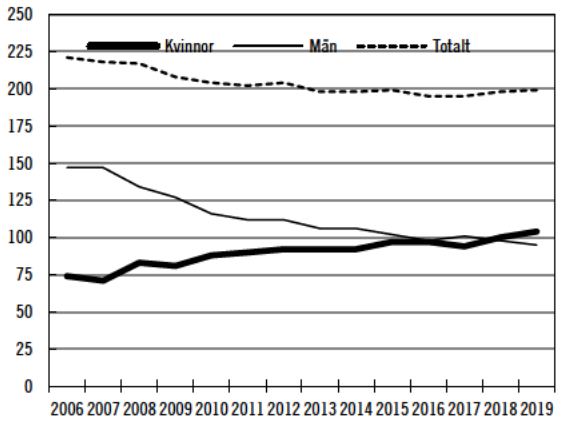

Löneskillnaderna mellan kvinnor och män i staten ska minska

Som underlag för uppföljningen av delmålet att löneskillnaderna mellan kvinnor och män i staten ska minska används den partsgemensamma lönestatistiken. Jämfört med tidigare rapporter har Arbetsgivarverket i rapporten Utveckling av löneskillnader mellan statsanställda kvinnor och män åren 2008–2018 ersatt standardvägning som metod för beräkningen av löneskillnader mellan kvinnor och män med en regressionsanalys (Fi2019/02526/ESA).

Den genomsnittliga löneskillnaden uppgick i september 2018 till 6,6 procent. Det innebar en minskning med 0,1 procentenhet jämfört med

2017. Arbetsgivarverket har i rapporten analyserat de sakliga och mätbara faktorer som den totala löneskillnaden mellan kvinnor och män i staten består av. De faktorer som har störst påverkan på den totala löneskillnaden är att kvinnor och män i olika omfattning arbetar med olika arbetsuppgifter och på olika nivåer i myndigheterna, samt att kvinnor i högre grad än män arbetar deltid.

När hänsyn tas till dessa mätbara faktorer kvarstår en skillnad som inte kan förklaras av tillgänglig information i statistiken, den s.k. oförklarade löneskillnaden. Denna skillnad uppgick till 0,5 procent i september 2018, vilket innebar en ökning med 0,1 procentenhet jämfört med 2017 (se vidare utg.omr. 14 avsnitt 4 för en beskrivning av kvinnors och mäns löner enligt lönestrukturstatistiken).

I diagram 5.4 redovisas den genomsnittliga löneskillnaden mellan kvinnor och män i staten och den oförklarade löneskillnaden under de senaste tio åren.

Diagram 5.4 Genomsnittlig löneskillnad mellan kvinnor och män i staten och den oförklarade löneskillnaden 2009–2018

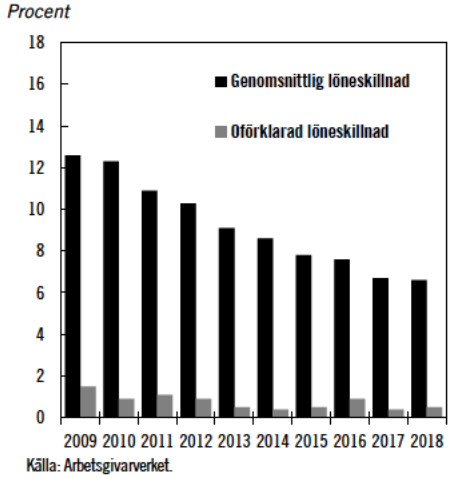

Källa: Arbetsgivarverket.

Andelen anställda i staten med utländsk bakgrund ska öka på alla nivåer

Som underlag för uppföljningen av delmålet att andelen anställda i staten med utländsk bakgrund ska öka på alla nivåer används statistik över hur stor andel av de statsanställda som har utländsk bakgrund. Med utländsk bakgrund avses i enlighet med Statistiska centralbyråns definition personer som är utrikes födda eller personer som är födda i Sverige och där båda föräldrarna är utrikes födda. Av diagram 5.5 framgår andelen med utländsk bakgrund bland de anställda i staten (totalt, respektive nyanställda), bland samtliga förvärvsarbetande och i befolkningen som helhet (i åldern 20–64 år).

Från och med budgetpropositionen för 2018 redovisas statistik avseende andelen anställda med utländsk bakgrund endast för de obligatoriska medlemmarna, vilket är korrigerat för jämförelseåren.

Totalt hade ca 47 500 statsanställda utländsk bakgrund 2018. Andelen anställda med utländsk bakgrund i staten fortsätter att öka och uppgick 2018 till 19,2 procent, vilket var en ökning med 0,6 procentenheter jämfört med 2017.

Andelen anställda med utländsk bakgrund förändras över tid. Många av de som i dag är statsanställda rekryterades när andelen med utländsk bakgrund i befolkningen var lägre än i dag. Det är därför intressant att följa andelen nyanställda med utländsk bakgrund inom staten över tid, eftersom det på sikt påverkar den totala andelen med utländsk bakgrund bland de statsanställda.

Diagram 5.5 Andel med utländsk bakgrund i staten totalt, nyanställda, förvärvsarbetande 20–64 år samt för befolkningen i arbetsför ålder 2009–2018

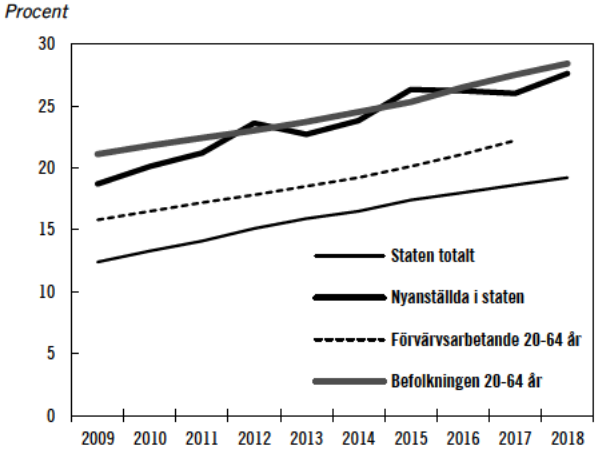

Anm.: Staten totalt avser individer med månadsavlönad anställning hos obligatoriska medlemmar i Arbetsgivarverket. Timavlönade m.fl. ingår ej.
Som nyanställda räknas individer som inte varit anställda i staten föregående år samt individer som bytt anställningsmyndighet sedan föregående år.
I statistiken för förvärvsarbetande 20–64 år, ingår egna företagare och personer vars arbetstidsomfattning är minst en timme per vecka. Statistik för 2018 avseende förvärvsarbetande 20–64 år är ännu inte tillgänglig.
Källor: Arbetsgivarverket och Statistiska centralbyrån.

Som framgår av diagram 5.5 har andelen med utländsk bakgrund bland de nyanställda i staten ökat med 1,6 procentenheter. Andelen uppgick 2018 till 27,6 procent. Andelen var därmed nästan i nivå med den totala andelen med utländsk bakgrund i befolkningen 20–64 år (28,4 procent 2018).

Mellan 2009 och 2017 (året med senast jämförbara uppgifter) uppgick ökningen av andelen med

utländsk bakgrund till 6,2 procentenheter bland de statsanställda och till 6,4 procentenheter bland samtliga förvärvsarbetande i Sverige. Diagram 5.5 visar att andelen med utländsk bakgrund bland nyanställda i staten är högre än andelen med utländsk bakgrund bland samtliga förvärvsarbetande. Ökningen av andelen anställda med utländsk bakgrund har varit snabbare bland anställda i staten än bland samtliga förvärvsarbetande.

Nedbrutet per födelseregion är 15,7 procent av de statsanställda utrikes födda och 3,5 procent födda i Sverige med två föräldrar som är födda utrikes. Andelen anställda som är födda i något av de nordiska länderna har minskat de senaste åren, medan andelen som är födda i något av de övriga länderna successivt ökat.

Könsfördelningen

Av diagram 5.6 framgår att andelen kvinnor med utländsk bakgrund i statsförvaltningen uppgick till 19,5 procent 2018 och andelen män till 18,9 procent. Det innebar en ökning med 0,5 procentenheter för kvinnor och med 0,8 procentenheter för män jämfört med 2017.

Diagram 5.6 Andelen anställda med utländsk bakgrund inom staten totalt och uppdelad per kompetenskategori och kön 2009–2018

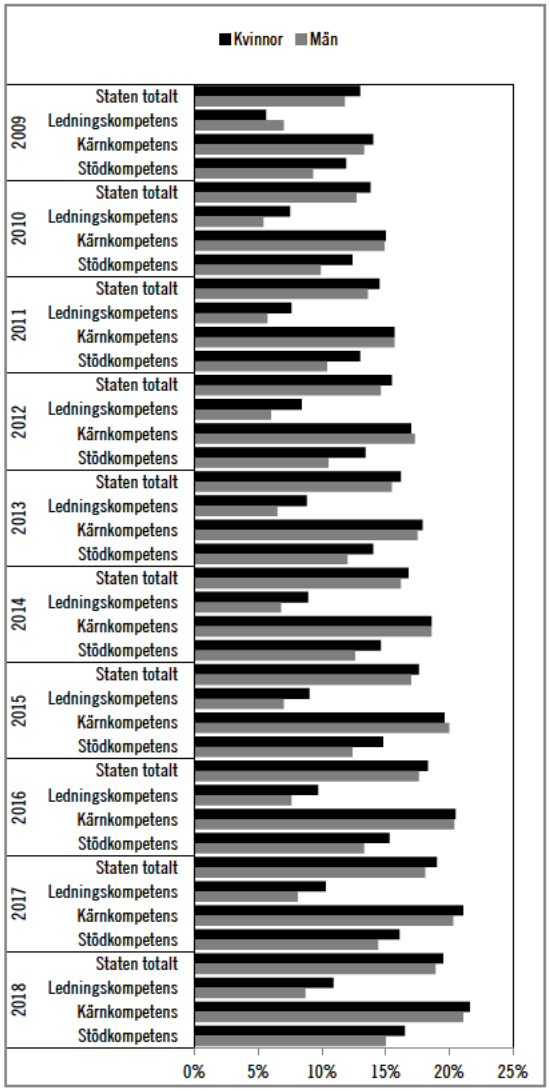

Anm.: Staten totalt avser individer med månadsavlönad anställning hos obligatoriska medlemmar i Arbetsgivarverket. Timavlönade m.fl. ingår ej.
Källa: Arbetsgivarverket.

Arbetsmiljön i staten ska vara god

Som underlag för uppföljningen av delmålet att arbetsmiljön i staten ska vara god används uppgifter om sjukfrånvaro, sjukpension enligt det statliga tjänstepensionsavtalet och anmälningar enligt PSA.

Sjukfrånvaron i staten

För andra året i rad noterades en svag minskning i sjukfrånvaron i staten 2018. Sjukfrånvaron uppgick till 3,9 procent av den ordinarie arbetstiden 2018, vilket kan jämföras med 4,0 procent 2017. Kvinnornas sjukfrånvaro om 5,2 procent var mer

än dubbelt så hög som männens 2,5 procent. Jämfört med 2017 minskade sjukfrånvaron med 0,2 procentenheter för kvinnor och med 0,1 procentenhet för män. Förändringen över åren framgår av diagram 5.7.

Diagram 5.7 Sjukfrånvaro totalt och uppdelat på kön 2009–2018

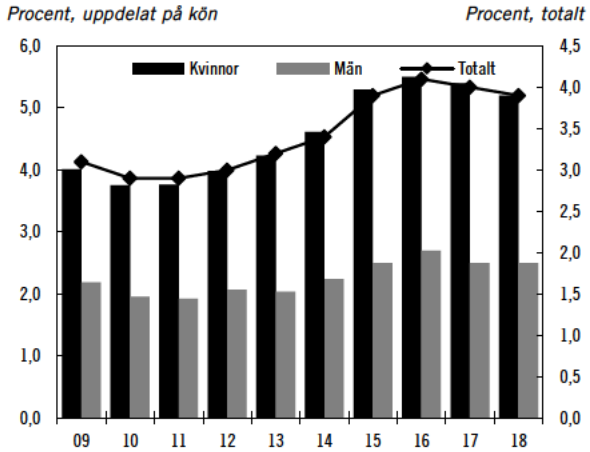

Källa: Statskontoret.

Utvecklingen av antalet nybeviljade sjukpensioner i staten

Statligt anställda som beviljas sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt socialförsäkringsbalken har beroende på omfattningen rätt till en sjukpension eller tillfällig sjukpension enligt det statliga tjänstepensionsavtalet. I den följande redovisningen inkluderar begreppet sjukpension även tillfälliga sjukpensioner.

Som framgår av diagram 5.8 fortsätter minskningen av nybeviljningen av sjukpensioner.

Diagram 5.8 Nybeviljade sjukpensioner 2009–2018

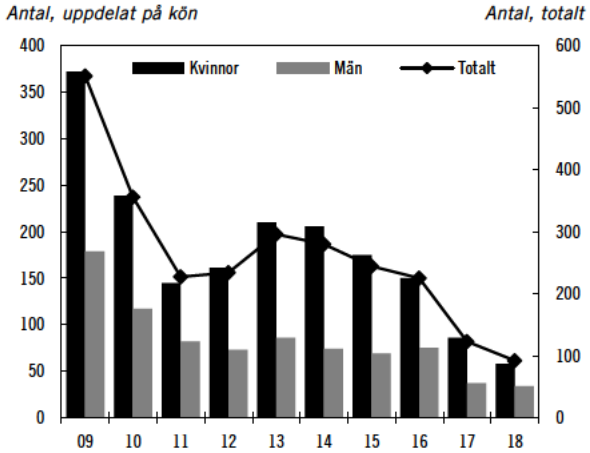

Källa: Statens tjänstepensionsverk.

Det syns en tydlig skillnad mellan könen beträffande antalet nybeviljade sjukpensioner. År 2018 beviljades 58 kvinnor och 34 män sjukpension. Det var en minskning för både kvinnor och män jämfört med 2017.

Utvecklingen av antalet anmälningar enligt det statliga personskadeavtalet

Om en statligt anställd drabbas av personskada som bedöms vara en arbetsskada har personen rätt till ersättning enligt PSA. Med arbetsskada avses arbetsolycksfall, färdolycksfall, vålds- eller misshandelsfall, smittskada eller särskild utlandsskada. Som framgår av diagram 5.9 var antalet anmälningar enligt PSA något lägre 2018 än 2017. Totalt gjordes 5 057 anmälningar 2018. Uppgifterna för 2016 och 2017 har justerats i förhållande till vad som angavs i budgetpropositionen för 2019, med anledning av att AFA försäkring, som har i uppdrag att reglera arbetsskador i enlighet med PSA, har gjort en rättning i sitt datasystem.

Diagram 5.9 Anmälningar enligt PSA 2013–2018

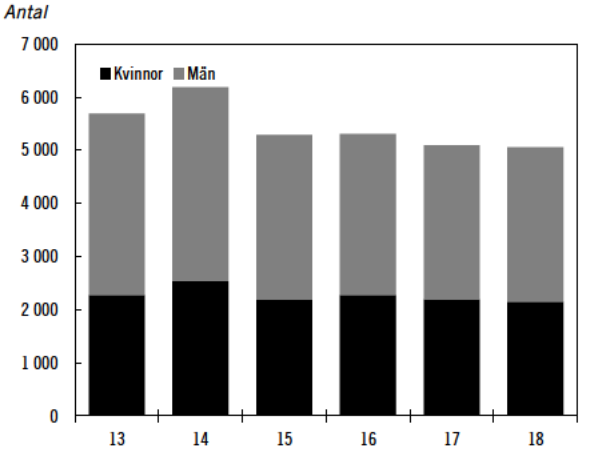

Källa: Arbetsgivarverket.

Männen stod för drygt 57 procent av det totala antalet anmälningar under 2018, vilket ska jämföras med 57 procent 2017 och 60 procent 2013.

Arbetsmiljöundersökning

Statistiska centralbyrån genomför sedan 1989, på uppdrag av Arbetsmiljöverket, en arbetsmiljöundersökning vartannat år. Arbetsgivarverket sammanställer sedan ett urval av frågorna som belyser arbetsmiljön i statlig sektor i rapporten Hur upplever de statsanställda sin arbetsmiljö? (Arbetsgivarverket 2018:6). De senaste uppgifterna avser arbetsmiljön 2017. Statistiska centralbyrån intervjuade 3 705 personer ur den sysselsatta befolkningen. Av dessa var 351 anställda i staten. I den föregående undersökningen som avsåg arbetsmiljön 2015, omfattades 7 120 personer, varav 517 var anställda i staten. Resultaten

bör tolkas försiktigt avseende de statsanställda, eftersom urval och svarsfrekvens inte är tillräckliga för att få signifikanta värden för fler frågor.

Sammanfattningsvis visar rapporten att statsanställda kvinnor i högre utsträckning än män har fysiska besvär och mentala påfrestningar. Av de statsanställda uppgav 20 procent att de 2017 hade utsatts för våld eller hot om våld under de senaste 12 månaderna. Motsvarande andel för 2015 uppgick till 22 procent. Nivån för kvinnor hade ökat med 2 procentenheter från 2015 och uppgick 2017 till 22 procent, medan andelen män hade minskat med 8 procentenheter mellan samma år, så att den 2017 uppgick till 17 procent.

Av de statsanställda var de flesta, 81 procent, i det stora hela nöjda med arbetet. Motsvarande andel för hela arbetsmarknaden var 73 procent.

Grundläggande värden i statsförvaltningen och rollen som statsanställd

Som underlag för uppföljningen av delmålet att de statsanställda ska ha kunskap om och förståelse för grundläggande värden i statsförvaltningen och rollen som statsanställd redovisas nedan de initiativ som regeringen har tagit i arbetet för en god förvaltningskultur i staten, samt utvecklingen av antalet ärenden vid myndigheternas personalansvarsnämnder.

En god förvaltningskultur

I Statskontorets uppgift att främja och samordna arbetet för en god förvaltningskultur i staten ska ledarskapets betydelse och rollen som statsanställd vara i fokus. I detta arbete har Statskontoret tagit fram handboken En visselblåsarfunktion – överväganden och praktiska råd. Handboken vänder sig till anställda i ledande ställning i statliga myndigheter. Statskontoret publicerar löpande olika dilemman, som man på myndigheterna kan föra samtal kring. Till myndighetsnätverket mot korruption, som Statskontoret på regeringens uppdrag har inrättat och samordnar, har 230 myndigheter anslutit sig.

Ett utvidgat uppdrag till Tillitsdelegationen

Riksdagen har i april 2018 tillkännagett att en introduktionsutbildning för statsanställda ska införas (bet. 2917/18:KU37 punkt 9, rskr. 2017/18:230).

Regeringen har gett Tillitsdelegationen (Fi2016:03) i uppdrag att göra en kartläggning av och analysera introduktionsutbildningar som statliga myndigheter tillhandahåller sina anställda samt att lämna förslag till hur och när en gemensam, obligatorisk introduktionsutbildning för statsanställda kan införas. Av förslaget ska huvuddragen av vilka delmoment utbildningen ska innehålla, formerna i stort för utbildningen samt vilken myndighet som ska ansvara för samordningen av utbildningen framgå. Delegationen ska även lämna nödvändiga författningsförslag. Uppdraget ska redovisas senast den 2 maj 2020 (dir. 2019:6).

Regeringen bedömer att tillkännagivandet inte är slutbehandlat.

Myndigheternas personalansvarsnämnder

Myndigheternas personalansvarsnämnder handlägger ärenden som rör disciplinansvar, åtalsanmälan, avstängning och skiljande från anställning på grund av personliga förhållanden när det gäller statligt anställda.

Personalansvarsnämnderna har viktiga funktioner när det gäller att upprätthålla allmänhetens förtroende för statlig förvaltning och tillgodose arbetstagarnas intresse av en korrekt handläggning av de enskilda ärendena.

De statliga myndigheterna hanterade totalt 293 personalansvarsärenden 2018, vilket var 33 färre än 2017. Av diagram 5.10 framgår utvecklingen av antalet personalansvarsärenden 2009–2018.

Diagram 5.10 Antal personalansvarsärenden och antal ärenden som lett till åtgärd 2009–2018

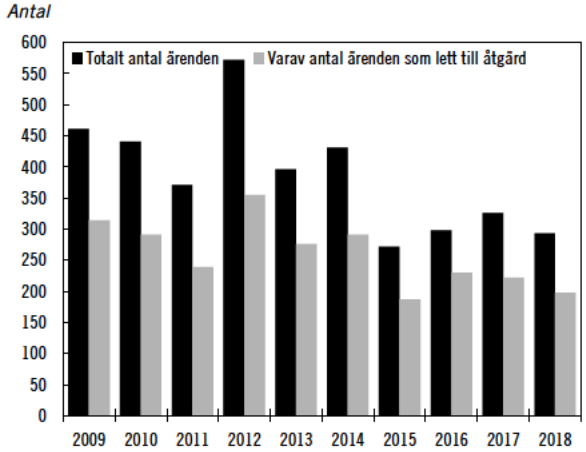

Anm.: Uppgifterna bygger på en enkätundersökning. Svarsfrekvensen uppgick för 2009 till 96 procent, 2010 till 98 procent, 2011 till 99 procent, 2012 till 98,6 procent, 2013 till 99 procent, 2014 till 98,6 procent, 2015 till 96,7 procent, 2016 till 97,6 procent, 2017 till 99 procent och 2018 till 91 procent.
Källa: Arbetsgivarverket.

Tabell 5.8 Personalansvarsärenden, typ av ärende och utfall 2016–2018

Antal

Typ av ärende	Ärenden som lett till åtgärd		
	2016	2017	2018
Uppsägning	9	12	23
Avskedande	22	20	14
Varning	105	71	57
Löneavdrag	63	46	57
Åtalsanmälan	27	74	41
Avstängning	5	2	3
Totalt[1]	**230**	**222**	**198**

[1] Diskrepansen mellan del- och totalsummorna i tabellen beror på att vissa ärenden lett till mer än en åtgärd.
Källa: Arbetsgivarverket.

Övriga aktuella frågor inom den statliga arbetsgivarpolitiken

Uppföljning av uppdraget till myndigheterna att fortsatt tillhandahålla praktikplatser 2019 och 2020
Regeringen gav i april 2018 flertalet myndigheter i uppdrag att fortsatt ta emot nyanlända arbetssökande och personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för praktik t.o.m. 2020 (Fi2018/01701/ESA och A2018/00925/A). Myndigheterna ska gemensamt ta emot i genomsnitt minst 1 000 nyanlända respektive kvinnor och män med funktionsnedsättning per år.

Statskontoret ska vid vissa angivna tidpunkter redovisa hur arbetet med uppdragen fortskrider under den aktuella perioden. Statskontorets uppföljning den 28 maj 2019 visade att 146 myndigheter hade tagit emot ca 2 652 nyanlända för praktik under perioden 1 april 2016–28 februari 2019, varav 36 procent var kvinnor och 64 procent män. Övervikten av män avspeglar deras överrepresentation bland de nyanlända. Under samma period tog 130 myndigheter emot ca 1 052 personer med funktionsnedsättning för praktik, varav 53 procent var kvinnor och 47 procent män. Utfallet av antalet praktikplatser visar på en nedgång och de uppsatta målen har inte nåtts.

Uppföljning av moderna beredskapsjobb i staten
Flertalet myndigheter gavs i sina respektive regleringsbrev för 2018 i uppdrag att fortsatt bidra till regeringens satsning på moderna beredskapsjobb i staten. Dessa jobb skulle bestå av samhällsnyttiga arbetsuppgifter som i dag inte utförs alls eller i otillräcklig omfattning, men som behöver göras. Myndigheterna skulle eftersträva att anställa personer som står långt från arbetsmarknaden, inklusive nyanlända, för att utföra enklare arbetsuppgifter vid myndigheten.

Avsikten var att reformen skulle sysselsätta minst 5 000 personer 2020. Regeringen gav den 23 februari 2017 Statskontoret i uppdrag att följa reformen med moderna beredskapsjobb. År 2017 nåddes ett delmål om 500 personer och 2018 ett delmål om 2 000 personer. Regeringens satsning på moderna beredskapsjobb upphörde vid utgången av 2018.

5.2.3 Analys och slutsatser

Staten totalt

Regeringen noterar att utvecklingen är fortsatt positiv för de delmål som har ställts upp för staten som arbetsgivare och där utvecklingen följs upp med angivna resultatindikatorer.

- Löneutvecklingen i staten fortsätter att relativt väl följa utvecklingen på arbetsmarknaden i stort.
- Andelen kvinnor på ledande befattningar har ökat.
- Löneskillnaderna mellan kvinnor och män fortsätter att minska något.
- Andelen anställda med utländsk bakgrund har ökat på samtliga nivåer.
- Sjukfrånvaron i staten har fortsatt att minska något.
- Antalet nybeviljade sjukpensioner har minskat och ligger på en låg nivå.
- Antalet anmälningar enligt PSA har minskat marginellt.

Regeringen följer arbetet med den arbetsgivarpolitiska strategin för 2016–2020 (se avsnitt 5.2.2).

Kompetensförsörjningen i staten fungerar i huvudsak väl. Den statliga sektorn är den sektor som har högst andel högutbildade. Bristen på högutbildade på arbetsmarknaden är större än på de med lägre utbildningsnivåer, vilket innebär att bristen på arbetskraft fortsatt är relativt hög i staten. Att det råder stor brist på lämpliga sökanden med it-kompetens hos de statliga arbetsgivarna är inte heller något som är unikt för staten. Utmaningen i att utveckla en effektiv och modern statsförvaltning försvåras dock av bristen på

kompetens. Den ställer ytterligare krav på myndigheterna att stärka statens attraktivitet som arbetsgivare.

Regeringen noterar att det finns ett stort intresse från myndigheterna att delta i de aktiviteter som Statskontoret bjuder in till inom ramen för sin uppgift att främja en god förvaltningskultur. Detta gäller inte minst deltagande i nätverket mot korruption.

Arbetsgivarverket

Regeringen anser att den verksamhet som Arbetsgivarverket bedrivit har bidragit till att utveckla och samordna den statliga arbetsgivarpolitiken.

Arbetsgivarverket tar sitt arbetsgivarpolitiska ansvar och bedriver ett strategiskt arbete med sin egen kompetensförsörjning. Dock behöver myndigheten säkerställa sin förvaltningsrättsliga kompetens. Detta är nödvändigt för att säkerställa kvalitén i den återrapportering och information som myndigheten lämnar till regeringen och Regeringskansliet.

Arbetsgivarverket ska fortsatt beakta sina dubbla roller som förvaltningsmyndighet och medlemsorganisation.

Det är i första hand Arbetsgivarverkets medlemmar som ska bedöma verkets resultat när det gäller dess roll som medlemsorganisation. Medlemsundersökningen för 2018 hade en högre svarsfrekvens än undersökningen för 2017. Andelen nöjda medlemmar faller dock eller planar ut inom flera områden i undersökningen för 2018.

Regeringen bedömer att de stabsuppgifter som verket utfört åt regeringen har genomförts på ett tillfredsställande sätt.

Statens tjänstepensionsverk

Regeringen bedömer att SPV genomför sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt. Regeringen bedömer vidare att myndigheten tar sitt arbetsgivarpolitiska ansvar. SPV arbetar även systematiskt med sin verksamhetsutveckling på flera olika sätt, vilket leder till effektiviseringar och ökad nytta för den statliga förvaltningen.

Nämndmyndigheter inom området

Nämndmyndigheterna inom området fyller viktiga funktioner för att upprätthålla allmänhetens förtroende för den statliga förvaltningen och för att säkerställa en korrekt handläggning av de enskilda ärendena. Regeringen bedömer att myndigheterna fungerar väl och bedriver en effektiv verksamhet.

5.2.4 Politikens inriktning

Förtroendet för staten och dess anställda är av stor vikt för legitimiteten för statsförvaltningen. Det utvidgade uppdraget till Tillitsdelegationen att lämna förslag till en obligatorisk gemensam introduktionsutbildning för statsanställda är ett led i arbetet med att öka förtroendet. Uppdraget ska redovisas senast den 2 maj 2020 (dir. 2019:6).

Sjukfrånvaron bland statsanställda kvinnor är fortsatt mer än dubbelt så hög som för statsanställda män. Regeringen ser allvarligt på detta och avser följa upp frågan. Statskontoret har därför fått i uppdrag att analysera myndigheternas arbete med att förebygga och minska sjukfrånvaron bland statsanställda kvinnor (Fi2019/02907/ESA).

Kunskapen om den arbetsgivarpolitiska delegeringen i staten behöver öka. Regeringen kommer att ta olika initiativ för att sprida kunskapen om delegeringen.

5.3 Budgetförslag

5.3.1 1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor

Tabell 5.9 Anslagsutveckling 1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor

Tusental kronor

2018	Utfall	1 138	Anslags-sparande	1 304
2019	Anslag	2 443 [1]	Utgifts-prognos	2 414
2020	**Förslag**	**2 443**		
2021	Beräknat	2 443		
2022	Beräknat	2 443		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för sådana uppgifter som Arbetsgivarverket utfört åt regeringen eller Regeringskansliet och som inte ingår i Arbetsgivarverkets uppgifter som medlemsorganisation, samt för regeringens behov av underlag och biträde inom det arbetsgivarpolitiska området.

Anslaget får även användas för förvaltnings-utgifter avseende vissa nämnder inom det arbetsgivarpolitiska området.

Kompletterande information

De aktuella nämnderna på det arbetsgivar-politiska området är Offentliga sektorns särskilda nämnd, Statens ansvarsnämnd och Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd inklusive Skiljenämnden för grupplivfrågor.

Enligt avtalet om statens tjänstegruppliv-försäkring (TGL-S) ska tvister rörande frågor i avtalet avgöras genom skiljedom av en skiljenämnd. Skiljenämnden för grupplivfrågor bildas enligt avtalet av ledamöterna i Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd.

Regeringens överväganden

Tabell 5.10 Härledning av anslagsnivån 2019–2021 för 1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**2 443**	**2 443**	**2 443**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 443**	**2 443**	**2 443**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 443 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Arbetsgivarpolitiska frågor* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 443 000 kronor respektive 2 443 000 kronor.

5.3.2 1:5 Statliga tjänstepensioner m.m.

Tabell 5.11 Anslagsutveckling 1:5 Statliga tjänstepensioner m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	13 017 860	Anslags-sparande	87 658
2019	Anslag	13 651 000 [1]	Utgifts-prognos	13 359 000
2020	**Förslag**	**13 895 000**		
2021	Beräknat	14 649 000		
2022	Beräknat	14 948 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statliga tjänstepensionsförmåner, avgångsförmåner, grupplivförmåner och personskadeersättningar samt liknande förmåner som följer av anställningar med statliga villkor. Därtill får anslaget användas för utgifter för räntor avseende sådana förmåner.

Vidare får anslaget användas för utgifter för löneskatt enligt lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster och lagen (1991:687) om särskild löneskatt på pensionskostnader samt för premieskatt enligt lagen (1990:1427) om särskild premieskatt för grupplivförsäkring m.m. Anslaget får även användas för löneavgifter enligt lagen (1994:1920) om allmän

löneavgift och arbetsgivaravgifter enligt socialavgiftslagen (2000:980).

Anslaget får dessutom användas för förvaltningsutgifter vid Statens tjänstepensionsverk för biträde vid handläggningen av pensionsärenden avseende lärare m.fl. som överförts från statligt reglerade anställningar genom riksdagens beslut om kommunalt huvudmannaskap för lärare m.fl.

Kompletterande information

Följande förordningar reglerar utbetalningar från anslaget:

- förordningen (1991:704) om fastställande av särskild löneskatt på statens pensionskostnader,
- förordningen (2002:869) om utbetalning av statliga tjänstepensions- och grupplivförmåner, och
- förordningen (SAVFS 1990:3 A 1) om utbetalning av personskadeersättning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.12 Uppdragsverksamhet SPV

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	290 945	-282 518	8 427	21 859
(varav tjänsteexport)				
Prognos 2019	290 810	-289 810	1 000	21 763
(varav tjänsteexport)				
Budget 2020	297 629	-295 110	2 519	24 282
(varav tjänsteexport)				

Källa: Statens tjänstepensionsverk.

SPV disponerar för administrationskostnader det belopp från inkomsttiteln 5211 *Statliga pensionsavgifter* som anges i myndighetens regleringsbrev. För 2019 uppgår detta belopp till 193 200 000 kronor. Därutöver fastställer regeringen årligen de administrationsavgifter som de s.k. självförsäkrarna, dvs. de myndigheter m.fl. som skuldför sina pensionsåtaganden i respektive balansräkning, ska betala till SPV. För 2018 uppgick dessa avgifter till sammanlagt ca 4 000 000 kronor.

Regeringens överväganden

Tabell 5.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Statliga tjänstepensioner m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**13 651 000**	**13 651 000**	**13 651 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	329 000	600 000	694 000
Volymer	-85 000	398 000	603 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**13 895 000**	**14 649 000**	**14 948 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Anslaget används för utbetalningar av statliga tjänstepensionsförmåner, premiebefrielseförmåner, grupplivförmåner, personskadeersättningar samt räntor och skatter på dessa förmåner. En stor del av de utbetalningar som belastar anslaget är hänförliga till redan beviljade förmåner.

I posten Övriga makroekonomiska förutsättningar i tabell 5.13 ingår bl.a. effekten av att vissa förmåner som belastar anslaget årligen indexeras med prisbasbeloppets förändring.

I posten Volymer avspeglas antalet förmåner som nybeviljas under budgetperioden och storleken på dessa förmåner.

Regeringen föreslår att 13 895 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Statliga tjänstepensioner m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 14 649 000 000 kronor respektive 14 948 000 000 kronor.

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Statens tjänstepensionsverks behov av likviditet i pensionshanteringen som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 100 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: SPV får bedriva uppdragsverksamhet när det gäller pensionshanteringen, där väsentliga penning-flöden hanteras. Myndigheten hanterar även flödet för premiebestämda pensioner enligt det statliga tjänstepensionsavtalet. Enbart det senare flödet omsätter nästan 550 000 000 kronor varje månad

och faktureras med kort tid för betalning. Skulle t.ex. betalningen för de två största fakturorna utebli en månad motsvarar det ett belopp och en räntekontobelastning på nästan 140 000 000 kronor. Regeringen bedömer därför att SPV även fortsättningsvis har ett behov av ett rörelsekapital i form av en kredit i Riksgäldskontoret.

För att minimera risken för övertrassering av likvida medel föreslås att krediten i Riksgäldskontoret 2020 uppgår till högst 100 000 000 kronor, inklusive tidigare utnyttjad kredit.

År 2018 utnyttjades ca 36 700 000 kronor och 2017 utnyttjades ca 95 900 000 kronor av krediten.

Tabell 5.14 Beviljad respektive utnyttjad kredit av SPV

Tusental kronor

	2016	2017	2018
Total beviljad kredit	100 000	100 000	100 000
Totalt utnyttjad kredit	43 529	95 889	36 748

Regeringen bör bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 100 000 000 kronor för att tillgodose SPV:s behov av likviditet i samband med pensionshanteringen, dvs. hanteringen av premiebestämda pensioner och pensionsutbetalningar för uppdragsgivares räkning.

6 Fastighetsförvaltning

6.1 Mål för området

Regeringens mål för området fastighetsförvaltning är en kostnadseffektiv statlig fastighetsförvaltning. Förvaltningen ska ske med rimligt risktagande samt med likvärdig avkastning och service i jämförelse med andra alternativ. I korthet innebär detta att de fastighetsförvaltande myndigheterna ska tillämpa följande övergripande målsättningar:

- Fastigheterna ska förvaltas så att god hushållning och hög ekonomisk effektivitet uppnås.
- Fastigheternas värden ska bevaras på en för ägaren och brukaren långsiktigt lämplig nivå.
- Hyresgästerna ska ges ändamålsenliga och konkurrenskraftiga lokaler, markområden och anläggningar.
- Myndigheterna ska uppfattas som kompetenta och serviceinriktade hyresvärdar.
- Myndigheterna ska inom sitt område verka för att uppfylla de nationella miljökvalitetsmålen.
- Hänsynen till miljö- och kulturmiljövärden ska i tillämpliga delar motsvara vad som gäller för andra stora fastighetsförvaltare.

Såväl Statens fastighetsverk (SFV) som Fortifikationsverk (FortV) ska, i enlighet med sina respektive regleringsbrev för 2019, uppnå ett resultat i sin verksamhet som efter finansiella poster motsvarar en avkastning om 2,7 procent på 30 procent av myndighetens genomsnittliga lån i Riksgäldskontoret för investeringar och anläggningar.

Inom SFV:s fastighetsbestånd har fastigheterna kategoriserats i tre kategorier: de med en marknadsmässig hyressättning (marknadshyresfastigheter), fem kulturinstitutioners huvudbyggnader som har en kostnadsbaserad hyressättning (kostnadshyresfastigheter) och en tredje kategori fastigheter benämnd bidragsfastigheter. De senare fastigheterna saknar förutsättningar att ge ett långsiktigt ekonomiskt överskott. Regeringens ambition för bidragsfastigheterna är att intäkterna från dessa på sikt ska öka. För fastigheter med kostnadshyra gäller att hyresgästen betalar en hyra som motsvarar kostnaderna för drift, underhåll, administration och kapitalkostnader. För övriga fastighetsförvaltande myndigheter finns inga särskilda mål för förvaltningen, eftersom denna endast utgör en liten del av respektive myndighets verksamhet.

6.2 Resultatredovisning

6.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att följa upp utvecklingen inom verksamhetsområdet i förhållande till målen används i huvudsak följande indikatorer:

- hyresintäkt i kronor per kvadratmeter,
- driftkostnad i kronor per kvadratmeter,
- underhållskostnad i kronor per kvadratmeter,
- driftnetto i kronor per kvadratmeter,
- ekonomisk vakansgrad,
- kundnöjdhet,

– energianvändning, och
– myndigheternas miljöledningsarbete.

6.2.2 Resultat

SFV och FortV är de två största fastighetsförvaltande myndigheterna. De förvaltar bl.a. olika kulturhistoriskt värdefulla byggnader, stora markområden, inklusive skog, och ett stort antal försvarsanläggningar med tillhörande byggnader. Fastigheternas värdeförändring sedan 2015 framgår av tabell 6.1.

Tabell 6.1 Statens byggnader, mark och fast egendom

Bokfört värde i miljoner kronor

	2015	2016	2017	2018
Staten totalt	39 723	39 384	40 215	43 786
- varav SFV	*13 457*	*13 265*	*13 340*	*16 083*
- varav FortV	*10 122*	*9 989*	*10 359*	*10 997*
SFV:s och FortV:s andel	59,4 %	59,0 %	58,9 %	61,8 %

Källa: Årsredovisningarna för staten 2015–2018.

Uppgifterna i tabellen bör bedömas med viss försiktighet, bl.a. då vissa tillgångar med kulturhistoriskt värde inte behöver tas upp i balansräkningen. Andra myndigheter som förvaltar fast egendom är bl.a. Naturvårdsverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Riksdagsförvaltningen, Sveriges lantbruksuniversitet, Trafikverket, Affärsverket svenska kraftnät (Svenska kraftnät) och Kammarkollegiet. Värdet av statens innehav av byggnader, mark och annan fast egendom ökade 2018. För de fastigheter som förvaltas av SFV och FortV ökade värdet med ca 3,4 miljarder kronor 2018. Det var färdigställandet av ombyggnaden av Nationalmuseum respektive kvarteret Björnen i Stockholm som stod för merparten av värdeökningen. Även den fasta egendom som förvaltas av Naturvårdsverket ökade i värde under året.

SFV:s och FortV:s investeringstakt bedöms vara fortsatt mycket hög under de kommande åren.

Sedan 2008 har inga större förändringar skett av SFV:s totala lokalarea, vilket delvis framgår av tabell 6.2. Uppgifterna om FortV:s lokalarea omfattar enbart uthyrningsbar yta i det öppna beståndet.

Tabell 6.2 Omfattningen av de fastighetsförvaltande myndigheternas lokalbestånd

Lokalarea (1 000 m²)

	2015	2016	2017	2018
SFV:s bestånd	1 678	1 649	1 652	1 634
varav marknads-hyresfastigheter	*1 204*	*1 176*	*1 174*	*1 174*
varav kostnads-hyresfastigheter	*97*	*97*	*98*	*98*
varav bidragsfastigheter	*377*	*376*	*380*	*362*
FortV:s bestånd[1]	2 515	2 544	2 568	2 578

[1] Försvarsanläggningar redovisas normalt som bruttoarea. Omräkningsfaktor till lokalarea, som är ett vanligare jämförelsetal, är 0,83. Uppgifterna om FortV:s lokalarea omfattar enbart uthyrningsbar yta i det öppna beståndet.
Källor: Statens fastighetsverks och Fortifikationsverkets årsredovisningar.

År 2016 infördes nya redovisningsregler för bl.a. SFV och FortV. Reglerna innebär att delar av tidigare underhållskostnader omklassificerats till investeringar och därför redovisas som anläggningstillgångar i balansräkningen. Denna förändring innebär för SFV:s räkning ett förbättrat resultat under ett antal år, som därefter kommer att följas av ett lägre resultat till följd av ackumulerade kostnader för avskrivningar och ökade finansiella kostnader, eftersom investeringar ska finansieras med lån hos Riksgäldskontoret. För hyresgäster som har en kostnadsbaserad hyresmodell innebär de nya redovisningsreglerna att hyran de första åren blir lägre, för att sedan successivt öka.

För 2018 uppgick SFV:s resultat före fastighetsförsäljningar till 877 miljoner kronor (se tabell 6.3). Kravet på avkastning till staten uppgick 2018 till 2,8 procent på 30 procent av myndighetens genomsnittliga lån för investeringar i fastigheter och anläggningar i Riksgäldskontoret. Detta motsvarade 110 miljoner kronor, och har betalats in på statens centralkonto.

För 2018 uppgick FortV:s resultat till 154 miljoner kronor inklusive fastighetsförsäljningar (se tabell 6.4). Det var en ökning jämfört med 2017. Även FortV hade 2018 ett avkastningskrav om 2,8 procent på 30 procent av myndighetens genomsnittliga lån för investeringar i fastigheter och anläggningar i Riksgäldskontoret. Myndigheten har i enlighet med detta krav betalat in 98 miljoner kronor på statens centralkonto.

Tabell 6.3 Uppgifter om det ekonomiska läget för SFV

Miljoner kronor

	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020
Totala intäkter	2 888	2 875	2 957	3 001	3 194	3 124
Totala kostnader	2 496	2 270	2 128	2 124	2 415	2 334
Resultat	**392**	**605**	**829**	**877**	**779**	**790**

Källor: Statens fastighetsverks årsredovisningar, budgetunderlag och avvikelserapportering för 2020–2022.

Tabell 6.4 Uppgifter om det ekonomiska läget för FortV

Miljoner kronor

	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020
Totala intäkter	3 172	3 178	3 256	3 367	3 412	3 453
Totala kostnader	3 147	3 074	3 132	3 212	3 295	3 341
Resultat	**25**	**104**	**124**	**154**	**117**	**112**

Källor: Fortifikationsverkets årsredovisningar, budgetunderlag och avvikelserapportering för 2020–2022.

Resultatindikatorer

SFV och FortV förvaltar olika typer av fastighetsbestånd. FortV:s bestånd är till ytan ca 50 procent större än SFV:s, och en inte obetydlig del av beståndet utgörs av enklare förrådsytor. Myndigheterna har inte samma marknadsförutsättningar för sina bestånd. Sammantaget medför detta att det i flera fall är missvisande att jämföra myndigheternas nyckeltal med varandra. Syftet med indikatorerna och nyckeltalen är framför allt att redovisa utvecklingen över tid för respektive myndighet.

Hyresintäkter i kronor per kvadratmeter

SFV:s hyresintäkter per kvadratmeter ökar något från år till år (se tabell 6.5). Hyresintäkterna påverkas bl.a. av omförhandlingar och vissa variationer i vakansgraden. Ökningen avseende verksamhetsgrenen kostnadshyresfastigheter för 2018 förklaras av att Nationalmuseum nu är färdigrenoverat och att hyran för denna fastighet därför är högre.

Tabell 6.5 Utveckling av hyresintäkter för SFV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
SFV marknadshyresfastigheter	1 717	1 740	1 808
SFV kostnadshyresfastigheter	735	750	985
SFV bidragsfastigheter	197	193	219
SFV Totalt	**1 396**	**1 429**	**1 514**

Källa: Statens fastighetsverks årsredovisningar.

FortV:s intäkter per kvadratmeter ökade något mellan 2017 och 2018 (se tabell 6.6). Detta berodde bl.a. på att de totala hyresintäkterna ökade. Investeringsverksamheten var stor under 2018, samtidigt som förvärv av enskilda lokaler som FortV tidigare hyrt inneburit ökade ytor.

Tabell 6.6 Utveckling av hyresintäkter för FortV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
FortV	554	547	555

Källa: Fortifikationsverkets årsredovisningar.

Driftkostnader i kronor per kvadratmeter

SFV:s driftkostnader skiljer sig normalt sett något mellan åren, vilket huvudsakligen kan förklaras av skillnader i energipriser och av hur klimatet har påverkat användningen av kyla och värme. De totala driftkostnaderna ökade 2018 till följd av bl.a. ökade kostnader för snöröjning och bevakning, men även på grund av att Nationalmuseum nu är färdigrenoverat och fastigheten är i drift (se tabell 6.7).

Tabell 6.7 Utveckling av driftskostnaderna för SFV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
SFV marknadshyresfastigheter	281	280	289
SFV kostnadshyresfastigheter	277	254	311
SFV bidragsfastigheter	200	186	208
SFV Totalt	**281**	**270**	**291**

Källa: Statens fastighetsverks årsredovisningar.

FortV:s driftkostnad per kvadratmeter ligger på en stabil nivå. Myndigheten arbetar aktivt för att sänka driftkostnaderna, även om kostnadsnivån 2018 ökade marginellt jämfört med föregående år (se tabell 6.8).

Tabell 6.8 Utveckling av driftskostnaderna för FortV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
FortV	42	41	44

Källa: Fortifikationsverkets årsredovisningar.

Underhållskostnader i kronor per kvadratmeter

Från och med 2016 tillämpas, som tidigare nämnts, nya redovisningsregler inom staten som innebär att vissa kostnader som tidigare definierats som underhåll omklassificerats till investeringskostnader och därför redovisas som anläggningstillgångar i balansräkningen. Denna förändring innebär att underhållskostnaderna sjunkit kraftigt för SFV sedan 2015. Under 2018 avslutades dock flera större underhållsprojekt avseende marknadshyresfastigheter, samtidigt som fler underhållsprojekt kunde genomföras på bidragsfastigheterna, vilket innebar att underhållskostnaderna ökade mellan 2017 och 2018 (se tabell 6.9).

Tabell 6.9 Utveckling av underhållskostnaderna för SFV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
SFV Marknadshyresfastigheter	202	179	158
SFV Kostnadshyresfastigheter	180	140	111
SFV Bidragsfastigheter	372	389	525
SFV Totalt	**252**	**239**	**248**

Källa: Statens fastighetsverks årsredovisningar.

FortV:s underhållskostnader har minskat något (se tabell 6.10), främst till följd av de förändrade redovisningsreglerna. En del av det som tidigare redovisades som underhåll redovisas nu som investeringar.

Tabell 6.10 Utveckling av underhållskostnaderna för FortV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
FortV	68	66	53

Källa: Fortifikationsverkets årsredovisningar.

Driftnetto i kronor per kvadratmeter

Driftnettot motsvarar intäkter minus kostnader före avskrivningar och räntor. Det redovisade driftnettot speglar resultatet i den normala förvaltningsverksamheten.

Driftnettot ökade för SFV 2018 (se tabell 6.11), eftersom intäkterna ökade något mer än kostnaderna, vilket främst förklaras av att Nationalmuseum nu är i drift igen.

Tabell 6.11 Utveckling av driftnettot för SFV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
SFV Marknadshyresfastigheter	1 025	1 124	1 174
SFV Kostnadshyresfastigheter	136	280	422
SFV Bidragsfastigheter	53	47	44
SFV Totalt	**785**	**837**	**897**

Källa: Statens fastighetsverks årsredovisningar.

Även driftnettot för FortV ökade 2018, vilket förklaras av att intäkterna har ökat något, medan kostnaderna minskat, samtidigt som den totala fastighetsytan ökat (se tabell 6.12).

Tabell 6.12 Utveckling av driftnettot för FortV

Kronor per kvadratmeter

	2016	2017	2018
FortV	229	223	244

Källa: Fortifikationsverkets årsredovisningar.

Vakansgrad

I statens fastighetsbestånd finns vissa lokalytor som inte är uthyrda, vilket brukar beskrivas som en fastighetsförvaltares vakansgrad.

SFV:s vakansgrad inom verksamhetsgrenen Marknadshyresfastigheter ligger någorlunda konstant på en låg nivå (se tabell 6.13). För övriga verksamhetsgrenar är nyckeltalet inte relevant, då syftet med bidragsfastigheterna inte primärt är att de ska hyras ut och hyreskonstruktionen för kostnadshyresfastigheternas innebär att de är fullt uthyrda.

Tabell 6.13 Utveckling av vakansgraden för SFV

Ekonomisk vakansgrad i procent

	2016	2017	2018
SFV Marknadshyresfastigheter	1,8	1,6	1,8

Källa: Statens fastighetsverks årsredovisningar.

FortV arbetar aktivt med att sänka vakansgraden. Myndigheten har de senaste åren sänkt vakansgraden med flera procentenheter och 2018 uppgick vakansgraden till 2,7 procent (se tabell 6.14).

Tabell 6.14 Utveckling av vakansgraden för FortV

Vakansgrad av uthyrningsbar area i procent

	2016	2017	2018
FortV	3,1	2,7	2,7

Källa: Fortifikationsverkets årsredovisningar.

Mätning av kundnöjdhet

SFV och FortV genomför vartannat år kundundersökningar som kan användas för att bedöma om myndigheterna tillhandahåller det kunderna

efterfrågar och hur kunderna uppfattar dem som hyresvärdar. FortV genomförde en extra kundundersökning 2016.

SFV har under en längre tid haft en kundnöjdhet som motsvarat branschen i övrigt. Värdet har under flera år legat på en relativt konstant nivå. Kundnöjdheten bland SFV:s lokalhyresgäster ligger kvar på ungefär samma nivå som den gjorde före de förtroendeproblem som myndigheten fick 2017 (se tabell 6.15).

Tabell 6.15 Utveckling avseende kundnöjdheten för SFV

NKI, Nöjd kund-index

	2013	2015	2018
SFV	71	70	70

Källa: Statens fastighetsverks årsredovisningar.

Indexvärdena för FortV har sjunkit något i de senast genomförda kundundersökningarna (se tabell 6.16). Mot bakgrund av resultatet 2017, då kundnöjdheten hade minskat med 2 enheter, fattade ledningen 2018 beslut om ett antal åtgärder. FortV genomför fram t.o.m. 2020 ett kundserviceprojekt, med målet att öka kundnöjdheten, bl.a. genom en förbättrad kommunikation mellan myndigheten och dess kunder.

Tabell 6.16 Utveckling avseende kundnöjdhet för FortV

NKI, Nöjd kund-index

	2013	2015	2016	2017
FortV	58	61	59	57

Källa: Fortifikationsverkets årsredovisningar

Energianvändning

Myndigheterna har fortsatt fokus på miljö- och kulturmiljövärden och hållbar utveckling. Arbetet med energikartläggningar och energideklarationer fortgår.

Myndigheterna fick 2014 i uppdrag av regeringen att minska energianvändningen i de byggnader de förvaltar. SFV skulle minska sin användning med 9,6 GWh och FortV med 11 GWh fram till 2020. Som basår angavs energianvändningen och golvytan för 2013. Myndigheterna arbetar aktivt för att uppnå regeringens mål.

År 2018 minskade SFV sin användning av köpt energi med 1 procent (se tabell 6.17). Denna energianvändning inkluderar hyresgästernas användning. SFV:s arbete med energiåtgärder fortgår. Resultatet i tabellen avseende utfallet för 2017 är något ändrat i förhållande till vad som angavs i budgetpropositionen för 2019, då SFV har justerat utfallet till följd av förfinade mätmetoder.

Tabell 6.17 Utvecklingen av energianvändningen för SFV

Energianvändning avseende köpt energi i GWh

	2016	2017	2018
SFV i Sverige	221	217	216
SFV Utrikes	22	25	23
SFV Totalt	**243**	**242**	**239**

Källa: Statens fastighetsverks årsredovisningar.

En försvårande faktor för SFV och FortV i deras arbete med att minska energiförbrukningen är att myndigheterna endast delvis kan påverka energiförbrukningen, eftersom förbrukningen är beroende av hur hyresgästerna använder fastigheterna. År 2018 ökade energianvändningen i FortV:s byggnader med 26,3 GWh, främst på grund av ökad verksamhet hos hyresgästerna (se tabell 6.18) Ökningen i energianvändningen berodde på bl.a. återinförandet av värnplikten samt att särmätning av fastighetsenergi och verksamhetsenergi respektive energi nyttjad i pågående entreprenader i vissa fall inte kunnat göras (vilket omöjliggjort en avräkning från fastighetsenergin). Vidare har även den totala lokalarean ökat, vilket bidragit till en ökad energianvändning.

Tabell 6.18 Utveckling av energianvändningen för FortV

Energianvändning i GWh

	2016	2017	2018
FortV	373,0	371,6	397,9

Källa: Fortifikationsverkets årsredovisningar.

Myndigheternas miljöledningsarbete

Naturvårdsverket har i rapporten Miljöledning i staten genomfört en rankning av myndigheternas miljöledningsarbete. Myndigheterna erhåller poäng utifrån olika kriterier och vid poäng mellan 19 och 23 anses myndigheten i mycket hög grad ha ett systematiskt miljöarbete som är integrerat i verksamheten. Vid poäng mellan 16 och 18 anses det systematiska miljöarbetet i hög grad vara integrerat i verksamheten. Medelvärdet i staten uppgår till 14,6 poäng och medianvärdet till 15 poäng.

SFV fick 18 poäng i denna rankning 2018, vilket var något lägre än föregående år, då myndigheten fick 20 poäng. SFV:s systematiska miljöarbete är således i hög grad integrerat i verksamheten och myndighetens miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001. Vid en extern revision 2017 konstaterade revisorerna att systemet var väl implementerat och integrerat i verksamheten. Myndigheten har sedan 2017 en ny hållbarhetspolicy.

SFV har en relativt hög andel upphandlingar med miljökrav. Myndigheten arbetar även aktivt med att sänka koldioxidutsläppen från bilresor och flygresor och ökar ständigt antalet resfria möten. En del av verksamheten bedrivs dock utomlands och på andra kontinenter, varför en del flygresor ändå behöver förekomma. SFV tillvaratar skogens förmåga att minska samhällets klimatbelastning.

Även FortV har ett väl fungerande miljöledningsarbete och har fokus på att utveckla verksamheten på ett hållbart sätt. Naturvårds-verket gav i sin granskning av FortV 2018 myndigheten 18 poäng för dess miljöledningsarbete, vilket var en förbättring med 2 poäng jämfört med 2017. FortV arbetar aktivt för att integrera samtliga hållbarhetsperspektiv i det befintliga ledningssystemet, som är kvalitets- och miljöcertifierat enligt ISO 14001. Myndigheten har en kvalitets- och miljöpolicy för att hållbarhetsperspektivet ska få ett tydligare genomslag i myndighetens styrning.

FortV har en hög andel, 93 procent, upphandlingar med miljökrav. FortV ligger därmed på tredje plats bland de 25 miljömålsmyndigheterna. Myndigheten arbetar även aktivt med att sänka koldioxidutsläppen från bilresor och beslutade 2018 om en handlingsplan för att hantera koldioxidutsläpp, samt belysa myndighetens klimatpåverkan och hur utsläpp av växthusgaser fördelar sig mellan olika transportsätt. Handlingsplanen har även inkluderats i 2019 års verksamhetsplanering. FortV har dock fortfarande höga koldioxidutsläpp, bl.a. på grund av det stora antal större arbetsfordon som myndigheten använder sig av.

SFV och FortV startade 2018 upp ett arbete med anledning av att regeringen gett myndigheterna i uppdrag att utveckla sitt arbete med handlingsplaner för grön infrastruktur på sina fastigheter. Uppdraget ska redovisas till regeringen 2020.

6.2.3 Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att den statliga fastighetsförvaltningen fungerar i huvudsak väl. Det finns dock behov av att fortsätta det inledda arbetet med att säkerställa en god förvaltningskultur samt en väl fungerande intern styrning och kontroll i SFV. Frågan om god förvaltningskultur är viktig, då både SFV och FortV bedriver verksamhet i branscher med stora upphandlingar och betydande värden i omlopp.

SFV:s förändringsarbete fortsätter, med fokus på den interna styrningen och kontrollen samt värdegrundsarbetet.

Regeringen anser att SFV och FortV för 2018 till stora delar har genomfört sina uppdrag tillfredsställande och uppfyllt sina uppgifter och mål.

Resultatindikatorerna för SFV och FortV pekar på en stabil verksamhet, där externa faktorer får nyckeltalen att variera, men där trenden avseende effektiviteten är positiv. Hyresintäkterna påverkas av hur stor yta myndigheterna hyr ut och förvaltar. För den yta som förvaltas ökar hyresintäkterna per kvadratmeter i takt med att äldre och uttjänta byggnader fasas ut. Det senare gäller främst försvarsfastigheter.

Energieffektiviseringsarbetet går något långsamt, men myndigheterna arbetar aktivt för att uppnå regeringens mål om att fram till 2020 minska energianvändningen i enlighet med vad som tidigare har anförts. Det är viktigt att SFV fortsätter arbetet med att minska energianvändningen på fastigheter belägna utomlands. SFV och FortV arbetar för en fortsatt effektivisering av energianvändningen, men trots detta ökade användningen i de förvaltade fastigheterna marginellt under 2018. Myndigheterna har dock i enlighet med vad som tidigare anförts bara delvis rådighet över frågan, eftersom förbrukningen till del beror på hur hyresgästerna använder fastigheterna.

Regeringen har med anledning av att den nuvarande kostnadshyresmodellen inte fungerar ändamålsenligt tillsatt en utredning (dir. 2018:98), som bl.a. har till uppgift att ta fram nya alternativa och hållbara hyresmodeller för de fem kulturinstitutioner som har en kostnadsbaserad hyresmodell. Utredningen ska även bedöma om de föreslagna modellerna kan tillämpas på andra motsvarande fastigheter som rymmer kulturverksamheter och som förvaltas av SFV. Det är angeläget att värdefulla verksamheter inom det kulturpolitiska området fortsatt kan bedrivas på sina ursprungsplatser och i lokaler som ursprungligen formats för dessa specifika ändamål. Regeringen beslutade den 5 juni 2019 om tilläggsdirektiv till utredningen med innebörden att utredningstiden förlängs till den 31 oktober 2020 (dir. 2019:58).

Regeringen har tidigare låtit genomföra flera översyner av den statliga fastighetsförvaltningen.

Regeringen har mottagit följande betänkanden: En effektivare förvaltning av statens fastigheter (SOU 2010:92), Staten som fastighetsägare och hyresgäst (SOU 2011:31), Statens kulturfastigheter (SOU 2013:55) och Försvarsfastigheter i framtiden (SOU 2013:61). Regeringen har tidigare beslutat om vissa förändringar utifrån förslagen i dessa betänkanden och har för närvarande inte för avsikt att gå vidare med övriga förslag.

6.3 Den årliga revisionens slutsatser

FortV fick en revisionsrapport för 2018, i vilken bristande rutiner för hanteringen av investeringsprojekt hade identifierats (dock var revisionsberättelsen för 2018 inte modifierad). Iakttagelserna avsåg bristande rutiner vid överskridande av den investeringsram som beslutats av regeringen, otydligheter i riktlinjer för bedömningen av om någon framställan om en enskild investering ska skickas till regeringen samt bristande information i avvikelserapporteringen till regeringen. FortV har i svaret på Riksrevisionens revisionsrapport klargjort hur myndigheten avser åtgärda bristerna. Myndigheten kommer bl.a. i dialog med regeringen förtydliga rapporteringen.

6.4 Politikens inriktning

De av riksdagen beslutade riktlinjerna inom lokalförsörjnings- och fastighetsområdet ligger fast. Detta innebär bl.a. att statens fastighetsförvaltning bör vara skild från brukandet av lokaler och mark, att fastighetsförvaltningen bör bedrivas med ett avkastningskrav som i så stor utsträckning som möjligt är marknadsmässigt, samt att de fastigheter som av historiska eller andra skäl är olämpliga att föra över till bolag bör koncentreras i en samordnad förvaltning som bedrivs i myndighetsform.

De fastighetsförvaltande myndigheterna ska bl.a. förvalta fastigheterna så att god hushållning och hög ekonomisk effektivitet uppnås. Värdet på fastigheterna ska bevaras på en för ägaren och brukaren långsiktigt lämplig nivå. Myndigheterna ska också inom sitt respektive område verka för att uppfylla de nationella miljökvalitetsmålen, särskilt vad gäller energieffektivisering och begränsning av klimatpåverkan.

I april 2019 inkom SFV med en hemställan till regeringen (Fi2019/01565/ESA) om ett bemyndigande att inom en investeringsram om 3,5 miljarder kronor i 2013 års kostnadsläge genomföra projektet Ny Opera i Operan. Projektet avser en renovering och ombyggnad av operabyggnaden vid Gustav Adolfs Torg i Stockholm. Investeringsramen är beräknad på ett genomförande av projektet på det sätt som anges i den slutrapport som SFV lämnade in i samband med hemställan. Hanteringen av hemställan från SFV bereds i Regeringskansliet (se även utg.omr. 17 avsnitt 2.6).

Regeringen avser också även fortsättningsvis nära följa berörda myndigheters arbete med att säkerställa kraven på en god intern styrning och kontroll samt med en god förvaltningskultur.

6.5 Budgetförslag

6.5.1 Statens fastighetsverk

SFV:s uppgift är att förvalta det fastighetsbestånd som regeringen bestämmer. Det övergripande målet för myndigheten är att förvaltningen ska ske på ett sätt som innebär en god resurshushållning och en hög ekonomisk effektivitet, samtidigt som fastigheternas värden i vid mening ska bevaras och utvecklas. Förvaltningen av fastigheter ska tillgodose hyresgästernas behov av lokaler och ta hänsyn till deras nytta av de resurser som läggs ner på lokalanskaffningen.

SFV:s verksamhet finansieras med hyres-intäkter samt med lån hos Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och anläggningstillgångar. SFV disponerar även anslaget *1:10 Bidragsfastigheter* för att finansiera underhållskostnader och löpande driftunderskott avseende bidragsfastigheterna.

Större investeringar i pågående projekt

För närvarande pågår projektering för en renovering och ombyggnad av Kungliga Operan. År 2020 och åren därefter fortsätter renoveringen och ombyggnaden av vissa regeringsbyggnader i Stockholm. Kvarteret Rosenbad i Stockholm genomgår för närvarande en renovering och i kvarteret Lejonet planeras en renovering. Under 2020 kommer SFV också att genomföra ett

förvärv av Fysikhuset i Stockholm genom att myndigheten nyttjar statens köpoption avseende det bolag som äger fastigheten Kattrumpstullen 1. Vidare avser SFV att i utlandet bl.a. genomföra en renovering och anpassning av ambassadkansliet i Tokyo, uppföra ett nytt ambassadkansli i Islamabad, samt genomföra en om- och tillbyggnad av ambassadkansliet i Peking och en grundförstärkning av ambassadkansliet i Helsingfors. SFV kommer också att återställa Kasern II på Skeppsholmen i Stockholm efter en brand. Vidare kommer myndigheten att genomföra en ombyggnad av Botanhuset vid Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm. Även kvarteret Krubban och Västra stallet i Stockholm kommer att genomgå en ombyggnation och detsamma gäller flera av de byggnader som Domstolsverket hyr på Riddarholmen. På Skeppsholmen i Stockholm genomför SFV för närvarande en renovering av kajer och dykdalber. I Uppsala avser myndigheten att eventuellt bygga om de lokaler som hyrs av konstmuseet på Uppsala slott.

Investeringsplan

Regeringens förslag: Investeringsplanen för fastigheter och markanläggningar för 2020–2022 godkänns som en riktlinje för Statens fastighetsverks investeringar (se tabell 6.19).

Tabell 6.19 Investeringsplan för SFV 2020–2022

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar					
Marknadshyresfastighet	11	580	1 323	280	70
Mark	1	6	81	51	11
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**12**	**586**	**1 404**	**331**	**81**
Varav investeringar av anläggningstillgångar					
Byggnader mark och annan fast egendom	12	586	1 404	331	81
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	12	586	1 404	331	81
Finansiering					
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	12	586	1 404	331	81
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**12**	**586**	**1 404**	**331**	**81**
Vidmakthållande av befintliga investeringar					
Marknadshyresfastighet	1 066	1 454	1 617	1 548	1 147
Kostnadshyresfastighet	161	192	170	136	127
Bidragsfastighet	191	199	200	198	195
Mark	37	65	64	39	35
Summa utgifter för vidmakthållande	**1 456**	**1 910**	**2 051**	**1 921**	**1 504**
Varav investering av anläggningstillgångar					
Byggnader mark och annan fast egendom	1 049	1 446	1 579	1 501	1 099
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	1 049	1 446	1 579	1 501	1 099
Finansiering					
Anslag 1:10 Bidragsfastigheter	191	199	200	198	195
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	1 049	1 446	1 579	1 501	1 099
Övrig finansiering	216	265	272	222	210
Summa finansiering av vidmakthållande	**1 456**	**1 910**	**2 051**	**1 921**	**1 504**
Totala utgifter för nyanskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	**1 468**	**2 496**	**3 455**	**2 252**	**1 585**
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	1 061	2 032	2 983	1 832	1 180

Vissa justeringar har gjorts jämfört med föregående års investeringsplan. Bland annat har projektet om att höja säkerheten i vissa fastigheter på Riddarholmen som används av Domstolsverket tillkommit.

Tabell 6.20 Statens fastighetsverks pågående och planerade investeringar över 40 miljoner kronor och deras beräknade utfall under 2020–2022

Miljoner kronor

	Utfall t.o.m. 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Birger Jarls Torg	1	4	4	30	0
FN-residenset, New york	-	-	-	100	-
Fysikhuset, Kattrumpstullen	-	-	1 150	-	-
Gripsholms kungsladugård, Strängnäs	-	-	-	50	50
Gustavianum, Uppsala	-	1	6	4	19
Gymnasiehusen, Gråmunkholmen i Stockholm	-	5	26	15	11
Helsingfors kanslibyggnad	1	6	30	81	-
Islamabad ny kanslibyggnad	4	10	45	48	-
Kasern II, Skeppsholmen i Stockholm	2	48	25	46	12
Kasern III, Skeppsholmen i Stockholm	-	-	-	10	75
Kungahuset, Lund	6	19	19	-	-
Kv. Krubban, Västra stallet, Stockholm	1	0	10	43	51
Kv. Lejonet, Regeringskansliet	-	2	5	30	305
Moskva, ambassadkansliets bostäder	-	1	32	26	-
New York, personalbostäder vid kanslibyggnad	-	2	43	18	18
Norra Riddarholmshamnen	4	1	6	15	32
Naturhistoriska riksmuseet, Botanhuset	6	10	73	20	-
Ny Opera i Operan	70	48	60	60	100
Peking, kanslibyggnad	31	52	25	25	-
Riddarholmen, säkerhetsanpassningar för hyresgäst	-	-	5	15	30
Kv. Rosenbad, Regeringskansliet	110	350	441	300	200
Skeppsholmen, kajer m.m.	58	33	2	58	57
Tokyo, kanslibyggnad	7	26	10	255	100
Uppsala slott	-	-	-	6	35
Östra Riddarholmshamnen	35	24	23	1	-

Anm.: Planerade investeringar som understiger 40 miljoner kronor ingår inte i tabellredovisningen ovan. Investeringar där inte ort har angivits är kommunen Stockholm.

Låneram

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta att Statens fastighetsverk får ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och markanläggningar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 15 200 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: SFV disponerar en låneram i Riksgäldskontoret för 2019 om 15 200 000 000 kronor för investeringar i fastigheter och markanläggningar. Den redovisade planen för investeringar bygger på de investeringsbehov som har angetts av brukarna. Låneramen bör, med hänsyn till tidigare upplåning och det behov som brukarna har angett, ligga kvar på samma nivå som föregående år. Regeringen bör därför bemyndigas att för 2020 besluta att SFV får ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och markanläggningar som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår till högst 15 200 000 000 kronor.

6.5.2 1:10 Bidragsfastigheter

Tabell 6.21 Anslagsutveckling 1:10 Bidragsfastigheter

Tusental kronor

2018	Utfall	247 374	Anslags-sparande	21 626
2019	Anslag	269 000 [1]	Utgifts-prognos	249 096
2020	**Förslag**	**274 000**		
2021	Beräknat	280 000		
2022	Beräknat	280 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för underhåll av och löpande driftsunderskott för de bidragsfastigheter som SFV förvaltar. Anslaget får användas för utgifter för insatser för att utveckla bidragsfastigheter.

Tabell 6.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Bidragsfastigheter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**269 000**	**269 000**	**269 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	5 000	11 000	11 000
Varav BP20	9 000	15 000	15 000
Varav			
Akut parkförvaltning	4 000		
Vidmakthållande åtgärder avseende murverk	5 000	15 000	15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**274 000**	**280 000**	**280 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Kompletterande information

Med bidragsfastigheter avses de fastigheter som saknar förutsättningar att ge ett långsiktigt ekonomiskt överskott. SFV förvaltar över 100 sådana fastigheter. Bidragsfastigheterna omfattar ca 1 000 byggnader och anläggningar. Ungefär hälften av fastigheterna omfattar parker och trädgårdar. Bland bidragsfastigheterna finns även bl.a. kungliga slottsmiljöer, ett antal slotts- och herrgårdsmiljöer, flera stora slottsparker, ett antal fästningsmiljöer, ruiner, kloster, bruksmiljöer samt Vasaminnena. Fastigheterna omfattar också två världsarv, Drottningholms slott och delar av Karlskrona örlogsstad. Inom ramen för anslaget kommer SFV under en längre tid att genomföra en renovering av fasaderna på Stockholms slott samt de närmaste åren förstärka delar av säkerheten i och kring de kungliga slotten. Vidare kommer myndigheten genomföra energieffektiviseringar, bl.a. genom en satsning på solceller.

Regeringen föreslår att anslaget ökas med 4 000 000 kronor för 2020 för att kunna genomföra akuta åtgärder i myndighetens parkförvaltning. Vidare ökas anslaget med 5 000 000 kronor för 2020 och därefter med ytterligare 10 000 000 kronor årligen under 2021 och 2022 för åtgärder på vissa fastigheters murverk.

Tidigare föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 4 000 000 kronor för 2020.

Regeringen föreslår att 274 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Bidragsfastigheter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 280 000 000 kronor respektive 280 000 000 kronor.

Bemyndiganden om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:10 *Bidragsfastigheter* ingå avtal för underhåll av bidragsfastigheter som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 100 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Vården och underhållet av de statliga fastigheter som utgör en del av det svenska kulturarvet förutsätter att flerårigа ekonomiska åtaganden kan göras. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:10 *Bidragsfastigheter* ingå avtal för underhåll av bidragsfastigheter som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 100 000 000 kronor 2021.

Tabell 6.23 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:10 Bidragsfastigheter

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	25 600	13 400	100 000	100 000
Nya åtaganden	13 400	100 000	100 000	
Infriade åtaganden	-25 600	-13 400	- 100 000	- 100 000
Utestående åtaganden	13 400	100 000	100 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**50 000**	**100 000**	**100 000**	

6.5.3 Fortifikationsverket

FortV:s huvuduppgift är att förvalta en viss del av statens fasta egendom, främst fastigheter avsedda för försvarsändamål, s.k. försvarsfastigheter. Fastigheterna ska förvaltas så att en god hushållning och en hög ekonomisk effektivitet uppnås, att ändamålsenliga mark-, anläggnings- och lokalresurser kan tillhandahållas på för brukaren konkurrenskraftiga villkor samt så att fastigheternas värden bevaras på en för ägaren och brukaren långsiktigt lämplig nivå.

FortV ansvarar också för att etablera, förvalta och avyttra byggnader, anläggningar m.m. för försvarets behov i samband med internationella fredsbevarande och humanitära insatser. I myndighetens uppdrag ingår också att bedriva fortifikatoriskt utvecklingsarbete så att kompetens för det svenska samhällets behov inom skydds- och anläggningsteknik kan utvecklas och säkerställas.

FortV:s verksamhet finansieras främst med hyresintäkter samt med lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och anläggningstillgångar.

Investeringsplan

Regeringens förslag: Investeringsplanen för fastigheter och markanläggningar för 2020–2022 godkänns som en riktlinje för Fortifikationsverkets investeringar (se tabell 6.24).

Tabell 6.24 Investeringsplan för Fortifikationsverket 2020–2022

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar					
Byggnader och markanläggningar	712	1 073	1 296	1 881	1 687
Mark	365	267	441	105	100
Försvarsanläggningar	416	465	871	724	327
Flygfält	316	167	316	53	24
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**1 809**	**1 972**	**2 924**	**2 763**	**2 138**
Varav investering av anläggningstillgångar					
Byggnader mark och annan fast egendom	1 809	1 972	2 924	2 763	2 138
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	1 809	1 972	2 924	2 763	2 138
Finansiering					
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	1 614	1 772	2 824	2 663	2 038
Övrig finansiering	195	200	100	100	100
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**1 809**	**1 972**	**2 924**	**2 763**	**2 138**
Vidmakthållande av befintliga investeringar					
Byggnader och markanläggningar	538	876	1 051	828	735
Försvarsanläggningar	125	166	316	295	285
Flygfält	0	1	35	10	10
Summa utgifter för vidmakthållande	**663**	**1 043**	**1 402**	**1 133**	**1 030**
Varav investering av anläggningstillgångar					
Byggnader mark och annan fast egendom	397	773	1 132	863	760
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	397	773	1 132	863	760
Finansiering					
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	353	683	932	633	530
Övrig finansiering	310	360	470	500	500
Summa finansiering av vidmakthållande	**663**	**1 043**	**1 402**	**1 133**	**1 030**
Totala utgifter för nyanskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	**2 472**	**3 015**	**4 326**	**3 896**	**3 168**
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	2 206	2 745	4 056	3 626	2 898

Vissa justeringar har gjorts jämfört med föregående års investeringsplan. Det beror t.ex. på ett större tillkommande förvärv under 2020, några projekt där kostnader strukits ur planen och vissa höjda kostnadsbedömningar.

Tabell 6.25 Fortifikationsverkets pågående och planerade investeringar över 40 miljoner kronor

Miljoner kronor

	Utfall t.o.m. 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Berga, bunkringsledning	4	30	24	–	–
Berga, förvärv	–	–	130	5	–
Boden, stridfordonshall	–	–	4	42	–
Eksjö, nybyggnation av anslutningsväg	–	–	2	3	40
Eksjö, ombyggnad av förråd	–	–	5	40	–
Eksjö, utbildningsanordning teknisk tjänst	0	3	13	33	23
Enköping, förvärv	–	55	–	–	–
Gotland, nybyggnad servicecenter	–	1	10	80	109
Gotland, ny garnison	298	439	256	38	4
Göteborg, hamnen	–	10	131	4	–
Göteborg, inomhusskjutbana			2	28	16
Halmstad, infraåtgärder JAS39E				5	60
Halmstad, luftvärnshallar	–	–	20	200	430
Kalixfors, nybyggnation p.g.a. flytt	1	3	10	60	119
Karlberg, elevförläggning	126	90	63	–	–
Karlberg, kadettflygel	–	7	50	43	–
Karlsborg, hangarer m.m.	11	20	10	225	255
Karlsborg, Heden-området	–	–	93	–	–
Karlsborg, rull- och taxibana m.m.	3	33	156	16	–
Karlsborg, vakt och infart	1	20	22	–	–
Karlskrona, kaj för ubåt		2	30	29	–
Karlskrona, ombyggnad vaktlokal	2	3	15	20	6
Karlskrona, skeppsbron		2	33	23	–
Kungsängen, fjärrvärme, vatten och avloppsledningar	18	38	25	1	–
Kungsängen, kontor för stab			5	35	–
Kungsängen, vakt och entré	–	–	5	41	–
Luleå, insynsvallar Kallax	3	50	–	–	–
Luleå, kombitvätthall för fordon m.m.	1	7	30	28	-
Luleå, övnings- och vårdhall för fordon			2	2	36
Malmen, lokaler för verkstad		2	12	29	–
Muskö, renovering och tillbyggnad av kanslihus	0	13	22	20	–
Revinge, ersättningsbyggnad för Skånelångan			3	17	66
Revinge, nybyggnation camp Gripen	–	5	50	70	11
Revinge, utbildningscentrum	4	20	85	45	–
Ronneby, drivmedelsanläggning	5	23	120	–	–
Ronneby, flygstation			10	30	10
Skredsvik, huvudförläggning			4	27	19
Skövde, nybyggnation arbetsutrymmen			3	3	60
Skövde, nybyggnation skärmtak m.m.	–	–	5	43	–
Sverige, Försvarsmakten centralarkiv			5	35	35
Sverige, hemlig anläggning	195	200	310	401	–
Sverige, hemlig anläggning	3	10	300	100	–
Sverige, hemlig anläggning	–		100	–	–
Sverige, hemlig anläggning		3	15	15	157

Sverige, hemlig anläggning		1	15	32	20
Såtenäs, dränering av fältytor m.m.		2	12	17	24
Såtenäs, lokalanpassning		2	12	51	–
Umeå, inomhusträningsanläggning	–	1	31	70	35
Umeå, nybyggnation för kontor och verkstäder		1	8	35	5
Östersund, Lungvik, ombyggnation logement, kontor m.m.	–	6	80	33	–

Anm.: Planerade investeringar som understiger 40 miljoner kronor ingår inte i tabellredovisningen ovan.

Låneram

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta att Fortifikationsverket får ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och markanläggningar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 18 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: FortV disponerar en låneram i Riksgäldskontoret för 2019 om 14 500 000 000 kronor för investeringar i fastigheter och markanläggningar. Den redovisade planen för investeringar bygger på de investeringsbehov som har angetts av brukarna. Den övriga krediten bör, med hänsyn till tidigare upplåning och de behov som brukarna har angett, utökas med 3 500 000 000 kronor jämfört med föregående år. Regeringen bör därför bemyndigas att för 2020 besluta att FortV får ta upp lån i Riksgäldskontoret för investeringar i fastigheter och markanläggningar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 18 000 000 000 kronor.

7 Digitalisering och it inom offentlig förvaltning

7.1 Mål för området

Regeringens mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen är en enklare vardag för medborgare, en öppnare förvaltning som stöder innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten. Dessa mål förtydligar och preciserar delar av det förvaltningspolitiska målet, se avsnitt 4 Statlig förvaltningspolitik.

Vidare har regeringen gjort bedömningen att digitalt ska vara förstahandsval i den offentliga förvaltningens verksamhet och i kontakter med privatpersoner och företag. Digitalt som förstahandsval innebär att den offentliga förvaltningen, när det är lämpligt, ska välja digitala lösningar vid utformningen av sin verksamhet. Samtidigt ska skyddet av säkerhetskänslig verksamhet, informationssäkerheten och skyddet för den personliga integriteten säkerställas. Med detta i beaktande ska det vara enkelt att digitalt komma i kontakt med det offentliga Sverige och uppgifter ska om möjligt bara behöva lämnas en gång. Den offentliga förvaltningen ska vara effektiv och samarbeta samt återanvända information, uppgifter och gemensamma lösningar, när det är möjligt och lämpligt. Den offentliga förvaltningen ska vidare verka för öppenhet, innovation och delaktighet i digitala lösningar (prop. 2017/18:1 utg.omr 2 avsnitt 6.2).

7.2 Resultatredovisning

7.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att följa upp utvecklingen inom verksamhetsområdet används bl.a. indikatorer som visar andel män och kvinnor som har använt internet för att:

- hämta information från myndigheters webbsidor,
- ladda ner blanketter från myndigheters webbsidor, och
- skicka in ifyllda blanketter.

För att följa upp utvecklingen används även internationella index och rankningar, främst EU-mätningarna eGovernment Benchmark 2018 och Digital Economy and Society Index 2019 (DESI), men även andra internationella rapporter, t.ex. OECD:s rapport Digital review of Sweden: Towards a data-driven public sector. Även rapporter från Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) och andra statliga myndigheter används för att bedöma resultatet på området.

7.2.2 Resultat

Enligt Statistiska centralbyråns statistik om it-användning bland privatpersoner ökade andelen män som använt internet för att skicka in ifyllda blanketter till myndigheter, t.ex. ansökan om studiemedel eller inlämnande av deklaration, mellan 2017 och 2018, från 74 till 75 procent, medan andelen kvinnor som använt internet på

samma sätt ökade från 69 till 74 procent, se diagram 7.1. Diagrammet är ännu inte könsuppdelat.

Diagram 7.1 Kontakt med myndighet över internet

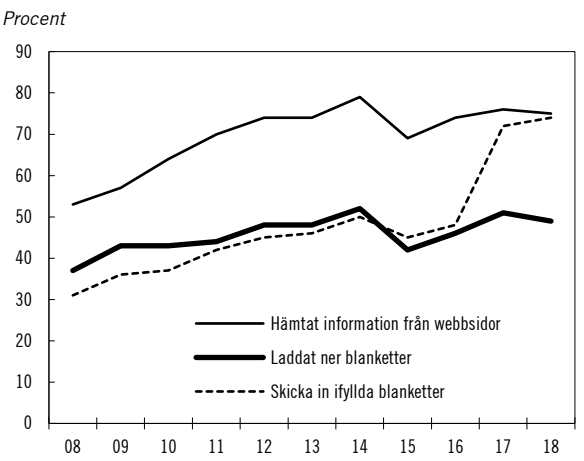

Källa: Statistiska centralbyrån.

Andelen kvinnor som använt internet för att hämta information från myndigheters webbsidor minskade från 76 procent 2017 till 74 procent 2018, medan andelen män låg kvar på 76 procent.

Sverige placerar sig generellt högt i jämförelser av digital förvaltning inom EU. I Europeiska kommissionens jämförande studie eGovernment Benchmark 2018 finns Sverige fortfarande bland de fem bäst presterande länderna i EU och EFTA. I DESI ingår Sverige i gruppen högpresterande länder när det gäller digitalisering, men inom området digitala offentliga tjänster har Sveriges placering försämrats mellan 2017 och 2019 från fjärde till sjätte plats.

OECD konstaterar i sin rapport om den datadrivna förvaltningen i Sverige att förtroendet för förvaltningen i Sverige under en tioårsperiod har minskat med sju procent, medan snittet för OECD är en minskning med två procent. Det finns enligt OECD ett samband mellan förtroendet och hur nöjda användarna är med de digitala tjänster som den offentliga förvaltningen tillhandahåller (OECD 2019). Enligt Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) undersökning Invånarnas inställning till digital service i välfärden 2018 tycker en av fyra personer att kommuner och landsting lever upp till deras förväntningar på digital service. Två tredjedelar tycker att det är i hög tid att kommuner och landsting prioriterar att förbättra den digitala servicen.

Av DIGG:s uppföljning av ca 60 statliga myndigheter 2018 framgår att myndigheterna anger tillgång till nödvändig kompetens och befintliga lagar och regelverk som de största hindren mot digitalisering av offentlig förvaltning (DIGG 2019-162).

Riksrevisionen skriver i sin granskningsrapport Enklare att starta företag – statliga insatser för en digital process (RiR 2019:14) att ytterligare åtgärder krävs för att underlätta digital samverkan mellan myndigheterna, i syfte att hantera rättsliga förutsättningar för digitala tjänster och finansieringsutmaningar vid utveckling och drift av förvaltningsgemensamma tjänster.

SKL konstaterar i Ekonomirapporten maj 2019 att förutsättningarna varierar mellan stora och små kommuner. Mindre kommuner har svårare att på egen hand effektivisera med digitalisering, däremot har de möjlighet att successivt implementera arbetssätt, system och metoder som utvecklats av andra eller tillsammans med andra.

Myndigheten för digital förvaltning

Under året har DIGG prioriterat de uppgifter där det finns lagkrav, dvs. driften av de förvaltningsgemensamma tjänster som myndigheten ansvarar för samt särskilda regeringsuppdrag (DIGG 2019-51).

En enklare vardag för medborgare

eGovernment Benchmark mäter tillgång till digitala tjänster som skapar en enklare vardag för medborgare och företag. Sveriges resultat försämrades 2018 i livshändelserna att flytta, äga och köra bil, driva företag och starta ett rättsligt förfarande (se tabell 7.1).

Tabell 7.1 Tillgång till digitala tjänster

Livshändelse	*Sveriges placering (av 34 länder)*	
	2018	Föregående mätning[1]
Flytta	4	3
Starta företag	-	2
Äga och köra bil	12	5
Studera	-	4
Driva företag	16	10
Starta ett rättsligt förfarande[2]	25	21
Förlora och hitta arbete	-	15
Familjeliv	-	5

[1] Mätning av de olika livshändelserna sker vartannat år.
[2] Starting a small claims procedure.
Källa: EU e Government Benchmark (2018).

OECD lyfter i sin rapport om den datadrivna förvaltningen i Sverige fram vikten av att myndigheter vid utveckling av digitala tjänster identifierar och utforskar behoven tillsammans med användare (OECD 2019). I DIGG:s uppföljning anger 80 procent av de statliga myndigheterna att de involverar användaren vid utvecklingen av digitala tjänster genom enkäter, workshoppar eller liknande.

I september 2018 antogs Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1724 av den 2 oktober 2018 om inrättande av en gemensam digital ingång för tillhandahållande av information, förfaranden samt hjälp- och problemlösningstjänster och om ändring av förordning (EU) nr 1024/2012. Ingången ska ge privatpersoner och företag tillgång till information, förfaranden och hjälp- och problemlösningstjänster online.

E-legitimationer och e-underskrifter
Antalet e-legitimeringar och e-underskrifter i den offentliga förvaltningen ökade från 218 miljoner 2017 till 259 miljoner 2018. I maj 2019 var andelen statliga myndigheter, kommuner och landsting som erbjuder digitala tjänster med e-legitimation som identifieringsmetod 55 procent.

DIGG konstaterar att det finns ett fortsatt behov av att utreda och reglera användningen av elektroniska underskrifter samt utveckla tjänster för validering av elektroniska underskrifter och säkerställa långtidsbevarandet av dessa (I2019/01059/DF). Detta lyftes också av Utredningen om effektiv styrning av nationella digitala tjänster i slutbetänkandet reboot – omstart för den digitala förvaltningen (SOU 2017:114).

2017 års id-kortsutredning konstaterar i sitt slutbetänkande Ett säkert statligt id-kort – med e-legitimation (SOU 2019:14) att en säker elektronisk identifiering bidrar till att motverka identitetsrelaterad brottslighet och föreslår därför att en statlig e-legitimation på högsta tillitsnivå ska finnas på ett statligt id-kort. Beredning av förslagen pågår inom Regeringskansliet.

När det gäller gränsöverskridande e-legitimering är anslutningsgraden låg. I april hade 82 myndigheter, kommuner och landsting anslutit till Sweden Connect, noden som hanterar trafik för gränsöverskridande e-legitimationer. Nationella e-legitimationer från fyra andra medlemsländer kunde tas emot via noden och ytterligare var på väg att anslutas. Sverige har ännu inte anmält någon svensk e-legitimation till eIDAS-samarbetet.

Mina meddelanden
Antalet personer och företag som använder tjänsten Mina meddelanden för att ta emot digital myndighetspost fortsatte att öka under 2018. Antalet mottagare ökade från 2 miljoner till 3 miljoner, men det är långt kvar till dess att en majoritet av alla svenskar tar emot myndighetspost digitalt. Mottagarna väljer att få sin post till en av följande fyra anslutna brevlådor: Digimail, Eboks, Kivra och Min myndighetspost. På avsändarsidan ökade antalet anslutna statliga myndigheter och kommuner från 50 till nära 100 under 2018.

Tillgänglighet till digital offentlig service
Den 1 januari 2019 trädde lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service i kraft. Lagen genomför Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2102 av den 26 oktober 2016 om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer. Lagen bedöms leda till att digital offentlig service blir mer tillgänglig, framför allt för personer med funktionsnedsättning. DIGG har fått i uppgift att vara tillsynsmyndighet och meddela föreskrifter i anslutning till lagen. Enligt DIGG varierar insikten och kunskapen om lagen stort mellan de offentliga aktörer som omfattas (DIGG 2018:285).

Öppnare förvaltning som stöder innovation och delaktighet

OECD konstaterar i sin rapport om den datadrivna förvaltningen i Sverige bl.a. att det finns behov av en förstärkt styrning av den offentliga förvaltningens hantering av data, t.ex. genom en nationell datapolicy (OECD 2019).

Enligt EU-rapporten Open Data Maturity in Europe 2018, som mäter mognaden avseende öppna data, placerar sig Sverige på en 22:a plats av 32 länder. I rapporten konstateras att Sverige är den enda medlemsstaten som saknar en nationell policy kring öppna data.

Ökat fokus på öppna data
Den nationella portalen för att tillgängliggöra öppna data är oppnadata.se. Antalet dataset, dvs. samling av data i ett strukturerat format, som till-

gängliggörs genom portalen ökade under perioden den 16 oktober 2018 till den 26 mars 2019 från 1 235 dataset publicerade av 34 organisationer till 1 829 dataset publicerade av 45 organisationer (DIGG 2019).

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör ge samtliga statliga myndigheter i uppdrag att arbeta strategiskt för att öka utbudet av och tillgängligheten till öppna data och se till att de statliga myndigheterna tillgängliggör offentliga handlingar i maskinavläsbart skick (bet. 2017/18:FiU25 punkt 2, rskr. 2017/18:180). Regeringen uppdrog i maj 2019 åt DIGG att öka den offentliga förvaltningens förmåga att tillgängliggöra öppna data, bedriva öppen och datadriven innovation samt använda artificiell intelligens (I2019/01416/DF). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Europaparlamentet och rådet förväntas inom kort anta en omarbetning av Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/98/EG av den 17 november 2009 om öppna data och vidareutnyttjande av information från den offentliga sektorn (PSI-direktivet). Direktivets målsättning är bl.a. att stärka EU:s dataekonomi genom att öka mängden data från den offentliga sektorn som är tillgängliga för vidareutnyttjande. Regeringen har tillsatt en särskild utredare som har i uppdrag att genomföra direktivet i svensk rätt och ur ett rättsligt perspektiv främja och stödja den offentliga förvaltningens arbete med öppna data och annan offentlig digital information (dir. 2019:20). Utredningen ska slutredovisas senast den 15 maj 2020.

Regeringen uppdrog i maj 2019 åt Lantmäteriet att i samverkan med berörda statliga myndigheter analysera budgetära konsekvenser samt samhällsekonomiska nyttor av myndigheters tillgängliggörande av värdefulla datamängder avgiftsfritt (I2019/01415/DF).

Hack for Sweden är ett myndighetsinitiativ i form av en tävling som syftar till att öka kunskapen om och demonstrera värdet av tillgängliggörande och vidareutnyttjande av öppna offentliga data. Antalet deltagare i Hack for Sweden ökade 2019 med 100 procent jämfört med 2018, till totalt 1 000 deltagare, varav 450 s.k. hackare.

Tillväxtverket har under 2018 skapat och tagit i drift en plattform för utmaningsdriven innovation som främst offentliga aktörer kan använda: challengesgov.se. DIGG har sedan den 2 maj 2019 utvecklingsansvaret för plattformen.

Högre kvalitet och effektivitet i verksamheten

Grunddata och informationsutbyte

Bolagsverket, Lantmäteriet, DIGG och Skatteverket slutredovisade den 30 april 2019 sitt uppdrag om säker och effektiv tillgång till grunddata. I rapporten lämnar myndigheterna bl.a. förslag på inrättande av ett gemensamt nationellt ramverk för grunddata som reglerar hanteringen av grunddata på både nationell och domänspecifik nivå. Myndigheterna föreslår vidare att regeringen ska ge dem i uppdrag att inleda arbetet med att inrätta och anpassa de tre grunddatadomänerna person (med Skatteverket som ansvarig), företag (med Bolagsverket som ansvarig) och geodata (med Lantmäteriet som ansvarig) enligt ramverket (I2019/01412/DF).

Effektiv it-användning

DIGG konstaterar att de statliga myndigheternas mognad avseende digitalisering och it-användning inte har förändrats nämnvärt mellan 2016 och 2018 (DIGG 2019-162). DIGG konstaterar vidare att utvecklingen inte skett i den takt som myndigheterna själva förutsåg.

År 2018 bedrev 53 myndigheter 182 strategiska it-projekt. DIGG konstaterar att de statliga myndigheterna generellt sett fortfarande saknar viktiga förutsättningar för att effektivt kunna realisera nyttorna av dessa projekt. Även om många projekts nyttor identifieras och analyseras, så saknas ofta mätningar av nyttorna, beslut om nyttorealiseringsplaner och utsedda nyttorealiseringsansvariga.

Säker och samordnad it-drift

Försäkringskassan har påbörjat anslutning av sex myndigheter inom regeringsuppdraget att erbjuda samordnad och säker statlig it-drift (Fi2017/03257/DF). Intresset är stort och flera statliga myndigheter har inlett dialog med Försäkringskassan med avsikt att ansluta sin it-drift.

Elektroniska fakturor

Den 1 april 2019 trädde lagen (2018:1277) om elektroniska fakturor till följd av offentlig upphandling i kraft. Lagen påverkar bl.a. ett stort antal leverantörer. Regeringen har gett DIGG i uppgift att ge stöd och lämna information till privata leverantörer avseende elektroniska fakturor. För att stödja införandet av den nya lagen uppdrog regeringen vidare åt DIGG i regleringsbrevet för 2018 att vidta förberedande åtgärder

med anledning av ikraftträdandet. Uppdraget bedöms ha resulterat i god kännedom om lagkravet, men möjligheten att skicka e-fakturor varierar och det finns behov av fortsatt stöd till framförallt småföretag.

Utvecklingsmyndigheterna
Naturvårdsverket slutredovisade sitt uppdrag inom värdekedjan miljöinformation i februari 2019. Statens jordbruksverk slutrapporterade i februari 2019 sitt uppdrag om en smartare livsmedelskedja som genomförts i samverkan med Livsmedelsverket. Myndigheterna har föreslagit en gemensam tillsynsprocess för att effektivisera för såväl företag som statliga myndigheter (I2019/01039/DF, I2019/01013/DF). Lantmäteriet slutrapporterade i april 2019 sitt uppdrag om en smartare samhällsbyggnadsprocess som genomförts i samverkan med Boverket (se vidare utg.omr. 18 avsnitt 3.4.1). Myndigheten lämnar förslag på utveckling för ett nationellt tillgängliggörande av alla geodata i samhällsbyggnadsprocessen (I2019/01361/DF).

7.2.3 Analys och slutsatser

Användningen av de digitala tjänster som tillhandahålls av den offentliga förvaltningen är fortsatt hög bland både kvinnor och män. Samtidigt försämras resultatet i förhållande till andra länder bl.a. avseende tillgång till digitala tjänster som utgår från användarens behov i en livshändelse och avseende den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen. Vidare visar rapporter och internationella mätningar att den offentliga förvaltningens förmåga att arbeta med datadriven innovation och öppna data behöver utvecklas.

Mot denna bakgrund bedömer regeringen att förmågan att styra den digitala strukturomvandlingen behöver utvecklas för att möta behoven, kraven och förväntningarna från privatpersoner och företag. Samtidigt måste skyddet av säkerhetskänslig verksamhet, informationssäkerheten och den personliga integriteten säkerställas. Förutsättningarna för en effektiv styrning och samordning har förbättrats genom inrättandet av DIGG. De uppgifter som myndigheten inte har kunnat utföra till följd av sin ekonomiska situation är emellertid centrala för att göra den offentliga förvaltningen mer effektiv och ändamålsenlig.

Regeringen bedömer vidare att data inte i tillräcklig utsträckning hanteras som en samhällsgemensam strategisk resurs, vilket krävs för att säkerställa att nyttan av offentliga data kan tas tillvara inom alla samhällssektorer. Ett exempel är samhällsbyggnadsprocessen, där en ökad digitalisering har potential att både förenkla och förkorta denna process och att lägga grunden för förvaltningsgemensam digital infrastruktur avseende grunddata och informationsutbyte även för andra verksamhetsområden.

Det finns fortfarande ett behov av förbättrad styrning hos de statliga myndigheterna, bl.a. avseende it-kompetensförsörjningsplan och ramverk för nyttorealisering.

Det är positivt att användningen av e-legitimering och e-underskrift i den offentliga förvaltningens digitala tjänster fortsätter att öka. Det finns dock behov av ytterligare åtgärder för att öka användningen av elektroniska underskrifter, andra betrodda tjänster och gränsöverskridande e-legitimationer. För att gränsöverskridande e-legitimering ska kunna ske på ett effektivt och säkert sätt krävs även ett register för att koppla ihop utländska e-legitimationer och svenska personnummer.

För att öka kunskapen om tillgänglig digital offentlig service krävs ett kontinuerligt informationsarbete. Effektiva informationsinsatser kan minska de resurser som läggs i DIGG:s tillsynsverksamhet.

7.3 Politikens inriktning

För att hantera de samhällsutmaningar Sverige står inför, med stora behov inom välfärden och klimatutsläpp som måste minska, samt för att skapa bättre förutsättningar för innovation, företagande och hållbar tillväxt, och en demografisk utveckling med fler som blir allt äldre, har digitaliseringen en central roll att fylla. Därför måste digitaliseringen av, och samverkan inom, offentlig sektor intensifieras och effektiviseras. Samtidigt måste digitaliseringen genomföras på ett sätt som säkerställer skyddet av säkerhetskänslig verksamhet, informationssäkerheten och skyddet för den personliga integriteten. Detta är viktiga delar i att öka förtroendet för offentlig sektor bland medborgare och företag. Effektivisering genom digitalisering och automatisering är en av flera förutsättningar för att klara av den

offentliga förvaltningens åtagande att leverera en hållbar, jämlik och jämställd välfärd för framtiden, se även utgiftsområde 22 Politiken för informationssamhället.

Regeringen bedömer att det behövs en sammanhållen styrning och ökad digital mognad för att statliga myndigheter, kommuner och landsting ska klara den digitala strukturomvandlingen. Det finns också behov av att utveckla den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen och främja digital innovation. Myndigheten för digital förvaltning (DIGG)har en central roll för att regeringen ska kunna åstadkomma en mer sammanhållen styrning och för genomförandet av insatser på området.

Regeringen avser att se över behovet av att utveckla formerna för exempelvis finansiering och uppföljning av den förvaltningsgemensamma digitaliseringen. Vidare krävs fortsatta insatser för att säkerställa att det finns juridiska förutsättningar för en digital och datadriven förvaltning, exempelvis genom att genomföra omarbetningen av Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/98/EG av den 17 november 2009 om öppna data och vidareutnyttjande av information från den offentliga sektorn (PSI-direktivet).

Vidare anser regeringen att det finns behov av att utveckla, konsolidera och standardisera den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen, t.ex. vad gäller valfrihetssystem för e-legitimationer och Mina meddelanden.

Statliga myndigheters, kommuners och landstings arbete med informations- och cybersäkerhet behöver utvecklas för att klara den digitala omställningen. Regeringen avser därför att se över frågan om säker och kostnadseffektiv it-drift för den offentliga förvaltningen.

Det offentliga åtagandet för hantering av digitala identiteter behöver vidgas. För att stärka privatpersoners och företags möjligheter att delta i den digitala inre marknaden kommer fortsatta åtgärder kopplade till eIDAS-samarbetet att behöva vidtas.

Ökad användning av elektroniska underskrifter som går att lita på är grundläggande i ett alltmer digitaliserat samhälle. I syfte att höja säkerheten och stärka tilliten till sådana underskrifter avser regeringen att se över frågan om bättre reglering gällande elektroniska underskrifter och övriga betrodda tjänster.

För att Sverige ska bli en världsledande datadriven ekonomi som säkerställer trygghet, välfärd och tillväxt avser regeringen att ta ett samlat grepp kring data som strategisk resurs där möjligheter och risker balanseras. Detta är en förutsättning för att den offentliga förvaltningen i större utsträckning ska kunna utnyttja framväxande datadrivna teknologier såsom t.ex. artificiell intelligens (AI) och blockkedjor. Den offentliga förvaltningen behöver utveckla sin förmåga att tillgängliggöra öppna data, främja datadriven utveckling och innovation samt öka användningen av samhällsnyttiga och hållbara digitala lösningar, bl.a. genom en ökad samverkan mellan offentlig förvaltning, inte minst universitet och högskolor, näringslivet samt civilsamhället.

7.4 Budgetförslag

7.4.1 1:18 Myndigheten för digital förvaltning

Tabell 7.2 Anslagsutveckling 1:18 Myndigheten för digital förvaltning

2018	Utfall	135 621	Anslags-sparande	43 851
2019	Anslag	178 182 [1]	Utgifts-prognos	183 971
2020	**Förslag**	**177 476**		
2021	Beräknat	159 609 [2]		
2022	Beräknat	162 163 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 157 079 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 157 079 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för digital förvaltnings förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för styrning, samordning och uppföljning av digitaliseringen av den offentliga förvaltningen samt för den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen och andra förvaltningsgemensamma tjänster och funktioner.

Regeringens överväganden

Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Myndigheten för digital förvaltning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**231 682**	**231 682**	**231 682**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	1 789	5 550	9 345
Beslut	-55 993	-77 622	-78 864
Varav BP20[3]	300	300	300
Varav[3]			
Överföring maa webbriktlinjer offentlig sektor	2 000	2 000	2 000
Förstärkning DIGG	13 300	13 300	13 300
Minskning av medel för NDI	-15 000	-15 000	-15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-2	-1	-1
Förslag/beräknat anslag	**177 476**	**159 609**	**162 163**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Anslaget ökas med 2 000 000 kronor med anledning av att Myndigheten för digital förvaltning har tagit över webbriktlinjer för offentlig sektor. Finansiering sker genom att anslaget 2:2 *Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning* minskas med motsvarande belopp.

Anslaget ökas även med 13 300 000 kronor för att myndigheten ska kunna utföra sitt uppdrag. Ökningen finansieras delvis genom att anslaget 2:2 *Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning* minskas med ytterligare 2 000 000 kronor samt anslaget 2:4 *Informationsteknik och telekommunikation* inom utgiftsområde 22 Kommunikationer minskas med 8 000 000 kronor.

De medel som tidigare beräknats för arbetet med nationell digital infrastruktur minskas delvis. Anslaget minskas därför med 15 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 177 476 000 kronor anvisas under anslaget 1:18 *Myndigheten för digital förvaltning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget uppgå till 159 609 000 kronor respektive 162 163 000 kronor.

8 Statistik

8.1 Mål för området

Regeringens mål för området är att producera statistik av god kvalitet som är tillgänglig för användarna. Kostnaderna för uppgiftslämnandet ska minska, statistikproduktionen ska vara effektiv och samordningen av statistiken ska utvecklas.

8.2 Resultatredovisning

8.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Målet att producera statistik av god kvalitet mäts bl.a. genom punktlighet i publicering, nöjdkundindex och allmänhetens förtroende. Tillgängligheten till statistiken mäts bl.a. genom antal tabeller i och uttag från Statistiska centralbyråns (SCB) statistikdatabas (SSD) på myndighetens webbplats samt antal besök på webbplatsen. Kostnaderna för uppgiftslämnandet mäts genom uppgiftslämnarnas totala kostnader och kostnadsförändringen jämfört med föregående år. Effektiviteten i statistikproduktionen mäts genom produktivitetsförändringen.

Tabell 8.1 Resultatindikatorer

	2016	2017	2018
Statistikdatabasen			
- antal tabeller	3 794	3 926	4 072
- antal uttag (1000-tal)	1 174	1 265	1 246
Webbplatsen			
- antal besök (1000-tal)[1]	6 332	8 654	7 466
Punktlighet i publiceringen (%)	98	99	99
Nöjd Kundindex i uppdragsverksamheten			
- *Leveransenkäten* (7-gradig skala)	6,2	6,3	6,4
- *Nöjd Kundindex*[2] (10-gradig skala)	8,0		
Allmänhetens förtroende (mycket eller ganska stort förtroende) (%)[3]	-	43	44
Kostnad för uppgiftslämnandet	404	387	385
Uppgiftslämnarnas kostnader (förändring jämfört med föregående år i mnkr)[4]	-11	-13	-4
Produktivitetsförändring (%)	-1,3	8,8	2,2

[1] Innehållsmässiga och tekniska förändringar medför att jämförelser över åren är svåra att göra.
[2] Ingen mätning gjordes 2017 eller 2018. Nöjd Kundindex kommer ersättas av en ny mätmetod av kundernas förtroende fr.o.m. 2019.
[3] Ny undersökning vilket medför att jämförbart värde saknas för 2016.
[4] Förändringen är beräknad på en justerad uppgift för föregående år för jämförbarhet.
Källa: Statistiska centralbyrån.

8.2.2 Resultat

Löpande statistikproduktion

SCB har till uppgift att inom ramen för sitt statistikansvar framställa och sprida officiell statistik samt att samordna framställningen av Sveriges officiella statistik. År 2018 ansvarade 28 myndigheter för att producera officiell statistik. Den officiella statistiken är indelad i 22 ämnesom-

råden, 112 statistikområden och 356 statistikprodukter. Av de senare regleras 122 produkter av EU-förordningar, främst inom området jordbruk och utbildning.

SCB är den största av de statistikansvariga myndigheterna. År 2018 ansvarade myndigheten för 114 av de produkter som avsåg officiell statistik.

De totala intäkterna för SCB:s verksamhet ökade 2018 (se tabell 8.2). Ökningen förklaras främst av högre anslagsintäkter och bidrag.

Av SCB:s verksamhet 2018 finansierades drygt 52 procent av anslag och 46 procent av avgifter från främst uppdragsfinansierad statistikproduktion. Den uppdragsfinansierade verksamheten omfattar framställning av officiell statistik, statistisk bearbetning av data, statistiska undersökningar och tjänsteexport. Statliga myndigheter utgör den största kundkategorin och står för fyra femtedelar av uppdragsverksamhetens intäkter. Övriga kunder utgörs av andra delar av den offentliga sektorn och den privata sektorn.

År 2018 producerade SCB inom ramen för sin uppdragsverksamhet officiell statistik i samma omfattning som föregående år. Syftet med uppdragsverksamheten är att utnyttja det statistiska materialet och den statistiska kompetensen inom myndigheten för att tillgodose användarnas behov.

Tabell 8.2 Intäkter, kostnader och registerutdrag

	2016	2017	2018
Totala intäkter (mnkr)	1 121	1 084	1 096
varav			
- anslagsintäkter	597	566	573
- avgiftsintäkter och övr. ersättn.	525	519	523
Andel av avgiftsintäkter avs. officiell statistik från andra statistikansvariga myndigh. (%)	25	26	26
Totala kostnader (mnkr)	1 130	1 102	1 090
Antal utskickade registerutdrag enligt PUL och GDPR	89	86	245

Källa: Statistiska centralbyrån.

Av de totala avgiftsintäkterna 2018 kom 34 procent från uppdrag som SCB utfört åt andra statistikansvariga myndigheter, vilket var i nivå med föregående år. En fjärdedel av de totala avgiftsintäkterna avsåg produktion av officiell statistik och tre fjärdedelar övriga undersökningar samt utrednings- och utvecklingsuppdrag.

De totala kostnaderna för SCB:s verksamhet minskade 2018 (se tabell 8.2). Minskningen förklaras främst av dels lägre kostnader för personal på grund av ett minskat antal anställda, dels av att övriga driftskostnader hölls nere.

Andelen statistikprodukter som publicerades enligt fastställd tidsplan uppgick till 99 procent 2018, vilket var i nivå med 2017 års resultat (se tabell 8.1). Det var ingen nämnvärd skillnad i punktlighet mellan månads-, kvartals- och årspubliceringarna. En korrigering av fel i publicerad statistik som bedömdes som allvarligt gjordes 2018. Antalet interna felrapporter var dock i övrigt lägre än 2017.

I SCB:s uppdrag ingår att minska och underlätta uppgiftslämnandet så att kostnaderna för de som lämnar uppgifter för framtagande av statistik blir lägre. Underlaget för kostnadsberäkningen för uppgiftslämnandet utgörs av SCB:s anslagsfinansierade statistik och officiell statistik som produceras på uppdrag av andra myndigheter. För 2018 beräknas den totala kostnaden för uppgiftslämnandet ha uppgått till 385 miljoner kronor, varav 315 miljoner kronor avsåg kostnader för företag och organisationer, 2 miljoner kronor kostnader för myndigheter och 68 miljoner kronor kostnader för kommuner och landsting. De totala kostnaderna minskade med 4 miljoner kronor eller ca 1 procent jämfört med 2017. Minskningen var främst hänförlig till företag och organisationer.

Den huvudsakliga förklaringen till att kostnaderna för uppgiftslämnandet har minskat är att digitala lösningar har fortsatt att införas, t.ex. webbinsamling av uppgifter och ökade möjligheter att lämna filer som kan genereras av företagens egna administrativa system. Även förtydligande av enkäter och utförligare instruktioner till uppgiftslämnarna har bidragit positivt.

År 2018 deltog SCB i arbetet med att samordna finansiella begrepp mellan myndigheter för digital ingivning av finansiell information om årsredovisningar m.m. (N2016/04957/SUN). Arbetet består av en systematisering och klassificering av termer i tillämplig redovisningslagstiftning och god redovisningssed (taxonomier) så att finansiell information kan lämnas elektroniskt. Arbetet avseende årsredovisningar för mindre aktiebolag har slutförts, samtidigt som motsvarande arbete avseende årsredovisningar för större aktiebolag har påbörjats (N2018/02033/FF). Detta samordningsarbete är viktigt för att möjliggöra dels en effektiv hantering hos företagen, dels en större

återanvändning av årsredovisningsuppgifter. När årsredovisningar finns i ett digitalt och strukturerat format minskar SCB:s behov av att samla in denna typ av information för statistikändamål.

SCB samråder med näringslivets regelnämnd, Sveriges Kommuner och Landsting och Regelrådet inför såväl framtagande av ny statistik som förändringar av befintlig statistikframställning som kan påverka uppgiftslämnarna. År 2018 fortsatte myndigheten sitt arbete med att kartlägga insamlingsvariabler för att på sikt kunna förhindra dubbelinsamling och att i större utsträckning kunna samla in uppgifter via automatiserade dataöverföringar från olika källor.

Enligt SCB:s regleringsbrev ska statistiken göras mer tillgänglig och användbar. Tillgången till den information som finns på myndighetens webbplats är avgiftsfri. År 2018 uppmättes 7,5 miljoner besök på webbplatsen (se tabell 8.1). Innehållsmässiga och tekniska förändringar medför att jämförelser över åren är svåra att göra. År 2018 besvarade SCB:s centrala statistikservice närmare 13 600 förfrågningar om statistik per telefon och 5 300 förfrågningar per e-post. De vanligaste frågorna gällde befolknings- och arbetsmarknadsstatistik. I syfte att nå fler målgrupper och öka kännedomen om myndigheten är SCB även aktiv på plattformar för sociala nätverk. I dessa forum besvarar SCB frågor samt publicerar information om ny statistik och nyheter om myndighetens aktiviteter. En av de viktigaste kanalerna för SCB att sprida och kommunicera statistik är SSD. Antalet uttag av statistikuppgifter från SSD minskade med drygt 1 procent 2018 (se tabell 8.1). Totalt gjordes knappt 1,3 miljoner uttag 2018. Antalet tabeller i databasen ökade från 3 926 stycken 2017 till 4 072 stycken 2018. Av dessa tabeller hade SCB statistikansvar för knappt 90 procent. Andelen tabeller som finns tillgängliga på engelska ökade 2018 med 4 procentenheter till 57 procent av tabellerna.

Möjligheten att hämta statistik ur SSD genom API-anrop (Application Programming Interface) infördes 2014. Funktionen används både av externa användare, för att t.ex. bygga applikationer, och internt av SCB. Sedan införandet 2014 har antalet API-anrop ökat. År 2018 uppgick antalet anrop till 8,3 miljoner, vilket var en minskning med 17 procent jämfört med 2017.

SCB arbetar löpande med att utveckla sin webbplats så att den ska kunna läsas på olika sorters datorer, läsplattor och smarta telefoner. SCB medverkade 2018 även som medarrangör av ett s.k. hackaton, som syftade till att utveckla webbtjänster och applikationer för ökad tillgänglighet till myndighetens öppna data i SSD genom gränssnitt som finns tillgängliga för alla användare.

SCB handlägger årligen ca 500 mikrodatautlämnanden för forsknings- och statistikändamål. De flesta utlämnanden avser forskningsändamål och sker främst till forskare vid universitet och högskolor.

År 2018 vidtogs ytterligare åtgärder för att öka tillgängligheten till de uppgifter som används för forskningsändamål. Under de senaste åren har bl.a. handläggningen centraliserats inom SCB, i syfte att korta väntetiderna och säkerställa en enhetlig och effektiv hantering. Även prissättningen av uppdragen har setts över, vilket har resulterat i en bättre transparens och att priserna för mikrodatauppdragen generellt har kunnat reduceras. SCB deltog som medarrangör av konferensen för registerbaserad forskning som genomfördes under hösten 2018, för vilken Vetenskapsrådet var huvudarrangör.

En stor del av beställningarna från SCB av data för forskning rör även andra myndigheters data. Detta gäller i hög utsträckning data som finns hos Socialstyrelsen. SCB har därför etablerat ett nära samarbete med Socialstyrelsen för att underlätta utlämnande av data till bl.a. forskning. SCB hade under 2018 vidare tio användarråd. I dessa förankras bl.a. förändringar i ämnesområdesstatistiken hos viktiga användare. Användarråden bidrar till att ge SCB kunskap om nya och förändrade statistikbehov. Under året genomfördes även en utvärdering av användarrådens verksamhet i syfte att få underlag till fortsatt utveckling av arbetet i råden.

Kundernas förtroende för SCB mättes 2018 genom en leveransenkät. Kundernas förtroende för myndighetens uppdragsverksamhet uppgick till 6,4 på en sjugradig skala, vilket var en ökning med 0,1 i jämförelse med de senaste två åren (se tabell 8.1). Enkäten vände sig till uppdragskunder som köper statistiktjänster för mer än 10 000 kronor per år.

Någon mätning av nöjd kundindex genomfördes inte 2018. Under 2019 kommer detta index ersättas av en ny metod för att mäta kundernas förtroende.

Sedan 2016 har SCB valt att delta i och använda den årliga förtroendeundersökningen som

genomförs av SOM-institutet, som är en oberoende forskningsorganisation under Göteborgs universitet. Resultatet för SCB 2018 visar att 44 procent av de tillfrågade hade stort eller mycket stort förtroende för SCB, vilket var en mindre ökning jämfört med 2017. Förtroendet för SCB kan utifrån undersökningens resultat bedömas som relativt högt, också i förhållande till andra myndigheter och samhällsinstitutioner som deltar i undersökningen.

Produktiviteten inom SCB ska enligt myndighetens regleringsbrev öka med i genomsnitt 3 procent per år. Under den senaste femårsperioden har ökningen i genomsnitt uppgått till 2,8 procent per år. Totalproduktiviteten ökade med 2,2 procent 2018. Endast förändringen av produktionsvolymen, och således inte förändringar i kvalitet och utvecklingsarbete, beaktas i dessa beräkningar (se tabell 8.1). Produktiviteten kan variera mellan enskilda år till följd av kalendereffekter och andra tillfälliga orsaker, och bör därför främst följas genom en jämförelse av utvecklingen under en längre period.

Samordning och kvalitetsuppföljning av officiell statistik

SCB har i uppgift att samordna systemet för den officiella statistiken. En viktig del av samordningen av denna statistik utgörs av aktiviteter för kompetensutveckling, erfarenhetsutbyte och samordning mellan de 28 statistikansvariga myndigheterna. År 2018 etablerades inom ramen för samordningen arbetsgrupper som behandlar frågor om användbarhet, tillgänglighet, metoder och kvalitet samt uppgiftslämnarfrågor. SCB tillgängliggjorde 2018 ytterligare it-verktyg så att andra statistikansvariga myndigheter ska kunna använda dem i sin statistikproduktion.

En uppföljning av kvaliteten i den officiella statistiken 2018 visar att samtliga statistikansvariga myndigheter arbetar med kvalitet utifrån riktlinjerna för europeisk statistik (European Statistics Code of Practice) och har en god medvetenhet om de särskilda krav som ställs på officiell statistik. Vid utgången av 2018 hade de statistikansvariga myndigheterna kvalitetsdeklarerat 89 procent av sin statistikproduktion, vilket var i nivå med tidigare år. Punktligheten på publiceringarna varierade mellan 98 och 100 procent, vilket innebar en marginell förbättring i jämförelse med 2017. I uppföljningen av de kvalitetsredovisningar som myndigheterna genomför framhålls vikten av att den officiella statistikens innehåll utvecklas så att den omfattar samhället på ett aktuellt sätt där omvärldsförändringar också fångas upp.

Löpande kvalitetsarbete inom SCB

SCB är certifierad enligt den internationella standarden ISO 20252:2012 för marknad, opinion och samhällsundersökningar. Under 2018 genomfördes en extern uppföljningsrevision som gav myndigheten en fortsatt certifiering.

En av de centrala utmaningarna för SCB är att upprätthålla svarsnivåerna i individ- och hushållsundersökningar. Svarsnivåerna har stabiliserats under de senaste åren och ökningstakten för bortfallet i viktiga undersökningar har delvis bromsats in. Under 2018 ökade dock bortfallet något. Den främsta orsaken till bortfall är svårigheter att komma i kontakt med berörda individer. Att individer avböjer att medverka bidrar också till bortfallet.

SCB arbetar med flera insatser för att förbättra svarsfrekvensen och minska bortfallet. Myndigheten har bl.a. genomfört organisatoriska förändringar för att uppnå en ökad effektivitet. Myndigheten har även fått tillgång till kontaktuppgifter till individer som Arbetsförmedlingen har. Vidare har nya tekniska och metodmässiga lösningar införts, så som kombinationer av webbaserad insamling av uppgifter och telefonintervjuer.

Jämställdhetsstatistik och könsuppdelad statistik

SCB publicerade 2018 jämställdhetsstatistik i den särskilda publikationen På tal om kvinnor och män, Lathund om jämställdhet. SCB uppdaterar löpande det särskilda temaavsnittet om jämställdhet som finns på SCB:s webbplats. I avsnittet redovisas aktuell jämställdhetsstatistik i form av indikatorer för uppföljning av jämställdhetspolitiken och statistik inom några fördjupningsområden.

Enligt 14 § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken ska individbaserad officiell statistik vara uppdelad efter kön, om det inte finns särskilda skäl mot detta. SCB hade i sitt regleringsbrev för 2018 i uppdrag att följa upp och rapportera om efterlevnaden av denna reglering.

Myndigheten genomförde 2018 den kartläggning som kommer att ligga till grund för nästa analys och uppföljning.

SCB bedömer att knappt 90 procent av den officiella statistiken och den övriga individbaserade statistik som myndigheten framställer är könsuppdelad. Enligt myndigheten är det av praktiska och ekonomiskt försvarbara skäl svårt att komma upp i högre nivåer. SCB svarade under 2018 löpande på frågor från andra myndigheter om hur statistik kan könsuppdelas och presenteras. Föreläsningar genomfördes på temat att könsuppdela statistik, exempelvis på Forum jämställdhet, som samlar många aktörer inom jämställdhetsområdet. Under 2018 arbetade SCB även med aktiviteter som syftade till att underlätta för användarna av SSD att följa jämställdhetsutvecklingen på regional nivå.

Statistik om det civila samhället

I december 2018 publicerade SCB statistik över det civila samhället för redovisningsåret 2016 som en statistiknyhet och i SSD. För första gången redovisades också en värdering i ekonomiska termer av det frivilliga arbete som utförs obetalt och inom ramen för en ideell organisation i det civila samhället. Beräkningarna avsåg 2014 och visade att det ekonomiska värdet av frivilligt arbete då uppgick till 3,2 procent av BNP.

Miljöstatistik

Sedan tidigare rapporterar SCB in data om luft, miljöskatter och materialflöden till Eurostat. År 2018 redovisades ytterligare statistik genom tre nya moduler, som tagits fram enligt den ram som följer av Europaparlamentets och rådets förordning om ändring av förordning (EU) nr 691/2011 om europeiska miljöräkenskaper. De tre nya modulerna omfattar energi, miljösektorn och miljöskyddskostnader.

8.2.3 Analys och slutsatser

År 2018 utvecklade, producerade, spred och samordnade SCB planenligt officiell och europeisk statistik. Statistiken bedöms i stor utsträckning användas som underlag för forskning, beslutsfattande och samhällsdebatt. Den uppdragsbaserade statistikverksamheten bedöms ha bidragit till en ökad statistikanvändning i samhället.

SCB bedöms driva ett målinriktat och systematiskt arbete för att säkerställa en effektiv statistikproduktion av hög kvalitet. Målet om en statistik av god kvalitet bedöms i stor utsträckning uppnås. Myndigheten bedöms vidare nå målet att öka tillgängligheten till statistiken, genom utveckling av ny statistik och förbättringar av sina digitala lösningar för åtkomst till SSD och annat statistiskt material. Ytterligare samverkan med andra registerhållande myndigheter och en fortsatt utveckling av digitala lösningar bedöms dock vara nödvändig för att fortsatt öka tillgängligheten för olika typer av användare. Myndigheten måste även fortsättningsvis hantera efterfrågan på ny statistik genom löpande förändringar av befintlig statistik och lansering av ny statistik. Detta kräver att löpande omprioriteringar av verksamheten görs inom myndigheten.

Regeringen bedömer att SCB har en god medvetenhet om problematiken rörande svarsbortfall och välkomnar att flera insatser genomförts i syfte att hantera och reducera de negativa effekterna av detta. Det är dock allvarligt att vissa undersökningar har avslutats som en följd av de kvalitetsbrister som uppstått på grund av svarsbortfall. Arbetet med att förbättra svarsfrekvenserna och begränsa bortfallen är därför även fortsättningsvis av stor vikt.

Regeringen bedömer vidare att myndigheten på ett effektivt sätt bedriver ett arbete, självständigt och i samverkan med andra myndigheter och intressenter, för att minska kostnaderna för uppgiftslämnande.

Det redovisade resultatet av produktivitetsförändringen för 2018 låg under målnivån, vilket tyder på att det finns behov av fortsatta effektiviseringar inom SCB.

8.3 Politikens inriktning

Den officiella statistiken ska bl.a. utgöra ett faktabaserat underlag för beslut och stöd till forskning samt bidra till den allmänna debatten och medborgarnas möjlighet till insyn. För att statistiken ska kunna bidra till samhällsnytta och samhällsekonomisk effektivitet krävs att den är tillgänglig, opartisk, pålitlig och av god kvalitet.

Regeringen avser att fortsätta följa utvecklingen av kvaliteten på den officiella statistiken med stöd av det befintliga systemet för systematisk uppföljning av statistiken. Den fortsatta utvecklingen av uppföljningssystemet är av stor vikt som stöd för att vidmakthålla kvaliteten och därmed förtroendet för den officiella statistiken. I detta sammanhang är det väsentligt att de statistikansvariga myndigheternas arbete med att minska svarsbortfallet i urvalsundersökningar fortsätter, och att ett samordnat arbete avseende de kvalitetskrav som anges i lag och riktlinjerna för framställning av officiell och europeisk statistik utvecklas.

Regeringen anser att det är väsentligt att SCB och övriga statistikansvariga myndigheter fortsätter att vidta åtgärder för att förbättra samtliga användarkategoriers tillgänglighet till den officiella statistiken och det statistiska materialet.

Det är angeläget att SCB förstärker sina insatser för att tillvarata digitaliseringens möjligheter inom ett flertal områden. Utvecklingen av insatser bör ske i samverkan med andra berörda myndigheter och övriga aktörer, samt inom ramen för myndighetens samordningsansvar för statistiksystemet. En fortsatt digitalisering bedöms kunna möjliggöra betydande effektiviseringsvinster, bl.a. när det gäller framställning och tillgängliggörande av statistik samt insamling av uppgifter.

Det är av vikt att kostnaderna för uppgiftslämnarna, som till stor del utgörs av kommuner, landsting, företag och organisationer, hålls nere och inte ökar. Regeringens arbete med att underlätta en ökad samverkan mellan uppgiftsinsamlande myndigheter, genom t.ex. särskilda regeringsuppdrag eller förordningsändringar, kommer att fortsätta. SCB ska utifrån sin samordnande roll för den officiella statistiken arbeta för att en sådan samverkan sker där så är möjligt och lämpligt.

Omvärldens krav på ny statistik och förbättrad kvalitet i den befintliga statistiken måste främst mötas med löpande omprioriteringar och en ökad effektivitet i produktionen av statistik. Det är därför angeläget att SCB fortsätter att arbeta med att effektivisera sin verksamhet.

8.4 Budgetförslag

8.4.1 1:9 Statistiska centralbyrån

Tabell 8.3 Anslagsutveckling 1:9 Statistiska centralbyrån

Tusental kronor

2018	Utfall	551 343	Anslags-sparande	12 790
2019	Anslag	565 759 [1]	Utgifts-prognos	561 948
2020	**Förslag**	**583 629**		
2021	Beräknat	594 583 [2]		
2022	Beräknat	603 364 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 585 642 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 585 531 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statistiska centralbyråns förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 8.4 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	509 457	503 369	6 088	24 164
(varav tjänsteexport)	61 476	63 283	-1 807	1 184
Prognos 2019	526 000	530 000	-4 000	20 164
(varav tjänsteexport)	78 050	78 250	-200	984
Budget 2020	508 000	511 200	-3 200	16 964
(varav tjänsteexport)	90 000	90 200	-200	784

Huvuddelen av uppdragsverksamheten avser statistikproduktion. Produktion av officiell statistik till andra myndigheter utgör ca 26 procent av uppdragsverksamhetens totala volym. Statistisk bearbetning står för 24 procent, tjänsteexporten för 12 procent och övriga undersökningar för 43 procent av uppdragsverksamhetens intäkter.

Regeringens överväganden

Tabell 8.5 Härledning av ramnivån 2020–2022 för 1:9 Statistiska centralbyrån

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**567 759**	**567 759**	**567 759**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	17 303	26 235	35 122
Beslut	-1 433	589	483
Varav BP20[3]	-1 500	500	400
Varav[3]			
Statistik för studieförbunden	500	500	400
Allmänna reklamationsnämndens förvaltningsanslag	-2 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**583 629**	**594 583**	**603 364**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Ansvaret för officiell statistik inom folkbildningen är i dag delat mellan SCB och Myndigheten för kulturanalys. Regeringen bedömer att SCB bör ha det samlade ansvaret för denna statistik. Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 500 000 kronor för 2020. För 2021 beräknar regeringen att anslaget ökas med 500 000 kronor och fr.o.m. 2022 med 400 000 kronor årligen. Finansiering sker genom att anslaget 14:1 *Bidrag till folkbildningen* under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid minskas med motsvarande belopp. Efter förslag i 2017 års ekonomiska vårproposition beslutade riksdagen att de verksamheter som avsåg statistiska valundersökningar avseende riksdagsvalen och Europaparlamentsvalen, som då finansierades från anslaget, skulle flyttas till utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Mot denna bakgrund minskades anslaget för 2018 med 7 280 000 kronor. Från och med 2019 minskas finansieringen med anledning av överföringen till 1 820 000 kronor. Detta sker genom en överföring av 5 460 000 kronor från utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning anslaget 2:8 *Göteborgs universitet Forskning och utbildning på forskarnivå*.

För att finansiera en ökning av anslaget 2:2 *Allmänna reklamationsnämnden* under utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik föreslår regeringen att anslaget minskas med 2 000 000 kronor för 2020.

Regeringen föreslår att 583 629 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Statistiska centralbyrån* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 594 583 000 kronor respektive 603 364 000 kronor.

9 Prognos- och uppföljningsverksamhet samt god redovisningssed

9.1 Mål för prognos- och uppföljningsverksamheten

Regeringens mål för området är att åstadkomma tillförlitliga och väldokumenterade prognoser samt analyser och uppföljningar av den samhällsekonomiska och statsfinansiella utvecklingen.

9.2 Mål för god redovisningssed

Bokföringsnämnden ska utveckla god redovisningssed, förbättra standarder och verka för att regelverket är enkelt och anpassat för dem som upprättar och använder redovisningen.

9.3 Resultatredovisning prognos- och uppföljningsverksamhet

Konjunkturinstitutet

Prognosprecision
Konjunkturinstitutet analyserar årligen prognosfel för en rad makroekonomiska variabler, såsom BNP-tillväxt, arbetslöshet, inflation och offentligfinansiellt sparande. Prognosfelen jämförs med tio andra svenska prognosinstituts, däribland regeringens. Detta görs för prognoser för innevarande och nästkommande års utfall och för två olika utvärderingsperioder: 2018 och 2014–2018.

Den senaste utvärderingen visar att Konjunkturinstitutets prognosprecision 2018, liksom 2014–2018, generellt sett var lika hög som eller högre än snittet av alla prognosinstitut för samtliga undersökta variabler.

Modellverksamhet
Konjunkturinstitutet har i uppdrag att utveckla ett lämpligt modellstöd för det makroekonomiska prognos- och policyarbetet vid Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet (Fi2014/03569/E1). Modellen är en s.k. dynamisk stokastisk allmän jämviktsmodell. I december 2018 levererades en fullskalig modell till Regeringskansliet (Finansdepartementet). Modellen har bl.a. använts för att analysera olika scenarier på Konjunkturinstitutet och resultaten av dessa scenarioanalyser har dessutom publicerats i myndighetens rapporter. Modellen bedöms ha de egenskaper som behövs för att den på ett framgångsrikt sätt ska kunna användas i Finansdepartementets verksamhet. Konjunkturinstitutet kommer att vidareutveckla modellen för att göra den än mer ändamålsenlig och användarvänlig.

Fördjupade specialstudier
Konjunkturinstitutet genomför fördjupade analyser inom olika specialområden av betydelse för förståelsen av den makroekonomiska utvecklingen. Analyserna ingår i myndighetens kontinuerliga utvecklingsarbete och redovisas bl.a. i form av fördjupningar i publikationen Konjunkturläget.

Konjunkturinstitutet har vidare sammanställt en rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen och en rapport om den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna. Myndigheten har även analyserat hur finanspolitikens s.k. automatiska stabilisatorer

har utvecklats över tid i Sverige, och vilka åtgärder som ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är ändamålsenliga för att höja respektive sänka de automatiska stabilisatorerna. Med automatiska stabilisatorer menas den offentliga sektorns regelstyrda inkomster och utgifter som per automatik dämpar konjunkturens effekter på hushåll och företag.

Miljöekonomiskt arbete

Konjunkturinstitutet producerar varje år en rapport om miljöpolitikens samhällsekonomiska aspekter. Temat för 2018 års rapport var den svenska energipolitiken, med ett särskilt fokus på hur en kostnadseffektiv politik bör utformas för att uppnå energiintensitetsmålet och förnybarhetsmålet. Under 2018 har även allmänjämviktsmodellen EMEC utvecklats på transportområdet för att kunna ta hänsyn till nya och fler fordons- och drivmedelsalternativ, samtidigt som modellen har gjorts mer användarvänlig.

Ekonomistyrningsverket

Prognosprecision

Ekonomistyrningsverket (ESV) gör årligen en uppföljning av myndighetens prognosprecision. Uppföljningen 2018 avsåg prognoser för 2018 publicerade fr.o.m. hösten 2016 t.o.m. hösten 2018.

ESV:s senaste utvärdering (ESV 2019:33) visar att de flesta prognosmakarna under hösten 2016 underskattade BNP-tillväxten för 2018. ESV underskattade tillväxten mest i början av perioden, men hörde till dem som låg närmast utfallet i de prognoser som gjordes under 2018.

Det offentliga finansiella sparandet underskattades inledningsvis av samtliga prognosmakare. Under våren 2017 höjde ESV prognosen för det finansiella sparandet och låg då nära utfallet. Utfallet är dock fortfarande preliminärt och kan komma att ändras.

ESV och regeringen är de enda prognosmakarna som gör prognoser för statens budget med samma detaljnivå och struktur, varför en jämförelse av sådana prognoser endast är möjlig mellan dessa två aktörer. Regeringen underskattade budgetsaldot för 2018, medan ESV överskattade budgetsaldot förutom i en av prognosomgångarna. Sammantaget var ESV:s prognosprecision för budgetsaldot 2018 bättre än regeringens.

ESV:s prognoser underskattade statens inkomster 2018. Myndigheten reviderade upp prognoserna från hösten 2016 fram till hösten 2018, och det var framför allt skatteintäkterna som reviderades upp. I de fyra första prognoserna var regeringens bedömning närmare det slutliga utfallet än ESV:s, medan ESV var närmast i den sista prognosen.

ESV underskattade statens utgifter 2018 i samtliga prognosomgångar, förutom i september 2017, då utgifterna överskattades. De största underskattningarna gjordes hösten 2016 och våren 2017, och en stor del av prognosavvikelsen berodde på att utgifterna för hälsa och sjukvård blev betydligt lägre än vad som hade prognostiserats.

Tabell 9.1 ESV:s prognosavvikelse för takbegränsade utgifter

Miljarder kronor

	Utfall	Medelfel	Medel-absolutfel	Andel av utfall
2018[1]				
Totalt	1 282,3	-7,7	10,7	0,6%
Utgiftsområden exkl. räntor	974,9	-9,7	12,0	1,0%
Ålderspensions-systemet	307,4	1,9	1,9	0,6%
2017[2]				
Totalt	1 229,3	8,1	10,9	0,7%
Utgiftsområden exkl. räntor	930,2	7,3	9,7	0,8%
Ålderspensions-systemet	299,1	0,8	1,2	0,3%

[1] Jämförelsen 2018 avser prognosavvikelser i september 2016, april och september 2017 samt april och september 2018.
[2] Jämförelsen 2017 avser prognosavvikelser september 2015, april och september 2016 samt april och september 2017.
Anm.: Ett positivt värde på medelfelet innebär en överskattning, ett negativt värde en underskattning. För att öka jämförbarheten mellan regeringens och ESV:s prognoser har ESV:s prognoser justerats med förslag i närmast följande budget- resp. vårproposition.
Källa: Ekonomistyrningsverket.

Finanspolitiska rådet

Finanspolitiska rådet publicerade i maj 2019 sin årliga rapport Svensk finanspolitik. Rapporten innehöll bedömningar av bl.a. finanspolitikens måluppfyllelse, inriktning och långsiktiga hållbarhet. Rapporten innehöll också en analys av utvecklingen av Sveriges BNP per capita och en analys om inkomströrlighet mellan generationer. Med den årliga rapporten som utgångspunkt anordnade finansutskottet en offentlig utfrågning av rådets ordförande och finansministern.

Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi

Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) ska bidra till att bredda och fördjupa underlaget för framtida samhällsekonomiska och finanspolitiska avgöranden. Uppgiften utförs framför allt genom att forskare och institutioner får i uppdrag att genomföra studier som ges ut i ESO:s skriftserie och publiceras på expertgruppens hemsida.

År 2018 publicerade ESO sju rapporter, som bl.a. behandlade integrationspolitik, digitaliseringen inom vården, värdet av samhällsekonomiska konsekvensanalyser och hur skogen kan skyddas på ett effektivt sätt. I samband med att ESO publicerat rapporter har också större seminarier hållits.

9.4 Resultatredovisning god redovisningssed

Staten har två expertorgan för att utveckla god redovisningssed: Bokföringsnämnden, som utvecklar den privata redovisningen, och Ekonomistyrningsverket som utvecklar god redovisningssed inom staten.

Bokföringsnämnden

Bokföringsnämnden ger ut allmänna råd, ofta med vägledningar, som ger uttryck för vad som är god redovisningssed. Indikatorerna och bedömningsgrunderna för resultatet är andel normgivningsarbete, andel information till småföretagare m.m. samt genomförda förändringar i K-regelverken och aktiviteter för att förbättra standarden i företagens bokföring, årsredovisningar och bokslut. Bokföringsnämndens arbete med att utveckla god redovisningssed kallas här för normgivningsarbete. Vad som utgör god redovisningssed bestäms i sista hand av domstol genom en självständig prövning.

Tabell 9.2 Bokföringsnämndens verksamhet

Andel (%) av totala kostnader

	2016	2017	2018
Normgivningsarbete	75	74	59
Information till småföretagare m.m.	25	26	41

Källa: Bokföringsnämnden.

Den andel av myndighetens verksamhetskostnader som avsåg normgivning minskade under 2018, medan den andel av kostnaderna som avsåg information till småföretagare ökade, se tabell 9.2.

Bokföringsnämnden har gett ut samlade regelverk för förenklat årsbokslut, årsbokslut, årsredovisning och koncernredovisning. Företag ska utifrån företagsform och storlek tillämpa något av de samlade regelverken. I dag finns heltäckande regelverk för årsbokslut, årsredovisning och koncernredovisning. Utöver detta har myndigheten gett ut ett samlat regelverk om bokföring. Under 2018 har endast mindre resurser lagts på normgivningsarbete och utvärdering av befintliga regelverk.

Informationen till småföretagare ska på ett enkelt och lättförståeligt sätt ge besked om hur lagens grundläggande krav på bokföringen och den offentliga redovisningen lämpligen uppfylls. Bokföringsnämnden besvarade 2018 ca 2 700 frågor per telefon och e-post, vilket var ca 20 procent färre än 2017. År 2018 var antalet besök på myndighetens webbplats 259, vilket kan jämföras med 280 föregående år.

Ekonomistyrningsverket

ESV ger ut föreskrifter och allmänna råd till bl.a. förordningen (2000:606) om myndigheters bokföring och förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag, men även handledningar och vägledningar. ESV genomför även en årlig värdering av myndigheternas regelefterlevnad på det ekonomiadministrativa området, den s.k. EA-värderingen.

ESV är även ansvarig myndighet för att utveckla och förvalta den statliga redovisningen, den finansiella styrningen och resultatstyrningen, vilket samlas under begreppet ekonomisk styrning. Den ekonomiska styrningen beskrivs närmare i Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 10.4.

9.4.1 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har lämnat en modifierad revisionsberättelse avseende Bokföringsnämnden med ett uttalande med reservation. Bokföringsnämnden har överskridit den av regeringen beslutade anslagskrediten med ca 300 000 kronor och har därigenom inte följt 6 § anslagsförordningen

(2011:223). Överskridandet framgår av årsredovisningen. Bokföringsnämnden har med anledning av detta vidtagit åtgärder.

9.5 Analys och slutsatser

Utvärderingar och djupgående analyser är viktiga ingångsvärden för utformningen av den ekonomiska politiken och för att riksdagen och regeringen ska kunna fatta välgrundade beslut

Genom utvärderingar samt kvalificerade och fördjupade analyser bidrar Konjunkturinstitutet, ESV, Finanspolitiska rådet och ESO till en ökad förståelse för utvecklingen av svensk ekonomi. Vid utvärderingen av sina prognoser beaktar regeringen Konjunkturinstitutets och ESV:s prognoser.

Genom seminarier m.m. bidrar myndigheterna till en ökad öppenhet och tydlighet kring den ekonomiska politikens syften och ändamålsenlighet.

Regeringen anser att myndigheterna har en viktig roll för utformningen av den ekonomiska politiken och att de genom sina olika verksamheter bidrar till att målet för området uppfylls.

Regeringen bedömer sammanfattningsvis att Bokföringsnämndens resultat är tillfredsställande och att myndigheten har bidragit till att uppfylla målet för god redovisningssed för företag och organisationer. Regeringen bedömer att nämndens informationsgivning kan fortsätta att utvecklas, t.ex. genom att myndigheten i större utsträckning samverkar med andra myndigheter.

9.6 Politikens inriktning

Regeringen lägger stor vikt vid att de analyser som används som underlag för att utforma den framtida ekonomiska politiken bygger på bästa praxis. Det är även viktigt att den ekonomiska politiken är begriplig och förståelig för alla medborgare.

Konjunkturinstitutet, ESV och Finanspolitiska rådet ska därför kontinuerligt arbeta med att utveckla sina analysmetoder för utvärdering i syfte att förbättra underlaget för den ekonomiska politiken och debatten i samhället. Myndigheterna ska även arbeta för att förbättra prognosprecisionen genom utveckling av den ekonomiska analysen och prognosmetoderna samt kontinuerligt utveckla uppföljningen av sina prognoser. Särskild vikt ska läggas på områden av stor ekonomisk betydelse.

9.7 Budgetförslag

9.7.1 1:6 Finanspolitiska rådet

Tabell 9.3 Anslagsutveckling 1:6 Finanspolitiska rådet

Tusental kronor

2018	Utfall	10 201	Anslags-sparande	171
2019	Anslag	10 230 [1]	Utgifts-prognos	9 885
2020	**Förslag**	**10 396**		
2021	Beräknat	10 553 [2]		
2022	Beräknat	10 710 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 10 395 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 10 395 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Finanspolitiska rådets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 9.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Finanspolitiska rådet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**10 230**	**10 230**	**10 230**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	166	323	480
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**10 396**	**10 553**	**10 710**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 10 396 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Finanspolitiska rådet* för 2020.

För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 553 000 kronor respektive 10 710 000 kronor.

9.7.2 1:7 Konjunkturinstitutet

Tabell 9.5 Anslagsutveckling 1:7 Konjunkturinstitutet

Tusental kronor

2018	Utfall	64 565	Anslags-sparande	1 669
2019	Anslag	64 083 [1]	Utgifts-prognos	64 251
2020	**Förslag**	**66 295**		
2021	Beräknat	66 283 [2]		
2022	Beräknat	67 246 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 65 310 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 65 310 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Konjunkturinstitutets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 9.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Konjunkturinstitutet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2018[1]	**65 136**	**65 136**	**65 136**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	2 248	3 252	4 246
Beslut	-1 089	-2 105	-2 136
Varav BP20[3]		-1 000	-1 000
Varav Förstärkning ESV		-1 000	-1 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**66 295**	**66 283**	**67 246**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Anslaget föreslås minska med 1 000 000 kronor fr.o.m. 2021 för att finansiera förstärkningen av Ekonomistyrningsverkets förmåga att genomföra uppdrag, analysera myndigheter och verksamheter samt lämna förslag till effektiviseringar i staten inom myndighetens ansvarsområden. Regeringen föreslår att 66 295 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Konjunkturinstitutet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 66 283 000 kronor respektive 67 246 000 kronor.

9.7.3 1:8 Ekonomistyrningsverket

Tabell 9.7 Anslagsutveckling 1:8 Ekonomistyrningsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	169 343	Anslags-sparande	3 594
2019	Anslag	166 389 [1]	Utgifts-prognos	165 075
2020	**Förslag**	**175 469**		
2021	Beräknat	178 777 [2]		
2022	Beräknat	166 134 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 176 123 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 161 289 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Ekonomistyrningsverkets förvaltningsutgifter och för verksamhetsstöd för den statliga budgetprocessen.

Kompletterande information

Det verksamhetsstöd som avses regleras i 26 a § förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet (RK Statsbudgetstöd).

Tabell 9.8 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018				
(varav tjänsteexport)	12 325 14	11 503 26	822 -12	-536 331
Prognos 2019				
(varav tjänsteexport)	13 000 50	12 000 50	1 000 0	464 331
Budget 2020				
(varav tjänsteexport)	12 000 50	12 000 50	0 0	464 331

Uppdragsverksamheten avser områdena Ekonomisk styrning och tjänsteexport.

Regeringens överväganden

Tabell 9.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Ekonomistyrningsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**166 389**	**166 389**	**166 389**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	7 431	10 050	12 653
Beslut	1 649	2 338	-12 908
Varav BP20[3]	3 000	4 000	4 000
Varav			
Förstärkning ESV	3 000	4 000	4 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**175 469**	**178 777**	**166 134**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Anslaget ökas med 3 000 000 kronor 2020 för att stärka myndighetens förmåga att genomföra uppdrag, analysera myndigheter och verksamheter samt lämna förslag till effektiviseringar i staten inom myndighetens ansvarsområden. Anslaget 1:2 *Tullverket* under utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution minskas med motsvarande belopp. Från och med 2021 ökas anslaget med ytterligare 1 000 000 kronor för detta arbete. Anslaget 1:7 *Konjunkturinstitutet* minskas då med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 175 469 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Ekonomistyrningsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 178 777 000 kronor respektive 166 134 000 kronor.

9.7.4 1:13 Bokföringsnämnden

Tabell 9.10 Anslagsutveckling 1:13 Bokföringsnämnden

Tusental kronor

2018	Utfall	11 047	Anslags-sparande	-616
2019	Anslag	10 498 [1]	Utgifts-prognos	10 078
2020	**Förslag**	**10 667**		
2021	Beräknat	10 824 [2]		
2022	Beräknat	10 979 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 10 667 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 10 667 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Bokföringsnämndens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 9.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Bokföringsnämnden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**10 498**	**10 498**	**10 498**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	169	326	481
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**10 667**	**10 824**	**10 979**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 10 667 000 kronor anvisas under anslaget 1:13 *Bokföringsnämnden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 824 000 kronor respektive 10 979 000 kronor.

10 Offentlig upphandling

10.1 Mål för området

Regeringens mål för området är att den offentliga upphandlingen ska vara effektiv, rättssäker och ta tillvara konkurrensen på marknaden, samtidigt som innovativa lösningar främjas samt miljöhänsyn och sociala hänsyn beaktas. På så sätt bidrar den offentliga upphandlingen till en väl fungerande samhällsservice till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling, samtidigt som skattemedel används på bästa sätt.

Utifrån målet för den offentliga upphandlingen har regeringen i den nationella upphandlingsstrategin (Fi2016/00833) beslutat om sju inriktningsmål:

- en offentlig upphandling som ett strategiskt verktyg för en god affär,
- effektiva offentliga inköp,
- en mångfald av leverantörer och en väl fungerande konkurrens,
- en rättssäker offentlig upphandling,
- en offentlig upphandling som främjar innovationer och alternativa lösningar,
- en miljömässigt ansvarsfull offentlig upphandling, och
- en offentlig upphandling som bidrar till ett socialt hållbart samhälle.

Det första inriktningsmålet är det övergripande målet. Övriga inriktningsmål används för att uppnå detta.

10.2 Resultatredovisning

10.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Följande resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder används vid resultatbedömningen:

- tillgång till Upphandlingsmyndighetens (UHM) stöd,
- leverantörers benägenhet att delta i offentliga upphandlingar (genomsnittligt antal anbudsgivare per upphandling),
- antalet överprövade upphandlingar (antalet inkomna ansökningar om överprövning vid upphandling till förvaltningsrätt), och
- andel ställda miljökrav i samband med upphandlingar hos myndigheterna.

Regeringens indikatorer utgår från den nationella upphandlingsstrategins inriktningsmål.

10.2.2 Resultat

Tillgång till Upphandlingsmyndighetens stöd

UHM har i uppdrag att tillhandhålla stöd och vägledning om offentlig upphandling och arbetar bl.a. för att den nationella upphandlingsstrategin ska få genomslag. Efterfrågan på myndighetens stöd fortsatte att öka under 2018. Antalet sidvisningar i UHM:s frågeportal har mer än dubblerats sedan 2017 och uppgick till 271 238, samtidigt som antalet besvarade telefonsamtal ökade marginellt från 2 619 till 2 656 (1,4 procent). Myndigheten har vidare genomfört en målgruppskartläggning som visar att kännedomen

om myndigheten totalt sett är relativt hög. Av upphandlande organisationer och leverantörer anger 64 procent att de känner till UHM ”väl” eller ”mycket väl”, medan endast 1 procent anger att de inte alls känner till UHM.

Leverantörers benägenhet att delta i upphandlingar

För att offentlig upphandling ska kunna vara ett strategiskt verktyg för en god affär behövs en god konkurrens på marknaden. Att mäta det genomsnittliga antalet anbud per upphandling över tid ger en indikation på företags benägenhet och hur attraktivt det är att delta i en offentlig upphandling.

Trenden de senaste åren har varit att antalet anbud per upphandling minskar. Det genomsnittliga antalet anbud såg ut att öka något under 2018, även om det är svårt att dra några definitiva slutsatser av en observation, se tabell 10.1.

Tabell 10.1 Genomsnittligt antal anbudsgivare per upphandling och inkomna ansökningar om överprövning

2013–2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antal anbudsgivare (genomsnitt)	4,7	4,6	4,4	4,3	4,1	4,3
Överprövningar (antalet ansökningar)	3 201	3 508	2 973	4 190	3 279	2 850

Anm.: Tabellen avser antalet ansökningar om överprövning i förvaltningsrätt, inte antalet överprövade upphandlingar.
Källor: Konkurrensverket, Upphandlingsmyndigheten och Domstolsverket.

Antalet överprövade upphandlingar

En väl fungerande offentlig upphandling bygger på att såväl leverantörer som medborgare har tilltro till att den är rättssäker. Ett sätt att mäta tilltron till en fungerande och rättssäker upphandlingsmarknad är att undersöka benägenheten att överpröva, exempelvis genom att undersöka antalet inkomna ansökningar om överprövning, se tabell 10.1. Under 2018 minskade antalet ansökningar om överprövning som inkom till förvaltningsrätterna med 13 procent.

Andel ställda miljökrav hos myndigheterna

Myndigheternas sammanlagda redovisade värde för upphandlingar och avrop från ramavtal uppgick till ca 60 miljarder kronor 2018 (Miljöledning i Staten 2018, Naturvårdsverket rapport 6877). Upphandlingar med ett redovisat värde om 71 procent av det sammanlagda värdet inkluderade miljökrav. Detta var en minskning jämfört med 2017 och 2016, då motsvarande andel var 74 procent respektive 76 procent. Dock påverkas detta av att Trafikverket, som ställer miljökrav i alla sina upphandlingar, minskade sitt upphandlingsvärde med 8 miljarder kronor mellan 2017 och 2018.

Förenklingsutredningen

I juni 2018 överlämnade Utredningen om vissa förenklade upphandlingsregler sitt betänkande Möjligt, tillåtet och tillgängligt – förslag till enklare och flexiblare upphandlingsregler och vissa regler om överprövningsmål (SOU 2018:44). I betänkandet föreslås bl.a. ett nytt regelverk för upphandlingar under EU:s tröskelvärden samt bestämmelser om ansökningsavgift och processkostnadsansvar i mål om överprövning av en upphandling och om överprövning av ett avtals giltighet. Förslagen i betänkandet har remitterats. Ärendet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Förbättrad statistik på upphandlingsområdet

Regeringen uppdrog under 2018 till UHM att genomföra en studie om vilka inköpsvärden som är möjliga och lämpliga att samla in. Uppdraget redovisades till regeringen i februari 2019 (Fi2019/00728/OU). Av slutredovisningen framgår bl.a. att det finns ett stort behov av nationell statistik om inköpsvärden och att det är möjligt att samla in relevanta uppgifter.

Regeringen har i en proposition som beslutades den 13 juni 2019 föreslagit att statistik om offentlig upphandling i första hand ska tas fram genom uppgifter från registrerade annonsdatabaser (prop. 2018/19:142).

Uppdrag att främja innovationsupphandling

UHM delredovisade 2018 och slutredovisade 2019 ett uppdrag från regeringen att främja innovationsupphandling. I slutredovisningen framhålls bl.a. att upphandlande myndigheter och enheter kan driva förnyelse och innovation på upphandlingsområdet genom s.k. beställarnätverk (N2019/01452/BI).

Stärkt kompetens inom livsmedelsupphandling

Regeringen uppdrog 2016 åt UHM att stärka kompetensen inom området upphandling av livsmedel och måltidstjänster. Myndigheten slutredovisade uppdraget till regeringen i februari 2019 (N2019/01040/DL). UHM bedömer i rapporten att de genomförda insatserna inom området har stärkt kunskapen när det gäller strategisk upphandling av livsmedel, gett en ökad förståelse för olika roller i den offentliga affären och inspirerat till en ökad handlingskraft hos målgrupperna.

Vägledning om EU:s statsstödsregler

UHM har sedan 2018 i uppdrag att ge vägledning till kommuner och landsting i frågor om EU:s statsstödsregler med fokus på bostadsförsörjning och bostadsmarknaden. Statsstödsfunktionen påbörjade sin verksamhet i september 2018. Myndigheten har publicerat informationsmaterial om statsstöd på sin webbplats. I april 2019 publicerades även två riktade vägledningar om statsstödsproblematik i kommuners exploateringsprocesser och hur ekonomiska kalkyler kan användas vid statsstödsbedömningar.

Återrapportering om arbetsrättsliga villkor

Samtliga berörda statliga förvaltningsmyndigheter fick i sina regleringsbrev för 2018 i uppdrag att återrapportera hur myndigheten vid upphandlingar över tröskelvärdena hade arbetat med att uppfylla kraven på arbetsrättsliga villkor som följer av 17 kap. 2–5 §§ lagen (2016:1145) om offentlig upphandling.

Totalt 142 myndigheter berördes av uppdraget och har återrapporterat hur arbetsrättsliga villkor ställts i upphandlingar. Av redovisningarna framgår att sådana villkor främst har använts inom områden såsom flytt-, it-, taxi- och bevakningstjänster. Flera av myndigheterna har uppgett att de använt sig av UHM:s stöd vid upphandlingar av detta slag.

Underrättelse om genomförande av EU-direktiv

Europeiska kommissionen har ifrågasatt Sveriges genomförande av vissa bestämmelser i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/23/EU av den 26 februari 2014 om tilldelning av koncessioner, Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU av den 26 februari 2014 om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG samt Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/25/EU av den 26 februari 2014 om upphandling av enheter som är verksamma på områdena vatten, energi, transporter och posttjänster och om upphävande av direktiv 2004/17/EG, de s.k. LUK-, LOU- och LUF-direktiven. Sveriges inställning är att direktivens bestämmelser har genomförts i svensk rätt och att nödvändiga åtgärder har vidtagits för att säkerställa att direktiven tillämpas fullt ut, men att några mindre justeringar kan behöva göras.

Tillsynen över den offentliga upphandlingen

Som tillsynsmyndighet bedriver Konkurrensverket förebyggande arbete och ingriper mot överträdelser av upphandlingslagstiftningen.

År 2018 lämnade Konkurrensverket in 27 ansökningar om upphandlingsskadeavgift till domstol, varav 8 var s.k. obligatoriska ansökningar. Konkurrensverkets ansökningar om upphandlingsskadeavgift ska bidra till utveckling av praxis och ge vägledning för övriga intressenter på upphandlingsområdet.

Konkurrensverket tog under 2018 fram en ny form av vägledning, s.k. ställningstaganden. Det första behandlade frågan om tillämpningen av upphandlingsregelverket när statliga myndigheter anskaffar varor eller tjänster av andra statliga myndigheter.

Konkurrensverket har också undersökt om tillsynsbeslut och ansökningar om upphandlingsskadeavgift har lett till förändringar hos de myndigheter och företag som varit föremål för

tillsyn. Sammantaget tyder resultatet på att tillsynen har haft effekt i form av förändringar avseende hanteringen av inköp och upphandlingar. Uppföljningen tyder också på att Konkurrensverkets arbete med transparens och handläggningstider har gett positiva resultat.

10.2.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att alltfler känner till UHM och att efterfrågan på myndighetens stöd fortsätter att öka. UHM ger ett brett stöd både i form av råd och arbete med goda exempel. Myndighetens webbplats har utvecklats och informationen gjorts tydligare och mer lättillgänglig.

Trenden med minskande antal anbudsgivare per upphandling ser ut att ha stannat av under 2018, vilket tyder på att regeringens och UHM:s åtgärder inom området har gett effekt. Det är dock svårt att dra några generella slutsatser utifrån en observation. Att ha ett högt antal anbudsgivare vid upphandlingar är viktigt eftersom konkurrens är avgörande för att effektiva inköp ska kunna genomföras.

Tillförlitlig statistik om samtliga offentliga upphandlingar i Sverige kan synliggöra strategiska utvecklingsområden för att ytterligare öka konkurrensen. Vidare kan arbetet med inköpsvärden bidra till en mer fullständig bild av de offentliga inköpen. Underlaget kan sedan användas för strategisk styrning i syfte att skapa större ekonomiska och samhälleliga värden.

Regeringen konstaterar i den nationella upphandlingsstrategin att statistiken på upphandlingsområdet behöver förbättras, för att öka både kunskapen om, och möjligheterna till, strategisk styrning av den offentliga upphandlingen. I den ovan nämnda propositionen med förslag om statistik om offentlig upphandling föreslås att de registrerare annonsdatabaserna ska rapportera till UHM, som kommer att vara statistikmyndighet med huvudansvaret för statistiken på upphandlingsområdet. Konkurrensverket kommer att vara registermyndighet och ansvara för registreringen av annonsdatabaserna. Eftersom det även blir obligatoriskt att annonsera i annonsdatabaserna kommer statistiken att bli heltäckande.

Att andelen upphandlingar med miljökrav har minskat värdemässigt betyder inte att myndigheter har minskat på miljökraven, eftersom indikatorn, som ovan anförts, påverkades mycket av att Trafikverket upphandlade för ett betydligt lägre värde 2018 än föregående år.

Genom strategiska inköp har den offentliga upphandlingen stor potential att utveckla marknaden och uppnå målet för upphandlingen. UHM har i uppdrag att sprida information och goda exempel om strategisk upphandling i syfte att utveckla kompetensen hos upphandlande myndigheter och enheter att göra strategiska överväganden vid planering och genomförande av upphandlingar. Dessa åtgärder är svåra att värdera genom kvantitativa mätningar. Regeringen bedömer dock att de genomförda insatserna har varit ändamålsenliga och att de bidrar till att uppnå det upphandlingspolitiska målet.

10.3 Politikens inriktning

Regeringens arbete med att ta fram ett system för tillförlitlig och heltäckande statistik för upphandlingsområdet fortsätter. Ambitionen är att statistiken om genomförda upphandlingar ska kopplas samman med uppgifter om de inköp som gjorts till följd av upphandlingarna. På detta sätt kan en fullständig bild skapas av de offentliga inköp som sker genom upphandling.

Den utvecklade statistiken och analysen av densamma kommer att möjliggöra en mer träffsäker strategisk styrning av den offentliga upphandlingen, och effektivare åtgärder för att exempelvis öka antalet anbud kommer att kunna vidtas.

Arbetet med att minska antalet överprövningar och konsekvenserna av dem fortsätter. Regeringen prioriterar även arbetet med att ta fram enklare och mer flexibla regler för icke-direktivstyrda upphandlingar.

Regeringen avser att fortsatt verka för att statliga upphandlingar bidrar till att uppnå de nationella miljömålen och en hållbar utveckling samt främjar innovativa lösningar.

För att uppnå regeringens mål för området ska UHM fortsatt ge relevant stöd och vägledning om hela upphandlingsprocessen. Upphandlingar kan vara komplexa och det finns ett omfattade regelverk, samtidigt som det finns en stor potential att genom upphandlingar främja innovationer och uppnå olika mål för samhällsutvecklingen. Det är därför viktigt att kvaliteten och effektiviteten på upphandlingsstödet även fortsättningsvis förbättras.

Regeringen anser att Sverige även fortsättningsvis ska ha en ledande roll inom den internationella utvecklingen på upphandlingsområdet.

Regeringen föreslår att 94 419 000 kronor anvisas under anslaget 1:17 *Upphandlingsmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 95 887 000 kronor respektive 96 299 000 kronor.

10.4 Budgetförslag

10.4.1 1:17 Upphandlingsmyndigheten

Tabell 10.2 Anslagsutveckling 1:17 Upphandlingsmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	93 869	Anslags-sparande	207
2019	Anslag	94 974 [1]	Utgifts-prognos	95 180
2020	**Förslag**	**94 419**		
2021	Beräknat	95 887 [2]		
2022	Beräknat	96 299 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 94 419 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 93 393 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Upphandlingsmyndighetens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 10.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 1:17 Upphandlingsmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**94 974**	**94 974**	**94 974**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	1 497	2 997	4 499
Beslut	-2 052	-2 084	-3 174
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**94 419**	**95 887**	**96 299**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Anslaget för UHM minskas till följd av att tidigare beslutade satsningar på arbete med s.k. sociala utfallskontrakt och information om produktionsvillkor i andra länder avslutas 2020 respektive 2022.

Bilaga 1

Statsförvaltningens utveckling

Bilaga 1

Statsförvaltningens utveckling

Innehållsförteckning

1 Inledning ... 7

2 Den statliga förvaltningens organisation och utveckling ... 7
2.1 Statsförvaltningens utveckling ... 7
Effektivitet, rättssäkerhet och hög trovärdighet ... 7
2.2 Antal myndigheter ... 7
Den statliga närvaron i landet ... 8
2.3 Organisationsförändringar per departement ... 9
Finansdepartementet ... 9
Utbildningsdepartementet ... 9

3 Personalstrukturen m.m. i staten ... 9
3.1 De anställda ... 9
Antalet statsanställda ... 9
Antal statsanställda uppdelade efter län och kön ... 10
Anställningsformer inom staten ... 11
Befattningsstruktur i staten ... 11
Utbildningsbakgrund bland de statsanställda ... 12
3.2 Åldersstrukturen ... 12
Nybeviljade ålderspensioner ... 13
Nybeviljade delpensioner ... 14
3.3 Könsfördelningen ... 15
Jämn könsfördelning i staten ... 15
Andelen kvinnor och män på ledande befattningar ... 15
Fördelning av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt ... 16
3.4 Anställda med utländsk bakgrund ... 16
Andelen anställda med utländsk bakgrund fortsätter att öka ... 16
Könsfördelningen ... 16
Åldersstrukturen ... 17
Var och inom vilka områden finns de anställda med utländsk bakgrund i staten? ... 17
3.5 Personalrörligheten ... 18
3.6 Uppsägningar i staten ... 19
3.7 Sjukfrånvaro ... 20
Sjukfrånvaron vid statliga myndigheter ... 20
Sjukfrånvaron i staten jämfört med andra sektorer ... 21
Arbetsmiljö ... 22
Sjukpensioner ... 23
Anmälningar enligt det statliga personskadeavtalet ... 23
3.8 Lönenivåer och löneutveckling ... 23

Löneutvecklingen i staten 24
Utvecklingen av genomsnittliga löner.....24
Löneskillnaderna mellan kvinnor och män 25

Underbilaga Myndighetschefer och ordförande i styrelsemyndigheter

Tabellförteckning

Tabell 3.1	Antal anställda och andel kvinnor och män i procent 2016–2018 efter COFOG grupp	10
Tabell 3.2	Antalet statsanställda fördelade på län m.m. och kön 2018 samt förändring av antalet jämfört med 2017	11
Tabell 3.3	Fördelning total andel statsanställda per kompetenskategori samt könsfördelning för respektive kategori 2018	12
Tabell 3.4	Genomsnittsålder för respektive kompetenskategori och för samtliga anställda 2018	13
Tabell 3.5	Antal anställda 67 år eller äldre fördelade efter kompetenskategorier och kön 2016–2018	14
Tabell 3.6	Andelen nybeviljade respektive löpande delpensioner hos anställda i olika kompetenskategorier	15
Tabell 3.7	Fördelningen den 5 september 2019 av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt	16
Tabell 3.8	Andelen anställda med utländsk bakgrund fördelade på COFOG-grupper 2018 och kompetenskategori	18
Tabell 3.9	De som lämnat Trygghetsstiftelsen	20
Tabell 3.10	Sjukfrånvaron inom olika COFOG-grupper	21
Tabell 3.11	Nominell och real löneutveckling i statlig sektor 1997–2018	24
Tabell 3.12	BESTA-klassning efter grupperingsnivå (svårighetsgrad) 2018	26

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Antalet myndigheter 2010–2019 8
Diagram 3.1 Antalet statsanställda 1995–2018 9
Diagram 3.2 Andelen anställda inom olika åldersgrupper i staten 2013 och 2018 12
Diagram 3.3 Åldersstrukturen i staten och på arbetsmarknaden totalt 2018, andel fast anställda av de sysselsatta i arbetskraften. 13
Diagram 3.4 Nybeviljade ålderspensioner 2009–2018 13
Diagram 3.5 Andelen uttag nya ålderspensioner per uttagsålder och år 2012–2018 13
Diagram 3.6 Nybeviljade delpensioner 2009–2018 15
Diagram 3.7 Fördelningen av kvinnor och män med uppgift att planera och leda myndighetens verksamhet på olika nivåer 2009–2018. Visar även fördelningen exkl. Försvars-makten 15
Diagram 3.8 Fördelningen av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt 2006–2019 16
Diagram 3.9 Andel med utländsk bakgrund för staten totalt, nyanställda, förvärvsarbetande 20–64 år samt för befolkningen i arbetsför ålder 2009–2018 16
Diagram 3.10 Andelen anställda med utländsk bakgrund inom staten totalt och uppdelad per kompetenskategori och kön 2009–2018 17
Diagram 3.11 Personalrörlighet fördelad på kompetenskategorier, ålder och kön 19
Diagram 3.12 Totalt inflöde av uppsagda till Trygghetsstiftelsen 19
Diagram 3.13 Sjukfrånvaro vid myndigheterna 2009–2018 20
Diagram 3.14 Förändring i sjukfrånvaron mellan 2017 och 2018 vid myndigheterna 21
Diagram 3.15 Sjukfrånvaro enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar 22
Diagram 3.16 Anställda som har nybeviljats sjukpension 2009–2018 23
Diagram 3.17 Anmälningar enligt PSA 2013–2018 23
Diagram 3.18 Genomsnittlig månadslön i olika sektorer på arbetsmarknaden 2018 24
Diagram 3.19 Utvecklingen av genomsnittliga löner i olika sektorer på arbetsmarknaden 1994–2018 25
Diagram 3.20 Genomsnittlig löneskillnad mellan kvinnor och män i staten och den oförklarade löneskillnaden 2009–2018 25
Diagram 3.21 Grupperingsnivå (svårighetsgrad) uppdelat på kompetenskategorier och kön i staten 2018 27

1 Inledning

I denna bilaga redogörs för den statliga förvaltningens organisation och utveckling. Vidare ges en övergripande redovisning av personalstrukturen m.m. inom staten.

En ständigt pågående utveckling och förnyelse av statsförvaltningen är en förutsättning för att regeringens politik ska få genomslag inom alla områden. Utvecklingsarbete bedrivs både av regeringen och av myndigheterna.

Denna bilaga kompletterar den redovisning på området som lämnas i budgetpropositionen för 2020 (prop. 2019/20:1 utg.omr. 2 avsnitt 4 och 5).

2 Den statliga förvaltningens organisation och utveckling

Målet för den statliga förvaltningspolitiken är en innovativ och samverkande statsförvaltning som är rättssäker och effektiv, har väl utvecklad kvalitet, service och tillgänglighet och som därigenom bidrar till Sveriges utveckling och ett effektivt EU–arbete (prop. 2009/10:175, bet. 2009/10:FiU38, rskr. 2009/10:315).

2.1 Statsförvaltningens utveckling

Effektivitet, rättssäkerhet och hög trovärdighet

Statsförvaltningen utvecklas ständigt och måste vidareutvecklas för att medborgarnas förtroende ska upprätthållas. Det är viktigt att den offentliga sektorn är effektiv, rättssäker och har hög trovärdighet.

Indikatorer används för att redovisa utvecklingen av statsförvaltningen. Indikatorn Civil Service Effectiveness Index (InCiSE) publicerades för andra gången 2019. Indexet tas fram av Blavatnik School of Government och The Institute for Government vid Oxford Universitet. Vid framtagandet av InCISE definieras de huvudsakliga egenskaperna hos en effektiv central statsförvaltning. Sverige rankas som nummer 10 av 38 länder enligt det övergripande indexet. Sverige har fått ett snittvärde på 0,785. Medelvärdet är 0,516 och maxvärdet 1.0. Indexet bygger på tolv delindikatorer: policyutveckling, digitala tjänster, personalfrågor, inkludering, integritet, öppenhet, upphandling, regelgivning, skatteadministration, krishantering och förmågor. Sverige fick högst poäng för kris- och riskhantering, finansiell förvaltning samt integritet. När det gäller integritet uppnår Sverige högsta poäng på mätsystemet för s.k. visselblåsning, dvs. skyddet för medarbetare i statsförvaltningen som vill anmäla missförhållanden.

Indikatorn Corruption Perceptions Index (CPI) tas fram av organisationen Transparency International. Sedan 1995 rankas världens länder utifrån graden av korruption i den offentliga sektorn. Sverige har placerat sig väl i samtliga av dessa mätningar. År 2018 rankades Sverige som landet med världens tredje minst korrupta offentliga sektor, vilket var en förbättring med tre placeringar jämfört med år 2017.

Vartannat år ger OECD ut rapporten Government at a Glance, i vilken den offentliga sektorn inom en rad områden följs upp, bl.a. allmänhetens förtroende för den nationella regeringen. Den senaste rapporten publicerades 2017 och innehåller data från 2016. Rapporten visar att Sverige ligger över genomsnittet för OECD-länderna, men att förtroendet har sjunkit sedan 2007.

Resultaten ska dock tolkas med viss försiktighet. Enskilda länder med förhållandevis dåliga resultat i CPI kan samtidigt ha värden som indikerar ett högt förtroende för den nationella regeringen. För index på en sådan aggregerad nivå som CPI och InCISE är det vidare mycket svårt att dra slutsatser utifrån små förändringar från ett år till ett annat. Resultaten talar emellertid för att den svenska offentliga sektorn presterar väl jämfört med många andra länder och har en jämförelsevis hög effektivitet, rättssäkerhet och trovärdighet.

2.2 Antal myndigheter

Antalet myndigheter under regeringen har minskat. Den 1 januari 2019 fanns det 340 myndigheter under regeringen (se diagram 1), vilket var en minskning med 5 myndigheter jämfört med 2018 (Statsförvaltningen i korthet, Statskontoret 2019). Statistiken omfattar domstolar och förvaltningsmyndigheter som lyder under regeringen och som regeringen har beslutat en specifik förordning med instruktion för, eller som styrs av en särskild lag. Statistiken omfattar

inte myndigheter som har ett tidsbegränsat uppdrag, så som delegationer och kommittéer. De s.k. utlandsmyndigheterna ingår enligt statistiken i Regeringskansliet.

Den 1 januari 2019 inrättades Etikprövningsmyndigheten. Det innebar att sex regionala etikprövningsnämnder upphörde. Det var främst den förändringen som bidrog till att antalet myndigheter minskade jämfört med 2018. Även Resegarantinämnden upphörde 2018.

De senaste årens minskning av antalet myndigheter har många gånger just varit en följd av att flera regionala myndigheter har slagits ihop till en. Antalet myndigheter har minskat under en lång tid. År 1990 bestod den statliga förvaltningen av 1 394 myndigheter.

Diagram 2.1 Antalet myndigheter 2010–2019

Antal myndigheter

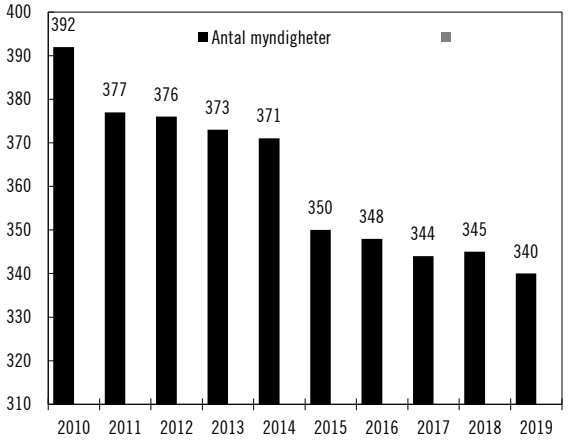

Källa: Statskontoret.

Den statliga närvaron i landet

De statliga myndigheterna är spridda över hela landet. Länsstyrelserna har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga statlig närvaro och service i sina respektive län (Fi2019/01078/SFÖ). Länsstyrelserna delredovisade uppdraget i juni 2019. Kartläggningen visade att staten finns representerad i alla län och i 275 av landets 290 kommuner. Endast 15kommuner saknar helt arbetsställen för statliga myndigheter, dvs. platser där myndigheter bedriver fast verksamhet. År 2016 var staten representerad i 265 kommuner (Statskontoret 2016:8). Den statliga närvaron har därmed ökat.

Myndigheternas verksamhetsområden, storlek och ledningsformer

Statskontoret redovisar i sin rapport Statsförvaltningen i korthet (Statskontoret 2019) att flest myndigheter är verksamma inom området samhällsskydd och rättsskipning. Dessa utgör nästan en tredjedel av det totala antalet statliga myndigheter. Förhållandevis många myndigheter finns också inom områdena näringslivsfrågor, allmän offentlig förvaltning och utbildning.

Enligt Statskontoret har ett 70-tal myndigheter färre än 30 årsarbetskrafter. Polismyndigheten har flest antal anställda med 28 000 årsarbetskrafter. Därefter följer Försvarsmakten, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Försvarsmakten har runt 20 000 årsarbetskrafter, medan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen har vardera runt 12 000. Sedan följer Kriminalvården och Skatteverket med nästan 10 000 årsarbetskrafter var. De 10 största myndigheterna står för 52 procent av årsarbetskrafterna.

Flest myndigheter, 130 stycken, är s.k. enrådighetsmyndigheter, vilket innebär att myndighetschefen är ansvarig för verksamheten inför regeringen. En majoritet av de största myndigheterna leds av styrelser. Av myndigheterna är 39 styrelsemyndigheter och 45 nämndmyndigheter. I dessa fall är styrelsen eller nämnden ansvariga inför regeringen. Resterande myndigheter, mestadels domstolar, har andra ledningsformer. Enrådighet är den vanligaste ledningsformen, men antalet myndigheter med en styrelse har ökat under de senaste åren.

Allmänhetens uppfattning om några av de större myndigheterna

Institutet för Samhälle, opinion, medier (SOM-institutet) vid Göteborgs universitet genomför i samverkan med Statskontoret mätningar av hur allmänheten uppfattar verksamheten vid ett antal myndigheter. Den senaste mätningen från SOM-institutet, som publicerades i mars 2019, Svenska trender 1986–2018, pekar på ett ökat förtroende för flera samhällsinstitutioner och myndigheter. I mätningen ingick flera stora myndigheter, bl.a. Arbetsförmedlingen, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Migrationsverket, Skatteverket, Skolverket och Statistiska centralbyrån. Försvarsmakten ingick för första gången och fick ett

relativt bra betyg. Den största uppgången noterades för Polismyndigheten, vars förtroende hade höjts från 58 till 67 procent. Totalt bäst kvalitetsbetyg fick Skatteverket, följt av Statistiska centralbyrån och Polismyndigheten. Av de svarande ansåg 71 procent att Skatteverket sköter sin uppgift bra. Uppfattningarna om de olika myndigheterna skiljer sig åt. Många anser att Arbetsförmedlingen och Migrationsverket gör ett dåligt arbete jämfört med antalet personer som tycker de sköter sig bra. Andra mätningar från SOM-institutet indikerar att högskolor och domstolar tillhör de statliga myndigheter som får högst förtroende från allmänheten.

2.3 Organisationsförändringar per departement

Nedan följer en redogörelse för genomförda organisationsförändringar under perioden augusti 2018–juli 2019.

Finansdepartementet

Myndigheten för digital förvaltning inrättades den 1 september 2018 och är lokaliserad i Sundsvall. Myndigheten E-legitimationsnämnden avvecklades och upphörde som myndighet den 31 augusti 2018.

Resegarantinämnden upphörde som myndighet i augusti 2018.

Utbildningsdepartementet

Etikprövningsmyndigheten inrättades den 1 januari 2019 och ersatte de regionala etikprövningsnämnderna. Myndigheten är lokaliserad i Uppsala.

3 Personalstrukturen m.m. i staten

Ansvaret för den statliga arbetsgivarpolitiken har till stor del delegerats till de statliga myndigheterna. Det innebär att myndigheterna, utifrån sina uppgifter, har en betydande frihet, bl.a. när det gäller att utforma sin organisation och sina arbetsprocesser samt sin lönebildning och kompetensförsörjning.

För att regeringen ska kunna följa utvecklingen av kompetensförsörjningen lämnar myndigheterna varje år sedan 1997 en redovisning av sin kompetensförsörjning till regeringen. Från och med 2003 sker denna redovisning i myndigheternas årsredovisning.

Myndigheterna ska genom sin kompetensförsörjning säkerställa att relevant kompetens finns för att fullgöra de uppgifter som de är ålagda och för att tillgodose sina behov på både kort och lång sikt. Myndigheterna ska vidare systematiskt analysera vilken kompetens som behövs för att de ska klara sina nuvarande och framtida uppgifter.

I det följande redovisas all individbaserad statistik uppdelad på kön, om dessa uppgifter är tillgängliga.

3.1 De anställda

Antalet statsanställda

År 2018 var 260 603 personer anställda i den statliga sektorn, vilket var en minskning med ca 600 jämfört med 2017. Sedan 2013 har antalet anställda ökat med ca 12 800. Minskningen mellan 2017 och 2018 var den första minskningen sedan 2010. De statsanställda motsvarar 5,3 procent av samtliga sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden.

Av diagram 3.1 framgår utvecklingen av antalet statsanställda 1995–2018, uppdelad på kvinnor och män.

Diagram 3.1 Antalet statsanställda 1995–2018

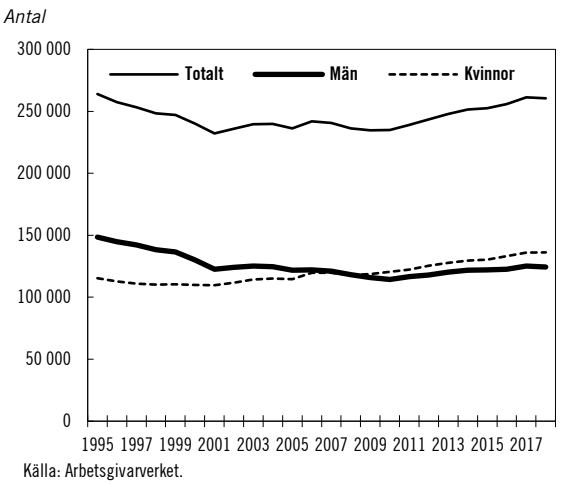

Källa: Arbetsgivarverket.

Fram t.o.m. 2008 var fler män än kvinnor anställda i staten, men sedan 2009 är förhållandet det omvända.

Uppföljningen av utvecklingen i staten redovisas fr.o.m. 2008 enligt den internationella klassifikationen COFOG[1]. Vissa justeringar har gjorts under redovisningstiden avseende några myndigheters COFOG-tillhörighet.

Som framgår av tabell 3.1 finns flest anställda inom COFOG-gruppen Utbildning och minst antal inom gruppen Fritidsverksamhet, kultur och religion. Den största minskningen mellan 2017 och 2018 skedde i gruppen Socialt skydd m.m. Den största ökningen mellan 2017 och 2018 skedde i gruppen Näringslivsfrågor m.m.

Den största minskningen bland enskilda myndigheter mellan 2017 och 2018 skedde hos Migrationsverket, där antalet anställda minskade med drygt 1 600 anställda, vilket innebar en minskning med 20 procent. Bland övriga myndigheter minskade antalet bl.a. hos Försvarsmakten med ca 1 000, Lunds universitet med ca 950 och Arbetsförmedlingen med ca 850 anställda. Den största ökningen bland enskilda myndigheter skedde hos Trafikverket med ca 870 anställda, vilket innebar en ökning med 11 procent. Hos Linköpings universitet, Polismyndigheten, Domstolsverket och Kriminalvården ökade antalet anställda med mellan 200–250 anställda.

Tabell 3.1 Antal anställda och andel kvinnor och män i procent 2016–2018 efter COFOG grupp

Grupper, antal och procentuell fördelning

	2016	2017	2018
Allmän offentlig förvaltning	28 179	28 655	29 210
Andel kvinnor	63	63	63
Andel män	37	37	37
Försvar	27 232	29 191	28 454
Andel kvinnor	20	20	22
Andel män	80	80	78
Samhällsskydd och rättsskipning	53 064	54 337	55 024
Andel kvinnor	48	48	49
Andel män	52	52	51
Näringslivsfrågor m.m.[1]	25 598	26 456	28 147
Andel kvinnor	49	49	49
Andel män	51	51	51
Fritidsverksamhet, kultur och religion	2 544	2 560	2 557
Andel kvinnor	61	61	61
Andel män	39	39	39
Utbildning	74 256	74 525	74 052
Andel kvinnor	54	55	55
Andel män	46	45	45
Socialt skydd m.m. [2]	44 924	45 487	43 159
Andel kvinnor	67	67	67
Andel män	33	33	33
Totalt	**255 797**	**261 211**	**260 603**
Andel kvinnor	**52**	**52**	**52**
Andel män	**48**	**48**	**48**

[1] Näringslivsfrågor, miljöskydd samt bostadsförsörjning och samhällsutveckling.
[2] Social skydd inklusive hälso- och sjukvård.
Källa: Arbetsgivarverket.

Antal statsanställda uppdelade efter län och kön

I tabell 3.2 redovisas antalet statsanställda fördelade på län, kön m.m. 2018.

Flest statsanställda finns i Stockholms län och minst antal i Gotlands län. Andelen män är endast större än andelen kvinnor i Blekinge, Hallands och Norrbottens län. Andelen kvinnor är högst i Jämtlands län.

[1] COFOG (Classification of the functions of the government) syftar till att redovisa sektorns uppgifter efter deras funktion eller ändamål.

Tabell 3.2 Antalet statsanställda fördelade på län m.m. och kön 2018 samt förändring av antalet jämfört med 2017

Antal och procentuell förändring

Län m.m.	Kvinnor	Män	Totalt	Förändring
Stockholms län (AB)	41 538	37 430	78 968	- 0,5
Västerbottens län (AC)	4 710	4 073	8 783	- 0,9
Norrbottens län (BD)	3 972	5 127	9 099	- 2,4
Uppsala län (C)	8 974	8 485	17 459	- 0,6
Södermanlands län (D)	2 345	2 011	4 356	+ 2,6
Östergötlands län (E)	7 318	7 183	14 501	+ 1,1
Jönköpings län (F)	3 355	2 765	6 120	- 0,9
Kronobergs län (G)	1 946	1 503	3 449	+ 1,3
Kalmar län (H)	2 086	1 657	3 743	+ 1,9
Blekinge län (K)	1 996	3 415	5 411	- 0,4
Gotlands län (I)	1066	993	2059	+ 9,1
Skåne län (M)	14 793	13 163	27 956	- 3,5
Hallands län (N)	1 865	2 180	4 045	- 3,3
Västra Götalands län (O)	18 028	16 672	34 700	+ 0,6
Värmlands län (S)	2 859	2 177	5 036	+ 0,5
Örebro län (T)	4 315	3 318	7 633	+ 3,6
Västmanlands län (U)	2 335	1 971	4 306	+ 0,6
Dalarnas län (W)	2 820	2 382	5 202	+ 5,5
Gävleborgs län (X)	3 294	2 607	5 901	+ 1,5
Västernorrland (Y)	3 714	2 937	6 651	- 1,1
Jämtlands län (Z)	2 167	1 512	3 679	+ 2,3
Utlandet	490	463	953	- 2,1
Okänt	198	395	593	+ 2,6
Totalt	**136 184**	**124 419**	**260 603**	**-0,2**
Andel kvinnor			**52**	
Andel män			**48**	

Källa: Arbetsgivarverket.

Anställningsformer inom staten

Fördelningen av de statsanställda mellan de olika anställningsformerna tillsvidareanställda och visstidsanställda var i princip oförändrad 2018 jämfört med 2017.

I september 2018 var 77 procent av de statsanställda tillsvidareanställda. Av kvinnorna hade 79 procent en tillsvidareanställning med månadslön och av männen 75 procent. Av de anställda var 18 procent visstidsanställda med månadslön. Bland kvinnorna var andelen 16 procent och bland männen 19 procent. Återstående 5 procent av de anställda hade anställning med betings-, dag- eller timavlöning. Bland kvinnorna var andelen 5 procent och bland männen 6 procent

Bland de tidsbegränsat anställda ingår bl.a. de som har en provanställning, de som fått möjlighet till tjänstledighet för att prova en annan statlig anställning och chefer för myndigheter som anställs av regeringen för en bestämd tid. I denna kategori ingår även de som anställts genom moderna beredskapsjobb.

Tidsbegränsade anställningar inom staten grundar sig till stor del på arbetets karaktär eller förutsättningar och ska ha stöd i lag, förordning eller kollektivavtal. Som exempel kan nämnas soldater och sjömän, vars anställningar regleras i både lag och kollektivavtal, samt notariernas författningsreglerade anställningar inom Sveriges domstolar.

Andelen tidsbegränsade anställningar skiljer sig åt mellan olika myndigheter. År 2018 fanns, liksom tidigare år, den högsta andelen tidsbegränsat anställda inom universiteten och högskolorna. Även andelen visstidsanställningar med timavlöning skiljer sig åt mellan myndigheterna. Till exempel är säsongsanställningar särskilt vanliga vid de statliga museerna.

Befattningsstruktur i staten

Av tabell 3.3 framgår fördelningen av de statsanställda per kompetenskategori och könsfördelningen inom respektive kategori 2018.

Med ledningskompetens avses personal med ett formellt personalansvar som har till uppgift att planera och leda en myndighets verksamhet på olika nivåer, oavsett om uppgifterna avser kärn- eller stödkompetens. Kärnkompetens avser personal med sakområdeskompetens inom myndighetens verksamhetsområde. Stödkompetens avser personal med en stödfunktion åt personal med lednings- eller kärnkompetens, utan specifik sakområdeskompetens inom myndighetens verksamhetsområde.

Tabell 3.3 Fördelning total andel statsanställda per kompetenskategori samt könsfördelning för respektive kategori 2018

Procent

	Totalt i staten	Varav kvinnor	Varav män
Ledningskompetens	7	44[1]	56
Kärnkompetens	68	50	50
Stödkompetens	23	62	38
Oklassade	1	50	50

[1] Vid en exkludering av anställda tillhörande ledningskompetens inom Försvarsmakten uppgick andelen kvinnor på ledande befattningar 2018 till 48,9 procent, (se diagram 3.7).
Källa: Arbetsgivarverket.

Totalt sett överensstämde fördelningen för 2018 i stort med 2017. Nedbrutet per kön syns vissa skillnader såvitt avser två kategorier. Andelen kvinnor ökade från 43 procent till 44 procent i gruppen ledningskompetens, samtidigt som andelen män minskade från 57 procent till 56 procent. Andelen kvinnor ökade från 49 procent till 50 procent i gruppen oklassade, samtidigt som andelen män minskade från 51 procent till 50 procent.

Utbildningsbakgrund bland de statsanställda

Av de anställda inom den statliga sektorn 2018 hade 78 procent eftergymnasial utbildning. Av dessa var 53 procent kvinnor och 47 procent män. En majoritet av dessa hade en eftergymnasial utbildning om minst två år. På hela arbetsmarknaden i stort var andelen med eftergymnasial utbildning 50 procent.

Bland de anställda har kvinnor numera, sedan 2016, en något högre genomsnittlig utbildningsnivå än män. Det beror på att fler kvinnor än män anställts i staten de senaste åren, och att de kvinnor som nyanställs har en högre utbildningsnivå än redan tidigare anställda.

Det finns stora skillnader mellan män och kvinnor när det gäller vilka utbildningsområden som är vanligast. Inom säkerhetstjänster, som är ett av det största utbildningsområdena, finns en mycket stor majoritet män. Detta område inkluderar poliser och militär personal. Även inom teknikområdet dominerar männen. Kvinnorna är fler inom övriga områden, bl.a. inom samhälls- och beteendevetenskap, företagsekonomi, handel och administration, juridik och rättsvetenskap, hälso- och sjukvård samt pedagogik och lärarutbildning.

3.2 Åldersstrukturen

År 2019–2028 beräknas drygt 53 000 personer i statsförvaltningen uppnå sin pensionsålder. I denna grupp finns drygt 3 400 personer som uppnådde sin pensionsålder enligt gällande tjänstepensionsavtal före 2019, men som kvarstår i anställning.

Av diagram 3.2 framgår förändringen av den totala andelen anställda i staten i olika åldersgrupper 2013 och 2018.

I åldersgruppen under 35 år var könsfördelningen oförändrad mellan åren. Andelen män uppgick till 25 procent och andelen kvinnor till 23 procent.

Även i åldersgruppen 35–44 år var könsfördelningen oförändrad mellan åren. Andelen män uppgick till 25 procent och andelen kvinnor till 28 procent.

Andelen män ökade från 25 till 26 procent och andelen kvinnor från 25 till 27 procent i åldersgruppen 45–54 år.

I åldersgruppen 55–65 år minskade andelen män från 24 till 22 procent och andelen kvinnor från 23 till 21 procent.

Könsfördelningen bland anställda över 65 år var oförändrad. Andelen män uppgick till 2 procent och andelen kvinnor till 1 procent.

Diagram 3.2 Andelen anställda inom olika åldersgrupper i staten 2013 och 2018

Procent

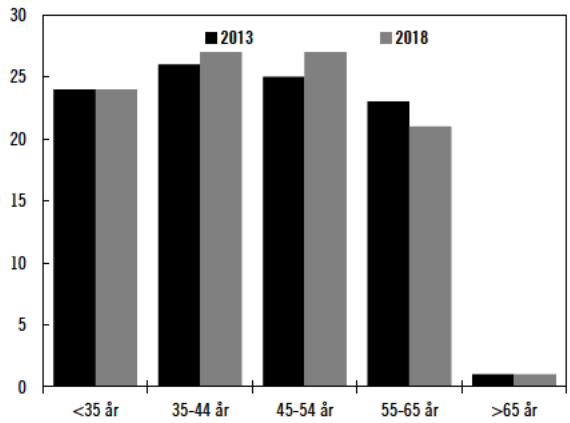

Källa: Arbetsgivarverket.
Anm: I diagrammet redovisas läget per september 2013 och 2018.

År 2018 var medelåldern för de statligt anställda 44 år för både kvinnor och män. Genomsnittsåldern för kompetenskategorierna ledningskompetens, kärn- och stödkompetens framgår av tabell 3.4.

Tabell 3.4 Genomsnittsålder för respektive kompetenskategori och för samtliga anställda 2018

Genomsnittsålder

	Alla	Kvinnor	Män
Ledningskompetens	49	49	49
Kärnkompetens	43	43	43
Stödkompetens	46	46	46
Samtliga	**44**	**44**	**44**

Källa: Arbetsgivarverket.

Det är ingen skillnad i genomsnittsålder mellan könen.

Staten har en äldre personalstyrka än arbetsmarknaden i övrigt (se diagram 3.3). Att medelåldern för de statsanställda är högre kan till stor del förklaras av att utbildningsnivån i den statliga sektorn är högre än på arbetsmarknaden i övrigt, vilket innebär att antalet anställda i den yngsta åldersgruppen är få.

Diagram 3.3 Åldersstrukturen i staten och på arbetsmarknaden totalt 2018, andel fast anställda av de sysselsatta i arbetskraften.

Procent

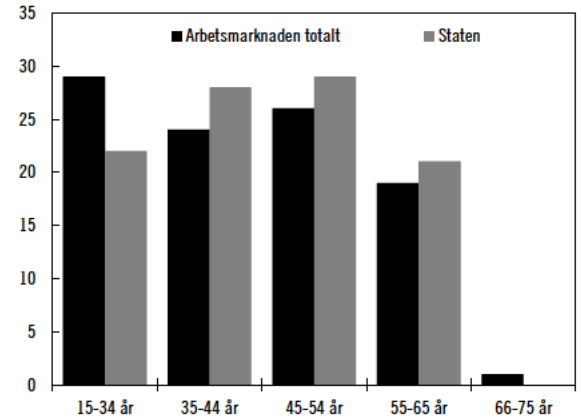

Kommentar: Data är insamlade under året och skattas för hela året. Populationen skiljer sig något från den åldersstruktur som redovisas i diagram 3.2., där affärsverken ingår i underlaget. Dessa ingår inte i den statistik som Statistiska centralbyrån redovisar avseende staten.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Nybeviljade ålderspensioner

År 2018 nybeviljades 4 974 personer förmånsbestämda ålderspensioner enligt det statliga tjänstepensionsavtalet. Det var 184 färre än 2017 (se diagram 3.4).

Diagram 3.4 Nybeviljade ålderspensioner 2009–2018

Antal, uppdelat på kön *Totalt antal*

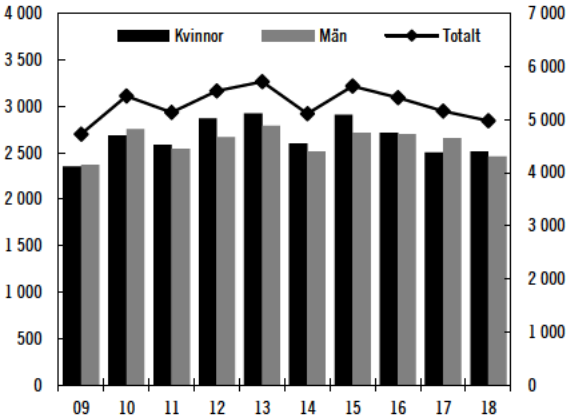

Källa: Statens tjänstepensionsverk.

År 2018 var det något fler kvinnor än män som beviljades ålderspension.

Allt fler väljer uttag innan 65-årsmånaden

För anställda med pensionsålder 65 år finns det en tydlig trend att allt färre avgår med ålderspension vid den månad då de fyller 65 år (65 årsmånaden). År 2018 uppgick andelen till 18 procent. I stället har andelen som tar ut ålderspensionen före 65 år ökat. Denna andel uppgick till 31 procent 2018 (se diagram 3.5).

Diagram 3.5 Andelen uttag nya ålderspensioner per uttagsålder och år 2012–2018

Procent

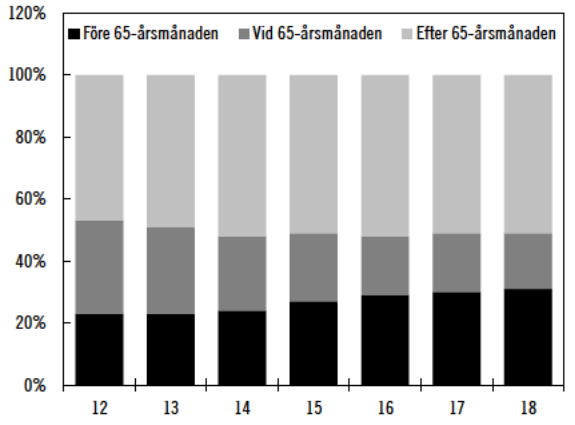

Källa: Statens tjänstepensionsverk.

Kvinnor med anställningar som har 65 år som pensionsålder tar i högre utsträckning än män ut ålderspension före 65-årsmånaden. Av kvinnorna är det 33 procent som påbörjar uttag före 65-årsmånaden och 48 procent som påbörjar uttag efter 65-årsmånaden. Bland männen är motsvarande andel 29 respektive 54 procent.

Det är relativt stora skillnader mellan de olika COFOG-grupperna när det gäller uttag av pension för personer som haft anställningar med 65 år som pensionsålder. Bland statsanställda i gruppen Samhällsskydd och beredskap valde en stor andel, 47 procent, att påbörja utbetalningarna före 65-årsmånaden under 2018. Andelen som påbörjade uttag efter 65-årsmånaden var 35 procent. Bland statsanställda i gruppen Utbildning var mönstret det omvända, 15 procent påbörjade uttag före 65-årsmånaden och 69 procent påbörjade uttag efter 65-årsmånaden.

Den vanligaste tidpunkten som statsanställda väljer att gå i pension är antingen vid 65-årsmånaden eller den månad då de fyller 67 år.

Temporärt uttag

I de fall då den första utbetalningen av förmånsbestämd ålderspension sker innan 65-årsmånaden kan den anställda välja mellan temporärt eller livsvarigt uttag. Av de drygt 1 300 som under 2018 påbörjade uttag av ålderspension innan 65-årsmånaden valde 56 procent temporärt uttag, och resterande valde livsvarigt uttag. Mer än hälften av de som valde temporärt uttag kommer inte att ha någon utbetalning från sin statliga tjänstepension efter 65-årsmånaden, och övriga kommer att ha lägre utbetalningar.

Av de som valt temporärt uttag före 65 år, men ingen utbetalning efter 65 år, hade de flesta, ca 70 procent, en tjänstetid på mellan 25 och 30 år inom staten.

Pensionsunderlag

För att räkna ut hur mycket en anställd får i pension används pensionsunderlaget. I den allmänna pensionen kan inte pensionsunderlaget bli högre än 7,5 inkomstbasbelopp, även om den anställda haft en inkomst som överstigit denna gräns. För statligt anställda med en inkomst högre än 7,5 inkomstbasbelopp kompenserar tjänstepensionen för denna begränsning. Av dem som 2018 påbörjade uttag av ålderspension, efter att ha haft en anställning med 65 år som pensionsålder, var det 49 procent av männen och 28 procent av kvinnorna som hade ett pensionsunderlag över 7,5 inkomstbasbelopp. Kvinnor med pensionsunderlag under 7,5 inkomstbasbelopp är den grupp som i högst utsträckning påbörjar uttag före 65-årsmånaden. Både kvinnor och män med pensionsunderlag över 7,5 inkomstbasbelopp väljer i högre utsträckning att påbörja uttag efter 65-årsmånaden än de med pensionsunderlag under 7,5 inkomstbasbelopp.

Antalet anställda som är 67 år eller äldre

Antalet anställda som har månadslön och är 67 år eller äldre ökade från 1 807 personer 2017 till 1 919 personer 2018. Fördelningen efter kompetenskategori och kön framgår av tabell 3.5.

Tabell 3.5 Antal anställda 67 år eller äldre fördelade efter kompetenskategorier och kön 2016–2018

Antal

	2016	2017	2018
Ledningskompetens	37	24	51
– *varav kvinnor*	10	9	22
– *varav män*	27	15	29
Kärnkompetens	1 136	1 183	1 238
– *varav kvinnor*	363	395	409
– *varav män*	773	788	829
Stödkompetens	254	241	245
– *varav kvinnor*	127	129	129
– *varav män*	127	112	116
Oklassade	349	359	385
– *varav kvinnor*	137	133	143
– *varav män*	212	226	242
Summa	**1 776**	**1 807**	**1 919**
– varav kvinnor	**637**	**666**	**703**
– varav män	**1 139**	**1 141**	**1 216**

Källa: Arbetsgivarverket.

Jämfört med 2017 ökade 2018 antalet anställda som var 67 år eller äldre inom samtliga kategorier. Av det totala antalet anställda som var 67 år eller äldre var dock könsfördelningen densamma, dvs. 37 procent kvinnor och 63 procent män.

Nybeviljade delpensioner

År 2018 nybeviljades 1 166 delpensioner enligt avtalet om delpension för arbetstagare hos staten.

Diagram 3.6 Nybeviljade delpensioner 2009–2018

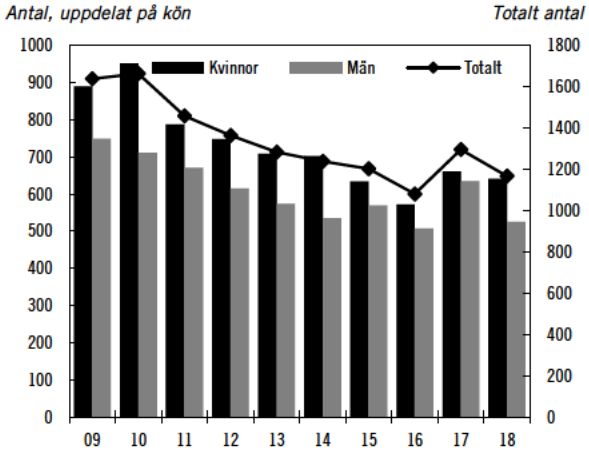

Källa: Statens tjänstepensionsverk.

De senaste 10 åren har det varit fler kvinnor än män som beviljats delpension. De flesta kvinnor och män beviljas delpension upp till 20 procent. Männen beviljas i högre utsträckning den högsta omfattningen av delpension, som är 50 procent. Detta har varit fallet samtliga år sedan delpensionsavtalet infördes 2003.

Av tabell 3.6 framgår hur nybeviljade respektive löpande delpensioner fördelas per kompetenskategori. Det finns en liten övervikt i uttag av delpensioner bland anställda i kategorin stödkompetens, jämfört med hur de statsanställda totalt fördelas per kompetenskategori (se tabell 3.3).

Tabell 3.6 Andelen nybeviljade respektive löpande delpensioner hos anställda i olika kompetenskategorier

Procent

Kompetenskategori	Nybeviljade delpensioner 2018	Löpande delpensioner 2018
Ledningskompetens	3,4	2,7
Kärnkompetens	61,2	63,2
Stödkompetens	35,4	34,0
Oklassade	0,0	0,1

Källa: Statens tjänstepensionsverk.

3.3 Könsfördelningen

Jämn könsfördelning i staten

Staten är den sektor som har jämnast könsfördelning på arbetsmarknaden. År 2009 fanns det för första gången fler kvinnor än män bland de statsanställda. År 2018 var andelen kvinnor 52 procent.

Av tabell 3.1 framgår dock att könsfördelningen skiljer sig åt mellan COFOG-grupperna, och därmed också mellan olika myndigheter.

Andelen kvinnor och män på ledande befattningar

Av diagram 3.7 framgår dels den totala fördelningen av kvinnor och män på ledande befattningar 2009–2018, dels fördelningen exklusive ledningskompetens inom Försvarsmakten.

Den totala andelen kvinnor på ledande befattningar ökade från 42,9 procent 2017 till 44,0 procent 2018, dvs. med 1,1 procentenheter. Vid en exkludering av anställda med ledningskompetens inom Försvarsmakten uppgick andelen kvinnor på ledande befattningar till 48,9 procent 2018, vilket var en ökning med 0,7 procentenheter från 2017.

Totalt finns nu ca 7 600 chefer som är kvinnor och drygt 9 600 som är män.

Diagram 3.7 Fördelningen av kvinnor och män med uppgift att planera och leda myndighetens verksamhet på olika nivåer 2009–2018. Visar även fördelningen exkl. Försvarsmakten

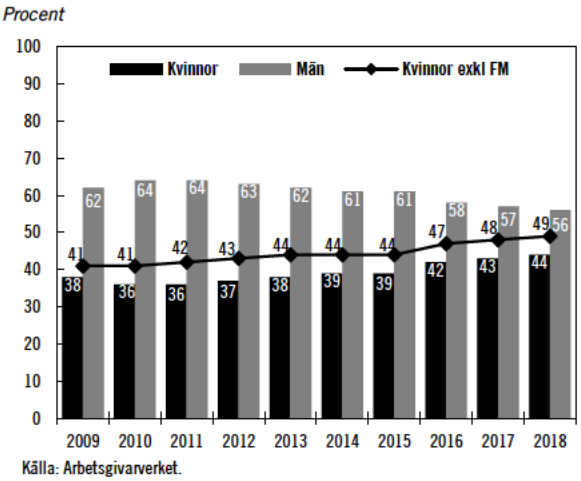

Källa: Arbetsgivarverket.

I kompetenskategorin ledningskompetens ingår personal med formellt personalansvar som har till uppgift att planera och leda myndighetens verksamhet på olika nivåer, oberoende av om ledningsuppgifterna avser kärn- eller stödverksamhet. En avgörande förklaring till att andelen kvinnor på ledande befattningar i staten sjunkit efter 2009 är den strukturella ändring som skett inom Försvarsmakten i och med att personalförsörjningssystemet för gruppbefäl, soldater och sjömän förändrades den 1 juli 2010. Personalansvaret för dessa grupper har delegerats till befäl i insatsorganisationen. De som innehar dessa anställningar är i huvudsak män.

Fördelning av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt

År 2018 anställde regeringen totalt 37 myndighetschefer, varav 19 (51 procent) var kvinnor och 18 (49 procent) var män.

Den 5 september 2019 var andelen kvinnor bland myndighetscheferna 51,8 procent, vilket var 1,3 procentenheter högre än 2018. Förändringar i myndighetsstrukturen kan påverka det totala antalet myndighetschefer som regeringen anställer. Antalet myndigheter uppgår nu till 199, vilket kan jämföras med 198 år 2018 (se tabell 5.7).

Tabell 3.7 Fördelningen den 5 september 2019 av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt

Antal

	Kvinnor	Män	Totalt
Generaldirektörer	60	46	106
Landshövdingar	10	11	21
Rektorer[1]	13	18	31
Överintendenter	5	4	9
Övriga titlar[2]	16	16	32
Myndighetschefer totalt[3]	104	95	199[4]

[1] Regeringen anställer rektorer vid statliga universitet och högskolor efter förslag från lärosätets styrelse.
[2] Här ingår myndighetschefer med andra eller unika titlar såsom ombudsmän, direktörer, ordföranden samt rikspolischef, riksåklagare etc.
[3] Inklusive vikarierande myndighetschefer.
[4] Etikprövningsmyndigheten är ny myndighet.

Av diagram 5.3 framgår fördelningen av kvinnor och män bland de myndighetschefer som regeringen anställt 2006–2019.

Diagram 3.8 Fördelningen av kvinnor och män bland myndighetschefer som regeringen anställt 2006–2019

Antal

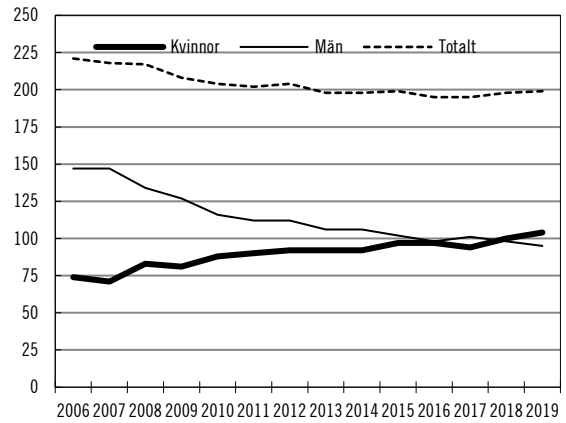

3.4 Anställda med utländsk bakgrund

Andelen anställda med utländsk bakgrund fortsätter att öka

Totalt hade ca 47 500 av de statsanställda utländsk bakgrund 2018. Med utländsk bakgrund avses personer som är utrikes födda eller personer som är födda i Sverige och där båda föräldrarna är utrikes födda, i enlighet med Statistiska centralbyråns (SCB) definition.

Av diagram 3.9 framgår att andelen anställda med utländsk bakgrund i staten fortsätter att öka och uppgick 2018 till 19,2 procent, vilket var en ökning med 0,6 procentenheter jämfört med 2017. Bland de nyanställda i staten hade 27,6 procent utländsk bakgrund 2018. Detta kan jämföras med att andelen med utländsk bakgrund i befolkningen 20–64 år samma år uppgick till totalt 28,4 procent.

Diagram 3.9 Andel med utländsk bakgrund för staten totalt, nyanställda, förvärvsarbetande 20–64 år samt för befolkningen i arbetsför ålder 2009–2018

Procent

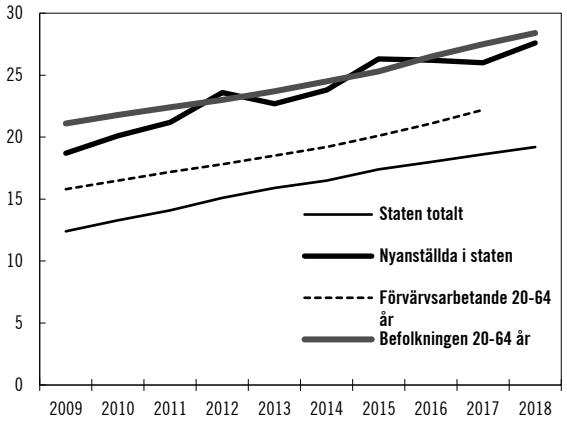

Anm.: Staten totalt avser individer med månadsavlönad anställning hos obligatoriska medlemmar i Arbetsgivarverket. Timavlönade m.fl. ingår ej.
Som nyanställda räknas individer som inte varit anställda i staten föregående år samt individer som bytt anställningsmyndighet sedan föregående år.
I statistiken för förvärvsarbetande 20–64 år ingår egna företagare och personer vars arbetstidsomfattning är minst en timme per vecka. Statistik för 2018 avseende förvärvsarbetande 20–64 år är ännu inte tillgänglig.
Källor: Arbetsgivarverket och Statistiska centralbyrån.

Könsfördelningen

Av diagram 3.10 framgår att andelen av de anställda kvinnorna i statsförvaltningen som hade en utländsk bakgrund uppgick till 19,5 procent. Bland männen uppgick motsvarande andel till 18,9 procent. Det innebar en ökning med 0,5 procentenheter för kvinnor och med 0,8 procentenheter för män jämfört med 2017.

Att andelen är något lägre bland männen beror på personalsammansättningen i de tre mest mansdominerade COFOG-grupperna Försvar, Näringslivsfrågor m.m. samt Samhällsskydd och rättsskipning. Inom dessa grupper har endast mellan 6 och drygt 12 procent av de anställda utländsk bakgrund. De låga andelarna kan till viss del förklaras av det krav på svenskt medborgarskap som följer av viss lagstiftning, bl.a. lagen (1994:260) om offentlig anställning. Att en betydande andel av verksamheterna bedrivs i regioner med en befolkning med en relativt sett lägre andel med utländsk bakgrund kan också ha betydelse.

Diagram 3.10 Andelen anställda med utländsk bakgrund inom staten totalt och uppdelad per kompetenskategori och kön 2009–2018

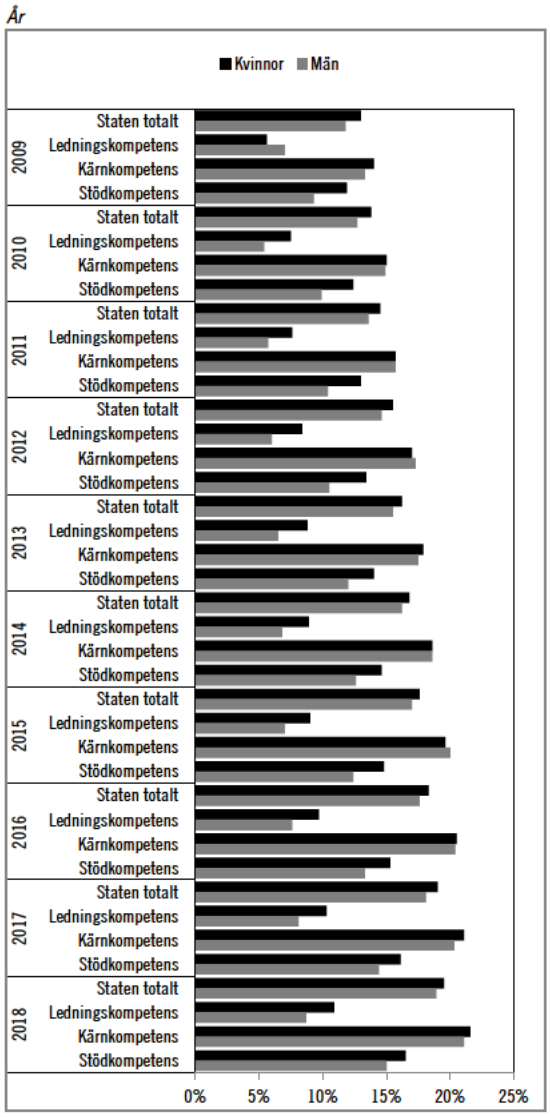

Anm. Staten totalt avser individer med månadsavlönad anställning hos obligatoriska medlemmar i Arbetsgivarverket. Timavlönade m.fl. ingår ej.
Källa: Arbetsgivarverket.

Av diagram 3.10 framgår att andelen kvinnor med utländsk bakgrund har varit större än andelen män de tre senaste mättillfällena inom alla kompetenskategorier.

Åldersstrukturen

Medelåldern är lägre bland personer med utländsk bakgrund än bland samtliga statsanställda. Av samtliga statsanställda var 21,6 procent i åldern 25–34 år 2018 (21,8 procent 2017), medan motsvarande andel i gruppen med utländsk bakgrund var 30,7 procent 2018 (31,3 procent 2017).

Det är också denna åldersgrupp som har högst andel med utländsk bakgrund i befolkningen som helhet. Andelen äldre är generellt lägre bland statsanställda med utländsk bakgrund. Bland samtliga statligt anställda var andelen som var 55 år och äldre 22,6 procent 2018 (oförändrat jämfört med 2017), och bland anställda med utländsk bakgrund uppgick andelen till 16,3 procent (även det oförändrat jämfört med 2017).

Var och inom vilka områden finns de anställda med utländsk bakgrund i staten?

Andelen med utländsk bakgrund skiljer sig avsevärt åt mellan regioner, men kanske främst mellan storstadsområden och landsbygd. Utanför de tre storstadsområdena är andelen personer med utländsk bakgrund lägre än genomsnittet. Det gäller oavsett om jämförelsen görs för befolkningen, samtliga sysselsatta på arbetsmarknaden eller statligt anställda. Högst andel med utländsk bakgrund i staten finns i de tre storstadsområdena Stockholm (23,7 procent), Göteborg (21,9 procent) och Malmö (24,9 procent).

En högre andel av de anställda med utländsk bakgrund (75,9 procent) tillhör kategorin kärnkompetens jämfört med samtliga statsanställda (68,3 procent). Motsatsen gäller för kategorierna stöd- och ledningskompetens. Andelen av de statsanställda med utländsk bakgrund som tillhör gruppen ledningskompetens uppgår till 3,5 procent, vilket kan jämföras med 7,0 procent av samtliga statsanställda.

Andelen anställda med utländsk bakgrund varierar mellan olika delar av statsförvaltningen, bl.a. beroende på verksamhetens karaktär. I tabell 3.8 redovisas andelen anställda med utländsk bakgrund fördelad på COFOG-grupper och kompetenskategorier.

Tabell 3.8 Andelen anställda med utländsk bakgrund fördelade på COFOG-grupper 2018 och kompetenskategori

Procent

	Totalt	Ledning	Kärn	Stöd
Allmän offentlig förvaltning	14,5	7,9	15,4	14,4
Försvar	6,7	3,8	6,6	7,7
Samhällsskydd och rättsskipning	12,2	6,5	12,6	13,3
Näringslivsfrågor m.m.	12,0	8,4	12,3	11,6
Fritidsverksamhet, kultur och religion	16,1	9,7	16,8	15,1
Utbildning	31,4	18,1	37,9	20,0
Socialt skydd m.m.	24,6	14,8	26,9	18,9
Totalt	**19,2**	**9,6**	**21,4**	**15,9**

Anm.: Uppgifterna i tabellen baseras på alla anställda med månadsavlönad anställning hos Arbetsgivarverkets obligatoriska medlemmar. Timavlönade m.fl. ingår inte. Totalen inkluderar även de som inte är klassade på kompetenskategori.
Källa: Arbetsgivarverket.

Den högsta andelen anställda med utländsk bakgrund, 31,4 procent, finns inom gruppen Utbildning. Det är också denna grupp som har flest anställda i statlig sektor. Universitetens och högskolornas verksamhet karaktäriseras av internationellt samarbete inom både forskning och utbildning, och rekryteringar sker ofta internationellt. Det förklarar den relativt höga andelen anställda med utländsk bakgrund inom gruppen. Även andelen nyanställda med utländsk bakgrund är högst inom denna grupp (43,8 procent 2018).

Gruppen Socialt skydd m.m. har den näst högsta andelen anställda med utländsk bakgrund, 24,6 procent. Övriga fem grupper har andelar under genomsnittet på 19,2 procent.

Andelen anställda med utländsk bakgrund ökade inom alla COFOG-grupper mellan 2018 och 2019. Det är ett mönster som noterats varje år 2009–2018 för samtliga grupper, bortsett gruppen Fritidsverksamhet, kultur och religion. Även inom den gruppen har andelen med utländsk bakgrund ökat, men inte varje år. Det beror delvis på att förändringarna inom denna, den minsta gruppen, påverkas procentuellt mer av små förändringar av antalet anställda. Andelen med utländsk bakgrund i denna grupp uppgick 2018 till 16,1 procent.

Den lägsta andelen anställda med utländsk bakgrund fanns inom gruppen Försvar, där 6,7 procent av de anställda 2018 hade utländsk bakgrund. Inom både grupperna Försvar och Näringslivsfrågor m.m., där affärsverken finns, samt inom gruppen Samhällsskydd och rättskipning, finns, som tidigare anförts, befattningar som förutsätter svenskt medborgarskap. Detta krav kan antas sänka andelen anställda med utländsk bakgrund inom dessa grupper. Inom gruppen Försvar hade endast 0,4 procent av de anställda något annat medborgarskap än svenskt. Inom gruppen Samhällsskydd och rättskipning var motsvarande andel 0,8 procent. Inom den största gruppen Utbildning hade 18,1 procent utländskt medborgarskap, vilket ska jämföras med 6,2 procent i statsförvaltningen som helhet och 11,2 procent av befolkningen i åldern 20–64 år.

3.5 Personalrörligheten

Mellan september 2017 och september 2018 uppgick personalrörligheten i staten till 13 procent. Det innebär att rörligheten ökade med 1 procentenhet jämfört med perioden september 2016–september 2017. Med personalrörlighet avses här nyanställningar och avgångar vid myndigheterna, oavsett om det skett inom staten eller i förhållande till andra arbetsmarknadssektorer.

I likhet med tidigare år var rörligheten 2018 totalt sett högre bland anställda under 35 år, för att sedan avta med stigande ålder (se diagram 3.11). Personalrörligheten var också högre inom kompetenskategorierna kärn- och stödkompetens än inom kategorin ledningskompetens, framför allt i den yngsta åldersgruppen. Skillnaderna i personalrörligheten mellan kvinnor och män var marginella. Den högsta personalrörligheten, 19 procent, fanns i COFOG-gruppen Fritidsverksamhet, kultur och religion. Den lägsta, 10 procent, fanns i COFOG-gruppen Näringslivsfrågor m.m.

Diagram 3.11 Personalrörlighet fördelad på kompetenskategorier, ålder och kön

Procent

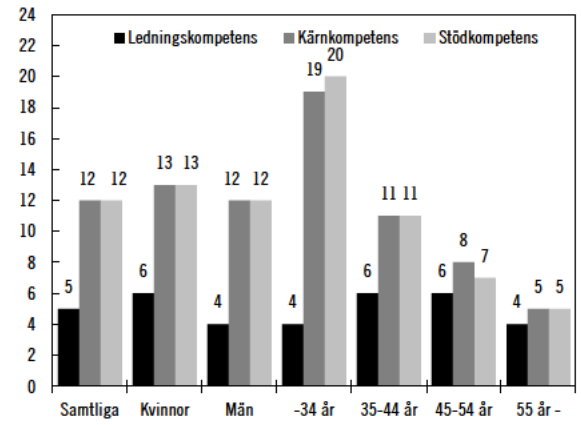

Källa: Arbetsgivarverket.

Diagram 3.12 Totalt inflöde av uppsagda till Trygghetsstiftelsen

Antal

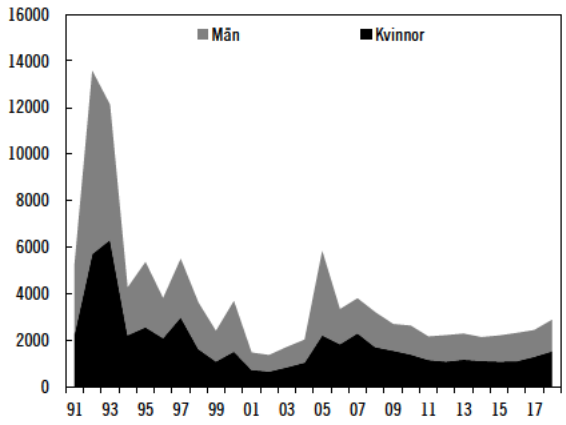

Källa: Trygghetsstiftelsen.

3.6 Uppsägningar i staten

Trygghetsstiftelsen är en kollektivavtalsstiftelse som har som ändamål att stödja och hjälpa statsanställda som sagts upp på grund av arbetsbrist eller vars längre tidsbegränsade anställning har löpt ut samt gäller när någon till följd av omlokalisering av en myndighets verksamhet väljer att inte följa med till den nya orten.

Trygghetsstiftelsen bildades 1990 i samband med att parterna på det statliga avtalsområdet enades om trygghetsavtalet för statligt anställda. Från och med 2015 arbetar stiftelsen efter ett nytt avtal, benämnt avtal om omställning. Trygghetsstiftelsens stöd till de uppsagda är individinriktat och ska underlätta en återgång till arbete.

Sedan starten 1990 har det totala inflödet till Trygghetsstiftelsen varit nästan 108 500 personer.

År 2018 uppgick antalet anmälda personer till Trygghetsstiftelsen till 2 871 personer, vilket var 444 fler än 2017 och 566 fler än 2016.

Könsfördelningen bland de som anmäls till Trygghetsstiftelsen är relativt jämn. De senaste tre åren har andelen män varit något högre än andelen kvinnor och innan dess var förhållandet det motsatta. Andelen kvinnor uppgick till 53 procent 2018.

De senaste åren har majoriteten av de som anmälts till Trygghetsstiftelsen lämnat en tidsbegränsad anställning. År 2018 hade 60 procent av de som anmäldes lämnat en tidsbegränsad anställning, vilket kan jämföras med 76 procent 2017 och 78 procent 2016. Majoriteten av de anmälda kom från universitets- och högskolesektorn.

De personer som är aktuella för Trygghetsstiftelsens individuella insatser är de som anmälts till stiftelsen, som omfattas av avtalet och som inte fått en permanent lösning på sin arbetssituation. Vid utgången av 2018 uppgick dessa till 2 857 personer. Det var betydligt färre jämfört med utgången av 2017, då antalet uppgick till 3 394 personer, och utgången av 2016, då antalet uppgick till 3 816 personer. Minskningen berodde framför allt på att många 2018 fick tillsvidareanställningar.

Av de 2 857 personer som var anmälda hos stiftelsen hade 42 procent en tillfällig lösning eller var i någon form av åtgärd. De allra flesta av dem hade en tillfällig anställning. Andra var på praktik, inskolning, utbildning eller höll på att starta ett eget företag.

I tabell 3.9 redovisas uppgifter om dem som fått en permanent lösning på sin situation och därmed lämnat Trygghetsstiftelsen.

Tabell 3.9 De som lämnat Trygghetsstiftelsen

Procent	2016	2017	2018
Andel kvinnor	50	49	51
Andel män	50	51	49
Snittålder	42 år	40 år	40 år
Antal	**2 569**	**2 843**	**3 393**

Källa: Trygghetsstiftelsen.

År 2018 var det en något högre andel kvinnor än män som lämnade Trygghetsstiftelsen. Under 2017 var förhållandet det motsatta. Majoriteten av de som lämnade stiftelsen 2018 var tidigare anställda inom universitets- och högskolesektorn. Snittåldern för de som lämnade stiftelsen 2018 var 40 år, vilket var samma snittålder som 2017 och 2 år lägre än 2016.

Av de 3 393 personer som lämnade Trygghetsstiftelsen 2018 inföll tidsgränsen för insatser för 88 personer. Av de 3 305 personer som 2018 lämnade stiftelsen av någon annan anledning än att de uppnått tidsgränsen fick drygt 3 000 personer ett nytt arbete, medan 83 startade eget företag. År 2017 var det knappt 2 500 personer som fick ett nytt arbete och 84 som startade eget företag. År 2018 var det 2 procent som lämnade stiftelsen till följd av pension och 5 procent av övrig anledning. År 2017 och 2016 var det 2 procent respektive 5 procent som lämnade stiftelsen till följd av pension och 4 procent av övrig anledning.

Av de som hade lämnat en tillsvidareanställning fick 82,8 procent 2018 ett nytt arbete eller någon annan lösning på sin situation innan uppsägningstidens slut. Motsvarande andel uppgick till 84,6 procent 2017 och 81,1 procent 2016.

Av de personer som hade lämnat en tidsbegränsad anställning fick 86,7 procent 2018 en lösning på sin situation inom 9 månader från att deras anställning hade löpt ut. Detta kan jämföras med 88,0 procent 2017 och 86,1 procent 2016.

Trygghetsstiftelsen har målsättningen att 75 procent av de som anmälts ska ha fått en lösning på sin situation innan de ovan angivna tidpunkterna. Stiftelsen nådde därmed 2018 sin målsättning för båda grupperna.

3.7 Sjukfrånvaro

Sjukfrånvaron vid statliga myndigheter

Statskontoret har ett årligt uppdrag att göra en sammanställning av sjukfrånvaron i staten utifrån myndigheternas årsredovisningar.

Enligt Statskontorets sammanställningar har sjukfrånvaron i staten minskat svagt de två senaste åren efter att ha ökat fem år i rad. Sjukfrånvaron uppgick till 3,9 procent av den ordinarie arbetstiden 2018. Förändringen över åren framgår av diagram 3.13.

Diagram 3.13 Sjukfrånvaro vid myndigheterna 2009–2018

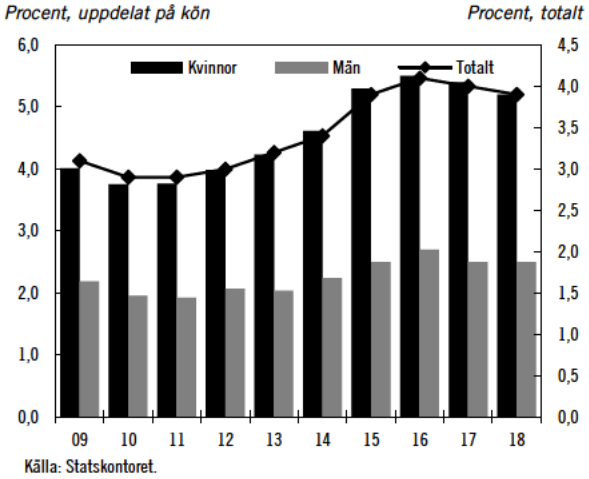

Källa: Statskontoret.

Kvinnornas sjukfrånvaro är mer än dubbelt så hög som männens. Sjukfrånvaron uppgick 2018 till 5,2 procent för kvinnor och 2,5 procent för män. Jämfört med 2017 minskade 2018 sjukfrånvaron med 0,2 procentenheter för kvinnor och med 0,1 procentenhet för män.

Som anfördes i budgetpropositionen för 2019 har Statskontoret i rapporten Myndigheternas arbete med att förebygga och minska sjukfrånvaro (2017:14) gjort bedömningen att myndigheterna i vissa avseenden arbetar i linje med forskningen om friskfaktorer för att förebygga och minska sjukfrånvaron bland sina anställda, men att många myndigheter kan göra mer för att minska sjukfrånvaron bland kvinnor (prop. 2018/19:1 utg.omr. 2 bilaga avsnitt 3.7)

För anställda i åldersgruppen yngre än 30 år ökade sjukfrånvaron med 0,1 procentenhet till 3,0 procent av gruppens sammanlagda arbetstid. För de två andra åldersgrupperna 30–49 år, respektive äldre än 50 år, minskade sjukfrånvaron med 0,1 respektive 0,2 procentenheter, och uppgick till 3,7 respektive 4,5 procent.

Tabell 3.10 Sjukfrånvaron inom olika COFOG-grupper

Procent

COFOG-grupp	2016	2017	2018
Allmän offentlig förvaltning	4,1	4,0	4,0
Försvar	2,4	2,3	2,2
Samhällsskydd och rättsskipning	5,0	4,6	4,4
Näringsliv, miljö, bostad och samhällsutveckling	3,8	3,6	3,7
Fritidsverksamhet, kultur och religion	4,2	3,7	3,7
Utbildning	2,9	2,9	2,9
Socialt skydd inklusive hälso- och sjukvård	6,4	6,1	6,1
Totalt	**4,1**	**4,0**	**3,9**

Källa: Statskontoret.

I tabell 3.10 redovisas sjukfrånvaron inom de olika COFOG-grupperna. Myndigheter inom gruppen Försvar uppvisade den lägsta totala sjukfrånvaron. I den gruppen uppgick andelen män till 80 procent. Myndigheterna inom gruppen Socialt skydd inklusive hälso- och sjukvård uppvisade den högsta sjukfrånvaron. I den gruppen uppgick andelen kvinnor till 67 procent. I gruppen Försvar var sjukfrånvaron den lägsta bland kvinnor, 3,8 procent, och i gruppen Utbildning var sjukfrånvaron den lägsta bland män, 1,7 procent. Gruppen med högst sjukfrånvaro bland både kvinnor och män var Socialt skydd inklusive hälso- och sjukvård, med en sjukfrånvaro om 7,1 procent bland kvinnor och 4,3 procent bland män. I tabell 3.1 finns en fördelning av kvinnor respektive män inom de olika COFOG-grupperna.

Av de statliga myndigheterna hade 45 procent en lägre sjukfrånvaro 2018 än 2017, medan 20 procent låg på samma nivå och 36 procent hade en högre sjukfrånvaro 2018 än 2017.

Diagram 3.14 Förändring i sjukfrånvaron mellan 2017 och 2018 vid myndigheterna

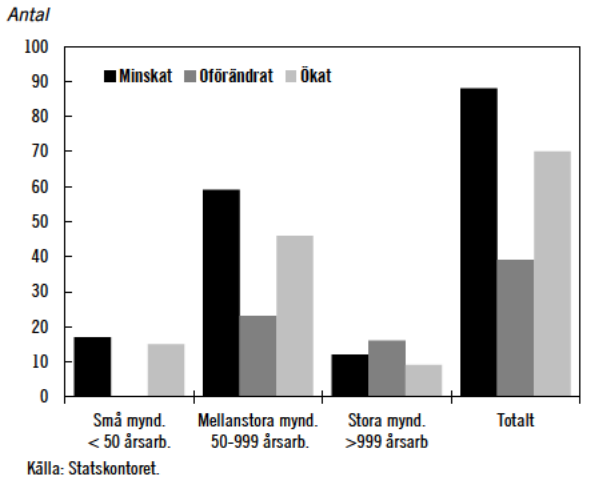

Källa: Statskontoret.

Av de 32 myndigheter som hade mindre än 50 årsarbetskrafter, och redovisade uppgifterna i årsredovisningen, hade drygt hälften, 17 myndigheter, en minskad sjukfrånvaro 2018 jämfört med 2017 och resterande hade högre sjukfrånvaro, vilket framgår av (se diagram 3.14.). Enligt förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag ska uppgift om sjukfrånvaro inte lämnas om antalet anställda är färre än 10.

Sjukfrånvaron i staten jämfört med andra sektorer

I SCB:s arbetskraftsundersökningar jämförs sjukfrånvaron i olika arbetsmarknadssektorer. Definitioner och mätmetoder skiljer sig mellan sjukfrånvarouppgifterna i myndigheternas årsredovisningar, som Statskontoret sammanställer, och SCB:s undersökningar. Statskontorets redovisning är därmed inte jämförbar med SCB:s uppgifter.

Diagram 3.15 Sjukfrånvaro enligt SCB:s arbetskrafts-undersökningar

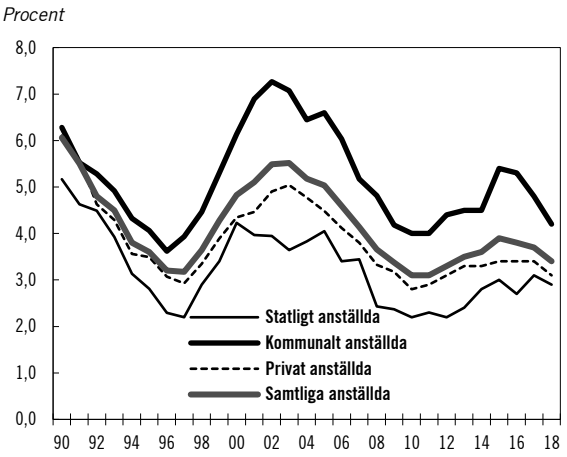

Källa: Arbetsgivarverket utifrån underlag från Statistiska Centralbyråns arbetskraftsundersökningar.

Enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar minskade sjukfrånvaron i staten 2018 med 0,2 procentenheter till 2,9 procent (se diagram 3.15). Sjukfrånvaron bland anställda på hela arbetsmarknaden minskade samma år med 0,3 procentenheter till 3,4 procent.

SCB:s arbetskraftsundersökningar visar att sjukfrånvaron sedan 1990 varit lägre i staten än i de andra sektorerna. Att statsanställda i snitt är mindre sjuka än andra hänger samman med att staten har en större andel anställda med tjänstemannayrken än de andra arbetsmarknadssektorerna. Om man skulle jämföra enbart tjänstemannagrupper inom de olika sektorerna med varandra skulle skillnaderna sannolikt bli mindre. Utvecklingen inom de olika sektorerna följer ungefär samma trend.

Arbetsmiljö

Vartannat år sedan 1989 genomför SCB, på uppdrag av Arbetsmiljöverket, en arbetsmiljöundersökning. Arbetsgivarverket sammanställer sedan ett urval av frågorna som belyser arbetsmiljön i den statliga sektorn.

År 2017 intervjuade Statistiska centralbyrån 3 705 personer ur den sysselsatta befolkningen om deras arbetsmiljö. Av dessa var 351 anställda i staten. Resultatet för de statsanställda bör tolkas med försiktighet, eftersom urvalet och svarsfrekvensen inte är tillräcklig för att genomgående få signifikanta värden. Nedan redovisas 2017 års resultat, som framgår av rapporten Hur upplever de statsanställda sin Arbetsmiljö? Arbetsmiljörapport 2017 (Arbetsgivarverket 2018:6).

En ökad andel statsanställda angav att de hade fysiska besvär. Denna utveckling överensstämmer med utvecklingen på arbetsmarknaden som helhet. Kvinnor anger i högre utsträckning än män att de har besvär, och ökningen bland kvinnorna är stor sedan föregående undersökning. Exempelvis upplevde 52 procent av kvinnorna och 35 procent av männen att de var uttröttade i kroppen 2017.

Antalet personer som uppger att de upplever olika mentala påfrestningar har ökat jämfört föregående undersökningar och det är kvinnorna som står för ökningen. Anställda inom staten uppvisade dessutom sämre värden än arbetsmarknaden som helhet. Exempelvis uppgav 59 procent av de statsanställda kvinnorna att de inte kunde koppla bort tankarna från arbetet under fritiden. Motsvarande andel av männen uppgick till 51 procent.

Av de statsanställda upplevde 29 procent att minst hälften av arbetstiden var så stressig att de inte hann prata om eller tänka på annat än arbetet, vilket var något lägre än på arbetsmarknaden som helhet, där motsvarande andel uppgick till 32 procent. Av kvinnorna upplevde 57 procent att de, helt eller delvis, hade alldeles för mycket att göra. Motsvarande andel bland männen uppgick till 55 procent.

Av de statsanställda kvinnorna uppgav 48 procent att de satt mer än två timmar i sträck sysselsatta med datorn, medan motsvarande andel för männen uppgick till 36 procent.

Undersökningen visar även att 29 procent av kvinnorna och 15 procent av männen 2017 övervägde att sluta av hälsoskäl, vilket sammantaget överensstämmer med arbetsmarknaden som helhet.

Av männen uppgav 50 procent att de visste vad arbetsgivaren förväntar sig att de ska uppnå i deras arbete. Motsvarande andel bland kvinnorna uppgick till 47 procent. För arbetsmarknaden som helhet uppgick andelen till 57 procent.

Av de statsanställda uppgav 20 procent att de hade utsatts för våld eller hot om våld under de senaste 12 månaderna, vilket var en minskning med 2 procentenheter jämfört med 2015. För statsanställda kvinnor hade andelen ökat till 22 procent (20 procent år 2015 och 12 procent år 2013), medan andelen män hade minskat till 17 procent (25 procent år 2015 och 22 procent år 2013). Det var något färre anställda inom staten som hade utsatts än inom kommunsektorn.

Andelen utsatta var lägst inom den privata sektorn.

Andelen statsanställda som uppgav att de hade utsatts för sexuella trakasserier från chefer eller arbetskamrater de senaste 12 månaderna uppgick till 3 procent. För kvinnor var andelen 6 procent, vilket var samma nivå som inom den privata sektorn. Andelen kvinnor som uppgav att de hade blivit sexuellt trakasserade av andra personer, som t.ex. patienter eller kunder, uppgick till 9 procent i den statliga sektorn, till 10 procent i kommunsektorn och till 12 procent i den privata sektorn.

Var femte statsanställd upplevde att det var svårt att framföra kritiska synpunkter på arbetsförhållanden, vilket var i linje med arbetsmarknaden som helhet. Kvinnor upplevde i högre grad än män att det fanns svårigheter av detta slag.

Av de statsanställda var de flesta, 81 procent, på det stora hela nöjda med arbetet, vilket kan jämföras med 73 procent för arbetsmarknaden som helhet. Av de statsanställda uppgav 53 procent att de hade ett obundet och fritt arbete 2017, vilket var en minskning mot tidigare år, men fortfarande en högre andel än på arbetsmarknaden som helhet.

Sjukpensioner

Under de senaste åren har personer som nybeviljats sjukpension minskat (se diagram 3.16).

Diagram 3.16 Anställda som har nybeviljats sjukpension 2009–2018

Antal, uppdelat på kön *Totalt antal*

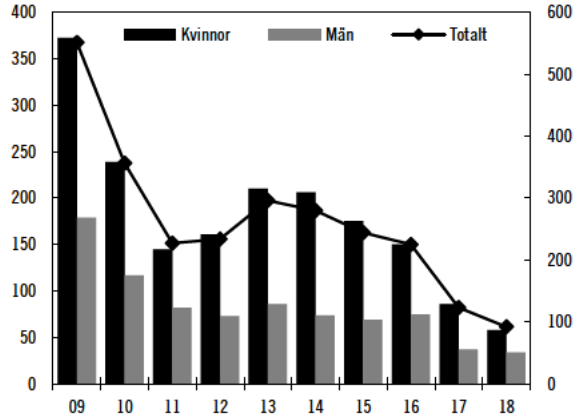

Källa: Statens tjänstepensionsverk.

Det finns en tydlig skillnad mellan könen beträffande nybeviljade sjukpensioner. År 2018 beviljades 58 kvinnor och 34 män sjukpension inom staten. Det var en minskning för både kvinnor och män jämfört med 2017.

Sjukpension kan beviljas om Försäkringskassan har beviljat sjukersättning eller aktivitetsersättning med omfattningen 25–100 procent. Totalt sett har andelen sjukpensioner som beviljas på heltid ökat varje år sedan 2014. År 2018 beviljades 72 procent av de nya sjukpensionerna på heltid. Av de män som 2018 beviljades sjukpension beviljades 76 procent sjukpension på heltid. Motsvarande andel för kvinnorna uppgick till 69 procent. Att männen beviljas sjukpension på heltid i större utsträckning än vad kvinnorna gör är ett mönster som noterats alla år sedan 2003, bortsett från 2016, då andelen var lika stor för kvinnor och för män.

Medianåldern för de personer som 2018 beviljades sjukpensioner var 57 år och 7 månader för kvinnor och 58 år och 6 månader för män. Det innebär att skillnaden i medianåldern mellan kvinnor och män minskade jämfört med tidigare år.

Anmälningar enligt det statliga personskadeavtalet

Som framgår av diagram 3.17 var antalet anmälningar enligt det statliga personskadeavtalet (PSA) något lägre 2018 än 2017.

Diagram 3.17 Anmälningar enligt PSA 2013–2018

Antal

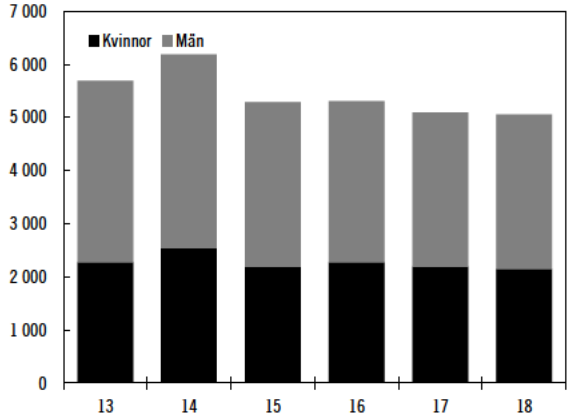

Källa: Arbetsgivarverket.

Majoriteten av anmälningarna enligt PSA avser män. Männens andel har dock successivt minskat, från 60 procent 2013 till 57 procent 2018.

3.8 Lönenivåer och löneutveckling

I diagram 3.18 redovisas den genomsnittliga månadslönen för olika sektorer på arbetsmarknaden 2018.

Diagram 3.18 Genomsnittlig månadslön i olika sektorer på arbetsmarknaden 2018

Kronor

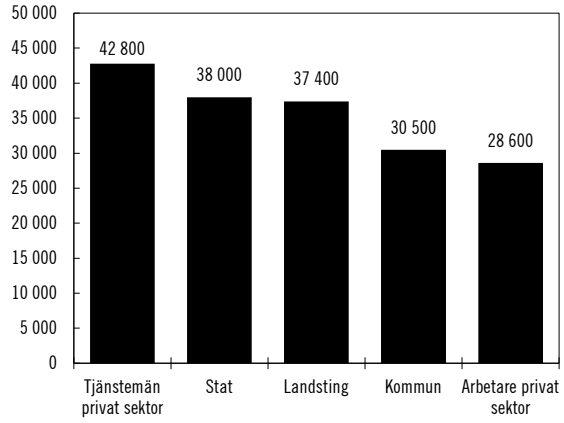

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den genomsnittliga månadslönen i staten uppgick till 38 000 kronor[2]. Medellönen på hela arbetsmarknaden uppgick till 34 600 kronor.

Löneutvecklingen i staten

Arbetsgivarverket träffar som arbetsgivarpart avtal på statens vägnar med de fackliga parterna Offentliganställdas Förhandlingsråds förbundsområden inom det statliga förhandlingsområdet sammantagna (OFR/S,P,O), Sveriges Akademikers Centralorganisation Staten (Saco-S) samt Seko, service- och kommunikationsfacket.

Nuvarande ramavtal om löner m.m. för arbetstagare inom det statliga avtalsområdet (RALS) gäller tills vidare med Saco-S. Med OFR/S,P,O och med Seko är avtalen tidsbegränsade och gäller fram t.o.m. den 30 september 2020.

Arbetsgivarverket har tagit fram uppgifter om den kollektiva löneutvecklingen 1997–2018 omräknat till årstakt[3] (se tabell 3.11).

Tabell 3.11 Nominell och real löneutveckling i statlig sektor 1997–2018

Procent

Statistikperiod sept–sept	Avtalsperiod för centrala avtal	Löneutv. årstakt	Förändring i KPI[1]	Real löneutv. i årstakt
1997–1998	RALS[2] 1998–2001	3,8	-0,1	3,9
1998–1999	RALS 1998–2001	3,8	0,4	3,4
1999–2000	RALS 1999–2000	3,8	1,0	2,8
2000–2001	RALS 2001	4,2	2,5	1,7
2001–2002	RALS 2002–2004	3,8	2.1	1,7
2002–2003	RALS 2002–2004	3,6	1,9	1,7
2003–2004	RALS 2002–2004	3,4	0,4	3,0
2004–2005	RALS 2004–2007	3,1	0,4	2,7
2005–2006	RALS 2004–2007	3,2	1,4	1,8
2006–2007	RALS 2004–2007	3,2	2,2	1,0
2007–2008	RALS 2007–2010	3,7	3,5	0,2
2008–2009	RALS 2007–2010	3,4	-0,3	3,7
2009–2010	RALS 2007–2010	4,1	1,3	2,8
2010–2011	RALS 2010–2012/ RALS–T	2,9[3]	2,6	0,3[4]
2011–2012	RALS 2010–2012/ RALS–T	2,3	0,9	1,4
2012–2013	RALS 2012–2013/ RALS–T	2,6	0,0	2,6
2013–2014	RALS 2013–2016/ RALS–T	2,2	-0,2	2,4
2014–2015	RALS 2013–2016/ RALS–T	2,3	0,0	2,3
2015–2016	RALS 2013–2016/ RALS–T	2,6	1,0	1,6
2016–2017	RALS 2016–2017/ RALS–T	2,2	1,8	0,4
2017–2018	RALS 2017–2020/ RALS-T	2,7	2,0	0,7
Genomsnittlig ökning för hela perioden		**3,2**	**1,2**	**2,0**

[1] Förändringen är beräknad som förändring i årsmedeltal.
[2] RALS: Ramavtal om löner m.m. för arbetstagare i staten.
[3] Siffran korrigerad på grund av ytterligare inkommet utfall.
[4] Konsekvenskorrigerad siffra.
Källa: Arbetsgivarverket

Utvecklingen av genomsnittliga löner

Löneutvecklingstakten inom det statliga området har förhållandevis väl följt utvecklingen på arbetsmarknaden i stort, enligt jämförande statistik från tiden efter ramanslagsreformen (se diagram 3.19).

[2] SCB:s siffror är uppräknade till heltid.

[3] Tidpunkterna för de lokala lönerevisionerna hos de statliga arbetsgivarna varierar över året. Därför kan i regel inte den löneutveckling som registreras i statistiken för ett enskilt år direkt tolkas som ett resultat av just det årets lönerevision. För att få en tydligare bild av hur stor löneutvecklingen varit under de centrala löneavtalens avtalsperioder har löneökningar i statistiken därför räknats om till en årstakt med hänsyn till tidsperioderna för de lokala lönerevisionerna.

Diagram 3.19 Utvecklingen av genomsnittliga löner i olika sektorer på arbetsmarknaden 1994–2018

Index 1994 = 100

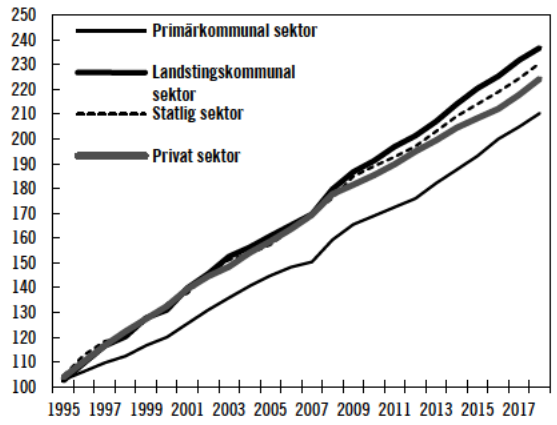

Anm. Uppgifter avser nominella löner och är rensade med hänsyn till strukturella förändringar i utbildningsnivå, ålder och kön.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 3.20 Genomsnittlig löneskillnad mellan kvinnor och män i staten och den oförklarade löneskillnaden 2009–2018

Procent

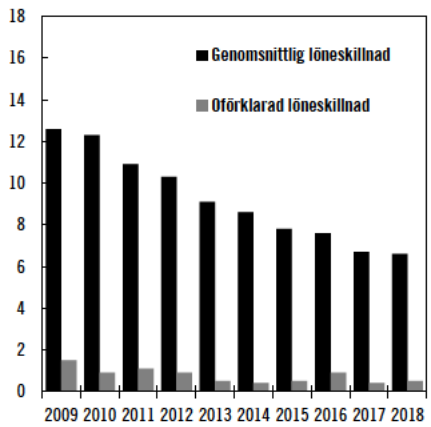

Källa: Arbetsgivarverket.

Mellan 1994 och 2018 uppgick löneutvecklingen inom den landstingskommunala sektorn till 136,7 procent, inom den statliga sektorn till 130,5 procent, inom den privata sektorn till 124,2 procent och inom den kommunala sektorn till 110,3 procent. För tjänstemän inom den privata sektorn uppgick löneutvecklingen till 133,2 procent och för arbetare till 111,9 procent.

Löneskillnaderna mellan kvinnor och män

Den genomsnittliga löneskillnaden mellan kvinnor och män uppgick i september 2018 till 6,6 procent. Det var en minskning med 0,1 procentenhet jämfört med 2017. Arbetsgivarverket har i rapporten Utveckling av löneskillnader mellan statsanställda kvinnor och män åren 2008–2018 analyserat de sakliga och mätbara faktorer som den totala löneskillnaden mellan kvinnor och män i staten består av. De faktorer som har störst påverkan på den totala löneskillnaden är att kvinnor och män arbetar med olika uppgifter och på olika nivåer i myndigheterna samt att kvinnor i högre grad än män arbetar deltid.

När hänsyn tas till dessa mätbara faktorer kvarstår en skillnad som inte kan förklaras av tillgänglig information i statistiken, den s.k. oförklarade löneskillnaden. Denna skillnad var 0,5 procent i september 2018, vilket var en ökning med 0,1 procentenhet jämfört med 2017.

I diagram 3.20 redovisas den genomsnittliga löneskillnaden mellan kvinnor och män i staten och den oförklarade löneskillnaden under de senaste tio åren.

Arbetsgivarverkets rapport, urval och lönebegrepp

Som underlag för uppföljningen av delmålet används den partsgemensamma lönestatistiken. Jämfört med tidigare rapporter har Arbetsgivarverket i rapporten Utveckling av löneskillnader mellan statsanställda kvinnor och män åren 2008–2018 ersatt standardvägning som metod för beräkningen av löneskillnader mellan kvinnor och män med en regressionsanalys

I regressionsanalysen, som syftar till att analysera vilka faktorer som kan förklara löneskillnaderna mellan män och kvinnor, ingår alla myndigheter under regeringen. Arbetsgivarverkets frivilliga medlemmar eller myndigheter som sorterar under riksdagen ingår inte i det statistiska materialet.

Materialet omfattar samtliga anställda som har månadslön. Myndighetschefer, vars löner beslutas av regeringen, har uteslutits. I urvalet ingick totalt 246 756 statsanställda, varav 129 975 (53 procent) kvinnor och 116 781 (47 procent) män.

Den genomsnittliga månadslönen för kvinnor uppgick 2018 till 35 161 kronor och för män till 37 636 kronor. Den genomsnittliga löneskillnaden mellan kvinnor och män uppgick till ca 2 475 kronor eller 6,6 procent. Eftersom kvinnor i större utsträckning än män arbetar deltid minskar löneskillnaden något när heltidslöner jämförs. När lönerna räknas om till heltidslöner blir skillnaden 5,3 procent.

Bland samtliga månadsavlönade statsanställda hade 95 procent av kvinnorna och 96 procent av männen en heltidsanställning 2018

Genomsnittlig löneutveckling

För statsanställda, exklusive chefer, var den genomsnittliga löneutvecklingen i årstakt 2017 och 2018 för identiska individer 3,4 procent för kvinnor och 3,5 procent för män.

Löneutvecklingen i årstakt var 4,4 procent för kvinnliga chefer och 4,1 procent för manliga chefer under samma period. Skillnaden kan delvis förklaras av att de kvinnor som blir chefer är yngre än de män som blir chefer och löneutvecklingen är oftast större i början av karriären. Denna beräkning gäller endast identiska individer, dvs. de som varit anställda på samma myndighet under hela mätperioden.[4]

Ett partsgemensamt arbete

Parterna på det statliga avtalsområdet har på alla nivåer ett gemensamt ansvar för att utjämna och förhindra skillnader i löner och andra anställningsvillkor mellan kvinnor och män som utför arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt. Parterna ska också främja alla medarbetares lika möjligheter att på sakliga grunder påverka sin löneutveckling. Parterna ska vidare ta ställning till principerna för lönesättningen av de medarbetare som under viss tid inte befinner sig i arbete, t.ex. föräldralediga.

De centrala parterna på det statliga avtalsområdet har träffat en överenskommelse om att gemensamt fortsatt bedriva fem utvecklingsområden inom Partsrådet[5]. Ett av områdena rör centrala parters stöd till lokal lönebildning. Arbetet inom detta område ska fortgå fram t.o.m. den 31 december 2020.

Närmare om grupperingsnivå (svårighetsgrad)

För att bättre kunna analysera lönestatistiken i staten har parterna på det statliga avtalsområdet kommit överens om en indelning av arbetsuppgifter i arbetsområden och grupperingsnivåer. Denna indelning, BESTA-systemet, delar upp arbetsuppgifter på ett 60-tal arbetsområden och på sex grupperingsnivåer. Grupperingsnivån anger arbetsuppgifternas omfång och komplexitet. Den ska också återspegla det ansvar, den självständighet, de kunskaper och de erfarenheter som krävs för att utföra dem. Sammantaget var det ca 20 000 anställda som inte var klassificerade 2018, vilket kan jämföras med drygt 21 000 år 2017.

Tabell 3.12 BESTA-klassning efter grupperingsnivå (svårighetsgrad) 2018

Antal och procentuell fördelning

Grupperingsnivå	Anställda, ej klassade som chef	Anställda, klassade som chef
Nivå 1	20 559	
Andel kvinnor	44	
Andel män	56	
Nivå 2	35 416	
Andel kvinnor	59	
Andel män	41	
Nivå 3	82 444	4 700
Andel kvinnor	58	40
Andel män	42	60
Nivå 4	58 788	6 022
Andel kvinnor	53	43
Andel män	47	57
Nivå 5	21 280	4 392
Andel kvinnor	47	51
Andel män	53	49
Nivå 6	5 385	1 697
Andel kvinnor	30	47
Andel män	70	53
Oklassade	19 920	
Andel kvinnor	38	
Andel män	62	
Summa	**243 792**	**16 811**

Källa: Arbetsgivarverket.

Som framgår av tabell 3.11 är nivå 3 den vanligaste BESTA-klassificeringen. För chefer, dvs. personer som tillhör kompetenskategorin ledningskompetens, finns en särskild nivågruppering. Vid en jämförelse av antalet klassificerade som chefer med antalet som inte är klassificerade som chefer kan konstateras att det 2018 liksom 2017 gick ca 15 anställda per chef i staten. År 2016 uppgick antalet till ca 14 och 2015 till ca 17 anställda per chef. Myndighetschefer ingår inte i det aktuella chefskollektivet eftersom de inte klassificeras i BESTA-systemet när det gäller arbetsområde och grupperingsnivå.

I diagram 3.21 redovisas grupperingsnivå uppdelat på kompetenskategorier och kön 2018.

[4] Uppgifterna avser anställda på det statliga avtalsområdet, dvs. både vid myndigheter och vid Arbetsgivarverkets frivilliga medlemmar.

[5] Partsrådet är en ideell förening vars medlemmar är Arbetsgivarverket, OFR/S,P,O, Saco-S och Seko.

Diagram 3.21 Grupperingsnivå (svårighetsgrad) uppdelat på kompetenskategorier och kön i staten 2018

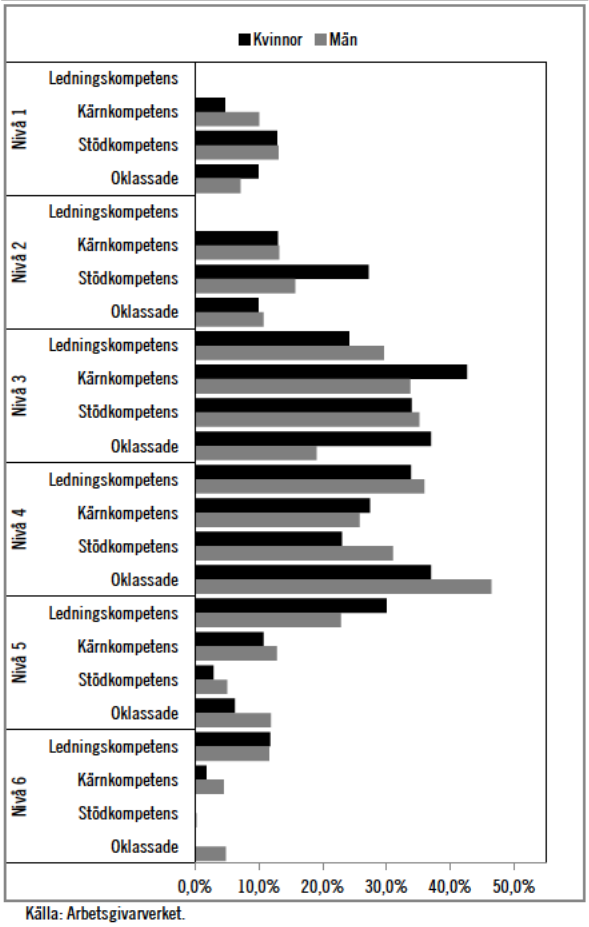

Källa: Arbetsgivarverket.

Underbilaga Myndighetschefer och ordförande i styrelsemyndigheter

Underbilaga Myndighetschefer och ordförande i styrelsemyndigheter

Innehållsförteckning

Myndighetschefer per den 5 september 2019 33

Ordförande i styrelsemyndigheter per den 5 september 2019..... 38

Myndighetschefer per den 5 september 2019

Nedan redovisas en sammanställning över de myndighetschefer som anställs och lönesätts av regeringen. Sammanställningen redovisar förhållandena per den 5 september 2019.[6]

Myndighet	Titel	Efternamn	Förnamn
Affärsverket svenska kraftnät	GD vik.	Medelius-Bredhe	Lotta
Allmänna reklamationsnämnden	Ordförande	Isgren	Marcus
Arbetsdomstolen	Ordförande	Lilja Hansson	Cathrine
Arbetsförmedlingen	GD	Sjöberg	Mikael
Arbetsmiljöverket	GD	Zelmin-Ekenhem	Erna
Barnombudsmannen	Barnombudsman	Dahlin	Elisabeth
Blekinge tekniska högskola	Rektor	Viberg	Mats
Bolagsverket	GD	Stenberg	Annika
Boverket	GD	Sjelvgren	Anders
Brottsförebyggande rådet	GD vik.	Borschos	Björn
Brottsoffermyndigheten	GD	Öster	Annika
Centrala studiestödsnämnden	GD	Forsberg	Christina
Datainspektionen	GD	Lindgren Schelin	Lena
Delegationen mot segregation	Direktör	Ashing	Inger
Diskrimineringsombudsmannen	Ombudsman	Broberg	Agneta
Domstolsverket	GD	Holmgren	Martin
E-hälsomyndigheten	GD	Valik	Janna
Ekobrottsmyndigheten	GD	Rodrigo	Monica
Ekonomistyrningsverket	GD	Olsson	Clas
Elsäkerhetsverket	GD	Falemo	Elisabet
Energimarknadsinspektionen	GD	Vadasz Nilsson	Anne
Etikprövningsmyndigheten	Direktör	Modin	Johan
Exportkreditnämnden	GD	Jatko	Anna-Karin
Fastighetsmäklarinspektionen	Direktör	Paulsson	Gunilla
Finansinspektionen	GD	Thedéen	Erik
Finanspolitiska rådet	Kanslichef	Sonnegård	Joakim
Folke Bernadotteakademin	GD	Söder	Sven-Eric
Folkhälsomyndigheten	GD	Carlson	Johan
Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd	GD	Forsberg	Ethel
Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (FORMAS)	GD	Petersson	Ingrid
Fortifikationsverket	GD	Bredberg Pettersson	Maria
Forum för levande historia	Överintendent	Lomfors	Ingrid
Försvarets materielverk	GD	Mårtensson	Göran
Försvarets radioanstalt	GD vik.	Gustafsson	Charlotta
Försvarshögskolan	Rektor	Egnell	Robert

[6] På grund av att särskilda bestämmelser reglerar ledningen av Arbetsgivarverket och Regeringskansliet ingår dessa myndigheter inte i sammanställningen.

Myndighet	Titel	Efternamn	Förnamn
Försvarsmakten	ÖB	Bydén	Micael
Försvarsunderrättelsedomstolen	Ordförande	Lundgren	Lars
Försäkringskassan	GD	Öberg	Nils
Gymnastik- och idrottshögskolan	Rektor	Nilsson	Per
Göteborgs universitet	Rektor	Wiberg	Eva
Havs- och vattenmyndigheten	GD	Granit	Jakob
Högskolan Dalarna	Rektor	Norsell	Martin
Högskolan i Borås	Rektor	Tinnsten	Mats
Högskolan i Gävle	Rektor	Fältholm	Ylva
Högskolan i Halmstad	Rektor	Hwang	Stephen
Högskolan i Skövde	Rektor	Niklasson	Lars
Högskolan Kristianstad	Rektor	Pihl	Håkan
Högskolan Väst	Rektor	Hellström	Martin
Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen	GD	Ekborg	Peter
Inspektionen för socialförsäkringen	GD vik.	Seijboldt	Marie
Inspektionen för strategiska produkter	GD vik.	Wieslander	Carl Johan
Inspektionen för vård och omsorg	GD	Wallström	Sofia
Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering	GD	Hemström-Hemmingsson	Maria
Institutet för rymdfysik	Föreståndare	Barabash	Stanislav
Institutet för språk och folkminnen	GD	Sundin	Martin
Justitiekanslern	JK	Heidenborg	Mari
Jämställdhetsmyndigheten	GD	Ag	Lena
Kammarkollegiet	GD	Larsson	Gunnar
Karlstads universitet	Rektor	Sterte	Johan
Karolinska institutet	Rektor	Ottersen	Ole Petter
Kemikalieinspektionen	GD vik.	Westerberg	Agneta
Kommerskollegium	GD	Stellinger	Anna
Konjunkturinstitutet	GD	Hansson Brusewitz	Urban
Konkurrensverket	GD	Jermsten	Rikard
Konstfack	Rektor	Lantz	Maria
Konstnärsnämnden	Direktör	Söderbäck	Anna
Konsumentverket	GD och KO	Tisell	Cecilia
Kriminalvården	GD vik.	Strömberg	Stefan
Kronofogdemyndigheten	Rikskronofogde	Gellerbrant Hagberg	Christina
Kungl. biblioteket	Riksbibliotekarie	Grönvall	Karin
Kungl. Konsthögskolan	Rektor	Arrhenius	Sara
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	Rektor	Wessman	Helena
Kungl. Tekniska högskolan	Rektor	Karlsson	Sigbritt
Kustbevakningen	GD	Mattsson	Therese
Lantmäteriet	GD	Ås Sivborg	Susanne
Linköpings universitet	Rektor	Dannetun	Helen
Linnéuniversitetet	Rektor	Aronsson	Peter

Myndighet	Titel	Efternamn	Förnamn
Livsmedelsverket	GD	Sohlström	Annica
Luftfartsverket	GD	Persson-Grivas	Ann
Luleå tekniska universitet	Rektor	Bergvall-Kåreborn	Birgitta
Lunds universitet	Rektor	von Schantz	Torbjörn
Läkemedelsverket	GD	Andersson Forsman	Catarina
Länsstyrelsen i Blekinge län	Landshövding	Nordin	Sten
Länsstyrelsen i Dalarnas län	Landshövding	Thörn	Ylva
Länsstyrelsen i Gotlands län	Landshövding	Flanking	Anders
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Landshövding	Bill	Per
Länsstyrelsen i Hallands län	Landshövding	Sommestad	Lena
Länsstyrelsen i Jämtlands län	Landshövding	Hägglund	Jöran
Länsstyrelsen i Jönköpings län	Landshövding	Jonsson	Helena
Länsstyrelsen i Kalmar län	Landshövding	Carlzon	Thomas
Länsstyrelsen i Kronobergs län	Landshövding	Burman	Ingrid
Länsstyrelsen i Norrbottens län	Landshövding	Nilsson	Björn O.
Länsstyrelsen i Skåne län	Landshövding	Hulthén	Anneli
Länsstyrelsen i Stockholms län	Landshövding	Österberg	Sven-Erik
Länsstyrelsen i Södermanlands län	Landshövding	Hagberg	Liselott
Länsstyrelsen i Uppsala län	Landshövding	Enander	Göran
Länsstyrelsen i Värmlands län	Landshövding vik.	Blom	Johan
Länsstyrelsen i Västerbottens län	Landshövding	Andersson	Magdalena
Länsstyrelsen i Västernorrlands län	Landshövding	Högman	Berit
Länsstyrelsen i Västmanlands län	Landshövding	Akhtarzand	Minoo
Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Landshövding	Danielsson	Anders
Länsstyrelsen i Örebro län	Landshövding	Larsson	Maria
Länsstyrelsen i Östergötlands län	Landshövding	Graf	Carl Fredrik
Malmö universitet	Rektor	Tham	Kerstin
Medlingsinstitutet	GD	Wennemo	Irene
Migrationsverket	GD	Ribbenvik	Mikael
Mittuniversitetet	Rektor	Fällström	Anders
Moderna museet	Överintendent	Ørskou	Gitte
Myndigheten för arbetsmiljökunskap	GD	Ahmadi	Nader
Myndigheten för delaktighet	GD	Ekman Aldén	Malin
Myndigheten för digital förvaltning	GD	Eriksson	Anna
Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	GD	Svartz	Kristina
Myndigheten för kulturanalys	Direktör	Härd	Sverker
Myndigheten för press, radio och tv	GD	Ingvar-Nilsson	Charlotte
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	GD	Eliasson	Dan
Myndigheten för stöd till trossamfund	Direktör	Göransson	Åke
Myndigheten för tillgängliga medier	GD	Larsson	Magnus
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser	GD	Daltung	Sonja
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	GD	Nyberg	Lena
Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	GD	af Geijerstam	Jean-Luc
Myndigheten för yrkeshögskolan	GD	Persson	Thomas
Mälardalens högskola	Rektor	Pettersson	Paul

Myndighet	Titel	Efternamn	Förnamn
Nationalmuseum	Överintendent	Pettersson	Susanna
Naturhistoriska riksmuseet	Överintendent	Malmström	Joakim
Naturvårdsverket	GD	Risinger	Björn
Nordiska Afrikainstitutet	Direktör vik.	Berger	Tania
Patent- och registreringsverket	GD	Strömbäck	Peter
Pensionsmyndigheten	GD	Barr	Daniel
Polarforskningssekretariatet	Direktör	Gårdfeldt	Katarina
Polismyndigheten	Rikspolischef	Thornberg	Anders
Post- och telestyrelsen	GD	Sjöblom	Dan
Revisorsinspektionen	Direktör	Johansson	Per
Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarie	Amréus	Lars
Riksarkivet	Riksarkivarie	Åström Iko	Karin
Riksgäldskontoret	Riksgäldsdirektör	Lindblad	Hans
Rymdstyrelsen	GD	Rathsman	Anna
Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (Svenska ESF-rådet)	GD	Lööw	Lars
Rättsmedicinalverket	GD	Werkström	Lars
Sjöfartsverket	GD	Norén	Katarina
Skatteverket	GD	Westling Palm	Katrin
Skogsstyrelsen	GD	Sundqvist	Herman
Skolforskningsinstitutet	Direktör	von Greiff	Camilo
Socialstyrelsen	GD	Wigzell	Olivia
Specialpedagogiska skolmyndigheten	GD	Malmberg	Fredrik
Spelinspektionen	GD	Rosenberg	Camilla
Statens beredning för medicinsk och social utvärdering	GD	Axelsson	Susanna
Statens centrum för arkitektur och design	Överintendent	Long	Kieran
Statens energimyndighet	GD	Andrén	Robert
Statens fastighetsverk	GD	Eiken Holmgren	Ingrid
Statens försvarshistoriska museer	Överintendent	Hagberg	Magnus
Statens geotekniska institut	GD	Karlsson	Åsa-Britt
Statens haverikommission	GD	Ytterberg	Hans
Statens historiska museer	Överintendent	Jansén	Maria
Statens institutionsstyrelse	GD	Åbjörnsson Hollmark	Elisabet
Statens jordbruksverk	GD	Nordin	Christina
Statens konstråd	Direktör	Malm	Magdalena
Statens kulturråd	GD	Forssell	Staffan
Statens maritima och transporthistoriska museer	Överintendent	Grundberg	Leif
Statens medieråd	Direktör	Novak	Anette
Statens museer för världskultur	Överintendent	Follin	Ann
Statens musikverk	GD vik.	Kunosson	Gerhard
Statens servicecenter	GD	Pålsson	Thomas
Statens skolinspektion	GD	Ängmo	Helén
Statens skolverk	GD	Fredriksson	Peter
Statens tjänstepensionsverk	GD	Humla	Maria
Statens veterinärmedicinska anstalt	GD vik.	Lindberg	Ann

Myndighet	Titel	Efternamn	Förnamn
Statens väg- och transportforskningsinstitut	GD	Svensson	Tomas
Statistiska centralbyrån	GD	Stymne	Joakim
Statskontoret	GD	Roswall Ljunggren	Annelie
Stockholms konstnärliga högskola	Rektor	Crabtree	Paula
Stockholms universitet	Rektor	Söderbergh Widding	Astrid
Strålsäkerhetsmyndigheten	GD	Cromnier	Nina
Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac)	GD	Hammarström	Ulf
Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	GD	Jämtin	Carin
Svenska institutet	GD	Sjöstedt	Madeleine
Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps)	Direktör	von Sydow	Göran
Sveriges geologiska undersökning	GD	Söderberg	Lena
Sveriges lantbruksuniversitet	Rektor	Knutson Wedel	Maria
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)	GD	Brennerfelt	Rolf
Säkerhetspolisen	Säkerhetspolischef	Friberg	Klas
Södertörns högskola	Rektor	Amberg	Gustav
Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	GD vik.	Erlandsson	Inger
Tillväxtverket	GD	Nordlöf	Gunilla
Totalförsvarets forskningsinstitut	GD	Mattsson	Jens
Totalförsvarets rekryteringsmyndighet	GD	Malm	Christina
Trafikanalys	GD vik.	Pettersson	Eva
Trafikverket	GD	Erixon	Lena
Transportstyrelsen	GD	Bjelfvenstam	Jonas
Tullverket	Generaltulldirektör	Svensson	Charlotte
Umeå universitet	Rektor	Adolfsson	Hans
Universitets- och högskolerådet	GD	Röding	Karin
Universitetskanslersämbetet	GD	Söderholm	Anders
Upphandlingsmyndigheten	GD	Ek	Inger
Uppsala universitet	Rektor	Åkesson	Eva
Verket för innovationssystem (Vinnova)	GD	Isaksson	Darja
Vetenskapsrådet	GD	Stafström	Sven
Åklagarmyndigheten	Riksåklagare	Lundh	Petra
Örebro universitet	Rektor	Schnürer	Johan
Överklagandenämnden för studiestöd	Direktör	Åhgren	Hans Göran

Ordförande i styrelsemyndigheter per den 5 september 2019

Nedan redovisas en sammanställning över ordförandena i de myndigheter som leds av en styrelse. Sammanställningen avser förhållandena per den 5 september 2019.

Myndighet	Titel	Efternamn	Förnamn
Affärsverket svenska kraftnät	Överdirektör	Netz	Bo
AP-fonden Första	GD	Hansson Brusewitz	Urban
AP-fonden Andra	F.d. VD	Roxendal	Jan
AP-fonden Tredje	VD	Lindenius	Christina
AP-fonden Fjärde	F.d. VD	McPhee	Sarah
AP-fonden Sjätte	Civilekonom	Ingelstam	Catrina
AP-fonden Sjunde	Chefsekonom	Westman	Rose Marie
Arbetsförmedlingen	GD	Petersson	Ingrid
Arbetsgivarverket	Rikskronofogde	Gellerbrant Hagberg	Christina
Blekinge tekniska högskola	Konsult	Örn	Peter
E-hälsomyndigheten	Hälso- och sjukvårdsdirektör	Lundgren	Lena
Exportkreditnämnden	VD	Lindberg	Hans
Finansinspektionen	Landshövding	Österberg	Sven-Erik
Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd	Professor	Palme	Joakim
Fortifikationsverket	F.d. landshövding	Norrfalk	Maria
Försvarets materielverk	F.d. GD	Gustafsson	Yvonne
Försvarshögskolan	F.d. landshövding	Egardt	Peter
Försäkringskassan	ÖD	Johansson	Anita
Gymnastik- och idrottshögskolan	F.d. landshövding	Eriksson	Björn
Göteborgs universitet	Landshövding	Schelin Seidegård	Cecilia
Högskolan Dalarna	Konsult	Bellander	Christina
Högskolan i Borås	Riksbibliotekarie	Herdenberg	Gunilla
Högskolan i Gävle	F.d. rektor	Palmér	Ingegerd
Högskolan i Halmstad	Vice VD	Castler	Harald
Högskolan i Skövde	F.d. rektor	Norén	Kerstin
Högskolan Kristianstad	Regionöverläkare	Kvist	Ulf
Högskolan Väst	F.d. landshövding	Eriksson	Eva
Karlstads universitet	VD	Johansson	Karin
Karolinska institutet	F.d. statsråd	Odenberg	Mikael
Konstfack	Jurist	Rennerstedt	Kristina
Konstnärsnämnden	VD	Larsson	Jesper
Kungl. Konsthögskolan	VD	Kumlin	Ewa
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	Stadsdirektör	Lindh	Ingela
Kungl. Tekniska högskolan	Affärsområdeschef	Ewaldsson	Ulf
Lantmäteriet	F.d. GD	Sundin	Olle
Linköpings universitet	Landshövding	Sommestad	Lena
Linnéuniversitetet	Professor	Brändström	Dan
Luftfartsverket	F.d. VD	Olson	Jan

Myndighet	Titel	Efternamn	Förnamn
Luleå tekniska universitet	Ordförande	Nordmark	Eva
Lunds universitet	Ambassadör	Hafström	Jonas
Läkemedelsverket	F.d. GD	Billinger	Nils Gunnar
Malmö universitet	F.d. ordförande	Fjelkner	Metta
Mittuniversitetet	Seniorrådgivare	Nygårds	Peter
Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	Professor	Anell	Anders
Mälardalens högskola	Landshövding	Hagberg	Liselott
Pensionsmyndigheten	F.d. GD	Wigzell	Kerstin
Post- och telestyrelsen	Civilekonom	Hedén	Åke
Riksgäldskontoret	F.d. GD	Gustafsson	Yvonne
Rymdstyrelsen	Universitetsdirektör	Bjelke	Katarina
Sjöfartsverket	F.d. GD	Sundin	Olle
Skogsstyrelsen	Rättschef	Wiberg	Mats
Socialstyrelsen	Vik. GD	Gustafsson	Charlotta
Spelinspektionen	Senior rådgivare	Håkansson	Per
Statens fastighetsverk	F.d. statssekreterare	Olsson	Sten
Statens jordbruksverk	F.d. överintendent	Bengtsson	Staffan
Statens kulturråd	F.d. statssekreterare	Stuart Hamilton	Ulrika
Statens servicecenter	F.d. landshövding	Holmberg	Barbro
Statens tjänstepensionsverk	F.d. GD	Sjöstrand	Mats
Statens väg- och transportforskningsinstitut	VD	Löfsjögård	Malin
Stockholms konstnärliga högskola	Professor	Bremer	Kåre
Stockholms universitet	Justitieråd	Calissendorff	Kerstin
Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete	F.d. GD	Gustafsson	Yvonne
Sveriges lantbruksuniversitet	GD	Brennerfelt	Rolf
Södertörns högskola	Landshövding	Akhtarzand	Minoo
Tillväxtverket	F.d. Landshövding	Alsér	Kristina
Totalförsvarets forskningsinstitut	F.d. GD	Gustafsson	Yvonne
Trafikverket	F.d. regiondirektör	Persson	Magnus
Transportstyrelsen	F.d. statråd	Norman	Peter
Umeå universitet	F.d. landshövding	Heister	Chris
Universitets- och högskolerådet	VD	Elmsäter-Svärd	Catharina
Uppsala universitet	Professor	Hernes	Gudmund
Verket för innovationssystem (Vinnova)	Direktör	Nilsson-Ehle	Anna
Vetenskapsrådet	F.d. rektor	Bladh	Agneta
Örebro universitet	F.d. universitetskansler	Haikola	Lars

Bilaga 2

Utdrag ur förslag till ändringar i Nordiska investeringsbankens stadgar

Bilaga 2

Utdrag ur förslag till ändringar i Nordiska investeringsbankens stadgar

Innehållsförteckning

Utdrag ur förslag till ändringar i Nordiska investeringsbankens stadgar 5

Utdrag ur förslag till ändringar i Nordiska investeringsbankens stadgar

NIB:s stadgar
Ändringar i avsnitt 3, 4, 13, 14 och 17

Nuvarande lydelse

Section 3
The authorised capital stock of the Bank shall be EUR 6,141,903,086 subscribed by the Member countries as follows:

Denmark	EUR	1,293,922,083
Estonia	EUR	56,254,434
Finland	EUR	1,088,148,207
Iceland	EUR	58,075,722
Latvia	EUR	82,072,738
Lithuania	EUR	119,795,914
Norway	EUR	1,320,805,204
Sweden	EUR	2,122,828,784

Any increase or decrease in the authorised capital stock shall be decided upon by the Board of Governors, after a proposal by the Board of Directors of the Bank. Any such increase or decrease in the authorised capital stock shall be allocated among the Member countries based upon their Gross National Income at market prices as determined from time to time by the Board of Governors.

Section 4
The Member countries have made available to the Bank 6.815502352081970 per cent of the subscribed authorised capital stock. The payments have been made upon request from the Bank.

The remainder of the subscribed capital stock shall be subject to call to the extent the Board of Directors of the Bank deems it necessary for the fulfilment by the Bank of its debt obligations

Section 13
The Bank shall have a Board of Governors, a Board of Directors, a President, and such other personnel as is necessary to carry out its operations.

Föreslagen lydelse

Section 3
The authorised capital stock of the Bank shall be EUR 8,368,844,474.11 subscribed by the Member countries as follows:

Denmark	EUR	1,763,074,493.79
Estonia	EUR	76,651,259.81
Finland	EUR	1,482,690,785.19
Iceland	EUR	79,132,913.42
Latvia	EUR	111,830,807.21
Lithuania	EUR	163,231,714.80
Norway	EUR	1,799,704,941.30
Sweden	EUR	2,892,527,558.59

Any increase or decrease in the authorised capital stock shall be decided upon by the Board of Governors, after a proposal by the Board of Directors of the Bank. Any such increase or decrease in the authorised capital stock shall be allocated among the Member countries based upon their Gross National Income at market prices as determined from time to time by the Board of Governors.

Section 4
The Member countries have made available to the Bank 10.10346099746250 per cent of the subscribed authorised capital stock. The payments have been made upon request from the Bank.

The remainder of the subscribed capital stock shall be subject to call to the extent the Board of Directors of the Bank deems it necessary for the fulfilment by the Bank of its debt obligations.

Section 12
The Bank shall have a Board of Governors, a Board of Directors, a President, a Control Committee, and such other personnel as is necessary to carry out its operations.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Section 14	**Section 13**
The Board of Governors shall be composed of eight Governors. Each Member country shall be represented by the Minister designated by it as its Governor.	The Board of Governors shall be composed of eight Governors. Each Member country shall be represented by the Minister designated by it as its Governor.
The Board of Governors shall appoint a Chairman for a term of one year. The chairmanship of the Board of Governors shall rotate among the Member countries.	The Board of Governors shall appoint a Chair for a term of one year. The position of chair of the Board of Governors shall rotate among the Member countries.
The Board of Governors shall be vested with the following powers:	The Board of Governors shall be vested with the following powers:
a) Amendments of the Statutes with the exception of this Section 14.	a) Amendments of the Statutes with the exception of this Section 13.
b) Decisions on increase and decrease of the authorised capital stock.	b) Decisions on increase and decrease of the authorised capital stock.
c) Decisions on questions of interpretation and application of the provisions of the Agreement and the Statutes.	c) Decisions on principles for capital and liquidity management.
d) Approval of the annual report of the Board of Directors and audited financial statements of the Bank.	d) Decisions on questions of interpretation and application of the provisions of the Agreement and the Statutes.
e) Appointment of two members of the Control Committee in accordance with Section17.	e) Approval of the annual report of the Board of Directors and audited financial statements of the Bank.
f) Decisions on procedures related to withdrawal of membership of the Bank.	f) Appointment of members of the Control Committee in accordance with Section 16.
g) Decision on liquidation of the Bank.	g) Decisions on procedures related to withdrawal of membership of the Bank.
Decisions of the Board of Governors shall be unanimous. Decisions may be taken by a written procedure.	h) Decision on liquidation of the Bank.
The Board of Governors shall hold an annual meeting and such other meetings as deemed appropriate.	Decisions of the Board of Governors shall be unanimous. Decisions may be taken by a written procedure.
	The Board of Governors shall hold an annual meeting and such other meetings as deemed appropriate.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Section 17 A Control Committee shall be established to ensure that the operations of the Bank are conducted in accordance with these Statutes. The Control Committee shall be responsible for the audit of the Bank's accounts and shall annually deliver an auditors' report to the Board of Governors.	**Section 16** A Control Committee shall be established to monitor that the operations of the Bank are conducted in accordance with these Statutes. The Control Committee shall be responsible for appointing the external auditors to carry out the audit of the Bank's financial statements. The external auditors' report together with reports from the Control Committee and its Chairmanship shall be delivered annually to the Board of Governors.
The Control Committee shall be composed of ten members. The members of the committee shall be appointed for a term of up to two years at a time. The Nordic Council and the Parliaments of Estonia, Latvia and Lithuania shall appoint one member from each country. The Board of Governors shall appoint two members to serve as Chairman and Deputy Chairman. The chairmanship and deputychairmanship shall rotate among the Member countries.	The Control Committee shall be composed of at least ten and a maximum of twelve members. The members of the Committee shall be appointed for a term of up to two years at a time. The Nordic Council and the Parliaments of Estonia, Latvia and Lithuania shall appoint one member from each country. The Board of Governors shall appoint two to four members to serve as Chair, Deputy Chair and other members of the Chairmanship who shall administer the responsibilities and tasks of the Committee. The Chairmanship shall oversee the performance of the audit of the Bank's financial statements, carried out by the external auditors, and monitor the Bank's financial position, risk levels and capital and liquidity position. The positions of the Chairmanship shall rotate among the Member countries.

3

Skatt, tull och exekution

Förslag till statens budget för 2020

Skatt, tull och exekution

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 5

Diagramförteckning ... 6

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 7

2 Skatt, tull och exekution ... 9
- 2.1 Omfattning ... 9
- 2.2 Utgiftsutveckling ... 9
  - 2.2.1 Mål för utgiftsområdet ... 11
- 2.3 Resultatredovisning ... 11
  - 2.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 11
  - 2.3.2 Resultat ... 11
  - 2.3.3 Analys och slutsatser ... 11
- 2.4 Politikens inriktning ... 12

3 Skatt ... 15
- 3.1 Mål för skatt ... 15
- 3.2 Resultatredovisning ... 15
  - 3.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 15
  - 3.2.2 Resultat ... 16
  - 3.2.3 Analys och slutsatser ... 20
- 3.3 Politikens inriktning ... 21
- 3.4 Budgetförslag ... 23
  - 3.4.1 1:1 Skatteverket ... 23

4 Tull ... 25
- 4.1 Mål för tull ... 25
- 4.2 Resultatredovisning ... 25
  - 4.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 25
  - 4.2.2 Resultat ... 26
- 4.3 Analys och slutsatser ... 29
- 4.4 Politikens inriktning ... 30
- 4.5 Budgetförslag ... 31
  - 4.5.1 1:2 Tullverket ... 31

5 Exekution ... 33

5.1 Mål för exekution 33
5.2 Resultatredovisning 33
5.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 33
5.2.2 Resultat 34
5.2.3 Analys och slutsatser 37
5.3 Politikens inriktning 37
5.4 Budgetförslag 38
5.4.1 1:3 Kronofogdemyndigheten 38

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	7
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution	9
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution	10
Tabell 2.3	Ramnivå 2019 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution	11
Tabell 3.1	Skatte- och avgiftsintäkter	16
Tabell 3.2	Skattefelets storlek 2014–2016	16
Tabell 3.3	Beskattning och kontrollverksamhet	17
Tabell 3.4	Motverka ekonomisk brottslighet	18
Tabell 3.5	Folkbokföringsverksamheten	19
Tabell 3.6	Förtroende för Skatteverkets verksamhet	20
Tabell 3.7	Anslagsutveckling 1:1 Skatteverket	23
Tabell 3.8	Offentligrättslig verksamhet	23
Tabell 3.9	Uppdragsverksamhet	23
Tabell 3.10	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Skatteverket	24
Tabell 4.1	Tullar, skatter och avgifter tas in rättssäkert och kostnadseffektivt	26
Tabell 4.2	Förebygga och motverka brottslighet inom tullområdet	27
Tabell 4.3	Förtroendet för Tullverkets verksamhet	29
Tabell 4.4	Anslagsutveckling 1:2 Tullverket	31
Tabell 4.5	Offentligrättslig verksamhet	31
Tabell 4.6	Uppdragsverksamhet	31
Tabell 4.7	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Tullverket	31
Tabell 5.1	Indrivning och verkställighet, skuldsanering samt brottsbekämpning	34
Tabell 5.2	Förtroende för Kronofogdemyndighetens verksamhet	36
Tabell 5.3	Anslagsutveckling 1:3 Kronofogdemyndigheten	38
Tabell 5.4	Offentligrättslig verksamhet	38
Tabell 5.5	Uppdragsverksamhet	38
Tabell 5.6	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Kronofogdemyndigheten	39

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Uppbörd fördelad på inkomsttitel....16
Diagram 4.1 Uppbördsfelet....26
Diagram 4.2 Samhällsnytta av beslagtagen narkotika....28
Diagram 5.1 Inkomna ansökningar om skuldsanering....36

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution enligt tabell 1:1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Skatteverket	7 924 955
1:2	Tullverket	2 123 025
1:3	Kronofogdemyndigheten	2 009 009
Summa		**12 056 989**

2 Skatt, tull och exekution

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution omfattar huvuduppgifterna beskattning, uppbörd av skatt, tull och avgifter. Nära knutet till och starkt integrerat med huvuduppgifterna finns verksamheter som folkbokföring, fastighetstaxering, id-kort, bouppteckningar, gränsskydd och verkställighet av enskildas betalningsanspråk.

Inom skatte-, tull- och exekutionsområdet bedrivs också brottsbekämpning. Skatteverket, Tullverket och Kronofogdemyndigheten är förvaltningsmyndigheter inom respektive område. Kustbevakningen bedriver viss verksamhet inom utgiftsområdet genom att ansvara för tullkontrollen till sjöss.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Skatteverket	7 634	7 569	7 497	**7 925**	7 921	8 020
1:2 Tullverket	1 896	1 980	1 960	**2 123**	2 282	2 315
1:3 Kronofogdemyndigheten	1 916	1 960	1 988	**2 009**	2 034	2 065
Totalt för utgiftsområde 03 Skatt, tull och exekution	**11 446**	**11 509**	**11 445**	**12 057**	**12 237**	**12 400**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**11 523**	**11 523**	**11 523**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	275	449	622
Beslut	296	293	285
Varav BP20 [3]	286	190	180
Överföring till/från andra utgiftsområden	-37	-28	-29
Varav BP20 [3]			
Övrigt			
Ny ramnivå	**12 057**	**12 237**	**12 400**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021 och 2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneområkning.

Utgiftsområdets sammanlagda utgifter uppgick 2018 till 11,4 miljarder kronor. Prognosen för utfallet 2019 är nivå med 2018 vilket är 64 miljoner kronor lägre än anvisade anslag. Föreslagen anslagsnivå för utgiftsområdet 2020 är 548 miljoner kronor högre än 2019. Ökningen av utgiftsområdet beror på pris- och löneområkning, som för 2020 uppgår till 275 miljoner kronor, samt beslut i denna proposition och tidigare budgetbeslut i riksdagen på 296 miljoner kronor. Anslagsförändringarna redovisas detaljerat under respektive delområde.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar

Skatteverkets anslag ökas med sammanlagt 152 miljoner kronor 2020 för skatteförslag som regeringen avser att återkomma till riksdagen med. Det är förslag om att införa ett ingångsavdrag och förslag om att införa ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). För 2021 beräknas anslaget varaktigt ökas med 60 miljoner kronor.

Som en del i regeringens satsning för att bekämpa välfärdsbrott ökas Skatteverkets anslag med 65 miljoner kronor 2020 för att höja kvaliteten i folkbokföringen och för ett system som gör det möjligt för vissa myndigheter att få tillgång till uppgifter om bankkonton. För 2021 beräknas anslaget ökas med 68 miljoner kronor och för 2022 beräknas anslaget ökas med 58 miljoner kronor. Anslaget beräknas varaktigt ökas med 28 miljoner kronor fr.o.m. 2023.

Tullverkets anslag ökas med 40 miljoner kronor 2020 för att förstärka Tullverkets verksamhet. Anslaget beräknas öka varaktigt fr.o.m. 2021 med 40 miljoner kronor. Anslaget minskas varaktigt med 3 miljoner kronor fr.o.m. 2020 för finansiera uppdrag till Ekonomistyrningsverket.

För att möta behovet av samverkan för att bekämpa välfärdsbrott och för att bekämpa annan ekonomisk brottslighet ökas Kronofogdemyndighetens anslag med 25 miljoner kronor 2020. För 2021 respektive för 2022 beräknas anslaget ökas med 20 miljoner kronor.

Kronofogdemyndigheten kommer att få hantera fler ärenden med anledning av att regeringen anser att ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp bör införas vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige. Anslaget ökas därför med 6,5 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget varaktigt ökas med 4,5 miljoner kronor.

Ovanstående förslag innebär att samtliga myndigheter kan rekrytera. För främst Tullverket kommer det innebära att antalet anställda vid myndigheten ökar.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar

I budgetpropositionen för 2018 och i budgetpropositionen för 2019 ökades Skatteverkets anslag för införandet av nya skatteregler som bl.a. krävde it-utveckling som nu är genomförd. Anslaget minskas därför planenligt 2020 med ca 64 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2018 ökades Skatteverkets anslag för att öppna tio nya servicekontor. Anslaget ökas 2020 med 35 miljoner kronor. Sedan den 1 juni 2019 ansvarar Statens servicecenter för lokal statlig service. Enligt vad som angavs i budgetpropositionen för 2019 överförs därför medel till Statens servicecenter.

Tidigare beräknad anslagsökning för att förstärka Tullverkets verksamhet innebär att anslaget ökas med ca 74 miljoner kronor 2020.

I budgetpropositionen för 2016 ökades Kronofogdemyndighetens anslag tillfälligt för att hantera ett ökat antal ansökningar om skuldsanering med anledning av skuldsaneringslagen som trädde i kraft i november 2016. Anslaget minskas

med 20 miljoner kronor för att den tillfälliga satsningen upphör.

Tabell 2.3 Ramnivå 2019 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	55
Verksamhetsutgifter [2]	11 945
Investeringar [3]	57
Summa ramnivå	**12 057**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

Utgiftsområdets utgifter utgörs i huvudsak av verksamhetsutgifter.

2.2.1 Mål för utgiftsområdet

Målet för utgiftsområdet är att säkerställa finansieringen av den offentliga sektorn och bidra till ett väl fungerande samhälle för allmänhet och företag samt motverka brottslighet (prop. 2017/18:1, bet. 2017/18:SkU1 rskr. 2017/18:78).

2.3 Resultatredovisning

En övergripande resultatbedömning av utgiftsområdet görs i huvudsak utifrån målet för utgiftsområdet och bygger på resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder. Stöd för resultatbedömningen är bl.a. respektive myndighets årsredovisning, utvärderingar, rapporter och Riksrevisionens iakttagelser. En detaljerad resultatredovisning och bedömning följer under delområdena skatt, tull respektive exekution.

2.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

En utgångspunkt är att bedömningsgrunder, snarare än resultatindikatorer, har använts för att analysera och bedöma utvecklingen. Detta då det är förknippat med stora osäkerheter att isolera enskilda företeelser som förklaringar till en förändring. Även om indikatorerna inte ger någon fullständig bild av utgiftsområdets i många fall komplexa verksamhet tillför de relevant information för att göra en bedömning av hur utgiftsområdet har utvecklats. På grund av myndigheternas olika karaktärer och omfattning presenteras indikatorerna och bedömningsgrunderna i sitt sammanhang för respektive delområde skatt, tull och exekution.

2.3.2 Resultat

Resultatet presenteras i sitt sammanhang under delområdena skatt, tull respektive exekution. Där återfinns detaljerad redovisning, analys och bedömning av resultat.

2.3.3 Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att måluppfyllelsen är god och att myndigheternas insatser i hög grad bidrar till att uppfylla målet för utgiftsområdet. Riksrevisionen har granskat myndigheternas årsredovisningar och dessa har bedömts som i allt väsentligt rättvisande.

Säkerställa finansieringen av den offentliga sektorn

Myndigheternas verksamhet och resultat följer samhällsutvecklingen och konjunkturläget vilket t.ex. kan noteras i att skatteintäkterna och beloppet som Kronofogdemyndigheten drivit in har ökat samt att företag har i högre grad valt att använda förmånsarrangemang för att importera varor till lägre tullsatser.

Uppbördsförlusterna är fortfarande låga. Regeringen bedömer att de informations- och kunskapsinsatser samt kontroller som har genomförts har bidragit till att begränsa skattefelet, dvs. skillnaden mellan de fastställda beloppen och de teoretiskt riktiga.

Bidra till ett väl fungerande samhälle

Gemensamt för Skatteverket, Tullverket och Kronofogdemyndigheten är att myndigheterna ska fokusera på insatser för att förenkla regelverk och förebygga fel så att det blir rätt från början.

Samverkan mellan myndigheterna inom utgiftsområdet och med andra myndigheter har förstärkts. I samarbete med andra har insatser genomförts i syfte att förhindra att välfärdssystemen missbrukas. Regeringens bedömning är att verksamheten inom utgiftsområdet har bidragit till att motverka att samhällssystemen utnyttjas på ett icke avsett sätt.

Allmänhetens och företagens förtroende för myndigheterna har historiskt sett varit högt. Regeringens bedömning utifrån myndigheternas rankning i kvalitets- och anseendemätningar är att förtroendet är fortsatt högt för utgiftsområdet och att samtliga myndigheter bedriver ett positivt och långsiktigt arbete för att stärka allmänhetens och företagens förtroende.

Regeringen bedömer att myndigheterna bidragit till att öka antalet statliga arbetstillfällen utanför storstadsområdena. Tullverket och Kronofogdemyndigheten har under året genomfört lokalisering av viss verksamhet från Stockholm till andra orter (Fi2019/00457/S3 och Fi2018/03341/S3). Skatteverket har inlett arbetet med att lokalisera fler arbetstillfällen till Kiruna (Fi2018/03673/S3).

Motverka brottslighet

Skatteverket, Tullverket och Kronofogdemyndigheten har bidragit i det gemensamma samverkansarbetet mot organiserad brottslighet bl.a. genom olika administrativa åtgärder som kan minska eller förhindra aktörers möjligheter att fortsätta med olika brottsupplägg.

Alla tre myndigheterna deltog t.ex. i en insats i Malmö 2017 och 2018 mot organiserad brottslighet. Insatsen var riktad mot ett nätverk som bedömdes vara inblandat i det dödliga våldet i staden, narkotikadistribution i utsatta områden och avancerade upplägg för ekonomisk brottslighet. Insatsen resulterade i den högsta höjningen av skatt, betalningssäkrat belopp och utmätta tillgångar av alla insatser som bedrevs inom ramen för samverkan mot organiserad brottslighet under 2018. Sammantaget ledde arbetet till flera fällande domar för narkotikabrott och ekonomisk brottslighet. Regeringen ser positivt på hur samverkan mellan myndigheterna har utvecklats och medfört goda resultat.

2.4 Politikens inriktning

Myndigheterna inom utgiftsområdet ska underlätta för allmänhet och företag att göra rätt för sig. Regeringen understryker vikten av att allmänhet och företag som kommer i kontakt med myndigheterna ska få en enhetlig och rättssäker behandling. Kvinnor och män ska ges samma möjligheter och villkor vid kontakter med myndigheterna. Ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i allt arbete som bedrivs vid myndigheterna för att bidra till att uppnå regeringens mål för jämställdhetspolitiken.

Regeringen anser att de regelverk och rutiner som myndigheterna själva beslutar om ska vara så enkla som möjligt. För att stärka legitimiteten ska reglerna vara möjliga att förstå och inte leda till stora administrativa kostnader för dem som ska tillämpa dessa. Nyttan av förenklingar ska dock alltid vägas mot vikten av att motverka fel och fusk. Kontroller och sanktioner syftar till att förstärka och upprätthålla normer och att se till att regelverken följs. Myndigheterna ska bidra med att utarbeta förslag till förenklingar av de nationella och internationella regelverken, med beaktande av behovet av kontrollmöjligheter.

Myndigheterna ska utifrån sina respektive kompetensområden fortsätta att bidra till och utveckla samverkan inom ramen för arbetet med att förhindra och motverka organiserad brottslighet. Myndigheterna ska även fortsatt förstärka arbetet med att förhindra och motverka penningtvätt, finansiering av terrorism och annan brottslighet kopplad till terrorism. Samverkan är central eftersom frågorna är komplexa och berör flera myndigheter.

Utgiftsområdets myndigheter bidrar i flera fall med information som ligger till grund för andra myndigheters beslut om bidrag och utbetalningar. Det är angeläget att myndigheterna samarbetar med andra statliga och relevanta kommunala myndigheter för att säkerställa att stöd lämnas till dem det är avsett för och inte till oseriösa aktörer eller kriminella.

Skatteverket och Tullverket ska som bevakningsansvariga myndigheter bidra till samhällets krisberedskap och totalförsvaret (se utg.omr. 6 avsnitt 4).

Regeringen bedömer att fortsatta förändringar och effektiviseringar i myndigheternas verksamheter är nödvändiga för att klara av framtidens krav. I detta sammanhang är digitalisering av arbetsflöden liksom utveckling av digitala tjänster

för att effektivisera av stor betydelse. Myndigheternas utveckling ska även förbättra servicen till allmänhet och företag. Såväl digitala tjänster för allmänhet och företag som myndigheternas verksamhetssystem ska präglas av hög it- och informationssäkerhet. Myndigheterna ska fortsätta enligt befintliga planer att bidra till statlig närvaro i hela landet (se utg.omr. 2 avsnitt 4).

3 Skatt

3.1 Mål för skatt

Skatteverket bidrar till att målet för utgiftsområdet uppnås genom att

- fastställa skatte- och avgiftsintäkter rättssäkert, kostnadseffektivt och på ett sätt som är enkelt för såväl allmänhet och företag som Skatteverket, och
- förebygga och motverka ekonomisk brottslighet.

Skatteverket ska arbeta på ett sådant sätt att allmänhet och företag har förtroende för Skatteverkets verksamhet och att kvinnor och män ges samma möjligheter och villkor vid kontakter med myndigheten.

3.2 Resultatredovisning

Resultatbedömningen av delområde skatt görs i huvudsak utifrån Skatteverkets bidrag till målet ovan. Till stöd för regeringens bedömning av resultatet finns bl.a. Skatteverkets årsredovisning, rapporter och Riksrevisionens iakttagelser.

3.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Ett urval av indikatorer används i syfte att ge en övergripande bild av delområdet och beskriva hur det har utvecklats under året. Några av indikatorerna har även använts för den samlade analysen för hela utgiftsområdets utveckling i avsnitt 2 Skatt, tull och exekution. Dessa har markerats med (UO). De övriga indikatorerna används specifikt för att belysa och fördjupa redovisningen vad gäller utvecklingen inom delområde skatt.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för verksamhet som syftar till att skatte- och avgiftsintäkter säkerställs på ett rättssäkert och effektivt sätt är

- total uppbörd och uppbördsförlustens storlek (UO),
- skattefelets storlek och utveckling (UO),
- användning av digitala tjänster,
- andel av revisioner som resulterar i ändring,
- antal tillfällen som Skatteverket begärt information från andra länder, och
- andel överprövningsärenden i domstol som innebär ändring.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för verksamhet som syftar till att förebygga och motverka ekonomisk brottslighet är

- antal beslutade brottsanmälningar,
- antal anmälda brottsmisstankar, samt
- antal inkomna och avslutade brottsutredningar.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för arbetet med god registerkvalitet för att bidra till ett väl fungerande samhälle är

- antal avslutade ärenden,
- andel utredningar av totalt antal signaler om felaktiga uppgifter,
- andel utredningar av impulser som resulterar i ändring, och

– andel överprövningsärenden i domstol som innebär ändring.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för verksamhet som syftar till att allmänhet och företag ska ha förtroende för Skatteverkets verk-samhet är

– enkelt att nå myndigheten (UO), och
– rankning och resultat i kvalitets- och anseendemätningar (UO).

3.2.2 Resultat

Fastställa skatte- och avgiftsintäkter

Skatteverket fastställer och redovisar den stora merparten av de skatter som betalas i Sverige.

Tabell 3.1 Skatte- och avgiftsintäkter

	2016	2017	2018
Uppbörd, brutto (mdkr)	1 936	1 993	2 089
Uppbörd, netto (mdkr)	1 173	1 189	1 261
Uppbördsförlusten (%)	0,24	0,29	0,23

Källa: Skatteverket.

Under 2018 betalades 2 089 miljarder kronor i skatt. Det är en ökning med 4,8 procent jämfört med 2017, vilket motsvarar 97 miljarder kronor. Uppbördens fördelning framgår av diagram 3.1. Efter utbetalningar av kommunalskattemedel m.m. var nettouppbörden 1 261 miljarder kronor, vilket är 73 miljarder kronor högre än 2017. Uppbördens förändring beror främst på förhållanden som ligger utanför Skatteverkets inflytande. Det handlar t.ex. om förändringar av skatteregler, löner, priser och konjunkturläge.

Uppbördsförlusten, dvs. andel av fastställda skatter som inte har betalats till Skatteverket, uppgick 2018 till 0,23 procent vilket motsvarar 4,7 miljarder kronor. Det är 1,1 miljarder kronor minde än 2017 och i samma nivå som 2016. Den högre uppbördsförlusten 2017 berodde i huvudsak på ett enskilt ärende. Uppbördsförlusten i internationell jämförelse mycket låg. I OECD:s rapport Working Smarter in Tax Debt Management 2014 var genomsnittet för de länder som deltog i undersökningen ca 3 procent.

Diagram 3.1 Uppbörd fördelad på inkomsttitel

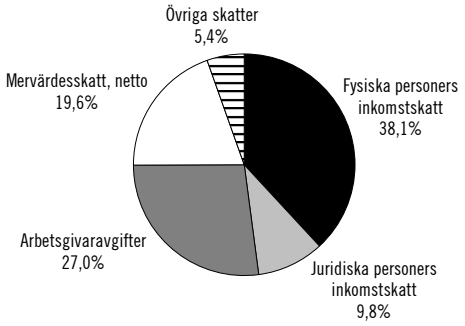

Källa: Skatteverket.

Skattefelets utveckling

Skattefelet är skillnaden mellan de fastställda beloppen och de teoretiskt riktiga. Utifrån resultatet av slumpvisa kontroller som Skatteverket har genomfört, beräkningar av mervärdesskattefelet och olika antaganden har Skatteverket kunnat redovisa delar av det genomsnittliga kontrollerbara skattefelet för beskattningsåren 2014–2016. Företeelser som bl.a. svartarbete och utländska kapitalinkomster kan inte kontrolleras med de metoder som används för att bedöma skattefelet. Bedömningar av skattefel är förknippade med stora osäkerheter och resultatet måste användas med stor försiktighet.

Tabell 3.2 Skattefelets storlek 2014–2016

Del av kontrollerbara skattefelet	Belopp (mdkr)	Andel av teoretisk skatt (%)
Privatpersoner	10,4	1,4
– kvinnor	2,5	0,8
– män	3.9	0,9
– skattekonsekvens för delägare och anställda i företag	4,0	0,5
Mervärdesskatt[1]	i.u.	0,6
Små och medelstora företag	14,2	3,5
Stora företag (arbetsgivar.avg.)	0,6 (+0,5[2])	0,4
Punktskatt, alkohol	2,0	13
Punktskatt, cigaretter	0,3	2

[1] Medelvärdet av beräkningar för 2016 gjorda av Statistiska centralbyrån respektive Center for Social and Economic Research (CASE).
[2] Skattefelet för arbetsgivaravgifter ger i sin tur ett skattefel för skatt på inkomst av tjänst på 0,6 mdkr och för inkomst av näringsverksamhet -0,1 mdkr.
Källa: Skatteverket.

Vilka delar av skattefelet som har kunnat bedömas framgår av tabell 3.2. Metodutveckling för att öka bedömningarnas fullständighet sker kontinuerligt och därför kan bedömningen av skattefelets storlek inte jämföras med den bedömning som redovisades i budgetpropositionen för 2019. Skillnaden ska inte tolkas som att skattefelet har

förändrats. Det behövs resultat från betydligt fler år innan det kan bli möjligt att bedöma skattefelets utveckling över tid

Sammantaget uppgick de delar för vilka skattefelet beräknats till ca 28 miljarder kronor. För privatpersoner är det framför allt resor till och från arbetet samt försäljning av småhus som bidrar till skattefelet. Det uppskattade skattefelet är större för män än för kvinnor. Statistiska centralbyrån och Center for Social and Economic Research (CASE) har gjort var sin beräkning av mervärdesskattefelet 2016. Metoderna är olika och skillnaderna är svåra att värdera. Därför har Skatteverket valt ett medelvärde av beräkningarna. Av uppskattat skattefel för små och medelstora företag står aktiebolag för 5,8 miljarder kronor och enskild näringsverksamhet för 7 miljarder kronor. För större företag har Skatteverket enbart kunnat uppskatta skattefelet för arbetsgivaravgifter.

Skatteverket har bedömt skattefelets utveckling sammantaget genom indikatorer som speglar utvecklingen av skattefelet och faktorer som påverkar skattefelet. Indikatorerna i attitydundersökningarna som Skatteverket genomfört 2018 visade ingen entydig utveckling och ingen förändring var statistiskt säkerställd. Förutsättningarna att göra rätt förbättrades eftersom användningen av digitala tjänster fortsatte att öka 2018 och felutrymmet var oförändrat. Resultatet för enkätfrågor om upplevd risk för upptäckt, motivation och social tillit hade en fördelaktig utveckling och var något högre än 2013–2017. Sammantaget bedömer Skatteverket att skattefelet varit oförändrat mellan 2017 och 2018.

Beskattning och kontrollverksamhet

För att säkerställa att rätt skatt tas ut och betalas så att skattefelet begränsas genomför Skatteverket förebyggande åtgärder och kontroller. De förebyggande åtgärderna består av vägledning, strukturutveckling och attitydpåverkan. Därutöver måste myndighetens hantering av vissa grundläggande funktioner hålla hög kvalitet. Det handlar t.ex. om effektiv ärendehantering, väl fungerande it-system och god registerkvalitet.

Användningen av e-tjänster var fortfarande hög vilket bidragit till att ärendehandläggningen och kontrollen har effektiviserats ännu mer. Antalet kontrollbesök var ca 6 300 fler än 2017 eftersom antalet personalliggarkontroller ökade till följd av dels att kravet vidgades till tre nya verksamheter, dels att en särskild satsning inom byggbranschen gjordes. Revisionerna som resulterade i ändring var 77 procent vilket är lägre än tidigare år. Andelen överprövningsärenden i domstol som innebär ändring är i nivå med tidigare år.

Tabell 3.3 Beskattning och kontrollverksamhet

	2016	2017	2018
Andel e-deklaration privatpersoner (%)	83	85	87
– kvinnor	52	52	50
– män	48	48	50
Andel e-deklaration företag (%)	37	42	45
Andel e-deklaration mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter (%)	86	89	97
Andel revisioner som resulterat i ändring (%)	80	82	77
Antal tillfällen som Skatteverket begärt information från andra länder (direkt skatt)	1 630	800	422
– Varav tillfällen informationsutbytesavtalen tillämpats	101	75	51
Andel överprövningsärenden i domstol som innebär ändring (%)	16	13	14

Källa: Skatteverket.

Resultatet av en Kantar Sifo-undersökning i oktober 2018 visade att en majoritet av de som använt systemet för arbetsgivardeklaration på individnivå sedan den 1 juli 2018 upplevde att inlämningen har fungerat bra. Systemet infördes fullt ut vid årsskiftet 2019 och under våren konstaterade Skatteverket att den största systemförändringen på lång tid var genomförd med i huvudsak gott resultat. Majoriteten av ca 400 000 arbetsgivare har klarat förändringen och företagen kan välja att redovisa till Skatteverket direkt från det affärssystem som respektive företag använder. Behovet av service till arbetsgivarna har varit större än vad som förutsågs inför ikraftträdandet och resursförstärkning från kontrollverksamheten har varit nödvändig.

För att spåra tillgångar utomlands fortsatte Skatteverket att samarbeta med fler länder och att använda Sveriges informationsutbytesavtal. Under 2018 har ca 50 nya länder utbytt information om finansiella konton och det första utbytet av land-för-land-rapportering genomfördes. Även om det internationella informationsutbytet omfattar både direkt skatt och mervärdesskatt avser uppgifterna som redovisas i tabell 3.3 enbart förfrågningar om direkt skatt för enskilda eftersom informationsutbytesavtalen vanligtvis används i dessa fall och mer sällan i utredningar om

mervärdesskatt. Att antalet tillfällen nästan har halverats jämfört med 2017 förklaras av att det i antal tillfällen ingår ca 16 förfrågningar som inkluderade ett stort antal personer som tidigare år räknats som enskilda förfrågningar.

Förebygga och motverka ekonomisk brottslighet

Skatteverkets arbete med att förebygga och motverka ekonomisk brottslighet sker i beskattningsverksamheten och vid den särskilda skattebrottsenheten, men även i folkbokförings- och id-kortsverksamheten. Skattebrottsenheten biträder åklagare vid Ekobrottsmyndigheten i förundersökningar om misstanke om brott enligt skattebrottslagen (1971:69) och om bokföringsbrott. Inom skattebrottsenheten bedrivs även underrättelseverksamhet. Försöket med åklagare på plats i Skatteverkets lokaler i Solna som inleddes 2017 har bedömts som framgångsrikt och fortsatte därför under 2018. I Ekobrottsmyndighetens årsredovisning framgår att var tredje förundersökning som inleddes av åklagare 2018 utreddes av Skatteverket. Dessa utredningar höll regelmässigt hög kvalitet och skattebrottsutredarna var därmed en viktig utredningsresurs för Ekobrottsmyndigheten.

Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten har sedan 2016 förstärkt och intensifierat arbetet mot skattefusk och skattebrott. Under 2018 arbetade myndigheterna tillsammans för att hitta dolda tillgångar i utlandet och mervärdesskattebedrägerier i samband med gränsöverskridande handel. Skatteverket förstärkte även utredningar avseende skatteundandragande vid återbetalning av mervärdesskatt samt arbetet med grövre och avancerat fusk avseende olagliga läkemedel och kryptovalutor. I fall där kryptovalutor används i syfte att försvåra upptäckt finns det ofta kopplingar till penningtvätt. I samverkan med Läkemedelsverket, Polismyndigheten och Tullverket har Skatteverket arbetat med att finna och utreda oregistrerade nätapotek.

Tabell 3.4 Motverka ekonomisk brottslighet

Antal

	2016	2017	2018
Beslutade brottsanmälningar	2 533	2 466	2 267
Anmälda brottsmisstankar	22 644	19 465	20 056
Inkomna brottsutredningar	1 336	1 261	1 256
Avslutade brottsutredningar	1 199	1 108	1 210

Källa: Skatteverket.

Den ekonomiska brottsligheten blir alltmer komplex, får fler internationella förgreningar och kopplingar till den digitala ekonomin. Antalet brottsanmälningar från Skatteverkets beskattningsverksamhet var 2018 något lägre än tidigare år. Minskningen förklaras av ett förändrat arbetssätt i syfte att ge högre grad av lagföring i de ärenden som anmäls. Antalet anmälda brottsmisstankar, inkomna och avslutade brottsutredningar är i nivå med tidigare år.

Brottsutredningar om organiserad brottslighet prioriterades under 2018 och folkbokföringsverksamheten deltog i flera insatser inom ramen för samverkan mot organiserad brottslighet. Underrättelsesamverkan med bl.a. Ekobrottsmyndigheten och Säkerhetspolisen fördjupades och Skatteverkets digitala utbyten inom rättsväsendets informationsförsörjning utökades till Sveriges domstolar och Kriminalvården. Digitalt utbyte är säkrare, mer effektivt och enhetligt än den tidigare manuella pappershanteringen.

Rättvisande uppgifter för att bidra till ett väl fungerande samhälle

En viktig del i att bidra till ett väl fungerande samhälle för allmänhet och företag är att Skatteverket upprätthåller en god kvalitet i de register som myndigheten ansvarar för. Att uppgifterna i folkbokföringen speglar befolkningens bosättning, identitet och familjerättsliga förhållanden är inte bara en förutsättning för Skatteverkets fastställande av skatter utan även för att andra samhällsfunktioner ska ha ett korrekt underlag för beslut och åtgärder.

Tabell 3.5 Folkbokföringsverksamheten

	2016	2017	2018
Antal avslutade ärenden (tusental)	3 288	3 368	3 344
- varav invandringsärenden (tusental)	140	135	122
- varav flyttärenden (tusental)	1 655	1 754	1 832
Andel utredningar av totalt antal signaler om felaktiga uppgifter (%)	41	32	28
Andel utredningar som resulterar i ändring (%)	78	79	81
Andel överprövningsärenden i domstol som innebär ändring (%)	7	7	9

Källa: Skatteverket

Resultatet för folkbokföringsverksamheten är fortsatt inte tillfredsställande och Skatteverkets generaldirektör bedömer att bristerna avseende den interna styrningen och kontrollen av folkbokföringen kvarstår. De genomförda åtgärderna för att hantera balanser inom invandringsärendena har inte lett till önskat resultat. Av ärenden som avsåg invandring från Norden och övriga länder utöver EU/EES var 62 procent avslutade inom 14 dagar, vilket var lägre än 2017 och Skatteverkets målsättning om 80 procent. Särskilt när det gäller invandring från EU och EES, är bedömningen av uppehållsrätt tidskrävande och ställer höga krav på underlag och kompetens. Av dessa ärenden avslutades bara 54 procent inom 30 dagar, vilket också var lägre än föregående år.

Andelen genomförda utredningar av det totala antalet signaler om misstänkta felaktiga uppgifter i folkbokföringen fortsatte att minska till 28 procent. Andelen av utredningarna inom bosättningskontroll som resulterade i ändring var fortsatt hög. Andelen överprövningsärenden i domstol som innebar ändring ökade något. Skatteverkets attitydundersökning bland privatpersoner visade att 15 procent av de tillfrågade känner någon som är folkbokförd på fel adress. Det indikerar att det finns en utmaning att upprätthålla korrekta register. Kunskapen om folkbokföringsfelet är fortfarande bristfällig, men hösten 2018 redovisade Skatteverket en metod för att systematiskt kunna följa upp kvaliteten i folkbokföringen (Fi2018/03199/S3). I årsredovisningen för 2019 kommer skattningar på tre olika fel att redovisas.

Under 2018 införde Skatteverket en applikation i handläggningen av ärende som rör inflyttning till Sverige och tilldelning av samordningsnummer som ska uppmärksamma om det förekommer att personer använder sin identitetshandling flera gånger (Fi2018/03901/S3). Det krävs en fortsatt användning av applikationen innan det går att värdera omfattningen av ett eventuellt missbruk.

Den 1 juli 2018 trädde nya bestämmelser i folkbokföringslagen (1991:481) i kraft. Genom lagändringarna har Skatteverket fått möjlighet att avregistrera falska identiteter från folkbokföringen och göra kontrollbesök för att kontrollera en persons bosättning. Dessutom har folkbokföringsbrott införts på nytt. Ofta är folkbokföringsbrott en del i utredningar av ekonomisk brottslighet tillsammans med skattebrott, bokföringsbrott etc. och då anmäls inte detta brott specifikt. Det har därför hittills endast gjorts ett fåtal anmälningar. Folkbokföringsbrottet är även en ingång för myndigheterna i bekämpningen av organiserad brottslighet där falska identiteter ofta är ett inslag. Den nya lagstiftningen har också bidragit till att Skatteverkets underrättelser till andra myndigheter om misstänkta felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen ökade under 2018. När det gäller möjligheten att avregistrera falska identiteter från folkbokföringen har Skatteverket inlett ca 200 utredningar om misstänkta falska identiteter.

Förtroende för Skatteverkets verksamhet

Ett högt förtroende för Skatteverket påverkar viljan att göra rätt och efterlevnaden av skattereglerna positivt. Undersökningar som Skatteverket och andra aktörer har genomfört visade att förtroendet för Skatteverket hos allmänhet och företag fortfarande är högt.

Skatteverkets undersökningar 2018 avseende privatpersoner och företag visade att förtroendet för Skatteverket ökade och skillnaden var statistiskt säkerställd. Kvinnor hade fortsatt något högre förtroende för Skatteverket än män enligt enkätsvaren. Förtroendet för Skatteverket ökade mest bland männen. Resultatet från andras mätningar visar att förtroendet är oförändrat sedan 2017. I Kantar Sifos anseendemätning 2018 fick Skatteverket ett gott resultat. Ett anseendeindex på 50 eller över är ett högt anseende för myndigheter och medelvärdet var 30 för de 40 myndigheter som ingick i mätningen. I Service Score mäts svenska konsumenters upplevda service i 22 branscher. I senaste mätningen fick Skatteverket högst resultat bland myndigheter.

Tabell 3.6 Förtroende för Skatteverkets verksamhet

	2016	2017	2018
Andelen privatpersoner som instämmer i att de har förtroende för Skatteverkets sätt att sköta sin uppgift (%)	67	68	76
– kvinnor	69	69	76
– män	66	67	75
Andel företag som instämmer i att de har förtroende för Skatteverkets sätt att sköta sin uppgift (%)	73	74	78
Kantar Sifos anseendemätning (indexvärde)	48	50	49
Service Score (indexvärde)	56,9	57,1	58,3
Andelen privatpersoner som instämmer i att det är lätt att få information av Skatteverket (%)	67	69	72
– kvinnor	67	71	69
– män	66	67	75
Andelen företag som instämmer i att det är lätt att få information av Skatteverket (%)	62	63	59

Källa: Kantar Sifo, ServiceScore och Skatteverket.

Att enkelt kunna komma i kontakt med Skatteverket och få den service som efterfrågas är viktigt för förtroendet för myndighetens verksamhet. Information och service ska därför vara behovsanpassad och lättillgänglig. Skatteverkets attitydundersökningar visade att sju av tio tillfrågade bland privatpersoner instämde i påståendet att det är lätt att få information av Skatteverket, vilket var i nivå med föregående år. Det fanns fortfarande en skillnad mellan kvinnor och män. Andelen företag som instämde i samma påstående var något lägre jämfört med tidigare år.

Skatteverket bidrar till regeringens mål om jämn fördelning av makt och inflytande samt ekonomisk jämställdhet i kontakterna med allmänhet och företag. I en undersökning av bemötandet i skatteupplysningen som genomfördes 2018 konstaterades att det var mycket små skillnader i bemötandet kopplade till om den som ringde var kvinna eller man. Helt fritt från skillnader i bemötandet beroende på kön, ålder eller bakgrund var det dock inte i de 366 samtal som observerades i undersökningen. I kvalitetssäkringen av ärendehanteringen granskas om kvinnor och män i samma utsträckning får korrekta beslut och därmed har samma ekonomiska skyldigheter och möjligheter inom myndighetens område. Resultatet 2018 visade små skillnader inom felmarginalen mellan kvinnor och män.

Skatteverket har under året genomfört åtgärder för att hantera brister i informationssäkerheten som konstaterades 2017. Myndighetsledningen har haft fokus på frågan och arbetet med att utveckla säkerheten kommer att fortsätta flera år. Till exempel har Skatteverket beslutat en långsiktig säkerhetsplan och en it-säkerhetsplan samt förstärkt säkerhetsenheten. I årsredovisning för 2018 bedömde Skatteverkets generaldirektör att brister avseende den interna styrningen och kontrollen av informationssäkerhetsområdet fanns under 2018 men sammantaget bedömdes de vara hanterade vid slutet av året.

3.2.3 Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att Skatteverkets resultat är goda och att myndigheten bidrar till att uppfylla målet för utgiftsområdet. Det finns dock allvarliga brister i kvalitetsarbetet inom folkbokföringen och resultatet i folkbokföringsverksamheten är inte tillfredsställande.

Skattefelets storlek

Regeringen anser att det är viktigt att Skatteverket kan redovisa bedömningar om skattefelets storlek och det är positivt att Skatteverket har kunnat bedöma skattefelets storlek för fler delar än tidigare. Att beräkna det kontrollerbara skattefelets storlek är behäftat med stora osäkerheter och resultatet av Skatteverkets bedömningar måste användas med stor försiktighet. Beräkningarna av skattefelets storlek är ett resultat av flera års metodutveckling med t.ex. slumpvisa kontroller, men delar av skattefelet kvarstår att beräkna. Metodutvecklingen behöver därför fortsätta så att bättre bedömningar kan göras för t.ex. större företag.

Regeringens bedömning är att ett sammantaget kontrollerbart skattefel på ca 28 miljarder kronor för inkomstskatteåren 2014–2016 får anses vara begränsat. I ljuset av att det under 2018 betalades in 2 089 miljarder kronor i skatter och avgifter, vilket även omfattar skatter som inte kunnat tas med i beräkningen av skattefelet, tyder skattefelets storlek på att allmänhetens och företagens vilja att betala skatt är god och att Skatteverkets arbete med att säkerställa eftersträvade skatte- och avgiftsintäkter är effektivt.

Regeringen bedömer att Skatteverkets åtgärder har bidragit till att minska skattefelet jämfört med hur stort det skulle ha varit utan åtgärderna. Ärendehanteringen var effektiv bl.a. genom att användningen av digitala tjänster var hög och ökande. Det är viktigt att skattereglerna följs. Resurserna för kontrollverksamheten var fokuserad till de områden där risken för fel och fusk är hög och träffsäkerheten i revisionerna var fortsatt god. Kontrollnivåerna är av vikt för den upplevda risken att bli upptäckt vid skattefusk. Vidare kan regeringen konstatera att Skatteverket i allt högre utsträckning använder Sveriges informationsutbytesavtal och samarbetar med flera länder för att spåra tillgångar utomlands som enligt regelverket ska beskattas i Sverige.

Brister i folkbokföringen

Det finns en förväntan från regeringen och samhället att uppgifterna i folkbokföringen håller en hög kvalitet. Det är därför allvarligt att det finns brister i Skatteverkets kvalitetsarbete och det är angeläget att resultatet förbättras. Det är otillfredsställande att kunskapen om folkbokföringsfelet är låg och att folkbokföringsfelets utveckling inte kan följas över tid. Regeringen välkomnar därför att Skatteverket kommande år avser att bedöma omfattningen av olika fel i folkbokföringen.

Regeringen noterar att trots att resurser omfördes från annan verksamhet till folkbokföringen försämrades handläggningstiderna och färre signaler om misstänkta felaktiga uppgifter utreddes. Det är dock positivt att Skatteverket har börjat att använda de möjligheter som ny lagstiftning har gett.

Samarbete motverkar brottslighet och bidrar till ett väl fungerande samhälle

Skatteverkets utredningsarbete är ett betydelsefullt bidrag i arbetet för att motverka ekonomisk och organiserad brottslighet. Trenden att detta arbete karakteriseras av alltmer komplexa ärenden fortsätter. Skatteverket möter detta med att ta tillvara de möjligheter som finns till samverkan med andra myndigheter såväl nationellt som internationellt.

Flera verksamheter inom Skatteverket bidrar till det myndighetsgemensamma arbetet mot organiserad brottslighet och regeringen anser att det är en viktig del för att effektivt motverka t.ex. den identitetsrelaterade brottsligheten. Regeringen välkomnar att folkbokföringsverksamheten deltar i större utsträckning då felaktiga eller falska uppgifter i folkbokföringen kan användas av aktörer för att möjliggöra bedrägerier, felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen och annan ekonomisk brottslighet.

Högt förtroende och ett jämställt bemötande

Regeringen konstaterar att de mätningar som Skatteverket och andra genomfört visar att allmänheten och företagen har fortsatt högt förtroende för myndigheten. Allmänhetens och företagens förtroende för Skatteverket påverkar viljan att göra rätt för sig och efterlevnaden av skattereglerna positivt.

Vidare bedömer regeringen att Skatteverket har bidragit till de jämställdhetspolitiska delmålen om jämn fördelning av makt och inflytande samt ekonomisk jämställdhet i kontakterna med allmänhet och företag. Det är positivt att myndigheten i kvalitetssäkringen av ärenden säkerställer att kvinnor och män i samma utsträckning får korrekta beslut och därmed samma ekonomiska skyldigheter och möjligheter inom myndighetens område.

Skatteverket har genomfört åtgärder för att kunna hantera de allvarliga brister i informationssäkerheten som konstaterades 2017. Regeringen ser liksom myndigheten att dessa är nödvändiga och inleder ett systematiskt och kontinuerligt informationssäkerhetsarbete.

3.3 Politikens inriktning

Ett fungerande skattesystem där var och en gör rätt för sig är en förutsättning för ett väl fungerande samhälle. Skatteverkets insatser för att underlätta för allmänhet och företag att göra rätt för sig är därför fortsatt viktiga.

Högt förtroende för skattesystemet och arbete mot skatteundandragande

Regeringen anser att allmänhet och företag ska ha ett högt förtroende för skattesystemet och att

skatter ska tas ut på ett rättssäkert sätt. Skatteverket ska därför fortsätta att prioritera insatser för att säkerställa enhetlighet och rättssäkerhet i skattesystemet. Det handlar bl.a. om enhetlig rättstillämpning, rimliga handläggningstider och rätt kontrollnivåer.

Skattefusk och skatteundandragande skadar en fri och rättvis konkurrens och undandrar samhället stora inkomster. Att motverka skattefusk och skatteundandragande är en fortsatt politisk prioritering. Flera års metodutveckling för att kunna följa skattefelets utveckling och storlek har gett resultat, men arbetet behöver fortsätta så att bedömningar kan göras med större precision och över tid.

För att upprätthålla de allmänpreventiva effekterna anser regeringen att Skatteverket ska prioritera sådana områden där risken för allvarliga fel är hög och där fusk är särskilt förtroendeskadligt. Kontroller ska i huvudsak riktas mot att upptäcka och åtgärda avsiktliga fel. För en preventiv effekt på individnivå ska kontrollen ske tidigt och följas upp i syfte att minska upprepade fel och fusk.

Det nya systemet med uppgifter på individnivå i arbetsgivardeklarationen ger Skatteverket och även Försäkringskassan, Migrationsverket och Arbetsförmedlingen löpande tillgång till uppgifter. Det är viktigt att myndigheterna använder uppgifterna effektivt till underlag för beslut, för att förbättra kontroller och i arbetet med att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

Ett högt förtroende för skattesystemet kräver även åtgärder för att bekämpa skattebrott, fusk och skatteundandraganden. Skatteflykt och skatteundandragande innebär stora kostnader för Sverige och andra länder och det drar undan resurser från vår gemensamma välfärd. Skatteverket utvecklar löpande arbetssätt och samverkan för att motverka skatteflykt och skatteundandragande, bl.a. genom att ta del av andra länders erfarenheter. Regeringen följer arbetet och anser att det är viktigt att Skatteverket på ett effektivt sätt använder uppgifterna från informationsutbytet med andra länders skatteadministrationer.

Rättvisande uppgifter för att bidra till ett väl fungerande samhälle

Att rätt personer får det stöd de är berättigade till är en förutsättning för tilliten till välfärdssystemen. Stöd ska lämnas till dem det är avsett för och inte till oseriösa aktörer eller kriminella. Skatteverket bidrar i flera fall med information som ligger till grund för andra myndigheters beslut om bidrag och utbetalningar, t.ex. uppgifter från folkbokföringen. Felaktiga eller falska uppgifter i folkbokföringen kan inte bara användas av aktörer för att möjliggöra felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen och skatteundandragande utan även för att möjliggöra bedrägerier och annan ekonomisk brottslighet.

Det finns en förväntan från regeringen och samhället att uppgifterna i folkbokföringen håller en hög kvalitet. Det är viktigt att kunskapen om folkbokföringsfelet ökar och att folkbokföringsfelets utveckling kan följas över tid. Arbetet med verktyg och it-stöd som effektiviserar handläggningen av ärenden och arbetet med att hitta, utreda och åtgärda fel behöver intensifieras i syfte att förbättra verksamhetens resultat och höja kvaliteten i folkbokföringen. Regeringen föreslår därför att Skatteverkets anslag ökas. Den 5 september 2019 beslutade regeringen om kommittédirektiv Åtgärder för att minska fel i folkbokföringen (dir. 2019:54) för att förbättra förutsättningarna för en korrekt folkbokföring.

Skatteverket ska även fortsätta arbetet med att förhindra och motverka ekonomisk brottslighet, penningtvätt och finansiering av terrorism. Bestämmelser om att Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ska kunna inriktas på ytterligare brott, bl.a. olovlig identitetsanvändning och penningtvättsbrott, trädde i kraft den 1 juli 2019 (prop. 2018/19:12, bet. 2018/19:SkU16, rskr. 2018/19:207). Regeringen avser att under 2019 återkomma till frågan som rör ökade möjligheter till uppgiftslämnande mellan Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet och myndighetens övriga verksamheter. Flera verksamheter inom Skatteverket bidrar till det myndighetsgemensamma arbetet mot organiserad brottslighet. Regeringen anser att samverkan är avgörande för att effektivt motverka t.ex. den identitetsrelaterade brottsligheten.

God service till allmänhet och företag

Skatteverket har omfattande kontakter med allmänhet och företag. Kvinnor och män ska ges samma möjligheter och villkor. Därför anser regeringen att det är angeläget att fortsätta arbetet med jämställdhetsintegrering. Arbetet omfattar t.ex. att vidareutveckla den individbaserade verksamhetsstatistiken och analysen av denna.

Allmänhetens och företagens uppgiftslämnande ska i första hand ske genom digitala lösningar eftersom det bidrar till ökad rättssäkerhet, kvalitet och effektivitet. Det är viktigt att arbetet med att utveckla de digitala tjänsterna för företagen fortsätter utifrån förhållningssättet att uppgiftslämnandet måste anpassas till olika företags behov och förutsättningar. Regeringen kommer att följa Skatteverkets arbete med att förbättra och upprätthålla hög it- och informationssäkerhet för såväl digitala tjänster för allmänheten och företagen som för myndighetens verksamhetssystem.

Högt förtroende för myndigheten är en förutsättning för att Skatteverket effektivt ska kunna utföra sitt uppdrag och säkerställa finansieringen av den offentliga sektorn. Därför vill regeringen betona att det är viktigt att Skatteverket fortsätter att aktivt arbeta med insatser för att stärka allmänhetens och företagens förtroende för myndigheten.

3.4 Budgetförslag

3.4.1 1:1 Skatteverket

Tabell 3.7 Anslagsutveckling 1:1 Skatteverket

Tusental kronor

2018	Utfall	7 633 685	Anslags-sparande	35 503
2019	Anslag	7 569 094 [1]	Utgifts-prognos	7 496 593
2020	**Förslag**	**7 924 955**		
2021	Beräknat	7 920 662 [2]		
2022	Beräknat	8 020 197 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 7 807 746 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 7 796 083 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Skatteverkets förvaltningsutgifter inklusive vissa nämnder och bidrag till vissa internationella organisationer inom skatteområdet samt maximalt 30 000 000 kronor i ersättningsbelopp enligt vissa lagar.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.8 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)[1]	Intäkter som får disponeras[2]	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	6 718	85 159	81 985	3 173	3 166
Prognos 2019	6 950	83 400	84 534	-1 137	2 029
Budget 2020	7 000	83 400	82 537	863	2 892

[1] Avser intäkter för förhandsbesked och låneförbud samt ansökningsavgift för äktenskapsregistret och europeiskt arvsintyg.
[2] Avser intäkter för prissättningsbesked, ID-kort och namnärenden.

Tabell 3.9 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet[1]	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	934 588	922 517	12 071	73 957
(varav tjänsteexport)	(40 574)	(41 792)	(-1 218)	(4 639)
Prognos 2019	773 250	793 188	-19 938	53 659
(varav tjänsteexport)	(38 000)	(38 000)	(0)	(4 639)
Budget 2020	784 031	800 251	-16 220	37 439
(varav tjänsteexport)	(38 000)	(38 000)	(0)	(4 639)

[1] Avser pensionsadministration för AP-fonderna och premiepensionssystemet, verksamhetsstöd till Kronofogdemyndigheten, servicekontorsamverkan med Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten (t.o.m. 2018), myndighetsgemensam infrastruktur för säkra elektroniska försändelser, tjänsteexport, SPAR, försäljning av uppgifter ur dataregister samt aviseringssystemet.

Regeringens överväganden

Tabell 3.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Skatteverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**7 569 094**	**7 569 094**	**7 569 094**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	204 572	316 994	428 042
Beslut	188 189	6 008	51 895
Varav BP20 [3]	217 000	128 000	118 000
Varav [3]			
Bekämpa välfärdsbrott	65 000	68 000	58 000
Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av arbetstagare som tillfälligt arbetar i Sverige	11 000	36 000	36 000
Ingångs- och ungdomsavdrag	141 000	24 000	24 000
Överföring till/från andra anslag	-36 900	-28 434	-28 834
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**7 924 955**	**7 920 662**	**8 020 197**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021 och 2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen avser att under våren 2020 återkomma till riksdagen med förslag om att införa ett ingångsavdrag (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 juli 2020. Skatteverket kommer att vara ansvarig myndighet för ingångsavdraget. Den 1 augusti 2019 infördes en nedsättning av arbetsgivaravgifterna för personer som vid ingången av kalenderåret fyllt 15 men inte 18 år. Regeringen gör bedömningen att regelverket bör kvarstå oförändrat (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 1). Anslaget ökas med 141 miljoner kronor 2020 för att Skatteverket inför ingångsavdragets ikraftträdande behöver utveckla it-stöd och arbetssätt. För 2021 beräknas anslaget varaktigt ökas med 24 miljoner kronor för hanteringen av de båda avdragen.

Regeringen aviserar att ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp bör införas vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). De kommande förslagen bör träda i kraft den 1 januari 2021. Inför ikraftträdandet behöver Skatteverket utveckla it-stöd och arbetssätt och anslaget ökas därför med 11 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget varaktigt ökas med 36 miljoner kronor för Skatteverkets löpande kostnader för de nya reglerna.

Uppgifter från folkbokföringen ligger ofta till grund för andra myndigheters beslut om bidrag och utbetalningar. Som en del i regeringens satsning för att bekämpa välfärdsbrott ökas Skatteverkets anslag för att höja kvaliteten i folkbokföringen. Anslaget ökas med 45 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget ökas med 60 miljoner kronor och för 2022 beräknas anslaget ökas med 50 miljoner kronor. Anslaget beräknas varaktigt ökas med 20 miljoner kronor fr.o.m. 2023.

Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag om att införa ett system som gör det möjligt för vissa myndigheter att få tillgång till uppgifter om bankkonton (utg.omr. 2 avsnitt 3.3). Skatteverket bör ansvara för systemet och anslaget ökas därför med 20 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget ökas varaktigt med 8 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2018 och i budgetpropositionen för 2019 ökades Skatteverkets anslag för införandet av nya skatteregler som bl.a. krävde it-utveckling som nu är genomförd. Anslaget minskas planenligt 2020 med ca 64 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2018 ökades Skatteverkets anslag för att öppna tio nya servicekontor. Därför ökas anslaget 2020 med 35 miljoner kronor. Sedan den 1 juni 2019 ansvarar Statens servicecenter för lokal statlig service. Enligt vad som angavs i budgetpropositionen för 2019 överförs därför medel till Statens servicecenter. Från anslaget förs 36,9 miljoner kronor 2020 till anslaget 1:19 *Statens servicecenter*.

Regeringen föreslår att 7 924 955 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Skatteverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 7 920 662 000 kronor respektive 8 020 197 000 kronor.

4 Tull

4.1 Mål för tull

Tullverket bidrar till att målet för utgiftsområdet uppnås genom att rättssäkert och kostnadseffektivt

- ta in tullar, skatter och avgifter,
- övervaka och kontrollera att reglerna om in- och utförsel av varor följs,
- informera om regler och göra det enkelt att göra rätt från början, och
- förebygga och motverka brottslighet.

Tullverket ska arbeta på ett sådant sätt att allmänhet och företag har förtroende för Tullverkets verksamhet och att kvinnor och män ges samma möjligheter och villkor vid kontakter med myndigheten.

4.2 Resultatredovisning

Resultatbedömningen av delområde tull görs i huvudsak utifrån Tullverkets bidrag till målet ovan. Till stöd för bedömningen av resultatet finns bl.a. Tullverkets årsredovisning, rapporter och Riksrevisionens iakttagelser.

4.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Ett urval av indikatorer har använts i syfte att ge en övergripande bild av delområdet och beskriva hur resultaten har utvecklats under året. Några av indikatorerna har även använts för den samlade analysen för hela utgiftsområdets utveckling i avsnitt 2 Skatt, tull och exekution. Dessa har markerats med (UO). De övriga indikatorerna används specifikt för att belysa och fördjupa redovisningen vad gäller utvecklingen inom delområde tull.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för verksamhet som syftar till att tullar, skatter och avgifter tas in rättssäkert och kostnadseffektivt är

- total uppbörd och uppbördsfelets storlek (UO),
- skattefelets utveckling (UO),
- andel automatklarerade ärenden,
- debiterat belopp efter kontroller, och
- andel rätt debiterad uppbörd.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för verksamhet som syftar till att förebygga och motverka brottslighet inom tullområdet är

- samhällsnyttovärde alkohol, narkotika- och tobaksbeslag (UO),
- antal inledda förundersökningar avseende tullrelaterad ekonomisk brottslighet där åtal väckts,
- träffprocent fysiska kontroller, och
- antal kriminella nätverk som slagits ut eller vars verksamhet allvarligt skadats.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för verksamhet som syftar till att allmänhet och företag ska ha förtroende för Tullverkets verksamhet är

- rankning i kvalitets- och anseendemätningar (UO),

– enkelt att nå myndigheten (UO), och
– rankning i internationella studier.

4.2.2 Resultat

Fastställa och ta ut tullar, skatter och avgifter

Tullverket fastställer och tar ut tullar, skatter och avgifter i samband med import och export. Den främsta orsaken till uppbördsskillnaderna över tid är konjunkturlägets effekt på varuimporten.

Tabell 4.1 Tullar, skatter och avgifter tas in rättssäkert och kostnadseffektivt

	2016	2017	2018
Uppbörd (mnkr)	6 900	6 800	8 300
Uppbördsfel (%)	0,23	0,21	0,18
Skattefelets utveckling (bedömning)	i.u.	i.u.	i.u.
Andel automatklarerade ärenden (%)	88	89	90
Debiterat efter kontroller (mnkr)	180	157	988
Andel rätt debiterad uppbörd (skattad %)	**98,2**	**97,9**	**98,5**

Källa: Tullverket.

Närmare 8,3 miljarder kronor i uppbörd debiterades 2018, vilket var en ökning med 23 procent jämfört med 2017. Det var främst debiterad tobaksskatt som ökat.

Under 2018 uppgick det totala importvärdet till 470 miljarder kronor vilket var en ökning med 65 miljarder kronor (14 procent) jämfört med föregående år. Den värdemässigt största importen kom precis som föregående år från Norge följt av Kina. Därefter kom USA som 2018 låg på en tredje plats följt av Ryssland. Flest antal deklarationer vid import lämnades från Kina följt av USA och Norge. Råolja omfattade störst andel av importvärdet och uppgick till 79 miljarder kronor. Därefter kom lax för 31 miljarder kronor (avser import till hela EU med Sverige som första EU-land).

Av det totala exportvärdet på 615 miljarder kronor bestod den största andelen av farmaceutiska produkter. På andra plats kom personbilar följt av traktorer och telefoner.

Fastställda belopp ska betalas i sin helhet inom utsatt tid. Skillnaden, dvs. den icke influtna uppbörden av den debiterade uppbörden benämns uppbördsfelet. Andelen debiterad uppbörd som inte betalas under året har varit på en jämn nivå under flera år och uppgick 2018 till 0,18 procent jämfört med 0,21 procent föregående år. Endast en mycket liten andel av tullräkningarna förblir obetalda, t.ex. om beloppen är för låga för att drivas in av Kronofogdemyndigheten eller via internationella samverkansavtal.

Diagram 4.1 Uppbördsfelet

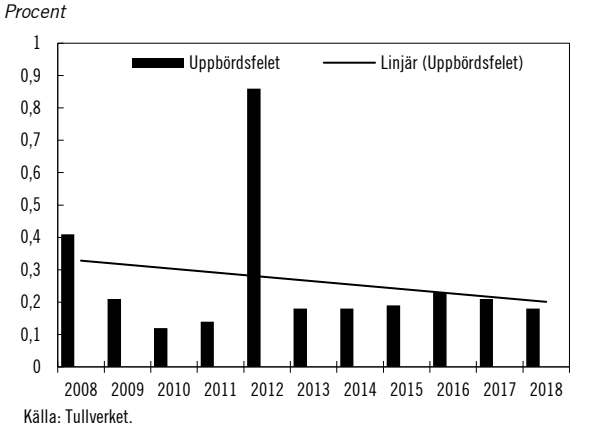

Källa: Tullverket.

Skillnaden mellan de fastställda och de teoretiskt riktiga beloppen för skatter och avgifter (skattefelet) ska vara så liten som möjligt. Tullverket ska bedöma skattefelets storlek och i vilken grad skattefelet har förändrats. Tullverket bedömer att myndigheten har bidragit till att det potentiella mörkertalet vid import är mindre än vad det skulle ha varit om inte de redovisade åtgärderna genomförts. Bedömningen baseras på de risk- och underrättelsebaserade samt kontroll- och serviceinriktade åtgärder som vidtagits för att uppfylla målet samt resultatet av de åtgärder som vidtagits under respektive skattefelsområde.

Att ta fram tillförlitliga metoder för att kunna bedöma skattefelets utveckling är komplicerat. Tullverket kan i dag inte med säkerhet kvantifiera skattefelet. Till följd av återrapporteringskrav i regleringsbrevet pågår sedan 2018 ett arbete med metodutveckling för att öka kunskapen om skattefelet och arbete pågår för att med hjälp av akademien söka en metod för beräkningar av skattefelet.

Andelen automatklarerade ärenden ökade från 89 till 90 procent under 2018. Närmare 988 miljoner kronor debiterades efter åtgärder i form av kontroller jämfört med 157 miljoner kronor 2017. Ökningen 2018 berodde främst på en stor debitering i efterkontrollen av koldioxid- och energiskatt på 690 miljoner kronor. Andelen rätt debiterad uppbörd uppgick till 98,5 procent, vilket var en ökning med 0,55 procentenheter jämfört med 2017.

Administrativa misstag

Tullavgifter utgör vad som benämns som traditionella egna medel och ingår i systemet för finansiering av EU-budgeten. I de fall en fordran från EU uppstår och Tullverket inte har hanterat ärendet korrekt, t.ex. vidtagit alla kontrollåtgärder eller begärt att garanti ställs för en import, blir det ett s.k. administrativt misstag. Detta leder till att Sverige blir ekonomiskt ansvarigt gentemot EU. Europeiska kommissionen granskar regelbundet Sveriges tillämpning av tullagstiftningen samt hanteringen av traditionella egna medel. Anspråken på egna medel från kommissionen avseende krav på ekonomiskt ansvar för administrativa misstag var höga 2018 och uppgick till 38 miljoner kronor. Bakgrunden var en granskning som genomfördes i Sverige 2015. Kostnaden för misstagen belastade i sin helhet Tullverkets anslag för 2018. För att minimera risken för framtida administrativa misstag inleddes under 2018 ett arbete hos myndigheten för att säkerställa att verksamhetens riskanalys fångar upp risker för administrativa misstag.

Förebygga och motverka brottslighet på tullområdet

De brottsbekämpande resurserna används främst för att bekämpa smuggling av narkotika och vapen liksom att förhindra organiserad eller storskalig eller frekvent illegal införsel av alkohol och tobak. Tullverket genomför även kontroll av andra restriktionsområden t.ex. avfall och immaterialrätt. Under 2018 stoppades 360 ton avfall som fått exportförbud och 234 avfallstransporter hindrades från att komma in i Sverige.

Enligt Europeiska unionens byrå för samarbete inom brottsbekämpning (Europol) är den illegala narkotikamarknaden den största illegala marknaden inom EU. Tullverket beräknar samhällsnyttan av beslagtagen narkotika respektive beslagtagen och omhändertagen alkohol och tobak enligt den modell som presenterades i betänkandet En gräns – en myndighet (SOU 1998:18). Samhällsnyttan av beslagtagen narkotika varierar över enskilda år bl.a. beroende på vilka preparat som beslagtas. Ju farligare ett preparat är desto högre samhällsnyttovärde ges ett beslag av det.

Tullverket beslagtog under 2018 narkotika och dopningsmedel till ett värde av närmare 2,7 miljarder kronor omräknat i samhällsnytta jämfört med 3 miljarder kronor föregående år. Samhällsnyttan av beslagtagen alkohol och tobak uppgick till 84 miljoner kronor jämfört med 164 miljoner kronor 2017. Minskningen berodde på att färre beslag gjordes då det stora antalet grova brott prioriterades under våren 2018 framför en satsning mot illegal införsel av punktskattepliktiga varor.

Antalet beslag av skjutvapen ökade till 34 jämfört med 28 föregående år, men antalet beslagtagna skjutvapen minskade till 41 jämfört med 61 under 2017.

Varumärkesintrången, t.ex. varor som är varumärkesförfalskade, pirattillverkade eller varor som gör intrång i patent, omsätter stora värden. Under 2018 gjorde Tullverket 269 ingripanden jämfört med 411 föregående år.

Tabell 4.2 Förebygga och motverka brottslighet inom tullområdet

	2016	2017	2018
Samhällsnytta av narkotikabeslag (mnkr)	1 456	3 001	2 655
Samhällsnytta av alkohol och tobaksbeslag (mnkr)	119	164	84
Förundersökningar som lämnats till åklagare (antal)	1 873	2 050	1 533
Träffprocent fysiska kontroller (%)	19	16	18
Utslagna eller allvarligt störda kriminella nätverk (antal)	18	16	18

Källa: Tullverket.

Antalet fysiska kontroller minskade under 2018 till ca 60 100 från 71 750 jämfört med 2017. Detta beror dels på att gränsskyddspersonal har förstärkt utredningsverksamheten, dels på att tid lades på att utbilda nya tulltjänstemän. Till följd av en höjning av Tullverkets anslag har myndigheten 2018 kunnat genomföra den största satsningen på rekrytering av nya medarbetare på många år. Fyra grundutbildningar inom brottsbekämpningen startades. Grundutbildningen pågår under cirka ett år.

Av 8 100 inledda förundersökningar lämnades 1 500 till åklagare. Enligt Tullverkets uppgifter blev förundersökningarna under 2018 effektivare och höll en hög kvalitet.

En hög träffprocent i kontrollarbetet är viktigt för att inte störa det legitima flödet i onödan och för att använda resurserna effektivt. Tullverkets kontroller ska vara riskbaserade vid gräns mot icke-EU-land med inslag av slumpvisa kontroller. Träffprocenten i myndighetens tullkontroller

2018 var högre, 18 procent jämfört med 16 procent föregående år.

Diagram 4.2 Samhällsnytta av beslagtagen narkotika

Miljoner kronor

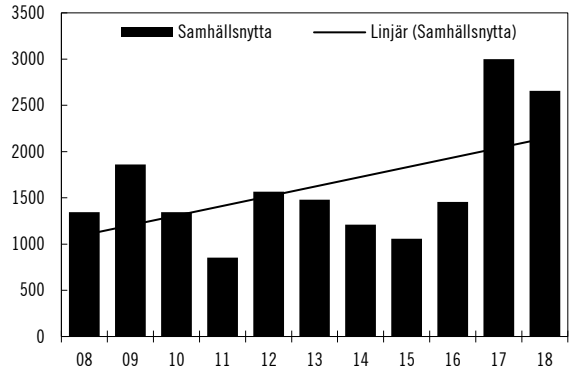

Källa: Tullverket.

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör se över möjligheten att utöka Tullverkets befogenhet att besluta om postspärrar för postförsändelser samt att införa samma möjlighet för försändelser förmedlade av kurirföretag (bet. 2015/16:SkU21 punkt 3, rskr. 2015/16:161). Riksdagen har vidare tillkännagett att regeringen bör se över smugglingslagstiftningen så att den skärpta synen på vapenbrott får genomslag även vad gäller vapensmuggling (bet. 2016/17:Ju18 punkt 45, rskr. 2016/17:223). Som svar på dessa tillkännagivanden från riksdagen beslutade regeringen i april 2018 att ge en utredare i uppdrag att se över dessa frågor. I juli 2019 lämnade utredaren sina förslag i promemorian En strängare syn på vapenbrott och smuggling av vapen och explosiva varor (Ds 2019:14). Promemorian remissbehandlas t.o.m. den 31 oktober 2019. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

Internationellt samarbete och insatser mot organiserad brottslighet

Inriktningen för arbetet mot den organiserade brottsligheten är att lagföra eller på annat sätt skada eller försvåra möjligheterna för de grövsta kriminella att ägna sig åt kriminell verksamhet. Ett kriminellt nätverk räknas som utslaget eller allvarligt skadat när hälften av nätverkets identifierade medlemmar dömts till fängelse, varav hälften för grovt brott. Under 2018 identifierades 35 kriminella nätverk och 18 slogs ut. Motsvarande utfall för 2017 var 39 och 16. Ett annat viktigt led i det brottsbekämpande arbetet är att komma åt det ekonomiska utbytet av brott. Under 2018 uppgick Tullverkets förverkade brottsvinster till 1,3 miljoner kronor jämfört med 4,3 miljoner kronor 2017. Antalet domar var detsamma för 2018 och 2017. Enstaka ärenden fick stor betydelse för utfallet.

Tullverket deltar i ett myndighetsgemensamt regeringsuppdrag tillsammans med Polismyndigheten och Kustbevakningen för att förstärka bekämpningen av internationella brottsnätverk som begår tillgreppsbrott i Sverige. Under hösten 2018 genomfördes en operativ insats, där även Åklagarmyndigheten deltog, i form av utresekontroller för att hitta stöldgods. Insatsen genomfördes främst för att pröva projektgruppens förslag på arbetsmetoder. Uppdraget pågår fram till februari 2020. Tullverket har även deltagit i det gemensamma samverkansarbetet mot organiserad brottslighet. Inom ramen för en kontrolloperation med särskilt fokus mot postflödet gjordes flera beslag med mottagare i utsatta områden samt ytterligare beslag i efterföljande husrannsakningar.

Tullverket deltog 2018 i ett omfattande internationellt samarbete, främst inom EU, men även i Världstullorganisationen (World Customs Organization, WCO), Östersjösamarbetet, Polis- och tullsamarbetet i Norden (PTN) samt Nordiska tulladministrativa rådet. På EU-nivå drev Tullverket som representant för Sverige under 2018 frågor om regel- och procedurförenklingar med beaktande av behovet av kontrollmöjligheter samt effektiv riskhantering och rationell användning av it-stöd.

Brexit

Under 2018 gjorde Tullverket en genomlysning av vilka konsekvenserna kan bli för myndigheten om Storbritannien lämnar EU utan ett avtal. Tullverket har tagit fram information om vilka förändringar ett avtalslöst utträde skulle medföra för företag som handlar med eller planerar att handla med Storbritannien och vilka åtgärder som företagen bör vidta i förväg.

Förtroende för Tullverkets verksamhet

Efterlevnaden av in- och utförselrestriktioner påverkas positivt av att allmänhet och företag har ett högt förtroende för Tullverket. Därför är det viktigt att handläggningstider hålls nere, att rättstillämpningen håller hög kvalitet och att kontroller utförs korrekt och enhetligt så att alla behandlas lika. En del i myndighetens kontrollstrategi är

att vägleda de företag som vill göra rätt och påverka de företag som inte följer reglerna att vilja göra rätt.

Tabell 4.3 Förtroendet för Tullverkets verksamhet

	2016	2017	2018
Tullsvar (antal e-post och telefonsamtal)	115 600	107 100	111 200
Kurser och infoträffar (antal)	235	216	233
Global Enabling Trade Report, tulldelen WEF (rankning)	3	i.u.	i.u.
Doing Business, tulldelen VB (rankning)	**18**	**18**	**18**

Källa: Tullverket. Världsbanken Doing Business och World Economic Forum Global Enabling Report placering i tulldelen.

Frågorna till informationstjänsten Tullsvar via telefon eller e-post ökade 2018 med 4 000 till 111 200. Det var frågorna från privatpersoner som ökade medan frågorna från företag minskade. Främsta orsaken till ökningen var den ändrade hanteringen av betalning av mervärdesskatt hos Postnord av lågvärdeförsändelser i postflödet från mars 2018.

Under 2018 genomfördes 181 informationsinsatser för företagen och 52 kurser. För att så många som möjligt ska kunna delta vid varje kurs genomför Tullverket även kurser på distans. Av antalet deltagare var 60 procent kvinnor respektive 40 procent män och 96 procent av deltagarna uppgav att de var nöjda. Kvinnor och män var lika nöjda.

Tullverket deltog i Kantar Sifos anseendeindex och fick ett index på 40, där snittet bland myndigheter var 30 och över 50 är att betrakta som ett högt anseendeindex. Undersökningsföretaget Indikator genomförde 2018 en kundnöjdhetsundersökning bland 500 tullansvariga hos tullombud, import- och exportföretag. Tullverket uppnådde ett NKI-värde på 69 av 100 som var ett sammanfattande mått på företagens nöjdhet och värdet baseras på tre områden: förtroende, övergripande nöjdhet, samt förväntningar och upplevelse.

När det gäller internationella studier som regelbundet mäter hur enkelt det är för företag att bedriva handel i olika länder ingår ofta tull som ett delområde. Att företag och allmänhet har förtroende för Tullverket visade bland annat Världsbankens rapport Doing Business 2019. Inom den indikator som mäter hur enkelt det är för företag att importera och exportera varor rankades Sverige som nummer 18 vilket är i nivå med tidigare år.

Arbete med jämställdhetsintegrering

Under 2018 genomförde Tullverket undersökningar avseende bemötande, debiteringar efter efterkontroller, kontrolluppslag och hantering av brottsutredningar avseende kvinnor och män. Inga osakliga skillnader konstaterades.

4.3 Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att Tullverkets resultat är goda och att myndigheten i hög grad bidrar till att uppfylla målet för utgiftsområdet.

Regeringen ser positivt på det pågående arbetet med metodutveckling för att öka kunskapen om skattefelet och att ta fram en kvalitetssäkrad metod för beräkningar av skattefelet. Endast en liten andel av den debiterade uppbörden betalas inte in i rätt tid. Det är angeläget att myndigheten fortsätter sitt arbete för att hålla uppbördsfelet nere.

Anspråken gentemot Sverige för administrativa misstag måste hållas på en så låg nivå som möjligt. Tullverkets arbete för att minska riskerna för administrativa misstag är därför av stor vikt.

Myndighetens arbete för att stärka konkurrensneutraliteten för de företag som vill bedriva legitim handel är viktigt och behöver fortsätta.

Det är effektivt att illegala varor stoppas redan vid gränsen. Inflödet av narkotika är fortsatt stort. Regeringen ser positivt på Tullverkets utveckling där myndighetens fortsatt gjort stora beslag av narkotika. Samhällsutvecklingen visar att skjutvapen används i hög grad i kriminella kretsar. Tullverkets insatser för att förhindra smuggling av skjutvapen och andra vapen är mycket viktiga och måste stärkas ytterligare.

Den höjning av Tullverkets anslag som gjorts möjliggör fortsatta förstärkningar av tullkontrollerna vid gränserna. Regeringen noterar Tullverkets ansträngningar men anser att det är angeläget att analys- och underrättelseverksamheten, kontrollmetoderna och den internationella samverkan vidareutvecklas.

Det är viktigt att myndigheten fortsätter att informera om vilka regler som gäller för att företagen ska göra rätt från början och underlätta för företag att bedriva gränsöverskridande handel.

Regeringens bedömning är att Tullverket arbetar aktivt med att stärka allmänhetens och

företagens förtroende och att resultatet är tillfredsställande.

Myndighetens arbete med jämställdhetsintegrering av verksamheten under 2018 är tillfredsställande och regeringen ser positivt på att arbetet med metodutveckling och mätningar fortgår.

4.4 Politikens inriktning

Tullverket utför viktiga samhällsuppgifter och ska prioritera insatser för att göra det enkelt och smidigt för allmänhet och företag att göra rätt för sig. Samtidigt ska Tullverkets insatser skydda från hot mot hälsa, miljö och säkerhet. Tullverket förstärks kraftigt.

Fortsatt ökad kontrollverksamhet

Illegal handel med narkotika och vapen är allvarlig brottslighet som också skapar förutsättningar för annan grov och organiserad brottslighet i samhället, inte minst i socialt utsatta områden. Det gör att många människor känner sig otrygga. Regeringen anser att insatserna för att stoppa den illegala handeln med narkotika och vapen redan vid gränsen fortsatt ska stärkas. Fusk vid deklarering av varor innebär orättvis konkurrens för företag. För att bekämpa fusk i varuflödet och för att stoppa smuggling av narkotika och vapen m.m. ska tullkontrollerna vid gränserna öka.

Kontroller ska genomföras i syfte att säkerställa korrekt uppbörd och att regelverken följs. Regeringen anser att Tullverket behöver bli bättre på att säkerställa att regelverken följs, att brister fångas upp och att korrigerande åtgärder vidtas. Anspråken gentemot Sverige för administrativa misstag måste hållas på en så låg nivå som möjligt.

Eftersom Tullverkets kontrollverksamhet bidrar till mål inom flera politikområden anser regeringen att det är av stor betydelse att samverkan med berörda myndigheter fortsätter att vidareutvecklas och förbättras. Tullverkets insatser ska grundas på aktuella läges- och hotbilder inom samtliga restriktionsområden. Regeringen betonar vikten av att Tullverket drar fördel av att myndigheten ansvarar för hela varuflödet och bättre tar tillvara kompetenserna i myndighetens olika delar. Därigenom bedömer regeringen att Tullverket kan göra än mer riktade kontrollinsatser och samtidigt bidra till ökad konkurrensneutralitet.

Insatser för att begränsa illegala vapen, terrorism och annan gränsöverskridande brottslighet

Det förekommer i allt större omfattning att skjutvapen används i kriminella kretsar. Denna utveckling är oroväckande och behöver brytas. Fortsatt utveckling av Tullverkets kontrollmetoder, analys- och underrättelseverksamhet är nödvändig. För att begränsa tillgången till illegala vapen behöver samverkan med Polismyndigheten fortsatt tydligt utvecklas. Tullverket ska vara en drivande kraft i det internationella samarbetet för att tillsammans med andra aktörer arbeta för att upptäcka och förhindra vapensmuggling.

Terroristorganisationer och enskilda med kopplingar till terrorism hittar nya och fler tillvägagångssätt för att agera och finansiera sin verksamhet. Det kräver att myndigheterna kontinuerligt uppmärksammar risker och identifierar motåtgärder. Tullverket ska förstärka arbetet med att förhindra och motverka penningtvätt, finansiering av terrorism och annan brottslighet kopplad till terrorism. Samverkan med andra är central eftersom frågorna är komplexa och berör flera myndigheter.

Tullverkets samverkan med andra myndigheter när det gäller att bekämpa utländska stöldligor som begår brott i Sverige är viktig. Regeringen har därför gett Tullverket i uppdrag att utveckla samverkan med Polismyndigheten och Kustbevakningen på det området. Uppdraget ska redovisas senast den 14 februari 2020 (Ju2018/00991/PO). Myndigheternas redovisning blir ett viktigt underlag för regeringens fortsatta överväganden.

Digitalisering och arbetssätt

Handeln över gränserna ökar kontinuerligt och det är i dag enkelt att handla på internet från andra länder och snabbt få varan levererad till bostaden. De nya handelsmönstren innebär att Tullverket snabbt behöver kunna upptäcka nya smugglingssätt och annan tullrelaterad brottslighet, men också att tillgodose företagens behov av information och vägledning. Myndighetens digitala tjänster ska förbättra servicen till allmänhet och företag. Såväl digitala tjänster för allmänhet och

företag som myndigheternas verksamhetssystem ska präglas av hög it- och informationssäkerhet.

Att snabbt kunna agera på nya mönster och företeelser är viktigt. Tullverket måste därför fortsätta anpassa organisationen och fördela resurserna för att säkerställa den operativa kapaciteten.

Brexit

Risken för att Storbritannien lämnar EU utan ett utträdesavtal bedöms vara betydande. Formerna för utträdet och den framtida relationen kommer att få stor påverkan på Tullverkets verksamhet. Det är därför viktigt att myndigheten har beredskap och en handlingsplan för att kunna hantera konsekvenserna. Det är också viktigt att Tullverket fortsatt arbetar med informationsinsatser om brexit till företag och privatpersoner. Regeringen följer utvecklingen noga.

4.5 Budgetförslag

4.5.1 1:2 Tullverket

Tabell 4.4 Anslagsutveckling 1:2 Tullverket

Tusental kronor

2018	Utfall	1 895 777	Anslags-sparande	69 969
2019	Anslag	1 980 086 [1]	Utgifts-prognos	1 960 146
2020	**Förslag**	**2 123 025**		
2021	Beräknat	2 282 018 [2]		
2022	Beräknat	2 315 070 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 248 772 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 248 772 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Tullverkets förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.5 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	326	38	38	0	-7
Prognos 2019	390	45	45	0	-7
Budget 2020	400	45	45	0	-7

Tabell 4.6 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	227	227	0	-105
(varav tjänsteexport)	(172)	(172)	(0)	(0)
Prognos 2019	260	260	0	-105
(varav tjänsteexport)	(100)	(100)	(0)	(0)
Budget 2020	280	280	0	-105
(varav tjänsteexport)	(100)	(100)	(0)	(0)

Regeringens överväganden

Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Tullverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 980 086**	**1 980 086**	**1 980 086**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	32 371	62 123	91 702
Beslut	110 568	239 809	243 282
Varav BP20 [3]	37 000	37 000	37 000
Varav [3]			
Förstärkning ESV	-3 000	-3 000	-3 000
Förstärkning av Tullverket	40 000	40 000	40 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 123 025**	**2 282 018**	**2 315 070**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021 och 2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Anslaget ökas med 40 miljoner kronor 2020 för att förstärka Tullverkets verksamhet. Anslaget

beräknas öka varaktigt fr.o.m. 2021 med 40 miljoner kronor. Förstärkningen innebär bl.a. att myndighetens närvaro vid gränserna kan öka.

Tidigare beräknad anslagsökning för att förstärka Tullverkets verksamhet innebär att anslaget ökas med ca 74 miljoner kronor 2020.

Anslaget minskas varaktigt med 3 miljoner kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera förstärkningen av Ekonomistyrningsverkets förmåga att genomföra uppdrag, analysera myndigheter och verksamheter samt lämna förslag till effektiviseringar i staten inom myndighetens ansvarsområden. Anslaget 1:8 *Ekonomistyrningsverket* under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning ökas med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 2 123 025 000 kronor anvisas under anslag 1:2 *Tullverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 282 018 000 kronor respektive 2 315 070 000 kronor.

5 Exekution

5.1 Mål för exekution

Kronofogdemyndigheten bidrar till att målet för utgiftsområdet uppnås genom att rättssäkert och kostnadseffektivt

- fastställa och verkställa betalningsskyldigheter och andra förpliktelser samt besluta om skuldsanering,
- informera om regler, verka för en god betalningsvilja och motverka överskuldsättning, och
- förebygga och motverka ekonomisk brottslighet.

Kronofogdemyndigheten ska arbeta på ett sådant sätt att allmänhet och företag har förtroende för Kronofogdemyndighetens verksamhet och att kvinnor och män ges samma möjligheter och villkor vid kontakter med myndigheten.

5.2 Resultatredovisning

Resultatbedömningen av delområde exekution görs i huvudsak utifrån Kronofogdemyndighetens bidrag till målet ovan. Till stöd för bedömningen av resultatet finns bl.a. Kronofogdemyndighetens årsredovisning, rapporter och Riksrevisionens iakttagelser.

5.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Ett urval av indikatorer har använts i syfte att ge en övergripande bild av delområdet och beskriva hur det har utvecklats under året. Några av indikatorerna har även använts för den samlade analysen för utgiftsområdets utveckling i avsnitt 2 Skatt, tull och exekution. Dessa har markerats med (UO). De övriga indikatorerna används specifikt för att belysa och fördjupa redovisningen vad gäller utvecklingen inom delområde exekution.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för indrivning och verkställighet, skuldsanering samt brottsbekämpning är

- indrivet belopp (UO),
- antal allmänna och enskilda mål,
- antal ansökningar om betalningsföreläggande och handräckning,
- antal ansökningar om skuldsanering, och
- totalt belopp avseende betalningssäkringar och kvarstad.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder för verksamhet som syftar till att underlätta för allmänhet och företag att göra rätt för sig och ha förtroende för verksamheten är

- rankning i kvalitets- och anseendemätningar (UO), och
- enkelt att nå myndigheten (UO).

5.2.2 Resultat

Indrivning och verkställighet, skuldsanering samt brottsbekämpning

Tabell 5.1 Indrivning och verkställighet, skuldsanering samt brottsbekämpning

	2016	2017	2018
Indrivet belopp (mnkr)	11 000	12 000	12 000
Inkomna allmänna och enskilda mål (antal)	2 214 122	2 201 734	2 222 191
allmänna	1 586 902	1 538 085	1 509 902
enskilda	627 220	663 649	712 289
avhysningsmål	6 376	6 069	6 017
Inkomna ansökningar betalningsföreläggande och handräckning (antal)	1 185 507	1 217 684	1 341 746
Inkomna ansökningar om skuldsanering (antal)	12 395	19 509	18 237
kvinnor	5 675	8 836	8 266
män	6 711	10 673	9 971
Samverkan brottsbekämpning (timmar)	7 090	9 115	9 644
Säkrat belopp betalningssäkring (mnkr)	225	159	155
Säkrat belopp kvarstad (mnkr)	79	955	81

Källa: Kronofogdemyndigheten

En huvuduppgift för Kronofogdemyndigheten är att driva in skulder. Under 2018 drevs 11,9 miljarder kronor in varav 6,1 miljarder kronor hänförs till statliga fordringsägare och 5,8 miljarder kronor till enskilda. Det indrivna beloppet till staten har minskat med 200 miljoner kronor medan beloppet till enskilda borgenärer har ökat med 300 miljoner kronor jämfört med 2017. Löneutmätning är den åtgärd som ger störst betalning till borgenärer i enskilda mål.

Under 2018 kom det in ca 2,2 miljoner mål för verkställighet och indrivning, ca 20 000 fler än 2017. Två tredjedelar utgjorde allmänna mål och resten av enskilda mål. De enskilda målen har ökat med 7 procent jämfört med föregående år. Av allmänna mål är de vanligaste skulderna för män böter, avgifter till brottsofferfonden och underskott på skattekontot. För kvinnor är det tv-avgifter, studiemedelsavgifter och underskott på skattekontot.

Antalet gäldenärer med skulder i Kronofogdemyndighetens indrivningsdatabas var 2018 strax under 500 000. Det är en nivå som har varit oförändrad de senaste 10 åren trots att befolkningen i Sverige har ökat. Att antalet gäldenärer ligger på en stabil nivå bedöms bero på att fler personer beviljas skuldsanering, den rådande högkonjunkturen, låga räntor och minskad arbetslöshet. Den sammanlagda skulden fortsätter dock att öka. Antalet personer som fick sin första skuld hos Kronofogdemyndigheten ökade med 12 procent till 138 000 under 2018. Vid årets slut uppgick antalet gäldenärer till 476 000 varav 414 000 var fysiska personer. Av dessa var 66 procent män och 34 procent kvinnor.

Antalet barn i Kronofogdemyndighetens register uppgick till 713 vilket är 99 färre än 2017. De vanligaste anledningarna till att barn förekommer hos Kronofogdemyndigheten är skulder till brottsofferfonden, böter och skadestånd.

Myndigheten arbetar aktivt med att sprida information för att förebygga överskuldsättning. Samverkan sker brett med bl.a. Konsumentverket, Barnombudsmannen, Svensk Handel och Svensk Digital Handel för att minska skuldsättningen hos barn och unga. Samverkan sker också med lärare, kommunernas budget- och skuldrådgivare och Kriminalvården för att sprida kunskap. Exempelvis har skolmaterialet Skuldkollen spridits genom föreläsningar på lärarkonferenser och i sociala medier. Kärnan i materialet är ett antal filmer som har visats över 25 000 gånger på Youtube.

Betalningsföreläggande och handräckning

Under 2018 kom det in drygt 1,3 miljoner mål avseende betalningsföreläggande och handräckning vilket är en ökning med 10 procent jämfört med 2017. Landstingen stod för ca 20 procent av ökningen. Merparten av ansökningarna riktas mot fysiska personer. Av ansökningarna återkallades 43 procent efter att sökanden fått betalt eller man har nått en uppgörelse.

Ett nytt arbetssätt som effektiviserar flödena i processen har införts och graden av automatisering när föreläggande skickas ut har ökat. Produktiviteten ökade därigenom med 11 procent och antalet avslutade mål ökade med 7 procent. Delgivningsverksamheten är fortfarande en flaskhals och tiden för delgivning har ökat successivt under 2018. I likhet med 2017 avslutades 69 procent av målen inom 2 månader och 89 procent inom 4 månader.

Cirka 428 000 ansökningar avsåg olika personer, en ökning med 7 procent jämfört med

2017. Flest svarande finns i åldersgruppen 26–34-åringar följd av gruppen 35–44-åringar. Liksom 2017 var 56 procent män och 44 procent kvinnor. 28 procent av ansökningarna avseende fysiska personer avsåg kapitalbelopp under 500 kronor.

Handräckning kan avse vanlig eller särskild handräckning. Ansökningar om vanlig handräckning ökade med 7 procent till 31 779 ansökningar. Av dessa avsåg 95 procent avhysning. Särskild handräckning kan exempelvis avse att ge någon tillgång till ett utrymme för att avläsa en mätare. Dessa handräckningar minskade från 2 685 år 2017 till 2 573 ansökningar 2018.

Indrivning och verkställighet

Ett område som fortsatt är bekymmersamt är hanteringen av inbetalda medel. Myndigheten har fått kraftig kritik från Justitieombudsmannen. Handläggningstiderna har varit för långa och kvalitetsbrister har funnits. Regeringen har i myndighetens regleringsbrev lämnat uppdrag om att myndigheten ska redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att förbättra och stärka hanteringen av inbetalda medel för att få en långsiktigt effektiv, rättssäker och hållbar hantering. Myndigheten har bl.a. utökat bemanningen, förbättrat styrning och ledning av verksamheten samt förbättrat och utvecklat arbetssätt och rutiner. Handläggningstiderna i de mål som hanteras manuellt har kortats från drygt 14 dagar till 3–5 dagar. Under 2018 har oförutsedda incidenter i form av dubbla utbetalningar och utbetalningar till fel mottagare uppmärksammats.

Förankringsarbetet avseende metoder och verktyg för att styra produktionen inom indrivning och verkställighet har fortsatt under 2018. Det har inneburit bättre kontroll på arbetsläget och bättre möjligheter att fördela arbetet även vid avvikelser och har därigenom bidragit till kortare väntetider och snabbare beslut.

Antalet ansökningar om verkställighet av avhysning är det lägsta sedan Kronofogdemyndigheten började föra en sammanhållen statistik 1982. Ansökningarna har minskat med 1 procent jämfört med föregående år och uppgick till 6017, varav 2154 verkställdes, vilket var en ökning med 3 procent. Fler män än kvinnor berörs av verkställda avhysningar (62 procent, en minskning med 4 procent jämfört med 2017). Antalet barn som berördes av verkställd avhysning var 448, vilket innebär en ökning med 56 barn. Kronofogdemyndigheten har tillsammans med tre länsstyrelser tagit fram ett metodstöd för att förebygga vräkningar och arrangerat två inspirationsdagar för att sprida metoden för att initiera lokal samverkan mellan myndigheten, bostadsbolag och socialtjänsten.

Under 2018 ökade antalet ansökningar om försäljning av fastigheter och bostadsrätter med 14 procent till 2 855 jämfört med 2017, då antalet sådana ärenden var det lägsta sedan 1986.

Stort inflöde av skuldsaneringsansökningar

Antalet ansökningar om skuldsanering har fortsatt att öka. En för gäldenären mer förmånlig skuldsaneringslag trädde i kraft den 1 november 2016 och många väntade därför med att ansöka tills den nya lagen trätt i kraft. Antalet ansökningar har stabiliserats och var 2018 drygt 18 000. Jämfört med 2013 har antalet ansökningar fördubblats och de senaste 10 åren har antalet ansökningar nästan tredubblats. Verksamhetens kapacitet har ökat under 2018 och myndigheten har hanterat lika många ärenden som har kommit in. Kapacitetsökningen har emellertid inte varit tillräcklig för att minska uppbyggda balanser. I likhet med 2017 avsåg 55 procent av ansökningarna män och 45 procent kvinnor. Av männens ansökningar beviljades 54 procent och de vanligaste orsakerna till överskuldsättning var sjukdom, arbetslöshet och olönsamhet i företag. Av kvinnornas ansökningar beviljades 63 procent och de vanligaste orsakerna till överskuldsättning var sjukdom, skilsmässa och överkonsumtion. Av de ärenden som handlades under 2018 beviljades sammantaget 58 procent av ansökningarna om skuldsanering, en minskning med 5 procentenheter jämfört med 2017.

Sedan den 1 november 2016 ansvarar Kronofogdemyndigheten för att förmedla betalningar från gäldenärer som fått skuldsanering till deras borgenärer. Sedan betalningsförmedlingen infördes har en rad brister identifierats som rör programmerade kontroller som gör att manuella återkommande rättningar behövs för att redovisning och utbetalningar ska bli korrekta. Bristerna innebär förhöjd risk för felaktig redovisning och försenade utbetalningar till borgenärer. Myndigheten har arbetat med att förbättra kvaliteten på redovisningen under 2018 men är ännu inte klar med det arbetet.

Diagram 5.1 Inkomna ansökningar om skuldsanering

Antal ansökningar

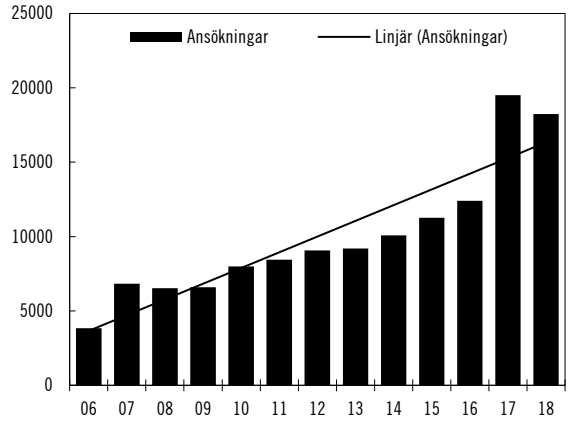

Källa: Kronofogdemyndigheten

Ansökningarna om omprövning av ett skuldsaneringsbeslut ökade från 4 799 2017 till 6 631 ansökningar 2018. Vid utgången av 2018 hade ca 38 000 personer ett pågående beslut om skuldsanering, en ökning med 5 000 jämfört med 2017.

Insatser för att motverka brottslighet

Genom kvarstad i brottmål säkrade Kronofogdemyndigheten 81 miljoner kronor, motsvarande 12 procent av yrkat belopp. Under 2017 säkrades 955 miljoner och 39 procent av yrkat belopp. Det året handlades två ärenden i vilka de yrkade beloppen var ovanligt höga.

Kronofogdemyndigheten har fått indikationer på att myndigheten används som ett brottsverktyg genom att ansökningar om betalningsföreläggande har gjorts avseende fiktiva skulder från vissa företag. Myndigheten har vidtagit åtgärder för att förhindra att sådana skulder fastställs och har även polisanmält några av sökandena i dessa ärenden. Fiktiva skulder har också upptäckts i verkställighetsarbetet och inom skuldsaneringen.

Kronofogdemyndigheten samarbetar med bl.a. Polismyndigheten och Tullverket för att bidra i den tillgångsinriktade brottsbekämpningen. Genom jourverksamhet säkerställer och utmäter myndigheten tillgångar som påträffas utanför ordinarie arbetstid hos gäldenärer som misstänks för eller har samröre med organiserad brottslighet. Gemensamt för dessa gäldenärer är att Kronofogdemyndighetens tidigare tillgångsutredningar har visat att de saknat utmätningsbara tillgångar. Sammantaget har egendom för 4,7 miljoner kronor utmätts inom ramen för jourverksamheten under 2018. Snittet för de senaste fem åren är 5 miljoner kronor per år.

Förtroende för Kronofogdemyndighetens verksamhet

Ett högt förtroende för Kronofogdemyndigheten påverkar allmänhetens och företagens vilja att göra rätt för sig. Det är viktigt att handläggningstider hålls nere och att rättstillämpningen håller hög kvalitet.

Tabell 5.2 Förtroende för Kronofogdemyndighetens verksamhet

	2016	2017	2018
Kantar Sifos anseendemätning	42	38	42
NKI (indexvärde)	i.u.	66	i.u.
Kundservice (antal e-brev och telefonsamtal)	1 469 858	1 517 559	1 488 179

Källa: Kronofogdemyndigheten

I Kantar Sifos anseendemätning 2018 var Kronofogdemyndighetens värde i nivå med tidigare år. Ett anseendeindex över 50 är ett högt anseende för myndigheter och medelvärdet var 30 för alla myndigheter. Undersökningen visar också att kännedomen om myndigheten har ökat sedan 2017 och att källan framför allt är media.

Antalet samtal och e-brev ligger i stort sett i nivå med de senaste åren. Besvarade samtal minskade med 3 procent och den genomsnittliga väntetiden inom kundservice ökade från drygt 8 minuter 2017 till 12 minuter 2018. Nya team har påverkat väntetiderna.

Arbete med jämställdhetsintegrering

Kronofogdemyndigheten har identifierat fyra områden för jämställdhetsintegrering. Myndigheten har bl.a. sett över sina interna chefsutbildningar och den bemötandeutbildning som alla medarbetare går. En ny modell för att följa kvaliteten i handläggningen har tagits fram för att på ett systematiskt sätt kunna följa upp och sätta in åtgärder om handläggningen varierar beroende på kön. Kvalitetsuppföljningen 2018 visar inga skillnader i hur myndigheten bemöter kvinnor och män i handläggningen. Kronofogdemyndigheten har genomfört en kartläggning av skuldsaneringen som pekar på skillnader mellan kvinnor och män som ansöker om skuldsanering, men ger inte svar på frågeställningen om varför fler kvinnor än män beviljas skuldsanering. Myndigheten har under 2018 inlett en dialog med

en forskargrupp för att påbörja en fördjupad kartläggning och analys.

5.2.3 Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att myndighetens resultat är goda och att Kronofogdemyndigheten i hög grad bidrar till att uppfylla målet för utgiftsområdet.

Myndighetens insatser för att sprida kunskap och information om skulder och privatekonomi är värdefulla. Ett exempel är arbetet med att förebygga avhysningar som bedöms ha bidragit till utvecklingen av det minskande antalet ansökningar om avhysning. Regeringens bedömning är att myndighetens förebyggande, stärkande och aktiverande arbetssätt har betydelse för att minska antalet skuldsatta både på kort och lång sikt.

Regeringen noterar att flera insatser har gjorts som har lett till effektiviseringar, vilket är positivt. Bland annat har produktionsstyrning införts i hela verksamheten. Bytet av stora it-system kommer på sikt att möjliggöra allt fler digitala tjänster och digitaliserad handläggning.

Bristerna i hanteringen av inbetalda medel och i skuldsaneringens betalningsförmedling gör att regeringen anser att myndighetens hantering av medel fortsatt behöver förbättras.

Regeringen bedömer att myndigheten under 2018 har bidragit till de jämställdhetspolitiska delmålen om jämn fördelning av makt och inflytande samt ekonomisk jämställdhet i kontakterna med allmänhet och företag genom aktivt arbete med frågor som rör jämställdhetsintegrering.

5.3 Politikens inriktning

Kronofogdemyndigheten har en viktig funktion i arbetet med att upprätthålla god betalningsvilja. Regeringen anser därför att insatser som underlättar för allmänhet och företag att göra rätt för sig ska prioriteras.

Bidra till ett väl fungerande samhälle

Myndighetens kompetens avseende överskuldsättning är viktig för att tidigt identifiera företeelser och fenomen som kan leda till överskuldsättning. Det är viktigt att Kronofogdemyndigheten utifrån denna kunskap vidtar förebyggande åtgärder samt ger stöd till parterna att själva lösa sina mellanhavanden på frivillig väg. Regeringen betonar vikten av att samverka med andra aktörer och myndigheter i detta arbete.

Regeringen ser allvarligt på de brister som uppmärksammats inom hanteringen av inbetalda medel och betalningsförmedlingen. För att försäkra sig om att de åtgärder som Kronofogdemyndigheten har vidtagit är tillräckliga och ger effekt på såväl kort som lång sikt fortsätter regeringen att följa utvecklingen noga.

Förändrade regler för skuldsanering har resulterat i en kraftig ökning av antalet ansökningar om skuldsanering vilket har medfört långa handläggningstider. Det är av stor vikt att myndigheten fortsätter att utveckla arbetssättet för att hantera ärendeinflödet och korta handläggningstiderna.

Motverka oseriöst utnyttjande av samhällssystemen

Regeringen betonar att det är viktigt att motverka att samhällssystemen utnyttjas på ett sätt som inte är avsett. Kronofogdemyndigheten ska fortsätta att bidra i arbetet med att bekämpa organiserad brottslighet. Terroristorganisationer och enskilda med kopplingar till terrorism hittar nya och fler tillvägagångssätt för att finansiera sin verksamhet. Det kräver att myndigheterna kontinuerligt uppmärksammar risker och identifierar motåtgärder. Kronofogdemyndigheten ska därför förstärka arbetet med att förhindra och motverka penningtvätt och finansiering av terrorism. Samverkan med andra är central eftersom frågorna är komplexa och berör flera myndigheter.

Ersättningar och bidrag från välfärdssystemen ska lämnas till dem det är avsett för och inte till oseriösa aktörer eller kriminella. Kronofogdemyndigheten bidrar med information som ligger till grund för andra myndigheters beslut om bidrag och utbetalningar. Det är viktigt att Kronofogdemyndigheten fortsätter att delta i det myndighetsgemensamma arbetet så att rätt personer får det stöd de är berättigade till och risken minskar för att systemen utnyttjas av oseriösa aktörer.

Bemötande, digitalisering och arbetssätt

Kronofogdemyndigheten möter ofta barn i sin verksamhet och det är viktigt att barns rättigheter beaktas i dessa situationer. Kronofogdemyndigheten ingår därför i det kunskapslyft som regeringen genomför avseende barns rättigheter i syfte att höja kompetensen om barnkonventionen och dess tillämpning.

Kvinnor och män ska ges samma möjligheter och villkor. Därför anser regeringen att det är angeläget att Kronofogdemyndigheten fortsätter arbetet med jämställdhetsintegrering. Arbetet omfattar t.ex. att vidta åtgärder om handläggningen varierar beroende på kön och analysera varför fler kvinnor än män beviljas skuldsanering.

Allt fler väljer i dag att hantera sina ärenden via dator eller applikationer i mobiltelefonen när det är möjligt. Därför anser regeringen att det är viktigt att Kronofogdemyndigheten fortsätter arbetet med att ställa om och utveckla den digitala kommunikationen med allmänhet och företag. Utveckling behöver ske utifrån ett tydligt användarperspektiv och leda till nytta för såväl användarna som myndigheten.

Regeringen anser att Kronofogdemyndighetens arbete med att utveckla organisationen och arbetssätten så att verksamheten kan bedrivas mer effektivt är av stor betydelse. Kronofogdemyndighetens utveckling ska också förbättra servicen till allmänhet och företag. Regeringen fortsätter därför att betona vikten av att myndigheten prioriterar digitalisering som leder till snabbare handläggning och högre kvalitet. Såväl digitala tjänster för allmänhet och företag som myndigheternas verksamhetssystem ska präglas av hög it- och informationssäkerhet.

5.4 Budgetförslag

5.4.1 1:3 Kronofogdemyndigheten

Tabell 5.3 Anslagsutveckling 1:3 Kronofogdemyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	1 916 490	Anslags-sparande	32 699
2019	Anslag	1 960 295 [1]	Utgifts-prognos	1 987 806
2020	**Förslag**	**2 009 009**		
2021	Beräknat	2 034 028 [2]		
2022	Beräknat	2 065 091 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 002 118 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 001 150 tkr i 2020 års prisnivå

Ändamål

Anslaget får användas för Kronofogdemyndighetens förvaltningsutgifter samt för forskning inom exekutionsområdet.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.4 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)[1]	Intäkter som får disponeras[2]	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	1 391 573	50	50	0	-1200
Prognos 2019	1 500 000	70	70	0	0
Budget 2020	1 530 000	70	700	0	0

[1] Avser grundavgifter vid enskilda respektive allmänna mål, avgifter för försäljning, förberedelse, betalningsföreläggande, kallelse på okända borgenärer, dödande av förkommen handling och betalningsförmedling inom skuldsanering.
[2] Avser avgifter för lösöreköpskontrakt och växelprotest.

Tabell 5.5 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet[1]	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	10 486	11 061	-576	608
(varav tjänsteexport)	(456)	(436)	(19)	(-108)
Prognos 2019	12 755	11 152	1 603	-433
(varav tjänsteexport)	(960)	(960)	(0)	(0)
Budget 2020	10 570	11 585	-101	0
(varav tjänsteexport)	(960)	(960)	(0)	(0)

[1] Avser pensionsadministration för AP-fonderna och premiepensions-systemet samt tjänsteexport.

Regeringens överväganden

Tabell 5.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Kronofogdemyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 973 353**	**1 973 353**	**1 973 353**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	38 101	70 159	102 371
Beslut	-2 445	-9 484	-10 633
Varav BP20 [3]	31 500	24 500	24 500
Varav [3]			
Bekämpa välfärdsbrott	25 000	20 000	20 000
Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av arbetstagare som tillfälligt arbetar i Sverige	6 500	4 500	4 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 009 009**	**2 034 028**	**2 065 091**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021 och 2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen satsar för att stärka bekämpningen av välfärdsbrott (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 1). Kronofogdemyndigheten bidrar med information som ligger till grund för andra myndigheters beslut om bidrag och utbetalningar. För att möta behovet av samverkan i dessa frågor och för att bekämpa annan ekonomisk brottslighet ökas anslaget med 25 miljoner kronor 2020. För 2021 respektive för 2022 beräknas anslaget ökas med 20 miljoner kronor.

Regeringen aviserar att ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp bör införas vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). De kommande förslagen bör träda i kraft den 1 januari 2021. Kronofogdemyndigheten kommer att få hantera fler ärenden med anledning av de nya reglerna. Anslaget ökas därför med 6,5 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget varaktigt ökas med 4,5 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2016 ökades Kronofogdemyndighetens anslag tillfälligt t.o.m. 2019 för att hantera ett ökat antal ansökningar om skuldsanering med anledning av skuldsaneringslagen som trädde i kraft i november 2016. Den tillfälliga satsningen upphör och därför minskas anslaget med 20 miljoner kronor.

Regeringen föreslår att 2 009 009 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Kronofogdemyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 034 028 000 kronor respektive 2 065 091 000 kronor.

Rättsväsendet

4

Förslag till statens budget för 2020

Rättsväsendet

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 7

1 Förslag till riksdagsbeslut 9

2 Rättsväsendet 11
- 2.1 Utgiftsområdets omfattning 11
- 2.2 Utgiftsutveckling 12
- 2.3 Mål för utgiftsområdet 13
- 2.4 Resultatredovisning 13
  - 2.4.1 De övergripande målen för kriminalpolitiken 13
  - 2.4.2 Flödet i rättskedjan 18
  - 2.4.3 Brottsförebyggande arbete 23
  - 2.4.4 Utredning och lagföring 29
  - 2.4.5 Dömande verksamhet 34
  - 2.4.6 Verkställighet av påföljd 38
  - 2.4.7 Stöd till brottsoffer 40
- 2.5 Analys och slutsatser 45
- 2.6 Återrapportering av vissa tillkännagivanden som gäller rättsväsendet 49
- 2.7 Politikens inriktning 65
  - 2.7.1 Förstärkta resurser till rättskedjan 66
  - 2.7.2 Effektivare och mer ändamålsenliga system 67
  - 2.7.3 Åtgärder för ett tryggare samhälle 68
  - 2.7.4 Insatser för att möta den tekniska utvecklingen 69
- 2.8 Budgetförslag 70
  - 2.8.1 1:1 Polismyndigheten 70
  - 2.8.2 1:2 Säkerhetspolisen 71
  - 2.8.3 1:3 Åklagarmyndigheten 72
  - 2.8.4 1:4 Ekobrottsmyndigheten 73
  - 2.8.5 1:5 Sveriges Domstolar 74
  - 2.8.6 1:6 Kriminalvården 75
  - 2.8.7 1:7 Brottsförebyggande rådet 76
  - 2.8.8 1:8 Rättsmedicinalverket 77
  - 2.8.9 1:9 Gentekniknämnden 78
  - 2.8.10 1:10 Brottsoffermyndigheten 78

2.8.11 1:11 Ersättning för skador på grund av brott 79
2.8.12 1:12 Rättsliga biträden m.m. 80
2.8.13 1:13 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m. 80
2.8.14 1:14 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar 81
2.8.15 1:15 Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete 82
2.8.16 1:16 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden 82
2.8.17 1:17 Domarnämnden 83
2.8.18 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet 83

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	9
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	10
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet	12
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 4 Rättsväsendet	12
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 4 Rättsväsendet	12
Tabell 2.4	Anmälda brott och procentuell utveckling	15
Tabell 2.5	Andel utsatta för brott mot person 2017	16
Tabell 2.6	Uppfyllelse av verksamhetsmål: genomsnittlig omloppstid i månader för avgjorda mål och ärenden, 75:e percentilen	35
Tabell 2.7	Inkomna, avgjorda och balanserade mål och ärenden vid Patent- och marknadsdomstolen	37
Tabell 2.8	Inkomna, avgjorda och balanserade mål och ärenden vid Patent- och marknadsöverdomstolen	37
Tabell 2.9	Anslagsutveckling 1:1 Polismyndigheten	70
Tabell 2.10	Offentligrättslig verksamhet	70
Tabell 2.11	Uppdragsverksamhet	71
Tabell 2.12	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Polismyndigheten	71
Tabell 2.13	Anslagsutveckling 1:2 Säkerhetspolisen	71
Tabell 2.14	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Säkerhetspolisen	72
Tabell 2.15	Anslagsutveckling 1:3 Åklagarmyndigheten	72
Tabell 2.16	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Åklagarmyndigheten	73
Tabell 2.17	Anslagsutveckling 1:4 Ekobrottsmyndigheten	73
Tabell 2.18	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Ekobrottsmyndigheten	73
Tabell 2.19	Anslagsutveckling 1:5 Sveriges Domstolar	74
Tabell 2.20	Offentligrättslig verksamhet	74
Tabell 2.21	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Sveriges Domstolar	75
Tabell 2.22	Anslagsutveckling 1:6 Kriminalvården	75
Tabell 2.23	Avgiftsbelagd verksamhet	75
Tabell 2.24	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Kriminalvården	76
Tabell 2.25	Anslagsutveckling 1:7 Brottsförebyggande rådet	76
Tabell 2.26	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Brottsförebyggande rådet	77
Tabell 2.27	Anslagsutveckling 1:8 Rättsmedicinalverket	77
Tabell 2.28	Uppdragsverksamhet	77
Tabell 2.29	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Rättsmedicinalverket	78
Tabell 2.30	Anslagsutveckling 1:9 Genteknikämnden	78
Tabell 2.31	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Genteknikämnden	78
Tabell 2.32	Anslagsutveckling 1:10 Brottsoffermyndigheten	78
Tabell 2.33	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Brottsoffermyndigheten	79
Tabell 2.34	Anslagsutveckling 1:11 Ersättning för skador på grund av brott	79

Tabell 2.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Ersättning för skador på grund av brott....79
Tabell 2.36 Anslagsutveckling 1:12 Rättsliga biträden m.m.....80
Tabell 2.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Rättsliga biträden m.m.....80
Tabell 2.38 Anslagsutveckling 1:13 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.....80
Tabell 2.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.....81
Tabell 2.40 Anslagsutveckling 1:14 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar.....81
Tabell 2.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar.....82
Tabell 2.42 Anslagsutveckling 1:15 Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete .82
Tabell 2.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete 82
Tabell 2.44 Anslagsutveckling 1:16 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden....82
Tabell 2.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden 83
Tabell 2.46 Anslagsutveckling 1:17 Domarnämnden 83
Tabell 2.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Domarnämnden 83
Tabell 2.48 Anslagsutveckling 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet.....83
Tabell 2.49 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet.....84
Tabell 2.50 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet.....84

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Kostnad per myndighet inom rättsväsendet under 2018 11
Diagram 2.2 Indikatorer på otrygghetens utveckling 14
Diagram 2.3 Andel unga män och kvinnor (16–24 år) utsatta för misshandel och sexualbrott 16
Diagram 2.4 Förtroendet för rättsväsendet 18
Diagram 2.5 Förtroendet för myndigheter i rättsväsendet 18
Diagram 2.6 Anmälda brott fördelat på ingripandebrott samt brott med och utan interaktion mellan gärningspersonen och den brottsdrabbade 19
Diagram 2.7 Procentuell utveckling sedan 2007 av antalet skäligen misstänkta personer, ärenden redovisade till åklagare, brottsmisstankar inkomna till Åklagarmyndigheten och personuppklarade brott 20
Diagram 2.8 Andel ärenden redovisade till åklagare av inkomna ärenden samt andelen personuppklarade brott av anmälda brott 20
Diagram 2.9 Domslut i tingsrätt fördelat på påföljderna fängelse, böter och övriga domslut 21
Diagram 2.10 Andel sakprövade mål i tingsrätt och hovrätt som avgjorts vid huvudförhandling 21
Diagram 2.11 Utdömd straffmassa i antal fängelseår samt medelbeläggning i anstalt ... 22
Diagram 2.12 Andel frigivna från anstalt som återfaller i brott inom ett år 23
Diagram 2.13 Kostnadsutveckling i rättsväsendet 23
Diagram 2.14 Andel kommuner och kommunpoliser som uppger att de genomfört samverkansprocessens olika steg 24
Diagram 2.15 Kostnadsutveckling brottsförebyggande arbete 29
Diagram 2.16 Inkomna ärenden till Polismyndigheten 30
Diagram 2.17 Inkomna ärenden till Åklagarmyndigheten 30
Diagram 2.18 Inkomna ärenden till Ekobrottsmyndigheten 31
Diagram 2.19 Personuppklarade brott och lagförda personer 32
Diagram 2.20 Utfärdade ordningsböter 32
Diagram 2.21 Medelbeläggning i häkte 33
Diagram 2.22 Kostnadsutveckling utredning och lagföring 34
Diagram 2.23 Utvecklingen av inkomna, avgjorda och balanserade mål (exkl. migrationsmål) 36
Diagram 2.24 Överbalanser 36
Diagram 2.25 Kostnadsutveckling dömande verksamhet 37
Diagram 2.26 Intäktsutveckling till följd av ersättningsskyldighet gentemot staten för dömda i brottmål 38
Diagram 2.27 Medelantal frivårdsklienter och medelbeläggning i anstalt 2009–2018 ... 39
Diagram 2.28 Antal rymningar 2004–2018 39
Diagram 2.29 Kostnadsutveckling verkställighet av påföljd 40
Diagram 2.30 Brottsutsattas erfarenheter av polisens bemötande och information i det egna ärendet 41
Diagram 2.31 Kostnadsutveckling stöd till brottsoffer 43

Diagram 2.32 Inkomna och avgjorda ärenden....44
Diagram 2.33 Utbetald brottsskadeersättning och intäkter från regress 45

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 4 Rättsväsendet enligt tabell 1.1.
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Polismyndigheten	28 546 852
1:2	Säkerhetspolisen	1 641 279
1:3	Åklagarmyndigheten	1 698 586
1:4	Ekobrottsmyndigheten	736 115
1:5	Sveriges Domstolar	6 241 698
1:6	Kriminalvården	9 448 433
1:7	Brottsförebyggande rådet	166 347
1:8	Rättsmedicinalverket	455 273
1:9	Gentekniknämnden	5 709
1:10	Brottsoffermyndigheten	48 374
1:11	Ersättning för skador på grund av brott	121 953
1:12	Rättsliga biträden m.m.	2 356 357
1:13	Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.	39 987
1:14	Avgifter till vissa internationella sammanslutningar	24 174
1:15	Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete	57 157
1:16	Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden	21 224
1:17	Domarnämnden	8 574
1:18	Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet	113 000
Summa		**51 731 092**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:18	Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet	185 000	2021–2022
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**185 000**	

2 Rättsväsendet

2.1 Utgiftsområdets omfattning

Huvuddelen av resurserna inom utgiftsområdet avser kriminalpolitiskt inriktad verksamhet. I övrigt är rättsväsendets verksamhet inriktad på att avgöra rättsliga tvister mellan enskilda och mellan enskilda och det allmänna samt att handlägga olika typer av ärenden. Den kriminalpolitiskt inriktade verksamheten syftar till att öka tryggheten, upprätthålla allmän ordning och säkerhet, förebygga brott, utreda brott, se till att den som begått brott lagförs, verkställa påföljder och rättsliga anspråk och ge stöd till dem som drabbats av brott. Utgiftsområdet innefattar myndigheter inom polisen och åklagarväsendet, Sveriges Domstolar samt Kriminalvården. Dessutom ingår Rättsmedicinalverket, Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottsoffermyndigheten, Säkerhets- och integritetskyddsnämnden, Domarnämnden och Gentekniknämnden.

Under 2018 fördelade sig kostnaderna mellan myndigheterna inom utgiftsområdet enligt diagram 2.1.

Diagram 2.1 Kostnad per myndighet inom rättsväsendet under 2018

Procentuell fördelning

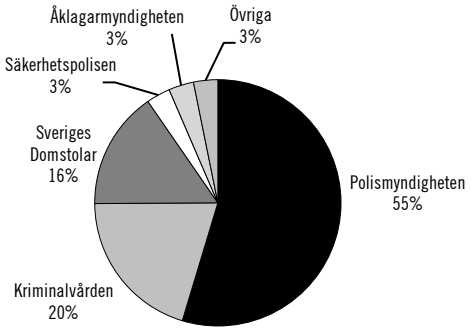

Källa: Årsredovisningarna för rättsväsendets myndigheter 2018.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Polismyndigheten	23 767	26 107	26 176	**28 547**	30 498	30 943
1:2 Säkerhetspolisen	1 472	1 578	1 592	**1 641**	1 666	1 690
1:3 Åklagarmyndigheten	1 506	1 611	1 582	**1 699**	1 722	1 746
1:4 Ekobrottsmyndigheten	674	694	710	**736**	747	759
1:5 Sveriges Domstolar	5 765	5 989	5 932	**6 242**	6 372	6 468
1:6 Kriminalvården	8 961	9 547	9 148	**9 448**	10 081	10 394
1:7 Brottsförebyggande rådet	137	150	152	**166**	153	155
1:8 Rättsmedicinalverket	426	429	445	**455**	462	469
1:9 Genteknikmämnden	5	6	6	**6**	5	5
1:10 Brottsoffermyndigheten	57	47	47	**48**	44	45
1:11 Ersättning för skador på grund av brott	91	122	124	**122**	122	202
1:12 Rättsliga biträden m.m.	2 849	3 021	3 035	**2 356**	2 357	2 357
1:13 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.	84	95	96	**40**	40	40
1:14 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar	13	24	20	**24**	24	24
1:15 Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete	47	47	47	**57**	57	57
1:16 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden	15	21	19	**21**	22	22
1:17 Domarnämnden	7	8	8	**9**	9	9
1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet	61	108	107	**113**	101	85
Totalt för utgiftsområde 4 Rättsväsendet	**45 937**	**49 602**	**49 246**	**51 731**	**54 481**	**55 469**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**48 384**	**48 384**	**48 384**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	827	1 524	2 216
Beslut	2 511	4 563	4 859
Varav BP20 [3]	700	1 139	1 426
Överföring till/från andra utgiftsområden	10	10	10
Varav BP20 [3]	10	10	10
Övrigt			
Ny ramnivå	**51 731**	**54 481**	**55 469**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	2 490
Verksamhetsutgifter [2]	48 909
Investeringar [3]	332
Summa ramnivå	**51 731**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Mål för utgiftsområdet

Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet.

Målet för rättsväsendet är den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet. Rättssäkerhet innebär att rättsskipning och annan myndighetsutövning ska vara förutsebar och enhetlig samt bedrivas med hög kvalitet. Med rättstrygghet avses att enskilda personer och andra rättssubjekt ska vara skyddade mot brottsliga angrepp på liv, hälsa, frihet, integritet och egendom.

Målen är beslutade av riksdagen (prop. 1997/98:1, bet. 1997/98:JuU1, rskr. 1997/98:87).

2.4 Resultatredovisning

Resultatredovisningen inleds med en uppföljning av de övergripande målen för kriminalpolitiken och hur flödet i rättskedjan utvecklats. Därefter följer regeringen mer i detalj upp det senaste årets måluppfyllelse inom respektive verksamhetsområde: brottsförebyggande verksamhet, utredning och lagföring, dömande verksamhet, verkställighet av påföljd samt stöd till brottsutsatta. I de fall mål har satts av regeringen redovisas dessa under respektive målområde.

2.4.1 De övergripande målen för kriminalpolitiken

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att bedöma måluppfyllelsen avseende riksdagens mål för kriminalpolitiken – att minska brottsligheten och öka människors trygghet – används följande indikatorer:

- kvinnors och mäns upplevelse av trygghet enligt Nationella trygghetsundersökningen
- antal anmälda brott inom olika brottskategorier
- kvinnors och mäns utsatthet för brott enligt Nationella trygghetsundersökningen.

Bedömningen av brottslighetens utveckling kompletteras också med information från olika specialstudier.

Rättsväsendets mål, den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet, rör komplexa begrepp som är svåra att fånga i enstaka indikatorer. Såväl rättssäkerheten som rättstryggheten förutsätter dock ett välutvecklat och välfungerande rättsväsende, vilket kan belysas genom indikatorer som mäter kvaliteten och effektiviteten i rättsväsendet. Dessa redovisas under respektive verksamhetsområde. Rättssäkerheten och rättstryggheten är också beroende av människors förtroende för rättsväsendet. Förtroendet är en viktig förutsättning för att människor ska anmäla brott, delta i brottsutredningar och ställa upp som vittnen. För att mäta förtroendet för rättsväsendet används följande indikator:

- kvinnors och mäns förtroende för rättsväsendet enligt Nationella trygghetsundersökningen.

Nationella trygghetsundersökningen (NTU) är en frågeundersökning som genomförs av Brå årligen sedan 2006. Undersökningen riktar varje år frågor om utsatthet för brott, upplevelse av trygghet samt förtroende för och erfarenheter av rättsväsendet till ett urval av personer mellan 16 och 84 år i befolkningen. År 2017 reviderades undersökningens metod, flera nya brottstyper infördes och urvalet av personer utökades från 20 000 till 200 000. För att möjliggöra jämförelser över tid har Brå genomfört nya beräkningar av resultat som publicerats före 2017. Se tidigare NTU-publikationer för motsvarande resultat före omräkningen.

Kvinnor tydligt mer otrygga än män

Att öka tryggheten är ett mycket viktigt kriminalpolitiskt mål som rättsväsendets myndigheter, men även andra samhällsaktörer, bidrar till. NTU mäter flera olika aspekter av otrygghet, exempelvis upplevelsen av otrygghet vid utevistelse sen kväll i det egna bostadsområdet, oro över brottsligheten i samhället och om den tillfrågade har avstått från någon aktivitet på grund av oro för att utsättas för brott. De flesta uppger att de är trygga men sedan 2016 har nivåerna av otrygghet varit något högre än åren dessförinnan. År 2018 uppgav 28 procent av de svarande att de var otrygga vid utevistelse sent på kvällen.

Diagram 2.2 Indikatorer på otrygghetens utveckling

Andel otrygga/oroliga/som avstått aktivitet

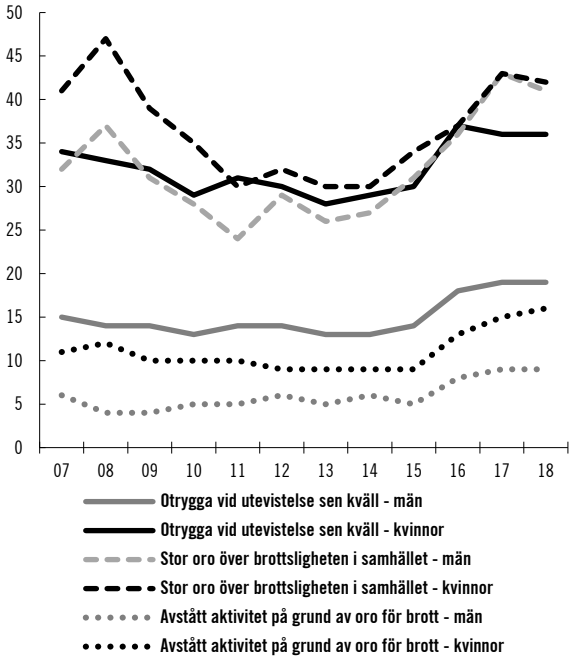

Källa: Nationella trygghetsundersökningen.
Anm.: Resultat innan 2017 har omräknats med anledning av revideringar i undersökningens metod. Se tidigare NTU-publikationer för resultat före omräkningen.

Som framgår av diagram 2.2 ovan upplever kvinnor överlag betydligt större otrygghet än män. År 2018 uppgav 36 procent av kvinnorna att de känner sig otrygga vid utevistelse en sen kväll i det egna bostadsområdet, att jämföra med 19 procent av männen. Bland kvinnorna upplever 16 procent att oron för att utsättas för brott påverkat dem att avstå från någon aktivitet, exempelvis gå på en promenad eller besöka en restaurang, jämfört med 9 procent av männen. Det finns således skäl att särskilt uppmärksamma kvinnors otrygghet. Otryggheten i samhället är ojämnt fördelad även på andra sätt. Exempelvis oroar sig betydligt fler äldre än yngre för brottsligheten i samhället. Otryggheten är också särskilt utbredd i vissa områden med socioekonomiska utmaningar. I de områden i landet som Polismyndigheten betecknar som utsatta uppger ungefär 55 procent av kvinnorna och 25 procent av männen att de känner sig otrygga vid utevistelse sen kväll i det egna bostadsområdet (Brå 2018:6).

Kraftig ökning av anmälda bedrägerier men färre bostadsinbrott

Efter en tydlig ökning av antalet anmälda brott 2006–2009 stabiliserades nivån kring 1,4 miljoner under några år, för att från 2014 återigen öka. År 2018 anmäldes ungefär 1,55 miljoner brott i Sverige. Även om denna utveckling inte behöver betyda att fler brott begås ställs stora krav på rättsväsendet som fått allt fler ärenden att hantera. Utvecklingen över tid har i hög grad påverkats av antalet anmälda bedrägerier, som sedan mitten av 2000-talet har ökat med över 300 procent. Skadegörelsebrotten utgör också en betydande andel av de anmälda brotten. Antalet anmälda skadegörelsebrott har varierat kraftigt över åren utan någon tydlig trend, men med betydande påverkan på det totala antalet anmälda brott enskilda år.

År 2018 fortsatte antalet anmälda bedrägerier att öka kraftigt. Framför allt är det antalet anmälda datorbedrägerier, exempelvis köp på internet med andras kortuppgifter, som har blivit fler. Som framgår av tabell 2.4 nedan ökade även bl.a. antalet anmälda narkotikabrott och skadegörelsebrott under året.

De anmälda sexualbrotten fortsatte också att öka något, 2018 anmäldes två procent fler sexualbrott än året innan. Framför allt ökade antalet anmälda våldtäkter mot flickor och kvinnor. Antalet anmälda sexualbrott har länge ökat i Sverige. Enligt Brå (2017:5 och 2019:5) kan denna utveckling delvis förklaras av en ökad uppmärksamhet kring sexualbrott, som sannolikt har resulterat i en högre benägenhet att anmäla sådana brott. En allt större tillgång till internet och smarta mobiltelefoner kan också i viss mån ha bidragit till en ökning av vissa typer av sexualbrott. Över tid har antalet anmälda våldtäkter också påverkats av lagändringar (2005, 2013 och 2018) som innebär att våldtäktsbegreppet har utvidgats.

Antalet anmälda fall av misshandel minskade 2018 i jämförelse med året innan, vilket framför allt beror på färre sådana anmälda brott mot män över 18 år. Anmäld misshandel mot kvinnor över 18 år och barn mellan 7 och 14 år ökade däremot under året. Anmäld misshandel mot barn har ökat under flera decennier, vilket enligt studier bl.a. beror på ökad anmälningsbenägenhet vid exempelvis förskolor och skolor.

De anmälda tillgreppsbrotten fortsätter att minska, en trend som pågått i många år.

Minskningen 2018 avsåg ett flertal olika brott, bl.a. fickstölder och stölder från fordon. Under året minskade också antalet anmälda bostadsinbrott tydligt. År 2018 anmäldes ca 17 000 inbrott i lägenhet eller villa, vilket är det lägsta antalet sedan 2007 och motsvarar en minskning med närmare 25 procent jämfört med året innan.

Tabell 2.4 Anmälda brott och procentuell utveckling

	Antal anmälda brott 2018	Procentuell förändring sedan 2009	Procentuell förändring sedan 2017
Misshandel	83 220	–4 %	–1 %
Sexualbrott	22 476	43 %	2 %
Tillgrepp	445 045	–20 %	–9 %
Bedrägeri	238 214	141 %	20 %
Skadegörelsebrott	189 356	–6 %	5 %
Brott mot trafikbrottslagen	92 252	19 %	3 %
Brott mot narkotikastrafflagen	106 521	33 %	6 %
Samtliga brott	**1 550 626**	**10 %**	**2 %**

Källa: Officiell kriminalstatistik samt Statistiska centralbyrån.

Långt ifrån alla brott anmäls och benägenheten att anmäla kan variera över tid och mellan olika brottskategorier. Antalet anmälda brott är således ingen tillförlitlig indikator på brottslighetens utveckling. Frågeundersökningar som Nationella trygghetsundersökningen (NTU) är ett viktigt komplement för att kunna bedöma brottsutvecklingen.

Utsatthet för brott enligt NTU

NTU omfattar ett drygt tiotal vanliga brottstyper som drabbar enskilda personer och hushåll. I NTU 2017 infördes flera nya typer av brott mot enskild person, vilket innebär att den sammantagna utsattheten för sådana brott inte kan jämföras med åren dessförinnan. Jämförelser över tid är dock fortsatt möjliga för brott mot hushåll och vissa brott mot enskild person (misshandel, hot, trakasserier, sexualbrott och personrån). I NTU 2018, som avser utsatthet för brott under 2017, uppgav 25 procent av de svarande att de utsatts för något brott mot enskild person. Det är något högre än året innan då andelen var 23 procent. Bland kvinnor är det 27 procent som uppger att de utsattes för brott mot enskild person 2017, medan motsvarande andel bland män är 23 procent. Andelen hushåll som utsatts för egendomsbrott har minskat tydligt sedan mätningarna började, vilket beror på att de fordonsrelaterade brotten har blivit färre. Knappt två procent av hushållen uppger att de utsatts för bostadsinbrott under 2017, en siffra som varit relativt stabil genom åren.

I NTU är utsattheten störst för hot, sexualbrott och trakasserier. Män uppger i större utsträckning än kvinnor att de har utsatts för misshandel, personrån och bedrägerier medan en större andel kvinnor än män uppger att de har utsatts för trakasserier. I NTU är det vidare betydligt vanligare att kvinnor uppger att de utsatts för sexualbrott. Det är också vanligare att kvinnor uppger att de utsatts för brott i en nära relation. I NTU 2017 uppgav de kvinnor som utsatts för misshandel att gärningspersonen i 40 procent av fallen var en närstående medan motsvarande andel bland män endast var 3 procent.

De allt fler anmälda bedrägerierna har under åren också återspeglats i NTU, om än inte lika tydligt. En förklaring till detta kan vara att NTU inte omfattar brott som riktats mot företag. Från och med NTU 2017 redovisas utsattheten för bedrägerier uppdelat på försäljningsbedrägerier och kort-/kreditbedrägerier. Det är ungefär lika vanligt att bli utsatt för båda dessa typer av bedrägerier.

Sedan 2017 har även brottstyperna nätkränkning och fickstöld tillkommit i NTU, och som framgår av tabell 2.5 nedan var utsattheten för dessa brott ungefär densamma för både män och kvinnor.

Tabell 2.5 Andel utsatta för brott mot person 2017

	Samtliga	Män	Kvinnor
Misshandel	3,3	4,1	2,5
Hot	8,3	8,6	8,0
Sexualbrott	6,4	1,6	10,7
Personrån	1,3	1,9	0,8
Trakasserier	5,9	5,1	6,7
Fickstöld	2,9	2,8	3,1
Försäljnings-bedrägeri	4,8	5,4	4,2
Kort-/kredit-bedrägeri	5,1	5,6	4,6
Nätkränkning	2,1	2,1	2,1
Något brott mot enskild person	24,7	22,6	26,6

Källa: Nationella trygghetsundersökningen.

Efter några år på lägre nivåer har utsattheten för misshandel ökat något sedan 2016, från 3,1 procent till 3,3 procent. Utsattheten för misshandel bland unga män, som är den mest utsatta gruppen, är dock fortfarande tydligt lägre än för tio år sedan (se diagram 2.3). Uppgifter från Socialstyrelsen (2018) visar också att allt färre personer det senaste decenniet har intagits i slutenvård och öppen specialistvård på grund av misshandel, en utveckling som är än mer tydlig i relation till den växande befolkningen.

De senaste åren har utsattheten för sexualbrott enligt NTU ökat tydligt, både bland kvinnor och män. Sexualbrott enligt NTU innefattar ett brett spektrum av brott – från straffrättsligt lindrigare händelser såsom kränkande sexuella kommentarer, till mycket allvarliga brott såsom våldtäkt. Kvinnor är i betydligt högre grad utsatta än män. Mest utsatta är yngre kvinnor. De senaste årens utveckling är svårtolkad. Registeruppgifter från sjukvården fram till 2016 visade inte på motsvarande ökningar av antalet personer som sökt vård till följd av sexuella övergrepp. År 2017 skedde dock även i detta avseende en viss ökning. För att få mer kunskap om utsattheten för sexualbrott har Brottsförebyggande rådet studerat utvecklingen på området sedan 2005. Enligt Brå (2019:5) avser de senaste årens ökningar i NTU främst mindre allvarliga sexualbrott. Till en betydande del torde detta handla om en ökad benägenhet bland kvinnor att tala öppet om sin utsatthet. Enligt Brå är det dock inte möjligt att dra några säkra slutsatser kring utvecklingen och sexualbrotten behöver även fortsättningsvis följas noga över tid.

Diagram 2.3 Andel unga män och kvinnor (16–24 år) utsatta för misshandel och sexualbrott

Andel utsatta

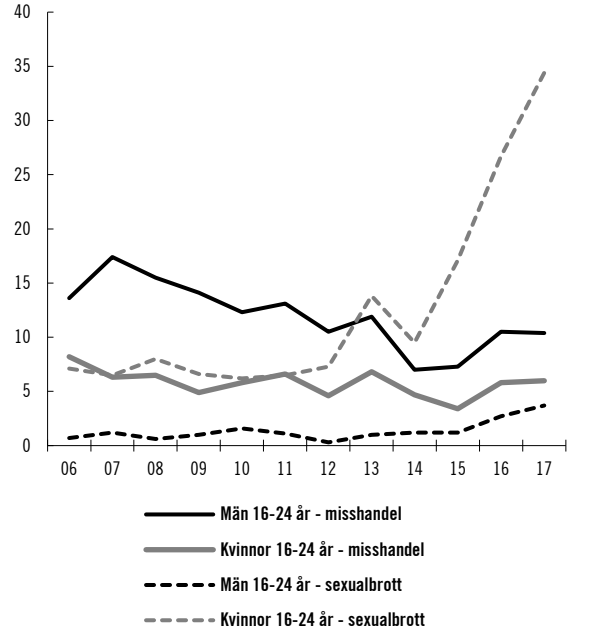

Källa: Nationella trygghetsundersökningen.
Anm.: Resultat innan 2017 har omräknats med anledning av revideringar i undersökningens metod. Se tidigare NTU-publikationer för resultat före omräkningen.

NTU mäter även upplevd utsatthet för hatbrott. Hatbrott med främlingsfientliga motiv är klart vanligast, oftast uttryckta som hot eller trakasserier. Enligt de senaste resultaten, som avser ett medelvärde för åren 2014–2016, uppgav 1,6 procent av befolkningen att de utsatts för främlingsfientliga hatbrott. Majoriteten av brotten anmäls inte (Brå 2018:10). Kvinnor och män är utsatta för främlingsfientliga hatbrott i ungefär samma utsträckning (44 respektive 56 procent i NTU 2014–2016). En studie av Brå (2018:10) visar att utsattheten för hatbrott är tydligt högre bland yngre åldersgrupper, att brotten ofta sker på allmänna platser och att gärningspersonen vanligtvis är obekant för brottsoffret.

Av NTU framgår att utsattheten för brott är ojämnt fördelad i befolkningen. Resultaten för NTU 2018 visar att 6,5 procent hade drabbats av drygt 75 procent av de brott mot person som rapporterades i undersökningen. Unga vuxna, särskilt kvinnor, och ensamstående föräldrar är grupper som är särskilt utsatta för upprepade brott. Enligt Brå (2018:7) är personer över 65 år generellt utsatta för brott i lägre utsträckning än yngre personer. Många äldre är dock av åldersrelaterade skäl särskilt sårbara för exempelvis vissa typer av bedrägerier och stölder i hemmet. Enligt

en rapport från Myndigheten för delaktighet (2019:2) uppger kvinnor med funktionsnedsättning i högre grad än kvinnor i den övriga befolkningen att de under det senaste året varit utsatta för våld eller hot om våld.

Som tidigare nämnts är otryggheten enligt NTU tydligt högre i vissa av Sveriges socialt utsatta områden än i landet som helhet. I dessa områden är även utsattheten för brott högre, men skillnaden är relativt liten och har minskat över tid (Brå 2018:9). En möjlig förklaring till att otryggheten ändå är väsentligt mer utbredd i dessa områden kan vara att det där i högre grad förekommer brottslighet som inte fångas upp av NTU, såsom skjutningar, bilbränder och öppen narkotikahandel. En fördjupad studie av Brå (2018:6) visar också att ordningsproblem som nedskräpning, buskörningar och skadegörelse i betydligt högre utsträckning upplevs som ett problem i socialt utsatta områden. Brås studie pekar även på att kriminella personer i dessa områden påverkar benägenheten att anmäla brott eller vittna och begränsar möjligheten för boende att röra sig tryggt i områdena. De undersökta områdena utmärks vidare av kvinnors frånvaro i det offentliga rummet, vilket kan påverka särskilt kvinnors trygghet negativt.

Som framgått ovan ingår inte vissa brottstyper i NTU, exempelvis brott mot företag och myndigheter och brott som inte riktas mot enskilda personer, som narkotikabrott. Vissa utsatta grupper är sannolikt också underrepresenterade i frågeundersökningar som NTU. Undersökningen ger således ingen fullständig bild över brottsligheten i samhället. Andra källor kan delvis komplettera bilden. Exempelvis tyder uppgifter från Folkhälsomyndigheten och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) på att narkotikabruket legat på en jämn nivå under 2000-talet. Bland ungdomar som använder narkotika finns dock tecken på att användningsfrekvensen har ökat och antalet narkotikarelaterade dödsfall har blivit fler de senaste tio åren (CAN 2017, s. 20–22). Se utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, avsnittet om folkhälsopolitik, för en närmare beskrivning av narkotikautvecklingen i Sverige.

Det går varken utifrån kriminalstatistik eller NTU att få en bild av den organiserade brottslighetens omfattning. Enligt Brå (2016:12) finns dock en bredd av aktörer och nätverk inom den organiserade brottsligheten med delvis olika sammansättning och karaktär. Polismyndigheten (Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet 2017) bedömer att utvecklingen har gått mot mer avancerade brottsupplägg och en bredare samverkan mellan kriminella aktörer de senaste åren. Enligt uppgifter från Polismyndigheten har också antalet skjutningar med dödlig utgång i kriminella miljöer ökat kraftigt, från ca tio fall per år i mitten av 2000-talet, till omkring 40 fall per år de senaste två åren. Enligt uppgifter från Socialstyrelsen (2018) har även antalet personer som skadas av skjutvapenvåld ökat de senaste tio åren, från ca 60 personer år 2008 till drygt 120 personer år 2017. Enligt Polismyndigheten uppgick det totala antalet skjutningar 2018 till 306, vilket var något färre än 2017 då 324 skjutningar bekräftades. I en studie av Brå (2019:3) beskrivs skjutvapenvåldet ofta ha sin grund i konflikter om narkotikamarknaden eller i personliga relationer. Användning av skjutvapen kan även vara ett sätt att bygga upp, stärka och upprätthålla en position i den kriminella miljön, samtidigt som våldet kan öka behovet av att skydda sig från andra individer som agerar på samma sätt.

Enligt flera undersökningar (t.ex. Brå 2015:8 och SOU 2017:37) framgår vidare att det förekommer ett omfattande utnyttjande av välfärds- och förmånssystemen, ofta med företag och falska eller manipulerade intyg och identitetshandlingar som brottsverktyg.

För att få en bättre bild av den organiserade brottslighetens utveckling har Polismyndigheten fått i uppdrag att ta fram en nationell modell för kartläggning av kriminella nätverk i landet. Kartläggningen ska möjliggöra en bedömning av nätverkens storlek och kapacitet och ska kunna följas upp årligen. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 oktober 2019.

År 2018 konstaterades totalt 108 fall av dödligt våld. Det är fem fall färre än året innan. I ett längre perspektiv minskar vissa typer av dödligt våld, medan andra ökar. Samtidigt som antalet fall av dödligt våld med skjutvapen har ökat betydligt de senaste åren har dödligt våld mot barn och alkoholrelaterat dödligt våld mellan vuxna män minskat över tid. Det dödliga våldet mot kvinnor har också minskat de senaste decennierna. Särskilt tydligt är detta i förhållande till befolkningsutvecklingen. År 2018 var dock antalet fall av dödligt våld mot kvinnor något fler än åren dessförinnan. Ökningen utgörs av fler fall av dödligt våld där kvinnan har eller har haft en parrelation med gärningspersonen.

Högre förtroende för rättsväsendet

Efter att förtroendet för rättsväsendet som helhet har minskat under ett par år ökade det åter 2018. 2018 uppgav 47 procent att de hade ganska eller mycket stort förtroende för rättsväsendet, motsvarande andel 2017 var 44 procent. Kvinnor har överlag något högre förtroende för rättsväsendet än män. Det är också något vanligare att yngre personer har högre förtroende för rättsväsendet än äldre.

Diagram 2.4 Förtroendet för rättsväsendet

Andel med mycket eller ganska stort förtroende

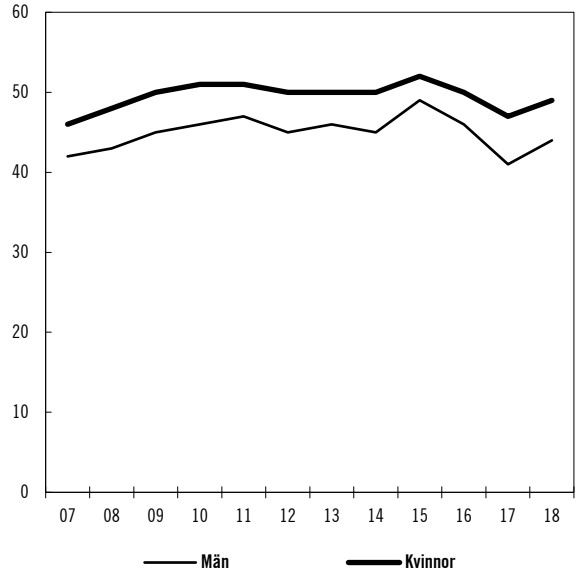

Källa: Nationella trygghetsundersökningen.
Anm.: Resultat innan 2017 har omräknats med anledning av revideringar i undersökningens metod. Se tidigare NTU-publikationer för resultat före omräkningen.

Nivån på förtroendet skiljer sig åt mellan olika myndigheter i rättsväsendet, vilket är naturligt givet deras olika uppgifter och roller. År 2018 ökade förtroendet för framför allt Polismyndigheten. Förtroendet ökade även något för Åklagarmyndigheten och Kriminalvården, medan förtroendet för domstolarna var oförändrat. För samtliga myndigheter är förtroendet högre än vid den första undersökningen 2006.

Diagram 2.5 Förtroendet för myndigheter i rättsväsendet

Andel med mycket eller ganska stort förtroende

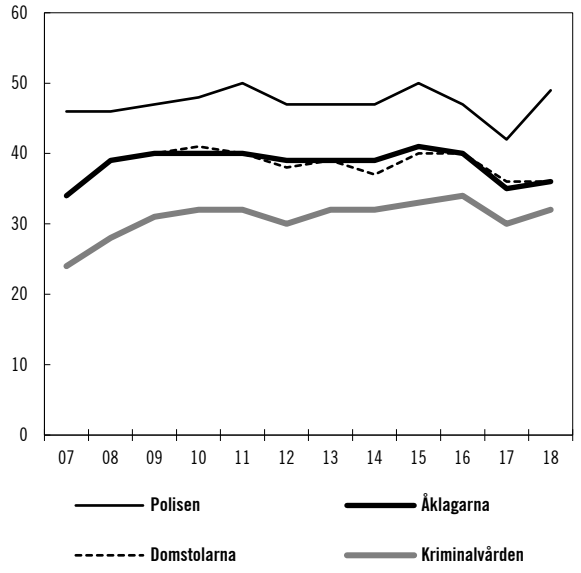

Källa: Nationella trygghetsundersökningen.
Anm.: Resultat innan 2017 har omräknats med anledning av revideringar i undersökningens metod. Se tidigare NTU-publikationer för resultat före omräkningen.

2.4.2 Flödet i rättskedjan

En viktig del i bedömningen av rättsväsendets resultat är att följa upp hur de brott som anmäls hanteras i rättskedjans olika delar. I detta avsnitt redovisas statistik över anmälda brott, utredning och lagföring samt verkställighet av utdömda påföljder. Verksamhet som inte hör till denna process, exempelvis polisens brottsförebyggande och ordningshållande arbete, stöd och information till brottsoffer, domstolarnas hantering av tvistemål och verksamheten inom de allmänna förvaltningsdomstolarna ingår inte i denna beskrivning utan redogörs för under respektive verksamhetsområde.

Brottsstrukturen påverkar hur många brott som sammantaget utreds och klaras upp. Som tidigare nämnts anmäldes drygt 1,55 miljoner brott i Sverige 2018, vilket är ungefär samma nivå som de senaste tre åren. Rättsväsendets förutsättningar att hantera och klara upp de anmälda brotten är i stor utsträckning beroende av vilken typ av brott som anmäls. För att tolka utredningsresultatet krävs därför kunskap om de anmälda brottens karaktär och sammansättning. Den anmälda brottsligheten kan grovt delas in i tre kategorier med olika förutsättningar för utredningsarbetet: ingripandebrott och offerbrott med eller utan interaktion mellan gärningspersonen och den brottsdrabbade. Ingripandebrott som

trafik- och narkotikabrott är generellt relativt enkla att klara upp medan offerbrott med interaktion, som hot och misshandel, i allmänhet bedöms vara medelsvåra att klara upp. Offerbrott utan interaktion, exempelvis skadegörelse samt vissa stölder och bedrägerier, är överlag svåra att klara upp.

Diagram 2.6 Anmälda brott fördelat på ingripandebrott samt brott med och utan interaktion mellan gärningspersonen och den brottsdrabbade

Andel i procent

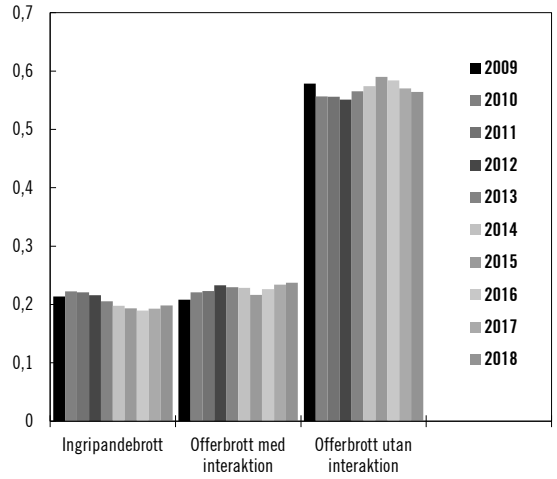

Källa: Sammanställt utifrån officiell kriminalstatistik.

Av diagram 2.6 ovan framgår fördelningen mellan dessa tre typer av brott de senaste tio åren. Andelen ingripandebrott har minskat något sedan 2009, liksom andelen offerbrott utan interaktion. Andelen brott med interaktion mellan brottsoffer och gärningsperson har däremot ökat något. En mindre andel ingripandebrott kan påverka utredningsresultaten i negativ riktning medan en större andel offerbrott med interaktion och en minskande andel svåruppklarade brott utan interaktion mellan gärningsperson och brottsoffer kan vara positivt för de övergripande utredningsförutsättningarna. Brå (1/2018) har tidigare konstaterat att förändringar i sammansättningen av anmälda brott har påverkat andelen uppklarade brott över tid. Sådana förändringar kan nästan helt förklara en ökad andel uppklarade brott under perioden 2001–2010, medan en minskande andel uppklarade brott under perioden 2010–2016 till en fjärdedel kan förklaras av sådana strukturförändringar i den anmälda brottsligheten.

Förändringar inom enskilda brottskategorier, exempelvis genom en större andel komplicerade ärenden när det gäller vissa brott, kan också påverka förutsättningarna för utredningsarbetet. Brå (2016:18) har t.ex. uppskattat att antalet svåruppklarade bedrägerier ökade från ca 6 300 år 2006 till nästan 29 700 år 2013. I samma studie konstateras att andelen svåruppklarade fall av misshandel ökade under samma period, även om de till antalet är få i förhållande till samtliga anmälda brott.

Det finns också tecken på att viss brottslighet blivit mer tidskrävande att utreda. Brå (2017:4) bedömer att antalet omfattande ärenden i rättsväsendet har ökat de senaste tio åren. Det rör främst ärenden om ekonomisk brottslighet, våldsbrott eller narkotikabrott, ofta med ett omfattande analys- och bevismaterial, internationella inslag eller ett stort antal misstänkta, brottsoffer och vittnen. En ökning av sådana omfattande ärenden kan innebära att resurser behöver omfördelas från andra verksamheter som har en större ärendeproduktion. Det är dock svårt att bedöma i hur stor utsträckning sådana omfattande ärenden påverkar myndigheternas sammantagna resultatutveckling.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att de som har behov av tolk får tillgång till en sådan. Behovet av tolk har ökat betydligt under de senaste tio åren och därmed också Polismyndighetens och Sveriges Domstolars kostnader för tolktjänster. Användning av tolkar är också en faktor som påverkar tiden det tar att genomföra såväl förhör som huvudförhandlingar.

Fler brott personsuppklarades under året

För att få en bild av det fortsatta flödet i början av rättskedjan används ett antal indikatorer som delvis överlappar varandra:

– antal personer skäligen misstänkta för brott
– antal och andel ärenden redovisade från polis till åklagare
– antal inkomna brottsmisstankar till Åklagarmyndigheten
– antal och andel personuppklarade brott.

I diagram 2.7 nedan illustreras den procentuella utvecklingen sedan 2007 av antalet skäligen misstänkta personer, antalet ärenden redovisade till åklagare, antalet brottsmisstankar inkomna till Åklagarmyndigheten och antalet personuppklarade brott. Med personuppklarade brott avses brott för vilka det beslutats om åtal, meddelats åtalsunderlåtelse eller utfärdats

strafföreläggande, dvs. brott till vilka det har knutits en gärningsperson. Det generella mönstret karaktäriseras av tydliga ökningar åren efter 2007 följt av markanta minskningar under senare år (se tabell 2.7). Med undantag för antalet misstänkta personer är nivåerna lägre än för tiotalet år sedan. Särskilt tydligt har antalet ärenden redovisade till åklagare minskat. Sedan 2017 ökar dock såväl antalet ärenden redovisade till åklagare, misstankar inkomna till Åklagarmyndigheten och antalet personuppklarade brott. Till stor del förklaras detta av ökningar avseende brottstyperna narkotika- och trafikbrott, men det finns även ökningar i andra brottstyper som exempelvis bedrägerier.

Diagram 2.7 Procentuell utveckling sedan 2007 av antalet skäligen misstänkta personer, ärenden redovisade till åklagare, brottsmisstankar inkomna till Åklagarmyndigheten och personuppklarade brott

Procent

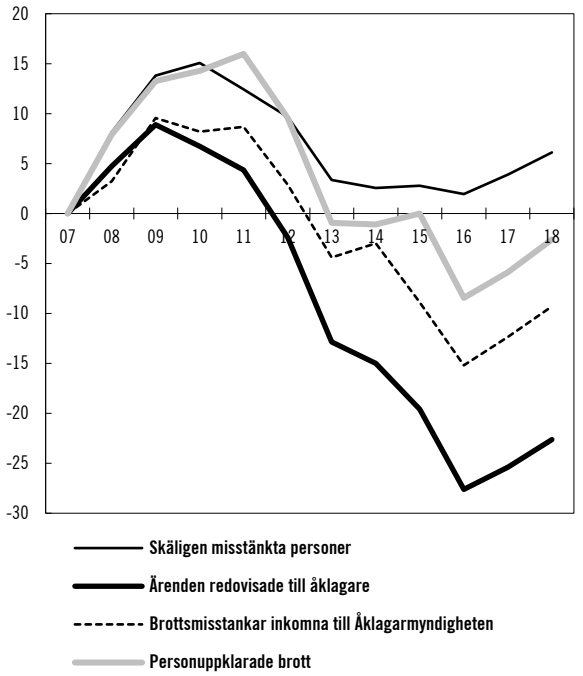

Källor: Officiell kriminalstatistik samt uppgifter från Polismyndighetens respektive Åklagarmyndighetens årsredovisningar. Uppgifter saknas avseende brottsmisstankar inkomna till Åklagarmyndigheten 2007 och antalet brottsmisstankar detta år har därför uppskattats utifrån antalet ärenden redovisade till åklagare.

Som framgår av diagram 2.8 nedan har andelen personuppklarade brott av samtliga anmälda brott länge minskat. År 2016 var andelen personuppklarade brott lägre än på flera decennier. Att andelen ärenden som polisen redovisar till åklagare har minskat på ett liknande sätt indikerar att minskningarna kan härledas redan till detta led. Sedan 2017 har dock såväl andelen ärenden redovisade till åklagare som andelen personuppklarade brott ökat något.

Diagram 2.8 Andel ärenden redovisade till åklagare av inkomna ärenden samt andelen personuppklarade brott av anmälda brott

Procent

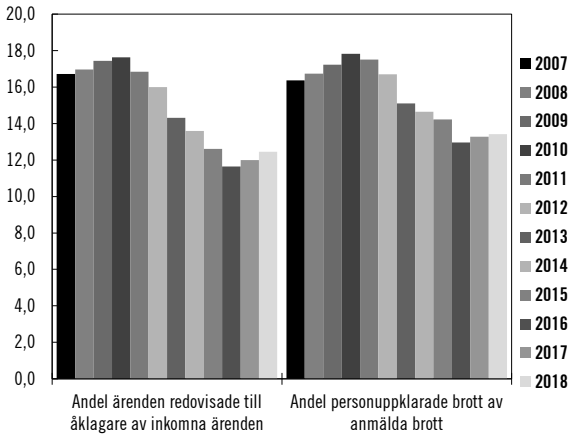

Källor: Officiell kriminalstatistik samt uppgifter från Polismyndighetens årsredovisningar.

De senaste årens försämrade utredningsresultat avser många olika brottsområden. Till de brottstyper som minskat mest i antal personuppklarade brott sedan den nedåtgående trenden startade 2011 hör misshandel, bedrägerier, vissa stöldbrott och trafikbrott. När det gäller bedrägerier har de anmälda brotten samtidigt ökat kraftigt, vilket resulterat i att andelen personuppklarade brott av anmälda bedrägerier fallit från nästan 14 procent 2011 till knappt 5 procent 2018. Sedan 2016 har antalet personuppklarade brott dock ökat. Utöver trafikbrott och narkotikabrott har bl.a. även fler bidragsbrott, vapenbrott och bedrägerier personuppklarats.

Antalet lagföringsbeslut och domslut ökade under året

För att bedöma flödet i den senare delen av rättskedjan används följande indikatorer:

– antal och typ av lagföringar, dvs. fällande dom i tingsrätt, beslut om åtalsunderlåtelse och godkänt strafföreläggande
– antal domslut i brottmål.

I linje med utvecklingen av antalet ärenden redovisade till åklagare och antalet personuppklarade brott ökade antalet lagföringsbeslut fram t.o.m. 2009 varefter utvecklingen

vände. Under perioden 2009–2017 minskade antalet lagföringsbeslut varje år. År 2018 ökade dock antalet lagföringsbeslut igen. Under året fattades ca 101 200 lagföringsbeslut, vilket är ca 4 000 fler beslut än 2017. Av samtliga lagföringsbeslut 2018 avsåg 17 procent kvinnor och 83 procent män, en fördelning som varit likartad de senaste tio åren.

Antalet sakprövade brottmål i tingsrätt och antalet fällande domslut i sådana mål följer en liknande utveckling. Efter att ha ökat tydligt mellan 2007 och 2010 minskade dessa fram till 2016. Sedan 2017 ökar dock antalet domslut i tingsrätt igen. År 2018 ökade antalet domslut med 6 procent, till ca 60 600 domslut. Som framgår av diagram 2.9 nedan utgjordes ökningen i antalet domslut fram till 2010 huvudsakligen av enklare mål där påföljden bestämdes till böter. Ökningen 2018 utgörs också främst av domslut med påföljden böter, men även domslut med påföljden fängelse och övriga domslut ökade något under året.

Diagram 2.9 Domslut i tingsrätt fördelat på påföljderna fängelse, böter och övriga domslut

Antal domslut

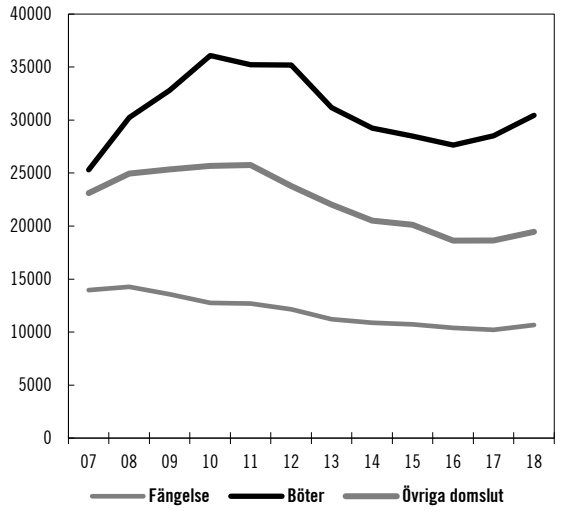

Källa: Officiell kriminalstatistik.

En del av de enklare brottmålen avgörs på handlingarna och kräver därmed överlag mindre resurser än mål som avgörs efter huvudförhandling. Över tid har allt fler brottmål kommit att avgöras utan huvudförhandling. Det beror i stor utsträckning på en regelförändring 2008. Andelen brottmål som avgörs med huvudförhandling har dock fortsatt att minska något även under senare år.

Diagram 2.10 Andel sakprövade mål i tingsrätt och hovrätt som avgjorts vid huvudförhandling

Andel i procent

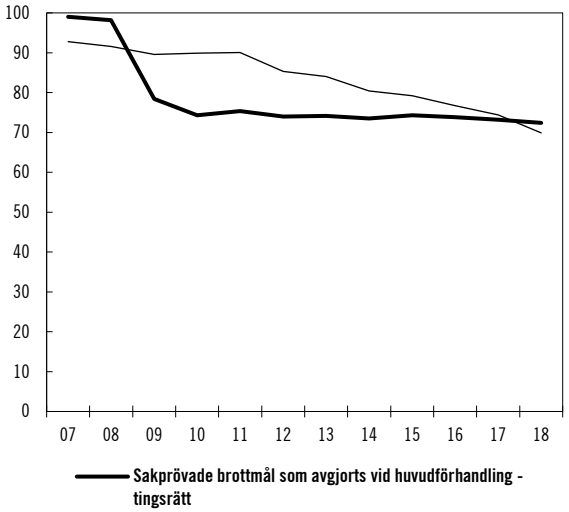

Källa: Domstolsverket.

Domstolarnas belastning avseende brottmål har å andra sidan ökat genom att tiderna för huvudförhandling har blivit längre. År 2018 upptog en genomsnittlig huvudförhandling i tingsrätt ca 2 timmar, jämfört med 1,5 timmar 2007. I hovrätt har den genomsnittliga tiden för huvudförhandling ökat från 3,8 till 5,1 timmar under samma period. En viktig bidragande orsak till detta är den ovan nämnda reformen 2008; med fler mål som avgörs på handlingarna ökar den genomsnittliga förhandlingstiden för de brottmål som fortfarande går till huvudförhandling (Brå 2017:4). Emellertid har också mer komplicerade brottmål, som kräver särskilt långa förhandlingstider, blivit fler och tar allt mer resurser i anspråk. År 2007 utgjorde huvudförhandlingar som pågick över 18 timmar ca 13 procent av den totala förhandlingstiden i tingsrätt och hovrätt. År 2018 hade denna andel ökat till drygt 18 procent. Detta kan vara ett tecken på att rättsväsendet i allt större utsträckning hanterar komplex brottslighet som är tidskrävande att utreda och lagföra.

Fler utdömda fängelseår och ökad medelbeläggning i anstalt

För att bedöma flödet i sista delen av rättskedjan används följande indikatorer:

– antal domslut med påföljden fängelse

– antal utdömda fängelseår i tingsrätterna (den s.k. straffmassan)
– medelbeläggning i anstalt.

För att få en bild av utvecklingen efter avtjänad påföljd följs även indikatorn

– statistik över återfall i brott.

Antalet domslut med påföljden fängelse har minskat kontinuerligt under en längre tid. Framför allt är det antalet domslut med strafftider kortare än ett år som har blivit färre. År 2018 utdömdes ca 10 900 fängelsepåföljder, vilket är knappt 500 fler än året innan men samtidigt närmare 30 procent färre än i mitten av 2000-talet. Straffmassan, dvs. den totala utdömda fängelsetiden under ett kalenderår, har också minskat under samma period men ökade tydligt 2018. Medelbeläggningen i anstalt ökar också sedan 2017 efter flera år av tydliga minskningar.

Diagram 2.11 Utdömd straffmassa i antal fängelseår samt medelbeläggning i anstalt

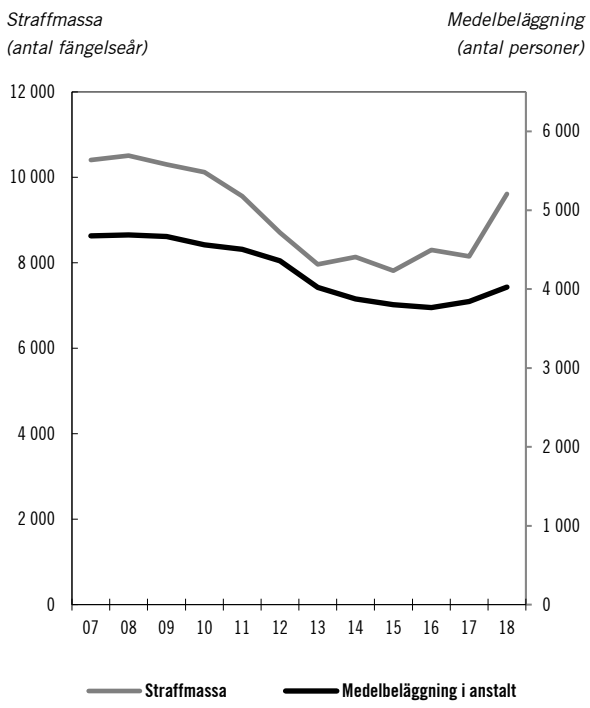

Källa: Officiell kriminalstatistik.

Enligt Brå (1/2017) finns ett flertal faktorer som sannolikt bidragit till dessa minskningar över tid. Antalet lagförda personer har överlag minskat de senaste åren samtidigt som det skett en omfördelning i hur olika påföljder används, vilket har resulterat i färre frihetsberövande straff. En omläggning av domstolspraxis på narkotikaområdet som inleddes 2011 verkar också ha haft tydlig påverkan på utvecklingen. Även en minskande andel återfall i brottslighet kan ha bidragit till viss del. Det återstår emellertid att se om denna utveckling mer varaktigt har brutits i och med de ökningar som i flera avseenden kan påvisas 2017 och 2018.

De flesta intagna i anstalt är män. Andelen kvinnor i fängelse uppgår endast till 6 procent, en andel som är relativt stabil över tid.

Statistiken över återfall i brott visar hur vanligt det är att personer lagförs på nytt efter frigivning eller annan tidigare lagföring. Med återfall i brott avses ny lagföring. Den senaste slutgiltiga statistik från Brå som finns tillgänglig är från 2012 medan preliminär statistik finns från 2016. Återfallsproblematiken är särskilt tydlig bland män, ca 28 procent av männen återfaller i något nytt brott inom ett år. Motsvarande andel för kvinnor ligger runt 19 procent, enligt slutgiltig statistik från 2012. Störst är risken för återfall bland dem som är mest brottsbelastade sedan tidigare. Bland dem som friges efter en fängelsepåföljd återfaller knappt hälften inom ett år, enligt preliminär statistik från 2016. I detta avseende är dock trenden positiv över tid. Enligt preliminär statistik återföll 54 procent av dem som frigavs från fängelse 2003 inom ett år, jämfört med 44 procent bland dem som frigavs 2016. En jämförelse mellan 2007 och 2016 visar att minskningen är särskilt tydlig bland dem som dömts till fängelsestraff på mellan fyra månader och två år (en minskning med ca 10 procentenheter). Enligt både Kriminalvården (2018) och Brå (4/2017) kan den minskande andelen återfall i brott efter frigivning från anstalt delvis förklaras av en förändrad klientsammansättning vad gäller exempelvis ålder, tidigare brottsbelastning och typ av brott.

Det är oklart i vilken utsträckning Kriminalvårdens återfallsförebyggande insatser har påverkat utvecklingen.

Diagram 2.12 Andel frigivna från anstalt som återfaller i brott inom ett år

Andel i procent

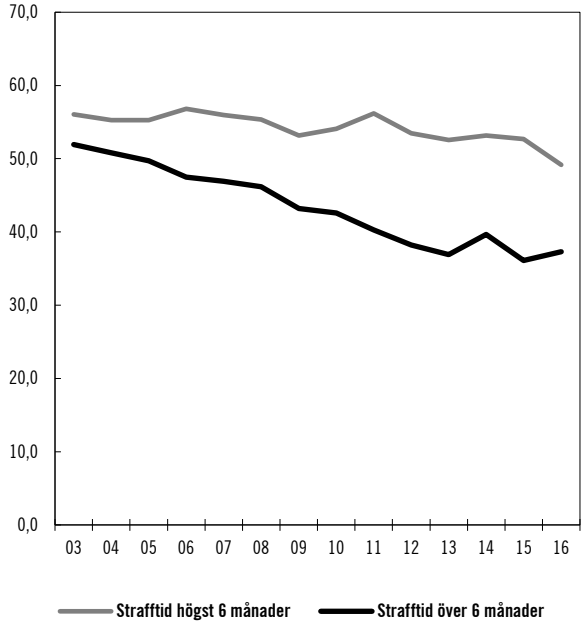

Källa: Preliminär officiell kriminalstatistik.

Utveckling av rättsväsendets kostnader m.m. 2009–2018

Diagram 2.13 Kostnadsutveckling i rättsväsendet

Miljoner kronor

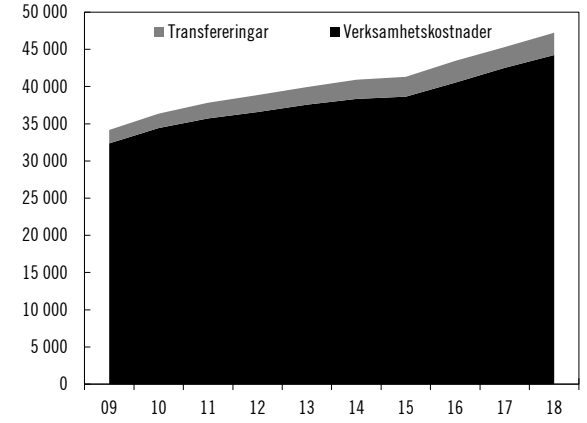

Källor: Årsredovisningarna för rättsväsendets myndigheter 2009–2018 samt statsbudgetsystemet Hermes.

Rättsväsendets kostnader för 2018 var ca 47 miljarder kronor, vilket var en ökning med 4,4 procent jämfört med föregående år. Mellan 2009 och 2018 har rättsväsendets kostnader ökat med ca 38 procent eller med 13 miljarder kronor. Kostnadsökningen under de senaste 10 åren beror framför allt på de reformer som genomförts för att stärka brottsbekämpningen, öka effektiviteten och förbättra resultatet i rättskedjan.

Av rättsväsendets kostnader består ca 67 procent av personalkostnader. Antal anställda i rättsväsendet i september 2018 var ca 52 800 personer, varav ca 25 300 kvinnor och ca 27 500 män, enligt Arbetsgivarverkets årliga statistikuttag. Flest anställda fanns inom Polismyndigheten (31 511), Kriminalvården (11 571) och Sveriges Domstolar inklusive migrationsdomstolarna (7 112).

2.4.3 Brottsförebyggande arbete

Mål

Regeringens mål för den brottsförebyggande verksamheten är att brottsligheten ska minska och att antalet brottsoffer ska bli färre.

De myndigheter inom rättsväsendet som bidrar till måluppfyllelsen är Brottsförebyggande rådet, Ekobrottsmyndigheten, Kriminalvården, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Därutöver är länsstyrelserna och kommunerna viktiga aktörer som bidrar till att uppfylla målet för den brottsförebyggande verksamheten i hela landet. Det finns även myndigheter inom andra politikområden som bidrar till att uppnå målet.

Regeringen har i skrivelsen Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program (skr. 2016/17:126) presenterat gemensamma målsättningar för det brottsförebyggande området som gäller för alla politikområden. Även regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation kan bidra till måluppfyllelsen (se utg.omr. 13).

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att värdera resultatet och måluppfyllelsen för den brottsförebyggande verksamheten utgörs av regeringens övergripande målsättningar i det brottsförebyggande programmet samt uppgifter om polisens brottsförebyggande arbete:

– utvecklingen av det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet, på nationell, regional och lokal nivå

– utvecklingen av rättsväsendets, länsstyrelsernas och kommunernas samverkan i brottsförebyggande syfte
– polisens förmåga att upprätthålla ordning och säkerhet
– utvecklingen av polisens förmåga att bedriva planlagd brottsförebyggande verksamhet.

Förutom dessa bedömningsgrunder kan i viss mån utvecklingen avseende utsatthet för brott, upplevd trygghet och förtroendet för rättsväsendets myndigheter enligt Nationella trygghetsundersökningen (NTU) användas för att bedöma måluppfyllelsen i den brottsförebyggande verksamheten. Resultaten från NTU har beskrivits tidigare i avsnitt 2.5.1. Även utvecklingen av anmälda brott kan i viss mån säga något om resultatet av det brotts-förebyggande arbetet.

Verksamhetens resultat

Utvecklingen av ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete

På uppdrag av regeringen tar Brå årligen fram en rapport om hur det brottsförebyggande arbetet har bedrivits och utvecklats på lokal, regional och nationell nivå. I rapporten pekar Brå även på utvecklingsbehov. Rapporten bygger bl.a. på en enkätundersökning till kommunpoliser respektive samordnare vid landets kommuner och länsstyrelser (enkäterna besvarades av 86 procent av de tillfrågade i kommunerna och kommunpoliserna, medan svarsfrekvensen bland länsstyrelserna var 100 procent). År 2018 svarade vissa av de tillfrågade kommunala brottsförebyggande samordnarna och kommunpoliserna att de följer en kunskapsbaserad arbetsprocess relativt väl. I diagram 2.14 nedan redovisas andelen kommuner och kommunpoliser som angett att de genomfört de olika stegen i den kunskapsbaserade samverkansprocessen. I årsrapporten genomfördes även en fördjupad analys av arbetet i samverkansprocessen. Enligt Brå är de kartläggningar som genomförs ofta alltför översiktliga och relativt få kommuner och lokalpolisområden genomför orsaksanalyser av god kvalitet. Enligt Brå finns också en svag koppling mellan brottsproblemet och de åtgärder som utförs och arbetet med att följa upp och utvärdera åtgärder är lågt prioriterat. Det finns således potential att fortsätta utveckla det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet.

Diagram 2.14 Andel kommuner och kommunpoliser som uppger att de genomfört samverkansprocessens olika steg

Andel i procent

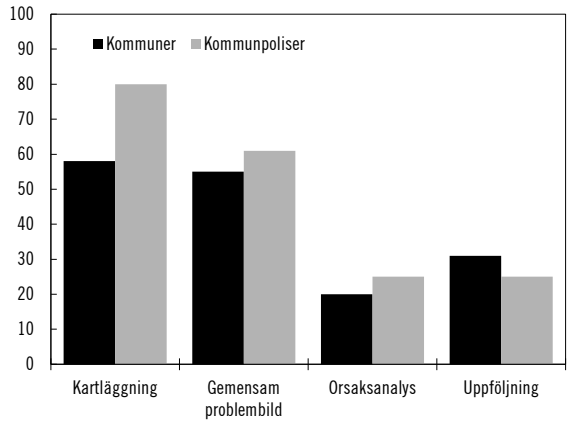

Källa: Brå 2019.

Samverkan i det brottsförebyggande arbetet

Av Brås årsrapport framgår att det i de flesta kommuner finns samverkansöverenskommelser och medborgarlöften, som utgör grunden för samarbetet mellan kommun och polis på området. Mer om detta redovisas under avsnittet om polisens brottsförebyggande arbete nedan. Det finns vidare ett lokalt brottsförebyggande råd eller motsvarande i närmare nio av tio av de kommuner som deltog i Brås undersökning 2018, vilket är något fler än året innan.

Samverkan mellan kommun och polis är etablerad i det brottsförebyggande arbetet, men det är viktigt att i högre grad involvera även andra aktörer. Många kommuner och kommunpoliser uppger att de samverkar med andra aktörer i samhället utöver kommun och polis. Exempelvis uppger drygt 40 procent av kommunerna och 64 procent av kommunpoliserna att de samverkar med civilsamhället. Kommunpoliserna samverkar i samma utsträckning med näringslivet, medan sådan samverkan sker i endast en tredjedel av kommunerna. Under 2018 har ett flertal kommuner arbetat med att systematisera och konkretisera samverkansprocessens operativa arbete, exempelvis inom ramen för arbetsmodellen EST, Effektiv samordning för trygghet.

Ett större fokus på situationell prevention

Under 2018 har många brottsförebyggande initiativ tagits av olika aktörer på såväl nationell som regional och lokal nivå. Sådana initiativ omfattar både social och situationell prevention.

Situationell prevention tar sikte på åtgärder som påverkar förutsättningarna för brott på en specifik plats, medan social prevention omfattar insatser för att minska individers benägenhet att begå brott.

Enligt Brå har intresset för situationell prevention ökat under året, bl.a. i samband med frågor om samhällsplanering. Ett större fokus har också riktats mot kamerabevakning och trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete kopplat till särskilda platser, t.ex. genom offentlig och privat samverkan och investeringar i fysisk miljö och insatser för ökad trygghet och säkerhet.

Brå har tidigare konstaterat (Brås årsrapport om utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet i Sverige 2018) att merparten av de brottsförebyggande insatserna är av generell karaktär och riktas mot breda grupper i samhället. Arbetet i större kommuner, inklusive i de särskilt utsatta områdena, inriktas dock i högre grad mot vissa grupper och miljöer och på att förebygga återfall i brott.

I Brås senaste årsrapport (2019) konstaterar myndigheten sammantaget att det brottsförebyggande arbetet fortfarande är lågt prioriterat. Exempelvis arbetar endast en femtedel av de lokala samordnarna i kommunerna på heltid med brottsförebyggande frågor.

Brottsförebyggande rådets arbete

Brå har sedan 2017 ett förnyat och breddat uppdrag att stödja och samordna nationellt, regionalt och lokalt brottsförebyggande arbete. Arbetet med detta uppdrag är nu etablerat och ett flertal aktiviteter har genomförts under året. Brå har bl.a. bidragit till erfarenhetsutbyten och ökad kunskap för länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare genom nätverksträffar och möjligheten till ett fördjupat metodstöd. Brå har också arrangerat ett rådslag med det tjugotal myndigheter som omnämns i det nationella brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott, i syfte att strategiskt utveckla och effektivisera arbetet med programmet. Under året har också den basutbildning i kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete som Brå tagit fram genomförts i flera omgångar. År 2018 slutförde Brå även arbetet med ett omfattande metodstöd till vissa intresserade kommuner med olika utmaningar i det brottsförebyggande arbetet. Erfarenheterna från detta arbete kan nu tas tillvara och bidra till kunskapsunderlag för andra kommuner med liknande utmaningar.

Länsstyrelsernas brottsförebyggande arbete

Under 2018 fortsatte länsstyrelsernas arbete med regional samordning inom det brottsförebyggande området att utvecklas. Länsstyrelserna har under året bidragit till erfarenhetsutbyten på lokal nivå och gett stöd till utveckling av kunskaps- och problembaserat brottsförebyggande arbete genom olika utbildningar och nätverk. I Brås årsrapport 2019 beskrivs också att länsstyrelserna är i uppstartsfasen för att stödja och initiera kommunöverskridande brottsförebyggande åtgärder. Länsstyrelserna är en viktig aktör i det brottsförebyggande arbetet och enligt Brå behöver nu länsstyrelsernas stöd tydligare anpassas till konkreta behov och bidra ytterligare till ett praktiskt stöd för lokala brottsförebyggande aktörer.

Polismyndighetens brottsförebyggande arbete

Polismyndigheten har en central roll i det brottsförebyggande arbetet vilket omfattar såväl planlagd som händelsestyrd verksamhet. Förutom insatser som primärt syftar till att förebygga brott omfattas också insatser som vidtas för att öka tryggheten, upprätthålla ordning och säkerhet samt att ingripa när brott begås. Enligt Polismyndigheten är det komplicerat att bedöma resultatet av deras brottsförebyggande arbete då det finns flera osäkerhetsfaktorer att beakta. Det kan emellertid konstateras att Polismyndigheten bedriver ett aktivt utvecklingsarbete och att flera åtgärder har vidtagits för att förstärka det brottsförebyggande arbetet och uppföljningen av detta.

En av utgångspunkterna för Polismyndigheten är en polis närmare medborgarna. Det innebär att det lokala arbetet ska vara fundamentet i myndighetens verksamhet, med ökad närvaro och tillgänglighet som grundas på lokala förutsättningar och behov. Inom varje polisregion finns ett antal polisområden och inom varje polisområde finns lokalpolisområden där mycket av det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet utförs.

Inom lokalpolisområdena finns kommun- och områdespoliser som har etablerats som viktiga polisiära funktioner i lokalsamhället. Kommunpolisernas huvuduppdrag är att driva myndighetens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete i samverkan med kommunen och övriga samhället. Områdespoliserna ska arbeta långsiktigt med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete utifrån

framtagen problembild. De ska vara kända i lokalsamhället och besitta goda kunskaper om sitt område.

Samtliga 290 kommuner hade vid 2018 års utgång tillgång till en kommunpolis men många saknar fortfarande en egen sådan. Antalet områdespoliser hade samtidigt ökat från 580 till 616 stycken och dessa bemannade vid årsskiftet 90 av de 95 lokalpolisområdena. I och med kommande rekryteringar av fler polisanställda bedöms det på sikt skapas förutsättningar för fler kommun- och områdespoliser i hela landet.

I sitt arbete använder polisen medborgarlöften, medborgardialoger och lokal samverkan som verktyg för att skapa en effektivare brottsförebyggande och trygghetsskapande verksamhet. Medborgardialoger ger en fördjupad kunskap om den lokala lägesbilden och bidrar samtidigt till att medborgarnas förtroende för polisen ökar genom den relation som uppstår vid mötet. Samverkansöverenskommelser utgör grunden till arbetet med medborgarlöften som enligt Polismyndigheten är av stor betydelse för samverkan mellan myndigheten och kommunerna. Polismyndighetens utvärdering av arbetet med medborgarlöften visade att dessa bidrog till ett mer effektivt brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete genom ett förbättrat samarbete med kommuner och lokalsamhället. Även Brå har följt Polismyndighetens arbete med medborgarlöften i fyra utvalda områden (Brå 2018:14). I rapporten, som visar på flera utvecklingsområden, lämnar Brå ett antal rekommendationer till Polismyndigheten, bl. a. att de ska förtydliga sitt metodstöd för att underlätta genomförandet av medborgarlöftena. Vid utgången av 2018 fanns utfärdade medborgarlöften i 287 av landets 290 kommuner vilket är en ökning i förhållande till 2017.

Inom lokalpolisområdena bedrivs även den s.k. ingripandeverksamheten, den händelsestyrda verksamheten. Denna utgör inte en självständig verksamhet utan är en arbetsform som omfattar både brottsförebyggande arbete, utredning och lagföring samt service. Utgångspunkten är att alla patruller ska arbeta med planlagd verksamhet som sedan avbryts vid brådskande och akuta arbetsuppgifter. Antalet anställda inom ingripandeverksamheten ökade under 2018 med 236 poliser till 7 021 (29 procent kvinnor och 71 procent män).

Polisiärt arbete i utsatta områden

Under året har Polismyndigheten kraftsamlat i ett antal särskilt utsatta områden runt om i landet. Det rör sig om bostadsområden som Polismyndigheten bedömer är utsatta för en särskild problematik med brott och ordningsstörningar.

Långsiktighet i arbetet har Polismyndigheten bedömt vara en avgörande framgångsfaktor i dessa områden. För att öka möjligheten till ett långsiktigt arbete har Polismyndigheten under 2018 tagit fram en strategi för sitt arbete i de utsatta områdena. Strategin innehåller mål för arbetet och beskrivningar av hur målen ska operationaliseras. För att nå målen ska myndigheten arbeta med att vara fysiskt närvarande, ha en samordnad förmåga och samverka med relevanta aktörer. Utvecklingen i de utsatta områdena ska följas upp årsvis och mätas mot definierade effektmål.

Försäljning och distribution av narkotika är en av de kriminella verksamheter som polisen har bedömt är mest problematisk i de utsatta områdena. Det polisära arbetet har därför inriktats mot bekämpning av öppen narkotikaförsäljning på torg och andra platser där allmänheten i hög grad vistas eller passerar. Lokalpolisområden som har arbetat mot öppen narkotikaförsäljning bedömer att arbetet har gett effekt men att problemen i vissa fall har flyttat till andra områden.

För att öka förmågan att ingripa mot kriminella personer och grupperingar i utsatta områden som har internationella kopplingar har Polismyndigheten utvecklat sin samverkan med rättsvårdande myndigheter i andra länder under 2018, bl.a. Spanien. Polismyndigheten har också arbetat vidare med en modell för kommunikation med utländska brottsbekämpande myndigheter. Modellen ska i ett första skede tillämpas i de särskilt utsatta områdena. I Polismyndighetens planlagda yttre verksamhet har de utsatta områdena fortsatt varit prioriterade under 2018. Trots det har det skett en stor mängd fall av dödligt våld, många med hjälp av skjutvapen. Enligt Polismyndighetens statistik skedde totalt 119 bekräftade skjutningar i eller med koppling till utsatta områden under 2018, vilket motsvarar 39 procent av samtliga skjutningar under samma period. För att testa nya metoder mot skjutningar och andra grova våldsbrott bedrivs en myndighetsgemensam satsning mot dödligt våld – Sluta skjut – som pilotprojekt i Malmö.

Projektet leds av Polismyndigheten, Malmö stad och Kriminalvården och bygger på en metod som kallas gruppvåldsintervention (GVI). Målet med metoden är att förebygga skjutningar och andra grova våldsbrott kopplat till kriminella grupper och samtidigt göra det lättare för kriminella individer att få rätt stöd som leder bort från en våldsam livsstil. Pilotprojektet inleddes 2018 och kommer att fortgå i två år. Därefter ska det utvärderas med stöd av Brottsförebyggande rådet. Utvärdering planeras vara klar i januari 2021. Om metoden visar sig vara framgångsrik kan metoden spridas till andra områden i Sverige med liknande problem.

I polisregion Stockholm har en särskild insats bedrivits för att minska antalet illegala skjutvapen och förekomsten av handgranater i utsatta områden. Polismyndigheten bedömer att insatsen har bidragit till att förhindra ett antal skjutningar under året och att ett antal centrala individer har kunnat lagföras.

I det nationella arbetet mot organiserad brottslighet har Polismyndigheten, tillsammans med elva andra myndigheter, riktat det gemensamma arbetet mot organiserad brottslighet i utsatta områden. Under 2018 bedrev myndigheterna omkring 30 myndighetsgemensamma insatser i utsatta områden. En kraftsamling av resurser gjordes i tre särskilt utsatta områden och myndigheterna tog fram särskilda handlingsplaner för dessa områden. Kraftsamlingen syftade bl.a. till att ta fram nya enhetliga metoder för att stödja arbetet i andra utsatta områden framöver (se även utg.omr. 3 avsnitt 2.3).

Säkerhetspolisens brottsförebyggande arbete

Säkerhetspolisen har under 2018 bl.a. fokuserat på de personer som har återvänt till Sverige efter att ha rest till konfliktområden, framför allt i Syrien och Irak, för att ansluta sig till en terroristorganisation. De personernas avsikt och förmåga att begå terroristbrott eller andra allvarliga brott har bedömts individuellt. En förundersökning inleds om det finns anledning att anta att brott har begåtts. Säkerhetspolisen har också deltagit i det tidiga brottsförebyggande arbetet för att hotet från våldsbejakande extremistmiljöer ska minska på längre sikt. För Säkerhetspolisens del rör det sig exempelvis om att sprida kunskap till andra myndigheter och samhällsaktörer så att de tidigt kan reagera på olika företeelser som tyder på en avsikt att begå brott.

I nära samverkan med andra myndigheter har Säkerhetspolisens brottsförebyggande arbete 2018 även fokuserat på insatser för att skydda riksdagsvalet.

Säkerhetspolisen har även i övrigt bedrivit förebyggande arbete inom verksamhetsområdena kontraspionage, säkerhetsskydd, personskydd och författningsskydd. Säkerhetspolisen bedrev även förebyggande arbete för att förhindra spridning och anskaffning av produkter och kunskap som kan användas i tillverkning av andra staters massförstörelsevapen.

Arbetet mot våldsbejakande extremism

Samhällets beredskap och förmåga att förebygga våldsbejakande extremism ska utvecklas på lokal, regional och nationell nivå. Resultaten redovisas utifrån följande bedömningsgrunder:

– omfattningen av våldsbejakande extremism i Sverige
– insatser för att förebygga inträde i samt underlätta utträde ur våldsbejakande extremism.

Säkerhetspolisen bedömer att det finns ca 3 000 personer som är involverade i de våldsbejakande extremistiska miljöerna i Sverige. Drygt 2 000 av dessa bedöms finnas inom den våldsbejakande islamistiska miljön och övriga finns inom den högerextremistiska (vit makt) respektive den vänsterextremistiska (autonoma) miljön. Sannolikt finns ett visst mörkertal av anhängare och sympatisörer. Enligt Nationellt centrum för terrorhotbedömning kommer det främsta terrorhotet mot Sverige under 2019 sannolikt från islamistiskt motiverad terrorism. Det finns individer både i Sverige och utomlands som betraktar terrorattentat mot mål i Sverige som legitima. Ett fåtal av dessa har troligen såväl avsikt som förmåga att genomföra attentat. Under 2018 och 2019 har det även genomförts terrorattentat i olika länder av ensamagerande gärningspersoner med högerextrem bevekelsegrund. Dessa terrorattentat kan tillsammans med en ökande mängd högerextrem propaganda möjligen inspirera enstaka högerextrema individer att utföra terrorattentat i Sverige. Inom den autonoma miljön accepteras våld som ett medel för att uppnå de övergripande ideologiska målen. De våldsbrott som begås är oftast riktade mot meningsmotståndare inom vit makt-miljön.

Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brå som inrättades i januari 2018, har uppdraget att stärka och utveckla det

kunskapsbaserade arbetet med förebyggande åtgärder nationellt, regionalt och lokalt samt ge behovsanpassat stöd till yrkesverksamma. CVE har under sitt första år arbetat med att kartlägga behov och kunskapsluckor. Dialoger har förts med lokala, regionala och nationella aktörer inom kommun, stat och civilsamhället, andra relevanta institutioner och religiösa samfund. Under 2018 har centrets personal besökt ett trettiotal kommuner. Stödet till kommunerna har främst inneburit att bistå dem i arbetet med att ta fram en lägesbild, utveckla samverkan mellan aktörer på området och i att sprida kunskap. Olika myndigheter har ansvar för centrala delar, som lagstiftning, vägledning och kunskapsspridning. I arbetet med att stötta lokala aktörer har centret som uppgift att verka för en högre grad av samordning mellan olika insatser och uppdrag. CVE har därför inrättat ett nätverk av 14 nationella myndigheter. Våren 2019 har frågan om återvändare från Syrien och Irak blivit en fråga som oroar många kommuner. De cirka 40-tal kommuner som är närmre berörda erbjuds särskilt stöd av CVE. Ett särskilt nätverk av socialsekreterare från kommuner med stora problem med våldsbejakande extremism har också inrättats.

Utöver CVE:s arbete har myndigheter specifika uppdrag. Kriminalvården har under de senaste åren stärkt och integrerat arbetet mot våldsbejakande extremism i myndighetens säkerhetsrelaterade och återfallsförebyggande arbete. Arbetet har fortsatt under 2018 och myndigheten har redovisat sina insatser till regeringen (Ju2019/01233/KRIM). Kriminalvården har t.ex. utvecklat en grundläggande webbutbildning för myndighetens personal som kommer att omfatta återvändare, kopplingen mellan våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet samt ensamagerande gärningspersoner. Myndigheten har också initierat en försöksverksamhet med kognitiv beteendeterapeutiska insatser riktad till klienter med kopplingar till våldsbejakande extremism.

Digitala plattformar spelar i dag en viktig roll i spridandet av våldsbejakande extremistisk propaganda. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har ett pågående uppdrag att kartlägga och analysera dessa budskap samt även utveckla nya verktyg för analys. I februari 2019 lämnade FOI rapporten Ensamagerande våldsverkare – profiler, riskbedömningar och digitala spår (Ju2018/04935/KRIM). Utöver en genomgång av forskning om ensamagerande innehåller rapporten ett förslag på textanalysverktyg för riskbedömning av skriftlig kommunikation som nu prövas av olika myndigheter. Verktyget är tänkt att användas som komplement till andra riskbedömningar och syftar till att utveckla arbetet med att identifiera potentiella ensamagerande gärningspersoner.

Statens skolverk har redovisat uppdrag om skolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism samt utvecklat stöd för lärare att möta intolerans i klassrummet (U2018/03702/S). Av Skolverkets redovisning framgår att skolans främsta roll i arbetet mot våldsbejakande extremism är det demokratistärkande arbetet med alla elever. På individnivå har skolans personal en skyldighet att göra en orosanmälan till socialnämnden om de misstänker att barn far illa.

Arbetet mot rasism och hatbrott

Utifrån regeringens nationella plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott har myndigheter inom rättsväsendet fortsatt utveckla det brottsförebyggande arbetet. Se vidare under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyetablerade invandrares etablering, avsnitt 4.4.2.

Förebyggande arbete mot ekonomisk brottslighet

Ekobrottsmyndigheten ska bedriva brottsförebyggande arbete som avser ekonomisk brottslighet. I det ingår att lämna information om den brottsligheten till andra myndigheter samt till kommuner, näringsliv, organisationer och allmänheten.

Ekonomisk brottslighet upptäcks ofta av andra än Ekobrottsmyndigheten. Därför arbetar myndigheten i en rad sammanhang och former med att sprida kunskap om ekobrott. Det kan t.ex. handla om att stärka statliga och kommunala aktörers förmåga att utesluta oseriösa företag vid offentlig upphandling.

Ett samarbete med Länsstyrelsen i Stockholms län avseende information om stiftelsers bokföringsskyldighet har lett till en stor minskning i antalet försenade årsredovisningar från stiftelser till länsstyrelsen. Ekobrottsmyndigheten har sedan tidigare konstaterat att okunskap ofta är en bidragande faktor till att småföretagare begår bokföringsbrott till följd av för sent upprättad årsredovisning. Under året har myndigheten fortsatt samarbetet med Bolagsverket i denna fråga och

för att identifiera företag som kan komma att utnyttjas som brottsverktyg.

Kostnadsutveckling

Diagram 2.15 Kostnadsutveckling brottsförebyggande arbete

Tusentals kronor

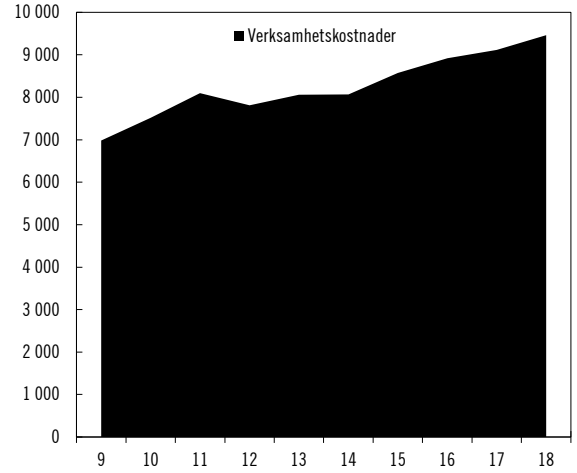

Källor: Årsredovisningarna 2009–2018 för Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Brottsförebyggande rådet (inklusive Center mot våldsbejakande extremism). Årsredovisningen för staten avseende Säkerhetspolisen.

Myndigheternas kostnader för verksamheten brottsförebyggande arbete uppgick till närmare 9,5 miljarder kronor 2018. Det är en ökning med 345 miljoner kronor eller 3,8 procent jämfört med föregående år. Vid Polismyndigheten ökade kostnaderna med 215 miljoner kronor (2,8 procent), vid Brottsförebyggande rådet med 22 miljoner kronor (14,7 procent), vid Ekobrottsmyndigheten minskade kostnaderna med fem miljoner kronor (7 procent) och vid Säkerhetspolisen ökade kostnaderna med 114 miljoner kronor (8 procent). De ökade kostnaderna inom verksamheten brottsförebyggande arbete vid Brottsförebyggande rådet förklaras främst av inrättandet av Center mot våldsbejakande extremism vid myndigheten.

Antalet resurstimmar registrerade på brottsförebyggande verksamhet minskade marginellt vid Polismyndigheten under 2018, samtidigt som kostnaderna ökade något. Ökningen förklaras huvudsakligen av högre kostnader för personal.

2.4.4 Utredning och lagföring

Mål

Regeringens mål för utredning och lagföring är att verksamheten ska bedrivas med högt ställda krav på rättssäkerhet, kvalitet och effektivitet och att brottsuppklaringen ska öka.

De myndigheter inom rättsväsendet som omfattas av verksamheten är Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården (för häktesverksamhet), Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden samt Säkerhetspolisen. Utöver rättsväsendets myndigheter bidrar Tullverket, Skatteverket och Kustbevakningen till verksamheten. Dessa myndigheters verksamhet redovisas under utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution respektive utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att bedöma resultatet och måluppfyllelsen för utredning och lagföring används flera av de indikatorer som tidigare redovisats i den samlade bedömningen. De indikatorer som används är följande:

- antal och andel ärenden redovisade från polis till åklagare
- antal och andel personuppklarade brott
- antal och andel lagförda personer och brottsmisstankar
- antal utfärdade ordningsböter
- genomströmningstider.

Bedömningen baseras på såväl den sammantagna utvecklingen som utvecklingen för olika brottskategorier.

Det är svårt att fastställa vilken uppklaringsnivå som är rimlig eftersom förutsättningarna att klara upp de anmälda brotten, liksom resurserna som krävs för att nå uppklaring, varierar kraftigt mellan olika typer av brott. De brottsbekämpande myndigheterna måste dock alltid sträva efter att uppnå en så hög brottsuppklaring som möjligt så att personer som begår brott får stå till svars för sina gärningar och brottsoffer får upprättelse.

Verksamhetens resultat

Ärendeinflöde och utredning

Ett brottsärende som inkommer till Polismyndigheten eller Ekobrottsmyndigheten innehåller ett eller flera anmälda brott. Ett anmält brott innehåller i sin tur en eller flera brottsmisstankar, dvs. varje brottslig gärning som en person kan misstänkas för.

Det totala antalet brott som anmäldes till brottsbekämpande myndigheter ökade med 2 procent mellan 2017 och 2018 till ca 1,55 miljoner brott.

Till Polismyndigheten inkom under 2018 ca 1,25 miljoner brottsärenden. Det är i nivå med föregående års inflöde och motsvarar i genomsnitt 3 400 ärenden per dag. Om även ärenden från övervakning med trafiksäkerhetskameror inkluderas uppgår inflödet till 1,55 miljoner ärenden. Utvecklingen skiljer sig dock åt mellan olika brottskategorier. Antalet inkomna ärenden gällande bedrägeribrott ökade med ca 19 000, eller 13 procent, medan antalet ärenden om tillgreppsbrott minskade med drygt 40 000, vilket motsvarar 9 procent.

I förhållande till 2009 har antalet inkomna ärenden ökat med 4 procent.

Diagram 2.16 Inkomna ärenden till Polismyndigheten

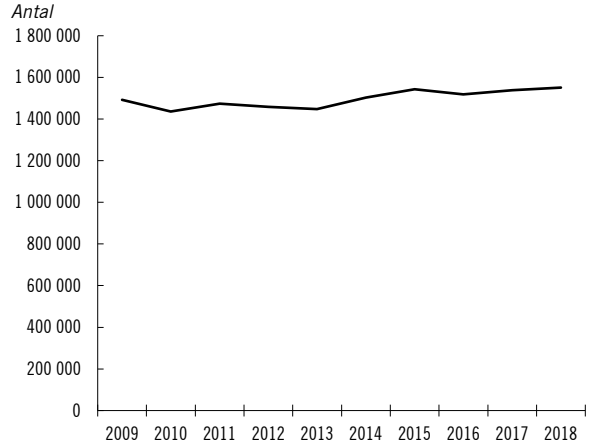

Källa: Polismyndigheten. I diagrammet återges inkomna brottsärenden, inklusive ärenden från övervakning med trafiksäkerhetskameror.

Diagram 2.17 Inkomna ärenden till Åklagarmyndigheten

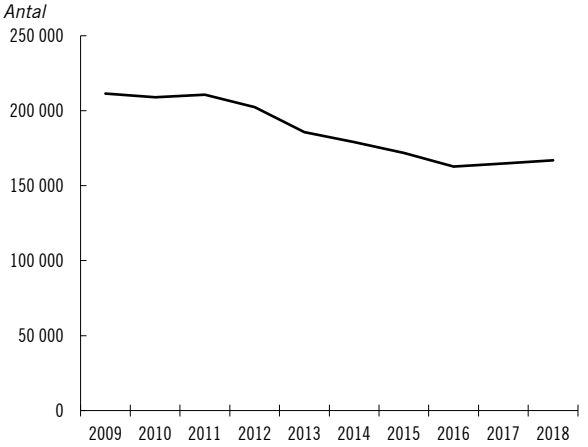

Källa: Åklagarmyndigheten. Siffrorna som illustreras i diagrammet inkluderar även andra ärenden än sådana som avser ansvar för brott.

Av de ärenden som inkom till Polismyndigheten inleddes förundersökning i 43 procent av fallen, vilket är en minskning med 1 procentenhet i förhållande till 2017. Av ärenden med inledd förundersökning var det dock en högre andel som redovisades till åklagare. Den andelen ökade från 27 till 28,5 procent.

Antalet ärenden som Polismyndigheten redovisade till åklagare ökade med 4 procent under 2018. De antalsmässigt största ökningarna gällde narkotikabrott och trafikbrott medan den största procentuella ökningen ägde rum i kategorin övriga brott mot person (dvs. brott mot person som inte är våldsbrott). För våldtäkt respektive sexualbrott som helhet ökade antalet redovisade ärenden med 25 respektive 21 procent. Det var även en större andel av dessa förundersökningar som redovisades till åklagare. Gällande tillgreppsbrott, såväl butiksstölder som tillgreppsbrott i övrigt, minskade antalet ärenden redovisade till åklagare. I dessa båda brottskategorier minskade också antalet inkomna ärenden.

Sammantaget låg andelen redovisade ärenden av avslutade ärenden kvar på ca 12 procent. Ärendebalansen i form av antal öppna ärenden minskade något men ligger fortfarande på en hög nivå.

Till Åklagarmyndigheten inkom under 2018 nästan 167 000 ärenden och drygt 437 000 brottsmisstankar, varav ca 82 procent avsåg män och 17 procent avsåg kvinnor (resterande andel är okänd). Det är en ökning med 1 procent avseende ärenden och 3 procent avseende brottsmisstankar jämfört med föregående år. Sedan 2009 har antalet inkomna ärenden minskat med 21 procent.

Från 2016 har antalet inkomna ärenden till Ekobrottsmyndigheten ökat med drygt 70 procent. Den huvudsakliga förklaringen till detta är en kraftig ökning av ärenden om försenade årsredovisningar. Varje ärende innehåller en eller flera brottsmisstankar. Totalt inkom under 2018 nästan 49 000 brottsmisstankar, varav ca 80 procent avsåg män och 18 procent kvinnor (resterande andel är okänd).

Skattebrott och bokföringsbrott utgjorde huvuddelen av de inkomna brottsmisstankarna. Till detta stod bidragsbrott för 5 procent och bedrägeri/förskingring för 4 procent. Bland övriga brottskategorier återfinns bl.a. penningtvättsbrott och brott mot aktiebolagslagen. Sedan 2009 har antalet inkomna ärenden ökat med 108 procent.

Diagram 2.18 Inkomna ärenden till Ekobrottsmyndigheten

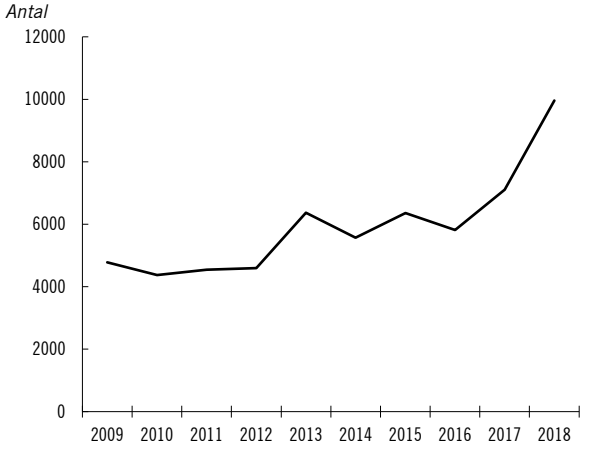

Källa: Ekobrottsmyndigheten.

Totalt inkom nästan 10 000 ärenden till Ekobrottsmyndigheten under 2018. Cirka 1 procent av dessa klassas av myndigheten som särskilt krävande och avser brottslighet som är mycket komplicerad att utreda. Trots att denna ärendekategori utgör en marginell andel av den totala ärendemängden går nästan hälften av Ekobrottsmyndighetens resurser för utredning och lagföring till dessa ärenden.

Genomströmningstider

Medelgenomströmningstiden för bearbetade ärenden hos Polismyndigheten, dvs. ärenden där förundersökning eller annan slags brottsutredning bedrivits, minskade från 98 till 97 dagar mellan 2017 och 2018. Tiden mäts från inledd förundersökning till dess att ärendet avslutats hos polisen.

Den genomsnittliga genomströmningstiden för åklagarledda förundersökningar, som mäts från det att en anmälan har inkommit till Åklagarmyndigheten till dess att beslut fattats, uppgick under 2018 till 133 dagar. Det är en ökning med 11 dagar jämfört med föregående år. Genomströmningstiden mätt från det att en färdig brottsutredning inkommit från Polismyndigheten till dess att Åklagarmyndigheten fattat beslut ökade från 16 till 17 dagar mellan 2017 och 2018.

Vid Ekobrottsmyndigheten ökade såväl den totala genomströmningstiden, antal dagar från anmälan till beslut, som den genomsnittliga åldern på de brottsmisstankar som handlades. Den främsta orsaken till den ökade genomströmningstiden var det stora inflödet av anmälningar om försenade årsredovisningar.

Personuppklaring och förverkanden

När brottsbekämpande myndigheter knyter en gärningsperson till ett brott genom att åklagare fattar beslut om åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse (lagföring) räknas brottet som personuppklarat i den officiella kriminalstatistiken.

Antalet personuppklarade brott ökade under 2018 i samma omfattning som antalet redovisade ärenden från polis till åklagare, dvs. med 4 procent. Antalet personuppklarade brott ökade när det gäller brott mot person, bedrägeribrott, trafikbrott och narkotikabrott, medan antalet personuppklarade tillgreppsbrott minskade. Sammanlagt personuppklarades ca 211 000 brott under året. Personuppklaringsprocenten (andelen personuppklarade brott av samtliga handlagda brott) låg på ungefär samma nivå som föregående år (13,5 procent). Lagföringsprocenten (andelen personuppklarade brott av samtliga utredda brott) ökade med 2 procentenheter från 28 till 30 procent. I landets sju polisregioner och åklagarområden varierade lagföringsprocenten från 26 procent i Stockholm till 33 procent i Bergslagen.

Antalet personer som lagfördes (dvs. åtalades, fick strafföreläggande eller meddelades åtalsunderlåtelse) genom beslut av Åklagarmyndigheten ökade med 5 procent under 2018 och uppgick till drygt 108 000. Av dessa var 17 procent kvinnor och 83 procent män, vilket motsvarar fördelningen de närmaste föregående åren. Andelen lagförda personer (av det totala antalet misstänkta personer där Åklagarmyndigheten beslutat om lagföring eller avskrivning) ökade med 1 procentenhet till 66 procent. Antalet lagförda brottsmisstankar vid Åklagarmyndigheten ökade med 6 procent. Lagföringen ökade i alla brottsgrupper förutom våldsbrott och tillgreppsbrott. Ökningen i de två största brottsgrupperna, narkotikabrott och trafikbrott, hänger samman med det ökade inflödet i dessa brottsgrupper.

Antalet lagförda personer genom beslut av Ekobrottsmyndigheten ökade med mer än

20 procent. Totalt lagfördes ca 2 200 personer. Av dessa var drygt 80 procent män, vilket är en något lägre andel än de närmast föregående åren. Andelen lagförda personer är högst i myndighetens särskilt krävande ärenden och av de lagförda brottsmisstankarna står denna ärendekategori för nästan 40 procent.

Diagram 2.19 Personuppklarade brott och lagförda personer

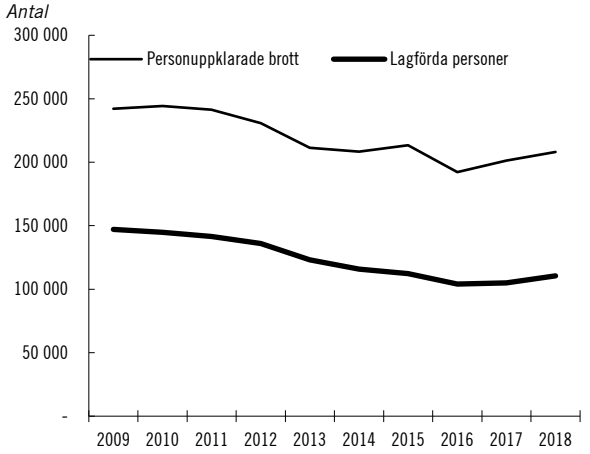

Källor: Den officiella kriminalstatistiken samt årsredovisningarna för Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. För att möjliggöra tidsserien över personuppklarade brott har dessa definierats enligt den definition som Brå använde till och med redovisningsåret 2013.

Antalet ordningsböter som Polismyndigheten utfärdar ökade med 3,5 procent från ca 143 000 till 148 000 (böter från trafiksäkerhetskameror ej medräknat). Detta innebär att den tidigare kraftigt nedåtgående trenden har brutits. Antalet utfärdade böter ligger dock fortfarande på en låg nivå i förhållande till tidigare.

Diagram 2.20 Utfärdade ordningsböter

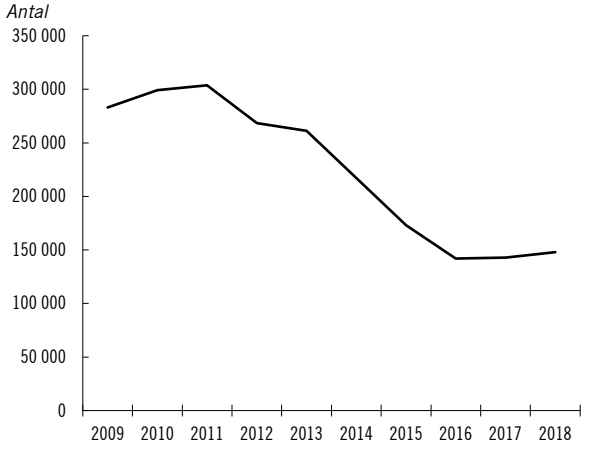

Källa: Polismyndigheten.

Möjligheterna till ekonomisk vinning är en av de främsta drivkrafterna för en stor del av brottsligheten i samhället. Incitamenten för att begå brott kan därför minska om rättsväsendet vid utredning och lagföring också arbetar med att återföra brottsvinster.

Under året registrerade Åklagarmyndigheten yrkanden om förverkande av brottsutbyte eller brottslig verksamhet i nästan 800 ärenden. Det är en ökning med drygt 30 procent i förhållande till året innan. Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten genomförde under 2018 även betydligt fler finansiella utredningar. Sammanlagt gjordes närmare 900 finansiella utredningar, vilket kan jämföras med knappt 570 s.k. förenklade tillgångsutredningar 2017.

Sammantaget framställde Ekobrottsmyndigheten knappt 340 tillgångsinriktade yrkanden vid åtal om totalt drygt 110 miljoner kronor 2018, vilket är en liten minskning jämfört med föregående år. Huvuddelen av dessa beslut avsåg företagsbot, en kategori där antalet yrkanden ökade. Till följd av fokus på tillgångsinriktad brottsbekämpning ökar antalet yrkanden om företagsbot och förekommer i fler ärenden än tidigare. I avslutade penningtvättsärenden fattades vidare beslut om beslag och penningbeslag i knappt 600 fall. Ekobrottsmyndigheten har dessutom bidragit till att andra myndigheter har kunnat säkra tillgångar om totalt 44 miljoner kronor under 2018.

Forensiskt utredningsstöd

Forensiska undersökningar åt brottsbekämpande myndigheter och andra aktörer utförs av Nationellt forensiskt centrum (NFC) vid Polismyndigheten samt av Rättsmedicinalverket.

Inflödet av ärenden till NFC, som kontinuerligt har ökat under flera år, låg under 2018 på i stort sett samma nivå som 2017. Komplexiteten i ärendena fortsatte dock att växa. En allt större andel ärenden vid NFC är s.k. samarbetsärenden vilket innebär att flera olika ämnesområden och arbetsgrupper är involverade i ett och samma ärende.

NFC:s produktion ökade under 2018 och man avslutade sammanlagt 87 000 ärenden, vilket är drygt 3 procent fler än 2017. Om även undersökningar och analyser åt andra myndigheter såsom Migrationsverket, Tullverket och utländska aktörer räknas in hanterade NFC över 158 000 ärenden under 2018. Trots den stora mängden undersökningar som utfördes hade NFC i slutet av året en balans på knappt 9 000 öppna ärenden.

Rättsmedicinalverket ansvarar för rättspsykiatrisk, rättsgenetisk, rättskemisk och rättsmedicinsk verksamhet. Det totala antalet

rättspsykiatriska undersökningar ökade jämfört med året innan, liksom antalet undersökningar där den undersökte bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning vid gärningen. Totalt bedömdes 39 kvinnor (61 procent av de undersökta kvinnorna) och 252 män (55 procent av de undersökta männen) ha lidit av en allvarlig psykisk störning vid gärningen.

Ett ökat inflöde från Migrationsverket om släktärenden bidrog till att antalet rättsgenetiska undersökningar fortsatte att öka. Även antalet rättskemiska undersökningar fortsatte att öka, särskilt i ärenden från Kriminalvården om kontroll av drogfrihet, men också i polisärenden avseende rattfylleri och ringa narkotikabrott.

I den rättsmedicinska verksamheten ökade antalet förrättade obduktioner under året. Cirka en fjärdedel av alla obducerade är kvinnor och tre fjärdedelar män. Vanligast är att dödssättet bedöms vara sjukdomsrelaterat. Därefter bedöms ungefär lika många dödsfall vara självmord eller olycksfall. I ca 2 procent av alla expedierade obduktioner, avseende 27 kvinnor och 92 män, bedömdes dödssättet som avsiktligt vållat av annan.

Beläggning i häkte och isoleringsbrytande åtgärder

Medelbeläggningen i häkte har ökat sedan 2013. Mellan 2017 och 2018 ökade beläggningen med 13 procent. Beläggningen 2018 var den högsta uppmätta under den senaste tioårsperioden.

Diagram 2.21 Medelbeläggning i häkte

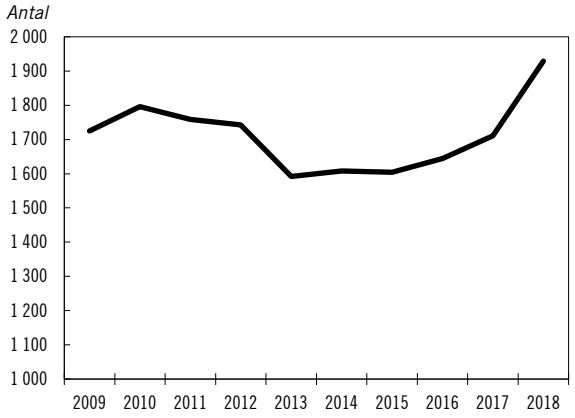

Källa: Kriminalvårdens årsredovisningar 2011–2018.

Kriminalvården mäter deltagande i isoleringsbrytande åtgärder vid ett antal tillfällen varje år. 2018 års mätningar visade att ca 30 procent av de intagna med restriktioner och ca 70 procent av de intagna i häkte utan restriktioner fick del av isoleringsbrytande åtgärder i två timmar eller mer per dag. Unga och kvinnor fick del av åtgärder i något större utsträckning än övriga. Resultatet är i nivå med de närmast föregående åren men en viss nedgång i andelen som fått del av åtgärder kan konstateras. Kriminalvården vidtar fortsatt åtgärder för att öka intagnas tid i gemensamhet. En stor del av arbetet utgörs av fortsatt utveckling av åtgärder, stöd och styrning i samarbete med Åklagarmyndigheten.

Sverige har under lång tid fått återkommande nationell och internationell kritik för sin häktnings- och restriktionsanvändning. Regeringen har vidtagit flera åtgärder på området. Som ett resultat av dessa har bl.a. häktes- och restriktionsutredningen lämnat förslag som syftar till att minska användningen av häktning och restriktioner och föreslå särskilda regler för barn. Regeringen arbetar med förslagen.

Försöksverksamhet med snabbare lagföring

Sedan januari 2018 pågår på regeringens uppdrag en försöksverksamhet i norra Stockholm med ett snabbförfarande i brottmål, som bedrivs i samverkan mellan myndigheterna i rättskedjan (Ju2017/08090/DOM).

En delutvärdering från Brottsförebyggande rådet visar att försöksverksamheten har lett till ökad lagföring och kortare handläggningstider. Arbetet har också präglats av delaktighet, engagemang och god samverkan mellan myndigheterna. Av de brottsmisstankar som har registrerats och avslutats hos Polismyndigheten inom ramen för försöksverksamheten under perioden 29 januari – 30 september 2018 redovisades 82 procent till åklagare, jämfört med 57 procent inom ordinarie verksamhet i försöksområdet. Av de misstankar som inom försöksverksamheten har inkommit till och hanterats av Åklagarmyndigheten beslutades åtal i 68 procent av fallen, jämfört med 49 procent inom ordinarie verksamhet. Andelen strafföreläggande var 23 procent i både försöksverksamheten och den ordinarie verksamhet.

Jämfört med ordinarie verksamhet var handläggningstiderna inom försöksverksamheten i median 17 dagar kortare hos Polismyndigheten och 7 dagar kortare hos Åklagarmyndigheten. Den sammanlagda handläggningstiden, från registrerad anmälan till avslut, var för misstankar som avslutades hos åklagare i median 27 dagar kortare inom försöksverksamheten än inom ordinarie verksamhet. För misstankar som

avslutades hos tingsrätt var handläggningstiden i median 47 dagar kortare inom försöksverksamheten än inom ordinarie verksamhet.

Regeringen beslutade den 2 maj 2019 om ett uppdrag till myndigheterna att förbereda en geografisk utbyggnad av försöksverksamheten, som ska kunna genomföras under 2020–2022 (Ju2019/01670/DOM).

Kostnadsutveckling

Myndigheternas kostnader för utredning och lagföring uppgick 2018 till 18,7 miljarder kronor, vilket är 677 miljoner kronor eller knappt 4 procent mer än föregående år. Av denna summa utgjorde Polismyndighetens kostnader tre fjärdedelar. Vid Polismyndigheten ökade kostnaderna med 553 miljoner kronor (4 procent), vid Åklagarmyndigheten med 17 miljoner kronor (1 procent) och vid Ekobrottsmyndigheten med 18 miljoner kronor (3 procent). Kriminalvårdens kostnader ökade med 88 miljoner kronor (4 procent).

Den brottskategori som upptar mest utredningstid i Polismyndigheten är våldsbrott. Sett över tid har också våldsbrottens andel av utredningsresurserna växt. Under 2018 lades 42 procent av resurstiden för utredning och lagföring på våldsbrott. Våldsbrottens andel av ärendeinflödet uppgick till 10 procent. Andelen har varit förhållandevis konstant under längre tid.

Av Åklagarmyndighetens sammanlagda kostnader användes 96 procent till utredning och lagföring. Inom myndigheten utgjordes 11 procent av de avslutade brottsmisstankarna av våldsbrott och 23 procent av resurserna användes för att handlägga sådana brottsmisstankar.

Även Ekobrottsmyndigheten lägger huvuddelen av sina resurser på utredning och lagföring. Det kraftigt ökade ärendeinflödet ger generellt ökade kostnader, även om huvuddelen av det ökade inflödet består av ärenden om försenade årsredovisningar som ofta är mindre komplicerade. Några få procent av myndighetens ärenden kan kategoriseras som särskilt krävande. Trots att de till antalet är få tar de stora resurser i anspråk och under 2018 lades nästan hälften av Ekobrottsmyndighetens utrednings- och lagföringsresurser på dessa särskilt krävande ärenden.

Diagram 2.22 Kostnadsutveckling utredning och lagföring

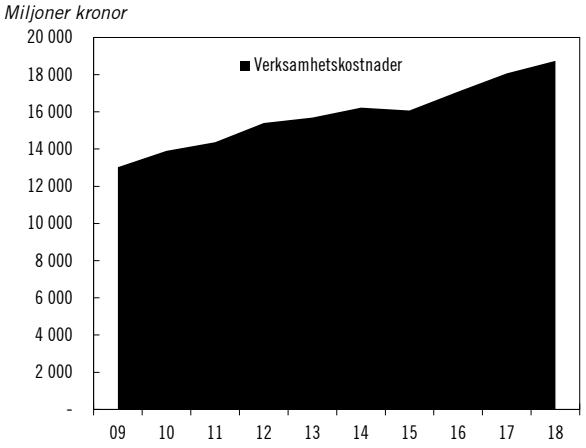

Källa: Årsredovisningarna 2009–2018 för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Kriminalvården.

2.4.5 Dömande verksamhet

Mål

Regeringens mål för den dömande verksamheten är att mål och ärenden ska avgöras med hög kvalitet och effektivitet. Målbalanserna och omloppstiderna ska hållas på en rimlig nivå. Regeringen har därför beslutat om verksamhetsmål för hur långa omloppstider olika typer av mål och ärenden högst bör ha.

Den dömande verksamheten bedrivs inom Sveriges Domstolar, som omfattar de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna, hyres- och arrendenämnderna, Rättshjälpsmyndigheten, Rättshjälpsnämnden samt Domstolsverket. Verksamheten vid migrationsdomstolarna redovisas under utgiftsområde 8 Migration. Domstolsverket ska skapa förutsättningar för domstolarna att uppfylla målet för verksamheten bl.a. genom en ändamålsenlig resursfördelning och stöd i verksamhetsutvecklingen.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att redovisa resultat och bedöma måluppfyllelsen inom den dömande verksamheten används följande indikatorer:

– omloppstider
– inkomna, avgjorda och balanserade mål
– överbalanser

– produktivitet, mätt som antalet avgjorda mål och ärenden i förhållande till kostnaderna.

Verksamhetens resultat

Omloppstider

Verksamhetsmålen för domstolarna gäller hur lång handläggningstid 75 procent av målen högst bör ha från att de kommit in till domstolen till att de har avgjorts. Motsvarande verksamhetsmål gäller även för omloppstiderna vid hyres- och arrendenämnderna. Verksamhetsmålen och resultaten för 2010–2018 framgår av tabell 2.6.

Tabell 2.6 Uppfyllelse av verksamhetsmål: genomsnittlig omloppstid i månader för avgjorda mål och ärenden, 75:e percentilen

Månader

	Verk-samhets-mål	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	**2018**
Tingsrätter										
Brottmål exkl. förtursmål	**5,0**	5,1	5,2	4,9	4,9	4,8	4,5	4,3	4,2	**4,1**
Tvistemål exkl. gem. ansökan om äktenskapsskillnad	**7,0**	7,6	7,9	7,3	7,2	7,0	7,0	6,7	6,4	**6,2**
Hovrätter										
Brottmål exkl. förtursmål	**5,0**	7,2	7,4	7,2	7,6	7,5	7,1	6,5	6,1	**6,3**
Tvistemål fram till beslut om prövningstillstånd	**2,0**					2,1	1,9	1,9	1,6	**1,8**
Tvistemål där prövningstillstånd beviljats	**10,0**					12,6	11,7	11,5	10,7	**11,7**
Förvaltningsrätter										
Samtliga mål exkl. förtursmål och migrationsmål	**6,0**	8,1	10,0	8,5	7,0	6,4	6,0	5,8	6,5	**6,8**
Kammarrätter										
Samtliga mål exkl. förtursmål och migrationsmål	**6,0**	9,5	7,2	6,8	7,5	7,0	7,9	7,4	11,3	**5,3**
Hyres- och arrendenämnder										
Samtliga ärenden exkl. avstående- och lokalmedlingsärenden	**4,0**	5,2	4,9	5,5	7,4	7,5	5,7	7,0	11,2	**6,9**

Anm.: Från och med 2016 är tvistemål vid hovrätter uppdelade i två delar, tvistemål fram till beslut om prövningstillstånd och tvistemål där beslut om prövningstillstånd har beviljats. Därför finns jämförelsetal endast tillgängliga för 2014–2017.
Källa: Årsredovisningarna 2010–2018 för Sveriges Domstolar.

Under 2018 fortsatte den positiva utvecklingen vid tingsrätterna. Omloppstiderna minskade och verksamhetsmålen för brottmål och tvistemål uppnåddes. Vid hovrätterna ökade omloppstiderna både för brottmål och tvistemål. Verksamhetsmålet för tvistemål fram till beslut om prövningstillstånd nåddes men övriga verksamhetsmål uppnåddes inte.

Vid förvaltningsrätterna försämrades omloppstiden och verksamhetsmålet uppnåddes inte. Vid kammarrätterna skedde en stor förbättring av omloppstiderna och verksamhetsmålet uppnåddes. Förbättringen är främst en effekt av minskade omloppstider för socialförsäkringsmålen.

Under 2018 har den förstärkningsstyrka med domare som kan tas i anspråk vid t.ex. handläggning av större mål och balansavarbetningar i stor utsträckning använts för att hantera situationen vid migrationsdomstolarna. Detta har enligt domstolarna varit en försvårande omständighet för måluppfyllelsen. Andra försvårande omständigheter som framhålls är den ökade måltillströmningen, ansträngd arbetssituation till följd av högt målinflöde i kombination med personalomsättning och vakanser samt fokus på att avgöra äldre mål. Som framgångsfaktorer framhåller domstolarna att man lyckas attrahera och rekrytera rätt kompetens för att lösa verksamhetens arbetsuppgifter, att fler mål kan avgöras utan muntlig förhandling, att man använt sig av hänvisning till muntlig bevisning och att förbättrade digitala systemstöd har bidragit positivt. Internt utvecklingsarbete t.ex. avseende beredning, specialisering, snabbspårslösningar och effektivitetsåtgärder framhålls också.

För att hantera det ökade antalet inkomna mål har domstolarna under året ökat sin bemanning. Under året har det totala antalet årsarbetskrafter vid domstolarna ökat med 2 procent jämfört med 2017. Ökningen har framför allt skett i tingsrätterna.

Inkomna, avgjorda och balanserade mål

Antalet inkomna mål (exklusive migrationsmål) till domstolarna ökade med 5,5 procent 2018 jämfört med 2017. Antalet avgjorda mål ökade med 3,1 procent och antalet balanserade mål ökade med 12 procent. Utvecklingen under de senaste nio åren framgår av diagram 2.23.

Diagram 2.23 Utvecklingen av inkomna, avgjorda och balanserade mål (exkl. migrationsmål)

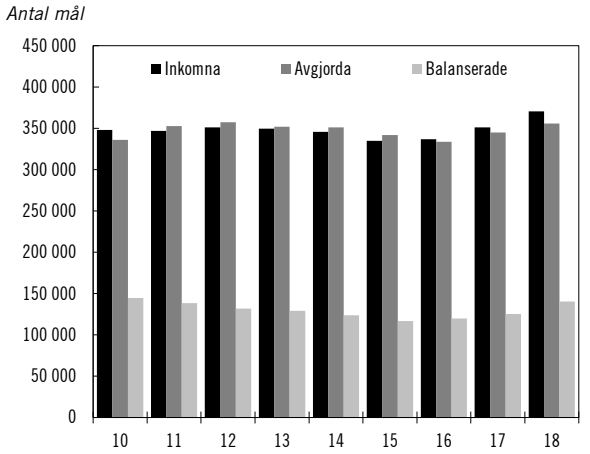

Källa: Årsredovisningarna för 2010–2018 för Sveriges Domstolar.

Den markanta ökningen av antalet inkomna mål som började under 2017 har fortsatt under 2018. Antalet inkomna mål har ökat i alla domstolsslag utom i Högsta förvaltningsdomstolen. Vid tingsrätterna ökade både antalet inkomna brottmål och tvistemål. Totalt uppgick ökningen till 6 procent jämfört med 2017 och nivåerna är de högsta som uppmätts under perioden. Även vid hovrätterna ökade antalet inkomna brottmål och tvistemål, totalt med 4 procent. Vid förvaltningsrätterna har antalet inkomna mål enligt socialtjänstlagen fortsatt öka. Detsamma gäller socialförsäkringsmålen, t.ex. nådde mål rörande sjukpenning nya högsta nivåer. Totalt ökade antalet inkomna mål med 6 procent jämfört med 2017 och är nu på den högsta nivån sedan 2010. Vid kammarrätterna ökade antalet inkomna mål med 12 procent jämfört med 2017. Ökningen berodde till övervägande del på ett ökat antal inkomna socialförsäkringsmål. Antalet ökade från 3 000 mål 2017 till drygt 6 300 mål 2018 och av dessa var nära 2 000 mål rörande ersättning för kostnader till följd av vård i annat land (de s.k. hyperhidrosmålen).

Under 2018 fortsatte antalet avgjorda mål att öka vid samtliga domstolsslag utom vid kammarrätterna där antalet avgjorda mål minskade kraftigt. Den främsta orsaken till minskningen jämfört med 2017 är det höga antal, drygt 5 300, hyperhidrosmål som avgjordes under 2017.

Även om antalet avgjorda mål ökat under 2018 har ökningen inte motsvarat ökningen av antalet inkomna mål. Detta har lett till en ökning av antalet balanserade mål från ca 125 300 mål 2017 till ca 140 400 mål 2018, vilket är den högsta nivån sedan 2010.

Överbalanser

Domstolarnas totala balans kan delas upp i en s.k. arbetsbalans och en överbalans. Med arbetsbalans avses det antal mål i balans som statistiskt är förenligt med att kunna nå regeringens verksamhetsmål för omloppstider. Det antal mål som överstiger arbetsbalansen definieras som överbalans. Utvecklingen för de senaste nio åren framgår av diagram 2.24.

Diagram 2.24 Överbalanser

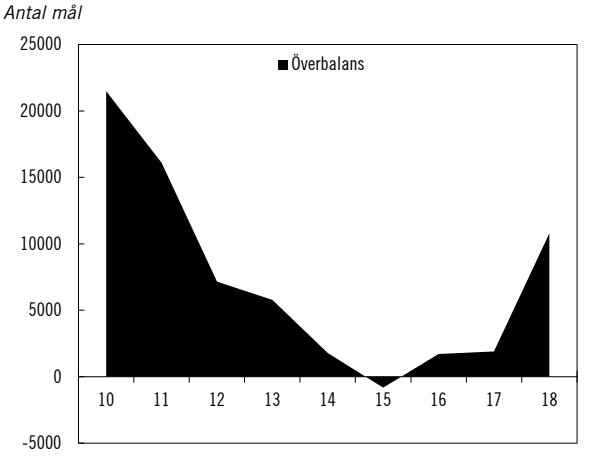

Källa: Årsredovisningarna 2010–2018 för Sveriges Domstolar.

Överbalanserna inom Sveriges Domstolar ökade kraftigt 2018. Under perioden 2010–2015 minskade överbalanserna gradvis, vilket hänger samman med processrättsliga reformer och en minskad måltillströmning. Därefter vände utvecklingen och överbalanserna ökade 2016 och 2017 men var fortfarande på en låg nivå. Vid utgången av 2018 hade överbalansen ökat till ca 10 800 mål, jämfört med ca 1 900 mål vid utgången av 2017.

Balanssituationen är en viktig faktor för att nå verksamhetsmålen. Det finns ett tydligt samband mellan balansernas storlek, åldersstrukturen (dvs. hur gamla målen är) och omloppstidernas längd.

Patent- och marknadsdomstolarna

Den 1 september 2016 inrättades två särskilda domstolar som handlägger immaterialrättsliga, marknadsföringsrättsliga och konkurrensrättsliga mål och ärenden. Patent- och marknadsdomstolen inrättades vid Stockholms tingsrätt och Patent- och marknadsöverdomstolen inrättades vid Svea hovrätt. Samtidigt upphörde Patentbesvärsrätten och Marknadsdomstolen som myndigheter. Syftet med reformen var att skapa en mer bärkraftig dömande verksamhet där både resurser och kompetens kunde användas mer effektivt. Regeringen uttalade samtidigt att reformen bör följas upp för att säkerställa att den får avsett genomslag.

Tabell 2.7 Inkomna, avgjorda och balanserade mål och ärenden vid Patent- och marknadsdomstolen

Antal mål och ärenden

	2016	2017	2018
Inkomna mål och ärenden	381	358	376
Avgjorda mål och ärenden	169	370	434
Balanserade mål och ärenden	298	285	227

Källa: Årsredovisningen 2018 för Sveriges Domstolar.

Inflödet av mål och ärenden till Patent- och marknadsdomstolen har under perioden i stort sett varit enligt prognos på totalen. Antalet inkomna patentmål, som är den mest resurskrävande målgruppen, har dock varit fler än förväntat liksom vissa typer av ärenden. Under 2018 ökade antalet inkomna mål med 5 procent jämfört med 2017. Antalet avgjorda mål och ärenden ökade med 17 procent. Balanserna minskade med 20 procent jämfört med 2017 och balansläget har gett goda förutsättningar för förbättrade omloppstider framöver. Det är dock för närvarande för tidigt att redovisa tillförlitliga siffror för omloppstider.

Tabell 2.8 Inkomna, avgjorda och balanserade mål och ärenden vid Patent- och marknadsöverdomstolen

Antal mål och ärenden

	2016	2017	2018
Inkomna mål och ärenden	56	100	90
Avgjorda mål och ärenden	17	77	96
Balanserade mål och ärenden	39	62	56

Källa: Årsredovisningen 2018 för Sveriges Domstolar.

Under 2018 minskade antalet inkomna mål och ärenden till Patent- och marknadsöverdomstolen jämfört med 2017. Antalet avgjorda mål och ärenden ökade vilket medförde att även balanserna minskade. Eftersom Patent- och marknadsöverdomstolen är högsta instans har domstolen en viktig prejudikatbildande roll. Sedan inrättandet har domstolen därför arbetat med att bl.a. utveckla kunskapshanteringssystem. Vid båda domstolarna har det också bedrivits arbete för att utveckla kvaliteten och effektiviteten i handläggningen.

2018 var det andra hela verksamhetsåret för de nya domstolarna och det är ännu för tidigt att närmare uttala sig om effekterna av reformen.

Kostnadsutveckling och produktivitet

Verksamhetsområdet omfattar både verksamheten inom Sveriges Domstolar (exklusive migrationsdomstolarna) och transfereringar och övriga utbetalningar avseende rättsliga biträden m.m., t.ex. utgifter för offentlig försvarare, målsägandebiträde, offentligt biträde, rättshjälp, konkursförvaltararvode, bevisning och tolkar.

Kostnadsutvecklingen inom området framgår av diagram 2.25. Verksamhetskostnader avser utgifterna på anslaget 1:5 *Sveriges Domstolar* och transfereringar avser utgifterna på anslaget 1:12 *Rättsliga biträden m.m.*

Diagram 2.25 Kostnadsutveckling dömande verksamhet

Miljoner kronor

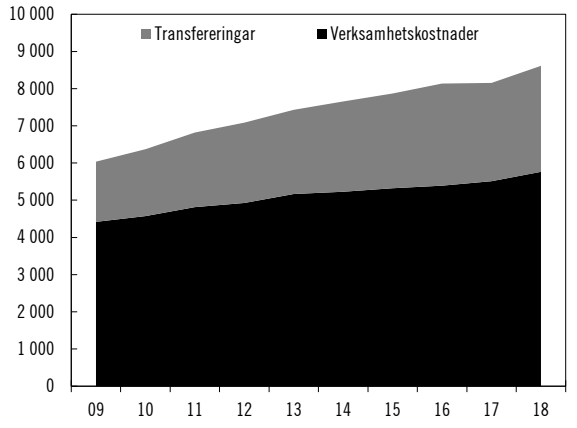

Källa: Årsredovisningarna 2009–2018 för Sveriges Domstolar.

Under perioden 2009–2018 har verksamhetskostnaderna för Sveriges Domstolar ökat med 30 procent. Ökningen förklaras huvudsakligen av högre kostnader för personal och lokaler. Vidare har antalet domstolar med fast säkerhetskontroll

ökat, vilket medför högre kostnader för säkerhet. Från 2017 till 2018 ökade kostnaderna med 4,7 procent. Ökningen förklaras främst av att antalet anställda vid domstolarna har ökat för att möta den ökade måltillströmningen. Produktiviteten, mätt som antalet avgjorda mål och ärenden i förhållande till de totala kostnaderna på anslaget, ökade samtidigt.

Transfereringarna och utbetalningarna avseende rättsliga biträden m.m. har ökat med 76 procent under perioden 2009–2018. Utgifterna har ökat till följd av att timkostnadsnormen, som ligger till grund för ersättningen till rättsliga biträden, årligen räknas upp. Vidare påverkas utgifterna av antalet förordnanden och debiterad tid per förordnande. Under 2018 ökade antalet inkomna mål till domstolarna, vilket innebar att fler rättsliga biträden förordnades. Även debiterad tid per förordnande ökade.

Rättshjälpsmyndigheten ansvarar för handläggningen av ärenden när dömda i brottmål ska ersätta staten för vissa kostnader för rättsligt biträde m.m. Av diagram 2.26 framgår utvecklingen av intäkterna till följd av denna ersättningsskyldighet.

Diagram 2.26 Intäktsutveckling till följd av ersättningsskyldighet gentemot staten för dömda i brottmål

Miljoner kronor

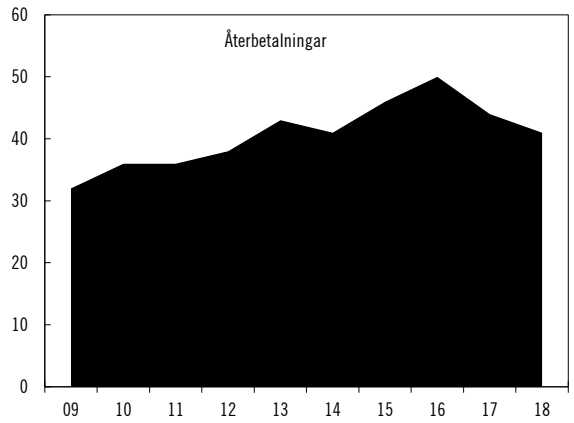

Källa: Årsredovisningarna 2009–2018 för Sveriges Domstolar.

Som framgår av diagrammet har det skett en trendmässig ökning av intäkterna till följd av ersättningsskyldigheten, som uppgår till 28 procent för perioden 2009–2018. Samtidigt finns det fluktuationer mellan åren. År 2018 blev intäkterna 6,8 procent lägre än året innan.

2.4.6 Verkställighet av påföljd

Mål

Regeringens mål för verksamheten är att påföljderna ska verkställas på ett säkert, humant och effektivt sätt och att antalet återfall i brott ska minska.

Kriminalvården ansvarar för att verkställa påföljder inom verksamhetsområdet.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Uppfyllelsen av målet bedöms bl.a. utifrån följande indikatorer:

- myndighetens arbete med intern styrning och kontroll
- effektiviteten i resursutnyttjandet
- myndighetens arbete med verkställighetsplanering
- antalet rymningar och andra allvarliga händelser
- graden av strukturerad sysselsättning i anstalt.

Måluppfyllelsen avseende det återfallsförebyggande arbetet under verkställigheten bedöms bl.a. utifrån följande indikatorer:

- andelen klienter som har fullföljt behandlingsprogram
- klienternas deltagande i utbildning
- andelen klienter som har blivit föremål för särskilda utslussningsåtgärder.

Verksamhetens resultat

Beläggning och effektivt resursutnyttjande

Medelbeläggningen i anstalt ökade med drygt 5,5 procent i förhållande till föregående år. Det är den första ökningen på många år. Medelantalet klienter i frivård är i nivå med föregående år, vilket innebär att antalet för första gången på många år inte minskade. Medelbeläggningen i häkte har ökat kraftigt, se avsnitt 2.5.4 Utredning och lagföring.

Diagram 2.27 Medelantal frivårdsklienter och medelbeläggning i anstalt 2009–2018

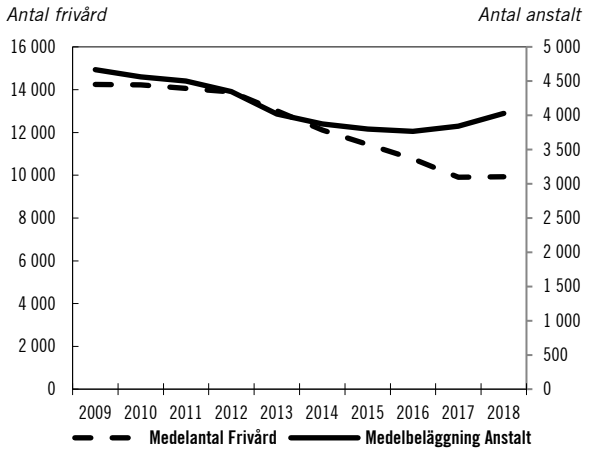

Källa: Kriminalvårdens årsredovisningar 2011–2018.

Kriminalvården har under den aktuella tioårsperioden avvecklat platser till följd av den tidigare nedgången i beläggningen men även med anledning av att lokaler varit i för dåligt skick för att användas i Kriminalvårdens verksamhet. Kombinationen av minskat antal platser och ökande beläggning, i framför allt häkte men även i anstalt, förklarar det faktum att beläggningsgraden har varit ansträngd trots att medelbeläggningen ännu inte har varit i nivå med den mycket ansträngda beläggningssituationen i mitten av 00-talet. Kriminalvården har under 2018 vidtagit flera åtgärder för att hantera beläggningssituationen på kort sikt, t.ex. genom dubbelbeläggning och inrättande av tillfälliga platser.

Kriminalvården transporterade drygt 90 000 klienter under året. Drygt 20 200 av dessa avsåg transporter åt andra myndigheter, vilket är en ökning om ca 2 900 transporter, eller 16 procent i förhållande till föregående år.

Till följd av Kriminalvårdens ekonomiska underskott har myndigheten under 2018 inlett ett arbete med att effektivisera verksamheten i syfte att minska kostnaderna och närma sig en budget i balans.

Intern styrning och kontroll

Under 2018 har Kriminalvården lyft ansvarsfördelningen och genomförandet av transporter av frihetsberövade samt den ökade beläggningen som viktiga utvecklingsområden. Regeringen har noggrant följt myndighetens arbete med att planera och vidta åtgärder för att kunna hantera dessa områden.

Kriminalvårdens tillsynssektion har under året granskat 21 av myndighetens verksamhetsställen. Sedan starten av myndighetens interna tillsynsverksamhet har nu samtliga regioner och verksamhetsgrenar varit föremål för tillsyn. Resultatet av årets tillsyn bekräftar tidigare års identifierade utvecklingsområden.

Säkerhet

Antalet rymningar från anstalter i den lägsta säkerhetsklassen ökade även under 2018 och uppgick till 31 stycken.

Diagram 2.28 Antal rymningar 2004–2018

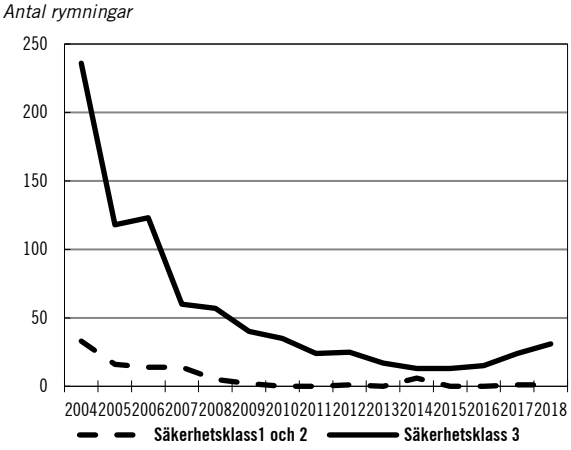

Källa: Kriminalvårdens årsredovisningar 2011–2018.

Liksom myndigheten har framhållit tidigare bedöms förklaringen till ökningen vara en förändrad riskacceptans vid placering i den lägsta säkerhetsklassen. Syftet är att på ett bättre sätt utnyttja platsbeståndet med avseende på såväl bättre utslussning som rättssäkerhet och resurseffektivitet. Liksom föregående år skedde en rymning från en anstalt i säkerhetsklass 2. Under året skedde även en rymning i samband med en transport från häkte.

Antalet rapporterade allvarliga händelser, dvs. hot och våld mot personal eller mellan intagna var 280 i anstalt, vilket är i nivå med föregående år. Rapporterna avsåg främst våld mellan intagna följt av hot mot personal. I frivården ökade antalet rapporterade allvarliga händelser och uppgick till 38. Det är alltjämt få i förhållande till det stora antalet frivårdsklienter. Majoriteten av händelserna i frivården avser hot mot personal. Antalet rapporterade allvarliga händelser under transport var 26, vilket är i nivå med de föregående åren. Under 2018 har Kriminalvården utbildat personal som ska arbeta för att säkerställa att incidentrapporteringar sker på ett likvärdigt och rättvisande sätt. Myndigheten har också bedrivit ett utvecklingsarbete för att bättre följa

upp, analysera och omhänderta incidenter i verksamheten i syfte att kunna vidta åtgärder för att motverka upprepningar. Arbetet avser även de incidentrapporteringar som görs i häkte. 2018 uppgick dessa till ca 155, vilket är i nivå med föregående år. Rapporterna bestod till absolut övervägande del av hot mot personal följt av våld mot personal. Endast en liten andel avser incidenter mellan intagna i häkte.

Återfallsförebyggande arbete

Av de som avslutat en verkställighet inom Kriminalvården 2018 hade 96 procent en fastställd verkställighetsplan, vilket är en ökning med sex procentenheter i jämförelse med föregående år. Myndighetens mätningar för 2018 visar också att verkställighetsplaneringen nu i högre grad möter klienternas individuella behov.

Sysselsättningsgraden i anstalt fortsätter att vara knappt 80 procent, i likhet med tidigare år. Den främsta anledningen till den outnyttjade tiden är brist på sysselsättning. Endast en mycket liten andel består i vägran att delta i sysselsättning. Den största andelen sysselsättning utgörs fortsatt av arbetsdrift och service.

En dryg femtedel av de intagna i anstalt påbörjade någon form av vuxenutbildning under året. Det är en liten minskning i förhållande till föregående år. Andelen intagna som fullföljt studier under tiden i anstalt är dock på samma nivå.

19 procent av de intagna som avslutade sin verkställighet i anstalt under året och som bedömts ha medel eller hög risk för återfall har fullföljt ett behandlingsprogram. För klienter i frivården var motsvarande andel 13 procent. Resultatet är en viss ökning i förhållande till föregående år.

Andelen intagna som frigivits med särskild utslussningsåtgärd var i nivå med de föregående åren (12 procent). En skillnad kan konstateras när det gäller gruppen frigivna med längre strafftid som friges från säkerhetsklass 3. Denna klientgrupp står för den största andelen som friges med särskild utslussningsåtgärd. I denna grupp har andelen minskat från 63 till 56 procent. Orsakerna till detta har inte analyserats närmare av myndigheten.

Regeringen gav 2018 Kriminalvården i uppdrag att inrätta försöksverksamhet med inslussningsgrupper (Ju2018/02430/KRIM). Myndigheten har under året förberett verksamheten, som startade i början av 2019.

Majoriteten av Kriminalvårdens klienter är män. Sex procent av de intagna i anstalt var kvinnor och av de som verkställde påföljd inom frivården var 12 procent kvinnor. Liksom tidigare år finns skillnader mellan i vilken utsträckning män och kvinnor får del av olika återfallsförebyggande insatser. Det förefaller dock inte vara några systematiska skillnader, dvs. det är inte så att något av könen genomgående har ett högre eller lägre deltagande än det andra.

Kostnadsutveckling

Diagram 2.29 Kostnadsutveckling verkställighet av påföljd

Miljoner kronor

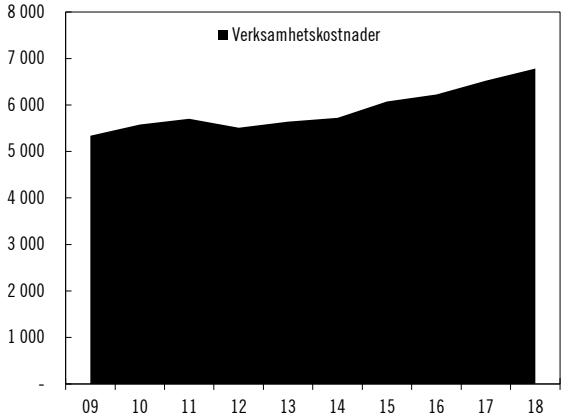

Källa: Kriminalvårdens årsredovisningar 2009–2018.
Anm.: Kostnaden för transfereringar ligger på i snitt 13 miljoner kronor.

Verksamhetsområdet omfattar verksamhet inom frivården, anstalter samt Kriminalvårdens transportverksamhet för såväl nationella som internationella transporter. Internationella transporter inom migrationsområdet redovisas under utgiftsområde 8 Migration. Häktesverksamheten ingår som en del i verksamhetsområdet Utredning och lagföring.

Kostnaderna för verksamhetsområdet har ökat sedan 2009. Mellan 2017 och 2018 ökade kostnaderna med 260 miljoner kronor. Utvecklingen förklaras av att kostnaderna för personal, lokaler och övrig drift ökar när antalet transporter och beläggningen i anstalt ökar.

2.4.7 Stöd till brottsoffer

Mål

Regeringens mål är att skadeverkningarna av brott ska minska och att verksamheten till stöd för brottsoffer bedrivs på ett effektivt och

rättssäkert sätt med hög kvalitet. Den som drabbats av brott ska få adekvat information och ett gott bemötande från rättsväsendets myndigheter. De myndigheter inom rättsväsendet som bidrar till måluppfyllelsen genom brottsofferrelaterade verksamheter är Brottsoffermyndigheten, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att bedöma måluppfyllelsen används bl.a. följande indikatorer:

- brottsutsattas erfarenheter av polisens, åklagarnas och domstolarnas arbete
- antalet inkomna och avgjorda brottsskadeärenden
- genomsnittlig handläggningstid för brottsskadeärenden
- inkomna medel från regressverksamheten
- antalet aktiva regressärenden vid årets slut
- antalet inkomna och beviljade ansökningar till brottsofferfonden.

Verksamhetens resultat

För att kunna bedöma måluppfyllelsen inom området följer regeringen dels de åtgärder som myndigheterna vidtagit för att förbättra bemötandet av brottsutsatta och informationen till brottsutsatta, dels Brottsoffermyndighetens resultat avseende handläggning av brottsskadeärenden m.m. Inledningsvis redovisas en bedömning av rättsväsendets allmänna arbete, framför allt utifrån ett urval av resultatindikatorer från NTU. Därefter redovisas specifikt Brottsoffermyndighetens arbete.

År 2017 reviderades metoden för genomförandet av NTU. För att möjliggöra jämförelser över tid har Brå genomfört nya beräkningar av resultat som publicerats före 2017. Se tidigare NTU-publikationer för motsvarande resultat före omräkningen (se även avsnitt 2.4.1 ovan). På grund av mättekniska skäl presenterade Brå i den senaste NTU resultaten enbart för 2018 avseende brottsutsattas erfarenheter av åklagare, domstol, målsägandebiträde och rättegång. Det går därför inte att redovisa utvecklingen över tid för dessa indikatorer.

Brottsutsattas erfarenheter av rättsväsendets arbete

Rättsväsendet ska tillsammans med övriga berörda aktörer i samhället ge stöd åt personer som har utsatts för eller på annat sätt drabbats av brott. Brottsoffer ska bl.a. få information om hur rättsprocessen går till, vad som sker i det enskilda ärendet och om var det finns olika stöd- och hjälpinsatser att få. Brottsoffers upplevelser av kontakterna med polis, åklagare, domstolar och målsägandebiträden ger värdefull information om hur brukarna upplever att rättsväsendet lever upp till dessa krav.

Bland personer som utsatts för något brott som polisanmälts de senaste tre åren visar NTU för 2018 att knappt hälften (44 procent) sammantaget hade positiva erfarenheter av polisen. Denna andel har minskat de senaste åren och resultatet för 2018 är det lägst uppmätta sedan 2007, då mätningarna startade. Kvinnor har mer positiva sammantagna erfarenheter än män (48 respektive 40 procent), och äldre (65–84 år) personer är mer positiva än yngre (16–24 år) personer (50 respektive 37 procent).

Diagram 2.30 Brottsutsattas erfarenheter av polisens bemötande och information i det egna ärendet

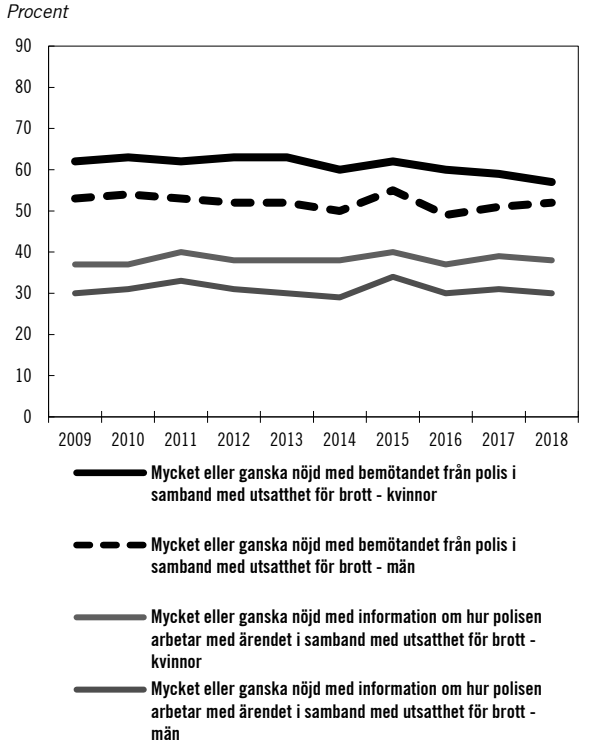

Källa: Nationella trygghetsundersökningen.
Anm.: Resultat före 2017 har omräknats med anledning av revideringar i undersökningens metod. Se tidigare NTU-publikationer för resultat före omräkningen.

Som framgår av diagram 2.30 uppgav drygt hälften (54 procent) av de brottsutsatta att de var nöjda med polisens bemötande. Kvinnor var mer nöjda än män (57 respektive 52 procent). Jämfört med 2017 har andelen nöjda med polisens bemötande sammantaget minskat något. Minskningen har skett bland kvinnor, medan den har ökat något för män. Vidare var omkring en tredjedel av de brottsutsatta (34 procent) nöjda med den information de fått från polisen i det egna ärendet (38 procent av kvinnorna och 30 procent av männen). Andelen som var nöjda med informationen har minskat något jämfört med 2017 bland både män och kvinnor, men har sedan 2009 varit på ungefär samma nivå.

Vidare visar NTU att knappt hälften (49 procent) av de personer som varit i kontakt med polisen med anledning av utsatthet för brott var nöjda med polisens tillgänglighet (53 procent av kvinnorna och 46 procent av männen). Det är samma nivå som för 2017. Brottsutsattas upplevelse av polisens effektivitet och förmåga att utreda och klara upp brottet ligger däremot fortsatt på samma låga nivå. Knappt en femtedel (19 procent) uppgav att de var nöjda, varav kvinnor i högre grad än män (21 procent respektive 16 procent). Andelen som var nöjda med polisens effektivitet var dock något högre bland både kvinnor och män när det gäller brott som innehöll hot eller våld (25 procent respektive 19 procent).

Bland brottsutsatta som under 2018 kom i kontakt med en åklagare hade drygt två femtedelar (41 procent) positiva erfarenheter. Även här hade kvinnorna mer positiva erfarenheter (43 procent) jämfört med männen (38 procent). Bland brottsutsatta som kom i kontakt med en domstol under 2018 var drygt hälften (56 procent) nöjda med bemötandet i domstolen. Kvinnor var något mer nöjda (57 procent) än män (54 procent). Vidare visar NTU att en övervägande majoritet (69 procent) av målsägande som haft ett målsägandebiträde hade positiva erfarenheter. I likhet med övriga indikatorer hade kvinnor även i denna del mer positiva erfarenheter (76 procent) jämfört med män (61 procent).

Brottsofferarbete vid rättsväsendets myndigheter

Bemötandet av brottsoffer, men även av förövare, är en viktig del i utredningsprocessen. Med rätt bemötande ökar chanserna till aktiv medverkan i processen. Polismyndigheten har tagit fram en tvåveckors nationell utbildning för de utredare, såväl gamla som nya, som arbetar med sexualbrottsutredningar i syfte att utveckla deltagarnas kunskap om faktorer som påverkar möjligheten att framgångsrikt utreda sexualbrott.

Polismyndigheten har också tillsammans med Åklagarmyndigheten tagit fram en handledning som är en praktiskt inriktad vägledning för planering och genomförande av förhör med barn samt vuxna med osynliga funktionsnedsättningar som autism, adhd och add samt intellektuella funktionsnedsättningar.

En form av bedrägeri som från slutet av 2017 vuxit till ett allt större problem är social manipulation per telefon eller e-post med avsikt att lura till sig personlig information, finansiell information eller säkerhetsinformation, s.k. vishing (eng. voice phishing). Under det gångna året har Polismyndigheten genomfört olika informationsinsatser i syfte att stärka allmänhetens förmåga att motstå denna typ av bedrägerier samt att påverka produktägare till att stärka skyddet. Den primära målgruppen för den brottsförebyggande informationen är 70 år eller äldre och utgör 70 procent av brottsoffren. Informationen har spridits på olika språk via tv och radio. Budskapet har även förts ut i tidningar, sociala medier och via samverkanspartner såsom PRO och SPF Seniorerna. Under hösten genomfördes seminariet Vilseledd och lurad – vad gör jag nu? Syftet med seminariet var att bidra till ökade kunskaper kring hur äldre personer bör agera om de blir utsatta för bedrägeribrott samt brottsförebyggande tips och råd.

Åklagarmyndigheten arbetar brett mot mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och fridskränkningsbrott. Brottsofferperspektivet är en viktig aspekt i myndighetens tillsyns- och metodutvecklingsarbete. Åklagarmyndighetens handbok om bemötande av brottsoffer omfattar alla brottsutsatta oavsett brottskategori. Under året har Åklagarmyndigheten tillsammans med Polismyndigheten genomfört ett granskningsprojekt avseende brott i nära relationer och sexualbrott. Inom ramen för Åklagarmyndighetens arbete med jämställdhetsintegrering har den e-utbildning som Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet tagit fram för Åklagarmyndighetens räkning fått fortsatt spridning under året. Utbildningen syftar till att höja kompetensnivån om brott i nära relationer

och sexualbrott för samtliga berörda medarbetare.

Inom Sveriges Domstolar har flera åtgärder vidtagits för att förbättra informationen till målsägande och vittnen. Bland annat har Domstolsverket genomfört en omfattande klarspråksöversyn av kommunikationsmallar och informationsblad med syfte att snabbt få en enhetlighet i och modernisering av Sveriges Domstolars kommunikation i mål- och ärendehanteringen. Genom språkliga, strukturella och grafiska förbättringar höjdes kvaliteten när det gäller läsbarhet och förståelse av mallarnas innehåll för mottagarna. I kallelsemallarnas upplysningar till målsäganden och vittnen framgår tydligt de trygghetsskapande åtgärder som finns med möjligheten att få vittnesstöd i förväg innan förhandling eller på plats i domstolen, att vissa domstolar har ett avskilt väntrum för målsägande och vittnen samt att målsägande och vittnen vid upplevd otrygghet kan kontakta domstolen och att den då kan besluta om olika åtgärder för att öka tryggheten i samband med förhandlingen. Domstolsverket har också fortsatt med att stötta domstolarna med förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten. Brottsoffermyndigheten har under året lanserat ett webforum för landets vittnesstödssamordnare i syfte att stimulera erfarenhetsutbyte och utveckling av lokala vittnesstödsverksamheter.

Brottsoffermyndighetens arbete och resultat

Brottsoffermyndighetens uppgift är att främja brottsoffers rättigheter, behov och intressen samt att vara ett informations- och kunskapscentrum för brottsofferfrågor. I den övergripande rollen att uppmärksamma och synliggöra brottsofferfrågor ingår även att initiera samverkan kring och sprida information om brottsofferfrågor.

Kostnadsutveckling

Diagram 2.31 Kostnadsutveckling stöd till brottsoffer

Tusental kronor

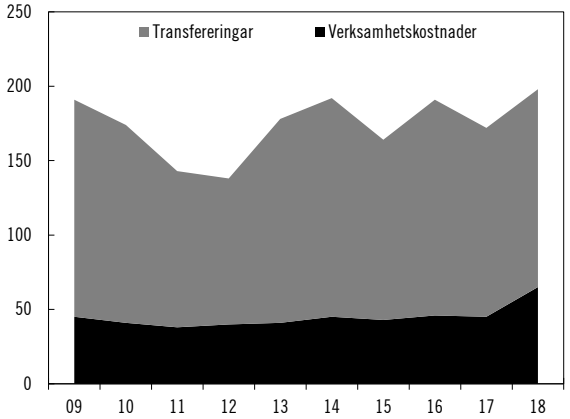

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisningar 2009–2018.

Verksamhetsområdet omfattar både Brottsoffermyndighetens arbete och de transfereringar som utgörs av kostnader för brottskadeersättning under anslaget 1:11 *Ersättning för skador på grund av brott*. Även Brottsofferfonden ingår i verksamheten. Brottsofferfondens medel är dock inte uppförda på statens budget utan finansieras huvudsakligen av lagöverträdare, som betalar en särskild avgift till fonden.

Det är främst transfereringskostnaderna som varierar från år till år. Under 2018 uppgick de till ca 133 miljoner kronor vilket är en ökning med 6 miljoner kronor jämfört med 2017.

Brottsskadeärenden

Om en dömd person inte kan betala utdömt skadestånd och den brottsdrabbade inte har någon försäkring som helt täcker skadan, kan personen i vissa fall få ersättning från staten. Detta gäller även fall där ett brott begåtts mot en person och någon gärningsperson inte kunnat identifieras. Sådan ersättning kallas brottsskadeersättning.

Antalet inkomna brottsskadeärenden 2018 uppgick till ca 9 700, vilket är i nivå med föregående år. Antalet avgjorda ärenden minskade med 9 procent till knappt 8 700. Under flera år har ökad handläggningstid av brottsskadeärenden varit en stor utmaning för Brottsoffermyndigheten. Myndigheten har vidtagit åtgärder för att säkerställa en effektiv och skyndsam handläggning vilket resulterade i en kraftig nedgång av handläggningstiden under 2017. Under 2018 har handläggningstiden dock ökat. Ökningen beror bl.a. på en ovanligt hög

personalomsättning och att juridiska resurser lagts på att säkerställa ett gott genomförande av lagstiftningen i dataskyddsförordningen. Den genomsnittliga handläggningstiden för ett brottsskadeärende att registreras, beredas, avgöras och expedieras ökade följaktligen med 37 procent jämfört med året innan och uppgick till 67 dagar. Under 2018 utbetalades drygt 91 miljoner kronor i brottsskadeersättning, vilket ligger i nivå med 2017. Andelen bifallsbeslut jämfört med samtliga beslut har ökat något jämfört med föregående år och uppgår till ca 48 procent. Eftersom förutsättningarna för att få brottsskadeersättning är sämre när lagföring inte skett innebär en vikande lagföring en risk för att färre brottsoffer får ersättning för sina skador.

Diagram 2.32 Inkomna och avgjorda ärenden

Inkomna och avgjorda ärenden

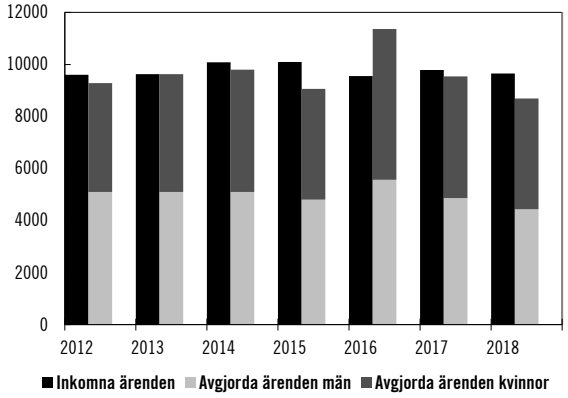

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisningar 2012–2018.

Under 2018 inkom 276 ansökningar om brottsskadeersättning avseende barn som har bevittnat brott. Antalet inkomna ansökningar minskade med 19 procent under 2018 jämfört med året innan samtidigt som antalet avgjorda ärenden har minskat med 21 procent. Det bör nämnas att Brottsoffermyndigheten 2017 fokuserade särskilt på barns rättsliga ställning och ersättning till barn som bevittnar brott medan myndighetens arbete 2018 år varit inriktat på även andra grupper. En preliminär bedömning är att det fortsatt finns behov av att säkerställa att information om ersättning för barn som bevittnar brott når målgruppen. Totalt betalades knappt 1,1 miljoner kronor ut till sökande i denna ärendekategori, vilket är en minskning med ca 33 procent jämfört med föregående år. Analys av statistik i brottsskadeärenden har visat att det inte finns några omotiverade skillnader i handläggning, beslut eller omprövningsbeslut för kvinnor och män, flickor och pojkar.

Brottsoffermyndighetens årsredovisning för 2018 presenterar nya och mer detaljerade tabeller gällande antalet avgjorda ärenden och storleken på utbetald brottsskadeersättning för olika brottstyper. Orsaken till detta är bl.a. ny lagstiftning som innebär att ett antal nya brott tillkommit eller tillkommer som kan ge brottsskadeersättning, t.ex. kränkning för grovt förtal. Detta påverkar dock delvis möjligheten att jämföra resultat mellan åren. Antal avgjorda ärenden av försök till mord är avsevärt högre än tidigare år vilket beror på ansökningar om ersättning efter terrorattentatet i Stockholm.

Genom regressverksamheten kräver staten gärningspersoner på den brottsskadeersättning som Brottsoffermyndigheten, i deras ställe, betalat ut till brottsoffer.

Intäkterna från regressverksamheten ökade med drygt 8 procent jämfört med föregående år och uppgick till drygt 35 miljoner kronor. Vid utgången av 2018 fanns drygt 42 000 aktiva regressärenden. Av de betalningsskyldiga var 92 procent män. Konjunkturläget i kombination med en intern översyn av befintliga avbetalningsplaner ligger sannolikt till grund för det goda resultatet.

Tidigare betalade Brottsoffermyndigheten ut brottskadeersättning även till den som på grund av egen brottslighet hade en skuld till staten för utbetald brottskadeersättning. En kvittning av sådana skulder och anspråk på brottsskadeersättning kunde då bara genomföras om personen i fråga medgav det. Från och med 2014 har Brottsoffermyndigheten rätt att kvitta oavsett personens inställning. Den kraftiga nedgången av antalet kvittningar och medel från kvittningar som kunde konstateras för 2017 har stannat av och stabiliserats på en ny nivå.

Diagram 2.33 Utbetald brottsskadeersättning och intäkter från regress

Tusental kronor

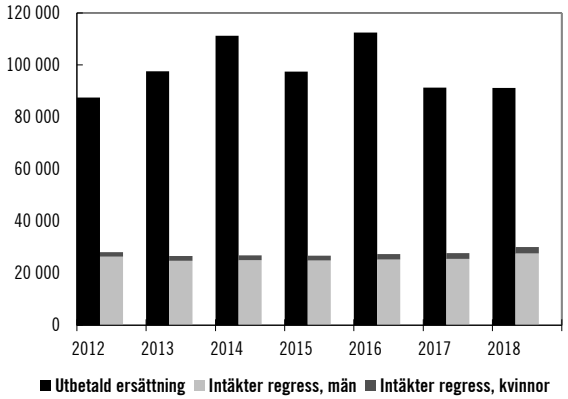

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisningar 2012–2018.

Brottsofferfonden

Under 2018 uppgick Brottsofferfondens intäkter till närmare 44 miljoner kronor, vilket var en ökning med knappt 3 procent jämfört med föregående år. Cirka 42 miljoner kronor fördelades under året från fonden till olika brottsofferinriktade projekt och verksamheter. En mycket stor del av fondens medel går till Brottsofferjouren Sverige och de lokala brottsofferjourerna. Vidare beviljades närmare en 30 procent av fondens medel till brottsofferinriktade forskningsprojekt inom olika ämnen och inriktningar. Hanteringen av ärenden och fördelningen av medel ur Brottsofferfonden i förhållande till inkomna ansökningarna är jämställd.

Kunskapscentrum

Brottsoffermyndigheten arbetar på olika sätt för att öka kunskapen om brottsofferfrågor hos myndigheter och andra berörda aktörer. De olika regeringsuppdrag som Brottsoffermyndigheten under året har arbetat med kommer innebära att brottsoffers ställning stärks. Myndighetens webbplats frivilligtsex.se som publicerades i slutet av 2018 har bidragit till att det totala antalet besök på myndighetens webbplatser sammantaget ökat med över 150 procent till ca 1,2 miljoner besökare. Det är tydligt att de medel Brottsoffermyndigheten erhållit för att sprida kunskap om förändrad sexualbrottslagstiftning möjliggjort för myndigheten att nå långt fler personer.

Under året har myndigheten också satsat på utbildning om barn och ungas utsatthet, hatbrott, mäns våld mot kvinnor och barn samt utsatthet på internet. De föreläsningar, utbildningar, mässor etc. som myndigheten har medverkat vid har sammantaget nått närmare 9 400 personer vilket är fördubbling jämfört med förra året. Det finns ett fortsatt behov av att utveckla brottsofferkompetensen hos såväl yrkesverksamma som ideellt aktiva.

2.5 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att de övergripande målen för kriminalpolitiken och rättsväsendet delvis har uppnåtts. Även om de flesta människor i samhället känner sig trygga har dock nivåerna av otrygghet enligt NTU stigit de senaste tre åren. Regeringen ser allvarligt på detta och att otryggheten fortsätter vara särskilt utbredd bland kvinnor och i socialt utsatta områden. Samtidigt måste resultaten tolkas med viss försiktighet. Otrygghet är ett komplext och mångfacetterat fenomen som är svårt att mäta. Nivåerna kan också variera relativt kraftigt mellan olika år. Sambandet mellan otrygghet och utsatthet för brott är heller inte okomplicerat, exempelvis är äldre personer generellt mer otrygga än yngre trots att utsattheten bland äldre är väsentligen lägre än bland yngre.

Brottslighetens omfattning är också svår att beskriva på ett heltäckande sätt. Antalet anmälda brott 2018 var på ungefär samma nivå som åren dessförinnan. Utsattheten för brott mot person var något högre i NTU 2018 än 2017. Särskilt tydligt ökade utsattheten bland unga kvinnor, vilket i huvudsak beror på att fler uppger att de utsatts för sexualbrott. Den sammantagna brottsutvecklingen är emellertid inte entydig. Exempelvis tyder uppgifter från vården på att grovt våld, med undantag för skjutvapenvåldet, snarare minskat det senaste decenniet. Utvecklingen av tillgreppsbrottsligheten har också länge varit positiv.

Förtroendet för rättsväsendet ökade under 2018. Särskilt tydligt ökade förtroendet för Polismyndigheten. Allmänhetens förtroende är avgörande för att rättsväsendets myndigheter på ett effektivt sätt ska kunna förebygga, bekämpa och lagföra brott.

Regeringen följer utvecklingen på dessa områden noga och insatser för att öka tryggheten samt bekämpa och förebygga brott är fortsatt högt prioriterade.

Brottsligheten och tryggheten påverkas av många faktorer, även sådana som ligger utanför

kriminalpolitikens och rättsväsendets räckvidd. Rättsväsendets förutsättningar att hantera brottsligheten påverkas också av vilka resurser som tillförs myndigheterna. Rättsväsendet har fått betydande resursförstärkningar de senaste tio åren och regeringen fortsätter att genomföra sådana satsningar, inte minst genom betydande förstärkningar av Polismyndigheten. Rättsväsendets verksamhetsvolymer har under ett antal år präglats av minskningar trots ökade resurser. Sedan 2017 redovisar Polismyndigheten dock något fler ärenden till åklagare och antalet personuppklarade brott och domslut har ökat något. Regeringen anser det vara av stor vikt att antalet redovisade ärenden från polis till åklagare och antalet personuppklarade brott fortsätter att öka. I detta sammanhang är det också angeläget att Polismyndigheten, efter övergången till en enhetlig nationell polismyndighet 2015, fortsätter att kontinuerligt anpassa sin verksamhet för att öka effektiviteten i brottsuppklaringen. Inom Kriminalvården har minskningarna i anstalt planat ut och beläggningen ökar i både häkte och anstalt. Regeringen följer utvecklingen noga och vidtar de åtgärder som bedöms vara nödvändiga.

Det myndighetsgemensamma arbetet mot organiserad brottslighet har fortsatt visat goda resultat. Regeringen bedömer att det gemensamma arbetet ger ett tydligt mervärde i kampen mot den organiserade brottsligheten.

Brottsförebyggande verksamhet

Regeringen bedömer att det i vissa delar har skett en positiv utveckling inom den brottsförebyggande verksamheten, bl.a. genom att den situationella brottspreventionen har ägnats större uppmärksamhet under året. Brås uppdrag att utveckla det nationella stödet för det brottsförebyggande arbetet har bidragit till ökat stöd på regional och lokal nivå. På regional nivå fortsätter länsstyrelserna att utveckla sitt arbete med att stödja och bidra till erfarenhetsutbyten och samordning i det lokala brottsförebyggande arbetet.

Arbetet behöver emellertid fortsätta utvecklas och fler aktörer involveras, inte minst i områden med en utbredd problematik med brott och otrygghet. Mycket talar för att Polismyndigheten i dagsläget får ta stort ansvar för problem som berör andra aktörer på lokal nivå. Det är därför viktigt att det finns en samordning på kommunal nivå för att hålla ihop arbetet. En viktig del i det brottsförebyggande arbetet är också att ge stöd och hjälp till de individer som vill lämna en kriminell livsstil. Regeringen bedömer att detta arbete behöver utvecklas ytterligare. Det finns även fortsatt ett stort behov av ökad kunskap bland brottsförebyggande aktörer. Det brottsförebyggande arbetet måste också i högre grad utgå från den lokala problembilden och omfatta såväl sociala som situationella insatser.

Det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism fortsatte att utvecklas under 2018. Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brå spelar en avgörande roll för stöd, kunskap och samordning i dessa frågor. Under 2018 och 2019 har CVE utvecklat sitt arbete med att ge konkret vägledning till kommuner i det förebyggande arbetet. Det gäller inte minst arbetet med att förbereda kommuner för att ta emot återvändande barn och vuxna från Syrien och Irak. Det är av största vikt att uppmärksamma att detta i allt väsentligt handlar om personer som har levt i radikaliserade miljöer, såväl vuxna som barn. I många fall handlar det om barn som har vuxit upp i miljö där en våldsbejakande ideologi är normen. Det handlar om individer som har hög sannolikhet för att vara såväl traumatiserade som radikaliserade. CVE:s verksamhet och det förebyggande arbetet har fortsatt hög prioritet.

Polismyndigheten har bedrivit ett omfattande utvecklingsarbete under de senaste åren för att öka tillgängligheten och komma närmare medborgarna, vilket också omfattar metoder för brottsförebyggande verksamhet. Arbetet har börjat få visst genomslag i verksamheten och regeringen bedömer att den utveckling som har skett är positiv. En lokalt förankrad och närvarande polis är grundläggande för att skapa förtroende, inte minst i utsatta områden. Ett kunskapsbaserat arbetssätt, genomarbetade lokala problembilder och uppföljningsbara aktiviteter är enligt regeringens mening centralt för ett framgångsrikt brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete. Det är därför av stor betydelse att Polismyndigheten utvecklar metoder för att följa upp och utvärdera effekterna av de åtgärder som vidtas. Polismyndighetens nya definition av brottsförebyggande arbete kan komma att avsevärt förbättra möjligheterna för myndigheten att styra och följa upp den planlagda verksamheten. Härutöver behöver Polismyndigheten vidta ytterligare åtgärder för

att områdespoliser ska få större möjlighet att arbeta fredat med kontaktskapande och brottsförebyggande arbete. Regeringen anser även att ingripandeverksamhetens förutsättningar att bidra till det planlagda brottsförebyggande arbetet behöver förbättras. En fortsatt ökning av antalet polisanställda bedöms förbättra förutsättningarna för ett än mer effektivt och ändamålsenligt brottsförebyggande arbete.

Det är positivt att Polismyndigheten har skapat en strategi för sitt arbete i de utsatta områdena. Strategin ger myndigheten utökade möjligheter att arbeta sammanhållet och långsiktigt. Polismyndighetens planer på effektutvärderingar av arbetet i de utsatta områdena kommer framöver att medföra bättre möjligheter för myndigheten att sprida metoder som visat sig vara effektiva. Det kommer även att innebära en ökad möjlighet att bedöma myndighetens arbete i de utsatta områdena. Det är också viktigt att många av samhällets aktörer involveras i arbetet i dessa områden och att brottsbekämpande insatser kompletteras med andra förebyggande åtgärder från hela samhället.

Säkerhetspolisens brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete bedöms också ha utvecklats i positiv riktning under året.

Utredning och lagföring

Regeringen bedömer att målet om att brottsuppklaringen ska öka har uppnåtts men att nivån på uppklaringen fortfarande inte är tillfredsställande. Uppklaringen är fortfarande tydligt lägre än för ett antal år sedan. Det är därför mycket viktigt att den positiva utvecklingen fortsätter mot varaktigt högre nivåer.

År 2017 bröts den mångåriga utvecklingen med sjunkande resultat inom verksamheten utredning och lagföring. För första gången sedan 2009 ökade exempelvis antalet ärenden redovisade till åklagare och en uppbromsning kunde ses i det minskande antalet lagförda personer respektive utfärdade ordningsböter. Under 2018 har de positiva tendenserna blivit tydligare. Antalet ärenden som polisen redovisar till åklagare har ökat och det är också en större andel av förundersökningarna som har blivit redovisade. Motsvarande utveckling gäller för personuppklarade brott. Antalet personuppklarade brott har ökat och en större andel av de utredda brotten har personuppklarats. Det syns vidare en ökning av antalet lagförda personer vid såväl Åklagarmyndigheten som Ekobrottsmyndigheten. Även antalet ordningsböter som Polismyndigheten utfärdar har ökat. Det är också positivt att myndigheternas ansträngningar att genomföra finansiella utredningar och driva ärenden om förverkanden har fortsatt att öka.

Det ökade antalet ärenden redovisade till åklagare beror i huvudsak på fler redovisade ärenden om trafik- och narkotikabrott, men antalet redovisade ärenden har ökat även för andra typer av brott. Exempelvis ökade antalet redovisade ärenden avseende sexualbrott, inklusive våldtäkt.

Gällande tillgreppsbrott, där antalet redovisade ärenden minskade, märks också ett minskat inflöde av ärenden. Utredningsresultatet för tillgreppsbrott (exkl. i butik) uppvisar en positiv utveckling på så sätt att det är en större andel utredda ärenden som redovisas till åklagare.

Brå har de senaste åren identifierat ett antal faktorer som har påverkat resultatutvecklingen negativt. Bland dessa kan nämnas en ökad användning av förundersökningsbegränsning och ett ökat inflöde av svåruppklarade bedrägerier. Enligt Brå (1/2018) förklarar också förändringar i sammansättningen av anmälda brott att andelen uppklarade brott ökade mellan 2000-talets början och 2010, framför allt genom minskningar i den ofta svåruppklarade stöldbrottsligheten samt ett större fokus på narkotikabrott, som i allmänhet är relativt enkla att klara upp. Däremot kan de tydliga minskningarna åren därefter endast till en mindre del förklaras med förändringar i brottssammansättningen. Arbete med anledning av ökad migration, terrorismhot och grova våldsbrott samt ombildningen av polisen till en nationell myndighet kan också ha haft betydelse för framför allt Polismyndighetens negativa resultatutveckling, vilket även inverkat på verksamhetsvolymerna i rättskedjans senare delar. Regeringen delar Brås bedömning att ett flertal faktorer tillsammans har påverkat resultatutvecklingen negativt de senaste åren.

Polismyndighetens omorganisation är nu emellertid genomförd och regeringen har vidtagit ett flertal åtgärder för att stärka Polismyndighetens verksamhet. Regeringen följer utvecklingen noga och har höga förväntningar på att resultaten ska fortsätta att förbättras.

Den på kort tid kraftigt ökade beläggningen i häkte innebär utmaningar för Kriminalvården.

Regeringen förväntar sig dock att arbetet med att minska isoleringen av häktade fortsätter med full kraft. Detta av både humanitära och rättssäkerhetsmässiga skäl samt även ur ett barnrättsperspektiv.

Dömande verksamhet

Regeringen bedömer att målet för den dömande verksamheten delvis är uppnått.

Fyra av de åtta verksamhetsmålen för omloppstider uppnåddes 2018, vilket är ett mer än 2017. Det är positivt att även kammarrätterna nått verksamhetsmålet efter att omloppstiderna minskat markant. Av de övriga tre verksamhetsmål som uppnåtts är det dock bara i tingsrätterna som omloppstiderna har minskat jämfört med föregående år. I hovrätterna liksom i förvaltningsrätterna har samtliga omloppstider ökat. Förvaltningsrätterna påverkas av den kraftiga ökningen av antalet inkomna mål till migrationsdomstolarna, som inte bara påverkat de fyra förvaltningsrätter som är migrationsdomstolar. För hyres- och arrendenämnderna minskade omloppstiderna, men inte tillräckligt för att verksamhetsmålet ska uppnås.

Regeringen konstaterar att ökningen av antalet inkomna mål till domstolarna har fortsatt och är på den högsta nivån sedan 2010. Detta har medfört att balanserna och även överbalanserna har ökat trots att domstolarna avgjort fler mål. Ökade balanser innebär en risk för ökade omloppstider. Det är därför viktigt att bryta den uppåtgående trenden, dels för att korta omloppstider är av central betydelse både ur ett rättssäkerhetsperspektiv och ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, dels för att arbetet blir mindre effektivt om domstolarna tvingas hantera många äldre mål.

Domstolarna ökade sin bemanning under 2018 i syfte att möta ökningen av antalet inkomna mål. Utvecklingen av produktiviteten mätt som antalet avgjorda mål i förhållande till kostnaderna var positiv. De ökade kostnaderna innebar dock att en stor del av det upparbetade anslagssparandet förbrukades. Regeringen följer utvecklingen i Sveriges Domstolar.

Verkställighet av påföljd

Regeringen bedömer att målen för verksamheten delvis har uppnåtts. Beläggningsökningen som var omfattande i slutet av 2018 innebär, tillsammans med myndighetens ekonomiska underskott, en stor utmaning för myndigheten. Kriminalvårdens arbete med att tillfälligt öka kapaciteten inom platsbeståndet är angeläget och i linje med myndighetens uppgift att ha ett flexibelt platsbestånd som kan möta variationer i beläggningen. Regeringen ser också positivt på att myndigheten, under den senare delen av 2018, har börjat vidta åtgärder för att få sin ekonomi i balans. Detta är en förutsättning för genomförande av ett mer långsiktigt arbete avseende myndighetens framtida infrastruktur.

Kriminalvårdens dynamiska säkerhetsarbete fortsätter att visa goda resultat bl.a. i form av ett fortsatt lågt antal rymningar. Därutöver kan konstateras att antalet allvarliga händelser var på samma nivå som föregående år, trots den ökade beläggningen och ett fortsatt fokus på ökad rapporteringsbenägenhet. Regeringen är angelägen om att myndigheten vidmakthåller det goda säkerhetsarbetet.

Att andelen dömda som får en verkställighetsplan fortsatt att öka samtidigt som de planerade insatserna i högre grad möter klienternas identifierade behov är en positiv utveckling och en viktig del i Kriminalvårdens arbete med att bidra till att ytterligare minska återfallen i brott. Även om den ökade beläggningen på kort sikt kan innebära extra utmaningar för myndigheten förväntar sig regeringen att dessa resultat fortsätter att utvecklas positivt. Regeringen förväntar sig också att detta på längre sikt även kommer visa sig bidra till att en ökad andel klienter får del av bl.a. studier, behandlingsprogram och särskilda utslussningsåtgärder.

Stöd till brottsoffer

Regeringen anser att målet för verksamheten delvis har uppnåtts. Resultaten i NTU visar att flera av indikatorerna för brottsutsattas erfarenhet av polisen har försämrats, alternativt ligger på samma nivå. Omkring hälften av de brottsutsatta var nöjda med polisens bemötande och tillgänglighet, medan omkring en tredjedel var nöjda med informationen i det egna ärendet.

Endast en knapp femtedel var nöjda med polisens effektivitet. Det finns således ett behov av förbättringar när det gäller polisens kontakter med brottsutsatta. Även domstolarna och åklagare har en viktig roll när det gäller bemötandet av brottsutsatta. Med anledning av den förändrade metoden för genomförandet av NTU går det inte att dra slutsatser över tid i dessa delar. Det kan dock konstateras att knappt hälften av de brottsutsatta hade positiva erfarenheter av åklagare 2018, medan drygt hälften var nöjda med bemötandet i domstolen. Kvinnor var generellt sett mer nöjda än män för alla de redovisade indikatorerna. Detta är något som bör beaktas i det fortsatta arbetet.

Under flera år har handläggningen av brottsskadeärenden varit en stor utmaning för Brottsoffermyndigheten. Handläggningstiderna minskade 2017 kraftigt för att återigen öka 2018. Regeringen bedömer att det är viktigt att myndigheten fortsatt arbetar med att säkerställa en långsiktigt effektiv och skyndsam handläggning.

Att staten kräver dömda gärningspersoner på den brottsskadeersättning som Brottsoffermyndigheten, i deras ställe, betalat ut till brottsoffer är en viktig signal från samhället.

Antalet aktiva regressärenden, dvs. ärenden där staten kräver gärningspersonen på den brottsskadeersättning som Brottsoffermyndigheten i deras ställe betalt ut till brottsoffret har fortsatt att öka, liksom intäkterna. Regeringen bedömer att målen för regressverksamheten har uppnåtts.

Brottsofferfonden har stor betydelse för finansieringen av ideella organisationers brottsofferarbete och viktimologisk forskning. Bidragen från Brottsofferfonden når många olika verksamheter som gagnar brottsoffer och regeringen bedömer att målen för Brottsofferfonden har uppnåtts.

Kunskapscentrum samlar och sprider kunskap och information om brottsoffers rättigheter, behov och intressen. Genomförande av regeringsuppdrag är en viktig del i att verka för att kunskap om brottsofferfrågor i större utsträckning sprids till relevanta aktörer. Regeringen bedömer att målen för kunskapscentrum har uppnåtts.

2.6 Återrapportering av vissa tillkännagivanden som gäller rättsväsendet

Uppföljning av den nya regleringen om avlägsnande

Riksdagen har tillkännagett att regeringen senast årsskiftet 2017/2018 bör ta nödvändiga initiativ till en uppföljning av regleringen (bet. 2016/17:CU13 punkt 1 b, rskr. 2016/17:275). Regeringen har tagit initiativ till en uppföljning genom uppdrag till Kronofogdemyndigheten och Polismyndigheten.

Kronofogdemyndigheten redovisade uppdraget i oktober 2018. Polismyndigheten redovisade uppdraget i årsredovisningen för 2018. Såväl Kronofogdemyndigheten som Polismyndigheten är överens om att avsikterna med lagstiftningen om avlägsnande har fått ett genomslag i praktiken. Inga åtgärdsförslag lämnas av myndigheterna.

Regeringen anser att tillkännagivandet är tillgodosett genom de vidtagna åtgärderna. Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Förrättningskostnader vid verkställighet av ett avlägsnande

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör ta initiativ till att sökandens ansvar för förrättningskostnader begränsas (bet. 2016/17:CU13 punkt 5, rskr. 2016/17:275).

Genom en ändring i förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten har regeringen begränsat sökandens ansvar för förrättningskostnader. Storleken på grundavgiften har bestämts till 300 kronor. Sökandens ansvar för grundavgifterna har dessutom bestämts högst kunna uppgå till 3 000 kronor. Regeringen har även genom ett uppdrag till Kronofogdemyndigheten tagit initiativ till en uppföljning av den nya regleringen om avlägsnande. Av redovisningen framkommer att de sökande upplever att kostnaderna har minskat (Fi2018/03480/S3). Förklaringen till de minskade kostnaderna anges vara en ökad effektivitet i förfarandet totalt sett, vilket har gjort att fallen av mer omfattande olovliga boenden har minskat. Regeringen anser att

tillkännagivandet är tillgodosett genom de vidtagna åtgärderna.

Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Polismyndighetens befogenheter

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör ta initiativ till att Polismyndighetens befogenheter att hantera kvarlämnad egendom i samband med ett ingripande mot en otillåten bosättning med stöd av polislagen förtydligas (bet. 2016/17:CU13 punkt 2, rskr. 2016/17:275).

Regeringen har genom ett uppdrag till Polismyndigheten tagit initiativ till en uppföljning av myndighetens ingripanden mot otillåtna bosättningar vid ett avlägsnande. Av återrapporteringen framgår att myndigheten bedömer möjligheten att ingripa mot otillåtna bosättningar som god. Myndigheten har inte gett utryck för ett behov av utökade befogenheter för att t.ex. kunna hantera kvarlämnad egendom.

Om myndigheten skulle påkalla behov av ytterligare befogenheter kan frågan åter aktualiseras.

Mot den bakgrunden bör ytterligare åtgärder inte övervägas med anledning av tillkännagivandet. Regeringen anser därmed att tillkännagivandet kan anses som slutbehandlat.

Straffvärdebedömning

Riksdagen har tillkännagett det som utskottet anför om straffvärdebedömning (bet. 2016/17:JuU16 punkt 19, rskr. 2016/17:211). Riksdagen har anfört bl.a. följande. När det gäller straffen för brott mot person bör dessa grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde snarare än på brottslingens ålder och andra omständigheter som är knutna till honom eller henne. Sett ur brottsoffrets perspektiv är straffet i viss mån ett mått på hur allvarligt samhället ser på den kränkning som man blivit utsatt för. Straffets storlek har därför betydelse för offrets känsla av upprättelse. Enligt riksdagen bör straffen därför i högre utsträckning än i dag grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde.

Regeringen beslutade den 5 juni 2019 propositionen Straffet för mord (prop. 2018/19:138). I propositionen föreslås att straffet för mord skärps. Förslaget innebär att det i straffbestämmelsen om mord anges att det som skäl för livstids fängelse särskilt ska beaktas om gärningen föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös. Syftet med lagändringen är att livstidsstraffet ska kunna komma i fråga i betydligt större utsträckning än tidigare.

En särskild utredare har haft i uppdrag att överväga och föreslå ändringar beträffande den straffrättsliga särbehandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år (dir. 2017:122). I uppdraget har ingått att lämna förslag som innebär att den åldersgruppen behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen och när det gäller val av påföljd. Uppdraget redovisades den 18 december 2018 i betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85). Bland annat föreslås att den s.k. straffrabatten slopas för lagöverträdare i åldern 18–20 år. Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Ökad kompetens i arbetet mot människohandel med barn

Riksdagen har tillkännagett det som utskottet anför om kompetensen inom rättsväsendet i arbetet mot människohandel med barn (bet. 2017/18:JuU1 punkt 65, rskr. 2017/18:92). Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att öka kompetensen i arbetet mot människohandel med barn.

Regeringen har tagit fram en handlingsplan till skydd för barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp. Handlingsplanen gällde för 2016–2018 och innehåller 23 åtgärder för att förebygga, skydda och stödja barn samt skapa förutsättningar för att effektivt lagföra gärningsmän. Åtgärderna ska bl.a. bidra till att ständigt utveckla kunskapen och kompetensen inom området. Nedan redovisas åtgärder som vidtagits för att höja kompetensen inom rättsväsendet i arbetet som rör människohandel med barn.

I regleringsbrevet för 2018 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att identifiera och redogöra för vilka åtgärder som myndigheten vidtar för att stärka förmågan att bekämpa

människohandel i hela landet. Uppdraget och redovisningen skulle inkludera åtgärder som rör utveckling av såväl det operativa arbetet som kompetenshöjande insatser. I slutredovisningen av uppdraget den 13 december 2018 framgick att Polismyndigheten har identifierat framgångsrika arbetssätt och arbetar för att utveckla och sprida metoderna. För att ytterligare stärka förmågan att bekämpa människohandel har Polismyndigheten tagit fram en plan mot människohandel. Polismyndigheten fortsätter att utveckla pågående utvecklingsinsatser och kompetenshöjande insatser har genomförts bl.a. för de regionala människohandelsgrupperna och för gränspolisen. Sedan april 2017 erbjuder Polismyndigheten tillgång till en interaktiv utbildning om människohandel med barn (lägesbild 19). Under hösten 2017 tog den nationella rapportören i samarbete med UC Stockholm fram ett särskilt utbildningsmaterial om människohandel för gränspolisen, där barnperspektivet är belyst.

Polismyndigheten genomför även kompetenshöjande åtgärder avseende sexualbrott mot barn. I april 2018 redovisades ett regeringsuppdrag, där myndigheten informerade om att de kommer att införa specialiserade utredningsgrupper för internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn i de regionala it-brottscentrumen, som är under utveckling. På regionala it-brottscentrum (RC3) ska specialistfunktioner inrättas för utredning av sexuella övergrepp mot barn där utredarna är specialiserade på kombinationen internet och sexualbrott mot barn liksom utredning av komplexa cyberbrott.

Åklagarmyndigheten har vidtagit ett flertal åtgärder för att höja kompetensen och ge åklagarna bättre förutsättningar att utreda och lagföra brott som rör människohandel med barn och vuxna. Åklagarmyndigheten har beslutat att ärenden om människohandel ska hanteras av Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (RIO). Beslutet har införts i myndighetens arbetsordning som trädde i kraft den 1 april 2018. Detta innebär att varje människohandelsärende handläggs av seniora åklagare med särskild kompetens och erfarenhet av brottstypen. Den koncentrerade handläggningen bidrar till att människohandelsärenden handläggs på ett effektivare sätt. Det bidrar också till att ärenden handläggs på ett korrekt och rättssäkert sätt med respekt för målsägandens rättigheter.

För att säkra en effektiv hantering av människohandelsärenden har Åklagarmyndigheten tagit fram ett gediget metodstöd i form av en handledande checklista med operativ inriktning som stöd för den handläggande åklagaren. Den syftar till att säkerställa att alla åklagare får grundkunskaper för att ärenden ska upptäckas och för hantering av ärenden på jourtid.

Domstolsakademin ansvarar för kompetensutvecklingen för domare och andra jurister inom Sveriges Domstolar. Domstolsakademin tillhandahåller utbildningar om bl.a. barnet i rättsprocessen, barnets bästa, barn och unga i migrationsmål, målsägande och tilltalad i sexualbrott och våld i nära relationer.

Utöver de kompetenshöjande åtgärder som riktats mot rättsväsendets personal har regeringen uppdragit till Socialstyrelsen att ta fram en informationsskrift till socialtjänsten när det gäller att utreda barns behov av stöd och skydd i transnationella ärenden där barn utsatts för människohandel eller sexuella övergrepp. Uppdraget slutredovisades till regeringen den 1 december 2018. Utbildningsinsatser om människohandel med vuxna och barn har även genomförts för personal inom Migrationsverket.

Arbetet mot människohandel är högt prioriterat. Regeringen följer utvecklingen noga.

Regeringen anser därmed att tillkännagivandet kan anses slutbehandlat.

Direktåtkomst för Tullverket till personuppgifterna i passagerarregistret

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör vidta åtgärder för att ge Tullverket direktåtkomst till personuppgifterna i passagerarregistret (bet. 2018/19:JuU18 punkt 2, rskr. 2018/19:159). Regeringen har den 22 augusti 2019 beslutat om förordning (2019:567) om passagerarregister i vilken det föreskrivs att Tullverket får ha direktåtkomst till personuppgifterna i passagerarregistret för sådan verksamhet som avses i ändamålsbestämmelsen i lagen (2006:444) om passagerarregister. Förordningen träder i kraft den 1 oktober 2019.

Regeringen anser därmed att tillkännagivandet kan anses slutbehandlat.

Brott som begås av djurrättsaktivister

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att arbetet mot brott som begås av djurrättsaktivister ska prioriteras (bet. 2014/15:JuU1 punkt 22, rskr. 2014/15:77). Justitiedepartementet har tidigare inhämtat och sammanställt information från Polismyndigheten avseende dessa brott. Därefter har regeringen tagit upp frågan med såväl rikspolischefen som säkerhetspolischefen samt vid flera tillfällen med Lantbrukarnas riksförbund. Detta har redovisats för riksdagen i tidigare skrivelser. I regeringens skrivelse 2016/17:75 angavs mot bakgrund av vidtagna åtgärder att skrivelsen i denna del avsåg läggas till handlingarna. Riksdagen har slutligt behandlat skrivelse 2016/17:75 (bet. 2016/17:KU21, rskr. 2016/17:295). Regeringen beslutade därför den 16 november 2017 att riksdagsskrivelse 2014/15:77 punkt 22 om brott som begåtts av djurrättsaktivister skulle läggas till handlingarna. I skrivelse 2017/18:75 upplyste regeringen riksdagen om att så hade skett och att punkten därmed var slutbehandlad. Av konstitutionsutskottets betänkande (2017/18:KU21, rskr. 2017/18:325) framgår dock att justitieutskottet anser att de redovisade åtgärderna inte kan anses innebära att arbetet mot brott som begås av djurrättsaktivister prioriteras. Enligt utskottet behövs en tydligare redovisning av vilka åtgärder som vidtagits för att prioritera arbetet mot sådana brott och att punkten därmed inte kan anses vara slutbehandlad. I budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6) meddelade regeringen därför riksdagen att punkten åter står som öppen. Regeringen har därför den 21 mars 2019 gett Polismyndigheten i uppdrag att redovisa hur myndigheten arbetar för att motverka brottslighet kopplad till djurrättsaktivism. Redovisningen ska lämnas senast den 1 mars 2020.

Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Fler lokala poliser

Riksdagen har vid flera tillfällen påtalat för regeringen att det behövs fler lokalt förankrade poliser som är närvarande och synliga i hela landet. Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör återkomma med en redovisning av vilka åtgärder som vidtagits för att öka antalet lokala poliser (bet. 2014/15:JuU1 punkt 10, rskr. 2014/15:77). Riksdagen har också ställt sig bakom det utskottet anför om en lokalt förankrad polis (bet. 2016/17:JuU1 punkt 9, rskr. 2016/17:90). I skrivelse 2016/17:75 redovisades dessa punkter som slutbehandlade. Riksdagen ansåg dock att regeringen inte hade redovisat tillräckligt med vidtagna åtgärder för att tillkännagivandena skulle kunna anses slutbehandlade (bet. 2016/17:KU21, rskr. 2016/17:295). I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6) meddelade regeringen att punkterna därför åter stod som öppna. Härutöver har riksdagen ställt sig bakom det som utskottet anför om en lokalt förankrad, närvarande och synlig polis i hela landet (bet. 2017/18:JuU1 punkt 36, rskr. 2017/18:92). Nedan redovisas regeringens åtgärder för att öka antalet lokalt förankrade poliser i hela landet.

Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

En mer lokalt förankrad polis

Ett av syftena med ombildningen av polisen var att säkerställa en lokalt förankrad och synlig polis i hela landet. För att följa upp utfallet av polisreformens intentioner har regeringen under flera år begärt in återrapportering av olika slag. I regleringsbreven för 2015 och 2016 ställde regeringen krav på Polismyndigheten att löpande hålla regeringen informerad om det fortsatta arbetet med ombildningen. Den löpande avrapporteringen skedde bl.a. på de månatliga mötena mellan rikspolischefen och statssekreteraren.

I regleringsbrevet för 2016 fick Polismyndigheten också i uppdrag att i årsredovisningen för 2016 lägga särskild vikt vid redovisningen av genomförandet avseende en lokalt förankrad polisverksamhet. Av redovisningen framgick att Polismyndigheten under 2016 fortsatte arbetet med att stärka det lokala polisarbetet utifrån inriktningen att mer än hälften av resurserna i en polisregion ska finnas i lokalpolisområdena. I regleringsbrevet för 2017 fick Polismyndigheten i uppdrag att analysera och bedöma hur långt myndigheten hade kommit i målsättningen med en mer närvarande och tillgänglig polis i lokalsamhället. Polismyndigheten skulle också bedöma hur väl myndigheten svarar upp mot behoven av polisiär närvaro i särskilt utsatta områden.

I regleringsbrevet för 2018 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att redovisa i vilken

utsträckning det finns områdespoliser på lokalpolisområdesnivå och i vilken utsträckning dessa arbetar fredat med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. Vidare fick Polismyndigheten i uppdrag att analysera i vilken utsträckning det finns likvärdiga möjligheter att få akut hjälp från polisen över hela landet samt bedöma i vilken utsträckning ingripandepersonalen kan arbeta brottsförebyggande och vidta långtgående förstahandsåtgärder. Genom den verksamhetsuppföljning som Polismyndigheten under 2018 månatligen har redovisat till Regeringskansliet har utvecklingen varit möjlig att följa avseende bl.a. var regionernas resurser är placerade. I november 2017 redovisades att 49,4 procent av regionernas resurser finns på lokalpolisområdesnivå. I Polismyndighetens årsredovisning för 2018 framgår att andelen nu ökat till 50 procent. Genom att öka resurserna vid lokalpolisområdena har det skapats bättre förutsättningar för att bedriva polisverksamheten nära medborgarna.

Kommunpoliser och områdespoliser etablerades som viktiga polisiära funktioner i lokalsamhället i och med myndighetsombildningen 2015. Av Polismyndighetens årsredovisning för 2018 framgår att samtliga kommuner, vid 2018 års utgång, hade tillgång till en kommunpolis. I vissa fall finns flera kommunpoliser i samma kommun, och i andra fall finns kommunpoliser som ansvarar för flera kommuner samtidigt. Antalet områdespoliser har ökat från 580 i december 2017 till nuvarande 616 stycken. Områdespoliser finns nu i 90 av de 95 lokalpolisområdena, jämfört med december 2016 då det fanns områdespoliser i drygt hälften av lokalpolisområdena.

Den 1 april 2014 fick Statskontoret i uppdrag att utvärdera ombildningen av polisen. Den 28 september 2018 lämnade Statskontoret sin slutrapport. Med utgångspunkt i slutrapporten fortsätter Polismyndigheten sitt utvecklingsarbete för att uppnå reformens intentioner, ett arbete som regeringen följer noga och får löpande information om.

Satsning på 10 000 fler polisanställda

Med anledning av de ökade krav som ställs på Polismyndigheten till följd av utvecklingen i omvärlden och i vårt samhälle genomför regeringen en kraftfull satsning på Polismyndigheten. Regeringen har för detta ändamål bl.a. tillfört myndigheten väsentligt ökade resurser. Polisverksamhet är en personalintensiv verksamhet och mer än 70 procent av myndighetens resurser läggs på personal. För att stärka och utveckla verksamheten är det därför främst mer personal som behövs.

Regeringens satsning på Polismyndigheten ska ge myndigheten förutsättningar att till 2024 ha ökat antalet anställda med sammantaget 10 000 jämfört med hur många anställda som fanns vid ingången av 2016. Polismyndigheten har haft regeringens uppdrag att redovisa hur resursförstärkningarna ska användas för att på bästa sätt stärka och utveckla polisverksamheten. Polismyndigheten har genom uppdraget tagit fram en plan för hur myndigheten ska kunna öka antalet anställda med 10 000 till 2024.

Den betydande personalökningen kommer innebära att både antalet civilanställda och antalet poliser kommer att bli väsentligt fler. Utifrån den kraftfulla satsning som görs på polisverksamheten kommande år förväntar sig regeringen att verksamheten utvecklas och stärks på lokal nivå i hela landet.

Regeringen har även skapat förutsättningar för att utbilda fler poliser, bl.a. genom att utöka antalet lärosäten som kan tillhandahålla polisutbildning. Från och med 2019 finns det fem sådana lärosäten.

Effektivare polis

Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om en effektivare polis (bet. 2015/16:JuU1 punkt 3, rskr. 2015/16:106). I skrivelse 2016/17:75 redovisades denna punkt som slutbehandlad. Riksdagen ansåg att de åtgärder som regeringen hade vidtagit var bra men inte tillräckliga för att tillkännagivandet skulle kunna anses slutbehandlat (bet. 2016/17:KU21, rskr. 2016/17:295). I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6) meddelade regeringen att punkten därför åter står som öppen. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Genom de ökade krav som ställs på Polismyndigheten till följd av utvecklingen i omvärlden och i vårt samhälle genomför regeringen en kraftfull satsning på Polismyndigheten. Regeringen har för detta ändamål bl.a. tillfört myndigheten väsentligt ökade resurser. Polisverksamhet är en

personalintensiv verksamhet och för att stärka och utveckla den polisära verksamheten är det därför främst mer personal som behövs. Regeringens satsning på Polismyndigheten ger myndigheten förutsättningar att till 2024 ha ökat antalet anställda med sammantaget 10 000 anställda jämfört med antalet anställda vid ingången av 2016.

Polismyndigheten har haft regeringens uppdrag att redovisa hur resursförstärkningarna ska användas för att på bästa sätt stärka och utveckla polisverksamheten. Polismyndigheten har med anledning av uppdraget tagit fram en plan för hur myndigheten ska kunna öka antalet anställda med 10 000 till 2024. Den betydande personalökningen kommer innebära att både antalet civilanställda och antalet poliser kommer att bli väsentligt fler. Den personella ökningen kommer också innebära att fler poliser kommer att kunna arbeta med uppgifter där en polismans kompetens är nödvändig. Redan i dag finns möjligheter för civilanställda att erhålla polismans befogenhet. Antalet civilanställda som arbetar med utredningsverksamhet har ökat stort under senare år. Polismyndigheten genomför härutöver funktionsutbildningar och avser att utvidga dessa ytterligare. Utifrån den kraftfulla satsning som görs på polisverksamheten kommande år förväntar sig regeringen att verksamheten utvecklas och stärks vartefter personalresurserna ökar.

Regeringen har även skapat förutsättningar för att utbilda fler poliser, bl.a. genom att utöka antalet lärosäten som kan tillhandahålla polisutbildning. Från och med 2019 finns det fem sådana lärosäten.

För att göra polisverksamheten mer effektiv har regeringen dessutom genomfört en renodling av verksamheten. Vissa uppgifter, exempelvis en del transporter av frihetsberövade och en del djurärenden, har flyttats till andra myndigheter. Syftet med dessa reformer är att frigöra tid för polisens kärnverksamhet.

Fler områdespoliser och kommunpoliser

Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om fler områdespoliser och kommunpoliser (bet. 2016/17:JuU1 punkt 12, rskr. 2016/17:90). I skrivelsen Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2016, skr. 2016/17:75) redovisades denna punkt som slutbehandlad. Riksdagen ansåg dock att regeringen inte hade redovisat tillräckligt med vidtagna åtgärder för att tillkännagivandet skulle kunna anses slutbehandlat (bet. 2016/17:KU21, rskr. 2016/17:295). I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6) meddelade regeringen att punkten därför åter står som öppen.

Med hänsyn till de åtgärder som vidtagits och redovisas nedan anser regeringen att tillkännagivandet avseende fler områdespoliser och kommunpoliser kan anses slutbehandlat.

Kommunpoliser och områdespoliser etablerades som viktiga polisiära funktioner i lokalsamhället i och med myndighetsombildningen 2015. Kommunpolisernas huvuduppdrag är att driva myndighetens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete i samverkan med kommunen och övriga samhället. Områdespolisernas ska arbeta långsiktigt med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete utifrån framtagen problembild. De ska vara kända i lokalsamhället och besitta goda kunskaper om sitt område. Områdespoliserna kan tas i anspråk som ingripanderesurs och vid kommenderingar, men helst inom sitt eget område.

Med anledning av de ökade krav som ställs på Polismyndigheten till följd av utvecklingen i omvärlden och i vårt samhälle genomför regeringen en kraftfull satsning på Polismyndigheten. Regeringen har för detta ändamål bl.a. tillfört myndigheten väsentligt ökade resurser. Polisverksamhet är emellertid en personalintensiv verksamhet och mer än 70 procent av myndighetens resurser läggs på personal. För att stärka och utveckla verksamheten är det därför främst mer personal som behövs.

Regeringens satsning på Polismyndigheten ger myndigheten förutsättningar att till 2024 ha ökat antalet anställda med sammantaget 10 000 jämfört med hur många anställda som fanns vid ingången av 2016. Polismyndigheten har haft regeringens uppdrag att redovisa hur resursförstärkningarna ska användas för att på bästa sätt stärka och utveckla polisverksamheten. Polismyndigheten har genom uppdraget tagit fram en plan för hur myndigheten ska kunna öka antalet anställda med 10 000 till 2024.

Den betydande personalökningen kommer innebära att både antalet civilanställda och antalet poliser kommer att bli betydligt fler. Det kommer också att innebära att fler poliser kommer att kunna arbeta med uppgifter där en polismans

kompetens är nödvändig. Utifrån den kraftfulla satsning som görs på polisverksamheten kommande år förbättras förutsättningarna avsevärt för fler områdespoliser och kommunpoliser i hela landet. Det ligger emellertid inom Polismyndighetens ansvar att organisera de funktioner som finns inom myndigheten på det sätt som myndigheten anser lämpligt.

Regeringen har även skapat förutsättningar för att utbilda fler poliser, bl.a. genom att utöka antalet lärosäten som kan tillhandahålla polisutbildning. Från och med 2019 finns det fem sådana lärosäten.

I regleringsbrevet för 2017 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att analysera och bedöma hur långt myndigheten har kommit i målsättningen med en mer närvarande och tillgänglig myndighet i lokalsamhället. För att säkerställa att områdespoliser etableras och kan verka på det sätt som är avsett gav regeringen i regleringsbrevet för 2018 Polismyndigheten i uppdrag att i årsredovisningen för 2018 redovisa i vilken utsträckning det finns områdespoliser på lokalpolisområdesnivå och i vilken utsträckning dessa arbetar fredat med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

Enligt Polismyndighetens årsredovisning för 2018 hade samtliga 290 kommuner, vid 2018 års utgång, tillgång till en kommunpolis. I vissa fall finns flera kommunpoliser i samma kommun, och i andra fall finns kommunpoliser som ansvarar för flera kommuner samtidigt. Antalet områdespoliser har ökat från 580 i december 2017 till nuvarande 616. Områdespoliser finns nu i 90 av de 95 lokalpolisområdena, jämfört med december 2016 då det fanns områdespoliser i drygt hälften av lokalpolisområdena.

I fördelningen av resurser har utsatta områden varit prioriterade och den personella resursen har ökat i dessa områden. I regleringsbrevet för 2018 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att redovisa vilka långsiktiga mål myndigheten har för arbetet i utsatta områden och hur dessa mål ska operationaliseras. Polismyndigheten skulle också göra en bedömning av vilka polisiära åtgärder som krävs framöver i de utsatta områdena. I årsredovisningen för 2018 beskriver Polismyndigheten att en långsiktig strategi har tagits fram för det polisiära arbetet i de utsatta områdena. I strategin beskrivs både långsiktiga och kortsiktiga mål för polisens arbete. Myndighetens långsiktiga vision är att det inte ska finnas några utsatta områden i Sverige. På kortare sikt är målet att den negativa utvecklingen i utsatta områden ska vändas så att tryggheten ökar och att det finns en god förmåga att bekämpa brott. Ett av de arbetssätt som Polismyndigheten lyfter fram för att komma tillrätta med utsatta bostadsområden är att vara en fysiskt närvarande polis som arbetar relationsskapande och gränssättande med åtgärder utifrån lokala lägesbilder. En av förutsättningarna för att kunna vara mer närvarande är enligt Polismyndigheten regeringens satsning på fler polisanställda. Polismyndigheten har påbörjat arbetet med regionala handlingsplaner för att omhänderta strategin och utvecklingen i områdena är planerad att följas upp årsvis genom analys av förändringar i de lokala lägesbilderna och arbetet ska följas upp och mätas mot definierade effektmål.

Härutöver kan nämnas att polisen använder medborgarlöften, medborgardialoger och lokal samverkan som verktyg för att skapa en effektivare brottsförebyggande och trygghetsskapande verksamhet. Medborgardialoger ger en fördjupad kunskap om den lokala lägesbilden och bidrar samtidigt till att medborgarnas förtroende för polisen ökar genom den relation som uppstår vid mötet. Samverkansöverenskommelser utgör grunden till arbetet med medborgarlöften och beskrivs vara av avgörande betydelse för samverkan med kommunerna. Vid utgången av 2018 fanns utfärdade medborgarlöften i 287 av landets 290 kommuner. Detta är en ökning i förhållande till de 280 kommuner som hade medborgarlöften vid utgången av 2017.

Uppföljning av den nya polisorganisationen

Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om uppföljning av den nya polisorganisationen (bet. 2015/16:JuU1 punkt 2, rskr. 2015/16:106). I skrivelse 2016/17:75 redovisades denna punkt som slutbehandlad. Riksdagen ansåg dock att regeringen inte hade redovisat tillräckligt med vidtagna åtgärder för att tillkännagivandet skulle kunna anses slutbehandlat (bet. 2016/17:KU21, rskr. 2016/17:295). I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6) meddelade regeringen att punkten därför åter står som öppen.

Med hänsyn till de åtgärder som vidtagits och redovisas nedan anser regeringen att

tillkännagivandet avseende uppföljning av den nya polisorganisationen kan anses slutbehandlat.

Regeringen har noga följt Polismyndighetens arbete med att utveckla sin organisation alltsedan den nya myndigheten bildades och på olika sätt begärt in och tagit del av information. Det har dels skett genom löpande dialog dels genom ett antal skriftliga redovisningar. Nedan följer några exempel.

Sedan den 1 april 2014 har Statskontoret haft i uppdrag att utvärdera ombildningen av polisen till en sammanhållen myndighet. Statskontoret har sammanlagt presenterat tre rapporter och uppdraget avslutades under hösten 2018. Med utgångspunkt i slutrapporten fortsätter Polismyndigheten sitt utvecklingsarbete för att uppnå målen med reformen, ett arbete som regeringen får löpande information om.

I regleringsbreven för 2015 och 2016 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att kontinuerligt hålla regeringen informerad om det fortsatta arbetet med ombildningen. Avrapporteringen skedde bl.a. på de månatliga mötena mellan rikspolischefen och statssekreteraren. I regleringsbrevet för 2016 fick Polismyndigheten också i uppdrag att i årsredovisningen för 2016 lägga särskild vikt vid redovisningen av genomförandet avseende en lokalt förankrad polisverksamhet.

I och med omorganisationen infördes nya begrepp och funktioner inom Polismyndigheten. Som exempel kan områdespoliser, kommunpoliser och medborgarlöften nämnas. Dessa är viktiga komponenter i ambitionen att komma närmare medborgarna, ett av polisreformens huvudsyften. Uppföljning avseende dessa komponenter sker därför kontinuerligt. Enligt Polismyndighetens årsredovisning för 2018 hade samtliga 290 kommuner, vid 2018 års utgång, tillgång till en kommunpolis. I vissa fall finns flera kommunpoliser i samma kommun, och i andra fall finns kommunpoliser som ansvarar för flera kommuner samtidigt. Antalet områdespoliser har ökat från 580 i december 2017 till nuvarande 616 stycken. Områdespoliser finns nu i 90 av de 95 lokalpolisområdena, jämfört med december 2016 då det fanns områdespoliser i drygt hälften av lokalpolisområdena. Vid utgången av 2018 fanns utfärdade medborgarlöften i 287 av landets 290 kommuner. Detta är en ökning i förhållande till de 280 kommuner som hade medborgarlöften vid utgången av 2017.

I regleringsbrevet för 2017 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att analysera och bedöma hur långt myndigheten har kommit i målsättningen med en mer närvarande och tillgänglig myndighet i lokalsamhället. För att säkerställa att områdespoliser etableras och kan verka på det sätt som är avsett gav regeringen i regleringsbrevet för 2018 Polismyndigheten i uppdrag att i årsredovisningen för 2018 redovisa i vilken utsträckning det finns områdespoliser på lokalpolisområdesnivå och i vilken utsträckning dessa arbetar fredat med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

Genom den verksamhetsuppföljning som Polismyndigheten sedan 2018 månatligen redovisar till Regeringskansliet har utvecklingen varit möjlig att följa, bl.a. avseende var regionernas resurser är placerade. I november 2017 redovisades att 49,4 procent av regionernas resurser finns på lokalpolisområdesnivå. I Polismyndighetens årsredovisning 2018 framgår att andelen nu ökat till 50 procent. Genom att öka resurserna vid lokalpolisområdena har det skapats bättre förutsättningar för att bedriva polisverksamheten nära medborgarna.

Regeringen följer även utvecklingen avseende Polismyndighetens utredningsverksamhet. Förra året sågs ett trendbrott i resultatet för brottsutredningsverksamheten, där antalet ärenden redovisade till åklagare ökade för första gången på åtta år. Under 2018 ser regeringen fortsatta resultatförbättringar på olika områden. Regeringen följer den fortsatta resultatvecklingen månadsvis via Polismyndighetens verksamhetsuppföljning.

Regeringen har också gett Brå i uppdrag att utvärdera Polismyndighetens arbete med medborgarlöften i fyra utvalda områden (Rapport 2018:14).

Den 16 februari 2017 fick Brå dessutom i uppdrag att årligen beskriva det brottsförebyggande arbetet, som i allt väsentligt utförs av kommunpoliser och områdespoliser, i samverkan med övriga berörda aktörer i lokalsamhället. Den senaste rapporten Det brottsförebyggande arbetet i Sverige – Nuläge och utvecklingsbehov 2019 har bl.a. ett förstärkt fokus på att analysera och redovisa hur samverkansprocessen och det kunskapsbaserade förebyggande arbetet i kommuner och lokalpolisområden fungerar.

Specialenheter inom Polismyndigheten

Riksdagen har ställt sig bakom det som utskottet anför om att inrätta vissa specialenheter inom Polismyndigheten och tillkännagett detta för regeringen (bet. 2018/19:JuU10 punkt 12, rskr. 2018/19:191).

Polismyndigheten har haft regeringens uppdrag att redovisa hur resursförstärkningarna ska användas för att på bästa sätt stärka och utveckla polisverksamheten. Det hör till Polismyndighetens uppgifter att planera för och rekrytera rätt kompetens. Regeringen har vid flera tillfällen klargjort att det är verksamhetens behov som ska styra sammansättningen av kompetenser i Polismyndigheten. Polismyndigheten har i linje med detta fått i uppdrag att ta fram en strategisk och långsiktig plan för att säkerställa att rätt kompetens finns i organisationen. Uppdraget redovisades den 23 maj 2018.

Polismyndigheten har beslutat om att inrätta specialiserade utredningsgrupper för att hantera internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn. Grupperna ska vara en del av de regionala it-brottscentrumen som nu håller på att inrättas i Polismyndigheten. Etableringen av regionala it-brottscentrum ska vara klar 2020.

Med hänsyn till de åtgärder som vidtagits och de ställningstaganden som görs anser regeringen att tillkännagivandet avseende specialenheter kan anses slutbehandlat.

En ökad polisiär närvaro i brottsutsatta områden

Riksdagen har vid flera tillfällen påtalat för regeringen vikten av polisens närvaro i brottsutsatta områden. Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om vikten av polisens närvaro i brottsutsatta områden (bet. 2015/16:JuU1 punkt 7, rskr. 2015/16:106). Riksdagen har också ställt sig bakom det utskottet anför om polisens närvaro i brottsutsatta områden och tillkännagett detta för regeringen (bet. 2016/17:JuU1 punkt 17, rskr. 2016/17:90). I skrivelse 2016/17:75 redovisades dessa punkter som slutbehandlade. Riksdagen ansåg att flertalet av de åtgärder som regeringen hade vidtagit var viktiga i sig men inte tillräckliga för att tillkännagivandena skulle kunna anses slutbehandlade (bet. 2016/17:KU21, rskr. 2016/17:295). I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6) meddelade regeringen att punkterna därför åter står som öppna. Därutöver har riksdagen ytterligare en gång ställt sig bakom det som utskottet anför om polisens närvaro i brottsutsatta områden och tillkännagett detta för regeringen (bet. 2017/18:JuU1 punkt 41, rskr. 2017/18:92).

Nedan redovisas åtgärder som regeringen har vidtagit för att säkerställa polisens närvaro i brottsutsatta områden. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

En mer lokalt förankrad polis

Ett av syftena med ombildningen av polisen var att säkerställa en lokalt förankrad och synlig polis i hela landet. För att följa upp utfallet av polisreformens intentioner har regeringen under flera år begärt in återrapportering av olika slag. I regleringsbreven för 2015 och 2016 ställde regeringen krav på Polismyndigheten att löpande hålla regeringen informerad om det fortsatta arbetet med ombildningen. Den löpande avrapporteringen skedde bl.a. på de månatliga mötena mellan rikspolischefen och statssekreteraren.

I regleringsbrevet för 2016 fick Polismyndigheten också i uppdrag att i årsredovisningen för 2016 lägga särskild vikt vid redovisningen av genomförandet avseende en lokalt förankrad polisverksamhet. Av redovisningen framgick att Polismyndigheten under 2016 fortsatte arbetet med att stärka det lokala polisarbetet utifrån inriktningen att mer än hälften av resurserna i en polisregion ska finnas i lokalpolisområdena. I regleringsbrevet för 2017 fick Polismyndigheten i uppdrag att analysera och bedöma hur långt myndigheten hade kommit i målsättningen med en mer närvarande och tillgänglig polis i lokalsamhället. Polismyndigheten skulle också bedöma hur väl myndigheten svarar upp mot behoven av polisiär närvaro i särskilt utsatta områden.

I regleringsbrevet för 2018 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att redovisa i vilken utsträckning det finns områdespoliser på lokalpolisområdesnivå och i vilken utsträckning dessa arbetar fredat med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. Vidare fick Polismyndigheten i uppdrag att analysera i vilken utsträckning det finns likvärdiga möjligheter att få akut hjälp från polisen över hela landet samt bedöma i vilken utsträckning ingripandepersonalen kan arbeta

brottsförebyggande och vidta långtgående förstahandsåtgärder. Genom den verksamhetsuppföljning som Polismyndigheten under 2018 månatligen har redovisat till Regeringskansliet har utvecklingen varit möjlig att följa avseende bl.a. var regionernas resurser är placerade. I november 2017 redovisades att 49,4 procent av regionernas resurser finns på lokalpolisområdesnivå. I Polismyndighetens årsredovisning 2018 framgår att andelen nu ökat till 50 procent. Genom att öka resurserna vid lokalpolisområdena har det skapats bättre förutsättningar för att bedriva polisverksamheten nära medborgarna.

Kommunpoliser och områdespoliser etablerades som viktiga polisiära funktioner i lokalsamhället i och med myndighetsombildningen 2015. Av Polismyndighetens årsredovisning för 2018 framgår att samtliga kommuner, vid 2018 års utgång, hade tillgång till en kommunpolis. I vissa fall finns flera kommunpoliser i samma kommun, och i andra fall finns kommunpoliser som ansvarar för flera kommuner samtidigt. Antalet områdespoliser har ökat från 580 i december 2017 till nuvarande 616 stycken. Områdespoliser finns nu i 90 av de 95 lokalpolisområdena, jämfört med december 2016 då det fanns områdespoliser i drygt hälften av lokalpolisområdena.

Satsning på 10 000 fler polisanställda

Med anledning av de ökade krav som ställs på Polismyndigheten till följd av utvecklingen i omvärlden och i vårt samhälle genomför regeringen en kraftfull satsning på Polismyndigheten. Regeringen har bl.a. tillfört myndigheten väsentligt ökade resurser i en rad budgetar. Polisverksamhet är en personalintensiv verksamhet och mer än 70 procent av myndighetens resurser läggs på personal. För att stärka och utveckla verksamheten är det därför främst mer personal som behövs, inte minst i särskilt brottsutsatta områden.

Regeringens satsning på Polismyndigheten ger myndigheten förutsättningar att till 2024 ha ökat antalet anställda med sammantaget 10 000 jämfört med hur många anställda som fanns vid ingången av 2016. Polismyndigheten har haft regeringens uppdrag att redovisa hur resursförstärkningarna ska användas för att på bästa sätt stärka och utveckla polisverksamheten. Polismyndigheten har genom uppdraget tagit fram en plan för hur myndigheten ska kunna öka antalet anställda med 10 000 till 2024. Främst är det lokalpolisområdena som ska stärkas med utökad kompetens och fler resurser.

Strategi för det polisiära arbetet i utsatta områden

I regleringsbrevet för 2018 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att redovisa vilka långsiktiga mål myndigheten har för arbetet i utsatta områden och hur dessa mål ska operationaliseras. Polismyndigheten skulle också göra en bedömning av vilka polisiära åtgärder som krävs framöver i de utsatta områdena. I årsredovisningen 2018 beskriver Polismyndigheten att en långsiktig strategi har tagits fram för det polisiära arbetet i de utsatta områdena. I strategin beskrivs både långsiktiga och kortsiktiga mål för polisens arbete. Myndighetens långsiktiga vision är att det inte ska finnas några utsatta områden i Sverige. På kortare sikt är målet att den negativa utvecklingen i utsatta områden ska vändas så att tryggheten ökar och att det finns en god förmåga att bekämpa brott. Ett av de arbetssätt som Polismyndigheten lyfter fram för att komma tillrätta med utsatta bostadsområden är att vara en fysiskt närvarande polis som arbetar relationsskapande och gränssättande med åtgärder utifrån lokala lägesbilder. En av förutsättningarna för att kunna vara mer närvarande är enligt Polismyndigheten regeringens satsning på fler polisanställda. Polismyndigheten har påbörjat arbetet med regionala handlingsplaner för att omhänderta strategin och utvecklingen i områdena är planerad att följas upp årsvis genom analys av förändringar i de lokala lägesbilderna och arbetet ska följas upp och mätas mot definierade effektmål.

Samverkan och breda åtgärder avgörande för de utsatta områdena

Regeringen har på flera vis adresserat problematiken i utsatta områden och vikten av att hela samhället gemensamt involveras i lösningen. I december 2015 beslutade regeringen att ge samtliga tolv myndigheter som omfattas av den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet i uppdrag att utveckla sin organisation och ha ett ökat fokus på utsatta områden. I oktober 2017 slutredovisades uppdraget och myndigheterna har nu utvecklat det lokala arbetet mot organiserad brottslighet med en ökad förmåga att hantera organiserad brottslighet i utsatta områden. Under 2018 har de tolv myndigheterna dessutom ökat den samlade

förmågan ytterligare genom att knyta till sig nio nya myndigheter till samverkan.

Det är emellertid inte enbart en ökad polisiär närvaro som krävs för att vända utvecklingen i de utsatta områdena. Regeringen presenterade därför i juli 2016 ett långsiktigt reformprogram för att minska segregationen i landet. Syftet är att lyfta socialt utsatta områden. Reformprogrammet innehåller en rad åtgärder som tar sikte på långsiktiga lösningar på segregationen och dess mekanismer, däribland brottsligheten.

Regeringen vill också skapa bättre förutsättningar för ett strukturerat brottsförebyggande arbete över hela landet på så väl lokal som regional och nationell nivå. Därför har en satsning på det brottsförebyggande arbetet lanserats.

Åtgärder mot bedrägeribrott

Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om åtgärder mot bedrägeribrott (bet. 2016/17:JuU1 punkt 49, rskr. 2016/17:90). Med hänsyn till de åtgärder som vidtagits och redovisas nedan anser regeringen att tillkännagivandet avseende åtgärder mot bedrägeribrott kan anses slutbehandlat.

Regeringen har i regleringsbrevet för 2018 gett Polismyndigheten i uppdrag att redovisa och bedöma effekten av vidtagna åtgärder mot bedrägeribrott och brott mot äldre. Polismyndigheten redovisar att myndigheten har satsat mycket på arbetet mot bedrägerier de senaste åren, både genom reaktiva och proaktiva insatser. En viktig utveckling på området har varit inrättandet av polisens Nationella bedrägericenter (NBC) i syfte att göra arbetet mot bedrägerier mer effektivt och strukturerat. NBC har bidragit till stora förbättringar i Polismyndighetens samordning av bedrägeriärenden.

Samtidigt beskriver Polismyndigheten att inflödet av anmälda bedrägerier är oerhört stort och så väl regeringen som Polismyndigheten konstaterar att bedrägeribrottsligheten är svår att utreda bort. För att minska inflödet behöver berörda samhällsfunktioner göras än mer delaktiga i arbetet mot bedrägerier. Polismyndigheten arbetar aktivt i samverkan med andra aktörer inom bl.a. bank- och finanssektorn samt e-handelsbranschen för att få till stånd åtgärder som kan förebygga bedrägerier på ett effektivt vis. Under året hade Polismyndigheten återkommande möten med representanter från de större bankerna om kortsäkerhet och arbetade aktivt mot företag med webbsidor där olovliga köp utförts eller där kortuppgifter stulits för att höja dessa företags säkerhet och minska antalet brottsdrabbade.

Genom NBC tilldelades Polismyndigheten 2018 års Polisstipendium från Stöldskyddsföreningen för sitt brottsförebyggande arbete. I sin motivering lyfte juryn bl.a. vikten av att följa med sin tid: ”I en tid då den internetrelaterade brottsligheten ökar kraftfullt har NBC förstärkt kunskapen om hur bedrägerierna förändras i takt med teknikens utveckling samt lyft brottsförebyggande åtgärder genom att skapa stor uppmärksamhet i media och på olika kunskapsarenor.”

Under 2018 deltog Polismyndigheten i en nationell informationskampanj för att öka allmänhetens samt små och medelstora företags kunskap om vilka grundläggande säkerhetsåtgärder som kan och bör vidtas för att skydda sig mot it-incidenter inklusive id-stölder. Kampanjen ingick i ett regeringsuppdrag riktat till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Fokusområden var lösenordshantering, kortbedrägerier (CNP) samt identitetskapningar med koppling till företagande.

Med de många anmälda bedrägeribrotten kommer också krav på stora utredningsresurser. Regeringen har tillfört Polismyndigheten väsentligt ökade resurser i en rad budgetar. Satsningen på Polismyndigheten ger myndigheten förutsättningar att till 2024 ha ökat antalet anställda med sammantaget 10 000 jämfört med hur många anställda som fanns vid ingången av 2016. De ökade resurserna kommer inte minst komma utredningsverksamheten till del genom utökad kompetens och fler personer.

Polismyndigheten har lämnat förslag som de uppfattar skulle kunna minska antalet bedrägerier. Regeringen har vidtagit åtgärder på flera punkter. En föreslagen åtgärd har varit att minska antalet accepterade identitetskort och göra det möjligt med digital kontroll för att på så sätt begränsa möjligheterna till att använda falska identitetskort. Under 2017 tillsatte regeringen en utredning för att se över frågan om bedrägerier som begås med falska eller stulna id-handlingar. Utredningen redovisade sina resultat i SOU 2019:14 Ett säkert statligt ID-kort – med e-legitimation där en ny lag föreslås om statliga identitetshandlingar med bestämmelser om ett

statligt identitetskort och en statlig e-legitimation.

I brottsutredningar med ekonomisk koppling är Polismyndigheten beroende av information från bankerna. Regeringen har lämnat förslag till ny lagstiftning i propositionen Finansiella företags uppgifter till brottsutredande myndigheter (prop. 2017/ 18:291) som riksdagen beslutade om under 2018. Lagändringen innebär att bankernas svar till de brottsutredande myndigheterna ska ske skyndsamt och i digital form från och med den 1 september 2019.

När det gäller bedrägerier som begås mot äldre så har Polismyndigheten vidtagit en rad åtgärder för att komma till rätta med problematiken. Ett viktigt sätt för polisen att vara effektiv i att utreda och förebygga brott mot äldre och funktionshindrade är arbetet med s.k. brottssamordning. Genom samordning av brott kan man identifiera mönster i tillvägagångssätt och jämföra spår från brottsplatser i syfte att undersöka om det finns gemensamma faktorer som kan tyda på exempelvis seriebrottslighet. Polismyndigheten har en särskild grupp (Circa-gruppen) som varje dag går igenom alla anmälningar av brott mot äldre och funktionshindrade i landet och identifierar likheter och skillnader mellan tillvägagångssätt. Gruppen ser också till så att tillräckliga utredningsåtgärder genomförs för att snabbt kunna lösa brotten. Gruppen hanterar utredningar från alla polisregioner och utgör samtidigt metod- och utredningsstöd till dessa. Polismyndigheten arbetade även med brottsförebyggande åtgärder avseende bedrägerier mot äldre under året. Exempelvis hölls föreläsningar i samverkan med seniora intresseorganisationer. Utbildningsinsatser inom Polismyndigheten genomfördes över hela landet för att höja kunskapen om brottsområdet och vad som är viktigt i kontakten med denna typ av brottsoffer.

Brott mot äldre

Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om brott mot äldre (bet. 2016/17:JuU1 punkt 35, rskr. 2016/17:90).

Regeringen har i regleringsbrevet för 2018 gett Polismyndigheten i uppdrag att redovisa och bedöma effekten av vidtagna åtgärder mot bedrägeribrott och brott mot äldre. Polismyndigheten redovisar att man under 2018 vidtagit en rad åtgärder, både reaktiva och proaktiva, för att förbättra bekämpningen av brott mot äldre personer. Utredningar av brott mot äldre är komplexa och kräver ett nationellt helhetsperspektiv. Det finns därför en särskild arbetsgrupp, Circa-gruppen, som har i uppdrag att verka nationellt mot det aktuella brottsområdet. I uppdraget ingår att identifiera seriebrott mot äldre i anmälningsflödet, identifiera misstänkta gärningsmän, initiera samordning av brott och ärenden, utreda brott, bistå med metod- och verksamhetsstöd till andra utredningsgrupper och arbeta brottsförebyggande. Under 2018 lades särskild kraft vid att identifiera seriebrott i ärendeflödet, detta för att bidra till såväl adekvat lagföring av gärningspersoner som till att kunna ge fler brottsoffer upprättelse. Lagförda brott rapporteras till Europol eftersom de som dömts ofta återkommer i samma eller liknande brottslighet i andra länder.

Circa-gruppen har även genomfört utbildningsinsatser för polisanställda över hela landet för att höja kunskapen om den här brottsligheten och om vad som är viktigt att tänka på i kontakten med brottsoffren. Det har också bedrivits ett brottsförebyggande arbete i form av bl.a. föreläsningar i samverkan med seniora intresseorganisationer.

Äldre tillhör en särskilt drabbad grupp när det gäller bedrägerier genom social manipulation, s.k. vishing. För att stävja utvecklingen, som under 2018 eskalerade allt mer, har Polismyndigheten bedrivit omfattande informationsinsatser riktade mot äldre via tv och radio samt flera andra typer av kanaler.

Brott som systematiskt begås mot äldre utförs inte sällan av internationella brottsnätverk som snabbt rör sig över stora geografiska områden. I februari 2018 presenterade regeringen ett åtgärdspaket i syfte att göra Sverige till ett mindre attraktivt land för den här typen av inresta, kriminella ligor. Bland annat har Polismyndigheten fått i uppdrag att långsiktigt förstärka de polisiära insatserna mot den aktuella brottsligheten och säkerställa att brotten utreds på ett ändamålsenligt sätt, med effektiva metoder och med rätt resurser. Inom ramen för uppdraget ska också Polismyndigheten, Tullverket och Kustbevakningen analysera om myndigheterna genom en närmare samverkan dem emellan kan försvåra för nätverken att begå brott i Sverige.

Med hänsyn till de åtgärder som vidtagits anser regeringen att tillkännagivandet kan anses slutbehandlat.

Mer praktik i polisutbildningen

Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om mer praktik i polisutbildningen (bet. 2016/17:JuU1 punkt 21, rskr. 2016/17:90).

Polismyndigheten har utformat utbildningen så att det ska vara en ändamålsenlig balans mellan teori och praktik. Generellt sett innehåller utbildningen många löpande praktiska moment. Utbildningen innehåller dessutom en hel termins praktik, den s.k. aspiranttjänstgöringen. För att återigen pröva om det råder balans mellan teori och praktik har myndigheten på eget initiativ inlett en översyn av utbildningens innehåll.

Med hänsyn till vad som redovisats ovan om åtgärder som vidtagits och planerar att vidtas anser regeringen att tillkännagivandet om mer praktik i polisutbildningen kan anses slutbehandlat.

Utredning, uppföljning och återkoppling till brottsoffer

Riksdagen har tillkännagett det utskottet anför om förbättrad brottsutredning, uppföljning och återkoppling till brottsoffer (bet. 2015/16:JuU1 punkt 44, rskr. 2015/16:106). I skrivelse 2016/17:75 redovisades denna punkt som slutbehandlad. Riksdagen ansåg dock att regeringen inte hade redovisat tillräckligt med vidtagna åtgärder för att tillkännagivandet skulle kunna anses slutbehandlat (bet. 2016/17:KU21, rskr 2016/17:296). I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6) meddelade regeringen att punkten därför åter står som öppen. Riksdagen har också ställt sig bakom det som utskottet anför om att förbättra polisens återkoppling till brottsutsatta och tillkännagett detta för regeringen (bet. 2017/18:JuU1 punkt 73, rskr. 2017/18:92).

Regeringen har tillfört Polismyndigheten ökade resurser i syfte att myndigheten ska kunna anställa mer personal för att förstärka verksamheten, vilket också har skett. Antalet anställda har de senaste tre åren ökat med mer än 2 300 personer. En stor del av de tillkommande resurserna har lagts på utredningsverksamheten. Regeringen har även tillfört särskilda medel i syfte att bl.a. öka kapaciteten vid Nationellt forensiskt centrum, en viktig del av utredningsverksamheten. Så skedde i Vårändringsbudget för 2017 (prop. 2018/19:99). Utöver nyanställningar arbetar Polismyndigheten på andra sätt för att utveckla utredningsverksamheten. Myndigheten har sett över den dagliga styrningen av verksamheten och vidtar åtgärder för att kunna utbilda fler förundersökningsledare som ska ha en, för Polismyndigheten, gemensam kompetens. Polismyndigheten arbetar också med att stärka brottssamordningen, stärka förmågan hos första polis på brottsplats och stärka samverkan mellan utredningsverksamheten och den forensiska verksamheten. Sammantaget har detta lett till vissa resultatförbättringar under de senaste åren. Exempelvis uppvisar antalet ärenden som redovisas till åklagare för beslut i åtalsfrågan en ökning för andra året i rad. Polismyndighetens uppfattning är att utredningsresultatet har förbättrats under 2018. Regeringen delar denna bedömning.

Som ett led i arbetet med att genomföra EU:s brottsofferdirektiv beslutade regeringen hösten 2015 om vissa ändringar i förundersökningskungörelsen (1947:948). Ändringarna innebär bl.a. stärkt informationsskyldighet till målsägande generellt under förundersökningen, t.ex. med information om den fortsatta handläggningen av ärendet. Brottsoffermyndigheten fick 2016 i uppdrag av regeringen att kartlägga brottsutsattas behov av stöd under brottmålsprocessen och analysera i vilken utsträckning dessa behov kan tillgodoses genom digitaliseringens möjligheter. Uppdraget redovisades under 2017 och fick till följd att regeringen i regleringsbreven för 2018 gav rättsväsendets myndigheter i uppdrag att identifiera vilka relevanta meddelandeflöden riktade till brottsutsatta som skulle kunna anslutas till Mina meddelanden. Myndigheterna skulle också utreda i vilken mån tjänsten kan användas för att brottsutsatta ska kunna följa och få fortlöpande statusuppdateringar kring sina ärenden. Myndigheterna redovisade uppdraget gemensamt i februari 2019. För att inhämta mer information om vad Polismyndigheten gör för att stärka samverkan med andra aktörer i samhället gällande brottsofferarbetet gav regeringen myndigheten ett uppdrag i regleringsbrevet för 2019. Redovisningen kommer att ske i årsredovisningen som ska lämnas i februari 2020.

Den brottsofferinformation som alltid går ut från Polismyndigheten tillsammans med brottsanmälan via papperspost till alla som anmäler ett brott kan, när rätt förutsättningar finns på plats, komma att skickas digitalt till dem

som väljer det och som har digitala brevlådor. Även annan kommunikation med brottsoffer skulle kunna bli aktuell. Polismyndighetens övergripande bedömning är att de tekniska förutsättningarna är goda för att kunna påbörja en sådan förändring under 2019 förutsatt att samtliga säkerhetsrelaterade frågor kan hanteras. Samtidigt pågår det inom rättsväsendets olika myndigheter satsningar för att kunna erbjuda medborgarna enkla digitala kontaktvägar. På Polismyndigheten pågår en förstudie kring Mina sidor. Syftet är att kunna erbjuda medborgarna enkla digitala kontaktvägar till myndigheten. I ett första steg har Polismyndigheten kartlagt behov kopplat till att kunna följa sin brottsutredning. En grundförutsättning för Mina sidor är säker inloggning och legitimering via e-legitimation, en förmåga som Polismyndigheten fortfarande saknar men som myndigheten bedömer kommer att kunna finnas inom en rimlig framtid.

Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Information om möjlighet till vittnesstöd

Riksdagen har tillkännagett att vittnen ska få information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd (bet. 2015/16:JuU1 punkt 46, rskr. 2015/16:106).

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket redovisade 2015 ett gemensamt regeringsuppdrag om att lämna förslag till en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten (Ju2014/03767/KRIM). Redovisningen innehåller bl.a. förslag till åtgärder för att vittnen ska få ytterligare information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd. I regleringsbreven för 2017 gav regeringen Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag att återrapportera genomförandet av de förslag till åtgärder som myndigheterna har lämnat till regeringen. De åtgärder som myndigheterna har vidtagit har redovisats i respektive myndighets årsredovisningar.

Inom ramen för uppdraget har Domstolsverket bl.a. tagit fram förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket har också uppmanat domstolarna att överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen ombes att anmäla sig i receptionen vid ankomst och att det vid ankomsten finns personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen och vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen kan erbjuda. Domstolsverket har även utvecklat de kallelsemallar som används av domstolarna så att möjligheten att få vittnesstöd framgår tydligt. En omfattande klarspråksöversyn av kommunikationsmallar och informationsblad med syfte att snabbt få en enhetlighet i och modernisering av Sveriges Domstolars kommunikation i mål- och ärendehanteringen har genomförts. Genom språkliga, strukturella och grafiska förbättringar höjdes kvaliteten när det gäller läsbarhet och förståelse av mallarnas innehåll för mottagarna. I kallelsemallarnas upplysningar till målsäganden och vittnen framgår tydligt de trygghetsskapande åtgärder som finns med möjligheten att få vittnesstöd i förväg innan förhandling eller på plats i domstolen, att vissa domstolar har ett avskilt väntrum för målsägande och vittnen samt att målsägande och vittnen vid upplevd otrygghet kan kontakta domstolen och att den då kan besluta om olika åtgärder för att öka tryggheten i samband med förhandlingen. Domstolsverket har också fortsatt med att stötta domstolarna med förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten.

Brottsoffermyndigheten har uppdaterat informationen om vittnesstödsverksamheten på myndighetens webbplats och utvecklat ett webbforum för vittnesstödssamordnare där de kan utbyta erfarenheter. Brottsoffermyndigheten har också på uppdrag av regeringen tagit fram en webbutbildning för att främja en likvärdighet i det stöd som erbjuds vittnen och målsägande.

Genom de vidtagna åtgärderna bedömer regeringen att tillkännagivandet är tillgodosett. Tillkännagivandet kan därmed anses slutbehandlat.

Brottsförebyggande arbete

Riksdagen har tillkännagett att regeringen dels inte ska tillsätta en nationell samordnare för brottsförebyggande frågor, dels ska återkomma till riksdagen med en redovisning av vilka konkreta brottsförebyggande åtgärder som regeringen avser att vidta och när man avser att

vidta dessa åtgärder (bet. 2016/17:JuU15 punkt 5, rskr. 2016/17:321).

Regeringens brottsförebyggande satsning pågår och arbetet bedrivs i enlighet med de mål som regeringen har slagit fast i det nationella brottsförebyggande programmet, Tillsammans mot brott (skr. 2016/17:126). Bland annat har 14 av de myndigheter som omnämns i Tillsammans mot brott fått i uppdrag att redovisa insatser som har genomförts eller påbörjats sedan 2017 och som på kort eller lång sikt kan ha betydelse för programmets strategiska målsättningar. Redovisningen kommer att ligga till grund för den återrapportering till riksdagen som planeras under 2019. Brottsförebyggande rådet (Brå) ska den 31 mars varje år lämna en rapport om hur det brottsförebyggande arbetet har bedrivits och utvecklats (Ju2017/01526/KRIM). Även Brås rapport kommer att ligga till grund för eventuella ytterligare förslag till åtgärder på området.

Punkten är inte slutbehandlad.

Bättre anpassade frivårdsinsatser för unga gängkriminella

Riksdagen har tillkännagett det som utskottet anför om bättre anpassade frivårdsinsatser för unga gängkriminella (bet. 2017/18:JuU16 punkt 9, rskr. 2017/18:184). Regeringen beslutade den 14 mars 2019 propositionen Förstärkta återfallsförebyggande åtgärder vid villkorlig frigivning (prop. 2018/19:77). Förslagen innebär att Kriminalvården ska få utökade möjligheter och verktyg att motverka återfall i brottslighet bl.a. genom att möjligheten att föreskriva villkor om vad som ska gälla efter den villkorliga frigivningen utökas och att möjligheten att förverka villkorligt medgiven frihet på grund av misskötsamhet under den villkorliga frigivningen utvidgas. Vidare föreslås att Kriminalvården ska kunna fatta beslut om elektronisk övervakning av den frigivne för att kontrollera att en föreskrift följs.

Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Att förhindra radikalisering och rekrytering i digitala miljöer

Riksdagen har tillkännagett det som utskottet anför om att det är viktigt att, i digitala miljöer där det förekommer våldsförhärligande budskap som utgör verktyg i rekrytering till extremistiska organisationer och konstellationer, sprida positiva motbudskap om demokrati och våra grundläggande värden (bet. 2015/16:KU4 punkt 7, rskr. 2015/16:137).

Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att öka kunskapen och tillgängliggöra information och förebyggande strategier i förhållande till de budskap som sprids via olika digitala miljöer. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har sedan 2016 haft uppdraget att göra kartläggningar och analyser av våldsbejakande extremistisk propaganda som sprids i digitala miljöer (Ku2016/01373/D). Under 2018 förlängde och utökade regeringen detta uppdrag (Ju2018/01289/KRIM). FOI:s kartläggningar Hatbudskap och våldsbejakande extremism i digitala miljöer (2017), Det digitala kalifatet – om islamiska statens propaganda (2017), Det vita hatet: radikal nationalism i digitala miljöer (2017), Den digitala kampen – Autonoma rörelser på nätet (2018), Digital Jihad – propaganda from the Islamic State (2018) och Ensamagerande våldsverkare – profiler, riskbedömningar och digitala spår (2019) har bidragit till ökad kunskap om den våldsbejakande extremistiska propagandans innehåll och hur det kan appellera till olika mottagare. Med dessa kartläggningar som bas finns det nya möjligheter för olika aktörer att utveckla olika förebyggande insatser. Vidare har Statens medieråd och Forum för levande historia gjort centrala insatser för att utveckla arbetet med att stärka människors förmåga och motståndskraft mot propaganda, bl.a. riktat till barn och ungdomar. Regeringen bedömer att det mest grundläggande är att det finns kunskap om dessa budskap och deras innehåll. Utifrån denna kunskap har myndigheter kunnat samverka och utveckla utbildningsmaterial och andra relevanta insatser. Sammantaget har detta bidragit till att öka kunskapen hos olika aktörer både om våldsförhärligande budskap och våra grundläggande demokratiska värden.

Regeringen bedömer att tillkännagivandet är tillgodosett och därför kan anses slutbehandlat.

Beredskap att hantera avhoppare och individer som lämnar extremistiska miljöer samt kunskapshöjande åtgärder

Riksdagen har tillkännagett att det är viktigt att myndigheter och kommuner har beredskap för

att hantera avhoppare som fortfarande förespråkar våldsbejakande ideologier eller som återvänder och misstänks ha begått grova brott utomlands (bet. 2015/16:KU4 punkt 9, rskr. 2015/16:137).

Riksdagen har även tillkännagett om dels behovet av avhopparverksamhet och om att regeringen bör överväga statlig avhopparverksamhet, dels om behovet av ökad kunskap hos kommunerna, skolan och andra aktörer (bet. 2016/17:KU23 punkt 8, rskr. 2016/17:294).

Regeringen har sedan 2014 tagit initiativ till ett åtgärdspaket som finansierades med ca 170 miljoner kronor. Inom ramen för detta gavs uppdrag till flera myndigheter. Socialstyrelsen har t.ex. tagit fram stöd för socialtjänstens insatser till barn och unga som riskerar att involveras i eller redan är involverade i våldsbejakande extremism. Myndigheten har även utvecklat ett kunskapsstöd till socialtjänsten för insatser till män och kvinnor som återvänt från Syrien och Irak och deras familjer (Ju2018/01244/KRIM). Statens institutionsstyrelse har utvecklat utbildningsmaterial och samtalsstöd för personalen som arbetar inom de särskilda ungdomshemmen och missbruksvården (Ju2018/02957/KRIM, Ku2016/02296/D). Kriminalvården har utvecklat vägledning, utbildning och stöd för sina personalgrupper i dessa frågor samt ett särskilt stöd för anlitande av trosföreträdare vid själavård. Myndigheten har också fått i uppdrag att långsiktigt förankra det förebyggande arbetet inom myndigheten (Ju2016/06988/KRIM, Ju2017/08663/KRIM). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har intervjuat ungdomar om deras erfarenheter (Ku2016/02190/D) och Barnombudsmannen har lyssnat till barn med direkta och indirekta erfarenheter av våldsbejakande islamistisk extremism samt sammanställt befintlig forskning om barns erfarenheter (Ku2018/00061/D). Även Statens skolverk har tagit fram kunskapsstöd för skolans personal i hur de ska hantera frågor om våldsbejakande extremism (U2018/04061/S).

Effekterna av regeringens åtgärdspaket har bidragit till att det i dag finns en ökad kunskap om våldsbejakande extremism vilket framkommer av Statskontorets utvärdering av regeringens insatser (Ku2018/02222/D). När det gäller kommunernas kunskap anger 80 procent av de kommunala samordnare som tillfrågats i Statskontorets utvärdering att de har haft nytta av det arbete som utfördes av den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18). Det är nu Center mot våldsbejakande extremism vid Brottsförebyggande rådet, som inrättades i januari 2018, som har uppdraget att samla och sprida kunskap om förebyggande av våldsbejakande extremism baserad på forskning och beprövad erfarenhet samt verka för en kunskapsbaserad praktik. Regeringen bedömer att de genomförda insatserna har bidragit till ökad kunskap om våldsbejakande extremism hos berörda aktörer och även beredskap att hantera individer som är involverade i våldsbejakande extremism. I Regeringskansliet pågår ett arbete med att analysera hur den nationella samordningen kan stärkas för insatser till individer involverade i kriminella miljöer eller i våldsbejakande extremism (se nationellt exitprogram).

Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

Ensamagerande våldsverkare

Riksdagen har tillkännagett det som utskottet anför om ensamagerande terrorister och forskning om mekanismerna bakom självradikalisering (bet. 2016/17:KU23 punkt 10, rskr. 2016/17:294). Regeringens insatser har bidragit till att det finns ökad kunskap om självradikalisering och ensamagerande gärningspersoner. Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism tog i samarbete med forskare från Uppsala universitet fram rapporten Den ensamme terroristen? – om lone wolfs, näthat och brinnande flyktingförläggningar (Ordfront 2017). Under 2017 redovisade den nationella samordnaren betänkandet Våldsbejakande extremism – en forskarantologi (SOU 2017:67) som innehåller en översikt av relevant forskning, inklusive riskfaktorer för självradikalisering. FOI har ett pågående uppdrag att öka kunskapen om vilken roll våldsbejakande extremistisk propaganda spelar vid självradikalisering med särskilt fokus på ensamagerande personer (Ju2018/01289/KRIM). Den 11 februari 2019 redovisade FOI rapporten Ensamagerande våldsverkare – profiler, riskbedömningar och digitala spår. FOI har inom ramen för uppdraget analyserat befintlig forskning samt olika riskbedömningsinstrument och som ett komplement till dessa utvecklat ett nytt textanalysverktyg (Profile Risk Assesment Tool, PRAT) som kan användas som

komplement i riskbedömningar av potentiella ensamagerande gärningspersoner. Textanalysverktyget bygger på att många ensamagerande offentliggör åsikter, värderingar och planer skriftligt, via brev, online-dagböcker, foruminlägg och manifest. Ett utvecklingsarbete pågår för att analyser av sådan kommunikation ska användas som en del i olika myndigheters riskbedömningar i syfte att utveckla det förebyggande arbetet med att förhindra terroristattacker. I Säkerhetspolisens årsbok för 2018 lyfter myndigheten fram att en främlingsfientlig och radikalnationalistisk idéströmning har ökat i samhället, framför allt på internet. Enligt Säkerhetspolisen bidrar detta till en bild av en växande bred radikalnationalism som inkluderar radikala och våldsbejakande grupper. Att vit makt-miljön och den lösare främlingsfientliga miljön närmar sig varandra bedöms kunna bli en drivkraft för individer att begå främlingsfientligt motiverade brott. På grund av denna utveckling anser regeringen att det finns behov av fortsatta analyser i olika frågor som rör ensamagerande gärningspersoner.

Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Nationell samordning

Riksdagen har tillkännagett det som utskottet anför om en nationell samordning och en nationell kommunikationsstrategi mot våldsbejakande extremism och för demokratiska värderingar (bet. 2017/18:KU34 punkt 17, rskr. 2017/18:270).

Center mot våldsbejakande extremism har uppgiften att verka för en hög grad av effektivitet och samordning i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. När det gäller en nationell kommunikationsstrategi om demokratiska värderingar har regeringen tillsatt en särskild kommitté som under åren 2018–2021 ska planera, samordna och genomföra en samling av insatser och aktiviteter för en stark demokrati (dir. 2018:53). Insatserna ska bidra till ökad delaktighet, förankring och motståndskraft i demokratin. Regeringen har dessutom initierat en nationell satsning på medie- och informationskunnighet och det demokratiska samtalet (dir. 2018:88). En särskild utredare har fått uppdraget att i samarbete med relevanta aktörer arbeta med utåtriktade insatser som ökar människors motståndskraft mot desinformation, propaganda och näthat, t.ex. genom medie- och informationskunnighet. Med dessa insatser har regeringen vidtagit relevanta åtgärder för att stärka den nationella samordningen mot våldsbejakande extremism och för att relevanta aktörer ska sprida kunskap om demokratiska värderingar.

Mot denna bakgrund bedömer regeringen att tillkännagivandet är tillgodosett och därför kan anses slutbehandlat

Ett nationellt exitprogram

Riksdagen har tillkännagett det som utskottet anför om att införa ett nationellt exitprogram (bet. 2018/19:JuU13 punkt 3, rskr. 2018/19:192).

I regeringsförklaringen den 21 januari 2019 anförde statsministern att ett nationellt exitprogram ska införas för att få fler att lämna kriminaliteten bakom sig. I Regeringskansliet pågår ett arbete med att analysera hur den nationella samordningen kan stärkas för insatser till individer involverade i kriminella miljöer eller i våldsbejakande extremism.

Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

2.7 Politikens inriktning

Kraftsamling för ett tryggare Sverige

För att skapa ett tryggt samhälle krävs såväl ett strategiskt och målmedvetet brottsförebyggande arbete som ett brottsbekämpande arbete. För regeringen är det centralt att fler brott förhindras och att fler brott klaras upp. Det gäller både vardagsbrott och brottslighet som utgör ett hot mot det demokratiska samhället, som organiserad brottslighet, terrorism och hatbrott. Det är också viktigt att brottsutsatta får stöd och hjälp. Vidare är en grundläggande förutsättning för att rättssamhället ska fungera att brottsoffer och vittnen fritt kan tala med polis och åklagare samt vittna i domstol. Den organiserade brottslighetens gränsöverskridande inslag kräver också väl fungerande internationella samarbeten som regeringen prioriterar.

Kvinnors upplevda otrygghet är betydligt större än mäns. Det finns även skillnader i mäns och kvinnors utsatthet för brott och egna brottslighet. Regeringen prioriterar arbetet med

att skapa ett mer jämställt samhälle högt. I detta arbete är insatser mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterad brottslighet centrala. Även ökat skydd för barn och unga mot våld är centralt.

Möjligheten att leva ett tryggt liv utan brottslighet ska inte vara beroende av i vilket område eller vilken del av landet man bor eller vem man är. Regeringen satsar på att genom breda och långsiktiga åtgärder bygga ett samhälle, där rättsväsendet förstärks och tillsammans med andra aktörer tar ansvar för att ge människor en tryggare tillvaro.

2.7.1 Förstärkta resurser till rättskedjan

Satsning på stärkt polisverksamhet

Med anledning av de ökade krav som ställs på Polismyndigheten till följd av utvecklingen i omvärlden och i vårt samhälle inledde regeringen i samband med budgetpropositionen 2018 en satsning på Polismyndigheten, en satsning som bygger vidare på de betydande resursförstärkningar som skett de senaste tio åren. Polisverksamhet är en personalintensiv verksamhet och mer än 70 procent av myndighetens resurser läggs på personal. För att stärka och utveckla verksamheten är det främst mer personal som behövs. Satsningen på Polismyndigheten innebär att myndigheten till 2024 ska ha ökat antalet anställda med sammantaget 10 000 personer jämfört med hur många anställda som fanns vid ingången av 2016. Ambitionen är att upprätthålla fördelningen mellan civilanställda och poliser.

Den snabba expansionen medför stora utmaningar för Polismyndigheten. Fler än 20 000 personer behöver rekryteras under perioden för att antalet polisanställda ska kunna öka med sammantaget 10 000. Det behövs både fler poliser och fler civila medarbetare. Sedan januari 2019 finns det fem lärosäten som bedriver polisutbildning. Sammantaget kan drygt 1 000 nya studenter per termin erbjudas plats. Antalet sökande till utbildningen har stadigt ökat och under 2019 har 1 710 studenter antagits till utbildningen. Tillgången på rätt kompetens är avgörande för att verksamheten ska kunna utvecklas på rätt sätt. Den satsning som riksdagen beslutade om i den senaste budgeten gällande högre löner, bättre villkor och en ökad attraktivitet för polisyrket håller på att genomföras. Det förutsätter att Polismyndigheten har förmåga att både utveckla och behålla befintliga medarbetare och kan attrahera, växa och ta emot nya medarbetare. Därutöver ska myndigheten ha förmåga att omsätta personalförstärkningen till nytta för medborgarna i hela landet.

Utifrån den kraftfulla satsningen på polisverksamheten kommande år förväntar sig regeringen att verksamheten utvecklas och stärks vartefter personalresurserna ökar. Det är av stor betydelse att det också sker en produktivitetsförbättring och en kontinuerlig effektivisering av polisverksamhetens resultat sett i förhållande till de tilldelade resurserna. Detta tillsammans med resursförstärkningarna innebär att verksamhetsresultaten i polisen förväntas successivt förbättras. Det förväntas också att resursförstärkningen till Polismyndigheten ska ge effekt längre fram i rättskedjan när utredningsverksamheten utvecklas och tillförs mer resurser. Polismyndigheten behöver också fortsatt stärka den lokala närvaron i hela landet och det är viktigt att det ökade antalet anställda med 10 000 till år 2024 får tydligt genomslag på såväl landsbygd och glesbygd som i de större städerna. Arbetet i de utsatta områdena behöver även fortsättningsvis prioriteras. Det är också viktigt att Polismyndigheten har tillräcklig kapacitet och förmåga att i samverkan med andra myndigheter hantera brott som har begåtts mot särskilt utsatta brottsoffer, exempelvis personer utsatta för brott i nära relation, hedersrelaterade brott, sexualbrott och människohandel. Polismyndigheten ska vidare säkerställa att den gränspolisiära verksamheten prioriteras på ett sådant sätt att gränskontrollarbetet bedrivs och utvecklas ändamålsenligt. Myndigheteten ska även tillse att arbetet med återvändande av personer som saknar rätt att vistas i landet fortsätter och förbättras.

Under kommande år ökas anslaget till Polismyndigheten kraftigt för att motverka kriminalitet och göra Sverige till ett tryggare land att leva i.

Ökade resurser till åklagarmyndigheterna

I anslutning till de kraftfulla satsningarna på att stärka polisens verksamhet behöver det också tillföras resurser för att stärka andra delar av det brottsutredande arbetet och öka lagföringen. Regeringen föreslår därför att Åklagarmyndigheten tillförs medel för att möta

regeringens ambitioner på området genom bl.a. en ändamålsenlig bemanning. Under de senaste åren har ärendeflödet till Ekobrottsmyndigheten ökat kraftigt. För att kunna möta detta och säkerställa myndighetens förmåga att hantera särskilt resurskrävande ärenden, t.ex. avseende systematiska brott mot välfärdssystemen, behöver även Ekobrottsmyndigheten tillföras ytterligare resurser.

Ett välfungerande domstolsväsen

Oberoende domstolar är avgörande för rättsstaten och demokratin. Domstolsväsendet fungerar väl men det är viktigt att säkerställa rättssäkerheten och allmänhetens tilltro till domstolarna också på längre sikt. Förslag om utvidgade möjligheter till digital kommunikation i domstolsprocesser har tagits fram. Digitaliseringen ökar domstolarnas tillgänglighet och medför en förbättrad service till medborgarna.

De senaste åren har antalet inkomna mål till domstolarna ökat för i princip samtliga måltyper och ökningen förväntas fortsätta. Under 2018 ökade också målbalanserna vid domstolarna. En sådan situation tenderar att skapa ytterligare balanser eftersom effektiviteten minskar när domstolarna tvingas hantera många äldre mål. Verksamheten i domstolarna ska bedrivas med hög kvalitet och vara effektiv. Den som vänder sig till domstol ska kunna utgå från att mål avgörs inom rimlig tid och med högt ställda rättssäkerhetskrav. För att ge domstolarna möjlighet att hantera den ökade måltillströmningen föreslår regeringen att medel tillförs Sveriges Domstolar de kommande åren.

Stärkt platskapacitet inom Kriminalvården

Det senaste årets kraftiga beläggningsökning i häkte och anstalt har inneburit en stor utmaning för Kriminalvården. Straffrättsliga reformer och en förväntad ökad effektivitet i övriga rättskedjan kommer att påverka beläggningen och platsbehovet i Kriminalvården även framöver. För att möta platsbehovet på kort sikt behöver Kriminalvården inrätta tillfälliga platser och vidta andra tillfälliga lösningar för att kunna öka antalet platser ytterligare. Samtidigt måste det långsiktiga arbetet med att planera för den framtida platskapaciteten påbörjas. Frivårdens insatser för att stärka individernas förutsättningar att lämna en kriminell livsstil ska utvecklas. För att ge myndigheten förutsättningar för detta har regeringen föreslagit tillskott för 2020–2022.

Förstärkt forensiskt utredningsstöd

Rättsmedicinalverket gör undersökningar på uppdrag av en rad aktörer både inom och utom rättsväsendet. Då det bl.a. behövs ökad mottagningskapacitet inom ramen för den rättspsykiatriska verksamheten behöver Rättsmedicinalverket tillföras medel för att kunna möta efterfrågan på myndighetens tjänster.

2.7.2 Effektivare och mer ändamålsenliga system

Förstärkta straffrättsliga åtgärder

Regeringen fortsätter arbetet med att modernisera det straffrättsliga skyddet, påföljdssystemet och de återfallsförebyggande åtgärderna. För att kunna möta de kostnader som detta innebär föreslår regeringen att Kriminalvården tillförs ytterligare resurser.

Hedersrelaterat våld och förtryck måste bekämpas med kraft. I Regeringskansliet bereds nu förslag på bl.a. en ny straffbestämmelse om barnäktenskap, införande av en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv och införande av ett utreseförbud för barn som riskerar att föras utomlands för att ingå äktenskap eller könsstympas. Regeringen beslutade även den 18 juli 2019 att tillsätta utredningen Straffansvar för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta ligger också i linje med tillkännagivanden från riksdagen.

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt och en trygg hemmiljö. Det lever i dag omkring 210 000 barn i Sverige i familjer där det förekommer våld av olika slag. Förslag om att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar är för närvarande ute på remiss.

Det är även angeläget att ta krafttag mot de problem som finns med tillgreppsbrottslighet, inte minst när det gäller internationella stöldligor. I Regeringskansliet bereds nu förslag som tar sikte på bl.a. tillgrepp av egendom efter intrång i en

bostad och systematiska stölder respektive hälerier. Detta ligger också i linje med flera tillkännagivanden från riksdagen.

Det är även viktigt med tydliga och konsekventa ungdomspåföljder som kan bidra till att förebygga och hindra att unga fortsätter begå brott. Det finns behov av ett nytt påföljdsalternativ för de fall då varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är lämpliga eller tillräckligt ingripande. Riksdagen har vidare beslutat ett antal tillkännagivanden om påföljder för unga lagöverträdare. Mot den bakgrunden arbetar regeringen med förslag om att införa en ny ungdomspåföljd, ungdomsövervakning. Ungdomsövervakning föreslås innefatta tydliga inskränkningar i den unges rörelsefrihet.

Regeringen ser även behov av förstärkta åtgärder mot återfall i brott. I nuläget bereds i Regeringskansliet förslag om att i flera fall än i dag kunna skjuta upp den villkorliga frigivningen på grund av den dömdes beteende under anstaltsvistelsen, ett förslag som även ligger i linje med vad riksdagen tillkännagett. Det kan t.ex. handla om vägran att medverka i behandling mot vålds- eller drogproblematik.

Bättre hantering av stora brottmål och minskad användning av häktningar och restriktioner

Regeringen har sedan tidigare konstaterat att rättsväsendet ställs inför allt större utmaningar att hantera stora förundersökningar och brottmål, en följd av mer komplex brottslighet med många inblandade personer och brottsmisstankar. Långa handläggningstider i brottmål riskerar att ge ett sämre bevisläge samt att enskilda personer binds upp i långdragna processer och långa häktningstider.

Sverige har under lång tid fått återkommande nationell och internationell kritik för en omfattande restriktionsanvändning vid häktning. Kritiken har särskilt avsett situationen för häktade barn och den isolering som restriktionsanvändningen ofta leder till. Regeringen har låtit en utredning föreslå hur användningen av häktning och restriktioner kan minska. Regeringen avser att återkomma om detta.

2.7.3 Åtgärder för ett tryggare samhälle

Ett vidareutvecklat brottsförebyggande arbete

Regeringens brottsförebyggande satsning fortsätter. För att öka tryggheten och minska brottsligheten i samhället behövs kraftfulla åtgärder för att bekämpa såväl brotten som brottens orsaker. Satsningar på fler poliser, effektiva brottsbekämpande metoder och ändamålsenlig lagstiftning är nödvändiga men inte tillräckliga. Det måste också bedrivas ett brett och långsiktigt brottsförebyggande arbete som involverar många aktörer i samhället. Inte minst i de socialt utsatta områden som under senare år präglats av grov våldsbrottslighet och utbredd otrygghet. Brå och länsstyrelsernas roll att stödja arbetet fortsätter och regeringen avser att följa upp det brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott.

Det är också angeläget att nödvändigt stöd finns för att kunna lämna ett kriminellt liv. På detta område finns ett stort behov av nationell samordning och kunskapsutveckling.

I vissa bostadsområden har kriminalitet, gängbildningar och social utsatthet påverkat de boendes livsvillkor på ett negativt vis. Att förändra situationen är hela samhällets ansvar. Inte minst ska staten ta ett gemensamt ansvar och verka med en samlad kraft. Även andra aktörer, inte minst kommunerna, genomför viktiga insatser i det brottsförebyggande arbetet inom ramen för sina ansvarsområden.

För att minska brottsligheten och öka tryggheten i de socialt utsatta bostadsområdena krävs både ett långsiktigt reformarbete och riktade kriminalpolitiska åtgärder. En stark polisär närvaro med en tydlig lokal förankring är nödvändig för att bryta brottslighetens utveckling i de utsatta områdena men också för att stärka relationen till medborgarna och öka förtroendet för rättsväsendet. Det är dessutom viktigt att myndigheterna fortsätter att bidra till och utveckla samverkan inom ramen för arbetet med att bekämpa organiserad brottslighet, inte minst i särskilt utsatta områden. Även övriga delar av rättsväsendet liksom kommuner och andra aktörer behöver genomföra insatser inom ramen för sina ansvarsområden.

Att bekämpa narkotikabrottsligheten är ett viktigt led i arbetet med att försvåra finansieringen av den organiserade brottsligheten och öka tryggheten hos befolkningen t.ex. i

socialt utsatta områden. Regeringen gav i augusti 2019 Polismyndigheten i uppdrag att stärka bekämpningen av illegal handel med narkotika och kommer att ge Brå i uppdrag att studera narkotikamarknaden i Sverige. Även ett fortsatt arbete mot vapenbrott är centralt för att bl.a. minska det dödliga skjutvapenvåldet i kriminella miljöer och öka människors trygghet.

I Polismyndighetens arbete med att bekämpa brottsligheten vid Sveriges gränser understryker regeringen vikten av god samverkan med andra brottsbekämpande myndigheter som Tullverket och Kustbevakningen.

Regeringen avser också att utreda frågan om effektiva polisiära kontroller i gränsnära zoner, som kan ha stor betydelse för bekämpningen av gränsöverskridande brottslighet.

Kraftfulla åtgärder mot terrorism och våldsbejakande extremism

Bekämpande av terrorism är ett ansvar för hela samhället. Samverkan mellan relevanta aktörer är en förutsättning för att arbetet ska bli framgångsrikt. Det förutsätter att det finns ett regelverk som gör det möjligt att utbyta information på ett effektivt och rättssäkert sätt.

En förutsättning för att bekämpa terrorism är ett effektivt internationellt samarbete. Det är en prioriterad fråga och regeringen arbetar med att förbättra möjligheterna för sådant arbete.

Ett grundläggande verktyg i arbetet mot terrorism är att se till att Sverige har en bred och effektiv terrorismlagstiftning. På uppdrag av regeringen gör en utredare just nu en systematisk översyn av hela den straffrättsliga terrorismlagstiftningen. Syftet är bl.a. att åstadkomma straffskärpningar för brottslighet kopplad till terrorism. Utredaren ska presentera sina förslag hösten 2019. Förutom skärpta straff ska det straffbara området för handlingar som främjar terrorism utökas. Regeringen arbetar med ett förslag som ska kriminalisera vissa former av samröre med en terroristorganisation om gärningen är ägnad att främja, stärka eller understödja terroristorganisationen.

Det förebyggande arbetet mot radikalisering, våldsbejakande extremism och terrorism är särskilt viktigt. För att stärka samhällets insatser på detta område inrättade regeringen Center mot våldsbejakande extremism vid Brå i början av 2018. Regeringen förstärker nu detta arbete ytterligare genom att ge Brå i uppdrag att fördela statsbidrag till kommuner och organisationer i det förebyggande arbetet.

Rättsväsendet kommer även fortsättningsvis att lägga stor vikt vid arbetet för att motverka och bekämpa hatbrott och andra brott som hotar demokratin.

2.7.4 Insatser för att möta den tekniska utvecklingen

Effektivare verktyg för brottsbekämpning

Den brottsbekämpande förmågan måste bibehållas och lagstiftningen anpassas i takt med den tekniska utvecklingen. Möjligheten för de brottsbekämpande myndigheterna att få tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation är ett oumbärligt verktyg i brottsbekämpningen.

Dagens hemliga tvångsmedel ger inte de brottsbekämpande myndigheterna tillgång till krypterad datatrafik och myndigheterna går därför miste om viktig information. Den tekniska utvecklingen har också lett till att de brottsbekämpande myndigheterna har behov av att i hemlighet läsa av ny slags information, t.ex. lagrade uppgifter. Ytterligare ett problem är att det finns en medvetenhet hos kriminella att undvika vissa platser där avlyssning och övervakning kan äga rum. För att skapa förutsättningar för att bedriva effektivt förundersöknings- och underrättelsearbete avser regeringen att föreslå en lag om hemlig dataavläsning, vilket ger myndigheterna möjlighet att möta dessa problem.

Tillgången till information från kamerabevakning är värdefull för polisens möjlighet att förebygga brott, avbryta pågående brottslighet och utreda begångna brott. Den nya kamerabevakningslagen har gjort det lättare för bl.a. polisen och kommunerna att få tillstånd till kamerabevakning i brottsbekämpande eller trygghetsskapande syften. För att ytterligare underlätta för kamerabevakning i brottsbekämpningen har regeringen föreslagit att kravet på tillstånd helt ska tas bort för Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket. Detta ligger i linje med tillkännagivanden från riksdagen. I anslutning till de förändringar som görs på kamerabevakningsområdet föreslås medel tillföras Datainspektionen för att stärka tillsynen och för att möjliggöra utökad vägledning och stöd

(utg.omr. 1 avsnitt 10.13). Regeringen anser att myndigheten bör byta namn till Integritetsskyddsmyndigheten och återkommer till riksdagen med nödvändiga lagändringar.

Regeringen har också låtit en utredning se över och föreslå en modernisering av reglerna om beslag och husrannsakan, bl.a. för att det ska bli lättare att få fram och säkra bevisning som finns elektroniskt lagrad. Förslagen avser bl.a. möjligheten att kopiera information som finns lagrad i det s.k. molnet eller i den misstänktes dator eller mobiltelefon. Det är angeläget att regelverken även på dessa områden är uppdaterade med den tekniska utvecklingen.

Förstärkt lagstiftning för att möta hoten mot säkerhetskänslig verksamhet

Hoten mot Sverige har breddats och antagit nya former. Statliga aktörer bedriver aktiviteter, t.ex. cyberoperationer och strategiska uppköp, i en gråzon mellan fred och väpnad konflikt för att skaffa sig ett övertag som kan användas för att destabilisera ett land. Samtidigt innebär den snabba teknikutvecklingen och digitaliseringen andra sårbarheter. Det blir därmed allt mer väsentligt att säkerhetskänsliga verksamheter har ett adekvat säkerhetsskydd. För att möta denna utveckling trädde en ny säkerhetsskyddslag i kraft den 1 april 2019.

Ett mer digitaliserat rättsväsende

Digitalisering är ett strategiskt viktigt verktyg för att utveckla rättsväsendets verksamhet. Regeringen avser därför att inrätta ett råd för digitalisering av rättsväsendet. Rådets kanslifunktioner placeras på Brottsförebyggande rådet, och regeringen föreslår att myndigheten tillförs medel för denna uppgift. Digitaliseringen ska leda till en effektivare ärendehantering, ökad kunskap och möjligheter till analys och uppföljning samt bättre service åt enskilda främst inom brottmålsprocessen. Såväl digitala tjänster för enskilda som myndigheternas verksamhetssystem ska präglas av hög it- och informationssäkerhet. Inom rådets ansvarsområde ligger även att samverka kring gemensamma strategiska frågor om användande av ny teknik och innovationer.

2.8 Budgetförslag

2.8.1 1:1 Polismyndigheten

Tabell 2.9 Anslagsutveckling 1:1 Polismyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	23 767 284	Anslags-sparande	1 021 498
2019	Anslag	26 106 720 [1]	Utgifts-prognos	26 176 296
2020	**Förslag**	**28 546 852**		
2021	Beräknat	30 498 306 [2]		
2022	Beräknat	30 942 521 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 30 050 730 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 30 050 940 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter avseende Polismyndighetens verksamhet. Anslaget får också användas för bidrag till organisationer som hjälper personer att lämna ett liv i kriminalitet (avhopparverksamhet).

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.10 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat för intäkter som disponeras	Ackumulerat resultat för int. som disponeras
Utfall 2018	66 309	749 829	982 612	–232 783	–736 127
Prognos 2019	75 000	754 000	754 000	0	–736 127
Budget 2020	75 000	760 000	762 000	–2 000	–738 127

De offentligrättsliga avgifter som inte får disponeras är avgifter från tillståndsgivningen samt Riksbankens transporter. Polismyndigheten disponerar avgifter från stämningsmannadelgivning, passhantering och nationella id-kort. Underskottet som redovisas i tabellen ovan har främst uppstått i den avgiftsbelagda verksamheten stämningsmannadelgivning.

Tabell 2.11 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	40 121	59 858	–19 737	–115 747
(varav tjänsteexport)	(30 755)	(30 755)		
Prognos 2019	23 000	44 000	–21 000	–136 747
(varav tjänsteexport)	(11 000)	(11 000)		
Budget 2020	23 000	44 000	–21 000	–157 747
(varav tjänsteexport)	(11 000)	(11 000)		

Den uppdragsverksamhet som ovanstående intäkter avser är, förutom tjänsteexport, prover som utförs av Nationellt forensiskt centrum, utbildning av ordningsvakter samt kontroller av väktarhundar.

Regeringens överväganden

Antalet polisanställda ska successivt öka fram till 2024 med sammantaget 10 000 personer. Regeringen föreslår därför att Polismyndigheten tillförs ytterligare medel som bl.a. ska säkerställa satsningen på hemlig dataavläsning samt att attraktiviteten i polisyrket ska förstärkas genom bättre villkor. Anslaget föreslås öka med 120 000 000 kronor från och med 2020.

Från och med den 1 augusti i år bedriver Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden tillsyn över Säkerhetspolisens och Polismyndighetens tillämpning av den nya lag som ger de båda myndigheterna utökad tillgång till uppgifter från signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet. För att finansiera den nya tillsynsuppgiften föreslås anslaget minska med 2 000 000 kronor från och med 2020. Anslaget 1:16 *Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden* ökas med motsvarande belopp.

För att fortsätta bidra till finansieringen av arbetet med den nationella trygghetsundersökningen och för att säkerställa fortsatt kvalitet och bibehållen urvalsstorlek minskas anslaget med 3 500 000 kronor från och med 2020. Anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* ökas med motsvarande belopp.

Anslaget minskas med 2 400 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet och anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* ökas därmed med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 28 546 852 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Polismyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 30 498 306 000 kronor respektive 30 942 521 000 kronor.

Tabell 2.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Polismyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**26 338 720**	**26 338 720**	**26 338 720**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	464 694	863 904	1 259 924
Beslut	1 743 438	3 295 682	3 343 877
Varav BP20 [3]	112 100	112 100	112 100
Varav [3]			
Medel för utökad tillsyn	–2 000	–2 000	–2 000
Finansiering av den nationella trygghetsundersökningen	–3 500	–3 500	–3 500
Samordning av digitalisering av rättskedjan	–2 400	–2 400	–2 400
Förstärkning Polismyndigheten	120 000	120 000	120 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**28 546 852**	**30 498 306**	**30 942 521**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.2 1:2 Säkerhetspolisen

Tabell 2.13 Anslagsutveckling 1:2 Säkerhetspolisen

Tusental kronor

2018	Utfall	1 472 292	Anslags-sparande	–1 471
2019	Anslag	1 578 009 [1]	Utgifts-prognos	1 592 433
2020	**Förslag**	**1 641 279**		
2021	Beräknat	1 665 724 [2]		
2022	Beräknat	1 689 974 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 641 279 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 641 279 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Säkerhetspolisens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att Säkerhetspolisen tillförs 35 000 000 kronor från och med 2020 för att säkerställa satsningen på hemlig dataavläsning.

Regeringen föreslår att 1 641 279 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Säkerhetspolisen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 665 724 000 kronor respektive 1 689 974 000 kronor.

Tabell 2.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Säkerhetspolisen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 565 509**	**1 565 509**	**1 565 509**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	25 754	49 454	72 965
Beslut	50 016	50 761	51 500
Varav BP20 [3]	35 000	35 000	35 000
Varav [3]			
Förstärkning Säkerhetspolisen	35 000	35 000	35 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 641 279**	**1 665 724**	**1 689 974**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.3 1:3 Åklagarmyndigheten

Tabell 2.15 Anslagsutveckling 1:3 Åklagarmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	1 506 066	Anslags-sparande	25 649
2019	Anslag	1 610 760 [1]	Utgifts-prognos	1 581 560
2020	**Förslag**	**1 698 586**		
2021	Beräknat	1 721 881 [2]		
2022	Beräknat	1 745 914 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 697 525 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 697 526 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Åklagarmyndighetens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

För att Åklagarmyndigheten ska kunna bibehålla och utveckla kvaliteten och effektiviteten i verksamheten ökas anslaget med 61 000 000 kronor från och med 2020.

Anslaget minskas med 700 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet och anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* ökas därmed med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 1 698 586 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Åklagarmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 721 881 000 kronor, respektive 1 745 914 000 kronor.

Tabell 2.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Åklagarmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 610 760**	**1 610 760**	**1 610 760**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	30 968	54 523	77 766
Beslut	56 858	56 598	57 388
Varav BP20 [3]	60 300	60 300	60 300
Varav [3]			
Samordning av digitalisering av rättskedjan	-700	-700	-700
Förstärkning Åklagarmyndigheten	61 000	61 000	61 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 698 586**	**1 721 881**	**1 745 914**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.4 1:4 Ekobrottsmyndigheten

Tabell 2.17 Anslagsutveckling 1:4 Ekobrottsmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	673 727	Anslags-sparande	16 443
2019	Anslag	693 548 [1]	Utgifts-prognos	709 725
2020	**Förslag**	**736 115**		
2021	Beräknat	746 997 [2]		
2022	Beräknat	759 136 [3]		

1 Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
2 Motsvarar 734 968 tkr i 2020 års prisnivå.
3 Motsvarar 734 969 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Ekobrottsmyndighetens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

För att stärka Ekobrottsmyndighetens kapacitet att möta det ökande ärendeinflödet och säkerställa utredning och lagföring i resurskrävande ärenden, såsom bekämpning av systematiska välfärdsbrott, föreslår regeringen att anslaget ökas med 19 000 000 kronor 2020 och med 35 000 000 kronor från och med 2021.

För att kompensera för de utgifter som uppstår hos Ekobrottsmyndigheten till följd av vidtagna eller planerade åtgärder i syfte att öka attraktiviteten i polisyrket och förbättra villkoren föreslår regeringen att anslaget ökas med 8 600 000 kronor 2020 och med 12 900 000 kronor från och med 2021.

Anslaget minskas med 80 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet och anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* ökas därmed med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 736 115 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Ekobrottsmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 746 997 000 kronor, respektive 759 136 000 kronor.

Tabell 2.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Ekobrottsmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**685 548**	**685 548**	**685 548**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	23 047	34 644	46 347
Beslut	27 520	26 805	27 241
Varav BP20 [3]	27 520	47 820	47 820
Varav [3]			
Samordning av digitalisering av rättskedjan	-80	-80	-80
Bekämpa välfärdsbrott m.m.	19 000	35 000	35 000
Öka attraktiviteten i polisyrket	8 600	12 900	12 900
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**736 115**	**746 997**	**759 136**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.5 1:5 Sveriges Domstolar

Tabell 2.19 Anslagsutveckling 1:5 Sveriges Domstolar

Tusental kronor

2018	Utfall	5 764 526	Anslags-sparande	12 972
2019	Anslag	5 988 514 [1]	Utgifts-prognos	5 931 838
2020	**Förslag**	**6 241 698**		
2021	Beräknat	6 371 844 [2]		
2022	Beräknat	6 468 413 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 6 278 966 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 6 283 337 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter avseende de allmänna domstolarnas, de allmänna förvaltningsdomstolarnas, hyres- och arrendenämndernas, Rättshjälpsmyndighetens, Rättshjälpsnämndens, Notarienämndens samt Domstolsverkets verksamhet. Vidare får anslaget användas för utgifter avseende den regionala avdelningen vid den enhetliga patentdomstolen.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.20 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras
Utfall 2018	154 567	19 228
Prognos 2019	166 000	19 550
Budget 2020	176 000	19 550

Under 2019 beräknas Sveriges Domstolar leverera in avgifter till inkomsttitel på statsbudgeten motsvarande 166 miljoner kronor, varav 134 miljoner kronor utgör ansökningsavgifter, 9 miljoner kronor kungörandeavgifter och 23 miljoner kronor efterbevaknings- och tillsynsavgifter. Återbetalning av medel för rättshjälpskostnader m.m. beräknas uppgå till 47 miljoner kronor.

Intäkter som disponeras härrör i huvudsak från uthyrning av lokaler och kopior av domar. Av totalt 19,2 miljoner kronor uppgick dessa poster till 13,9 miljoner kronor 2018.

Regeringens överväganden

Situationen vid Sveriges Domstolar är ansträngd till följd av att antalet inkomna mål och ärenden till domstolarna har ökat markant. Det behövs en resursförstärkning för att mål och ärenden fortsatt ska kunna avgöras med bibehållen hög kvalitet och effektivitet. Regeringen anser därför att anslaget bör ökas med 280 000 000 kronor 2020. Från och med 2021 beräknas anslaget ökas med 275 000 000 kronor.

Vattenverksamheter som producerar vattenkraftsel kommer att prövas av Mark- och miljödomstolen för ett nytt tillstånd med moderna miljövillkor. Denna omprövning berör uppskattningsvis ca 7 400 verksamheter. För att hantera omprövningen behöver medel tillföras Sveriges Domstolar. Denna kostnadsökning finansieras genom prövningsavgiften, som i enlighet med propositionen Vattenmiljö och vattenkraft ses över så att den ger full kostnadstäckning (prop. 2017/18:243, bet, 2017/18:CU31, rskr. 2017/18:383). Regeringen anser därför att anslaget bör ökas med 30 000 000 kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget ökas med 50 000 000 kronor.

Anslaget minskas med 1 100 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet för digitalisering av rättskedjan och anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* ökas därmed med motsvarande belopp.

Regeringen aviserar att ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp bör införas vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige och att det bör träda i kraft den 1 januari 2021 (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). De kommande förslagen medför en ökning av antalet mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Regeringen anser därför att anslaget bör ökas med 4 500 000 kronor 2021 och med 9 000 000 kronor från och med 2022.

Regeringen föreslår att 6 241 698 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Sveriges Domstolar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 6 371 844 000 kronor respektive 6 468 413 000 kronor.

Tabell 2.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Sveriges Domstolar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**5 814 514**	**5 814 514**	**5 814 514**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	106 891	194 480	281 306
Beslut	320 293	362 850	372 593
Varav BP20 [3]	308 900	328 400	332 900
Varav [3]			
Omprövning av vattenverksamheter	30 000	50 000	50 000
Samordning av digitalisering av rättskedjan	–1 100	–1 100	–1 100
Förstärkning Sveriges Domstolar	280 000	275 000	275 000
Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av arbetstagare som tillfälligt arbetar i Sverige		4 500	9 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**6 241 698**	**6 371 844**	**6 468 413**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.6 1:6 Kriminalvården

Tabell 2.22 Anslagsutveckling 1:6 Kriminalvården

Tusental kronor

2018	Utfall	8 960 768	Anslagssparande	–561 968
2019	Anslag	9 546 540 [1]	Utgiftsprognos	9 148 254
2020	**Förslag**	**9 448 433**		
2021	Beräknat	10 081 339 [2]		
2022	Beräknat	10 394 077 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 9 928 333 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 10 083 554 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Kriminalvårdens förvaltningsutgifter. Vidare får anslaget användas för utgifter för:

– övervakningsnämnderna,
– övervakare, biträdande övervakare, förtroendemän och
– statsbidrag till organisationer inom kriminalvårdens område.

Kompletterande information

Statsbidrag regleras i förordningen (2002:954) om statsbidrag till vissa organisationer inom kriminalvårdens område.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.23 Avgiftsbelagd verksamhet

Tusental kronor

	Intäkter som inte får disponeras/ Intensivövervakning	Intäkter som får disponeras/Arbetsdrift
Utfall 2018	2 790	120 728
Prognos 2019	2 800	112 000
Budget 2020	**2 800**	**112 000**

Kriminalvården disponerar inkomster från arbetsdriften och terapiverksamheten inom kriminalvården. För arbetsdriften gäller inte kravet på full kostnadstäckning. Det ekonomiska målet är att intäkterna till 50 procent ska täcka de direkta kostnaderna för arbetsdriften. För terapiverksamheten gäller att avgifterna ska delfinansiera verksamheten.

Av 5 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll framgår att dömda som verkställer ett fängelsestraff under intensivövervakning med elektronisk kontroll ska betala en avgift. Avgiften uppgår till 80 kronor per dag, dock högst 9 600 kronor. Avgiften ska betalas i förskott till Kriminalvården för att därefter kvartalsvis tillföras Brottsofferfonden.

Regeringens överväganden

Mot bakgrund av den ansträngda beläggningssituationen i häkte och anstalt behöver Kriminalvårdens anslag tillföras ytterligare medel för att ge myndigheten förutsättningar att kunna tillskapa tillfälliga och permanenta platser. Regeringen avser att lämna ett antal propositioner inom det straffrättsliga området, vilka medför ökade kostnader för Kriminalvården. För att förslagen ska kunna finansieras och

Kriminalvården ska kunna upprätthålla kvalitet, effektivitet och tillräckligt god säkerhet inom verksamheten föreslår regeringen att anslaget bör ökas med 130 000 000 kronor 2020, 569 000 000 kronor 2021 och 729 000 000 kronor från och med 2022.

Anslaget minskas med 1 100 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet och anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* ökas därmed med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 9 448 433 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Kriminalvården* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 081 339 000 kronor respektive 10 394 077 000 kronor.

Tabell 2.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Kriminalvården

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**9 011 540**	**9 011 540**	**9 011 540**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	154 215	295 468	436 474
Beslut	282 678	774 331	946 063
Varav BP20 [3]	128 900	567 900	727 900
Varav [3]			
Samordning av digitalisering av rättskedjan	–1 100	–1 100	–1 100
Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet		10 000	10 000
Förstärkning Kriminalvården	130 000	559 000	719 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**9 448 433**	**10 081 339**	**10 394 077**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.7 1:7 Brottsförebyggande rådet

Tabell 2.25 Anslagsutveckling 1:7 Brottsförebyggande rådet

Tusental kronor

2018	Utfall	136 511	Anslags-sparande	15 104
2019	Anslag	149 806 [1]	Utgifts-prognos	152 476
2020	**Förslag**	**166 347**		
2021	Beräknat	152 753 [2]		
2022	Beräknat	155 070 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 150 432 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 150 433 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Brottsförebyggande rådets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för verksamheten vid ett nationellt centrum för det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism.

Regeringens överväganden

Anslaget ökas med 3 500 000 kronor från och med 2020 för att fortsätta bidra till finansieringen av arbetet med den nationella trygghetsundersökningen och för att säkerställa fortsatt kvalitet och bibehållen urvalsstorlek. Anslaget 1:1 *Polismyndigheten* minskas med motsvarande belopp.

Anslaget ökas med 5 540 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet. Finansiering sker genom att anslaget 1:1 *Polismyndigheten* minskas med 2 400 000 kronor; anslag 1:5 *Sveriges domstolar* och anslag 1:6 *Kriminalvården* minskas med 1 100 000 kronor vardera; anslag 1:3 *Åklagarmyndigheten* minskas med 700 000 kronor; anslag 1:4 *Ekobrottsmyndigheten* och anslag 1:8 *Rättsmedicinalverket* minskas med 80 000 kronor vardera samt att anslag 2:1 *Kustbevakningen* under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap minskas med 80 000 kronor.

Regeringen föreslår att 166 347 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 152 753 000 kronor respektive 155 070 000 kronor.

Tabell 2.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Brottsförebyggande rådet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**149 806**	**149 806**	**149 806**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 501	9 928	12 350
Beslut	9 040	–6 981	–7 086
Varav BP20 [3]	9 040	9 040	9 040
Varav [3]			
Finansiering av den nationella trygghetsundersökningen	3 500	3 500	3 500
Samordning av digitalisering av rättskedjan	5 540	5 540	5 540
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**166 347**	**152 753**	**155 070**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.8 1:8 Rättsmedicinalverket

Tabell 2.27 Anslagsutveckling 1:8 Rättsmedicinalverket

Tusental kronor

2018	Utfall	426 446	Anslags-sparande	11 371
2019	Anslag	429 169 [1]	Utgifts-prognos	444 814
2020	**Förslag**	**455 273**		
2021	Beräknat	462 120 [2]		
2022	Beräknat	468 928 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 455 273 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 455 273 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Rättsmedicinalverkets förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.28 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdrags-verksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	115 700	121 100	–5 400	18 300
Prognos 2019	115 700	118 500	–2 800	15 500
Budget 2020	118 000	120 000	–2 000	13 500

Rättsmedicinalverket bedriver avgiftsbelagd verksamhet inom framför allt rättsgenetik, delar av rättskemin samt inom rättsmedicin vad gäller utfärdande av rättsintyg. Rättsmedicinalverket tar också ut avgifter för rättsmedicinska åldersbedömningar. Under 2018 resulterade de avgiftsbelagda verksamheterna i ett negativt resultat, vilket bidrog till att det sedan tidigare ackumulerade överskottet minskade till 18 300 000 kronor. Både det prognostiserade utfallet för 2019 och det beräknade resultatet för 2020 väntas innebära ytterligare minskningar av det ackumulerade överskottet.

Regeringens överväganden

För att bl.a. möta den ökade efterfrågan på Rättsmedicinalverkets tjänster föreslår regeringen att anslaget ökas med 15 000 000 kronor från och med 2020.

Anslaget minskas med 80 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet för digitalisering av rättskedjan och anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* ökas därmed med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 455 273 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Rättsmedicinalverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 462 120 000 kronor respektive 468 928 000 kronor.

Tabell 2.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Rättsmedicinalverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**429 169**	**429 169**	**429 169**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	11 184	17 807	24 392
Beslut	14 920	15 144	15 367
Varav BP20 [3]	14 920	14 920	14 920
Varav [3]			
Samordning av digitalisering av rättskedjan	–80	–80	–80
Förstärkning Rättsmedicinalverket	15 000	15 000	15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**455 273**	**462 120**	**468 928**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.9 1:9 Gentekniknämnden

Tabell 2.30 Anslagsutveckling 1:9 Gentekniknämnden

Tusental kronor

2018	Utfall	4 619	Anslags-sparande	684
2019	Anslag	5 615 [1]	Utgifts-prognos	5 874
2020	**Förslag**	**5 709**		
2021	Beräknat	4 794 [2]		
2022	Beräknat	4 864 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 4 723 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 4 723 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Gentekniknämndens verksamhet.

Regeringens överväganden

Den 1 september 2019 blev Vetenskapsrådet värdmyndighet åt Gentekniknämnden. Vetenskapsrådet ansvarar därmed för att bl.a. upplåta lokaler och utföra administrativa och handläggande uppgifter åt Gentekniknämnden. Den organisatoriska förändringen innebär att de administrativa kostnaderna för Gentekniknämnden på sikt blir lägre. Regeringen anser därför att anslaget bör minskas med 1 000 000 kronor från och med 2021.

Regeringen föreslår att 5 709 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Gentekniknämnden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 794 000 kronor respektive 4 864 000 kronor.

Tabell 2.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Gentekniknämnden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**5 615**	**5 615**	**5 615**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	94	179	264
Beslut		–1 000	–1 015
Varav BP20 [3]		–1 000	–1 000
Varav [3]			
Minskning Gentekniknämnden		–1 000	–1 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**5 709**	**4 794**	**4 864**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.10 1:10 Brottsoffermyndigheten

Tabell 2.32 Anslagsutveckling 1:10 Brottsoffermyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	56 632	Anslags-sparande	1 818
2019	Anslag	46 685 [1]	Utgifts-prognos	47 447
2020	**Förslag**	**48 374**		
2021	Beräknat	43 840 [2]		
2022	Beräknat	44 544 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 43 142 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 43 143 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Brottsoffermyndighetens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 48 374 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Brottsoffermyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 43 840 000 kronor respektive 44 544 000 kronor.

Tabell 2.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Brottsoffermyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**47 685**	**47 685**	**47 685**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 736	2 535	3 341
Beslut	–1 047	–6 380	–6 482
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**48 374**	**43 840**	**44 544**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.11 1:11 Ersättning för skador på grund av brott

Tabell 2.34 Anslagsutveckling 1:11 Ersättning för skador på grund av brott

Tusental kronor

2018	Utfall	91 211	Anslags-sparande	34 400
2019	Anslag	121 953 [1]	Utgifts-prognos	123 559
2020	**Förslag**	**121 953**		
2021	Beräknat	121 953 [2]		
2022	Beräknat	201 953 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 121 953 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 201 953 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för ersättningar för skador på grund av brott i enlighet med bestämmelserna i brottsskadelagen (2014:322).

Kompletterande information

Bestämmelser om brottsskadeersättning finns i Brottsskadeförordningen (2014:327).

Regeringens överväganden

Regeringen avser att se över nivån på kränkningsersättningen till brottsoffer. Eftersom befintlig ersättningsnivå innebär att anslaget inte tas i anspråk i sin helhet minskas anslaget dock tills vidare med 40 000 000 kronor 2020 och 80 000 000 kronor 2021. Anslagsnivån återställs från och med 2022 för att möjliggöra en översyn av nivån på kränkningsersättningen.

Regeringen föreslår att 121 953 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Ersättning för skador på grund av brott* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 121 953 000 kronor respektive 201 953 000 kronor.

Tabell 2.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Ersättning för skador på grund av brott

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**121 953**	**121 953**	**121 953**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]			
Beslut			80 000
Varav BP20 [3]	–40 000	–80 000	
Varav [3]			
Tillfällig minskning Ersättning för skador p.g.a. brott	–40 000	–80 000	
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**121 953**	**121 953**	**201 953**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.12 1:12 Rättsliga biträden m.m.

Tabell 2.36 Anslagsutveckling 1:12 Rättsliga biträden m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	2 849 447	Anslags-sparande	–222 962
2019	Anslag	3 021 357 [1]	Utgifts-prognos	3 035 000
2020	**Förslag**	**2 356 357**		
2021	Beräknat	2 356 857		
2022	Beräknat	2 356 857		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för rättsliga biträden som enligt 21 kap. 10 § rättegångsbalken, lagen (1988:609) om målsägandebiträde och rättshjälpslagen (1996:1619) ska betalas av allmänna medel. Anslaget får vidare användas för utgifter som enligt lagen (1996:1620) om offentligt biträde ska betalas av allmänna medel, exklusive utgifter som avser offentligt biträde i ärenden enligt utlänningslagen (2005:716) och lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Anslaget får även användas för utgifter för medlare enligt 6 kap. 18 a § och 21 kap. 13 § andra stycket föräldrabalken samt rättegångsbiträde enligt 20 kap. 2 b § föräldrabalken. Anslaget får användas för utgifter för särskilda företrädare för barn enligt 12 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn samt för utgifter för bevisning, parter, tolk, översättning och god man, förvaltararvoden m.m. i konkurser samt ersättning till likvidatorer och boupptecknings förrättare. Dessutom får anslaget användas för utgifter som hänför sig till internationellt straff- och civilrättsligt samarbete och som inte ska betalas av annan myndighet.

Regeringens överväganden

Regeringen aviserar att ett ekonomiskt arbetsgivarbegrepp bör införas vid beskattning av utomlands bosatta personer som tillfälligt arbetar i Sverige och att det bör träda i kraft den 1 januari 2021 (Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). De kommande förslagen medför en ökning av antalet mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna med behov av tolk- och översättartjänster vid målhanteringen. Regeringen anser därför att anslaget bör ökas med 500 000 kronor från och med 2021.

Regeringen föreslår att 2 356 357 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Rättsliga biträden m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 356 857 000 kronor respektive 2 356 857 000 kronor.

Tabell 2.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Rättsliga biträden m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 356 357**	**2 356 357**	**2 356 357**
Förändring till följd av:			
Beslut		500	500
Varav BP20		500	500
Varav			
Ekonomiskt arbetsgivarbegrepp vid beskattning av arbetstagare som tillfälligt arbetar i Sverige		500	500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 356 357**	**2 356 857**	**2 356 857**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

2.8.13 1:13 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.

Tabell 2.38 Anslagsutveckling 1:13 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	83 696	Anslags-sparande	-459
2019	Anslag	94 987 [1]	Utgifts-prognos	95 727
2020	**Förslag**	**39 987**		
2021	Beräknat	39 987 [2]		
2022	Beräknat	39 987 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 39 987 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 39 987 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter som uppkommer för staten i samband med vissa skaderegleringar samt för utgifter för ersättning till vissa ombuds- och rättegångskostnader. Anslaget får även användas för utgifter i samband med statens skadeståndsansvar om den enhetliga patentdomstolen överträder EU-rätten.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 39 987 000 kronor anvisas under anslaget 1:13 *Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 39 987 000 kronor, respektive 39 987 000 kronor.

Tabell 2.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**39 987**	**39 987**	**39 987**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**39 987**	**39 987**	**39 987**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.14 1:14 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar

Tabell 2.40 Anslagsutveckling 1:14 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar

Tusental kronor

2018	Utfall	13 317	Anslags-sparande	5 857
2019	Anslag	24 174 [1]	Utgifts-prognos	19 770
2020	**Förslag**	**24 174**		
2021	Beräknat	24 174		
2022	Beräknat	24 174		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till årsavgifter och bidrag till vissa internationella sammanslutningar, internationellt samarbete och forskning med anknytning till rättsväsendets område.

Kompletterande information

Vidare får bidrag till vissa andra internationella sammanslutningar samt internationellt samarbete och forskning med anknytning till Justitiedepartementets område betalas från anslaget.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 24 174 000 kronor anvisas under anslaget 1:14 *Avgifter till vissa internationella sammanslutningar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 24 174 000 kronor respektive 24 174 000 kronor.

Tabell 2.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**24 174**	**24 174**	**24 174**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**24 174**	**24 174**	**24 174**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

2.8.15 1:15 Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete

Tabell 2.42 Anslagsutveckling 1:15 Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete

Tusental kronor

2018	Utfall	46 941	Anslags-sparande	216
2019	Anslag	47 157 [1]	Utgifts-prognos	46 614
2020	**Förslag**	**57 157**		
2021	Beräknat	57 157		
2022	Beräknat	57 157		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter i syfte att stimulera lokalt brottsförebyggande arbete. Brottsförebyggande rådet belastar anslaget med vissa egna kostnader direkt kopplade till denna verksamhet. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag för åtgärder mot våldsbejakande extremism.

Regeringens överväganden

Anslaget ökas med 10 000 000 kronor för 2020–2025 för att finansiera statsbidrag för verksamhet som värnar demokratin mot våldsbejakande extremism. Anslaget 6:1 *Allmänna val och demokrati* under utgiftsområde 1 Rikets styrelse minskas med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 57 157 000 kronor anvisas under anslaget 1:15 *Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 57 157 000 kronor respektive 57 157 000 kronor.

Tabell 2.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**47 157**	**47 157**	**47 157**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	10 000	10 000	10 000
Varav BP20	10 000	10 000	10 000
Varav			
Medel avs. statsbidrag för verksamheter som värnar demokratin	10 000	10 000	10 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**57 157**	**57 157**	**57 157**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

2.8.16 1:16 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden

Tabell 2.44 Anslagsutveckling 1:16 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden

Tusental kronor

2018	Utfall	15 267	Anslags-sparande	3 543
2019	Anslag	20 924 [1]	Utgifts-prognos	19 248
2020	**Förslag**	**21 224**		
2021	Beräknat	21 546 [2]		
2022	Beräknat	21 868 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 21 223 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 21 224 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Från och med den 1 augusti 2019 bedriver nämnden tillsyn över Säkerhetspolisens och Polismyndighetens tillämpning av den nya lag

som ger dessa myndigheter utökad tillgång till uppgifter från signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet. Regeringen föreslår att anslaget ökas med 2 000 000 kronor från och med 2020 för den nya tillsynsuppgiften. Anslaget 1:1 *Polismyndigheten* minskas med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 21 224 000 kronor anvisas under anslaget 1:16 *Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 21 546 000 kronor, respektive 21 868 000 kronor.

Tabell 2.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**18 924**	**18 924**	**18 924**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	300	592	883
Beslut	2 000	2 030	2 061
Varav BP20 [3]	2 000	2 000	2 000
Varav [3]			
Medel för utökad tillsyn	2 000	2 000	2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**21 224**	**21 546**	**21 868**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.17 1:17 Domarnämnden

Tabell 2.46 Anslagsutveckling 1:17 Domarnämnden

Tusental kronor

2018	Utfall	7 471	Anslags-sparande	949
2019	Anslag	8 441 [1]	Utgifts-prognos	8 402
2020	**Förslag**	**8 574**		
2021	Beräknat	8 710 [2]		
2022	Beräknat	8 846 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 8 574 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 8 574 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Domarnämndens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 8 574 000 kronor anvisas under anslaget 1:17 *Domarnämnden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 710 000 kronor respektive 8 846 000 kronor.

Tabell 2.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Domarnämnden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**8 441**	**8 441**	**8 441**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	133	269	405
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**8 574**	**8 710**	**8 846**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.18 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet

Tabell 2.48 Anslagsutveckling 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet

Tusental kronor

2018	Utfall	60 917	Anslags-sparande	20 083
2019	Anslag	108 000 [1]	Utgifts-prognos	106 755
2020	**Förslag**	**113 000**		
2021	Beräknat	101 000		
2022	Beräknat	84 900		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter avseende verksamhet som bedrivs inom ramen för fonden för inre säkerhet, samt för administration av fonden.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 185 000 000 kronor 2021–2022.

Skälen för regeringens förslag: Europaparlamentet och rådet antog den 16 april 2014 förordningarna (EU) nr 513/2014 och (EU) nr 515/2014 som tillsammans inrättar Fonden för inre säkerhet (ISF). Fonden är en del av flera EU-fonder kopplade till EU:s fleråriga budgetram som sträcker sig från och med 2014 till och med 2020. Utbetalningar av fondmedel kommer dock att göras även under 2021 och 2022. Verksamheten ska bedrivas utifrån ett nationellt program som delvis omfattar fleråriga projekt. Åtaganden under anslaget medför således utgifter för kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 185 000 000 kronor 2021–2022.

Tabell 2.49 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	112 000	164 336	210 000		
Nya åtaganden	110 000	151 000	80 000		
Infriade åtaganden	58 000	105 336	105 000	100 500	84 500
Utestående åtaganden	164 336	210 000	185 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	170 000	210 000	185 000		

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 113 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:18 *Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 101 000 000 kronor respektive 84 900 000 kronor.

Tabell 2.50 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**108 000**	**108 000**	**108 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	5 000	–7 000	–23 100
Varav BP20	41 000	42 000	84 900
Varav			
Fonden för inre säkerhet	41 000	42 000	84 900
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**113 000**	**101 000**	**84 900**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

5

Internationell samverkan

Förslag till statens budget för 2020

Internationell samverkan

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 4

Diagramförteckning ... 6

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 7

2 Utgiftsområde 5 Internationell samverkan ... 9
2.1 Omfattning ... 9
2.2 Utgiftsutveckling ... 10
2.3 Mål för utgiftsområdet ... 11
2.4 Resultatredovisning ... 11
2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 11
2.4.2 Resultat ... 11
2.4.3 Analys och slutsatser ... 25
2.4.4 Återrapportering av vissa tillkännagivanden gällande internationell samverkan ... 28
2.5 Politikens inriktning ... 29
2.6 Budgetförslag ... 34
2.6.1 1:1 Avgifter till internationella organisationer ... 34
2.6.2 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet ... 34
2.6.3 1:3 Nordiskt samarbete ... 36
2.6.4 1:4 Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet ... 36
2.6.5 1:5 Inspektionen för strategiska produkter ... 37
2.6.6 1:6 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning ... 39
2.6.7 1:7 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut ... 39
2.6.8 1:8 Bidrag till Utrikespolitiska institutet ... 40
2.6.9 1:9 Svenska institutet ... 40
2.6.10 1:10 Information om Sverige i utlandet ... 41
2.6.11 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen ... 41

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp 7
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden 8
Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 5 Internationell samverkan 10
Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020-2022. Utgiftsområde 5 Internationell samverkan 10
Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 5 Internationell samverkan 10
Tabell 2.4 Avgifter för respektive organisation som finansieras under anslag 1:1 Avgifter till internationella organisationer 11
Tabell 2.5 Det totala antalet utsända samt procentandel kvinnor och män i svenska bidrag till civila och militära krishanterings- och fredsfrämjande insatser 16
Tabell 2.6 Svenska bidrag i civila och militära krishantering- och fredsfrämjande insatser 2016–2018 17
Tabell 2.7 Nation Brands Index 24
Tabell 2.8 Anslagsutveckling 1:1 Avgifter till internationella organisationer 34
Tabell 2.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Avgifter till internationella organisationer 34
Tabell 2.10 Anslagsutveckling 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet 34
Tabell 2.11 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet 35
Tabell 2.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet 35
Tabell 2.13 Anslagsutveckling 1:3 Nordiskt samarbete 36
Tabell 2.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Nordiskt samarbete 36
Tabell 2.15 Anslagsutveckling 1:4 Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet 36
Tabell 2.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet 37
Tabell 2.17 Anslagsutveckling 1:5 Inspektionen för strategiska produkter 37
Tabell 2.18 Uppdragsverksamhet 38
Tabell 2.19 Offentligrättslig verksamhet 38
Tabell 2.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Inspektionen för strategiska produkter 38
Tabell 2.21 Anslagsutveckling 1:6 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning 39
Tabell 2.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning 39
Tabell 2.23 Anslagsutveckling 1:7 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut 39

Tabell 2.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut 40
Tabell 2.25 Anslagsutveckling 1:8 Bidrag till Utrikespolitiska institutet 40
Tabell 2.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Bidrag till Utrikespolitiska institutet 40
Tabell 2.27 Anslagsutveckling 1:9 Svenska institutet..... 40
Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Svenska institutet..... 41
Tabell 2.29 Anslagsutveckling 1:10 Information om Sverige i utlandet 41
Tabell 2.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Information om Sverige i utlandet 41
Tabell 2.31 Anslagsutveckling 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen 41
Tabell 2.32 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen..... 42
Tabell 2.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen..... 42

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Antal väpnade konflikter i världen 1947–2017.....14
Diagram 2.2 Antal artiklar där UI:s forskare och redaktörer har medverkat, 2014–2018.....21

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 5 Internationell samverkan enligt tabell 1.1.
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Avgifter till internationella organisationer	1 328 554
1:2	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	193 326
1:3	Nordiskt samarbete	13 595
1:4	Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet	4 826
1:5	Inspektionen för strategiska produkter	45 029
1:6	Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning	72 358
1:7	Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)	28 402
1:8	Bidrag till Utrikespolitiska institutet (UI)	19 175
1:9	Svenska institutet	131 360
1:10	Information om Sverige i utlandet	15 475
1:11	Samarbete inom Östersjöregionen	176 215
Summa		**2 028 315**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:2	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	50 000	2021–2022
1:11	Samarbete inom Östersjöregionen	160 500	2021–2029
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**210 500**	

2 Utgiftsområde 5 Internationell samverkan

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet omfattar frågor som gäller Sveriges förhållande till och överenskommelser med andra stater och internationella organisationer. Inom utgiftsområdet verkar två myndigheter: Inspektionen för strategiska produkter och Svenska institutet.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Avgifter till internationella organisationer	1 208	1 680	1 629	**1 329**	1 329	1 329
1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	187	193	195	**193**	183	184
1:3 Nordiskt samarbete	44	14	13	**14**	14	14
1:4 Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet	9	14	14	**5**	5	5
1:5 Inspektionen för strategiska produkter	39	44	45	**45**	46	46
1:6 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning	53	54	53	**72**	71	74
1:7 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)	28	28	28	**28**	28	28
1:8 Bidrag till Utrikespolitiska institutet (UI)	19	19	19	**19**	19	19
1:9 Svenska institutet	120	125	125	**131**	131	133
1:10 Information om Sverige i utlandet	15	15	15	**15**	15	15
1:11 Samarbete inom Östersjöregionen	170	174	172	**176**	168	170
Totalt för utgiftsområde 05 Internationell samverkan	**1 893**	**2 360**	**2 310**	**2 028**	**2 009**	**2 018**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020-2022. Utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 362**	**2 362**	**2 362**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	9	14	19
Beslut	-343	-367	-364
Varav BP20 [3]	10	13	17
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20 [3]			
Övrigt			
Ny ramnivå	**2 028**	**2 009**	**2 018**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	1595
Verksamhetsutgifter [2]	432
Investeringar [3]	1
Summa ramnivå	**2028**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Mål för utgiftsområdet

Målet för utgiftsområdet Internationell samverkan är att säkerställa Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder (prop. 2007/08:1 utg. omr. 5, bet. 2007/08:UU1).

2.4 Resultatredovisning

En rad olika faktorer bidrar till målet att säkerställa Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder. Insatser som finansieras genom utgiftsområdet ska ses i ett sammanhang där även effekterna av andra offentliga insatser eller samverkan med berörda aktörer bidrar till måluppfyllelsen för utgiftsområdet. Det handlar om en bredd av samhälleliga kontakter och relationsskapande på olika nivåer och i olika forum, och med diplomatiska, politiska och ekonomiska medel. Utlandsmyndigheterna spelar här en central roll.

Utrikesförvaltningens förvaltningskostnader redovisas under utgiftsområde 1 Rikets styrelse.

2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

En bärande del av verksamheten inom utgiftsområdet utgörs av de principer och politiska prioriteringar som vägleder den förda politiken. Dessa är Agenda 2030 för hållbar utveckling, demokrati och mänskliga rättigheter, rättsstatens principer, dialog och medling, fred och säkerhet samt en feministisk utrikespolitik, såsom de kommer till uttryck i regeringens årliga utrikesdeklaration. Dessa utgör centrala bedömningsgrunder för att bedöma resultatet, måluppfyllelsen och utvecklingen på området.

För utgiftsområdet finns följande indikatorer för utvecklingen på området och verksamhetens resultat:

Internationell krishantering och fredsfrämjande insatser: Antal svenska kvinnor och män i civila och militära krishanterings- och fredsfrämjande insatser.

Forskning om säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning: SIPRI:s förekomst i mediereportage och antal artiklar där UI:s forskare och redaktörer har medverkat.

Exportkontroll Handläggningstider för tillståndsärenden, antal avgjorda ärenden och omfattningen av tillsynsverksamheten.

Nordiskt samarbete: Antal undanröjda hinder för rörlighet över gränserna.

Sverigefrämjande: Nation Brands index, Svenska institutets stipendier och ledarskapsprogram och antal institutioner utomlands som undervisar i svenska.

2.4.2 Resultat

Sveriges engagemang i internationella organisationer

I syfte att säkerställa Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder är Sverige engagerat i ett antal internationella organisationer. Arbetet är inriktat på bred internationell samverkan och samarbete. Sverige var under 2018 en aktör i FN, EU, Europarådet, OSSE, Nordiska ministerrådet (NMR), och OECD och i sitt partnerskap med Nato.

De obligatoriska avgifterna finansieras från anslag 1:1 *Avgifter till internationella organisationer* och utgjorde 2018 drygt 66 procent av utgiftsområdet. Utvecklingen av kostnader på anslaget är framför allt beroende av förändringar i organisationernas arbete och valutakurser och lämnar litet utrymme för svensk påverkan. I tabell 2.4 redovisas andelen kostnader av de totala årliga utbetalningarna för de internationella organisationerna.

Tabell 2.4 Avgifter för respektive organisation som finansieras under anslag 1:1 Avgifter till internationella organisationer

Organisation	2018	2017	2016	2015
FN	49	59	61	60
Nordiska ministerrådet	31	24	24	26
Europarådet	5	5	4	4
OSSE	6	5	4	3
OECD	4	4	3	3
Övriga organisationer	5	3	4	4
Total	100	100	100	100

Källa: Kammarkollegiet

FN

FN är den främsta förvaltaren av en regelbaserad världsordning och som sådan en av de viktigaste arenorna för svensk utrikespolitik. Denna roll

accentuerades under 2017 då Sverige inträdde som invald medlem i FN:s säkerhetsråd och stärktes ytterligare under 2018.

Generalsekreteraren fortsatte under 2018 att driva processer för att reformera FN:s utvecklingssystem, freds- och säkerhetsarkitektur samt den interna förvaltningen av organisationen. Sverige, som kritisk FN-vän, bidrog till dessa reformansträngningar. Arbetet resulterade i att FN stod redo att sjösätta nya strukturer och processer från och med 1 januari 2019.

Som medlem i säkerhetsrådet arbetade Sverige för genomförandet av rådets uppgift enligt FN:s stadga – att upprätthålla internationell fred och säkerhet. FN ledde 14 fredsbevarande insatser och 24 politiska insatser runt om i världen med syfte att säkerställa hållbar fred och förebygga konflikt under 2018. Den fredsbevarande insatsen i Liberia avslutades under året.

Sverige bidrog till ett ökat fokus på genomförandet av agendan för kvinnor, fred och säkerhet samt förebygga väpnad konflikt. Sverige verkade för att alla ordförandeskapsuttalanden som antagits för krissituationer har haft en referens till FN:s agenda för kvinnor, fred och säkerhet. Sverige drev frågan om att civilsamhället, inte minst kvinnorättsorganisationer, ska få möjlighet att informera säkerhetsrådet om kvinnors situation i specifika länder och områden. Sverige arbetade för att stärka arbetet i säkerhetsrådet med barnperspektiv i väpnade konflikter.

Sverige arbetade för att säkerhetsrådet ska kunna bli bättre på att möta nya säkerhetsutmaningar såsom kopplingen mellan klimatförändringar och säkerhet.

Regeringen redogjorde för medlemskapet i säkerhetsrådet genom skr. 2018/19:104 Sveriges medlemskap i FN:s säkerhetsråd 2017–2018. Riksdagen har riktat ett tillkännagivande till regeringen om behov av en oberoende utvärdering av Sveriges medlemskap i FN:s säkerhetsråd. Regeringen avser att tillsätta en sådan och återkomma till riksdagen i detta ärende.

EU

EU är Sveriges viktigaste utrikes- och säkerhetspolitiska plattform. Mot bakgrund av det försämrade omvärldsläget har medlemsstaterna i EU sett ett behov av att stärka EU som säkerhetspolitisk aktör. Flera steg togs under 2018 för att utveckla den gemensamma säkerhets- och försvarspolitiken, inom ramen för genomförandet av den globala strategin för EU:s utrikes- och säkerhetspolitik. Strategin speglar en bred syn på säkerhet och är förankrad i EU:s värdegrund.

Genomförandet påbörjades av det permanenta strukturerade samarbetet om EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (Pesco).

Under 2018 fattades beslut om att ge EU:s planerings- och ledningsfunktion för militära insatser (MPCC) i uppgift att även kunna leda en exekutiv EU-insats med upp till 2 500 personer.

Sverige deltog i 15 av EU:s 16 krishanteringsinsatser och lämnade ett av de största personalbidragen till den civila krishanteringen 2018. Sverige spelade under året en avgörande roll i förhandlingarna om den s.k. civila pakten, som syftar till att EU:s civila krishantering ska bli mer handlingskraftig, effektiv och flexibel.

Den regionala närvaron i EU:s rådgivande insats för civil säkerhetssektorreform i Ukraina (EUAM Ukraina) med en närvaro i Odessa i tillägg till Kharkiv och Lviv utökades 2018. Precis som EU:s konfliktförebyggande övervakningsinsats i Georgien (EUMM Georgien) syftar EUAM Ukraina till att upprätthålla den europeiska säkerhetsordningen. I båda dessa prioriterade insatser tillhörde Sverige under 2018 de största personalbidragarna. Även EU:s civila rådgivningsinsats i Irak (EUAM Irak) har blivit förlängd och fått ett mer omfattande mandat, med en fördubbling av insatsens personal.

Under året deltog Sverige i arbetet med att ta fram en ny policy för EU:s arbete med kvinnor, fred och säkerhet, vilken antogs i december 2018. Under hösten påbörjades även ett arbete med att ta fram en handlingsplan för genomförandet av policyn.

OSSE

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) är ett säkerhetspolitiskt samarbetsorgan med 57 deltagande stater. OSSE:s verksamhet utgår från en bred syn på säkerhet som omfattar såväl militär rustningskontroll som mänskliga rättigheter, rättssäkerhet och demokrati. Sverige verkade 2018 för att respekten för den europeiska säkerhetsordningen ska återupprättas och att alla deltagande stater ska leva upp till organisationens normer och principer från Helsingforsslutakten och Parisstadgan liksom andra åtaganden. Sverige verkade också för att stärka EU:s röst inom organisationen.

Svenskt fokus var OSSE:s hantering av den ryska aggressionen mot Ukraina under 2018, inklusive den illegala annekteringen av Krim, och den konflikt som därmed har uppstått. Sverige verkade för att konflikten och de ryska brotten mot OSSE:s principer och åtaganden fortsatt ska ha framträdande plats på OSSE:s dagordning och att OSSE ska användas som instrument för EU:s samlade politik i förhållande till konflikten. Sverige bidrog med politiskt, finansiellt och personalmässiga stöd till OSSE:s särskilda observatörsmission i Ukraina (SMM), ett viktigt instrument för ansvarsutkrävande.

Sverige betonade vikten av OSSE:s insatser för demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer genom tydligt politiskt och finansiellt stöd till de tre oberoende institutionerna: Kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR), Mediefrihetsrepresentanten (RFoM) och Högkommissarien för nationella minoriteter (HCNM). Sveriges har genom projektbidrag till ODIHR hjälpt till att stärka kapaciteten hos civilsamhällesorganisationer i Ukraina 2018. I rollen som EU:s lokala samordnare för mediefrihetsfrågor bidrog Sverige till att dessa frågor fått ett framträdande utrymme i diskussionerna inom organisationen, inklusive genom antagandet av en deklaration om journalisters säkerhet.

Sverige arbetade för att stärka jämställdhetsintegrering i OSSE och lyfte särskilt fram Agendan för kvinnor, fred och säkerhet under ordförandeskapet i OSSE:s militärpolitiska organ *Forum for Security Cooperation* (FSC).

Sverige har deltagit i och bidragit till den dialog som förs inom OSSE avseende konventionell rustningskontroll och militärt förtroendeskapande, som fått förnyad aktualitet efter den ryska aggressionen mot Ukraina, med målsättningen att öka militär transparens och förutsägbarhet i Europa.

Sverige har fortsatt verkat för en modernisering av Wiendokumentet och för att fördraget om observationsflygningar ska genomföras.

Sverige bidrog till att öka det civila samhällets möjligheter att delta i OSSE:s arbete genom fortsatt stöd till civilsamhällesplattformen *Civic Solidarity Platform* och till det svenska OSSE-nätverket.

Europarådet

Europarådet är en paneuropeisk organisation med 47 medlemsstater. En del av organisationens arbete är att ta fram konventioner som skapar en normgrund för internationellt samarbete inom mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Organisationen bevakar och motverkar inskränkningar i länder som begränsar domstolars, oppositioners, mediers och akademikers villkor att uttrycka sig fritt.

Sverige fortsatte under 2018 att stödja generalsekreterarens reformsträvanden och att prioritera Europarådets kärnområden. Sverige verkade för att det unika övervakningssystemet enligt Europakonventionen och Europadomstolen fortsatt kan fungera väl.

För att trygga kärnverksamheten gav Sverige ett särskilt stöd till Europadomstolen, Venedigkommissionen och Istanbulkonventionen i form av projektbidrag till verksamhet som syftar till att främja demokrati, ökad respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer samt jämställdhet och kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Den ryska aggressionen mot Ukraina, inklusive den illegala annekteringen av Krim, präglade arbetet även under 2018. Sverige verkade för att stödja Ukraina genom Europarådets olika instrument och genom ett omfattande stöd och sekunderingar till organisationens verksamhet och reformarbete i landet. Sverige bidrar även till Europarådets reformarbete i Armenien, Azerbajdzjan, Georgien, Moldavien och Vitryssland.

Europadomstolen effektiviserade sitt arbete och minskade radikalt det tidigare stora antalet mål som väntar på behandling och avgörande. Sverige tillförde nordisk representation i expertgruppen GREVIO som har till uppgift att övervaka Europarådets konvention om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och våld i nära relationer (Istanbulkonventionen).

Sverige bidrog till arbetet med att kontrollera att medlemsstaterna vidtar åtgärder för att förebygga och bekämpa korruption enligt Europarådets konventioner och rekommendationer om korruption, som gruppen av stater mot korruption (Greco) utför. Under 2018 utvärderade Greco också Sverige i femte utvärderingsrundan.

Partnerskapet med Nato

Sedan 1994 är Sverige ett partnerland till Nordatlantiska fördragsorganisationen (Nato). De prioriterade målsättningarna för Sveriges partnerskap med Nato är politisk dialog, övnings- och utbildningssamarbete och informationsutbyte, framför allt kopplat till säkerhetsläget i Sveriges närområde.

Sveriges partnerskap med Nato fortsatte under 2018 att utvecklas inom ramen för vår status som Enhanced Opportunities Partner (EOP), en status som förlängdes i slutet av 2017 med ytterligare tre år.

Sverige verkade för ett fördjupat samarbete mellan EU och Nato på en rad områden under 2018, exempelvis militär rörlighet, övningsverksamhet samt förmågan att bemöta hybridhot. Sverige deltog i Natos övningsverksamhet, t.ex. Trident Juncture i Nordnorge, i syfte att utveckla Försvarsmaktens förmåga, både för det nationella försvaret och för deltagande i internationella krishanteringsinsatser.

Sverige förlängde stödet till Natos utbildnings- och rådgivningsmission i Afghanistan, Resolute Support Mission, samt till Natos insats i Kosovo, Kosovo Force under 2018.

Sverige verkade för att Natos och partnerländers tillämpning av FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet utvecklas och stärks ytterligare.

OECD

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) arbetar för global ekonomisk integration, regelbaserat internationellt samarbete och hållbar handel.

OECD:s rapporter, rekommendationer och granskningar fortsatte under 2018 att tjäna som referenspunkter för svenskt arbete på flera områden, t. ex. i utvärderingen och utvecklingen av den svenska skolan.

Organisationen genomförde bland annat en översyn av yrkesutbildningen i Sverige samt en granskning av Sveriges politik för integration av utlandsfödda elever i svensk grund- och gymnasieskola vilka resulterade i konkreta rekommendationer till Sverige. Sverige medverkade också i en ny omgång av PISA och Talis. Ett annat exempel är att OECD presenterade en översyn av politiken för digitalisering i Sverige, med rekommendationer för att upprätthålla Sveriges ledande position på det digitala området.

Frågor kring framtidens arbetsmarknad har varit högaktuella under 2018 och 2019. OECD fattade beslut om inrättandet av en särskild stödenhet för Global Deal-initiativet under OECD:s och ILO:s delade värdskap. Sverige är sedan våren 2019 ordförande för initiativets styrkommitté, med ILO och OECD som medordförande.

En OECD-rapport som kopplat till de nordiska statsministrarnas initiativ ”Nordic Gender Effect at Work” visade hur jämställdhet på arbetsmarknaden ökat tillväxten i de nordiska länderna liksom en första rapport om nyanlända kvinnors etablering på arbetsmarknaden rönte internationell uppmärksamhet.

Genom svensk medverkan antog OECD-DAC ett ramverk för samverkan med civilsamhället. OECD-DAC inledde under 2018 en granskning av Sveriges utvecklingssamarbete och humanitära bistånd.

Verksamhet för fredsbyggande och säkerhetsfrämjande

Läget i vår omvärld har försämrats med fler konflikter och hot mot mänskliga rättigheter och rättsstaten, se diagram 2.1.

Diagram 2.1 Antal väpnade konflikter i världen 1947–2017

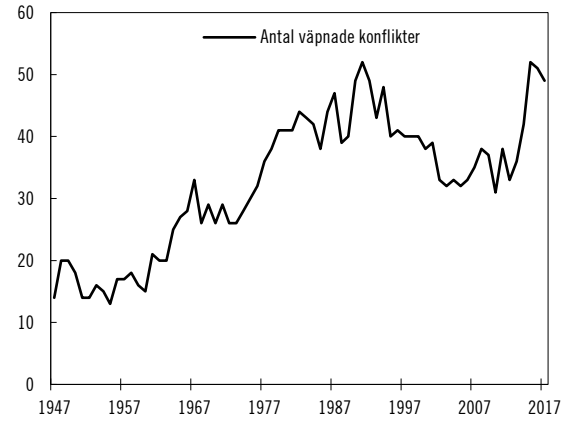

Källa: UCDP, Uppsala universitet.

Målet med verksamheten för fredsbyggande och säkerhetsfrämjande är att stävja den negativa utvecklingen genom att främja fred och säkerhet, förebygga konflikter och främja respekten för rättsstatens principer och mänskliga rättigheter samt jämställdhet.

Verksamheten finansieras i huvudsak av anslaget 1:2 *Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet* under utgiftsområde 5. Delar av

verksamheten erhåller även finansiellt stöd under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd, vilket möjliggör synergieffekter. Verksamheten är bred och omfattar en mångfald av utrikespolitiska instrument, däribland politisk dialog, påverkansarbete i internationella organisationer och samverkan med strategiska partner. För genomförandet används framförallt två verktyg: stöd till strategiska organisationer med tydligt mervärde och sekonderingar av personal med expertkompetens.

Dialog och fredsprocesser

Regeringen fortsatte satsningen på dialog och fredsprocesser under 2018. Sverige bidrog till dialoginitiativ i bland annat Cypern, Jemen, Somalia och Koreahalvön. Dagens konflikter är komplexa och rör sig på olika nivåer. Det innebär att traditionell medling mellan två parter sällan är rätt metod för att nå en lösning. Sverige verkade för inkluderande fredsprocesser, där insatser med det civila samhället på lokal nivå, dialog mellan olika befolkningsgrupper och lokala områden, ska ha naturliga länkar till officiella processer på central nivå.

Kvinnors och ungas inflytande och deltagande på alla nivåer är en central prioritering för att skapa hållbar fred, eftersom väl förankrade fredsavtal är mer hållbara. Sveriges stöd till interreligiös dialog i Cypern bidrog till lokal förankring av fredsprocessen, vilket stärker förutsättningarna för att kunna nå ett hållbart fredsavtal.

Medlemmarna i det svenska kvinnliga medlingsnätverket bidrog till arbetet för fred i bland annat Georgien, Jemen, Somalia, Sudan och Syrien. Sverige bidrog också med råd och erfarenhetsutbyte till länder som arbetar med och genomför nationella handlingsplaner för kvinnor, fred och säkerhet, till exempel Tjeckien och Jordanien.

Europeiska fredsinstitutet, som Sverige var med och grundade 2014, har fortsatt varit engagerat i dialog- och medlingsprojekt i främst Mellanöstern. Institutet bidrog till och kompletterade EU:s globala arbete för fred. Med hjälp av bland annat bidrag från Sverige bidrog fredsinstitutets dialogprojekt i Irak och Sydsudan till lokala försoningsprocesser i syfte att minska väpnat våld.

Stockholms fredsforskningsinstitut SIPRI bidrog i dialogansträngningar som rör institutets arbete med icke-spridning och nedrustning.

Stöd till prioriterade organisationer

Verksamheten har innefattat stöd till mellanstatliga, multilaterala och enskilda organisationer för särskilda insatser och projekt som främjar konfliktförebyggande, freds- och säkerhetsfrämjande, medling, folkrätt och mänskliga rättigheter. Stöden har också bidragit till genomförandet av den feministiska utrikespolitiken samt till Agenda 2030 och då särskilt mål 16 som handlar om att främja fredliga, och inkluderande samhällen.

De geografiskt prioriterade områdena var 2018 närområdet, Ukraina, Syrien, Irak, Afrikas horn, Somalia och Sahel- och Stora sjöregionerna. Några teman var nedrustning och ickespridning, anti-terrorism och samhällets motståndskraft mot hybridhot.

Sverige har ett starkt engagemang för FN och gav stöd till organisationens organ för fred och säkerhet under 2018. Arbetet i och stödet till FN:s fredsbyggandekommission fortsatte.

Expertstöd och metodutveckling

Sverige har under 2018 sekonderat och ställt personal till förfogande för freds- och säkerhetsfrämjande och konfliktförebyggande verksamhet, främst inom FN, EU, Nato och OSSE, bl.a. till FN:s insats på Cypern, till EU:s marina styrka i Medelhavet och Natos insats i Afghanistan.

Folke Bernadotteakademin (FBA) har fortsatt bidragit till arbetet med att reformera säkerhetssystem i länder som rör sig från konflikt eller auktoritärt styre, framför allt med jämställdhetsintegrerade kurser, samordning och utveckling av det internationella samarbetet inom International Forum for the Challenges of Peace Operations (Challenges Forum), och stöd till internationella forskararbetsgrupper för fredsbevarande operationer och stöd till avväpning, demobilisering och återanpassning av före detta kombattanter.

Inom ramen för genomförandet av den feministiska utrikespolitiken anordnade Svenska institutet tillsammans med Utrikesdepartementet

i april 2018 Stockholm Forum on Gender Equality med syftet att hitta nya lösningar, ta initiativ och etablera samarbeten som stärker det globala jämställdhetsarbetet.

Sanktioner är ett komplement till andra freds- och säkerhetsfrämjande åtgärder. Sverige verkade för en rättssäker och effektiv användning av sanktionsinstrumentet under 2018.

Sverige bidrog till att inom EU, med Nato och i andra sammanhang stärka det internationella samarbetet och dialogen om bemötandet av hybridhot, inklusive cybersäkerhet och arbetet mot desinformation.

Internationell krishantering och fredsfrämjande insatser

Målet med Sveriges deltagande i freds- och säkerhetsfrämjande insatser är att förebygga, hantera och lösa kriser och konflikter och i förlängningen att bygga hållbar fred. Verksamheten finansieras inom utgiftsområde 5 Internationell samverkan, anslaget 1:2 *Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet*, utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap, anslaget 1:2 *Försvarsmaktens insatser internationellt* samt utgiftsområde 7 Internationellt bistånd, anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet*, den del som enligt OECD-DAC räknas som bistånd. I det följande redogörs övergripande för resultaten av det svenska deltagandet i internationella fredsfrämjande insatser, finansierade under alla tre utgiftsområden.

Inriktning och genomförande

Sveriges bidrag till internationell krishantering och fredsfrämjande insatser har koncentrerats till regioner och konflikter som är prioriterade ur ett utrikes-, säkerhets- och biståndspolitiskt perspektiv. Även det försvars- och rättspolitiska perspektivet har beaktats. Erfarenheter och lärdomar av Sveriges deltagande i internationell krishantering analyseras mer utförligt i regeringens skrivelse Sveriges samlade politik för internationell civil och militär krishantering (skr. 2016/17:196).

Sverige har verkat för att mandat och mål för de insatser som vi bidrar till blir så tydliga som möjligt med hänsyn tagen till den ofta komplexa, föränderliga och utmanande miljö som insatserna verkar i. De myndigheter som deltog med personal i internationella insatser under 2018 var Försvarsmakten, Polismyndigheten, FBA, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Kriminalvården, Domstolsverket och Åklagarmyndigheten. De myndigheter som bidrar till freds- och säkerhetsfrämjande insatser fortsatte sitt samverkansarbete inom ramen för det myndighetsråd som inrättades på regeringens uppdrag hösten 2013.

Kvinnor, fred och säkerhet i internationell krishantering

Regeringens ambition är att andelen kvinnor i internationella krishanterings- och fredsfrämjande insatser ska öka. Det totala antalet utsända från Sverige under 2018 redovisas i tabell 2.5. Mellan 2017 och 2018 ökade andelen kvinnor i civila insatser med fyra procent och Sveriges bidrag hade oftast en mycket högre andel kvinnor än insatsens totala andel kvinnor. För de militära bidragen ökade andelen kvinnor med en procent.

Tabell 2.5 Det totala antalet utsända samt procentandel kvinnor och män i svenska bidrag till civila och militära krishanterings- och fredsfrämjande insatser

Antal och procent

Insats	Totalt antal 2018	Andel kvinnor /män 2018	Andel kvinnor /män 2017	Andel kvinnor /män 2016
Afrika söder om Sahara				
Civil	78	45/55	37/63	38/62
Militär	378	12/88	11/89	10/90
Mellanöstern och Nordafrika				
Civil	34	41/59	37/63	54/46
Militär	81	6/94	4/96	3/97
Östeuropa, Centralasien och Västra Balkan				
Civil	97	42/58	36/64	39/61
Militär	4	25/75	25/75	0/100
Asien				
Civil	4	75/25	75/25	50/50
Militär	35	13/87	14/86	8/92
Latinamerika				
Civil	12	17/83	29/71	29/71
Militär	0	0/0	0/0	0/0
Totalt	**723**			
Civil	**225**	**42/58**	**38/62**	**40/60**
Militär	**498**	**11/89**	**10/90**	**8/92**

Källor: Folke Bernadotteakademin, insatsstatistik civila insatser för december 2016, 2017, och 2018. Årsberättelse för Försvarsmakten 2016, 2017 och 2018 (antal befattningar eller antal individer om dessa understiger antalet befattningar, andel män och kvinnor i procent på grund av personalrotation).

Samtliga utsändande myndigheter arbetade med jämställdhetsintegrering under året. Sverige var även drivande för nya åtaganden på jämställdhetsområdet inom ramen för EU:s civila krishanteringsinsatser.

De svenska bidragen

Sverige bidrog med personal till närmare 40 civila och militära krishanterings- och fredsfrämjande insatser under ledning av EU, FN, OSSE och Nato under 2018. Antalet befattningar var omkring 720, men antalet tjänstgörande varierade från månad till månad. Kostnaden för Sveriges samlade engagemang var cirka 1 700 miljoner kronor, varav drygt 370 miljoner kronor för civila insatser. Tabell 2.6 illustrerar den samlade bilden för de svenska bidragen där svensk personal sänts ut. Därefter beskrivs ett urval av insatser mer ingående för att ge en bild av insatsernas olika resultat och förutsättningar.

Tabell 2.6 Svenska bidrag i civila och militära krishantering- och fredsfrämjande insatser 2016–2018

Land/insats	Organisation	Syfte	Insats	Svensk personal 2018	Svensk personal 2017	Svensk personal 2016
Afrika söder om Sahara						
Centralafrikanska republiken (CAR)/MINUSCA	FN	Stabilisering och säkerhet	Civil	6	6	5
CAR/EUTM	EU	Stabilisering och säkerhetssektorreform (SSR)	Militär	9	9	2
Demokratiska republiken Kongo (DRK)/MONUSCO	FN	Stabilisering och säkerhet	Civil	13	7	14
DRK/MONUSCO	FN	Stabilisering och säkerhet	Militär	4	2	2
Guinea Bissau/UNIOGBIS	FN	Stabilisering och fredsbyggande	Civil	1	1	0
Liberia/UNMIL*	FN	Stabilisering och säkerhet	Civil	0	4	11
Mali/MINUSMA	FN	Stabilisering och säkerhet	Civil	7	5	9
Mali/MINUSMA	FN	Stabilisering och säkerhet	Militär	330	330	232
Mali/EUCAP SAHEL	EU	Stöd för rättsstatsuppbyggnad och SSR	Civil	2	1	0
Mali/EUTM	EU	Utbildning och rådgivning till Malis försvarsmakt	Militär	15	7	7
Niger/EUCAP SAHEL	EU	Stöd för rättsstatsuppbyggnad och SSR	Civil	1	2	1
Somalia/UNSOM	FN	Stabilisering och säkerhet	Civil	6	8	5
Somalia/EUCAP	EU	Kapacitetsbyggande säkerhetssektor och maritim sektor	Civil	10	10	3
Somalia/EUNAVFOR Atalanta	EU	Marin insats mot sjöröveri och för skydd av humanitära leveranser	Militär	6	38	3
Somalia/EUTM	EU	Utbildning av försvarsmakt	Militär	8	8	8
Somalia/ UNODC Somaliland	FN	Stöd för rättsstatsuppbyggnad	Civil	5	4	0
Sydsudan/UNMISS	FN	Stabilisering och säkerhet	Civil	20	7	20
Sydsudan/UNMISS	FN	Stabilisering och säkerhet	Militär	2	2	17
Västsahara/MINURSO	FN	Övervakning stillestånd	Militär	4	4	0
Mellanöstern och Nordafrika						
Irak/EUAM	EU	Stöd säkerhetssektorreform	Civil	5	6	0
Irak/Operation Inherent Resolve(OIR)	Mellanstatlig koalition	Militär utbildningsinsats	Militär	70	70	35
Libyen/EUBAM	EU	Stöd för rättstatsuppbyggnad och gränsförvaltning	Civil	4	4	3
Libyen/UNSMIL	FN	Stabilisering och säkerhet	Civil	1	1	0
Mellanöstern/UNTSO	FN	Övervakning av gränser/stilleståndslinjer	Militär	8	8	7
Södra centrala Medelhavet/EUNAVFORMED Operation Sophia	EU	Marin kapacitetmot smuggling och trafficking samt bistå nödställda	Militär/ UO5	3	3	3

			och U06			
Palestina/EUPOL COPPS	EU	Rättstatsstöd, främst polis	Civil	10	2	9
Palestina (Hebron)/TIPH	TIPH	Övervakning Hebron	Civil	13	14	13
Östeuropa, Centralasien och Västra Balkan						
Cypern/UNFICYP	FN	Övervakning stilleståndslinje	Civil	3	0	0
Georgien/EUMM	EU	Övervakning av stilleståndslinje och verka för avspänning	Civil	20	20	23
Kosovo/EULEX	EU	Rättstödsinsats mot bl.a. org. brottslighet och korruption	Civil	16	21	19
Kosovo/OSCE Mission in Kosovo	OSSE	Demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatsuppbyggnad	Civil	3	3	3
Kosovo/KFOR	NATO	Stabilisering och säkerhet	Militär	4	4	4
Moldavien & Ukraina/EUBAM	EU	Stöd för gränsförvaltning	Civil	0	1	2
Tadzjikistan/OSSE	OSSE	Rättsstatsstöd och säkerhet	Civil	1	1	1
Ukraina/EUAM	EU	Civil säkerhetsreform. Främst stöd till polis	Civil	19	16	9
Ukraina/SMM	OSSE	Observationer av konflikten och säkerhetsläget samt konfliktförebyggande insatser	Civil	28	16	19
Asien						
Afghanistan/Resolute Mission Support	NATO	Utbildnings- och rådgivningsinsats	Militär	24	24	24
Kashmir/UNMOGIP	FN	Övervakning stilleståndslinje	Militär	6	6	7
Koreahalvön/NNSC	Samarbete neutrala stater	Övervakning stilleståndslinje	Militär	5	5	5
Myanmar/UNDP	FN	Fredsbyggande	Civil	1	1	0
Latinamerika						
Colombiamissionen/UN Mission in Colombia	FN	Övervakning av fredsavtal	Civil	3	4	7
Guatemala/CICIG	Oberoende/FN	Rättsstatsstöd	Civil	2	1	3
Haiti/MINJUSTH (MINSUTAH)	FN	Stabilisering, säkerhet och rättsstatsstöd	Civil	4	6	4

Källor:
Folke Bernadotteakademin, insatsstatistik för december månad 2015, 2016 respektive 2017 för civila insatser. Årsberättelse för Försvarsmakten 2015, 2016 och 2017 där max antal befattningar anges, exakt antal varierar något under året. Årsberättelse över GSFP-insatser, European External Action Service, 2017.

Afrika söder om Sahara

Säkerhetsläget i Mali och den bredare Sahelregionen har fortsatt varit allvarligt under 2018. Genomförandet av fredsavtalet i Mali från juni 2015 har gått långsamt. Det internationella samfundet har därför fortsatt att ge stöd till Mali. Sverige har också arbetat för att processen ska bli mer inkluderande så att kvinnor får utökade möjligheter att påverka och delta i fredsarbetet.

FN-insatsen Minusma verkar på bred front för att stabilisera landet. Sverige bidrog under 2018 med personal från Försvarsmakten, vilket beskrivs närmare under utgiftsområde 6, och med personal från Polismyndigheten. Målet för svenskt deltagande är att bidra till att uppfylla Minusmas mandat enligt säkerhetsrådets resolution och därigenom bidra till förbättrad säkerhet i Mali samt understödja långsiktigt hållbara lösningar på krisen. Sverige bidrog även till att sända ut ett specialiserat polisteam till Centralafrikanska republiken (Minusca) för kortare tjänstgöring. Fokus för insatsen var att motarbeta genusbaserat våld.

Sverige har fortsatt bidragit till EU:s rådgivning- och utbildningsinsats till stöd för Malis försvarsmakt, EUTM Mali, och EU:s civila missioner, EUCAP Sahel Mali respektive EUCAP Sahel Niger. Insatserna har i större

utsträckning erbjudit stöd till regionala samarbeten i Sahel, främst den regionala organisationen G5 Sahel. De tre insatserna har bidragit till kapacitetsuppbyggnad av Malis försvarsmakt och interna säkerhetsstyrkor i Mali och Niger.

Mellanöstern och Nordafrika
Sverige har ett brett och långsiktigt engagemang i Irak. Sverige deltar sedan 2015 i den militära utbildningsinsats som bedrivs inom ramen för den internationella koalitionen mot ISIL/Daeshs insats, Operation Inherent Resolve, OIR. Målet med insatsen är att bistå de irakiska säkerhetsstyrkorna med att kunna stå emot och slutligen besegra Daesh. Cirka 70 svenskar arbetade i norra Irak med utbildning inom bl.a. sjukvård, försvarsstrid, strid i bebyggelse, detektering av improviserade sprängladdningar och folkrättsliga regler i samband med väpnad konflikt under 2018.

EU:s civila rådgivningsinsats i Irak (EUAM Irak) etablerades i Bagdad. Insatsen förlängdes i oktober 2018 med 18 månader och fick då ett mer omfattande mandat, med en fördubbling av insatsens personal. Sverige bidrar fortsatt med personal till insatsen.

De två civila insatserna i Palestina (Eupol Copps och Eubam Rafah) är fortsatt viktiga för EU:s breda engagemang till stöd för den israelisk-palestinska fredsprocessen och uppbyggandet av den palestinska rättsstaten. Sverige bidrar till Eupol Copps med personal från flera myndigheter inom rättsväsendet.

Östeuropa, Västra Balkan och Centralasien
EU:s civila rådgivande insats i Ukraina, EUAM, stödjer arbetet med reformering av den civila säkerhetssektorn. Sverige bidrog 2018 till att en ny fältnärvaro öppnades i Odessa, som arbetade med strategisk rådgivning och projekt-verksamhet med ukrainska departement och myndigheter.

I Georgien har Sverige genom EU:s civila observatörsinsats, EUMM, fortsatt lämna bidrag till konfliktförebyggande och stabilisering i landet. Insatsens uppdrag är att övervaka avtalet om eldupphör mellan Ryssland och Georgien från år 2008. Insatsen har fortsatt arbeta med höghöjdskameror för att bättre kunna genomföra sitt mandat på icke-regeringskontrollerat område. Sverige förlängde även stödet till Natos insats i Kosovo, Kosovo Force (KFOR), liksom till EU:s rättsvårdande insats, EULEX Kosovo.

Svensk sekonderad personal (16 män och 14 kvinnor) deltog i OSSE:s särskilda observatörs-mission SMM i Ukraina 2018, vilket är en ökning från föregående år. Missionen gör oberoende observationer av konflikten och säkerhets-situationen och verkar konfliktförebyggande genom att underlätta dialog mellan konfliktens parter.

Asien
Sverige bidrog med cirka 30 svenskar till Natos utbildnings- och rådgivningsinsats i Afghanistan, Resolute Support Mission (RSM) under 2018. Säkerhetssituationen var utmanande och behovet av militär internationell närvaro är fortfarandet stort. RSM har bidragit till att stärka de afghanska säkerhetsstyrkornas förmåga att självständigt hantera säkerheten i landet.

FN-insatsen Unmogib har till uppgift att övervaka vapenvilan mellan Indien och Pakistan i området Kashmir. Sverige bidrog till insatsen med fem militärobservatörer under 2018. Unmogip har enligt sitt mandat genomfört undersökningar av klagomålen rörande överträdelser av vapenvilan som också rapporterats till FN:s generalsekreterare för vidare åtgärd.

Sverige bidrog till *Neutral Nations Supervisory Commission* (NNSC) med fem militär-observatörer under 2018, som är en oberoende part med uppgift att övervaka 1953 års vapenstilleståndsavtal mellan parterna i Koreakriget.

Latinamerika
Sverige bidrar till FN:s insats i Colombia som har mandatet att verifiera återintegreringen av och säkerhetsgarantier för Farc-gerillan. Farc-gerillan betecknas nu som avväpnad och som ett politiskt parti. Insatsens mandat förlängdes i september 2018 med ett år. Vid årsskiftet 2018/2019 uppgick antalet svenskar i insatsen till två. Sverige har konsekvent stött kvinnors deltagande i den colombianska fredsprocessen vilket bidragit till att Colombias fredsavtal genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv och kan stå som modell för andra fredsavtal.

Nedrustning och icke-spridning

Sveriges nedrustning- och ickespridningsarbete syftar till att reducera och eliminera massförstörelsevapen, motverka att dessa vapen används och sprids samt kontrollera och i vissa

fall helt förbjuda även konventionella vapen. Sverige har genom en aktiv politik och god teknisk expertis fortsatt att bidra till nedrustning och icke-spridning i FN, EU och bilateralt.

Sverige verkade för att driva arbetet med kärnvapennedrustning framåt bl.a. inom ramen för icke-spridningsfördraget (NPT) inför översynskonferensen 2020 och inom IAEA under 2018.

Sverige var ordförande för den så kallade Haag-koden, en uppförandekod för att motverka spridning av ballistiska missiler 2018–2019. Sverige verkade för att fler länder ska ansluta sig till koden, samt ansvarade för en resolution om Haag-koden som antogs i FN:s generalförsamling 2018. Sverige värnade det internationella atomenergiorganet IAEA:s uppdrag att förhindra spridning av kärnvapen, liksom dess roll för nukleärt säkerhetsskydd.

Sverige bidrog till insatser för att eliminera och förhindra spridning av biologiska och kemiska vapen, inte minst genom hanteringen av frågan om Syriens kemiska vapen i FN:s säkerhetsråd och Organisationen för förbud mot kemiska vapen (OPCW).

Inom ramen för EU och FN bidrog Sverige till hanteringen och bekämpningen av små och lätta vapen och till insatser för att förhindra den olagliga och okontrollerade spridningen av dessa vapen samt uppmärksammat kopplingen till könsbaserat våld och våld i nära relationer.

Sverige deltog i den expertgrupp (Governmental Group of Experts) som med svenskt stöd skapats för att föra frågan om autonoma vapen framåt, inte minst vad gäller begrepp och definitioner.

Jämställd representation och deltagande har fortsatt uppmärksammats, bl.a. genom riktat stöd för ökat deltagande av kvinnor i multilaterala nedrustningsförhandlingar.

Insatser för nedrustning och icke-spridning, i form av stöd till exempelvis studier, seminarier och publikationer liksom till konkreta projekt, har finansierats från anslagen 1:2 *Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet*, 1:6 *Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning* och delvis även under utgiftsområde 7 för insatser som utgör internationellt bistånd enligt OECD:s kriterier. Sveriges obligatoriska bidrag till de internationella konventionerna på området finansieras under anslaget 1:1 *Avgifter till internationella organisationer*.

Forskning om säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) och Utrikespolitiska institutet (UI) har under 2018 fortsatt bedriva forskning om säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning med finansiering från anslagen 1:6 *Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning*, 1:7 *Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut* och 1:8 *Bidrag till Utrikespolitiska institutet*.

FOI har fortsatt haft rollen som ordförande i en teknisk arbetsgrupp under det internationella partnerskapet för verifikation av kärnvapennedrustning (IPNDV) och medverkat i ett fyrpartssamarbete (QUAD) inom samma område, och därutöver försett regeringen med tekniskt underlag för förhandlingar m.m. på nedrustnings- och ickespridningsområdet.

Som ett mått på genomslagskraften av SIPRI:s forskning kan det noteras att institutet förekom i mer än 22 000 mediereportage i mer än 140 länder under 2018, vilket är ungefär samma nivå som 2017 och 4000 fler än 2016. SIPRI:s databas om militärutgifter slog nytt rekord när den nådde fler än 3070 medier under lanseringsveckan i maj 2018.

UI:s uppdrag är att främja intresse för och vidga kunskapen om utrikespolitik och globala frågor. Institutet bedriver forskning, där även policyrelaterad analys ingår och folkbildande verksamhet. Institutets närvaro i svenska medier minskade något 2018, cirka 1158 artiklar färre jämfört med den starka uppgången under 2017 och närvaron har därmed återgått till ungefär samma nivå som 2015, se diagram 2.2.

Diagram 2.2 Antal artiklar där UI:s forskare och redaktörer har medverkat, 2014–2018

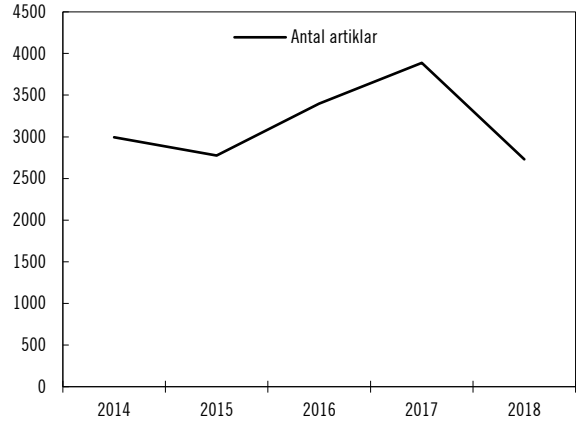

Källa: Utrikespolitiska institutet.

Exportkontroll

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) och Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) är de centrala myndigheterna på exportkontrollområdet. Verksamheten vid ISP finansieras under anslag 1:5 *Inspektionen för strategiska produkter*, medan SSM finansieras under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap.

Regeringen redovisar årligen grunderna för den svenska exportkontrollpolitiken, arbetet och dess resultat samt utvecklingen på området i en skrivelse till riksdagen. Den senaste utgörs av regeringens skrivelse *Strategisk exportkontroll – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden 2018* (skr. 2018/19:114). Skrivelsen innehåller också en redovisning av tillståndsprövningen samt av exporten av krigsmateriel och av produkter med dubbla användningsområden (PDA).

ISP hanterade en fortsatt stor inströmning av ärenden under 2018. Handläggningstiderna för ansökningarna fortsatte att öka, bl.a. på grund av att ärendena blivit allt mer komplexa och antalet avgjorda ärenden minskade något 2018. Samtidigt har ISP på senare år effektiviserat sin verksamhet genom ett förbättrat it-stöd och organisatoriska förändringar.

Tillsynsbesök är en viktig del i ISP:s verksamhet för att förebygga och åtgärda brister i företags exporthantering. 23 tillsynsbesök gjordes under 2018. Tillsynerna resulterade i bättre regelefterlevnad, rutiner och exportkontrollansökningar i merparten av fallen.

Genomförandet av det nya svenska regelverket för export av krigsmateriel (prop. 2017/18:23) som trädde i kraft 15 april 2018, präglade delar av ISP:s arbete under året. Myndigheten bistod Regeringskansliet i bl.a. översynen av EU-förordningen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden.

14 ärenden föredrogs för Exportkontrollrådet 2018, jämfört med 15 ärenden 2017 och ett ärende överlämnades av ISP till regeringen för beslut. Regeringen bereder överlämnade ärenden.

Samarbete inom Östersjöregionen

Sverige har som övergripande mål att förbättra relationer och samarbeten inom Östersjöregionen. I förhållande till Ryssland är det övergripande målet att bidra till en ökad demokratisk utveckling i det ryska samhället samt till ökad respekt för mänskliga rättigheter, inklusive jämställdhet och minskad miljöpåverkan. Verksamheten finansieras från anslaget 1:11 *Samarbete inom Östersjöregionen*.

Östersjösamarbetet bedrivs genom regeringens strategi för Svenska institutets (SI) verksamhet inom Östersjösamarbetet 2016–2020. Strategin har två huvudsakliga målområden:

Målområde 1. En hållbar utveckling och stärkt global konkurrenskraft i regionen

SI gav stöd för olika typer av lands- och sektorsövergripande samarbetsprojekt i syfte att möta gemensamma utmaningar i regionen 2018. Exempelvis beviljades 27 nya stöd för projektinitiering. En utvärdering av programmet över tid visar att denna stödform är effektiv och resulterat i utökade nätverk, långsiktiga samarbeten, nya tematiska kunskaper och bidragit till sänkta trösklar för svenska aktörer som t.ex. vill söka större EU-projekt. Stödet bidrog till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen genom att bland annat underlätta inkluderingen av länder utanför EU i olika samarbetsprojekt. Ökad medverkan i Östersjösamarbetet av icke-EU-länder, främst Ryssland och Vitryssland, har möjliggjorts genom stöd för tredjelandssamverkan i 11 nya projekt. Sverige bidrog till mer inkluderande samhällen och ökat förtroende mellan människor genom utlandsmyndigheterna i Ryssland och de baltiska länderna, som fått stöd för insatser med fokus på bl.a. minoritetsgrupper och rysktalande grupper i Baltikum.

Målområde 2. Ökad integration mellan EU:s medlemsstater och länderna inom EU:s Östliga partnerskap samt Ryssland
SI har genom olika plattformar för dialog och nätverksbyggande bidragit till ökat förtroende och utbyte mellan unga, förändringsaktörer, beslutsfattare och offentlig sektor i regionen under 2018. Fokus har varit på bl.a. hållbarhetsfrågor, mänskliga rättigheter, jämställdhet och yttrandefrihet. SI genomförde sex olika ledarskapsprogram i regionen för unga tjänstemän, forskare, entreprenörer och representanter för civilsamhälle, som fått ökade kunskaper inom bl.a. innovation, hållbar förvaltning och Agenda 2030. SI har fortsatt att främja samarbete på högskolenivå i regionen, exempelvis genom Network for Future Global Leaders (NFGL) som riktar sig till stipendiater på svenska universitet och högskolor, samt genom aktiviteter med alumner i regionen (2428 deltagare under året, nästan dubbelt mot 2017). SI finansierar löpande besöksprogram för journalister och experter till Sverige. Ett pilotprogram startades för journalister från Östeuropa 2018. Utbyten inom kultur och medier mellan främst Sverige och Ryssland har möjliggjorts inom programmet Creative Force, till vilket söktrycket ökat betydligt och 12 projektstöd beviljades under 2018.

Ryssland

Regeringen beslutade 2014 om en resultatstrategi för Sveriges stöd till demokrati-, mänskliga rättigheter- och miljö i Ryssland 2014–2018. Målen med strategin är 1) att stödja demokratisk utveckling samt ökad respekt för mänskliga rättigheter och 2) att bidra till en förbättrad miljö i Östersjön och nordvästra Ryssland.

Utvecklingen på områdena demokrati och mänskliga rättigheter i Ryssland gick under 2018 fortsatt i en negativ riktning. Utrymmet för civilsamhället att verka i landet har fortsatt att krympa.

Mål 1. Demokrati och mänskliga rättigheter
Sverige bidrog till att stärka kapaciteten hos förändringsaktörer i Ryssland genom ett brett stöd till civilsamhällesorganisationer under 2018. Stöd gavs till organisationer baserade både i och utanför Ryssland för att utveckla deras kapacitet att driva frågor inom demokrati och mänskliga rättigheter, inklusive jämställdhet under 2018. Det svenska stödet bidrog till att bygga upp nätverk och stärka koordinationen mellan civilsamhällesorganisationer som är verksamma i Ryssland, något som varit viktigt mot bakgrund av det minskande utrymme som civilsamhället har att verka inom. Sverige fortsatte ge stöd till aktörer som verkar för ökad respekt för de mänskliga rättigheterna och i synnerhet yttrandefrihet i norra Kaukasien. För att främja genomförandet av Agenda 2030 har Sverige under året bland annat stött aktiviteter som syftar till medvetandegörande om Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling och deras relevans på regional och lokal nivå.

Mål 2. Förbättrad miljö och minskad klimatpåverkan i Östersjöområdet
På miljöområdet har Sveriges långsiktiga satsningar på hållbarhet och kapacitetsbyggande resulterat i att nätverk upprättats i Ryssland för att främja dialog om gemensamma utmaningar på lokal nivå i vattenfrågor. Insatserna bidrog 2018 till stärkt civilsamhällespåverkan och förbättrad vattenmiljö i Ryssland.

Särskild satsning
Under 2017 anslog regeringen ytterligare medel till anslaget 1:11 *Samarbete inom Östersjöregionen* för en särskild satsning över fyra år på yttrandefrihet, cybersäkerhet, kontakter med det civila samhället och motverkan av desinformation. Satsningen har bidragit till ökad motståndskraft hos aktörer i det civila samhället, i synnerhet medier, mot yttre påverkan. Stöd har till exempel lämnats till kurser i media management på SSE Riga och till projekt genom Medieinstitutet Fojo på Linnéuniversitetet för att stärka utvecklingen av fria, oberoende och professionella medier i Östeuropa.

Allmänhetens tillgång till information har stärkts genom kommunikationsplattformen sweden.ru, som sedan den startades 2015 nått en bred publik framför allt i Ryssland. Konceptet har sedan dess utvecklats till fyra delar 1) webbplatsen ru.sweden.se, 2) kommunikation i sociala medier, 3) strategiska samarbeten med lokala medieplattformar och 4) lokalt arrangerade evenemang. Satsningen har breddats och innehållet i sociala mediekanaler riktas också till användare i Estland, Lettland och Vitryssland.

Regionalt samarbete

Sverige ledde 2018 arbetet i fem regionala samarbetsformat: dels som ordförandeland i Barentsrådet (2017–2019), Östersjöstaternas råd (juni 2017–juni 2018) och Nordiska ministerrådet (2018), dels som ansvarig för samordningen av de nordiska och nordisk-baltiska utrikespolitiska samarbetsformaten N5 och NB8 (2018). Det övergripande målet med vår verksamhet i dessa organisationer är att bidra till dialog och samverkan, vilket ökat samarbetet och därmed säkerheten i Östersjöregionen.

Inom Östersjöstaternas råd (CBSS) bidrog Sverige till arbetet med att förbättra samarbetet och samordningen av de aktiviteter som även bedrivs inom ramen för EU:s strategi för Östersjöregionen och i andra regionala samarbetsorgan under 2018. Sverige arbetade för att frågor som gäller bland annat jämställdhet, människohandel och utsatta barn får en starkare framtoning. Arbetet med genomförande av CBSS regionala handlingsplan för Agenda 2030, som togs fram på svenskt initiativ, har pågått under året.

Fokus för Barentsrådet var under året utveckling av mellanfolkliga kontakter, med särskild inriktning på ungdomar samt fortsatt arbete med särskilt förorenade områden, genom åtgärdsbefrämjande och stödjande aktiviteter inom ramen för ordförandeskapet i miljöarbetsgruppen Working Group on Environment. Ett annat centralt inslag var arbetet med att uppdatera den regionala transportplanen med syfte att synliggöra de gränsöverskridande transportleder som behöver ges åtgärdsprioritet. Sverige drev i Barentsrådet en agenda för hållbar utveckling, respekt för mänskliga rättigheter och jämställdhet. SI gav stöd till länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten som bidrog till mellanfolkliga kontakter mellan bl.a. ungdoms- och civilsamhällsorganisationer.

Utgångspunkten för svensk Arktispolitik är Sveriges strategi för den arktiska regionen från 2011 samt den förstärkta miljöstrategin från januari 2016. Huvudprioriteringarna är att Arktis förblir ett säkerhetspolitiskt lågspänningsområde, ett ökat skydd av biologisk mångfald och ekosystem på land och till havs, ett förstärkt klimatarbete samt ett långsiktigt hållbart resursutnyttjande. Inom Arktiska rådet deltog Sverige bland annat i arbetet med att utveckla arbetet mot marint skräp och har fortsatt att driva ett våtmarksprojekt samt arbetet med att minska utsläppen av sot och metan. Vidare fortsatte Sverige att stödja jämställdhetsarbetet och arbetet med psykiska ohälsa bland urfolken.

Nordiskt samarbete

Sverige främjar nordiskt samarbete under utgiftsområde 5 via anslagen 1:1 *Avgifter till internationella organisationer* och 1:3 *Nordiskt samarbete*.

Nordiska ministerrådet är de nordiska regeringarnas officiella samarbetsorgan. Samarbete bedrivs inom samtliga politikområden med undantag för utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik och syftar till att främja ett gränslöst, innovativt och utåtriktat Norden där hållbar utveckling och ökad regional integration står i centrum.

För en heltäckande redogörelse över de resultat som uppnåtts inom det nordiska samarbetet under 2018 hänvisas till regeringens skrivelse om nordiskt samarbete (skr. 2018/19:90).

Sverige tog över ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2018. Under ordförandeskapsåret satte Sverige digitaliseringsfrågorna högt på agendan och drev på samarbetet kring allt från e-legitimationer och 5G till vård och omsorg på distans. De nordiska statsministrarna antog på svenskt initiativ en gemensam avsiktsförklaring om att Norden ska vara världens första integrerade 5G-region.

De nordiska länderna undertecknade ett reviderat avtal om erkännande av yrkeskvalifikationer för vissa personalgrupper inom hälso- och sjukvårdsområdet och om utbyte av upplysningar om tillsyn av viss hälso- och sjukvårdspersonal.

14 gränshinder mellan de nordiska länderna blev helt eller delvis lösta under 2018. Sverige sjösatte även fyra ordförandeskapsprojekt på områden där det har bedömts finnas ett tydligt nordiskt mervärde av att växla upp samarbetet och erfarenhetsutbytet.

Sveriges ambition att knyta det nordiska samarbetet närmare de baltiska länderna har börjat ge resultat, inte minst på digitaliseringsområdet.

Nordiska ministerrådet tog fram ett nytt nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat för perioden 2019–2024. I januari 2019 antog de

nordiska statsministrarna en deklaration där de nordiska länderna förbinder sig att vara föregångare i omställningen till koldioxidneutrala samhällen. Sverige var ansvarig för de nordiska ordförandeskapsaktiviteterna under 2018 vid FN:s kvinnokommissions årliga möte, Commission on the Status of Women.

Det första nordiska kulturtoppmötet anordnades i Malmö, där politiker från hela Norden diskuterade kulturpolitiska utmaningar och samarbetsmöjligheter.

Sverigefrämjande och Svenska institutet

Insatser inom Sverigefrämjande genomförs av utlandsmyndigheterna med finansiering från anslaget 1:10 *Information om Sverige i utlandet* samt av Svenska institutet (SI), vars främjandeverksamhet huvudsakligen finansieras från anslag 1:9 *Svenska institutet*. Detta avsnitt behandlar även verksamhet utförd av SI som finansieras under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd, 16 Utbildning och universitetsforskning samt utgiftsområde 24 Näringsliv avsnitt 4 Utrikeshandel, handels- och investeringsfrämjande.

Det långsiktiga Sverigefrämjandet syftar till att sprida information och kunskap om Sverige, främja svenska intressen internationellt samt bygga långsiktiga relationer till Sverige. Arbetet med Sverigefrämjande genomförs av de svenska utlandsmyndigheterna och av SI.

Sverigefrämjandet ger också förutsättningar för att regeringen når framgång inom andra områden, framför allt export-, investerings- och turismfrämjande samt innovationsfrämjande. Dessa insatser redovisas under utgiftsområde 24 Näringsliv.

En indikator för effekterna av Sverigefrämjande insatser är oberoende bedömningar av Sveriges varumärke. Enligt Nation Brands Index – ett av flera index som mäter länders varumärken – uppnådde Sverige 2018 plats 9 av de 50 länder som mäts, vilket är en plats bättre än tidigare år, se tabell 2.7.

Tabell 2.7 Nation Brands Index

Land	2018	2017	2016	2015
Tyskland	1	1	2	2
Japan	2	4	7	6
Storbritannien	3	3	3	3
Frankrike	4	2	5	4
Kanada	5	4	4	5
Italien	6	7	6	7
USA	6	6	1	1
Schweiz	8	8	8	8
Sverige	9	10	10	10
Australien	10	9	9	9

Källa: Nation Brands Index

Som en del av det integrerade främjandearbetet fortsatte Regeringskansliet att sammanföra utlandsmyndigheterna i regionala främjarmöten, där även SI och Business Sweden deltagit. Arbetet inom de lokala samarbetskretsarna kallade Team Sweden bidrog till synergier mellan Sverigefrämjande och handels- och investeringsfrämjande insatser under 2018.

Regeringen delade ut Musikexportpriset samt regeringens pris för de kulturella och kreativa näringarna som båda uppmärksammar betydelsen av de kulturella och kreativa näringarna både för svensk export och för Sverigebilden.

SI utarbetade flera nya paket med informationsmaterial, s.k. tool kits, som utlandsmyndigheterna kan använda i sitt Sverigefrämjande arbete bl.a. med utgångspunkt i regeringens fem samverkansprogram. Informationsmaterialets användbarhet mäts och utvärderas löpande.

SI fortsatte att följa och analysera Sverigebilden utomlands, via internationella undersökningar, index och genom egna undersökningar. Mediebilden av Sverige har diversifierats de senaste åren, men bilden i medierna är i huvudsak god liksom den generella Sverigebilden.

SI och utlandsmyndigheterna arbetar med att attrahera studenter till svenska universitet och högskolor och med alumnverksamhet, som bidrar till att utveckla kontakter och nätverk och bidrar till Sveriges synlighet.

Swedish Institute Study Scholarships (SISS) avser stipendier för studier på masterprogram vid svenska universitet och högskolor. Stipendierna har bidragit till stärkt kompetensutveckling i utvecklingsländer och till att uppfylla målen för

Agenda 2030, särskilt mål 4. De bidrog även till målen för Sverigefrämjandet genom ökade kontaktytor mellan Sverige och partnerländer.

SI:s ledarskapsprogram förmedlar kunskaper och färdigheter för stärkt ledarskap med utgångspunkt i svenska utrikespolitiska profilfrågor som mänskliga rättigheter och hållbar utveckling. Det totala antalet deltagare i programmen har ökat från 284 år 2016 till 400 år 2018. Utvärderingar visar att deltagarna i hög utsträckning tillgodogjort sig ny kunskap, metoder och verktyg inom de angivna målen. Dessutom har programmen bidragit till att skapa nya och användbara nätverk, enligt utvärderingarna.

Undervisning i svenska vid universitet i andra länder bidrar till Sverigefrämjandet. SI gav bidrag till svenskundervisning vid 228 universitet i 39 länder 2018, vilket motsvarar samma nivå som under 2017. Utländska studenter i Sverige som också agerar Sverigeambassadörer uppmärksammades på SI:s årliga diplomeringsceremoni och på nomineringsceremonin Global Swede.

Konsulär verksamhet

Den författningsstyrda konsulära verksamheten är en kärnuppgift för utrikesförvaltningen. Svenska medborgare och personer med hemvist i Sverige fick under 2018 råd och stöd av UD och utlandsmyndigheterna när de råkat i svårigheter utomlands eller befunnit sig i krisdrabbade områden. Antalet konsulära ärenden är fortsatt omfattande och ökar stadigt.

En särskild satsning på familjekonfliktområdet med fokus på barn och tvångsäktenskap inleddes 2018. Satsningen har möjliggjort ett informations- och utbildningsarbete för att etablera en tydligare sammanlänkning av arbetet inom utrikesförvaltningen med nationella aktörers insatser (i synnerhet Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Statens skolverk, Länsstyrelsen i Östergötland, Socialstyrelsen, och Jämställdhetsmyndigheten) i syfte att stärka de olika nyckelaktörernas samarbete. Utöver ett stärkt förebyggande arbete i Sverige har satsningen ökat utrikesförvaltningens kapacitet att handlägga familjekonfliktärenden.

UD:s konsulära enhet har även funktionen som svensk centralmyndighet för den s.k. Bryssel II-förordningen samt för 1980 och 1996 års Haagkonventioner. Centralmyndigheten har under året, i nära samarbete med andra länders centralmyndigheter, hanterat enskilda ärenden om främst bortförda barn och barn i behov av skydd som utspelar sig mellan Sverige och ett annat förordnings- eller konventionsland. Inom det civilrättsliga området har även ärenden om barn som bortförts till icke konventionsländer hanterats. Totalt 231 nya ärenden inkom 2018, vilket kan jämföras med 169 under 2017.

UD:s reseinformation fortsatte att utvecklas och kvalitetssäkras under 2018, med syftet att svenska resenärer ska få tydligare, snabbare och mera samstämmiga råd om hur man kan undvika att hamna i en konsulär krissituation samt hur man ska agera när man drabbas.

En konsulär krisberedskapsorganisation upprätthålls för att vid en kris eller katastrof utomlands kunna bistå drabbade svenska medborgare och den personkrets som framgår av lagen (2010:813) om konsulära katastrofinsatser. Förmågan att hantera konsulära kriser stärks genom årliga krishanteringsövningar såväl av hemmaorganisationen som av utlandsmyndigheterna.

2.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att verksamheten inom utgiftsområdet i huvudsak uppfyller målet om att säkerhetsställa Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder.

Utvecklingen globalt och i närområdet ställer allt högre krav på en proaktiv och sammanhållen politik för fred och säkerhet. Det krävs ett breddat, fördjupat och förstärkt utrikespolitiskt engagemang för att försvara den multilaterala världsordningen med FN som kärna, bidra till en säkrare och fredligare värld och därmed även stärka förutsättningarna för människors möjligheter att åtnjuta de mänskliga rättigheterna samt jobb, jämställdhet och hållbar utveckling i både Sverige och globalt. Utrikespolitiken har i bred bemärkelse bidragit till en gemensam säkerhet genom diplomati, medling och förtroendeskapande åtgärder, och bygger på kontakter mellan stater, civila samhället och samverkan i internationella organisationer.

Sverige har kunnat bidra till ett stärkt genomförande av agendan för kvinnor, fred och säkerhet, inte minst under sin tid i FN:s säkerhetsråd, samt inom EU, OSSE och Nato.

Det svenska kvinnliga medlingsnätverket, som har utökats, har bidragit till arbetet för fred och säkerhet. Sverige har drivit frågan om att civilsamhället, särskilt kvinnorättsorganisationer, kan informera olika organ om kvinnors situation i specifika länder och områden. Sverige har också varit pådrivande för arbetet mot könsrelaterat våld och för att förebygga sexuellt våld, inte minst genom insatser för att förhindra den olagliga och okontrollerade spridningen av dessa vapen och uppmärksamma dess koppling till könsbaserat våld och våld i nära relationer. Sverige har fortsatt att verka för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Genom svenskt stöd såväl multilateralt som regionalt och bilateralt har Sverige bidragit till ökad förbättrad tillgång till SRHR, inklusive förbättrad integrerade hälsoservice för kvinnor och barn, sexualundervisning, preventivmedel och säker abort.

Regeringen bedömer att kvinnors och flickors egenmakt har kunnat stärkas, bland annat genom att olika rådgivning- och utbildningsinsatser på landsnivå inkluderar mänskliga rättigheter och jämställdhet. Genom samarbetet med t.ex. OECD, Nordiska ministerrådet och Global Deal-initiativet har Sverige bidragit till kvinnors och flickors ekonomiska egenmakt. Jämställd representation och deltagande har fortsatt uppmärksammats, bland annat genom riktat stöd för ökat deltagande av kvinnor i multilaterala nedrustningsförhandlingar. Sverige har stärkt kvinnors inflytande och aktiva deltagande i fredsprocesser samt i freds- och statsbyggande. Olika plattformar för dialog och nätverksbyggande har bidragit till utbyte mellan unga förändringsaktörer med mänskliga rättigheter, jämställdhet och yttrandefrihet.

Men kvinnors rättigheter, representation och resurser är fortfarande systematiskt underordnade världen över.

Sverige är en respekterad partner i organisationer som EU, FN, Nordiska ministerrådet, OSSE, Europarådet, OECD och genom vårt partnerskap med Nato. Regeringen anser att det svenska deltagandet i dessa organisationer är centralt för vårt samlande internationella engagemang och vår egen säkerhet.

Som ett litet, öppet och omvärldsberoende land är det centralt för Sverige att värna FN som väktare av en regelbaserad världsordning. Sverige var en trovärdig och inflytelserik medlem av FN:s säkerhetsråd och bidrog till säkerhetsrådets agerande i vår tids värsta kriser.

Mot bakgrund av det försämrade omvärldsläget har Sverige bidragit till arbetet med att utveckla och förstärka Europeiska unionens gemensamma säkerhets- och försvarspolitik. Sverige verkar för att stärka EU:s säkerhetspolitiska aktörskap och arbetar även aktivt för ett nära samarbete mellan EU och FN och andra internationella organisationer i syfte att försvara, stärka och utveckla multilateralismen och den regelbaserade världsordningen. I en tid då den europeiska säkerhetsordningen utmanas har Sverige arbetat för att folkrättsliga principer respekteras och internationella åtaganden efterlevs, inklusive i OSSE.

Regeringen bedömer att OECD:s analyser och rekommendationer fortsätter att utgöra ett viktigt stöd för svenska positioner på ett flertal områden.

Antalet konflikter i världen fortsätter att öka under senare år och fattigdom koncentreras alltmer till konfliktdrabbade och sviktande stater. Sveriges breda engagemang för inkluderande fred, säkerhet och hållbar utveckling är centralt för att motverka och stävja denna utveckling.

Det är regeringens bedömning att svensk freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet är central för att nå målet med utgiftsområdet. Regeringens satsning på dialog och fredsprocesser, bland annat med insatser genom det svenska kvinnliga medlingsnätverket, har bidragit till mer inkluderande fredprocesser. De svenska bidragen till internationell krishantering och fredsfrämjande insatser bedöms ha haft en god måluppfyllnad. Svenskt engagemang har, i samverkan med våra partner, bidragit till att skydda civila, främja mänskliga rättigheter och stärka rättsstatens principer, motverka eskalering av konflikter och stödja stabilisering. Genom utbildnings- och rådgivningsinsatser har insatsländers förmåga att utöva och försvara sin suveränitet stärkts. Särskild tonvikt har lagts vid kvinnors inflytande och aktiva deltagande i internationella krishanterings- och fredsfrämjande insatser. Regeringen bedömer att det konsekventa arbetet för jämställdhetsintegrering har uppnått goda effekter. Sverige har solidariskt bidragit till det internationella samfundets förmåga att genom krishantering och fredsfrämjande insatser främja internationell fred och säkerhet, och därigenom främjat även Sveriges säkerhet. Regeringen anser att det

svenska engagemanget för fred och säkerhet inom internationell krishantering har bidragit till att tillvarata Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder.

I det internationella arbetet för nedrustning och icke-spridning har Sverige fortsatt varit en stark och trovärdig röst. Teknisk sakkunskap från FOI och Strålskyddsmyndigheten, liksom studier och seminarier av SIPRI har gett ett tydligt sakunderlag i regeringens arbete med nedrustnings- och icke-spridningsfrågor och bidragit till att Sverige kunnat inta en aktiv roll med hög trovärdighet. På detta sätt har målsättningen att tillvarata Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder på nedrustningsområdet säkerställts.

Regeringens bedömning är att svensk exportkontroll har fortsatt bedrivits strikt och effektivt, i enlighet med gällande nationellt regelverk och Sveriges internationella åtaganden på icke-spridningsområdet. ISP:s effektivitet, bl.a. mätt som genomsnittliga handläggningstider bedöms som godtagbar.

Regeringen bedömer att Utrikespolitiska institutet har bidragit till analys och informerad samhällsdiskussion om internationella frågor i det svenska samhället.

Det är regeringens bedömning att utlandsmyndigheternas och Svenska institutets Sverigefrämjande verksamhet har fortsatt god effekt genom att förmedla en fördjupad och nyanserad bild av Sverige i utlandet. Regeringen konstaterar att det samlade Sverigefrämjandet bidrar till att öka omvärldens förtroende för Sverige, och begränsar konsekvenserna av desinformation och falska nyheter.

Utlandsmyndigheterna och SI bidrar även till främjande av Sverige som studienation, upprättar alumnnätverk samt genomför besöksprogram, vilket bidrar till att skapa relationer och nätverk inom nyckelområden, samt underlättar nya samarbeten, utbyten och handel med omvärlden. Sverigefrämjandet ger också förutsättningar för att regeringen når framgång inom andra områden, framför allt export, investeringar och turism.

Regeringens samlade bedömning är att de statliga insatserna för att främja Sverige utomlands har bidragit till att uppnå målet för utgiftsområdet om att säkerställa Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder, inklusive de specifika målen för Sverigefrämjandet.

Trots att förutsättningarna för stöd till det ryska civilsamhället har försämrats, är regeringens bedömning att stödet genomförts på ett tillfredställande sätt. Intresset från svenska aktörer att delta i insatser som främjar folk-till-folkkontakter har ökat och många nya kontakter och samarbeten har etablerats, bl.a. genom SI:s projektstöd och nätverksfrämjande verksamhet. SI:s kommunikationssatsning på ryska har nått ut brett och bidragit till ökade kunskaper om och intresse för Sverige inte minst hos unga i regionen. Stödet till civilsamhällsorganisationer som företräder utsatta grupper eller verkar i ryska regioner där utvecklingen varit särskilt oroande har fortsatt trots ökande svårigheter. På miljöområdet bedöms de av Sverige stödda insatserna ha bidragit till stärkt kapacitet för ryska organisationer och en förhöjd medvetenhet i framför allt vattenmiljöfrågor. De svenska ordförandeskapen i Östersjöstaternas råd och Barentsrådet har varit en viktig plattform för att bl.a. utöka de mellanfolkliga kontakterna med Ryssland, med särskilt fokus på den yngre generationen.

Det är regeringens bedömning att Sveriges samordningsansvar för det informella nordiska och nordisk-baltiska utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet under 2018 bidrog till att stärka den regionala sammanhållningen och den gemensamma säkerheten. Inom ramen för Sveriges ordförandeskap i Nordiska ministerrådet har regeringens tydliga prioritering av bland annat digitalisering, jämställdhet i arbetslivet och hållbar omställning bidragit till att stärka och modernisera samarbetet. Under 2018 har Sverige även framgångsrikt verkat för att bredda och fördjupa det nordiska samarbetet med Baltikum kring frågor av ömsesidigt intresse såsom digitalisering och energiforskning.

Regeringens bedömning är att svenska medborgare och personer med hemvist i Sverige under 2018 fått råd och stöd av UD och utlandsmyndigheterna när de råkat i svårigheter utomlands eller befunnit sig i krisdrabbade områden.

2.4.4 Återrapportering av vissa tillkännagivanden gällande internationell samverkan

Ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar

Riksdagen har tillkännagett för regeringen vad utskottet anfört om utökade öppettider för röstning på svenska ambassader och konsulat, förbättrad information till utlandssvenskar om reglerna för att få rösta och att ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar är en prioriterad uppgift för utlandsmyndigheterna (bet. 2016/17:KU22 punkt 5, rskr. 2016/17:201). Inför de allmänna valen 2018 har regeringen vidtagit följande åtgärder för att tillmötesgå riksdagens tillkännagivande.

Utrikesdepartementet, som är ansvarigt departement för röstmottagning utomlands, har uppmanat samtliga ambassader att utöka sina öppettider för röstmottagning kvällar och helger. Samtliga ambassader har anmodats att vara frikostiga med informationsspridning kring de allmänna valen, särskilt vad avser information kring reglerna för att avlägga röst utomlands. Utrikesdepartementet har även förbättrat sitt stöd till utlandsmyndigheterna och erbjudit vägledning i dessa kommunikationsinsatser. Vidare har Utrikesdepartementet informerat berörda utlandsmyndigheter att röstmottagning utomlands är en prioriterad fråga för regeringen. Regeringen har tillsett att röstmottagning utomlands inför de allmänna valen 2018 har erbjudits på fler platser än vid de två föregående allmänna valen. Genom det som anförts ovan om åtgärder för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar anser regeringen att tillkännagivandet i de delar som rör åtgärder för att öka tillgängligheten för röstning på ambassader och konsulat är tillgodosett. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Kuba

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att regeringen även i fortsättningen måste driva på så att EU ställer hårda krav på demokrati och mänskliga rättigheter i Kuba och så att EU:s dialog om dessa centrala frågor sker med aktivt deltagande från Kubas politiska opposition, människorättsaktivister och demokratiföreträdare (bet. 2015/16:UU15 punkt 2, rskr. 2015/16:288). Utskottet betonar att det är angeläget att främjande av demokrati och mänskliga rättigheter är vägledande för Sveriges relation med Kuba. Regeringen har i ett antal svar på riksdagsfrågor och interpellationer redogjort för riksdagen hur regeringen har svarat upp mot det som framhålls i betänkandet, se interpellation 2017/18:302 samt riksdagsfrågor 2015/16:1457, 2016/17:389, 2016/17:571, 2016/17:1290, 2016/17:1292, 2016/17:1293 och 2017/18:1222. Regeringen konstaterar att avtalet om dialogen mellan EU och Kuba har förhandlats klart och anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Ryssland

Riksdagen har tillkännagett för regeringen vad utskottet anfört om vikten av en fortsatt tydlig svensk linje i förhållande till utvecklingen i Ryssland, där det är särskilt viktigt att i relationerna med Ryssland verka för och stödja demokratiska värderingar och respekt för mänskliga rättigheter (2015/16:UU15 punkt 7, rskr. 2015/16:288). Utskottet framhåller att Sverige tydligt ska markera mot en alltmer auktoritär regim i Kreml och samtidigt fördjupa relationen med medborgarna och civilsamhället. Utskottets uppfattning är att stödet till organisationer som arbetar för att försvara och upprätthålla de mänskliga rättigheterna bör vidgas.

Regeringen har i ett antal svar på riksdagsfrågor och interpellationer redogjort för riksdagen hur den har svarat upp mot det som framhålls i betänkandet. Regeringen har i förhållande till Ryssland fört en tvåspårspolitik där man å ena sidan tydligt kritiserat Rysslands brott mot folkrätten och den internationella regelbaserade ordningen, i första hand avseende Rysslands olagliga annektering av Krim och den ryska aggressionen i östra Ukraina. Sverige har i bilaterala kontakter och i internationella forum, däribland i EU och OSSE, markerat mot demokratiunderskottet och mot MR-brott i Ryssland, exempelvis kopplat till begränsningar av yttrande- och mötesfriheten och till förföljelser av hbtq-personer. Samtidigt har regeringen agerat för ett stärkande av mellanfolkliga kontakter, inklusive genom stöd till det ryska oberoende civilsamhället.

Regeringen har även utnyttjat ordförandeskapen i Östersjöstaternas råd och i Barentsrådet till att främja det mellanfolkliga utbytet.

Det svenska stödet till demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet i Ryssland bedrivs inom ramen för den strategi som regeringen beslutade 2014. Trots allt svårare omständigheter på grund av skärpta lagar och förföljelse av civilsamhällesrepresentanter bedrivs ett brett stöd som bland annat omfattar hbtq-rörelsen samt organisationer som verkar för migranters rättigheter. Genom samarbeten med internationella civilsamhällsorganisationer med stor erfarenhet av Ryssland når det svenska stödet nu ännu längre.

Regeringen har genom en särskild satsning omfattande 10 miljoner kronor årligen för anslaget 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen för perioden 2018–2020 bland annat utökat det stöd som ges till ryska civilsamhälles-organisationer, i linje med vad som framförs i riksdagens tillkännagivande. Den särskilda satsningen har möjliggjort ytterligare insatser, främst inom områdena demokrati, yttrandefrihet, jämställdhet och stöd till oberoende medier i Ryssland. Genom det som anförts ovan om demokrati och mänskliga rättigheter i Ryssland anser regeringen att riksdagens tillkännagivande har tillgodosetts fullt ut och att tillkännagivandet därmed är slutbehandlat.

2.5 Politikens inriktning

Utvecklingen avseende fred och säkerhet i Sveriges närområde och globalt ställer höga krav på ett starkt svenskt utrikes- och säkerhetspolitiskt aktörskap för att värna svenska och europeiska intressen. I detta sammanhang är det av största vikt att den regelbaserade multilaterala världsordningen som vilar på folkrätten och FN-stadgan upprätthålls. Klimatförändringarna utgör ett tydligt hot mot internationell fred och säkerhet. Fördjupat samarbete med internationella organisationer och andra länder är en viktig del av den svenska säkerhetspolitiska linjen. EU är Sveriges viktigaste utrikes- och säkerhetspolitiska plattform. Regeringen arbetar för ett delat ansvar för vår gemensamma säkerhet.

Sverige är ett militärt alliansfritt land och har ett starkt intresse av att verka för att denna ordning värnas. I ett kritiskt världsläge ska Sverige vara en stark aktör som tar sitt ansvar för internationell fred, säkerhet och hållbar utveckling. Sveriges deltagande i krishantering bidrar till att upprätthålla den multilaterala världsordningen med FN som kärna och stärker Sveriges nationella säkerhet.

Internationella organisationer

Sveriges medlemskap i internationella organisationer möjliggör genomslag för Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik och samlade internationella engagemang. Regeringen anser att Sverige ska fortsätta att vara en ansvarsfull medlem av dessa internationella organisationer.

Regeringen anser att FN, som förvaltare av en global, regelbaserad multilateral världsordning, är en central arena för Sveriges arbete för internationell fred och säkerhet, hållbar utveckling och mänskliga rättigheter samt jämställdhet. Denna världsordning är ställd under hot och därmed ökar regeringens sitt engagemang också i EU för att försvara och utveckla multilateralismen med FN som kärna. Efter tiden som medlem i FN:s säkerhetsråd fortsätter Sverige med en stärkt aktörsroll att arbeta för ett mer effektivt, resultatorienterat, representativt och transparent FN bl.a. med målsättningen att FN ska bistå länder i genomförandet av Agenda 2030 utifrån länders egna förutsättningar. Regeringen fortsätter att förvalta och bygga vidare på de lärdomar som dragits och nyttja nya och existerande plattformar från tiden som medlem i FN:s säkerhetsråd. Arbetet i FN går vidare med att genomföra de reformer som generalsekreterare Guterres initierat för att göra FN mer ändamålsenligt. Regeringen fortsätter bl.a. att arbeta för absolut nolltolerans mot alla former av sexuella övergrepp, utnyttjanden och sexuella trakasserier i FN och andra multilaterala organisationer. Sverige driver kontinuerligt att länken mellan klimat och säkerhet uppmärksammas i FN. Stärkt kapacitet till fredsbyggande och förebyggande av väpnad konflikt är fortsatt ett prioriterat område för regeringen i FN och för generalsekreterarens reformansträngningar. Regeringen avser att bidra till att fredsbyggande och förebyggande av väpnade konflikter genomförs genom hela FN-systemet. Stärkandet av folkrätten och främjandet av de mänskliga rättigheterna, liksom

att stärka kvinnors och flickors inflytande och meningsfulla deltagande i alla samhällsområden samt fredsfrämjande insatser, är andra prioriterade områden för Sverige i FN. Barns rättigheter och inflytande är också en viktig prioritet för Sverige.

Regeringen anser att EU genom en effektiv utrikes- och säkerhetspolitik står väl rustat för att värna den multilaterala, regelbaserade världsordningen och för att möta de mångfacetterade utmaningar och kriser som Europa och världen står inför. Utvecklingen av EU:s krishanteringsförmåga ökar unionens förmåga att genomföra konfliktförebyggande och stabiliserande insatser. Regeringen anser att Sverige ska tillhöra kärnan i EU:s utrikes- och säkerhetspolitik och arbeta för att stärka den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Sverige ska verka för och bidra till genomförande av åtagandena i EU:s samarbete för civil och militär krishantering. Regeringen kommer att med ökad kraft verka för en stärkt samverkan mellan EU och FN och för stärkt integrering av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet i EU:s insatser. Regeringen avser att fortsatt verka för att all relevant policyutveckling i EU präglas av Agenda 2030 och att agendan, inom ramen för regeringens övergripande budgetrestriktiva förhandlingsmål, beaktas vid utformandet av nästa fleråriga budgetram.

Sverige ska fortsatt verka för att värna OSSE:s principer, åtaganden och den europeiska säkerhetsordningen samt arbeta för att stärka EU:s röst inom OSSE. Regeringen avser att fortsätta stödet till säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder, inklusive militär transparens och förutsägbarhet inom ramen för OSSE.

Sverige prioriterar Europarådets kärnområden: mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer, i syfte att bidra till en gemensam värdegrund och en stärkt europeisk säkerhetsordning. Europarådets verksamhet är dock utsatt för hårt tryck både politiskt och finansiellt. Regeringen anser att Sverige fortsatt ska stödja och bidra till Europarådets viktiga arbete såväl politiskt som finansiellt.

Sverige ska värna OECD:s naturliga plats i en regelbaserad multilateral världsordning. OECD:s bidrag till framtidens utbildning, arbetsmarknad och god offentlig förvaltning ska värnas. Som ordförande i styrkommittén för Global Deal-initiativet ska Sverige säkerställa en god start för initiativets stödenhet under OECD:s och ILO:s värdskap.

Sveriges partnerskap med Nato fortsätter att utvecklas i enlighet med vad regeringen tidigare anfört, med fokus på politisk dialog, övnings- och utbildningssamarbete och informationsutbyte, framförallt kopplat till säkerhetsläget i Sveriges närområde. Partnerskapet med Nato är ett verktyg för att värna den transatlantiska länken.

Sverige ska bidra till att inom EU, med Nato och i andra sammanhang stärka det internationella samarbetet om hybridhot, inklusive cybersäkerhet och arbetet mot desinformation.

Fred och säkerhet

I en omvärld där auktoritära krafter vinner terräng, terrorhandlingar utförs och demokratiska värden hotas i grunden måste Sverige med alla medel värna demokratiska samhällen och rättsstatens principer. Det görs bl.a. genom att motverka påverkansoperationer men också att i dialog med andra alltid stå upp för dessa värden närhelst vi ser dem hotade.

Svensk diplomati är efterfrågad. Regeringen anser att Sverige kan spela en unik roll i ett urval av konfliktsituationer och kommer fortsatt ha ett aktivt engagemang i fredsdialog och medling. Det kvinnliga medlingsnätverket fortsätter sina engagemang i olika konfliktsituationer.

Det finns ett stort behov av att försvara de mänskliga rättigheterna och att stärka kvinnors och flickors rättigheter, representation och tillgång till resurser och att främja kvinnors och flickors ekonomiska och sociala villkor, inklusive arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. En av vår tids stora utmaningar är att bekämpa ojämlikhet och visa att hela samhällen kan gynnas av globaliseringen. Det finns en växande kunskap om att ojämlikhet leder till social och politisk oro. Sverige ska fortsatt värna principerna i Agenda 2030 och arbeta för att alla ska vara med och ingen ska lämnas utanför i det internationella arbetet för en hållbar utveckling. Verksamhet för att främja sysselsättning och rimliga arbetsvillkor utgör en viktig del i arbetet med en bred agenda för säkerhet och utveckling, ett arbete i vilket Global Deal är ett viktigt initiativ för regeringen.

Regeringen anser att den feministiska utrikespolitiken har gjort avtryck. Samtidigt

behövs Sverige mer än någonsin som en tydlig röst för jämställdhet, inte minst i en tid där demokratiska värden och respekten för mänskliga rättigheter ifrågasätts. Kvinnors och flickors fulla och lika deltagande i alla samhällsområden är centralt. Forskning visar att kvinnors deltagande bidrar till att fredsavtal sluts och att freden blir mer hållbar.

Unga människor utgör en allt större del av befolkningarna i konfliktdrabbade länder. För att minska risken för utanförskap för unga människor och samtidigt öka stabiliteten i dessa länder krävs många olika insatser, bl.a. sådana som främjar ekonomisk utveckling och jobbskapande, inom FN och genom samverkan mellan stat, näringsliv, fackliga rörelser samt civilsamhällets olika organisationer i de olika länderna. Flickor är generellt den grupp som ligger långt efter.

Klimatförändringarnas negativa konsekvenser bidrar redan i dag till social oro och instabilitet och mycket tyder på att utvecklingen kommer att bli värre i en varmare värld. Sverige driver kontinuerligt att länken mellan klimat och säkerhet uppmärksammas i internationella forum.

Internationell krishantering och fredsfrämjande insatser

Sverige ska fortsatt vara en bidragsgivare till internationell krishantering och fredsfrämjande insatser. Regeringen anser att Sverige ska vara en tydlig förespråkare för mänskliga rättigheter, demokratisk utveckling och rättsstatens principer samt jämställdhet och bidra till att dessa kärnvärden beaktas i det internationella fredsfrämjande arbetet. Sverige bidrar till internationell fred och säkerhet också genom militära medel. Utan säkra och trygga samhällen blir det svårt att upprätthålla fred och skapa rätt förutsättningar för långsiktig utveckling, demokrati och mänskliga rättigheter. Samtliga krishanteringsinsatser som Sverige deltar i ska ske inom ramen för en samlad, politisk ansats gentemot landet eller regionen ifråga. Regeringen avser att ge fortsatt hög prioritet åt Afrika söder om Sahara, Mellanöstern och i Östeuropa, med särskilt fokus på Ukraina och Georgien.

Den svenska utsända personalen ska ha hög kompetens och sammantaget besitta en bredd av expertkunskaper. Sverige ska vara drivande i genomförandet inom EU av EU:s pakt för civil krishantering. Sverige ska fortsatt främja de internationella insatsernas effektivitet och legitimitet genom att bland annat bidra till att utveckla nya verktyg samt verka för utveckling för hållbar finansiering, adekvat utbildning, mer jämställd representation, effektiva uppförandekoder och en regelbunden uppföljning av pågående krishanteringsinsatser. Regeringen ska sträva efter att påverka utformningen av mandat och mål för de insatser till vilka Sverige bidrar, så att de blir så tydliga och fokuserade som möjligt.

Sveriges arbete för en fredligare och säkrare värld ska bedrivas i nära samarbete med organisationer som FN, EU, Nato, OSSE samt regionala organisationer såsom Afrikanska unionen. Regeringen avser fortsatt verka för att EU, inom ramen för en minskad EU-budget i nästa fleråriga budgetram, får långsiktigt hållbara och flexibla instrument för kapacitetsbyggande med partnerländer och partnerorganisationer inom säkerhet och utveckling. Inom EU kommer Sverige även särskilt att verka för genomförande av unionens strategi för kvinnor, fred och säkerhet samt för att EU:s handlingsplan för jämställdhet genomförs i alla delar av EU:s utrikespolitik.

Nedrustning och icke-spridning

Mot bakgrund av rådande omvärldsläge, där riskerna för kärnvapenanvändning ökar och där centrala rustningskontrollavtal överges, är nedrustning och icke-spridning av kärnvapen en tydlig utrikes- och säkerhetspolitisk prioritering. Regeringen satsar på den svenska kunskapsbasen inom nedrustningspolitiken. Ett kunskapscentrum ska säkerställa att svensk kunskap förstärks och uppdateras på flera områden för en mångsidig och långsiktig kompetens.

Den viktigaste plattformen för denna politik är icke-spridningsfördraget NPT. Regeringen anser att det inom ramen för NPT:s verksamhet inte sker tillräcklig och systematisk uppföljning och att det i hög grad överlåts åt länderna själva. I synnerhet gäller detta NPT:s nedrustningsdimension. Medel tillförs därför för att möjliggöra ett svenskt bidrag till etablerandet av en sekretariatsfunktion för NPT i form av ett genomförandeteam liknande de *Implementation Support Units* som finns för bl.a. b-vapenkonventionen.

Inför NPT:s översynskonferens 2020 ska Sverige fortsatt verka för ett resultat som slår vakt om NPT:s grundläggande roll, bekräftar de åtaganden som gjorts inom ramen för fördraget samt flyttar fram positionerna avseende genomförandet av dessa åtaganden.

Regeringen konstaterar att FN:s förbudskonvention inte är redo för undertecknande. Regeringen avstår i nuläget från att underteckna konventionen. Ställningstagandet föregicks bland annat av en särskild utredning vars rapport var föremål för en remissbehandling som inkluderade en lång rad intressenter, inklusive berörda myndigheter och civilsamhällesorganisationer. Sverige blir observatörer till konventionen för att bidra till dess utveckling.

Sverige ska bidra till genomförandet av den agenda för nedrustning som FN:s generalsekreterare har lanserat, bl.a. genom att verka för ett stärkt jämställdhetsperspektiv i nedrustningsfrågor.

Sverige ska som medlem och ordföranden för IAEA:s styrelse värna det internationella atomenergiorganet IAEA:s uppdrag att förhindra spridning av kärnvapen, liksom dess roll för nukleär säkerhet.

Det globala förbudet mot kemiska vapen står fortsatt inför stora utmaningar efter kemvapenanvändning i bl.a. Syrien och Salisbury. Sverige ska fortsatt arbeta för att främja kemvapenkonventionen och säkerställa ansvarsutkrävande. Organisationen för förbud mot kemiska vapen (OPCW) spelar här en central roll.

På området biologiska vapen ska Sverige fortsatt genomföra insatser för att främja generalsekreterarmekanismen samt andra insatser för hotreducering och värnande av förbudet mot biologiska vapen.

Sverige ska bidra till insatser för att förhindra den olagliga och okontrollerade spridningen av små och lätta vapen och uppmärksamma dess koppling till könsrelaterat våld och våld i nära relationer. Vidare ska Sverige fortsatt delta i arbetet om autonoma vapensystem (LAWS) inom konventionen om vissa konventionella vapen (CCW). Sverige ska även fortsätta arbeta för stärkta internationella normer på rymdområdet, i syfte att motverka kapprustning och förebygga konflikt.

Exportkontroll

Sverige ska upprätthålla en strikt, effektiv och modern exportkontroll. Ett skärpt regelverk för kontrollen av export av krigsmateriel trädde i kraft den 15 april 2018. Ändringarna innebär bl.a. att den mottagande statens demokratiska status ska utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövningen. Sverige ska fortsatt verka för ökad anslutning till och effektivt genomförande av vapenhandelsfördraget ATT.

Forskning och kunskap om säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning

Regeringen har för avsikt att fortsatt säkerställa att ett jämställdhetsperspektiv beaktas i den forskning om säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning som bedrivs med statligt stöd av bl.a. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) och Utrikespolitiska institutet (UI).

Förhållandet till Kina får allt större betydelse för Sverige. För att långsiktigt hantera och utveckla denna relation tillför regeringen medel för stärkt svenskt kunnande om Kina.

Regeringens ambition är att UI ska vara en relevant och policyinriktad tankesmedja som bistår med kritiskt tänkande, djupa expertanalyser och Sverigeperspektiv.

Sverigefrämjande och Svenska institutet

Utlandsmyndigheterna och Svenska institutet (SI) kommer att fortsätta sina insatser för att främja Sverige, bl.a. genom att sprida information och kunskap om Sverige och främja samarbete och långsiktiga relationer med andra länder. Arbetet med att motverka desinformation och ryktesspridning, i synnerhet inom det digitala informationsflödet, är prioriterat.

Ett integrerat främjande, där värderings-, handels- och kulturfrämjande genomförs samfällt, är fortsatt ledordet för utlandsmyndigheternas främjandearbete.

SI och utlandsmyndigheterna kommer att fortsätta arbetet mot bredare och mer självbärande relationer bortom biståndet mellan Sverige och partnerländer, inklusive relationer inom bl.a. handel och utbildning. Satsningarna på

att informera om och marknadsföra svensk högre utbildning i andra länder och på alumnsamarbete prioriteras.

Samarbete inom Östersjöregionen

Respekten för demokrati och mänskliga rättigheter fortsätter att gå i en negativ utveckling i Ryssland. Regeringen avser därför att genom stöd fortsätta stärka de aktörer i Ryssland som verkar för att värna demokratins principer och det fria ordet. Detta innefattar inte minst behovet av att utöka de mellanfolkliga kontakterna mellan Sverige och Ryssland på regional och lokal nivå samt med civilsamhället i Ryssland.

Relationen med Ryssland är viktig för svensk utrikes- och säkerhetspolitik. För att långsiktigt hantera och utveckla denna relation tillför regeringen medel för stärkt svenskt kunnande om Ryssland och Östeuropa. Regeringen avser även att fortsatt verka för demokrati och mänskliga rättigheter i Ryssland och i övriga Östersjöregionen inom ramen för den satsning som initierades 2017 om stöd till civilsamhället och oberoende medier och motståndskraft mot desinformation. En strategi för detta är under framtagning.

Sverige verkar i Barentsrådet bl.a. för att öka de mellanfolkliga kontakterna med särskild tonvikt på den yngre generationen och för hållbar utveckling i enlighet med Agenda 2030 och de globala målen. I Östersjöstaternas råd arbetar Sverige för att organisationens unika mervärde inom samarbetets långtidsprioriteringar trygghet och säkerhet, hållbarhet och välmående samt regional identitet ska genomsyra all verksamhet och uppnådda resultat kommuniceras på ett tydligare sätt. Sverige ska också arbeta för genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen vars övergripande mål är att rädda havsmiljön i Östersjön, sammanlänka regionen och öka tillväxten i regionen.

Regeringen avser att presentera en ny Arktisstrategi 2020 och fortsätter att driva och utveckla en aktiv Arktispolitik inte minst på klimat- och miljöområdet inom ramen för Arktiska rådet.

Nordiskt samarbete

Regeringen anser att Sverige fortsatt ska driva på för ett synligare, effektivare och mer medborgarnära samarbete inom Nordiska ministerrådet. Sverige kommer fortsatt att verka för integrering av ett tydligare hållbarhets- och jämställdhetsperspektiv och genomförandet av statsministrarnas deklarationer om ökad regional integration, koldioxidneutralitet och att stärka 5G-samarbetet inom Norden. Ambitionsnivån höjs ytterligare för att stärka rörligheten inom Norden och undanröja gränshinder samt för att nå de uppsatta målen för det nordisk-baltiska samarbetet kring digital offentlig förvaltning och ömsesidigt erkännande av e-legitimationer. Vidare kommer Sverige att driva på för att höja Nordens internationella profil genom strategiska kultur- och främjandesatsningar i utlandet och stöd till de nordiska ambassaderna.

Konsulär verksamhet

Den författningsstyrda konsulära verksamheten är en huvuduppgift för utrikesförvaltningen. Arbetet fortsätter med att utveckla arbetsverktygen för stöd till särskilt utsatta grupper samt för att stärka den förebyggande kommunikationen.

Den särskilda satsning som inleddes under 2018 inom familjekonfliktområdet med fokus på barn- och tvångsäktenskap har inneburit en ökad kapacitet för utrikesförvaltningen att bl.a. hantera ärenden där personer förs ut ur landet och utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. I syfte att kunna upprätthålla arbetet långsiktigt inkorporeras satsningen i utrikesförvaltningens ordinarie verksamhet.

2.6 Budgetförslag

2.6.1 1:1 Avgifter till internationella organisationer

Tabell 2.8 Anslagsutveckling 1:1 Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	1 208 134	Anslags-sparande	120 420
2019	Anslag	1 679 554 [1]	Utgifts-prognos	1 629 007
2020	**Förslag**	**1 328 554**		
2021	Beräknat	1 328 554		
2022	Beräknat	1 328 554		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för avgifterna avseende Sveriges medlemskap i internationella organisationer, främst Förenta nationerna (FN), Europarådet, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), Nordiska ministerrådet och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD).

Kompletterande information
Belastningen på anslaget påverkas såväl av valutafluktuationer som av antalet freds- och säkerhetsfrämjande insatser.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 679 554**	**1 679 554**	**1 679 554**
Förändring till följd av:			
Beslut	-351 000	-351 000	-351 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 328 554**	**1 328 554**	**1 328 554**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

2019 tillfördes anslaget engångsvis 351 000 000 kronor. Anslaget beräknas därmed minskas med motsvarande belopp från och med 2020. Regeringen föreslår att 1 328 554 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Avgifter till internationella organisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 328 554 000 kronor respektive 1 328 554 000 kronor.

2.6.2 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet

Tabell 2.10 Anslagsutveckling 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	187 070	Anslags-sparande	8 469
2019	Anslag	193 151 [1]	Utgifts-prognos	195 396
2020	**Förslag**	**193 326**		
2021	Beräknat	183 112 [2]		
2022	Beräknat	184 029 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 181 056 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 180 077 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att främja fred och säkerhet, förebygga konflikter, genomföra sanktioner och humanitär verksamhet samt främja respekten för folkrätten och de mänskliga rättigheterna. Det får ske genom stöd till projekt, seminarier, konferenser, utbildnings- och forskningsinsatser och andra särskilda insatser samt som statsbidrag till mellanstatliga eller enskilda organisationer och institutioner.

Anslaget får även användas för utgifter för att ställa svensk personal till förfogande för fredsfrämjande-, säkerhetsfrämjande- och konfliktförebyggande verksamhet inom ramen för Förenta nationerna (FN), Europeiska unionen (EU), Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), Nato/PFF eller andra mellanstatliga eller enskilda organisationer.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 50 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: Anslaget används bl.a. för statsbidrag till mellanstatliga eller enskilda organisationer och institutioner. Regeringen behöver i vissa fall ingå fleråriga ekonomiska åtaganden i förhållande till organisationer som får årligen återkommande strategiska stöd. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 50 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 2.11 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden		14 000	17 000		
Nya åtaganden	14 000	10 000	45 000		
Infriade åtaganden		-7 000	-12 000	-25 000	-25 000
Utestående åtaganden	14 000	17 000	50 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**50 000**	**50 000**	**50 000**		

Regeringens överväganden

För att finansiera ökningen av anslag 1:6 *Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning* för stärkt svenskt kunnande om Kina minskas anslaget med 1 000 000 kronor 2020, 2 000 000 kronor 2021 och 3 000 000 kronor från 2022.

För att bidra till utgifterna för riksgränskommissionens arbete med översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge minskas anslaget med 320 000 kronor 2020, 1 400 000 kronor 2021 och 1 400 000 kronor 2022. Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**193 151**	**193 151**	**193 151**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 495	3 705	5 766
Beslut	-1 320	-13 744	-14 888
Varav BP20 [3]	-1 320	-3 400	-4 400
Varav [3]			
Kompetenscentrum Kina	-1 000	-2 000	-3 000
Gränskommission	-320	-1 400	-1 400
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**193 326**	**183 112**	**184 029**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 193 326 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 183 112 000 kronor respektive 184 029 000 kronor.

2.6.3 1:3 Nordiskt samarbete

Tabell 2.13 Anslagsutveckling 1:3 Nordiskt samarbete

Tusental kronor

2018	Utfall	43 637	Anslags-sparande	1 958
2019	Anslag	13 595 [1]	Utgifts-prognos	13 439
2020	**Förslag**	**13 595**		
2021	Beräknat	13 595		
2022	Beräknat	13 595		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för nordiskt bilateralt och multilateralt samarbete. Anslaget får också användas för utgifter för statsbidrag till Svenska Föreningen Norden. Anslaget får även användas för utgifter för insatser för att främja samarbetsprojekt i Norden, särskilt projekt med specifikt gränsregional prägel samt till samarbetsprojekt företrädesvis i närområdet.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Nordiskt samarbete

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**15 595**	**15 595**	**15 595**
Förändring till följd av:			
Beslut	-2 000	-2 000	-2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**13 595**	**13 595**	**13 595**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 13 595 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Nordiskt samarbete* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 13 595 000 kronor respektive 13 595 000 kronor.

2.6.4 1:4 Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet

Tabell 2.15 Anslagsutveckling 1:4 Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet

Tusental kronor

2018	Utfall	8 503	Anslags-sparande	5 323
2019	Anslag	13 826 [1]	Utgifts-prognos	13 667
2020	**Förslag**	**4 826**		
2021	Beräknat	4 826		
2022	Beräknat	4 826		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter:

- enligt lagen (2003:491) om konsulärt ekonomiskt bistånd,
- för konsulära insatser vid en kris eller en katastrof utomlands enligt lagen (2010:813) om konsulära katastrofinsatser eller liknande händelser,
- för höjd beredskap och initiala åtgärder vid en konsulär kris,
- för insatser för bortförda och kvarhållna barn i utlandet samt utgifter för resor och andra utgifter som har till syfte att främja rätten till umgänge mellan barn och föräldrar,
- i samband med rättegång inför internationell domstol eller liknande organ där svenska staten är part eller deltar på annat liknande sätt,
- för särskilda informationsinsatser riktade till utlandsresenärer,
- för ersättning enligt sjöförklaringskungörelsen (1967:294) till person som enligt sjölagen (1994:1009) tillsammans med svensk utlandsmyndighet deltar vid sjöförklaring och enligt sjöförklaringskungörelsen till annan än befälhavaren och

medlem av besättningen för inställelse till förhör vid sjöförklaring inför svensk utlandsmyndighet,

– för informations- och utbildningsinsatser för myndigheter som verkar inom familjekonfliktområdet med fokus på frågor om barn- och tvångsäktenskap samt för statsbidrag till enskilda organisationer som är verksamma i dessa frågor,
– för specifika tidsbegränsade insatser i enskilda konsulära ärenden avseende barn- och tvångsäktenskap.

Regeringens överväganden

För att finansiera ökningen av anslaget 4:1 *Regeringskansliet m.m.* under utgiftsområde 1 Rikets styrelse med anledning av regeringens satsningar inom familjekonfliktområdet med fokus på frågor om barn- och tvångsäktenskap minskas anslaget med 9 miljoner kronor. Finansieringen är något större än tillskottet på anslaget 4:1 *Regeringskansliet m.m.* eftersom ett standardmässigt avdrag för flytt av medel till anslag som omfattas av pris- och löneomräkningen har tillämpats.

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**13 826**	**13 826**	**13 826**
Förändring till följd av:			
Beslut	-9 000	-9 000	-9 000
Varav BP20	-9 000	-9 000	-9 000
Varav Familjekonfliktområdet	-9 000	-9 000	-9 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 826**	**4 826**	**4 826**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 4 826 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Ekonomiskt bistånd till enskilda utomlands samt diverse kostnader för rättsväsendet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 826 000 kronor respektive 4 826 000 kronor.

2.6.5 1:5 Inspektionen för strategiska produkter

Tabell 2.17 Anslagsutveckling 1:5 Inspektionen för strategiska produkter

Tusental kronor

2018	Utfall	39 270	Anslags-sparande	3 383
2019	Anslag	43 844 [1]	Utgifts-prognos	44 627
2020	**Förslag**	**45 029**		
2021	Beräknat	45 706 [2]		
2022	Beräknat	46 380 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 45 029 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 45 030 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Inspektionen för strategiska produkters (ISP) förvaltningsutgifter.

Kompletterande information

ISP är förvaltningsmyndighet för ärenden och tillsyn enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel och lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, om inte någon annan myndighet har detta till uppgift. Inspektionen är därtill nationell myndighet med de uppgifter som följer av lagen (1994:118) om inspektioner enligt Förenta nationernas konvention om förbud mot kemiska vapen och förordningen (1997:121) om inspektioner enligt Förenta nationernas konvention om förbud mot kemiska vapen m.m.

Inspektionen ska också fullgöra de uppgifter som myndigheten tilldelas enligt sådana förordningar om ekonomiska sanktioner som beslutas av Europeiska gemenskapen, enligt beslut som regeringen meddelar med anledning av sådana förordningar eller enligt föreskrifter som regeringen beslutar med stöd av lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner. Inspektionen prövar även frågor om tillstånd enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 258/2012 av den 14 mars 2012 om genomförande av artikel 10 i FN:s protokoll om olaglig tillverkning av och handel med eldvapen, delar till eldvapen och ammunition, bifogat till

Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (FN:s protokoll om skjutvapen), och om införande av exporttillstånd, import- och transiteringsåtgärder för skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition och utför de uppgifter som följer därmed.

Avgiftsfinansierad verksamhet vid Inspektionen för strategiska produkter

Inspektionen för strategiska produkter tar ut avgifter i enlighet med förordning (2013:707) om kontroll av vissa skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition. Dessa intäkter får disponeras av myndigheten. Vidare tas avgifter ut i enlighet med bestämmelserna i förordningen (2008:889) om finansiering av verksamheten vid Inspektionen för strategiska produkter. Dessa intäkter disponeras inte av myndigheten.

Tabell 2.18 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	297	518	-221
(varav tjänsteexport)	0	0	
Prognos 2019	400	400	0
(varav tjänsteexport)	0	0	
Budget 2020	400	400	0
(varav tjänsteexport)	0	0	

Tabell 2.19 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentlig-rättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	32 506	0	32 234	272
Prognos 2019	36 600	0	36 500	100
Budget 2020	36 600	0	36 500	100

Regeringens överväganden

Vissa delar av inspektionens verksamhetskostnader ska inte täckas av avgifter. Det gäller internationell verksamhet som inte är kopplad till tillstånds- och tillsynsarbetet, inklusive exportkontrollstöd utomlands, samt den verksamhet som inspektionen bedriver som endast behörig myndighet för genomförandet av vissa internationella sanktioner.

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Inspektionen för strategiska produkter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**43 844**	**43 844**	**43 844**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 185	1 862	2 536
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**45 029**	**45 706**	**46 380**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 45 029 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Inspektionen för strategiska produkter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 45 706 000 kronor respektive 46 380 000 kronor.

2.6.6 1:6 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning

Tabell 2.21 Anslagsutveckling 1:6 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning

Tusental kronor

2018	Utfall	52 917	Anslags-sparande	1 441
2019	Anslag	54 358 [1]	Utgifts-prognos	53 439
2020	**Förslag**	**72 358**		
2021	Beräknat	70 858		
2022	Beräknat	73 858		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning, däribland relevant verksamhet vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Utrikespolitiska institutet (UI) och statsbidrag till projekt som svenska och utländska organisationer och institut genomför på området.

Regeringens överväganden

Anslaget föreslås ökas med 15 000 000 kronor från 2020 för insatser inom nedrustning och icke-spridning. Anslaget föreslås ökas med 3 000 000 kronor 2020, 6 000 000 kronor 2021 och 9 000 000 kronor från 2022 för stärkt svenskt kunnande om Kina.

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**54 358**	**54 358**	**54 358**
Förändring till följd av:			
Beslut	18 000	16 500	19 500
Varav BP20	18 000	21 000	24 000
Varav			
Insatser inom nedrustning och icke-spridning	15 000	15 000	15 000
Kompetenscentrum Kina	3 000	6 000	9 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**72 358**	**70 858**	**73 858**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 72 358 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, nedrustning och icke-spridning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 70 858 000 kronor respektive 73 858 000 kronor.

2.6.7 1:7 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut

Tabell 2.23 Anslagsutveckling 1:7 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut

Tusental kronor

2018	Utfall	28 402	Anslags-sparande	
2019	Anslag	28 402 [1]	Utgifts-prognos	28 402
2020	**Förslag**	**28 402**		
2021	Beräknat	28 402		
2022	Beräknat	28 402		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till stiftelsen Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) för vetenskaplig forskning i konfliktfrågor samt frågor rörande

internationellt samarbete för fred och säkerhet i enlighet med stiftelsens stadgar.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**28 402**	**28 402**	**28 402**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**28 402**	**28 402**	**28 402**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 28 402 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 28 402 000 kronor respektive 28 402 000 kronor.

2.6.8 1:8 Bidrag till Utrikespolitiska institutet

Tabell 2.25 Anslagsutveckling 1:8 Bidrag till Utrikespolitiska institutet

Tusental kronor

2018	Utfall	19 175	Anslags-sparande	
2019	Anslag	19 175 [1]	Utgifts-prognos	19 175
2020	**Förslag**	**19 175**		
2021	Beräknat	19 175		
2022	Beräknat	19 175		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Utrikespolitiska institutet.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Bidrag till Utrikespolitiska institutet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**19 175**	**19 175**	**19 175**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**19 175**	**19 175**	**19 175**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 19 175 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Bidrag till Utrikespolitiska institutet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 19 175 000 kronor respektive 19 175 000 kronor.

2.6.9 1:9 Svenska institutet

Tabell 2.27 Anslagsutveckling 1:9 Svenska institutet

Tusental kronor

2018	Utfall	120 460	Anslags-sparande	2 186
2019	Anslag	124 682 [1]	Utgifts-prognos	125 406
2020	**Förslag**	**131 360**		
2021	Beräknat	131 198 [2]		
2022	Beräknat	133 009 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 129 360 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 129 360 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Svenska institutets förvaltningsutgifter. Anslaget används även för Svenska institutets Sverigefrämjande uppgifter.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Svenska institutet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**124 682**	**124 682**	**124 682**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	6 787	8 655	10 495
Beslut	-109	-2 139	-2 168
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**131 360**	**131 198**	**133 009**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 131 360 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Svenska institutet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 131 198 000 kronor respektive 133 009 000 kronor.

2.6.10 1:10 Information om Sverige i utlandet

Tabell 2.29 Anslagsutveckling 1:10 Information om Sverige i utlandet

Tusental kronor

2018	Utfall	15 309	Anslags-sparande	166
2019	Anslag	15 475 [1]	Utgifts-prognos	15 297
2020	**Förslag**	**15 475**		
2021	Beräknat	15 475		
2022	Beräknat	15 475		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för information om Sverige i utlandet samt för det allmänna Sverigefrämjandet.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Information om Sverige i utlandet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**15 475**	**15 475**	**15 475**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**15 475**	**15 475**	**15 475**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 15 475 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Information om Sverige i utlandet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 15 475 000 kronor respektive 15 475 000 kronor.

2.6.11 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen

Tabell 2.31 Anslagsutveckling 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen

Tusental kronor

2018	Utfall	170 135	Anslags-sparande	4 080
2019	Anslag	174 215 [1]	Utgifts-prognos	172 207
2020	**Förslag**	**176 215**		
2021	Beräknat	168 215		
2022	Beräknat	170 215		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för samarbete, samverkan och integration inom Östersjöregionen. Anslaget får vidare användas för utgifter för insatser som rör Ryssland avseende miljö samt mänskliga rättigheter och demokrati, Svenska institutets Östersjö-samarbete samt insatser i eller i nära anslutning till Östersjöområdet bl.a. inom ramen för Östersjöstaternas råd, Nordliga dimensionen, Arktiska rådet och Barentsrådet. Anslaget får även användas för räntesubvention, inklusive administrativa kostnader, avseende bilateralt lån till Ukraina.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Samarbete inom Östersjöregionen* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 160 500 000 kronor 2021–2029.

Skälen för regeringens förslag: Sida, Svenska institutet och Regeringskansliet behöver besluta om bidrag i form av fleråriga stipendier, långsiktiga insatser på miljöområdet samt insatser inom mänskliga rättigheter och demokrati. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Samarbete inom Östersjöregionen* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 160 500 000 kronor 2021–2029.

Tabell 2.32 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2029
Ingående åtaganden	121 381	82 834	145 500			
Nya åtaganden	35 797	127 109	118 051			
Infriade åtaganden	-74 344	-64 443	-103 051	-93 064	-48 850	- 18 586
Utestående åtaganden	82 834	145 500	160 500			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**213 500**	**145 500**	**160 500**			

Regeringens överväganden

Anslaget föreslås ökas med 2 000 000 kronor 2020, 4 000 000 kronor 2021 och 6 000 000 kronor från 2022 för stärkt svenskt kunnande om Ryssland och Östeuropa. Sverige har erbjudit Ukraina ett bilateralt lån om 100 miljoner US-dollar. En mindre del av lånets räntesubvention, inklusive administrativa kostnader, kommer att finansieras från utgiftsområde 5.

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Samarbete inom Östersjöregionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**174 215**	**174 215**	**174 215**
Förändring till följd av:			
Beslut	2 000	-6 000	-4 000
Varav BP20	2 000	4 000	6 000
Varav Kompetenscentrum Ryssland	2 000	4 000	6 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**176 215**	**168 215**	**170 215**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 176 215 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Samarbete inom Östersjöregionen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 168 215 000 kronor respektive 170 215 000 kronor.

6

Försvar och samhällets krisberedskap

Förslag till statens budget för 2020

Försvar och samhällets krisberedskap

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 6

Diagramförteckning ... 9

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 11

2 Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap ... 13
- 2.1 Omfattning ... 13
- 2.2 Mål för utgiftsområdet ... 14
  - 2.2.1 Det militära försvaret ... 14
  - 2.2.2 Samhällets krisberedskap ... 14
- 2.3 Totalförsvaret ... 15
  - 2.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 15
  - 2.3.2 Resultatredovisning ... 15
  - 2.3.3 Analys och slutsatser ... 18
  - 2.3.4 Politikens inriktning ... 18

3 Försvar ... 21
- 3.1 Mål för det militära försvaret ... 21
- 3.2 Resultatredovisning ... 21
  - 3.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 21
  - 3.2.2 Resultat ... 22
  - 3.2.3 Analys och slutsatser ... 44
- 3.3 Politikens inriktning ... 46
  - 3.3.1 Strategisk styrning inom försvarsområdet ... 46
  - 3.3.2 Försvarsmaktens operativa förmåga ... 47
  - 3.3.3 Krigsduglighet ... 47
  - 3.3.4 Cyberförsvarsförmåga ... 48
  - 3.3.5 Försvarsunderrättelseverksamhet ... 48
  - 3.3.6 Militär säkerhetstjänst ... 48
  - 3.3.7 Internationella insatser ... 48
  - 3.3.8 Internationellt försvarssamarbete ... 49
  - 3.3.9 Personalförsörjning ... 50
  - 3.3.10 Materiel- och logistikförsörjning ... 51
  - 3.3.11 Forskning och utveckling ... 52
  - 3.3.12 Organisatoriska förändringar ... 52
- 3.4 Budgetförslag ... 54

3.4.1 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap 54
3.4.2 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt 57
3.4.3 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar 58
3.4.4 1:4 Forskning och teknikutveckling 62
3.4.5 1:5 Statens inspektion för försvarsunderrättelse-verksamheten 62
3.4.6 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet 63
3.4.7 1:7 Officersutbildning m.m. 64
3.4.8 1:8 Försvarets radioanstalt 64
3.4.9 1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut 65
3.4.10 1:10 Nämnder m.m. 66
3.4.11 1:11 Försvarets materielverk 66
3.4.12 1:12 Försvarsunderrättelsedomstolen 68
3.5 Beredskapskredit för totalförsvaret 69

4 Samhällets krisberedskap 71
4.1 Mål för samhällets krisberedskap 71
4.2 Resultatredovisning 71
4.2.1 Bedömningsgrunder och resultatindikatorer 72
4.2.2 Resultat 72
4.3 Den årliga revisionens iakttagelser 82
4.4 Politikens inriktning 82
4.5 Budgetförslag 86
4.5.1 2:1 Kustbevakningen 86
4.5.2 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor 87
4.5.3 2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m. 88
4.5.4 2:4 Krisberedskap 89
4.5.5 2:5 Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal 90
4.5.6 2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 91
4.5.7 2:7 Statens haverikommission 94

5 Strålsäkerhet 95
5.1 Omfattning 95
5.2 Utgiftsutveckling 95
5.3 Resultatredovisning 95
5.3.1 Resultat 95
5.3.2 Analys och slutsatser 96
5.3.3 Den årliga revisionens iakttagelser 97
5.4 Politikens inriktning 97
5.5 Budgetförslag 98
5.5.1 3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten 98

6 Elsäkerhet 101
6.1 Omfattning 101
6.2 Utgiftsutveckling 101
6.3 Resultatredovisning 101
6.3.1 Resultat 101
6.3.2 Analys och slutsatser 103
6.4 Den årliga revisionens iakttagelser 104
6.5 Politikens inriktning 104

6.6 Budgetförslag 105
6.6.1 4:1 Elsäkerhetsverket 105

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp 12
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden 12
Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap 13
Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap 14
Tabell 3.1 Flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp 27
Tabell 3.2 Anslagsförbrukning för 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt 30
Tabell 3.3 Anslagsutveckling 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap 54
Tabell 3.4 Investeringsplan för vidmakthållande av försvarsmateriel 55
Tabell 3.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap 55
Tabell 3.6 Redovisning av vidmakthållande och avveckling 56
Tabell 3.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap 56
Tabell 3.8 Anslagsutveckling 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt 57
Tabell 3.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt 57
Tabell 3.10 Anslagsutveckling 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar 58
Tabell 3.11 Investeringsplan för anskaffning av försvarsmateriel 59
Tabell 3.12 Redovisning av anskaffningar 60
Tabell 3.13 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar 61
Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar 61
Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:4 Forskning och teknikutveckling 62
Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Forskning och teknikutveckling 62
Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:5 Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten 62
Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten 63
Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet 63
Tabell 3.20 Uppdragsverksamhet 63
Tabell 3.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet 63
Tabell 3.22 Anslagsutveckling 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet 64
Tabell 3.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Officersutbildning m.m. 64
Tabell 3.24 Anslagsutveckling 1:8 Försvarets radioanstalt 64
Tabell 3.25 Uppdragsverksamhet 64

Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Försvarets radioanstalt ... 65
Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut ... 65
Tabell 3.28 Uppdragsverksamhet ... 65
Tabell 3.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut ... 66
Tabell 3.30 Anslagsutveckling 1:10 Nämnder m.m. ... 66
Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Nämnder m.m. ... 66
Tabell 3.32 Anslagsutveckling 1:11 Försvarets materielverk ... 66
Tabell 3.33 Uppdragsverksamhet ... 67
Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Försvarets materielverk ... 68
Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:12 Försvarsunderrättelsedomstolen ... 68
Tabell 3.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Försvarsunderrättelsedomstolen ... 69
Tabell 4.1 Antal utbildningsplatser ... 77
Tabell 4.2 Kostnader och intäkter för Rakel 2016–2018 ... 78
Tabell 4.3 Miljöräddningsoperationer samt kontroll- och tillsynsåtgärder 2014–2018 ... 79
Tabell 4.4 Genomsnittlig utredningstid 2014–2018 ... 81
Tabell 4.5 Anslagsutveckling 2:1 Kustbevakningen ... 86
Tabell 4.6 Offentligrättslig verksamhet ... 86
Tabell 4.7 Uppdragsverksamhet ... 86
Tabell 4.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Kustbevakningen ... 87
Tabell 4.9 Anslagsutveckling 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor ... 87
Tabell 4.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor ... 88
Tabell 4.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor ... 88
Tabell 4.12 Anslagsutveckling 2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m. ... 88
Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m. ... 89
Tabell 4.14 Anslagsutveckling 2:4 Krisberedskap ... 89
Tabell 4.15 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:4 Krisberedskap ... 90
Tabell 4.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Krisberedskap ... 90
Tabell 4.17 Anslagsutveckling 2:5 Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal ... 90
Tabell 4.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal ... 91
Tabell 4.19 Anslagsutveckling 2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ... 91
Tabell 4.20 Offentligrättslig verksamhet ... 91
Tabell 4.21 Uppdragsverksamhet ... 92
Tabell 4.22 Investeringsplan för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ... 93
Tabell 4.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ... 94
Tabell 4.24 Anslagsutveckling 2:7 Statens haverikommission ... 94
Tabell 4.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:7 Statens haverikommission ... 94

Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom område Strålsäkerhet 95
Tabell 5.2 Anslagsutveckling 3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten 98
Tabell 5.3 Uppdragsverksamhet 98
Tabell 5.4 Offentligrättslig verksamhet 98
Tabell 5.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Strålsäkerhets-myndigheten 99
Tabell 5.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten 99
Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom område Elsäkerhet 101
Tabell 6.2 Antal avslutande ärende för marknadskontroll av elektrisk materiel 2014–2018 102
Tabell 6.3 Anslagsutveckling 4:1 Elsäkerhetsverket 105
Tabell 6.4 Offentligrättslig verksamhet 105
Tabell 6.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Elsäkerhetsverket 105

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Gångtimmar per fartygstyp 26
Diagram 3.2 Personalkostnader i Försvarsmakten 33
Diagram 3.3 Andelen omtag och omförhandlingar i procent av antalet uppdrag ... 41
Diagram 4.1 Antal omkomna i bränder 2007–2018 73
Diagram 4.2 SOS Alarms medelsvarstider på 112-samtal 2008–2018 78
Diagram 4.3 Antal Rakelabonnemang 2012–2018 78
Diagram 4.4 Fördelning av medel från anslag 2:4 2018 82

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att inrätta organisationsenheter i form av Norra, Mellersta, Västra och Södra militärregionstaben samt att lokalisera dessa till Boden, Upplands-Bro/Kungsängen, Skövde respektive Lund/Revinge (avsnitt 3.3.12).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Försvarsmaktens behov av rörelsekapital som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 1 000 000 000 kronor (avsnitt 3.4.1).
3. Riksdagen godkänner investeringsplanen för vidmakthållande av försvarsmateriel för 2020–2025 som en riktlinje för Försvarsmaktens investeringar (avsnitt 3.4.1).
4. Riksdagen godkänner investeringsplanen för anskaffning av försvarsmateriel för 2020–2025 som en riktlinje för Försvarsmaktens investeringar (avsnitt 3.4.3).
5. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Försvarets materielverks behov av rörelsekapital som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 26 500 000 000 kronor (avsnitt 3.4.11).
6. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om export av JAS 39C/D genom upplåtelse eller överlåtelse av viss materiel, under förutsättning att exporten bidrar till den operativa tillgängligheten inom stridsflygssystemet, att det i övrigt är i linje med det försvarspolitiska inriktningsbeslutet för 2016–2020 och att exporten under 2020 sker till förmån för den operativa tillgängligheten till JAS 39C/D (avsnitt 3.4.11).
7. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 utnyttja en kredit i Riksgäldskontoret som uppgår till högst 40 000 000 000 kronor i händelse av krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden (avsnitt 3.5).
8. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap får ta upp lån i Riksgäldskontoret för beredskapsinvesteringar som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår till högst 1 550 000 000 kronor (avsnitt 4.5.6).
9. Riksdagen godkänner investeringsplanen för krisberedskap för 2020–2022 som en riktlinje för Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps beredskapsinvesteringar (avsnitt 4.5.6).
10. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap enligt tabell 1.1.
11. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Förbandsverksamhet och beredskap	38 972 457
1:2	Försvarsmaktens insatser internationellt	1 180 488
1:3	Anskaffning av materiel och anläggningar	15 202 092
1:4	Forskning och teknikutveckling	716 905
1:5	Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten	11 191
1:6	Totalförsvarets rekryteringsmyndighet	209 195
1:7	Officersutbildning m.m.	224 275
1:8	Försvarets radioanstalt	1 271 189
1:9	Totalförsvarets forskningsinstitut	233 501
1:10	Nämnder m.m.	6 301
1:11	Försvarets materielverk	1 770 787
1:12	Försvarsunderrättelsedomstolen	10 584
2:1	Kustbevakningen	1 304 152
2:2	Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor	74 850
2:3	Ersättning för räddningstjänst m.m.	27 580
2:4	Krisberedskap	1 311 104
2:5	Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal	381 471
2:6	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	1 383 330
2:7	Statens haverikommission	47 332
3:1	Strålsäkerhetsmyndigheten	395 666
4:1	Elsäkerhetsverket	65 303
Summa		**64 799 753**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:1	Förbandsverksamhet och beredskap	18 500 000	2021–2025
1:3	Anskaffning av materiel och anläggningar	72 000 000	2021–2031
2:2	Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra olyckor	55 000	2021–2023
2:4	Krisberedskap	2 000 000	2021–2026
3:1	Strålsäkerhetsmyndigheten	70 000	2021–2023
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**92 625 000**	

2 Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap är uppdelat i följande områden med tillhörande myndigheter. I respektive avsnitt redogörs närmare för vad varje område omfattar.

Försvar (avsnitt 3)

- Försvarsmakten inklusive Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten
- Försvarets materielverk
- Totalförsvarets forskningsinstitut
- Totalförsvarets rekryteringsmyndighet
- Försvarets radioanstalt
- Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten
- Försvarsunderrättelsedomstolen

Samhällets krisberedskap (avsnitt 4)

- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
- Kustbevakningen
- Statens haverikommission

Strålsäkerhet och elsäkerhet (avsnitt 5 och 6)

- Strålsäkerhetsmyndigheten
- Elsäkerhetsverket

Totalförsvaret består av det militära och det civila försvaret. Utöver resultat och politikens inriktning för militärt försvar (avsnitt 3) och civilt försvar (avsnitt 4) redovisas åtgärder för en sammanhållen utveckling av totalförsvaret i avsnitt 2.3.

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019[1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Försvar	48 589	55 101	54 662	**59 809**	65 610	71 728
Samhällets krisberedskap	4 458	4 722	4 644	**4 530**	4 467	4 538
Strålsäkerhet	382	397	395	**396**	400	403
Elsäkerhet	59	58	58	**65**	67	69
Totalt för utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap	**53 487**	**60 278**	**59 759**	**64 800**	**70 543**	**76 738**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**60 067**	**60 067**	**60 067**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	1 889	2 941	3 986
Beslut	2 844	7 535	12 685
Varav BP20[3]			4 959
Överföring till/från andra utgiftsområden		0	0
Varav BP20[3]			
Övrigt	0	0	0
Ny ramnivå	**64 800**	**70 543**	**76 738**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

3 Exklusive pris- och löneomräkning.

2.2 Mål för utgiftsområdet

De övergripande målen för vår säkerhet är att värna samhällets funktionalitet och att värna vår förmåga att upprätthålla våra grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter (prop. 2008/09:140, bet. 2008/09:FöU10, rskr. 2008/09:292). Hävdandet av vårt lands suveränitet är en förutsättning för att Sverige ska kunna uppnå målen för vår säkerhet.

Det enskilt viktigaste under försvarsinriktningsperioden 2016 t.o.m. 2020 är att öka den operativa förmågan i krigsförbanden och att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, rskr. 2014/15:251).

2.2.1 Det militära försvaret

Riksdagen har beslutat att målet för det militära försvaret fr.o.m. 2016 ska vara att enskilt och tillsammans med andra, inom och utom landet, försvara Sverige och främja vår säkerhet (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, rskr. 2014/15:251).

Detta ska ske genom att

– hävda Sveriges suveränitet, värna suveräna rättigheter och nationella intressen,
– förebygga och hantera konflikter och krig,
– skydda Sveriges handlingsfrihet vid politisk, militär eller annan påtryckning och om det krävs försvara Sverige mot incidenter och väpnat angrepp,
– skydda samhället och dess funktionalitet i form av stöd till civila myndigheter.

2.2.2 Samhällets krisberedskap

Krisberedskap

De av regeringen angivna målen, som förtydligades i budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 utg.omr. 6), indelas i ett förebyggande perspektiv och ett hanterande perspektiv. Med dessa utgångspunkter är målen för krisberedskapen att

– minska risken för olyckor och kriser som hotar vår säkerhet,
– värna människors liv och hälsa samt grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter genom att upprätthålla samhällsviktig verksamhet och hindra eller begränsa skador på egendom och miljö då olyckor och krissituationer inträffar.

Arbetet med krisberedskapen bör även bidra till att minska lidande och konsekvenser av allvarliga olyckor och katastrofer i andra länder. Krisberedskapsarbete utgör också en utgångspunkt för arbete med det civila försvaret.

Civilt försvar

Civilt försvar är den verksamhet som myndigheter, kommuner och landsting samt enskilda, företag och det civila samhället m.fl. vidtar för att förbereda Sverige för krig. I fredstid i form av beredskapsplanering och förmågehöjande åtgärder samt under höjd beredskap och ytterst krig nödvändiga åtgärder för att upprätthålla målet för civilt försvar.

Riksdagen har beslutat (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, rskr. 2014/15:251) att målet för verksamheten inom det civila försvaret ska vara att

– värna civilbefolkningen,

– säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna,
– bidra till Försvarsmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.

Skydd mot olyckor

Riksdagens mål för skydd mot olyckor är enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor att i hela landet ge människors liv, hälsa, egendom och miljö ett – med hänsyn till de lokala förhållandena – tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor.

2.3 Totalförsvaret

Totalförsvaret består av det militära försvaret och det civila försvaret. I detta avsnitt redovisar regeringen resultat för en sammanhållen utveckling av totalförsvaret. Resultat och politikens inriktning för det militära respektive det civila försvaret redovisas i avsnitt 3 och 4.

2.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Regeringens bedömningsgrunder utgår bl.a. från inriktningen i regeringens beslut den 11 maj 2017 om uppdrag till Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) att främja och utveckla en sammanhängande planering av totalförsvaret (Fö2017/00688/MFI). Enligt uppdraget ska Försvarsmakten och MSB verka för att bevakningsansvariga myndigheter samt prioriterade landsting och kommuner vidtar åtgärder på följande områden:

– krigsplacering av personal,
– planering för stöd till Försvarsmakten med bl.a. kritiska förnödenheter,
– aktörsgemensam samverkan som möter de höga krav på sekretess och robusthet som ställs vid höjd beredskap,
– planering för att verka från alternativ och/eller skyddad ledningsplats.

Krigsplacering av personal är avgörande för att säkerställa att rätt kompetens finns till förfogande vid en förändrad konfliktnivå.

Stödet till Försvarsmakten förutsätter att myndigheter och företag gemensamt tryggar bl.a. kritisk försörjning i syfte att ge Försvarsmakten ökad möjlighet att verka vid höjd beredskap.

En säker kommunikation möjliggör samverkan och ledning vid höjd beredskap och då ytterst i krig.

Att verka från alternativ och/eller skyddad ledningsplats ger en ökad funktionalitet, tillförlitlighet, säkerhet och uthållighet för berörda myndigheter och andra aktörer.

Inom ramen för arbetet med att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret är det av vikt att myndigheter inom det militära och det civila försvaret övar tillsammans i syfte att stärka totalförsvarsförmågan.

2.3.2 Resultatredovisning

Ett omfattande arbete har genomförts när det gäller en sammanhängande planering av totalförsvaret, krigsplacering av personal, planering för stöd till Försvarsmakten under höjd beredskap, säker och robust samverkan och planering för att verka från alternativ och/eller skyddad ledningsplats. Försvarsmakten och MSB lämnade i februari 2019 en redovisning av uppdraget att främja och utveckla en sammanhängande planering av totalförsvaret. Redovisningen har gett viktiga ingångsvärden i den fortsatta totalförsvarsuppbyggnaden.

Krigsplacering av personal

Regeringen beslutade i regleringsbreven för 2017 och 2018 att särskilt utpekade myndigheter, som inte redan hade påbörjat eller genomfört krigsplacering, skulle krigsplacera den personal som behövs för verksamhet under höjd beredskap senast den 31 december 2018. Ett 50-tal myndigheter omfattas av uppdragen och har slutfört arbetet i enlighet med uppdraget.

Under året har totalförsvarsplaneringen också utvidgats till att omfatta kommuner och regioner.

MSB publicerade i juni 2019 en vägledning för kommuner och regioner som är avsedd som stöd i arbetet med att utarbeta kommuner och landstings krigsorganisation och krigsplanering.

Stöd till Försvarsmakten med bl.a. kritiska förnödenheter

Regeringen gav Försvarsmakten i uppdrag i regleringsbreven både för 2017 och 2018 att, med stöd av Försvarets materielverk (FMV), ta fram ett försvarsförsörjningskoncept för varuförsörjning med utgångspunkt i gällande lagstiftning m.m. Uppdraget belyser vikten av att involvera privata aktörer och näringslivet i totalförsvarsplaneringen. En delredovisning av uppdraget lämnades till regeringen i oktober 2018. Av delredovisningen framgår att Försvarsmakten har kommit flera steg på vägen med att analysera såväl förutsättningar som överväganden för olika slags försörjningslösningar och försörjningstrygghet, men också att arbetet behöver utvecklas och konkretiseras vidare när det gäller behov m.m.

Försvarsmakten har identifierat att det saknas förnödenheter och tjänster från andra aktörer inom totalförsvaret i alla beredskapsnivåer. Försvarsmakten bedömer att där det finns behov och är lämpligt, ska planering med privata företag genomföras i första hand av bevakningsansvariga myndigheter och FMV med stöd av Försvarsmakten. Myndigheternas arbete med att utveckla försörjningskonceptet fortsätter under den försvarspolitiska inriktningsperioden.

Regeringen har även beslutat om en utredning rörande näringslivets roll inom totalförsvaret samt försörjningstrygghet i fråga om försvarsmateriel (dir. 2018:64). Utredaren ska bl.a. lämna förslag på hur totalförsvarsviktiga företag vid höjd beredskap och då ytterst i krig ska kunna leverera varor och tjänster samt lämna förslag på åtgärder för att stärka försörjningstryggheten i försvarsmaterielförsörjningen. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2019.

Inom ramen för det regeringsuppdrag som Försvarsmakten och MSB fick den 11 maj 2017 om en sammanhängande planering för totalförsvaret har myndigheterna genomfört en fördjupad översyn när det gäller uppdraget att verka för att bevakningsansvariga myndigheter samt prioriterade landsting och kommuner stärker sin förmåga avseende planeringen för stöd till Försvarsmakten under höjd beredskap. Samtliga bevakningsansvariga myndigheter, nio landsting och ca 30 kommuner har bedömt sin förmåga att upprätthålla samhällsviktig verksamhet samt ge stöd till Försvarsmakten i ett givet scenario.

Försvarsmakten har under 2018 fortsatt arbetet med att täcka utrustningsbehov i krigsorganisationen genom uttagning av egendom i händelse av höjd beredskap och mobilisering. Försvarsmakten är uttagningsmyndighet avseende fordon, fartyg och hundar. Arbetet under 2018 fokuserade på uttagning av fordon i samverkan med Transportstyrelsen. Inom ramen för arbetet med uttagningssystemet har myndigheten påbörjat utvecklingen av organisation och system för att vid beslut om förfogande ta emot uttagna fordon vid s.k. avlämningsplatser, inklusive utbildning av personal för bemanning av dessa och rekognosering av lämpliga platser. Myndigheten har även påbörjat framtagande av en nätbaserad utbildning i tillämpningen av förfogandelagen. Vidare har Försvarsmakten och Trafikverket påbörjat samverkan kring hur andra myndigheters behov av fordon ska beredas. I det fortsatta arbetet behöver bland annat system och processer för besiktning och värdering av fordon klarläggas.

Aktörsgemensam samverkan som möter de höga krav på sekretess och robusthet som ställs vid höjd beredskap

Samverkan inom totalförsvaret sker genom bl.a. ett flertal digitala verktyg beroende på skyddsvärdet på den information som ska delas. De digitala verktygen kan hantera alla typer av information, från helt öppen till kvalificerat hemligt som berör rikets säkerhet. Det nya säkerhetspolitiska läget kräver en ökad robusthet och säkerhet i de digitala verktyg som är viktiga för totalförsvaret.

Försvarsmakten och MSB har arbetat med utveckling och förvaltning av säkra och robusta kommunikationstjänster som används för ledning och samverkan inom totalförsvaret.

Försvarsmakten och MSB har vidare samarbetat löpande med att säkerställa att det finns förutsättningar för aktörsgemensam samverkan som möter de höga krav på sekretess och robusthet som ställs vid höjd beredskap.

Planering för att verka från alternativ och/eller skyddad ledningsplats

Under 2018 har MSB utvecklat en strategi för alternativa och skyddade ledningsplatser. Därefter har myndigheten tagit fram en vägledning

som ger en inriktning för skyddade och alternativa ledningsplatser, vägledningen riktar sig till bevakningsansvariga myndigheter. MSB har även påbörjat en studie under 2018 för att kartlägga i vilken utsträckning mobila ledningsplatser kan vara ett alternativ för vissa aktörer.

Samverkan mellan civilt och militärt försvar

En viktig del i arbetet med att främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret handlar om att arrangera olika former av mötesfora för att höja kunskapen och förmågan till samverkan inom totalförsvaret. Försvarsmakten och MSB har bl.a. arrangerat Totalförsvarets chefsmöte två gånger under 2018. Inbjudna var generaldirektörer på bevakningsansvariga och centrala myndigheter, samt deltagare från Försvarsmaktens regionala staber.

Under året har Försvarsvarsmakten och länsstyrelsen på Gotland fortsatt utvecklingen av civil och militär samverkan i Gotlands län i syfte att stärka totalförsvarets förmåga i länet. Regeringsuppdraget från maj 2017, som sträcker sig från 2018 till 2020, innebär att myndigheterna i nära dialog med MSB, ska genomföra ett projekt om samverkan och organisation inom totalförsvaret i Gotlands län. Materiella och personella resurser ska tillföras och övning ska ha skett innan utgången av 2020. Myndigheterna lämnade en andra delredovisning i maj 2019.

Övningar för att stärka totalförsvarsförmågan

Under 2018 har ansvariga myndigheter fortsatt planeringen inför Totalförsvarsövning 2020. Myndigheterna planerar för att genomföra övningar i form av fyra olika övningsaktiviteter på central, nationell, regional respektive lokal nivå. Aktörer från hela samhället kommer att delta i olika omfattning; bl.a. centrala myndigheter, regioner och kommuner samt företrädare från den privata sektorn.

Förbättrat skydd för totalförsvarsverksamhet

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör se över bestämmelserna om skyddsobjekt i syfte att förbättra skyddet för vissa militära skyddsändamål och om det finns behov återkomma till riksdagen med förslag till förbättringar (bet. 2015/16:FöU6 punkt 2, rskr. 2015/16:165). Riksdagen har vidare tillkännagett för regeringen att den skyndsamt bör låta genomföra en bred och genomgripande utredning som syftar till att finna generella lösningar för de olika situationer där totalförsvarets intressen behöver särskilt skydd. Riksdagen anser dessutom att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med en redovisning av hur regeringen avser att lösa frågan under tiden fram till dess att förslag om permanenta lösningar kan presenteras för riksdagen (bet. 2016/17:FöU5 punkt 8, rskr. 2016/17:175).

I linje med vad som aviserats i den nationella säkerhetsstrategin den 4 juni 2017 beslutade regeringen i mars 2017 om direktiv till en parlamentariskt sammansatt kommitté, Förbättrat skydd för totalförsvarsverksamhet (dir. 2017:31). Kommittén fick i uppgift att bl.a. kartlägga det regelverk som syftar till att skydda totalförsvarsverksamhet mot yttre hot. Utifrån kartläggningen skulle kommittén analysera befintligt regelverk och bedöma om det finns behov av författningsåtgärder vad gäller ansvarsförhållandet mellan staten, kommunerna och enskilda. I kommitténs uppdrag ingick även att se över delar av skyddslagstiftningen.

Kommittén redovisade den 6 april 2018 delbetänkandet Några frågor i skyddslagstiftningen (SOU 2018:26). Kommittén har i delbetänkandet lämnat förslag till ändringar i skyddslagen (2010:305) med tillhörande förordning. Regeringen behandlar kommitténs lagförslag i propositionen Skyddsobjekt och obemannade farkoster (prop. 2018/19:127) som överlämnades till riksdagen den 27 maj 2019. Kommittén lämnade den 4 juni 2019 sitt slutbetänkande Förbättrat skydd för totalförsvaret (SOU 2019:34).

Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

Civil-militär samverkan och stödet till samhället

Riksrevisionen har granskat om Försvarsmaktens regionala staber har förutsättningar att lösa sina huvuduppgifter och om arbetet sker på ett ändamålsenligt sätt (RiR 2018:14 Nationellt försvar på regional nivå – de regionala stabernas roll och ansvar). Riksrevisionens sammanvägda bedömning är att riksdagens och regeringens

övergripande målsättning uppfylls, det vill säga att de regionala stabernas arbete bidrar till Försvarsmaktens förmåga att lösa nationella uppgifter genom att utöva territoriell ledning, leda hemvärnsförbanden och ge stöd till samhället. Riksrevisionen anser att regeringens styrning av Försvarsmakten avseende de regionala staberna är tillräckligt tydlig, har relevans för uppgiften och sker med rimlig frekvens. Detsamma gäller för Försvarsmaktens återrapportering, såväl internt som till regeringen.

Regeringen har i skrivelsen Riksrevisionens rapport om nationellt försvar på regional nivå (skr. 2018/19:28) redovisat de rekommendationer Riksrevisionen lämnar i rapporten till Försvarsmakten. Regeringen välkomnar Riksrevisionens granskning och följer myndighetens arbete med att omhänderta Riksrevisionens rekommendationer.

Riksdagen har lagt regeringens skrivelse till handlingarna (bet. 2018/19:FöU10, rskr. 2018/19:137). Granskningsrapporten är därmed slutbehandlad.

2.3.3 Analys och slutsatser

Arbetet med totalförsvarsplaneringen har tagit viktiga steg framåt under 2018. Den rapport som Försvarsmakten och MSB lämnade till regeringen i februari 2019 (Fö2019/00198/MFI) ger en samlad bild av hur planeringsarbetet fortskrider och hur totalförsvarets förmåga har utvecklats samt vilka åtgärder som myndigheterna bedömer behöver prioriteras i det fortsatta arbetet.

Regeringsuppdraget har medfört att bevakningsansvariga myndigheter, nio landsting och ett 30-tal kommuner har ökat kunskapen och förståelsen för vilka åtgärder som behöver vidtas i händelse av höjd beredskap eller krig för att kunna skydda civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och lämna stöd till Försvarsmakten.

I takt med att allt mer arbete genomförs och fler aktörer engageras stärks totalförsvarsförmågan i Sverige. Regeringen bedömer att arbetet måste fortsätta de kommande åren för att uppnå önskad effekt.

2.3.4 Politikens inriktning

Totalförsvar är den verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Under högsta beredskap är totalförsvar all samhällsverksamhet som då ska bedrivas. Mot bakgrund av det försämrade säkerhetsläget fortsätter regeringen arbetet med att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret.

Försvarsbeslut 2020

Under 2020 avser regeringen återkomma till riksdagen med en riktlinjeproposition om hela totalförsvaret inklusive förslag till ett samlat mål för totalförsvaret. Försvarsberedningens delrapport Motståndskraft – Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025 (Ds 2017:66) och slutrapport Värnkraft – Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025 (Ds 2019:8) kommer att utgöra centrala underlag.

Motståndskraft

Den 20 december 2017 överlämnade Försvarsberedningen delrapporten Motståndskraft – Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025 (Ds 2017:66). Försvarsberedningen anser att en samlad förmåga i totalförsvaret, där många olika aktörer är involverade, förutsätter gemensamma utgångspunkter och målsättningar samt en gemensam inriktning. Försvarsberedningen anser därför att dagens uppdelning med separata mål för det militära respektive det civila försvaret bör ersättas av ett gemensamt mål för totalförsvaret.

När det gäller det civila försvaret inom ramen för totalförsvaret har regeringen tillsatt flera utredningar. Den första utredningen avser en ny myndighet för psykologiskt försvar (dir. 2018:80 och 2019:42). Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2020. Den andra utredningen avser ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar (dir. 2018:79). Den tredje utredningen rör näringslivets roll inom totalförsvaret m.m (dir. 2018:64). Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2019. Därtill har regeringen tillsatt en utredning avseende hälso- och sjukvårdens beredskap och förmåga inför och vid allvarliga händelser i fredstid och höjd beredskap.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2020.

Regeringen beslutade den 11 juli 2019 om uppdrag till bevakningsansvariga myndigheter att inkomma med underlag för den fortsatta inriktningen av det civila försvaret. Myndigheterna ska analysera de behov och åtgärdsförslag avseende det civila försvaret som Försvarsberedningen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Försvarsmakten har redovisat.

Värnkraft

Den 14 maj 2019 överlämnade Försvarsberedningen sin slutrapport Värnkraft – Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025 (Ds 2019:8) till regeringen. Försvarsberedningen lämnar i rapporten ett antal bedömningar och förslag bl.a. rörande den säkerhetspolitiska utvecklingen, inriktningen av säkerhetspolitiken, internationella samarbeten samt utvecklingen av det militära försvaret under perioden 2021–2025 men även därefter. Det tar tid att bygga militär förmåga. Regeringen har den 4 respektive 11 juli 2019 gett Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Totalförsvarets rekryteringsmyndighet, Försvarets radioanstalt och Försvarets forskningsinstitut i uppdrag att redovisa underlag till försvarspolitisk proposition för perioden 2021–2025.

Totalförsvarsövning 2020

MSB och Försvarsmakten har regeringens uppdrag att genomföra en totalförsvarsövning under 2020. Scenariot för övningen är en fiktiv situation där regeringen beslutat om höjd beredskap, totalförsvaret mobiliserats och Sverige utsätts för ett väpnat angrepp och kommer att pågå under större delen av 2020.

I totalförsvarsövningen ingår bl.a. att öva och testa beslutskedjor på alla nivåer och hur samhällsaktörer ska samverka med varandra, för att samhällskritiska funktioner ska kunna fortsätta att fungera och Sverige stå emot ett väpnat angrepp. Vidare ingår moment där samhället ska prioritera resurser och fördela viktiga förnödenheter. Det militära och civila försvaret är beroende av varandra och behövs i det totala försvaret av Sverige. Övningen ska bidra till att öka Sveriges motståndskraft och ska därutöver ge underlag för den fortsatta utvecklingen av totalförsvarsförmågan efter 2020.

Försvarsmaktsövningen Aurora 2020

Försvarsmaktsövningen Aurora 2020 är en delmängd av Totalförsvarsövning 2020. Övningsverksamhet bidrar till att öka Försvarsmaktens krigsduglighet. Gemensam övningsverksamhet och andra internationella samarbeten underlättar också att kunna ta emot både civilt och militärt stöd. Inför Försvarsmaktsövningen Aurora 2020 planeras för närvarande deltagande av bl.a. Finland, Danmark, Norge, Estland, Polen, Tyskland, Storbritannien, Kanada och USA samt Nato. Det är en svensk ambition att även en komponent ur den brittiskledda snabbinsatsstyrkan Joint Expeditionary Force (JEF) ska delta i Aurora 2020.

Säkra kommunikationer

Det är av vikt att myndigheter och organisationer med ansvar inom totalförsvaret har tillgång till säkra nätlösningar med höga säkerhetskrav som är ändamålsenliga för hantering och kommunikation av säkerhetsskyddsklassificerad information. Den it-infrastruktur som stöder verksamheten behöver fortsatt att utvecklas så att information utbyts på ett säkert och robust sätt.

Cybersäkerhet

Cyberhoten mot Sverige och svenska intressen är omfattande. Hotet har breddats och antagit nya former. Ett nationellt center ska upprättas för att öka informations- och cybersäkerheten. Centret ska bidra till att öka den samlade förmågan att detektera och hantera antagonistiska cyberhot mot Sverige samt bidra med ökad kunskap om hur sårbarheterna i Sverige kan minska.

3 Försvar

3.1 Mål för det militära försvaret

Riksdagen har beslutat att målet för det militära försvaret fr.o.m. 2016 ska vara att enskilt och tillsammans med andra, inom och utom landet, försvara Sverige och främja vår säkerhet (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, rskr. 2014/15:251). Detta ska ske genom att

- hävda Sveriges suveränitet, värna suveräna rättigheter och nationella intressen,
- förebygga och hantera konflikter och krig,
- skydda Sveriges handlingsfrihet vid politisk, militär eller annan påtryckning och om det krävs försvara Sverige mot incidenter och väpnat angrepp,
- skydda samhället och dess funktionalitet i form av stöd till civila myndigheter.

Regeringen har angett att Försvarsmakten bör bidra till målen för vår säkerhet och målen för det militära försvaret genom att enskilt och tillsammans med andra myndigheter, länder och organisationer lösa följande uppgifter (prop. 2014/15:109):

- upprätthålla tillgänglighet i fred samt beredskap för intagande av höjd beredskap för att kunna förebygga och hantera konflikter och krig, skydda Sveriges handlingsfrihet inför politisk, militär eller annan påtryckning och, om det krävs, försvara Sverige mot incidenter och väpnat angrepp,
- främja vår säkerhet genom deltagande i operationer på vårt eget territorium, i närområdet och utanför närområdet,
- upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet och i enlighet med internationell rätt värna suveräna rättigheter och nationella intressen i områden utanför detta,
- med befintlig förmåga och resurser bistå det övriga samhället och andra myndigheter vid behov.

3.2 Resultatredovisning

Avsnittet inleds med en beskrivning av vilka bedömningsgrunder och indikatorer som används för att bedöma utvecklingen för det militära försvaret. Den efterföljande resultatredovisningen följer strukturen för bedömningsgrunderna.

3.2.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Regeringens redovisning utgår från följande bedömningsgrunder:

- Försvarsmaktens operativa förmåga
- krigsduglighet
- nationella operationer
- försvarsunderrättelseverksamhet
- internationella insatser
- internationellt försvarssamarbete
- personalförsörjning
- materiel- och logistikförsörjning
- forskning och utveckling.

Försvarsmaktens operativa förmåga utgörs av myndighetens förmåga att använda krigs-

förbanden i militära operationer, i fredstid och ytterst för att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Förmågan att mobilisera krigsförbanden är central för att skyndsamt kunna nyttja Försvarsmaktens operativa förmåga vid beslut om höjd beredskap.

Med krigsduglighet avses hur väl ett krigsförband i sin helhet kan utföra förbandets huvuduppgifter och övriga uppgifter efter mobilisering. Försvarsmaktens värdering sammanfattar förbandens förmåga och beror främst på tillgången till materiel och övad personal. Regeringen följer utvecklingen i krigsförbanden genom Försvarsmaktens värdering av förbandens krigsduglighet.

Försvarsmaktens förmåga till nationella operationer visar på hur Sverige kan hävda den territoriella integriteten.

En god försvarsunderrättelseförmåga är en förutsättning för Sveriges möjligheter att föra en självständig och aktiv utrikes-, säkerhets-, och försvarspolitik samt för kartläggning av yttre hot mot landet. Försvarsunderrättelser är väsentliga för att utveckla stridskrafterna och övriga förmågor på ett ändamålsenligt sätt. Försvarsunderrättelseförmågan ska möjliggöra tillräckligt hög beredskap för att kunna ge nödvändig förvarning.

Försvarsmaktens deltagande i internationella insatser bidrar till att stärka Sveriges bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten liksom säkerheten i vårt närområde och globalt.

Internationella försvarssamarbeten bidrar till att stärka säkerheten i vår del av världen och till att Försvarsmakten enskilt och tillsammans med andra kan lösa sina uppgifter.

En väl fungerande personalförsörjning är en förutsättning för att det militära försvaret kan användas på det sätt som Sveriges försvars- och säkerhetspolitik kräver. Krigsförbanden måste vara försedda med för verksamheten utbildad personal och tillräckligt antal tjänstgörande.

Materiel- och logistikförsörjning är medel för att stödja krigsförbanden i uppbyggnaden av deras operativa förmåga och möjliggöra för krigsförbanden att utföra sina uppgifter. Exportrelaterad verksamhet och internationella materielsamarbeten är viktiga för att främja en kostnadseffektiv materielförsörjning.

Forskning och utveckling på försvarsområdet stödjer utvecklingen av den operativa förmågan hos det militära försvaret och bidrar långsiktigt till Försvarsmaktens möjligheter att möta framtida hot. Den självständiga försvars- och säkerhetspolitiska analys som bedrivs på området bidrar till dessa mål. Samarbeten med civila forskningsresurser och deltagande i internationella forskningssamarbeten gynnar kunskaps-, teknik- och kompetensutveckling på försvarsforskningsområdet.

Följande resultatindikatorer används:

- antal som genomfört repetitionsutbildning
- krigsplaceringsläget av personal
- materieluppfyllnadsgrad
- gångtimmar per fartygstyp
- flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp
- återinvesteringskvot
- materielförsörjningskostnader.

3.2.2 Resultat

Försvarsmaktens operativa förmåga

Regeringen bedömer att Försvarsmaktens operativa förmåga har ökat något 2018 i jämförelse med både 2017 och 2016. Regeringen bedömer dock att den operativa förmågan inte har utvecklats i den takt som avsågs i den beslutade inriktningen. Med utgångspunkt i det säkerhetspolitiska läget och Försvarsmaktens nuvarande förmåga bedömer regeringen att det alltjämt finns begränsningar i möjligheten att hantera betydande delar av konfliktskalan och ytterst ett väpnat angrepp.

Försvarsmakten har 2018 liksom tidigare år under den nuvarande inriktningsperioden 2016–2020 haft förmåga att genomföra nationella operationer. Försvarsmakten har haft förmåga att upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet samt att värna Sveriges suveräna rättigheter och nationella intressen.

Försvarsmakten har 2018 ökat förmågan att ta emot militärt stöd jämfört med 2017, även om brister kvarstår. Viktiga erfarenheter har dragits genom seminarieverksamhet och under den Natoledda övningen i norra Norge, Trident Juncture, t.ex. i fråga om att genomföra operativa transporter.

Försvarsmakten har lämnat ett omfattande stöd till det övriga samhället och till civila myndigheter, bl.a. under bränderna 2018.

Regeringen bedömer att Försvarsmakten har haft god förmåga till att lämna militärt stöd.

Regeringen bedömer att Försvarsmakten, med stöd av Försvarets radioanstalt, har fortsatt att utveckla och stärka cyberförsvarsförmågan, inklusive förmågan att genomföra aktiva operationer i cybermiljön.

Försvarsmakten har haft förmåga att genomföra internationella insatser på efterfrågad nivå, samt haft förmåga att bedriva omvärldsbevakning för att upptäcka och identifiera hot i de internationella insatsområdena. Insatserna bidrar till mål 16 i Agenda 2030.

Försvarsmakten ska enligt sin instruktion ha en aktuell operativ planering. Försvarsmakten har under året bedrivit försvarsplanering i enlighet med regeringens anvisningar. Försvarsmaktens operativa förmåga är beroende av stöd från övriga myndigheter och aktörer. Under 2018 har arbetet fortsatt med att utveckla och ytterligare kartlägga stödet.

Krigsduglighet

Regeringen bedömer att krigsorganisationen under 2018 delvis har utvecklats i enlighet med riksdagens och regeringens beslut, men att det finns delar som inte har utvecklats i enlighet med beslutad inriktning.

Liksom föregående år konstaterar regeringen att några krigsförband under 2018 har ökat sin krigsduglighet, t.ex. genom kvalificerad övningsverksamhet eller genom tillförsel av materiel. Några krigsförband har lägre krigsduglighet än planerat, bl.a. till följd av brist på materiel och personal. Det är fortfarande främst de förband som har lägst krigsduglighet som också har haft en lägre tillväxt.

Avseende förmågan att kunna agera samtidigt med två krigsdugliga brigader finns fortfarande samma brister i Försvarsmaktens förmåga som 2017. Försvarsmaktens planerade åtgärder bedöms av regeringen till del förbättra läget till 2020 även om stora brister kvarstår. Regeringen konstaterar dock att utvecklingen går åt rätt håll.

Regeringen noterar att övningsverksamheten har varit intensiv och kvalificerad även under 2018, vilket sammantaget har ökat den operativa förmågan. Flera av krigsförbanden har genomfört repetitionsutbildningar med inkallad värnpliktig personal.

Regeringen bedömer att möjligheten att genomföra krigsförbandsövningar med repetitionsutbildning av totalförsvarspliktiga har gett en direkt positiv effekt på krigsdugligheten hos berörda krigsförband, något som bekräftas av Försvarsmaktens värdering.

Under 2018 kallades ca 1 900 personer in till repetitionsutbildning varav ca 1 200 genomförde utbildningen. Av de som genomförde utbildningen var 35 kvinnor. Motsvarande siffror 2017 var ca 2 000 inkallade varav ca 1 200 genomförde utbildningen.

Från och med 1 januari 2019 finns försvarsgrensstaber inrättade inom Försvarsmakten. Arméstaben är grupperad i Enköping, Marinstaben i Haninge/Muskö och Flygstaben i Uppsala. Regeringen bedömer att detta är ett steg framåt för att få en mer robust och ändamålsenlig ledning av krigsorganisationen.

Krigsplaceringsläget av personal

Krigsplaceringsläget av personal var under 2018, i likhet med 2017, i huvudsak gott med ett generellt krigsplaceringsläge på ca 90 procent. Detta bedöms vara den andel som är möjligt att uppnå. Vidare har personal krigsplacerats i de mobiliseringsreserver som är knutna till krigsförbanden.

Materieluppfyllnadsgrad

Materieluppfyllnadsgraden utgör en samlad bedömning av i vilken utsträckning krigsförbanden sammantaget förfogar över den materiel som krävs för att de ska kunna lösa sina huvuduppgifter. Resultatet för 2018 har bedömts i förhållande till 2015 års försvarspolitiska inriktning. Bedömningen utgår från Försvarsmaktens värdering av krigsförbanden.

Materieluppfyllnadsgraden varierar mellan krigsförbanden. Under 2018 medförde brister i tillgången till materiel att det, i likhet med föregående år, fanns begränsningar i flera krigsförbands förmåga att lösa sina uppgifter. Liksom under 2016 och 2017 medförde brister i krigsplaceringen av materiel att värderingen av materieluppfyllnadsgraden var förenad med osäkerhet. Den sammantagna värderingen gav ett likvärdigt utfall jämfört med föregående år.

Krigsorganisationen under 2018

Krigsorganisationen bestod under 2018 av de förband som riksdagen beslutat inriktningen för under den försvarspolitiska inriktningsperioden (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, rskr. 2014/15:251).

Större övningar

Försvarsmakten deltog i den Natoledda övningen Trident Juncture 2018. Övningen genomfördes under perioden 25 oktober till den 7 november i mellersta Norge. Totalt uppgick det svenska deltagandet till ca 2 300 personer och samtliga stridskrafter ur Försvarsmakten deltog i övningen. Utfallet av övningen bedöms av Försvarsmakten som gott. Utöver själva bidraget till genomförandet av övningen spelade Sverige också en viktig roll i transporten till övningen. Enheter från stora delar av Europa nyttjade svensk infrastruktur så som vägar och järnvägar för tilltransport. Regeringen bedömer att övningen därmed har utvecklat Försvarsmaktens förmåga att planera och genomföra operativa transporter. Enbart det brittiska bidraget uppgick till ca 500 fordon som transporterades genom Sverige.

Försvarsmaktsgemensamma stridskrafter

Lednings- och underrättelseförband

Regeringen bedömer att ledningss- och underrättelseförbanden har utvecklats i huvudsak i enlighet med riksdagens och regeringens beslut. Regeringen kan dock konstatera, i likhet med tidigare år, att brist på personal, t.ex. officerare med ledningssystemkompetens, och materiel är begränsande för ledningsförbandens utveckling och verksamhet. Bristerna begränsar även förbandens möjlighet att stödja övriga stridskrafter.

Ledningsstridskrafterna har under 2018 haft särskilt fokus på genomförande av övningar, vilket bidragit till ökad operativ förmåga. Ledningsförbanden har bl.a. deltagit i Arméns stabs- och sambandsövning ASSÖ, Brigstri och Våreld. Utöver det har tre systemövningar med Försvarsmaktens lednings- och sambandssystem Insatsorganisationen Mark (FMLS IO Mark) genomförts, främst som stöd till armén. Vidare har stöd lämnats inför och under hemvärnsförbandens övning Geltic Bear.

Lednings- och underrättelseförbanden har inom ramen för utvecklingen av Federated Mission Networking (FMN) deltagit i utvecklings- och förbandsövningarna Steadfast Cobolt, Unified Vision, Cwix, Bold Quest samt Trident Juncture.

Ledningsförbandens ledningssystemmateriel har uppgraderats och införts under året.

Cyberförmåga

Regeringen bedömer att arbetet med att utveckla cyberförmågan har utvecklats i enlighet med riksdagens och regeringens beslut.

Försvarsmakten har påbörjat etablering av en militär virtuell träningsanläggning, s.k. cyber range, för att förstärka möjligheterna att bedriva utbildning, träning och övningar med bäring på Sveriges cyberförsvar. Inom cyberrymden har Försvarsmakten kontinuerligt övervakat myndighetens ledningsstödssystem och avvisat försök till intrång ett antal gånger. Försvarsmakten har också påbörjat planering av rekrytering av cybersoldater. Försvarsmakten, Försvarets radioanstalt och Försvarets materielverk har tillsammans med Myndigheten för samhällets krisberedskap, Säkerhetspolisen, Polismyndigheten och Post- och telestyrelsen tagit fram en samlad handlingsplan för informations- och cybersäkerhet (se vidare under avsnittet Samhällets krisberedskap).

Försvarsmakten har deltagit i övningar såsom Locked Shields. Övningen är världens största övning i cyberförsvar med 20 deltagande nationer. Försvarsmakten tillsammans med Finlands försvarsmakt deltog med ett gemensamt team som en del i det fördjupade försvarssamarbetet mellan länderna. Försvarsmakten har även genomfört övningen Safe Cyber 18 där 17 myndigheter och företag bjudits in att delta. Utöver det har Försvarsmakten deltagit i övningen Bold Quest.

Logistikförband

Regeringen bedömer att logistikförbanden i huvudsak utvecklats i enlighet med riksdagens och regeringens beslut. Logistikförbandens förmåga att lösa sina uppgifter i händelse av höjd beredskap eller krig är dock fortsatt tydligt begränsad. Regeringen konstaterar att detta begränsar logistikförbandens förmåga att stödja hela krigsorganisationens samtidiga mobilisering och användning i krig.

Förbandens förmåga har utvecklats av förbands- och ledningsträningsövningar samt övriga nationella övningar. Logistikförbanden har under året deltagit i armé-, marin- och flygvapenövningar. De förband som har verkat kontinuerligt och med hög tillgänglighet har haft lägre möjlighet öva för att öka förbandets krigsduglighet.

Försvarsmakten redovisar att den begränsade tillgången på materiel, främst fordon, har

försvårat möjligheten att både genomföra grundutbildning och samtidigt vidmakthålla förmågan hos de stående förbanden.

Omstruktureringen av materiel- och logistikförsörjningen har påverkat huvuddelen av logistikförbanden.

Depåförband

Sedan januari 2016 har Försvarsmakten inrättat en depåorganisation där 19 depåer organiserats. Under 2018 har ytterligare en depå organiserats i och med inrättandet av Gotlands regemente. Myndigheten har fortsatt sitt arbete med att etablera denna organisation. Utvecklingen av depåorganisationen behöver fortsätta då dess stöd till krigsförbanden är vitalt vid höjd beredskap, liksom dess funktion som stödjepunkt m.m. även efter aktivering och mobilisering.

Arméstridskrafterna

Regeringen bedömer att arméstridskrafterna ännu inte till fullo har utvecklats i enlighet med riksdagens och regeringens beslut. Inom arméstridskrafterna ska Försvarsmakten prioritera åtgärder som möjliggör att kunna agera samtidigt med två brigader inom försvarsbeslutsperioden. Under 2018 har arméstridskrafterna fokuserat på grundutbildning med värnplikt samt förmågeuppbyggnad av krigsförbanden mot två brigader samtidigt som internationella militära insatser genomförts.

Regeringen bedömer att brigadernas förmåga fortsätter att utvecklas men konstaterar att många brister kvarstår.

Under 2018 har Gotlands regemente (P 18) återetablerats och fokus har legat på rekrytering av nyckelbefattningar och utveckling av infrastrukturen för att gradvis kunna påbörja soldatutbildningen och krigsförbandsutvecklingen.

Övningsverksamheten har under 2018 varit intensiv med deltagande i både nationella och internationella övningar. Övningarna Vintersol, Våreld och Arméns stabs- och sambandsövning ASSÖ har genomförts med tillfredsställande resultat. Den internationella övningen Trident Juncture har bidragit till krigsförbandsutveckling och förmågan att verka tillsammans med andra länders försvarsmakter.

Repetitionsutbildningar i form av krigsförbandsövningar (KFÖ) med hela och delar av förband, krigsförbandskurs (KFK) och särskild övning befäl (SÖB) har genomförts enligt plan. I syfte att vidmakthålla krigsplacerad värnpliktig personals duglighet har utbildningarna genomförts på grundläggande nivå. Försvarsmakten rapporterar att brister i resurser avseende personal och materiel mot slutet av året tvingat arméstridskrafterna till prioritering mellan grundutbildning och repetitionsutbildning, varvid grundutbildning prioriterats. Regeringen konstaterar att såväl grundutbildning som repetitionsutbildning är två avgörande och samverkande delar av en fungerande förbandsomsättning, vilket i sin tur är en nödvändig förutsättning för produktionen av krigsdugliga förband.

Under året har Archer-systemet slutlevererats. Hjulfordon och broläggare är exempel på andra materielsystem som tillförts. Förberedelser för införandet av luftvärnsrobotsystem 103 (Patriot) har också genomförts under 2018. Försvarsmakten redovisar förseningar avseende anskaffning av nytt luftvärnssystem, men myndigheten bedömer inte att detta kommer försena ombeväpningen av luftvärnsbataljonerna. Sammantaget konstaterar dock Försvarsmakten att kvantitet och leveranstakt avseende materieltillförsel inte motsvarar uppsatta krav på arméstridskrafternas utveckling med målet att öka förmågan att kunna agera samtidigt med två brigader fram till 2020. Begränsningar av reservdelar för materielunderhåll har inneburit att reparationskön och reparationsskulden ökat, vilket i sin tur påverkat krigsförbandens tillgänglighet negativt.

Under året har arméförbanden deltagit i ett stort antal internationella samarbeten och övningar, exempelvis bilaterala samarbeten med Finland och USA. Försvarsmakten redovisar att avtalet om anskaffning av Patriotsystemet har bidragit till positiva effekter avseende samarbetet med USA.

Hemvärnsförband

Regeringen bedömer att hemvärnsförbanden sammantaget utvecklats i enlighet med riksdagens och regeringens beslut. Hemvärnsförbanden har löst sina nationella beredskapsuppgifter och utvecklat sin förmåga samtidigt som de lämnat ett mycket omfattande stöd till det övriga samhället med anledning av skogsbränderna under sommaren 2018.

Under 2018 bestod hemvärnsförbanden av 21 700 personer, av dessa var 13 procent kvinnor och 87 procent män. Under 2017 var motsvarande antal 21 695, även det året var könsfördelningen 13 procent kvinnor och 87 procent

män. Regeringen konstaterar att bemanningen inom hemvärnsförbanden är fortsatt god även om detta i huvudsak möjliggörs genom rekrytering av personal som tidigare genomfört värnpliktsutbildning. Därför kan rekryteringen till hemvärnsförbanden bli utmanande på sikt.

Totalt har 40 krigsförbandsövningar (KFÖ), 86 särskild övning förband (SÖF) samt Rikshemvärnschefens insatsövning och två omgångar av övningen Geltic Bear genomförts under året. En hemvärnspluton har under ledning av det norska hemvärnet deltagit i övningen Trident Juncture.

Under året har hemvärnsförbandens beredskap kontrollerats genom en beredskapskontroll. Samtliga hemvärnsbataljoner larmades och personalen deltog på frivillig basis. En övning i denna omfattning har inte genomförts sedan 1975. Regeringen vill särskilt framhålla betydelsen av denna kontroll, som innebär en tydlig manifestering av såväl hemvärnsförbandens förmåga som deras betydelse för folkförankring och försvarsvilja.

Samarbete har genomförts med Norge, Danmark, Finland, Estland, Lettland och Litauen.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör ta initiativ till att överväga förutsättningarna för att öka hemvärnsförbandens insatsberedskap vid extraordinära kriser (bet. 2012/13:FöU10 punkt 3, rskr. 2012/13:197). Den 14 november 2014 redovisades betänkandet Försvarsmakten i samhället – en långsiktigt hållbar militär personalförsörjning och en modern folkförankring av försvaret (SOU 2014:73). I betänkandet lämnades bl.a. förslag till författningsändringar som syftar till att öka hemvärnets tillgänglighet i fredstid. Betänkandet har remissbehandlats. Regeringen redovisade i propositionen Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020 (prop. 2014/15:109) en bedömning avseende tillgänglighet och beredskap hos Försvarsmaktens krigsförband inklusive hemvärnsförbanden. Den 25 juni 2015 beslutade regeringen om inriktning för Försvarsmaktens verksamhet för åren 2016–2020. Den 18 december 2017 uppdaterade regeringen denna inriktning. Enligt regeringens beslut ska hemvärnsförbanden även i fredstid snabbt kunna lösa ålagda uppgifter inklusive stöd till samhället vid kris. Därmed anser regeringen att riksdagens tillkännagivande är slutbehandlat.

Marinstridskrafterna

Regeringen bedömer att marinstridskrafterna i likhet med 2017 har utvecklats i enlighet med riksdagens och regeringens beslut. Regeringen konstaterar att den operativa förmågan för marinstridskrafterna har vidmakthållits och i vissa fall utvecklats under 2018, främst med anledning av en omfattande övningsverksamhet samt en fortsatt god personaluppfyllnad. Marinstridskrafterna har upprätthållit tillgänglighet och beredskap i enlighet med regeringens beslut. Med några få undantag har marinens krigsförband uppnått ställda målsättningar.

Det totala antalet gångtimmar redovisas i diagram 3.1. Antalet gångtimmar har ökat för flertalet plattformar inom marinstridskrafterna under 2018 jämfört med 2017, främst till följd av den ökade övningsverksamheten. Inom vissa personalkategorier saknas dock fortfarande tillräcklig bemanning.

Diagram 3.1 Gångtimmar per fartygstyp

Gångtimmar

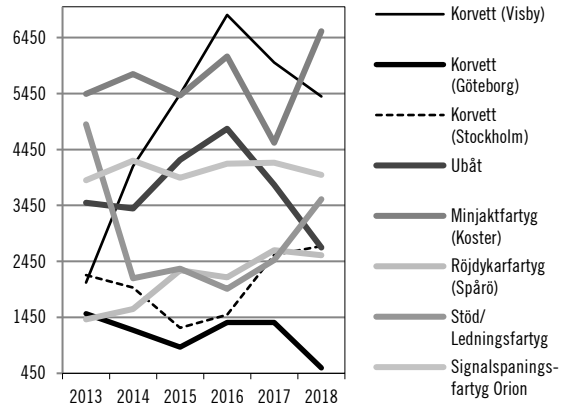

Källa: Försvarsmaktens årsredovisning 2018.

Regeringen bedömer att genomförd nationell och internationell insats- och övningsverksamhet har bidragit till de marina stridskrafternas förmågeutveckling och operativa förmåga, inte minst vad avser förmågan till gemensam strid samt förmåga till ubåtsjakt och minering. Här kan t.ex. nämnas den nationella övningen Swenex, den bilaterala övningen Swefinex med Finland samt deltagande i de internationella övningarna Trident Juncture och Baltops 2018.

Flygstridskrafterna

Regeringen bedömer att flygstridskrafterna under 2018 i huvudsak har utvecklats i enlighet med riksdagens och regeringens beslut. Utvecklingen av de sedan 2016 krigsorganiserade förbanden vid Skaraborgs flygflottilj (F 7) har

fortsatt, liksom de operativa effekterna av den sedan tidigare genomförda uppgraderingen av JAS 39C/D (Materielsystem 20). Den nationella insatsverksamheten har för flygstridskrafterna varit fortsatt hög och tillgängliga resurser har prioriterats för beredskap och utbildning framför krigsförbandsutveckling. Samtidigt har övningsverksamheten fortsatt legat på hög nivå och ett stort antal övningar har genomförts, däribland flygvapenövningen, Gripen TTP, Lion Effort och Trident Juncture. Övningarna har bidragit till ökad interoperabilitet och utvecklad förmåga i nationellt försvar samt vidmakthållande av förbandens krigsduglighet. Ett JAS 39 har på grund av fågelkollision totalhavererat. Flygföraren undkom oskadd. Under sommarens omfattande skogsbränder bidrog flygstridskrafterna utöver personalresurser även med helikopter, taktiskt transportflyg (Tp 84) och JAS 39. Det taktiska transportflyget har därtill vid ett flertal tillfällen lämnat flygtransportstöd till ett antal internationella insatser och under delar av året funnits baserat i Mali.

Tabell 3.1 Flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp

Flygtimmar

	2014	2015	2016	2017	2018
JAS 39	10 643	11 287	10 974	10 622	10 233
SK 60	4 937	4 905	5 118	4 699	4 526
Tp 84	2 250	2 504	2 242	2 099	2 196
Fpl 100	1 495	1 512	1 495	1 647	1 602
Fpl 102	1 599	1 987	1 809	1 795	1 607
Helikopter 14	866	1 288	1 523	1 473	1 454
Helikopter 15	2 823	3 609	3 701	4 057	3 637
Helikopter 16	2 192	2 393	2 531	2 716	2 815

Källa: Försvarsmaktens årsredovisning 2018.

Flygtidsproduktionen i stridsflygsystemet har minskat ytterligare något under det gångna året även om det samtidigt finns tecken på ökad tillgänglighet. Flygtiden har gått ned bl.a. på grund av personalbrist och ombyggnation av start- och landningsbanan vid Skaraborgs flygflottilj, samt att andra uppgifter såsom bemanningsuppdrag och beredskapsuppgifter har prioriterats högre.

Även under det gångna året har Försvarsmakten och Försvarets materielverk fortsatt sina ansträngningar i syfte att höja den operativa tillgängligheten avseende antalet tillgängliga JAS 39C/D med tillhörande operativ utrustning. Regeringen bemyndigade Försvarsmakten att under 2017 genomföra ett första steg i en förändrad ombeväpningsplan från JAS 39C/D till JAS 39E genom att beställa utökad nyproduktion av komponenter för att bibehålla en högre numerär och tillgänglighet av JAS 39C/D i verksamheten. I juni 2018 bemyndigades Försvarsmakten att genomföra ytterligare ett steg i den förändrade ombeväpningsplanen. Utvecklingsavtalet för JAS 39E har omförhandlats under 2018 för att bidra till ökad kravuppfyllnad och tidsplaner som överensstämmer med utvecklingsläget. Inom helikoptersystemet har den första helikoptern med markoperativ förmåga (Hkp 14E) levererats under året.

Nationella operationer

Beredskap för nationella operationer

Regeringen delar Försvarsmaktens bedömning att beredskap för nationella operationer har upprätthållits i enlighet med Försvarsmaktens grundoperationsplan. Skyddet av den territoriella integriteten har upprätthållits genom att flygplan och fartyg med incidentberedskapsuppgifter har funnits tillgängliga för identifiering och ingripande mot överträdelser av tillträdesförordningen (1992:118). Beredskapsanpassningar har genomförts mot den periodvis höga militära aktiviteten i närområdet.

Under 2018 skedde sju kränkningar av svenskt luftrum. Sveriges suveränitet har kränkts vid tre tillfällen under 2018 genom andra staters agerande inom svenskt territorialvatten och vid tre tillfällen inom svenskt landterritorium. Sammantaget innebär det att antalet överträdelser av tillträdesförordningen har minskat något, från 16 överträdelser 2017 respektive 2016 till 13 överträdelser 2018. Sverige har kränkt andra staters suveränitet genom att Försvarsmakten vid tre tillfällen har brutit mot annan nations tillträdesbestämmelse, jämfört med ett tillfälle 2017 och fyra tillfällen under 2016.

Försvarsmaktens stöd till samhället

Regeringen bedömer att Försvarsmaktens stöd till samhället varit omfattande och fungerat väl. Försvarsmakten har under 2018 lämnat stöd till samhället enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor samt förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet vid sammanlagt 186 tillfällen. Under 2017 lämnades

stöd vid 96 tillfällen och 2016 vid 64 tillfällen. Hemvärnet har, i enlighet med förordningen om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet, under 2018 bidragit med sammanlagt 244 000 timmar, vilket ska jämföras med ca 23 000 timmar 2017. De omfattande skogsbränderna i Mellansverige sommaren 2018 är orsaken till den stora ökningen. I samband med bränderna flögs över 270 timmar med Försvarsmaktens helikoptrar, 24 timmar med transportflygplanet Tp 84 och sex timmar med JAS 39. Försvarsmakten har under 2018 nekat förfrågan om stöd vid sju tillfällen då resurser inte kunnat avvaras eller med anledning av att förfrågan inte uppfyllt krav enligt lag eller förordning. Vid ett tillfälle har FMV tagit över en förfrågan då det avsåg tekniskt stöd i en materielfråga. I enlighet med förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten samt förordningen (2017:113) om Försvarsmaktens stöd till polisen med helikoptertransporter har Försvarsmakten under 2018 lämnat stöd under övningar och insatser. Sammanlagt har en skarp insats genomförts samt tre beredskapshöjningar. Den totala flygtiden, insatser och övningar, har under året uppgått till 42 flygtimmar jämfört med 60 flygtimmar under 2017.

Försvarsunderrättelseverksamhet

Regeringen bedömer att försvarsunderrättelseförmågan har utvecklats och stärkts. Försvarsunderrättelseverksamheten har präglats av att den militära och säkerhetspolitiska utvecklingen såväl globalt som i Europa och i vårt närområde har försämrats över tid. Den militära verksamheten i Sveriges närområde har ökat under de senaste åren med en mer frekvent militär närvaro och övningsverksamhet. Under 2018 har försvarsunderrättelsemyndigheternas, dvs. Försvarsmakten, Försvarets radioanstalt, Försvarets materielverk och Totalförsvarets forskningsinstitut, förmåga att förutse och följa den aktuella situationen och de övergripande trenderna i Sveriges närområde utvecklats. Försvarsunderrättelsemyndigheterna har även följt den säkerhetspolitiska och militära utvecklingen i de områden där Sverige bidrar till internationella militära operationer. Delar av de underrättelser som den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (Must) producerar bidrar även till EU:s lägesuppfattning.

Terrorhotet i och mot Europa är fortsatt allvarligt. Under 2018 har formerna för samarbetet avseende kontraterrorism mellan Must, Försvarets radioanstalt och Säkerhetspolisen utvecklats. Nationellt centrum för terrorhotbedömning (NCT) utgör alltjämt en viktig plattform för rapportering och bedömningar om utländska förhållanden som påverkar terrorhotet mot Sverige.

Försvarsunderrättelsemyndigheterna har vidare genom myndighetssamverkan bidragit till att skydda det svenska valet mot yttre påverkan.

Regeringen bedömer att kontrollen av försvarsunderrättelseverksamheten fungerar på det sätt som regelverket föreskriver. Försvarsunderrättelseverksamheten är noga reglerad i lagar och förordningar, i syfte att säkerställa att ändamålen med verksamheten inte överträds samt att enskildas personliga integritet värnas.

Utredningen om behandlingen av personuppgifter vid Försvarsmakten och Försvarets radioanstalt redovisade den 9 augusti 2018 förslag till ny lagstiftning beträffande Försvarsmaktens och Försvarets radioanstalts behandling av personuppgifter (SOU 2018:63). Betänkandet har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet.

Internationella insatser

Regeringens bedömning är att de förband som har deltagit i internationella insatser har uppfyllt de krav som har ställts i respektive insatsområde. Deltagande i internationella insatser påverkar Försvarsmakten på olika sätt. Till del har deltagandet medfört en förmågehöjning för de delar ur förbanden som deltagit, samtidigt som det ibland påverkar utvecklingen av förbandens förmåga att lösa sina huvuduppgifter nationellt.

Under 2018 har 1 307 individer varav 136 kvinnor och 1 171 män varit insatta i internationella insatser och övrig internationell tjänstgöring. Det är en minskning jämfört med 2017, då 1 730 individer var insatta i internationella insatser. År 2016 uppgick antalet till 1 384 och 2015 till 1 509 personer.

Under 2018 har Försvarsmakten deltagit med väpnad styrka i insatserna Minusma (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali), RSM (Resolut Support Mission) och i den multinationella koalitionen mot Daesh (OIR).

Utöver de väpnade insatserna har Försvarsmakten deltagit med stabsofficerare i EU:s militära insatser, EUNAVFOR Operation Sophia i Medelhavet samt Operation Atalanta utanför Somalias kust.

Insatserna bidrar till det globala målet för hållbar utveckling nummer 16 om fredliga samhällen.

Operation Inherent Resolve (OIR), Irak
Sverige har bidragit till OIR sedan 2015 inom ramen för den multinationella koalitionen OIR mot Daesh. Det svenska bidraget verkar enbart i Irak och har under 2018 till huvudsak varit stationerat i Erbil. I slutet av året påbörjades en omlokalisering till Taji, nordväst om Bagdad. Det svenska bidraget har utgjorts av stabsofficerare, utbildare samt stödfunktioner. Uppgiften har varit att bedriva utbildning bl.a. inom grundläggande vapenhantering, strid i bebyggelse samt sjukvård. Det är regeringens bedömning att Försvarsmakten på ett positivt sätt bidragit till att uppnå insatsens mål.

Minusma, Mali
Försvarsmakten har under 2018 deltagit med stabsofficerare på central och regional nivå inom ramen för FN:s fredsfrämjande insats i Mali, Minusma. Det svenska styrkebidraget har utgjorts av ett underrättelseförband, stödfunktioner och under en period från november 2017 till maj 2018 av ett transportflygförband.

Förbandet har bidragit med underrättelser till Minusmas styrkechef samt med flygtransporter inom Minusmas operationsområde.

Förbandsbidragets huvuduppgift är att förse insatsens underrättelseenhet med information som kan användas för att uppfylla säkerhetsrådets mandat. Det svenska bidraget uppgick vid årsskiftet till ca 270 personer. Sverige har sedan oktober 2018 även innehaft befattningen som styrkechef för de militära delarna av insatsen. Regeringens bedömning är att det svenska bidraget till Minusma under 2018 bidragit till att uppnå insatsens mål och bidragit med viktiga erfarenheter för Försvarsmakten.

Resolute Support Mission (RSM), Afghanistan
Försvarsmakten har bidragit till RSM i Afghanistan med stabsofficerare på central och regional nivå under 2018. Bidraget uppgick vid årets slut till 27 befattningar och har bestått av rådgivare till de afghanska säkerhetsstyrkorna, stabspersonal samt personal för att stödja styrkan på plats. Huvuduppgiften har varit att fungera som rådgivare och handleda afghanska säkerhetsstyrkor tillsammans med ett flertal andra stater. Det svenska styrkebidraget har även bedrivit rådgivning till det afghanska flygvapnet. Huvuddelen av den svenska personalen är baserad på Camp Marmal i Mazar-e-Sharif i norra Afghanistan. Regeringen bedömer att den svenska styrkan i RSM har bidragit till att upprätthålla Försvarsmaktens förmåga till att samverka med andra länder samt bidragit till att uppnå insatsens mål.

European Training Mission (EUTM), Mali
Försvarsmakten har under 2018 bidragit med sju personer till EU:s utbildningsinsats EUTM Mali, bestående av en stabsofficer baserad i Bamako samt sex instruktörer i ett träningsteam som varit baserade vid utbildningsplatsen i Koulikoro. Insatsen ingår i en långsiktig EU-strategi för hela regionen och har till uppgift att bistå med rådgivning till Malis försvarsledning och utbildning till Malis försvarsmakt. Regeringen bedömer att det svenska bidraget till EUTM Mali under 2018 har bidragit till insatsens mål och Försvarsmaktens förmåga att verka i en multinationell kontext.

European Training Mission (EUTM), Somalia
Försvarsmakten har under 2018 bidragit med nio personer till EUTM Somalia. Fem stabsofficerare har deltagit i insatsen, varav tre var placerade i Mogadishu och två i Nairobi. I insatsen har även fyra instruktörer deltagit under perioden oktober –mars med placering i Mogadishu. EU:s utbildningsinsats i Somalia har bjudits in av den somaliska regeringen för att utbilda den somaliska regeringens säkerhetsstyrkor och därigenom förbättra säkerheten i landet. Regeringen bedömer att det svenska bidraget till EUTM Somalia under 2018 har bidragit till insatsens mål och Försvarsmaktens förmåga att verka i en multinationell kontext.

European Training Mission (EUTM), Centralafrikanska republiken (CAR/RCA)
Försvarsmakten har under 2018 bidragit med nio personer till EUTM RCA, bestående av en stabsofficer, sex instruktörer samt två tolkar i ett träningsteam vid utbildningsplatsen i Camp Kassai i huvudstaden Bangui. Styrkan har ingått i en större organisation som gett utbildning och stöd till Centralafrikanska republikens armé. Insatsen syftar till att bistå Centralafrikanska republiken genom stöd till pågående reform av

försvars- och säkerhetssektorn. Regeringen bedömer att det svenska bidraget till EUTM RCA under 2018 har bidragit till insatsens mål och Försvarsmaktens förmåga att verka i en multinationell kontext.

EUNAVFOR Operation Atalanta och Sophia
Försvarsmakten har under 2018 bidragit med tre stabsofficerare till Operation Sophias operationshögkvarter i Rom, Italien. Beträffande Operation Atalanta har Försvarsmakten bidragit med två stabsofficerare till det nya operationshögkvarteret i Rota, Spanien. Beslut om omlokalisering av operationshögkvarteret ifrån Northwood (England) till Rota fattades sommaren 2019 med anledning av Storbritanniens beslut om utträde ur EU. Operation Atalanta bedöms ha bidragit till en minskning av piratverksamheten i regionen. Regeringen bedömer att de svenska bidragen har medverkat till insatsernas mål och genom medverkan har Försvarsmakten fått erfarenheter av att samverka med andra länder.

KFOR, Kosovo
Under 2018 har Försvarsmakten fortsatt lämnat stöd till Kosovos säkerhetsstruktur genom placering av personal i högkvarteret för Kosovo Force (KFOR). Försvarsmakten har även tagit över den roterande bemanningen av rådgivarbefattning vid NATO Advisory and Liaison Team i Kosovo under andra halvåret 2018. Regeringen bedömer att den svenska styrkan i Kosovo har bidragit till insatsens mål samt gett viktiga erfarenheter för Försvarsmakten av att verka i en multinationell kontext.

Säkerhetssektorreform
Försvarsmakten har under 2018 lämnat stöd till arbetet för säkerhetssektorreform i Bosnien-Hercegovina, Georgien, Moldavien och Kenya.

Försvarsmakten har under 2018 inlett samverkan med Kanada för ett leverera säkerhetsfrämjande stöd till Ukraina. Genom att bidra till Operation Unifier som leds av Kanada ges Försvarsmakten möjlighet att bl.a. utnyttja den kanadensiska infrastrukturen, vilket gör att det svenska stödet blir mer kostnadseffektivt. Sverige deltar i utbildning av bl.a. underofficerare, militärpolis och sjukvårdspersonal. Tre befattningar är permanent bemannade med svensk personal (stabsofficer, tolk och instruktör för specialistofficerare). Därtill roterar instruktörer in för att periodvis genomföra utbildning inom militärpolis, stridssjukvård och ammunitionsröjning.

Försvarsmakten har initierat stöd till Moldaviens genomförande av den nationella genomförandeplanen för FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet, samt bidragit finansiellt till Natos fond för förmågeutveckling i Moldavien.

Under 2018 har Försvarsmakten givit stöd till arbete med säkerhetssektorreform i Georgien med en rådgivare vid Natos tränings- och utbildningscentrum i Tbilisi. Vidare har Försvarsmakten bidragit med finansiellt stöd till Natos fond för förmågeutveckling i Georgien.

Tabell 3.2 Anslagsförbrukning för 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt

Miljoner kronor

Insats	Ramar till Försvarsmakten	Utfall	Utfall/ram
Minusma Mali	849	764	90%
OIR Irak	152	117	77%
RSM Afghanistan	59	57	97%
Övrigt	128	99	77%
Summa	**1 188**	**1 037**	87%

Källa: Försvarsmaktens årsredovisning 2018 och Försvarsdepartementets egna beräkningar. Ramar för respektive insats och verksamhet avser tilldelade högsta belopp till Försvarsmakten. Dessa summerar till ett högre belopp än totalt tilldelade medel på anslaget 1:2. Utfall i förhållande till tilldelat anslag på 1 147 miljoner kronor uppgick till 90 %. I posten Övrigt ingår bl.a. EUTM och SSR-insatser.

Internationellt försvarssamarbete

Regeringen och berörda myndigheter har genom aktiva åtgärder bidragit till att Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten med enskilda länder och organisationer har fortsatt fördjupats under 2018 i enlighet med den försvarspolitiska inriktningen (prop. 2014/15:109).

Nordiskt försvarssamarbete

Finland
Försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland har fördjupats ytterligare under 2018. I juli 2018 undertecknades ett samförståndsavtal där regeringarna i Finland och Sverige bl.a. slår fast att försvarssamarbetet syftar till att stärka Sveriges och Finlands försvarsförmåga samt att skapa förutsättningar för gemensamma militära operationer i alla situationer, även i händelse av kris och krig. Syftet med samförståndsavtalet är att

skapa kontinuitet, förutsägbarhet och långsiktighet i försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland.

Regeringens bedömning är att försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland bidrar till att upprätthålla säkerheten i Östersjöområdet.

På försvarsmaktsnivå sker ett omfattande övningssamarbete. Det syftar huvudsakligen till att öka Sveriges och Finlands förmåga att genomföra gemensamma militära operationer. Under Natos övning Trident Juncture hösten 2018 samövade svenska och finska arméförband. Finland hade ett omfattande bidrag till den svenska arméövningen i mars 2019, Nordanvind. Under den svenska flygvapenövningen agerade finska flygstridskrafter integrerat i det svenska luftförsvaret och övade nationellt försvar. Inom ramen för det svensk-finska marina samarbetet har svenska och finska enheter deltagit i respektive lands funktionsövningar och i den marina övningen Northern Coast deltog enheter ur den gemensamma svensk-finska stridsgruppen.

I april 2018 presenterade Utredningen om en rättslig reglering av försvarssamarbetet med Finland betänkandet En lag om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland (SOU 2018:31). I betänkandet föreslås bl.a. att regeringen ska ges vissa bemyndiganden i lag att besluta om att ge respektive ta emot militärt stöd inom ramen för det svensk-finska försvarssamarbetet. Betänkandet har remissbehandlats och bereds i Regeringskansliet.

Danmark

Regeringen har fortsatt arbetet med implementeringen av samförståndsavtalet med Danmark, vilket undertecknades i januari 2016. Målet med samarbetet är att öka den operativa effekten inom maritima insatser och flyginsatser i fredstid. Ett fördjupat svenskt-danskt samarbete stärker det nationella försvaret och förmågan att genomföra operationer i närområdet, men även utanför närområdet.

I maj 2018 undertecknades ett tekniskt avtal rörande flygsamarbete på försvarsmaktsnivå. Avtalet avser tillträde till respektive lands territorium i syfte att förenkla genomflygningar och incidentberedskap. Stabssamtal mellan ländernas försvarsstaber har genomförts med fokus på vidareutveckling av samarbetet inom framför allt det marina området. Vidare har en bilateral scenariobaserad diskussion genomförts på departementsnivå.

Norge

Sverige har ett nära samarbete med Norge. Under 2018 har aktiviteter vidtagits i enlighet med den bilaterala aktivitetslista för förstärkt försvarssamarbete som upprättades 2016. En bilateral scenariobaserad diskussion har genomförts liksom dialog och erfarenhetsutbyte inom områdena totalförsvar och personalförsörjning. Det bilaterala övningssamarbetet är omfattande. Sverige bidrog bl.a. till Natos övning Trident Juncture i Norge under hösten 2018 och Norge deltog med en brigad i den svenska arméövningen Nordanvind i mars 2019.

Multilateralt

Utvecklingen av försvarssamarbetet med de nordiska länderna fortsätter inom Nordefco. Under 2018 har samarbetet fokuserat på att skapa förutsättningar för en gemensam luftlägesbild, tillträdesfrågor och förmågehöjande samarbete samt att utveckla flygövningen Arctic Challenge Exercise (ACE) till en ledande och kvalificerad flygövning i Europa. Övningen genomfördes våren 2019 med ett stort internationellt deltagande och mycket goda resultat.

Arbetet har fortskridit för att förenkla för de nordiska ländernas försvarsmakter att verka på varandras sjö-, luft- och landterritorier i fredstid. En process pågår för att utveckla samarbetet rörande alternativa landningsbaser och för att detta även ska omfatta bestyckade stridsflygplan.

Den 13 november 2018 undertecknade försvarsministrarna från Sverige, Norge, Danmark och Finland tillsammans med den isländska utrikesministern ett uppdaterat strategiskt styrdokument för samarbetet inom Nordefco, Vision 2025. I visionen konstateras att de nordiska länderna har olika säkerhetspolitiska tillhörigheter men står inför samma utmaningar och därför ska eftersträva ett nära och kostnadseffektivt samarbete. Syftet är att stärka nationellt försvar och förmågan att agera tillsammans. Visionen ger även uttryck för ambitionen att utveckla det nordiska försvarssamarbetet i fred, kris och konflikt.

De nordiska länderna har också samverkat i internationella insatser, exempelvis genomförde ett nordiskt mobilt träningsteam en utbildningsinsats i Mali under våren 2019 inom ramen för FN-insatsen Minusma.

Under 2019 är Sverige ordförande i Nordefco.

Utomnordiskt försvarssamarbete

Bilateralt

Försvarssamarbetet med de baltiska staterna och andra länder i Sveriges närområde bidrar till att stärka säkerheten i regionen. Samarbetet med Estland, Lettland och Litauen har under 2018 främst fokuserats på utbildnings- och övningsverksamhet, utöver regelbundet besöksutbyte.

Försvarsmakten arbetar kontinuerligt för att stärka det bilaterala försvarssamarbetet med Polen. Utbyte inför och under större övningar har varit i fokus. Försvarsmakten har deltagit i ett antal aktiviteter och möten för att stärka det bilaterala samarbetet har genomförts. Samarbetet med Storbritannien har fördjupats i enlighet med samarbetsprogrammet från 2016. Under 2018 har Sverige och Storbritannien fortsatt haft ett kontinuerligt mötesutbyte på såväl politisk som tjänstemanna- och myndighetsnivå.

Det bilaterala samarbetet med USA har fortsatt utvecklats under 2018 i linje med den gemensamma avsiktsförklaringen som undertecknades i maj 2016. Återkommande aktiviteter har varit bilaterala möten på politisk nivå, på tjänstemannanivå och på myndighetsnivå. Svenska och amerikanska förband samverkar regelbundet i övningar, i Sverige och utomlands. I maj 2018 undertecknades en trilateral avsiktsförklaring om fördjupat försvarssamarbete med Finland och USA. Det trilaterala samarbetet kompletterar det bilaterala samarbetet.

Multilateralt

Sverige har under 2018 aktivt bidragit till utvecklingen av det gemensamma försvars- och säkerhetspolitiska samarbetet inom EU. Exempel på detta är Sveriges deltagande i, och bidrag till, EU:s permanenta strukturerade samarbete (Pesco). Sverige har utarbetat en nationell genomförandeplan som redogör för Sveriges arbete med de politiskt bindande åtagandena. Sverige deltar även i tre Pesco-projekt, varav ett om samarbete inom militär sjukvård, ett om militär rörlighet och ett om förberedelser för EU:s tränings- och utbildningsinsatser. Därtill leder Sverige tillsammans med Frankrike ett Pesco-projekt om test- och evalueringscenter. Sverige deltar även i arbetet med den koordinerade försvarsöversynen (CARD) som ska ge en översiktlig bild och analys över det europeiska förmågelandskapet samt identifiera kommande steg i försvarssamarbetet.

Sverige har under 2018 haft ett brett deltagande i förmågeutvecklingsprojekt inom Europeiska försvarsbyrån (EDA). Sverige deltog under 2018 i ett 40-tal olika projekt, bl.a. angående förenklad hantering av gränsöverskridande militära landtransporter. Utöver detta deltar Försvarsmakten kontinuerligt i analysarbete i syfte att skapa en gemensam syn på prioriterade förmågeområden.

Det fördjupade partnerskapet med Nato fortsatte att utvecklas under 2018. Sveriges status som Enhanced Opportunities Partner (EOP) möjliggör ett individualiserat partnerskap, där fokus under 2018 har legat på politisk dialog, övnings- och utbildningssamarbete, samt informationsutbyte. Partnerskapet med Nato är centralt för Försvarsmaktens förmågeutveckling, såväl den nationella försvarsförmågan som förmågan att genomföra internationella insatser tillsammans med andra aktörer i eller utanför närområdet. Samarbetet bidrar således också till de globala målen för hållbar utveckling, i synnerhet målet för fredliga samhällen. Partnerskapet med Nato ger också myndigheten tillgång till kvalificerad utbildnings, tränings-, och övningsverksamhet, samt standardiserings-, evaluerings- och certifieringsverksamhet. Försvarsmakten har under 2018 ökat sin förmåga att samverka och utbyta information med Natos ledningsstrukturer, förband och enheter, vilket bedöms leda till ökad operativ effekt.

Samarbetet mellan EU och Nato stärktes ytterligare under 2018, särskilt vad gäller att motverka hybridhot, förenkla militär rörlighet samt avseende övningsområdet, och en ny gemensam deklaration som bekräftar betydelsen av samarbete på säkerhets- och försvarsområdet antogs.

Den brittiskledda snabbinsatsstyrkan Joint Expeditionary Force (JEF) fortsätter att utvecklas bl.a. genom kontinuerlig övningsverksamhet. I juni 2018 undertecknades ett nytt samförståndsavtal i samband med att styrkan uppnådde full operativ förmåga.

Det försvarspolitiska forumet Norra gruppen är ett viktigt komplement till övriga bi- och multilaterala samarbeten. Det säkerhets- och försvarspolitiska utbytet mellan de länder som ingår i Norra gruppen har fortsatt i enlighet med överenskommen mötesfrekvens. Strategisk kommunikation kopplat till övningsverksamhet

samt militär rörlighet var två aktuella teman under 2018. Under 2018 beslutade regeringen att Sverige ska delta i det av Tyskland ledda samarbetet Framework Nations Concept. Försvarsmakten har deltagit i möten på försvarsmaktsnivå. Myndigheten återrapporterar förslag på deltagande i specifika arbetsgrupper när lämpliga projekt identifieras.

Samverkan med FN har utvecklats och Sverige har lämnat stöd för att stärka FN:s underrättelseförmåga.

Personalförsörjning

Regeringen bedömer att bemanningsläget av anställd personal vid utgången av 2018 var i stort i linje med Försvarsmaktens behov om 20 795 anställningar för alla kategorier av personal, vilket är positivt. Den återinförda grundutbildningen med värnplikt ger bättre förutsättningar för att bemanna krigsorganisationen. I förhållande till Försvarsmaktens mål för anställd personal saknas dock ca 1 750 individer främst inom kategorin kontinuerligt tjänstgörande (GSS/K) och specialistofficerare. Den totala personalbristen är dock lägre då personal i andra kategorier har ett överskott. Sammantaget redovisar Försvarsmakten behov om ca 760 individer. Jämfört med tidigare år har de totala personalbehoven minskat från 2016 med ca 380 individer.

Personalkostnaderna under 2018 uppgår till ca 14 miljarder kronor vilket är en marginell ökning jämfört med 2017.

Diagram 3.2 Personalkostnader i Försvarsmakten

Miljoner kronor

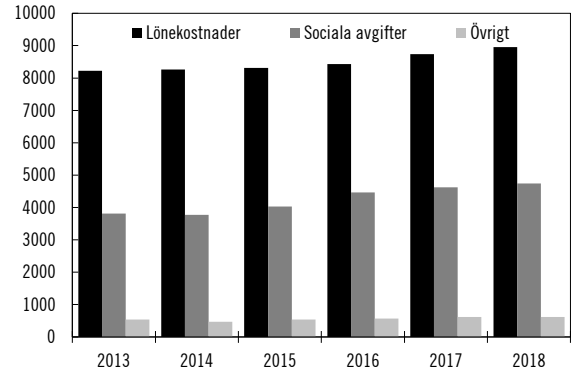

Källa: Försvarsmaktens årsredovisning 2018.

Grundutbildning med värnplikt

Drygt 3 700 totalförsvarspliktiga ryckte in till grundutbildning med värnplikt under 2018. Målsättningen för 2018 var att minst 4 000 skulle genomföra utbildningen. Ca två tredjedelar av dessa kallades med stöd av lagen om totalförsvarsplikt. Utbildningsomgången är under genomförande men flera positiva tendenser jämfört med föregående år har påvisats. Bland annat har andelen kvinnor ökat från 12–13 procent under åren med frivillighet till 15,5 procent under 2018, antalet individer som inte inställt sig till tjänstgöring har minskat och ett lägre antal individer har skiljts från utbildningen.

Under 2018 avslutades även den sista frivilliga militära grundutbildningen (MGU) som sker utan stöd av lagen om totalförsvarsplikt. Totalt slutförde 1 727 individer MGU under 2018, vilket är en ökning med 421 individer jämfört med 2017. Huvuddelen har anställts som kontinuerligt tjänstgörande (GSS/K) eller som tidvis tjänstgörande (GSS/T).

Mönstring inför grundutbildning med värnplikt

Totalförsvarets rekryteringsmyndighet har under 2018 mönstrat 14 177 totalförsvarspliktiga till två grundutbildningsomgångar. Av dessa var 3 299 kvinnor och 10 878 var män. Under 2017 mönstrades 7 112 totalförsvarspliktiga.

Målet att genomföra mönstring och prövning för att fylla 4 000 platser för grundutbildningsomgången 2018/19 har inte nåtts på grund av att tillräckligt många individer inte har hunnit mönstra. Inför mönstring av totalförsvarspliktiga födda 2000 för grundutbildningsomgången 2019/20 har processerna förbättrats för att det ökade behovet av prövningar ska kunna tillmötesgås.

Under 2018 skickade Totalförsvarets rekryteringsmyndighet mönstringsunderlag till ca 93 000 totalförsvarspliktiga födda år 2000. Drygt 88 000 svarade vilket är något högre svarsfrekvens än föregående år.

I mars 2019 var 3 701 av ca 4 700 utbildningsplatser tillsatta för grundutbildningsomgången 2019/20. Av dessa var 597 kvinnor och 3 104 män. Mönstringsperioden pågick mellan augusti 2018 och juni 2019.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att en myndighetsöversyn bör göras av Totalförsvarets rekryteringsmyndighet (bet. 2017/18:JuU1 punkt 34, rskr. 2017/18:93). Riksdagen anger att trots att det är ett högt söktryck till polisutbildningen så fylls inte alla platser vilket försämrar möjligheterna att öka antalet poliser. Enligt utskottets mening finns det

därför anledning att utreda orsakerna till varför platser står tomma och vilka åtgärder som bör vidtas för att fylla platserna där ett första steg är att se närmare på Rekryteringsmyndighetens roll i detta.

I Totalförsvarets rekryteringsmyndighets regleringsbrev för 2018 gavs uppdraget att se över mönstrings- och prövningsverksamheten för att identifiera åtgärder för att öka effektiviteten i urvalsmetoder m.m. Polismyndigheten fick genom sitt regleringsbrev i uppdrag att vidta åtgärder för att öka effektiviteten i antagningsprocessen. Totalförsvarets rekryteringsmyndighet gavs i uppdrag att stödja Polismyndigheten i detta arbete. Vidare anges i myndigheternas regleringsbrev vilka volymer som ska prövas för att säkerställa kapaciteten för polisprövningar. Omfattningen av prövningskapaciteten och den totala ekonomiska ersättning som Polismyndigheten ska ge till Totalförsvarets rekryteringsmyndighet för denna kapacitet regleras i Polismyndighetens regleringsbrev.

Med de uppdrag som getts i 2018 års regleringsbrev anser regeringen att riksdagens tillkännagivande är slutbehandlat.

Officersförsörjning

Regeringen noterar att det kvarstår utmaningar med officersförsörjningen. Utflödet är fortfarande större än inflödet, främst beror det på stora pensionsavgångar i kombination med för få studenter vid officersutbildningen. Återanställning av officerare är en åtgärd som vidtagits och närmare 70 personer har återanställts under 2018. Inom ramen för Försvarsmaktens arbete med att öppna fler vägar in till officersyrket, har den särskilda officersutbildningen (SOFU) där individer med tidigare akademisk examen genomgår utbildning fortsatt under 2018.

Frivillig försvarsverksamhet

Frivilliga försvarsorganisationer (FFO) bedriver totalförsvarsupplysning och värdegrundsutbildning inom hela ungdomsverksamheten. Årligen nås mellan 5 000–7 000 ungdomar. Under 2018 har FFO påbörjat arbetet utifrån en beställning från Försvarsmakten att utveckla och kvalitetssäkra ytterligare 1 900 befattningar inom Försvarsmaktens krigsorganisation. Tillväxten av befattningar, som försörjs genom FFO:s försorg, är ett viktigt led i utvecklingen av krigsorganisationens operativa förmåga.

Under 2018 har 18 av 19 utbildningsomgångar avseende grundläggande soldatutbildning för frivilliga (GU-F) genomförts med sammanlagt 389 godkända elever, varav 53 procent kvinnor och 47 procent män. Det är en ökning med sex procentenheter sedan föregående år. En utbildningsomgång ställdes in på grund av ett för lågt antal anmälda elever.

Även inom frivilligorganisationer minskar inflödet av individer i förhållande till utflödet.

Jämställdhet och likabehandling

Myndigheternas arbete för att främja jämställdhet och likabehandling har fortsatt. Försvarsmakten arbetar för att öka andelen kvinnor inom myndigheten, som under 2018 uppgick till 14 procent. Under 2018 har Försvarsmakten uppnått delar av de kvantitativa målsättningarna som finns fastställda för perioden 2018–2020, men målen för den militära personalen har inte uppnåtts. En positiv utveckling syns dock avseende andelen kvinnor som genomför grundutbildning med värnplikt, andelen under utbildning som är kvinnor har ökat något från 13,4 procent 2017/18 till 15,5 procent 2018/19. Försvarsmaktens åtgärder för att öka andelen kvinnor har bl.a. inkluderat informations- och kommunikationsinsatser, översyn av kravprofiler och ett uppdrag till Totalförsvarets forskningsinstitut att genomföra en fördjupad studie av karriärhinder för kvinnor på militära befattningar. Inom ramen för det nordiska centret för gender i militära operationer som Försvarsmakten ansvarar för, NCGM, har utbildning genomförts för svenska och internationella aktörer inom jämställdhet och FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet.

Till följd av uppropen metoo och givaktochbitihop har Försvarsmakten under 2018 vidtagit ett antal åtgärder kopplade till jämställdhet och likabehandling för organisationen som helhet. Ett exempel är upprättandet av en telefonlinje som möjliggör anmälningar utanför ordinarie rapporteringsvägar. Under 2018 tog myndigheten emot 22 anmälningar. Även Försvarets materielverk har under året genomfört en chefsinformation kring metoo-uppropet. Ett pilotprojekt om jämställdhet genomfördes inom verksamhetsområde Gripen och ligger till grund för fortsatt arbete.

Totalförsvarets rekryteringsmyndighet har fortsatt arbetet med att utveckla frågorna i mönstringsunderlaget utifrån de sju diskrimineringsgrunderna, med fokus på

jämställdhetsperspektivet. I myndighetens frågeformulär inför och vid mönstring har frågor med tydlig manlig norm skrivits om och frågornas hjälptexter har moderniserats och kompletterats utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Försvarsmakten har samtidigt justerat befattningskravet för muskelstyrka för ett trettiotal befattningar inom marinen och flygvapnet. Förändringen har hittills resulterat i en högre andel inskrivna kvinnor till dessa befattningar.

Materiel- och logistikförsörjning

Återinvesteringskvot

Återinvesteringskvoten beskriver i vilken utsträckning beredskapsinventariernas bokförda värde upprätthålls. I kvoten ställs värdet av årets anskaffning av beredskapsinventarier i relation till årets avskrivningar. En kvot större än 1 innebär att värdet för åter- eller nyanskaffning av beredskapsinventarier överstiger avskrivningarna. För 2018 är återinvesteringskvoten 0,99. Genomsnittet för de senaste tio åren är som jämförelse drygt 0,98.

Materielförsörjningskostnader

Försvarets materielverks kostnader för anskaffning av varor och materiel samt materielförsörjningstjänster i förhållande till myndighetens fakturerade intäkter kan ses som ett mått på effektiviteten i materielförsörjningen. Då det som faktureras kan ha upparbetats under flera år används glidande treårsgenomsnitt för att jämna ut effekten av enskilda år.

För perioden 2009–2018 har kvoten varierat under enskilda år, men stabiliserats de senaste åren. För 2018 är kvoten 0,83. Detta är också i nivå med genomsnittet för de senaste tio åren. Enligt detta mått uppgår således Försvarets materielverks omkostnader till 17 procent av de fakturerade intäkterna.

Uppföljning av riktlinjebeslut för investeringar

I förhållande till riksdagens riktlinjebeslut för investeringar (prop. 2017/18:1, bet. 2017/18:FöU1, rskr.2017/18:101) var utfallet för 2018 för de investeringar som belastar anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* totalt ca 216 miljoner kronor (eller 2 procent) lägre än planerat. Detta är i nivå med föregående år. Avvikelserna mellan planerad budget och utfall har dock minskat för de individuella materielområdena, vilka samtliga ligger närmare planerad budget än föregående år.

Inom armématerielområdet har förseningar inom anskaffning av insatsförmåga luftvärn och specialfordon lett till 10 procent lägre utfall än planerat. Marinmateriel underskrider planerad budget med 18 procent, orsakat av förseningar inom halvtidsmodifieringen av ubåt typ Gotland. Ledningsmateriel underskrider planerat utfall med 9 procent, medan utfallet för flygområdet överskrider planerad budget med 15 procent. Detta förklaras av omförhandlingar som tidigarelagt utfallet för JAS 39 Gripen.

Samhällsinvesteringar som belastar anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* gav ett utfall som totalt var 189 miljoner kronor (eller 3 procent) lägre än planerat. Föregående år överskreds motsvarande planering med 6 procent. Skillnaderna mellan planerad budget och utfall för de olika materielområdena var marginellt större än föregående år.

Marinmaterielområdet överskred planerad budget med 14 procent. Orsaken till det högre utfallet uppges i huvudsak vara högre upparbetningstakt under året för vidmakthållande av ubåt typ Gotland. Flyg- och logistikområdena har inneburit lägre utfall än planerat. Flygmateriel underskred planen med 19 procent, då delar av kostnaderna för vidmakthållande detta år betalts i förskott. Vissa uteblivna leveranser av personlig utrustning har inneburit att utfallet för logistikmateriel ligger 13 procent lägre än planerat.

Redovisning av pågående materielprojekt

Redovisningen omfattar större materielobjekt där beställningar med industrin föreligger eller leveranser har påbörjats. Anskaffningar som regeringen tidigare beviljat, men som Försvarsmakten ännu inte har påbörjat ingår inte. Försvarsmaktens upparbetning av anslagsmedel redovisas per materielobjekt, baserat på kostnader som Försvarets materielverk har upparbetat och fakturerat.

Arméstridskrafter

*Nytt medelräckviddig*t luftvärn

Regeringen bemyndigade den 2 augusti 2018 Försvarsmakten att under 2018 anskaffa nytt medelräckviddigt luftvärn. Hösten 2018 ingick Sverige en internationell överenskommelse med USA om anskaffning av det medelräckviddiga luftvärnssystemet Patriot. Överenskommelsen omfattar anskaffning av fyra eldenheter, som var

och en innehåller en stridsledningscentral, en spanings- och eldledningsradar, ett kraftverk samt tre lavetter. Dessutom omfattar beställningen två typer av robotar samt utbildning och stöd under förbandssättning av systemet. Syftet med anskaffningen är att tillgodose behovet av medelräckviddigt luftvärn, inklusive förmåga att bekämpa taktiska ballistiska missiler. Anskaffningen fortlöper enligt plan. Försvarsmakten har ännu inte upparbetat några anslagsmedel inom projektet.

Riksdagen har i budgetbeslutet för 2019 ställt sig bakom vad utskottet anfört om redovisning av livscykelkostnaden för det medelräckviddiga luftvärnssystemet Patriot och tillkännagett detta för regeringen (bet. 2018/19:FöU1 punkt 9, rskr. 2018/19:89).

I april 2018 tog Försvarets materielverk emot ett erbjudande och förslag till överenskommelse om anskaffning av luftvärnssystemet Patriot. Den 2 augusti 2018 beslutade regeringen att bemyndiga Försvarsmakten att anskaffa ett nytt luftvärn med medellång räckvidd. Samma dag bemyndigade regeringen Försvarets materielverk att ingå en internationell överenskommelse om anskaffningen. Regeringen bedömde att anskaffningen av Patriot skulle bidra till förmågan att värna vår nationella säkerhet i enlighet med de behov som konstaterats i Försvarsberedningens rapport och den försvarspolitiska inriktningspropositionen och därför borde prioriteras. Det lämnade erbjudandet innebar att båda luftvärnsbataljonerna skulle kunna utrustas med systemet före 2025. Materielen tillförs, enligt regeringens skrivelse, förbanden i den takt som främst tillgången på utbildad personal medger under 2021–2024.

Vid utskottssammanträdena den 19 oktober, den 7 och den 16 november 2017 samt den 27 mars, den 25 maj och den 1 augusti 2018 informerade försvarsminister Peter Hultqvist försvarsutskottet om anskaffningen av ett medelräckviddigt luftvärn.

I skrivelsen Anskaffning av medelräckviddigt luftvärn (skr. 2017/18:290) redogör regeringen för anskaffningen. Av skrivelsen framgår att Försvarsmakten har prioriterat ekonomiskt utrymme för anskaffningen som därmed ingår i myndighetens investeringsplan. Vidare framgår att Försvarsmakten inom den ekonomiska ram som avsatts för anskaffningen även har inkluderat anskaffning av övrig materiel som t.ex. kostnader för lastbilar, integration, uppgradering och nyanskaffning av stödsystem som sambandsmateriel och sensorer som ingår i luftvärnsbataljonerna. Det redovisas att anskaffningen ryms inom de befintliga och beräknade ramarna för anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* och inom det av riksdagen beslutade beställningsbemyndigandet för anslaget om 78 miljarder kronor. Anskaffningen innebär att Försvarets materielverks behov av rörelsekapital ökar och regeringen lämnade därför förslag i budgetpropositionen för 2019 för att tillgodose detta. Försvarets materielverks övriga kredit för detta ändamål uppgår därmed till 25,5 miljarder beräknat utifrån rörelsekapital för förskott till industrin (5 miljarder kronor), exportrelaterat kreditbehov (7 miljarder kronor) och rörelsekapital för att hantera materielanskaffningar som genomförts före övergången till 2019 års finansiella styrmodell (13,5 miljarder kronor). Det sistnämnda beloppet beräknas öka kommande år (17,5 miljarder kronor 2020 respektive 18 miljarder kronor 2021) för att därefter successivt minska över följande femårsperiod.

Vidare redovisas i skrivelsen att ökade kostnader för infrastruktur, drift och underhåll samt upprätthållande av systemets förmåga som uppstår efter 2021 och under systemets livslängd bör omhändertas genom omprioriteringar inom berörda anslag.

Försvarets materielverk har på uppdrag av Försvarsmakten utvärderat hur framtida vidmakthållande av Patriotsystemet kan utföras med hög försörjningssäkerhet och kostnadseffektivitet. I enlighet med myndighetens framställan har regeringen den 29 augusti 2019 beslutat att bemyndiga Försvarets materielverk att ingå en överenskommelse med NATO Support and Procurement Organisation (NSPO) avseende bland annat en försörjningslösning. Kostnaderna ska rymmas inom den ekonomiska ramen för anskaffningen av luftvärnssystem enligt regeringsbeslut den 2 augusti 2018 (anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar*) respektive den fastställda investeringsplanen för vidmakthållande av försvarsmateriel (anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap*). Regeringen bedömer den valda försörjningslösningen ger goda förutsättningar för myndigheterna att säkerställa framtida tillgång till tjänster och nödvändig materiel inom den ekonomiska ramen för vidmakthållandet.

Regeringen följer anskaffningen och kommande förbandssättning av Patriotsystemet.

Försvarsdepartementets uppföljning av livscykelkostnad och total ägandekostnad sker bland annat genom analys av de prognoser och utfallsredovisningar som myndigheterna lämnar. Anslagen 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar*, 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* samt 1:11 *Försvarets materielverk* med respektive underliggande anslagsposter utgör de ekonomiska ramarna för leverantörsutgifter, direkta projektkostnader, vidmakthållande och löpande drift. Den myndighet som disponerar respektive anslag och anslagspost har ansvaret för att planera verksamheten så att de ekonomiska ramarna (anslagsmedel och beviljade krediter) inte överstigs. I den fortsatta utvecklingen av besluts- och planeringsprocessen för materielförsörjningen, som redogörs för i denna proposition, ligger bl.a. att ytterligare stärka kopplingen mellan anskaffning av specifika materielsystem och utgifter för vidmakthållande och förbandsverksamhet.

Den 9 maj 2019 lämnade Försvarsdepartementet, Försvarsmakten och Försvarets materielverk information till försvarsutskottet om livscykelkostnaden för luftvärnssystemet. Utskottet beslutade att tystnadsplikt enligt 7 kap. 20 § riksdagsordningen ska gälla för de uppgifter om kostnader för luftvärnssystemet som företrädarna för Försvarets materielverk och Försvarsmakten lämnat.

Regeringen anser därmed att riksdagens tillkännagivande är slutbehandlat.

Korträckviddigt luftvärn

Efter riksdagens godkännande (prop. 2012/13:1, bet. 2012/13:FöU1, rskr. 2012/13:93) beslutade regeringen den 20 december 2012 att anskaffa korträckviddig luftvärnsförmåga, Rb98 (IRIST). Syftet med anskaffningen är att vidmakthålla en kvalificerad korträckviddig luftvärnsförmåga. Regeringen bemyndigade den 10 september 2015 Försvarsmakten att anskaffa ytterligare robotar. Regeringen bemyndigade vidare den 8 december 2016 Försvarsmakten att utöka den ekonomiska ramen för projektet för att hantera uppkomna fördyringar.

Förmågan planerades ursprungligen att till del vara operativ i luftvärnsbataljonerna från 2017 och fullt ut 2019. Förseningar i projektet har dock gjort att driftsättning är förskjuten till 2020. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 710 miljoner kronor inom projektet.

Artillerisystemet Archer

Efter riksdagens godkännande (prop. 2005/06:132, bet. 2005/06:FöU10, rskr. 2005/06:264) beslutade regeringen den 4 juni 2006 om anskaffning av 24 Archerenheter i form av renovering och modifiering av haubits 77B. Anskaffningen syftar till att säkerställa en kvalificerad förmåga till indirekt eld.

Driftöverlämning till Försvarsmakten har genomförts och 24 Archerpjäser har nu levererats till Försvarsmakten. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 1 846 miljoner kronor inom projektet.

Regeringen bemyndigades 2016 (prop. 2016/17:2, bet. 2016/17:FiU11, rskr. 2016/17:53) att fatta beslut om att anskaffa ytterligare 24 pjäser som Norge beslutat att avstå från. Av dessa är 12 Archerpjäser avsedda för placering i förbandsreserven och 12 Archerpjäser för försäljning. Leverans av dessa pjäser har inte påbörjats.

Lastbilar

Regeringen beslutade den 3 oktober 2013 om anskaffning av lastbilar. Beställningen omfattar min- och splitterskyddade samt oskyddade terränglastbilar inklusive klargöringsfordon för flygbaser. Terrängframkomlighetskraven skiftar från skogsbilväg till terräng beroende på var i organisationen bilarna ska krigsplaceras. Anskaffningen genomfördes som ett gemensamt projekt mellan Försvarets materielverk och dess norska motsvarighet, Norska Forsvarets logistikorganisasjon.

Uppdraget har tagit längre tid än planerat beroende på förseningar hos leverantören. Under 2018 har drygt 110 oskyddade terränglastbilar, varav flertalet s.k. rullflaksbilar, levererats till Försvarsmakten. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 395 miljoner inom projektet.

För att hantera förseningen i anskaffningen av lastbilar har Försvarsmakten förberett anskaffning av enklare fordon via andra avtal. Kompletterande anskaffningar på detta sätt planeras till 2020. Försvarsmakten har även genomfört livstidsförlängande åtgärder på äldre fordon som kompenserande åtgärd.

Brobandvagn

Regeringen beslutade den 22 maj 2014 att anskaffa tre brobandvagnar. Den 11 februari 2016 beslutade regeringen om att bemyndiga Försvarsmakten att anskaffa ytterligare tre vagnar.

Vagnarna baseras på chassier från svenska stridsvagn 121. Syftet med anskaffningen är att förbättra manöverförbandens rörlighet och operativa effekt i såväl terräng som urban miljö. Brobandvagnssystem saknades tidigare i Försvarsmakten.

Den första delen av anskaffningen slutredovisades 2017 i och med leverans av de första tre vagnarna med utrustning. Under 2018 har ytterligare en brobandvagn med tillhörande broar, reservmateriel och underhållsutrustning levererats till Försvarsmakten. En första besättningsutbildning är genomförd 2018. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 470 miljoner kronor inom projektet.

Stridsfordon 90
Regeringen beslutade den 11 januari 2016 om renovering av 262 stycken stridsfordon 90. Beställningen är samordnad med motsvarande renovering av stridsvagn 122. Renovering omfattar livstidsförlängande åtgärder som gör att systemet förblir operativt till minst 2030 samt integrering av stridsledningssystem.

Första leverans av uppgraderade fordon planeras till 2019. De renoverade stridsfordonen planeras att tillföras successivt med slutleverans 2023. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 25 miljoner kronor inom projektet.

Stridsvagn 122
Regeringen beslutade den 11 januari 2016 om renovering av 88 stycken stridsvagn 122 och 8 stycken bärgningsbandvagn 120A. Beställningen är samordnad med motsvarande renovering av stridsfordon 90. Renoveringen omfattar livstidsförlängande åtgärder och integrering av stridsledningssystem.

Första leverans av uppgraderade fordon planeras till 2019. De renoverade stridsvagnarna planeras att tillföras successivt med slutleverans 2023. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 32 miljoner kronor inom projektet.

Bataljonsartilleri
Regeringen beslutade i december 2016 att bemyndiga Försvarsmakten att anskaffa totalt 40 stycken fordonsburna granatkastare.

Befintliga granatkastarsystem som följer en mekaniserad bataljon består av pjäser som dras av Bandvagn 206. Anskaffningen syftar till att ersätta en del av dessa pjäser med ett system baserat på en granatkastarfunktion påbyggd på ett Stridsfordon 90-chassi. Det ger en avsevärd snabbare förmåga att gruppera, skjuta och omgruppera, samtidigt som besättningen är skyddad.

Det nya granatkastarsystemet är planerat att slutlevereras 2020 med första leverans 2019. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 25 miljoner kronor inom projektet.

Marinstridskrafter

Signalspaningsfartyg
Regeringen beslutade den 22 april 2010 om anskaffning av ett nytt signalspaningsfartyg. Den 14 november 2013 beslutade regeringen om en utökad ekonomisk ram för anskaffningen. Den 16 februari 2017 beslutade regeringen på nytt om utökad ekonomisk ram och beställning lades i maj 2017. Skäl för den utökade ekonomiska ramen är fördjupade beräkningsunderlag samt att anskaffningen ställer särskilda säkerhetskrav. Detta har medfört att beställningen har tagit längre tid än planerat. Leverans är beräknad till 2020.

Anskaffningen syftar till att tillgodose behovet av signalspaning och underrättelseinformation till sjöss och ersätter nuvarande signalspaningsfartyget HMS Orion.

Under året har konstruktionsfasen slutförts och byggnationsfasen är påbörjad. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 436 miljoner kronor inom projektet.

Ubåt A26
Efter riksdagens godkännande (prop. 2009/10:99, bet. 2009/1:FiU21, rskr. 2009/10:348) beslutade regeringen den 1 juli 2010 om anskaffning av två nya ubåtar. I samband med konstruktionsöversyn som initierades 2014 upphävdes upphandlingsbeslutet från 2010. Projektet slutredovisades därför i budgetpropositionen för 2015. Efter en rekonstruering av industrin kunde projektet återupptas. Den 19 mars 2015 bemyndigade regeringen Försvarsmakten att beställa produktion och byggnation av två nya ubåtar inom en ekonomisk ram om 8 200 miljoner kronor i 2015 års prisläge.

Konstruktion och byggnation har fortsatt under 2018. Slutleverans till Försvarsmakten är planerad till 2024 respektive 2025. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 2 978 miljoner kronor inom projektet.

Halvtidsmodifiering ubåt typ Gotland
Efter riksdagens godkännande (prop. 2009/10:99, bet. 2009/1:FiU21, rskr. 2009/10:348) beslutade regeringen den 1 juli 2010 om modifiering och livstidsförlängning av två befintliga ubåtar av Gotlandsklass. Efter en rekonstruering av industrin kunde projektet återupptas. Den 11 december 2014 bemyndigade regeringen Försvarsmakten att beställa halvtidsmodifiering av två ubåtar typ Gotland.

Under 2018 har den första ubåten sjösatts och sjöprover har påbörjats. Försvarsmakten har till och med 2018 inte upparbetat några anslagsmedel inom projektet.

Åtgärder korvett typ Visby
Försvarsmakten har i väntan på att genomföra en större halvtidsmodifiering identifierat ett antal åtgärdspunkter som behöver åtgärdas omgående. Regeringen fattade beslut om åtgärderna i juni 2017.

Under 2018 har ett fartyg levererats med delar av avtalad omfattning. Vissa modifieringar är senarelagda och genomförs 2019 och 2020.

Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 4 miljoner kronor inom projektet.

Halvtidsmodifiering korvett typ Gävle
Regeringen fattade i juni 2017 beslut om halvtidsmodifiering av korvett typ Gävle, omfattandes två fartyg. Beställning till industrin lades 2017 och leverans planeras till 2020. Under 2018 har Saab Kockums genomfört konstruktionsarbete. Produktionsarbeten på båda fartygen har påbörjats. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 174 miljoner kronor inom projektet.

Anskaffning av sjömålsrobot
Regeringen fattade den 30 mars 2017 beslut om anskaffning av sjömålsrobot till flyg- och marinstridskrafterna.

Projektet är uppstartat och arbete med kravnedbrytning och preliminär design pågår hos industrin. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 53 miljoner kronor inom projektet.

Anskaffning av bojbåtar
Regeringen beslutade i december 2016 om anskaffning av bojbåtar. Inriktningen är att sex bevakningsbåtar ska modifieras till bojbåtar i syfte att öka förmågan till undervattensspaning och ubåtsjakt inomskärs. Slutleverans är planerad till 2020.

Modifiering av fartygen pågår. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 51 miljoner kronor inom projektet.

Ersättning lätt torped
Efter riksdagens godkännande (prop. 2010/11:1, bet. 2010/11:11:FöU1, rskr. 2010/11:103) beslutade regeringen den 14 oktober 2010 att ersätta det nuvarande lätta torpedsystemet. Efter att projektet inte kunnat påbörjas i tid genomfördes en kravharmonisering av projektet, varpå regeringen den 12 mars 2016 fattade ett nytt anskaffningsbeslut. Försvarets materielverk har därefter lagt en beställning och konstruktion och provverksamhet inleddes under 2016.

Det nya torpedsystemet kommer att benämnas torped 47 och avses integreras i ubåt typ Gotland samt i Korvett typ Visby. Torped 45 ska vidmakthållas till 2023 för att förmågeglapp ska undvikas. Under 2018 har bl.a. sjöprover med prototypfarkost genomförts. Försvarsmakten har till och med 2018 inte upparbetat några anslagsmedel inom projektet.

Uppgradering av stridsbåtar
Regeringen beslutade den 14 mars 2013 om uppgradering av stridsbåt 90, tillhörande amfibiebataljonen. Uppgraderingen syftar till att förlänga båtarnas tekniska och operativa livslängd. Projektet har under arbetet utvecklats för att bättre motsvara Försvarsmaktens operativa krav, vilket har lett till att beställningen har försenats.

Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 23 miljoner kronor inom projektet.

Livstidsförlängning Stridsbåt 90 steg 2
I juni 2017 fattade regeringen beslut om Livstidsförlängning Stridsbåt 90 steg 2, vilket omfattar 76 båtar. Leverans till Försvarsmakten sker successivt mellan 2018 och 2021.

Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 62 miljoner kronor inom projektet.

Anskaffning Länk 16 och Länk 22
I december 2017 fattade regeringen beslut om anskaffning av taktisk interoperabel datalänk. Leverans till Försvarsmakten beräknas ske 2020.

Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 31 miljoner kronor inom projektet.

Flygstridskrafter

JAS 39E
Efter riksdagens godkännande (prop. 2012/13:1, bet 2012/13:FöU1, rskr. 2012/13:93, prop. 2013/14:99, bet. 2013/14:FiU21, rskr. 2013/14:317) beslutade regeringen den 10 januari 2013 om utveckling och anskaffning av JAS 39E. Provflygplanen, 39-8 och 39-9, har genomgått olika prov och flygningar under 2018. Provflygplan 39-10 är under sammanbyggnad och slutmontering.

Utvecklingsavtalet för JAS 39E har under 2018 omförhandlats för att bidra till ökad kravuppfyllnad och tidsplaner som överensstämmer med utvecklingsläget. Avtalet innebär att initiala leveranser till staten sker 2020 med planerad slutleverans 2026.

Den förändrade ombeväpningsplanen från JAS 39C/D till JAS 39E innefattande utökad nyproduktion avseende komponenter för att bibehålla en högre numerär och tillgänglighet av JAS 39C/D i verksamheten fortlöper.

Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om ca 16 800 miljoner kronor inom projektet.

Långräckviddig flygburen jaktrobot
Efter riksdagens godkännande (prop. 2009/10:1, bet. 2009/10:FöU1, rskr. 2009/10:104) beslutade regeringen den 23 juni 2010 om anskaffning och integration av radarjaktrobot Meteor till JAS 39C/D.

I och med införandet av JAS 39C/D materielsystemversion 20 under 2016 är Meteor operativ i Försvarsmakten.

Av sekretesskäl är en ekonomisk redovisning inte möjlig att lämna i budgetpropositionen. Inga ekonomiska eller tidsmässiga avvikelser från ursprunglig plan har emellertid redovisats.

Helikopter 14
Regeringen beslutade den 13 september 2001 om anskaffning av helikopter 14 (NH 90). Helikoptersystemet ska lösa såväl markoperativa som sjöoperativa uppgifter. Anskaffningen omfattar bl.a. 18 helikopter 14 i två olika konfigurationer, helikopter 14E och 14F. Materielen tillförs helikopterflottiljen. Under 2015 beslutade regeringen att ytterligare 4 helikoptrar (sammanlagt 9) ska modifieras till sjöoperativ version, helikopter 14F. Hittills har fem av nio helikoptrar (helikopter 14F) i slutlig konfiguration levererats till Försvarsmakten. Den första markoperativa helikoptern, 14E, levererades 2018. Samtliga 18 helikoptrar planeras vara överlämnade till Försvarsmakten 2021. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om ca 7 455 miljoner kronor inom projektet.

Operativ ledning, logistik och stödfunktioner

Markförbandens ledningsförmåga
Regeringen beslutade den 16 maj 2013 om att utveckla markförbandens ledningsförmåga genom att bemyndiga Försvarsmakten att anskaffa stridsledningssystembataljon (SLB), gemensamt taktiskt radiosystem (GTRS) och kommunikationsnod. Införandet sker successivt och taktas med renoveringen av Stridsvagn 122 och Stridsfordon 90.

Den anskaffade materielen består av ett flertal olika hård- och mjukvaruprodukter (datorer, radioapparater och programvaror) samt därtill kopplade tjänster (utbildning, installationer och prov). Bland annat anskaffas Radio 570 som ersättare till Radio 180. De nya systemen prövas på Livgardet under 2018 och 2019. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 290 miljoner kronor inom projektet.

Anpassning telekom ledningsplatser
Regeringen beslutade den 7 oktober 2013 om att anskaffa anpassning av telekommunikation vid ledningsplatser. Beställningen omfattar servrar, datorer, routrar och switchar. Syftet med anskaffningen är att förbättra förutsättningarna för brigadledningsförmåga. Telekom ledningsplatser planeras att tillföras brigadstaberna successivt under de kommande åren. Planerad driftsättning är mellan 2019 och 2021.

Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat anslagsmedel om 166 miljoner kronor inom projektet.

Satellitkommunikation
Regeringen beslutande den 28 februari 2013 om anskaffning av ytterligare system för satellitkommunikation. Systemet är främst avsett för samband till och mellan insatta förband i Sverige och utomlands. Systemet ger en basförmåga för operativa och taktiska förbindelser.

Projektets olika delar är under genomförande. Under 2018 har förstärkare för befintliga strategiska antenner levererats. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat 45 miljoner kronor inom projektet.

Materiel till telekrigsbataljonen
Regeringen beslutade den 26 september 2013 om att anskaffa materiel till telekrigsbataljonen.

Den större delen av materielen har levererats till Försvarsmakten under 2018 och första halvåret 2019. Till och med 2018 har Försvarsmakten upparbetat 447 miljoner kronor inom projektet.

Effektivitet i materielförsörjningen

Under 2018 har arbetet med att utveckla uppföljningen av effektiviteten i materielförsörjningen fortsatt. Försvarsmakten och Försvarets materielverk har tagit fram ett nyckeltal som visar hur vanligt omtag och omförhandlingar är i planerade och beställda materielobjekt. Nyckeltalet för planerade uppdrag visar sammantaget en positiv utveckling under perioden 2015–2018. Andelen omtag har minskat från 42 procent till 26 procent.

Diagram 3.3 Andelen omtag och omförhandlingar i procent av antalet uppdrag

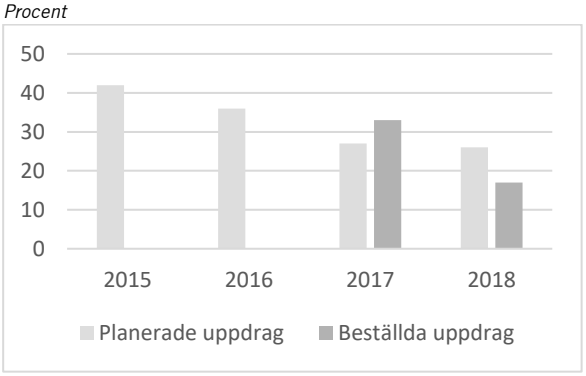

Källa: Försvarsmakten

Under perioden 2017–2018 har andelen omtag och omförhandlingar för beställda uppdrag minskat från 33 procent till 17 procent.

Materielsamarbete inom EU och internationellt

Under 2018 har förhandlingar pågått om Europeiska kommissionens förordningsförslag till en europeisk försvarsfond (EDF) inom ramen för EU:s nästa budgetperiod 2021–2027. Fonden ska finansiera såväl forskning som utvecklingsaktiviteter och har som syfte att stärka unionens innovationskapacitet, konkurrenskraft samt den europeiska försvarsindustriella och teknologiska basen och därmed bidra till unionens strategiska autonomi.

Inriktningen för regeringens förhandlingar har varit att värna nationell kompetens, medlemsstaternas rätt att vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa en effektiv och säker materielförsörjning samt verka för att ge svenska aktörer så goda förutsättningar som möjligt att delta. Kommissionen, rådet och parlamentet har i huvudsak enats om förordningsförslagen i en s.k. trilog. Förordningen medger under vissa förutsättningar deltagande av all i Sverige verksam försvarsindustri. Budgeten för försvarsfonden kommer att fastställas som en delmängd av nästa sjuåriga EU-budgetperiod 2021–2027.

Under 2018 beslutades även förordningen om ett försvarsindustriprogram (EDIDP) av EU:s medlemsstater i rådet och av parlamentet. Det utgör ett förberedande program till EDF och pågår under åren 2019–2020. Förordningen trädde i kraft under hösten, och ger möjligheter för svensk industri att delta under vissa förutsättningar. Den första utlysningen för EDIDP har nu publicerats. Inom ramen för arbetet med fonden driver kommissionen för närvarande även en förberedande åtgärd för försvarsforskning (PADR) för åren 2017–2019.

Sveriges bilaterala materielsamarbeten med andra länder regleras ofta genom s.k. samförståndsavtal. Sverige har för närvarande sådana avtal med drygt 30 andra länder. Under 2018 har dessa bilaterala materielsamarbeten upprätthållits genom möten och besöksutbyte med flera av dessa samarbetsländer.

Exportrelaterad verksamhet

Den exportrelaterade verksamheten har under 2018 legat i nivå med tidigare år, med svensk närvaro i ett flertal utländska anskaffningsprojekt i olika faser. Verksamheten har under året riktats till ett tiotal länder. Störst vikt har lagts på arbetet med Finlands och Schweiz pågående anskaffning av ny stridsflygförmåga. Därutöver har exportrelaterad verksamhet avseende ubåtssystem A26 och artillerisystem Archer varit prioriterat. En grundläggande förutsättning för den exportrelaterade verksamheten är att exporten godkänns av ansvarig exportkontrollmyndighet. De ändringar i krigsmateriellagstiftningen som trädde i kraft den 15 april 2018 innebär en skärpt exportkontroll.

Forskning och utveckling

Totalförsvarets forskningsinstitut har under året förstärkt sin forskning inom integritetskritiska områden såsom vapen och skydd, sensorer,

telekrig, undervatten och flyg. Satsningar som fortsatt under 2018 är bl.a. operationer i cyberdomänen, artificiell intelligens samt autonomi och obemannade system. Myndighetens träningsanläggning CRATE med inriktning mot it-säkerhet har fortsatt att utvecklas för forskning, utbildning och övning kring hur man hanterar cyberangrepp.

Myndigheten har bidragit till Försvarsmaktens arbete med framtida stridsflyg och nyttjande av tekniker för ubåtssystem och har även bidragit vid uppgraderingen av sensorkedjan, konceptutveckling luftvärn samt stöd i kravställning av framtida eldhandvapen. Myndigheten har analyserat utvecklingen på kärnvapenområdet och utvecklat sin kunskap gällande direktverkan av kärnvapen samt sanering och fysiskt skydd kopplat till radioaktiva ämnen.

Försvarsmaktens forskningsmedel utökades 2019 med 50 miljoner kronor jämfört med föregående år. Inriktningen har varit att fördela medel till de områden som startades under 2017 såsom autonomi, obemannade system samt operationer i cyberdomänen. Förstärkningar har även gjorts inom områdena telekrig, undervattensteknik, sensorer och signaturanpassning samt vapen- och skyddsteknik.

Forskning bedrivs inom underrättelse- och säkerhetstjänstområdena för att utveckla Försvarsmaktens förmåga. Forskningen har under året fortsatt inom områdena bearbetning och analys, ledning av underrättelse- och säkerhetstjänstfunktionen samt konceptutveckling. Under 2018 har verksamhet inom transferprogrammet återupptagits bl.a. genom en demonstrator för rymdövervakning med syfte att bidra till en ökad medvetenhet om rymddomänen. Transferprogrammet syftar till att öka verksamhetens tillgodogörande av forsknings- och teknikutveckling.

Teknikutveckling har bedrivits som stöd för anskaffning, modifiering och anpassning av materielsystem. Resultaten har även omsatts i direktstöd till förband, stridsskolor, studieverksamhet och andra myndigheter. Exempel på områden är ledning och MSI (människa-system-integration), sensorer och signaturanpassning, undervattensteknik, vapen och skydd, telekrig samt flygsystem.

Miljö och fysisk planering

Miljöfrågor

Myndigheter inom försvarsområdet har fortsatt det systematiska miljösamarbete som inleddes 1999 då det första sektorsmålet togs fram. Försvarsmakten har deltagit i internationella försvarsmiljösamarbeten och under våren 2019 var Sverige värd för den internationella försvarsmiljökonferensen European Conference of Defence and the Environment.

Försvarsmakten är en av de 26 nationella myndigheter som har ett utpekat ansvar att verka för att nå de nationella miljökvalitetsmålen och generationsmålet för miljöarbetet. Försvarsmakten har infört två nya miljömål för det egna hållbarhetsarbetet och fortsatt arbetet med att integrera miljöhänsyn i myndighetens processer. De två nya miljömålen är Hållbar konsumtion och Minskad förorening till mark och kopplar till mål 12 respektive 15 i Agenda 2030 liksom de nationella miljömålen Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och Giftfri miljö respektive Grundvatten av god kvalitet. De nya myndighetsinterna målen syftar till att miljöanpassa myndighetens inköpsprocesser för att kunna ställa relevanta miljökrav respektive bevaka befintliga markföroreningar samt utbilda och utveckla arbetssätt för att förebygga framtida föroreningar. Vidare har Försvarsmakten under året redovisat en handlingsplan för klimatanpassning av myndighetens verksamhet.

Regeringen konstaterar att Försvarsmakten under året fortsatt utvecklat och kompletterat sitt arbete med de nationella miljömålen och att detta arbete också bidrar till det nationella genomförandet av Agenda 2030.

Försvarets materielverk har fortsatt arbetet med att ställa miljökrav i upphandlingar, bland annat genom miljökravsmoduler och utbildning.

Vind- och vågkraft

Med utgångspunkt i luftfartsförordningens bestämmelser om höga objekt och flyghinder gör Försvarsmakten en s.k. hindersprövning. Prövningen görs med utgångspunkt i övnings- och skjutverksamhet, militär luftfart och kommunikations- och sensorsystem som Försvarsmakten och andra myndigheter i försvarssektorn har.

Försvarsmakten besvarade 150 remisser om vindkraft under året. Föregående år var antalet remisser 147 och 2016 var det 150. I dessa ärenden

inkluderas såväl remisser om bygglov och miljöprövningar som vindbruksplaner och remisser i tidigt skede. Många ärenden kommer flera gånger till Försvarsmakten, varför det kan vara samma positioner som gett anledning till synpunkter flera gånger och som syns i statistiken.

Försvarsmakten har inte framfört någon erinran i över 60 procent av de inkomna remisserna under 2018. För de remisser till Försvarsmakten, där individuella positioner inte preciserats, lämnar myndigheten synpunkter i något fler fall.

När det gäller vågkraft har Försvarsmakten under året endast deltagit i tidiga dialoger för sådana projekt. I sådana ärenden har Försvarsmakten framfört erinran vad avser att etablera vågkraftsanläggningar inom myndighetens sjöövningsområden.

Strategisk styrning inom försvarsområdet

I december 2017 bemyndigade riksdagen regeringen att fatta beslut om organiseringen m.m. av materiel- och logistikförsörjningen. Den 1 januari 2019 övertog Försvarsmakten ansvaret från Försvarets materielverk för förrådsverksamhet, service och verkstäder samt driftstyrning och vidmakthållande av befintlig materiel, inklusive därtill hörande upphandling. Samtidigt ändrades den finansiella styrningen så att Försvarets materielverk fr.o.m. 2019 disponerar huvuddelen av anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar*, dvs. de medel som myndigheten använder för inköp av materiel. Dessutom disponerar myndigheten, likt flertalet andra myndigheter, ett förvaltningsanslag. Förändringen innebär bl.a. att anslagsavräkning och ekonomisk uppföljning tydligare avspeglar relationen mellan staten och leverantörerna.

Myndigheterna redovisade i oktober 2018 hur de avser att samarbeta i enlighet med den nya modellen och systemet för investeringsplanering, baserat på förslagen i betänkandet Investeringsplanering för försvarsmateriel (SOU 2014:15). Genomförandet stöds av Ekonomistyrningsverket genom ett särskilt uppdrag.

I februari 2018 beslutade regeringen att ge Statskontoret i uppdrag att bl.a. bedöma om de ekonomiska underlag som Försvarsmakten lämnar till regeringen är ändamålsenliga som underlag för budgetprocessen. Utifrån analysen skulle Statskontoret lämna förslag på åtgärder till Försvarsmakten eller regeringen för att förbättra förutsättningarna för en väl fungerande intern ledning, styrning och uppföljning.

Den 14 december 2018 lämnade Statskontoret sin rapport När planeringen möter verkligheten – Försvarsmaktens interna ledning, styrning och uppföljning (2018:27). I rapporten drog Statskontoret bl.a. slutsatsen att de ekonomiska underlag som Försvarsmakten har lämnat till regeringen inte har varit ändamålsenliga för regeringens styrning, planering och uppföljning. I rekommendationerna till myndigheten ingick bl.a. att vidta åtgärder för att göra de ekonomiska underlagen mer ändamålsenliga och utveckla processer för att inrikta, planera och följa upp verksamheten. Statskontoret gjorde samtidigt bedömningen att riksdagens och regeringens styrning har bidragit till problemen och bristerna både i de ekonomiska underlagen och i Försvarsmaktens ledning och styrning av verksamheten. Mot bakgrund av sin analys föreslog Statskontoret bl.a. att regeringen skulle förstärka och utveckla resultatstyrningen av Försvarsmakten för att göra det lättare för myndigheten att hantera risker och osäkerheter i planeringen. Regeringen bedömer att Statskontorets rekommendationer kommer att bidra till utvecklingen av styrningen inom försvarsområdet.

I regleringsbreven för 2019 gav regeringen Ekonomistyrningsverket i uppdrag att tillsammans med Försvarets materielverk lämna stöd till Försvarsmakten avseende utvecklingen av investeringsplanerna för anskaffning och vidmakthållande av försvarsmateriel i framtagandet av myndighetens budgetunderlag för 2020. I april 2019 gav regeringen vidare Ekonomistyrningsverket i uppdrag att stödja Försvarsmakten i framtagandet av myndighetens budgetunderlag för 2021, inklusive fortsatt utveckling av investeringsplanerna. Stödet avser även framtagandet av ekonomiska underlag till regeringens kommande försvarspolitiska proposition för 2021–2025.

Försvarsmakten och Försvarets materielverk har, med stöd av Ekonomistyrningsverket, på kort tid genomfört metodmässiga förändringar i investeringsplaneringen. Regeringen gör bedömningen att Försvarsmaktens budgetunderlag för 2020, med redovisning av investeringsplan och materielobjekt samt tillhörande samrådsyttrande av Försvarets materielverk, ger bättre möjligheter att värdera behov, kostnader, risker

och genomförbarhet i de materielinvesteringar som Försvarsmakten föreslår.

Tillkännagivanden om övnings- och skjutfält

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att ett moratorium mot avveckling av befintliga övnings- och skjutfält bör övervägas (bet. 2017/18:FöU6 punkt 8, rskr. 2017/18:265). Regeringen anförde i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017:18:1 utg.omr. 6 avsnitt 3.3.2) att tillgång till övnings- och skjutfält är av central betydelse för att Försvarsmakten ska kunna utbilda och öva sina krigsförband för att öka deras krigsduglighet. Det innebär att Försvarsmakten såväl i dag som i framtiden måste ha tillgång till övnings- och skjutfält av skilda naturtyper och terrängförhållanden. Försvarsmakten har idag tillgång till ett antal övnings- och skjutfält som ligger i nära anslutning till olika militära förband. Övnings- och skjutfält har också i vissa fall bibehållits, även om det inte längre finns något militärt förband i fältets omedelbara närhet.

Det är riksdag och regering som beslutar om Försvarsmaktsorganisationens övergripande utformning. Med detta som grund bestämmer Försvarsmakten den närmare utformningen av krigsförbanden. Försvarsmakten avgör även var och hur krigsförbanden ska utbildas och övas, liksom vilka övningsanordningar, t.ex. övnings- och skjutfält, som behövs för att kunna utbilda och öva krigsförbanden. Försvarsmakten har inte meddelat några behov av att avveckla i dag fungerande övnings- och skjutfält. Regeringen delar myndighetens bedömning.

Mot denna bakgrund finns det inget behov av att överväga ett moratorium enligt riksdagens tillkännagivande. Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Tillkännagivanden om försvarsmusiken

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör klargöra för Försvarsmakten att försvarsmusikens uppgift, utöver att medverka i statsceremonier, även är att medverka nationellt och internationellt i förbandsspelningar och konserter för det civila samhället (bet. 2016/17:FöU6 punkt 16, rskr. 2016/17:176). Regeringen redovisade i budgetpropositionen för 2018 bedömningen att tillkännagivandet kan anses som slutbehandlat (prop. 2017/18:1 utg.omr. 6 avsnitt 3.3.11). Riksdagen har meddelat att den inte delar regeringens bedömning och har gjort ett nytt tillkännagivande till regeringen att den bör klargöra för Försvarsmakten att försvarsmusikens uppgift, utöver att medverka i statsceremonier, även är att medverka nationellt och internationellt i förbandsspelningar och konserter för det civila samhället (bet. 2017/18:FöU1 punkt 3, rskr. 2017/18:101).

Enligt 3 b § förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten ska Försvarsmakten medverka i statsceremonier. Av 14 § förordningen med instruktion för Försvarsmakten framgår att Försvarsmaktens grundorganisation består av de organisationsenheter som anges i bilaga 1 till förordningen. Av bilagan framgår att Försvarsmusiken är en enhet under Livgardet.

Regeringen kan konstatera att Försvarsmusiken redan i dag, utöver sin huvuduppgift statsceremoniell verksamhet, medverkar vid förbandsdagar, nationellt och internationellt, interna försvarsmaktsevenemang samt ger ett stort antal konserter för allmänheten.

Regeringen bedömer mot bakgrund av detta att det inte finns något behov av att ytterligare reglera Försvarsmusikens uppgifter eller vidta några andra åtgärder med anledning av riksdagens tillkännagivande. Tillkännagivandet bedöms därmed slutbehandlat.

3.2.3 Analys och slutsatser

Sammanfattningsvis gör regeringen bedömningen att det militära försvarets förmåga att enskilt och tillsammans med andra, inom och utom landet, försvara Sverige och främja vår säkerhet har ökat under 2018. Genomförandet av den försvarspolitiska inriktningen, som riksdagen beslutade 2015, har fortsatt. Utvecklingen av det säkerhetspolitiska läget innebär dock att begränsningar kvarstår i möjligheten för Försvarsmakten att hantera händelseutvecklingar som kan uppstå vid ett försämrat omvärldsläge och då ytterst väpnat angrepp.

Att den säkerhetspolitiska situationen i Europa och Sveriges närområde har försämrats över tid bekräftar att inriktningen att stärka den svenska försvarsförmågan och fördjupa bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten behöver fortsätta.

Regeringens bedömning är att den operativa förmågan har utvecklats till del under 2018, men att det fortfarande kvarstår brister bl.a. inom personal- och materielområdet, exempelvis avseende tillgänglighet när det gäller lednings- och sambandsmateriel. Liksom föregående år har för få krigsförband inom främst armé, ledning och logistik övat i sin helhet och mot sina huvuduppgifter. Regeringen konstaterar att det kvarstår ett stort behov av att repetitionsutbilda personal främst inom markförbanden samt att hela krigsförband övas mot sina huvuduppgifter. Ett förbandsomsättningssystem som på ett strukturerat sätt inkluderar grundutbildning och repetitionsutbildning är avgörande för att uppnå en ökad krigsduglighet.

Med återaktiveringen av grundutbildning med värnplikt kan de förband där det inte är operativt motiverat att ha hög tillgänglighet bemannas. Att totalförsvarsplikten är könsneutral möjliggör en bredare rekryteringsbas med både kvinnor och män samt skapar bättre förutsättningar för att personalförsörja krigsförbanden. Regeringen gör vidare bedömningen att införandet av grundutbildning med värnplikt kommer att bredda rekryteringsbasen till officersyrket och redan nu finns indikationer på att antalet sökande kan komma att överstiga antalet platser vid officersprogrammet med start hösten 2019. Även den framtida rekryteringen till exempelvis hemvärnsförbanden och frivilliga försvarsorganisationer bedöms underlättas av de ökade utbildningsvolymerna som grundutbildning med värnplikt medger. Att arbetet med jämställdhet och likabehandling fortsätter är viktigt.

Materiel- och logistikförsörjningen har bidragit till krigsförbandens krigsduglighet och Försvarsmaktens möjligheter att lösa sina uppgifter. Den förändrade finansiella styrmodellen och ansvarsfördelningen mellan Försvarsmakten och Försvarets materielverk bedöms ta tid att implementera, men är långsiktigt mer ändamålsenlig. Metodutvecklingen i försvarsmaktsplaneringen innebär bl.a. att investeringsplanerna inbegriper kostnadsutvecklingen på objektsgruppsnivå samt att planeringen är i årsvis balans, vilket leder till ökad realiserbarhet. Ett fortsatt utvecklingsarbete som utgår från Statskontorets och Ekonomistyrningsverkets rekommendationer är viktigt för att skapa goda planeringsmässiga förutsättningar inför nästa försvarsbeslutsperiod.

Sveriges säkerhets- och försvarspolitiska samarbeten har fortsatt att fördjupas. Samarbetena bidrar till Försvarsmaktens operativa förmåga och till att stärka säkerheten i Sveriges närområde.

Försvarsunderrättelseverksamheten har bidragit med underlag till Försvarsmaktens omvärldsbevakning, insatser samt utveckling av krigsorganisationen. Utvecklingen av cyberförsvarsförmågan är en viktig komponent i krigsorganisationen och bidrar till den operativa förmågan. Den planerade utvecklingen av försvarsunderrättelseförmågan behöver fullföljas, inte minst mot bakgrund av händelseutvecklingen under 2018 när det gäller bl.a. den politiska och militära utvecklingen i närområdet, utvecklingen i Mellanöstern, terrorism och cyberangrepp. Försvarsunderrättelseförmågan ökar möjligheterna till förvarning och är väsentlig för Försvarsmaktens operativa förmåga.

Till följd av omvärldsutvecklingen, ikraftträdandet av ny säkerhetsskyddslag 1 april 2019 och uppbyggnaden av totalförsvaret kommer kraven på och betydelsen av den militära säkerhetstjänstens betydelse att öka. Med ökad övningsverksamhet och aktivitet inom Försvarsmakten och totalförsvaret ökar också exponeringen av den skyddsvärda verksamheten i omfattning.

Mot bakgrund av de ekonomiska tillskott som tillförts Försvarsmakten och de utmaningar som funnits i Försvarsmaktens ekonomiska planering och underlag, anser regeringen att det är särskilt angeläget att säkerställa att Försvarsmakten har väl fungerande metoder för ekonomisk styrning, planering och uppföljning. Flera åtgärder har därför redan vidtagits av Försvarsmakten, Försvarets materielverk respektive regeringen med anledning av Statskontorets rapport (2018:27).

Regeringen bedömer att det är positivt att Försvarsmakten antagit ytterligare interna mål för sitt miljöarbete.

3.3 Politikens inriktning

Det enskilt viktigaste under försvarsinriktningsperioden 2016 t.o.m. 2020 är att öka den operativa förmågan i krigsförbanden och att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret. I och med de förslag som lämnas i den här propositionen fullföljer regeringen de anslagsökningar 2020 som riksdagen aviserade genom beslutet om 2019 års statsbudget. I jämförelse med 2019 ökar anslagen med ca 4,7 miljarder kronor 2020 inklusive pris- och löneomräkning. Störst ökning får anslagen 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap*, 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* samt 1:4 *Forskning och teknikutveckling*.

Regeringen avser återkomma till riksdagen under hösten 2020 med en försvarspolitisk proposition för perioden 2021–2025. Försvarsberedningens rapporter Motståndskraft och Värnkraft kommer att utgöra grunden för regeringens fortsatta arbete med den försvarspolitiska propositionen. Regeringen föreslår att, utöver tidigare fattade beslut, tillföra det militära försvaret fem miljarder kronor 2022, och därutöver att ytterligare fem miljarder kronor årligen tillförs det militära försvaret under den resterande försvarsinriktningsperioden, i enlighet med Försvarsberedningens förslag. Helheten i Försvarsberedningens förslag ska nu genomföras i den försvarspolitiska propositionen på ett sådant sätt att det ryms inom den ekonomiska ramen. Anslagsökningar måste ske samtidigt som berörda myndigheter fortsätter att vidta åtgärder för att säkerställa ett effektivt och rationellt nyttjande av tilldelade medel. En bred uppslutning bakom landets försvarspolitik är en styrka då det är såväl en viktig säkerhetspolitisk signal som en viktig markering om stabiliteten i utvecklingen i förhållande till svenska folket.

Den över tid säkerhetspolitiska försämringen i närområdet är en följd av Rysslands agerande, som på senare år utmärkts av att landets militära närvaro, förmåga och aktivitet har ökat i Sveriges närområde, inklusive i Arktis och längs Rysslands västgräns, bland annat i form av den ryska aggressionen mot Ukraina. Ryssland uppfattas som det största hotet mot regionens säkerhet.

Mot bakgrund av denna utveckling betonar regeringen vikten av att den multilaterala regelbaserade världsordningen liksom den europeiska säkerhetsordningen upprätthålls. EU:s sanktioner mot Ryssland ska bibehållas så länge skälen till att de infördes består. Sverige ska aktivt delta i samarbetet inom FN, EU, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och inom ramen för partnerskapet med Nato. Förtroendeskapande och rustningskontroll inom ramen för såväl OSSE som de övriga organisationer som Sverige deltar i ska stödjas.

Vidare bidrar Sveriges bilaterala samarbeten med andra länder till att stärka säkerheten i vårt närområde. Bland dessa har det fördjupade samarbetet med Finland en särställning.

Den säkerhetspolitiska situationen även i andra delar av världen, särskilt i Asien, Afrika och Mellanöstern, påverkar förutsättningarna för svensk säkerhets- och försvarspolitik. Utvecklingen i de regionerna ska fortsatt följas. Av särskilt intresse är Kina, bl.a. i egenskap av snabbt växande militärmakt och världens största handelsnation.

Försvarssektorn ska fortsätta minska sitt fossilberoende. Det är i linje med Sveriges mål om att vara klimatneutralt senast 2045, men sker även av säkerhetspolitiska skäl.

3.3.1 Strategisk styrning inom försvarsområdet

Materiel- och logistikförsörjningen genomgår för närvarande en omfattande förändring baserad på förslagen i betänkandet Logistik för högre försvarsberedskap (SOU 2016:88). En förbättrad riskvärdering och riskhantering i materielförsörjningen, samt fortsatt metodutveckling för att öka tillförlitligheten och genomförbarheten i Försvarsmaktens förslag till investeringsplaner, utgör angelägna bidrag till utvecklingen av materiel- och logistikförsörjningen. Regeringen följer myndigheternas arbete och utvecklar styrningen och uppföljningen i linje med rekommendationerna i Statskontorets rapport När planeringen möter verkligheten – Försvarsmaktens interna ledning, styrning och uppföljning (2018:27).

Parallellt pågår ett arbete inom Regeringskansliet för att utveckla och stärka resultatstyrningen av Försvarsmakten, en annan åtgärd i linje med Statskontorets rekommendationer. Syftet är att öka Försvarsmaktens möjlighet att åstadkomma bästa operativa förmåga givet tillgängliga resurser och bättre hantera risker och osäkerheter i planeringen. En ytterligare målsättning är att underlätta

uppföljningen och utvärderingen av myndighetens verksamhet och därmed regeringens resultatredovisning till riksdagen.

Att förändra styrningen inom försvarsområdet är ett omfattande och långsiktigt arbete. Ett steg är att i nästa försvarspolitiska proposition tydliggöra riktlinjerna för verksamheten. Målsättningen är att därefter ge Försvarsmakten ökade möjligheter att besluta om hur uppgifterna ska lösas och målen nås.

3.3.2 Försvarsmaktens operativa förmåga

Försvaret ska ytterst kunna möta ett väpnat angrepp. Mot bakgrund av säkerhetsläget och Försvarsmaktens nuvarande förmåga gör regeringen bedömningen att myndighetens förmåga att mobilisera och möta ett väpnat angrepp behöver fortsätta att öka. I jämförelse med 2019 föreslår regeringen att anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* och 1:3 *Anskaffning av materiel* ökar med ca 2,9 miljarder kronor respektive ca 1,7 miljarder kronor 2020. Kraven på krigsförbandens beredskap att mobilisera och möta ett väpnat angrepp är dimensionerande för hur resurserna i krigsorganisationen prioriteras.

3.3.3 Krigsduglighet

Krigsorganisationens samlade förmåga

Under innevarande försvarsinriktningsperiod bedömer regeringen att det finns ett behov av att utveckla och anpassa utformningen av krigsorganisationen, inklusive krigsförbandens indelning, produktion, vidmakthållande och fortsatta utveckling.

Både personal- och materielförsörjningen bör tydligare fokusera på att stödja utbildning, vidmakthållande och utveckling av kompletta samtränade krigsförband.

Värnpliktssystemets möjligheter att bidra till beredskap, skydd och bevakning ska tas tillvara.

Kontraktsförbanden förutsätter mobilisering eller aktivering för att användas. För att på ett effektivt sätt producera och därefter vidmakthålla eller vidareutveckla kompletta samtränade krigsförband, bör förbanden inordnas i ett utvecklat system för förbandsomsättning.

Försvarsmakten föreslår i myndighetens budgetunderlag för 2020 förändringar av krigsorganisationen, bl.a. en omorganisation av lednings- och logistikförbanden från och med 2021 för att bättre svara mot krigsorganisationens behov vid höjd beredskap och ytterst i krig samt stärka den befintliga krigsorganisationens möjligheter att lösa sina uppgifter. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i den kommande försvarspolitiska propositionen.

Stridskrafterna

Inom arméstridskrafterna prioriteras åtgärder som stärker kontraktsförbanden. Detta omfattar t.ex. grundutbildning och repetitionsutbildning inom ramen för en tydligare förbandsomsättning. Åtgärder för att förbandssätta ytterligare luftvärnsförband i enlighet med Försvarsmaktens förslag ska genomföras 2020.

Inom marinstridskrafterna bör övningsverksamhet och förbandens tillgänglighet och beredskap vidmakthållas. Personalresurserna inom marinstridskrafterna utformas mot redundans och uthållighet samt för att möta kommande leveranser av materiel.

Ombeväpningen från JAS 39C/D till JAS 39E väntas pågå till ca 2026. Riksdagens medgivande att nyproducera JAS 39E (bet. 2016/17:FiU21, rskr. 2016/17:350) minskar de negativa konsekvenserna för tillgängligheten i JAS 39C/D-systemet genom att ytterligare 20 flygplan kan vidmakthållas. Arbetet med att förstärka förmågan till skydd och spridning av flygstridskrafterna ska fortsätta.

Regeringen bedömer att tillgången till nyckelkompetenser, bland annat flygförare, inom flygstridskrafterna fortsatt är en utmaning som Försvarsmakten behöver hantera under 2020.

Regeringen konstaterar att det fortsatt finns brister avseende tillgång och tillgänglighet på lednings- och sambandsmateriel och materielens funktionalitet. Vidare har ledningsområdet varit under ständig förändring samtidigt som den teknologiska utvecklingen inom området varit snabb. Inom ledningsförbanden prioriterar regeringen under 2020 tillförsel av grundläggande sambandsmateriel, samt att sensorkedjan vidmakthålls samtidigt som omsättning av sensorkedjan förbereds.

Inom logistikförbanden fortgår arbetet med att utveckla och anpassa organisationen för att öka möjligheterna att stödja hela krigsorganisationen.

3.3.4 Cyberförsvarsförmåga

Förstärkning av Sveriges cyberförsvar pågår. Försvarsmakten har regeringens uppdrag att, med stöd av Försvarets radioanstalt, fortsätta utveckla svenskt cyberförsvar inklusive förmåga att genomföra aktiva operationer i cybermiljön.

3.3.5 Försvarsunderrättelseverksamhet

Försvarsunderrättelseverksamheten och dess förmåga är avgörande för Sveriges möjligheter att föra en självständig och aktiv utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik samt för kartläggning av yttre hot mot landet. Omvärldsutvecklingen innebär ökade krav på underrättelse- och säkerhetstjänsten från såväl regeringen, Försvarsmakten som övriga aktörer inom totalförsvaret.

Försvarsunderrättelseförmågan ska under 2020 fortsatt stärkas och utvecklas bl.a. till stöd för bedömningar avseende den militära och säkerhetspolitiska utvecklingen i närområdet, internationella insatser, terrorism, cyberangrepp samt för kartläggning av utveckling och spridning av massförstörelsevapen.

Försvarsunderrättelseverksamheten ska ha tillräckligt hög beredskap och uthållighet för att kunna ge nödvändig förvarning och kunna följa krisförlopp över betydande tid. Försvarsunderrättelseverksamheten ska också bidra till utvecklingen av Sveriges cyberförsvar samt utgöra en väsentlig del av den samlade nationella kompetensen inom informations- och cybersäkerhet.

3.3.6 Militär säkerhetstjänst

Regeringen bedömer att den militära säkerhetstjänstens betydelse för Sveriges säkerhet kommer att öka ytterligare i och med omvärldsutvecklingen och uppbyggnaden av totalförsvaret. Bland annat har den militära säkerhetstjänsten erhållit ett utökat ansvar att ur säkerhetssynpunkt granska de överlåtelser av säkerhetskänslig verksamhet som genomförs inom Försvarsmaktens tillsynsområde. Med ökad övningsverksamhet och aktivitet inom Försvarsmakten och inom övriga totalförsvaret ökar exponeringen av säkerhetsintressen i omfattning. Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 6 avsnitt 3.3.7) att integritetskritiska delar av ledningssystemet såsom sensorer, telekrig och krypto bör vara ett för Sverige väsentligt säkerhetsintresse. En välfungerande kryptoverksamhet är en central förutsättning för att säkerställa den samlade förmågan inom totalförsvaret. Behovet av säkra kryptolösningar ökar i takt med digitaliseringen och återtagandet av planeringen för totalförsvaret, framför allt signalskydd för de aktörer som berörs av planläggningsarbetet t.ex. myndigheter, kommuner och företag som bedriver totalförsvarsviktig verksamhet. Behovet av åtgärder för att stärka kryptoverksamheten har framhållits av regeringen i den nationella strategin för samhällets informations- och cybersäkerhet (skr. 2016/17:213).

3.3.7 Internationella insatser

Under 2020 fortsätter Sveriges deltagande i internationella militära insatser, både krishanteringsinsatser och kapacitetshöjande insatser. Dessa bidrar till att skapa fred, säkerhet och stabilitet, inklusive respekt för folkrätten och mänskliga rättigheter, samt främjande av jämställdhet. Det befäster Sveriges roll som en solidarisk, trovärdig och ansvarstagande partner, som bygger säkerhet tillsammans med andra.

Det nuvarande svenska bidraget till Minusma (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali) ska avvecklas i sin nuvarande form efter den 1 december 2019. Som del i inriktningen ska också den svenska basen i Timbuktu avvecklas. Parallellt ska fortsatta förberedelser genomföras för ett nytt truppbidrag till Minusma med basering i Gao i enlighet med den proposition som överlämnats till riksdagen. Säkerhetsläget i insatsområdet är alltjämt oförutsägbart.

Sverige stödjer den globala koalitionens ansträngningar att besegra Daesh i Irak. Regeringens inriktning är att under 2020 fortsätta med det svenska bidraget. Som en del i vårt engagemang i Irak avser Sverige även 2020 bidra till den av Nato ledda kapacitets- och utbildningsinsatsen NMI (NATO Mission in Iraq).

Regeringen anser att Sverige ska stödja utvecklingen av de afghanska säkerhetsstrukturernas förmåga att hantera säkerheten i

Afghanistan genom att fortsatt bidra till Natos utbildnings- och rådgivningsinsats RSM (Resolute Support Mission) under 2020.

Sverige ska fortsatt delta i Natos insats i Kosovo, KFOR, till stöd för Kosovos säkerhetsstruktur.

Sverige ska fortsatt bidra till att utveckla EU:s krishanteringsinsatser i enlighet med regeringens ambition att förstärka EU:s förmåga att hantera kriser. Inriktningen är att Sverige fortsatt ska bidra till EU:s träningsmissioner (European Training Mission, EUTM), i Somalia, Mali och Centralafrikanska republiken, vars syfte är att erbjuda rådgivning och utbildning till ländernas säkerhetsstrukturer.

Regeringen anser vidare att Sverige fortsatt bör delta i EU:s marina insatser EUNAVFOR Operation Sophia i Medelhavet och Operation Atalanta utanför Somalias kust.

Sverige ska aktivt verka för att EU, FN, Nato och OSSE anlägger ett jämställdhetsperspektiv i arbetet för fred och säkerhet. Vidare ska Sverige vid de internationella militära insatserna stödja och påskynda ansträngningarna att genomföra FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 från 2000 och efterföljande resolutioner om kvinnor, fred och säkerhet. Genomförandet av resolutionerna bidrar till att nå regeringens målsättningar för försvars-, utrikes-, utvecklings- och jämställdhetspolitiken. Försvarsmaktens deltagande i internationella insatser bidrar till att uppnå berörda mål och delmål i Agenda 2030.

Europeiska unionens stridsgrupp

Regeringen fattade den 11 april 2019 beslut om ett svenskt deltagande inom ramen för den av EU ledda stridsgruppen som står i beredskap under andra halvåret 2020, med Tyskland som ramnation. Inriktningen är ett bidrag bestående av förmågor inom CBRN (kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära hot) med tillhörande stödresurser samt stabsofficerare.

Säkerhetssektorreform

Sverige ska även fortsatt genomföra insatser för säkerhetssektorreform (SSR) och militärt kapacitetsbyggande, i första hand i Ukraina, Georgien och Moldavien. När så är lämpligt kan svenskt stöd ges via det nordisk-baltiska kapacitetsbyggnadsstödet Nordic-Baltic Assistance Programme (NBAP). Sverige ska även bidra till det SSR-stöd som ges genom Nato, som är en ledande organisation inom militärt kapacitetsbyggande.

Till den östafrikanska fredsstyrkan Eastern Africa Standby Force i Kenya har Försvarsmakten lämnat stöd genom sekonderingar av samverkans- och utbildningspersonal samt utbildnings- och instruktörsutbyten. Arbetet har avsett bl.a. den roll som säkerhetsrådets resolution 1325 spelar vid genomförande av internationella insatser, samt planering och genomförande av fältövningar. Sverige fortsätter att bidra ekonomiskt till fredsstyrkan fram till och med 2020.

3.3.8 Internationellt försvarssamarbete

Sverige bygger säkerhet tillsammans med andra. Det går inte att se militära konflikter i vårt närområde som skulle påverka endast ett land. Regeringen kommer att fortsätta arbetet med att förstärka Sveriges bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten. Fördjupade bi- och multilaterala samarbeten stärker stabiliteten och säkerheten i vår region.

Nordiskt försvarssamarbete

Bilaterala samarbeten

Finland

Det fördjupade försvarssamarbetet med Finland har fortsatt en särställning i svensk försvars- och säkerhetspolitik. Samarbetet ska utvecklas i enlighet med det bilaterala samförståndsavtal som undertecknades i juli 2018. Särskilt fokus ska ligga på att skapa förutsättningar för gemensamt operativt militärt agerande i olika scenarier, inklusive frågor som rör värdlandsstöd och operationsplanering, samt ett utvecklat övningssamarbete inom samtliga stridskrafter. Syftet med författningsförslagen i betänkandet En lag om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland (SOU 2018:31) är att skapa ett snabbare beslutsförfarande i frågor som rör att ge och ta emot operativt militärt stöd inom ramen för det finsk-svenska försvarssamarbetet. Frågan bereds i Regeringskansliet.

Danmark och Norge

Implementeringen av samförståndsavtalet om fördjupat försvarssamarbete med Danmark ska fortskrida med fokus på det marina området. Samarbetet med Norge ska stärkas, bl.a. avseende totalförsvar och personalförsörjning. Gemensam

övningsverksamhet inom ramen för nationella och internationella övningar är av särskild vikt.

Multilaterala samarbeten
Regeringen betonar fortsatt behovet av ett nära försvarssamarbete och säkerhetspolitisk dialog mellan de nordiska länderna inom det nordiska försvarssamarbetet Nordefco. Fortsatt arbete ska ske för att implementera Nordefcos strategiska styrdokument Vision 2025 med fokus på förmågehöjande initiativ som stärker förutsättningarna för nordiskt försvarssamarbete i fred, kris och konflikt.

Utomnordiskt försvarssamarbete

Bilaterala samarbeten
De bilaterala samarbetena med Estland, Lettland och Litauen inom det försvars- och säkerhetspolitiska området ska upprätthållas. Samarbetena innefattar bland annat en nära försvars- och säkerhetspolitisk dialog och ett aktivt militärt övningsutbyte.

De bilaterala samarbetena på det försvars- och säkerhetspolitiska området med Polen, Tyskland och Frankrike fortsätter att utvecklas.

Regeringen avser fortsätta fördjupa försvarssamarbetet med Storbritannien. Ett nytt samarbetsprogram ska utformas för perioden 2020–2021. Sverige och Storbritannien har samarbetat nära inom den gemensamma säkerhets- och försvarspolitiken i EU. Regeringen lägger, mot denna bakgrund, stor vikt vid ett nära partnerskap mellan EU och Storbritannien på det utrikes- och säkerhetspolitiska området. Sveriges goda samarbete med Storbritannien kommer att fortsätta på bilateral basis och i olika multilaterala fora.

I linje med den bilaterala avsiktsförklaringen som undertecknades 2016 kommer regeringen fortsätta att utveckla och fördjupa samarbetet med USA. Samarbetet ska stärkas inom fem prioriterade områden: interoperabilitet, övningar och utbildning, materielsamarbete, forskning och utveckling, samt multinationella operationer.

Implementeringen av det fördjupade trilaterala försvarssamarbetet mellan Finland, Sverige och USA ska fortsätta i enlighet med den trilaterala avsiktsförklaringen som signerades i maj 2018.

Multilaterala samarbeten
EU utgör Sveriges viktigaste utrikespolitiska plattform. Regeringens inriktning är att under 2020 fortsatt aktivt verka inom EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik i enlighet med EU:s globala strategi, och med stöd av relevanta myndigheter fortsätta stärka samarbetet för utvecklingen av EU:s civila och militära förmåga inom hela uppgiftsspektrumet. Detta innefattar aktivt deltagande i EU:s permanenta strukturerade samarbete (Permanent Structured Cooperation, Pesco) och koordinerade försvarsöversynen i EU (Coordinated Annual Review on Defence, CARD). Regeringen avser också verka för att aktivt nyttja det europeiska försvarsindustriella utvecklingsprogrammet (EDIDP) och den kommande europeiska försvarsfonden (EDF) för att få utväxling för svenska aktörer (se även avsnitt 3.3.10 om materielsamarbete inom EU och internationellt). Regeringens uppfattning är att arbetet inom Europeiska försvarsbyrån (European Defence Agency, EDA) även fortsättningsvis ska utgå från frivillighet och mellanstatlighet.

Regeringen avser att fortsätta förstärka partnerskapet med Nato med fokus på politisk och militär dialog, övnings- och utbildningsverksamhet, samt informationsutbyte.

Regeringens mål med Sveriges deltagande i den brittiskledda snabbinsatsstyrkan Joint Expeditionary Force (JEF) är att bidra till utvecklingen av Försvarsmaktens operativa förmåga, inklusive förmågan att agera tillsammans med nära partnerländer. JEF fortsätter att utvecklas bl.a. genom kontinuerlig övningsverksamhet.

Den säkerhetspolitiska dialog som sker inom Norra gruppen är ett viktigt komplement till övriga bi- och multilaterala samarbeten. Regeringens inriktning är att under 2020 fortsatt verka för att utveckla detta samarbete.

Sverige deltar sedan 2018 i det av Tyskland ledda samarbetet Framework Nations Concept.

3.3.9 Personalförsörjning

Grundutbildning med värnplikt
För att möjliggöra en tillväxt av krigsorganisationen anser regeringen att antalet totalförsvarspliktiga som grundutbildas bör öka under 2020. Personalförsörjningen ska så långt som möjligt bygga på den enskildes intresse, motivation och vilja. Regeringen bedömer att en utökning av antalet totalförsvarspliktiga som genomför grundutbildning även kommer att utöka rekryteringsbasen till såväl officersyrket

som till kategorin gruppbefäl, soldater och sjömän samt som frivillig inom Försvarsmakten. Under 2020 påbörjas även förberedelser för att kunna genomföra grundutbildning med värnpliktiga befäl.

Mönstring
Utökningen av antalet personer som genomför grundutbildning med värnplikt, innebär en ökad efterfrågan på Totalförsvarets rekryteringsmyndighets prövningsverksamhet.

En översyn av befattningskraven pågår i syfte att åstadkomma relevanta krav för specifika befattningar. Ansträngningar görs även för att anpassa den personliga utrustningen för olika förutsättningar.

Officersförsörjning
Tillgången till officerare är en av de största utmaningarna som Försvarsmakten står inför. I syfte att minimera effekterna av utflödet av officerare och därmed klara av att personalförsörja hela krigsorganisationen har myndigheten vidtagit ett antal åtgärder. Regeringen anser att åtgärder för ett minskat utflöde av officerare och för att säkra personalförsörjningen bör vara fortsatt prioriterade. Flera vägar in till officersyrket är en pågående process för att möjliggöra ökat inflöde. En del i detta arbete är den särskilda officersutbildningen (SOFU) där individer med tidigare akademisk examen genomgår militär utbildning för att kunna ta anställning som officer. Återanställning av officerare, däribland officerare som har gått i pension, är ytterligare en åtgärd som vidtagits av Försvarsmakten. Arbetet fortsätter kommande år och förväntas ge ett utfall om ytterligare ca 50 individer under 2019 och 2020. Regeringen gör även bedömningen att införandet av grundutbildning med värnplikt kommer att bredda rekryteringsbasen.

Jämställdhet och likabehandling
För att bidra till en större rekryteringsbas och därmed bredda kompetensen inom Försvarsmakten anser regeringen att det är av särskild vikt att fortsatta åtgärder vidtas för att öka andelen kvinnor på alla nivåer inom myndigheten. Regeringen kommer särskilt att följa utvecklingen av andelen kvinnor som genomför grundutbildning med värnplikt och Försvarsmaktens åtgärder och resultat för att öka antalet officerare som är kvinnor. Regeringen följer även myndigheternas fortsatta arbete med jämställdhetsintegrering samt arbetet mot diskriminering, kränkningar och trakasserier. Ett fortsatt arbete med jämställdhet och likabehandling är viktigt för att nå regeringens jämställdhetspolitiska mål och målen för Agenda 2030.

3.3.10 Materiel- och logistikförsörjning

Materiel- och logistikförsörjningen är en förutsättning för att Försvarsmakten ska kunna upprätthålla en tillräcklig operativ förmåga i fred såväl som vid höjd beredskap och i krig.

Regeringen lämnar förslag till investeringsplaner med utfall i perioden 2020–2025.

Väsentliga säkerhetsintressen

Stridsflygförmågan, undervattensförmågan samt integritetskritiska delar av ledningssystemområdet såsom sensorer, telekrig och krypto, utgör väsentliga säkerhetsintressen för Sverige. Försvarsberedningen konstaterar i rapporten Värnkraft – Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021-2025(Ds 2019:8) bl.a. att det finns ett behov av ökad tydlighet kring statens roll och åtagande kring de väsentliga säkerhetsintressena. Beredningen anser vidare att regeringen tillsammans med myndigheter, industri och övriga berörda aktörer bör utforma en materielförsörjningsstrategi för det militära försvaret. Regeringen avser återkomma i dessa frågor.

Materielsamarbete inom EU och internationellt

Under 2019 inleddes förhandlingarna om arbetsprogrammet för den Europeiska försvarsfonden (EDF). EU:s kommande sjuårsbudget väntas beslutas under 2020, där även den slutliga budgeten för EDF kommer att fastställas. Förutsättningarna för i Sverige verksamma försvarsföretag och forskningsaktörer att söka och tilldelas medel ur EDF beror på flera faktorer. Regeringen avser att verka för att arbetsprogrammets utformning i möjligaste mån svarar mot Sveriges behov och intressen. Det ställer bl.a. krav på en god dialog mellan staten, universitet och högskolor och näringslivet, där hänsyn tas till såväl Försvarsmaktens behov och ekonomiska planering som utförarnas bedömning av önskvärda forsknings- och utvecklingsområden.

Därigenom kan EDF också bidra till förmågeutvecklingen.

Försvarets materielverk kommer att få en nationell, samordnande roll för EDF.

Under 2019 ingick Sverige och Storbritannien ett samförståndsavtal syftande till att gemensamt genomföra studier avseende utvecklingen av framtida stridsflygsystem. Resultaten av dessa studier ska kunna användas i respektive lands vidareutvecklingen av befintliga system och för framtida ställningstaganden om fördjupat samarbete. Verksamheten bidrar till att säkra nationell tillgång till kritisk teknologi och kunskap inom stridsflygområdet. Samförståndsavtalet ökar förutsättningarna för att den kompetens och det kunnande som finns i Sverige inom stridsflygområdet förvaltas och utvecklas över tiden i samarbete med andra länder och med en bredare kundbas.

Exportrelaterad verksamhet

Regeringen konstaterar att exporten av försvarsmateriel utgör en förutsättning för att upprätthålla och utveckla en försvarsindustriell och teknologisk bas som kan stödja utvecklingen av Försvarsmaktens operativa förmåga och bidra till att upprätthålla nationell integritet och självständighet i förhållande till andra stater. Regeringen bedömer att en sådan bas är särskilt betydelsefull inom undervattens- och stridsflygområdet. Statens exportstödjande verksamhet ska också utgå från en säkerhetspolitisk helhetsbedömning som inbegriper konsekvenserna för Försvarsmaktens operativa förmåga.

En grundläggande förutsättning för den exportrelaterade verksamheten är att ett positivt förhandsbesked från Inspektionen för strategiska produkter föreligger, i det fall den tilltänkta exporten eller samarbetet faller under regleringen i lagen (1992:1300) om krigsmateriel. Vid ISP:s tillståndsgivning görs en helhetsbedömning av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter där bland annat den mottagande statens demokratiska status utgör ett centralt villkor, i enlighet med det svenska exportkontrollregelverket.

3.3.11 Forskning och utveckling

Forskning och utveckling på försvarsområdet ska bidra till att anpassa och utveckla Försvarsmaktens operativa förmåga och öka dess möjligheter att möta framtida hot och utmaningar.

Regeringen anser att forskningen inom det militära försvaret ska utformas för att säkra Sveriges tillgång till långsiktig och nödvändig integritetskritisk forskning och utveckling, genom egen försorg eller genom utbyte med andra länder. Forsknings- och utvecklingsverksamheten ska bidra till att säkra tillgång till nödvändig strategisk kompetens. Dessutom ska forsknings- och utvecklingsverksamheten bidra till att öka Sveriges handlingsfrihet.

Totalförsvarets forskningsinstitut har tilldelats en grundfinansiering för att ge myndigheten möjlighet till egna forskningssatsningar. Regeringens avsikt är att myndigheten ska ges möjlighet att pröva och utveckla nya forskningsidéer för att på så sätt säkra framtida behov. Regeringen ser fortsatt positivt på samarbeten mellan civila och militära aktörer för att främja effektiviteten i forskningsverksamheten, i synnerhet inom områden som exempelvis cyber och artificiell intelligens.

Internationell forsknings- och utvecklingssamverkan som utgår från en säkerhetspolitisk helhetsbedömning är av betydelse för att uppnå högre effektivitet.

Regeringen avser också verka för ett aktivt nyttjande av den kommande europeiska försvarsfonden (EDF). Under rubriken Materielsamarbete i EU och internationellt framkommer regeringens närmare inriktning för EDF.

3.3.12 Organisatoriska förändringar

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att inrätta organisationsenheter i form av Norra, Mellersta, Västra och Södra militärregionstaben samt att lokalisera dessa till Boden, Upplands-Bro/Kungsängen, Skövde respektive Lund/Revinge.

Skälen för regeringens förslag: I propositionen Försvarspolitisk inriktning, Sveriges försvar 2016–2020 (prop. 2014/15:109) angav regeringen att den säkerhetspolitiska situationen försämrats, och att detta innebär förändrade krav på den svenska försvarsförmågan. I propositionen bedömde regeringen att det enskilt viktigaste under försvarsinriktningsperioden 2016–2020 är

att öka den operativa förmågan i krigsförbanden och att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret. Försvarsutskottet delade regeringens bedömning (bet. 2014/15:FöU11 s. 16, rskr. 2014/15:251). I propositionen anförde regeringen vidare att utformningen av försvaret i första hand bör bygga på förmågan att möta ett väpnat angrepp, och att den måste medge politisk och militär handlingsfrihet och ha en inneboende flexibilitet för att kunna hantera föränderligheten i utmaningar och hot.

Försvarsmakten bedriver ett kontinuerligt utvecklingsarbete i linje med den inriktning som regeringen fastställt och har i budgetunderlag för 2020 framställt om att de befintliga regionala staberna ska utgöra grund för skapandet av fyra regionala militärregionstaber som egna organisationsenheter i myndigheten.

I propositionen Inrättande av försvarsgrensstaber (prop. 2018/19:18) föreslog regeringen inrättandet av en arméstab, en marinstab och en flygstab samt att dessa skulle lokaliseras till Enköping, Haninge/Muskö respektive Uppsala. Inrättandet och lokaliseringen av försvarsgrensstaberna motiverades bl.a. av den försämrade omvärldsutvecklingen. Syftet med att inrätta staberna var att öka robustheten i ledningsorganisationen genom en ökad geografisk spridning. Riksdagen godkände regeringens förslag (bet. 2018/19:FöU3, rskr. 2018/19:91).

Försvarsmakten bedömer att inrättandet av försvarsgrensstaber har förbättrat den försvarsgrensinterna koordineringen mellan insats- och förbandsproduktionsverkssamheten. Vidare bedöms inrättandet ha förenklat ledningsoch organisationsförhållandet för underlydande organisationsenheter. Försvarsmakten menar att liknande förändringar vad avser ledningen och styrningen av hemvärnsförbanden skulle ge motsvarande effekt på hemvärnet.

Försvarsmakten anser därför att ansvar och rådighet över vidmakthållandet av hemvärnsförbanden ska finnas hos militärregionerna. Detta uppnås, enligt Försvarsmakten, genom att utgå från befintlig struktur med fyra militärregioner och fyra regionalstaber och utifrån dessa etablera Norra, Mellersta, Västra och Södra militärregionstaberna som egna organisationsenheter samt att lokalisera dessa till Boden, Upplands-Bro/Kungsängen, Skövde respektive Lund/Revinge. Förändringen skulle enligt Försvarsmakten innebära tydliga regionala chefer för hemvärnsförbanden med ett samlat ansvar för utbildning, vidmakthållande och insatser inom den egna regionen.

Inrättandet av militärregionsstaberna medför en begränsad utökning av antalet befattningar jämfört med idag. Myndigheten bedömer vidare att inrättandet och lokaliseringen av militärregionsstaberna kan ske inom ramen för befintliga och beräknade anslagsramar.

Regeringen delar Försvarsmaktens bedömning att åtgärden kommer att förtydliga och stärka Hemvärnet och att nämnda organisationsenheter bör inrättas.

Försvarsberedningen bedömer att dagens indelning i fyra militärregioner inte motsvarar de behov det civila och det militära försvaret har av territoriell indelning. Frågan om en geografisk indelning för civil ledning och samordning på regional nivå är under utredning i utredningen Ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar (dir. 2018:79). Mot bakgrund av utredningens förslag kan den regionala indelningen komma att behöva justeras.

3.4 Budgetförslag

3.4.1 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap

Tabell 3.3 Anslagsutveckling 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap

Tusental kronor

2018	Utfall	34 458 607	Anslags-sparande	138 659
2019	Anslag	36 137 845 [1]	Utgifts-prognos	35 767 040
2020	**Förslag**	**38 972 457** [2]		
2021	Beräknat	41 325 131 [3]		
2022	Beräknat	45 561 172 [4]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 105 469 tkr avser beräknad statlig ålderpensionsavgift för 2020.
[3] Motsvarar 40 628 115 tkr i 2020 års prisnivå.
[4] Motsvarar 44 043 520 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera utbildnings- och övningsverksamhet för utvecklingen av Försvarsmaktsorganisationen, planering, insatser samt försvarsunderrättelseverksamhet. Anslaget får vidare användas till att finansiera åtgärder med avsikt att bibehålla materielens eller anläggningens tekniska förmåga eller prestanda samt åtgärder för att upprätthålla minsta bestånd av beredskapsvaror i lager. Anslaget får även användas för stöd till frivilliga försvarsorganisationer samt för stöd till veteran- och anhörigorganisationer. Även fasta kostnader för multinationella samarbeten får finansieras från detta anslag. Anslaget får vidare användas för det säkerhetsfrämjande samarbetet med andra länder samt till exportfrämjande åtgärder inom försvarssektorn.

Kompletterande information

Regeringen anser att de insatser som anges i anslagsändamålet inkluderar det stöd som Försvarsmakten ger med helikoptrar till polisen och den verksamhet som myndigheten bedriver med statsflyget. För att förtydliga detta har regeringen även gjort vissa tillägg i ett anslagspostvillkor under anslaget i regleringsbrevet avseende Försvarsmakten. Regeringen anser därför inte att anslagets ändamål ska ändras på det sätt som utskottet har påtalat.

Rörelsekapital

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Försvarsmaktens behov av rörelsekapital som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 1 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Försvarsmakten behöver tillgång till ett rörelsekapital med anledning av övergången till en ny finansiell styrmodell inom materielförsörjningen. För att stödja införandet sker övergången successivt.

Investeringsplan

Regeringens förslag: Investeringsplanen för vidmakthållande av försvarsmateriel för 2020–2025 godkänns som en riktlinje för Försvarsmaktens investeringar.

Skälen för regeringens förslag: Investeringsplanen är regeringens förslag till inriktning för vidmakthållande av befintliga investeringar för åren 2020–2025 och dess struktur bygger på investeringsplaneringsutredningens (SOU 2014:15) förslag. Förslaget till inriktning utgår från den försvarspolitiska inriktningspropositionen (prop. 2014/15:109). Beloppen per område är regeringens bedömning av investeringsplanens omfattning och inriktning för perioden 2020–2025.

Den föreslagna investeringsplanen har förändrats i förhållande till planen i budgetpropositionen för 2019. Innehållet i investeringsplanen har justerats till följd av bland annat förändrade behov och prioriteringar samt beslutade tillskott. Pris- och löneomräkningens möjliga effekter har omhändertagits i hela planens tidsperiod. Förändringar i förhållande till den reviderade planen i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99 avsnitt 6.6) beror främst på justeringar till följd av pris- och löneomräkningen.

Tabell 3.4 Investeringsplan för vidmakthållande av försvarsmateriel

Miljoner kronor

	Utfall 2017	Utfall 2018	Prognos 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023	Beräknat 2024	Beräknat 2025
Vidmakthållande av befintliga investeringar anslaget 1:1									
Arméstridskrafter	780	964	755	1 043	1 617	1 463	2 362	2 284	1994
Marinstridskrafter	803	1 381	1 310	1 248	1 175	1 292	1 265	1 227	1199
Flygstridskrafter	2 326	1 780	1 934	2 207	3 241	2 820	2 263	2 337	2912
Operativ ledning	1 170	1 020	1 145	1 081	1 267	1 772	1 376	1 396	1292
Logistik	680	724	1 435	1 727	1 807	1 793	1 880	1 888	1718
Stödfunktioner	1 524	1 400	1 015	1 045	1 206	1 173	1 167	1 181	1198
Summa utgifter för vidmakthållande	**7 284**	**7 269**	**7 594**	**8 351**	**10 313**	**10 313**	**10 313**	**10 313**	**10 313**
Varav projektrelaterade Förvaltningsutgifter			*856*	*893*	*942*	*938*	*938*	*938*	*938*
Varav investeringar i anläggningstillgångar	*1297*	*1417*	*1436*	*1646*	*2040*	*2074*	*2074*	*2074*	*2074*
Finansiering									
Anslag 1:1	**7 284**	**7 269**	**7 594**	**8 351**	**10 313**	**10 313**	**10 313**	**10 313**	**10 313**
Summa finansiering av vidmakthållande	**7 284**	**7 269**	**7 594**	**8 351**	**10 313**	**10 313**	**10 313**	**10 313**	**10 313**

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* besluta om beställningar av materiel och anläggningar som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 18 500 000 000 kronor 2021–2025.

Skälen för regeringens förslag: I förslaget till bemyndigande för 2020 ingår sedan tidigare beställda objekt som kommer att belasta anslaget fr.o.m. 2021 (utestående åtaganden) och objekt som planeras beställas under 2020 (nya åtaganden). Anskaffningar inom anslaget hänför sig till vidmakthållande av tidigare investeringar i materiel och anläggningar. Bemyndigandet omfattar bl.a. underhåll av Försvarsmaktens materiel och anläggningar som inte är av löpande eller driftskaraktär. Verksamheten bidrar därmed till att uppfylla
målen för det militära försvaret och bibehålla krigsförbandens krigsduglighet. Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* besluta om beställningar av materiel och anläggningar som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 18 500 000 000 kronor 2021–2025.

Tabell 3.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2025
Ingående åtaganden	15 735 799	13 897 743	17 879 581			
Nya åtaganden	4 398 000	9 374 322	6 577 458			
Infriade åtaganden	-6 236 056	-5 392 484	-6 386 409	-9 035 315	-5 421 188	-3 614 126
Utestående åtaganden	13 897 743	17 879 581	18 070 629			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**17 100 000**	**18 300 000**	**18 500 000**			

Redovisning av vidmakthållande och avveckling

Förslaget till investeringsplan utgörs väsentligen av större vidmakthållande som Försvarsmakten har beställt under 2019 eller tidigare, samt avser att beställa inom försvarsperioden enligt den nuvarande planeringen.

Tabell 3.6 Redovisning av vidmakthållande och avveckling

Materielområde	Beställning
Arméstridskrafter	Återanskaffning av Grk.ammunition
	Vidmakthållandes stridsfordonsystem
	Återanskaffning finkaliber ammunition
	Vidmakthålla luftvärnssystem
Marinstridskrafter	Vidmakthållande sensorer
	Vidmakthållande ubåt och ubåtsräddningssystem
	Vidmakthållande sjöstridssystem
Flygstridskrafter	Vidmakthållande stridsflygsystem
	Vidmakthållande helikoptersystem
	Vidmakthållande transportflygsystem
	Vidmakthållande flygbassystem
	Vidmakthållande ledningssystem flyg
	Vidmakthållande RBS 15
	Vidmakthållande SK60
Operativ ledning	Vidmakthållande gemensamt ledningsstöd
	Vidmakthållande fast nät
	Vidmakthållande signalskydd och IT-säkerhet
Logistik	Vidmakthållande personligt utrustningssystem
	Vidmakthållande logistikledningssystem
Stödfunktioner	Återanskaffning reservmateriel

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Anslaget föreslås öka med 40 miljoner kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera delar av tidigare verksamhetsövergång från Försvarets materielverk till Försvarsmakten. Anslaget 1:11 *Försvarets materielverk* föreslås minska med motsvarande belopp.

Anslaget föreslås minska med 104 miljoner kronor 2020 och beräknas minska med 172 miljoner kronor 2021 och 84 miljoner kronor fr.o.m. 2022. Anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* föreslås öka med motsvarande belopp i syfte att genomföra åtgärder inom cyberförsvar, informationssäkerhet och särskild verksamhet.

Anslaget föreslås minska med 20 miljoner kronor 2020 och beräknas minska med 35 miljoner kronor 2021 och 50 miljoner kronor fr.o.m. 2022. Anslaget 1:8 *Försvarets radioanstalt* föreslås öka med motsvarande belopp i syfte att stärka försvarsunderrättelseförmågan.

I syfte att förstärka det militära försvaret beräknas försvarsanslagen öka med 5 miljarder kronor 2022. Medlen har tillfälligt fördelats mellan anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* och 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar*. Med grund i kommande försvarspolitiska proposition kommer fördelningen att justeras samt omfatta fler anslag.

Det beräknade anslaget för 2022 minskas med 41 miljoner kronor till följd av en budgetteknisk justering.

Tabell 3.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**36 137 845**	**36 137 845**	**36 137 845**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	946 331	1 582 547	2 224 177
Beslut	1 888 281	3 604 739	7 199 150
Varav BP20[3]	-84 000	-167 000	3 364 700
Varav[3]			
Verksamhetsövergång	40 000	40 000	40 000
Stärkt försvarsunderrättelseförmåga	-20 000	-35 000	-50 000
Åtgärder inom cyberförsvar, m.m.	-104 000	-172 000	-84 000
Justering			-41 300
Försvar			3 500 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**38 972 457**	**41 325 131**	**45 561 172**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 38 972 457 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 41 325 131 000 kronor respektive 45 561 172 000 kronor.

3.4.2 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt

Tabell 3.8 Anslagsutveckling 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt

Tusental kronor

2018	Utfall	1 036 819	Anslags-sparande	144 326
2019	Anslag	1 162 564 [1]	Utgifts-prognos	1 011 371
2020	**Förslag**	**1 180 488**		
2021	Beräknat	1 200 447 [2]		
2022	Beräknat	1 220 551 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 180 608 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 180 608 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för särutgifter för den verksamhet med förband utomlands som Försvarsmakten genomför efter beslut av riksdag och regering. Vidare får anslaget användas för Sveriges del av de gemensamma kostnader som kan komma att uppstå i samband med EU-ledda insatser internationellt, som finansieras via den s.k. ATHENA-mekanismen. Vidare får anslaget användas för särutgifter för Försvarsmaktens bidrag till insatser internationellt som inte innebär sändande av väpnad styrka till andra länder, förutom militärobservatörer, samt sekondering av personal till internationella stabsbefattningar kopplade till pågående insatser.

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Tabell 3.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**1 162 564**	**1 162 564**	**1 162 564**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	17 924	37 761	57 863
Beslut		122	124
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 180 488**	**1 200 447**	**1 220 551**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 180 488 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Försvarsmaktens insatser internationellt* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 200 447 000 kronor respektive 1 220 551 000 kronor.

3.4.3 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar

Tabell 3.10 Anslagsutveckling 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar

Tusental kronor

2018	Utfall	10 728 281	Anslags-sparande	-19 929
2019	Anslag	13 411 311 [1]	Utgifts-prognos	13 565 739
2020	**Förslag**	**15 202 092**		
2021	Beräknat	18 559 508 [2]		
2022	Beräknat	20 347 563 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 18 231 415 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 19 656 101 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera utveckling, anskaffning, återanskaffning och avveckling av anslagsfinansierad materiel och anläggningar. Anslaget finansierar även åtgärder, avseende anslagsfinansierad materiel och anläggningar, där avsikten är att förändra teknisk förmåga eller prestanda inklusive förlängning av livstiden. Vidare får anslaget användas för finansiering av förstagångsanskaffning av beredskapsvaror samt anskaffning med syfte att öka minsta bestånd av beredskapsvaror i lager. Anslaget finansierar omställnings- och avvecklingskostnader som kan komma att uppstå inom ramen för pågående omstrukturering av logistik- och materielförsörjningen samt forskning och utveckling.

Investeringsplan

Regeringens förslag: Investeringsplanen för anskaffning av försvarsmateriel för 2020–2025 godkänns som en riktlinje för Försvarsmaktens investeringar.

Skälen för regeringens förslag: Investeringsplanen är regeringens förslag till inriktning för anskaffning av materielinvesteringar 2020–2025 och dess struktur bygger på investeringsplaneringsutredningens förslag (SOU 2014:15). Förslaget till inriktning utgår från planerat materielbehov i enlighet med den försvarspolitiska inriktningspropositionen (prop. 2014/15:109). Beloppen per område är regeringens bedömning av investeringarnas omfattning och inriktning för perioden 2020–2025 med utgångspunkt i nuvarande materielbehov.

Den föreslagna investeringsplanen har förändrats i förhållande till planen i budgetpropositionen för 2019. Innehållet i investeringsplanen har justerats till följd av bland annat förändrade beställnings- och leveranstidpunkter samt beslutade tillskott, vilket också har reducerat riskerna i genomförandet av planeringen. Pris- och löneomräkningens möjliga effekter har omhändertagits i hela planens tidsperiod. Förändringar i förhållande till den reviderade planen i propositionen Vårändringsbudgeten för 2019 beror dels på justeringar till följd av pris- och löneomräkningen, dels på ökade investeringar kopplade till åtgärder inom cyberförsvar, informationssäkerhet och särskild verksamhet.

Regeringen svarar för att riksdagen delges sådan information som är nödvändig för att riksdagen ska kunna utöva sin finansmakt. Åtgärder för att minska osäkerheterna i enskilda materielanskaffningar har vidtagits, dock kvarstår osäkerheter. Förändringar av investeringsplanen, inom ramen för beslutat anslag och beställningsbemyndigande, är därför inte osannolika.

Tabell 3.11 Investeringsplan för anskaffning av försvarsmateriel

Miljoner kronor

	Utfall 2017	Utfall 2018	Prognos 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023	Beräknat 2024	Beräknat 2025
Anskaffning och utveckling av nya investeringar									
Arméstridskrafter	1 207	1 777	2 751	3 112	5 465	5 547	4 490	4 482	4 601
Marinstridskrafter	1 551	2 111	4 028	3 296	3 745	3 098	2 624	2 194	2 039
Flygstridskrafter	4 725	4 186	4 684	6 071	5 791	6 030	8 217	8 987	8 805
Operativ ledning	1 573	1 271	1 339	1 324	1 784	2 256	1 426	1 354	1 577
Logistik	71	294	422	332	526	663	945	613	619
Stödfunktioner	1 033	1 151	1 062	1 843	1 842	1 876	1 768	1 840	1 829
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**10 160**	**10 790**	**14 286**	**15 978**	**19 153**	**19 470**	**19 470**	**19 470**	**19 470**
Varav projektrelaterade förvaltningsutgifter (Anslag 1:11)			*575*	*626*	*594*	*603*	*603*	*603*	*603*
Varav investeringar i anläggningstillgångar	*7524*	*7909*	*10 264*	*11 810*	*14 572*	*14 648*	*14 648*	*14 648*	*14 648*
Finansiering									
Anslag 1:3	**10 160**	**10 729**	**13 711**	**15 352**	**18 559**	**18 867**	**18 867**	**18 867**	**18 867**
Anslag 1:11			**575**	**626**	**594**	**603**	**603**	**603**	**603**
Summa finansiering för anskaffning och utveckling	**10 160**	**10 729**	**14 286**	**15 978**	**19 153**	**19 470**	**19 470**	**19 470**	**19 470**

Anm.: Utfallet 2018 finansieras även med övriga intäkter om 61 miljoner kronor. Investeringsplanen inkluderar kostnader 2019 och 2020 som är hänförliga till den del av artillerisystemet Archer som finansieras med anslagskrediten.

Redovisning av anskaffningar

Förslaget till investeringsplan utgörs huvudsakligen av större anskaffningar som Försvarsmakten har beställt under 2019 eller tidigare, samt avser att beställa inom försvarsperioden enligt den nuvarande planeringen.

Tabell 3.12 Redovisning av anskaffningar

Materielområde	Beställning
Arméstridskrafter	Anskaffning Archer
	Renovering av stridsvagn 122
	Fordonsburet granatkastarsystem
	Renovering av stridsfordon 90
	Anskaffning av lastbilar
	Anskaffning av brobandvagn
	Anskaffning medelräckviddigt luftvärn
Marinstridskrafter	Modifiering av korvetter Gävle/Sundsvall
	Åtgärder korvett typ Visby
	Anskaffning undervattenssensorer
	Anskaffning av ubåt A-26
	Halvtidsmodifiering av ubåt typ Gotland
	Anskaffning av nytt lätt torpedsystem
	Halvtidsmodifiering av stridsbåt 90
	Livstidsförlängning stridsbåt 90
	Anskaffning bojbåt
Flygstridskrafter	Utveckling och anskaffning av JAS 39E
	Anskaffning system JAS 39C/D
	Anskaffning sjömålsrobot
	Anskaffning av helikopter 14
Operativ ledning	Anskaffning gemensamt taktiskt radiosystem
	Ledningsförmåga mark
Logistik	Anskaffning taktiska tält
Stödfunktioner	Systemledning gemensamt

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* besluta om beställningar och avveckling av materiel och anläggningar som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 72 000 000 000 kronor 2021–2031.

Skälen för regeringens förslag: I förslaget till bemyndigande för 2020 ingår sedan tidigare beställda objekt som kommer att belasta anslaget fr.o.m. 2021 (utestående åtaganden) och objekt som planeras beställas under 2020 (nya åtaganden). Försvarsmakten och Försvarets materielverk behöver besluta om anskaffning av materiel och anslagsfinansierade anläggningar som sträcker sig över flera år. Anskaffningarna bidrar till att uppfylla målen för det militära försvaret och säkerställa krigsförbandens krigsduglighet. Verksamheten omfattar även avveckling av tidigare investeringar i materiel samt utfasning av förbrukad eller utsliten materiel. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* besluta om beställningar och avveckling av materiel och anläggningar som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 72 000 000 000 kronor 2021–2031.

Tabell 3.13 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2031
Ingående åtaganden	70 252 590	75 368 224	66 853 571			
Nya åtaganden	15 406 510	5 042 843	17 072 570			
Infriade åtaganden	10 290 876	13 411 067	12 464 156	16 072 335	15 699 981	39 836 098
Utestående åtaganden	75 368 224	67 000 000	72 000 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**78 000 000**	**67 000 000**	**72 000 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

I syfte att genomföra åtgärder inom cyberförsvar, informationssäkerhet och särskild verksamhet föreslås anslaget öka med 104 miljoner kronor 2020 och beräknas öka med 172 miljoner kronor 2021 och 84 miljoner kronor fr.o.m. 2022. Anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* föreslås minska med motsvarande belopp.

I syfte att förstärka det militära försvaret beräknas försvarsanslagen öka med 5 miljarder kronor 2022. Medlen har tillfälligt fördelats mellan anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* och 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar.* Med grund i kommande försvarspolitiska proposition kommer fördelningen att justeras samt omfatta fler anslag.

Det beräknade anslaget för 2022 minskas med 20,5 miljoner kronor till följd av en budgetteknisk justering.

Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**13 411 311**	**13 411 311**	**13 411 311**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	806 020	1 061 875	1 306 157
Beslut	984 761	4 086 322	5 630 095
Varav BP20[3]	104 000	172 000	1 563 484
Varav[3]			
Åtgärder inom cyberförsvar, m.m.	104 000	172 000	84 000
Försvar			1 500 000
Justering			-20 516
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**15 202 092**	**18 559 508**	**20 347 563**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 15 202 092 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 18 559 508 000 kronor respektive 20 347 563 000 kronor.

3.4.4 1:4 Forskning och teknikutveckling

Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:4 Forskning och teknikutveckling

Tusental kronor

2018	Utfall	634 532	Anslags-sparande	7 373
2019	Anslag	691 905 [1]	Utgifts-prognos	662 278
2020	**Förslag**	**716 905**		
2021	Beräknat	716 905		
2022	Beräknat	716 905		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera forskning och teknikutveckling. Anslaget får vidare finansiera det nationella flygtekniska forskningsprogrammet (NFFP), verksamhet vid luftstridssimuleringscentrum (FLSC) samt övrig flygteknisk forskning. Anslaget får också finansiera forsknings- och utvecklingsverksamhet som genomförs inom ramen för det svenska deltagandet i den europeiska försvarsbyrån (EDA).

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Forskning och teknikutveckling

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**691 905**	**691 905**	**691 905**
Förändring till följd av:			
Beslut	25 000	25 000	25 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**716 905**	**716 905**	**716 905**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 716 905 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Forskning och teknikutveckling* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 716 905 000 kronor respektive 716 905 000 kronor.

3.4.5 1:5 Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten

Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:5 Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten

Tusental kronor

2018	Utfall	9 386	Anslags-sparande	1 721
2019	Anslag	10 995 [1]	Utgifts-prognos	10 379
2020	**Förslag**	**11 191**		
2021	Beräknat	11 368 [2]		
2022	Beräknat	11 545 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 11 191 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 11 191 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera den verksamhet som Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten bedriver med att kontrollera försvarsunderrättelseverksamheten hos de myndigheter som bedriver sådan verksamhet, samt för att verkställa beslut om tillgång till signalbärare.

Kompletterande information

De myndigheter som bedriver sådan verksamhet framgår av förordningen (2000:131) om försvarsunderrättelseverksamhet. Beslut om tillgång till signalbärare fattas av Försvarsunderrättelsedomstolen enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet.

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**10 995**	**10 995**	**10 995**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	196	373	550
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**11 191**	**11 368**	**11 545**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 11 191 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 11 368 000 kronor respektive 11 545 000 kronor.

3.4.6 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet

Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet

Tusental kronor

2018	Utfall	172 469	Anslags-sparande	-3 433
2019	Anslag	206 272 [1]	Utgifts-prognos	196 745
2020	**Förslag**	**209 195**		
2021	Beräknat	212 013 [2]		
2022	Beräknat	215 321 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 208 714 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 208 714 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Totalförsvarets rekryteringsmyndighets förvaltningsutgifter. Vidare får anslaget användas för ersättningar för kost, resor och logi till totalförsvarspliktiga.

Avgiftsbelagd verksamhet vid Totalförsvarets rekryteringsmyndighet

Tabell 3.20 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	89 928	81 173	8 755	20 389
(varav tjänsteexport)	-	-	-	-
Prognos 2018	97 895	97 516	379	20 768
(varav tjänsteexport)	-	-	-	-
Budget 2019	104 000	103 500	500	21 268
(varav tjänsteexport)	-	-	-	-

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Tabell 3.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**206 272**	**206 272**	**206 272**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	3 473	6 788	10 112
Beslut	-550	-1 047	-1 063
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**209 195**	**212 013**	**215 321**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 209 195 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Totalförsvarets rekryteringsmyndighet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 212 013 000 kronor respektive 215 321 000 kronor.

3.4.7 1:7 Officersutbildning m.m.

Tabell 3.22 Anslagsutveckling 1:6 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet

Tusental kronor

2018	Utfall	208 612	Anslags-sparande	16 075
2019	Anslag	220 794 [1]	Utgifts-prognos	218 249
2020	**Förslag**	**224 275**		
2021	Beräknat	227 820 [2]		
2022	Beräknat	231 357 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 224 293 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 224 294 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera det treåriga officersprogrammet och annan grundläggande officersutbildning vid Försvarshögskolan. Vidare får anslaget finansiera forskning och utveckling m.m. inom vissa av högskolans kompetensområden. Anslaget får även användas för att finansiera kurser inom ramen för Partnerskap för fred (PFF) samt viss forskning och analysstöd för regeringens behov.

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Tabell 3.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Officersutbildning m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**220 794**	**220 794**	**220 794**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	3 477	7 003	10 540
Beslut	4	23	23
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**224 275**	**227 820**	**231 357**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 224 275 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Officersutbildning m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 227 820 000 kronor respektive 231 357 000 kronor.

3.4.8 1:8 Försvarets radioanstalt

Tabell 3.24 Anslagsutveckling 1:8 Försvarets radioanstalt

Tusental kronor

2018	Utfall	1 059 122	Anslags-sparande	24 666
2019	Anslag	1 234 025 [1]	Utgifts-prognos	1 244 184
2020	**Förslag**	**1 271 189**		
2021	Beräknat	1 304 760 [2]		
2022	Beräknat	1 340 365 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 284 263 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 298 798 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera signalspaning och informationssäkerhetsverksamhet m.m. som Försvarets radioanstalt bedriver och kapitalkostnaden för den teknikutveckling som behövs för dessa verksamheter. Anslaget får även användas för Försvarets radioanstalts bidrag till att ge förvarning om förändrade förhållanden i vår omvärld samt myndighetens lämnande av stöd vid fredsfrämjande internationell verksamhet.

Avgiftsbelagd verksamhet vid Försvarets radioanstalt

Tabell 3.25 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	2 766	2 766	0	11
(varav tjänsteexport)	-	-	-	
Prognos 2019	1 600	1 600	0	11
(varav tjänsteexport)	-	-	-	
Budget 2020	1 600	1 600	0	11
(varav tjänsteexport)	-	-	-	

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

I syfte att stärka försvarsunderrättelseförmågan föreslås anslaget öka med 20 miljoner kronor 2020 och beräknas öka med 35 miljoner kronor 2021 och 50 miljoner kronor fr.o.m. 2022. Anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* föreslås minska med motsvarande belopp.

Anslaget föreslås minska med 1 miljon kronor perioden 2020–2022. Anslaget 1:12 *Försvarsunderrättelsedomstolen* föreslås öka med motsvarande belopp i syfte att finansiera en nödvändig ombyggnation.

Det beräknade anslaget för 2022 ökas med 20,5 miljoner kronor till följd av en budgetteknisk justering.

Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Försvarets radioanstalt

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**1 234 025**	**1 234 025**	**1 234 025**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	19 991	40 005	60 125
Beslut	17 173	30 730	46 215
Varav BP20[3]	19 000	34 000	69 516
Varav[3]			
Försvarsunderrättelsedomstolen	-1 000	-1 000	-1 000
Justering			20 516
Stärkt försvarsunderrättelseförmåga	20 000	35 000	50 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 271 189**	**1 304 760**	**1 340 365**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 271 189 000 kronor anvisas anslaget 1:8 *Försvarets radioanstalt* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 304 760 000 kronor respektive 1 340 365 000 kronor.

3.4.9 1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut

Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut

Tusental kronor

2018	Utfall	184 601	Anslags-sparande	527
2019	Anslag	230 638 [1]	Utgifts-prognos	226 617
2020	**Förslag**	**233 501**		
2021	Beräknat	236 218 [2]		
2022	Beräknat	239 638 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 232 771 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 232 772 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera internationell verksamhet inom försvarsmateriel- och forskningsområdet samt åtgärder för att främja den svenska försvarsindustrins exportverksamhet. Anslaget får även finansiera forskning avseende skydd mot kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära stridsmedel (CBRN) samt forskning och analysstöd för regeringens behov. Anslaget får vidare finansiera forskning med inriktning mot Polismyndighetens och Säkerhetspolisens verksamhetsområden.

Avgiftsbelagd verksamhet vid Totalförsvarets forskningsinstitut

Tabell 3.28 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	846 025	871 482	-25 457	81 590
(varav tjänsteexport)	22 889	20 599	2 290	5 199
Prognos 2019	876 000	881 000	-5 000	76 590
(varav tjänsteexport)	30 000	30 000	0	5 199
Budget 2020	921 562	911 562	10 000	86 590
(varav tjänsteexport)	30 000	30 000	0	5 199

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Tabell 3.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**230 638**	**230 638**	**230 638**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	3 656	7 125	10 567
Beslut	-793	-1 545	-1 567
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**233 501**	**236 218**	**239 638**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 233 501 000 kronor anvisas anslaget 1:9 *Totalförsvarets forskningsinstitut* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 236 218 000 kronor respektive 239 638 000 kronor.

3.4.10 1:10 Nämnder m.m.

Tabell 3.30 Anslagsutveckling 1:10 Nämnder m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	5 999	Anslags-sparande	302
2019	Anslag	6 301 [1]	Utgifts-prognos	6 228
2020	**Förslag**	**6 301**		
2021	Beräknat	6 301		
2022	Beräknat	6 301		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera den verksamhet som bedrivs av vissa mindre nämnder samt bidrag till exempelvis Svenska Röda Korset och Centralförbundet Folk och Försvar.

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Nämnder m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**6 301**	**6 301**	**6 301**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**6 301**	**6 301**	**6 301**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 6 301 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Nämnder m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 6 301 000 kronor respektive 6 301 000 kronor.

3.4.11 1:11 Försvarets materielverk

Tabell 3.32 Anslagsutveckling 1:11 Försvarets materielverk

Tusental kronor

2018	Utfall	81 796	Anslags-sparande	11 949
2019	Anslag	1 778 873 [1]	Utgifts-prognos	1 743 978
2020	**Förslag**	**1 770 787**		
2021	Beräknat	1 798 546 [2]		
2022	Beräknat	1 826 371 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 770 787 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 770 788 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Försvarets materielverks förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas till utgifter för Sveriges certifieringsorgan för it-säkerhet (CSEC) samt signatärskapet för Common Criteria Recognition Arrangement (CCRA).

Kompletterande information

Anslagsändamålet för anslag 1:11 ändrades i budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 6 avsnitt 3.3.11) i samband med inrättande av ett förvaltningsanslag för Försvarets materielverk. Anslagsändamålets utformning följde gängse principer för myndigheters förvaltningsanslag. Någon ändring i sak var inte avsedd utan anslaget ska användas för utgifter för de uppgifter som ingår i myndighetens verksamhet, dvs. myndighetens förvaltningsutgifter. Försvarsutskottet invände emot denna förändring och framförde att anslagsändamålet bör beskriva den verksamhet som anslaget är avsett att finansiera (bet. 2018/19:FöU1, rskr. 2018/19:89). Myndighetens uppgifter anges i myndighetetens instruktion. Att som utskottet efterfrågar i anslagsändamålet peka ut vissa uppgifter skulle innebära att anslagsändamålet motsvarar delar av instruktionen, samtidigt som anslagsändamålet inte blir uttömmande i förhållande till myndighetens uppgifter enligt instruktionen. Det skulle medföra osäkerhet kring vilka delar av myndighetens verksamhet som får finansieras från anslaget samtidigt som det också skulle innebära en avvikelse från hur anslagsändamålen utformas för andra förvaltningsanslag. Regeringen anser därför inte att anslagets ändamål ska ändras på det sätt som utskottet har påtalat.

Avgiftsbelagd verksamhet vid Försvarets materielverk

Tabell 3.33 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	22 186 057	22 177 016	9 041	242 183
(varav tjänsteexport)	204 291	194 209	10 082	0
Prognos 2019	9 957 300	9 957 300	0	242 183
(varav tjänsteexport)	224 000	224 000	0	0
Budget 2020	4 980 000	4 980 000	0	242 183
(varav tjänsteexport)	200 000	200 000	0	0

Rörelsekapital

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 26 500 000 000 kronor för att tillgodose Försvarets materielverks behov av rörelsekapital.

Skälen för regeringens förslag: Försvarets materielverk behöver tillgång till rörelsekapital för att finansiera utestående förskott till industrin och för hantering av avtal inom försvarsexportområdet.

Myndigheten behöver också tillgång till rörelsekapital för att hantera övergången till en ny finansiell styrmodell inom materielförsörjningen. För att stödja införandet sker övergången successivt.

Behovet av tillgång till rörelsekapital för 2020 är beräknat utifrån rörelsekapital för förskott till industrin (5 miljarder kronor), exportrelaterat kreditbehov (7 miljarder kronor) och rörelsekapital för övergången till ny finansiell styrmodell (14,5 miljarder kronor).

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Anslaget förslås minska med 40 miljoner kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera delar av tidigare verksamhetsövergång från Försvarets materielverk till Försvarsmakten. Anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* föreslås öka med motsvarande belopp.

Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Försvarets materielverk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**1 778 873**	**1 778 873**	**1 778 873**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	31 914	60 300	88 753
Beslut	-40 000	-40 627	-41 256
Varav BP20[3]	-40 000	-40 000	-40 000
Varav[3]			
Verksamhetsövergång	-40 000	-40 000	-40 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 770 787**	**1 798 546**	**1 826 371**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 770 787 000 kronor anvisas anslaget 1:11 *Försvarets materielverk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 798 546 000 kronor respektive 1 826 371 000 kronor.

Överlåtelse och upplåtelse av materiel

Regeringens förslag: Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om export av JAS 39C/D genom upplåtelse eller överlåtelse av viss materiel, under förutsättning att exporten bidrar till den operativa tillgängligheten inom stridsflygssystemet, att det i övrigt är i linje med det försvarspolitiska inriktningsbeslutet för 2016–2020 och att exporten under 2020 sker till förmån för den operativa tillgängligheten till JAS 39C/D.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen kan med stöd av 8 kap. 6 § budgetlagen (2011:203) överlåta lös egendom som inte behövs för statens verksamhet. Även export (genom överlåtelse eller upplåtelse) av sådan materiel som behövs i statens verksamhet kan i vissa fall vara motiverad. Mot bakgrund av det säkerhetspolitiska omvärldsläget och riksdagens ställningstagande till regeringens förslag i budgetpropositionen för 2019, föreslår regeringen att riksdagen enbart godkänner sådan export av JAS 39C/D som baseras på flygplan som byggts i produktionsbevarande syfte och som inte ingår i Försvarsmaktens bestånd. Dessa flygplan behövs inte för statens verksamhet och bedöms därmed omfattas av regeringens mandat enligt 8 kap 6 § budgetlagen (2011:203). Färdigställandet av dessa flygplan understöds emellertid genom att staten tillhandahåller viss materiel i form av så kallade apparatsatser (utbytesenheter och komponenter från demonterade JAS 39A/B). Mot denna bakgrund föreslås riksdagen bemyndiga regeringen att under 2020 besluta om export av JAS 39C/D genom upplåtelse eller överlåtelse av viss materiel, i de fall exporten bidrar till den operativa tillgängligheten inom stridsflygssystemet, att det i övrigt är i linje med det försvarspolitiska inriktningsbeslutet för 2016–2020 och att exporten under 2020 sker till förmån för den operativa tillgängligheten till JAS 39C/D. Mervärdet för staten utgörs av kostnadsdelning, en bibehållen utvecklings- och produktionskapacitet samt finansieringen av en ökad operativ tillgänglighet i systemet.

Även om det finns ett bemyndigande enligt 8 kap. 6 § budgetlagen så förutsätter en upplåtelse eller överlåtelse av materiel till utlandet som utgör krigsmateriel även att ett separat tillstånd lämnas enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel.

3.4.12 1:12 Försvarsunderrättelsedomstolen

Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:12 Försvarsunderrättelsedomstolen

Tusental kronor

2018	Utfall	8 521	Anslagssparande	843
2019	Anslag	9 416 [1]	Utgiftsprognos	9 581
2020	**Förslag**	**10 584**		
2021	Beräknat	10 752 [2]		
2022	Beräknat	10 920 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 10 585 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 10 585 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera den verksamhet som Försvarsunderrättelsedomstolen bedriver med att pröva frågor om tillstånd till signalspaning enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet.

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

I syfte att genomföra en nödvändig ombyggnation föreslås anslaget öka med 1 miljon kronor under perioden 2020–2022. Anslaget 1:8 *Försvarets radioanstalt* föreslås minska med motsvarande belopp.

Tabell 3.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Försvarsunderrättelsedomstolen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**9 416**	**9 416**	**9 416**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	168	320	472
Beslut	1 000	1 016	1 032
Varav BP20[3]	1 000	1 000	1 000
Varav[3]			
Försvarsunderrättelsedomstolen	1 000	1 000	1 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**10 584**	**10 752**	**10 920**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 10 584 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Försvarsunderrättelsedomstolen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 752 000 kronor respektive 10 920 000 kronor.

3.5 Beredskapskredit för totalförsvaret

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 utnyttja en kredit i Riksgäldskontoret i händelse av krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden som uppgår till högst 40 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen fick nyttja en kredit i Riksgäldskontoret på högst 40 000 000 000 kronor för 2019. Regeringen anser att motsvarande bemyndigande bör lämnas för 2020. Beredskapskrediten ska säkerställa att en nödvändig beredskapshöjning inte förhindras eller fördröjs därför att regeringen inte disponerar nödvändiga betalningsmedel. Om beredskapskrediten utnyttjas avser regeringen att återkomma till riksdagen med redovisning av behovet av medel för den fortsatta verksamheten.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att för 2020 utnyttja en kredit i Riksgäldskontoret som uppgår till högst 40 000 000 000 kronor i händelse av krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden.

4 Samhällets krisberedskap

4.1 Mål för samhällets krisberedskap

Skydd mot olyckor

Riksdagens mål för skydd mot olyckor är enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor att i hela landet ge människors liv, hälsa, egendom och miljö ett – med hänsyn till de lokala förhållandena – tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor.

Krisberedskap

De av regeringen angivna målen för krisberedskap indelas i ett förebyggande perspektiv och ett hanterande perspektiv. Med dessa utgångspunkter är målen för krisberedskapen att

- minska risken för olyckor och kriser som hotar vår säkerhet
- värna människors liv och hälsa samt grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter genom att upprätthålla samhällsviktig verksamhet och hindra eller begränsa skador på egendom och miljö då olyckor och krissituationer inträffar.

Arbetet med krisberedskapen bör även bidra till att minska lidande och konsekvenser av allvarliga olyckor och katastrofer i andra länder. Krisberedskapsarbetet utgör också en utgångspunkt för arbete med det civila försvaret.

Civilt försvar

Riksdagen har beslutat (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, rskr. 2014/15:251) att målet för verksamheten inom det civila försvaret är att

- värna civilbefolkningen
- säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna
- bidra till Försvarsmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.

4.2 Resultatredovisning

Sveriges förmåga att förebygga, hantera och lära från olyckor och kriser bygger på den samlade förmågan hos alla aktörer i samhället.

Bedömningen av vilka resultat som har uppnåtts i förhållande till målen baseras på de aktiviteter och prestationer som har utförts inom främst utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap, men även inom andra utgiftsområden. Även privata verksamheter och andra faktorer i omvärlden påverkar utvecklingen av samhällets krisberedskap.

Förmågan att hantera allvarliga olyckor och kriser i samhället i fredstid skapar också en grundläggande förmåga att hantera höjd beredskap och ytterst krig.

4.2.1 Bedömningsgrunder och resultatindikatorer

Redovisningen av resultaten inom samhällets krisberedskap utgår från följande bedömningsgrunder:

- samhällets förmåga att förebygga olyckor och kriser samt vidta förberedande åtgärder mot krig
- samhällets förmåga att hantera olyckor, kriser och krig
- generell utveckling av samhällets krisberedskap.

För att beskriva utvecklingen av samhällets krisberedskap används (när så är möjligt) nedanstående resultatindikatorer, vilka kommer att följas över tid.

Antal omkomna i bränder
Ett målinriktat och samordnat brandförebyggande arbete bör på sikt leda till ett minskat antal personer som omkommer eller skadas allvarligt vid bränder.

Inrapporterade it-incidenter
Statliga myndigheters rapportering av allvarliga it-incidenter ger information om hoten mot samhällets informations- och cybersäkerhet och underlag för att stärka förmågan att förebygga, upptäcka och hantera it-incidenter.

Medelsvarstid på 112-samtal
Tidsfaktorn vid alarmering är av avgörande betydelse för att nödställda personer snabbt och effektivt ska kunna få den hjälp som de behöver av samhällets hjälporgan.

Antal Rakel-abonnemang
Rakelsystemet stödjer en skyddad och driftsäker kommunikation mellan samhällsviktiga organisationer vid en kris. Fler Rakel-abonnemang är en indikator på att aktörernas möjlighet att kommunicera skyddat och driftsäkert har stärkts, vilket bidrar till en effektivare hantering av en uppkommen kris.

Antal utbildade brandmän
Utbildning av hel- och deltidsanställda brandmän är en avgörande förutsättning för förmågan inom området skydd mot olyckor och syftar till att säkerställa en likvärdig och grundläggande kompetens inom den kommunala räddningstjänsten i hela landet.

Genomförda övningar
Den främsta åtgärden för att stå väl rustad vid en kris är att berörda organisationer har genomfört övningar inför möjliga händelser. Därmed är det av intresse att bl.a. studera antalet genomförda övningar av krishanteringsorganisationen respektive ledningen vid myndigheter och regioner.

Underlag till grund för resultatredovisningen
Sammantaget ger bedömningsgrunder och resultatindikatorer en viss information om samhällets krisberedskap, men resultatredovisningen påverkas även av andra faktorer såsom demografiska förändringar, teknisk utveckling, säkerhetspolitiska läget, ändringar i befolkningens levnadsvanor och hälsoutveckling samt ett förändrat klimat.

Förutsättningarna för att följa upp arbetet med krisberedskap och civilt försvar som avser s.k. sällanhändelser med stora samhällskonsekvenser skiljer sig från förutsättningarna att följa upp arbetet med att förebygga och hantera olyckor som drabbar enskilda individer.

Underlag som ligger till grund för resultatredovisningen är bl.a. årsredovisningar och andra rapporter från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Kustbevakningen, Statens haverikommission och SOS Alarm Sverige AB.

Övriga underlag är bl.a. utredningar och uppföljningar av inträffade händelser, risk- och sårbarhetsanalyser, Riksrevisionens rapporter samt länsstyrelsers årsredovisningar.

4.2.2 Resultat

Förmåga att förebygga olyckor och kriser samt vidta förberedande åtgärder mot krig

Brand- och olycksförebyggande arbete
Samhällets brandförebyggande verksamhet har stor betydelse för människors säkerhet och trygghet. MSB arbetar tillsammans med myndigheter, kommuner och andra organisationer för att uppnå visionen i den nationella strategin – ingen i Sverige ska omkomma eller allvarligt skadas till följd av brand.

Under 2018 omkom 75 personer i brand, varav 20 kvinnor, 53 män och 2 personer med ännu okänt kön (se diagram 4.1). Det är det lägsta antalet omkomna på mer än tio år.

Diagram 4.1 Antal omkomna i bränder 2007–2018

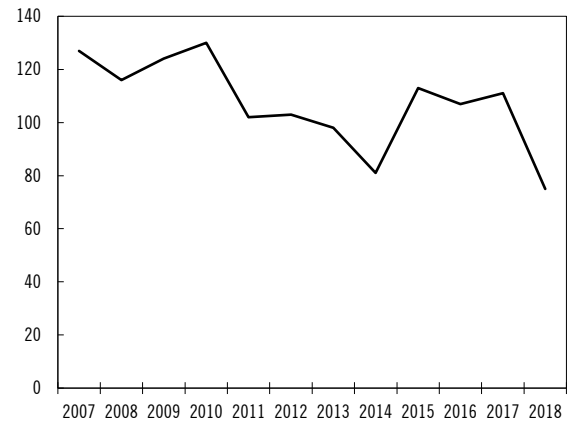

Källa: MSB:s årsredovisningar 2007–2018

Under 2008–2018 har i medeltal 109 personer per år omkommit i brand varav 39 kvinnor och 70 män. Av dessa har närmare 80 procent omkommit i bostaden. Äldre personer samt personer med funktionsnedsättning är överrepresenterade.

MSB stödjer samhällets brandförebyggande verksamhet med bl.a. analyser och statistik om omkomna i bränder så att kommuner och andra aktörer kan fatta beslut om åtgärder inom området.

För att öka samhällets kunskap om bränder i bostadsmiljö finansierar MSB olika forskningsprojekt och sprider kunskap om forskningsresultatet till berörda aktörer i samhället. Inom informationssatsningen Aktiv mot brand (ett samarbete mellan 200 organisationer) har kampanjen ”Skydda dig mot brand” genomförts för att påverka människor att ha ett bra brandskydd hemma. Kampanjen har annonserats i sociala medier och radiokanaler. Se även avsnitt 6 Elsäkerhet för mer information om elbränder i bostäder.

Förebyggande arbete mot naturolyckor

MSB har i uppgift att på olika sätt stödja aktörer att förbereda sig för såväl dagens naturolyckor som olyckor ett förändrat klimat kan föra med sig. Utifrån ett regeringsuppdrag om hur myndigheten påverkas av klimatets förändring, har MSB beskrivit att verksamheten redan påverkas av klimatförändringen och att utvecklingen kommer att ställa ökade krav på myndighetens egen förmåga liksom stödet till berörda aktörer. MSB har även påbörjat arbetet enligt den nya förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.

För att möjliggöra förebyggande åtgärder mot naturolyckor i utsatta riskområden har regeringen avsatt bidragsmedel, som MSB hanterar. Under 2018 har drygt 72 miljoner kronor fördelats till elva kommuner för förebyggande åtgärder mot översvämningar, ras och skred. Utöver det har drygt två miljoner kronor lämnats till länsstyrelser för deras arbete i enlighet med översvämningsförordningen.

Översvämningskarteringarna innehåller information som är viktig för samhällsplanering och för åtgärder som minskar konsekvenserna av översvämningar. Inom området vegetationsbränder har ett arbete inletts med att ta fram en ny nationell marktäckedatabas. En dialog har även påbörjats med de nordiska länderna kring att utveckla brandriskprognoserna i syfte att ge bättre prognosunderlag för bedömningarna av brandrisk och släckinsatser.

MSB har bidragit i det myndighetsgemensamma arbetet med att förebygga och öka förmågan att hantera naturolyckor.

Säker hantering av farliga ämnen

Arbetet med att utveckla och stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera händelser där farliga ämnen ingår har stärkts under året. MSB har fortsatt att samordna arbetet inom området, vilket till stor del sker med stöd av en aktörsgemensam grupp. Implementering av den aktörsgemensamma strategin har fortgått.

Utifrån EU:s åtgärdsplan har det svenska arbetet med att förbättra beredskapen avseende kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära säkerhetsrisker (CBRN) tagit fart under 2018. Sverige har utsett två nationella koordinatorer för CBRN-säkerhet som ska fungera som kontaktpunkter gentemot övriga medlemsstater (från MSB och Polismyndigheten). Koordinatorerna har under året bl.a. initierat ett nationellt arbete med berörda myndigheter inom ramen för EU:s åtgärdsplan.

Sprängämnesprekursorer är kemiska substanser som kan användas för att tillverka sprängämnen. Under 2018 har en ny EU-förordning om dessa ämnen förhandlats fram och Sverige har deltagit aktivt i förhandlingsarbetet. Genom den nya förordningen begränsas tillgången till sprängämnesprekursorer, bl.a.

genom att varken enskilda eller professionella användare får ha tillgång till dessa ämnen om det inte finns ett påvisbart behov.

Fokus på ökad kunskap om informations- och cybersäkerhet samt utvecklat stöd

Det är av grundläggande betydelse att statliga myndigheter, kommuner, landsting, företag och andra organisationer har kännedom om hot och risker, tar ansvar för sin information och bedriver ett systematiskt informationssäkerhetsarbete.

Regeringen har tagit initiativ för att öka kunskapen och förbättra stödet till såväl privat som offentlig sektor genom att bl.a. ge MSB i uppdrag att öka allmänhetens samt små och medelstora företags kunskap om informationssäkerhet inklusive id-kapning. Tillsammans med ett stort antal aktörer utformade MSB kampanjen ”Tänk säkert – skydda din viktigaste information!”. Kampanjens räckvidd har varit omfattande och budskapen har nått ut brett.

Regeringen har även gett MSB i uppdrag att förbättra kommunernas informationssäkerhet i samarbete med länsstyrelserna. MSB har tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och länsstyrelserna utvecklat samt genomfört utbildningar och utvecklat stödmaterial för kommuner, landsting och länsstyrelser.

På uppdrag av regeringen har MSB, Försvarets radioanstalt, Post- och telestyrelsen, Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen redovisat den första samlade informations- och cybersäkerhetshandlingsplanen för åren 2019–2022. Myndigheterna redovisar 77 åtgärder som tillsammans bidrar till att nå målen i regeringens nationella strategi för samhällets informations- och cybersäkerhet. Myndigheterna ska årligen redovisa till regeringen hur arbetet fortgår.

Kunskapen om it-incidenter behöver öka

Statliga myndigheter är sedan 2016 skyldiga att rapportera allvarliga it-incidenter till MSB. År 2018 inkom 297 it-incidentrapporter från 87 av de 256 rapporteringsskyldiga myndigheterna (2017 inkom 281). Den vanligaste typen av incidenter är angrepp följt av oönskad eller oplanerad störning i kritisk infrastruktur. Antalet rapporterade it-incidenter har inte förändrats alltför mycket sedan rapporteringsskyldigheten infördes året innan. I den årliga rapporten om statliga myndigheters it-incidenter bedömer MSB att för få allvarliga it-incidenter rapporteras och kommer därför att vidta åtgärder för att öka rapporteringen.

En ny lag (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster (NIS-lagen) trädde i kraft den 1 augusti 2018. Regeringen har utsett tillsynsmyndigheter och gett MSB i uppdrag att bl.a. utfärda vissa föreskrifter och etablera ett samarbetsforum med tillsynsmyndigheterna och Socialstyrelsen. Under året har MSB utarbetat fem föreskrifter samt vägledningar och allmänna råd. Därutöver har MSB inrättat en ny deskfunktion för att ta emot rapporteringen av it-incidenter enligt den nya lagstiftningen.

Utvecklingen av civilt försvar fortsätter

Under året har ytterligare steg tagits mot en ökad totalförsvarsförmåga och sammanhängande planering för beredskap inom civilt försvar. Regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2018 att tillföra det civila försvaret cirka 430 miljoner kronor per år fr.o.m. 2018 fördelat på flera olika aktörer.

Tillsammans med Försvarsmakten har MSB fortsatt att utveckla samarbetet med bevakningsansvariga myndigheter samt prioriterade kommuner och landsting utifrån regeringsuppdraget att främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret genom utbildningar, övningar, metodstöd och andra förmågehöjande insatser.

Myndigheter, kommuner och landsting har bl.a. arbetat med krigsplacering av sin personal, planering för att kunna stödja Försvarsmakten vid höjd beredskap, en förstärkt aktörsgemensam samverkan för säker och robust kommunikation samt planering för att kunna verka från alternativa och skyddade ledningsplatser.

Utifrån regeringsuppdraget om dimensionerande utgångspunkter för en sammanhängande planering har MSB och Försvarsmakten redovisat en planerings-inriktning som stöd för bevakningsansvariga myndigheters planering. Information och stöd till myndigheter, kommuner och landsting i deras beredskapsplanering har bl.a. getts vid totalförsvarsplaneringskonferenser och seminarier.

Flera myndigheter har utifrån regeringsuppdrag genomfört analyser och identifierat behov av ändringar avseende de författningar som styr myndigheternas arbete

under höjd beredskap. Länsstyrelserna, som är högsta civila totalförsvarsmyndighet inom respektive län, har prioriterat frågan om civilt försvar i sin verksamhet. Länsstyrelsen i Uppsala län har redovisat regeringsuppdraget att ta fram en vägledning för länsstyrelsernas utövande av det geografiska områdesansvaret. Vägledningen bidrar till att länsstyrelsernas utövande underlättas inom hela hotskalan.

Avseende arbetet med civilt försvar på lokal och regional nivå har MSB tecknat två överenskommelser med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) som gäller ersättning för arbete med uppgifter inom området civilt försvar. Överenskommelserna sträcker sig under perioden 2018–2020. Prioriterade uppgifter för kommuner och landsting under perioden är att arbeta med kompetenshöjning gällande totalförsvar, stärka säkerhetsskyddet samt att skapa en krigsorganisation och krigsplacering.

MSB har påbörjat ett arbete med olika vägledningar, bl.a. om det robusta sjukhuset och om stöd för kommunernas planering vid höjd beredskap samt räddningstjänst under höjd beredskap. I samverkan med Försvarsmakten och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet har MSB även utarbetat en vägledning för myndigheternas arbete med krigsorganisation och krigsplacering.

Arbete mot informationspåverkan

Regeringen har gett MSB i uppdrag att inom myndighetens egna ansvarsområde ha en god förmåga att identifiera och möta informationspåverkan och annan spridning av vilseledande information riktat mot Sverige. Myndigheten ska även genom kunskapsspridning och stöd till samverkan bidra till övriga bevakningsansvariga myndigheters och berörda aktörers beredskap inom området.

Verksamheten har under året präglats av de allmänna valen som genomfördes i september 2018. Ett nationellt operativt forum bestående av MSB, Valmyndigheten, Säkerhetspolisen, Polisen, Skatteverket och Länsstyrelsen Västra Götaland etablerades i syfte att samordna myndigheternas arbete.

I samband med arbetet med de allmänna valen har MSB genomfört utbildningsinsatser riktade mot aktörer på lokal, regional och nationell nivå. MSB har under året utbildat ca 3 600 tjänstemän, journalister m.fl. (totalt 11 300 tjänstemän och berörda aktörer under 2016–2018).

MSB har även publicerat en handbok i informationspåverkan riktad främst till kommunikatörer samt beslutat om stöd till forskningsprojekt där resultaten av projekten ska bidra till att stärka de bevakningsansvariga myndigheternas förmåga att identifiera och möta informationspåverkan.

Utvecklat samarbete inom Norden, EU och Nato

De nordiska ländernas samarbete avseende krisberedskap och räddningstjänst fortsatte under 2018. Det finska kommunikationssystemet Virve kopplades under året ihop med den svenska motsvarigheten Rakel. Genom det nordiska räddningstjänstsamarbetet Nordred och EU:s civilskyddsmekanism fick Sverige värdefull hjälp av många länder i arbetet med att bekämpa skogsbränderna sommaren 2018, bl.a. från Danmark, Finland och Norge.

I december 2018 enades EU:s medlemsländer om ett förslag till en revidering av beslutet om en civilskyddsmekanism för unionen (den nya civilskyddslagstiftningen trädde i kraft i mars 2019). Genom denna revidering ökar kraven på medlemsländerna vad gäller det förebyggande och förberedande arbetet på nationell nivå. Möjligheterna att ge operativt stöd till medlemsstaterna vid större allvarliga händelser utökas. En beredskapsresurs inom civilskyddsmekanismen, det s.k. rescEU, har etablerats som ett operativt stöd då nationella resurser inte räcker till. I ett första skede kommer rescEU att fokusera på flygande resurser med kapacitet att släcka skogsbränder.

Under året har bevakningsansvariga myndigheter deltagit vid olika planeringsmöten med Natos civila kommitté i arbetet med implementeringen av nödvändiga civila förmågor för stärkt motståndskraft inom beredskapen.

Analys och slutsatser av förebyggande och förberedande förmågor

I syfte att uppfylla målen för skydd mot olyckor, krisberedskapen och det civila försvaret har en omfattande förebyggande verksamhet bedrivits under 2018.

Samhällets förmåga att förebygga bränder har utvecklats positivt och antalet omkomna i bränder 2018 är de lägsta på mycket länge, men det finns fortfarande utvecklingsområden. Den förebyggande verksamheten behöver bl.a. i större

utsträckning samordnas, främst på kommunal nivå samt i större utsträckning utgå från enskilda personers behov. Regeringen bedömer att MSB:s stöd till samhällets aktörer inom området har bidragit till att stärka förmågan att förebygga bränder och ytterst minskat antalet omkomna.

Vad avser det förebyggande arbetet med naturolyckor bedömer regeringen att vidtagna åtgärder och tillhandahållande av bl.a. finansiering har stärkt ansvariga aktörers förutsättningar att utföra sitt arbete, vilket därmed bidrar till målet för krisberedskapen att minska risken för olyckor och kriser som hotar vår säkerhet.

När det gäller farliga ämnen bedömer regeringen att det fortsatta arbetet med EU:s åtgärdsplan kommer att kräva ytterligare samverkan mellan berörda myndigheter för största möjliga nytta och effekt. Åtgärdsplanen bör ses som ett värdefullt verktyg som ger EU:s medlemsstater stöd i arbetet med att förstärka motståndskraften för att kunna hantera CBRN-hot och förhindra allvarliga olyckor. Regeringen välkomnar vidare den nya EU-förordningen nr 2019/1148 om saluföring och användning av sprängämnesprekursorer, som begränsar allmänhetens tillgång till potentiellt farliga ämnen.

Medvetenheten om informations- och cybersäkerheten i samhället har ökat och stödet till privat och offentlig sektor har utvecklats, men regeringens bedömning är att arbetet fortsatt behöver utvecklas. För att informations- och cybersäkerheten i samhället ska öka krävs att fler aktörer i både offentlig och privat sektor i högre utsträckning prioriterar och avsätter resurser för att höja säkerheten i sina verksamheter.

Regeringen bedömer att myndigheterna som presenterat den samlade informations- och cybersäkerhetshandlingsplanen bedriver ett aktivt arbete med att bl.a. utveckla utbildningar och vägledningar samt att skapa en ökad samverkan med privata aktörer i hela hotskalan, från grundläggande informationssäkerhet till skyddet av de mest skyddsvärda verksamheterna.

Regeringen anser att lagen om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster samt säkerhetsskyddslagen (2018:585) är viktiga för att tydliggöra kraven på det systematiska informations- och säkerhetsskyddsarbete som aktörer i privat och offentlig sektor ska genomföra. Tillämpningen av den nya lagstiftningen bör leda till en positiv effekt på informationssäkerheten och skyddet av de mest skyddsvärda verksamheterna i samhället. Rapporteringen av allvarliga it-incidenter ger en bättre överblick över hoten mot samhällets informationssäkerhet. Regeringen delar MSB:s bedömning att det är för få myndigheter som rapporterar it-incidenter och ser därför positivt på att myndigheten arbetar med att revidera och komplettera nuvarande föreskrifter för att skapa nya och skärpta krav på myndigheternas redovisning.

Inom området civilt försvar har beredskapsplaneringen utvecklats i enlighet med regeringsuppdragen. De medel som har tillförts civilt försvar har bidragit till att stärka utvecklingen på området. Regeringen anser att arbetet med en sammanhängande planering samt stöd till Försvarsmakten och övriga aktörer bör fortsätta utvecklas genom konkreta förmågehöjande åtgärder samt kunskapshöjande utbildningsinsatser och övningar. För att nå målet för civilt försvar är det viktigt att bl.a. säkerställa att aktörerna även har förmåga att upprätthålla sina egna samhällsviktiga verksamheter samtidigt som de ger stöd till Försvarsmakten.

Inom området informationspåverkan bedömer regeringen att MSB:s utbildningsinsatser bidragit till att berörda aktörer har förbättrat sin kunskap inom området och att det i sin tur bidrar till att höja samhällets motståndskraft gällande informationspåverkan.

Det nordiska samarbetet är angeläget och bör vidareutvecklas. Vikten av att ha ett väl fungerande samarbete inom Norden och EU blev extra tydligt när stödresurser behövdes vid hanteringen av de omfattande skogsbränderna 2018. Regeringen bedömer att den nyligen reviderade civilskyddsmekanismen kommer att stärka EU:s gemensamma förmåga att bekämpa skogsbränder och därmed även Sveriges förmåga.

Förmåga att hantera olyckor, kriser och krig

Stärkt räddningstjänst genom ökad samverkan

Den statliga och kommunala verksamheten för räddningstjänst har en grundläggande betydelse för människors säkerhet och trygghet. Kommunernas räddningstjänster genomförde närmare 100 000 räddningsinsatser 2018 och den statliga räddningstjänsten närmare 2 000 räddningsinsatser.

Kommunernas räddningstjänster har vidtagit flera åtgärder för att stärka sin beredskap och förmåga att effektivt kunna hantera olyckor och allvarliga händelser. Exempelvis har flera räddningstjänster i samverkan stärkt sin förmåga att övergripande leda och snabbt kraftsamla vid omfattande räddningsinsatser.

MSB har på olika sätt stärkt sin stödjande förmåga avseende kommunernas räddningstjänster genom bl.a. utvecklat stöd till räddningstjänsternas samordning och ledning vid omfattande räddningsinsatser.

Myndigheten har vidare tillsammans med berörda aktörer utarbetat vägledningar inom bl.a. områdena samverkan vid dödligt pågående våld, förebygga och hantera våld mot blåljuspersonal, samt drönaranvändning i kommunal räddningstjänst.

Samverkan mellan aktörerna med ansvar för kommunal och statlig räddningstjänst har utvecklats. Flera möten inom ramen för MSB:s räddningstjänstforum har anordnats för att främja dialogen och samverkan inom området.

Utbildningar för kommunal räddningstjänst

Enligt förordningen om utbildning i skydd mot olyckor tillhandahåller MSB utbildning inom området. Utbildningarna ska säkerställa en likvärdig och grundläggande kompetens hos räddningstjänstpersonal i hela landet. De mest omfattande utbildningarna är grund- och vidareutbildningar för del- och heltidsanställda brandmän samt räddningsledarutbildningar.

Myndigheten har under året tillhandahållit ca 530 platser för utbildning i skydd mot olyckor (SMO) jämfört med ca 500 platser 2017. När det gäller utbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap (deltidsanställda brandmän) har myndigheten förändrat utbildningen sedan 2017 och delat upp den i två delar. För grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap del 1 har 630 utbildningsplatser nyttjats och för grundutbildning del 2 har 317 utbildningsplatser nyttjats. Grundutbildningen har erbjudits på nio platser i landet. Detta innebär att den nya utbildningen ger fler utbildningsplatser jämfört med den gamla utbildningen och leder till ett ökat regionalt genomförande. Vidare har myndigheten tillhandahållit 344 (349 platser 2017) utbildningsplatser för räddningsledare. Antalet utbildningsplatser visas i tabell 4.1.

Tabell 4.1 Antal utbildningsplatser

Antal platser

	2016	2017	2018
Utbildning i skydd mot olyckor	421	502	527
Utbildning för räddningsinsats	543	551	
Utb räddningstjänst i beredskap 1			630
Utb räddningstjänst i beredskap 2			317
Räddningsledare	333	349	344

Källa: MSB:s årsredovisning för 2017 och 2018.

Hantering av skogsbränder sommaren 2018

Skogsbränderna sommaren 2018 blev de mest omfattande i modern tid i Sverige och hanteringen gick i flera avseenden bra även om det finns utvecklingspotential i samhällets samlade förmåga att förebygga och släcka stora skogsbränder. På de flesta håll lyckades räddningstjänsterna effektivt begränsa och släcka bränderna – ofta i samverkan och med stöd från myndigheter, frivilliga samt med resurser från andra länder. Kommunernas räddningstjänster genomförde ca 7 000 insatser mot brand i terräng.

EU:s civilskyddsmekanism aktiverades tidigt för att få tillgång till flygande släckresurser och räddningstjänstpersonal. MSB:s förstärkningsresurser i form av bl.a. skogsbrandsdepåer användes på flera platser under släckningsarbetet. Andra myndigheter deltog också med stöd i insatserna, bl.a. Försvarsmakten, Kustbevakningen och Trafikverket.

Fler samtal till SOS Alarm och sänkta svarstider

Enligt alarmeringsavtalet mellan staten och SOS Alarm AB ska bolaget säkerställa en effektiv 112-tjänst så att polis, räddningstjänst och ambulans snabbt kan tillkallas. Avtalet föreskriver en medelsvarstid på 8 sekunder. Under 2018 besvarade 600 larmoperatörer i 14 SOS-centraler ca 3,2 miljoner nödsamtal varav 75 procent föranledde akut hjälpbehov.

Under de senaste tio åren har antalet 112-samtal ökat, liksom antalet samtal med tolkbehov. Medelsvarstiden har dock kunnat sänkas två år i rad till 11,5 sekunder för 2018 (se diagram 4.2) bl.a. tack vare fler anställda.

Diagram 4.2 SOS Alarms medelsvarstider på 112-samtal 2008–2018

Antal sekunder

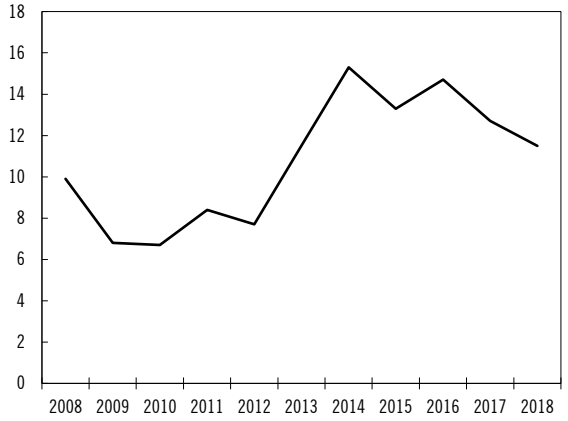

Källa: MSB:s tillsynsrapporter t.o.m. 2018

Under skogsbränderna hade SOS Alarms krisberedskapsavdelning en roll att samordna tjänsten Viktigt meddelande till allmänheten (VMA) och informationsnumret 113 13 samt ta fram lägesbilder och larma tjänstemän i beredskap vid myndigheter. Förmedlingen av VMA och samtalen till informationsnumret 113 13 nådde rekordnivåer. Inom ramen för totalförsvarsplanering har bolaget dels vidtagit åtgärder för att säkerställa personalförsörjningen vid höjd beredskap, dels höjt sin stabskompetens.

Robust och säker kommunikation vid insatser

Under året har robusthet, tillgänglighet och säkerhet i kommunikationssystemet Rakel förstärkts, bl.a. genom en ny reservledningsplats och ett projekt för att ta fram mindre mobila basstationer i syfte att förbättra täckningen. Anslutningen till systemet har fortsatt att öka. Vid utgången av 2018 fanns omkring 74 000 abonnemang, en ökning med drygt 2 000 jämfört med föregående år. Se diagram 4.3.

Diagram 4.3 Antal Rakelabonnemang 2012–2018

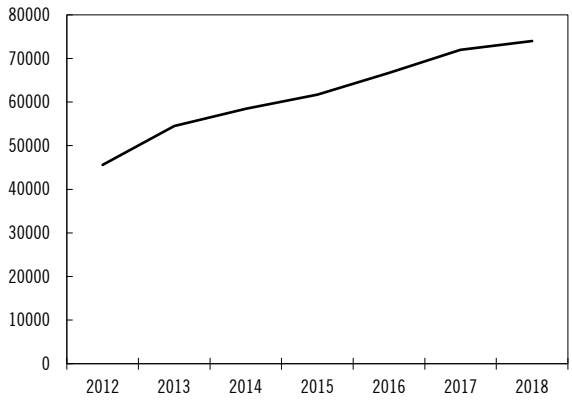

Källa: MSB:s årsredovisningar 2012–2018

Rakel har en ekonomisk stabilitet, vilket illustreras av tabell 4.2. Kostnaderna under 2018 uppgick till 528 miljoner kronor och intäkterna till 601 miljoner kronor.

Tabell 4.2 Kostnader och intäkter för Rakel 2016–2018

Mnkr

	2016	2017	2018
Kostnader	487	513	528
Intäkter	539	574	601

Källa: MSB:s årsredovisning för 2018.

Under året har tilläggstjänsten Rakel sekretess utvecklats, vilket möjliggör för användarna att kommunicera information med en enligt säkerhetsskyddslagen hög skyddsnivå. En vägledning för säker och robust samverkan för att underlätta för användarna har utarbetats. I samarbete med Trafikverket har MSB inlett ett arbete för att etablera en upphandlad lösning för mobila datatjänster som ska kunna komplettera Rakel.

Under skogsbränderna sommaren 2018 uppstod vissa problem med täckning och kapacitet i Rakel, men mobila basstationer placerades ut för att förbättra täckningen på utsatta platser. Åtgärder vidtogs också för att utöka kapaciteten i vissa basstationer. Även användarnas behov av fortsatt stöd och utbildning avseende Rakel tydliggjordes.

Räddningstjänst till sjöss och sjöövervakning

Kustbevakningen har i uppgift att utföra räddningstjänst till sjöss och att bedriva sjöövervakning. Myndigheten har genomfört 52 miljöräddningsinsatser under 2018, jämfört med 27 insatser 2017. Ökningen förklaras bland annat av en intensivare båttrafik tack vare det fina sommarvädret.

Flera insatser under 2018 har varit mer omfattande. Främst märks operation Makassar Highway, som pågick i två veckor. Ett lastfartygs grundstötning utanför Oskarshamn kom att innebära kraftiga skador på fartygsskrovet, vilket resulterade i ett oljeutsläpp som också nådde land.

Under 2018 genomfördes något fler kontrollåtgärder än föregående år. Antalet är dock betydligt färre än under 2016, då den särskilda gränskontrollverksamheten för att stödja Polismyndigheten innebar en kraftig ökning (se tabell 4.3).

När det gäller utfallet av kontrollåtgärderna, dvs. andelen som leder till anmälan, rapport,

ordningsbot eller annan åtgärd, är resultatet för 2018 i nivå med föregående år.

Tabell 4.3 Miljöräddningsoperationer samt kontroll- och tillsynsåtgärder 2014–2018

Antal

	2014	2015	2016	2017	2018
Miljöräddnings-operationer	55	40	34	27	52
Kontroll- och tillsynsåtgärder	55 911	61 480	263 878	91 438	93 202

Källa: Kustbevakningens årsredovisning för 2018.

Kustbevakningen har under 2018 arbetat med att utveckla arbetsmetodiken inom brotts-utredningsverksamheten och ökat kompetensen inom myndigheten när det gäller brottsutredning. Vidare har Kustbevakningen under året arbetat med att förbereda myndigheten för de utökade rättsliga befogenheterna som trädde i kraft den 1 april 2019. Förberedelserna har bland annat bestått i utbildning och kompetensutveckling, både gällande de utökade befogenheterna som sådana och i användning av Polismyndighetens utredningssystem, som Kustbevakningen nu anslutits till.

När det gäller sjöräddningsverksamhet nationellt har Kustbevakningen deltagit i 315 insatser, vilket innebär en liten ökning jämfört med föregående år.

Internationell insatsverksamhet

Det svenska deltagandet i internationella biståndsinsatser sker bl.a. genom MSB som under 2018 bedrivit 122 (128 år 2017) internationella biståndsinsatser i 41 länder. Myndigheten har bl.a. deltagit i insatser med anledning av konflikterna i Nigeria, Centralafrikanska republiken, Demokratiska republiken Kongo och Sydsudan, som orsakat stora flyktingströmmar.

Under året genomfördes även humanitära minhanteringsinsatser kopplat till Syrienkrisen, Somalia, Centralafrikanska republiken och Irak, samt inom civil konflikthantering i Demokratiska republiken Kongo, Tadjikistan och Colombia.

Arbetet inom civil krishantering (fredsfrämjande, säkerhetsfrämjande och konfliktförebyggande insatser) har under 2018 medfört insatser i 14 länder, med totalt 71 avslutade kontrakt. Dessa insatser har innefattat stöd till bl.a. EU, FN och OSSE.

Under 2018 har MSB tecknat ett kontrakt med EU-kommissionen som berättigar Sverige och MSB att ansvara för all lagerhantering kopplad till civila krishanteringsmissioner inom EU:s Common Security and Defence Policy (CSDP), genom det s.k. CSDP-Warehouse i Kristinehamn.

Under maj månad bidrog Kustbevakningen med ett sjöövervakningsflygplan över Medelhavet på uppdrag av EU:s gemensamma gräns- och kustbevakningsbyrå, Frontex. Syftet var att bistå de italienska myndigheterna med gränsövervakning till sjöss, hantering av gränsöverskridande brottslighet till sjöss och att stärka samarbetet inom kustbevaknings-aktiviteter för att hantera migrationskrisen i centrala Medelhavet.

Mot bakgrund av de fortsatta migrationsströmmarna på Medelhavet har regeringen förlängt bemyndigandet för Kustbevakningen att delta med fartyg, båtar, flygplan och personal i Frontex-insatser på Medelhavet. Det aktuella bemyndigandet gäller t.o.m. den 31 december 2020 (Ju2018/05090/SSK).

Övningar stärker beredskapen

När det gäller samhällets förmåga att hantera olyckor, kriser och krig är genomförande av olika övningar betydelsefullt. I oktober 2018 redovisade ett 60-tal myndigheter och landsting sammanfattningar av sina risk- och sårbarhetsanalyser till Regeringskansliet, MSB och Socialstyrelsen. I redovisningarna ingår utvalda förmågeindikatorer, bl.a. antalet genomförda övningar av ledningen och krishanteringsorganisationen samt om det finns utbildnings- och övningsplaner. En sammanställning visar följande.

Centrala myndigheter

- 19 av 38 myndigheter har en utbildnings- och övningsplan
- 23 av 38 myndigheter har övat sin ledning under det gångna året
- 25 av 38 myndigheter har övat sin krishanteringsorganisation under det gångna året.

Landsting (siffran i parentes är för 2017)

- 12 (15) av 21 landsting har en utbildnings- och övningsplan för mandatperioden som efterföljs
- 11 (12) av 21 landsting har övat sin krisledningsnämnd under det gångna året

– 17 (18) av 21 landsting har övat sin krishanteringsorganisation under det gångna året.

Under året har även ett antal större gemensamma övningar genomförts, bl.a. SAMÖ 2018 (tema civilt försvar) och NISÖ 2018 (om informations- och cybersäkerhet). Planering har även pågått inför kommande större övningar som bl.a. KKÖ 2019 (kärnkraftsövning i Uppsala län), Barents Rescue 2019 (krishanteringsövning i Barentsregionen) samt TFÖ 2020 (en nationell totalförsvarsövning).

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör se över länsstyrelsernas krisberedskap när det gäller krav på övningsverksamhet och beredskap (bet. 2017/18:FöU7 p.9, rskr. 2017/18:218). I det ändringsbrev till länsstyrelserna som regeringen beslutade om den 14 mars 2019 får länsstyrelserna i uppdrag att i sitt arbete med skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar särskilt prioritera att planera och genomföra övningar. Länsstyrelserna ska redovisa vilka åtgärder som har vidtagits och hur övningarna bidragit till uppnådda resultat. Regeringen gör bedömningen att tillkännagivandet därmed är slutbehandlat.

Analys och slutsatser av hanterande förmågor

Enligt regeringen är det av stor betydelse att samhället har god förmåga att genomföra säkra och effektiva räddningsinsatser. Samhällets förmåga att genomföra räddningsinsatser vid de mest frekventa olyckorna bedöms vara god. Samhället bedöms ha svårare att hantera omfattande och komplexa händelser. Förmågan bedöms dock variera över landet.

Regeringen anser att MSB:s stöd till räddningstjänstaktörerna väsentligt har bidragit till att stärka samhällets samlade förmåga att hantera omfattande räddningsinsatser, särskilt vid skogsbränderna 2018. MSB:s stöd till kommunerna med bl.a. samordning av nationella och internationella stödresurser hade stor betydelse, vilket bekräftades av Skogsbrandsutredningen (SOU 2019:7).

Erfarenheterna från skogsbränderna visar att insatserna överlag genomfördes på ett bra sätt, men att Sveriges förmåga att hantera stora och komplicerade skogsbränder kan förbättras. Möjligheten att släcka skogsbränderna från luften med helikoptrar och flygplan var av stor betydelse för snabba och effektiva resultat. Stödet från EU och våra grannländer var betydelsefullt i släckningsarbetet. Trots att det var många bränder blev bara några få av dem mycket stora.

Under 2018 blev det tydligt att Sveriges förmåga att släcka stora skogsbränder behöver utvecklas och att de nationella släckningsresurserna inte var tillräckliga. Även om hanteringen i flera avseenden gick bra finns det möjlighet till förbättring i samhällets förmåga att förebygga och hantera stora skogsbränder. Skogsbrandsutredningens förslag tillsammans med andra utredningar som genomförts av bl.a. kommuner syftar till att stärka landets samlade förmåga inom området.

SOS Alarm har kunnat sänka sin svarstid på 112-samtal två år i rad bl.a. tack vare fler anställda som bolaget har kunnat rekrytera utifrån medelsförstärkningen 2018–2020.

En robust och säker kommunikation är central för att nå målen för samhällets krisberedskap. Regeringen välkomnar den utveckling av Rakelsystemet som genomförts av MSB. Erfarenheterna från skogsbränderna 2018 visade att systemet behövde stärkas dels genom förbättrad täckning och kapacitet, dels genom ökad möjlighet till utbildning och stöd för användarna. Regeringen ser därför positivt på att MSB har köpt in fler mobila basstationer samt utbildat räddningstjänster i effektiv användning av Rakel.

Flera större miljöräddningsinsatser till sjöss, deltagande i insatserna vid skogsbränderna och en omfattande båttrafik tack vare det varma sommarvädret innebar ett intensivt 2018. Regeringen bedömer att detta har kunnat hanteras med goda resultat. Vidare konstaterar regeringen att Kustbevakningens kompetensförsörjning har stabiliserats.

Regeringen bedömer att Sverige genom bl.a. MSB:s deltagande i humanitära insatser sammantaget bidragit till säkerställd kapacitet hos ansvariga aktörer i fält att ta emot och samordna stöd i samband med kriser samt till en stärkt infrastruktur som möjliggör bistånd till drabbade människor och samhällen. Vidare bedömer regeringen att verksamheten inom humanitär minhantering bidragit till att minska riskerna för befolkningen vad gäller explosiva kvarlämningar från krig. Likaså har insatserna inom området civilkrishantering bidragit till förutsättningarna att bedriva verksamhet i konflikt och

postkonfliktområden, liksom till stärkt fredsuppbyggnad.

Vidare anser regeringen att MSB utifrån sitt mandat på ett framgångsrikt sätt förhandlat med EU-kommissionen om att få EU:s lager för civila krisinsatser till Sverige och Kristinehamn.

En god utbildnings- och övningsverksamhet har bidragit till att uppfylla målen för samhällets krisberedskap.

Regeringen konstaterar att såväl centrala myndigheter som regioner övar regelbundet, men siffrorna visar att krishanteringsorganisationen prioriteras framför ledningsgrupper. Det är även nödvändigt att ledningen övas. I många fall saknas det fortfarande en utbildnings- och övningsplan att hålla sig till. För att stärka landets samlade förmåga är det även centralt att större gemensamma beredskapsövningar genomförs, vilket även planerats för under 2018.

Generell utveckling av samhällets krisberedskap

Ökad jämställdhet inom krisberedskapen
Kustbevakningen har fortsatt sitt arbete utifrån den strategi och åtgärdsplan som utarbetats för en jämnare könsfördelning av myndighetens anställda. År 2018 var andelen kvinnor bland myndighetens anställda 27 procent, en ökning med en procentenhet från föregående år. Andelen kvinnor inom kärnverksamheten låg på samma nivå som föregående år.

MSB har utvecklat arbetet med att skapa en jämnare könsfördelning vid rekrytering och bemanning av olika insatser. Andelen kontrakt som har utfärdats till kvinnor inom insatsverksamheten har ökat, från ca 24 procent 2017 till 30 procent 2018.

Tillsyn inom området skydd mot olyckor
MSB har under året genomfört fem tillsynsbesök avseende länsstyrelsernas arbete i enlighet med lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO). Vidare har fyra tillsynsbesök avseende länsstyrelsernas arbete med att planera för räddningstjänst och sanering vid utsläpp av radioaktiva ämnen samt för att överta kommunal räddningstjänst vid omfattande räddningsinsatser genomförts. Tillsyn har även genomförts vid verksamheter utifrån lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE).

I syfte att utbilda och stödja länsstyrelserna i deras arbete, bl.a. avseende lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (den s.k. sevesolagen) har MSB genomfört tillsynskonferenser.

Utredningar av olyckor minskar risker
Verksamheten vid Statens haverikommission utgör en viktig del i det statliga systematiska säkerhetsarbetet. En haveriutredning ska bl.a. besvara vad som kan göras för att dels undvika framtida olyckor av samma karaktär, dels minska konsekvenserna om en olycka ändå inträffar. Verksamheten är huvudsakligen händelsestyrd beroende på antalet inträffade olyckor. Myndighetens genomsnittliga utredningstid har minskat från ca 1 år under de två föregående åren till 8,5 månader (se tabell 4.4) och alla utredningar har kunnat färdigställas inom 12 månader.

Tabell 4.4 Genomsnittlig utredningstid 2014–2018

månader

	2014	2015	2016	2017	2018
Utredningstid	16	11	13	11,5	8,5

Källa: Statens haverikommissions årsredovisningar för 2014–2018.

Insatser för ökad beredskap genom särskilda medel
Anslag 2:4 *Krisberedskap* som disponeras av MSB har möjliggjort finansiering av bidragsmedel för åtgärder som stärker samhällets samlade beredskap och förmåga i bl.a. samhällsviktig verksamhet. Anslaget har använts för tvärsektoriella projekt samt åtgärder inom krisberedskapen och det civila försvaret.

MSB fördelade sammanlagt 1 233 miljoner kronor till dels myndigheter för projekt, dels kommuner och landsting för åtgärder utifrån lagen om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Därutöver har medel tilldelats frivilliga försvarsorganisationer. Medel från anslaget har även finansierat forskning. Några av resultaten från projekten har redan kommit till användning vid inträffade händelser, bl.a. vid skogsbränderna under sommaren 2018.

För att säkerställa att det bedrivs forskning inom myndighetens ansvarsområden har MSB även inriktat, beställt och kvalitetssäkrat forskning om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar.

Fördelningen av medel framgår av diagram 4.4.

Diagram 4.4 Fördelning av medel från anslag 2:4 2018

Mnkr

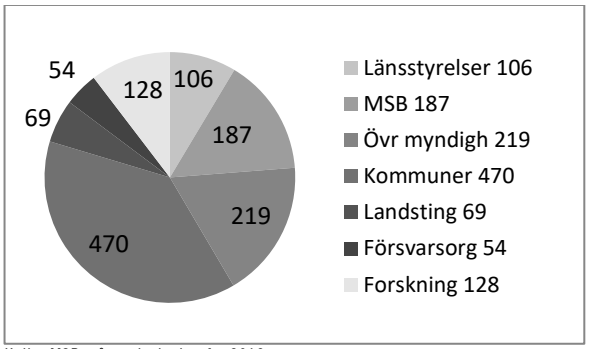

Källa: MSB:s årsredovisning för 2018.

Analys och slutsatser av generella förmågor

Regeringen konstaterar att arbetet med att öka jämställdheten inom krisberedskapen går framåt om än med små steg och kommer fortsatt att följa myndigheternas arbete med att skapa en jämnare könsfördelning

Regeringen anser att tillsynsverksamheten inom området skydd mot olyckor inklusive farliga ämnen har bidragit till måluppfyllelsen att säkerställa ett likvärdigt skydd mot olyckor i hela landet. Regeringen delar MSB:s bedömning att länsstyrelserna behöver verka för att komma tillrätta med konstaterade brister vad avser det förebyggande arbetet.

Regeringen bedömer att undersöknings-verksamheten vid Statens haverikommission har utvecklats och blivit mer effektiv när det t.ex. gäller utredningstider.

När det gäller insatser för ökad beredskap med särskilda medel är regeringens bedömning att genomförda åtgärder som finansierats genom anslag 2:4 Krisberedskap har stärkt samhällets samlade beredskap mot allvarliga olyckor, kriser och krig.

4.3 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har avgivit en revisionsberättelse med modifiering vad avser MSB:s årsredovisning för 2018. Revisionen bedömer att myndigheten har överskridit bemyndiganderamens slutår i en överenskommelse med ett universitet avseende ett flerårigt projekt. Bemyndigandet avser anslaget 2:4 *Krisberedskap*. Med anledning av detta har MSB informerat regeringen om att nödvändiga åtgärder kommer att vidtas för att förhindra att ett överskridande av bemyndigandet upprepas.

4.4 Politikens inriktning

Ökad förmåga att förebygga och förbereda samhället för olyckor, kriser och krig

Ett kontinuerligt arbete med att utveckla samhällets beredskap är nödvändigt. Förebyggande åtgärder behöver vidtas för att förbereda samhället och förhindra allvarliga olyckor, kriser och ytterst krig.

Fler åtgärder för att stärka samhällets informations- och cybersäkerhet

Hoten mot vår information och våra informationssystem ökar ständigt och gapet mellan hot och säkerhet växer. Digitaliseringen av samhället ger nya möjligheter, men innebär samtidigt nya risker. Därför är det av särskild vikt att informations- och cybersäkerheten i hela samhället utvecklas för att upprätthålla och stärka såväl vårt välstånd som vår säkerhet.

Regeringen ser fortsatt behov av flera åtgärder för att öka informations- och cybersäkerheten i Sverige i enlighet med de övergripande prioriteringar och målsättningar som framgår av den nationella strategin för samhällets informations- och cybersäkerhet (skr. 2016/17:213). En sådan åtgärd är att upprätta ett nationellt center för att öka informations- och cybersäkerheten.

Ett stärkt civilt försvar

Regeringen vill betona vikten av att berörda aktörer fullföljer den försvarspolitiska inriktningen för perioden 2016–2020. För att stärka förmågan hos bevakningsansvariga myndigheter och andra aktörer tillförde regeringen 2018 permanenta medel, som för återstoden av försvarsinriktningsperioden (2018–2020) uppgår till 1,3 miljarder kronor.

För utvecklingen av civilt försvar är det av särskild betydelse att vidareutveckla och fördjupa arbetet med att stärka robustheten i samhällsviktiga funktioner samt förmågan att stödja Försvarsmakten vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.

Regeringen har genom ändringar i MSB:s instruktion bl.a. förtydligat att de uppgifter som myndigheten har vid olyckor och kriser även ska gälla vid höjd beredskap. Regeringen ser också att myndighetens arbete med stöd till ansvariga aktörers beredskapsplanering samt utveckling av ledningsplatser, förstärkningsresurser och säker kommunikation behöver fortsätta.

Berörda aktörer som t.ex. bevakningsansvariga myndigheter måste fortsätta att utveckla den egna organisationens förmåga att möta de krav som höjd beredskap innebär genom att bl.a. utarbeta rutiner för aktörsgemensam samverkan samt fortsätta planeringen för att verka från en alternativ eller skyddad ledningsplats.

Regeringen vill vidare understryka nödvändigheten av att det arbete med civilt försvar som påbörjats inom kommuner och landsting fortsätter att utvecklas.

Det är viktigt att planeringen mellan det civila och det militära försvaret samordnas. Förberedelser för totalförsvarsövning 2020 pågår och regeringen betonar vikten av att alla berörda aktörer deltar så att övningen kan genomföras på ett framgångsrikt sätt.

Samarbetet mellan Sverige och Nato inom området civil beredskap syftar bl.a. till att stärka Sveriges totalförsvarsförmåga. Genom att delta i gemensamma övningar stärks förmågan att motstå olika typer av kriser och hot.

Regeringen har beslutat om uppdrag till flera bevakningsansvariga myndigheter att inkomma med underlag för den fortsatta inriktningen av det civila försvaret (Ju2019/02477/SSK). I fokus för uppdraget står energiförsörjning, transporter, livsmedelsförsörjning, dricksvattenförsörjning, ordning och säkerhet, finansiell beredskap samt elektroniska kommunikationer och post.

Arbetet med att skapa en jämnare könsbalans inom krisberedskapen och det civila försvaret behöver fortsätta.

Utredning om ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar

Sverige behöver en stärkt förmåga att hantera situationer med höjd beredskap och ytterst krig. Det finns därmed behov av en tydligare ansvars- och ledningsstruktur samt en förbättrad samordning av civilt försvar inom ramen för totalförsvaret. Regeringen har därför tillsatt en utredning som ska analysera och föreslå en struktur för ansvar, ledning och samordning av civilt försvar på central, regional och lokal nivå. Strukturen ska även stärka samhällets förmåga att hantera fredstida kriser.

Utredning om en ny myndighet för psykologiskt försvar

Regeringen anser att Sverige, inom ramen för det civila försvaret, ska utveckla ett psykologiskt försvar anpassat efter dagens förhållanden. Berörda aktörers samverkan för att stärka det psykologiska försvaret bör också utvecklas. Mot denna bakgrund har regeringen tillsatt en utredning som ska analysera och lämna förslag till en ny myndighet med det övergripande ansvaret att utveckla och samordna det psykologiska försvaret. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2020.

Ett förebyggande arbete mot naturolyckor

En av många utmaningar som samhället står inför är konsekvenserna av ett förändrat klimat. Den pågående klimatförändringen innebär att olika typer av anpassningsåtgärder blir allt viktigare. Många aktörer måste vidta förebyggande åtgärder för ett klimatsäkert och hållbart samhälle. Regeringen har därför gjort särskilda satsningar på drygt 250 miljoner kronor för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor under perioden 2017–2020. Satsningarna möjliggör för kommuner att kunna vidta fler förebyggande klimatanpassningsåtgärder.

Ökad förmåga att hantera olyckor, kriser och krig

Samhället behöver upprätthålla en god beredskap för att kunna hantera olyckor och andra liknande oförutsedda händelser, som ofta kräver att räddningsinsatser genomförs.

En effektivare räddningstjänst

De kommunala räddningstjänsterna fungerar i grunden väl, men i vissa avseenden bör det göras förbättringar för att verksamheterna ska kunna bedrivas på ett mer likvärdigt, effektivt och säkert sätt vid olyckor, kriser och höjd beredskap.

För att kunna genomföra säkra och effektiva räddningsinsatser vid stora bränder och omfattande olyckor behöver de kommunala räddningstjänsterna samverka och deras gemensamma resursutnyttjande utvecklas. Räddningstjänsterna bör även i stort förbättra sin förmåga att leda räddningstjänstverksamheten.

Det måste även finnas räddningstjänstresurser i tillräcklig omfattning som kan agera snabbt och

säkert vid olyckor i hela landet. De kommunala räddningstjänsterna bör därför ges så goda förutsättningar som möjligt att organisera sin räddningstjänst med hel- och deltidsbrandmän samt brandbefäl.

MSB och länsstyrelserna har viktiga uppgifter i förhållande till den kommunala räddningstjänsten. Förutom att utöva tillsyn på området ska dessa myndigheter vid behov kunna stödja den kommunala räddningstjänsten, särskilt vid omfattande räddningsinsatser. Det statliga ansvaret på området bör därför utvecklas.

Både Räddningstjänstutredningen (SOU 2018:54) och Skogsbrandsutredningen (SOU 2019:7) har lämnat flera förslag för att den kommunala räddningstjänsten ska kunna bedrivas på ett mer likvärdigt, effektivt och säkert sätt i hela landet. Beredning av utredningarnas förslag pågår i Regeringskansliet.

Samhällets 112-tjänst vidareutvecklas inom nuvarande system

Samhällets alarmeringsverksamhet har under de senaste åren varit föremål för två utredningar: Alarmeringstjänstutredningen (SOU 2013:33) och 112-utredningen (SOU 2018:28). Utgångspunkten har varit att utreda förutsättningarna för en stärkt nationell funktion inom alarmeringsområdet.

Sedan Alarmeringstjänstutredningen tillsattes 2011 har en utveckling ägt rum som påverkar alarmeringsområdet. Tre regioner har valt att starta egna larmcentraler som på egen hand hanterar prioritering och dirigering av prehospitala vårdresurser. Inom den kommunala räddningstjänsten pågår utveckling avseende övergripande räddningsledning som på sikt kan leda till att räddningstjänsterna i större utsträckning väljer egna lösningar för utalarmering.

Utvecklingen inom alarmeringsområdet förändrar inte SOS Alarms centrala uppgift att ta emot anrop till 112 och att förmedla information från dessa anrop till berörda hjälporgan. SOS Alarm sköter även alarmeringsverksamheten helt eller delvis för de regioner och kommuner som har ett sådant behov, utifrån separata avtal. Genom SOS Alarms verksamhet säkerställs därmed att det finns en samhällelig funktion för mottagning av anrop till 112.

Regeringen anser att en vidareutveckling av verksamheten bör ske inom det nuvarande systemet för alarmering och att SOS Alarm således även fortsättningsvis ska ha samhällsuppdraget att besvara anrop till nödnummer 112. SOS Alarms ansvar och uppgifter på alarmeringsområdet behöver eventuellt förtydligas och anpassas till dagens förhållanden. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i denna fråga.

Stärkt övervakning och räddningstjänst till sjöss

Kustbevakningen är den centrala myndigheten till sjöss med ansvar för ett stort antal uppgifter och med verksamhet både nationellt och internationellt. Regeringen bedömer att de primära utvecklingsområdena för Kustbevakningen i dagsläget är brottsbekämpning och ordningshållning, samt totalförsvarsplanering.

Den nya kustbevakningslagen som trädde i kraft den 1 april 2019 innebär utökade rättsliga befogenheter för Kustbevakningen inom brottsbekämpning och ordningshållning. Myndigheten har arbetat för att förbereda sig för detta, men regeringen bedömer att det också kommer att krävas fortsatt anpassning hos Kustbevakningen under de kommande åren.

Vidare planerar regeringen för en reglering gällande ett förstärkt operativt stöd från Kustbevakningen till Polismyndigheten vid insatser mot terrorism och annan allvarlig brottslighet. Även detta kommer sannolikt att kräva vissa organisatoriska anpassningar hos Kustbevakningen.

Inom totalförsvarsområdet anser regeringen att det är angeläget att arbetet som Kustbevakningen bedriver tillsammans med Försvarsmakten inom en snar framtid leder till en reell förmåga att stödja det militära försvaret.

Internationella insatser vid kriser och katastrofer

Sverige ska fortsatt ha en aktiv roll i det internationella samarbetet inom civil krishantering. Detta gäller främst samarbete och insatser till stöd för framför allt FN och EU, men även annat internationellt samarbete. Sverige ska även fortsatt delta i det förebyggande arbetet inom området katastrofriskreducering.

Vidare ska Sverige aktivt delta i implementeringen av den beslutade revideringen av EU:s civilskyddsmekanism, som är ett samarbete där EU-länder kan ge eller få stöd vid kriser då landets egna resurser inte räcker till (t.ex. vid skogsbränder eller översvämningar). MSB ska

fortsatt stödja framförallt FN med experter och operativt stöd vid katastrof- och biståndsinsatser.

Det starka svenska engagemanget i frågor som rör gränskontroll och räddningsinsatser är fortsatt angeläget eftersom det dels bidrar till att rädda liv, dels ökar möjligheterna för Sverige att få gehör för viktiga frågor i EU-samarbetet. Regeringen anser att Kustbevakningen bör fortsätta sin samverkan med Polismyndigheten och Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån (Frontex) inom området.

4.5 Budgetförslag

4.5.1 2:1 Kustbevakningen

Tabell 4.5 Anslagsutveckling 2:1 Kustbevakningen

Tusental kronor

2018	Utfall	1 204 407	Anslags-sparande	118 766
2019	Anslag	1 257 931 [1]	Utgifts-prognos	1 235 525
2020	**Förslag**	**1 304 152**		
2021	Beräknat	1 354 384 [2]		
2022	Beräknat	1 376 260 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 332 687 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 332 686 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Kustbevakningens förvaltningsutgifter.

Anslagsändamålet för Kustbevakningen ändrades i budgetpropositionen för 2019 för att följa gängse principer för myndigheters förvaltningsanslag. Någon ändring i sak var inte avsedd, utan anslaget skulle även framgent användas för utgifter för de uppgifter som ingår i myndighetens verksamhet, d.v.s. myndighetens förvaltningsutgifter. Försvarsutskottet invände emot denna förändring och framförde att anslagsändamålet bör beskriva den verksamhet som anslaget är avsett att finansiera (bet. 2018/19:FöU1).

Myndighetens uppgifter anges i myndighetetens instruktion. Att, som utskottet efterfrågar, i anslagsändamålet peka ut vissa uppgifter skulle innebära att anslagsändamålet motsvarar delar av instruktionen, men inte myndighetens instruktionsenliga uppgifter i sin helhet. Det skulle medföra osäkerhet kring vilka delar av myndighetens verksamhet som får finansieras från anslaget, samtidigt som det också skulle innebära en avvikelse från hur anslagsändamålen utformas för andra förvaltningsanslag. Regeringen anser därför inte att anslagets ändamål ska ändras på det sätt som utskottet har påtalat.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.6 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	-438	-	-	-
Prognos 2019	2 000	-	-	-
Budget 2020	2 000	-	-	-

Intäkterna avser krav på ersättning enligt sjölagen (1994:1009) för kostnader för räddningstjänst och vattenföroreningsavgift enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg.

Tabell 4.7 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	4 818	4 808	10	12
(varav tjänsteexport)				
Prognos 2019	6 000	6 000	0	12
(varav tjänsteexport)				
Budget 2020	6 000	6 000	0	12
(varav tjänsteexport)	-	-	-	-

Kustbevakningen utför uppdrags- och serviceverksamhet åt samverkande myndigheter samt andra uppdragsgivare. Myndigheten får disponera intäkterna.

Regeringens överväganden

Fr.o.m. 2020 ökas anslaget med 14 000 000 kronor för att finansiera Kustbevakningens operativa stöd till Polismyndigheten vid insatser mot terrorism och annan allvarlig brottslighet. Anslaget minskas med 80 000 kronor från och med 2020 för att finansiera en kanslifunktion till rådet för digitalisering av rättsväsendet. Kanslifunktionen placeras på Brottsförebyggande rådet och anslaget 1:7 *Brottsförebyggande rådet* under utgiftsområde 4 Rättsväsendet ökas därmed med motsvarande belopp.

Tabell 4.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Kustbevakningen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**1 257 931**	**1 257 931**	**1 257 931**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	22 301	43 144	64 159
Beslut	23 920	53 309	54 170
Varav BP20 [3]	13 920	13 920	13 920
Varav [3]			
Samordning av digitalisering av rättskedjan	-80	-80	-80
Operativt stöd till Polismyndigheten	14 000	14 000	14 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 304 152**	**1 354 384**	**1 376 260**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 304 152 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Kustbevakningen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 354 384 000 kronor respektive 1 376 260 000 kronor.

4.5.2 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor

Tabell 4.9 Anslagsutveckling 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor

Tusental kronor

2018	Utfall	74 850	Anslags-sparande	
2019	Anslag	129 850 [1]	Utgifts-prognos	128 353
2020	**Förslag**	**74 850**		
2021	Beräknat	24 850		
2022	Beräknat	24 850		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera ersättning till kommuner för åtgärder som vidtas för att förebygga jordskred och andra naturolyckor.

Anslaget får även användas för finansiering av vissa åtgärder för att stärka samhällets förmåga att bedöma och hantera översvämningsrisker.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 55 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet avser fleråriga beslut om bidrag till kommunernas verksamhet att förebygga jordskred och andra naturolyckor som förväntas öka i ett förändrat klimat och för att stimulera sådana förebyggande åtgärder. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2019 för anslaget 2:2 *Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 55 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 4.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	35 958	96 389	76 389			
Nya åtaganden	78 852	35 000	28 611			
Infriade åtaganden	-18 421	-55 000	-50 000	-22 900	-20 000	-12 100
Utestående åtaganden	96 389	76 389	55 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**100 000**	**80 000**	**55 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 74 850 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 24 850 000 kronor respektive 24 850 000 kronor.

Tabell 4.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**74 850**	**74 850**	**74 850**
Förändring till följd av:			
Beslut		-50 000	-50 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**74 850**	**24 850**	**24 850**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.5.3 2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m.

Tabell 4.12 Anslagsutveckling 2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	353 070	Anslags-sparande	-31 990
2019	Anslag	191 080 [1]	Utgifts-prognos	166 064
2020	**Förslag**	**27 580**		
2021	Beräknat	27 580		
2022	Beräknat	27 580		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att, i enlighet med lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, finansiera vissa ersättningar till följd av uppkomna kostnader vid genomförda räddningsinsatser och finansiera insatser för att bekämpa olja m.m. till sjöss. Anslaget får även användas för att finansiera vissa kostnader för stöd från andra länder till Sverige avseende räddningstjänst eller för beredskapsåtgärder för sådant stöd. Anslaget får också användas för bidrag för skogsbrandsbevakning.

Regeringens överväganden

Utfallet på anslaget varierar mellan åren eftersom det varken går att förutsäga antalet eller omfattningen av olyckor som kräver räddningsinsatser samt konsekvenserna av dessa.

Fr.o.m. 2020 ökas anslaget med 6 500 000 kronor för att finansiera flytt av ändamål med anslaget gällande bidrag för skogsbrandsbevakning som tidigare har finansierats från anslag 2:6 *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*. Anslaget 2:6 *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap* minskas därför med motsvarande belopp.

Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**21 080**	**21 080**	**21 080**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	6 500	6 500	6 500
Varav BP20	6 500	6 500	6 500
Varav			
Flytt av ändamål	6 500	6 500	6 500
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**27 580**	**27 580**	**27 580**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 27 580 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Ersättning för räddningstjänst m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 27 580 000 kronor respektive 27 580 000 kronor.

4.5.4 2:4 Krisberedskap

Tabell 4.14 Anslagsutveckling 2:4 Krisberedskap

Tusental kronor

2018	Utfall	1 251 401	Anslags-sparande	158 366
2019	Anslag	1 343 014 [1]	Utgifts-prognos	1 368 289
2020	**Förslag**	**1 311 104**		
2021	Beräknat	1 296 263 [2]		
2022	Beräknat	1 323 341 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 267 116 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 267 117 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera åtgärder som stärker samhällets samlade beredskap och förmåga att hantera allvarliga kriser och deras konsekvenser. Anslaget får också i viss utsträckning finansiera åtgärder för att kunna ge stöd till och ta emot stöd från andra länder vid en allvarlig kris eller inför en möjlig allvarlig kris. Anslaget får även i viss utsträckning finansiera åtgärder som syftar till att skapa eller vidmakthålla förmågan till höjd beredskap för det civila försvaret. Anslaget får även i viss utsträckning användas för att finansiera offentliga aktörers kostnader i samband med extraordinära händelser.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:4 *Krisberedskap* besluta om avtal och beställningar av tjänster, utrustning och anläggningar för beredskapsåtgärder samt åtgärder för att hantera allvarliga extraordinära händelser som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 000 000 000 kronor 2021–2026.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet avser verksamhet som bedrivs inom samverkansområdena vilka framgår av förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap. Bemyndigandet avser också de forskningsmedel som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap fördelar.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:4 *Krisberedskap* besluta om avtal och beställningar av tjänster, utrustning och anläggningar för beredskapsåtgärder samt åtgärder för att hantera allvarliga extraordinära händelser som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 000 000 000 kronor 2021–2026.

Tabell 4.15 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:4 Krisberedskap

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2026
Ingående åtaganden	552 339	397 816	2 000 000			
Nya åtaganden	217 081	1 833 397	845 809			
Infriade åtaganden	-371 604	-231 213	-845 809	-983 547	-730 678	-285 775
Utestående åtaganden	397 816	2 000 000	2 000 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**1 200 000**	**2 000 000**	**2 000 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen avser att under 2020 lämna förslag om att kommunerna kontinuerligt ska upprätthålla en övergripande ledning av räddningstjänsten. Regeringen beräknar därför att kommunerna, i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen, kommer att kompenseras genom att anslaget beräknas minskas med 45 000 000 kronor från och med 2021. Anslaget 1.1. *Kommunalekonomisk utjämning* under utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommunerna beräknas ökas med motsvarande belopp.

Tabell 4.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Krisberedskap

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**1 355 514**	**1 355 514**	**1 355 514**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	5 695	37 007	66 095
Beslut	-50 105	-96 258	-98 268
Varav BP20[3]		-45 000	-45 000
Varav[3]			
Kommunal räddningstjänst		-45 000	-45 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 311 104**	**1 296 263**	**1 323 341**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 311 104 000 kronor anvisas under anslaget 2:4 *Krisberedskap* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 296 263 000 kronor respektive 1 323 341 000 kronor.

4.5.5 2:5 Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal

Tabell 4.17 Anslagsutveckling 2:5 Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal

Tusental kronor

2018	Utfall	305 171	Anslags-sparande	
2019	Anslag	381 471 [1]	Utgifts-prognos	381 471
2020	**Förslag**	**381 471**		
2021	Beräknat	312 671		
2022	Beräknat	312 671		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera ersättning från staten till SOS Alarm Sverige AB enligt avtal.

Regeringens överväganden

Ersättningen till SOS Alarm Sverige AB ökades fr.o.m. budgetpropositionen för 2018 med 111 000 000 kronor för åren 2018–2020 i syfte att skapa förutsättningar för förbättrade svarstider och utveckling av verksamheten. I budgetpropositionen för 2019 föreslogs att anslaget ska beräknas inklusive mervärdesskatt från och med 2019. Regeringen bedömer att det även efter 2020 finns ett behov av en viss fortsatt förstärkning av anslaget för att bolaget ska klara sitt uppdrag. Regeringen beräknar därför att anslaget bör öka med 70 000 000 kronor från och med 2021 jämfört med tidigare beräknad anslagsnivå. Regeringen kommer vid behov att föreslå en ytterligare justering av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2021.

Tabell 4.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**381 471**	**381 471**	**381 471**
Förändring till följd av:			
Beslut		-68 800	-68 800
Varav BP20		70 000	70 000
Varav			
SOS Alarm		70 000	70 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**381 471**	**312 671**	**312 671**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 381 471 000 kronor anvisas under anslaget 2:5 *Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 312 671 000 kronor respektive 312 671 000 kronor.

4.5.6 2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Tabell 4.19 Anslagsutveckling 2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Tusental kronor

2018	Utfall	1 224 434	Anslags-sparande	-19 926
2019	Anslag	1 372 144 [1]	Utgifts-prognos	1 316 864
2020	**Förslag**	**1 383 330**		
2021	Beräknat	1 402 802 [2]		
2022	Beräknat	1 424 645 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 380 946 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 380 945 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps förvaltningsutgifter.

Anslaget får finansiera verksamhet avseende skydd mot olyckor, krisberedskap, civilt försvar samt beredskap och indirekta kostnader för internationella räddnings- och katastrofinsatser samt andra internationella insatser inom ramen för EU-samarbetet och Nato/PFF.

Vidare får anslaget finansiera verksamhet för att upprätthålla beredskap samt indirekta kostnader beträffande Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps förmåga att stödja utlandsmyndigheter och nödställda i en situation då många svenska medborgare eller personer med hemvist i Sverige drabbas till följd av allvarlig olycka eller katastrof i utlandet.

Anslaget får även användas för bidrag till främjande av den enskilda människans förmåga. Anslaget får även finansiera utbildningsverksamhet inom området. Anslaget får även finansiera verksamhet med anledning av lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

Anslaget får även finansiera den verksamhet som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap genomför inom områdena massmediernas beredskap, kunskapsspridning och information om säkerhetspolitik, information om försvar, samhällets krisberedskap och totalförsvar samt opinionsundersökningar. Anslaget får även finansiera drift och vidmakthållande av vissa reservfunktioner inom etermedia.

Anslaget får även användas för stöd till frivilliga försvarsorganisationer.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.20 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentlig-rättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	-	4 003	3 850	153	-86
Prognos 2019	-	9 500	9 500	0	-86
Budget 2020	-	9 500	9 500	0	-86

Enligt lagen om transport av farligt gods (2006:263) får avgifter tas ut för prov och intyg. Intäkter som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap får disponera avser intyg för förare och säkerhetsrådgivare vad gäller transport av farligt gods på väg.

Inkomster från oljeskadeersättning enligt sjölagen (1994:1009) redovisas mot inkomsttitel 2713 Vattenföroreningsavgifter m.m.

Tabell 4.21 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	733 093	662 337	70 756	212 949
(varav tjänsteexport)	13 716	14 139	- 423	521
Prognos 2019	854 974	819 810	35 164	248 113
(varav tjänsteexport)	18 000	18 521	-521	0
Budget 2020	967 374	956 524	10 850	258 963
(varav tjänsteexport)	6 000	6 000	0	0

Med uppdragsverksamhet avses i detta sammanhang den avgiftsbelagda verksamhet som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska bedriva.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap får ta ut avgifter för finansiering av drift och förvaltning av Rakelsystemet. Intäkterna disponeras av myndigheten.

Myndigheten får åta sig att mot avgift utveckla och förvalta tekniskt stöd åt andra myndigheter samt åt kommuner och landsting.

Vidare ska myndigheten utföra uppdrags- och serviceverksamhet åt samverkande myndigheter och andra uppdragsgivare. Med uppdragsverksamhet avses i detta sammanhang bl.a. tjänsteexport. Myndigheten får disponera intäkterna.

Myndigheten får delta i internationella räddnings- och katastrofinsatser förutsatt att det finns en extern finansiering. Vidare får myndigheten, om verksamheten har anknytning till dess uppgifter, mot avgift tillhandahålla fortbildning, uppdragsutbildning samt tjänster kopplade till konferenser och internat.

Myndigheten får mot avgift tillhandahålla lager, logistik, varor och övrigt stöd till EU:s strategiska lager för civila krishanteringsinsatser. Myndigheten får disponera intäkterna.

Beredskapsinvesteringar

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap får ta upp lån i Riksgäldskontoret för beredskapsinvesteringar som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår till högst 1 550 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Låneramen för beredskapsinvesteringar behövs för att stärka krisberedskapen.

Investeringsplan

Regeringens förslag: Investeringsplanen för krisberedskap för 2020–2022 godkänns som en riktlinje för Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps beredskapsinvesteringar.

Skälen för regeringens förslag: Under perioden 2020–2022 kommer omfattande investeringar att genomföras i Rakelverksamheten. Investeringarna behövs bland annat med anledning av ökat antal användare och behov av ny teknik för att kunna tillhandahålla nya tjänster.

Tabell 4.22 Investeringsplan för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar					
Rakelverksamheten	193	190	211	164	98
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**193**	**190**	**211**	**164**	**98**
Varav investeringar i anläggningstillgångar					
Maskiner, inventarier och installationer	193	190	211	164	98
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	*193*	*190*	*211*	*164*	*98*
Finansiering					
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	193	190	211	164	98
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**193**	**190**	**211**	**164**	**98**
Vidmakthållande av befintliga investeringar					
Beredskapstillgångar	22	26	30	30	30
Summa utgifter för vidmakthållande	**22**	**26**	**30**	**30**	**30**
Varav investeringar i anläggningstillgångar					
Beredskapstillgångar	22	26	30	30	30
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	*22*	*26*	*30*	*30*	*30*
Finansiering					
Anslag 2:4 Krisberedskap	8	16	7	7	7
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	14	10	23	23	23
Summa finansiering av vidmakthållande	**22**	**26**	**30**	**30**	**30**
Totala utgifter för anskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	**216**	**216**	**241**	**194**	**128**
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	**216**	**216**	**241**	**194**	**128**

Regeringens överväganden

Fr.o.m. 2020 minskas anslaget med 6 500 000 kronor för att finansiera flytt av ändamål med anslaget gällande bidrag för skogsbrandsbevakning till anslaget 2:3 E*rsättning för räddningstjänst m.m.* Anslaget 2:3 *Ersättning för räddningstjänst m.m.* ökas därför med motsvarande belopp.

Tabell 4.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**1 372 144**	**1 372 144**	**1 372 144**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	19 905	41 937	63 956
Beslut	-2 219	-4 676	-4 749
Överföring till/från andra anslag	-6 500	-6 603	-6 706
Varav BP20[3]	-6 500	-6 500	-6 500
Varav[3]			
Flytt av ändamål	-6 500	-6 500	-6 500
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 383 330**	**1 402 802**	**1 424 645**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 383 330 000 kronor anvisas under anslaget 2:6 *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 402 802 000 kronor respektive 1 424 645 000 kronor.

4.5.7 2:7 Statens haverikommission

Tabell 4.24 Anslagsutveckling 2:7 Statens haverikommission

Tusental kronor

2018	Utfall	44 414	Anslags-sparande	3 097
2019	Anslag	46 568 [1]	Utgifts-prognos	47 400
2020	**Förslag**	**47 332**		
2021	Beräknat	48 052 [2]		
2022	Beräknat	48 769 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 47 332 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 47 332 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera Statens haverikommissions förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för myndighetens verksamhet med undersökningar enligt lagen (1990:712) om undersökning av olyckor och samverkan med berörda myndigheter i deras olycksförebyggande verksamhet.

Regeringens överväganden

Tabell 4.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:7 Statens haverikommission

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**46 568**	**46 568**	**46 568**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	764	1 484	2 201
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**47 332**	**48 052**	**48 769**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 47 332 000 kronor anvisas under anslaget 2:7 *Statens haverikommission* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 48 052 000 kronor respektive 48 769 000 kronor.

5 Strålsäkerhet

5.1 Omfattning

Området omfattar frågor om strålskydd och kärnsäkerhet. Verksamheten finansieras främst från anslaget 3:1 *Strålsäkerhetsmyndigheten* men också från bidrag och avgifter.

5.2 Utgiftsutveckling

Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom område Strålsäkerhet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Strålsäkerhet						
3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten	382	397	395	**396**	400	403
Summa Strålsäkerhet	**382**	**397**	**395**	**396**	**400**	**403**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

5.3 Resultatredovisning

Resultatredovisning av miljökvalitetsmålet Säker strålmiljö finns även under utg.omr. 20 Allmän miljö- och naturvård.

5.3.1 Resultat

Inga allvarliga tillbud eller haverier har inträffat vid kärntekniska anläggningar i Sverige under 2018. Inga dosgränser har överskridits vid de svenska kärnkraftverken under de senaste dryga tio åren. Halterna av radioaktiva ämnen i miljön fortsätter att vara låga.

Den 29 juni 2017 tillsattes en utredning (M 2017:05) om översyn av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Syftet med utredningen var bl.a. att samordna ansvarsförhållandena enligt miljöbalken och kärntekniklagen, utarbeta förslag på sistahandsansvaret för kärnavfall, samordna definitionerna av kärnavfall och radioaktivt avfall i kärntekniklagen respektive strålskyddslagen (2018:396) samt göra en allmän översyn av kärntekniklagen. Uppdraget redovisades den 1 april 2019. Förslagen har remissbehandlats och bereds nu i Regeringskansliet.

Arbetet med att se över Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter om strålsäkerhet i kärntekniska anläggningar har fortsatt under året. I detta arbete ingår att genomföra de delar av EU:s strålskyddsdirektiv (2013/59/Euratom) och det kompletterande kärnsäkerhetsdirektivet ((2014/87/Euratom) som inte har omhändertagits genom lagändringar. Vidare ingår att beakta de säkerhetskrav som har överenskommits mellan de europeiska tillsynsmyndigheterna, inom ramen för Western European Nuclear Regulators Association (WENRA), efter utvärdering av erfarenheter från olyckan vid den japanska kärnkraftsanläggningen Fukushima Dai-ichi 2011 samt nya säkerhetsstandarder framtagna av det internationella atomenergiorganet IAEA. I juni 2018 trädde den första delen av den nya författningssamlingen i kraft. Övriga delar

planeras färdigställas så att de kan träda i kraft succesivt från 2021.

Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) har sökt tillstånd till anläggningar i ett sammanhängande system för slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall från det svenska kärnkraftsprogrammet i Östhammars kommun och i Oskarshamns kommun. Ansökan bereds nu i Regeringskansliet.

Under 2018 har regeringen lämnat Sveriges andra rapport enligt kärnavfallsdirektivet till EU-kommissionen.

De finansiella frågorna som rör kärnkraftens restprodukter flyttades från Strålsäkerhetsmyndigheten till Riksgäldskontoret den 1 september 2018. Det betyder att Riksgälden har det övergripande ansvaret att säkerställa kärnkraftsindustrins betalningsansvar och att följa upp att finansieringssystemet fungerar som det ska. Regeringen har tidigare aviserat att redovisningen till riksdagen om finansieringssystemet och statens samlade risk ska utvecklas med anledning av rekommendationer från Riksrevisionen (RiR 2017:31). Regeringen avser att utveckla redovisningen ytterligare i kommande budgetpropositioner.

Redovisning om kärnavfallsfonden finns under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård avsnitt Fonder.

Under 2018 genomförde Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) ett regeringsuppdrag om den långsiktiga kompetensförsörjningen inom strålsäkerhetsområdet. Uppdraget redovisades under 2019 och visade att det finns stora behov av kompetens hos alla aktörer under lång tid framöver och att kraftfulla åtgärder måste vidtas för att Sverige ska kunna fortsätta bedriva verksamheter med joniserande strålning.

Under året har arbetet fortsatt med att förbereda införandet av ytterligare oberoende system för härdnödkylning i kärnkraftsreaktorerna. Efter olyckan vid den japanska kärnkraftsanläggningen Fukushima Dai-ichi 2011, och efter påföljande EU-stresstester beslutade Strålsäkerhetsmyndigheten om nya tillståndsvillkor som bland annat innebar att de reaktorer som ska drivas längre än 2020 ska ha infört ytterligare system för härdnödkylning som är helt oberoende av de befintliga systemen för härdnödkylning. Genom dessa system förbättras säkerheten mot att inre eller yttre händelser ska ge allvarliga konsekvenser.

I det kompletterande kärnsäkerhetsdirektivet (2014/87/Euratom) finns bestämmelser om att medlemsländerna från och med 2017 och därefter vart sjätte år samordnat ska genomföra nationella bedömningar med särskilda teman. Mot bakgrund av att kärnkraftsreaktorerna inom EU blir allt äldre bestämdes att temat för den första samordnade bedömningen skulle vara de program som tillämpas i medlemsländerna för att hålla kontroll över åldringspåverkan och i tid vidta åtgärder för att förhindra att detta leder till säkerhetspåverkan. Den samordnade bedömningen med ömsesidiga granskningar slutfördes under året. Resultaten för de svenska kärnkraftsreaktorerna visade att programmen för åldringshantering fungerar bra i vissa avseenden men behöver förbättras i andra avseenden.

Strålsäkerhetsmyndigheten finansierar och bedriver forskning främst inom kärnsäkerhet och strålskydd. Forskningen finansieras dels från anslag 3:1 *Strålsäkerhetsmyndigheten*, dels av avgifter från kärnkraftsindustrin via kärnavfallsfonden.

5.3.2 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer generellt att den sammantagna strålsäkerheten i Sverige är god. Inga allvarliga tillbud eller haverier har inträffat under året och regelverket är under ständig utveckling i enlighet med såväl regeringens intentioner som med internationella åtaganden.
Under 2015 beslutade ägarna att stänga fyra kärnkraftsreaktorer. Reaktorerna Oskarshamn 1 och 2 är sedan 2017 permanent stängda, och under 2018 har allt kärnbränsle avlägsnats. Nedmonteringen och rivning planeras påbörjas under 2020. Vattenfall AB:s förberedelser för nedmontering och rivning av Ågestaverket påbörjades under 2019 och planeras inledas under 2020. Den påbörjade avvecklingen av enskilda kärntekniska anläggningar tillsammans med att ytterligare omfattande säkerhetshöjande åtgärder genomförs vid flera kärnkraftverk för att uppfylla Strålsäkerhetsmyndighetens krav innebär att kärnkraftsindustrin är inne i ett skede med stora förändringar. Dessa förändringar ställer också ökade krav på myndighetens tillsyn av kärnkraftverken, vad gäller säker drift och avveckling samt hantering av det radioaktiva

avfallet. Det är viktigt att utsläppen under drift från kärntekniska anläggningar till luft och till vatten fortsätter att begränsas genom att bästa möjliga teknik tillämpas och genom att strålskyddet optimeras. Detta gäller såväl under den tid anläggningarna är i drift som då de är under avveckling. Avvecklingen av flera reaktorer kommer att påverka finansieringen av Strålsäkerhetsmyndighetens verksamhet. Stora delar av verksamheten finansieras i dag av avgifter från kärnkraftsindustrin.

5.3.3 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har lämnat en revisionsrapport med reservation när det gäller Strålsäkerhetsmyndighetens årsredovisning. En reservation innebär att Riksrevisionen bedömer att årsredovisningen, utöver de brister som beskrivs nedan, ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild.

- Strålsäkerhetsmyndigheten har inte gjort löpande korrigeringar mellan betalningsflöden vilket resulterat i att myndigheten redovisat för högt saldo.
- Strålsäkerhetsmyndigheten redovisar ett för högt överskott i kärnteknisk verksamhet i redovisningen över avgiftsbelagd verksamhet.
- Strålsäkerhetsmyndigheten har överskridit ett finansiellt villkor i regleringsbrevet.

Med anledning av Riksrevisionens uttalande har Strålsäkerhetsmyndigheten vidtagit flera åtgärder. Regeringskansliet har haft dialog med myndigheten om dessa iakttagelser. Strålsäkerhetsmyndigheten har bl.a. börjat med korrigeringar enligt Ekonomistyrningsverkets allmänna råd och arbetar därtill med att skärpa sina rutiner för kvalitetskontroll. Myndigheten har informerat både Regeringskansliet och tillståndshavarna om det felaktigt redovisade överskottet. Värt att belysa är att bakomliggande redovisning och fakturering varit korrekt.

5.4 Politikens inriktning

Strålsäkerhetsmyndighetens oberoende från industrin är central för att upprätthålla förtroende för branschen. Det är av stor vikt att myndighetens oberoende från industrin förblir intakt i en situation med både ytterligare avveckling av reaktorer och fortsatta säkerhetsförbättringar av reaktorer som planeras att behållas i drift framöver.

Statens ansvar för ett slutförvar för använt kärnbränsle

Den som bedriver eller har bedrivit en kärnteknisk verksamhet har ekonomiskt. tekniskt och kunskapsmässigt ansvar för att radioaktivt avfall tas om hand på ett säkert sätt och placeras i ett slutförvar. Detta primära ansvar (verksamhetsutövaransvaret) följer av internationellt accepterade och tillämpade principer om ansvar för skydd, säkerhet och kärnämneskontroll. Om det inte finns någon som kan fullgöra skyldigheterna, har staten ett sekundärt ansvar (subsidiärt ansvar) för att de fullgörs. Riksdagen har vid flera tillfällen slagit fast att staten har ett övergripande och långsiktigt ansvar för använt kärnbränsle och kärnavfall (prop. 1980/81:90, bilaga 1 s. 319, prop. 1983/84: 60 s. 38, prop. 1997/98:145 s. 381, prop. 2005/2006:183 s. 27). Detta ansvar finns dock inte uttryckligen fastställt i lagstiftningen i dag. Kärnteknikutredningen föreslår i sitt betänkande (SOU 2019:16) bl.a. bestämmelser som tydliggör att staten ansvarar för ett geologiskt slutförvar efter att det slutligt har förslutits. I förslaget till ny kärntekniklag samlas bestämmelser som gäller statens subsidiära ansvar för säkerheten i kärnteknisk verksamhet samt för att avveckling av stängda kärntekniska anläggningar och omhändertagande och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall kommer till stånd. I förslaget samlas också de närmare förutsättningarna för statens ansvar för ett slutligt förslutet geologiskt slutförvar. Utredningen föreslår även att staten efter förslutning ska ha efterbehandlingsansvaret enligt 10 kap. miljöbalken genom att en bestämmelse med denna innebörd införs i miljöbalken. Regeringen avser att tydliggöra statens sistahandsansvar genom en kommande proposition.

5.5 Budgetförslag

5.5.1 3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten

Tabell 5.2 Anslagsutveckling 3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	382 023	Anslags-sparande	4 203
2019	Anslag	397 048 [1]	Utgifts-prognos	394 953
2020	**Förslag**	**395 666**		
2021	Beräknat	399 752 [2]		
2022	Beräknat	402 532 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 393 800 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 390 727 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Strålsäkerhetsmyndighetens förvaltningsutgifter.

Anslaget får användas för utgifter för grundläggande och tillämpad forskning för att utveckla nationell kompetens inom myndighetens verksamhetsområde och för att stödja och utveckla myndighetens tillsyn. Anslaget får även användas för statsbidrag till Internationella strålskyddskommissionen (ICRP) samt till ideella miljöorganisationer

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.3 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader
Utfall 2018	1 670	-
(varav tjänsteexport)		
Prognos 2019	1 700	-
(varav tjänsteexport)		
Budget 2020	2 500	-
(varav tjänsteexport)		

Strålsäkerhetsmyndigheten bedriver uppdragsverksamhet för t.ex. utbildning och mätningar vilket inte kräver full kostnadstäckning. Därför framgår inget resultat.

Tabell 5.4 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentlig-rättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	279 000	15 000	352 000	-58 000	37 000
Prognos 2019	269 000	40 000	350 000	-41 000	-4 000
Budget 2020	308 000	30 000	362 000	-24 000	-28 000

Strålsäkerhetsmyndighetens verksamhet finansieras delvis via avgifter enligt förordningen (2008:463) om vissa avgifter till Strålsäkerhetsmyndigheten. Endast en mindre del av avgifterna disponerades av myndigheten 2018 och rör främst ansökningsavgifter för kärnteknisk verksamhet. Från och med 2019 disponerar myndigheten avgifter för anmälningsplikt vilket gör att prognos 2019 och budget 2020 är högre än utfallet för 2018. Resterande avgiftsintäkter får inte disponeras av myndigheten utan redovisas mot inkomsttitel.

Av de avgifter som tas ut med stöd av förordningen används en del för beredskapsverksamhet vid länsstyrelser och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Regeringen och myndigheten har under en tid arbetat för att komma i en bättre balans vad gäller avgifterna i den offentligrättsliga verksamheten. Resultatet för den avgiftsbelagda verksamheten visar ett negativt resultat eftersom avgiftsnivåerna för tillsyn över kärnteknisk verksamhet har justerats för att hantera tidigare ackumulerat överskott.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Strålsäkerhetsmyndigheten* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 70 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Det behövs ett bemyndigande för myndighetens forskningsverksamhet och för att kunna hantera de utmaningar som strålsäkerhetsbranschen står inför när det gäller den långsiktiga kompetensförsörjningen. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Strålsäkerhetsmyndigheten* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 70 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 5.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	58 561	59 305	70 000			
Nya åtaganden	31 822	42 695	39 000			
Infriade åtaganden	-31 078	-32 000	-39 000	-39 000	-23 000	-8 000
Utestående åtaganden	59 305	70 000	70 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**70 000**	**70 000**	**70 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållandet till 2019 beräknats enligt följande.

Regeringen föreslår att anslaget 3:1 *Strålsäkerhetsmyndigheten* minskas med 7 miljoner kronor 2020 med anledning av att myndigheten beräknar disponerar motsvarande belopp i avgiftsintäkter enligt förordning om vissa avgifter till Strålsäkerhetsmyndigheten (2008:463) efter att vissa verksamheter som tidigare varit tillståndspliktiga har blivit anmälningspliktiga enligt strålskyddslagen (2018:396). Anslaget beräknas fr.om. 2021 att minska med 9 miljoner kronor per år enligt prognoser över avgiftsintäkter.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 5.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**397 048**	**397 048**	**397 048**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	5 618	11 704	17 784
Beslut	-7 000	-9 000	-12 300
Varav BP20 [3]	-7 000	-9 000	-9 000
Varav [3]			
Förändringar i avgiftsbelagd verksamhet	-7 000	-9 000	-9 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**395 666**	**399 752**	**402 532**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 395 666 000 kronor anvisas anslaget 3:1 *Strålsäkerhetsmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 399 752 000 kronor respektive 402 532 000 kronor.

6 Elsäkerhet

6.1 Omfattning

Området omfattar frågor om elsäkerhet och elektromagnetisk kompabilitet och inkluderar verksamhet vid Elsäkerhetsverket.

6.2 Utgiftsutveckling

Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom område Elsäkerhet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Elsäkerhet						
4:1 Elsäkerhetsverket	59	58	58	**65**	67	69
Summa Elsäkerhet	**59**	**58**	**58**	**65**	**67**	**69**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

6.3 Resultatredovisning

6.3.1 Resultat

Arbetet med elsäkerhet har enligt Elsäkerhetsverkets instruktion som mål att förebygga skador på person och egendom orsakade av elektricitet samt störningar på radiokommunikation och näringsverksamhet inom området elektromagnetisk kompabilitet (EMC). Elsäkerhet och elektromagnetisk kompabilitet bidrar även till att minska störningar och öka försörjningstryggheten i elsystemet, se utgiftsområde 21 Energi. Den ökande elektrifieringen med allt fler elektriska varor kan vid bristande elsäkerhet och elektrisk kompabilitet ge upphov till störningar i elnät och på radiokommunikation.

Tillsyn av anläggningar, installationsföretag och elinstallatörer

Elsäkerhetsverkets resursmässigt största verksamhetsgren är tillsyn av anläggningar, elinstallationsföretag och elinstallatörer. Kostnaderna uppgick under 2018 till 25,6 miljoner kronor, vilket motsvarar 43 procent av myndighetens anslag.

Under 2018 avslutades drygt 600 tillsynsärenden vilket är ca 30 procent fler än under 2017. Tillsynen av anläggningar minskade under 2018, från ca 400 avslutade ärenden 2017, till drygt 200 avslutade ärenden. Den kraftiga minskningen av anläggningstillsynen är en följd av omprioritering av verksamheten för att hantera elbehörighetsreformen samt nya utmaningar som följer av samhällsutvecklingen. Under 2018 har stora resurser använts för att följa elinstallationsföretagen och hur de uppfyller den nya

elsäkerhetslagstiftningens krav. Antalet avslutade tillsynsärenden gällande elföretag ökade tiofalt från ca 40 ärenden 2017 till ca 400 ärenden 2018.

Vid årsskiftet 2018/19 hade 11 500 elinstallationsföretag registrerat sig i Elsäkerhetsverkets företagsregister, vilket är en ökning med 1 000 företag sedan 2017. Antalet beslut om auktorisation av elinstallatörer uppgick 2018 till drygt 1 200, vilket är en minskning med ungefär 20 procent jämfört med 2017. Den främsta orsaken till det minskade antalet ansökningar och beslut är att allt fler elinstallatörsföretag nu har en auktoriserad elinstallatör knuten till företaget. Under 2017 var antalet ansökningar extra stort till följd av den nya elsäkerhetslagen (2016:732). Totalt finns det drygt 44 000 aktiva elinstallatörer registrerade.

Marknadskontroll av elektriska varor

Tillsyn och marknadskontroll av elektrisk materiel är ett växande verksamhetsområde, där myndighetens insatser följer av bl.a. produktsäkerhetslagen (2004:451). Kostnaderna uppgick till ca 9,4 miljoner kronor under 2018, vilket motsvarar 16 procent av myndighetens anslag.

Som framgår av tabell 6.2 nedan genomfördes under 2018 tillsyn och marknadskontroll av närmare 400 varor, vilket var i nivå med föregående år, men något lägre än åren dessförinnan. Nya kontrollmetoder har utvecklats, vilket ökar effektiviteten i tillsynen.

Tabell 6.2 Antal avslutande ärende för marknadskontroll av elektrisk materiel 2014–2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Kontroll genom provning	373	380	357	217	163
Kontroll genom dokumentation	17	12	9	144	193
Uppföljning av anmälningar om farlig produkt enl. 23 § produktsäkerhetslagen[1]	53	29	55	36	41
Totalt	**443**	**421**	**421**	**397**	**397**

[1] Produktsäkerhetslag (2004:451)
Källa: Elsäkerhetsverkets årsredovisning för 2018.

Under 2018 stoppades 193 varor från marknaden i samband med myndighetens marknadskontroll. Detta motsvarar 49 procent av alla tillsynsärenden. Motsvarande siffra för 2017 var 159 (40 procent). Nästan 70 procent av tillsynsärendena under 2018 resulterade i någon form av anmärkning eller åtgärd. Motsvarande siffra för 2017 var 67 procent. Några produktområden som sticker ut i marknadskontrollen och behöver förbättras är elsäkerhet hos belysningsprodukter och hemelektronik.

Detta bekräftas av såväl Rapex (EU:s och EES system för snabb varning om farliga produkter) som OECD:s globala återkallelseportal där elektriska konsumentprodukter är ett av de områden som är vanligast förekommande när det gäller återkallelse av farliga varor.

Under de senaste åren har Elsäkerhetsverket tillsammans med andra myndigheter inlett arbete med analys och utveckling av metoder för marknadskontroll av direktimporterade varor via en växande e-handel via direktimport och handelsplattformslösningar från länder utanför EU/EES. Myndighetens analyser visar att inga provade varor uppfyllde produktsäkerhetskraven och därmed utgör en stor risk för liv och hälsa.

Komplexiteteten hos elektrifierade och uppkopplade varor, där flera myndigheter berörs, medför att samarbetet inom Marknadskontrollrådet blir allt viktigare.

Standardisering

Nationella, europeiska och internationella standarder är av stor betydelse på det elektrotekniska området då lagstiftningen ofta hänvisar till gällande standarder. Elsäkerhetsverket har under 2018 deltagit i standardiseringsarbetet inom 15 tekniska kommittéer som har fastställt ca 115 nya standarder. Arbetet har bl.a. resulterat i nya nationella handböcker för att underlätta för de som använder standarder för elbilsladdning och solcellsinstallationer samt utveckling av standarder som kan möta framtida krav gällande flexibilitet och lokal produktion, t.ex. elsäkerhet vid anslutning av mikroproduktion samt drift när elnät inte fungerar.

Kommunikationsinsatser

Elsäkerhetsverket har under flera år ökat sina informationsinsatser och i allt högre grad prioriterat kommunikativa insatser som ett strategiskt verktyg för tillsyn och marknadskontroll av elektrisk materiel. Detta för att tillsynen ska bli mer effektiv. Kommunikationsinsatser har också ökat i relation till normgivning genom förordningar och myndighetsföreskrifter. Informationsinsatser görs även kring nya elektrotekniska anläggningar kopplade till den pågående energiomställningen i samhället, t.ex. belysningsinstallationer, småskalig solelproduktion, små- och storskalig energilagring av el samt elbilsladdning. Myndigheten arbetar

förebyggande för att få företag och hushåll att göra rätt från början.

Elsäkerhetsverkets informationsinsatser har inneburit en utveckling av myndighetens webbplats utifrån målgruppers behov. Exempelvis har särskilda sidor om solceller och elbilsladdning skapats. E-tjänsten Kolla elföretaget som riktar sig till beställare av elinstallationstjänster, särskilt hushåll, har fått stort genomslag. Under 2018 gjordes över 132 000 specifika sökningar i databasen. Sammantaget hade Elsäkerhetsverket 478 000 unika besökare på myndighetens webbplats under år 2018. Detta är i nivå med resultatet för 2017, men en kraftig ökning jämfört med 2016, då antalet unika besökare var närmare 300 000 stycken.

Elsäkerhet i bostäder

Under 2017 redovisade Elsäkerhetsverket en rapport om informationskrav vid försäljning av varor för elinstallation. Rapporten visar att det i tre av tio hushåll utförs olagliga elinstallationsarbeten. Därtill visar statistiken att tre av tio av bränder i bostäder orsakas av elfel. Med anledning av detta fick Elsäkerhetsverket i uppdrag att, tillsammans med branschen, ta fram en handlingsplan för hur konsumenter ska kunna få bättre information om hur varor för elinstallation ska hanteras. Myndigheten redovisade handlingsplanen den 30 januari 2019 (I2019/00937/E). Målet med handlingsplanen är att minska det olagliga elinstallationsarbetet genom informationsinsatser vid försäljning av elinstallationsmaterial och öka privatpersoners kunskap om villkor för, samt krav på, elinstallationsarbete. Åtgärderna i handlingsplanen bedöms leda till en ökad elsäkerhet i bostäder. Genomförande av handlingsplanen kommer att ske under 2019 och 2020.

6.3.2 Analys och slutsatser

Regeringen anser att ett systematiskt arbete med elsäkerhet och EMC är av mycket stor vikt för att förebygga skador på person och egendom orsakade av elektricitet samt störningar på radiokommunikation och näringsverksamhet inom EMC. Regeringen bedömer att Elsäkerhetsverket bedriver ett mycket gott arbete inom dessa områden, i samverkan med bransch- och intresseorganisationer, fackliga organisationer, utbildare, myndigheter m.fl.

Regeringen menar att den tillsyn av elektriska anläggningar, elinstallationsföretag och elinstallatörer som Elsäkerhetsverket bedriver utgör en viktig grund för ökad elsäkerhet och EMC. Regeringen noterar Elsäkerhetsverkets omprioriteringar av tillsynsverksamheten. Tillsynen av anläggningar ger en god inblick i den elsäkerhetsmässiga statusen i samhället. Den pågående energiomställningen i samhället, utbyggnaden av elnät, elektrifieringen av transportsektorn och industrier, en ökande andel småskalig förnybar elproduktion, energilagring av el m.m. innebär stora utmaningar för elsäkerhet och EMC.

Ett annat område med stora utmaningar framöver är elsäkerhet i bostäder, inte minst kopplat till bristfälliga elinstallationer eftersom det befintliga bostadsbeståndet blir allt äldre och antalet nya bostäder ökar. Därtill att en så stor andel av elinstallationsarbeten i bostäder utförs olagligt.

Regeringen ser positivt på tillsynen på elmaterielområdet genom marknadskontroll av varor, vilken har resulterat i att flera varor med allvarliga elsäkerhetsbrister eller brister i EMC har fått försäljningsförbud. Nästan 49 procent av tillsynsärendena resulterade i försäljningsförbud eller motsvarande åtgärd, vilket är en markant ökning jämfört med 2017 trots att antalet tillsynsärenden inte ökat. Den ökade digitaliseringen leder till förändrat beteende hos hushåll och företag på marknader för elektrisk materiel, vilket på ett påtagligt sätt påverkar förutsättningarna för marknadskontroll. Myndighetens analyser visar att en mycket stor andel av direktimporterade produkter, där tillverkarens identitet är okänd eller osäker, inte uppfyller produktsäkerhetskrav och därmed utgör en stor risk för liv och hälsa. Nya metoder för marknadskontroll kopplad till direktimport av farliga varor behöver utvecklas och tillämpas för att komma till rätta med problematiken och minska riskerna för liv och hälsa. Detta minskar även risken för försämrade konkurrensförhållanden för svenska företag. En särskild utmaning är att de aktiva aktörerna inte har hemvist i Sverige vilket medför att det inte finns någon aktör att bedriva tillsyn över samt att varor inte kan stoppas.

Ett arbete med detta har inletts inom ramen för uppföljningen av den nya EU-förordningen om marknadskontroll (Europaparlamentets och rådets förordning [EU] 2019/1020 av den 20 juni

2019 om marknadskontroll och överensstämmelse för produkter och om ändring av direktiv 2004/42/EG och förordningarna [EG] nr 765/2008 och [EU] nr 305/2011).

För att stärka det förebyggande arbetet med elsäkerhet och EMC har Elsäkerhetsverket de senaste åren ökat arbetet med information och kommunikation som strategiskt verktyg som komplement till tillsyn och marknadskontroll. Informationen bidrar till att förändra beteende så att företag och hushåll gör rätt från början. Regeringen ser positivt på denna utveckling och bedömer i likhet med Elsäkerhetsverket att behovet av strategiska informations- och kommunikationsinsatser riktade mot olika målgrupper bör öka.

Elsäkerhetsverket deltar aktivt i standardiseringsarbetet på det elektrotekniska området. Regeringen ser positivt på insatserna då det skapar en grund för att energiomställningen kan ske på ett sätt som inte äventyrar elsäkerhet och elektromagnetisk kompabilitet.

6.4 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har i revisionsberättelsen för Elsäkerhetsverket lämnat en upplysning av särskild betydelse. Upplysningen avser att det finns ett stort överskott för elberedskapsavgiften och att Elsäkerhetsverket inte har getts möjlighet att efterleva de ekonomiska målen på grund av den ekonomiska styrningen för elberedskapsavgiften. För att nå en god balans mellan intäkter och kostnader över tid har regeringen därför den 25 juli 2019 beslutat att sänka nivån på elberedskapsavgiften genom ändring (2019:566) av förordningen (2017:1040) om elberedskapsavgift, nätövervakningsavgift och elsäkerhetsavgift.

6.5 Politikens inriktning

Elsäkerheten och den elektromagnetiska kompabiliteten (EMC) i Sverige är i grunden god, men omvärldsförändringar skapar nya utmaningar och behov av utökade insatser.

Marknaden för elektriska produkter har de senaste åren blivit mer komplex och allt fler aktörer befinner sig utanför regelverket för marknadskontroll. Digitaliseringen har bidragit till ökad direktimport till hushåll och företag via e-handel och gråzonshandel där säljaren inte finns inom EU/EES och därför kan dölja sin identitet och hemvist. För att inte äventyra elsäkerhet och EMC till följd av direktimport och gråzonshandel behöver nya metoder och arbetssätt för marknadskontroll av varor med potentiell risk för liv och hälsa samt negativ inverkan på EMC utvecklas och tillämpas. Kunskapshöjande insatser riktade mot konsumenter är centralt.

Den energiomställning som behöver ske i landet till följd av riksdagens beslut om långsiktiga energi- och klimatmål innebär att en stor mängd nya elektriska varor, aktörer och elanläggningar kan innebära problem och risker när det gäller elsäkerhet och EMC. Omställningen av elsystemet medför nya utmaningar ur såväl ett elsäkerhetsperspektiv som ett EMC-perspektiv. Det kan t.ex. handla om smarta elnät, lokala energisystem, effektreglering, småskalig produktion av förnybar el, batterilagring av el, smarta hus, näranollenergihus och plusenergihus, byte av ljuskällor och armaturer samt en ökande andel elfordon, elvägar och elektrifiering av processindustrin, m.m. Det faktum att mer avancerad elektronik integreras i elsystemet skapar en ökad risk för problem med bristande EMC. Bostadsbeståndet i Sverige blir allt äldre och det finns ett samband mellan bostäders ålder och risken för elbrand. Därtill utförs en stor andel av elinstallationerna i bostäder olagligt. Effektiva metoder för tillsyn, marknadskontroll och strategisk kommunikation behöver utvecklas och tillämpas så att störningar och energiförluster i elnät och elektriska installationer samt elolyckor och bränder kan undvikas så långt som möjligt.

Regeringen föreslår mot denna bakgrund en ökning av Elsäkerhetsverkets anslag för att möjliggöra en förstärkning av myndighetens arbete för att förebygga elrelaterade risker för liv, hälsa och egendom.

6.6 Budgetförslag

6.6.1 4:1 Elsäkerhetsverket

Tabell 6.3 Anslagsutveckling 4:1 Elsäkerhetsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	58 945	Anslags-sparande	997
2019	Anslag	58 259 [1]	Utgifts-prognos	57 816
2020	**Förslag**	**65 303**		
2021	Beräknat	67 283 [2]		
2022	Beräknat	69 276 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 66 286 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 67 257 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Elsäkerhetsverkets förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 6.4 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentlig-rättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)[1]	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)[2]
Utfall 2018	348 169		232 849	-
Prognos 2019	326 400		272 042	-
Budget 2020	332 600		316 841	-

[1] Varav elsäkerhetsavgift motsvarande 58 596 tkr 2018, 59 400 tkr 2019 och 60 300 tkr 2020.
[2] Resultat kan ej redovisas eftersom Nätövervakningsavgiften saknar bestämt ekonomiskt mål.

Elsäkerhetsverkets verksamhet finansieras i huvudsak med elsäkerhetsavgiften.

Förordningen (2017:1040) om elberedskapsavgift, nätövervakningsavgift och elsäkerhetsavgift innehåller bestämmelser om avgifter för att finansiera statlig elsäkerhetsverksamhet, verksamhet vid nätmyndigheten samt åtgärder och verksamhet enligt elberedskapslagen (1997:288).

Av förordningen om elberedskap (1997:294) respektive elförordningen (2013:208) framgår att Affärsverket svenska kraftnät är elberedskapsmyndighet och Energimarknadsinspektionen nätmyndighet (utg.omr. 21 Energi). Dessa tre avgifter redovisas i tabellen ovan som intäkter till inkomsttitel, eftersom det är Elsäkerhetsverket som administrerar dessa avgifter. Elsäkerhetsverket tar även ut en avgift för auktorisation som elinstallatör samt ersättning för vissa kostnader i samband med Elsäkerhetsverkets marknadskontroll.

Regeringens överväganden

Anslaget har i förhållande till 2019 beräknats enligt följande.

Marknaden för elektriska produkter blir mer komplex och ger upphov till stora utmaningar för marknadskontrollen. Regeringen föreslår därför en förstärkning av Elsäkerhetsverkets förvaltningsanslag för att utveckla och tillämpa nya metoder och arbetssätt för att förebygga elsäkerhetsrelaterade risker för liv, hälsa och egendom. Kostnaderna för myndighetens verksamhet motsvarar i huvudsak avgiftsintäkterna från elsäkerhetsavgiften över tid. Anslaget föreslås öka med 5 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget öka med 6 miljoner kronor och för 2022 beräknas anslaget ökas med 7 miljoner kronor.

Tabell 6.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Elsäkerhetsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**59 159**	**59 159**	**59 159**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 149	2 056	2 959
Beslut	4 995	6 068	7 158
Varav BP20 [3]	5 000	6 000	7 000
Varav [3]			
Förvaltningsanslag	5 000	6 000	7 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**65 303**	**67 283**	**69 276**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 65 303 000 kronor anvisas under anslaget 4:1 *Elsäkerhetsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 67 283 000 kronor respektive 69 276 000 kronor.

Internationellt bistånd

7

Förslag till statens budget för 2020

Internationellt bistånd

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 6

Diagramförteckning ... 8

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 9

2 Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd ... 11
2.1 Omfattning ... 11
2.2 Utgiftsutveckling ... 14
2.3 Mål ... 15
2.4 Resultatredovisning ... 15
2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 16
2.4.2 Resultat ... 17
2.4.3 Analys och slutsatser ... 48
2.5 Den årliga revisionens iakttagelser ... 51
2.6 Politikens inriktning ... 51
2.7 Beskrivning av indikativ fördelning på verksamheter ... 58
2.8 Budgetförslag ... 60
2.8.1 1:1 Biståndsverksamhet ... 60
2.8.2 1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete ... 63
2.8.3 1:3 Nordiska Afrikainstitutet ... 64
2.8.4 1:4 Folke Bernadotteakademin ... 65
2.8.5 1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete ... 66
2.8.6 1:6 Utvärdering av internationellt bistånd ... 67

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	10
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	10
Tabell 2.1	Härledning av utgiftsområde 7 Internationellt bistånd	14
Tabell 2.2	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd	14
Tabell 2.3	Härledning av ramnivån 2020-2022 Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd	15
Tabell 2.4	Kostnader för mottagandet av asylsökande och skyddsbehövande rapporterat till DAC	17
Tabell 2.5	Utfall anslag 1:1 Biståndsverksamhet genom Sida 2016–2018	18
Tabell 2.6	Utfall anslag 1:1 Biståndsverksamhet genom UD m.fl. 2016–2018	19
Tabell 2.7	Områdesmässig fördelning av Sveriges bilaterala bistånd 2013–2018	20
Tabell 2.8	Områdesmässig fördelning av Sveriges bilaterala bistånd enligt policymarkörer[1]	20
Tabell 2.9	Bidrag från Utgiftsområde 7 till multilaterala organisationer och utvecklingsbanker 2018: 15 största mottagare av kärnstöd[1]	21
Tabell 2.10	Demokrati och mänskliga rättigheter: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU	25
Tabell 2.11	Jämställdhet: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU	28
Tabell 2.12	Miljö, klimat och naturresurser: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU	31
Tabell 2.13	Fred och säkerhet: Indikatorer från multilaterala organisationer och EU	33
Tabell 2.14	Ekonomisk utveckling: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU	36
Tabell 2.15	Hälsa: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU	41
Tabell 2.16	Utbildning: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU	45
Tabell 2.17	Humanitärt bistånd: Indikatorer från multilaterala organisationer och EU	47
Tabell 2.18	1:1 Biståndsverksamhet: Utvecklingssamarbete genom Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete	58
Tabell 2.19	Biståndsverksamhet: Utvecklingssamarbete genom UD m.fl.	59
Tabell 2.20	De 10 största kärnstöden till multilaterala organisationer	59
Tabell 2.21	Anslagsutveckling 1:1 Biståndsverksamhet	60
Tabell 2.22	Beställningsbemyndigande för anslaget 1:1 Biståndsverksamhet	61
Tabell 2.23	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Biståndsverksamhet	63
Tabell 2.24	Anslagsutveckling 1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete	63
Tabell 2.25	Uppdragsverksamhet	63

Tabell 2.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete ... 64
Tabell 2.27 Anslagsutveckling 1:3 Nordiska Afrikainstitutet ... 64
Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Nordiska Afrikainstitutet ... 65
Tabell 2.29 Anslagsutveckling 1:4 Folke Bernadotteakademin ... 65
Tabell 2.30 Uppdragsverksamhet ... 65
Tabell 2.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Folke Bernadotteakademin ... 65
Tabell 2.32 Anslagsutveckling 1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete ... 66
Tabell 2.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete ... 66
Tabell 2.34 Anslagsutveckling 1:6 Utvärdering av internationellt bistånd ... 67
Tabell 2.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Utvärdering av internationellt bistånd ... 68

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Bistånd genom Sida respektive UD m.fl. samt förvaltningsanslag för Sida och UD 18
Diagram 2.2 Demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer: Programgenomförande 22
Diagram 2.3 Demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer: Utveckling mot förväntade strategimål 22
Diagram 2.4 Jämställdhet: Programgenomförande 25
Diagram 2.5 Jämställdhet: Utveckling mot förväntat strategimål 26
Diagram 2.6 Miljö, klimat och naturresurser: Programgenomförande 28
Diagram 2.7 Miljö, klimat och naturresurser: Utveckling mot förväntat strategimål 28
Diagram 2.8 Fred och säkerhet: Programgenomförande 31
Diagram 2.9 Fred och säkerhet: Utveckling mot förväntade strategimål 31
Diagram 2.10 Ekonomisk utveckling: Programgenomförande 33
Diagram 2.11 Ekonomisk utveckling: Utveckling mot förväntat strategimål 34
Diagram 2.12 Hälsa: Programgenomförande 38
Diagram 2.13 Hälsa: Utveckling mot förväntat strategimål 38
Diagram 2.14 Utbildning och forskning: Programgenomförande 41
Diagram 2.15 Utbildning och forskning: Utveckling mot förväntat strategimål 42

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen fastställer biståndsramen för 2020 till 1 procent av vid budgeteringstillfället beräknad bruttonationalinkomst (BNI) för 2020 beräknat enligt EU-förordningen för nationalräkenskaperna ENS 2010 (avsnitt 2.1).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ställa ut statliga garantier för biståndsverksamhet som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 15 000 000 000 kronor (avsnitt 2.8.1).
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att för anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* besluta om att Sverige medverkar i kapitalhöjningen i Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB), som innebär att Sverige under 2020–2027 ska betala in högst 1 736 000 000 kronor till AfDB (avsnitt 2.8.1).
4. Riksdagen bemyndigar regeringen att ställa ut statliga garantier till Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB) som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 2 913 000 000 Units of Account (UA) (avsnitt 2.8.1).
5. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 för anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* besluta om kapitaltillskott på högst 800 000 000 kronor till Swedfund International AB (avsnitt 2.8.1).
6. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd, när det gäller anslag som står till regeringens disposition, enligt tabell 1.1.
7. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Riksrevisionens förslag

Riksdagen anvisar ett ramanslag för budgetåret 2020 under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd för Riksrevisionen enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Biståndsverksamhet	44 283 158
1:2	Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	1 491 976
1:3	Nordiska Afrikainstitutet	16 532
1:4	Folke Bernadotteakademin	127 311
1:5	Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete	50 000
1:6	Utvärdering av internationellt bistånd	20 176
Summa		**45 989 153**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:1	Biståndsverksamhet	99 000 000	2021–2034
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	99 000 000	

2 Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

2.1 Omfattning

Under utgiftsområdet Internationellt bistånd finns sex anslag: biståndsverksamhet, förvaltningsanslagen för Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida), Nordiska Afrikainstitutet (NAI), Folke Bernadotteakademin (FBA), Riksrevisionens anslag för internationellt utvecklingssamarbete samt anslaget för utvärdering av internationellt bistånd. De delar som inte finansieras från biståndsramen är förvaltningskostnader för samarbete inom Östersjöregionen som inte klassificeras som bistånd.

Ramen för utgiftsområdet

Regeringens förslag: Riksdagen fastställer biståndsramen för 2020 till 1 procent av vid budgeteringstillfället beräknad bruttonationalinkomst (BNI) för 2020 beräknat enligt EU-förordningen för nationalräkenskaperna ENS 2010.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen föreslår att biståndsramen för 2020 uppgår till 52,1 miljarder kronor, vilket motsvarar 1 procent av beräknad BNI enligt EU-förordningen för nationalräkenskaperna ENS 2010. I biståndsramen ingår ODA-fähiga kostnader, dvs. kostnader som klassificeras som bistånd (Official Development Assistance, ODA) i enlighet med den definition som används av biståndskommittén vid Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD/DAC). Majoriteten av kostnaderna återfinns under anslag inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd.

Det föreslagna beloppet för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd uppgår till 46,0 miljarder kronor. I utgiftsområde 7 ingår 5,0 miljoner kronor som avser förvaltningsutgifter för samarbete inom Östersjöregionen som inte klassificeras som bistånd. Dessa kostnader ingår inte i biståndsramen.

I biståndsramen ingår kostnader från andra delar av statens budget som kan klassificeras som bistånd. Kostnaderna uppgår till 6,1 miljarder kronor 2020 och är en minskning med 0,1 miljarder kronor jämfört med föregående år. Som andel av biståndsramen uppgår kostnaderna inom andra utgiftsområden till 11,8 procent 2020, jämfört med 12,3 procent 2019 (inklusive propositionen Vårändringsbudget för 2019 och förslag till propositionen Höständringsbudget för 2019).

Kostnader inom andra utgiftsområden under utgiftsområdet

Kostnader för mottagande av asylsökande och skyddsbehövande

Kostnader för mottagande av asylsökande och skyddsbehövande från låg- och medelinkomstländer under deras första år i Sverige ingår i den svenska biståndsramen. I OECD/DAC:s riktlinjer anges att kostnaderna räknas som bistånd på humanitära grunder och för att spegla ett gemensamt ansvarstagande med låg- och medelinkomstländer, vilka är värdar för de flesta av världens flyktingar.

För att säkerställa transparens och bättre planeringsförutsättningar för biståndet har regeringen tidigare aviserat, bl.a. i en skrivelse till riksdagen (skr. 2016/17:64), en översyn av modellen för beräkning av kostnader för asylmottagande inom biståndet. En ny modell har tagits fram. Utgångspunkt för framtagandet av ny modell har varit att tillämpa OECD/DAC:s förtydligade direktiv för kostnader för mottagande av asylsökande och skyddsbehövande från låg- och medelinkomstländer, som beslutades vid DAC:s högnivåmöte i oktober 2017. Andra utgångspunkter för framtagandet av en ny modell har varit transparens, förutsägbarhet och långsiktighet. I den nya modellen ingår kostnader inom dels utgiftsområde 8 Migration, dels utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.

Nedan följer en redovisning av modellen för beräkning av kostnader för mottagande av asylsökande och skyddsbehövande inom biståndsramen som tillämpas för 2019 och som regeringen avser tillämpa framgent. Inom utgiftsområde 8 Migration beräknas kostnaderna som ingår i biståndsramen på följande sätt:

– En prognos görs över antalet personer från låg- och medelinkomstländer, som kommer ha befunnit sig mindre än 12 månader i Migrationsverkets mottagandesystem och som ingår i kategorier av asylsökande vars kostnader enligt OECD/DAC:s förtydligade direktiv kan räknas som bistånd. Exempelvis exkluderas personer som först kommit till ett annat säkert EU-land (Dublinärenden), personer som sökt asyl vid flera tillfällen och till följd befunnit sig i sammanlagt fler än 12 månader i Migrationsverkets mottagandesystem (återsökande) samt personer som överklagar avslagsbeslut till Migrationsöverdomstolen.

– Detta antal divideras med det totala antalet personer som förväntas befinna sig i mottagandesystemet, vilket ger en kvot.

– Kvoten multipliceras med kostnaderna inom utgiftsområde 8 Migration, anslagen 1:1 *Migrationsverket* (mottagandekostnader) och 1:2 *Ersättningar och bostadskostnader*, vilket ger biståndsutfallet för dessa anslag.

På motsvarande sätt tas kvoter fram för anslag 1:5 *Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål* respektive anslag 1:6 *Offentligt biträde i utlänningsärenden*. Kvoterna utgår från sammansättningen av asylsökande i dessa faser av asylprocessen och multipliceras med kostnaderna inom respektive anslag, vilket ger biståndsutfallet för dessa anslag.

Modellkonstruktionen tar hänsyn till DAC:s 12-månadersregel på ett tydligt sätt. I förhållande till utgifterna förväntas antalet inskrivna i mottagandesystemet variera mindre än antalet nya asylsökande, vilket bidrar till en mer förutsägbar budgetering inom utgiftsområde 7.

Inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv ingår kostnader för etableringsersättning till nyanlända som deltar i Arbetsförmedlingens etableringsprogram, i enlighet med OECD/DAC:s förtydligade direktiv. Kostnaderna som ingår i biståndsramen avser ersättningar till:

– personer som har beviljats uppehållstillstånd som skyddsbehövande, dock högst under tiden som återstår av 12 månadsperioden efter tiden i Migrationsverkets mottagandesystem

– vidarebosatta (kvotflyktingar) och anhöriga till skyddsbehövande som beviljats uppehållstillstånd, dock högst under 12 månader från och med deras ankomst till Sverige

I den tidigare modellen ingick även kostnader till kommuner för mottagandet av kvotflyktingar. Från och med 2020 exkluderas dessa kostnader från biståndsramen. Kostnader inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv som klassificeras som bistånd belastar anslaget 1:14 *Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare*.

År 2020 beräknas kostnaden för mottagande av asylsökande och skyddsbehövande som kan räknas som bistånd enligt den nya modellen uppgå till 2,3 miljarder kronor. Det innebär en minskning med ca 0,3 miljarder kronor jämfört med 2019, då kostnaden för mottagandet av asylsökande och skyddsbehövande uppgick till 2,6 miljarder kronor (inklusive förslag till höständringsbudget för 2019).

EU-bistånd

I biståndsramen ingår även kostnader för det svenska bidraget till den del av EU:s gemensamma bistånd som finansieras genom EU:s reguljära budget. För 2020 uppgår dessa kostnader inom utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen till 2,5 miljarder kronor, vilket motsvarar Sveriges del av de faktiska kostnaderna för biståndet inom den totala EU-budgeten 2018. EU bedriver utvecklingssamarbete med nästan alla låg- och medelinkomstländer och inom ett stort antal

sektorer. Allokering av resurser liksom utvecklingssamarbetets inriktning slås fast i s.k. externa finansiella instrument som har varierande geografiskt och tematiskt fokus.

I ministerrådets arbetsgrupper utarbetar Sverige tillsammans med övriga medlemsstater, Europeiska kommissionen och Europeiska utrikestjänsten (EEAS) EU:s gemensamma utvecklingspolitik. Sverige bidrar även till att påverka utformningen av EU:s bistånd i genomförandekommittéerna, expertgrupper och via berörda ambassader.

Utrikesförvaltningens förvaltningskostnader

I biståndsramen ingår biståndsrelaterade förvaltningskostnader för utlandsmyndigheter och enheter i Stockholm. OECD/DAC:s riktlinjer lägger fast ett antal principer för vad som kan räknas som förvaltningsresurser för policyarbete och genomförande av bistånd. OECD/DAC:s regler omfattar lönekostnader för personal med biståndsrelaterat arbete vid huvudkontor och vid utlandsmyndigheter samt drift av berörda myndigheter, inklusive kostnader för lokaler, it, fordon m.m. De kostnader inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse om 442 miljoner kronor som ingår i biståndsramen 2020 utgörs av 2018 års faktiska utfall för dessa verksamheter. Kostnadsberäkningen grundas på tidsåtgång för biståndsrelaterat arbete på respektive utlandsmyndighet och UD-enhet i Stockholm. Det handlar t.ex. om dialog och rapportering om utvecklingspolitiska frågor och om värdlandets roll i utvecklingspolitiken i multilaterala forum såsom FN samt i EU.

Övrigt

I biståndsramen ingår beredskaps- och indirekta kostnader för internationella insatser genom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap. De kostnader om ca 114 miljoner kronor som ingår i biståndsramen 2020 utgörs av faktiskt utbetalt belopp 2018.

Vidare ingår i biståndsramen bidrag till demokratiinsatser i Ukraina och Vitryssland om ca 44 miljoner kronor inom utgiftsområde 5 Internationell samverkan.

I biståndsramen inkluderas även den del av Sveriges bidrag till vissa FN-organ och andra internationella organisationers reguljära budget som belastar anslag inom andra utgiftsområden men som klassificeras som bistånd. Dessa organisationer är FAO, CITES, IAEA, ILO, IOM, ITU, IUCN, OSSE, Unep, Unesco, Unido, UNO, UNPKO, UPU, Wipo, WHO, WMO, WMU och Europarådet. De kostnader om ca 440 miljoner kronor som ingår i biståndsramen 2020 utgörs av faktiskt utbetalt belopp 2018 till dessa organisationer.

Från och med 2011 fördelas stipendiemedel till universitet och högskolor avseende stipendier för särskilt kvalificerade studieavgiftsskyldiga studenter. Stipendiemedel som avser studenter från länder som enligt OECD/DAC klassificeras som mottagarländer för bistånd inkluderas i biståndsramen, i enlighet med OECD/DAC:s riktlinjer. De kostnader inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning om ca 56 miljoner kronor som ingår i biståndsramen 2020 utgörs av 2018 års faktiska utfall. Från och med 2018 t.o.m. 2020 disponerar Konsumentverket medel för stöd till Konsumentverkets remitteringstjänst, Money from Sweden för att utveckla tjänsten och därigenom möjliggöra ytterligare sänkta avgifter för remitteringar. År 2020 disponerar Konsumentverket 2,8 miljoner kronor.

Kapitaltillskott till Asiatiska banken för infrastrukturinvesteringar (AIIB) utbetalas från utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning. Den del av kapitaltillskottet som klassificeras som bistånd, i enlighet med OECD/DAC:s riktlinjer, uppgår till 85 procent. Biståndsdelen av utbetalningen till AIIB 2019 uppgår till 194 miljoner kronor och avräknas normalt biståndsramen nästkommande år. Redan i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99, bet 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) överfördes dock 13,9 miljoner kronor till utgiftsområde 2 till följd av lägre kronkurs.

För 2020 borde således 180 miljoner kronor avräknas biståndsramen för AIIB. Regeringen föreslår dock att 34,1 miljoner kronor överförs till utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning anslag 1:14 *Vissa medlems- och garantiavgifter* då utbetalningen 2020 beräknas bli högre än tidigare beräknat på grund av försvagad kronkurs. Resterande belopp om 145,9 miljoner kronor avräknas biståndsramen 2020.

Tabell 2.1 Härledning av utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

	2018	2019[1]	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Biståndsram	48 950	50 710	**52 110**	54 060	56 230
Kostnader inom andra utgiftsområden	6 209	6 259	**6 126**	5 791	5 802
Varav:					
Asylkostnader	2 974	2 605	**2 346**	2 054	2 070
EU-bistånd	2 059	2 354	**2 511**	2 511	2 511
Utrikesförvaltningens förvaltningskostnader	416	424	**442**	451	461
Övrigt	760	876	**827**	775	760
Kostnader inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd	42 741	44 451	**45 984**	48 269	50 428
Biståndsram i procent av beräknad BNI enligt ENS 2010	1,0	1,0	**1,0**	1,0	1,0
Kostnader inom utgiftsområde 7 som inte finansieras från biståndsramen och inte definieras som bistånd[2]	7	7	**5**	5	5
Totalt för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd	**42 748**	**44 458**	**45 989**	**48 274**	**50 433**

[1] Inklusive vårändringsbudget och förslag till höständringsbudget för 2019.
[2] De delar som inte finansieras från biståndsramen är förvaltningskostnader för samarbete inom Östersjöregionen som inte klassificeras som bistånd. Från och med 2020 upphör utbetalning avseende garantiavgifter, gällande nordiska investeringsbankens miljöinvesteringslån, som inte klassificeras som bistånd.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.2 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019[1 1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Internationellt utvecklingssamarbete						
1:1 Biståndsverksamhet	41 392	42 960	42 879	**44 283**	46 473	48 533
1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	1 220	1 288	1 277	**1 492**	1 585	1 680
1:3 Nordiska Afrikainstitutet	16	16	16	**17**	17	17
1:4 Folke Bernadotteakademin	121	125	126	**127**	129	131
1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete	47	50	51	**50**	50	50
1:6 Utvärdering av internationellt bistånd	18	18	18	**20**	21	21
Totalt för utgiftsområde 07 Internationellt bistånd	**42 813**	**44 458**	**44 367**	**45 989**	**48 274**	**50 433**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.3 Härledning av ramnivån 2020-2022 Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**44 945**	**44 945**	**44 945**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	23	46	70
Beslut	1 126	1 580	1 609
Varav BP20 [3]	1 281	1 374	1 398
Övriga makroekonomiska förutsättningar	1 379	3 278	5 448
Volymer	9	9	9
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20 [3]			
Övrigt	-1 491	-1 584	-1 647
Ny ramnivå	**45 989**	**48 274**	**50 433**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	42 197
Verksamhetsutgifter [2]	3 786
Investeringar [3]	6
Summa ramnivå	**45 989**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

Biståndsramens storlek bestäms utifrån den procentsats, andel av bruttonationalinkomsten (BNI), som riksdagen beslutar om för varje enskilt år. Vid beräkningen av biståndsramen används den vid budgeteringstillfället senast tillgängliga BNI-prognosen. Den uppdaterade EU-förordningen för nationalräkenskaperna ENS 2010 som infördes i september 2014, medförde förändringar i beräkningsmetoden för BNI. Biståndsramen för 2020 beräknas därför som 1 procent av förväntad BNI enligt ENS 2010. Varje år rapporteras det totala svenska biståndet efter avslutat budgetår till OECD/DAC (som ansvarar för att sammanställa medlemsländernas biståndsstatistik). Vid rapporteringstillfället används den senast tillgängliga BNI-uppgiften från Statistiska centralbyrån för det år rapporteringen avser, vilket kan bidra till att det uppstår en skillnad i procentandel av BNI mellan den prognosbaserade budgeten och den rapporterade officiella statistiken. Skillnader mellan budgeterat internationellt bistånd och utfall kan också bero på att bidrag till de multilaterala finansieringsinstitutionerna rapporteras i sin helhet till OECD/DAC det år skuldsedeln läggs, medan bidraget i statens budget i stället fördelas över flera år, i den takt som utbetalningar görs. Se årsredovisning för staten 2018 för rapporterat utfall för biståndet 2008–2018.

2.3 Mål

Målet för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd är att skapa förutsättningar för bättre levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom och förtryck (prop. 2013/14:1 utg.omr. 7, bet. 2013/14:UU2). Se även skr. 2013/14:131, bet. 2013/14:UU20.

Utgiftsområdet Internationellt bistånd omfattas av Sveriges politik för global utveckling (prop.2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr.2003/04:112) som regeringen redogör för i propositionen Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:112).

Mål för Sveriges bistånd till enskilda länder, regioner, tematiska områden och multilaterala organisationer anges i strategier beslutade av regeringen.

Biståndet är också centralt för att bidra till det internationella genomförandet av de 17 globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030.

2.4 Resultatredovisning

Denna redovisning inkluderar resultat från det bilaterala och multilaterala utvecklingssamarbetet samt EU:s utvecklingssamarbete. Riksrevisionens internationella utvecklings-

samarbete redovisas i avsnittet Riksrevisionen under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning. Redovisning för kostnader och resultat för mottagande av asylsökande görs i budgetpropositionen under utgiftsområde 8 Resultaten av civila krishanteringsinsatser redovisas under utgiftsområde 5 Internationell samverkan. Utrikesförvaltningens förvaltningskostnader redovisas under utgiftsområde 1. Vissa FN-organ får bidrag från andra utgiftsområden i tillägg till utgiftsområde 7 och deras verksamhet och resultat redovisas under dessa utgiftsområden. Resultat av Sveriges utvecklingssamarbete och humanitära bistånd genom multilaterala organisationer redovisades i mars 2018 i en särskild skrivelse till riksdagen (skr. 2017/18:188). Regeringen har för avsikt att återkomma med en sådan skrivelse vartannat år.

2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att skapa förutsättningar för förbättrade levnadsvillkor för människor i fattigdom och förtryck omfattar biståndet verksamhet på flera olika områden. I redovisningen används följande övergripande bedömningsgrunder vilka också tjänar som struktur för redovisningen:

- demokrati och ökad respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer
- jämställdhet och kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna
- miljö- och klimatmässig hållbar utveckling och hållbart nyttjande av naturresurser
- fredliga och inkluderande samhällen
- inkluderande ekonomisk utveckling
- ökning av migrationens positiva utvecklingseffekter samt minskade negativa konsekvenser av ofrivillig och irreguljär migration
- jämlik hälsa
- likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet samt forskning av hög kvalitet av relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling
- räddande av liv, lindrad nöd och upprätthållen mänsklig värdighet.

För var och en av dessa redovisas resultat mot ett antal breda kvalitativa indikatorer, vilka framgår i underrubriceringen i respektive avsnitt. Dessa indikatorer grundar sig på regeringens policyramverk (skr. 2016/17:60) samt regeringens strategier för utvecklingssamarbetet och det humanitära biståndet. Därutöver redovisas data i tabellform för ett antal organisationsspecifika indikatorer.

För det bilaterala biståndet redovisas Sidas årliga bedömning av genomförandet av de regeringsbeslutade strategier som myndigheten arbetar utifrån. På en aggregerad nivå redovisas Sidas bedömning av i vilken grad utvecklingen gått den riktning som anges i regeringens strategier för utvecklingssamarbetet, samt i vilken grad insatser avsedda att bidra till att uppnå målen kunnat genomföras enligt plan.

Genomförandet av strategierna finansieras av anslag 1:1 *Biståndsverksamhet*, vilket således finansierar verksamhet inom samtliga tematiska områden som redovisas här. Sveriges roll är att tillsammans med lokala aktörer stödja och bidra till ländernas egna utvecklingsansträngningar. Resultaten uppnås gemensamt med nationella och internationella samarbetsorganisationer i ett lokalt sammanhang med många samverkande faktorer. Resultat som redogörs för i denna redovisning anges således främst i termer av hur Sverige bidragit till att nå olika mål för biståndet. Redovisningen är huvudsakligen baserad på myndigheters och multilaterala organisationers årsrapporter, uppföljningar, utvärderingar och analyser av biståndet. Redovisningen återger ett urval av resultatexempel som bedöms spegla de mest centrala resultaten inom respektive tematiskt område.

Sverige följer de internationellt överenskomna principerna om biståndseffektivitet, inklusive anpassning av verksamheten till samarbetsländernas och lokala samarbetsorganisationers egna mål och indikatorer. Till principerna hör även att i möjligaste mån använda samarbetsländernas och samarbetsorganisationernas egna system för uppföljning, utvärdering och statistik. Kapacitet i länderna är i detta sammanhang ofta en begränsande faktor. Inom utvecklingssamarbetet görs därför betydande insatser för att långsiktigt stärka ländernas kapacitet.

2.4.2 Resultat

Fördelning av det svenska utvecklingssamarbetet

Riksdagen fastställde Sveriges biståndsram för 2018 till 1,0 procent av beräknad bruttonationalinkomst (BNI), beräknad enligt det europeiska regelverket för nationalräkenskaperna ENS 2010, vilket motsvarade 49,0 miljarder kronor. Utfallet av biståndet som redovisades till OECD:s biståndskommitté DAC (OECD/DAC) uppgick till 50,8 miljarder kronor motsvarande 1,04 procent av senast tillgängliga BNI-uppgift för 2018. Den svenska biståndsvolymen överstiger därmed FN:s mål om ett bistånd på 0,7 procent av BNI och gör att Sverige, räknat i procent av BNI, är en av de största biståndsgivarna av OECD-länderna.

Merparten av det utfall som redovisas till OECD/DAC utgörs av verksamhet under utgiftsområde 7 (42 674 miljoner kronor, 84,0 procent av utfallet). Dessutom förekommer kostnader inom andra utgiftsområden, s.k. avräkningar, vilka redovisas som bistånd enligt OECD/DAC:s regelverk. Dessa omfattar mottagande av asylsökande och skyddsbehövande från låg- och medelinkomstländer (4 560 miljoner kronor, 9,0 procent), EU:s gemensamma bistånd (2 511 miljoner kronor, 4,9 procent), utrikesförvaltningens förvaltningskostnader (442 miljoner kronor, 0,9 procent) samt bidrag till vissa FN-organ och andra internationella organisationers reguljära budget (614 miljoner kronor, 1,2 procent). Den sistnämnda posten inkluderar Sveriges stöd till Asiatiska infrastruktur- och investeringsbanken (AIIB) om 175 miljoner kronor. Fördelningen av kostnader för mottagandet av asylsökande och skyddsbehövande framgår av tabell 2.5.

Tabell 2.4 Kostnader för mottagandet av asylsökande och skyddsbehövande rapporterat till DAC

Tusental kronor

	Utfall 2018
Kost och logi	525 958
Undervisning	876 597
Vård	596 086
Administration	515 645
Övrigt stöd för tillfälligt uppehälle	561 022
Vidarebosatta (kvotflyktingar)	538 267
Ersättning ensamkommande barn	946 725
SUMMA	**4 560 300**

Källa: Sveriges CRS-rapportering till OECD/DAC och enligt UD:s beräkningar.

Det finns flera anledningar till att utfallet, som rapporterades till OECD/DAC, överstiger biståndsramen med 1,8 miljarder kronor. För det första blev utfallet för mottagande av asylsökande från låg- och medelinkomstländer högre än det belopp som ingick i biståndsramen efter propositionen Höständringsbudget för 2018 (prop. 2018/19:2 utgiftsområde 7 avsnitt 3). För det andra rapporteras lagda skuldsedlar i sin helhet till OECD/DAC det år de deponeras, även om utbetalningar från en och samma skuldsedel kan vara fördelade över flera år. För det tredje blev avräkningen för EU:s gemensamma bistånd högre än i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1). Se årsredovisningen för staten 2018 för rapporterat utfall för biståndet 2008–2018.

Delar av utvecklingssamarbetet bidrar också till generering av andra resurser för utveckling, t.ex. Sidas garantiverksamhet. Per den 31 december 2018 fanns 46 utestående garantier inom ramen för 20 strategier till ett sammanlagt värde av 7,1 miljarder kronor, vilka mobiliserat finansiering om 19 miljarder kronor. Under 2018 beslutade Sida om 6 nya garantiinsatser till ett sammanlagt värde av 587 miljoner kronor. Dessa garantier har mobiliserat ett kapital om nära 1,1 miljarder kronor. Denna finansiering räknas inte in i biståndsramen. Vid behov kan Sida subventionera garantitagarens avgifter för garantin och det är bara i dessa fall som biståndsmedel tas i anspråk. Under 2018 subventionerades garantiavgifter om totalt 20 miljoner kronor samt administrativa avgifter om 7 miljoner kronor. Det innebär att för totalt 27 miljoner kronor i gåvobistånd har nära 1,1 miljarder kronor genererats till investeringar i Sveriges samarbetsländer.

Diagram 2.1 visar totalt bistånd genom Sida respektive UD samt förvaltningsanslag för Sida och UD över tid. Tabell 2.5 visar biståndsverksamhet genom Sida per anslagspost. Tabell 2.6 visar på biståndsverksamhet genom UD och övriga myndigheter.

Diagram 2.1 Bistånd genom Sida respektive UD m.fl. samt förvaltningsanslag för Sida och UD

Miljoner kronor

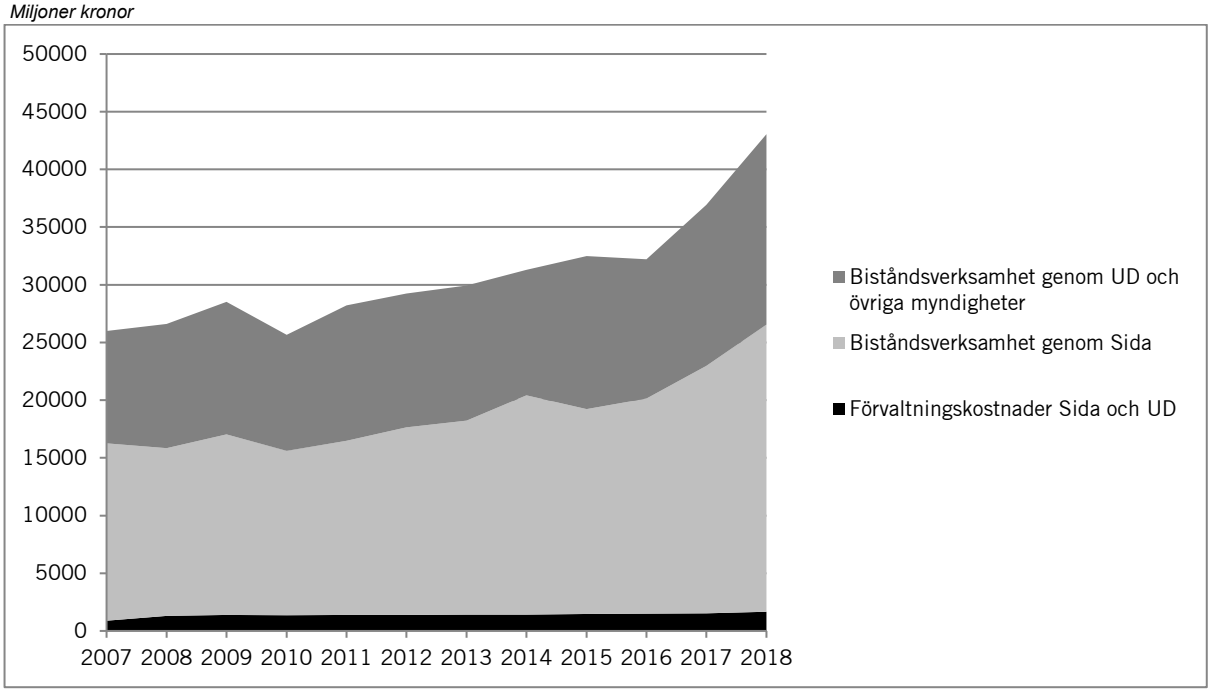

Källa: Enligt statens informationssystem Hermes.

Tabell 2.5 Utfall anslag 1:1 Biståndsverksamhet genom Sida 2016–2018

Tusental kronor

	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018
Humanitära insatser	3 588 885	3 730 448	4 140 559
Informations- och kommunikationsverksamhet	106 334	139 715	149 357
Stöd genom svenska organisationer i det civila samhället	1 721 001	1 811 246	1 824 631
Regionala och bilaterala strategier för Asien	1 457 883	1 792 702	2 211 363
Bilaterala strategier för Latinamerika	597 311	614 603	653 096
Regionala och bilaterala strategier för Afrika	4 449 617	5 740 366	6 789 722
Regionala och bilaterala strategier för Mellanöstern och Nordafrika	1 022 577	1 211 847	1 303 660
Reformsamarbete med Östeuropa, Västra Balkan och Turkiet	1 126 446	1 279 683	1 334 243
Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer[1]	688 870	768 396	912 364
Hållbar utveckling	-	-	3 548 185
Globala insatser för miljö- och klimatmässigt hållbar utveckling[2]	727 016	849 162	-
Globala insatser för socialt hållbar utveckling[2]	1 248 924	1 333 905	-
Globala insatser för ekonomiskt hållbar utveckling[2]	516 975	598 875	-
Hållbar fred[3]	224 190	278 321	423 443
Kapacitetsutveckling och Agenda 2030[4]	412 127	485 179	681 676
Forskningssamarbete	781 631	813 332	927 626
SUMMA	**18 669 789**	**21 447 777**	**24 899 925**

[1]Till och med 2018 benämndes verksamheten Särskilda insatser för mänskliga rättigheter och demokratisering.
[2]Från och med 2018 ingår verksamheten i Hållbar utveckling.
[3]Till och med 2018 benämndes verksamheten Globala insatser för mänsklig säkerhet.
[4]Till och med 2018 benämndes verksamheten Kapacitetsutveckling och utbyten.
Källa: Enligt statens informationssystem Hermes.

Tabell 2.6 Utfall anslag 1:1 Biståndsverksamhet genom UD m.fl. 2016–2018

Tusental kronor

	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018
Multilaterala utvecklingsbanker, fonder och skuldavskrivningar	3 793 511	2 824 146	3 538 306
Multilaterala och internationella organisationer och fonder	6 501 634	8 861 279	10 797 113
Strategiskt inriktade bidrag	970 331	973 883	538 025
Globalt utvecklingssamarbete	36 236	44 591	61 908
SUMMA UD	**11 301 712**	**12 703 899**	**14 935 352**
Polismyndigheten	155 806	167 261	170 736
Kriminalvården	26 257	28 252	37 696
Åklagarmyndigheten	4 018	6 887	6 324
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	36 381	41 378	56 281
Domstolsverket	3 512	4 679	7 284
Folke Bernadotteakademin	96 173	120 644	165 408
Svenska institutet	189 948	219 433	232 570
Nordiska Afrikainstitutet	13 656	13 926	15 963
Kammarkollegiet	38 047	454 333	662 996
Kommerskollegium	13 468	14 257	17 401
Vetenskapsrådet	159 197	163 943	168 517
Riksgäldskontoret	4 111	1 723	1 549
Strålsäkerhetsmyndigheten	10 844	13 206	13 999
SUMMA ÖVRIGA MYNDIGHETER	**751 418**	**1 249 921**	**1 556 724**
SUMMA	**12 053 130**	**13 953 820**	**16 492 076**
SUMMA TOTALT ANSLAG 1:1 BISTÅNDSVERKSAMHET	**30 722 920**	**35 401 597**	**41 392 001**

Källa: Enligt statens informationssystem Hermes.

Bilateralt bistånd

Det bilaterala biståndet exklusive avräkningar uppgick 2018 till 28,3 miljarder kronor. Som bilateralt bistånd räknas allt bistånd som inte är kärnstöd till multilaterala och internationella organisationer eller multilaterala utvecklingsbanker. Merparten av det bilaterala biståndet hanteras av Sida.

En del av det bilaterala biståndet kanaliseras som öronmärkt stöd via multilaterala organisationer, s.k. multi-bi-bidrag, exempelvis miljöprogram via FN. Multi-bi-bidragen uppgick 2018 till 11,4 miljarder kronor. En annan del kanaliseras genom organisationer i det civila samhället, bl.a. Forum Syds insatser för att stärkt demokratiskt inflytande för människor som lever i fattigdom. Bidrag genom civila samhället uppgick 2018 till 9,9 miljarder kronor. Övrigt bilateralt bistånd, exklusive avräkningar uppgick 2018 till 7,0 miljarder kronor. Ett exempel på vad det övriga bilaterala biståndet omfattade är främjande av kvinnors, barns och ungdomars grundläggande hälsa via stöd tillsammans med hälsoministeriet i Zambia.

Tabell 2.7 visar en områdesmässig fördelning för det bilaterala biståndet, exklusive avräkningar enligt OECD/DAC:s kategoriseringar. Området demokrati och mänskliga rättigheter inklusive jämställdhet och förvaltning är fortsatt det största inom det bilaterala biståndet, motsvarande 23,5 procent. De största ökningarna i andel av utbetalt bistånd 2018 märks inom områdena utbildning och forskning, ekonomisk utveckling samt miljö, klimat och energi.

Biståndets inriktning speglas även av OECD/DAC:s s.k. policymarkörer avseende om vissa centrala policyområden är huvud- eller delsyfte för insatser. Tabell 2.8 visar det bilaterala biståndets fördelning inom miljö och klimat, demokrati och mänskliga rättigheter, jämställdhet respektive konflikt. Andelarna per policyområde har tenderat att vara relativt konstanta över åren.

Tabell 2.7 Områdesmässig fördelning av Sveriges bilaterala bistånd 2013–2018

Procent

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Demokrati och mänskliga rättigheter, inkl. jämställdhet och förvaltning	24,8	25,6	25,4	24,8	24,5	23,5
Miljö, klimat, energi	6,9	5,3	7,5	5,4	7,9	8,3
Fred och säkerhet	6,0	5,1	5,6	5,1	5,5	5,7
Ekonomisk utveckling[1]	12,7	11,7	9,8	10,5	12,0	12,8
Hälsa[2]	12,1	10,6	11,2	10,8	11,6	11,8
Utbildning och forskning	4,9	7,2	5,7	6,5	5,3	6,8
Humanitärt bistånd	14,1	18,2	15,3	17,2	15,7	15,0
Övrigt[3]	18,5	16,4	19,5	19,7	17,5	16,1
SUMMA	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Totalt utbetalat, miljoner kronor	**20 492**	**21 672**	**20 046**	**23 095**	**25 812**	**28 314**

Källa: Sveriges CRS-rapportering till OECD/DAC och enligt UD:s beräkningar. Det bilaterala utfallet är exklusive avräkningar.
[1] Inkluderar följande DAC-kategorier: trade, industry, mineral/mining, agriculture, forestry, fishing, banking, financial services, business, transport, communications och energy.
[2] Inkluderar följande DAC-kategorier: water and sanitation, population policies and programmes.
[3] Inkluderar följande DAC-kategorier: multisector, unspecified, administrative costs, general budget support, other social infrastructure and services.

Tabell 2.8 Områdesmässig fördelning av Sveriges bilaterala bistånd enligt policymarkörer[1]

Procent

	2015	2016	2017	2018
Miljö och klimat				
Huvudsyfte	11	13	14	14
Delsyfte	33	31	31	36
Demokrati och mänskliga rättigheter				
Huvudsyfte	40	41	38	39
Delsyfte	42	37	37	32
Jämställdhet				
Huvudsyfte	18	18	20	23
Delsyfte	71	68	70	66
Konflikt				
Huvudsyfte	8	7	8	9
Delsyfte	42	50	47	44

[1] En insats kan ha flera huvud- eller delsyften. Därför risk för dubbelräkning ifall belopp för olika policymarkörer summeras. Källa: Sveriges CRS-rapportering till OECD/DAC och underlag från Sida.

Multilateralt bistånd

Det multilaterala biståndet exklusive avräkningar uppgick 2018 till 14,3 miljarder kronor. Multilateralt bistånd definieras som det stöd som kanaliseras som kärnstöd till multilaterala och internationella organisationer, såsom FN:s fonder och program samt Världsbanksgruppen, regionala utvecklingsbanker och utvecklingsfonder. Kärnstöd avser icke öronmärkt stöd direkt till organisationens centrala budget, bidrag som lämnas i samband med utvecklingsbankernas påfyllnadsförhandlingar eller betalning av uttaxerat bidrag/medlemsavgift till FN-organen. Hit räknas även det statliga garantikapital som utställs till de multilaterala utvecklingsbankerna. Genom kärnstödet bidrar Sverige till att uppnå organisationens samtliga resultat. Beslut om kärnstöd till multilaterala organisationer fattas av regeringen. De 15 organisationer som tagit emot mest svenskt kärnstöd 2018 återfinns i tabell 2.9.

Tabell 2.9 Bidrag från Utgiftsområde 7 till multilaterala organisationer och utvecklingsbanker 2018: 15 största mottagare av kärnstöd[1]

Tusental kronor	Totalt svenskt kärnstöd	Svenskt multi-bi stöd	Totalt svenskt stöd	Sveriges procentuella bidrag till organisationens totala kärnstödsinkomster	Sveriges ranking bland kärnstödsgivare
Världsbanksgruppen (VBG)	2 495 310	1 623 531	4 118 841	3,1 %	7
Globala fonden (GFATM)	850 000	0	850 000	2,8 %	8
Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)/Afrikanska utvecklingsfonden (AfDF)	814 204	50 000	864 204	5,1 %	8
FN:s flyktingkommisarie (UNHCR)	1 044 000	309 140	1 353 140	15,9 %	1
FN:s barnfond (UNICEF)	780 000	1 499 824	2 279 824	10,3 %	3
FN:s fond för katastrofbistånd (CERF)	834 000	0	834 000	15,2 %	3
Världslivsmedelsprogrammet (WFP)	912 000	409 815	1 321 815	22,9 %	1
FN:s utvecklingsprogram (UNDP)	630 000	1 760 875	2 390 875	12,2 %	2
FN:s befolkningsfond (UNFPA)	739 000	503 589	1 242 589	20,6 %	1
Gröna klimatfonden (GCF)	600 000	0	600 000	5,6 %	6
FN:s hjälporganisation för palestinska flyktingar (UNRWA)	564 000	63 000	627 000	7 %	5
Globala vaccinalliansen (GAVI)	350 000	0	350 000	2,4 %	12
FN:s samlade program mot hiv och aids (UNAIDS)	314 000	2 765	316 765	1,7 %	2
Globala miljöfonden (GEF)	300 000	1 564	301 564	7,6 %	7
FN:s fredsbyggande fond (PBF)	190 000	0	190 000	16,4 %	2

[1] Utbetalningarna i tabellen, som är nettoutbetalningar, kan skilja sig från utfallen som redovisas till OECD/DAC. Det beror på att redovisningen till OECD/DAC avser lagda skuldsedlar medan tabellen visar faktiska utbetalningar. Utbetalningarna omfattar även de kärnstödsutbetalningar som gjordes i december 2018 avseende 2019 års verksamhet; till UNHCR (174 miljoner kronor), WFP (152 miljoner kronor), CERF (139 miljoner kronor) och UNRWA (94 mnkr). Utbetalningarna inkluderar ej bidrag till EU:s institutioner och fonder.
Källa: Sveriges CRS-rapportering till OECD/DAC och enligt UD:s beräkningar samt enligt uppgifter från multilaterala organisationer.

EU-biståndet

Genom medlemskapet i EU har Sverige och övriga medlemsstater förbundit sig att bidra finansiellt till unionens internationella utvecklingssamarbete. EU-institutionerna finansierar biståndsinsatser i över 150 länder. EU-biståndet styrs av EU:s utvecklingspolicy European Consensus on Development. Sverige utövar inflytande över EU:s utvecklingssamarbete genom deltagande i arbetsgrupper och genomförandekommittéer i Bryssel samt genom samarbete med EU-delegationer i partnerländer. Beslut om den övergripande inriktningen för utvecklings-samarbetet fattas på ministerrådsmöten. Bidrag till EU-biståndet bestäms av fasta beräkningsnycklar. Det svenska bidraget till EU:s gemensamma bistånd uppgick 2018 till 2,5 miljarder kronor, ungefär 3 procent av EU:s totala biståndsbudget. Detta är en ökning med 0,1 miljarder kronor jämfört med föregående år. Andelen av EU:s gemensamma bistånd som finansieras av Sverige ökar till följd av Sveriges BNI-tillväxt. Utöver detta bidrog Sverige 2018 även med 1,3 miljarder kronor till Europeiska utvecklingsfonden (EDF).

Demokrati, ökad respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer

Nedan redovisas uppnådda resultat med avseende på demokrati, ökad respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck.

Mål, beslutade av regeringen, gällande demokrati, ökad respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer återfinns i nästan samtliga av regeringens beslutade strategier för det bilaterala utvecklingssamarbetet, samt i regeringens globala strategi för demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer 2018–2022. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen.

Program av insatser avsedda att uppnå de av regeringen beslutade strategimålen inom detta område har enligt Sidas strategirapportering under 2018 oftast kunnat genomföras enligt plan eller huvudsakligen enligt plan.

Diagram 2.2 Demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer: Programgenomförande

Andel strategimål

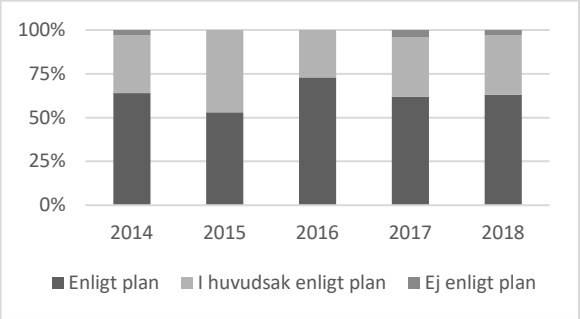

Källa: Sida, Strategirapportering.

Diagram 2.3 Demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer: Utveckling mot förväntade strategimål

Andel strategimål

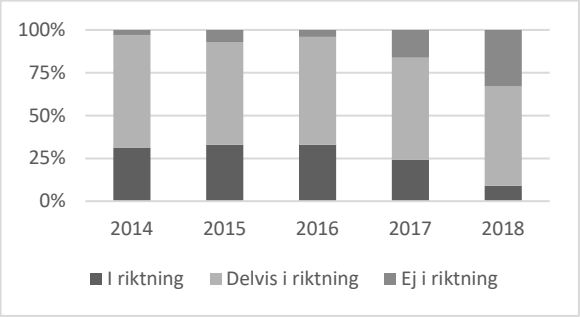

Källa: Sida, Strategirapportering.

Den faktiska utvecklingen har enligt Sidas strategirapportering gått i delvis önskvärd riktning, mot regeringens strategimål inom demokrati, ökad respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer, för drygt hälften av strategimålen. Utvecklingen har gått helt i önskvärd riktning för en tiondel av strategimålen. För en ökad andel strategimål har den faktiska utvecklingen under 2018 inte gått i riktning mot regeringens strategimål inom området. Regeringen ser att detta hänger samman med de senaste årens globalt sett negativa utveckling inom området. Regeringen anser att resultaten av Sveriges bistånd inom området i högre utsträckning bestått av att motverka en annars mer negativ utveckling, istället för att bidra till positiv utveckling avseende demokrati och ökad respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer.

Demokratiska styrelseskick

Regeringen bedömer att Sveriges bistånd under 2018 sammantaget har bidragit till uppbyggnad av demokratiska styrelseskick, stärkta politiska institutioner och ökat deltagande i politiska processer. Sverige har även bidragit till att stärka kapaciteten inom samarbetsländers parlament och deras förvaltningar samt hos politiska partier.

Stöd genom International Center for Local Development (ICLD) har t.ex. bidragit till ökad kapacitet hos politiker och tjänstemän på lokal nivå att verka för en hållbar lokal demokratisk utveckling. Sveriges valbistånd har stärkt flera länders valkommissioner och samarbetet mellan dem. Det demokratiska deltagandet på lokal nivå har ökat genom decentraliseringsprocesser, såsom uppbyggnadsarbeten av demokratiskt valda bykommittéer. Biståndet har även resulterat i förbättrad valobservation och en högre andel kvinnor som arbetar i vallokaler på olika positioner.

Sverige har genom FBA sekonderat valobservatörer till insatser i 17 länder. Insatserna har bidragit till förutsättningar för förbättrade valprocesser genom rekommendationer till lokala myndigheter. Sverige har även bidragit till mer fördelaktiga förutsättningar att genomföra fria och rättvisa val genom FN:s utvecklingsprogram, UNDP. Detta har bl.a. skett genom stöd till valprocesser i 56 länder.

Bistånd genom svenska partianknutna organisationer har bidragit till stärkta förutsättningar för demokratiska partier att verka och påverka samhällsutvecklingen i demokratisk riktning i låg- och medelinkomstländer. Stödformen har även skapat förutsättningar för kvinnors och ungdomars ökade politiska deltagande.

Ett livskraftigt pluralistiskt civilsamhälle

Biståndet har möjliggjort för det civila samhällets aktörer att fortsätta verka och stärka sin kapacitet att bedriva arbete, trots ett krympande utrymme för dessa aktörer på många håll i världen. Sveriges stöd till civilsamhällesorganisationer i form av t.ex. utbildningar i organisations- och påverkansarbete och genom stöd till civilsamhällets delaktighet i nätverk, koalitioner och gränsöverskridande samarbeten har resulterat i ökad organisatorisk kapacitet. Sverige har även bidragit till att civilsamhällesorganisationer ökat sin kunskap i säkerhetsfrågor och vid behov tillhandahållit rättsligt skydd.

Sveriges stöd till försvarare av mänskliga rättigheter (MR-försvarare) har bidragit till förbättrade förutsättningar för dessa att påverka regeringar och samhällen i stort. MR-försvarares kapacitet att organisera sig i nätverk har stärkts, vilket resulterat i förbättrade möjligheter att

utkräva ansvar från regeringar som exempelvis begår brott mot de mänskliga rättigheterna.

European Endowment for Democracy (EED), som Sverige medfinansierar, har främst i EU:s östra och södra grannskap tillhandahållit innovativa och flexibla former av stöd till aktivister, medier och civilsamhälles-organisationer. Under 2018 har EED:s arbete bidragit till att MR- och demokratirörelser på gräsrotsnivå i flera länder kunnat fortsätta sin verksamhet i extremt repressiva och fientliga miljöer. Genom EU:s instrument för demokrati och mänskliga rättigheter (EIDHR) har Sverige 2018 bidragit till skyddsinsatser till minst 1 394 utsatta MR-försvarare.

Rättsstat och välfungerande förvaltning

Under 2018 har rättsstatens principer och en fungerande offentlig förvaltning främjats i alla regioner där utvecklingssamarbete bedrivs. Det gäller bl.a. i Östeuropa och västra Balkan. Stöd genom Europarådet har i Ukraina lett till lagstiftning för att stärkta domstolars oberoende och den ukrainska åklagarmyndighetens arbete. Samarbete inom rättsområdet, statsförvaltning och korruptionsbekämpning har lett till en rad viktiga förändringar inom samarbetsländers förvaltningar på central och lokal nivå och inom rättsvårdande myndigheter. Lagstiftning har förbättrats, domstolars oberoende och åklagarmyndigheters arbete stärkts. Stödet omfattar bl.a. samarbeten mellan myndigheter i regionen och svenska myndigheter inom lantmäteri, statistik, skattereform och rättsområdet.

Genom UNDP har Sverige bidragit till reformering och vidareutveckling av rättsväsendet och ansvariga ministerier i partnerländer, med fokus på civilbefolkningens behov. Insatserna har resulterat i bättre förutsättningar att få tillgång till rättvisa och motverka straffrihet och effekten av dessa insatser har varit särskilt kännbar för kvinnor. I 19 länder har OHCHR tillsyns-, ansvars- eller skyddsmekanismer upprättats eller förbättrats i överensstämmelse med internationella MR-standarder.

Stöd till International Legal Assistance Consortium (Ilac) regionala program i Mellanöstern och Nordafrika som syftar till att stärka juridiska institutioners kapacitet att utöva sina funktioner och tillhandahålla jämlik tillgång till rättvisa för människor, har bl.a. lett till att utbildningsinstitut i sju länder har integrerat mänskliga rättigheter i sina utbildningsprogram.

Genom International Development Law Organisation har Sverige bidragit till att etablera lokala center där över 1 900 civilsamhälle-organisationer, advokater och jurister utbildats och där beslutsfattare och samhällen i stort möts för att diskutera tillgång till rättvisa och hitta lösningar. På så sätt har Sverige bidragit till att stärka kapacitet, öppenhet och insyn, ansvarsutkrävande och rättsstatens principer hos statliga institutioner.

Yttrandefrihet och fria och oberoende medier

Sverige har stärkt sitt globala stöd för ökad yttrandefrihet med särskilt fokus på normgivande arbete inom mänskliga rättigheter på internet, digital säkerhet och nätfrihet. Genom stöd till Unesco har Sverige bidragit till antagandet av ett forskningsverktyg till stöd för länders bedömning vad gäller att uppnå de så kallade ROAM-principerna. Genom aktivt deltagande och finansiellt stöd till Freedom Online Coalition har Sverige bidragit till att särskilt i det globala syd öka tillgången till ett öppet, jämlikt och fritt internet genom främjandet av de mänskliga rättigheterna online.

Sverige har bidragit till ökad kapacitet, bättre arbetsvillkor och ökad säkerhet för journalister och redaktörer, ökad förmåga till källkritik, stärkta lokala medier, tillgång till oberoende information och ekonomisk hållbarhet genom stöd till en investeringsfond för oberoende medier. Genom stöd till organisationen Access Now arbetar en koalition av 90 organisationer världen över, genom datainsamling och påverkansarbete, mot nedstängningar av internet. Access Now har också gett digitalt säkerhetstöd till aktörer i 70 länder i det globala syd. Genom stöd till organisationen Article 19 har medvetenheten om mänskliga rättigheter hos centrala organ som styr Internet ökat.

I Östeuropa, västra Balkan och Turkiet har stödet till oberoende medier, medieproduktion och ökad säkerhet för, och fortbildning av, journalister stärkts vilket på sina håll skapat förutsättningar för ökad yttrandefrihet och ökat ansvarsutkrävande.

Respekt för allas lika värde och rättigheter

Sveriges bistånd har under 2018, enligt regeringens bedömning, bidragit till att stärka de regionala och internationella ramverken och internationella institutioner för ökad respekt för mänskliga rättigheter, att motverka diskriminering, stödja människorättsförsvarare, försvara barnets rättigheter och stärka kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Genom stöd till FN:s högkommissaries kontor för de mänskliga rättigheterna (OHCHR) har Sverige som en av de största givarna bidragit till att stärka internationella instrument för ökad respekt för mänskliga rättigheter, bekämpa straffrihet, stärka ansvarsutkrävande och rättsstatens principer, främja jämställdhet och motverka diskriminering. I fem länder där OHCHR är verksamt har hänsyn till mänskliga rättigheter vid domstolsförfaranden och beslut ökat avsevärt. 16 regionala MR-institutioner har stärkts eller upprättats i enlighet med internationella MR-standarder och människorättsförsvarare har erhållit både stöd och skydd.

Stödet till arbetsgruppen för mänskliga rättigheter under FN:s utvecklingsgrupp har bidragit till att stärka FN:s kapacitet för att främja integreringen av mänskliga rättigheter på landnivå genom rekrytering av MR-rådgivare till FN:s landteam.

I Latinamerika har Sveriges starka profil inom demokrati och MR blivit allt viktigare. Bland annat har Sveriges bilaterala bistånd bidragit till att stärka kvinnors egenmakt i fredsbyggande processer i Colombia, att upprätthålla utrymmet och stärka kapaciteten för civilsamhället i Guatemala och i Kuba, samt att främja respekt för hbtq-personer i Bolivia.

Det regionala utvecklingssamarbetet i Asien sammanlänkar stöd inom mänskliga rättigheter och demokrati med stöd inom miljö och klimat med fokus på kvinnors rättigheter och har bl.a. bidragit till ökat deltagande av kvinnor i beslutsfattande och till att nya nätverk för kvinnor skapats.

Sveriges globala stöd till förmån för hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheter genom Global Equality Fund har möjliggjort 12 säkerhetsutbildningar för 188 MR-försvarare från 58 länder vilket bidragit till förbättring av skydd och säkerhet och möjliggjort fortsatt rättighetsarbete.

Sidas kartläggning av insatser för personer med funktionsnedsättning i utvecklingssamarbetet samt i humanitära insatser under perioden 2016–2017 visar att biståndet inte beaktar funktionsnedsättning i en större utsträckning. Genom stödet till International Disability Alliance har Sverige bidragit till deltagande i relevanta processer av personer med funktionsnedsättning samt de organisationer som företräder dem och har på så sätt skapat möjlighet för ökat genomslag för FN:s konvention för rättigheter för personer med funktions-nedsättning globalt.

Svenskt stöd genom FN:s barnfond Unicef har under 2018 bidragit till att 8,8 miljoner barn som befann sig i humanitära situationer nåddes av någon form av utbildning. Enligt statistik från Unicef har antalet barnäktenskap minskat från 15 miljoner till 12 miljoner under det senaste årtiondet och alltfler länder inför lagstiftning kring barns skydd mot våld.

Sveriges omfattande stöd för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) redogörs för under avsnittet om hälsa.

Tabell 2.10 Demokrati och mänskliga rättigheter: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU

Indikator

	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Antal länder som på egen begäran tagit emot stöd för att stärka valförrättande organisationers funktion	UNDP	39	41	49	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 12 %
Antal länder som på egen begäran mottagit stöd för att stärka operativa institutioner som stöttar uppfyllandet av åtaganden om mänskliga rättigheter som ratificerats på nationell och internationell basis	UNDP	37	48	58	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 12 %
Antal länder där organisationen är verksam där mekanismer för översyn, ansvarsutkrävande och skydd har etablerats, eller kommit att bättre anpassas till internationella standards för mänskliga rättigheter	OHCHR	21	21	33	19	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 11 %
Antal länder där organisationen är verksam där användandet av internationell människorättslag i domstolar har ökat avsevärt	OHCHR	10	10	13	5	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 11 %
Antal människorättsförsvarare som fått EU-stöd	EU	87 000	9 600	8 600	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Män		8 100	1 300	1 300		
Kvinnor		8 700	1 000	1 300		
Uppgift saknas		70 200	7 300	5 900		
Antal val som fått stöd av EU där valprocessen av oberoende observatörer bedömts som fria och rättvisa	EU	4	10	5	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Antal individer som direkt dragit nytta av EU-finansierade program för justitie-, rättsstats- och säkerhetssektorreform	EU	80 000	125 000	57 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Män		6 100	47 000	3 700		
Kvinnor		3 800	57 000	6 800		
Uppgift saknas		70 000	21 000	47 000		

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

Jämställdhet och flickor och kvinnors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Nedan redovisas resultat med avseende på jämställdhet och kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck.

Mål, beslutade av regeringen, som gäller jämställdhet återfinns i fler än hälften av regeringens strategier för det bilaterala utvecklingssamarbetet samt i regeringens globala strategi för global jämställdhet och kvinnor och flickors rättigheter 2018–2022. Därtill utgör kvinnor och flickor en särskild målgrupp i nästan samtliga av regeringen beslutade strategier. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen.

Programmen av insatser avsedda att uppfylla strategimålen inom detta område har, enligt Sidas strategirapportering, i hög utsträckning kunnat genomföras enligt plan. Resterande andel har kunnat genomföras helt enligt plan.

Diagram 2.4 Jämställdhet: Programgenomförande

Andel strategimål

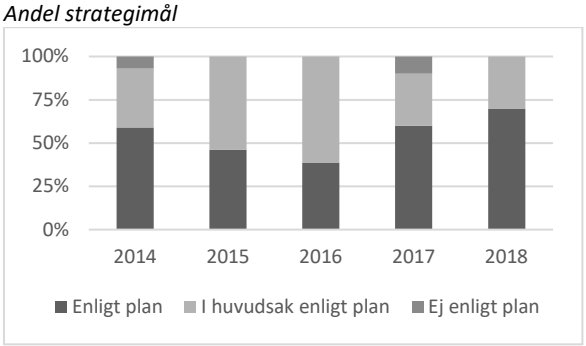

Källa: Sida, Strategirapportering.

Diagram 2.5 Jämställdhet: Utveckling mot förväntat strategimål

Andel strategimål

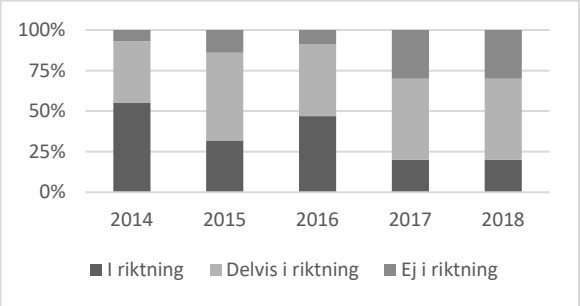

Källa: Sida, Strategirapportering.

Den faktiska utvecklingen har enligt Sidas strategirapportering gått i önskvärd riktning eller i delvis önskvärd riktning mot regeringens strategimål för ökad jämställdhet i relation till drygt två tredjedelar av strategimålen. Under 2018 var andelen mål för vilka utvecklingen inte gick i riktning mot regeringens strategimål en femtedel.

Kvinnors och flickors ekonomiska egenmakt

Med ett fortsatt starkt jämställdhetsarbete inom produktiva sektorer som marknadsutveckling, jordbruk, energi, miljö och klimat har Sveriges bistånd bidragit till att stärka kvinnors och flickors ekonomiska egenmakt i länder där utvecklingssamarbete sker.

Det bilaterala biståndet har i afrikanska länder bidragit till att stärka kvinnors företagande, öka tillgången till lån och finansiering och erhållande av landrättigheter, t.ex. med jordbruksstöd till kvinnor och utbildningar i ekonomisk och miljömässigt hållbar utveckling till kvinnor, män och ungdomar. I Mellanöstern har Sverige genom OECD bidragit till att förbättra kvinnliga företagares tillgång till lån och finansiering.

I Östeuropa och västra Balkan har Sverige via Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling t.ex. främjat kvinnligt företagande genom att tillhandahålla tekniskt stöd, kapacitetsstärkande utbildningar, rådgivning och förmånliga lån i samarbete med lokala banker.

Inom multilaterala organisationer och EU har ett systematiskt påverkansarbete lett till att jämställdhetsaspekter har inkluderats i flera multilaterala organisationers handlingsplaner. Sveriges påverkansarbete i Världsbanken har enligt Världsbankens egen redovisning bl.a. bidragit till att jämställdhet blivit ett prioriterat område i IDA18, som är ett viktigt instrument för att bidra till kvinnors ekonomiska egenmakt, infrastruktur, privatsektorutveckling och jordbruk. Sveriges stöd till Världsbankens initiativ ”Women, Business and the Law” har också bidragit till en databas som belyser hur olika länders diskriminerande lagstiftning begränsar kvinnors möjligheter.

Kvinnors och flickors representation och inflytande

Regeringen bedömer att Sveriges bistånd under 2018 har bidragit till att öka kvinnors och flickors meningsfulla deltagande och inflytande i politiska processer. Genom regeringens nya strategi för global jämställdhet och kvinnors och flickors rättigheter 2018–2022 har arbetet med kvinnorättsorganisationer stärkts. Dessa aktörer spelar enligt regeringen en nyckelroll för kvinnors och flickors stärkta representation.

I Georgien har det bilaterala biståndet enligt Sida bidragit till utbildningar för kvinnliga politiker av vilka flera senare ställde upp i lokala val. I Bolivia har Sverige möjliggjort framtagandet av s.k. kvinnoagendor i samtliga av landets nio regioner. Ytterligare resultat återfinns i Liberia där biståndet har bidragit till att motverka negativ medial porträttering av kvinnliga politiker samt i framtagandet av en handbok för jämställdhetsmedveten medierapportering.

Sverige har varit drivande i antagandet av en ny strategi för EU:s genomförande av FN:s säkerhetsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet med särskilt fokus på jämställdhetsintegrering och kvinnors deltagande, vilket bidrar till att vidare stärka kvinnors representation och deltagande i fredsprocesser.

Trots den våldsamma konflikten och det förvärrade säkerhetsläget i Afghanistan har Sverige genom UN Women bidragit till att stärka kvinnors politiska deltagande och till genomförandet av landets nationella handlingsplan för kvinnor, fred och säkerhet.

I Mali har Sverige bidragit till att stärka kvinnors deltagande i lokal konfliktlösning och fredsinitiativ.

UNDP har bidragit till att ett ökat antal kvinnor registrerat sig för röstning.

Minskat könsrelaterat våld

Sveriges utvecklingssamarbete för minskat könsrelaterat våld inkluderar motverkandet av skadliga sedvänjor som barnäktenskap, tidiga och påtvingade äktenskap, hedersrelaterat våld och förtryck och kvinnlig könsstympning, liksom människohandel för sexuella ändamål och utnyttjande i prostitution.

I Liberia, Somalia, Sydsudan och Uganda har Sveriges bilaterala bistånd enligt Sida bidragit till att minska könsrelaterat våld och samtidigt stärkt jämställdhet på ett övergripande plan. Aktivt påverkansarbete gentemot religiösa ledare och lokala beslutsfattare i Etiopien har resulterat i att antalet kvinnliga könsstympningar minskat.

Sverige har genom FN:s befolkningsfond (UNFPA) t.ex. bidragit till att integrera arbetet mot könsrelaterat våld i Myanmar och till att förbättra tillgången till SRHR för kvinnor och flickor i konfliktdrabbade områden. Med stöd till UN Women har Sverige bl.a. bidragit till att 15 länder stärkt sin lagstiftning avseende kvinnors rättigheter, och 48 länder har utformat integrerade stödtjänster för kvinnor och flickor som utsatts för våld.

Sverige har agerat kraftfullt mot sexuellt utnyttjande och exploatering inom utvecklingssamarbetet (SEAH) inom såväl det multilaterala som det bilaterala utvecklingssamarbetet. Under 2018 skickade Sverige ett brev till 13 FN-organisationer med krav på nolltolerans och agerande. Sverige har undertecknat avtal med ett tiotal FN-organisationer om fleråriga strategiska partnerskap för att säkerställa tydligt agerande mot SEAH. Sverige har även varit pådrivande i OECD-DAC:s framtagande av den rekommendation gällande SEAH som antogs i juli 2019.

EU-biståndet har genom Spotlight Initiative bidragit till ett stärkt arbete för att bekämpa alla former av våld gentemot kvinnor och flickor.

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Sverige är fortsatt ledande vad gäller prioritering av jämställdhet och mänskliga rättigheter inom internationellt utvecklingssamarbete. Sverige lyfter dessa frågor konsekvent i dialogen med samarbetspartners och har under 2018 bidragit till att stärka UN Womens roll och status i det internationella samfundets arbete med genomförande och uppföljning av Agenda 2030, bl.a. i FN:s säkerhetsråd och FN:s kvinnokommission.

Utifrån regeringens nya strategi för Sveriges internationella utvecklingssamarbete för global jämställdhet och kvinnors och flickors rättigheter 2018–2022, har arbetet med kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna stärkts. Genom att möjliggöra ökat stöd till kvinnorättsorganisationer under 2018 kan Sverige bidra till att driva på genomförandet av globala normativa ramverk. Kvinnorättsorganisationer når också ofta ut till de kvinnor och flickor som är mest fattiga, utsatta och marginaliserade.

Sveriges stöd till program såsom Men Engage har enligt Sida bidragit till ökad delaktighet, medvetenhet och ansvar för jämställdhet bland pojkar och män. Detta visar att jämställdhetsarbete med inriktning på män och pojkar haft god effekt.

Sverige har under 2018 fortsatt arbetet med jämställdhetsintegrering inom det bilaterala biståndets samtliga sektorer. Sverige har t.ex. genom International Union for the Conservation of Nature gett myndigheter i utvecklingsländer stöd att utveckla och genomföra klimat- och jämställdhetsplaner. Där jämställdhet har integrerats med miljö och klimat har t.ex. jämställdhetsperspektiv i offentliga budget- och planeringsprocesser resulterat i stärkt finansiering för klimatmässigt hållbar utveckling.

Genom ett pådrivande arbete i enlighet med EU:s Gender Action Plan, har Sverige bidragit till stärkt jämställdhetsintegrering i EU:s utvecklingssamarbete.

Tabell 2.11 Jämställdhet: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU

Indikator

	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Andel projekt som har genomgått en jämställdhetsanalys och där åtgärder och uppföljning sker	VBG	64%	60%	71%	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 3,1 %
Antal länder med nationella handlingsplaner om jämställdhet som inkluderar reproduktiva rättigheter med tillhörande mål och budgetallokeringar	UNFPA	71	74	70	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 20,6 %
Antal länder som implementerar nationella handlingsplaner om kvinnor, fred och säkerhet	UN Women	58	63	73	87	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 13,4 %
Andel EU-finansierat samarbete som bidrar till jämställdhet och stärkt egenmakt för kvinnor	EU	51%	58%	66 %	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

Miljö- och klimatmässigt hållbar utveckling och hållbart nyttjande av naturresurser

Nedan redovisas resultat med avseende på miljö- och klimatmässigt hållbar utveckling och hållbart nyttjande av naturresurser. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck. Mål, beslutade av regeringen, gällande miljö och klimat återfinns i knappt hälften av regeringens strategier för det bilaterala utvecklingssamarbetet, samt i regeringens globala strategi för hållbar miljö, hållbart klimat och hav samt hållbart nyttjande av naturresurser 2018–2022. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen.

Programmen av insatser avsedda att uppfylla strategimålen inom området har enligt Sidas strategirapportering under 2018 i hög utsträckning kunnat genomföras enligt plan.

Diagram 2.6 Miljö, klimat och naturresurser: Programgenomförande

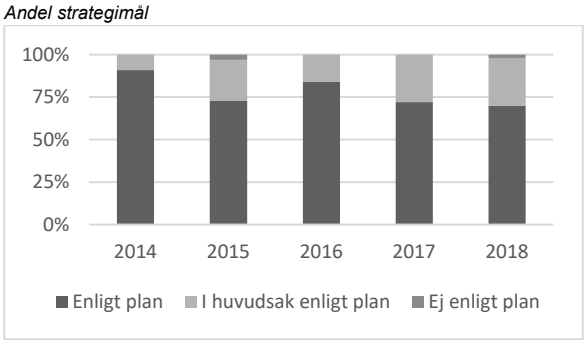

Källa: Sida, Strategirapportering.

Diagram 2.7 Miljö, klimat och naturresurser: Utveckling mot förväntat strategimål

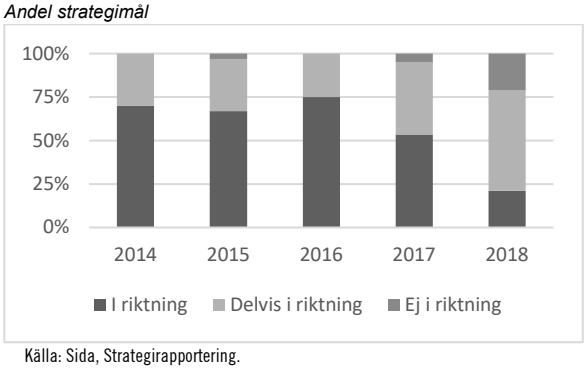

Källa: Sida, Strategirapportering.

Den faktiska utvecklingen har i ökad utsträckning varit negativ i relation till regeringens strategimål inom området, enligt Sidas strategirapportering. Under 2018 gick en femtedel av strategimålen i riktning mot miljö- och klimatmässigt hållbar utveckling och hållbart nyttjande av naturresurser, vilket kan jämföras med omkring hälften 2017. Under 2018 gick istället drygt hälften av strategimålen delvis i denna riktning. Andelen strategimål som inte gick i riktning mot regeringens strategimål inom området ökade under 2018 till en femtedel.

Regeringen anser att detta belyser en utveckling där miljötillståndet har förvärrats. Vad gäller biologisk mångfald visar den senaste vetenskapliga bedömningen att nuvarande utveckling kommer att fortsatt leda till stora förluster av den biologisk mångfalden och de ekosystemtjänster som beror på den.

Regeringen ser positivt på att Sveriges bistånd enligt Sidas bedömning under 2018 har bidragit till att försöka hejda förlusten genom t.ex. utveckling av hållbart jordbruk. Det är vidare regeringens bedömning att klimatförändringarnas effekter blir allt allvarligare. I detta avseende bedömer regeringen att Sveriges bistånd har bidragit till att både stå emot denna typ av negativa utveckling och att förstärka den positiva utvecklingen inom området, vilken bl.a. består i en globalt sett ökad användning av förnybar energi.

Institutionell kapacitet att bidra till miljömässig hållbarhet

Med kapacitetsstärkande bistånd har Sverige bidragit till att samarbetsländer i ökad grad både kan delta i förhandlingar om de internationella klimat- och miljökonventionerna och bidra till genomförandet av internationella åtaganden. Sverige har vidare bidragit till att stärka länders och lokala myndigheters förmåga att få tillgång till klimatfinansiering, bl.a. genom lokala klimatfonder.

Regionalt stöd till Afrika har t.ex. bidragit till stärkt kapacitet att hantera miljö- och klimatfrågor hos organisationer på lokal nivå medan regionalt stöd till Asien och Oceanien har bidragit till att öka länders institutionella kapacitet att planera och budgetera för klimatrelaterade investeringar för att minska risker och negativ påverkan från klimatförändringar.

Motståndskraft och anpassningsförmåga mot klimatförändringar, miljöpåverkan och naturkatastrofer

Klimatförändringar, negativ miljöpåverkan och naturkatastrofer drabbar ofta redan utsatta befolkningar som hårdast. Sverige bidrar, som en av de största givarna, genom Fonden för de minst utvecklade länderna till utformande och genomförande av nationella handlingsplaner för klimatanpassning och till en miljö- och klimatmässig hållbar utveckling och fattigdomsbekämpning. Sverige har bidragit till att stärka fondens effektivitet, vilket 2018 resulterade i antagandet av en ny klimatanpassningsstrategi och ett arbetsprogram som bl.a. bygger på nationella prioriteringar och behov.

Genom Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB) har Sverige bidragit till att öka den regionala vattenförsörjningens motståndskraft och anpassningsförmåga mot klimatförändringar. Med svenskt stöd har bidrag och förmånliga lån från AsDB använts för att minska sårbarheten för extrema väderhändelser i Tadzjikistan, klimatanpassat den kambodjanska jordbruksinfrastrukturen och stärkt översvämningssystem i Indien.

Genom Världsbankens Global Facility for Disaster Risk Reduction and Recovery har Sverige vidare bidragit till finansiell katastrofhjälp till cirka 30 000 hushåll i Uganda.

Anslutning till och genomförande av miljö- och klimatkonventionsåtaganden

Påverkansarbete och finansiellt stöd för stärkta åtaganden av miljö- och klimatkonventioner har under året medfört flera goda resultat.

Inför 2018 års antagande av Globala miljöfondens (GEF) nästa fyraårsbudget genomfördes omfattande reformer och framsteg i linje med svenska prioriteringar, så som ökad integration och stärkande av synergier i det globala klimat- och miljöarbetet, ökade satsningar på biodiversitet, kemikalier och avfall samt hav och bekämpning av marin nedskräpning och plaster samt antagandet av en ny jämställdhetsstrategi samt en handlingsplan för att stärka jämställdhet i projektcykeln.

Inom GEF:s fokalområde internationella vattendrag och hav har Sverige under 2018 bidragit med stärkt stöd till den blå ekonomin och minskat hotet mot kustvatten och marina ekosystem, att stärka förvaltningen av områden

utanför nationell jurisdiktion och till att stärka vattensäkerhet i färskvatten-ekosystem.

Sverige har vidare bidragit till att Världsbanksgruppen från räkenskapsåret 2017 till 2018 ökade sitt finansiella stöd till genomförandet av Parisavtalet från 12,8 till 20,5 miljarder US dollar. Inom ramen för de internationella klimatförhandlingarna har Sverige fått gehör för att stärka kopplingarna mellan Parisavtalet, Agenda 2030 och Addis Abeba Action Agenda om utvecklingsfinansiering.

Det bilaterala biståndet har bidragit till stärkt förvaltning av naturresurser och därmed bevarande av biologisk mångfald samt ökade inkomstmöjligheter. Jordbruksstöd, i synnerhet till länder i Afrika, har i över 90 procent av insatserna bidragit till miljömässig hållbarhet. Biståndet har också bidragit till en mer miljömässigt hållbar hantering av kemikalier och avfall samt produktion och konsumtion genom involvering av näringslivet i samarbetsländer.

Hållbar förvaltning av vattenresurser, hav, kustvatten och marina resurser

Sedan FN: s havskonferens 2017 under ledning av Sverige och Fiji har Sveriges globala engagemang, normativa arbete och internationella utvecklingssamarbete ökat för att förbättra havets hälsa och skapa förutsättningar för fattiga människor, nuvarande och kommande generationer, att kunna leva av havets resurser och stärka kustsamhällens motståndskraft mot klimatförändringarna.

Sverige har via Blue Action Fund bidragit till att lokala företrädare under 2018 har kunnat upprätta och förbättra förvaltningen av marina skyddsområden samt främja hållbart nyttjande av resurser och stabila och stärkta inkomster för kustbefolkningen. Sverige har under 2018 bidragit till minskade utsläpp av föroreningar i Östersjön.

Sverige har vidare bidragit till stärkt kunskap om mänskliga rättigheter som utgångspunkt i Stillahavsregionen. Sveriges stöd till Mocambiques utformning av havspolitik, mer inkluderande och transparenta institutioner samt ökad organisatorisk kapacitet att hantera gränsöverskridande vattenresurser, har resulterat i ökad hållbar och klimatresistent tillväxt. Sveriges stöd till klimatanpassad vattenresursförvaltning i Guatemala har bidragit till att de fattigaste jordbrukarna fått stöd för att bättre klara torka. I Demokratiska republiken Kongo har Sverige bidragit till och uppbyggnad av fiskodlingar som bidrar med både inkomster och föda för lokalbefolkningen.

Hållbara energisystem

Genom Klimatinvesteringsfonderna har Sverige stött storskaliga och innovativa investeringar i förnybar energi, energieffektivisering och utveckling av hållbara transporter. En utvärdering som genomfördes 2018 konstaterar att fonderna, som finansierat drygt 300 projekt i 72 länder, lyckats bidra till transformativa förändringar avseende förnybar energi.

Genom Power Africa har Sverige bidragit till mobilisering av privata resurser och aktörer för ökad tillgång till förnybar energi och energieffektivisering. Fler människor har anslutits till icke nätanslutna solenergisystem och arbetstillfällen har skapats.

I Östeuropa samt på Västra Balkan har fortsatt stöd till ländernas EU-närmande bidragit till minskade koldioxidutsläpp, bl.a. genom åtgärder för energieffektivisering i uppvärmning av byggnader samt förnybar energi.

Inom det bilaterala biståndet beräknas att 56,5 miljoner människor fått tillgång till elektricitet tack vare investeringar i förnybar energi som Sida gjort i samarbete med olika partners 2018. Andra aktörer gjorde, med stöd av Sida, investeringar som förväntas leda till utsläppsminskningar om 500 miljoner ton koldioxid årligen.

Tabell 2.12 Miljö, klimat och naturresurser: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU

Indikator	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Installerade Megawatt förnybar energi	AfDB	24	41	151	197	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 5,1 %, 7,6 % resp 3,1 %
	GEF	150	999	592 805	356	
	VBG	2 461	2 486	-	-	
Minskade utsläpp av växthusgaser (miljoner ton)	GEF	574	346	210	378	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 7,6 %
Effektivt bevarande och förvaltning av naturskyddsområden (miljoner ha.)	GEF	50,6	148	96	23	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 7,6 %
Hållbar användning och förvaltning av biologisk mångfald på land och i havsmiljöer (miljoner hektar)	GEF	-	-	-	166	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 7,6 %
Antal länder/regioner med klimatstrategier framtagna och/eller genomförda med EU-stöd	EU	12	30	-	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under året
Antal hektar skyddad mark som administreras med EU-stöd	EU	3,9 milj	12,7 milj	-	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under året
Antal små och medelstora företag som tillämpar hållbara konsumtions- och produktionssätt	EU	6 200	10 000	-	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

Fredliga och inkluderande samhällen

Nedan redovisas resultat med avseende på fredliga inkluderande samhällen. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck. Mål, beslutade av regeringen, gällande fred och säkerhet återfinns i en tredjedel av regeringens strategier för det bilaterala utvecklingssamarbetet samt i regeringens globala strategi för hållbar fred 2017–2022. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen.

Programmen av insatser avsedda att uppfylla strategimålen inom området har till största del kunnat genomföras enligt plan, liksom föregående år, enligt Sidas strategirapportering.

Diagram 2.8 Fred och säkerhet: Programgenomförande

Andel strategimål

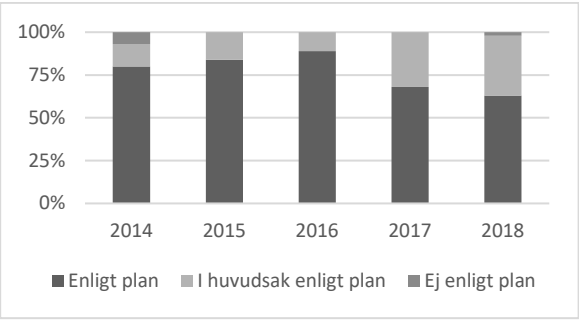

Källa: Sida, Strategirapportering.

Diagram 2.9 Fred och säkerhet: Utveckling mot förväntade strategimål

Andel strategimål

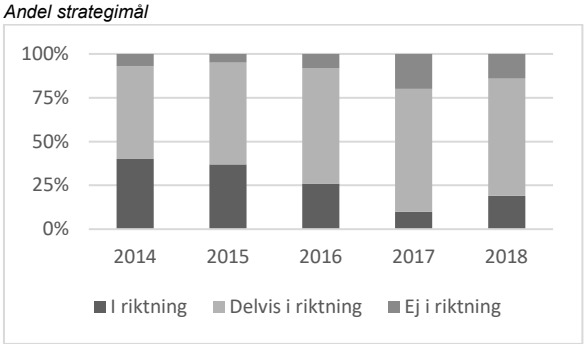

Källa: Sida, Strategirapportering.

Den faktiska utvecklingen har enligt Sidas strategirapportering till största del gått i delvis riktning mot regeringens strategimål för mer fredliga och inkluderande samhällen. Jämfört med föregående år kan en positiv utveckling ses i det att andelen strategimål för vilka utvecklingen helt gått i riktning mot strategimålen ökat och andelen för vilka utvecklingen inte gått i önskvärd riktning har sjunkit.

Förebyggande av våldsam konflikt

För att skapa fredliga, inkluderande samhällen adresserar utvecklingssamarbetet särskilt bakomliggande orsaker till konflikt. Detta sker bl.a. genom ett integrerat konfliktperspektiv, insatser för inkluderande politik och kvinnors och ungas deltagande och genom stärkt koppling mellan klimat och säkerhet.

Regeringen bedömer konfliktperspektivet som centralt för att kunna omhänderta utvecklingssamarbetets konfliktförebyggande potential. Sverige har verkat för ett stärkt konfliktperspektiv inom biståndet på såväl bilateral nivå som inom EU, FN och Världsbanken. I detta sammanhang visar svenska erfarenheter att partnernärvaro på lokal nivå är av stor betydelse för förståelse av lokala dynamiker. FN och Världsbankens gemensamma studie Pathways for Peace har under året lyft vikten av konfliktförebyggande åtgärder för hållbar fred. Sveriges stöd till konfliktförebyggande genom Sida har bl.a. bidragit till att upprätthålla FN-systemets kapacitet för konfliktförebyggande och att stärka kvinnors deltagande i fredsprocesser.

Dagens mer komplexa konflikter, ofta involverandes fler aktörer och interregionala dimensioner, synliggör vikten att arbeta med aktörer på såväl lokal som nationell och regional nivå för att stärka aktörers kapacitet att lösa konflikter på fredlig väg. Sverige har bidragit till stärkt kapacitet för konfliktförebyggande i bl.a. Myanmar, Demokratiska republiken Kongo, Rwanda, Mali och Uganda. I Somalia har stöd till lokalsamhällesbaserad försoning och konfliktlösning bidragit till att omvandla lokala konflikter till fredligt samarbete, vilket i förlängningen bidrar till ökad stabilitet och säkerhet.

Genom aktivt påverkansarbete har Sverige bidragit till att Världsbanksgruppens fond för de fattigaste länderna, IDA, kraftigt ökade sitt stöd till konfliktdrabbade stater. På så sätt möjliggjordes ett samarbete mellan Världsbanksgruppen, FN:s kontor för projekttjänster (Unops) och Världshälsoorganisationen (WHO) vilket säkerställde att 1,4 miljoner kvinnor, män, flickor och pojkar i Jemen fick tillgång till grundläggande samhällstjänster.

Sveriges stöd till EU:s freds- och stabiliseringsinstrument, Instrument contributing to Stability and Peace, har under 2018 bidragit till krishantering och konfliktförebyggande och att sammanlagt 34 nya projekt med detta syfte, främst i Afrika (inkl. Nordafrika), Mellanöstern, Ukraina och Turkiet, beviljats stöd. Instrumentet bidrar till långsiktigt fredsbyggande genom kapacitetsutveckling för civilsamhället, rättsväsende och internationell medling.

Inkluderande dialog- och fredsprocesser

Regeringen ser inkluderande dialog- och fredsprocesser som avgörande för hållbar fred och säkerhet. Under 2018 har Sveriges bistånd bidragit till att öka deltagandet av kvinnor, unga och civilsamhällesaktörer i länder så som Syrien, Colombia och Myanmar. En utmaning har dock utgjorts av det krympande utrymmet för det civila samhället, vilket innebär att dess aktörer i högre utsträckning har utsatts för våld, hot om våld och demokratiska inskränkningar.

Sveriges bilaterala bistånd har bidragit till genomförandet av säkerhetsresolutionen 2250 om unga, fred och säkerhet. Bland annat har breda konsultationer med kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan FN och ungdomsorganisationer genomförts och unga fredsbyggare i t.ex. Bosnien-Hercegovina har stöttats genom projekt som syftar till försoning mellan olika etniska grupper.

Regeringen lanserade en fredsdiplomatisk satsning 2017 och genomförandet av satsningen har fortsatt under 2018 bl.a. genom stödfunktionen för dialog och fredsprocesser, en utökning av nätverket av kvinnliga medlare, samt stöd till partnerorganisationer. Antagandet av Stockholmsöverenskommelsen mellan de huvudsakliga stridande parterna i konflikten i Jemen i december 2018 är ett resultat av denna satsning. Sverige stod även värd för möten om Koreahalvön, som ett led i intensiva dialogansträngningar.

I Somalia, Colombia och Myanmar har Sveriges bilaterala bistånd medverkat till stärkt jämställdhetsintegrering i fredsprocesser, ökad andel kvinnor som är representerade i centrala beslutsfattande mekanismer samt nya plattformar för dialog och deltagande av kvinnor.

Sveriges genomförande av den nationella handlingsplanen för kvinnor, fred och säkerhet har under året fortsatt genom kapacitetsutveckling och ett stärkt jämställdhetsperspektiv i konfliktanalyser.

Freds- och statsbyggande

Sveriges bistånd bidrar till att skapa effektiva, inkluderande och ansvarstagande institutioner, bl.a. genom sekunderingar och genom att verka för minskad straffrihet och stärkt övergångsrättvisa i konflikt- och postkonfliktländer.

Sverige har genom FBA, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket,

Kriminalvården, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Kustbevakningen sekunderat ca 255 personer till uppdrag inom freds- och krishanteringsinsatser inom FN, EU och OSSE samt sänt ut 149 personer till valobservatörsuppdrag. Insatser för civil krishantering redovisas samlat under utgiftsområde 5 Internationell samverkan.

Sverige har enligt Sida vidare bidragit till vissa framsteg inom övergångsrättvisa, exempelvis i Guatemala där familjer som fördrevs under konflikten nåtts av individuella och kollektiva ersättningar. År 2018 lanserades de första initiativen inom ramen för EU:s kapacitetsbyggande stöd för säkerhet och utveckling (CBSD) i Mali och Centralafrikanska republiken. I dessa stöds bl.a. civila administrationer inom säkerhetssektorn.

Minskning av vapenspridning och hot från minor
Sveriges stöd för minskad spridning av små och lätta vapen och genomförande av vapenhandelsfördraget (ATT), liksom inom minhantering har verkat för att minska mänskligt lidande, samt till främjande av fred och socioekonomisk utveckling. Under 2018 har Sida stärkt arbetet med minhantering och arbetet för att bekämpa illegal handel med små och lätta vapen samt implementering av ATT. Biståndet har möjliggjort förbättrad statistisk, kunskapsspridning, påverkansarbete, märkning av vapen, säker förvaring och lagerhållning, sekundering av experter inom minhantering samt röjning och destruktion av minor.

Tabell 2.13 Fred och säkerhet: Indikatorer från multilaterala organisationer och EU

Indikator	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Antal länder där UNICEF har bidragit till att data om våld mot och utnyttjande av barn löpande samlas in och publiceras	UNICEF	30	29	31	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 10,3 %
Antal lokalsamhällen som mottagit stöd av UNFPA och som därefter tillkännagivit att de tar avstånd från könsstympning	UNFPA	2 920	2 906	2 960	2 945	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 20,6 %
Antal personer som direkt dragit nytta av EU-finansierade program syftande till att stödja civil fredsbyggnad i post-konfliktsituationer och/eller förebyggande av konflikt	EU	404 000	314 000	1 420 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Män		25 000	50 000	282 000		
Kvinnor		26 000	43 000	264 000		
Information saknas		353 000	222 000	875 000		

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

Inkluderande ekonomisk utveckling

Nedan redovisas resultat med avseende på inkluderande ekonomisk utveckling. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck. Mål, beslutade av regeringen, gällande inkluderande ekonomisk utveckling återfinns i ungefär hälften av strategierna för det bilaterala utvecklingssamarbetet samt i den globala strategin för hållbar ekonomisk utveckling 2018–2022. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen.

Programmen av insatser avsedda att uppfylla de av regeringen beslutade strategimålen inom detta område har enligt Sidas strategirapportering i hög utsträckning kunnat genomföras enligt plan.

Diagram 2.10 Ekonomisk utveckling: Programgenomförande

Andel strategimål

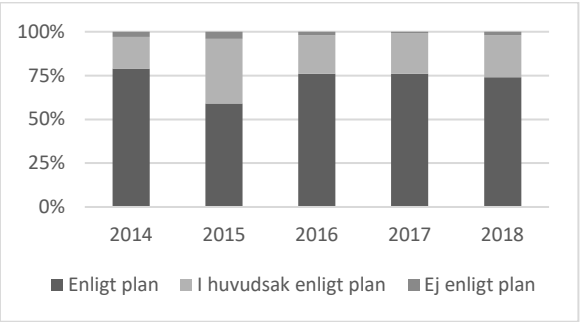

Källa: Sida, Strategirapportering.

Diagram 2.11 Ekonomisk utveckling: Utveckling mot förväntat strategimål

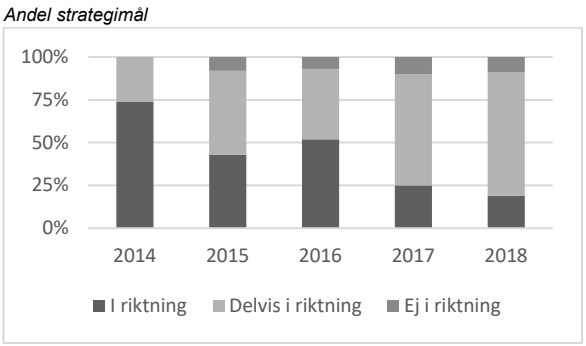

Källa: Sida, Strategirapportering.

Utvecklingen har enligt Sidas strategirapportering gått delvis i riktning mot regeringens strategimål för inkluderande ekonomisk utveckling i relation till flertalet strategimål. I ett längre perspektiv har utvecklingen i lägre mån gått helt i riktning mot strategimålen.

Handel och ekonomisk integration

Sveriges bistånd inom handel och ekonomisk integration involverar bl.a. kapacitetsutveckling inom handelspolitiken. Under 2018 har biståndet t.ex. bidragit till borttagna handelsrestriktioner och förbättrad spannmålshandel i Östafrika, samt till minskade kostnader för import och export genom stöd till flera tullmyndigheter i Afrika.

WTO:s Doha Development Agenda Trust Fund har med stöd från Sverige bidragit till stärkt kapacitet hos utvecklingsländer att delta i och dra nytta av internationell handel. På liknande vis har Sverige genom Standards and Trade Development Facility bidragit till stärkt kapacitet inom skydd för människors, växters och djurs hälsa. International Institute for Sustainable Development har med svenskt stöd bidragit till ökad kunskap och förståelse för hållbarhetsstandarder för ett förbättrat marknadstillträde.

Kommerskollegium har i flera länder bidragit till stärkt kompetens hos personer som arbetar med handel och handelspolitik, vilket bl.a. bidragit till att genomföra WTO-medlemskapet i Liberia.

Sveriges bistånd har vidare bidragit till ökad jämställdhetsintegrering i handelspolitiken, t.ex. genom stödet till Enhanced Integrated Framework, International Trade Centre och Världsbankens Umbrella Facility for Trade samt en sekundering till Världsbanken med fokus på handel och jämställdhet.

Privatsektorutveckling, stärkande av näringsliv och affärsklimat

Sverige har bidragit till reformer som stärkt förutsättningarna för privatsektorutveckling, och bidragit till försörjningsmöjligheter och företagande för människor som lever i fattigdom. UNDP har bidragit till att 20,6 miljoner människor fick tillgång till finansiella tjänster.

Sveriges bilaterala bistånd har i Somalia bidragit genom en s.k. challenge fund till finansieringsstöd för ett stort antal små- och medelstora företag. Sverige har bidragit till program, bl.a. i Österuropa, som har lett till att kvinnliga småföretagare fått tillgång till banklån och stöd för affärsutveckling. Ökat kvinnligt företagande har även främjats genom Women's World Banking, en nätverksbaserad organisation för finansiella tjänster för kvinnor.

Genom Världsbanksgruppen har Sverige bidragit till reformer som stärkt investeringsklimatet i 32 länder, bl.a. genom teknisk assistans kring regelverk om privatsektorutveckling. Internationella finansieringsbolaget jobbade i större utsträckning med privatsektorutveckling i de mest fattiga och konfliktdrabbade länderna.

Genom Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB) har Sverige bidragit till en stärkt utveckling av den privata sektorn i Asien och Stillahavsområdet. Bankens lån och gåvoförmedling har bl.a. använts till stöd för sådan utveckling i Fiji, Kiribati och Salomonöarna. AsDB har stärkt kunskapen kring offentlig-privat samverkan i Pakistan, och introducerat innovativa finansieringsinstrument i Indonesien för ökat deltagande av den privata sektorn i infrastrukturprojekt. Sverige har genom FN:s konferens om handel och utveckling (Unctad) bidragit till stärkt kapacitet hos utvecklingsländer att mobilisera investeringar för utveckling och Agenda 2030.

Swedfund International AB har genom sina investeringar bidragit till att utveckla hållbara företag, som betalar skatt och skapar arbetstillfällen med anständiga arbetsvillkor. Under 2018 beslutade Swedfund om nya investeringar om närmare 1 100 miljoner kronor, inriktade på förnybar energi, hälsa och finansiella institutioner med fokus på finansiering för små- och medelstora företag.

Produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor

Regeringen ser att Sveriges arbete för social dialog, anständiga löner och arbetsvillkor har fått

genomslag såväl i multilaterala institutioner som i enskilda samarbetsländer. Under 2018 har Sveriges bilaterala bistånd t.ex. bidragit till stärkt dialog mellan arbetsmarknadens parter i Bangladesh, Colombia och Kambodja.

Med finansiellt stöd till International Labour Organization (ILO) har Sverige bidragit till att utvecklingsländer står bättre rustade inför en förändrad arbetsmarknad med bl.a. en högre grad av automatisering.

UNDP har under 2018 bidragit till att nära fyra miljoner krisutsatta människor fick ett jobb eller på annat sätt förbättrat uppehälle i länder som Sudan, Syrien och Haiti. Genom Världsbanksgruppen har Sverige under 2018 bidragit till att öka omkring nio miljoner personers sysselsättning i länder så som Etiopien, Ghana och Nepal.

Hållbart företagande

Sverige har genom stöd till Global Reporting Initiative bidragit till ett mer hållbart företagande och förbättrad Agenda 2030-rapportering, medan stöd till Global Compact har bidragit till att öka kunskapen om hållbart företagande och företagens engagemang i Agenda 2030. Relationen mellan företagsverksamhet och mänskliga rättigheter har med svenskt stöd uppmärksammats av bl.a. Danish Institute for Human Rights. Svenskt utvecklingssamarbete har även befrämjat gröna obligationer och utsläppsminskningar, liksom närmare granskning av bankers investeringar och utlåning.

Swedfund har fortsatt arbetet med att integrera social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet genom hela investeringsprocessen. Andelen av Swedfunds investeringar som har ett fungerande ledningssystem för miljö och sociala frågor har ökat över tid. Swedfunds program för att främja kvinnliga anställdas delaktighet och ledarskap har bidragit till att skapa bättre arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter för kvinnliga anställda i företagen. Inom ramen för ett separat uppdrag har Swedfund bidragit till att stärka offentliga lokala projektägare i utvecklings- eller upphandlingsfasen av investeringsprojekt samt till att hållbarhets- och livscykelperspektiv inkluderats.

Inhemsk resursmobilisering

Biståndet har även bidragit till resursmobilisering i samarbetsländerna genom finansieringslösningar med det privata näringslivet och samarbete på skatteområdet, vilket genererat ytterligare utvecklingsfinansiering för uppfyllande av de globala målen.

Under 2018 har Sverige stärkt stödet för inhemsk resursmobilisering bl.a. genom Skatteverket. Även OECD har med svenskt stöd haft ett ökat fokus på skatteflykt och dess negativa utvecklingseffekter. Med stöd till Tax Inspectors Without Borders har Sverige bidragit till ett utbyte av kunskaper och färdigheter inom skatterevision i utvecklingsländer. Verksamheten uppskattas ha lett till 445 miljoner USD i skatteintäkter under 2018.

Som ett led i Sveriges strävan att bidra till kapacitetsutveckling på skatteområdet stod regeringen värd för konferensen Stockholm Tax Conference i maj 2018, som samlade nära 400 deltagare från omkring 90 länder, främst medel- och låginkomstländer. Konferensen resulterade i kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte för skatteexperter från hela världen.

Tryggad livsmedelsförsörjning

Sverige har bidragit till en motståndskraftig jordbruksproduktion och mer tryggad livsmedelsförsörjning för framförallt kvinnor och ungdomar i länder som Burkina Faso, Mali, republiken Kongo, Etiopien, Liberia, Moçambique, Rwanda, Sudan, Sydsudan, Tanzania och Uganda. Genom samverkan mellan Sveriges humanitära och långsiktiga bilaterala bistånd i Tanganyika-provinsen i Demokratiska republiken Kongo har enligt Sida en förbättring skett vad gäller människors livsmedelsförsörjning och återställande av jordbruksmark.

Under året inleddes svenskt stöd till Oxfams insatser inom drygt 30 länder med bl.a. utbildning om utsäden och markrättigheter och med särskilt goda resultat i Guatemala, Liberia, Peru och Sri Lanka.

Det av Sverige stödda initiativet Coffee and Climate har ökat resiliens, hållbarhet och produktivitet hos småskaliga kaffebönder i t.ex. Brasilien och Tanzania.

Sverige har genom Världslivsmedelsprogrammet bidragit till att rädda liv, lindra nöd och upprätthålla mänsklig värdighet i konflikt och katastrofsituationer genom humanitära livsmedelsinsatser, riktade till individer och samhällen utsatta för livsmedelsbrist och otrygg livsmedelsförsörjning.

Som stöd till Tchadsjökrisen har Sverige genom FN:s Livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) genomfört livräddande

insatser, tillsammans med mer långsiktiga insatser inom jordbruket som motverkat att människor faller tillbaka i extrem otrygg livsmedelsförsörjning. I området lever många på jordbruk.

Sociala trygghetssystem
Sveriges bistånd har i nio afrikanska länder, bl.a. Kenya, Tanzania och Zambia, bidragit till kapacitetsutveckling avseende sociala trygghetssystem. I Tanzania fick 1,1 miljoner fattiga hushåll regelbundna kontantstöd genom den insats som Sverige stöder, vilket bl.a. har bidragit till ökad livsmedelstrygghet och ökat deltagande i produktiva aktiviteter. I Etiopien omfattades åtta miljoner människor av ett program för sociala skyddsnät.

Tabell 2.14 Ekonomisk utveckling: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU

Indikator	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Förbättrad tillgång till transport (antal som drar fördel av)	AfDB	8,6 milj	7 milj	4,4 milj	14 milj (varav 7 milj kvinnor)	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 5,1 %
Antal människor med ny eller förbättrad tillgång till elektricitet	VBG	75,3 milj	75,2 milj	81,2 milj	133,7 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 3,1 %
Antal människor som fått tillgång till förbättrad jordbruksteknologi	AfDB			8,8 milj	19 milj (varav 9,3 milj kvinnor)	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 5,1 %
Antal människor som täcks av sociala trygghetsprogram	VBG	31,7 milj	39,5 milj	44,6 milj	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 3,1 %
Män		51 %	52 %	48 %		
Kvinnor		49 %	48 %	52 %		
Jordbruksmark där hållbara metoder för markhantering introducerats med stöd av EU (antal hektar)	EU	184 000	381 000	228 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Antal personer med otrygg livsmedelsförsörjning som fått stöd genom sociala transfereringar	EU	1 858 000	8 310 000	2 679 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Män		240 000	158 000	1 272 000		
Kvinnor		275 000	167 000	1 269 000		
Information saknas		1 244 000	8 310 000	138 000		
Antal länder där företagsklimatet har förbättrats med EU-stöd	EU	7	16	3	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

Migration och utveckling

Nedan redovisas resultat med avseende på ökning av migrationens positiva utvecklingseffekter samt minskade negativa konsekvenser av ofrivillig migration. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck.

Inom biståndet är migration till stor del en tvärfråga som är relevant i flertalet sektorer och som Sverige arbetat integrerat med beroende på kontext. Då migrationsinsatser ofta är integrerade och endast ett fåtal insatser haft direkt fokus på migration rapporteras en stor del av insatserna under andra sektorer. De av regeringen beslutade bilaterala strategierna som styr biståndet har sällan mål kopplade till migration och det är därför inte möjligt att redovisa uppfyllelse av strategimål på samma sätt som för andra områden.
Den största volymen av migrationsrelaterade insatser genomförs som en del av det humanitära biståndet. Insatser har även ingått i det bilaterala utvecklingssamarbetet med Somalia, Afghanistan, Irak, Demokratiska republiken Kongo, Bangladesh, samt regionalt, globalt och

genom multilaterala och internationella organisationer och fonder.

Minskning av grundorsaker till ofrivillig och irreguljär migration

En stor del av det svenska reguljära bilaterala och multilaterala biståndet har under 2018 adresserat vad som betecknas som grundorsaker till ofrivillig migration. Biståndets roll i att minska grundorsaker till ofrivillig och irreguljär migration är däremot komplex och har både direkta och indirekta effekter. Exempelvis kan stöd för att stärka motståndskraft och anpassningsförmåga mot klimatförändringar och naturkatastrofer indirekt förebygga ofrivillig migration.

Genom EU:s förvaltningsfond för nödåtgärder i Afrika har Sverige verkat för att undanröja grundorsaker till ofrivillig migration i 26 afrikanska länder. Under året svarade fonden bl.a. på behovet av att stärka motståndskraften hos lokala samhällen och bidra till ekonomiska försörjningsmöjligheter genom exempelvis arbetsmarknadsrelaterade insatser i Sahel/Tchadsjöområdet. På Afrikas horn var fonden ett viktigt instrument i att adressera grundläggande regionala utmaningar.

Tillvaratagande av migrationens positiva effekter på utveckling

Biståndet har fokuserat på att skapa sysselsättningsmöjligheter och stöd till diasporagrupper för att bidra till tillvaratagande av deras potential som utvecklingsagenter. Genom bl.a. EU:s förvaltningsfond för nödåtgärder i Afrika har t.ex. hållbara ekonomiska försörjningsmöjligheter i ursprungs-, transit- och destinationsländer utvecklats.

Swedish-Somali Business Programme har bidragit till produktiva arbetstillfällen i Somalia genom att skapa kanaler för den svensk-somaliska diasporan att investera i små och medelstora företag i landet. Genom Sveriges stöd till FN:s migrationsorganisation IOM och Migration For Development in Africa har 26 diasporaexperter placerats vid 15 olika institutioner i Somalia. Detta har möjliggjort överföring av värderingar, kunskap och kontaktnät, s.k. sociala och politiska remitteringar.

Irreguljär och ofrivillig migration riskerar att bidra till negativa utvecklingseffekter om det inte finns en fungerande ordning för hantering av migration. I Somalia har Sveriges stöd till FN:s boende- och bosättningsorgan (Unhabitat) bidragit till att uppnå varaktiga lösningar för internflyktingar genom aktiviteter som byggande av bostäder, kontaktöverföringar och utbildning som syftar till stärkta försörjningsmöjligheter.

Stöd till Världsbankens Global Concessional Financing Facility har bidragit till att underlätta för Jordanien och Libanon att hantera de ökade kostnader som flyktingmottagandet inneburit. Stödet har även bidragit till att förbättra arbets- och utbildningsmöjligheter för flyktingar från Syrien och därigenom till att stärka förutsättningar för att migrationen ska ha positiva effekter på utvecklingen i värdländerna. Flyktingar och värdsamhällen i Syriens grannländer samt länder på västra Balkan har fått stöd genom EU:s regionala förvaltningsfond med anledning av Syrienkrisen. Projekten har bl.a. riktats till barn och unga, samt investerats i värdsamhällen för att främja sysselsättning och social sammanhållning för flyktingar och lokalbefolkning.

Säkerställande av migranters och flyktingars åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Sverige har arbetat både på global nivå och policynivå för att säkerställa migranters och flyktingars åtnjutande av de mänskliga rättigheterna, oberoende av legal status. I Somalia har stöd bidragit till att stärka internflyktingars tillgång till rättsväsendet i samband med sexuellt och könsbaserat våld. Genom Global Partnership for Education och Education Cannot Wait har Sverige även arbetat för att förbättra migranters och flyktingars tillgång till utbildning. I Afghanistan har Sveriges satsning på utbildning under 2018 bidragit till att cirka 246 000 flickor och pojkar på flykt fått tillgång till utbildning samt skolutrustning och undervisningsmaterial genom insatser från 15 genomförande organisationer. I Uganda har 30 000 flyktingar fått tillgång till psykosocialt stöd.

EU:s facilitet för att bistå 3,6 miljoner syriska flyktingar i Turkiet finanserias både genom EU:s budget och via direkta bilaterala bidrag. Faciliteten har bl.a. bidragit till att möta 1,5 miljoner flyktingars grundläggande behov genom månatliga kontantbidrag och finansierat fem miljoner besök inom primärhälsovården. Faciliteten har också främjat flyktingars integration i det turkiska samhället, bl.a. genom att stödja en integration av syriska barn i det turkiska skolsystemet. Sammanlagt har över en

halv miljon barn fått tillträde till utbildning genom faciliteten.

Med stöd till UNDP har Sverige under 2018 bidragit till att 3 miljoner människor som tvingats lämna sin hem fick tillgång till basbehov såsom bostad och skydd. Inom EU:s förvaltningsfond för nödåtgärder i Afrika har bl.a. skyddsprojekt längs den centrala Medelhavsrutten som satts på plats tillsammans med IOM och UNHCR utvidgats både geografiskt och finansiellt.

Stärkta förutsättningar för säker, ordnad och reglerad migration

Sverige har agerat för att få till stånd ett bättre globalt samarbete avseende migrations- och flyktingfrågor, bl.a. genom förhandlingarna om de två globala ramverken för migranter respektive flyktingar som antogs i december 2018. Tillsammans bidrar ramverken till förbättrade förutsättningar för ett stärkt globalt samarbete mellan ursprungs-, transit- och destinationsländer, bättre ansvarsfördelning och förbättrat internationellt samarbete i migrations- och flyktingsituationer.

Sveriges stöd till IOM och UNHCR:s mekanism Emerging Resettlement Countries Joint Support Mechanism gavs i syfte att förbättra den globala ansvarsfördelningen av flyktingar och bidra till hållbar vidarebosättning. På grund av en förändrad politisk kontext globalt har antalet vidarebosatta varit lägre än förväntat. Däremot har projektet bidragit till att stärka kapaciteten att ta emot flyktingar i vidarebosättningsländer.

Jämlik hälsa

Nedan redovisas resultat med avseende på jämlik hälsa. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck.

Mål, beslutade av regeringen, gällande hälsa återfinns i en tredjedel av regeringens strategier för det bilaterala utvecklingssamarbetet och i regeringens strategi för Sveriges globala utvecklingssamarbete inom hållbar social utveckling 2018–2022. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen.

Program av insatser avsedda att uppnå de av regeringen beslutade strategimålen inom detta område har enligt Sidas strategirapportering under 2018 till största del kunnat genomföras enligt plan.

Diagram 2.12 Hälsa: Programgenomförande

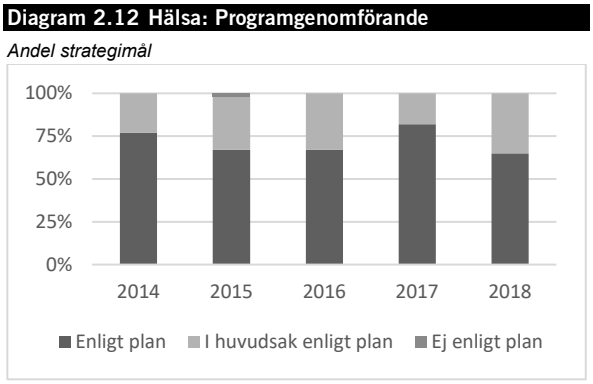

Källa: Sida, Strategirapportering.

Diagram 2.13 Hälsa: Utveckling mot förväntat strategimål

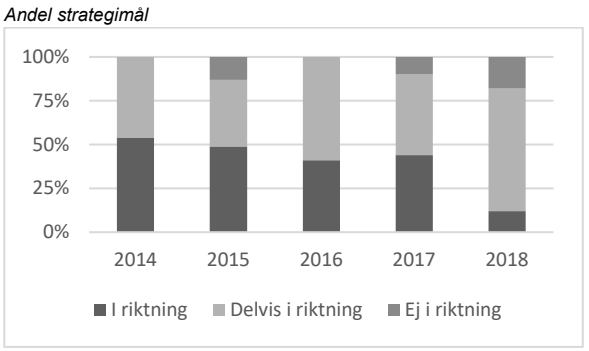

Källa: Sida, Strategirapportering.

Den faktiska utvecklingen har i lägre utsträckning än tidigare gått i riktning mot regeringens strategimål för jämlik hälsa, enligt Sidas strategirapportering. Även om framsteg har skett i vissa länder när det gäller abortpolicyer så kan klimatet för SRHR-frågor generellt och hbtq-frågor specifikt konstateras ha stramats åt ytterligare under 2018.

Medvetenhet om och tillgång till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR)

Sveriges stöd till SRHR innefattar stöd till sex- och samlevnadsundervisning, ökad tillgång till preventivmedel och säker abort, ungdomsvänlig service, förebyggande av hiv och sexuellt och könsrelaterat våld, hbtq-personers hälsa och rättigheter samt arbete mot barnäktenskap och könsstympning.

I Uganda, Moçambique och Demokratiska republiken Kongo har hälsocentraler och kliniker stärkts för att få ett starkare ungdomsfokus. Genom ett stöd i Zambia har SRHR fritidsklubbar öppnat i 40 skolor och 2 261 ungdomar har utbildats för att föra samtal med

andra ungdomar om frågor som rör sexualitet och hälsa.

Genom två stora regionala aktörer i Afrika har Sverige bidragit till att öka såväl tillgång som efterfrågan på preventivmedel i tolv afrikanska länder. Den sammanlagda effekten av försäljningen förhindrade 1.9 miljoner oönskade graviditeter, 1,5 miljoner osäkra aborter och nära 10 000 fall av mödradödlighet.

Under 2018 nådde den Sverigestödda globala organisationen International HIV/AIDS Alliance (sedan 2019 Front Line AIDS) omkring 1,6 miljoner vuxna, ungdomar och barn med bromsmedicinbehandling och 782 000 personer tillhörande riskgrupperna fick tillgång till hiv-förebyggande insatser.

Sveriges stöd till sexualundervisning är betydande och sker på tre nivåer: globalt, regionalt samt på nationell nivå. Unesco har samarbetat med regeringar för att införa eller stärka policyer och ramverk för att sexualundervisning ska vara del av nationella läro- och utbildningsplaner. Under 2018 utökades det regionala stödet till Unescos sexual-undervisningsprogram till ytterligare fem länder, vilket gör att programmet nu omfattar totalt 30 länder. Sexualundervisningsprogrammet i Zambia har nått nära 2 miljoner elever i årskurs 5–12.

Ett par av Sidas Wash-program inkluderar stöd som syftar till att höja kunskap om menstruation samt öka tillgång till mensskydd. I Bolivia har över 10 000 flickor och pojkar i 100 skolor haft menshälsa på schemat med syfte att öka kunskap och förbättra attityder kring menstruations-frågor.

För att förändra lagstiftning, policyer och konservativa normer stödjer Sverige civilsamhällesorganisationer och andra aktörer som på olika sätt bedriver informations- och påverkansarbete för att stärka kvinnors, flickors och ungdomars SRHR. I Afghanistan har ett samarbete mellan civilsamhällesorganisationer och religiösa ledare resulterat i antagande av en hälsopolicy som förbjuder så kallade oskuldhetstester på kliniker och sjukhus i landet.

Samtidigt som abortmotståndet har ökat på vissa håll i världen, har positiva policy-förändringar gällande abort skett i minst 13 länder där Sverigestödda partner har varit aktiva i påverkansarbetet. I Afrika söder om Sahara ges stöd för att expandera tillgången till medicinska abortprodukter på nya marknader.

Svensk expertkunskap tillsammans med stöd till och samordning av partner har varit instrumentellt för antagandet av Södra Afrikas utvecklingsorganisations (SADC:s) SRHR policy och medföljande bedömningskriterier. Svenska experter från Sida medverkade även i den rådgivningsgrupp till Guttmacher-Lancet SRHR Kommissionen som i maj 2018 lanserade en banbrytande rapport med en ny SRHR-definition samt rekommendationer om ett paket av grundläggande SRHR-tjänster som länder bör tillhandahålla.

Sverige var FN:s befolkningsfonds (UNFPA:s) största kärnstödsgivare 2018, och näst största givare totalt sett.

Sverige var Unaids näst största kärnstödsgivare 2018 och bidrog bl.a. till att Unaids kunde fortsätta spela sin centrala roll som bl.a. katalysator, policyutvecklare och samordnare på hiv-området. Dessa centrala funktioner, men också Unaids arbete med statistik, lagstiftning och policyer på landnivå liksom tekniskt stöd i ländernas analys- och planeringsarbete, gör att länderna kan nå framgång och visa resultat i samarbetet med andra partners, t.ex. Globala fonden mot aids, tuberkulos och malaria (GFATM).

Grundläggande hälsoservice, inklusive barn- och mödrahälsa

Sveriges stöd till grundläggande hälsoservice, inklusive barn- och mödrahälsa omfattar bl.a. vaccinationer, behandling av barnsjukdomar, förbättrad tillgång till preventivmedel, förlossningsvård, behandling av fistula och förbättrad nutrition.

I Somalia har 5,2 miljoner kvinnor, flickor och pojkar, enligt Sidas rapportering, fått tillgång till mediciner och vaccinationer genom mödra- och barnavårdskliniker och nästan 19 000 mödrar hade tillgång till säker förlossning genom svenskt stöd.

I Bangladesh har användningen av mödrahälsovård samt förlossningar på institution ökat till följd av det tredje hälsosektor-programmet i landet. Genom samarbetet har Bangladesh antagit en nationell reglering för den nya barnmorskeprofessionen. Barnmorske-utbildningen har introducerats i enlighet med internationell standard och det nationella barnmorskeförbundet har stärkts. Sedan programmet startade 2013 har 5 000 barnmorskor utexaminerats.

Sverige var 2018 andra största kärnstödsgivare till Unicef, och sjunde största givare totalt sett. Unicef arbetar bl.a. med människors tillgång till rent vatten, sanitet och hygien (Wash), barns och ungdomars tidiga utveckling, barn- och mödrahälsovård samt effektiva hälsosystem, inklusive behandling och förebyggande av hiv/aids. Sverige driver bl.a. vikten av att Unicef tillgodoser ungdomars behov av och rätt till SRHR. Det svenska stödet till Unicef bidrog 2018 till att 18,6 miljoner människor fick tillgång till rent vatten, att ytterligare 10,8 miljoner människor fick tillgång till grundläggande sanitet och till att säkerställa att fler än 27 miljoner födslar genomfördes i hälsofaciliteter med deltagande av utbildad personal.

Genom bl.a. Unicef har Sverige också bidragit till att öka immuniseringsgraden av barn. I Demokratiska republiken Kongo har 2,5 miljoner barn under ett års ålder vaccinerats och i Myanmar är vaccinationsgraden näst intill 100 procent i de områden där den Sverigestödda 3 MDG-fonden verkar. Totalt nås 6,4 miljoner människor med barn- och mödrahälsovård genom fonden.

Tack vare Gavis verksamhet har mer än 10 miljoner dödsfall undvikits sedan 2000. I fyra nya länder har HPV vaccinering introducerat och totalt 3 miljon flickor vaccinerats mot HPV sedan 2013 i 30 länder. Under 2017 immuniserades 65 miljoner barn med stöd av Gavi. Det framgår av Gavis rapportering. Svårigheter i att uppnå jämlik täckning ses framförallt i sviktande stater med otillräckliga hälsosystem. Det finns även en koppling mellan låg täckningsgrad och låg utbildning hos kvinnor, liksom fattigdom. Vidare ser Gavi under året utmaningar med att säkerställa tillgång på vacciner från leverantörer, och genomföra hållbar utfasning.

För 2017 rapporterade GFATM att organisationen bidragit till att 17,5 miljoner fått antiretroviral behandling mot hiv, att 4,9 miljoner personer i nyckelgrupper nåtts med förebyggande insatser, att 5 miljoner människor med tuberkulos fått behandling, och att 108 miljoner fått behandling mot malaria. Globala fonden räknar med att organisationen sammantaget bidragit till att rädda 27 miljoner liv. Trots framstegen så rapporterar Globala fonden om en oroväckande vändning i utvecklingen, med fler insjuknanden i de tre sjukdomarna.

Stärkta nationella hälsosystem och institutioner

Regeringen ser starka hälsosystem som nödvändiga för arbetet med sexuell och reproduktiv hälsa, fungerande barn- och mödrahälsovård, global hälsosäkerhet och antibiotikaresistens. Majoriteten av Sveriges hälso- och SRHR-stöd bidrar på olika sätt till stärkande av samarbetsländers hälsosystem.

Sveriges utvecklingssamarbete med Zambias hälsodepartement har enligt Sida t.ex. bidragit till att stärka hälsosystemet med särskilt fokus på barn, mödra- och ungdomshälsa. Satsningar sker framförallt i primärvården och på att öka människors efterfrågan på hälso- och sjukvård på lokal nivå. I Demokratiska republiken Kongo har myndigheterna etablerat 26 provinsiella hälsoavdelningar samt formulerat avtal som gör att allt bistånd ska kanaliseras genom dessa.

En stor utmaning för låginkomstländer är hur de ska åstadkomma hållbar finansiering för hälso- och sjukvårdssystemet så att det kan leverera hälsotjänster av god kvalitet. Genom Sveriges stöd till regionala partner fick 8 afrikanska länder tekniskt stöd 2018 för övergripande reform av hälsofinansiering, evidensbaserad planering, samt expansion av sjukförsäkringar. Genom tekniskt stöd har den nationella kapaciteten för att följa upp, planera och fördela befintliga resurser i hälsosystemet stärkts.

Hälso- och sjukvårdspersonal är en grundbult i alla länders hälsosystem. Genom bilaterala stöd har Sverige bidragit till utbildning och/eller anställning av barnmorskor och förlossningspersonal bl.a. i Somalia, Sydsudan, Uganda, Zambia, Zimbabwe, Afghanistan, Bangladesh, Myanmar och Guatemala. Sida har ett flerårigt samarbete med UNFPA kring mödrahälsa som bidragit till att mer än 32 000 barnmorskor i låginkomstländer har fått vidareutbildning.

Enligt Sidas strategiredovisning utfördes i Uganda över 14 000 säkra förlossningar under sista kvartalet 2018 med hjälp av svenskt stöd till Världsbankens voucher-program. Under hela programperioden har nära 145 000 säkra förlossningar genomförts. En knapp femtedel av mödrarna är flickor under 19 år. Stöd till Unicef med fokus på mödra- och barnhälsa i flyktingmottagande distrikt i West Nile har nått ut till 146 000 kvinnor och 128 000 barn med hälsoservice och utbildat 4 600 medlemmar i så kallade Village Health Teams. Andelen förlossningar på kliniker har ökat från 46 till 54 procent och andelen som tagit del av fyra

mödravårdsbesök ökade från 32 till 40 procent mellan 2017 och 2018.

Förebyggande och hantering av hälsohot
Sverige har under 2018 särskilt följt utvecklingen av ebolautbrottet i östra Demokratiska republiken Kongo.

Ett extra bidrag om 40 miljoner kronor har getts till WHO för att förstärka deras grundläggande kapacitet att snabbt kunna svara upp mot nya potentiella utbrott av sjukdomar.

Sverige har också varit aktiva inom ramen för genomförandet av det internationella hälsoreglementet och genom Folkhälsomyndigheten medverkat i ett tjugotal nationella externa utvärderingar.

Tabell 2.15 Hälsa: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU

Indikator	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Antal hiv-positiva personer behandlade med bromsmediciner	GFATM	8,1 milj	11 milj	17,5 milj	19,8 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 2,8 %
Antal fullt vaccinerade barn	Gavi	55 milj	62 milj	65 milj	66 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 2,4 %
Antal behandlade för TBC	GFATM	1,9 milj	2,2 milj	5 milj	5,3 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 2,8 %
Antal länder som rapporterar årligen om statusen för genomförandet av det internationella hälsoreglementet (IHR)	WHO	126/196	129/196	167/196	189/196	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2017: ca. 1 %
Antal kvinnor i reproduktiv ålder och barn under 5 år som fått del av nutritionsrelaterade program med EU-stöd	EU	5 025 000	916 000	972 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Antal förlossningar med utbildad hälsopersonal med EU-stöd	EU	8 104 000	6 852 000	3 096 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Antal myggmedelsbehandlade myggnät distribuerade med EU-stöd	EU	204 milj	165 milj	136 milj	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

Likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet, samt forskning av hög kvalitet och av relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling

Nedan redovisas resultat avseende likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet, samt forskning av hög kvalitet och av relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling. Syftet är att insatser inom detta område ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck.

Mål som gäller utbildning återfinns i knappt en tiondel av regeringens strategier för det bilaterala utvecklingssamarbetet samt i regeringens globala strategi för socialt hållbar utveckling 2018–2022. Mål som gäller forskning återfinns huvudsakligen i regeringens strategi för forskningssamarbete samt i ett antal globala, regionala och bilaterala strategier. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen.

Programmen av insatser avsedda att uppfylla regeringens strategimål för likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet, samt forskning av hög kvalitet och av relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling, har enligt Sidas strategirapportering i hög utsträckning kunnat genomföras enligt plan.

Diagram 2.14 Utbildning och forskning: Programgenomförande

Andel strategimål

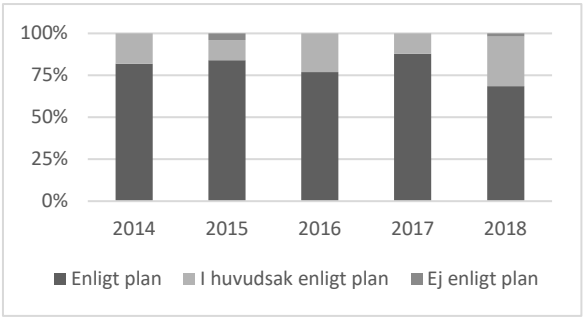

Källa: Sida, Strategirapportering.

Diagram 2.15 Utbildning och forskning: Utveckling mot förväntat strategimål

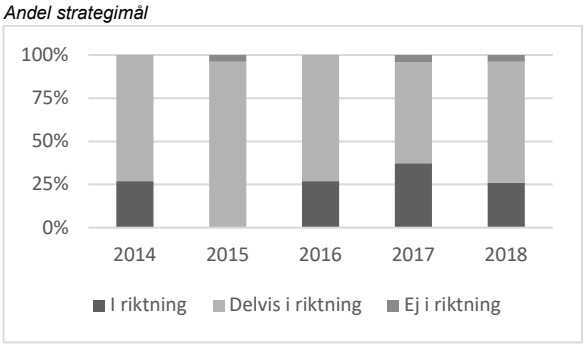

Källa: Sida, Strategirapportering.

Den faktiska utvecklingen har enligt Sidas strategirapportering gått helt eller delvis i riktning mot regeringens strategimål inom området i relation till merparten av strategimålen.

Välfungerande nationella utbildningssystem

Det svenska stödet till utbildning utgår från en helhetssyn på lärande. Fokus ligger på stärkt kapacitet i de nationella utbildningssystemen på samtliga utbildningsnivåer, från förskola och genom hela livet.

Sveriges bilaterala bistånd i Kambodja har, enligt Sidas strategiredovisning, bidragit till förbättrad tillgång till förskola, primär- och sekundärutbildning. Sverige och andra givares insatser har bidragit till att staten på fyra år fördubblat sitt stöd till offentliga skolor. Detta har varit en viktig del i statens decentralisering med större utrymme för lokala beslut om användning av medlen vilket främjat bl.a. transparens och ansvarsutkrävande.

I Afghanistan har Sveriges bilaterala bistånd bidragit till att stärka kapaciteten i det nationella utbildningssystemet. Ett nytt svenskt stöd till Unesco fokuserar på fortsatt systembyggande och kapacitetsutveckling bl.a. inom läroplansutveckling och lärarutbildning. Genom Unesco har Sverige vidare under 2018 bidragit till att över 55 000 vuxna, varav 64 procent kvinnor, i landet lärt sig läsa och skriva.

Sverige har bidragit till att stärka det nationella utbildningssystemet i Tanzania. Gratis utbildning har resulterat i ett ökande antal inskrivna grundskoleelever, många från de fattigaste familjerna. Ett resultatbaserat program har bidragit till att upprätthålla kvaliteten i utbildningen och bl.a. etablerat modaliteter för skolpengen att nå fram till skolor i tid.

Genom Global Partnership for Education (GPE) har Sverige bidragit till att utveckla nationella utbildningsplaner samt koordinera och effektivisera utbildningssektorn i 65 länder. I Tanzania har Sverige fått förnyat förtroende att koordinera givarstöd till GPE inklusive stöd till utveckling av sektorplaner, genomförande och uppföljning.

Sveriges kärnstöd till Unesco har bidragit till att stärka genomförandet av mål 4 om utbildning i Agenda 2030, stöd till sexualundervisning och till att främja livslångt lärande och utbildning för hållbar utveckling.

Svenskt stöd till högre utbildning har bl.a. omfattat stipendieprogram för studier på masternivå vid svenska lärosäten som administreras av Svenska Institutet. Under 2018 beviljades 233 nya stipendier varav 104 till kvinnor.

Stärkta förutsättningar för fullgjord, avgiftsfri och likvärdig grundskole- och gymnasieutbildning

I Kambodja har Sveriges bistånd bidragit till en kraftig utbyggnad av förskolor vilket gett tusentals barn bättre förutsättningar för inlärning. Sverige har bidragit till att nästan alla barn har tillgång till primärutbildning och att lika många flickor som pojkar fullföljer grundskole- och gymnasieutbildning. UNICEF:s program för en inkluderande utbildning har inneburit att en större andel barn från minoritetsgrupper fullföljer grundskolan och fortsätter till högre stadier. Tillsammans med UNICEF och RFSU har svenskt stöd till Kambodja vidare bidragit till att sexualundervisning inkluderats i läroplaner.

Ett stort problem i Afghanistan är det höga antalet barn som inte påbörjar sin utbildning eller börjar sin skolgång sent. Sverige har under 2018 bidragit till att flertalet av dessa däremot avslutar sin utbildning bl.a. genom specifika insatser för barn med funktionsnedsättning och genom insatser för att nå flickor och kvinnor i svårtillgängliga områden.

Utbildningssystemet i Tanzania har stärkts trots stora utmaningar med överfulla klassrum i lägre klasser och stor brist på lärare. Antalet barn som hoppar av skolan eller som aldrig börjat skolan har minskat i snabb takt men den positiva utvecklingen är inte lika stark för flickor som för pojkar. Sverige har varit drivande i frågan om gravida flickors och unga mödrars rätt att gå i skolan. Sverige har här initierat ett nytt stöd som använder folkhögskolor som en alternativ utbildningsväg. Vidare har stöd från Sveriges SRHR-team i Lusaka möjliggjort undervisning i

större skala genom Unescos regionala program för sex- och samlevnadsundervisning.

Utbildning och kunskap är några av de starkaste skydden mot tidiga äktenskap. Här har svenskt stöd till bl.a. Girls not brides gjort skillnad. För att flickor ska kunna avsluta sin skolgång är det viktigt att insatser inom närliggande områden såsom vatten och sanitet, sexualundervisning och menshygien tydligare kopplas till utbildning. Under 2018 har Sverige stärkt arbetet att koppla samman utbildning, hälsa, vatten, sanitet och hygien (Wash) och SRHR.

Tillgång till utbildning i konflikt, postkonflikt och humanitära situationer

Målet om utbildning i Agenda 2030 kommer inte att uppnås utan ökade investeringar i utbildning i humanitära situationer. Här har det vuxit fram en global konsensus kring inkludering av flyktingar i nationella utbildningssystem som det mest effektiva sättet att stärka både flyktingar och värdländer.

Sverige bidrar till två stora globala program som adresserar flyktingars och invandrares rätt till utbildning. Detta genom stöd till Global Partnership for Education där 60 procent av stödet går till fragila stater eller länder i konflikt och till Education Cannot Wait, en finansieringsmekanism för att göra undervisning tillgänglig för barn och ungdomar i konflikt, postkonflikt och humanitära situationer. Biståndet bidrar till en stärkt brygga mellan humanitärt stöd och långsiktigt utvecklingssamarbete.

Svenskt stöd till utbildning i Afghanistan har ett starkt fokus på barns rättigheter men mer behöver göras bl.a. för att adressera återvändande flyktingars rätt till utbildning. Säkerhetssituationen är den främsta orsaken till att flickor inte går i skolan. Sverige har genom ett långvarigt stöd till Svenska Afghanistankommittén och Världsbanksgruppen bidragit till utbildning för flickor och barn med funktionsnedsättning.

Genom Världsbanksgruppen har Sverige bidragit till förbättrad utbildning i ett flertal utvecklingsländer. Bidrag och förmånliga lån har under 2018 bl.a. utbildat 14 350 lärare i Jemen, integrerat syriska flyktingar i jordanska skolor samt hjälpt 180 000 elever i Haiti att påbörja sin skolutbildning.

Under 2018 har Sverige genom Unicef bidragit till att närmare 12 miljoner barn, inklusive barn i humanitära situationer, som inte går i skolan fick tillgång till utbildning.

Stärkt forskningskapacitet

Sveriges forskningsbistånd består av brett stöd till relevant forskning, kapacitetsbyggnad och innovation på global, regional samt bilateral nivå. Biståndet har även bidragit till institutionsbyggande och demokratifrämjande samt till stärkt kvalitet på högre utbildning i samarbetsländer, liksom till att främja bredare relationer bortom biståndet.

Det bilaterala biståndet har under 2018 bidragit till stärkt forskningskapacitet i Bolivia, Etiopien, Mocambique, Rwanda, Tanzania och Uganda. I flera fall har detta även inneburit bidrag till att stärka högre utbildning på områden som är strategiskt viktiga för landets utvecklingsbehov.

Sverige har bidragit till viktiga aktörer och nätverk för policyorienterad forskning såsom African Economic Research Consortium och UNU-WIDER, den senare med stöd till en stor konferens i Helsingfors med världsledande ekonomer och brett deltagande från globala syd, vilket ledde till att stärka forskares nätverk och yrkesmässiga utsikter liksom stärkta kompetenser.

Sverige har under 2018 fortsatt att stödja forskare från samarbetsländer med vetenskapligt utbyte, nätverkande, kompetenshöjning och deltagande i utlysningar regionalt och globalt, bl.a. genom stöd till 15 forskningsråd i Afrika söder om Sahara, och stöd till resurser som stärker afrikanska och andra forskares tillgång till afrikanska forskningsresultat.

Biståndet har via svenska universitet bidragit till stärkt forskningskapacitet och forskning inom kemi, matematik och fysik i en rad låginkomstländer. I september arrangerade Göteborgs universitet med stöd av Vetenskapsrådet och Sida en av världens största konferenser om utvecklingsforskning.

I en gemensam utlysning av Sida, Vetenskapsrådet, Formas och Forte, fick svenska forskare stöd för forskning om hållbarhet och resiliens. I varje forskargrupp deltog minst en forskare från ett låginkomstland eller lägre medelinkomstland och minst en ung forskare.

Könsbalansen är fortsatt ojämn inom stödet. Det beror dels på att färre kvinnor studerar vid de universitet i samarbetsländerna varifrån forskare rekryteras dels på att traditionellt manligt dominerade discipliner såsom teknik och medicin

är vanligast inom stödet medan ämnesområden där fler kvinnor är verksamma, särskilt humaniora, är mindre vanliga. Miljö- och klimatproblematik är väl representerad inom stödet, liksom frågor om konflikt, rättigheter och fattigdom.

Forskning av relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling

Forskningsstödet fortsatte frambringa ny kunskap viktig för globala utmaningar inklusive Agenda 2030. Sida har bidragit till att stärka afrikanska, arabiska och latinamerikanska forskarnätverk inom samhällsvetenskap och humaniora. Ca 27 procent av Sidas regionala och globala forskningsstöd gick under 2018 till projekt inom naturvetenskap, miljö och teknik, 21 procent till hälsa och 9 procent till samhällsvetenskap och humaniora. Under 2018 bidrog Sidas forskningsstöd till nära 4 000 internationella vetenskapliga publikationer.

Genom Nordiska Afrikainstitutet (NAI) har forskning om utvecklingen i Afrika främjats liksom samarbetet mellan nordiska och afrikanska forskare. NAI spred under 2018 information baserad på sin forskning om Afrika och afrikanska förhållanden och har fört en aktiv policydialog.

Med ett av Sida-stödd forskning framtaget vaccin mot kolera, godkänt av WHO, kunde sannolikt en koleraepidemi bland nästan en miljon rohingyaflyktingar undvikas i Bangladesh. Genom innovation ledd av sverigestödda International Vaccine Institute i Sydkorea har doser för koleravaccin blivit mindre vilket underlättar transporter t.ex. vid hotande epidemier. I september initierade European and Developing Countries Clinical Trials Partnership forskning som respons till utbrott av ebola i Demokratiska republiken Kongo. Grand Challenges Africa gjorde med svenskt stöd under året en utlysning om innovation inom vatten, sanitet och hygien.

Med stöd från bl.a. Sverige prövas i Etiopien en lågbudgetterapi mot lunginflammation baserad på en innovativ lösning utvecklad av en läkare i Bangladesh. En stark satsning på dammbyggen i Afrika har ökat risken för spridning av Malaria – här visar sverigestödd forskning hur justering av vattennivån kan motverka förekomsten av malariamyggor kring reservoarer.

Sverige bidrar via ett forskningscenter i Etiopien till forskning om jordkvalitet och passande grödor vilket lett till påtagligt ökade skördar, enligt Sida. Sverigestödd forskning i Peru bidrar till att utveckla potatissorter som kan klara extremväder.

Den invasiva skadeinsekten majsfly hotar stora delar av Afrikas majsproduktion. Banbrytande forskning med svenskt stöd har lett till miljövänliga bekämpningsmetoder med radikalt minskade skador från majsfly. Genom Stockholm Environment Institute stöddes nätverk som forskar och söker påverka policy om vattentillgång i Mekongregionen.

Tabell 2.16 Utbildning: Indikatorer från multilaterala organisationer, utvecklingsbanker och EU

Indikator	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Antal lärare rekryterade eller utbildade	VBG	6,6 milj	9 milj	11,6 milj	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 3,1 %
Antal barn som fått tillgång till läromedel	UNICEF	15 milj	15,6 milj	12,5 milj	11,3 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 10,3 %
Antal barn i grundskola med EU-stöd	EU	19 447 000	10 635 000	5 290 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år
Män		9 814 000	5 355 000	2 513 000		
Kvinnor		8 683 000	5 183 000	2 410 000		
Okänt		950 000	96 000	367 000		
Antal lärare som fått utbildning med EU-stöd	EU	175 000	84 000	321 000	-	Resultat av EU-finansierade program avslutade under respektive år

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

Räddande av liv, lindrad nöd och upprätthållen mänsklig värdighet

Nedan redovisas resultat med avseende på räddande av liv, lindrad nöd och upprätthållen mänsklig värdighet. Syftet är att insatser inom det humanitära biståndet ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattigdom och förtryck. Bilaterala insatser på området har finansierats främst genom strategin för Sveriges humanitära bistånd genom Sida. Ett urval av de mål som regeringen har beslutat inom området synliggörs i underrubriceringen. Humanitärt bistånd ges också i form av kärnstöd till multilaterala organisationer med sådan verksamhet (se tabell 2.20).

För 2018 ökade det humanitära biståndet till 7,3 miljarder kronor, varav 4,1 miljarder kronor fördelades genom Sida för behovsbaserat land- och projektstöd och 3,2 miljarder kronor genom Regeringskansliet för kärnstöd till multilaterala organisationer med humanitär verksamhet.

Behovsbaserad, snabb och effektiv humanitär respons

Regeringen anser att det humanitära biståndet har gett krisdrabbade människor skydd och assistans baserat på det internationella humanitära systemets samordnade behovsanalyser och responsplaner. Stödet har i ökande utsträckning bidragit till att stärka motståndskraften hos de drabbade och möjliggjort återhämtning efter kriser, exempelvis återintegrering av flyktingar och förbättrade försörjningsmöjligheter.

De fem humanitära kriser som tog emot mest svenskt bilateralt humanitärt stöd under 2018 var i Syrien, Jemen, Demokratiska republiken Kongo, Sydsudan och Etiopien. Svenskt humanitärt bistånd resulterade under 2018 i att 165 snabbinsatser till nya och eskalerande kriser kunnat genomföras. Svenskt stöd har bidragit till att skapa kontinuitet i den omfattande humanitära respons som byggts upp på kort tid för rohingyaflyktingar i Bangladesh.

Sveriges kärnstöd har under 2018 bidragit till snabb och behovsbaserad respons. World Food Programme (WFP) ger t.ex. årligen livsmedelsbistånd till 91 miljoner människor i fler än 80 länder utifrån sitt humanitära mandat.

Under 2018 ingick Sverige för första gången fleråriga avtal för kärnstödet till tre av de största humanitära organisationerna: WFP, UNHCR, UNRWA samt FN:s humanitära fond CERF. Beslutet att ingå fleråriga avtal var ett led i genomförandet av åtaganden enligt överenskommelsen inom Grand Bargain.

Sverige har genom OCHA bidragit till strategisk samordning av det humanitära biståndet för mer än 101 miljoner människor i 41 länder samtidigt befann sig 132 miljoner individer i behov av humanitärt stöd. OCHA har lett arbetet med gemensamma behovsanalyser och gemensamma responsplaner, vilket gett ett mer effektivt humanitärt bistånd.

FN:s fond för katastrofbistånd (CERF) har varit en effektiv och flexibel global mekanism för humanitär finansiering av insatser i nya eller snabbt förändrade humanitära situationer och underfinansierade kriser. Störst stöd gick under 2018 till Demokratiska republiken Kongo, Jemen, Etiopien och Uganda.

EU bidrog 2018 till behovsbaserat humanitärt stöd med 1 524 miljoner euro ur EU:s budget. Stödet omfattar hjälpinsatser såsom livsmedel, tak över huvudet, skydd inklusive mot könsbaserat våld, sjukvård, utbildning, rent

vatten och kontantbaserat stöd. I EU:s humanitära verksamhet har Sverige spelat en aktiv roll i rådsarbetsgruppen för humanitärt bistånd och livsmedelsbistånd, Cohafa, och i värnandet av de humanitära principerna och internationell humanitär rätt, bl. a. i framtagandet av gemensamma humanitära budskap för olika kriser liksom rådsslutsatser.

Ökat skydd för krisdrabbade människor

Utsattheten för civila och för humanitära hjälparbetare har fortsatt utgöra en stor utmaning i samband med väpnade konflikter. Sverige har under 2018 bidragit till att stärka den internationella humanitära rätten dels på policynivå genom bl.a. FN:s säkerhetsråd, och dels genom stöd till metoder och verktyg som syftar till att öka respekten och kunskapen om den humanitära rätten. Respekten för internationell humanitär rätt har inte upprätthållits av parterna i många av de väpnade konflikter som råder idag. Det minskade humanitära tillträdet är en central utmaning för de humanitära aktörerna.

Genom Internationella Rödakorskommittén (ICRC) – som ofta har ett unikt tillträde till behövande i kriser där andra aktörer inte kan vara verksamma – har Sverige bidragit till att ge stöd till krisdrabbade människor i bl.a. Syrien, Sydsudan, Irak, Nigeria, Jemen och Demokratiska republiken Kongo.

Sverige har genom UNHCR bidragit till att värna flyktingars skydd och rättigheter och söka lösningar på utdragna flyktingsituationer. Stödet nådde under 2018 137 länder där sammanlagt över 71 miljoner människor har tvingats lämna sina hem.

Den resolution om kopplingen mellan konflikt och hunger som antogs av Säkerhetsrådet i maj 2018 (2417) och som Sverige tog initiativ till under sitt medlemskap, har följts upp vid bl.a. ett rådsmöte i FN i augusti om Sydsudan, i linje med FN-systemets nya uppdrag att rapportera till rådet där en konfliktsituation riskerar att resultera i otrygg livsmedelsförsörjning eller svältrisk. Resolutionen uppmanar stater att utreda de situationer där den internationella humanitära rätten inte respekterats och där svält använts som en krigsstrategi.

Ökat inflytande för krisdrabbade människor

Sverige har under 2018 gett riktade policy- och metodstöd till organisationer som verkar för ökat deltagande och ansvarsutkrävande och därigenom bidragit till att ge krisdrabbade människor en stärkt röst och möjlighet att utkräva ansvar från beslutsfattare.

För att säkerställa kvinnors, mäns, flickors och pojkars specifika humanitära behov verkade Sverige aktivt för ett integrerat jämställdhetsperspektiv i det internationella systemets behovsbedömningar och responsplaner. Över 40 procent av FN:s responsplaner grundades under 2018 på en strategisk jämställdhetsanalys och Sverige har drivit att detta bör öka till 100 procent. Sverige har även verkat för förbättrad könsuppdelad statistik samt systematisk användning av jämställdhetsmarkörer. Flera av Sidas strategiska samarbetspartner har arbetat målinriktat med jämställdhetsintegrering. Genom det fortsatta arbetet inom Call to Action on Protection from Gender-based Violence in Emergencies främjades kvinnors och flickors deltagande i humanitär respons, liksom i det förebyggande arbetet.

Stärkt kapacitet och effektivitet i det humanitära systemet

Under 2018 har Sverige fortsatt verkat för ett effektivare humanitärt bistånd på global nivå genom att leverera på gemensamma åtaganden inom den s.k. Grand Bargain-överenskommelsen från det globala humanitära toppmötet i Istanbul 2016. Det har omfattat flexibel finansiering, stärkt stöd till lokala aktörer, ökat kontantbaserat stöd, förbättrade synergier mellan humanitärt bistånd och utvecklingssamarbete, ökad transparens samt integrering av ett jämställdhetsperspektiv i det humanitära arbetet.

Sverige har under 2018 varit ledande i att driva arbetet mot ökad flexibel finansiering. Samtidigt som trenden gått i motsatt riktning har Sverige fortsatt att öka nivån av icke öronmärkt kärnstöd och programstöd. Även ökat stöd till FN:s landbaserade humanitära fonder har bidragit till att öka kapaciteten att möta de humanitära behoven på ett snabbt, behovsbaserat och kostnadseffektivt sätt. Fortsatt öronmärkning och detaljstyrning från stora givarländer utgör en stor utmaning för en snabb och effektiv humanitär respons från de organisationer som Sverige stödjer.

Sverige har under 2018 varit drivande i styrelserna för multilaterala organisationer med humanitär verksamhet för att säkerställa effektivitet och en verksamhet baserad på humanitära principer. Sverige har vidare verkat

för stärkt humanitär samordning, behovsbaserat bistånd, tillvaratagande av lokala aktörers förmågor, ökat jämställdhetsperspektiv samt ökat resultatfokus i humanitära insatser.

Sverige har bl.a. varit instrumentell för OCHA:s reformprocess som lett till en budget i balans, en ny och mer ändamålsenlig organisationsstruktur, ny strategisk plan och nytt resultatramverk.

Sverige har aktivt medverkat till att mobilisera ökad humanitär finansiering bl.a. genom värdskap och medverkan i ett antal humanitära givarkonferenser, exempelvis Jemen, Syrien, UNRWA.

Metoder för att främja innovation och långsiktighet har fortsatt stärkts. Fortsatt ökning av kontantbaserat stöd inom WFP, vilket nu utgör 35 procent av det totala matassistansstödet, har effektiviserat WFP:s arbete och gett människor ökad frihet att styra inköp utefter sina behov.

Samspelet och komplementariteten mellan det humanitära biståndet och utvecklingssamarbetet har fortsatt stärkts systematiskt genom nya arbetsmetoder, bl.a. delade analyser och planering baserat på risk och sårbarhet för insatser i kris- och högriskkontexter. Arbetet för minskad utsatthet och ökad återhämtningsförmåga (resiliens) har också stärkts genom nya fleråriga stöd till utdragna kriser med målet att minska humanitärt beroende och främja långsiktiga lösningar för de mest utsatta och sårbara. Överföring av insatser från humanitär finansiering till utvecklingsanslag har ökat både på landnivå och global nivå.

Tabell 2.17 Humanitärt bistånd: Indikatorer från multilaterala organisationer och EU

Indikator	Institution	Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Kommentar
Antal undernärda barn som fått speciella näringstillskott	WFP	7,6 milj	8,7 milj	11,0 milj	9,7 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 22,9 %
Antal utsatta kvinnor som fått utökat näringstillskott	WFP	3,5 milj	4,1 milj	5,3 milj	6,1 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 22,9 %
Antal nödlidande människor som fått tillgång till rent vatten och sanitet	ICRC	31,0 milj	28,4 milj	35,5 milj	34,9 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 2,7 %
Antal nödlidande människor som mottagit förnödenheter	ICRC	5,2 milj	4,1 milj	4,9 milj	-	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 2,7 %
Antal nödlidande människor som har fått tillgång till primärvård (i genomsnitt/månad)	ICRC	6,0 milj	8,8 milj	7,2 milj	14 milj	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 2,7 %
Antal nödlidande människor som mottagit försörjningsstöd						Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018:
	WFP	9,6 milj	14 milj	19 milj	24,5 milj	22,9 %
	ICRC	3,3 milj	3,5 milj	3,5 milj	-	2,7 %
	UNRWA	0,25 milj	0,25 milj	0,25 milj	-	7 %
	UNHCR			8,0 milj	-	15,9 %
Procent av flyktingsituationer med UNHCR-respons där stödet till kända överlevare av sexuellt och könsbaserat våld upprätthållits eller förbättrats	UNHCR	87	82	85	77	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 15,9 %
Procent av flyktingsituationer med UNHCR-respons där utfärdande av födelsebevis för nyfödda upprätthållits eller ökat	UNHCR	94	64	64	51	Sveriges andel av totalt kärnstöd 2018: 15,9 %

Källa: Respektive institutions årsredovisningar.

2.4.3 Analys och slutsatser

Måluppfyllelse
Regeringen bedömer att Sveriges internationella bistånd under 2018 har skapat förutsättningar för bättre levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom och förtryck och därmed bidragit till att uppnå målet för utgiftsområdet.

Utfallet under 2018 för anslag 1:1 *Biståndsverksamhet* ökade jämfört med föregående år från 35,4 miljarder kronor till 41,4 miljarder kronor. Detta har möjliggjort motsvarande ökning av genomförd verksamhet vilket kommer att ge resultat kommande år.

Regeringen bedömer att det demokratiska utrymmet är fortsatt hotat av restriktiv lagstiftning, inskränkningar i yttrandefrihet och utbredd rättsosäkerhet. Enligt regeringens bedömning har insatser som syftar till att stärka demokratin, öka respekten för de mänskliga rättigheterna och rättsstatens principer bidragit till att motverka den globala trenden med ett minskat demokratiskt utrymme. Vidare bedömer regeringen att de insatser som genomförts med svenskt bistånd bidragit till stärkt respekt för de mänskliga rättigheterna, särskilt för individer som tillhör utsatta grupper.

Kvinnorättsorganisationer är centrala för att bidra till jämställdhet i ett samhälle, för att driva på genomförandet av globala normativa ramverk för ökad jämställdhet och för att nå ut till de kvinnor och flickor som är mest fattiga, utsatta och marginaliserade. I ett krympande demokratiskt utrymme står dessa organisationer under press och hot. Under 2018 har ett stärkt arbete med och genom kvinnorätts-organisationer, liksom skydd av dessa, möjliggjorts. Detsamma gäller för arbetet mot alla former av könsrelaterat våld och diskriminering. Jämställdheten har stärkts både genom riktade insatser och genom en stark integrering av ett jämställdhetsperspektiv inom alla tematiska områden i biståndet samt genom att kvinnor och flickor ofta utgjort särskilda målgrupper i insatser och strategier för det svenska biståndet. Regeringen bedömer att den feministiska utrikespolitiken har stärkt jämställdhetsarbetet och blivit en förebild för många andra länder.

Den globala utvecklingen på miljö- och klimatområdet är negativ. Klimatrelaterade katastrofer drabbar redan utsatta befolkningar som hårdast. Utsläppen minskar inte i den takt de måste för att vi ska nå målen i Parisavtalet. I denna kontext har Sverige genom påverkansarbete och klimatbistånd bidragit till förbättrad institutionell kapacitet och stärkt motståndskraft och anpassningsförmåga till klimatförändringar i samarbetsländerna. Sveriges bistånd har även bidragit till att hejda förlusten av biologisk mångfald t. ex. genom utveckling av hållbart jordbruk. Regeringen ser positivt på de resultat som uppnåtts, samtidigt som brådskan i klimatomställningen och bevarandet av biologisk mångfald kräver snabbare och mer omfattande insatser av fler aktörer.

En allt större andel av det bilaterala utvecklingssamarbetet sker i sviktande och konfliktdrabbade länder. 21 av Sveriges 35 samarbetsländer är sviktande stater enligt DAC:s kategorisering. Dagens konflikter kännetecknas dessutom av att vara komplexa och svårlösta. Under 2018 har biståndet inte minst bidragit till att förebygga konflikter, bl.a. som resultat av en aktiv integrering av konfliktperspektivet i biståndet. Biståndet har även bidragit till att skapa inkluderande fredsprocesser, bl.a. med avseende på kvinnors deltagande. Regeringen bedömer att det svenska biståndet tack vare ett långsiktigt och flexibelt angreppssätt har bidragit till att skapa förutsättningar för fredliga och inkluderande samhällen på lokal, regional och global nivå.

Den ekonomiska tillväxten har varit god i många samarbetsländer men inte varit inkluderande och kommit människor i fattigdom till del. Befolkningstryck, klimatförändringar och försämrade ekosystem bidrar till att hungern i världen på nytt ökar. Regeringens bedömning är att biståndet, trots utmaningar, har bidragit till en mer inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt under 2018. Inte minst kvinnors ekonomiska egenmakt har stärkts. Framsteg har också gjorts vad gäller inhemsk resursmobilisering i flera samarbetsländer som ett viktigt steg att stärka samhällens förmåga att bygga välstånd och stabilitet.

Regeringen bedömer att biståndet, genom en integrerad ansats, har bidragit till att förebygga ofrivillig migration. Samtidigt kan regeringen konstatera att biståndets roll i detta avseende är komplext och det finns svårigheter att utröna dess effekter. Regeringen ser positivt på att biståndet har bidragit till att bl.a. skapa sysselsättningsmöjligheter och bedömer att detta bidragit till att ta vara på migrationens positiva utvecklingseffekter. Regeringens bedömning är

även att biståndet har bidragit till att uppmärksamma migranters åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

I en tid då SRHR utmanats har Sverige stärkt sitt SRHR-arbete och varit ledande i den internationella motrörelse som försvarar SRHR. Sveriges har vidare bidragit till att stärka länders hälsosystem och har därigenom förbättrat grundförutsättningar för arbetet med SRHR, barn- och mödrahälsovård, global hälsosäkerhet och antibiotikaresistens.

På liknande sätt har Sveriges helhetssyn på lärande med stöd till nationella utbildningssystem skapat förutsättningar för en mer likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet, från förskola genom hela livet. Enligt regeringens bedömning har svenskt utbildningsstöd till stor del bidragit till förbättrade förutsättningar för att alla flickor och pojkar ska kunna fullgöra en avgiftsfri och likvärdig grundskole- och gymnasieskoleutbildning. Biståndet har särskilt bidragit till utbildning för utsatta människor i konfliktsituationer och humanitära kriser.

Forskningssamarbetet har fortsatt att stärka forskningsmiljöer vid universitet i samarbetsländerna samt generera forskningsresultat av vikt för de globala hållbarhetsmålen. Regeringen ser att den svenska modellen med resultatinriktade och långsiktiga bilaterala insatser för kapacitetsbyggnad och nytt kunnande, samt omfattande forskningsstöd regionalt och globalt, har gett Sverige en betydelsefull särställning på området.

I en värld med allt fler konflikter och människor på flykt har det svenska humanitära biståndet räddat liv, lindrat nöd och upprätthållit mänsklig värdighet för miljontals människor. Sverige har stått upp för de humanitära principerna och utöver insatser på marken stärkt det humanitära responssystemet. Genom en stor andel kärnstöd till multilaterala organisationer bidrar Sverige till ökad flexibilitet och förutsägbarhet i organisationerna, vilket inte minst är av betydelse för det humanitära biståndets genomförande. Under 2018 beviljade Sverige fleråriga kärnstöd för första gången vilket enligt regeringens bedömning är betydelsefullt då det globala biståndet allt oftare är öronmärkt.

Enligt Sidas strategirapportering har programmen av insatser avsedda att uppnå regeringens strategimål inom det bilaterala biståndet i likhet med tidigare år på aggregerad nivå nästan genomgående kunnat genomföras helt eller huvudsakligen enligt plan (67 respektive 31 procent). Regeringen ser positivt på att Sida genom ett flexibelt arbetssätt till stor del har kunnat anpassa biståndet när situationen i samarbetsländerna förändrats. Detta visar på en god förmåga hos Sida att bidra till goda resultat i linje med regeringens strategimål och det övergripande målet för utgiftsområdet, även i komplexa situationer och under förändrade omständigheter. Regeringen anser att flexibilitet – i kombination med långsiktighet och strategiskt arbete och kontextuell kännedom – har fortsatt att vara avgörande.

Den faktiska utvecklingen inom de områden där bilateralt utvecklingssamarbete sker har enligt Sidas strategirapportering gått helt i önskvärd riktning mot regeringens strategimål för 16 procent av strategimålen. Detta är en minskning sett till förra årets 24 procent. Utvecklingen har, i likhet med förra året, gått delvis i riktning för drygt hälften (63 procent) av strategimålen. Däremot har andelen strategimål för vilka utvecklingen gått i fel riktning under året ökat från 17 till 21 procent.

Regeringen bekymras över att den faktiska utvecklingen inom biståndets tematiska områden i högre grad än föregående år inte går i riktning mot regeringens mål för biståndet. Det är tydligt att Sidas rapportering i detta hänseende, enligt regeringen speglar de globala trenderna inom framförallt miljö och klimat, inklusive biologisk mångfald, demokrati och mänskliga rättigheter, jämställdhet och SRHR. Regeringen ser med oro på det hårdnade klimatet inom dessa områden.

Samtidigt ser regeringen att detta är ett tecken på att Sveriges utvecklingssamarbete under 2018 har genomförts inom områden där det har behövts. Sverige har bidragit till att motverka en annars mer negativ utveckling. Detta gäller inte minst inom demokrati, jämställdhet, SRHR och biologisk mångfald.

Sammantaget ser regeringen att Sveriges internationella bistånd både har bidragit till positiv utveckling och till att motverka en annars mer negativ utveckling vad gäller förutsättningar för förbättrade levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom och förtryck. Sveriges bistånd utgör en begränsad del av de många och tätt sammanvävda faktorer vilka påverkar den faktiska utvecklingen. Samtidigt är det regeringens bedömning att Sveriges bidrag under 2018 varit fortsatt avgörande för människor som lever i fattigdom och förtryck.

Regeringen ser vidare att Sverige har bidragit till att stärka EU som global biståndspolitisk aktör och spelat en viktig roll i utformandet och genomförandet av EU:s utvecklingssamarbete. Utöver det löpande arbetet i rådsarbetsgrupper, genomförandekommittéer och expertgruppmöten, har Sverige bl.a. bidragit till arbetet med EU-gemensam programmering och ökade synergier mellan EU och dess medlemsstaters utvecklingssamarbete.

Som ordförande i Nordic Plus, en utvecklingspolitisk krets för de nordiska länderna samt Storbritannien, Nederländerna och Irland, har Sverige under året vidare bidragit till konstruktivt agerande vad gäller globala utmaningar. Sverige initierade bl.a. en diskussion om hur biståndet än mer kan bidra till att accelerera anpassningen av globala finansiella flöden till Parisavtalets mål.

OECD/DAC inledde en granskning av Sveriges utvecklingssamarbete och humanitära bistånd under 2018. Granskningens innehåll offentliggjordes i juni 2019.

Hantering av målkonflikter

Bredden i det internationella utvecklingssamarbetet innebär att det finns många mål att ta hänsyn till. Ofta finns synergier mellan olika målområden, såsom mellan fred och jämställdhet eller miljö och mänskliga rättigheter. Kopplingarna mellan humanitärt bistånd, långsiktig utveckling och fred har visat sig vara centrala. Det humanitära biståndet och det långsiktiga utvecklingssamarbetet styrs dock av delvis olika principer och mandat. Regeringen har därför fortsatt arbetet med att stärka kopplingen mellan de två.

Det finns samtidigt potentiella motsättningar mellan olika mål. Stöd till en grupp kan oavsiktligt leda till motsättningar med andra. Ökad samverkan mellan bistånd och främjande riskerar att utmana respekten för mänskliga rättigheter. Fortsatt integrering av ett miljöperspektiv, konfliktperspektiv och jämställdhetsperspektiv är därför centralt för att kunna uppmärksamma och hantera målkonflikter, liksom väletablerade perspektiv om mänskliga rättigheter och fattiga människors perspektiv på utveckling, samt de nyligen förstärkta systemen för riskanalys och riskhantering. Sidas multidimensionella fattigdomsanalys och dess möjlighet till ett mer systematiserat omhändertagande av målkonflikter utgör ett viktigt instrument.

Sverige har gemensamt med andra givarländer åtagit sig att anpassa sitt bistånd till samarbetsländernas egna agendor och mål. Erfarenheterna visar att ett lokalt ägarskap är avgörande för långsiktigt hållbara resultat. Samtidigt har Sverige egna prioriteringar och mål.

Dialog, gemensamma intressen och mål är därför centralt. De globala målen i Agenda 2030 tjänar här i allt högre utsträckning som en gemensam referensram för dialog kring utvecklingssamarbetet.

Staten har en grundläggande skyldighet att tillhandahålla samhällstjänster och att säkerställa medborgarnas möjligheter att åtnjuta de mänskliga rättigheterna. Samarbete med staten och att stärka statens institutionella kapacitet är därför viktigt för långsiktigt hållbara resultat. Det finns samtidigt situationer när den politiska situationen inte medger samarbeten med staten. När den politiska kontexten förändras kan det vara nödvändigt att anpassa det svenska biståndet, och utifrån den specifika kontexten finna lämpliga kanaler och samarbetspartner.

Planering och tydliga mål är centralt för genomförandet av biståndet. Miljöerna som biståndet verkar i är dock ofta oförutsägbara. Många gånger ändras förutsättningarna för en verksamhet och lärdomar kan dras under arbetets gång. Det är därför viktigt med flexibilitet och ändamålsenlighet vilket betonas i riktlinjerna för de strategier som styr det svenska utvecklingssamarbetet som regeringen beslutade om 2017.

Utvecklingssamarbetet innebär alltid val mellan olika målgrupper. De människor som är i störst behov är ofta svårast att nå. I linje med principen ”leave no one behind” i Agenda 2030 har regeringen under 2018 valt ett fortsatt fokus på låginkomstländer och konfliktdrabbade länder, och i dessa särskilt utsatta grupper.

Slutsatser

Det svenska biståndets resultat är i hög grad beroende av bredare omvärldsfaktorer inklusive politisk vilja, geopolitik och ekonomiska intressen. Till den positiva utvecklingen hör att allt fler globala utvecklingsaktörer arbetar tydligt mot de globala målen. Nya givare har tillkommit liksom tillgång till utvecklingsfinansiering från nya aktörer. Däremot har utvecklingen inom ett flertal områden så som demokrati, mänskliga rättigheter, jämställdhet och SRHR, klimat, biologisk mångfald under 2018 påverkat vissa resultat inom det svenska utvecklingssamarbetet

negativt. Istället för att bidra till positiv utveckling inom dessa områden, så består resultaten i högre grad av att ha motverkat en negativ utveckling.

Både för det humanitära biståndet och för utvecklingssamarbetet har försämrade säkerhetslägen gjort det svårare att verka i aktuella länder. Utdragna konflikter och flyktingsituationer utgör en utmaning för att genomföra biståndet, både resursmässigt för det humanitära stödet och långsiktigt inom t.ex. utbildning.

Biståndets resultat beror vidare på hur det genomförs. Regeringen anser att den internationella trenden mot mindre kärnstöd och mer öronmärkt stöd till multilaterala organisationer, vilket försvårar organisationernas planering, är problematisk. Svenskt kärnstöd har gjort att multilaterala organisationer kan agera snabbare och med större flexibilitet.

Med integrerade ansatser blir det möjligt att hantera målkonflikter och omhänderta synergier. Under 2018 har kopplingar mellan humanitärt bistånd, långsiktig utveckling och fredsarbete stärkts, liksom mellan andra utvecklingsfrågor. Inte minst syns goda resultat och omhändertagna synergier när mål så som jämställdhet och ekonomisk utveckling eftersträvas samtidigt.

Kunskap och kompetens är avgörande för att nå resultat i utvecklingssamarbetet. Det är genom uppföljning, utvärdering, analys, erfarenhetsutbyte och kontinuerligt lärande som biståndet kan bedrivas på bästa sätt.

Biståndet kan inte ensamt lösa de globala utvecklingsutmaningarna. För att bygga bredare relationer med partnerländer har Sverige under 2018 fortsatt att stärka biståndets synergier med andra politikområden och med näringslivets aktörer.

Trots att utmaningarna är gemensamma finns sedan en tid tillbaka en generell trend av minskad tilltro till multilateralism och till globala normativa värden. I många givarländer, inklusive inom EU, påverkas biståndets inriktning i allt högre grad av nationella egenintressen och prioriteringar. Mot denna bakgrund har Sverige under 2018 drivit frågor om utvecklings- och biståndseffektivitet – om biståndsmottagarnas ägarskap, resultatfokus, breda partnerskap samt transparens och ansvarsutkrävande – och för att OECD-DAC:s kriterier för vad som kan klassas som internationellt utvecklingssamarbete ska respekteras.

2.5 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har i revisionsrapporten för Folke Bernadotteakademin (FBA) årsredovisning för 2018 lämnat ett uttalande med reservation om att ledningen efterlevt de föreskrifter som är tillämpliga för användning av anslag och inkomster. Reservationen gäller att FBA har ett utestående åtagande till en organisation vid årets slut. En myndighet får besluta om bidrag som medför utgifter följande budgetår enbart om regeringen medgivit det genom ett beställningsbemyndigande eller genom undantagsregeln Regeringen har haft en dialog med myndigheten gällande detta och avser att bevilja myndigheten en bemyndiganderam inför budgetåret 2021.

2.6 Politikens inriktning

Omvärld och perspektiv inom utvecklingssamarbetet

Biståndet ska uppgå till 1 procent av BNI, demokratifokuset ska stärkas ytterligare och demokratibiståndet ska öka. Dessutom ska biståndet fokuseras. Dagens utvecklingsutmaningar är komplicerade och ofta sammankopplade. Regeringen ser en oroande utveckling globalt med ökat antal konflikter och antalet människor på flykt är större än någonsin. Ett krympande demokratiskt utrymme ser regeringen på allt fler håll runt om i världen. Nationalismen växer, inklusive i flera länder i Europa. Korruption är omfattande i många länder och utgör en global utmaning. Klimatförändringar och miljöproblem intensifieras och dess bidrag till konflikter är ett allvarligt utvecklingshinder. Regeringen ser även en ökande utrotning av arter som allvarligt hotar den biologiska mångfalden. Regeringen noterar även den oroväckande negativa utvecklingen globalt vad gäller jämställdhet och kvinnors och flickors rättigheter, inklusive sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR).

Det multilaterala systemet är på många håll ifrågasatt trots att de globala utmaningarna kräver ett närmare samarbete mellan länder, multilaterala organisationer och aktörer. Nya partnerskap och innovationer behöver utforskas. För regeringen är samarbetet med FN och andra multilaterala

och internationella organisationer, arbetet inom EU samt civila samhällets organisationer särskilt viktigt.

Världens länder har enats om Agenda 2030 som visar att en fredlig och hållbar utveckling är nödvändig. Sambanden mellan mänskliga rättigheter och hållbar utveckling är en förutsättning för att nå de globala målen. Utvecklingssamarbetet ska tillsammans med övriga utgiftsområden bidra till genomförandet av Agenda 2030, åtagandena om utvecklingsfinansiering i Addis Ababa Action Agenda och det rättsligt bindande klimatavtalet från Paris. Politiken för global utveckling (PGU) är ett viktigt verktyg i detta arbete.

Det svenska utvecklingssamarbetet ska utgå ifrån ett rättighetsperspektiv, från fattiga människors perspektiv och integrera ett jämställdhetsperspektiv, ett konfliktperspektiv och ett miljö- och klimatperspektiv i linje med Policyramverket för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60). Detta är också relevant för Sveriges agerande i t.ex. EU:s utvecklingssamarbete. Mot denna bakgrund blir det än viktigare att Sverige bedriver en aktiv utvecklingspolitik som värnar och främjar demokrati och mänskliga rättigheter, både som mål och medel för att uppnå jämställdhet, stärka demokratiprocessen, respekt för de mänskliga rättigheterna, hållbar utveckling och fattigdomsbekämpning.

Utvecklingssamarbetets prioriteringar

För att nå målen för en hållbar utveckling bör biståndets begränsade resurser användas strategiskt, effektivt och katalytiskt. Biståndet ska förbättra förutsättningarna för människor som lever i fattigdom och förtryck. Biståndet ska i första hand inriktas på att stödja de allra mest utsatta och anpassas efter den demokratiska utvecklingen i samarbetslandet. I takt med att utvecklingssamarbetet i högre utsträckning bedrivs i svåra sammanhang ökar utmaningarna och kostnaderna i genomförandet och uppföljningen. Mot bl.a. den bakgrunden avser regeringen att fortsätta löpande kontrollera multilaterala organisationer vad gäller bl.a. korruption och maktmissbruk. Utvecklingssamarbetet behöver vara flexibelt och det ska därför finnas beredskap att snabbt kunna agera när situationer förändras eller försämras, vilket bidrar till höga krav på genomförandet. Samverkan med den svenska resursbasen såsom civilsamhällesorganisationer, forskarsamhället, arbets-marknadens parter, näringslivet och svenska myndigheter, är fortsatt central.

Regeringen avser 2020 att prioritera att stärka och öka stödet till demokrati, dess institutioner och försvarare, inklusive att värna rättsstatens principer, samt främja mänskliga rättigheter och skydda människorättsförsvarare. Detta arbete går hand i hand med regeringens breddning och fördjupning av utrikespolitik med särskilt fokus på att förespråka kvinnors rättigheter, däribland arbetet med SRHR. Regeringen kommer också att prioritera stärkt samverkan mellan långsiktigt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd samt i högre grad eftersträva synergier med fredsbyggande insatser utan att underminera de humanitära principerna eller ODA-kriterierna. Ökad tillgång till förnybar energi, förbättrad energieffektivisering samt fortsatt stöd till klimatanpassning är centrala element i omställningen till klimatsmarta samhällen och för arbetet att motverka effekterna av klimatkrisen, där utvecklingssamarbetet kan spela en viktig roll. Regeringens arbete syftar också till att stärka det globala genomförandet av Parisavtalet. En utgångspunkt är att medel från biståndsbudgeten inte investeras i fossil verksamhet. Regeringen verkar för att såväl det multilaterala som bilaterala utvecklingssamarbetet går i denna riktning. Regeringen kommer även att främja bevarandet och det hållbara nyttjandet av den biologiska mångfalden. Sverige ska vara ledande i det globala arbetet med att genomföra Agenda 2030 och ska bidra till att uppfylla den centrala principen att ingen ska lämnas utanför.

Regeringen betonar inför 2020 särskilt de områden som framgår nedan:

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Demokratifokuset i biståndet ska stärkas och demokratibiståndet öka. Som ett led i stärkandet av demokratin ingår fria och rättvisa val och valprocesser, allmän rösträtt, representativt styre, oberoende institutioner, medborgerligt deltagande, mänskliga rättigheter och maktdelning som viktiga centrala komponenter i en välmående demokrati. Andra viktiga beståndsdelar inkluderar lika tillgång till rättvisa för alla, utbildning för flickor och pojkar, jämställdhet, jämlikhet oavsett etnicitet,

religionstillhörighet eller sexuell läggning, fria politiska partier, välfungerande parlament, rättsväsendets oberoende, fri och oberoende media, frånvaro av korruption, rättssäkra och transparenta institutioner samt ett levande och starkt civilsamhälle och tydligt lokalt ägandeskap. Regeringen har startat en offensiv för demokratin och avser därmed bredda, stärka och öka stödet till demokratin, dess institutioner, röstbärare och försvarare under 2020. Yttrande- och åsiktsfrihet på internet ska värnas och arbetet mot desinformation fortsätta. Regeringen avser dessutom anta en ny biståndsstrategi för att öka demokratifokuset hos biståndsmottagare. Digitalisering är ett viktigt verktyg för hållbar utveckling. Jämlikhet, sexuella- och kulturella rättigheter och religions- och övertygelsefrihet, jämställdhet och alla kvinnors och flickors fulla åtnjutande av mänskliga rättigheter är centralt.

Mot bakgrund av den negativa demokratiska utvecklingen i många länder, ser regeringen över hur ökade krav kan ställas på de länder som mottar svenskt bistånd att leva upp till rättsstatens principer och mänskliga rättigheter. Som utgångspunkt ska stödet till staten minska vid en negativ utveckling vad gäller mänskliga rättigheter och demokrati.

Jämställdhet

Regeringen kommer att fördjupa och bredda sin feministiska utrikespolitik. I en omvärld där den negativa utvecklingen för jämställdhet är tydlig är mer samarbete centralt för att motverka detta och för att värna de framsteg som har gjorts. Sverige bidrar genom stärkt stöd till utvecklingsländers jämställdhetsarbete och genom att skapa plattformar för internationell dialog och gemensam handling i arbetet för ökad jämställdhet. Under 2020 års globala forum för jämställdhet kommer rekommendationerna från mötena i Stockholm 2018 och Tunis 2019 att följas upp, liksom åtagandena från Pekingkonferensen samt FN:s säkerhetsrådsresolution om kvinnor, fred och säkerhet. Detta med syfte att globalt öka kvinnors och flickors rättigheter, representation och resurser.

Sverige kommer att fortsatt driva agendan för kvinnor, fred och säkerhet samt ett omfattande stöd till SRHR, exempelvis genom att finansiera insatser för laglig abort, preventivmedel och sex- och samlevnadsundervisning. Arbete mot alla former av våld och diskriminering är prioriterat. Kvinnors och flickors politiska engagemang och ekonomiska egenmakt är centralt. Kvinnors och flickors utbildning, deltagande på arbetsmarknaden och tillgång till resurser, som mark, teknologi och finansiella tjänster, är avgörande. Sverige ska fortsatt vara ledande inom EU i jämställdhetsfrågor, särskilt vad gäller genomförandet och uppföljningen av Gender Action Plan, liksom i arbetet med framtagandet av en ny handlingsplan för jämställdhetsarbetet.

Miljö, klimat, hav och naturresurser

Sverige kommer att stärka sitt stöd till den globala omställningen till klimatsmarta samhällen, som ett svar på att FN:s klimatpanel slagit fast att världens samlade utsläpp måste minska med 45 procent de närmaste tio åren för att temperaturökningen ska kunna hållas under 1,5 grader. Sverige kommer således att visa fortsatt internationellt ledarskap i mobiliseringen av 100 miljarder US-dollar per år från 2020 och samtidigt driva på det internationella arbetet med att ställa om globala finansiella flöden och nationell och internationell resursmobilisering i linje med Parisavtalets mål och Addis Ababa Action Agenda. Stöd till klimatanpassning, förnybar energi och energieffektiviseringsåtgärder är viktiga verktyg för att styra om finansiella flöden från utsläppsintensiva och förorenande verksamheteter till att istället bidra i den nödvändiga omställningen till en klimatmässigt hållbar utveckling. Även stöd till ett hållbart nyttjande av naturresurser, inklusive jord- och skogsbruk, samt marina och vattenresurser, är ett viktigt verktyg för att nå klimatmålen och de globala målen för hållbar utveckling. Detta ska understödja en hållbar livsmedelsförsörjning och motverka matbrist. Regeringen avser bidra med ytterligare finansiering till Gröna klimatfonden (GCF) under 2020. Stödet till Globala miljöfonden (GEF) ökar under 2020 i enlighet med beslut under den sjunde påfyllnaden av fonden (2018), vilket bl.a. inkluderar ökat stöd till biologisk mångfald. Sverige ska verka för att klimat, miljö och energifrågor, inklusive havsfrågor, ges en central roll inom EU:s finansiering av gemensamma globala nyttigheter. Sverige kommer att verka för att nå en överenskommelse under 2020 om ny finansiering av Nordiska utvecklingsfonden (NDF) samt att stärka fondens fokus på havsrelaterade insatser inom ramen för fondens klimatmandat. Hänsyn till biologisk mångfald för att stärka resiliens och utvecklingskapacitet ska även motverka matbrist

och understödja en hållbar livsmedelsförsörjning. Jämställdhet är en viktig del av arbetet. I flera länder i Afrika söder om Sahara satsar Sverige även på att öka tillgången till elektricitet baserad på förnybar energi i samarbete med den privata sektorn.

Fred och säkerhet

Regeringen stärker arbetet med förebyggande av våldsam konflikt och fredsbyggande. Hållbara och fredliga samhällen bygger på grundläggande principer om inkludering och deltagande. Regeringen avser stärka inkluderande fredsbyggande, inte minst deltagande av kvinnor och unga och på så sätt bidra till demokratisk utveckling. Det är vidare angeläget att nya konfliktdrivande faktorer, så som exempelvis klimatförändringarna och försämrad demokratiutveckling, beaktas i både bilaterala och multilaterala insatser för fredsbyggande. Sverige ska fortsatt driva på genomförandet av FN-reform på landnivå, så att ett ändamålsenligt FN bättre bidrar till fredlig, jämställd och hållbar utveckling. Eftersom både EU och Världsbanken är viktiga aktörer i sviktande och konfliktdrabbade länder, ska Sverige verka för stärkt samverkan mellan olika aktörer och att flexibla mekanismer utvecklas för förebyggande av våldsam konflikt och inkluderande fredsbyggande. Regeringen ska fortsatt genomföra Säkerhetsrådets resolution 2417 om kopplingen mellan konflikt och hunger, som Sverige initierade under sitt medlemskap.

Mot bakgrund av dagens alltmer långvariga och komplexa konflikter krävs vidare ökat samspel mellan insatser för akut humanitärt bistånd, långsiktigt utvecklingssamarbete och fredsarbete. I Colombia kommer Sverige fortsatt stötta genomförandet av fredsavtalet med Farc, samt motarbeta grundorsakerna till den interna konflikten i Colombia och regionen. Sverige kommer att verka för att kvinnors perspektiv ska få större genomslag i afrikanska freds- och statsbyggnadsprocesser t.ex. i Sudan, Sydsudan, Somalia, Sahelregionen och Demokratiska republiken Kongo. Sverige fortsätter att ge omfattande stöd till humanitära och politiska insatser i kriserna i Syrien och Jemen.

Ekonomisk utveckling

Utvecklingssamarbetet ska bidra till en mer inkluderande hållbar ekonomisk utveckling. Genom att stärka kapaciteten i utvecklingsländer att dra nytta av en fri och rättvis handel, främjas dessa länders integration och delaktighet i världsekonomin. Regeringen ska vidareutveckla arbetet mot korruption genom stärkt kapacitetsutveckling, för bl.a. inhemsk resursmobilisering. Hållbarhetsdimensioner i upphandlingar ska tydliggöras. Utvecklingssamarbetet ska bidra till en omställning till en resurseffektiv, cirkulär och biobaserad ekonomi med giftfria kretslopp. Utvecklingssamarbetet ska även stödja hållbar försörjning och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor och uppbyggnad av sociala trygghetssystem, bl.a. genom arbetet i Global Deal. Privatsektorutveckling, stöd till hållbara investeringar och innovation prioriteras och fortsätter att vara centralt. Digitaliseringens potential ska tillvaratas och Sverige avser att stärka arbetet med innovativa finansieringsformer. Utvecklingssamarbetet ska främja kvinnors ekonomiska egenmakt som en viktig drivkraft för ekonomisk tillväxt samt tillvarata migrationens positiva effekter.

Migration och utveckling

Regeringen vill genom utvecklingssamarbetet stärka migrationens positiva utvecklingseffekter och motverka de negativa effekter som kan följa av ofrivillig migration, samt skapa förutsättningar för att de som väljer att migrera ska kunna göra så på ett säkert, ordnat och reglerat sätt. Regeringen avser fortsatt att stödja utvecklingsländers förmåga att hantera migration på ett sätt som säkrar migranters och flyktingars rättigheter, särskilt kvinnors och flickors. Utvecklingssamarbetet ska också adressera grundorsaker till ofrivillig migration samt verka för hållbara lösningar till utdragna flyktingsituationer. Dessa målsättningar kräver insatser även genom EU och det multilaterala samarbetet. Sverige förespråkar långsiktiga migrationsdialoger med prioriterade tredjeländer och stödjer EU-samarbetet för att motverka grundorsaker till ofrivillig migration, samt stärka ursprungs- och transitländers egen kapacitet att hantera alla aspekter av migration, inklusive bekämpning av människosmuggling. Regeringen avser att öka kärnstödet till IOM, vilket kan bidra till att stärka migrationens positiva utvecklingseffekter och till att göra migrationen mer säker, ordnad och reglerad.

Sverige ska bidra till genomförandet av de globala ramverken för migranter respektive flyktingar. Andra fasen av påfyllnaden av EU:s

facilitet för flyktingar i Turkiet är beslutad och inbetalningarna fortsätter under 2020–2023.

Hälsa
Regeringen vill genom utvecklingssamarbetet verka för att människor kan leva långa, friska och hälsosamma liv. Respekt för mänskliga rättigheter, vikten av jämställdhet och jämlikhet är genomgående prioriteringar i detta arbete. Svenska insatser på hälsoområdet ska bidra till starka, hållbara och effektiva nationella hälsosystem och institutioner. Sverige ska fokusera på minskade hälsoskillnader, riskfaktorer för ohälsa samt främja hälsa genom att verka för mer hälsosamma levnadsvanor, bra mat, god hygien, rent vatten och adekvata sanitetslösningar. Digitalisering innebär nya möjligheter för tillgången till en mer effektiv hälsovård, men även för det preventiva arbetet.

SRHR kommer fortsatt vara en av Sveriges mest prioriterade frågor. Sex- och samlevnadsundervisning, säkra förlossningar och säkra och lagliga aborter kommer även fortsättningsvis att utgöra en viktig del av arbetet. För att motverka den negativa utvecklingen gällande SRHR i vissa länder stöder Sverige normativt arbete på området genom strategin för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Afrika söder om Sahara.

Sverige ska bidra till att stärka kapaciteten när det gäller tidig varning, riskreducering och hantering av hälsorisker, inklusive verka för genomförandet av det internationella hälso-reglementet (IHR). Regeringen kommer att fortsätta arbeta med antimikrobiell resistens (AMR) med fokus på tillgång till antibiotika, förebyggande åtgärder, ansvarsfull användning och tillverkning samt forskning och innovation.

Utbildning och forskning
Svenskt stöd till utbildning ska fortsatt ha sin utgångspunkt i en helhetssyn på lärande under hela livet genom att stärka nationella utbildnings-system. Regeringen avser att ytterligare stärka sitt stöd till bl.a. barns rätt till utbildning av god kvalitet, utbildning i konfliktsituationer och humanitära kriser samt verka för ökad användning av digitalisering.

Sverige ska fortsätta med långsiktigt och systeminriktat stöd samt bidra till skapande av nätverk inom forskning och innovation för att stärka kvaliteten på högre utbildning.

Humanitärt bistånd
För att bidra till att möta de rekordhöga humanitära behoven ska Sverige uppfylla sina åtaganden om förutsägbar finansiering av relevanta organisationers verksamhet, exempelvis via de fleråriga avtal som tecknades under 2018 med UNHCR, WFP, UNRWA och FN:s katastroffond CERF. Sverige spelar också en aktiv roll i koordineringen av det humanitära systemet. Sverige kommer att fortsatt bidra med tidig, förutsägbar och flexibel finansiering och deltar i reformarbetet kring innovation och kontantstöd i det humanitära biståndet, där digitala teknologier kan bidra till effektiv respons, samtidigt som utmaningarna kring integritets-frågor måste omhändertas. Sverige kommer fortsatt att driva ett jämställdhetsperspektiv i det humanitära biståndet samt stärkt samverkan mellan humanitärt bistånd, utvecklingssamarbete, demokratisk utveckling och fredsbyggande.

Sveriges humanitära biståndspolitik ska vara behovsbaserad och utgå från internationell humanitär rätt, de humanitära principerna – humanitet, opartiskhet, neutralitet och oberoende – samt principerna om gott humanitärt givarskap. Det övergripande målet för det humanitära biståndet ska fortsatt vara att rädda liv, lindra nöd och upprätthålla mänsklig värdighet, till förmån för nödlidande människor.

Metod och verktyg i utvecklingssamarbetet inför 2020

Utvecklingseffektivitet
Utvecklingssamarbetet ska stödja länders egna utveckling. Sverige ska ha en ledande roll i arbetet för ett effektivt utvecklingssamarbete. Svenskt bistånd ska följa OECD/DAC:s etablerade principer för biståndseffektivitet. Genomförandet av utvecklingssamarbetet ska vara flexibelt, ändamålsenligt och anpassat till de rådande omständigheterna i syfte att nå uppsatta mål, möjliggöra dialog och stärka det lokala ägarskapet. Principen om ägarskap ska förstås i bred bemärkelse där en bredd av aktörer har betydelse för utvecklingen.

Fokusering
Regeringen noterar de synpunkter som utrikesutskottet har lämnat i samband med behandlingen av regeringens skrivelse 2018/19:75 (utrikesutskottets yttrande 2018/19:UU3y, bet.

2018/19:KU21). Biståndet ska fokuseras. Regeringen har därmed inlett arbetet med fokusering av biståndet i syfte att åstadkomma tydligare styrning.

Strategier för utvecklingssamarbetet och det humanitära biståndet
Sveriges bilaterala, regionala, tematiska och multilaterala strategier är regeringens huvudsakliga instrument för verksamhetsstyrning av utvecklingssamarbetet och det humanitära biståndet. Strategierna anger vad som ska uppnås genom det svenska utvecklingssamarbetet och styr det utvecklingssamarbete som genomförs geografiskt, i enskilda länder eller regioner, genom multilaterala organisationer och inom tematiska områden.

Finansiering för hållbar utveckling
Utvecklingssamarbetet ska användas katalytiskt för att såväl stärka länders inhemska resursmobilisering som att mobilisera andra aktörers investeringar i hållbar utveckling och fattigdomsbekämpning i enlighet med Addis Ababa Action Agenda. Regeringen avser därför bl.a. höja Sidas garantiram. För att genomföra Agenda 2030 behöver kopplingen mellan Addis Ababa Action Agenda, klimatavtalet från Paris och Agenda 2030 stärkas och finansiering för hållbar utveckling och klimatåtgärder bättre integreras.

Bredare relationer
Regeringen avser fortsätta arbetet med att inom utvecklingssamarbetet tidigt lägga grunden för bredare och mer självbärande relationer mellan Sverige och samarbetsländer samt söka synergier med andra utgiftsområden som handel och främjande. Kunskaper och kontaktytor som byggs upp med stöd av utvecklingssamarbetet kan ligga till grund för nya modeller för samarbete med den svenska resursbasen. Verksamheten ska vara obunden, efterfrågad och i enlighet med biståndseffektivitetsprinciper.

Sida
Sida är regeringens främsta verktyg för genomförande av utvecklingssamarbetet. För att säkerställa ett effektivt bistånd, för ett ökat genomslag för ett stärkt demokratibistånd och för att ge myndigheten goda förutsättningar att förverkliga utvecklingspolitiken avser regeringen höja Sidas förvaltningsanslag. Ett ökat förvaltningsanslag ger myndigheten förutsättningar att stärka och förbättra uppföljning, utvärdering, resultatredovisning och lärande för att vidareutveckla utvecklingssamarbetet. Det möjliggör även stärkt fältnärvaro inte minst i de säkerhetsmässigt besvärliga och ofta komplexa och oförutsägbara miljöer som myndigheten verkar i. Ett ökat förvaltningsanslag förbättrar vidare Sidas möjlighet att driva partnerskap för hållbar utveckling, att tillvarata digitaliseringens potential liksom att vidareutveckla innovativa instrument för utveckling, såsom Sidas garantiverksamhet. Regeringen avser att vidareutveckla styrningen av Sida i syfte att fortsätta stärka kvalitet och effektivitet i genomförandet av det bilaterala utvecklingssamarbetet.

Swedfund
För att stärka Swedfund International AB som utvecklingsaktör föreslår regeringen ett kapitaltillskott till Swedfund om 800 miljoner kronor för 2020, vilket är en ökning med 200 miljoner kronor jämfört med det kapitaltillskott som beviljats under 2019. Regeringen avser återkomma i kommande budgetpropositioner med förslag till kapitaltillskott om 1 000 miljoner kronor för 2020 och 1 200 miljoner kronor för 2021. Dessa nivåer kan komma att ses över, bl.a. som ett resultat av den målöversyn avseende ägaranvisning för Swedfund som genomförs under 2019.

Ny modell för asylavräkningar
För att säkerställa transparens och bättre planeringsförutsättningar för biståndet har regeringen tagit fram en ny modell för beräkning av kostnader för mottagandet av asylsökande och skyddsbehövande inom biståndet. Modellen utgår från OECD/DAC:s förtydligade direktiv som beslutades vid DAC:s högnivåmöte i oktober 2017. Modellen belastar anslag inom utgiftsområde 8 och utgiftsområde 14.

Det multilaterala utvecklingssamarbetet

Drygt hälften av det svenska biståndet går i dag till eller via en multilateral organisation. Svenska aktörer arbetar tillsammans för att uppnå goda resultat utifrån strategin för multilateral utvecklingspolitik (UD2017/21055/55) som betonar relevans och effektivitet samt ställer krav på uppföljning, utvärdering och resultatredovisning.

FN
Regeringen kommer fortsatt stödja FN:s generalsekreterare i arbetet med att reformera FN, förbättra finansieringen till FN:s utvecklingssystem och sätta förebyggandearbete i centrum. Regeringen kommer verka för att arbetet med jämställdhet förstärks i alla delar av FN-arbetet. Att ge FN bättre förutsättningar att arbeta samlat på landnivå är centralt för att öka FN:s förmåga att bistå länder i genomförandet av Agenda 2030. Sverige stödjer inrättandet av en stark, oberoende landschef, driver på för en behovsanpassad landnärvaro och stödjer ett integrerat FN-system på land- och regionnivå i alla dess delar. Åtgärder för att effektivisera FN ska prioriteras. Sverige ska verka för ett ökat samspel i skärningspunkten mellan humanitärt arbete, långsiktigt utvecklingssamarbete och fredsbyggande verksamhet. Det innebär bl.a. ökad samverkan mellan FN och Världsbanksgruppen. Regeringen ska verka för långsiktig och flexibel finansiering till FN:s utvecklingssystem, bl.a. genom flerårig kärnstödsfinansiering och stöd till gemensamma fonder.

Utvecklingsbankerna
De multilaterala utvecklingsbankerna ska fortsätta att vara centrala aktörer för att finansiera hållbar utveckling och stödja länder i klimatomställningen samt ökad jämställdhet. Sverige kommer att följa upp de senaste påfyllnaderna av Världsbanksgruppens respektive Afrikanska utvecklingsbankens fonder för de fattigaste länderna, IDA och AfDF. Fokus ska läggas på att påfyllnaderna stärker kvinnors ekonomiska egenmakt, främjar klimatsmart ekonomisk utveckling och skapar fler och bättre jobb i framför allt konfliktutsatta länder. Regeringen ska verka för att utvecklingsbankerna stärker sitt arbete för att främja god samhällsstyrning och motverka korruption. Sverige ska särskilt verka för att de multilaterala utvecklingsbankerna förbättrar och stärker sitt engagemang i sviktande stater i samarbete med FN och andra utvecklingsaktörer. Sverige kommer även att delta i förhandlingar om en ny påfyllnad av Asiatiska utvecklingsfonden (AsDF) och Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD) samt en kapitalhöjning i Afrikanska utvecklingsbanken.

EU:s utvecklingssamarbete

EU är Sveriges viktigaste utrikespolitiska arena och inom ramen för EU:s utvecklingssamarbete ska Sverige fortsatt arbeta för genomförandet av regeringens politik. Sverige ska bidra till ett europeiskt utvecklingssamarbete där principer om biståndS- och utvecklingseffektivitet, fokus på fattigdomsbekämpning i enlighet med Lissabonfördraget och OECD DAC:s ODA-kriterier värnas och respekteras.

Sverige ska bidra till att stärka EU som global aktör inom utvecklingssamarbetet, inklusive EU:s roll i och stöd till det multilaterala samarbetet.

Bilateralt lån till Ukraina

Den pågående ryska aggressionen mot Ukraina har lett till en destabilisering av Ukrainas politiska och ekonomiska utveckling. Med anledning av detta erbjöd Sverige den 11 mars 2015 Ukraina ett bilateralt lån om 100 miljoner US-dollar. Syftet med lånet är att bidra till finansiell och ekonomisk stabilitet i Ukraina. Lånet kopplas till utbetalningarna av Internationella valutafondens lån till Ukraina. Delar av lånets ränta avses subventioneras med medel från utgiftsområde 5 Internationell samverkan samt från utgiftsområde 7 Internationellt bistånd. Den del som avses finansieras från utgiftsområde 7 är i enlighet med OECD/DAC:s definition av bistånd (den s.k. gåvodelen). Även vissa administrativa kostnader avses finansieras från utgiftsområde 5 Internationell samverkan. Ett avtal om lån till Ukraina förutsätter riksdagens godkännande. Förhandlingarna om lånet fortgår och det är för närvarande osäkert när regeringen kan återkomma till riksdagen med förslag om ett avtal.

2.7 Beskrivning av indikativ fördelning på verksamheter

I tabellerna nedan anges/redovisas budget 2019 samt en indikativ fördelning 2020 av anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* per verksamhet.

Tabell 2.18 1:1 Biståndsverksamhet: Utvecklingssamarbete genom Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete

Tusental kronor

	Budget 2019[1]	Indikativ fördelning 2020
Humanitära insatser	4 125 000	4 125 000
Informations- och kommunikationsverksamhet	150 000	155 000
Stöd genom svenska organisationer i det civila samhället	1 875 000	1 875 000
Regionala och bilaterala strategier för Asien	2 350 000	2 365 000
Bilaterala strategier för Latinamerika	690 000	690 000
Regionala och bilaterala strategier för Afrika	7 050 000	7 150 000
Regional och bilaterala strategier för Mellanöstern och Nordafrika	1 300 000	1 350 000
Reformsamarbete i Östeuropa, Västra Balkan och Turkiet	1 590 000	1 590 000
Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer	1 000 000	1 000 000
Hållbar utveckling	3 620 000	3 670 000
Hållbar fred	415 000	430 000
Kapacitetsutveckling och Agenda 2030	700 000	710 000
Forskningssamarbete	920 000	920 000
Summa	**25 785 000**	**26 030 000**

[1] Inklusive vårändringsbudget och förslag till höständringsbudget 2019.

Tabell 2.19 Biståndsverksamhet: Utvecklingssamarbete genom UD m.fl.

Tusental kronor

	Budget 2019[1]	Indikativ fördelning 2020
Multilaterala utvecklingsbanker, fonder och skuldavskrivningar	4 138 000	5 000 000
Multilaterala och internationella organisationer och fonder	10 420 000	10 350 000
Strategiskt inriktade bidrag	936 735	953 801
Konferenser, seminarier, utredningar och projekt	26 000	26 000
Svenska institutet i Alexandria	16 650	16 650
Sektionen för turkiskt-svenskt samarbete vid generalkonsulatet i Istanbul	7 000	9 000
Polismyndigheten	197 000	197 000
Kriminalvården	37 000	40 000
Åklagarmyndigheten	8 500	8 500
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	54 000	62 000
Domstolsverket	6 500	6 500
Folke Bernadotteakademin	207 000	212 500
Svenska institutet	239 000	254 000
Nordiska Afrikainstitutet	16 000	18 000
Strålsäkerhetsmyndigheten	15 000	15 000
Kammarkollegiet	659 000	879 000
Vetenskapsrådet	170 000	185 000
Riksgäldskontoret	2 109	207
Kommerskollegium	20 000	20 000
SUMMA	17 175 494	18 253 158
Total summa anslag 1:1 Biståndsverksamhet	**42 960 494**	**44 283 158**

[1]Inklusive vårändringsbudget och förslag till höständringsbudget 2019.

Tabell 2.20 De 10 största kärnstöden till multilaterala organisationer

Tusental kronor

	Årsbidrag 2019[1]	Indikativ fördelning 2020
Globala fonden mot hiv, tuberkulos och malaria (GFATM)	850 000	950 000
FN:s flyktingkommissarie (UNHCR)	783 000	783 000
FN:s världslivsmedelsprogram (WFP)	684 000	684 000
Gröna klimatfonden (GCF)[2]	1 060 000	640 000
FN:s utvecklingsprogram (UNDP)	630 000	630 000
FN:s fond för katastrofbistånd (CERF)	626 000	626 000
FN:s barnfond (UNICEF)	585 000	585 000
FN:s befolkningsfond (UNFPA)	555 000	555 000
Globala miljöfaciliteten (GEF)	444 498	496 104
FN:s hjälporgan för palestinska flyktingar (UNRWA)	423 000	423 000
Summa	**6 640 498**	**6 372 104**

[1]Inklusive vårändringsbudget och förslag till höständringsbudget 2019.
[2]Utbetalningarna till GCF baseras på fleråriga avtala. De faktiska utbetalningarna kan variera mellan åren.

2.8 Budgetförslag

2.8.1 1:1 Biståndsverksamhet

Tabell 2.21 Anslagsutveckling 1:1 Biståndsverksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	41 392 002	Anslags-sparande	-49 734
2019	Anslag	42 960 494 [1]	Utgifts-prognos	42 879 042
2020	**Förslag**	**44 283 158**		
2021	Beräknat	46 473 125		
2022	Beräknat	48 533 179		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för internationellt bistånd. Medlen från anslaget får även användas för att subventionera premier för avgifter avseende statens garantier för Nordiska investeringsbankens låneanordning för miljöinvesteringar som inte klassificeras som bistånd enligt OECD/DAC:s definition och för viss verksamhet vid Sida Partnership forum i Härnösand. Anslaget får även användas för att subventionera avgifter avseende garantigivning inom ramen för internationellt bistånd, till den del avgiften avser förväntad förlust. Anslaget får även användas för viss metodutveckling, studier, utvärderingar och erfarenhetsredovisningar, revisioner samt temporär verksamhet inom avgränsade projekt. Anslaget får även användas för förvaltningsutgifter vilka beräknas uppgå till ca 175 miljoner kronor, vid myndigheter som genomför internationellt bistånd.

Bemyndiganden om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 99 000 000 000 kronor 2021–2034.

Skälen för regeringens förslag: För att främja en högre grad av förutsägbarhet i biståndsgivningen behöver ekonomiska avtal inom biståndsverksamheten kunna ingås. Nya åtaganden beräknas uppgå till ca 30 miljarder kronor. Myndigheter som disponerar bemyndiganden under anslaget är bl.a. Regeringskansliet, Sida, Svenska institutet, Vetenskapsrådet, Nordiska Afrikainstitutet och Strålsäkerhetsmyndigheten.

För den del av anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* som regeringen respektive Regeringskansliet beslutar om beräknas nya åtaganden göras 2020 till ett belopp om ca 10 miljarder kronor. Framför allt rör det sig om påfyllnad i Nordiska investeringsbanken (NDF), den 13:e påfyllnaden i Asiatiska utvecklingsfonden (AsDF), den 7:e kapitalhöjningen i Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB), den 12:e påfyllnaden i Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD) samt påfyllnad till den globala vaccinalliansen (GAVI).

För den del av anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* som Sida disponerar beräknas nya åtaganden göras 2020 till ett belopp om drygt 19 miljarder kronor. Åtagandena består av insatser som löper under flera år och som berör alla Sidas verksamheter. De angivna beloppen är indikativa då utfallet bl.a. kan komma att påverkas av att avtal tecknas senare än beräknat samt att det i mottagarländerna inträffar oförutsedda händelser som inverkar på planerade beslut om projekt och program. Förändringar kan även inträffa på grund av att utbetalningar av redan beslutade insatser förskjuts över tiden.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 99 000 000 000 kronor 2021–2034.

Tabell 2.22 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:1 Biståndsverksamhet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2034
Ingående åtaganden	65 079	81 938	101 960			
Nya åtaganden	32 270	48 104	29 717			
Infriade åtaganden	-15 739	-28 083	-32 677	-32 513	-22 722	-43 765
Utestående åtaganden	81 938[1]	101 960	99 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**89 778**	**103 100**	**99 000**			

[1]Utestående åtaganden 2018 i svenska kronor beräknade enligt balansdagens kurs.

Garantigivning

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ställa ut statliga garantier för biståndsverksamhet som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 15 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet omfattar ett statligt garantiåtagande avseende Sidas garantigivning. Denna innefattar såväl äldre system för biståndsgarantier och fristående garantier som garantier enligt det system som infördes 2009. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 ställa ut statliga garantier för biståndsverksamhet som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 15 000 000 000 kronor.

Kapitalhöjning i Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)

Regeringens förslag: Riksdagen bemyndigar regeringen att för anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* besluta om att Sverige medverkar i kapitalhöjningen i Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB), som innebär att Sverige under 2020–2027 ska betala in högst 1 736 000 000 kronor till banken.

Riksdagen bemyndigar regeringen att ställa ut statliga garantier till Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB) som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 2 913 000 000 Units of Account (UA).

Skälen för regeringens förslag: Regeringen fäster stor vikt vid Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB). AfDB bekämpar fattigdom genom att tillhandahålla rådgivning och lånefinansiering till medelinkomstländer och kreditvärdiga låginkomstländer i Afrika. AfDB bidrar till genomförandet av de globala målen och Parisavtalet. Sveriges påverkansarbete har bidragit till att bankens arbete med de tematiska frågorna jämställdhet, klimat och sviktande stater är viktiga delar i bankens grunduppdrag.

Den aktuella kapitalhöjningen stärker bankens finansiella bärkraft vilket är en förutsättning för att AfDB under de kommande åren ska ha kapacitet att upprätthålla och öka bankens utlåningsvolymer och därigenom kunna fortsätta att långsiktigt kunna bidra till utveckling och fattigdomsbekämpning i Afrika.

Kapitalhöjningen finansieras till övervägande del av garantier. Sverige kan därmed öka garantiåtagandet från ca 971 000 000 UA till som högst 2 913 000 000 UA, samt under 2020 – 2027 till AfDB inbetala högst 124 miljoner UA. I svenska kronor innebär detta att Sveriges garantiåtagande gentemot banken beräknas öka från 11,8 miljarder kronor till 40,7 miljarder miljoner kronor, samt att Sverige under åren 2020 – 2027 beräknas inbetala ca 1,7 miljarder kronor. Kontoenheten (UA), AfDB:s interna valuta, motsvarar IMF:s särskilda dragningsrätter (SDR).

Kapitaltillskott till Swedfund International AB

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* besluta om kapitaltillskott på högst 800 000 000 kronor till Swedfund International AB.

Skälen för regeringens förslag: Det är regeringens mening att stärka Swedfunds möjligheter att bidra till en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling och fattigdomsbekämpning genom ytterligare kapitaltillskott. Swedfund bidrar till det biståndspolitiska målet genom att investera i hållbara företag i låg- och medelinkomstländer, som skapar arbetstillfällen med anständiga arbetsvillkor, främjar jämställdhet, betalar skatt och bidrar till en positiv samhällsutveckling. Ett grundläggande krav för bolagets verksamhet är att den ska bedrivas på ett affärsmässigt sätt och att bolaget ska utföra investeringar som är socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbara. I enlighet med den ägaranvisning som antogs vid bolagsstämman i december 2016 ska investeringar inom energisektorn fokusera på förnybar energi, vilket utesluter investeringar i fossil energi. En översyn av målen i ägaranvisningen pågår i syfte att tydliggöra uppföljningen av bolagets uppdrag.

Den affärsmodell som Swedfund har tillämpat under senare år och som innebär att bolaget i investeringskontrakten reglerar frågor bl.a. vad gäller miljö, arbetsvillkor och affärsetik, i kombination med ett aktivt stöd till portföljbolagen, har visat sig framgångsrik. Nyare investeringar presterar överlag bättre. Äldre investeringar som inte är i linje med nuvarande inriktning fasas ut. Bolaget har vidare vidtagit åtgärder för att förbättra portföljbolagens resultatredovisning och öka Swedfunds interna effektivitet.

Det är regeringens bedömning att Swedfund har stärkta förutsättningar att bidra till utvecklingen av hållbara företag i låg- och medelinkomstländer och därmed öka sitt bidrag till genomförandet av Agenda 2030. Swedfund är vidare en liten utvecklingsfinansiär och en större investeringsportfölj ökar bolagets relevans som investeringspartner och bidrar till större riskspridning.

Det är regeringens uppfattning att bolaget bör ha en finansiering och kapitalstruktur som motsvarar den risk som följer på uppdraget som utvecklingsfinansiär och detta har varit en viktig utgångspunkt vid val av kapitaltillskott som finansieringsform. Det är regeringens bedömning att kapitaltillskott ger Swedfund förutsättningar att bedriva en verksamhet som svarar mot det biståndspolitiska målet.

Mot bakgrund av ovan föreslår regeringen att riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om kapitaltillskott till Swedfund om 800 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 200 miljoner kronor jämfört med det kapitaltillskott som beviljats under 2019 och som aviserats även för 2020. Utgiften belastar anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet*. Regeringen avser att återkomma i budgetpropositionerna för 2021 och 2022 om ytterligare kapitaltillskott om 1 000 miljoner kronor för 2021 och 1 200 miljoner kronor för 2022. Dessa nivåer kan komma att ses över, bl.a. som ett resultat av den målöversyn avseende ägaranvisningen för Swedfund som genomförs under 2019.

Regeringen föreslår att riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om kapitaltillskott till Swedfund om 800 miljoner kronor. Utgiften belastar anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet.*

Regeringens överväganden

Från och med 2020 avser Sverige att ge ett utökat kärnstöd till International Organization for Migration (IOM). 50 miljoner kronor överförs till anslaget 1:3 *Migrationspolitiska åtgärder* under utgiftsområde 8 Migration. Finansiering sker genom att anslag 1:1 *Biståndsverksamhet* under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd minskar med motsvarande belopp. I syfte att stärka svensk kapacitet för dialog, medling och konfliktförebyggande överförs 23 000 000 kronor till anslaget 4:1 *Regeringskansliet m.m.* under utgiftsområde 1 Rikets styrelse. Finansiering sker genom att anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd minskas med motsvarande belopp. Från och med 2020 upphör utbetalning av medel för garantiavgifter avseende Nordiska investeringsbanken (NIB) miljöinvesteringslån (MIL) för icke ODA-länder. Anledningen till detta är ändringar i NIB:s stadgar. Därmed upphör överföringen av de medel om 1,9 miljoner kronor som tidigare anvisats till utgiftsområde 7 anslag 1:1 *Biståndsverksamhet* för icke ODA-fähig verksamhet.

Regeringen föreslår att 44 283 158 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 46 473 125 000 kronor respektive 48 533 179 000 kronor.

Tabell 2.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Biståndsverksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**43 459 337**	**43 459 337**	**43 459 337**
Förändring till följd av:			
Beslut	927 838	1 311 018	1 265 018
Varav BP20	1 132 058	1 155 298	1 109 298
Varav			
Förlängning av tillfälliga lagen	1 022 000	1 093 000	1 220 000
Förvaltning Sida	-125 000	-195 000	-265 000
Expertgruppen för biståndsanalys	-2 000	-2 000	-2 000
Lokalkostnader i fält	-12 100	-12 100	-12 100
Kärnstöd IOM	-50 000	-50 000	-50 000
Fredsdiplomati och fältförstärkningar	-23 000	-23 000	-23 000
AIIB	-34 100		
Korrigering Money from Sweden	860		
Upphörande av garantiavgifter icke ODA	-1 902	-1 902	-1 902
Sidas valutakurseffekt	-9 700	-9 700	-9 700
Ny avräkningsmodell	367 000	356 000	253 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	1 378 900	3 277 800	5 447 800
Volymer	8 500	8 500	8 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-1 491 417	-1 583 530	-1 647 476
Förslag/beräknat anslag	**44 283 158**	**46 473 125**	**48 533 179**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

2.8.2 1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete

Tabell 2.24 Anslagsutveckling 1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete

Tusental kronor

2018	Utfall	1 219 692	Anslags-sparande	-3 045
2019	Anslag	1 288 120 [1]	Utgifts-prognos	1 277 109
2020	**Förslag**	**1 491 976**		
2021	Beräknat	1 584 662 [2]		
2022	Beräknat	1 680 419 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 559 136 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 626 907 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för förvaltningsutgifter avseende Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida). Anslaget får även användas för att subventionera avgifter avseende garantigivning inom ramen för internationellt bistånd, till den del avgiften avser Sidas administrativa kostnader. Anslaget får även användas för förvaltningsutgifter för samarbete inom Östersjöregionen, som inte klassificeras som bistånd enligt OECD/DAC:s definition.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.25 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Garantiverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	10 763	11 350	-587	4 245
Prognos 2019	13 400	13 400	0	4 245
Budget 2020	**16 200**	**16 200**	**0**	**4 245**

Sida får disponera intäkterna från avgifterna inom garantiverksamheten.

Regeringens överväganden

Sida ska fortsätta att verka för stärkt kvalitet och effektivitet i genomförandet av det bilaterala utvecklingssamarbetet. Myndigheten ska dessutom fortsätta att utveckla förmågan till anpassning av myndighetens verksamhet för att

snabbt kunna agera när situationer i samarbetsländer förändras.

För 2020 föreslår regeringen att anslaget 1:2 *Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete* ökas med 9 700 000 kronor som en justering för valutakursutveckling. Vidare föreslås anslaget för 2020 ökas med 12 100 000 kronor för att justera för högre kostnadsutveckling för lokaler i de länder och orter som Sida har fältnärvaro. Regeringens höga ambition inom det internationella utvecklingssamarbetet behöver avspeglas i ett förvaltningsanslag som ger Sida goda förutsättningar, förmåga och kontinuitet att effektivt förverkliga regeringens politik. Mot denna bakgrund föreslås Sida tillföras 125 000 000 kronor.

Regeringen föreslår att 1 491 976 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 584 662 000 kronor respektive 1 680 419 000 kronor.

Tabell 2.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 276 325**	**1 276 325**	**1 276 325**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	19 984	41 207	62 622
Beslut	195 667	267 130	341 472
Varav BP20 [3]	146 800	216 800	286 800
Varav [3]			
Förvaltning Sida	125 000	195 000	265 000
Lokalkostnader i fält	12 100	12 100	12 100
Sidas valutakurseffekt	9 700	9 700	9 700
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 491 976**	**1 584 662**	**1 680 419**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.8.3 1:3 Nordiska Afrikainstitutet

Tabell 2.27 Anslagsutveckling 1:3 Nordiska Afrikainstitutet

Tusental kronor

2018	Utfall	15 594	Anslags-sparande	947
2019	Anslag	16 279 [1]	Utgifts-prognos	16 124
2020	**Förslag**	**16 532**		
2021	Beräknat	16 808 [2]		
2022	Beräknat	17 086 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 16 532 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 16 532 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Nordiska Afrikainstitutets förvaltningsutgifter.

Kompletterande information

Nordiska Afrikainstitutet (NAI) har, enligt förordning (2007:1222) med instruktion för Nordiska Afrikainstitutet, som uppgift att främja och bedriva vetenskaplig forskning om Afrika, verka som centralpunkt och katalysator för den nordiska Afrikaforskningen och främja samarbete och kontakter mellan nordiska och afrikanska forskare, sprida kvalificerad och relevant information inklusive att föra en aktiv policydialog samt bevaka och tillgängliggöra litteratur om det moderna Afrika. Arbetet utförs inom tre verksamhetsområden: forskning, kommunikation och bibliotek.

Regeringens överväganden

Myndigheten har arbetat för att stärka sitt utåtriktade arbete samt forskningens policyrelevans, med en ökad tonvikt på aktuella trender i Afrika samt förutsättningar och hinder för utveckling. Det är av vikt att detta arbete fortsätter.

Regeringen föreslår att 16 532 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Nordiska Afrikainstitutet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 16 808 000 kronor respektive 17 086 000 kronor.

Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Nordiska Afrikainstitutet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**16 279**	**16 279**	**16 279**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	253	529	807
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**16 532**	**16 808**	**17 086**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

2.8.4 1:4 Folke Bernadotteakademin

Tabell 2.29 Anslagsutveckling 1:4 Folke Bernadotteakademin

Tusental kronor

2018	Utfall	120 842	Anslags-sparande	2 571
2019	Anslag	125 302 [1]	Utgifts-prognos	126 399
2020	**Förslag**	**127 311**		
2021	Beräknat	129 226 [2]		
2022	Beräknat	131 128 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 127 311 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 127 310 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas till Folke Bernadotteakademins förvaltningsutgifter.

Kompletterande information

Folke Bernadotteakademin har i uppgift att stödja internationell fredsfrämjande verksamhet.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.30 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

	Intäkter	Kostnader
Utfall 2018	923	-
Prognos 2019	1 500	-
Budget 2020	2 300	-

Folke Bernadotteakademin får disponera intäkterna från avgifter inom området utbildning.

Regeringens överväganden

Folke Bernadotteakademin har rekryterat och sänt ut civil personal till internationella fredsinsatser, bedrivit utbildning och övning, främjat och bedrivit erfarenhetshantering, policy- och metodutveckling och forskning samt betalat ut stöd till svenska civilsamhällesorganisationer inom sitt verksamhetsområde. Därtill har myndigheten genomfört uppdrag inom biståndsstrategier. Folke Bernadotteakademin har också bidragit till regeringens satsning på fredsdiplomati, såsom specificerat i budgetproposition för 2018.

Regeringen föreslår att 127 311 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Folke Bernadotteakademin* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 129 226 000 kronor respektive 131 128 000 kronor.

Tabell 2.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Folke Bernadotteakademin

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**125 302**	**125 302**	**125 302**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 009	3 924	5 826
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**127 311**	**129 226**	**131 128**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

2.8.5 1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete

Tabell 2.32 Anslagsutveckling 1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete

Tusental kronor

2018	Utfall	47 443	Anslags-sparande	1 100
2019	Anslag	50 000 [1]	Utgifts-prognos	51 100
2020	**Förslag**	**50 000**		
2021	Beräknat	50 000 [2]		
2022	Beräknat	50 000 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget används för Riksrevisionens internationella utvecklingssamarbete. Medlen används i överensstämmelse med OECD/DAC:s definition av bistånd och inom ramen för målen för svensk biståndspolitik.

Kompletterande information

Riksrevisionen ska bedriva internationellt utvecklingssamarbete i enlighet med vad riksdagen beslutat. Verksamheten redovisas under avsnittet Riksrevisionen under utgiftsområde 1 Rikets styrelse. Riksrevisionen publicerar vidare återkommande en uppföljningsrapport som beskriver inriktningen, resultat och effekter av myndighetens internationella utvecklingssamarbete.

Riksrevisionens övervägande

Riksrevisionens internationella utvecklingssamarbete bidrar till att stärka de nationella revisionsorganens kapacitet och förmåga att bedriva revision enligt internationella standarder. Huvudinriktningen bör vara långsiktigt institutionellt samarbete. Insatserna initieras, planeras och genomförs i direkt samverkan med samarbetsparterna. Utvecklingssamarbetet sker framför allt i globala, regionala och bilaterala program i Afrika, Asien, västra Balkan och Östeuropa.

Det internationella utvecklingssamarbetet är en av Riksrevisionens kärnverksamheter och utgör en instruktionsgiven uppgift för myndigheten. Riksrevisionen använder framför allt sin egen personal och kompetens i genomförandet av kapacitetsutvecklingsprojekt. I anslaget ingår vissa kostnader för myndighetsgemensamma uppgifter, som rapporteras som bistånd i enlighet med OECD/DAC:s riktlinjer.

Riksrevisionen föreslår att 50 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 50 000 000 kronor respektive år.

Tabell 2.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**50 000**	**50 000**	**50 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 000**	**50 000**	**50 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i dec 2018 (bet.2018/19:FiU10). Beslutet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

2.8.6 1:6 Utvärdering av internationellt bistånd

Tabell 2.34 Anslagsutveckling 1:6 Utvärdering av internationellt bistånd

Tusental kronor

2018	Utfall	17 894	Anslags-sparande	278
2019	Anslag	17 897 [1]	Utgifts-prognos	17 691
2020	**Förslag**	**20 176**		
2021	Beräknat	20 517 [2]		
2022	Beräknat	20 862 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 20 176 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 20 176 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för den verksamhet som bedrivs av Expertgruppen för biståndsanalys (EBA) och för EBA:s förvaltningsuppgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen lägger stor vikt vid kunskap och evidens som grund för den framtida utformningen av Sveriges internationella bistånd. EBA har, med sin oberoende ställning, en viktig roll i detta. EBA har tagit viktiga steg för att stärka rapporternas kvalitet och relevans i linje med den åtgärdsplan som antogs efter Statskontorets översyn 2018. EBA har på senare tid mött regeringens efterfrågan och lagt ökad vikt vid utvärderingar av biståndets resultat och effekt. EBA avser att ytterligare öka andelen av dessa längre och mer ambitiösa studier framöver. För att öka EBA:s kapacitet att genomföra utvärderingar och analyser föreslås ett ökat anslag om 2 000 000 kronor.

Regeringen föreslår att 20 176 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Utvärdering av internationellt bistånd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 517 000 kronor respektive 20 862 000 kronor.

Tabell 2.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Utvärdering av internationellt bistånd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**17 897**	**17 897**	**17 897**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	279	586	897
Beslut	2 000	2 034	2 068
Varav BP20 [3]	2 000	2 000	2 000
Varav [3]			
Expertgruppen för biståndsanalys	2 000	2 000	2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**20 176**	**20 517**	**20 862**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Bilaga

Samarbetsstrategier

Bilaga

Samarbetsstrategier

Innehållsförteckning

Samarbetsstrategier 73

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Samarbetsstrategier.....73

Samarbetsstrategier

Tabell 1.1 Samarbetsstrategier

Miljoner kronor

	Tidsperiod för gällande strategi	Utbetalat stöd 2018
AFRIKA		
Regional strategi Afrika söder om Sahara[1]	2016–2021	776
Strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Afrika söder om Sahara	2015–2021	540
Burkina Faso	2018–2022	217
Demokratiska republiken Kongo	2015–2019	323
Etiopien	2016–2020	222
Kenya	2016–2020	244
Liberia	2016–2020	319
Mali	2016–2020	303
Moçambique	2015–2020	542
Rwanda	2015–2019	213
Somalia	2018–2022	643
Sudan	2018–2022	173
Sydsudan	2018–2022	98
Tanzania	2013–2019	970
Uganda	2018–2023	345
Zambia	2018–2022	445
Zimbabwe	2017–2021	319
ASIEN, MELLANÖSTERN OCH NORDAFRIKA		
Regional strategi Asien	2016–2021	349
Regional strategi Mellanöstern och Nordafrika	2016–2020	395
Regional strategi Syrien	2016–2020	400
Afghanistan	2014–2019	1 090
Bangladesh	2014–2020	281
Irak	2017–2021	228
Kambodja	2014–2018	192
Myanmar	2018–2022	299
Palestina	2015–2019	281

[1]Summan består av regionalt stöd avseende Regionalt Afrika, Afrika söder om Sahara, Afrikas horn, Centralafrika, Södra Afrika, Victoriasjön, Västra Afrika och Östra Afrika.

	Tidsperiod för gällande strategi	Utbetalat stöd 2018
LATINAMERIKA		
Bolivia	2016–2020	175
Colombia	2016–2020	204
Guatemala	2016–2020	242
Kuba	2016–2020	20
ÖSTEUROPA OCH CENTRALASIEN[1]		
Albanien	2014–2020	91
Bosnien och Hercegovina	2014–2020	154
Georgien	2014–2020	105
Kosovo	2014–2020	95
Makedonien	2014–2020	36
Moldavien	2014–2020	122
Serbien	2014–2020	115
Turkiet	2014–2020	65
Ukraina	2014–2020	200
Regionalt Central och Österuropa	2014–2020	74
Regionalt Europa	2014–2020	150
Regionalt Västra Balkan	2014–2020	88
TEMATISKA STRATEGIER[2]		
Humanitärt bistånd genom Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	2017–2020	4 141
Informations- och kommunikations-verksamhet, inklusive genom organisationer i det civila samhället	2016–2022	149
Stöd genom svenska organisationer i det civila samhället	2016–2022	1 825
Arbetet med de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer	2018–2022	837
Särskilt demokratistöd genom svenska partianknutna organisationer	2016–2020	75
Hållbar miljö, hållbart klimat och hav, samt hållbart nyttjande av naturresurser	2018–2022	1 126
Socialt hållbar utveckling	2018–2022	1 560
Hållbar ekonomisk utveckling	2018–2022	811
Hållbar fred	2017–2022	423
Kapacitetsutveckling, partnerskap och metoder som stödjer Agenda 2030 för hållbar utveckling	2018–2022	682
Forskningssamarbete och forskning inom utvecklingssamarbetet	2015–2021	928
Global jämställdhet samt kvinnors och flickors rättigheter	2018–2022	52

[1]De enskilda landstrategierna ersattes under 2014 av Resultatstrategi för Sveriges reformsamarbete med Österuropa, Västra Balkan och Turkiet 2014-2020

[2]Medel från utgiftsområde 7 finansierar också verksamhet som styrs av resultatstrategin för internationell civil krishantering, redovisad under utgiftsområde 5

MULTILATERALA ORGANISATIONSSTRATEGIER[1]	Tidsperiod för gällande strategi
Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)	2016–2018
Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)	2016–2019
FN:s Livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO)	2014–2017
Globala vaccinalliansen (GAVI)	2015–2020
Globala miljöfonden (GEF)	2016–2018
Globala fonden för aids, tuberkulos och malaria (GFATM)	2014–2017
Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD)	2016–2018
FN:s utvecklingsprogram (UNDP)	2017–2021
FN:s miljöprogram (UNEP)	2015–2018
FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (UNESCO)	2014–2017
FN:s befolkningsfond (UNFPA)	2017–2021
FN:s barnfond (UNICEF)	2018–2022
World Bank (Världsbanken)	2016–2019
FN:s världslivsmedelsprogram (WFP)	2016–2017
Världshälsoorganisationen (WHO)	2016–2019

[1]Vidare finns strategier för organisationer som belastar anslag inom andra utgiftsområden, såsom FAO, UNEP, UNESCO och WHO. I biståndsramen inkluderas den del av Sveriges bidrag som enligt OECD/DAC klassificeras som bistånd. För utbetalningar till 10 största multilaterala organisationerna, se kap 2.4 Resultatredovisning, tabell 2.10

Migration

8

Förslag till statens budget för 2020

Migration

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 4

Diagramförteckning ... 6

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 7

2 Utgiftsområde 8 Migration ... 9
- 2.1 Omfattning ... 9
- 2.2 Målet för utgiftsområdet ... 10
- 2.3 Resultatredovisning ... 10
  - 2.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 10
  - 2.3.2 Del 1 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten ... 14
  - 2.3.3 Del 2 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som inom ramen för den reglerade invandringen underlättar rörlighet över gränser och främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring ... 21
  - 2.3.4 Del 3 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som tillvaratar och beaktar migrationens utvecklingseffekter ... 26
  - 2.3.5 Del 4 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som fördjupar det europeiska och internationella samarbetet ... 26
  - 2.3.6 Utgiftsutveckling per anslag ... 27
- 2.4 Analys och slutsatser ... 29
- 2.5 Politikens inriktning ... 30
- 2.6 Budgetförslag ... 32
  - 2.6.1 1:1 Migrationsverket ... 32
  - 2.6.2 1:2 Ersättningar och bostadskostnader ... 33
  - 2.6.3 1:3 Migrationspolitiska åtgärder ... 34
  - 2.6.4 1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål ... 35
  - 2.6.5 1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål ... 35
  - 2.6.6 1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden ... 36
  - 2.6.7 1:7 Utresor för avvisade och utvisade ... 37
  - 2.6.8 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar ... 37

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	7
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	7
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 8 Migration	9
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 8 Migration	10
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 8 Migration.	10
Tabell 2.4a	Översikt utfall asyl 2012–2018*	12
Tabell 2.4b	Översikt utfall tillstånd 2012–2018	13
Tabell 2.5	Kostnad, årsarbetskraft och avgjorda asylärenden 2012–2018	15
Tabell 2.6	Genomsnittlig handläggningstid per ärendekategori 2012–2018	17
Tabell 2.7	Kostnad, årsarbetskraft och avgjorda tillståndsärenden* 2012–2018	22
Tabell 2.8	Genomsnittlig handläggningstid tillståndsärenden 2014–2018	23
Tabell 2.9	Andel beviljade ärenden, förstagångsansökningar och förlängningsansökningar, arbetstillstånd 2016–2018	24
Tabell 2.10	Genomsnittliga handläggningstider, förstagångsansökningar och förlängningsansökningar, arbetstillstånd 2016–2018	24
Tabell 2.11	Anslagsutveckling 1:1 Migrationsverket	32
Tabell 2.12	Offentligrättslig verksamhet	32
Tabell 2.13	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Migrationsverket	33
Tabell 2.14	Anslagsutveckling 1:2 Ersättningar och bostadskostnader	33
Tabell 2.15	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Ersättningar och bostadskostnader	34
Tabell 2.16	Anslagsutveckling 1:3 Migrationspolitiska åtgärder	34
Tabell 2.17	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Migrationspolitiska åtgärder	34
Tabell 2.18	Anslagsutveckling 1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål	35
Tabell 2.19	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål	35
Tabell 2.20	Anslagsutveckling 1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål	35
Tabell 2.21	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål	36
Tabell 2.22	Anslagsutveckling 1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	36
Tabell 2.23	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	36
Tabell 2.24	Anslagsutveckling 1:7 Utresor för avvisade och utvisade	37
Tabell 2.25	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Utresor för avvisade och utvisade	37
Tabell 2.26	Anslagsutveckling 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar	37
Tabell 2.27	Beställningsbemyndigande för anslaget 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar	38

Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar 39

Diagramförteckning

Diagram 2.1	Öppna asylärenden vid årets slut 2012–2018	15
Diagram 2.2	Genomsnittlig vistelsetid för personer som lämnat mottagandet 2012–2018 utifrån utgång i ärendet	16
Diagram 2.3	Bifallsandelar avgjorda asylärenden 2012–2018	16
Diagram 2.4	Inkomna, avgjorda och balanserade avlägsnandemål asyl vid migrationsdomstolarna 2012–2018	18
Diagram 2.5	Utresor totalt 2012–2018	19
Diagram 2.6	Avlägsnandemål asyl med ändrad utgång 2012–2018	20
Diagram 2.7	Avgjorda ärenden om uppehålls och arbetstillstånd uppdelat på anknytning, arbete eller studier 2012–2018	22
Diagram 2.8	Öppna ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd uppdelat på anknytning, studier och arbete 2012–2018	22
Diagram 2.9	Utgiftsutveckling utgiftsområde 8 Migration 2004–2018, prognos 2019–2022	27

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 8 Migration enligt tabell 1.1.
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Migrationsverket	4 443 762
1:2	Ersättningar och bostadskostnader	4 936 000
1:3	Migrationspolitiska åtgärder	127 915
1:4	Domstolsprövning i utlänningsmål	781 903
1:5	Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål	249 831
1:6	Offentligt biträde i utlänningsärenden	402 150
1:7	Utresor för avvisade och utvisade	349 202
1:8	Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar	155 450
Summa		**11 446 213**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:8	Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar	265 700	2021–2023
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**265 700**	

2 Utgiftsområde 8 Migration

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet omfattar frågor som rör utlänningars rätt att resa in i och vistas i Sverige samt frågor som rör mottagandet av asylsökande.

Inom utgiftsområdet finansieras Migrationsverkets förvaltningsutgifter, utgifter för ersättningar och bostadskostnader, utgifter för offentliga biträden samt EU-fonder inom området. Vidare finansieras verksamheten vid migrationsdomstolarna, Migrationsöverdomstolen och Kriminalvårdens utgifter för utresor för avvisade och utvisade.

Inom utgiftsområdet ryms även deltagande i EU-samarbete och annat internationellt samarbete.

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 8 Migration

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Migrationsverket	5 190	4 384	4 524	**4 444**	4 456	4 522
1:2 Ersättningar och bostadskostnader	11 724	5 567	5 300	**4 936**	4 170	3 970
1:3 Migrationspolitiska åtgärder	89	118	118	**128**	88	54
1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål	958	890	993	**782**	567	552
1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål	299	338	338	**250**	227	227
1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	570	422	286	**402**	385	335
1:7 Utresor för avvisade och utvisade	269	349	308	**349**	324	329
1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar	131	155	154	**155**	155	155
1:9 Tillfälligt stöd till kommuner för ensamkommande unga asylsökande m fl.	396	195	195			
Totalt för utgiftsområde 08 Migration	**19 624**	**12 418**	**12 175**	**11 446**	**10 372**	**10 145**

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 8 Migration

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**12 112**	**12 112**	**12 112**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	101	178	255
Beslut	-693	-1 279	-1 812
Varav BP20 [3]	-496	-1 119	-1 647
Övriga makroekonomiska förutsättningar	14	14	-20
Volymer	-20	-588	-328
Överföring till/från andra utgiftsområden	132	134	137
Varav BP20 [3]	166	166	166
Övrigt	-200	-200	-200
Ny ramnivå	**11 446**	**10 372**	**10 145**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 8 Migration

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	5 031
Verksamhetsutgifter [2]	6 394
Investeringar [3]	21
Summa ramnivå	**11 446**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
3 Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.2 Målet för utgiftsområdet

Målet som riksdagen har fastslagit för utgiftsområdet är att säkerställa en långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten och som inom ramen för den reglerade invandringen underlättar rörlighet över gränser, främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring och tillvaratar och beaktar migrationens utvecklingseffekter samt fördjupar det europeiska och internationella samarbetet (prop. 2009/10:1 utg.omr. 08, bet. 2009/10: SfU2, rskr. 2009/10:132).

2.3 Resultatredovisning

Flera myndigheter delar tillsammans med regeringen ansvaret för att verksamheten inom migrationsområdet ska leda till att det migrationspolitiska målet uppnås.

Migrationsverket är förvaltningsmyndighet för frågor som rör bl.a. uppehållstillstånd, arbetstillstånd, mottagande av asylsökande och återvändande. Myndigheten ska upprätthålla en effektiv verksamhet med god rättslig kvalitet som säkerställer god service till de sökande och andra intressenter samt bidra till att målet att vistelsetiden i mottagandet ska vara så kort som möjligt uppfylls.

Polismyndigheten och Kriminalvården ansvarar för att verkställa beslut om avvisning eller utvisning med tvång. Migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen överprövar beslut i de fall den sökande överklagar. Utlandsmyndigheterna handlägger viseringsärenden och biträder Migrationsverket och Polismyndigheten i ärenden enligt utlänningslagstiftningen. För verksamhet som syftar till att tillvarata och beakta migrationens utvecklingseffekter ansvarar i huvudsak Regeringskansliet.

2.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Målet för utgiftsområdet delas upp i fyra delar. Målet är att säkerställa en långsiktigt hållbar migrationspolitik som

1. värnar asylrätten
2. inom ramen för den reglerade invandringen underlättar rörlighet över gränser och främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring
3. tillvaratar och beaktar migrationens utvecklingseffekter
4. fördjupar det europeiska och internationella samarbetet.

För att uppnå de första två delarna behöver relevanta regelverk vara utformade så att de främjar god måluppfyllelse. Bedömningen av måluppfyllelsen i del 1 och 2 baseras främst på Migrationsverkets tillämpning av regelverket med fokus på effektivitet i verksamheten, rättslig kvalitet och service. Indikatorerna är i vissa fall desamma i del 1 och del 2, i andra fall specifika för en av delarna enligt följande:

Indikatorer avseende effektivitet i verksamheten

- antal avgjorda ärenden per årsarbetskraft inom olika ärendekategorier (del 1 och 2),
- genomsnittskostnad per avgjort ärende, inom olika ärendekategorier (del 1 och 2),
- vistelsetid i mottagandet inom olika ärendekategorier (del 1),
- antal utresor (del 1),
- dygnskostnad i asylboende (del 1),
- genomsnittlig handläggningstid för ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd och medborgarskap (del 2).

Indikatorer avseende rättslig kvalitet

- andel mål i migrationsdomstol som lett till ändrad utgång (del 1 och 2),
- andel formellt och materiellt riktiga beslut hos Migrationsverket (del 1 och 2),
- andel ärenden där Migrationsverkets handläggning gjorts utifrån gällande lag och den sökandes individuella förutsättningar (del 1 och 2).

Indikator avseende service

- andel nöjda personer efter kontakt med Migrationsverket (del 1 och 2).

Migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen omfattas av de övergripande målen för den dömande verksamheten som redovisas under utgiftsområde 4 Rättsväsendet.

Tabell 2.4a Översikt utfall asyl 2012–2018*

Antal

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nya asylsökande	**43 887**	**54 259**	**81 301**	**162 877**	**28 939**	**25 666**	**21 502**
varav flickor/kvinnor	*16 142*	*19 496*	*26 484*	*48 149*	*11 587*	*10 031*	*8 573*
varav pojkar/män	*27 745*	*34 763*	*54 817*	*114 728*	*17 352*	*15 635*	*12 929*
varav ensamkommande barn	3 578	3 852	7 049	35 369	2 199	1 336	944
varav flickor/kvinnor	*581*	*668*	*1 363*	*2 847*	*435*	*293*	*249*
varav pojkar/män	*2 997*	*3 184*	*5 686*	*32 522*	*1 764*	*1 043*	*695*
Avgjorda asylärenden**	**36 526**	**56 723**	**55 288**	**58 842**	**112 019**	**78 925**	**46 957**
varav flickor/kvinnor	*13 120*	*21 433*	*18 267*	*18 537*	*38 281*	*22 752*	*16 897*
varav pojkar/män	*23 406*	*35 290*	*37 021*	*40 305*	*73 738*	*56 173*	*30 060*
varav ensamkommande barn	2 915	2 982	4 349	4 660	9 491	7 588	2 069
varav flickor/kvinnor	*459*	*570*	*885*	*807*	*1 387*	*680*	*382*
varav pojkar/män	*2 456*	*2 412*	*3 464*	*3 853*	*8 104*	*6 908*	*1 687*
varav förlängningsansökningar	7	6 853	1 785	40	40	12 624	11 445
varav flickor/kvinnor	*2*	*2 989*	*701*	*10*	*8*	*3 769*	*4 227*
varav pojkar/män	*5*	*3 864*	*1 084*	*30*	*32*	*8 855*	*7 218*
Öppna asylärenden vid årets slut	**18 011**	**22 350**	**50 162**	**154 108**	**71 576**	**31 160**	**17 389**
varav kvinnor/flickor	*6 761*	*7 801*	*16 737*	*46 322*	*19 912*	*11 095*	*7 149*
varav män/pojkar	*11 250*	*14 549*	*33 425*	*107 786*	*51 664*	*20 065*	*10 240*
Varav ensamkommande barn	1 388	1 892	4 000	33 334	19 957	3 151	522
varav kvinnor/flickor	*246*	*319*	*726*	*2 636*	*1 235*	*411*	*146*
varav män/pojkar	*1 142*	*1 573*	*3 274*	*30 698*	*18 722*	*2 740*	*376*
Genomsnittligt antal inskrivna i mottagandet	**38 009**	**43 434**	**62 205**	**99 964**	**157 376**	**95 576**	**63 211**
varav flickor/kvinnor				*33 183*	*49 727*	*29 810*	*20 755*
varav pojkar/män				*66 781*	*107 649*	*65 766*	*42 456*
varav ensamkommande barn			3 526	11 413	30 015	16 367	2 168
varav flickor/kvinnor				*1 350*	*2 254*	*1 088*	*358*
varav pojkar/män				*10 063*	*27 761*	*15 279*	*1 810*
varav anläggningsboende***				56 808	81 609	45 953	27 749
varav flickor/kvinnor				*20 205*	*30 014*	*17 565*	*10 573*
varav pojkar/män				*36 603*	*51 596*	*28 388*	*17 176*
varav eget boende***				31 082	45 076	32 454	31 768
varav flickor/kvinnor				*11 413*	*17 248*	*10 964*	*9 621*
varav pojkar/män				*19 668*	*27 828*	*21 490*	*22 146*

* För de år där könsuppdelad statistik inte redovisas är dessa uppgifter inte tillgängliga,
** Avser uppehållstillstånd exklusive bifall enligt lagen [2018:755] om ändring i lagen [2017:353] om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå. Inklusive dessa bifall uppgår antalet avgjorda ärenden 2018 till 52 939, i tabell 2.5 ingår denna grupp.
*** Exklusive ensamkommande barn.
Källa: Migrationsverket.

Tabell 2.4b Översikt utfall tillstånd 2012–2018

Antal

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Inkomna tillståndsärenden*	**190 180**	**191 275**	**183 773**	**173 224**	**174 695**	**170 677**	**179 485**
varav flickor/kvinnor	*87 548*	*89 048*	*91 238*	*86 707*	*87 902*	*84 611*	*87 207*
varav pojkar/män	*102 632*	*102 227*	*92 535*	*86 517*	*86 793*	*86 066*	*92 278*
varav arbete	49 327	50 940	81 584	58 721	53 343	58 734	72 828
varav flickor/kvinnor	*18 017*	*19 461*	*45 992*	*23 668*	*21 358*	*23 982*	*29 166*
varav pojkar/män	*31 310*	*31 479*	*35 592*	*35 053*	*31 985*	*34 752*	*43 662*
varav anknytning	64 834	68 547	81 584	76 145	79 789	66 711	57 517
varav flickor/kvinnor	*35 912*	*38 121*	*45 992*	*43 542*	*45 554*	*37 965*	*33 285*
varav pojkar/män	*28 922*	*30 426*	*35 592*	*32 603*	*34 235*	*28 746*	*24 232*
varav studier	21 437	17 750	20 689	20 372	21 418	22 186	23 138
varav flickor/kvinnor	*8 756*	*7 547*	*9 250*	*9 298*	*9 599*	*10 018*	*10 261*
varav pojkar/män	*12 681*	*10 203*	*11 439*	*11 074*	*11 819*	*12 168*	*12 877*
Avgjorda tillståndsärenden*	**191 094**	**184 927**	**174 770**	**153 411**	**158 714**	**199 445**	**203 751**
varav kvinnor/flickor	*87 741*	*85 279*	*84 945*	*75 631*	*79 735*	*99 033*	*100 106*
varav män/pojkar	*103 353*	*99 648*	*89 825*	*77 780*	*78 979*	*100 412*	*103 645*
varav arbete	49 257	53 022	51 813	54 322	47 184	67 983	78 656
varav kvinnor/flickor	*17 758*	*19 734*	*20 586*	*21 663*	*18 814*	*27 627*	*31 726*
varav män/pojkar	*31 499*	*33 288*	*31 227*	*32 659*	*28 370*	*40 356*	*46 930*
varav anknytning	62 842	64 044	67 206	62 962	69 768	84 757	76 890
varav kvinnor/flickor	*35 119*	*35 667*	*37 464*	*35 395*	*39 822*	*48 055*	*44 182*
varav män/pojkar	*27 723*	*28 377*	*29 742*	*27 567*	*29 946*	*36 702*	*32 708*
varav studier	24 142	18 881	20 847	19 370	20 411	24 634	22 784
varav kvinnor/flickor	*9 744*	*8 243*	*9 142*	*8 887*	*9 093*	*11 051*	*10 119*
varav män/pojkar	*14 398*	*10 638*	*11 705*	*10 483*	*11 318*	*13 583*	*12 665*
Öppna tillståndsärenden vid årets slut**	**46 271**	**61 992**	**69 512**	**92 285**	**111 676**	**84 299**	**61 397**
varav kvinnor/flickor	*21 778*	*29 576*	*34 771*	*47 634*	*57 529*	*43 803*	*31 588*
varav män/pojkar	*24 493*	*32 416*	*34 741*	*44 651*	*54 147*	*40 496*	*29 809*
varav arbete	14 688	18 243	19 632	23 999	30 456	21 794	16 304
varav kvinnor/flickor	*5 716*	*7 542*	*8 108*	*10 080*	*12 717*	*9 337*	*6 889*
varav män/pojkar	*8 972*	*10 701*	*11 524*	*13 919*	*17 739*	*12 457*	*9 415*
varav anknytning	22 986	29 563	41 447	57 687	70 318	52 716	16 304
varav kvinnor/flickor	*12 230*	*15 750*	*22 766*	*32 753*	*39 931*	*30 114*	*6 889*
varav män/pojkar	*10 756*	*13 813*	*18 681*	*24 934*	*30 387*	*22 602*	*9 415*
varav studier	1 588	2 116	2 059	3 018	4 004	1 522	1 929
varav kvinnor/flickor	*554*	*729*	*888*	*1 277*	*1 771*	*696*	*862*
varav män/pojkar	*1 034*	*1 387*	*1 171*	*1 741*	*2 233*	*826*	*1 067*

* I inkomna och avgjorda tillståndsärenden ingår utöver arbetsmarknads-, anknytnings- och studerandeärenden även EES/SCHWEIZ, besök och visering.
** I öppna tillståndsärenden ingår utöver arbetsmarknad, anknytning och studerande även EES/SCHWEIZ och besök.
Källa: Migrationsverket.

2.3.2 Del 1 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten

Sammanfattning

Antalet avgjorda asylärenden per årsarbetare har ökat och kostnaden per avgjort asylärende har minskat något sedan 2017. Det bedöms till viss del bero på förändrad ärendesammansättning av avgjorda ärenden under 2018. Handläggningstiderna fortsatte att öka, vilket fick stora effekter på vistelsetiderna som ökade för i stort sett samtliga kategorier inom asylprövningen. Den rättsliga kvaliteten i asylprövningen ligger på en fortsatt hög och stabil nivå.

Förutsättningar för god måluppfyllelse

För att migrationspolitiken ska vara långsiktigt hållbar och värna asylrätten behöver de asylsökande som har skyddsskäl beviljas uppehållstillstånd, medan de som får ett lagakraftvunnet avlägsnandebeslut ska lämna landet. Vidare måste Migrationsverket och andra ansvariga myndigheter bedriva en effektiv verksamhet där de sökande får en snabb prövning som håller en hög rättslig kvalitet. Långa handläggningstider och vistelsetider i mottagandet leder till kostnader för staten och motverkar såväl etablering som återvändande. Det är därför av vikt att handläggningsprocessen från ansökan till beslut hålls så kort som möjligt, att beslutsfattandet är förutsebart och enhetligt samt att myndigheten tillhandahåller en ändamålsenlig service och tillgänglighet för sökande och andra intressenter. De asylboenden som erbjuds under asylprocessen ska vara kostnadseffektiva. Regeringens bedömning av måluppfyllelsen bygger därför huvudsakligen på hur väl Migrationsverkets asylprövnings- och mottagandeverksamhet uppfyller dessa krav.

Effektivitet i asylprocessen

Effektiviteten i asylprocessen påverkas av en rad faktorer utom Migrationsverkets kontroll. Bland annat antalet nya asylsökande och ärendesammansättningen som t.ex. påverkas av hur stor andel av de sökande som kommer från respektive land och hur stor andel av ärendena som är utredningskrävande. Dessa förutsättningar förändras över tid vilket försvårar jämförelser mellan åren. Under senare år har antalet asylsökande varit relativt stabilt, medan ärendesammansättningen fortsatt att variera. Under 2018 har personalomsättningen varit hög bl.a. till följd av omställningen av verksamheten till ett lägre antal asylsökande, vilket också påverkat effektiviteten.

Antal avgjorda asylärenden per årsarbetskraft ökade något

Cirka 47 000 asylärenden avgjordes under 2018, varav ca 35 500 var förstagångsärenden och ca 11 500 förlängningsansökningar (se tabell 2.4a). Därutöver avgjordes ca 6 000 ärenden där en ansökan gjorts enligt den nya möjligheten till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga, som infördes den 1 juli 2018 i lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (den tillfälliga lagen).

Sammantaget avgjordes ca 18 000 eller närmare 30 procent färre asylärenden än vad som beräknades i budgetpropositionen för 2018 (2017/18:1). I första hand beviljades väsentligt färre uppehållstillstånd i förstagångsärenden än beräknat (11 800 eller 66 procent), men det fattades även färre beslut om överföring enligt Dublinförordningen (1 800 eller 48 procent) och avslag i normalprocess (5 412 eller 24 procent). Även antalet avgjorda förlängningsansökningar blev färre än beräknat (6 000 eller 34 procent).

Trots att färre asylärenden än förväntat avgjordes var antalet öppna förstagångsärenden vid slutet av året det lägsta sedan 2011. Även åldern på öppna ärenden har minskat. Det gäller inte minst ärenden avseende ensamkommande barn (se diagram 2.1.)

Produktiviteten mätt som genomsnittligt antal ärenden per årsarbetskraft blev ca 30 procent lägre än beräknat. Jämfört med 2017 har det skett en ökning med 10 procent, men sett över en längre tidsperiod har produktiviteten sjunkit (se tabell 2.5).

Diagram 2.1 Öppna asylärenden vid årets slut 2012–2018

Antal

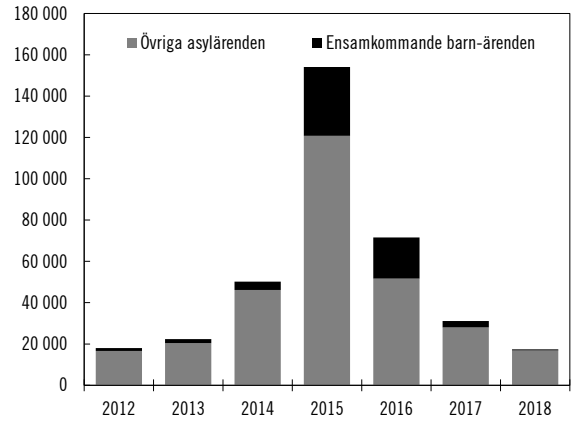

Källa: Migrationsverket.

Vissa kategorier av asylansökningar är mer resurskrävande än andra. Förstagångsansökningar i normalprocess[1] är t.ex. mer utredningskrävande än förlängningsärenden. Så länge produktiviteten inte redovisas per ärendekategori är det svårt att bedöma hur stor del av förändringen i antalet avgjorda ärenden per årsarbetskraft som beror på förändrad ärendesammansättning och hur stor del som beror på förändrad effektivitet i handläggningen.

Andelen avgjorda ärenden som var mindre utredningskrävande var högre 2018 jämfört med 2017. Det är en av de faktorer som har bidragit till den ökade produktiviteten.

Till följd av långa handläggningstider har det uppstått nya omständigheter i många av de ärenden som återförvisats från domstol. Dessa räknas inte in bland avgjorda ärenden men tar resurser i anspråk, vilket också har bidragit till en lägre produktivitet än förväntat. Införandet av en ny möjlighet till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga i den tillfälliga lagen under 2018 kan också ha påverkat produktiviteten 2018.

Kostnaden per avgjort asylärende minskade något

Genomsnittskostnaden per avgjort asylärende uppgick till 23 074 kronor på Migrationsverkets förvaltningsanslag, vilket var en minskning med ca 1 200 kronor eller ca fem procent jämfört med 2017 (se tabell 2.5). Kostnadsutvecklingen följer utvecklingen av antalet avgjorda ärenden per årsarbetare. Då denna indikator saknar redovisning per ärendekategori kan regeringen inte bedöma om minskningen kan förklaras av ökad produktivitet i handläggningen, på ärendesammansättningen eller en kombination av dessa.

Tabell 2.5 Kostnad, årsarbetskrafter och avgjorda asylärenden 2012–2018

Antal, kr, tkr

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Avgjorda ärenden*	36 526	56 723	55 288	58 842	112 019	78 925	52 939*
Årsarbetskrafter	603	836	1 068	1 456	2 032	2 043	1 217
Avgjorda ärenden per årsarbetskraft	61	60	50	40	55	39	43
Kostnad per avgjort ärende (kr)	16 555	14 545	19 075	24 626	16 774	24 275	23 074
Total kostnad för asylprövning (tkr)	**604 700**	**825 013**	**1 054 611**	**1 449 034**	**1 879 039**	**1 915 926**	**1 221 538**

*Avser både förstagångs- och förlängningsansökningar och för 2018 även uppehållstillstånd för gymnasiestudier lagen (2018:755 om ändring i lagen [2017:353] om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå), antalet exklusive dessa ärenden redovisas i tabell 2.4a.
Källa: Migrationsverket

[1] Ansökningar som är uppenbart ogrundade, ärenden som handläggs enligt Dublinförordningen och ansökningar om ny möjlighet till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande enligt den tillfälliga lagen ingår inte i normalprocess.

Vistelsetid som indikator för effektivitet

Den sammanlagda vistelsetiden i mottagandet, dvs. tiden från att ansökan lämnas in tills den sökande skrivs ut ur mottagningssystemet har direkt påverkan på statens utgifter då den inskrivne har rätt till boende, dagersättning, skola och hälsovård under hela vistelsetiden. Personer som är inskrivna i mottagandet har även rätt till tidiga insatser, se vidare under utgiftsområde 13.

Vistelsetidens längd påverkas, förutom av Migrationsverkets handläggning, av flera andra aktörer som t.ex. domstolarnas arbete med att avgöra mål, kommunernas mottagande av nyanlända för bosättning och individens vilja att återvända självmant eller mottagarländers vilja att återta sina egna medborgare som återvänder. Vistelsetiden är en bra indikator för att bedöma effektiviteten i asylprocessen som helhet, medan handläggningstider hos Migrationsverket, migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen säger mer om effektiviteten hos respektive instans.

Vistelsetiden för en given ärendekategori är en mer relevant indikator för att bedöma effektiviteten i asylprocessen, än att bedöma genomsnittet för samtliga personer som lämnat mottagandet under ett visst år. Därför är redovisningen av vistelsetider uppdelad i olika kategorier. Vistelsetiderna för personer som lämnat mottagandet under respektive år visas i diagram 2.2. Eftersom de som lämnat mottagandet ett visst år kan ha fått sitt ärende prövat tidigare år är vistelsetiden inte ett mått för effektiviteten ett givet år utan ett mått på hur asylsystemet fungerar i stort.

Diagram 2.2 Genomsnittlig vistelsetid för personer som lämnat mottagandet 2012–2018, utifrån utgång i ärendet

Dagar

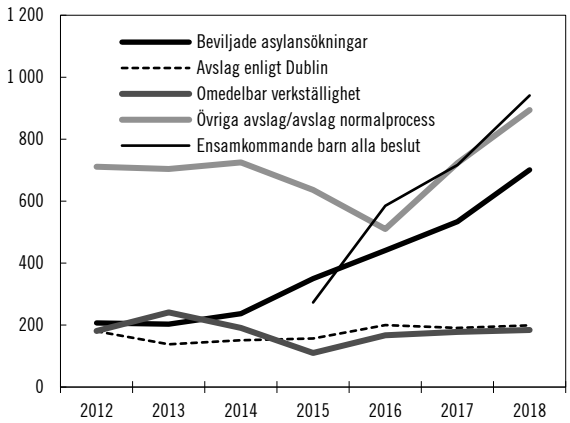

För 2018 ingår även uppehållstillstånd för gymnasiestudier lagen [2018:755] om ändring i lagen [2017:353] om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå. Ensamkommande barn avser de som fått beslut om uppehållstillstånd som ensamkommande barn, statistik saknas för beslut om ensamkommande barn under period 2012–2014.
Uppgifter t.o.m. 2015 är ej jämförbara med efterkommande år.
Källa: Migrationsverket.

Diagram 2.3 Bifallsandel för avgjorda asylärenden 2012–2018

Procent

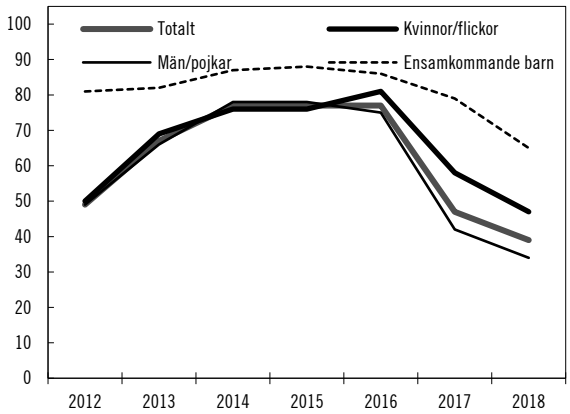

Källa: Migrationsverket.

Vistelsetiderna fortsatte att öka för personer vars asylansökan beviljades

Vistelsetiden för personer som beviljats uppehållstillstånd består huvudsakligen av tiden för prövning av asylansökan och av tiden från beslut om uppehållstillstånd till mottagande i kommun. Vistelsetiden för dessa personer fortsatte att öka och uppgick till i genomsnitt 701 dagar, vilket kan jämföras med 534 dagar 2017 (se diagram 2.2). Ökningen består i första hand på längre genomsnittlig handläggningstid för bifallsärenden i förstagångsansökningar, som har ökat till 573 dagar jämfört med 499 dagar 2017. Handläggningstiden för dessa ärenden var kortare för flickor/kvinnor än för män/pojkar (se tabell 2.6). Den genomsnittliga vistelsetiden

ökade även till följd av införandet av den nya möjligheten till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga i den tillfälliga lagen.

Personer som bor i eget boende när uppehållstillstånd beviljas lämnar mottagningssystemet en månad efter beslut om uppehållstillstånd. De som bor i anläggningsboende bosätts i regel genom anvisning. Kommunerna har som längst två månader på sig att ta emot den nyanlända som anvisas enligt (lag [2016:38] om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning). För personer som anvisats minskade tiden mellan beslut om uppehållstillstånd och bosättning i kommun något jämfört med 2017 (18 dagar). Se vidare under utgiftsområde 13.

Tabell 2.6 Genomsnittlig handläggningstid per ärendekategori 2012–2018

Dagar

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Migrationsverket:							
Avgjorda asylärenden i första instans*	**108**	**122**	**142**	**229**	**328**	**496**	**507**
varav flickor/kvinnor	*106*	*121*	*147*	*238*	*328*	*444*	*466*
varav pojkar/män	*109*	*122*	*139*	*224*	*328*	*517*	*530*
Varav bifall (förstagångsansökningar)	**108**	**118**	**145**	**292**	**363**	**499**	**573**
varav flickor/kvinnor	*104*	*116*	*149*	*292*	*357*	*465*	*523*
varav pojkar/män	*110*	*118*	*143*	*292*	*367*	*517*	*613*
Varav ensamkommande barn**	**98**	**120**	**143**	**195**	**353**	**578**	**513**
varav flickor/kvinnor	*110*	*122*	*142*	*216*	*356*	*520*	*416*
varav pojkar/män	*95*	*120*	*144*	*190*	*352*	*583*	*538*
Varav avslag/överföring enligt Dublinförordningen	**99**	**68**	**71**	**87**	**143**	**75**	**78**
varav flickor/kvinnor	*100*	*71*	*76*	*95*	*148*	*83*	*87*
varav pojkar/män	*98*	*68*	*69*	*84*	*140*	*71*	*74*
Varav avvisning med omedelbar verkställighet	**47**	**39**	**32**	**32**	**31**	**30**	**31**
varav flickor/kvinnor	*48*	*38*	*31*	*34*	*32*	*32*	*31*
varav pojkar/män	*47*	*39*	*33*	*31*	*30*	*29*	*31*
Varav övriga avslag***	**147**	**197**	**225**	**264**	**376**	**581**	**597**
varav flickor/kvinnor	*142*	*188*	*228*	*269*	*383*	*519*	*527*
varav pojkar/män	*150*	*202*	*224*	*261*	*379*	*604*	*630*
Migrationsdomstolarna****	**141**	**99**	**108**	**81**	**75**	**132**	**195**
Migrationsöverdomstolen****	**45**	**42**	**39**	**33**	**30**	**27**	**27**

* Avser förstagångsansökningar.
** Vid ansökningstillfället.
*** Avser av- och utvisningsärenden med avslagsbeslut exklusive Dublin och omedelbar verkställighet.
**** Inom den dömande verksamheten används begreppet omloppstider för den tid det tar från att mål kommit in till domstol till dess att de avgjorts. För att redovisningen inom utgiftsområde 8 Migration ska vara konsekvent används begreppet handläggningstid även för domstolarna. Handläggningstiden i domstol avser mål, inte individer, och eftersom ett mål kan omfatta fler individer finns det inte underlag för könsuppdelad statistik.
Källor: Migrationsverket och Domstolsverket.

Vistelsetiderna varierar för personer vars asylansökningar avslås

Den genomsnittliga vistelsetiden för personer i normalprocess, d.v.s. exklusive Dublin och omedelbar verkställighet, vars asylansökan avslogs och som lämnade mottagandet fortsatte att öka och uppgick till 894 dagar jämfört med 723 dagar 2017 (se diagram 2.2). Ökningen beror bl.a. på ökad handläggningstid, såväl hos Migrationsverket som migrationsdomstolarna. Migrationsverkets handläggningstid för avslag i normalprocess uppgick till 597 dagar, vilket kan jämföras med 581 dagar 2017 (se tabell 2.6).

För personer vars ansökningar är uppenbart ogrundade och för personer vars ärenden hanteras enligt Dublinförordningen är vistelsetiderna i regel relativt korta jämfört med asylsökande i normalprocess. För båda ärendekategorier var såväl vistelsetiden som handläggningstiden under 2018 på motsvarande nivå som 2017.

Andelen beslut om överföring enligt Dublinförordningen och andelen beslut om avvisning med omedelbar verkställighet minskade medan andelen som skulle återvända efter verkställbart avslag i domstol ökade. Att det fattades färre beslut om avvisning med omedelbar verkställighet är en effekt av en dom från EU-domstolen från den 25 juli 2018 (C-404/17). Domen innebär en begränsning av i vilka situationer som dessa beslut får fattas. Det innebär att fler ärenden handlades inom normalprocessen vilket får viss påverkan på handläggningstiden.

Merparten av de som får avslag på sin asylansökan överklagar sitt beslut. Då avslagsbesluten var färre under 2018 än under de föregående åren, minskade antalet inkomna asylmål vid migrationsdomstolarna. Samtidigt avgjordes fler asylmål än något tidigare år. Sammantaget medförde det att antalet balanserade (öppna) mål vid slutet av 2018 var färre jämfört med utfallet vid slutet av 2017 och att trenden med ökande antal balanserade mål bröts (se diagram 2.4).

Diagram 2.4 Inkomna, avgjorda och balanserade avlägsnandemål asyl vid migrationsdomstolarna 2012–2018

Antal

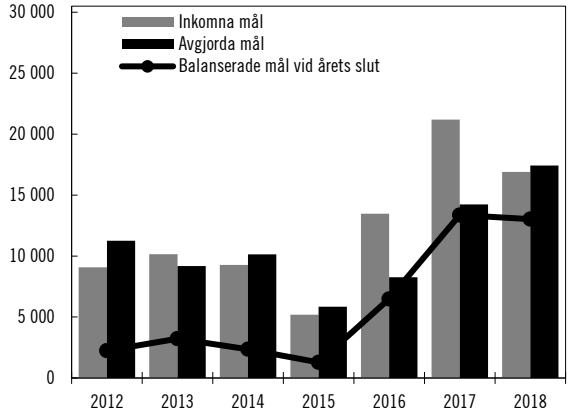

Källa: Domstolsverket.

Den genomsnittliga handläggningstiden i migrationsdomstolarna ökade från 132 dagar 2017 till 195 dagar 2018. En av anledningarna till det är att domstolarna under året avgjorde fler äldre mål. Under 2017 kunde domstolarna inte utöka sin organisation i tillräckligt stor utsträckning för att möta måltillströmningen, vilket medförde att balanserna ökade. När domstolarna avgör dessa mål ökar den genomsnittliga handläggningstiden. Vidare har det stora antalet inkomna mål medfört en mycket hög arbetsbelastning, vilket har lett till hög personalomsättning och ökade sjuktal. Därutöver var många nya mål mer arbetskrävande bl.a. för att det tillkommer nya omständigheter, då det gått lång tid sedan asylansökan lämnades in. Det är dock stora skillnader mellan de fyra migrationsdomstolarna avseende handläggningstider och antal balanserade mål.

Andelen avlägsnandemål avseende asyl som överklagas till Migrationsöverdomstolen har minskat successivt sedan 2015 till 63 procent 2018. Handläggningstiden uppgick till 27 dagar vilket var oförändrat jämfört med 2017.

Tiden från att avlägsnandebeslutet blir verkställbart till dess att personen återvänder självmant har successivt ökat och uppgick till 185 dagar. Det kan jämföras med 132 dagar 2017 och 115 dagar 2016.

Fortsatt ökade vistelsetider för ensamkommande barn

Under 2018 avgjordes ca 4 800 förstagångsansökningar där de sökande vid ansökningstillfället registrerats som ensamkommande barn. Antalet som också fick beslut som ensamkommande barn var drygt 1 600. Mer än hälften av de sökande som fick beslut som ensam-

kommande barn under 2018 beviljades uppehållstillstånd av Migrationsverket, vilket gör att den totala vistelsetiden för ensamkommande barn till stor del består av Migrationsverkets handläggningstid. Dessa personer blir kommunmottagna efter en månad i den kommun de vistas i.

Den genomsnittliga vistelsetiden ökade från 717 dagar 2017 till 941 dagar, trots att den genomsnittliga handläggningstiden för ensamkommande barn minskade från 578 dagar 2017 till 513 dagar (se diagram 2.1). Det beror främst på att många av de ensamkommande barn som lämnade mottagandet under 2018 fick beslut under slutet av 2017 då handläggningstiderna var längre. Handläggningstiden i förstagångsärenden under 2018 blev ca 120 dagar längre för ensamkommande pojkar (538 dagar) än för ensamkommande flickor (416 dagar). Skillnaden kan förklaras av att fler gamla ärenden avseende ensamkommande pojkar avslutades under året. Avarbetningen av ärenden för personer som sökt asyl som ensamkommande barn före 2017 var i princip avslutad under första halvåret 2018 och av dessa sökande var en klar majoritet pojkar. Ökad handläggningstid för ensamkommande barn i migrationsdomstolarna, från 72 dagar 2017 till 96 dagar, är en ytterligare förklaring till att vistelsetiden ökat.

Återvändandet

De som har skyddsskäl ska snabbt bli en del av samhället och de som saknar sådana skäl ska snabbt återvända. Målet är att det i första hand ska ske självmant och det ingår i Migrationsverkets uppdrag att motivera de berörda att lämna Sverige.

Under 2018 återvände ca 11 100 personer, något färre än föregående år och mindre än hälften av förväntat antal. I första hand beror det på förändrad ärendesammansättning med en högre andel medborgare i Afghanistan och Irak. Detta är länder som det generellt har varit svårare att återvända personer till. Dessutom har färre beslut fattats om överföring till annat Dublinland och avvisning med omedelbar verkställighet än vad som förväntades.

Av de som återvände gjorde 7 000 det självmant och 4 100 med tvång. Det är fler män än kvinnor som återvänt. Skillnaden i fördelning mellan könen beror på att fler män än kvinnor söker asyl.

Diagram 2.5 Utresor totalt 2012–2018

Antal

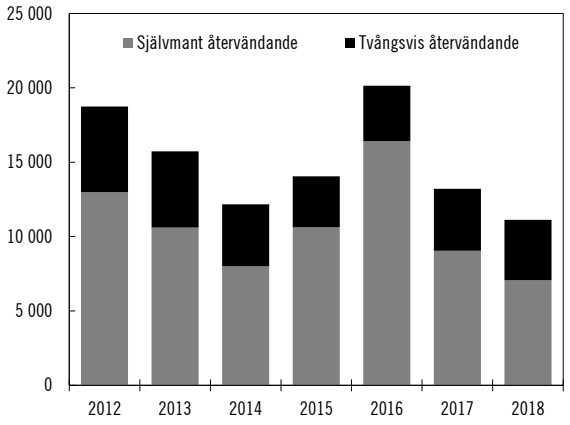

Källor: Migrationsverket och Polismyndigheten.

Cirka 6 100 beslut om avvisning eller utvisning överlämnades till polis för verkställighet på grund av att personen avvikit, vilket var ungefär lika många som de senaste åren. Majoriteten, 78 procent, var män/pojkar och knappt fem procent var ensamkommande barn vid ansökningstillfället.

Placering i förvar används efter beslut av Migrationsverket, Polismyndigheten eller domstol för att säkerställa att en person är tillgänglig så att ett beslut om av- eller utvisning kan verkställas, eller för att utreda identitet eller rätt att vistas i landet. Regeringen har under de senaste åren tillfört medel för att antalet förvarsplatser ska öka. Vid utgången av 2018 fanns 417 förvarsplatser vid fem orter, det är en 60 procentig ökning av förvarsplatserna sedan utbyggnaden påbörjades 2016. Beläggningsgraden i förvaren har varit hög under hela 2018 och var vid slutet av året närmare 100 procent.

Kostnaderna per dygn för boendet minskar

Under 2018 bodde i genomsnitt ca 27 000 asylsökande i tillhandahållet asylboende (exkl. ensamkommande barn) vilket var förväntat och ca 19 000 färre än under 2017. Drygt 20 000 boendeplatser har kunnat avvecklas om än i något långsammare takt än förväntat. Inga tillfälliga boenden finns kvar vid utgången av 2018.

Avvecklingen av de tillfälliga boendena har resulterat i att genomsnittskostnaden för boendet för en asylsökande (exkl. ensamkommande barn) har minskat till 148 kronor per dygn och plats jämfört med 162 kronor 2017.

Rättslig kvalitet i asylprövningen

För att bedöma den rättsliga kvaliteten i asylprövningen används andelen mål i migrationsdomstolarna som lett till ändrad utgång. Detta indikerar i vilken utsträckning Migrationsverket genomfört en formellt och materiellt riktig utredning. En ökad andel mål med ändrad utgång och återförvisade mål kan emellertid inte alltid förklaras av brister i handläggningen. Domstolarna kan t.ex. ändra eller återförvisa mål när det uppstått ny praxis eller när nya yrkanden eller ny bevisning tillkommit i ärendet. Möjligheten att dra slutsatser av denna indikator begränsas också av att den enbart omfattar beslut som överklagats till domstol.

Som kompletterande indikatorer används andelen formellt och materiellt riktiga beslut i asylärenden samt andelen asylärenden där handläggningen utgår från gällande lag och den sökandes individuella förutsättningar. Uppgifterna hämtas från Migrationsverkets kvalitetsuppföljning av rättslig kvalitet i asylprövningen under 2018 och omfattar både avslags- och bifallsbeslut.

Få ändringar i högre instans

Trenden med ökande andel asylmål med ändrad utgång fortsatte och uppgick till ca 14 procent (se diagram 2.6). Ändrad praxis och hög förekomst av nya åberopade omständigheter vid domstolarnas prövning förklarar ökningen. Dessutom medförde den nya möjligheten till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga, som infördes den 1 juli 2018 (den tillfälliga lagen), att många mål ändrades eller återförvisades. När det gäller ensamkommande barn har andelen återgått till ungefär motsvarande nivå som tidigare under jämförelseperioden, efter att ha ökat kraftigt 2017 till följd av praxisförändring (se diagram 2.6).

Diagram 2.6 Avlägsnandemål asyl med ändrad utgång 2012–2018

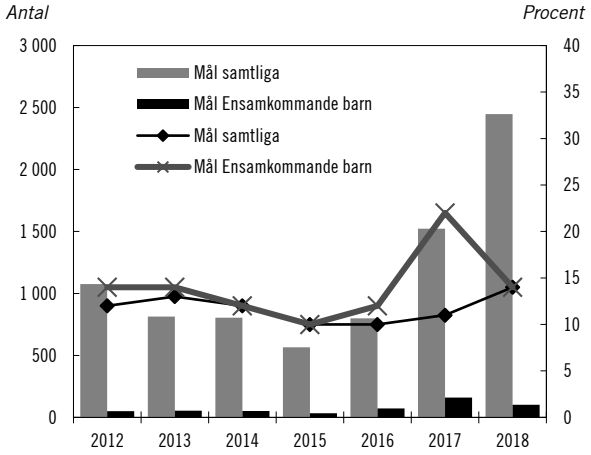

Källa: Domstolsverket.

Överlag förbättrade resultat i kvalitetsuppföljning

Migrationsverket har sedan 2016 årligen genomfört nationella uppföljningar av den rättsliga kvaliteten i asylprövningen. Av granskade beslut var 90 procent formellt och materiellt riktiga. Det är en ökning jämfört med både 2016 och 2017. I frågan om ärendena utretts ”i rätt utsträckning utifrån gällande lag och sökandes individuella förutsättningar” har andelen minskat till 77 procent från 81 procent 2017. Indikatorn visar om myndigheten vidtagit tillräckliga utredningsåtgärder i asylärenden i förhållande till omständigheterna i respektive ärende. Den övergripande bilden är att kvaliteten i asylprövningen är likvärdig för män och kvinnor. Uppföljningen visar att barns egna asylskäl inte utreddes, bedömdes och redovisades i tillräcklig utsträckning 2018, även om förbättringar skett jämfört med 2017. Migrationsverket ingår i kunskapslyftet för barnets rättigheter.

I en uppföljning som gjordes 2017 konstaterade Migrationsverket att det fanns vissa brister i handläggningen av hbtq-personers ansökningar. Migrationsverket är sedan 2018 en hbtq-strategisk myndighet.

I en kartläggning som gjordes 2017 konstaterade Myndigheten för delaktighet att det finns behov av utveckling och att det krävs ett antal insatser för att öka funktionshinderperspektivet i asyl- och etableringsprocesserna.

Service och tillgänglighet

För att det riksdagsbundna målet att värna asylrätten och inom ramen för den reglerade invandringen underlätta rörlighet över gränser, och främja en behovsstyrd arbetskraftsinvandring, förutsätts att Migrationsverkets service och tillgänglighet är god. Andelen personer som var nöjda efter sin kontakt med Migrationsverket var 75 procent under 2018, att jämföra med 74 procent 2017.

Migrationsverket beslutade 2017 om en långsiktig servicestrategi för perioden 2017–2021, nedbruten i mätbara mål. Under 2018 har åtta mål kunnat följas upp. Måluppfyllelsen har ökat något sedan 2017 när det gäller fysiska, bokade besök och medarbetarnas förutsättningar att ge god service.

Måluppfyllelsen för svarstiden på e-post har däremot sjunkit från 88 procent 2017 till 27 procent. För telefoni har den sjunkit från 28 procent till 17 procent och myndigheten lyckades endast besvara en fjärdedel av alla samtalsförsök som gjordes. Orsaken till försämringarna berodde på att det kontaktcenter som startades upp 2018 inte var tillräckligt bemannat. I december 2018 antog Migrationsverket en kanalplan som har syftet att beskriva hur en effektiv förflyttning till digitala kanaler ska kunna ske med hög kvalitet och hållbar utveckling. Planen ersätter därmed servicestrategin.

Efterfrågan som myndigheten själv skapar hos sökanden och andra målgrupper genom att inte lyckas med att ge korrekt, relevant och tydlig information vid rätt tillfälle och som därmed genererar upprepade kontakter, är fortsatt hög. Under 2018 har myndigheten arbetat vidare med att utveckla digitala tjänster för att minska den onödiga efterfrågan och användningen av övriga servicekanaler. *Min sida* har vidareutvecklats och det har genomförts tester av en digital tolktjänst och s.k. självserviceterminaler på servicecenter.

2.3.3 Del 2 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som inom ramen för den reglerade invandringen underlättar rörlighet över gränser och främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring

Sammanfattning

Den genomsnittliga handläggningstiden har minskat för alla kategorier inom ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd och antalet avgjorda ärenden per årsarbetskraft har ökat. Kostnaden per avgjort ärende har däremot blivit högre. Den rättsliga kvaliteten i Migrationsverkets prövning om uppehålls- och arbetstillstånd samt medborgarskap är fortsatt god.

Förutsättningar för god måluppfyllelse

För att nå målet om att inom ramen för den reglerade invandringen underlätta rörlighet och främja den behovsstyrda arbetskraftsinvandringen krävs att det finns en väl fungerande prövning av ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd som präglas av en hög effektivitet, transparent ärendehantering och hög rättslig kvalitet.

En välfungerande prövning av ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd är en förutsättning för att människor som uppfyller lagens krav ska kunna komma till Sverige för att arbeta, studera eller leva med en anhörig, vilket ställer krav på såväl regelverket som på tillämpningen. Att minimera missbruk av regelverket är också centralt för att uppnå långsiktig hållbarhet.

Effektivitet i prövningen om uppehålls- och arbetstillstånd

Lägre antal avgjorda ärenden inom prövningen av uppehålls- och arbetstillstånd än förväntat

I den prognos som låg till grund för regeringens budgettilldelning för 2018 bedömdes att drygt 275 000 beslut i ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd skulle fattas 2018, dvs. ca 70 000 fler än året innan. Migrationsverket avgjorde under 2018 knappt 204 000 ärenden om

uppehålls- och arbetstillstånd (se tabell 2.7), vilket var under förväntan.

Det finns skillnader i ärendesammansättningen jämfört med prognosen, t.ex. avgjordes knappt 25 000 fler ärenden om uppehållstillstånd på grund av arbete och drygt 19 000 färre ärenden om uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Antalet inkomna ansökningar i ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd var sammantaget drygt 19 000 fler än förväntat. Antalet öppna ärenden har minskat för alla kategorier de senaste två åren och är nu på nivåer jämförbara med 2013 (se diagram 2.8).

Diagram 2.7 Avgjorda ärenden uppehålls- och arbetstillstånd uppdelat på anknytning, studier och arbete 2012–2018

Antal

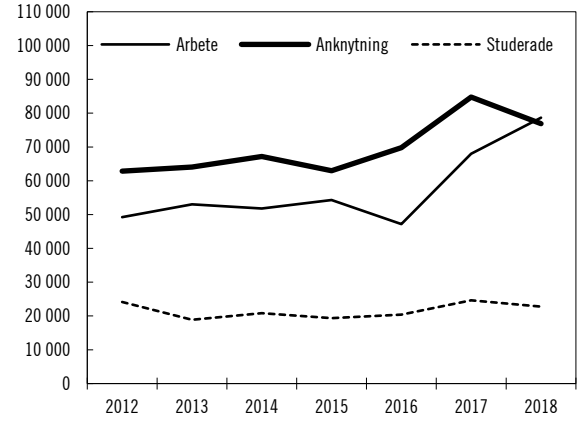

Källa: Migrationsverket.

Vissa skillnader finns mellan män och kvinnor (se tabell 2.4b), t.ex. beviljades fler män än kvinnor uppehållstånd på grund av arbete medan fler kvinnor än män beviljades uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Diagram 2.8 Öppna ärenden uppehålls- och arbetstillstånd uppdelat på anknytning, studier och arbete 2012–2018

Antal

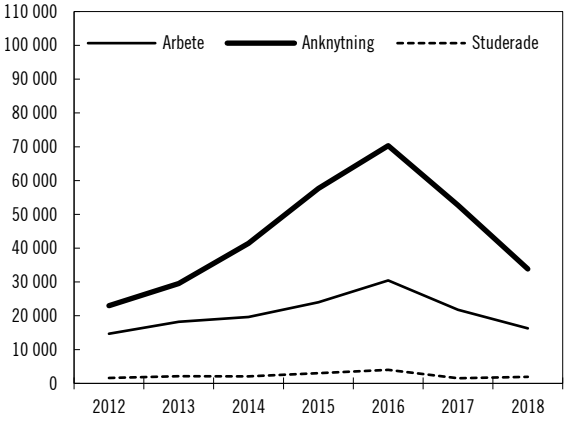

Källa: Migrationsverket.

Antal avgjorda ärenden per årsarbetskraft inom prövningen av ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd ökade

Inför 2018 sattes ett mål i Migrationsverkets regleringsbrev om effektivare handläggningsprocesser och myndigheten fick i uppdrag att följa upp och analysera handläggningsprocesserna i ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd med bl.a. en redovisning av produktionsplaner för respektive handläggningsprocess.

Sammantaget ökade produktiviteten, mätt som avgjorda ärenden per årsarbetskraft, under 2018 jämfört med 2017, men inte i nivå med vad som prognostiserats och produktiviteten är fortfarande låg jämfört med tidigare år.

Hur stor del av skillnaden mellan prognos och utfall i produktivitet som är en konsekvens av en felprognostisering eller som beror på andra faktorer är svårt att bedöma innan Migrationsverket utvecklat denna del av redovisningen.

Tabell 2.7 Kostnad, årsarbetskrafter och avgjorda tillståndsärenden* 2012–2018

Antal, kr, tkr

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Avgjorda ärenden	191 094	184 927	169 909	153 411	158 714	199 445	203 751
Årsarbetskrafter	474	469	517	646	849	1 185	1 102
Avgjorda ärenden per årsarbetskraft	403	384	337	237	187	168	185
Kostnad per avgjort ärende (kr)	2 745	3 026	3 318	4 413	5 163	5 376	5 468
Total kostnad för tillståndsprövning (tkr)	**524 536**	**544 533**	**563 734**	**677 051**	**819 506**	**1 072 234**	**1 114 207**

* I tillståndsärenden ingår utöver arbetsmarknads-, anknytnings- och studerandeärenden även EES/SCHWEIZ, besök och visering.
Källa: Migrationsverket.

En fortsatt ökning av andelen återförvisade mål om anknytning från migrationsdomstolarna har skett under 2018. Återförvisade mål räknas inte som ett avgjort ärende vid beräkning av produktiviteten, men tar årsarbetskrafter i anspråk. Vid Migrationsverkets uppföljning visade det sig att 75 procent återförvisades på grund av att nya omständigheter framkommit i domstol. Återförvisade mål från migrationsdomstolarna om studier och arbete minskade 2018 jämfört med 2017. Regeringen kan inte med nuvarande uppföljning bedöma hur mycket produktiviteten påverkats negativt av det ökade antalet återförvisade ärenden.

Genomsnittskostnad per avgjort ärende om uppehålls- och arbetstillstånd har fortsatt att öka
Genomsnittskostnaden per avgjort ärende har till följd av försämrad genomsnittlig produktivitet fortsatt att öka för ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd, med undantag för arbetsmarknadsärenden (se tabell 2.7). Regeringen kan inte bedöma om kostnadsökningen i huvudsak beror på en försämrad effektivitet i handläggningen, på ärendesammansättningen inom avgjorda ärenden eller om det är en kombination av dessa två.

Förbättrade processer inom arbetskraftsinvandring
Riksdagen tillkännagav i november 2017 att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som kan träda i kraft så snart som möjligt, dock senast den 1 juli 2018, som stärker proportionaliteten och säkerställer att en arbetskraftsinvandrare inte ska utvisas på grund av att arbetsgivaren utan uppsåt begått mindre eller obetydliga fel i fråga om villkoren för arbetstillstånd, även om felet upptäcks efter det att tillståndstiden löpt ut eller om Migrationsverket uppmärksammat det (bet. 2017/18: SfU7 punkt 2, rskr. 2017/18:41). Frågan i tillkännagivandet omfattades av ett uppdrag som lämnades redan i juni 2017 (Ju 2017:1) och som redovisades i promemorian Mindre eller obetydliga fel gällande villkoren för arbetstillstånd (Ds 2017:64). Av rättsfallen MIG 2017:24 och MIG 2017:25, som inte beaktas i promemorian, följer bl.a. att en helhetsbedömning av anställningsvillkoren ska göras. Om en sådan bedömning utmynnar i att förutsättningarna för arbetstillståndet, trots vissa brister, varit uppfyllda innebär det att arbetskraftsinvandraren inte utvisas.

Regeringen avser att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. analysera rättsläget efter Migrationsöverdomstolens avgöranden från 2017 och överväga om ytterligare åtgärder bör vidtas och vid behov lämna författningsförslag. Mot bakgrund av Migrationsöverdomstolens avgöranden från 2017, de synpunkter som inkommit i samband med remissförfarandet av Ds 2017:64 och den kommande utredningen bedömer regeringen att det inte finns behov av att skyndsamt lägga fram lagförslag.

Den genomsnittliga handläggningstiden minskar inom alla kategorier
Det skedde ett trendbrott under 2018 vad gäller de genomsnittliga handläggningstiderna i ärenden om uppehållstillstånd på grund av arbete, anknytning och studier. För första gången på flera år minskade de för samtliga kategorier jämfört med året innan (se tabell 2.8). Handläggningstiderna för kvinnor och män redovisas i tabell 2.8 nedan.

Tabell 2.8 Genomsnittlig handläggningstid tillståndsärenden 2014–2018

Dagar

	2014	2015	2016	2017	2018
Arbete	**115**	**146**	**159**	**197**	**122**
varav flickor/kvinnor	*117*	*151*	*167*	*201*	*127*
varav pojkar/män	*113*	*143*	*154*	*194*	*119*
varav förstagångs-ansökningar	103	126	139	141	98
varav flickor/kvinnor	*110*	*138*	*153*	*151*	*105*
varav pojkar/män	*99*	*119*	*131*	*134*	*94*
varav förlängnings-ansökningar	135	183	202	285	168
varav flickor/kvinnor	*129*	*175*	*194*	*274*	*164*
varav pojkar/män	*139*	*189*	*208*	*294*	*172*
Anknytning	**189**	**250**	**290**	**336**	**320**
varav flickor/kvinnor	*182*	*245*	*288*	*334*	*318*
varav pojkar/män	*197*	*258*	*294*	*339*	*323*
Studier	**47**	**52**	**70**	**64**	**48**
varav flickor/kvinnor	*41*	*49*	*66*	*63*	*47*
varav pojkar/män	*52*	*54*	*73*	*66*	*48*

Källa: Migrationsverket.

De förkortade handläggningstiderna inom arbetsmarknadsärenden kan till viss del förklaras av certifieringsprocessen. Ungefär en tredjedel av alla avgjorda förstagångsärenden och knappt hälften av alla avgjorda förlängningsärenden är en del av denna process.

Införandet av ett indikationsbaserat kontrollsystem som presenterades i handlingsplanen till regeringen 2017 har också börjat få effekt. Ärenden som hanteras i certifieringsprocessen har också en högre beviljandegrad än övriga kategorier (se tabell 2.9).

Tabell 2.9 Andel beviljade arbetstillstånd, förstagångsansökningar och förlängningsansökningar 2016–2018

Procent

	2016	2017	2018
Förstagångsärenden	**82**	**76**	**82**
varav certifierade företag	98	97	97
varav särskilda beviskrav	42	50	61
varav bärplockare	100	100	100
varav övriga arbetstagare	77	61	68
Förlängningsärenden	**88**	**74**	**93**
varav certifierade företag	99	86	99
varav särskilda beviskrav	56	57	84
varav övriga arbetstagare	90	77	90

Källa: Migrationsverket.

Knappt en fjärdedel av alla förstagångsärenden (ca 12 000) avgjordes inom tio arbetsdagar. Variationen mellan olika typer av ärenden är däremot stor, framförallt mellan de som handläggs inom certifieringsprocessen och de som avser yrken med särskilda beviskrav.

Variationer kan även noteras inom respektive kategori. I kategorin övriga arbetstagare återfinns bl.a. it-arkitekter, systemutvecklare, testledare m.fl. med en genomsnittlig handläggningstid på 24 dagar för förstagångsansökningar (70 för förlängningsansökningar). Motsvarande siffror för 2017 var 32 dagar för förstagångsansökningar och 147 dagar för förlängningsärenden (se tabell 2.9 och 2.10).

De senaste tre åren har handläggningstiden i förstagångsansökningar varit kortare för män, medan handläggningstiden i förlängningsansökningar har varit kortare för kvinnor (se tabell 2.8).

Tabell 2.10 Genomsnittliga handläggningstider för arbetstillstånd, förstagångsansökningar och förlängningsansökningar 2016–2018

Dagar

	2016	2017	2018
Förstagångsansökningar	**120**	**119**	**84**
varav certifierade företag	29	22	19
varav särskilda beviskrav	269	227	166
varav bärplockare	44	23	29
varav övriga arbetstagare	173	191	132
Förlängningsansökningar	**223**	**309**	**171**
varav certifierade företag	74	116	42
varav särskilda beviskrav	495	500	332
varav övriga arbetstagare	249	339	250

Källa: Migrationsverket.

De genomsnittliga handläggningstiderna i ärenden om uppehållstillstånd på grund av anknytning minskade till 320 dagar från 336 dagar 2017 (se tabell 2.8). Satsningen på att avgöra de äldsta ärendena har gett resultat och en högre andel ärenden avgjordes inom den förordningsstyrda handläggningstiden om 9 månader.

Vidare har antalet öppna ärenden minskat och väntetiderna för att genomföra muntliga utredningar förkortats vid flertalet utlandsmyndigheter, vilket förbättrat möjligheten att korta handläggningstiderna.

Det är vissa skillnader i handläggningstider mellan kvinnor och män i ärenden om uppehållstillstånd på grund av anknytning, men skillnaderna är små.

Utvecklingen av de genomsnittliga handläggningstiderna för beviljade uppehållstillstånd på grund av studier är fortsatt stabil och har sedan föregående år minskat ytterligare, från 57 till 43 dagar för förstagångsansökningar och från 80 till 61 dagar för förlängningsansökningar. Kvinnor hade för två år sedan en genomsnittligt kortare total handläggningstid än män, men detta har i princip jämnats ut.

I huvudsak har Migrationsverket uppnått målet om att beslut ska fattas i alla studerandeärenden innan den aktuella terminen startar. Effekterna kan bland annat bero på att myndigheten genom ny tillämpning lyckats halvera antalet kompletteringar avseende försörjningskravet under studietiden.

Längre handläggningstider i migrationsdomstolarna för migrationsmål avseende bl.a. uppehålls- och arbetstillstånd
Under 2018 ökade handläggningstiderna för merparten av övriga migrationsmål (dvs. alla mål förutom avlägsnande- och verkställighetsmål) till drygt 8 månader jämfört med drygt 6 månader 2017.

Rättslig kvalitet i prövningen av ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd

Få ändringar i högre instans
Totalt för ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd har andelen mål med ändrad utgång minskat successivt de senaste sex åren, från 14 procent 2012 till 9 procent 2018. Andelen mål i migrationsdomstolarna om anknytning eller studier med ändrad utgång fortsatte att minska under 2018, medan den ökade något för mål om arbete. Ökningen kan härledas till praxis-ändringar.

Goda resultat i kvalitetsuppföljning
Migrationsverket har under 2018 genomfört en större nationell uppföljning avseende den rättsliga kvaliteten i ärenden om uppehållstillstånd på grund av anknytning. Av de granskade besluten var 93 procent formellt och materiellt riktiga, vilket är en förbättring jämfört med 2017. Vidare hade 82 procent av de granskade utredningarna gjorts utifrån gällande lag och sökandes individuella förutsättningar vilket även det är en förbättring jämfört med 2017.

Den rättsliga kvaliteten har följts upp i ett mindre antal ärenden om uppehållstillstånd på grund av arbete och studier. Utgången i ärendena bedömdes vara formellt och materiellt riktig i 92 procent av ärenden om arbete och i 90 procent av ärenden om studier, medan utredningen hade skett enligt gällande lag och sökandes individuella förutsättningar i 88 procent för både arbete och studier.

Service och tillgänglighet i prövningen av ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd

Se redogörelse av resultatet i tidigare avsnitt 2.3.1 *Service och tillgänglighet*.

Effektivitet och rättslig kvalitet i medborgarskapsärenden

Färre avgjorda ärenden än förväntat
I den prognos som låg till grund för regeringens budgettilldelning för 2018 bedömdes att drygt 100 000 medborgarskapsärenden skulle avgöras. Migrationsverket avgjorde drygt 61 000, vilket är långt under förväntat och nästan 4 500 ärenden färre än 2017. Att antalet inkomna ansökningar var väsentligt högre än antalet avgjorda ärenden innebar att balansen av öppna ärenden ökade. Vid utgången av 2018 uppgick antalet öppna ärenden till ca 80 000.

Den genomsnittliga handläggningstiden ökar
För prövning av ansökan om svenskt medborgarskap (s.k. naturalisation) har den genomsnittliga handläggningstiden ökat från 252 dagar 2017 till 295 dagar. För anmälningsärenden, som innebär ett förenklat förfarande där medborgarskap beviljas om de formella kraven permanent uppehållstillstånd och hemvist i Sverige under viss tid var uppfyllda vid tidpunkten för anmälan, har handläggningstiden nästan dubblerats, från 49 dagar 2017 till 96 dagar 2018. Totalt för alla kategorier inom medborgarskapsprövningen har handläggningstiden ökat med 24 procent sedan förra året.

Antal avgjorda ärenden per årsarbetskraft minskar
Produktiviteten för medborgarskapsärenden minskade under 2018 med 16 procent jämfört med 2017. Minskningen kan härledas till ett ökat antal öppna ärenden och det stora antalet begäran om avgörande enligt 12 § förvaltningslagen (2017:900).

Genomsnittskostnad per avgjort ärende ökar
Kostnaderna för ett avgjort ärende har inom medborgarskapsprövningen varit stabil under de senaste åren, men ökade med 27 procent jämfört med 2017 som en följd av att effektiviteten i prövningen minskade.

Få ändringar i högre instans och goda resultat i kvalitetsuppföljningen
Andelen mål i migrationsdomstolarna avseende medborgarskap med ändrad utgång har varit relativt jämn under de senaste tre åren, mellan 8 och 10 procent. Även den mindre kvalitetsuppföljning som Migrationsverket har gjort

avseende medborgarskapsärenden har visat på goda resultat där samtliga ärenden bedömdes ha formellt och materiellt riktig utgång och 90 procent hade utretts enligt gällande lag och sökandes individuella förutsättningar.

2.3.4 Del 3 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som tillvaratar och beaktar migrationens utvecklingseffekter

Sverige har genom stöd till internationella organisationer och processer samt samarbete med myndigheter i andra länder, bidragit till att främja en långsiktigt hållbar migrationspolitik som beaktar dess utvecklingseffekter. Det finns inga indikatorer som mäter migrationens utvecklingseffekter. Bedömningen av måluppfyllelsen begränsas till en kvalitativ bedömning av i vilken riktning Sveriges insatser förväntas leda.

Sverige har gett ekonomiskt bidrag till FN:s migrationsorganisation (IOM, International Organization for Migration) och internationella arbetsorganisationen (ILO). Stödet har bidragit till att stärka FN-systemets förmåga att gemensamt bistå medlemsstater i att tillvarata migrationens utvecklingseffekter genom arbetskraftsmigration. Sverige bidrar också i IOM:s arbete med att ta fram ett verktyg för att mäta hur väl stater tillvaratar migrationens utvecklingseffekter.

Genom deltagande i Globala forumet för migration och utveckling (GFMD) har regeringen bidragit till en rapport om genomförandet av Agenda 2030 i High Level Political Forum. Därutöver har regeringen stött GFMD med en miljon kronor för att bidra till en diversifierad och inkluderande plattform för diskussion om migration och utveckling.

Ett bilateralt samarbete mellan Migrationsverket och den turkiska migrationsmyndigheten (DGMM) pågår som syftar till att stärka DGMM:s arbete med internationellt skydd och managementfrågor. Samarbetet har resulterat i en ökad rättslig kvalitet i asylprövningen i Turkiet. Migrationsverket deltar också i ett projekt i Kosovo för att stödja Kosovos myndigheters utveckling på migrations- och asylområdet samt har deltagit i ett liknande projekt i Serbien vilket resulterade i en ny migrationslagstiftning i landet.

Insatser görs även för att främja återintegrering av återvändande migranter. Sverige ingår i det europeiska samarbetsprogrammet ERRIN (European Return and Reintegration Network) som bl.a. erbjuder stöd till återintegrering för dem som har fått avslag på sin asylansökan och ska återvända.

2.3.5 Del 4 – En långsiktigt hållbar migrationspolitik som fördjupar det europeiska och internationella samarbetet

Regeringen har prioriterat ett större globalt ansvarstagande i hanteringen av flyktingströmmar och en mer säker rörlighet av personer i det internationella samarbetet.

En viktig del av arbetet har varit de två globala FN-ramverk för migration och flyktingar som antogs i december 2018. Sverige har genom sina insatser verkat för att få till stånd ett reformerat europeiskt asylsystem som är effektivt, rättssäkert, långsiktigt hållbart, humant och medger beslut av hög kvalitet som värnar asylrätten och en solidarisk ansvarsfördelning av asylsökande. Regeringens prioriteringar i det internationella arbetet med migrationsfrågor utgjordes under 2018 av en större global ansvarsfördelning och ökat samarbete, att förebygga grundorsakerna till ofrivillig migration, stärkt arbete för att skydda utsatta migranter, återvändande samt att främja migrationens utvecklingseffekter.

Kommissionen presenterade 2016 ett antal förslag till EU-rättsakter i syfte att reformera det gemensamma europeiska asylsystemet. Under 2018 har förhandlingar pågått i rådet och i vissa rättsakter även med Europaparlamentet. Sverige har verkat för att EU:s framtida asylsystem ska vara effektivt, rättssäkert, långsiktigt hållbart, humant och medge beslut av hög kvalitet som värnar asylrätten. Sverige driver ståndpunkten att alla medlemsstater solidariskt måste dela på ansvaret att ta emot människor i behov av skydd.

Sverige har under 2018 medverkat till de gemensamma åtgärder som vidtagits på EU-nivå i enlighet med den s.k. Migrationsagendan från 2015 genom att bl.a. bidra med experter till EU:s asylmyndighet EASO för insatser i Italien

och Grekland. Sverige har även prioriterat och medverkat till EU-samarbete om lagliga vägar i form av ökad vidarebosättning för personer i behov av internationellt skydd. Antalet personer som vidarebosätts till Sverige har ökat från 1 900 under 2016 till 3 400 under 2017 och till 5 000 från och med 2018.

Sverige har också gett stöd till utökade ansträngningar i samarbetet mellan EU, den afrikanska unionen, UNHCR och FN:s migrationsorganisation (IOM) längs den centrala Medelhavsrutten. Sveriges arbete på den internationella arenan sker även genom EU:s migrationssamarbeten med tredjeländer. Sverige har bl.a. stått som värd för ett tematiskt möte om skydd av kvinnor och flickor på flykt från Afrikas horn.

I arbetet i de två globala FN-ramverken har Sverige deltagit aktivt och ställt sig bakom de slutförhandlade texterna. Förhandlingarna bidrog till att flera svenska prioriteringar införlivades i dokumentet. Sverige har även givit FN:s migrationsorganisation (IOM) ett kärnstöd om 65 miljoner kronor. Bidraget har bl.a. använts för att stärka organisationens interna processer och förutsättningar att bistå medlemsstaterna med policyrekommendationer på migrationsområdet. Det svenska stödet har också stärkt IOM:s förmåga att bistå utsatta migranter i gränsområden längs centrala medelhavsrutten med hälso- och psykosocial assistans.

2.3.6 Utgiftsutveckling per anslag

Utgifterna under utgiftsområde 8 Migration styrs till stor del av antalet inskrivna i Migrationsverkets mottagande, vilket i sin tur påverkas av vistelsetiderna (se diagram 2.2) och dygnskostnaden i mottagandet. Utgifterna uppgick till ca 19,6 miljarder kronor, mer än en halvering jämfört med 2017. Det genomsnittliga antalet inskrivna har samtidigt fortsatt att sjunka och uppgick till en tredjedel av antalet inskrivna 2016, då det var som högst.

Att utgifterna sedan dess inte sjunkit lika snabbt som genomsnittligt antal inskrivna beror på flera faktorer. Tidsförskjutningar i utbetalningar till kommuner och landsting för mottagandekostnader och införandet av ett nytt ersättningssystem för kostnader för mottagandet av ensamkommande barn som tidigarelade vissa utbetalningar är två förklaringar. Minskningen av inkomna ansökningar om uppehållstånd på grund av anknytning, arbete eller studier har inte heller minskat lika mycket som antalet asylsökande. Samtidigt ökar antalet ansökningar om medborgarskap och förvarsverksamheten har byggts ut.

Därmed minskar de asylrelaterade kostnaderna som andel av de totala kostnaderna på utgiftsområdet.

Diagram 2.9 Utgiftsutveckling utgiftsområde 8 Migration 2010–2018, prognos 2019–2022

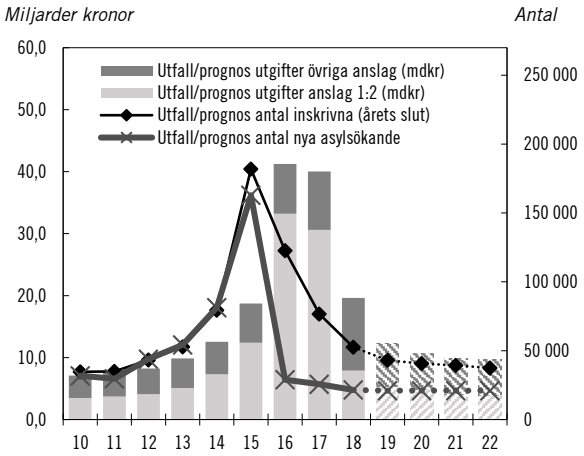

Källa: Migrationsverket.

Anslag 1:1 Migrationsverket

Utgifterna på anslaget består till största del av kostnader för personal och påverkas av uppdragets storlek. Utgifterna var ca 825 miljoner kronor (närmare 14 procent) lägre än 2017. Samtidigt var antalet genomsnittligt inskrivna ca 34 procent färre och antalet avgjorda asylärenden 40 procent färre. Kostnaden för personal utgjorde ca 71 procent av de totala kostnaderna, vilket är en minskning med 13 procent jämfört med 2017.

I genomsnitt var 7 352 personer anställda på myndigheten 2018. Genomsnittligt antal årsarbetare 2018 var 5 842, en minskning med drygt 18 procent jämfört med 2017. Minskningen kan framför allt förklaras av den omställning och anpassning av Migrationsverkets verksamhet som skett mot bakgrund av ett succesivt minskat antal asylsökande och färre inskrivna i mottagningssystemet. Kostnaden för lokaler, exklusive förvarslokaler, följde samma trend och minskade med ca 5 procent och uppgick till 420 miljoner kronor. Förvarslokalernas kostnader ökade i och med

utökning av förvarsplatser under året (60 stycken).

Totalt uppgick utgifterna till ca 5 190 miljoner kronor, varav 3 722 miljoner kronor utgjordes av personalkostnader. Utgifterna blev ca 6 procent lägre än beräknat vilket i första hand beror på att antal årsarbetare minskade mer än förväntat.

Anslag 1:2 Ersättningar och bostadskostnader
Utgifterna påverkas främst av antalet inskrivna i Migrationsverkets mottagande och sammansättningen av de inskrivna. Utgifterna uppgick till 11 724 miljoner kronor, mindre än hälften jämfört med 2017.

Minskningen beror främst på att ersättningarna till kommunerna blev lägre och att antalet inskrivna ensamkommande barn och unga minskade med 87 procent, från 14 990 ensamkommande 2017 till 2 023 under 2018. Dessutom skedde en minskning av övriga genomsnittligt antal inskrivna med 19 procent till 61 200. Det lägre antalet inskrivna medförde också att utgifterna för asylsökandes boende minskade med 1 232 miljoner kronor, närmare en halvering. Utgifterna översteg trots detta tilldelade medel i budgetpropositionen för 2018 med 3 623 miljoner kronor (45 procent). Främst blev ersättningar till kommunerna för mottagandet av ensamkommande barn och unga enligt det tidigare ersättningssystemet högre än beräknat. Detta då kommunerna hade möjlighet att i efterhand ansöka om ersättning enligt det tidigare systemet t.o.m. den 31 december 2017. I propositionen Vårändringsbudget för 2018 (2017/18:99) respektive propositionen Höständringsbudget för 2018 (2018/19:1) anvisades sammanlagt ytterligare 5 708 miljoner kronor.

Anslag 1:3 Migrationspolitiska åtgärder
Anslaget används främst för utbetalning av statsbidrag till internationella organisationer inom migrationsområdet. Under 2018 utbetalades till IOM ett kärnstöd om 65 miljoner kronor. Knappt 14 miljoner kronor utbetalades för anhörigresor och återvandringsförberedelser. De totala utgifterna uppgick till ca 89 miljoner kronor.

Anslag 1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål
Utgifterna på anslaget finansierar migrationsdomstolarnas förvaltningskostnader. Behovet av medel påverkas främst av antalet anställda. Utgifterna uppgick till 958 miljoner kronor, en ökning i förhållande till 2017 med 119 miljoner kronor. Utgiftsökningen berodde framför allt på att antalet årsarbetskrafter fortsatte att öka under 2018, med 100 årsarbetskrafter (65 procent) för att möta det ökade antalet asylmål.

Anslag 1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål
Utgifterna är kopplade till hur många mål som prövas i domstol och hur många muntliga förhandlingar som genomförs. Utgifterna uppgick till ca 299 miljoner kronor, en ökning med 53 miljoner kronor jämfört med 2017 och 9 miljoner kronor mer än beräknat. Den högre anslagsförbrukningen berodde i huvudsak på att migrationsdomstolarna avgjorde något fler mål än prognostiserat.

Anslag 1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden
Utgifterna påverkas av antalet avgjorda asylärenden där offentligt biträde förordnats och kostnaden per förordnat biträde. Utgifterna uppgick 2018 till 570 miljoner kronor vilket var 265 miljoner kronor (87 procent) mer än anvisade medel i budgetpropositionen för 2018. Utgifterna ökade då andelen ärenden som krävde offentligt biträde blev högre än beräknat. Anslaget belastades även av ett icke medgivet överskridande från 2017 om 145 miljoner kronor. Anslaget tillfördes därför i propositionen Vårändringsbudget för 2018 respektive propositionen Höständringsbudget för 2018 totalt 553 miljoner kronor under 2018.

Anslag 1:7 Utresor för avvisade och utvisade
Utgifterna på anslaget påverkas främst av hur många personer som återvänder och av kostnaden per utresa. Utgifterna uppgick till 269 miljoner kronor, 16 miljoner kronor högre än 2017 och ca 80 miljoner kronor lägre än tilldelade medel. Ökningen jämfört med 2017 har uteslutande skett på Kriminalvårdens anslagspost. Kostnaderna för Migrationsverket har istället minskat med 9 procent jämfört med år 2017, från totalt 43 miljoner till 39 miljoner kronor. Antalet utresor med hjälp av Migrationsverket var 22 procent färre 2018 än året innan.

Anslag 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar
Anslaget används för utgifter för projekt som beviljas inom ramen för Asyl-, migrations och integrationsfonden (AMIF) samt för statlig medfinansiering av projekt och för administration av fonden. Utgifterna uppgick till ca 130 miljoner kronor, 15 miljoner kronor mindre än tilldelade medel. Den främsta anledningen till det lägre utfallet var att ett flertal projekt använde mindre projektmedel än vad som initialt budgeterats.

Anslag 1:9 Tillfälligt stöd till kommuner för ensamkommande unga asylsökande m.fl.
I budgetpropositionen för 2018 tilldelades 195 miljoner kronor för detta ändamål. Ytterligare 200 miljoner kronor tillfördes i proposition Vårändringsbudget för 2018. Samtliga medel betalades ut till kommunerna enligt fördelning i Migrationsverkets regleringsbrev.

2.4 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att det övergripande målet för migrationspolitiken att säkerställa en långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten och som inom ramen för den reglerade invandringen underlättar rörlighet över gränser, och främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring, tillvaratar och beaktar migrationens utvecklingseffekter, samt fördjupar det europeiska och internationella samarbetet delvis har uppnåtts.

När det gäller att ta tillvara och beakta migrationens utvecklingseffekter och att fördjupa det europeiska och internationella samarbetet är målet uppnått.

Bilden är inte lika entydig sett till en långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten och som inom ramen för den reglerade invandringen underlättar rörlighet över gränser och främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring Rättssäkerheten bedöms fortsatt generellt som god, men är fortsatt viktig att följa upp framöver. Det omvända gäller servicen och tillgängligheten som i stora delar fortfarande inte är tillräckligt utvecklad.

Regeringen gav i regleringsbrevet för 2018 Migrationsverket i uppdrag att vidta ytterligare åtgärder för att öka produktiviteten och förkorta handläggningstiderna bland annat genom ökad digitalisering. Effektiviteten förbättrades inom prövningen av ansökningar av arbetstillstånd, efter att Migrationsverket infört ett nytt arbetssätt. Det är en positiv utveckling även om handläggstiderna fortfarande varierar mycket inom denna kategori och fortsatta insatser är angelägna. Arbetet med att anvisning till kommun av personer som beviljats uppehållstillstånd fungerar tillfredsställande. I övrigt skedde inte den effektivitetsutveckling inom verksamheten som hade förväntats, mätt i avgjorda ärenden per årsarbetskraft och kostnaden per avgjort ärende. Det har tagit lång tid att avgöra äldre asylärenden vilket också medfört att den omarbetade och effektivare handläggningsprocessen inte har kunnat genomföras lika tidigt som planerat.

Handläggningstiderna för ansökningar om uppehållstillstånd för anknytning kom inte ned till den förordningsstyrda tiden på nio månader. Effektiviteten i prövningen av medborgarskapsärenden har också haft en negativ utveckling där handläggningstiderna nästan dubblerats, produktiviteten har minskat och kostnaden per avgjort ärende har ökat. Sammantaget bidrog detta till att utgifterna totalt blev fyra miljarder kronor högre än anvisade medel i budgetpropositionen för 2018.

Migrationsverket överskattade hur många ärenden som kunde avgöras och effektiviteten ökade inte i den utsträckning som förväntades. Sammantaget bidrog detta till ett sämre resultat än förväntat. Regeringens åtgärder för att öka återvändandet för de personer som saknar tillstånd att vistas i Sverige har ännu inte heller fått avsedd effekt.

För Migrationsverket innebar 2018 ett fortsatt arbete med att pröva ett stort antal asylansökningar. Trenden med ett relativt stabilt antal nya asylsökande och sjunkande antal inskrivna i mottagandet fortsatte. Det ställde i sin tur krav på myndigheten att fortsätta arbetet med anpassningen av verksamheten och dimensioneringen av organisationen. Avvecklingen av boendena fortsatte liksom fortsatta minskningar av personalstyrkan. Myndigheten genomförde också förändringar i sin ledning och styrning och av organisationen som trädde i kraft den 1 april 2018. Syftet var framför allt att stärka den strategiska styrningen och att få till stånd en ökad

enhetlighet och effektivitet. En långsiktig strategi för verksamheten har även tagits fram av myndigheten.

Samtidigt som omställningsarbetet har tagit kraft från organisationen bland annat genom förlorad kompetens och svårigheter att upprätthålla bemanningsnivån, var 2018 sammantaget ett år då förutsättningarna för myndigheten på allvar stabiliserades.

Antalet öppna asylärenden (förstagångsärenden) fortsatte minska och var det lägsta antalet sedan 2011. Även antalet öppna ärenden om uppehållstillstånd för anknytning, arbete och studier fortsatte minska. Trenden med ökande handläggningstider för anknytningsärenden bröts. Därmed kunde mer kraft börja läggas på att utveckla verksamheten. Det innebär sammantaget att förutsättningarna för 2019 och 2020 märkbart har förbättrats samtidigt som de faktiska resultaten, med några få undantag, ännu inte har fått genomslag.

2.5 Politikens inriktning

Antalet migranter i världen är ca 260 miljoner. Det samlade antalet människor på flykt i världen är ca 70 miljoner. Ungefär två tredjedelar av dessa är internflyktingar. Antalet asylsökande i Europa har minskat på senare år men ligger alltjämt på en historiskt relativt hög nivå och är fortsatt ojämnt fördelat mellan EU:s medlemsstater. Sverige är fortfarande ett av de EU-länder som tar emot flest asylsökande i förhållande till dess folkmängd. Frågan om ansvar och solidaritet är en av de största utmaningar som EU har att hantera. Människor kommer fortsatt att behöva söka skydd från förföljelse, krig och konflikter, och oförutsedda händelser kan inträffa som gör att utvecklingen snabbt kan komma att förändras, inte minst i EU:s närområde.

Målet som riksdagen har fastslagit för utgiftsområdet är att säkerställa en långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten och som inom ramen för den reglerade invandringen underlättar rörlighet över gränser, främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring och tillvaratar och beaktar migrationens utvecklingseffekter samt fördjupar det europeiska och internationella samarbetet.

Ett hållbart regelverk för asyl och anhöriginvandring

Den 14 juni 2019 beslutade regeringen att ge en parlamentariskt sammansatt kommitté i uppdrag att utreda den framtida svenska migrationspolitiken (dir. 2019:32). Kommittén ska ta ställning till utformningen av politiken i syfte att fastställa en ordning som är långsiktigt hållbar. Betänkandet ska lämnas senast den 15 augusti 2020.

I avvaktan på resultatet av den parlamentariskt sammansatta kommitténs arbete har regeringen bedömt att de svenska reglerna i huvudsak bör vara fortsatt restriktiva inom ramen för EU-rätten och internationella konventioner. Regeringen har mot den bakgrunden föreslagit att giltighetstiden för den tillfälliga lagen ska förlängas till och med den 19 juli 2021, dock med justeringen att alternativt skyddsbehövande ges rätt till familjeåterförening under samma förutsättningar som flyktingar (prop. 2018/19:128). Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag (bet. 2018/19:SfU26, rskr. 2018/19:295).

Ett ordnat mottagande

Asylsökandes möjlighet att fritt välja eget boende under asyltiden riskerar att leda till negativa sociala konsekvenser och regelverket behöver därför reformeras. Regeringen beslutade den 5 juni 2019 lagrådsremissen Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande med förslag som innebär att asylsökandes möjligheter att bo i eget boende begränsas i de områdena med de största socioekonomiska utmaningarna. Regeringen avser att inom kort överlämna en proposition i frågan till riksdagen. Regeringen föreslår att tidiga insatser i svenska språket för asylsökande fortsätter att genomföras genom finansiering via Folkbildningsrådet. Se vidare under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Ytterligare insatser för ökat återvändande

Det är viktigt att det råder rättssäkerhet i asylprocessen. Regeringen arbetar för ett väl fungerande och rättssäkert återvändande för de personer som inte har rätt att stanna i Sverige. De som fått ett lagakraftvunnet avvisnings- eller utvisningsbeslut ska återvända så snart som möjligt. Merparten av de som återvänder gör det självmant och det är här tyngdpunkten bör ligga även framöver. Under de senaste åren

har regeringen genomfört åtgärder för att utöka antalet förvarsplatser. Medel föreslås tillföras för att bibehålla nuvarande kapacitet.

Ett fungerande samarbete med mottagarländer när det gäller återtagande är en förutsättning för att kunna verkställa avvisnings- och utvisningsbeslut. Det är därför viktigt att den bilaterala dialogen med mottagarländerna fortsätter och att den utvecklas.

*Ansvaret för migrationsverksamheten flyttas till Migrationsverk*et

En viktig del av migrationshanteringen sker på svenska ambassader och konsulat runt om i världen. Dessa utlandsmyndigheter bistår Migrationsverket i handläggningen av uppehålls- och arbetstillstånd och utlandsmyndigheterna står även för den absoluta majoriteten av de ca 250 000 viseringsbeslut som Sverige årligen fattar. I syfte att skapa bättre förutsättningar för effektivisering av migrationsverksamheten som bedrivs vid utlandsmyndigheterna anser regeringen att Migrationsverket även bör ansvara för den del av migrationsverksamheten som bedrivs vid utlandsmyndigheterna.

Ökad effektivitet med hög kvalitet i handläggningen

För att uppnå målet för migrationspolitiken ställs bl.a. krav på en effektiv och rättssäker handläggning samt god service och tillgänglighet. Migrationsverket genomgår en fortsatt anpassning av antalet anställda och en översyn av huvudkontoret och stödfunktionerna genomförs i syfte att säkerställa ett så effektivt utnyttjande av resurserna som möjligt.

Migrationsverkets arbete med att effektivisera verksamheten genom digitalisering antas leda till kortare handläggningstider inom flera ärendeslag. Det är positivt att arbetet har intensifierats och blivit mer strukturerat. När det gäller service och tillgänglighet samt prövningen av medborgarskap krävs fortsatt omfattande insatser av myndigheten i syfte att nå upp till de krav som ställs.

Det är viktigt att det utvecklingsarbete som påbörjats när det gäller myndighetens prognoser leder till ökad tillförlitlighet och träffsäkerhet. En ökad kostnadsmedvetenhet behöver även genomsyra verksamheten framöver. Vidare är det viktigt att myndigheten har en hög rättslig kvalitet i handläggningen.

Ett stort antal mål återstår fortfarande att avgöras av migrationsdomstolarna. Medel tillförs för att ge migrationsdomstolarna bättre förutsättningar att arbeta av ärendebalansen och korta handläggningstiderna som uppstått till följd av de senaste årens kraftiga ökning.

Ökad internationell samverkan

För att värna Schengenområdets framtid och uppnå hållbara och långsiktiga lösningar på asyl- och migrationsområdet behöver samarbeten mellan länder och internationella organisationer utvecklas.

Regeringen vill se ett ökat gemensamt ansvarstagande för asylsökande i EU och medlemsstaterna måste fullt ut genomföra det gemensamma regelverket. Det behövs en jämnare fördelning av asylsökande. Ett fungerande asylsystem är nödvändigt för att bevara det ömsesidiga förtroendet som Schengensamarbetet bygger på. Vidare anser regeringen att ekonomiska incitament ska kunna användas för att uppnå ett ökat solidariskt ansvarstagande i migrationspolitiken. Vidare måste kontrollen över vilka som reser in över de yttre gränserna förbättras samtidigt som rätten att söka asyl upprätthålls.

Sverige ska utgöra en stark röst i det arbetet i EU såväl som globalt. Sverige har varit drivande i att öka antalet vidarebosatta i världen och ska fortsätta verka för att fler medlemsstater ökar vidarebosättningen av människor i behov av skydd. Sverige kommer även fortsatt att lyfta fram vikten av att internationell rätt och EU-rätt efterlevs, att mänskliga rättigheter respekteras och att rätten att söka asyl upprätthålls. Regeringen ska genom långsiktiga migrationsdialoger med prioriterade tredjeländer och regioner stödja EU:s samarbeten för att motverka grundorsaker till ofrivillig migration samt stärka ursprungs- och transitländers egen kapacitet att hantera alla aspekter av migration.

Sverige kan genom ett ökat kärnstöd till FN:s migrationsorganisation IOM bidra till att stärka migrationens positiva utvecklingseffekter och till att göra migrationen mer säker, ordnad och reglerad i linje med det globala migrationsramverkets målsättningar.

2.6 Budgetförslag

2.6.1 1:1 Migrationsverket

Tabell 2.11 Anslagsutveckling 1:1 Migrationsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	5 189 634	Anslags-sparande	254 228
2019	Anslag	4 383 896 [1]	Utgifts-prognos	4 523 953
2020	**Förslag**	**4 443 762**		
2021	Beräknat	4 455 601 [2]		
2022	Beräknat	4 521 728 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 4 389 180 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 4 389 179 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Migrationsverkets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för förvarslokaler samt resor som möjliggör asylsökandes deltagande i tidiga insatser.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.12 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	272 598	0	748 469	-475 871
Prognos 2019	264 000	0	1 060 000	-792 000
Budget 2020	337 000	0	1 059 000	-722 000

Intäkterna från den avgiftsbelagda verksamheten består av ansökningsavgifter som betalas av sökande för handläggning av uppehålls- och arbetstillstånd. De offentligrättsliga avgiftsintäkterna får inte disponeras av myndigheten.

Regeringens överväganden

Regeringen anser, i enlighet med vad som anförs i avsnitt 2.5 om ett ordnat mottagande, att möjligheten för asylsökande att ordna eget boende under asyltiden, s.k. EBO, ska reformeras. Förslaget om ändrade regler för eget boende beräknas medföra ökade kostnader för Migrationsverket, bl.a. för en utvidgad administrativ hantering. Regeringen föreslår att 2 miljoner kronor tillförs anslaget 2020 och 3 miljoner kronor fr.o.m. 2021.

Efter förslag i 2019 års ekonomiska vårproposition har riksdagen beslutat att de ändamål och verksamheter som avser migrationsverksamhet vid utlandsmyndigheterna ska flyttas från utgiftsområde 1 Rikets styrelse till utgiftsområde 8 Migration (prop. 2018/19:100, bet. 2018/19:KU33, rskr. 2018/19:256). Flytten innebär att Migrationsverket får ansvara för den del av migrationsverksamheten som bedrivs vid utlandsmyndigheterna. Migrationsverket övertar därmed de ändamål och verksamheter som avser migrationsverksamheten vid utlandsmyndigheterna. Regeringen föreslår därför att anslaget ökar med 165,5 miljoner kronor fr.o.m. 2020. För att finansiera förslaget minskar anslaget 4:1 *Regeringskansliet m.m.* under utgiftsområde 1 med motsvarande belopp.

För att bibehålla nuvarande förvarskapacitet föreslår regeringen att 125 miljoner kronor tillförs anslaget 2020 och 200 miljoner kronor fr.o.m. 2021.

Den svenska förvaltningen och kontrollen av EU-stöd bör effektiviseras. Kostnaden per stödkrona, dvs. myndigheternas kostnader per utbetalde EU-stöd, ska minska genom effektivare arbetssätt och minskad administration. Migrationsverkets kostnad för förvaltning och kontroll av EU-stöd föreslås därför minska med 1 miljon kronor från och med 2020.

Tabell 2.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Migrationsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 326 896**	**4 326 896**	**4 326 896**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	93 383	160 276	226 871
Beslut	-142 017	-199 575	-202 537
Varav BP20 [3]	126 000	202 000	202 000
Varav [3]			
Förvarsverksamhet	125 000	200 000	200 000
Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande	2 000	3 000	3 000
Effektivisera förvaltning och kontroll av EU-stöd	-1 000	-1 000	-1 000
Överföring till/från andra anslag	165 500	168 005	170 498
Varav BP20 [3]	165 500	165 500	165 500
Varav [3]			
Migrationsverksamhet vid utlandsmyndigheterna	165 500	165 500	165 500
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 443 762**	**4 455 601**	**4 521 728**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 4 443 762 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Migrationsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 455 601 000 kronor respektive 4 521 728 000 kronor.

2.6.2 1:2 Ersättningar och bostadskostnader

Tabell 2.14 Anslagsutveckling 1:2 Ersättningar och bostadskostnader

Tusental kronor

2018	Utfall	11 723 883	Anslags-sparande	683 880
2019	Anslag	5 567 000 [1]	Utgifts-prognos	5 300 000
2020	**Förslag**	**4 936 000**		
2021	Beräknat	4 170 000		
2022	Beräknat	3 970 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för stöd till asylsökande och övriga kategorier som omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., statsbidrag till kommuner och landsting samt boende för asylsökande.

Regeringens överväganden

Regeringen anser, i enlighet med vad som anförs i avsnitt 2.5 om ett ordnat mottagande och avsnitt 2.6.1, att möjligheten för asylsökande att ordna eget boende under asyltiden, s.k. EBO, behöver reformeras. Förslaget bedöms innebära att fler asylsökande kommer att bo i Migrationsverkets boenden i stället för i ett eget ordnat boende och att kostnaderna för boendebeståndet därmed ökar. Regeringen föreslår att 36 miljoner kronor tillförs anslaget 2020 och 70 miljoner kronor fr.o.m. 2021 för att finansiera de ökade kostnaderna för asylsökandes boende som följer av förslaget.

Tabell 2.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Ersättningar och bostadskostnader

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**5 567 000**	**5 567 000**	**5 567 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-411 000	-609 000	-1 069 000
Varav BP20	-824 000	-1 470 000	-1 930 000
Varav			
Förlängning av tillfälliga lagen	-860 000	-1 540 000	-2 000 000
Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande	36 000	70 000	70 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	-20 000	-588 000	-328 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-200 000	-200 000	-200 000
Förslag/beräknat anslag	**4 936 000**	**4 170 000**	**3 970 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 4 936 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Ersättningar och bostadskostnader* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 170 000 000 kronor respektive 3 970 000 000 kronor.

2.6.3 1:3 Migrationspolitiska åtgärder

Tabell 2.16 Anslagsutveckling 1:3 Migrationspolitiska åtgärder

Tusental kronor

2018	Utfall	88 538	Anslags-sparande	-2 116
2019	Anslag	117 915 [1]	Utgifts-prognos	117 915
2020	**Förslag**	**127 915**		
2021	Beräknat	87 915		
2022	Beräknat	54 014		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för
– migrationspolitiska projekt och analyser,
– statsbidrag till internationella organisationer inom migrationsområdet,
– statsbidrag till Svenska Röda Korset för efterforskning och familjeåterförening under fredstid,
– förberedelser för återvandring eller tillfälligt återvändande för deltagande i återuppbyggnad och utveckling av ursprungslandet,
– återvandringsprojekt och bidrag i samband med återvandring samt
– anhörigresor.

Regeringens överväganden

Till följd av de principer som tillämpades vid utformningen av budgetpropositionen för 2019 (Prop. 2018:19:1) prolongerades tidigare beslutade justeringar av anslaget för kommande år. Regeringen föreslår att 40 miljoner kronor tillförs anslaget under 2020 för att återställa tidigare minskning och möjliggöra att medlemsavgifter och kärnstöd kan utbetalas i enlighet med de ekonomiska åtaganden som Sverige har förbundit sig till. Finansiering sker genom att anslaget 1:6 *Offentligt biträde i utlänningsärenden* minskas med motsvarande belopp.

Från och med 2020 avser Sverige att ge ett utökat kärnstöd om 50 miljoner kronor till IOM. Finansiering sker genom att anslaget 1:1 *Biståndsverksamhet* under utgiftsområde 7 Internationellt bistånd minskas med motsvarande belopp.

Tabell 2.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Migrationspolitiska åtgärder

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**57 915**	**57 915**	**57 915**
Förändring till följd av:			
Beslut	90 000	50 000	50 000
Varav BP20	90 000	50 000	50 000
Varav			
Ökat kärnstöd IOM	50 000	50 000	50 000
Tillskott för bibehållen verksamhet	40 000		
Övriga makroekonomiska förutsättningar	14 000	14 000	-20 218
Volymer			
Överföring till/från andra anslag	-34 000	-34 000	-33 683
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**127 915**	**87 915**	**54 014**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 127 915 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Migrationspolitiska åtgärder* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 87 915 000 kronor respektive 54 014 000 kronor.

2.6.4 1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål

Tabell 2.18 Anslagsutveckling 1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål

Tusental kronor

2018	Utfall	957 617	Anslags-sparande	32 555
2019	Anslag	890 291 [1]	Utgifts-prognos	993 417
2020	**Förslag**	**781 903**		
2021	Beräknat	567 161 [2]		
2022	Beräknat	552 301 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 558 939 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 536 593 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för
– migrationsdomstolarnas och Migrationsöverdomstolens förvaltningsutgifter för prövning av utlännings- och medborgarskapsmål,
– utgifter för Högsta förvaltningsdomstolens handläggning av resningsansökningar av utlännings- och medborgarskapsmål samt
– Domstolsverkets förvaltningsutgifter för de aktuella domstolarnas verksamhet med utlännings- och medborgarskapsmål.

Regeringens överväganden

För att förbättra förutsättningarna för migrationsdomstolarna att avgöra fler asylmål föreslår regeringen att 122 miljoner kronor tillförs anslaget 2020. För 2021 beräknas anslaget ökas med 104 miljoner kronor och 2022 med 81 miljoner kronor.

Tabell 2.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**691 291**	**691 291**	**691 291**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 808	18 092	28 273
Beslut	82 804	-142 222	-167 263
Varav BP20 [3]	122 000	104 000	81 000
Varav [3]			
Tillskott till Migrationsdomstolarna	122 000	104 000	81 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**781 903**	**567 161**	**552 301**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 781 903 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Domstolsprövning i utlänningsmål* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 567 161 000 kronor respektive 552 301 000 kronor.

2.6.5 1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål

Tabell 2.20 Anslagsutveckling 1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål

Tusental kronor

2018	Utfall	298 535	Anslags-sparande	-8 337
2019	Anslag	337 649 [1]	Utgifts-prognos	296 542
2020	**Förslag**	**249 831**		
2021	Beräknat	226 800		
2022	Beräknat	226 800		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för
– migrationsdomstolarnas och Migrationsöverdomstolens direkta utgifter för nämndemän, sakkunniga och vittnen i utlännings- och medborgarskapsmål,
– utgifter för ersättning till offentligt biträde och

tredje man enligt 4 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde i mål enligt utlänningslagen (2005:716),
– utgifter för ersättning till tolkar enligt 52 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) och ersättning till part och parts ställföreträdare enligt 15 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) i mål enligt utlänningslagen (2005:716) och lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap. I kostnaderna för tolkar får även kostnader för tolkförmedlings administrativa avgifter ingå.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**337 649**	**337 649**	**337 649**
Förändring till följd av:			
Beslut	-87 818	-110 849	-110 849
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**249 831**	**226 800**	**226 800**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 249 831 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 226 800 000 kronor per år.

2.6.6 1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden

Tabell 2.22 Anslagsutveckling 1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden

Tusental kronor

2018	Utfall	570 129	Anslags-sparande	172 293
2019	Anslag	422 027 [1]	Utgifts-prognos	286 337
2020	**Förslag**	**402 150**		
2021	Beräknat	385 150		
2022	Beräknat	335 150		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för offentligt biträde och tolk i ärenden enligt utlänningslagen (2005:716) eller enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**432 027**	**432 027**	**432 027**
Förändring till följd av:			
Beslut	-29 877	-46 877	-96 877
Varav BP20	-10 000	-2 000	-52 000
Varav			
Förlängning av tillfälliga lagen	30 000	-2 000	-52 000
Tillskott för bibehållen verksamhet	-40 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**402 150**	**385 150**	**335 150**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 402 150 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Offentligt biträde i utlänningsärenden* för 2020. För 2021 och 2022

beräknas anslaget till 385 150 000 kronor respektive 335 150 000 kronor.

2.6.7 1:7 Utresor för avvisade och utvisade

Tabell 2.24 Anslagsutveckling 1:7 Utresor för avvisade och utvisade

Tusental kronor

2018	Utfall	269 116	Anslags-sparande	80 086
2019	Anslag	349 202 [1]	Utgifts-prognos	308 404
2020	**Förslag**	**349 202**		
2021	Beräknat	324 202		
2022	Beräknat	329 202		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för resor ut ur landet och andra åtgärder för utlänningar som avvisats eller utvisats med stöd av utlänningslagen (2005:716) eller lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Anslaget får vidare användas för kostnader för resor ut ur Sverige för de asylsökande som återkallat sin ansökan, samt för kostnader för Migrationsverkets personal vid övervakning av tvångsvisa resor.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Utresor för avvisade och utvisade

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**349 202**	**349 202**	**349 202**
Förändring till följd av:			
Beslut		-25 000	-20 000
Varav BP20		-3 000	2 000
Varav			
Förlängning av tillfälliga lagen		-3 000	2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**349 202**	**324 202**	**329 202**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 349 202 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Utresor för avvisade och utvisade* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 324 202 000 kronor respektive 329 202 000 kronor.

2.6.8 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar

Tabell 2.26 Anslagsutveckling 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar

Tusental kronor

2018	Utfall	130 617	Anslags-sparande	24 833
2019	Anslag	155 450 [1]	Utgifts-prognos	153 658
2020	**Förslag**	**155 450**		
2021	Beräknat	155 450		
2022	Beräknat	155 450		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för projekt som beviljas medel inom ramen för den Europeiska flyktingfonden III, Europeiska återvändandefonden och Asyl-, migrations- och integrationsfonden, motsvarande EU:s finansiering av dessa program. Vidare får anslaget användas för statlig medfinansiering för projekt inom dessa fonders områden och administration av fonderna.

Bemyndigande och ekonomiska åtagande

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:8 *Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar* besluta om bidrag som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 131 000 000 kronor 2021 och 132 000 000 kronor 2022 och 2 700 000 kronor 2023.

Skälen för regeringens förslag: Migrationsverket är ansvarig myndighet i Sverige för Asyl-, migrations- och integrationsfonden. Sverige har tilldelats ca 1,3 miljarder kronor för projektstöd under hela programperioden. Mot bakgrund av det stora ansvar Sverige har tagit inom EU för att möta flyktingsituationen är det av stor vikt att Sverige i så hög utsträckning som möjligt utnyttjar de fondmedel som tilldelats.
Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:8 *Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 265 700 000 kronor 2021–2023.

Tabell 2.27 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	184 635	73 599	356 400			
Nya åtaganden		356 400	3 300			
Infriade åtaganden	-104 256	-73 599	-94 000	-131 000	-132 000	-2 700
Utestående åtaganden	80 379	356 400	265 700			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**0**	**356 400**	**265 700**			

Regeringens övervägande

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande:

Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**155 450**	**155 450**	**155 450**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**155 450**	**155 450**	**155 450**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 155 450 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 155 450 000 kronor respektive 155 450 000 kronor.

9

Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Förslag till statens budget för 2020

Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 6

Diagramförteckning ... 10

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 13

2 Hälsovård, sjukvård och social omsorg ... 15
- 2.1 Omfattning ... 15
- 2.2 Utgiftsutveckling ... 15
- 2.3 Skatteutgifter ... 16
- 2.4 Mål för utgiftsområdet ... 17

3 Hälso- och sjukvårdspolitik ... 19
- 3.1 Omfattning ... 19
- 3.2 Utgiftsutveckling ... 19
- 3.3 Mål för området ... 20
- 3.4 Resultatredovisning ... 20
  - 3.4.1 Resultatindikatorer och bedömningsgrunder ... 20
  - 3.4.2 Resultat ... 20
  - 3.4.3 Analys och slutsatser ... 46
  - 3.4.4 Tillkännagivanden ... 49
- 3.5 Den årliga revisionens iakttagelser ... 51
- 3.6 Politikens inriktning ... 51
- 3.7 Budgetförslag ... 58
  - 3.7.1 1:1 Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ... 58
  - 3.7.2 1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering ... 59
  - 3.7.3 1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket ... 59
  - 3.7.4 1:4 Tandvårdsförmåner ... 60
  - 3.7.5 Internationellt samarbete för horisontspaning på nya läkemedel ... 61
  - 3.7.6 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna ... 61
  - 3.7.7 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård ... 62
  - 3.7.8 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden ... 65
  - 3.7.9 1:8 Bidrag till psykiatri ... 66
  - 3.7.10 1:9 Läkemedelsverket ... 68
  - 3.7.11 1:10 E-hälsomyndigheten ... 69

3.7.12 1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna....70
3.7.13 8:1 Socialstyrelsen....71
3.7.14 8:2 Inspektionen för vård och omsorg....72
3.7.15 Övrig verksamhet....73

4 Folkhälsopolitik....75
4.1 Omfattning....75
4.2 Utgiftsutveckling....75
4.3 Mål för området....76
4.4 Resultatredovisning....76
4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder....76
4.4.2 Resultat....76
4.4.3 Analys och slutsatser....96
4.5 Politikens inriktning....96
4.6 Budgetförslag....103
4.6.1 2:1 Folkhälsomyndigheten....103
4.6.2 2:2 Insatser för vaccinberedskap....104
4.6.3 2:3 Bidrag till WHO....106
4.6.4 2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar....107
4.6.5 6:1 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel....107

5 Funktionshinderspolitik....109
5.1 Omfattning....109
5.2 Utgiftsutveckling....109
5.3 Mål för området....110
5.4 Resultatredovisning....110
5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder....110
5.4.2 Resultat....110
5.4.3 Analys och slutsatser....114
5.5 Politikens inriktning....114
5.5.1 En funktionshinderspolitik som utgår från mänskliga rättigheter....114
5.5.2 Styrningen av funktionshinderspolitiken....114
5.5.3 Förbättrad statistik om personer med funktionsnedsättning....115
5.5.4 Hjälpmedel och välfärdsteknik....115
5.5.5 Boende i gruppbostad eller i bostad med särskild service enligt LSS....115
5.6 Budgetförslag....115
5.6.1 3:1 Myndigheten för delaktighet....115
5.6.2 3:2 Bidrag till funktionshindersorganisationer....116

6 Politik för sociala tjänster....117
6.1 Omfattning....117
6.2 Utgiftsutveckling....117
6.3 Mål för området....118
6.4 Förslag om nytt mål för området omsorg om äldre....118
6.5 Resultatredovisning....120
6.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder....120
6.5.2 Resultat....122

6.5.3 Analys och slutsatser ... 148
6.6 Politikens inriktning ... 153
6.6.1 Omsorg om äldre ... 154
6.6.2 Individ- och familjeomsorgen ... 155
6.6.3 Stödinsatser till personer med funktionsnedsättning ... 157
6.7 Budgetförslag ... 157
6.7.1 4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ... 157
6.7.2 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet ... 158
6.7.3 4:3 Bilstöd till personer med funktionsnedsättning ... 159
6.7.4 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning ... 160
6.7.5 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet ... 161
6.7.6 4:6 Statens institutionsstyrelse ... 163
6.7.7 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m. ... 164

7 Barnrättspolitik ... 167
7.1 Omfattning ... 167
7.2 Utgiftsutveckling ... 167
7.3 Mål för området ... 168
7.4 Resultatredovisning ... 168
7.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 168
7.4.2 Resultat ... 168
7.4.3 Analys och slutsatser ... 173
7.5 Politikens inriktning ... 173
7.6 Budgetförslag ... 175
7.6.1 5:1 Barnombudsmannen ... 175
7.6.2 5:2 Barnets rättigheter ... 175

8 Forskning under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning ... 177
8.1 Omfattning ... 177
8.2 Utgiftsutveckling ... 177
8.3 Mål för området ... 178
8.4 Resultatredovisning ... 178
8.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 178
8.4.2 Resultat ... 178
8.4.3 Analys och slutsatser ... 179
8.5 Den årliga revisionens iakttagelser ... 179
8.6 Politikens inriktning ... 179
8.7 Budgetförslag ... 180
8.7.1 7:1 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning ... 180
8.7.2 7:2 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning ... 180

Bilaga International Horizon Scanning Initiative Membership Dossier

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	14
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	14
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	15
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	16
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	16
Tabell 2.4	Skatteutgifter	16
Tabell 3.1	Utgiftsutveckling inom Hälso- och sjukvårdspolitik	19
Tabell 3.2	Hälso- och sjukvårdsutgifter 2012–2017	21
Tabell 3.3	Kostnader för läkemedel, 2012–2018	40
Tabell 3.4	Utbetald ersättning för statligt tandvårdsstöd, 2009–2018	45
Tabell 3.5	Anslagsutveckling 1:1 Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	58
Tabell 3.6	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	58
Tabell 3.7	Anslagsutveckling 1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering	59
Tabell 3.8	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering	59
Tabell 3.9	Anslagsutveckling 1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	59
Tabell 3.10	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	60
Tabell 3.11	Anslagsutveckling 1:4 Tandvårdsförmåner	60
Tabell 3.12	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Tandvårdsförmåner	60
Tabell 3.13	Anslagsutveckling 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna	61
Tabell 3.14	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna	62
Tabell 3.15	Anslagsutveckling 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	62
Tabell 3.16	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	65
Tabell 3.17	Anslagsutveckling 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden	65
Tabell 3.18	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden	66
Tabell 3.19	Anslagsutveckling 1:8 Bidrag till psykiatri	66
Tabell 3.20	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Bidrag till psykiatri	68
Tabell 3.21	Anslagsutveckling 1:9 Läkemedelsverket	68
Tabell 3.22	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Läkemedelsverket	69
Tabell 3.23	Anslagsutveckling 1:10 E-hälsomyndigheten	69
Tabell 3.24	Offentligrättslig verksamhet	69
Tabell 3.25	Uppdragsverksamhet	69

Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 E-hälsomyndigheten ... 70
Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna ... 70
Tabell 3.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna ... 70
Tabell 3.29 Anslagsutveckling 8:1 Socialstyrelsen ... 71
Tabell 3.30 Offentligrättslig verksamhet ... 71
Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:1 Socialstyrelsen ... 72
Tabell 3.32 Anslagsutveckling 8:2 Inspektionen för vård och omsorg ... 72
Tabell 3.33 Offentligrättslig verksamhet ... 72
Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:2 Inspektionen för vård och omsorg ... 73
Tabell 3.35 Offentligrättslig verksamhet ... 73
Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Folkhälsopolitik ... 75
Tabell 4.2 Anslagsutveckling 2:1 Folkhälsomyndigheten ... 103
Tabell 4.3 Offentligrättslig verksamhet ... 103
Tabell 4.4 Uppdragsverksamhet ... 103
Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Folkhälsomyndigheten ... 104
Tabell 4.6 Anslagsutveckling 2:2 Insatser för vaccinberedskap ... 104
Tabell 4.7 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Insatser för vaccinberedskap ... 105
Tabell 4.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Insatser för vaccinberedskap ... 106
Tabell 4.9 Anslagsutveckling 2:3 Bidrag till WHO ... 106
Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Bidrag till WHO ... 106
Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar ... 107
Tabell 4.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar ... 107
Tabell 4.13 Anslagsutveckling 6:1 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel ... 107
Tabell 4.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:1 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel ... 108
Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom funktionshinderspolitik ... 109
Tabell 5.2 Andelen sysselsatta bland personer med funktionsnedsättning med/utan nedsatt arbetsförmåga och övriga i befolkningen. ... 111
Tabell 5.3 Andel ungdomar 16-29 år som varken arbetar eller studerar. ... 111
Tabell 5.4 Högsta utbildningsnivå, 2018 ... 111
Tabell 5.5 Inkomna anmälningar avseende diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning ... 112
Tabell 5.6 Anslagsutveckling 3:1 Myndigheten för delaktighet ... 115
Tabell 5.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Myndigheten för delaktighet ... 115
Tabell 5.8 Anslagsutveckling 3:2 Bidrag till funktionshindersorganisationer ... 116
Tabell 5.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Bidrag till funktionshindersorganisationer ... 116
Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom Politik för sociala tjänster ... 118
Tabell 6.2 Kommunens kostnader för vård och omsorg om äldre ... 125

Tabell 6.3 Antalet kvinnor och män med hemtjänst respektive plats i särskilt boende 126
Tabell 6.4 Personalkontinuitet inom hemtjänsten 127
Tabell 6.5 Väntetid till särskilt boende för äldre 127
Tabell 6.6 Antal kommuner med ett underskott på särskilda boendeformer för äldre 128
Tabell 6.7 Kvinnor och män med insats enligt LSS 2009–2018 143
Tabell 6.8 Anslagsutveckling 4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd 157
Tabell 6.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd 158
Tabell 6.10 Anslagsutveckling 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet 158
Tabell 6.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet 159
Tabell 6.12 Anslagsutveckling 4:3 Bilstöd till personer med funktionsnedsättning 159
Tabell 6.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:3 Bilstöd till personer med funktionsnedsättning 160
Tabell 6.14 Anslagsutveckling 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning 160
Tabell 6.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning 161
Tabell 6.16 Anslagsutveckling 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet 161
Tabell 6.17 Beställningsbemyndigande för anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet 162
Tabell 6.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet 162
Tabell 6.19 Anslagsutveckling 4:6 Statens institutionsstyrelse 163
Tabell 6.20 Uppdragsverksamhet 163
Tabell 6.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:6 Statens institutionsstyrelse 164
Tabell 6.22 Anslagsutveckling 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m. 164
Tabell 6.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m. 165
Tabell 7.1 Utgiftsutveckling inom Barnrättspolitik 167
Tabell 7.2 Anslagsutveckling 5:1 Barnombudsmannen 175
Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:1 Barnombudsmannen 175
Tabell 7.4 Anslagsutveckling 5:2 Barnets rättigheter 175
Tabell 7.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:2 Barnets rättigheter 176
Tabell 8.1 Utgiftsutveckling inom området 177
Tabell 8.2 Anslagsutveckling för 7:1 Forskningsrådet för hälsa arbetsliv och välfärd: Förvaltning 180
Tabell 8.3 Uppdragsverksamhet 180
Tabell 8.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:1 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning 180
Tabell 8.5 Anslagsutveckling 7:2 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning 180

Tabell 8.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:2 Forskingsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning 181
Tabell 8.7 Beställningsbemyndigande för anslaget 7:2 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning 181

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Landstingens intäkter 2018, procentuellt fördelade på intäktsslag 21
Diagram 3.2 Landstingens kostnader för hälso- och sjukvård 2018, procentuellt fördelade på verksamhetsområde....21
Diagram 3.3 Andelen i befolkningen som instämmer helt eller delvis att de har tillgång till den sjukvård de behöver....22
Diagram 3.4 Dödlighet efter stroke (inom 90 dagar), kvinnor....24
Diagram 3.5 Dödlighet efter stroke (inom 90 dagar), män....24
Diagram 3.6 Dödlighet efter hjärtinfarkt (inom 28 dagar), kvinnor....25
Diagram 3.7 Dödlighet efter hjärtinfarkt (inom 28 dagar), män....25
Diagram 3.8 Påverkbar slutenvård vid hjärtsvikt, diabetes, astma eller KOL, kvinnor....25
Diagram 3.9 Påverkbar slutenvård vid hjärtsvikt, diabetes, astma eller KOL, män....25
Diagram 3.10 Sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet, kvinnor....26
Diagram 3.11 Sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet, män....26
Diagram 3.12 Uppfyllnadsgrad – Vårdgarantin – Operation/behandling inom 90 dagar 27
Diagram 3.13 Uppfyllnadsgrad – Besök – Vårdområden....28
Diagram 3.14 Antal legitimerade läkare sysselsatta i hälso- och sjukvården....30
Diagram 3.15 Antal legitimerade sjuksköterskor sysselsatta i hälso- och sjukvården....30
Diagram 3.16 Antalet legitimerade barnmorskor sysselsatta i hälso- och sjukvården....31
Diagram 3.17 Femårsöverlevnad cancer....34
Diagram 3.18 Kostnader för läkemedelsförmånerna 2008–2018....40
Diagram 3.19 Andel vuxna som besökt tandläkare eller tandhygienist för undersökning....45
Diagram 4.1 Återstående medellivslängd vid 0 års ålder, kvinnor och män, 2008–2018....77
Diagram 4.2 Återstående friska levnadsår (HLY) vid 0 års ålder, kvinnor och män, 2016....77
Diagram 4.3 Återstående medellivslängd vid 30 års ålder, kvinnor och män, 2009–2018....77
Diagram 4.4 Återstående medellivslängd vid 30 års ålder, utbildningsnivå, kvinnor, 2008–2017....78
Diagram 4.5 Återstående medellivslängd vid 30 års ålder, utbildningsnivå, män, 2008–2017....78
Diagram 4.6 Antal insjuknande i hjärtinfarkt, stroke och cancer 2008–2017....79
Diagram 4.7 Antal döda i hjärtsjukdom, stroke och cancer, 2008–2017....79
Diagram 4.8 Antal döda i ischemisk hjärtsjukdom per 100 000 invånare, kvinnor och män, utbildningsnivå, 2017....79

Diagram 4.9 Antal fall per 100 000 invånare i hjärtinfarkt, kvinnor och män, 35–79 år, utbildningsnivå, 2017 79
Diagram 4.10 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet i bröstcancer, kvinnor, 35–79 år, utbildningsnivå, 2013–2017 80
Diagram 4.11 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet i prostatacancer, män, 35–79 år, utbildningsnivå, 2013–2017 80
Diagram 4.12 Andel som anger att de har nedsatt psykiskt välbefinnande (baserat på GHQ5), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018 80
Diagram 4.13 Andel som anger att de har nedsatt psykiskt välbefinnande (baserat på GHQ5), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018 80
Diagram 4.14 Antal suicid och dödsfall med oklar avsikt per 100 000 invånare, utbildningsnivå, kvinnor 81
Diagram 4.15 Antal suicid och dödsfall med oklar avsikt per 100 000 invånare, utbildningsnivå, män 81
Diagram 4.16 Antal anmälda fall av infektion med meticillinresistenta gula stafylokocker (MRSA), kvinnor och män, 2009–2018 84
Diagram 4.17 Antal expedieringar av antibiotika per 1 000 invånare, kvinnor och män, 2009–2018 84
Diagram 4.18 Andel som anger att de äter lite respektive mycket frukt och grönsaker, kvinnor och män, 16–84 år, 2009–2016, 2018 87
Diagram 4.19 Andel som anger att de äter lite frukt och grönsaker (0–1,3 gånger/dag), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018 87
Diagram 4.20 Andel som anger att de äter lite frukt och grönsaker (0–1,3 gånger/dag), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018 87
Diagram 4.21 Andel invånare i åldern 16–84 år som uppgav övervikt, fetma eller övervikt och fetma fördelat på kön under perioden 2009–2018 88
Diagram 4.22 Andel som anger att de är fysiskt aktiva minst 300 minuter per vecka, kvinnor och män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2018 88
Diagram 4.23 Andel som anger att de sitter minst 10 timmar per dygn, kvinnor och män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2018 88
Diagram 4.24 Andelen elever i årskurs 9 och gymnasieskolans årskurs 2 som använt nätdroger någon gång, 2012–2018 90
Diagram 4.25 Andel som anger att de har en riskkonsumtion av alkohol, kvinnor och män, 25–84 år, 2009–2018 90
Diagram 4.26 Andel som anger att de röker dagligen, kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018 90
Diagram 4.27 Andel som anger att de röker dagligen, män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018 91
Diagram 4.28 Andel som anger att de använt cannabis senaste 12 månaderna, kvinnor och män, 16–84 år, 2009–2016, 2018 91
Diagram 4.29 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet enligt alkoholindex (antalet döda med explicit alkoholdiagnos som underliggande eller bidragande dödsorsak), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2013–2017 92

Diagram 4.30 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet enligt alkoholindex (antalet döda med explicit alkoholdiagnos som underliggande eller bidragande dödsorsak), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2013–2017.....92
Diagram 4.31 Antal fall per 100 000 invånare i narkotikarelaterad dödlighet (dödsfall i förgiftningar av narkotikaklassade läkemedel eller narkotika), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2008–2017.....93
Diagram 4.32 Antal fall per 100 000 invånare i narkotikarelaterad dödlighet (dödsfall i förgiftningar av narkotikaklassade läkemedel eller narkotika), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2008–2017.....93
Diagram 6.1 Andel vuxna biståndsmottagare i befolkningen fördelat på inrikes och utrikes födda kvinnor respektive män.....136
Diagram 6.2 Statlig assistansersättning från Försäkringskassan och personlig assistans enligt LSS 2008–2018. Antal personer på vänster axel och utgifter i miljoner kronor på höger axel.....146

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen godkänner Sveriges medlemskap i International Horizon Scanning Initiative (IHSI) och bemyndigar regeringen att under 2020–2027 för anslagen 1:5 *Bidrag för läkemedelsförmånerna* och 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* besluta om en årlig medlemsavgift på högst 5 400 000 kronor respektive på högst 2 700 000 kronor (avsnitt 3.7.5).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta att Folkhälsomyndigheten får ta upp lån i Riksgäldskontoret för beredskapsinvesteringar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 350 000 000 kronor (avsnitt 3.7.7).
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta att Socialstyrelsen får ta upp lån i Riksgäldskontoret för beredskaps-investeringar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 100 000 000 kronor (avsnitt 3.7.7).
4. Riksdagen godkänner att målen för den nationella äldrepolitiken kompletteras med ett femte mål (avsnitt 6.4).
5. Riksdagen anvisar ramanslagen för budget-året 2020 under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg enligt tabell 1.1.
6. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom den tidsperiod som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	37 320
1:2	Statens beredning för medicinsk och social utvärdering	87 923
1:3	Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	152 349
1:4	Tandvårdsförmåner	7 069 781
1:5	Bidrag för läkemedelsförmånerna	29 680 000
1:6	Bidrag till folkhälsa och sjukvård	9 257 886
1:7	Sjukvård i internationella förhållanden	498 187
1:8	Bidrag till psykiatri	2 160 393
1:9	Läkemedelsverket	149 768
1:10	E-hälsomyndigheten	119 603
1:11	Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna	2 900 000
2:1	Folkhälsomyndigheten	434 599
2:2	Insatser för vaccinberedskap	88 500
2:3	Bidrag till WHO	45 665
2:4	Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	75 502
3:1	Myndigheten för delaktighet	60 896
3:2	Bidrag till funktionshindersorganisationer	188 742
4:1	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	27 598
4:2	Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet	797 514
4:3	Bilstöd till personer med funktionsnedsättning	263 395
4:4	Kostnader för statlig assistansersättning	24 450 971
4:5	Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet	1 427 490
4:6	Statens institutionsstyrelse	1 157 143
4:7	Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	749 351
5:1	Barnombudsmannen	26 257
5:2	Barnets rättigheter	22 261
6:1	Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel	95 629
7:1	Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning	36 488
7:2	Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning	661 503
8:1	Socialstyrelsen	699 850
8:2	Inspektionen för vård och omsorg	744 578
Summa		**84 167 142**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
2:2	Insatser för vaccinberedskap	405 000	2021-2023
4:5	Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet	770 000	2021-2023
7:2	Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning	2 800 000	2021-2026
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**3 975 000**	

2 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet omfattar områdena Hälso- och sjukvårdspolitik, Folkhälsopolitik, Funktionshinderspolitik, Politik för sociala tjänster – omsorg om äldre, individ- och familjeomsorg, personer med funktionsnedsättning samt Barnrättspolitik.

Utgiftsområdet omfattar även anslagen 7:1 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning* och 7:2 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning*.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Hälso- och sjukvårdspolitik	45 255	50 346	50 213	**53 557**	52 847	50 016
Folkhälsopolitik	762	768	763	**740**	737	743
Funktionshinderspolitik	249	249	249	**250**	251	252
Politik för sociala tjänster	31 495	29 468	27 768	**28 873**	28 684	28 719
Barnrättspolitik	46	48	48	**49**	49	49
Forskningspolitik	612	667	660	**698**	699	699
Totalt för utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	**78 418**	**81 545**	**79 701**	**84 167**	**83 266**	**80 477**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**81 277**	**81 277**	**81 277**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	83	138	193
Beslut	3 441	2 162	-2 025
Varav BP20 [3]	2 159	2 347	2 429
Övriga makroekonomiska förutsättningar	380	227	209
Volymer	-1 002	-498	869
Överföring till/från andra utgiftsområden		-1	-1
Varav BP20 [3]			
Övrigt	-13	-40	-45
Ny ramnivå	**84 167**	**83 266**	**80 477**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	78 988
Verksamhetsutgifter [2]	5 158
Investeringar [3]	21
Summa ramnivå	**84 167**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 9 redovisas i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en likformig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre än den angivna normen inom skatteslaget.

Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. En utförlig beskrivning av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I det följande redovisas de nettoberäknade skatteutgifterna som är att hänföra till utgiftsområde 9.

Tabell 2.4 Skatteutgifter

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Nedsatt förmånsvärde alkolås	-	-
Läkemedel	2 480	2 530
Totalt för utgiftsområde 9	**2 480**	**2 530**

Ett ”-” innebär att skatteutgiften inte kan beräknas.

Nedsatt förmånsvärde alkolås

Enligt 11 kap. 1 § inkomstskattelagen (1999:1229) ska förmåner som fås på grund av tjänst tas upp till beskattning i inkomstslaget tjänst. Bilförmån är en sådan förmån som ska tas upp till beskattning. Extrautrustning i bilen höjer förmånsvärdet. För att få till stånd en ökad användning av alkolås i fordon undantas alkolås från den extrautrustning som höjer förmånsvärdet (61 kap. 8 § inkomstskattelagen). Skatteutgiften utgörs av skatt på inkomst av tjänst och särskild löneskatt.

Läkemedel

För läkemedel som lämnas ut enligt recept eller säljs till sjukhus gäller kvalificerat undantag från mervärdesskatt enligt 3 kap. 23 § och 10 kap. 11 § mervärdesskattelagen (1994:200). Det innebär att försäljningen är undantagen från mervärdesskatt men att ingående mervärdesskatt är avdragsgill. (Icke receptbelagda läkemedel beskattas med normal skattesats.) Skattebefrielsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

2.4 Mål för utgiftsområdet

I det följande redovisas de mål som gäller för utgiftsområdet Hälsovård, sjukvård och social omsorg och underliggande områden.

Hälso- och sjukvårdspolitik (avsnitt 3)

– Befolkningen ska erbjudas en behovsanpassad och effektiv hälso- och sjukvård av god kvalitet. En sådan vård ska vara jämlik, jämställd och tillgänglig (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:SoU1, rskr. 2015/16:102).

Folkhälsopolitik (avsnitt 4)

– Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation (prop. 2017/18:249, bet. 2017/18:SoU26, rskr. 2017/18:406).
– Målet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken är ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk (prop. 2010/11:47, bet. 2010/11:SoU8, rskr. 2010/11:203).
– Målet för samhällets insatser mot spelberoende är att minska skadeverkningarna av överdrivet spelande (prop. 2002/03:35, bet. 2002/03:SoU7, rskr. 2002/03:145).

Funktionshinderspolitik (avsnitt 5 och 6)

– Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86).

Politiken för sociala tjänster (avsnitt 6)

Omsorg om äldre
Äldre ska
– kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag,
– kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende,
– bemötas med respekt, samt
– ha tillgång till god vård och omsorg (prop. 2008/09:1 utg.omr. 9 avsnitt 3.4, bet. 2008/09:SoU1, rskr. 2008/09:127).

Individ- och familjeomsorg
Målet är
– att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer, och
– att stärka skyddet för utsatta barn (prop. 2008/09:1 utg.omr. 9 avsnitt 3.4, bet. 2008/09:SoU1, rskr. 2008/09:127).

Personer med funktionsnedsättning
– Målet är att med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86).

Barnrättspolitik (avsnitt 7)

– Barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande (prop. 2008/09:1 utg.omr. 9 avsnitt 3.4, bet. 2008/09:SoU1, rskr. 2008/09:127).

Forskningspolitik (avsnitt 8)

– Målet redovisas under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning avsnitt 6.2 Mål för området.

3 Hälso- och sjukvårdspolitik

3.1 Omfattning

Hälso- och sjukvårdspolitiken omfattar statliga insatser riktade mot hälso- och sjukvården.

De anslag som omfattas av avsnittet rör tandvårdsförmåner, läkemedelsförmåner, bidrag till folkhälsa och sjukvård, sjukvård i internationella förhållanden, bidrag till psykiatri samt prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna.

Avsnittet omfattar även anslag till Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV), Läkemedelsverket, E-hälsomyndigheten, Socialstyrelsen samt Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Myndigheternas verksamheter rör i vissa avseenden flera avsnitt under utgiftsområdet.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom Hälso- och sjukvårdspolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Hälso- och sjukvårdspolitik						
1:1 Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	35	36	36	**37**	38	39
1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering	79	84	85	**88**	89	91
1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	142	145	146	**152**	155	157
1:4 Tandvårdsförmåner	6 457	6 772	6 823	**7 070**	7 241	7 422
1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna	27 067	28 419	28 428	**29 680**	29 680	29 680
1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	7 711	8 949	8 827	**9 258**	9 389	6 346
1:7 Sjukvård i internationella förhållanden	493	519	492	**498**	505	511
1:8 Bidrag till psykiatri	1 634	2 113	2 073	**2 160**	1 033	1 033
1:9 Läkemedelsverket	134	137	136	**150**	156	158
1:10 E-hälsomyndigheten	141	118	117	**120**	121	123
1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna		1 620	1 620	**2 900**	3 000	3 000
8:1 Socialstyrelsen	671	664	679	**700**	685	691
8:2 Inspektionen för vård och omsorg	690	771	751	**745**	756	766
Summa Hälso- och sjukvårdspolitik	**45 255**	**50 346**	**50 213**	**53 558**	**52 848**	**50 016**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

3.3 Mål för området

Målet för hälso- och sjukvårdspolitiken är att befolkningen ska erbjudas en behovsanpassad och effektiv hälso- och sjukvård av god kvalitet. En sådan vård ska vara jämlik, jämställd och tillgänglig (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:SoU1, rskr. 2015/16:102).

En behovsanpassad hälso- och sjukvård innebär att vården ska ges med hänsyn till den enskilda patientens behov. Vården ska vara samordnad och tillgodose patientens behov av kontinuitet. Behovens storlek ska styra vårdens prioriteringar. Patienten ska också ges möjlighet att delta i beslut om vård och behandling. Detta är grunden för en patientcentrerad vård.

En samhällsekonomiskt effektiv hälso- och sjukvård innebär att tillgängliga resurser används på bästa sätt för att kunna erbjuda bästa möjliga hälso- och sjukvård till befolkningen. En hälso- och sjukvård av god kvalitet innebär bl.a. att den ska baseras på bästa tillgängliga kunskap.

En jämlik vård innebär att alla ska erbjudas vård utifrån behov, på lika villkor och med ett gott bemötande, oavsett kön, könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder, bostadsort, utbildning och ekonomi. Att kvinnor, män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa och erbjudas vård och omsorg på lika villkor är ett av de jämställdhetspolitiska delmålen.

En vård som är tillgänglig i alla delar av landet innebär bl.a. att den är lätt att komma i kontakt med och att vården ges i rimlig tid.

Målet för hälso- och sjukvårdspolitiken bidrar också till Sveriges genomförande av mål och delmål i FN:s Agenda 2030, särskilt mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 5 Jämställdhet och mål 10 Minskad ojämlikhet.

3.4 Resultatredovisning

Resultatredovisningen avser att belysa hur de statliga insatserna bidragit till uppfyllelsen av målet för hälso- och sjukvårdspolitiken. Strukturen på resultatredovisningen utgår från olika verksamhetsområden. Under rubriken Analys och slutsatser behandlas resultaten i förhållande till målet, dvs. att befolkningen ska erbjudas en behovsanpassad och effektiv hälso- och sjukvård av god kvalitet och att en sådan vård ska vara jämlik, jämställd och tillgänglig.

3.4.1 Resultatindikatorer och bedömningsgrunder

Måluppfyllelsen inom hälso- och sjukvårdspolitiken bedöms bl.a. utifrån följande indikatorer:

- undvikbara slutenvårdstillfällen och sjukvårdsrelaterade åtgärdbara dödsfall,
- dödlighet efter diagnos i några av de stora sjukdomsgrupperna,
- omdömen avseende centrala aspekter inom hälso- och sjukvården,
- väntetider inom hälso- och sjukvården, och besöksfrekvens inom tandvården.

Indikatorn undvikbara slutenvårdstillfällen mäts som vårdtillfällen inom slutenvården som orsakats av utvalda sjukdomstillstånd och som enligt bedömningen hade kunnat undvikas. Med sjukvårdsrelaterade åtgärdbara dödsfall avses dödsfall som orsakats av sjukdomar vilka bedöms kunna påverkas genom medicinska insatser, tidig upptäckt och behandling. Vad gäller indikatorn omdömen avseende centrala aspekter inom hälso- och sjukvården avses t.ex. patientupplevd kvalitet i primärvården och upplevd tillgång till sjukvård. Där det är möjligt redovisas resultaten uppdelat på kön, ålder och socioekonomi. Indikatorer och bedömningsgrunder som används för att följa upp måluppfyllelsen bygger framför allt på statistik och rapporter från myndigheter och andra organisationer.

3.4.2 Resultat

Hälso- och sjukvården utgår till stor del från den kommunala självstyrelsen

Statens ansvar för hälso- och sjukvården omfattar att främja goda förutsättningar för hälso- och sjukvårdssystemet. Landstingen och i viss utsträckning kommunerna har ett primärt ansvar för hälso- och sjukvårdens planering, drift och finansiering.

Det delade ansvaret för hälso- och sjukvården avspeglas i tabell 3.2 som redovisar utgiftsutvecklingen inom området. De totala utgifterna för hälso- och sjukvården som del av BNP har legat relativt konstant de senaste åren, se tabellen nedan.

Tabell 3.2 Hälso- och sjukvårdsutgifter 2012–2017

Miljarder kronor, löpande priser (andel i procent av utgifterna för offentlig sektor)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017[1]
Offentlig sektor[2]	337,0 (84)	348,9 (83)	365,6 (83)	385,3 (83)	401,4 (83)	422,3 (84)
Varav staten	6,6 (2)	7,0 (2)	7,0 (2)	7,0 (2)	7,3 (2)	7,7 (2)
Varav kommuner	101,3 (30)	105,5 (30)	110,5 (30)	116,7 (30)	120,9 (30)	128,6 (30)
Varav landsting	229,1 (68)	236,4 (68)	248,1 (68)	261,7 (68)	273,2 (68)	285,9 (68)
Frivilliga sjukvårdsförsäkringar	2,0 (0)	2,4 (1)	2,5 (1)	2,7 (1)	2,9 (1)	3,2 (1)
Hushållens ideella organisationer	0,3 (0)	0,3 (0)	0,6 (0)	0,6 (0)	0,6 (0)	0,7 (0)
Företag	1,7 (0)	1,8 (0)	1,8 (0)	2,1 (0)	2,5 (1)	2,5 (0)
Hushållens utgifter ur egen ficka	62,1 (15)	65,0 (16)	68,0 (16)	71,6 (15)	73,8 (15)	75,8 (15)
Totala hälso- och sjukvårdsutgifter	**403,1**	**418,4**	**438,5**	**462,3**	**481,2**	**504,5**
Andel av bruttonationalprodukt (BNP)	10,8	11,1	11,1	11,0	11,0	11,0

[1] Uppgifterna är baserade på preliminära årsberäkningar av nationalräkenskaperna.
[2] Offentlig sektor är en delsumma baserad på uppgifterna för stat, landsting och kommuner. Andelen för stat, landsting och kommuner baseras följaktligen på delsumman för offentlig sektor som nämnare.
Källa: Statistiska centralbyrån (Hälsoräkenskaperna)

I diagram 3.1 redovisas fördelningen av landstingens intäkter och i diagram 3.2 redovisas fördelningen av landstingens kostnader för hälso- och sjukvård. Av landstingens totala kostnader 2018 uppgick kostnaderna för hälso- och sjukvård till cirka 90 procent. Skatteintäkter och avgifter finansierar 80 procent av verksamheterna.

Diagram 3.1 Landstingens intäkter 2018, procentuellt fördelade på intäktsslag

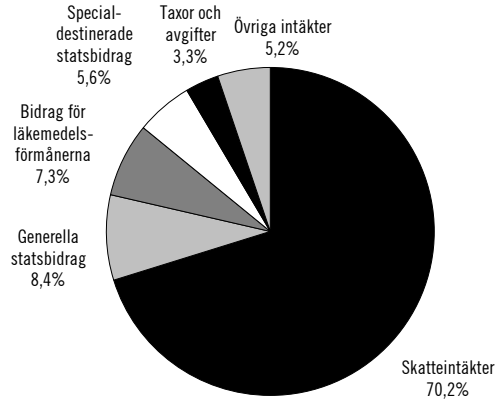

Källor: Sveriges Kommuner och Landsting samt Statistiska centralbyrån.

Diagram 3.2 Landstingens kostnader för hälso- och sjukvård 2018, procentuellt fördelade på verksamhetsområde

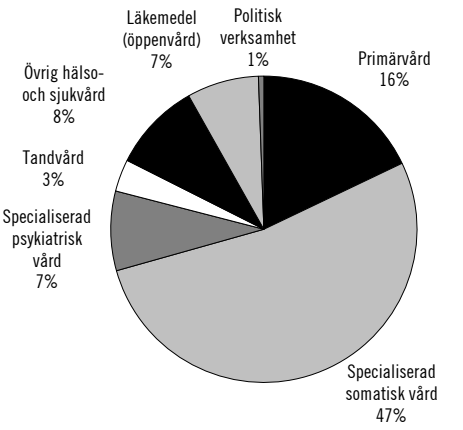

Källor: Sveriges Kommuner och Landsting samt Statistiska centralbyrån

Behovsanpassad hälso- och sjukvård

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har vägt samman olika mått som mäts inom ramen för den nationella patientenkäten, 2016–2018, för att få en bild av om vården är patientcentrerad. Resultatet visar att ca 80 procent av patienterna instämmer i att vårdmötet är personcentrerat. Ålder och självskattad hälsa har betydelse för hur vårdmötet uppfattas. Äldre personer är mer positiva än yngre och patienter med god självskattad hälsa är mer positiva än personer med dålig självskattad hälsa.

Delaktighet i vården

När det gäller delaktighet för patienter visar uppföljningar att Sverige får sämre resultat jämfört

med andra länder. Den internationella studien International Health Policy visar till exempel att patienter i Sverige i mindre utsträckning har diskuterat målsättningar, prioriteringar och olika behandlingsalternativ i kontakt med hälso- och sjukvården. Undersökningen visar också att bara hälften av patienterna fick skriftlig information om vad de skulle göra när de kom hem och vilka symtom de skulle hålla uppsikt över efter en sjukhusvistelse. Samordning och kontinuitet är också områden där den svenska hälso- och sjukvården uppvisar sämre resultat än andra länder som ingår i undersökningen.

När förutsättningar för patientdelaktighet brister och vårdinsatser inte anpassas efter patientens behov finns en risk för att förtroendet för vården minskar. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys lyfter i rapporten Förnuft och känsla – Befolkningens förtroende för hälso- och sjukvården fram att tillgänglighet, samordning och kontinuitet är avgörande för befolkningens förtroende för hälso- och sjukvården.

Förtroendet för hälso- och sjukvården varierar

Förtroende för och attityder till vården mäts årligen av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) i Hälso- och sjukvårdsbarometern. Undersökningen görs bland invånare i åldrarna 18–80 år eller äldre. En sammanställning av resultaten från 2018 visar att sex av tio invånare har ett stort eller ganska stort förtroende för hälso- och sjukvården som helhet i det egna landstinget, män har något högre förtroende än kvinnor (62 procent jämfört med 59 procent). Vården som bedrivs på sjukhusen har dock ett större förtroende hos befolkningen än vården som bedrivs på vårdcentralerna. Resultaten skiljer sig också relativt mycket åt mellan de olika landstingen, från 51 procent bland invånare i Västernorrland till mer än 70 procent i Jönköping och Kalmar.

Personer som upplever att de har ett bra eller mycket bra hälsotillstånd har högre förtroende för hälso- och sjukvården i sin helhet (två av tre har ett stort eller mycket stort förtroende) än personer som anser att de har ett dåligt eller mycket dåligt hälsotillstånd (fyra av tio har ett stort eller mycket stort förtroende).

Åtta av tio invånare anser att de har tillgång till den hälso- och sjukvård som de behöver (drygt 82 procent av kvinnorna och knappt 81 procent av männen). Personer med bra eller någorlunda bra hälsotillstånd samt personer som är 70 år eller äldre är i något högre grad än övriga nöjda med tillgången till hälso- och sjukvård. Personer som är födda i Sverige eller övriga Norden är mer nöjda än de som är födda utanför Norden.

Diagram 3.3 Andelen i befolkningen som instämmer helt eller delvis att de har tillgång till den sjukvård de behöver

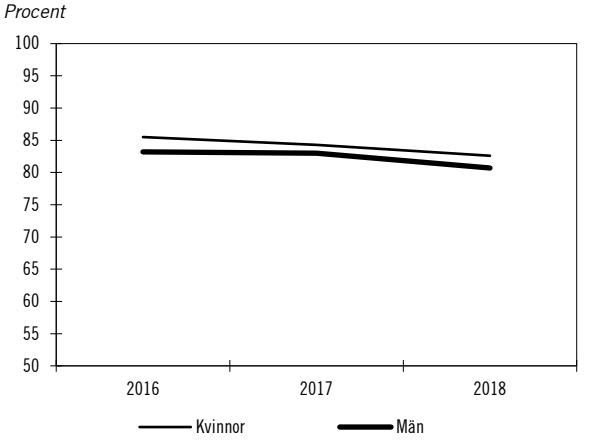

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting, Hälso- och sjukhusbarometern.

Av Hälso- och sjukvårdsbarometern framgår vidare att 55 procent av männen och 45 procent av kvinnorna som svarat 2018 anser att vården ges på lika villkor och efter behov. Det är en signifikant lägre siffra än året innan då 61 procent av männen och 52 procent av kvinnorna ansåg att vård ges på lika villkor. Andelen som uppfattar att vården ges på lika villkor har minskat i samtliga landsting sedan den förra mätningen och minskningen är störst i Blekinge och Uppsala. Invånare på Gotland uppger i högst utsträckning att de uppfattar att vården ges på lika villkor.

I vårdbarometern ingår även mätningar av förtroende för 1177 Vårdguiden. Andelen i riket som har förtroende för 1177 Vårdguidens information och råd om hälsa via webben fortsätter att öka, från 64 procent för kvinnor och 57 procent för män 2016 och 66 procent för kvinnor och 59 procent för män 2017, till knappt 68 procent för kvinnor och 61 procent för män i 2018 års undersökning. Förtroendet för 1177 via webben är som högst i de yngsta åldersgrupperna (18–39 år) medan förtroendet för 1177 via telefon är som högst i de äldsta åldersgrupperna (70 år eller äldre).

Hälso- och sjukvårdens roll i sjukskrivningsprocessen

Regeringen har vidtagit ett antal insatser i syfte att utveckla hälso- och sjukvårdens roll i sjukskrivningsprocessen. En redogörelse för dessa återfinns i utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning.

Nationell uppföljning av vårdens resultat och processer för jämlik och jämställd vård

En förutsättning för uppföljning av vårdens resultat och processer för jämlik och jämställd vård är de hälsodataregister som Socialstyrelsen ansvarar för och som möjliggör uppföljning, analys och rapportering om hälsa och sociala förhållanden. Tillsammans med huvudmännens egna (ofta diagnosspecifika) kvalitetsregister utgör registren huvudkällor till öppen redovisning av sjukvårdens och äldreomsorgens resultat, bland annat i Socialstyrelsens öppna jämförelser och utvärderingar av vårdens kvalitet i relation till de nationella riktlinjerna. Därutöver utgör registren värdefulla källor för forskning och innovation.

För 2019 ingick staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) en ettårig överenskommelse med syfte att ge kvalitetsregister och registerhållare förutsättningar att behålla den utveckling som åstadkommits inom ramen för tidigare satsningar. Satsningarna på kvalitetsregistren har exempelvis lett till en ökad inrapportering och förbättringar på forskningsområdet, t.ex. har forskning baserad på kvalitetsregister ökat markant 2012–2016 mätt genom vetenskapliga publikationer i peer-review-tidskrifter.

Dock finns utvecklingsområden kvar att arbeta med för en förbättrad uppföljning för jämlik och jämställd vård. Viktiga områden är bland annat fortsatt utveckling av nationella kvalitetsregister, förbättrad tillgänglighet och utvecklad uppföljning av väntetider, standardiserade variabler, patientrapporterade mått samt tydligare integration både mellan journalsystem och kvalitetsregister och mellan register. Patienter bör få bättre tillgång till relevant information som registreras i kvalitetsregister. Centralt är också att följa och anpassa uppföljningen till omställningen som pågår till en mer nära hälso- och sjukvård.

Goda resultat inom hälso- och sjukvården men brister i jämlikhet

I internationell jämförelse står sig den svenska sjukvården bra. Inom flera områden uppvisar hälso- och sjukvården i Sverige även förbättrade resultat de senaste åren. Exempelvis överlever fler patienter som drabbas av hjärtinfarkt eller cancer. Inom flera områden finns dock fortfarande betydande könsskillnader, regionala skillnader och ojämlikheter utifrån socioekonomi, exempelvis personer med kort utbildning, personer med funktionsnedsättning och utlandsfödda personer. Det är därför av stor vikt att hälso- och sjukvården fortsatt arbetar aktivt med att uppmärksamma och utveckla arbetet för att motverka omotiverade skillnader.

Skillnaderna mellan grupper med olika utbildningsnivå är tydligast för indikatorer som påverkas av faktorer som delvis ligger utanför hälso- och sjukvårdens kontroll, som livsvillkor relaterade till bland annat arbetsliv och boende. Detta har i sin tur betydelse för andra bestämningsfaktorer för hälsan, exempelvis levnadsvanor och sociala kontakter. Skillnader i kunskap samt ekonomiska och sociala förutsättningar kan även påverka efterfrågan på hälso- och sjukvård som inte är direkt kopplad till skillnader i vårdbehov.

Öppna jämförelser av kvaliteten inom hälso- och sjukvården

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att årligen utveckla, publicera och sprida öppna jämförelser av kvaliteten inom hälso- och sjukvården. För att fastställa om skillnaderna beror på ojämlik hälso- och sjukvård behövs dock ofta fördjupade analyser. Inom uppdraget ligger därför också att ta fram särskilda öppna jämförelser av jämlik vård.

Under 2017 publicerades en kartläggning med fokus på vården efter förlossning. Här görs det tydligt att det finns omotiverade regionala skillnader och att det inom flera områden behövs mer kompetens för att kunna erbjuda en jämlik och individanpassad vård – exempelvis kopplat till språkliga och kulturella skillnader.

Att se till att alla kvinnor får en trygg och säker förlossning och att skapa en sammanhållen vårdkedja mellan mödravård, förlossningsvård och eftervård samt att stärka sjukvården som ansvarar för vård till kvinnor i övrigt är prioriterade frågor för regeringen.

Under 2018 och 2019 har Socialstyrelsen publicerat rapporter som särskilt belyser vård och omsorg om äldre. Det framkommer bland annat att psykisk ohälsa är vanligare hos personer som är över 65 år än hos personer som är mellan 18 och 64 år. Rapporterna visar även att det finns stora regionala skillnader, exempelvis i läkemedelsanvändning och dokumentation av skyddsåtgärder. Det behövs dock fler analyser lokalt och regionalt för att bättre förstå orsaker till skillnaderna.

Socialstyrelsen har även genomfört en kartläggning av hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens behov av kunskapsstöd om lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Den

visar att kunskapen om den s.k. minoritetslagen fortfarande är bristfällig i många av Sveriges kommuner och landsting. Kartläggningen identifierar ett antal faktorer som försvårar det kunskapshöjande arbetet och på andra sätt påverkar minoritetslagens genomslag inom bl.a. hälso- och sjukvården. Det framkommer exempelvis att det saknas förståelse för varför de nationella minoriteterna har särskilda rättigheter och att det råder brist på personal med minoritetsspråks- och minoritetskulturskompetens.

Resultat för stora sjukdomsgrupper illustrerar utvecklingen inom hälso- och sjukvården

För att illustrera utvecklingen inom hälso- och sjukvårdsområdet presenteras i det följande stycket resultat utifrån de vanligaste sjukdomsrelaterade dödsorsakerna i Sverige (se även avsnitt 4 Folkhälsopolitik).

Dödligheten i olika sjukdomar ser olika ut för kvinnor och män. Exempelvis har män en tydligt högre förtida dödlighet i ischemisk hjärtsjukdom och stroke medan dödligheten i psykiatriska sjukdomar (enligt Socialstyrelsens dödsorsaksregister) är dubbelt så hög för kvinnor som för män. Även om det förekommer könsspecifika skillnader går merparten av skillnaden i dödlighet mellan kvinnor och män att härleda till stora folksjukdomar där den åldersstandardiserade dödligheten är högre bland män. Under 2017 var den åldersstandardiserade dödligheten per 100 000 män drygt 98 jämfört med knappt 69 för kvinnor.

För indikatorer som avgränsas till enskilda patientgrupper eller behandlingar och därför påverkas i högre grad av kvaliteten, uppvisar hälso- och sjukvården på övergripande nivå oftast mindre skillnader mellan grupper, exempelvis dödlighet efter att en person fått en stroke eller hjärtinfarkt. Dock finns fortfarande brister i det medicinska omhändertagandet inom vissa grupper. Exempelvis får patienter med allvarlig psykisk sjukdom i mindre grad än psykiskt friska ett adekvat medicinskt omhändertagande vid somatisk sjukdom och kvinnor med insatser enligt LSS som insjuknar i bröstcancer får oftare sin diagnos i ett senare skede än andra bröstcancerpatienter.

I diagram 3.4 och 3.5 visas andelen patienter som dog inom 90 dagar efter en förstagångsstroke. Indikatorn avser att mäta kvaliteten i hela vårdkedjan – från ambulansverksamheten till det akuta omhändertagandet och efterföljande vård. Därför fångar den även in effekter av samverkan mellan landstingens olika verksamheter och kommunernas hälso- och sjukvård. En åldersstandardiserad jämförelse visar att andelen patienter som dog inom 90 dagar efter en förstagångsstroke har sjunkit under en längre tid men de senaste åren legat på ungefär samma nivå, kring 20 procent. Den åldersstandardiserade dödligheten inom 90 dagar är de flesta år något högre bland kvinnor än bland män. För respektive kön har andelen döda bland personer med kortare utbildning varit generellt högre sedan år 2000 och ingen tydlig minskning av skillnaden ses över tid.

Diagram 3.4 Dödlighet efter stroke (inom 90 dagar), kvinnor

Procent

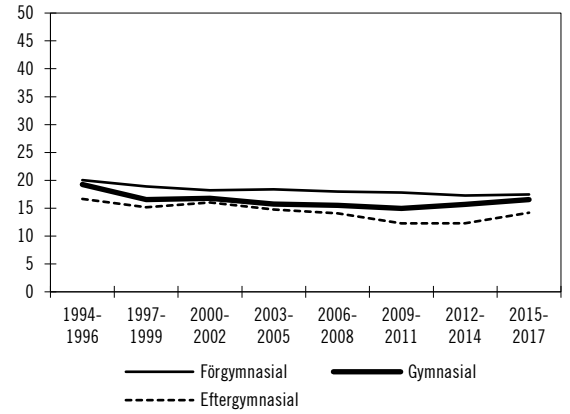

Källa: Patientregistret och Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Diagram 3.5 Dödlighet efter stroke (inom 90 dagar), män

Procent

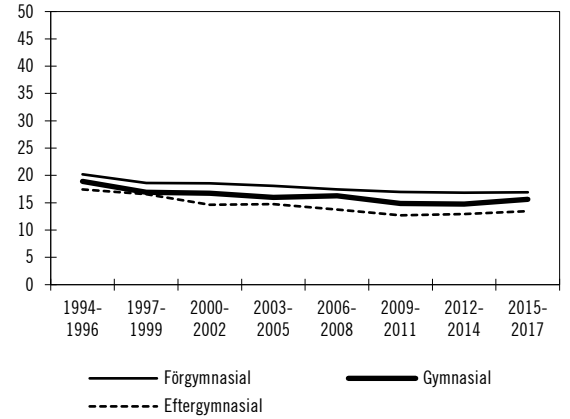

Källa: Patientregistret och Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Risken att dö inom 28 dagar efter en hjärtinfarkt (diagram 3.6 och 3.7) är en internationellt etablerad indikator på hur väl sjukvården klarar det akuta omhändertagandet efter hjärtinfarkt. Även det måttet syftar till att mäta kvaliteten i hela vårdkedjan. Värdena för riket har kontinuerligt förbättrats sedan början av 1990-talet, även om en utplaning kan ses för de senare perioderna – dock är värdet 2017 för första gången under

25 procent. Skillnaderna mellan könen har minskat och är lägst för den senaste perioden 2015–2017. Bland både kvinnor och män i åldern 35 till 79 år med endast förgymnasial utbildning avled omkring 20 procent inom 28 dagar 2017. Motsvarande andel för personer med eftergymnasial utbildning är 14 procent.

Diagram 3.6 Dödlighet efter hjärtinfarkt (inom 28 dagar), kvinnor

Procent

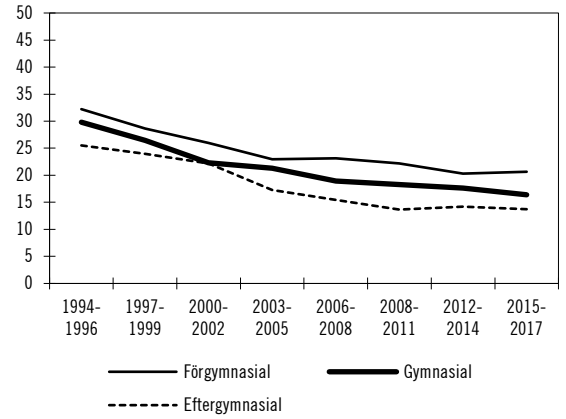

Källa: Patientregistret och Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Diagram 3.7 Dödlighet efter hjärtinfarkt (inom 28 dagar), män

Procent

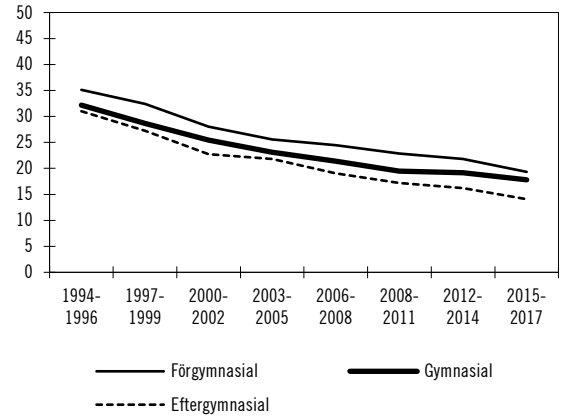

Källa: Patientregistret och Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Positiv utveckling i hälso- och sjukvården trots vissa ojämlikheter och problem

Hälso- och sjukvården kännetecknas av en positiv utveckling i stort, bl.a. vad gäller medicinska resultat, trots vissa konstaterade ojämlikheter och problem. Detta styrks bl.a. av sammanfattande indikatorer som tagits fram för att följa utvecklingen på en övergripande nivå.

Indikatorerna påverkbar slutenvård och sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet visar på skillnader mellan personer med olika utbildningsnivå. Behovet av slutenvård kan påverkas om patienter med vissa sjukdomstillstånd eller diagnoser får ett väl fungerande omhändertagande och stöd via den öppna vården och hemsjukvården för att på så vis förhindra att sjukhusvård behövs. Antalet påverkbara slutenvårdsbesök vid hjärtsvikt, diabetes, astma eller KOL under 2017 var totalt 686 per 100 000 invånare i hela riket, vilket är en nedgång med drygt 16 fall jämfört med 2016 (se diagram 3.8 och 3.9). För samtliga utbildningsgrupper vårdas män i högre utsträckning än kvinnor inom slutenvården. Oavsett kön är det vanligast med påverkbar slutenvård för kvinnor och män med endast förgymnasial utbildning. Antalet slutenvårdsperioder har dock minskat för samtliga grupper de senaste åren.

Diagram 3.8 Påverkbar slutenvård vid hjärtsvikt, diabetes, astma eller KOL, kvinnor

Antal

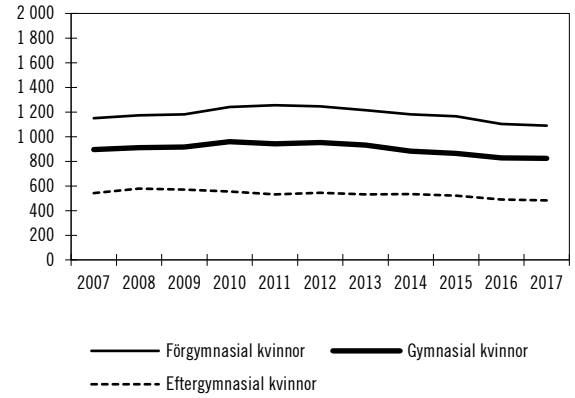

Källa: Patientregistret, Socialstyrelsen.

Diagram 3.9 Påverkbar slutenvård vid hjärtsvikt, diabetes, astma eller KOL, män

Antal

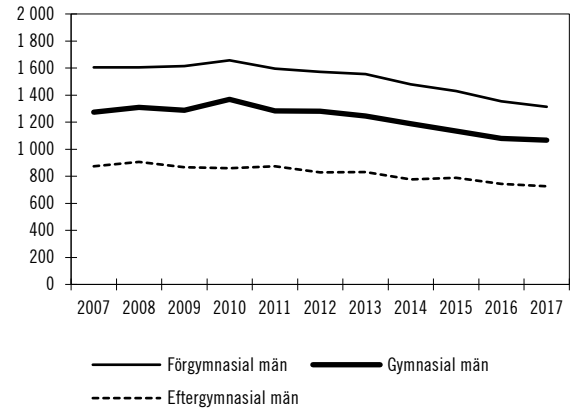

Källa: Patientregistret, Socialstyrelsen.

Indikatorn sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet speglar förtida dödlighet i ett antal dödsorsaker relaterade till diagnoser som i högre utsträckning bedöms vara möjliga att påverka med

medicinska insatser. Exempel på diagnoser som ingår är hjärtinfarkt, stroke, diabetes, lunginflammation och olika typer av cancer. Totalt sett utgjorde dödsfall till följd av dessa diagnoser nära en tredjedel av alla dödsfall före 75 års ålder 2017 (diagram 3.10 och 3.11). Denna andel har minskat över tid, främst till följd av en minskad dödlighet i hjärtinfarkt och stroke. Män har en högre sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet än kvinnor i samtliga utbildningsnivågrupper.

Diagram 3.10 Sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet, kvinnor

Antal per 100 000 invånare

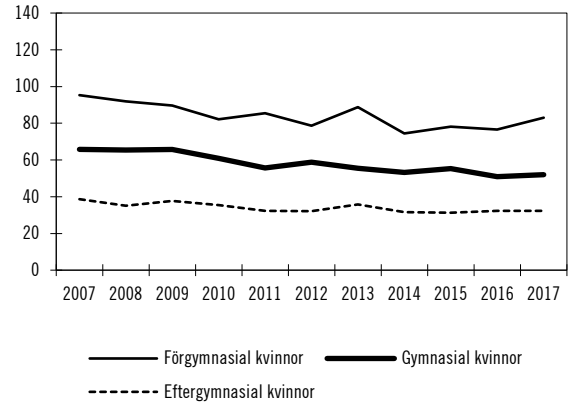

Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Diagram 3.11 Sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet, män

Antal per 100 000 invånare

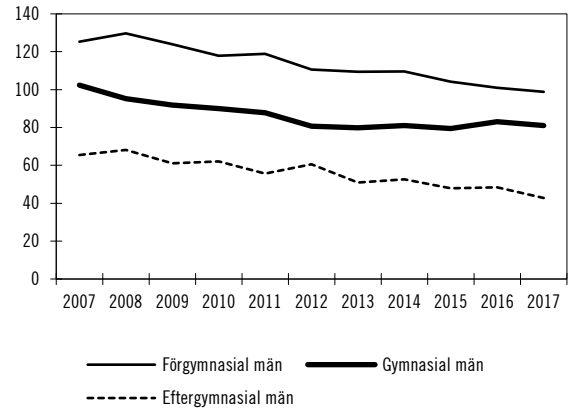

Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Överenskommelser med betydelse för jämställdhetsarbetet

Regeringen har ingått flera överenskommelser med SKL som har relevans för jämställdhetsarbetet inom hälso- och sjukvården, bl.a. den som rör förbättrad förlossningsvård och insatser för kvinnors hälsa. Målen är att uppnå en mer tillgänglig, säker, kunskapsbaserad och jämlik vård inom förlossningssjukvården, primärvården och annan hälso- och sjukvård, som bidrar till att främja kvinnors hälsa. Regeringen och SKL har för 2018–2020 även ingått en övergripande överenskommelse för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå, som berör både landsting och kommuner. Överenskommelsen ska bidra till att knyta samman den nationella nivån med det arbete som bedrivs lokalt och regionalt samt att SKL ska utveckla särskilda insatser för att uppnå målet om jämställd hälsa och målet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Långsiktig inriktning för vård och behandling av sällsynta sjukdomar

En sällsynt sjukdom är enligt de svenska kriterierna en sjukdom som drabbar högst 100 personer per en miljon invånare. Samtidigt som varje sjukdom är sällsynt i sig är antalet sällsynta sjukdomar stort och ökar, bl.a. till följd av förbättrad diagnostik och kunskap. Mellan 3 och 5 procent av den svenska befolkningen beräknas ha en sällsynt diagnos. Dessa tillstånd är inte sällan obotliga och kräver i de fallen livslång vård och behandling.

Regeringen beslutade i maj 2019 att fortsätta arbetet inom ramen för en långsiktig satsning för vård och behandling av sällsynta sjukdomar. Satsningen syftar till att stärka de befintliga vårdstrukturerna, stärka och utveckla den nationella samordningen samt stärka patientperspektivet när det gäller vård och behandling av personer med sällsynta sjukdomar. Inom ramen för satsningen tillfördes 2019 varje centrum för sällsynta diagnoser medel. Vidare tilldelades medel till SKL för arbete med den nationella samordningen av sällsynta diagnoser och till Socialstyrelsen för att fördelas till organisationer inom området.

Steg för bättre hälsa bland transpersoner

Den 30 augusti 2018 beslutade regeringen om att inhämta Lagrådets synpunkter på förslag till ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ny lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Lagrådet avstyrkte regeringens förslag och framförde allvarlig kritik.

Regeringens högt ställda ambitioner om att ge transpersoner makt över sina liv och sin identitet kvarstår. Transpersoner drabbas i högre grad än samhället i stort av psykisk ohälsa. Regeringens ambition är att stärka individens integritet och makten över sitt eget liv.

Regeringen kommer att inhämta nödvändigt beredningsunderlag för att arbeta fram ett reviderat lagförslag.

Tillgänglighet i vården

Vården ska vara lätt tillgänglig. En tillgänglig vård innebär bl.a. en vård som är lätt att komma i kontakt med och som ges i rimlig tid. Att vården har en handlingsplan är också en viktig förutsättning för ett systematiskt tillgänglighetsarbete. Enligt Socialstyrelsen har t.ex. omkring 25 procent av vårdcentralerna tagit fram en handlingsplan för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Väntetiderna till vården innebär en fortsatt utmaning för svensk hälso- och sjukvård.

Den nationella vårdgarantin

Den nationella vårdgarantin anger hur länge en person som längst ska behöva vänta för att komma i kontakt med vården och få den vård som behövs. För besök i specialistvården handlar det om att en patient ska få besöka den specialiserade vården inom 90 dagar från det att remiss har utfärdats eller, om någon remiss inte är nödvändig, från det att patienten har sökt kontakt med den specialiserade vården. Efter att vårdgivaren har beslutat om planerad vård (exempelvis en operation eller annan behandling) ska vården påbörjas inom 90 dagar. Inom primärvården gäller sedan den 1 januari 2019 en förstärkt vårdgaranti, som innebär att patienten ska få en medicinsk bedömning av läkare eller annan legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal inom tre dagar från det att kontakt sökts med primärvården. Tillgänglighetsgarantin, som innebär att en patient ska komma i kontakt med primärvården samma dag som kontakt sökts, är densamma som förut.

Andelen patienter som får vård inom vårdgarantins gränser har minskat sedan 2014. Detta gäller för alla fyra tidsgränser i vårdgarantin. Det innebär att allt fler patienter väntar en längre tid på vård i dag. Under 2018 fick 87 procent telefonkontakt med primärvården samma dag, jämfört med 92 procent 2013. Under våren 2019 fick 82 procent av kvinnorna respektive männen en medicinsk bedömning inom tre dagar, i enlighet med den nya förstärkta vårdgarantin.

I december 2018 hade 79 procent av kvinnorna respektive männen som väntade på vård väntat kortare än 90 dagar på ett läkarbesök inom den specialiserade vården. Jämförbara siffror för 2013 var 89 procent för båda könen. I december 2018 hade 72 procent av kvinnorna och 71 procent av männen som väntade på vård väntat kortare än 90 dagar på behandling eller åtgärd inom den specialiserade vården. Jämförbara siffror för 2013 var 91 procent för kvinnorna och 89 procent för männen.

Antalet patienter som väntat längre än vårdgarantins gränser ökar. Mellan 2013 och 2018 har medelvärdet för antalet patienter som väntat längre än 90 dagar på ett planerat besök inom specialistvården ökat med 120 procent. Samtidigt får fortfarande många vård snabbt, medianen för antalet väntedagar för ett genomfört besök var 29 dagar i december 2013 och 27 dagar i december 2018. För operationer och behandlingar uppgick antalet medianväntedagar till 33 respektive 36 för 2013 och 2018.

Väntetiderna i vården varierar mycket mellan olika specialistområden och mellan olika landsting. År 2018 var skillnaden mellan landstingen med bäst respektive sämst efterlevnad av vårdgarantins tidsgränser 33 procentenheter. Skillnaderna i måluppfyllelse mellan landstingen ser ut att ha ökat över tid från 2013 till 2018, allra mest vad gäller att komma till operation eller behandling inom 90 dagar. År 2013 var skillnaden i uppfyllnadsgrad mellan landstingen 24 procentenheter. År 2018 var motsvarande skillnad 41 procentenheter, se diagram 3.12 nedan.

Diagram 3.12 Uppfyllnadsgrad – Vårdgarantin – Operation/behandling inom 90 dagar

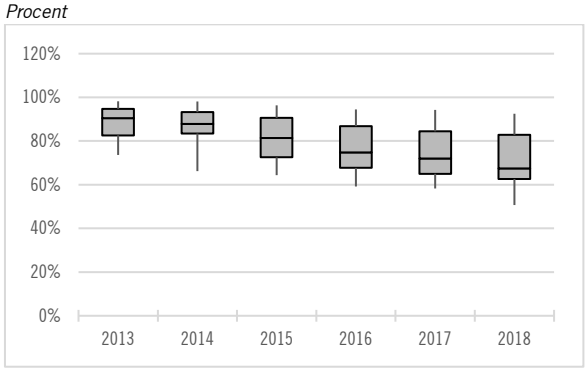

Källa: Väntetidsdatabasen, Sveriges Kommuner och Landsting.

Vad gäller olika specialistområden varierade väntetiderna i december 2018 från 60 procent genomförda besök inom 90 dagar inom allergisjukvården till 98 procent inom cancervården, se diagram 3.13 nedan.

Diagram 3.13 Uppfyllnadsgrad – Besök – Vårdområden

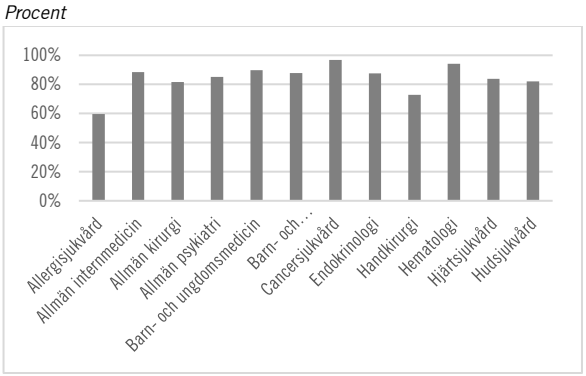

Källa: Väntetidsdatabasen, Sveriges Kommuner och Landsting.

Att köerna till vården växer har olika orsaker. En anledning är att befolkningen växer och att andelen äldre ökar och att fler människor därför är i behov av vård.

Socialstyrelsen har haft regeringens uppdrag att göra årliga mätningar av väntetider inom hälso- och sjukvården samt att göra särskilda mätningar vid sjukhusbundna akutmottagningar. I det uppdrag som gavs i maj 2018 ingick även att göra tematiska mätningar av väntetider inom sjukdomsområden med särskilt långa väntetider och utifrån dessa erbjuda huvudmännen stöd i förbättringsarbetet. Socialstyrelsen redovisade uppdraget i april 2019. Den studie av fyra landsting som gjorts inom ramen för uppdraget pekar på betydelsen av att ledningen förmår skapa ett gemensamt förhållningssätt till väntetider i hela organisationen. Studien visade också att tydliga regelverk och stödfunktioner är viktiga för att omsätta mål och visioner till handling. För att kunna få ett bättre grepp om sambanden mellan väntetider, resurser och produktion efterfrågade landstingen mer stöd för analyser av de data som samlas in.

För 2019 finns ett särskilt anslag om 1,62 miljarder kronor för prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna. Regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) kom i juni 2019 överens om att fördela 1,61 miljarder kronor till en ny, uppdaterad kömiljard. Överenskommelsen syftar till att öka tillgängligheten och korta väntetiderna i vården. Landstingen får del av överenskommelsens medel om de kortar väntetiderna till besök inom specialistvården eller till operation, jämfört med föregående år. Jämförelsen görs inom det egna landstinget. Den nya modellen tar på så vis hänsyn till varje landstings specifika förutsättningar.

Av medlen i överenskommelsen betalades 320 miljoner kronor ut till landstingen i juni 2019 och är avsedda att bl.a. användas till förbättrad inrapportering av statistik om väntetider. Det är viktigt för att i större utsträckning kunna ta hänsyn till behoven hos patienter med kroniska sjukdomar.

Av medlen kommer 1,28 miljarder kronor att betalas ut i december 2019, direkt baserat på förbättringar i form av kortare väntetider inom specialistvården. Landstingen kan även kvalificera sig till att ta del av medlen genom att ha en hög uppfyllnadsgrad av vårdgarantin inom specialistvården.

Utveckling av uppföljning av väntetider

Uppföljningen av väntetider behöver utvecklas för att kunna följa upp olika aspekter av tillgänglighet. Det är även centralt att kunna följa patientens väg genom vården. Som situationen är i dag är det framför allt väntetider inom ramen för vårdgarantins tidsgränser som följs upp. Det går i dagsläget inte att få en heltäckande bild av patientens samlade väntan på vård. Det är t.ex. viktigt att allmänheten kan följa väntetiderna. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys menar att information om patienternas behov är nödvändig för att kunna värdera väntetidernas utveckling och analysera om tillgängligheten är jämlik (Löftesfri garanti? – en uppföljning av den nationella vårdgarantin). Detta är inte möjligt att göra i dag eftersom det saknas information om behov och diagnoser i väntetidsdatabasen. Det påbörjade arbetet med att följa väntetider enligt principen patientens väg genom vården ska vidareutvecklas.

Strukturomvandlingen av hälso- och sjukvården till en mer nära vård

Den påbörjade omställningen av svensk hälso- och sjukvård till en mer nära vård med fokus på primärvården kommer att pågå under flera år och involvera en rad aktörer. Syftet är en mer patientcentrerad och samordnad hälso- och sjukvård. Regeringen har tagit ett steg i omställningen genom de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2019 och som innebär att landstingen ska organisera hälso- och sjukvården så att den kan ges nära befolkningen. Den enskilde ska också inom en viss tid garanteras en medicinsk bedömning av läkare eller annan legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal inom primärvården detta inom ramen för vårdgarantin.

Regeringen tillsatte 2017 en utredning som fick i uppdrag att stödja sjukvårdshuvudmännen (landsting och kommuner), berörda myndigheter och organisationer i arbetet med att samordnat utveckla en modern, jämlik, tillgänglig och effektiv hälso- och sjukvård med fokus på primärvården. Utredningen, som tog namnet Samordnad utveckling för god och nära vård lämnade sitt andra delbetänkande (SOU 2018:39) i juni 2018. Betänkandet har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Utredningen lämnade en delredovisning i juni 2019, God och nära vård – Vård i samverkan (SOU 2019:29) och har i uppdrag att lämna sitt slutbetänkande i mars 2020.

Stöd till sjukvårdshuvudmännen i omställningsarbetet

För att stödja utvecklingen mot en mer nära vård med fokus på primärvården slöt regeringen en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) i juni 2019. Syftet är att främja omställningen till en god och nära vård med utgångspunkt i den målbild och färdplan som utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård har föreslagit i delbetänkandet God och nära vård – En primärvårdsreform (SOU 2018:39). Totalt avsätts 1,95 miljarder kronor inom ramen för överenskommelsen 2019 för att bl.a. skapa förutsättningar för sjukvårdshuvudmännen att fortsatt förbättra och utveckla tillgängligheten i primärvården.

I juni 2019 beslutade regeringen att bevilja en ansökan från Norra sjukvårdsregionförbundet gällande medel för insatser som rör samordnad utveckling för en god och nära vård med ett glesbygdsperspektiv i de fyra norrlandstingen.

Regeringen har i maj 2019 även uppdragit åt Socialstyrelsen att analysera vilka insatser myndigheten kan genomföra för att stödja sjukvårdshuvudmännen i den pågående långsiktiga omställningen till en mer nära vård med fokus på primärvården.

Uppföljning av primärvården en del av omställningen till den nära vården

För att kunna bidra till en mer jämlik nära vård som är till gagn för den enskilda patienten är det centralt att uppföljningen av primärvården utvecklas. Socialstyrelsen fick därför i juli 2019 i uppdrag att utveckla den nationella uppföljningen av primärvården, bl.a. genom att se över möjligheten för nationell insamling av registeruppgifter på området, samt att följa omställningen till den nära vården.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) fick i juni 2019 i uppdrag att föreslå hur myndigheten kan bidra till den pågående omställningen genom myndighetens tillsyn. I uppdraget ingår att föreslå hur IVO:s nationellt samordnade tillsyn inom den nära vården kan förstärkas under 2020–2022 och hur resultatet av detta kan utgöra underlag för dialog mellan hälso- och sjukvårdssystemets olika aktörer när det gäller omställningen.

Patientmiljarden har bidragit till att sätta fokus på tillgänglighet och samordning i hälso- och sjukvården

I december 2017 slöt regeringen en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om den s.k. patientmiljarden. Överenskommelsen syftade till att förbättra tillgängligheten och samordningen i hälso- och sjukvården. I överenskommelsen ingick att landstingen skulle förbereda införandet av den förstärkta vårdgarantin och patientkontrakt. För att främja arbetet med samordning och kontinuitet i vården har regeringen tagit initiativ till införandet av patientkontrakt. Patientkontrakt ska på sikt vara en sammanhållen överenskommelse över patientens samtliga vård- och omsorgsinsatser som ska visualiseras via 1177 Vårdguiden. Socialstyrelsens uppföljning av arbetet för 2018 med överenskommelsen visar att den har bidragit till ett ökat fokus på tillgänglighet och kontinuitet och samordning i hälso- och sjukvården samt till att förstärka den pågående omställningen i landstingen mot en god och nära vård. Inom ramen för överenskommelsen God och nära vård – En omställning av hälso- och sjukvården med fokus på primärvården 2019 fortsätter regeringen att stödja landstingens arbete med att införa patientkontrakt genom att avsätta cirka 450 miljoner kronor för detta.

Högspecialiserad vård

Regeringen har genomfört flera förändringar för att omstrukturera svensk hälso- och sjukvård. Syftet är bl.a. att göra vården mer behovsanpassad och patientcentrerad.

Regeringen arbetar även för att högspecialiserad vård ska koncentreras till färre enheter i landet. Syftet är att uppnå en mer jämlik och säker hälso- och sjukvård. Den 1 juli 2018 ändrades hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) i enlighet med de förslag som regeringen presenterat i pro-

positionen En ny beslutsprocess för den högspecialiserade vården (prop. 2017/18:40). Ändringarna innebar att en ny beslutprocess infördes för nationell högspecialiserad vård, som ersatte samordningen av rikssjukvården och den nationella nivåstruktureringen av cancervården. Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att löpande följa upp och återrapportera om genomförandet av och tidsplanen för den nya beslutsprocessen. En viktig del av Socialstyrelsens arbete handlar om att utse sakkunniggrupper som ska gå igenom samtliga sjukdomsgrupper och lämna förslag till vilken hälso- och sjukvård som ska utgöra nationell högspecialiserad vård. I mars 2019 presenterades de första förslagen av sakkunniggrupperna. Tre områden föreslås bli nationell högspecialiserad vård: avancerad kirurgi vid endometrios, viss vård inom trofoblastsjukdomar och viss vård inom avancerad fostermedicin. Socialstyrelsen har tilldelats 19 miljoner kronor för arbetet med högspecialiserad vård under 2019.

Hälsofrämjande hälso- och sjukvård bidrar till en hållbar hälso- och sjukvård

En hälsofrämjande hälso- och sjukvård är en förutsättning för en långsiktigt hållbar hälso- och sjukvård och kan bidra till att minska eller skjuta fram insjuknandet i de flesta kroniska sjukdomar. Utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård lyfter i delbetänkandet God och nära vård – en primärvårdsreform (SOU 2018:39) att det förebyggande arbetet inte är tillräckligt prioriterat i hälso- och sjukvården i förhållande till vilken nytta det kan göra för patienterna.

Utredningen konstaterar i samma delbetänkande att primärvården har en central roll i det förebyggande arbetet och föreslår att detta tydliggörs i en reglering av primärvårdens grunduppdrag. Utredningens förlag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

För att stödja hälso- och sjukvården i det förebyggande arbetet har Socialstyrelsen fått flera uppdrag av regeringen som ska bidra till att främja genomförandet i hälso- och sjukvården av nationella riktlinjer för prevention och behandling av ohälsosamma levnadsvanor med särskilt fokus på patienter med psykisk ohälsa.

Kompetensförsörjningen i hälso- och sjukvården

Kompetensförsörjningen inom hälso- och sjukvården är en förutsättning för att befolkningens behov av god vård ska kunna tillgodoses. En viktig fråga för regeringen är att stödja landstingen och kommunerna i de utmaningar som finns med bemanningen inom hälso- och sjukvården. I juni 2019 beslutade därför regeringen, genom en överenskommelse med SKL, om en samlad satsning om knappt 3,4 miljarder kronor för att bl.a. öka möjligheterna för heltidsarbete, förbättrad kompetensutveckling och en mer ändamålsenlig fördelning av arbetsuppgifter. En del, cirka 400 miljoner kronor, fördelas till att få fler sjuksköterskor att vidareutbilda sig till specialistsjuksköterskor.

Diagram 3.14 Antal legitimerade läkare sysselsatta i hälso- och sjukvården

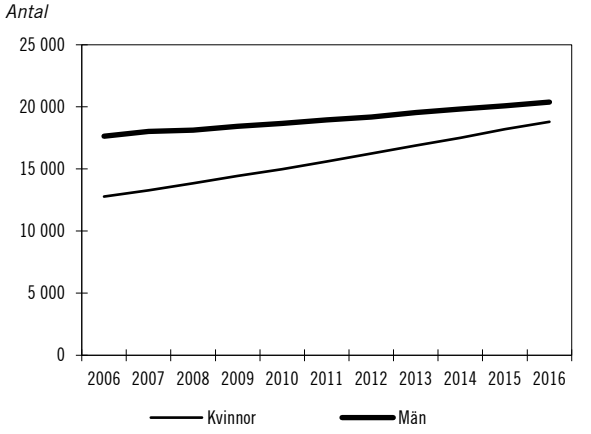

Källa: Statistikdatabas för hälso- och sjukvårdspersonal, Socialstyrelsen.

Diagram 3.15 Antal legitimerade sjuksköterskor sysselsatta i hälso- och sjukvården

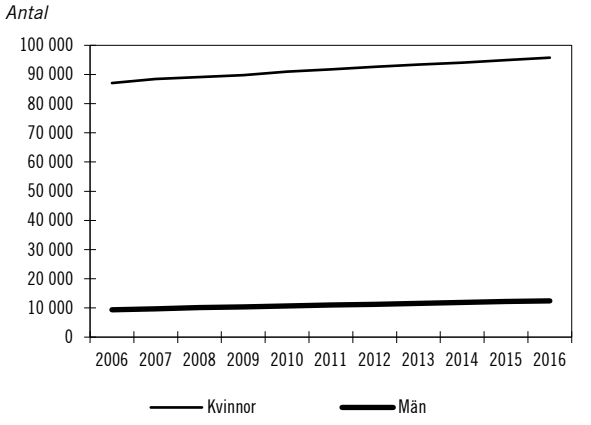

Källa: Statistikdatabas för hälso- och sjukvårdspersonal, Socialstyrelsen.

Diagram 3.16 Antalet legitimerade barnmorskor sysselsatta i hälso- och sjukvården

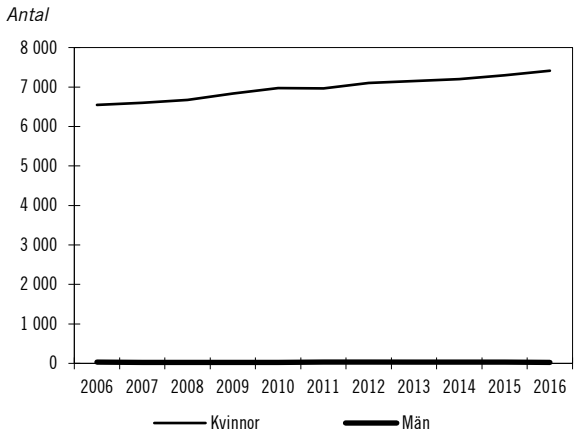

Källa: Statistikdatabas för hälso- och sjukvårdspersonal, Socialstyrelsen.

För de flesta hälso- och sjukvårdsyrken ökar antalet utfärdade legitimationer men trots det beskriver landstingen att det råder personalbrist inom många yrken. Orsakerna till detta bedöms bl.a. vara pensionsavgångar och ökad efterfrågan på vårdens tjänster.

Socialstyrelsens kartläggning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården visar att för hela landet har antalet legitimerade och sysselsatta ökat eller varit på en jämn nivå mellan 2000 och 2016 för samtliga 22 legitimationsyrken utom för receptarier, där antalet sysselsatta har minskat. Samma sak gäller för antalet sysselsatta per 100 000 invånare. Kartläggningen visar att landstingen bedömer att det råder brist på personal inom flera legitimationsyrken trots en generellt ökande tillgång till legitimerad personal över tid.

Regeringen har genomfört stora satsningar för att förbättra landstingens förutsättningar att rekrytera och behålla personal, bl.a. genom de s.k. personalmiljarderna och professionsmiljarden, samt genom utbyggnad av utbildningarna till sjuksköterska, barnmorska och specialistsjuksköterska.

Regeringen verkar för att hälso- och sjukvårdspersonal ska ha adekvat kompetens. Sedan den 1 juli 2019 är hälso- och sjukvårdskurator ett nytt legitimationsyrke. Med en anpassad yrkesexamen och legitimation kan yrkesgruppens kompetens höjas och kvalitetssäkras.

Regeringen har även arbetat för att modernisera läkarutbildningen och vidareutbildningen till specialistläkare i strävan att skapa ett sammanhållet utbildningssystem för läkare. Detta har bl.a. lett till att det kommer införas en förnyad läkarutbildning och förändrade regler för läkarlegitimation som innebär att man direkt efter läkarexamen ska kunna ansöka om att få läkarlegitimation och att allmäntjänstgöringen avskaffas. Denna förändring av läkarutbildningen och vägen till legitimation medför behov av förändring av läkarnas specialisering. En strukturerad introduktion till svensk hälso- och sjukvård, som ska benämnas bastjänstgöring, ska införas som ett obligatoriskt tjänstgöringsavsnitt vid specialisering för alla läkare. Avsikten med reformerna avseende läkarnas utbildning och specialisering är bl.a. att det ska gå snabbare att bli färdig specialist. Bastjänstgöring för läkare ska trädda i kraft den 1 juli 2020.

Regeringen gav i oktober 2017 en särskild utredare i uppdrag att överväga och lämna förslag till hur yrket undersköterska kan regleras i syfte att öka kvaliteten och säkerheten i hälso- och sjukvården och omsorgen. Betänkandet Stärkt kompetens i vård och omsorg (SOU 2019:20) överlämnades till Socialdepartementet i april 2019 med bl.a. förslag om att en skyddad yrkestitel ska införas för yrket undersköterska. Betänkandet har remitterats.

Regeringen har även gett Socialstyrelsen i uppdrag att årligen bedöma tillgång och efterfrågan på legitimerade yrkesutövare i hälso- och sjukvården och tandvården. Socialstyrelsen fick i mars 2018 ett kompletterande uppdrag att även kartlägga hälso- och sjukvårdens tillgång till och långsiktiga behov av specialistläkare inom samtliga specialiteter. Syftet är att kartläggningen ska kunna fungera som ett stöd till landstingen i deras arbete med att mer långsiktigt planera för läkarnas specialiseringstjänstgöring. Socialstyrelsen och Universitetskanslersämbetet har också bedrivit ett arbete med att se över hur tillgången till utbildad personal inom hälso- och sjukvården kan säkras genom ökad samverkan mellan berörda aktörer. Den 30 augusti 2019 redovisade myndigheterna uppdraget och de har gett förslag på utformandet av nationella och regionala samverkansarenor på kompetensförsörjningsområdet.

Behörighet att arbeta som hälso- och sjukvårdspersonal

Socialstyrelsen ansvarar för att pröva ansökningar om och utfärda legitimationer och bevis om specialistkompetens för samtliga yrkesgrupper inom hälso- och sjukvårdsområdet. Det är viktigt både för den enskilde och för vården att prövningen är så effektiv som möjligt.

Socialstyrelsen verkar för att effektivisera handläggningen av ansökningar. Exempelvis är det sedan juni 2017 möjligt för den som är utbildad i Sverige att ansöka om legitimation direkt via Socialstyrelsens webbplats. I dessa ärenden har handläggningstiden minskat från i genomsnitt 15 dagar 2017 till 11 dagar 2018. Enligt myndigheten har även den genomsnittliga handläggningstiden för prövning av specialistkompetensbevis för personer med svensk utbildning minskat från 33 dagar 2017 till 21 dagar 2018.

Tillvaratagande av kompetens hos hälso- och sjukvårdspersonal med utbildning från andra länder

Kompetensförsörjningen inom hälso- och sjukvården kräver att kompetensen hos personer med utbildning från andra länder tas tillvara. Kompetensen hos de som väljer att studera utomlands eller hos personer som flyttar till Sverige är en betydelsefull resurs och regeringen har genom olika satsningar verkat för att förbättra möjligheter för validering av behörigheter och legitimation.

Enligt Socialstyrelsens kartläggning av tillgången och efterfrågan på hälso- och sjukvårdspersonal bedömer nästan alla landsting att det är brist på tandläkare och tandhygienister. Regeringen har verkat för att en särskild ordning har börjat gälla som gör det möjligt för personer med polsk tandläkarexamen att genomgå praktisk tjänstgöring i Sverige och därigenom kunna få svensk tandläkarexamen.

Socialstyrelsen har beslutat föreskrifter och inrättat en valideringsprocess för personer med utbildning från ett land utanför EU/EES eller Schweiz. Regeringen har för arbetet 2018 tillfört myndigheten 10 miljoner kronor utöver de 42 miljoner kronor som myndigheten årligen erhåller för insatser på detta område. Under 2018 fattade Socialstyrelsen 1 895 beslut om granskning av utbildning från tredjeland. Under 2017 var det något fler ärenden som prövades, 2 166 stycken. Den tid det tar för respektive sökande att klara samtliga steg mot legitimation är individuell och det är därför inte relevant att mäta den genomsnittliga tiden från första ansökan till legitimation. Däremot konstaterade myndigheten 2018 att den genomsnittliga tiden från inkommen ansökan till beslut om granskning, i ett urval av ärenden, var cirka tre månader. Socialstyrelsen bekostar kunskapsproven och kursen i svenska författningar för samtliga 22 legitimationsyrken.

För den enskilde kan det vara svårt att ta sig igenom valideringsprocessen och regeringen har därför verkat för att det ska anordnas utbildningar i svenska språket samt teoretisk och praktisk medicin för asylsökande och nyanlända med hälso- och sjukvårdsutbildning från länder utanför EU/EES eller Schweiz. För detta ändamål har regeringen 2018 och 2019 gett Länsstyrelsen i Stockholms län i uppdrag att fördela medel till utbildningar för de nämnda grupperna.

En kunskapsbaserad hälso- och sjukvård

En hälso- och sjukvård av god kvalitet behöver vara baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet. En förutsättning för att hälso- och sjukvården ska vara jämlik är att varje patientmöte baseras på bästa tillgänglig kunskap. Efter mer än tio år av öppna jämförelser av vårdens resultat är vården dock fortfarande inte jämlik över landet. Just nu pågår en omfattande omstrukturering av hälso- och sjukvården mot en god och nära vård och koncentrering av den högspecialiserade vården. Denna omstrukturering måste göras med bibehållen och förbättrad kvalitet och jämlikhet för patienterna.

Regeringen har beslutat om flera insatser som tillsammans ska bidra till att utveckla ett nationellt sammanhållet system för kunskapsbaserad vård där statens och sjukvårdshuvudmännens arbete förstärker varandra och tillsammans ger förutsättningar för att bästa tillgängliga kunskap ska användas i varje enskilt patientmöte. En särskild utredare har fått i uppdrag att stödja utformandet av ett nationellt sammanhållet system för kunskapsbaserad vård (dir. 2018:95). Utredningen har tagit namnet Sammanhållen kunskapsstyrning och dess arbete består dels av dialog och samverkan med berörda aktörer, dels av fördjupade analyser av valda förslag och bedömningar i betänkandet Kunskapsbaserad och jämlik vård – förutsättningar för en lärande hälso- och sjukvård (SOU 2017:48).

Regeringen har också gett Socialstyrelsen respektive Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i uppdrag att var och en lämna förslag på hur nationell uppföljning av hälso- och sjukvården kan utvecklas för att ge regeringen bättre möjlighet att löpande följa vårdens kvalitet och jämlikhet.

Samordnat arbete för att styra med kunskap
Sedan 2015 samverkar en rad myndigheter inom Rådet för styrning med kunskap avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst (rådet). Kopplat till rådet finns också den s.k. huvudmannagruppen som består av landstings- och kommunpolitiker. I enlighet med huvudmannagruppens prioriteringar presenterade Socialstyrelsen i november 2018 en förstudie om den kommunala hälso- och sjukvården. Hösten 2015 initierade rådet ett samverkansprojekt om äldre med psykisk ohälsa. Slutrapporten presenterades i oktober 2018 och visar att en tredjedel av alla över 65 år har vårdats för psykisk sjukdom alternativt använt psykofarmaka. Suicid är också vanligare bland äldre, främst män. En omvärldsanalys som genomfördes under 2018 har lett fram till ett antal konkreta områden för samverkan och utveckling inom ramen för rådets myndigheter.

Statskontorets utvärdering av en mer samlad styrning med kunskap
Statskontoret fick 2015 i uppdrag att följa och utvärdera regeringens förslag om en mer samlad styrning med kunskap för hälso- och sjukvård och socialtjänst. En delrapport lämnades 2016 och slutrapporten 2018. Statskontoret bedömer i slutrapporten att samverkan mellan myndigheterna i rådet och mellan rådet och huvudmännen har fördjupats ytterligare efter att delrapporten lämnats. Myndigheterna samordnar nu sina kunskapsunderlag bättre och underlagen är mer anpassade utifrån vad huvudmännen behöver. Statskontoret bedömer att rådet fyller en viktig funktion och bör få fortsätta sitt arbete. Enligt Statskontoret återstår det dock flera utmaningar för rådets myndigheter att hantera innan kunskapsstyrningen uppfyller förordningens syfte om en samordnad, effektiv och behovsanpassad kunskapsstyrning.

Landstingens nationella system för kunskapsstyrning i hälso- och sjukvård
Landstingen fastställde 2018 en sammanhållen nationell samarbetsstruktur med syfte att skapa ett långsiktigt stöd för styrning med kunskap på olika nivåer för en mer kunskapsbaserad hälso- och sjukvård. Vid ingången av februari 2019 hade 24 nationella programområden och sju nationella samverkansgrupper startats. På regional nivå anpassar och utvecklar också landstingen sina kunskapsstyrningsorganisationer för att kunna koppla samman dessa med den nationella nivån.

Partnerskapet för stöd till kunskapsstyrning inom hälso- och sjukvården
Rådet för styrning med kunskap avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst har tillsammans med landstingens nya struktur för kunskapsstyrning utvecklat en modell för långsiktigt samarbete på nationell nivå. Modellen kallas Partnerskapet för stöd till kunskapsstyrning inom hälso- och sjukvården. De myndigheter som ingår är Läkemedelsverket, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Socialstyrelsen samt Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket. Syftet med partnerskapet är ökad samverkan, dialog och samordning av initiativ som kan bidra till behovsanpassad kunskapsutveckling, bättre stöd för implementering och effektivare kunskapsstöd. Målet är att resurserna i hälso- och sjukvården ska användas på bästa sätt och att bästa möjliga kunskap ska finnas tillgänglig vid varje möte mellan vårdpersonal och patient.

Regeringens insatser för en mer jämlik cancervård

Mer effektiv och jämlik vård till följd av standardiserade vårdförlopp i cancervården
Regeringen har sedan 2015 satsat 500 miljoner kronor per år för att öka tillgängligheten och jämlikheten i cancervården, i huvudsak genom att införa standardiserade vårdförlopp (SVF) och på så sätt korta köerna. Regeringen och SKL har ingått en överenskommelse även för 2019 som innebär att arbetet med de standardiserade vårdförloppen fortsätter och utvecklas.

Ett standardiserat vårdförlopp startar då välgrundad misstanke väcks och avslutas vid start av behandling. Ledtiderna i vårdförloppen anger hur många kalenderdagar det tar för att med god kvalitet och säkerhet utföra alla nödvändiga moment i en utredning, under förutsättning att det inte förekommer någon kötid eller andra organisatoriska fördröjningar.

Satsningen, som är förhållandevis ny, har bidragit till att väntetiderna kortats för flera cancersjukdomar, framför allt för de som tidigare hade längst väntetider. Sammanlagt är 31 standardiserade vårdförlopp implementerade i cancervården och dessa täcker över 95 procent av alla cancerdiagnoser. År 2018 utreddes över 100 000 personer enligt ett standardiserat vårdförlopp. Det är en ökning med 133 procent sedan 2016. Detta be-

tyder att allt fler får en sammanhållen och förutsägbar vårdkedja fram till start av behandling, oavsett var i landet de bor.

Cancervård med goda medicinska resultat

Den svenska cancervården har överlag goda medicinska resultat. Överlevnaden i cancer är hög och ökande för såväl kvinnor som män. Kvinnor har i genomsnitt högre relativ femårsöverlevnad jämfört med män (se diagram 3.17). Överlevnaden vid cancer har generellt sett ökat under de senaste 20 åren. Dessa förbättringar beror bl.a. på att vården har fått bättre möjligheter att ställa tidig diagnos och erbjuda effektiv behandling. Canceröverlevnaden har ökat mer bland män än bland kvinnor, vilket resulterat i att skillnaden mellan könen minskat vad avser detta övergripande mått. Kvinnor och män med kortare utbildning har generellt kortare överlevnad efter en cancerdiagnos. I avsnitt 4 Folkhälsopolitik beskrivs folkhälsans utveckling mer i detalj.

Diagram 3.17 Femårsöverlevnad cancer

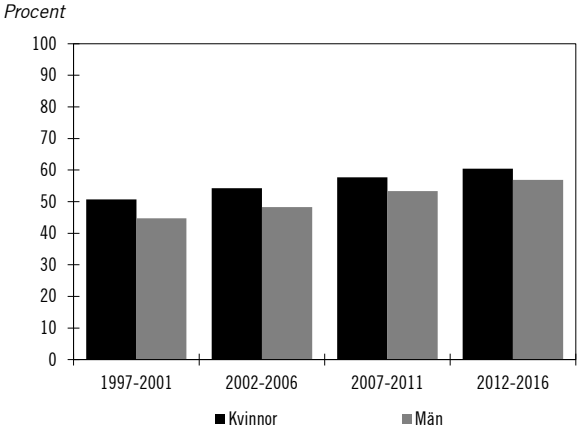

Källa: Cancerregistret, Socialstyrelsen.

Arbetet med att utveckla cancervården har sin utgångspunkt i den nationella cancerstrategin (SOU 2009:11). För att vidareutveckla cancerstrategin presenterade regeringen i maj 2018 en långsiktig inriktning för det nationella arbetet med cancervården. Den långsiktiga inriktningen fokuserar på arbetet fram till 2025, men har också en vision och mål för arbetet med en ännu längre horisont.

Regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ingick i slutet av 2017 en överenskommelse om kortare väntetider i cancervården för 2018. I denna gav regeringen bl.a. stöd till elva insatser som de regionala cancercentrumen (RCC) skulle genomföra under året. Arbetet visar goda resultat. Exempelvis har uppföljningen av nya cancerläkemedel förbättrats genom en modul som RCC har arbetat fram och som landstingen har genomfört. RCC har framställt ett underlag för ett stärkt arbete med prevention och tidig upptäckt av hudcancer. De har även gett stöd till landstingens arbete med implementering av screening för tarmcancer. Arbetet med kvalitetsregister och vårdprogram har vidareutvecklats, bl.a. har en modul för uppföljning av cancerrehabilitering skapats. Den digitala versionen av Min vårdplan har färdigställts och under 2018 har ett 20-tal verksamheter i landstingen påbörjat ett införande av vårdplanen.

Regeringen beviljade i juli 2018 även en ansökan från SKL om 8,4 miljoner kronor för att genom RCC ge stöd till landstingen att kartlägga och ge strukturerad information kring PSA-provtagning. PSA-prov är ett blodprov och förkortningen står för prostataspecifikt antigen. Slutrapporten från februari 2019 visar att samtliga landsting under hösten och vintern 2018 gjort förstudier kring nuläget för PSA-testningen i respektive landsting och vad som skulle krävas för en övergång till organiserad prostatacancertestning enligt RCC:s rekommendationer. Flera landsting ställer sig positiva till att påbörja särskilda projekt för att förbättra organiseringen av PSA-testningen.

Förstärkning av förlossningsvården och vården som rör kvinnors hälsa

Att alla kvinnor får en trygg och säker förlossning är en prioriterad fråga för regeringen. Regeringen har även prioriterat att stärka andra delar av sjukvården som ansvarar för vård till kvinnor.

Regeringen inledde 2015 en flerårig satsning för att bidra till att stärka förlossningsvården och vården gällande kvinnors hälsa i övrigt. År 2018 utvidgades ändamålet till att även omfatta neonatalvården. År 2018 avsattes cirka 1,8 miljarder kronor till förlossningsvård och kvinnors hälsa.

Huvuddelen av medlen fördelas till landstingen inom ramen för överenskommelser mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) med syftet att genomföra de insatser som effektivast stärker mödravården, förlossningsvården och kvinnors hälsa samt fr.o.m. 2018 även neonatalvården.

Resterande medel utbetalas till myndigheter för genomförande av uppdrag inom satsningens

område. Socialstyrelsen, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys samt Statens beredning för medicinsk och social omsorg (SBU) har alla flera pågående uppdrag på området.

Landstingens insatser 2018–2019 med stöd av medel via överenskommelserna

Enligt överenskommelserna mellan staten och SKL på området förlossningsvård och kvinnors hälsa ska landstingen redovisa vilka insatser de valt att genomföra för medlen och vilket kompetensbehov de har.

Landstingen har under 2018 använt 65 procent av medlen till bemanningsfrågor.

De flesta landsting bedömer att de behöver öka kompetensnivån gällande allvarliga bristningar vid förlossning samt avsätta mer tid för handledning och kompetensöverföring. Landstingen redovisar ett högt deltagande i utbildningar som gäller att förebygga bristningar. Det återspeglas även i Graviditetsregistret med minskande förekomst av allvarliga bristningar i samband med förlossning.

Samtliga landsting beskriver att de arbetar med att på olika sätt stärka vårdkedjan i samband med graviditet, förlossning och eftervård samt att ett stort fokus ligger på att stärka eftervården. Många landsting beskriver att deras förbättringsarbete under det gångna året till större del än tidigare har syftat till att stärka vårdkedjan samt att samverkan mellan olika delar av vårdkedjan har förbättrats. Flera landsting redovisar även att de har infört gemensamma utbildningssatsningar över organisationsgränserna för att stärka vårdkedjan. Utbildningarna omfattar bl.a. att förebygga bristningar och psykisk ohälsa samt frågor relaterade till amning.

Flera landsting har infört multiprofessionella eftervårds- eller bäckenmottagningar för stärkt efterkontroll samt stärkta åtgärder vid förlossningsskador eller sena besvär. Flera landsting har även utvecklat sina rutiner för att öka andelen kvinnor som följs upp efter förlossning.

SKL startade under 2018 ett projekt i syfte att skapa en enkät som ska gå ut till alla gravida kvinnor. Enkäten innehåller frågor om kvinnans upplevelser av vården i samband med graviditet och förlossning och besvaras via 1177. Ett pilotförsök har genomförts under våren 2019 och enkäten kommer därefter lanseras nationellt.

I SKL:s rapport till regeringen i mars 2019 redovisas resultat utifrån ett antal parametrar jämfört med 2015 för att ge en bild av hur arbetet går. Uppgifterna baseras på landstingens redovisningar och visar bland annat att andelen kvinnor som var mycket nöjda med sin förlossning var 47 procent 2015, jämfört med 52 procent 2018, att andelen kvinnor som gick på efterkontrollen efter förlossningen var 79 procent 2015, jämfört med 85 procent 2018, samt att andelen kvinnor som drabbats av allvarliga bristningar var 2,5 procent 2015, jämfört med 2,1 procent 2018.

Särskilda insatser för livmoderhalscancerscreening, bäckenrehabilitering samt graviditet och cancer

Under 2018 började det nationella vårdprogrammet för cervixcancerprevention genomföras. Insjuknandet i livmoderhalscancer har ökat under de senaste åren och under 2018 har SKL och RCC därför samordnat ett arbete med syfte att utreda orsakerna till ökningen. Utredningen visade att ökningen främst gäller kvinnor som deltagit i screening och fått normalt provsvar samt att insjuknandet varierar mellan olika landsting i Sverige. För att komma till rätta med det ökade insjuknandet har SKL uppmanat landstingen att skyndsamt införa det nya vårdprogrammet, att genomföra egna analyser av orsakerna samt att ta fram handlingsplaner för att åstadkomma en förbättring av utvecklingen. Ett it-stöd för att underlätta uppföljning av cellprov som tagits i ett annat landsting än det där kvinnan är folkbokförd håller på att utvecklas.

Förutsättningarna för att rehabilitera patienter med funktionella besvär efter cancer i bäckenet är mycket olika över landet. För att kunna ge ett stöd för vården i omhändertagande av bäckencancerberörda patienter oavsett vårdgivare har en nationell klinisk vägledning för bäckencancerrehabilitering utarbetats under 2018. SKL har aktivt arbetat med informationsaktiviteter och workshops för att sprida kunskapen och tillämpningen av vägledningen i landstingen.

SKL redovisar att på området graviditet och cancer har landstingen tagit fram en vägledning för vård och bemötande. Landstingen arbetar under 2019 med att utifrån vägledningen ta fram nationell patientinformation rörande cancer i samband med graviditet samt om möjligheten att bli gravid efter cancerbehandling.

Resultat av myndighetsuppdrag

Socialstyrelsens nya nationella riktlinjer för vård och behandling av endometrios blev klara i december 2018. Cirka 250 000 kvinnor har sjukdomen och riktlinjerna kommer att finnas som

ett stöd för en förbättrad vård och ett bättre bemötande av patientgruppen. Riktlinjerna väntas på sikt även medföra en bättre och mer jämlik endometriosvård över landet.

Socialstyrelsen slutredovisade 2018 uppdraget om dödfödda barn. Enligt de resultat som framkommit i rapporten är tillväxthämning hos fostret den största enskilda komplikation som leder till dödföddhet. Socialstyrelsen föreslår att ett kunskapsstöd tas fram till hälso- och sjukvårdspersonal, särskilt gällande tillväxtmätning, samt att information om riskfaktorer som kan leda till dödföddhet vid graviditet, såsom övervikt hos modern, förbättras. Socialstyrelsen föreslår även att när barn föds dödfödda ska systematiska genomgångar av medicinska journaler göras på nationell nivå av multiprofessionella team, i syfte att öka kunskapen om de bakomliggande orsakerna.

SBU har haft i uppdrag att föreslå en prioritering av kunskapsluckor gällande förlossningsskador. SBU:s rapport visar att för att kvinnors förlossningsskador ska kunna förebyggas, diagnostiseras och behandlas effektivare behövs mer kunskap. Rapporten innehåller en sammanställning med prioriteringar av den viktigaste forskningen inom fem områden gällande diagnostik och behandling av förlossningsskador.

SBU har även haft i uppdrag att kartlägga kunskapsläget för smärttillstånd hos kvinnor. Rapporten visar att det i stort sett saknas systematiska översikter om behandling av långvariga, muskuloskeletala smärttillstånd specifikt hos kvinnor, trots att långvarig smärta är vanligare hos kvinnor. Rapporten visar även att det finns systematiska översikter som utvärderar ett stort antal behandlingar av dessa tillstånd, men att det saknas översikter som utvärderar metoder för att välja rätt behandling. De systematiska översikter som finns uppvisar olikheter som påverkar vilka slutsatser man kan dra om behandlingarnas användbarhet. Bland annat skiljer sig definitioner och klassificeringar av både behandlingar och smärttillstånd åt mellan olika översikter och uppföljningstiden av effekten av behandlingarna varierar.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys lämnade i juni 2019 in en delredovisning av sitt uppdrag att följa och analysera regeringens satsning på förlossningsvården och kvinnors hälsa. I delrapporten konstaterar myndigheten att det finns väsentliga skillnader i processer och resultat mellan landsting och förlossningskliniker i graviditetsvårdkedjan. Flera påverkbara faktorer bidrar till att skillnaderna uppstår, till exempel vårdens styrning och organisering, kompetens och resurser samt rutiner och praxis. Det kvarstår väsentliga regionala skillnader även när man tar hänsyn till patientsammansättning och flera av skillnaderna i graviditetsvårdkedjan är omotiverade. Det pågår utvecklingsarbete i verksamheterna och inom flera områden har resultaten förbättrats under senare år, ett sådant exempel där förbättringar skett är allvarliga bristningar under förlossning. Enligt rapporten har framgångsfaktorer för de förbättringar som skett till exempel varit en sammanhängande styrning och gemensamt mål, tillgång till aktuella data, tillgängliggjorda kunskapsstöd, stärkt professionell kompetens, strukturer för förbättringsarbete samt motivation till förändring. Myndigheten lämnar förslag inom tre utvecklingsområden med syftet att minska omotiverade skillnader i vården: stärkta förutsättningar för en personcentrerad vård, stärkta förutsättningar för regionalt och lokalt förbättringsarbete samt utvecklad kunskapsstyrning

Socialstyrelsen redovisade även sin slutrapport av uppdraget att se över kunskapsläget gällande myalgisk encefalomyelit (ME/CFS, kroniskt trötthetssyndrom) och att bedöma förutsättningarna för att stödja hälso- och sjukvården med exempelvis kunskapsstöd och försäkringsmedicinskt beslutsstöd. Socialstyrelsens bedömning enligt rapporten är att det vetenskapliga underlaget är otillräckligt och att det saknas samsyn i professionen och att det därför inte är möjligt att ta fram behandlingsrekommendationer inom området.

Psykiatri och tvångsvården

För insatser som syftar till att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa har staten för 2019 avsatt drygt 2,1 miljarder kronor. Övriga insatser inom området psykisk hälsa beskrivs i avsnitt 4 Folkhälsopolitik och utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid, avsnitt 14 Ungdomspolitik.

Utredning för att begränsa tvångsåtgärder mot barn i psykiatrisk tvångsvård

Den nationella samordnaren för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa gavs i december 2016 i uppdrag att göra en översyn av tvångsåtgärder mot barn enligt lagen

(1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. Samordnaren lämnade i januari 2018 betänkandet För barnets bästa? Utredningen om tvångsåtgärder mot barn i psykiatrisk tvångsvård (SOU 2017:111). Betänkandet har remitterats.

Patientsäkerhet

Skador i vården minskar

Varje år drabbas omkring 8 procent av patienterna i sjukhusvård av vårdskador, dvs. undvikbara skador. Detta motsvarar ca 110 000 patienter. Andelen vårdskador minskade från 62 procent till 58 procent mellan 2013 och 2017. Andelen vårdrelaterade infektioner ligger dock på ungefär samma nivå sedan 2009. Vårdskador är vanligare bland personer som är 65 år eller äldre, samt vanligare bland män jämfört med kvinnor (8 resp. 7,4 procent under perioden 2013–2017). Socialstyrelsen har fått i uppdrag att samordna och stödja patientsäkerhetsarbetet på nationell nivå. I det uppdraget ingår att utarbeta en nationell handlingsplan för hälso- och sjukvårdens arbete med ökad patientsäkerhet. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2019. Socialstyrelsen har också fått i uppdrag att vidareutveckla ett samlat stöd till vårdpersonalen och analysera utvecklingen på patientsäkerhetsområdet 2018. Regeringen har dessutom tilldelat SKL medel för patientsäkerhet för att arbeta för en långsiktig hantering och integrering av det nationella patientsäkerhetsarbetet som en del av kunskapsstyrningssystemet.

Digitalisering möjliggör vårdens utveckling

Statliga insatser som stöder aktörer inom området

Regeringen gör olika insatser för att stödja tillvaratagande av digitaliseringens möjligheter inom hälso- och sjukvården. Exempelvis har Socialstyrelsen under 2017–2018 haft i uppdrag att ta fram ett digitalt pedagogiskt stöd för förändrings- och utvecklingsarbete med hjälp av e-hälsolösningar utifrån gällande rätt riktat till personer som arbetar i hälso- och sjukvård eller socialtjänst. Under 2019 fick Socialstyrelsen ett uppdrag att vidareutveckla det digitala stödet med särskilt fokus på det juridiska stödet för dokumentation.

Socialstyrelsen hade även under 2018 i uppdrag att kartlägga omfattning och inriktning på de digitala vårdtjänster som riktar sig mot patienter. I uppdraget ingick att ta fram rekommendationer för vilken typ av vård som lämpar sig, respektive inte lämpar sig, att hantera via digitala vårdtjänster. I slutrapporten presenterades fyra principer. Det handlar bl.a. om att tjänsten måste anpassas till patienternas förutsättningar samt att vårdgivarna måste säkerställa att nödvändig uppföljning och koordinering med andra aktörer möjliggörs. I uppdraget ingick vidare att ge förslag på hur den digitala vården kan följas upp. Socialstyrelsen har fått ett fortsatt uppdrag på området under 2019 med fokus på att vidareutveckla förslagen om hur den digitala vården kan följas upp samt kartlägga omfattningen av och inriktningen på användningen av artificiell intelligens inom hälso- och sjukvården.

Digitala vårdtjänster är också ett av Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) prioriterade tillsynsområden 2018–2020. Syftet med denna tillsyn är, förutom att säkerställa patientsäkerheten, att bidra till att vårdgivare som erbjuder digitala vårdtjänster lever upp till lagar och föreskrifter samt utvecklar kvaliteten i verksamheterna.

Under 2018 har arbetet med den nationella läkemedelslistan fortsatt i syfte att ge landsting, apotek och patienter en samlad och aktuell bild av en patients samtliga förskrivna och uthämtade läkemedel. Bland annat har E-hälsomyndigheten haft i uppdrag att förbereda anslutning till den nationella läkemedelslistan för de vård- och apotekssystem som berörs.

IVO är sedan den 1 augusti 2018 även en av de myndigheter som ska utöva tillsyn enligt lagen (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster. IVO ska ansvara för tillsyn inom hälso- och sjukvårdssektorn.

Nationell samordning

Arbetet har fortsatt inom ramen för den överenskommelse som har ingåtts mellan regeringen och SKL om Vision e-hälsa 2025. I den gemensamma styr- och samverkansorganisationen som har upprättats för att stärka samordningen på e-hälsoområdet har bl.a. en samordningsplan för 2019 arbetats fram, där planerade initiativ inom de tre insatsområdena regelverk, enhetligare begreppsanvändning och standarder redovisas. Ytterligare områden som har lyfts fram som viktiga för det fortsatta arbetet rör samverkan för tydligare vägledning vid införande av digitala

tjänster samt samordning av gemensamma insatser avseende arbetet med den nationella läkemedelslistan.

Som en del i arbetet med områdena enhetligare begreppsanvändning och standarder har E-hälsomyndigheten i mars 2019 fått i uppdrag att sammanställa och tillgängliggöra gemensamma nationella specifikationer, dvs. överenskommelser om hur standarder ska tillämpas i olika situationer för att underlätta informationsutbyte, inom och mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst. I uppdraget ingår att inrätta en funktion dit berörda målgrupper kan vända sig för att få information om vilka gemensamma specifikationer som finns samt vägledning i hur de kan tillämpas. Inom ramen för Socialstyrelsens uppdrag om en ändamålsenlig informationsstruktur och enhetliga begrepp har myndigheten under 2018 fortsatt att ge användarstöd genom bl.a. regionala utbildningar och webbinarier riktade till verksamhets- och systemutvecklare. Socialstyrelsen tar vidare fram specifikationer som beskriver hur information ska struktureras och kodas på detaljerad nivå inom specifika områden, för att underlätta för kommuner och landsting i deras arbete med att anpassa och utveckla sina informationssystem.

Sverige har vidare varit aktivt i internationella e-hälsofrågor.

Översyn av frågor som rör personuppgiftshantering
Sverige har kommit långt när det gäller användning av it-system som stöd i den dagliga verksamheten, samt när det gäller säkerhet och behörighet. Den rättsliga regleringen för behandling av personuppgifter inom och mellan landsting och kommuner samt privata verksamheter finns i dag i bl.a. dataskyddsförordningen och annan särlagstiftning, t.ex. patientdatalagen. Den senaste ändringen av lagstiftningen på området gjordes för drygt tio år sedan och såväl den tekniska utvecklingen som rättsläget har förändrats sedan dess. Mot bakgrund av detta har regeringen tillsatt en särskild utredare som ska göra en översyn av vissa frågor som rör personuppgiftshantering i socialtjänst- och hälso- och sjukvårdsverksamhet (dir. 2019:37). Utredaren ska bl.a. se över möjligheterna att införa direktåtkomst inom och mellan vissa verksamheter i socialtjänst och hälso- och sjukvård samt utvidgad informationsöverföring för kvalitetsutveckling mellan bl.a. vårdgivare i hälso- och sjukvård och kommunala nämnder.

Hälso- och sjukvårdens beredskap

I och med det försvarspolitiska inriktningsbeslutet (prop. 2014/15:109) har planeringen för totalförsvaret återupptagits. Där ingår även hälso- och sjukvården som en del av det civila försvaret. Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten samt hälso- och sjukvårdens huvudmän har under 2018 tilldelats 40 miljoner kronor för arbete med totalförsvarsplaneringen. I Folkhälsomyndighetens årsredovisning för 2018 framgår att myndigheten under året genomfört flera olika åtgärder för att stärka det civila försvaret och robustheten inom myndigheten. Under året har bl.a. myndighetens krigsorganisation tagits fram och krigsplacering av personal genomförts. Vidare har myndighetens ansvar, prioriterade områden och förutsättningar under höjd beredskap tydliggjorts. I Socialstyrelsens återrapportering framgår att myndigheten under 2018 genomfört åtgärder för att stärka det civila försvaret, bl.a. är personal på myndigheten krigsplacerade vid höjd beredskap. Vidare har Socialstyrelsens signalskyddsorganisationsförmåga ökat genom utbildning samt planering för att kunna verka från alternativ och/eller skyddad ledningsplats. Både Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten har deltagit i övningar till följd av arbetet med totalförsvaret. Därtill visar Socialstyrelsens rapport om kapaciteten i sjukvården att svensk sjukvård, genom det regionala och nationella arbetet med katastrofmedicinsk beredskap, initialt kan hantera en allvarlig händelse samtidigt som andra rapporter visar att den katastrofmedicinska beredskapen fortsatt kan förbättras. Vidare lyfts hälso- och sjukvårdens beredskap fortsatt som ett prioriterat område i Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps nationella risk- och förmågebedömning.

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att stödja landstingen i deras arbete med hälso- och sjukvårdens beredskap. I Socialstyrelsens delrapportering av regeringsuppdraget framgår att landstingen har en grundläggande krisberedskapsförmåga, därtill har utvecklingsområden identifierats. Landstingen behöver analysera vilka resurser som krävs för att hantera extraordinära eller allvarliga händelser. Landstingen behöver även öka förmågan att ge och ta emot hjälp samt utveckla rutiner och planer för att dels upprätthålla de samhällsviktiga verksamheter som de själva har identifierat, dels upprätta kort- och långsiktiga planer för utbildning och övning.

Socialstyrelsen har identifierat tre områden där relevant kunskapsstöd behövs för att stödja landstingen i det fortsatta arbetet. Det rör sig om ”Ledning och samverkan för aktörer inom hälso- och sjukvården vid kris, höjd beredskap och krig”, ”Särskilda prioriteringsprinciper för hälso- och sjukvården vid kris, höjd beredskap och krig som är framtvingade av olika former av resursbrist” och ”Utbildnings- och övningsplaner som utgår från identifierade behov och kunskapsstöd”. En slutrapport ska redovisas senast juni 2020.

Regeringen beslutade i augusti 2018 om kommittédirektiv (dir. 2018:77) till en utredning om hälso- och sjukvårdens beredskap och förmåga inför och vid allvarliga händelser i fredstid och höjd beredskap. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2020.

Läkemedel och medicinteknik

En nationell läkemedelslista

Arbetet med att ta fram en nationell läkemedelslista, som utgår från lagen (2018:1212) om nationell läkemedelslista, fortsätter. I april 2019 presenterade E-hälsomyndigheten, som kommer att föra det nya registret, de krav som kommer att ställas på den som vill ansluta sig till den nationella läkemedelslistan. Vårdgivare, öppenvårdsapotek och andra aktörer som berörs kan göra de systemförändringar som krävs för att uppfylla kraven. Det övergripande målet med det nya registret är att bidra till ökad patientsäkerhet och en mer effektiv ordinationsprocess, samtidigt som patienters personliga integritet skyddas från otillbörlig behandling av personuppgifter.

Parallellt med det tekniska utvecklingsarbetet har ett flertal myndigheter, däribland Socialstyrelsen och Läkemedelsverket, fått särskilda uppdrag för att underlätta införandet av den nationella läkemedelslistan. Uppdragen handlar till stor del om strukturering och standardisering av sådan läkemedelsinformation som behöver hanteras vid både ordination och förskrivning av läkemedel. Resultatet av myndigheternas arbete har delredovisats för regeringen mellan december 2018 och juni 2019.

Även Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har inom ramen för två överenskommelser bidragit med aktiviteter som stöder det pågående arbetet med den nationella läkemedelslistan, främst genom att bidra till strukturerad läkemedelsinformation och till att kartlägga förutsättningar för en ändamålsenlig behörighetsstyrning. Även dessa aktiviteter har redovisats för regeringen.

Lagen om nationell läkemedelslista kommer den 1 juni 2020 att ersätta lagen (1996:1156) om receptregister och lagen (2005:258) om läkemedelsförteckning.

Den nationella läkemedelsstrategin

I slutet av 2018 avslutades arbetet med den nationella läkemedelsstrategin för perioden 2016–2018. Visionen för strategin är Rätt läkemedelsanvändning till nytta för patient och samhälle. En övergripande sammanfattning av aktiviteter som har genomförts sedan strategin började och de resultat som dessa aktiviteter har lett till beskrivs i rapporten Den nationella läkemedelsstrategin 2011–2018 – Bred samverkan för bättre läkemedelsanvändning. Rapporten går att hitta på Läkemedelsverkets webbplats. Etableringen av en process för ordnat införande, förutsättningar för att ta fram en nationell läkemedelslista och riktade insatser för sårbara patientgrupper är exempel på sådana resultat.

Bland de uppdrag som har redovisats sedan hösten 2018 finns en samlad slutrapport som TLV har lämnat för två regeringsuppdrag, ett om värdering av behandlingseffekt i klinisk vardag och ett om förbättrade förutsättningar för uppföljning av cancerläkemedel. Myndigheten har genom analyser kartlagt möjligheter och svårigheter med att använda data från kliniska prövningar och integrera dem med data som har dokumenterats i klinisk vardag. Med utgångspunkt i dessa analyser har myndigheten fått ett nytt regeringsuppdrag för 2019. TLV ska bl.a. undersöka möjligheten att använda alternativa datakällor med koppling till sjukvårdens grunddata för olika typer av uppföljning, t.ex. genom extraktion av journaldata.

Ett annat exempel på uppdrag som har slutredovisats är Socialstyrelsens förberedande arbete för genomförande av s.k. uppmärksamhetsinformation i vårdens it-system. Informationen omfattar bl.a. överkänsligheter eller hälsotillstånd hos patienter som hälso- och sjukvårdspersonal behöver känna till innan en patient behandlas. Socialstyrelsen har också tagit fram och redovisat en diagnostisk checklista för förbättrad läkemedelsanvändning hos äldre.

Fortsatt uppgång i kostnader för läkemedelsförmånerna

Kostnaderna för läkemedelsförmånerna minskade under en period fram till 2013 men har därefter ökat kraftigt. År 2017 var kostnadsökningen drygt fem procent. För 2018 uppgick kostnaderna till 24 749 miljoner kronor vilket är en ökning med sju procent jämfört med 2017. Bidragande faktorer till de ökade kostnaderna är att befolkningen ökar, att andelen äldre blir större, introduktion av nya kostsamma produkter mot bl.a. cancer samt en ökad användning av vissa äldre produkter. Dessutom har särskilda satsningar gjorts under de senaste åren på läkemedel mot hepatit C.

I diagram 3.18 nedan visas utvecklingen av kostnader för läkemedelsförmånerna sedan 2008. Länge var kostnaderna för kvinnor högre än kostnaderna för män i fråga om läkemedelsförmånerna, men sedan år 2016 är kostnaderna högre för män, vilket bl.a. beror på att nya läkemedel mot prostatacancer ingår i förmånerna sedan 2015.

Diagram 3.18 Kostnader för läkemedelsförmånerna 2008–2018

Miljoner kronor (exklusive mervärdesskatt)

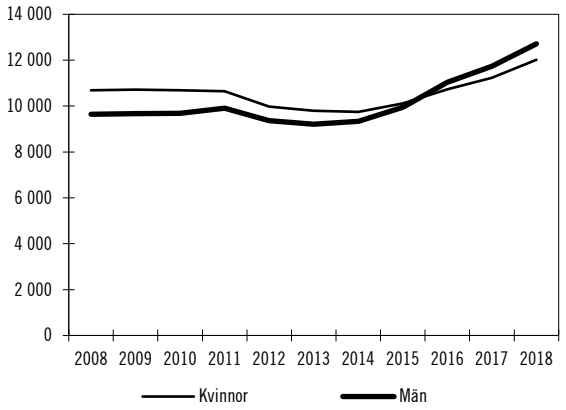

Källa: E-hälsomyndigheten.

Tabell 3.3 Kostnader för läkemedel, 2012–2018

Miljoner kronor (exklusive mervärdesskatt)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Läkemedelsförmånerna[1]	19 367	19 025	19 100	20 089	21 796	22 983	24 749
Patientens kostnad[2]	5 407	5 700	5 733	5 887	5 533	5 629	5 908
Andel patientkostnad[3]	27,9%	23,1%	23,1%	22,7%	20,2%	19,7 %	19,3 %
Receptläkemedel utan förmån[4]	2 000	2 102	2 871	3 636	3 595	3 100	4 252
Slutenvård[5]	6 975	6 999	7 194	7 843	7 965	8 374	9 041
Receptfritt[6]	3 841	3 986	4 127	4 369	4 598	4 665	4 754
Total	37 590	37 812	39 024	41 824	43 487	44 751	48 704
Läkemedelskostnadernas andel av totala hälso- och sjukvårdskostnaderna[7]	**9,4%**	**9,1%**	**9,1%**	**9,1%**	**9,4%**	**9,1%**	-

[1] Läkemedel samt förbrukningsartiklar inom förmånen.
[2] Avser egenavgift och merkostnad.
[3] Beräknat som andel av förmån och patientens kostnad.
[4] Inklusive smittskyddsläkemedel.
[5] Avser humanläkemedel på rekvisition inom sluten- och öppenvård. Slutenvårdskostnaderna är svåra att jämföra mellan åren beroende på att nettopriser införts successivt och avsaknad av data vissa år. Uppgifterna finns ej tillgängliga uppdelat på kön.
[6] Avser receptfria humanläkemedel som säljs över disk på apotek samt i detaljhandeln. Uppgifterna finns ej tillgängliga uppdelat på kön.
[7] Uppgifter om totala hälso- och sjukvårdskostnader saknas för 2018. Uppgifterna inkluderar mervärdesskatt.
Källa: E-hälsomyndigheten och Statistiska centralbyrån, Hälsoräkenskaperna.

Siffror avseende hur stor del av de totala hälso- och sjukvårdskostnaderna som läkemedelskostnaderna utgjorde saknas fortfarande för 2018 men för 2017 var andelen 9,1 procent.

Kostnadsdämpande insatser

Återbäring från sidoöverenskommelser och prissänkningar har haft en dämpande effekt på kostnadsökningen. Sidoöverenskommelser mellan landsting och läkemedelsföretag har resulterat i återbäring om 720 miljoner kronor 2016, 947 miljoner kronor 2017 och 2 796 miljoner kronor 2018. Ökningen av återbäringen under 2018 beror till stor del på nya sidoöverenskommelser om läkemedel mot hepatit C som började gälla januari 2018, men även som följd av att nya sidoöverenskommelser för andra läkemedel har tecknats. Dessa besparingar tillföll landstingen i sin helhet fram till 2017. Från och med 2017 delar staten och landstingen på besparingen. Under 2018 tillföll 60 procent av återbäringen landstingen och 40 procent tillföll staten.

Utöver det genomför TLV regelbundet omprövningar av läkemedel som ingår i läkemedelsförmånerna. Omprövningarna resulterade i besparingar om totalt 623 miljoner kronor år 2014–2017. År 2018 uppgick besparingen till fyra miljoner kronor.

Den så kallade 15-årsregeln innebär att priserna på läkemedel som är äldre än 15 år från tidpunkten för när läkemedlet godkändes för försäljning sänks med 7,5 procent. Prissänkningsregeln är sedan den 1 november 2014 reglerad i lagen (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m. och i TLV:s föreskrifter och allmänna råd (TLVFS 2014:9) om prissättning av äldre läkemedel. Besparingar till följd av 15-årsregeln var totalt 569 miljoner kronor år 2014–2017 och 29 miljoner kronor år 2018.

Utfallet av 2018 års överenskommelse med SKL kring formerna för statens bidrag till läkemedelsförmånerna

Överenskommelsen för 2018 innebar bl. a. att staten ersatte landstingen med ca 27 789 miljoner kronor för kostnader för läkemedelsförmånerna m.m. I beloppet ingick ett bidrag på 1 044 miljoner kronor för kostnader som landstingen haft för behandling av patienter med hepatit C. Landstingens kostnader för läkemedel för behandling av hepatit C blev högre än överenskommet belopp vilket innebar att staten, i enlighet med överenskommelsens vinst- och förlustdelningsmodell fick betala ytterligare ca 173 miljoner kronor till landstingen. Enligt överenskommelsen skulle också staten och landstingen dela på den återbäring som gemensamt framtagna sidoöverenskommelser inom ramen för TLV:s ärendehantering resulterar i. Under 2018 skulle 60 procent av återbäringen tillfalla landstingen och 40 procent tillfalla staten. Återbäringen uppgick år 2018 till 2 774 miljoner kronor totalt, av vilket 1 664 miljoner kronor tillföll landstingen och 1 110 miljoner tillföll staten.

Överenskommelse 2019 kring formerna för statens bidrag till läkemedelsförmånerna

Regeringen och SKL enades i januari 2019 om en överenskommelse kring formerna för statens bidrag till landstingen avseende läkemedelsförmånerna m.m. som i utformning och upplägg överensstämmer med överenskommelsen föregående år. Överenskommelsen innebär bl.a. att landstingen 2019 får ett statligt bidrag om 29 680 miljoner kronor för kostnader för läkemedelsförmånerna m.m. Beloppet omfattar även bidrag för vissa andra kostnader inom läkemedelsområdet som tidigare finansierats på motsvarande sätt. Överenskommelsen innebär också att landstingen och staten ska dela på den återbäring som gemensamt framtagna sidoöverenskommelser inom ramen för TLV:s ärendehantering resulterar i. Under 2019 ska 60 procent av återbäringen tillfalla landstingen och 40 procent tillfalla staten.

Utredning om finansiering, subvention och prissättning av läkemedel

Dagens system när det gäller läkemedelskostnader är både komplext och svåröverskådligt. Det övergripande målet när regeringen tillsatte läkemedelsutredningen (dir. 2016:95) var att se över hur man kan skapa ett långsiktigt hållbart system som möjliggör en samhällsekonomiskt effektiv användning av läkemedel och följer den etiska plattform som gäller inom hälso- och sjukvården samtidigt som läkemedelskostnaderna kan hållas på en rimlig nivå. Läkemedelsutredningen är den första genomgripande översynen av finansieringsordningen för förmånsläkemedel som gjorts sedan 1998, då kostnadsansvaret för läkemedelsförmånerna övergick från staten till landstingen. Avsikten var då att staten efter en övergångsperiod i enlighet med finansieringsprincipen skulle kompensera landstingen via det generella statsbidraget till kommuner och landsting. Detta skedde dock inte

utan i stället har pengar givits i ett särskilt bidrag till landstingen, vanligtvis efter förhandlingar och överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

I januari 2019 överlämnade Läkemedelsutredningen sitt slutbetänkande till regeringen (SOU 2018:89). Utredningen föreslår bl.a. att statens nuvarande särskilda bidrag för läkemedel till landstingen inordnas i det generella statsbidraget. Enligt utredningen innebär förslaget att landstingen i större utsträckning får förutsättningar att påverka den långsiktiga kostnadsutvecklingen för läkemedel och att de får behålla hela utfallet från de avtal som upprättas mellan landstingen och läkemedelsföretagen. Vidare föreslås att det ska införas ett särskilt statligt stöd till landstingen för användning av nya läkemedel som innebär ökad nytta men också ökade kostnader inom hälso- och sjukvården. Staten föreslås också finansiellt stödja de landsting som har ovanligt stora kostnader för vissa läkemedel mot sällsynta sjukdomar och som fått en positiv nationell rekommendation. Slutbetänkandet har remitterats. Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Kostnadsfria läkemedel för barn

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag följt upp reformen om kostnadsfria läkemedel för barn. Delrapporten visar att uttaget av samtliga receptbelagda läkemedel till barn inom läkemedelsförmånen har ökat med 18 procent, justerat för befolkningsökning. Ökningen har i princip varit lika stor för pojkar som för flickor. Mjukgörande salvor följt av sömnmedlet melatonin och allergiläkemedel hade störst ökning av antal uttag.

Kostnaderna för samtliga receptbelagda läkemedel som hämtats ut till barn inom läkemedelsförmånen har sedan reformens ikraftträdande 2016 ökat med 49 procent, från 1,5 miljarder kronor 2015 till 2,2 miljarder kronor 2017. Justerat för befolkningsökningen har förmånskostnaderna ökat med 43 procent. Förmånskostnaderna har ökat något mer för läkemedel till pojkar än för flickor.

Uppdraget ska slutredovisas i oktober 2019.

Internationella prisjämförelser

TLV har jämfört läkemedelspriserna i Sverige 2018 med 19 andra europeiska länder. Myndigheten har delat in läkemedel i två segment baserat på förutsättningen för konkurrens i Sverige. Läkemedel som inte är utbytbara räknas till segmentet läkemedel utan konkurrens, det vill säga med patent, medan produkter som är utbytbara och som ingår i periodens vara-systemet (PV-systemet) räknas till segmentet läkemedel med konkurrens.

För det värdemässigt största segmentet, läkemedel utan konkurrens, ligger Sveriges priser strax över genomsnittet. Priserna har dock minskat sedan 2014 i relation till övriga länder. Mellan 2014 och 2015 sänktes priserna i Sverige jämfört med övriga länder genom flera omprövningar. Under 2018 har 8 av 20 länder högre priser än Sverige och 11 länder har lägre priser. För läkemedel utan konkurrens har Sveriges index sjunkit med omkring tio procentenheter. Omkring sextio procent av denna förändring hänför sig till förändringen i valutakurs (kronan har blivit svagare), och omkring fyrtio procent till förändring i listpriser.

Segmentet läkemedel med konkurrens inkluderar alla läkemedelsgrupper i urvalet som fanns med i PV-systemet 2018. I Sverige utgör läkemedel inom PV-systemet cirka 60 procent av den totala läkemedelsanvändningen i volym, men endast 20 procent av värdet. Sverige har låga priser på dessa läkemedel och endast Danmark har lägre priser än Sverige. Mellan 2014 och 2018 har Sveriges priser sjunkit med cirka 25 procentenheter.

Medicinteknik

I regeringens proposition Anpassningar till EU:s nya förordningar om medicinteknik – del 1 (prop. 2016/17:197) föreslog regeringen att ansvaret för anmälda organ på det medicintekniska området skulle flyttas från Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac) till den myndighet som regeringen bestämmer. Regeringen beslutade i oktober 2017 att Läkemedelsverket skulle vara denna nya myndighet (se förordningen [1993:876] om medicintekniska produkter). I propositionen föreslogs också att myndighetens nya uppgifter skulle finansieras genom avgifter. Myndigheten ska utöver de uppgifter den tidigare fått avseende anmälda organ utarbeta vetenskapliga yttranden till anmälda organ. De nya uppgifterna som Läkemedelsverket ska ägna sig åt kräver resurser. Regeringen beslutade därför att Läkemedelsverket från och med den 1 juni 2019 ska ta ut avgifter för arbetet att ta fram vetenskapliga yttranden (se förordningen [2017:932]

om avgifter för anmälda organ för medicintekniska produkter).

Under 2019 kommer även en departementspromemoria att arbetas fram med förslag till anpassningar av svensk rätt till de nya EU-förordningarna om medicinteknik som ska börja tillämpas den 26 maj 2020 respektive den 26 maj 2022.

Minskat utrymme för manipulering av recept och oegentlig förskrivning

Regeringen har gett Läkemedelsverket i uppdrag att införa elektronisk förskrivning som huvudregel för samtliga humanläkemedel som hämtas ut på öppenvårdsapotek, med möjlighet till vissa reglerade undantag. Jämfört med andra förskrivningssätt innebär elektronisk förskrivning att utrymmet för manipulering av recept och omotiverad förskrivning av t.ex. narkotiska läkemedel minskar. Förutsättningarna för patientsäkra förskrivningar blir bättre även genom att uppgifter om enskildas läkemedelsförskrivningar blir mer heltäckande i den kommande nationella läkemedelslistan.

I uppdraget till Läkemedelsverket ingår förutom införandet av elektronisk förskrivning som huvudregel bl.a. att uppdatera receptblanketten med nya säkerhetsdetaljer, att ta bort möjligheten att förskriva läkemedel via faxrecept samt att göra det otillåtet att byta receptformat från elektroniska förskrivningar till pappersrecept, förutom i reglerade undantagssituationer. I tillägg till detta uppdrag fortsätter E-hälsomyndighetens arbete med att göra anslutningen till myndighetens register säkrare och förbättra kontroller av hälso- och sjukvårdspersonalens identitet, legitimation och när det är aktuellt individuella förskrivarbehörigheter.

Restnoteringar

Arbetet med hantering av restnoteringar har kommit i en ny fas. Läkemedelsverket har i samverkan med ett stort antal aktörer identifierat olika sätt att hantera bristsituationer, genom bl.a. åtgärder i olika delar av logistikkedjan, från tillverkning till lagerhållning och i förekommande fall administrering av läkemedel. En del av dessa åtgärder bygger på det it-stöd för ärendehantering och publicering av information om restnoteringar som Läkemedelsverket satt i drift i början av 2018. Samtidigt som Läkemedelsverket fortsätter att optimera systemet, fick myndigheten i augusti 2019 i uppdrag att beskriva vilka steg som i nuläget kan tas av myndigheten för att informera om restnoteringar och bristsituationer samt begränsa deras effekter. Inom ramen för uppdraget ska Läkemedelsverket i samråd med sjukvården utveckla ett forum för att under organiserade former dela information om restnoteringar och bristsituationer mellan berörda aktörer, i första hand sjukvården.

Förbättrad uppföljning

Införandet av den nationella läkemedelslistan kommer att innebära att uppgifter om förskrivna och uthämtade läkemedel blir mer heltäckande samtidigt som fler uppgifter kommer kunna följas upp, t.ex. orsaken till att ett läkemedel har ordinerats (ordinationsorsak). Hösten 2018 färdigställde E-hälsomyndigheten ett verktyg för distribution och förvaltning av den nationella källan för ordinationsorsak. Socialstyrelsen, som tagit fram denna källa, redovisade i sin tur hur kodsystemet har gjorts färdigt för implementering i vårdens it-system fr.o.m. första kvartalet 2019. Uppföljningsperspektivet har också fortsatt beaktats i framtagningen av den nationella läkemedelslistan samt i arbetet med Life sciencestrategin.

Biobanker

Den 28 mars 2019 fattade regeringen beslut om propositionen Vissa ändringar som gäller PKU-biobanken (prop. 2018/19:85). Sedan den 1 juli 2019 får de tester som görs på nyfödda för att identifiera allvarliga medfödda sjukdomar (s.k. PKU-screening) även omfatta andra sjukdomar än ämnesomsättningssjukdomar och det är Socialstyrelsen som beslutar om vilka sjukdomar som PKU-screeningen får omfatta. Vidare ska bestämmelserna om PKU-biobanken och PKU-registret även gälla för PKU-prover från barn som inte har lämnat sådana prov som nyfödda, exempelvis barn som fötts i ett annat land.

Läkemedel och miljö

Regeringen verkar för ökad miljöhänsyn både i EU:s läkemedelslagstiftning och internationellt. Frågan om läkemedel i miljön har kopplingar till arbetet mot antibiotikaresistens, se avsnitt 4 Folkhälsopolitik, och behandlas även inom utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård. På uppdrag av regeringen har Läkemedelsverket inrättat ett kunskapscentrum för läkemedel i miljön. Fokus för kunskapscentrumet kommer att vara samverkan, dialog och kunskapsspridning.

Läkemedelsverket har på uppdrag av regeringen tagit fram en handlingsplan för hur myndigheten fram till 2020 ska verka för att uppnå miljömålen. Läkemedelsverket har i det arbetet identifierat sex övergripande åtgärder samt aktiviteter inom respektive åtgärd. Vidare pågår det ett arbete inom myndigheten, i syfte att bättre följa läkemedelssubstanser med miljöpåverkan samt ta fram statistik om försäljning av mängd aktiv substans för drygt 30 olika läkemedelssubstanser. Statistiken ses som ett komplement till miljöövervakning och påvisar behovet av övervakning.

Säkerhetsdetaljer
Riksdagen har beslutat om propositionen Anpassningar av svensk lag med anledning av EU-förordningen om säkerhetsdetaljer på läkemedel (prop. 2018/19:106). I propositionen föreslås vissa lagändringar i syfte att anpassa svensk rätt till ett EU-rättsligt regelverk som syftar till att förhindra att förfalskade läkemedel kommer in i den legala läkemedelsförsörjningskedjan. Lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2019.

Brexit
Som en följd av att Storbritannien ska lämna den Europeiska unionen har Läkemedelsverket övertagit en stor del av Storbritanniens arbetsuppgifter inom Europeiska läkemedelsmyndigheten (EMA). Sverige är t.ex. det land i EU som har tilldelats flest rapportör- och medrapportörskap inom EMA:s vetenskapliga kommitté för humanläkemedel, CHMP, de tre senaste åren, 2016–2018. Regeringen har vidare fört en nära dialog med Läkemedelsverket i fråga om brexit i syfte att förebygga att det uppstår brister på läkemedel eller medicinteknik. Läkemedelsverket har i sin tur fört dialog med industrin och andra intressegrupper för att informera om vikten av förberedelse. Flera seminarier har anordnats på verket och regeringen har deltagit i Europeiska kommissionens tekniska seminarier om läkemedel och medicintekniska produkter.

Apotekmarknadens utveckling

TLV:s uppföljning av apoteksmarknaden
I november 2018 presenterade Tandvårds- och läkemedelsförmånsverkets (TLV) sin rapport om 2018 års uppföljning av apoteksmarknadens utveckling. Myndigheten bedömer att marknaden på en övergripande nivå fortsätter att visa en god försäljningsutveckling och lönsamhet. Myndigheten anser även att det finns förutsättningar för en fortsatt god tillgänglighet till läkemedel och kvalificerad rådgivning. Utifrån de resultat som framkommer i uppföljningen anser TLV att det inte finns skäl att aktualisera en ny översyn av handelsmarginalens nivå eller utformning.

Läkemedelsverkets arbete med returer
Den 1 augusti 2018 infördes en rätt för apoteken att returnera läkemedel till partihandeln. I oktober 2018 delrapporterade Läkemedelsverket ett regeringsuppdrag om uppföljning av denna lagändring. Myndighetens plan är att varje februari under åren 2019–2021 redovisa antal förpackningar per returkod samt det ekonomiska värdet av dessa till Socialdepartementet.

Apoteksstöd i glesbygd
Under 2019 har TLV för verksamhetsåret 2018 beviljat sammanlagt 33 apotek stöd enligt förordningen (2013:80) om bidrag till öppenvårdsapoteksservice av allmänt ekonomiskt intresse. Det totala utbetalade beloppet uppgick till strax under 11 miljoner kronor.

Nya regler på apoteksmarknaden
Den 1 januari 2019 trädde nya bestämmelser i kraft om verksamhet som bedrivs av apoteksombud, förstärkt krav på erfarenhet hos den som utses till läkemedelsansvarig på ett apotek och ett förtydligande av att apotekens lokaler ska vara utformade så att kundernas integritet skyddas vid rådgivning.

Utökade möjligheter till utbyte av läkemedel på apotek
I juni 2020 börjar nya regler att gälla om att läkemedel som förskrivits utanför läkemedelsförmånerna ska kunna bytas ut mot ett likvärdigt läkemedel som ingår i förmånerna, vilket innebär att patienten kan få ett läkemedel som omfattas av högkostnadsskyddet. TLV och E-hälsomyndigheten har fått i uppdrag av regeringen att förbereda införandet av reformen.

Fortsatt god tandhälsa men ojämlik tandvård

Tandhälsan hos den vuxna befolkningen har förbättrats över tid. Sedan 2009 har antalet lagade tänder minskat med 2,8 tänder för personer i åldersgruppen 22–65 år samtidigt som antalet kvarvarande tänder varit relativt stabilt. Med ökad

ålder ökar också antalet lagade tänder. Tidigare lagade tänder ökar behovet av såväl förebyggande som reparativ tandvård.

År 2017 hade 71 procent av den vuxna befolkningen besökt tandvården minst en gång de senaste två åren och 77 procent hade gjort ett besök minst en gång de senaste tre åren. Skillnaden mellan könen är relativt stor, 81 procent av kvinnorna och 74 procent av männen besökte tandvården under en treårsperiod.

Besöksfrekvensen för t.ex. basundersökningar skiljer sig även åt mellan personer med olika utbildningsbakgrund och beroende på var i landet de bor. Under åren 2015–2017 gjorde t.ex. 75 procent av den vuxna befolkningen i Halland minst en basundersökning. Motsvarande siffra för Norrbotten var 55 procent. Andelen som besöker tandvården stiger generellt med inkomst för såväl kvinnor som män, ju bättre privatekonomi desto högre andel har besökt tandvården under det senaste året. För gruppen med lägst inkomst var andelen besökare 52 procent, vilket kan jämföras med 82 procent besökare i gruppen med högst inkomst.

Diagram 3.19 Andel vuxna som besökt tandläkare eller tandhygienist för undersökning

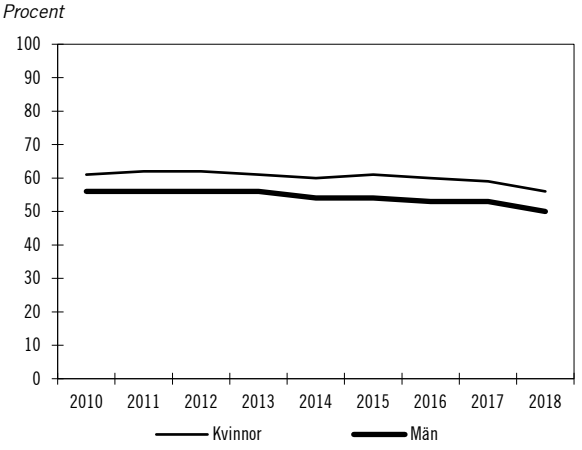

Källa: Försäkringskassan och Statistiska centralbyrån

Tabell 3.4 Utbetald ersättning för statligt tandvårdsstöd, 2009–2018

Miljoner kronor

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Allmänt tandvårdsbidrag[1]										
Kvinnor	459	530	503	488	527	525	535	532	558	964
Män	401	464	439	431	464	461	469	467	488	844
Summa allmänt tandvårdsbidrag	860	994	942	919	991	986	1 004	999	1 046	1 808
Särskilt tandvårdsbidrag[2]										
Kvinnor					11	18	24	29	33	36
Män					5	9	11	13	15	16
Summa särskilt tandvårdsbidrag					16	27	35	42	48	52
Högkostnadsskydd[3]										
Kvinnor	1 872	1 957	1 958	1 970	2 094	2 120	2 130	2 255	2 320	2 259
Män	1 838	1 957	1 955	1 961	2 075	2 113	2 118	2 261	2 351	2 275
Summa högkostnadsskydd	3 710	3 914	3 913	3 931	4 169	4 233	4 248	4 516	4 671	4 534
Samtliga tre tandvårdsstöd										
Kvinnor	2 331	2 487	2 461	2 458	2 632	2 663	2 683	2 816	2 911	3 259
Män	2 239	2 421	2 394	2 392	2 544	2 583	2 598	2 742	2 854	3 135
Totalt	**4 571**	**4 910**	**4 856**	**4 854**	**5 184**	**5 253**	**5 291**	**5 558**	**5 775**	**6 394**

[1] Det allmänna tandvårdsbidraget ska stimulera till regelbundna besök hos tandläkare och är främst tänkt att användas för undersökningar och förebyggande tandvård.
[2] Det särskilda tandvårdsbidraget riktar sig till personer som har sjukdomar eller funktionsnedsättningar som ökar risken för försämrad tandhälsa. Det särskilda tandvårdsbidraget infördes 2013.
[3] Högkostnadsskyddet innebär att den försäkrade vid större behandlingar inte behöver betala hela kostnaden själv.
Källa: Försäkringskassan

De totala tandvårdsutgifterna för stat, landsting och hushåll uppgick till 27,4 miljarder kronor för 2017, enligt preliminära uppgifter från Statistiska centralbyrån (Hälsoräkenskaperna). Landstingens utgifter uppgick till 6,9 miljarder kronor, kommunernas utgifter uppgick till 12 miljoner kronor och hushållens utgifter för tandvård uppgick till 16,4 miljarder kronor. Av de totala utgifterna utgjorde hushållens utgifter cirka 60 procent.

Totalt betalade staten ut 6,4 miljarder kronor i statligt tandvårdsstöd för 2018. Detta var 0,6 miljarder kronor mer än 2017 vilket till största delen beror på att reformen om höjd nivå för allmänt tandvårdsbidrag trädde i kraft den 15 april 2018.

Förbättrad information till tandvårdspatienter
För att öka kännedomen om såväl det statliga tandvårdsstödet som de tandvårdsstöd som administreras och finansieras av landstingen har Försäkringskassan på uppdrag av regeringen under 2018 utökat sin befintliga webbinformation med information om landstingens tandvårdsstöd och därmed blivit mer heltäckande avseende de tandvårdsstöd som finns att tillgå.

Utvärdering av de landstingsfinansierade tandvårdsstöden
På uppdrag av regeringen har Socialstyrelsen utvärderat de landstingsfinansierade tandvårdsstöden. Resultateten visar på bedömningssvårigheter beträffande vilka personer som har rätt till de olika stöden och det finns stora variationer mellan landstingen i hur många som får ta del av stöden. Förfarandet kring läkarintyg för att få tillgång till denna typ av stöd upplevs som besvärligt av såväl patienter som professionen. Det finns även svårigheter att utvärdera stöden och det vetenskapliga underlaget är begränsat för de sjukdomar som ingår i stöden. Det är färre män än kvinnor som nyttjar tandvårdsstöden.

Utvärdering av det statliga särskilda tandvårdsbidraget (STB)
Socialstyrelsen har även utvärderat STB. Det är få som tar del av STB i relation till att det vid införandet av bidraget 2013 uppskattades att målgruppen skulle uppgå till ca 286 000 personer. Under 2018 var det ca 63 000 personer som tog del av STB. Även för STB upplevs förfarandet med obligatoriskt läkarintyg som krångligt och det vetenskapliga underlaget för vilka sjukdomar som ska omfattas av stödet är begränsat. Det är mer än dubbelt så många kvinnor som tar del av STB jämfört med män.

Tandvårdspatienter är nöjda med vården
Befolkningen är generellt mycket nöjd med tandvården jämfört med många andra branscher enligt 2018 års mätning från Svenskt Kvalitetsindex. Mätningen visar dock att nöjdheten sjönk något 2018 jämfört med året innan för branschen som helhet.

3.4.3 Analys och slutsatser

Nedan redovisas regeringens analys och slutsatser utifrån målet för hälso- och sjukvårdspolitiken, dvs. att befolkningen ska erbjudas en behovsanpassad och effektiv hälso- och sjukvård av god kvalitet. En sådan vård ska vara jämlik, jämställd och tillgänglig.

Behovsanpassad hälso- och sjukvård

Många kvinnor och män bedömer att de har tillgång till den vård de behöver. Det finns dock vissa fortsatta utmaningar vad gäller patientdelaktighet och samordning av vårdens insatser.

Regeringen bedömer att fortsatta förbättringar är motiverade för att hälso- och sjukvården i större utsträckning ska ges utifrån den enskildes behov. Att främja delaktighet i den egna hälso- och sjukvården kan bidra till att den bättre motsvarar den enskildes behov. Hälso- och sjukvården präglas inte sällan av ett organisations- och funktionsperspektiv snarare än ett tydligt patient- och individperspektiv. För många patienter med omfattande och komplexa vårdbehov är också samordningen mellan vård och omsorg betydelsefull. En insats som syftar till att stimulera detta är möjligheten att införa patientkontrakt till patienter med omfattande och komplexa vårdbehov.

Inom ramen för arbetet med att införa standardiserade vårdförlopp i cancervården skapas förutsättningar för en mer behovsanpassad och sammanhållen vård där cancerpatienterna även erbjuds en kontaktsjuksköterska som har det övergripande ansvaret för patienten och närstående under hela vårdkedjan.

Effektiv hälso- och sjukvård

Inom hälso- och sjukvårdsområdet bedrivs ett aktivt arbete för att främja effektivitet.

Arbetet som bedrivs inom ramen för utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård (S 2017:01) förväntas bidra till en mer effektiv hälso- och sjukvård genom att vården ges närmare medborgarna. För att möta den demografiska utvecklingen och samtidigt ha kontroll på kostnaderna krävs en förändring av strukturen och sättet att organisera vården. På så sätt kan såväl ökad kvalitet som bättre tillgänglighet och effektivare resursutnyttjande uppnås.

Professionernas kompetens är en oumbärlig resurs inom hälso- och sjukvården. Tillgången på personal har i vissa avseenden förbättrats över de senaste åren, men brister kan fortfarande påvisas. Regeringen bedömer att det finns förbättringspotential vad gäller planering och användning av professionernas kompetens. Det kan t.ex. handla om att frigöra tid för patienten genom mindre administration. Det är ett av flera områden inom ramen för överenskommelsen Investeringar för förbättrade förutsättningar för vårdens medarbetare som regeringen har avsatt medel till. Medlen kan användas för att landstingen ska kunna utveckla arbetssätt i syfte att vårdpersonal ska arbeta kvar inom hälso- och sjukvården, vilket är en viktig faktor för att hälso- och sjukvården ska kunna bedrivas effektivt.

E-hälsa och digitalisering bär med sig stora möjligheter för hälso- och sjukvården såväl när det gäller patientsäkerhet som effektivitet. Samtidigt bör digitaliseringen genomföras på ett sätt som säkerställer användarvänlighet för digitalt ovana patienter samt för personalen. Vidare måste skyddet av säkerhetskänslig information, och sådana verksamheter som hanterar sådan information, säkras och skyddet för den personliga integriteten ständigt beaktas för att Sverige fullt ut ska kunna använda digitaliseringens möjligheter. Sverige har goda förutsättningar för att ta tillvara möjligheterna som digitaliseringen inom hälso- och sjukvården ger för bl.a. vård, prevention, forskning och innovation. För att förbättra möjligheterna till en ändamålsenlig informationshantering krävs ökad samordning och samverkan inom e-hälsoområdet. Ett ofta uppmärksammat problemområde rör svårigheter för olika informationssystem att kommunicera med varandra, t.ex. inom och mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst. För att bl.a. ge medarbetarnas tillgång till rätt information har regeringen gjort olika insatser för att stödja verksamheter och medarbetare på detta område. Regeringen har bl.a. tillsatt en särskild utredare som ska göra en översyn av vissa frågor som rör personuppgiftshantering i socialtjänst och hälso- och sjukvårdsverksamhet. Socialstyrelsen och E-hälsomyndigheten har även på regeringens uppdrag tagit fram ett digitalt pedagogiskt stöd för förändrings- och utvecklingsarbete med hjälp av e-hälsolösningar utifrån gällande rätt. Stödet riktar sig bl.a. till personal med journalföringsplikt inom vård och omsorg.

En hälsofrämjande hälso- och sjukvård kan bidra till en mer effektiv hälso- och sjukvård. Genom att arbeta mer främjande och förebyggande kan hälso- och sjukvården bl.a. bli mer kostnadseffektiv.

God kvalitet i hälso- och sjukvården

Svensk hälso- och sjukvård kännetecknas av hög kvalitet inom flera områden, vilket t.ex. yttrar sig i goda medicinska resultat. Den intensiva kunskapsutvecklingen inom området ställer höga krav på styrning med kunskap för att upprätthålla den höga kvaliteten.

Uppföljning av hälso- och sjukvårdens resultat är grundläggande för ett gott kvalitetsutvecklingsarbete och för forskning och innovation. Regeringens arbete med att förbättra den statliga styrningen med kunskap tillsammans med landstingens samlade kunskapsstyrningsarbete bidrar på ett positivt sätt till hälso- och sjukvårdens förutsättningar att erbjuda en vård av hög kvalitet.

I detta avseende levererar kvalitetsregister och kunskapsstöd såsom nationella riktlinjer, öppna jämförelser och andra nationella uppföljningar och utvärderingar viktiga resultat. Tillsynen bidrar också med kunskap för förbättringsarbete.

En kunskapsbaserad hälso- och sjukvård

För att varje patientmöte ska vara baserat på den bästa kunskapen krävs att hälso- och sjukvården är en lärande organisation. För detta krävs tillgång till aktuell kunskap genom till exempel kunskapsstöd, uppföljning och lärande samt en tillitsfull miljö där förbättringsarbete är en naturlig del av vardagen.

Sedan Kunskapsstödsutredningen lämnade sitt betänkande (SOU 2017:48) i juni 2017 har både

staten och sjukvårdshuvudmännen tagit, och står inför att ta, viktiga steg för att förbättra det nationella arbetet för en kunskapsbaserad vård. Landstingen bygger upp ett gemensamt nationellt kunskapsstyrningssystem.

I takt med att landstingen tar ett allt större ansvar för att uppnå en kunskapsbaserad och jämlik vård behöver staten på motsvarande sätt utveckla sin styrning med kunskap så att staten och sjukvårdshuvudmännen tillsammans kan skapa ett sammanhållet nationellt system. Det är även viktigt att partnerskapet inom hälso- och sjukvårdsområdet samverkar med partnerskapet inom socialtjänsten och närliggande hälso- och sjukvård för att få till en helhet inom det samlade kunskapsstyrningssystemet.

Regeringen bedömer att det krävs en sammanhållande kraft som verkar för att de olika delarna i systemet hänger ihop och tillsammans skapar en fungerande helhet. Regeringen har därför tillsatt en särskild utredare med ett genomförandeuppdrag. Regeringen bedömer att det kommer att krävas ett hållbart och långsiktigt engagemang från alla ingående aktörer för att garantera en mer kunskapsbaserad och jämlik vård för patienterna.

En jämlik och jämställd hälso- och sjukvård

Regeringen bedömer att det återstår arbete för att hälso- och sjukvården i större utsträckning ska vara jämlik och jämställd.

Regeringen vidtar åtgärder som främjar en mer jämlik vård, t.ex. insatserna avseende dels tillgängligheten och styrningen med kunskap, inklusive olika kunskapsstöd, dels cancervården. Reformen för den högspecialiserade vården syftar också till att skapa en mer jämlik vård för den mest specialiserade vården på nationell nivå. Utredningen Sammanhållen kunskapsstyrning har bl.a. i uppdrag att stödja utvecklingen av den nationella uppföljningen av hälso- och sjukvården.

Satsningen på förlossningsvården och kvinnors hälsa har nu pågått i några år och landstingen har vidtagit flera viktiga insatser. Den överenskommelse som regeringen ingått med SKL bedöms kunna leda till bättre förutsättningar för medarbetarna i vården och för de kvinnor som har behov av vård. Regeringens bedömning är att bristerna i fråga om tillgänglighet till förlossningsvården, kontinuitet i vårdkedjan före, under och efter graviditet samt eftervård av kvinnor som får förlossningsskador måste åtgärdas.

Regeringen konstaterar att tandhälsan är god på befolkningsnivå, dock skiljer sig tandhälsan mellan olika grupper i samhället.

Regeringen bedömer att det är angeläget att systematiskt följa upp kvinnors och mäns, flickors och pojkars hälsa respektive vård och omsätta resultaten i arbetet för en mer jämställd vård i alla delar av landet. Arbetet bidrar på ett övergripande plan till uppfyllelsen av de jämställdhetspolitiska målen. En god hälsa för kvinnor och män respektive flickor och pojkar bidrar till ett jämställt och aktivt deltagande i samhället i stort.

Tillgänglig hälso- och sjukvård

Behoven av vård har ökat, bland annat på grund av en åldrande befolkning men också till följd av ökade behandlingsmöjligheter. Stora pensionsavgångar och en ansträngd personalsituation innebär utmaningar för att säkerställa en effektivt organiserad vård med rätt kompetens på rätt plats. Tillgängligheten till vård behöver förbättras.

Vårdproduktionen har ökat men inte tillräckligt mycket för att motsvara de ökade behoven. Tillgängligheten kan öka bl.a. genom att de möjligheter som digitala verktyg och distanslösningar ger tillvaratas. Tillgänglighetsfrågan i vården måste lösas genom flera olika insatser utifrån det specifika hälso- och sjukvårdssystem vi har i Sverige. Regeringen bedömer att den påbörjade strukturförändringen av vården, en förstärkt vårdgaranti och en uppdaterad kömiljard är viktiga steg mot en förbättrad tillgänglighet till en vård som ges närmre befolkningen. Regeringen bedömer att alla vårdens intressenter och aktörer bör sträva åt samma håll i omstruktureringen. En förflyttning bör ske från dagens sjukhustunga hälso- och sjukvård till en förstärkt första linjens hälso- och sjukvård. Det finns fortfarande utmaningar och brister i tillgången till vissa yrkesgrupper, men den sammantagna bedömningen är att de åtgärder som vidtagits och som ska vidtas kommer att leda till att utvecklingen går i en positiv riktning.

På läkemedelsområdet finns utmaningar. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har t.ex. tidigare konstaterat att det finns regionala skillnader i vilka läkemedel landstingen erbjuder. Staten har genom överenskommelsen med SKL inom läkemedelsområdet bidragit till en god tillgång till effektiv läkemedelsbehandling. Vidare

har insatserna inom ramen för den nationella läkemedelsstrategin gett resultat, men mycket arbete kvarstår för att utveckla ett mer långsiktigt hållbart system som möjliggör en samhällsekonomiskt effektiv användning av läkemedel.

Statens kostnader för tandvårdsförmånerna ökade under 2018 med cirka 600 miljoner kronor jämfört med 2017. Den primära orsaken till detta är att regeringen dubblerade det allmänna tandvårdsbidraget den 15 april 2018, vilket innebar att kostnaderna för det allmänna tandvårdsbidraget blev cirka 800 miljoner kronor högre 2018 jämfört med 2017. Syftet med dubbleringen var att öka incitamentet för regelbundna tandvårdsbesök genom att minska patienternas kostnader och på så sätt göra tandvården mer tillgänglig. Kostnaderna i övrigt inom tandvårdsförmånen har varit relativt stabila under de senaste åren. Sammantaget uppgick statens kostnader för tandvårdsförmånerna till cirka 6,4 miljarder kronor 2018. Regeringen har på senare år genomfört fler satsningar inom tandvårdsområdet, t.ex. genom att utöka den avgiftsfria tandvården för unga upp till och med det år man fyller 23 år. Den ökade kostnaden för tandvårdsförmånerna kan till största delen hänföras till de förändringar regeringen gjort inom området.

3.4.4 Tillkännagivanden

Tillkännagivande om den nationella läkemedelslistan

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör överväga om det går att tidigarelägga tidpunkterna för ikraftträdande av lagen om nationell läkemedelslista (bet. 2018/19:SoU7 punkt 1, rskr. 2018/19:138).

Regeringen anser att det är viktigt att införandet av en nationell läkemedelslista inte dröjer längre än nödvändigt. Ikraftträdandedatumen bestämdes dock för att säkerställa att den lösning som valts ska bli tekniskt och juridisk hållbar samt genomtänkt ur informations- och cybersäkerhetssynvinkel.

Regeringen har en kontinuerlig dialog med E-hälsomyndigheten och efter kontakter med myndigheten har det framkommit att det nya registrets tekniska och juridiska hållbarhet inte kan garanteras om datum för ikraftträdande tidigareläggs och anser därför att ikraftträdande bör ske det datum riksdagen tidigare beslutat om.

Regeringen anser i och med detta att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Tillkännagivande om överutnyttjande av tandvårdsstödet

Riksdagen har tillkännagett att regeringen, i det pågående arbetet med att utreda förutsättningarna för att avsluta tandvårdsgivare som missköter sig från ersättningssystemet, bör beakta att likvärdiga villkor liksom likvärdig tillsyn och uppföljning ska gälla för alla aktörer som verkar inom tandvården oavsett driftsform (bet. 2017/18:SoU7 punkt 1, rskr. 2017/18:187). Tillkännagivandet beslutades med anledning av regeringens skrivelse till riksdagen, Riksrevisionens rapport om överutnyttjande av tandvårdsstödet till följd av överbehandling (skr. 2017/18:65). I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av Riksrevisionens iakttagelser i rapporten.

I sin rapport föreslår Riksrevisionen bl.a. att Försäkringskassan bör ges utökade kontroll- och sanktionsmöjligheter. Regeringen instämde i Riksrevisionens bedömning i denna del och har genom ändring i förordningen (2008:193) om statligt tandvårdssystem gett Försäkringskassan utökade möjligheter att avsluta tandvårdsgivare som missköter sig. Vidare ska även vårdgivare som beviljats anslutning till det elektroniska systemet för statligt tandvårdsstöd före den 1 juli 2017 utan dröjsmål anmäla till Försäkringskassan om en person som har en ledande ställning eller på annat sätt har ett bestämmande inflytande hos vårdgivaren, ersätts av en annan person eller om någon annan person tillkommer. Vårdgivare ska också, utan dröjsmål, anmäla om de inte längre uppfyller kraven på att ha legitimerad personal i verksamheten och, i förekommande fall, att inneha F-skatt. Förordningsändringarna trädde i kraft den 15 april 2019.

Beträffande likvärdig tillsyn och uppföljning av tandvårdsgivare betonades i departementspromemorian (Ds 2018:36) som låg till grund för ovanstående förordningsändringar att de bestämmelser om avanslutning som föreslogs i promemorian omfattade alla tandvårdsgivare, oavsett om verksamheten bedrivs i offentlig eller privat regi. Mot bakgrund av detta anser regeringen att tillkännagivandet är tillgodosett och att det därmed är slutbehandlat.

Tillkännagivande om att utveckla patientlagen

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör ta initiativ till en översyn av patientlagen (2014:821) med syftet att stärka patientens ställning och återkomma till riksdagen (bet. 2016/17:SoU10 punkt 5, rskr. 2016/17:254).

Patienters möjligheter till inflytande över och delaktighet i vård och behandling är en central fråga för regeringen. Patientlagen är ett viktigt led i arbetet med att åstadkomma detta.

Lagen syftar till att stärka och tydliggöra patientens ställning samt att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet. Det är dock landstingens ansvar att se till att lagstiftningen genomförs i hälso- och sjukvården. I detta arbete bör självklart patienter ha en roll. Regeringen stödjer landstingens arbete med att skapa en patientcentrerad vård på andra sätt. Regeringen har bl.a. avsatt den s.k. patientmiljarden som ska bidra till en mer tillgänglig och samordnad vård. I detta ingår att ge landstingen incitament för att införa så kallade patientkontrakt. Med patientkontrakt avses en sammanhållen vårdplan som ska underlätta för patienten att få en överblick över samtliga vårdkontakter och att vara delaktig i utformningen av vården. Regeringen har också inom ramen för satsningen på att förbättra vården för personer med kroniska sjukdomar stimulerat landstingen att utveckla patientcentrerade arbetssätt som tar hänsyn till patienters förutsättningar och behov. Sveriges Kommuner och Landsting publicerade i maj 2018 en sammanställning av personcentrerad vård i Sverige. Rapporten visar att en mängd aktiviteter pågår i landet t.ex. utbildningsinsatser, stärkt patient- och brukarmedverkan och implementeringsforskning. Landstingens utmaningar handlar om att kunna mäta och följa effekterna av personcentreringen, skapa tid för den kulturförändring som personcentreringen innebär samt ha utvecklade stödsystem för arbetssättet. Nästa steg för landstingen är att koppla personcentreringen till kunskapsstyrning, digitalisering och utvecklingen av den nära vården. Kartläggningen visar att 13 av 21 landsting har fattat ett övergripande beslut om att skapa förutsättningar och samordna insatser för personcentrerad vård.

Regeringen har 2019 inrättat ett patientråd som forum för dialog mellan regeringen och civilsamhällesorganisationer som företräder patienternas intressen. Patientrådet är ett led i regeringens ambition att skapa en mer patientcentrerad hälso- och sjukvård. Syftet med rådet är att föra en dialog om angelägna hälso- och sjukvårdsfrågor för att fördjupa och bredda regeringens kunskap och perspektiv i olika frågor som rör patienternas intressen.

Dessa rapporter och initiativ har tydlig koppling till genomförandet av patientlagen och visar att ett omfattande arbete pågår i landstingen. Patientlagen trädde i kraft den 1 januari 2015. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys följde genomförandet av patientlagen under perioden 2014–2017, vilket innebär att de resultat som myndigheten redovisade i februari 2017 baserades på knappt två år med gällande lagstiftning. Regeringen avser mot den bakgrunden att initiera en förnyad uppföljning av lagens efterlevnad samt av det övriga arbete som pågår för att stärka patientens ställning i svensk hälso- och sjukvård. Frågan om hur patientlagen eventuellt kan utvidgas för att stärka patientens inflytande prövas i detta sammanhang. Regeringen avser därför att återkomma till riksdagen med anledning av tillkännagivandet. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Tillkännagivande om att göra kvalitetsregister mer tillgängliga

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att ta fram förslag på hur de nationella kvalitetsregistren kan bli tillgängliga för den enskilde så att kvaliteten mellan olika vårdmottagningar kan jämföras och tillkännagett detta för regeringen (bet. 2017/18:SoU9 punkt 10, rskr. 2017/18:293).

Tillsammans med de hälsodataregister som Socialstyrelsen ansvarar för och som möjliggör uppföljning, analys och rapportering om hälsa och sociala förhållanden utgör huvudmännens egna (ofta diagnosspecifika) kvalitetsregister huvudkällor till öppen redovisning av sjukvårdens och äldreomsorgens resultat. Redan i dag tillgängliggörs resultat, förutom i myndigheternas och huvudmännens rapporter, också i flera fall via exempelvis sökbara webbtjänster kopplade till kvalitetsregister.

Regeringen är dock medveten om att det inom vissa sjukvårdsområden i dag finns begränsningar i att fullt ut följa upp och tillgängliggöra information om vårdens kvalitet. Att förbättra individens tillgång till information och stärka möjligheterna

för en god uppföljning på nationell nivå är därför en central fråga för regeringens fortsatta arbete. En förutsättning för att stärka tillgången till information om vårdens kvalitet är att uppföljningen inom hälso- och sjukvården utvecklas. Socialstyrelsen respektive Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har därför under 2019, på regeringens uppdrag, lämnat förslag på hur uppföljningen av vården kan utvecklas. Särskild vikt har lagts på användande av patientrapporterade utfalls- och upplevelsemått. Dessa rapporter utgör viktiga underlag för regeringens fortsatta arbete. För 2019 har regeringen även ingått en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting om stöd till kvalitetsregister där en central del är att ytterligare stärka och utveckla registren för att skapa förutsättningar till jämförelser och tillgängliggörande av vårdens kvalitet.

Ärendet bereds fortsatt inom Regeringskansliet och tillkännagivandet är därmed inte slutbehandlat.

Tillkännagivande om den nationella cancerstrategin

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör ta fram en ny cancerstrategi. (bet. 2017/18:SoU9 punkt 27, rskr. 2017/18:293).

I budgetpropositionen för 2019 angav regeringen att den ansåg att tillkännagivandet var tillmötesgått och därmed slutbehandlat mot bakgrund av den långsiktiga inriktningen för det nationella arbetet med cancervården (prop. 2018/19:1 utg.omr. avsnitt 3).

Vid behandlingen av budgetpropositionen delade riksdagen inte regeringens bedömning att tillkännagivandet var slutbehandlat. Riksdagen tillkännagav därmed på nytt att regeringen bör ta fram en ny cancerstrategi enligt tillkännagivandet som riksdagen gjorde 2018 (bet. 2018/19:SoU1 punkt 2, rskr 2018/19:111).

Betänkandet En nationell cancerstrategi för framtiden (SOU 2009:11) har sedan 2009 utgjort grunden för arbetet med att utveckla cancervården i Sverige. Regeringen anser att den inriktning som anges i denna strategi fortsatt ska vara vägledande för arbetet. Däremot behöver cancerstrategin förnyas för att möta de utmaningar som den svenska cancervården står inför i dag och i framtiden.

Från och med 2020 kommer regeringen därför årligen uppdatera den nationella cancerstrategin genom överenskommelser mellan regeringen och Sveriges kommuner och landsting. Detta kommer bidra till att cancerstrategin förnyas och hålls relevant. På detta sätt avser regeringen att tillgodose riksdagens tillkännagivande. Regeringen avser återkomma till riksdagen i budgetpropositionen 2021.

3.5 Den årliga revisionens iakttagelser

E-hälsomyndigheten har fått en revisionsberättelse med reservation avseende sin årsredovisning för 2018. Som grund för uttalande om reservation anger Riksrevisionen följande. Regeringen har i förordningen (2013:1031) med instruktion för E-hälsomyndigheten specifikt efterfrågat återrapportering avseende grunderna för hur myndigheten har beräknat storleken på avgifterna enligt 25 § lagen (1996:1156) om receptregister och 14 § lagen (2005:258) om läkemedelsförteckning. I årsredovisningen som lämnades den 22 februari 2019 saknas sådan information.

E-hälsomyndigheten har i enlighet med 28 § myndighetsförordningen (2007:515) inkommit till regeringen med en redovisning av vilka åtgärder myndigheten avser att vidta med anledning av Riksrevisionens uttalande. Myndigheten avser bl.a. att komplettera resultatredovisningen med tydliga hänvisningar till myndighetens instruktion, se över processen för årsredovisningen samt utförligt redovisa grunderna för hur myndigheten har beräknat storleken på avgifterna i årsredovisningen för 2019.

3.6 Politikens inriktning

Sverige ska ha en vård i yttersta världsklass för alla. Svensk hälso- och sjukvård håller hög kvalitet och står sig väl i jämförelse med andra länder. Uppföljningar visar på goda medicinska resultat, att patienter överlag är nöjda med kvaliteten och att förtroendet för hälso- och sjukvården är gott och stigande. Samtidigt står svensk hälso- och sjukvård inför en rad utmaningar och problem. Kraven på såväl bättre tillgänglighet som utökad samordning, gott bemötande, delaktighet och rätt

information i rätt tid ökar från befolkningen. Köerna i svensk hälso- och sjukvård måste kortas och vård ska ges efter behov.

Vården behöver ställas om genom en vidareutveckling av den nära vården. Den potential som finns i det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet behöver tas tillvara. Inte minst behöver den ökande psykiska ohälsan motverkas.

Rätt kompetens i hälso- och sjukvården är en grundläggande förutsättning för att vården ska fungera väl och för att de satsningar som görs ska ge önskade resultat. För att möta personalbrist är det avgörande att vården också arbetar för att utnyttja kompetensen bättre. Nya arbetssätt tillsammans med en ökad användning av digitala verktyg och ny teknik kan bidra till den önskade utvecklingen.

Den enskildes valfrihet är en central del av den svenska välfärdsmodellen. Därför behövs en mångfald av aktörer och goda villkor för enskilt drivna verksamheter inom välfärden som underlättar den enskildes aktiva val. Alla aktörer inom välfärden oavsett driftsform ska ha likvärdiga villkor. Patienternas rättigheter ska stärkas och principen om vård efter behov tryggas. Patientens rätt till information och rätt att välja ska värnas och utvecklas.

Tillgängligheten till vården förbättras

Kortare köer och minskade väntetider genom en uppdaterad kömiljard

Regeringen bedömer att väntetiderna till vård generellt sett är för långa i Sverige. De skiljer sig också åt mellan landstingen. Regeringen avsätter därför cirka 2,9 miljarder kronor för 2020 för en uppdaterad kömiljard med syfte att korta köerna och minska väntetiderna i hälso- och sjukvården. Den kömiljard som beslutades i juni 2019 kommer att utvecklas inför 2020 års överenskommelse. Landstingen kommer även att tilldelas medel för insatser som syftar till att korta köerna i barn- och ungdomspsykiatrin.

Ytterligare insatser för förbättrad tillgänglighet

Ökad tillgänglighet i vården kräver en kombination av lösningar. Regeringen avser att genomföra ytterligare insatser för att stödja landstingen i arbetet med att korta väntetiderna och minska köerna och i processen med att ta fram regionala planer. Regionala planer ska bl.a. innehålla regionala målsättningar samt en beskrivning av hur landstingen avser att arbeta strukturerat för att uppnå en mer tillgänglig vård. De regionala planerna kommer att utgöra grunden för en generalplan för kortare köer och ökad tillgänglighet. För att patienterna ska kunna följa väntetiderna ska dessa finnas lätt tillgängliga t.ex. via 1177. Informationen bör kompletteras med kvalitetsparametrar exempelvis patientnöjdhet. Vidare ska ett mål om köfri barn- och ungdomspsykiatri slås fast.

Satsningar på kompetensförsörjning och omställningen till den goda och nära vården är viktiga delar i regeringens samlade arbete för att människor ska få vård i tid. Andra centrala delar är de fortsatta satsningarna på cancervården och på att förebygga och skapa förutsättningar för tidiga och lättillgängliga insatser vid psykisk ohälsa, inklusive för asylsökande och nyanlända.

Vården för personer med lättare psykisk ohälsa behöver förbättras

En ny vårdform där patienter snabbt får hjälp vid lättare psykisk ohälsa ska utredas. Det är viktigt att en sådan vårdform går i takt med den strukturomvandling som nu pågår inom hälso- och sjukvården. Utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård kommer att utreda hur en sådan vårdform kan utformas (dir. 2019:49). När det gäller barn och unga med lättare psykisk ohälsa har utredningen i uppdrag att för barn och unga föreslå hur insatser bättre ska samordnas för att uppnå en sammanhängande vårdkedja, vilket är särskilt viktigt för barn och unga med psykisk ohälsa. Förslagen ska bl.a. bidra till att vården utformas så att barn, unga och närstående ska kunna vara delaktiga i planering, genomförande och uppföljning av stöd och insatser.

Standardiserade vårdförlopp för tillgänglig och effektiv vård med god kvalitet

Inriktningen att utöka satsningen på standardiserade vårdförlopp i cancervården till att omfatta flera sjukdomsområden har funnits med en längre tid. År 2019 investerar regeringen 100 miljoner kronor på att inleda arbetet med att ta fram standardiserade vårdförlopp för nya sjukdomsområden och förbereda verksamheterna i sjukvårdsregionerna på genomförande av dessa under 2020. Under 2020 intensifierar regeringen detta arbete och avsätter 300 miljoner kronor till

standardiserade vårdförlopp, för en jämlik och effektiv vård med god kvalitet.

Patientens ställning stärks genom patientkontrakt

En patientcentrerad vård där patienten får vara delaktig, blir informerad och erbjuds en samordnad vård efter behov är en prioriterad fråga för regeringen. Det gäller även stöd och information till närstående.

Landstingen ska fortsätta utveckla arbetet med att få en mer personcentrerad vård. Det kan t.ex. ske genom införandet av patientkontrakt. Ett patientkontrakt är tänkt att vara en sammanhållen vårdplan över patientens samtliga vårdinsatser som kan visualiseras på 1177. Det syftar till att ge patienten en överblick och underlätta samordningen av patientens vårdsinsatser i hälso- och sjukvården. Inriktningen är att patientkontrakt ska leda till utvecklade arbetssätt som underlättar för vårdens medarbetare och inte leder till administrativt merarbete.

Det är viktigt med öppenhet i fråga om väntetider, tillgänglighet och kvalitet inom vården. Rätt information ska ges i rätt tid och på ett sätt som alla kan ta till sig och förstå. Regeringen avser att se över hur patienterna kan få tydlig och lättillgänglig information om till exempel tillgänglighet och vårdkvalitet på nationell nivå.

I denna proposition föreslår regeringen även att det införs en skyldighet för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter. Läs mer i utgiftsområde 10 Ekonomiskt trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning, avsnitt 3.6.

Enkel, enhetlig och rättssäker klagomålshantering i hälso- och sjukvården

En patient som har varit med om en brist i vården och vill föra fram sitt klagomål eller synpunkt behöver få ett professionellt omhändertagande, bli respektfullt bemött och lyssnad på för att känna förtroende och tillit till vården. Klagomålsprocessen behöver hållas samman och upplevas sömlös. Under 2019 påbörjades ett arbete med att utveckla en väg in via 1177 Vårdguiden som ska kunna stödja både patienten och vården i en mer enhetlig och säker hantering av klagomål. Regeringen kommer att fortsätta stödja denna utveckling under 2020.

Utveckling mot en god och nära vård genom en primärvårdsreform

En omställning i hälso- och sjukvården med fokus på primärvård

Primärvården är den vård som finns närmast människor, som till exempel vårdcentralerna. Att primärvården fungerar väl i alla delar av landet är avgörande för att vården som helhet ska hålla hög kvalitet. I landstingen och kommunerna har det därför påbörjats en omställningsprocess med syfte att skapa en god, nära och samordnad vård. Primärvården ska vara navet i och bidra till samordning och kontinuitet av vårdinsatser oavsett huvudman eller vårdaktör. För att stödja utvecklingen av hälso- och sjukvården med fokus på primärvården kommer regeringen att generellt avsätta tre miljarder kronor 2020.

Utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård lämnar förslag som rör en stärkt primärvård i betänkandet God och nära vård – en primärvårdsreform (SOU 2018:39). Förslagen innefattar exempelvis en ändrad definition av primärvård, förslag till ett nationellt grunduppdrag för primärvården och ett förtydligande om möjligheten till fast läkarkontakt i primärvården. Rätten till en fast läkarkontakt ska säkras. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

Mot bakgrund av den strukturomvandling som har påbörjats inom hälso- och sjukvården där primärvården ska stärkas finns anledning att stärka också arbetet med patientsäkerheten inom primärvården inklusive den kommunala hälso- och sjukvården. Regeringen kommer att fortsätta att stödja olika patientsäkerhetsinsatser som syftar till att identifiera vårdskador inom primärvården inklusive hemsjukvård. IVO har bl.a. fått i uppdrag att förstärka den nationellt samordnade tillsynen inom den nära vården.

Insatser behöver även göras för att öka attraktiviteten för olika yrkesgrupper som läkare eller sköterskor att arbeta i primärvården.

Utveckling av uppföljningen av primärvården

Regeringen har ett övergripande ansvar för vården och behöver kunna följa att utvecklingen går åt rätt håll. Förutom att regeringen behöver kunna följa resultat av omstruktureringar och

andra reformer på nationell nivå kan också vårdgivare och huvudmän ha behov av förbättrade förutsättningar för uppföljning.

I dag följs den specialiserade öppen- och slutenvården upp i patientregistret som förvaltas av Socialstyrelsen. Både den öppna och den slutna vården har lagstadgad uppgiftsskyldighet till patientregistret, men primärvården är undantagen uppgiftsskyldigheten. För att följa upp primärvårdens kvalitet, vårdens jämlikhet och förbättra möjligheten för uppföljning av omställningen av den nära vården är det viktigt att uppföljningen utvecklas. Regeringen har därför gett Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla den nationella uppföljningen med fokus på primärvården.

En sammanhållen barn- och ungdomsvård
Samordningen av barn- och ungdomshälsovården behöver stärkas. I dag är vården fragmentiserad med flera huvudmän och vårdgivare både när det gäller somatisk och psykisk hälsa. Ansvaret för barns hälsa, från mödravård tills barnet fyller 18 år, behöver samordnas. En utredning ska tillsättas senast 2020 om hur samordningen ska stärkas kring barn- och ungdomshälsan.

Satsning på psykiatrisk tvångsvård för barn
Regeringen avser att lämna förslag till riksdagen om ändringar i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och lagen (1991:11:29) om rättspsykiatrisk vård. Regeringen satsar därför 100 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2020 för att förbättra kvaliteten på den psykiatriska tvångsvården för barn. Insatserna förväntas bidra till ökad kvalitet, ett stärkt barnrättsperspektiv och ökad rättssäkerhet inom den barn- och ungdomspsykiatriska heldygnsvården. Förslagen kan även bidra till minskad användning av tvångsåtgärder inom den barn- och ungdomspsykiatriska tvångsvården. För att kompensera landstingen för det utökade åtagande som ändringarna beräknats innebära ökas anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* inom utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommunerna med 100 miljoner kronor fr.o.m. 2020. För att finansiera ökningen minskas anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg med motsvarande belopp.

Cancervården stärks

Cancervården ska fortsatt stärkas. Regeringen avsätter därför 500 miljoner kronor per år fr.o.m. 2020 till att utveckla bl.a. vården, tillgängligheten och jämlikheten inom cancerområdet. För att möta den snabba utvecklingstakt som bl.a. digitalisering och innovation möjliggör kommer regeringen årligen att förnya den nationella cancerstrategin genom överenskommelser mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting. Genom årliga uppdateringar av insatserna kommer Sverige bättre kunna tillvarata de möjligheter som nya medicinska och tekniska framsteg medför.

Ökad tillgänglighet i cancervården genom standardiserade vårdförlopp
Det nationella systemet med standardiserade vårdförlopp har visat på goda resultat och på att tillgängligheten till cancervården ökat, trots de stora utmaningar som vården står inför. Regeringens satsning för att förbättra tillgängligheten och minska de regionala skillnaderna inom cancervården ska därför fortsätta.

Patienten ska stärkas genom alla skeden
Utöver satsningen på tillgänglighet genom standardiserade vårdförlopp kommer regeringen fr.o.m. 2020 att avsätta medel för att stärka patienten genom alla centrala skeden kopplat till cancer. Det handlar om att minska behoven av vård och behandling genom prevention och tidig upptäckt, att utveckla och effektivisera behandlingsmetoder och att utöka insatserna kopplat till det som händer efter behandling såsom rehabilitering, uppföljning och palliativ vård.

En förstärkt cancervård handlar också om att utveckla barncancervården och att trygga övergången mellan barn- och vuxenvården, att utveckla kompetensförsörjningen i cancervården samt primärvårdens kunskap och förmåga kopplat till cancer. Även HPV-vaccin för pojkar är en viktig del i kampen mot cancer. Se mer i avsnitt 4 Folkhälsopolitik.

Kvinnors hälsa och förlossningsvården stärks

Förlossningsvården har under många år haft en ansträngd situation med brist på personal och kontinuitet i vårdkedjan för kvinnan i samband med graviditet och förlossning. Att alla kvinnor

får en trygg och säker förlossning är en prioriterad fråga för regeringen. Även andra delar av sjukvården som ansvarar för vård till kvinnor behöver stärkas, bl.a. vad gäller sexualbrottsutsatta och offer för hedersrelaterat våld och förtryck (se avsnitt 4 Folkhälsopolitik, avsnitt 6 Politik för sociala tjänster och utg.omr. 13, Jämställdhet).

Den pågående satsningen som bidrar till att stärka förlossningsvården och vården gällande kvinnors hälsa kommer därför fortsätta och regeringen avsätter 1 miljard kronor 2020 och beräknar 1 miljard kronor per år 2020–2022. Regeringens avsikt är att satsningen ska bidra till ökad tillgänglighet till och kvalitet i förlossningsvården och annan vård till kvinnor och ser den som ett viktigt bidrag till att stärka jämställdheten mellan kvinnor och män.

Det finns även ett tydligt behov av att utveckla eftervården efter förlossning, vilket kommer att fortsätta vara ett fokusområde under mandatperioden. Regeringen ser positivt på det utvecklingsarbete landstingen har startat inom satsningens område och kommer att fortsätta följa området noga.

Regeringen stöder en långsiktig kompetensförsörjning i hälso- och sjukvården

Nationella och regionala samverkansarenor för kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvården.
Det finns i dag inte något forum där den framtida kompetensförsörjningen inom vården på nationell och regional nivå kartläggs och samordnas. För att långsiktigt tillgodose behovet av personal inom hälso- och sjukvården behöver en nationell samordning vad gäller långsiktig planering av personal- och kompetensförsörjning inom vården införas. Detta framgår även av förslagen i redovisningen av det gemensamma uppdrag som Socialstyrelsen och Universitetskanslersämbetet lämnade den 31 augusti 2019. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

En investering för bättre förutsättningar för vårdens medarbetare
Rätt kompetens i hälso- och sjukvården är en grundläggande förutsättning för att vården ska fungera väl och för att de satsningar som görs av regeringen ska ge önskade resultat. Regeringen kommer att avsätta knappt 3 miljarder kronor 2020 för att landstingen och kommunerna fortsatt ska kunna bedriva olika insatser till stöd för kompetensutvecklingen och kompetensförsörjningen i hälso- och sjukvården.

Det kommer att handla om att öka medarbetarnas tid för patientnära insatser och utvecklingsarbete samt att stärka landstingens och regionernas planering av sitt kompetensbehov i syfte att utveckla vårdens verksamheter mot en god och nära vård. För att möta bristen på personal är det avgörande att vården också arbetar för att utnyttja kompetensen bättre. Nya arbetssätt och digitala verktyg kan också bidra till den önskade utvecklingen.

Kompetensförsörjning inom sjukvårdssektorn är central för att klara vårdens behov. Behovet av specialistsjuksköterskor i vården är stort och förväntas öka framgent och det är därför viktigt att fler sjuksköterskor vidareutbildar sig till specialistsjuksköterskor. Därför kommer regeringen utöka satsningen med ytterligare 100 miljoner kronor för ändamålet för 2020 respektive för 2021 och 2022 utöver det tidigare tillskottet om 400 miljoner kronor per år. Medlen ska bl.a. stimulera sjuksköterskor att vidareutbilda sig till specialistsjuksköterska inom områden där de nationella behoven är stora. För att öka attraktiviteten att bli specialistsjuksköterska och för att möjliggöra utvecklings- och karriärmöjligheter föreslås också en satsning på karriärtjänster. Satsningen omfattar motsvarande 100 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2020.

Insatser för privata utförare
För många utförare inom hälso- och sjukvården, inte minst små aktörer på landsbygden, krävs flexibilitet vad gäller bemanning. Ny praxis från Högsta förvaltningsdomstolen och EU-domstolen om mervärdesskatt för inhyrd personal har inneburit kostnadsökningar för privata utförare inom hälso- och sjukvård som hyr in vårdpersonal. Regeringen föreslår att medel avsätts till landstingen för att de ska kunna ersätta de berörda aktörerna. Regeringen avser också att skyndsamt tillsätta en utredning, för att se över om det finns EU-rättsliga förutsättningar för att i stället införa en alternativ ordning, som innebär att dagens effekter neutraliseras för berörda aktörer. Om sådana föreligger så ska förslag lämnas.

Reglering av yrket undersköterska
Utredningen om reglering av yrket undersköterska har föreslagit hur yrket undersköterska ska kunna regleras. Regeringen ser behov av att främja undersköterskeyrket och att säkerställa att undersköterskors kompetens tas tillvara inom vården och omsorgen. Utredningen föreslår bl.a. att undersköterska ska bli en skyddad yrkestitel. Genom utredningens förslag kan kvaliteten i verksamheterna förbättras och intresset för att utbilda sig till och arbeta som undersköterska kan öka. Förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet. Regeringen har vidare tillsatt en utredning om så kallad fast omsorgskontakt i hemtjänsten.

Digitalisering – en förutsättning för att klara vårdens utmaningar

För individer kan digitaliseringen erbjuda bättre möjligheter till egenvård och till att följa den egna hälsoutvecklingen. För närstående kan digitaliseringen erbjuda bättre möjligheter att få information om anhörigas vård. Även för personalen kan digitaliseringen erbjuda ökad flexibilitet i utförandet av arbetet, vilket i sin tur kan bidra till minskad stress, samt ökad patientsäkerhet om personalen har tillgång till adekvat information vid vårdtillfället. Digitaliseringen av vårdinformation bidrar också till ökade möjligheter för utvecklingsarbete och forskning. Samtidigt som utveckling är nödvändig måste digitalisering genomföras på ett sätt som säkerställer skyddet av säkerhetskänslig verksamhet, informationssäkerheten och skyddet för den personliga integriteten. Detta är viktiga delar i att bibehålla förtroendet för hälso- och sjukvården bland medborgare.

Regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting ingick 2016 en överenskommelse om Vision e-hälsa 2025. Inom ramen för detta planerar regeringen en ny handlingsplan för 2020–2022. Handlingsplanen är en gemensam plattform för staten och huvudmännen och pekar ut vilka områden och insatser parterna tillsammans behöver prioritera för att uppnå e-hälsovisionen. Inom ramen för den uppdaterade handlingsplanen genomförs ett antal satsningar som syftar till att skapa bättre förutsättningar för att bl.a. informationshanteringen inom vården ska möta behoven hos såväl verksamheterna och medarbetarna som patienterna.

Uppföljning en förutsättning för utvecklingen av svensk hälso- och sjukvård

Regeringen ser behov av att utveckla den nationella uppföljningen av hälso- och sjukvården för att det ska vara möjligt att bl.a. följa de stora strukturreformer som pågår t.ex. gällande omställningen av den nära vården och den högspecialiserade vården. Uppföljningen behöver kunna identifiera var behoven är som störst i vårdens strukturer, processer och resultat, för att stödja en jämlik, jämställd och resurseffektiv hälso- och sjukvård. Förbättrade möjligheter till uppföljning bidrar också till Rådets för styrning med kunskaps arbete med samordnad, effektiv och behovsanpassad kunskapsstyrning.

Socialstyrelsen och Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har därför haft i uppdrag att fördjupa den nationella uppföljningen av vårdens jämlikhet och kvalitet, framför allt genom att stärka möjligheterna att identifiera orsakssamband och följa patientens väg genom vården. Regeringen har även tillsatt utredningen Sammanhållen kunskapsstyrning som bland annat har i uppdrag att stödja utvecklingen av en förbättrad nationell uppföljning.

Regeringen fortsätter satsa på barnhälsovården

För att utjämna hälsoskillnader behövs tidiga insatser i samverkan mellan flera aktörer för de allra yngsta barnen. Barnhälsovården spelar en viktig roll i att utjämna de sociala hälsoskillnaderna och främja en god och jämlik hälsoutveckling. Regeringen fortsätter därför satsningen på barnhälsovården och utökade hembesöksprogram, där barnhälsovård och socialtjänsten samarbetar i områden med socioekonomiska utmaningar under 2020 och avsätter 137 miljoner kronor. Under 2020 sjösätter Socialstyrelsen på regeringens uppdrag en pilotverksamhet för barnhälsovård för att stärka förutsättningarna för en god och jämlik hälsa bland barn.

Läkemedel för en säker och effektiv hälso- och sjukvård

Restnoteringar
Läkemedel tar allt oftare slut på öppenvårdsapotek eller inom hälso- och sjukvården. Detta är en trend som syns i många länder. I takt med att

kunskapen om samspelet mellan olika faktorer i logistikkedjan ökar kommer Sverige att fortsätta vidta de åtgärder som krävs för att underlätta hantering av bristsituationer nationellt. Sverige fortsätter också att lyfta behovet av insatser riktade mot de bakomliggande orsakerna till restnoteringar både inom EU och på global nivå.

Läkemedelsutredningen

Läkemedelsutredningen konstaterar att den finns en besparingspotential motsvarande cirka 700 miljoner kronor och att detta i någon mån måste ses som ett mått på bristande prisdynamik i Sverige. Utredningen föreslår därför att Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV) ges i uppdrag att inom två år genomföra prissänkningar (omprövningar av subvention) på läkemedel äldre än fem år om totalt 700 miljoner kronor, varav 560 miljoner kronor avser förmånskostnaderna och 140 miljoner kronor egenavgifter.

Beräkningsgrunden till besparingspotentialen baseras på en analys som gjordes i betänkandet Pris, tillgång och service – fortsatt utveckling av läkemedels- och apoteksmarknaden (SOU 2012:75, s.381 f.). Det finns en viss otydlighet i hur beräkningspotentialen är beräknad och det har framförts i några remissynpunkter att besparingspotentialen kan vara något högt värderad. TLV har i sitt remissvar angett att verket ser fortsatta möjligheter att reducera onödigt höga läkemedelskostnader men att det är tillsammans med andra aktörer som kostnadsreduktioner kan åstadkommas. Vidare anförs att det besparingsbeting som utredningen föreslår ska ges till TLV inte förefaller orimligt men att det måste utföras med hjälp av verktyget trepartsöverläggningar tillsammans med att regionerna aktivt styr volymer.

Det är viktigt med en grundlig analys av besparingspotentialen och hur lång tid det skulle ta att nå upp till besparingen innan besparingskrav införs. Regeringen anser att frågan om prissänkningar på läkemedel äldre än fem år efter omprövningar av subvention behöver ses över och har för avsikt att ge TLV ett uppdrag om att göra en analys av besparingspotentialen och hur lång tid det skulle ta att nå upp till besparingen. Övriga förslag i läkemedelsutredningen bereds fortsatt i Regeringskansliet.

Strukturerad och standardiserad läkemedelsinformation

Regeringen lägger stor vikt vid att arbetet med strukturering och standardisering av läkemedelsinformation fortsätter med oförminskad styrka 2020. Övergången från en situation där hälso- och sjukvårdspersonal dokumenterar samma uppgifter i olika format eller fritext till att en stor del av dokumentationen kan ske i samma struktur och enligt samma standarder minskar risken för missförstånd och gör det lättare att dela information mellan olika system, verksamheter och personer.

I Sverige sker satsningen på strukturering och standardisering av läkemedelsinformation genom bred samverkan inom Nationell läkemedelsstrategi, där bl.a. ett flertal myndigheter och SKL ingår. Genom denna samverkan säkerställs att arbetet synkroniseras med Socialstyrelsens uppdrag om Nationell informationsstruktur och med Läkemedelsverket genomförande av internationella standarder för identifiering av läkemedelsprodukter (IDMP, Identification of Medicinal Products). När begreppsanvändning inom hälso- och sjukvården ensas med begrepp som används av t.ex. tillverkare och distributörer, vilket är ett av syftena med IDMP-standarder, främjar detta också en effektiv uppföljning av läkemedelsanvändning. På så sätt förbättras även förutsättningar för satsningar på Life science.

Strukturering och standardisering av läkemedelsinformation är också en viktig förutsättning för införandet av en nationell läkemedelslista, i enlighet med den lag med samma namn som riksdagen fattade beslut om i juni 2018. Syftet med detta nya register är, förutom ökad patientsäkerhet, också att ordination och förskrivning av läkemedel effektiviseras, bl.a. genom att strukturerade och standardiserade uppgifter ska kunna hämtas från nationella källor i samband med att de registreras i den nationella läkemedelslistan. På mer övergripande nivå är strukturering och standardisering ett led i hälso- och sjukvårdens digitalisering såsom den beskrivs i Vision e-hälsa 2025.

I samband med omregleringen av apoteksmarknaden tog Läkemedelsverket 2009 över ansvaret för Läkemedelsboken från Apoteksbolaget AB. Den har sedan 1977 fyllt en viktig funktion genom att förse förskrivare och allmänhet med producentobunden läkemedelsinformation. Sedan 2016 publiceras den enbart på

webben. Regeringen anser att det är viktigt att det finns producentobunden läkemedelsinformation och att Läkemedelsboken har varit ett viktigt kunskapsstöd för hälso- och sjukvården. Regeringen följer frågan.

Beredskap inom hälso- och sjukvården

Svensk krisberedskap ska stärkas. En god krisberedskapsförmåga baseras på en väl fungerande ordinarie verksamhet som kan ta höjd för extra belastning. Grunderna för den ordinarie krishanteringen bör därtill utgöra grunden för den ytterligare planering som krävs för det civila försvaret. Till detta kommer även försörjning av läkemedel och annan sjukvårdsmateriel som behövs för att kunna säkerställa hälso- och sjukvårdens funktionalitet.

Regeringens bedömning är att den svenska hälso- och sjukvårdens beredskap och förmåga vid allvarliga händelser i fredstid och höjd beredskap behöver utvecklas. Regeringen har därför tillsatt en särskild utredare som ska göra en översyn av hälso- och sjukvårdens beredskap inför och vid allvarliga händelser i fredstid och vid höjd beredskap samt lämna förslag på hur hälso- och sjukvårdens förmåga att hantera denna typ av händelser långsiktigt bör utvecklas.

Regeringen bedömer också att det finns behov av fortsatt uppbyggnad och utveckling av katastrofmedicinsk beredskap i landstingen. Dessutom finns det behov av att förstärka de myndigheter som har uppgifter inom området, bl.a. bör E-hälsomyndigheten och Läkemedelsverket bli bevakningsansvariga myndigheter inom sina respektive områden. Vidare behövs en förstärkt förmåga att hantera nationella och internationella hälsohot. I det ligger bl.a. en säkerställd förmåga till högisoleringsvård och förmåga att transportera högsmittsamma patienter.

Tandvård

Regeringen ser behov av att ta ett samlat grepp om tandvården. Genom den utredning som tillsattes i mars 2018 görs en grundlig översyn av hela tandvårdssystemet. Det handlar ytterst om att skapa ett tandvårdssystem som är mer jämlikt och resurseffektivt, som gynnar en regelbunden och förebyggande tandvård och som syftar till att minska skillnaderna i tandhälsa i befolkningen.

3.7 Budgetförslag

3.7.1 1:1 Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Tabell 3.5 Anslagsutveckling 1:1 Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Tusental kronor

2018	Utfall	35 006	Anslags-sparande	1 223
2019	Anslag	35 831 [1]	Utgifts-prognos	36 468
2020	**Förslag**	**37 320**		
2021	Beräknat	37 918 [2]		
2022	Beräknat	38 518 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 37 320 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 37 320 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 3.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**35 831**	**35 831**	**35 831**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 489	2 087	2 687
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**37 320**	**37 918**	**38 518**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 37 320 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Myndigheten för vård- och omsorgsanalys* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 37 918 000 kronor respektive 38 518 000 kronor.

3.7.2 1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering

Tabell 3.7 Anslagsutveckling 1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering'

Tusental kronor

2018	Utfall	78 796	Anslags-sparande	4 595
2019	Anslag	83 526 [1]	Utgifts-prognos	85 017
2020	**Förslag**	**87 923**		
2021	Beräknat	89 200 [2]		
2022	Beräknat	90 516 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 87 878 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 87 879 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens beredning för medicinsk och social utvärderings (SBU) förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

I syfte att renodla finansieringen av SBU föreslås anslaget öka med 3,15 miljoner kronor 2020 för arbete med nationella riktlinjer och utvärdering av metoder inom hälso- och sjukvården, vilket är verksamhet av permanent karaktär som tidigare har finansierats via anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*. Anslaget 1:2 *Statens beredning för medicinsk och social utvärdering* beräknas öka med motsvarande belopp 2021 och framåt. Finansiering sker genom en neddragning av anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*.

Tabell 3.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**83 526**	**83 526**	**83 526**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 324	2 600	3 870
Beslut	3 073	3 074	3 120
Varav BP20 [3]	3 150	3 150	3 150
Varav [3]			
Renodling av myndigheters finansiering	3 150	3 150	3 150
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**87 923**	**89 200**	**90 516**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 87 923 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Statens beredning för medicinsk och social utvärdering* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 89 200 000 kronor respektive 90 516 000 kronor.

3.7.3 1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket

Tabell 3.9 Anslagsutveckling 1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	142 074	Anslags-sparande	3 817
2019	Anslag	144 660 [1]	Utgifts-prognos	145 777
2020	**Förslag**	**152 349**		
2021	Beräknat	154 640 [2]		
2022	Beräknat	156 919 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 152 348 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 152 349 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Tandvårds- och läkemedelsförmånsverkets (TLV) förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

I syfte att renodla finansieringen av TLV föreslås anslaget öka med 5,4 miljoner kronor 2020 för arbete med utvärdering av medicintekniska produkter. Detta är en verksamhet av permanent karaktär som tidigare har finansierats via anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*. Anslaget 1:3 *Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket* beräknas öka med motsvarande belopp 2021 och framåt. Finansiering sker genom en neddragning av anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*.

Tabell 3.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**144 660**	**144 660**	**144 660**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 289	4 499	6 697
Beslut	5 400	5 481	5 562
Varav BP20 [3]	5 400	5 400	5 400
Varav [3]			
Renodling av myndigheters finansiering	5 400	5 400	5 400
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**152 349**	**154 640**	**156 919**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 152 349 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 154 640 000 kronor respektive 156 919 000 kronor.

3.7.4 1:4 Tandvårdsförmåner

Tabell 3.11 Anslagsutveckling 1:4 Tandvårdsförmåner

Tusental kronor

2018	Utfall	6 457 233	Anslags-sparande	-158 840
2019	Anslag	6 771 752 [1]	Utgifts-prognos	6 822 849
2020	**Förslag**	**7 069 781**		
2021	Beräknat	7 241 356		
2022	Beräknat	7 422 011		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statliga tandvårdsförmåner enligt lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd, enligt socialförsäkringsbalken och enligt lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. En mindre del av anslaget får användas för utgifter för kompetenscentrum på tandvårdsområdet.

Regeringens överväganden

Anslagsnivån för 2020 och framåt revideras jämfört med anvisade medel 2019 eftersom anslaget är regelstyrt och nivån anpassas efter utgiftsprognoser för kommande år. Anslaget beräknas öka successivt under prognosperioden till följd av befolknings- och prisökningar.

Tabell 3.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Tandvårdsförmåner

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**6 771 752**	**6 771 752**	**6 771 752**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	-2 384	-16 996	-34 458
Volymer	300 413	486 600	684 717
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**7 069 781**	**7 241 356**	**7 422 011**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 7 069 781 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Tandvårdsförmåner* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 7 241 356 000 kronor respektive 7 422 011 000 kronor.

3.7.5 Internationellt samarbete för horisontspaning på nya läkemedel

Medlemskap i internationell överenskommelse

Regeringens förslag: Riksdagen godkänner Sveriges medlemskap i International Horizon Scanning Initiative (IHSI) och bemyndigar regeringen att under 2020–2027 för anslagen 1:5 *Bidrag för läkemedelsförmånerna* och 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* besluta om en årlig medlemsavgift på högst 5 400 000 kronor respektive på högst 2 700 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Horisontspaning är en process för att kartlägga vilka nya läkemedel som väntas komma till marknaden under de närmaste åren. Sjukvården och myndigheterna får på så sätt bättre framförhållning i arbetet med att förbereda vården för introduktion av nya läkemedel. Det som behöver förberedas kan vara hälsoekonomiska utvärderingar, utbildning till sjukvårdspersonal, prisförhandlingar med läkemedelsföretagen, budgetarbete, rekommendation kring hur läkemedlet ska användas i förhållande till befintlig behandling och register för uppföljning. Med horisontspaning skapas förutsättningar för tidig värdering, eventuell omställning i vården samt överläggningar med läkemedelsföretaget.

Horisontspaningsarbetet bedrivs sedan 2010 gemensamt av fyra landsting och är det första steget i det nationella arbetet med ordnat införande av nya läkemedel. Eftersom de flesta länder bedriver och har nytta av horisontspaning så finns det effektiviseringsvinster om man samarbetar. International Horizon Scanning Initiative (IHSI) är en organisation för samarbete kring horisontspaning. Sverige har lämnat en preliminär intresseanmälan att gå med i IHSI.

Dagens horisontspaningsarbete vid landsting och myndigheter skulle underlättas väsentligt av ett medlemskap i IHSI. De resurser som i dag läggs på tidskrävande sammanställning av information om kommande läkemedel kan frigöras till mer avancerade analyser, planering och överläggningar med företag.

Riksdagen föreslås därför godkänna att Sverige ingår den internationella överenskommelsen om medlemskap IHSI och bemyndigar regeringen att under 2020–2027 för anslagen 1.5 *Bidrag för läkemedelsförmånerna* och 1.6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* besluta om en årlig medlemsavgift på högst 5 400 000 kronor respektive på högst 2 700 000 kronor (avsnitt 3.7.6 och 3.7.7).

3.7.6 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna

Tabell 3.13 Anslagsutveckling 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna

Tusental kronor

2018	Utfall	27 067 447	Anslags-sparande	2 098
2019	Anslag	28 419 000 [1]	Utgifts-prognos	28 428 151
2020	**Förslag**	**29 680 000**		
2021	Beräknat	29 680 000		
2022	Beräknat	29 680 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för det särskilda statsbidraget till landstingen för deras kostnader för läkemedelsförmånerna. Syftet är att ändamålsenliga och säkra läkemedel ska kunna förskrivas till en rimlig kostnad för den enskilde. Anslaget får även användas för att ersätta landstingen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för vissa kostnader inom läkemedelsområdet som inte ingår i läkemedelsförmånerna.

Regeringens överväganden

Under 2018 beslutades och utbetalades bidrag om ca 27,06 miljarder kronor till landstingen för deras kostnader för läkemedelsförmånerna m.m.

I januari 2019 ingick regeringen och SKL en överenskommelse om statens bidrag till landstingen för kostnaderna för läkemedelsförmånerna m.m. Överenskommelsen innebär att statens bidrag till landstingen för deras kostnader 2019

uppgår till 29 680 miljoner kronor. I detta belopp ingår ett bidrag om 1 028 miljoner kronor för läkemedel för behandling av hepatit C. Därutöver får landstingen ett bidrag för ett antal kostnadsposter som inte heller ingår i läkemedelsförmånerna, t.ex. dosdispensering, kompensation för vissa rekvisitionsläkemedel och förbrukningsartiklar. I överenskommelsen uppgår detta belopp till 1 620 miljoner kronor. Bidraget till landstingen från anslaget utbetalas med två månaders fördröjning, vilket medför att överenskommet belopp och faktisk anslagsbelastning skiljer sig åt.

I samband med propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99) ökades anslaget med 630 miljoner kronor för att hantera ökade läkemedelskostnader.

För 2020 finns ännu ingen överenskommelse med SKL. Regeringen bedömer dock att anslaget behöver ökas även 2020. Anslaget bör ökas med 1 891 miljoner kronor vilket är samma nivå som landstingen erhållit för sina kostnader under 2019. Regeringen föreslår således att 29 680 miljoner kronor anvisas under anslaget för 2020, samt för 2021 och 2022. Eventuella förändringar med anledning av förslagen i Läkemedelsutredningen kan komma att påverka bidraget (SOU 2018:89). Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**27 789 000**	**27 789 000**	**27 789 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 891 000	1 891 000	1 891 000
Varav BP20	1 891 000	1 891 000	1 891 000
Varav			
Ökade kostnader för läkemedelsförmånerna	1 891 000	1 891 000	1 891 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**29 680 000**	**29 680 000**	**29 680 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 29 680 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Bidrag för läkemedelsförmånerna* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 29 680 000 000 kronor respektive 29 680 000 000 kronor.

3.7.7 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård

Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård

Tusental kronor

2018	Utfall	7 711 244	Anslags-sparande	198 868
2019	Anslag	8 949 286 [1]	Utgifts-prognos	8 827 017
2020	**Förslag**	**9 257 886** [2]		
2021	Beräknat	9 388 886		
2022	Beräknat	6 345 886		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Den beräknade statliga ålderspensionsavgiften för 2020 uppgår till 363 tkr. Beloppet består av en preliminär avgift om 427 tkr för 2020 samt regleringsbelopp för 2017 om –64 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag och statsbidrag för att genom riktade insatser arbeta för att säkerställa att hälso- och sjukvården håller en god tillgänglighet och kvalitet, baseras på kunskap, är behovsanpassad och effektiv, samt stärker patientens delaktighet i vården. Anslaget får även användas för bidrag och statsbidrag för att förbättra förutsättningarna för ökad bemanning inom vården, för professionen att utföra sitt arbete och för att hälso- och sjukvårdens resultat följs upp på ett öppet och jämförbart sätt. Därtill får anslaget användas för att förbättra förutsättningarna för att kunskap och erfarenheter tas tillvara för att förbättra hälso- och sjukvården liksom för en god och mer jämlik vård. Inom ramen för anslaget får medel också användas för utbetalning av ersättning i vissa fall vid ingripanden för att förhindra spridning av en smittsam sjukdom, ersättning till smittbärare samt statlig ålderspensionsavgift kopplad till ersättning till smittbärare. Detta anslag får också användas för utgifter för insatser inom regeringens arbete med hälso- och sjukvård och folkhälsa. Medel inom anslaget får användas för överenskommelser med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Anslaget får dessutom användas till bidrag till nationella och internationella organisationer inom folkhälso- och sjukvårdsområdet, andra internationella åtaganden på området, samt för forskning inom farmaci. Medel på anslaget får också användas för ersättning till personer som insjuknat i narkolepsi till följd av vaccinering med

Pandemrix. Anslaget får även användas till beredskapslager av antivirala läkemedel. Inom ramen för anslaget finns också medel för ersättning till steriliserade i vissa fall, samt till talidomidskadade i vissa fall. Dessa medel får användas för att bevilja medel till personer som ansöker om ersättning för sådana skador eller ingrepp, i enlighet med de riktlinjer som tidigare har använts.

Anslaget får också användas för statsbidrag till landsting för ersättning till privata utförare inom vårdsektorn för bemanningstjänster. Anslaget får även användas för statsbidrag till landsting för karriärtjänster för sjuksköterskor.

Beredskapsinvesteringar

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta att Folkhälsomyndigheten får ta upp lån i Riksgäldskontoret för beredskapsinvesteringar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 350 000 000 kronor.

Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta att Socialstyrelsen får ta upp lån i Riksgäldskontoret för beredskapsinvesteringar som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 100 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen bedömer att det även fortsättningsvis behövs låneramar i samma storlek som tidigare fastställda, för att ha en beredskap om det inträffar allvarliga händelser som medför att materiel behöver införskaffas, t.ex. tillgång till läkemedel för att förhindra utbrott av smittsamma sjukdomar eller annan hälso- och sjukvårdsutrustning. Även utifrån att planeringen för totalförsvaret nu har återupptagits föreligger ett behov av att ha den föreslagna låneramen för eventuella beredskapsinvesteringar.

Utifrån sitt ansvarsområde behöver Folkhälsomyndigheten en låneram för att kunna genomföra beredskapsinvesteringar i syfte att hantera utbrott av smittsamma sjukdomar, t.ex. influensapandemier. Regeringen bör därför bemyndigas att för 2020 besluta att Folkhälsomyndigheten får ta upp lån i Riksgäldskontoret som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår högst till 350 miljoner kronor för beredskapsinvesteringar.

Utifrån sitt ansvarsområde behöver Socialstyrelsen en låneram för att kunna genomföra beredskapsinvesteringar i syfte att hantera allvarliga händelser som kan medföra konsekvenser för hälso- och sjukvården eller socialtjänsten. Regeringen bör därför bemyndigas att för 2020 besluta att Socialstyrelsen får ta upp ett lån i Riksgäldskontoret som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår högst till 100 miljoner kronor för beredskapsinvesteringar.

Regeringens överväganden

Under de senaste åren har ett antal insatser inom hälso- och sjukvårdsområdet påbörjats. Däribland kan nämnas insatser för kvinnors hälsa och förlossningsvård, patientmiljarden, professionsmiljarden och personalsatsningen.

Under perioden 2015–2018 har det inom anslaget avsatts 500 miljoner kronor per år för insatser inom cancervården. I samband med riksdagens beslut om budgeten för 2019 tillfördes anslaget 500 miljoner kronor 2019 för cancerområdet. För 2020 föreslår regeringen att motsvarande nivå tillförs anslaget och för 2021 och framåt beräknas 500 miljoner kronor per år.

Anslaget ökades med 200 miljoner kronor 2015 och 400 miljoner kronor 2016–2019 för insatser som rör förlossningsvård och kvinnors hälsa. I budgetpropositionen för 2018 aviserade regeringen att anslaget skulle tillföras 1 000 miljoner kronor per år till och med 2022 för insatser för förlossningsvård och för neonatalvård. För 2020 föreslås anslaget minska med 400 miljoner kronor då den satsning som inleddes 2015–2016 avslutas.

Anslaget ökades med 130 miljoner kronor 2016–2019 för en riktad primärvårdssatsning med fokus på kvinnor, särskilt i socioekonomiskt utsatta områden. För 2020 föreslås anslaget minska med 130 miljoner kronor eftersom satsningen upphör, i enlighet med vad som aviserades i budgetpropositionen för 2016.

För 2018 och 2019 ökade anslaget med 137 miljoner kronor för att öka tillgängligheten i barnhälsovården för grupper som har sämre hälsa och tandhälsa, samt för att förstärka arbetet med information och kommunikation om vaccinationer. Inom anslaget föreslås samma nivå 2020. Anslaget beräknas minska med 137 miljoner kronor 2021 då satsningen upphör, i enlighet med

vad som aviserades i budgetpropositionen för 2018.

Anslaget ökades med 141 miljoner kronor 2018 och framåt för att kvinnor i Sverige ska erbjudas avgiftsfri gynekologisk cellprovtagning. Från och med 2020 föreslås ersättningen regleras i det generella statsbidraget i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen. Anslaget minskas därmed med 141 miljoner kronor och anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* under utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner ökas med motsvarande belopp.

Anslaget föreslås minska med 39,4 miljoner kronor 2020 för verksamhet av permanent karaktär som bedrivs av Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Läkemedelsverket samt Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket och som hittills finansierats inom anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*. Anslaget beräknas för samma ändamål minska med 39,4 miljoner kronor per år fr.o.m. 2021. Dessa myndigheters förvaltningsanslag föreslås öka eftersom verksamheterna nu ska finansieras inom respektive myndighets förvaltningsanslag.

En ny lag om nationell läkemedelslista träder i kraft den 1 juni 2020 (prop. 2017/18:223, bet. 2017/18:SoU35, rskr. 2017/18:369) vilket innebär utökade arbetsuppgifter för E-hälsomyndigheten. Anslaget tillfördes 5 miljoner kronor 2019. Anslaget föreslås med anledning av denna lag ökas med 50 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget öka med 43 miljoner kronor för detta ändamål.

Anslaget föreslås minska med 5 miljoner kronor 2020 och beräknas minska med motsvarande belopp fr.o.m. 2021 för att finansiera Folkhälsomyndighetens arbete med klassificering av nya psykoaktiva substanser. Anslaget 2:1 *Folkhälsomyndigheten* föreslås öka för att kompensera myndigheten för det utökade ansvaret.

Anslaget föreslås minska med 56 miljoner kronor 2020 och beräknas minska med motsvarande medel från och med 2021 för att finansiera vaccination av pojkar mot humant papillomvirus (HPV). Anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* under utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner ökas med motsvarande belopp.

I samband med riksdagens beslut om budgeten för 2019 ökades anslaget med 1 500 miljoner kronor 2019 och därefter med 3 000 miljoner kronor per år för att stödja utvecklingen av hälso- och sjukvården med fokus på primärvården. Regeringen föreslår att anslaget ökas med 1 500 miljoner kronor 2020 för samma ändamål så att satsningen uppgår till 3 000 miljoner kronor. Från och med 2021 beräknas sammantaget 3 000 miljoner kronor per år.

I samband med riksdagens beslut om budgeten för 2019 ökades anslaget med 100 miljoner kronor 2019 för införande av fler standardiserade vårdförlopp i hälso- och sjukvården. För detta ändamål föreslås 300 miljoner kronor 2020 och beräknas 500 miljoner kronor per år från och med 2021.

Anslaget ökades med 400 miljoner kronor 2019 och framåt i samband med riksdagens beslut om budgeten för 2019, för bättre villkor för sjuksköterskor som vidareutbildar sig till specialistsjuksköterskor. För att möjliggöra specialistutbildning för sjuksköterskor föreslås anslaget öka med ytterligare 100 miljoner kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas motsvarande nivå.

Därutöver föreslås anslaget öka med ytterligare 100 miljoner kronor 2020 och beräknas öka med motsvarande nivå fr.o.m. 2021 med anledning av satsning på karriärtjänster för specialistsjuksköterskor.

I budgetpropositionen för 2018 aviserade regeringen att anslaget skulle höjas med 2 000 miljoner kronor per år 2018–2021 med syftet att bl.a. stödja landstingens arbete med att skapa en god arbetsmiljö. Satsningens sista år är 2021 och anslaget beräknas därför minska med 2 000 miljoner kronor 2022.

I budgetpropositionen för 2018 aviserade regeringen att anslaget skulle höjas med 1 000 miljoner kronor per år 2018–2021 för den s.k. patientmiljarden. I beslutad budget för 2019 avvecklas satsningen från och med 2020 och regeringen föreslår därför att anslaget minskar med 1 000 miljoner kronor.

För att Apotek Produktion och Laboratorier AB (APL) ska ha möjlighet att utföra sitt av riksdagen särskilt beslutade samhällsuppdrag, som innebär ett ansvar att utveckla och tillhandahålla ett medicinskt ändamålsenligt och kvalitetssäkrat sortiment av extemporeläkemedel och lagerberedningar, behöver ett kapitaltillskott om högst 75 miljoner kronor tillföras bolaget. Regeringen föreslår därför att anslaget 1:17 *Kapitalinsatser i statligt ägda företag* under utgiftsområde 24 Näringsliv ökas med 75 miljoner kronor 2020. Finansiering föreslås ske genom att anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* minskas med motsvarande belopp.

För många utförare inom hälso- och sjukvården, inte minst små aktörer på landsbygden, krävs flexibilitet vad gäller bemanning. Ny praxis från Högsta förvaltningsdomstolen och EU-domstolen om mervärdesskatt för inhyrd personal har inneburit kostnadsökningar för privata utförare inom hälso- och sjukvård som hyr in vårdpersonal. Regeringen föreslår att medel avsätts till landstingen för att de ska kunna ersätta de berörda aktörerna. Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 210 miljoner kronor 2020 och beräknar motsvarande belopp 2021 och 2022.

Anslaget uppgick till ca 3 200 miljoner kronor 2017 och till ca 7 700 miljoner kronor 2018. Under 2019–2021 uppgår anslaget till ca 9 000–9 400 miljoner kronor per år. Den totala anslagsnivån beräknas minska med ca 3 000 miljoner kronor 2022, vilket till största delen förklaras av utfasning av tidsbegränsade satsningar som nämnts ovan.

Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**8 949 286**	**8 949 286**	**8 949 286**
Förändring till följd av:			
Beslut	308 600	439 600	-2 603 400
Varav BP20	93 600	168 600	168 600
Varav			
Finansiering kapitaltillskott APL	-75 000		
Obligatoriskt HPV-vaccin pojkar	-56 000	-56 000	-56 000
Renodling av myndigheters finansiering	-44 400	-44 400	-44 400
Vidareutbildning till specialistsjuksköterska	100 000	100 000	100 000
Karriärtjänster för sjuksköterskor	100 000	100 000	100 000
Ersättning bemanningstjänster	210 000	210 000	210 000
Livmoderhalsscreening	-141 000	-141 000	-141 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**9 257 886**	**9 388 886**	**6 345 886**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 9 257 886 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 9 388 886 000 kronor respektive 6 345 886 000 kronor.

3.7.8 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden

Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden

Tusental kronor

2018	Utfall	492 817	Anslags-sparande	-27 787
2019	Anslag	519 068 [1]	Utgifts-prognos	491 735
2020	**Förslag**	**498 187**		
2021	Beräknat	504 618		
2022	Beräknat	511 208		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för vårdförmåner enligt rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen, lagen (2013:513) om ersättning för kostnader till följd av vård i ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, gällande överenskommelser om social trygghet som Sverige tecknat med andra länder samt för sådan övrig vård som Sverige vid tillämpning av EU-rätten är skyldigt att erbjuda.

Kompletterande information

Kostnader för sjukvård i internationella förhållanden är en följd av det svenska EU-medlemskapet och de avtal om sjukvård som Sverige tecknat med andra länder. Vilka ersättningar som Försäkringskassan genom ovan nämnda åtaganden ska utge till landstingen för tillhandahållen vård framgår bl.a. i förordningen (2013:711) om ersättningar för vissa kostnader för gränsöverskridande vård.

Regeringens överväganden

Det är svårt att prognostisera anslaget eftersom utgifterna på anslaget bestäms av faktorer som till övervägande del är svåra att påverka eller förutse. Utgifterna beror av människors mönster för boende, studier, arbete och resande. Det finns även administrativa förhållanden som bidrar till osäkerhet i prognoserna för vård i internationella förhållanden, som exempelvis förändringar i växelkurser samt eftersläpning i debiteringen från andra länder för turist- och pensionärsvård. Regeringen justerar anslagsnivån utifrån prognostiserade utgifter. De prognostiserade utgifterna för anslagsposten innebär att anvisad anslagskredit överskrids. Regeringen föreslår därför i propositionen Höständringsbudget för 2019 att anslaget ökas med 43 miljoner kronor 2019.

Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**476 068**	**476 068**	**476 068**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	42	42	42
Volymer	22 077	28 508	35 098
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**498 187**	**504 618**	**511 208**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 498 187 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Sjukvård i internationella förhållanden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 504 618 000 kronor respektive 511 208 000 kronor.

3.7.9 1:8 Bidrag till psykiatri

Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:8 Bidrag till psykiatri

Tusental kronor

2018	Utfall	1 634 062	Anslags-sparande	121 431
2019	Anslag	2 112 993 [1]	Utgifts-prognos	2 073 121
2020	**Förslag**	**2 160 393**		
2021	Beräknat	1 032 893		
2022	Beräknat	1 032 893		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag och statsbidrag för insatser inom psykiatri och psykisk hälsa. Anslaget får även användas för utgifter för forskning inom psykiatri och psykisk hälsa.

Kompletterande information

Insatserna har i huvudsak bestått av uppdrag till myndigheter och överenskommelser mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Regeringens överväganden

Den psykiska ohälsan ökar i befolkningen, framför allt bland barn och unga. Med anledning av detta ökades anslaget med 100 miljoner kronor under 2018 och 2019. Medlen ska bidra till en förstärkning riktad till barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) inklusive första linjens psykiatri i primärvården genom en förstärkning av regeringens befintliga satsning på psykisk hälsa (prop. 2015/16:1 utg.omr. 9 avsnitt 4.5). Satsningen föreslås kvarstå under 2020. Anslaget beräknas därmed minska med 100 miljoner kronor 2021.

Anslaget ökades med 280 miljoner kronor 2016–2019 för att möta den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga vuxna t.o.m. 30 år. Satsningen pågår t.o.m. 2019, i enlighet med tidigare avisering i budgetpropositionen för 2016. Anslaget minskar därför med 280 miljoner kronor 2020 och framåt.

Anslaget ökades med 40 miljoner kronor per år 2017–2020 i budgetpropositionen för 2017 för att

motverka psykisk ohälsa i gruppen asylsökande och nyanlända. Regeringen föreslår motsvarande medel 2020. Anslaget beräknas minska med motsvarande nivå 2021.

Regeringen har tagit initiativ till förstärkningar av de pågående satsningarna på psykisk hälsa, med särskilt fokus på första linjens psykiatri för barn och unga samt psykiatrisk vård för vuxna. Anslaget ökade med 500 miljoner kronor 2018 och ökade med ytterligare 500 miljoner kronor 2019 så att satsningen uppgår till 1 000 miljoner kronor år 2019. Regeringen föreslår 1 000 miljoner kronor även 2020. Satsningen planeras att avslutas 2020 och därmed beräknas anslaget minska 2021 med motsvarande nivå.

Anslaget 13:1 *Stöd till idrotten* inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid ökade med 7,5 miljoner kronor 2018 och 2019 för att öka sysselsättningen. Finansiering skedde från anslag 1:8 *Bidrag till psykiatri*. Regeringen föreslår motsvarande ökning 2020 av anslaget 13:1 *Stöd till idrotten* samt motsvarande minskning av anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* år 2020.

Anslaget minskades med 5 miljoner kronor 2018 och minskade med 1 miljon kronor 2019 till följd av en försämrad valutakurs för den svenska kronan samt att WHO:s medlemsstater har beslutat att höja medlemsavgiften med tre procent. Anslaget föreslås minskas med 5 miljoner kronor 2020. Anslaget 2:3 *Bidrag till WHO* föreslås öka med motsvarande belopp.

Anslaget minskades med 150 miljoner kronor 2019 för att finansiera ökningen av anslaget 1:17 *Kapitalinsatser i statliga ägda företag* under utgiftsområde 24 Näringsliv som skedde i syfte att finansiera ett kapitaltillskott till Apotek Produktion & Laboratorier AB.

Anslaget föreslås öka med 35 miljoner kronor 2020 för bidrag till civilsamhället i syfte att stärka det suicidpreventiva arbetet. Finansiering sker genom en motsvarande neddragning av anslaget 2:1 *Folkhälsomyndigheten*. Från och med 2021 beräknas motsvarande anslagsökningar.

Regeringen avser att lämna förslag till riksdagen om ändringar i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och lagen (1991:11:29) om rättspsykiatrisk vård som syftar till att förbättra kvaliteten på den psykiatriska tvångsvården för barn. För att kompensera landstingen för det utökade åtagande som ändringarna innebär föreslås anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* minska med 100 miljoner kronor fr.o.m. 2020 samtidigt som anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* inom utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommunerna föreslås öka med motsvarande belopp. För 2021 och framåt beräknas motsvarande nivåer.

Inom ramen för anslaget har Folkhälsomyndigheten tilldelats medel för arbete med att samordna och utveckla det förebyggande arbetet med psykisk hälsa. Medlen för detta arbete föreslås överföras till Folkhälsomyndighetens förvaltningsanslag i syfte att renodla myndighetens finansiering och användas för samma ändamål. Anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* föreslås därför minska med 15 miljoner kronor 2020 och beräknas minska med motsvarande nivå 2021 och framåt. Anslaget 2:1 *Folkhälsomyndigheten* föreslås öka med motsvarande nivåer för detta ändamål.

Anslaget föreslås minska med 30 miljoner kronor 2020 och beräknas minska med motsvarande belopp 2021 och 2022 för att öka bidraget till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning. Anslaget 4:2 *Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet* ökas med motsvarande medel för denna verksamhet.

I samband med propositionen God och jämlik hälsa – en utveckling av folkhälsopolitiken (prop. 2017/18:249) aviserade regeringen att Folkhälsomyndigheten skulle få utökat ansvar för att utveckla uppföljnings- och utvärderingssystemet för folkhälsoarbetet. I detta ingår arbete mot psykisk ohälsa. Med anledning av detta föreslås anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* minska med 10 miljoner kronor 2020 och beräknas minska med motsvarande belopp 2021 och framåt för att finansiera en motsvarande ökning av anslaget 2:1 *Folkhälsomyndigheten*.

Regeringen har uppmärksammat den kraftiga ökningen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna. För att bidra till en förstärkning av barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) och insatser för barn och unga med psykisk ohälsa föreslår regeringen att anslaget ökas med 300 miljoner kronor 2020 och beräknar motsvarande belopp för 2021 och 2022. Medel kommer att fördelas till huvudmännen med syfte att öka tillgänglighet och korta köerna.

Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Bidrag till psykiatri

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 202 993**	**2 202 993**	**2 202 993**
Förändring till följd av:			
Beslut	-77 600	-1 205 100	-1 205 100
Varav BP20	140 000	145 000	145 000
Varav			
Begränsa tvångsåtgärder mot barn i psykiatri	-100 000	-100 000	-100 000
WHO	-5 000		
Tillskott personliga ombud	-30 000	-30 000	-30 000
Renodling av myndigheters finansiering	-25 000	-25 000	-25 000
Tillskott BUP	300 000	300 000	300 000
Överföring till/från andra anslag	35 000	35 000	35 000
Varav BP20	35 000	35 000	35 000
Varav			
Flytt av medel för suicidprevention	35 000	35 000	35 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 160 393**	**1 032 893**	**1 032 893**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 160 393 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 032 893 000 kronor respektive 1 032 893 000 kronor.

3.7.10 1:9 Läkemedelsverket

Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:9 Läkemedelsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	134 398	Anslags-sparande	18
2019	Anslag	136 845 [1]	Utgifts-prognos	136 070
2020	**Förslag**	**149 768**		
2021	Beräknat	155 734 [2]		
2022	Beräknat	157 805 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 153 618 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 153 619 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter vid Läkemedelsverket för:

- tillsyn av medicintekniska produkter,
- producentobunden läkemedelsinformation,
- utökade ansvarsområden till följd av lagen (2006:496) om blodsäkerhet och lagen (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler,
- strukturerad uppföljning av nya läkemedel,
- utökade ansvarsområden till följd av ny lagstiftning på EU-nivå inom områden för kosmetika, medicinteknik, och avancerade terapier,
- utökade ansvarsområden som ålagts Läkemedelsverket efter apoteksomregleringen,
- tillsyn av tatueringsfärger,
- centrum för läkemedel och miljö,
- tillsyn enligt förordningen (2012:596) om införsel av och handel med sprutor och kanyler,
- drift av substansregister, samt
- tillsyn över systemstöd i vården.

Regeringens överväganden

I syfte att renodla finansieringen av Läkemedelsverket föreslås anslaget öka med 10,77 miljoner kronor 2020 för arbete med ett centrum för läkemedel och miljö, drift av substansregister, tillsyn av införsel av och handel med sprutor och kanyler, samt tillsyn av medicintekniska produkter, tatueringsfärger och systemstöd i vården. Dessa är verksamheter av permanent karaktär som tidigare har finansierats via bidrag från anslag 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*. Anslaget 1:9 *Läkemedelsverket* beräknas öka med motsvarande belopp 2021 och framåt. Finansiering sker genom en neddragning av anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*.

Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Läkemedelsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**136 845**	**136 845**	**136 845**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 094	4 008	5 881
Beslut	10 770	10 918	11 063
Varav BP20 [3]	10 770	10 770	10 770
Varav [3]			
Renodling av myndigheters finansiering	10 770	10 770	10 770
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	59	3 963	4 015
Förslag/beräknat anslag	**149 768**	**155 734**	**157 805**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 149 768 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Läkemedelsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 155 734 000 kronor respektive 157 805 000 kronor.

3.7.11 1:10 E-hälsomyndigheten

Tabell 3.23 Anslagsutveckling 1:10 E-hälsomyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	140 815	Anslags-sparande	8 059
2019	Anslag	117 584 [1]	Utgifts-prognos	117 217
2020	**Förslag**	**119 603**		
2021	Beräknat	121 486 [2]		
2022	Beräknat	123 374 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 119 603 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 119 603 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för E-hälsomyndighetens förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för de merkostnader som uppkommer till följd av E-hälsomyndighetens omlokalisering till Kalmar.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.24 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomst-titel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018		178 033	184 873	-6 840	39 980
Prognos 2019		186 634	185 153	1 481	41 461
Budget 2020		184 800	203 000	-18 200	23 261

Intäkterna som avser offentligrättslig verksamhet tas ut via avgifter enligt lagen (1996:1156) om receptregister, lagen (2005:258) om läkemedelsförteckning samt lagen (2009:366) om handel med läkemedel. Myndigheten disponerar intäkterna från verksamheten. Den offentligrättsliga verksamheten har sedan tidigare uppvisat ett ackumulerat överskott.

Tabell 3.25 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	26 499	25 664	835	8 864
(varav tjänsteexport)	0	0	0	0
Prognos 2019	20 179	28 673	-8 494	370
(varav tjänsteexport)	0	0	0	0
Budget 2020	20 000	27 500	-7 500	-7 130
(varav tjänsteexport)	0	0	0	0

Intäkterna som avser uppdragsverksamhet regleras främst i myndighetens instruktion. Det rör bl.a. granskning av elektroniska system som ska ansluta till myndighetens register och tillhandahållande av en teknisk plattform för uppgifter om läkemedel och andra varor som landsting subventionerar utöver läkemedelsförmånerna.

Regeringens överväganden

Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 E-hälsomyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**117 584**	**117 584**	**117 584**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 771	4 666	6 566
Beslut	-752	-764	-776
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**119 603**	**121 486**	**123 374**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 119 603 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *E-hälsomyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 121 486 000 kronor respektive 123 374 000 kronor.

3.7.12 1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna

Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 620 000 [1]	Utgifts-prognos	1 620 000
2020	**Förslag**	**2 900 000**		
2021	Beräknat	3 000 000		
2022	Beräknat	3 000 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för prestationsbundna statsbidrag till landstingen för att kontinuerligt arbeta för att korta köer och väntetider samt förbättra tillgängligheten i hälso- och sjukvården. Medel inom anslaget får också användas för bidrag till Sveriges Kommuner och Landsting och till myndigheter för att stödja och följa upp landstingens tillgänglighetsarbete.

Regeringens överväganden

Riksdagen beslutade i december 2018 att föra upp ett nytt ramanslag om 1 620 miljoner kronor på statens budget för 2019, Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna. Vidare beslutade riksdagen att införandet av en s.k. kömiljard stegvis skulle påbörjas under 2019 (bet. 2018/19:SoU1, rskr. 2018/19:111).

Att förbättra tillgängligheten inom hälso- och sjukvården genom att fler får vård i tid och att köerna minskar kommer att vara en av de viktigaste frågorna för regeringen under innevarande mandatperiod. Regeringen har nyligen beslutat om en första uppdaterad kömiljard för 2019 och avser även att stödja landstingen i arbetet med att korta väntetiderna och minska köerna och i processen med att ta fram regionala planer. Anslagets ändamål har utformats så att de medel som har tillförts anslaget kan användas för insatser som ligger i linje med regeringens kommande arbete. Regeringen föreslår mot bakgrund av detta att anslaget ökar till 2,9 miljarder kronor 2020 och beräknar att anslaget ökar till en nivå om 3 miljarder kronor per år fr.o.m. 2021.

Tabell 3.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 620 000**	**1 620 000**	**1 620 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 280 000	1 380 000	1 380 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 900 000**	**3 000 000**	**3 000 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 900 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 000 000 000 kronor respektive år.

3.7.13 8:1 Socialstyrelsen

Tabell 3.29 Anslagsutveckling 8:1 Socialstyrelsen

Tusental kronor

2018	Utfall	670 745	Anslags-sparande	12 399
2019	Anslag	664 451 [1]	Utgifts-prognos	679 181
2020	**Förslag**	**699 850**		
2021	Beräknat	684 616 [2]		
2022	Beräknat	690 730 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 674 368 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 670 429 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Socialstyrelsens förvaltningsutgifter och för förvaltningsutgifter för Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.30 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomst-titel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	19 126				
Prognos 2019	19 500				
Budget 2020	20 000				

Intäkterna för offentligrättslig verksamhet avser Socialstyrelsens avgifter för utfärdandet av legitimationer, intyg m.m.

Regeringens överväganden

Anslaget ökades 2017 och 2018 med 10 miljoner kronor för att etablera ett kunskapscentrum om ensamkommande barn och unga vid Socialstyrelsen kronor. För 2019 tillfördes 5 miljoner kronor för detta ändamål och för 2020 föreslås samma nivå för ändamålet. För 2021 beräknas anslaget minska med 5 miljoner kronor då satsningen avslutas.

I budgetpropositionen för 2019 tillförde regeringen 24 miljoner kronor för myndighetens arbete med nivåstrukturering av högspecialiserad vård. Anslaget föreslås öka med 19 miljoner kronor 2020 och beräknas öka med 4 miljoner kronor 2021 jämfört med nivåerna 2018. År 2022 beräknas anslaget minska med 4 miljoner kronor i enlighet med budgetpropositionen för 2018.

Anslaget föreslås öka med 5,3 miljoner kronor 2020 för att finansiera webbplatsen Kunskapsguiden. Webbplatsen fungerar som samlingspunkt för publikationer, webbutbildningar, poddar, filmer m.m. från myndigheter och andra aktörer. Från och med 2021 beräknas 5,3 miljoner kronor för motsvarande verksamhet.

Anslaget föreslås öka med 4 miljoner kronor 2020 och beräknas öka med samma belopp fr.o.m. 2021 för att uppdatera och utveckla det försäkringsmedicinska beslutsstödet (FMB). FMB ger stöd till såväl läkare som Försäkringskassan i en sjukskrivningssituation. Finansiering sker genom neddragning av anslaget 1:6 *Bidrag för sjukskrivningsprocessen* under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning.

I syfte att renodla finansieringen av Socialstyrelsen föreslås anslaget öka med 16,2 miljoner kronor 2020 för arbete med patientsäkerhet och nationell registerservice. Verksamheterna är av permanent karaktär och har tidigare finansierats via anslag 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*. Anslaget 8:1 *Socialstyrelsen* beräknas öka med motsvarande belopp 2021 och framåt. Finansiering sker genom en neddragning av anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*.

Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:1 Socialstyrelsen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**664 451**	**664 451**	**664 451**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	10 196	20 448	30 625
Beslut	25 203	-283	-4 346
Varav BP20 [3]	25 500	25 500	25 500
Varav [3]			
Medel till Kunskapsguiden	5 300	5 300	5 300
Socialstyrelsens arbete med försäkringsmedicinskt beslutsstöd	4 000	4 000	4 000
Renodling av myndigheters finansiering	16 200	16 200	16 200
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**699 850**	**684 616**	**690 730**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 699 850 000 kronor anvisas under anslaget 8:1 *Socialstyrelsen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 684 616 000 kronor respektive 690 730 000 kronor.

3.7.14 8:2 Inspektionen för vård och omsorg

Tabell 3.32 Anslagsutveckling 8:2 Inspektionen för vård och omsorg

Tusental kronor

2018	Utfall	689 803	Anslags-sparande	18 938
2019	Anslag	770 591 [1]	Utgifts-prognos	751 241
2020	**Förslag**	**744 578**		
2021	Beräknat	755 551 [2]		
2022	Beräknat	766 434 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 744 578 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 744 578 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Inspektionen för vård och omsorgs förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.33 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	2 776				
Prognos 2019	114 373				
Budget 2020	64 920				

Intäkter för offentligrättslig verksamhet avser avgifter för tillstånd rörande blodverksamhet och verksamhet som rör insamling, kontroll, framställning, förvaring och distribution av vävnader och celler. Från den 1 januari 2019 gäller nya regler för vilka verksamheter enligt socialtjänstlagen (2011:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade som behöver tillstånd från IVO. För 2019 och 2020 avser intäkterna därmed även tillståndsprövningar avseende dessa nya verksamheter, bl.a. hemtjänst samt ledsagarservice.

Regeringens överväganden

Anslaget tillfördes 73,8 miljoner kronor 2019 till följd av myndighetens utökade uppgifter avseende ägarprövning (prop. 2017/18:158). För 2020 föreslås 38,8 miljoner kronor för detta ändamål. Samma nivå beräknas permanent fr.o.m. 2021.

Riksdagen har antagit propositionen om biståndsbedömt trygghetsboende för äldre (prop. 2017/18:273, bet. 2018/19:SoU4, rskr. 2018/19:11). Riksdagen beslutade i budgeten för 2019 att ge Inspektionen för vård och omsorg i uppdrag att tillståndspröva och utöva tillsyn över boendeformen. För detta ändamål beslutade riksdagen att anslaget engångsvis skulle ökas med 9,2 miljoner kronor för 2019, och anslaget beräknades öka med 2 miljoner kronor från 2020

och framåt. För 2020 föreslås 2 miljoner kronor för detta ändamål och efter 2020 beräknas motsvarande nivå. Därmed föreslår regeringen att anslaget minskas med 7,2 miljoner kronor 2020 jämfört med 2019.

I budgeten för 2017 tilldelades IVO en tidsbegränsad förstärkning på 40 miljoner kronor för förstärkning av ärendehanteringen och tillsynen med anledning av flyktingsituationen. För 2018 uppgick tillskottet till 25 miljoner kronor och 2019 till 10 miljoner kronor. År 2019 är sista året i denna tillfälliga resursförstärkning och därmed föreslår regeringen att anslaget minskas med 10 miljoner kronor 2020 jämfört med 2019.

Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:2 Inspektionen för vård och omsorg

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**770 591**	**770 591**	**770 591**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	26 187	37 929	49 575
Beslut	-52 200	-52 969	-53 732
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**744 578**	**755 551**	**766 434**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 744 578 000 kronor anvisas under anslaget 8:2 *Inspektionen för vård och omsorg* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 755 551 000 kronor respektive 766 434 000 kronor.

3.7.15 Övrig verksamhet

Avgiftsfinansierad verksamhet vid Läkemedelsverket

Läkemedelsverket ansvarar bl.a. för godkännande och kontroll av läkemedel, naturläkemedel och medicintekniska produkter. Läkemedelsverket utövar även bl.a. tillsyn över kosmetiska och hygieniska produkter. Verksamheten finansieras främst genom avgifter, anslag och bidrag. Avgiftsfinansieringen är den största finansieringskällan och genererade 75,2 procent av intäkterna 2018. Anslagsintäkten utgjorde 15,7 procent, bidrag 9 procent och finansiella intäkter 0,1 procent.

Under 2018 omsatte Läkemedelsverket cirka 854 miljoner kronor vilket var en minskning med 826 000 kronor från föregående år.

Tabell 3.35 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	1 638	636 930	639 947	-3 017	51 877
Prognos 2019	1 638	682 888	708 588	-25 700	26 177
Budget 2020	1 638	692 096	716 914	-24 818	1 359

4 Folkhälsopolitik

4.1 Omfattning

I avsnitt 4 Folkhälsopolitik redovisas folkhälsans utveckling i stort samt resultat från insatser inom området som har genomförts med finansiering från utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

Avsnittet omfattar anslag för Folkhälsomyndigheten, insatser för vaccinberedskap, insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar samt Sveriges bidrag till Världshälsoorganisationen (WHO) och WHO:s ramkonvention om tobakskontroll. I avsnittet ingår även bidrag till frivilligorganisationer, alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiska insatser samt insatser mot spelberoende. Anslag av betydelse för folkhälsopolitiken som behandlas under avsnitt 3 Hälso- och sjukvårdspolitik är t.ex. anslag 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* och anslag 1:8 *Bidrag till psykiatri*.

Folkhälsopolitiken är en central del i Sveriges genomförande av Agenda 2030, bl.a. genom det tvärsektoriella angreppssättet.

4.2 Utgiftsutveckling

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Folkhälsopolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
2:1 Folkhälsomyndigheten	382	399	401	**435**	441	447
2:2 Insatser för vaccinberedskap	87	89	89	**89**	89	89
2:3 Bidrag till WHO	38	39	41	**46**	36	36
2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	74	76	75	**76**	76	76
6:1 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel	181	166	157	**96**	96	96
Summa Folkhälsopolitik	**762**	**768**	**763**	**740**	**737**	**743**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

4.3 Mål för området

Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation (prop. 2017/18:249, bet. 2017/18:SoU26, rskr. 2017/18:406).

Målet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken är ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk (prop. 2010/11:47, bet. 2010/11:SoU8, rskr. 2010/11:203). Målet för samhällets insatser mot spelberoende är att minska skadeverkningarna av överdrivet spelande (prop. 2002/03:35, bet. 2002/03:SoU7, rskr. 2002/03:145). Inom politikområdet finns även delmålet Ett samhälle som främjar ökad fysisk aktivitet och bra matvanor för alla (2017/18:249, bet. 2017/18:SoU26, rskr. 2017/18:406).

Jämställd hälsa är ett delmål inom jämställdhetspolitiken.

4.4 Resultatredovisning

Folkhälsans utveckling påverkas av insatser som genomförs inom många olika utgiftsområden: hanteringen av smitta mellan djur och människor, s.k. zoonoser, livsmedelsfrågor och bra matvanor inom utgiftsområdet för areella näringar, landsbygd och livsmedel (utg.omr. 23), jämställdhet (utg.omr. 13), trafiksäkerhet (utg.omr. 22), utbildning och universitetsforskning (utg.omr. 16), arbetsmarknad och arbetsliv (utg.omr. 14), miljö- och naturvård (utg.omr. 20) samt insatser inom utgiftsområdet för kultur, medier, trossamfund och fritid (utg.omr. 17).

Många myndigheter bidrar till genomförandet av regeringens folkhälsopolitik. Folkhälsomyndigheten har ett särskilt ansvar inom folkhälsoområdet.

Riksdagen har beslutat om en sektorsövergripande mål- och uppföljningsstruktur för det samlade folkhälsoarbetet. Den består av åtta målområden:

1. Det tidiga livets villkor
2. Kunskaper, kompetenser och utbildning
3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö
4. Inkomster och försörjningsmöjligheter
5. Boende och närmiljö
6. Levnadsvanor
7. Kontroll, inflytande och delaktighet
8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

Resultatredovisningen i detta kapitel inleds med en beskrivning av hälsoutvecklingen i Sverige. Därefter följer resultatredovisning avseende psykisk ohälsa, smittsamma sjukdomar, sexuell och reproduktiv hälsa, matvanor och fysisk aktivitet samt alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel.

4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Följande resultatindikatorer och bedömningsgrunder används för att redovisa och beskriva utvecklingen av folkhälsan:

- Medellivslängd
- Antal insjuknade och döda i folksjukdomar
- Förekomsten av smittsamma sjukdomar
- Sunda levnadsvanor

Resultatindikatorerna bygger framför allt på statistik och rapporter från myndigheter och andra organisationer. Indikatorer och bedömningsgrunder ska beakta kön och inkluderar ibland även andra relevanta parametrar, såsom socioekonomiska faktorer.

4.4.2 Resultat

Folkhälsan blir bättre men är ojämlik

I en internationell jämförelse har Sverige en god folkhälsa. Under många år har folkhälsan haft en positiv utveckling. Medellivslängden år 2018 var ca 84,3 år för kvinnor och ca 80,8 år för män (diagram 4.1). Mellan 2006 och 2017 ökade medellivslängden med 1,6 år och den förtida dödligheten minskade. Även kvinnors och mäns självskattade hälsa har ökat något.

Diagram 4.1 Återstående medellivslängd vid 0 års ålder, kvinnor och män, 2008–2018

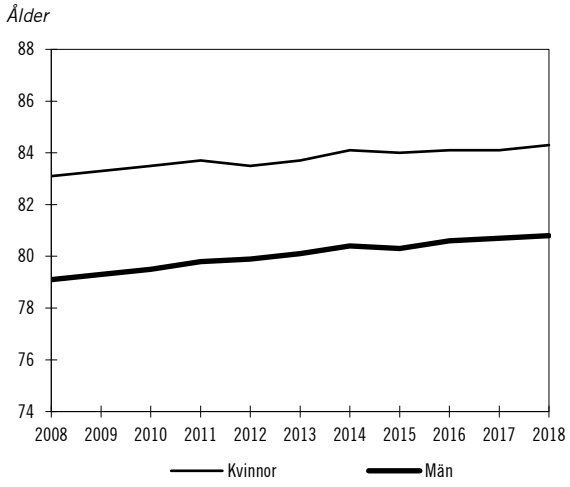

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

Ett sätt att mäta hälsa på är återstående hälsosamma levnadsår vid 65 års ålder (Healthy life years, HLY). Enligt WHO finns det stora skillnader mellan olika länder i Europa. I jämförelse med många andra länder har Sverige ett högt antal hälsosamma levnadsår såväl för kvinnor som för män (diagram 4.2).

Diagram 4.2 Återstående friska levnadsår (HLY) vid 0 års ålder, kvinnor och män, 2016

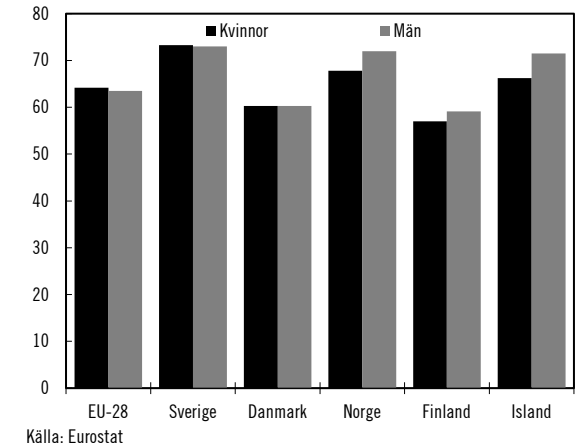

Källa: Eurostat

Många bestämningsfaktorer och mått på hälsa visar att det finns skillnader i Sverige avseende såväl hälsa som levnadsvanor och livsvillkor för både kvinnor och män samt mellan socioekonomiska grupper. Genom att mäta utbildningsnivå kan den sociala positionens betydelse för hälsa illustreras. Det finns därutöver vissa samhällsgrupper i särskilt utsatta situationer och hos vilka hälsoutvecklingen har varit långsammare eller varit relativt oförändrad. Det gäller t.ex. personer med vissa funktionsnedsättningar, nationella minoriteter, nyanlända, personer som står utanför arbetsmarknaden samt hbtq-personer.

Folkhälsan och dess bestämningsfaktorer är i stor utsträckning påverkbara. Hälsan påverkas av både politiska beslut och kvinnors och mäns egna val. Folkhälsan är en angelägenhet för aktörer inom olika områden, på såväl nationell som regional och lokal nivå. Intersektoriellt samarbete är nödvändigt.

Miljöfaktorer har betydelse för folkhälsan. Resultaten i Miljöhälsorapport 2017, framtagen av Folkhälsomyndigheten, talar för att exponeringen för många miljöfaktorer som kan ha negativ effekt på hälsan inte minskar och att det finns ojämlikheter i befolkningen både när det gäller exponering och besvär.

Det finns skillnader mellan kvinnor och män avseende återstående medellivslängd vid 30 års ålder. Skillnaderna har minskat något de senaste 10 åren. Det finns dock ökande skillnader vad gäller den återstående medellivslängden vid 30 års ålder för kvinnor och män med olika utbildningsnivåer (diagram 4.3, diagram 4.4 och diagram 4.5).

Diagram 4.3 Återstående medellivslängd vid 30 års ålder, kvinnor och män, 2009–2018

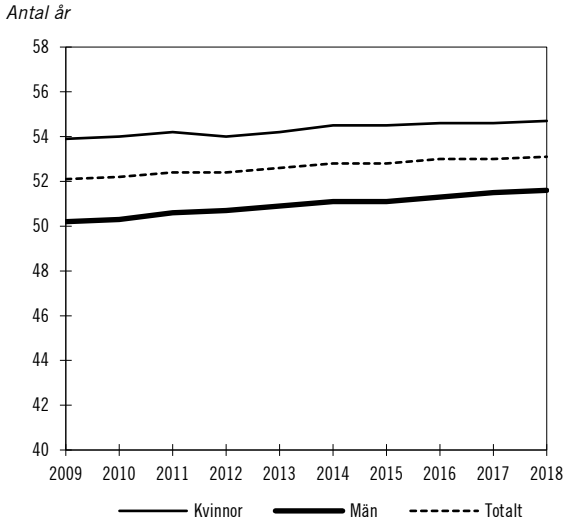

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

Diagram 4.4 Återstående medellivslängd vid 30 års ålder, utbildningsnivå, kvinnor, 2008–2017

Antal år

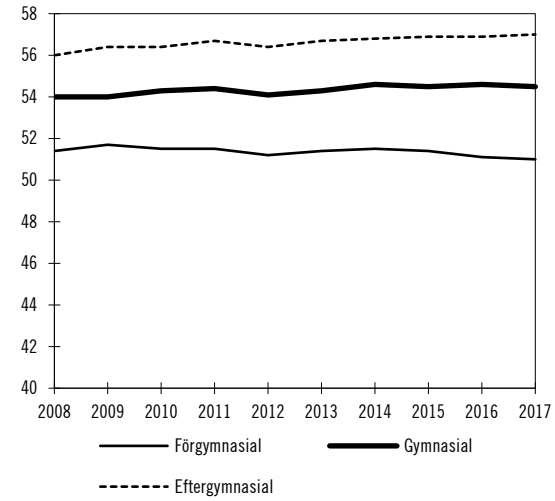

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

Diagram 4.5 Återstående medellivslängd vid 30 års ålder, utbildningsnivå, män, 2008–2017

Antal år

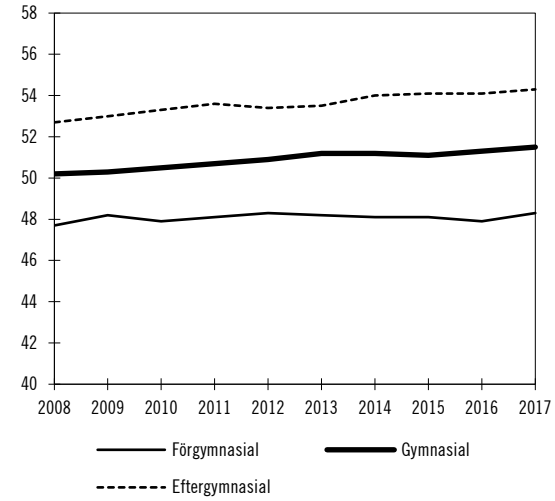

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

Insjuknande och dödlighet i folksjukdomar

De sjukdomar som orsakar störst dödlighet i Sverige i dag är icke-smittsamma sjukdomar. Risken att insjukna i icke-smittsamma sjukdomar påverkas av de systematiska skillnader i livsvillkor och levnadsvanor som finns i samhället. Detta leder till ojämlikhet i hälsa.

Det senaste decenniet har kvinnor och män insjuknat allt mindre i hjärtinfarkt och stroke medan insjuknandet i cancer har ökat (diagram 4.6). Antal döda i hjärtsjukdom, stroke och cancer har minskat mellan 2008 och 2017 (diagram 4.7). Den sociala gradienten för män och kvinnor är tydlig avseende dödlighet i hjärtsjukdom samt vad gäller hjärtinfarkt (diagram 4.8 och diagram 4.9). Kvinnor och män med endast förgymnasial utbildning dör i högre utsträckning i bröstcancer respektive prostatacancer jämfört med dem med högre utbildning (diagram 4.10 och diagram 4.11).

Diagram 4.6 Antal insjuknande i hjärtinfarkt, stroke och cancer 2008–2017

Antal

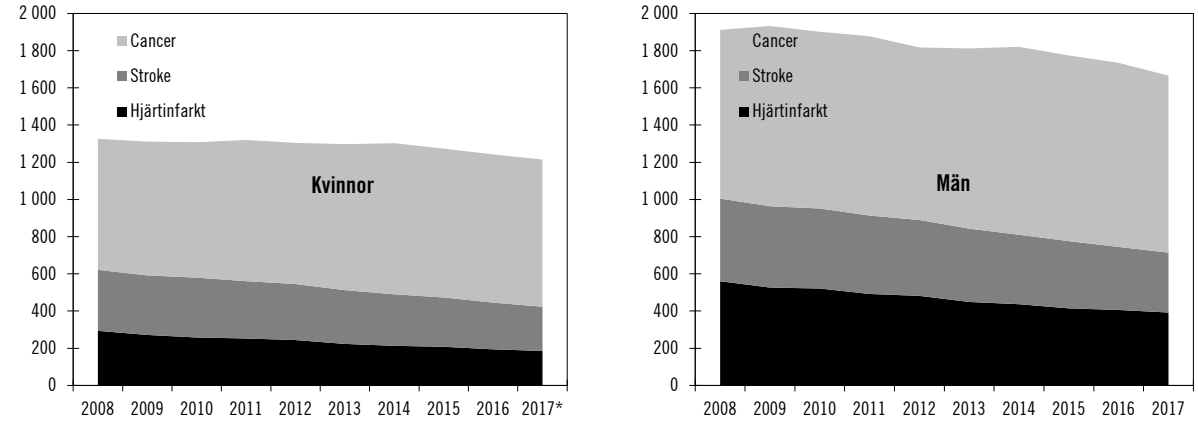

Källa: Socialstyrelsen

Diagram 4.7 Antal döda i hjärtsjukdom, stroke och cancer, 2008–2017

Antal

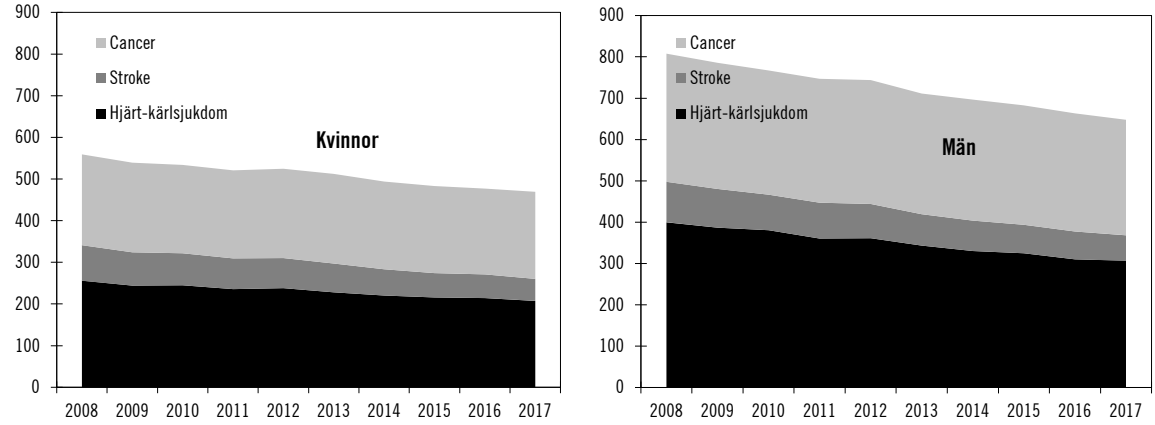

Källa: Socialstyrelsen

Diagram 4.8 Antal döda i ischemisk hjärtsjukdom per 100 000 invånare, kvinnor och män, utbildningsnivå, 2017

Antal döda per 100 000 invånare

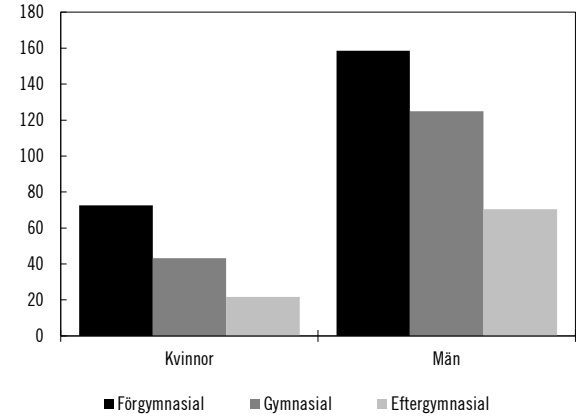

Anm: Åldersstandardiserade värden.
Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret

Diagram 4.9 Antal fall per 100 000 invånare i hjärtinfarkt, kvinnor och män, 35–79 år, utbildningsnivå, 2017

Antal fall per 100 000 invånare

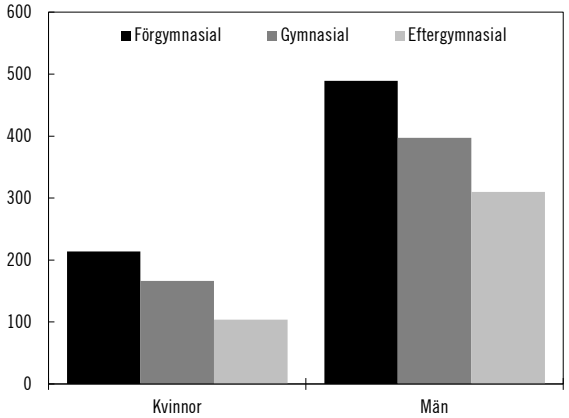

Anm. Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa. Socialstyrelsen

Diagram 4.10 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet i bröstcancer, kvinnor, 35–79 år, utbildningsnivå, 2013–2017

Antal döda per 100 000 invånare

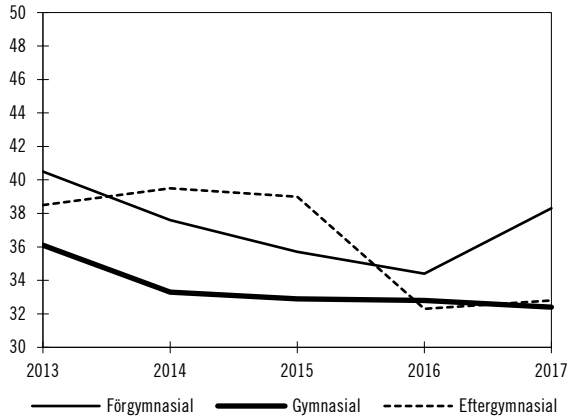

Anm: Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Socialstyrelsen, Cancerregistret och Dödsorsaksregistret.

Diagram 4.11 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet i prostatacancer, män, 35–79 år, utbildningsnivå, 2013–2017

Antal döda per 100 000 invånare

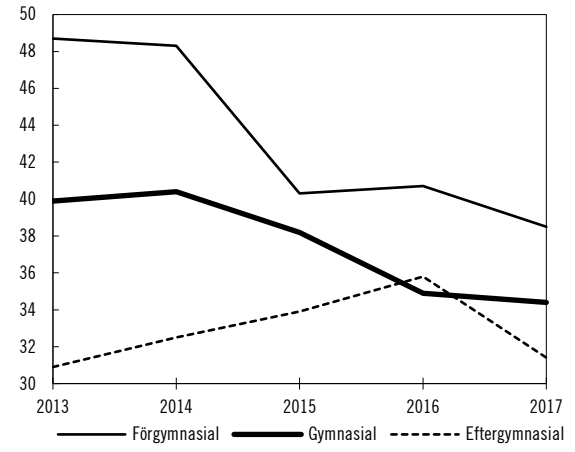

Anm: Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Socialstyrelsen, Cancerregistret och Dödsorsaksregistret.

Diagram 4.12 Andel som anger att de har nedsatt psykiskt välbefinnande (baserat på GHQ5), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018

Procent

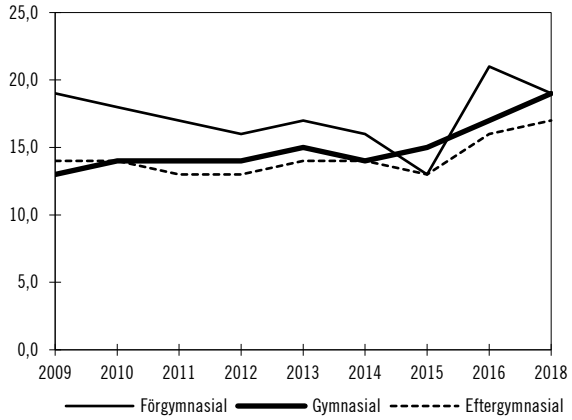

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor, Folkhälsomyndigheten

Diagram 4.13 Andel som anger att de har nedsatt psykiskt välbefinnande (baserat på GHQ5), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018

Procent

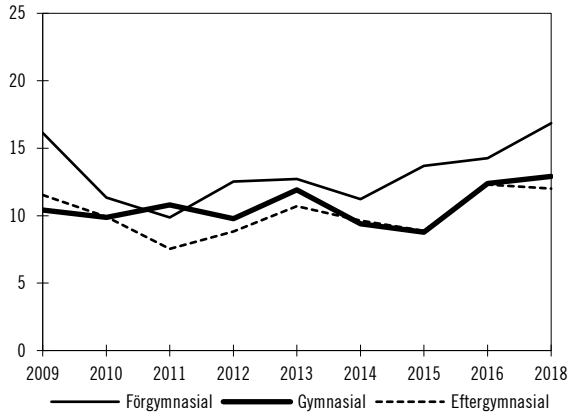

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor, Folkhälsomyndigheten

Psykisk ohälsa i befolkningen

Den psykiska ohälsan är ett allvarligt folkhälsoproblem. Det gäller såväl i Sverige som i övriga Europa. Andelen med nedsatt välbefinnande har ökat de senaste åren såväl för kvinnor som för män. Personer med lägre utbildningsnivå har lägre grad av psykiskt välbefinnande (diagram 4.12 och diagram 4.13). Psykisk ohälsa är utbredd bland personer med funktionsnedsättning. Ungas psykiska hälsa beskrivs även inom utgiftsområde 17. Psykiatriska diagnoser är den vanligaste sjukskrivningsorsaken både bland kvinnor och män (utg. omr. 10).

Suicid

I dag är antalet dödsfall i suicid nästan sex gånger större än antalet dödsfall i trafiken. Antalet suicid per 100 000 har legat på relativt oförändrade nivåer de senaste tio åren. Under 2017 var antalet avlidna i suicid bland män 20 per 100 000 invånare samt 8 för kvinnor. Personer med förgymnasial utbildningsnivå dör i större utsträckning till följd av suicid än personer med eftergymnasial utbildningsnivå. Fler män än kvinnor dör i suicid. Det är drygt tre gånger så många män som kvinnor som avlider av suicid i åldersgruppen 65–84 år. Se mer i diagram 4.14 respektive 4.15.

Diagram 4.14 Antal suicid och dödsfall med oklar avsikt per 100 000 invånare, utbildningsnivå, kvinnor

Antal fall per 100 000 invånare

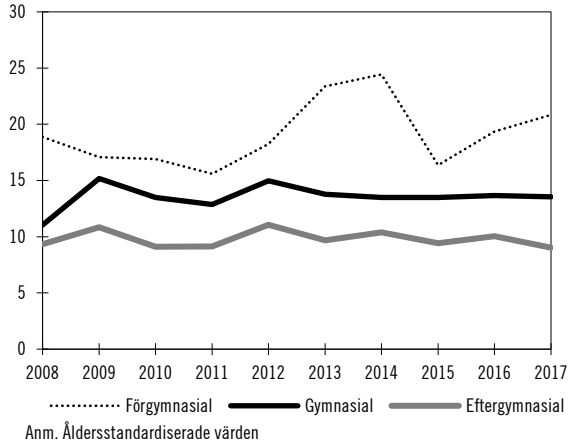

Anm. Åldersstandardiserade värden
Källa: Socialstyrelsen

Diagram 4.15 Antal suicid och dödsfall med oklar avsikt per 100 000 invånare, utbildningsnivå, män

Antal fall per 100 000 invånare

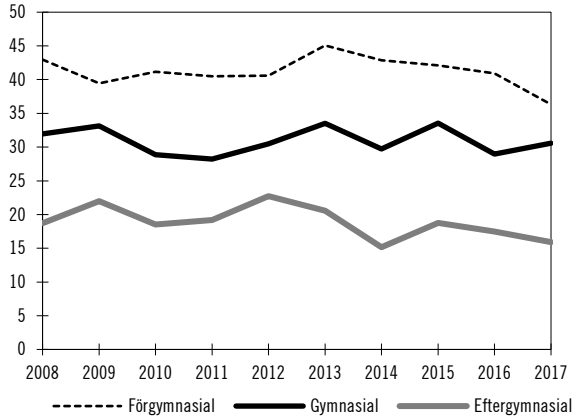

Anm. Åldersstandardiserade värden
Källa: Socialstyrelsen

Folkhälsoarbete inom EU och internationellt

Folkhälsoarbetet inom EU drivs genom det s.k. hälsoprogrammet. EU:s hälsoprogram är EU:s finansieringsmekanism för åtgärder inom folkhälsoområdet. Under 2019 har stöd från hälsoprogrammet gått till olika samarbetsprojekt mellan myndigheter i EU:s medlemsstater bl.a. rörande kost och fysisk aktivitet, stärkt beredskap för insatser vid biologiska och kemiska terrorattacker och digitala stöd för patientcentrerad vård. Vidare har stöd gått från EU:s hälsoprogram för europeiskt samarbete vad gäller patientregister för ovanliga sjukdomar samt för det fortsatta arbetet för att minska antibiotikaresistens.

Sverige har gett stöd till arbetet inom Världshälsoorganisationen (WHO).

Världshälsoförsamlingen antog i maj en strategi för hälsa, miljö och klimatförändringar. Strategin anger att miljöfaktorer orsakar 13 miljoner förtida dödsfall per år, vilket kan motverkas genom att miljö, klimat och hälsa hanteras i ett samlat grepp.

Insatser för att stärka den psykiska hälsan

Regeringen satsar 2019 ca 2,1 miljarder kronor för att stärka arbetet med att främja psykisk hälsa och motverka psykisk ohälsa. Strategin för psykisk hälsa 2016–2020 utgår från fem fokusområden: förebyggande och främjande arbete, tidiga insatser, enskildas delaktighet och rättigheter, utsatta grupper samt ledning, styrning och organisation.

Regeringen avsatte 2019 ca 1,8 miljarder kronor i överenskommelsen Insatser inom området psykisk hälsa, mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Merparten av medlen fördelas till landsting och kommuner för att förstärka huvudmännens insatser för att möta psykisk ohälsa. I överenskommelsen finns vissa områden som regeringen bedömt som särskilt problematiska eller särskilt viktiga för att kunna möta utmaningarna med psykisk ohälsa hos befolkningen. Dessa områden är första linjens vård för barn och unga, minskade köer till barn- och ungdomspsykiatrin, ungdomsmottagningarna samt samverkan inom och mellan olika huvudmän för personer som behöver insatser från flera aktörer.

Socialstyrelsen inkom i maj 2019 med en uppföljning av 2016–2018 års överenskommelser inom området psykisk hälsa mellan staten och SKL. Uppföljningen visar bl.a. att överenskommelserna har resulterat i många utvecklingsarbeten i kommuner och regioner vilka sammantaget stärker förutsättningarna för en mer kunskapsbaserad, säker, individanpassad, effektiv och tillgänglig vård och omsorg. Huruvida och i vilken utsträckning detta utvecklingsarbete också har medfört lokalt och regionalt förbättrad tillgänglighet till vård och omsorg av högre kvalitet än tidigare, har Socialstyrelsen inte kunnat fastställa via denna uppföljning.

Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen arbetar inom myndigheternas respektive ansvarsområden med att förebygga och motverka psykisk ohälsa. Regeringen har, genom ett generellt uppdrag att genomföra kartläggningar och

analyser, gett Socialstyrelsen större möjligheter att själva planera sin verksamhet kring arbetet med psykisk ohälsa. I vissa frågor som t.ex. samsjuklighet, beroende och annan psykisk ohälsa, har regeringen även gett Socialstyrelsen särskilda uppdrag. Dessutom har Folkhälsomyndigheten bl.a. fått i uppdrag att stödja kunskapsutveckling på regional och lokal nivå samt inom den ideella sektorn inom området psykisk hälsa.

SKL har i rapporten Psykiatrin i siffror, visat att antalet besök inom barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) och vuxenpsykiatrin sammanlagt ökat med knappt 400 000 mellan åren 2016 och 2018. Inom BUP har det framkommit ytterligare positiva resultat med en ökad bemanning genom att antalet läkare och antalet sjuksköterskor har ökat med 8 respektive 4 procent mellan åren 2016 och 2017. Dock har andelen personer som söker vård för psykisk ohälsa ökat i en högre takt, vilket innebär att köerna till vård fortfarande är långa på vissa håll i landet.

Regeringen har under 2019 avsatt 108 miljoner kronor för att stärka civilsamhällets arbete med psykisk hälsa/ohälsa.

Regeringen har sedan 2016 årligen avsatt 500 miljoner kronor i syfte att stimulera tillgången till behandling- och rehabiliteringsinsatser för patienter med lindrig eller medelsvår psykisk ohälsa eller smärtproblematik inom ramen för överenskommelsen En effektiv och kvalitetssäker sjukskrivningsprocess, som slutits mellan SKL och regeringen.

Asylsökande och nyanländas psykiska hälsa

Regeringen har 2016–2019 avsatt 40 miljoner kronor årligen för insatser som syftar till att stärka psykiatrisk traumavård för asylsökande och nyanlända. Medel har inom satsningen bl.a. fördelats till Röda Korset och Vårsta Diakonigård för att stärka och utveckla verksamhet kring traumastöd.

Från och med 2018 avsätter regeringen 50 miljoner kronor årligen för insatser som syftar till att stärka psykisk hälsa hos bl.a. asylsökande och nyanlända barn och unga. Medel inom satsningen 2019 har bl.a. fördelats till organisationer inom civilsamhället som arbetar för att stärka psykisk ohälsa hos målgruppen.

Vård och behandling i hälso- och sjukvården vid beroendesjukdomar

Andelen personer i befolkningen som vårdats inom hälso- och sjukvårdens slutenvård eller den specialiserade öppenvården, med en diagnos som indikerar ett pågående beroende, ökar medan frivilliga insatser enligt socialtjänsten minskar (Individ- och familjeomsorgen, lägesrapport, Socialstyrelsen 2018).

Andelen i befolkningen som vårdats inom hälso- och sjukvården för alkoholberoende har ökat bland kvinnor och män som är 65 år eller äldre. Inom slutenvården har andelen i åldern 75–84 år med alkoholberoende ökat 2006–2016 (för kvinnor med 73 procent och för män med 63 procent). Samordning mellan missbruks- och beroendevården och äldreomsorgen är betydelsefull vid risk- och missbruk av alkohol bland personer som har insatser från äldreomsorgen. År 2018 hade 39 procent av kommunerna en aktuell rutin för ett samordnat stöd. Det är en förbättring jämfört med 2017, då motsvarande siffra var 35 procent.

Statistiken för 2006–2016 visar även en stor ökning av andelen av både kvinnor och män som har haft en vårdkontakt inom hälso- och sjukvården med diagnos som är relaterad till drogberoende, särskilt inom den specialiserade öppenvården. Bland kvinnor inom slutenvården har ökningen varit störst i åldersgruppen 25–34 år och bland män har den varit störst inom åldersgruppen 15–19 år (Individ- och familjeomsorg, lägesrapporten 2018, Socialstyrelsen).

Behov av ökad samverkan mellan landsting och kommun

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) konstaterade 2018 att samverkan även fortsatt är ett utvecklingsområde inom vård- och omsorg. Tillsynen visar att det krävs mer samverkan när det gäller vård och omsorg för personer med missbruk och beroende, både inom socialtjänsten respektive hälso- och sjukvården, och mellan kommuner och landsting. Andelen kommuner som har överenskommelser med landsting om vård och stöd för personer med beroendeproblematik har ökat, men utvecklingen de senaste två åren har varit negativ. Under 2019 hade 47 procent av kommunerna en sådan överenskommelse, jämfört med 53 procent 2018 och 56 procent 2017.

Personer med samsjuklighet mellan beroende och annan psykisk ohälsa är en särskilt utsatt grupp. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga förekomsten av samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och beroendeproblematik samt att vid behov lämna förslag på hur vård och omsorg kan förbättras genom samverkan. Regeringen har även avsatt medel, inom ramen för

överenskommelsen med SKL inom området psykisk hälsa, till insatser som syftar till att förbättra samverkan mellan landsting och kommun för personer med samsjuklighet.

Förebyggande arbete mot suicid
Regeringen har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att bygga upp, utveckla och samordna det nationella arbetet med att främja psykisk hälsa och förebygga suicid i hela befolkningen. Myndigheten har för 2019 fördelat 25 miljoner kronor till 29 ideella organisationer som bedriver främjande eller förebyggande arbete inom området psykisk hälsa och suicidprevention. Återrapporteringen av 2018 års medel visar att bidraget har använts till relevanta verksamheter som stärkt det suicidförebyggande arbetet och förbättrat den psykiska hälsan.

Regeringen har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att genomföra en fördjupningsstudie samt fördela medel rörande psykisk hälsa och suicidprevention riktat till transpersoner.

Skydd mot smittsamma sjukdomar

Förebyggande och hantering av globala hälsohot
Regeringen beslutade i november 2018 att avsätta 40 miljoner kronor till Världshälsoorganisationens (WHO:s) krisfond (”Contingency Fund for Emergencies”) som inrättades 2015 efter en utvärdering av WHO:s respons till ebolautbrottet i Västafrika 2014. Fonden är central för WHO:s möjligheter att agera vid hälsorelaterade kriser och bidrar därmed till det globala arbetet mot hälsohot och stärkt folkhälsa.

Folkhälsomyndigheten är utsedd till nationell myndighet för inneslutning av poliovirus. Folkhälsomyndigheten har år 2018 granskat och som första land i världen beviljat ett intyg om deltagande till en svensk vaccinproducent. Certifikatet innebär början på en certifieringsprocess med syfte att bli en så kallad polio-essentiell anläggning. Dessa anläggningar kommer att vara de enda ställen där poliovirus får förvaras eller handhas, och är nödvändiga för bland annat vaccinproduktion.

Folkhälsomyndigheten har fortsatt att stödja WHO:s arbete med frivilliga externa utvärderingar om hur väl det internationella hälsoreglementet (IHR 2005) har införts i olika länder.

Global Health Security Agenda (GHSA) lanserades 2014 av USA som ett femårigt initiativ för att bidra till ökad global säkerhet genom att framför allt lyfta frågan om hälsosäkerhetshot från smittsamma human- och djursjukdomar till en högre politisk nivå. Vid det femte högnivåmötet på Bali i Indonesien antogs det nya ramverket för en fortsättning av GHSA efter 2019 (GHSA 2024). Sverige har valt att fortsatt delta i arbetet vad avser antimikrobiell resistens och zoonoser.

Sverige har deltagit i arbetet som bedrivs av EU:s hälsosäkerhetskommitté och dess undergrupper, som bland annat arbetar med risk- och krisbedömningar. Europeiskt centrum för förebyggande och kontroll av sjukdomar (ECDC) är här en central aktör, vars arbete och mandat på området är avgörande.

Folkhälsomyndigheten har deltagit i flera europeiska övningar för att hantera hälsohot, t.ex. med fokus på laboratoriernas förmåga att hantera biorisker inklusive åtgärder vid en eventuell laboratorieincident.

Folkhälsomyndigheten har förstärkt beredskapen vad gäller beredskapslager av vissa smittskyddsläkemedel (antivirala läkemedel och antibiotika) genom att teckna avtal om köp av antiviraler för långtidslagring. Folkhälsomyndigheten har även säkerställt förutsättningar för att fortsatt genomföra hållbarhetstester på lagerhållna antiviraler som har passerat godkänt hållbarhetsdatum. I början av år 2019 gav regeringen Folkhälsomyndigheten i uppdrag att säkerställa tillgången till vissa antibiotika för beredskapsändamål. Uppdraget gäller till och med år 2021. Regeringen gav även Folkhälsomyndigheten i uppdrag att säkerställa tillgång till vaccinbehandling för befolkningen vid en pandemi.

Antibiotikaresistens – ett globalt hälsohot som ökar i omfattning
Folkhälsomyndigheten rapporterar att antibiotikaresistensen hos människor i Sverige ökar. Antalet fall med anmälningspliktig resistens beräknas fördubblas till 2030 och mer än fyrfaldigas till 2050. De sammanlagda kostnaderna för antibiotikaresistens beräknas av Folkhälsomyndigheten uppgå till nästan 16 miljarder kronor fram till 2050. Resistensläget i Sverige är emellertid bättre än i många andra länder och antibiotikaanvändningen är relativt sett låg.

Utvecklingen vad gäller antalet anmälda fall av MRSA (meticillinresistenta gula stafylokocker) presenteras i diagram 4.16. Under 2018 var det totala antalet anmälda fall 3 864 (2015 bland kvinnor och 1 849 bland män).

Diagram 4.16 Antal anmälda fall av infektion med meticillinresistenta gula stafylokocker (MRSA), kvinnor och män, 2009–2018

Antal fall

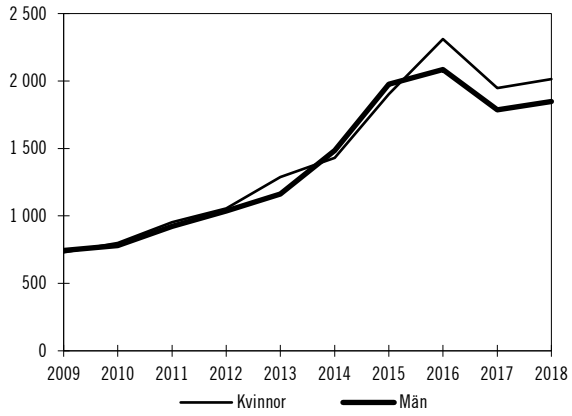

Källa: SmiNet, Folkhälsomyndigheten.

Diagram 4.17 Antal expedieringar av antibiotika per 1 000 invånare, kvinnor och män, 2009–2018

Antal recept per 1 000 invånare

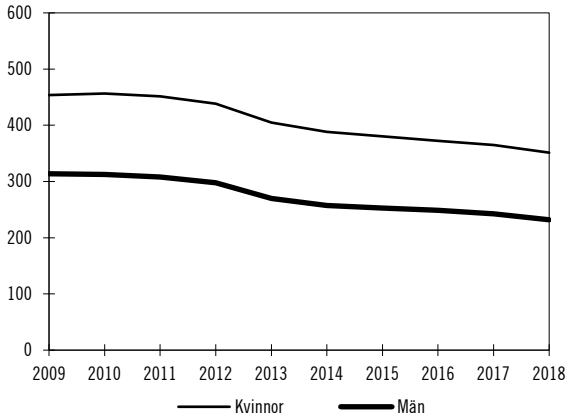

Källa: Socialstyrelsen, Läkemedelsregistret.

Problemet med antibiotikaresistens behöver angripas tvärsektoriellt, enligt ”one health”-konceptet. Det innebär att bl.a. människors och djurs hälsa, miljö, forskning, utbildning och internationellt utvecklingssamarbete involveras. Regeringen har gett i uppdrag till mer än 20 myndigheter att ingå i en nationell samverkansfunktion som även involverar icke-statliga aktörer. Inom ramen för samverkansfunktionen utfördes det under 2018 en rad aktiviteter i enlighet med den handlingsplan som tagits fram.

I Sverige har ett enträget arbete mot antibiotikaresistens under flera år lett till att antibiotikaförsäljningen på recept stadigt har sjunkit. Under 2018 minskade den totala expedieringen av antibiotika jämfört med 2017, från 304 till 291 expedieringar per 1 000 invånare och år. Antalet expedieringar av antibiotika per 1 000 invånare 2018 var 351 för kvinnor och 232 för män (diagram 4.17). Antibiotikaförsäljningen sjönk även i åldersgruppen 0–6 år.

Antibiotikaförskrivningen inom tandvården minskade med ca 31 procent under perioden 2009–2017. Det finns dock stora regionala skillnader i förskrivningen. Skåne, Stockholms och Västmanlands län har störst andel antibiotikaförskrivningar. I Västerbottens län får minst andel tandvårdspatienter antibiotika. Det finns också skillnader i förskrivningen mellan Folktandvården och privata mottagningar. Andelen patienter som får en antibiotikaförskrivning i Folktandvården har minskat med 44 procent mellan 2009 och 2017. Under samma period var minskningen inom den privata tandvården betydligt mindre (10 procent).

Resistensläget i Sverige påverkas av utvecklingen internationellt. Sverige verkar för att driva frågan framåt inom Europeiska unionen (EU) och globalt. Sverige har aktivt bidragit till de rådsslutsatser om antimikrobiell resistens som togs fram under det rumänska ordförandeskapet i EU 2019. Folkhälsomyndigheten har i uppdrag att ge stöd till internationellt arbete beträffande antibiotikaresistens och har utsetts till ett samarbetscentrum för Världshälsoorganisationen (WHO) inom antibiotikaresistensområdet. Arbetet för en ökad miljöhänsyn i läkemedelslagstiftningen inom Europeiska unionen och internationellt är också angeläget ur ett antibiotikaresistensperspektiv (avsnitt 3 Hälso- och sjukvårdspolitik). Sverige har engagerat sig aktivt i den process som syftar till att följa upp högnivåmötet om AMR som genomfördes i FN:s generalförsamling 2016.

Antibiotikaresistens behandlas även inom andra utgiftsområden, såsom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Vaccinationsprogram

Vaccinationstäckningen är fortsatt hög och stabil. I befolkningen finns det överlag ett högt förtroende för vaccinationsprogrammen. Folkhälsomyndighetens senaste rapport från 2018 om de nationella vaccinationsprogrammen visar att ca 97 procent av 2-åringarna är fullvaccinerade. Andelen flickor som är vaccinerade mot humant papillomvirus (HPV) har ökat. I slutet av 2018 var 84 procent av alla 12-åriga flickor vaccinerade med minst en dos HPV-vaccin. Vissa grupper i samhället t.ex. asylsökande och nyanlända har fortfarande en lägre vaccinationstäckning, vilket kan medföra risker för utbrott av t.ex. mässling.

I juni 2018 gav regeringen Folkhälsomyndigheten i uppdrag att under 2018–2020 genomföra åtgärder för att förstärka och utveckla arbetet med information och kommunikation om vaccinationer. Åtgärderna ska stärka det arbete som landstingen och kommunerna bedriver avseende vaccinationer och som i första hand riktas mot barn.

Inom ramen för överenskommelsen Insatser för ökad tillgänglighet i barnhälsovården m.m. mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting 2018 har informationsinsatser till föräldrar genomförts om nyttan med vaccination. Felaktig information och rykten som sprids om vaccinationer har bemötts. Riktade insatser har genomförts för att öka vaccinationstäckningen i områden där vaccintäckningen är lägre. Informationsträffar för föräldrar har bl.a. anordnats, lokala flödesscheman för bemötande och samtal med föräldrar om vaccination har utarbetats samt en struktur för stöd till föräldrar som är tveksamma till vaccination.

Den 1 september 2019 utökades det nationella allmänna vaccinationsprogrammet för barn med vaccination mot rotavirus.

Regeringen beslutade under våren 2019 att ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att komplettera de hälsoekonomiska delarna i myndighetens beslutsunderlag om HPV-vaccination för pojkar. Myndigheten redovisade uppdraget i april 2019.

I december 2018 antogs rådsrekommendationer om stärkt samarbete mot sjukdomar som kan förebyggas genom vaccination. Rådsrekommendationerna syftar till att stärka samarbetet och samordningen mellan medlemsstaterna, industrin och andra relevanta intressenter för att bl.a. öka vaccinationstäckningen och främja tilltron till vaccinationer.

Ersättning till personer som har insjuknat i narkolepsi

Personer som fått narkolepsi, som med övervägande sannolikhet har orsakats genom användning av vaccinet Pandemrix, kan få ersättning för personskada enligt lagen (2016:417) om statlig ersättning till personer som har insjuknat i narkolepsi efter pandemivaccinering. Ersättningen hanteras i första hand av Läkemedelsförsäkringen och i andra hand av staten. Kammarkollegiet har ansvar för att pröva rätten till den statliga ersättningen. Till och med februari 2019 hade Läkemedelsförsäkringen och Kammarkollegiet mottagit 584 skadeanmälningar (318 flickor/kvinnor och 256 pojkar/män) respektive 178 (95 flickor/kvinnor och 83 pojkar/män). Läkemedelsförsäkringen hade lämnat godkännande i 414 ärenden (213 flickor/kvinnor och 201 pojkar/män) och Kammarkollegiet hade lämnat godkännande i 91 ärenden (45 flickor/kvinnor och 46 pojkar/män). Narkolepsiföreningen Sverige har beviljats ekonomiskt bidrag för 2011–2018.

Hälsofrämjande sjukvård

Hälsofrämjande hälso- och sjukvård bidrar till en hållbar hälso- och sjukvård

Detta avsnitt beskrivs i avsnitt 3 Hälso- och sjukvårdspolitik.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Hivinfektion och andra sexuellt överförbara sjukdomar

Sjukdomsstatistik från 2018 visar att klamydia fortsatt minskat något. Även antalet fall av både hepatit B och hepatit C minskade 2018. Spridningen av hivinfektion i Sverige har däremot ökat från föregående år. För gonorré sker också en fortsatt ökning under 2018 och det rapporteras även en markant ökning av syfilis.

Enligt Folkhälsomyndighetens årsredovisning har myndigheten under året etablerat myndighetssamverkan för bl.a. hiv/STI-prevention inom ramen för sitt uppdrag att verka för nationell samordning och kunskapsuppbyggnad inom sexuell hälsa och rättigheter. Samverkansgruppen ska vara en arena för dialog, kunskapsutbyte och strategisk samverkan mellan tio myndigheter.

Folkhälsomyndigheten fördelade 2018 totalt drygt 61 miljoner kronor i statsbidrag till organisationer med verksamhet inriktad mot hiv/aids och vissa andra sjukdomar, varav 40 miljoner kronor till aktörer på regional och lokal nivå. Regeringen har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att analysera hur arbetet med att behandla, förebygga och förhindra smittspridning av hepatit C kan förbättras. I slutrapporten identifierar Folkhälsomyndigheten fyra prioriterade områden för det kommande arbetet: primär och sekundärpreventiva aktiviteter, verksamheter för att nå riskgrupper, uppföljning, epidemiologisk övervakning och utvärdering samt aktörers samverkan och samarbete på strategiska arenor.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Regeringen har sedan 2016 gett ekonomiskt stöd till ett projekt som Riksförbundet för sexuell och reproduktiv hälsa (RFSU) driver. Projektet syftar till att förbättra den sexuella och reproduktiva hälsan hos kvinnor med migrantbakgrund genom att RFSU utarbetar och sprider målgruppsanpassad information både till kvinnorna själva och till hälso- och sjukvårdspersonal som möter kvinnorna i vården. Projektet har under 2018 även omfattat intervjuer med och information till män om sexuella och reproduktiva rättigheter. Under 2016–2018 har insatserna bl.a. riktat sig mot kvinnor från Somalia, Iran, Irak, Afghanistan och Kurdistan där information har tagits fram som möter deras specifika behov. RFSU ser ett fortsatt stort behov av information till målgruppen och under 2019 kommer de inplanerade projektaktiviteterna att innefatta både kvinnor och män från den primära målgruppen. RFSU kommer även att fortsätta att arbeta med ett flertal insatser för att öka tillgängligheten till information och upplysning på olika språk. En viktig del av projektet är spridning av allt upplysningsmaterial och riktade utskick kommer därför att göras mot utvalda yrkesgrupper och genom informationsspridning och deltagande i nationella konferenser.

Regeringen har de senaste åren ingått flera överenskommelser med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om kvinnors hälsa och en stärkt förlossningsvård. Därtill har ett flertal regeringsuppdrag till myndigheter beslutats med syfte att stärka området, se vidare i avsnitt 3 Hälso- och sjukvårdspolitik.

Folkhälsomyndigheten slutredovisade i juni regeringsuppdraget om att genomföra en befolkningsstudie om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Befolkningsstudien visar överlag på stora könsskillnader. Resultatet visar att den sexuella hälsan överlag är god, 58 procent av befolkningen uppger att de är nöjda med sitt sexliv. Nästan hälften av alla kvinnor i studien uppger att de någon gång har varit utsatta för sexuella trakasserier. Även sexuella övergrepp är utbrett i befolkningen. Enligt studien är det mycket ovanligt att kvinnor har betalat eller gett annan ersättning för sex. Men bland männen är det nästan var tionde som gjort det någon gång. 80 procent av dem som gett ersättning för sex har gjort det utomlands. Av männen använder 70 procent pornografi. Lika många kvinnor använder aldrig pornografi.

I juli fick Folkhälsomyndigheten i uppdrag att utarbeta en nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Grundläggande utgångspunkter vid framtagandet av strategin ska vara en god, jämlik, och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen. Strategin ska även ha som målsättning att bidra till en samtyckeskultur i Sverige i frågor som rör sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter behandlas även inom Internationell samverkan (utg. omr. 5), Internationellt bistånd (utg. omr. 7) och Ungdomspolitik (utg. omr. 17).

Matvanor och fysisk aktivitet

Övervikt och fetma orsakar en stor del av sjukdomsbördan i Sverige. Den årliga kostnaden för fetma beräknas till över 70 miljarder kronor. Övervikt och fetma åtföljs av exempelvis hjärt-kärlsjukdomar, typ 2-diabetes, sjukdomar i rörelseapparaten, vissa cancerformer samt förtida död. Det är centralt vad vi äter och hur fysiskt aktiva vi är. Stillasittande fritid, fetma, daglig rökning och låg konsumtion av frukt och grönsaker är vanligare bland personer med funktionsnedsättning jämfört med övrig befolkning.

År 2018 var andelen som uppgav att de äter frukt och grönsaker mer än 3 gånger per dag 29 procent för kvinnor och 14 procent för män. Ingen förändring ses under 2009–2018 (diagram 4.18). Störst andel som äter frukt och grönsaker mer än tre gånger per dag finns i gruppen 30–40 år för både kvinnor och män.

Skillnaderna i grupper med olika utbildningsnivåer är små för kvinnor (diagram 4.19). Däre-

mot äter män med endast förgymnasial utbildning i större utsträckning lite frukt och grönsaker jämfört med grupperna med högre utbildning (diagram 4.20).

Se mer om matvanor i avsnittet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Mer om fysisk aktivitet och friluftsliv finns i avsnitt om friluftslivspolitik inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Diagram 4.18 Andel som anger att de äter lite respektive mycket frukt och grönsaker, kvinnor och män, 16–84 år, 2009–2016, 2018

Procent

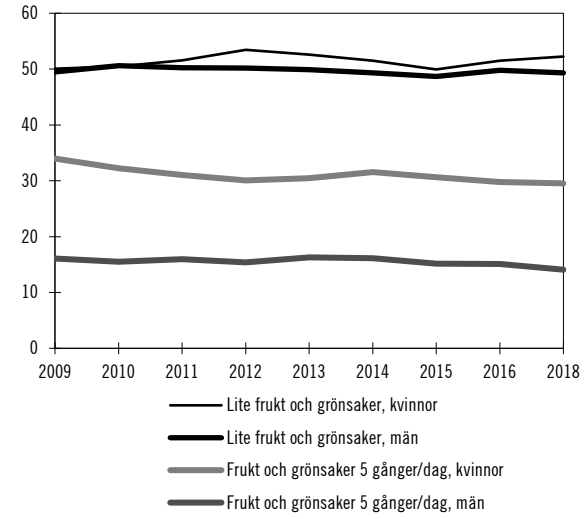

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Diagram 4.19 Andel som anger att de äter lite frukt och grönsaker (0–1,3 gånger/dag), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018

Procent

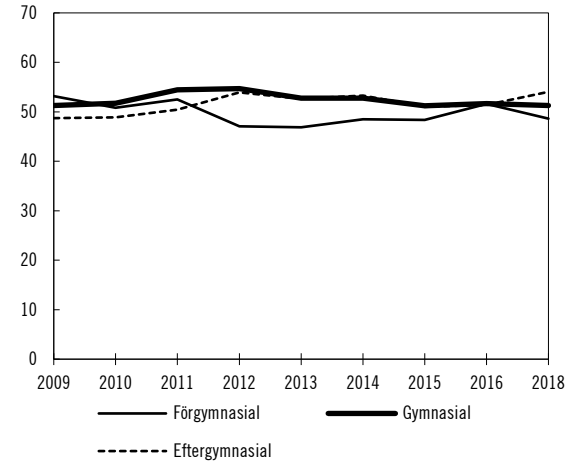

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Diagram 4.20 Andel som anger att de äter lite frukt och grönsaker (0–1,3 gånger/dag), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018

Procent

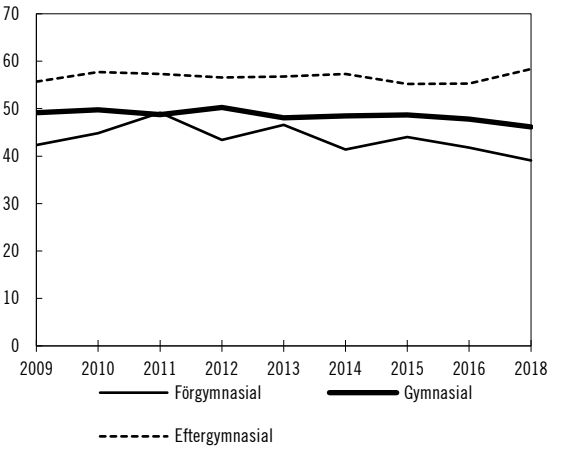

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

*Fetma ökar **och** är vanligare bland äldre och dem med lägre utbildning*

Andelen vuxna med fetma har tredubblats sedan 1980-talet. I dag har mer än hälften av befolkningen 16–84 år övervikt (36 procent) eller fetma (15 procent), se diagram 4.21. År 2018 var andelen med fetma 15 procent för kvinnor och 16 procent för män. Kroppsvikten har ökat bland barn och ungdomar 11–15 år de senaste 25 åren, och bland 15-åriga flickor och pojkar har cirka 13 respektive 17 procent övervikt eller fetma. I WHO:s undersökning Childhood Obesity Surveillance Initiative visar data för Sverige att

28 procent av flickorna och 27 procent av pojkarna 6–9 år har övervikt eller fetma.

Störst andel med fetma finns i de äldre grupperna (45–64 och 65–84 år). Andelen med fetma är högst bland dem med förgymnasial utbildning (24 procent) och lägst i gruppen med eftergymnasial utbildning (14 procent).

Diagram 4.21 Andel invånare i åldern 16–84 år som uppgav övervikt, fetma eller övervikt och fetma fördelat på kön under perioden 2009–2018

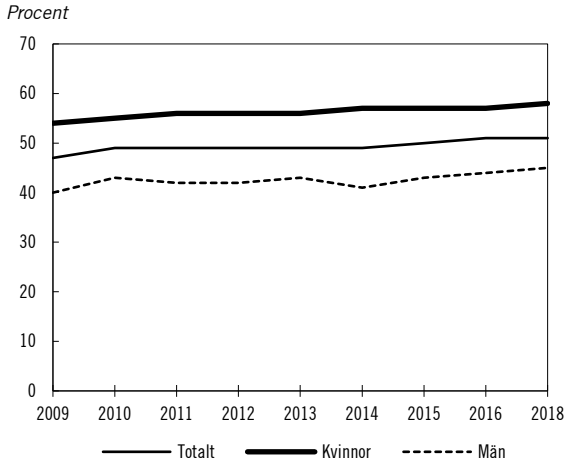

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Under våren inkom Statskontoret med en av regeringen beställd utredning om hur den offentliga styrningen för att främja hälsosamma kostvanor skulle kunna stärkas.

Fysisk aktivitet och stillasittande fritid

En sammanställning av studier visar att daglig fysisk aktivitet kan minska risken för förtida dödlighet till följd av långvarigt stillasittande. Personer som ägnar sig åt måttlig eller ansträngande fysisk aktivitet minst 1 timme per dag och är stillasittande mer än 8 timmar per dag har lägre risk att dö i förtid, jämfört med de som sitter stilla mindre än 4 timmar om dagen men i övrigt inte är fysiskt aktiva. Omkring två tredjedelar av befolkningen uppger 2018 att de är fysiskt aktiva. Skillnaden är liten mellan kvinnor och män, men andelen som uppger fysisk aktivitet är högre i gruppen med eftergymnasial utbildningsnivå än i gruppen med endast gymnasial eller förgymnasial utbildningsnivå (diagram 4.22 och 4.23).

Folkhälsomyndigheten har genomfört en undersökning där barn och unga som är 11, 13 eller 15 år har burit aktivitetsmätare under en vecka. För de flesta är graden av fysisk aktivitet för låg enligt resultat från studien. Barn och unga är inaktiva det mesta av sin vakna tid. Det innebär att de sitter, halvligger eller står ganska stilla. Den inaktiva tiden ökar dessutom med åldern. I friluftslivspolitiken prioriteras bl.a. målgrupperna barn och ungdomar (se utg.omr. 17).

Diagram 4.22 Andel som anger att de är fysiskt aktiva minst 300 minuter per vecka, kvinnor och män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2018

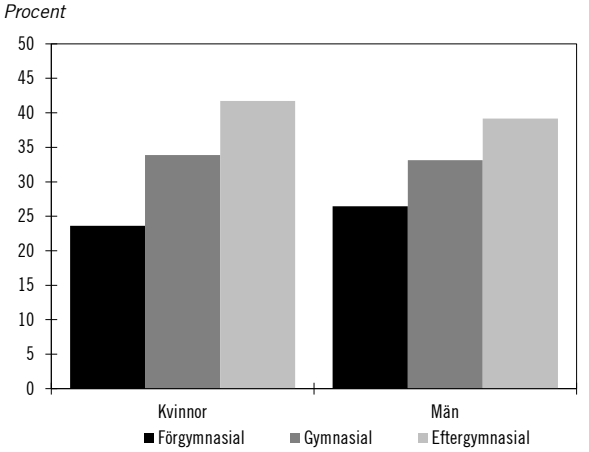

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Diagram 4.23 Andel som anger att de sitter minst 10 timmar per dygn, kvinnor och män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2018

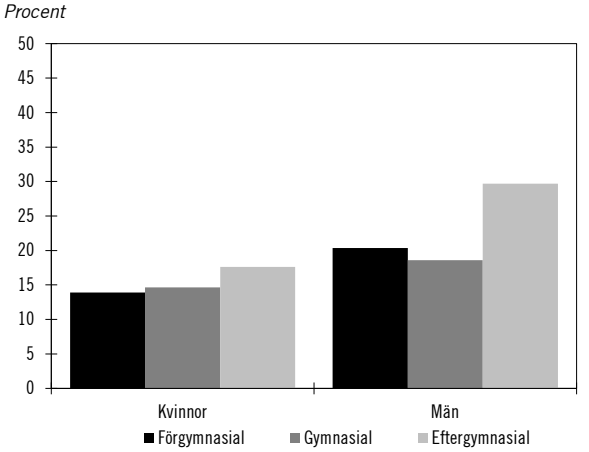

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Alkohol, narkotika, dopning och tobak

En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020

Målet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken återfinns i avsnitt 4.3. Den nationella strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020, även benämnd ANDT-strategin, omfattar sex mål som anger centrala områden för arbetet med dessa frågor på alla nivåer i samhället. Under varje mål

anges ett antal prioriterade insatsområden. Regeringen har låtit utveckla ett uppföljningssystem kopplat till strategins målstruktur för att kunna mäta effekterna av samhällets insatser. Ett hundratal indikatorer finns samlade i en databas som är tillgänglig på Folkhälsomyndighetens webbplats (www.andtuppfoljning.se).

Utvecklingen inom ANDT-området

Mål 1: Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska
Tillgångsbegränsande insatser på alkohol och tobaksområdet ger resultat. Under 2018 uppgick alkoholkonsumtionen till 8,8 liter ren alkohol per invånare som är 15 år och äldre, vilket är en liten minskning jämfört med 2017. Systembolaget är den största anskaffningskällan och stod för 65 procent av den alkohol som konsumerades. Restaurangförsäljningen och resandeinförseln stod för ca 11 procent vardera. Under 2018 minskade alkoholkonsumtionen i Sverige samtidigt som Systembolagets försäljning ökade. Alkohol som införskaffats via smuggling har halverats den senaste tioårsperioden. Andelen skolelever som har inhandlat alkohol på internet har ökat från 2,5 procent 2017 till 3,6 procent 2018. Antalet serveringsställen med stadigvarande serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl har legat relativt stabilt och uppgick 2018 till drygt 18 per 10 000 invånare som är 15 år och äldre. Antalet försäljningsställen av tobaksvaror har minskat kontinuerligt den senaste tioårsperioden. De reala priserna för cigaretter och snus mellan 2017 och 2018 är i princip oförändrade.

Under 2018 reglerades 14 substanser som narkotika och 21 som hälsofarlig vara. Gatupriser kan till viss del spegla tillgången till narkotika och låga priser indikerar hög tillgång. Det är framförallt brunt och vitt heroin där gatupriset sjunkit de senaste åren. Motsvarande prisstatistik för att följa tillgången till dopningspreparat saknas.

Mål 2: Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska
Under de senaste åren har trenden varit tydligt nedåtgående bland elever i årskurs 9 som angett att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna, en nedgång från 64 procent 2008 till ca 40 procent 2018 (ca 43 procent av flickorna och 36 procent av pojkarna). Även i gymnasieskolans årskurs 2 har andelen som druckit alkohol under de senaste 12 månaderna minskat bland både flickor och pojkar. Andelen högkonsumenter av alkohol har också minskat.

Samtidigt har andelen som debuterar med alkohol före 13 års ålder ökat något 2018 (12,2 procent för flickor respektive 11,9 procent för pojkar). Över en tioårsperiod har dock antalet flickor och pojkar som debuterar tidigt med alkohol minskat kraftigt, från ca 30 procent år 2008 till ca 12 procent 2018.

Det är fler flickor än pojkar som i årskurs 9 anger att de rökt de senaste 12 månaderna och fortfarande röker. För 2018 var siffran drygt 13 procent bland flickor och närmare 9 procent bland pojkar. Det är en liten ökning jämfört med tidigare år. I gymnasieskolan gick 2018 tobaksanvändningen upp marginellt för flickor men minskade för pojkar. Snuskonsumtionen på gymnasiet är i stort sett densamma mellan 2017 och 2018, men med stora skillnader i konsumtion mellan flickor och pojkar.

Det trendbrott med minskad användning av alkohol och tobak bland unga som kunnat ses den senaste tioårsperioden finns inte vad gäller användningen av narkotika. I årskurs 9 är det närmare 6 procent av flickorna och 8 procent av pojkarna som uppger att de någon gång testat narkotika. Det förefaller som att ökningen sker bland elever på högstadiet samtidigt som det sker en minskning i narkotikaanvändning bland elever på gymnasiet. År 2018 angav ca 14 procent av flickorna och ca 17 procent av pojkarna i årskurs 2 på gymnasiet att de någon gång använt narkotika, vilket är en minskning jämfört med tidigare år. Användningen av nya psykoaktiva substanser bland skolungdomar visar på fortsatt minskning (diagram 4.24).

Diagram 4.24 Andelen elever i årskurs 9 och gymnasieskolans årskurs 2 som använt nätdroger någon gång, 2012–2018

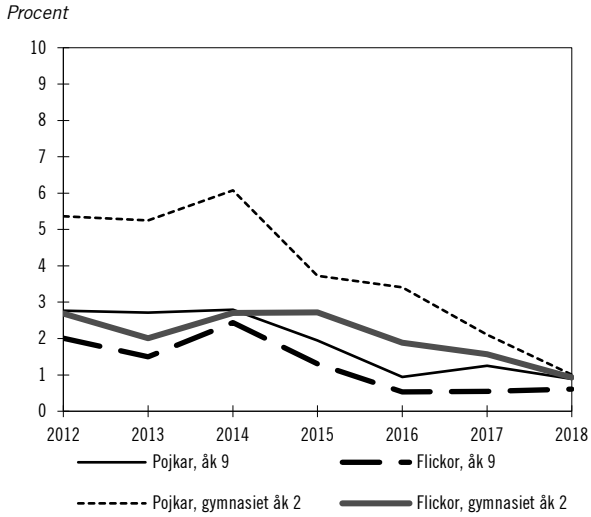

Källa: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Användningen av anabola androgena steroider (AAS) och andra dopningspreparat bland barn och unga har minskat under senare år. År 2018 angav 0,7 procent av eleverna i årskurs 9 att de använt AAS någon gång (jämfört med 1 procent 2017).

Mål 3: Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska

Den självrapporterade riskkonsumtionen av alkohol i befolkningen har legat på en relativt oförändrad nivå de senaste åren för såväl kvinnor som män, 25–84 år (diagram 4.25). Riskkonsumtionen har minskat i åldersspannet 16–44 år, men har däremot ökat i åldrarna 45–84 år, framför allt bland kvinnor. I en enkätstudie gjord av Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN) riktad till befolkningen 17–84 år, angav närmare 7 procent att de dricker alkohol minst fyra gånger i veckan och 4 procent att de hade ett alkoholberoende. Andelen månadsvisa intensivkonsumenter har minskat signifikant för såväl kvinnor som män 17–84 år mellan 2013 och 2017 (från 23,5 till 19,7 procent bland kvinnor och från 44,3 till 38,4 procent bland män.

Diagram 4.25 Andel som anger att de har en riskkonsumtion av alkohol, kvinnor och män, 25–84 år, 2009–2018

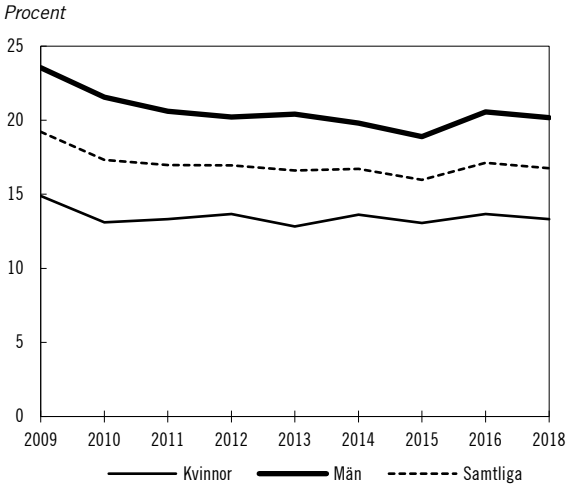

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Andelen som röker dagligen minskar över tid för såväl kvinnor som män och i grupper med olika utbildningsnivåer (diagram 4.26 och 4.27). I åldern 16–29 år uppger 5 procent av kvinnorna och männen att de röker dagligen, vilket är en halvering jämfört med 2008. Andelen snusare är i samma åldersspann 3 procent bland kvinnor och 16 procent bland männen. Det finns betydande socioekonomiska skillnader i rökning bland både män och kvinnor. Personer med endast förgymnasial utbildningsnivå röker i större utsträckning än personer med eftergymnasial utbildning.

Diagram 4.26 Andel som anger att de röker dagligen, kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018

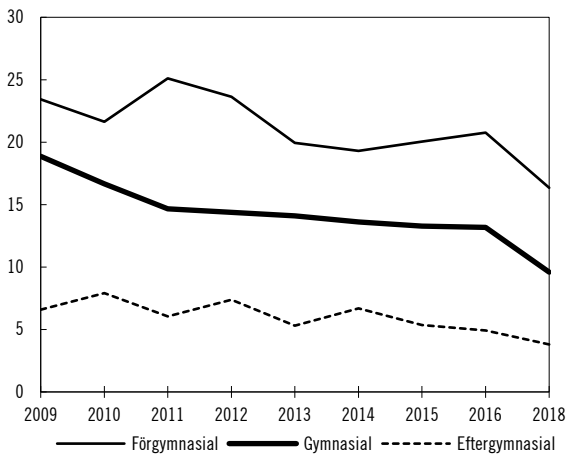

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Diagram 4.27 Andel som anger att de röker dagligen, män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2009–2016, 2018

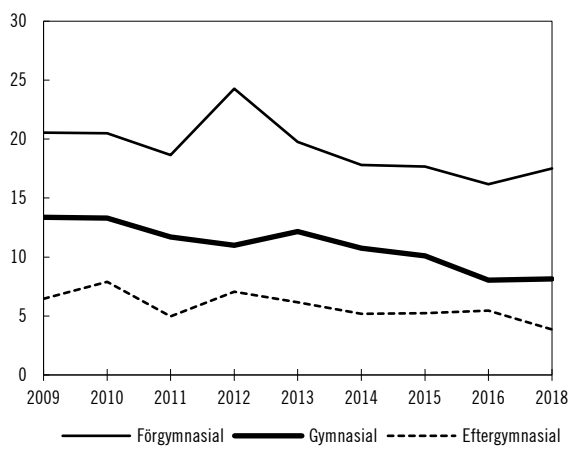

Anm. Ålderstandardisering i 10-årsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016.
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Diagram 4.28 Andel som anger att de använt cannabis senaste 12 månaderna, kvinnor och män, 16–84 år, 2009–2016, 2018

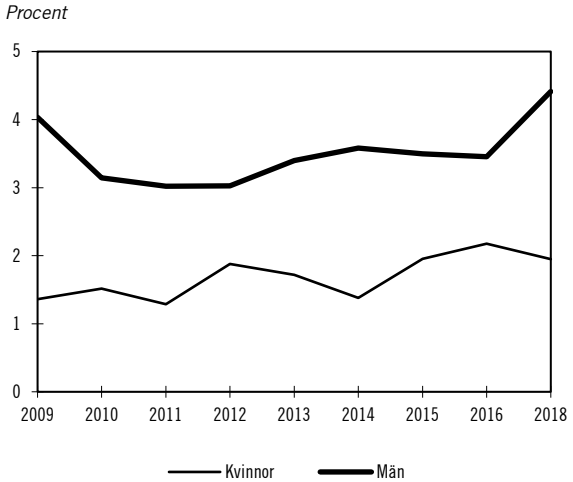

Anm. Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Även om narkotikaanvändningen bland unga i högstadiet och gymnasiet är relativt stabil över tid så är den långsiktiga trenden att volymen ökat mätt i antalet konsumtionstillfällen. Det innebär t.ex. att de som konsumerar cannabis konsumerar oftare, mer eller med högre innehåll av ämnet THC (tetrahydrocannabinol). En enkätstudie genomförd av CAN visar att sedan 2013 har användningen av narkotika och narkotikaklassade läkemedel utan läkares ordination ökat för substanserna cannabis, ecstasy och kokain. Totalt sett rapporterade 4,2 procent av befolkningen att de använt minst ett narkotikaklassat preparat under de senaste 12 månaderna. (se diagram 4.28 utvecklingen över tid avseende cannabis, uppdelad på kvinnor och män). En stor ökning kan bl.a. ses i cannabisanvändning bland kvinnor 17–29 år. Användningen i denna grupp har ökat från 5,2 procent 2013 till 9,3 procent 2017. Andelen användare bland män är dock fortsatt högre än bland kvinnor.

Det finns betydande socioekonomiska skillnader vad gäller narkotikaberoende. Narkotikaberoende är 1,8 gånger vanligare bland män med låg utbildningsnivå jämfört med dem med hög utbildningsnivå (2,8 procent respektive 1,6 procent). Motsvarande skillnad bland kvinnor är 2,5 gånger (4,0 procent respektive 1,6 procent). Kvinnor som är födda utanför Sverige har också större problem med substansbruk av narkotika än kvinnor födda i Sverige. För män är situationen den motsatta.

Det saknas tillförlitliga data över utvecklingen när det gäller bruk av AAS och andra dopningspreparat.

Mål 4: Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet

Antalet som har fått alkoholrelaterad öppen- eller slutenvård minskade 2008–2017 (från 346 till 292 per 100 000 invånare 15 år och äldre). Att få alkoholrelaterad vård var vanligast i åldersgruppen 50–64 år, men även i åldern 64–85 år har det skett en ökning. Majoriteten av de som vårdades var män (drygt 70 procent). Det har under de senaste tio åren skett en stor ökning av andelen kvinnor och män 65 år eller äldre som vårdats på grund av skadligt bruk eller alkoholmissbruk inom hälso- och sjukvården.

Vuxna personer i missbruk och beroende som får frivilliga insatser i öppenvård genom socialtjänsten har minskat kraftigt under de senaste åren. Inom den frivilliga vården var individuellt

behovsprövade öppna insatser den vanligaste åtgärden den 1 november 2018. Knappt 11 300 personer fick någon form av öppen insats. Två tredjedelar av dessa var män, Den frivilliga institutionsvården som beviljats genom socialtjänsten har minskat marginellt för både kvinnor och män de senaste åren.

Den 1 november 2018 tvångsvårdades 304 personer enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), varav 30 procent var kvinnor. Det var en minskning med 18 procent av antalet personer som tvångsvårdades på institution jämfört med 1 november 2017. På samma sätt minskade antalet utskrivna personer under år 2018 jämfört med 2017. Antalet vårdade inom hälso- och sjukvården (i slutenvård och/eller specialiserad öppenvård) med narkotikadiagnos har ökat 2010–2014, framför allt bland män. Under 2015–2017 har dock antalet vårdade, både kvinnor och män, minskat. Bland både män och kvinnor var det vanligast med vård i den yngsta åldersgruppen 16–29 år. Återinskrivning inom 28–365 dagar uppgick 2017 till ca 33 procent för kvinnor och 40 procent för män.

Utvecklingen mot målet beskrivs vidare i avsnitt 6 Politik för sociala tjänster.

Mål 5: Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska

Uppemot 14 procent av befolkningen har i enkätstudier angett att de påverkats negativt av någon närståendes drickande. Under de senaste åren har andelen gravida kvinnor med en riskkonsumtion av alkohol minskat. Andelen som röker under graviditeten minskar också. Antalet kvinnor som avlider årligen med diagnosen kroniskt obstruktiv lungsjukdom (KOL) fortsätter att öka (vilket förklaras av att det finns äldre som är rökare sedan tidigare och nu insjuknar). Antalet döda med explicit alkoholdiagnos som underliggande eller bidragande orsak redovisas i diagram 4.29 och 4.30. Det är fler antal döda med explicit alkoholdiagnos bland personer med endast förgymnasial utbildning jämfört med övriga grupper.

Diagram 4.29 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet enligt alkoholindex (antalet döda med explicit alkoholdiagnos som underliggande eller bidragande dödsorsak), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2013–2017

Antal fall per 100 000 invånare

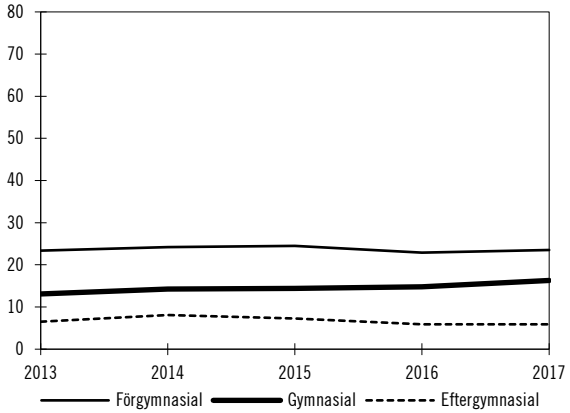

Anm: Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret.

Diagram 4.30 Antal fall per 100 000 invånare för dödlighet enligt alkoholindex (antalet döda med explicit alkoholdiagnos som underliggande eller bidragande dödsorsak), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2013–2017

Antal fall per 100 000 invånare.

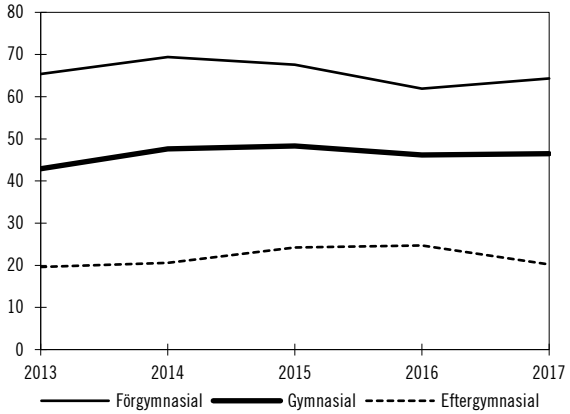

Anm: Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret.

Antalet dödsfall i förgiftningar av narkotikaklassade läkemedel per 100 000 invånare från 15 år och äldre har ökat under perioden 2008–2017 (diagram 4.31 och diagram 4.32). Under 2016 sjönk siffrorna för att därefter återigen öka under 2017. Under 2017 inträffade 626 narkotikarelaterade dödsfall jämfört med 590 året dessförinnan. Opioider förekom i 95 procent av dödsfallen (statistiken är den statistik som rapporteras inom EU, i den nationella statistiken är siffran högre eftersom fler läkemedel omfattas).

Diagram 4.31 Antal fall per 100 000 invånare i narkotikarelaterad dödlighet (dödsfall i förgiftningar av narkotikaklassade läkemedel eller narkotika), kvinnor, 25–84 år, utbildningsnivå, 2008–2017

Antal fall per 100 000 invånare

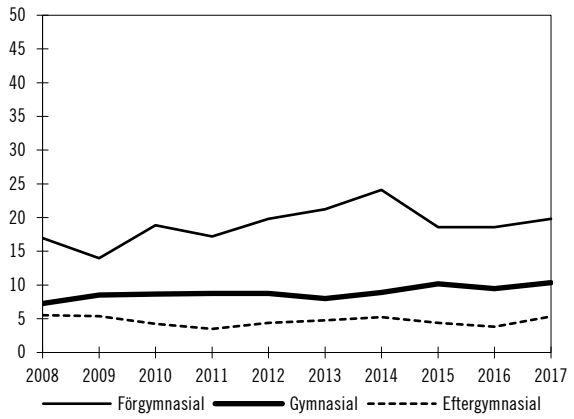

Anm: Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret.

Diagram 4.32 Antal fall per 100 000 invånare i narkotikarelaterad dödlighet (dödsfall i förgiftningar av narkotikaklassade läkemedel eller narkotika), män, 25–84 år, utbildningsnivå, 2008–2017

Antal fall per 100 000 invånare.

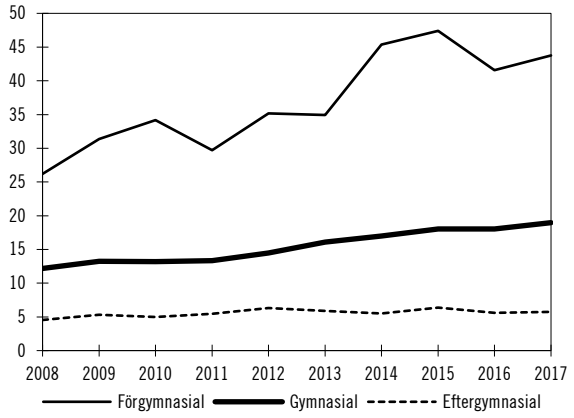

Anm: Åldersstandardisering har utförts med indelning i femårsgrupper efter fördelningen av Sveriges medelfolkmängd år 2016
Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret.

De skadebegränsande insatserna inom narkotikaområdet har ökat under senare år. År 2017 rapporterades bl.a. 13 sprututbytesprogram i 8 av Sveriges landsting. År 2016 deltog 3 049 personer i sprututbytesverksamheter och år 2017 var det 3 591 individer. Regelverket och informationen om Naloxon, en antidot för att häva opioidöverdos, har förtydligats och spridits genom nationella satsningar.

Det finns inga indikatorer som enbart beskriver dopningsområdet inom detta mål.

Mål 6: En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt

Under 2019 fortsatte förhandlingar inom EU avseende europeiska kommissionens förslag om alkoholskatter samt inom ramen för marknadsordningen för jordbruksprodukter där det antogs bindande krav på märkning av energivärde på vin. Inom ramen för dessa processer har regeringen verkat för en folkhälsobaserad syn på alkohol. Sverige deltar också i det övergripande arbetet kring WHO:s ramkonvention om tobakskontroll.

Sverige har fortsatt att verka internationellt för en folkhälsoorienterad syn på narkotika, med utgångspunkt i politiken för mänskliga rättigheter. I november 2018 antogs rådslutsatser på detta område. Vid Förenta nationernas narkotikakommissions (CND:s) ministermöte, våren 2019, antogs en deklaration med syftet att stärka insatserna på området. Folkhälsofrågor och mänskliga rättigheter fortsätter få större utrymme i den narkotikapolitiska debatten. Sverige har vid sessioner i CND verkat för ett utökat fokus på jämställdhet och folkhälsofrågor, vilket har syftat till att göra insatser för att värna och förbättra hälsan mer framträdande.

Centrala åtgärder inom ramen för ANDT-strategin

I detta avsnitt redovisas vissa av regeringens centrala åtgärder som har vidtagits inom ramen för den nationella ANDT-strategin och inom spelområdet.

Medel för genomförande av ANDT-strategin

Regeringen har avsatt 18,5 miljoner kronor för ANDT-strategins genomförande år 2019. Regeringen finansierar dessutom länsstyrelsernas ANDT-samordning med 30 miljoner kronor 2019, samt har beslutat om ett bidrag till Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning om 20,5 miljoner kronor. Vidare har regeringen avsatt 20,5 miljoner kronor till särskilda utvecklingsprojekt inom ANDT-området samt 12 miljoner kronor för förstärkt alkohol- och tobakstillsyn.

Förordning om statsbidrag inom alkohol, tobak och spel om pengar

En ny förordning om statsbidrag till telefon- och webbaserade stödinsatser inom områdena alkohol, tobak och spel om pengar trädde i kraft 2018.

Regeringen avsatte 15 miljoner kronor under 2019 för detta ändamål.

Stärkt stöd till barn som anhöriga
Risken att behöva vårdas för eget missbruk är 4–7 gånger högre för flickor och pojkar med förälder som har sjukhusvårdats för missbruk. Regeringen gav, med bl.a. detta som bakgrund, i februari 2018 Socialstyrelsen i uppdrag att stärka stödet till barn som anhöriga. Uppdraget sträcker sig över strategiperioden, dvs. t.o.m. 2020. För 2019 har regeringen avsatt 7 miljoner kronor för arbetet.

Reglering av alkoglass m.fl. produkter
Regeringen beslutade i mars 2019 om en proposition med bestämmelser om att reglera alkoglass och vissa andra alkoholhaltiga produkter på motsvarande sätt som alkoholdrycker (prop. 2018/19:59). Riksdagen fattade beslut den 14 mars 2019 och lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 2019.

Åtgärder mot narkotikarelaterad dödlighet
Regeringen beslutade 2017 om ett uppdrag till Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen avseende insatser för att minska narkotikarelaterad dödlighet. Uppdragen bestod bl.a. i att utreda förutsättningarna för ökad samverkan mellan myndigheter i syfte att genom ett varningssystem tidigt upptäcka substanser som plötsligt kan öka antalet dödsfall, utveckla riktad hälsoinformation om drogmarknaden och akuta risker m.m. till personer som brukar narkotika och att utveckla och ta fram kunskapsstöd om läkemedelsbehandling vid opiatberoende. Myndigheterna inkom med en rapport i december 2018, av vilken det framgick behov av ytterligare åtgärder, men också de insatser myndigheterna vidtagit i förhållande till olika målgrupper. Regeringen beslutade 2019 att ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att utveckla varningssystemet mellan myndigheter. Socialstyrelsen fick i april 2019 i uppdrag att kartlägga akutmottagningarnas hantering av överdoser i syfte att utveckla kunskap om hur det i sådana situationer kan ges stöd till vård och behandling.

Studie om tidiga insatser för unga lagöverträdare för att motverka missbruk och kriminalitet
Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag genomfört en pilotstudie om de insatser som socialtjänsten ger för att erbjuda vård och behandling till barn och unga under 20 år som lagförts för brott till en påföljd som saknar vårdinslag. Socialstyrelsen har tilldelats 2,5 miljoner kronor 2019 för att genomföra en forskningsstudie i två delar om tidiga insatser, vilken syftar till att öka kunskapen om faktorer som har betydelse för att nå barn och unga med tidiga insatser.

Reglering av nya psykoaktiva substanser
Regeringen har under 2018 klassificerat 21 nya psykoaktiva substanser som hälsofarlig vara och 14 nya psykoaktiva substanser som narkotika.

Förebygga dopning inom motionsidrotten
Regeringen har sedan 2016 årligen gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att stödja Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem (STAD) i det dopningsförebyggande arbetet genom att vidareutveckla arbetsmetoden 100 % ren hårdträning. Fler än 600 gym- och träningsanläggningar arbetar enligt denna metod. Bland dessa finns såväl privata gym som föreningsdrivna gym inom Riksidrottsförbundet. Regeringen har sedan 2016 även gett ekonomiskt stöd till STAD för att säkerställa att verksamheten i nätverket Prodis (Prevention av dopning i samhället) kan genomföras.

Uppdrag att stödja genomförandet av den nya lagen om tobak och liknande produkter
I den nya lagen om tobak och liknande produkter finns flera regleringar som syftar till att minska rökningen. Rökförbudet omfattar fler miljöer och fler produkter, vilket kommer att bidra till att avnormalisera rökning i samhället. Ungdomar är en viktig målgrupp för regeringens arbete då de allra flesta börjar röka i tonåren.

Genom lagen om tobak och liknande produkter har regeringen även genomfört de återstående delarna av EU:s tobaksproduktdirektiv. Det EU-gemensamma systemet för spårbarhet och säkerhetsmärkning av tobaksvaror är ett viktigt steg för att förhindra illegal handel med tobaksvaror.

Regeringen gav i maj 2019 Folkhälsomyndigheten i uppdrag att stödja genomförandet av den nya lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter. Uppdraget innehåller flera delar såsom utökad tillsynsvägledning till kommuner och länsstyrelser, utökad uppföljning av lagstiftningens effekter, utökat organisationsstöd och insatser för att skapa kännedom hos allmänheten. Insatsen är också ett bidrag i arbetet för att nå målet om ett rökfritt Sverige till 2025.

Uppdrag att förstärka bekämpningen av illegal handel med narkotika

Regeringen gav i augusti 2019 Polismyndigheten i uppdrag att förstärka bekämpningen av illegal handel med narkotika (Ju2019/02681/PO). I uppdraget ingår även att bekämpa illegal produktion av narkotika. Polismyndigheten ska bl.a. utveckla åtgärderna för att minska förekomsten av narkotikahandel på offentliga platser och på internet. Polismyndigheten ska även utveckla arbetsmetoder, samverkan med andra myndigheter och det internationella samarbetet för att öka upptäcktsrisken och lagföringen gällande illegal handel med narkotika.

Spel

På uppdrag av regeringen genomförde Folkhälsomyndigheten under 2018 befolkningsundersökningen Swelogs, för att fortsatt mäta omfattning och utveckling av spelproblem över tid och i olika grupper av befolkningen (16–87 år). Den tidigare Swelogs-undersökningen genomfördes 2015.

Av resultaten framgår att andelen som spelar är oförändrad, men de som spelar gör det inte lika ofta 2018 som 2015. Resultat visar vidare att ca 45 000 individer (0,6 procent) har spelproblem, ca 56 000 individer (0,7 procent) har förhöjd risk för spelproblem och 236 000 individer (2,9 procent) viss risk för spelproblem. Andelen med problemspelande är lika för män och kvinnor förutom bland 18–24-åringar. Andelen med problemspelande minskar med högre utbildning bland kvinnorna men inte bland männen. Högst andel med problemspelande återfinns bland de som är ensamstående. Det är en högre andel med problemspelande bland dem som har riskabla alkoholvanor.

En större andel av befolkningen spelar online än tidigare. Andelen som spelar varje månad har minskat, mest för lotterier och nummerspel. Det finns än ökad andel män som spelar förutom på lotterier/nummerspel och bingo. Andelen män och kvinnor som spelar varje månad är lika stor för bingo och spelautomater/kasinospel. Det finns en högre andel med problemspelande bland de som spelar online.

Andelen problemspelande bland dem som spelat poker och på spelautomater eller kasinospel har ökat kraftigt. Problemspelandet ökar bland de som spelar på spelautomater, kasinospel och poker online. Av de som spelar på spelautomater eller kasinospel varje månad har 60 procent ett problemspelande. Av pengarna som satsas på poker, spelautomater eller kasinospel kommer 70 procent från personer med problemspelande.

Störst andel av satsade pengar enligt Swelogs 2018 görs på lotterier och nummerspel samt på hästar som står för 27 respektive 26 procent. Sportspel står för 17 procent och poker för 14 procent medan spelautomater och kasinospel står för 12 procent. Bingo står för 2 procent.

Personer som upplever problem eller oroar sig för sitt spelande kan ringa kostnadsfritt och anonymt till Stödlinjen. Linjen riktar sig både till dem som spelar och till anhöriga, oavsett ålder. Stödlinjen drivs av Centrum för psykiatriforskning och har fått finansiering som har beslutats av regeringen. Antalet statistikförda kontakter var 20 procent fler än under 2017, då 3 203 kontakter statistikfördes. Under 2018 statistikförde Stödlinjen 3 828 kontakter, uppdelat i 2 152 telefonsamtal, 1 090 chattar och 586 e-brev. Bland dessa var 1 922 personer med egna spelproblem, 1 315 anhöriga och 418 övriga (studenter, personal inom vård- och omsorg, frivilligorganisationer eller media).

Sedan den 1 januari 2018 är landets kommuner skyldiga att erbjuda hjälp även mot spelmissbruk. En ökning har skett vad gäller spelspecifik behandling. I dag erbjuder 98 procent av kommunerna någon form av behandling. År 2015 erbjöd 52 procent av kommunerna inte någon behandling mot spelberoende. Endast 7 procent hade behandlare som var utbildade i spelberoende. I mars 2019 erbjöd 71 procent av kommunerna specifik spelbehandling där behandlarna hade utbildning i spelberoendeproblematik, 27 procent erbjöd någon form av behandling såsom allmän beroendebehandling inom befintlig öppenvård, och 2 procent (5 av 290 kommuner) erbjöd inte någon behandling alls.

Folkhälsomyndigheten har, i enlighet med ett regeringsuppdrag från 2018, fortsatt att sprida ett nationellt kunskapsstöd om spelproblem för personal som arbetar med att möta spelberoende.

Vidare har Folkhälsomyndigheten under 2019 fördelat sammanlagt 3,5 miljoner kronor i organisationsbidrag för att bedriva förebyggande arbete i syfte att minska skadeverkningar av spel om pengar.

4.4.3 Analys och slutsatser

Folkhälsan i Sverige utvecklas överlag positivt. Det finns dock påtagliga hälsoskillnader mellan olika grupper i samhället. Insjuknande i icke-smittsamma sjukdomar behöver förebyggas. Ökad psykisk ohälsa – inte minst bland unga och kvinnor samt ökat antal suicid bland män – visar på behovet av att vidta åtgärder inom området.

Regeringens proposition God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik (prop. 2017/18:249) anger inriktningen för arbetet framåt med att minska hälsoklyftorna och skapa en bättre folkhälsa.

Ett centralt verktyg i det globala arbetet mot hälsohot utgörs av det internationella hälsoreglementet (IHR 2005). Världshälsoorganisationen (WHO) är en nyckelaktör i det globala hälsohotsarbetet och reformeringen av WHO:s arbete inom området behöver fortgå.

Antibiotikaresistens är en avgörande framtidsfråga. Ett tvärsektoriellt angreppssätt är nödvändigt. Arbetet mot antibiotikaresistens behöver fortsätta att bedrivas nationellt, inom EU samt internationellt.

Vaccinationsprogrammens framgång under lång tid innebär att många svåra sjukdomar inte längre sprids inom landet eller är inom god kontroll. Det finns fortfarande vissa grupper i samhället med lägre vaccinationstäckning och insatser för att nå dessa grupper är viktiga för att bibehålla programmens framgång. Området är av stor betydelse och det är angeläget att fortsätta ett systematiskt arbete.

Regeringens fokus på att förebygga hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar påvisas bl.a. genom det arbete som Folkhälsomyndigheten bedriver inom området.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är ett prioriterat område som regeringen har stärkt genom särskilda insatser men det finns fortfarande stora förbättringsmöjligheter, t.ex. gällande utsatthet för sexuellt våld och tillräckliga kunskaper om sex och samlevnad. Det finns fortsatt behov av åtgärder för att stärka förlossningsvården och förbättra kvinnors hälsa.

Hälsofrämjande arbete bedrivs brett och syftar till att bidra till en bättre folkhälsa. Hälsosamma matvanor, fysisk aktivitet och friluftsliv är centrala områden att främja, vilket bl.a. motiveras av att allt fler i befolkningen är överviktiga. Tobaksrökning och alkoholkonsumtion är andra viktiga riskfaktorer för sjukvården och andra aktörer att arbeta med.

Generellt är utvecklingen inom alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) positiv med minskat bruk av alkohol och tobak både bland ungdomar och vuxna. Regeringens ANDT-strategi och medlen på anslag 6:1 *Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel* bidrar till den positiva utvecklingen. Det finns vissa socioekonomiska skillnader samt skillnader mellan kvinnor och män. När det gäller narkotika finns inte samma trend med minskad användning och missbruk. Det är angeläget att fortsätta ett systematiskt arbete för att vidmakthålla den positiva utvecklingen. Åtgärder behöver vidtas för att förebygga narkotikaanvändning samt för att stärka vård och stöd vid missbruk och beroende.

Systembolaget har en fortsatt viktig roll inom den svenska alkoholpolitiken för att begränsa tillgängligheten till alkohol. På alkoholområdet förändras såväl inköpsmönster som marknadsföring, och det kommer nya alkoholhaltiga produkter, vilket behöver adresseras. Regeringens proposition Reglering av alkoglass m.fl. produkter (prop. 2018/19:59) är en viktig åtgärd.

De flesta förslagen i regeringens proposition Ny lag om tobak och liknande produkter (prop. 2017/18:156) beslutades av riksdagen i december 2018. Den nya lagen innehåller flera regleringar som kan bidra till att minska tobaksbruket ytterligare. Tack vare det nya EU-gemensamma regelverket för spårbarhet och säkerhetsmärkning av tobaksvaror har arbetet mot illegal handel med tobaksvaror stärkts.

Det är av fortsatt stor vikt att fokusera på att minska den narkotikarelaterade dödligheten och antalet nya psykoaktiva substanser i Sverige.

4.5 Politikens inriktning

Målet för folkhälsopolitiken är en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Att minska ojämlikheten i hälsa är ett mål i sig, samtidigt som en friskare befolkning leder till bättre förutsättningar för välstånd och en ökad hållbar tillväxt genom minskad sjukfrånvaro, ökad sysselsättning, högre produktivitet och minskat behov av vård och omsorg. Sverige ska var ett bra land att leva i – för alla. Att öka jämlikheten och minska orättvisorna i samhället främjar också

hälsan. Rent konkret handlar folkhälsopolitiken också om att begränsa bruket av alkohol, narkotika och tobak.

Folkhälsan i Sverige har under lång tid fortsatt att förbättras, vilket märks genom att såväl medellivslängd som de friska levnadsåren ökar. Faktum är att Sverige är ett av länderna inom EU med högst antal friska levnadsår vid 65 års ålder. Utvecklingen kommer dock inte alla till del. Det är oacceptabelt att det finns skillnader i hälsa mellan olika grupper i samhället. Inte minst påverkas människors hälsa av deras ekonomi, klassbakgrund och socioekonomiska position. En medveten folkhälsopolitik kan och bör förbättra hälsan, inte minst för de grupper där hälsoproblemen är störst. Ambitionen att minska de ojämlika förutsättningarna för en god hälsa bör vägleda folkhälsoarbetet inom alla sektorer och på alla samhällsnivåer.

I april 2018 lämnade regeringen propositionen God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik (prop. 2017/18:249) till riksdagen. Ett syfte med propositionen är att motivera aktörer på alla samhällsnivåer att arbeta aktivt med att främja en god och jämlik hälsa. Flera viktiga insatser genomförs såsom att skapa en stödstruktur för det statliga folkhälsoarbetet som möjliggör systematiska och samordnade insatser på nationell nivå och bidrar till utveckling av metoder och arbetssätt för samordning av folkhälsoarbetet på regional nivå. Regeringen bidrar även till en förbättrad uppföljning av folkhälsan för att kunna utvärdera folkhälsoarbetet med fokus på hälsoskillnader i befolkningen. Regeringen gav Folkhälsomyndigheten i uppdrag i maj att utreda vilka bestämningsfaktorer som ska ingå i den reviderade målområdesstrukturen för folkhälsoarbetet och föreslå hur dessa ska följas upp.

Sverige ska fortsätta vara ledande i genomförandet av Agenda 2030. Regeringen vidtar åtgärder som bl.a. kopplar till hållbarhetsmål 3 om hälsa och välbefinnande samt mål 10 om minskad ojämlikhet.

Regeringen genomför satsningar bl.a. för att minska föroreningar och motverka klimatförändringar vilket bidrar till bättre hälsa (se även utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård).

Kraftfulla åtgärder för att bekämpa psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa är i dag ett av de stora folkhälsoproblemen. Regeringen ser allvarligt på utvecklingen och bedömer att det finns ett behov av att vidta kraftfulla åtgärder de kommande åren för att bekämpa den psykiska ohälsan. Totalt avsätts ca 2,2 miljarder kronor under 2020 för insatser som syftar till att förebygga psykisk ohälsa och främja den psykiska hälsan i befolkningen. Barn och unga är en särskilt prioriterad målgrupp. Fokus ska ligga både på förebyggande och tidiga insatser för dem med lättare psykisk ohälsa, men även öka tillgänglighet och kvalitet i den specialiserade vården för dem som drabbas av svårare psykisk ohälsa. Samverkan mellan olika aktörer, t.ex. mellan vård och omsorg, är en viktig del av arbetet med att bekämpa psykisk ohälsa.

Den psykiska ohälsan bland barn och unga ökar. Det har rapporter från Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen visat under flera år. Under det senaste decenniet (2006–2016) har andelen barn i åldern 10–17 år som fått en psykiatrisk diagnos av läkare inom den specialiserade vården eller förskrivits psykofarmaka ökat med 100 procent. Motsvarande ökning bland unga vuxna 16–24 år var närmare 70 procent. Barns och ungas psykiska hälsa måste tas på stort allvar. Regeringen har under många år haft omfattande satsningar för att förebygga och motverka psykisk ohälsa. Tillgång till vård och andra insatser av god kvalitet är en förutsättning för att bekämpa den ökade psykiska ohälsan hos barn och unga. Regeringen utökar därför satsningen för att stärka barn- och ungdomspsykiatrin och insatserna för barn och unga med psykisk ohälsa med 300 miljoner kronor per år 2020–2022.

Psykiatrin ska stärkas och ett mål om en köfri barn- och ungdomspsykiatri ska slås fast. En förutsättning för att nå detta mål är att barn- och ungdomspsykiatrin ges möjlighet använda sina resurser till de barn och unga som behöver specialiserade insatser från psykiatrin. Det är framför allt den lättare psykiska ohälsan som ökar och det är därför angeläget att det finns en väl fungerande första linjens vård så att både barn och unga och vuxna snabbt får hjälp vid lättare psykisk ohälsa.

Ett tilläggsdirektiv till utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård beslutades den 15 augusti 2019 och handlar om att utreda en ny vårdform för vuxna med lättare psykisk ohälsa.

Kunskapen om psykisk ohälsa behöver öka i befolkningen. Det handlar både om att öka förståelsen om vad psykisk ohälsa innebär för att minska risken för stigmatisering och att öka förmågan att möta individer med psykisk ohälsa. För personer med psykisk ohälsa i sin närhet finns också behov av kunskap för att hantera en ibland svår situation. Regeringen har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att under åren 2018–2020 utreda och ta fram ett förslag till en informations- och kunskapshöjande insats för att minska stigma kring psykisk ohälsa och suicid. Resultaten hittills visar att arbete för att minska stigmatisering inom området psykisk ohälsa och suicid tar tid, kräver uthållighet, och att det finns behov av en nationell aktör som kan koordinera insatserna. Resultaten pekar vidare på att arbetet måste bestå av olika typer av kunskapshöjande och attitydförändrande insatser, vara riktade till olika målgrupper och ske på olika nivåer i samhället.

Långvarig och allvarlig stress till följd av diskriminering skapar ökad psykisk ohälsa bland hbtq-personer. Det är i denna grupp vanligare med bl.a. depressioner, psykoser och riskbruk av alkohol visar en ny studie. Det finns även en ökad risk för självmord. Regeringen har sedan 2014 en strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Folkhälsomyndighetens uppdrag i strategin är att följa hälsoutvecklingen och utvecklingen av hälsans bestämningsfaktorer bland hbtq-personer över tid, samt att främja hbtq-personers lika förutsättningar att uppnå en god hälsa genom att sprida kunskap om effektiva metoder och insatser. Regeringen fortsätter arbetet för att motverka bl.a. den psykiska ohälsan och förebygga suicid. Att stärka transpersoners integritet och makt över sina egna kroppar och liv är en viktig åtgärd för att motverka psykisk ohälsa i gruppen. Att modernisera könstillhörighetslagen är ett steg i rätt riktning och regeringen avser därför att fortsätta arbetet med att få en modern och rättssäker lagstiftning för ändrad könstillhörighet på plats.

Regeringen har i juli 2019 även gett Statens beredning för medicinsk och social utvärdering i uppdrag att genomföra en systematisk kunskapsöversikt över det vetenskapliga underlaget för utredning av diagnos och behandling av barn och unga med könsdysfori.

Suicid

Den allvarligaste konsekvensen av psykisk ohälsa är suicid. Regeringen anser att det är oroväckande att antalet suicid inte har minskat de senaste åren. För att nå resultat krävs intensifierade förebyggande insatser från aktörer inom olika verksamhetsområden i samhället.

Suicidpreventionen ska stärkas och den nationella kunskapsspridningen ska öka. Regeringen har under året gett Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram och sprida kunskap i syfte att stödja hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens arbete med att förebygga suicid. Socialstyrelsen ska vidta de åtgärder myndigheten finner lämpliga för att hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska ha tillgång till kunskapsstöd för att systematiskt arbeta förebyggande mot suicid, uppmärksamma suicidrisk samt vidta lämpliga åtgärder vid upptäckt av suicidrisk hos patienter och klienter.

God förmåga att förebygga, upptäcka och hantera gränsöverskridande hälsohot

I den nationella säkerhetsstrategin framhålls att hälsohot, såsom smittsamma sjukdomar, men även andra kemiska, biologiska och radionukleära hot (CBRN) är hot mot både vår säkerhet och mot människors hälsa. För att möta dessa hot måste förmågan att förebygga, upptäcka och hantera hoten samt ha väl fungerande nationella och internationella samarbeten stärkas. Det internationella hälsoreglementet (IHR 2005) är ett centralt verktyg i det globala arbetet. Regeringen anser att Sverige bör fortsätta vara pådrivande internationellt inom området. Detta gäller inte minst inom WHO för att skapa trygghet och bekämpa globala hälsohot.

Hotet från resistenta bakterier bemöts nationellt, internationellt och inom EU

Regeringen prioriterar arbetet mot antibiotikaresistens högt. Inriktningen för Sveriges arbete mot antibiotikaresistens framgår av regeringens strategi för arbetet mot antibiotikaresistens. Frågan behöver löpande omsättas i konkreta initiativ och verksamheter inom olika sektorer och på olika nivåer. Användningen av antibiotika har minskat i Sverige under ett antal år. Det är bra, men inte tillräckligt. Resistensen fortsätter att öka och mer behöver göras.

Regeringen ser positivt på det framgångsrika arbete mot antibiotikaresistens som pågår på nationell och lokal nivå. Det är viktigt att berörda aktörer fortsätter att verka aktivt för att få ner antibiotikaanvändningen inom vården. Betydelsefulla insatser görs också inom andra sektorer. Arbetet behöver fortsätta bedrivas tvärsektoriellt och den nationella samverkansfunktionen mot antibiotikaresistens är ett bra verktyg för detta. Arbetet bör fortsätta i linje med den beslutade handlingsplanen för 2018–2020.

Antibiotikaresistens är emellertid ett globalt hälsohot. Utvecklingen av antibiotikaresistens i världen påverkar även Sverige. Regeringen framhåller vikten av att Sverige visar ledarskap i de internationella processerna, multilateralt, inom EU och genom bilaterala kontakter och samarbeten. Agenda 2030 är ett centralt ramverk för arbetet mot antibiotikaresistens. Regeringens prioritering av antibiotikaresistensfrågan framgår även av policyramverket för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd, den nationella säkerhetsstrategin från 2017, samt propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.

Det finns för närvarande ett momentum internationellt i arbetet mot antibiotikaresistens, bl.a. genom den pågående uppföljningen av högnivåmötet om antimikrobiell resistens (AMR) som anordnades i Förenta nationernas (FN:s) generalförsamling i september 2016. FN:s generalsekreterare överlämnade i maj 2019 en uppföljningsrapport utifrån politiska AMR deklarationen från 2016 till FN:s generalförsamling. Rapporten innehöll ett antal av de rekommendationer som den av FN tillsatta samordningsgruppen om AMR (Inter Agency Coordination Group, IACG) lämnat tidigare under 2019. Regeringen avser att förhålla sig till generalsekreterarens rapport och driva antibiotikaresistensfrågan framåt på nationell och internationell nivå utifrån rekommendationerna.

Andra centrala utgångspunkter för det internationella arbetet är den globala handlingsplanen om AMR och Agenda 2030. Sverige verkar aktivt inom EU för att driva på genomförandet av handlingsplanen om AMR som Europeiska kommissionen publicerade i juni 2017 samt de rådslutsatser om AMR som beslutades under det rumänska ordförandeskapet 2019.

Folkhälsomyndigheten och andra myndigheter från olika sektorer bidrar genom sina verksamheter till arbetet inom EU och internationellt.

Vaccinationer är viktiga för att förebygga ohälsa

En av de enskilt viktigaste insatserna inom folkhälsoområdet har varit införandet av vaccinationsprogram på befolkningsnivå.

Folkhälsomyndigheten har lämnat förslag till regeringen att vaccination av pojkar mot humant papillomvirus (HPV) ska omfattas av det nationella vaccinationsprogrammet för barn. Utifrån befintlig lagreglering av nationella vaccinationsprogram i smittskyddslagen gäller att om kriterierna uppfylls så ska regeringen besluta om ett införande. Regeringen bedömer att kriterierna är uppfyllda och avser därför att utöka de nationella vaccinationsprogrammen med HPV för pojkar. Finansiering sker via det generella statsbidraget inom utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner med 56 miljoner kronor per år fr.o.m. 2020.

Sverige har ett framgångsrikt nationellt vaccinationsprogram för barn. Regeringen anser att det är viktigt att värna detta och vill fortsätta utveckla vaccinationsområdet.

I Sverige finns det områden med lägre vaccintäckning och med vaccintveksamhet. I t.ex. sociala medier sprids ibland även felaktig information om vaccinationer. Folkhälsomyndigheten har därför i uppdrag t.o.m. 2020 att genomföra åtgärder för att förstärka och utveckla arbetet med information och kommunikation om vaccinationer.

Regeringen har beslutat om ett uppdrag till E-hälsomyndigheten och Folkhälsomyndigheten med syftet att gemensamt genomföra en förstudie om hur individen på ett digitalt och lättillgängligt sätt kan få en samlad och enhetlig bild av de vaccinationer den enskilde tagit. En digital samling av uppgifter med denna information skapar möjligheter för att dels kunna följa upp och utvärdera effekt av vaccinering samt att ge både allmänheten och hälso- och sjukvårdspersonalen tillgång till viktig hälsoinformation på ett digitalt sätt. Respektive myndighet ansvarar för frågor som faller inom myndighetens verksamhetsområde.

Fortsatt fokus på sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

En god sexuell och reproduktiv hälsa är en av flera faktorer som påverkar den enskilda individens

livskvalitet och upplevda hälsa. Regeringens satsning på att stärka förlossningsvården och kvinnors hälsa syftar bl.a. till att bidra till en bättre sexuell och reproduktiv hälsa. Regeringen avser även att genom flera initiativ fortsätta arbetet med att stärka den sexuella och reproduktiva hälsan.

Ett sådant initiativ är att regeringen i augusti 2019 gav Folkhälsomyndigheten i uppdrag att utarbeta en nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Grundläggande för strategin, som ska redovisas senast den 30 september 2020, ska vara en god, jämställd och jämlik sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen. Särskilt fokus bör, enligt uppdraget, riktas mot unga personer, personer med bristande socioekonomiska förutsättningar, personer med funktionsnedsättning, personer med utländsk bakgrund och hbtq-personer. Strategin bör även stärka unga personers steg in i ett positivt sexualliv. En av målsättningarna med strategin som nu ska tas fram är att förverkliga en samtyckeskultur i Sverige i frågor som rör sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, vilket är i enlighet med den nya sexualbrottslagstiftning som bygger på frivillighet och som antogs av riksdagen i maj 2018. Strategin ska kunna användas av myndigheter, landsting, kommuner och andra berörda aktörer.

Personer som utsätts för sexuella övergrepp har ett stort behov av kunnigt och empatiskt bemötande i vården. Vård inom området behöver finnas tillgänglig för dem som behöver det. Regeringen avser att stärka denna del av huvudmännens verksamhet i riktning mot en mer jämlik och tillgänglig vård. Detsamma gäller hälso- och sjukvården för vuxna och barn som är utsatta för våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel (Se utg.omr. 9 Politik för sociala tjänster och utg.omr. 13 Jämställdhet).

Ungdomar är särskilt viktiga att fånga upp, så att de får lättillgänglig information, vård och behandling i frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Regeringen anser att ungdomsmottagningar är en naturlig del i huvudmännens verksamhet som kan möta det behovet.

Fysisk aktivitet och bra matvanor för ökad hälsa

Den snabba moderniseringen av samhället, mekanisering av produktionen, ökad tjänstesektor och ökad mediekonsumtion innebär att vi rör oss mindre i vardag och arbetsliv. Utvecklingen på livsmedelsområdet har också inneburit att tillgången till, och konsumtionen av, ohälsosam mat har ökat. Det är därför angeläget att främja bra matvanor. I och med revideringen av målområdesstrukturen för folkhälsoarbetet har Folkhälsomyndigheten i dag i uppgift att på nationell nivå arbeta för att begränsa tillgänglighet till hälsoskadliga produkter och motsvarande samt öka tillgänglighet till hälsofrämjande produkter, miljöer och aktiviteter. Det är angeläget att samarbetet med andra nationella myndigheter, t.ex. Livsmedelsverket som har i uppdrag att verka för bra matvanor i befolkningen, intensifieras. Regeringen har därför uppdragit åt myndigheten att utveckla en stödstruktur för det statliga folkhälsoarbetet som möjliggör systematiska och samordnade insatser inom området.

Kunskapen om att fysisk aktivitet kan begränsa vissa sjukdomars omfattning och konsekvenser behöver förbättras. Trots dokumenterade fördelar med träning är träningsbaserade insatser underutnyttjad som en tilläggsbehandling inom flera vanliga sjukdomsgrupper, t.ex. hjärtsjukdom, rörelsesjukdom, kronisk obstruktiv lungsjukdom (KOL) och depression. Träning som tilläggsbehandling är även underutnyttjat inom psykiatrin. Regeringen ser därför behov av ökad kunskap hos hälso- och sjukvårdspersonal om träning och behandling. Även behandlingsprogram inom både specialist- och hälsovårdstjänster behöver utvecklas.

Fortsatt alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksförebyggande arbete

Regeringen genomför insatser utifrån den nationella strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020, ANDT-strategin. År 2020 är ANDT-strategins sista år och senast den 1 maj 2020 ska Folkhälsomyndigheten

inkomma med en samlad uppföljning. Den samlade uppföljningen ska utgöra ett underlag för utformningen av den fortsatta ANDT-politiken och en förnyad strategi. Den förnyade inriktningen kommer börja gälla från 2021.

De senaste åren en mycket positiv utveckling konstaterats vad gäller användning av tobak. Även alkoholområdet har utvecklats på flera sätt i rätt riktning. När det gäller narkotikaområdet märks dock inte samma positiva utveckling. Den narkotikarelaterade dödligheten i befolkningen har ökat. Den förnyade ANDT-strategin kommer därför ha ett ökat fokus på narkotikaprevention. Narkotika påverkar hela samhället och regeringen anser att alla berörda aktörer därför måste arbeta mer tillsammans för att vända utvecklingen inom narkotikaområdet.

Sociala och medicinska skadeverkningar från alkohol ska minska

Skyddet för folkhälsan är och ska även fortsatt vara grunden för alkoholpolitiken. Sjukdomarna kopplade till alkohol, som t.ex. cancer, innebär stort lidande för dem som drabbas och stora kostnader för samhället. Även närstående drabbas negativt av andras alkoholkonsumtion. Barn är särskilt utsatta. Ett fortsatt systematiskt och kunskapsbaserat arbete för att minska skadeverkningar, såväl medicinska som sociala, av alkohol är nödvändigt för en långsiktigt hållbar hälso- och sjukvård.

Regeringen anser att det är viktigt att bibehålla en restriktiv alkohollagstiftning. En hörnsten i den svenska alkoholpolitiken är Systembolaget. Sveriges befolkning har ett högt förtroende för Systembolaget. Folkhälsouppdraget är centralt, samtidigt som bolaget behöver anpassa sin verksamhet efter konsumenternas förändrade inköpsmönster, såsom ökad e-handel och utnyttjande av möjligheten till hemleverans, liksom det ökade intresset för småskaliga och närproducerade produkter. Regeringen har mot denna bakgrund i propositionen Reglering av alkoglass m.fl. produkter (prop. 2018/19:59) bedömt att Systembolaget bör ges möjlighet till hemleveranser som en del i Systembolagets ordinarie verksamhet. En utredning om gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker ska genomföras. En förutsättning är att Systembolagets monopol säkras.

Marknadsföringen av alkohol via internet har ökat kraftigt. Regeringen anser att marknadsföring av alkohol via digitala medier är ett område i behov av ny reglering, inte minst för att förbättra skyddet för barn och unga. I betänkandet Alkoholreklam i sociala medier m.m. (SOU 2017:113) föreslås ett förbud mot kommersiella annonser i sociala medier. Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

För att det ska vara möjligt att minska skadeverkningarna från alkohol i Sverige behövs ett aktivt arbete också inom EU och internationellt. Regeringen verkar för en folkhälsobaserad alkoholpolitik också utanför Sveriges gränser.

Folkhälsobaserad narkotikapolitik

Regeringen driver en folkhälsobaserad narkotikapolitik. Syftet är att begränsa tillgång, förebygga användning av narkotika, erbjuda vård och behandling för missbruk och beroende samt minska skador och dödsfall till följd av narkotikabruk. Narkotikamissbruk förstör människoliv och finansierar en stor del av gängkriminaliteten, i synnerhet i de särskilt utsatta områdena. Den öppna handeln lockar unga in i kriminella gängmiljöer, eget missbruk och våldsamma uppgörelser.

Tillgången till och missbruket av narkotika ska minska i samhället. Regeringen anser att det är viktigt att vidta åtgärder mot såväl narkotikabrottslighet som de bakomliggande orsakerna. Regeringens arbete mot narkotika handlar om att verka för att färre barn och unga ska börja använda narkotika samt att människor ska få vård och stöd att ta sig ur ett drogberoende och få en förbättrad hälsa och social situation. Det är viktigt med effektiva förebyggande insatser samt en god tillgång till evidensbaserad vård och behandling för personer i missbruk och beroende.

Den allt snabbare spridningen av nya psykoaktiva substanser, s.k. nätdroger, har orsakat svåra sjukdomstillstånd och dödsfall. Regeringen fortsätter att ta frågan om den narkotikarelaterade dödligheten på stort allvar och har beslutat om insatser.

Regeringen har tillfört ytterligare medel till Folkhälsomyndigheten från 2019 för att stärka bevakningen och på så sätt snabbare kunna hitta och reglera nya psykoaktiva substanser. Regeringen har under 2019 avsatt extra resurser till Polismyndigheten för att göra anonyma inköp av

nya psykoaktiva substanser. Avsikten är att detta arbete ska fortsätta även 2020.

Bland de som har ett missbruk eller är beroende av narkotika har mer än dubbelt så många någon gång under livet haft en psykiatrisk diagnos, jämfört med befolkningen i övrigt. Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att förbättra vård och stöd för personer med samsjuklighet. Bland annat har regeringen gett Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och beroendeproblematik. Personer med samsjuklighet i form av psykisk ohälsa är en särskilt utsatt grupp. Frågan om vårdansvar för personer med psykisk ohälsa och beroendesjukdom kommer att prioriteras.

Balansen mellan olika insatser behöver förbättras såväl nationellt som internationellt. Samverkan mellan olika aktörer som verkar inom narkotikaområdet behöver stärkas. Regeringen anser att en folkhälsoorienterad syn på narkotika, med utgångspunkt i politiken för mänskliga rättigheter, behöver stärkas ytterligare inom EU och globalt.

Fortsatt arbete mot dopning

Regeringen anser att samordningen av arbetet mot dopning behöver öka i hela samhället. Den organiserade idrottsverksamheten i Riksidrottsförbundet genomför insatser mot dopning. Regeringen ser även att Folkhälsomyndighetens arbete mot dopning är betydelsefullt och behöver fortsätta. Viktiga åtgärder är bl.a. stödet till nätverket Prevention av dopning i Sverige (PRODIS) samt förebyggande insatser inom satsningen 100 % Ren Hårdträning, en satsning för trygga dopningsfria miljöer främst vid gym- och träningsanläggningar.

Se även regeringens stöd till idrotten, utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

En minskad tobaksanvändning för bättre folkhälsa

Det övergripande målet för regeringens tobakspolitik är att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobak.

Rökning är den enskilt största förebyggbara riskfaktorn för sjukdom och för tidig död. Regeringen vill se ett fortsatt minskat tobaksbruk där rökningen ska vara stark reducerad och inte längre utgöra ett dominerande folkhälsoproblem. Det är viktigt att komma till rätta med de betydande socioekonomiska skillnaderna som finns i rökning bland såväl män som kvinnor. Regeringen har därför ställt sig bakom målet om att nå ett rökfritt Sverige till år 2025. Med förebyggande arbete skapas även förutsättningar för jämlik hälsa.

Regeringen följer noggrant effekterna av den nya regleringen som trädde i kraft 1 juli 2019. Regeringen har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att stödja genomförandet av den nya lagen genom utökad vägledning till länsstyrelser och kommuner, utökad uppföljning av lagstiftningens effekter, utökat organisationsstöd och insatser för att skapa kännedom hos allmänheten.

Behov av förebyggande åtgärder mot spelproblem

Regeringen ser allvarligt på det spelmissbruk och spelberoende som finns i befolkningen. Folkhälsomyndigheten har i uppgift att kontinuerlig uppdatera och utveckla Spelprevention.se – en plattform framtagen på uppdrag av regeringen som vänder sig till dem som arbetar med att förebygga spelproblem. Men det är angeläget att det vetenskapliga stödet inom området förbättras. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) visar i en systematisk översikt om åtgärder som har ett vetenskapligt stöd för att minska eller förhindra spel om pengar eller spelproblem (2019) att det behövs fler studier, och att forskningsfältet skulle vinna på en mer stringent metodik och samsyn om t.ex. viktiga utfallsmått. Därutöver har Folkhälsomyndigheten fått i uppdrag att fördjupa analysen av data som myndigheten lät samla in hösten 2018 inom ramen för Swelogs befolkningsstudie om spel om pengar och hälsa. Analysen syftar bl.a. till att identifiera behov och förberedning av kommande datainsamling och analys av spelande och spelproblem för att på så sätt kunna bidra till Statskontorets fortsatta uppföljning av spelmarknaden kommande treårsperiod.

4.6 Budgetförslag

4.6.1 2:1 Folkhälsomyndigheten

Tabell 4.2 Anslagsutveckling 2:1 Folkhälsomyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	382 250	Anslags-sparande	9 177
2019	Anslag	399 209 [1]	Utgifts-prognos	401 375
2020	**Förslag**	**434 599**		
2021	Beräknat	441 011 [2]		
2022	Beräknat	447 357 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 434 599 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 434 599 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Folkhälsomyndighetens förvaltningsutgifter samt för utgifter för suicidprevention.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.3 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018		12 463	12 048	415	488
Prognos 2019		20 143	20 709	-566	-78
Budget 2020		16 657	16 621	36	-42

Folkhälsomyndigheten bedriver verksamhet i enlighet med förordningen (2014:425) om bekämpningsmedel. Myndigheten tar ut avgifter för denna verksamhet och inkomsterna ska disponeras av Folkhälsomyndigheten.

Folkhälsomyndigheten bedriver även verksamhet kopplad till EU:s tobaksproduktdirektiv (2014/40/EU). Myndigheten ska ta ut avgifter från tillverkare och importörer av tobaksvaror samt elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare. Avgifterna regleras i förordning och disponeras av Folkhälsomyndigheten.

Tabell 4.4 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	24 702	24 967	-265	2 320
(varav tjänsteexport)	0	0	0	0
Prognos 2019	26 000	28 400	-2 400	-80
(varav tjänsteexport)	0	0	0	0
Budget 2020	27 000	27 000	0	-80
(varav tjänsteexport)	0	0	0	0

Myndigheten bedriver uppdragsverksamhet inom speciell diagnostik och inkomsterna för denna diagnostik ska disponeras av Folkhälsomyndigheten.

Regeringens överväganden

I samband med riksdagens beslut om budgeten för 2019 tillfördes anslaget 10 miljoner kronor 2019 för insatser rörande suicidprevention. För 2020 och framåt beräknades 40 miljoner kronor per år. Medlen ska dels användas till arbete inom statliga myndigheter, dels utbetalas till civilsamhället. De medel som avser civilsamhället bör utbetalas inom anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* där liknande insatser görs. Regeringen föreslår därför att anslaget 2:1 *Folkhälsomyndigheten* minskas med 35 miljoner kronor 2020 och att anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* ökas med motsvarande belopp. För 2021 och framåt beräknas samma nivåer.

Anslaget föreslås öka med 4,5 miljoner kronor 2020 och beräknas öka med motsvarande nivå 2021 och framåt för Folkhälsomyndighetens utökade ansvarsområden efter propositionen Klassificering av nya psykoaktiva substanser (prop. 2017/18:221). Finansiering föreslås ske genom en neddragning av anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård*.

Anslaget föreslås öka med 22,5 miljoner kronor 2020 för Folkhälsomyndighetens arbete med att samordna och utveckla det förebyggande arbetet inom psykisk hälsa inklusive suicidprevention samt för utveckling av uppföljnings- och utvärderingssystemet för folkhälsoarbetet i enlighet med propositionen God och jämlik hälsa – en utveckling av folkhälsopolitiken (prop. 2017/18:249). Från och med 2021 beräknas motsvarande nivå. Finansieringen sker genom en neddragning av anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri*.

Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Folkhälsomyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**399 209**	**399 209**	**399 209**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	13 390	19 478	25 502
Beslut	57 000	57 841	58 673
Varav BP20 [3]	27 000	27 000	27 000
Varav [3]			
Renodling av myndigheters finansiering	27 000	27 000	27 000
Överföring till/från andra anslag	-35 000	-35 516	-36 027
Varav BP20 [3]	-35 000	-35 000	-35 000
Varav [3]			
Flytt av medel för suicidprevention	-35 000	-35 000	-35 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**434 599**	**441 011**	**447 357**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 434 599 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Folkhälsomyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 441 011 000 kronor respektive 447 357 000 kronor.

4.6.2 2:2 Insatser för vaccinberedskap

Tabell 4.6 Anslagsutveckling 2:2 Insatser för vaccinberedskap

Tusental kronor

2018	Utfall	87 020	Anslags-sparande	1 480
2019	Anslag	88 500 [1]	Utgifts-prognos	88 500
2020	**Förslag**	**88 500**		
2021	Beräknat	88 500		
2022	Beräknat	88 500		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för insatser för vaccinberedskap för att stärka Sveriges förutsättningar att vid influensapandemier skydda befolkningen med hjälp av vacciner.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Insatser för vaccinberedskap* ingå avtal om pandemivaccin som medför behov av framtida anslag på högst 405 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att säkerställa tillgång till vaccinbehandling för hela befolkningen vid en pandemi. Det innebär att staten genom avtal med en eller flera vaccintillverkare svarar för de årliga kostnaderna för att Sverige vid en pandemi ska ges möjlighet att få vaccin levererat.

I budgetpropositionen för 2016 bemyndigades regeringen av riksdagen att för anslag 2:*2 Insatser för vaccinberedskap* ingå avtal om pandemivaccin som medför behov av framtida anslag på högst 510 000 000 kronor 2017–2022. Folkhälsomyndigheten tecknade 2016 avtal med två vaccintillverkare till en kostnad av 85 miljoner kronor per år. Utbetalningarna har skett årsvis 2016–2019. De nuvarande avtalen är giltiga till och med april 2020.

Under 2019 genomförs arbete i syfte att förbereda för ett nytt avtal. Ett eventuellt nytt avtal beräknas löpa över fyra år dvs. från maj 2020 till och med april 2024. Utbetalningarna beräknas ske årsvis 2020–2023. Det finns osäkerheter kring vilka kostnader ett nytt avtal kan innebära, särskilt då detta är föremål för upphandling, påverkas av världsmarknadspriser, storleken på befolkningen, vilken flexibilitet avtalet ska innebära när det gäller t.ex. antal doser samt typ av vaccin m.m. Osäkerheterna innebär att bemyndigandet behöver vara mer omfattande än tidigare. För att kunna hantera dessa osäkerheter behövs en buffert i bemyndigandet på 150 miljoner kronor jämfört med nivån på nu gällande avtal. Ett nytt avtal kan innebära behov av framtida anpassningar av anslagets nivå.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Insatser för vaccinberedskap* ingå avtal om pandemivaccin som medför behov av framtida anslag på högst 405 000 000 kronor 2021–2023.

En framtida vaccination kan ge följder som inte är möjliga att förutsäga i dagsläget, vilket skulle kunna leda till vissa åtaganden i framtiden. Regeringen kan behöva återkomma till riksdagen avseende dylika framtida åtaganden.

Tabell 4.7 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Insatser för vaccinberedskap

Tusental kronor

	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	85 000	0			
Nya åtaganden	0	255 000			
Infriade åtaganden	-85 000	0	-85 000	-85 000	-85 000
Utestående åtaganden	0	255 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**368 000**	**405 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget kommer utöver avtalskostnader på grund av betalningar till vaccintillverkare också att belastas för att täcka kostnader som Folkhälsomyndigheten har för att hantera vaccinavtalet och för förberedande åtgärder för att ta emot vaccin vid en influensapandemi.

Tabell 4.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Insatser för vaccinberedskap

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**88 500**	**88 500**	**88 500**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**88 500**	**88 500**	**88 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 88 500 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Insatser för vaccinberedskap* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 88 500 000 kronor respektive år.

4.6.3 2:3 Bidrag till WHO

Tabell 4.9 Anslagsutveckling 2:3 Bidrag till WHO

Tusental kronor

2018	Utfall	37 840	Anslags-sparande	2 374
2019	Anslag	38 665 [1]	Utgifts-prognos	41 391
2020	**Förslag**	**45 665**		
2021	Beräknat	35 665		
2022	Beräknat	35 665		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Sveriges medlemsavgift till Världshälsoorganisationen (WHO). Anslaget får även användas för Sveriges andel av utgiften för WHO:s ramkonvention om tobakskontroll.

Kompletterande information

Medlemsavgiftens storlek baseras på WHO-budgetens omfattning och andelen som ska finansieras av medlemsstaterna. Storleken av Sveriges bidrag till WHO påverkas även av valutakursen för den svenska kronan. Sveriges medlemsavgift till WHO för 2020 uppgår till ca 2 300 000 US-dollar och ca 2 200 000 schweiziska franc. Sveriges andel av kostnaden för WHO:s ramkonvention om tobakskontroll uppgår till ca 56 000 US-dollar för 2020.

Regeringens överväganden

Till följd av en försämrad valutakurs för den svenska kronan 2018 ökades anslaget engångsvis med 3 miljoner kronor till 2019. Med anledning av den nuvarande valutakursen för den svenska kronan föreslås anslaget öka med 10 miljoner kronor 2020 jämfört med tidigare beräkning i budgetpropositionen för 2019, för att möjliggöra inbetalning av den svenska medlemsavgiften till WHO 2020. Finansiering sker delvis genom en neddragning av anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* med 5 miljoner kronor.

Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Bidrag till WHO

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**38 665**	**38 665**	**38 665**
Förändring till följd av:			
Beslut	7 000	-3 000	-3 000
Varav BP20	10 000		
Varav WHO	10 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**45 665**	**35 665**	**35 665**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 45 665 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Bidrag till WHO* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 35 665 000 kronor respektive år.

4.6.4 2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar

Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar

Tusental kronor

2018	Utfall	74 092	Anslags-sparande	1 410
2019	Anslag	75 502 [1]	Utgifts-prognos	74 632
2020	**Förslag**	**75 502**		
2021	Beräknat	75 502		
2022	Beräknat	75 502		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar med koppling till hiv/aids. Anslaget får användas för utgifter för insatser på nationell nivå och övergripande samordning och uppföljning.

Regeringens överväganden

Tabell 4.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**75 502**	**75 502**	**75 502**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**75 502**	**75 502**	**75 502**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 75 502 000 kronor anvisas under anslaget 2:4 *Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 75 502 000 kronor respektive år.

4.6.5 6:1 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel

Tabell 4.3 Anslagsutveckling 6:1 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel

Tusental kronor

2018	Utfall	181 416	Anslags-sparande	14 213
2019	Anslag	165 629 [1]	Utgifts-prognos	156 702
2020	**Förslag**	**95 629**		
2021	Beräknat	95 629		
2022	Beräknat	95 629		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för särskilda åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Regeringens överväganden

Den samlade strategin för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken pågår sedan 2016 och sträcker sig till och med 2020. I enlighet med denna tidsperiod sker en successiv nedtrappning. År 2019 minskade anslaget med 30 miljoner kronor och det aviserades att anslaget skulle minska med ytterligare 70 miljoner kronor under 2020 och 2021. Anslaget minskas därför med 100 miljoner kronor jämfört med 2018.

Tabell 4.44 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:1 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**165 629**	**165 629**	**165 629**
Förändring till följd av:			
Beslut	-70 000	-70 000	-70 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**95 629**	**95 629**	**95 629**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 95 629 000 kronor anvisas under anslaget 6:1 *Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 95 629 000 kronor respektive år.

5 Funktionshinderspolitik

5.1 Omfattning

Funktionshinderspolitiken är tvärsektoriell och huvuddelen finansieras av insatserna inom andra utgiftsområden än i utgiftsområde 9. Området omfattar Myndigheten för delaktighet (MFD) vars verksamhet bl.a. innefattar att främja ett systematiskt och effektivt genomförande av funktionshinderspolitiken på alla nivåer i samhället och följa upp, utvärdera och analysera insatser från statliga myndigheter, kommuner, landsting och andra aktörer i förhållande till det nationella funktionshinderspolitiska målet. Vidare omfattar området bidrag till funktionshindersorganisationer.

5.2 Utgiftsutveckling

Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom funktionshinderspolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Funktionshinderspolitik						
3:1 Myndigheten för delaktighet	60	60	60	**61**	62	63
3:2 Bidrag till funktionshindersorganisationer	189	189	189	**189**	189	189
Summa Funktionshinderspolitik	**249**	**249**	**249**	**250**	**251**	**252**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

5.3 Mål för området

Funktionshinderspolitiken omfattar det mål för och den inriktning av funktionshinderspolitiken som anges i propositionen Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86).

Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Genomförandet av funktionshinderspolitiken ska inriktas mot de fyra områdena:

- principen om universell utformning,
- befintliga brister i tillgängligheten,
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet och
- att förebygga och motverka diskriminering.

5.4 Resultatredovisning

Regeringens funktionshinderspolitik utgår från Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Funktionshinderspolitiken är en del i arbetet för ett mer jämlikt samhälle, där människors olika bakgrund eller förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet i samhället. En effektiv funktionshinderspolitik är också bidragande till genomförandet av Agenda 2030. Det är hela samhällets ansvar att se till att människor inte exkluderas och att alla människors kompetens kan tas tillvara. Ansvars- och finansieringsprincipen, som innebär att varje sektor i samhället har ansvar för att funktionshinderspolitiken genomförs, måste tydligt gälla.

De statliga myndigheternas ansvar och insatser är en viktig del i arbetet för att uppnå de funktionshinderspolitiska målen. Den statliga sektorns ansvar kommer till uttryck bl.a. i förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken och genom ett uttalat ansvar i ett antal myndighetsinstruktioner.

Funktionshinderspolitiken är tvärsektoriell och stöd och insatser för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning redovisas i vissa fall inom respektive utgiftsområde.

5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

I resultatredovisningen återges utvecklingen inom områdena arbetsmarknad, utbildningsnivå och diskriminering. De indikatorer som använts för att redovisa resultaten av utvecklingen är följande:

- utbildningsnivå,
- arbetsmarknad (sysselsättningsgrad och andelen unga som varken arbetar eller studerar) och
- antal diskrimineringsärenden hos DO.

Vidare har MFD lämnat rapporten Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018 (2019:2) med redovisning av utvecklingen inom funktionshinderspolitiken 2018. De resultat som redovisas från denna rapport gäller:

- digital delaktighet
- ekonomi och hälsa
- transporter
- trygghet
- ekonomisk jämställdhet för kvinnor med funktionsnedsättning
- uppföljning av statliga myndigheter, landsting och kommuner

5.4.2 Resultat

Regeringen beslutade i december 2017 att en särskild utredare skulle se över styrningen inom funktionshinderspolitiken. Regeringen beslutade den 20 december 2018 att utredningstiden skulle förlängas till senast den 30 april 2019. Utredningen har överlämnat betänkandet Styrkraft i funktionshinderspolitiken (SOU 2019:23). Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Stor andel utanför arbetskraften

Av Tabell 5.2 framgår att sysselsättningsgraden är lägre bland kvinnor och män med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen. Vidare framgår av tabellen att personer som har funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har en lägre sysselsättningsgrad än personer med funktionsnedsättning utan nedsatt arbetsförmåga, övriga i befolkningen samt befolkningen totalt. På grund av låg tillförlitlighet i statistiken är det inte möjligt att ange skillnader mellan kvinnor och män i dessa avseenden. Av samma skäl ska resultaten över tid tolkas med försiktighet.

Tabell 5.2 Andelen sysselsatta bland personer med funktionsnedsättning med/utan nedsatt arbetsförmåga och övriga i befolkningen[1]

Procent

	Personer med funktionsnedsättning			Övriga i befolkningen	Befolkningen totalt
	Samtliga	Med nedsatt arbetsförmåga	Utan nedsatt arbetsförmåga		
2014	62,0	55,2	76,4	80,2	77,3
2015	61,8	54,0	78,6	80,6	77,6
2016	62,4	58,4	70,6	81,6	78,6
2017	62,3	56,2	74,2	80,9	78,2
2018	63,6	60,3	70,4	81,8	79,6

Källa: SCB/AKU

[1]) Statistiken är inte helt tillräcklig för samtliga delgrupper för att kunna redovisas efter kön. Av samma skäl ska resultaten över tid tolkas med försiktighet.

Tabell 5.3 redovisar andelen ungdomar i åldern 16–29 år som varken arbetar eller studerar. Av tabellen framgår att det bland unga med funktionsnedsättning finns en högre andel ungdomar som varken arbetar eller studerar jämfört med motsvarande andel unga utan funktionsnedsättning. På grund av låg tillförlitlighet i statistiken är det inte möjligt att ange skillnader mellan kvinnor och män i detta avseende (SCB/ULF).

Tabell 5.3 Andel ungdomar 16-29 år som varken arbetar eller studerar[1]

Procent

	Personer med funktionsnedsättning	Övriga i befolkningen
2016/17	11,9	6,9

Källa: SCB/ULF

[1]) Statistiken är inte helt tillräcklig för samtliga delgrupper för att kunna redovisas efter kön.

Utbildningsnivån fortfarande lägre

Av tabell 5.4 framgår att kvinnor och män med funktionsnedsättning i genomsnitt har lägre utbildningsnivå än övriga befolkningen. Exempelvis är andelen med eftergymnasial utbildning som högsta utbildning betydligt mindre bland personer med funktionsnedsättning än bland personer utan funktionsnedsättning. Motsvarande statistik från tidigare år visar att utbildningsnivån inom respektive grupp tenderat att höjas sedan 2013 men att skillnaderna kvarstår. En mindre andel män (ca 26 procent) än kvinnor (40 procent) med funktionsnedsättning har eftergymnasial utbildning (SCB/AKU). En större andel män (53 procent) än kvinnor (42 procent) har gymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå.

Tabell 5.4 Högsta utbildningsnivå, 2018[1,2,3]

Procent

	Förgymnasial nivå	Gymnasial nivå	Eftergymnasial nivå**
Personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga	17,0	51,1	31,9
Personer med funktionsnedsättning utan nedsatt arbetsförmåga	22,4	39,2	37,1
Övriga	13,6	39,0	46,1

Källa: SCB/AKU

[1]) Statistiken är inte tillräcklig för samtliga delgrupper för att kunna redovisas efter kön.

[2]) Eftergymnasial utbildning kan t.ex. vara yrkeshögskoleutbildning, högskoleutbildning, folkhögskoleutbildning m.fl.

[3]) Summorna i raderna två och tre blir inte 100 eftersom 1,3 % saknar utbildningskod.

Antalet anmälningar avseende diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning har ökat

Funktionsnedsättning är en av de diskrimineringsgrunder som oftast förekommer i anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen (DO). Anmälningarna som rör funktionsnedsättning har ökat sedan bristande tillgänglighet infördes som en form av diskriminering den 1 januari 2015. År 2016 inkom 613 anmälningar om

diskriminering som har samband med funktionsnedsättning medan antalet hade ökat till 778 år 2018. Anmälningarna som rör funktionsnedsättning har främst handlat om utbildning, arbetsliv och tillgång till varor och tjänster. På områdena utbildning och varor och tjänster rör majoriteten av anmälningarna bristande tillgänglighet. Inom arbetslivsområdet är direkt diskriminering (när någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan i en jämförbar situation) den vanligaste typen av ärende (dessa uppgifter särredovisas dock inte i tabellen). Det finns inga uppgifter om hur stor andel av anmälningarna som gäller kvinnor respektive män.

Tabell 5.5 Inkomna anmälningar avseende diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning[1]

Procent

Samhällsområde	2015	2016	2017	2018
Arbetslivet	88	118	116	145
Arbetsförmedling m.m.	24	20	24	19
Medlemskap i arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer m.m.	1	6	3	0
Näringsverksamhet samt yrkesbehörighet	1	2	0	1
Utbildning	77	75	129	192
Hälso- och sjukvård	77	75	84	75
Socialtjänst	102	55	76	95
Varor, tjänster och bostäder	203	139	185	165
Socialförsäkring m.m.	16	18	27	29
Offentlig anställning	33	31	35	52
Värnplikt	0	0	2	5
Totalt	**680**	**613**	**681**	**778**

Källa: Diskrimineringsombudsmannen
[1]) Statistiken är inte tillräckligt tillförlitlig för att kunna särredovisas efter kön.

Digital delaktighet

Kvinnor och män med funktionsnedsättning upplever i mindre utsträckning att de är digitalt delaktiga än befolkningen i stort. Det beror bl.a. på svårigheter att använda vissa digitala tjänster däribland Mobilt BankID (Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2017, Begripsam, Konsumentverket, Post- och telestyrelsen. Läs mer i avsnitt Politiken för informationssamhället, avsnitt 2).

Hälsa

Bland personer med funktionsnedsättning är det självskattade hälsoläget, utifrån kriteriet god hälsa, sämre (58 procent) än för övrig befolkning (87 procent). Det är också en mindre andel kvinnor med funktionsnedsättning som skattar sin hälsa som god (53 procent) jämfört med män med funktionsnedsättning, år 2016/17 (Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018 sid. 35, Myndigheten för delaktighet 2019).

Transporter

Personer med funktionsnedsättning utnyttjar transportsystemet mindre än vad personer utan funktionsnedsättning gör och har ett delvis annorlunda resmönster. Nästan två tredjedelar av de tillfrågade upplever hinder när de vill resa med kollektivtrafik i sin närmiljö. Nästan lika många upplever hinder vid längre resor med buss och tåg. Kvinnor upplever hinder i större utsträckning än män (Enkät om tillgänglighet i kollektivtrafik och färdtjänst, Myndigheten för delaktighet 2019).

Trygghet

Personer med funktionsnedsättning uppger i högre utsträckning än övriga befolkningen att de under det senaste året avstått från att gå ut under kvällstid av oro för att bli överfallen eller hotad. Denna skillnad gäller både kvinnor och män. Det är dock betydligt vanligare att kvinnor avstått från att gå ut på kvällen, oavsett om de har en funktionsnedsättning eller inte.

Kvinnor med funktionsnedsättning uppger i högre grad än kvinnor i den övriga befolkningen att de under det senaste året varit utsatta för våld eller hot om våld, år 2016/17 (Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018, sid. 29, Myndigheten för delaktighet, 2019.

Ekonomi och ekonomisk jämställdhet för kvinnor med funktionsnedsättning

En större andel personer med funktionsnedsättning har låga inkomster och har därför högre risk för relativ fattigdom än övriga befolkningen. Det gäller särskilt grupper som har t.ex. nedsatt rörelseförmåga, psykisk funktionsnedsättning och mer än en funktionsnedsättning, år 2016/17 (Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018, Myndigheten för delaktighet, 2019).

Jämställdhetsmyndigheten och MFD har i rapporten Ekonomisk jämställdhet för kvinnor med funktionedsättning – kartläggning för att nå det andra jämställdhetspolitiska målet (Rapport 2019:5) konstaterat att kvinnor med funktionsnedsättning har lägre inkomster och sämre förutsättningar på arbetsmarknaden jämfört med såväl män med funktionsnedsättning som kvinnor och män i den övriga befolkningen.

Rättigheter för barn med funktionsnedsättning
Inom ramen för regeringens kunskapslyft för barnets rättigheter, 2017–2019, har MFD arbetat med att låta barn komma till tals i myndighetens verksamhet. Bland annat har myndigheten tagit fram barnfilmer. De handlar dels om myndighetens verksamhet och arbete med barnrättsperspektivet, dels om vad FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning innebär och hur arbetet i FN går till.

Sedan 2000 genomför Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet kartläggningar av våld mot barn med stöd av medel från regeringen. Kartläggningarna görs vart femte år och den senaste kom 2017. Kartläggningen visar att barn med funktionsnedsättning är en särskilt utsatt grupp (Se avsnitt 7 Barnrättspolitik).

Regeringen prioriterar arbete mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp. I juni 2016 beslutades om en särskild handlingsplan inom området för perioden 2016–2018 (skr. 2015/16:192) där även barn med funktionsnedsättning beaktas (se avsnitt 7 Barnrättspolitik).

Uppföljning av statliga myndigheter, landsting och kommuner
MFD har i sin rapport Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018 inhämtat uppgifter från statliga myndigheter, kommuner och landsting om deras arbete med funktionshinderspolitiken.

Hälften av alla svarande myndigheter har en färdig handlingsplan för hur lokaler, verksamhet och information ska bli tillgängliga. Ungefär hälften av de kommuner och landsting som lämnat uppgifter uppger att de har en specifik organisationsövergripande strategi eller plan för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Var femte statlig myndighet har mätbara mål för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. För kommuner och landsting är det mindre än hälften av de svarande som uppger sig ha mätbara mål. I princip samtliga de kommuner som lämnat uppgifter till MFD har samråd med funktionshindersrörelsen på övergripande nivå. Bland motsvarande grupp statliga myndigheter är det knappt hälften som för en strukturerad dialog med funktionshindersrörelsen (Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018 sid 10. ff, Myndigheten för delaktighet 2019).

Stöd till funktionshindersorganisationer
FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning föreskriver att personer med funktionsnedsättning och deras organisationer aktivt ska involveras i beslutsprocesser angående statens åtgärder för att genomföra de rättigheter som slås fast i konventionen. För att stödja funktionshindersorganisationerna i deras arbete för full delaktighet och jämlikhet i samhället för personer med funktionsnedsättning har funktionshindersorganisationerna 2018 beviljats ca 189 miljoner kronor i statsbidrag enligt förordningen (2000:7) om statsbidrag till handikapporganisationer.

Hjälpmedel
Regeringen har fortsatt arbetet som påbörjades under förra mandatperioden för att öka likvärdigheten över landet avseende hjälpmedel och för att stödja sjukvårdshuvudmännen för ökad effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen. Ett flertal myndighetsuppdrag på området har beslutats (se även avsnitt 6 Politik för sociala tjänster).

Stärkt delaktighet och självständighet med välfärdsteknik
Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att öka användningen av välfärdsteknik för att stärka delaktighet och självständighet för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning. Åtgärderna är exempelvis beslut om att Socialstyrelsen fördelar stimulansbidrag på 350 000 000 kronor riktat till kommunerna för investeringar i välfärdsteknik (S2018/03799/FST) och uppdrag till E-hälsomyndigheten att samordna, utforma och tillgängliggöra ett nationellt stöd till kommunerna för bl.a. införande och användande av välfärdsteknik (S2018/02375/FST) (se även avsnitt 6 Politik för sociala tjänster).

Förbättrad tolktjänst i arbetslivet
Regeringen beslutade den 20 juni 2018 att ge Socialstyrelsen i uppdrag att administrera och fördela medel till landstingen till ökade möjligheter till tolktjänst i arbetslivet 2018–2020 för personer med dövhet, dövblindhet eller som har nedsatt hörsel. I uppdraget ingår även att löpande följa upp utnyttjandet av medlen (S2016/02162/FST, S2018/03798/FST. Regeringen beslutade samma dag att ge MFD i uppdrag att under 2018–2020 informera arbetsgivare och andra berörda aktörer om ansvar och insatser för att tillhandahålla tolk och andra stöd. I uppdraget ingår även att informera om

teknik och tjänster, främja utveckling och innovation och redovisa goda exempel (S2016/02162/FST, S2018/03798/FST). Se utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv för närmare redovisning av åtgärder avseende funktionshinder inom arbetsmarknadsområdet. Uppdragen ska rapporteras till Regeringskansliet den 1 november 2019 och 2020 och slutrapporteras 2021.

Utveckling av statistik
Statistiska centralbyrån (SCB) redovisade under 2018 statistik om levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning för att möjliggöra uppföljning mot nationella mål inom funktionshinderspolitiken. SCB har under 2019 fått ett nytt uppdrag att redovisa statistik om levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning. Vidare ska myndigheten göra en översyn av definitionen av begreppet funktionsnedsättning och genomföra ett kartläggnings- och analysarbete för att samlat redovisa sin bedömning av områden i behov av utveckling när det gäller statistik för personer med funktionsnedsättning. Dessutom ska myndigheten lämna förslag till prioriteringar och upplägg av arbetet framöver för att systematiskt kunna redovisa, utveckla och förbättra statistiken på området (S2019/02245/FST).

5.4.3 Analys och slutsatser

Att uppnå det nationella målet för funktionshinderspolitiken handlar till stor del om att göra samhällslivet tillgängligt. Genom möjlighet att utbilda sig och arbeta ökar också förutsättningar för delaktighet, inte minst ekonomiskt och socialt. Rapporter och uppföljningar, bl.a. från MFD visar dock att det finns skillnader i levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen. Enligt regeringen är det viktigt att synliggöra dessa förhållanden för att kunna ge en så rättvisande bild som möjligt av hur väl målen med funktionshinderspolitiken uppnås. En bedömning är att skillnaderna bl.a. i utbildningsnivå och sysselsättning mellan personer med respektive utan funktionsnedsättning har varit relativt oförändrade över tid. Det går dock inte att dra några långtgående slutsatser av den beskrivna utvecklingen utifrån funktionshinderspolitikens mål till följd av att det saknas fullt jämförbara indikatorer över tid. Detta gäller även möjligheten att dra säkra slutsatser utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

De samlade resultaten från de arbeten som genomfördes på hjälpmedelsområdet under förra mandatperioden uppvisar olikheter över landet. Detta kan orsaka ojämlika villkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Välfärdstekniska lösningar har utöver effektivitetsvinster inom vård och omsorg stor potential att bidra till att personer med funktionsnedsättning kan få samma livsvillkor som andra. Regeringen har mot denna bakgrund tagit initiativ för att öka användningen av välfärdsteknik för att stärka delaktighet och självständighet för flickor, pojkar och kvinnor och män med funktionsnedsättning.

5.5 Politikens inriktning

5.5.1 En funktionshinderspolitik som utgår från mänskliga rättigheter

Regeringens funktionshinderspolitik tar sin utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och är en del i arbetet för att för ett mer jämlikt samhälle, där människors olika bakgrund eller förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet i samhället. Agenda 2030 pekar ut ett antal områden där insatser för personer med funktionsnedsättning särskilt behövs och utgör därmed en viktig del i arbetet med funktionshinderspolitiken. För mer information om politikens inriktning i genomförandet av Agenda 2030, se utgiftsområde 2, avsnitt 4.1.

5.5.2 Styrningen av funktionshinderspolitiken

Regeringen kommer att fortsätta arbetet för en mer effektiv, systematisk och långsiktigt hållbar funktionshinderspolitik. De mål som har beslutats inom ramen för Agenda 2030, vilka bl.a. syftar till att förverkliga mänskliga rättigheter för alla, utgör en viktig del i arbetet. Som nämns tidigare har utredningen Styrkraft i funktionshinderspolitiken (SOU 2019:23) överlämnats till

Regeringen. Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

5.5.3 Förbättrad statistik om personer med funktionsnedsättning

Regeringen anser att det finns behov av att stärka förutsättningarna för att tillgodose samhällets behov av data och statistik kring levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning, som är möjlig att bryta ned på nödvändiga bakgrundsvariabler som exempelvis kön. Det finns vidare behov av ett systematiskt utvecklingsarbete och bättre samordning. Det uppdrag till SCB som nämns tidigare är ett viktigt steg i denna riktning.

5.5.4 Hjälpmedel och välfärdsteknik

Regeringen fortsätter arbetet med att främja likvärdighet över landet på hjälpmedelsområdet och med att höja kunskapsnivån i landet om rehabilitering och habilitering. De myndighetsuppdrag som lämnats under 2019 på området hjälpmedel och välfärdsteknik kommer också att bidra till detta. Vidare kommer regeringen fortsätta arbetet för att fler flickor, pojkar, kvinnor och män ska ges möjlighet att ta del av välfärdstekniska lösningar för ökad självständighet och delaktighet (se avsnitt 3, Hälso- och sjukvårdspolitik).

5.5.5 Boende i gruppbostad eller i bostad med särskild service enligt LSS

Av regeringens proposition Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken (prop. 2016/17:188) framgår att insatser med beslut om boende är av central betydelse för personer med funktionsnedsättning. Frågan har också behandlats i betänkandet Möjlighet att leva som andra (SOU 2008:77) där det framgår att personer som beviljats insatsen bostad med särskild service enligt LSS i många fall har en hyra där merkostnader ingår. Regeringen har i propositionen aviserat att frågan om hur enskilda som fått insatsen gruppbostad eller bostad med särskild service för vuxna enligt LSS ska undgå att få merkostnader på grund av sin funktionsnedsättning bör ses över. Den fortsatta beredningen av denna fråga övervägs vidare.

5.6 Budgetförslag

5.6.1 3:1 Myndigheten för delaktighet

Tabell 5.6 Anslagsutveckling 3:1 Myndigheten för delaktighet

Tusental kronor

2018	Utfall	60 101	Anslags-sparande	984
2019	Anslag	59 951 [1]	Utgifts-prognos	60 233
2020	**Förslag**	**60 896**		
2021	Beräknat	61 839 [2]		
2022	Beräknat	62 783 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 60 896 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 60 896 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas av Myndigheten för delaktighets (MFD) förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 5.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Myndigheten för delaktighet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**59 951**	**59 951**	**59 951**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	945	1 888	2 832
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**60 896**	**61 839**	**62 783**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 60 896 000 kronor anvisas under anslaget 3:1 *Myndigheten för delaktighet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 61 839 000 kronor respektive 62 783 000 kronor.

5.6.2 3:2 Bidrag till funktionshindersorganisationer

Tabell 5.8 Anslagsutveckling 3:2 Bidrag till funktionshindersorganisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	188 742	Anslags-sparande	
2019	Anslag	188 742 [1]	Utgifts-prognos	188 742
2020	**Förslag**	**188 742**		
2021	Beräknat	188 742		
2022	Beräknat	188 742		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till funktionshindersorganisationer för att stödja organisationerna i deras arbete för att personer med funktionsnedsättning ska uppnå full delaktighet och jämlikhet i samhället.

Kompletterande information

Reglerna för statsbidrag till funktionshindersorganisationer finns i förordningen (2000:7) om statsbidrag till handikapporganisationer.

Regeringens överväganden

Tabell 5.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Bidrag till funktionshindersorganisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**188 742**	**188 742**	**188 742**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**188 742**	**188 742**	**188 742**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 188 742 000 kronor anvisas under anslaget 3:2 *Bidrag till funktionshindersorganisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 188 742 000 kronor för respektive år.

6 Politik för sociala tjänster

6.1 Omfattning

Områdets omfattning och finansiering
Området omfattar omsorgen om äldre, verksamhet inom individ- och familjeomsorg, samt insatser till personer med funktionsnedsättning.

Verksamheten finansieras främst genom kommunala skatteintäkter, statsbidrag och avgifter.

Kommunernas ansvar
Kommunerna ansvarar för insatser enligt i huvudsak socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, förkortad LVM, och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS. Det innebär att kommunerna har det huvudsakliga ansvaret för utveckling, genomförande och finansiering av sociala tjänster. Resultat inom politikområdet är därmed i stor utsträckning en effekt av kommunala insatser.

Statens ansvar
Staten har ett övergripande ansvar för och utför tillsyn av verksamheten. Syftet med tillsynen är att granska att befolkningen får vård och omsorg som är säker, har god kvalitet och bedrivs i enlighet med lagar och förordningar.

Utgångspunkten för stöd till kommunsektorn är generella statsbidrag som fördelas från utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommunerna. Anslaget 1:1 *Kommunal ekonomisk utjämning* består av två poster, en som avser medel till kommuner och en som avser medel till landsting.

För kostnader enligt LSS finns det ett särskilt utjämningssystem (anslag 1:2 *Utjämningsbidrag för LSS-kostnader* under utgiftsområdet 25 Allmänna bidrag till kommuner). Utöver detta fördelas riktade statsbidrag till kommunal verksamhet som regeringen och riksdagen sett som särskilt angelägen att stödja.

6.2 Utgiftsutveckling

Under perioden 2020 till 2022 beräknas utgifterna för området Politik för sociala tjänster minska med ca 154 miljoner kronor. Utgifterna för statlig assistansersättning, som är den största utgiftsposten, beräknas öka med ca 340 miljoner kronor. Regeringens tidsbegränsade satsningar inom den sociala barn- och ungdomsvården pågår till och med 2020 vilket innebär att anslaget 4:7 *Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.* minskar med ca 490 miljoner kronor mellan 2020 och 2022. Utgifterna inom området beräknas 2019 till 27 768 miljoner kronor. Det understiger anvisade medel med 1 700 miljoner kronor. Detta förklaras huvudsakligen av lägre kostnader i den statliga assistansersättningen än vad som beräknades 2018 och som låg till grund för anslagsnivån 2019.

Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom Politik för sociala tjänster

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Politik för sociala tjänster						
4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	23	25	23	**28**	28	28
4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet	723	768	598	**798**	783	783
4:3 Bilstöd till personer med funktionsnedsättning	100	263	144	**263**	263	263
4:4 Kostnader för statlig assistansersättning	25 308	24 987	24 174	**24 451**	24 674	24 791
4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet	2 809	1 367	1 045	**1 427**	1 415	1 415
4:6 Statens institutionsstyrelse	1 046	1 132	1 087	**1 157**	1 240	1 182
4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	1 486	926	696	**749**	281	256
Summa Politik för sociala tjänster	**31 495**	**29 468**	**27 768**	**28 873**	**28 684**	**28 719**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

6.3 Mål för området

Politiken för sociala tjänster omfattar följande övergripande av riksdagen beslutade mål:

Omsorg om äldre

Äldre ska

- kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag,
- kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende,
- bemötas med respekt, samt
- ha tillgång till god vård och omsorg.

Individ- och familjeomsorg

- att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer, och
- att stärka skyddet för utsatta barn.

Personer med funktionsnedsättning

- Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas.

6.4 Förslag om nytt mål för området omsorg om äldre

Utredningen Nationell kvalitetsplan för äldreomsorgen lämnade i betänkandet Läs mig! Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om äldre personer (SOU 2017:21) förslag om att komplettera det nationella målet för äldrepolitiken (prop. 1997/98, bet. 1997/98:SoU24, rskr. 1997/98:307). Betänkandet har remitterats, och en remissammanställning har upprättats (S2017/03866/FST).

Ett fåtal remissinstanser har lämnat synpunkter på förslaget.

Regeringens förslag: Målen för den nationella äldrepolitiken kompletteras med ett femte mål: äldre ska erbjudas en jämställd och jämlik vård och omsorg.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Diskrimineringsombudsmannen* välkomnar tillägget och menar att dessa begrepp alltid bör beaktas i hänseendet att de båda inbegriper principen om icke-diskriminering.

Västra Götalands läns landsting stödjer tillägget. Landstinget framhåller att likvärdig vård inte bara bör avse kön utan även andra ojämlikheter som exempelvis etniskt ursprung, socioekonomiska förhållanden, ålder, funktionalitet, sexualitet och könsidentitet/könsuttryck. *Mönsterås kommun* och *Stockholms kommun* tillstyrker utredningens förslag om att lägga till ett mål. Majoriteten av de remissinstanser som svarat på remissen har inte yttrat sig om förslaget eller har inget att invända mot det.

Skälen för regeringens förslag: De nationella målen för äldrepolitiken syftar till att tydliggöra det gemensamma åtagandet och att göra det enklare att arbeta i samma riktning och mobilisera gemensamma resurser. Utredningen föreslår att regeringen ska göra en översyn av de nationella målen för äldrepolitiken, med syfte att anpassa målen efter nu gällande förutsättningar och kunskap. Utredningen anser dock att nuvarande mål fortfarande är tillämpliga. Men utredningen påvisar även att det finns betydande skillnader bland äldre personers tillgång till god vård och omsorg, vilket föranleder utredningen att föreslå att ytterligare mål läggs till om tillgång till jämlik och jämställd vård och omsorg. Till exempel förskrivs äldre kvinnor oftare olämpliga läkemedel än män, och de drabbas oftare av höftledsfrakturer. Det finns också betydande hälsoskillnader och skillnader i levnadsvillkor mellan olika socioekonomiska grupper. De skillnader som kan iakttas hos äldre kvinnor och män sammanhänger med hela livsloppet. Ogynnsamma sociala och socioekonomiska förhållanden under barndomen, låg utbildning och att ha haft ett manuellt arbete som huvudsaklig sysselsättning leder till en ökad risk för att ha sämre hälsa och en lägre kognitiv förmåga senare i livet. Levnadsförhållanden under barndomen liksom inkomst under medelåldern och som pensionär har samband medellivslängd. I dag finns det stora hälsoskillnader mellan socioekonomiska grupper, och det bör tas i beaktande vid utformandet av framtidens äldreomsorg.

Regeringen delar utredningens uppfattning att det finns brister inom äldreomsorgen avseende jämställdhet och jämlikhet. Utgångspunkten ska vara att alla politikområden ska präglas av jämställdhet och jämlikhet. Jämställdhet är en genomgående prioritering för regeringens arbete. På så sätt stärks kvinnors och mäns möjlighet till delaktighet och förutsättningar för att aktivt delta i samhällsgemenskapen. Regeringen föreslår dock att delmålet formuleras på ett annat sätt än vad utredningen föreslagit, så att det ligger mer i linje med det jämställdhetspolitiska delmålet jämställd hälsa, och motsvarande mål för hälso- och sjukvårdspolitiken.

Äldreomsorgens insatser ska präglas av bästa tillgängliga kunskap, god kvalitet samt utgå och utformas utifrån den enskildes behov och förutsättningar. En mer jämlik vård och omsorg är därför en genomgående prioritering för regeringens arbete. Jämlikheten och jämställdheten i äldreomsorgen måste stärkas och som en följd av det behöver de äldrepolitiska målen kompletteras.

Regeringen delar Västra Götalands läns landstings synpunkt att likvärdig vård inte bara bör avse kön. Det finns även negativa skillnader i vård och omsorg som bör synliggöras. Det handlar t.ex. om äldre med funktionsnedsättning, framför allt de med intellektuell funktionsnedsättning vars behov sällan uppmärksammas i politiska dokument och riktlinjer. Regeringen anser att det är angeläget att även uppmärksamma de grupper vars åldrande kan innebära ett annat förlopp än hos övriga befolkningen, för att säkerställa att alla har tillgång till god vård och omsorg anpassad efter deras egna förutsättningar.

Utredningen lyfter även fram att det finns brister i omsorgen av äldre homo- och bisexuella personer och transpersoner. Regeringen anser att det är av största vikt att alla känner sig trygga med att välfärden är till för alla oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Vård- och omsorgsutövare behöver anpassa sitt arbetssätt avseende förhållningssätt och bemötande, för att säkerställa att alla omsorgstagare får sina behov tillgodosedda. Frågor som rör hbtq-personer bör t.ex. finnas med i mångfalds- och värdegrundsarbete, fortbildning och information.

Individer som tillhör de nationella minoriteterna har svårare att få tillgång till äldreomsorg på sitt eget språk, än de som inte tillhör de nationella minoriteterna. Trots att kommuner inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska har en skyldighet att ge hela eller en väsentlig del av äldreomsorg på dessa nationella minoritetsspråk för den som begär det, så har förvaltningskommunerna i vissa fall svårigheter att erbjuda det. Skälen till det är enligt kommunerna brist på personal med språkkunskap, långa avstånd i kommunen och brist på efterfrågan. Den bilden bekräftas i den kartläggning som Socialstyrelsen har genomfört av behovet av kunskapsstöd om lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten (Ku2019/01043/CSM).

Företrädare för de nationella minoriteterna menar att det inte bara handlar om språk, utan att kulturen också är en viktig del av innehållet. Även kommuner utanför förvaltningsområdena ska tillhandahålla äldreomsorg på de nationella minoritetsspråken om det finns tillgång till personal med kunskaper i språken. Regeringen anser att det är av stor vikt att de nationella minoriteterna kan få äldreomsorg på sina respektive språk. Kommunerna ska enligt 5 kap. 6 § socialtjänstlagen verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i de nationella minoritetsspråken där detta behövs och efterfrågas i omvårdnaden om äldre kvinnor och män.

För äldre kvinnor och män som inte är födda i Sverige finns det också skillnader i hur mycket äldreomsorg man har, jämfört med kvinnor och män i samma åldersgrupp som är födda i Sverige. Utredningen lyfter fram att det saknas kunskap om varför det ser ut så, om det beror på att utlandsfödda inte vill ta emot äldreomsorg för att de inte upplever att äldreomsorgen anpassats till deras behov eller av andra skäl.

Andra mål som har påverkan på äldreomsorgen

Det finns flera andra mål som har direkt påverkan på äldreomsorgen och äldrepolitikern.

Det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt liv (utg.omr. 13 avsnitt 5) gäller också äldre kvinnor och män. Regeringen anser att det är angeläget att fortsätta arbetet för ökad jämställdhet. Det gäller exempelvis tillgången till vård och omsorg av god kvalitet, men också om att äldre kvinnor och män ska komma till tals. Till exempel är det mindre vanligt att kvinnor som är äldre än 80 år röstar i allmänna val än män som är äldre än 80 år.

Målet för regeringens politik mot diskriminering är ett samhälle fritt från diskriminering. Åtgärder som syftar till att förebygga och motverka diskriminering är grundläggande om människors lika värde ska respekteras. Att förebygga uppkomsten av all form av diskriminering är därför en viktig del i arbetet för delaktighet och jämlikhet.

Socialtjänstens mål som uttrycks i 1 kap. 1 § socialtjänstlagen framhåller bl.a. att socialtjänsten ska under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser. Verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Individens behov och förmåga är en utgångspunkt för socialtjänstens insatser. Genom att frigöra och utveckla gruppens och den enskildes resurser ska socialtjänsten verka för ekonomisk och social trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och delaktighet i samhällslivet. Även i 5 kap. 4 § i samma lag fastställs att socialtjänstlagens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund). Av 3 kap. 3 § framgår bl.a. även att socialtjänstens insatser ska vara av god kvalitet. Även målet för politiken avseende de nationella minoriteterna är aktuellt i sammanhanget.

Regeringen anser att det föreslagna tillägget till det nationella målet för äldrepolitiken ligger i linje med andra mål som har betydelse för området, och att det inte finns någon motsättning däremellan.

6.5 Resultatredovisning

6.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att bedöma utveckling och resultat inom området används ett antal resultat- och bakgrundsindikatorer. I de fall redovisningen inte uppdelas på kön finns ingen sådan information tillgänglig.

Omsorg om äldre

Ansvaret för att uppfylla målen för äldreomsorgen ligger främst hos kommunerna. Det är framför allt kommunala insatser som påverkar utveckling och resultat inom äldreomsorgen. Utveckling och resultat påverkas även av andra faktorer, som t.ex. den demografiska utvecklingen.

Staten kan bl.a. stödja kommunernas förutsättningar att bedriva och utveckla äldreomsorgen genom kunskapsstöd och ekonomiska bidrag, riktade till särskilda områden eller genom allmänna bidrag till kommunerna. Resultatredovisningen som följer visar mot bakgrund av detta resultatet av samlade insatser från både staten och kommunerna.

Redovisningen nedan bygger huvudsakligen på statistik samt resultat som redovisas i öppna jämförelser och rapporter från myndigheter och organisationer. De resultat- och bakgrundsindikatorer som används exemplifierar och följer utvecklingen inom äldreområdet samt kostnadsutvecklingen för vård och omsorg om äldre. Följande indikatorer används:

- medellivslängd i befolkningen,
- andel av befolkningen och antal personer 65 år och äldre med insatsen hemtjänst,
- andel av befolkningen och antal personer 65 år och äldre boende i särskilda boendeformer,
- bemötande, förtroende och trygghet i äldreomsorgen,
- riskförebyggande åtgärder i särskilt boende,
- fallskador bland personer 80 år och äldre, samt
- olämpliga läkemedel i gruppen 75 år och äldre (i särskilt boende och/eller hemtjänst).

Individ- och familjeomsorg

Bedömningsgrunder för resultatredovisningen utgörs huvudsakligen av statistik, öppna jämförelser och rapporter från myndigheter och organisationer. Ansvaret för verksamhetsområdet ligger främst hos kommunerna. En rad olika åtgärder, såväl statliga som kommunala påverkar måluppfyllelsen.

Det som händer i samhället i stort påverkar förutsättningarna för verksamhetsområdet, såsom utvecklingen på arbets- och bostadsmarknaden.

De statliga insatserna syftar till att ge enskilda individer tillgång till ett likvärdigt, jämlikt och jämställt stöd från den kommunala individ- och familjeomsorgen oavsett var de bor i landet och att stärka kvaliteten i verksamheten. Följande indikatorer används för att följa utvecklingen:

Den sociala barn- och ungdomsvården

- andel 17-åringar (flickor respektive pojkar) som varit placerade i familjehem eller hem för vård eller boende (HVB) under årskurs 9 och har behörighet att söka till nationellt program i gymnasieskolan, och
- antalet anställda handläggare med socionomexamen och minst ett års yrkeserfarenhet av socialt arbete med barnutredningar, minst tre års erfarenhet av barnutredningar, mer än fem års erfarenhet av barnutredningar samt andel konsulthandläggare (årsarbete) inom social barn- och ungdomsvård.

Ekonomiskt bistånd

- antal mottagare och utbetalningar av ekonomiskt bistånd,
- andel av biståndsmottagare som är långvariga mottagare, och
- andel kommuner som har en aktuell överenskommelse om samverkan med Arbetsförmedlingen.

Missbruks- och beroendevården

- tillgängligheten till socialtjänstens missbruks- och beroendevård utifrån väntetider.

Brottsutsatta

- antal kommuner som gör systematiska uppföljningar av insatser för brottsoffer,
- antal kommuner som använder standardiserade bedömningsinstrument för våld i nära relationer, och
- antal kommuner som har rutiner för att säkra skolgången för barn i skyddat boende.

Familjerätt

- antal barn som är föremål för familjerättsliga insatser inom socialtjänsten.

Personer med funktionsnedsättning

En rad olika åtgärder, såväl statliga åtgärder som åtgärder inom kommuner och landsting, påverkar måluppfyllelsen. Inom avsnittet Funktionshinderspolitik (avsnitt 5) redovisas främst det sektorsövergripande arbetet för att genomföra och följa upp funktionshinderspolitiken.

I resultatavsnittet som följer redovisas stödinsatser till personer med funktionsnedsättning. Det avser främst statliga stöd som assistansersättningen och bilstödet enligt socialförsäkringsbalken, men även kommunala insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och socialtjänstlagen (2001:453).

För att bedöma och redovisa utvecklingen och resultaten inom området används ett antal resultatindikatorer. Dessa indikatorer är nedbrutna på kvinnor och män respektive flickor och pojkar enligt följande:

- antal personer med insatser enligt LSS och kostnader för detta,
- antal anmälningar enligt SoL och LSS,
- antal personer och antal beviljade timmar med assistansersättning och kostnader för assistansersättning, och
- antal personer som beviljats bilstöd och kostnader för bilstöd.

6.5.2 Resultat

Övergripande insatser

Framtidens socialtjänst
Utredningen Framtidens socialtjänst lämnade 2018 delbetänkande Ju förr desto bättre (SOU 2018:32) med fokus på förbyggande arbete. Regeringen beslutade i juli 2018 att utvidga utredningens uppdrag och förlängde utredningstiden till den 1 juni 2020. Utredaren ska utifrån tilläggsdirektivet också analysera vilken funktion en särreglering för äldre skulle ha, förtydliga barnrättsperspektivet i lagen samt utreda socialnämnders möjligheter att delegera beslutanderätt (dir. 2018:69).

En sammanhållen statlig styrning
Statskontoret lämnade sin slutrapport Utvärdering av en samlad styrning med kunskap för hälso- och sjukvård och socialtjänst i november 2018. Statskontoret bedömer att samverkan i Rådet för styrning med kunskap mellan myndigheterna och huvudmännen har fördjupats ytterligare efter delrapporten 2016. Myndigheterna samordnar nu sina kunskapsunderlag bättre och underlagen är mer anpassade utifrån vad huvudmännen behöver. Statskontoret bedömer att Rådet fyller en viktig funktion och bör få fortsätta sitt arbete. Statskontoret bedömer också att det för de myndigheter som ingår i rådet återstår flera utmaningar att hantera innan kunskapsstyrningen uppfyller förordningens syfte om en samordnad, effektiv och behovsanpassad kunskapsstyrning. Statskontoret pekar t.ex. på ett behov av att utveckla strukturerade dialoger mellan rådet och företrädare för professioner och att stärka sambanden mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten (Utvärdering av en samlad styrning med kunskap för hälso- och sjukvård och socialtjänst 2018:23, Statskontoret).

Stärkt samverkan inom Rådet för styrning med kunskap
Rådets samverkan har stärkts under året. När det gäller rådets förmåga till att ta tillvara patienter och brukares synpunkter lyfts den gemensamma patient- och brukarpolicy som har tagits fram som ett gott exempel från alla myndigheter. Socialstyrelsen bedömer att rådets samverkan med kommuner och landsting har stärkts under året genom att myndigheten som ordförande i rådet har ingått partnerskapet med de regionala samverkans- och stödstrukturer för socialtjänsten (RSS) samt med regionernas struktur för kunskapsstyrning. Partnerskapet ska bidra till ökad samverkan, dialog och samordning av initiativ som kan bidra till behovsanpassad kunskapsutveckling, till bättre stöd för implementering och till att kunskapen används. Under 2018 har tre dialogmöten genomförts mellan parterna för att identifiera lämpliga områden för samverkan (Socialstyrelsens årsredovisning 2018).

Kunskapsguiden utvecklas
Den nationella webbplatsen Kunskapsguiden fortsätter att utvecklas. Socialstyrelsen ansvarar sedan 2011 för att tillsammans med andra myndigheter och aktörer samla kunskap inom områdena evidensbaserad praktik, psykisk ohälsa, äldre, missbruk och beroende, barn och unga, funktionshinder samt ekonomiskt bistånd. Kunskapsguiden underlättar kunskapsstyrning, kunskapsspridning och kunskapsinhämtning. Webb-

platsen fungerar som samlingspunkt för publikationer, webbutbildningar, poddar, filmer m.m. från myndigheter och andra aktörer. Nya områden och teman lanseras löpande. Kunskapsguiden har idag ca 80 000 användare i snitt per månad och ca 19 600 prenumeranter.

Stöd till evidensbaserad praktik och praktiknära forskning inom socialtjänsten

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) har i uppdrag att inrätta och driva ett nationellt forskningsprogram om tillämpad välfärdsforskning. I den första utlysningen ingick bl.a. projektbidrag, och bidrag till praktiknära forskartjänster om totalt ca 94 miljoner kronor under tre år (2018–2020).

Myndigheten har tillsammans med Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, (SBU) genomfört en nationell kartläggning av forskningsbehov i socialtjänsten, som ska användas som underlag för satsningar i programmet och till SBU:s verksamhet.

I februari 2018 öppnade programmet även en utlysning av medel till en forskarskola för yrkesverksamma i socialtjänsten i syfte att bidra till långsiktig kunskapsuppbyggnad inom socialtjänsten. Forskarskolan drivs av Lunds universitet och Malmö universitet i partnerskap med Göteborgs universitet och Linnéuniversitetet. År 2018 beviljades 28 miljoner kronor för ändamålet

SBU har på uppdrag av regeringen gett stöd och handledning i att göra systematiska översikter, där forskare, yrkesverksamma och beslutsfattare har deltagit. Vidare har SBU genom uppdraget fortsatt att etablera och bygga ut ett metodnätverk som fungerar som ett nav för kunskapsspridning till socialtjänstområdet.

Socialstyrelsen har haft i uppdrag att utarbeta och upphandla uppdragsutbildningar inom högskolan för chefer inom individ- och familjeomsorg samt socialsekreterare med erfarenhet av den sociala barn- och ungdomsvården. För uppdragets genomförande erhöll Socialstyrelsen 10 500 000 kronor under 2018. Det övergripande målet med utbildningssatsningarna har varit att skapa förutsättningar för ett hållbart ledarskap och en ökad personalstabilitet.

Av utvärderingen framgår att relativt många chefer har gått ledarskapsutbildningen men att färre socialsekreterare deltog i utbildningen för den sociala barn- och ungdomsvården. Utvärderingen visar att deltagarna är generellt nöjda med respektive utbildning.

Öppna jämförelser har en viktig roll

Öppna jämförelser är en viktig del i att stärka och utveckla kunskapsbasen inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården. Den handlingsplan som regeringen i samarbete med Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting, Famna och Vårdföretagarna tog fram för perioden 2015–2018 är nu avslutad. Slutrapporten konstaterar att öppna jämförelser är väl kända, ca 70 procent av kommunerna använder jämförelserna på olika sätt i kvalitetsberättelser, verksamhetsplaner och webbplatser. De involverade aktörerna har fortsatt samarbetet under 2019 och arbetar med utveckling av indikatorerna med fokus på att de ska belysa kvalitet i de insatser som ges till brukarna.

E-hälsa och välfärdsteknik

Socialstyrelsens rapport E-hälsa och välfärdsteknik i kommunerna 2019 visar att andelen kommuner som inför välfärdsteknik har ökat, men att antalet personer som använder välfärdsteknik inte har ökat i samma utsträckning. Exempelvis har 122 kommuner rapporterat att de har gps-larm, men mer än hälften gps-larmen används i tre av kommunerna. I samma rapport framkommer att endast 55 procent av kommunerna minst en gång årligen följer upp risker och behov av utveckling av informationssäkerheten i socialtjänsten, och att knappt hälften av kommunerna har en heltidsresurs för att samordna informationssäkerhetsarbetet. Socialstyrelsen har också på regeringens uppdrag redovisat rättsläget för socialtjänstens arbete med en säker personuppgiftsbehandling i socialtjänsten. Denna redovisning kan utgöra underlag för vidare arbete för ett starkt integritetsskydd för den enskilde och en effektiv kommunal förvaltning (S2018/04039/FST).

Myndigheten för delaktighet har haft i uppdrag under 2018 att fortsatt ta fram och sprida information samt ge stöd till kommunerna om användning och genomförande av digital teknik med syfte att främja individens rättigheter och möjlighet till ökad delaktighet och trygghet. I uppdraget ingick också att främja ökad samverkan mellan kommuner och landsting. Myndigheten för delaktighet lyfter fram att det finns ett behov av att samla kunskap och erfarenheter kring implementering och användning av välfärdsteknik så att aktörer på området kan ta del av varandras erfarenheter och kunskap.

Regeringen föreslog i propositionen Vårändringsbudgeten för 2018 (prop.

2017/18:99, bet. 2017/18:FiU21, rskr. 2017/18:435) om ett stimulansbidrag till kommunerna om 350 000 000 kronor för investeringar i välfärdsteknik. Samtliga kommuner rekvirerade medel, och 96 procent av medlen har förbrukats. Totalt 91 procent av kommunerna uppgav att de hade använt medlen för att öka förutsättningarna för att implementera välfärdsteknik i kommunen. Många av dem, 201 kommuner, uppgav att medlen hade använts till att ta fram tekniska lösningar, och det var också många, 165 kommuner, som svarade att de använt medlen till planering/kartläggning av behov. Dessutom angav 151 av kommunerna att de använt medlen till wifi i särskilda boenden och i 124 av kommunerna hade utbildningsinsatser genomförts (Redovisning av 2018 års statsbidrag till kommuner för investeringar i välfärdsteknik inom omsorgen, Socialstyrelsen).

Regeringen beslutade om direktiv till utredningen om Välfärdsteknik i äldreomsorgen (dir. 2018:82).

E-hälsomyndigheten har fått i uppdrag att utforma ett nationellt stöd till kommunerna vid införande och användning av digital teknik (e-hälsa). Det nationella stödet ska inte ersätta andra aktörers arbete på området, utan verka vägledande för kommunerna och ge stöd till kommunernas eget arbete med digitalisering inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. E-hälsomyndighetens delredovisning av uppdraget lyfter bl.a. fram att chefer inom socialtjänst, kommunal hälso- och sjukvård samt förvaltningsledning behöver stärkas i sitt digitaliseringsarbete, samt att befintlig information och stöd behöver samordnas på ett bättre sätt så att det blir mer tillgängligt för målgruppen. Uppdraget ska slutredovisas senast den 28 februari 2020. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har fått i uppdrag att kartlägga och analysera vilka effekter välfärdstekniska lösningar har. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2020.

Arbetet inom ramen för Vision e-hälsa 2025 har fortsatt, bl.a. inom den styr- och samverkansorganisation som beskrivits i Handlingsplan för samverkan vid genomförande av Vision e-hälsa 2025 (S2017/00379/FS). (Se även avsnitt 3 Hälso- och sjukvårdspolitik).

Hjälpmedel

Regeringen har fortsatt arbetet som påbörjades under förra mandatperioden för att öka likvärdigheten över landet avseende hjälpmedel, och stödja sjukvårdshuvudmännen för ökad effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen.

Upphandlingsmyndigheten har fortsatt att sprida stödmaterial för upphandling av hjälpmedel med syfte att öka valmöjligheten för den enskilde. Socialstyrelsen har tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten kartlagt och spridit exempel på systematiskt jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet som exempelvis jämställdhetsintegrering.

I mars 2019 beslutade regeringen om fyra uppdrag på hjälpmedelsområdet som sammantaget syftar till att öka kunskapen om tillgången till hjälpmedel för den enskilde och öka likvärdigheten över landet avseende hjälpmedel.

Ökade tillståndskrav och skärpt tillståndsprövning

Den 7 juni 2018 fattade riksdagen beslut om att införa tillståndsplikt för verksamhet som avser hemtjänst enligt SoL, samt för verksamhet som avser ledsagarservice, biträde av kontaktperson eller avlösarservice i hemmet enligt LSS. Beslut fattades även om en ägar- och ledningsprövning som innebär nya krav på insikt, lämplighet och ekonomiska förutsättningar för att beviljas tillstånd att bedriva verksamhet enligt SoL och LSS. Tillstånd får endast beviljas den som genom erfarenhet eller på annat sätt har förvärvat insikt i de föreskrifter som gäller för nämnda verksamheter och även i övrigt bedömts lämplig. Tillståndsinnehavaren ska även ha ekonomiska förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för verksamheten. Kretsen som ska prövas omfattar styrelse och ägare samt andra med ett väsentligt inflytande över verksamheten. Tidigare ställde lagstiftningen enbart krav på ägar- och ledningsprövning gällande verksamhet med personlig assistans som avses i 9 § 2 eller 9 § 6–10 LSS. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2019.

Stöd till anhöriga

Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) ska vara ett expertstöd till kommuner, landsting och enskilda utförare och ska bidra till högre kvalitet och produktivitet i stödet till anhöriga. Verksamhetsområdet omfattar alla anhöriga oberoende av den närstående personens ålder, sjukdom, diagnos eller funktionsnedsättning. Regeringen har under 2018 beviljat särskilda medel för ett projekt om att förebygga fallprevention ur ett anhörigperspektiv.

Statsbidrag till lovaktiviteter och simskola
Från 2016 fram till och med 2019 finns ett statsbidrag på 200 miljoner kronor för sommarlovsaktiviteter som är avgiftsfria för barn i åldern 6–15 år. Utöver statsbidrag för sommarlovsaktiviteter under 2018 har 250 miljoner kronor tillförts kommunerna för att tillhandahålla avgiftsfria aktiviteter under övriga skollov för barn i åldern 6–15 år samt 300 miljoner för att stödja kommunerna att erbjuda avgiftsfri simskola för elever i förskoleklass. Samtliga statsbidrag administreras och följs upp av Socialstyrelsen. Av Socialstyrelsens redovisning av utbetalda statsbidrag under 2018, framgår att 283 kommuner hade rekvirerat medel till sommarlovsaktiviteter.

Sammanlagt hade 97 procent av medlen förbrukats. När det gäller bidraget till aktiviteter under övriga skollov hade 266 kommuner rekvirerat medel. Sammanlagt hade 79 procent av medlen förbrukats. Fördelningen mellan flickor och pojkar var jämn både vad gäller sommarlovsaktiviteter som övriga lovaktiviteter. De vanligaste förekommande lovaktiviteterna var idrott, närmare specifikt fotboll, följt av konstnärliga aktiviteter. Av Socialstyrelsens redovisning av statsbidrag till simskola framgår att drygt 259 kommuner hade rekvirerat medel. Sammanlagt hade 52 procent av medlen förbrukats. Att endast ca hälften av medlen förbrukats anges bero på bl.a. tidsbrist att organisera verksamheterna, brist på tider i simhallar och utbildade simlärare. Fördelningen av medel var jämn mellan flickor och pojkar.

EU och internationella aktiviteter

Nordiskt samarbete inom det sociala området
Under 2018 var Sverige ordförande i nordiska ministerrådet. De nordiska social- och hälsoministrarna (MR-S) har under ordförandeskapsåret prioriterat äldre och en åldrande befolkning, med de utmaningar för sjukvård och omsorg som detta medför. En strategisk genomlysning med förslag rörande det nordiska samarbetet inom det sociala området rapporterades under 2018. Under det följande isländska ordförandeskapet har en diskussion om hur förslagen ska kunna omhändertas och om det fortsatta nordiska samarbetet påbörjats.

Omsorg om äldre

Medellivslängden ökar
Den långsiktiga trenden i Sverige är att männens livslängd ökar mer än kvinnornas. Sedan 1980 har männens medellivslängd ökat med närmare åtta år och var 80,8 år 2018, medan kvinnornas medellivslängd har ökat med lite drygt fem år och är 84,3 år. Det innebär att skillnaden mellan mäns och kvinnors medellivslängd har minskat från 6,1 år 1980 till 3,5 år 2018 (SCB 2019). Skillnaden i medellivslängd mellan könen har minskat från som mest 6,2 år 1978 och 1979 till 3,4 år 2017 (Socialstyrelsen, Vård och omsorg om äldre lägesrapport 2019).

Kostnadsutvecklingen i äldreomsorgen
Under 2018 var kommunernas sammanlagda kostnader för vård och omsorg om äldre 125,7 miljarder kronor. Den största delen, 71,5 miljarder kronor, avsåg vård och omsorg i särskilt boende. För vård och omsorg i ordinärt boende uppgick kostnaderna till 52,5 miljarder kronor och för öppenverksamhet till 1,7 miljarder kronor. Vid en jämförelse med 2017 kan konstateras att kommunernas sammanlagda kostnader har ökat med 4,1 miljarder kronor.

Tabell 6.2 Kommunens kostnader för vård och omsorg om äldre

Miljarder kronor

	2015	2016	2017	2018
Vård och omsorg i ordinärt boende	47,6	49,0	50,6	52,5
Vård och omsorg i särskilt boende	64,4	66,9	69,3	71,5
Öppen verksamhet	1,6	1,6	1,7	1,7
Totalt	**113,6**	**117,5**	**121,6**	**125,7**

Källa: Statistiska centralbyrån, Statistikdatabasen Kommunernas och landstingens verksamhetsindelade bokslut, 2018, Rikstotal, RS för kommuner

Minskad andel av befolkningen har hemtjänst och bor i särskilt boende
Totalt sett har allt färre kvinnor och män äldreomsorg. Mellan 2010–2017 minskade andelen 65 år och äldre med äldreomsorg. För kvinnor som har hemtjänst minskade andelen med drygt en procentenhet mellan 2010 och 2017, från 11,2 procent till 9,9 procent. För män var minskningen från 6,6 procent år 2010 till 6,1 procent år 2017. Andelen kvinnor i särskilt boende minskade under samma period med 1,5 procentenheter, medan andelen män minskade med 0,7 procentenheter (Socialstyrelsen, lägesrapport 2019).

Den 1 oktober 2018 bodde drygt 88 000 kvinnor och män 65 år eller äldre permanent i särskilt boende. (Socialstyrelsen, Statistik om äldre och personer med funktionsnedsättning efter regiform 2018). Under den senaste femårsperioden har antalet äldre som bor i särskilt boende legat relativt konstant mellan 87 900 och 88 900. Däremot har antalet i samma åldersgrupp med hemtjänst ökat, från 221 600 år 2014 till 236 000 år 2018.

Tabell 6.3 Antalet kvinnor och män med hemtjänst respektive plats i särskilt boende

	2014	2015	2016	2017	2018
Hemtjänst	221 600	223 200	228 500	231 300	236 000
Särskilt boende	**88 700**	**87 900**	**88 900**	**88 200**	**88 000**

Källa: Socialstyrelsen (Statistiken om äldre och personer med funktionsnedsättning efter regiform är inte tillgänglig könsuppdelad)

Fortsatt stöd för utveckling av kvalitet i vård och omsorg om personer med demenssjukdom

Det finns idag mellan 130 000 och 150 000 personer med demenssjukdom i Sverige och antalet beräknas att i det närmaste fördubblas fram till 2050. Det finns inga säkra uppgifter om fördelningen bland kvinnor respektive män, men bland de mer än 80 000 personer som inkluderats i Svenska Demensregistret, SveDem, sedan 2007 är ca 59 procent kvinnor och 41 procent män. En ökning av antalet personer med demenssjukdom kommer att innebära en stor utmaning för vården och omsorgen. (Socialstyrelsen, utvärdering av nationella riktlinjer Vård och omsorg vid demenssjukdom 2018). Personalens kunskap och kompetens är central för att kunna ge en god vård och omsorg om personer med demenssjukdom.

Regeringen har 2019 gett Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en vägledning avseende dagverksamhet för personer som har en demenssjukdom.

Regeringen gav 2018 Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla och sprida en modell riktad till kommuner och landsting för ett standardiserat insatsförlopp efter diagnosticering av demenssjukdom. Uppdraget redovisades i juni 2019 och modellen kan bidra till att personer med en demenssjukdom erbjuds rätt stöd och insatser vid rätt tidpunkt under hela sjukdomsförloppet.

Svenskt Demenscentrum, SDC, är ett nationellt kunskapscentrum och arbetar bland annat med att samla in, strukturera och sprida kunskap om demenssjukdomar. Regeringen har 2019 beviljat SDC medel för att ta fram en ny omarbetad basutbildning ”Demens ABC 2.0”, en ny webbplats samt för att vidareutveckla och sprida utbildningsmodellen Stjärnmärkt.

Regeringen har 2019 fortsatt bidragit till utvecklingen av kvalitetsregistret BPSD-registret (beteendemässiga störningar och psykologiska symtom vid demenssjukdom) och Svenska Demensregistret (SveDem).

Under 2019 har regeringen även fortsatt att stödja Swedish National Study on Ageing and Care (SNAC).

Samordnad vård och omsorg

Under 2018 hade närmare 410 000 individer insatser inom den kommunala hälso- och sjukvården. 60 procent av dessa är kvinnor i åldern 65 år eller äldre och 40 procent är män. Kommunal hälso- och sjukvård ges vanligtvis på ordinärt boende och en viss del ges i särskilda boenden. Eftersom den kommunala hälso- och sjukvården inte omfattar läkarinsatser har de flesta i denna grupp även behov av landstingets vård, vilket ställer krav på samverkan. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har regeringens uppdrag att följa genomförandet av den nya lagen (2017:612) om samverkan vid utskrivning från sluten hälso- och sjukvård. I sin delrapport ”På väg” konstaterar myndigheten att ett utvecklingsarbete har initierats på nationell, regional och lokal nivå och att kommuner och landsting framför allt har bedrivit utvecklingsarbete när det gäller utbildning av personalen, införande av nya rutiner och processer samt införande och utveckling av IT-system.

I mars 2018 beslutade regeringen att bevilja 12 miljoner kronor till Sveriges Kommuner och Landsting för att stödja samverkan och införande av nya rutiner och arbetssätt när det gäller den nya lagen (S2018/00359/FST). I sin redovisning till regeringen konstaterar SKL att samverkan mellan kommuner och landsting har förbättrats och att det pågår ett brett utvecklingsarbete i hela landet. Vidare framgår att medelvårdtiden som utskrivningsklar har minskat och att vården blivit mer jämlik.

I juli 2018 fick SKL även medel för att stödja användningen av samordnad individuell plan, s.k. SIP, som ska upprättas när det finns behov av att samordna en enskild persons insatser från kommun och landsting (2018/03724/FST). SKL konstaterar i sin rapport att satsningen har bidragit till att öka kunskapen om betydelsen av att upprätta en individuell plan för att åstadkomma bättre samverkan, men att mer arbete behövs för att

möta de ofta sammansatta behov som äldre kvinnor och män kan ha.

Regeringen gav i augusti 2018 utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård (S 2017:01) i tilläggsuppdrag att undersöka hur förutsättningarna för att samordna vårdinsatser för patienter och brukare i alla åldrar med omfattande och komplexa vårdbehov kan förbättras. En delredovisning lämnades den 5 juni 2019 (S2019/03276/FS).

De flesta nöjda med hemtjänst och äldreboende

De flesta äldre är fortsatt nöjda med både hemtjänst och särskilt boende. Det framkommer av Öppna jämförelser 2018, Vård och omsorg av äldre (Socialstyrelsen 2019). Inom hemtjänsten uppger 89 procent av männen och 88 procent av kvinnorna att de är ganska eller mycket nöjda med insatsen. Skillnaderna mellan kommunerna är stora. I särskilt boende svarade 82 procent av kvinnorna och 81 procent av männen att de är nöjda.

Bemötande, förtroende och trygghet på oförändrad nivå

Andelen äldre som uppger att de både bemöts på ett bra sätt, känner förtroende för personal och upplever trygghet är 36 procent i ordinärt boende med hemtjänst och 38 procent i särskilt boende, vilket är oförändrat från föregående år. Kvinnor som bor i ordinärt boende med hemtjänst upplever minst förtroende och trygghet, 35 procent av kvinnorna svarar positivt på frågorna och 38 procent av männen. Inom särskilda boenden svarade 39 procent av kvinnorna och 38 procent av männen positivt på frågorna. Det är stor spridning mellan kommuner, andelen positiva svar varierar mellan 21 och 56 procent inom hemtjänsten och mellan 21 och 61 procent i särskilt boende (Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2018, Vård och omsorg av äldre (Socialstyrelsen 2019).

Personalkontinuitet och möjligheten att påverka

Kontinuitet är en viktig kvalitetsaspekt vid vård och omsorg om äldre. Personalkontinuitet innebär att den äldre, i största möjligaste mån, får vård och omsorg av samma personal. Öppna jämförelser visar att en äldre person med hemtjänst under en tvåveckorsperiod möter i genomsnitt 15 olika personer. Mätningen som genomförs en gång per år visar samma resultat som de senaste fem åren, men det har skett en gradvis försämring från 2007 då motsvarande siffra var 12. Siffran skiljer sig dock åt mellan kommunerna och varierar från 6 till 24 personer (Öppna jämförelser 2018 – Vård och omsorg om äldre, Jämförelser mellan kommuner och län, Socialstyrelsen 2019).

Tabell 6.4 Personalkontinuitet inom hemtjänsten

Antalet hemtjänstpersonal som den enskilde möter under en 14-dagarsperiod

År	Personkontinuitet
2014	14,7
2015	14,6
2016	15,1
2017	15
2018	**15**

Inflytande och delaktighet är grundläggande faktorer för att den äldre ska kunna påverka sin livssituation och behålla sitt självbestämmande. Män upplever i något högre grad att det är möjligt att påverka hemtjänstens utförande, 53 procent, jämfört med 50 procent bland kvinnorna. I särskilt boende upplever 43 procent av männen och 42 procent av kvinnorna att de har inflytande i vården och omsorgen samt får tillräckligt med tid i utförandet. På riksnivå har det skett en förbättring jämfört med 2017, men det är stora skillnader mellan kommunerna (Öppna jämförelser 2018, Vård och omsorg av äldre Socialstyrelsen 2019).

Tillgänglighet särskilda boendeformer inklusive biståndsbedömt trygghetsboende

Väntetiden på att få flytta till ett särskilt boende för äldre har minskat. På riksnivå var antalet väntedagar i genomsnitt 53 dagar för de 219 kommuner som genomförde mätningen 2018. Det är en förbättring med tre dagar jämfört med året innan.

Tabell 6.5 Väntetid till särskilt boende för äldre

	2014	2015	2016	2017	2018
Antal dagar	**52**	**57**	**57**	**56**	**53**

2019 års bostadsmarknadsenkät från Boverket visar att 127 kommuner hade ett underskott på särskilda boendeformer för äldre, vilket är fler än i 2018 års undersökning. Sett över en femårsperiod har antalet kommuner som uppger att de har ett underskott på särskilda boendeformer för äldre varierat från 109 till 127 (Boverkets bostadsmarknadsenkät 2019).

Tabell 6.6 Antal kommuner med ett underskott på särskilda boendeformer för äldre

2015	2016	2017	2018	2019
122	**109**	**125**	**116**	**127**

Antalet personer 80 år och äldre med beslut om särskilt boende har sett, över en tioårsperiod, minskat. Dagens utbud av särskilda boenden är främst anpassade för de äldre som har omfattande vårdbehov. Den 2 april 2019 trädde en ny bestämmelse i SoL i kraft som tydliggör kommunens möjlighet att inrätta biståndsbedömt trygghetsboende, en särskild boendeform, för äldre människor som främst behöver stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service och som därutöver har behov av att bryta oönskad isolering. Målgruppen för denna boendeform utgörs av äldre som har ett vårdbehov som understiger heldygnsvård, men där kvarboende i det egna hemmet inte längre upplevs tryggt. Ett ytterligare syfte med insatsen är att bryta den isolering som många av de äldre som bor kvar hemma upplever.

Den 15 november 2016 trädde förordningen (2016:848) om ett nytt statligt stöd för att anordna och tillhandahålla bostäder för äldre personer i kraft. Stödet syftar till att öka antalet bostäder för äldre och därigenom förbättra tillgängligheten samt öka möjligheterna till gemenskap och trygghet för äldre personer. Det går att ansöka om stöd för att bygga bostäder enligt socialtjänstlagen, hyresbostäder för äldre på ordinarie bostadsmarknad samt för tillgänglighetsanpassningar. För 2018 avsattes 400 miljoner kronor och 2019 höjdes nivån till 700 miljoner kronor för att bland annat stimulera den nya boendeformen biståndsbedömt trygghetsboende. Under perioden från 2007, då investeringsstödet till äldrebostäder infördes, och fram till 2016 har stödet enligt Boverket bidragit till att drygt 12 700 bostäder i särskilt boende och ca 3 280 i trygghetsboenden tillkommit.

Sedan stödet för äldrebostäder trädde i kraft den 15 november 2016 hade det fram till april 2019 inkommit drygt 500 ansökningar om stöd, varav 264 av ansökningarna hade beviljats. Fram till april 2019 hade 115 av projekten färdigställts och utbetalts. Totalt utbetalt belopp var knappt 650 miljoner kronor fördelat på 2 500 lägenheter i särskilda boenden, 832 lägenheter för äldre på den ordinarie bostadsmarknaden och 64 projekt som avser tillgänglighet. Riskförebyggande åtgärder i särskilda boenden

Ett bra samarbete mellan omsorgspersonal och hälso- och sjukvårdspersonal är en förutsättning för trygg och säker vård och omsorg på det särskilda boendet. De åtgärder som vidtas för att förebygga risk för t.ex. fall och undernäring är en blandning av omsorgsinsatser och hälso- och sjukvård. Andelen kommuner som arbetar systematiskt med att identifiera och åtgärda risker för de boende har ökat från 56 procent 2017 till 61 procent 2018. Kvinnor och män får förebyggande åtgärder i lika hög utsträckning, enligt öppna jämförelser inom området vård och omsorg om äldre avseende 2018 (Öppna jämförelser 2018, vård och omsorg om äldre).

Personal och bemanning

Sveriges vanligaste yrke är undersköterska inom hemtjänsten, hemsjukvård eller på äldreboende. Yrket är starkt kvinnodominerat med 92 procent kvinnor. Andelen män, oavsett yrkeskategori, som arbetar i särskilda boendeformer för äldre har dock ökat från 8 till 11 procent mellan 2008 och 2017. Ökningen beror främst på att andelen utrikesfödda män har ökat inom verksamheten. Det råder dock alltjämt brist på utbildad personal inom äldreomsorgen. Efterfrågan på personer med vård- och omsorgsutbildning från gymnasiet beräknas att öka med drygt 65 procent fram till 2035 (Vård och omsorg om äldre, Lägesrapport 2019, Socialstyrelsen).

Regeringen har under perioden 2015–2018 avsatt 7 miljarder kronor för ökad bemanning, i syfte att öka trygghet och kvalitet för den enskilde inom äldreomsorgen. Satsningen har sedan starten finansierat omkring 5 000 årsarbetare enligt kommunernas redovisningar. Det är framför allt undersköterskor och vårdbiträden som är de stora grupperna, följt av sjuksköterskor och arbetsledare på verksamhetsnivå (Stimulansmedel för ökad bemanning inom äldreomsorgen, Uppföljning av 2017 års medel, Socialstyrelsen). Statskontoret bedömer i sin slutrapport att satsningen har lett till ökade resurser i äldreomsorgen och att dessa har lett till en ökad bemanning nära de äldre (Ökad bemanning inom äldreomsorgen. En uppföljning av regeringens tillfälliga satsning 2015–2018. Slutrapport, Statskontoret 2019:5).

De aktiviteter som kommunerna har genomfört har bidragit till att öka kvaliteten i äldreomsorgen och till att öka tryggheten för de äldre, under den tid som satsningen pågick. Satsningen har under denna period också haft förutsättningar att bidra till bättre arbetsmiljö för personalen.

Myndigheten lyfter dock fram att satsningen inte har bidragit till ökad jämställdhet bland personalen, eftersom det inte specifikt har funnits några villkor eller kriterier som styr mot ökad jämställdhet.

Eftersom kommuner med större behov inom äldreomsorgen har kunnat rekvirera mer medel har satsningen också bidragit till att öka likvärdigheten mellan kommuner. Statskontoret ser inga indikatorer på att kommunerna har minskat sin egen tilldelning av medel till äldreomsorgen till följd av satsningen. Många kommuner upplever dock att det är svårt att hantera omställningen av personalresurser när satsningen avslutas.

Arbetsmiljön inom äldreomsorgen

Det finns betydande brister i arbetsmiljön för den kvinnodominerade äldreomsorgen. Med utgångspunkt från regeringens nationella arbetsmiljöstrategi 2016–2020 lämnades ett uppdrag till Arbetsmiljöverket att genomföra en tillsyn av arbetsmiljön inom äldreomsorgen. Syftet med den nationella tillsynen är att minska den höga sjukfrånvaron, antalet arbetssjukdomar, belastningsskador och olyckor. Tillsynen fortsätter under hela 2019 och totalt kommer omkring 200 arbetsgivares förebyggande arbetsmiljöarbete att inspekteras. Resultatet har hittills visat att många anställda upplever att arbetsbelastningen är för hög i förhållande till de resurser som finns, att tempot är högt och att tiden inte räcker till. Det finns inga uppgifter om eventuella skillnader om hur män och kvinnor upplever sin arbetssituation. Det finns ett stort behov av att förbättra det förebyggande arbetsmiljöarbetet inom äldreomsorgen och många av bristerna handlar om att arbetsgivaren inte har undersökt, riskbedömt och åtgärdat risker i arbetet. Arbetsmiljöverket har därför ställt krav på förbättringar i det förebyggande systematiska arbetsmiljöarbetet, vilket också innefattar den organisatoriska och sociala arbetsmiljön. (Rapport Regeringsuppdraget Tillsyn av psykosocial arbetsmiljö inom äldreomsorgen, 2019-02-22, Arbetsmiljöverket) Under 2019 kommer också Arbetsmiljöverket att träffa politiker i samtliga kommuner och landsting och informera om hur politiker kan hantera arbetsmiljöfrågor och hur arbetsmiljölagstiftningen fungerar (Arbetsmiljöverket informerar om arbetsmiljöansvar i kommuner och landsting, artikel på Arbetsmiljöverkets webbplats).

Skyddad yrkestitel för undersköterska

Regeringen beslutade i oktober 2017 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur yrket undersköterska kan regleras i syfte att öka kvaliteten och säkerheten i hälso- och sjukvården och omsorgen (dir. 2017:103).

Utredningen om reglering av yrket undersköterska lämnade den 29 april sitt slutbetänkande Stärkt kompetens i vård och omsorg (SOU 2019:20) med förslag om att den som har en undersköterskeexamen eller motsvarande kompetens efter ansökan ska få ett bevis om rätt att få använda denna yrkestitel på hälso- och sjukvårdens område, socialtjänstens område eller enligt LSS. Socialstyrelsen föreslås vara behörig myndighet för det reglerade yrket undersköterska och en statlig myndighet föreslås få i uppdrag att inledningsvis validera de som redan arbetar inom yrket. Det finns i dag drygt 180 000 yrkesverksamma undersköterskor, bland dem många personer som har arbetat länge inom yrket och som har varierande utbildningsbakgrund. Den kunskap och kompetens som dessa har erhållit ska kunna valideras för att inventera om yrkesutövaren behöver komplettera med ytterliga kurser för att uppnå de nya kraven. Utredningen har remissbehandlats och bereds vidare inom Regeringskansliet.

Förenklat beslutsfattande om hemtjänst

Den 1 juli 2018 trädde en ny bestämmelse i SoL i kraft med innebörden att socialnämnden utan föregående behovsprövning får erbjuda hemtjänst till äldre personer i syfte att stärka självbestämmande, delaktighet och medinflytande för äldre när det gäller insatsernas utförande. Kommunerna ska följa upp insatserna med utgångspunkt i kommunens riktlinjer, insatsernas kvalitet och värdegrund enligt 3 kap. 3 § respektive 5 kap. 4 § SoL. I augusti 2018 fick Socialstyrelsen i uppdrag att närmare analysera och ge förslag på hur kommunerna på lämpligt sätt ska redovisa uppgifter till Socialstyrelsen, så att det blir möjligt att följa upp de insatser som beviljats genom förenklat beslutsfattande.

Stor variation av fallolyckor mellan kommuner

Antalet fallolyckor bland äldre har ökat de senaste tio åren. Mellan 2008 och 2017 dog 9 500 personer till följd av fallolyckor, varav 8 600 var äldre än 65 år. Av de som är äldre än 65 år var 49 procent kvinnor och 51 procent män. Under 2017 dog fler än 1 000 personer i befolkningen av ett

fall, varav 52 procent var män och 48 procent var kvinnor.

Under 2017 vårdades 30 000 kvinnor och 17 200 män över 65 år på sjukhus efter ett fall. Det är en minskning från förra året. Fler kvinnor än män behöver söka vård efter sina skador vid fall, men samtidigt är det fler män än kvinnor som avlider av sina skador vid fall. Rädsla för att falla upplevs av många som en stor störning i vardagen för många äldre personer.

I öppna jämförelser Vård och omsorg om äldre 2018 framkommer att variationen är stor mellan kommunerna. Lägst antal inrapporterade fallolyckor bland personer som är 80 år eller äldre är 33 personer per 1 000 invånare, medan de med högst antal fallolyckor redovisar 83 personer per 1 000 invånare. Variationen mellan kommunerna tyder på att det finns möjlighet att minska antalet fallolyckor om man arbetar systematiskt med fallpreventiva åtgärder.

Socialstyrelsen har i fortsatt uppdrag att ta fram och tillgängliggöra ett samlat stöd till hälso- och sjukvården och sociala omsorgen kring fallprevention, och att i dialog med Sveriges Kommuner och landsting genomföra en utbildningssatsning riktad till äldre om hur äldre själva kan skydda sig mot fallolyckor. En utvärdering av utbildningssatsningen visar ökad kunskap om fallolyckor i den äldre gruppen, 75 till 84 år.

Även Livsmedelsverket har fortsatt uppdrag att ta fram och sprida kunskapsstöd om livsmedel som fallprevention till personal och chefer inom hälso- och sjukvård och socialtjänst, samt informationsmaterial riktat till äldre kvinnor och män. Undernäring ökar risken för fall. I Livsmedelsverkets delredovisning framkommer att många äldre är undernärda eller riskerar att bli undernärda i både särskilt boende och i ordinärt boende.

Fortsatt olämplig läkemedelsförskrivning till äldre

Användning av många läkemedel innebär en ökad risk för biverkningar, läkemedelsinteraktioner och bristande följsamhet till ordination. Samtidig användning av tio eller fler preparat av en person bör betraktas som en signal om att det kan finnas läkemedel som används utan eller med oklar indikation och att det finns risker med behandlingen. Av de som är 75 år eller äldre och har förskrivna läkemedel har nästan 24 procent tio eller fler preparat i ordinärt boende och motsvarande andel i särskilt boende är 30 procent. I ordinärt boende har något större andel kvinnor fler än tio preparat (drygt 24 procent jämfört med knappt 23 procent för män) medan i särskilt boende har männen i större utsträckning tio eller fler preparat (32 procent jämfört med drygt 30 procent för kvinnor). Förskrivningen av tio eller fler läkemedel till personer som är 75 år eller äldre har dock minskat under föregående år. Drygt tio procent av personer som är 75 år eller äldre och som har hemtjänst har en förskrivning av med minst ett av fyra olämpliga läkemedel, vilket är en marginell ökning sen förra året. Kvinnor förskrivs olämpliga läkemedel i större utsträckning än män. Andelen kvinnor som är 75 år eller äldre och som har hemtjänst och som förskrivs olämpliga läkemedel är 11 procent, jämfört med att knappt 10 procent av männen i samma kategori förskrivs olämpliga läkemedel.

Skillnaderna mellan kommunerna är fortsatt stora både vad gäller förskrivning av tio preparat eller fler, eller förskrivning av olämpliga läkemedel. När det gäller förskrivning av tio eller fler preparat till en enskild person på särskilt boende varierar det mellan 2 procent och drygt 58 procent. När det gäller förskrivning av olämpliga läkemedel på särskilt boende varierar det mellan 0 procent och knappt 23 procent (Öppna jämförelser 2018, vård och omsorg om äldre).

Individ- och familjeomsorg

Den sociala barn- och ungdomsvården

Utvecklingen av placerade barn och unga

År 2018 fick 38 800 barn och unga någon gång under året vård enligt socialtjänstlagen (SoL) eller insatser enligt lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Från och med 2018 ingår även asylsökande i statistiken. Eftersom dessa inte ingick tidigare kan statistiken inte jämföras med tidigare år. Även information om barnet varit ensamkommande samlas nu in.

Den vanligaste placeringsformen är familjehem. Av de 38 800 barn och unga som någon gång fick en insats under 2018 blev 23 100 placerade i familjehem. Av dessa var drygt 60 procent pojkar och 40 procent flickor. Den näst vanligaste placeringsformen var hem för vård eller boende ca 30 procent varav 77 procent var pojkar och 23 procent var flickor. Pojkar är i majoritet inom samtliga placeringsformer, störst skillnad var inom stödboende där 86 procent var pojkar. Det är framför allt barn över 15 år som får en

heldygnsinsats inom socialtjänsten. Bland ensamkommande barn och unga var HVB den vanligaste placeringsformen (Socialstyrelsens faktablad, Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018).

Majoriteten (77 procent) av de heldygnsinsatser som gavs var beslutade enligt 4 kap. 1§ SoL och 23 procent LVU heldygnsinsatser enligt 2 eller 3 § LVU alternativt beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU. I december 2018 fanns det 358 offentligt drivna HVB för barn och unga upp till 21 år registrerade i IVO:s omsorgsregister, medan antalet privata verksamheter var 672. Sammantaget fanns det 12 364 vårdplatser, varav 49 procent var avsedda för ensamkommande barn och unga.

Omställning för kommunerna

I kommunerna har det skett stora omställningar i verksamheter för ensamkommande barn och unga till följd av ett minskat antal asylsökande ensamkommande barn, ändrade regelverk och förändrat ersättningssystem (Individ- och familjeomsorg, Socialstyrelsens lägesrapport 2019). Såväl antalet HVB som antalet vårdplatser för ensamkommande barn och unga har nästan halverats under 2018. Antalet platser för ensamkommande barn och unga i stödboenden var 6 641 i december 2018 och platsantalet hade minskat med 8 procent under året. Det finns ett stort antal ensamkommande barn inom familjehemsvården och en stor andel av de yngre barnen och flickor placeras i s.k. nätverkshem (Individ- och familjeomsorg, Lägesrapport 2019, Socialstyrelsen)

Öppenvårdsinsatser varierar

Öppenvårdsinsatser inom den sociala barn- och ungdomsvården kan variera i sin utformning. Det kan handla om stöd för att förebygga psykosociala svårigheter längre fram eller rikta sig till en viss målgrupp utifrån en redan identifierad och påtaglig problematik. Insatsen är oftast frivillig och kan riktas direkt till barnet eller den unge eller till vårdnadshavare utifrån tanken att insatsen därigenom gynnar barnet. Den 1 november 2018 hade knappt 32 600 barn och unga (flickor och pojkar) minst en behovsprövad öppenvårdsinsats vilket är en ökning med drygt 1 200 personer sedan 2017. Barn och unga som fått insatser i form av strukturerade öppenvårdsprogram någon gång under 2018 har ökat under perioden, från knappt 8 600 till drygt 17 100 (flickor 7 347 och pojkar 9 484). Även de som fått personligt stöd har ökat från 22 800 till 34 397 (flickor 14 526 och pojkar 18 119) däremot har barn och unga med kontaktperson/familj minskat (Socialstyrelsens Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018).

Insatser för att främja kompetens och stabilitet samt kvalitetsutveckling

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att under 2018 och 2019 stödja huvudmän samt yrkesverksamma inom den sociala barn- och ungdomsvården genom insatser för att främja kompetens och stabilitet samt kvalitetsutveckling inom området (S2018/00535/FST). Socialstyrelsen har tilldelats 18 miljoner kronor 2018 och 30 miljoner 2019 för uppdragets genomförande.

Av delredovisningen som publicerades i mars 2018 framgår bl. a. att Socialstyrelsen inom ramen för uppdraget kommer att ta fram verktyg till stöd för familjehemsplacerade barn, deras föräldrar och till familjehemmen vid umgänge med ursprungsfamiljen i syfte att bidra till att utveckla socialtjänstens arbete vid familjehemsplaceringar. Socialstyrelsen ska även genomföra en kartläggning och analys av orosanmälningar för att få bättre kunskap om antalet anmälningar, vilka som anmäler och vad anmälan leder till.

En del i uppdraget är att ta fram och utveckla ett nationellt stöd i handläggningen av ärenden där barn eller ungdomar misstänks för att ha begått brott samt i bedömningen av risk- och skyddsfaktorer runt normbrytande beteende. Inom uppdraget kommer också en fortsatt uppföljning av sociala insatsgrupper att genomföras. Ytterligare en aktivitet är att stödja socialtjänsten i handläggning och dokumentation samt att bidra till introduktionsutbildning. En slutredovisning ska ske senast den 31 mars 2020.

Sökbara orosanmälningar utreds

För att stärka barns skydd gav regeringen 2018 Socialstyrelsen i uppdrag att analysera de rättsliga förutsättningarna för socialtjänstens behandling av personuppgifter vid anmälningar om misstanke om att barn far illa eller riskerar fara illa som inte leder till utredning. I uppdraget ingick att lämna förslag på de författningsändringar som är nödvändiga för att hålla sådana anmälningar sökbara. I redovisningen av uppdraget konstaterar Socialstyrelsen att reglerna är svårtolkade och att det behövs tydligare regler för att socialnämnden ska kunna hålla anmälningar som inte lett till utredning ordnade på ett sökbart sätt (S2019/02544/FST). I redovisningen presenterar Socialstyrelsen även författningsförslag som

innebär att uppgifter om anmälan som gäller barn som inte leder till utredning samt uppgifter om bedömning av behovet av omedelbart skydd och beslut att inte inleda utredning om ett barn ska kunna sammanställas på ett sökbart sätt.

Stärkt bemanning inom den sociala barn- och ungdomsvården

Regeringen har under 2016–2020 avsatt medel för stärkt bemanning inom den sociala barn- och ungdomsvården (S2016/04469/FST). Medelstilldelningen omfattar sammanlagt 360 miljoner kronor per år under perioden 2017–2019, samt 150 miljoner kronor 2020. Medlen för att stärka bemanningen och till kompetens- och kvalitetsutveckling syftar till att stärka både verksamheten och förutsättningarna för de flickor och pojkar som befinner sig i den sociala barn- och ungdomsvården. Medlen förväntas också kunna bidra till en bättre arbetsmiljö för de kvinnor som är i majoritet bland personalen. Slutredovisningen ska lämnas till Regeringskansliet senast den 1 juni 2021.

År 2018 har 285 kommuner rekvirerat sammantaget 360 miljoner kronor, vilket är något färre än 2017 då 290 kommuner rekvirerade medel. Omkring 60 procent av statsbidraget har använts till att anställa fler socialsekreterare, 22 procent till att anställa administratörer och 18 procent till att anställa arbetsledare.

Merparten av kommunerna anser att satsningen bidragit till en bättre arbetssituation för personalen i verksamheterna samt kvalitetsutveckling av verksamheten. Personalen upplever en högre grad av trygghet, trivsel och minskad stress. Kommuner vittnar om en stabilare personalsituation med fler tjänster, ökat antal tillsvidareanställningar och att det har blivit lättare att behålla personal (Stärkt bemanning inom den sociala barn- och ungdomsvården, redovisning av 2018 års statsbidrag Socialstyrelsen).

Kompetensförsörjningen i socialtjänstens barn- och ungdomsvård

De senaste åren har kompetensförsörjningen varit en utmaning i socialtjänstens barn- och ungdomsvård. Socialstyrelsens öppna jämförelser visar att andelen anställda handläggare med socionomexamen och minst ett års yrkeserfarenhet av socialt arbete med barnutredningar har minskat något från 78 procent 2018 till 75 procent 2019 medan handläggare med minst tre års erfarenhet av barnutredningar däremot har ökat något från 57 procent till 59 procent och handläggare med mer än fem års erfarenhet av barnutredningar har ökat från 34 procent till 36 procent.

Andelen konsulthandläggare (årsarbete) inom social barn- och ungdomsvård den 1 februari 2019 var 3,4 procent vilket är en minskning från 5,8 procent samma tid 2018.

Resultatet är en förbättring jämfört med året innan. Av Socialstyrelsens lägesrapport 2019 framgår att det finns tecken på stabilitet men samtidigt en viss oro inom verksamhetsområdet. Kommunerna vittnar om en fortsatt ansträngd situation med ett stort antal inkommande ärenden samt svårigheter att rekrytera personal, särskilt socialsekreterare.

Insatser för barn och unga med psykisk ohälsa

Undersökningar visar att psykisk ohälsa bland barn och unga, både flickor och pojkar, ökar i Sverige. De barn och unga som är i behov av insatser från socialtjänsten tillhör i många fall de mest sårbara och utsatta i vårt samhälle.

Regeringen har därför gett Socialstyrelsen i uppdrag att fördela 100 miljoner kronor årligen i statsbidrag till kommuner under 2018–2020 för att stärka socialtjänstens insatser för barn och unga med psykisk ohälsa. (S2018/00368/FST). Av delredovisningen av 2018 års statsbidrag för att stärka insatserna för barn och unga med psykisk ohälsa framgick att 259 kommuner rekvirerat medel. Av det totala statsbidraget betalades i princip samtliga medel ut till kommunerna. Enligt Socialstyrelsen har en stor andel av kommunerna använt medlen till att stärka socialtjänstens insatser till barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa, för att stärka samverkan mellan kommunernas egna verksamheter och för kompetensutveckling. Ungas psykiska hälsa beskrivs även i UO 17, Kap. 14 Ungdomspolitik.

Sammansatta vårdbehov hos barn och unga i HVB

Regeringen gav 2016 Socialstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningar och former för en integrerad och mer specialiserad dygnsvård som samlat kan möta behov av vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och behov av hälso- och sjukvård, främst psykiatri (S2016/07779/RS).

I sin redovisning av uppdraget konstaterar Socialstyrelsen att barn och unga som vårdas i HVB med stöd av LVU mycket ofta har psykiatriska vårdbehov som behöver tillgodoses samtidigt som de sociala vårdbehoven. Av en undersökning som Socialstyrelsen genomfört vid

Statens institutionsstyrelse (SiS) framgår bl.a. att ca 70 procent av barnen och de unga hade en psykiatrisk diagnos och att 40 procent av barnen och de unga hade varit i något akut psykiatriskt tillstånd de senaste sex månaderna. I redovisningen framhåller Socialstyrelsen att det finns behov av olika typer av specialiserade HVB som möter barnens och de ungas samlade vårdbehov (S2019/00643/FST).

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag tagit fram en vägledning som stöd till huvudmän och verksamheter avseende ansvarsfördelningen vid samhällsvård av barn och unga med psykisk ohälsa (S2019/00621/FST). Syftet med det vägledande stödet är att underlätta för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att tolka bestämmelserna om ansvar för vård, omsorg och samverkan gällande placerade barn och unga med psykisk ohälsa.

Utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser

Under våren 2017 gav regeringen Statens skolverk och Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans genomföra ett treårigt utvecklingsarbete som ska syfta till att förbättra samverkan mellan elevhälsan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten så att barn och unga får tidiga och samordnade insatser.

Under våren 2018 bjöds lokala aktörer in för att delta i satsningen. Inom ramen för uppdraget pågår 40 lokala utvecklingsarbeten med geografisk spridning över landet, med erbjudande om att få stöd och att ingå i fem olika nätverk. Därutöver deltar 16 av de lokala utvecklingsarbeten i sex dagars uppdragsutbildning i praktisk samverkan, som anordnas av Karlstad universitet, Lunds universitet, Umeå universitet och Högskolan i Väst.

Under 2018 har 10 miljoner kronor avsats för ändamålet från anslag 4:7 socialt arbete samt 10 miljoner kronor från anslag 1:5 inom utgiftsområde UO 16. En slutredovisning med resultatet av uppföljningen, utvärderingen och hur slutsatserna av arbetet har spridits ska lämnas till Regeringskansliet senast den 31 januari 2021.

Placerade barns skolgång

Skolframgång är enligt forskningen en av de viktigaste skyddsfaktorerna. År 2016 hade 38 procent av 20-åringarna som varit placerade under hela årskurs nio slutfört treårig gymnasieutbildning (inklusive de som har examensbevis och studiebevis). Motsvarande andel bland övriga jämnåriga var 74,5 procent. Något fler flickor än pojkar som var placerade avslutar gymnasiet. Resultatet har sett ungefär likadant ut de senaste tio åren (Socialstyrelsens Öppna jämförelser 2018 – placerades barns utbildning och hälsa).

Utvecklingen inom den statligt bedrivna ungdomsvården

Det är fortsatt stor efterfråga på platser hos Statens institutionsstyrelse (SiS) och kö för placering av pojkar. Det finns idag 23 särskilda ungdomshem. Inför 2018 beslutade SiS om totalt 717 platser, vilket var en minskning med 40 platser eller 5 procent jämfört med året innan. Neddragningen berodde bl.a. på renoveringsbehov och att myndigheten har påbörjat flera byggprojekt för att ytterligare öka kapaciteten. Parallellt med denna utbyggnad har andra avdelningar stängts ned pga. brister i brandsäkerhet, vandalisering m.m.

Av de beslutade platserna var 659 till för vård enligt LVU, varav 31 procent för flickor, 66 procent för pojkar och 3 procent för både pojkar och flickor. För ungdomar i sluten ungdomsvård fanns 58 platser avsatta.

Antalet fakturerade vårddygn på institution minskade till 217 000 år 2018, en minskning med ca 1,3 procent jämfört med året innan.

Antalet vårddygn inom den slutna ungdomsvården (LSU) har ökat med över 9 procent jämfört med föregående år vilket i huvudsak beror på fler domar. Genomsnittligt antal vårdade ungdomar inom den slutna ungdomsvården uppgick till 63, vilket är 6 personer fler än under 2017. Vårddygnskostnaden har ökat med 2 procent.

Under 2018 har antalet utskrivningar ökat något i förhållande till 2017. Vårdtiden har minskat marginellt under 2018 men är fortsatt hög i förhållande till nivåerna åren 2014–2016. Det är framför allt pojkarnas vårdtid som har ökat medan flickornas är relativt stabil över tid.

SiS utmaningar

SiS har under året arbetat med fortsatt utbyggnad för fler tillgängliga platser, utveckling av behandlingsinnehåll, förstärkt samverkan med socialtjänsten, fler schemalagda timmar i SiS skola, fler vuxna som går vidare till placering i öppen form och ett antal slutrapporterade regeringsuppdrag.

SiS verksamhet har dock under senare år präglats av stora förändringar. Detta gäller framför allt den kraftiga ökningen i efterfrågan på vård. Detta har ställt myndigheten inför betydande utmaningar. Samtliga barn och unga som väntar på en akut placering ska enligt lag kunna

beredas plats omgående. Att öka antalet vårdplatser kräver åtgärder avseende bl.a. lokaler och förmågan att behålla, rekrytera och utbilda personal. Frågor om rekrytering och utbildning är av särskild vikt då personalens kompetens är av grundläggande betydelse för vårdens kvalitet. Den höga efterfrågan på vård har också inneburit hög beläggning vilket i sin tur inverkat på möjligheterna att anvisa plats och differentiera vården efter barnet, den unges eller klientens behov. Den höga beläggningen har också påverkat arbetsmiljön på hemmen.

Utvecklingsarbete inom SiS
För att stärka SiS förmåga att erbjuda ungdomar målgruppsspecifika insatser har en rad utvecklingsarbeten genomförts under 2018. Utvecklingsprojektet SiS Ungdomsvård 2020, syftar till att stärka arbetet mot en mer kunskapsbaserad och differentierad institutionsvård. Under 2018 har SiS inom ramen för projektet planerat och förberett två pilotprojekt med start 2019. Det ena omfattar fem ungdomshem där SiS ska pröva ett nytt arbetssätt som innebär att ett tvärprofessionellt bedömningsteam tidigt under akutvistelsen kartlägger och bedömer ungdomarnas behov. Det andra projektet syftar till att bättre kunna möta behoven hos kraftigt utagerande ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och eventuell annan psykisk samsjuklighet (SiS Årsredovisning 2018).

Stärkt rättssäkerhet på SiS-hem
Den 1 oktober 2018 trädde lagändringar i LVU, LSU och LVM i kraft för stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem. Lagändringarna syftar till att öka rättssäkerheten, delaktigheten, tryggheten och säkerheten vid de särskilda ungdomshemmen och LVM-hemmen (prop. 2017/18:169). Myndigheten tog fram riktlinjer, samt utbildnings- och informationsinsatser inför ikraftträdandet.

En förändring vid de särskilda ungdomshemmen är att den maximala tiden för att hålla någon i avskildhet kortats från 24 timmar till fyra timmar. Ett förstärkt rättighetsperspektiv kommer också till uttryck genom att en läkare eller sjuksköterska ska yttra sig över beslut om att ett barn eller ungdom ska hållas i avskildhet.

Inom ungdomsvården har det totala antalet beslut rörande de särskilda befogenheterna som fattats med stöd av LVU ökat under de senaste åren. Ökningen har fortsatt, men har planat ut 2018 (SiS Årsredovisning 2018).

Svårigheter som uppmärksammats av tillsynsmyndigheter
Tillsynsmyndigheterna Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och Justitieombudsmannen (JO) har i sina inspektioner vid SiS noterat bl.a. bristande kompetens och bemanning, brister i vårdinnehåll, avsaknad av rutiner, lokaler i dåligt skick, bristande säkerhet, dåligt bemötande av personalen gentemot ungdomarna, svag samverkan med socialnämnden m.m. SiS har vidtagit åtgärder och IVO har avslutat vissa ärenden. SiS har också valt att stänga en avdelning efter återkommande kritik från JO:s Opcat enhet.

Nationellt kunskapscentrum om ensamkommande barn och unga
År 2017 fick Socialstyrelsen i uppdrag att inrätta ett nationellt kunskapscentrum för ensamkommande barn och unga upp till 21 år. Uppdraget sträcker sig till och med den 31 december 2020. Under 2018 erhöll Socialstyrelsen 5 miljoner kronor för ändamålet. (S2017/01863FST).

Under 2018 tog kunskapscentrumet bl.a. fram stöd för kommunerna att ha beredskap när unga får uppehållstillstånd enligt den nya möjligheten till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga i lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. Kunskapscentrumet har också fortsatt med dialogmöten med myndigheter, barnrättsorganisationer, civilsamhället och forskarsamhället för att få aktuell information om läget för målgruppen (Kunskapscentrum för ensamkommande barn, Delredovisning 2018, Socialstyrelsen). Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet senast den 31 mars 2021.

Ekonomiskt bistånd
Enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen har den som inte kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Biståndet ska tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå och biståndet ska utformas så att den stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Antalet biståndsmottagare liksom utbetalningarna har legat relativt stabilt de senaste åren. Utbetalningarna uppgick till 10,7 miljarder kronor under 2017. Antalet personer (barn och vuxna)

som någon gång under året tagit emot ekonomiskt bistånd uppgick 2017 till ca 407 000 (4,1 procent av befolkningen). Fördelningen mellan män och kvinnor är relativt jämn (3,6 procent av samtliga män och 3,2 procent av samtliga kvinnor). Antalet barn som lever i hushåll med ekonomiskt bistånd uppgick till 143 000 (6,8 procent av samtliga barn). (Socialstyrelsen Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2017.)

Andelen biståndsmottagare i befolkningen varierar i kommunerna, mellan elva och en procent av befolkningen.

Ekonomiskt bistånd är det yttersta skyddsnätet inom det sociala trygghetssystemet och är avsett att vara ett tillfälligt stöd vid akuta försörjningskriser. Andelen långvariga biståndsmottagare (10 månader eller mer per kalenderår) av samtliga mottagare av ekonomiskt bistånd har dock visat en uppgående trend sedan lång tid och nådde en topp på 40 procent under 2012. Därefter har andelen minskat och uppgick under 2017 till 35 procent.

Arbetslöshet vanligaste orsaken till behov av försörjningsstöd

Enligt Socialstyrelsens statistik över försörjningshinder och ändamål för ekonomiskt bistånd är arbetslöshet den mest förekommande orsaken till behovet av ekonomiskt bistånd.

År 2017 hade 54 procent av biståndsmottagarna arbetslösrelaterade försörjningshinder. Av dessa saknade bl.a. 42 procent arbetslöshetsersättning, 18 procent hade otillräcklig arbetslöshetsersättning medan 7 procent hade otillräcklig etableringsersättning. Försörjningshinder av sociala skäl var näst vanligast och stod för 14 procent. Att vara sjukskriven med läkarintyg var det tredje vanligast förekommande hindret med tio procent. Med sociala skäl menas att personen saknar arbetsförmåga och är i behov av t.ex. arbetsträning eller annan social eller medicinsk rehabilitering. Majoriteten, 80 procent, av dem som var sjukskrivna med läkarintyg saknade sjukpenning. Endast ca tre procent av biståndsmottagarna hade arbete, men otillräcklig arbetsinkomst för att klara sin försörjning.

Det är vanligare med arbetslöshet som försörjningshinder bland män (56 procent av samtliga män med ekonomiskt bistånd) än bland kvinnor (45 procent). Motsatt gäller sjukdom som är mer förekommande försörjningshinder för kvinnor (12 procent) än för män (8 procent). Bland unga kvinnor och män var arbetslöshet betydligt vanligare som försörjningshinder än bland de äldre. Bland utrikes födda var arbetslöshet vanligare som försörjningshinder än bland inrikes födda. Skillnaderna i biståndsmottagande är stora mellan både kommuner och mellan stadsdelar.

Samverkan med Arbetsförmedlingen viktig

För att öka kvinnors och mäns möjligheter att få rätt insatser behövs samverkan. Av Socialstyrelsens öppna jämförelser 2019 framgår att antalet kommuner som har formaliserad samverkan i enskilda ärenden med Arbetsförmedlingen ökat något efter ett par års nedgång och uppgick 2019 till 48 procent av kommunerna.

Det ekonomiska biståndet ska stärka den enskildes förmåga till självständigt liv. Den som kan arbeta ska enligt socialtjänstlagen stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd. Det kan innebära att vara inskriven hos Arbetsförmedlingen, att vara aktivt arbetssökande, delta i Arbetsförmedlingens arbetsmarknadspolitiska program och vid behov delta i grundutbildning i svenska. Av resultatet från Socialstyrelsens öppna jämförelser 2019 framgår att 35 procent av kommunerna erbjuder alla arbetslösa personer mellan 18 och 24 år någon arbetsmarknadsinsats, vilket är en ökning jämfört med 2018. För personer över 24 år är motsvarande uppgift 30 procent 2019, vilket också var en ökning jämfört med 2018.

Inom Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) pågår flera forskningsprojekt som rör kommunal arbetsmarknadspolitik och dess effekter. Utbudet och omfattningen varierar mycket mellan kommunerna. Antalet deltagare i kommunala program motsvarade år 2016 ca en femtedel av antalet deltagare i Arbetsförmedlingens program.

Kostnaderna för dessa insatser uppgick under 2018 till ca 5 miljarder kronor netto (SCB Räkenskapssammandrag). Kunskapen om effekterna av dessa insatser är dock bristfällig. Socialstyrelsens arbete med att utveckla officiell statistik över arbetsbefrämjande insatser och orsaker till avslut av dessa insatser kommer att kunna underlätta en systematisk uppföljning av kommunernas insatser till biståndsmottagare.

I slutbetänkande av Arbetsmarknadsutredningen Effektivt, tydligt och träffsäkert (SOU 2019:3) föreslås bl.a. en tydligare ansvarsfördelning mellan stat och kommun vad gäller arbetsmarknadsinsatser. Överlappningen mellan det statliga ansvaret och kommunernas befogenhet

ska minska. Vidare föreslås att samordning kring den enskilde bör ske regelmässigt vid planeringen av stödet till de personer som har behov av stöd från Arbetsförmedlingen och socialtjänsten. Sådan samordning föreslås ske genom en samordnad individuell plan.

Jämställdhetsperspektiv inom ekonomiskt bistånd
Biståndsmottagande är något högre bland män än kvinnor. Skillnaderna är dock betydligt större mellan inrikes och utrikes födda än mellan könen. Bland utrikes födda uppgick andelen biståndsmottagare (i relation till befolkningsgruppen storlek) till knappt elva procent under 2018 och bland inrikes födda uppgick den till knappt två procent. Andelen biståndsmottagare bland utrikes födda kvinnor är drygt en procentenhet högre än bland utrikes födda män (Socialstyrelsen Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2017.)

Diagram 6.1 Andel vuxna biståndsmottagare i befolkningen fördelat på inrikes och utrikes födda kvinnor respektive män

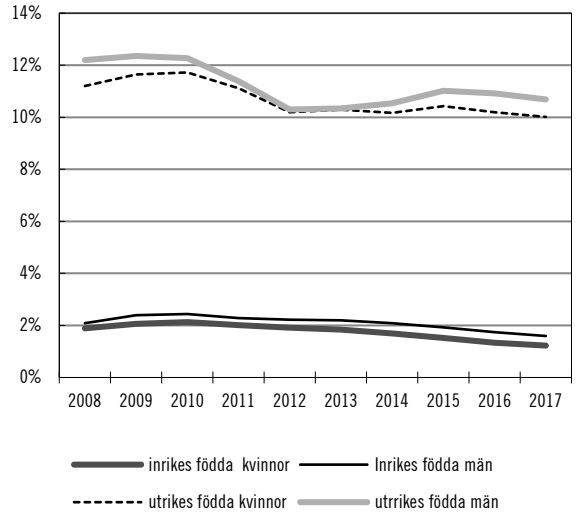

Källa: Socialstyrelsen

Få kommuner har rutiner för att förhindra vräkning
Allt fler kommuner har skriftliga och beslutade överenskommelser med bostadsföretag och hyresvärdar (40 procent 2019). Däremot har fyra av fem kommuner inte en aktuell rutin för att förhindra att barnfamiljer med hyresskuld avhyses. (Socialstyrelsen Öppna jämförelser 2019 Ekonomiskt bistånd.)

Missbruks- och beroendevården

Utvecklingen av socialtjänstens missbruks- och beroendevård
I den nationella strategin för alkohol-, narkotika-doping- och tobakspolitiken den s.k. ANDT-strategin som avser perioden 2016–2020 är ett av de långsiktiga målen att personer med missbruk eller beroende ska ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet (mål 5).

Av statistik från Socialstyrelsen framgår att tillgängligheten till vård och stöd inom socialtjänsten är relativt oförändrad de senaste tre åren. Heldygnsvården har dock minskat medan öppna insatser och boendeinsatser har ökat i omfattning. Den vanligaste insatsen inom socialtjänsten för både kvinnor och män är individuellt behovsprövade öppna insatser, följt av boende som bistånd. Knappt 11 300 personer fick någon form av öppen insats den 1 november 2018 vilket är 400 fler än 2017. Könsfördelningen har varit två tredjedelar män och en tredjedel kvinnor under de senaste åren. Drygt 2 000 personer fick heldygnsvård under 2018 (mätdatum 1 november 2018) vilket är 500 färre än 2017. Av all heldygnsvård (såväl frivillig som tvångsvård) gavs 75 procent till män och 25 procent till kvinnor. Vid samma tidpunkt beviljades 6 200 personer boendeinsatser, varav ca 75 procent till män och 25 procent till kvinnor. Det är ca 100 personer fler än förra året. (Socialstyrelsens statistikrapporter 2019). Se vidare utgiftsområde 9 avsnitt 4 Folkhälsa.

Statligt bedriven missbruksvård
Den statliga missbruksvården bedrivs på 11 LVM-hem och inför 2018 beslutade SiS om totalt 388 platser, vilket är en ökning med 5 platser. Av de 388 platserna var ca 30 procent särskilt avsatta för kvinnor och ca 70 procent särskilt avsatta för män. Den 1 november 2018 tvångsvårdades 304 personer enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), varav 30 procent var kvinnor. Totalt sett var det en minskning med 18 procent jämfört med 2017. Även antalet utskrivna personer minskade. Huvuddelen av klienterna skrivs ut till fortsatt vård på HVB eller till eget boende.

De kvinnor och män som placeras på LVM-hemmen är en grupp vars samsjuklighet ofta är omfattande. För att i viss mån kunna möta de komplexa behov som dessa kvinnor och män har finns sjuksköterskor och psykologer anställda samt tillgång till läkare varje vecka. Hälso- och

sjukvårdspersonalen ingår även i verksamhetens olika behandlingsteam.

SiS tog under året emot 68 rapporter enligt Lex Sarah inom missbruksvården. Av de rapporterade händelserna bedömdes 27 som missförhållanden varav 15 som allvarliga missförhållanden, vilket är en betydande ökning jämfört med föregående år.

Av klienterna uppgav dock 94 procent att de känt sig trygga under tiden de varit på institutionen vilket är i ungefär samma nivå som tidigare år. (SiS årsrapport 2018).

Tillgänglighet till vård utvecklas både positivt och negativt

När det gäller att få tillgång till kommunens missbruks- och beroendevård redovisar Socialstyrelsen uppgifter om genomsnittstid innan en enskild får tid för ett personligt besök (nybesök) efter att denne tagit en första kontakt med socialtjänsten. Utvecklingen är både positiv och negativ visar uppgifterna från Socialstyrelsen.

För ca 51 procent av kommunerna tar det fyra–sju dagar 2019 att erbjuda ett nybesök vilket är en lägre andel jämfört med 61 procent året innan, 22 procent uppger mellan 8–14 dagar vilket är en högre andel jämfört med 17 procent 2018. För 18 procent av kommunerna tar det endast tre dagar innan en enskild person får tid för ett personligt besök, vilket kan jämföras med 13 procent året innan. (Statistikbearbetning av Socialstyrelsen, statistiken finns ej könsuppdelad). Se vidare utgiftsområde 9 avsnitt 4 Folkhälsa.

Samverkan ett fortsatt utvecklingsområde

IVO konstaterar att samma problematik som tidigare år kvarstår – att samverkan mellan huvudmännen, landstingen och kommunerna fortfarande behöver förbättras. Det påverkar vården och omsorgen för personer med missbruks- och beroendeproblematik negativt. I synnerhet drabbas de som har ett missbruk och samtidig psykisk ohälsa, eftersom de ofta har behov av vård och behandling från flera aktörer samtidigt (IVO:s tillsynsrapport, 2018).

Socialstyrelsen fick 2018 i uppdrag att kartlägga förekomsten av samsjuklighet som består av psykisk ohälsa och beroendeproblematik (S2018/04564). Socialstyrelsen ska i detta sammanhang analysera hur samverkan mellan verksamheter fungerar och hur denna samverkan påverkar förutsättningarna för god vård och omsorg. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 30 november 2019.

I februari 2019 rapporterade 47 procent av landets kommuner till Socialstyrelsens öppna jämförelser att de fanns en aktuell överenskommelse om enskilda personer med landstinget, vilket är 18 procentenheter färre än året innan (64 procent 2018 och 57 procent 2017) Överenskommelserna innehåller gemensamma mål, en resurs- och ansvarsfördelning och rutiner för samarbete mellan socialtjänstens och landstingens personal. Öppna jämförelserna påvisar här en kraftig minskning.

Att erbjuda möjligheten för den enskilde att få en samordnad individuell plan (SIP) vid samsjuklighet förbättrar möjligheterna till samverkan. Det är 50 procent av kommunerna som 2019 rapporterar att de har rutiner för att delge information om denna möjlighet. Detta är en liten positiv ökning jämfört med 2018 då andelen var 47 procent. IVO konstaterar i sin tillsynsrapport 2018 att ansvariga inte alltid upprättar en SIP, trots att personen har behov av insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården och lyfter fram det som ett fortsatt utvecklingsområde.

Samverkan om vård, stöd och behandling mot spelmissbruk

Ungefär två procent av Sveriges befolkning i åldern 18–84 år beräknas ha spelproblem vilket motsvarar ca 134 000 personer och av dessa bedöms 30 000 ha allvarliga spelproblem. Under 2011–2017 vårdades 3 633 personer med diagnosen spelberoende, varav 2 820 män (78 procent) och 813 kvinnor (22 procent). Av de kvinnor som vårdats för spelberoende var 43 procent över 45 år medan motsvarande andel för männen var 25 procent (Individ- och familjeomsorg, Lägesrapport 2019 Socialstyrelsen).

Från och med januari 2018 samverkar kommuner och landsting om personer som missbrukar spel om pengar, på samma sätt som vid missbruk och beroende av alkohol, narkotika, läkemedel och dopningsmedel. På Kunskapsguiden finns ett omfattande kunskapsstöd om spelproblem till stöd för huvudmännen.

Hemlöshet

Enligt 2019 års Bostadsmarknadsenkät från Boverket bedömer 240 av landets 290 kommuner att det råder underskott på bostäder på marknaden, vilket är en minskning med 3 kommuner på ett år

respektive 15 kommuner på två år. Vid brist på bostäder söker sig personer i allt större utsträckning till socialtjänsten för att få hjälp att lösa sin bostadssituation när de inte själva klarar det. Socialtjänstens främsta ansvar är att tillhandahålla olika typer av stödjande insatser som motverkar hemlöshet och avhysning.

Drygt 14 500 personer fick insatsen bistånd som avser boende enligt socialtjänstlagen (boendeinsatser) den 1 november 2017, vilket innebär en ökning med knappt 11 procent jämfört med den 1 november 2016 (Socialstyrelsen Statistik boendeinsatser, 2018).

Den 1 november 2018 beviljades bistånd som avser boende till 1 526 kvinnor och 4 652 män med missbruk och beroende, sammanlagt 6 178 enskilda individer. Andelen personer som hade ett långsiktigt boende har ökat från 39 procent år 2015 till 53 procent år 2018. Andelen personer som har fått akut boende (härbärge, akuta skyddade boenden mm) har varit i det närmaste konstant, medan andelen som har fått övergångsboende har minskat (Statistik om insatser till vuxna personer med missbruk och beroende 2019).

Satsningar för att motverka hemlöshet

För att stödja kommunerna i deras arbete att motverka främst den akuta hemlösheten har regeringen gett Socialstyrelsen i uppdrag att fördela 25 miljoner kronor årligen under perioden 2018–2021. Medlen riktar sig till de kommuner som har flest personer i akut hemlöshet enligt Socialstyrelsens kartläggning av hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2017. Uppföljningen visar att nästan alla medel har använts (99 procent) och att sju av tio kommuner uppger att de har använts till att förbättra situationen för kvinnor och män i akut hemlöshet och till förebyggande arbete för att motverka hemlöshet. Tre kommuner har använt medlen för att skaffa sig mer kunskap om vilka personer som befinner sig i hemlöshet (Redovisning av 2018 års statsbidrag till kommuner för att motverka hemlöshet S2019/02565/FST).

Regeringen har också avsatt 120 miljoner kronor årligen under samma period och har gett Kammarkollegiet i uppdrag att betala ut medel till Svenska Rädda barnen, Stockholms stadsmission, Svenska Röda korset, Svenska kyrkan, Skånes stadsmission och Göteborgs räddningsmission med syfte att stärka de ideella organisationernas insatser mot hemlöshet bland unga vuxna. Medlen ska användas till åtgärder mot hemlöshet bland unga vuxna där psykisk ohälsa kan vara en bidragande orsak till hemlösheten. Rapporter från de ideella organisationerna visar att medlen använts till varierande insatser riktade mot unga personer som riskerar hemlöshet eller är hemlösa. Det är olika typer av boendeinsatser och socialt stöd men även mötesplatser. Alla organisationerna rapporterar att behovet av stöd till målgruppen kvarstår inför kommande år.

Utsatta EU/EES-medborgare

Länsstyrelsen utvecklar samverkan

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2016 haft i uppdrag att utveckla samverkan och samordna det arbete som bedrivs i landet avseende medborgare inom EU/EES-området som vistas tillfälligt i Sverige utan uppehållsrätt (S2016/02758/FST). I uppdraget ansvarar Länsstyrelsen i Stockholms län för samordning och rådgivning till kommuner, myndigheter och civila samhället som möter målgruppen. En delredovisning lämnades den 31 januari 2018 som bl.a. visade att vårdgivare idag gör olika bedömningar angående rättigheter och skyldigheter att ge sjukvård i Sverige och att lättillgängligt stödmaterial efterfrågas.

Sedan 2018 omfattas uppdraget även av ett ansvar att främja och underlätta samverkan på lokal nivå mellan Sverige och hemländerna. Syftet är att kunna bidra till alternativa, mer långsiktiga lösningar på hemorten i hemländerna. Slutredovisning ska ske den 31 januari 2020.

Samförståndsavtal med Rumänien och Bulgarien

Socialdepartementet har haft samförståndsavtal med Rumänien sedan 2015 och med Bulgarien sedan 2016 inom det sociala området. Avtalen syftar till att utbyta erfarenheter och goda exempel mellan länderna och underlätta samarbete mellan civilsamhällesorganisationer i respektive land. Avtalen genomförs genom ömsesidiga studiebesök och utbyten på tjänstemannanivå inom avtalens tematiska områden (barnrätt, jämställdhet och social välfärd/trygghet). Hösten 2018 genomfördes en konferens i Bukarest för att lyfta samverkan mellan länderna kring utsatta EU-medborgare.

Brottsutsatta

Utvecklingen av kvinnors och mäns våldsutsatthet
Enligt Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning (NTU) 2018 har andelen som har uppgett utsatthet för sexualbrott ökat sedan 2012 från att under perioden 2006–2012 ha legat på en relativt stabil nivå. Andelen som uppger att de utsattes för sexualbrott under 2017 är 6,4 procent av befolkningen (16–84 år), vilket är en ökning jämfört med 2016, då andelen var 4,7 procent. Utsatthet för sexualbrott är betydligt vanligare bland kvinnor än bland män och skiljer sig tydligt mellan olika åldersgrupper. Bland såväl kvinnor som män är andelen störst i åldersgruppen 20–24 år, där 35,8 procent av kvinnorna jämfört med 4,7 procent av männen uppger att de utsattes för sexualbrott under 2017. Andelen som uppger att de utsattes för misshandel under 2017 är 3,3 procent av befolkningen (16–84 år). Det är en lite större andel än 2016, då 3,1 procent utsattes. Under perioden 2006–2015 var trenden svagt nedåtgående. Utsatthet för misshandel är vanligare bland män än kvinnor, och vanligast i åldersgruppen 16–19 år.

En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld
För att förebygga våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck har regeringen antagit en tioårig nationell strategi som började gälla den 1 januari 2017.

Socialstyrelsen ska stödja genomförandet av strategin och har fått ett flertal uppdrag av regeringen som fokuserar på utvecklingsarbete inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Enligt uppdragen ska Socialstyrelsen arbeta för att socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt elevhälsan har tillgång till kunskapsstöd för att systematiskt arbeta mot våld. Vidare ska Socialstyrelsen genomföra en inventering av vård för könsstympade kvinnor och flickor samt kartlägga omfattningen och kvaliteten av skyddade boenden. Myndigheten ska även genomföra fördjupad fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck, samt ta fram bedömningsstöd för att upptäcka och beskriva utsatthet för hedersrelaterat våld. Socialstyrelsen ska också redovisa hur myndigheten arbetat vidare med förslag till indikatorer för uppföljning av den nationella strategin (S2018/03516/JÄM). Se vidare utgiftsområde 13.

Kommunernas arbete med våldsutsatthet
När det gäller kommunernas arbete visar Socialstyrelsens öppna jämförelser 2019 att 99 procent av kommunerna använder standardiserade bedömningsinstrument för att utreda våldsutsatthet och bedöma risk, stöd- och skyddsbehov, vilket är en ökning jämfört med 2018 då andelen var 95 procent. Andelen kommuner som har en skriftlig rutin vid indikation på våld har också ökat och varierar mellan 44 och 59 procent inom olika verksamhetsområden.

Andelen kommuner som gör systematiska uppföljningar av insatser till våldsutsatta och våldsutövare är 8 procent, vilket är samma resultat som de senaste fyra åren. En femtedel av kommunerna har rutiner för att säkra skolgången för barn i skyddat boende, vilket innebär en ökning med sju procentenheter jämfört med föregående år.

Utvecklingsmedel och kompetensstöd bidrar till kvalitetsutveckling
Regeringen avsätter årligen 109 miljoner kronor i utvecklingsmedel och kompetensstöd till kommuner, landsting och ideella organisationer för att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor. Från och med 2016 omfattar utvecklingsmedlen även insatser för att utveckla arbetet mot prostitution och människohandel.

Under 2017 fördelade Socialstyrelsen 50 miljoner kronor till 260 kommuner och totalt 20 miljoner till samtliga landsting. Medlen till kommunerna har främst använts till att utveckla det långsiktiga, strukturerade och samordnade arbetet mot våld i nära relationer och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn, utveckling av ledningssystem för det systematiska kvalitetsarbetet, samverkan och deltagande i utbildningsinsatser. Medel har också använts till utveckling av socialtjänstens arbete med utredning av barn som bevittnat eller utsatts för våld samt tidiga och selektivt förebyggande insatser för att motverka våld.

Inom ramen för det nationella och regionala kompetensstödet som är kopplat till fördelningen av utvecklingsmedel har kommuner, landsting och ideella organisationer erbjudits stöd inom området och då främst med stöd för att få baskunskaper om våld, kvalitetsutveckling av arbetssätt och samverkan. Den webbkurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som har tagits fram i samverkan mellan Socialstyrelsen och Uppsala universitet, (Nationellt centrum för

kvinnofrid) och som lanserades i september 2016 har fått ett stort genomslag. Den har i början av 2019 nått över 36 000 användare, varav hälften kommer från socialtjänsten.

Fortsatta satsningar på att identifiera våldsutsatta
Enligt Socialstyrelsens rapport 2018 enligt lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall, om dödligt våld mot vuxna i nära relationer liksom dödligt våld mot barn hade de flesta dödsoffren 2016–2017 utsatts för våld vid upprepade tillfällen och varit i kontakt med minst två samhällsaktörer, ofta en kort tid före sin död. Inte i något av dessa sammanlagt 21 ärenden, hade aktörerna ställt frågor om våld. Sedan den 1 januari 2019 innebär lagen ett utökat uppdrag för Socialstyrelsen till att omfatta även vissa former av icke dödligt våld i nära relationer. Av Socialstyrelsens kartläggning av rutiner för att fråga om våldsutsatthet och våldsutövande i nära relationer inom socialtjänsten samt hälso- och sjukvården 2015–2018 framgår att personalen vid de undersökta verksamheterna inte rutinmässigt ställde frågor om våld och sådana frågor ställdes i flera fall inte heller vid indikation på förekomst av våld. I syfte att stimulera utvecklingen för samhällsaktörer att upptäcka våldsutsatta gav regeringen 2018 Arbetsförmedlingen, Migrationsverket och Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en plan för utökad samverkan för att förbättra upptäckt av våld i nära relationer m.m. 2019–2021. Inom ramen för uppdraget att stödja utvecklingen av arbete inom vård och omsorg med mäns våld mot kvinnor ska Socialstyrelsen vidta åtgärder för att socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt elevhälsan har tillgång till kunskapsstöd för att systematiskt upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande (S2018/03516/JÄM).

Insatser riktade till våldsutövare
Enligt den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor ska våld förebyggas med fokus på våldsutövare. I betänkandet Att bryta ett våldsamt beteende-återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld (SOU 2018:37) föreslås bl.a. att socialnämndens ansvar för insatser till våldsutövare ska förtydligas. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utbildningsinsats i socialtjänsten kopplad till metoo-upprop
Av de metoo-upprop som några av de mest utsatta grupperna gjort framkommer t.ex. behov av särskild kunskap hos socialtjänstens personal när det gäller bemötandefrågor och funktionhindersfrågor. Det kan gälla äldre personer, personer med funktionsnedsättning och personer i missbruk eller med erfarenhet av prostitution och människohandel. Kvinnor från några av dessa grupper gjorde särskilda upprop inom ramen för metoo-rörelsen. Frågor om våld, och inte minst sexuellt våld, är ofta ett tabu- och skambelagt område som både de utsatta kvinnorna och de berörda yrkesgrupperna kan ha svårt att prata om. Under 2018 avsattes 25 miljoner kronor i en särskild satsning kopplad till metoo-rörelsen för att genom utbildningsinsatser öka kunskapen och beredskapen främst inom socialtjänsten i syfte att motverka våldsproblematik framför allt i utsatta grupper. Socialstyrelsen fick uppdraget att tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten, Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) och länsstyrelserna samordna utbildningsinsatserna. Av Socialstyrelsens redovisning framgår att utbildningssatsningar har genomförts av länsstyrelserna på lokal nivå och i form av en nationell samling #upptäckvåldet. Förstärkning av webbstöd till kommuner och expertfilmer riktade till professionen har också genomförts. Inom ramen för genomförandet har en återkommande dialog förts med representanter för flera metoo-upprop.

Hedersrelaterat våld och förtryck
Sedan den 1 januari 2019 råder förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap. Huvudregeln är att inga utländska barnäktenskap ska erkännas i Sverige oavsett parternas anknytning hit när äktenskapet ingicks eller deras ålder vid tidpunkten för erkännandeprövningen. Undantag ska aldrig kunna göras om någon av parterna alltjämt är under 18 år.

Regeringen har även tagit emot slutbetänkandet Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (SOU 2018:69). I betänkandet görs bedömningen att en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv bör införas. Betänkandet innehåller också förslag på bl.a, en ny straffbestämmelse om barnäktenskap och införandet av ett utreseförbud för barn som riskerar att föras utomlands för att ingå äktenskap eller könsstympas. Därutöver finns förslag som tar sikte på förbättrad samverkan mellan vissa myndigheter. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Kartläggningar av förekomst av hedersrelaterat våld och förtryck

Det finns lokala kartläggningar som ger kunskap om omfattningen av ungdomars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. När frågor riktades till elever i årskurs nio i Göteborg, Malmö och Stockholm framkom att mellan 7 procent och 20 procent av ungdomarna levde med hedersrelaterade normer och förtryck (Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017 - 2018: Örebro universitet; 2018).

Enligt en kartläggning i Uppsala kommun hade 20 procent av flickorna och 10 procent av pojkarna i årskurs nio ett oskuldskrav på sig. Av flickorna svarade 26 procent och sju procent av pojkarna att det är familjen som bestämmer deras framtida partner (UNG 018 En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala, TRIS – tjejers rätt i samhället).

Intervjuer som Socialstyrelsen har genomfört inom ramen för ett regeringsuppdrag S2017/01221/JÄM visar att de som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck inte alltid söker stöd och hjälp eller får det stöd och den hjälp som de har behov av. Vidare behöver kunskapen om hedersrelaterat våld och förtyck utvecklas för yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. Det behöver enligt myndighetens bedömning göras ett fortsatt arbete för att undersöka, analysera och utveckla hjälp och stöd till personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Barn i skyddat boende

Regeringen tillsatte hösten 2016 en särskild utredare med uppdrag att bl.a. föreslå åtgärder för att stärka barnrättsperspektivet för barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en av vårdnadshavarna. Utredningen lämnade sitt betänkande i januari 2018 (Ett fönster av möjligheter SOU 2017:112) med förslag om att insatsen skyddat boende ska lagregleras, definieras och omfattas av särskilda kvalitetskrav. Vidare föreslås tillståndsplikt för enskilda verksamheter som driver skyddat boende. Förslagen syftar till att de barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare ska få sina rättigheter tillgodosedda på ett bättre sätt än vad som sker idag. Förslagen syftar också till att höja kvaliteten på skyddat boende, såväl för de vuxna som barn som vistas där. Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Familjerätt

Det familjerättsliga området avser ärenden i socialtjänsten om barns vårdnad, boende och umgänge, fastställande av faderskap och föräldraskap samt samarbetssamtal och familjerådgivning. Det ingår även föräldraförberedelse, medgivandeutredning och stöd till barn och föräldrar i samband med internationell adoption.

Familjerådgivning vänder sig till par, föräldrar och familjer. Antal familjerådgivningsärenden ökade något under året från 36 500 till drygt 38 500 ärenden. De regionala skillnaderna är stora. Även antalet samarbetssamtal har ökat något. Avsikten med samarbetssamtal är att separerade föräldrar under sakkunnig ledning ska bli eniga i frågor som rör barns vårdnad, boende, umgänge och försörjning. Under 2018 deltog föräldrar till 22 783 barn i åldrarna 0–17 år i sådana samtal jämfört med 21 600 under 2017. Likaså har antalet verkställda domstolsbeslut om umgängesstöd ökat. Under 2017 fattades drygt 1500 beslut och under 2018 ökade antalet till 1700 beslut (Statistik om familjerätt 2018, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd 2019).

Varje år berörs ca 50 000 barn av föräldrars separation. Över 90 procent av alla föräldrar som separerar har fortsatt gemensam vårdnad. Under 2018 var nästan 6 200 barn i åldrarna 0–17 år aktuella för utredning om vårdnad, boende eller umgänge. Antalet är i princip oförändrat jämfört med föregående år. De s.k. snabbupplysningarna som domstolen inhämtar inför interimistiskt beslut om vårdnad, boende och umgänge har ökat efter att ha legat på en konstant nivå under 2014–2017. Antalet faderskapsärenden har legat konstant under de senaste åren.

Insatser för att förebygga risk och konflikt har genomförts

Under 2018 publicerade MFoF det handläggningsstöd för riskbedömning i ärenden om vårdnad, boende och umgänge som myndigheten i regleringsbrev för 2017 fått i uppdrag att ta fram. Stödet är i första hand till för personer som arbetar med vårdnads-, boende-, och umgängesutredningar i kommunerna men kan även vara användbart för andra som kommer i kontakt med ämnet. I handläggningsstödet redogörs bl.a. för

det juridiska regelverket och forskning inom området samt en konkret modell för riskbedömning (Riskbedömning i utredningar om vårdnad, boende och umgänge, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2018).

Samverkan mellan olika aktörer kan bidra till att insatser tidigt kan sättas in för att förebygga konflikter mellan föräldrar som separerar. Under året fick därför MFoF i uppdrag att analysera kommuners behov av stöd och förutsättningar för samverkan i familjerättsliga ärenden samt att identifiera framgångsfaktorer (S2018/04676/FST).

Internationella adoptioner

Antalet internationella adoptioner fortsätter att minska

Antalet barn som adopteras till Sverige från andra länder fortsätter att minska. Under de senaste dryga femton åren har de internationella adoptionerna stadigt minskat från 1 008 under år 2002 till 185 under år 2018. Under förra året adopterades 66 flickor och 119 pojkar. Flest barn kom från Taiwan, Sydkorea och Thailand. Uppgifterna gäller barn som adopterats genom adoptionsorganisationerna. Därutöver ansvarar MFoF för att pröva enskilda adoptioner. Under 2017 och 2018 prövades 21 respektive 26 ärenden av myndigheten. Antalet ärenden har tidigare varierat mellan 30 och 50 per år.

Regeringen har uppmärksammat behovet av stöd till adopterade. En konsekvens av det minskade antalet internationella adoptioner är svårigheter för kommuner att upprätthålla kompetens inom området.

Föräldraskapsstöd

Ny nationell strategi för föräldraskapsstödet

Regeringen beslutade i augusti 2018 om en förnyad Nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd (S2018/04678/FST). Syftet är att främja barnets hälsa och utveckling. Målsättningen är att alla föräldrar ska erbjudas stöd i föräldraskapet under barnets hela uppväxt.

MFoF fick samtidigt i uppdrag att stödja genomförandet och följa upp strategin (S2018/04675/FST). Den 30 november 2018 inkom MFoF till Socialdepartementet med en plan för genomförandet där det framgår att ett aktivt arbete bedrivits och planeras i bred samverkan med aktörer på området.

Som en del i att genomföra strategin har länsstyrelserna fått ett förnyat uppdrag i regleringsbrevet att under åren 2018–2021 stödja kommuner, landsting och andra föräldraskapsstödjande aktörer i att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat, långsiktigt och i huvudsak universellt stöd till föräldrar i föräldraskapet.

Länsstyrelserna har inkommit med en rapport till Socialdepartementet där det framgår att ett aktivt arbete bedrivits med att stödja aktörerna under året (S2019/01596/FST). Samverkan med kommunförbund och regioner har fördjupats. De regionala samordnarna har under 2018 varit i kontakt med samtliga kommuner varav 88 procent nåtts av insatser så som stöd i att utveckla mål- och styrdokument samt konkreta handlingsplaner, erbjudande om kunskaps- och kompetensutveckling, stöd i att kommunicera stödet och stöd till samverkan. Utöver detta har omfattande kontakter tagits med civila samhället.

Det behövs enligt länsstyrelserna en ökad kunskap hos aktörerna och att aktörerna utvecklar stödjande organisationer för stödet, något som fortfarande ofta saknas i idag. Vidare behöver tillgängligheten för grupper i behov av anpassat stöd öka, så som utrikes födda och föräldrar till barn med funktionsnedsättningar.

Även föräldrar med barn i tonåren, i socioekonomiskt utsatta områden och som separerat har mer behov enligt länsstyrelserna.

Insatser för personer med funktionsnedsättning

Fler personer med insatser enligt LSS

Insatser enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Antalet personer med insatser enligt LSS fortsätter att öka och i oktober 2018 hade 74 000 personer en eller flera LSS-insatser varav 41 procent lämnats till kvinnor och 59 procent till män. Totalt ökar antalet personer med insatser med två procent jämfört med 2017.

Tabell 6.7 Kvinnor och män med insats enligt LSS 2009–2018

Antal personer med olika insatser enligt LSS 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Råd och stöd	5 800	5 100	4 700	4 500	4 300	4 300	4 400	4 100	3 000	2 100
Kvinnor	2 582	2 282	2 104	2 031	1 886	1 905	1 961	1 825	1 339	978
Män	3 211	2 796	2 576	2 516	2 384	2 439	2 390	2 290	1 617	1 117
2. Personlig assistans	3 400	3 600	3 800	3 900	3 900	4 100	4 300	4 600	4 900	5 100
Kvinnor	1 596	1 700	1 818	1 860	1 825	1 950	1 996	2 099	2 226	2 288
Män	1 761	1 860	1 942	2 016	2 071	2 144	2 299	2 476	2 679	2 829
3. Ledsagarservice	9 600	9 300	9 200	8 700	8 500	8 400	8 300	8 000	7 700	7 500
Kvinnor	4 322	4 139	3 994	3 802	3 672	3 626	3 600	3 457	3 333	3 248
Män	5 313	5 148	5 169	4 899	4 785	4 801	4 706	4 581	4 368	4 298
4. Kontaktperson	19 200	19 500	19 500	19 600	19 400	19 500	19 500	19 400	19 300	19 100
Kvinnor	8 902	9 106	8 960	8 980	8 801	8 861	8 777	8 756	8 636	8 580
Män	10 251	10 389	10 497	10 595	10 566	10 654	10 717	10 665	10 662	10 509
5. Avlösarservice	3 400	3 400	3 400	3 400	3 500	3 600	3 800	3 800	3 900	4 000
Kvinnor	1 195	1 151	1 146	1 134	1 170	1 183	1 210	1 206	1 226	1 192
Män	2 185	2 239	2 248	2 274	2 337	2 464	2 552	2 585	2 646	2 790
6. Korttidsvistelse	10 000	10 000	9 900	9 700	9 600	9 600	9 700	9 600	9 400	9 300
Kvinnor	3 766	3 706	3 641	3 552	3 516	3 499	3 525	3 412	3 324	3 273
Män	6 208	6 304	6 239	6 100	6 085	6 141	6 170	6 181	6 123	6 049
7. Korttidstillsyn	5 100	5 200	5 000	4 800	4 500	4 500	4 400	4 400	4 400	4 500
Kvinnor	1 949	1 931	1 865	1 775	1 642	1 672	1 634	1 644	1 649	1 661
Män	3 193	3 231	3 144	2 976	2 879	2 829	2 743	2 778	2 740	2 827
8. Boende, barn	1 400	1 400	1 300	1 200	1 100	1 000	1 000	1 000	1 000	900
Kvinnor	517	533	481	442	411	375	382	364	356	330
Män	917	910	847	774	697	657	666	622	612	612
9. Boende, vuxna	22 900	23 400	23 900	24 400	25 000	25 800	26 500	27 100	27 800	28 200
Kvinnor	9 911	10 101	10 278	10 427	10 678	10 926	11 164	11 411	11 668	11 802
Män	12 954	13 332	13 645	13 942	14 366	14 916	15 320	15 687	16 164	16 444
10. Daglig verksamhet	29 000	30 200	31 100	32 000	32 400	33 800	35 300	36 600	37 500	37 800
Kvinnor	15 813	12 623	13 478	13 764	13 954	14 457	15 004	15 520	15 780	15 935
Män	16 348	17 126	17 668	18 213	18 414	19 343	20 336	21 078	21 700	21 878
Totalt antal insatser	109 800	111 100	111 800	112 200	112 200	114 600	117 200	118 600	118 800	118 600

Källa: Register över insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, Socialstyrelsen. (Kvinnor och män redovisas utan avrundning)

Sammantaget är antalet insatser för 2018 ca 118 600, vilket dock är något lägre än för 2017. Exkluderas insatsen råd och stöd ökar dock antalet något. Sedan 2008 har det totala antalet insatser ökat med 9 procent. Daglig verksamhet och vuxenboende har länge varit de två största insatstyperna inom LSS. De är båda insatser som riktar sig till vuxna personer och pågår ofta under en stor del av personens liv. Antalet vuxna i bostad med särskild service var knappt 28 000 och könsfördelningen är ungefär densamma som för LSS-insatserna totalt. Daglig verksamhet stod 2018 för 32 procent av samtliga LSS-insatser och av de som deltog i verksamheten var 42 procent kvinnor och 58 procent män. Få personer från daglig verksamhet går dock vidare till arbete eller studier och Socialstyrelsens analyser visar att det är ovanligt med varaktiga övergångar. Det är endast 14 procent av kommunerna som har rutiner för att årligen pröva den enskildes möjligheter till arbete eller praktikplats. Av dem som hade daglig verksamhet 2014 gick totalt 0,2 procent, varav 46 män och 26 kvinnor, över till lönearbete eller sysselsättning på arbetsmarknaden som varade minst

två år (Socialstyrelsen, Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning, lägesrapport 2019).

Pojkar och män får stöd oftare än flickor och kvinnor

Korttidsvistelse, som är den vanligast insatser för barn beviljades till knappt 2 900 barn i åldern 0–12 år. Utav dessa var ca en tredjedel flickor. För yngre barn mellan 0–6 år är avlösarservice den vanligaste insatsen, och den gavs totalt till 637 barn 2018 varav knappt en tredjedel till flickor. Skillnaden mellan flickor och pojkar när det gäller hur stor andel som beviljas minst en LSS-insats återfinns i de flesta insatser. Den totala andelen insatser som beviljas till flickor är endast 31 procent i gruppen 0–6 år och 30 procent i gruppen 7–12 år. Skillnaderna minskar vid 30 års ålder och därefter är könsskillnaderna betydligt mindre. Vissa könsskillnader kan förklaras av skillnader i förekomst av olika diagnoser. Vissa diagnoser är vanligare bland män än kvinnor och är kopplade till personkretsarna i LSS. Samtidigt visar forskningen att flickor många gånger får diagnoser senare än pojkar vilket kan förklara varför könsskillnaderna minskar i de högre åldersgrupperna.

Sedan 2008 har andelen barn och unga i boende för barn enligt LSS i åldern 0–22 år minskat med 36 procent. I oktober 2018 hade 937 barn och unga, varav 329 flickor och 608 pojkar, insatsens boende enligt LSS. Antalet barn i olika åldersgrupper skiljer sig markant åt och 92 procent av de boende är i åldern 13–22 år. Socialstyrelsen anger att trots att andelen barn i boende minskar utgör nybeviljande en relativt stor andel av besluten om boende för barn enligt LSS. Flertalet av dessa barn beviljas troligen insatsen på grund av skolgång på annan ort och några på grund av omfattande funktionsnedsättningar vars behov inte kan tillgodoses i hemmet. En viss del av ökningen kan även förklaras av ett ökat inflöde från kommunalt beslutad personlig assistans (Socialstyrelsen, Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning, lägesrapport 2019).

Självbestämmande och inflytande ökar

Förutsättningar för delaktighet och inflytande behöver anpassas till den enskilda och socialtjänstens verksamhet ska bygga på individens självbestämmande och integritet. Ett verktyg för detta är genomförandeplaner, som syftar till att skapa tydlig struktur såväl i genomförandet som uppföljningen av en beslutad insats. I princip alla personer i bostad med särskild service för vuxna har en sådan plan, och 90 procent har en plan med individuellt utformade mål (Socialstyrelsen, Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning–lägesrapport 2019). I den brukarundersökning som görs inom olika boendeformer svarar en majoritet av de boende ja på frågan om de får bestämma över saker som är viktiga. En någon större andel kvinnor än män svarar detta, vilket är den omvända situationen jämfört med motsvarande undersökning 2016. Förutsättningarna till självbestämmande för barn med funktionsnedsättning är dock begränsade. Tillgängligt material om LSS-insatser som är särskilt utformat för barn är en viktig åtgärd. Flera kommuner anger att de planerar att ta fram sådant material. Framförallt är tillgång till alternativ kompletterande kommunikation (AKK) särskilt viktig för barn med kommunikationssvårigheter (Socialstyrelsen, Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning, lägesrapport 2019). IVO som årligen besöker samtliga bostäder med särskild service för barn och unga har under 2018 särskilt granskat arbetet med AKK. IVO anger att de ser en positiv utveckling gällande att kommunikationshjälpmedel används i högre grad i bostäder med särskild service för barn och ungdomar, att de flesta har kompetent personal och att det har genomförts utbildningsinsatser i många delar av landet. Det finns dock fortfarande boenden som inte ser nyttan och som saknar kunskap om brukarorienterad omsorg (IVO, Vad har IVO sett 2018).

Kommunalt beslutad assistans ökar

Antalet personer med insatsen personlig assistans är relativt få men har ökat med drygt 50 procent sedan 2009 från 3 400 till 5 100 personer 2018. Stödet som ges till den enskilda är ofta omfattande och insatsen personlig assistans har haft den procentuellt största ökningen över tid av samtliga LSS-insatser. Andelen kvinnor som får insatsen har ökat från 45 procent 2009 till 47 procent 2018. Socialstyrelsen anger att mellan 2013 och 2017 har kommunernas kostnader för personlig assistans ökat med ca 11 procent. Förutom en viss övervältring på grund av avslag och indragningar i den statliga assistansen kan det inte uteslutas att andra faktorer påverkar kostnadsutvecklingen såsom hemtjänst enligt SoL till kommunalt beslutad assistans. Inte bara antalet personer med personlig assistans har ökat utan många som beviljades insatsen beviljades dessutom ett högre antal timmar. År 2018 fick 14

procent upp till 20 timmars personlig assistans per vecka och 86 procent fick mer. Antalet personer som beviljades personlig assistans mer än 100 timmar per vecka 2009 var knappt 100 medan motsvarande antal 2018 var drygt 680 personer (Socialstyrelsen, Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning–lägesrapport 2019). Det finns vissa könsskillnader bland de nya besluten om kommunal personlig assistans. Män beviljas i genomsnitt fler timmar per vecka jämfört med kvinnor. Män beviljades 55 timmar och kvinnor 50 timmar. I åldersgruppen 13–22 år beviljades pojkar i genomsnitt 62 timmar per vecka och flickor 47 timmar. Enligt Socialstyrelsen har det inom ramen för 2019 års lägesrapport inte varit möjligt att utröna om skillnaderna handlar om behov eller behovsbedömning.

Insatser enligt socialtjänstlagen

Personer med funktionsnedsättning kan även få insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL Under 2018 hade 55 800 personer med funktionsnedsättning i åldern 0–64 år en pågående insats enligt SoL. I princip var det inga könsskillnader bland dem som beviljades en insats. Det sammanlagda antalet insatser var knappt 68 800 där de tre vanligaste som tillsammans utgör en övervägande del av insatserna var boendestöd, följt av hemtjänst och trygghetslarm. Totalt har det sammanlagda antalet insatser ökat med drygt 7 procent sedan 2017.

Boendestöd är en insats i form av stöd i den dagliga livsföringen i eget boende. Boendestöd kan vara ett såväl praktiskt som socialt stöd för att stärka en persons förmåga att klara vardagen i bostaden och ute i samhället. Jämfört med föregående år har antalet personer som fått insatser enligt SoL ökat med 7 procent. Könsfördelningen var jämn mellan de som fick en insats. Insatsen hemtjänst var 16 200 personer beviljade och hade påbörjat i oktober 2018, varav ca 53 procent kvinnor och 47 procent män (Socialstyrelsen, infoblad Art.nr: 2019-4-4)

Antalet personer med funktionsnedsättning, under 65 år, som bor på särskilt boende 2018 var ca 5 500, och då främst i boenden som drivs av den egna kommunen. Av dessa är ca 40 procent kvinnor och 60 procent män. I jämförelse med 2008 har antalet personer i särskilt boende ökat med 22 procent.

Kostnader för LSS och insatser enligt SoL ökar

Kommunens kostnader för insatser enligt LSS för 2018 var 55,2 miljarder kronor vilket är en ökning med 2,4 miljarder kronor sedan 2017. Kostnaden för insatser till personer med funktionsnedsättning enligt SoL för 2018 var 14,5 miljarder kronor vilket är en ökning med 0,5 miljarder kronor sedan 2017. För samtliga LSS-insatser har kostnaderna ökat mellan år 2017 och 2018. Mellan 2014 och 2018 har kostnaderna för bostad med särskild service för vuxna ökat mest bland samtliga LSS–insatser, från ca 22,4 miljarder kronor till drygt 27,9 miljarder kronor vilket motsvarar en ökning med 24 procent. Kommunernas kostnader för personlig assistans för 2018 var 11,4 miljarder kronor vilket är en ökning med 0,4 miljarder kronor sedan 2017 (SCB, statistikdatabasen, verksamhetsindelad statistik för kommuner, RS för kommuner).

Den statliga assistansersättningen

Assistansersättning lämnas till personer som ingår i någon av personkretsarna i LSS och som har behov av personlig assistans med fler än i genomsnitt 20 timmar per vecka. Assistansersättning betalas ut av Försäkringskassan.

Diagram 6.2 Statlig assistansersättning från Försäkringskassan och personlig assistans enligt LSS 2008–2018. Antal personer på vänster axel och utgifter i miljoner kronor på höger axel

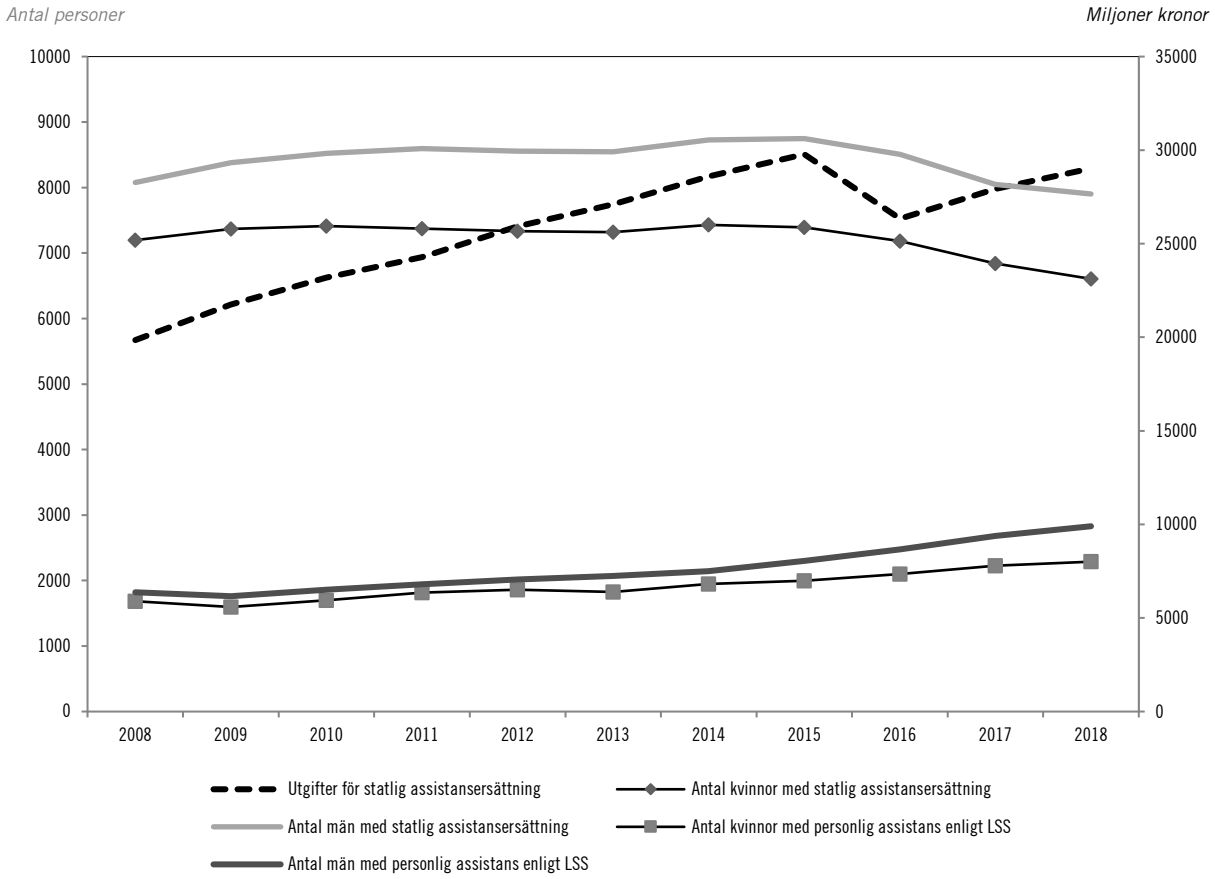

Källa: Försäkringskassan

Antalet mottagare av assistansersättning var under 2018 i genomsnitt 14 596, varav 46 procent kvinnor och 54 procent män. Antalet mottagare har minskat med 677 personer motsvarande ca 4 procent sedan 2017. Försäkringskassan anger att detta både beror på att färre personer beviljas ersättning och ett naturligt utflöde (Försäkringskassan, Årsredovisning 2018). Sett över tid har antalet mottagare minskat sedan hösten 2015, samtidigt som antalet assistanstimmar per brukare har fortsatt öka men i en långsammare takt än tidigare år. Under 2018 beviljades kvinnor i genomsnitt 130,4 timmar per vecka och män 136,8 timmar (S2019/02897/FST). För både kvinnor och män är detta en ökning jämfört med 2017, men sett över hela perioden 2002–2018 har män i genomsnitt beviljats något fler timmar än kvinnor. Bland flickor och pojkar är mönstret ett annat och det har varierat över tid vilka som i genomsnitt har beviljats flest timmar. Försäkringskassan anger att den dämpade utvecklingen av antalet timmar kan ha flera orsaker, varav en kan vara myndighetens kontinuerliga arbete med att förtydliga rättstillämpningen för att få mer enhetliga bedömningar som är likvärdiga över hela landet. Andelen som får avslag på sin ansökan om assistansersättning har ökat gradvis över tid. Försäkringskassan anger att en orsak är förtydliganden av myndigheten för hur lagstiftning och domar ska tolkas. En ytterligare orsak antas vara att det har skett förändringar i vilka som ansöker om ersättning. Försäkringskassan anger att en tredjedel av dem som får avslag inte tillhör personkretsen för LSS. Den vanligast orsaken till avslag är dock att den sökandes hjälpbehov inte överstiger i genomsnitt 20 timmar per vecka (S2019/02897/FST).

Åtgärd för att stärka den personliga assistansen

Som ett led i arbetet med att säkerställa att den personliga assistansen präglas av hög kvalitet har regeringen beslutat om propositionen Personlig assistans för hjälp med andning (prop. 2018/19:145). I propositionen föreslås att andning ska utgöra ett sådant grundläggande behov som kan ge rätt till personlig assistans enligt LSS.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 november 2019.

Försäkringskassans administration av assistansersättningen

Regeringens mål för Försäkringskassans handläggning av assistansersättning under 2018 innebär att Försäkringskassans arbete ska präglas av hög kvalitet och rättssäkerhet så att rätt person får rätt ersättning samt att besluten ska vara likvärdiga över hela landet. Försäkringskassan ska bl.a. verka för att utredningar håller hög kvalitet och att myndigheten säkerställer en god kontroll.

Försäkringskassan bedömer att målet för assistansersättningen delvis är uppfyllt. Kvaliteten och rättssäkerheten i handläggningen bedöms inte vara tillfredsställande, men utvecklingen är positiv. Vissa nyckelkontroller genomförs inte och såväl tillämpningen av regelverket som omfattningen av de utredningar som genomförs, behöver utvecklas. Försäkringskassan har även under året implementerat ett nytt IT-system. Det har initialt haft vissa driftstörningar. Systemet behöver utvecklas vidare men antas på sikt kunna skapa bättre förutsättning för kontroll och analys. Försäkringskassan bedömer att handläggningen är någorlunda likvärdig över hela landet. Tillgängligheten i telefon har ökat under året, och handläggningstiderna har minskat sedan förra året men är dock ändå fortsatt långa (Försäkringskassan, Årsredovisning 2018).

Kontroll av assistansersättning

Försäkringskassan har fortsatt att vidareutveckla och effektivisera kontrollarbetet framförallt med riskbaserade kontroller för att identifiera oseriösa assistansanordnare. Under 2018 genomfördes totalt ca 1 300 kontrollutredningar av både assistenter och assistansberättigade, vilket är en ökning jämfört med tidigare år. Antalet ärenden som leder till åtgärder har minskat något, men antalet polisanmälningar har fördubblats. Även samverkan med IVO har utvecklats på olika nivåer i organisationen bl.a. genom att ta fram rutiner och effektivisera informationsutbytet. Under 2018 har 59 assistansanordnare anmälts till IVO, vilket är i nivå med föregående år. Försäkringskassan har också stoppat utbetalningarna till sex anordnare (Försäkringskassan Årsredovisning 2018).

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har på uppdrag av regeringen (S2013/4380/FST) i rapporten – Åtgärder för att begränsa fusk och felaktigheter i assistansersättningen – en granskning av systemet efter 2013 års förändringar (2018:4) analyserat effekterna av nya förutsättningar till kontroll. ISF konstaterar att det inte går att uppskatta ändringarnas effekter för de som omfattas av regeländringarna, som i första hand är assistansanordnarna. Lagändringen har dock medfört att Försäkringskassan har getts ökade möjligheter till analys och uppföljning och kontroll av att assistansersättningen används rätt.

Tillsynen av Inspektionen för vård och omsorg (IVO)

Inom funktionshinderområdet berör de flesta ärenden som kommer in till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) personer som får insatser enligt LSS. År 2018 har IVO fått in 1 098 anmälningar inom funktionshinderområdet varav antal beslutade anmälningar till IVO inom LSS var 854 vilket är en ökning med 144 anmälningar sedan 2017. Flest anmälningar gäller personer som bor på särskilt boende för vuxna och insatsen personlig assistans. Antalet beslut som lett till fortsatt tillsyn enligt LSS var 232 år 2018 vilket också det är en tydlig ökning sedan 2017. Inom SoL var motsvarande siffra 223 varav 48 utgjorde fortsatt tillsyn av anmälningarna. Även för dessa ärenden har det skett en ökning sedan 2017. (Statistiktabeller för anmälan till IVO socialtjänst 2018 och 2017). Av de anmälningar som kommer in till IVO är det vanligare att det rör män än kvinnor, vilket överensstämmer med att fler män än kvinnor får insatser enligt LSS (IVO, Vad har IVO sett 2018, Socialstyrelsen 2018).

IVO:s sammanfattande iakttagelser från 2018 visar att kommunerna fortsätter att utveckla verksamheterna och har ett pågående kvalitetsarbete. Under 2018 har IVO handlagt 140 lex Sarah anmälningar som avser personer med insatsen bostad med särskild service för vuxna. I 40 procent av anmälningarna handlar det om att någon blivit utsatt för våld eller övergrepp. IVO ser även brister i användningen av tvångs- och begränsningsåtgärder i bostad med särskild service. Under 2019–2020 kommer IVO prioritera att granska brister i boendemiljö och omsorg som personer med funktionsnedsättning riskerar att utsättas för i en nationell tillsyn (IVO, Vad har IVO sett 2018).

Habiliteringsersättning

I förarbetena till lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) rekommenderas

att kommunen lämnar viss ersättning till deltagare i daglig verksamhet (habiliteringsersättning). Regeringen införde 2018 ett bidrag om 350 miljoner kronor per år i syfte att stödja kommunerna i deras arbete med att stimulera deltagande i daglig verksamhet. Bidraget får användas av kommunerna för att införa eller höja en låg dagpenning till dem som deltar i daglig verksamhet enlig LSS.

Socialstyrelsen som har haft i uppdrag att betala ut statsbidraget till kommunerna uppger att 199 kommuner har rekvirerat medel. Totalt beräknas 149 kommuner återbetala ca 179 miljoner kronor, vilket är 51 procent av de avsatta medlen. I återrapporteringen anger flera kommuner att de inte använt hela statsbidraget då de var osäkra på hur länge satsningen skulle pågå och hur medlen fick användas. Anledningarna till att kommuner valt att inte rekvirera är flera, bl.a. att kommunerna varit osäkra på var gränsen för låg ersättning går och långsiktigheten i bidraget (S2019/03012/FST). Av de kommuner som rekvirerade bidraget var det 24 kommuner som inte hade habiliteringsersättning innan. Under 2018 betalade 89 procent av landets kommuner ut habiliteringsersättning till personer med beslut om daglig verksamhet enligt LSS (Socialstyrelsen, Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning–lägesrapport 2019). För 2019 har regeringen förtydligat att statsbidraget även får användas till att bibehålla en nivå på dagpenningen som tidigare höjts.

Personligt ombud
Verksamheten med personligt ombud riktar sig till personer med psykiska funktionsnedsättningar med betydande och väsentliga svårigheter att utföra aktiviteter på olika livsområden. De som kan få stöd av personligt ombud ska vara 18 år eller äldre, ha omfattande behov av vård, stöd och service, rehabilitering och sysselsättning. Dessutom ska de ha behov av långvariga kontakter med socialtjänsten, primärvården och den specialiserade psykiatrin, och andra myndigheter. Socialstyrelsen fördelar statsbidrag till kommuner för att subventionera kommunernas kostnader för personliga ombud. Under 2018 hade 253 kommuner verksamhet med personligt ombud vilket är en ökning med tio kommuner jämfört med föregående år. Det har under 2018 funnits 322 heltidstjänster fördelade på 336 personliga ombud i landet. En majoritet av ombuden, ca 70 procent, är kvinnor. Sammanlagt arbetade ombuden med ca 9 517 klienter, varav 5 489 kvinnor och 4 028 män. Det är en ökning med 387 personer jämfört med föregående år. Den största åldersgruppen bland klienterna är 30–49 år. Några grupper som ökar är personer med samsjuklighet, kvinnor med behov av hjälp till hela familjer samt unga vuxna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Bilstöd
Den 1 januari 2017 infördes ett ändrat regelverk för bilstöd. Reformen genomfördes i syfte att bland annat minska behovet av fördyrande anpassningar.

Sedan införandet av det nya regelverket har antalet ansökningar minskat, handläggningstiderna har förlängts och en lägre andel av de medel som är avsatta för bilstöd har använts.

Mot bakgrund av dessa indikationer gav regeringen Försäkringskassan och Trafikverket i uppdrag att följa upp konsekvenserna av de nya reglerna om bilstöd (S2018/03928/FST och S2018/03929/FST). Myndigheterna redovisar i svaret att kostnaderna för inköp av bil för enskilda har ökat sedan införandet av de nya reglerna och förslag på åtgärder lämnas i syfte att stärka den enskildes möjligheter att ta del av bilstödet.

6.5.3 Analys och slutsatser

Övergripande insatser

Evidensbaserad praktik
De senaste årens stöd till evidensbaserad praktik och praktiknära forskning inom socialtjänsten visar på en positiv utveckling. Det finns t.ex. ett stort intresse för SBU:s utbildningar om systematiska översikter bland både forskare och profession. Etablerandet av regionala samverkans- och stödstrukturer tillsammans med SBU:s metodnätverk har också inneburit att kompetensen inom området har förstärkts.

Det finns dock fortsatta utvecklingsområden. SBU konstaterar i en rapport från 2018 t.ex. att bara ett fåtal av insatser riktade till familjer där det förekommer våld och försummelse av barn har undersökts i forskningsstudier som gör det möjligt att bedöma effekterna av insatserna. När det gäller kompetensutvecklingen konstaterar Socialstyrelsen att den ansträngda situationen inom delar av socialtjänsten har medfört att många

socialsekreterare har haft svårt att hitta tid för att delta i utbildningar och även gjort det svårt för många verksamheter att kunna avsätta nödvändiga resurser för att implementera evidensbaserad praktik.

E-hälsa och välfärdsteknik
Utveckling och ökad användning av välfärdsteknik kan bidra till en effektiv och hållbar välfärd, samt till ökad trygghet och självständighet för flickor, pojkar, kvinnor och män med behov av stöd. Införande av välfärdsteknik och digitala tjänster i socialtjänsten är ett komplext område som innefattar frågor om bl.a. infrastruktur, upphandling, informationssäkerhet och juridiska frågor. Den digitala kompetensen i kommunsektorn är inte tillräcklig. För att stärka kommunerna i det fortsatta arbetet med välfärdsteknik behöver stödet inrikta sig på kompetenshöjande insatser och att öka möjligheterna för kommunerna att dra nytta av varandras erfarenheter. Även näringslivet kan bidra i utvecklingen av digitalisering i socialtjänsten och dess verksamheter. Ökad samverkan mellan staten, kommuner och landsting inom de tre insatsområdena utpekade i Vision e-hälsa 2025 är en förutsättning för utvecklingen av e-hälsa och välfärdsteknologi, samt för måluppfyllelse av visionen.

Hjälpmedel
I Hjälpmedelsutredningens betänkande På lika villkor! – Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen (SOU 2017:43) framkommer att det finns skillnader i hjälpmedelsförskrivningen över landet samt i kommunernas och landstingens avgiftssystem. För den enskilde innebär det att kostnaden för ett visst hjälpmedel kan variera beroende på var i landet hon eller han bor. Den största skillnaden uppstår om den enskilde i ett landsting inte kan få hjälpmedlet förskrivet utan måste köpa hjälpmedlet själv, och i ett annat landsting kan få hjälpmedlet förskrivet utan kostnad. De stora skillnaderna i landet avseende avgifter och hjälpmedelsutbud försvårar även för huvudmännen att dra nytta av varandras erfarenheter för exempelvis verksamhetsutveckling, då huvudmännens resultat på hjälpmedelsområdet inte är jämförbara.

Tillståndsgivning
Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att öka säkerheten och kvaliteten för socialtjänstens verksamheter. Senast genom en lagändring som trädde i kraft i januari 2019 om tillståndsplikt Ökade krav på tillståndsprövning ger bättre förutsättningar att förhindra oseriösa aktörer, att säkerställa att grundläggande krav är uppfyllda och att offentliga medel går till det som avsetts.

Stöd till anhöriga
Anhöriga utgör en viktig resurs för många äldre och andra som till följd av sjukdom eller funktionsnedsättning behöver stöd och omsorg. Kommunerna ska erbjuda stöd till anhöriga och Nationellt kompetenscentrum (Nka) bedriver ett angeläget arbete för att bidra till ett anhörigstöd av god kvalitet.

Omsorg om äldre

Andelen äldre med äldreomsorg minskar
Antalet kvinnor och män som beviljats hemtjänst har ökat den senaste femårsperioden, från 221 600 år 2014 till 236 000 år 2018. Under samma period har antalet äldre som bor i särskilt boende legat relativt konstant. Samtidigt är trenden att färre män och kvinnor totalt sett har äldreomsorg, då andelen äldre med äldreomsorg minskar. En bidragande orsak kan vara att dagens äldre har bättre hälsa. Det kan även finnas andra bidragande förklaringar, t.ex. att minskningen av den totala täckningsgraden inte vägs upp fullt ut av hälsoförbättringar utan att omsorg från närstående har ökat.

Stöd för utveckling av kvalitet i vård och omsorg om personer med demenssjukdom
En ökning av antalet personer med en demenssjukdom kommer att innebära en stor utmaning för vården och omsorgen. (Socialstyrelsen, utvärdering av nationella riktlinjer Vård och omsorg vid demenssjukdom 2018). Personalens kunskap och kompetens är centralt för att kunna ge en god vård och omsorg till personer med demenssjukdom.

Regeringens satsningar på området har gett förutsättningar att öka kunskapen om demenssjukdom bland personal, anhöriga och beslutsfattare. Samtidigt finns det fortfarande brister i vården och omsorgen om personer med demenssjukdom. Regeringen avser att fortsätta bidra till finansiering för att stödja utvecklingen av kvalitet i vården och omsorgen om personer med demenssjukdom.

Samordnad vård och omsorg
Utvecklingen tyder på att allt fler äldre kommer att vårdas i hemmet i framtiden vilket ställer krav på en fungerande samordning mellan den landstingsfinansierade hälso- och sjukvården och den kommunala hälso- och sjukvården. Det är även viktigt att den äldre får det stöd som behövs inom socialtjänsten. Enligt SKL är det fortfarande relativt ovanligt att det upprättas en samordnad individuell plan (SIP) för äldre som har behov av insatser både från hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Mot bakgrund av ovan anser regeringen att det finns anledning att även fortsättningsvis stödja införandet av metoder och arbetssätt så att trygghet i hemmet och en utökad samverkan främjas. I april 2019 beslutade därför regeringen att bevilja SKL ytterligare 12 miljoner kronor för att fortsatt stödja samverkan och införande av nya rutiner och arbetssätt vid utskrivning från sjukhus. Under 2019 kommer bl.a. ett brukarperspektiv att stå i fokus liksom en utveckling av en samordnad vård och omsorg i hemmet för äldre med sammansatta vårdbehov. Vidare har Socialstyrelsen fått i uppdrag att stärka stödet till den kommunalt finansierade hälso- och sjukvården utifrån den tidigare framtagna åtgärdsplanen. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 mars 2021 med en delredovisning senast den 31 mars 2020.

Bemötande, förtroende, trygghet och inflytande
Även om en majoritet av äldre uppger att de sammantaget är nöjda med insatsen hemtjänst eller särskilt boende uppger alltför många äldre med äldreomsorg att de inte får ett gott bemötande, att de inte känner förtroende för personalen och att de inte känner sig trygga (Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2018, Vård och omsorg av äldre (Socialstyrelsen 2019). Det finns även brister när det gäller äldres upplevelse av inflytande i vården och omsorgen. En anledning till detta kan vara brist på personalkontinuitet. Personalkontinuitet innebär att en äldre person i största möjliga mån, får vård och omsorg av samma personal. I genomsnitt möter en äldre person med hemtjänst 15 personer under en tvåveckorsperiod (Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2018, Vård och omsorg av äldre, Jämförelser mellan kommuner och län (Socialstyrelsen 2019). Att få vård och omsorg av så många olika personer som går ut och in ur hemmet kan bidra till att den äldre känner sig otrygg. Regeringen anser att personalkontinuitet är en viktig kvalitetsaspekt vid vård och omsorg om äldre.

Tillgänglighet särskilda boendeformer inklusive biståndsbedömt trygghetsboende
Den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning innebär att behoven av anpassade bostäder kommer att öka framöver. Det blir allt viktigare att bostaden måste fungera och upplevas som trygg även vid t.ex. nedsatt rörlighet, försämrad syn eller hörsel eller vid olika former av kognitiva funktionsnedsättningar. Dessutom upplever många äldre i dag ensamhet och social isolering i sina bostäder, vilket kan bidra till psykisk och fysisk ohälsa. Den nya boendeformen biståndsbedömt trygghetsboende förväntas komplettera utbudet för den grupp äldre som framför allt har behov av trygghetsskapande insatser och social samvaro i sitt boende.

Bemanning och arbetsmiljö inom äldreomsorgen
God arbetsmiljö och minskad sjukfrånvaro är avgörande för att kommunerna ska kunna säkerställa äldreomsorg med god kvalitet. Det räcker inte att attrahera och rekrytera nya medarbetare utan att ta tillvara den fulla potentialen hos dem som redan är anställda. Behovet av arbetskraft inom äldreomsorgen är fortsatt stort. Arbetet med att öka attraktionskraften för att arbeta inom äldreomsorgen och minska sjukskrivningarna är nödvändigt för att klara framtida behov. Tekniken måste också nyttjas bättre för att avlasta i de fall där det är möjligt.

Förenklat beslutsfattande om hemtjänst
Från och med den 1 juli 2018 är det möjligt för socialnämnden att erbjuda hemtjänst till äldre personer utan föregående behovsprövning i syfte att stärka självbestämmande, delaktighet och medinflytande för äldre när det gäller insatsernas utförande. Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att föreslå hur kommunerna på lämpligt sätt ska redovisa uppgifter till Socialstyrelsen så att det blir möjligt att följa upp de insatser som beviljats genom förenklat beslutsfattande. I sin redovisning gör Socialstyrelsen bedömningen att relevanta uppgifter på kort sikt kan inhämtas genom de undersökningar som Socialstyrelsen genomför inom ramen för Öppna jämförelser. På lite längre sikt föreslår Socialstyrelsen att registret för äldre och personer med funktionsnedsättning kompletteras med uppgifter om insatser beviljade enligt den nya bestämmelsen, vilket kräver en

ändring i förordningen 1981:1370 om skyldighet för socialnämnderna att lämna statiska uppgifter.

Fallolyckor
Fallskador får ofta stora negativa konsekvenser för den enskilde, genom bestående men och ett ökat vård- och omsorgsbehov i vardagen. Förutom konsekvenserna för den enskilda, genererar fallolyckor stora kostnader för samhället. Socialstyrelsens beräkningar visar att kostnaderna i den specialiserade vården uppgick till 7,7 miljarder kronor för riket och kostnaderna för vård- och omsorg i kommunerna beräknas till minst 3,7 miljarder kronor under 2014.

Individ och familjeomsorg

Den sociala barn- och ungdomsvården
De senaste åren har kompetensförsörjningen varit en utmaning för socialtjänsten. Den sociala barn- och ungdomsvården har drabbats särskilt hårt, då kommunerna både haft svårt att rekrytera ny och behålla erfaren personal.

Kommunernas socialtjänst behöver därför skapa en hållbar kompetensförsörjning. Det är inte minst viktigt för att ge socialtjänsten förutsättningar att arbeta förebyggande och vidta åtgärder för barn och unga som är, eller riskerar, att hamna i kriminalitet. Inom ramen för bemanningssatsningen har Socialstyrelsen haft ett brett uppdrag för stärkt kompetens, stabilitet och kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården. Dessa utvecklingsmedel har varit av stor betydelse för att stötta socialtjänsten i det förebyggande arbetet samt i arbetet med barn och unga som begår brott.

Det sker en positiv utveckling när det gäller socionomers tid som handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården. Här syns en ökning främst när det gäller gruppen som har minst 5 år erfarenhet av barnutredningar och är kvar inom den sociala barn- och ungdomsvården.

IVO har lyft allvarliga brister i sin tillsynsrapportering gällande den sociala barn- och ungdomsvården, både gällande situationen på boenden men även brister i kommunernas utredningar. Regeringen har därför gett IVO i uppdrag att genomföra fördjupade analyser av tillsynens resultat som myndigheten ska redovisa i februari 2020.

SiS har fortfarande inte tillräcklig kapacitet för att omedelbart anvisa en lämplig plats när efterfrågan är som störst. SiS har startat en rad byggprojekt för att ytterligare öka kapaciteten.

Bristande tillgång till platser innebär minskade möjligheter till att differentiera vården utifrån ålder och vårdbehov. SiS institutioner ska bedriva kunskapsbaserad vård och behandling i enlighet med myndighetens riktlinjer, men lyckas inte anpassa vården utifrån de olika vårdbehov som finns hos enskilda ungdomar och klienter. Flera utvecklingsarbeten är initierade för att komma till rätta med bristerna.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att öka rättssäkerheten, delaktigheten, tryggheten och säkerheten för de barn, unga och klienter som är placerade på SiS. Det har handlat både om ändrad lagstiftning och uppdrag till myndigheten, bl.a. avseende barnets rättigheter och användandet av tvångsbefogenheter. Trots regeringens åtgärder, och de åtgärder SiS själva vidtagit, har det återkommande rapporterats om brister i verksamheten som måste åtgärdas. Myndigheten behöver fortsätta utveckla metoder, förhållningssätt, riktlinjer och rutiner samt fortsätta utbilda chefer och medarbetare i krishantering, etik och bemötande.

Ekonomiskt bistånd
Det ekonomiska biståndet är det yttersta skyddsnätet för personer som saknar andra möjligheter till försörjning. Biståndsmottagande har legat relativt stabilt (ca 4,1 procent av befolkningen) under flera år. Fortfarande är dock det långvariga biståndsmottagande högt, även om det som andel av det totala biståndsmottagande sjunkit något de senaste åren. Ensamstående föräldrar har en större försörjningsbörda jämfört med sammanboende föräldrar eller personer utan barn vilket kan bidra till en ökad ekonomisk utsatthet. Utrikes födda liksom unga vuxna är också överrepresenterade i förhållande till genomsnittet för riket. Detta hänger samman med att arbetslösheten är högre bland dem samt att de ofta inte kvalificerat sig för ersättningar från sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen.

Kommunerna har sedan länge frivilligt tagit på sig att bedriva arbetsmarknadsinsatser, företrädesvis för personer med försörjningsstöd. Kommunens kostnader för arbetsmarknadsinsatser har successivt ökat och uppgick till 5 miljarder kronor netto under 2018.

Missbruks- och beroendevården
Tillgången till vård vid missbruk och beroende är oförändrad de senaste åren. Samverkan mellan socialtjänsten och hälso- och sjukvården är fortfarande ett omfattande utvecklingsområde. På individnivå behöver användningen av samordnade individuella planer (SIP) öka för att bättre samordna insatserna för kvinnor och män, flickor och pojkar med samsjuklighet och komplexa vårdbehov från båda huvudmännen.

Vården inom SiS vänder sig till en grupp kvinnor och män med komplexa vårdbehov ofta med samsjuklighet. Det finns behov av att utveckla innehållet i vården så att det anpassas efter den grupp som nu omhändertas enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och placeras på SiS.

Hemlöshet
Regeringen har tagit flera initiativ för att uppnå en långsiktigt väl fungerande bostadsmarknad där den enskildes efterfrågan möter ett utbud av bostäder som svarar mot behoven. Situationen är dock fortsatt ansträngd för de hushåll som av olika skäl har det svårt att ta sig in eller stanna kvar på bostadsmarknaden, vilket indikerar att marknaden ännu inte fullt ut svarar mot behoven. Hemlöshet och osäkra boendeförhållanden skapar i sig sociala problem för grupper och individer, inte minst gäller detta barn som lever i hemlöshet eller extrem trångboddhet. Socialtjänsten tar ett stort ansvar för de kvinnor och män och familjer med barn som inte själva kan ordna sin boendesituation.

EU/EES-medborgare
Länsstyrelsen i Stockholms län har bidragit med rådgivning och underlättat samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner och civila samhället som möter utsatta EU/EES-medborgare. Samtliga länsstyrelser har bidragit med lägesbilder och kompetensutvecklingsinsatser regionalt.

Brottsutsatta
Brottsutsattas behov av stöd och hjälp kan variera beroende på brottets allvar och personliga faktorer. En särskilt utsatt grupp av brottsoffer är de som utsatts för våld i nära relationer, ofta kvinnor och deras barn inklusive de som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Våldet riskerar att ge konsekvenser i form av bl.a. fysisk och psykisk ohälsa på såväl kort som lång sikt. Genom att tidigare än idag upptäcka våldsutsatthet kan upprepat våld och våldets negativa konsekvenser förebyggas. För tidig upptäckt spelar verksamheter inom socialtjänst och hälso- och sjukvård en central roll. Det är också angeläget att det utvecklas effektiva förebyggande metoder för behandling av våldsutövare, vilket är en av målsättningarna i regeringens brottsförebyggande program.

Kunskap om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor är en viktig faktor för att kunna agera i tid. Det nationella och regionala kompetensstödet utgör sedan flera år tillbaka en plattform för att kontinuerligt nå ut med kunskapsstöd till kommuner och landsting, exempelvis vad gäller baskunskaper om våld, hur våldet kan upptäckas tidigt eller hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringens fleråriga satsning på utvecklingsmedel innebär att många kommuner och alla landsting har kunnat fortsätta att kvalitetsutveckla arbetet på området våld i nära relationer.

Barn som vistas i skyddat boende är en mycket sårbar grupp. Deras rättigheter i form av tillgång till insatser från socialtjänsten och hälso- och sjukvården liksom skolgång tillgodoses inte alltid. Kunskapen hos olika samhällsaktörer om denna grupp av barn bör öka och stödet till barnen förbättras.

Internationella adoptioner
Det har uttryckts bl.a. av MFoF, intresseföreningar och adoptionsorganisationer olika behov av stöd hos adopterade och även adoptivföräldrar. I och med att de internationella adoptionerna har blivit allt färre har det blivit allt svårare att upprätthålla kompetensen inom adoptionsområdet, i synnerhet för kommunerna.

Stöd till personer med funktionsnedsättning

Allt sedan assistansreformen och tillkomsten av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, har insatser på ett avgörande sätt förbättrat levnadsvillkoren för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättningar. Insatser enligt LSS och SoL, bilstöd och personlig assistans med statlig assistansersättning m.m. är för många människor med funktionsnedsättningar avgörande för att kunna leva ett bra liv och vara delaktiga i samhället. Totalt sett ökar antalet personer som får insatser från kommunerna.

Antalet personer som får statlig assistansersättning minskar något samtidigt som antalet timmar per assistansberättigad fortsätter att öka. Det är regeringens ansvar att kontinuerligt följa utvecklingen inom assistansersättningen och orsaker till att antalet personer med omfattande funktionsnedsättningar som får assistansersättning minskar. Det är fortsatt viktigt att Försäkringskassan utvecklar kvaliteten och rättssäkerheten i sin handläggning av assistansersättningen. Regeringen har också tagit emot LSS-utredningens betänkande. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Som ett led i arbetet med att säkerställa att den personliga assistanser präglas av hög kvalitet har regeringen beslutat om propositionen Personlig assistans för hjälp med andning (prop.2018/19:145). I propositionen föreslås att andning ska utgöra ett sådant grundläggande behov som kan ge rätt till personlig assistans enligt LSS. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 november 2019.

Bilstöd

Bilstödet är en betydelsefull förmån för att främja delaktigheten i samhället för personer med funktionsnedsättning och har bland annat till syfte att underlätta för personer som behöver ett motorfordon för att kunna försörja sig. Efter att bilstödet reformerades 2017 har regeringen fått signaler om effekter som kan vara negativa för enskilda. Försäkringskassan och Trafikverket har på uppdrag av regeringen följt upp konsekvenserna av reformen.

Personligt ombud

Totalt hade 253 kommuner verksamhet med personligt ombud under 2018. Kommunerna har noterat en ökning av antalet klienter som söker hjälp med stöd i kontakt med olika myndigheter. Det rör sig huvudsakligen om svårigheter kopplade till den omfattande digitaliseringen hos myndigheter, vilket påverkar förutsättningar för de grupper som saknar e-legitimation eller bankid. Exempel på grupper som ökar är personer med samsjuklighet, kvinnor med behov av hjälp till hela familjer samt unga vuxna med neuropsykiatriska diagnoser.

6.6 Politikens inriktning

Framtidens socialtjänst

Utredningen Framtidens socialtjänst (S2017:03) ska förutom att arbeta med sitt ursprungliga direktiv även enligt ett tilläggsdirektiv bl.a. förtydliga äldreomsorgen och övriga insatser inom socialtjänstlagen som är riktade till äldre, analysera och beakta vilken funktion en särreglering för äldre skulle ha. Vidare ska utredningen även se över om barnrättsperspektivet behöver förtydligas i socialtjänstlagen mot bakgrund av att lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnens rättigheter träder i kraft den 1 januari 2020. Utredningens slutbetänkande ska lämnas senast den 1 juni 2020.

Förbättrade förutsättningar för styrning med kunskap

Mot bakgrund av de utmaningar välfärdssamhället idag står inför är en systematiskt och strukturerad utveckling av välfärden inom det sociala området angelägen. Kunskapsstyrningen är en viktig del av ett sådant arbete. Utveckling av kunskapsstyrningen inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården är en fortsatt prioriterad fråga för regeringen. Arbetet syftar till att den enskilde ska få vård och insatser som vilar på bästa möjliga kunskap. För att uppnå syftet krävs att yrkesverksamma får tillgång till kunskap om verksamma insatser, men även att beslutsfattare har tillgång till kunskap som kan vägleda inför beslut om t.ex. utveckling och effektivisering av verksamheterna. Det handlar t.ex. om kompetensutveckling av personal, ökad kunskap om förebyggande insatser och implementering av effektiva arbetssätt.

Rådet för styrning med kunskap och Huvudmannagruppen samt partnerskapet mellan Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och de regionala samverkans- och stödstrukturerna är centrala aktörer i utvecklingen av ett kunskapsbaserat stöd till profession och till policyutveckling.

Kunskapsguiden.se är en unik nationell webbplats som samlar bästa tillgängliga kunskap samt stöd och vägledningar. Professionen erbjuds också 25 webbutbildningar och länkar till ytterligare 23 utbildningar och har idag ca 85 000 användare i snitt per månad. Socialstyrelsens anslag ökas med 5,3 miljoner kronor från 2020 för att utveckla webbplatsen ytterligare.

Forskarskolor för praktiknära forskning inom socialtjänstens områden
Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) har nu inrättat ett tioårigt nationellt forskningsprogram om tillämpad välfärdsforskning inklusive forskarskolor. Utbildning av strategiskt viktiga funktioner som verksamhetsutvecklare och beslutsfattare i att värdera och använda forskning inom socialt arbete förväntas också bidra till att stärka genomslaget för den praktiknära forskningen. Regeringen följer utvecklingen av dessa satsningar.

Digitalisering och e-hälsa
Tekniska lösningar har positiv påverkan på den enskilde då det kan stödja den enskildes självständighet, öka möjligheten till delaktighet och underlätta för anhöriga. Ökad användning av tekniska lösningar kan även effektivisera socialtjänstens verksamheter och bidra till bättre arbetsmiljö.

Välfärdsteknik inom socialtjänstens verksamheter är ett kommunalt ansvar. Många kommuner har begränsade resurser att följa utvecklingen av hur tekniska lösningar kan förbättra verksamheterna. Samverkan mellan kommunerna och nationellt stöd kan fylla en funktion med bakgrund i detta.

Utredningen om välfärdsteknik i äldreomsorgen (dir. 2018:82) har i uppdrag att bl.a. undersöka hur detta bättre kan samordnas. Utredningen lämnar sitt betänkande senast den 1 mars 2020. Vidare avser regeringen att avsätta medel för att stödja kommunerna i investeringar av tekniska lösningar så som välfärdsteknik eller utrustning för digitala arbetssätt.

Arbetet med Vision e-hälsa 2025 kommer att fortsätta och utvecklas (se utg.omr. 9 avsnitt 3).

6.6.1 Omsorg om äldre

Bred satsning på äldreomsorgen
Den demografiska utvecklingen innebär att kommunerna de kommande åren kommer att uppleva utmaningar med att upprätthålla en jämn kvalitet över tid i verksamheten som möter medborgarna. Regeringen föreslår därför en treårig satsning med bred inriktning för kvalitetshöjande insatser inom äldreomsorgen. Regeringen vill möjliggöra insatser bland annat för att säkerställa en god vård och omsorg om personer med demenssjukdom samt motverka ofrivillig ensamhet. Orsaken till den breda inriktningen är att regeringen anser att det är viktigt att minimera den administrativa bördan samt säkerställa att alla kommuner kan anpassa medel till lokala prioriteringar och behov inom ramarna för ändamålet.

Demens är en folksjukdom som får allvarliga konsekvenser, inte bara för den som insjuknar utan också för anhöriga och närstående. Under 2019 har regeringen vidtagit flera åtgärder som syftar till att höja kvaliteten inom vården och omsorgen om personer med demenssjukdom.
Särskilda satsningar har gjorts för att höja kunskapen om demens hos olika yrkesgrupper. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att ta fram en vägledning om dagverksamhet för personer som har en demenssjukdom. Vidare har en ansökan från Svenskt Demenscentrum beviljats och regeringen har under 2019 stöttat kvalitetsregistren, Registret för Beteendemässiga störningar och psykologiska symtom vid demenssjukdom (BPSD-registret) och Svenska Demensregistret (SveDem) liksom de olika forskningsprojekten inom ramen för Swedish National Study on Ageing and Care (SNAC). Regeringen avser att fortsätta dessa satsningar inom demensområdet under 2020. En väl fungerande samverkan mellan landsting och kommuner är en förutsättning för att kvinnor och män med en demenssjukdom ska få en god vård och omsorg

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag presenterat en modell för ett standardiserat insatsförlopp efter diagnosticering av demenssjukdom. Den kan bidra till att personer med en demenssjukdom erbjuds rätt stöd och insatser vid rätt tidpunkt under hela sjukdomsförloppet.

Regeringen avser att genomföra en treårig bred satsning på stimulansmedel till landets kommuner för att ge dem möjlighet att rikta insatser för att bland annat förbättra vården och omsorgen om personer med demenssjukdom. Prioriterade insatser kan till exempel vara genomförandet av standardiserat insatsförlopp eller förbättring av dagverksamhet för äldre.

Införande av en fast omsorgskontakt
En viktig uppgift för regeringen är att öka tryggheten och förbättra för de äldre. Trots att en majoritet av de äldre uppger att de är nöjda med hemtjänsten, uppger alltför många att de inte känner sig trygga och att det finns brister när det gäller inflytande och delaktighet. Regeringen har därför gett en särskild utredare i uppdrag att se

över och lämna förslag på hur en fast omsorgskontakt kan införas i hemtjänsten i landets kommuner, både för verksamheter i privat och offentlig regi. En fast omsorgskontakt ska vara en namngiven person som den äldre som har hemtjänst och hennes eller hans anhöriga ska kunna kontakta i frågor som rör omsorgen om den enskilde. Syftet med att införa en fast omsorgskontakt är att öka delaktigheten och självbestämmandet för äldre personer som har hemtjänst, men även att öka tryggheten både för de äldre och deras anhöriga.

Stöd till anhöriga
Nästan var femte svensk vårdar, hjälper eller stödjer regelbundet en närstående som är långvarigt fysiskt eller psykiskt sjuk, som är äldre eller som har en funktionsnedsättning. Anhörigomsorg är vanligare inom lägre inkomstgrupper och 70 procent av de informella vårdgivarna är kvinnor, som generellt påverkas mer negativt än män av att ge anhörigomsorg. Att som anhörig ge vård och omsorg ska vara ett frivilligt åtagande och anhöriga ska vara trygga med att den omsorg som samhället erbjuder är av god kvalitet. Den omsorg som utförs av anhöriga kvinnor och män är dock omfattande. Regeringen avser att påbörja arbetet med att ta fram en nationell anhörigstrategi.

Motverka ofrivillig ensamhet bland äldre
Många äldre upplever i dag ensamhet och social isolering, vilket kan bidra till psykisk och fysisk ohälsa. Regeringen anser att ofrivillig ensamhet bör motverkas. Som en del av satsningen på äldreomsorgen i denna budget ges kommunerna ett resurstillskott med brett mandat för att ge dem möjlighet att rikta insatser för att bland annat motverka ofrivillig ensamhet bland äldre. Prioriterade insatser kan exempelvis vara dagverksamhet eller andra aktiviteter för äldre för att öka samvaron för äldre. Utöver detta pågår också en satsning där civila samhället tillförs medel t.o.m. 2021 (se utg.omr. 17, Politik för det civila samhället).

6.6.2 Individ- och familjeomsorgen

Kapacitetsutbyggnad på Statens institutionsstyrelse
Statens institutionsstyrelse, SiS, ansvar för tvångsvård och behandling av ungdomar med allvarliga psykosociala problem och vuxna med missbruksproblem. Det är fortsatt hög efterfrågan på vårdplatser på SiS särskilda ungdomshem. Det innebär svårigheter att skyndsamt kunna anvisa en plats, och att differentiera vården utefter barnet eller den unges behov. Regeringen har meddelat att allvarliga brott som begås av unga under 15 år alltid ska utredas av polis, vilket förväntas leda till en ökad efterfrågan inom SiS ungdomsvård. Gängkriminella ungdomar som kräver placering vid olika institutioner ställer ytterligare krav på SiS förmåga att kunna anvisa lämplig plats. Därtill tillkommer behov av förstärkningar i organisationen och ett ökat behov av investeringar i säkerhet och it.

För att bl.a. se hur interna och externa faktorer påverkar myndighetens möjligheter att fullgöra sitt uppdrag har regeringen beslutat att Statskontoret ska genomföra en myndighetsanalys av SiS. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2020. Statens institutionsstyrelse har sedan 2017 haft ett tidsbegränsat tillskott i verksamheten. Detta tidsbegränsade tillskott upphör 2022 och därmed har anslaget beräknats minska med 150 miljoner kronor från och med 2022. Regeringen bedömer dock att SiS behöver fullfölja arbetet med att bygga ut kapaciteten i verksamheten och därför föreslår regeringen att det tidigare tidsbegränsade tillskottet ska vara långsiktigt och tillför därför 150 mnkr också från och med 2022. Utöver det föreslår regeringen att anslaget ökas med 4 miljoner kronor för år 2020. Regeringen bedömer vidare att anslaget behöver ökas med 68 miljoner kronor 2021.

Att stärka barn med psykisk ohälsa
Den psykiska ohälsan bland barn och unga är ett samhällsproblem som det är angeläget att vidta åtgärder mot. Därför kommer regeringens satsning på att öka socialtjänstens kompetens inom området för psykisk ohälsa att fortsätta som planerat. Regeringen avsätter 100 miljoner kronor 2020 till Socialstyrelsen för att fördela statsbidrag till kommunerna för att stärka insatserna för barn och unga med psykisk ohälsa. Satsningen är viktig ur ett jämställdhetsperspektiv eftersom pojkars och flickors psykiska ohälsa ser olika ut.

Satsning på ökad bemanning
År 2020 är sista året i regeringens pågående satsning på ökad bemanning inom den sociala barn- och ungdomsvården. För 2020 avsätts 150 miljoner kronor för detta ändamål.

Ekonomiskt bistånd
Med anledning av att en betydande andel av de som tar emot ekonomiskt bistånd gör det på grund av arbetslöshet är det viktigt med insatser som bidrar till den enskildes förmåga till självförsörjning genom förvärvsarbete. Insatser inom ramen för arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitiken och den ekonomiska familjepolitiken har stor betydelse för verksamhetsområdet.

För den som uppbär ekonomiskt bistånd och saknar kunskaper i svenska, är språkstudier och arbete en viktig väg in i samhället. Därför avser regeringen att införa språkplikt för de som uppbär ekonomiskt bistånd. Både kvinnor och män ska från samhällets sida mötas av samma förväntningar och ges rätt förutsättningar för att kunna försörja sig själva och stå på egna ben genom inträde på arbetsmarknaden. Det behövs ett tydligt jämställdhetsperspektiv i alla etableringsåtgärder.

Strategi för att förebygga och bekämpa våld
Den tioåriga nationella strategin att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck (skr. 2016/17:10) anger inriktningen för ett långsiktigt arbete på området. För att stärka förutsättningarna att nå det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra finns ett fokus på förebyggande insatser.

Det gäller exempelvis insatser riktade till grupper och individer med förhöjd risk att utöva våld, såsom pojkar och unga män i en hederskontext.

I strategin ingår även som målsättning att stärka skyddet och stödet för våldsutsatta kvinnor och barn.

Missbruk och beroende och psykisk ohälsa uppmärksammas
Personer med samsjuklighet, dvs. kvinnor och män med både missbruks- och beroendeproblematik och psykisk ohälsa har uppmärksammats och är en utmaning för vårdsystemet. Regeringen inväntar Socialstyrelsens resultat utifrån pågående regeringsuppdrag avseende omfattningen av problematiken och förslag på åtgärder.

Hemlöshet
Socialtjänsten har en viktig uppgift när det gäller att förebygga hemlöshet och ansvar för att ge enskilda individer olika former av stöd. Statsbidraget till de 10 kommuner med flest personer i akut hemlöshet fortsätter och 25 miljoner fördelas till åtgärder för att förbättra situationen och motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden under 2020.

Utsatta EU/EES-medborgare
Länsstyrelsen i Stockholms län har haft en viktig roll i att framför allt ansvara för rådgivning, kompetensutveckling samt i att stärka samverkan och samordningen mellan statliga myndigheter, kommuner och civila samhället som möter målgruppen. Detta arbete har underlättats av att samtliga länsstyrelser under 2018 och 2019 fick i uppdrag att bidra med lägesbilder och kompetensutvecklingsinsatser regionalt. Regeringen stödjer ett fortsatt arbete genom att avsätta 4 miljoner kronor för år 2020 till samtliga länsstyrelser för samordning och kompetensutveckling.

Föräldraskapsstöd
Syftet med stöd i föräldraskapet är att främja barnets hälsa och utveckling. Målsättningen är att alla föräldrar ska erbjudas stöd i föräldraskapet under barnets hela uppväxt. Strategin som genomsyras av ett barnrättsperspektiv, jämlikhet i hälsa samt jämställdhet och ett jämställt föräldraskap, är vägledande och anger inriktningen för arbetet med föräldraskapsstödet under mandatperioden.

Internationella adoptioner
Den kommunala socialtjänsten ska enligt socialtjänstlagen ge stöd både före och efter en adoption inom sin omsorg av barn och unga. Många kommuner har dock svårt att upprätthålla en kompetens inom adoptionsområdet och brister i att erbjuda stöd, samt i att ge den obligatoriska föräldrautbildningen. Detta mot bakgrund av att internationella adoptioner kraftigt minskat genom åren. Väntetiderna för att kunna påbörja socialtjänstens medgivandeutredning för adoption är mycket långa. För att kunna åtgärda brister när det gäller stöd samt säkra tillgången på den obligatoriska föräldrautbildningen avsätter regeringen 2 500 000 kronor i ökat anslag till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) för 2020 och därefter 2 000 000 kronor årligen.

6.6.3 Stödinsatser till personer med funktionsnedsättning

Regeringen arbetar för att förbättra möjligheter till jobb, ett gott liv och en meningsfull fritid för alla personer med funktionsnedsättning. Stöd och serviceinsatser enligt LSS och assistansersättningen har inneburit ökad frihet, större inflytande och bättre livskvalitet för många kvinnor och män, flickor och pojkar med funktionsnedsättning.

Personlig assistans
I syfte att säkerställa att den personliga assistansen och assistansersättningen präglas av hög kvalitet och rättssäkerhet genomförs under mandatperioden ett antal åtgärder. Alla som har rätt till stöd ska få det.

Regeringen avser att återställa rätten till personlig assistans för egenvård inklusive andning och sondmatning. Regeringen lämnade en proposition till riksdagen i juni 2019 med förslag om personlig assistans för hjälp med andning. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 november 2019. Regeringen aviserar i propositionen att ett lagförslag snarast ska beredas som innebär att samtliga hjälpmoment vid andningshjälp och sondmatning ska ge rätt till personlig assistans.

Regeringen avser vidare att under 2019 tillsätta en utredning som ska utreda egenvård, hur definitionen av normalt föräldraansvar kan smalnas av samt hur rätten till assistans vid behov av tillsyn kan stärkas. Även frågan om huvudmannaskapet för den personliga assistansen ska utredas framgent.

Höjd schablonersättning för assistansersättning
Timbeloppet för assistansersättning, det s.k. schablonbeloppet räknades upp med 1,5 procent 2019. Regeringen har beslutat att göra motsvarande uppräkning med 1,5 procent för 2020.

Översyn av yrket personlig assistent
En särskild utredare har i uppdrag att göra en översyn av yrket personlig assistent (S 2018:08). Syftet med översynen är att undersöka hur personliga assistenters villkor ser ut i såväl kommunal som privat verksamhet samt hos brukarkooperativ och hos assistansberättigade som anställer sina egna assistenter. Uppdraget ska redovisas den 15 januari 2020.

Merkostnader i hyran för personer som bor i bostad med särskild service
För frågan om merkostnader för enskilda som fått insatsen gruppbostad eller bostad med särskild service för vuxna enligt LSS (Se utg.omr. 9 avsnitt 5).

Bilstöd
Försäkringskassan och Trafikverket har på uppdrag av regeringen redovisat svar på uppdrag om konsekvenser av 2017 års reform av bilstödet. Mot bakgrund av myndigheternas förslag på åtgärder har promemorian Bilstöd – Ökade möjligheter till anpassning denna dag remitterats. Regeringen avser att föreslå att bilstödet till personer med funktionsnedsättning förbättras för att öka stödets ändamålsenlighet.

Verksamheten med personligt ombud
Statsbidraget till insatsen personligt ombud utökas med 30 miljoner kronor från och med 2020 till 2022 i syfte att öka subventionsgraden per ombud.

6.7 Budgetförslag

6.7.1 4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Tabell 6.8 Anslagsutveckling 4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	22 691	Anslags-sparande	2 098
2019	Anslag	24 737 [1]	Utgifts-prognos	23 474
2020	**Förslag**	**27 598**		
2021	Beräknat	27 537 [2]		
2022	Beräknat	27 970 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 27 106 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 27 106 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för förvaltningsutgifter för Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF). Anslaget får även användas för utbetalning av statsbidrag till auktoriserade adoptionssammanslutningar och till de adopterades organisationer.

Kompletterande information

I förordningen (2008:1239) finns bestämmelser om statsbidrag till auktoriserade adoptionssammanslutningar och riksorganisationer för adopterade.

Regeringens överväganden

Regeringen bedömer att MFoF ska arbeta för att stärka kompetensen kring internationella adoptioner hos landets kommuner, och samordna de obligatoriska föräldrautbildningarna samt stöd efter adoption. Därför ökas anslaget med 2,5 miljoner kronor för år 2020 och med 2 miljoner kronor från år 2021 och framåt. För att finansiera ökningen av detta anslag minskas anslaget *1:4 Adoptionsbidrag* under utgiftsområde 12 Ekonomisk familjepolitik med 3,1 miljoner kronor för år 2020 och med 2,5 miljoner kronor från 2021 och framåt. Anledningen till att minskningen av anslag *1:4 Adoptionsbidrag* är större en motsvarande ökning beror på att detta anslag pris- och löneuppräknas.

Tabell 6.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**24 737**	**24 737**	**24 737**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	361	760	1 161
Beslut	2 500	2 040	2 072
Varav BP20 [3]	2 500	2 000	2 000
Varav [3]			
Stöd int. adoptioner	2 500	2 000	2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**27 598**	**27 537**	**27 970**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 27 598 000 kronor anvisas under anslaget 4:1 *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 27 537 000 kronor respektive 27 970 000 kronor.

6.7.2 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet

Tabell 6.10 Anslagsutveckling 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	723 450	Anslags-sparande	44 064
2019	Anslag	767 514 [1]	Utgifts-prognos	597 738
2020	**Förslag**	**797 514**		
2021	Beräknat	782 514		
2022	Beräknat	782 514		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag för insatser inom funktionshindersområdet och för vissa administrativa utgifter kopplade till bidragsgivningen. Kostnaderna för de administrativa utgifterna får utgöra högst 1,5 procent av anslaget.

Regeringens överväganden

Från anslaget finansieras bland annat

- rådgivning och annat personligt stöd enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
- statsbidrag till tolktjänst,
- bidrag till utrustning för elektronisk kommunikation,
- bidrag till nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor,
- avveckling av verksamhet vid Hjälpmedelsinstitutet,
- verksamhet med service- och signalhundar,
- granskning av hur Sverige lever upp till Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning,
- anskaffning och placering av ledarhundar för synskadade och därmed sammanhängande åtgärder,
- statsbidrag för viss verksamhet inom funktionshindersområdet,

– bidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning,
– insatser för förbättrad tolktjänst i arbetslivet,
– statsbidrag för habiliteringsersättning, samt
– insatser för fallprevention.

Regeringen föreslår i denna proposition ett ökat statsbidrag till de kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning. Detta anslag ökas för ändamålet med 30 miljoner kronor per år under 2020–2022. Anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* minskar med motsvarande belopp under åren 2020–2022.

År 2020 är sista året i den tidsbegränsade satsningen på insatser för förbättrad tolktjänst i arbetslivet och detta anslag beräknas därför minska med 15 miljoner kronor 2021.

Tabell 6.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**767 514**	**767 514**	**767 514**
Förändring till följd av:			
Beslut	30 000	15 000	15 000
Varav BP20	30 000	30 000	30 000
Varav			
Tillskott personliga ombud	30 000	30 000	30 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**797 514**	**782 514**	**782 514**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 797 514 000 kronor anvisas under anslaget 4:2 *Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 782 514 000 kronor respektive 782 514 000 kronor.

6.7.3 4:3 Bilstöd till personer med funktionsnedsättning

Tabell 6.12 Anslagsutveckling 4:3 Bilstöd till personer med funktionsnedsättning

Tusental kronor

2018	Utfall	99 503	Anslags-sparande	163 892
2019	Anslag	263 395 [1]	Utgifts-prognos	144 151
2020	**Förslag**	**263 395**		
2021	Beräknat	263 395		
2022	Beräknat	263 395		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera utgifter för bilstöd till personer med funktionsnedsättning enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Utgifterna för bilstödet är sedan införandet av en ny lagstiftning den 1 januari 2017 lägre än anvisat anslag. De minskade utgifterna beror på färre ansökningar och fördröjningar i handläggningen. Under 2019 har dock utgifterna ökat markant jämfört med år 2018.

Regeringen avser att föreslå att bilstödet till personer med funktionsnedsättning förbättras för att öka stödets ändamålsenlighet. Promemorian Bilstöd – Ökade möjligheter till anpassning har denna dag remitterats. Promemorians lagändringar föreslås träda i kraft den 1 oktober 2020. De ekonomiska konsekvenserna av de lagändringar som föreslås bedöms innebära ökade utgifter på anslaget med 13 miljoner kronor under 2020, och med 52 miljoner kronor årligen från och med 2021. Kostnaderna för lagändringen bedöms rymmas inom anslagets beräknade nivå och därmed bedöms inte anslagsnivån behöva öka.

Tabell 6.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:3 Bilstöd till personer med funktionsnedsättning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**263 395**	**263 395**	**263 395**
Förändring till följd av:			
Beslut	13 000	52 000	52 000
Varav BP20	13 000	52 000	52 000
Varav			
Bilstöd: Ökad möjlighet till anpassning	13 000	52 000	52 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-13 000	-52 000	-52 000
Förslag/beräknat anslag	**263 395**	**263 395**	**263 395**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 263 395 000 kronor anvisas under anslaget 4:3 *Bilstöd till personer med funktionsnedsättning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 263 395 000 kronor respektive 263 395 000 kronor.

6.7.4 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning

Tabell 6.14 Anslagsutveckling 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning

Tusental kronor

2018	Utfall	25 308 374	Anslags-sparande	384 926
2019	Anslag	24 986 588 [1]	Utgifts-prognos	24 173 760
2020	**Förslag**	**24 450 971**		
2021	Beräknat	24 673 767		
2022	Beräknat	24 790 961		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statlig assistansersättning till personer med funktionsnedsättningar enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Kompletterande information

I förordningen (1993:1091) om assistansersättning finns ytterligare bestämmelser om assistansersättningen. Antalet personer som har rätt till assistansersättning, behovets omfattning (antal timmar) och timschablonen är de faktorer som styr utgifternas storlek. Schablonbeloppet för timersättning 2019 är 299 kronor och 80 öre kronor per timme.

Regeringens överväganden

För 2019 prognostiseras anslagsbelastningen att bli 24,2 miljarder kronor, vilket är 800 miljoner kronor lägre än vad riksdagen anvisade i budgetpropositionen för 2019. Denna minskning beror bl.a. på att antalet brukare med assistansersättning beräknas minska under året med ca 300 personer jämfört med 2018. Även om antalet timmar i genomsnitt med assistansersättning per brukare bedöms fortsätta öka under 2019, är ökningstakten avtagande. Ökningen av utgifterna för assistansersättning drivs för närvarande av den årliga schablonhöjningen.

Enligt socialförsäkringsbalken ska assistansersättning varje år bestämmas som schablonbelopp och beräknas med ledning av de uppskattade kostnaderna för att få assistans. Regeringen utfärdar föreskrifter om beloppet i förordningen om assistansersättning. För 2020 har regeringen beslutat om en höjning av schablonbeloppet med 1,5 procent. Schablonbeloppet för assistansersättning blir därmed 304 kronor och 30 öre per timme för 2020, en höjning med 4 kronor och 50 öre.

Regeringen avser att återkomma med förslag om att hjälp med samtliga moment för andning och sondmatning kan ge rätt till assistans. Detta beräknas öka kostnaderna med 85 miljoner kronor för 2020 och med 100 miljoner kronor årligen från 2021.

Tabell 6.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**24 836 588**	**24 836 588**	**24 836 588**
Förändring till följd av:			
Beslut	555 878	598 764	-441 400
Varav BP20	85 000	100 000	100 000
Varav			
LSS: Andning och sondmatning (ny prop)	85 000	100 000	100 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	382 800	243 700	243 700
Volymer	-1 324 286	-1 013 300	149 157
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-9	8 015	2 916
Förslag/beräknat anslag	**24 450 971**	**24 673 767**	**24 790 961**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 24 450 971 000 kronor anvisas under anslaget 4:4 *Kostnader för statlig assistansersättning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 24 673 767 000 kronor respektive 24 790 961 000 kronor.

6.7.5 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet

Tabell 6.16 Anslagsutveckling 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	2 809 365	Anslags-sparande	68 125
2019	Anslag	1 367 490 [1]	Utgifts-prognos	1 045 104
2020	**Förslag**	**1 427 490**		
2021	Beräknat	1 415 490		
2022	Beräknat	1 415 490		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att

- genom riktade insatser ge bättre förutsättningar för en ökad bemanning och kvalitet i omsorgen,
- främja kunskaps- och erfarenhetsutbyte inom äldreområdet,
- öka kunskap och kompetens inom äldreområdet,
- öka antalet platser i särskilt boende samt öka antalet bostäder för äldre personer på den ordinarie bostadsmarknaden,
- stödja och utveckla anhöriga och närståendes insatser,
- fördela statsbidrag till pensionärsorganisationer, samt
- fördela statsbidrag till organisationer för dem som vårdar och hjälper närstående.

Anslaget får även användas för utgifter för forskning och för utgifter för medlemskap i internationella organisationer inom äldreområdet och för vissa administrativa utgifter kopplade till bidragsgivningen. Kostnaderna för de administrativa utgifterna får utgöra högst en procent av anslaget.

Bemyndiganden och ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget *4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 770 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen avser att besluta om bidrag till forskning om äldre som ska utlysas av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte). Vidare avser regeringen besluta om investeringsstöd för att stimulera ombyggnation och nybyggnation av särskilt boende samt bostäder på den ordinarie bostadsmarknaden som riktar sig till personer över 65 år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 4:5 *Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 770 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 6.17 Beställningsbemyndigande för anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	471 065	646 993	665 750			
Nya åtaganden	464 457	449 757	590 250			
Infriade åtaganden	-288 529	-431 000	-486 000	-265 000	-270 000	-235 000
Utestående åtaganden	646 993	665 750	770 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**670 000**	**900 000**	**770 000**			

Regeringens överväganden

Riksdagen beslutade i budgeten för 2019 att anslaget skulle användas för en utökning av investeringsstödet för äldrebostäder med 300 miljoner kronor, ett riktat stöd om 200 miljoner kronor för anställning av resurspersoner i trygghetsbostäder, ett prestationsinriktat bidrag om 500 miljoner kronor till de kommuner som lever upp till åtaganden att förse äldre med plats i biståndsbedömda boenden inom tre månader, 110 miljoner kronor för att uppnå god personalkontinuitet inom hemtjänsten samt 50 miljoner kronor för att öka personalen inom äldreomsorgens kunskap om demens (bet. 2018/19:SoU1, rskr. 2018/19:111).

Efter förslag i vårändringsbudgeten för 2019 beslutade riksdagen, i enlighet med regeringens proposition, att göra justeringar jämfört med vad som tidigare beslutats (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Huvudorsaken till förändringarna var att regeringen bedömde att det saknades beredningsunderlag för en del av förslagen och att dessa därför inte skulle kunna genomföras under 2019. Förändringarna innebär att 500 miljoner kronor fördelas bland samtliga kommuner utifrån antalet äldre i respektive kommun. Medlen får kommunerna använda inom den del av äldreomsorgen där de ser att behoven är störst. Vidare har satsningen på demens fortsatt liksom utökningen av investeringsstödet, dock med en något annan inriktning. Slutligen beslutade riksdagen att sänka anslaget med 310 miljoner kronor eftersom det riktade stödet för anställning av resurspersoner i kommuner samt satsningen för att uppnå en god personalkontinuitet i hemtjänsten inte skulle genomföras.

I denna proposition föreslår regeringen en delvis ny inriktning för användningen av medlen på anslaget och en korrigering av nivåerna för olika satsningar. För 2020 anser regeringen att 610 miljoner kronor bör satsas på ett brett stöd till kommunerna för att göra det möjligt för dessa att bland annat rikta insatser för att motverka ensamhet bland äldre samt insatser för ökad kvalitet i vården och omsorgen om personer med demenssjukdom. Satsningen på investeringsstöd för äldrebostäder minskas från 700 miljoner kronor till 500 miljoner kronor. Regeringen avsätter också sammanlagt 200 miljoner kronor för satsningen på digitalisering och e-hälsa inom äldreomsorgen. Sammantaget omfattar dessa satsningar 1310 miljoner kronor för 2020. Jämfört med anvisade medel på anslaget för 2019 innebär förslaget en ökning med 60 miljoner kronor.

Tabell 6.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 677 490**	**1 677 490**	**1 677 490**
Förändring till följd av:			
Beslut	-250 000	-262 000	-262 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 427 490**	**1 415 490**	**1 415 490**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 427 490 000 kronor anvisas under anslaget 4:5 *Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 415 490 000 kronor för respektive år.

6.7.6 4:6 Statens institutionsstyrelse

Tabell 6.19 Anslagsutveckling 4:6 Statens institutionsstyrelse

Tusental kronor

2018	Utfall	1 045 987	Anslags-sparande	60 610
2019	Anslag	1 132 192 [1]	Utgifts-prognos	1 087 270
2020	**Förslag**	**1 157 143**		
2021	Beräknat	1 240 227 [2]		
2022	Beräknat	1 181 840 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 222 154 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 148 035 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens institutionsstyrelses förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för Statens institutionsstyrelses (SiS) uppgift att initiera och stödja forsknings- och utvecklingsverksamhet inom myndighetens verksamhetsområde.

Kompletterande information

SiS är förvaltningsmyndighet för de hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (särskilda ungdomshem) och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård samt 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM-hem). Verksamheten är indelad i ungdomsvård, sluten ungdomsvård och missbruksvård. Ungdomsvården och missbrukarvården finansieras till omkring två tredjedelar med avgifter medan sluten ungdomsvård finansieras helt via myndighetens anslag.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 6.20 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	1 938 497	-1 933 246	5 251	-43 500
(varav tjänsteexport)				
Prognos 2019	2 037 029	-2 012 029	25 000	-18 500
(varav tjänsteexport)				
Budget 2020	2 238 555	-2 232 041	6 514	-11 986
(varav tjänsteexport)				

Regeringens överväganden

Statens institutionsstyrelse har sedan 2017 haft ett tidsbegränsat tillskott i verksamheten. Detta tidsbegränsade tillskott upphör 2022 och därmed har anslaget beräknats minska med 150 miljoner kronor från och med 2022. Regeringen bedömer dock att SiS behöver fullfölja arbetet med att bygga ut kapaciteten i verksamheten och därför föreslår regeringen att det tidigare tidsbegränsade tillskottet ska vara långsiktigt och tillför därför 150 mnkr också från och med 2022. Utöver det föreslår regeringen att anslaget ökas med 4 miljoner kronor för år 2020. Regeringen bedömer vidare att anslaget behöver ökas med 68 miljoner kronor 2021.

Tabell 6.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:6 Statens institutionsstyrelse

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 132 192**	**1 132 192**	**1 132 192**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	20 951	38 004	54 906
Beslut	4 000	70 031	-5 258
Varav BP20 [3]	4 000	68 000	150 000
Varav [3]			
Tillskott SiS	4 000	68 000	150 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 157 143**	**1 240 227**	**1 181 840**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 157 143 000 kronor anvisas under anslaget 4:6 *Statens institutionsstyrelse* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 240 227 000 kronor respektive 1 181 840 000 kronor.

6.7.7 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.

Tabell 6.22 Anslagsutveckling 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	1 485 605	Anslags-sparande	51 254
2019	Anslag	925 951 [1]	Utgifts-prognos	696 056
2020	**Förslag**	**749 351**		
2021	Beräknat	281 351		
2022	Beräknat	256 351		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag för att stimulera utvecklingen av socialt arbete samt för vissa administrativa utgifter kopplade till bidragsgivningen och för utgifter kopplade till avvecklingen av Ersättningsnämnden. De administrativa utgifterna och utgifterna för avvecklingen av Ersättningsnämnden får utgöra högst 1 procent av anslaget. Anslaget får även användas för att medfinansiera programmet för fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt.

Regeringens överväganden

Riksdagen beslutade i budgeten för 2019 att 75 miljoner kronor av de anvisade medlen på anslaget ska användas för införandet av ett obligatoriskt kommunalt föräldraskapsprogram. Riksdagen beslutade även att den s.k. fritidspengen skulle återinföras och avsatte för detta ändamål 50 miljoner kronor för 2019 och 100 miljoner kronor från 2020 och därefter.

Efter förslag i propositionen Vårändringsbudgeten för 2019 beslutade riksdagen, i enlighet med regeringens proposition, att inte genomföra insatserna om föräldraskapstöd med 75 miljoner kronor och fritidspeng med 50 miljoner kronor (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Slutligen beslutade riksdagen, efter förslag i samma proposition, att minska anslaget med ytterligare 30 miljoner kronor så att anslaget för 2019 sammantaget minskade med 155 miljoner kronor.

Regeringen föreslår att insatserna om föräldrastöd och fritidspeng inte heller ska genomföras kommande år och därför minskas anslaget med 175 miljoner kronor 2020 jämfört med vad som beräknades 2019.

Regeringen föreslår i denna proposition att anslag 8:1 *Socialstyrelsen* ökas med 5,3 miljoner kronor för att utveckla kunskapsguiden. Insatsen finansieras från detta anslag som minskas med 6,6 miljoner kronor från 2020. Anledningen till att minskningen av detta anslag är större en motsvarande ökning beror på att detta anslag inte pris- och löneuppräknas vilket anslaget 8:1 *Socialstyrelsen* gör.

Tabell 6.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 080 951**	**1 080 951**	**1 080 951**
Förändring till följd av:			
Beslut	-331 600	-799 600	-824 600
Varav BP20	-181 600	-181 600	-181 600
Varav			
Kunskapsguiden	-6 600	-6 600	-6 600
Minskning föräldraskaps-program och fritidspeng	-175 000	-175 000	-175 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**749 351**	**281 351**	**256 351**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 749 351 000 kronor anvisas under anslaget 4:7 *Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 281 351 000 kronor respektive 256 351 000 kronor.

7 Barnrättspolitik

7.1 Omfattning

Barnrättspolitiken är sektorsövergripande. Det innebär att barnets rättigheter och intressen ska genomsyra all politik, liksom alla verksamheter som berör barn. Området omfattar Barnombudsmannen som har till uppgift att företräda barnets rättigheter och intressen samt att bevaka och driva på genomförandet av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Det omfattar även anslaget för barnrättspolitik som får användas för utgifter för att förverkliga barnets rättigheter i Sverige med utgångspunkt i barnkonventionen.

7.2 Utgiftsutveckling

Tabell 7.1 Utgiftsutveckling inom Barnrättspolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Barnrättspolitik						
5:1 Barnombudsmannen	24	26	26	**26**	27	27
5:2 Barnets rättigheter	22	22	22	**22**	22	22
Summa Barnrättspolitik	**46**	**48**	**48**	**49**	**49**	**49**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

7.3 Mål för området

Målet för barnrättspolitiken är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:SoU1, rskr. 2008/09:127).

Målet grundar sig bl.a. på de åtaganden som Sverige gjort genom att ratificera barnkonventionen och syftar till att främja och skydda barnets rättigheter och intressen i samhället. Målet innebär att alla barn, oavsett bl.a. ålder, kön och funktionsnedsättning, ska få sina rättigheter tillgodosedda.

7.4 Resultatredovisning

7.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att uppnå målet är den av riksdagen godkända Strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige (prop. 2009/10:232, bet. 2010/11SoU3, rskr. 2010/11:35) central. De bedömningsgrunder som används i avsnittet är:

- Ett strategiskt och systematiskt arbete nationellt och internationellt för att tillförsäkra barn deras rättigheter
- Stärkt stöd till barn i särskilt utsatta situationer

Underlaget för regeringens resultatbedömning inom området utgörs bl.a. av Barnombudsmannens och andra myndigheters redovisningar och rapporter samt uppgifter från Barnombudsmannens digitala statistiktjänst Max18 med samlad statistik om barns och ungas levnadsförhållanden. Barnombudsmannen ska företräda barns och ungas rättigheter och intressen, driva på samt bevaka efterlevnaden av barnkonventionen (i enlighet med 1 och 2 §§ lagen [1993:335] om Barnombudsman). Så sker bl.a. genom myndighetens årliga rapportering till regeringen där myndigheten identifierar och analyserar särskilt angelägna frågor inom området samt lämnar förslag på åtgärder i syfte att stärka efterlevnaden av barnets rättigheter. Ett annat underlag för regeringens resultatbedömning inom området är, även om de inte är juridiskt bindande, de slutsatser och rekommendationer som FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) enligt artiklarna 44 och 45 i barnkonventionen regelbundet tar fram om genomförandet av barnets rättigheter i Sverige.

7.4.2 Resultat

Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter, det handlar om såväl strategiska åtgärder som särskilda insatser riktade mot barn i olika situationer av utsatthet.

Ett strategiskt och systematiskt arbete nationellt och internationellt för att tillförsäkra barn deras rättigheter

I detta avsnitt redovisas regeringens samlade strategier och insatser för att förankra barnkonventionen. Resultat kopplade till barnrättspolitikens mål redovisas inom respektive politikområde. Det samlade nationella arbetet för mänskliga rättigheter redovisas under utgiftsområde 1 avsnitt 10.9 Mänskliga rättigheter.

För att ett tydligt barnrättsperspektiv ska genomsyra all verksamhet som rör barn krävs bl.a. ett systematiskt och strategiskt arbete med utgångspunkt i Strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige. I strategin betonas bl.a. att all lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen, att barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang och att barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem. Kunskapsutveckling och kunskapsspridning är centrala delar i strategin, bl.a. i bemärkelsen att barn ska få kunskap om sina rättigheter och att beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter. Enligt strategin ska beslut och åtgärder som rör barn följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

För att få genomslag för arbetet med att främja och skydda barnets rättigheter finns en samordningsfunktion för barnkonventionsfrågor i Regeringskansliet. Samordningsfunktionens uppgift är att utveckla arbetet med barnets rättigheter inom Regeringskansliet. Arbetet syftar bl.a. till att initiera, stödja och samordna processer så att barnrättsperspektivet återspeglas i alla delar av samhällsverksamheter som rör barn.

Inkorporering av barnkonventionen och fortsatt transformering

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter träder i kraft den 1 januari 2020. För att barnets rättigheter ska få genomslag i praktiken krävs vid sidan av den inkorporering som beslutats av riksdagen (prop. 2017/18:186, bet. 2017/18:SoU25, rskr. 2017/18:389) en fortsatt och systematisk transformering av barnkonventionens bestämmelser i nationell rätt. Därutöver krävs en kombination av olika åtgärder såsom vägledning, utbildning och samordning mellan olika aktörer på olika nivåer i samhället. De samlade åtgärder som regeringen presenterat i propositionen i form av lag om FN:s konvention om barnets rättigheter, vägledning, kunskapslyft och ett fortsatt systematiskt transformeringsarbete ska ses som ett samlat paket för att konventionen ska få genomslag.

En arbetsgrupp i Regeringskansliet har haft i uppdrag att utforma en vägledning som kan utgöra ett stöd vid tolkning och tillämpning av barnkonventionen. Vägledningen bereds för närvarande.

För att ge ett stöd i det fortsatta arbetet med transformering av barnkonventionen inom olika rättsområden beslutade regeringen i mars 2018 att ge en särskild utredare i uppdrag att genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen (dir. 2018:20). Utredningen som antagit namnet Barnkonventionsutredningen (S 2018:03) ska redovisa sitt uppdrag senast den 15 november 2019.

Kunskapslyft för barnets rättigheter

Barnombudsmannen har i uppdrag att under perioden 2017–2019 stödja särskilt berörda statliga myndigheter samt kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa tillämpningen av bestämmelserna i barnkonventionen (S2016/07875/FST och S2016/07874/FST). Utöver de tio myndigheter som omfattas sedan tidigare har även Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Jämställdhetsmyndigheten, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Kriminalvården och Kronofogdemyndigheten tillkommit. Länsstyrelserna har även fått i uppdrag att i samverkan med Barnombudsmannen samordna och utveckla sin tillämpning av barnets rättigheter samt stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i kommuner och landsting (A2019/01274/MRB).

För de myndigheter som ingår sedan starten har arbetet under 2018 utgått från egna identifierade utvecklingsområden. I uppdraget har också ingått, för flera av myndigheterna, att redovisa åtgärder som vidtagits och resultat som uppnåtts i den egna verksamheten. Exempel på aktiviteter är den webbutbildning som Statens institutionsstyrelse (SiS) har tagit fram, och de tillgängliga filmer om rättigheter riktade till barn som Myndigheten för delaktighet har tagit fram. För de nya myndigheterna har uppdraget under 2018 huvudsakligen inneburit att analysera egna utvecklingsbehov, identifiera utvecklingsområden samt beskriva hur arbetet fortsatt kommer att genomföras.

Barnombudsmannen har vidareutvecklat sitt arbete för att kunna erbjuda relevant och verksamhetsanpassat stöd för myndigheter, kommuner och landsting, ett arbete som kallas Barnrätt i praktiken. Som exempel kan nämnas framtagande av webbutbildning om barnkonventionen, ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner i prövningen av barnets bästa enligt barnkonventionen och genomförande av ett antal webbseminarier med olika barnrättsliga teman.

Kunskapshöjande insatser för barn om sina rättigheter

Barnombudsmannen har vidtagit fortsatta åtgärder i enlighet med regeringens uppdrag att under 2015–2018 genomföra kunskapshöjande insatser för barn och unga om sina rättigheter enligt barnkonventionen och vad de innebär i praktiken både inom skolan och inom andra områden (S2015/06288/FST). Under 2018 har webbplatsen minarattigheter.se färdigställts. I samband med lanseringen genomförde Barnombudsmannen en uppföljande skolenkätundersökning där elever i årskurs 5 och 8 fick svara på frågor om sin kunskap om barnkonventionen och barns rättigheter. Resultatet visade att barns kännedom om sina rättigheter har ökat och att skolan är den viktigaste faktorn till kunskap.

Fortsatta möten med Barnrättsdelegationen

Möten med Barnrättsdelegationen, som är ett forum för dialog mellan regeringen och civilsamhällesorganisationer i Sverige, ägde rum i augusti och november 2018, samt i mars 2019. Utgångspunkten är genomförandet av FN:s barnrättskommittés rekommendationer till

Sverige och det strategiska arbetet med att stärka barnets rättigheter i Sverige. Teman var samverkan med anledning av föräldrars separation, inkorporering av barnkonventionen och Sveriges rapportering till barnrättskommittén samt utsatta barns rätt att komma till tals.

Statistiktjänsten Max18
Under 2018 har Barnombudsmannen arbetat löpande med kvalitetssäkring av statistiken på Max 18. Ny statistik har tillkommit, bl.a. från Folkhälsomyndighetens undersökning om skolbarns hälsa, Skolverkets undersökning om attityder, stress och inflytande i skolan och från Försäkringskassan om föräldrapenning. I syfte att utveckla kunskapen om yngre barns levnadsvillkor har Barnombudsmannen 2018 genomfört en undersökning där 3 000 barn från 300 förskolor och annan omsorg bjudits in för att berätta om sin vardag. Resultaten från undersökningen kommer att presenteras i en rapport under 2019.

Globala partnerskapet och övrigt internationellt arbete mot våld mot barn
Sverige har fortsatt arbetet som följer av deltagandet i det Globala Partnerskapet mot våld mot barn som lanserades i juli 2016. Initiativet är kopplat till de globala målen i Agenda 2030 (särskilt delmål 16.2) och Sverige deltar i partnerskapet som en del av arbetet för att uppnå flera av hållbarhetsmålen (se utg.omr. 2 avsnitt 8). Partnerskapet innebär en arena för dialog, erfarenhetsutbyte och samarbete med såväl andra stater som civilsamhället, forskningsinstitutioner, näringsliv.

Det svenska barnagaförbudet som var först i världen när det infördes 1979 fyller 40 år. Sverige har tagit en aktiv roll i det internationella arbetet för ett fullständigt förbud mot barnaga. I 54 länder finns ett förbud mot alla former av barnaga och ytterligare 56 länder har åtagit sig att införa detsamma. Tio procent av världens barn är idag fullt skyddade i lag mot barnaga.

Sverige har deltagit i projektet Non-Violent Childhoods – Moving on from Corporal Punishment in the Baltic Sea Region som drevs av Council of Baltic Sea States (CBSS) i samarbete med The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children och finansierades av Europeiska kommissionen. Målsättningen med projektet var att stödja implementeringen av barnagaförbudet inom Östersjöregionen men även i övriga Europa. Slutkonferensen High-Level Conference on Implementing the Prohibition of Corporal Punishment anordnades av CBSS den 15–16 november 2018 i Stockholm. Socialdepartementet och FN:s generalsekreterares särskilda representant för förebyggande av våld mot barn var med och organiserade konferensen.

EU:s och Europarådets arbete med barnets rättigheter
Sverige följer arbetet om barnets rättigheter inom EU och deltar bl.a. i EU-kommissionens expertgrupp om barnets rättigheter vars syfte är att identifiera utmaningar och dela goda exempel. Sverige deltar även aktivt i EU:s arbetsgrupp för mänskliga rättigheter (COHOM) och i andra EU-forum, både EU-interna och vad gäller EU:s relation till tredje land. EU:s riktlinjer för främjande och skydd av barnets rättigheter vägleder det externa arbetet. Under året påbörjades en halvtidsutvärdering av Europarådets strategi för barnets rättigheter för perioden 2016–2021 till vilken Sverige bidrog. I strategin prioriteras följande fem områden: jämlika möjligheter, delaktighet för alla barn, ett liv fritt från våld, ett barnvänligt rättssystem och barns rättigheter i den digitala miljön. För att implementera den nya strategin har en ad-hoc kommitté, CAHENF (Ad-Hoc Committee for the rights of the Child), inrättats i vilken Sverige bidrar med en representant. Under 2018 har bl.a. en rekommendation om barnets rättigheter i digitala miljöer tagits fram och arbetet med två rekommendationer om barn i migration pågår.

Fortsatt arbete med Lanzarotekommittén
Sedan ratifikationen av Europarådets konvention om skydd av barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen) 2013 har Sverige bidragit aktivt till konventionens genomförande. Lanzarotekonventionen förespråkar att stater i och även utanför Europa ska kriminalisera olika typer av sexualbrott mot barn och vidta åtgärder med barnets bästa i förgrunden för att förebygga sexuellt våld men även för att skydda barn som brottsoffer samt åtala förövare.

Lanzarotekommitténs uppdrag är att följa upp konventionsstaternas arbete med att implementera Lanzarotekonventionen. Sverige bidrar till genomförandet av konventionen bl.a. genom att delta i Lanzarotekommitténs arbete. Kommittén presenterar sina slutsatser till ministerkommittén i tematiska rapporter.

Stärkt stöd till barn i särskilt utsatta situationer

Enligt målet för barnrättspolitiken ska alla barn få sina rättigheter tillgodosedda. Särskilt angeläget är att uppmärksamma de barn som löper förhöjd risk att få sina rättigheter kränkta. Genom bl.a. Barnombudsmannens årsrapporter, barnrättskommitténs granskningar och dialogen med barnrättsdelegationen får regeringen kunskap om vilka grupper av barn som är särskilt utsatta för rättighetskränkningar.

Barn och unga i samhällsvård

I Barnombudsmannens årsrapport 2019 Vem bryr sig – när samhället blir förälder konstateras bl.a. att det finns stora brister i bemötandet av barn inom den sociala barnavården, t.ex. genom att det enskilda barnets behov inte får tillräckligt genomslag i vårdplan och placering. Rapporten bygger på samtal och enkätsvar från 266 barn, varav cirka 39 procent flickor och 61 procent pojkar (5 personer har valt att svara på annat sätt) som bor, eller i enstaka fall nyligen har bott, i familjehem, på hem för vård eller boende, HVB eller på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Av dessa 266 barn har Barnombudsmannen även genomfört samtal med 35 barn, 14 flickor och 21 pojkar. Av svaren framgår att mer än hälften av flickorna och knappt en tredjedel av pojkarna som var placerade vid särskilda ungdomshem har haft fler än fem tidigare placeringar. Placerade barn har i genomsnitt sämre skolresultat än andra barn och det finns ett samband mellan ny placering och skolavbrott. Cirka 40 procent av alla flickor hade upplevt skolavbrott som varat flera veckor eller längre och 20 procent av pojkarna. Vidare konstateras i rapporten att barn som är placerade på särskilda ungdomshem och HVB mår dåligt. Självmordstankar och självmordsförsök är betydligt vanligare bland placerade barn än andra (Socialstyrelsen, Vård av barn och unga i HVB utifrån deras samlade behov, 2019 och Statens institutionsstyrelse, SiS årsredovisning 2017). Enligt Barnombudsmannen placeras barn med olika problem och i olika åldrar på samma boenden. Det medför risk för att ett barns vårdbehov får stå tillbaka för ett annat barns, och i sämsta fall att barnets problem förstärks.

Regeringen beslutade i april 2017 om ett kommittédirektiv om översyn av socialtjänstlagen (dir. 2017:39). I juli 2018 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv till utredningen om bl.a. ett förtydligat barnrättsperspektiv (dir. 2018:69).

I december 2018 presenterade Myndigheten för vård och omsorgsanalys sin rapport Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården. Rapporten visar bl.a. på liknande resultat som Barnombudsmannens årsrapport om att barnens delaktighet i beslut och planering av insatser är låg.

Regeringen beslutade i april 2019 om ett åtgärdspaket för att stärka den sociala barn- och ungdomsvården. I åtgärderna ingår en bred översyn av Statens institutionsstyrelses (SiS) verksamhet och uppdrag till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) att analysera dels socialtjänstens utredningar av barn- och ungdomsärenden, dels situationen på samtliga HVB-hem och de särskilda ungdomshem som drivs av SiS (se vidare utg.omr. 9 avsnitt 6).

Enligt Socialstyrelsens lägesrapport 2019 om insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning uppfylls inte barnrättsperspektivet i tillräckligt stor utsträckning vid tillämpningen av LSS, framför allt när det gäller barns delaktighet. Det saknas dessutom kunskap på nationell nivå om i vilken utsträckning barnrättsperspektivet uppfylls i utförarleden, vilket blir särskilt bekymmersamt eftersom det i cirka 10 procent av kommunerna inte ingår i LSS-handläggarnas uppgifter att ge utförarna en uppdragsbeskrivning som handlar om det enskilda barnets behov.

Ensamkommande barn

Antalet ensamkommande barn som ansöker om asyl fortsätter minska. År 2018 ansökte 944 ensamkommande barn om asyl i Sverige, varav 26 procent flickor och 74 procent pojkar.

Ansvaret för omsorgen för ensamkommande barn och unga (upp till 21 år) ligger hos socialtjänsten i kommunen. Det finns rapporter om ensamkommande barns och ungas utsatthet (bl.a. från Barnombudsmannen, Ensamkommande barn som försvinner och Länsstyrelsen i Stockholm, De kan alltid hitta mig), som visar på att utsatthet kan medföra risk för att hamna i hemlöshet, utnyttjande, drogmissbruk och kriminalitet. Socialstyrelsen lyfter i sin lägesrapport om individ- och familjeomsorg 2019 att ensamkommande barn och unga inte alltid får insatser på samma villkor som andra barn och unga samt att det finns brister när det gäller nätverksplaceringar i familjehem.

På uppdrag av regeringen inrättade Socialstyrelsen i april 2017 ett kunskapscentrum för ensamkommande barn och unga upp till 21 år (S2017/01863/FST). Centrumets arbete omfattar även frågor som rör ensamkommande barn och unga som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd. Uppdraget sträcker sig till den 31 december 2020. Kunskapscentrumet förmedlar kunskap främst via www.kunskapsguiden.se, poddar och deltagande i konferenser. Centrumet för också diskussioner med Karolinska institutet och Folkhälsomyndigheten för att få bättre kunskap om förekomsten av psykisk ohälsa inom gruppen (se vidare utg.omr. 9 avsnitt 4 och 6).

Skydd för barn mot våld

Våld mot barn berör flera politikområden och redovisas separat (se framför allt utg.omr. 9 avsnitt 6, utg.omr. 13 avsnitt 5 och utg.omr. 4). För Sveriges internationella arbete kring våld mot barn, se ovan.

Sedan 2000 genomför Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet kartläggningar av våld mot barn med hjälp av medel från regeringen. I den senaste kart-läggningen svarade drygt 4 700 elever (varav 48,5 procent var flickor och 49,7 procent pojkar) från årskurs nio i grundskolan och årskurs två på gymnasiet på frågor om utsatthet för våld under sin uppväxt (Våld mot barn 2016 - En nationell kartläggning, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2017). I kartläggningen uppgav 22 procent av flickorna att de utsatts för fysisk misshandel, 17 procent att de utsatts för psykisk misshandel och 14 procent att de utsatts för sexuella övergrepp (av vuxen). Motsvarande siffror för pojkar var 25 procent, 13 procent och 2 procent. Nästan 11 procent av eleverna uppgav att de utsatts för allvarligare former av våld och fem procent av eleverna hade utsatts för våld vid upprepade tillfällen. Barn som löper förhöjd risk att utsättas för våld är barn som lever i hem där det förekommer våld mellan vuxna, barn med funktionsnedsättning eller en kronisk sjukdom, barn som inte identifierar sig som varken pojke eller flicka, barn till föräldrar som tvistar om boende och umgänge och barn som inte själva får bestämma över sina egna liv.

Linköpings universitet (nationella kunskapscentret Barnafrid), har under 2018 fått i uppdrag att utvärdera barnahusverksamheterna i Sverige, utveckla kompetensen inom traumavård för personal inom barn- och ungdomspsykiatrin och genom-föra utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck för landets barnahusverksamheter. För fler insatser rörande hedersrelaterat våld se utgiftsområde 13 avsnitt 5 Jämställdhet.

Den 12 juni 2019 överlämnades betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32). I betänkandet föreslås bl.a. att en särskild straffbestämmelse om barnfridsbrott införs för att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar i nära relationer. Betänkandet har remitterats.

Inom ramen för regeringens strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:10) har flera åtgärder genomförts som stärkt skyddet för barn som riskerar att utsättas för våld och sexuell exploatering (se utg.omr. 13 avsnitt 5). Statens medieråds arbete för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan redovisas under utg.omr. 17, avsnitt 13.

Handlingsplan till skydd för barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp (2016-2018)

Regeringen prioriterar arbetet mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp. I juni 2016 beslutades en särskild handlingsplan inom området för perioden 2016–2018 (skr. 2015/16:192).

Under 2018 har arbetet med att genomföra åtgärderna fortsatt. Vissa åtgärder har slutförts tidigare år, andra slutfördes under 2018 och några fortsätter under 2019. Nedan följer exempel på åtgärder som redovisades under 2018.

Socialstyrelsen redovisade i december uppdraget att ta fram en informationsskrift till socialtjänsten om utredning av barns behov av stöd och skydd i transnationella ärenden där barn utsatts för människohandel och/eller sexuella övergrepp (åtgärd 6 i handlingsplanen). Inom ramen för uppdraget har Socialstyrelsen bl.a. tagit fram vägledningen ”Barn i internationell människohandel och exploatering. Vägledning för socialtjänsten.” och skapat ett tema om människohandel med barn på kunskapsguiden.se.

Socialstyrelsen redovisade även uppdraget att ta fram ett kunskapsstöd för samtal med barn (åtgärd 7). Kunskapsstödet riktades till

socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården och inkluderade ett särtryck om att samtala med barn om sexuella övergrepp och människohandel.

Regeringen har beslutat att fortsätta bidra till finansieringen av ANOVA, ett centrum vid Karolinska Universitetssjukhuset och Karolinska institutet, som bl.a. bedriver arbete med att förebygga sexualbrott mot barn (åtgärd 14) (se utg.omr. 13 avsnitt 5).

I syfte att ge barn som utsatts för sexuella övergrepp eller fysiskt våld bättre möjligheter till stöd och rehabilitering har regeringen beviljat Stiftelsen Allmänna barnhuset medel för att utveckla en modell för stöd och behandling till dessa barn (åtgärd 21). Återrapportering skedde i december 2018. I juli 2018 beviljade regeringen stiftelsen medel för att fortsätta sprida information till barn om vart de kan vända sig om de utsatts för sexuella övergrepp (åtgärd 22).

En av åtgärderna i handlingsplanen (åtgärd 1) var stärkt nationell samordning och samverkan mot människohandel med barn. I januari 2018 överfördes och permanentades det nationella samordningsansvaret för arbetet mot prostitution och människohandel, som Länsstyrelsen i Stockholm tidigare haft, till Jämställdhetsmyndigheten. Jämställdhetsmyndigheten övertog även det särskilda uppdrag som Länsstyrelsen i Stockholm tidigare haft att samordna arbetet mot människohandel och exploatering av barn. Jämställdhetsmyndigheten redovisade uppdraget i april 2019 genom rapporten ”Barn i människohandel.”

I analysen lyfter Jämställdhetsmyndigheten bl.a. behov av fortsatt samordning och kunskapsspridning och särskilda insatser kopplade till att barnkonventionen blir svensk lag, tidig identifiering av utsatta barn och unga och behov av att följa upp lagstiftning och ny handlingsplan (se även utg.omr. 13 avsnitt 5).

7.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att de insatser som vidtagits för att stärka barns rättigheter bidrar till att uppfylla målet om att barn ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande vilket bl.a. grundar sig på åtaganden i barnkonventionen. Det gäller såväl arbetet med inkorporering och transformering av barnkonventionen som särskilda insatser för att främja och skydda barnets rättigheter. Samtidigt bedömer regeringen att det behövs ett fortsatt systematiskt och strategiskt arbete bl.a. med utgångspunkt i strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Det kan utöver inkorporering och transformering av barnkonventionen bl.a. handla om stöd till barn i utsatta situationer.

Inkorporeringen av barnkonventionen bedöms bidra till att synliggöra barnets rättigheter och skapa förutsättningar för ett barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet. Den innebär också att barnets roll som rättssubjekt med egna specifika rättigheter tydliggörs och kan därmed förväntas medverka till att barnet i högre grad hamnar i fokus i de situationer som gäller barnet. Transformeringsarbetet behöver samtidigt fortsätta och bli mer systematiskt.

Det behövs ett långsiktigt stöd i den praktiska tillämpningen av barnkonventionen. Ökad kunskap hos, respektive utbyte mellan, statliga myndigheter, kommuner och landsting är viktiga förutsättningar för att barnkonventionen ska få genomslag i praktiken. Barns egna åsikter och möjligheter till delaktighet och inflytande är av stor betydelse i arbetet med barnets rättigheter. Regeringen bedömer att insatser för att öka barns kunskaper om sina rättigheter spelar en central roll för deras möjligheter att åtnjuta rättigheterna. Kunskapslyftet, den pågående kartläggningen och framtagandet av vägledning är enligt regeringens bedömning viktiga delar i arbetet.

Det kan konstateras att rätten att skyddas från våld fortfarande inte är fullt tillgodosedd för alla barn trots genomförda insatser. Att barn utsätts för våld är oacceptabelt och kräver därför fortsatta åtgärder inom flera politikområden.

7.5 Politikens inriktning

Ett strategiskt och systematiskt arbete nationellt och internationellt för att tillförsäkra barn deras rättigheter

Regeringen avser att fortsätta ett strategiskt och systematiskt arbete för att stärka skyddet av

barnets rättigheter med inriktning på inkorporering och transformering av barnkonventionen och insatser inom olika politikområden för att stärka alla barns rättigheter, t.ex. när det gäller delaktighet och inflytande och rätten att inte utsättas för diskriminering. Att barnet ges möjlighet att uttrycka sina åsikter i frågor som rör barnet och får dem beaktade är en grundprincip i barnkonventionen.

Arbetet med transformering av barnkonventionen behöver fortsätta och bli mer systematiskt. Vidare är det viktigt att sprida kunskap om tolkning och tillämpning av barnkonventionen. Kunskapslyftet för barnets rättigheter i syfte att utveckla den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter inom myndigheter, landsting och kommuner med stöd från Barnombudsmannen fortsätter.

Vidare fortsätter arbetet för att barn och unga ska få ökad kunskap om sina rättigheter. Det är viktigt att Barnombudsmannen följer upp och sprider information om portalen minarättigheter.se med information för att underlätta skolans undervisning om barnets rättigheter. För att barn ska kunna tillgodose sina rättigheter är det också viktigt att de har förutsättningar att utkräva dem. Ett sådant utkrävande kan ske på olika sätt. Barnrättskommittén har rekommenderat Sverige att ratificera det tredje tilläggsprotokollet om ett individuellt klagomålsförfarande. Ett eventuellt tillträde väcker ett antal frågor som måste analyseras innan regeringen kan ta ställning i frågan.

Civilsamhällets organisationer bidrar bl.a. genom sin kunskap om olika grupper av barn och deras livsvillkor till en fördjupad och breddad kunskap i olika frågor som rör barnets rättigheter. Regeringen fortsätter att bedriva dialogen med dessa aktörer på ett systematiskt sätt inom ramen för Barnrättsdelegationen.

Regeringen avser att fortsatt delta i arbetet med att stärka skyddet av barnets rättigheter på internationell nivå och följa den internationella utvecklingen avseende tolkning och tillämpning av bestämmelserna i barnkonventionen inom ramen för EU, Europarådet, FN och Agenda 2030. Sverige fortsätter att delta i det globala partnerskapet för att eliminera alla former av övergrepp och våld mot barn. Sverige är ett s.k. vägvisarland och som sådant bidrar Sverige tillsammans med andra aktörer till att sprida framgångsrika lösningar i arbetet med att eliminera alla former av våld mot barn.

Fortsatt stort behov av insatser för barn i utsatta situationer

Regeringens arbete med att säkerställa att särskilt utsatta grupper av barn och unga får sina rättigheter tillgodosedda fortsätter. Uppväxtvillkoren behöver förbättras bl.a. för barn som upplever våld, lever i hemlöshet eller i områden med socioekonomiska utmaningar eller behöver samhällets vård.

Att motverka alla former av våld och människohandel liksom exploatering och sexuella övergrepp mot barn är fortsatt en viktig fråga för regeringen. Det behövs ett fortsatt samlat grepp för att motverka våld mot barn.

Regeringen avser att fortsätta arbetet för att förebygga, upptäcka och hantera våld mot barn i nära relationer. Arbetet att motverka våld mot barn har i många fall beröringspunkter med arbetet att motverka våld mot kvinnor. Regeringen följer upp handlingsplanen till skydd för barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp (skr. 2015/16:192) och vidtar ytterligare åtgärder. Regeringen följer även upp handlingsplanen mot prostitution och människohandel (S2018/00905/JÄM), där barn är en målgrupp, liksom Jämställdhetsmyndighetens samordning av arbetet i syfte att stärka skyddet för barnets rättigheter (se vidare utg.omr. 13 avsnitt 5).

Arbetet med att stärka barnrättsperspektivet inom socialtjänst och den sociala barn- och ungdomsvården är viktigt för att förbättra situationen för några av de mest utsatta barnen (se utg.omr. 9 avsnitt 6 och utg.omr. 13 avsnitt 5).

Ökat skydd för barn och unga mot våld är även ett centralt område i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026. Regeringen lägger här särskild vikt vid ett utökat och verkningsfullt våldsförebyggande arbete (se utg.omr. 4 och utg.omr. 13 avsnitt 5).

Hedersrelaterat våld och förtryck måste bekämpas och i det arbetet behövs ett tydligt barnrättsperspektiv. Regeringen anser att det behövs fler insatser för att utveckla arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Bland annat genom att öka möjligheten att utan föräldrars samtycke ge insatser till unga vid misstanke om

hedersbrott och för insatser enligt lagen (1990:52) om vård av unga.

För att förbättra barns uppväxtvillkor i områden med socioekonomiska utmaningar, såsom barnets rätt att växa upp i en trygg och stabil miljö, kommer arbetet med att minska och motverka segregation vara fortsatt viktigt (se vidare utg.omr. 13 avsnitt 6). Regeringen har även för avsikt att följa utvecklingen av Socialstyrelsens kunskapscentrum för ensamkommande barn (se utg.omr. 9 avsnitt 6).

Regeringen anser att det är oroväckande att den psykiska ohälsan är fortsatt hög bland barn och unga och avser, som aviserats tidigare, att fortsätta satsningen på en förbättrad psykiatri och ökad psykisk hälsa (se utg.omr. 9 avsnitt 3 och 4).

7.6 Budgetförslag

7.6.1 5:1 Barnombudsmannen

Tabell 7.2 Anslagsutveckling 5:1 Barnombudsmannen

Tusental kronor

2018	Utfall	23 654	Anslags-sparande	1 541
2019	Anslag	25 851 [1]	Utgifts-prognos	25 798
2020	**Förslag**	**26 257**		
2021	Beräknat	26 683 [2]		
2022	Beräknat	27 112 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 26 257 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 26 257 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Barnombudsmannens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:1 Barnombudsmannen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**25 851**	**25 851**	**25 851**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	406	832	1 261
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**26 257**	**26 683**	**27 112**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 26 257 000 kronor anvisas under anslaget 5:1 *Barnombudsmannen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 26 683 000 kronor respektive 27 112 000 kronor.

7.6.2 5:2 Barnets rättigheter

Tabell 7.4 Anslagsutveckling 5:2 Barnets rättigheter

Tusental kronor

2018	Utfall	22 023	Anslags-sparande	238
2019	Anslag	22 261 [1]	Utgifts-prognos	22 004
2020	**Förslag**	**22 261**		
2021	Beräknat	22 261		
2022	Beräknat	22 261		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att förverkliga barnets rättigheter i Sverige med utgångspunkt i barnkonventionen.

Regeringens överväganden

Tabell 7.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:2 Barnets rättigheter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**22 261**	**22 261**	**22 261**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**22 261**	**22 261**	**22 261**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 22 261 000 kronor anvisas under anslaget 5:2 *Barnets rättigheter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 22 261 000 kronor respektive 22 261 000 kronor.

8 Forskning under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

8.1 Omfattning

Området omfattar anslagen 7:1 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning* och 7:2 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning*.

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) har till uppgift att finansiera grundforskning och behovsstyrd forskning på arbetslivsområdet och inom social- och folkhälsovetenskap. Forte har vidare regeringsuppdrag på särskilda områden.

8.2 Utgiftsutveckling

Tabell 8.1 Utgiftsutveckling inom området

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Forskningspolitik						
7:1 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning	36	36	36	**36**	37	38
7:2 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning	576	632	624	**662**	662	662
Summa Forskningspolitik	**612**	**667**	**660**	**698**	**699**	**699**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

8.3 Mål för området

I den forskningspolitiska propositionen från 2016 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) presenterades ett nytt mål samt nya delmål för forskningspolitiken. Målet för forskningspolitiken är att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar upp mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt.

Uppföljningsbara delmål till det övergripande målet är följande:

– Sverige ska vara ett internationellt attraktivt land för investeringar i forskning och utveckling. De offentliga och privata investeringarna i forskning och utveckling bör även fortsatt överskrida EU:s mål.
– En övergripande kvalitetsförstärkning av forskningen ska ske och jämställdheten ska öka.
– Samverkan och samhällspåverkan ska öka.

8.4 Resultatredovisning

Regeringens uppföljning av forskningspolitikens mål redovisas främst i utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, under avsnitt 6 Forskning. I detta avsnitt redovisas resultat relaterade till anslagen 7:1 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning* och 7:2 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning*

8.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer för forskning som används för att redovisa resultaten inom verksamhetsområdet rör främst antalet publicerade artiklar och citering och redovisas i utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, avsnitt 6.3. Bedömningsgrunder i detta avsnitt rör därutöver jämställdhet, samverkan och samhällspåverkan.

Underlagen för bedömning av hur Fortes verksamhet bidrar till att nå forskningspolitikens mål är myndighetens resultatredovisning i årsredovisningen samt övriga rapporter myndigheten lämnat under 2018 och första halvåret 2019.

8.4.2 Resultat

Beviljade forskningsmedel under 2018

Under 2018 mottog Forte 1 689 ansökningar fördelade på 11 utlysningar med en beviljandegrad på 10,5 procent. År 2017 inkom 2 048 ansökningar och beviljandegraden var 8,6 procent. Att färre ansökningar inkom under 2018 beror på att Forte infört en mängdbegränsning för antalet ansökningar som varje forskare får skicka in per bidragsform och utlysning. Det minskade antalet ansökningar är en orsak till den ökade beviljandegraden, liksom en ökning av den årliga öppna utlysningens budget.

Under 2018 har 653 miljoner kronor betalats ut i forskningsmedel inom Fortes ansvarsområden arbetsliv och social- och folkhälsovetenskap. Medlen är jämt fördelade över Fortes ansvarsområden.

Nationella forskningsprogram

Under 2018 har Forte tagit fram strategiska forskningsagendor för de två tioåriga nationella forskningsprogrammen om arbetslivsforskning respektive tillämpad välfärdsforskning, som regeringen presenterade i den forskningspolitiska propositionen 2016 (prop 2016/17:50). I respektive agenda beskrivs de kunskapsluckor som identifierats inom områdena och den inriktning forskningsprogrammen ska ha. För att identifiera de viktigaste forskningsområdena har Forte i arbetet med att ta fram forskningsagendorna samverkat med olika aktörer, såväl forskarsamhället som brukare och avnämare av forskningen.

I december 2018 gjordes en andra utlysning av forskningsmedel inom ramen för programmet för arbetslivsforskning och i februari 2018 hade programmet för välfärdsforskning sin första utlysning med projektbidrag.

Att sprida forskningsresultat

Under 2018 anordnade Forte drygt tjugo konferenser, seminarier och hearings. Alla Fortes seminarier filmas och publiceras på Fortes hemsida för att tillgängliggöra informationen ytterligare. Antalet besök på Fortes hemsida var ungefär lika många som år 2017.

Jämställdhet

Av de ansökningar som beviljas forskningsstöd har 63 procent en huvudsökande som är kvinna och 37 procent en huvudsökande som är man. Beviljandegraden är något högre för ansökningar med en kvinnlig huvudsökande, 11,8 procent, jämfört med 11,1 procent för en manlig huvudsökande.

8.4.3 Analys och slutsatser

Regeringens bedömning är att Forte genom sitt forskningsstöd och en kontinuerlig utveckling av bedömningsprocesserna bidrar till att nå regeringens mål om en övergripande kvalitetsförstärkning av forskningen.

Regeringen gör även bedömningen att Fortes arbete för att främja jämställdhet i fördelningen av forskningsstöd, och som perspektiv i den forskning som beviljas bidrag, bidrar till att uppnå målet att jämställdheten ska öka.

Avseende målet att samverkan och samhällspåverkan ska öka ser regeringen positivt på Fortes omfattande samverkan med olika aktörer både nationellt och internationellt. Inriktningen för de nationella forskningsprogrammen om arbetsliv respektive tillämpad välfärdsforskning har tagits fram genom samverkan med berörda aktörer och kunskapsluckor har identifierats. Regeringen bedömer därför att forskningsprogrammen på sikt kan bidra till långsiktigt uppbyggande av kunskap och samhällspåverkan inom angelägna områden.

8.5 Den årliga revisionens iakttagelser

Forte har av Riksrevisionen fått ett uttalande med reservation då myndigheten har överskridit bemyndiganderamen gällande anslaget 7:2 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning, anslagspost 1*. Bemyndiganderamen uppgår till 1 280 miljoner kronor medan utestående åtaganden enligt årsredovisningen uppgår till 1 301 miljoner kronor. Myndigheten har även överskridit bemyndigandets slutår 2022, då framtida åtaganden sträcker sig till 2025.

Fortes bemyndiganderam är från och med 2019 höjd till 2 800 miljoner kronor och infriandeperioden är förlängd med ett år.

8.6 Politikens inriktning

Politikens inriktning för forskning redovisas under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, avsnitt 6.5.

I forskningspolitiska propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) beskrevs forskningspolitikens inriktning för perioden 2017–2020.

Den offentligt finansierade socialtjänsten är en viktig del av det svenska välfärdssystemet och genom det nationella forskningsprogrammet om tillämpad välfärdsforskning kan kunskapsläget inom området förbättras.

Arbetslivets utveckling har stor betydelse för samhällsutvecklingen och är grunden för tillväxt, hälsa och välfärd. Det nationella forskningsprogrammet för arbetslivsforskning ska bidra till att stärka kunskapen på området och skapa förutsättningar för ett mer hållbart arbetsliv.

De utmaningar som den demografiska utvecklingen innebär, medför vidare att forskning om åldrande, tillgänglighet, befolkning och hälsa är fortsatt angelägen.

8.7 Budgetförslag

8.7.1 7:1 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning

Tabell 8.2 Anslagsutveckling för 7:1 Forskningsrådet för hälsa arbetsliv och välfärd: Förvaltning

Tusental kronor

2018	Utfall	35 775	Anslags-sparande	-377
2019	Anslag	35 918 [1]	Utgifts-prognos	36 196
2020	**Förslag**	**36 488**		
2021	Beräknat	37 026 [2]		
2022	Beräknat	37 559 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 36 488 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 36 488 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärds förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Forte har rätt att ta ut avgifter upp till full kostnadstäckning från Svenska ESF-rådet för temaplattformen för hållbart arbetsliv. Avgifterna disponeras av myndigheten.

Tabell 8.3 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)
Utfall 2018 (varav tjänsteexport)	–	–	–
Progonos 2019 (varav tjänsteexport)	4 500	–	4 500
Budget 2020 (varav tjänsteexport)	4 500	–	4 500

Forskingsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd har från och med 2019 rätt att ta ut avgifter upp till full kostnadstäckning från Svenska ESF-rådet för temaplattformen för hållbart arbetsliv. Myndigheten har rätt att disponera avgifterna.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande.

Tabell 8.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:1 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**35 918**	**35 918**	**35 918**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	570	1 100	1 636
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**36 488**	**37 018**	**37 554**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 36 488 000 kronor anvisas under anslaget 7:1 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 37 018 000 kronor respektive 37 554 000 kronor.

8.7.2 7:2 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning

Tabell 8.5 Anslagsutveckling 7:2 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning

Tusental kronor

2018	Utfall	575 991	Anslags-sparande	30 512
2019	Anslag	631 503 [1]	Utgifts-prognos	624 225
2020	**Förslag**	**661 503**		
2021	Beräknat	661 503		
2022	Beräknat	661 503		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att finansiera forskning om arbetsliv, socialvetenskap och folkhälsovetenskap samt kostnader för

utvärderingar, beredningsarbete, kommunikationsinsatser, konferenser, vissa resor och seminarier som är kopplade till forskningsstödet.

Regeringens överväganden

Anslaget har för perioden 2020–2022 beräknats enligt följande.

Tabell 8.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:2 Forskingsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**631 503**	**631 503**	**631 503**
Förändring till följd av:			
Beslut	30 000	30 000	30 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**661 503**	**661 503**	**661 503**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Anslaget ökas med 30 000 000 kronor fr.o.m. 2020. Ökningen avser det nationella forskningsprogrammet för tillämpad välfärdsforskning och görs i enlighet med den forskningpolitiska propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50).

Regeringen föreslår att 661 503 000 kronor anvisas under anslaget 7:2 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 661 503 000 kronor respektive 661 503 000 kronor.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 7:2 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 800 000 000 kronor 2021–2026.

Skälen för regeringens förslag: Den forskning som Forte finansierar ges vanligen i form av flerårigt stöd. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 7:2 *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 800 000 000 kronor 2021–2026.

Tabell 8.7 Beställningsbemyndigande för anslaget 7:2 Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2026
Ingående åtaganden	952 074	1 301 132	1 342 015			
Nya åtaganden	930 358	641 995	2 071 983			
Infriade åtaganden	-581 300	-601 112	-613 998	-641 008	-493 050	-1 665 942
Utestående åtaganden	1 301 132	1 342 015	2 800 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**1 280 000**	**2 800 000**	**2 800 000**			

Bilaga

International Horizon Scanning Initiative

Membership Dossier

International Horizon Scanning Initiative

Membership Dossier

Table of Contents

Introduction 3
Checklist 4
Part 1: ADHERENCE FORM 5
Annex 1 to Part 1: Guidance Document Adherence Form 7
Annex 2 to Part 1: Template - Outline of the national decision making process 9
Annex 3 to Part 1: Template Elements for Letter of recommendation by MoH 10
Annex 4 to Part 1: Formula of Repartition 11
Part 2: Articles of Association 13
Annex 1 to Part 2: Guidance document Articles of Association 32
Part 3: Internal Regulations 40
Part 4: Schedule of Requirements 47
Annex 1 to Part 4: Q & A Document 55

Introduction

The International Horizon Scanning Initiative (IHSI) hereby invites all interested parties to apply for membership in the organisation. The criteria for membership are outlined in this document. With this call IHSI only invites applications for “full members”[1].

The “Membership Dossier” provides guidance and all relevant documents necessary for a full membership in IHSI. This dossier is divided in several parts, beginning with the actual “Adherence Form” and its Annexes, which needs to be signed by the applicant. Then following are all relevant supporting documents that are relevant for the applicant to be fully and transparently informed about all rights and obligations that are related to the full membership.

Part 1 provides all relevant documents which are necessary to apply for full membership to IHSI. Parts 2,3 and 4 deliver all relevant supporting documents in their final version as discussed and agreed upon by the involved parties.

The documents represent the broadest possible consensus and are the result of more than 2 years of negotiations between the interested parties.

Transparency between members is one core element of our collaboration, therefore all replies to individual members have been shared, equally we will share all Adherence forms between the members.

We want to take the opportunity and thank all involved individuals and organisations for their outstanding support and invaluable contributions!

[1] Please refer to the Articles of Association for an overview of the different forms of membership and their specific rights and obligations. Once a full member has been approved affiliate members can be added according to the rules outlined in the Articles of Association.

Checklist

Here follows a checklist for convenience purposes to ensure that all relevant documents and information have been provided for a successful application.

- ☐ Adherence Form fully completed, including “total member contribution estimate p.a.” and signed by legal representative of future Full Member organisation (Part 1).
- ☐ List of all outstanding conditions that might invoke the exceptional withdrawal clause as outlined in Adherence Form Art. III. (Annex 2 to Part 1)
- ☐ Letter of recommendation with Full Member specified, which is supposed to represent the relevant member state (Annex 3 to Part 1).

Deadline

Please return the above mentioned documents fully completed and signed to the IHSI Secretariat in electronic form to:

info@ihsi-health.org

and

in via formal mail to:

International Horizon Scanning Initiative Secretariat
Hosted at RIZIV – INAMI
To the attention of
Dr. Anouk Waeytens
Tervurenlaan 211, 1150 Brussel
Belgium

Please ensure their arrival at one of the above addresses no later than **30.09.2019!**

International **H**orizon **S**canning **I**nitiative IHSI

Part 1: ADHERENCE FORM

DECLARATION OF ACCESSION

The undersigned:

……
(*name of the organisation)*,

……
(*address)*, represented by

……..

……..
(*name and address)* (the "**Candidate Member**"),

requests: the founders, acting as general meeting of the International Horizon Scanning Initiative, an international non-profit association, in course of being established, incorporated in front of the notary public on 5 July 2019, having its registered offices at Tervurenlaan 211, 1150 Sint-Pieters-Woluwe, Belgium (hereinafter referred to as the "association"),

to accept the Candidate Member as a Full Member of the association, whereby:

(i) the Candidate Member acknowledges that the association is incorporated for the purposes of setting up and managing the relevant tender and contractual processes relating to the development, maintenance, consultation and exploitation of a database and/or related data, designed to (i) assist its users in gathering up to date, combined and extensive information regarding, in particular, new and emerging pharmaceutical products and medical devices and which can be particularly helpful in refining the pricing and reimbursement policies of the members' home country social security systems, and (ii) provide periodical information to the members in this respect, assessing these bids and ultimately awarding the relevant tender, and managing the commercial relationship with the approved supplier of the database,

(ii) the Candidate Member acknowledges and agrees to pay a membership fee, calculated by the board of directors of the association on the basis of the Formula for Repartition, as established by the general meeting, which is annexed to this declaration of accession,

(iii) the Candidate Member attaches as an annex to this declaration of accession a clear description of the national decision-making process for the approval of the membership of the Candidate Member of the association by the competent national authorit(y)(ies) and indicates the state of affairs in this process. After the admission by the General Meeting of the Candidate Member, the Full Member will inform the General Manager / Managing Director or General Meeting promptly about the changes to the progress in the national decision-making process.

(iv) the Candidate Member submits a letter of recommendation of the Minister that is responsible for pharmaceutical care and medical devices of the country where the candidate Full Member is established, to the general meeting.

(v) the membership of the Candidate Member can be terminated by the Candidate Member with immediate effect, subject to the following two cumulative conditions:

1) one of the following conditions has been fulfilled:

a. the member's yearly financial participation, calculated in line with Section 15 of the articles of association and with the internal regulations, exceeds……..... EUR; *(please enter relevant country value as provided in the formula for repartition in column "total member contribution estimate p.a.")*
b. the parliamentary, governmental or any other approval(s) required in accordance with the outline of the national decision-making process, as annexed to this declaration of accession, ha(s)(ve) not been obtained;
c. the objective of the association has been substantially modified.

2) the Candidate Member invokes the fulfilment of one of the abovementioned conditions for the purposes of definitively terminating its membership, through registered mail to the board of directors of the association within four weeks as of receiving the results of the evaluation of the final offers.

(vi) the Candidate Member acknowledges to have read the by-laws, as well as the internal regulations of the association, as annexed to this declaration of accession;

(vii) the Candidate Member confirms that the interests it has in its capacity as an Full Member do not conflict with any possible (direct or indirect) interests it has in relation to the tender and/or contractual processes.

This declaration of accession shall be governed by and interpreted in accordance with Belgian law. All disputes arising in connection with this declaration of accession (whether contractual or not), shall be exclusively settled by the Dutch speaking courts of Brussels, Belgium.

Done at …… (place), on …… (date),

Name:	Name:
Title:	Title:

IHSI – Member Dossier – 20190830

Annex 1 to Part 1: Guidance Document Adherence Form

GUIDANCE DOCUMENT

on the accession of Full Members to the International Non-Profit Association IHSI

1. Introduction – context of use of this Guidance Document

This Guidance Document aims to provide the interested countries with clarifications in relation to the adherence form for candidate Full Members.

Please note that this Guidance Document is not legally binding and does not create rights and obligations. It is of an explanatory nature only.

2. Full Members: Adherence

Candidate Full Members can adhere through the signing of an adherence form. The execution of the adherence form implies the candidate Full Member agrees with the by-laws, internal regulations and the Formula for Repartition of IHSI. In addition, a written statement is included in the adherence form, whereby the candidate Full Member confirms that the interests it has in its capacity as a Full Member do not conflict with any possible (director or indirect) interests it has in relation to the tender and/or contractual processes. When submitting the executed adherence form to the founders/general meeting, the following two important annexes need to be attached to it:

(1) an outline of the decision-making process for the approval by the competent national authority of the adherence by the candidate Full Member;

The candidate Full Member should attach a clear description of the national decision-making process for the approval of the membership of the candidate Full Member of the association by the competent national authorit(y)(ies) and should simultaneously indicate the state of affairs in this decision-making process at the time of execution of the adherence form. After the admission by the general meeting of the candidate Full Member, the Full Member needs to inform the general manager / managing director or general meeting promptly about the changes to the progress in the national decision-making process.

This annex is required in order to prevent misuse of the exceptional withdrawal conditions the Full Members can invoke (see below).

(2) a letter of recommendation of the Minister that is responsible for pharmaceutical care and medical devices of the country where the candidate Full Member is established.

The candidate Full Member should in addition attach a letter of recommendation of the Minister that is responsible for pharmaceutical care and medical devices of the country where the candidate Full Member is established, to the adherence form.

This annex is required because a Full Member is the representative of the participating country (in which it is established) and therefore, there can only be one such representative per country, who should logically be supported by the competent national authorities.

3. Full Members: Exceptional Withdrawal

Once the adherence form is signed and has been accepted by the general meeting, the Full Member still has an exceptional possibility to withdraw from IHSI, subject to several strict conditions, as set out in the adherence form.

Full Members should have the exceptional possibility to withdraw if:

(1) it appears, at the end of the tender procedure, that the member's yearly financial participation will exceed a predetermined threshold, as indicated in the adherence form (calculated in accordance with the Formula for Repartition and taking into account the information provided by the candidate Full Member with regard to their own budget for the relevant year); or
(2) the necessary parliamentary, governmental or any other approval required in accordance with the outline of the national decision-making process, as annexed to the adherence form, ha(s)(ve) not been obtained; or
(3) if the objective of the association has been substantially modified (which is of course a rather theoretic situation, as the clear and unanimously supported purpose of IHSI is the horizon scanning).

If one of these conditions has been met, the Full Member should invoke the activation of the exceptional withdrawal within four weeks as of receiving the results of the evaluation of the final offers in the tender procedure, for the purposes of definitively terminating its membership. As a result of this timely invocation, the withdrawing Full Member will thus not be obliged to take on a share in the financial burden of the agreement with the database supplier and can step out of IHSI without any financial consequences.

4. Full Members: Minimum Duration of Membership, rights and obligations

If the Full Member cannot rely on one of these early withdrawing conditions, or does not rely on it within the prescribed grace period, the Full Member will be financially bound to IHSI for a minimum duration that is equal to the entire duration of the agreement with the database supplier (probably 4 to 5 years) (the **"Minimum Duration of Membership**"):

- The Full Member will still be able to resign as a member of IHSI at any time, implying it will no longer participate in the organs and bodies of IHSI.

- However, the resigning Full Member will not be liberated from its minimum financial commitment towards IHSI and towards the other participating countries, being taking on a share of the costs of the multi-year-agreement with the database supplier (i.e. the costs for the actual database and the high impact reports, together the "**Core Data Set**").

Annex 2 to Part 1: Template - Outline of the national decision making process

This Annex provides a template to be used by the applying Full Member. All outstanding procedural steps that might invoke an exceptional withdrawal as outlined in Section 8 of the Articles of Association and Art. III of the Adherence Form.

In those cases where more than one decision is still pending please copy and repeat the template accordingly. It is the responsibility of the applying full member to keep IHSI Secretariat fully and timely informed about any changes to the outlined pending decisions.

1. Outstanding Approval - Please outline which decision is still pending

   Description of pending approval step, including any other preconditions that are relevant for IHSI to understand and evaluate in relation to the relevant approval.

2. Decision Making body – Please outline which body(ies) is in charge of the decision

   Explanation as to which body or bodies are responsible for the pending approval step, also including the individual function that holds final decision power.

3. Latest expected date of decision

   Definition when according to applicable procedural rules and regulations, based on the submission of the "membership dossier" to the applicants, the pending approval step is expected latest to be decided.

4. Preconditions - or other information related to the pending approval step IHSI needs to be aware of:

   Inform here about any relevant preconditions or prohibiting factors that IHSI should be aware of.

Annex 3 to Part 1: Template Elements for Letter of recommendation by MoH

Letter of recommendation

The application of a full member needs to be supported by a letter of recommendation, provided by the relevant Ministry of Health or equivalent government body representing the Member State the applying full member is to represent within the International Horizon Scanning Initiative.

The letter of recommendation needs to include:

1. Letterhead of the Ministry of Health or equivalent government body;
2. Signature of an authorised legal signatory representing the Ministry of Health;
3. Specifically name the applying full member, including the full name of the full member institution;
4. commonly known abbreviations for the full member institution;
5. the current CEO or equivalent of the full member institution;
6. full address of the full member institution.
7. Statement by relevant Ministry of Health or equivalent government body nominating and authoring the applying full member to be the representing full member within the International Horizon Scanning Initiative.

In cases where the Ministry of Health or equivalent body itself applies to become full member such letter of recommendation still needs to be provided with the details of the applying body.

Annex 4 to Part 1: Formula of Repartition

International Horizon Scanning Initiative (IHSI) Cost calculation and Formula for Repartition			
Aims and objectives			
Aim: Provide "formula of repartition" and transparent cost calculation estimates for IHSI members. **Focus:** The focus of this model are the members that have actively involved in IHSI development and have expressed interest to become members with providing an emphasis on forseable costs. **Considerations:** Such model currently does not take into consideration potential members that have indicated they might be able to join at a later stage.			
General information			
The here provided cost calculation and formula for repartition form part of the statutory documents and the adherence form of the International Horizon Scanning Intitiatvie AISBL. This document will be updated only in cases where changes to the cost or member structure of the AISBL have a direct effect on the cost calculation and formula for repartition. The first expected review is planned for 2020 after the final award of the tender and finalised contractual negotiations with the selected provider. The actual costs will be available then and as per Articles of Association the Board of Directors together with the General Meeting will determine the exact costs per member of IHSI. It is important to note that all members agree to commit financially for the "minimal duration" as outlined in the statutory documents. The "minimal duration" is expected not to be shorter than 4 years which is reflected in the calculation in this document.			
While we have endevoured to be as clear as possible in the guidance documents and in the various past meetings, if any further clarifications are required, please do not hesitate to contact the Secretariat on info@ihsi-health.org			
Cost Categories			
How are costs estimated? The costs are based on market research and experience with earlier providers. In its current form market participants have indicated they would consider the estimated value of 4 Mio. EUR as a minimum. The costs will be shared based on "purchasing-power-parity" taking population size and GDP per capita into consideration.	*Database Cost (total)* The costs here are considered to be covering the "core data set" as outlined in the Articles of Assosiation. These include full access for members to the database and high impact reports. If individual members want to request additional reports outside of the "core data set" to be prepared for them individually, they are at liberty to do so however these costs will be billed additionally to that members individual membership contribution.	*Minimum and Maximum adjustments* a minimum contribution per member has been set at 2% of the total database cost, equally a maximum contribution of 15% of the total database costs per member has been set. First are those members identified that fall into one of these two categories, their contributions are deducted from the total database cost, the remaining costs are the adjusted costs shared among the remaining members.	*Investment Costs* The ministries of Health in Belgium and Netherlands have contributed to the establishment of IHSI through involvment of in kind contributions via their staff and associated institutions as operational costs, additionally they contributed directly via contracting external experts and consultants.
Calculation total annual costs			
Country This column represents and lists the countries that have indicated to become members. In cases where new members join at a later stage, their contribution will calculated according to the formula of repartition.	*Member contribution calculation* For the calculation of the member contribution the relevant statistical data is listed and cited in these 3 columns: **Population (1/1/2018, Eurostat)** represents the most recent population data available **GDP per Capita** represents the most recent population data available **GDP per capita x population (in billions)** this column provides the result of the previous two and builds the basis for the calculation of the actual member contribution (taking the adjustments of minimum and maximum contributions into account).	*Estimated database contribution* Based on the the GDP per capita x population value and adjusted by the minimum and maximum contributions this column provides an overview of contribution of each member to the total costs of the IHSI database. *IHSI organisational costs* The organisational costs are set here with 5% of the overall database costs. These costs are linked to the share of the individual members overall share of the database costs. The Articles of Association allow a bandwith of orgnanisational costs of 5-7% of the overall database costs, we base our estimation on the lower number.	*Total member contribution* This column brings together the individual contributions per member of the database and the organisational costs and provides the total estimate of costs per year. This data is based on the assumption of a 4 Mio. EUR cost for the database, if this cost base changes overall costs will change accordingly.
Actual costs per calendar year			
Actual cost per calendar year This Section informs about the actual costs anticipated based on the planned tender procedure. As this has direct impact on the member contributions and the budget planning of members we provide an overview for the entire minimum duration of the planned tender.	*2019 - Organisational Costs Q4* For the year 2019 only organisational costs are foreseen and will only be applied for the fourth Quarter of the year. This can apply to documents which have not been started, in progress or finalised. If the document has not been finalised, select the anticipated approval level of the final process. There are three options here: *2020 - Start of Database in Q3 and full organisational costs* Based on the tender timeline and assuming that the absolut earliest starting date for the tender procedure is November 2019 the actual start of the contract with a database provider can not start before the end of the second quarter of 2020. This directly impacts the calculation of the member contritution for that year. The organisational costs are applicable for the entire year.	*2021 and following - full costs* Assuming the tender will be awarded Q2 or Q3 2020, the database and all related services will be available fully by the end of that year. That will lead full member contributions as calculated in this document. We want to stress that in these calculations no provisions have been made for potential new members joining. If additional members join, the member contributions will of course be reduced. Further we want to further stress that according to the Articles of Association all members committ to a minimum duration. The years indicated in this document assemble the most likely minimum duration.	*Investment Costs* The ministries of Health in Belgium and Netherlands have contributed to the establishment of IHSI through involvment of in kind contributions via their staff and associated institutions as operational costs, additionally they contributed directly via contracting external experts and consultants.

PROP. 2019/20:1 UTGIFTSOMRÅDE 9 Bilaga

International Horizon Scanning Intitiative (IHSI)

Calculation of annual total costs

Cost categories:							Expected actual costs per calendar year *(mimum duration)*						Investment costs
Database Cost (total)		**€ 4,000,000**					organisational costs for Q4 2019	Start of Database Q3 & full organisational costs 2020	First year with full costs (not taking potential new members into account)	full costs (not taking potential new members into account)	full costs (not taking potential new members into account)	full costs (not taking potential new members into account)	operational costs, incl. consultant and legal fees
Adjusted Database Cost (min 2% - max. 15%)		**€ 2,720,000**	{Canada and The Netherland each € 600.000; Luxembourg € 80.000}										
Organisational Costs (est. 5% of database costs)		**€ 200,000**											
Country	**Population (1/1/2018, Eurostat)**	**GDP per capita, current prices - Purchasing power parity; international dollars per capita (IMF)**	**GDP per captia x population (in billions)**	**Estimated database contribution, 2% minimum and 15% maximum.**	**IHSI organisational costs (5%)**	**total member contribution estimate p.a.**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2018 & 2019**
Belgium	11,398,589	49,700	567	€ 475,000	€ 23,750	€ 498,750	€ 5,938	€ 261,250	€ 498,750	€ 498,750	€ 498,750	€ 498,750	€ 175,000
Denmark	5,781,190	53,560	310	€ 260,000	€ 13,000	€ 273,000	€ 3,250	€ 143,000	€ 273,000	€ 273,000	€ 273,000	€ 273,000	
Ireland	4,830,392	81,690	395	€ 330,000	€ 16,500	€ 346,500	€ 4,125	€ 181,500	€ 346,500	€ 346,500	€ 346,500	€ 346,500	
Sweden	10,120,242	54,470	551	€ 465,000	€ 23,250	€ 488,250	€ 5,813	€ 255,750	€ 488,250	€ 488,250	€ 488,250	€ 488,250	
Switzerland	8,419,550	66,780	562	€ 470,000	€ 23,500	€ 493,500	€ 5,875	€ 258,500	€ 493,500	€ 493,500	€ 493,500	€ 493,500	
Lithuania	2,808,901	37,160	104	€ 90,000	€ 4,500	€ 94,500	€ 1,125	€ 49,500	€ 94,500	€ 94,500	€ 94,500	€ 94,500	
Norway	5,295,619	76,740	406	€ 340,000	€ 17,000	€ 357,000	€ 4,250	€ 187,000	€ 357,000	€ 357,000	€ 357,000	€ 357,000	
Portugal	10,291,027	33,410	344	€ 290,000	€ 14,500	€ 304,500	€ 3,625	€ 159,500	€ 304,500	€ 304,500	€ 304,500	€ 304,500	
Luxembourg	602,005	112,620	68	€ 80,000	€ 4,000	€ 84,000	€ 1,000	€ 44,000	€ 84,000	€ 84,000	€ 84,000	€ 84,000	
Netherlands	17,181,084	59,110	1,016	€ 600,000	€ 30,000	€ 630,000	€ 7,500	€ 330,000	€ 630,000	€ 630,000	€ 630,000	€ 630,000	€ 175,000
Canada	37,460,000	51,550	1,931	€ 600,000	€ 30,000	€ 630,000	€ 7,500	€ 330,000	€ 630,000	€ 630,000	€ 630,000	€ 630,000	
Total (rounded)				**€ 4,000,000**	€ 200,000	€ 4,200,000	€ 50,000	€ 2,200,000	€ 4,200,000	€ 4,200,000	€ 4,200,000	€ 4,200,000	

Eurostat, population	http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en
IMF pop. Canada	https://www.imf.org/external/datamapper/LP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
IMF, GDP per capita	https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD

The estimated financial contribution is based on the countries PPP per capita GDP and population. Formula: (PPP per captia GDP x population / total PPP per capita GDP x population) x estimated cost, rounded.

This data is separately provided as attachment in its original excel form.

Part 2: Articles of Association

Articles of association

I. LEGAL FORM – NAME – REGISTERED OFFICE – DURATION - PURPOSE

Section 1. Legal form - Name

The association is established as an international non-profit association under the Code of Companies and Associations (together with its implementing legislation, the "**Act**").

The name of the association is: "International Horizon Scanning Initiative". The name will be abbreviated as “IHSI”.

This name must appear in all deeds, invoices, announcements, letters, orders, websites and other documents, whether or not in electronic form issued by the association, immediately preceded or followed by the words " *internationale vereniging zonder winstoogmerk*" or “*association internationale sans but lucrative”* or by the abbreviation "*IVZW*" or “*AISBL*”.

Section 2. Registered office

The registered office of the association is located in the Brussels-Capital Region.

The Board of Directors has the authority to relocate the registered office to any location within Belgium and to fulfill the related disclosure requirements, insofar as the relocation does not lead to a mandatory change of the language of the articles of association in accordance with the applicable language legislation.

Section 3. Duration

The association is incorporated for an indefinite duration.

Section 4. Purpose

The association aims to, without prejudice to the autonomy of its members:

a) establish, organize, coordinate and manage the cooperation between its members with a view to facilitating the development, maintenance, consultation and exploitation of a database, and/or related data, designed to (i) assist its users in gathering up to date, combined and extensive information regarding, in particular, new and emerging pharmaceutical products and medical devices and which can be particularly helpful in refining the pricing and reimbursement policies of the members' home country social security systems, and (ii) provide periodical information to the members in this respect;
b) set up and manage the relevant tender and contractual processes relating to the development, maintenance, consultation and exploitation of the database and/or related data, assess these bids and ultimately award the relevant tender; and

c) manage the commercial relationship with the approved supplier of the database.

The association can provide any kind of cooperation to and in any way participate in associations, companies or institutions at Belgian, European or international level that have a similar or related purpose or that can contribute to the realization or further development of its purpose.

The association can enroll in national, European and international grant programmes for the purposes of obtaining grants, or in international initiatives within the scope of its purpose, with a view to the development of the aforementioned non-profit objectives.

The association may engage in any activity that directly or indirectly, in whole or in part, relates to the aforementioned non-profit objectives or to their development, including commercial or profitable activities within the limits of what is permitted by law and insofar as the proceeds will at all times be devoted to achieving the non-profit objectives.

II. MEMBERS

Section 5. Categories of members

The association consists of the following categories of members:

a) Full Members;
b) Affiliated Members; and
c) Joined Members.

Section 6. Full Members - General

The number of Full Members is unlimited but must be at least two.

Section 7. Full Members – Capacity requirements

The capacity of Full Member may be granted to any entity that meets the membership criteria as set out below and specified in the internal regulations, following a decision by the General Meeting in accordance with Section 8:

a) has competencies in the collection and/or assessment of information regarding, in particular, new and emerging pharmaceutical products and medical devices; and/or
b) has competencies in defining/negotiating pricing and reimbursement policies of the social security systems of the country in which the Full Member is established,

taking into account that there can only be one Full Member per country.

Admission as an Full Member does not limit the objectives and autonomy of the entity concerned, in particular with respect to the pricing and reimbursement policies of the members' home country social security systems.

The entities who are established in the following countries, once they are admitted as Full Member by the General Meeting in accordance with Section 8, are hereinafter jointly referred to as the "Members of the Beneluxa initiative":

a) Belgium.
b) The Netherlands.
c) Luxembourg.
d) Austria.
e) Ireland

Section 8. Full Members - Admission

The candidate Full Members submit their application for admission to the General Meeting.

In order to become an Full Member, the candidate Full Member must, together with its application,
a) submit a letter of recommendation of the Minister that is responsible for pharmaceutical care and medical devices of the country where the candidate Full Member is established, to the General Meeting;
b) submit a written statement to the General Meeting, whereby the candidate Full Member confirms that its interests in its capacity as a Full Member of the association do not conflict with any possible (direct or indirect) interests it has in relation to the tender and/or contractual processes.

The candidate Full Members must endorse the articles of association and the internal regulations of the association and undertake to pay the membership fee as calculated by the Board of Directors on the basis of the Formula for Repartition, as established by the General Meeting, during - at least - the entire Minimum Duration of Membership, in accordance with the last paragraph of this Section. The General Meeting can further specify the manner in which applications as Full Member must be submitted and dealt with.

The General Meeting decides at its own discretion, taking into account the capacity requirements and application conditions, as described in Section 7 and 8, on the admission of Full Members when at least half of the total number of Full Members is present or represented. The admission of a Full Member must be approved with a 75% majority of the votes cast by the Full Members present or represented. In the event that less than half of the total number of Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide as well as accept the appiclication(s) with the majority specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting. The General Meeting has no obligation to reason its decisions in respect of the admission of Full Members.

The minimum duration of the membership of the Full Members, whose admission has been approved by the General Meeting and who did not, as the case may be, terminate their membership within four weeks as of receiving the results of the evaluation of the final offers, in accordance with the conditions as set out in their declaration of accession, is equal to the entire duration (without any extension) of the initial agreement with the supplier of the database, including the period necessary for the settlement of the administrative costs related to the termination of

their membership (with a maximum of one year) (the "**Minimum Duration of Membership**"). If the association decides to extend the existing agreement with the supplier of the database or to award a new agreement (following a new tender process), the Full Members undertake to pay membership fees for the entire duration of the extension of the initial agreement or the duration of the new agreement, unless if they would have resigned prior to the extension of the existing agreement or the award of the new agreement.

Section 9. Full Members – Rights

Provided that they have fulfilled their financial obligations with regard to the association correctly, the Full Members of the association have the rights granted to them by these articles of association, the internal regulations and the decisions taken by the bodies of the association in accordance with these articles of association and the internal regulations.

Each Full Member has one (1) vote at the General Meeting, provided that it has paid the applicable membership fee, when the fee has become due and payable.

In addition thereto, each Full Member has the right to access and use the database in accordance with the terms and conditions of the database, provided that it has paid the applicable membership fee. If the Full Member fails to pay its membership fees, it can be denied further access to the database by the Board of Directors (without this denial of access releasing the Full Member from its duty to pay the remaining membership fees for the entire Minimum Duration of Membership).

The Full Members also have the rights which are described in these articles of association or in the internal regulations.

Section 10. Full Members - Obligations

The Full Members must comply with the applicable laws, the articles of association, the internal regulations, the terms and conditions of the database and, without prejudice to the possibility to resign as a Full Member, the decisions taken by the bodies of the association in accordance with the articles of association and the internal regulations. In particular, the Full Members must individually pay a membership fee during - at least - the entire Minimum Duration of Membership, as determined by the General Meeting and subsequently calculated by the Board of Directors in accordance with Section 19 of the articles of association.

If a conflict of interest arises between the interests of the Full Member as a member of the association, and the (direct or indirect) interests of the Full Member itself in relation to the tender and/or contractual processes, the Full Member in question shall disclose the conflict of interest in writing to the Board of Directors, who may decide to convene a General Meeting in order to discuss this conflict of interests and the actions to be taken.

Section 11. Affiliated Members – Capacity requirements

The capacity of affiliated member (hereinafter "**Affiliated Member**") may be granted to:

a) (sub)national associations, other (sub)national not-for-profit legal entities or institutions which are active in the field of social security, pharma or healthcare; and/or
b) (sub)national associations, other (sub)national not-for-profit legal entities or institutions which are active in the field of education or scientific research regarding social security, pharma or healthcare.

that are established in one of the countries in which the Full Members are established.

Section 12. Affiliated Members – Admission

The Full Member, that is established in the same country as the candidate Affiliated Member, submits the application of the candidate Affiliated Member to the Board of Directors.

Together with this application, a written statement should be submitted to the Board of Directors whereby the candidate Affiliated Member confirms that its interests in its capacity as an Affiliated Member of the association do not conflict with any (direct or indirect) interests it has in relation to the tender and/or contractual processes.

The candidate Affiliated Members must endorse the articles of association and the internal regulations of the association. The Board of Directors can further specify the manner in which applications as Affiliated Members must be submitted and dealt with.

Once the application has been duly submitted by the Full Member to the Board of Directors, together with the written statement of the candidate Affiliated Member, the candidate Affiliated Member is automatically admitted as Affiliated Member as of confirmation of receipt of the application by the Board of Directors.

Section 13. Affiliated Members - Rights

The Affiliated Members can be invited to the General Meeting, without having any voting rights.

In addition thereto, each Affiliated Member has the right to access and use the database in accordance with the terms and conditions of the database and under the supervision of the Full Member that is established in the same country.

The Affiliated Members have the rights described in these articles of association or the internal regulations.

Section 14. Affiliated Members – Obligations

The Affiliated Members must comply with the applicable laws, the articles of association, the internal regulations, the terms and conditions of the database and, without prejudice to the possibility to resign as a Affiliated Member, the decisions taken by the bodies of the association in accordance with the articles of association and the internal regulations. The Afffiliated Members

are closely monitored in this respect by the Full Members who proposed their admission to the Board of Directors.

No membership fee is due by the Affiliated Members.

If a conflict of interest arises between the interests of the Affiliated Member as a member of the association, and the (direct or indirect) interests of the Affiliated Member itself in relation to the tender and/or contractual processes, the Affiliated Member in question shall disclose the conflict of interest in writing to the Chairperson, who may decide to convene a Board Meeting in order to discuss this conflict of interests and the actions to be taken.

Section 15. Joined Members – Capacity requirements

The capacity of a joined member (hereinafter "**Joined Member**") may be granted to:

c) international or European associations, other not-for-profit legal entities or institutions which are active in the field of social security, pharma or healthcare;
d) international or European associations or other not-for-profit legal entities or institutions active in the field of education or scientific research regarding social security, pharma or healthcare;

Section 16. Joined Members – Admission

The candidate Joined Members submit their application to the Board of Directors.

In order to become a Joined Member, the candidate must, together with its application, submit a written statement to the Board of Directors whereby the candidate confirms that its interests in its capacity as a Joined Member of the association do not conflict with any (direct or indirect) interests it has in relation to the tender and/or contractual processes.

The candidate Joined Members must endorse the articles of association and the internal regulations of the association and undertake to pay the membership fee determined by the Board of Directors. The Board of Directors can further specify the manner in which applications as Joined Members must be submitted and dealt with.

The Board of Directors decides at its own discretion on the admission of Joined Members by a simple majority of the votes cast by the members of the Board of Directors present and represented and without being obliged to provide any reasons..

Section 17. Joined Members - Rights

The Joined Members can take part in the General Meeting, without voting right, provided that they have paid the applicable membership fee.

In addition thereto and provided that they have paid the applicable membership fee, each Joined Member has a right to (fully or partially) access the database, as decided by the Board of Directors on the occasion of the admission of the Joined Member in question. Actual (full or partial) access

to the information included in the database is provided by the Secretariat upon request of the Joined Member, in accordance with the aforementioned decision by the Board of Directors. . If the Joined Member fails to pay its membership fees, it can be denied further access to the database by the Board of Directors (without this withdrawal of access releasing the Joined Member from its duty to pay the remaining membership fees due for the entire financial year in which the withdrawal of access took place).

The Joined Members have the rights described in these articles of association or the internal regulations, provided that they have fulfilled their financial obligations with regard to the association.

Section 18. Joined Members – Obligations

The Joined Members must comply with the applicable laws, the articles of association, the internal regulations, the terms and conditions of the database and, without prejudice to the possibility to resign as a Joined Member, the decisions taken by the bodies of the association in accordance with the articles of association and the internal regulations. In particular, the Joined Members must individually pay a membership fee, as determined by the Board of Directors in accordance with Section 19 of the articles of association.

If a conflict of interest arises between the interests of the Joined Member as a member of the association, and the (direct or indirect) interests of the Joined Member itself in relation to the tender and/or contractual processes, the Joined Member in question shall disclose the conflict of interest in writing to the Chairperson, who may decide to convene a Board Meeting in order to discuss this conflict of interests and the actions to be taken.

Section 19. Membership fees

The General Meeting establishes the criteria for the repartition of membership fees amongst the Full Members of the association (the "**Formula for Repartition**"). The Formula for Repartition is further specified in an annex to the internal regulations.

The General Meeting can only validly deliberate and decide on the modification of the Formula for Repartition during the first quarter of the current financial year and if at least half of the total number of Full Members are present or represented. The modification of the Formula for Repartition must be approved with a 80% majority of the votes cast by the Full Members present or represented. In the event that less than half of the total number of Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide as well as accept the changes with the majority specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

The Board of Directors shall determine the total amount of the annual membership fees to be paid by the Full Members to the association, taking into account:

(i) the price of the agreement with the supplier of the database, i.e. the fixed costs for the actual database and the high impact reports (together the "**Core Data Set**"); and

(ii) the administrative costs for running the International Horizon Scanning Initiative (the "**Overhead Costs**"), calculated in accordance with section 4 of the Internal Regulations;

The annual membership fees for Full Members, as calculated by the Board of Directors in accordance with the previous paragraph, can increase with 2% of the membership fee per year, without such an increase requiring prior approval by the General Meeting. In case the annual membership fees for Full Members would need to increase with more than 2% of the previous annual membership fees, the Board of Directors will notify the Full Members thereof through registered letter. An actual increase of the annual membership fees of more than 2% of the previous membership fees for Full Members can only validly be decided upon by the General Meeting, with the same attendance quorum and majority as specified in paragraph 2 of this Section. An actual increase of the annual membership fees of more than 5% of the previous membership fees needs to be unanimously approved by the General Meeting, whereby at least half of the Full Members needs to be present or represented. In the event that less than half of the total number of Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide as well as accept the changes with the unanimity specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

In addition, the Board of Directors determines at its own discretion the membership fees to be paid by the Joined Members to the association.

Section 20. Resignation – Suspension - Exclusion

Without prejudice to Section 8, paragraph 3, each Full Member can resign from the association at any time, by means of a notification by registered letter to the Chairperson.

Each Affiliated and Joined Member can resign at any time as a member of the association by means of a notification by registered letter to the Chairperson.

A Full Member who no longer meets the capacity requirements mentioned in Section 7 automatically loses the status of Full Member.

An Affiliated or Joined Member who no longer meets the capacity requirements mentioned in Section 11 orSection 15 automatically loses the status of Affiliated or Joined Member.

A member is legally regarded as resigning if it has not paid its membership fee within six (6) months after the date on which the membership fee has become due and payable and continued to be in default of paying the membership fee (or the unpaid part thereof) within thirty (30) days after the Board of Directors has given notice to the relevant member by registered letter.

At the proposal of the Board of Directors, the General Meeting may, by means of a secret ballot, decide to exclude a Full Member. The General Meeting may exclude a Full Member, inter alia, if the member concerned acts contrary to the objectives of the association, has committed a serious shortcoming in respect of its obligations as a member, seriously harmed the interests of the association or sustainably damaged the reputation of the social security sector. The Full Member whose exclusion is proposed has the right to be heard by the General Meeting. The decision to exclude a Full Member shall only be validly adopted if at least two-thirds of the total number of Full Members is present or represented and this resolution is adopted with a 80% majority of the votes cast by the Full Members present or represented.

If the Board of Directors decides to propose the exclusion of a Full Member, it may suspend the member concerned pending the decision of the General Meeting on the exclusion.

The Board of Directors may decide to exclude Affiliated or Joined Members. The Board of Directors may exclude an Affiliated or Joined Member if, inter alia, the member concerned acts contrary to the objectives of the association, has committed a serious shortcoming in respect of its obligations as a member, seriously harmed the interests of the association, sustainably damaged the reputation of the social security sector or has a conflict of interest in relation to the tender and/or contractual process. The Affiliated or Joined Member whose exclusion is proposed has the right to be heard by the Board of Directors.

A member who resigns, is suspended or is excluded, cannot claim the assets of the association and is not entitled to the reimbursement of paid membership fees. The outstanding membership fees of a Full Member who resigns, is deemed to resign or is excluded, before the expiration of the Minimum Duration of Membership, as specified in the last paragraph of Section 8, remain due for the entire remaining period of the Minimum Duration of Membership, whereby the Board of Directors can however decide to waive the share of these membership fees that covers the Overhead Costs. The outstanding membership fees of a Joined Member who resigns, is deemed to resign or is excluded, remain due for the entire financial year in which the resignation, suspension or exclusion took place.

A Full Member who resigns or is deemed to resign, before the expiration of the Minimum Duration of Membership, retains the right to access and use the database in accordance with the terms and conditions of the database, during the entire remaining period of the Minimum Duration of Membership, provided that it has paid the outstanding membership fees in accordance with the above paragraph and with Section 19.

Each Affilated Member shall be deemed to have resigned as an Affiliated Member of the association, if the membership of the Full Member that is established in the same country, has ended.

Section 21. <u>Rights of members in connection with assets of the association</u>

No member can exercise any claim on the assets of the association on the basis of the sole capacity of member.

III. GENERAL MEETING

Section 22. General Meeting - Composition

The General Meeting consists of Full Members and Joined Members, as well as of invited Affiliated Members.

Only the Full Members are entitled to vote. The Joined Members and invited Affiliated Members can attend the General Meeting without having any voting rights.

Each Full Member or Joined Member can grant a proxy to another Full Member or Joined Member respectively, to participate in the General Meeting. However, a Full Member or Joined Member cannot represent more than one other Full Member or Joined Member, at a meeting of the General Meeting. In addition, each Full Member can also grant a proxy to an Affiliated Member that is established in the same country as the Full Member, to participate in the General Meeting.

The General Meeting is chaired by the Chairperson or, in his absence, by the Vice-Chairperson.

Section 23. General Meeting - Powers

The following powers can only be exercised by the General Meeting:

a) the amendment of the articles of association;
b) the appointment and dismissal of the directors;
c) the appointment and dismissal of the statutory auditor and the determination of his remuneration;
d) the discharge of duties to the directors and the statutory auditor;
e) the approval of the budget and of the annual accounts;
f) the dissolution of the association;
g) the admission of a Full Member;
h) the exclusion of a Full Member;
i) the conversion of the association into another legal form;
j) the determination and modification of the Formula for Repartition;
k) the selection and award of the tender concerning the database;
l) the approval of the terms and conditions for using the database and of material modifications of the terms and conditions for using the database ;
m) the general decision that the Board of Directors can start hiring staff on behalf of the association;
n) all other powers reserved to the General Meeting pursuant to the Act, the articles of association or the internal regulations.

Section 24. General Meeting - Meetings

The annual General Meeting shall be held at the registered office or at the place indicated in the convocation on the first Friday of June. If this day is a public holiday, the annual General Meeting will take place on the next working day at the same time.

The General Meeting is convened by the Chairperson or by a majority of the members of the Board of Directors. The Chairperson must convene the General Meeting within twenty-one (21) days when at least three Full Members so request. The General Meeting will be held no later than the fortieth day after this request.

The convocation shall be sent to all Full Members and Joined Members at least fifteen (15) days prior to the date of the General Meeting, if the General Meeting will physically deliberate, and eight (8) days prior to the date of the General Meeting, if the General Meeting will deliberate by video or telephone conference. The convening notice contains the agenda of the General Meeting. The convocation can take place in any form. If the General Meeting is to deliberate and decide on an amendment to the articles of association, the changes will be explicitly mentioned in the convocation.

Each proposal signed by at least one fifth of the Full Members is put on the agenda of the next General Meeting. If the convening notice for the next General Meeting has already been sent, the proposal will be put on the agenda of the next General Meeting following the already convened General Meeting.

The Chairperson ensures that minutes are prepared for each meeting of the General Meeting. All minutes are signed by the Chairperson. The minutes are kept in a minutes register. All members will receive a copy of the minutes within four weeks after each meeting.

Section 25. General Meeting – Quorum and voting

The Full Members are each entitled to one vote.

a) General decisions

The decisions of the General Meeting are taken by a simple majority of the votes cast by the Full Members present or represented, unless otherwise stated in these articles of association.

Abstentions or blank votes and invalid votes are not included in the calculation of the majority at the General Meeting.

b) Decisions regarding the selection and award of the tender

The General Meeting can only validly deliberate and decide on the selection and award of the tender concerning the database if all Full Members are present or represented. The selection and award of the tender concerning the database must be unanimously approved. In the event that not all Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide as well as accept the changes with the unanimity specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

c) Decisions regarding the amendment of the articles of association and the Formula for Repartition

The General Meeting can only validly deliberate and decide on an amendment to the articles of association if at least half of the total number of Full Members are present or represented. An amendment of the articles of association, including changes to the purpose and to the Formula for Repartition, must be approved with a 80% majority of the votes cast by the Full Members present or represented. In the event that less than half of the total number of Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide, as well as accept the changes with the majority specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

d) Decisions regarding the agreement with the database supplier

The General Meeting can only validly deliberate and decide on the transfer of the maintenance of the database to another supplier, the termination of the agreement or any other fundamental changes to the agreement, if at least two-thirds of the total number of Full Members are present or represented. The aforementioned decisions must be approved with a 80% majority of the votes cast by the Full Members present or represented. In the event that less than two-thirds of the total number of Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide with the majority specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

e) Decisions regarding the terms and conditions of the database

The General Meeting can only validly deliberate and decide on the approval of the terms and conditions of the database and modification of the terms and conditions of the database, if at least half of the total number of Full Members are present or represented. The aforementioned decisions must be approved with a 75% majority of the votes cast by the Full Members present or represented. In the event that less than half of the total number of Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

The General Meeting can deliberate by video or telephone conference, as long as all participants are able to express themselves and are intelligible to all other participants.

In the event of a tie, the Chairperson has a decisive vote.

By derogation to the preceding rules on the functioning of the General Meeting, a General Meeting can be validly held by at least two members of the Board, in the presence of a notary, without any convening notice or quorum being required, in case a special meeting of the General Meeting is required to adopt modifications to the articles of association of the association which must be recorded in a notarial deed pursuant to applicable law, provided that these modifications have

been previously approved by a General Meeting convened and held in accordance with the functioning of an (extra)ordinary meeting of the General Meeting.

IV. BOARD OF DIRECTORS

Section 26. Board of Directors – Composition

The association is managed by a Board of Directors composed of at least two (2) and maximum five (5) directors, who may or may not be Full Members of the association. Each director is appointed from a list of candidates nominated by the Full Members and, in case a director is not also a Full Member of the association, this director should be professionally active within the organization of one of the Full Members.

As long as the Members of the Beneluxa initiative are members of the association, at least two (2) members of the board will be appointed from a list of candidates nominated by the Members of the Beneluxa initiative (the "**Beneluxa Directors**"). In case only two Members of the Beneluxa initiative are still members of the association, at least one (1) Beneluxa Director will be appointed.

The directors are appointed by the General Meeting, taking into account the nomination rights described above, by a simple majority of the votes cast by the Full Members present or represented.

The directors shall not be remunerated for their mandate.

When a legal entity takes on a mandate as a director, the legal entity appoints a natural person as permanent representative who is charged with the execution of that mandate in the name and on behalf of the legal entity. The legal entity may not terminate the permanent representation without simultaneously appointing a successor. The rules of disclosure for the appointment and termination of the legal entity's mandate also apply to its permanent representative.

Section 27. Board of Directors – Chairperson – Vice-Chairperson

The Board of Directors appoints among the Beneluxa Directors a Chairperson, as long as there is at least one Beneluxa Director and insofar as the Beneluxa Director in question is willing to accept this mandate, and can appoint among all directors a Vice-Chairperson, who will perform the duties assigned to them by virtue of the articles of association or internal regulations. They also fulfill the tasks that the Board of Directors instructs them.

The Chairperson is appointed for a term of no more than three (3) years, which can only be renewed once.

The Vice-Chairperson shall be appointed for a term of no more than three (3) years, which can only be renewed once.

The Chairperson or Vice-Chairperson can voluntarily decide to cease his mandate as a Chairperson or Vice-Chairperson, by means of a notification by registered letter to the Board of

Directors. The Chairperson or Vice-Chairperson is obliged to fulfill his mandate after his resignation until it is reasonably possible to provide for his repalcement.

Without prejudice to his or her other powers under these articles of association, the Vice-Chairperson may exercise the powers of the Chairperson in all cases where the Chairperson is unable to attend.

Section 28. Board of Directors – Duration of the mandate

The directors are appointed for a term of no more than three (3) years, which can only be renewed once. Their mandate expires at the end of the annual General Meeting that takes place during the third year after their appointment.

The directors can be dismissed at any time by the General Meeting by a simple majority of the votes cast by the Full Members present or represented.

Each director can voluntarily resign by means of a notification by registered letter to the Chairperson. A director is obliged to further fulfill his mandate after his resignation until it is reasonably possible to provide for his replacement.

Each director, who is nominated by a Full Member of the association, shall be deemed to have resigned as a director of the association, if the membership of the Full Member concerned has ended or if he or she is no longer professionally active within the organization of the Full Member concerned .

In the event of death, resignation or dismissal of a director, the Board of Directors can appoint a successor, as the case may be, after consultation with the Members of the Beneluxa initiative who proposed to appoint the withdrawing director (insofar as the Members of the Beneluxa initiative are still members of the association). The General Meeting must ratify that decision at its next meeting. The director so designated shall continue the mandate of the person he is replacing.

Section 29. Board of Directors – Powers

The Board of Directors is authorized to perform all acts of internal management that are necessary or useful to achieve the purpose of the association, with the exception of those activities for which, in accordance with the Act, these articles of association or the internal regulations, the General Meeting is exclusively authorized.

Without prejudice to the obligations arising from collegial management, in particular consultation and supervision, the directors can divide the management tasks among themselves. Such division of tasks cannot be enforced against third parties, even after it has been made public. Failure to comply will jeopardize the internal liability of the director(s) involved.

The Board of Directors may delegate part of its management powers to one or more natural or legal persons without this transfer being able to relate to the general policy of the association or the general management authority of the Board of Directors. Subject to these conditions, the Board

of Directors may, among other things (without limitation), delegate part of its management powers to the Chairperson, the Managing Director or to a Full Member.

Section 30. Board of Directors – Meetings, deliberations and decisions

The Board of Directors meets after convocation by the Chairperson whenever the interests of the association so require and at least once every quarter. The Chairperson must convene the Board of Directors whenever at least one third of the members of the Board of Directors so request. The persons who request the Chairperson to convene a meeting of the Board of Directors determine the items they wish to place on the agenda.

The Board of Directors is chaired by the Chairperson or, in his absence, by the Vice-Chairperson. The meeting is held at the headquarters of the association or at any other place mentioned in the convocation.

The Board of Directors may invite one or more third parties to take part in certain meetings with an advisory vote and may, for that purpose, include a procedure in the internal regulations.

The Board of Directors can only deliberate and decide when at least the simple majority of its members is present or represented. Unless otherwise provided in these articles of association, the decisions are taken by simple majority of the votes cast by the members of the Board of Directors present or represented. In the event of a tie, the Chairperson or the Vice-Chairperson has a decisive vote.

Abstentions, blank votes or invalid votes are not included in the calculation of the majority at the Board of Directors.

The Chairperson strives to reach a consensus during the deliberations of the Board of Directors.

The Board of Directors can only validly deliberate and decide on the urgent termination of the agreement with the supplier of the database or on any other urgent fundamental changes to the agreement with the supplier of the database if at least half of the directors are present or represented. The decision must be approved with a 75% majority of the votes cast by the directors present or represented. If the aforementioned decisions are not urgent, but permanent, the prior approval of the General Meeting is required, with a 80% majority of the votes cast by the Full Members present or represented.

Subject to the prior approval by the General Meeting, with a 75% majority of the votes cast by the Full Members present or represented, the Board of Directors can only validly deliberate and decide on material changes to the terms and conditions of use of the database, if at least half of the directors are present or represented. The decision must be approved with a simple majority of the votes cast by the directors present or represented.

The Chairperson ensures that minutes are prepared for each meeting of the Board of Directors. All minutes are signed by the Chairperson. The minutes are kept in a minutes register.

The Board of Directors can deliberate by video or telephone conference, as long as all participants are able to express themselves and are intelligible to all other participants.

Each director can grant a proxy to another director to participate in the deliberation and the vote. However, a director cannot represent more than two (2) other directors at a meeting of the Board of Directors.

In exceptional cases, when urgent necessity and the interests of the association so require, the decisions of the Board of Directors can be taken by written decision of the directors.

If a director, directly or indirectly, has an interest that conflicts or may conflict with a decision regarding the tender and/or contractual process, or any other matter related to the management of the association, that falls under the authority of the Board of Directors, the director in question must inform the other directors thereof before the Board of Directors takes a decision on the matter. The Board of Directors may decide to convene a General Meeting in order to discuss the (possible) conflict of interests and the actions to be taken.

V. DEPARTMENTS, COMMITTEES AND WORKING GROUPS

Section 31. Departments, committees and working groups

The Board of Directors may, under its responsibility, set up special departments, section meetings, commissions, committees, working groups and task forces under whatever name and charge them with specific matters, taking into account the limitations of the articles of association to the delegation of authority, representation of the association and the provision of proxies. The Board of Directors can delegate this power under its responsibility to another body.

The Board of Directors can also set up such commissions, committees, working groups and task forces in collaboration with the Full Members.

Section 32. Composition, powers and operation

The Board of Directors determines the composition, powers and operation of the special departments, departmental meetings, committees and working groups that it establishes.

VI. DAILY MANAGEMENT – MANAGING DIRECTOR

Section 33. Managing Director - General Manager

The day-to-day management of the association as well as the external representation with respect to that day-to-day management can be entrusted to a natural or legal person who may or may not be a member of the Board of Directors or a member of the association. This person bears the title "Managing Director" if he is also a director, or "General Manager" if he is not a director.

The Board of Directors appoints the Managing Director or the General Manager. The appointment of the Managing Director or the General Manager is for an indefinite period of time. The Managing

Director or the General Manager can be dismissed by the Board of Directors at any time without having to give any reasons.

The Managing Director or the General Manager is charged with the day-to-day management of the association, the leadership and the management of the staff and the fulfillment of all other duties assigned to them by the articles of association or the internal regulations or by the Board of Directors. The Managing Director or the General Manager represents the association in accordance with the powers granted to him by the articles of association or by the Board of Directors.

When a legal entity takes on a mandate as a Managing Director or as a General Manager, he appoints a natural person as permanent representative who is charged with the execution of that mandate in the name and on behalf of the legal entity. The legal entity may not terminate the permanent representation without simultaneously appointing a successor. The rules of disclosure for the appointment and termination of the legal entity's mandate also apply to its permanent representative.

VII. LIABILITY OF DIRECTORS AND PERSONS RESPONSIBLE FOR DAY-TO-DAY MANAGEMENT

Section 34. No personal liability

The directors and the General Manager are not personally held by the commitments and actions of the association.

In respect of the association and towards third parties, their responsibility is limited to the fulfillment of the task given to them in accordance with common law, the provisions of the Act and in the articles of association.

VIII. REPRESENTATION

Section 35. General power of representation

As a collegial body, the Board of Directors represents the association in all acts. The Board of Directors represents the association by the majority of its members.

Without prejudice to the general power of representation of the Board of Directors as a collegial body, the association is also represented by the Chairperson, or Vice-Chairperson, and one other Director acting jointly.

Within the limits of day-to-day management, the association is also represented by the Managing Director or the General Manager.

Section 36. Proxies

The Board of Directors can appoint special proxy holders. Only special and limited proxies for specific or a series of specific legal acts are permitted. These special proxy holders only bind the association within the limits of the proxy granted to them.

The Managing Director and the General Manager may appoint special proxy holders within the limits of day-to-day management. Only special and limited proxies for specific or a series of specific legal acts are permitted. These special proxies only bind the association within the limits of the proxy granted to them.

IX. FINANCIAL YEAR – STATUTORY AUDITOR - FINANCING - ACCOUNTING - RESERVE FUND

Section 37. Financial year

The financial year starts on 1 January and ends on 31 December.

Section 38. Statutory auditor

The General Meeting appoints a statutoty auditor among the members, natural or legal persons, of the "*Institut des Reviseurs d'Entreprises* / *Instituut der Bedrijfsrevisoren*", to the extent that there is a legal obligation to do so. The General Meeting also determines the remuneration of the statutory auditor.

The statutory auditor is responsible for checking the financial situation of the association, the annual accounts, the other accounts of the association and the regularity of the transactions in relation to the Act and the articles of association.

Section 39. Financing and accounting

The association can acquire funds in any way that does not violate the Act.

The accounting is conducted in accordance with the provisions and modalities of the Act.

The annual accounts are drawn up and published in accordance with the provisions of the Act.

The Board of Directors submits an annual report, the annual accounts of the previous financial year and a proposal for a budget to the annual General Meeting for approval.

X. DISSOLUTION AND LIQUIDATION

Section 40. Dissolution

The General Meeting decides on the dissolution of the association.

The General Meeting shall decide on the dissolution of the association by a majority of four fifths of the votes cast by the Full Members present or represented and on the condition that at least two thirds of the Full Members are present or represented.

If this quorum is not met at a first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide with the majority specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

Section 41. Liquidation

If the dissolution proposal is approved, the General Meeting will appoint one or more liquidator(s) of which it will define the assignment with due observance of the provisions of the Act. This decision can be made in accordance with the Full quorum and majority requirements.

Section 42. Announcements

All decisions regarding the dissolution, the liquidation conditions, the appointment and termination of the mandate of the liquidators, the termination of the liquidation and the destination of the net assets will be announced in accordance with the Act.

Section 43. Destination of the net assets at dissolution

In the event of dissolution, the General Meeting will allocate the net assets of the association to one or more non-profit institutions with a similar purpose, subject to the reimbursement to each member of the nominal value of its membership fees paid in accordance with Section 19to the extent not yet used.

Under no circumstances can the members of the association claim any assets of the association.

XI. INTERNAL REGULATIONS

Section 44. Internal regulations

The General Meeting or, within its powers, the Board of Directors, may supplement or further specify the articles of association by means of internal regulations (under whatever name). Such internal regulations shall be adopted with the ordinary quorum and majority requirements, unless the articles of association prescribe otherwise. The Board of Directors ensures that the internal regulations are brought to the attention of the members.

Annex 1 to Part 2: Guidance document Articles of Association

GUIDANCE DOCUMENT

on the functioning of the International Non-Profit Association IHSI

1. Introduction – context of use of this Guidance Document

This Guidance Document aims to provide the interested countries with clarifications in relation to the corporate documents that underly IHSI (by-laws, internal regulations and adherence forms, hereinafter together the IHSI corporate documents) and generally addresses the comments provided by the countries until 19 July 2019.

Please note that this Guidance Document is not legally binding and does not create rights and obligations. It is of an explanatory nature only.

2. International non-profit association as legal form

IHSI has been structured as a Belgian international non-profit association (AISBL) and has been incorporated in front of a Belgian notary public on 5 July 2019. The by-laws of IHSI are thus governed by Belgian law. Any disputes arising out of or in relation to these by-laws will be settled by the competent Belgian courts. The tender process itself will be governed by both Belgian and European law, as well as by, insofar as applicable, GPA rules.

The IHSI corporate documents are drafted in the spirit of an agile, fast-working international collaboration between European and non-European countries. The current drafts constituted indispensable tools to kick-off the project and to enable the swift incorporation of IHSI, pending the (parliamentary) approval by all participating countries of their adherence and of the ultimate governance of IHSI. Amendments to the corporate documents remain thus possible at any time (taking into account that changes to the by-laws need to be approved by an 80% majority of the votes cast in the General Meeting and that some changes to the by-laws need to be laid down in a notarial deed). Currently, a general meeting for the approval of a revised text of the by-laws and the internal regulations is scheduled on 29 October 2019.

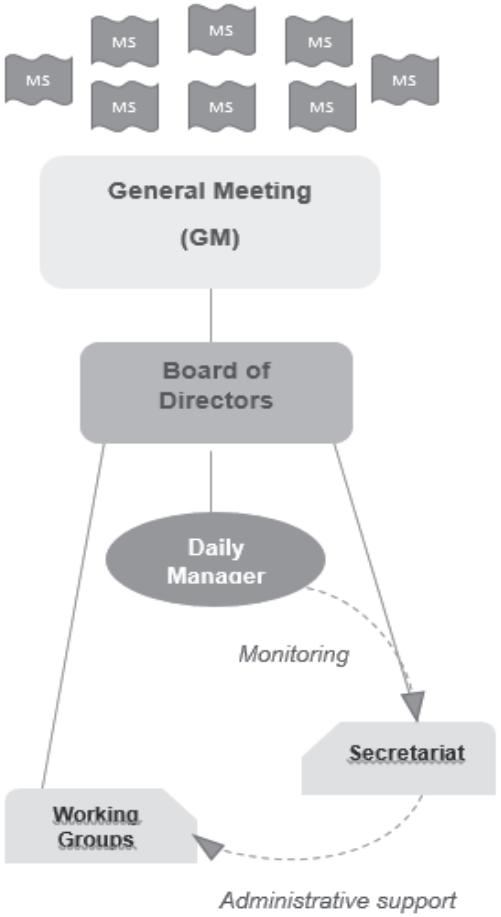

3. Membership

IHSI is a member-based, democratic organization – the participating countries retain ultimate control over the functioning and operations of the association.

IHSI has three categories of members:

(1) the Full Members, which are healthcare organizations representing the participating countries;
(2) the Affiliated Members, which are (sub)national bodies nominated by the Full Members; and
(3) the Joined Members, which are international or European institutions or non-profit entities that are active in the field of social security, pharma or healthcare (e.g. WHO).

3.1. Full Members: Adherence

Full Members can adhere through the signing of an adherence form, thereby agreeing with the by-laws, internal regulations and the Formula for Repartition of IHSI. The adherence form will be circulated in execution form to all interested countries. To this adherence form, two important annexes need to be attached:

(1) an outline of the decision-making process for the approval by the competent national authority of the adherence by the candidate Full Member; and
(2) a letter of recommendation of the Minister that is responsible for pharmaceutical care and medical devices of the country where the candidate Full Member is established – a Full Member is indeed a representative of the participating country and therefore, there can only be one such representative per country.

3.2. *Full Members: Exceptional Withdrawal*

Once the adherence form is signed and has been accepted by the General Meeting, the Full Member still has an exceptional possibility to withdraw from IHSI, subject to several strict conditions, as set out in the adherence form. Full Members should have the exceptional possibility to withdraw if :

- it appears, at the end of the tender procedure, that the member's yearly financial participation will exceed a predetermined threshold (calculated in accordance with the Formula for Repartition); or
- the necessary parliamentary, governmental or any other approval required in accordance with the outline of the national decision-making process, as annexed to the adherence form, has not been obtained; or
- if the objective of the association has been substantially modified (which is of course a rather theoretic situation, as the clear and unanimously supported purpose of IHSI is the horizon scanning).

If one of these conditions has been met, the Full Member should invoke the activation of the exceptional withdrawal within four weeks as of receiving the results of the evaluation of the final offers in the tender procedure. As a result of this timely invocation, the withdrawing Full Member will not be obliged to take on a share in the financial burden of the agreement with the database supplier and can step out of IHSI without any financial consequences.

PROP. 2019/20:1 UTGIFTSOMRÅDE 9 Bilaga

3.3. *Full Members: Minimum Duration of Membership, rights and obligations*

If the Full Member cannot rely on one of these early withdrawing conditions, or does not rely on it within the prescribed grace period, the Full Member will be financially bound to IHSI for a minimum duration that is equal to the entire duration of the agreement with the database supplier (probably 4 to 5 years) (the **"Minimum Duration of Membership**"):

- The Full Member will still be able to resign as a member of IHSI at any time, implying it will no longer participate in the organs and bodies of IHSI.
- However, the resigning Full Member will not be liberated from its minimum financial commitment towards IHSI and towards the other participating countries, being taking on a share of the costs of the multi-year-agreement with the database supplier (i.e. the costs for the actual database and the high impact reports, together the "**Core Data Set**").

This minimum financial commitment is required in order to be able to award the tender and to run the database, without risking a deficit in the longer term (as the contract price for the Core Data Set is fixed). The membership fees of the Full Members only cover the fixed costs for the Core Data Set[2], i.e. the database, and the high impact reports, as will be set out in the tender documentation. If a Full Member would exceptionally like to acquire an additional analysis, on top of the Core Data Set, from IHSI, IHSI will invoice this additional task separately to the Full Member in question – such invoices will not be considered to be part of the membership fees covering the costs for the Core Data Set.

The Full Members will have full access to the database for the entire Minimum Duration of Membership, even if they resign earlier – the right to access the database is thus linked to the financial contribution of the Full Member. This also implies that, if the Full Member fails to pay its membership fees, it can be denied further access to the database by the Board of Directors (without this withdrawal of access releasing the Full Member from its duty to pay the remaining membership fees for the entire Minimum Duration of Membership).

3.4. *Affiliated Members: adherence, rights and obligations*

Institutions or agencies

(1) that are established in the country of a Full Member,
(2) that meet the capacity requirements for Affiliated Members; and
(3) whose accession as Affiliated Members is proposed and their participation in IHSI monitored by the Full Member that is established in the same country,

are automatically admitted by the Board of Directors as Affiliated Members.

Affiliated Members are granted full access to the database, without, however, being required to pay a membership fee for this access. These Affiliated Members will of course still be required to respect the terms and conditions of use of the database and cannot disseminate or publish any of the obtained information without the consent of the Full Member who proposed its accession.

3.5. *Joined Members: adherence, rights and obligations*

Joined Members have more limited rights and obligations than Full Members. They will also be required to pay a membership fee, which can be freely determined by the Board of Directors. This membership fee will however, at first instance, not be used to cover the costs of the agreement with the database supplier, but rather to cover the operational costs of IHSI and to build up reserves. The Joined Members are granted full or partial access to the database, depending on the

[2] As well as the overhead costs, as specified under (10).

decision of the Board of Directors in this respect, at the occasion of the admission decision. For Joined Members, their access rights to the database are, just like for Full Members, linked to the proper payment of their membership fees.

4. Dispute handling

If there is a disagreement between the members of IHSI, or if the members have questions or remarks about certain decisions of the Board of Directors, the tools to resolve these disputes are the following ("**dispute resolution mechanisms**"):

- The General Meeting can be convened upon the request of three Full Members – the Full Members who request the convocation, need to set the agenda of this General Meeting and can thus include an agenda item regarding the dispute at hand, in order to have an open debate about the dispute with the other Full Members, and, if necessary, a vote in the General Meeting in order to resolve the concerned issue. In addition, each proposal signed by at least one fifth of the Full Members is put on the agenda of the next General Meeting.
- It is possible for the General Meeting to exclude a Full Member, if the Full Member, e.g., acts contrary to the objectives of the association, has committed a serious shortcoming in respect of its obligations as a member, seriously harmed the interests of the association, etc. This decision requires an attendance quorum of two-thirds of the total number of Full Members and an 80% majority of the votes cast.
- On the occasion of a General Meeting, it is also possible for the Full Members to convene the Board members in parallel, in order to hold them to account about a matter of concern for the Full Members.

5. General Meeting

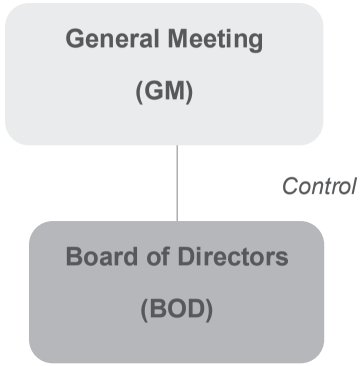

The General Meeting is the democratic organ of IHSI, in which all members have an opportunity to speak, and is by law the general *leading* body, that takes the key decisions for the functioning of the association, such as the award of the tender, the admission of a Full Member, the approval of the budget and the annual accounts, etc. The General Meeting has control over the Board of Directors through, i.a., its competence to appoint or dismiss the members of the Board, to the full extent of its discretion.

At the General Meeting, each Full Member has one vote. Joined members have the right to attend the meeting and Affiliated Members can be invited to the General Meeting, without however having any voting rights. At the General Meeting, each Full Member can give a proxy to another Full Member to represent it. A Full Member cannot represent more than one other Full Member. The same applies for the Joined Members, who can be represented by another Joined Member. In addition, a Full Member can give a proxy to an Affiliated Member, that is established in the same country as the Full Member.

The General Meeting is convened at least once a year by the Chairperson, or by a majority of the Board members or upon request of at least three Full Members, no later than (15 or) 8 days before the (physical) meeting The meeting can be held physically, at any place indicated in the convocation notice, or through video or telephone conference, as long as all Full Members can express themselves in an intelligible manner. It is also possible to let certain Full Members participate through video or telephone conference in a physical meeting.

PROP. 2019/20:1 UTGIFTSOMRÅDE 9 Bilaga

In principle, the General Meeting decides with a simple majority of the votes cast by the Full Members present or represented, but a range of special majorities (e.g. unanimity, 80% majority, 75% majority) is provided for significant decisions.

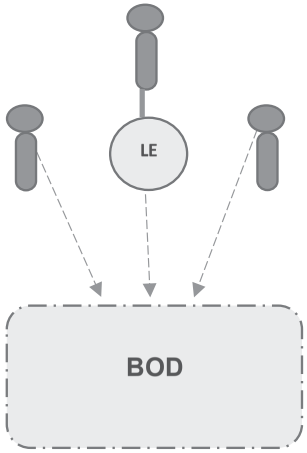

6. Board of Directors

The Board of Directors is

- the executive organ of IHSI, that takes the operational decisions within the framework and in execution of the decisions of the general leading body, i.e. the General Meeting.
- is held accountable by the General Meeting – the General Meeting can decide to dismiss the Board members at any time in case the General Meeting would not be satisfied with their management.

The possibility to dismiss a director at any time, even if the director is appointed for a definite term, is general Belgian legal practice – the inclusion of dismissal criteria is unusual and undesirable for the obvious reason that the General Meeting would be hampered in dismissing a director, who is not properly managing the association in her view, because the strict statutory conditions to dismiss the director have not been met.

The composition and functioning of the Board of Directors is as follows:

- 3, maximum 5, members (to enable the Board to act in a flexible and agile operational manner);
- each Board member is appointed from a list of candidates nominated by the Full Members. At least two Board members should be appointed from a list of candidates nominated by the members of the Beneluxa Initiative (as long as they are members of the association);
- each Board member is a natural person or legal entity who is (1) a Full Member of IHSI, or (2) is professionally active within the organization of one of the Full Members.
- a Board member who is a legal entity is obliged to appoint a natural person as its permanent representative, who is charged with the execution of the mandate in the name and on behalf of the legal person;
- meets at least once every quarter;
- convened by the Chairperson or by at least one third of the Board members;
- decisions can only be taken if at least half of the Board members is present or represented and if there is a simple majority of the votes cast. A special majority is provided for certain important decisions.

7. Daily Manager

The Board of Directors delegates the daily management to a daily manager, who is responsible for all actions and decisions that are needed in the daily life of IHSI. The daily manager leads and supervises the Secretariat in its activities. This daily manager may or may not be a Board member and can be a

natural person or a legal entity. In case the daily manager is a legal entity, the same principles apply as set out above under (6). A conflict of interests procedure is provided in the internal regulations, in case a conflict would, as the case may be, arise between a person in his capacity of daily manager, and in his capacity of director of IHSI.

The daily manager is appointed by the Board of Directors and can be dismissed by the Board of Directors, at any time, without having to give any reasons, in accordance with general Belgian legal practice. If the daily manager is also bound by a management or an employment agreement with IHSI, the termination clauses in these agreements will of course need to be respected.

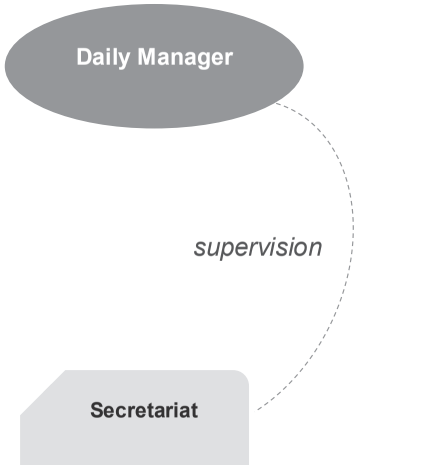

8. Secretariat – composition and competences

The Secretariat is responsible for the administrative management of the association, in cooperation with the daily manager. It is appointed by the Board of Directors and supervised by the daily manager.

In particular, without being exhaustive, the Secretariat is (together with the daily manager) responsible for the following:

- working out proposals concerning the aims and the strategy of the association;
- monitoring the Working Groups; informing the Working Groups on all the association's matters relevant to their area of responsibility.
- taking care of the bookkeeping of the association and the preparation of payments.
- deciding on expenses that are in line with the budget approved by the General Meeting, upon prior approval by at least one director.
- administrating and preserving the relevant documents and other data carriers concerning the activities of the association
- preparing and coordinating annual and other reports related to the operations of the association
- preparing and planning General Meetings and Board meetings

Certain actions require prior written approval of at least one director (such as the effectuation of payments above a given amount during the first year after incorporation of IHSI and the opening or closing of bank accounts).

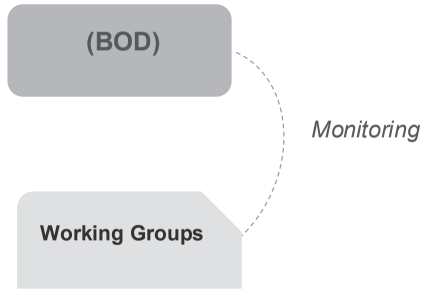

9. Working Groups – composition and competences

The Working Groups are responsible for conducting research about specific, specialized topics, such as innovation, and formulate recommendations in the framework of this research to the Board of Directors. A Working Group is set up by the Board of Directors and supervised by the Board of Directors: the Board

PROP. 2019/20:1 UTGIFTSOMRÅDE 9 Bilaga

of Directors has final responsibility for the work delivered by the Working Groups and shall regularly report on the functioning of the Working Groups to the General Meeting. As the General Meeting approves the annual budget of IHSI, it is logical that the Board of Directors can only set up Working Groups, insofar as the operational costs for these Working Groups stay within the budget – if the anticipated costs related to the functioning of the Working Groups could significantly impact the budget, the Board submits these costs for prior approval to the General Meeting.

10. Financial governance

As explained above, a minimum financial commitment will be required from the Full Members through means of the payment of membership fees, that are calculated in accordance with the Formula for Repartition. The Formula for Repartition is established by the General Meeting and constitutes the allocation key for the costs of the agreement with the database supplier, i.e. the costs for the Core Data Set, and the costs for the administrative running of IHSI (that are not directly related to the costs in relation to the tender, hereinafter "overhead costs"). Overhead costs are set to start in the first year of 5% of the total amount of the costs for the Core Data Set, but must not exceed 7% of the total Core Data Set value, without approval of the General Meeting (see below). The Formula for Repartition will be an annex to the internal regulations and to the adherence form - the participating countries will thus be fully informed upfront of the envisaged allocation key. Taking into account (1) the fixed price of the agreement with the database supplier, once the tender has been awarded and (2) the overhead costs of IHSI, calculated on the basis of the Core Data Set value, the Board of Directors determines the total amount of membership fees needed, calculates the individual membership fee per Full Member and communicates the specific fees to the Full Members.

The Board of Directors thus only has the competence to calculate and communicate the fees, taking into account the strict parameters that have been established by the General Meeting and the Full Members, and does not have any leeway in determining the specific amount of the membership fees. The modification of the Formula for Repartition can only be approved with an 80% majority of the votes cast by the Full Members present or represented at the General Meeting, whereby at least half of the Full Members should be present or represented. The annual membership fees can increase with a maximum of 2% of the membership fee per year, without prior approval of the General Meeting. An exceptional change to the Formula for Repartition should, as the case may be, be decided in the first quarter of the financial year in order to permit the Full Members to take the change into account in the national budgetary negotiations.

In principle, the risk for a deficit is very low, as the costs for the Core Data Set are fixed and known upfront, and the Full Members have committed themselves for the Minimum Duration of Membership to pay their (maximum) share in the financial burden of the Core Data Set. Any potential variable costs (such as the acquisition of an additional analysis by a Full Member from IHSI) will be invoiced separately and do not form part of the membership fees. An increase of the membership fees could only have the following (exceptional) causes: (1) an amendment request for the agreement with the database supplier is launched by the supplier, (2) the overhead costs for running IHSI are significantly higher than expected, (3) judicial proceedings result in a compensation obligation for IHSI. The situation under (1) will be tackled separately in the tender documentation and is highly exceptional. To cover the situations under (2) and (3), the following safeguards will be provided in the IHSI corporate documents:

- a notification obligation for the Board of Directors to all Full Members whenever there is a risk of an increase of the annual membership fee of more than 2% of the membership fee per year;
- an approval with an 80% majority by the General Meeting of every decision that would result in an increase of the annual membership fee of more than 2% (but less than 5%) of the membership fee per year
- a unanimous prior approval by the General Meeting of every decision that would result in an increase of the annual membership fee of more than 5% of the membership fee per year.

As regards accounting, the Board of Directors submits an annual report to the annual General Meeting and prepares the annual accounts. The General Meeting subsequently approves the annual accounts. IHSI will appoint a statutory auditor insofar as there is a legal obligation to do so.[3] In any case (whether there is a legal obligation for a statutory auditor or not), IHSI remains totally free to appoint an external bookkeeper, which (rather big) associations usually do (without this having to be specified as an obligation in the by-laws).

[3] Cf. Section 34 of the by-laws

PROP. 2019/20:1 UTGIFTSOMRÅDE 9 Bilaga

Part 3: Internal Regulations

Internal regulations

The founders of International Horizon Scanning Initiative adopted on 5 July 2019 pursuant to and by way of derogation of Section 44 of the articles of association of International Horizon Scanning Initiative, the internal regulations.

The General Meeting approved an amended version of the internal regulations pursuant to and by way of derogation of Section 44 of the articles of association of the International Horizon Scanning Intiative on 29 October 2019.

1. Definitions

All capitalized terms have the meaning given to them in the articles of association of International Horizon Scanning Initiative (hereinafter the “association”), unless otherwise indicated.

2. Members

2.1. The association consists of the following categories of members:
   a) Full Members; and
   b) Affiliated Members; and
   c) Joined Members.

2.2. The resignation, suspension or exclusion in accordance with the articles of association of a member remains possible at all times. A Full Member or Joined Member who resigns, is deemed to resign, is suspended or excluded, is not, however, released from its initial financial engagements and the resignation, suspension or exclusion shall in no way affect the obligation of the Full or Joined member in question to take on its share of the financial burden of the association, (i) as concerns the Full Member, for the entire Minimum Duration of Membership, in accordance with section 20, paragraph 9 of the articles of association, unless if the Full Member in question resigns pursuant to the realization of the condition subsequent, as included in the declaration of accession, and (ii) as concerns the Joined Member, for for the entire financial year in which the resignation, suspension or exclusion took place.

3. Bodies

3.1. The statutory bodies of International Horizon Scanning Initiative are the General Meeting, the Board of Directors and the Managing Director (or the General Manager).

3.2. The extra-statutory bodies of International Horizon Scanning Initiative are the working groups (under whichever name, hereinafter the "**Working Groups**") and the Secretariat.

4. Financial requirements

4.1. The General Meeting establishes the criteria for the repartition of membership fees amongst the members of the association (the "**Formula for Repartition**"). The Formula for Repartition is annexed to these internal regulations. The Formula for Repartition is established by the General Meeting and constitutes the allocation key between the Full Members for the costs of the agreement with the database supplier, i.e. the fixed costs for the actual database and the high impact reports (together the "**Core Data Set**"), and the costs for the administrative running of IHSI that are not directly related to the costs in relation to the tender (hereinafter the "**Overhead Costs**"). Overhead Costs are set to start in the first year after incorporation of the association as 5% of the total amount of the costs for the Core Data Set, but must not exceed 7% of the total Core Data Set value, without prior approval of the General Meeting.

4.2. If a Full Member would exceptionally like to acquire an additional analysis, on top of the Core Data Set, from the association, the Board of Directors will invoice this additional order separately to the Full Member in question. Such invoices for additional analysises will not be considered to be part of the membership fees.

4.3. The Board of Directors shall determine the total amount of the annual statutory membership fees, taking into account:

(i) the costs for the Core Data Set; and

(ii) the Overhead Costs, calculated in accordance with this section;

4.4. No membership fee is due by the Affiliated Members.

4.5. The Board of Directors determines the membership fees for Joined Members.

5. General Meeting

5.1. **Composition.** The General Meeting consists of the Ordinary Members and the Joined Members, as well as of the invited Affiliated Members, with the rights specified in the articles of association.

5.2. **Powers.** The General Meeting has the powers that the law and the articles of association grant it. The General Meeting is responsible, among other things, for the amendment of the articles of association, the approval of the annual accounts and the budget, and the appointment and dismissal of the directors.

5.3. The General Meeting decides whether the Board of Directors is allowed to hire staff on behalf of the association.

5.4. **Frequency of meetings.** The General Meeting meets at least once a year with a view to the approval of the annual accounts and budget.

6. Board of Directors

6.1. **Composition**. The Board of Directors is composed in accordance with the articles of association of at least 2 and maximum 5 directors, of which at least 2 directors will be appointed from a list of candidates nominated by the Members of the Beneluxa initiative ("**Beneluxa Directors**"), as long as they are members of the association. In case only two Members of the Beneluxa Initiative are still members of the association, at least one (1) Beneluxa Director will be appointed.

6.2. Each director, who is appointed from a list of candidates nominated by a Full Member of the association, undertakes to resign as a director of the association, if the membership of the Full Member concerned has ended or if he or she is no longer professionally active within the organization of the Full Member concerned.

6.3. **Powers.** The Board of Directors is authorized to perform all acts that are not reserved to the General Meeting by law or the articles of association.

6.4. The Board of Directors determines the general policy of the association in accordance with the law, including, but not limited to, the management of conflicts of interest.

6.5. Subject to the prior decision by the General Meeting to allow the Board of Directors to hire staff on behalf of the association, in accordance with art. 5.3, the Board of Directors recruits and dismisses the employees of the association.

6.6. The Board of Directors appoints and dismisses the members of the Working Groups and appoints a chairman of each Working Group amongst the members of this Working Group.

6.7. The Board of Directors may delegate within the limits of what is legally possible and under its responsibility a part of its powers to the Working Groups as set out under section 9 and under the conditions and modalities defined therein.

6.8. **Frequency of meetings**. The Board of Directors meets at least once every quarter.

7. Duration of mandates

7.1. The directors are appointed for a term of no more than three (3) years, which can only be renewed once. Their mandate expires at the end of the annual General Meeting that takes place during the third year after their appointment.

7.2. The Chairperson is appointed for a term of no more than three (3) years, which can only be renewed once.

7.3. The Vice-Chairperson shall be appointed for a term of no more than three (3) years, which can only be renewed once.

8. Chairperson and Vice-Chairperson

8.1. The Board of Directors appoints among its Beneluxa Directors a Chairperson, as long as there is at least one Beneluxa Director and insofar as the Beneluxa Director in question is willing to accept this mandate, and can appoint among all directors a Vice-Chairperson, who will perform the duties assigned to them under the articles of association or the internal regulations. They also fulfill the tasks that the Board of Directors instructs them.

9. Managing Director – General Manager – Secretariat

9.1. The Board of Directors appoints a Managing Director or General Manager.

9.2. The Managing Director or General Manager:
a) bears ultimate responsibility for the daily operation of International Horizon Scanning Initiative;
b) represents the association within the limits of the day-to-day management;
c) is responsible for the administrative follow-up of the association together with the Secretariat; and
d) organizes communication with press and media on sector matters.

9.3. The Board of Directors shall establish a Secretariat.

9.4. The Managing Director or the General Manager is, together with the Secretariat, in charge of the administrative management of the association.

9.5. In particular, the Managing Director or General Manager has the following responsibilities, whereby it is supported by the Secretariat:
- in collaboration with the Working Groups, working out proposals concerning the aims and the strategy of the association and ensuring that the association's objectives are pursued and that the association's strategy is implemented.
- monitoring and ensuring that the Working Groups are implementing their mandates; keeping the Working Groups informed on all the association's matters relevant to their area of responsibility.
- taking care of the bookkeeping of the association and the preparation of payments.
- deciding on expenses that are in line with the budget approved by the General Meeting, upon prior approval by at least one director.
- administrating and preserving the relevant documents and other data carriers concerning the activities of the association.
- preparing and coordinating annual and other reports related to the operations of the association.
- preparing and planning General Meetings and Board meetings.

9.6. During the first year after the date of incorporation of the association, the effectuation by the Secretariat of payments, as prepared by the Secretariat under the supervision of the

Managing Director or the General Manager, always requires the prior written approval of at least one director.

9.7. The opening or closing of bank accounts by the Secretariat, under the supervision of the Managing Director or the General Manager, always requires the prior written approval of at least one director.

9.8. If the Managing Director or General Manager, directly or indirectly, has an interest that conflicts or may conflict with a decision that falls under the authority of the Managing Director or General Manager, the Managing Director or General Manager must inform the Chairperson thereof, before he takes a decision on the matter. The Chairperson may decide to convene a meeting of the Board of Directors in order to discuss the (possible) conflict of interests and the actions to be taken.

9.9. If a member of the Secretariat, directly or indirectly, has an interest that conflicts or may conflict with a decision that falls under the authority of the Secretariat, the member concerned must inform the Managing Director or General Manager thereof, before he takes a decision on the matter. The Managing Director or General Manager may decide to convene a meeting of the Secretariat in order to discuss the (possible) conflict of interests and the actions to be taken.

10. <u>Working Groups</u>

10.1. The Board of Directors can set up, under its responsibility, Working Groups and will at least appoint a Working Group for the action point “Innovation” (hereinafter referred to as the “**Innovation Working Group**”).

10.2. For each Working Group, it is determined on which themes the Working Group should deploy.

10.3. Each Working Group is composed of a limited number of members, whereby the majority of its members will be representatives of the Members of the association, who are appointed by the Board of Directors and who have a particular interest in the matters falling within the competence of the Working Group in question and who can be expected to make a valuable contribution to these matters.

10.4. Each Working Group has a chairman, who is appointed by the Board of Directors.

10.5. The Innovation Working Group is responsible, among others, for:
a) evaluating the change proposals submitted by the selected supplier;
b) supervising the implementation of change proposals;
c) performing state-of-the-art analyses;
d) reporting/advising the Board of Directors on the progress and performance of the contract

10.6. Any reasonable costs and out-of-pocket expenses incurred by a member of a Working Group (who is not a representative of a member or director of the association) in the performance of his mandate as a member of the Working Group in question, can be reimbursed by the association, if agreed upon in advance by the Board of Directors in writing and subject to the receipt by the Board of Directors of evidencing documents.

10.7. Any operational costs related to the functioning of the Working Groups that could significantly impact the budget, as approved by the General Meeting in accordance with Section 23 (e) of the articles of association, should be submitted by the Board of Directors, to the General Meeting, for prior approval.

10.8. Members of a Working Group must be sufficiently mandated by their institution to decide on the agenda of the Working Group and actively contribute to the work.

10.9. The final responsibility for the proper functioning of Working Groups lies with the Board of Directors, which can, among other things, limit the size of a Working Group. The Board of Directors shall report on the functioning of the Working Groups to the General Meeting.

11. Decision-making

11.1. The Chairperson strives to reach a consensus during the deliberations of the Board of Directors.

11.2. If a consensus is not possible, decisions are taken with the majority prescribed by the articles of association (in principle a simple majority).

11.3. In the event of a tie, the Chairman has a decisive vote.

11.4. The Working Groups shall report on subjects with meaningful reputational, financial or strategic impact to the Board of Directors, for approval by the Board of Directors.

12. Tender and contractual process

12.1. The association is incorporated for the purposes of:

a) establishing, organizing, coordinating and managing the cooperation between its members with a view to facilitating the development, maintenance, consultation and exploitation of a database and/or related data, designed to (i) assist its users in gathering up to date, combined and extensive information regarding, in particular, new and emerging pharmaceutical products and medical devices and which can be particularly helpful in refining the pricing and reimbursement policies of the members' home country social security systems, and (ii) provide periodical information to the members in this respect;
b) setting up and managing the relevant tender and contractual processes relating to the development, maintenance, consultation and exploitation of the database and/or related data, assess these bids and ultimately award the relevant tender; and
c) manage the commercial relationship with the approved supplier of the database.

12.2. The tender and contractual process will be managed by the Board of Directors. All members will, per phase of the tender process, be informed by the Board of Directors about the state of affairs of the tender process and contractual process concerning the database.

12.3. The Board of Directors will, amongst others, and prior to the finalization thereof, consult the members about the draft cost book.

12.4. The selection and award of the tender concerning the database is decided by the General Meeting, who can only validly deliberate and decide if all Full Members are present or represented. The selection and award of the tender concerning the database must be unanimously approved. In the event that not all Full Members are present or represented at the first meeting, a second meeting can be convened that can validly deliberate and decide with the unanimity specified above, irrespective of the number of Full Members present or represented. The second meeting may not be held earlier than after a period of fifteen (15) days after the first meeting.

13. Final provisions

13.1. In the event of a conflict between any provision of these internal regulations and the articles of association, the provisions of the articles of association will take precedence.

13.2. The General Meeting or, within its powers, the Board of Directors can amend, supplement and cancel these internal regulations.

13.3. The assocation, its articles of association and its internal regulations are governed by Beligan law. Any disputes arising out of or in relation to the articles of association or these internal regulations will be settled by the competent Belgian courts. The association will adhere to the provisions of the GPA insofar as applicable and appropriate for the purpose and scope of the association.

13.4. The Full Members undertake to comply with the applicable state aid rules in their dealings with Affiliated Members and any other entities that are granted access to the database.

Part 4: Schedule of Requirements

The Schedule of requirements as shown here is the result of negotiations between the involved and interested parties. Certain elements in regards to their status as “must haves” might change during the tender preparations due to the nature of the legal requirements of the tendering procedure.

The overview given here is also provided for convenience as attachment in its original excel file format.

For full transparency further has been added as Annex 1 to Part 4 a document providing answers to all questions received from the individual member states representatives.

Please note for the Schedule of Requirements as presented here and in the separate excel file:

- For sheet 1 and 2 a column has been added, which is a clarification of what is asked of the Tenderer/Contractor and based on the description already provided. Reason for this is that based on comments from the legal advisors some of the descriptions were too vague, especially for a must have criteria
- Some of the “must haves” have been changed into should haves. The reason for this is that a must have criteria needs to be binary and cannot be vague. A “should have” criteria allows for more explanation and can serve for making award criteria later
- Deleted entries for reason of duplication: 11.4 (will be covered in selection criteria document later – with regards to IP), 13.2 (already described in 10.2), 13.4 (already described before in section on referencing), 31.5 (suggestion of Eubelius because it would be problematic to ask contractor to formulate constraints and assumptions themselves and then compare the offers).
- A specific document will follow later with the selection and award criteria. In this document attention will be paid to how Tenderers will be selected and on which basis the three best will be judged (award criteria). Further attention will be paid to two important issues: the data ownership and confidentiality of data. Members will be able to feedback on this at a later stage.

International Horizon Scanning Initiative IHSI

Introduction
The requirements for the tender "Horizon Scanning System (HSS)" are described on the next worksheets of this document.
You are requested to confirm in the column "Confirmation? (yes/no)" whether you are able to meet the specific requirement.

Structure of this document
In the this document the requirements are categorized in the following worksheets:
1. Analysis pharmaceuticals
2. Functional
3. Technical
4. Saas & Non-functional
5. Variables of fields
6. Projectplan

Requirements	
The requirements are divided into three categories:	
Must have	Product must meet these criteria.
	By answering with "no" the proposal is rejected. By answering with "yes" your proposed solution is eligible for award for this requirement.
Should have	It is highly desirable the product meets these critera. If not, the product is still useful. Further explanation can be given in the "Explanation" column.
Could have	Nice to have requirements for the product, if there is still time and budget available.

Minimum Viable Product (MVP)
A MVP is a product with enough features to satisfy early customers, and to provide feedback for future product development.
For each requirement is stated whether the requirement should be part of the MVP or that it can be realised in later products.

Standard or customized functionality
This requirements document assumes part of your solution contains customized functionalities.
Meeting the requirements means that you confirm that the MVP and respectively the final product meet the requirements at final delivery.
Therefore it is not required that your current solution or development environment meets all the requirements from the start.

List of acronyms	
ATC	Anatomical Therapeutic Chemical
ATMP	Advanced Therapy Medicinal Products
CE	Conformité Européene
CHMP	Committee for Medicinal Products for Human Use
EMA	European Medicines Agency
FDA	US Food and Drug Administration
FTP	File Transfer Protocol
HIA	High Impact Assessment
HSS	Horizon Scanning System
IHSI	International Horizon Scan Initiative
IMID	Immuno Modulatory Imide Drug
INN	International Nonproprietary Name
ISAE	International Standard on Assurance Engagements
ISO	International Organization for Standardization
KPI	Key Performance Indicator
LoA	Level of Assurance
MAP	Mean Arterial Pressure
SaaS	Software as a Service
SLA	Service Level Agreement
SLR	Service Level Report
SNOMED	Systematized Nomenclature of Medicine
SOP	Standard Operating Procedure

Documents
The following documents are used for the program of requirements:
1. FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
2. FINAL Annex 1 - variables.xlsx
3. FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
4. 181212 IHSI overview report.pdf
5. 190121 Technical specifications Sweden.xlsx
6. 5. Revised technical document.docx

Document history
Version 0.5: first concept shared with Ministry of VWS, RIZIV-INAMI, Corvers, Eubelius
Version 0.6: review processed from Atos and Corvers
Version 0.7: review processed from Country Council Stockholm (Sweden), Dutch Healthcare institute (Zorginstituut Nederland), Dutch Ministry of Health Welfare & Sport
Version 1.0: final review comments are processed from Dutch Ministry of Health Welfare & Sport (final deliverable)
Version 2.0: additional final review comments are processed from Dutch Ministry of Health Welfare & Sport (final deliverable)
Final version: review of all countries involved

ID	Kolom1	Description	Requirement type	MVP	Confirmation?	Explanation	Sources
1	**General**						
1.1	All entries must refer to a unique identifier	In the Horizon Scanning System (HSS) for all analysis the unique identifier for pharmaceuticals is: substance + indication + delivery route and pharmaceutical form + company name. All entries must refer to this unique identifier in order to perform additional analyses	Must have	Yes			
1.2	The database must allow for flexibility to include future data on other than pharmaceuticals.	It is possible to expand the analysis, application and database for medical devices and diagnostics. Initially the requirements in this document also apply to medical devices and diagnostics.	Must have	No, but later			
1.3	No country specific data is included in the database.	The HSS must contain information that is generally equal for all participating countries. National or regional information must be left out, such as national guidelines. This is because of the large variety between countries with regards to this type of data.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
1.4	The time horizon of the database must be 2-3 years before market authorisation.	Information in the HSS will be used for national horizon scanning initiatives. Several national initiatives have a time window of at least 2 years. Therefore the HSS must have a time window of at least 2-3 years before market authorisation.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
1.5	No further data collection on a unique ID takes place after market authorisation, a negative recommendation from the authority on market approval, or is withdrawn by the manufacturer	The HSS is able to publish updated information, by using the unique ID, until the product is registered in at least one participating country, or if it is withdrawn by the manufacturer, or it receives a negative opinion from the authorities (EMA or FDA). Conditional approvals are seen as not yet authorised, whereby full approval status has not been met. Therefore data collection still needs to take place.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
1.6	Montly updates to the database are required.	In the database new information on pharmaceuticals is updated monthly: - It is clear what has changed since the last time a person visited the website. - It is clear when changes were applied (timestamp). - It is clear what has changed compared to a previous version.	Must have	Yes			5. Revised technical document.docx
1.7	All data must be referenced.	The database includes fact based data which needs to be referenced and if possible a link should be added to documentation or data. The database cannot include data which cannot be verified properly.	Must have	Yes			
2	**Data in the database**						
2.1	The database could include limited data on phase I clinical research.	With the available data in the database a baselist can be created with an overview of all pharmaceutical products in development from phase I clinical research, these also include vaccines and Advanced Therapy Medicinal Products (ATMP), as well as new uses as for already approved pharmaceuticals.	Could have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
2.2	Data from clinical trial registries must be imported into the database.	Data from the clinical registers from can be (directly oor indirectly) imported to the database: US: https://clinicaltrials.gov/ EU: https://www.clinicaltrialsregister.eu/ WHO: International clinical trials registry platform (ICTRP)	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
2.3	All data fields described later must be included in the scope for data collection.	The data fields that are in scope are listed in worksheet "Data fields".	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
3	**Filtering of data**						
3.1	Data collection must start at phase II or Phase II for all originator pharmaceutical products	With the available data in the database an overview can be created of all originator pharmaceutical products coming to market from phase II or phase III. Depending on the inclusion of Phase I data, it needs to be clear what data is collected for the different stages. The data requirements for Phase I data, are less compared to those for later stage pharmaceuticals.	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
4	**High impact reports**						
4.1a	High impact reports must be produced every 6 months per therapeutic area.	Every 6 months a High Impact Assessment (HIA) Report is delivered of the products in the database per therapeutic disease area. This report documents the high impact analysis of pharmaceutical products coming to the market (before authorisation) and ranks the products according to their expected impact in the respective therapeutic area. An estimation is about 500 new pharmaceutical products are in scope per year for phase II and III. The analysis requirements are described in requirements 4.2 up to 4.12.	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
4.1b	Tenderer must submit a proposal for a methodology for the high impact reports.	Hereby the Tenderer proposes a methodology for high impact analysis. This methodology describes the process of data collection, the scoring of pharmaceuticals products, appropriate definitions of concepts used.	Should have	Yes			
4.1c	Contractor must work with IHSI to ensure methodology meets the needs of the members with flexibility to adapt based on yearly evaluations.	The scope for the high impact analysis is defined in 4.2-4.12, however it is expected that input from member countries is used to adapt the methodology and reports where necessary based on yearly evaluations.	Must have	Yes			
4.2a	Medical experts must be interviewed to inform the high impact reports.	The tenderer has a pool of medical experts where a high impact analysis is performed through interviewing key opinion leaders in the field: 1. The tenderer creates a pool of medical experts, who will perform the HIA analysis based on previously collected data. Sufficient medical experts, i.e. at least 15 per therapeutic area, will be asked to provide input for the analysis. 2. Tenderer ensures the medical specialists come from different countries and not all from one country. this to ensure that different views are incorporated. It would be preferred to have at least one medical specilist per therapeutic area from each member. 3. Each expert in the pool has at least 5 years of experience as a medical specialist in the relevant diagnostics area	Should have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
4.2b	Conflict of interest of medical experts must be transparent.	Conflicts of interest are acceptable as long as experts are not directly employed by the pharmaceutical industry and as long as it is transparent what the potential conflicts of interest are, if they are involved in research on specific products or receive fees from industry this has to be clearly stated. Members of IHSI must be able to see the conflict of interest statements.	Must have				
4.3	Contracting authority must have access to list of experts involved in HIA	The Contracting Authority always has access to the list of experts who performed each HIA per diagnostics area as well as to their potential conflict of interest declarations.	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
4.4	List of experts must be electronically available in line with the GDPR.	The list of medical experts is electronically available to the Contracting Authority. Upon approval of <NAME OF CONTRACTING AUTHORITY / OF THE BOARD OF THE IHSI ASSEL / DECISION MAKING BODY>, medical experts and in line with the General Data Protection Regulation (GDPR), the list is published to the users of the HSS website (public and/or private area).	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
4.5	HIA must include organisational consequences	The HIA analysis and report includes organisational consequences: 1. Health care use 2. Infrastructure 3. Impact on service delivery 4. Impact on disease mangement	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
4.6	HIA must include health care costs	The HIA analysis and report includes healthcare costs: 1. Populationlevel 2. Patientlevel (cost per patient, volume of patients expected to be treated on the potential for high expenditure) 3. Volume risk (extension of indication or off-label use)	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf 181212 IHSI overview report.pdf
4.7	HIA must include innovativeness	The HIA analysis and report includes innovativeness: 1. First in class/ availability of alternatives 2. Unmet clinical need 3. Patients/ clinical demand 4. Severity of condition	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
4.8	HIA must include health benefits	The HIA analysis and report includes health benefits: 1. Therapeuticvalue 2. Life expectancy In more detail this includes: 1. potential importance of the unmet need it intends to address: 1a. Impact of the condition on quality of life, given current treatments available (taking into account not only medical impact but also impact on other aspects of patients' lives) 1b. Impact of the condition on life expectancy, given current treatments available 1c. Inconvenience of current treatment 2. potential to improve patient health (patient outcomes): 2a. First in class 2b. Size of the expected effect 2c. Clinical relevance of patient outcomes 2d. Support by scientific rationale 2e. Support by preliminary data 2f. Potential to have adverse health events	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf 181212 IHSI overview report.pdf
4.9	HIA must include epidemiological data	The HIA analysis and report includes prevalence/ incidence of disease: 1. Patient population 2. Orphan designation	Must have	Yes			FINAL 181010 Market consultation HSS.pdf
4.10	HIA must include potential health care utilization	The HIA analysis and report includes the potential for acceptance/adoption by patients and clinicians (health care utilization): 1. Convenience/ease of use and the potential need to have to reorganise health care (e.g. from intravenous to subcutaneous or an added need for testing and/or diagnostics) 2. Short learning curve to use it 3. Ease of compliance 4. Tolerability (low anticipated side effects, risks, adverse events) 5. Effects on clinical guidelines	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
4.11	HIA must include a scoring based on the parameters in 4.5-4.10	The HIA analysis and report includes the overall potential to fulfill the unmet need: Includes an overall score, based on the abovementioned parameters: 0 = no impact 1 = little impact 2 = moderate impact 3 = large impact	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
5	**Pharmaceutical products failed or withdrawn**						
5.1	The database must list when for a unique id the following situation occurs: - withdrawn by manufacturer - failed at a clinical stage	With the available data in the database an overview can be created of products/line extensions (linked to unique id) that fail at any stage of development or are withdrawn from the registration procedure (both FDA and EMA).	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
5.2	When 5.1 is aplicable the unique id must be set on Inactive	A failed or withdrawn product can be set on the status "inactive" until something else happens, such as new studies or a new application.	Must have	Yes			
5.3	Data fields described for this analysis (28.1) must be included	The data fields that are in scope for analysis 4 are listed on worksheet "Data fields".	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
6	**Registered pharmaceuticals**						
6.1	Data collected must be preserved when unique ids are marked as "registered"	With the available data in the database an overview can be created of products after market approval from the European Commission. The status of pharmaceutical products (based on unique ID) are set as "registered" in the database after market approval / registration by the European Commission. It is not expected that any of the data collected is updated after this stage, with the exception of products that have received a conditional approval from EMA/FDA. Registered in this case means only for those pharmaceutical products, which were already included in the database.	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf

PROP. 2019/20:1 UTGIFTSOMRÅDE 9 Bilaga

7		**User interface**					
7.1	Tenderer develops a user-friendly interface.	The Tenderer designs, develops and implements the interface . It should be easy to understand and handle (self-explaining). The Contracting Authority must be able to provide feedback on this in an evaluation whereafter necessary changes can be made.	Should have	Yes			5. Revised technical document.docx 190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
7.2	Users must be able to receive alerts when updates are published	Users of the HSS receive automatic alerts (via e.g. e-mail) when updates are published based on users choices (e.g. update in specific disease area or Anatomical Therapeutic Chemical (ATC) code).	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
7.3	Users should be able to post remarks online referring to the data	Users have the functionality to post remarks online at pharmaceutical product level.	Should have	No, but soon			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
7.4	It could be possible to include the option for some basic statistical function to be applied to the database	Basic statistical function is associated to the database e.g. to calculate number of drugs with a certain indication or in a certain therapeutic area. It would be nice to be able to visualise the results of this function.	Could have	No, but later			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
7.7	Users must be able to personally configure the website within their accounts	The website must have the possibility for personalized configuration, based on a personal account (e.g. colours, letter size and screen layout).	Could have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
7.8	the contracting authority decides on the scope of the information that is shielded off	The website must have the possibility to (partially) shield off information for users without an account.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
8		**Filter and search**					
8.1	Users must be able to filter and search the data as well as combine searches.	In the filter and search functionality one or many data fields can be combined. With a combined filter/search functionality detailed information is collected for a subset of pharmaceutical products. This to be able to execute analyses and to create the related reports as mentioned on tab "1. Analysis pharmaceuticals".	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
8.2	Users must be able to store search models	Functionality is available to store search models for own purposes or centrally which everyone can use.	Must have	No, but later			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
8.3	The unique id search results must be detailed	Display of search result of unique ID is described in detail.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
8.4	In a search the relation beween substance and indication must be clear	In a search result the relation between substance and all indications are clear.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
8.5	User must be able to search within a specified time frame	Functionality is available to search in a time period (free choice between either "from" or "between xx and zz").	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
8.6	Users must be able to search using free text	Free-text-search functionality is availble, because some data fields have a regulated set of variables, e.g. how to write ATC-codes is regulated, but other fields may be freely formulated such as indication where there is no preset choices.	Should have	No, but soon			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
8.7	User must be able to perform a structured search in fields where there is no free text	Functionality is available for a structured search in all fields that are not free text.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
8.8	Search must be shown as a list	Search result shown as lists.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
9		**Data**					
9.1	Contracting authority and Tendered must decide together on availbility of data in national HSS.	Contracting Authority and Tenderer determines toghether which information from the HSS is available for use in national horizon scanning initiatives (information in private or public environment, e.g. there can be chosen to have concept information of pharmaceutical products in a private environment).	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
9.2	It should be possible to expand the database with new data fields	It should be possible to expand the database with new data fields in the future for new information such as patent-related data, generics and biosimilars thar are expected to be launched, and inclusion of medical devices and diagnostics.	Should have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
9.3	Database must make use of specific data fields	The following data fields can be created: - Non-mandatory and mandatory - Types/formats of data fields: - Free text - Numbers - Dates (year-month-day) - Dropdown lists	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
9.4	Data fields can be specified	Certain data fields can consist sub-level of data fields. E.g. ATC codes can consist of various levels.	Could have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
9.5	Data must include substance and indication (extension) as well as the link between these.	Data includes both substance and extended/new indications, and the connection between a substance and all related indications are clearly shown.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
9.6	Users must be able to see the history for each unique id	History functionality is available, e.g.: - For a each pharmaceutical product, date for regulatory status for every indication is clearly shown. - An overview is available to follow the history of a each pharmaceutical product/indication - e.g. positive/negative opinion, sold, on hold, new application, altered formulation of	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
10		**Data import and collection (only for named users)**					
10.1	Named users must be able to upload data	Upload functionality is available for users, where standard forms, processes, preset terms and fields (dropdown lists) are used. Both single entries and bulk of information can be uploaded.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
10.2		Only sources are used in the database that can guarantee the quality of the analysis and reports from tab "1. Analysis pharmaceuticals": - Many and different sources are chosen, e.g. EMA clinical trials database, regulatory, industry, newsletters and journals. - Reliable sources are chosen for search of information to database. - Data from clinical phase I are included according to the Standard Operating Procedure (SOP). (If included) - Data from clinical phase II and III (and IV) are included.	Should have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
11		**Data export**					
11.1	User must be able to extract a list of their search	The user needs to be able to extract a list of pharmaceutical products (and their unique ID's) in development at any given time and aggregated in any way.	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
11.2	User must be able to apply a filter and then export data	Possibility to download search result with a limited amount of data (by using e.g. filtering) and large amount of data (by using e.g. no filtering).	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
11.3	The search strategy must be include din the download	Description of search strategy is included with downloaded data, so that always can be seen which search logic is used for the downloaded data as well as the date of the search.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
12		**Identity & access management**					
12.1	Tenderer should describe SOP on the accesibility / security of the database	The Tenderer should describe in the Projectplan how the database is secured and how users will get access e.g.: passwords, when they expire and registration of users. If users get different level of access this should be described. E.g. read only and administrator. A plan for each level of security should be described.	Should have	Yes			5. Revised technical document.docx
12.2	Access must be through safe communication channels	Access by https or other safe communication channel(s).	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
12.3	Functionality must be available to provide and administer different users/access by password.	Functionality is available to provide and administer different users/access by password. This includes also a functionality to automatically administer password for different users/access: - reset password - receive new password by e-mail - possible for user to change given password to a personlized password	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
12.4	Functionality must be available to provide and administer different authorisation levels	Functionality is available to provide and administer different authorisation levels and restricted access to different types of information for different users. Example for different authorisation levels are: - Read - Read and write - Read, write and administer	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
12.5		Functionality is available to keep the list of authorized users up to date automatically.	Should have	No, but soon			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
12.6	Contractor needs to keep a daily log with changes	A daily log is available that contains a list of all changes in/of the database (who, when, what).	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
12.7	Contractor must collaborate with members on identity and access management.	For Identity & Access Management the Contractor works together with the assigned national contact persons by the Contracting Authority. This to keep track on who is authorized in that country.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
13		**Quality**					
13.1	It would be nice to have an explanation with each data field	Explanation is available of every data field with mouse-over functionality. In other words when there is pointed to a data field an explanation is shown of the data field.	Could have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
13.2	Standard formats for data must be used.	Standard formats for data are used in the database where possible e.g.: - Writing/formulating information. - Using of internationally established terms as far as possible e.g. Systematized Nomenclature of Medicine (SNOMED), ATC and International Nonproprietary Name (INN). Tenderer needs to explain any variations.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
13.3	Data must be referenced. Any interpretation made by the Contractor has to be explained.	Source is shown for all information is collected from external sources and what is calculated/estimated inhouse.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
13.4	Data must be archived after unique id are "registered"	Records that are finalized, must be kept in an archive (including the unique ID), for future reference, evaluation or otherwise. The records must be differential from active records, but visible and searchable for all users. The status "approved" for example can be used for these records.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx

IHSI – Member Dossier – 20190830

ID	Description	Requirement type	MVP	Confirmation?	Explanation	Sources
14	**In general**					
14.1	The system must be accessible by the Internet.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
14.2	All functionalities of the system must be available by at least the current and last 2 major version of the following browsers Firefox, Internet Explorer, Edge, and Google Chrome , Safari.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
14.3	The system is capable of responsiveness so that it can be used by tablets and smartphones.	Could have	No, but later			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
14.4	The system does not store data permanently on local workplaces, but ensures an environment in which dat can always be recovered quickly.	Must have	Yes			
14.5	No plug-ins are required on the browser.	Should have	Yes			
14.6	The system supports import/upload, such as but not limited to: csv, xml, xls, xlsx, pdf, doc and docx.	Must have	Yes			
14.7	The exported file, for example for search result, should be available in conventional extensions, such as but not limited to: csv, xml, xls, xlsx, pdf, doc and docx.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx 190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
14.8	External connections can be configured to only accept specific IP adresses (whitelisting).	Should have	No, but later			
14.9	File uploads and downloads, if necessary, can be based on secure File Transfer Protocol (FTP).	Should have	No, but later			
15	**Search engine**					
15.1	The database must provide the possibility to combine search parameters (build query using 'AND', 'OR', 'NOT' and wildcards).	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
15.2	Progressive search results that can guide the search query. This means when there is no exact match between the search and the results, also suggestions of results in broader context are shown by the search engine.	Could have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx

ID	Description	Requirement type	MVP	Confirmation?	Explanation	Sources
16	**Delivery model**					
16.1	The system is available via Software as a Service (SaaS).	Must have	Yes			
16.2	A service desk is available and the service window (see hereafter on this tab) is set on 8.30-17.00 on working days (GTM +1).	Must have	Yes			
17	**Sizing**					
17.1	The SaaS solution supports about 1.000 (simultaneous) users and expansion is possible .	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx 190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
18	**Availaibility**					
18.1	The availability of the system in the service window is equal or higher than 99,5% measured over 1 year (period of 12 months).	Must have	Yes			
18.2	The availability of the system outside the service window is at least 98% measured over 1 year (period of 12 months).	Must have	Yes			
18.3	In a year, a maximum of 1 serious disruption occurs with a recovery time greater than four hours.	Must have	Yes			
18.4	In the event of a disruption, immediate action is taken by the Contractor. 95% of the disruptions must be resolved within 15 minutes of reporting.	Must have	Yes			
18.5	If an agreed recovery time is not met, an escalation procedure must be started and the client must be informed immediately.	Must have	Yes			
18.6	Planned maintenance leading to non-availability to the platform only takes place outside the service window in pre-agreed maintenance windows that are agreed with the Contracting Authority at least 14 days in advance.	Must have	Yes			
18.7	If maintenance is necessary that affects the work of any user of the system, this is only permitted after consultation with and permission from the Contracting Authority.	Must have	Yes			
19	**Reliability**					
19.1	The Contractor guarantees that in the event of changes to the system, the interfaces with the adjacent systems will continue to function.	Must have	Yes			
19.2	Every month the Contractor reports which service levels meet the agreed standard. In situations where service levels are not meeting the standard, also the cause, solution and measures are reported to avoid these in the future.	Must have	Yes			
19.3	Application and data are logically or physically completely separated from systems.	Must have	Yes			
20	**Performance**					
20.1	The SaaS solution / database must not be down for more than 12-24 hours per instance.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
20.2	The Contractor makes the functionality of the system available via an adequate broadband connection via the Internet.	Must have	Yes			
20.3	The launching time of an application page (excluding network delays outside the responsibility of the Contractor and on sufficiently modern and well-functioning devices) has a maximum of 2 seconds in 98% of the cases and a maximum of 5 seconds in 99.5% of the cases. Hereby is taken into account the information under the sections "sizing".	Must have	Yes			
20.4	The performance of infrastructure and application is continuously monitored and logged.	Must have	Yes			
20.5	Back up-server in other location than the working server, and regularly back up takes place at least once a week.	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf
21	**Scalability**					
21.1	The system and the underlying ICT infrastructure are scalable in the sense that the system can achieve the performance and availability requirements without structural adjustments.	Must have	Yes			
21.2	Upscaling of the infrastructure can, within the agreements to be made, be temporary.	Must have	Yes			
22	**Security & data integrity**					
22.1	The contractor is International Organization for Standardization (ISO) 27001 certified or equivalent.	Must have	Yes			
22.2	Supplier will submit an annual International Standard on Assurance Engagements (ISAE) 3402 statement.	Must have	Yes			
22.3	The registration of personal data (the system contains only low-confidential personal data) in the system complies with the EU General Data Protection Regulation (GDPR).	Must have	Yes			
22.4	The data of the system is stored on a system that is subject to European privacy legislation.	Must have	Yes			
22.5	Security incidents are logged and reported to the Contracting Authority.	Must have	Yes			
22.6	The system provides authentication based on knowledge (Level of Assurance (LoA) is level 2). This means username / password for named users.	Must have	Yes			
22.7	The system works with a dedicated database, specifically for this application.	Must have	Yes			
22.8	All data of the system of the last day, last week, last month and last 12 months must be able to be recovered by the Contractor at the request of the Contracting Authority.	Must have	Yes			
22.9	The Contractor is adequately protected against external attacks, including at least DDOS, virus attacks and hacking.	Must have	Yes			
22.10	All changes to the database need to be logged and what is logged should be kept in an archive.	Must have	Yes			
23	Release & customization					
23.1	The contractor provides full documentation on the content of the release and consequences for the system 4 weeks prior to a release of the system.	Must have	Yes			
24	Service management					
24.1	A website for service and support is available for end users that are appointed by the Contracting Authority.	Must have	Yes			
24.2	Contractor agrees that incidents and other activities (service tickets / calls) have only been completed if they have been accepted by the end users.	Must have	Yes			
24.3	Contractor provides a service desk (English language) that has been opened during the service window and then accessible via web, mail and telephone.	Must have	Yes			5. Revised technical document.docx
24.4	It must be possible to ask questions regarding contents and functionality of the database. At least via a dedicated email address. The response time can not be longer than 5 working days.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
24.5	Downloaded information will be used to upload in other applications/websites etc. Therefore, changes to the format of the downloaded file, or new/removed data fields, need to be communicated to the Contracting Authority and her end users at least 3 months in advance for end-users to make preparations.	Must have	Yes			FINAL Annex 2 - HSS requirements.xlsx
24.6	Contractor provides a Service Level Agreement (SLA) which meet the requirements in this document and contains the following SLA subjects: 1. Objective of the SLA 2. Duration of the service 3. Delivered services and products 4. Involved parties, including relations and responsibilities 5. Key Performance Indicators (KPI's) 6. Reporting methodology (Service Level Reports); 7. Change management procedure (including time to respond and deliver) 8. Problem/incident management procedure (including time to respond and repair) 9. Maintenance procedure (including duration and planning maintenace windows) 9 - Escalation procedure	Must have	Yes			

ID	Description	Requirement type	MVP	Confirmation?	Explanation	Sources
25	**Data fields for analysis 1 (all pharmaceutical products in development). The list is not exhaustive and the Contractor can include additional data fields based on his experience.**					
25.1	General: Company name Clinical phase or research Orginator/biosimilar/generic/vaccine/Advanced therapy medicinal products (ATMP) First in class License extension Mono/combination INN (substance) Disease/therapeutic area ATC code Mechanism of action Active compound Proposed indication Existing indications Future indications Delivery route Pharmaceutical form	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
25.2	Unique ID Each entry should have a unique ID, whereby the following variables are determining the unique id: substance, drug name, company, indications, use and pharmaceutical formulation	Must have				
26	**Additional data fields for analysis 2 (filtering all originator pharmaceutical products from late phase II and phase III). The list is not exhaustive and the Contractor can include additional data fields based on his experience.**					
26.1	General: Partner companies name (if applicable) Brand name Conformité Européene (CE) number Main indication Category (type of application of the product e.g. new chemical entity or license extension)	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
26.2	Regulatory affairs/market entry: Stage of development/phase of study Date of submission US Food and Drug Administration (FDA) Date of submission European Medicines Agency (EMA) Expected CHMP opinion date CHMP opinion - outcome Expected marketing authorisation FDA Expected marketing authorisation EU Date of market authorisation FDA Date of market authorisation EU Timelines of EMA procedure including clock-stops Reason for delays in EMA procedure Orphan drugs status (US or EU or both) Special status US (FDA): breakthrough, priority review, accelerated, orphan Special status EU: accelerated, PRIME, Orphan Failure - clinical phase or FDA/EMA negative or withdrawn Estimated time of file Actual time of file EMA day 150/56 Estimated time of approval in US and EU EMA opinion and withdrawn applications European Comission decision (Market authorisation EU) PRIME-status (EMA) Accelerated approval process (EMA) Orphan drug status US and/or EU Decision number (EMA and FDA) Procedural code (EMA and European Commission decision) Date of submission Swissmedic	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
26.3	Evidence / Clinical trials (per trial, phase II or III): Name of study Phase Patient population (including inclusion and exclusion criteria) Study design Primary endpoints + outcomes Secondary endpoints + outcomes Expected enddate Publications Length of follow-up Treatment arms NCT number of equivalent in other trial databases	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
26.4	Treatment related: Indication (proposed) Formulations / route of administration Mechanism of action Dose per administsration Frequency of administration Duration of treatment Mono or combination therapy Off label use Competition (current and future) / comparator Substitution	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
26.5	Burden of disease: Prevalence Incidence Therapeutic value Place in therapy (e.g. 1st, 2nd, 3rd line) % percentage of patients treated in relation to the prevalence / incidence Unmet need	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
26.6	Cost: Expected price range per dose (US and EU) Expected price range per treatment (US and EU) Expected price range per patient per year (US and EU) Global sales forecast	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
26.7	Expert input: Potential impact on Quality of Life (QoL) Unmet need Potential impact on life expectancy Guidelines	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf
28	**Additional data fields for analysis 4 (pharmaceutical products failed or withdrawn). The list is not exhaustive and the Contractor can include additional data fields based on his experience.**					
28.1	1. Stage of failure: at which stage of clinical research has the pharmaceutical product failed 2. The reason of failure and study results 3. The reason of withdrawal and whether the withdrawal is for the FDA, EMA or both 4. Other reasons, e.g. Company decides against marketing	Must have	Yes			181212 IHSI overview report.pdf

PROP. 2019/20:1 UTGIFTSOMRÅDE 9 Bilaga

ID	Description	Requirement type	MVP	Confirmation?	Explanation	Sources
31	Project plan structure consists of the following captures:					
31.1	Project definition	Must have	Not appllicable			
31.2	Background	Must have	Not appllicable			
31.3	Project objectives and desired outcomes	Must have	Not appllicable			
31.4	Project scope and exclusions	Must have	Not appllicable			
31.5	The user(s) and any other known interested parties	Must have	Not appllicable			
31.6	Interfaces	Must have	Not appllicable			
31.7	Project Approach	Must have	Not appllicable			
31.8	Project Management Team Structure	Must have	Not appllicable			
31.9	Role Descriptions	Must have	Not appllicable			
31.10	Quality management	Must have	Not appllicable			
31.11	Configuration management	Must have	Not appllicable			
31.12	Risk management	Must have	Not appllicable			
31.13	Planning of MVP and following product versions	Must have	Not appllicable			
31.14	Projectcontrols	Must have	Not appllicable			
32	Project approach					
32.1	Database and interfaces are created stepwise according to value engineering, see Agreement	Must have	Yes			190121 Technical specifications Sweden.xlsx 181212 IHSI overview report.pdf

Annex 1 to Part 4: Q & A Document

Answers regarding the Schedule of requirements and questions from IHSI members

Please find below the answers to the questions posed by Sweden, Denmark, Switzerland and Portugal regarding the Schedule of Requirement. We aim to provide some general feedback as well as detailed feedback to the individual remarks.

General

Inclusion of country specific data

Currently it is not foreseen to include country specific data in the database. We also believe that differences between countries may be too vast for this. However, when available, some information may be included and referenced accordingly for overall prevalence or incidence data. The high impact report should provide a general insight as to the impact a product may have. In the end it is up to the end-user (e.g. an individual country, HTA organization, health insurance company) how to use this data and how it is related to the situation in their own country, hospital etc.

At some point, the database may become more advanced and countries may be able to upload their country specific data into the database. However, this would be a thought for the long run.

Schedule of requirements and changes at a later stage

The schedule of requirements is our proposal for what we see as must have or nice to have in the database and what we expect from the Contractor. However, the schedule of requirements is above all meant as input for the contractor to come up with a detailed plan of action. What is much more important in the selection of the Contractor is the willingness and the plan of the Contractor to develop the IHSI database together with the participating countries. This is also specified in article 10.5 of the Request for Candidacies (RFC). We believe that we should be careful in providing a too detailed schedule of requirements without flexibility for the organisations applying to the tender to react to it. Once we have selected a number of proposals it is up to IHSI to determine if they meet our criteria and to talk to the nominees about the acceptability of their proposal. Once IHSI has identified a winner there is ample time to work out in more detail some of the must haves of the database.

This also applies to the IT related aspects of the database. In the years we work with the Contractor there should be flexibility to discuss country's needs and to make changes where necessary.

Inclusion of phase I data

Perhaps, if all members agree, we could change the addition of any phase I data to a nice to have, rather than a must have. There seems general consensus that the use of phase I data

may be of limited use to payers for decisions on the pricing and reimbursement of medicines. Our advise is to give this requirement a nice-to-have status, instead of a must-have. It is up to the Contractor to come up with possible ideas to fulfill this need of information.

Conflict of Interest (CoI) – with regards to medical experts

We would propose to slightly alter the criteria around CoI of medical experts. To find the best experts without any CoI will be nearly impossible. Therefore we believe that CoI should not be problem, as long as the medical experts are not be directly employed by the pharmaceutical industry. Therefore, the Contractor needs to ensure there is a sound policy for this and it is transparent what the CoI's are of medical experts who provide input for the high impact reports.

Unique ID

The unique ID is indeed an important parameter to incorporate in the database. It was not described as such, since it was assumed each entry would automatically generate a unique ID. It would become very difficult to track and search without. The proposal from Sweden to include substance, company name, pharmaceutical form, indication is good. This means that each product or drug or indication a new unique ID is formulated. Therefore please understand that in the table, if the term product, or drug or indication is mentioned it is meant that all these will have a separate unique ID. The unique ID is created when there is a new set of the four variables.

Medical devices

Currently the scope of the database is limited to pharmaceuticals, however in the schedule of requirements it is written that it must be possible to expand the analysis for medical devices and diagnostics. The inclusion of medical devices is ultimately the decision of the members of IHSI, this includes when and how this is done. Since there is currently a lack of a common methodology on horizon scanning for medical devices the suggestion would be to create a working group on medical devices which looks at the possibilities of expanding the database to include medical devices. Once there is a clear idea and direction as well as an idea of potential additional costs the members can decide to expand the database.

Confidentiality of data

The current proposal is to not accept confidential data into the database, based on the input from IHSI members so far. There are a number of reasons for this:

- Users should not be responsible for ensuring no confidential data is shared. The idea of the database is that users can do whatever they want with the data. This may vary per country, but the principle remains the same.
- It allows industry to 'hide' behind confidential data and a lack of transparency on some of the data. Experience teaches us that when data is public industry still provides valuable input. For them it is important that no 'wrong' data is published on their products.

Country specific questions and answers

Sweden

Field	Comment Sweden	Answer
1.1	We strongly suggest that pharmaceutical form is used instead of delivery route. It may be useful to differ between e.g. ordinary tablets, depot tablets and oral solution but they are all po.	Agreed, the unique ID should be give to a combination of substance, indication, pharmaceutical formulation and company name
1.4; 1.5; 2.0; 3.0; 4.0; 5.0; 5.1; 5.2; 6.1; 11.1; 26.1; 27.0; 28.0; 28.1.1	For the database to be of use for us, all entries and instructions must refer to the unique ID and not product. With the help of "global fields" analysis of products may be done. See above.	Partly agree. Each combination of a substance, company, indication and pharmaceutical formulation should have its own unique ID. However, it is too far-fetched to replace every sentence containing 'pharmaceutical product' with 'unique ID'. EMA is not registering unique ID's, it is registering a product. We believe that everyone will use the database will know, that a product is registered for a certain indication and produced by a certain company, but we should keep it readable
1.4; 6.2; 13.6	For us the unique ID doesn't have to be kept track of more than to approval. But there should be no other time frame. Some studies are very long. For other end-point there must be an opening to go on scanning. Products are sold and licensed, more studies are done, etc.	Agreed, as long as archived properly. We would suggest to mark as approved (for each unique ID), but to continue adding data in case of conditional approval.
1.7	There must be references to all information. We agree to the possibility of linking. But the information must also be entered into the database since web-pages may be shut down and/or re-organized.	Agreed, changed text in SoR
1.6	What is an analysis report?	We assume you mean 1.8. We have deleted the entry, it seemed unnecessary.
2.1	Phase I, see above	See above
4.1–4.2;4.5–4.11	See above	See above
4.3	And access to their declaration of interest	Agreed, changed in text
4.9	What is the difference between this point and point 1 under 4.8?	We have removed 1.d, so no more duplication.
4.11	How should this score be created? Subjective or by adding scores from the above points. Which in that case need to have predefined scoring.	This will be dependent on the methodology the Tenderer will propose and the one we will in the end all agree on. The proposal from us is to include some form of scoring mechanism.
5.2	Ok to us. See comment for 1.4	

6.2	Does not work for us. If this applies we can't use the database. Should be deleted. See above	We removed "6 months" from the entry, so should be clear now. This is the same as pointed out with 1.4
7.3	What is "the diagnostic expert group"?	The diagnostic expert group is the same as mentioned in 4.2 as 'pool of medical experts' i.e. the group of experts that is consulted for the High Impact Reports. They should be able to post remarks at the pharmaceutical products in a closed off part of the database.
7.7	A website hasn't been mentioned before. Have no objection to reach the database over the internet.	
8.1	Or any other analysis. Is the meaning of sentence two that the result of the filter and search functionality is a subgroup? Otherwise we don't agree that only a subgroup of the content can be searched.	Changed in text to analyses
8.3; 8.4; 8.7	See above	All datafields should be searchable
9.1	Don't understand. Please explain.	Each country may set rules as to access to the database and agree with the Contractor on this. E.g. one country may provide all access and ask the contractor to reply directly to the organisations, other countries may ask their HS bodies to ask for user access for organisations.
9.3	In which format will dates be written? We write year-month-day. If other way around, exported search result must be able to convert to our format i.e. be understood by Office	Added to text year-month-day
9.5	See "Filter and search" above	
9.6	If database rely on uniqe ID and no limitation to as how long a product will be followed from first approval, this will come automatically	agree
10.2	We favour this approach to collection of phase I data.	See above
11.1	Extract a list of search results at any given time – aggregated in any different way. Whether that is products, indications, companies are irrelevant. Independent of any other relations than stated in the search query.	Agree; changed in text
11.3	And date of search/export of data	Agree; added to text
12.1	Which level of security do we need/want? Preferably higher level of security the more access you have to the database, where the highest level is for	Here we have to study the proposal from the Tenderer and see whether we agree. This will happen at a later stage.

	administration – for those who are allowed to read, write and administer.	
13.3	We agree on the need of standardized formats when applicable. But Snomed can't be used, I'm told, unless you are licensed to use it. This would mean that all joining countries need to be licencees as all future joining countries if we would use Snomed. We must find other standardized classification systems MESH? Other? More than one?	Added to text that Tendered should inform us of any license needs. However we would anticipate that only one such license would be necessary, if not let the Tenderer inform us about the consequences.
13.6	All database information must stay in the database and be searchable (even if new information isn't added to an approved unique ID). Free-standing reports may be archived.	Yes
14	Need to be mentioned that IHSI owns the data. Should we also define who owns the right to develop the database, the right so code, coding language, licensing fees?	This is specifically mentioned in the selection criteria document for the Tender
14.2	Or even later versions. Maybe until they are not serviced any longer? We have very old browser and will never have shining new versions. Also applies to format of exported search results.	Partly Agree; changed into last 2 major versions, or 'in line with market practice'
14.4	Do not fully understand. Exported data must be able to store.	This is the database itself and applies to Contractor only. Added some text in entry.
14.8	Do not fully understand. Please explain. Is it the users IP-addresses that might be whitelisted and identified by the databases external connections?	This is how users get access to database.
18.3–18.4	Including holidays?	Yes
20.1	And how many instances per month or year? Can't have a day's failure every third day. Including holidays?	This is covered under 18.
20.5	How long should the backed version be keep "just in case"?	Look at proposal from Tenderers on this. Decide later if we agree with these measures.
21.2	Don't understand. Please explain.	If there are too many users at once, it should be possible to upgrade to allow for this.
22.7	Don't fully understand. Please explain.	This means that the website for the database does not rely upon other systems as well and therefore may be affected by downtime because something else does not work.
22.8	Is this the same as a kind of back-up?	Yes
22.9	How is adequately defined and by whom? And the physical premises?	Look at proposal from Tenderers on this. Decide later if we agree with these measures.
22.10	For all changes to the database it should be logged: who, what, when. This log should be kept X time and accessible for	Agree; added to list

	steering functions (defined before tender publicized)	
24.4	What is reasonable time of response?	Added 5 working days
24.5	What if we are informed according to this but can't use the new format in our existing applications? Would that be ok?	It would be unfortunate, but it cannot be prevented completely. The contractor should consider a time period of at least three months for technical changes, for participating countries to prepare their systems.
25.1	Favour pharmaceutical form to delivery route. Po use is too broad.	Agree; See above
26.1	If based on unique ID there will not be a main indication. How to know what is/will be main indication (which could be tagged to the unique ID if it can be identified)? Hard to predict.	The aim is to have the possibility to aggregate data for indications, which have the same root. For example, an indication can be specific for a mutation, but is part of a larger indication. For non-small-cell-lung-cancer (NSCLC), it would be nice to have an overview of all products, but they can be specified according to expression / mutation.
26.2	To be able to analyse both as unique ID and product there need be added a few "global" fields like global phase and global dates relating to highest level of clinical development in the EU. FDA statuses are interesting but not absolutely important to us, for the exception of date of authorization. Why not also adding "Breakthrough designation" at the FDA? Estimated time of approval=expected (date of?) market authorisation EU Commission decision=date of market authorisation EU Orphan drug status of HS-finds=Orphan drug status (US or EU or both) Should also contain decision number (EMA and FDA) and procedural code (EMA and commission decision)	Partly agree; we would suggest phase US/EU and where a product is with EMA/FDA. Breakthrough is in list. Others added
26.3	Could be an idea if it shown where the studies are done on a general level. Sometimes all development takes place in the US and it is doubtful whether it will come to Europe. Should include NCT-number or equivalent in the European trials database	Partly agree; we believe this is too detailed for the database. Adding NCT is fine, changed this in text.
26.5-26.7	Based on where and in which system. See also "High impact report" above.	
27.0	Is this requirement for a report or data for the database? If it is for the database, we think it should be added to each unique ID with an expected approval within the set	Report

	timeframe. Aggregation to product can be done by using "global" variables.	
27.1	Is this only examples or planned grouping? Hesitant whether "8) Other" is the most optimal group. Suggest formation of groups are based on some standardized principle. Very hard to devide products into these groups. Possible for the unique ID!	Agree; deleted the entry
28.1	1. Unique ID! It is generally not the product itself that fail but the product used for a specific purpose. Also add what kind of failure (almost 2 and 3). Differences if EMA says there is not enough evidence to if the company stops development for market reasons (i.e. they are no four in line…).	Added other reasons to entry
31–32	There is a lack of details. Don't we have any desired level or structure?	This has to be included in the proposal by the Tenderer

Switzerland

To include the following to the database:

1) Date of submission Swissmedic
2) Expected marketing authorization Swissmedic
3) Date of market aothorisation Swissmedic

Agree: These have all been added to the list of variables.

Denmark

With regards to the definition or use of NAME OF CONTRACTING AUTHORITY / OF THE BOARD OF THE IHSI AISBL / DECISION MAKING BODY. After discussion with Eubelius and Corvers is chosen to use the term: . Because… . this is only highlighted under field 4 in the answers, all other queries related to this are therefore deleted. (OUSTANDING STILL WITH EUBELIUS and CORVERS)

Field	Comment Denmark	Answer
1	ID 1.4+1.5: ID 1.4 specifies, "*The pharmaceuticals should be tracked for at least 2 years after market authorisation*". However, ID 1.5 indicates, "*The HSS is able to publish updated information … until the product is registered in at least one participating country, or if it is withdrawn by the manufacturer, or it receives a negative opinion from EMA*". We consider the two statements contradictory as ID 1.5 possibly prevents the 2-year monitoring of the pharmaceuticals. The differences	Agree; Entry updated. Pharmaceuticals are tracked until full approval by EMA/FDA. After approval, information is not updated anymore. This can be changed later if all countries agree.

	between these two statements are not clear.	
2	2.1: The importance and relevance of Phase I data need to be addressed as many products fail Phase I. We suggest that Analysis 1 is removed, if budget are not sufficient. The response from the Danish Minister for Health also address this concern.	See general answers above.
4	4.1: We question whether it is possible to create a generic High Impact Assessment (HIA) report on a European level considering the national variability. Please see our general comments to the HSS on page 1 for elaboration.	See general answers above.
	4.1+4.3+4.4: Please provide a definition of and ensure consistent use of the term "contracting authority". How is the "contracting authority" different from the "client"?	Agree; need to choose one of them – according to Eubelius and Corvers the option xxx would be best.
	4.2: We agree with the criteria for assessing the impartiality; however, we think it will be difficult to find experts who meet the criteria.	Agree; changed the entry, see general comments.
	4.4: Please provide a definition of and ensure consistent use of the term "users". How are "users" different from "named users"/"authorized users"/"end users"?	See above under 4.1
	4.6-4.10: Differences in treatment traditions, populations, clinical needs, demands etc. is highly likely to exist between countries. The level of analysis from which generic conclusions can be drawn must be reconsidered.	See general answers.
7	ID 7.2-7.3: Please provide a definition of and ensure consistent use of the term "users". How are "users" different from "named users"/"authorized users"/"end users"?	We believe in the tender there is only the use of the word user, which refers to the people using the database. End-users is a term we have used to identify which organisations are most likely to use the data for their own purposes. We will foresee a proposal from the Tenderer with regards to rights to the database and mention roles such as user, and administrator.
	7.7: We suggest changing the "Requirement type" from "Must have" to "Nice to have". The size of the current budget of the HSS may not allow for the coverage of personalized configuration. Further, personalised configuration is not considered a critical function of the HSS.	Agreed, changed entry.
	7.8: Please elaborate on the types of information available for the public (external/not named users) as well as the members of the International	IHSI will have to make a final decision on the level of access to the public, with a distinction possible between high impact reports and the actual database. The idea is that users from member

	Horizon Scanning Initiative (internal/named users).	countries will be able to obtain an account (by means of IP address)
8	8.2: We suggest changing the "Requirement type" from "Could have" to "Should have". The function of storing search models in the HSS is timesaving and allows for an effective workflow.	Agree; changed entry.
	8.3: Please elaborate on the meaning of the statement "Display of search result where information of a drug/indication is described in detail". Further, what does the term "detail" cover? In our opinion, the search should result in full display of all relevant information relevant for the specific pharmaceutical product covering the data fields stated in ID 25-27.	This is to mention that when a search is for a particular product all fields should be visible or one can filter the result. Added unique ID to the entry, instead of indication.
9	9.1: Please elaborate on the term "concept information". Further, which information are available for use in national horizon scanning initiatives?	The Tenderer needs to work out a proposal how to possible incorporate industry data. Besides IHSI needs to decide full stop on the role of industry. Once we have more clarity on this together with the contractor this needs to be decided. If national horizon scanning bodies get higher level of access to the database and if any information is included which is not to be shared yet, this needs to be agreed on. However the preference would be to have no data in there that cannot be shared and then this would be obsolete. Information that is not shared to all users of the database e.g. information that is only shared between medical specialists debating on the therapeutic value of a product.
17	17.1: The number of simultaneous users (1.000) seems like a large number. Does the current budget of the HSS allow for this number of simultaneous users?	The budget should not be related to the number of users. It is expected that a large volume of users may apply for access, e.g. in the Netherlands, hospitals, health insurers, etc. may apply.
18	18.4: This requirement places high demands on the capacity of the HSS and therefore the cost of the system. Does the current budget of the HSS allow for this relatively strict requirement?	We believe this is relatively standard in IT, however we would have to look at the final proposals from the Tenderers and see if we agree with their proposed measures and methodologies.
19	19.3: Please provide a definition of the term "system". What does systems mean in this particular requirement?	
20	20.3: Please provide a definition of "application page". How does the application page differentiate from search result? The launching time requirements are considered quite strict and costly to implement. Adjustments may be needed in relation to the current budget of the HSS.	

22	22.8: Please change the word "recoverd" to "recovered".	Agree
24	24.6: Please change the word "deliverd" to "delivered".	Agree
26	26.5+26.6: The data provided in these data fields are highly relevant, but we consider generic analysis on a European level particularly difficult to complete due to national differences in assessing the therapeutic value, place in therapy and expected price. Please reconsider the ability of the HSS to perform such analysis.	See general answers.

Portugal

Field	Comment Portugal	Answer
4.6	In patient level, is it expected that eligible population could be determined for each country of the IHSI?	Please see general answers on page 1. The answer is no.
25.1	Should be possible identify if the new pharmaceutical is a new indication of a medicine already in the market or a new substance. We think that requirement is met with the field "existing indications". Can you confirm this understanding?	Yes, this is correct.
26.6	Why do not consider an estimated EU price in this field, if available?	Adapted the field to include US and EU price for each variable
27.1	Why these categories?	This was an example, but we are proposing to delete 27.1 and let the contractor come up with a methodology first. Meaning that we can provide input on this at a later stage.

Norway

Field	Comment Norway	Answer
1.2	Comment: We suggest a stronger focus on medical devices in the requirement specification including a targeted plan to upgrade this field over the coming 3 years For example: The inclusion of companion diagnostics will enhance the value of the database for pharmaceuticals depending on such diagnostic tools	See general answers above.
2.1	We see limited value in phase 1 data, as many pharmaceuticals will fail between this stage and potential marketing. In our opinion this should be downgraded to "nice to have" as you purpose in the answer to Sweden, Denmark and Switzerland	See above

2.2	Comment: Include also WHOs International Clinical Trials Registry Platform (ICTRP)	Yes, added to the description
4.1	We are concerned that making of HIA on product-level might increase the costs of the database without giving equivalent value. The criteria for high impact may differ significantly among member states. We suggest that such reports are based on therapeutic areas or indications rather than products.	As described in the IHSI overview report, the HIA are not on a product level, but per therapeutic area (the text in the SOR is slightly adapted to reflect this better). The Tenderer is asked to come up with an appropriate methodology for this, so we can agree or suggest potential changes.
4.4	How will these experts be recruited? And from where?	See 4.1. The Tenderer will be expected to explain this in their methodology.
4.5-4.6	This information can be quite country specific - should we include information that might not be relevant for all members?	See answer to 4.1. The aim would be to keep the data as generalizable as possible. Some of the data is likely to apply to all. E.g. if there is a new formulation from I.V. to oral with the consequence a medicine can be taken at home it will impact the system. This applies to all, however it will be up to the country to interpret this data further.
4.7	Comment: Add «Severity of condition» to the listing above	Yes, added to the description
4.7-4.8	The HIA reports should in our opinion focus on these	Once we have a proposed methodology from the Tenderer we can provide feedback as to what we think is good or needs to be changed. Even once we have selected a Contractor the aim is to keep evolving the database and make changes where necessary. It would be too difficult to determine everything upfront. When evaluating IHSI member can determine where changes are warranted, also for the HIA.
4.11	Not sure if this is useful. In all cases, criteria for scoring needs to be defined in advance	See answers above
9.1	Still not completely clear despite your effort to explain. Can every country decide for itself the level of access given to national HS initiatives?	Yes that would be the aim, however countries will have one main member, others will become affiliated members. This means that for example if the Norwegian Ministry is the Member they will have to organise the access to the database for the affiliate members, but they can decide who these organisations are.
13.4	What kind of data in the databased will be based on opinion?	The assessment from experts on the impact of products, or information on price, which could for example be an opinion of an investor group or so. As long as this is referenced properly it should not be a problem. All medical data should be factual though and referenced to the respective trials.
26.4-26.6		See answer 4.5-4.6

10

Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Förslag till statens budget för 2020

Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 6

1 Förslag till riksdagsbeslut 7

2 Lagförslag 9
2.1 Förslag till lag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter 9
2.2 Förslag till lag om ändring i patientskadelagen (1996:799) 11
2.3 Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355) 12
2.4 Förslag till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659) 16

3 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning 17
3.1 Omfattning 17
3.2 Utgiftsutveckling 17
3.3 Mål för utgiftsområdet 18
3.4 Resultatredovisning 18
3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 18
3.4.2 Resultat 19
3.4.3 Analys och slutsatser 34
3.5 Politikens inriktning 37
3.6 Förslag om koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter 41
3.6.1 Ärendet och dess beredning 41
3.6.2 Bakgrund 41
3.6.3 Koordineringsinsatser – en ny skyldighet för landstingen 49
3.6.4 Uppföljning 75
3.6.5 Konsekvenser 75
3.6.6 Författningskommentar 81
3.7 Budgetförslag 85
3.7.1 1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m. 85
3.7.2 1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m. 87
3.7.3 1:3 Merkostnadsersättning och handikappersättning 89
3.7.4 1:4 Arbetsskadeersättningar m.m. 90
3.7.5 1:5 Ersättning inom det statliga personskadeskyddet 90
3.7.6 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen 91

3.7.7 1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader....94
3.7.8 2:1 Försäkringskassan....94
3.7.9 2:2 Inspektionen för socialförsäkringen....96

Bilagor

1 Förslag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 7
Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning ... 17
Tabell 3.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning ... 18
Tabell 3.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning ... 18
Tabell 3.4 Anslagsutveckling 1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m. ... 85
Tabell 3.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m. ... 87
Tabell 3.6 Anslagsutveckling 1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m. ... 87
Tabell 3.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m. ... 88
Tabell 3.8 Anslagsutveckling 1:3 Merkostnadsersättning och handikappersättning ... 89
Tabell 3.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Merkostnadsersättning och handikappersättning ... 89
Tabell 3.10 Anslagsutveckling 1:4 Arbetsskadeersättningar m.m. ... 90
Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Arbetsskadeersättningar m.m. ... 90
Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:5 Ersättning inom det statliga personskadeskyddet ... 90
Tabell 3.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Ersättning inom det statliga personskadeskyddet ... 91
Tabell 3.14 Anslagsutveckling 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen ... 91
Tabell 3.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen ... 93
Tabell 3.16 Anslagsutveckling 1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader ... 94
Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader ... 94
Tabell 3.18 Anslagsutveckling 2:1 Försäkringskassan ... 94
Tabell 3.19 Uppdragsverksamhet ... 95
Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Försäkringskassan ... 96
Tabell 3.21 Anslagsutveckling 2:2 Inspektionen för socialförsäkringen ... 96
Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Inspektionen för socialförsäkringen ... 97

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Ohälsotalet uppdelat på sjuk- och rehabiliteringspenning (Sjp-delen) respektive sjuk- och aktivitetsersättning (SA-delen), januari 2000-dec 2018 19
Diagram 3.2 Ohälsotalet 2018 efter ålder och kön 19
Diagram 3.3 Sjukpenningtalet för kvinnor och män sedan 1995 20
Diagram 3.4 Antal påbörjade sjukfall som blivit minst 30 dagar långa 20
Diagram 3.5 Andelen sjukfall som blivit 30 dagar eller längre som kvarstår vid olika fallängder upp till dag 375. Avser sjukfall startade 2016 och 2017. Kvinnor med psykiatriska- resp. övriga diagnoser. 21
Diagram 3.6 Andelen sjukfall som blivit 30 dagar eller längre som kvarstår vid olika fallängder upp till dag 375. Avser sjukfall startade år 2016 och 2017. Män med psykiatriska- resp. övriga diagnoser. 21
Diagram 3.7 Antal startade sjukfall som blivit 30 dagar per helår och genomsnittlig kvarståendesannolikhet 2009–2018 21
Diagram 3.8 Antalet pågående sjukfall jan 2000-dec 2018 uppdelat på fallängd och kön 22
Diagram 3.9 Genomsnittligt antal nettodagar sjukpenning per person och län, kvinnor 2017 22
Diagram 3.10 Genomsnittligt antal nettodagar sjukpenning per person och län, män 2017 23
Diagram 3.11 Genomsnittlig relativ avvikelse per län mellan observerad och standardiserad sjukfrånvaro 2006–2017. 23
Diagram 3.12 Andel sjukfrånvarande per sektor kvartal 4 2018 24
Diagram 3.13 Andel anställda 20–64 år som varit frånvarande under hela veckan på grund av sjukdom eller skada, Sverige och EU15 åren 1990–2018 24
Diagram 3.14 Antal med psykiatrisk diagnos 2010–2018 samt andel av samtliga pågående sjukfall med psykiatrisk diagnos (F-diagnos) 24
Diagram 3.15 Antal nybeviljanden samt totalt antal sjukersättningar 2003–2018 25
Diagram 3.16 Antal med aktivitetsersättning 2003–2018 samt andel nybeviljade per 1 000 försäkrade 26

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen antar förslaget till lag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter (avsnitt 2.1 och 3.6).
2. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i patientskadelagen (1996:799) (avsnitt 2.2 och 3.6).
3. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355) (avsnitt 2.3 och 3.6).
4. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659) (avsnitt 2.4 och 3.6).
5. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Försäkringskassans behov av likviditet vid utbetalning av ersättning för vård i andra länder som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 170 000 000 kronor (avsnitt 3.7.8).
6. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Sjukpenning och rehabilitering m.m.	36 925 977
1:2	Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	42 150 170
1:3	Merkostnadsersättning och handikappersättning	1 408 000
1:4	Arbetsskadeersättningar m.m.	2 608 000
1:5	Ersättning inom det statliga personskadeskyddet	36 923
1:6	Bidrag för sjukskrivningsprocessen	2 508 500
1:7	Ersättning för höga sjuklönekostnader	1 189 858
2:1	Försäkringskassan	8 807 593
2:2	Inspektionen för socialförsäkringen	70 822
Summa		**95 705 843**

2 Lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Regionen ska erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter för att främja deras återgång till eller inträde i arbetslivet.

Det som sägs om regioner i denna lag gäller också kommuner som inte ingår i en region.

2 § En regions ansvar enligt denna lag omfattar patienter som ges hälso- och sjukvård enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

En region får erbjuda koordineringsinsatser till den som omfattas av en annan regions ansvar enligt första stycket, om regionerna kommer överens om det.

En region får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som regionen ansvarar för enligt denna lag.

3 § Koordineringsinsatser ska ges efter behov inom hälso- och sjukvårdsverksamheten och bestå av personligt stöd, intern samordning och samverkan med andra aktörer. Regionens ansvar omfattar inte insatser som andra aktörer ansvarar för enligt andra föreskrifter.

Insatserna ska bara ges om patienten samtycker till det och ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

4 § Om en patient som ges koordineringsinsatser kan antas ha behov av rehabiliteringsåtgärder enligt 30 kap. socialförsäkringsbalken ska regionen informera Försäkringskassan om det. Informationen ska bara lämnas om patienten samtycker till det.

5 § När koordineringsinsatser ges enligt denna lag gäller patientskadelagen (1996:799), patientdatalagen (2008:355) och patientsäkerhetslagen (2010:659).

Denna lag träder i kraft den 1 februari 2020.

2.2 Förslag till lag om ändring i patientskadelagen (1996:799)

Härigenom föreskrivs att 5 § patientskadelagen (1996:799) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[1]	
I denna lag avses med	I denna lag avses med
hälso- och sjukvård: sådan verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar *eller* lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, annan liknande medicinsk verksamhet samt verksamhet inom detaljhandeln med läkemedel, allt under förutsättning att det är fråga om verksamhet som utövas av personal som omfattas av 1 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659),	*hälso- och sjukvård*: sådan verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar, lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar *eller lagen (2019:000) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter*, annan liknande medicinsk verksamhet samt verksamhet inom detaljhandeln med läkemedel, allt under förutsättning att det är fråga om verksamhet som utövas av personal som omfattas av 1 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659),
vårdgivare: statlig myndighet, *landsting* eller kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, *landstinget* eller kommunen har ansvar för (offentlig verksamhet) samt enskild som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).	*vårdgivare*: statlig myndighet, *region* eller kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, *regionen* eller kommunen har ansvar för (offentlig verksamhet) samt enskild som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 februari 2020.

[1] Senaste lydelse 2018:746.

2.3 Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 §, 3 kap. 3 § och 6 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap.
3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, *landsting* och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, *landstinget* eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §[1]

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, *lagen (2019:000) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter* samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, *region* och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, *regionen* eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

[1] Senaste lydelse 2018:747.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

3 kap.

3 §[2]

Skyldig att föra en patientjournal är

1. den som enligt 4 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659) har legitimation eller särskilt förordnande att utöva ett visst yrke,

2. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför arbetsuppgifter som annars bara ska utföras av logoped, psykolog eller psykoterapeut inom den allmänna hälso- och sjukvården eller utför sådana arbetsuppgifter inom den enskilda hälso- och sjukvården som biträde åt legitimerad yrkesutövare, *och*	2. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför arbetsuppgifter som annars bara ska utföras av logoped, psykolog eller psykoterapeut inom den allmänna hälso- och sjukvården eller utför sådana arbetsuppgifter inom den enskilda hälso- och sjukvården som biträde åt legitimerad yrkesutövare,
3. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför samma slags arbetsuppgifter inom den allmänna hälso- och sjukvården som en hälso- och sjukvårdskurator.	3. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför samma slags arbetsuppgifter inom den allmänna hälso- och sjukvården som en hälso- och sjukvårdskurator, *och*
	4. den som utför insatser enligt lagen (2019:000) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter.

6 kap.

3 §[3]

För att en vårdgivare ska få behandla uppgifter som en annan vårdgivare gjort tillgängliga i systemet med sammanhållen journalföring enligt 2 § femte stycket krävs att

1. uppgifterna rör en patient som det finns en aktuell patientrelation med,

2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos patienten inom hälso- och sjukvården, och	2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos patienten inom hälso- och sjukvården, *eller för att bedöma behovet av eller utföra insatser enligt lagen (2019:000) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter*, och

3. patienten samtycker till det.

Vårdgivaren får även behandla sådana uppgifter om

1. uppgifterna rör en patient som det finns eller har funnits en patientrelation med,

2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att utfärda sådant intyg som avses i 3 kap. 16 §, och	2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att utfärda *ett* sådant intyg som avses i 3 kap. 16 §, och

3. patienten samtycker till det.

För att en vårdgivare ska få behandla sådana uppgifter som en vårdnadshavare inte har rätt att spärra enligt 2 § fjärde stycket andra meningen krävs att förut-

[2] Senaste lydelse 2018:1127.

[3] Senaste lydelse 2014:829.

sättningarna enligt första stycket 1 och 2 eller andra stycket 1 och 2 är uppfyllda.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 2020.

2.4 Förslag till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[1]	
Med hälso- och sjukvård avses i denna lag verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar, lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar samt verksamhet inom detaljhandel med läkemedel enligt lagen (2009:366) om handel med läkemedel.	Med hälso- och sjukvård avses i denna lag verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar, lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, *lagen (2019:000) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter* samt verksamhet inom detaljhandel med läkemedel enligt lagen (2009:366) om handel med läkemedel.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 2020.

[1] Senaste lydelse 2018:748.

3 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

3.1 Omfattning

Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning omfattar sjukpenning, rehabiliteringspenning, sjuk- respektive rehabiliteringspenning i särskilda fall, boendetillägg, närståendepenning, medel för köp av arbetshjälpmedel m.m., aktivitets- och sjukersättning, handikappersättning, merkostnadsersättning, ersättning vid arbetsskador och inom det statliga personskadeskyddet, bidrag för sjukskrivningsprocessen samt ersättning för höga sjuklönekostnader. Utgiftsområdet omfattar även myndigheterna Försäkringskassan och Inspektionen för socialförsäkringen (ISF). Här behandlas också internationellt samarbete på socialförsäkringsområdet.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ersättning vid sjukdom och funktionsnedsättning						
1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.	37 545	36 946	37 292	**36 926**	37 370	37 983
1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	45 806	43 944	44 012	**42 150**	40 268	38 657
1:3 Merkostnadsersättning och handikappersättning	1 343	1 391	1 372	**1 408**	1 435	1 467
1:4 Arbetsskadeersättningar m.m.	2 811	2 773	2 700	**2 608**	2 504	2 404
1:5 Ersättning inom det statliga personskadeskyddet	39	36	38	**37**	36	34
1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen	2 649	2 901	2 746	**2 509**	2 510	2 510
1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader	954	1 092	1 089	**1 190**	1 195	1 200
Summa Ersättning vid sjukdom och funktionsnedsättning	**91 146**	**89 083**	**89 248**	**86 827**	**85 318**	**84 255**
Myndigheter						
2:1 Försäkringskassan	8 468	8 638	8 796	**8 808**	8 878	9 013
2:2 Inspektionen för socialförsäkringen	68	68	68	**71**	72	73
Summa Myndigheter	**8 535**	**8 706**	**8 864**	**8 878**	**8 950**	**9 087**
Totalt för utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	**99 681**	**97 789**	**98 112**	**95 706**	**94 268**	**93 341**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 3.2 Härledning av ramnivån 2020 2022. Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**97 657**	**97 657**	**97 657**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	168	299	430
Beslut	-315	-330	-323
Varav BP20 [3]	-339	-304	-297
Övriga makroekonomiska förutsättningar	1 238	2 389	3 680
Volymer	-2 993	-5 683	-8 039
Överföring till/från andra utgiftsområden	-49	-64	-65
Varav BP20 [3]			
Övrigt	0	0	0
Ny ramnivå	**95 706**	**94 268**	**93 341**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 3.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	86 236
Verksamhetsutgifter [2]	9 462
Investeringar [3]	8
Summa ramnivå	**95 706**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

3.3 Mål för utgiftsområdet

Målet för utgiftsområdet är att frånvaron från arbete på grund av sjukdom ska ligga på en långsiktigt stabil och låg nivå (prop. 2008/09:1 utg.omr. 10 avsnitt 2.3, bet. 2008/09:SfU1, rskr. 2008/09:138). Målet innebär mer specifikt att:

– sjukfrånvaron inte ska variera mer än inom ramen för normala säsongsvariationer,
– osakliga regionala skillnader i sjukfrånvaron inte ska förekomma,
– skillnaden i sjukfrånvaron mellan kvinnor och män ska minska.

3.4 Resultatredovisning

3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De centrala indikatorer som används för att redovisa resultaten inom utgiftsområdet är följande:

– Ohälsotalet – antal nettodagar per år som personer i åldern 16–64 år i genomsnitt har sjukpenning, rehabiliteringspenning eller sjuk- och aktivitetsersättning.
– Sjukpenningtalet – antal nettodagar per år som personer i åldern 16–64 år i genomsnitt har sjuk- eller rehabiliteringspenning.
– Antal pågående sjukfall.
– Antal nybeviljade sjukersättningar och aktivitetsersättningar.
– Observerat och standardiserat medelantal sjukpenningdagar per person 16–64 år i respektive län.

Utöver detta görs en internationell jämförelse av hur den svenska sjukfrånvaron förhåller sig till sjukfrånvaron i länderna i EU15[1] med hjälp av arbetskraftsundersökningarna (AKU). Samtliga indikatorer redovisas efter kön. De huvudsakliga källorna för uppföljning av indikatorerna är Försäkringskassans redovisningar, rapporter från

[1] I denna benämning ingår följande länder: Frankrike, Österrike, Belgien, Tyskland, Danmark, Spanien, Finland, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Storbritannien och Sverige.

ISF samt uppgifter från Statistiska centralbyrån (SCB).

3.4.2 Resultat

Resultatredovisningen inleds med en genomgång av sjukfrånvarons utveckling. Därefter redovisas även Försäkringskassans och andra relevanta aktörers arbete med sjukskrivningsprocessen. Även internationellt samarbete inom socialförsäkringen redovisas i detta avsnitt.

Sjukfrånvarons utveckling

Den totala sjukfrånvaron är låg och väntas minska ytterligare

Den totala sjukfrånvaron mätt som ohälsotalet uppgick i december 2018 till 24,7 dagar. För kvinnor uppgick ohälsotalet till 29,9 dagar och för män till 19,8 dagar. Kvinnor står således för en betydligt större del av sjukfrånvaron än män. Jämfört med motsvarande tidpunkt 2017 har ohälsotalet minskat för såväl kvinnor som män.

Sjukfrånvaron, och därmed ohälsotalet, har varierat över tid. Ohälsotalet ökade kraftigt runt millennieskiftet, för att därefter minska under åren 2003–2012 för att åter börja öka under 2014. Sedan hösten 2016 har ohälsotalet dock åter minskat, som en följd av att antalet sjukpenningdagar har slutat att öka, och att antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning kontinuerligt har minskat.

Det kan konstateras att nivån på ohälsotalet inte har varit lägre sedan mätningarna startade. Den pågående minskningen väntas fortsätta till följd av att antalet individer med sjukersättning sjunker samtidigt som även sjukpenningdelen i ohälsotalet väntas minska svagt.

Diagram 3.1 Ohälsotalet uppdelat på sjuk och rehabiliterings penning (Sjp delen) respektive sjuk och aktivitetsersättning (SA delen), januari 2000 dec 2018

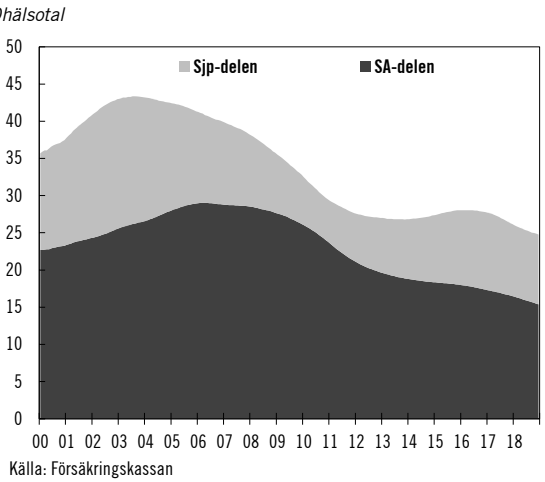

Källa: Försäkringskassan

Diagram 3.2 Ohälsotalet 2018 efter ålder och kön

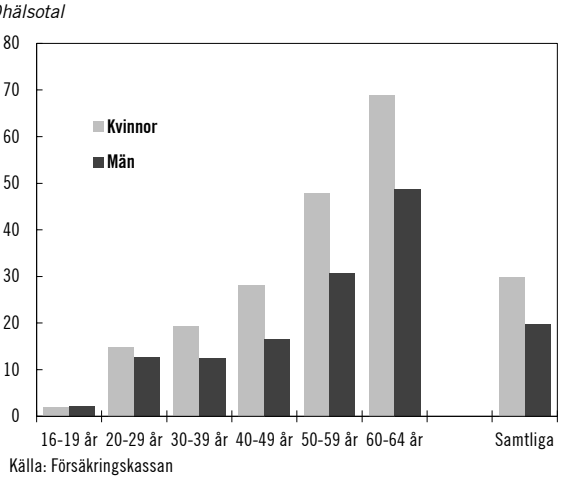

Källa: Försäkringskassan

Som framgår av diagram 3.2 skiljer sig ohälsotalet åt beroende på kön och ålder. Exempelvis är ohälsotalet cirka 2,5 gånger så högt bland 50–59-åringar som bland 30–39-åringar. Vidare har kvinnor ett högre ohälsotal än män i samtliga åldersgrupper från 20 år och äldre. Sammantaget är kvinnors ohälsotal 51 procent högre än mäns.

Den minskning som har skett avseende ohälsotalet mellan 2017 och 2018 gäller i samtliga åldersklasser för både kvinnor och män. För kvinnor har ohälsotalet minskat med 1,8 dagar och för män med 1,1 dagar. Sjukfrånvarons utveckling påverkas av flera faktorer, däribland utvecklingen inom arbetsmiljön och den allmänna folkhälsan. För en beskrivning av utvecklingen vad gäller hälsa, se utgiftsområde 9 Folkhälsopolitik samt utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv för en beskrivning av utvecklingen inom arbetsmiljöområdet. Skillnaderna i sjukfrånvaro mellan

kvinnor och män, som beskrivs nedan, kan delvis härledas till dessa områden.

Minskande sjukpenningtal men stora skillnader mellan kvinnor och män

Sjukpenningtalet har det senaste året fortsatt att minska men i lägre takt än tidigare. I december 2018 uppgick sjukpenningtalet till 9,7 dagar, uppdelat på 12,8 dagar för kvinnor och 6,7 dagar för män. Sjukpenningtalet minskade därmed med 4 procent mellan 2017 och 2018. Skillnaden i sjukpenningtal mellan kvinnor och män är stor. Vid utgången av 2018 hade kvinnor 89 procent högre sjukpenningtal än män, vilket dock är en minskning med 4 procentenheter jämfört med året innan.

Diagram 3.3 Sjukpenningtalet för kvinnor och män sedan 1995

Sjukpenningtal

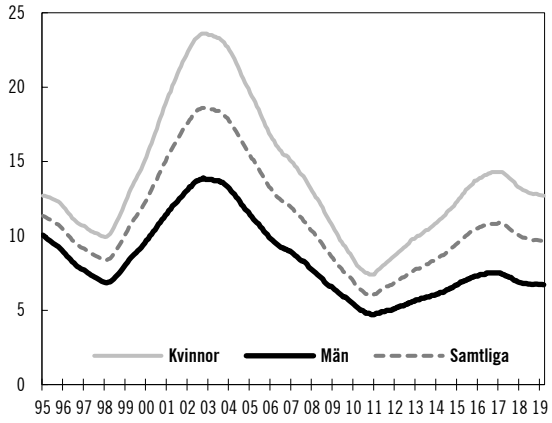

Källa: Försäkringskassan

Inflödet har planat ut

Inflödet (här antal påbörjade sjukfall som blivit minst 30 dagar långa) till sjukpenningen var som lägst 2009–2010. Då var det omkring 250 000 sjukfall som påbörjades per år och som varade minst 30 dagar (150 000 kvinnor, 100 000 män). Fram till slutet av 2015 skedde emellertid en närmast kontinuerlig ökning av inflödet. Därefter har ökningen avstannat, och inflödet började minska under 2017 för att sedan plana ut.

I dagsläget är det ca 340 000 fall som blir minst 30 dagar långa på årsbasis (216 000 kvinnor, 125 000 män). De föregående årens ökning av påbörjade sjukfall är en central komponent bakom uppgången i sjukpenningtalet fram till våren 2017.

Diagram 3.4 Antal påbörjade sjukfall som blivit minst 30 dagar långa

Rullande 12-månadersvärde

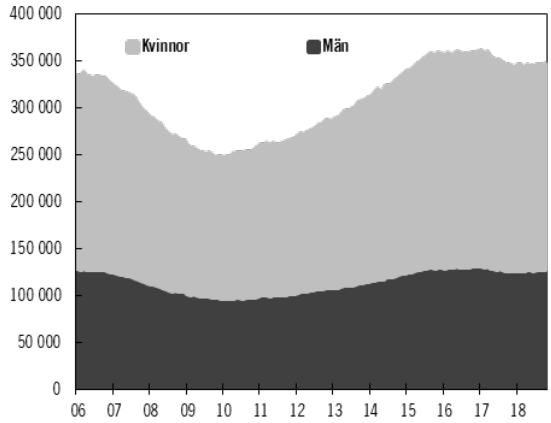

Källa: Försäkringskassan

Stabilisering av sjukfallslängder

I följande avsnitt studeras hur snabbt sjukfallen per diagnos har avslutats vid olika tidpunkter, där utvecklingen av sjukfall som startats under sista kvartalet 2017 jämförs med motsvarande utveckling 2016. Av diagram 3.5 och diagram 3.6 framgår dels att sjukfall med psykiatriska diagnoser i genomsnitt pågår längre än övriga diagnoser, dels att ingen markant förändring skedde av kvarståendesannolikheterna mellan åren. Bland psykiatriska diagnoser kan konstateras att cirka 15 procent av de sjukfall som startades under såväl 2016 som 2017 fortfarande pågick efter ett års sjukskrivning. Detta gäller för både kvinnor och män. Motsvarande nivå för övriga diagnoser var cirka 7 procent.

De senaste årens utveckling har totalt sett varit att sjukfall avslutas tidigare, men utvecklingen i det avseendet har alltså avstannat under det senaste resultatåret.

Diagram 3.5 Andelen sjukfall som blivit 30 dagar eller längre som kvarstår vid olika fallängder upp till dag 375. Avser sjukfall startade 2016 och 2017. Kvinnor med psykiatriska resp. övriga diagnoser.

Andel kvarvarande

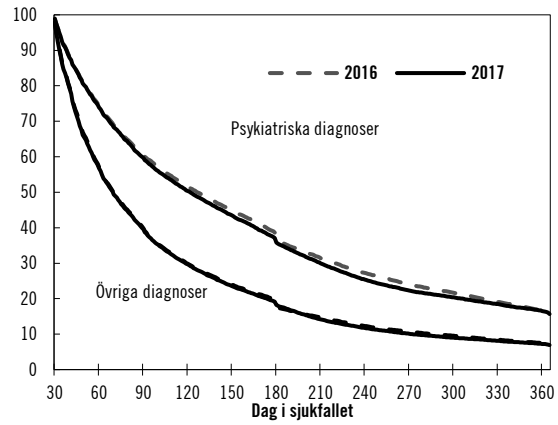

Källa: Försäkringskassan. Anm: Startade sjukfall under fjärde kvartalet respektive år som blev minst 30 dagar långa, exklusive återvändare.

Diagram 3.6 Andelen sjukfall som blivit 30 dagar eller längre som kvarstår vid olika fallängder upp till dag 375. Avser sjukfall startade år 2016 och 2017. Män med psykiatriska resp. övriga diagnoser.

Andel kvarvarande

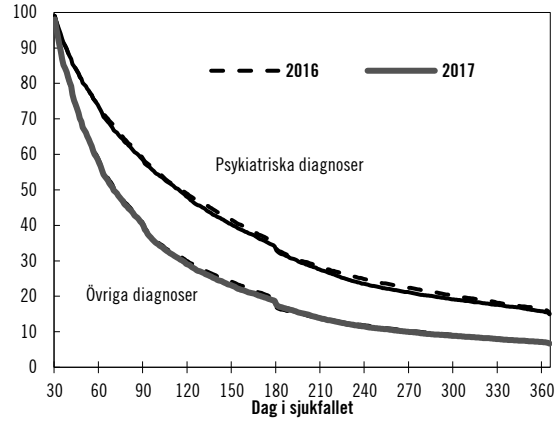

Källa: Försäkringskassan. Anm: Startade sjukfall under fjärde kvartalet respektive år som blev minst 30 dagar långa, exklusive återvändare.

Utvecklingen i varaktighet och startade sjukfall de senaste åren

De två huvudsakliga faktorerna som underliggande avgör sjukfrånvarons nivå är hur många sjukfall som startas och hur långa dessa blir. I diagram 3.7 illustreras detta genom att antalet startade sjukfall per år visas mot den genomsnittliga kvarståendesannolikheten under första året.[2]

Som framgår av diagrammet minskade varaktigheten något 2009–2010. Under åren 2011–2014 kännetecknades utvecklingen i stället av ett ökande inflöde i kombination med stigande varaktighet. Under hösten 2015 inledde Försäkringskassan ett arbete med att stärka handläggningen under rehabiliteringskedjan och sedan dess har varaktigheten successivt minskat. Utvecklingen av startade sjukfall har dock inte uppvisat samma snabba minskning. Förändringen mellan 2017 och 2018 vad avser startade sjukfall och varaktighet har varit liten, vilket är orsaken till den lägre minskningstakten under denna period.

Diagram 3.7 Antal startade sjukfall som blivit 30 dagar per helår och genomsnittlig kvarståendesannolikhet 2009 2018

Kvarståendesannolikhet

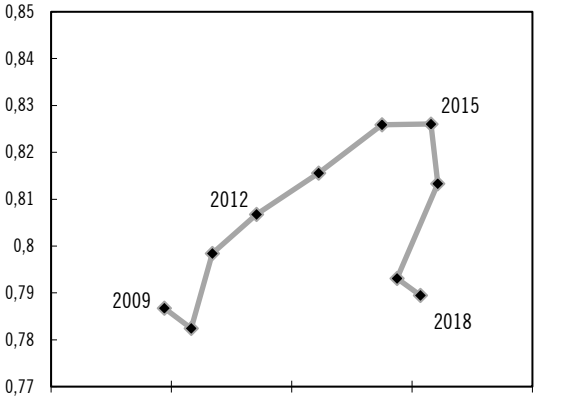

Källa: Försäkringskassan

Stabil utveckling av antalet pågående sjukfall

Antalet pågående sjukfall har varierat kraftigt under de två senaste decennierna. I början av 2000-talet uppgick det totala antalet till över 300 000 per månad. Därefter minskade antalet och var som lägst knappt 100 000 per månad 2010. Uppgången som sedan följde bröts under 2017. I december 2018 uppgick antalet pågående sjukfall till totalt 179 000, varav 66 procent var kvinnor och 34 procent var män. Det är en könsfördelning som varit relativt stabil över tid.

Utvecklingen under 2018 har varit stabilare än tidigare år (S2019/02898/SF). Små förändringar har skett av antalet sjukfall. För sjukfall som pågått kortare tid än ett år var antalet sjukfall i

[2] Kvarståendesannolikheten, eller varaktigheten, för respektive år är beräknad som ett genomsnitt av de betingade månadsvisa kvarståendesannolikheterna under det första sjukskrivningsåret, viktat med antalet pågående sjukfall i respektive fallängdskategori. Alla mått är exklusive återvändarsjukfall. Antalet startade sjukfall är antalet som blivit minst 30 dagar (prognos för 2018). Se Försäkringskassan utgiftsprognos för budgetåren 2019-2022, 15 februari 2019.

december 2018 nära detsamma som ett år tidigare, detta gäller för såväl kvinnor som män. Inte heller för sjukfall med varaktighet över ett år har det skett några större förändringar. I det fall man studerar en delmängd av dessa långa sjukfall – sjukfall som pågått 2 år eller mer – har det skett en ökning med ca 3 000 sjukfall. En delförklaring till det är att få nybeviljanden av sjukersättning sker (se avsnitt nedan). Antalet sjukfall som pågått mellan ett och två år har minskat. Totalt sett är således antalet sjukfall med fallängd över ett år i princip oförändrat mellan 2017 och 2018, vilket synliggörs i diagram 3.8. Detta gäller för såväl kvinnor som män.

Diagram 3.8 Antalet pågående sjukfall jan 2000 dec 2018 uppdelat på fallängd och kön

Antal pågående sjukfall

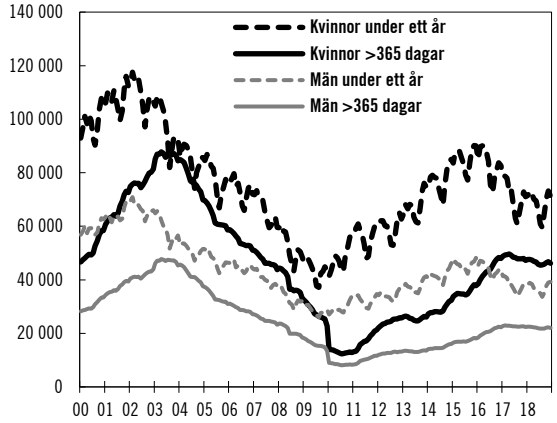

Källa: Försäkringskassan

Det finns regionala skillnader i sjukfrånvaro

Det är belagt att det finns regionala skillnader i sjukfrånvaron. Sådana skillnader kan delvis förklaras av olikheter i befolkningens demografiska struktur länen emellan, men en del av skillnaderna kan även bero på andra faktorer som exempelvis bristande likformighet i tillämpningen och nyttjandet av sjukförsäkringen. Ett antal rapporter har pekat på att brister i likformighet existerar (se bl.a. ISF 2010:6 Regionala skillnader i sjukförsäkringens utfall, Försäkringskassans Socialförsäkringsrapport 2017:3 Sjukskrivningsmönster).

Oförklarade skillnader i regional sjukfrånvaro på länsnivå

I följande avsnitt redovisas en metod för att jämföra länens genomsnittliga sjukfrånvaro, där hänsyn tas till hur befolkningssammansättningen med avseende på kön, ålder och utbildningsnivå ser ut i respektive län.

Riksgenomsnitt för antalet nettodagar under kalenderåret beräknas per ålder (ettårsklasser 16–64 år), kön och utbildningsnivå. Andra variabler, såsom branschstruktur och sektorstillhörighet, kan även utgöra förklaringsfaktorer till hur sjukfrånvaron ser ut, varför den bild som tecknas nedan inte är att betrakta som fullständig. En avvägning har gjorts mellan antalet variabler som ska inkluderas och vilket förklaringsvärde ytterligare variabler tillför i kombination med de redan valda. När riksgenomsnittets sjukfrånvaro per egenskapskombination tilldelas varje individ i ett län med motsvarande egenskaper, erhålls ett standardiserat genomsnittligt antal sjukpenningdagar för länet totalt sett. Tolkningen av detta standardiserade genomsnitt är att om länets individer skulle ha varit sjukskrivna i samma utsträckning som deras motsvarigheter i riket med avseende på ålder, kön och utbildning skulle sjukfrånvaron i länet ha motsvarat det standardiserade talet. Det standardiserade värdet är därmed ett ”förväntat” genomsnittligt antal sjukpenningdagar per person i länet givet de strukturella skillnader i ålder, kön och utbildning som finns mellan länen. Detta standardiserade genomsnitt kan då jämföras med det *observerade* för länet, dvs. det faktiska genomsnittliga antalet sjukpenningdagar netto per person 16–64 år under året. Resultatet framgår av diagram 3.9 och diagram 3.10.

Diagram 3.9 Genomsnittligt antal nettodagar sjukpenning per person och län, kvinnor 2017

Antal dagar

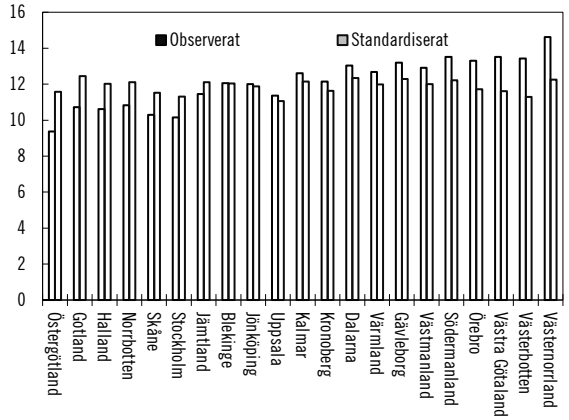

Källa: Socialdepartementets beräkningar i LISA, SCB
Not: sorterat på differens mellan observerat och standardiserat värde

Diagram 3.10 Genomsnittligt antal nettodagar sjukpenning per person och län, män 2017

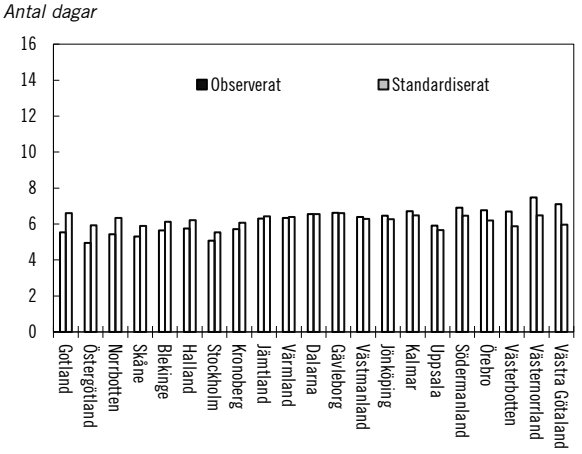

Källa: Socialdepartementets beräkningar i LISA, SCB
Not: sorterat på differens mellan observerat och standardiserat värde

När de standardiserade värdena jämförs mellan länen kan det konstateras att dessa skiljer sig åt – detta är ett uttryck för att länens demografiska förutsättningar är olika och att län med högre medelålder och lägre utbildningsnivå än genomsnittet för riket förväntas ha en högre sjukfrånvaro. Det centrala i analysen är dock hur respektive läns observerade utfall förhåller sig till det standardiserade värdet. Som tidigare påpekats beaktar inte analysen alla strukturella skillnader i befolkningssammansättningen. Detta till trots är det rimligt att anta att en del av den skillnad som analysen visar mellan länets observerade och standardiserade värde skulle kunna bero på bristande likformighet som i sin tur i så fall kan vara uttryck för osakliga skillnader. I diagrammen har länen sorterats efter hur stor skillnaden är mellan observerad och standardiserad sjukfrånvaro. Länen längst till vänster har en sjukfrånvaro som understiger den befolkningsmässigt ”förväntade” sjukfrånvaron. På motsvarande sätt har län som ligger till höger i diagrammen, där den observerade sjukfrånvaron överstiger den standardiserade, en sjukfrånvaro som är högre än vad den befolkningsmässiga sammansättningen motiverar. Skillnaderna varierar beroende på län och kön. Det kan konstateras att det finns ett positivt samband mellan länets absoluta observerade nivå och förhållandet till den standardiserade nivån. För kvinnor i Västernorrland är den observerade sjukfrånvaron exempelvis 2 dagar högre än den standardiserade per person och år, vilket motsvarar en relativ avvikelse om 19 procent. För kvinnor i Östergötland understiger den observerade sjukfrånvaron den standardiserade med 19 procent. I genomsnitt är dessa avvikelser per län 9 procent för kvinnor och 8 procent för män. De oförklarade variationerna per län är därmed i genomsnitt något större för kvinnor än män.

Regionala variationer över tid har förekommit
Genom att beräkna den genomsnittliga avvikelsen per län mellan observerad och standardiserad sjukfrånvaro för åren 2006–2016 framgår att den regionala variationen har förändrats över tid. Resultaten redovisas i diagram 3.11.

Diagram 3.11 Genomsnittlig relativ avvikelse per län mellan observerad och standardiserad sjukfrånvaro 2006 2017

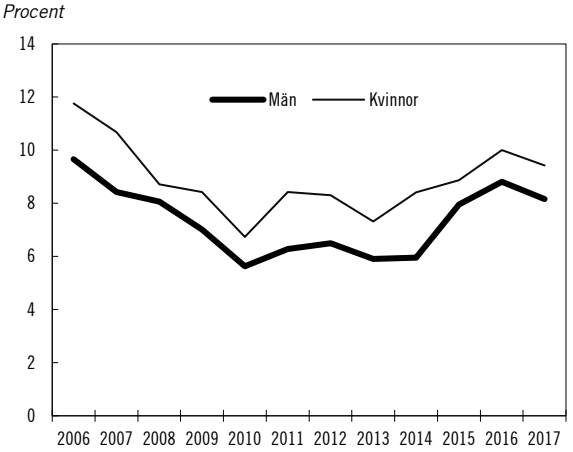

Källa: Socialdepartementets beräkningar i LISA, SCB

Den utifrån befolkningssammansättningen oförklarade sjukfrånvaron per län har under hela tidsperioden varit lägre för män än för kvinnor. För såväl män som kvinnor gäller att den länsvisa avvikelsen var som högst 2006 och sjönk fram till 2010, vilket är det år som sjukfrånvaron mätt i sjukpenningdagar var som lägst. Den relativa avvikelsen var då 6 procent för män och 7 procent för kvinnor. Åren därefter var den oförklarade sjukfrånvaron ganska konstant, för att stiga till en något högre nivå fr.o.m. 2015. Avvikelsen 2017 är något lägre jämfört med 2016. Det beror framför allt på att extremvärdena minskat något (de län som avviker mest från det standardiserade). Sammantaget kan det konstateras att det tycks finnas oförklarade regionala skillnader.

Sjukfrånvaron är högst för kvinnor anställda i kommuner och landsting
Sjukfrånvaron skiljer sig åt mellan olika sektorer. Högst är sjukfrånvaron för anställda kvinnor i kommuner och landsting med en sjukfrånvaro om drygt 5 procent under fjärde kvartalet 2018. Skillnaderna mellan sektorerna minskar dock om hänsyn tas till arbetsplatsens personalsammansättning och storlek (Försäkringskassan, Korta

analyser, 2018:1). Andelen sjukfrånvarande kvinnor var totalt – sett över samtliga sektorer – 4,2 procent och motsvarande för män var 2,7 procent. Jämfört med fjärde kvartalet 2017 har sjukfrånvaron totalt sett inte förändrats. För enskilda sektorer finns däremot säkerställda förändringar. Icke-vinstdrivande organisationer har minskad sjukfrånvaro det senaste året. Det finns även inom kommun- och landstingssektorn en liten säkerställd minskning.

Diagram 3.12 Andel sjukfrånvarande per sektor kvartal 4 2018

Procent

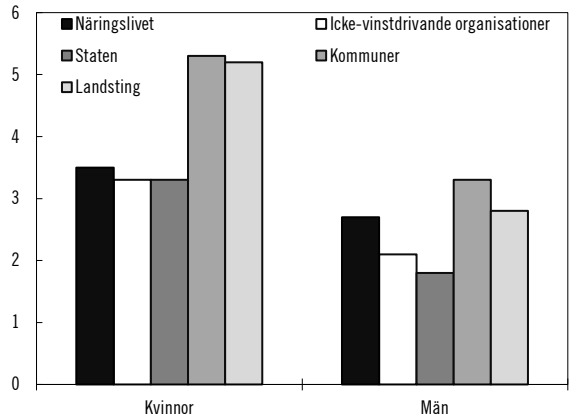

Källa: kortperiodisk sysselsättningsstatistik; SCB

Svensk sjukfrånvaro i nivå med EU-genomsnittet

Enligt Statistiska centralbyråns Arbetskraftsundersökning (AKU) ligger den svenska sjukfrånvaron i nivå med EU-genomsnittet. Den svenska sjukfrånvaron har dock varierat betydligt mer över tid jämfört med EU-genomsnittet. Under 2018 minskade sjukfrånvaron i Sverige för både kvinnor och män, för EU15 var utvecklingen den motsatta. Nivåmässigt ligger sjukfrånvaron för anställda kvinnor och män i Sverige nära det som gäller EU15.

Diagram 3.13 Andel anställda 20 64 år som varit frånvarande under hela veckan på grund av sjukdom eller skada, Sverige och EU15 åren 1990 2018

Procent, årsgenomsnitt

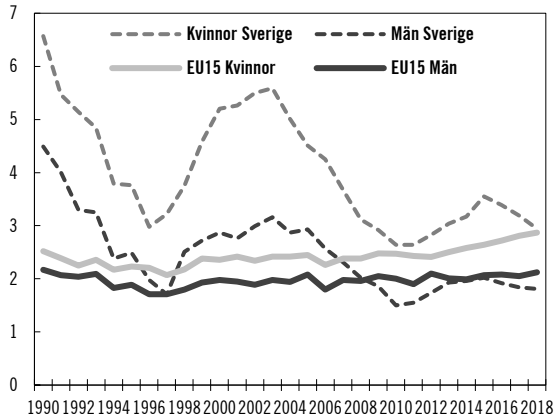

Källa: AKU, SCB samt LFS, Eurostat

Psykisk ohälsa vanligaste sjukskrivningsorsaken

Under senare år har sjukskrivning till följd av psykisk ohälsa i form av bl.a. ångest och depressioner ökat och är i dag den vanligaste sjukskrivningsorsaken för både kvinnor och män. Vid utgången av 2018 hade ca 86 000 pågående sjukfall en psykiatrisk diagnos (61 000 kvinnor, 25 000 män). Av sjukskrivna kvinnor hade ca 53 procent en psykiatrisk diagnos och motsvarande för män var ca 40 procent. Psykiatriska diagnoser dominerar framför allt bland sjukskrivna som är yngre än 50 år.

Som framgår av diagram 3.14 ökade antalet pågående sjukfall med psykiatriska diagnoser mellan 2017 och 2018 i absoluta tal. Därmed har denna diagnostyps relativa vanlighet sett till samtliga pågående sjukfall fortsatt att öka.

Diagram 3.14 Antal med psykiatrisk diagnos 2010 2018 samt andel av samtliga pågående sjukfall med psykiatrisk diagnos (F diagnos)

Antal *Andel*

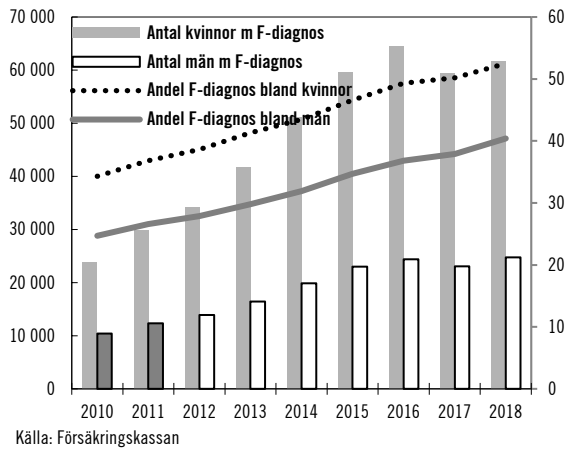

Källa: Försäkringskassan

Sjukskrivningstiden vid psykiatriska diagnoser är generellt sett längre jämfört med övriga diagnoser. Diagnossammansättningen vid sjukskrivning har förändrats mot att en allt högre andel långa sjukfall beror på psykiatrisk diagnos.

Lågt nybeviljande av sjukersättning

Under 2018 nybeviljades totalt 5 500 personer sjukersättning, vilket är en historiskt låg nivå (54 procent av dessa nybeviljade var kvinnor och 46 procent män). Avslagsandelen avseende sjukersättningsärenden har ökat mellan 2017 och 2018, från 65 till 68 procent. Kvinnor har en något högre avslagsandel än män. Avslag registreras när personer själva ansöker om sjukersättning. Ungefär 71 procent av dem som beviljas förmånen får detta genom att de gjort en egen ansökan, resten är s.k. utbytesärenden (när Försäkringskassan initierar ett utbyte från sjukpenning till sjukersättning).

För att beviljas sjukersättning krävs att arbetsförmågan är stadigvarande nedsatt i alla arbeten (även anpassade arbeten). Myndigheten har de senaste åren förstärkt handläggningen och lagt ett stort fokus på att åtgärda brister som har identifierats i rättsliga kvalitetsgranskningar. Tillämpningen av regelverket har sedan 2015 utvecklats så att färre individer uppfyller kriterierna för att beviljas sjukersättning. Människor i långa sjukfall som tidigare sannolikt hade beviljats sjukersättning kvarstår därmed i stället i sjukpenning.

Det totala antalet personer med sjukersättning har fortsatt att minska under 2018. Vid utgången av 2018 uppbar totalt 261 000 personer (154 000 kvinnor och 107 000 män) sjukersättning, vilket var 16 000 färre än ett år tidigare.

ISF redovisade i maj 2018 ett regeringsuppdrag (ISF-rapport 2018:11) gällande möjligheten för vissa personer med sjukersättning att arbeta med steglös avräkning. ISF rekommenderade bl.a. Försäkringskassan att utveckla informationen till de försäkrade, vilket myndigheten bejakade (S2017/03182/SF).

Diagram 3.15 Antal nybeviljanden samt totalt antal sjukersättningar 2003 2018

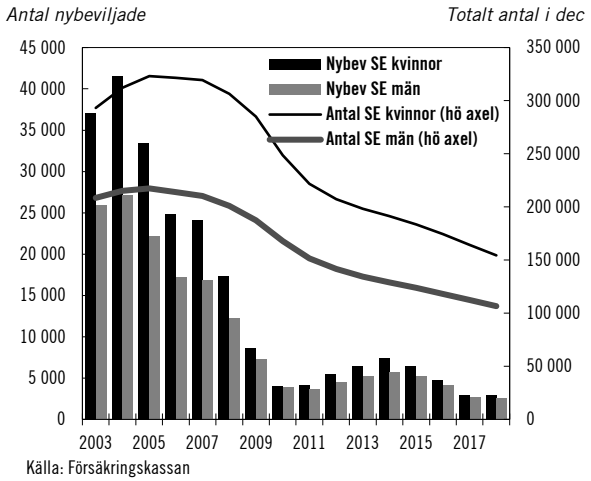

Källa: Försäkringskassan

Färre med aktivitetsersättning

För aktivitetsersättningen har ett högt nybeviljande i kombination med relativt lågt utflöde inneburit att antalet personer med denna ersättning ökat alltsedan förmånen infördes 2003. Under 2017 skedde dock ett trendbrott då antalet personer med denna ersättning minskade och denna utveckling har fortgått under 2018. I december 2018 hade drygt 31 000 personer aktivitetsersättning, varav 15 000 kvinnor och 17 000 män. De allra flesta (82 procent) har aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga. Sett till diagnos har ca 71 procent av alla som har aktivitetsersättning det på grund av psykisk ohälsa eller psykisk funktionsnedsättning. Aktivitetsersättning är en tidsbegränsad förmån. Det minskade antalet med aktivitetsersättning beror inte bara på ett minskat antal nybeviljanden, utan även på en högre avslagsandel i förlängningsärendena.

Nybeviljandet var något lägre 2018 än föregående år. Totalt nybeviljades 2 500 kvinnor och 3 000 män aktivitetsersättning, vilket motsvarar en minskning på totalt ca 1 000 personer jämfört med 2017. Majoriteten (59 procent) av nybeviljandena avsåg aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång. Vad gäller andelen avslag på initial ansökan om aktivitetsersättning uppgick denna till 40 procent 2018, vilket var en ökning med 6 procentenheter jämfört med 2017. Även sett till antalet nybeviljade per 1 000 försäkrade innebar 2018 jämfört med 2017 en svag nedgång. Män hade 2018 en något högre sannolikhet att beviljas aktivitetsersättning jämfört med kvinnor, se diagram 3.16.

Nedgången av nybeviljade ersättningar har i första hand skett bland dem med nedsatt arbets-

förmåga och i mindre utsträckning för förlängd skolgång.

Diagram 3.16 Antal med aktivitetsersättning 2003 2018 samt andel nybeviljade per 1 000 försäkrade

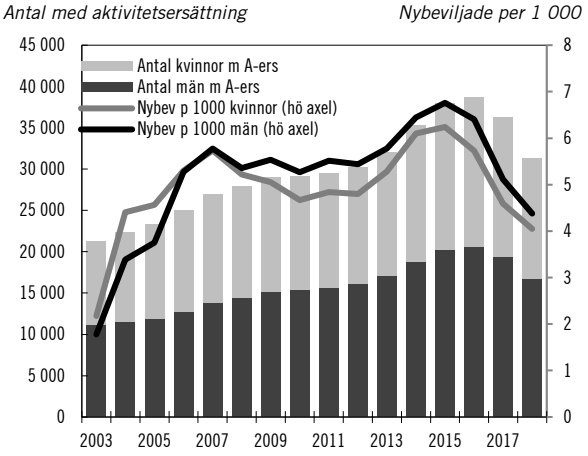

Källa: Försäkringskassan

Beviljandet av arbetsskadelivränta minskar och skillnaderna mellan kvinnor och män består

Under 2018 prövades 4 364 ärenden för egenlivränta. Av dessa beviljades livränta i 1 017 fall eller drygt 23 procent av ärendena. De flesta avslagen beror på att den skadades nedsättning inte har ansetts som bestående eller tillräckligt omfattande. Av de 1 817 ärenden där det prövades om det var en arbetsskada eller inte bifölls ansökan i drygt 53 procent. Det är jämfört med tidigare år en högre andel. Skillnaden i beviljandefrekvens för kvinnor (49,7) och män (57,0) består.

Andelen ärenden som avslås på grund av att den försäkrades nedsättning av arbetsförmågan inte bedöms vara bestående eller tillräckligt omfattande för ett beviljande är hög. Detta kan tyda på att de försäkrade har svårt att avgöra när det är rätt tid att ansöka om arbetsskadelivränta. Regeringen gav därför Försäkringskassan i regleringsbrevet för 2018 i uppdrag att vidta åtgärder för att minska riskerna för rättsförluster. Försäkringskassan har nu tagit fram ett läkarutlåtande utformat efter de uppgifter som behövs vid beslut om livränta. Försäkringskassan har även förbättrat stödet till sjukpenninghandläggare för att dessa ska kunna ge individuellt anpassad information om arbetsskadeförsäkringen.

Försäkringskassan har arbetat för att förbättra kvaliteten i arbetsskadeärenden. En rättslig kvalitetsuppföljning som Försäkringskassan genomförde 2017 visade att handläggningen hade god kvalitet. (Bedömning av arbetsskada vid annan skadlig inverkan 2017:6).

Aktörer i sjukskrivningsprocessen

Åtgärder för friska arbetsplatser

Arbetsmiljörelaterade problem kopplade till stress och psykisk ohälsa har ökat vid sidan av mer traditionella fysiska arbetsmiljöproblem. Numera är stress och andra psykiska orsaker de vanligaste orsakerna till arbetsorsakade besvär för både kvinnor och män (se även utg.omr. 14 avsnitt 5). En ökad kunskap om och förståelse för de många gånger komplexa sambanden mellan arbetsmiljö och hälsa är viktig för att uppnå en positiv utveckling inom området och för att nå en stabil och låg sjukfrånvaro. Myndigheten för arbetsmiljökunskap har därför fått i uppdrag att sammanställa forskning med fokus på faktorer som skapar friska och välmående arbetsplatser (A2018/01349/ARM). Regeringen har även lämnat ett uppdrag till Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap om att sammanställa och redovisa friskfaktorer på organisatorisk nivå som kan mätas och följas över tid (A2018/01350/ARM).

Arbetsmarknadens parter har på regeringens initiativ kommit överens om en för respektive sektor partsgemensam avsiktsförklaring för att bidra till friska arbetsplatser och minskad sjukfrånvaro. Bland annat förväntar sig regeringen att parternas arbete bidrar till att sjukfrånvaron inom de olika sektorerna på arbetsmarknaden minskar till 2013 års nivå. De åtgärder som ingår i avsiktsförklaringarna syftar till såväl förbättringar i arbetsmiljön som bättre möjligheter för sjukskrivna anställda att återgå i arbete. Regeringen har tagit initiativ till ett forum – Samling för friskare arbetsplatser – där avsiktsförklaringarna följs upp.

Från och med den 1 juli 2018 (Förslag om förstärkt rehabilitering för återgång i arbete, prop. 2017/18:1) har arbetsgivaren ett förtydligat ansvar att senast 30 dagar efter sjukfallets start ta fram en plan med åtgärder för återgång i arbete. Lagstiftningen syftar till att ge den anställde en starkare ställning i rehabiliteringskedjan och att det på arbetsplatserna görs omsorgsfulla prövningar av vilka möjligheter som finns för anpassning av arbetsuppgifter hos befintlig arbetsgivare. Ett annat syfte är att öka arbetsgivarnas aktivitet tidigt vid ett sjukfall. Försäkringskassan ska följa upp de planer arbetsgivarna lämnar in och se till att individen får tillgång till tidiga anpassnings- och rehabiliteringsåtgärder.

Samtidigt som den nya skyldigheten att upprätta planer för sjukskrivna anställda trädde i kraft blev det möjligt för arbetsgivare att få ersättning för insatser för att initiera, planera, genomföra och följa upp åtgärder för arbetstagarens återgång i arbete. Tidigare utbetalades ersättning till arbetsgivare endast för utredande insatser. I och med förändringen bytte ersättningen namn till Arbetsplatsinriktat rehabiliteringsstöd. Under 2018 har Försäkringskassan betalat ut cirka 75 miljoner kronor till cirka 1 100 arbetsgivare för att förebygga och förkorta sjukfall.

Försäkringskassan är central för måluppfyllelsen inom sjukförsäkringen

Försäkringskassan ska bedöma rätten till ersättning från sjukförsäkringen och samordna de insatser som behövs för individens rehabilitering. Försäkringskassan ska också verka för att andra aktörer, bl.a. hälso- och sjukvården, arbetsgivaren och Arbetsförmedlingen, inom ramen för sina respektive verksamhetsområden, vidtar nödvändiga åtgärder för individens rehabilitering.

Under de senaste åren har rättssäkerheten och prövningen av rätten till ersättning haft stort fokus inom Försäkringskassan. Myndigheten bedömer att kvaliteten i handläggningen av sjukpenning är tillfredsställande och sammantaget oförändrad. Enligt Försäkringskassan bedöms rätten till ersättning på ett korrekt sätt och antalet felaktiga utbetalningar har minskat liksom andelen fel som orsakats av Försäkringskassan. Andelen beslut som ändras av förvaltningsrätten har ökat marginellt från 14,3 procent till 15,0 procent medan antal överklaganden har ökat markant under samma period. År 2017 inkom 5 486 ärenden till förvaltningsrätten och 3 565 av dem avgjordes. År 2018 inkom 7 039 ärenden varav 5 736 ärenden avgjordes.

Andelen ärenden där bedömningar gjorts enligt rehabiliteringskedjans tidsgränser har minskat. Bedömningarna vid dag 90 har minskat från 71,3 procent till 67,2 procent medan bedömningarna vid dag 180 har minskat från 70,9 procent till 62,8 procent. Statistiken ska dock tolkas med försiktighet då det funnits problem med statistikförsörjningen under året hos Försäkringskassan.

Den genomsnittliga handläggningstiden för sjukpenning har ökat under 2018 jämfört med 2017. Statistiken är dock inte helt jämförbar då handläggningstider mäts på ett nytt sätt 2018. År 2017 var handläggningstiden 26 dagar i genomsnitt från det att ansökan kommit in till Försäkringskassan medan den 2018 var 30 dagar i genomsnitt. Det finns inga skillnader mellan könen. Inom sjukersättningen har den genomsnittliga handläggningstiden ökat betydligt, från 85 dagar i genomsnitt år 2017 till 104 dagar i genomsnitt år 2018, en ökning med 22,5 procent. Handläggningstiden är fem dagar längre för kvinnor. Handläggningstiderna är förhållandevis stabila inom aktivitetsersättningen med en ökning på 3,2 procent till 74 dagar i genomsnitt. Könsskillnaden är marginell.

Andelen avslag vid ansökan om sjukpenning har minskat något under 2018 jämfört med 2017. Andelen avslag vid första ansökan har minskat från 3,1 procent till 3,0 procent. I pågående sjukfall har andelen minskat från 6,0 procent till 5,5 procent. Kvinnors ansökningar om sjukpenning avslogs i högre utsträckning än mäns under 2018.

Under 2018 fick totalt 16 100 personer avslag på ansökan om sjukersättning. Det är fler än under 2017 då 14 500 personer fick avslag. Andelen avslag har, som tidigare redovisats, ökat från 65 procent 2017 till 68 procent under 2018. Andelen avslag var 5,4 procentenheter högre för kvinnor än för män. Andelen avslag på en initial ansökan om aktivitetsersättning har ökat från 34 procent 2017 till 40 procent under 2018. Andelen avslag på initial ansökan var högre för kvinnor än för män. Andelen avslag vid alla former av ansökningar om aktivitetsersättning, även förlängningsansökningar och ändrad omfattning, ökade från 20 procent 2017 till 26 procent 2018. Avslagsandelen var en procentenhet högre för män än för kvinnor.

Försäkringskassan har haft i uppdrag att förstärka arbetet med att ge stöd till individers återgång i arbete. Försäkringskassan har under 2018 intensifierat arbetet med att stärka samordningen av den försäkrades rehabilitering. Bland annat har den myndighetsinterna styrningen av samordningsuppdraget tydliggjorts vilket lett till att fler avstämnings- och omställningsmöten har genomförts under hösten 2018. Antalet möten, både gemensamma kartläggningar med Arbetsförmedlingen och avstämningsmöten har dock minskat under året som helhet. Avstämningsmöten har minskat från ca 47 000 år 2017 till 38 670 år 2018. Gemensamma kartläggningar har minskat från ca 4 900 år 2017 till 3 870 år 2018. Antalet omställningsmöten har ökat under perioden från ca 1 630 möten år 2017 till ca 2 590 år 2018. Försäkringskassan har inom ramen för det

förstärkta samarbetet mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen stärkt den interna styrningen för att identifiera fler individer som har behov av stöd till arbete och kan vara aktuella för s.k. gemensam kartläggning där myndigheterna tillsammans med den enskilde tar ställning till om insatser är aktuella. Försäkringskassan anser dock att myndigheten behöver bli bättre på att aktivt identifiera de försäkrades individuella förutsättningar och behov av stöd för återgång i arbete (Försäkringskassans årsredovisning 2018).

Sedan den 1 juli 2018 finns det en lagstadgad skyldighet för arbetsgivare att upprätta en plan för återgång i arbete senast när en arbetstagare varit sjukskriven från arbete i 30 dagar. Försäkringskassan stöder arbetsgivarna med information om syftet med lagen då kunskapen ännu generellt sett är låg och har tillsammans med flera arbetsgivarorganisationer utvecklat en standardiserad blankett med tillhörande hjälptexter som stöd vid framtagandet av planer. Under 2018 har Försäkringskassan utvecklat stödet till sjukpenninghandläggarna och genomfört informationsinsatser för att öka handläggarnas kunskap om syftet med lagstiftningen och om planernas roll i handläggningen.

Försäkringskassan har under 2018 haft ett uppdrag att i samverkan med de regionala cancercentrumen (RCC) analysera och lämna förslag på hur myndigheten kan bidra till förbättrade möjligheter för återgång i arbete för personer i cancerbehandling (S2018/03081/SF). Av Försäkringskassans rapport till regeringen framgår att det finns behov av betydande förbättringar vad avser såväl de försäkrades delaktighet som samordning av olika aktörers planering och information i de enskilda ärendena.

I rapporten Förändrad styrning av och i Försäkringskassan har ISF analyserat hur det tidigare målet om ett sjukpenningtal på 9,0 dagar har påverkat handläggningen av sjukpenning (ISF, Rapport 2018:16). ISF konstaterar att styrningen mot rättssäkerhet och målet 9,0 dagar har fått ett betydande genomslag i Försäkringskassans verksamhet på så sätt att tillämpningen av försäkringen har blivit mer restriktiv. ISF påpekar att rättssäkerheten riskerar att äventyras och förtroendet för socialförsäkringen skadas, när tillämpningen av sjukförsäkringen varierar över tid trots att inga betydelsefulla regelförändringar har genomförts. En långsiktig inriktning med uthållighet i styrningen, hela vägen från regeringen till den lokala handläggningsverksamheten inom Försäkringskassan, bedöms nödvändig för att det ska vara möjligt att uppnå den politiska ambitionen om en långsiktigt stabil och låg sjukfrånvaro.

Fortsatt hög personalomsättning och sjukfrånvaro på Försäkringskassan

Försäkringskassans personalomsättning är fortsatt hög och har ökat något sedan föregående år till 12 procent i genomsnitt. Personalomsättningen varierar inom olika delar av organisationen och den är högst på avdelningen för sjukförsäkring (14,8 procent). Bland dessa medarbetare upplevs arbetsbelastningen som hög.

Den totala interna sjukfrånvaron på Försäkringskassan är fortsatt hög, men har minskat och ligger 2018 på 5,8 procent, vilket är att jämföra med 2017 då den var 6,1 procent. Sjukfrånvaron är nästan dubbelt så hög hos kvinnor jämfört med män (6,6 procent för kvinnor och 3,5 procent för män). Den vanligaste orsaken till sjukskrivningar är psykisk ohälsa.

Försäkringskassans arbete för ökad jämställdhet

Försäkringskassan bedriver ett jämställdhetsarbete i enlighet med regeringens satsning på jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM). Myndigheten har haft en handlingsplan för perioden 2015–2018. Målen för arbetet är att motverka osakliga könsskillnader i handläggning, beslut och bemötande, främja ett jämställt nyttjande av socialförsäkringen samt bidra till att motverka mäns våld mot kvinnor. Under 2018 har perspektiven jämställdhet och mäns våld mot kvinnor integrerats i hög utsträckning i vägledningar, handläggningsprocesser och försäkringsutbildningar inom de förmåner som myndigheten bedömt prioriterade. Utbildningar om jämställdhet och om att motverka mäns våld mot kvinnor har genomförts och 85 procent av medarbetarna inom försäkringsavdelningarna har angett att de i ganska eller mycket hög utsträckning vet vad ett jämställdhetsperspektiv i handläggningen innebär. Ungefär en tiondel av handläggarna inom sjukförsäkringen svarar att de ställer frågor om våld i de flesta eller ungefär hälften av sina ärenden.

Särskilda insatser för unga med aktivitetsersättning

Från och med februari 2017 är det möjligt att studera under sex månader med bibehållen aktivitetsersättning (prop. 2016/2017:1) Försäkringskassans uppföljning (S2019/00827/SF) visar att förändringen har lett till att flera personer med

aktivitetsersättning har börjat studera. Under de sista 20 månaderna före regelförändringen studerade 500 personer med vilande aktivitetsersättning. Under reformens första 20 månader studerade 1150 personer. En annan förändring som infördes samtidigt var att hel sjukersättning kan beviljas från 19 år för de försäkrade som inte bedöms kunna utveckla arbetsförmåga. Reformen syftade till att öka tryggheten för dessa försäkrade, vilket enligt Försäkringskassan har uppnåtts.

Förändringarna har också haft i syfte att renodla aktivitetsersättningen så att det blir tydligare vilka unga som faktiskt kan förväntas behöva aktiva insatser från Försäkringskassan. Enligt Försäkringskassans uppföljning har en renodling uppnåtts dels genom att de ungdomar som står längst från arbetsmarknaden kan få sjukersättning, dels genom att de som står närmast arbetsmarknaden i dag får avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning. De sistnämnda bedöms ha för god arbetsförmåga och blir därmed hänvisade till Arbetsförmedlingen i stället för att få aktivitetsersättning. De ökande antalet avslag beror i sin tur på att Försäkringskassan har infört nya handläggningsrutiner till följd av rättsliga granskningar.

Samverkan mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen för individens återgång i arbete

Samarbetet mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen syftar till att öka kvinnors och mäns förutsättningar att utveckla eller återfå arbetsförmåga och därmed kunna komma i arbete eller studier. Samarbetet bedrivs enligt gemensamma regleringsbrevsuppdrag och finansieras med medel inom utgiftsområde 10, anslag 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen.

För 2018 tilldelades myndigheterna 691 miljoner kronor för denna samverkan, varav 664 miljoner kronor har använts. Av de förbrukade medlen avser 357 miljoner kronor Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader, 91 miljoner kronor Arbetsförmedlingens programkostnader och 216 miljoner kronor Försäkringskassans förvaltningskostnader. Att samtliga medel inte har använts förklaras av Arbetsförmedlingens minskade kostnader för köp av rehabiliteringstjänster, vilket till största delen beror på att ett nytt avtal för tjänsten ”Introduktion till arbete” inte kunnat tecknas under 2018 med anledning av överklagande från leverantörer.

Samarbetet består av dels förstärkta insatser i form av gemensam kartläggning och aktiva insatser för personer som är i sjukförsäkringen, dels stöd till personer i övergången från sjukförsäkringen till arbetsmarknaden.

Under 2018 har 8 306 gemensamma kartläggningar genomförts, jämfört med 10 010 gemensamma kartläggningar 2017. Under 2018 var 61 procent av deltagarna kvinnor och 39 procent var män. Av deltagarna hade 74 procent sjukpenning, 18 procent aktivitetsersättning och sex procent aktualiserades via Arbetsförmedlingen och hade t.ex. arbetslöshetsersättning eller aktivitetsstöd.

I genomsnitt genomfördes 2018 gemensam kartläggning dag 823 i sjukfallet, jämfört med dag 719 i sjukfallet 2017. För personer med aktivitetsersättning genomfördes 2018 gemensam kartläggning när personer i genomsnitt hade haft aktivitetsersättning i 1 597 dagar, jämfört med 1 391 dagar 2017.

Antalet personer som under 2018 aktualiserades för aktiva insatser var 8 092, jämfört med 10 301 personer 2017. Av de 5 112 personer som under 2018 lämnade samarbetet efter insats har 58 procent uppnått arbetsförmåga och lämnat sjukförsäkringen, jämfört med 60 procent 2017. Dessa personer är då i arbete, utbildning, inskrivna i arbetsmarknadspolitiskt program eller öppet arbetslösa. Myndigheternas mål att andelen som återfår arbetsförmågan och kan återgå i arbete ska öka har således inte uppnåtts vad gäller personer med sjukpenning. Däremot ökade andelen som lämnade sjukförsäkringen för personer med aktivitetsersättning (62 procent 2018 jämfört med 60 procent 2017).

Myndigheternas mål att förkorta tiden i sjukförsäkringen har inte heller uppnåtts, eftersom den genomsnittliga sjukfallslängden för deltagande individer har ökat under 2018. I genomsnitt hade de som avslutade en insats i december 2018 varit sjukskrivna i 1 285 dagar, jämfört med december 2017 då deltagarna i genomsnitt varit sjukskrivna i 1 024 dagar. För individer med aktivitetsersättning var det genomsnittliga antalet dagar 1 949 i december 2018 jämfört med 1 826 dagar i december 2017.

Myndigheterna har gjort en särskild analys för att få ökad kunskap om orsakerna bakom resultaten av myndigheternas insatser (Socialförsäkringsrapport 2018:11). Resultaten visar att det utifrån individegenskaper inte i förväg går att identifiera de individer som har bäst förutsättningar att nå ett lyckat resultat. Enligt

myndigheterna talar resultaten för att inte välja bort individer som varit borta från arbetsmarknaden under lång tid och/eller har en låg aktivitetsnivå.

Sammanfattningsvis anser myndigheterna att det är en stor och viktig utmaning att öka antalet personer som får ta del av gemensam kartläggning och aktiva insatser.

I det myndighetsgemensamma uppdraget ingår också att skapa goda förutsättningar i övergången till Arbetsförmedlingen för de personer som av Försäkringskassan bedöms ha arbetsförmåga och därmed inte längre rätt till ersättning från sjukförsäkringen. För att ge personer en bättre övergång mellan sjukförsäkringen och arbetsmarknaden har myndigheterna fr.o.m. den 1 juli 2018 infört en ny mötesform benämnd omställningsmöte. Det erbjuds av Försäkringskassans handläggare när det bedöms att en person inte har fortsatt rätt till sjukpenning. Det gäller både arbetslösa och anställda som inte bedöms kunna gå tillbaka till ett arbete hos sin arbetsgivare. Omställningsmöte erbjuds även till personer som får avslag på ansökan om sjukersättning eller aktivitetsersättning. Omställningsmöte ger individen information om vilket stöd Arbetsförmedlingen kan ge, och erbjuds och genomförs innan Försäkringskassan fattar beslut om att inte längre betala sjukpenning.

Antalet omställningsmöten har ökat under 2018. Total genomfördes 3 109 möten, varav 2 620 avsåg personer som inte längre fick sjukpenning, 269 avsåg personer som fick avslag på ansökan om sjukersättning och 269 avsåg personer som fick avslag på ansökan om aktivitetsersättning. Under andra halvåret 2018 genomfördes omställningsmöten i 20 procent av fallen där personer inte längre fick sjukpenning. Enligt myndigheterna bedöms därmed intentionerna i uppdraget sannolikt uppnås för dem som är sjukskrivna. Vad gäller möten för personer som får avslag på ansökan om sjukersättning eller aktivitetsersättning konstateras att det är få sådana möten.

Samordnade rehabiliteringsinsatser genom samordningsförbund

För individer som har behov av samordnade rehabiliteringsinsatser är det möjligt för Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, landsting och kommuner att, enligt lagen om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser, genom samordningsförbund finansiera sådana insatser så att dessa individer uppnår eller förbättrar sin förmåga att utföra förvärvsarbete. Vid utgången av 2018 fanns det 83 samordningsförbund som omfattade 260 av Sveriges 290 kommuner och samtliga landsting/regioner.

De statliga medlen för samordningsförbunden uppgick för 2018 till 339 miljoner kronor, varav 335 miljoner kronor har använts. Att samtliga medel inte har använts förklaras av att samordningsförbund inte startat i den takt som förväntats under 2018, att nystartade förbund haft ett mindre medelsbehov och att en del kommuner och landsting inte har matchat den möjliga statliga medelstilldelningen. Kommuner och landsting har, i enlighet med lagstiftningen, bidragit med motsvarande belopp vilket innebär att samordningsförbundens totala medel för 2018 har uppgått till 670 miljoner kronor. De medel som samordningsförbunden tilldelats har inte använts fullt ut vilket inneburit att samordningsförbundens egna kapital ökar. Nationella rådet för finansiell samordning (Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och Landsting [SKL]) arbetar för att samordningsförbundens egna kapital ska omsättas i verksamhet. Utöver de medel som samverkansparterna har bidragit med har några samordningsförbund erhållit medel från Europeiska socialfonden (ESF) för medverkan i sådana projekt. Åtta samordningsförbund är projektägare för totalt 13 projekt medan 23 samordningsförbund är medfinansiärer i totalt 26 projekt (S2019/02427/SF).

Totalt har närmare 32 715 personer omfattats av de insatser som finansieras av samordningsförbunden under 2018, vilket är en ökning med cirka 15 procent jämfört med 2017. Hälften av insatserna avser rehabilitering till arbete eller studier, t.ex. individuell coachning, arbetsträning, arbetsprövning eller arbetspraktik. Drygt en fjärdedel av insatserna avser förberedande insatser som syftar till att rusta individen för arbetslivsinriktad rehabilitering. Därutöver vidtas kartläggningsinsatser och förebyggande insatser. Under 2017 avslutade cirka 9 500 personer en insats, varav 56 procent kvinnor och 44 procent män. Efter avslutad insats var det 32 procent som antingen arbetade eller studerade.

Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen har i uppdrag att arbeta för att samordningsförbunden prioriterar att finansiera insatser för långtidssjukskrivna, unga med funktionsnedsättning och unga med aktivitetsersättning. An-

talet insatser för dessa grupper har ökat sedan 2016, men under 2018 har antalet insatser minskat jämfört med 2017. Antalet deltagare som är sjukskrivna med sjukpenning har succesivt ökat. Under 2018 deltog närmare 2 800 sjukskrivna i en samordningsförbundsfinansierad insats, varav 71 procent var kvinnor och 29 procent män. Under 2018 var det cirka 890 unga med aktivitetsersättning som deltog i samordningsförbundsfinansierade insatser, varav 53 procent var kvinnor och 47 procent män. Myndigheterna bedömer att fler individer bör få sina behov tillgodosedda genom samordnade rehabiliteringsinsatser och att sådana behov behöver identifieras tidigare i sjukfallen.

Enligt ISF:s utvärdering av samordningsförbundens organisering och verksamhet bedöms samordningsförbunden vara en viktig arena för de samverkande parterna (Samordningsförbundens organisering och verksamhet, ISF, Rapport 2019:1). ISF redovisar samtidigt några slutsatser och rekommendationer. ISF bedömer att samverkansparterna dels behöver se till att samordningsförbundens egna kapital omsätts i verksamhet, dels behöver säkerställa att det finns en långsiktig finansiering av framgångsrika insatser. Vidare bedömer ISF att det kan få konsekvenser för arbetet i samordningsförbunden när parterna har olika syn på uppdraget och olika förutsättningar att bidra med medarbetare i samordningsförbundsfinansierade insatser. ISF anser därför att det finns skäl för regeringen att se över Försäkringskassans och Arbetsförmedlingens uppdrag att samverka inom rehabiliteringsområdet.

ISF:s utvärdering av effekter av samordningsförbundens verksamhet på kommunnivå visar på små skillnader (vad gäller andelen personer som har sjukpenning, sjuk- eller aktivitetsersättning, ekonomiskt bistånd, studiemedel, lämnar Arbetsförmedlingen för arbete samt unga som varken arbetar eller studerar) mellan olika kommuner beroende på om kommunerna ingår i samordningsförbund eller inte (Gör samordningsförbunden någon skillnad? ISF, Rapport 2019:4). Enligt ISF kan det bero på att de insatser som samordningsförbunden finansierar omfattar så pass få individer att effekterna inte går att mäta på kommunnivå. ISF betonar vikten av att förbättra kvaliteten i det myndighetsgemensamma rapporteringssystemet SUS (sektorsövergripande system för uppföljning av samverkan och finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet) för att möjliggöra för samordningsförbund att följa upp den verksamhet som man finansierar liksom för nationella uppföljningar och utvärderingar. Effekter för de individer som deltar i samordningsförbundens insatser kommer att redovisas i den tredje och sista delen av ISF:s utvärdering som slutredovisas i december 2021.

Hälso- och sjukvårdens insatser

Regeringen har avsatt 1,8 miljarder kronor för 2019 i överenskommelsen Insatser inom området psykisk hälsa mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (S2019/02872/FS). Merparten av medlen fördelas till landsting och kommuner för att förstärka huvudmännens insatser för att möta psykisk ohälsa. Vidare ges landstingen 500 miljoner kronor genom överenskommelsen mellan regeringen och SKL om en kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess 2019 i syfte att stimulera tillgången till behandlings- och rehabiliteringsinsatser för patienter med lindrig eller medelsvår psykisk ohälsa eller smärtproblematik (se vidare nedan). Landstingen har återrapporterat utnyttjandet av motsvande medel för 2018. Det framgår att det totala antalet behandlingar som genomfördes under det året uppgick till ca 81 000 stycken, varav ca 90 procent avsåg behandling av psykisk ohälsa. Cirka 71 procent av deltagarna var kvinnor.

Riksrevisionen har i en rapport om bedömning av arbetsförmåga vid psykisk ohälsa (RiR 2018:11) granskat varför det finns kvalitetsbrister i läkarintygen och vilka hinder som läkare upplever i sin bedömning av arbetsförmågan vid sjukskrivning med psykiatriska diagnoser vid psykisk ohälsa. Granskningen visar att läkare upplever betydande svårigheter i sitt arbete med sjukskrivning. Bland annat upplever sjukskrivande läkare en osäkerhet om vilka krav som Försäkringskassan ställer inom ramen för sjukskrivningsprocessen.

Försäkringskassan och Socialstyrelsen har fått i uppdrag att verka för att samarbetet och dialogen mellan Försäkringskassan och hälso- och sjukvården förbättras, det s.k. dialoguppdrag (S/2018/ S2018/00530/SF). Myndigheterna har identifierat ett antal utvecklingsområden bl.a. följande:

– Försäkringskassan ska både internt och externt förtydliga vilken information som normalt behövs för bedömning av rätt till sjukpenning och varför. I detta ingår bland annat att kompletterande uppgifter bara ska

efterfrågas om det är troligt att sådana finns och att de spelar roll för bedömningen som ska göras, samt att läkares bedömning av arbetsförmåga i relation till normalt förekommande arbete på arbetsmarknaden inte ska efterfrågas. Begäran om komplettering ska uttryckas på ett mer ändamålsenligt sätt. Läkarintyget utvecklas så att det underlättar uppgiftslämnande. DFA-kedjans[3] funktion som analysmodell ska klargöras i syfte att vägleda handläggare.

– Socialstyrelsen ska i samråd med Försäkringskassan ta fram en utvecklingsplan för det försäkringsmedicinska beslutsstödet. Beslutsstödet ska utvecklas i syfte att ge stöd i de bedömningar som upplevs som svåra, exempelvis vid samsjuklighet. Beslutstödet behöver också utgå ifrån målgruppens behov och utgå ifrån bästa möjliga kunskap. Beslutsstödets övergripande principer bör ge bättre stöd gällande god kvalitet i försäkringsmedicinska underlag och bedömningar och tydligare beskriva de olika parternas roller i arbetsförmågebedömningen. Socialstyrelsen ska även främja att ett gemensamt språkbruk och en gemensam terminologi etableras och används.
– Båda myndigheterna, men framför allt Försäkringskassan, kommer tillsammans med företrädare för hälso- och sjukvården att utveckla, etablera och utvärdera principer gällande samverkan och samarbete på olika nivåer. Syftet är att ge nationell vägledning bland annat när det gäller vilka frågor som ska avhandlas på vilken nivå, men också kunna anpassas till lokala förutsättningar.

Överenskommelsen mellan regeringen och SKL om en kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess

Sedan 2006 har regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ingått överenskommelser för att stimulera landstingen till att ge sjukskrivningsfrågan högre prioritet i hälso- och sjukvården och för att utveckla sjukskrivningsprocessen.

Den överenskommelse som gäller för 2017–2018 (En kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess 2017–2018, S2016/07764/SF) omfattar totalt närmare 2,9 miljarder kronor. Överenskommelsen innebär stimulansmedel för kvalitetshöjande insatser inom hälso- och sjukvården för att sjukskrivning ska bli en del av vård och behandling. Det handlar bl.a. om hur hälso- och sjukvården bidrar till en kvalitetssäker och jämställd sjukskrivningsprocess, utvecklar samverkan och samarbete med andra berörda aktörer i sjukskrivningsprocessen för att förebygga eller förkorta sjukskrivning samt främjar kvinnors och mäns återgång i arbete. Överenskommelsen består av ett antal villkor som landstingen ska uppfylla för att medlen ska betalas ut.

För 2018 uppfyller samtliga landsting villkoren som avser att vidareutveckla kompetenssatsning i försäkringsmedicin respektive att införa en funktion för koordinering inom hälso- och sjukvården. Enligt Försäkringskassans redovisning av landstingens arbete finns det stora variationer i landstingens arbete med försäkringsmedicinsk kompetensutveckling. Försäkringskassan bedömer att landstingens övergång till ett nationellt system för kunskapsstyrning bedöms kunna bidra till att minska dessa variationer och öka stabiliteten inom kunskapsområdet försäkringsmedicin (Samlad redovisning avseende villkor 1 och 2, Försäkringskassan, 2019).

Genom överenskommelsen ges landstingen även medel för att stimulera tillgången till medicinska rehabiliterings- och behandlingsinsatser för patienter med smärtproblematik eller lindrig och medelsvår psykisk ohälsa (se ovan avsnittet Hälso- och sjukvårdens insatser). Dessutom ges landstingen särskilda stimulansmedel för att främja patientens återgång i arbete genom utvecklade kontakter med arbetsgivare och Arbetsförmedlingen. Överenskommelsen består också av medel för att utveckla elektronisk informationsöverföring av läkarintyg mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan.

Regeringen och SKL har ingått en överenskommelse för 2019 med motsvarande villkor som i överenskommelsen för 2017–2018. Överens-

[3] DFA-kedjan är en förkortning som beskriver den information som Försäkringskassan behöver för att bedöma en persons rätt till ersättning (Diagnos, Funktionsnedsättning, Aktivitetsbegränsning)

kommelsen för 2019 omfattar drygt 1,3 miljarder kronor.

Socialstyrelsens arbete

Socialstyrelsen fick i regleringsbrevet för 2018 i uppdrag att redovisa hur myndigheten bidragit till en låg och stabil sjukfrånvaro över tid. Socialstyrelsen är en indirekt aktör i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen. Av återrapporteringen (S2019/00821/SF) framgår att myndigheten primärt bidrar till en låg och stabil sjukfrånvaro genom att tillgängliggöra kunskap och verktyg till hälso- och sjukvården så att de på ett effektivt och systematiskt sätt ska kunna arbeta med frågor om sjukfrånvaro. Utifrån detta lyfter Socialstyrelsen fram ett antal områden. Ett centralt verksamhetsområde är att fortsatt utveckla det försäkringsmedicinska beslutsstödet (FMB). Under 2018 har Socialstyrelsen publicerat nya beslutsstöd för endometrios, uppdaterat beslutsstödet för epilepsi och påbörjat ett arbete med att uppdatera beslutsstöden för hudsjukdomar och bröstcancer. Socialstyrelsen har också fortsatt samarbetet med Inera om att tillämpa FMB i intygstjänsten Webcert. I slutet av 2018 hade detta gjorts i 18 landsting.

Under 2018 har Socialstyrelsen uppdaterat FMB för 53 diagnoser med information om funktions- och aktivitetsbegränsningar. Vidare har Socialstyrelsen och Inera utvecklat ett nytt stöd till läkare. En läkare som öppnar ett intyg för sjukpenning och diagnos får numera upp ett urval av ICF-kategorier för funktionsnedsättning och aktivitetsbegränsningar.

Riksrevisionen har granskat om FMB påverkar hur läkare anger sjuskrivningsdiagnosen och hur Försäkringskassan handlägger och utreder sjukpenningärenden vid psykisk ohälsa (RiR 2018:22). Riksrevisionens granskning visar att handläggare på Försäkringskassan tolkar användbarheten av FMB på olika sätt vid samsjuklighet. Vidare anser Riksrevisionen att FMB inte alltid används på ett likformigt sätt. Riksrevisionen har också observerat att den sjukskrivande läkaren endast i drygt hälften av de ärenden där rekommendationerna i FMB överskrids anger en motivering till detta.

Internationellt samarbete inom socialförsäkringen

Att Sverige är en del av en alltmer internationaliserad värld avspeglas även i de sociala trygghetssystemen. Ett exempel på detta är att av cirka 2,80 miljoner kvinnor och 2,88 miljoner män som var försäkrade i december 2018, var cirka 22 procent av kvinnorna och 20 procent av männen födda i ett annat land än Sverige. Av dessa var cirka 39 procent födda inom Europa. Ett annat exempel är att drygt 155 000 utlandsbosatta kvinnor och män fick svensk allmän pension under 2018. Av dessa var det 86 procent som fick utbetalning av pension till ett annat land som ingår i Europeiska unionen (EU) eller Europeiska ekonomiska samarbetsrådet (EES) eller till Schweiz.

EU-arbete

Kommissionens förslag till revidering av förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen och dess tillämpningsförordning (EG) nr 987/2009 har fortsatt förhandlats under 2018. De föreslagna ändringarna omfattar i huvudsak fem områden av förordningen: likabehandling, åtgärder för att förebygga fel och bedrägerier, förmåner vid långvarigt vårdbehov, samordning av föräldrapenningliknande förmåner samt förmåner vid arbetslöshet. Trepartsförhandlingar inleddes i början av 2019, men kunde inte slutföras före utgången av Europaparlamentets mandatperiod.

Vid Epsco-rådets möte den 6 december 2018 nåddes en politisk överenskommelse om en rådsrekommendation om tillgång till socialt skydd för arbetstagare och egenföretagare. I rådsrekommendationen uppmuntras EU:s medlemsstater att säkerställa att arbetstagare och egenföretagare får tillgång till fullgott socialt skydd samt till information om villkoren för skyddet. Därigenom syftar rekommendationen till att bidra till genomförandet av princip 12 i den europeiska pelaren för sociala rättigheter, som uttrycker att arbetstagare oberoende av anställningsförhållandets form och varaktighet har rätt till lämplig social trygghet och att det även gäller egenföretagare vid jämförbara förhållanden.

It-systemet för ett gränsöverskridande elektroniskt informationsutbyte i socialförsäkringsärenden, Electronic Exchange of Social Security Information (EESSI), har kunnat börja användas fr.o.m. juli 2019. Systemet kommer att användas i samtliga EU- och EES-länder samt Schweiz. Det ska hjälpa socialförsäkringsinstitutioner i dessa länder att effektivare och säkrare utbyta information i enlighet med EU:s samordningsbestämmelser. I Sverige ansluts Arbetsförmedlingen, Inspektionen för arbetslöshetsförsäk-

ringen, a-kassorna, Kronofogden, Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten till systemet. Försäkringskassan samordnar införandet av EESSI i Sverige.

Förhandlingar om avtal om social trygghet
I oktober 2015 förhandlade Sverige och Filippinerna fram och undertecknade ett socialförsäkringsavtal mellan länderna. Riksdagen godkände avtalet i april 2019, något som tidigare gjorts av det filippinska parlamentet. Även med Japan har Sverige förhandlat fram ett socialförsäkringsavtal som undertecknades i april 2019. Avtalen syftar till att förstärka den sociala tryggheten för personer som rör sig mellan länderna. Detta uppnås genom att avtalen samordnar delar av de avtalsslutande ländernas allmänna socialförsäkringssystem bl.a. i fråga om likabehandling, rätt till utbetalning av förmåner i det andra landet, sammanläggning av försäkringsperioder och administrativt samarbete mellan ländernas myndigheter. Företag behöver genom avtalen inte betala sociala avgifter i mer än ett av länderna. Avtalen med Filippinerna och Japan omfattar de allmänna systemen för ålders-, efterlevande- och förtidspension (för svensk del sjuk- och aktivitetsersättning i stället för förtidspension). Avtalet med Filippinerna omfattar även arbetsskadeersättning. Grundläggande i avtalen är att personer försäkras i landet där de arbetar. Undantag kan göras när en arbetstagare, eller egenföretagare, sänds ut till det andra landet för att fortsätta arbeta för sin arbetsgivares räkning där – så kallad utsändning.
Förhandlingar pågår även om socialförsäkringsavtal med Brasilien.

Brexit
Storbritanniens utträde ur EU kommer att påverka hur svenska sociala trygghetsförmåner ska samordnas i förhållande till brittiska förmåner. Utträdesprocessen pågår fortfarande, vilket har föranlett att ett flertal åtgärder har vidtagits för att förbereda för olika utfall av brexit vad avser de sociala trygghetssystemen. Eftersom risken har ökat för att Storbritannien lämnar EU utan att ha godkänt ett utträdesavtal, ett s.k. avtalslöst utträde, har nationella beredskapsåtgärder på området för social trygghet behövt vidtas. I mars 2019 antog riksdagen lagstiftning som syftar till att mildra konsekvenserna för individer på området för social trygghet när EU-gemensamma regler slutar gälla för situationer som inbegriper Storbritannien. Genom lagstiftningen kommer bl.a. vissa svenska sociala trygghetsförmåner att under en begränsad tid kunna fortsätta betalas ut till personer bosatta i Storbritannien. Dessutom kommer Försäkringskassan under en övergångsperiod att kunna ersätta vårdkostnader för vård som genomförts i Storbritannien. Lagen innehåller även en bestämmelse som möjliggör fortsatt utbetalning av garantipension och garantipension till omställningspension till personer i Storbritannien, vilken ska tillämpas oavsett om utträdet sker med eller utan ett avtal.
I slutet av januari 2019 presenterade kommissionen ett förslag till beredskapsförordning i syfte att säkerställa att principerna om likabehandling, sammanläggning av perioder samt likställande av förmåner m.m., vilka återfinns i förordning 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen, ska kunna tillämpas även efter Storbritanniens utträde. Förordningen antogs i mars 2019 och kommer att tillämpas i händelse av ett avtalslöst utträde.

Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan fick 2017 i uppdrag att utreda konsekvenserna av ett brittiskt utträde och vad detta kommer att innebära för myndigheternas verksamheter samt för individer. Uppdragen slutredovisades i mars 2019.

3.4.3 Analys och slutsatser

Sjukfrånvaron fortsätter att minska men i lägre takt

Sjukfrånvaron – sett till indikatorn sjukpenningtal – har under 2018 fortsatt att minska. Sjukpenningtalet uppgick i december 2018 till 9,7 vilket kan jämföras med en genomsnittlig nivå om 11,5 under perioden 2000–2017. I ett historiskt perspektiv är utvecklingen stabilare i den bemärkelsen att förändringstakten på senare tid varit relativt låg. Sjukpenningtalet minskade med 4 procent 2018, vilket kan jämföras med den genomsnittliga förändringstakten sedan 2000 som varit 12 procent. Dessutom har sjukpenningtalets absoluta nivå i princip varit oförändrad sedan augusti 2018. Dessa tecken på stabilisering ligger i linje med målet om en stabil sjukfrånvaro. Den senaste minskningen av sjukpenningtalet har till skillnad från tidigare nedgångar sammanfallit med mycket låga nivåer på nybeviljande av sjukersättning. Antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning har därigenom fortsatt att

minska under 2018. Sett till indikatorn ohälsotal har sjukfrånvaron aldrig varit så låg som den är nu. Minskningen av ohälsotalet kommer med största sannolikhet att fortsätta, då antalet försäkrade med sjuk- och aktivitetsersättning väntas minska ytterligare. De två huvudsakliga faktorerna som avgör hur sjukfrånvaron förändras är hur många sjukfall som startar och hur långa dessa sjukfall blir. Förändringen mellan 2017 och 2018 vad avser både startade sjukfall och varaktighet har varit liten, vilket föranlett det senaste årets lägre minskningstakt.

Med detta sagt finns dock ett antal underliggande förhållanden som bör betecknas som bekymrande. Ett av dessa är de stora skillnaderna mellan kvinnor och män i sjukfrånvaro. Vid utgången av 2018 var kvinnors sjukpenningtal 89 procent högre än mäns. Denna relativa skillnad har visserligen minskat något under 2018 men kvinnors sjukfrånvaro bedöms fortfarande vara alltför hög. Detta är ett resultat av flera faktorer. Bland annat är arbetsmarknaden könssegregerad, vilket innebär att kvinnor och män möter olika arbetsförhållanden. Höga prestationskrav, lägre resurser i arbetet och höga emotionella och psykologiska krav kännetecknar de s.k. kontaktyrken där många kvinnor arbetar och där det råder en överrisk för sjukskrivning med psykiatriska diagnoser. Ytterligare en faktor som bidrar till kvinnors högre sjukskrivningar är förekomsten av dubbelarbete, dvs. kombinationen av att förvärvsarbeta och samtidigt ha huvudansvaret för barn och hem.

Vidare är det problematiskt att sjukfrånvaron över tid i allt högre utsträckning kännetecknas av psykisk ohälsa. Andelen sjukfall som har en psykiatrisk diagnos har fortsatt att öka under 2018. Att dessa diagnoser leder till längre sjukskrivning är väl känt.

Bekymmersamt är det också med de bestående variationer i sjukfrånvaro som finns mellan länen, inom enskilda län och mellan vårdenheter. Skillnaderna tycks dessutom vara större för kvinnor än för män.

Mot bakgrund av ovanstående konstaterar regeringen att det finns fortsatta utmaningar. Fokus bör nu ligga på att höja förtroendet för försäkringen och fortsätta arbeta för en stabil och låg sjukfrånvaro. I det förebyggande arbetet krävs en mobilisering hos flera aktörer som kan bidra till en god hälsa och ett långsiktigt hållbart arbetsliv. Vad gäller insatser för att främja återgång i arbete krävs åtgärder av och samverkan mellan berörda aktörer. Därigenom bör människors arbetsförmåga i större utsträckning kunna tas till vara, vilket ytterligare kan minska sjukfrånvaron.

Stödet till individen behöver bli bättre

Den minskade sjukfrånvaron kan i första hand förklaras med att Försäkringskassan har intensifierat sitt arbete att stärka sjukförsäkringshandläggningen. Med denna utveckling har emellertid brister i sjukskrivningsprocessen tydliggjorts.

Förståelsen för Försäkringskassans beslut behöver öka. Individen ska förstå vad som gäller och vilket stöd som kan ges. Försäkringskassan behöver därför fortsätta att utveckla informationen till enskilda. Det är av stor vikt att myndighetens beslut är begripliga och enkla att förstå samt att formerna för att kommunicera besluten är anpassade till individens förutsättningar och behov.

Samtidigt som Försäkringskassan har fokuserat på prövningen av rätten till ersättning, har myndighetens uppdrag att samordna rehabiliteringsåtgärder inte prioriterats i samma utsträckning. Det är viktigt att individen vid behov får stöd för återgång i arbete eller omorientering till andra arbeten på arbetsmarknaden. Det finns i det avseendet fortsatta utmaningar i att rätt person ska få rätt åtgärd i tid. Försäkringskassan har också identifierat det senare som ett utvecklingsområde.

Regeringen delar ISF:s bedömning (ISF, Rapport 2017:9) att Försäkringskassan behöver utreda varje ärende i sådan omfattning att eventuella behov av rehabilitering klarläggs. Om dessa behov inte uppmärksammas i tillräcklig utsträckning, kan det medföra att den försäkrades möjligheter till anpassade eller nya arbetsuppgifter inte utreds omsorgsfullt före de aktuella tidpunkterna i rehabiliteringskedjan. Det kan i sin tur leda till att nödvändiga rehabiliteringsinsatser uteblir.

För att rätt åtgärder ska vidtas i rätt tid krävs insatser av och fungerande samverkan mellan de centrala aktörerna i sjukskrivningsprocessen, såsom hälso- och sjukvården, arbetsgivare och Arbetsförmedlingen. Samarbetet mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen behöver fortsätta att utvecklas. Som framgår av myndigheternas återrapportering har antalet individer som omfattas av myndigheternas stöd minskat under senare år. Dessutom tas initiativ sent i sjukfallet. Stödet till individen vid själva övergången

mellan myndigheterna behöver också utvecklas för att stödja individen i omställning. Det är positivt att myndigheterna har tagit initiativ till att arbeta för att i samverkan förbättra stödet till individen såväl under som efter en sjukskrivning.

Att Försäkringskassan begär kompletteringar av läkarintyg upplevs av många läkare som att Försäkringskassan ställer orimliga krav på läkarnas bedömning. Riksrevisionen har dessutom uppmärksammat svårigheterna för läkare att ange bedömningar enligt den s.k. DFA-kedjan vid psykiatriska diagnoser (RiR 2018:11). Ett bra samarbetsklimat mellan Försäkringskassan och hälso- och sjukvården är en förutsättning för en välfungerande sjukskrivningsprocess. Regeringens bedömning är att det utvecklingsarbete som Försäkringskassan och Socialstyrelsen har initierat inom ramen för dialoguppdraget på sikt kommer att bidra till en bättre dialog mellan Försäkringskassan och hälso- och sjukvården. Åtgärderna bedöms också öka den gemensamma förståelsen för Försäkringskassans behov av underlag likväl som hälso- och sjukvårdens förutsättningar att leverera nödvändiga underlag. Det arbete som pågår inom ramen för överenskommelsen med SKL om att utveckla det elektroniska informationsutbytet av medicinska underlag bör också bidra till att underlätta kommunikationen mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan.

Arbetsmarknadens parters arbete inom ramen för de sektorsvisa avsiktsförklaringarna är viktigt för att bidra till god arbetsmiljö och minskad sjukfrånvaro. Arbetsgivarnas förtydligade ansvar för planer för rehabilitering och rehabiliteringsåtgärder på arbetsplatsen är betydelsefull för att stärka individens ställning i rehabiliteringskedjan. Regeringen bedömer att det arbetsplatsrelaterade arbetet behöver följas upp och utvärderas för att kunna konstatera om det ger avsedd effekt.

Försäkringskassan har infört nya handläggningsrutiner och ändrat sin tillämpning avseende aktivitetsersättning, vilket bland annat har lett till att avslagen har ökat kraftigt. Kunskaperna om de individer som får avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning behöver öka. Regeringen ser det som mycket angeläget att den stärkta handläggningen kombineras med ett utvecklat stöd och insatser både för de individer som får avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning och de som beviljas ersättningen. Det samarbete som för närvarande utvecklas mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen kring unga är centralt för att ge ett gott stöd och goda förutsättningar för dessa personer att komma in på arbetsmarknaden. Försäkringskassans nya rutiner innebär att det medicinska underlaget har fått en avgörande betydelse för beslutet om ersättning (S2018/01418/SF). Mot bakgrund av att det handlar om unga människor, ofta med psykisk ohälsa och konstaterade neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan regeringen se en risk att samtliga för beslutet avgörande förhållanden inte alltid är klarlagda. Det är därför viktigt att Försäkringskassan utvecklar sina utredningar inom ramen för sin utredningsskyldighet vad gäller aktivitetsersättningsärenden.

Försäkringskassans tillämpning av gällande lagstiftning har sedan 2015 inneburit att färre personer bedöms uppfylla villkoren för att beviljas sjukersättning. Fler personer får istället sjukpenning under lång tid. Försäkrade kan få sjukpenning fram till de fyller 65 år om det inte finns något annat lämpligt arbete, t.ex. skyddat eller anpassat arbete, när arbetsförmågan är stadigvarande nedsatt i normalt förekommande arbeten och rehabiliteringsmöjligheterna är uttömda. De skillnader mellan villkoren för rätten till sjukpenning och sjukersättning som därmed synliggjorts har uppmärksammats av Försäkringskassan som har lämnat förslag till regeländringar för sjukersättning. Försäkringskassans huvudsakliga förslag bygger på ett utvecklat samarbete med Arbetsförmedlingen gällande möjligheterna att hitta ett lämpligt arbete. För att undvika att människor är långvarigt sjukskrivna på grund av att man inte prövat möjligheterna att klara ett annat lämpligt tillgängligt arbete är det viktigt att Försäkringskassan, inom ramen för sitt samordningsansvar, utvecklar samverkan med Arbetsförmedlingen för att ta tillvara arbetsförmåga i sådana lämpliga arbeten. Regeringen bedömer att det är angeläget att människors arbetsförmåga i möjligaste mån tas tillvara. Samtidigt behöver regelverket vara ändamålsenligt utformat så att rätt ersättning ges till rätt person.

Minska riskerna för rättsförluster i arbetsskadeförsäkringen

Mer än tre fjärdedelar av ansökningarna om arbetsskadelivränta avslogs under 2018. I de allra flesta fall beror detta på att grundvillkoren i försäkringen inte var uppfyllda, dvs. att den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst genom

arbete måste vara nedsatt med minst en femtondel under minst ett år.

Försäkringskassan har under året vidtagit åtgärder för att handläggarna av sjukpenningärenden ska kunna lämna individuell information till sjukskrivna om arbetsskadeförsäkringen. Syftet är att den som har fått sin arbetsförmåga nedsatt på grund av en arbetsolycka eller annan skadlig inverkan av arbetet ska få stöd att ansöka om arbetsskadelivränta i rätt tid.

Det är viktigt att följa upp att de insatser som har gjorts får avsedd effekt. Detta är fallet inte minst med hänsyn till den betydande personalomsättningen inom myndigheten och att arbetsskadeförsäkringen handläggs koncentrerat vid ett mindre antal enheter, och informationen om arbetsskadeförsäkringen ska lämnas av personliga handläggare på enheter där arbetsskadeärenden normalt inte handläggs.

Skillnaden i beviljandefrekvens mellan kvinnor och män är fortsatt betydande. Inspektionen för socialförsäkringen har sedan tidigare i uppdrag att göra en jämställdhetsanalys av arbetsskadeförsäkringen.

3.5 Politikens inriktning

De allmänna socialförsäkringarna är en central del i den svenska välfärdsmodellen och har under lång tid bidragit till att skapa trygghet och motverka ekonomisk utsatthet.

Regeringen kan konstatera att utvecklingen av sjukfrånvaron visar vissa tecken på stabilisering. Färre sjukfall startar och sjukskrivningstiderna minskar. Samtidigt har regeringen identifierat områden där arbetet behöver utvecklas för att uppnå en långsiktigt stabil och låg sjukfrånvaro.

I det följande redovisas de åtgärder som regeringen avser att vidta eller har vidtagit i syfte att uppnå ett långsiktigt hållbart arbetsliv och en trygg sjukförsäkring med ett starkt stöd till individen.

Ett långsiktigt hållbart arbetsliv

Det är centralt att ingen ska behöva bli sjuk av sitt arbete och att all ohälsa som kan förebyggas också förebyggs. I detta har arbetsmarknadens parter en viktig roll. Under förra mandatperioden åtog sig arbetsmarknadens parter att arbeta för friskare arbetsplatser genom avsiktsförklaringar som de lämnade till regeringen. Detta är ett arbete som regeringen följer noggrant och förväntar sig resultat utifrån.

Ett hållbart arbetsliv förutsätter åtgärder som spänner över flera politikområden. Ett hållbart arbetsliv förutsätter bl.a. en god arbetsmiljö, där regeringens arbetsmiljöstrategi är en del. Det är också viktigt att det finns insatser för återgång i arbete där individen ges ett effektivt stöd tillbaka till arbete. Vidare är utbildnings- och arbetsmarknadsrelaterade åtgärder som förbättrar möjligheterna för vidareutbildning och karriärväxling av stor vikt.

Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) har beslutat att en utredare ska biträda Utbildningsdepartementet med att ta fram förslag till åtgärder inom studiemedelsystemet för att främja omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna (U2019/01742/UH), se vidare utgiftsområde 15 avsnitt 3.6.4.

En trygg försäkring med ett starkt stöd till individen

Det är viktigt att tillämpningen av sjukförsäkringens bestämmelser om rätten till ersättning kombineras med ett bra stöd till individen i olika skeden i sjukskrivningsprocessen. Det förutsätter insatser av och samverkan mellan berörda aktörer. Försäkringskassan har genom sitt lagstadgade samordningsansvar en central roll i detta. Andra viktiga aktörer är arbetsgivare, de fackliga organisationerna, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och Arbetsförmedlingen.

I syfte att stärka individens möjligheter till rehabilitering är arbetsgivare fr.o.m. den 1 juli 2018 skyldiga att upprätta en plan för återgång i arbete för arbetstagare som varit sjukskrivna i 30 dagar. Denna lagreglerade skyldighet att planera och genomföra rehabiliteringsåtgärder kombineras med ett utökat ekonomiskt stöd, bidrag för arbetsplatsinriktat rehabiliteringsstöd, för insatser som bidrar till att förebygga sjukfrånvaro och öka sjukskrivna arbetstagares möjligheter att återgå i arbete. Försäkringskassan och Arbetsmiljöverket ska samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser inom rehabiliteringsområdet. Regeringen har gett ISF i uppdrag att utvärdera huruvida reformen som trädde i kraft den 1 juli 2018 bidrar till att stärka individens möjligheter

till rehabilitering och arbetsgivarens rehabiliteringsansvar och därigenom bidrar till tidigare återgång i arbete och minskad sjukfrånvaro (S2019/03299/SF).

Ingen ska falla mellan olika system på grund av bristande samarbete mellan myndigheterna. Ett gemensamt uppdrag – ett nolltoleransuppdrag – har därför lämnats till Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen som innebär att myndigheterna i samverkan ska ge nödvändigt stöd till individen såväl under som efter en sjukskrivning. Regeringen följer myndigheternas arbete med detta gemensamma uppdrag. Denna samverkan är en viktig del i reformeringen av Arbetsförmedlingen (se vidare utg.omr. 14). I syfte att säkerställa den ekonomiska tryggheten för de som övergår från en skyddad period med sjukpenning till att aktivt söka ett arbete har regeringen beslutat om att ändra skyddsbestämmelserna för denna grupp. För att skydda dessa personers SGI har ett skäligt rådrum införts på 25 arbetsdagar. Förordningsändringen trädde i kraft den 1 oktober 2018 (förordningen [2000:1418] om tillämpningen av vissa skyddsbestämmelser för sjukpenninggrundande inkomst).

Unga som har fått avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning är en grupp som kan behöva särskilt stöd. Knappt 300 ungdomar deltog i de omställningsmöten som ordnades av Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen under 2018. Försäkringskassan har därför fått i uppdrag att utveckla informationen om och innehållet i dessa möten mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen i syfte att öka stödet till unga som fått avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning.

Sjukförsäkringens bestämmelser är relativt komplicerade. Försäkrade kan vara i underläge gentemot myndigheten, såväl kunskapsmässigt som på grund av sjukdom, ålder, funktionsnedsättning eller andra faktorer. Dessa faktorer kan vara av särskild betydelse vid ärenden om t.ex. sjukpenning och aktivitetsersättning. Den enskilde som drabbas av ohälsa ska känna sig trygg med att inte gå miste om en förmån som denne har rätt till på grund av att beslutsunderlaget har varit ofullständigt. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns behov av att låta ISF granska hur Försäkringskassan tillämpar bestämmelserna om myndighetens utredningsskyldighet i ärenden om sjukpenning och aktivitetsersättning (S2019/03411/SF). Vad gäller aktivitetsersättning har ISF även fått ett särskilt uppdrag att analysera variationen i avslag och nybeviljande av aktivitetsersättning (S2019/03412/SF).

De individer som ansöker om aktivitetsersättning är unga och har, förutom psykisk ohälsa, i hög grad någon typ av funktionsnedsättning. Det handlar således om en särskilt utsatt grupp människor i behov av stöd från olika myndigheter och andra aktörer, oavsett om de i slutändan beviljas aktivitetsersättning eller om ansökan avslås. Om ansvaret i alltför stor utsträckning läggs på de unga, är risken påtaglig att den som får avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning inte får del av de insatser och det ekonomiska stöd som hon eller han har rätt till, utan hamnar i passivitet. Regeringen har därför gett Försäkringskassan i uppdrag att förbättra stödet till unga som har ansökt om aktivitetsersättning på grund av arbetsoförmåga, men fått avslag på ansökan. Syftet med uppdraget är att säkerställa att ingen ung person i målgruppen hamnar mellan olika ansvarsområden utan får det stöd som behövs för att på sikt kunna arbeta eller studera (S2019/03413/SF).

Den 1 januari 2019 infördes den nya socialförsäkringsförmånen merkostnadsersättning som ersätter den tidigare handikappersättningen. Merkostnadsersättningen syftar till att ersätta merkostnader för personer med funktionsnedsättning. För att effektivisera Försäkringskassans handläggning av den nya förmånen, samt för att uppnå en nationellt enhetlig tillämpning av lagstiftningen, är det viktigt att det tydliggörs vad som utgör skäliga merkostnader i merkostnadsersättningen. Regeringen avser därför att ge Försäkringskassan i uppdrag att utarbeta ett nationellt metodstöd för bedömningen av vad som utgör en skälig merkostnad i merkostnadsersättningen. För genomförandet av uppdraget behöver Konsumentverket bistå Försäkringskassan med uppgifter om vad som utgör normala kostnader för män och kvinnor utan funktionsnedsättning, för att möjliggöra för Försäkringskassan att i handläggningen och sitt nationella metodstöd definiera vad som avses med skäliga merkostnader för individer med funktionsnedsättning. Konsumentverket tillförs medel för detta i denna proposition, se vidare avsnitt 3.7.6.

Hälso- och sjukvården

I syfte att stärka stödet till individen genom sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen föreslår regeringen att det införs en lagstadgad skyldighet för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser

till sjukskrivna patienter för att främja återgång till eller inträde i arbetslivet. Insatserna föreslås bestå av personligt stöd och intern samordning av insatser till den enskilda patienten inom vården och bidra till samverkan med externa aktörer såsom patientens arbetsgivare, Försäkringskassan och andra myndigheter. Regeringen föreslår också att landstingen får en skyldighet att med patientens samtycke informera Försäkringskassan om att patienten kan ha behov av insatser inom Försäkringskassans samordnings- och tillsynsansvar. Förslaget syftar till att minska risken för att enskilda faller mellan stolarna och inte får det stöd som behövs. Förslaget bedöms bidra till att skillnaderna i sjukfrånvaron mellan kvinnor och män minskar. Förslaget bedöms därför bidra till ökad ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män. Förslaget lämnas i denna proposition (se avsnitt 3.6).

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att se över förutsättningarna för finansiell samordning mellan hälso- och sjukvården och sjukförsäkringen. Uppdraget redovisades i november 2018 (Samspel för hälsa, SOU 2018:80). Betänkandet har remissbehandlats och bereds i Regeringskansliet. För att stimulera landstingen till att ge sjukskrivningsfrågan högre prioritet i hälso- och sjukvården och för att utveckla sjukskrivningsprocessen bedömer regeringen att det finns behov av en överenskommelse med SKL för 2020 avseende insatser som ska bidra till en kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess.

Socialstyrelsen ansvarar för det försäkringsmedicinska beslutsstödet (FMB). FMB ger stöd såväl till läkare som Försäkringskassan i en sjukskrivningssituation. Det är viktigt att FMB fortsatt uppdateras och utvecklas. Regeringen avser därför att tillföra Socialstyrelsen en permanent förstärkning om 4 miljoner kronor för detta arbete (se avsnitt 3.7.6).

För att möta utmaningarna med psykisk ohälsa hos befolkningen har regeringen avsatt cirka 1,8 miljarder kronor i en överenskommelse med SKL för att förstärka landstings och kommuners insatser avseende psykisk ohälsa. Se vidare utgiftsområde 9, avsnitt 4 Folkhälsopolitik. Regeringen har även gett utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård (S 2017:01) ett tilläggsuppdrag att utreda förutsättningarna för att utveckla en ny form av skyndsamma och ändamålsenliga insatser inom primärvården vid lättare psykisk ohälsa i syfte att bl.a. förebygga svårare ohälsa och sjukskrivningar och vid behov lämna förslag om hur detta kan genomföras på ett effektivt sätt (dir. 2019:49).

Samverkan

Regeringen har gett ISF i uppdrag att utvärdera samordningsförbundens verksamhet. ISF har redovisat två av utvärderingens tre delar och lämnat ett antal rekommendationer till regeringen. Dessa bereds i Regeringskansliet. ISF bedömer att samordningsförbundens insatser gör skillnad för att stödja människor tillbaka till hälsa och arbete. Regeringen vill betona vikten av att Försäkringskassan arbetar aktivt för att genom samordningsförbunden ge stöd åt långtidssjukskrivna, unga med funktionsnedsättning och unga med aktivitetsersättning.

Strukturer för samverkan kan vara komplicerade och svåröverskådliga för individen. Regeringen har därför tillsatt en nationell samordnare (S 2018:06) för att, med individens och samhällets bästa i fokus, främja samverkan mellan aktörerna i sjukskrivningsprocessen. Målet är att samordnaren ska bidra till att motverka de problem som kan uppstå till följd av att ansvaret för att ge stöd till individen är uppdelat på flera aktörer. Uppdraget har delrapporterats den 7 maj 2019 och ska slutredovisas senast den 30 april 2020.

Översyn av regelverket

Regeringen har vidtagit åtgärder i syfte att säkerställa att villkoren i sjukförsäkringen och regelverket har en ändamålsenlig utformning. Centralt för regeringens arbete har varit att skapa förutsättningar för att sjukförsäkringen ska vara och upplevas som trygg. Mot bakgrund av det har regeringen utsett en särskild utredare med uppdraget att analysera och, om det bedöms nödvändigt, lämna förslag som rör sjukpenningen (dir. 2018:26). Syftet med uppdraget är att säkerställa en mer ändamålsenlig och rättssäker sjukförsäkring. Utredaren ska bl.a. analysera tillämpningen av begreppet normalt förekommande arbete vid bedömningen av rätten till sjukpenning och vad som ska utgöra särskilda skäl för att skjuta upp prövningen av arbetsförmågan mot ett på arbetsmarknaden normalt förekommande arbete. Utredaren ska slutrapportera uppdraget senast den 31 januari 2020.

Försäkringskassans tillämpning av nuvarande regelverk har inneburit att fler personer uppbär

sjukpenning under lång tid istället för att beviljas sjukersättning. Försäkringskassans huvudsakliga förslag om sjukersättning i skrivelsen Framställning om ändring i socialförsäkringsbalken (S2017/06851/SF) innebär att en bedömning avseende huruvida det är möjligt att inom en rimlig framtid ordna ett lämpligt arbete i enskilda fall blir avgörande för rätten till sjukersättning. Regeringen bedömer att förslaget inte kan genomföras, särskilt med hänsyn till kraven på likformighet och förutsägbarhet för den försäkrade.

Regeringen anser att det är angeläget att både människors arbetsförmåga i möjligaste mån tas tillvara och att regelverket är ändamålsenligt utformat så att rätt ersättning ges till rätt person. Gränsdragningen för vilka sjukskrivna som fortsätter med sjukpenning och vilka som beviljas sjukersättning beror både av regelverket i sjukpenningen och sjukersättningen. Försäkringskassan har i olika sammanhang påpekat att utformningen av regelverket för sjukersättning gör att individer riskerar att bli fast i långa sjukskrivningar trots att de sannolikt inte kommer återfå arbetsförmåga. Regeringen inväntar utredningen En trygg sjukförsäkring med människan i centrums (dir. 2018:26) slutbetänkande. För att regelverket ska fungera så väl som möjligt för de enskilda sjukskrivna anser regeringen att Försäkringskassan, inom ramen för sitt samordningsansvar, bör utveckla samverkan med Arbetsförmedlingen för att så långt möjligt ta tillvara arbetsförmåga i även lämpliga arbeten som inte är normalt förekommande.

Internationellt samarbete inom socialförsäkringen

Regeringen verkar för att revidera EU:s samordningsbestämmelser, förordning (EG) 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen, i syfte att utveckla och modernisera regelverket i takt med samhällsutvecklingen samt för att passa medlemsstaternas olika sociala trygghetssystem. I detta arbete är utgångspunkten att samordningsbestämmelserna är en förutsättning för att den fria rörligheten ska fungera inom Europeiska unionen. Regeringen anser att samordningsbestämmelserna ska vara effektiva och inte utgöra hinder för den fria rörligheten för personer. Omotiverade administrativa kostnader för tillämpande institutioner liksom att ytterligare svenska förmåner kan betalas ut vid bosättning i andra medlemsstater bör undvikas. EU-fördragen, samordningsbestämmelsernas grundprinciper liksom den nationella kompetensen ska värnas. Bestämmelserna ska i sig inte syfta till en harmonisering av medlemsstaternas olika sociala trygghetssystem. Regelverket ska ge uttryck för en skälig och rättvis ansvars- och kostnadsfördelning mellan medlemsstaterna, samtidigt som den enskildes behov av social trygghet värnas.

Arbets- och migrationsmönstren ändras även i förhållande till länder utanför EU/EES. Regeringen anser därför att Sverige fortlöpande ska fortsätta utvärdera behovet av att ingå bilaterala socialförsäkringsavtal med länder utanför EU/EES för att ytterligare stärka svensk konkurrenskraft. Regeringen verkar också för att inledda avtalsförhandlingar med Brasilien ska slutföras och att det undertecknade socialförsäkringsavtalet med Japan ska träda i kraft.

Storbritanniens utträde ur EU omgärdas fortfarande av stor osäkerhet. Regeringen har i propositionen Åtgärder för att mildra konsekvenserna på det sociala området med anledning av brexit (2018/19:53) vidtagit ett flertal åtgärder som syftar till att skydda individers rätt till svenska sociala trygghetsförmåner även efter ett utträde. Givet den osäkerhet som råder i utträdesprocessen avser regeringen fortsätta verka för att mildra konsekvenserna för de individer som kan komma att drabbas av utträdet och detta oavsett om utträdet sker med eller utan ett godkänt utträdesavtal.

Den ökade rörligheten till och från Sverige påverkar även de svenska socialförsäkringssystemen. För att kunna utveckla långsiktiga och hållbara regelverk fordras att de behov som uppstår av den ökade rörligheten kan identifieras. Det är därför viktigt med väl utvecklade statistikuppgifter. Försäkringskassan behöver av denna anledning fortsätta att utveckla och förbättra statistikfångsten inom det internationella området.

3.6 Förslag om koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter

3.6.1 Ärendet och dess beredning

Socialdepartementet beslutade den 14 februari 2017 att en arbetsgrupp inom departementet skulle utreda formerna för en obligatorisk rehabiliteringskoordinatorfunktion inom hälso- och sjukvården. Enligt uppdragsbeskrivningen skulle arbetsgruppen bl.a. analysera vilka delar av vården som bör ha tillgång till en rehabiliteringskoordinatorfunktion, lämplig omfattning på funktionen, koordinatorernas roll och uppdrag i relation till andra aktörer, behovet av en gemensam arbetsbeskrivning, hur det kan säkerställas att de patienter som får vård av privata vårdgivare med offentlig finansiering får samma tillgång till rehabiliteringskoordinatorfunktionen, behovet av att närmare precisera patientgrupper och behovet av enhetliga kompetenskrav och vidareutbildningar. Arbetsgruppen skulle i sina förslag beakta vikten av att ha en öppen arbetsmarknad mot övriga EU. Arbetsgruppen skulle också analysera behovet av sekretess- och tillsynsbestämmelser och beräkna kostnader och föreslå eventuell finansiering. Arbetsgruppen skulle också lämna förslag till de författningsändringar som behövs. Resultatet av arbetet redovisades i Ny lag om koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården (Ds 2018:5) benämnd promemorian i detta avsnitt. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1, avsnitt 1.* Promemorians lagförslag finns i *bilaga 1, avsnitt 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 1*, *avsnitt 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Socialdepartementet (S2018/01188/SF).

Synpunkter har inhämtats under hand från Inspektionen för vård och omsorg i fråga om förslagen till ändringar i patientskadelagen (1996:799) och patientsäkerhetslagen (2010:659) och från Datainspektionen i fråga om förslaget till ändringar i 3 kap. 3 § och 6 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 30 augusti 2018 att hämta in Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 1, avsnitt 4.* Lagrådets yttrande finns i *bilaga 1,* avsnitt 5. Lagrådets synpunkter behandlas i *avsnitt 3.6.3* och i författningskommentaren. Regeringen har följt Lagrådets synpunkter. I förhållande till lagrådsremissen har det även gjorts ändringar som innebär att begreppet landsting genomgående ersatts med region, detta med anledning av propositionen En ny beteckning för kommuner på regional nivå och vissa frågor om regionindelning (prop. 2018/19:162). I den propositionen föreslås att beteckningen för kommuner på regional nivå ska ändras från landsting till region. De ändringarna är dock författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Lagrådets yttrande har därför inte inhämtats i den delen. Därutöver har vissa språkliga och redaktionella ändringar gjorts.

3.6.2 Bakgrund

Rehabiliteringskoordinatorer inom hälso- och sjukvården

I en överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) från december 2016 enades regeringen och SKL om medel för fem insatsområden för att bidra till en kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess åren 2017 och 2018. Ett av insatsområdena är att utveckla en funktion för koordinering i syfte dels att patienter ska få ett tidigt, individuellt stöd i hälso- och sjukvården och dels att möjliggöra en god samverkan kring patienten mellan olika delar av vården och externa aktörer såsom arbetsgivare, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och kommunen. I överenskommelsen anges att landstingen senast vid utgången av 2018 ska säkerställa att en sådan funktion för koordinering finns i alla delar av primärvården där sjukskrivning förekommer och att införande av funktionen påbörjats i andra delar av verksamheten där det behövs. I en ny överenskommelse mellan SKL och regeringen i december 2018 fick landstingen fortsatt stimulansmedel i syfte att säkerställa att funktionen för koordinering upprätthålls och att funktionen ges den kompetensutveckling som krävs.

De första formerna av koordineringsfunktionen utvecklades i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet, och samtliga landsting har i dag någon form av koordineringsfunktion. De som arbetar med koordineringsfunktionen kallas ofta för rehabiliteringskoordinatorer.

I en rapport från april 2018 om en studie som gjorts i Stockholms läns landsting (Lägre sjuk-

skrivning med rehabkoordinator) redovisas att stöd av en rehabiliteringskoordinator hade positiv effekt på sjukskrivning för vissa patientgrupper men inte för alla. Koordinatorsstödet hade positiv effekt för patienter som tidigare hade varit sjukskrivna med diagnoser inom lätt eller medelsvår psykisk ohälsa eller långvarig smärta men ingen effekt för patienter med en kombination av diagnoser inom både psykisk ohälsa och långvarig smärta. Koordineringsfunktionen hade inte heller någon effekt på sjukskrivning för patienter som hade låg sjukskrivningsgrad eller ingen tidigare sjukskrivning och låg tidigare vårdkonsumtion. Denna grupp klarade sin arbetsåtergång utan stöd av en koordinator. I rapporten redovisas också att patienterna var nöjda med stödet och att de upplevde en förbättrad livskvalitet, och de uppgav att de framför allt fick hjälp med kunskaper om sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen, stöd med att sätta upp mål och plan för återgång samt hjälp med kontakter. Vidare framgår att läkarna såg koordinatorn som en uppskattad resurs och kompetensförstärkning, och att läkarna ansåg att patienter med en rehabiliteringskoordinator följde ordinerad vård och rehabilitering bättre. Det följer vidare av rapporten att arbetsgivarna ansåg att koordineringsfunktionen bl.a. underlättade kommunikation och planering och förståelsen av den medicinska bilden.

Flera landsting har anfört att de ser att patienter får ett stöd som de behöver av rehabiliteringskoordinatorerna, att läkares och annan vårdpersonals arbete med sjukskrivning och rehabilitering underlättas och att externa aktörer får en kontaktväg in i vården genom koordineringsfunktionen. Några landsting har uppgett att de ser ett samband mellan kontakter med arbetsgivare och lägre sjukskrivningsgrad, och att antalet sjukskrivna patienter minskar på vårdcentraler med en rehabiliteringskoordinator.

Nuvarande regelverk

Vad menas med rehabilitering?

Rehabilitering är ett begrepp som ofta används i samband med sjukskrivningsprocessen. Ordet har olika betydelse i olika sammanhang, beroende på vilken aktör man talar om. Rehabilitering syftar oftast på återanpassning till ett normalt liv för sjuka och för personer med funktionsnedsättning. Man brukar framför allt prata om medicinsk rehabilitering, arbetslivsinriktad rehabilitering och social rehabilitering.

Rehabilitering regleras med något olika innebörd, i bl.a. socialförsäkringsbalken, förkortad SFB, hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), förkortad HSL, arbetsmiljölagen (1977:1160), förkortad AML, och förordningen (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

Rehabilitering enligt socialförsäkringsbalken

Enligt 29 kap. 2 § SFB ska rehabilitering enligt socialförsäkringsbalken syfta till att en försäkrad som har drabbats av sjukdom ska få tillbaka sin arbetsförmåga och få förutsättningar att försörja sig själv genom förvärvsarbete (arbetslivsinriktad rehabilitering). Den som är bosatt i Sverige eller arbetar här är försäkrad för förmånen rehabilitering enligt socialförsäkringsbalken (5 kap. 9 § 7 och 6 kap. 6 § 4 SFB). Som huvudregel anses en person vara bosatt i Sverige om han eller hon har sin egentliga hemvist här i landet, och med arbete i Sverige avses som huvudregel förvärvsarbete i verksamhet i Sverige (5 kap. 2 § och 6 kap. 2 § SFB). En försäkrad har rätt till rehabiliteringsåtgärder enligt bestämmelserna i 30 kap. SFB, och åtgärderna ska planeras i samråd med den försäkrade och utgå från hans eller hennes individuella förutsättningar och behov (30 kap. 2 och 3 §§ SFB). Vilka rehabiliteringsåtgärder som omfattas får bedömas i varje enskilt fall (prop. 2008/09:200 s. 453).

Rehabilitering enligt HSL

Bestämmelser om rehabilitering infördes i den tidigare hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) 1993 och regleras numera i 8 kap. 7 § första stycket HSL. Enligt förarbetena till den ursprungliga bestämmelsen hörde rehabilitering redan tidigare samman med hälso- och sjukvården, men för att undanröja varje osäkerhet om det fastslogs ansvaret i lagen. Med rehabilitering avses att vid nedsättning eller förlust av någon funktion efter skada eller sjukdom genom planerade och från flera områden sammansatta åtgärder allsidigt främja att den enskilde återvinner bästa möjliga funktionsförmåga samt psykiskt och fysiskt välbefinnande. Rehabilitering, liksom habilitering, beskrivs som målinriktade processer som förutsätter att den enskildes möjligheter till inflytande vid planering, genomförande och uppföljning beaktas och säkras (prop. 1992/93:159 s. 200).

Försäkringskassans ansvar för rehabilitering

Försäkringskassan ansvarar för att samordna och utöva tillsyn över de insatser som behövs för rehabiliteringsverksamhet enligt socialförsäkringsbalken (30 kap. 8 § SFB). Myndigheten ska i samråd med den försäkrade se till att rehabiliteringsbehovet snarast klarläggs och att de åtgärder vidtas som behövs för en effektiv rehabilitering (30 kap. 9 § SFB). Om den försäkrade medger det ska Försäkringskassan samverka med arbetsgivaren och arbetstagarorganisationer, hälso- och sjukvården, socialtjänsten, Arbetsförmedlingen och andra myndigheter som berörs av rehabiliteringen av den försäkrade. Försäkringskassan ska verka för att myndigheterna och organisationerna vidtar de åtgärder som behövs för en effektiv rehabilitering. Vidare ska Försäkringskassan se till att åtgärderna påbörjas så snart det är möjligt av medicinska och andra skäl (30 kap. 10 och 11 §§ SFB).

Försäkringskassan har ett generellt ansvar för att se till att den försäkrades rehabiliteringsbehov klarläggs och att de åtgärder vidtas som behövs för en effektiv rehabilitering. Av förarbetena till bestämmelserna följer att Försäkringskassan vid behov ska se till att nödvändiga utredningar och undersökningar görs, under hänsynstagande till andra rehabiliteringsansvarigas åligganden. Myndigheten får hjälp bl.a. av de signaler som kan finnas i medicinska utlåtanden om den försäkrades arbetsförmåga. Enligt förarbetena är det vidare av vikt att Försäkringskassan i varje sjukskrivningsärende uppmärksammar frågan om en eventuell rehabilitering, och verkar för att de åtgärder som behövs snarast vidtas. Den administrativa samordningsfunktionen kommer till uttryck bl.a. genom att olika utredningar samlas hos Försäkringskassan, som ska ta initiativ till att följa upp olika åtgärder under processen. Försäkringskassan ska också se till att insatserna påbörjas så snart det av medicinska och andra skäl är möjligt. Det kräver att myndigheten följer rehabiliteringsärendena kontinuerligt för att undvika att någon hamnar utanför verksamheten. Försäkringskassans rehabiliteringsarbete gäller alla olika åtgärder som är lämpliga i rehabiliteringssyfte i långa sjukdomsfall (prop. 1990/91:141 s. 90 f.).

År 1992 förtydligades Försäkringskassans samordnings- och tillsynsansvar. Försäkringskassan gavs en initiativroll och ett samordningsansvar för rehabiliteringen av den försäkrade. Det anges i propositionen till ändringarna att initiativ- och samordningsansvaret bör utgå från den försäkrade och inriktas på att rehabiliteringsbehov upptäcks tidigt och att initiativ till behövliga rehabiliteringsinsatser tas. I rehabiliteringsprocessen ska väsentliga inslag vara att försäkrade med behov av rehabilitering uppmärksammas, att behoven av åtgärder klarläggs och att den försäkrade motiveras att delta i rehabiliteringen. I vissa fall (när den försäkrade har rätt till rehabiliteringsersättning) ska även en rehabiliteringsplan upprättas. Försäkringskassan ska följa upp planen och se till att nödvändiga anpassningar görs vid behov. I propositionen anges att det också ingår i samordningsansvaret att stötta den försäkrade i kontakterna med andra rehabiliteringsansvariga och att verka för att dessa tar en aktiv del i rehabiliteringsprocessen.

Rehabiliteringsprocessen kan påbörjas så tidigt som det anses lämpligt och möjligt, oberoende av tidsgränser för utredningar (prop. 1990/91:141 s. 49 f.) I propositionen anges att Försäkringskassan ska ha en sammanhållande funktion i rehabiliteringsprocessen. Försäkringskassan fick en mer aktiv och offensiv roll genom ett mer aktivt rehabiliteringsarbete med arbetsplatsen som bas och med rehabiliteringsersättningen som verksamt hjälpmedel. Det uttalas att myndigheten därigenom kunde återta uppgiften som ombud för den försäkrade. Försäkringskassan ska, enligt samma proposition, genom nära kontakter med olika funktioner på arbetsplatsen medverka till att arbetsplatsens resurser mobiliseras och sätts in i arbetet för att minska sjukfrånvaron (s. 37).

Arbetsgivarens rehabiliteringsansvar

Enligt 30 kap. 6 § första stycket SFB ska arbetsgivaren upprätta en plan för återgång i arbete för arbetstagare som varit frånvarande på grund av sjukdom i 30 dagar. Skyldigheten gäller om det kan antas att arbetstagarens arbetsförmåga kommer att vara nedsatt under minst 60 dagar. Enligt andra stycket i samma paragraf behöver en plan inte upprättas om det med hänsyn till den försäkrades hälsotillstånd klart framgår att den försäkrade inte kan återgå i arbete. Om hälsotillståndet senare förbättras ska dock en plan omgående upprättas. Planen ska i den utsträckning som det är möjligt upprättas i samråd med den försäkrade. Arbetsgivaren ska enligt paragrafens tredje stycke fortlöpande se till att planen för återgång i arbete följs och att det vid behov görs ändringar i den. Vidare ska arbetsgivaren enligt 30 kap. 6 a § SFB efter samråd med arbetstagaren lämna de upplysningar till Försäkringskassan som

behövs för att behovet av rehabilitering ska kunna klarläggas och även i övrigt medverka till det. Arbetsgivaren ska också vidta de åtgärder som behövs för en effektiv rehabilitering.

Enligt 2 kap. 1 § AML ska arbetsgivaren anpassa arbetsförhållandena till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. Arbetsgivaren ska vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall (3 kap. 2 § AML). Genom att anpassa arbetsförhållandena eller vidta annan lämplig åtgärd ska arbetsgivaren också ta hänsyn till arbetstagarens särskilda förutsättningar för arbetet (3 kap. 3 § AML).

Enligt 3 kap. 2 a § AML ska arbetsgivaren se till att det finns arbetsanpassnings- och rehabiliteringsverksamhet för att fullgöra uppgifterna enligt AML och enligt 30 kap. SFB. Arbetsgivaren ska vidare se till att det finns företagshälsovård i den utsträckning som arbetsförhållandena kräver (3 kap. 2 c § AML). Företagshälsovården ska bl.a. ha kompetens att identifiera och beskriva sambanden mellan arbetsmiljö, organisation, produktivitet och hälsa. Företagshälsovården ska vara arbetsgivarens oberoende expertresurs inom arbetsmiljö och rehabilitering.

Arbetsgivaren hade 1992–2007 ett förstahandsansvar för att genomföra rehabiliteringsutredningar, samtidigt som Försäkringskassan hade samordnings- och tillsynsansvar som omfattade klarläggande av den enskildes rehabiliteringsbehov (numera upphävda 22 kap. 3 § lagen [1962:381] om allmän försäkring). Tyngdpunkten i rehabiliteringsprocessen skulle finnas inom arbetslivet, eftersom det ansågs att sjukfrånvaron ofta berodde på brister i arbetsmiljö eller arbetsorganisation, och då det i regel var på arbetsplatsen som man först kunde uppmärksamma sjukfrånvaron och behovet av rehabilitering (prop. 1990/91:141 s. 36). Arbetsgivarens utredningsansvar omfattade förutom åtgärder på arbetsplatsen också bedömning av orsakerna till arbetsoförmågan och utredning av behovet av åtgärder även om dessa stod att finna utanför arbetsplatsen. Dock skulle arbetsgivaren inte göra omfattande utredningar av förhållanden utanför arbetsplatsen. Arbetsgivaren skulle inte heller se till att rehabiliteringsåtgärder kom till stånd om orsakerna till arbetsoförmågan fanns utanför arbetsplatsen. Det skulle i stället vara en uppgift för Försäkringskassan (samma prop. s. 45 f.).

År 2007 avskaffades arbetsgivarens skyldighet att genomföra rehabiliteringsutredningar. Regeringen ansåg att reglerna om att Försäkringskassan snarast i samråd med den försäkrade ska se till att dennes behov av rehabilitering klarläggs var tillräckliga. Det konstaterades i förarbetena att möjligheten att komma tillbaka till arbetslivet måste öka genom aktiva och snabba insatser, och att det därför är av största vikt att se till att de som är i behov av sådant stöd får tillgång till det. För att det ska kunna komma till stånd krävs enligt propositionen ett klarläggande av vilka insatser som den enskilde individen är i behov av, och det måste göras av någon som har tillräcklig kompetens för att kunna bedöma en inte sällan komplex problembild. Samtidigt anfördes i propositionen att det är viktigt att varje aktör som utgör en del av rehabiliteringsprocessen gör det som denne är bäst lämpad för. Regeringen ansåg därför att reglerna om att arbetsgivaren ska göra en rehabiliteringsutredning inte var ändamålsenliga, och att arbetsgivare oftast saknar den kompetens som behövs för att ta ställning till vad som bör göras i olika fall. Mot bakgrund av det ansåg regeringen att bestämmelserna om arbetsgivarnas ansvar att göra rehabiliteringsutredningar skulle avskaffas, vilket också skedde (prop. 2006/07:59 s. 20).

Landstings och kommuners ansvar för hälso- och sjukvård och rehabilitering

Hälso- och sjukvård är primärt ett ansvar för landsting och kommuner. Ansvaret regleras huvudsakligen i HSL som i sin nuvarande form trädde i kraft den 1 april 2017.

Med hälso- och sjukvård avses enligt 2 kap. 1 § HSL åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador (utom tandvård). Även sjuktransporter och omhändertagande av avlidna räknas som hälso- och sjukvård. Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården (3 kap. 1 § HSL). Dessa mål utgör riktlinjer för utvecklingen av hälso- och sjukvården (prop. 1981/82:97 s. 17). Hälso- och sjukvården ska enligt 3 kap. 2 § HSL även arbeta för att förebygga ohälsa. Landstinget ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt den som är bosatt inom landstinget och den som är kvarskriven enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) och som stadigvarande vistas inom landstinget (8 kap. 1 § HSL). Från och med den 1 januari 2019 avses den som

har skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) i stället för den som är kvarskriven.

Enligt 8 kap. 7 § första stycket HSL ska landstinget erbjuda bl.a. rehabilitering till den som enligt 8 kap. 1 § HSL ska erbjudas en god hälso- och sjukvård. Kommunen ska enligt 12 kap. 5 § första stycket HSL erbjuda rehabilitering i samband med hälso- och sjukvård till den som omfattas av kommunens hälso- och sjukvårdsansvar. Enligt 8 kap. 7 § andra stycket samma lag innebär rehabiliteringsansvaret inte någon inskränkning i de skyldigheter som arbetsgivare eller andra kan ha enligt annan lag. Bland annat avses arbetsgivarens och Försäkringskassans ansvar för rehabilitering (prop. 1992/93:159 s. 202).

Landstinget ska enligt 8 kap. 7 § sista stycket HSL i samverkan med patienten upprätta en individuell plan för planerade och beslutade rehabiliteringsinsatser. Även vid kommunal rehabilitering ska en individuell plan upprättas (12 kap. 5 § andra stycket).

Vad är hälso- och sjukvård?

Hälso- och sjukvård definieras i 2 kap. 1 § HSL som åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Definitionen infördes i den förra hälso- och sjukvårdslagen från 1982. I propositionen till den lagen konstaterades att sjukvård länge varit en obligatorisk uppgift för landstingen, och att sjukvård beskrivits som ”en såväl öppen som sluten vård för sjukdom, kroppsfel och barnsbörd” i sjukvårdslagen (sjukvårdslagen [1962:242]) som föregick hälso- och sjukvårdslagarna. Innebörden av det som i propositionen beskrevs som renodlad sjukvård ansågs ha en enhetlig betydelse i praxis och skulle inte förändras (prop. 1981/82:97 s. 111). Socialutskottet betonade vid sin behandling av propositionen att ordet medicinskt inte är avsett att begränsa omfattningen av begreppet hälso- och sjukvård utan har tillkommit i lagtexten för att undvika en alltför vid tolkning av begreppet. Utskottet anförde att hälso- och sjukvård ska omfatta sådan verksamhet som bedöms kräva medicinskt utbildad personal eller sådan personal i samarbete med viss annan personal. Det behövdes därför inget förtydligande i lagen för att undvika att faktorer utanför det medicinska området som kan påverka hälsan inte skulle uppmärksammas. Utskottet yttrade vidare att det måste förutsättas att insatser företas av många andra samhällsorgan som kan medverka till ett bättre hälsotillstånd hos befolkningen, och det framhölls att hälso- och sjukvården bör främja människors hälsa i samverkan med dessa andra organ (bet. 1981/82: SoU51 s. 10).

I den tidigare hälso- och sjukvårdslagen tillfördes ett nytt begrepp vid sidan av sjukvård, nämligen hälsovård. I propositionen betonades vikten av att hälso- och sjukvården inte enbart ska arbeta med sjukvård, dvs. att medicinskt ta hand om sjukdomar och skador, utan också använda sina kunskaper för hälsovårdande uppgifter (prop. 1981/82:97 s. 18 och 110 f.). Hälsovård handlar till stor del om förebyggande åtgärder och en helhetssyn på den enskilda individen. Behovet av samverkan mellan landstingen och företagshälsovården framhölls i förarbetena, men samtidigt betonades svårigheterna med att dra gränser mellan hälsovårdens förebyggande arbete och andra verksamheters ansvar (s. 41). Bland annat nämndes företagshälsovårdens uppgifter som ett område där det kan vara svårt att dra gränser för respektive verksamhets ansvar. I propositionen angavs skillnaderna mellan yrkesmedicin och företagshälsovård som vägledande för gränsdragningen i det fallet. Yrkesmedicinen skulle inte ersätta företagshälsovården, utan komplettera den med medicinskt kunnande på hälso- och sjukvårdsområdet. En av yrkesmedicinens uppgifter angavs vara att fungera som stöd och kvalificerat komplement till företagshälsovården (s. 45).

I prop. 1996/97:60 (s. 7) där regeringen bl.a. redovisade sina bedömningar i fråga om riktlinjer för prioriteringar inom hälso- och sjukvården, anfördes angående avgränsningen av hälso- och sjukvårdens ansvar bl.a. följande. Det är angeläget att hälso- och sjukvården är lättillgänglig för den enskilda människan som inte känner sig frisk eller befarar sjukdom, men det är inte ovanligt att sjukvården blir en yttersta hjälpstation för människor som lider av problem som varken kan eller bör lösas med medicinsk vård eller behandling. Hälso- och sjukvårdens ansvar bör enligt propositionen avgränsas till sådana åtgärder som kräver hälso- och sjukvårdens särskilda kompetens, vilket inte innebär en strikt avgränsning av ansvarsområdet. Det betonades att det länge varit naturligt inom delar av vården att arbeta i team med bl.a. socionomer och psykologer, och att det vidgade sjukdomsbegreppet har medfört behov av att kunna erbjuda en kombinerad medicinsk och psykosocial behandling. Det anfördes att det också bör ingå i hälso- och sjukvårdens ansvar att

hänvisa till det organ som har kompetens och resurser att ge rätt stöd. Därför behövde samarbetet utvecklas, i synnerhet mellan hälso- och sjukvård, socialtjänst och försäkringskassa.

Målet för hälso- och sjukvården

Målet för hälso- och sjukvården är enligt 3 kap. 1 § HSL en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Målet om en god hälsa för hela befolkningen lagreglerades genom den förra hälso- och sjukvårdslagen. I förarbetena uttalades att större uppmärksamhet borde ges åt sådana kvaliteter som frånvaro av stress i arbetslivet, meningsfull fritid och allmänt fysiskt och psykiskt välbefinnande, och att en sådan vidare innebörd av hälsobegreppet är en viktig utgångspunkt för bedömningarna av befolkningens behov och hälso- och sjukvårdsverksamhetens inriktning (prop. 1981/82:97 s. 112 f.). Att befästa, skapa eller återställa ett så gott hälsotillstånd som möjligt för den enskilda individen förutsätter också, enligt förarbetena, allmänt förebyggande insatser, och samtidigt betonas den enskilda individens eget ansvar för sin hälsa, behovet av insatser från andra samhällsorgan, och vårdens samverkan med dessa (s. 27). Regeringen konstaterar i prop. 1996/97:60 (s. 16 f.) att en helhetssyn på sjukdom kommit att bli den alltmer dominerande, från att tidigare ha varit begränsat till ett medicinskt synsätt. Ohälsa konstateras sedan vara ett vidare begrepp än sjukdom, och utgångspunkten för regeringens överväganden när det gäller prioriteringar inom hälso- och sjukvården är att hälsobegreppet inrymmer inte bara medicinska utan också sociala, psykologiska och andra faktorer.

Krav på en god hälso- och sjukvård

Enligt 5 kap. 1 § HSL ska hälso- och sjukvårdsverksamhet bedrivas så att kraven på en god vård uppfylls. Det innebär bl.a. att vården ska vara av god kvalitet, att den ska tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet och bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet. Enligt förarbetena är det därutöver angeläget att en helhetssyn anläggs på patientens förhållanden, såsom den sociala situationen och arbetsförhållandena. En sådan helhetssyn på patienten bör påverka såväl personalens handlande som verksamhetsorganisationen (prop. 1981/82:97 s. 56 f., prop. 2016/17:43 s. 94 och 132).

Samordningsfunktioner inom hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården delas in i primärvård och specialistvård. Primärvård är öppen vård som ges utan avgränsning när det gäller sjukdomar, ålder eller patientgrupper. Primärvården svarar för behovet av sådan grundläggande medicinsk behandling, omvårdnad, förebyggande arbete och rehabilitering som inte kräver sjukhusens medicinska och tekniska resurser eller annan särskild kompetens.

Inom hälso- och sjukvården finns ett antal funktioner och uppgifter som har till syfte att samordna insatser, bl.a. fast vårdkontakt, fast läkarkontakt och individuell plan. Dessa funktioner är enligt förarbetena till patientlagen (2014:821) viktiga för att stärka patientens ställning i hälso- och sjukvården och för att tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet (prop. 2013/14:106 s. 99).

Enligt 6 kap. 1 § patientlagen ska olika insatser för patienten samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Enligt 6 kap. 2 § patientlagen ska en fast vårdkontakt utses för patienten om han eller hon begär det eller om det är nödvändigt för att tillgodose hans eller hennes behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet. Patienten ska enligt förarbetena få en tydligt utpekad person som ska bistå och stödja patienten i kontakterna med vården och hjälpa till att samordna vårdens insatser. Syftet med bestämmelsen är framför allt att stärka patientens ställning men även att tydliggöra vårdens ansvar för samordning och kontinuitet. Patientens önskemål om vem som ska vara den fasta vårdkontakten ska tillgodoses så långt det är möjligt. Beroende på vilka medicinska och övriga behov patienten har kan en fast vårdkontakt vara någon i hälso- och sjukvårdspersonalen, t.ex. en läkare, sjuksköterska eller psykolog, men det kan också vara en mer administrativ funktion som samordnar patientens vård. En fast vårdkontakt bör enligt förarbetena kunna bistå patienterna i att samordna vårdens insatser, informera om vårdsituationen, förmedla kontakter med andra relevanta personer inom hälso- och sjukvården och vara kontaktperson för andra delar av hälso- och sjukvården och för socialtjänsten samt i förekommande fall andra berörda myndigheter som t.ex. Försäkringskassan. Funktionen är tänkt att fungera som en intern samordnare av vårdens insatser för patienten, men också som ett stöd för patienten i externa kontakter (prop. 2013/14:106 s. 99).

En fast vårdkontakt kan i praktiken ha olika benämningar i olika landsting och inom olika specialistområden. På vissa håll kallas de vårdsamordnare, i andra fall kontaktsjuksköterska eller något annat. En fast vårdkontakt har ofta hand om detaljerade medicinska behov inom en viss specialitet, t.ex. på en vårdcentral med att diskutera eventuella biverkningar av läkemedel, stämma av bokade tider med läkare och hjälpa till med vårdplaneringen. Inom cancervården finns kontaktsjuksköterskor med särskilda kunskaper om cancerbehandling.

Enligt 6 kap. 3 § patientlagen ska patienten få möjlighet att välja en fast läkarkontakt inom primärvården. Den fasta läkarkontakten ska enligt förarbetena svara för att patienten undersöks, om möjligt ställa diagnos och se till att patienten får den medicinska vård som hans eller hennes tillstånd fordrar eller att andra relevanta åtgärder vidtas. I ansvaret ingår även att vägleda patienten i hans eller hennes kontakter med övrig hälso- och sjukvård och i förekommande fall samordna de undersöknings- och behandlingsåtgärder som vidtas (prop. 2013/14:106 s. 100).

I betänkandet God och nära vård – En primärvårdsreform (SOU 2018:39) finns förslag om ett förtydligande om möjligheten till fast läkarkontakt i primärvården. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

Det finns flera bestämmelser om planer för patienten. För en patient som erbjuds rehabilitering enligt HSL ska en individuell plan upprättas, där planerade och beslutade insatser ska framgå. En annan individuell plan ska upprättas gemensamt mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten när en patient har behov av insatser från båda (16 kap. 4 § HSL, 6 kap. 4 § patientlagen och 2 kap. 7 § socialtjänstlagen [2001:453], förkortad SoL). I en sådan plan ska även behov av insatser från andra aktörer tas in.

Flera samordningsinsatser som inte är författningsreglerade har utvecklats i praktiken inom hälso- och sjukvården eller genom överenskommelser mellan staten och SKL. Genom den överenskommelse som kallas patientmiljarden ska landstingen stimuleras att erbjuda patientkontrakt, i första hand till patienter med omfattande och komplexa vårdbehov (S2017/07321/FS). Med patientkontrakt avses en sammanhållen plan över en patients samtliga vårdkontakter och vårdplaner i syfte att ge överblick över planerade insatser och bidra till mer effektiva arbetssätt. Genom en annan överenskommelse har det som kallas Min vårdplan utvecklats inom cancervården. Det ska vara ett verktyg för att förverkliga den nationella cancerstrategin.

Arbetsförmedlingens ansvar för rehabilitering

Arbetsförmedlingens ansvar för rehabilitering framgår av förordningen (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Arbetslivsinriktad rehabilitering och verksamhet för unga med funktionshinder är olika former av arbetsmarknadspolitisk verksamhet enligt 5 § i förordningen. Enligt 11 § innebär arbetslivsinriktad rehabilitering att den som är i behov av särskilt stöd erbjuds utredande, vägledande, rehabiliterande eller arbetsförberedande insatser. I enlighet med 12 § andra stycket i förordningen samverkar Arbetsförmedlingen med Försäkringskassan för att öka möjligheterna till egen försörjning genom förvärvsarbete för den som får aktivitetsersättning enligt socialförsäkringsbalken. Av 14 § förordningen (2007:1030) med instruktion för Arbetsförmedlingen framgår att Arbetsförmedlingen särskilt ska samverka med Försäkringskassan, Arbetsmiljöverket och Socialstyrelsen i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser inom rehabiliteringsområdet. Arbetsförmedlingen ska i samma syfte samverka med Försäkringskassan, kommun och landsting enligt lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser (se avsnitt 4.3.7).

Kommunens socialtjänst ansvarar för biståndsinsatser

Kommunen har enligt 2 kap. 1 § SoL det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Det innebär dock ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har enligt 4 kap. 1 § SoL rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Kommunen ansvarar också för andra insatser än försörjningsstöd och övrigt bistånd. Bland annat ska kommunen enligt 5 kap. 12 § SoL lämna budget- och skuldrådgivning till skuldsatta personer.

Personer med psykisk funktionsnedsättning kan få ett personligt ombud. Verksamhet med personligt ombud har funnits sedan 2000. Verksamheten är en frivillig insats som kommuner kan tillhandahålla inom sin socialtjänstverksamhet. Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att i samverkan med länsstyrelserna fördela statsbidrag till kommuner enligt förordningen (2013:522) om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar. I uppdraget ingår också att tillsammans med länsstyrelserna följa upp, stödja och utveckla verksamheterna. Socialstyrelsen lämnar årligen en lägesrapport till regeringen om verksamheten med personligt ombud. För att få statsbidrag ska verksamheten rikta sig till personer som är 18 år eller äldre som har psykiska funktionsnedsättningar och betydande och väsentliga svårigheter att utföra aktiviteter på olika livsområden. De enskilda som kan få stöd av personligt ombud ska ha sammansatta och omfattande behov av vård, stöd och service, rehabilitering och sysselsättning och ha behov av långvariga kontakter med socialtjänsten, primärvården och den specialiserade psykiatrin och andra myndigheter. Statsbidrag lämnas för verksamhet med personligt ombud som syftar till att enskilda ska ha bättre möjligheter att påverka sin livssituation och vara delaktiga i samhället, ha möjligheter att leva ett mer självständigt liv och få en förbättrad livssituation och ges möjligheter att få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service på jämlika villkor. Den enskilde kan också få rättshjälp, rådgivning och annat stöd utifrån sina egna önskemål och behov. Verksamheten syftar även till att få myndigheter, kommuner och landsting att samverka utifrån den enskildes önskemål och behov och ge underlag till åtgärder som kan förebygga brister i fråga om att den enskilde kan få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service. Verksamheten ska bedrivas så att samverkan mellan berörda huvudmän för vård- och omsorgsinsatser för personer med psykiska funktionsnedsättningar, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan kommer till stånd utifrån den enskildes behov. Verksamheten bör bedrivas så att samverkan även omfattar organisationer som företräder patienter, brukare och anhöriga. Det ska finnas en ledningsgrupp för verksamhet med personligt ombud. Ledningsgruppen ska ha representanter för kommunen, landstingets primärvård och psykiatri, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Patient-, brukar- och anhörigorganisationer ska erbjudas att delta i ledningsgruppen.

Ett personligt ombud arbetar på den enskildes uppdrag. Verksamheten med personligt ombud syftar till att den enskilde ska ha bättre möjligheter att påverka sin livssituation och vara delaktig i samhället. Verksamheten ska också ge den enskilde bättre möjligheter att leva ett mer självständigt liv och få en förbättrad livssituation och ge den enskilde möjligheter att få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service på jämlika villkor samt rättshjälp, rådgivning och annat stöd utifrån sina egna önskemål och behov.

I Socialstyrelsens lägesrapport om verksamheter med personligt ombud 2018 framgick att 253 kommuner hade verksamhet med personligt ombud under 2018. Antalet klienter var 9 517, varav 4 028 män och 5 489 kvinnor.

Av en uppföljningsrapport från Socialstyrelsen från 2014 (Personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning – Uppföljning av verksamheten med personligt ombud) framgår att verksamheten är välfungerande och till stor nytta för klienterna genom att deras livssituation förbättras. Enligt rapporten ser många kommuner verksamheten som en etablerad del av vad som förväntas finnas i en kommun, även om det inte är obligatoriskt. De enskilda som har fått hjälp av personligt ombud har uppgett att de främst behöver stöd i kontakter med myndigheter och hälso- och sjukvården samt i frågor om ekonomi. Den samhällsekonomiska analys som Socialstyrelsen gjorde i samband med uppföljningen visade att kommunala insatser som boendestöd och hemtjänst ökade medan sjukvårdens kostnader varken ökade eller minskade efter kontakt med personligt ombud.

Finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet

Landstinget får enligt 7 kap. 9 § första stycket HSL träffa överenskommelser med kommuner, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen om att inom ramen för landstingets uppgifter enligt HSL (inklusive rehabilitering) samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser. Landstinget får också enligt samma

paragraf delta i finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet enligt lagen om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser.

Finansiell samordning får enligt 1 § lagen om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser bedrivas mellan Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, kommuner och landsting för att uppnå en effektiv resursanvändning. Insatserna ska avse individer som är i behov av samordnade rehabiliteringsinsatser och syfta till att dessa uppnår eller förbättrar sin förmåga att utföra förvärvsarbete (2 § samma lag). Verksamheten bedrivs av särskilda samordningsförbund där de samverkande parterna är medlemmar (4 §). I förarbetena till lagen gjordes bedömningen att nära 5 procent av befolkningen i arbetsför ålder kunde vara i behov av omfattande stöd från flera aktörer för att kunna arbeta, och således utgöra målgrupp för insatser enligt lagen (prop. 2002/03:132 s. 49).

Den finansiella samordningen är en frivillig form av lokal samverkan mellan de parter som nämns ovan. Enligt Försäkringskassans uppföljning av samordningsförbundens insatser (Försäkringskassans dnr 013742-2017) fanns det 82 samordningsförbund som innefattade 247 av Sveriges 290 kommuner vid slutet av 2016. Samordningsförbunden finansierar både individinriktade och strukturövergripande insatser. De individinriktade insatserna syftar till att hjälpa personer med komplex problematik att återgå till eller komma in på arbetsmarknaden. De strukturövergripande insatserna vänder sig främst till myndighetspersonal och arbetsgivare för att utbilda kring olika målgruppers behov och för att främja och utveckla samverkan. Enligt uppföljningen finansierade samordningsförbunden under 2016 totalt 1 133 olika insatser, varav 54 procent var individinriktade och 46 procent var strukturövergripande. Deltagarna i de insatser som finansierades av samordningsförbund hade generellt sett en låg utbildningsnivå och komplex problembild samt hade behövt olika former av offentlig försörjning under mer eller mindre lång tid före insatsstart. Resultatet av Försäkringskassans uppföljning av verksamheterna talar för att insatserna leder till en positiv utveckling för deltagarna.

3.6.3 Koordineringsinsatser – en ny skyldighet för landstingen

Ny lag om koordineringsinsatser

Regeringens förslag: Det ska införas en skyldighet i lag för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter. Koordineringsinsatserna ska ges efter behov inom hälso- och sjukvårdsverksamheten för att främja patienternas återgång till eller inträde i arbetslivet. Landstingens skyldigheter ska regleras i en särskild lag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter.

Regeringens bedömning: Andra aktörers ansvar för insatser till sjukskrivna bör inte ändras.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att landstingen ska erbjuda koordineringsinsatser till patienter som har ett särskilt behov av individuellt stöd för att kunna återgå till arbetslivet.

Remissinstanserna: De allra flesta av remissinstanserna, bl.a. *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)* och samtliga landsting och patientorganisationer som yttrat sig, tillstyrker eller ställer sig i huvudsak positiva till förslaget. Många remissinstanser framhåller att det arbete som rehabiliteringskoordinatorerna utför i dag fyller en viktig funktion för patienterna och vissa betonar koordinatorernas betydelse för övrig vårdpersonal och som kontaktpersoner för arbetsgivare. *Statskontoret* avstyrker förslaget och anför att hälso- och sjukvården visserligen har en viktig roll i att främja återgång i arbete, men att det finns risker för bristande enhetlighet och för ökad otydlighet i ansvarsförhållandena mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan. Statskontoret anser också att förändringar som påverkar rehabiliteringssamordningen inte bör genomföras utan att Försäkringskassans arbete med samordningsansvaret samtidigt analyseras. Även *Mittuniversitetet* anför att det bör förtydligas vilka roller som respektive instans ska ha. *Svenska läkaresällskapet (SLS)* avstyrker förslaget och menar att det saknas evidens för att koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården är effektiva åtgärder, att det finns oklarheter kring tillsynen av verksamheten och hur förslaget förhåller sig till pågående utredningar. Ytterligare

några remissinstanser anför att forskningsläget är oklart, bl.a. *Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (Vårdanalys)* och *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte)*. *Vårdanalys*, *Karolinska institutet (KI)*, *SLS* och *Sveriges neurologförening* anser att förslaget kan strida mot prioriteringsordningen och behovsprincipen inom hälso- och sjukvården och ge upphov till undanträngningseffekter. *SKL* och några landsting menar att det bör framgå av en särskild bestämmelse i den nya lagen att prioriteringsordningen ska gälla även när någon ges koordineringsinsatser. *Forte* anser att lagstiftning kan begränsa landstingens lokala utvecklingsarbete i samverkan med andra aktörer. *Sveriges Företagshälsor* och *Svenska Företagsläkarföreningen* avstyrker förslaget bl.a. av det skälet att företagshälsovårdens roll i rehabiliteringsprocessen har förbisetts och kan påverkas negativt av förslaget genom att samarbetet med arbetsgivarna kan förändras och föreslår i stället ett utökat ansvar för företagshälsovården och en ytterligare betoning av Försäkringskassans samordningsansvar eftersom det skulle vara mer effektiva åtgärder. *Sveriges läkarförbund* och *Svensk förening för allmänmedicin (SFAM)* anför att koordinatorer visserligen fyller ett behov men att det är ett uttryck för att sjukskrivningsprocessen inte fungerar och att det behövs en omfattande översyn av systemet. SFAM avstyrker förslaget. Några remissinstanser instämmer i bedömningen att koordineringsinsatserna inte utgör hälso- och sjukvård enligt definitionen i HSL medan *Västra Götalands läns landsting*, *Värmlands läns landsting*, *KI* och *Akademikerförbundet SSR* anser att insatserna är hälso- och sjukvård. *Socialstyrelsen* menar att bedömningen att insatserna inte är hälso- och sjukvård inte är självklar och kan leda till gränsdragningsproblem när det gäller tillämpligt regelverk. Socialstyrelsen ställer sig också frågande till hur bestämmelserna i HSL om hälso- och sjukvårdsverksamheten som organisation ska kunna omfatta även koordineringsinsatserna utan en särskild reglering om det. *Mittuniversitetet* anser att lagförslaget är bra men ifrågasätter om landstingen ska ansvara för en verksamhet som har som målsättning att återföra människor till arbetslivet, eftersom det i huvudsak inte är en medicinsk insats. *Sveriges läkarförbund* anser att det är en demokratisk rättighet att kunna få överprövning, vilket även bör gälla koordinering. *Försäkringskassan*, *Arbetsgivarverket*, *KI*, *Svenskt Näringsliv* och *Funktionsrätt Sverige* anser att koordineringsinsatser även ska ges i förebyggande syfte innan en patient har blivit sjukskriven. *Försäkringskassan* och *KI* menar att förslaget utesluter patienter som på grund av sjukdom eller skada ännu inte kommit in i arbetslivet. Bland andra *KI*, *Svenska Företagsläkarföreningen*, *Lunds universitet* och *Mittuniversitetet* anför att förslaget är otydligt i vissa delar. Det som nämns är bl.a. otydlighet i fråga om vilka som ska få koordineringsinsatser, vem som ska göra den bedömningen, hur insatserna ska utföras och vem som kan initiera insatserna. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)* efterfrågar en beskrivning av hur ungas särskilda behov ska beaktas.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Behov av åtgärder för att öka stödet till individen inom sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen

Regeringen har i olika sammanhang uppmärksammat behovet av stöd till individen i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen (se avsnitt 3.5). En åtgärd för att öka stödet till individen som har nämnts är en permanent koordineringsfunktion inom hälso- och sjukvården. Med utgångspunkt i vad som redovisas i promemorian kan regeringen konstatera att många sjukskrivna patienter utöver medicinsk vård och behandling behöver stöd och vägledning genom sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen inom hälso- och sjukvården. Det handlar om att få stöd och motivation till att se sin egen förmåga, till att genomgå sådan vård och behandling som främjar deltagande i arbetslivet, att vårdens insatser för den enskilde samordnas internt och att vården samverkar med andra aktörer kring den enskilda sjukskrivna patienten. Det har visat sig att rehabiliteringskoordinatorer inom vården kan tillgodose dessa behov. Som framgår i bakgrundsavsnittet (3.6.2) är koordinatorernas insatser uppskattade av patienter och övrig vårdpersonal på flera sätt, och insatserna tycks även vara effektiva för många patienters återgång i arbete. Den positiva bilden av koordinatorernas arbete har också bekräftats av ett stort antal remissinstanser. Regeringen anser därför att stödinsatser som består av personligt stöd, intern samordning och extern samverkan ska göras permanenta. Inom hälso- och sjukvården finns visserligen redan ett antal stöd- och samordningsfunktioner (se Nuvarande regelverk under avsnitt 3.6.2). Det ingår

dock inte i någon av landstingens obligatoriska uppgifter att ge stöd och samordna insatser till individen för att främja återgång till eller inträde i arbetslivet eller att i det syftet samverka med externa aktörer.

Mittuniversitetet ifrågasätter om landstingen ska vara ansvariga för en verksamhet som har som mål att återföra människor till arbetslivet, med hänvisning till att det i huvudsak inte är en medicinsk insats. Regeringen menar att även om främjande av sjukskrivna patienters deltagande i arbetslivet i formell mening är en ny uppgift för landstingen, så är det inte frågor som är nya eller främmande för hälso- och sjukvården. I avsnitt 3.6.2 beskrivs att god hälsa och god vård är begrepp som ska ges en vidare innebörd än att bara avse rent medicinska aspekter, och att hälso- och sjukvården ska arbeta utifrån en helhetssyn på patienten. Att det handlar om verksamhet med mål att återföra människor till arbetslivet bör därför inte hindra att landstingen ska vara ansvariga för uppgifterna. Regeringen föreslår därför att det ska bli obligatoriskt för alla landsting att erbjuda sådana insatser. Insatserna ska kunna organiseras och erbjudas inom befintliga samordningsstrukturer inom hälso- och sjukvårdens verksamheter om det bedöms lämpligt, men det är landstinget som avgör hur arbetet ska utföras. Koordineringsinsatserna kan således genomföras av eller tillsammans med en vårdsamordnare eller en fast vårdkontakt som utsetts enligt patientlagen (2014:821) eller av någon annan inom vården. Regeringen återkommer nedan till frågan om huruvida insatserna ska anses som hälso- och sjukvård eller inte och vad insatserna ska innehålla.

Behövs nya stödinsatser inom rehabiliteringsprocessen?

Försäkringskassan har sedan länge ett samordningsansvar för försäkrade som har behov av rehabiliteringsåtgärder för att få tillbaka sin arbetsförmåga. Förutom att samordna olika aktörers insatser innefattar Försäkringskassans ansvar bl.a. att klarlägga individens behov, att samverka med andra aktörer och att verka för att dessa vidtar sina respektive åtgärder. I samordningsansvaret ingår bl.a. att motivera den försäkrade att delta i rehabiliteringen och att stötta den försäkrade i kontakterna med andra aktörer (prop. 1990/91:141 s. 90 f., se även avsnitt 3.6.2). Försäkringskassan har dock inte något ansvar för att stötta och vägleda individen inom hälso- och sjukvården eller för att samordna insatser inom vården. Försäkringskassan kan inte heller föra den medicinska direktdialogen om den enskilda individen som bör finnas mellan hälso- och sjukvården och arbetsgivaren och andra aktörer som har ansvar för olika åtgärder. Regeringen anser därför, även med beaktande av Försäkringskassans samordningsansvar, att det finns ett behov av koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården. Bland annat *Statskontoret* och *Mittuniversitetet* påtalar risk för ökad otydlighet i ansvarsförhållandena mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan. Regeringens avsikt är att den lag som föreslås ska bidra till en tydligare ansvarsfördelning mellan olika aktörer. Regeringen återkommer i det följande till hur detta ska åstadkommas. Regeringen anser således inte att det finns skäl att avstå från att genomföra promemorians förslag av de skäl som Statskontoret och Mittuniversitetet anför.

Flera remissinstanser understryker att arbetsgivaren och företagshälsovården fyller en mycket viktig funktion i rehabiliteringsprocessen, och regeringen har ingen annan uppfattning. *Sveriges Företagshälsor* och *SFLF* avstyrker förslaget bl.a. med motiveringen att företagshälsovårdens roll i rehabiliteringsprocessen inte analyserats och att den verksamheten kan påverkas negativt av förslaget. Regeringen anser att arbetsgivaren har ett grundläggande och avgörande ansvar inom sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen, och företagshälsovården är en viktig expertresurs för de arbetsgivare som inte själva har de kunskaper som krävs för att ta detta ansvar. Företagshälsovården arbetar både förebyggande på organisations- och individnivå och deltar i anpassningsplanering och rehabilitering för den arbetstagare som har blivit eller riskerar att bli sjuk. Regeringen vill betona att arbetsgivarens ansvar för arbetsmiljö och rehabilitering kvarstår oförändrat även med landstingens föreslagna nya skyldigheter. Arbetsgivares behov av företagshälsovård kommer således inte heller att förändras med anledning av förslaget.

Statskontoret anser att förändringar som påverkar rehabiliteringssamordningen inte bör genomföras utan att Försäkringskassans arbete med samordningsansvaret samtidigt analyseras. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Sveriges läkarförbund*, *KI*, *SLS*, *SFLF* och *Sveriges företagshälsor*, anför också att insatserna i stället bör riktas till andra aktörer, exempelvis arbetsgivaren eller företagshälsovården, att det behövs en större

översyn av sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen och att andra statliga utredningar som rör dessa och närliggande frågor bör inväntas. Regeringen instämmer i att det är av avgörande betydelse för en välfungerande sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess att samtliga aktörer gör det de har ansvar för att göra. Koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården är en av många åtgärder som behövs för att stärka stödet till individen inom sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen. Som nämns ovan har ett antal åtgärder som rör andra aktörer i processen redan genomförts, och behov av ytterligare åtgärder undersöks i olika utredningar. Regeringen menar att förslagen i denna proposition ska ses som en del av detta arbete, närmare bestämt den del som riktar sig till landstingen och hälso- och sjukvårdsverksamheten. Analyser och insatser som rör Försäkringskassans samordnings- och tillsynsarbete och utveckling av andra aktörers insatser bör enligt regeringens mening kunna ske parallellt med de förslag som nu lämnas. Regeringen bedömer dock att det inte finns anledning att ändra någon annan aktörs ansvar med anledning av de förslag som lämnas i denna proposition.

Finns det evidens för att koordineringsinsatserna är effektiva?

Ett antal remissinstanser invänder att det saknas tillräcklig evidens för att insatser av det slag som föreslås är effektiva. Regeringen ifrågasätter inte att forskningsläget är oklart. Det huvudsakliga syftet med förslaget är emellertid att den sjukskrivna patienten ska ges stöd i och genom processen, och regeringen anser att erfarenheterna tillräckligt tydligt visar att rehabiliteringskoordinatorernas insatser ger patienter sådant stöd. Regeringen menar också att det är rimligt att anta att förslaget kan leda till minskad sjukfrånvaro även om det inte är fastslaget genom forskning. Regeringen anser därför att det finns skäl för att koordineringsinsatser även fortsättningsvis ska utföras av landstingen.

Är det nödvändigt att lagstifta?

Koordineringsfunktionen har varit frivillig för landstingen under ett antal år. Att fortsätta att ge landstingen incitament att upprätthålla koordineringsverksamheten på frivillig väg genom överenskommelser är dock inte lämpligt av flera skäl. Ett skäl är att regeringen bedömer att det kommer att finnas ett kontinuerligt behov av individuellt stöd i sjukskrivningsprocessen för vissa patienter för att främja arbetsförmågan och deltagande i arbetslivet. Det bör därför säkerställas att sådant stöd erbjuds i alla landsting. Om verksamheten är frivillig och bara hanteras genom överenskommelser försvåras den långsiktiga planeringen av koordineringsverksamheten och det skulle inte heller finnas några garantier för att landstingen fortsätter att erbjuda sådant stöd. Samma sak skulle gälla om uppgiften skulle göras permanent på annat sätt än genom obligatorisk lagstiftning, t.ex. genom att reglera en möjlighet för landstingen att ansöka om statsbidrag för verksamheten enligt villkor i en förordning. Utan lagstiftning skulle det också kunna finnas oklarheter kring den lagliga grunden för verksamheten och för personuppgiftshanteringen samt kring hur funktionen ska organiseras och förhålla sig till hälso- och sjukvårdens verksamheter i övrigt och till andra aktörers ansvar. Regeringen bedömer därför att landstingen genom lag bör bli skyldiga att erbjuda koordineringsinsatser. Genom lagregleringen kommer samma krav att gälla för alla landsting, vilket skapar förutsebarhet och främjar en jämlik behandling av enskilda. Härigenom kommer bl.a. sekretesskydd och rättslig grund för personuppgiftshantering tydligt regleras i lag.

Behöver skyldigheten att tillhandahålla koordineringsinsatser regleras i en ny lag?

Hälso- och sjukvård innebär enligt HSL:s definition att medicinskt förebygga, utreda och behandla patientens sjukdomar och skador, och då även erbjuda medicinsk rehabilitering. Begreppet hälso- och sjukvård bör i princip begränsas till att omfatta sådana vårdbehov som bedöms kräva insatser av medicinskt utbildad personal eller av sådan personal i samarbete med personal med administrativ, teknisk, farmaceutisk, psykologisk eller social kompetens. Med medicinskt utbildad personal avses även personal vars utbildning inriktas på patientomvårdnad och rehabilitering (prop. 1981/82:97 s. 44). Koordineringsinsatserna omfattar varken medicinsk behandling eller medicinska utredningar eller bedömningar. Det krävs inte heller någon medicinsk utbildning för att kunna utföra insatserna. Enligt regeringens mening ska avgränsningen mot hälso- och sjukvårdsinsatser inte heller göras utifrån vem som utför tjänsten utan i stället utifrån vad som är det primära syftet med åtgärden. Regeringen anser därför i likhet med promemorians bedömning att koordineringsinsatserna inte är hälso- och sjukvårdsinsatser

enligt definitionen i HSL. Att det i många fall kan vara legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal som tillhandahåller insatserna föranleder ingen annan bedömning. *Västra Götalands läns landsting, Värmlands läns landsting, KI* och *Akademikerförbundet SSR* gör en annan bedömning. *Socialstyrelsen* menar att bedömningen inte är självklar och att det kan leda till gränsdragningsproblem när det gäller vilket regelverk som är tillämpligt. Att olika lagar blir tillämpliga på olika insatser som tillhandahålls av landstingen skulle naturligtvis i vissa situationer kunna leda till gränsdragningsproblem. Regeringen konstaterar dock att det redan i dag finns situationer då olika lagar reglerar landstingens verksamhet. Förutom HSL gäller exempelvis lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar och smittskyddslagen (2004:168). Hälso- och sjukvårdens personal är således van vid att arbeta utifrån olika men närliggande författningar, och förslaget torde därför inte försvåra verksamheten.

Hälso- och sjukvårdslagen reglerar landstingens allmänna skyldigheter på hälso- och sjukvårdsområdet. Lagen innehåller bestämmelser både om insatser som enligt 2 kap. 1 § 1 HSL definieras som hälso- och sjukvård, dvs. åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, och om hälso- och sjukvårdsverksamheten som organisation. Även om koordineringsinsatserna inte är hälso- och sjukvård bör de dock ges inom hälso- och sjukvårdsverksamheten och vara en del av den verksamhet som bedrivs inom hälso- och sjukvården som organisation. Insatserna är nära förknippade med hälso- och sjukvårdsinsatser och utförs ofta av eller tillsammans med hälso- och sjukvårdspersonalen. Nya uppgifter inom hälso- och sjukvårdsverksamheten skulle kunna regleras i HSL även om de inte ryms inom definitionen av hälso- och sjukvårdsåtgärder. Avsikten är dock att HSL ska vara en målinriktad ramlag. Regeringen anser därför att det inte är lämpligt att i HSL reglera en särskild skyldighet att till en viss patientgrupp erbjuda individuellt stöd som inte är hälso- och sjukvårdsinsatser. Det finns inte heller någon annan lag där skyldigheten lämpligen bör regleras. Regeringen föreslår därför att det införs en ny lag som reglerar skyldigheten för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvårdsverksamheten för sjukskrivna patienter.

I promemorian anförs att de bestämmelser i HSL som rör hälso- och sjukvårdsverksamheten som organisation även ska tillämpas i fråga om de föreslagna koordineringsinsatserna som verksamhet. *Socialstyrelsen* ifrågasätter om det kan ske utan en särskild bestämmelse om det. Regeringen föreslår som nämns ovan att koordineringsinsatser ska utföras inom hälso- och sjukvårdsverksamheten. Insatserna kommer därmed ingå i den organisatoriska hälso- och sjukvårdsverksamheten och de bestämmelser i HSL som avser hälso- och sjukvården som organisation kommer således även omfatta koordineringsinsatserna.

Vilka patienter ska erbjudas insatserna?

I promemorian föreslås att koordineringsinsatser ska erbjudas patienter som har ett särskilt behov av individuellt stöd för att kunna återgå till arbetslivet. Det anges inte uttryckligen i lagtexten att förslaget avser sjukskrivna patienter, men det klargörs i promemorians motivtexter. Tanken med lagstiftningen är att den ska gälla just för sjukskrivna, och regeringen anser därför att det bör framgå av lagtexten. Målgruppen är patienter som på grund av skada eller sjukdom i någon utsträckning är förhindrade att delta i arbetslivet, och som läkare inom vården utfärdat intyg för, dvs. sjukskrivna patienter. Patienterna kan vara sjukskrivna från ett arbete med t.ex. sjuklön eller sjukpenning, eller vara arbetssökande, ha aktivitetsstöd eller aktivitetsersättning eller annan försörjning. Regeringen understryker att avsikten med förslaget är att patienter ska få stöd som underlättar för dem att lämna en sjukskrivning, oavsett vad patienten är sjukskriven från och oavsett vilken ersättning, förmån eller annan försörjningsform som är aktuell. Insatserna ska erbjudas inom all hälso- och sjukvårdsverksamhet där det normalt förekommer patienter som sjukskrivs, både inom primärvård och inom specialistvård. Insatserna ska erbjudas till kvinnor och män i samma omfattning utifrån behov.

Enligt lagrådsremissens förslag ska landstingen vara skyldiga att erbjuda koordineringsinsatser till enskilda patienter under villkor att dessa är sjukskrivna och har ett särskilt behov av individuellt stöd för att kunna återgå till eller inträda i arbetslivet. Avsikten är inte att det ska gå att överklaga en bedömning att en patient inte ska erbjudas koordineringsinsatser. *Sveriges läkarförbund* anför att det är en demokratisk rättighet att kunna få en överprövning. Regeringens avsikt är dock att den föreslagna lagen, på samma sätt som hälso- och sjukvårdslagen och annan hälso- och sjukvårdslagstiftning, ska vara en skyldighetslag och inte en rättighetslag. Det innebär att koor-

dineringsinsatser ska vara en skyldighet för landstinget att erbjuda men inte en rättighet som den enskilde kan utkräva på juridisk väg (jfr prop. 2016/17:43 s. 71). *Lagrådet* anför att det bör övervägas om inte lagtexten behöver justeras så att det skönsmässiga momentet i myndighetens beslutsfattande blir tydligare, om avsikten är att besluten inte ska kunna överklagas av enskilda. Med hänsyn till Lagrådets synpunkter anser regeringen att det finns anledning att i lagtexten ange att landstingen ska erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter för att främja patienternas återgång till eller inträde i arbetslivet, och att insatserna ska ges efter behov inom hälso- och sjukvårdsverksamheten. Det är alltså inte i lagen som det anges närmare vilka patienter som ska erbjudas koordineringsinsatser. Det blir i stället en fråga för landstingen att säkerställa att koordineringsinsatser finns tillgängliga för patienter i de fall där det utifrån landstingens bedömning kan anses som en lämplig insats.

Landstingen ska enligt förslaget erbjuda koordineringsinsatser efter behov. De allra flesta sjukskrivna har inte behov av sådana insatser utan återfår sin arbetsförmåga och kan utan några särskilda stödinsatser återgå till arbete eller annan sysselsättning efter en sjukskrivning. De situationer då det sannolikt kan bli aktuellt för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser kan exempelvis vara när en patient har återkommande sjukskrivningsperioder eller när en sjukskrivning av något skäl kan befaras bli långvarig. Det kan också handla om en patient som har eller har haft återkommande problem med lätt eller medelsvår psykisk ohälsa eller långvarig smärta. Diagnosen bör dock inte vara avgörande, utan landstingen får i stället bedöma vilka möjligheter den enskilda patienten kan anses ha att återgå till arbetslivet och hur möjligheterna kan påverkas av koordineringsinsatser. Bedömningen bör kunna göras med utgångspunkt i landstingets erfarenheter och andra utvärderingar av för vilka patienter särskilda stödinsatser har positiv effekt.

Bland annat *KI* anför att det är otydligt hur urvalet av vilka som ska erbjudas koordineringsinsatser ska gå till och *Statskontoret* ser en risk i att tillämpningen inte blir enhetlig. Regeringen anser dock att det varken är möjligt eller önskvärt att uttryckligen i författning närmare ange vilka patientgrupper som ska erbjudas insatser eller hur urvalet ska göras. En sådan uppräkning skulle riskera att utesluta patientgrupper som i dag inte kan förutses ha behov av koordineringsinsatser. Samtidigt skulle patienter inom en viss patientgrupp kunna få insatser utan att ha behov av det. Regeringen menar att det utöver de ramar som anges här är nödvändigt att lämna till landstingen att avgöra när koordineringsinsatser ska erbjudas.

Det är sannolikt ofta svårt att på ett tidigt stadium av en sjukdom bedöma om en patient behöver koordineringsinsatser. För att resurserna ska kunna användas effektivt bör insatserna därför erbjudas i ett skede där man med viss säkerhet kan anta att insatserna kan vara meningsfulla, dock med beaktande av att insatserna sannolikt blir mer effektiva ju tidigare de sätts in. Enligt promemorian bör det därför inte införas någon skyldighet för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser i förebyggande syfte, dvs. innan sjukskrivningen är ett faktum. *Försäkringskassan*, *Arbetsgivarverket*, *KI*, *Svenskt Näringsliv* och *Funktionsrätt Sverige* menar att landstingen bör erbjuda koordineringsinsatser även i förebyggande syfte. Regeringen anser dock att landstingen inte ska vara skyldiga att erbjuda koordineringsinsatser innan en patient har blivit sjukskriven. Detta med tanke på svårigheterna att tidigt bedöma när det finns behov av koordineringsinsatser, och att skyldigheter för landstingen inte ska gå längre än vad som är nödvändigt och motiverat.

Försäkringskassan och *KI* anser att promemorians förslag att koordineringsinsatser endast ska erbjudas patienter för att dessa ska kunna ”återgå” till arbetslivet utesluter patienter som är sjukskrivna men som av olika skäl inte kommit in i arbetslivet. Promemorians motivtexter utesluter inte patienter som ännu inte kommit in i arbetslivet, och regeringen anser att det bör klargöras att även de patienter som visserligen är redo för arbetslivet men som inte hunnit bli arbetstagare eller arbetssökande innan de blivit sjukskrivna ska omfattas av förslaget. För att det ska framgå av den föreslagna lagen bör det därför uttryckligen anges i författningstexten att koordineringsinsatserna också ska främja sjukskrivna patienters inträde i arbetslivet.

Vårdanalys, *KI* och *SLS* bedömer att förslaget kan strida mot prioriteringsordningen och behovsprincipen inom hälso- och sjukvården och ge upphov till undanträngningseffekter. Prioriteringsordningen, som regleras i 3 kap. 1 § andra stycket HSL innebär bl.a. att den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården. Koordineringsinsatserna är enligt regeringens bedömning inte hälso- och sjukvård. Det innebär att nämnda bestämmelse i

HSL inte kommer att bli tillämplig på koordineringsinsatser. När det gäller hälso- och sjukvårdsinsatser till patienter som samtidigt får koordineringsinsatser gäller behovsprincipen för denna patientgrupp på samma sätt som för övriga patienter, och koordineringsinsatserna ska inte ge någon förtur till vård och behandling för dessa patienter. Regeringen anser därför inte att det behöver införas någon upplysningsbestämmelse i den nya lagen om att prioriteringsordningen ska gälla även när någon ges koordineringsinsatser, så som föreslås av *SKL* och några landsting. Att behovsprincipen och prioriteringsordningen gäller för alla hälso- och sjukvårdsinsatser följer av HSL som sedan länge tillämpas inom hälso- och sjukvården. Utgångspunkten måste vara att alla bestämmelser i HSL fortsätter att gälla på samma sätt som tidigare även med den nya lagen. En upplysningsbestämmelse skulle snarare, enligt regeringens mening, kunna leda till tveksamhet om hur övriga bestämmelser i HSL ska tillämpas i fråga om koordineringsinsatser. Regeringen har förståelse för de farhågor som remissinstanserna ger uttryck för, särskilt med tanke på svårigheter på vissa håll att rekrytera personal till hälso- och sjukvården. Regeringens avsikt är att förslaget ska belasta hälso- och sjukvårdsverksamheternas resurser i så liten utsträckning som möjligt, framför allt genom finansiering och genom att ge landstingen möjlighet att i viss utsträckning utforma insatserna utifrån sina egna förutsättningar. Regeringen föreslår inte heller att koordineringsinsatserna endast ska få utföras av legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal.

SLS efterfrågar en djupare analys av hur det säkerställs att de grupper som inte ska erbjudas koordineringsinsatserna inte kommer att diskrimineras. Regeringen kan konstatera att koordineringsinsatser inte är relevanta åtgärder för alla patienter utan bara för vissa sjukskrivna. De patienter som inte är aktuella för arbetslivet diskrimineras inte genom att inte erbjudas koordinering för återgång till arbetslivet. Dessa patienters behov av samordningsinsatser ska i stället tillgodoses av exempelvis en fast vårdkontakt. Det finns redan exempel på insatser som uttryckligen bara ska erbjudas vissa berörda grupper, t.ex. hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning och tolktjänst för döva och hörselskadade (8 kap. 7 § HSL), och en grundprincip för alla insatser inom hälso- och sjukvården är att vård och behandling bara ska ges till den som behöver det. Regeringen anser således inte att förslaget kommer att leda till diskriminering eller annat åsidosättande av några grupper. *MUCF* efterfrågar en beskrivning av hur ungas särskilda behov ska beaktas. Regeringen anser att unga människor som sjukskrivs är en grupp som kan ha särskilt behov av koordineringsinsatser, om det finns indikationer på att det är en sjukskrivning som kan bli långvarig om inte särskilda insatser ges. Att unga människor fastnar i onödigt långa sjukskrivningar bör många gånger kunna undvikas genom att koordineringsinsatser sätts in. Nedan föreslås att insatserna ska utformas tillsammans med patienten, vilket kan vara särskilt viktigt när det gäller unga människor.

Vilket landsting ska ansvara för koordineringsinsatserna?

Regeringens förslag: Landstingets ansvar för koordineringsinsatser enligt den föreslagna lagen ska omfatta de patienter som landstinget ska ge vård enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen. Ett landsting ska dock få erbjuda koordineringsinsatser till den som omfattas av ett annat landstings ansvar, om landstingen kommer överens om det.

Ett landsting ska även få sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som landstinget ansvarar för enligt den föreslagna lagen.

Det som sägs om landsting i den föreslagna lagen ska också gälla för kommuner som inte ingår i ett landsting.

Promemorians förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag. I promemorian föreslås inte någon uttrycklig bestämmelse om rätten för landsting att komma överens om ansvaret.

Remissinstanserna: *SKL* anser att det krävs lagstöd för att landstingen ska kunna komma överens om att koordineringsinsatserna ska erbjudas i ett annat landsting än landstinget där patienten är bosatt. *Gotlands kommun* och *Värmlands läns landsting* anser att huvudregeln bör vara att det är det landsting som ger vård till patienten som ska erbjuda koordineringsinsatser.

Skälen för regeringens förslag: I promemorian föreslås att landstingets ansvar ska omfatta de patienter som landstinget ska ge vård enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § HSL, vilket bl.a.

omfattar de som är bosatta i landstinget. *Gotlands kommun* och *Värmlands läns landsting* anser dock att koordineringsinsatserna i första hand ska erbjudas av det landsting där patienten får sin vård även om det är utanför hemmalandstinget. Regeringen ser att det finns fördelar och nackdelar med båda alternativen men anser att det förslag som förespråkas i promemorian är enklast att tillämpa i praktiken, framför allt med tanke på möjligheterna att planera och samverka lokalt med andra aktörer. Regeringen föreslår därför i enlighet med promemorian att landstingets skyldighet att erbjuda koordineringsinsatser som utgångspunkt endast ska gälla gentemot de patienter som landstinget ska ge vård enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § HSL. Det innebär att skyldigheten gäller dem som är bosatta eller har skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) inom landstinget eller som har rätt till vårdförmåner i Sverige enligt vad som följer av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 24 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen, och patienter som ges vård av exempelvis en privat vårdgivare enligt avtal med landstinget. Det medför att vårdlandstinget inte är skyldigt att erbjuda koordineringsinsatser till en patient som i enlighet med det fria vårdvalet (8 kap. 3 § HSL) väljer att få vård i ett annat landsting än det där han eller hon är bosatt. I promemorian föreslås att ett landsting ska få sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som landstinget ansvarar för. Det anges att avtal kan ingås både med andra landsting och med privata aktörer. Regeringen anser att det är viktigt att främja kontinuitet och att ge möjlighet till att hålla ihop insatser till enskilda patienter. Regeringen föreslår därför i likhet med promemorians förslag att berörda landsting ska ha rätt att i enskilda fall komma överens om att koordineringsinsatserna ska erbjudas av det landsting som ger vård och behandling med anledning av sjukskrivningen. För att säkerställa att en sådan ordning inte står i strid med 2 kap. 1 och 2 §§ kommunallagen (2017:725) behöver rätten att ingå sådana överenskommelser regleras i den föreslagna lagen, vilket påtalas av *SKL*. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen får ett sådant tillägg.

Landstingen bör även i övrigt få avtala med andra, framför allt privata vårdgivare, om att utföra uppgifterna enligt lagen. Att patienter som ges vård av privata vårdgivare även erbjuds koordineringsinsatser när det behövs bör således säkerställas genom att skyldigheterna enligt den föreslagna lagen tas med vid utformningen av regelböcker och förfrågningsunderlag inför avtalsskrivning med privata vårdgivare. Landstingen måste därvid ta hänsyn till att det finns både små och stora privata vårdgivare som har olika förutsättningar när det gäller att organisera nya insatser. I vissa landsting i dag har insatserna i stället samlats hos landstinget, som tillhandahåller dem även till patienter hos privata vårdgivare, vilket också är ett sätt att säkerställa behovet hos samtliga patienter oavsett vem som tillhandahåller vården. Landstinget ska även ha möjlighet att ingå avtal med privata vårdgivare om att på motsvarande sätt utföra koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvårdsverksamhet som bedrivs i landstingets regi, om landstinget tycker att det är en lämplig lösning.

Bestämmelserna om landstingens möjligheter att ingå avtal med andra om att utföra uppgifter har i de delar som är relevanta här utformats på samma sätt som motsvarande bestämmelser i HSL (8 kap. 5 § och 15 kap. 1 § HSL).

Regeringen föreslår också att det som sägs om landsting i lagen ska gälla också för kommuner som inte ingår i ett landsting, vilket för närvarande endast är Gotlands kommun.

Koordineringsinsatser för att främja återgång till eller inträde i arbetslivet

Regeringens förslag: Koordineringsinsatserna ska bestå av personligt stöd, intern samordning och samverkan med andra aktörer. Landstingets ansvar för koordineringsinsatserna ska inte omfatta insatser som andra aktörer ansvarar för enligt andra föreskrifter.

Promemorians förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens. Enligt promemorians förslag ska insatserna även bestå av liknande insatser.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är delade i sin uppfattning om huruvida förslaget främjar förutsebarhet och jämlikhet för patienter i olika delar av landet eller om det medför risk för bristande enhetlighet för patienter beroende på var de bor. *Västmanlands läns landsting* och *Örebro läns landsting* anför att landstingen måste ges utrymme att utforma insatserna själva och

Forte anför att samverkan behöver utformas utifrån lokala förutsättningar och de enskilda patienternas behov. Flera remissinstanser efterfrågar en mer detaljerad reglering av insatserna, bl.a. *KI, Mittuniversitetet, Svensk Förening för Rehabiliteringsmedicin* och *Sveriges Arbetsterapeuter. Statskontoret* anför däremot att förslaget avviker från de grundläggande principerna för styrningen av hälso- och sjukvården genom att vara relativt detaljerat.

Det finns olika uppfattningar bland remissinstanserna i fråga om huruvida förslaget tydliggör olika aktörers ansvar. Bland andra *Försäkringskassan* och *Statskontoret* anser att förslaget kan medföra ökad otydlighet i ansvarsförhållandena mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan, men *Arbetsgivarverket* menar att förslaget tydliggör funktionen i förhållande till övriga aktörer i sjukskrivningsprocessen. *Arbetsgivarverket, Västmanlands läns landsting, Södermanlands läns landsting* och *Örebro läns landsting* instämmer i promemorians förslag att koordineringsinsatserna bara bör omfatta det som hälso- och sjukvården har ansvar för och inte behov som är andra aktörers ansvar att hantera. *SKL, Blekinge läns landsting, Jönköpings läns landsting, Skåne läns landsting, Uppsala läns landsting, Värmlands läns landsting, Dalarnas läns landsting* och *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* ser dock ingen motsättning i att både Försäkringskassan och hälso- och sjukvården har ansvar för att ge liknande stöd till den enskilde. TCO menar att det blir en onaturlig uppdelning om landstingen ska hänvisa till Försäkringskassan när olika behov upptäcks.

Västmanlands läns landsting och *Örebro* läns landsting instämmer i förslaget när det gäller vad koordineringsinsatserna ska innehålla. *SKL*, ett flertal landsting samt *Forte* anser dock att koordineringsinsatserna även ska omfatta en kartläggning av patientens sociala situation och motivationsinsatser och utredning av insatser från aktörer eftersom koordineringen annars inte kommer att bidra effektivt till återgång till arbetslivet. SKL och några landsting anser att koordineringen också ska omfatta vägledning i sjukskrivningsprocessen, utveckling av rutiner, försäkringsmedicinska frågor, statistik samt stöd till chefer. *Arbetsförmedlingen* anser att samverkansskyldigheten kan bli problematisk i förhållande till aktörer som inte har samma skyldighet. *Statskontoret* menar att Parlamentariska socialförsäkringsutredningens tidigare förslag (SOU 2015:21 Mer trygghet och bättre försäkring, Del 1 s. 629) om ett generellt krav på hälso- och sjukvården att samverka med övriga aktörer kan vara en mer adekvat lösning som inkluderar fler grupper.

Värmlands läns landsting menar att ordet rehabiliteringskoordinatorer bör användas i stället för koordineringsinsatser. *Skåne* läns landsting förordar att namnet för funktionen ska vara koordinator för samordning inom hälso- och sjukvården.

Skälen för regeringens förslag

Landstingens ansvar ska inte omfatta insatser som andra aktörer ansvarar för

Det är av grundläggande betydelse för ett välfungerande rehabiliteringsarbete att det är tydligt vilket ansvar olika aktörer har i processen. Otydliga ansvarsområden eller överlappande ansvar riskerar att leda till oklarhet om vem som ska genomföra insatser eller till att liknande åtgärder vidtas av olika huvudmän. Det ger inte förutsättningar för ett effektivt arbete, individen vet inte vem denne ska vända sig till, och det kan innebära risk för att enskilda hamnar mellan stolarna. Regeringen menar därför att ansvarsgränserna ska vara tydliga och avskilda från varandra. I promemorian föreslås att landstingets ansvar för koordineringsinsatser inte ska omfatta insatser som andra aktörer ansvarar för enligt andra föreskrifter, utan bara behov som hälso- och sjukvården ansvarar för. Regeringen instämmer i det förslaget, och anser således inte att Försäkringskassan och landstingen ska ha ansvar för samma eller liknande stödinsatser till den enskilde, vilket *SKL*, några landsting och *TCO* inte ser något hinder för. Flera remissinstanser, bl.a. *Statskontoret*, påtalar en risk för otydlighet när det gäller olika aktörers ansvarsområden. Regeringen föreslår därför att skyldigheten för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser inte ska avse sådana insatser som andra aktörer ansvarar för. Koordineringsinsatserna ska bara inriktas på de behov som ska tillgodoses av landstingen inom hälso- och sjukvårdsverksamheten, och inte avse insatser som andra aktörer ansvarar för enligt andra föreskrifter. En närmare beskrivning av vad landstingets ansvar för koordineringsinsatser ska omfatta följer nedan.

Koordineringsinsatserna ska omfatta personligt stöd, intern samordning och samverkan med andra aktörer

Lagreglerade skyldigheter för landstingen bör enligt 14 kap. 3 § regeringsformen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. Det bör därför i så stor utsträckning som möjligt lämnas till landstingen att utforma insatserna utifrån sina förutsättningar och behov. I promemorian föreslås med detta som utgångspunkt att de obligatoriska insatserna bör bestå av personligt stöd, intern samordning, samverkan med andra aktörer och liknande insatser som främjar återgång till arbetslivet eftersom det är sådana behov som identifierats för sjukskrivna patienter inom vården. Några remissinstanser, bl.a. *Arbetsgivarverket*, *KI* och *Mittuniversitetet* anser att det krävs en mer detaljerad reglering av insatserna, bl.a. för att främja nationell enhetlighet. Även *Statskontoret* anser att det finns en risk för bristande enhetlighet i tillämpningen, men menar samtidigt att detaljeringsgraden i promemorians förslag avviker från grundprincipen för styrning av hälso- och sjukvården. Andra instanser, bl.a. *Örebro läns landsting, Västmanlands läns landsting* och *Forte*, betonar vikten av att landstingen ges utrymme att utforma insatserna utifrån lokala förutsättningar. Regeringen anser att förslaget i promemorian är proportionerligt utifrån kraven i 14 kap. 3 § regeringsformen om den kommunala självstyrelsen i och med att det sätter ramar för landstingens skyldighet i form av en beskrivning av vilka insatser som ska erbjudas och i vilket syfte, samtidigt som det lämnar utrymme för landstingen att utforma insatserna utifrån egna förutsättningar. Regeringen anser också att den föreslagna regleringen balanserar behovet av nationell enhetlighet mot behovet av att anpassa insatserna till lokala förutsättningar. Regeringen instämmer således i promemorians förslag, med det undantaget att det inte finns anledning att ålägga landstingen att erbjuda andra liknande insatser utöver personligt stöd, intern samordning och samverkan med andra aktörer. Enligt regeringens mening är de tre åtgärderna tillräckliga, och det är svårt att se vilka andra liknande åtgärder det skulle kunna handla om, vilket inte heller har utvecklats i promemorian.

Med personligt stöd avses samtalsstöd och andra insatser för att motivera den sjukskrivna patienten att vara delaktig i den vård som krävs för att få eller återfå arbetsförmåga. Det personliga stödet ska även underlätta för patienten att hitta lösningar och att på egen hand klara att genomföra vårdinsatser så att han eller hon inte drabbas av en längre sjukskrivning än nödvändigt. Det personliga stödet bör även innebära att den sjukskrivna patienten får en kontaktperson att vända sig till i fråga om rehabiliteringsplaneringen och sjukskrivningsprocessen inom vården och förhållandet till andra aktörers ansvar. Kontaktpersonen ska dock inte ha rollen som ombud för patienten. *Forte, SKL* och många landsting anser att koordineringsinsatsernas personliga stöd bör omfatta en bredare kartläggning av patientens livssituation, behov och insatser som även andra aktörer har ansvar för. *Jönköpings läns landsting* och *TCO* anser att sådana insatser behövs för vård och behandling. Regeringens förslag innebär att landstingen endast har ansvar för sådant personligt stöd som krävs för patientens vård och behandling. Om det krävs viss kartläggning av patientens behov eller av andra aktörers insatser för att vården ska bli effektiv, ska det naturligtvis ingå i koordineringsinsatserna. Däremot ska inte alla behov av insatser för återgång i arbete som upptäcks av landstingen inom ramen för koordineringsinsatserna också tillgodoses av landstingen. De uppgifter som omfattas av Försäkringskassans ansvar inom samordning och tillsyn ska inte vara en skyldighet för landstingen att utföra. Det är som huvudregel Försäkringskassans och inte landstingens ansvar att klarlägga behov av rehabilitering på arbetsplatsen, på det sociala området eller i andra delar och att verka för att behoven tas om hand av rätt aktör. Det är också Försäkringskassans ansvar att tillgodose patientens behov av motivation och stöd när det gäller sådana insatser (se vidare avsnitt 3.6.2). Regeringen föreslår nedan att landstinget ska informera Försäkringskassan när man inom ramen för koordineringsinsatserna ser att det kan finnas ett behov av en bredare kartläggning och av samordningsinsatser som inte ligger inom landstingets ansvar. Försäkringskassan ska vidare som alla myndigheter informera och vägleda individen i fråga om innebörden av beslut och i de sakfrågor som myndigheten ansvarar för, dvs. sjukförsäkringsfrågor i detta fall. *Statskontoret*, *Försäkringskassan* och ytterligare några remissinstanser anför att det finns risk för otydlighet när det gäller gränsen mellan Försäkringskassans och hälso- och sjukvårdens ansvar. Regeringen understryker därför att de koordineringsinsatser som landstingen föreslås bli skyldiga att erbjuda avgränsas till landstingens ansvar i rehabiliterings-

processen, dvs. koordineringsinsatser för vård och behandling. *TCO* anser att det blir en onaturlig uppdelning om landstingen ska hänvisa till Försäkringskassan när olika behov upptäcks. Regeringen menar dock att det inte är ovanligt att olika myndigheter har olika ansvar för enskilda individer, och att myndigheterna i praktiken behöver hitta lämpliga lösningar och övergångar så att respektive aktör kan genomföra sina insatser utan att det blir svårt att förstå för individen.

Den samordning, breda kartläggning och stödfunktion som många rehabiliteringskoordinatorer i dag erbjuder, men som inte föreslås bli någon obligatorisk uppgift för landstingen, omfattas i många fall av Försäkringskassans samordningsansvar. Regeringen har gett Försäkringskassan i uppdrag att förstärka sitt arbete när det gäller samordning och stöd till individen (se avsnitt 3.6.2), vilket tillsammans med förslaget om informationsöverlämning från landstingen till Försäkringskassan bör ge goda förutsättningar för att enskildas behov blir omhändertagna. För övrigt vill regeringen poängtera att förslaget avser vilka skyldigheter landstingen ska ha, och det står i övrigt enskilda landsting fritt att själva avgöra vad de anser att de kan och bör erbjuda enskilda patienter.

I promemorian anges att om patienten vid sidan av koordineringsinsatserna har fått en fast vårdkontakt bör berörd vårdpersonal komma överens om vem som i första hand ska vara patientens kontaktperson när det gäller information om vården. Enligt *Sveriges läkarförbund* bör det klargöras vilken aktör som har ansvar för den interna samordningen, eftersom patienten annars kan hamna mellan stolarna. Regeringen menar att eftersom en fast vårdkontakts ansvar omfattar patientens vård och behandling generellt, och de koordineringsinsatser som nu föreslås endast avser insatser för inträde i eller återgång till arbetslivet, torde ansvarsområdena inte överlappa varandra. Däremot instämmer regeringen i att olika funktioner inom vården bör samverka med varandra för att det inte ska bli otydligt vem patienten ska vända sig till.

Utöver personligt stöd ska koordineringsinsatserna omfatta intern samordning inom hälso- och sjukvården. Det som avses är samordning av olika åtgärder inom hälso- och sjukvården som kan ha betydelse för en sjukskriven patients möjlighet att återgå till eller inträda i arbetslivet. Intern samordning ska på samma sätt som personligt stöd vara individuellt utformad och inriktad på den enskilda patienten och dennes särskilda behov. Samordningen bör framför allt handla om att främja en samsyn kring patienten och om att stämma av att alla som behandlar patienten arbetar mot samma mål och enligt samma plan när det gäller patientens arbetsförmåga och arbetsåtergång. Tillsammans med läkare och vårdteam bör den som utför koordineringsinsatserna diskutera sjukskrivningen, behov av insatser och uppföljning av åtgärder. *SKL* och några landsting anser att koordineringen också ska omfatta utveckling av interna rutiner, information om förändringar inom det försäkringsmedicinska området, statistikhantering samt stöd till chefer i dessa frågor. Av promemorian framgår att många rehabiliteringskoordinatorer arbetar med sådana frågor i dag och att den delen av arbetet är värdefull och uppskattad. Regeringen bedömer att sådana insatser är viktiga, men delar promemorians bedömning att sådan kompetens- och verksamhetsutveckling ingår i landstingens övergripande ansvar för verksamheten och en god hälso- och sjukvård. Regeringen anser därför att det inte bör regleras i lag hur det arbetet ska organiseras.

Den tredje delen av koordineringsinsatser ska enligt regeringens förslag vara samverkan med andra aktörer. Arbetsgivare behöver inte sällan diskutera frågor kring en arbetstagare med någon inom hälso- och sjukvården. Det gäller exempelvis i fråga om vilka kontakter arbetsgivaren kan och bör ta när arbetstagaren är sjukskriven på grund av psykisk ohälsa. En sådan kontakt kan vara avgörande för att arbetsgivaren ska kunna göra rätt anpassningar. Även vården kan ha behov av information från arbetsgivaren om arbetstagarens arbetssituation och arbetsuppgifter för att kunna ge rätt vård och behandling. Det är enligt regeringens mening viktigt att olika aktörer kring en enskild sjukskriven person samverkar med varandra. Det som avses är att vara en samarbetspartner och kontaktperson för arbetsgivaren, Försäkringskassan och andra externa aktörer och att bidra till att samverkan fungerar väl i det enskilda fallet. Det handlar också om att ta kontakt med exempelvis arbetsgivaren eller Arbetsförmedlingen när det behövs för att vårdens planer och insatser för individen ska kunna utföras så effektivt som möjligt. Arbetsgivaren förväntas dock även fortsättningsvis ha kunskap om sina anpassningsskyldigheter och anpassningsmöjligheter och om arbetsmiljöns påverkan

på arbetstagarnas hälsa. Samverkansskyldigheten är inte avsedd för sådan information.

Samverkansskyldigheten är inte ett samordningsansvar. Försäkringskassan har samordningsansvaret för insatser inom rehabiliteringsprocessen, vilket bl.a. handlar om att se till att de åtgärder vidtas som behövs för en effektiv rehabilitering och att verka för att aktörerna, var och en inom sitt verksamhetsområde, vidtar dessa åtgärder. Det kan dock inte krävas att Försäkringskassan inom sitt samordningsuppdrag organiserar alla kontakter mellan olika aktörer. Dessa bör kunna ha en direktkontakt och en samverkan om en enskild patient utan att involvera Försäkringskassan som samordnare.

Samverkan ska ske med alla de aktörer som behöver ha kontakt med vården i ett rehabiliteringsärende, och de som vården har ett behov av att kontakta. Arbetsförmedlingen menar att det kan bli problematiskt om övriga aktörer inte har samma skyldighet att samverka. Regeringen instämmer i att det oftast är lämpligt med ömsesidiga skyldigheter. Regeringen utgår dock från att berörda myndigheter och aktörer, utifrån sina respektive ansvarsområden, kommer att medverka utan lagstadgad samverkansskyldighet om de blir kontaktade inom ramen för koordineringsarbetet.

Statskontoret menar att ett generellt krav på hälso- och sjukvården att samverka med övriga aktörer kan vara en mer adekvat lösning eftersom det inkluderar fler grupper. Regeringen instämmer i att det är angeläget att alla myndigheter samverkar i alla de frågor där det finns behov av det, men i denna proposition begränsas skyldigheterna och regleringen till de behov som sjukskrivna patienter har i sjukskrivningsprocessen.

Vad ska insatserna kallas?

Ordet koordinering betyder samordning. De insatser som lagförslagen omfattar handlar till en del om samordning av insatser kring patienten, men omfattar även personligt stöd med motivationsåtgärder och samverkan med externa aktörer. Som påpekas i promemorian talar detta för att insatserna borde kallas något annat än koordinering. Uttryck som rehabiliteringskoordinator, funktion för koordinering och koordineringsinsatser har dock blivit etablerade som beskrivning av landstingens arbete med dessa uppgifter. I promemorian föreslås därför att insatserna ska kallas koordineringsinsatser. Även ordet rehabilitering förekommer ofta i dessa sammanhang. Till exempel kallas de som arbetar med uppgifterna för rehabiliteringskoordinatorer, och det arbete de utför beskrivs ibland som koordinering inom sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen. Ordet rehabilitering används med något olika innebörd inom olika delar av sjukskrivningsprocessen (se avsnitt 3.6.2). Koordinatorerna arbetar i ett gränsland mellan sjukvård och behandling, medicinsk rehabilitering och arbetslivsinriktad rehabilitering. I promemorians lagförslag används ordet koordineringsinsatser. Skälet för det är att termen rehabilitering skulle kunna bli missvisande och antyda att insatserna ska ges i ett senare skede av sjukskrivningen när övrig vård och behandling är avslutad, eller begränsas till en uppgift inom ett landstings särskilda rehabiliteringsverksamhet. Eftersom detta inte är avsikten väljer regeringen att kalla landstingets nya obligatoriska uppgift för koordineringsinsatser. *Värmlands Läns Landsting* menar att ordet rehabiliteringskoordinatorer bör användas i stället för koordineringsinsatser. *Skåne läns landsting* förordar att namnet ska vara koordinator för samordning inom hälso- och sjukvården. Regeringen anser att det väsentliga är att landstingen får en lagreglerad skyldighet att erbjuda vissa insatser till patienter som behöver det. Vad den som utför insatserna ska kallas är inte något som regeringen har för avsikt att styra. Genom att använda begreppet koordineringsinsatser i lagtexten tydliggörs att det inte är fråga om en viss obligatorisk organisationsform utan just om vissa åtgärder.

Patientens samtycke krävs

Regeringens förslag: Koordineringsinsatserna ska bara ges om patienten samtycker till det och så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med denne.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller kommenterar inte förslaget. *Arbetsgivarverket*, som har förståelse för förslaget ur sekretessperspektiv, anser att det finns en risk för att arbetsgivaren inte får möjlighet till samarbete med vården om patientens samtycke krävs, och lyfter fram vikten av den anställdes eget ansvar i rehabiliteringsprocessen. Även *Arbetsgivar-*

verket, *TCO*, *Lunds universitet* och *KI* efterfrågar ett tydliggörande av konsekvenserna av att patienten inte samtycker, särskilt mot bakgrund av bestämmelserna i socialförsäkringsbalken om att den enskilde har en skyldighet att medverka till sin egen behandling och rehabilitering. KI ifrågasätter också hur läkaren ska agera om Försäkringskassan ställer frågor om koordinering i de fall en patient inte medgivit att information ges till Försäkringskassan och om det ingår i Försäkringskassans samordningsuppdrag att ta initiativ till koordineringsinsatser.

Skälen för regeringens förslag: I promemorian föreslås att koordineringsinsatser bara ska ges om patienten samtycker till det. Koordineringsinsatserna är avsedda att ge ett stöd till individen i sjukskrivningsprocessen och ska bara erbjudas i den enskilde patientens intresse. Regeringen instämmer därför i promemorians förslag. För att patienten ska kunna ta ställning till ett erbjudande om koordineringsinsatser bör det lämnas information om vad insatserna handlar om och vilka olika åtgärder som ingår. Ett samtycke krävs också för att uppgifter ska kunna lämnas till andra aktörer utan hinder av sekretess. Att uppgifter lämnas mellan exempelvis vården och arbetsgivaren är ofta en förutsättning för att samverkan ska kunna ske. Om patienten inte samtycker till att uppgifter lämnas ut får koordineringsinsatserna anpassas utifrån det, och eventuellt begränsas till momenten personligt stöd och intern samordning. *Arbetsgivarverket* menar att samverkan kan försvåras i de fall en enskild väljer att inte ge sitt medgivande. Detta stämmer naturligtvis men regeringen anser att informationsöverlämning och utbyte av sekretessbelagda uppgifter utan den enskildes samtycke inte hör hemma i denna typ av insatser som syftar till ett ge stöd till den enskilde.

Även om samtycke krävs för att insatserna ska ges kan personal inom hälso- och sjukvårdsverksamheten, även de som arbetar med koordineringen, naturligtvis diskutera och göra en bedömning av om koordineringsinsatser ska erbjudas en viss patient eller inte utan att patienten har tillfrågats. Det är bara själva koordineringsinsatserna som ska kräva samtycke.

I 5 kap. 1 § patientlagen (2014:821) anges att hälso- och sjukvården så långt som möjligt ska utformas och genomföras i samråd med patienten. Regeringen anser att även koordineringsinsatserna bör utformas i dialog med patienten så att denne inkluderas och görs delaktig i hur insatserna ska genomföras och föreslår att det ska framgå av den föreslagna lagen.

Det är inte ovanligt att patienter med längre eller återkommande sjukskrivningsperioder har någon form av funktionsnedsättning. Exempelvis kan personer med syn- eller hörselnedsättningar eller med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som inte får sin arbetsplats tillräckligt anpassad drabbas av smärt- och stressjukdomar. Det är i de fallen särskilt viktigt att patienten ges rätt möjligheter att kommunicera och vara delaktig i utformningen av koordineringsinsatserna. Även när det handlar om insatser till unga människor eller människor med knappa kunskaper i svenska måste informationen ges på ett sätt som är anpassat till deras förutsättningar och behov.

I 110 kap. SFB finns ett antal bestämmelser med skyldigheter för den försäkrade som kan påverka rätten till ersättning. Enligt 110 kap. 54 § SFB får ersättning enligt socialförsäkringsbalken dras in eller sättas ned om den som är berättigad till ersättningen vägrar att följa läkares föreskrifter. Enligt 110 kap. 57 § SFB får ersättning dras in eller sättas ned om den försäkrade utan giltig anledning vägrar att medverka till viss behandling eller rehabilitering enligt socialförsäkringsbalken. Flera remissinstanser, bl.a. *Arbetsgivarverket* och *TCO*, lyfter frågan om konsekvenser för en patient som inte samtycker till koordineringsinsatser, särskilt mot bakgrund av dessa bestämmelser. Koordineringsinsatserna i den föreslagna lagen är dock en frivillig stödinsats för patienten, och inte vård och behandling som läkare föreskriver om.

Skyldighet att lämna information till Försäkringskassan

Regeringens förslag: Om en patient som ges koordineringsinsatser kan antas ha behov av rehabiliteringsåtgärder enligt 30 kap. socialförsäkringsbalken ska landstinget informera Försäkringskassan om det. Informationen ska dock bara lämnas om patienten samtycker till det.

Promemorians förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens.

Remissinstanserna: *Jönköpings kommun*, *Malmö kommun* och *Östersunds kommun* anser att förslaget är bra och att det bör ge Försäk-

ringskassan möjlighet att bedöma samordningsbehovet tidigare. *SKL* och ett antal landsting är positiva till förslaget men menar att det kräver att hälso- och sjukvården gör en bredare kartläggning av patientens situation. Hälso- och sjukvården kan enligt SKL och landstingen redan i dag via läkarintyg uppmärksamma Försäkringskassan på att det finns behov av samordning. Både SKL och *Försäkringskassan* menar att det är viktigt med en gemensam struktur för informationsöverföring. Försäkringskassan anför vidare att myndigheten inte har något samordningsansvar om det inte finns något ärende enligt 30 kap. SFB, och att det inte heller kan garanteras att socialförsäkringssekretess kommer gälla. *Arbetsgivarverket* och *Svenskt Näringsliv* anser att förslaget även ska omfatta information till arbetsgivaren. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* och *Seko* påpekar i fråga om informationsskyldigheten att patienten oftast är i en beroendesituation vilket komplicerar frågan om samtycke. *SKL* och flera landsting påpekar att termen vårdgivare bör användas i stället för landsting så att kravet att lämna information även ska omfatta privata vårdgivare.

Skälen för regeringens förslag

Landstingen ska informera Försäkringskassan

Hälso- och sjukvården har ofta en tidig och nära kontakt med patienter som sjukskrivs. Genom den kartläggning av patientens behov inom hälso- och sjukvården som i många fall kommer genomföras inom koordineringsinsatserna, kan även andra behov som ska tillgodoses av andra aktörer komma att upptäckas. Ovan beskriver och föreslår regeringen att koordineringsinsatserna inte ska omfatta någon skyldighet att tillgodose alla sådana behov som upptäcks. Regeringen anser dock att det är viktigt att Försäkringskassan får vetskap om att enskilda individer kan ha sådana behov som andra aktörer än landstingen ansvarar för, eftersom det ingår i Försäkringskassans samordnings- och tillsynsansvar att verka för att alla nödvändiga åtgärder för en effektiv rehabilitering vidtas. Kunskapen om att det kan finnas sådana behov för en patient bör inte stanna hos landstinget, utan landstingen bör informera Försäkringskassan när man ser att det kan finnas sådana behov hos en patient. I förarbetena till bestämmelserna i socialförsäkringsbalken om Försäkringskassans samordningsansvar framgår att avsikten varit att myndigheten ska vara beredd på att ta emot sådana signaler från hälso- och sjukvården (prop. 1990/91:141 s. 90). Där anges att Försäkringskassan ska ha ett generellt ansvar att se till att den försäkrades rehabiliteringsbehov klarläggs och att de åtgärder vidtas som behövs för en effektiv rehabilitering, och att Försäkringskassan i det arbetet bl.a. får hjälp av de signaler som kan finnas i utlåtanden om den försäkrades arbetsoförmåga. Det anges också att det är av vikt att Försäkringskassan i varje sjukärende uppmärksammar frågan om en eventuell rehabilitering. Regeringen anser att det finns skäl att utveckla den informationsöverföring som förutsattes och föreslår därför i enlighet med promemorians förslag att det införs en informationsskyldighet för landstingen i koordineringsärenden.

SKL och ett antal landsting menar att det krävs en omfattande kartläggning för att ta reda på om samordning behövs innan information om det lämnas till Försäkringskassan. Regeringens förslag innebär dock att information bara ska lämnas i de fall då man under arbetet med koordineringsinsatser ser att patienten tycks ha ett behov av andra insatser än de som landstinget ska tillgodose, ett behov som i stället kan behöva tas om hand av Försäkringskassan. Arbetet är inte avsett att vara mer omfattande än det är i dag när sådan information lämnas till Försäkringskassan i läkarutlåtanden. Skyldigheten omfattar således inte krav på nya efterforskningar eller utredningar för att undersöka om det finns ett behov av samordningsinsatser. Det är inte landstinget som avgör om en enskild ska få samordningsinsatser från Försäkringskassan, utan informationen ska ses som en signal till Försäkringskassan om att det kan finnas anledning att göra en bedömning av behovet av rehabiliteringsåtgärder i ett visst fall.

Arbetsgivarverket och *Svenskt Näringsliv* anser att information även bör lämnas till arbetsgivare. Regeringen instämmer i att det är viktigt att alla berörda aktörer får information som är nödvändig för deras arbete. Den skyldighet som föreslås i denna proposition är dock tänkt att säkerställa att samordningsinsatser för den enskilde kommer till stånd, och det är därför informationen ska lämnas till Försäkringskassan. Information kan naturligtvis lämnas även till andra aktörer om den enskilda patienten medger det, men regeringen föreslår ingen skyldighet för landstingen i det avseendet.

SKL och flera landsting menar att termen vårdgivare bör användas i stället för landsting så att kravet på att informera även omfattar privata vårdgivare. Av lagförslaget framgår dock att samtliga skyldigheter enligt lagen riktas till landstingen som också ansvarar för att de uppfylls. Ovan föreslås dock att landstingen ska kunna sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som landstinget ansvarar för enligt den föreslagna lagen. Genom den bestämmelsen säkerställs att skyldigheterna enligt lagen, även informationsskyldigheten, kan uppfyllas när privata vårdgivare utför koordineringsinsatserna. Det är dock varje enskilt landstings ansvar att se till att sådana avtal kommer till stånd och att avtalen omfattar alla delar som landstingen annars ansvarar för enligt den föreslagna lagen.

Samtycke och integritet

Landstinget ska endast informera Försäkringskassan när patienten har ett intresse av att samordningsinsatser vidtas. Regeringen föreslår därför att det ska krävas att patienten samtycker till att information lämnas över. Patienten måste få tillräckligt med information om vad det innebär att information lämnas till Försäkringskassan, innan samtycket kan lämnas. *LO* och *Seko* påtalar härvid att patienten oftast är i en beroendesituation och ett underläge, och att samtycke och integritetsfrågor därför inte är okomplicerade. Regeringen delar denna uppfattning och anser att det är viktigt att koordineringsinsatserna ges och genomförs i nära dialog med patienten så att denne inser att insatserna sker helt på patientens villkor och utifrån dennes verkliga önskemål.

Försäkringskassan anför att myndigheten inte har något samordningsansvar om det inte finns något ärende som kan kopplas till 30 kap. SFB, vilket innebär att informationen som lämnas från landstingen inte alltid kan kopplas till ett pågående socialförsäkringsärende. Försäkringskassan menar att det i sin tur betyder att myndigheten inte kan garantera att den information som lämnas i alla situationer kommer att omfattas av socialförsäkringssekretess enligt 28 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL. Sekretess gäller enligt den bestämmelsen hos Försäkringskassan för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ärende bl.a. enligt lagstiftningen om allmän försäkring, arbetsskadeförsäkring eller annan ekonomisk förmån för enskild. Regeringens bedömning är att koordineringsinsatser i den övervägande majoriteten av fall kommer ges till patienter som kan anses ha ett sådant ärende, och att den information som med den enskildes samtycke överlämnas till Försäkringskassan därmed kommer att omfattas av sekretess. Om Försäkringskassan i något fall finner att uppgifter inte kan anses förekomma i ett ärende kommer uppgifterna i vart fall alltid omfattas av sekretess enligt 21 kap. 1 § OSL, även om det är en svagare sekretess än enligt 28 kap. OSL. Enligt 21 kap. 1 § OSL gäller sekretess för uppgift som rör en enskilds hälsa eller sexualliv, såsom uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift, om det måste antas att den enskilde eller någon närstående till denne kommer att lida betydande men om uppgiften röjs.

Förfarande och rutiner för uppgiftslämnande

Enligt promemorians förslag ska det inte krävas några särskilda rutiner för landstingets informationsöverlämnande till Försäkringskassan. *SKL* och några landsting anför att det redan i dag förekommer att Försäkringskassan via läkarintyg uppmärksammas på att det finns behov av samordning, men de menar att det är viktigt att utarbeta en gemensam struktur. *Försäkringskassan* menar att det är helt avgörande för att deras verksamhet inte ska drabbas negativt att det ställs krav på innehåll och formalia för överlämnandet. Regeringen instämmer i att det krävs rutiner för att informationsöverlämnandet ska fungera på ett bra sätt, men anser inte att det är något som bör lagregleras. Som SKL och landstingen påpekar förekommer sådant informationslämnande redan i dag genom läkarintyg.

Tillsyn och patientsäkerhet

Regeringens förslag: Patientsäkerhetslagen och patientskadelagen ska gälla även i fråga om koordineringsinsatser. En bestämmelse som slår fast detta ska föras in i den nya lagen.

Promemorians förslag: Överensstämmer inte med regeringens förslag. Promemorians bedömning är att varken patientsäkerhetslagen (2010:659), förkortad PSL, eller patientskade-

lagen (1996:799) ska tillämpas på koordineringsinsatser.

Remissinstanserna: *Västmanlands läns landsting* och *Örebro läns landsting* instämmer i promemorians bedömning med hänvisning till att koordineringsinsatserna inte är medicinska insatser och inte heller utgör hälso- och sjukvård enligt definitionen i HSL. *Socialstyrelsen* anför däremot att det kan uppstå gränsdragningsproblem om legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal arbetar som koordinatorer och anser att även om koordinatorn inte är legitimerad bör denne ändå omfattas av ett yrkesansvar. Socialstyrelsen anser vidare att det inte kan uteslutas att vårdskador kan inträffa i samband med koordineringsinsatser. Socialstyrelsen ifrågasätter också om det är lämpligt att vissa lagar på hälso- och sjukvårdsområdet är tillämpliga medan andra inte är det. *Inspektionen för socialförsäkringen* är tveksam till om patienternas skyddsbehov tillgodoses och anför att det kan innebära oklarheter för personalen om koordinering betraktas som vård enligt patientdatalagen (2008:355), förkortad PDL, men inte enligt andra hälso- och sjukvårdslagar. *KI* anför att en rehabiliteringskoordinators agerande allvarligt kan skada en patient, t.ex. genom olämplig kommunikation med patientens arbetsgivare, myndigheter och andra organisationer eller genom ett bemötande av patienten som leder till att patientens hälsa försämras. *SKL* och ett antal landsting, bl.a. *Stockholms läns landsting*, *Blekinge läns landsting* och *Norrbottens läns landsting* anser att PSL och patientskadelagen bör gälla för koordineringsinsatserna och anför att en sådan ordning stämmer med journalföringskravet, eftersom journal förs av medicinska skäl och patientsäkerhetsskäl. Även om koordinatorerna inte bedriver hälso- och sjukvård per definition finns det enligt SKL och landstingen skäl att låta koordinatorerna omfattas av ett yrkesansvar. Rehabiliteringskoordinatorerna bör därför enligt bl.a. *SKL* och *Kronobergs* läns landsting hänföras till kategorin hälso- och sjukvårdspersonal i PSL och stå under tillsyn från Inspektionen för vård och omsorg (IVO). *Stockholms läns landsting* och *Gotlands kommun* menar att insatserna kan medföra skada inom områdena motivation, kommunikation, informationsöverföring och samverkan. *Sveriges läkarförbund* ser risker med förslaget att PSL och patientskadelagen inte ska omfatta denna verksamhet och menar att ansvaret bör likna det för övriga yrkesgrupper inom vården. *SLS* anser att frågan om patientsäkerhetslagens tillämplighet och risken för patientskador inom koordineringsarbetet måste ses över och att insatserna skulle kunna medföra lidande och psykisk skada. Flertalet klagomål som inkommer till kliniker och patientnämnder är enligt SLS hänförliga till kommunikationsbrister och bemötandeproblem, och den typen av fel kan få allvarliga konsekvenser.

IVO har avstått från att yttra sig över promemorians förslag och bedömningar. IVO har vid kontakter under hand anfört att myndigheten inte har någon erinran mot regeringens förslag eller några synpunkter på regeringens skäl för förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I PSL finns bestämmelser som syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvård och därmed jämförlig verksamhet (1 kap. 1 § PSL). Av förarbetena till lagen framgår att med ”därmed jämförlig verksamhet” avses bl.a. provtagning, analys eller annan utredning som utgör ett led i bedömningen av en patients hälsotillstånd eller behandling och verksamhet vid enheter för rättspsykiatriska undersökningar (prop. 2009/10:210 s. 188). I lagen finns bestämmelser om anmälan av verksamhet, vårdgivarens skyldighet att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete, behörighetsfrågor, skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonal, tillsyn och bestämmelser om legitimation och straffbestämmelser m.m. Med hälso- och sjukvård avses i PSL verksamhet som omfattas av HSL, tandvårdslagen (1985:125) och ett antal andra särskilt uppräknade lagar (1 kap. 2 § PSL). Patientsäkerhetslagen kan enligt regeringens bedömning i sin nuvarande lydelse inte anses vara tillämplig på sådan verksamhet som föreslås i den nya lagen om koordineringsinsatser.

Patientskadelagen innehåller bestämmelser om rätt till patientskadeersättning och om skyldighet för vårdgivare att ha en försäkring som täcker sådan ersättning (patientförsäkring). Om verksamheten bedrivs av privat vårdgivare efter avtal med offentlig vårdgivare, är det dock den offentlige vårdgivaren som ska ha försäkringen. Med hälso- och sjukvård avses i patientskadelagen sådan verksamhet som omfattas av HSL, tandvårdslagen (eller lagen om omskärelse av pojkar, annan liknande medicinsk verksamhet samt verksamhet inom detaljhandeln med läkemedel, allt under förutsättning att det är fråga om verksamhet som utövas av personal som omfattas av 1 kap. PSL,

vilket följer av 1 kap. 3 § PDL. Sedan den 1 januari 2019 omfattas även verksamhet enligt lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar. Patientskadeersättning kan lämnas för personskada på patient om det föreligger övervägande sannolikhet för att skadan är orsakad av bl.a. undersökning, vård, behandling eller liknande åtgärd. Regeringens uppfattning är att inte heller patientskadelagen som den nu är formulerad är tillämplig på koordineringsinsatser enligt den lag som föreslås.

I promemorian görs bedömningen att de åtgärder som avses med koordineringsinsatser inte är medicinska och inte av sådan karaktär att det finns någon nämnvärd risk för vårdskador. Många remissinstanser pekar dock på situationer där det kan finnas risk för att patienten utsätts för lidande och eventuellt psykisk skada genom koordineringsinsatser. Det kan t.ex. handla om motivationssamtal som hålls på ett olämpligt sätt eller kommunikation och samverkan med andra aktörer som inte genomförs korrekt utan drabbar patienten negativt. Regeringen anser att det inte går att bortse från sådana risker även om de är små och även om insatserna inte är medicinska till sin karaktär. Vidare kan regeringen instämma i de principiella ståndpunkter som framförs från flera remissinstanser, att insatser inom hälso- och sjukvårdsverksamheten bör stå under någon form av tillsyn. Regeringen menar därför att både PSL och patientskadelagen bör ändras så att de blir tillämpliga på koordineringsinsatserna. Detta föreslås göras genom att det anges i 5 § patientskadelagen att hälso- och sjukvård enligt den lagen även avser verksamhet enligt den föreslagna lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, och att 1 kap. 3 § PSL ändras så att uttrycket hälso- och sjukvård i den lagen även betyder verksamhet enligt den nya lagen om koordineringsinsatser. I enlighet med *Lagrådets* synpunkter bör det av tydlighetsskäl föras in en bestämmelse i den nya lagen som anger att PSL och patientsäkerhetslagen ska gälla när koordineringsinsatser ges enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter.

Detta innebär visserligen en något utökad administration och fler arbetsuppgifter för vårdgivarna. Av förarbetena till PSL framgår dock att det patientsäkerhetsarbete som krävs enligt lagen kan anpassas till omständigheterna och till risknivån inom verksamheten (prop. 2009/10:210 s. 86). I och med att PSL ändras så att den omfattar koordineringsinsatser kommer den personal som utför insatserna anses som hälso- och sjukvårdspersonal enligt PSL. Någon ändring som förtydligar det är enligt regeringens mening inte nödvändig.

Dataskydd vid koordineringsinsatser

Regeringens förslag: När koordineringsinsatser ges ska patientdatalagen vara tillämplig. En bestämmelse som anger att patientdatalagen gäller när koordineringsinsatser ges enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter ska föras in i den nya lagen.

Den som utför koordineringsinsatser ska vara skyldig att föra patientjournal och vårdgivare ska få behandla personuppgifter enligt reglerna om sammanhållen journalföring om uppgifterna kan antas ha betydelse för insatser enligt den nya lagen.

Regeringens bedömning: Några andra registerförfattningar än PDL behöver inte ändras.

Promemorians förslag och bedömning: Promemorians förslag överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag. I promemorian föreslås inte att den som utför koordineringsinsatser ska vara skyldig att föra patientjournal och inte heller att bestämmelsen om sammanhållen journalföring ska ändras. Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* tillstyrker promemorians förslag. *Datainspektionen* har inget att erinra. Vissa remissinstanser, bl.a. *Arbetsgivarverket*, anför att kravet på journalföring kan medföra att den enskilde blir orolig för att uppgifter sprids och tveka om att lämna samtycke till koordineringsinsatser. *SKL* anser att den som utför koordineringsinsatser bör omfattas av skyldigheten att föra patientjournal, att det behövs en ny ändamålsbestämmelse som täcker koordineringsinsatserna och att bestämmelsen om sammanhållen journalföring bör ändras så att den kan användas för koordineringsinsatser. *Stockholms läns landsting*, *Gotlands kommun*, *Skåne läns landsting*, *Kronobergs läns landsting*, *Uppsala läns landsting*, *Dalarnas läns landsting*, *Västernorrlands läns landsting* och *Norrbottens läns landsting* framför liknande synpunkter som SKL.

Datainspektionen har vid kontakter under hand anfört att myndigheten inte har något att erinra mot regeringens förslag om att den som utför koordineringsinsatser ska vara skyldig att föra patientjournal och om att det anges i lagtexten att uppgifter som gjorts tillgängliga inom sammanhållen journalföring ska få användas för koordineringsinsatser. Datainspektionen anser dock att bestämmelserna i PDL om åtkomstbegränsningar, om patientens rätt att spärra uppgifter och om förutsättningarna för sammanhållen journalföring bör redovisas utförligt.

De flesta remissinstanserna har inte yttrat sig över promemorians bedömning. *Datainspektionen* har inga invändningar. *Skåne läns landsting* anser att kontakt mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan ska kunna ske innan det finns ett aktuellt ärende.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Koordineringsinsatserna ska dokumenteras

I promemorian anförs att koordineringsinsatserna löpande kommer behöva följas upp av dem som utför insatserna. Uppföljning krävs dels för att säkerställa att patienten får del av de insatser som erbjuds, dels för att följa upp utfallet av olika åtgärder. Uppföljning krävs också av andra skäl, på samma sätt som vård och behandling behöver dokumenteras. Den vårdpersonal som ger medicinsk vård och behandling bör också kunna följa upp vilka koordineringsinsatser som patienten erbjudits och hur denne har ställt sig till erbjudandet, vilka koordineringsinsatser som ges och vilka åtgärder som är planerade för att vårdpersonalen ska kunna bidra till den samordning som är avsedd. Patienten bör själv ha möjlighet att ta del av uppgifterna. Regeringen anser därför i likhet med vad som anförs i promemorian att det arbete som utförs inom ramen för koordineringsverksamheten bör dokumenteras.

Dokumentation som innefattar personuppgifter innebär ett visst intrång i den personliga integriteten. För att det ska vara tillåtet att dokumentera måste det först göras en avvägning av ifall behovet och nyttan av dokumentation uppväger det intrång det medför. Mot bakgrund av det beskrivna behovet av att dokumentera uppgifter som innehåller personuppgifter i samband med koordinering anser regeringen att det är befogat att tillåta sådan hantering, även om det innebär ett visst integritetsintrång.

Koordineringsinsatserna bör dokumenteras i patientjournalen

I PDL finns bl.a. bestämmelser om journalföring. Enligt 3 kap. 1 § PDL ska det föras patientjournal vid vård av patienter. Syftet med att föra journal är i första hand att bidra till en god och säker vård av patienten (3 kap. 2 § PDL). En patientjournal är också enligt andra stycket i samma paragraf en informationskälla för patienten, för uppföljning och utveckling av verksamheten, för tillsyn och rättsliga krav, för uppgiftsskyldighet enligt lag och för forskning. Patientjournalen ska innehålla de uppgifter som behövs för en god och säker vård av patienten. Den ska bl.a. innehålla uppgifter om identitet, bakgrund till vården, diagnos och anledning till mera betydande åtgärder, vidtagna och planerade åtgärder, om information som lämnats och om vissa ställningstaganden som gjorts och i förekommande fall uppgift om att en patient avstår från viss vård eller behandling (3 kap. 6 § PDL). Patienten har rätt att ta del av journalhandlingens innehåll, enligt 8 kap. 2 § PDL.

Verksamhet enligt lagen om koordineringsinsatser kommer till stor del att bedrivas integrerat med hälso- och sjukvården, av eller tillsammans med hälso- och sjukvårdpersonal. Regeringen anser därför i enlighet med promemorian att det mest rimliga är att koordineringen dokumenteras i patientjournalen. Därigenom har både personalen och patienten enbart en enda journal att förhålla sig till och det finns möjlighet att följa koordineringen och sambandet mellan koordinering och vård och behandling. Regeringen föreslår därför att PDL:s bestämmelser om skyldighet att föra patientjournal och övriga bestämmelser kring journalföringen ska ändras så att de blir tillämpliga även på koordineringsverksamhet, vilket sker genom att 1 kap. 3 § PDL ändras till att omfatta även koordineringsverksamhet. När det gäller den risk som bl.a. *Arbetsgivarverket* påtalar om att individer kan känna oro för att information sprids, hänvisar regeringen till de skyddsbestämmelser som finns i PDL när det gäller personuppgifter i patientjournaler. Enligt 4 kap. 2 § PDL ska vårdgivaren begränsa behörighet för åtkomst till uppgifter om patienter, och patienten har enligt 4 kap. 4 § PDL viss rätt att spärra uppgifter i patientjournalen. Dessa bestämmelser kommer att gälla även för uppgifter om koordineringsinsatser, och regeringen anser därmed att det finns tillräckligt skydd för att information inte obehörigen sprids.

Skyldighet att föra patientjournal

I 3 kap. 3 § PDL regleras vilka som är skyldiga att föra patientjournal. Skyldigheten gäller framförallt den som har legitimation eller särskilt förordnande att utöva visst yrke inom hälso- och sjukvården och den som utan att ha legitimation utför arbetsuppgifter som annars bara ska utföras av vissa särskilt uppräknade hälso- och sjukvårdsyrken. Enligt promemorians bedömning är denna bestämmelse tillräcklig för koordineringsinsatsernas journalföring eftersom någon annan än den som utför insatserna kan se till att insatserna journalförs om de inte utförs av någon som är journalföringspliktig. *SKL* och flera landsting anför att detta inte är tillräckligt och att bestämmelsen i PDL bör ändras så att också den som utför koordineringsinsatser i det enskilda fallet omfattas av skyldigheten att föra patientjournal. Regeringen anser det är angeläget att korrekta uppgifter förs in i patientjournalen. Om den som utför koordineringsinsatserna också är den som är skyldig att föra journal minskar risken för felaktiga uppgifter i journalen. Regeringen föreslår därför en ändring i 3 kap. 3 § PDL som innebär att personal som utför koordineringsinsatser också ska vara skyldig att föra patientjournal.

Sammanhållen journalföring ska kunna tillämpas i koordineringsverksamhet

I 6 kap. PDL finns bestämmelser om sammanhållen journalföring. Enligt 6 kap. 1 § får en vårdgivare, under de förutsättningar som anges i 6 kap. 2 §, ha direktåtkomst till personuppgifter som behandlas av andra vårdgivare för ändamål som anges i 2 kap. 4 § första stycket 1 och 2 i PDL. De ändamål som anges är fullgörande av skyldigheter när det gäller journalföring enligt 3 kap. PDL, att upprätta annan dokumentation som behövs i och för vården av patienter samt administration som rör patienter och som syftar till att ge vård i enskilda fall eller som annars föranleds av vård i enskilda fall. En vårdgivare får således ha direktåtkomst till uppgifter som behandlas av en annan vårdgivare för dessa ändamål. En ytterligare förutsättning för direktåtkomst är att förutsättningarna i 6 kap. 2 § PDL är uppfyllda. Enligt den bestämmelsen gäller följande. En uppgift om att det finns spärrade uppgifter om en patient får göras tillgänglig för andra vårdgivare genom sammanhållen journalföring. Även uppgift om vilken vårdgivare som har spärrat uppgifterna får under vissa förutsättningar göras tillgänglig. Andra uppgifter om patienten får inte göras tillgängliga för andra vårdgivare genom sammanhållen journalföring om patienten motsätter sig det, och uppgifterna ska i så fall spärras. Enligt 6 kap. 2 § tredje stycket PDL ska patienten informeras om vad den sammanhållna journalföringen innebär och om möjligheten att spärra uppgifter innan uppgifter om en patient görs tillgängliga för andra vårdgivare genom sammanhållen journalföring. Enligt 6 kap. 2 § femte stycket PDL ska ospärrade uppgifter om patienten göras tillgängliga för de vårdgivare som är anslutna till systemet med sammanhållen journalföring.

I promemorian anges att koordineringsinsatserna bl.a. kommer omfatta samordning av vårdens insatser, och att det är betydelsefullt att den som utför koordineringsinsatser kan ta del av vilka koordineringsinsatser en patient får eller har erbjudits av olika vårdgivare. I promemorian anförs att bestämmelser om sammanhållen journalföring ska gälla även för koordineringsverksamhet och det förslås att hela PDL ska vara tillämplig på insatserna. Regeringen instämmer i det som anförs i promemorian. Den ändring som föreslås i 1 kap. 3 § PDL innebär att definitionen av hälso- och sjukvård i PDL utökas till att även omfatta koordineringsinsatser. Därmed kommer uttrycket hälso- och sjukvård i samtliga bestämmelser i PDL även att avse koordineringsinsatser utan att det behöver anges särskilt i varje paragraf. Enligt 1 kap. 3 § PDL är vårdgivare enligt PDL en statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare). Samtliga landsting och privata utförare som bedriver koordineringsverksamhet kommer således att anses som vårdgivare enligt PDL. För att en vårdgivare ska få behandla uppgifter som en annan vårdgivare gjort tillgängliga genom sammanhållen journalföring krävs enligt 6 kap. 3 § PDL att uppgifterna rör en patient som det finns en aktuell patientrelation med, att uppgifterna kan antas ha betydelse för att förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos patienten inom hälso- och sjukvården och att patienten samtycker till det. Att utföra koordineringsinsatser är inte att förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos en patient. Det krävs därför, utöver ändringen i 1 kap. 3 § PDL att koordineringsinsatser läggs till i 6 kap. 3 §

PDL för att vårdgivare (i PDL:s mening) ska kunna behandla uppgifter som gjorts tillgängliga genom sammanhållen journalföring för koordineringsinsatserna i enlighet med promemorians förslag, vilket *SKL* och ett antal landsting anför. Regeringen föreslår därför en sådan ändring av paragrafen.

Alla bestämmelser om journalföring ska gälla för koordineringsinsatser

En journalhandling ska bevaras minst tio år enligt 3 kap. 17 § PDL. Detta bör gälla även för uppgifter om koordineringsinsatser i journalen. Även övriga skyddsbestämmelser i PDL när det gäller journalföring bör omfatta koordineringsinsatserna, såsom regler om omhändertagande och återlämnande av patientjournal i 9 kap. och om överklagande i 10 kap. Det finns ingen anledning att särskilja koordineringsinsatserna från annan verksamhet inom hälso- och sjukvården i dessa avseenden, utan en gemensam reglering gör tillämpningen mer förutsägbar både för patienten och för vården. Det genomförs genom den ändring i 1 kap. 3 § PDL som föreslås i denna proposition.

Förutsättningar för personuppgiftshantering inom koordineringsverksamheten

Regeringen föreslår som framgår ovan att koordineringsinsatserna ska dokumenteras i patientjournalen och att bestämmelser om journalföring ska vara tillämpliga i fråga om koordineringsinsatserna. Att dokumentera och journalföra innebär behandling av personuppgifter. Insatser för att koordinera vården för en patient handlar till stor del om patientkontakt, samordning av olika insatser inom vården och samverkan med externa aktörer kring en enskild patient. Inom koordineringsverksamhet kommer således personuppgifter behöva hanteras dels för journalföring, dels för annan administration kring insatserna, såsom vid dialogen med andra aktörer. De uppgifter som kommer behöva hanteras är bl.a. grundläggande identifikationsuppgifter såsom namn, personnummer och kontaktuppgifter till patienten, men också uppgifter om patientens hälsa såsom diagnos, arbetsförmåga, orsaker till sjukskrivning, sjukskrivningstid samt genomförda och planerade insatser. Även andra uppgifter om sjukskrivningen och den enskilda patientens enskilda förhållanden kan behöva hanteras för att koordineringsinsatserna ska kunna utföras.

För att personuppgiftshanteringen, som innebär ett intrång i den personliga integriteten, ska vara tillåten måste den uppfylla de krav som ställs i dataskyddsregelverket. EU:s dataskyddsförordning (Europaparlamentets och rådets förordning [EU] 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG) är direkt tillämplig och kompletteras i Sverige av lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen). Enligt 1 kap. 6 § dataskyddslagen gäller att om en annan lag eller förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från dataskyddslagen, ska den bestämmelsen tillämpas. Landstinget och andra vårdgivare som landstinget har avtalat med om att utföra uppgifter kommer att vara personuppgiftsansvariga för personuppgiftsbehandlingen och kommer i den egenskapen att behöva bevaka att den personuppgiftsbehandling som sker är laglig och korrekt utifrån bestämmelserna i dataskyddsförordningen och i nationell lag.

Rättslig grund enligt dataskyddsförordningen

För att personuppgiftsbehandling ska vara tillåten enligt dataskyddsförordningen krävs att behandlingen omfattas av någon av de rättsliga grunder som anges i förordningen (artikel 6). En av de rättsliga grunderna är att personuppgiftsbehandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse (artikel 6.1 e). Grunden för behandlingen ska vara fastställd i enlighet med nationell rätt eller i unionsrätten (artikel 6.3). Regeringen bedömer i prop. 2017/18:105 s. 56–57 att alla uppgifter som riksdagen eller regeringen gett i uppdrag åt statliga myndigheter att utföra är att anse som allmänt intresse. Regeringen anför därvid att om uppgifterna inte vore av allmänt intresse skulle myndigheterna inte ha ålagts att utföra dem. På motsvarande sätt menar regeringen i propositionen att även de obligatoriska uppgifter som ålagts kommuner och landsting att utföra är av allmänt intresse i dataskyddsförordningens mening, eftersom det är upp till varje medlemsstat att fastställa de uppgifter som är av allmänt intresse. Vidare menar regeringen att det inte spelar någon roll om den personuppgiftsansvarige är en offentlig eller en privat aktör. Om den uppgift som den personuppgiftsansvarige utför är av allmänt intresse och denna uppgift är fastställd i enlighet med unionsrätten eller den nationella rätten finns därmed en rättslig grund

för nödvändig behandling enligt artikel 6.1 e. Det saknar då betydelse om en privat aktör utför verksamheten på direkt uppdrag av en myndighet eller på eget initiativ.

Förslaget till lag om koordineringsinsatser innehåller obligatoriska uppgifter för landstingen. Ovan redovisas skälen för varför det är angeläget att införa sådana. Regeringen bedömer att regleringen är proportionell för att nå det mål som eftersträvas. Regeringen bedömer därför att uppgiften att tillhandahålla koordineringsinsatser är av allmänt intresse i den mening som avses i dataskyddsförordningen. Det allmänna intresset för personuppgiftsbehandling fastställs genom den nya lagen. Landstingen och de privata aktörer som utför koordineringsinsatser kommer därigenom ha en rättslig grund för att behandla personuppgifter i samband med koordineringsinsatserna.

För att personuppgiftsbehandlingen ska vara tillåten krävs därutöver att landstingen och andra utförare tillämpar dataskyddsförordningens allmänna bestämmelser om personuppgiftshantering. Det handlar bl.a. om principerna i artikel 5. Principerna innebär bl.a. att uppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade, att uppgifterna ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål, att uppgifterna ska vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas och att de ska vara korrekta och om nödvändigt uppdaterade. Vidare krävs bl.a. att uppgifterna behandlas i enlighet med principerna om integritet och konfidentialitet.

Rätten att behandla känsliga personuppgifter

Som redogjorts för ovan kommer personuppgifter om människors hälsa att behöva hanteras inom verksamhet med koordineringsinsatser. När det gäller behandling av uppgifter om en persons hälsa är huvudregeln att sådan behandling är förbjuden (artikel 9.1 i dataskyddsförordningen), även om det finns en rättslig grund enligt artikel 6. Det finns dock en rad undantag från förbudet som möjliggör behandling av uppgifter om hälsa och andra sådana så kallade känsliga personuppgifter. Enligt ett av undantagen (artikel 9.2 h) får behandling av känsliga personuppgifter ske om behandlingen är nödvändig av skäl som hör samman med bl.a. förebyggande hälso- och sjukvård och yrkesmedicin, tillhandahållande av hälso- och sjukvård och behandling på grundval av unionsrätten eller den nationella rätten, eller enligt avtal med yrkesverksamma på hälsoområdet. Undantaget gäller under förutsättning att uppgifterna behandlas av eller under ansvar av en yrkesutövare som omfattas av tystnadsplikt. Det krävs enligt dataskyddsförordningen att behandlingen av känsliga personuppgifter är nödvändig. Med nödvändig avses inte att uppgiften inte går att utföra utan personuppgiftshanteringen, utan att behandlingen kan anses nödvändig om den leder till effektivitetsvinster. Regeringen har uttalat att det i dagsläget mer eller mindre regelmässigt anses vara nödvändigt att använda tekniska hjälpmedel och därmed behandla personuppgifter på automatisk väg, eftersom en manuell informationshantering inte utgör något realistiskt alternativ för vare sig myndigheter eller företag (prop. 2017/18:105 s. 47). Regeringen bedömer att personuppgiftsbehandling av koordineringsinsatserna ryms inom undantaget i artikel 9.2 h eftersom insatserna kommer utföras inom hälso- och sjukvårdsverksamheten, och den personuppgiftsbehandling som kommer behövas kommer vara nödvändig av skäl som hör samman med hälso- och sjukvård och även yrkesmedicin.

För att känsliga personuppgifter ska få hanteras inom hälso- och sjukvårdsverksamhet krävs enligt dataskyddsförordningen också att uppgifterna behandlas av eller under ansvar av en person som omfattas av tystnadsplikt enligt gällande rätt. Bestämmelser om tystnadsplikt för personer verksamma inom hälso- och sjukvården finns när det gäller landstinget i 25 kap. offentlighets- och sekretesslagen. Regeringen bedömer nedan att offentlighets- och sekretesslagen omfattar även verksamhet enligt den nya lagen om koordineringsinsatser. Det innebär att tystnadsplikt kommer att gälla för dem som arbetar med koordineringsinsatserna inom landstingens hälso- och sjukvård. När det gäller privata vårdgivare regleras tystnadsplikt för hälso- och sjukvårdspersonal i 6 kap. 12–16 §§ PSL. Regeringen föreslår i ovan att även PSL gälla i fråga om koordineringsinsatserna. Den tystnadsplikt som enligt dataskyddsförordningen krävs för behandling av känsliga personuppgifter inom hälso- och sjukvård kommer därmed att gälla för alla som arbetar med koordineringsinsatserna.

PDL och koordineringsinsatserna

Dataskyddsförordningen är som tidigare nämnts direkt tillämplig i Sverige, och enligt de bedömningar som gjorts ovan kommer den personupp-

giftshantering som krävs inom ramen för koordineringsinsatserna att vara tillåten enligt förordningen. Förordningen ställer inte krav på att de särskilda ändamålen för personuppgiftshantering eller förutsättningar i övrigt fastställs i nationell rätt. Det finns dock inte något som hindrar att detta görs om bestämmelserna uppfyller ett mål av allmänt intresse och är proportionellt mot det legitima mål som eftersträvas (artikel 6.3 andra stycket). I skäl 41 i dataskyddsförordningen anges att den rättsliga grunden bör vara tydlig och precis och dess tillämpning förutsägbar för personer som omfattas av den. Patientdatalagen kompletterar dataskyddsförordningen när det gäller personuppgiftshantering inom hälso- och sjukvårdsverksamhet och innehåller bl.a. särskilda ändamålsbestämmelser. Vårdgivare ska således tillämpa både dataskyddsförordningen och kompletterande bestämmelser i PDL och dataskyddslagen. Regeringen anser att bestämmelserna om personuppgiftsbehandling i PDL även bör omfatta personuppgiftshantering enligt den föreslagna lagen om koordineringsinsatser. Därigenom blir det tydligt och förutsebart både för den som ska utföra uppgifterna och för registrerade vilken behandling av personuppgifter som är tillåten. Det innebär visserligen att koordineringsinsatser ska anses vara hälso- och sjukvård i PDL:s mening, men inte enligt HSL, vilket kan innebära vissa oklarheter för vårdpersonalen. Alternativet är dock att föreslå en egen registerlag för koordineringsinsatserna, eller att enbart låta dataskyddsförordningen och dataskyddslagen vara tillämpliga i fråga om personuppgiftsbehandling inom koordineringsverksamhet. Regeringens bedömning är att det skulle vara ännu mer otydligt för tillämpare inom hälso- och sjukvården att ha olika regelverk att förhålla sig till när det gäller personuppgiftsbehandlingen. Regeringen föreslår därför att PDL ändras för att den ska bli tillämplig på koordineringsverksamheten. I den nya lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter bör det införas en bestämmelse som slår fast PDL:s tillämplighet på koordineringsinsatser enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter. På samma sätt som för patientskadelagen och PSL bör det införas en bestämmelse om att PDL gäller när koordineringsinsatser ges enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter.

Vilken ändring krävs i PDL?

Patientdatalagen innehåller bestämmelser som innebär att alla personuppgifter, även känsliga, får behandlas under vissa förutsättningar. Personuppgifter får enligt 2 kap. 4 § 1–6 PDL behandlas inom hälso- och sjukvården om det behövs för

- att fullgöra de skyldigheter som anges i 3 kap. PDL och upprätta annan dokumentation som behövs i och för vården av patienter
- administration som rör patienter och som syftar till att ge vård i enskilda fall eller som annars föranleds av vård i enskilda fall
- att upprätta annan dokumentation som följer av lag, förordning eller annan författning
- att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten
- administration, planering, uppföljning, utvärdering och tillsyn av verksamheten
- att framställa statistik om hälso- och sjukvården.

De två första ändamål som räknas upp i paragrafen gäller således dels om det behövs för att fullgöra de skyldigheter som anges i 3 kap. och för att upprätta annan dokumentation som behövs i och för vården av patienter, dels för administration som rör patienter och som syftar till att ge vård i enskilda fall. De ändamål som anges i de nämnda punkterna kan beskrivas som vårddokumentation. Båda punkterna tar sikte på den individinriktade patientverksamheten. En viktig bas i denna informationshantering är patientjournalhanteringen och den administration som behövs av patientvården. Med administration i andra punkten avses såväl patientrelaterad ekonomiadministration som annan administration som behövs för eller föranleds av vård i enskilda fall (prop. 2006/08:126 s. 227 f.).

Regeringen föreslår som nämns ovan att koordineringsverksamheten ska journalföras. Personuppgiftshantering för att föra journal är ett tillåtet ändamål för hantering enligt PDL. Övriga åtgärder inom koordineringsverksamheten som kommer kräva personuppgiftsbehandling är att ge stöd till patienten, att samordna insatser internt, att samverka externt med andra aktörer och att ge information till Försäkringskassan om en enskild patients behov av rehabiliteringsåtgärder enligt socialförsäkringsbalken. Eftersom koordineringsverksamheten föreslås utgöra vård i

PDL:s mening ryms sådan övrig personuppgiftshantering inom ändamålet som anges i 2 kap. 4 § 2 PDL, nämligen behandling som behövs för administration som rör patienter och som syftar till att ge vård i enskilda fall eller som annars föranleds av vård i enskilda fall. Begreppet administration ska enligt regeringens bedömning i det här sammanhanget inte ges alltför snäv betydelse utan bör omfatta olika göromål som krävs för vården av en patient. Ändamålsbestämmelsen i PDL fyller således enligt regeringens bedömning de behov som finns för att tillåta personuppgiftsbehandling i samband med koordineringsinsatser och behöver därför inte ändras.

SKL och ett antal landsting menar att sådan personuppgiftsbehandling som ingår i koordineringsverksamheten inte omfattas av ändamålet ”administration som rör patienter och som syftar till att ge vård i enskilda fall eller som annars föranleds av vård i enskilda fall” eftersom koordinatorernas arbete inte kan definieras som administration, och de anser därför att det behövs en ny ändamålsbestämmelse i 2 kap. 4 § PDL som omfattar ändamålet att bedöma och dokumentera insatser enligt den nya lagen. Regeringen anser att sådan personuppgiftsbehandling som krävs inom koordineringsverksamhet i det här avseendet ska betraktas och regleras på samma sätt som den personuppgiftsbehandling som krävs för hälso- och sjukvårdsinsatser inom hälso- och sjukvården. För personuppgiftshantering för hälso- och sjukvårdsinsatser är de enda tillåtna ändamålen de som anges i 2 kap. 4 §. Om det inte handlar om journalföring eller någon av de sista punkterna i paragrafen måste personuppgiftshanteringen även i de fallen kunna ses som administration av vården för att vara tillåten. Det handlar inte om mer eller mindre kvalificerade arbetsuppgifter, och regeringen instämmer i promemorians bedömning att administration ska förstås i vidare bemärkelse än vad SKL och landstingen ger uttryck för. Något ytterligare ändamål för personuppgiftsbehandling särskilt för koordineringsinsatserna bör således inte införas, särskilt med tanke på att det skulle kunna leda till oklarheter i fråga om vad paragrafens andra punkt betyder för hälso- och sjukvårdens övriga personuppgiftshantering.

Sökbegränsningar, andra skyddsåtgärder samt bestämmelser om nationella kvalitetsregister

Vid all behandling av känsliga personuppgifter är det särskilt viktigt att reglera och begränsa hanteringen för att minska integritetsintrånget och risker för skador. I 2 kap. 8 § PDL finns begränsningar i fråga om känsliga personuppgifter som sökbegrepp. I PDL finns också grundläggande bestämmelser om inre sekretess och elektronisk åtkomst. Begränsningarna utgör enligt regeringens mening lämpliga skyddsåtgärder för behandlingen av känsliga personuppgifter även inom koordineringsverksamheten.

I 7 kap. PDL finns bestämmelser om kvalitetsregister. Enligt 7 kap. 1 § PDL avses med kvalitetsregister en automatiserad och strukturerad samling av personuppgifter som inrättats särskilt för ändamålet att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra vårdens kvalitet. Kvalitetsregistren ska möjliggöra jämförelse inom hälso- och sjukvården på nationell eller regional nivå. Det kan finnas anledning att utveckla och säkra kvaliteten i koordineringsinsatserna, och insatserna kan även ha betydelse för utveckling och säkring av medicinska vård och behandling. Bestämmelserna om kvalitetsregister bör därför gälla för koordineringsverksamheten på samma sätt som för övrig hälso- och sjukvårdsverksamhet.

Personuppgiftshantering och dataskydd hos andra aktörer

Även andra aktörer än landstingen och andra vårdgivare som utför koordineringsinsatser kan behöva hantera personuppgifter, även känsliga sådana, med anledning av förslag om samverkansskyldighet och informationsskyldighet ovan. Dessa aktörer måste på samma sätt som hälso- och sjukvården ha laglig rätt att hantera uppgifterna. Regeringen har ovan beskrivit den dataskyddsreglering som gäller och vilken laglig grund för behandling av personuppgifter som myndigheter bedöms ha. Resonemanget och bedömningarna gäller inte bara för landstingen och vårdgivarna, utan för alla aktörer inom sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen.

Enligt 1 kap. 6 § dataskyddslagen gäller att om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från dataskyddslagen ska den bestämmelsen tillämpas. Det innebär att om det inte finns bestämmelser som avviker från dataskyddslagen så ska dataskyddslagen tillämpas. Sådan personuppgiftshantering som inte kan förutses, till exempel då en myndighet tar emot personuppgifter men inte har något pågående ärende, regleras normalt inte i särskilda registerförfattningar. I de situationerna ska dataskyddslagen således tillämpas. Enligt 3 kap. 3 § första stycket 1 dataskyddslagen får känsliga person-

uppgifter behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g i EU:s dataskyddsförordning om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag. Vid behandling som sker enbart med stöd av den paragrafen är det förbjudet att göra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Regeringens bedömning är att det därigenom finns laglig grund för myndigheter att hantera personuppgifter som lämnas till dem från hälso- och sjukvården även i de fall myndigheten inte har något pågående ärende. Det finns således inget hinder för hälso- och sjukvården att kontakta Försäkringskassan innan det finns ett aktuellt ärende, vilket *Skåne läns landsting* påpekat att det kan finnas behov av.

När det gäller den föreslagna samverkansskyldigheten med andra aktörer inom ramen för pågående ärenden hos den aktören kommer hanteringen av personuppgifter ofta ske med stöd av sektorsspecifika bestämmelser. Övriga aktörers ansvar för insatser ändras inte genom förslaget. När det gäller t.ex. samverkan med Arbetsförmedlingen, så är avsikten att den ska ske inom ramen för Arbetsförmedlingens arbete med arbetslivsinriktad rehabilitering enligt 11 § förordningen (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. I fråga om kommunerna ska samverkan framför allt ske inom deras socialtjänstärenden. Arbetsförmedlingen har redan i dag laglig grund för att behandla personuppgifter inom sina rehabiliteringsärenden och kommunen har rätt att hantera personuppgifter bl.a. enligt lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. I och med att övriga aktörers ansvarsområden inte ändras bedömer regeringen på samma sätt som promemorian att det inte behövs någon ytterligare reglering som fastställer rättslig grund för personuppgiftsbehandlingen hos samverkande myndigheter.

När det gäller Försäkringskassans mottagande av information om en enskild persons behov av rehabiliteringsåtgärder enligt socialförsäkringsbalken (SFB) gör regeringen följande bedömning. Förutsättningarna för Försäkringskassan att behandla personuppgifter är reglerade i 114 kap. SFB. Enligt 114 kap. 7 § 2 SFB får Försäkringskassan behandla personuppgifter om det är nödvändigt för att tillgodose behov av underlag som krävs för att den registrerades eller annans rättigheter eller skyldigheter i fråga om förmåner och ersättningar som handläggs av Försäkringskassan ska kunna bedömas eller fastställas. Enligt fjärde punkten i samma paragraf får personuppgifter behandlas för att handlägga ärenden. Känsliga personuppgifter får behandlas om uppgifterna lämnats till myndigheten i ett ärende eller är nödvändiga för handläggningen av ett ärende (114 kap. 11 § första stycket SFB). Uppgifter om hälsa får därutöver behandlas om det är nödvändigt för det ändamål som anges i 114 kap. 7 § 2 SFB. Rehabiliteringsåtgärder utgör en förmån enligt socialförsäkringsbalken. De patienter som ska ges koordineringsinsatser enligt den nya lagen och som således kan komma i fråga för informationsöverlämningen är alltid sjukskrivna i någon form. De torde således som regel ha ett pågående ärende hos Försäkringskassan. Regeringens bedömning är att de redovisade bestämmelserna i 114 kap. SFB är tillräckliga för att Försäkringskassan ska ha laglig grund för att ta emot och hantera information om en enskild persons eventuella behov av rehabiliteringsåtgärder elektroniskt. Sådan behandling är enligt regeringens bedömning både nödvändig och proportionerlig i förhållande till ändamålet. För det fall information lämnas om en person som inte har ett pågående ärende, eller inte omfattas av något av övriga ändamål i 114 kap. SFB, ska Försäkringskassan tillämpa dataskyddslagen på det sättet som redovisas ovan i detta avsnitt.

Regeringen gör sammanfattningsvis samma bedömning som promemorian, dvs. att det inte finns behov av ändringar i någon annan registerförfattning än PDL.

Sekretess

Regeringens bedömning: Insatser enligt den föreslagna lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter omfattas av befintliga sekretessbestämmelser.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)* instämmer i promemorians bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Verksamhet med koordineringsinsatser kommer att innefatta hantering av uppgifter om enskildas hälsotillstånd och andra personliga förhållanden.

Sekretess gäller enligt 25 kap. 1 § OSL, inom hälso- och sjukvården för uppgifter om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. I förarbetena anfördes i fråga om tillämpningsområdet för paragrafen att det centrala området är den slutna och öppna sjukvården. Även den förebyggande medicinska hälsovården, t.ex. den som bedrivs vid mödra- och barnavårdscentralerna och inom den psykiska barn- och ungdomsvården omfattas. Med hälso- och sjukvård avses inte bara den som bedrivs i organisatoriskt självständiga former utan också den som utgör inslag i annan förvaltning, t.ex. inom skolväsendet, socialtjänsten, kriminalvården eller försvarsmakten. Av förarbetena följer vidare att den personal för vilken sekretessen gäller i första hand är medicinsk personal. Inom den organisatoriskt självständiga hälso- och sjukvården kommer sekretessen emellertid även att gälla annan personal än sådan som räknas till medicinalpersonal, t.ex. arbetsterapeuter, logopeder och psykologer, under förutsättning att de är i allmän tjänst (prop. 1979/80:2 Del A s. 165–166). Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att uttrycket ”inom hälso- och sjukvården” i 25 kap. OSL inte är begränsat till att gälla enbart verksamhet där medicinska insatser ges. Koordineringsinsatser enligt den nya lagen ska utföras inom hälso- och sjukvårdsverksamheten, och regeringen bedömer därför att den verksamheten omfattas av sekretessen i 25 kap. OSL. Sekretessen i 25 kap. 1 § bedöms utgöra ett fullgott sekretesskydd för de uppgifter som kan tänkas förekomma i verksamheten.

Koordineringsinsatser kan även utföras inom enskilt bedriven verksamhet. Det handlar i första hand om privata vårdgivare som genom avtal med landstingen tillhandahåller hälso- och sjukvård. I 6 kap. PSL finns bl.a. bestämmelser om. tystnadsplikt inom enskild vårdverksamhet. Enligt 6 kap. 12 § PSL får den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inom den enskilda hälso- och sjukvården inte obehörigen röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Tystnadsplikten gäller även i förhållande till patienten själv, om det med hänsyn till ändamålet med hälso- och sjukvården är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas till patienten. Den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inom den enskilda hälso- och sjukvården får enligt 6 kap. 13 § PSL inte heller obehörigen röja en uppgift från en enskild om någon annan persons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att det finns en risk för att den som har lämnat uppgiften eller någon närstående till uppgiftslämnaren utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs. Enligt 6 kap. 16 § PSL får den som, utan att höra till hälso- och sjukvårdspersonalen, till följd av anställning eller uppdrag eller på annan liknande grund deltar eller har deltagit i enskilt bedriven hälso- och sjukvård inte obehörigen röja vad han eller hon därvid fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Den som arbetar med koordineringsinsatser till patienter kommer att få del av uppgifter om enskildas hälsotillstånd och andra personliga uppgifter. Regeringen föreslår ovan att patientsäkerhetslagen ska vara tillämplig på den föreslagna lagen om koordineringsinsatser genom att begreppet hälso- och sjukvård enligt patientsäkerhetslagen även föreslås omfatta verksamhet enligt den föreslagna lagen om koordineringsinsatser. Regeringen föreslår också att patientsäkerhetslagens tillämplighet ska följa av en materiell bestämmelse i den nya lagen. Bestämmelserna om tystnadsplikt kommer således vara tillämpliga i fråga om personal som arbetar med koordineringsverksamhet inom enskild bedriven verksamhet.

Sammanfattningsvis kommer således enligt regeringens bedömning de sekretessbestämmelser som gäller för hälso- och sjukvårdsinsatser även att gälla för koordineringsinsatser, oavsett om insatserna utförs inom offentlig verksamhet eller inom enskilt bedriven verksamhet.

Kompetenskrav för att få utföra koordineringsinsatser bör inte regleras i lag

Regeringens bedömning: Kompetenskrav för att få utföra koordineringsinsatser bör inte lagregleras.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: *Örebro läns landsting*, *Skåne läns landsting, Västmanlands läns landsting*, *Blekinge läns landsting* och *Riksorganisationen för*

idéburen välfärd (Famna) instämmer i att varje arbetsgivare själv bör avgöra vilken kompetens som krävs för koordineringsinsatserna. Flera landsting, bl.a. *Skåne läns landsting* och *Värmlands läns landsting*, menar att landstingen ska kompenseras ekonomiskt för uppdragsutbildningar. *Västra Götalands läns landsting*, *Stockholms läns landsting*, *Uppsala läns landsting*, *Värmlands läns landsting* och *Gotlands kommun* anser att det krävs ett legitimationsyrke inom vården eller hälso- och sjukvårdsutbildning för koordineringsuppdraget och *Uppsala läns landsting* förordar att rehabiliteringskoordinatorn får en yrkestitel. *Akademikerförbundet SSR* anser att det ska krävas högskoleutbildning och att hälso- och sjukvårdens kuratorer har den kompetens som krävs. Även *KI* anser att det torde krävas t.ex. legitimerade hälso- och sjukvårdskuratorer.

Skälen för regeringens bedömning Möjligheterna att reglera kompetens för ett visst yrke styrs av EU:s yrkeskvalifikationsdirektiv (Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG om erkännande av yrkeskvalifikationer). Ett reglerat yrke är enligt direktivet en eller flera former av yrkesverksamhet där det genom lagar och andra författningar direkt eller indirekt krävs bestämda yrkeskvalifikationer för tillträde till eller utövande av verksamheten eller någon form av denna eller att använda en viss yrkestitel. Den övergripande inriktningen är att minska antalet reglerade yrken. Särskilda krav för att utöva yrkesverksamhet ska endast ställas när det finns angelägna skäl för det, som t.ex. patientsäkerhet, konsumentskydd och säkerhet för allmänheten. Sverige har ett antal reglerade yrken inom hälso- och sjukvården. Enligt 4 kap. 1 § PSL finns 21 legitimationsyrken som ger särskilda s.k. skyddade yrkestitlar, bl.a. legitimerade läkare, sjuksköterskor, psykologer, arbetsterapeuter och fysioterapeuter. Sedan den 1 juli 2019 är även legitimerad hälso- och sjukvårdskurator ett reglerat yrke med skyddad yrkestitel. För att få legitimation för de reglerade yrkena krävs som regel viss i lag angiven utbildning. Dessa yrken har reglerats efter en intresseavvägning. För ett antal av yrkena är legitimationen knuten till en ensamrätt att utöva yrket och det finns arbetsuppgifter som enligt lag eller annan föreskrift enbart får utföras av vissa yrkesgrupper. Som huvudregel regleras dock inte vilka yrkesgrupper som ska utföra olika uppgifter inom hälso- och sjukvården. Av 5 kap. 2 § HSL framgår dock att det där det bedrivs hälso- och sjukvård ska finnas den personal som behövs för att god vård ska kunna ges. Det blir därigenom en fråga för landstingen att säkerställa rätt kompetens.

Flera landsting anser att det krävs ett legitimationsyrke inom vården eller en hälso- och sjukvårdsutbildning för koordineringsuppdraget. Regeringen anser dock i enlighet med promemorian att det inte utifrån kraven i EU-direktivet finns skäl att föreslå något nytt legitimationsyrke för koordineringsarbetet eller någon annan reglering av kompetenskrav för att få utföra koordineringsinsatserna. Eftersom insatserna ska erbjudas inom hälso- och sjukvårdsverksamheten blir det en fråga för respektive arbetsgivare att avgöra vilken kompetens som krävs för uppgiften.

Universitet och högskolor har en långtgående frihet att styra över utbildningsutbudet och ansvarar i huvudsak själva för vilka utbildningar som de väljer att ge. Beslut om utbildningsutbud, inriktningar och ämneskombinationer samt dimensionering ska fattas utifrån studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov på nationell nivå. Lärosäten kan inom ramen för sina examenstillstånd erbjuda kurser eller utbildningar som leder till examen. Härigenom har universitet och högskolor möjlighet att erbjuda utbildningar och kurser som det finns ett behov av. Mot bakgrund därav föreslår inte regeringen reglering av någon särskild examen för rehabiliteringskoordinatorer.

Lagen anpassas till ändringen av beteckningen för kommuner på regional nivå

Regeringens förslag: Lagförslagen om koordineringsinsatser ska anpassas till att beteckningen för kommuner på regional nivå ändras från landsting till region.

Promemorians förslag: Överensstämmer inte med regeringens förslag. I promemorian används beteckningen landsting i stället för region.

Remissinstanserna: Några remissynpunkter har inte hämtats in på förslaget inom ramen för detta lagstiftningsärende.

Skälen för regeringens förslag: I propositionen En ny beteckning för kommuner på regional nivå och vissa frågor om regionindelning (prop. 2018/19:162) föreslår regeringen att beteckningen för kommuner på regional nivå från och med den 1 januari 2020 ska ändras från landsting till region. Lagförslagen som avser koordinerings-

insatser bör anpassas till den nya beteckningen på så sätt att region används genomgående, i stället för landsting.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 februari 2020.

Regeringens bedömning: Det finns inte behov av några övergångsbestämmelser.

Promemorians förslag: Överensstämmer inte med regeringens förslag. I promemorian föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 2 januari 2019.

Remissinstanserna: *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*, *Kronobergs läns landsting, Uppsala läns landsting, Västernorrlands läns landsting* och *Norrbottens läns landsting* m.fl. tillstyrker promemorians förslag förutsatt att omfattningen av uppdraget och tillhörande finansiering överensstämmer med deras synpunkter.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen föreslår att den nya lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter och ändringarna i PDL, PSL och patientskadelagen ska träda i kraft den 1 februari 2020. Landstingen arbetar redan med koordineringsverksamhet och det torde därför inte krävas någon längre tids förberedelse med anledning av den nya lagen. För att inte motverka det arbete med koordineringsinsatser som pågår i landstingen på frivillig grund med anledning av överenskommelsen mellan staten och SKL bör lagförslagen inte träda i kraft senare. Den skyldighet för landstingen att lämna information till Försäkringskassan som föreslås är dock en ny obligatorisk åtgärd för landstingen och för Försäkringskassan, som i sina remissvar betonat behovet av att utveckla rutiner för informationsöverföringen. Regeringen inser att myndigheterna behöver tid att utarbeta rutiner för detta men anser att de befintliga formerna för överföring av information, exempelvis via läkarintyg, bör kunna användas i vart fall inledningsvis. Regeringen bedömer också att det inte behövs några övergångsbestämmelser.

3.6.4 Uppföljning

I promemorian anförs att det finns flera faktorer som behöver följas upp och utvärderas med anledning av införandet av obligatoriska koordineringsinsatser för landstingen. Ett stort antal remissinstanser instämmer i att insatserna bör följas upp och utvärderas, och många har synpunkter på vad ett sådant uppdrag bör innehålla. Regeringen anser att det bör ges ett uppdrag till en lämplig myndighet att följa upp och utvärdera koordineringsinsatserna, och regeringens avsikt är att besluta om ett sådant uppdrag.

3.6.5 Konsekvenser

Allmänt om konsekvenserna av förslagen

Regeringens förslag syftar till att ge ökat stöd till individen i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen inom hälso- och sjukvården. Förslagen syftar även till att ansvarsområdet för landstingen i förhållande till övriga aktörer i processen ska bli tydligt så att ingen enskild faller mellan stolarna. En målsättning är att förslagen ska leda till nationell enhetlighet i det stöd som enskilda sjukskrivna patienter får samtidigt som landstingen ges möjlighet att utforma insatserna utifrån egna förutsättningar. En beskrivning av vad regeringen vill uppnå samt alternativa lösningar finns i avsnitt 3.6.3.

De som direkt påverkas av förslagen är landstingen, patienterna, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och enskilda utförare. Därutöver berörs även arbetsgivare, Arbetsförmedlingen, kommuner, företagshälsovården och andra aktörer i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen.

Landstingen och kommunerna

Förslaget till ny lag innebär nya obligatoriska uppgifter för landstingen. Konsekvenserna av det är framför allt att landstingen måste utforma och organisera koordineringsinsatserna så att de uppfyller kraven i lagen. Alla landsting erbjuder redan i dag koordineringsinsatser i någon form. De praktiska konsekvenserna är därför mer begränsade än när helt nya funktioner och insatser ska införas. Det som är helt nytt för landstingen är skyldigheten att informera Försäkringskassan. Det innebär att landstingen måste utveckla lämpliga former för informationslämnandet. Flera remissinstanser, bl.a. SKL anför att sådan infor-

mationslämning ofta sker redan i dag i de läkarintyg som lämnas till Försäkringskassan. Det innebär enligt regeringens mening att vissa rutiner redan finns även om de sannolikt behöver utvecklas. Det finns också ett pågående projekt med elektronisk informationsöverföring mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan som utvecklas och finansieras inom ramen för regeringens överenskommelse med SKL om En kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess 2017–2018. Det systemet skulle kunna vara användbart även för detta ändamål. Det finns således redan vissa rutiner och lösningar som landstingen kan utgå ifrån i det fortsatta arbetet, även om det kommer vara upp till landstingen och Försäkringskassan att gemensamt avgöra vilken form för informationslämnandet som är lämpligast.

Kommunernas ansvar för enskildas behov förändras inte genom förslagen i denna proposition. Kommunerna får genom den samverkansskyldighet för landstingen som ingår i koordineringsinsatserna en kontaktväg in i vården, för att med patientens medgivande kunna diskutera de behov som finns i fråga om rehabilitering tillbaka till arbete eller till inträde i arbetslivet. Detta torde underlätta kommunernas arbete.

Den kommunala självstyrelsen

Förslaget innebär att landstingen åläggs nya obligatoriska uppgifter vilket innebär en inskränkning av den kommunala självstyren. Enligt 14 kap. 3 § regeringsformen bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett inskränkningen. Bestämmelsen innebär att det krävs en proportionalitetsprövning vid inskränkningar i den kommunala självstyrelsen. I promemorian har alternativ till obligatorisk lagstiftning diskuterats, bl.a. att föreskriva om statsbidrag för frivillig verksamhet eller att fortsätta med överenskommelser mellan staten och SKL. Promemorians samlade bedömning är att det krävs lagstiftning med skyldigheter för landstingen för att säkerställa dels att patienter ges likvärdigt stöd i hela landet, dels att landstingen har rättslig grund för personuppgiftshantering. Ytterligare ett alternativ skulle vara att regeringen helt avstår från författning eller annan form av styrning och lämnar till landstingen att avgöra om stödinsatser ska ges till sjukskrivna patienter och hur sådana insatser i så fall kan och bör utformas. Regeringen instämmer i promemorians bedömning. Sammantaget gör regeringen bedömningen att lagförslaget är motiverat med hänsyn till det övergripande syftet, att ge ökat stöd till enskilda i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen och ökad förutsebarhet både för enskilda och för landstingen. Regeringens bedömning är att behovet av stöd till individen i hälso- och sjukvårdens sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess inte kan tillgodoses på ett för den kommunala självstyrelsen mindre ingripande sätt än att landstingen ges en lagstadgad skyldighet att erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter. Regeringen anser därför att fördelen med förslaget att i lag reglera nya insatser som landstingen ska vara skyldiga att erbjuda överväger den nackdel som ingreppet i den kommunala självstyrelsen utgör.

Minskning av sjukfrånvaron kan inte beräknas

Regeringen instämmer i promemorians bedömning att förslagen ger bättre förutsättningar för sjukskrivna patienter att kunna återgå till arbetslivet, vilket kan leda till lägre sjukfrånvaro. Förslagen bedöms även bidra till bättre förutsättningar för inträde i arbetslivet för sjukskrivna patienter som hindras av sjukdom eller skada. Det är därför troligt att statens utgifter för sjukförsäkringen i viss mån kommer att påverkas genom införandet av koordineringsinsatser. Det finns få utvärderingar och analyser av effekterna, så några säkra slutsatser kan ännu inte dras. Regeringen kan därför inte bedöma omfattningen av den minskning av sjukfrånvaron som antas bli följden av förslagen, eller göra några beräkningar av eventuella besparingar.

Försäkringskassans ansvar ändras inte

Förslaget innebär ingen förändring av Försäkringskassans samordningsansvar eller ansvar i övrigt. Landstingen föreslås få en skyldighet att informera Försäkringskassan om vilka enskilda personer som kan ha behov av att rehabiliteringsbehoven klarläggs eller att andra insatser inom Försäkringskassans samordnings- och tillsynsansvar vidtas. Avsikten med det förslaget är att underlätta för Försäkringskassan att identifiera individer som har behov av att sådana samordningsinsatser genomförs. Enligt promemorians bedömning kommer informationsmottagandet inte att bli någon betungande uppgift för Försäkringskassan. Regeringen instämmer i bedömningen i promemorian att förslagen kommer underlätta för Försäkringskassan att identifiera de enskilda försäkrade som har behov av insatser

inom samordningsansvaret. Förslaget kommer initialt att innebära ett visst merarbete för Försäkringskassan när det gäller att gemensamt med landstingen utarbeta rutiner för informationshanteringen. Som beskrivits i ovan angående landstingen finns det dock redan vissa informationskanaler mellan myndigheterna som skulle kunna användas och utvecklas.

Begränsade konsekvenser för Inspektionen för vård och omsorg

Förslagen innebär ett utökat tillsynsansvar för IVO. Koordineringsinsatserna medför dock minimala risker för skador enligt regeringens bedömning, och det har inte heller framkommit att det hittills förekommit klagomål på nuvarande insatser trots att koordineringsarbete i många landsting pågått under ett antal år inom ramen för regeringens överenskommelser med SKL. Regeringen bedömer därför att konsekvenserna för IVO:s arbete torde bli begränsade.

Konsekvenser för Arbetsförmedlingens arbete

Arbetsförmedlingens ansvar för insatser förändras inte genom förslagen. Genom den skyldighet att samverka med andra aktörer som landstingen föreslås få och som utgör en del av koordineringsinsatserna, kommer Arbetsförmedlingen att ha kontakter med landstingen och övriga vårdgivare i fråga om enskilda personer som är sjukskrivna. Det bör främja samverkan och Arbetsförmedlingens arbete med att vidta rätt insatser.

Konsekvenser för patienter

Förslagen om en skyldighet för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser innebär att vissa enskilda patienter får stödinsatser i sjukskrivningsprocessen. Förslaget om en skyldighet för landstingen att lämna information till Försäkringskassan kan antas innebära förutsättningar för att fler sjukskrivna patienter kan få insatser som de behöver och att färre faller mellan stolarna. Flera undersökningar, utvärderingar och erfarenheter av arbetet med rehabiliteringskoordinatorer visar på positiva erfarenheter för patienterna (se avsnitt 3.6.2).

Konsekvenser för arbetsgivare

Förslagen förändrar inte arbetsgivarens ansvar för anpassning av arbetsförhållanden, för rehabiliteringsverksamhet för anställda och för att ta fram en plan för återgång i arbete. Regeringen bedömer dock att koordineringsinsatserna medför en förenkling för arbetsgivaren genom att det skapas en kontaktväg in till vården när det gäller enskilda sjukskrivna arbetstagare. Arbetsgivaren ges också bättre möjlighet att diskutera de medicinska förutsättningarna för anpassningar i det enskilda fallet med hälso- och sjukvården om patienten medger det. Det bör kunna bidra till tidigare och bättre anpassningsåtgärder från arbetsgivarens sida. Det kan antas att koordineringsinsatserna leder till minskad sjukfrånvaro ju mer etablerad funktionen blir. Det innebär att arbetsgivare på sikt kommer att ha färre sjukskrivna arbetstagare.

Konsekvenser för företag och andra privata vårdgivare

Konsekvenserna för företag i egenskap av arbetsgivare har beskrivits ovan. Förslagen kommer påverka företag och andra privata vårdgivare i hälso- och sjukvårdsbranschen även i andra avseenden.

Det finns olika uppgifter om antalet företag inom sjukvårdsbranschen. IVO för register över alla privata vårdgivare, och dessa kan ha olika juridiska organisationsformer. Om man utgår från IVO:s register är antalet privata vårdgivare för närvarande 16 692 stycken. Av dessa är 8 364 bolag, 6 882 enskilda firmor, 155 föreningar och 1 291 övriga privata vårdgivare. År 2016 gjordes 36 procent av det totala antalet patientbesök inom sjukvården hos en privat vårdgivare. Inom primärvården var andelen 45 procent inom somatisk specialistvård 21 procent och inom psykiatrin 20 procent (enligt SKL:s rapport Köp av verksamhet [2016]).

Enligt förslagen ska landstingen ansvara för att erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter efter behov, vilket innebär att landstingen måste säkerställa att patienter som får vård av privata vårdgivare också får del av koordineringsinsatser. Sådana villkor brukar regleras i vårdavtal som landstingen ingår med privata vårdföretag. De privata vårdföretagen har sannolikt något olika förutsättningar för att utföra koordineringsinsatser genom avtal med landstingen, framför allt beroende på storleken på företagen. Andra konsekvenser för företagen är de skyldigheter som följer av patientsäkerhetslagen. Det patientsäkerhetsarbete som koordineringsinsatserna kommer att föranleda kommer dock inte vara omfattande och kommer sannolikt att kunna samordnas med det befintliga patientsäkerhetsarbetet. För nya aktörer krävs en anmälan till IVO som är tillsynsmyndighet, men den administrativa och tidsmässiga insatsen för det måste an-

ses begränsad. IVO har elektroniska blanketter som kan användas för ändamålet.

Regeringen bedömer att förslaget inte kommer att påverka konkurrensförhållandena mellan företag.

Konsekvenser för jämställdheten

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Utifrån det har regeringen tagit fram sex delmål, bl.a. att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor (jämställd hälsa), att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män ska ha samma möjligheter att vara ekonomiskt självständiga.

Sjukfrånvaron är högst, och har ökat mest, för kvinnor. Ökningen beror huvudsakligen på psykisk ohälsa. Ett antal studier har indikerat att bakomliggande social problematik kan vara en orsak till nedsatt arbetsförmåga och sjukskrivning och Socialstyrelsen har tidigare konstaterat att våld i nära relationer ofta leder till sjukskrivning (Könsperspektiv i det försäkringsmedicinska beslutsstödet, Socialstyrelsen, 2013). Det kan således antas att en viss del av sjukskrivningarna bland män, men framför allt bland kvinnor, orsakas av våld i nära relationer.

Mot bakgrund av betydelsen av att väga in jämställdhetsfrågor i allmänhet och frågor om våld i nära relationer i synnerhet som faktorer bakom ohälsa och sjukfrånvaro, ingår dessa frågeställningar som integrerade villkor i samtliga insatsområden i överenskommelsen mellan staten och SKL om en kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess 2019. Det gäller således även i villkoret Funktion för koordinering. Syftet med att ha med dessa aspekter i överenskommelsen är att verka för att jämställdhet och frågor om våld i nära relationer ska vara integrerade delar i landstingens kvalitetsarbete med sjukskrivning och rehabilitering.

De koordineringsinsatser som föreslås av regeringen ska utformas i samråd med patienten. Jämställdhetsaspekterna kommer därför behöva beaktas såväl i varje enskilt fall som i planering och uppföljning av verksamheten. Den medvetenhet om frågorna som har främjats genom överenskommelsen bör kunna fortsätta genomsyra koordineringsinsatserna, vilket bidrar till uppfyllelsen av delmålen och det övergripande jämställdhetspolitiska målet.

När det gäller delmålet att kvinnor och män ska ha samma möjligheter att vara ekonomiskt självständiga gör regeringen följande bedömning. För individen medför sjukskrivning lägre inkomster och en ökad risk för att permanent slås ut från arbetsmarknaden med sjukersättning. Att minska skillnaderna mellan kvinnor och män när det gäller sjukskrivning är således angeläget för att regeringens mål om ekonomisk jämställhet mellan kvinnor och män ska kunna uppnås. Koordineringsinsatserna bedöms kunna leda till snabbare återgång i arbete och minskad sjukfrånvaro för de patientgrupper som får del av dem. Eftersom kvinnor är sjukskrivna i större omfattning än män är det rimligt att anta att koordinatorinsatserna särskilt gynnar kvinnor.

Sammantaget bedöms koordineringsinsatserna bidra till att skillnaderna i sjukfrånvaron mellan kvinnor och män minskar. Förslagen bedöms därför bidra till ökad ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män.

Konsekvenser för barn och unga

Syftet med koordineringsinsatserna är att främja sjukskrivna patienters återgång till eller inträde i arbetslivet. De personer som är under 18 år och som arbetar eller förväntas delta i arbetslivet omfattas av förslaget och påverkas på samma sätt som övriga patienter. Det föreslås i avsnitt 3.6.3 att insatserna så långt det är möjligt ska utformas tillsammans med patienten. Dialog och samarbete med patienten kan vara särskilt viktigt med unga med tanke på deras ålder. De kan i än högre grad än andra patienter vara i en utsatt position hos myndigheter och inom hälso- och sjukvården, vilket ska beaktas av den som utför koordineringsinsatserna. Regeringen bedömer att förslaget inte har några direkta konsekvenser för yngre barn. För yngre barn kan dock förslaget få konsekvenser indirekt genom att deras föräldrar eller andra vuxna i barnets närhet, t.ex. förskole- och skolpersonal, får del av koordineringsinsatser som bidrar till bättre hälsa hos de vuxna vilket sannolikt påverkar barns tillvaro positivt.

Brottslighet, miljö, integration

Enligt regeringens bedömning medför förslagen inte några konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i hela landet, för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Inte heller när det gäller miljöaspekter finns det enligt regeringen anledning att tro att förslagen kommer att medföra några konsekvenser.

Konsekvenser för den personliga integriteten
Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen). Den ökade behandlingen av personuppgifter som kommer att ske med anledning av förslagen i denna proposition innebär ett visst intrång i den personliga integriteten. Detta gäller i synnerhet som även känsliga personuppgifter kan komma att behandlas. Dessa omständigheter har redovisats och analyserats i avsnitt 3.6.3. Regeringen bedömer sammanfattningsvis att de fördelar som förslagen bedöms medföra får anses överväga det intrång i den personliga integriteten som förslagen innebär.

Konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden
I avsnitt 3.6.3 redogörs för betydelsen av EU:s dataskyddsförordning i förhållande till förslagen i denna proposition. Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för eller stå i strid med de skyldigheter som följer av EU-lagstiftningen eller Sveriges internationella åtaganden.

Kostnadsmässiga konsekvenser

Regeringens bedömning: Landstingen bör kompenseras i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen för att tillgodose behovet av koordineringsinsatser.

Promemorians förslag: I promemorian föreslås att landstingen ska kompenseras i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen med 361 miljoner kronor årligen.

Remissinstanserna: *Statskontoret* menar att en närmare analys behövs i fråga om förslaget innebär helt nya åtaganden för landstingen som kräver full finansiering eftersom landstingen redan i dag har krav på att planera och genomföra rehabiliteringsåtgärder. *SKL* och ett stort antal landsting menar att kostnaden för koordineringsinsatser är betydligt högre än promemorians. SKL menar att kostnaden i stället är 920 miljoner kronor årligen år 1 och 2 och 917 miljoner kronor årligen fr.o.m. år 3. SKL motiverar det dels med att koordineringsuppdraget bör vara bredare, dels med att det saknas ersättning för ett antal kostnader och dels med att beräkningarna i vissa delar har fel utgångspunkt. Många landsting ansluter sig till SKL:s beräkningar. *Stockholms läns landsting* anför, med utgångspunkt i att funktionen behöver vara bredare än enligt förslaget, att kostnaden därigenom bör ligga på cirka 500 miljoner kronor. *Uppsala läns landsting* anför att en egen beräkning hösten 2017 visar på kostnader om 11,7 miljoner kronor inom primärvården i landstinget, 8,7 miljoner kronor inom sjukhusverksamheterna och 1,6 miljoner kronor för centralt processtöd.

När det gäller promemorians beräkning menar *SKL* och många landsting att den varken är heltäckande eller rättvisande eftersom den bygger på ett arbete som befinner sig i en utvecklingsfas och eftersom väsentliga områden i koordineringsfunktionen utelämnats i förslaget (se avsnitt 3.6.3 om remissinstansernas synpunkter på lagförslagen). *Karolinska institutet (KI)* anför att den föreslagna ersättningsnivån och antal tjänster motsvarar den lägsta nivå som KI räknat fram.

KI, *SKL* och flera landsting menar att finansieringen bör omfatta fler kostnader än enligt promemorians förslag. Det som nämns är framför allt ersättning för det särskilda it-stödet kallat Rehabstödet, för obligatorisk kontakt med Försäkringskassan och annan utveckling av extern samverkan, för utveckling av processledarfunktionen, verksamhetschefers nya ansvarsområde och för koordinatorers medverkan i avstämningsmöten. Bland annat *Uppsala läns landsting* anser också att det bör ingå ersättning för utvärdering och forskning.

SKL och landstingen anser att utbildning och kompetensutveckling av personal som ska arbeta med koordineringsinsatser bör finansieras av staten, eftersom det för närvarande bara finns uppdragsutbildningar som betalas av landstingen. SKL har beräknat utbildningskostnaden till 15 miljoner kronor de första två åren och därefter 3,8 miljoner kronor per år.

Svenskt Näringsliv anför att det bör säkerställas att resurserna fördelas så att de kommer den privata hälso- och sjukvården till del. *Vårdföretagarna* betonar att förslaget måste följas åt av motsvarande ersättning till vårdgivarna, oavsett regi. *Sveriges läkarförbund* anför att eftersom Försäkringskassan i viss mån avlastas samordningsuppdraget borde det vara rimligt att medel överförs från Försäkringskassan till vården.

Skälen för regeringens bedömning

Landstingen

Enligt promemorian är koordineringsverksamheten väl utbyggd inom primärvården i samtliga landsting men under utveckling inom specialistvården. När verksamheten är fullt utbyggd i både primär- och specialistvård beräknas antalet rehabiliteringskoordinatorer och processledare motsvara 656 helårstjänster totalt inom landstingen. Promemorians beräkningar baseras på de uppgifter som 13 landsting redovisade till Försäkringskassan under hösten 2017. Regeringen konstaterar att de uppgifter som promemorian baserat sina bedömningar på är uppgifter som landstingen själva har lämnat, och att beräkningarna tar hänsyn till behov av fortsatt utbyggnad, främst inom specialistvården. Regeringen anser därför att dessa utgångspunkter kan ligga till grund för beräkning av kostnaderna. SKL och landstingen anser vidare att förslaget till finansiering är för lågt med hänsyn till att koordineringsuppdraget bör vara mer omfattande än vad som föreslås i promemorian. Regeringen har i avsnitt 3.6.3 föreslagit att kravet på koordineringsinsatsernas omfattning ska vara i enlighet med promemorians förslag. Promemorians förslag i fråga om vilka insatser som ska åläggas landstingen kan således ligga till grund för beräkning av kostnaderna. *SKL*, landstingen och *KI* menar att ett antal ytterligare kostnadsposter bör ingå i finansieringen. Regeringen finner dock att dessa kostnader tagits med i beräkningarna i promemorian, framför allt som övriga kostnader.

När det gäller utbildningskostnader anser regeringen att det inte är sådana nya skyldigheter som ska finansieras. Förslaget innebär inte att personalen ska få några utbildningskostnader ersatta, och det finns kurser och utbildningar som ger kompetens inom de områden som efterfrågas. Inte minst socionomutbildningen har lyfts fram av flera remissinstanser som en lämplig grund. Regeringen anser därför inte att staten ska finansiera utbildningskostnader.

Totalt beräknas landstingens kostnader för koordineringsfunktionen med landstingens nuvarande ambitionsnivå och omfattning på koordineringsinsatser uppgå till 530 miljoner kronor 2020. Primärvården står för ungefär 67 procent av kostnaderna. Motsvarande andel inom specialistvården uppskattas vara 27 procent medan kostnaderna för processledning beräknas till 6 procent.

Landstingen ska kompenseras enligt finansieringsprincipen

Finansieringsprincipen gäller för statligt beslutade obligatoriska åtgärder som direkt tar sikte på kommunal verksamhet. Principen innebär att kommuner och landsting inte ska behöva höja skatten eller prioritera om annan verksamhet för att finansiera statliga beslut. Finansieringsprincipen är grundläggande för de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunsektorn, och gäller i båda riktningarna. Finansieringsprincipen är inte lagreglerad men är godkänd av riksdagen (prop. 1993/94:150, bilaga 7) och tillämpas sedan 1993. Principen gäller när riksdagen, regeringen eller en myndighet ändrar reglerna för den kommunala verksamheten och när förändringarna direkt tar sikte på kommuner och landsting. Om staten fattar beslut som gör att kommunal verksamhet kan utföras billigare än tidigare, ska de statliga bidragen enligt principen minskas i motsvarande mån.

Finansieringsprincipen ska tillämpas bl.a. när frivilliga uppgifter blir obligatoriska, vilket är fallet med de förslag som lämnas i propositionen. Statskontoret ifrågasätter om inte delar av de uppgifter som föreslås bli obligatoriska redan åvilar landstingen, och därför inte ska finansieras. I avsnitt 3.6.2 har regeringen beskrivit landstingens nuvarande uppdrag när det gäller hälso- och sjukvård och rehabilitering. Landstingen har visserligen en skyldighet att erbjuda rehabilitering och att ta fram en rehabiliteringsplan, men sådana insatser är delar av vård och behandling och omfattas inte av det förslag som lämnas i denna proposition. Regeringens uppfattning är därför att de insatser som föreslås inte redan ingår i landstingets obligatoriska ansvar sedan tidigare.

De krav på koordineringsinsatser som föreslås i denna promemoria är mindre omfattande än det arbete som för närvarande utförs av rehabiliteringskoordinatorer på frivillig väg. Enligt förslaget krävs inte att koordineringen ska omfatta kartläggningar av patientens behov av åtgärder på andra områden än inom hälso- och sjukvårdsverksamheten. Det krävs inte heller att koordineringsinsatserna ska innefatta initiering och uppföljning i fråga om andra aktörers åtgärder, eller motivationsåtgärder när det gäller behov som andra aktörer ansvarar för. Vidare arbetar många koordinatorer i dag med kunskapsförmedling och utveckling av rutiner och arbetssätt när det gäller sjukskrivning och rehabilitering. Detta ingår inte i de nya krav som föreslås för

landstingen när det gäller koordineringsinsatser, utan är en uppgift som vilar på landstingen att utföra i någon form redan i dag. Regeringen gör bedömningen att landstingen ska kompenseras med 361 miljoner kronor enligt den kommunala finansieringsprincipen för att täcka kostnaderna för de obligatoriska uppgifter som koordineringsinsatserna kommer innebära för landstingen. Se vidare utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner, anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning.*

Svenskt Näringsliv och Vårdföretagarna påtalar behovet av ersättning även till privata vårdgivare. Regeringen menar att förslaget även omfattar koordineringsinsatser till patienter hos privata vårdgivare. I fråga om synpunkterna på eventuellt minskade kostnader för staten som lämnats av Sveriges läkarförbund anser regeringen så som tidigare anförts att det inte går att dra några slutsatser om hur koordineringsinsatserna kommer påverka sjukskrivningstal och sjukfrånvaro, och att detta inte heller är huvudsyftet med förslaget.

Kostnader för andra än landstingen

Regeringen bedömer att förslagen inte innebär några ekonomiska konsekvenser för andra än landstingen. Det föreslås inte några nya uppgifter för Försäkringskassan utöver mottagandet av information från vården, vilket enligt promemorian inte bedöms leda till några ekonomiska konsekvenser för myndigheten. Försäkringskassan anför att förslaget skulle kunna få betydande ekonomiska konsekvenser för myndigheten men att det inte går att göra någon uppskattning eftersom lagförslagen är otydliga gällande de delar som har en inverkan på Försäkringskassans verksamhet. Försäkringskassan bedömer att den potentiellt ökade kostnaden kan reduceras om målgruppen för koordineringsinsatsen tydligare definieras och bestäms systematiskt, om informationsimpulsernas innehåll formaliseras och om diversifieringen av hur informationsimpulserna lämnas minimeras. Regeringen bedömer att den nya lösningen för elektronisk informationsöverföring som har utarbetats inom ramen för tidigare överenskommelser mellan regeringen och SKL kommer att underlätta den informationsöverföring som förslaget innebär. Därigenom bör de kostnader som förslaget medför för Försäkringskassan kunna minimeras och hållas inom befintliga anslagsramar. De rehabiliteringsåtgärder som kan komma att inledas med anledning av information från landstingen är redan uppgifter som vilar på Försäkringskassan och bör kunna hanteras inom myndighetens anslagsram.

Också IVO bedöms kunna hantera det nya tillsynsansvaret inom befintligt anslag.

Övriga myndigheter bedöms inte få några ökade kostnader med anledning av förslaget.

3.6.6 Författningskommentar

Förslaget till lag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter

1 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Bestämmelsen i *första stycket*, som utformats med beaktande av *Lagrådets* synpunkter, innebär att regionerna åläggs en skyldighet att erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter för att främja deras återgång till eller inträde i arbetslivet. Patienterna ska erbjudas insatserna oavsett om behandling ges inom primärvården eller specialistvården. Med sjukskrivna patienter avses de patienter för vilka en läkare utfärdat intyg om att de på grund av skada eller sjukdom i någon utsträckning är förhindrade från att delta i arbetslivet. Det saknar betydelse vilken form av ersättning intyget är avsett för, t.ex. sjukpenning, aktivitetsersättning eller aktivitetsstöd. Vad som avses med koordineringsinsatser och under vilka närmare förutsättningar som regionerna är skyldiga att erbjuda sådana insatser anges i 3 §.

Kravet på att regionen ska erbjuda insatserna innebär att det är regionens ansvar att säkerställa att koordineringsinsatser ges, oavsett om patienten får vård av regionen eller av en privat vårdgivare.

Av paragrafens *andra stycke* framgår det att bestämmelserna om koordineringsinsatser även gäller en kommun som inte ingår i en region.

2 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

I *första stycket* slås det fast att regionens ansvar enligt lagen avser patienter som ges hälso- och sjukvård med stöd av 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Regionens ansvar avser därmed de patienter som är bosatta eller den som har skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) inom regionen och de som har rätt till vårdförmåner i Sverige enligt vad som följer av Europaparlamentets och rådets förordning (EG)

nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen. Hänvisningen till 15 kap. 1 § medför att regionens ansvar även omfattar de patienter som får vård av privata vårdgivare. Avgränsningen av regionens ansvar innebär att patienter som genom det fria vårdvalet får vård och behandling och blir sjukskrivna i en annan region än hemregionen inte behöver erbjudas koordineringsinsatser av det landsting där de får vård. Hemregionen är även i de fallen ansvarigt för att se till att de patienter som behöver koordineringsinsatser får det.

I *andra stycket* slås det fast att trots att en region som huvudregel endast har ansvar för koordineringsinsatser för patienter som är bosatta eller kvarskrivna i regionen, får regionen erbjuda koordineringsinsatser även till den som omfattas av en annan regions ansvar för sådana insatser, om regionerna kommer överens om det. Den möjligheten syftar till att främja kontinuiteten och till att hålla ihop insatser för enskilda patienter i de fall patienten får vård i en annan region än hemregionen. Sådan kontinuitet kan i praktiken t.ex. åstadkommas genom att en region som behandlar och sjukskriver en patient från en annan region kontaktar hemregionen för att komma överens om ansvaret för koordineringsinsatser.

Av *tredje stycket* följer att en region får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som regionen ansvarar för enligt lagen. Det medför att regionens ansvar för patienter som väljer en privat vårdgivare kan tillgodoses genom att regionerna avtalar med de privata vårdgivarna om att dessa även ska tillhandahålla koordineringsinsatser. Regionen har också möjlighet att avtala om att koordineringsverksamhet som bedrivs i egen regi ska bedrivas av en eller flera privata vårdgivare.

3 §

Paragrafen, som utformats i linje med *Lagrådets* synpunkter, behandlas i avsnitt 3.6.3.

Regionen ska enligt *första stycket* ge sjukskrivna patienter koordineringsinsatser efter behov. Det är upp till regionen att avgöra vilka patienter som ska erbjudas insatser. Patienter med lätt eller medelsvår psykisk ohälsa eller smärtproblematik eller med återkommande sjukskrivningsperioder torde ofta behöva koordineringsinsatser, men det kan också handla patienter med andra sjukdomar och skador.

Koordineringsinsatserna ska bestå av personligt stöd, intern samordning och samverkan med andra aktörer. Insatserna kan variera i omfattning beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Koordineringsinsatserna ska bara avse behov som regionen ansvarar för att tillgodose och inte behov som ska tillgodoses av andra aktörer. Det innebär att insatserna ska innebära sådant personligt stöd och sådan samordning och samverkan som behövs för vården av den sjukskrivne patienten, i syfte att främja patientens arbetsförmåga. Behov som i stället andra aktörer ansvarar för är t.ex. arbetsgivarens ansvar för anpassning av arbetsmiljön, kommuners ansvar för socialt och ekonomiskt stöd eller Arbetsförmedlingens ansvar för arbetslivsinriktade insatser. Vidare ansvarar Försäkringskassan bl.a. för att se till att den försäkrades behov av rehabilitering snarast klarläggs och att de åtgärder som behövs för en effektiv rehabilitering vidtas.

Koordineringsinsatserna ska inte betraktas som medicinska åtgärder och omfattas inte av hälso- och sjukvårdslagens (2017:30), förkortad HSL, definition av hälso- och sjukvård. Insatserna ska dock enligt bestämmelsen utföras inom hälso- och sjukvårdsverksamheten. Det innebär att de bestämmelser i HSL som gäller för hälso- och sjukvårdsverksamheten som organisation kommer att bli tillämpliga på koordineringsinsatserna. Koordineringsinsatserna kan organiseras inom befintliga samordningsstrukturer inom hälso- och sjukvårdsverksamheten om det anses lämpligt, men kan också utformas på annat sätt. Bestämmelsen i 3 § ställer inte krav på att det ska utses någon särskild koordinator, utan det är upp till regionerna att organisera insatserna. För att insatserna ska kunna vara effektiva krävs dock sannolikt att den som utför uppgifterna ges förutsättningar att kunna koncentrera sig på uppdraget och erbjuda patienten kontinuitet i insatserna. Det kan också vara lämpligt att patienten hela tiden får ha kontakt med en och samma person inom koordineringsarbetet.

Koordineringsinsatsen personligt stöd handlar huvudsakligen om motivationsåtgärder för att hjälpa patienten att se sina möjligheter och sin förmåga att kunna återgå till arbete eller träda in i arbetslivet när det är möjligt. Det handlar däremot inte om psykoterapi eller någon annan psykologisk eller medicinsk behandling.

Insatserna omfattar också intern samordning. Samordningen ska inriktas på att främja den enskilda patientens återgång i arbete eller inträde

i arbetslivet, till skillnad från annan samordning inom hälso- och sjukvården. Det kan handla om att all vårdpersonal arbetar på samma sätt i det individuella fallet och mot samma mål, vilket sannolikt kräver kontinuerliga avstämningar med läkare och annan vårdpersonal.

Koordineringsinsatser består vidare av samverkan med andra aktörer kring den enskilda patienten. Samverkan ska ske dels när övriga aktörer, framför allt arbetsgivaren, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och kommunen, kontaktar hälso- och sjukvården i enskilda fall beträffande en sjukskriven patient, dels när regionen ser behov av att kontakta någon av de andra aktörerna för att vården ska bli effektiv. Samverkansskyldigheten omfattar däremot inte något samordningsansvar eftersom det ansvaret vilar på Försäkringskassan. I Försäkringskassans samordningsskyldighet ligger att klarlägga den enskildes behov av rehabilitering, att se till att de åtgärder vidtas som behövs för en effektiv rehabilitering och att verka för att organisationer och myndigheter, var och en inom sitt verksamhetsområde, vidtar sådana åtgärder.

Enligt *andra stycket* ska koordineringsinsatser bara ges om patienten samtycker till det. Samverkan kan kräva att uppgifter om patienten lämnas vidare till andra aktörer. Om patienten inte samtycker till att information lämnas till andra aktörer måste koordineringsinsatserna anpassas till det. Kravet på samtycke hindrar dock inte att personal diskuterar patientens eventuella behov av koordineringsinsatser och förutsättningarna för att erbjuda sådana även utan att patienten har samtyckt. Insatserna ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten, på samma sätt som gäller för hälso- och sjukvård enligt 5 kap. 1 § patientlagen (2014:821).

4 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

I bestämmelsen slås det fast att regionen ska informera Försäkringskassan om det kan antas att en patient som ges koordineringsinsatser kan ha behov av sådana rehabiliteringsåtgärder som Försäkringskassan ansvarar för enligt 30 kap. socialförsäkringsbalken. Om regionen med stöd av 2 § tredje stycket lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter har avtalat med någon annan aktör om att låta denna utföra uppgifterna enligt lagen gäller informationsskyldigheten i stället för den andra aktören. Genom informationen från regionen kan Försäkringskassan uppmärksammas på en enskild persons eventuella behov av rehabiliteringsåtgärder och därefter ta ställning till om ett sådant behov finns. Avsikten är dock inte att regionen närmare ska undersöka om det kan finnas behov av åtgärder från Försäkringskassan.

Informationsskyldigheten för regionen är inte avsedd att vara sekretessbrytande utan det krävs samtycke från patienten för att informationen ska kunna lämnas till Försäkringskassan.

5 §

Paragrafen, som utformats enligt *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 3.6.3.

Enligt paragrafen ska bestämmelserna i patientskadelagen (1996:799), patientdatalagen (2008:355) och patientsäkerhetslagen (2010:659) gälla när en sjukskriven patient ges koordineringsinsatser. Det innebär att bestämmelser bl.a. om rätten till patientskadeersättning och om vårdgivares skyldighet att ha en patientförsäkring kommer att bli tillämpliga på verksamhet som ger koordineringsinsatser. Det handlar även om skyldighet att föra patientjournal och om förutsättningarna för att behandla personuppgifter och om vårdgivarens skyldighet att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete samt om Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn. Se även författningskommentarerna till ändringarna i 5 § patientskadelagen, 1 kap. 3 §, 3 kap. 3 § och 6 kap. 3 § patientdatalagen och 1 kap. 2 § patientsäkerhetslagen.

Ikraftträdandebestämmelse

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 februari 2020. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Förslaget till lag om ändring i patientskadelagen (1996:799)

5 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Genom att definitionen av begreppet hälso- och sjukvård i *första stycket* utökas till att även omfatta insatser enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter slås det fast att bestämmelserna i patientskadelagen ska vara tillämpliga även på verksamhet enligt den lagen.

I *andra stycket* har begreppet landsting ändrats till region med anledning av förslaget i propositionen En ny beteckning för kommuner på regional nivå och vissa frågor om regionindelning (prop. 2018/19:162), om att beteckningen för kommuner på regional nivå ska ändras från landsting till region.

Ikraftträdandebestämmelse

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 februari 2020. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Förslaget till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

1 kap. 3 §
Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Genom ändringen slås det fast att patientdatalagens definition av begreppet hälso- och sjukvård även ska innefatta verksamhet enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter. Det innebär att de bestämmelser i patientdatalagen som ska tillämpas på verksamhet som enligt den lagen utgör hälso- och sjukvård på motsvarande sätt ska tillämpas på verksamhet som utgör koordineringsinsatser. I paragrafen har även begreppet landsting ändrats till region med anledning av förslaget i propositionen. En ny beteckning för kommuner på regional nivå och vissa frågor om regionindelning (prop. 2018/19:162) om att beteckningen för kommuner på regional nivå ska ändras från landsting till region.

3 kap. 3 §
Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

I paragrafen införs en ny fjärde punkt som slår fast att skyldigheten att föra patientjournal ska gälla även den som utför insatser enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter.

6 kap. 3 §
Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Genom ändringen i första stycket andra punkten ges vårdgivare möjlighet att inom systemet med sammanhållen journalföring även behandla personuppgifter som är hänförliga till verksamhet enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter. Ändringen i andra stycket andra punkten är endast språklig.

Ikraftträdandebestämmelse

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 februari 2020. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Förslaget till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

1 kap. 2 §
Paragrafen behandlas i avsnitt 3.6.3.

Genom ändringen slås det fast att patientsäkerhetslagens definition av begreppet hälso- och sjukvård även ska omfatta verksamhet enligt lagen om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter. Det innebär att bl.a. bestämmelser om anmälan av verksamhet, vårdgivarens skyldighet att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete och bestämmelser om Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn kommer att bli tillämpliga på koordineringsinsatser.

Ikraftträdandebestämmelse

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 februari 2020. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.6.3.

3.7 Budgetförslag

3.7.1 1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.

Tabell 3.4 Anslagsutveckling 1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	37 544 590	Anslags-sparande	1 265 065
2019	Anslag	36 946 254 [1]	Utgifts-prognos	37 292 244
2020	**Förslag**	**36 925 977** [2]		
2021	Beräknat	37 369 784		
2022	Beräknat	37 983 134		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 2 885 000 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift sedan hänsyn tagit till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till -441 320 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för sjukpenning, rehabiliteringspenning, närståendepenning och arbetshjälpmedel enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. Anslaget får vidare användas för utgifter för boendetillägg och sjukpenning respektive rehabiliteringspenning i särskilda fall enligt socialförsäkringsbalken. Anslaget får dessutom användas för utgifter som kan uppkomma med anledning av vissa bestämmelser i sjuklönesystemet, nämligen den s.k. sjuklönegarantin och det särskilda högriskskyddet enligt lagen (1991:1047) om sjuklön. Anslaget får även användas för utgifter för återbetalningspliktiga studiemedel avseende studerandes sjukperioder enligt studiestödslagen (1999:1395). Därtill får anslaget användas för utgifter för ersättning för skada orsakad av deltagare i arbetslivsinriktad rehabilitering, arbetshjälpmedel m.m. Anslaget får också användas för utgifter för statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.

Kompletterande information

Bestämmelserna om ersättning för skada orsakad av deltagare i arbetslivsinriktad rehabilitering finns i förordningen (1980:631) om ersättning av allmänna medel för skada orsakad av deltagare i arbetsmarknadspolitiskt program eller arbetslivs inriktad rehabilitering m.m.

Regeringens överväganden

Sjukpenning

Utgiftsutvecklingen för sjukpenningen styrs dels av antalet *ersatta dagar*, dels av *medelersättningen*. Antalet dagar påverkas av förändringar inom regelverk och regelverkets tillämpning och administration. Utöver detta har framför allt demografiska förändringar, utvecklingen på arbetsmarknaden samt frånvaroförändringar på individnivå betydelse för utvecklingen. Medelersättningen påverkas framför allt av ersättningsnivån samt löneutvecklingen.

Nedan redogörs för regeringens bedömning av utvecklingen framöver som i sin tur ligger till grund för utgiftsprognoserna.

En central bestämningsfaktor för den framtida volymutvecklingen är hur många sjukfall som startar. Inflödet, i termer av nya sjukfall som blir minst 30 dagar, ökade mellan 2010 och 2015 i en relativt hög takt. Denna ökning avklingade under hösten 2015 och under 2017 minskade det totala antalet startade fall. Sedan hösten 2018 har inflödet utvecklats mer stabilt och denna utveckling väntas fortsätta under 2019 vilket innebär en årlig nivå kring ca 340 000 startade sjukfall – för åren därefter antas att inflödet ökar i samma takt som arbetskraftens tillväxt (ca 0,5 procent på årsbasis).

Åren 2016 och 2017 avslutades allt fler sjukfall omkring rehabiliteringskedjans bedömningstidpunkter. Detta berodde sannolikt på Försäkringskassans arbete med att förstärka och förbättra utrednings- och bedömningsarbetet. Varaktigheten för sjukfall minskade följaktligen under denna tid. Det senaste året har minskningen dämpats och för sjukfall startade det senaste halvåret finns ingen signifikant skillnad i varaktighet jämfört med sjukfall som startade ett år tidigare. Prognosen för åren 2019–2022 innehåller inga antaganden om att sjukfallens varaktighet kommer att förändras i någon större omfattning jämfört med 2019.

Antalet sjukpenningdagar beräknas uppgå till ca 53,4 miljoner nettodagar under 2019 och ca 52,1 miljoner nettodagar 2020. Medelersättningen per nettodag för sjukpenning har för 2019 beräknats till 619 kronor och för 2020 till 627 kronor. Nyckelfaktorer i sammanhanget är hur många sjukfall som kommer att starta framöver samt i vilken takt sjukfallen kommer att avslutas.

För 2019 beräknas utgifterna, inklusive statlig ålderspensionsavgift, uppgå till 35 879 miljoner kronor. Utgifterna för sjukpenningen inklusive

statlig ålderspensionsavgift för 2020 beräknas till 35 531 miljoner kronor. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 35 913 respektive 36 485 miljoner kronor.

Rehabiliteringspenning

Om en försäkrad påbörjar en arbetslivsinriktad rehabilitering kan Försäkringskassan bevilja rehabiliteringspenning. Utgiftsutvecklingen för rehabiliteringspenning styrs till största delen av samma faktorer som sjukpenningutgifterna. Utgiftsutvecklingen påverkas också av i vad mån Försäkringskassan bedömer behovet av rehabilitering och påbörjar samordnade rehabiliteringsinsatser. Rehabiliteringspenningen har ända sedan 2011 minskat i förhållande till sjukpenningen. Andelen försäkrade som får rehabiliteringspenning har successivt minskat och utvecklingen accentuerades under 2016 och 2017. Sannolikt har den förändring av tillämpningen som infördes under hösten 2016 bidragit till att förstärka utvecklingen. Den försäkrade får sedan 2016 bara rehabiliteringspenning för den tid som han eller hon deltar i en åtgärd, medan resterande del av dagen ersätts med sjukpenning givet att övriga förutsättningar är uppfyllda. Sammanfattningsvis bedöms rehabiliteringspenningens andel av den sammanlagda anslagsbelastningen (vad avser sjukpenning- och rehabiliteringspenning) under prognosperioden ligga kring 2 procent.

Antalet rehabiliteringsdagar beräknas uppgå till ca 1,3 miljoner nettodagar under 2019 och 1,3 miljoner nettodagar 2020. Medelersättningen per nettodag för rehabiliteringspenning har för 2019 beräknats till 520 kronor och för 2020 till 528 kronor.

För 2019 beräknas utgifterna, inklusive statlig ålderspensionsavgift, uppgå till 726 miljoner kronor. Utgifterna för rehabiliteringspenningen inklusive statlig ålderspensionsavgift för 2020 beräknas till 677 miljoner kronor. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 711 respektive 729 miljoner kronor.

Arbetshjälpmedel m.m.

Försäkringskassan har särskilda medel för köp av arbetstekniska hjälpmedel, läkarutlåtanden och läkarundersökningar samt för särskilt bidrag och för ersättning för resor till och från arbetet. Försäkringskassan har främst använt medlen för köp av arbetstekniska hjälpmedel. I övrigt har medlen använts för bl.a. utgifter för läkarutlåtanden samt för bidrag till resor. Försäkringskassans behov av att köpa medicinska underlag och utlåtanden för att bedöma rätten till ersättning och behovet av rehabilitering har minskat sedan 2011. Behovet av sådana kompletterande underlag och utlåtanden tillgodoses i stället inom ramen för den allmänna hälso- och sjukvården via en överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting.

För 2019 beräknas utgifterna uppgå till 149 miljoner kronor. Utgifterna för arbetshjälpmedel m.m. beräknas till 150 miljoner kronor för 2020. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 151 respektive 152 miljoner kronor.

Sjukpenning respektive rehabiliteringspenning i särskilda fall

Den 1 januari 2012 infördes förmånerna sjukpenning i särskilda fall och rehabiliteringspenning i särskilda fall. Förmånerna kan lämnas till en försäkrad som helt eller delvis har fått tidsbegränsad sjukersättning under det högsta antalet månader som sådan ersättning kan betalas ut. Ersättningarna kan också lämnas till försäkrade vars rätt till aktivitetsersättning upphör till följd av att han eller hon fyller 30 år.

Sjukpenning respektive rehabiliteringspenning i särskilda fall kan lämnas till en försäkrad som saknar sjukpenninggrundande inkomst (SGI), eller till en försäkrad som har en låg SGI.

Inflödet till sjukpenning i särskilda fall utgörs numer enbart av personer som tidigare haft aktivitetsersättning och fyllt 30 år. Denna grupp förväntas öka något de kommande åren. Utgifterna för sjukpenning respektive rehabiliteringspenning i särskilda fall beräknas därför öka under hela prognosperioden.

Utgifterna för 2019 beräknas uppgå till 157 miljoner kronor. Utgifterna för sjukpenning respektive rehabiliteringspenning i särskilda fall beräknas till 174 miljoner kronor för 2020. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 189 respektive 201 miljoner kronor.

Boendetillägg

Den 1 januari 2012 infördes förmånen boendetillägg. Denna förmån kan lämnas till en försäkrad som fått tidsbegränsad sjukersättning under det högsta antal månader som sådan ersättning kan lämnas, om den försäkrade får sjukpenning, rehabiliteringspenning, sjukpenning i särskilda fall eller rehabiliteringspenning i särskilda fall. Boendetillägg kan också lämnas till en person vars aktivitetsersättning upphör till följd av att han eller hon fyller 30 år. Den som har rätt till bostadstillägg har inte rätt till boendetillägg. En

ökning i antalet mottagare samt medelersättning medför att utgifterna under prognosperioden väntas öka.

Utgifterna för 2019 beräknas uppgå till 196 miljoner kronor. Utgifterna för boendetillägg beräknas till 203 miljoner kronor för 2020. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 210 respektive 218 miljoner kronor.

Närståendepenning

Närståendepenning utbetalas till den som avstår från förvärvsarbete för att vårda en närstående svårt sjuk person. Utgiftsutvecklingen för närståendepenning styrs av antal ersatta dagar samt löneutvecklingen. Antalet dagar beräknas uppgå till 163 500 under 2019 och 166 500 nettodagar 2020.

För 2019 beräknas utgifterna, inklusive statlig ålderspensionsavgift, uppgå till 185 miljoner kronor. Utgifterna för närståendepenning inklusive statlig ålderspensionsavgift beräknas till 191 miljoner 2020. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 196 respektive 198 miljoner kronor.

Etableringsjobb

Regeringen föreslår resurser för etableringsjobb (se vidare utg.omr. 14 avsnitt 4.6). Reformen får påverkan på anslaget för sjukpenning eftersom fler personer kommer i arbete och får en sjukpenninggrundande inkomst. För 2021 beräknas utgifterna för sjukpenning, inklusive statlig ålderspensionsavgift, öka med 2 miljoner kronor till följd av reformen. År 2022 beräknas utgifterna öka med 3 miljoner kronor.

Effekter på anslaget till följd av höjda pensionsåldrar

Anslaget ökas med 22 miljoner 2020 kronor på grund av att åldersgränsen för när inkomstgrundad ålderspension tidigast kan lämnas höjs från 61 till 62 år (prop. 2018/19:133) och den s.k. las-åldern höjs från 67 till 68 år (prop. 2018/19:91). Fr.o.m. 2021 är den beräknade ökningen 44 miljoner kronor per år.

Tabell 3.5 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**36 946 254**	**36 946 254**	**36 946 254**
Förändring till följd av:			
Beslut	25 000	52 000	53 000
Varav BP20	22 000	46 000	47 000
Varav			
Höjd pensions- och las-ålder 2020	22 000	44 000	44 000
Etableringsjobb		2 000	3 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	508 978	1 039 956	1 747 956
Volymer	-554 255	-668 426	-764 076
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**36 925 977**	**37 369 784**	**37 983 134**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 36 925 977 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Sjukpenning och rehabilitering m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 37 369 784 000 kronor respektive 37 983 134 000 kronor.

3.7.2 1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.

Tabell 3.6 Anslagsutveckling 1:2 Aktivitets och sjukersättningar m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	45 805 666	Anslags-sparande	1 103 647
2019	Anslag	43 943 558 [1]	Utgifts-prognos	44 011 716
2020	**Förslag**	**42 150 170** [2]		
2021	Beräknat	40 268 366		
2022	Beräknat	38 656 582		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 5 196 000 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift sedan hänsyn tagit till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till -32 360 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för aktivitets- och sjukersättning, bostadstillägg till personer med aktivitets- och sjukersättning samt för kostnader för sysselsättning av vissa personer med aktivitets- och sjukersättning enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. Anslaget får dessutom användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.

Regeringens överväganden

Aktivitetsersättning betalas ut till personer i åldrarna 19–29 år och sjukersättning till personer i åldrarna 19–64 år. I åldrarna 19–29 år utges sjukersättning endast i hel omfattning. Utgiftsutvecklingen för aktivitetsersättning och sjukersättning är framför allt beroende av utvecklingen av antalet sjukskrivningar, den demografiska utvecklingen samt utvecklingen av prisbasbeloppet.

Nuvarande utgiftsutveckling påverkas i hög grad av att många inte längre kommer att få sjukersättning på grund av att de fyller 65 år, i kombination med att nybeviljandet är lågt i förhållande till utflödet. Antalet nya sjukersättningar bedöms bli ca 8 000 per år under prognosperioden. Motsvarande uppgift för aktivitetsersättning är knappt 6 000 per år. Det totala antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning väntas minska under prognosperioden. År 2019 prognostiseras medelantalet vara 285 000 för att minska till 236 000 år 2022.

För 2019 beräknas utgifterna för aktivitets- och sjukersättning inklusive statlig ålderspensionsavgift till 38 943 miljoner kronor. Utgifterna för aktivitets- och sjukersättning inklusive statlig ålderspensionsavgift beräknas till 37 116 miljoner kronor för 2020. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 35 268 respektive 33 750 miljoner kronor.

Bostadstillägg till personer med aktivitets- och sjukersättning

Syftet med bostadstillägg till personer med aktivitets- eller sjukersättning är att förbättra förutsättningarna för skälig bostadsstandard för dem med låg ersättning. Utgiftsutvecklingen för bostadstillägget styrs av antal personer med aktivitets- respektive sjukersättning. Utöver detta styrs det också av utvecklingen för prisbasbeloppet, boendekostnaderna och av medelersättningen.

För 2019 beräknas utgifterna för bostadstillägg för personer med aktivitets- och sjukersättning till 5 038 miljoner kronor. Utgifterna beräknas till 5 002 miljoner kronor för 2020. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 4 969 respektive 4 876 miljoner kronor.

Kostnader för sysselsättning av vissa personer med aktivitets- och sjukersättning

Sedan 1999 finns en särskild ersättning till arbetsgivare som anställer personer som står till arbetsmarknadens förfogande med begränsad återstående arbetsförmåga om 25 procent. Det ska i första hand vara fråga om ersättning för anställning på den ordinarie arbetsmarknaden med hjälp av lönebidrag. Om inte detta kan ske inom sex månader, ska berörda personer kunna beredas anställning hos Samhall AB. Utvecklingen av utgifterna för detta särskilda stöd styrs av antalet personer som bereds sysselsättning, faktureringsrutiner på Samhall AB och Arbetsförmedlingen, retroaktiva utbetalningar samt storleken på stödet till arbetsgivarna i varje enskilt fall.

För 2019 beräknas utgifterna till 31 miljoner kronor. Utgifterna beräknas till 32 miljoner kronor för 2020. För åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna till 31 respektive 31 miljoner kronor.

Tabell 3.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**43 943 558**	**43 943 558**	**43 943 558**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	638 982	1 187 570	1 716 815
Volymer	-2 432 369	-4 862 761	-7 003 790
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-1	-1	-1
Förslag/beräknat anslag	**42 150 170**	**40 268 366**	**38 656 582**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 42 150 170 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Aktivitets- och sjukersättningar m.m.* för 2020. För 2021 och 2022

beräknas anslaget till 40 268 366 000 kronor respektive 38 656 582 000 kronor.

3.7.3 1:3 Merkostnadsersättning och handikappersättning

Tabell 3.8 Anslagsutveckling 1:3 Merkostnadsersättning och handikappersättning

Tusental kronor

2018	Utfall	1 342 936	Anslags-sparande	41 064
2019	Anslag	1 391 000 [1]	Utgifts-prognos	1 372 000
2020	**Förslag**	**1 408 000**		
2021	Beräknat	1 435 000		
2022	Beräknat	1 467 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för merkostnadsersättning och handikappersättningar enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Den 1 januari 2019 infördes den nya förmånen merkostnadsersättning. Anslaget omfattar med anledning av detta utgifter för merkostnadsersättning och handikappersättning (se vidare prop. 2017/18:190, bet. 2017/18:SfU23, rskr. 2017/18:388). Ett beslut om handikappersättning som har fattats enligt de äldre bestämmelserna ska enligt övergångsbestämmelserna fortsätta att gälla enligt vad som föreskrivs i beslutet, dock längst till dess att beslutet skulle ha upphört att gälla eller skulle ha omprövats om de äldre bestämmelserna fortfarande hade varit tillämpliga.

Det innebär att det kommer att ske en successiv överföring av utgifter mellan anslagsdelen Handikappersättning och anslagsdelen Merkostnadsersättning under de kommande åren. Ersättning för merkostnader inom vårdbidraget (utg. omr. 12 anslaget 1:6 *Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag*) avskaffades fr.o.m. den 1 januari 2019 och därför belastar merkostnader för barn med funktionsnedsättning anslaget 1:3 *Merkostnadsersättning och handikappersättning* under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning.

Antalet personer med handikappersättning uppgick under 2018 till ca 62 000. Till följd av regelförändringarna kommer antalet personer med handikappersättning minska, och antalet personer med merkostnadsersättning att öka. Antalet personer med handikappersättning väntas vid utgången av 2021 vara knappt 55 000.

Tabell 3.9 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:3 Merkostnadsersättning och handikappersättning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 391 000**	**1 391 000**	**1 391 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	21 000	45 000	67 000
Volymer	-4 000	-1 000	9 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 408 000**	**1 435 000**	**1 467 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 408 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Merkostnadsersättning och handikappersättning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 435 000 000 kronor respektive 1 467 000 000 kronor.

3.7.4 1:4 Arbetsskadeersättningar m.m.

Tabell 3.10 Anslagsutveckling 1:4 Arbetsskadeersättningar m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	2 810 658	Anslags-sparande	8 119
2019	Anslag	2 773 000 [1]	Utgifts-prognos	2 700 000
2020	**Förslag**	**2 608 000** [2]		
2021	Beräknat	2 504 000		
2022	Beräknat	2 404 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 193 000 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift sedan hänsyn tagit till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till -9 969 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för arbetsskadeersättning enligt 40, 41, 87 och 88 kap. socialförsäkringsbalken samt motsvarande äldre lagstiftning. Arbetsskadeersättning kan lämnas i form av bl.a. livränta till den skadade, ersättning för tandvård samt begravningshjälp och livränta till efterlevande. Anslaget får dessutom användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.

Regeringens överväganden

Utgifterna inom arbetsskadeförsäkringen har de senaste åren reducerats betydligt. Antalet arbetsskadelivräntor har minskat under lång tid till följd av att antalet tillkomna ärenden varit betydligt lägre än antalet upphörda ärenden. Även yrkesskadelivräntor och övriga ersättningar bedöms minska under prognosperioden.

Effekter på anslaget till följd av höjda pensionsåldrar

Anslaget ökas med 1,65 miljoner kronor 2020 på grund av att åldersgränsen för när inkomstgrundad ålderspension tidigast kan lämnas höjs från 61 till 62 år (prop. 2018/19:133) och den s.k. las-åldern höjs från 67 till 68 år (prop. 2018/19:91). Från och med 2021 är den beräknade ökningen 3,3 miljoner kronor per år.

Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Arbetsskadeersättningar m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 773 000**	**2 773 000**	**2 773 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 650	3 300	3 300
Varav BP20	1 650	3 300	3 300
Varav			
Höjd pensions- och las-ålder 2020	1 650	3 300	3 300
Övriga makroekonomiska förutsättningar	70 500	118 000	150 000
Volymer	-237 150	-390 300	-522 300
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 608 000**	**2 504 000**	**2 404 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 608 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Arbetsskadeersättningar m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 504 000 000 kronor respektive 2 404 000 000 kronor.

3.7.5 1:5 Ersättning inom det statliga personskadeskyddet

Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:5 Ersättning inom det statliga personskadeskyddet

Tusental kronor

2018	Utfall	38 867	Anslags-sparande	-43
2019	Anslag	36 349 [1]	Utgifts-prognos	37 780
2020	**Förslag**	**36 923** [2]		
2021	Beräknat	35 811		
2022	Beräknat	34 131		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 1 749 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift sedan hänsyn tagit till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till 370 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för ersättningar inom det statliga personskadeskyddet enligt 7, 43, 87 och 88 kap. socialförsäkringsbalken samt motsvarande äldre lagstiftning. Anslaget får också användas för utgifter för krigsskadeersättning till

sjömän enligt 7, 44, 87 och 88 kap. socialförsäkringsbalken samt motsvarande äldre lagstiftning. Anslaget får dessutom användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.

Regeringens överväganden

Utgifterna för ersättning inom det statliga personskadeskyddet domineras av utgifterna för äldre skador, vilka står för cirka två tredjedelar av de totala utgifterna. De sammanlagda anslagsutgifterna väntas minska över tid, vilket främst drivs av att ersättningar enligt äldre regler fasas ut.

Tabell 3.13 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:5 Ersättning inom det statliga personskadeskyddet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**36 349**	**36 349**	**36 349**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	-1 600	-1 600	-1 600
Volymer	2 174	1 062	-618
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**36 923**	**35 811**	**34 131**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 36 923 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Ersättning inom det statliga personskadeskyddet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 35 811 000 kronor respektive 34 131 000 kronor.

3.7.6 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen

Tabell 3.14 Anslagsutveckling 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen

Tusental kronor

2018	Utfall	2 648 880	Anslags-sparande	252 120
2019	Anslag	2 901 000 [1]	Utgifts-prognos	2 745 589
2020	**Förslag**	**2 508 500**		
2021	Beräknat	2 509 700		
2022	Beräknat	2 509 700		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag och bidrag till berörda aktörer i sjukskrivningsprocessen. Medlen avser bidrag till hälso- och sjukvården för arbetet med sjukskrivningsprocessen, bidrag till arbetsgivare för arbetsplatsinriktat rehabiliteringsstöd, samt bidrag till företagshälsovården för medicinsk service. Medlen avser även kostnader för rehabiliteringsinsatser i samarbete mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, försäkringsmedicinska utredningar enligt lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, finansiell samordning genom samordningsförbund samt vissa förvaltningsutgifter. Därtill avser medlen utgifter för kunskapsutveckling för sjukskrivningsprocessen och åtgärder för en effektiv sjukskrivningsprocess.

Regeringens överväganden

Rehabiliteringsinsatser i samarbete mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen

Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen samarbetar i syfte att vidta insatser som bidrar till att den som är sjukskriven återfår arbetsförmågan och kan återgå i arbete. Insatserna ska bidra till att skapa goda förutsättningar för övergång till arbetsmarknaden och förkorta tiden i sjukförsäkringen. För 2019 avsattes 709 miljoner kronor till detta samarbete och dessa medel bedöms förbrukas i sin helhet.

Under 2020 avser regeringen att vidta åtgärder för att förenkla och öka flexibiliteten avseende ersättningen vid arbetslivsinriktad rehabilitering.

Rehabiliteringspenning avses bli den huvudsakliga förmånen för deltagare i arbetslivsinriktad rehabilitering. En konsekvens av detta blir att utgifterna för aktivitetsstöd för personer som deltar i rehabiliteringsinsatser i samarbete mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen minskar med cirka 9 miljoner kronor.

Utgifterna för 2020 beräknas till 700 miljoner kronor.

Finansiell samordning genom samordningsförbund

Finansiell samordning genom samordningsförbund syftar till att ge individer som är i behov av samordnade rehabiliteringsinsatser stöd så att dessa uppnår eller förbättrar sin förmåga att utföra förvärvsarbete. Finansiell samordning genom samordningsförbund är en frivillig samverkan mellan Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, landsting samt en eller flera kommuner. Vid utgången av 2018 fanns det 83 samordningsförbund som omfattade 260 av Sveriges 290 kommuner och samtliga landsting.

Av resurserna till samordningsförbunden ska Försäkringskassan bidra med statens andel motsvarande hälften av medlen. Landsting och kommuner ska bidra med varsin fjärdedel. För 2019 uppgick de statliga medlen till 339 miljoner kronor och dessa bedöms förbrukas i sin helhet.

Utgifterna för 2020 beräknas till 339 miljoner kronor.

Bidrag till hälso- och sjukvården

Regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) träffade i december 2018 en överenskommelse om En kvalitetssäker och effektiv sjukskrivings- och rehabiliteringsprocess 2019. Överenskommelsen ingicks av den dåvarande övergångsregeringen för att kunna upprätthålla nödvändiga samhällsfunktioner/tjänster i avvaktan på ställningstagande angående förslag till en ny lag om koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården samt förslag till en lag- och förordningsreglerad form av finansiell samordning mellan hälso- och sjukvård och sjukförsäkring. Överenskommelsen omfattar totalt 1 326 miljoner kronor.

I denna proposition föreslås att det den 1 februari 2020 införs en lagstadgad skyldighet för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter för att främja återgång till eller inträde i arbetslivet. Regeringen gör bedömningen att landstingen ska kompenseras med 361 miljoner kronor enligt den kommunala finansieringsprincipen för att täcka kostnaderna för de obligatoriska uppgifter som koordineringsinsatserna kommer innebära för landstingen, se vidare utgiftsområde 25 anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning*. Från och med 2020 minskas därför detta anslag permanent med 361 miljoner kronor.

Regeringen bedömer att det finns behov av en överenskommelse med SKL om en kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess för 2020 som omfattar 944 miljoner kronor.

Utgifterna för 2020 beräknas till 944 miljoner kronor.

Försäkringsmedicinska utredningar

Den 1 januari 2019 trädde lagen (2018:774) om försäkringsmedicinska utredningar i kraft. Lagen anger att ett landsting ska tillhandahålla försäkringsmedicinska utredningar på begäran av Försäkringskassan. Landstinget har rätt till ersättning från staten för sina kostnader. Syftet med utredningarna är att tillgodose Försäkringskassans behov av att i rätt tid få tillgång till kvalificerade medicinska underlag för beslut i vissa mer svårbedömda ärenden. Utgifterna för 2019 beräknas till 250 miljoner kronor. För 2020 beräknas utgifterna till 250 miljoner kronor.

Arbetsplatsinriktat rehabiliteringsstöd

Från och med den 1 juli 2018 är arbetsgivare skyldiga att upprätta en plan för återgång i arbete för arbetstagare som varit frånvarande på grund av sjukdom i 30 dagar, om det kan antas att arbetstagarens arbetsförmåga kommer att vara nedsatt under minst 60 dagar (prop. 2017/18:1, bet. 2017/18:SfU1, rskr. 2017/18:124). Denna lagreglerade skyldighet för arbetsgivare att planera och genomföra rehabiliteringsåtgärder kombineras med ett utökat ekonomiskt stöd vid användande av expertresurser. Därför har bidraget till arbetsgivare för köp av arbetsplatsnära stöd den 1 juli 2018 genom förordningen (2014:67) om bidrag till arbetsgivare för köp av arbetsplatsinriktat rehabiliteringsstöd utvidgats till att även omfatta bidrag för insatser som består av att utreda, planera, initiera, genomföra och följa upp åtgärder för arbetstagarens återgång i arbete. För 2019 uppgick bidraget till 218 miljoner kronor och förbrukningen bedöms bli 160 miljoner kronor.

Utgifterna för 2020 beräknas till 218 miljoner kronor.

Medicinsk service

I förordningen (2017:117) om bidrag till företagshälsovården för köp av medicinsk service finns bestämmelser om bidrag till anordnare av företagshälsovård för dennes kostnader för köp av medicinsk service från offentliga eller privata vårdgivare. Syftet med bidraget är att förebygga sjukskrivning samt att vid sjukskrivning öka arbetstagares möjligheter att återgå i arbete. Detta ska uppnås genom att bidrag lämnas för företagshälsovårdens kostnader för köp av sådan medicinsk service som ingår som ett led i bedömningen av en arbetstagares arbetsförmåga. Försäkringskassan beslutar enligt ovan nämnd förordning om utbetalning av bidrag till anordnare av företagshälsovård.

För 2019 har 55 miljoner kronor avsatts för bidrag till kostnader för medicinsk service. Bedömningen är att dessa medel förbrukas i sin helhet.

Utgifterna för 2020 beräknas till 55 miljoner kronor.

Medel till Socialstyrelsen

Socialstyrelsen ansvarar för ett försäkringsmedicinskt beslutsstöd. Beslutsstödet innehåller rekommenderade sjukskrivningstider för ett stort antal diagnoser. Beslutsstödet är i första hand avsedd som ett stöd för läkare, men används också av Försäkringskassans handläggare. Socialstyrelsen har sedan tidigare tillförts en miljon kronor årligen för uppföljning, utveckling och utvärdering av det försäkringsmedicinska beslutsstödet. För detta ändamål tillförs Socialstyrelsen ytterligare fyra miljoner kronor årligen fr.o.m. 2020.

Medel till Konsumentverket

Den första januari 2019 infördes den nya förmånen merkostnadsersättning, som på sikt ersätter handikappersättning. Merkostnadsersättningen syftar till att ersätta merkostnader för barn och vuxna med funktionsnedsättning. För att effektivisera Försäkringskassans handläggning av den nya förmånen, samt för att uppnå en nationellt likvärdig tillämpning av den nya lagstiftningen, är det viktigt att det tydliggörs vad som avses med skäliga merkostnader i bedömningen av rätten till merkostnadsersättning. Regeringen kommer därför ge Försäkringskassan i uppdrag att ta fram ett nationellt metodstöd för bedömningen av vad som utgör skäliga merkostnader inom merkostnadsersättningen. I detta arbete behöver Konsumentverket bistå med uppgifter om vad som utgör normala kostnader för personer utan funktionsnedsättning, för att möjliggöra för Försäkringskassan att i handläggningen och sitt nationella metodstöd definiera vad som avses med skäliga merkostnader för individer med funktionsnedsättning.

Konsumentverket tillförs för detta 1,5 miljoner kronor 2020, och 0,3 miljoner kronor fr.o.m. 2021, från detta anslag.

Medel för finansiering

Anslaget minskas med 13,5 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2020. Minskningen används för att bidra till finansieringen av de ökade anslagen i denna proposition.

Tabell 3.15 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 901 000**	**2 901 000**	**2 901 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-392 500	-391 300	-391 300
Varav BP20	-390 000	-388 800	-388 800
Varav			
Obligatoriska koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården	-361 000	-361 000	-361 000
Ersättning vid arbetslivsinriktad rehabilitering	-9 000	-9 000	-9 000
Socialstyrelsens arbete med försäkringsmedicinskt beslutsstöd	-5 000	-5 000	-5 000
Finansiering	-13 500	-13 500	-13 500
Uppdrag metodstöd merkostnadserättning	-1 500	-300	-300
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 508 500**	**2 509 700**	**2 509 700**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 508 500 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Bidrag för sjukskrivningsprocessen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 509 700 000 kronor respektive 2 509 700 000 kronor.

3.7.7 1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader

Tabell 3.16 Anslagsutveckling 1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader

Tusental kronor

2018	Utfall	953 966	Anslags-sparande	3 034
2019	Anslag	1 092 000 [1]	Utgifts-prognos	1 089 000
2020	**Förslag**	**1 189 858**		
2021	Beräknat	1 195 341		
2022	Beräknat	1 200 129		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för sjuklönekostnader enligt lagen (1991:1047) om sjuklön.

Regeringens överväganden

Sedan 2015 finns en ersättning som kompenserar arbetsgivare som har höga sjuklönekostnader. Kompensationen riktar sig främst till mindre arbetsgivare. Antalet arbetsgivare som fått ersättning för sina rapporterade sjuklönekostnader 2018, vilka ersätts för 2019, uppgick till cirka 47 000. Sett till den totala rapporterade sjuklönekostnaden (drygt 23 miljarder kronor) betalas cirka 4,5 procent tillbaka till arbetsgivarna i form av ersättning för höga sjuklönekostnader. De allra minsta arbetsgivarna (med en lönesumma upp till tre miljoner kronor) är den grupp som främst fått ersättning. Av de arbetsgivare som fick ersättning var ca 70 procent sådana små arbetsgivare. Dessa små arbetsgivare fick en kompensation motsvarande 55 procent av sin totala inrapporterade sjuklönekostnad.

Försäkringskassan har redovisat en kvalitetsuppföljning av förmånen med åtgärder i syfte att öka sannolikheten för korrekta ersättningar (S2017/03474/SF). Uppföljningen visade på en relativt hög risk för felaktiga utbetalningar och därmed ett behov av utvecklingsinsatser. Kvalitetsförbättringar har delvis genomförts under 2018 och ytterligare insatser kommer att påbörjas.

Utgiften för ersättning för höga sjuklönekostnader beräknas 2019 uppgå till 1 089 miljoner kronor.

Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**957 000**	**957 000**	**957 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	232 858	238 341	243 129
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 189 858**	**1 195 341**	**1 200 129**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 189 858 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Ersättning för höga sjuklönekostnader* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 195 341 000 kronor respektive 1 200 129 000 kronor.

3.7.8 2:1 Försäkringskassan

Tabell 3.18 Anslagsutveckling 2:1 Försäkringskassan

Tusental kronor

2018	Utfall	8 467 674	Anslags-sparande	362 329
2019	Anslag	8 637 554 [1]	Utgifts-prognos	8 795 659
2020	**Förslag**	**8 807 593**		
2021	Beräknat	8 878 397 [2]		
2022	Beräknat	9 013 469 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 8 748 672 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 8 754 791 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Försäkringskassans förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för forskning inom socialförsäkringens område.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

För administration av vissa resultatområden disponerar Försäkringskassan avgiftsinkomster. Dessa områden avser i huvudsak administration av familjebidrag och dagpenning till totalförsvars-

pliktiga, ersättning från affärsdrivande verk samt avgifter för tjänster som tillhandahålls åt Pensionsmyndigheten. Försäkringskassans uppdrag att administrera den svenska kontaktpunkten för EESSI (Electronic Exchange of Social Security Information), genom regeringsuppdrag S2009/2024/SF och S2011/2476/SF, är också avgiftsfinansierat. Myndigheten har även i uppdrag att erbjuda samordnad och säker statlig IT-drift (SSSID) genom regeringsuppdrag FI2017/03257/DF. Uppdraget är avgiftsfinansierat. Försäkringskassan har även andra avgiftsintäkter från bl.a. administration av statlig fordran samt intäkter enligt 4 § avgiftsförordningen (1992:191) och övriga ersättningar. Försäkringskassan får, utöver vad som anges i avgiftsförordningen, utföra datorbearbetningar och tillhandahålla tjänster inom systemutveckling, statistik m.m. mot ersättning. Avgifterna disponeras av myndigheten.

Tabell 3.19 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	262 208	263 923	-1 715	-1 715
(varav				
Pensionsmyndigheten	239 565	239 565	0	0
EESSI)	0	0	0	0
Prognos 2019	330 315	330 315	0	0
(varav				
Pensionsmyndigheten	264 300	264 300	0	0
EESSI))	4 651	4 651	0	0
Budget 2020	338 445	338 445	0	0
(varav				
Pensionsmyndigheten	264 300	264 300	0	0
EESSI))	5 152	5 152	0	0

Bemyndigande om kredit

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Försäkringskassans behov av likviditet vid utbetalning av ersättning för vård i andra länder som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 170 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Krediten behövs för att finansiera Försäkringskassans betalning av utländska vårdfakturor. Sedan 2013 har landstingen och kommunerna kostnadsansvaret för vissa ersättningar vid vård utomlands genom lagen (2013:514) om landstingens och kommunernas kostnadsansvar för viss vård i utlandet. Försäkringskassan betalar de utländska vårdfakturorna och kräver i efterhand ersättning från berört landsting, på grund av att en viss utredning bör göras innan utbetalning sker. Krediten ges med stöd av 7 kap. 6 § budgetlagen (2011:203). Den räntekostnad som uppstår ska betalas av landstingen. Regeringen bör därför bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Försäkringskassans behov av likviditet vid utbetalning av ersättning för vård i andra länder som uppgår till högst 170 000 000 kronor.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår reformer inom det arbetsmarknadspolitiska området som påverkar Försäkringskassans administration. För snabbare etablering på arbetsmarknaden för nyanlända och långtidsarbetslösa föreslår regeringen etableringsjobb, se vidare avsnitt 4.6 under utgiftsområde 14. Reformen innebär konsekvenser för Försäkringskassan främst i form av ökad administration och behov av it-investeringar. Anslaget ökas med 24 miljoner kronor 2020 för detta ändamål. År 2021 med beräknas anslaget öka med 24 miljoner kronor och 2022 med 23 miljoner kronor för samma ändamål.

Regeringen föreslår vidare att en möjlighet till utvecklingstid ska införas i syfte att bidra till anställdas behov av att utveckla sin kompetens eller utveckla ny kompetens för att stärka sin fortsatta anställningsbarhet, se vidare avsnitt 4.6. under utgiftsområde 14. Reformen innebär

konsekvenser för Försäkringskassan främst i form av ökad administration och behov av it-investeringar. Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 3,7 miljoner kronor 2020, med 11,2 miljoner kronor 2021 och med 18,5 miljoner kronor fr.o.m. 2022.

Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 2:1 Försäkringskassan

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**8 640 598**	**8 640 598**	**8 640 598**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	165 269	295 842	425 456
Beslut	50 368	5 729	12 112
Varav BP20 [3]	27 700	35 200	41 500
Varav [3]			
Utvecklingstid	3 700	11 200	18 500
Etableringsjobb	24 000	24 000	23 000
Överföring till/från andra anslag	-48 642	-63 772	-64 697
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**8 807 593**	**8 878 397**	**9 013 469**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 8 807 593 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Försäkringskassan* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 878 397 000 kronor respektive 9 013 469 000 kronor.

3.7.9 2:2 Inspektionen för socialförsäkringen

Tabell 3.21 Anslagsutveckling 2:2 Inspektionen för socialförsäkringen

Tusental kronor

2018	Utfall	67 733	Anslags-sparande	1 828
2019	Anslag	68 253 [1]	Utgifts-prognos	68 398
2020	**Förslag**	**70 822**		
2021	Beräknat	71 969 [2]		
2022	Beräknat	73 070 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 70 868 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 70 868 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Inspektionen för socialförsäkringens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Inspektionen för socialförsäkringens arbete bidrar till att värna rättssäkerhet och effektivitet inom socialförsäkringsområdet. Myndigheten har genomfört omlokaliseringen till Göteborg (S2018/00532/SF). Trots de utmaningar som detta har medfört har myndigheten på ett förtjänstfullt sätt upprätthållit verksamheten och publicerat 18 rapporter under 2018, att jämföra med 17 rapporter under 2017.

Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Inspektionen för socialförsäkringen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**68 253**	**68 253**	**68 253**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 434	3 532	4 630
Beslut	135	184	187
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**70 822**	**71 969**	**73 070**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 70 822 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Inspektionen för socialförsäkringen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 71 969 000 kronor respektive 73 070 000 kronor.

Bilaga 1

Förslag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter

Bilaga 1

Förslag om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter

Innehåll

1 Sammanfattning av promemorian Ny lag om koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården (Ds 2018:5) ... 5

2 Promemorians författningsförslag ... 7
2.1 Förslag till lag om koordineringsinsatser för vissa patienter för att främja återgång till arbetslivet ... 7
2.2 Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355) ... 8

3 Förteckning över remissinstanserna ... 9

4 Lagrådsremissens lagförslag ... 10
4.1 Förslag till lag om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter ... 10
4.2 Förslag till lag om ändring i patientskadelagen (1996:799) ... 11
4.3 Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355) ... 12
4.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1127) om ändring i patientdatalagen (2008:355) ... 16
4.5 Förslag till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659) ... 17

5 Lagrådets yttrande ... 18

1 Sammanfattning av promemorian Ny lag om koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården (Ds 2018:5)

Uppdraget

En arbetsgrupp inom Socialdepartementet har utrett formerna för en obligatorisk rehabiliteringskoordinatorfunktion inom hälso- och sjukvården. Enligt uppdragsbeskrivningen skulle arbetsgruppen bl.a. analysera vilka delar av vården som bör ha tillgång till en rehabiliteringskoordinatorfunktion, lämplig omfattning på funktionen, koordinatorernas roll och uppdrag i relation till andra aktörer, behovet av en gemensam arbetsbeskrivning, hur det kan säkerställas att de patienter som får vård av privata vårdgivare med offentlig finansiering får samma tillgång till rehabiliteringskoordinatorfunktionen, behovet av att närmare precisera patientgrupper och behovet av enhetliga kompetenskrav och vidareutbildningar. Arbetsgruppen skulle i sina förslag beakta vikten av att ha en öppen arbetsmarknad mot övriga EU. Arbetsgruppen skulle också analysera behovet av sekretess- och tillsynsbestämmelser och beräkna kostnader och föreslå eventuell finansiering. Arbetsgruppen skulle också lämna de författningsändringar som behövs. Under arbetet med promemorian har arbetsgruppen i enlighet med uppdraget samrått och haft dialog med berörda departement, myndigheter och organisationer. Arbetsgruppen har också besökt ett antal landsting och träffat rehabiliteringskoordinatorer och företrädare för landstingen.

Bakgrundsbeskrivning

Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder för att bryta utvecklingen med en ökande sjukfrånvaro och beslutat om ett åtgärdsprogram med olika insatsområden, där bl.a. stödet till individen och hälso- och sjukvårdens arbete med sjukskrivning och rehabilitering lyfts fram. Staten har ingått överenskommelser med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om sjukskrivningsfrågan inom hälso- och sjukvården, och enligt den senaste överenskommelsen har regeringen avsatt stimulansmedel bl.a. för utveckling av en funktion för koordinering, i syfte att patienter ska få ett tidigt individuellt stöd i hälso- och sjukvården. Samtliga landsting har utvecklat en sådan funktion och får del av dessa medel. Rehabiliteringskoordinatorerna arbetar med individuellt stöd och kartläggning, intern samverkan, kontakter med arbetsgivare och andra aktörer, uppföljning av statistik om sjukskrivning och annat verksamhetsstöd.

Det finns några utvärderingar och undersökningar avseende rehabiliteringskoordinatorernas arbete. Enligt dessa är koordinatorernas arbete uppskattat av patienter och vårdpersonal, och det tycks finnas ett samband mellan koordineringsarbetet och en snabbare återgång till arbetslivet för vissa patienter.

Det finns ett antal olika aktörer i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen med olika lagreglerade ansvarsområden. Försäkringskassans ansvar för samordning och tillsyn regleras i socialförsäkringsbalken, arbetsgivarens ansvar regleras i socialförsäkringsbalken och arbetsmiljölagen (1977:1160). För Arbetsförmedlingen finns vissa uppgifter på rehabiliteringsområdet i förordningen (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten och kommunens ansvar följer framförallt av socialtjänstlagen (2001:453). Hälso- och sjukvårdens ansvar regleras i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Hälso- och sjukvård definieras i lagen som att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Det finns ett antal samordningsfunktioner inom hälso- och sjukvårdsverksamheten, bl.a. fast vårdkontakt och fast läkarkontakt som regleras i patientlagen (2014:821) och oreglerade funktioner såsom patientkontrakt, Min vårdplan och kontaktsjuksköterska.

Förslag

I promemorian föreslås att en ny lag införs som föreskriver en skyldighet för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser till patienter som har ett särskilt behov av individuellt stöd för att kunna återgå till arbetslivet. Insatserna ska ges inom hälso- och sjukvårdsverksamheten och bestå av personligt stöd, intern samordning, samverkan med andra aktörer och liknande insatser som främjar den enskilde patientens återgång till arbetslivet. Landstingets ansvar ska inte omfatta insatser som andra aktörer ansvarar för enligt andra föreskrifter. Det föreslås att insatserna bara ska ges om patienten samtycker till det och att de

så långt som möjligt ska utformas och genomföras i samråd med patienten. Det konstateras att många patienter förutom vård och behandling har behov av någon som stöttar och vägleder dem genom processen tillbaka till arbete, och att dessa behov lett till en utveckling av koordineringsfunktionen inom landstingen. Eftersom erfarenheterna av rehabiliteringskoordinatorerna varit positiva och de fyller en viktig funktion anses att funktionen ska bli permanent och obligatorisk för landstingen, och därför krävs lagstiftning.

Koordineringsinsatserna bedöms inte vara hälso- och sjukvård i hälso- och sjukvårdslagens mening och därför bör de regleras i en egen lag och inte i hälso- och sjukvårdslagen.

Personligt stöd ska inte avse sådant stöd som Försäkringskassan ansvarar för enligt socialförsäkringsbalken, utan vara stöd som behövs inom hälso- och sjukvården för vård och behandling. Intern samordning avser samordning av insatser inom vården för den enskilde patienten. Rutinutveckling, kompetensutveckling och statistikarbete omfattas inte av förslaget. Samverkan med andra aktörer avser framförallt kontakter med arbetsgivaren men också med Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och kommunen. Samverkansskyldigheten skiljs från samordningsansvaret som Försäkringskassan har. Landstingen ska dock vara skyldiga att med den enskilde patientens samtycke informera Försäkringskassan om det kan antas att en patient har behov av rehabiliteringsåtgärder enligt 30 kap. socialförsäkringsbalken.

Det landsting som ger vård enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen ska ansvara för koordineringsinsatser enligt den föreslagna lagen. Det förslås dock att landsting får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som landstingen ansvarar för enligt den lagen. Därigenom läggs huvudansvaret på hemlandstinget, men för att främja kontinuitet och sammanhållen vård för patienter som får vård i ett annat landsting kan landstingen avtala om en annan uppdelning. Landstingen kan också avtala med privata vårdgivare om koordineringsinsatser, och därmed säkerställa att patienter hos de privata utförarna också får del av koordineringsinsatser.

Det föreslås att patientsäkerhetslagen (2010:659) och patientskadelagen (1996:799) inte görs tillämpliga för koordineringsinsatser eftersom det inte finns någon nämnvärd risk för vårdskador. Det föreslås dock att arbetet med koordinering ska journalföras och att regler om inre sekretess, åtkomst, sammanhållen journalföring m.m. i patientdatalagen (2008:355) görs tillämpliga. Det konstateras att det finns rättslig grund för personuppgiftshantering inom koordineringsverksamheten, och patientdatalagen föreslås tillämplig i sin helhet.

Sekretessreglerna i 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2010:659) bedöms i promemorian inte behöva ändras utan omfattar koordineringsinsatserna i offentlig verksamhet. Den som arbetar med sådana insatser inom enskilt bedriven verksamhet föreslås omfattas av bestämmelserna om tystnadsplikt i patientsäkerhetslagen.

Det föreslås inte någon reglering i fråga om vem som ska utföra koordineringsarbetet, utan det blir en fråga för arbetsgivaren att avgöra vilken kompetens som krävs. Det föreslås inte någon särskild examen för rehabiliteringskoordinatorer eftersom universitet och högskolor har en långtgående frihet att styra över utbildningsutbudet och ska besluta om det utifrån studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov på nationell nivå.

Det föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2019.

Förslagen bedöms leda till ökade kostnader för landstingen, vilket ska kompenseras med 361 miljoner kronor per år. I övrigt bedöms förslagen inte få ekonomiska konsekvenser.

2 Promemorians författningsförslag

Förslag till lag om koordineringsinsatser för vissa patienter för att främja återgång till arbetslivet

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Landstinget ska erbjuda koordineringsinsatser till patienter som har ett särskilt behov av individuellt stöd för att kunna återgå till arbetslivet.

Det som sägs om landsting i denna lag gäller också kommuner som inte ingår i ett landsting.

2 § Koordineringsinsatser ska ges inom hälso- och sjukvårdsverksamheten och bestå av personligt stöd, intern samordning, samverkan med andra aktörer och liknande insatser som främjar den enskilde patientens återgång till arbetslivet. Landstingets ansvar omfattar inte insatser som andra aktörer ansvarar för enligt andra föreskrifter.

Insatserna ska bara ges om patienten samtycker till det och så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

3 § Om en patient som erbjuds koordineringsinsatser kan antas ha behov av rehabiliteringsåtgärder enligt 30 kap. socialförsäkringsbalken ska landstinget informera Försäkringskassan om det. Informationen ska bara lämnas om patienten samtycker till det.

4 § Landstingets ansvar enligt denna lag omfattar patienter som ges vård enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

Ett landsting får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som landstinget ansvarar för.

5 § När uppgifter enligt denna lag utförs ska patientdatalagen (2008:355) vara tillämplig.

6 § Den som arbetar eller har arbetat med att utföra uppgifter enligt denna lag inom enskilt bedriven verksamhet omfattas av bestämmelserna om tystnadsplikt m.m. i 6 kap. 12, 13 och 16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

1 kap.

3 §[1]

Nuvarande lydelse

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., *lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa patienter för att främja återgång till arbetslivet* samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.

[1] Senaste lydelse 2017:60.

3 Förteckning över remissinstanserna

Efter remittering av Ds 2018:5 Ny lag om koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården har följande instanser inkommit med yttrande:

Justitiekanslern, Arbetsförmedlingen, Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Datainspektionen, Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, Försäkringskassan, Inspektionen för socialförsäkringen, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Regelrådet, Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Statskontoret, Lunds universitet, Karolinska institutet, Mittuniversitetet, Mälardalens högskola, Stockholms läns landsting, Uppsala läns landsting, Södermanlands läns landsting, Östergötlands läns landsting, Jönköpings läns landsting, Kronobergs läns landsting, Kalmar läns landsting, Blekinge läns landsting, Skåne läns landsting, Hallands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Värmlands läns landsting, Örebro läns landsting, Västmanlands läns landsting, Dalarnas läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Norrbottens läns landsting, Gotlands kommun, Huddinge kommun, Jönköpings kommun, Malmö kommun, Umeå kommun, Östersunds kommun, Famna, Svenskt Näringsliv, Sveriges Kommuner och Landsting, Vårdföretagarna (Almega), Akademikerförbundet SSR, Sveriges Arbetsterapeuter, Landsorganisationen i Sverige (LO), SEKO, Sveriges Läkarförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska läkaresällskapet, Sveriges Företagshälsor, Nationella nätverket för samordningsförbund, Funktionsrätt Sverige

Följande instanser på remisslistan har avstått från att lämna yttrande:

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Inspektionen för vård och omsorg, Universitetskanslersämbetet, Dorotea kommun, Eskilstuna kommun, Göteborgs kommun, Sveriges Akademikers Centralorganisation (Saco)

Följande instanser utöver remisslistan har inkommit med yttrande:

Svensk förening för allmänmedicin, Svenska företagsläkarföreningen, Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) och Personskadeförbundet RT

4 Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till lag om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Landstinget ska erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter som har ett särskilt behov av individuellt stöd för att kunna återgå till eller inträda i arbetslivet.

Det som sägs om landsting i denna lag gäller också kommuner som inte ingår i ett landsting.

2 § Koordineringsinsatser ska ges inom hälso- och sjukvårdsverksamheten och bestå av personligt stöd, intern samordning och samverkan med andra aktörer för att främja den enskilda patientens återgång till eller inträde i arbetslivet. Landstingets ansvar omfattar inte insatser som andra aktörer ansvarar för enligt andra föreskrifter.

Insatserna ska bara ges om patienten samtycker till det och ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

3 § Om en patient som erbjuds koordineringsinsatser kan antas ha behov av rehabiliteringsåtgärder enligt 30 kap. socialförsäkringsbalken ska landstinget informera Försäkringskassan om det. Informationen ska bara lämnas om patienten samtycker till det.

4 § Ett landstings ansvar enligt denna lag omfattar patienter som ges hälso- och sjukvård enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller 15 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

Ett landsting får erbjuda koordineringsinsatser till den som omfattas av ett annat landstings ansvar enligt första stycket, om landstingen kommer överens om det.

Ett landsting får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som landstinget ansvarar för enligt denna lag.

5 § Av patientskadelagen (1996:799), patientdatalagen (2008:355) och patientsäkerhetslagen (2010:659) framgår att dessa lagar gäller vid tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 2 januari 2019.

Förslag till lag om ändring i patientskadelagen (1996:799)

Härigenom föreskrivs att 5 § patientskadelagen (1996:799) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2018:746	*Föreslagen lydelse*
5 §	
I denna lag avses med	I denna lag avses med
hälso- och sjukvård: sådan verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar *eller* lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, annan liknande medicinsk verksamhet samt verksamhet inom detaljhandeln med läkemedel, allt under förutsättning att det är fråga om verksamhet som utövas av personal som omfattas av 1 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659),	*hälso- och sjukvård*: sådan verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar, lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar *eller lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter*, annan liknande medicinsk verksamhet samt verksamhet inom detaljhandeln med läkemedel, allt under förutsättning att det är fråga om verksamhet som utövas av personal som omfattas av 1 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659),
vårdgivare: statlig myndighet, landsting eller kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig verksamhet) samt enskild som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).	

Denna lag träder i kraft den 2 januari 2019.

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 §, 3 kap. 3 § och 6 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2018:747

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, *lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter* samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

3 kap.

3 §[1]

Skyldig att föra en patientjournal är

1. den som enligt 4 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659) har legitimation eller särskilt förordnande att utöva visst yrke,

2. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför arbetsuppgifter som annars bara ska utföras av logoped, psykolog eller psykoterapeut inom den allmänna hälso- och sjukvården eller utför sådana arbetsuppgifter inom den enskilda hälso- och sjukvården som biträde åt legitimerad yrkesutövare, *och*	2. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför arbetsuppgifter som annars bara ska utföras av logoped, psykolog eller psykoterapeut inom den allmänna hälso- och sjukvården eller utför sådana arbetsuppgifter inom den enskilda hälso- och sjukvården som biträde åt legitimerad yrkesutövare,
3. den som är verksam som kurator i den allmänna hälso- och sjukvården.	3. den som är verksam som kurator i den allmänna hälso- och sjukvården, *och*
	4. den som utför insatser enligt lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter.

6 kap.

3 §[2]

För att en vårdgivare ska få behandla uppgifter som en annan vårdgivare gjort tillgängliga i systemet med sammanhållen journalföring enligt 2 § femte stycket krävs att

1. uppgifterna rör en patient som det finns en aktuell patientrelation med,

2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos patienten inom hälso- och sjukvården, och	2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos patienten inom hälso- och sjukvården, *eller för att bedöma behovet av eller utföra insatser enligt lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter,* och
3. patienten samtycker till det.	

Vårdgivaren får även behandla sådana uppgifter om

1. uppgifterna rör en patient som det finns eller har funnits en patientrelation med,

2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att utfärda sådant intyg som avses i 3 kap. 16 §, och	2. uppgifterna kan antas ha betydelse för att utfärda *ett* sådant intyg som avses i 3 kap. 16 §, och
3. patienten samtycker till det.	

[1] Senaste lydelse 2010:677.

[2] Senaste lydelse 2014:829.

För att en vårdgivare ska få behandla sådana uppgifter som en vårdnadshavare inte har rätt att spärra enligt 2 § fjärde stycket andra meningen krävs att förutsättningarna enligt första stycket 1 och 2 eller andra stycket 1 och 2 är uppfyllda.

Denna lag träder i kraft den 2 januari 2019.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1127) om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) i stället för lydelsen enligt lagen (2018:1127) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
3 §	
Skyldig att föra en patientjournal är	
1. den som enligt 4 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659) har legitimation eller särskilt förordnande att utöva ett visst yrke,	1. den som enligt 4 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659) har legitimation eller särskilt förordnande att utöva ett visst yrke,
2. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför arbetsuppgifter som annars bara ska utföras av logoped, psykolog eller psykoterapeut inom den allmänna hälso- och sjukvården eller utför sådana arbetsuppgifter inom den enskilda hälso- och sjukvården som biträde åt legitimerad yrkesutövare, *och*	2. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför arbetsuppgifter som annars bara ska utföras av logoped, psykolog eller psykoterapeut inom den allmänna hälso- och sjukvården eller utför sådana arbetsuppgifter inom den enskilda hälso- och sjukvården som biträde åt legitimerad yrkesutövare,
3. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför samma slags arbetsuppgifter inom den allmänna hälso- och sjukvården som en hälso- och sjukvårdskurator.	3. den som, utan att ha legitimation för yrket, utför samma slags arbetsuppgifter inom den allmänna hälso- och sjukvården som en hälso- och sjukvårdskurator, *och*
	4. den som utför insatser enligt lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter.

Förslag till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2018:748	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §	
Med hälso- och sjukvård avses i denna lag verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar, lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar samt verksamhet inom detaljhandel med läkemedel enligt lagen (2009:366) om handel med läkemedel.	Med hälso- och sjukvård avses i denna lag verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar, lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, *lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter* samt verksamhet inom detaljhandel med läkemedel enligt lagen (2009:366) om handel med läkemedel.

Denna lag träder i kraft den 2 januari 2019.

5 Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-09-12

Närvarande: F.d. justitierådet Ella Nyström samt justitieråden Dag Mattsson och Thomas Bull

Ny lag om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter

Enligt en lagrådsremiss den 30 augusti 2018 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter,
2. lag om ändring i patientskadelagen (1996:799),
3. lag om ändring i patientdatalagen (2008:355),
4. lag om ändring i lagen (2018:1127) om ändring i patientdatalagen (2008:355),
5. lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av departementssekreteraren Marcus Nydén, biträdd av ämnessakkunniga Christina Fredin.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:
Förslaget till lag om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter

Lagrådsremissens förslag innebär i korthet att landstingen får en skyldighet att erbjuda s.k. koordineringsinsatser till enskilda patienter under villkor att dessa är sjukskrivna och har ett särskilt behov av individuellt stöd för att kunna återgå till eller inträda i arbetslivet (1 §). Lagen är inte tänkt att ge enskilda rättigheter och myndighetens beslut ska därför inte kunna överklagas av enskilda som inte bedöms ha behov av åtgärderna i fråga. Såsom förslaget till lagtext utformats kan det dock sättas i fråga om inte enskilda ges en rättighet, låt vara att denna är beroende av en behovsprövning (jfr. HFD 2016 ref. 41 och HFD 2016 ref. 49). Om avsikten är att besluten inte ska kunna överklagas av enskilda bör det under den fortsatta beredningen övervägas om inte lagtexten behöver justeras så att det skönsmässiga momentet i myndighetens beslutsfattande blir tydligare.

Förslaget till lag om ändring i patientskadelagen

I lagrådsremissen görs bedömningen att patientskadelagen bör vara tillämplig på skador som uppkommer vid de koordineringsinsatser som utförs enligt den nya lagen. Patientskadelagen föreskriver rätt till patientskadeersättning för vissa där angivna personskador och skyldighet för vårdgivare att ha försäkring som täcker skador av detta slag. Lagen gäller vid sidan av den rätt till ersättning som kan följa av allmänna skadeståndsregler.

De åtgärder som kan komma i fråga enligt den nya lagen är inte medicinska. Allmänt sett har de knappast en sådan karaktär att de skulle kunna leda till personskador. Det går ändå inte att bortse från att en koordineringsinsats någon gång skulle kunna orsaka en patient personskada. I remissen hänvisas till motivationssamtal som hålls på ett olämpligt sätt och samverkan med andra aktörer som orsakar patienten personskador. Även om tillämpningsområdet lär bli litet, framstår det enligt Lagrådets mening som ändamålsenligt och praktiskt att patienten i ett sådant fall kan utnyttja patientskadeförsäkringen.

För att åstadkomma detta föreslås i remissen endast att definitionen av uttrycket hälso- och sjukvård i 5 § patientskadelagen ändras så att det avser även verksamhet som omfattas av lagen om koordineringsinsatser.

Definitionen av hälso- och sjukvård avgör – förutom lagens internationella tillämplighet – vem som ska anses som vårdgivare i lagen. Begreppet vårdgivare har i sin tur omedelbar betydelse för tillämpningen av de bestämmelser i lagen där uttrycket används, t.ex. i paragraferna om försäkringsskyldighet, återkrav och preskription.

Definitionen av hälso- och sjukvård bestämmer emellertid inte vilka skador som ersätts enligt lagen, utan detta regleras genom uppräkningen av skadefall i 6 §. Bestämmelserna i 6 § är utformade så att rätten till patientskadeersättning inte är avhängig av definitionen. Enligt den grundläggande regeln i 6 § första stycket 1 lämnas patientskadeersättning för personskada om det föreligger övervägande sannolikhet för att skadan är orsakad av undersökning, vård, behandling eller liknande åtgärd under förutsättning att skadan kunnat undvikas antingen genom ett annat utförande av det valda förfarandet eller genom val av ett annat

tillgängligt förfarande som enligt en bedömning i efterhand från medicinsk synpunkt skulle ha tillgodosett vårdbehovet på ett mindre riskfyllt sätt.

Lagtexten talar alltså här om ”vård”, inte om insatser som utgör hälso- eller sjukvård. Det är därför tveksamt om enbart en ändring av definitionen av hälso- och sjukvård är tillräcklig för att koordineringsinsatser ska omfattas av rätten till ersättning.

En jämförelse kan göras med lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar. Omskärelse som inte är medicinskt betingad utgör inte hälso- och sjukvård. I patientskadelagens definition av hälso- och sjukvård har emellertid lagts till verksamhet enligt lagen om omskärelse. En omskärelse av detta slag ligger förhållandevis nära de åtgärder som nämns i 6 § första stycket 1 patientskadelagen. Men det har likväl ansetts nödvändigt att i 2 § lagen om omskärelse uttryckligen föreskriva att patientskadelagen ska tillämpas när läkare utför omskärelse eller läkare eller sjuksköterska ombesörjer smärtlindring (jfr prop. 2000/01:81 s. 26 och Lagrådet på s. 47).

Liksom i lagen om omskärelse bör därmed en särskild föreskrift införas om patientskadelagens tillämplighet på koordineringsåtgärder enligt den nya lagen. Detta kan göras så att 5 § lagen om koordineringsinsatser, som enligt förslaget bara innehåller en erinran om bl.a. patientskadelagen, utformas som en materiell regel efter förebild av 2 § lagen om omskärelse. Det förhållandet att någon sådan bestämmelse inte finns i lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar föranleder ingen annan bedömning.

Det kan i och för sig invändas att regleringen av rätt till patientskadeersättning i 6 § första stycket 1 patientskadelagen inte är avfattad så att den rakt av kan tillämpas på det slag av åtgärder som kan vara aktuella vid en koordineringsinsats, till skillnad från vad som gäller vid omskärelse. Det är självfallet av stor vikt för den skadelidandes möjligheter att få patientskadeersättning att de skadefall som är ersättningsgilla anges med tillräcklig precision. Men på det hela taget får 6 § första stycket 1 anses ge uttryck för allmänna principer inom ersättningsrätten. Även om lagtexten inte är riktigt anpassad för de skadefall som skulle kunna aktualiseras vid en koordineringsåtgärd bör bestämmelsen kunna tillämpas på ett rimligt sätt i dessa situationer, med beaktande av åtgärdens natur och de principer som ligger bakom regleringen.

11

Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Förslag till statens budget för 2020

Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 4

Diagramförteckning ... 5

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 7

2 Ekonomisk trygghet vid ålderdom ... 9
2.1 Omfattning ... 9
2.2 Utgiftsutveckling ... 9
2.3 Mål för utgiftsområdet ... 10
2.4 Resultatredovisning ... 10
2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 10
2.4.2 Resultat – ersättning vid ålderdom ... 11
2.4.3 Resultat – ersättning vid dödsfall ... 22
2.4.4 Resultat – Pensionsmyndighetens administration ... 24
2.4.5 Resultat – pensionärers och pensionssparares kunskap om den framtida pensionen ... 25
2.5 Analys och slutsatser ... 26
2.5.1 Ersättning vid ålderdom ... 26
2.5.2 Ersättning vid dödsfall ... 27
2.5.3 Pensionsmyndighetens administration ... 27
2.5.4 Kunskapen om den framtida pensionen ... 28
2.6 Politikens inriktning ... 28
2.6.1 En politik för bättre pensioner ... 28
2.7 Budgetförslag ... 30
2.7.1 1:1 Garantipension till ålderspension ... 30
2.7.2 1:2 Efterlevandepensioner till vuxna ... 31
2.7.3 1:3 Bostadstillägg till pensionärer ... 31
2.7.4 1:4 Äldreförsörjningsstöd ... 32
2.7.5 2:1 Pensionsmyndigheten ... 33

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	7
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	9
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	10
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	10
Tabell 2.4	Översiktstabell 2018	12
Tabell 2.5	Andel ensamstående och sammanboende med garantipension i åldersgrupperna 65–75 år och 76–99 år	15
Tabell 2.6	Pensionsgapet 2017 mellan kvinnor och män för personer äldre än 65 år	18
Tabell 2.7	Översiktstabell 2018. Antal personer, årsutgifter och medelbelopp. Änkepension och omställningspension	23
Tabell 2.8	Anslagsutveckling 1:1 Garantipension till ålderspension	30
Tabell 2.9	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Garantipension till ålderspension	30
Tabell 2.10	Anslagsutveckling 1:2 Efterlevandepensioner till vuxna	31
Tabell 2.11	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Efterlevande-pensioner till vuxna	31
Tabell 2.12	Anslagsutveckling 1:3 Bostadstillägg till pensionärer	31
Tabell 2.13	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Bostadstillägg till pensionärer	32
Tabell 2.14	Anslagsutveckling 1:4 Äldreförsörjningsstöd	32
Tabell 2.15	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Äldreförsörjnings-stöd	33
Tabell 2.16	Anslagsutveckling 2:1 Pensionsmyndigheten	33
Tabell 2.17	Finansiering av Pensionsmyndighetens administration	34
Tabell 2.18	Uppdragsverksamhet där intäkterna disponeras	35
Tabell 2.19	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Pensions-myndigheten	36

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Antal och andel kvinnor och män med inkomstgrundad pension och garantipension (siffrorna i staplarna avser andelen av pensionärerna i procent) ... 13
Diagram 2.2 Andel nybeviljad garantipension bland kvinnor och män ... 14
Diagram 2.3 Andel av pensionärerna som får bostadstillägg ... 15
Diagram 2.4 Utvecklingen av andelen som får bostadstillägg och har en bostadskostnad över taket ... 16
Diagram 2.5 Utveckling av antal kvinnor och män med äldreförsörjningsstöd ... 16
Diagram 2.6 Typfall – allmän pension efter skatt, 2019 års priser ... 17
Diagram 2.7 Typfall – total pension före skatt, 2019 års priser ... 18
Diagram 2.8 Typfall – total pension efter skatt och med bostadstillägg, 2019 års priser ... 18
Diagram 2.9 Andelen kvinnor och män med låg materiell standard i Sverige och EU-28 ... 19
Diagram 2.10 Andelen kvinnor och män med låg relativ ekonomisk standard bland dem över 65 år, ... 20
Diagram 2.11 Andelen kvinnor och män med låg relativ ekonomisk standard bland de 65 år och äldre, Sverige i förhållande till EU-28, 2017 ... 21
Diagram 2.12 Ekonomisk standard relativt gränsen för låg relativ ekonomisk standard, typfall för ensamstående, 2003–2019 ... 21
Diagram 2.13 Antal med låg relativ ekonomisk standard fördelat på pensionssammansättning, prognos 2019 ... 22
Diagram 2.14 Andelen med låg relativ ekonomisk standard med respektive utan grundskydd, prognos 2019 ... 22
Diagram 2.15 Genomsnittlig ekonomisk standard för änkor jämfört med övriga kvinnor, 2017 ... 23
Diagram 2.16 Andel med änkepension bland änkor födda 1944 och 1945 ... 23
Diagram 2.17 Den ekonomiska standarden för kvinnor respektive män med omställningspension jämfört med den ekonomiska standarden för sammanboende och övriga ensamstående 2017, 58–64 år ... 24

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Pensionsmyndighetens behov av likviditet vid handel med fondandelar som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 8 000 000 000 kronor (avsnitt 2.7.5).
2. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Garantipension till ålderspension	14 940 800
1:2	Efterlevandepensioner till vuxna	9 804 900
1:3	Bostadstillägg till pensionärer	10 026 300
1:4	Äldreförsörjningsstöd	1 174 500
2:1	Pensionsmyndigheten	595 896
Summa		**36 542 396**

2 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

2.1 Omfattning

Redovisningen av den allmänna pensionen är uppdelad på två avsnitt. Grundskyddet för äldre (som består av garantipension, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd) och ersättning till efterlevande redovisas under detta utgiftsområde. Den inkomstgrundade ålderspensionen (inkomst-, tilläggs- och premiepension) redovisas under avsnittet Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget. Utgiftsområdet omfattar garantipension, bostadstillägg till pensionärer, äldreförsörjningsstöd och efterlevandepensioner till vuxna, dvs. omställningspensioner, änkepension och särskild efterlevandepension. Utgiftsområdet omfattar även Pensionsmyndigheten.

För att ge en mer fullständig bild av pensionärernas ekonomiska situation beskrivs även den inkomstgrundade pensionen, som inte ingår i utgiftsområdet, till viss del i resultatredovisningen. Den inkomstgrundade delen av den allmänna pensionen beskrivs dock mer utförligt i avsnittet Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ersättning vid ålderdom						
1:1 Garantipension till ålderspension	13 142	13 226	13 128	**14 941**	14 470	14 638
1:2 Efterlevandepensioner till vuxna	10 869	10 331	10 351	**9 805**	9 252	8 700
1:3 Bostadstillägg till pensionärer	9 139	9 588	9 151	**10 026**	10 172	10 394
1:4 Äldreförsörjningsstöd	1 081	1 154	1 160	**1 175**	1 231	1 295
Summa Ersättning vid ålderdom	**34 232**	**34 298**	**33 790**	**35 947**	**35 125**	**35 027**
Myndigheter						
2:1 Pensionsmyndigheten	540	602	599	**596**	552	552
Summa Myndigheter	**540**	**602**	**599**	**596**	**552**	**552**
Totalt för utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	**34 771**	**34 900**	**34 389**	**36 542**	**35 676**	**35 579**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020 2022. Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**34 881**	**34 881**	**34 881**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	10	20	29
Beslut	1 824	1 767	1 758
Varav BP20[3]	1 419	1 397	1 389
Övriga makroekonomiska förutsättningar	228	469	832
Volymer	-393	-1 457	-1 918
Överföring till/från andra utgiftsområden	-7	-4	-4
Varav BP20[3]			
Övrigt			
Ny ramnivå	**36 542**	**35 676**	**35 579**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	35 947
Verksamhetsutgifter [2]	593
Investeringar [3]	3
Summa ramnivå	**36 543**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Mål för utgiftsområdet

Målen för utgiftsområdet är:

- Kvinnor och män med låg eller ingen inkomstgrundad pension ska garanteras ett värdesäkrat grundskydd.
- Efterlevande make ska ges ett rimligt ekonomiskt stöd för att klara omställningen efter ett dödsfall.
- Administration och förvaltning av ålderspensionssystemet ska bedrivas kostnadseffektivt och till nytta för pensionärer och pensionssparare.
- Informationsgivningen ska ge pensionsspararna goda möjligheter att bedöma sin samlade framtida pension och vad som påverkar den.
- Kunskapen om livsinkomstens betydelse för den framtida pensionen ska öka för kvinnor och män.

Målen för utgiftsområdet har fastställts av riksdagen (prop. 2017/18:1 utg.omr. 11, bet. 2017/18:SfU2, rskr. 2017/18:111).

Målen bidrar till Sveriges genomförande av FN:s Agenda 2030, detta gäller särskilt mål 1: Ingen fattigdom, mål 5: Jämställdhet och mål 10: Minskad ojämlikhet.

2.4 Resultatredovisning

2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Garantipensionen och äldreförsörjningsstödet är kopplade till prisutvecklingen och därmed värdesäkrade per definition. Bostadstillägget är inte indexerat utan förändras endast genom politiska beslut.

Den centrala indikatorn för att följa upp målet ”Kvinnor och män med låg eller ingen inkomstgrundad pension ska garanteras ett värdesäkrat grundskydd” är:

- Andelen personer med bostadstillägg som har en bostadskostnad över bostadskostnadstaket.

För att följa utvecklingen av grundskyddspensionärernas ekonomiska standard redovisas även:

- Andelen kvinnor och män över 65 år med låg materiell standard.
- Andelen kvinnor och män över 65 år med låg relativ ekonomisk standard.
- Ekonomisk standard relativt gränsen för låg relativ ekonomisk standard.
- Andelen kvinnor och män med låg relativ ekonomisk standard med respektive utan grundskydd.

Därutöver redovisas ett antal nyckeltal för att ge en övergripande bild av grundskyddets utveckling och omfattning.

Den centrala indikatorn för att följa upp målet ”Efterlevande make ska ges ett rimligt ekonomiskt stöd för att klara omställningen efter ett dödsfall” är:

– Efterlevandes ekonomiska standard i förhållande till andra grupper.

De centrala indikatorerna för att följa upp målet ”Administration och förvaltning av ålderspensionssystemet ska bedrivas kostnadseffektivt och till nytta för pensionärer och pensionssparare” är:

– Kvalitet i besluten.
– Kostnader för handläggningen.
– Rätt beslut i rätt tid.

De centrala indikatorerna för att följa upp målet ”Informationsgivningen ska ge pensionsspararna goda möjligheter att bedöma sin samlade framtida pension och vad som påverkar den” är:

– I vilken omfattning pensionsspararna vet hur de kan göra en prognos för sin framtida pension.
– I vilken omfattning pensionsspararna har gjort en prognos för sin framtida pension.
– I vilken omfattning prognosen har gett pensionsspararna bättre förutsättningar att fatta beslut i frågor kring pensionen.
– Antalet unika individer som har gjort en pensionsprognos.

Den centrala indikatorn för att följa upp målet ”Kunskapen om livsinkomstens betydelse för den framtida pensionen ska öka för kvinnor och män” är:

– Andel av pensionsspararna som svarar ”Antal år som jag arbetar” respektive ”Hur mycket jag arbetar (hel/deltid)” på frågan ”Vilka faktorer tror du påverkar hur stor din pension kommer att bli?”.

De huvudsakliga källorna för uppföljning av indikatorerna är Pensionsmyndigheten och Statistiska centralbyrån.

2.4.2 Resultat – ersättning vid ålderdom

I december 2018 fanns det ungefär 2,2 miljoner ålderspensionärer. Antalet ökar och kommer att fortsätta öka de närmaste åren, dels till följd av den ökande medellivslängden, dels eftersom årskullarna som nu går i pension är större än de som avlider. Bland pensionärerna är kvinnorna fler än männen, 1,2 miljoner jämfört med 1,1 miljoner. Den ekonomiska standarden inom gruppen varierar stort.

Av tabell 2.4 framgår att en stor majoritet av pensionärerna har en inkomstgrundad ålderspension. För de flesta är den tillräckligt stor för att de inte ska få del av grundskyddet i form av garantipension, bostadstillägg eller äldreförsörjningsstöd. Grundskyddet utgör omkring 7 procent av de offentliga pensionsutgifterna för dem över 65 år. Resterande 93 procent utgörs därmed av den inkomstgrundade ålderspensionen (inkomstpension, tilläggspension och premiepension) som inte finansieras av statens budget.

Det är betydligt fler kvinnor än män som tar del av grundskyddets olika delar. Det beror dels på att kvinnor i genomsnitt har lägre inkomstgrundad pension än män, dels på att kvinnor i genomsnitt lever längre än män. Av ålderspensionärerna hade drygt 18 procent av kvinnorna och 7 procent av männen bostadstillägg i december 2018. Endast en liten del av pensionärerna (1 procent) hade äldreförsörjningsstöd.

Garantipensionen avräknas mot inkomstpensionen och utgör ofta en mindre del av den totala pensionen. Medelbeloppen är förhållandevis små. Även om beloppen från grundskyddets olika delar är små har de som regel en avgörande betydelse för pensionärer som får dem.

Tabell 2.4 Översiktstabell 2018

Antal personer och medelbelopp

	Antal		Medelbelopp per månad	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Inkomstgrundad pension	1 130 687	1 037 770	10 604	13 873
Garantipension	515 776	143 013	1 642	1 666
Bostadstillägg	217 016	73 592	2 570	2 422
Äldreförsörjningsstöd	13 451	10 565	3 896	3 030
Ålderspension inkl. äldreförsörjningsstöd	1 184 091	1 055 398	10 885	13 897

Källa: Pensionsmyndigheten.
Anm.: Antalen avser alla pensionsutbetalningar till personer från 61 år och äldre samt även partiella uttag.
Anm.: Ålderspension omfattar inkomst-, premie-, tilläggs- och garantipension.
Anm.: Den nedersta raden – Ålderspension inkl. äldreförsörjningsstöd – är inte summan av ovanstående rader då många har flera ersättningar samtidig. Det gör också att det inte går att beräkna medelbeloppet för den raden med hjälp av övriga uppgifter i tabellen.

Förlängning av tillfälliga regleringar om utbetalning av garantipension till andra länder än Sverige

Regeringen har under 2019 lämnat förslag till riksdagen om förlängning av två tillfälliga regleringar som gäller utbetalning av svensk garantipension och garantipension till omställningspension till personer i ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och i Schweiz samt i Förenade kungariket.

Den ena förlängningen har sin grund i den dom som Europeiska unionens domstol (EU-domstolen) meddelade den 7 december 2017 i ett mål som rör den svenska garantipensionen (dom Zaniewicz-Dybeck, C-189/16, EU:C:2017:946). Domen fick till följd att det inte fanns något stöd för att, såsom tidigare gjorts, bevilja och betala ut svensk garantipension och garantipension till omställningspension till personer bosatta i ett annat land inom EES eller i Schweiz med stöd av EU:s samordningsbestämmelser.

Som en följd av detta har regeringen tillsatt en utredning för att belysa konsekvenserna av EU-domstolens dom och utreda behovet av förändringar i garantipensionens konstruktion som följer av domstolens bedömning. I avvaktan på att eventuella lagförslag från utredningen har börjat gälla, beslutade riksdagen den 24 oktober 2018 om ändringar i socialförsäkringsbalken som innebär att det är möjligt att under en tidsbegränsad period fortsätta betala ut garantipension och garantipension till omställningspension till personer bosatta inom EES eller i Schweiz. I och med riksdagens beslut kan förmånerna på samma sätt som tidigare betalas ut till personer bosatta i dessa länder fram till och med den 31 december 2019.

Den utredning som tillsattes, och som antog namnet Garantipensionsutredningen (S 2018:14), ska lämna sitt betänkande senast den 29 november 2019 (dir. 2018:106). I väntan på att utredningens eventuella lagförslag hinner träda i kraft har regeringen i propositionen Ytterligare fortsatt utbetalning av garantipension inom EES och Schweiz samt inom Förenade kungariket (prop. 2018/19:131) föreslagit att möjligheten att betala ut garantipension och garantipension till omställningspension till personer bosatta i ett annat land inom EES eller i Schweiz ska förlängas med ett år, till utgången av 2020.

Den andra förlängningen har sin grund i Förenade kungarikets utträde ur EU. Förenade kungariket anmälde den 29 mars 2017 sin avsikt om ett sådant utträde. I och med utträdet kommer Förenade kungariket inte att ingå i EES. Personer där kommer därmed inte att omfattas direkt av den tillfälliga regleringen om utbetalning av svensk garantipension och garantipension till omställningspension till annat land som beskrivs ovan och som utgör den rättsliga grunden för sådan utbetalning. Riksdagen har emellertid den 27 mars 2019 antagit lagstiftning som innebär bl.a. att garantipension och garantipension till omställningspension till personer i Förenade kungariket efter landets utträde ur EU ska fortsätta att betalas ut till utgången av 2019.

EU och Förenade kungariket har förhandlat fram ett avtal för utträdet. Avtalet innebär att sociala trygghetsförmåner, t.ex. föräldrapenning och sjukpenning, kan fortsätta att betalas ut enligt EU:s samordningsbestämmelser till personer bosatta i Förenade kungariket även efter landets utträde. Utträdesavtalet gäller under en övergångsperiod då EU-rätten ska tillämpas på samma sätt som i dagsläget. Perioden sträcker sig till utgången av 2020 med möjlighet till förlängning. Avtalet har ännu inte trätt i kraft eftersom det brittiska parlamentet inte har godkänt det. Mot bakgrund av förslaget till förlängning av den tillfälliga regleringen om utbetalning av garantipension och garantipension till omställningspension till personer i ett annat land inom EES och i Schweiz samt innebörden av avtalet om Förenade kungarikets utträde ur EU för personer med andra förmåner än de nu nämnda, har regeringen föreslagit att de två förmånerna efter att Förenade kungariket har lämnat EU ska

fortsätta att betalas ut till personer där till utgången av 2020, under förutsättning att Förenade kungariket träder ut ur EU med ett avtal (prop. 2018/19:131). Därmed skulle personer i Förenade kungariket som får garantipension och garantipension till omställningspension få samma möjligheter att överväga, planera och fatta väl avvägda beslut under en övergångsperiod som de som får förmåner med stöd av utträdesavtalet.

Andelen med garantipension fortsätter att minska bland både kvinnor och män

Skillnaden i pensionssammansättning mellan kvinnor och män är stor, vilket framgår av diagram 2.1. Skillnaden är främst en följd av att kvinnor i genomsnitt har haft lägre arbetskraftsdeltagande och lägre arbetsinkomst än män under livet. Garantipension avräknas mot inkomstpension och betalas ut som ett komplement till kvinnor och män som har låg eller ingen inkomstgrundad pension. I takt med att de nybeviljade inkomstgrundade pensionerna blir allt högre relativt garantipensionen, minskar andelen ålderspensionärer med garantipension. Garantipensionen kommer dock att fortsätta att vara en viktig inkomstkälla för de pensionärer som har låg eller ingen inkomstgrundad pension. Andelen med garantipension har minskat under det senaste decenniet. År 2016 var det första året sedan garantipensionen infördes som mindre än hälften av kvinnorna hade garantipension, helt eller till någon del. Av diagram 1.1 framgår att 44 procent av kvinnor bland ålderspensionärerna och 13 procent av män bland ålderspensionärerna hade garantipension till någon del 2018, vilket är en minskning med en procentenhet för respektive grupp jämfört med 2017. Andelen kvinnor som helt saknar inkomstgrundad pension och därför enbart har allmän ålderspension i form av garantipension har minskat från 18 procent 2003 till 4 procent 2018. För män har motsvarande andel minskat från 3 procent till 1 procent. Det kommer alltid att finnas en viss andel av befolkningen som av olika anledningar inte kommer att kunna jobba ett helt arbetsliv och därför är beroende av grundskyddet.

Diagram 2.1 Antal och andel kvinnor och män med inkomstgrundad pension och garantipension (siffrorna i staplarna avser andelen av pensionärerna i procent)

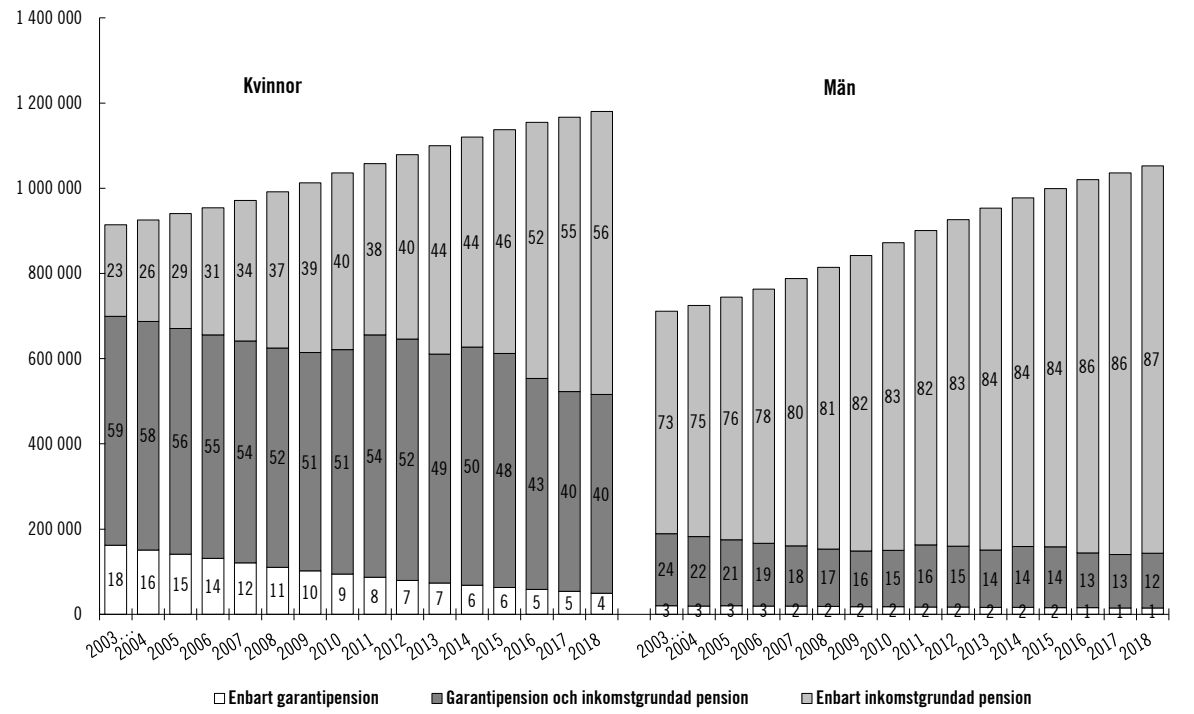

Källa: Pensionsmyndigheten.

Som framgår av diagram 2.1 är andelen som får garantipension högre för kvinnor än för män. Andelen är också högre för utrikes födda än för inrikes födda. Det beror bl.a. på att utrikes födda i genomsnitt har arbetat färre år i Sverige och därmed har en lägre intjänad inkomstgrundad pension. Skillnaden är större mellan utrikes och inrikes födda män än mellan utrikes och inrikes födda kvinnor. Av utrikes födda män hade 37 procent garantipension jämfört med 9 procent bland inrikes födda. Bland kvinnor var motsvarande andel 58 respektive 43 procent.

Andelen med garantipension minskar bland 65-åriga kvinnor men ökar bland 65-åriga män

Garantipension kan tidigast betalas ut från den månad individen fyller 65 år. Av diagram 2.2 framgår att 33 procent av de 65-åriga kvinnorna och 18 procent av de 65-åriga männen fick garantipension 2018. Andelen 65-åriga kvinnor med garantipension är 21 procentenheter lägre 2018 än 2003 då garantipensionen infördes. Att andelen kvinnor med garantipension sjunker är främst en följd av att kvinnors arbetskraftsdeltagande har ökat under de senaste decennierna. De kvinnor som i dag fyller 65 år har därför betydligt högre inkomstgrundad ålderspension (inkomstpension, tilläggspension och premiepension) än äldre kvinnor. Trots att andelen kvinnor som får garantipension har minskat var det betydligt vanligare att kvinnor fick garantipension 2018 än att män fick det.

Även indexeringen av den inkomstgrundade pensionen har betydelse för hur många som får garantipension ett visst år. År då följsamhetsindexeringen är lägre än inflationen ökar andelen 65-åringar med garantipension och vice versa. Indexeringen var positiv 2018 vilket bidrog till att andelen 65-åriga kvinnor och män med garantipension minskade. För mer information om indexeringen se avsnittet Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.

Andelen 65-åriga kvinnor med garantipension har minskat sedan 2003, men det finns en skillnad mellan inrikes och utrikes födda kvinnor. Den största andelen med nybeviljad garantipension finns bland utrikes födda kvinnor, där det 2018 var ca 58 procent som fick garantipension. I denna grupp har utvecklingen varierat över tid och ingen direkt trend kan urskiljas. Sett endast till inrikes födda kvinnor däremot, har andelen med nybeviljad garantipension minskat betydligt sedan 2003.

Även om andelen män som beviljas garantipension är relativt liten så har den ökat under de senaste tio åren. Detta gäller både bland inrikes och utrikes födda män. Allra störst är ökningen bland utrikes födda män vilket bl.a. kan förklaras av en ökad invandring under sent 1980-tal och framåt. Dessa utrikes födda män har arbetat färre år i Sverige än tidigare kohorter utrikes födda vilket medför att de får en lägre inkomstgrundad pension. Att andelen garantipensionärer även ökat bland inrikes födda män kan bero på att sysselsättningsgraden hamnade på en lägre nivå efter den ekonomiska krisen under 1990-talet.

Diagram 2.2 Andel nybeviljad garantipension bland kvinnor och män

Procent

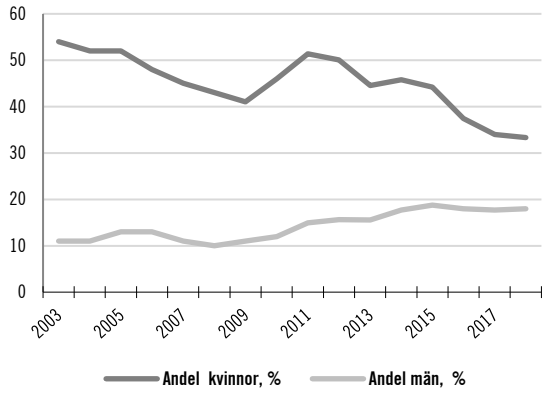

Källa: Pensionsmyndigheten och SCB.
Anm.: Garantipension kan betalas ut fr.o.m. 65 års ålder. Därmed visas i diagrammet andelen i en kohort som har nybeviljats garantipension vid 65 års ålder.

Ensamstående får garantipension i större utsträckning än sammanboende

En större andel ensamstående än sammanboende får garantipension. Detta gäller för både kvinnor och män.

Även om andelen kvinnor som har garantipension minskar så får fortfarande en stor del av kvinnorna garantipension, oavsett civilstånd. Av tabell 2.5 framgår att en något större andel ensamstående än sammanboende kvinnor får garantipension, både bland yngre och äldre pensionärer. Även bland män är det vanligare att ensamstående får garantipension men skillnaden mellan ensamstående och sammanboende män är större än skillnaden mellan ensamstående och sammanboende kvinnor. En tänkbar förklaring till detta är att ensamstående män kan ha haft en sämre

förankring på arbetsmarknaden alternativt lägre löner än sammanboende män.

Tabell 2.5 Andel ensamstående och sammanboende med garantipension i åldersgrupperna 65 75 år och 76 99 år

Procent

	Ensamstående		Sammanboende	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
66–75 år	37	20	31	7
76–99 år	52	16	50	8

Källa: Socialdepartementets beräkningar i STAR 2017.

Bostadstillägget betalas ut till en begränsad andel av pensionärerna, men har stor betydelse för dem med små marginaler

Bostadstillägg till pensionärer är en skattefri inkomstprövad förmån som syftar till att ge pensionärer med små inkomster ekonomiska möjligheter att ha en god bostad. Utifrån det syftet är det standarden efter det att hyran är betald som är relevant att följa för personer med bostadstillägg. Pensionärer med höga hyror har normalt sett de lägsta marginalerna när hyran är betald. Genomsnittsåldern för en mottagare av bostadstillägg är ca 80 år och detta är en grupp som av olika anledningar kan ha svårt att byta boende.

Bostadstillägget är inkomstprövat mot hushållets samtliga inkomster och mot förmögenhet. Det är därför en förmån som når de pensionärshushåll som har de minsta ekonomiska marginalerna när bostadskostnaden är betald. Inkomstprövningen innebär också att det är många uppgifter som ligger till grund för beräkningen. Därtill viktas inkomsterna och förmögenheten i olika grad i beräkningen, vilket kan göra det svårt för den enskilda pensionären att förstå, kontrollera och bedöma om denna är berättigad till förmånen. Det finns sannolikt ett visst mörkertal med pensionärer som är berättigade till förmånen, men som av olika anledningar inte ansöker om den.

Bostadstillägg kan betalas ut med som mest 5 560 kronor per månad och hushåll. I det beloppet ingår ett tillägg på 340 kronor som inte är knutet till bostadskostnaden. Genom utformningen med ett tilläggsbelopp har ca 10 procent av hushållen som får förmånen ett bostadstillägg som är högre än bostadskostnaden.

De genomsnittliga belopp som betalades ut 2018 var 2 600 kronor per månad för kvinnor och 2 400 kronor per månad för män. Det är en ökning med 200 kronor jämfört med 2017 för både kvinnor och män. Att medelbeloppen är högre för kvinnor än för män beror på att kvinnor har lägre inkomster.

Av diagram 2.3 framgår att 19 procent av de kvinnliga ålderspensionärerna fick bostadstillägg 2018. Motsvarande andel bland männen var 7 procent. Av dem som får bostadstillägg får ca 70 procent även garantipension. Andelen män med bostadstillägg har legat relativt konstant sedan 2003. Andelen kvinnor med bostadstillägg minskade däremot kraftigt mellan 2003–2010. Därefter avstannade minskningen. Det beror till stor del på att inkomstpensionssystemet gick in i en balanseringsperiod 2010 vilket sänkte inkomstpensionerna.

Diagram 2.3 Andel av pensionärerna som får bostadstillägg

Procent

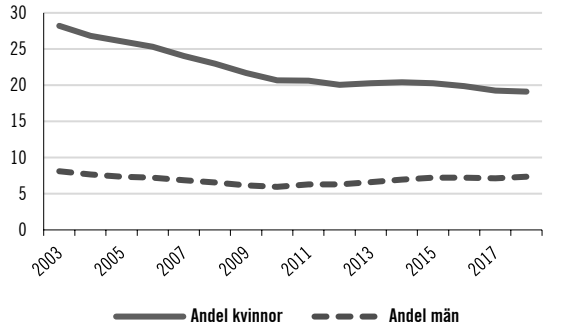

Källa: Pensionsmyndigheten.

Bostadstillägget prövas mot hushållets inkomster och förmögenhet och därför är det ovanligare att sammanboende får bostadstillägg. Omkring 90 procent av dem som får bostadstillägg är ensamstående. Kvinnor lever i genomsnitt längre än män och det finns därför fler ensamstående kvinnor. Att kvinnor dominerar bland dem som får bostadstillägg beror alltså dels på att de lever längre och därmed i större utsträckning är ensamstående, dels på att de ofta har en lägre pension än vad män har.

Andelen med bostadskostnad över taket ökar

Bostadskostnadstaket i bostadstillägget, dvs. gränsen för den högsta bostadskostnad som berättigar till ersättning, är inte indexerat. Bostadskostnadstaket höjdes senast i januari 2018 vilket ledde till att andelen med en bostadskostnad över taket, bland dem som har bostadstillägg, minskade kraftigt mellan 2017 och 2018,

från 54 procent till 34 procent. Av diagram 2.4 framgår att 37 procent av dem med bostadstillägg hade en nettobostadskostnad över taket i mars 2019 och att andelen därmed återigen ökar.

Diagram 2.4 Utvecklingen av andelen som får bostadstillägg och har en bostadskostnad över taket

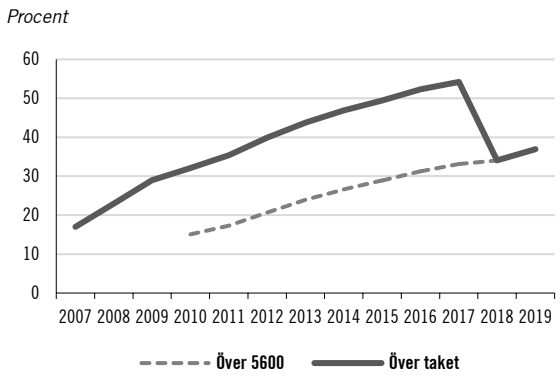

Källa: Pensionsmyndigheten.
Anm.: Linjen ”Över 5 600” avser bostadskostnad per månad.

Sett endast till utrikes födda ålderspensionärer är det ca 8 procent som får äldreförsörjningsstöd. Av dem som fick äldreförsörjningsstöd i mars 2019 var 5 procent födda i Sverige.

Diagram 2.5 Utveckling av antal kvinnor och män med äldreförsörjningsstöd

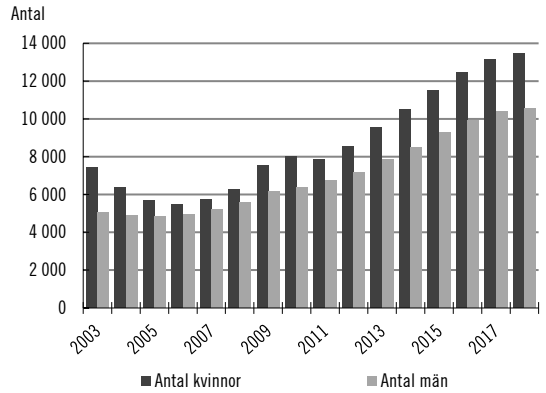

Källa: Pensionsmyndigheten

Antalet med äldreförsörjningsstöd ökar, men få har det

Äldreförsörjningsstödet är det yttersta grundskyddet för personer som har fyllt 65 år. Stödet är helt inkomstprövat och garanterar alla som har fyllt 65 år och bor i Sverige en skälig levnadsnivå. Äldreförsörjningsstödet är skattefritt och består dels av ersättning som ska garantera en viss skälig levnadsnivå, dels av ersättning för en skälig bostadskostnad. Den skäliga levnadsnivån är kopplad till prisutvecklingen. Den skäliga levnadsnivån är för en ogift person 5 634 kronor per månad 2018 (4 590 kronor per månad för en gift person) när en skälig bostadskostnad är betald. Det beloppet är lägre än nivån för hel garantipension efter skatt. Medelbeloppen för äldreförsörjningsstöd minskade mellan 2003 och 2010 men har sedan dess ökat något varje år. Medelbeloppen uppgick 2018 till ca 3 900 kronor per månad för kvinnor och ca 3 000 kronor per månad för män, vilket är samma nivåer som medelbeloppen för 2017.

De som får äldreförsörjningsstöd är de som inte får del av fullt grundskydd i form av garantipension och bostadstillägg. Det är främst personer som inte bott 40 år i Sverige, vilket krävs för att få hel garantipension, och vars hushåll inte har tillräcklig annan inkomst. Det är därför relativt få som får äldreförsörjningsstöd, omkring 13 500 kvinnor och knappt 10 600 män 2018, vilket är 1 procent av samtliga ålderspensionärer.

Som framgår av diagram 2.5 har antalet kvinnor och män som får äldreförsörjningsstöd ökat något för varje år sedan 2006. Det beror på att andelen är högre bland yngre generationer, vilket delvis beror på att reglerna för rätt till hel folkpension (senare ersatt av garantipension) förändrades på 1990-talet. För dem som är födda 1937 eller tidigare kunde hel garantipension beviljas redan efter 10 års bosättning i Sverige, och den äldre gruppen pensionärer har därför i mindre utsträckning behov av äldreförsörjningsstöd. De som är födda 1938 eller senare har behövt 40 års bosättningstid i Sverige för att ha rätt till hel garantipension, vilket innebär att andelen pensionärer med äldreförsörjningsstöd i den gruppen blir större. De olika regelverken för garantipension kommer att påverka utvecklingen av andelen med äldreförsörjningsstöd till dess att alla har garantipension enligt de bestämmelser som gäller för personer födda 1938 eller senare.

Ett annat skäl till ökningen av antalet personer med äldreförsörjningsstöd är att antalet personer som får uppehållstillstånd av skyddsskäl eller som anhöriga har ökat. Många av de personer som har fått uppehållstillstånd i Sverige av dessa skäl har inte tjänat in tillräcklig inkomstpension och har heller inte bott i Sverige tillräckligt länge för att ha rätt till hel garantipension. Antalet personer som har behov av äldreförsörjningsstöd förväntas öka även av det skälet under de kommande åren.

Att antalet personer med äldreförsörjningsstöd och kostnaden för förmånen ökar är således

inte ett tecken på att äldre generellt får det sämre, utan beror på att allt fler personer över 65 års ålder inte helt omfattas av garantipension och bostadstillägg.

Pensionärernas disponibla inkomster har ökat till följd av skattesänkningar

Diagram 2.6 visar hur den allmänna ålderspensionen efter skatt har utvecklats under åren 2009–2010 för fyra olika typfall över 65 år (alla ogifta). Typfallen utgörs av en pensionär med enbart garantipension, en kvinna med medelpension, en man med medelpension samt en pensionär med hög allmän ålderspension.[1]

Samtliga fyra typfall har fått högre inkomst efter skatt under perioden, vilket främst beror på de skattesänkningar för personer över 65 år som har gjorts under de senaste åren. Inkomstökningen är som störst för pensionärer med enbart garantipension, dvs. pensionärer med de lägsta inkomsterna. Deras disponibla inkomst har sedan 2009 ökat med drygt 10 procent, dock från en låg nivå. Garantipensionen är värdesäkrad och följer prisutvecklingen genom prisbasbeloppet. Den 1 januari 2020 höjs prisbasbeloppet med 800 kronor, vilket leder till att garantipensionen ökar med 1,7 procent.

Diagram 2.6 Typfall allmän pension efter skatt, 2019 års priser

Kronor per månad

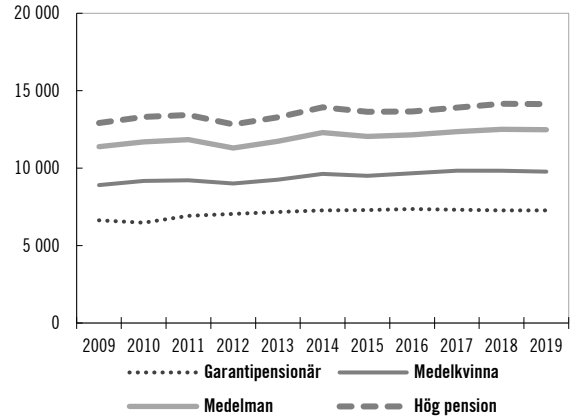

Källa: Pensionsmyndigheten (typfallsmodellen) samt egna beräkningar.

Pensionärer med inkomstgrundad pension fick fram till 2009 successivt högre pensioner. Som en följd av balanseringen sänktes inkomstpensionerna 2010, 2011 och 2014.[2] Sänkningarna av inkomstpensionerna motverkades till viss del med skattesänkningar. Typfallen betalar mellan 900 och 1 400 kronor mindre i skatt per månad 2019 än de gjorde 2009.[3] De senaste åren har dessutom indexeringen av inkomstpensionerna varit positiv. Balanseringen upphörde 2018 och inkomstpensionen räknas nu åter upp med inkomstindex.

Utöver allmän ålderspension har de allra flesta pensionärer andra inkomster, främst tjänstepension men även kapitalinkomster och arbetsinkomster. Diagram 2.6 visar därför inte hela bilden och utvecklingen av pensionärernas inkomster. Om alla inkomster inkluderades skulle skillnaden mellan de olika typfallen vara större. Det beror på att personer med högre allmän inkomstpension som regel har högre övriga inkomster, främst tjänstepension.

Målkonflikten mellan ett starkt grundskydd och drivkrafter till arbete

Det finns starka fördelningspolitiska skäl för ett grundskydd i ett allmänt pensionssystem och det är en förutsättning för att minska risken för ekonomisk utsatthet bland äldre. Samtidigt ska grundskyddet vara just en grund och i möjligaste mån ska det löna sig att arbeta även för personer med låga inkomster. Om grundskyddet ger höga ersättningsnivåer blir drivkrafterna till arbete sämre. Det finns med andra ord en målkonflikt mellan ett högt grundskydd och ett system som ger goda drivkrafter till arbete. Nivån på grundskyddet är en avvägning mellan dessa två mål. Avvägningen leder till att skillnaden i nettoutfall, i vissa fall, inte är så stor för personer med olika mycket intjänad pension

Diagram 2.7 visar utvecklingen av samtliga pensioner, dvs. den allmänna ålderspensionen, tjänstepension och privat pension före skatt (för samma typfall som i diagram 2.6). Skillnaden mellan dem med lägst och högst pension är

[1] Typfallen avser ensamstående kvinnor och män som gick i pension 2009 vid 65 års ålder. Diagrammet visar hur dessa individers pension har utvecklats under en tioårsperiod till följd av indexeringar, ändrade regler m.m.

[2] För mer information om balanseringen se Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.

[3] Beräkningarna baseras på genomsnittlig kommunalskattesats exklusive kyrkoavgift för respektive år.

19 800 kronor före skatt 2019. I diagrammet framkommer också tydligt gapet mellan kvinnors och mäns pensioner.

Diagram 2.7 Typfall total pension före skatt, 2019 års priser

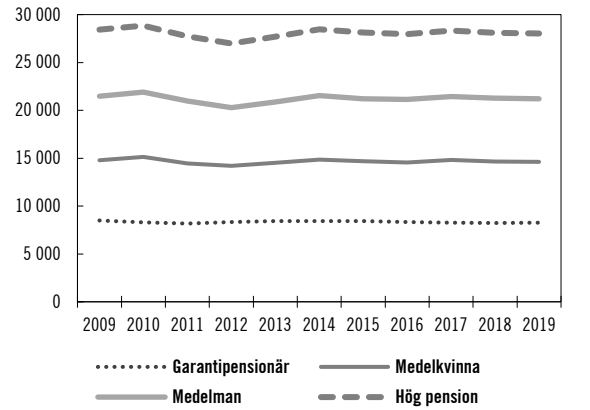

Källa: Pensionsmyndigheten (typfallsmodellen) samt egna beräkningar.

Diagram 2.8 visar samma typfall som tidigare, men för pension efter skatt och med bostadstillägg.[4] Först och främst har skatten en utjämnande effekt mellan olika inkomstnivåer. Typfallet med hög pension betalar mer i skatt än typfallen med lägre inkomster. Skillnaden i total pension minskar därför från 19 800 kronor före skatt till 13 700 kronor efter skatt.

Förutom skattens utjämnande effekt kommer typfallens inkomster också närmare varandra till följd av bostadstillägget. Som framgår av diagrammet sammanfaller linjen för en person med enbart garantipension i princip med linjen för kvinnan med medelpension. Båda typfallen har så låg pension att de kan ha rätt till bostadstillägg. Sammantaget lyfter alltså grundskyddet garantipensionären till samma inkomstnivå som en kvinna med medelpension, under förutsättning att garantipensionären har bostadstillägg (vilken ungefär 34 procent av dem med garantipension har).

Det är tydligt att grundskyddets utformning gör att skillnaden i total pension efter skatt (och grundskydd) är relativt låg mellan dem med de lägsta pensionerna och mellan dem med medelpensioner. Skillnaden i pension mellan typfallen med högst och lägst inkomst är 19 800 kronor före skatt men minskar till 7 000 kronor efter skatt och bostadstillägg.

Diagram 2.8 Typfall total pension efter skatt och med bostadstillägg, 2019 års priser

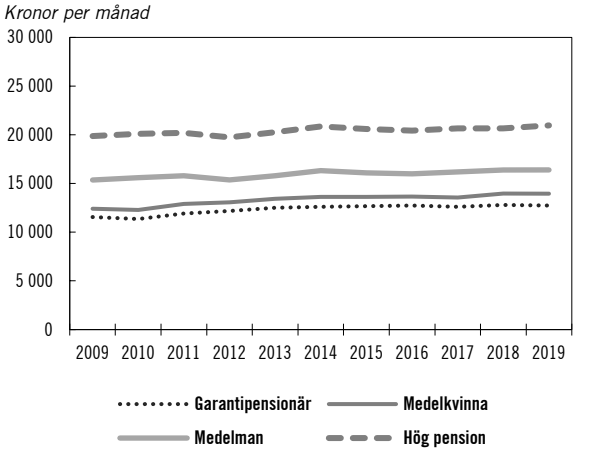

Källa: Pensionsmyndigheten (typfallsmodellen) samt egna beräkningar.

Grundskyddet minskar skillnaden i allmän pension mellan kvinnor och män

Gapet inom den allmänna inkomstgrundade pensionen var 28 procent 2017, dvs. män hade i genomsnitt 28 procent högre inkomstgrundad pension än kvinnor. Det är en minskning med 2 procentenheter jämfört med 2016, då gapet uppgick till 30 procent. När grundskyddets olika förmåner (inklusive änkepension) läggs till en i taget minskar gapet successivt, vilket framgår av tabell 2.6. Gapet halveras i det närmaste genom grundskyddet tillsammans med änkepensionen. Det är således tydligt att grundskyddet har stor betydelse för att jämna ut skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner.

Tabell 2.6 Pensionsgapet 2017 mellan kvinnor och män för personer äldre än 65 år

Procent

Inkomstslag	Gap
Inkomstgrundad allmän pension	28
+ Garantipension	24
+ Änkepension	18
+ Bostadstillägg	16

Källa: Socialdepartementets beräkningar i STAR 2017

[4] Beräkningarna baseras på den genomsnittliga bostadskostnaden för personer 65 år och äldre 2017. Boendekostnaden räknas om med boendekostnadsindex till aktuellt redovisningsår.

Materiell och ekonomisk standard bland pensionärer

Grundskyddet ska bidra till att upprätthålla en rimlig levnadsstandard för pensionärer. När grundskyddets funktion analyseras är det därför viktigt att se hur det påverkar den ekonomiska standarden för pensionärer. Fattigdom brukar beskrivas som avsaknad av resurser som medför att personer inte har den levnadsnivå som anses vara allmänt accepterad i samhället. Men faktum är att det saknas givna kriterier för när en person ska betraktas som fattig. Beroende på vilket mått som används blir också analysen och utvecklingen över tid olika. De olika måtten har olika för- och nackdelar och för att få en så fullständig och rättvisande bild som möjligt bör därför flera olika mått användas i analysen.

Andelen pensionärer med låg materiell standard är fortsatt låg

Ett sätt att mäta fattigdom är att mäta andelen med låg materiell standard. För att räknas som fattig enligt det måttet ska man inte ha råd med minst tre av nio nödvändiga varor eller tjänster.[5]

Av diagram 2.9 framgår att andelen med låg materiell standard mätt på detta sätt bland svenska pensionärer är låg. År 2017 räknades 1,9 procent av kvinnorna och 1,2 procent av männen som är 65 år och äldre i Sverige ha en låg materiell standard. Det motsvarar ca 21 000 kvinnor och 11 000 män. Nivån har varit tämligen konstant under mätperioden, 2006–2017. Jämfört med övriga EU-länder är andelen kvinnor och män med låg materiell standard mycket låg i Sverige, och nivåskillnaden mellan kvinnor och män är liten. I EU-28[6] är det en betydligt större andel bland kvinnorna än bland männen som har en låg materiell standard.

Diagram 2.9 Andelen kvinnor och män med låg materiell standard i Sverige och EU 28

Procent

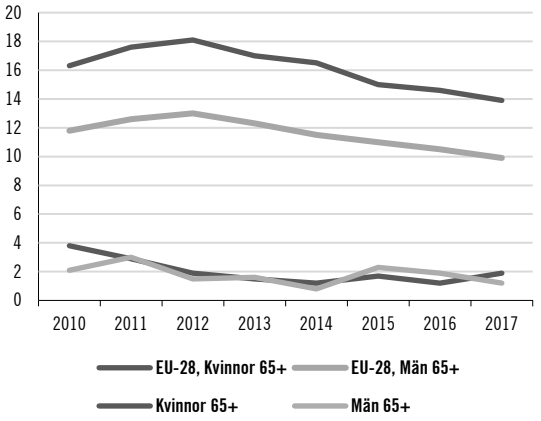

Källa: Eurostat, EU-SILC

Den låga relativa ekonomiska standarden är högre och varierar över tid och mellan kvinnor och män

Om man i stället tittar på andelen med låg relativ ekonomisk standard, dvs. hur den ekonomiska standarden bland pensionärer förhåller sig till den ekonomiska standarden för befolkningen i stort, förändras bilden. Andelen med låg relativ ekonomisk standard[7] är ett internationellt vedertaget mått som mäts som andelen pensionärer som har en ekonomisk standard som understiger 60 procent av medianen för hela befolkningen. Eftersom pensionärers situation relateras till hela befolkningen påverkas andelen med låg relativ ekonomisk standard också av utvecklingen för andra. Andelen pensionärer med låg relativ ekonomisk standard har ökat under de senaste tio åren. Av diagram 2.10 framgår att den största ökningen har skett bland ensamstående kvinnor. Att ökningen är som störst och att den också varierar mest i den gruppen beror på att en stor andel av de ensamstående kvinnorna har en ekonomisk standard som ligger mycket nära gränsen för låg relativ ekonomisk standard. Små förändringar kan därför leda till att många flyttas förbi gränsen. År 2019 hade omkring en tredjedel av de äldre ensamstående kvinnorna en ekonomisk standard som är 1 000 kronor per år

[5] Saknar möjlighet att betala hyra eller amorteringar/ränta på lån, tillräcklig värme i bostaden, en oväntad utgift, äta kött, fisk eller likvärdig måltid minst varannan dag, en veckas semester på annan ort, TV, telefon, tvättmaskin och bil. Måttet används inom EU.

[6] EU-28 refererar till EU:s 28 medlemsländer. Fram till 2013 hade 27 medlemsländer (EU-27).

[7] Med ekonomisk standard avses disponibel inkomst per konsumtionsenhet. För utförligare förklaring se bilagan Fördelningspolitisk redogörelse i den ekonomiska vårpropositionen.

över eller under denna gräns. Motsvarande för ensamstående män var knappt en fjärdedel. Den främsta förklaringen till nivåskiftet som syns 2007 är införandet av jobbskatteavdraget. Det medförde att medianen för ekonomisk standard i befolkningen ökade och därmed var det också fler främst i gruppen ensamstående kvinnor 65 år eller äldre som hamnade under gränsen för låg relativ ekonomisk standard. Att andelen ökat sedan 2007 kan främst förklaras av kraftiga reallöneökningar i kombination med låg inflation och ytterligare jobbskatteavdrag. Höjningen av bostadskostnadstaket i bostadstillägget innebär att andelen ensamstående kvinnor och män med låg relativ ekonomisk standard bör ha minskat under 2018. Den förväntande ökningen under 2019 beror sannolikt på fortsatta reallöneökningar samt utökningen av jobbskatteavdraget.

Diagram 2.10 Andelen kvinnor och män med låg relativ ekonomisk standard bland dem över 65 år, prognos 2018 2019

Procent

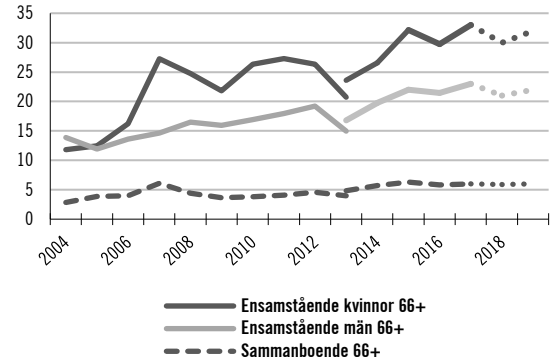

Källa: Socialdepartementets beräkningar i HEK-2013, STAR 2013–2017.
Anm.: Låg relativ ekonomisk standard mäts som andelen personer som har en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är mindre än 60 procent av medianinkomsten för samtliga i befolkningen.
År 2013 upphörde enkätundersökningen HEK, för åren 2013–2017 redovisas därför beräkningar baserat på STAR-urvalet, därav tidsseriebrottet 2013.

Störst andel med låg relativ ekonomisk standard bland kvinnor, ensamstående och utrikes födda

Andelen män och kvinnor med låg relativ ekonomisk standard bland dem över 65 år är 15 procent (prognos för 2019). Sett till alla pensionärer är det vissa grupper med en större andel med låg relativ ekonomisk standard jämfört med andra grupper. I gruppen ensamstående pensionärer återfinns den största andelen med låg relativ ekonomisk standard (se t.ex. diagram 2.10). I gruppen äldre pensionärer finns en större andel med låg relativ ekonomisk standard än bland yngre pensionärer och det är en större andel kvinnor med låg relativ ekonomisk standard än män i de båda grupperna (se de mörkgrå staplarna i diagram 2.11). Eftersom kvinnor i genomsnitt lever längre än män är också en stor andel äldre kvinnor ensamstående, vilket sammantaget ger kvinnor en större andel med låg relativ ekonomisk standard.

Fyrtio procent av alla pensionärer är ensamstående och två tredjedelar av de ensamstående är kvinnor. Eftersom andelen ensamstående pensionärer ökar med stigande ålder är det en av huvudorsakerna till att andelen med låg relativ ekonomisk standard är högre i åldersgruppen över 75 år. I åldersgruppen 65–74 år är andelen med låg relativ ekonomisk standard däremot lägre än i åldersgruppen 0–65 år. Det är också en större andel utrikes födda kvinnor och män över 65 år (34 respektive 28 procent) som har en låg ekonomisk standard jämfört med inrikes födda kvinnor och män (16 respektive 8 procent).

Pensionen och dess nivå är en spegling av vad en individ har tjänat in under förvärvslivet. För den som har varit heltidsarbetande under hela sin förvärvsaktiva tid blir den inkomstgrundade pensionen normalt sett tillräckligt hög för att inte ligga under gränsen för låg relativ ekonomisk standard. De som ligger under denna gräns har som regel ett arbetsliv bakom sig som innehåller deltidsarbete eller avbrott eller som är kortare än normalt. För äldre kvinnor beror det på att kvinnor tidigare förvärvsarbetade i lägre grad, både jämfört med kvinnor i dag och jämfört med män. För utrikes födda kvinnor och män är det en lägre andel i förhållande till inrikes födda som har ett helt arbetsliv med intjänande i Sverige bakom sig till följd av att man har invandrat senare i livet.

Andelen kvinnor och män med låg relativ ekonomisk standard är högre i Sverige än i EU, sett till personer över 75 år

Sverige har en något högre andel pensionärer med relativt sett låg ekonomisk standard jämfört med EU-genomsnittet[8]. Av diagram 2.11 framgår att det finns en högre andel kvinnor över 75 år i Sverige med låg relativ ekonomisk standard,

[8] Genomsnittet för EU:s 28 medlemsländer, benämns även som EU-28.

jämfört med genomsnittet för motsvarande grupp i EU. Även i gruppen män över 75 år är andelen högre i Sverige jämfört med EU-genomsnittet. I åldersgruppen 65–74 år har Sverige en lägre andel personer med låg relativ ekonomisk standard jämfört med EU-genomsnittet, både för kvinnor och män.

Diagram 2.11 Andelen kvinnor och män med låg relativ ekonomisk standard bland de 65 år och äldre, Sverige i förhållande till EU 28, 2017

Procent

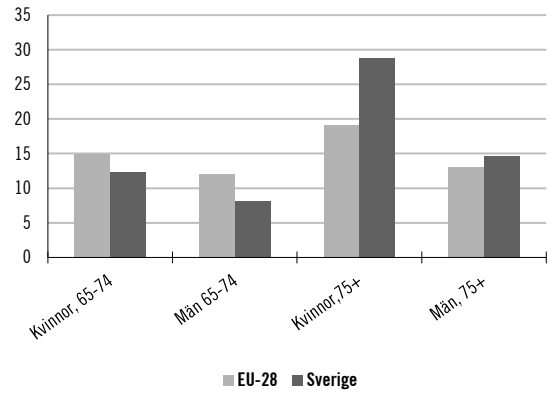

Källa: Eurostat, EU-SILC
Anm.: Andel med låg relativ ekonomisk standard mäts som andelen personer som har en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är mindre än 60 procent av medianinkomsten för samtliga i befolkningen.

Grundskyddets betydelse för dem med låg relativ ekonomisk standard

Full garantipensionen ligger på en sådan nivå att den förutsätter att det finns antingen andra inkomster, som t.ex. kapitalinkomster eller ett kompletterande inkomstprövat bostadstillägg för att ge en rimlig ekonomisk standard. I diagram 2.12 visas hur den ekonomiska standarden har utvecklats 2003–2019 för en ensamstående pensionär dels med enbart garantipension, dels med garantipension och bostadstillägg baserat på en genomsnittlig bostadskostnad. Därtill visas hur gränsen för låg relativ ekonomisk standard har utvecklats under samma period. Av diagrammet framgår att en ensamstående person med enbart garantipension har en inkomst som ligger betydligt under gränsen för låg relativ ekonomisk standard. Om samma person har en genomsnittlig bostadskostnad och rätt till bostadstillägg förbättras den ekonomiska standarden, men den når i dag inte upp över gränsen för låg relativ ekonomisk standard. Snittbostadskostnaden för dem med bostadstillägg var i april 2019 ca 5 200 kronor vilket är lägre än det nya bostadskostnadstaket på 5 600 kronor, men högre än det tak på 5 000 kronor som gällde till och med 2017. Det medför att alla ensamstående kvinnor och män med en pension på garantipensionsnivå och maximalt bostadstillägg kommer att ligga nära gränsen för låg relativ ekonomisk standard. Pensionsgruppen, med företrädare för de partier som står bakom pensionsöverenskommelsen, har kommit överens om att grundskyddet behöver förstärkas. Regeringen har därför lämnat förslag om ett förbättrat grundskydd för pensionärer (prop. 2018/19:134 Förbättrat grundskydd för pensionärer). Förslaget innebär bl.a. en höjning av grundnivån i garantipension med ca 200 kronor per månad samt en höjning av bostadskostnadstaket till 7 000 kronor per månad.

Diagram 2.12 Ekonomisk standard relativt gränsen för låg relativ ekonomisk standard, typfall för ensamstående, 2003 2019

Kronor per månad

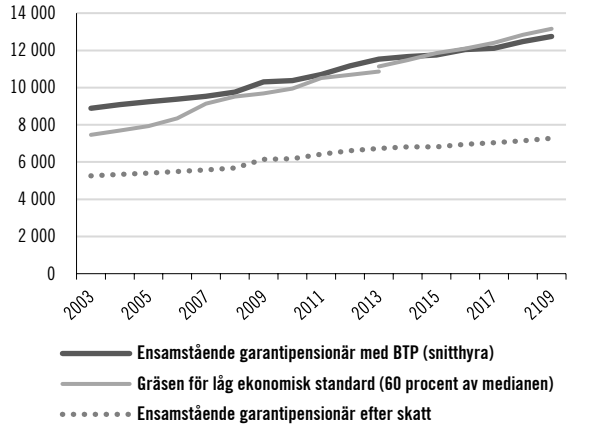

Källa: Pensionsmyndigheten och egna beräkningar.

Andelen med låg relativ ekonomisk standard är högst bland pensionärer med de lägsta inkomsterna, dvs. de som enbart har garantipension eller äldreförsörjningsstöd. Ca 74 procent av dessa har en låg relativ ekonomisk standard. Denna grupp är dock förhållandevis liten. Den utgör knappt 5 procent av kvinnorna och ca 2 procent av männen. Den antalsmässigt största gruppen med låg relativ ekonomisk standard är ensamstående kvinnor med en kombination av garanti- och inkomstpension, vilket framgår av diagram 2.13.

Diagram 2.13 Antal med låg relativ ekonomisk standard fördelat på pensionssammansättning, prognos 2019

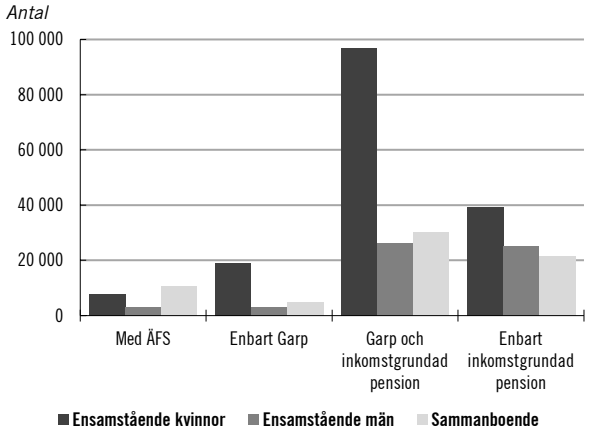

Källa: Socialdepartementets beräkningar STAR 2017.

Grundskyddet minskar andelen med låg relativ ekonomisk standard

Även om de flesta pensionärer i dag främst har inkomstgrundad pension är det samlade grundskyddet inom ålderspensionssystemet en viktig inkomstkälla för många över 65 års ålder och den bidrar också i hög grad till att minska andelen med låg relativ ekonomisk standard. I diagram 2.14 visas andelen med låg relativ ekonomisk standard med och utan grundskydd. För personer äldre än 65 år skulle andelen med låg relativ ekonomisk standard ha ökat från 15 till 22 procent utan grundskyddet. Utan grundskyddet skulle framför allt gruppen ensamstående kvinnor med låg relativ ekonomisk standard vara betydligt större.

Diagram 2.14 Andelen med låg relativ ekonomisk standard med respektive utan grundskydd, prognos 2019

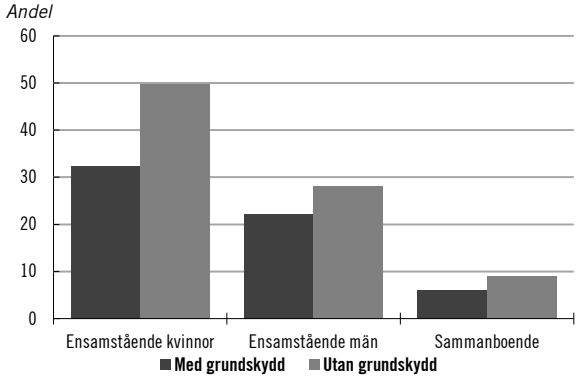

Källa: Socialdepartementets beräkningar STAR 2017.

2.4.3 Resultat – ersättning vid dödsfall

Avsnittet knyter an till målet ” Efterlevande make ska ges ett rimligt ekonomiskt stöd för att klara omställningen efter ett dödsfall”. Ersättning vid dödsfall omfattar anslaget 1:2 Efterlevandepensioner till vuxna. Inom anslaget finns omställningspension och änkepension. Båda förmånerna syftar till att ge ett skydd för efterlevande vid dödsfall. Förmånerna är emellertid olika utformade och speglar behovet för olika tidsåldrar och olika generationer.

Det finns även efterlevandepension till barn i form av barnpension och efterlevandestöd. Dessa förmåner redovisas under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn.

Änkepensionens syfte och omfattning

Änkepensionen lämnas endast till efterlevande kvinnor och är en livsvarig förmån (om inte änkan gifter om sig). Den speglar en tid då förvärvsmönstren för kvinnor och män i väsentlig grad var olika och kvinnor var ekonomiskt beroende av sina män. Det finns visserligen alltjämt skillnader i livsmönster mellan könen, men det har skett stora förändringar vilket har motiverat en övergång till en könsneutral och tidsbegränsad omställningspension.

Änkepension betalas ut till efterlevande kvinnor. Vilka bestämmelser som ska tillämpas är bl.a. beroende av änkans ålder och tidpunkten för giftermålet. Änkepensionen avskaffades den 1 januari 1990, men kan genom långtgående övergångsregler fortfarande beviljas.

Omställningspensionens syfte och omfattning

Omställningspension är just en omställningsförsäkring som är tidsbestämd för att under tiden omedelbart efter ett dödsfall ge den efterlevande maken ekonomiskt stöd för att underlätta omställningen från två inkomster till en. Sammantaget kan det sägas att änkepensionen är bakåtblickande medan omställningspensionen speglar nutid och framtid. En stor skillnad är dessutom att det stora flertalet med änkepension är över 65 år medan omställningspensionen enbart betalas ut till kvinnor och män under 65 år. Omställningspension betalas normalt ut till efterlevande kvinnor och män under en period på 12 månader, dock längst fram till dess att den efterlevande fyller 65 år. Om den efterlevande har vårdnaden om barn som är under 12 år kan förlängd omställningspension betalas ut till dess att det yngsta barnet har fyllt 12 år. Har barnet fyllt

12 år men inte 18 år får man förlängd omställningspension under tolv månader. På liknande sätt som med ålderspensionen, fungerar garantipension som en utfyllnad till den inkomstgrundade omställningspensionen om den är låg eller saknas.

Änkepensionen är fortfarande den dominerande efterlevandepensionen

Som framgår av tabell 2.7 är änkepensionen den dominerande delen av efterlevandepensionerna trots att den är under avveckling. Det förklaras i hög grad av att omställningspension ofta betalas ut under endast ett år, medan änkepension i de flesta fall är livsvarig.

Även om betydligt färre får omställningspension än änkepension är beloppen för omställningspension i genomsnitt högre.

Tabell 2.7 Översiktstabell 2018. Antal personer, årsutgifter och medelbelopp. Änkepension och omställningspension

	Antal		Utgifter, mkr		Medelbelopp per månad	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Änkepension	241 616		9 953		3 433	
Omställningspension	4 447	1 767	415	165	7 777	7 771

Källa: Pensionsmyndigheten.
Anm.: Omställningspension inklusive förlängd omställningspension.
Anm.: Änkepension och omställningspension inklusive garantipensioner till dessa förmåner.

Om man jämför den ekonomiska standarden för sammanboende kvinnor, kvinnor med änkepension samt ensamstående kvinnor som inte har efterlevandepension går det att se att de sammanboende kvinnorna har den högsta ekonomiska standarden (diagram 2.15). Kvinnor med änkepension har högre ekonomisk standard än övriga ensamstående kvinnor i åldrarna 55–64 år. Det omvända gäller i åldersgruppen 65–100 år, även om skillnaden är relativt liten. Att betydelsen av änkepensionen minskar beror delvis på att garantipensionsdelen av änkepensionen inte betalas ut efter 65 år och på att den inkomstrelaterade änkepensionen för kvinnor födda 1930 eller senare samordnas med kvinnans ålderspension i form av tilläggs- och inkomstpension. En ytterligare förklaring är att kvinnor som får änkepension i genomsnitt är äldre än övriga ensamstående kvinnor. Eftersom inkomsterna är lägre för äldre så blir genomsnittsinkomsten för änkor lägre.

Diagram 2.15 Genomsnittlig ekonomisk standard för änkor jämfört med övriga kvinnor, 2017

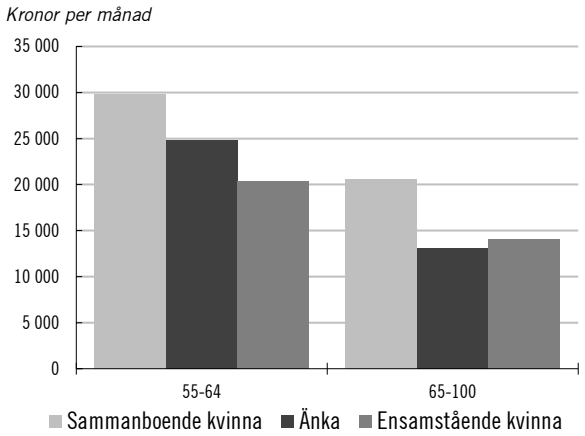

Källa: Socialdepartementets beräkningar STAR 2017.

Det totala inkomstgapet mellan kvinnor och män äldre än 65 år är 28 procent. Utan änkepensionen skulle gapet vara drygt två procentenheter större. Änkepensionen bidrar alltså till att minska inkomstgapet mellan kvinnor och män.

Utfasningen av änkepensionen innebär bl.a. att kvinnor födda 1945 eller senare har betydligt mindre generösa regler och därför i mindre utsträckning får änkepension, se diagram 2.16.

Diagram 2.16 Andel med änkepension bland änkor födda 1944 och 1945

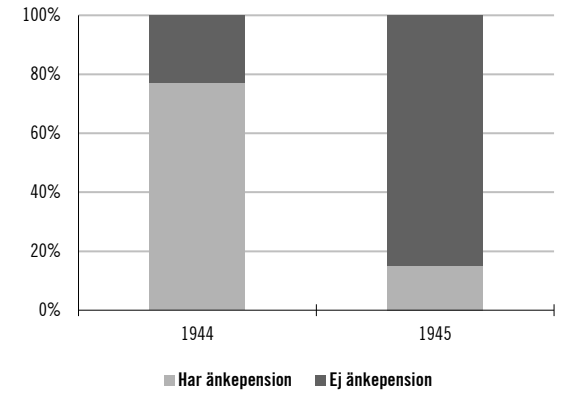

Källa: Pensionsmyndigheten.

Bland kvinnor födda 1944 får 77 procent änkepension, medan det för den ett år yngre årskullen född 1945 endast är 15 procent. Skillnaden beror på att för kvinnor födda 1944 och tidigare görs beräkningen på den pension som mannen hade tjänat in vid dödsfallet. För yngre kvinnor baseras beräkningen på mannens intjänande t.o.m. 1989. En del av den lägre änkepensionen för kvinnor födda 1945 och senare har fyllts upp av garantipension.

Änkepensionen reducerar skillnaderna mellan kvinnors och mäns pensioner, 2017 hade kvinnor före skatt i snitt 2 260 kronor lägre allmän pension än män. Utan änkepension hade skillnaden varit 750 kronor större. Till följd av utfasningen förväntas änkepensionens bidrag för att minska inkomstgapet mellan könen successivt minska. Den effekten begränsas dock av att kvinnor med låga inkomster, som i framtiden inte kommer att kunna få änkepension, i stor utsträckning i stället kommer att kunna få grundskydd i form av garantipension till ålderspension och bostadstillägg. Detta har belysts i Pensionsgruppens projekt om jämställda pensioner (Jämställda pensioner? Ds 2016:19).

Diagram 2.17 Den ekonomiska standarden för kvinnor respektive män med omställningspension jämfört med den ekonomiska standarden för sammanboende och övriga ensamstående 2017, 58 64 år.

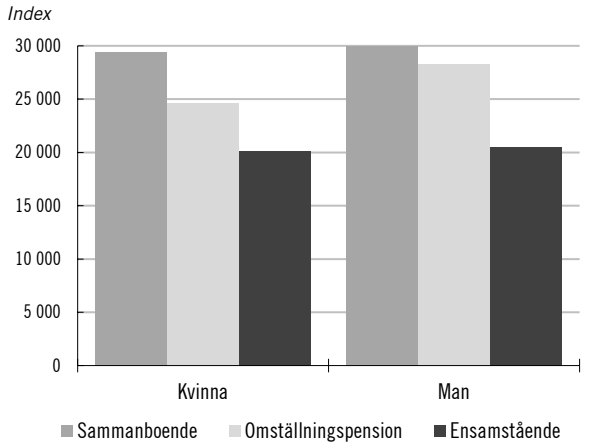

Källa: Socialdepartementets beräkningar i STAR 2017.

Omställningspensionen höjer den ekonomiska standarden för ensamstående kvinnor och män

Kvinnor med omställningspension hade 2017 en ekonomisk standard som var omkring 23 procent högre än standarden för övriga ensamstående kvinnor, motsvarande skillnad för männen var 38 procent. Det innebär att även om sammanboende har högre ekonomisk standard än ensamstående så bidrar omställningspensionen till att minska skillnaderna. Eftersom det är så få efterlevande i yngre åldrar är beräkningarna gjorda för åldersgruppen 58–64 år. Av diagram 2.17 framgår att kvinnor och män med omställningspension har en ekonomisk standard närmare sammanboende än övriga ensamstående. Notera att gruppen även kan ha andra efterlevandepensioner som kan påverka den ekonomiska standarden, t.ex. efterlevandepensioner från tjänstepensionen.

2.4.4 Resultat – Pensionsmyndighetens administration

Målet för administrationen av ålderspensionssystemet är att verksamheten ska bedrivas kostnadseffektivt och till nytta för pensionärer och pensionssparare. De centrala indikatorerna för att följa upp målet är kvalitet i beslut[9], kostnader för handläggningen och rätt beslut i rätt tid.

Godtagbart resultat på de flesta områden, men stora problem inom bostadstilläggshandläggningen och i kundservice

Den övervägande delen av Pensionsmyndighetens ärendehantering uppvisar goda resultat med korta handläggningstider och godtagbar kvalitet i besluten. Särskilt väl fungerar handläggningen av ålderspensionen där automatiseringsgraden är hög, handläggningstiderna korta och det är godtagbar kvalitet i besluten. När pensionen ska samordnas med andra länder är handläggningen dock mer utredningskrävande vilket gör att handläggningstiderna blir längre. Handläggningstiderna för dessa ärenden har ökat under 2018.

[9]Med kvalitet i beslut avses rättslig kvalitet. Bedömningen görs utifrån kriterierna enkelhet, formellt riktigt och materiellt riktigt. Med kriteriet enkelhet menas att myndigheten har använt ett tydligt och enkelt språk i beslut och kommuniceringsunderlag, samt att agerande gentemot pensionärerna eller pensionsspararna varit tydligt. Formellt riktigt innebär att myndigheten uppfyllt utrednings-, kommunicerings- och motiveringsskyldigheten i besluten. Med materiellt riktigt menas att beslutet är rätt utifrån gällande lagstiftning.

Resultaten inom handläggningen av bostadstillägg är dock bristfälliga. Handläggningstiderna och antal pågående ärenden har ökat kraftigt. Kvaliteten i handläggningen bedöms som otillräcklig. Pensionsmyndigheten har under 2018 genomfört insatser för att effektivisera handläggningsprocessen, vilket har resulterat i att produktiviteten har ökat något jämfört med 2017. Under 2018 har dock inflödet av bostadstilläggsärenden överstigit föregående års inflöde med mer än 20 000 ärenden, vilket har medfört att handläggningstiderna har ökat trots en effektiviserad handläggningsprocess. Handläggningen av bostadstillägg har en låg automatiseringsgrad i förhållande till andra förmåner. Handläggarna har behov av informationsinhämtning från andra myndigheter och aktörer. För att förbättra resultaten påbörjade myndigheten 2017 arbetet med att utveckla ett nytt systemstöd för handläggning av bostadstillägg, med bättre funktionalitet för förändringar under utbetalningstiden och högre automatiseringsgrad. Överföring av handläggningen till det nya systemstödet påbörjas hösten 2019. Under året har dock delleveranser kopplat till det nya systemstödet skett som effektiviserat handläggningsprocessen, exempelvis utökade funktioner för personer som vill ansöka om bostadstillägg via webben och möjlighet för anhörig att ansöka om bostadstillägg. Pensionsmyndigheten har arbetat för att förbättra och uppmuntra möjligheten att ansöka digitalt om pension, eller pensionsrelaterade förmåner. Arbetet har gett gott resultat och antalet digitala ansökningar via webben har ökat, bland annat har digitala bostadstilläggsansökningar ökat från 13 procent i januari 2018 till 22 procent i december 2018.

Resultatet i kundservice har försämrats ytterligare under 2018. Det beror bland annat på ett ökat inflöde av samtal där flera av samtalen är en konsekvens av de långa handläggningstiderna för bostadstillägg.

Pensionsmyndighetens totala kostnader för administrationen har fortsatt att öka under 2018. Ökningen beror på satsningar inom it-system som möjliggjort automatiseringar, mer resurser än tidigare år har lagts på informationsuppdraget och det konsumentstärkande uppdraget, merkostnader i samband med händelserna på premiepensionens fondtorg samt genomförandet av nya regler kring fondavtal med fondförvaltare.

Pensionsmyndigheten bedriver sedan 2013 ett jämställdhetsarbete inom ramen för regeringens satsning för jämställdhetsintegrering av myndigheter. Arbetet har bland annat resulterat i uppföljningar som tidigare år visat att det inte finns indikationer på att ärenden för kvinnor och män behandlas olika. Uppföljningarna under 2018 visar dock en avvikelse från tidigare mönster, för bostadstillägg är handläggningstiderna och utbetalningsprecisionen för kvinnors ärenden nu väsentligt sämre än för männens ärenden. Orsaken till skillnaden mellan könen är inte klarlagd.

2.4.5 Resultat – pensionärers och pensionssparares kunskap om den framtida pensionen

En central uppgift för Pensionsmyndigheten är att verka för att samtliga pensionssparare och pensionärer, såväl kvinnor som män, ska få en samlad bild av hela sin pension.

Målen ”Informationsgivningen ska ge pensionsspararna goda möjligheter att bedöma sin samlade framtida pension och vad som påverkar den” och ”Kunskapen om livsinkomstens betydelse för den framtida pensionen ska öka för kvinnor och män” följs upp genom statistik från prognostjänsten minPension.se och genom en årlig enkätundersökning som Pensionsmyndighetens genomför.

Antalet användare av prognostjänsten minPension.se ökade kraftigt under 2018…

De indikatorer som används för att följa upp målet ”Informationsgivningen ska ge pensionsspararna goda möjligheter att bedöma sin samlade framtida pension och vad som påverkar den” är i vilken omfattning pensionsspararna vet hur de kan göra en prognos för sin framtida pension, i vilken omfattning pensionsspararna har gjort en prognos för sin framtida pension och i vilken omfattning prognosen har gett pensionsspararna bättre förutsättningar att fatta beslut i frågor kring pensionen. Dessa indikatorer följs upp genom årliga enkätundersökningar som Pensionsmyndigheten genomför. Ytterligare en indikator som används är antalet unika användare som gjort en prognos för sin pension. Indikatorn redovisas för första gången detta år och kan därmed inte jämföras med föregående år.

I Pensionsmyndighetens senaste enkätundersökning svarar ungefär 65 procent av pensionsspararna att de vet hur de kan göra en prognos för sin framtida pension. Det är en minskning jämfört med de två föregående årens mätningar, då andelen uppgick till 70 respektive 68 procent. Antalet användare och nyregistrerade användare av prognostjänsten minPension.se har dock ökat med 63 procent i förhållande till 2017, vilket indikerar att allt fler kvinnor och män vet var de kan få information om hela sin pension. Ungefär hälften av pensionsspararna angav i enkätundersökningen att de gjort eller fått en prognos för sin pension under 2018, vilket är en marginell minskning i förhållande till föregående år. Antalet unika individer (både pensionssparare och pensionärer) som gjorde en prognos under 2018 uppgick till ca 1,5 miljoner.

De som i enkätundersökningen svarar att de har gjort en prognos får också göra en bedömning av i vilken utsträckning prognosen har bidragit till att ge dem bättre förutsättningar att fatta beslut i frågor kring pensionen. Undersökningen visar ett medelvärde på 3,4 för kvinnor och 3,3 för män[10], vilket är en liten ökning jämfört med 2017 då medelvärdet var 3,3 för både kvinnor och män.

… men kunskapen om livsinkomstprincipens betydelse för den framtida pensionen är fortsatt låg

Den indikator som används för att följa upp målet ”Kunskapen om livsinkomstens betydelse för den framtida pensionen ska öka för kvinnor och män” är andelen pensionssparare som svarar ”Antal år som jag arbetar” respektive ”Hur mycket jag arbetar (hel/deltid)” på frågan ”Vilka faktorer tror du påverkar hur stor din pension kommer att bli?”.

Andelen pensionssparare som känner till livsinkomstens betydelse för den framtida pensionen har legat på en relativt konstant och låg nivå de senaste åren. Den senaste mätningen visar att 36 procent av pensionsspararna svarar ”Antal år som jag arbetar” på frågan om vilka faktorer som tros påverka pensionens storlek. På samma fråga svarar 21 procent ”Hur mycket jag arbetar (hel/deltid)”. Andelarna är något högre för kvinnor än för män. En trolig förklaring är att fler kvinnor än män är medvetna om att deltidsarbete, som är vanligare bland kvinnor, ger lägre pension.

2.5 Analys och slutsatser

2.5.1 Ersättning vid ålderdom

Ett av målen för utgiftsområdet är att ”kvinnor och män med låg eller ingen inkomstgrundad pension ska garanteras ett värdesäkrat grundskydd”. Garantipensionen och äldreförsörjningsstödet är värdesäkrade genom kopplingen till prisutvecklingen. För att mäta om bostadstillägget är värdesäkrat analyseras andelen av dem med bostadstillägg som har en bostadskostnad över taket. Resultatredovisningen visar att andelen återigen ökar efter att ha minskat kraftigt mellan 2017 och 2018 då regeringen höjde bostadskostnadstaket. Trots ökningen är andelen som har en bostadskostnad över taket fortfarande lägre än på många år.

Regeringen bedömer att målet om ett värdesäkrat grundskydd delvis är uppfyllt. Garantipensionen och äldreförsörjningsstödet är prisindexerade och därmed värdesäkrade genom sin konstruktion. Bostadstillägget, däremot, är inte automatiskt följsamt med utvecklingen av bostadskostnaderna. Regeringen bedömer att andelen med en bostadskostnad över taket (37 procent) indikerar att målet om ett värdesäkrat grundskydd inte kan anses vara helt uppfyllt.

Sett till grundskyddets utveckling och omfattning visar resultatredovisningen att behovet av grundskyddet minskar i takt med att de inkomstgrundade pensionerna blir högre. Andelen pensionärer som har garantipension helt eller till någon del minskar, men det finns fortsatt skillnader mellan könen och mellan inrikes och utrikes födda. Analyserna visar att grundskyddet har stor betydelse för att utjämna pensionsskillnader mellan såväl kvinnor och män som mellan utrikes och inrikes födda. Grundskyddet upprätthåller en rimlig ekonomisk standard för

[10] Medelvärdet baseras på en skala från 1–5 där 1 är ”Inte alls” och 5 är ”I mycket stor utsträckning”.

dem som får del av det och lyfter många pensionärer över gränsen för låg ekonomisk standard.

Analyserna av grundskyddspensionärers ekonomiska standard visar att andelen med låg materiell standard bland kvinnor och män över 65 år är mycket låg och att den har legat på dessa låga nivåer i många år. Andelen med låg relativ ekonomisk standard är däremot högre och har konstant ökat sedan 2003 även om 2018 visar en viss minskning. För ensamstående kvinnor över 65 år har andelen med låg relativ ekonomisk standard ökat med det dubbla sedan 2003. Ökningen beror framför allt på stora reallöneökningar bland förvärvsarbetande och en låg inflation. I en ekonomi utan tillväxt behålls relationerna mellan garantipension och inkomstgrundad pension, men eftersom lönerna har ökat betydligt mer än priserna har garantipensionen successivt tappat i värde i förhållande till inkomsterna.

Mot bakgrund av den ökade andelen med låg relativ ekonomisk standard bland pensionärer har regeringen föreslagit en förbättring av grundskyddet för pensionärer (prop. 2018/19:134). Förbättringen syftar till att stärka den ekonomiska situationen för pensionärerna med de lägsta inkomsterna och innebär bl.a. en höjning av grundnivån i garantipensionen samt förstärkningar i bostadstillägget genom ett höjt bostadskostnadstak. Grundskyddet är fortsatt mycket viktigt för personer som saknar eller har låg inkomstpension. Resultatredovisningen visar att en stor del pensionärer skulle hamna under gränsen för låg relativ ekonomisk standard utan grundskyddet. Detta gäller alla grupper, men framför allt ensamstående kvinnor.

2.5.2 Ersättning vid dödsfall

Regeringen bedömer att målet om att efterlevande make ska ges ett rimligt ekonomiskt stöd för att klara omställningen efter ett dödsfall kan anses vara uppfyllt.

Utgiftsområdet inkluderar två olika förmåner som speglar olika tider och därmed är mycket olika till sin konstruktion. Änkepensionen är livsvarig, under avveckling sedan 1990 och den dominerande utgiften. Omställningspensionen ska i stället fungera som en omställningsförsäkring och utgår från ett livsmönster där var och en har en egen försörjning. Eftersom förmånerna är så olika måste bedömningen av måluppfyllelse ske med hänsyn till detta. Både kvinnor och män med omställningspension har en ekonomisk standard som ligger närmare sammanboendes ekonomiska standard än ensamståendes, vilket indikerar att stödet fyller sin funktion.

I regleringsbrevet för 2018 fick Pensionsmyndigheten i uppdrag att ”[…]göra en jämförande analys av efterlevandeskyddet före och efter 65 års ålder och utreda om avvägningen av de skilda förutsättningarna som gäller alltjämt är rimlig.” Pensionsmyndigheten har återrapporterat uppdraget till regeringen och myndighetens slutsatser kommer att analyseras vidare inom Regeringskansliet.

I fråga om änkepensionen bidrar den till att änkor i genomsnitt har en högre ekonomisk standard än ensamstående kvinnor utan änkepension och kan därmed sägas uppfylla sitt syfte. Men trots att efterlevandepensionen i dominerande grad betalas ut till kvinnor är andelen med låg ekonomisk standard högst bland äldre ensamstående kvinnor.

2.5.3 Pensionsmyndighetens administration

Regeringens bedömning är att handläggningen av ålderspension och pensionsrelaterade förmåner i stort fungerar väl. Regeringen bedömer att de satsningar som har genomförts i syfte att öka automatiseringen är viktiga för att öka kvaliteten i handläggningen vilket successivt även bidrar till lägre kostnader för ärendehanteringen. Kostnaderna bedöms fortfarande befinna sig på en godtagbar nivå.

Mot bakgrund av att de sedan tidigare svaga resultaten för bostadstillägg försämrats ytterligare, bedömer regeringen att målet ”Målet för administrationen av ålderspensionssystemet är att verksamheten ska bedrivas kostnadseffektivt och till nytta för pensionärer och pensionssparare” inte helt kan anses vara uppfyllt. Det är angeläget att handläggningstiden och kvaliteten för bostadstillägg förbättras för kvinnor och män så att fler pensionärer får rätt utbetalning i rätt tid, samt att tillgängligheten i kundservice förbättras. Regeringen kommer att följa utvecklingen.

2.5.4 Kunskapen om den framtida pensionen

Regeringens bedömning är att Pensionsmyndigheten bedriver ett gott informationsarbete för att fler ska få en samlad bild över sin pension och förstå vad som påverkar den. Mot bakgrund av den stora ökningen av antalet registrerade prognosanvändare på prognostjänsten bedömer regeringen att målet ”Informationsgivningen ska ge pensionsspararna goda möjligheter att bedöma sin samlade framtida pension och vad som påverkar den” är uppfyllt. Det är positivt att allt fler personer använder prognostjänsten och rimligt att anta att de därigenom får bättre möjlighet att bedöma sin samlade framtida pension. Regeringen bedömer att den stora ökningen av registrerade användare av prognostjänsten indikerar att fler vet hur de kan göra en prognos för sin framtida pension, trots att andelen personer som uppgett det i Pensionsmyndighetens enkätundersökning minskat i något förhållande till 2016 och 2017. Andelen pensionssparare som känner till livsinkomstprincipens betydelse för pensionen har dock legat konstant på en låg nivå de senaste åren. Mot bakgrund av det bedömer regeringen att målet ”Kunskapen om livsinkomstens betydelse ska öka för kvinnor och män” inte kan anses vara uppfyllt.

2.6 Politikens inriktning

Den ekonomiska tryggheten för äldre är en central del i den svenska välfärdsmodellen. Alla pensionärer, såväl kvinnor som män, ska kunna känna ekonomisk trygghet när de lämnar arbetslivet. Grundskyddet för pensionärer är helt avgörande för att skydda ekonomiskt svaga äldre och motverka ekonomisk utsatthet under ålderdomen.

Den ekonomiska tryggheten handlar dock inte bara om att ge faktisk trygghet till dem som redan är pensionärer, utan också om att ge ett trovärdigt löfte om ekonomisk trygghet efter arbetslivet till dem som i dag förvärvsarbetar. Löftet om att det även i framtiden ska finnas en pension som det går att leva på är ett viktigt skäl för en allmän och obligatorisk pensionsförsäkring. För trovärdigheten i det löftet och för den enskildes ekonomiska trygghet är en politiskt bred överenskommelse och ett finansiellt hållbart pensionssystem viktigt. Ett sådant system har Sverige.

Även ett stabilt pensionssystem behöver dock moderniseras och utvecklas för att anpassas till ändrade förutsättningar. För att uppnå långsiktigt trygga och höjda pensioner har Pensionsgruppen, med företrädare för de partier som står bakom pensionsöverenskommelsen, enats om en rad åtgärder för att förbättra pensionssystemet (S2017/07369/SF). Arbetet med att genomföra de överenskomna åtgärderna pågår nu inom flera områden och regeringen har hög prioritet på att de ska genomföras i enlighet med de tidpunkter som anges i överenskommelsen.

Pensionsgruppens överenskommelse omfattar hela ålderspensionssystemet, dvs. både garantipension och de inkomstgrundade delarna av pensionssystemet. För att ge en helhetsbild av regeringens arbete på pensionsområdet beskrivs därför den övergripande inriktningen för hela pensionssystemet i detta avsnitt. Inriktningen för den inkomstgrundade pensionen beskrivs dock mer utförligt i avsnittet Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.

2.6.1 En politik för bättre pensioner

Pågående förbättringar av grundskyddet

Under våren 2019 lämnade regeringen förslag om ett förbättrat grundskydd för pensionärer (prop. 2018/19:134). Regeringen har därmed slutfört den del av pensionsöverenskommelsen som handlar om att stärka och höja grundskyddet. Det reformerade grundskyddet träder i kraft i januari 2020 och innebär att fler än 800 000 pensionärer kommer att få mer pengar i plånboken. Förslagen gynnar främst kvinnor, oftast äldre och ensamstående, som i störst utsträckning tar del av grundskyddets olika delar.

Två centrala förslag i reformpaketet är att höja garantipensionens grundnivå och att höja bostadskostnadstaket i bostadstillägget. Genom dessa förslag kommer garantipensionens nivå närmare medianinkomsten i samhället och bostadstillägget blir bättre anpassat till dagens hyresnivåer. Reformen är ett viktigt steg för att säkra den ekonomiska tryggheten för äldre när hyrorna stiger och reallönerna ökar. Regeringen kommer även fortsättningsvis att följa den

ekonomiska utvecklingen för pensionärer med grundskydd.

Även de inkomstgrundade pensionerna behöver förstärkas

Förbättringen av grundskyddet är nödvändig för att säkerställa att även äldre som inte haft möjlighet att tjäna in en tillräcklig egen pension ska få en rimlig ekonomisk standard. För att upprätthålla drivkraften till arbete, och pensionssystemets legitimitet, är det dock viktigt att det alltid ska löna sig att arbeta. Pensionen för den som har arbetat ett helt arbetsliv bör därför vara betydligt högre än nivån för grundskyddet. För att upprätthålla det s.k. respektavståndet mellan dem som arbetat och dem som inte har gjort det behöver även den allmänna inkomstgrundade pensionen förstärkas.

Den inkomstgrundade pensionen, mätt som andel av slutlönen, har blivit allt lägre i takt med att medellivslängden har ökat. Det beror på att normen att gå i pension vid 65 år fortsatt är stark. Konsekvensen blir att pensionsbehållningen behöver fördelas över fler år efter pensioneringen, och att de månadsbelopp som betalas ut därmed blir lägre. I syfte att förlänga arbetslivet och på så vis höja pensionerna har regeringen, enligt överenskommelsen i Pensionsgruppen, beslutat om stegvisa höjningar av ett antal pensionsrelaterade åldersgränser. I ett första steg har regeringen föreslagit att åldersgränsen för när inkomstgrundad ålderspension tidigast kan lämnas ska höjas från 61 till 62 år (prop. 2018/19:133). Förändringen föreslås gälla från och med 2020. I samband med det ska också åldersgränsen för rätten att kvarstå i anställning, den s.k. las-åldern, höjas från 67 till 68 år (prop. 2018/19:91, bet. 2018/19:AU12, rskr. 2018/19:276). Därutöver ska ett nytt åldersbegrepp, riktålder för pension, införas. Avsikten är att riktåldern på sikt ska styra de pensionsrelaterade åldersgränserna och fungera som ett riktmärke för enskilda i deras pensionsbeslut. I nästa steg ska regeringen, helt i enlighet med pensionsgruppens överenskommelse, återkomma med förslag om ytterligare höjningar av åldersgränserna som ska träda i kraft 2023 och 2026.

Förändringarna av pensionssystemet ställer höga krav på Pensionsmyndigheten

Regeringen och Pensionsgruppen har höga ambitioner på pensionsområdet. Inom de närmsta åren kommer pensionssystemet att genomgå de största förändringarna sedan det infördes för över 20 år sedan. De förändringar som ska genomföras är nödvändiga för att uppnå långsiktigt höjda och trygga pensioner, men innebär också stora utmaningar för Pensionsmyndigheten.

Förändringarna inom pensionssystemet ska genomföras i ett läge där Pensionsmyndigheten redan har betydande utmaningar med långa handläggningstider för bostadstillägg och långa svarstider i kundservice. För att komma till rätta med de svaga resultaten i bostadstilläggshandläggningen och inom kundservice tillför regeringen medel till myndigheten. Det finns ett viktigt jämställdhetsperspektiv i att säkerställa att handläggningen av bostadstillägg fungerar på ett tillfredställande sätt. Cirka 75 procent av de pensionärer som har bostadstillägg är kvinnor. Bättre resultat inom bostadstilläggshandläggningen skulle därför innebära att ekonomiskt utsatta kvinnor i större utsträckning än i dag får bostadstillägg i rätt tid. En väl fungerande handläggning av bostadstillägg är också viktigt för att Pensionsmyndigheten ska ha förutsättningar att realisera beslutade och kommande reformer på pensionsområdet.

Ett fortsatt fokus på mer jämställda pensioner

Skillnaderna i pension mellan kvinnor och män är fortsatt stora, vilket i grunden beror på att arbetslivet inte är jämställt. Kvinnor som befinner sig på arbetsmarknaden har i genomsnitt lägre lön än män och arbetar i större utsträckning deltid. Därutöver sker kvinnors inträde och utträde på arbetsmarknaden senare respektive tidigare än mäns.

Pensionssystemet vilar på livsinkomstprincipen vilket innebär att ojämställdhet under arbetslivet ofrånkomligen leder till att kvinnor i genomsnitt får lägre inkomstgrundad pension än män. Förbättringen av grundskyddet (prop. 2018/19:134) är en mycket viktig del av Pensionsgruppens arbete för att, på både kort och lång sikt, minska skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner. Därutöver avser regeringen och

Pensionsgruppen att följa de system och faktorer som ligger utanför pensionssystemet, men som påtagligt påverkar skillnaden i kvinnor och mäns totala pension. I syfte att på lång sikt främja mer jämställda pensioner ska regeringen fortsätta att bevaka bl.a. utvecklingen av deltidsarbete, jämställdheten i föräldraförsäkringen, jämställdheten på arbetsmarknaden och tjänstepensionernas utformning.

2.7 Budgetförslag

2.7.1 1:1 Garantipension till ålderspension

Tabell 2.8 Anslagsutveckling 1:1 Garantipension till ålderspension

Tusental kronor

2018	Utfall	13 142 095	Anslags-sparande	-144 638
2019	Anslag	13 225 500 [1]	Utgifts-prognos	13 128 200
2020	**Förslag**	**14 940 800**		
2021	Beräknat	14 470 400		
2022	Beräknat	14 637 900		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för garantipension till ålderspension samt särskilt pensionstillägg enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Antalet ålderspensionärer ökar och de nya pensionärerna har i stor utsträckning intjänad inkomstgrundad pension som uppgår till betydligt högre genomsnittliga belopp än vad de ålderspensionärer som lämnar systemet har. Det har medfört att behovet av garantipension har minskat. Antalet kvinnor som fick garantipension 2018 uppgick till knappt 516 000, vilket är en minskning med ca 185 000 sedan 2003 då garantipensionen infördes. Antalet män med garantipension har under samma period minskat med ca 47 000 och uppgick 2018 till ca 143 000.

Antalet ålderspensionärer med garantipension beräknas dock öka med 61 000 och bli 720 000 år 2020. Antalet med garantipension, och kostnaden för förmånen, ökar främst som ett resultat av att regeringen föreslagit att garantipensionens nivå ska höjas (prop. 2018/19:134). För att genomföra reformen ökas anslaget med 1 411 miljoner kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget ökas med motsvarande belopp. Antalet garantipensionärer påverkas också av relationen mellan följsamhetsindexeringen och prisindexeringen. De år följsamhetsindexeringen är högre än prisindexeringen minskar antalet garantipensionärer av detta skäl och vice versa. Följsamhetsindexeringen beräknas öka något mindre i förhållande till prisbasbeloppet för 2020–2022, vilket medför att antalet med garantipension ökar.

Utgifterna för garantipension kan vidare komma att påverkas av EU-domstolens mål (mål nr C-189/16) rörande den svenska garantipensionen. En utredning med uppdrag att göra en översyn av garantipensionens konstruktion ur ett internationellt perspektiv (dir. 2018:106) har tillsatts för att analysera EU-domens konsekvenser och lämna förslag till hur garantipension och garantipension till omställningspension bör konstrueras. Det är ännu oklart på vilket sätt utgifterna kan komma att påverkas.

Tabell 2.9 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:1 Garantipension till ålderspension

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**13 225 500**	**13 225 500**	**13 225 500**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 411 000	1 411 000	1 411 000
Varav BP20	1 411 000	1 411 000	1 411 000
Varav			
Förbättrat grundskydd för pensionärer	1 411 000	1 411 000	1 411 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	4 200	7 300	97 300
Volymer	300 100	-173 400	-95 900
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**14 940 800**	**14 470 400**	**14 637 900**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 14 940 800 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Garantipension till ålderspension* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 14 470 400 000 kronor respektive 14 637 900 000 kronor.

2.7.2 1:2 Efterlevandepensioner till vuxna

Tabell 2.10 Anslagsutveckling 1:2 Efterlevandepensioner till vuxna

Tusental kronor

2018	Utfall	10 869 424	Anslags-sparande	-13 488
2019	Anslag	10 331 200 [1]	Utgifts-prognos	10 351 000
2020	**Förslag**	**9 804 900**		
2021	Beräknat	9 251 800		
2022	Beräknat	8 700 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för omställningspension, förlängd omställningspension, särskild efterlevandepension och änkepension samt för utgifter för garantipension till dessa förmåner enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Änkepensionen avskaffades 1990 och ersattes då av den tidsbegränsade och könsneutrala omställningspensionen. Långtgående bestämmelser av övergångskaraktär innebär dock att änkepensionen kommer att finnas kvar under decennier, och nya änkepensioner beviljas fortfarande enligt det gamla systemet. Omställningspensionen är tidsbegränsad till i normalfallet ett år och betalas endast ut till efterlevande som är yngre än 65 år, medan änkepensionen ofta är livsvarig. Änkepensionen är därför dominerande i både antal och kostnader och svarar för ca 94 procent av utgifterna inom anslaget.

Antalet kvinnor med änkepension var ca 242 000 år 2018. För 2019–2022 beräknas antalet minska med drygt 11 000 per år. Medelantalet kvinnor och män med omställningspension var ca 4 500 respektive 1 800 under 2018. Prognosen för åren framöver är att änkepensionen kommer att minska i samma takt som tidigare och att antalet kvinnor och män med omställningspension kommer att vara förhållandevis konstant. Sammantaget innebär detta att utgifterna på anslaget beräknas minska med mellan 5 och 6 procent per år.

Tabell 2.11 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:2 Efterlevandepensioner till vuxna

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**10 331 200**	**10 331 200**	**10 331 200**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	271 200	484 800	657 000
Volymer	-797 500	-1 564 200	-2 288 200
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**9 804 900**	**9 251 800**	**8 700 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen förslår att 9 804 900 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Efterlevandepensioner till vuxna* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 9 251 800 000 kronor respektive 8 700 000 000 kronor.

2.7.3 1:3 Bostadstillägg till pensionärer

Tabell 2.12 Anslagsutveckling 1:3 Bostadstillägg till pensionärer

Tusental kronor

2018	Utfall	9 138 839	Anslags-sparande	-112 239
2019	Anslag	9 587 500 [1]	Utgifts-prognos	9 150 900
2020	**Förslag**	**10 026 300**		
2021	Beräknat	10 171 800		
2022	Beräknat	10 393 500		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bostadstillägg till pensionärer och särskilt bostadstillägg till pensionärer enligt socialförsäkringsbalken och

lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Bostadstillägget är inkomstprövat och utgifterna beror därför på ålderspensionärernas inkomster och förmögenheter. I takt med ökade pensionsinkomster minskar behovet av bostadstillägg i genomsnitt. Att det totala antalet pensionärer har ökat över tid har dock inneburit att även antalet pensionärer med bostadstillägg ökat, även om den totala andelen minskat. Antalet kvinnor och män som fick bostadstillägg 2018 var 217 000 respektive 73 600. Medelbeloppen har ökat för både kvinnor och män sedan 2003 främst på grund av ökade bostadskostnader och regelförändringar.

Regeringen har lämnat förslag om förbättrat grundskydd för pensionärer (prop. 2018/19:134). Förslagen innebär bl.a. att bostadstillägget höjs från 2020 vilket medför att utgifterna beräknas öka med 799 miljoner kronor fr.o.m. 2020. Riksdagen anvisade 431 miljoner kronor för ändamålet 2019 och anslaget ökas med ytterligare 431 miljoner kronor 2020 för samma ändamål.

Även pensionärernas benägenhet att ansöka om bostadstillägg påverkar utgiftsutvecklingen. Det är osäkert hur många som är berättigade till bostadstillägg men som av någon anledning inte får förmånen. Förändrad kunskap och ändrad benägenhet att ansöka kan därför påverka antalet personer som får bostadstillägg och därmed även utgifterna.

Tabell 2.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Bostadstillägg till pensionärer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**9 587 500**	**9 587 500**	**9 587 500**
Förändring till följd av:			
Beslut	431 000	431 000	431 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	-59 900	-42 200	24 400
Volymer	67 700	195 500	350 600
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**10 026 300**	**10 171 800**	**10 393 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 10 026 300 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Bostadstillägg till pensionärer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 171 800 000 kronor respektive 10 393 500 000 kronor.

2.7.4 1:4 Äldreförsörjningsstöd

Tabell 2.14 Anslagsutveckling 1:4 Äldreförsörjningsstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	1 081 357	Anslags-sparande	-34 344
2019	Anslag	1 154 100 [1]	Utgifts-prognos	1 159 500
2020	**Förslag**	**1 174 500**		
2021	Beräknat	1 230 600		
2022	Beräknat	1 295 100		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för äldreförsörjningsstöd enligt socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Äldreförsörjningsstödet är en garanti för en lägsta ekonomisk standard för personer som är 65 år och äldre. Det är inkomstprövat och avräknas mot alla andra inkomster. I praktiken innebär det att äldreförsörjningsstödet lämnas till kvinnor och män över 65 år som inte har en hel garantipension, vilket oftast är personer som bosatt sig i Sverige relativt sent i livet och som därför inte har haft möjlighet att tjäna in tillräcklig inkomst- och garantipension.

Antalet kvinnor och män som får äldreförsörjningsstöd har ökat under senare år och förväntas fortsätta öka. Ett skäl till det är att de nuvarande reglerna om rätt till garantipension inte fått full genomslagskraft. Enligt nuvarande regler krävs 40 års bosättning i Sverige för att få del av hela grundskyddet. Enligt äldre regler krävdes 10 års bosättning i Sverige för att få del av hela grundskyddet. Personer födda före 1938 omfattas av de äldre bestämmelserna och har därför som regel en tillräckligt hög garantipension för att inte vara i behov av äldreförsörjningsstöd. I takt med att årskullar som inte omfattas av de äldre bestämmelserna tillkommer ökar antalet med äldreförsörjningsstöd. Utöver detta förväntas ökade kostnader inom ramen för anslaget under kommande år till följd av de senaste årens flyktingmottagande.

År 2018 fick 13 500 kvinnor och 10 600 män äldreförsörjningsstöd. I likhet med bostadstillägget finns sannolikt ett visst mörkertal när det gäller äldreförsörjningsstöd, vilket innebär att antalet personer och kostnader på anslaget potentiellt skulle kunna vara högre.

Regeringens förslag om förbättrat grundskydd för pensionärer (prop. 2018/19:134) påverkar utgifterna för äldreförsörjningsstöd. Förslaget innebär att ett fribelopp för arbetsinkomster införs i äldreförsörjningsstödet, vilket har en höjande effekt på utgiftsnivån. Förslaget innebär också att garantipensionen och bostadstillägget höjs, vilket har en sänkande effekt på utgifterna eftersom det medför att antalet personer med äldreförsörjningsstöd beräknas minska. Sammantaget beräknas utgifterna för äldreförsörjningsstödet minska. Anslaget minskas med 28 miljoner kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget minska med motsvarande belopp.

Tabell 2.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Äldreförsörjningsstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**1 154 100**	**1 154 100**	**1 154 100**
Förändring till följd av:			
Beslut	-28 000	-28 000	-28 000
Varav BP20	-28 000	-28 000	-28 000
Varav			
Förbättrat grundskydd för pensionärer	-28 000	-28 000	-28 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	12 000	19 300	53 600
Volymer	36 400	85 200	115 400
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 174 500**	**1 230 600**	**1 295 100**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 174 500 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Äldreförsörjningsstöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 230 600 000 kronor respektive 1 295 100 000 kronor.

2.7.5 2:1 Pensionsmyndigheten

Tabell 2.16 Anslagsutveckling 2:1 Pensionsmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	539 532	Anslags-sparande	-9 242
2019	Anslag	602 142 [1]	Utgifts-prognos	599 016
2020	**Förslag**	**595 896**		
2021	Beräknat	551 797 [2]		
2022	Beräknat	552 208 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 543 061 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 534 951 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Pensionsmyndighetens förvaltningsutgifter.

Kompletterande information

Tabell 2.17 Finansiering av Pensionsmyndighetens administration

Tusental kronor, löpande priser

	2019 prognos	2020 beräknat	2021 beräknat	2022 beräknat
Anslag förvaltningsanslag	599 016	595 896	551 797	552 208
Avgiftsinkomster AP-fonderna	416 000	452 693	476 514	500 900
Avgiftsinkomster premiepension	461 000	471 005	484 783	504 050
Summa	1 476 016	1 519 594	1 513 094	1 557 159

Pensionsmyndighetens verksamhet finansieras av anslag på statens budget, av de allmänna pensionsfonderna (AP-fonderna) och av premiepensionssystemet, se tabell 2.17. Förvaltningsanslaget används för administration av garantipension, efterlevandepension till vuxna, bostadstillägg till pensionärer och äldreförsörjningsstöd samt för vissa andra antalsmässigt mindre pensionsrelaterade förmånerna.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Utgifterna för Pensionsmyndighetens administration som avser inkomstgrundad ålderspension täcks av avgifter som tas från AP-fonderna och premiepensionssystemet. I premiepensionssystemet har även kostnader för skulden i Riksgäldskontoret avseende den räntekontokredit som byggdes upp i samband med bildandet av systemet ingått. För att sprida dessa kostnader över flera generationer avbetalades skulden över en längre tid och slutamorterades 2018.

Enligt förordningen (2009:1173) med instruktion för Pensionsmyndigheten ska myndigheten senast den 15 maj varje år lämna en samlad redogörelse och en framställan om ersättning för administrationen av ålderspensionssystemet. Redogörelsen och framställan ska omfatta dels administrationen av inkomst- och tilläggspension som ska täckas genom uttag från Första-Fjärde AP-fonderna, dels administrationen av premiepensionen.

Redogörelsen ska även innefatta kostnader för administrationen av ålderspensionssystemet vid Kronofogdemyndigheten, Skatteverket och Statens servicecenter.

Med underlaget i tabell 2.17 som grund beslutar regeringen årligen om ersättning från Första-Fjärde AP-fonderna och premiepensionssystemet för administration av inkomstgrundad ålderspension.

Tabell 2.18 Uppdragsverksamhet där intäkterna disponeras

Tusental kronor, 2019 års priser

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)[1]	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	**1 181 304**	**-1 215 635**	**-34 331**	**137 961**
- varav AP-fonderna	444 384	-428 422	15 962	137 961
- varav premiepensionssystemet[2]	736 920	-787 213	-50 293	0
Prognos 2019	**765 672**	**877 000**	**-111 328**	**49 032**
- varav AP-fonderna	335 419	-416 000	-80 581	57 380
- varav premiepensionssystemet[3]	430 253	-461 000	-30 747	-8 348
Budget 2020	**803 475**	**-870 000**	**-66 252**	**-8 348**
- varav AP-fonderna	355 620	-413 000	-57 380	0
- varav premiepensionssystemet[4]	447 855	-457 000	-9 145	-8 348

Källa: Pensionsmyndigheten

[1] Vid avgiftsuttaget från AP-fonderna regleras tidigare års resultat.

[2] Inklusive kostnader för amortering och ränta för premiepensionssystemets uppbyggnad. Det negativa resultatet (-50 293) täcks av överskott från Pensionsmyndighetens handelslager.

[3] Det prognostiserade negativa resultatet (-30 747) täcks delvis (22 399) av överskott från Pensionsmyndighetens handelslager.

[4] Det prognostiserade negativa resultatet (-9 145) täcks av överskott från Pensionsmyndighetens handelslager.

Regeringens överväganden

Enligt en dom från EU-domstolen (mål nr C-189/16) ska den svenska garantipensionen EU-rättsligt klassas som en så kallad minimiförmån. Detta har medfört ökade administrationskostnader för myndigheten till följd av bland annat mer komplicerade ärenden vid nybeviljanden och löpande omräkningar till följd av domen. Anslaget ökas därför med 9 miljoner kronor 2020.

Det förbättrade grundskyddet bedöms, utöver behov av systemutveckling, medföra ett ökat antal bostadstilläggsärenden, vilket medför att anslaget behöver ökas med 10 miljoner kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget öka med 2 miljoner kronor respektive år.

Förslagen om höjda pensionsåldrar (prop. 2018/19:133) och ett förbättrat grundskydd (prop. 2018/19:134) medför ökad administration och behov av systemutveckling hos Pensionsmyndigheten. Anslaget ökas därför med 2 miljoner kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget öka med 4 miljoner kronor respektive år.

Pensionsmyndigheten har sedan tidigare svaga resultat inom handläggningen av bostadstillägg med långa handläggningstider och ett stort antal pågående ärenden. Resultatet har nu försämrats ytterligare. Detta får till följd att belastningen på kundservice ökar med långa handläggningstider i telefon. På sikt kommer det också att leda till ett ökat antal återkravsärenden. För att stärka Pensionsmyndighetens arbete med handläggningen av bostadstillägg ökas anslaget med 15 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget ökas med 8 miljoner kronor.

Tabell 2.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Pensionsmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**583 176**	**583 176**	**583 176**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]	10 107	19 650	29 246
Beslut	9 913	-46 612	-55 726
Varav BP20[3]	36 000	14 000	6 000
Varav[3]			
EU-dom garantipension	9 000		
Förbättrat grundskydd	10 000	2 000	2 000
Höjda pensionsåldrar	2 000	4 000	4 000
Stärkt handläggning bostadstillägg	15 000	8 000	
Överföring till/från andra anslag	-7 300	-4 417	-4 488
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**595 896**	**551 797**	**552 208**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 595 896 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Pensionsmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 551 797 000 kronor respektive 552 208 000 kronor.

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Pensionsmyndighetens behov av likviditet vid handel med fondandelar som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 8 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Pensionsmyndigheten har en särskild kredit som ska användas för att finansiera likviditetsbehovet i samband med fondhandeln inom ramen för premiepensionssystemet. Behovet av krediten föranleds främst av det underskott som uppstår på grund av samtida köp- och säljtransaktioner med olika likviddagar för fonderna och behovet av handelslagret i syfte att effektivisera handeln. De faktorer som framför allt har betydelse för utvecklingen av behovet av krediten är antalet fondbyten, värdet av pensionsspararnas konton och tidsmässig koncentration av fondbyten. Regeringen bör därför bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att tillgodose Pensionsmyndighetens behov av likviditet vid handel med fondandelar som uppgår till högst 8 000 000 000 kronor. En sådan kredit kan beslutas med stöd av 7 kap. 6 § budgetlagen (2011:203).

12

Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Förslag till statens budget för 2020

Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 5

Diagramförteckning ... 6

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 7

2 Lagförslag ... 9
2.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken ... 9

3 Ekonomisk trygghet för familjer och barn ... 11
3.1 Omfattning ... 11
3.2 Utgiftsutveckling ... 11
3.3 Skatteutgifter ... 12
3.4 Mål för utgiftsområdet ... 13
3.5 Resultatredovisning ... 13
3.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 13
3.5.2 Resultat ... 13
3.6 Analys och slutsatser ... 25
3.7 Politikens inriktning ... 27
3.8 Förslag om ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd ... 28
3.8.1 Ärendet och dess beredning ... 28
3.8.2 Bakgrund ... 29
3.8.3 Förkortad retroaktivitet inom efterlevandestöd ... 30
3.8.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 31
3.8.5 Konsekvenser ... 31
3.8.6 Författningskommentar ... 32
3.9 Budgetförslag ... 32
3.9.1 1:1 Barnbidrag ... 32
3.9.2 1:2 Föräldraförsäkring ... 33
3.9.3 1:3 Underhållsstöd ... 35
3.9.4 1:4 Adoptionsbidrag ... 36
3.9.5 1:5 Barnpension och efterlevandestöd ... 37
3.9.6 1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag ... 37
3.9.7 1:7 Pensionsrätt för barnår ... 38
3.9.8 1:8 Bostadsbidrag ... 39

Bilagor

Förslag om ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	7
Tabell 3.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	12
Tabell 3.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	12
Tabell 3.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	12
Tabell 3.4	Skatteutgifter inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	13
Tabell 3.5	Antal individer i barnhushåll (barn 0–17 år) efter hushållstyp. Personer 0–64 år, 2018	14
Tabell 3.6	Barnhushåll med låg ekonomisk standard, absolut och relativt mått 2018 och förändring 2013–2018, hushållstyp, inrikes respektive utrikes födda	19
Tabell 3.7	Anslagsutveckling 1:1 Barnbidrag	32
Tabell 3.8	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Barnbidrag	33
Tabell 3.9	Anslagsutveckling 1:2 Föräldraförsäkring	33
Tabell 3.10	Delposter anslag 1:2 Föräldraförsäkring	34
Tabell 3.11	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Föräldraförsäkring	35
Tabell 3.12	Anslagsutveckling 1:3 Underhållsstöd	35
Tabell 3.13	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Underhållsstöd	36
Tabell 3.14	Anslagsutveckling 1:4 Adoptionsbidrag	36
Tabell 3.15	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Adoptionsbidrag	36
Tabell 3.16	Anslagsutveckling 1:5 Barnpension och efterlevandestöd	37
Tabell 3.17	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Barnpension och efterlevandestöd	37
Tabell 3.18	Anslagsutveckling 1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	37
Tabell 3.19	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	38
Tabell 3.20	Anslagsutveckling 1:7 Pensionsrätt för barnår	38
Tabell 3.21	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Pensionsrätt för barnår	39
Tabell 3.22	Anslagsutveckling 1:8 Bostadsbidrag	39
Tabell 3.23	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Bostadsbidrag	40

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Antal födda barn samt summerad fruktsamhet 1990–2018 samt prognos 2019–2025 14
Diagram 3.2 Barnhushållens disponibla inkomst per konsumtionsenhet, medianvärde 15
Diagram 3.3 Den ekonomiska familjepolitikens andel av disponibel inkomst för olika barnhushåll 16
Diagram 3.4 De familjeekonomiska stödens andel av disponibel inkomst per konsumtionsenhet 2018 16
Diagram 3.5 Andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard 18
Diagram 3.6 Andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard fördelad på hushållstyper, absolut mått 18
Diagram 3.7 Andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard (relativt mått) under 1–5 år under perioden 2013–2017. Ensamstående föräldrar med svensk och utländsk bakgrund. 19
Diagram 3.8 Andel barnhushåll med låg ekonomisk standard (absolut mått) om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort 20
Diagram 3.9 Sysselsättningsgrad för sammanboende och ensamstående kvinnor och män, 15–74 år, med hemmavarande barn 0–18 år 21
Diagram 3.10 Varje vecka svårt att förena arbetsliv och familjeliv, saknar inflytande över arbetstidens förläggning, förvärvsarbetande kvinnor och män med barn 20–64 år 2016/2017 22
Diagram 3.11 Andel par som delar föräldrapenning respektive föräldraledighet jämställt de två första åren, efter kvinnans utbildningsnivå 22
Diagram 3.12 Andel barnhushåll med låg ekonomisk standard (absolut mått) 2018 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst 26

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (avsnitt 2.1 och 3.8).
2. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Barnbidrag	33 493 943
1:2	Föräldraförsäkring	47 288 762
1:3	Underhållsstöd	2 627 264
1:4	Adoptionsbidrag	20 184
1:5	Barnpension och efterlevandestöd	997 300
1:6	Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	4 691 391
1:7	Pensionsrätt för barnår	7 565 300
1:8	Bostadsbidrag	4 746 176
Summa		**101 430 320**

2 Lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs att 77 kap. 16 § socialförsäkringsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
77 kap.	
16 §[1]	
En annan efterlevandepension än barnpension får inte lämnas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Barnpension får inte lämnas för längre tid tillbaka än två år före ansökningsmånaden.	
Efterlevandestöd får inte lämnas för längre tid tillbaka än *sex månader* före ansökningsmånaden.	Efterlevandestöd får inte lämnas för längre tid tillbaka än *en månad* före ansökningsmånaden.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för ansökan om efterlevandestöd som har kommit in till Pensionsmyndigheten före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2018:646

3 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

3.1 Omfattning

Utgiftsområdet 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn omfattar tre typer av förmåner, generella bidrag, försäkring samt behovsprövade bidrag. I socialförsäkringsbalken skiljer sig indelning och terminologi något från nedanstående uppräkning.

Generella bidrag

- barnbidrag
- adoptionsbidrag

Försäkring

- föräldraförsäkring
- barnpension och efterlevandestöd
- pensionsrätt för barnår

Behovsprövade bidrag

- bostadsbidrag
- underhållsstöd
- omvårdnadsbidrag.

Samhällets stöd till hushåll inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn redovisas i huvudsak på statens budgets utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av skatteutgifter. Den nedsatta mervärdesskatten för livsmedel redovisas som en skatteutgift under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn, eftersom familjer med barn är en viktig målgrupp för detta stöd. Exempel på statens övriga ekonomiska stöd till barnfamiljer är studiehjälpen under utgiftsområde 15 Studiestöd, samt maxtaxan inom förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

3.2 Utgiftsutveckling

Utgifterna inom utgiftsområdet blev 95,2 miljarder kronor 2018 och var därmed ca 0,6 miljarder kronor (0,7 procent) högre än vad som anvisades i statens budget. Utgifterna för anslagen föräldraförsäkring, barnbidrag, och bostadsbidrag blev högre än beräknat.

Försäkringsförmånerna utgjorde 55 procent av de totala utgifterna för de familjeekonomiska stöden 2018 med totalt ca 52,2 miljarder kronor. De generella bidragen uppgick till ca 31,7 miljarder kronor. Höjningen av barnbidraget under 2018 innebar en höjning av utgifterna för de generella bidragen och de utgör nu ca 33 procent av de totala utgifterna för ekonomisk trygghet för familjer och barn. Utgifterna för de behovsprövade bidragen var ca 11 miljarder kronor.

För 2019 beräknas utgifterna bli 98,6 miljarder kronor. Det är ca 707 miljoner kronor högre än budgeterat. I förhållande till 2018 beräknas utgifterna för 2019 bli 3,4 miljarder kronor högre.

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Barnbidrag	31 722	33 337	33 171	**33 494**	33 783	34 055
1:2 Föräldraförsäkring	43 914	44 454	45 334	**47 289**	48 981	50 714
1:3 Underhållsstöd	2 593	2 765	2 702	**2 627**	2 428	2 378
1:4 Adoptionsbidrag	14	23	15	**20**	21	21
1:5 Barnpension och efterlevandestöd	951	965	1 011	**997**	1 025	1 048
1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	4 072	4 472	4 389	**4 691**	4 873	5 062
1:7 Pensionsrätt för barnår	7 367	7 303	7 303	**7 565**	7 701	8 162
1:8 Bostadsbidrag	4 574	4 547	4 648	**4 746**	4 674	4 591
Totalt för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	**95 208**	**97 866**	**98 573**	**101 430**	**103 485**	**106 031**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 3.2 Härledning av ramnivån 2020 2022. Utgifts område 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**97 332**	**97 332**	**97 332**
Förändring till följd av:			
Beslut	97	119	118
Varav BP20	-10	-5	-6
Övriga makroekonomiska förutsättningar	535	1 721	2 646
Volymer	3 466	4 313	5 935
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20			
Övrigt	0	1	1
Ny ramnivå	**101 430**	**103 485**	**106 031**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Tabell 3.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgifts område 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar[1]	101 430
Summa ramnivå	**101 430**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.

[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.

3.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har lämnats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98).

Den nedsatta mervärdesskatten för livsmedel utgör en skatteutgift som redovisas under utgiftsområde 12, se tabell 3.4. Detta för att en viktig målgrupp för nedsättningen är familjer med barn. Under 2018 uppgick skatteutgiften till 30,5 miljarder kronor.

Tabell 3.4 Skatteutgifter inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Nedsatt mervärdesskatt på livsmedel	31 490	32 470
Totalt för utgiftsområde 12	**31 490**	**32 470**

Källa: Regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98).

3.4 Mål för utgiftsområdet

Målet för utgiftsområdet är att den ekonomiska familjepolitiken ska bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer samt minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn. Den ekonomiska familjepolitiken ska även bidra till ett jämställt föräldraskap. (prop. 2015/16:1 utg.omr. 12, bet. 2015/16:SfU3, rskr. 2015/16:88).

3.5 Resultatredovisning

3.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer som används för att redovisa resultaten inom utgiftsområdet är följande:

- barnafödandet,
- barnfamiljernas inkomstutveckling,
- barnhushåll med låg ekonomisk standard,
- de familjeekonomiska stödens betydelse för hushållens inkomster,
- föräldrarnas arbetskraftsdeltagande, och
- föräldrarnas användning av föräldraförsäkringen.

Försäkringskassan har på regeringens uppdrag tagit fram ett antal indikatorer som beskriver hur de olika familjepolitiska stöden bidrar till måluppfyllelse (Försäkringskassan, Svar på regeringsuppdrag, Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2019). Som underlag för beräkningarna om hushållens ekonomi har utfall för 2017 använts, framskrivet till 2018 års värden enligt de ekonomiska och demografiska uppgifter som finns tillgängliga. Värdena för 2018 är därmed en prognos. I bedömningen vägs det även in resultat från rapporter och undersökningar från t.ex. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF), Riksrevisionen och Statistiska centralbyrån (SCB).

För resultat inom området administration används även Försäkringskassans indikatorer.

Den ekonomiska familjepolitiken ska ses i ett större sammanhang. Utvecklingen inom olika utgiftsområden ger gemensamt förutsättningar och möjligheter som påverkar barnfamiljernas ekonomiska välfärd. Utöver de ekonomiska stöd som redovisas i detta avsnitt finns det andra faktorer som har betydelse för barnfamiljernas ekonomi såsom reallöneutveckling, transfereringar, skatter och subventioner utanför den ekonomiska familjepolitiken. Exempel på det senare är subventionerad förskola och fritidshem samt hälso- och sjukvård. Utvecklingen på arbetsmarknaden har avgörande betydelse för familjernas inkomster och förutsättningar att kombinera arbetsliv och familjeliv, vilket påverkar arbetskraftsdeltagandet för kvinnor och män. Den ekonomiska familjepolitikens mål har en stark koppling till Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Framför allt bidrar stöden inom utgiftsområdet till målen om att avskaffa fattigdom i alla dess former och att uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor.

3.5.2 Resultat

Resultatredovisningen inleds med en genomgång av barnhushållens sammansättning och barnafödandet i Sverige. Barnhushållen sammansättning är en viktig del för att tolka kommande indikatorers betydelse. Barnafödandet illustrerar både varför utgifterna inom området förväntas öka över tid och är en indikator på att familjepolitiken ger förutsättningar för kvinnor och män att få barn. Därefter beskrivs utvecklingen av barnhushållens ekonomi, barnfamiljer med låg ekonomisk standard samt hur de familjeekonomiska stöden bidrar till en god ekonomisk standard för barnfamiljer och utjämnar ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn. I avsnittet beskrivs även hur den ekonomiska familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap samt hur administrationen av stöden har utvecklats.

Barnhushåll i Sverige

I Sverige finns det drygt 1,3 miljoner hushåll med barn som berörs av den ekonomiska familjepolitiken. År 2018 utgjorde barn och unga i åldern 0–19 år 22 procent av befolkningen. Andelen förväntas de närmaste åren vara på samma nivå. I en genomsnittlig barnfamilj finns det 1,8 barn.

Tabell 3.5 Antal individer i barnhushåll (barn 0 17 år) efter hushållstyp. Personer 0 64 år, 2018

Hushållstyp	
Sammanboende med barn, inrikes födda	2 619 893
Sammanboende med barn, utrikes och inrikes född	530 870
Sammanboende med barn, utrikes födda	838 779
Ensamstående med barn, inrikes född	473 251
-Män	136 187
-Kvinnor	337 064
Ensamstående med barn, utrikes född	259 718
-Män	62 964
-Kvinnor	196 753

Källa: Försäkringskassan, 2019.

Av tabellen 3.5 framgår antalet individer i åldern 0–64 år i olika hushållstyper. Närmare 85 procent av individerna i barnfamiljer bor i sammanboendehushåll. Övriga lever i familjer med ensamstående föräldrar, oftast en ensamstående mamma. Närmare tre fjärdedelar (73 procent) av de individer som bor i ensamståendehushåll har en kvinna som hushållsföreståndare. I denna kategori återfinns dock även ombildade familjer. Dessutom bor barn även i hög uträckning växelvis. De uppgifter om barns boende som finns tillgängliga i exempelvis inkomststatistiken grundar sig på folkbokföringen. Föräldrar som inte har barnet folkbokfört hos sig anges inte som ett barnhushåll även om barnet exempelvis bor där halva tiden. Detta påverkar mätningen och analysen av föräldrars och barns ekonomiska standard. Den ekonomiska standarden för barnfamiljerna kan därmed både över- och underskattas.

Barnafödandet förväntas öka den kommande tioårsperioden

Ett ökat barnafödande och totalt fler barn i befolkningen medför att utgifterna för samhällets stöd inom den ekonomiska familjepolitiken ökar. På längre sikt genererar dock ett ökat barnafödande ett ökat arbetskraftsutbud som i sin tur ger förutsättningar för en fortsatt god samhällsekonomi och en förmåga att sörja för framtida generationer. Flera faktorer påverkar födelsetalen i ett land. Arbetsmarknadsanknytning och arbetsinkomster har betydelse för barnafödandet. Den svenska föräldrapenningen är inkomstbaserad vilket skapar incitament att först etablera sig på arbetsmarknaden innan man bildar familj. Fluktuationer i barnafödandet samvarierar ofta med konjunkturen, svängningarna i sig påverkar även på sikt det framtida barnafödandet, när antalet kvinnor och män som är i barnafödande ålder växlar.

Antalet födda barn i Sverige har ökat under flera år, se diagram 3.1.

Diagram 3.1 Antal födda barn samt summerad fruktsamhet 1990 2018 samt prognos 2019 2025

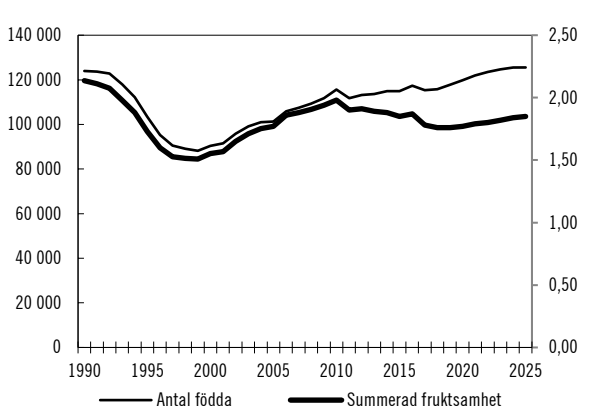

Källa: SCB.

Under 2018 föddes 115 832 barn, vilket var ca 400 fler än föregående år. Antalet födda barn förväntas öka de kommande åren, men i en långsammare takt än vad SCB förutspådde i den föregående befolkningsprognosen. Att antalet födda beräknas öka den närmaste framtiden beror delvis på att de stora kullarna födda åren runt 1990 är i barnafödande åldrar. På kort sikt förväntas antalet födda barn att vara som flest runt 2025, då kvinnor och män födda på 1990-talet är i åldrar då barnafödande är som vanligast. Ökningen beror också på invandring. Utrikes födda har ofta ett högt barnafödande åren efter invandring.

År 2018 var det så kallade summerade fruktsamhetstalet 1,76 vilket var något lägre än föregående år. Den summerade fruktsamheten anger hur många barn som en kvinna i genomsnitt skulle föda under sin fruktsamma period utifrån fruktsamheten som gäller när beräkningen görs. På sikt antas fruktsamheten att öka något och ligga på 1,85 år 2025, en något lägre nivå än vad

som tidigare prognostiserades. Den summerade fruktsamheten i Sverige är vid en europeisk jämförelse hög. Frankrike och Irland är länder där den summerade fruktsamheten är i nivå med eller högre än i Sverige, motsatsen gäller för t.ex. Grekland, Spanien och Italien (Eurostat, 2017).

Barnhushållens ekonomi har förstärkts men skillnader mellan hushåll består

I relation till hushåll utan barn är barnfamiljernas disponibla inkomster lägre, även efter justering utifrån försörjningsbörda. Högst inkomster har sammanboende utan barn och medianinkomsten sjunker med antalet barn. För ensamståendehushållen finns könsskillnader som även består efter familjebildning. Kvinnor med flera barn är de som har lägst medianinkomst av hushållen. Barnhushållens ekonomiska standard, mätt som disponibel inkomst (median) per konsumtionsenhet, har i genomsnitt ökat för samtliga barnhushåll under perioden 2008–2018, se diagram 3.2. Det finns dock stora nivåskillnader i den ekonomiska standarden mellan olika hushållstyper och dessa skillnader har bestått över tid.

Diagram 3.2 Barnhushållens disponibla inkomst per konsumtionsenhet, medianvärde

Kronor, 2018 års penningvärde

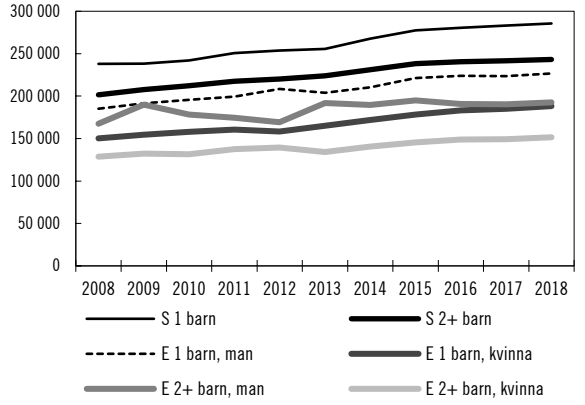

Källa: Försäkringskassan, 2019
Anm.: Ensamstående förkortas E, sammanboende förkortas S.

Ensamstående kvinnor och män med barn har under perioden i genomsnitt en lägre medianinkomst än sammanboendehushåll med barn. Ensamstående kvinnor med flera barn har den lägsta disponibla inkomsten av de olika hushållstyperna. Jämfört med ensamstående män med barn har kvinnorna en lägre sysselsättningsgrad och arbetar oftare deltid. Detta, och den genomsnittligt lägre lön som kvinnor har, förklarar en del av skillnaderna i disponibel inkomst mellan ensamstående kvinnor och män med barn.

Huruvida barnet eller barnen bor heltid hos föräldern, om föräldern har ett barn som bor växelvis eller på deltid påverkar också den ekonomiska situationen för ensamståendehushållen. I statistiken beskrivs dock enbart det hushåll där barnet är folkbokfört som barnhushåll.

Medianinkomsten per konsumtionsenhet för ensamstående kvinnor och män med barn har ökat med 12 respektive 5 procent mellan 2014 och 2018. Motsvarande ökning för sammanboende med ett respektive två eller fler barn är 12 respektive 9 procent (fasta priser).

Den ekonomiska familjepolitiken har olika stor betydelse för olika typer av hushåll

Det är inte bara inkomsternas nivå och utveckling över tid som skiljer sig åt mellan olika hushållstyper. Även inkomsternas sammansättning varierar, exempelvis gällande hur stor del av inkomsterna som består av transfereringar från samhället. De familjeekonomiska stödens betydelse för barnfamiljernas inkomster ökar med antalet barn i hushållet. Av den disponibla inkomsten för samtliga barnhushåll kommer i genomsnitt nio procent från de familjeekonomiska stöden.

De familjeekonomiska stöden lyfter barnfamiljernas inkomster till en högre nivå genom att bidra till den disponibla inkomsten. Stöden utjämnar därmed skillnader i ekonomiska villkor mellan familjer med och utan barn även om det fortsatt finns nivåskillnader.

Under den senaste tioårsperioden har de familjeekonomiska stödens andel av den disponibla inkomsten minskat för samtliga barnhushåll. En förklaring till att stödens andel av den disponibla inkomsten har minskat över tid är att lönerna har ökat snabbare än bidragsbeloppen samtidigt som en större andel föräldrar förvärvsarbetar. Mellan 2017 och 2018 ökar betydelsen av familjepolitiken för både sammanboende och ensamståendehushåll med barn. Under 2018 höjdes barnbidraget vilket gynnar samtliga barnfamiljer. Även underhållsstödet för äldre barn har höjts och under året genomfördes även förstärkningar inom bostadsbidraget.

Diagram 3.3 Den ekonomiska familjepolitikens andel av disponibel inkomst för olika barnhushåll

Procent

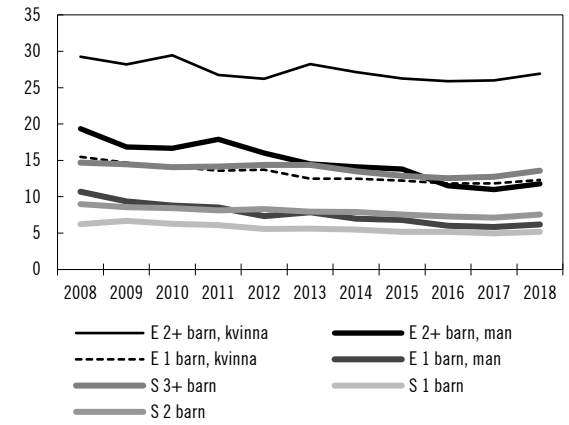

Källa: Försäkringskassan, 2019.
Anm.: Ensamstående förkortas E, sammanboende förkortas S.

Diagram 3.4 De familjeekonomiska stödens andel av disponibel inkomst per konsumtionsenhet 2018

Procent

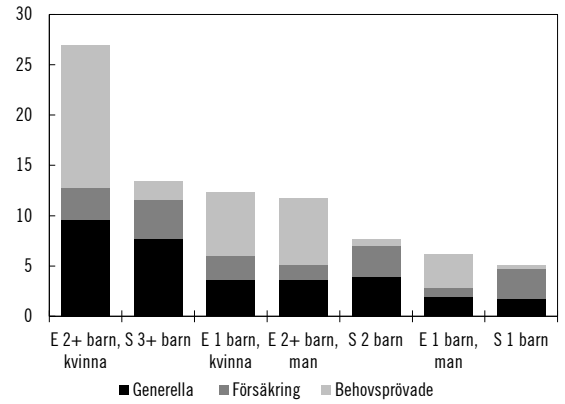

Källa: Försäkringskassan, 2019.
Anm.: Ensamstående förkortas E, sammanboende förkortas S.

Diagram 3.3 visar hur familjestöden utgör en större andel av den disponibla inkomsten för ensamstående kvinnor och män med barn och för sammanboende med tre eller fler barn. För 2018 beräknas exempelvis ca 27 procent av den disponibla inkomsten för ensamstående kvinnor med två eller fler barn utgöras av familjeekonomiska stöd, en ökning med en procentenhet jämfört med 2017. För ensamstående män i motsvarande situation beräknas denna andel till 12 procent. För ensamstående kvinnor med ett barn beräknas ca 12 procent av den disponibla inkomsten utgöras av de familjeekonomiska stöden. För ensamstående män med ett barn beräknas denna andel till 6 procent. Stöden har således avsevärt större betydelse för ensamstående kvinnors disponibla inkomster än för ensamstående män. Även för sammanboendehushåll med tre eller fler barn har familjeekonomiska stöd stor betydelse. Under 2018 beräknas ca 14 procent av den disponibla inkomsten komma från dessa stöd.

Hälften av de behovsprövade bidragen går till hushåll med de lägsta inkomsterna

Diagram 3.4 visar hur olika typer av familjeekonomiska stöd påverkar den disponibla inkomsten hos barnhushållen.

De generella bidragens betydelse för inkomsten ökar med antalet barn i hushållet oberoende av hushållstyp och har en mer jämn fördelningsprofil, men har större betydelse för inkomsten för hushåll med de allra lägsta inkomsterna. Försäkringsförmånerna, som föräldrapenning, utgör en större andel av disponibel inkomst för sammanboendehushållen. De behovsprövade bidragen har störst betydelse för ensamstående föräldrar och en hög fördelningsekonomisk träffsäkerhet. Av samtliga utbetalningar av behovsprövade stöd går hälften till hushållen med de allra lägsta inkomsterna. För familjepolitiken som helhet går 26 procent av utbetalningarna till hushållen med de lägsta inkomsterna (kvintil 1).

Utöver stöd inom familjepolitiken kan barnhushåll med låg ekonomisk standard ta emot kompletterande kommunalt ekonomiskt bistånd. Under 2017 var det 7 procent av samtliga barn som levde i hushåll som mottagit ekonomiskt bistånd någon gång. Bland ensamstående kvinnor med barn var andelen 17 procent, motsvarande för män med barn var 12 procent. Av samtliga hushåll var det 6 procent som mottog ekonomiskt bistånd 2017. Se även utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

Barnhushåll med låg ekonomisk standard

Barnhushållens disponibla inkomster har ökat över tid, men inkomstskillnaderna mellan barnhushåll och hushåll utan barn och även mellan olika barnhushåll består. En förklaring till skillnaderna är en stark inkomsttillväxt till följd av ökade kapitalinkomster i den övre delen av inkomstfördelningen, men även att transfereringar som exempelvis generella och behovsprövade bidrag inte har vuxit i takt med den genomsnittliga löneutvecklingen (prop. 2018/19:100, bilaga 2).

Det finns stora variationer mellan olika hushållstyper i hur stor andel av hushållen som har låg ekonomisk standard. Huruvida föräldrarna är inrikes eller utrikes födda spelar också roll. Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) har undersökt uppväxt- och levnadsvillkoren för barn och unga vuxna i åldrarna 13–25 (Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige - En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet, Forskningsrådet för hälsa arbetsliv och välfärd, 2018.) Rapporten visar att låg ekonomisk standard påverkar livsvillkoren negativt med bland annat ökad risk för fysisk och psykisk ohälsa, bristfälliga relationer till vänner och föräldrar, trångboddhet, låga studieresultat, arbetslöshet och bidragsberoende.

De skattningar av låg ekonomisk standard som redovisas i detta kapitel är baserade på beräkningar av hushållens ekonomiska resurser. De hushåll vars inkomster ligger under en viss gräns betraktas som hushåll med låg ekonomisk standard, måttet kan vara relativt eller absolut.

Relativ låg ekonomisk standard är ett mått som avser en ekonomisk standard som är lägre än en gräns på 60 procent av medianvärdet för samtliga personer det aktuella året. Absolut låg ekonomisk standard beräknas på så sätt att medianvärdet det första året i tidsperioden utgör en bas som justeras med inflationen för följande år. För ytterligare information om måtten se faktarutan.

Vilket mått som används har betydelse både för analysen av utvecklingen över tid och för bedömningen av vilken nivå av låg ekonomisk standard som barnfamiljerna har.

Absoluta och relativa mått på låg ekonomisk standard

När utvecklingen av andelen hushåll med låg ekonomisk standard studeras beror resultaten i stor utsträckning på vilket mått som används. De olika måtten har för- och nackdelar och genom att redovisa resultat baserat på flera, kompletterande mått ges en mer nyanserad bild av hur andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard förändras över tid. Det finns också svårigheter med att mäta hushållens ekonomiska standard, framför allt för dem med låga inkomster och för de hushåll med barn som bor växelvis hos båda föräldrarna. Den inkomstgräns som väljs för att beskriva låg ekonomisk standard kan vara absolut eller relativ.

Ett relativt mått på låg ekonomisk standard definieras utifrån levnadsnivån i det omgivande samhället. Hushåll jämförs med andra hushåll och deras inkomster. För det relativa måttet varierar inkomstgränsen över tid. I detta avsnitt avses med det relativa måttet andelen hushåll med inkomster under 60 procent av medianinkomsten det aktuella året. Det absoluta måttet utgår i detta avsnitt från 2012 års relativa gräns och skrivs sedan upp med utvecklingen av konsumentprisindex. I avsnittet kallas det även absolut låg ekonomisk standard.

En relativ inkomstgräns förändras i takt med att medianinkomsten ändras. I en lågkonjunktur sänks gränsen för ekonomisk utsatthet om medianinkomsten sjunker, vilket kan bli fallet när fler blir arbetslösa. Även om många av dem med lägst ekonomisk standard då lever på en realt oförändrad inkomstnivå kan resultatet bli att andelen med relativ låg ekonomisk standard minskar i takt med att ekonomin i landet försämras. I en konjunkturuppgång kan resultatet bli det omvända, dvs. att fler hamnar under gränsen för låg ekonomisk standard, trots att någon förändring av denna grupps reala inkomster inte behöver ha skett.

Diagram 3.5 Andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard

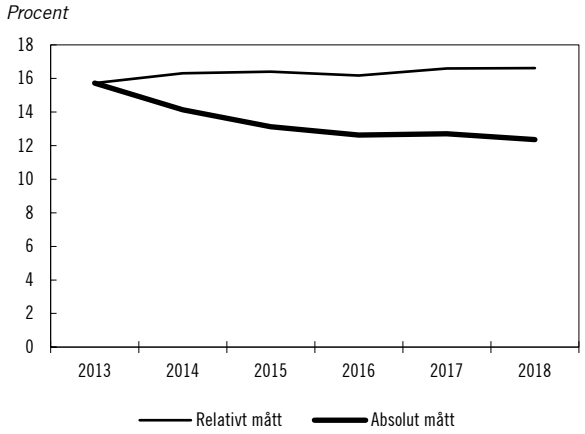

Källa: Försäkringskassan, 2019.

Diagram 3.6 Andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard fördelad på hushållstyper, absolut mått

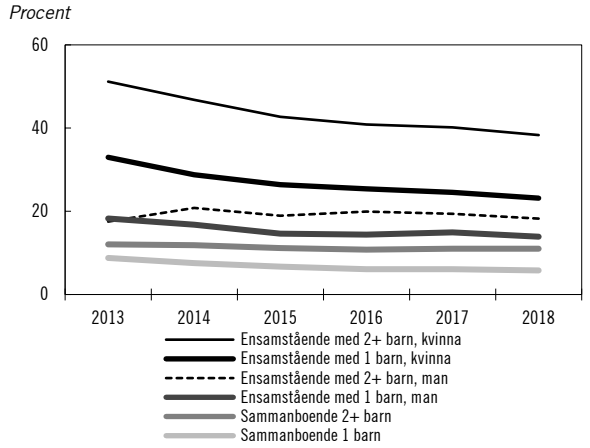

Källa: Försäkringskassan, 2019.

Andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard enligt det absoluta måttet har minskat med 3,4 procentenheter under perioden 2013 till 2018, se diagram 3.5. Med det relativa måttet har andelen med låg ekonomisk standard i stället ökat med 0,9 procentenheter. Medianinkomsten har ökat och därmed även den relativa gränsen för låg inkomst. Eftersom de hushåll som befinner sig i de nedre inkomstskikten haft en långsammare inkomstutveckling så ökar andelen hushåll med inkomster under gränsen, även om också dessa hushåll realt har haft en inkomstökning.

Hushåll med enbart en löneinkomst löper större risk för ekonomisk utsatthet. Ensamstående kvinnor med hemmavarande barn har i genomsnitt lägre sysselsättningsgrad än sammanboende kvinnor och män. Ensamstående män med hemmavarande barn har emellertid högre sysselsättningsgrad än både ensamstående och sammanboende kvinnor. Fler kvinnor än män har dessutom sjukpenning, sjuk- eller aktivitetsersättning vilket påverkar hushållsinkomsterna.

Förekomsten av växelvist boende påverkar mätningen av vilka som har en låg ekonomisk standard. Försäkringskassan har uppskattat effekten av växelvist boende på ensamståendehushålls ekonomiska standard (Försäkringskassan, Barnhushållens ekonomi, resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2017, socialförsäkringsrapport 2018:9). Av ensamstående kvinnor med barn boende hos sig på heltid levde ca 51 procent med låg ekonomisk standard (relativt mått) 2016 medan motsvarande andel för en ensamstående kvinna med växelvist boende barn var ca 16 procent.

Barnhushåll där någon förälder är utrikes född har betydligt högre risk för låg ekonomisk standard

För hushåll med svag förankring på arbetsmarknaden ökar risken för ekonomisk utsatthet. Utrikes födda har i genomsnitt lägre sysselsättningsgrad än inrikes födda. Detta gäller särskilt utrikes födda kvinnor. Även för de som är nyanlända till Sverige är arbetskraftsdeltagandet lågt men stiger med tid i Sverige. Resultatet av dessa skillnader blir att i hushåll där någon förälder är utrikes född är andelen med låg ekonomisk standard betydligt högre än i hushåll där föräldrarna är inrikes födda.

Tabell 3.6 Barnhushåll med låg ekonomisk standard, abso lut och relativt mått 2018 och förändring 2013 2018, hus hållstyp, inrikes respektive utrikes födda

Procent samt förändring i procentenheter

	Absolut mått	För-ändring 2013–2018	Relativt mått	För-ändring 2013–2018
Ensamstående kvinna, inrikes född	23,3	-12,5	33,5	-2,4
Ensamstående man, inrikes född	10,7	-3,4	16,5	2,3
Ensamstående kvinna, utrikes född	47,0	-14,1	59,4	-1,6
Ensamstående man, utrikes född	-	-	-	-
Sammanboende inrikes födda	2,6	-2,2	4,4	-0,4
Sammanboende inrikes och utrikes födda	7,8	-5,3	11,3	-1,8
Sammanboende utrikes födda	32,3	-8,1	40,0	-0,4

Anm. Skattningarna avseende ensamstående män som är utrikes födda är delvis osäkra och redovisas inte.
Källa: Försäkringskassan, 2019.

I tabellen 3.6 visas andelen hushåll med låg ekonomisk standard mätt med dels det relativa måttet, dels det absoluta. Sett över tid minskar andelen med låg ekonomisk standard för i stort sett samtliga hushåll oavsett vilket mått som används. Bland ensamstående kvinnor är det ungefär dubbelt så vanligt att utrikes födda har låg ekonomisk standard som att inrikes födda har det. Särskilt stora skillnader mellan utrikes och inrikes födda går att hitta bland sammanboendehushållen. Är föräldrarna utrikes födda har ungefär vart tredje hushåll låg ekonomisk standard medan det är mellan tre och fyra procent av hushållen där båda föräldrarna är inrikes födda som har det. Mellan 2017 och 2018 har andelen med låg ekonomisk standard sjunkit både för inrikes- och utrikes födda oavsett hushålltyp. Minskningen är störst mätt med det absoluta måttet, men även med det relativa måttet minskar andelen för samtliga hushållstyper. Etableringen på arbetsmarknaden kan ta längre tid för föräldrar som är utrikes födda även om variationen inom gruppen är stor. Nyanlända föräldrar saknar i hög utsträckning inkomster från förvärvsarbete vilket innebär att familjepolitiken får större betydelse för den disponibla inkomsten. Bosättningsgrunden har också betydelse. Av sammanboende med två barn där minst en förälder har invandrat som flykting eller anhörig till flykting under perioden 2015–2018 var det 75 procent som hade en relativ låg ekonomisk standard 2018. För hushåll som hade annan bosättningsgrund och invandrat under den aktuella perioden var andelen 41 procent.

Få hushåll har låg ekonomisk standard under flera år i följd

Andelen barnhushåll med långvarig låg ekonomisk standard är betydligt lägre än andelen med låg ekonomisk standard under ett visst år. Med denna indikator följs hushåll under en följd av år. Hushållsdefinitionerna är något annorlunda för denna indikator jämfört med övriga uppgifter i avsnittet. Det innebär att jämförelser med andra redovisade uppgifter om låg ekonomisk standard inte kan göras. Samma mönster som har beskrivits tidigare kvarstår dock. Risken för långvarig låg ekonomisk standard ökar om barnen bor i ensamståendehushåll, särskilt om den ensamstående föräldern är kvinna samt om föräldern är utrikes född.

Diagram 3.7 Andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard (relativt mått) under 1 5 år under perioden 2013 2017. Ensamstående föräldrar med svensk och utländsk bakgrund.

Procent

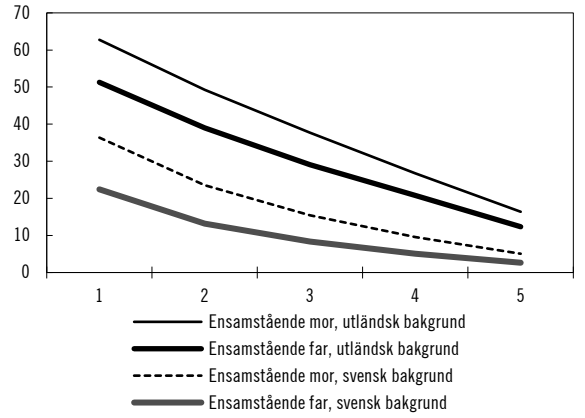

Källa: Försäkringskassan, 2019.

Diagram 3.7 visar hur stor andel av ensamståendehushållen som levde med låg ekonomisk standard (relativt mått) 2013 och hur stor andel som befann sig i den situationen under minst ett, två, tre, fyra eller fem år. Andelen med låg ekonomisk standard blir lägre ju fler år som beaktas. Mönstret är tydligt för samtliga grupper av föräldrar, även om det finns stora nivåskillnader.

Om föräldern har utländsk bakgrund är det större sannolikhet att hushållet långvarigt har låg ekonomisk standard, vilket i störst utsträckning gäller kvinnor. Av ensamstående kvinnor med

barn och utländsk bakgrund var det 63 procent som hade låg ekonomisk standard 2013. Det var dock 16 procent av hushållen som haft en låg ekonomisk standard under fem år i rad.

För ensamstående fäder som har utländsk bakgrund, som är betydligt färre till antalet, var andelen med låg ekonomisk standard 51 procent 2013. Det var 13 procent som hade en låg ekonomisk standard under hela mätperioden.

För sammanboendehushållen ses motsvarande mönster, när föräldrarna har utländsk bakgrund är andelen som befinner sig i ekonomisk utsatthet 2013 högre än för föräldrar med svensk bakgrund. En avtrappning sker över tid och det är åtta procent av sammanboende med ett barn och med utländsk bakgrund som haft en låg ekonomisk standard fem år i följd. Motsvarande för de med svensk bakgrund är en procent.

Ekonomisk levnadsstandard – den ekonomiska familjepolitikens effekter

Ett sätt att mäta hur de familjeekonomiska stöden bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för barnfamiljerna är att använda en indikator som anger hur stor andel av barnhushållen som skulle ha låg ekonomisk standard om de familjeekonomiska stöden räknas bort från hushållens disponibla inkomst.

Diagram 3.8 visar familjepolitikens effekter för samtliga barnhushåll under perioden 2013–2018. Andelen med låg ekonomisk standard (absolut) har minskat över tid. Effekten av familjepolitiken har legat relativt stilla de senaste fyra åren, men har minskat sett på längre sikt. Familjepolitiken som helhet reducerar andelen hushåll med låg ekonomisk standard med ungefär 8 procentenheter under perioden 2015–2018.

Diagram 3.8 Andel barnhushåll med låg ekonomisk standard (absolut mått) om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort

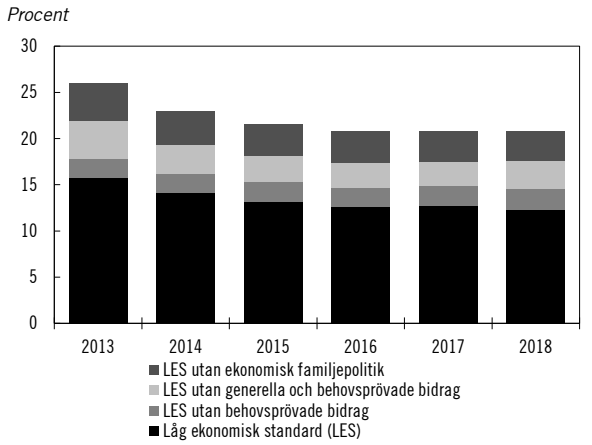

Källa: Försäkringskassan, 2019.

Utan de familjeekonomiska stöden skulle 21 procent av barnhushållen ha haft låg ekonomisk standard 2018, mätt med det absoluta måttet. Med de familjeekonomiska stöden minskade den andelen till 12 procent. Med det relativa måttet var andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard 17 procent 2018 men utan familjeekonomiska stöd skulle andelen ha varit 26 procent. Förhållandena mellan de två måtten och effekten av de familjeekonomiska stöden har varit i stort sett oförändrad under de senaste åren. Jämfört med föregående år har dock effekten av familjepolitiken ökat något mätt med det absoluta måttet. Med det relativa måttet är effekten svagare och det bör även noteras att uppgiften för 2018 är en prognos.

Indikatorn visar att familjepolitiken har en viktig utjämnande effekt av inkomster mellan hushåll med och utan barn och spelar oavsett mätmetod en mycket viktig roll för barnfamiljernas levnadsstandard.

Familjepolitikens olika komponenter spelar olika stor roll för barnhushållens ekonomiska levnadsstandard beroende på hushållsstorlek och inkomstnivåer. Barnbidrag är exempel på ett generellt stöd som ges med samma belopp för alla barn, men där familjer med flera barn även får del av flerbarnstillägg. Följaktligen är det för familjer med många barn eller där arbetsinkomsterna är låga som barnbidragen har störst påverkan på den disponibla inkomsten. Behovsprövade bidrag har en tydlig fördelningsprofil och betalas i högre utsträckning ut till ensamståendehushåll med barn. Andelen ensamstående kvinnor med två eller fler barn med låg ekonomisk standard sjunker med 15 procentenheter till 39 procent som en följd av att

de tar emot behovsprövade stöd. Försäkringarna, som exempelvis föräldrapenning, har en mer jämn fördelningsprofil men har störst inverkan på sammanboendehushåll med många barn.

Jämställt föräldraskap

Ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken är att den ska bidra till ett jämställt föräldraskap. Familjepolitiken har bidragit till att kvinnor och män inte behöver välja mellan att få barn och att förvärvsarbeta. Stöden inom den ekonomiska familjepolitiken har visserligen olika syften och mål, men gemensamt för dem är att de underlättar möjligheterna att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap för både kvinnor och män. Även faktorer såsom offentligt subventionerad förskola, skattesystemet, arbetsmarknadens funktionssätt och normer i samhället kring kvinnors och mäns föräldraskap påverkar förutsättningarna. Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. De jämställdhetspolitiska delmål som den ekonomiska familjepolitiken direkt inverkar på är målet om ekonomisk jämställdhet och målet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet, samt indirekt på delmålet om jämställd hälsa, se vidare utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

Att förena arbetsliv och familjeliv

I ett internationellt perspektiv har både kvinnor och män med barn i Sverige en mycket hög förvärvsfrekvens. Sysselsättningsgraden är i jämförelse med andra länder särskilt hög i Sverige när det gäller kvinnor med barn. Gifta eller sammanboende föräldrar har högre sysselsättningsgrad än ensamstående föräldrar. Över tid har sysselsättningsgraden för kvinnor med hemmavarande barn under 19 år ökat, både för sammanboende och ensamstående.

Diagram 3.9 Sysselsättningsgrad för sammanboende och ensamstående kvinnor och män, 15 74 år, med hemma varande barn 0 18 år

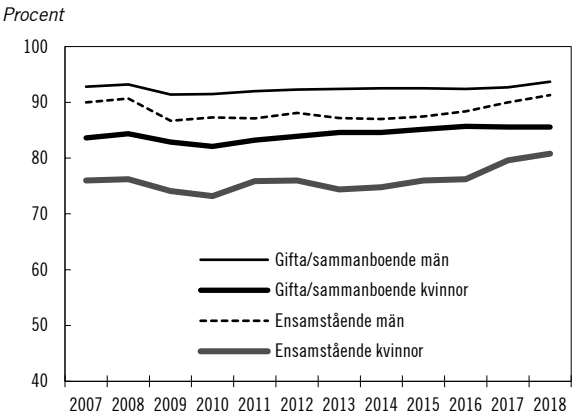

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningarna (AKU), 2019.

Sysselsättningsgraden har ökat för samtliga utom sammanboende kvinnor där den ligger kvar på samma nivå som föregående år. År 2018 uppgick sysselsättningsgraden till 86 procent för sammanboende kvinnor och till 81 procent för ensamstående kvinnor. Motsvarande andelar för män var 94 procent respektive 91 procent, se diagram 3.9. Arbetsinkomsten och därmed även den pensionsgrundande inkomsten påverkas mer för kvinnor än för män vid familjebildning. En förklaring är kvinnors betydligt mer omfattande deltidsarbete och längre frånvaro på grund av vård av barn.

Andelen kvinnor som har barn och arbetar heltid har emellertid ökat stadigt under 2000-talet. 63 procent av de sysselsatta kvinnorna i åldern 15–74 år som hade barn under sju år arbetade heltid 2018 (AKU, 2018). Det är dock fortfarande en stor skillnad i förhållande till män med barn under sju år där 90 procent arbetade heltid. Sedan 2008 har andelen heltidsarbetande kvinnor med barn under sju år ökat, oavsett civilstånd.

Möjligheten till balans mellan arbetsliv och familjeliv kan variera mellan olika hushåll, mellan föräldrar i olika arbetsmarknadssektorer och över tid. Det som påverkar kan vara olika anknytning till arbetsmarknaden, olika arbetsvillkor i olika sektorer på arbetsmarknaden, t.ex. avseende arbetstider, arbetsmiljö och inflytande. I en intervjuundersökning om arbetsmiljö under 2016 och 2017 angav ca 30 procent av förvärvsarbetande föräldrar att de varje vecka har svårt att förena arbetsliv med familj och fritid, se diagram 3.10.

Diagram 3.10 Varje vecka svårt att förena arbetsliv och familjeliv, saknar inflytande över arbetstidens förläggning, förvärvsarbetande kvinnor och män med barn 20 64 år 2016/2017

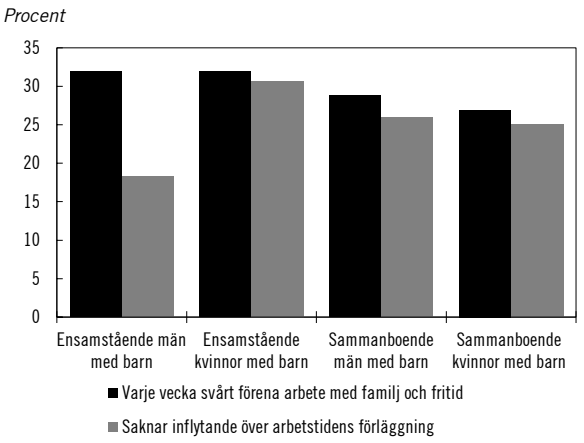

Källa: SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC, 2016/2017).

Andelen var högre för ensamstående, som i vissa fall saknar avlastning i vardagen från en annan förälder. För sammanboende var det i högre grad män än kvinnor som uppgav svårigheter, en förklaring kan vara att de i högre utsträckning arbetar heltid än sammanboende kvinnor. Det är ungefär en fjärdedel av föräldrarna som uppger att de har bundna arbetstider, dvs. saknar inflytande över förläggningen av arbetstiden. Bland ensamstående är skillnaden mellan könen relativt stor, 31 procent av ensamstående kvinnor uppger att de saknar inflytande, 18 procent av männen. Detta kan vara ett mått på hur svårt det kan vara att exempelvis gå tidigare från arbetet vissa dagar för att hämta på skola och förskola som stänger tidigare eller för att kunna anpassa arbetstiden vid utvecklingssamtal eller liknande.

Fler föräldrar delar på föräldraledighet och föräldrapenning men skillnader kvarstår

Fördelningen av föräldraledighet och användningen av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning kan användas som en indikator på det jämställda föräldraskapet och även på fördelningen av obetalt hem- och omsorgsarbete. Det finns tydliga indikationer på att det finns en korrelation mellan ett jämställt föräldraledighetsuttag och en mer jämställd fördelning av det obetalda hemarbetet och det betalda förvärvsarbetet. En jämnare fördelning av föräldraledighet mellan kvinnor och män kan därmed även bidra till jämställdhet inom andra områden.

Kön är den viktigaste bakgrundsvariabeln för hur föräldrapenningdagar fördelas mellan föräldrarna men även andra faktorer som exempelvis utbildning och om föräldrarna är inrikes- eller utrikes födda spelar roll för fördelningen.

Andelen föräldrar som delar föräldrapenningen jämställt (40/60) har ökat över tid. För barn födda 2005 respektive 2016 har den totala andelen barn för vilka föräldrarna fördelat uttaget jämställt vid barnets tvåårsdag ökat från 9,5 procent till 17,3 procent. I den undersökta gruppen ingår enbart barn födda i Sverige som är föräldrarnas första gemensamma och där paret består av en kvinna och en man.

Diagram 3.11 Andel par som delar föräldrapenning respektive föräldraledighet jämställt de två första åren, efter kvinnans utbildningsnivå

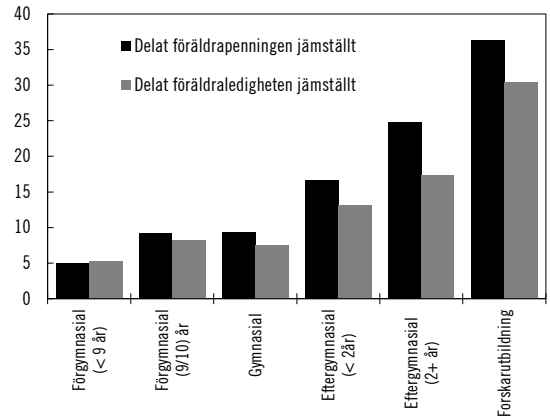

Källa: Försäkringskassan, 2019.

Diagram 3.11 visar föräldrapar som delat föräldrapenning respektive föräldraledighet lika för barn födda 2016. En redovisning görs utifrån kvinnans utbildningsnivå då tidigare studier har visat att denna har stor betydelse för fördelningen av föräldrapenning. Det är fler föräldrapar som delar föräldrapenningen jämställt än som delar på föräldraledigheten. För par där kvinnan har eftergymnasial utbildning längre än 2 år är det fem gånger så vanligt att dela jämställt på föräldrapenningen än i par där kvinnan har förgymnasial utbildning kortare än 9 år. Skillnaderna mellan jämnt föräldrapenninguttag och jämn fördelning av föräldraledigheten ökar med utbildningsnivå. Eftersom utbildningsnivå ofta hänger samman med inkomst kan detta avspegla större möjligheter att sprida på föräldrapenninguttaget för dem med högre inkomster.

ISF har granskat effekterna av reformen från 2002 då grundnivån i föräldrapenningen fördubblades från 60 kronor till 120 kronor. De kvinnor som fått sitt första barn och omfattades av grundnivåhöjningen hade en lägre sannolikhet

att förvärvsarbeta de två första åren efter barnets födelse, jämfört med förstföderskor som hade ersättning på SGI-nivå. De sammantagna effekterna av höjningen av grundnivån är mycket små (ISF Rapport 2019:6, Effekter av höjd ersättning i föräldrapenning på grundnivå. En analys av effekter på barnafödande och förvärvsarbete av höjd ersättning i föräldrapenningens grundnivå).

Reserverade dagar ökar mäns uttag av föräldrapenning

Försäkringskassan har undersökt hur införandet av den tredje reserverade månaden i föräldrapenningen har påverkat uttaget av föräldrapenning och föräldraledighet för kvinnor och män (Jämställd föräldraförsäkring, utvärdering av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen, Socialförsäkringsrapport 2019:2). Resultatet visar att mäns uttag av föräldrapenning under barnets två första levnadsår ökade och kvinnors minskade. Andelen pappor som tagit ut minst 90 dagar under barnets två första levnadsår ökade från 36 procent till 40 procent. Förändringar observerades främst i de grupper som har en avslutad gymnasieutbildning men inte någon utbildning på högskolenivå. Mäns uttag ökade med 6,7 dagar och kvinnors minskade med 12,4 dagar. Det var även de med medelhög inkomst som påverkades (kvartil 2 och 3). Män med hög inkomst tog redan innan reformen i genomsnitt ut mer än 90 dagar och påverkades därmed inte av reformen.

Icke sysselsatta kvinnor minskade sitt uttag som en följd av reformen, medan männens uttag bland ej sysselsatta var oförändrat. Mäns uttag av föräldrapenning ökar över tid. Försäkringskassan beräknar att införandet av den tredje reserverade månaden innebär att ökningen av mäns uttag blev mer än 2,5 gånger större än den trendmässiga ökningen. Föräldraledighetens längd var i stort oförändrad sett ur barnets perspektiv, men föräldraledigheten omfördelades något från kvinnor till män.

Tillfällig föräldrapenning för vård av barn

Föräldrars uttag av tillfällig föräldrapenning för vård av barn är mer jämställt än uttaget av föräldrapenning. Uttaget av tillfällig föräldrapenning när barnet är sjukt eller smittat är högt främst när barnet är i förskoleåldern (2–4 år). För barn födda 2014 tog män ut i genomsnitt 42 procent av dagarna under den perioden. Andelen är oförändrad jämfört med barn födda 2013. Under förskoleåldern var det 23 procent av föräldraparen med barn födda 2014 som delat dagarna med tillfällig föräldrapenning jämställt. Ett mer jämställt uttag av tillfällig föräldrapenning kan ses som ett tecken på ett mer jämställt ansvar för omsorgen om barnet.

Försörjningsansvar för barn

Ett jämställt föräldraskap kan förutom delat omvårdnadsansvar även omfatta ett delat försörjningsansvar. Även föräldrar som inte lever tillsammans har ett sådant ansvar. Föräldrarna behöver efter en separation fortsätta att samarbeta i frågor som gäller barnet, och i detta ingår frågor som rör underhållsskyldighet för barn. Underhåll för barn kan regleras genom underhållsbidrag eller genom underhållsstöd. Underhållsstöd kan exempelvis betalas ut om föräldrarna inte kan komma överens om ett underhållsbidrag eller om den bidragsskyldiga föräldern har låg inkomst. Av de 127 500 föräldrar som tog emot underhållstöd i december 2018, s.k. boföräldrar, var 85 procent kvinnor och 15 procent män. I jämförelse med 2017 har andelen kvinnor ökat något och antalet föräldrar som tog emot underhållsstöd har totalt sett minskat med åtta procent. Av de bidragsskyldiga föräldrarna är majoriteten istället män. År 2018 var 86 procent män och 14 procent var kvinnor, samma andelar som 2017. Skillnaderna mellan kvinnor och män speglar förhållandet att det är vanligare att barn bor med mamman efter en separation. Förekomsten av växelvist boende ökar dock, en boendeform som innebär att både daglig omsorg och barnets kostnader delas i hög utsträckning mellan de separerade föräldrarna.

Från och med den 1 april 2016 har Försäkringskassan i uppdrag att ge information och stöd till föräldrar i frågor om underhållsbidrag och underhållsskyldighet gentemot barn. Från denna tidpunkt betalar Försäkringskassan inte längre ut underhållsstöd om den bidragsskyldiga föräldern skött betalningen till Försäkringskassan under minst sex månader i följd. Om det finns särskilda skäl ska underhållsstöd ändå lämnas. ISF har följt upp Försäkringskassans utökade uppdrag och den nya lagstiftningen om indraget underhållsstöd under perioden 1 oktober 2016 till 31 maj 2017. De har följt upp ca 11 400 ärenden som berörde ca 11 100 boföräldrar och ca 14 800 barn. I 65 procent av fallen blev underhållsstödet helt indraget. I 24 procent av fallen betalades istället ett utfyllnadsbidrag ut och i 12 procent av fallen fortsatte underhållsstöd betalas ut på grund av särskilda skäl. Av dem som fick underhållsstödet

indraget eller beviljades utfyllnadsbidrag var det en stor andel där betalningen av underhåll direkt mellan föräldrarna fungerade. I 17 procent av fallen återkom dock boföräldern med en ny ansökan om underhållsstöd. Den vanligaste anledningen till en ny ansökan var att den bidragsskyldiga föräldern inte har betalat underhållsbidraget till boföräldern. ISF framför att Försäkringskassans arbete med reformen ger goda förutsättningar att öka föräldrars kunskap om underhållsskyldighet och underhållsbidrag samt möjlighet att sköta underhållet själva (ISF, Rapport 2019:7 Från underhållsstöd till underhållsbidrag? En granskning av 2016 års reform inom underhållsstödet).

Familjeekonomiska stöd påverkas av internationellt samarbete

Liksom andra delar av samhället påverkas familjepolitikens förmåner av en ökad internationell rörlighet. Utformningen av den nationella ekonomiska familjepolitiken måste därför bl.a. ta hänsyn till att familjemedlemmar kan arbeta i ett land och samtidigt vara bosatta i ett annat EU- eller EES-land. Även om utformningen av familjeförmåner är en nationell kompetens, samordnas utbetalningar vid gränsöverskridande situationer inom EU och EES genom Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.

Den 13 december 2016 lade Europeiska kommissionen fram ett förslag till revidering av förordning 883/2004 som bl.a. behandlar samordningen av föräldraförsäkringen. Trepartsförhandlingar inleddes i början av 2019, men de kunde inte slutföras före utgången av Europaparlamentets mandatperiod (se även utg. omr. 10 avsnitt 3.6.4). För föräldrar som rör sig över gränserna har kategoriseringen av familjeförmåner betydelse för i vilken omfattning förmåner från olika medlemsländer ska samordnas och räknas av mot andra länders förmåner. I början av 2019 kom en dom från Högsta förvaltningsdomstolen som slog fast att den svenska föräldrapenningen ska kategoriseras som en familjeförmån, inte en moderskaps- och faderskapsförmån. Konsekvenserna av den förändrade tillämpningen behöver analyseras och regeringen har därför gett Försäkringskassan i uppdrag att redovisa konsekvenser senast den 1 oktober 2019.

I juni 2019 antogs direktivet om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare. Direktivet trädde i kraft den 1 augusti 2019 och medlemsstaterna har från den tidpunkten tre år på sig att anpassa regelverken till den nya EU-lagstiftningen.

Administrationen av de familjeekonomiska stöden

Huvuddelen av förmånerna inom området ekonomisk familjepolitik administreras av Försäkringskassan. Förmånerna barnpension och efterlevandestöd samt pensionsrätt för barnår administreras av Pensionsmyndigheten. Kvaliteten i de olika förmånerna har utvecklats åt delvis olika håll under 2018, föräldrapenningen har utvecklats positivt avseende rättssäkerhet, service och produktivitet medan det för t.ex. bostadsbidrag och underhållsstöd är kraftigt ökande styckkostnader samt längre handläggningstider.

För föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning är självbetjäningstjänster och hjälpmedel på nätet viktiga instrument för att hjälpa föräldrarna och upprätthålla en god servicenivå. Dessutom är automatiseringsgraden mycket hög, 55 procent av ärenden med föräldrapenning handläggs automatiskt och 65 procent av ärenden med tillfällig föräldrapenning.

Försäkringskassan har granskat risken för felaktiga utbetalningar inom den tillfälliga föräldrapenningen (Socialförsäkringsrapport 2018:1, Felaktiga utbetalningar av tillfällig föräldrapenning). Granskningen visar att det finns felaktigheter i ärenden motsvarande 15 procent av de dagar som beviljats. Orsaken till felaktigheterna är oklara, men Försäkringskassan har vidtagit ett antal åtgärder för att minska riskerna för felaktiga utbetalningar. Bland annat har Försäkringskassan utökat granskningarna samt prioriterat ärenden där det är stora belopp eller systematiskt missbruk. Försäkringskassan konstaterar samtidigt att de riskbaserade kontrollerna inom förmånen har blivit mer träffsäkra under 2018 vilket har bidragit till att en högre andel av kontrollutredningarna har lett till åtgärder.

Mål för föräldraförsäkringen

I Försäkringskassans regleringsbrev för 2018 fanns ett mål om att myndigheten ska verka för ett jämställt användande av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning samt öka kunskapen om

föräldraförsäkringens regelverk. Försäkringskassan har genomfört ett antal insatser under året, t.ex. i form av informationskampanjer i samband med mors dag och fars dag. Försäkringskassan har under 2018 lanserat en ny e-tjänst där föräldrar kan få skräddarsydd information om föräldrapenningen. Försäkringskassan har även genomfört livesända seminarier på webben för blivande föräldrar, varav ett var riktat specifikt mot egna företagare som sedan tidigare identifierats som en grupp med särskilda informationsbehov.

Försäkringskassan ska enligt sin instruktion informera och stödja föräldrarna i frågor om underhållsbidrag och underhållsskyldighet för barn, i syfte att fler föräldrar på egen hand ska komma överens om barnens försörjning. På begäran ska Försäkringskassan bistå med hjälp och stöd att beräkna och skriva avtal om underhållsbidrag. Stöd till föräldrar ges via telefon eller via webbplatsen där det bl.a. finns ett beräkningsverktyg för underhållsbidrag. Under året har närmare 250 000 personer varit inne på sidan. 21 400 personer har sparat ned en beräkningsfil, vilket är ca 400 fler än föregående år.

3.6 Analys och slutsatser

Måluppfyllelsen för utgiftsområdet ekonomisk trygghet för familjer och barn anser regeringen är acceptabel. Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att utjämna skillnader mellan hushåll med och utan barn samt bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för barnfamiljerna. Skillnader består dock mellan ensamstående hushåll och sammanboende, liksom mellan hushåll med inrikes och utrikes bakgrund.

Under förra mandatperioden genomförde regeringen flera förändringar av den ekonomiska familjepolitiken. Inkomstgränser och nivåer höjdes. Utgifterna för familjepolitiken har därmed ökat kraftigt mellan 2017 och 2018. Barnbidraget och studiebidraget höjdes med 200 kronor i månaden, inkomstgränserna i bostadsbidraget höjdes för första gången på 20 år. Höjningarna av inkomstgränserna i bostadsbidraget sker i flera steg och kommer att, när utbyggnaden är klar år 2021, leda till att 18 000 fler barnfamiljer har fått eller kommer att få bostadsbidrag. Utöver detta har underhållsstödet höjts för alla åldersgrupper, och mest för barn över 15 år. Under 2019 höjdes underhållsstödets nivå med 150 kronor per månad för barn 11–14 år. Totalt sett har underhållsstödet för de äldsta barnen höjts med 800 kronor i månaden. Höjningarna har inneburit att familjepolitikens andel av barnhushållens disponibla inkomster ökar för första gången på många år.

Ett ökat barnafödande och totalt sett fler barn i befolkningen medför att utgifterna för den ekonomiska familjepolitiken ökar. På längre sikt genererar dock ett ökat barnafödande ett ökat arbetskraftsutbud som ger förutsättningar för en fortsatt god samhällsekonomi och en förmåga att sörja för framtida generationer.

De jämställdhetspolitiska delmål som den ekonomiska familjepolitiken direkt inverkar på är målet om ekonomisk jämställdhet och målet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Bedömningen är att utvecklingen under 2018 är positiv, fler föräldrar är i förvärvsarbete, den ekonomiska familjepolitiken hjälper till att utjämna ekonomiska villkor mellan kvinnor och män och utvecklingen går mot en mer jämn fördelning av föräldrapenning och föräldraledighet. Stora skillnader består dock mellan barnhushållen och mellan kvinnor och män.

För en bättre måluppfyllelse behöver familjepolitiken fortsätta att utvecklas i mer jämställd riktning. Det är även av stor vikt att de familjeekonomiska stöden fortsätter att bidra till goda uppväxtvillkor för barn och att skillnaderna i ekonomisk levnadsstandard mellan de olika barnhushållen minskar på så sätt att de med lägst inkomster får stöd. De behovsprövade stöden har god träffsäkerhet men den kan förbättras ytterligare.

God målutveckling men stora skillnader består mellan de olika barnhushållen

Hushåll med barn har i genomsnitt en lägre disponibel inkomst per konsumtionsenhet än hushåll utan barn. Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att minska dessa skillnader och till att förbättra barnfamiljernas förutsättningar för en god levnadsstandard. Familjepolitiken höjer den disponibla inkomsten i relation till hushåll utan barn. I förhållande till föregående år har barnhushållens disponibla inkomster ökat. De familjeekonomiska stödens andel av barnhushållens disponibla inkomster har minskat över tid, men en svag uppgång kan ses för 2018. Stödens minskade betydelse över tid förklaras av

höjda reallöner och fler i sysselsättning. Stödens nivåer följer inte heller inkomstnivåerna och deras andel av den disponibla inkomsten har därför minskat i betydelse. Träffsäkerheten är dock god, särskilt för de behovsprövade stöden, även om skillnader mellan barnhushållen fortfarande består. Under 2018 gick 26 procent av utbetalningarna av familjeekonomiska stöd till den femtedel av barnhushållen som hade lägst ekonomisk standard. För de behovsprövade bidragen var fördelningsprofilen tydligare, hälften av utbetalningarna gick till denna grupp.

Sett över tid har andelen hushåll med låg ekonomisk standard minskat, mätt enligt det absoluta måttet. Enligt det relativa måttet har andelen ökat något. Oavsett mått finns skillnader mellan barnhushållens ekonomiska standard som beror på hushållssammansättning, kön, antalet barn i hushållet och t.ex. arbetsmarknadsanknytning. Familjepolitiken bidrog under 2018 i hög utsträckning till att stärka barnfamiljernas levnadsstandard. Av diagram 3.12 framgår hur barnfamiljernas inkomster överstiger gränsen för låg ekonomisk standard tack vare familjepolitiken. För gruppen ensamstående kvinnor med två barn är effekten av stöden på låg ekonomisk standard betydligt större än för genomsnittet. I den gruppen har i genomsnitt 38 procent låg ekonomisk standard (absolut mått). Utan de familjeekonomiska stöden skulle dock i genomsnitt 65 procent av dessa hushåll ha en låg ekonomisk standard. För ensamstående män med två barn minskar andelen hushåll med låg ekonomisk standard från 33 till 18 procent som en följd av att de tar emot stöden.

Diagram 3.12 Andel barnhushåll med låg ekonomisk standard (absolut mått) 2018 om den ekonomiska familje politiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst

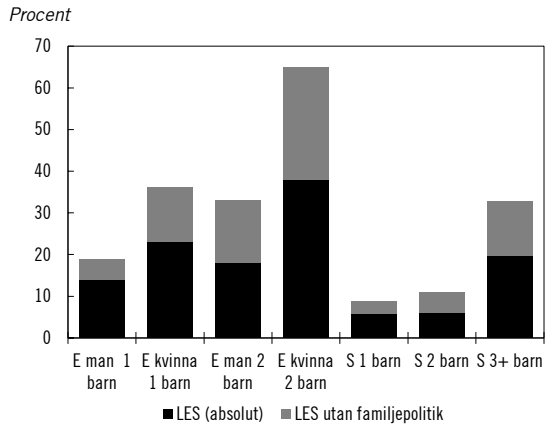

Källa: Försäkringskassan, 2019.
Anm.: Låg ekonomisk standard förkortas LES i diagrammet. Ensamstående förkortas E, sammanboende förkortas S.

För sammanboendehushåll har de familjeekonomiska stöden störst betydelse för familjer med tre barn eller fler. Utan dessa stöd skulle 33 procent av hushållen ha en låg ekonomisk standard, med stöden sjunker andelen till 20 procent. Många hushåll med låg ekonomisk standard tenderar att få en förbättrad ekonomisk situation på några års sikt, även om det finns skillnader i vilken grad det gäller i förhållande till exempelvis hushållstyp och antalet barn i hushållet. Hushåll med ensamstående kvinnor, särskilt om de är utrikes födda, har en mer utsatt situation. Nästan vart femte sådant hushåll befinner sig i långvarig ekonomisk utsatthet. De hushåll som lever i ekonomisk utsatthet under längre perioder behöver fortsatt stöd från familjepolitiken, men kan även vara i behov av insatser utanför utgiftsområdet såsom inom arbetsmarknads- och utbildningspolitiken. Träffsäkerheten i de behovsprövade stöden är god, men kan förbättras ytterligare.

Värdet av offentligt finansierade välfärdstjänster ingår inte i hushållens disponibla inkomster. Subventionerad förskola och pedagogisk omsorg samt utbildning för äldre barn är mycket betydelsefullt för barnfamiljerna och har en utjämnande effekt på inkomster och välfärd mellan kvinnor och män med och utan barn, se vidare budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 bilaga 3).

Föräldraledigheten och hur den fördelas mellan kvinnor och män har påverkan på hur jämställdheten på arbetsmarknaden utvecklas. En ojämställd fördelning av betalt och obetalt arbete innebär att arbetsinkomster, livsinkomster och även pensionerna för kvinnor och män skiljer sig

åt och är en förklaring till att fler kvinnor än män har en låg ekonomisk standard. Flera familjeekonomiska stöd som föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, graviditetspenning och omvårdnadsbidrag är pensionsgrundande. För föräldrar som tar emot dessa stöd betalar staten ålderspensionsavgift. Eftersom fler kvinnor än män får dessa ersättningar jämnar de statliga pensionsavgifterna till viss del ut skillnader i livsinkomst mellan kvinnor och män. Till detta kommer även förmånen barnrättsår. Stora skillnader mellan kvinnors och mäns inkomster återstår dock, vilket blir tydligt vid en jämförelse av t.ex. ensamståendehushåll. På så sätt är det jämställda föräldraskapet en viktig faktor för att även stärka förutsättningarna för en god levnadsstandard.

Ett jämställt föräldraskap

Delat ansvar för omvårdnaden och försörjningen av barnen utgör både på kort och på lång sikt viktiga utgångspunkter för ett jämställt föräldraskap. Andelen föräldrapar som delar mer lika på föräldrapenningen och föräldraledigheten ökar över tid, om än långsamt och med stora skillnader beroende på föräldrarnas utbildningsnivå och inkomster. Effekterna på lön, karriär, utvecklingsmöjligheter och fördelningen av betalt och obetalt arbete varierar därför stort mellan olika sektorer, utbildningsnivåer och mellan kvinnor och män. Det varierar även beroende på om föräldrarna är födda i Sverige eller inte.

Genomförda insatser har dock haft effekt. Införandet av den tredje reserverade månaden 2016 har bidragit till en mer jämn fördelning av både föräldrapenning och föräldraledighet under barnets två första levnadsår. Den reserverade månaden har därför ökat förutsättningarna för ett mer jämställt föräldraskap. För de barn som omfattades av reformen har andelen som använt minst 90 dagar ökat jämfört med de barn som inte omfattades.

Även när det gäller försörjningsansvar för barn har utvecklingen varit positiv. Fler reglerar underhåll på egen hand utan Försäkringskassan som mellanhand, samtidigt som det växelvisa boendet är högt. Försäkringskassan spelar en viktig roll för att informera föräldrar om hur underhåll för barn kan regleras efter en separation.

Förutsättningarna för ett jämställt föräldraskap är därför goda även om fler insatser behöver göras, särskilt för att nå de som inte tar ut någon föräldrapenning alls. Försäkringskassan har här ett viktigt uppdrag i form av ett mål i regleringsbrevet om att öka kunskapen om föräldraförsäkringens regelverk och att aktivt verka för ett mer jämställt uttag av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

Barnafödandet är fortsatt högt och föräldrarnas arbetskraftsdeltagande har ökat. Samtidigt anger drygt var tredje förvärvsarbetande förälder att de har varje vecka svårt att förena arbetsliv med familj och fritid och att var fjärde förälder anger att de saknar inflytande över arbetstidens förläggning. Skillnader i arbetsvillkor mellan kvinnor och män beroende på t.ex. arbetsmarknadsanknytning, arbetsmarknadssektor m.m. kan innebära att föräldrar möter olika möjligheter och svårigheter att förena arbetsliv och familjeliv. Det kvarstår stora skillnader i användning av föräldraförsäkringen mellan könen såväl som inom gruppen kvinnor och gruppen män, där utbildningsnivå och inkomst spelar stor roll.

3.7 Politikens inriktning

En generell välfärd som omfattar alla, ett jämställt föräldraskap och barnets bästa i fokus. Det är de bärande principerna för regeringens familjepolitik. Familjepolitiken är därutöver omfördelande.

Barnfamiljernas levnadsförhållanden ändras i takt med att samhället förändras. Då barnens familjesituation kan se olika ut och behov och önskemål varierar över tid måste samhällets stöd till barnfamiljerna vara konstruerat så att det kan användas på ett flexibelt sätt, och kan anpassas efter föräldrars och barns behov.

En generell välfärd som omfattar alla bidrar till att utjämna ekonomiska villkor och förbättrar levnadsförhållanden för barnhushållen samt har hög legitimitet.

Ett jämställt föräldraskap

En naturlig utgångspunkt för familjepolitiken är att föräldrarna tar ett gemensamt ansvar för vårdnaden om och försörjningen av barnet. Ett jämställt föräldraskap bidrar även till jämställdhet på arbetsmarknaden.

Kvinnor och män arbetar i dag ungefär lika mycket, men fördelningen av betalt förvärvs-

arbete och obetalt hemarbete skiljer sig fortfarande åt. Föräldraförsäkringen har under de senaste fyrtio åren haft positiva effekter på föräldrars arbetsmarknadssituation genom att göra det möjligt för föräldrarna att vara hemma med barnen när de är små och öka förutsättningarna för både kvinnor och män att kombinera familjeliv och arbetsliv. Men uttaget av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning är ännu inte jämställt. Mäns uttag av föräldrapenning ökar över tid men utvecklingen går långsamt. Försäkringskassan beräknar att införandet av den tredje reserverade månaden innebar att mäns uttag ökade med ca 1,5 dagar per år. Mer behöver göras innan målet om ett jämställt föräldraskap är uppnått.

Under 2017 lämnade utredningen om en modern föräldraförsäkring sitt slutbetänkande. Utredningen lämnade förslag om en ny modell för föräldraförsäkringen som bland annat underlättar för olika familjekonstellationer och stärker det jämställda föräldraskapet. Förslagen syftar till att föräldrapenningen och föräldraledigheten ska fördelas mer jämnt mellan föräldrarna och att föräldrapenningen används mer koncentrerat under barnets tidiga år. I enlighet med utredningens förslag utökades från och med den 1 juli 2019 möjligheterna att använda föräldrapenning till att även omfatta en förälders sambo utan gemensamma barn eller tidigare äktenskap. Resterande förslag från utredningen bereds i Regeringskansliet.

Regeringen följer kontinuerligt föräldrarnas användning av föräldraförsäkringen samt de åtgärder och insatser som Försäkringskassan vidtar i syfte att uppfylla målet i myndighetens regleringsbrev om att skillnader i hur kvinnor och män tar ut föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning ska minska. Målet tillfördes Försäkringskassans regleringsbrev under 2019 och där anges även målet att föräldrarnas kunskaper om föräldraförsäkringens regelverk ska öka.

I syfte att bland annat underlätta för föräldrar som förvärvsarbetar att kombinera arbetsliv och familjeliv, förbättra förutsättningar för föräldrar att förvärvsarbeta, främja minskat deltidsarbete samt att ge föräldrar till något äldre barn bättre möjligheter att i vissa utpekade situationer vara lediga tillsammans med barnen, avser regeringen att påbörja införandet av en familjevecka. Den närmare utformningen av familjeveckan bereds för närvarande inom Regeringskansliet och regeringen avser att återkomma i frågan.

En familjepolitik som ökar jämlikheten

Med familjebildning följer en ökad försörjningsbörda. En grundläggande strävan för regeringen är att skapa förutsättningar för jämlika uppväxtvillkor för alla barn. Den ekonomiska familjepolitiken har god effekt för att utjämna ekonomiska klyftor, men räcker inte alltid till. Vissa barnfamiljer som t.ex. ensamstående kvinnor eller hushåll där föräldrarna är nyanlända löper hög risk för låg ekonomisk standard, ibland flera år i rad.

Att förbättra situationen för familjer med låg ekonomisk standard är en för regeringen prioriterad uppgift. Insatser och långsiktiga strategier finns såväl inom den ekonomiska familjepolitiken som inom arbetsmarknads- och utbildningspolitiken.

Barnfamiljer med låg ekonomisk standard behöver fortsatt stöd. Regeringen har tillsatt en utredning som ska göra en översyn av regelverket för underhållsstöd och bostadsbidrag så att dessa moderniseras och får en förbättrad fördelningsmässig träffsäkerhet. Regelverket behöver även bli mer neutralt i förhållande till olika typer av boenden och minska risken för skuldsättning. Utredningen ska lämna sitt betänkande i november 2020.

Anpassningar av efterlevandestödet

En arbetsgrupp i Socialdepartementet har sett över regelverket för efterlevandestöd. Arbetsgruppen redovisade sitt förslag i promemorian Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (Ds 2017:11). Regeringen återkommer i denna proposition med förslag om att begränsa retroaktiviteten i efterlevandestödet till en månad (se vidare avsnitt 3.8).

3.8 Förslag om ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd

3.8.1 Ärendet och dess beredning

I regleringsbreven för 2016 gav regeringen Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten i uppdrag att tillsammans kartlägga hur nyanlända flickor och pojkar, vars ena eller båda föräldrar är avlidna eller saknas, söker och får underhållsstöd

respektive efterlevandestöd. I rapporten Underhållsstöd och efterlevandestöd för nyanlända barn – svar på regeringsuppdrag (S2016/03576/FST) föreslog myndigheterna bl.a. vissa förändringar av reglerna för efterlevandestöd.

I promemorian Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (Ds 2017:11) föreslog en arbetsgrupp inom Socialdepartementet att retroaktiviteten vid ansökan om efterlevandestöd ska vara en månad före ansökningsmånaden. En sammanfattning av promemorian finns i *bilagan*. Promemorians lagförslag finns i *bilagan*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilagan*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Socialdepartementet (S2017/01878/FST).

Regeringen uttalade i budgetpropositionen för 2018 sin avsikt att återkomma i frågan om begränsad retroaktivitet för efterlevandestöd (prop. 2017/18:1 utg.omr. 12). I promemorian Ändrad retroaktivitet avseende efterlevandestöd föreslog en arbetsgrupp inom Socialdepartementet att retroaktiviteten vid ansökan om efterlevandestöd ska vara sex månader före ansökningsmånaden. Promemorian har remissbehandlats. Remissyttrandena finns tillgängliga i Socialdepartementet (S2017/06357/FST).

I syfte att komplettera beredningsunderlaget i fråga om tidpunkten för ikraftträdande för förslaget har synpunkter hämtats in från Pensionsmyndigheten.

Regeringen lämnade under våren 2018 propositionen Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (prop. 2017/18:150) med förslag om sex månaders retroaktivitet före ansökningsmånaden. Riksdagen antog propositionen och tillkännagav vad utskottet anfört om att skärpa regelverket för efterlevandestöd. Enligt tillkännagivandet bör regeringen dels återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att efterlevandestöd som kräver ansökan ska kunna lämnas för högst en månad före ansökningstillfället, dels tillsätta en utredning med uppdrag att ta ställning till om efterlevandestöd ska få lämnas till barn som bor i HVB-hem eller liknande (bet. 2017/18:SfU27 punkt 2, rskr 2017/18:329).

Genom förslaget i denna proposition om begränsning till en månads retroaktivitet för efterlevandestöd anser regeringen att tillkännagivandet i den del som avser retroaktiviteten är tillgodosett. Regeringen avser att återkomma med anledning av riksdagens tillkännagivande i den del som avser efterlevandestöd som lämnas till barn som bor i HVB-hem eller liknande.

Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

3.8.2 Bakgrund

Ett barn har rätt till barnpension eller efterlevandestöd om barnets ena förälder eller båda föräldrar har avlidit. Om en förälder har försvunnit och det kan antas att han eller hon har avlidit, gäller samma rätt till ersättning som vid dödsfall. Efterlevandestöd lämnas som ett tillägg till eller i stället för barnpension och har till syfte att tillförsäkra ett barn en viss lägsta nivå i händelse av en förälders död, dvs. att garantera en lägsta rimlig levnadsstandard.

Efterlevandestöd är en bosättningsbaserad förmån. Det innebär att den som är bosatt i Sverige är försäkrad för efterlevandestöd. För ett barn som kommer till Sverige kan efterlevandestöd lämnas först när barnet är försäkrat i Sverige, dvs. när barnet anses bosatt i Sverige och har beviljats uppehållstillstånd. Även barn som är bosatta i EU/EES kan dock under vissa förutsättningar få efterlevandestöd.

Efterlevandestöd lämnas som huvudregel från och med den månad då dödsfallet inträffat. Om den avlidne fick allmän ålderspension, sjukersättning eller aktivitetsersättning vid sin död lämnas efterlevandestöd i stället från och med månaden efter dödsfallet. Om rätten till efterlevandestöd inträder vid en annan tidpunkt än vid dödsfallet, ska stödet lämnas från och med den månad när rätten inträder.

Barnpension och efterlevandestöd får lämnas utan ansökan (77 kap. 13 § och 110 kap. 6 § socialförsäkringsbalken, förkortad SFB). En ansökan krävs dock när den efterlevande är ett barn som är bosatt i Sverige, men vars avlidna förälder inte var att anse som bosatt i Sverige vid tidpunkten för dödsfallet. En ansökan krävs också vid anspråk på efterlevandeförmån efter någon som har försvunnit och antas ha avlidit, se 2 § Pensionsmyndighetens föreskrifter (PFS 2011:6) om ansökan om pension och utbetalning av små belopp, omtryckt 2014:10. Vidare krävs en ansökan om dödsfallet har inträffat före den 1 november 2012, se punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen (2012:599) om ändring i socialförsäkringsbalken.

Barnpension får inte lämnas för längre tid tillbaka än två år före ansökningsmånaden. Efter-

levandestöd får enligt den nuvarande bestämmelsen som trädde i kraft den 1 juli 2018 inte lämnas för längre tid tillbaka än sex månader före ansökningsmånaden (77 kap. 16 § SFB).

I rapporten Underhållsstöd och efterlevandestöd för nyanlända barn, svar på regeringsuppdrag, bedömde Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten att det finns osakliga skillnader i regelverken för underhållsstöd och efterlevandestöd som behöver rättas till. Myndigheterna föreslog bl.a. att det borde utredas om den retroaktiva tiden för efterlevandestöd ska kortas ned från två år före ansökningsmånaden till en månad före ansökningsmånaden.

3.8.3 Förkortad retroaktivitet inom efterlevandestöd

Regeringens förslag: Efterlevandestöd ska inte få lämnas för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna som har yttrat sig över förslaget tillstyrker det eller har inget att invända. Några remissinstanser har dock framfört synpunkter på vissa av analyserna i promemorian. Enligt *Försäkringskassan* kan den föreslagna regeln leda till att andra familjeförmåner enligt förordning (EG) 883/2004 (t.ex. barnbidrag) inte kommer att kunna beviljas retroaktivt i samma omfattning som i dag. *Pensionsmyndigheten* framför att förslaget kommer att få konsekvenser för barn som är bosatta inom EU eller i andra konventionsländer och som därför behöver ansöka om både barnpension och efterlevandestöd. Förmånerna kan då komma att beviljas med olika retroaktivitetstid beroende på när förälderns dödsfall inträffat och när ansökan kommer in till myndigheten. *Inspektionen för socialförsäkringen* (ISF) pekar på att det inte kommer att uppnås någon enhetlighet mellan efterlevandestöd och underhållsstöd med förslaget eftersom beloppen inte är desamma, och efter åldersdifferentieringen av underhållsstödet har skillnaderna ökat. *Diskrimineringsombudsmannen* (DO) anser att det kan finnas anledning att komplettera promemorians diskrimineringsrättsliga analys, men har inget att invända mot arbetsgruppens slutsatser i sak. *Nacka kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting* (SKL) anser att de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna bör analyseras ytterligare. SKL anser att socialnämnderna bör få utökade möjligheter att begära utbetalning av retroaktiv ersättning enligt 107 kap. 5 § SFB även i de fall barnet är placerat enligt socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och något beslut om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL inte har fattats.

Flera remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen* och flera kommuner, anser att ytterligare analys behövs för att kunna bedöma om det krävs förändringar av efterlevandestöd för barn som beviljas detta och samtidigt får sin omsorg och försörjning tillgodosedd enligt SoL.

En remissinstans, *Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar*, avstyrker förslaget. Rådgivningsbyrån anser att det saknas acceptabla motiv för förändringen och att det krävs ytterligare utredning, dels av förslagets förenlighet med diskrimineringsförbudet, dels av konsekvenserna för barn som är födda utomlands och vars förälder inte är bosatt i Sverige.

Skälen för regeringens förslag: Både underhållstöd och efterlevandestöd är förmåner som är avsedda att vara ett grundläggande stöd för ett barns försörjning när barnets ena eller båda föräldrar inte kan bidra till barnets försörjning. Efterlevandestöd får inte lämnas för längre tid tillbaka än sex månader före ansökningsmånaden. Regeringen föreslår i denna proposition att efterlevandestöd inte ska få lämnas för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden, och därmed blir tiden densamma som inom underhållsstödet. Skälet till att korta den retroaktiva tiden inom efterlevandestödet är att uppnå en större enhetlighet mellan reglerna om efterlevandestöd och underhållsstöd. Med förslaget kommer barn till särlevande föräldrar och barn till avlidna föräldrar att få ett mer enhetligt stöd. Vidare medför förslaget att incitamenten att ansöka om den förmån som har längst retroaktivitet och som därmed innebär en högre ersättning kommer att tas bort.

ISF har lämnat synpunkter på att enhetlighet mellan efterlevandestöd och underhållsstöd saknas eftersom beloppen skiljer sig åt. Enligt ISF kvarstår incitamenten att ansöka om underhållsstöd framför efterlevandestöd utifrån beloppets storlek. Frågan om ersättningsbeloppet inom

efterlevandestödet är dock inte föremål för detta lagstiftningsärende.

Inte heller *Pensionsmyndighetens* synpunkt om att retroaktiviteten för barnpension och efterlevandestöd skiljer sig åt kan hanteras inom ramen för detta lagstiftningsärende. Den retroaktiva tiden för förmånerna skiljer sig åt redan i dag och kommer att vara fortsatt olika.

SKL anser att socialnämnderna bör få utökade möjligheter att begära utbetalning av retroaktiv ersättning. Bestämmelsen i 107 kap. 5 § SFB är dock inte föremål för detta lagstiftningsärende.

Regeringen har i propositionen Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (prop. 2017/18:150 s. 10 f.) analyserat om effekterna av en förändrad retroaktivitet skulle kunna innebära diskriminering och bedömt att en förkortning inte strider mot något diskrimineringsförbud. Regeringen bedömer att inte heller förslaget om att förkorta den retroaktiva tiden till en månad före ansökningsmånaden strider mot något diskrimineringsförbud. *Försäkringskassan* framför att förslaget kan leda till att barn som bor i ett annat EU-land inte kommer att kunna beviljas andra familjeförmåner (t.ex. barnbidrag) retroaktivt för en längre period än efterlevandestöd beviljas, såvida inte barnet även beviljas barnpension. Regeringen är medveten om att detta kan bli en konsekvens av förslaget i vissa situationer. Effekten är dock begränsad eftersom dessa situationer inte är vanligt förekommande.

Flera remissinstanser framför att det behövs ytterligare analys för att kunna bedöma om det krävs förändringar av efterlevandestödet för barn som beviljas efterlevandestöd och samtidigt får sin försörjning tillgodosedd av kommunen. Regeringen avser att återkomma i frågan om efterlevandestöd som lämnas till barn som är placerade i HVB-hem eller liknande.

Lagförslaget i ärendet finns i avsnitt 2.1.

3.8.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringen ska träda i kraft den 1 januari 2020. Äldre föreskrifter ska gälla för ansökan om efterlevandestöd som har kommit in till Pensionsmyndigheten före ikraftträdandet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens. I promemorian föreslogs dock en tidigare ikraftträdandetidpunkt.

Remissinstanserna: Inga synpunkter har inkommit.

Skälen för regeringens förslag: Ikraftträdande bör ske så snart som möjligt vilket bedöms vara den 1 januari 2020. Det bör även införas en övergångsbestämmelse som innebär att äldre föreskrifter ska gälla för ansökan om efterlevandestöd som har kommit in till Pensionsmyndigheten före ikraftträdandet.

Lagförslaget i ärendet finns i avsnitt 2.1.

3.8.5 Konsekvenser

Konsekvenser för staten

Antalet efterlevandestöd beräknas enligt Pensionsmyndighetens prognos fortsätta att öka till och med 2020 för att därefter sakta minska. Det är flera osäkra faktorer som påverkar utvecklingen av efterlevandestödet. Antalet beviljade efterlevandestöd påverkas bl.a. av antalet barn som ansöker om och beviljas uppehållstillstånd i Sverige. Förslaget om en kortare retroaktivitet beräknas medföra en besparing för staten. Besparingen beräknas uppgå till cirka 7 miljoner kronor 2020, 3 miljoner kronor 2021 och 4 miljoner 2022 respektive 2023. Förslaget medför vissa administrativa kostnader för Pensionsmyndigheten men de tillkommande kostnaderna bedöms rymmas inom myndighetens befintliga ekonomiska ramar.

Konsekvenser för kommunerna

Efterlevandestödet är inte skattepliktigt och regeländringen kommer därmed inte att påverka kommunsektorns skatteintäkter. Förslaget kan

dock få konsekvenser när socialnämnder begär utbetalning av retroaktivt beviljad ersättning enligt 107 kap. 5 § SFB. För det fall en socialnämnd har beviljat en person ekonomiskt bistånd med stöd av SoL medför förkortningen av retroaktiviteten för efterlevandestöd att nämndens begäran om utbetalning kommer att kunna avse ett mindre belopp än tidigare. *Nacka kommun och SKL* anser att de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna bör analyseras ytterligare. Regeringen konstaterar att det saknas statistik på området, exempelvis avseende förekomsten av sådan begäran, beloppens storlek och fördelning av ansökningar mellan kommuner, vilket innebär att det är svårt att uttala sig om de ekonomiska effekterna. Effekterna torde dock vara begränsade eftersom förslaget innebär en minskning av retroaktiviteten från sex månader till en månad.

Konsekvenser för barn

Förslaget påverkar de barn som ansöker om efterlevandestöd den 1 januari 2020 eller senare. Barn som lämnar in en ansökan om efterlevandestöd efter ikraftträdandet kommer inte att kunna få efterlevandestöd för lika lång retroaktiv tid som barn som lämnat in sin ansökan före ikraftträdandet. Barn som berörs av förslaget har i vissa fall redan fått sin omsorg och försörjning ordnad via socialtjänsten under den aktuella tiden. Efterlevandestödet har därmed inte varit nödvändigt för att tillgodose deras grundläggande försörjning. En kort retroaktiv tid ökar behovet av att berörda barn får information i god tid om sin rätt att ansöka om efterlevandestöd.

Konsekvenser för jämställdheten

Förslaget har ingen direkt effekt på jämställdheten mellan kvinnor och män eller på de jämställdhetspolitiska målen. Bland de personer som 2018 beviljades efterlevandestöd var 63 procent pojkar och 37 procent flickor. Pojkar har i allmänhet beviljats efterlevandestöd under fler retroaktiva månader än flickor. Det kan därför antas att fler pojkar än flickor kommer att påverkas av den förkortade retroaktiva tiden.

3.8.6 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

77 kap.
16 §
I paragrafen regleras när efterlevandepension och efterlevandestöd får lämnas för tid före ansökningsmånaden. Ändringen i andra stycket innebär endast att efterlevandestöd inte får lämnas för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Enligt den första punkten ska lagen träda i kraft den 1 januari 2020. Enligt den andra punkten gäller äldre föreskrifter fortfarande för ansökan om efterlevandestöd som har kommit in till Pensionsmyndigheten före ikraftträdandet. För ansökningar som kommer in från och med ikraftträdandet gäller den nya föreskriften.

3.9 Budgetförslag

3.9.1 1:1 Barnbidrag

Tabell 3.7 Anslagsutveckling 1:1 Barnbidrag

Tusental kronor

2018	Utfall	31 722 494	Anslags-sparande	-149 980
2019	Anslag	33 336 684 [1]	Utgifts-prognos	33 171 070
2020	**Förslag**	**33 493 943**		
2021	Beräknat	33 783 141		
2022	Beräknat	34 054 650		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för allmänna barnbidrag, flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag. Anslaget får även användas för utgifter för tilläggsbelopp vid familjeförmåner.

Kompletterande information:
Bestämmelserna om allmänt barnbidrag, flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag finns i

socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. Reglerna för utgifter för tilläggsbelopp vid familjeförmåner finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.

Regeringens överväganden

Barnbidragets grundläggande uppgift är att kompensera för den ökade försörjningsbörda som barn medför för en familj. Barnbidrag är ett generellt stöd som är lätt att överblicka med förhållandevis låga kostnader för administrationen.

På regeringens initiativ har riksdagen beslutat om en höjning av det allmänna barnbidraget och det förlängda barnbidraget. Höjningen trädde i kraft i mars 2018. Barnbidraget uppgår nu till 1 250 kronor per barn och månad.

Utgiftsutvecklingen inom anslaget beror främst på barnbidragets nivå och antalet barn under 16 år. Av de totala utgifterna för anslaget utgjorde allmänna barnbidrag drygt 87 procent.

Bedömningen av anslagsbehovet görs utifrån SCB:s befolkningsprognoser. Antalet barn i åldern 0–16 år väntas öka under prognosperioden vilket betyder att utgifterna blir högre för allmänt barnbidrag och flerbarnstillägg. Även antalet barn och unga i gruppen 16–21 år ökar vilket innebär högre kostnader även för det förlängda barnbidraget. Den genomförda höjningen av det allmänna barnbidraget och det förlängda barnbidraget från mars 2018 har medfört en ökning av utgifterna under prognosperioden.

Utgifterna för tilläggsbelopp beräknas bli högre under prognosperioden men är på längre sikt osäker på grund av historisk stor variation.

Sammantaget innebär förändringarna som beskrivs ovan att utgifterna för anslaget kommer att öka under perioden.

Tabell 3.8 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:1 Barnbidrag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**32 802 684**	**32 802 684**	**32 802 684**
Förändring till följd av:			
Beslut	89 000	89 000	89 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	602 259	891 457	1 162 966
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**33 493 943**	**33 783 141**	**34 054 650**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 33 493 943 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Barnbidrag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 33 783 141 000 kronor respektive 34 054 650 000 kronor.

3.9.2 1:2 Föräldraförsäkring

Tabell 3.9 Anslagsutveckling 1:2 Föräldraförsäkring

Tusental kronor

2018	Utfall	43 913 923	Anslagssparande	-21 564
2019	Anslag	44 454 417 [1]	Utgiftsprognos	45 334 398
2020	**Förslag**	**47 288 762** [2]		
2021	Beräknat	48 980 739		
2022	Beräknat	50 714 162		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 4 263 592 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift för 2020 sedan hänsyn tagits till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till 4 101 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för

- föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken,
- statlig ålderspensionsavgift för föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,

– jämställdhetsbonus enligt lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus.

Tabell 3.10 Delposter anslag 1:2 Föräldraförsäkring

Tusental kronor

	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Föräldrapenning	34 243 451	35 359 374	36 561 202
STÅP-avgift föräldrapenning	3 407 317	3 466 403	3 695 334
Tillfällig föräldrapenning	8 140 911	8 502 392	8 831 743
STÅP-avgift tillfällig föräldrapenning	801 630	919 590	859 911
Graviditetspenning	640 808	671 534	701 564
STÅP-avgift graviditetspenning	54 645	61 446	64 408

Regeringens överväganden

I föräldraförsäkringen ingår föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning samt tillhörande statliga ålderspensionsavgifter. Till och med 2016 ingick även jämställdhetsbonusen, därefter avskaffades den.

Utgifterna inom föräldraförsäkringen påverkas framför allt av fem faktorer: antalet barn som föds, antalet barn i befolkningen i åldern 0–12 år, ersättningsnivån, antalet använda dagar samt fördelningen av ersättningsdagarna mellan föräldrarna. Förändringar i födelsetalen påverkar redan på kort sikt användningen av såväl graviditetspenning och föräldrapenning som de tio dagarna i samband med ett barns födelse inom den tillfälliga föräldrapenningen. Under 2018 fyllde barn som omfattas av regelverket för barn födda 2014 och framåt, där maximalt 96 dagar kan sparas till tid efter fyraårsdagen, fyra år. Föräldrar till denna barnkull har tagit ut föräldrapenning mer intensivt än föräldrar till barn födda 2013. Det innebär en avvikelse mot det historiska uttagsmönstret som innebär att utgifterna för föräldrapenningen tidigareläggs och eventuellt även att nyttjandet ökar totalt sett. Även för barn födda 2015 har uttaget varit mer intensivt. Dagar tas ut tidigare i barnets liv i enlighet med målsättningarna med reformen från 2014. När barnet fyllde fyra år var det 35 000 barn (uppdelning på flickor och pojkar redovisas inte i statistiken) eller 32 procent av samtliga barn födda 2014 som det återstod fler än 96 dagar för. I genomsnitt var det 49 dagar per barn som på grund av fyraårsgränsen inte längre kan användas för denna grupp. I jämförelse med barn födda 2013 så var det 50 000 barn eller 47 procent av barnen för vilka det fanns mer än 96 dagar kvar att använda när barnet var fyra år. Det genomsnittliga antalet ej använda dagar var 67 per barn. Den slutliga effekten på antalet uttagna dagar, d.v.s. om det totala nyttjandet ökar eller inte, kan avläsas först när barn födda 2014 fyller 12 år och rätten att använda föräldrapenning för dessa barn upphör.

Kostnaderna för samtliga anslagsdelar i anslaget beräknas öka under de kommande åren som en följd av ett fortsatt högt barnafödande samt en stigande timlön som medför att medelersättning för de olika förmånerna ökar. Mäns andel av uttagen föräldrapenning fortsätter att öka. Eftersom männen har en högre medelersättning än kvinnor leder detta till ökade utgifter. Under 2019 förväntas männen ta ut 30 procent av alla föräldrapenningdagar, vilket motsvarar en ökning med en procentenhet jämfört med förra året. Enligt prognosen kommer männens andel av nettodagarna fortsätta att öka under perioden.

Utgifterna för tillfällig föräldrapenning har ökat de senaste åren, till stor del beror detta på fler barn i åldern 0–12 år. Under perioden förväntas antalet födda barn samt antalet barn i åldrarna 0–12 år fortsätta att stiga. Även medelersättningen ökar. Benägenheten att använda dagar för vård av barn beräknas öka svagt över tid, variationen är dock stor mellan åren beroende på förekomsten av influensa m.m. Sammantaget innebär det att kostnaderna stiger.

Under 2019 genomfördes administrativa förändringar på Försäkringskassan som innebär att vissa utbetalningar av tillfällig föräldrapenning förskjuts framåt i tiden. Detta innebär att vissa utgifter som tidigare skulle ha belastat anslaget under 2019 nu förskjuts till 2020.

Även utgifterna för graviditetspenning påverkas av befolkningsprognosen. Ett ökat antal födda barn innebär att fler dagar med graviditetspenning betalas ut.

Etableringsjobb

Regeringen föreslår att etableringsjobb införs (se vidare utg.omr. 14 avsnitt 3.7.12). Reformen innebär att utgifterna för föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning ökar eftersom fler personer kommer i arbete och får en sjukpenninggrundande inkomst. För 2021 beräknas utgifterna, inklusive statlig ålderspensionsavgift, öka med 1 miljon kronor till följd av reformen.

För 2022 beräknas utgifterna öka med 1 miljon kronor.

Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Föräldraförsäkring

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**44 454 417**	**44 454 417**	**44 454 417**
Förändring till följd av:			
Beslut	10 693	21 453	21 453
Varav BP20		1 000	1 000
Varav Etableringsjobb		1 000	1 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	619 637	1 234 878	1 827 174
Volymer	2 203 609	3 269 276	4 410 403
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	406	715	715
Förslag/beräknat anslag	**47 288 762**	**48 980 739**	**50 714 162**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 47 288 762 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Föräldraförsäkring* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 48 980 739 000 kronor respektive 50 714 162 000 kronor.

3.9.3 1:3 Underhållsstöd

Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:3 Underhållsstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	2 593 264	Anslagssparande	268 586
2019	Anslag	2 765 282 [1]	Utgiftsprognos	2 701 730
2020	**Förslag**	**2 627 264**		
2021	Beräknat	2 427 515		
2022	Beräknat	2 378 233		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för underhållsstöd enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. Betalningar från bidragsskyldiga föräldrar ska återföras till anslaget.

Regeringens överväganden

Genom underhållsstödet garanterar samhället att ett barn till särlevande föräldrar får ett visst underhåll även när den bidragsskyldiga föräldern inte fullgör sin underhållsskyldighet. Inom underhållsstödet finns det dels en bidragsmottagande förälder, eller en bidragsmottagande ungdom över 18 år om det är fråga om ett så kallat förlängt underhållsstöd, dels en bidragsskyldig förälder. Den sistnämnda ska helt eller delvis betala samhällets kostnader för det underhållsstöd som har betalats ut för barnet. Underhållsstöd lämnas också för barn vars förälder ensam har adopterat ett barn eller när barnet endast har en förälder med anledning av assisterad befruktning.

Utgiftsutvecklingen för underhållsstödet är beroende av exempelvis antalet separationer, antalet barn i åldern 0–18 år samt löneutvecklingen. Utgiftsstyrande faktorer som staten kan påverka är bl.a. stödets nivå, procentsatserna som bestämmer den bidragsskyldiga förälderns betalningsskyldighet samt storleken på grundavdraget för egna levnadskostnader som får göras innan betalningsskyldigheten beräknas. Att tillhandahålla stöd till föräldrar för att reglera underhåll för barn på egen hand, utanför underhållsstödssystemet, kan också påverka nivån på utgifterna.

Underhållsstödet för barn har åldersdifferentierats i flera steg. Den första höjningen, med 150 kronor per månad, trädde i kraft den 1 januari 2018 och tillämpades första gången i fråga om underhållsstöd som avsåg februari 2018. Den andra höjningen, med 350 kronor per månad, trädde i kraft den 1 augusti 2018 och tillämpades första gången i fråga om underhållsstöd som avsåg september 2018. Även underhållsstödet för barn 11–14 år har höjts. Höjningen, med 150 kronor per månad, trädde i kraft den 1 januari 2019 och tillämpades första gången för underhållsstöd och betalningsskyldighet som avser februari 2019 (prop. 2017/18:173, bet. 2017/18:SfU29, rskr. 2017/18:349).

Under första halvåret 2019 var antalet barn med underhållstöd 8 procent lägre än under motsvarande period 2018. Under prognosperioden förväntas antalet barn med underhållsstöd att fortsätta minska som en följd av att fler föräldrar reglerar underhåll för barn på egen hand, utan Försäkringskassans inblandning. Inbetalningsgraden samt det debiterade beloppet från bidragsskyldiga förväntas vara stabilt under perioden. Under 2021–2022 förväntas utgifterna minska

som en följd av att utbetalningarna för barn med växelvist boende fasas ut.

Tabell 3.13 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:3 Underhållsstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**2 765 282**	**2 765 282**	**2 765 282**
Förändring till följd av:			
Beslut	-70 000	-63 000	-63 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	-68 018	-274 767	-324 049
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 627 264**	**2 427 515**	**2 378 233**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 627 264 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Underhållsstöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 427 515 000 kronor respektive 2 378 233 000 kronor.

3.9.4 1:4 Adoptionsbidrag

Tabell 3.14 Anslagsutveckling 1:4 Adoptionsbidrag

Tusental kronor

2018	Utfall	14 256	Anslagssparande	9 028
2019	Anslag	23 284 [1]	Utgiftsprognos	14 672
2020	**Förslag**	**20 184**		
2021	Beräknat	20 784		
2022	Beräknat	20 784		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag till kostnader för internationella adoptioner enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. Bidrag lämnas för adoptioner som förmedlas av en sammanslutning som är auktoriserad enligt lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling.

Regeringens överväganden

Utgifterna för anslaget är beroende av bidragets nivå och antalet barn som kommer till Sverige genom adoption förmedlad av auktoriserade adoptionssammanslutningar. Bidragets nivå ligger på 75 000 kronor per adoption. Under 2018 beviljades 198 adoptionsbidrag, en minskning från 260 året innan. Antalet barn som kommer till Sverige genom adoption fortsätter att minska. Osäkerheten kring antalet adopterade barn under prognosperioden är stor, men antalet adopterade barn förväntas minska ytterligare.

Regeringen föreslår i denna proposition ökade insatser för stöd före, under och efter adoption. För att finansiera insatsen föreslår regeringen att anslag 1:4 *Adoptionsbidrag* minskas med 3,1 miljoner kronor för 2020 och med 2,5 miljoner kronor från 2021 och framåt, se vidare utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, avsnitt 6.7.1.

Tabell 3.15 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:4 Adoptionsbidrag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**23 284**	**23 284**	**23 284**
Förändring till följd av:			
Beslut	-3 100	-2 500	-2 500
Varav BP20	-3 100	-2 500	-2 500
Varav			
Stöd int. adoptioner	-3 100	-2 500	-2 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**20 184**	**20 784**	**20 784**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 20 184 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Adoptionsbidrag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 784 000 kronor respektive 20 784 000 kronor.

3.9.5 1:5 Barnpension och efterlevandestöd

Tabell 3.16 Anslagsutveckling 1:5 Barnpension och efter levandestöd

Tusental kronor

2018	Utfall	951 151	Anslags-sparande	26 649
2019	Anslag	964 600 [1]	Utgifts-prognos	1 011 200
2020	**Förslag**	**997 300**		
2021	Beräknat	1 025 000		
2022	Beräknat	1 048 400		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för barnpension och efterlevandestöd enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Barnpensionen är grundad på den avlidna förälderns inkomst medan efterlevandestödet är ett grundskydd för barn som får låg eller ingen barnpension.

Utgifterna för anslaget är beroende av antalet barn vars föräldrar avlider, inkomstnivån hos den avlidna föräldern samt antalet barn under 18 år som har invandrat till Sverige vars ena eller båda föräldrar har avlidit. I december 2018 fick ca 22 000 barn barnpension och ca 12 100 barn fick efterlevandestöd. Andelen flickor var 49 respektive 48 procent.

Antalet barnpensioner förväntas öka under prognosperioden, eftersom antalet barn i tonåren, där barnpensioner är vanligare, beräknas öka. Medelbeloppet för barnpension, som styrs av inkomstindex, förväntas också att öka under perioden, vilket sammantaget innebär ökade utgifter för barnpension. Underhållsstödet är i dag högre än efterlevandestödet, särskilt för äldre barn. De som har svårt att visa att de är berättigade till efterlevandestöd kan därför välja att i stället söka om underhållsstöd, vilket skulle ha en dämpande effekt på utgifterna. Det beräknas dock att antalet efterlevandestöd kommer att fortsätta öka fram till 2020 för att därefter långsamt minska. Samtidigt beräknas en större andel av efterlevandestöden vara oreducerade vilket ökar medelbeloppet och därmed utgifterna.

I denna proposition föreslås att efterlevandestöd inte ska få lämnas för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden vilket sänker utgifterna från och med 2020, se vidare avsnitt 3.8.

Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:5 Barnpension och efterlevandestöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**964 600**	**964 600**	**964 600**
Förändring till följd av:			
Beslut	-2 000	2 000	1 000
Varav BP20	-7 000	-3 000	-4 000
Varav			
Begränsad retroaktivitet till 1 månad efterlevandestöd	-7 000	-3 000	-4 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	25 900	51 400	77 900
Volymer	8 800	7 000	4 900
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**997 300**	**1 025 000**	**1 048 400**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 997 300 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Barnpension och efterlevandestöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 025 000 000 kronor respektive 1 048 400 000 kronor.

3.9.6 1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag

Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag

Tusental kronor

2018	Utfall	4 072 017	Anslags-sparande	192 493
2019	Anslag	4 472 178 [1]	Utgifts-prognos	4 389 394
2020	**Förslag**	**4 691 391** [2]		
2021	Beräknat	4 873 309		
2022	Beräknat	5 062 349		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 399 353 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift för 2020 sedan hänsyn tagits till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till – 25 559 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för

- omvårdnadsbidrag och vårdbidrag enligt socialförsäkringsbalken,
- utgifter för statlig ålderspensionsavgift för omvårdnadsbidrag och vårdbidrag enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.

Regeringens överväganden

Från och med den 1 januari 2019 ersätter omvårdnadsbidrag den del av vårdbidraget som ger ersättning för barnets tillsyns- och vårdbehov. Ett beslut om vårdbidrag som har fattats med stöd av de äldre bestämmelserna ska enligt övergångsbestämmelserna fortsätta att gälla enligt vad som föreskrivs i beslutet, dock längst till dess att beslutet skulle ha upphört att gälla eller skulle ha omprövats om de äldre bestämmelserna fortfarande hade varit tillämpliga. Det innebär att det kommer att ske en successiv överföring av utgifter mellan anslagsdelen vårdbidrag och anslagsdelen omvårdnadsbidrag under de kommande åren. Från och med den 1 januari 2019 kan en ny förmån benämnd merkostnadsersättning beviljas. Ersättning för merkostnader vid funktionsnedsättning för barn och vuxna kommer därefter att belasta anslaget 1:3 *Merkostnadsersättning och Handikappersättning* under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning. Nuvarande beslut om vårdbidrag med merkostnadsersättning fortsätter att gälla i enlighet med övergångsbestämmelserna. Inom fem år bedöms hela personkretsen omfattas av de nya bestämmelserna.

Utgifterna för anslaget styrs av antalet barn i åldersgruppen 0–19 år, andelen barn som det betalas vårdbidrag eller omvårdnadbidrag för samt storleken på bidraget. Antalet barn som föräldrar får vårdbidrag för har ökat över tid. Antalet nybeviljade vårdbidrag har ökat stadigt sedan 2010 och den utvecklingen antas fortsätta fram till 2019 då vårdbidragen minskar och successivt övergår till omvårdnadsbidrag. Omvårdnadsbidrag antas under prognosperioden komma att bli vanligare bland barn samtidigt som antalet barn i befolkningen ökar.

Tabell 3.19 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**4 472 178**	**4 472 178**	**4 472 178**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	99 315	219 082	311 838
Volymer	119 898	182 049	278 333
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 691 391**	**4 873 309**	**5 062 349**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 4 691 391 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 873 309 000 kronor respektive 5 062 349 000 kronor.

3.9.7 1:7 Pensionsrätt för barnår

Tabell 3.20 Anslagsutveckling 1:7 Pensionsrätt för barnår

Tusental kronor

2018	Utfall	7 366 900	Anslagssparande	
2019	Anslag	7 303 100 [1]	Utgiftsprognos	7 303 100
2020	**Förslag**	**7 565 300** [2]		
2021	Beräknat	7 701 000		
2022	Beräknat	8 161 900		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 7 565 300 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift för 2020 sedan hänsyn tagits till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till –50 285 tkr

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift för pensionsrätt för barnår enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.

Regeringens överväganden

Pensionsrätt för barnår kan tillgodoräknas föräldrar med barn i åldern 0–4 år. Den statliga ålderspensionsavgiften består av två delar: preliminär

avgift för ett kalenderår som baseras på den beräknade pensionsrätten för barnår och ett regleringsbelopp som täcker avvikelsen mellan det preliminära belopp som tagits ut och slutligt bestämd avgift för kalenderåret. Regleringen äger rum tre år efter det att det preliminära beloppet tas ut. Pensionsgrundande belopp för barnår fastställs utifrån det för föräldern förmånligaste av tre olika beräkningsalternativ.

Utgifterna för anslaget styrs av inkomstbasbeloppets utveckling, timlön- och ränteutvecklingen samt antalet födda barn. Utgifterna förväntas öka de kommande åren som en följd av att fler barn föds och att timlönerna ökar.

Tabell 3.21 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:7 Pensionsrätt för barnår

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**7 303 100**	**7 303 100**	**7 303 100**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	136 200	337 000	559 000
Volymer	126 000	60 900	299 800
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**7 565 300**	**7 701 000**	**8 161 900**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 7 565 300 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Pensionsrätt för barnår* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 7 701 000 000 kronor respektive 8 161 900 000 kronor.

3.9.8 1:8 Bostadsbidrag

Tabell 3.22 Anslagsutveckling 1:8 Bostadsbidrag

Tusental kronor

2018	Utfall	4 574 192	Anslagssparande	-47 755
2019	Anslag	4 546 658 [1]	Utgiftsprognos	4 647 868
2020	**Förslag**	**4 746 176**		
2021	Beräknat	4 673 766		
2022	Beräknat	4 590 500		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bostadsbidrag till barnfamiljer samt till unga som fyllt 18 år men inte 29 år enligt socialförsäkringsbalken och lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Regeringens överväganden

Bostadsbidraget för barnfamiljer består av ett bidrag till bostadskostnader, särskilda bidrag för hemmavarande barn och för barn som bor växelvis samt umgängesbidrag. Därutöver kan bostadsbidrag även betalas ut till ungdomshushåll. Bostadsbidragets storlek bestäms av hushållets sammansättning, bostadskostnaden, bostadens storlek och den bidragsgrundande inkomsten. De särskilda bidragen och umgängesbidraget är konsumtionsstöd för barnfamiljer med låg ekonomisk standard.

Utgifterna för bostadsbidraget styrs i huvudsak av utvecklingen på arbetsmarknaden och sysselsättningen. Det innebär att det framför allt är konjunkturutvecklingen som med viss eftersläpning påverkar utgifterna. Även demografiska förändringar påverkar, t.ex. ett ökat antal födda barn och om fler barnfamiljer får uppehållstillstånd i Sverige.

Ett nytt särskilt bidrag för barn som bor växelvis har införts inom bostadsbidraget. I december 2018 var det totalt ca 12 000 föräldrar som fick bidraget (ensamma sökande) varav 8 200 var kvinnor och 3 700 var män. Utöver det fick 100 hushåll bidraget efter att två sökt bidraget gemensamt.

Dessutom har inkomstgränsen för barnfamiljer och umgängesbidraget inom bostadsbidraget höjts för att förbättra för hushåll med låg ekonomisk standard.

I december 2018 betalades bostadsbidrag ut till drygt 171 000 hushåll, varav fyra femtedelar var barnhushåll. Totalt gick 57 procent av utbetalat bostadsbidrag till hushåll med en kvinna som ensam försörjare, 11 procent av beloppet till hushåll med en man som ensam försörjare och knappt 32 procent av beloppet till hushåll med sammanboende. Antalet barnhushåll med bostadsbidrag förväntas öka något under 2020 för att sedan minska 2021–2022, samtidigt som antalet ungdomshushåll minskar svagt. Sammantaget förväntas utgifterna för bostadsbidraget minska under prognosperioden.

Tabell 3.23 Härledning av anslagsnivån 2020 2022 för 1:8 Bostadsbidrag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**4 546 658**	**4 546 658**	**4 546 658**
Förändring till följd av:			
Beslut	72 000	72 000	72 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	-345 922	-121 774	-130 358
Volymer	473 440	176 882	102 200
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 746 176**	**4 673 766**	**4 590 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 4 746 176 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Bostadsbidrag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 673 766 000 kronor respektive 4 590 500 000 kronor.

Bilaga

Förslag om ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd

Bilaga

Förslag om ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd

Innehållsförteckning

Sammanfattning av promemorian Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (Ds 2017:11) 5

Lagförslag i promemorian Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (Ds 2017:11) 6

1.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken....**Fel! Bokmärket är inte definierat.**

Remissinstanser till Ds 2017:11 Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd 7

Sammanfattning av promemorian Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (Ds 2017:11).

Regeringen gav i regleringsbreven för 2016 Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan i uppdrag att kartlägga hur nyanlända flickor och pojkar, vars ena eller båda föräldrar är avlidna eller saknas, söker och får underhållsstöd respektive efterlevandestöd.
Med anledning av bland annat myndigheternas svar på regeringsuppdraget gjorde en arbetsgrupp inom Socialdepartementet en översyn av regelverket för efterlevandestöd.

I promemorian föreslogs en förkortning av den retroaktiva tid som efterlevandestöd kan lämnas före ansökningsmånaden, från två år till en månad i de fall en ansökan krävs. Någon ändring av retroaktiviteten när ansökan inte krävs föreslogs inte.

Underhållstöd och efterlevandestöd ska ge barn till särlevande och avlidna föräldrar ett likvärdigt grundskydd, vilket var ett av syftena när efterlevandestödet infördes 2003. Promemorians förslag om en månads retroaktivitet syftar till att uppnå en större enhetlighet mellan underhållsstöd och efterlevandestöd. Underhållsstöd till barn med särlevande föräldrar kan lämnas för en månad före ansökningsmånaden, vilket enligt arbetsgruppen även borde vara fallet för efterlevandestöd.

Lagändringen föreslogs träda i kraft den 1 januari 2018.

Lagförslag i promemorian Ändrade regler om retroaktivitet avseende efterlevandestöd (Ds 2017:11)

Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs att 77 kap. 16 § socialförsäkringsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
77 kap.	
16 §	
En annan efterlevandepension än barnpension får inte lämnas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Barnpension *och efterlevandestöd* får inte lämnas för längre tid tillbaka än två år före ansökningsmånaden.	En annan efterlevandepension än barnpension får inte lämnas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Barnpension får inte lämnas för längre tid tillbaka än två år före ansökningsmånaden. *Efterlevandestöd får inte lämnas för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden*.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2018.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för ansökan om efterlevandestöd som har kommit in till Pensionsmyndigheten före ikraftträdandet.

Förteckning över remissinstanserna

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Luleå, Förvaltningsrätten i Malmö, Domstolsverket, Migrationsverket, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Barnombudsmannen, Inspektionen för socialförsäkringen (ISF), Pensionsmyndigheten, Statskontoret, Diskrimineringsombudsmannen, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Alingsås kommun, Bollnäs kommun, Enköpings kommun, Eskilstuna kommun, Falu kommun, Gotlands kommun, Gällivare kommun, Göteborgs kommun, Hultsfred kommun, Kalmar kommun, Karlstad kommun, Lessebo kommun, Ljusnarsberg kommun, Malmö kommun, Nacka kommun, Piteå kommun, Stockholms kommun, Sunne kommun, Sölvesborg kommun, Tierp kommun, Timrå kommun, Trelleborgs kommun, Uddevalla kommun, Umeå kommun, Varberg kommun, Vetlanda kommun, Vänersborgs kommun, Växjö kommun, Åre kommun, Älvsbyn kommun, Barnens rätt i samhället (BRIS), Flyktinggruppernas riksråd (FARR), Riksförbundet internationella föreningar för invandrarkvinnor (RIFFI), Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, Rädda barnen, Röda korset, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Ålderspensions-systemet vid sidan av statens budget

Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget

Innehållsförteckning

1 Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget 7
1.1 Omfattning 7
1.2 Ålderspensionssystemet – nu och i framtiden 8
1.3 Resultatredovisning 9
1.3.1 Inkomstpensionssystemet 10
1.3.2 Premiepensionssystemet 11
1.3.3 Administrations- och förvaltningskostnader för ålderspensionssystemet 14
1.3.4 Pensionernas tillräcklighet 15
1.3.5 Jämställda pensioner 17
1.3.6 Vägen mot ett längre arbetsliv 18

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Utgifter för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget.....7
Tabell 1.2 Utgifter inom premiepensionssystemet.....7
Tabell 1.3 Inkomstgapet för kvinnor och män äldre än 65 år, 2017.....17

Diagramförteckning

Diagram 1.1 Inkomstindex och balansindex 2009–2020 11
Diagram 1.2 Följsamhetsindexering och inflationsutveckling omvandlat till index, basår 2001=100 11
Diagram 1.3 Genomsnittlig årlig värdeutveckling av premiepensionen jämfört med om premiepensionen i stället hade avsatts till inkomstpensionen, t.o.m. 31 dec 2018 12
Diagram 1.4 Utvecklingen av administrations- och förvaltningskostnaderna för ålderspensionssystemet 14
Diagram 1.5 Fördelning av kostnader för inkomst- och premiepensionssystemet 2018 15
Diagram 1.6 Pensionärernas genomsnittliga reala ekonomiska standard (median) i förhållande till gruppen 0–65 år, (prognos från 2018) 15
Diagram 1. 7 Olika inkomstkällor. Genomsnittliga belopp för kvinnor och män äldre än 65 år. 16
Diagram 1.8 Utvecklingen av gapet i disponibel inkomst för kvinnor och män äldre än 65 år. 17
Diagram 1.9 Genomsnittlig ålder vid utträdet från arbetslivet för kvinnor och män som vid 50 års åder fanns i arbetskraften 1970–2018 19
Diagram 1.10 Genomsnittlig inträdesålder i arbetslivet för kvinnor och män 1976–2018 20
Diagram 1.11 Arbetslivets längd för kvinnor och män 1976–2017 20

1 Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget

1.1 Omfattning

Redovisningen av den allmänna pensionen är uppdelad på två avsnitt. Under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom redovisas grundskyddet för äldre och ersättning till efterlevande. I detta avsnitt redovisas ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, dvs. den inkomstgrundade ålderspensionen som omfattar inkomstpensionssystemet och premiepensionssystemet. Båda systemen är avgiftsbestämda. Avgiften är 18,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten och ger motsvarande pensionsrätt. Inkomst- och premiepensionssystemen är finansiellt skilda från statens budget och hanterar sina egna inkomster och utgifter. Det innebär att även administrationskostnaderna för systemen hos Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och Statens servicecenter finansieras inom respektive system.

Tabell 1.1 Utgifter för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Beräknat 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
AP-fonderna, pensionsutgifter	304 443	314 504	322 994	331 556	340 553
Administrationskostnader	2 911	2 911	3 027	3 158	3 249
Totalt för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	**307 354**	**317 415**	**326 021**	**334 714**	**343 802**

Tabell 1.2 Utgifter inom premiepensionssystemet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Beräknat 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Premiepensionssystemet	**10 141**	**11 682**	**13 450**	**15 388**	**17 595**

1.2 Ålderspensionssystemet – nu och i framtiden

Ett i grunden sunt och stabilt pensionssystem som ska bli ännu bättre

Pensionssystem är mycket långsiktiga åtaganden och behöver därför också präglas av långsiktighet som håller över generationer. Av det skälet har *politisk hållbarhet* hög prioritet. Ålderspensionssystemet bygger på beslutet från 1994 om införandet av ett nytt allmänt pensionssystem, som fem partier stod bakom. Sedan 2014 ingår sex partier i den s.k. Pensionsgruppen. Med en så stor riksdagsmajoritet finns mycket goda förutsättningar för att systemet ska kunna bestå politiskt under lång tid oavsett förändrade majoritetsförhållanden i riksdagen.

För att dagens unga ska kunna lita på att det kommer att kunna betalas ut rimliga och förutsebara pensioner även om 50 år är det lika angeläget att pensionssystemet också är *finansiellt hållbart* och utgår från långsiktiga spelregler. För att klara det behöver regelsystemet vara så stabilt att det klarar även stora påfrestningar. Trots finansiellt turbulenta perioder fungerar systemet utan att större förändringar har behövt göras och utan att det har byggts upp någon skuld till framtida generationer. Tillsammans med den inbyggda finansiella stabiliteten ger det bra förutsättningar för att dagens unga ska kunna vara trygga med att reglerna är likvärdiga även i framtiden.

Ett stabilt system innebär dock inte att regler aldrig behöver förändras. Även om pensionssystemet är byggt för att klara oväntade och kraftiga påfrestningar så kan det behöva anpassas till en förändrad omvärld om det ska fungera så effektivt som möjligt. Det handlar dessutom om att systemet ska leverera pensioner som uppfattas som tillräckliga och trygga. Pensionsgruppen, med företrädare för de partier som står bakom pensionssystemet, har därför i uppgift att följa upp och vårda pensionssystemet. Det resulterade i december 2017 i en blocköverskridande överenskommelse – Pensionsgruppens överenskommelse om långsiktigt höjda och trygga pensioner (S2017/07369/SF). Överenskommelsen fokuserar på förbättrade förutsättningar för just höjda och trygga pensioner och innehåller tydliga åtgärder främst i fråga om ett reformerat och tryggare premiepensionssystem, ett förstärkt grundskydd och ett längre arbetsliv.

Reformeringen innebär väsentliga förändringar för ett bättre fungerande system som kommer att bidra till bättre och tryggare pensioner. De grundläggande principerna för ett finansiellt stabilt och livsinkomstbaserat system ligger dock fast. I grunden är det samma system och det är också väsentligt för förtroendet. Ett långsiktigt åtagande som ett pensionssystem måste präglas av stabilitet. Pensionssystemet, Pensionsgruppen och genomförandet av åtgärderna i den nya pensionsöverenskommelsen borgar för att förutsättningarna för en sådan långsiktighet bibehålls.

Ett hållbart och längre arbetsliv är väsentligt för pensionerna, pensionssystemet och för välfärden

Pensionssystemet är finansiellt autonomt och pensionerna blir precis så stora som systemet kan finansiera. Ett längre arbetsliv och de avgifter som betalas in har därför en direkt koppling till pensionernas storlek men förstärker också pensionssystemets finanser och gör systemet bättre rustat för finansiella påfrestningar. Därutöver är ett längre arbetsliv av stor betydelse för att upprätthålla sysselsättning och välfärd. Av flera anledningar är det således viktigt att fler ges möjlighet att faktiskt arbeta längre. Det kräver förbättrad arbetsmiljö och åtgärder som underlättar omskolning och karriärväxling. Regeringen kommer att ha ett fortsatt stort fokus på denna fråga.

Höjda pensionsåldrar i pensionssystemet är en nödvändig och betydande åtgärd för att ändra normen om när individen lämnar arbetslivet. Det är också en åtgärd där regeringen har lämnat förslag till riksdagen (prop. 2018/19:133). Denna typ av åtgärd har genomförts och planeras i flera europeiska länder.

Alla kan inte förlänga arbetslivet. För att upprätthålla förvärvsgraden i samhället är det därför väsentligt att de som har förmåga att arbeta längre också faktiskt ges den möjligheten. Åtgärder som motverkar åldersdiskriminering och främjar att den seniora arbetskraften tas till vara ska därför prioriteras. För att upprätthålla pensionsnivåer och förvärvsgrad är hela arbetslivet av betydelse. Ett större fokus på början av förvärvslivet och inträdesåldern i arbetslivet behövs därför.

Premiepensionen ska bli tryggare

Premiepensionen har hittills haft en mycket god genomsnittlig avkastning som bidragit till bättre pensioner. Systemet har dock visat sig ha brister som lett till att systemet kunnat missbrukas av oseriösa aktörer. Fonderna har också varierat i effektivitet och avkastning. Det statliga systemets syfte är att vara effektivt och tryggt och ge goda pensioner. Det är ett socialförsäkringssystem och staten måste ta ett tydligt och större ansvar för att det levererar optimalt. Pensionsgruppen har därför tagit initiativ till att ersätta det öppna systemet med ett upphandlat fondtorg där trygghet och avkastning sätts i fokus. Det ska fortsatt finnas en reell valfrihet mellan kvalitetssäkrade fonder för dem som vill välja men systemet ska i större utsträckning ta sin utgångspunkt i att leverera en god och trygg pension utan att ställa krav på individens kunskap eller aktivitet. Det statliga systemet har infört förändrade placeringsregler för att bättre optimera avkastningen inom fondförvaltningen.

Avgiften till pensionssystemet bör ses över

Pensionssystemet är avgiftsbestämt vilket innebär att vi får pension i förhållande till vad som har betalats in. För en högre pension måste man öka inbetalningarna genom mer arbete, vilket ofta innebär ett längre arbetsliv. Det ger rättvisa pensioner och ett finansiellt hållbart system vilket är viktiga egenskaper. Systemet ska också leverera pensioner som människor anser vara tillräckliga. Vi lever allt längre vilket dels förutsätter ett längre arbetsliv för att vi ska få tillräckliga pensioner. För att pensionerna ska vara tillräckliga måste dock också pensionsavgiften vara på rätt nivå. Inom ramen för pensionsöverenskommelsen ska nivån på pensionsavgiften analyseras inom ramen för Pensionsgruppens arbete.

1.3 Resultatredovisning

Grundläggande och prioriterade egenskaper för pensionssystemet är politisk stabilitet, finansiell hållbarhet och tillräckliga pensioner. Den första egenskapen vilar tungt på pensionsöverenskommelsen och Pensionsgruppens arbete.

Pensionsgruppen har i uppdrag att vårda överenskommelsen och förvalta det regelsystem som de nuvarande sex partierna gemensamt står bakom. Finansiella och demografiska påfrestningar har tvingat många länder att reformera sina pensionssystem medan det svenska pensionssystemet ligger fast och den politiska enigheten om detta är mycket stark. Någon närmare analys av den politiska stabiliteten görs därför inte här – fokus i resultatredovisningen ligger i stället på finansiell hållbarhet och tillräcklighet.

För att studera den finansiella hållbarheten och visa hur systemen fungerar inleds resultatredovisningen med beskrivningar av den inkomstgrundade ålderspensionens två delsystem – inkomstpensionssystemet och premiepensionssystemet. Konstruktionen är autonom och självreglerande och är därför per definition alltid finansiellt stabil.

Priset för ett absolut finansiellt system är att tillräckligheten inte är garanterad. Tillräckliga pensioner är dock ett grundläggande och självklart syfte för ett pensionssystem och för dess trovärdighet. Den ökande livslängden i kombination med att arbetslivet inte förlängs i samma utsträckning har inneburit att nybeviljade pensioner som andel av slutlönen tenderar att bli allt lägre. Diskussionen om pensionsnivåerna har därför tilltagit och det har blivit allt mer väsentligt med en redovisning av tillräckligheten i pensionssystemet. Pensionsnivåerna är dock starkt beroende av arbetslivets längd och framför allt av utträdesåldern. En redovisning och analys av tillräckligheten måste därför göras med beaktande av arbetslivets längd. Eftersom det alltjämt finns strukturella skillnader mellan könen som i och med livsinkomstprincipen fortplantar sig till pensionssystemet är graden av jämställdhet även en väsentlig aspekt när tillräckligheten diskuteras.

Det allmänna pensionssystemet står endast för en del av de inkomster som äldre har och den ekonomiska standarden under pensionstiden är beroende av mer än ersättningar från det allmänna pensionssystemet. För de flesta pensionärer är tjänstepensionen den viktigaste inkomsten vid sidan av den allmänna pensionen, men även andra inkomster är av betydelse. För att redovisningen ska vara heltäckande för pensionärernas samlade inkomster ingår därför förutom inkomstgrundad pension även garantipension, efterlevandepension, tjänstepension, privat pension, inkomst av arbete, kapitalinkomst, bidrag samt skatt i redovisningen.

1.3.1 Inkomstpensionssystemet

Av den totala pensionsavgiften på 18,5 procent går 16 procentenheter till inkomstpensionssystemet[1].

Inkomstpensionssystemet är ett fördelningssystem, där de avgifter som betalas in av de förvärvsarbetande under ett visst år används för att betala pensionerna samma år. När inbetalningarna till systemet är större än utbetalningarna sparas överskottet i Första–Fjärde AP-fonderna. På motsvarande sätt tas medel från nämnda fonder när utbetalningarna är större än inbetalningarna. Sjätte AP-fonden är också en buffertfond men har inga betalningsflöden gentemot pensionssystemet. Buffertfondernas främsta syfte är att stabilisera pensionsutbetalningarna i förhållande till ekonomiska och demografiska variationer. Ett annat syfte är att bidra med kapitalavkastning till inkomstpensionssystemet.

Balanseringen är garantin för systemets finansiella hållbarhet

Inkomstpensionssystemet är finansiellt hållbart och klarar såväl ekonomiska som demografiska förändringar. Den finansiella hållbarheten har sin grund i att pensionsutbetalningarna har kopplats till livslängdsutvecklingen genom s.k. delningstal som speglar den genomsnittliga livslängden för varje årskull och genom att pensionernas indexering är kopplad till den ekonomiska tillväxten.

Under vissa förhållanden räcker inte det för att garantera en långsiktig finansiell hållbarhet. För att garantera hållbarheten finns balanseringsmekanismen som ser till att tillgångarna långsiktigt kan finansiera pensionsutbetalningarna och därmed inte skjuter eventuella underskott på framtiden.

Inkomstpensionssystemets finansiella hållbarhet mäts genom balanstalet, som är kvoten mellan systemets tillgångar och skulder. Tillgångarna består av pensionssystemets buffertfond, Första-Fjärde AP-fonden och Sjätte AP-fonden, tillsammans med systemets förväntade framtida avgiftsinkomster, avgiftstillgången. Av tillgångarna står avgiftstillgången för 86 procent och pensionssystemets buffertfond för 14 procent. Pensionsskulden består av de summerade pensionsåtagandena till både förvärvsaktiva och pensionärer.

Avgiftsnettot är negativt och beräknas vara det under många år framöver

Avgiftsnettot beräknas som skillnaden mellan avgiftsinkomsterna och pensionsutbetalningarna. Utbetalningarna från systemet var större än inkomsterna första gången 2009 och beräknas vara det i över 20 år till. Att avgiftsnettot är negativt beror på att de stora årskullarna födda på 40-talet har gått i pension.

Att avgiftsnettot av detta skäl är negativt och beräknas vara det under många år framöver var förutsett redan när pensionssystemet infördes och påverkar inte systemets finansiella hållbarhet. I huvudsak hanteras detta genom uttag från pensionssystemets buffertfond.

Den finansiella ställningen stärktes under 2018

Pensionssystemets finansiella ställning presenteras varje år i pensionssystemets årsredovisning Orange Rapport. Rapporten sammanställs av Pensionsmyndigheten och är viktig för att förklara pensionssystemets finansiella utveckling. Genom detta skapas förutsättningar för förståelse för systemets uppbyggnad och vad som påverkar den finansiella ställningen.

Inkomstpensionssystemets finansiella ställning stärktes under 2018 genom att tillgångarna ökade mer än skulderna. Balanstalet för 2020 är beräknat till 1,0505 vilket innebär att tillgångarna var 5,05 procent högre än skulden per den 31 december 2018.

[1] Här avses även tilläggspensionen. Personer födda före 1938 har inte tjänat in vare sig inkomst- eller premiepension utan får i stället tilläggspension som baseras på pensionspoäng som motsvarar en del av den försäkrades pensionsgrundande inkomst. Personer födda 1938–1953 får vissa andelar av såväl inkomst- och premiepension som tilläggspension.

Indexering med inkomstindex sedan 2018

Inkomstpensionerna och pensionsbehållningarna förräntas med förändringen av genomsnittsinkomsten i Sverige som mäts genom ett särskilt inkomstindex. När balanstalet är över 1 och systemet inte befinner sig i en balanseringsperiod påverkas inte indexeringen av balanstalets storlek.

Under 2010 föll balanstalet under 1 för första gången och en balanseringsperiod inleddes. Denna balanseringsperiod avslutades 2018.

Pensionssystemet befinner sig alltså inte i en balanseringsperiod nu och inkomstpensionerna och pensionsbehållningarna indexeras därför med inkomstindex sedan 2018. Enligt den senaste prognosen förväntas ingen ny balanseringsperiod inledas de närmaste åren.

Diagram 1.1 Inkomstindex och balansindex 2009 2020

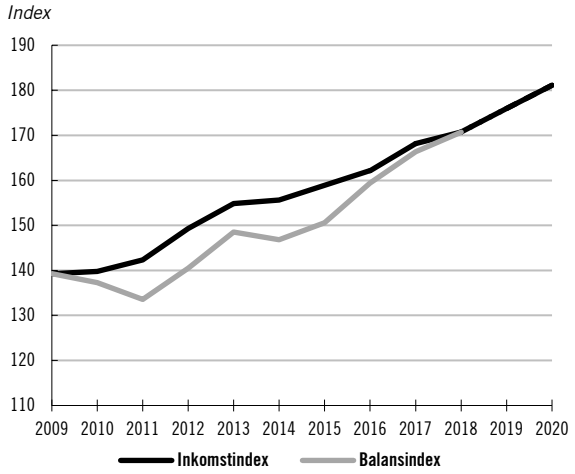

Källa: Pensionsmyndigheten och egna beräkningar.

Följsamhetsindexeringen styr inkomstpensionernas utveckling

Inkomstpensionen beräknas genom att pensionsbehållningen i princip divideras med förväntad återstående livstid för respektive årskull, dvs. antalet år som pensionen förväntas räcka. För att försöka hålla pensionen på en realt oförändrad nivå får pensionären ett förskott på den förväntade förräntningen. Detta förskott kallas förskottsränta och är en uppskattning av hur den framtida realinkomstutvecklingen kommer att bli. Förskottsräntan i inkomstpensionssystemet är 1,6 procent och den dras sedan av vid den årliga indexeringen av pensionerna. Indexeringen efter avdrag för förskottsräntan kallas följsamhetsindexering.

Följsamhetsindexering har tillämpats sedan 2002. Som framgår av diagram 1.2 har systemet med följsamhetsindexering, mätt sedan starten och fram till 2019, gett en högre indexering än inflationsutvecklingen och därmed en något bättre köpkraft, trots att inkomstpensionssystemet befann sig i en balanseringsperiod från 2010 till 2018. Utvecklingen varierar som synes över tid och är beroende av vilken tidsperiod som studeras. Även utfallet på individnivå är beroende av vilket år individen började ta ut sin pension. Inkomstindex för 2020 fastställs i november 2019, vilket innebär att den exakta indexeringen av inkomstpensionerna ännu inte är beräknad. Den senaste prognosen visar en följsamhetsindexering på ca 1,3 procent.

Diagram 1.2 Följsamhetsindexering och inflationsutveckling omvandlat till index, basår 2001 100

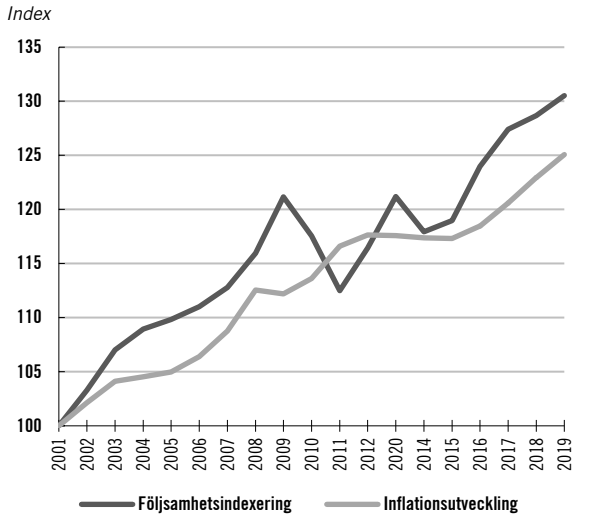

Källa: Pensionsmyndigheten, SCB och egna beräkningar.

1.3.2 Premiepensionssystemet

Av den totala pensionsavgiften på 18,5 procent går 2,5 procentenheter till premiepensionssystemet.

Premiepensionssystemet är ett fonderat system där de avgifter som betalas in fonderas separat för varje enskild person. Systemet är utformat som en fondförsäkring där spararen själv väljer fonder. Om pensionsspararen inte gör något aktivt fondval, placeras pengarna i generationsfonden AP7 Såfa som förvaltas av Sjunde AP-fonden.

Två av premiepensionens syften är att bidra till riskspridning inom den allmänna pensionen och att möjliggöra högre avkastning. Den allmänna

pensionens utveckling påverkas alltså dels av inkomstpensionen som beror på löneutvecklingen i samhället, dels av premiepensionen som beror på utvecklingen på kapitalmarknaden. Ett ytterligare motiv för att införa premiepensionen var att öka valfriheten för individen att själv få bestämma placeringsinriktning på delar av sitt pensionskapital.

Premiepensionssystemet är per definition finansiellt hållbart eftersom det är ett fonderat system.

Utbetalningarna av premiepension till dagens pensionärer är alltjämt små och har därför normalt en begränsad betydelse för dem. År 2018 svarade premiepensionen för tre procent av utbetalningarna från hela det allmänna inkomstgrundade ålderspensionssystemet. I takt med att premiepensionssystemet fasas in kommer kapitalet att fortsätta att växa och systemet beräknas vara fullt infasat först på 2060-talet.

Genomsnittligt negativ värdeutveckling för spararna 2018

Aktiemarknaden både i Sverige och globalt hade en negativ utveckling 2018. Detta påverkade värdeutvecklingen av premiepensionen och den genomsnittliga avkastningen för fondspararna var -3,4 procent under 2018. För sparare med egenvald portfölj var värdeutvecklingen i genomsnitt -3,8 procent medan värdeutvecklingen var -2,7 procent för sparare i AP7 Såfa.

Trots att den genomsnittliga värdeutvecklingen var negativ under 2018 hade 92,7 procent av alla sparare i slutet av 2018 haft en positiv genomsnittlig utveckling på sitt sparande som följd av tidigare års goda avkastning.

Bättre avkastning på premiepensionen än inkomstpensionen

Premiepensionskapitalet är placerat i fonder, i huvudsak aktiefonder, och följer därför i stor utsträckning börsutvecklingen, medan värdet på inkomstpensionen följer inkomstindex, som speglar den genomsnittliga löneutvecklingen i Sverige. Eftersom börsutvecklingen varierar betydligt mer än löneutvecklingen blir en jämförelse av avkastningen mellan systemen beroende av vilken tidsperiod som mäts.

Diagram 1.3 visar den årliga värdeutvecklingen för premiepensionskapitalet sedan starten år 2000 jämfört med om kapitalet hade varit placerat i inkomstpensionssystemet. Den genomsnittliga årliga värdeutvecklingen var 6,3 procent för premiepensionen jämfört med 3,0 procent för inkomstpensionen per den 31 december 2018.

Diagram 1.3 Genomsnittlig årlig värdeutveckling av premie pensionen jämfört med om premiepensionen i stället hade avsatts till inkomstpensionen, t.o.m. 31 dec 2018

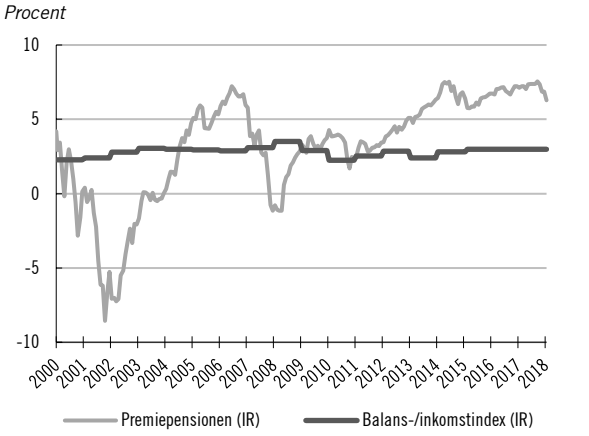

Källa: Pensionsmyndigheten.
Anm.: Värdeutvecklingen är beräknad som internränta. Det innebär att man vid beräkningen tar hänsyn till alla flöden in och ut ur systemet och vid olika tidpunkter som flödena har skett samt det totala marknadsvärdet i fonderna vid tidpunkten för beräkningen.

Den genomsnittliga avkastningen för de sparare som varit med sedan systemet startade 2000 har varit högre för sparare i AP7 Såfa (8,2 procent) än för dem som gjort ett eget val (5,9 procent). Skillnaden i avkastning sedan starten mellan kvinnor och män är försumbar.

Fondavgiftens betydelse för pensionen

På lång sikt har fondavgiftsnivån stor betydelse för pensionsutfallet. En avgift på 0,5 procent reducerar pensionen på 30 års sikt med cirka 14 procent i förhållande till en avgiftsfri portfölj, vilket innebär att en högre avgift behöver kunna motiveras med en motsvarande högre avkastning. Den framtida avkastningen i en fond är alltid okänd. Avgiften är däremot alltid känd och påverkar avkastningen. Det finns dock i förväg inga förutsebara samband mellan avgiftens storlek och avkastningens storlek.

I syfte att sänka pensionsspararnas kostnader är de fondförvaltare som är anslutna till premiepensionssystemet tvungna att lämna rabatt på fondens ordinarie avgifter. Under 2018 återfördes en rabatt om drygt 4,7 miljarder kronor till

spararnas konton. Den genomsnittliga förvaltningsavgiften i premiepensionssystemet 2018 var 0,21 procent efter rabatter, jämfört med 0,59 procent utan rabatt. Sett till ett helt arbetsliv har rabatten på fondavgiften stor betydelse för den framtida pensionen.

Stor valfrihet men allt färre väljer

I slutet av 2018 fanns det 783 fonder att välja mellan på Pensionsmyndighetens fondtorg. Den reformering av premiepensionssystemet som har inletts, som en del av pensionsöverenskommelsen från december 2017, kommer dock under de närmaste åren avsevärt minska antalet valbara fonder. Pensionsspararna kan välja att placera sitt premiepensionskapital i en till maximalt fem fonder. Nya pensionsrätter placeras därefter årligen i de fonder som har valts. En sparare kan välja att byta fonder när som helst, även som pensionär.

Därutöver finns det statliga förvalsalternativet (AP7 Såfa) för de sparare som avstår från att välja fonder på fondtorget[2]. Av det totala fondkapitalet förvaltas 39 procent av AP7 Såfa. Denna andel har ökat sedan 2010 då den var 27 procent. Bland nyspararna finns ett tydligt mönster av att allt färre inledningsvis väljer en egen fondportfölj, vilket leder till att en allt större andel av spararna har sitt kapital i AP7 Såfa. Av premiepensionsspararna har 59 procent sina medel placerade i AP7 Såfa.

Antalet premiepensionssparare som byter fond har minskat sedan 2011, och minskade även under 2018. Antalet fondbytare 2018 var drygt 330 000, vilket motsvarar 5 procent av alla pensionärer och pensionssparare. En lägre andel av fondbytena gjordes av kvinnor (41 procent) än av män (59 procent).

Premiepensionssystemets konstruktion har utnyttjats av oseriösa aktörer

Under de senaste åren har en rad oegentligheter med anknytning till premiepensionens fondtorg uppdagats. Enligt Pensionsmyndighetens bedömning handlar det om omfattande bedrägeri och förskingring med internationella förgreningar. Det har också förekommit att fonder har marknadsförts med olämpliga och till och med otillåtna metoder och att fonders medel har investerats på ett sätt som inte varit i andelsägarnas intresse.

För att göra nuvarande fondtorg mer säkert genomfördes under 2018 lagändringar (prop. 2017/18:247, bet. 2017/18:SfU30, rskr. 2017/18:347) som innebar omfattande förändringar av fondtorget. Fondförvaltare måste numera ansöka om att få ingå fondavtal med Pensionsmyndigheten och nya villkor för att få ingå fondavtal har införts. Det har också införts ett förbud mot att marknadsföra och sälja produkter med anknytning till premiepensionssystemet på telefon.

Vissa fondförvaltare har utfört transaktioner som har varit negativa för pensionsspararna och Pensionsmyndigheten driver ett flertal processer mot dessa bolag i syfte att återföra pensionsspararnas medel. Dessa processer förväntas pågå under många år framöver.

Pensionsmyndigheten har under 2018 även avregistrerat ett flertal fonder från fondtorget, efter att myndigheten gjort bedömningen att de aktuella fonderna inte lever upp till de krav som Pensionsmyndigheten ställer i fondavtalet med fondbolagen.

En reformering av premiepensionssystemet har påbörjats

Premiepensionen tjänar sitt syfte med att sprida risk och att bidra till ökad avkastning för att stärka framtida pensioner. De problem som uppkommit med oseriösa aktörer, en svårhanterlig mängd av fonder och höga avgifter har dock behövt tas om hand och premiepensionssystemet behöver i större utsträckning anpassas till spararna. De lagändringar som har genomförts under 2018, för att åstadkomma ett säkrare fondtorg, är ett första steg.

Pensionsgruppen har gjort bedömningen att vidtagna åtgärder bidrar till att göra fondtorget tryggare men att en större reformering av premiepensionssystemet är nödvändigt för att uppnå syftet med pensionsöverenskommelsen, att skapa

[2] AP7 Såfa är även valbar för dem som har valt en egen portfölj.

tillit till systemet och mer trygga pensioner. Pensionsgruppen har kommit överens om att premiepensionssystemet ska reformeras för att ge bättre trygghet och högre framtida pensioner. Staten bör i större utsträckning ta ansvar för att premiepensionssystemet är konstruerat utifrån hur människor faktiskt agerar och inte utifrån hur det anses att de borde agera. Det statliga systemet ska syfta till att erbjuda ett system som är tryggt, utan att staten ger någon garanti för utfallet.[3]

Vägen mot ett upphandlat fondtorg

Regeringen tillsatte i juni 2018 en särskild utredare som ska ta fram förslag till regelverk för ett upphandlat fondtorg för premiepension (Fi 2018/06). Inriktningen för fondtorget ska vara valfrihet, hållbarhet och kontrollerbarhet. Fondtorget ska erbjuda kvalitativa, kostnadseffektiva och kontrollerade fonder. Utredaren ska även enligt direktiven ta fram förslag till ett regelverk som ger en myndighet i uppdrag att upphandla fonder och förvalta fondtorget för premiepension. Myndigheten ska ansvara för att det kontinuerligt finns ett urval av fonder som ger pensionsspararna möjlighet till riskspridning och valfrihet. Det närmare uppdraget om genomförandefasen kommer att förankras i Pensionsgruppen.

Förvalsalternativet i premiepensionen ska vara utgångspunkten i premiepensionssystemet, där staten ansvarar för att ge en kostnadseffektiv, trygg och stabil pensionsförsäkring under hela livet utan krav på kunskap eller egna åtgärder för pensionsspararen. Pensionsgruppen är överens om att riskprofilen i förvalsalternativet ska ses över för att säkerställa att den är rimlig. En särskild översyn, utanför utredningen om ett upphandlat fondtorg, har därför genomförts. Översynen redovisades i juni 2019.

1.3.3 Administrations- och förvaltningskostnader för ålderspensionssystemet

Det allmänna pensionssystemet finansierar sina egna kostnader, och administrationskostnadernas storlek har därför betydelse för den framtida pensionen. Hur de myndigheter som administrerar pensionssystemet hanterar sin administration har därför påverkan på pensionerna, om än marginell. Den enskilda spararen kan påverka kostnaden genom sitt val av premiepensionsfond.

Den sammanlagda administrations- och förvaltningskostnaden för ålderspensionssystemet utgjorde 2018 knappt 0,3 procent av förvaltat kapital och uppgick till 6,7 miljarder kronor, se diagram 1.4. Det är en minskning med 200 miljoner kronor jämfört med året före.

Diagram 1.4 Utvecklingen av administrations och förvaltningskostnaderna för ålderspensionssystemet

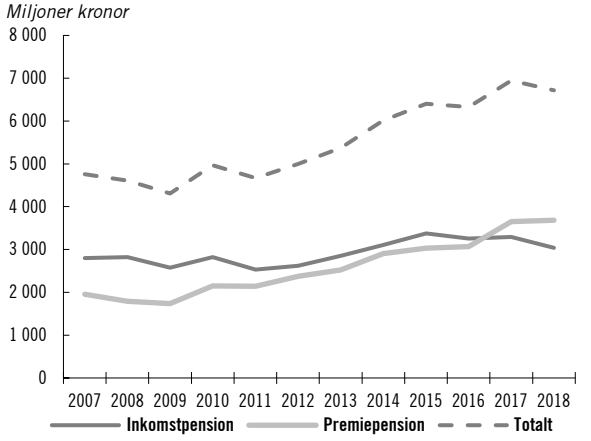

Källa: Pensionsmyndigheten, Orange rapport 2018

Minskningen i kronor beror främst på lägre kapitalförvaltningskostnader än föregående år. Både inkomst- och premiepensionen har minskande kostnader i förhållande till förvaltat kapital.

I diagram 1.5 visas fördelningen av inkomst- respektive premiepensionens kostnader under 2018. Den största delen utgörs av kapitalförvaltningskostnader. För inkomstpensionssystemet utgör dessa 72 procent och för premiepensionen 77 procent.

[3] Pensionsgruppens överenskommelse om långsiktigt höjda och trygga pensioner, S2017/07369/SF.

Diagram 1.5 Fördelning av kostnader för inkomst och premiepensionssystemet 2018

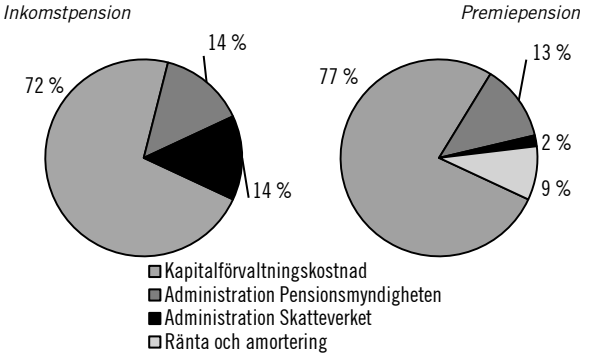

Källa: Pensionsmyndigheten, Orange Rapport 2018

Myndigheternas administrationskostnader står för 25 procent av kostnaderna varav Pensionsmyndigheten står för 13 procent, Skatteverket m.m. för 7 procent och Premiepensionens uppbyggnadslån för 5 procent.

Av den totala kostnaden stod inkomstpensionssystemet för 45 procent och premiepensionen för 55 procent 2018.

1.3.4 Pensionernas tillräcklighet

Tillräcklighet kan mätas på olika sätt

En aspekt av tillräckliga pensioner är hur inkomsterna skyddar pensionärerna från fattigdom. Detta presenteras under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom. I detta avsnitt diskuteras pensionssystemets betydelse för pensionärernas ekonomi och standard, pensionernas tillräcklighet, och hur de förhåller sig till inkomsterna under förvärvslivet.

Om pensionerna är tillräckliga och om systemet är konstruerat på rätt sätt för att ge tillräckliga pensioner kan mätas på i huvudsak två sätt. Ett sätt är att studera *ekonomisk standard* bland olika grupper pensionärer och hur de förhåller sig till andra grupper. Det handlar då om hur standarden är under hela pensionstiden.

Ett annat sätt är att mäta pensionen i relation till slutlönen, vanligen kallat *kompensationsgrad*. Det mäter då pensionsnivån den dag man tar ut sin pension och hur den förhåller sig till inkomsten före pension. Det måttet kan sägas vara ett mått på hur tillräckliga pensioner som pensionssystemet levererar.

Stora skillnader i ekonomisk standard mellan olika grupper av pensionärer

Diagram 1.6 visar hur den ekonomiska standarden för olika pensionärsgrupper förhåller sig till den ekonomiska standarden för befolkningen 0–65 år, som har nivån 100 procent. Sammanboende pensionärer har högst ekonomisk standard av pensionärsgrupperna. Nivån är nära befolkningen i åldern 0–65 år. Relativt sett närmade sig denna grupp den övriga befolkningen fram till 2013, men avståndet har ökat något de senaste åren.

De ensamstående har en betydligt lägre ekonomisk standard än både personer under 65 år och sammanboende pensionärer. Detta gäller särskilt för ensamstående kvinnor som är pensionärer. Avståndet mellan ensamstående pensionärer och övriga grupper av pensionärer har ökat under perioden. Alla grupper av pensionärer har realt sett ökat sin ekonomiska standard under perioden. Det bör noteras att det även inom respektive grupp finns stora skillnader i ekonomisk standard.

Diagram 1.6 Pensionärernas genomsnittliga reala ekonomiska standard (median) i förhållande till gruppen 0 65 år, (prognos från 2018)

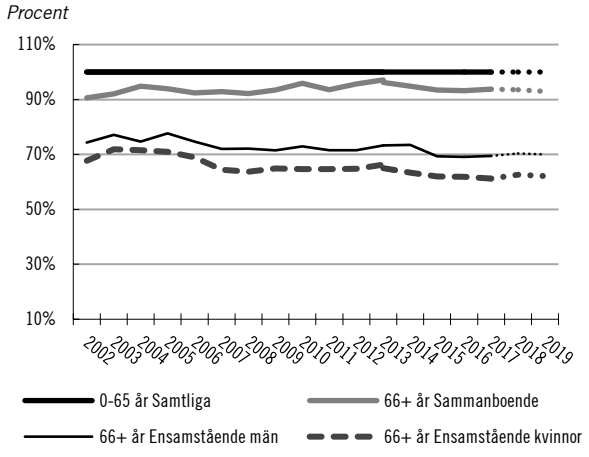

Källa: Egna beräkningar i HEK och STAR (SCB).
Anm.: År 2013 upphörde enkätundersökningen HEK. För åren 2013–2019 redovisas därför beräkningar baserat på STAR-urvalet, därav tidsseriebrottet 2013.

Det finns ett generellt mönster att äldre pensionärer har lägre ekonomisk standard än yngre och att kvinnor har lägre ekonomisk standard än män. Eftersom kvinnor i genomsnitt lever längre än män är också en större andel äldre kvinnor ensamstående.

Den grupp pensionärer som har den högsta ekonomiska standarden, sammanboende i åldern 66–79 år, är också den största (49 procent av alla pensionärer). Denna grupp har en ekonomisk

standard som är cirka 62 procent högre än gruppen ensamstående kvinnor äldre än 80 år.

Den ekonomiska standarden för utrikes födda kvinnor och män som är pensionärer är i genomsnitt lägre än för inrikes födda. För både kvinnor och män är utrikes föddas ekonomiska standard cirka 84 procent av inrikes föddas.

Mer än bara pensionsinkomster har betydelse för pensionärernas ekonomiska standard

Det allmänna pensionssystemet svarar sammantaget för den största delen av pensionärernas inkomster men för den ekonomiska standarden har andra förhållanden stor betydelse.

Cirka 90 procent av dem som går i pension har tjänstepension. De privata pensionernas andel av den totala pensionen är däremot fortfarande liten. Utöver pensionsinkomster har många kvinnor och män över 65 år även arbetsinkomster och kapitalinkomster.

Diagram 1.7 visar den genomsnittliga inkomstsammansättningen 2017 för personer över 65 år.

Diagram 1. 7 Olika inkomstkällor. Genomsnittliga belopp för kvinnor och män äldre än 65 år.

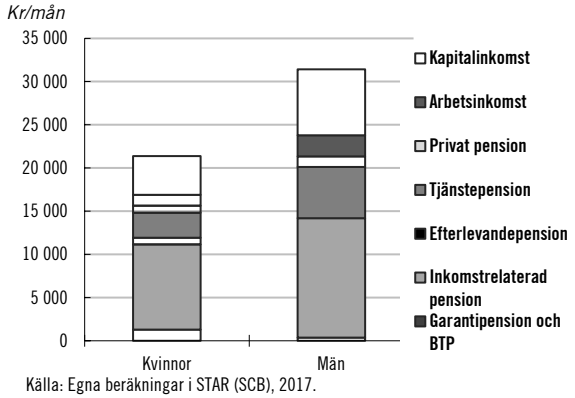

Källa: Egna beräkningar i STAR (SCB), 2017.

Det är tydligt att kvinnor i genomsnitt har lägre inkomstgrundad pension än män, vilket förklaras av att pensionens storlek står i relation till den tidigare förvärvsinkomsten som i genomsnitt är lägre för kvinnor. Kvinnor har därför också en större andel av sin inkomst i form av grundskydd (garantipension och bostadstillägg).

Trots att den allmänna pensionen i genomsnitt är lägre för kvinnor än för män, har den allmänna pensionen en större betydelse för kvinnor eftersom den står för en större andel, drygt 56 procent, av hela inkomsten jämfört med 45 procent för männen. Kvinnor har i genomsnitt lägre övriga inkomster i form av tjänstepension, arbetsinkomst och kapitalinkomst än män. Det ska betonas att det rör sig om genomsnittsvärden, det finns stora variationer bland landets drygt två miljoner kvinnor och män över 65 år.

Tjänstepension och arbetsinkomst utgör en ökande andel av den samlade inkomsten, främst för män, men även för kvinnor. Detta gör att den allmänna pensionens andel av inkomsterna minskar.

Stora skillnader i faktiskt uppmätt kompensationsgrad

Att mäta tillräcklighet i termer av kompensationsgrad kan ge betydande olika resultat beroende på vilken inkomst under förvärvslivet man mäter mot. Arbetsinkomsten förändras ofta under de sista åren före pension och det är inte ovanligt med sjunkande inkomster under de sista arbetsåren. Resultatet blir därför beroende av om pensionen relateras till det sista året före pension eller till t.ex. ett genomsnitt av de sista årens inkomster. En person med lång och flack inkomstutveckling eller där inkomsten sjunker de sista åren får en tydligt högre kompensationsgrad än den person som har en brant inkomstutveckling – trots lika stor livsinkomst.

Kompensationsgraden mätt på detta sätt är därutöver naturligtvis än mer beroende av antal arbetsår, vilket år man tar ut pension och inkomstutvecklingen under livet. Eftersom i princip alla har sin unika livsinkomstprofil så kommer också kompensationsgraderna variera. Följden blir att faktiskt uppmätta kompensationsgrader uppvisar stor spridning mellan individerna. Pensionsmyndigheten har i en rapport (*Pensionernas tillräcklighet, dnr S2019/01591/SF)* redovisat beräkningar av faktiskt uppmätta kompensationsgrader för de 100 000 personer som beviljades hel ålderspension under 2016 och som året innan förvärvsarbetade. Kompensationsgraden för den allmänna pensionen, mätt som pension i förhållande till pensionsgrundande inkomst, är för de flesta mellan 40 och 100 procent även om inte obetydliga avvikelser förekommer. Medianen är en kompensationsgrad på ca 60 procent. Det kan noteras att endast 16 procent har tagit ut pensionen efter 65 år. Därutöver har de allra flesta en tjänstepension som gör den reella kompensationsgraden högre.

Det finns således inget entydigt svar på om de faktiska kompensationsgraderna är tillräckliga.

Det finns så stora variationer att det är lätt att visa exempel på såväl låga som höga kompensationsgrader. I debatten om pensionernas tillräcklighet används ofta typfall. De typfall som brukar redovisas visar tydligt lägre kompensationsgrader än den median på 60 procent som framgår av de faktiska kompensationsgraderna. Valet av typfall är således avgörande för nivån på kompensationsgraden.

Att mäta kompensationsgrad mätt som andel av slutlönen är definitionsmässigt mer passande för förmånsbestämda system där en viss pensionsnivå utlovas. Måttet passar definitionsmässigt sämre för att mäta tillräcklighet i ett avgiftsbestämt system som uttalat bygger på hela livets inkomster och därför bör bedömas utifrån det. Trots detta är den ekonomiska förändring som de facto sker vid övergången från arbete till pension den realitet som människor har att förhålla sig till och det kommer därför även i vårt avgiftsbestämda system vara relevant att studera kompensationsgrader som mått på tillräckligheten. Till följd av de svårigheter som finns med att på ett rättvisande sätt mäta tillräckligheten har regeringen i samarbete med Pensionsmyndigheten inlett ett långsiktigt arbete med att utveckla mätmetoder.

1.3.5 Jämställda pensioner

Gapet mellan kvinnors och mäns pensioner består

Skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner kallas pensionsgapet. Det mäter hur mycket lägre kvinnors genomsnittliga disponibla inkomst är i förhållande till mäns. Det finns ett inkomstgap mellan kvinnor och män även bland förvärvsaktiva, men gapet är större bland pensionärer. Bland pensionärer har gapet mellan kvinnors och mäns disponibla inkomst legat på ungefär samma nivå de senaste tjugo åren, se diagram 1.8.

Diagram 1.8 Utvecklingen av gapet i disponibel inkomst för kvinnor och män äldre än 65 år.

Procent

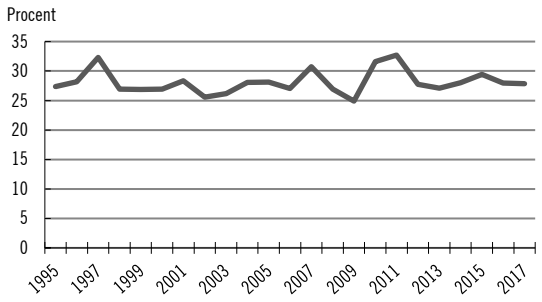

Källa: Egna beräkningar i STAR (SCB, 2017.

De inkomstrelaterade delarna av pensionen förstärker gapet medan grundskyddets olika delar och inkomstskatten minskar det. Som framgår av tabell 1.3 uppgick gapet i inkomstgrundad allmän pension till 28 procent 2017. Det är en minskning med två procentenheter jämfört med 2016. När grundskyddets olika delar läggs till minskar gapet till 16 procent. Skillnaden i pensionsinkomst beror dock inte bara på den allmänna pensionen. Eftersom inkomster utöver den allmänna pensionen utgör en allt större del av pensionärernas sammanlagda inkomster är det viktigt att också analysera hur de inkomstslagen påverkar gapet. Kvinnor har i genomsnitt lägre övriga inkomster i form av tjänstepension, arbetsinkomst och kapitalinkomst än vad män har. Tabell 1.3 visar tydligt att tjänstepension, privat pension, arbetsinkomster och kapitalinkomster ökar det totala gapet mellan kvinnor och män över 65 år.

Tabell 1.3 Inkomstgapet för kvinnor och män äldre än 65 år, 2017

Procent

Inkomstslag	Gap
Inkomstgrundad allmän pension	28
+ Garantipension	24
+ Änkepension	18
+ Bostadstillägg	16
+ Tjänstepension och privat pension	27
+ Lön m.m.	29
+ Kapital m.m.	32
Disponibel inkomst	**28**

Källa: Egna beräkningar STAR-materialet (SCB)
Anm.: Skillnaden mellan Kapital m.m. och Disponibel inkomst utgörs huvudsakligen av inkomstskattens effekt på inkomstgapet.

Utformningen av dagens tjänstepensionsavtal förstärker pensionsgapet mellan kvinnor och män. Det beror på att avsättningen till tjänstepensioner ovan intjänandetaket är större än under

taket. Som regel är avgiften under taket 21,71 procent (17,21 procent i allmän pension + 4,5 procent i tjänstepension), medan avgiften till tjänstepensionen är 30 procent över taket. OECD har i sina jämförande studier av kompensationsgrader konstaterat att Sverige är det enda landet inom OECD där kompensationsgraden är högre vid högre inkomster (OECD Pensions at a Glance 2015). Eftersom kvinnor i genomsnitt har lägre inkomster än män kan konstruktionen leda till ett ökat pensionsgap mellan könen. Att den sammanlagda avsättningen till pensioner under taket är lägre än över taket slår särskilt mot deltidsarbetande, vilket enligt dagens förvärvsmönster typiskt sett är kvinnor. Den som har en inkomst över taket och börjar arbeta deltid, så att inkomsten hamnar under taket, förlorar procentuellt sett betydligt mer i pension än i lön.

Skillnader mellan kvinnors och mäns pensioner beror på ett ojämställt förvärvsliv

Med ett system i vilket pensionen grundar sig på individens inkomster under hela livet kommer ojämställdhet under förvärvslivet ofrånkomligen att resultera i ojämställda pensioner. Det bakomliggande skälet till skillnader i pension mellan kvinnor och män är således de skillnader som finns under förvärvslivet.

Kvinnors lägre pensioner förklaras av flera faktorer. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män är en anledning, men gapet påverkas också av att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män och att in- och utträde från arbetslivet ser annorlunda ut. I genomsnitt sker kvinnors in- och utträde på arbetsmarknaden senare respektive tidigare än mäns, vilket bidrar till att kvinnor totalt sett har färre arbetare timmar under livet.

1.3.6 Vägen mot ett längre arbetsliv

Ett längre arbetsliv behövs för att upprätthålla rimliga pensioner

Medellivslängden ökar för närvarande med ett år vart sjunde år. Pensionssystemet skapades utifrån den medellivslängd som gällde i mitten av 1990-talet och en då antagen pensionsålder på 65 år. Sedan dess har medellivslängden ökat med närmare 3 år. Kvinnor har en högre medellivslängd än män – återstående medellivslängd vid 65 år är 21,6 år för kvinnor och 19,1 år för män. Ökningstakten har under senare decennier varit något snabbare för män och skillnaden i medellivslängd mellan kvinnor och män har därför långsamt minskat. Den ökade medellivslängden har i stor utsträckning tagits ut som längre tid som pensionär, dvs. det är inte arbetslivet som har förlängts.

Pensionssystemet är avgiftsbestämt och finansiellt autonomt. Det innebär att pensionerna blir så stora som avgifterna räcker till. Lever vi längre utan att förlänga arbetslivet så måste den intjänade pensionen räcka allt fler år och pensionen som andel av slutlönen blir med nödvändighet då allt lägre. För att upprätthålla rimliga pensioner behöver arbetstiden förlängas i takt med en ökande livslängd, men det räcker att förlänga arbetslivet med omkring två tredjedelar av den förlängda livstiden för att behålla nivån på pensionen. Den förlängningen av arbetstiden har dock inte skett.

Ett längre arbetsliv är också av betydelse för att kunna upprätthålla välfärden

Lägre pensioner till följd av en längre livstid kan för individen i viss mån kompenseras med ett ökat sparande. Det krävs dock i så fall ett allt större sparande som allt fler inte kommer att ha möjlighet till, vilket riskerar att leda till ökande inkomstklyftor. Att kompensera en längre livstid med sparande i stället för längre arbetsliv leder dessutom till allt lägre sysselsättningsgrad vilket får effekter på samhällsekonomin.

Fler arbetade timmar stärker samhällsekonomin. Ett längre arbetsliv är således inte bara nödvändigt för att upprätthålla pensionsnivåerna utan också positivt för dagens pensionärer och samhället i stort.

Fler arbetade timmar stärker pensionssystemet och minskar risken för balansering

Längre arbetsliv leder också till högre inkomster till pensionssystemet och ett finansiellt starkare pensionssystem, vilket minskar risken för balansering och därmed risken för en sämre pensionsutveckling för dagens pensionärer. Det finns alltså en direkt koppling mellan antalet arbetade

timmar i samhället och risken för att balanseringen aktiveras. En procents ökning av antalet arbetade timmar ger en förstärkning av pensionssystemets ställning med i storleksordningen 60 miljarder kronor.

Både inträdesålder och utträdesålder har betydelse för arbetslivets längd

Normen om en pensionsålder vid 65 år är alltjämt betydande men andelen som tar ut pension vid 65 minskar dock successivt. I årskull 1953, som fyllde 65 år under 2018, tog 42 procent ut allmän pension vid 65 år. Det är dock inte så att allt fler tar ut pensionen senare – såväl tidigt som sent uttag har ökat under senare år och lett till en större spridning av pensionsuttag. Kvinnors uttag är starkare koncentrerat runt 65 år medan män i större utsträckning tar ut pension både tidigare och senare än 65 år.

Uttag av pension är dock inte liktydigt med att en individ lämnar arbetslivet. Att fler tar ut pension före 65 år är alltså inte det samma som att fler lämnar arbetslivet tidigare, utan kan också förklaras med att fler tar ut pensionen samtidigt som de fortsätter att arbeta. För att visa hur arbetslivets längd har förändrats behöver det faktiska inträdet respektive utträdet på arbetsmarknaden studeras.

När medellivslängden stiger är det naturligt att i första hand fokusera på förändringen i utträdesålder. Ett vanligt sätt är då att mäta den förväntade utträdesåldern, vilket anger den ålder då dagens 50-åringar förväntas lämna arbetsmarknaden, givet att de har samma arbetskraftsdeltagande som i dag. Måttet innehåller alltså ett antagande om framtiden på motsvarande sätt som gäller för förväntad medellivslängd. Som framgår av diagram 1.9 så har utträdesåldern från arbetslivet ökat trendmässigt under 2000-talet. Ökningen är likvärdig för kvinnor och män. Kvinnors utträdesålder är dock omkring ett år lägre än mäns, en skillnad som varit i princip lika stor under de senaste 20 åren.

Diagram 1.9 Genomsnittlig ålder vid utträdet från arbetslivet för kvinnor och män som vid 50 års åder fanns i arbetskraften 1970 2018

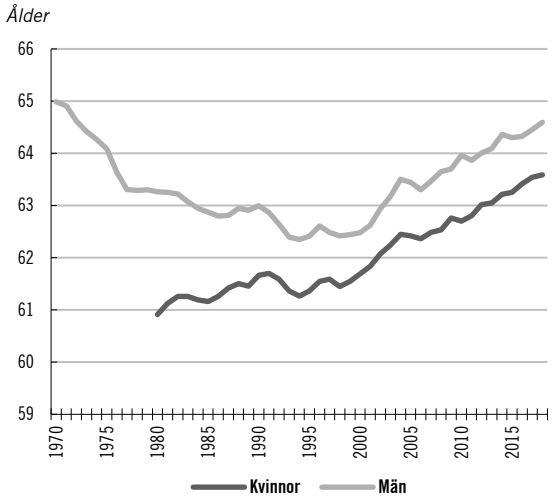

Källa: Pensionsmyndigheten.
Anm.: Uppgifter om kvinnors utträdesålder finns från 1980. För att visa utvecklingen dessförinnan redovisas därför enbart männens utträdesålder perioden 1970–1979.

Av diagrammet framgår också att utträdesåldern mätt på detta sätt fortfarande är lägre än i början av 70-talet, trots att medellivslängden i dag är omkring 5 år högre än då. De analyser som hittills har gjorts ger ingen entydig förklaring till skillnaden. En slutsats är dock att skillnaden till viss del förklaras av att kvinnor i större utsträckning lämnar arbetslivet före 50 år, t.ex. genom sjukersättning.

Pensionens storlek beror på hela arbetslivets längd och inträdesåldern har därför också stor betydelse. Om man definierar inträdesåldern som den ålder vid vilken det inträder ett arbetskraftsdeltagande om minst 20 timmars arbetstid per vecka, så steg inträdesåldern kraftigt under en 20-årsperiod (från mitten av 70-talet till mitten av 90-talet) främst till följd av en motsvarande kraftig tillströmning till högre utbildning. Under de efterföljande 20 åren har utvecklingen varit relativt stabil och utan någon tydlig trend åt något håll, vilket framgår av diagram 1.10. Ökningen av inträdesåldern under 90-talet var större för kvinnor än för män, en skillnad som därefter i stor utsträckning har bestått. Skillnaden mellan könen, som nu är knappt 1 år, har minskat något under de senaste åren. En förklaring till skillnaden är att kvinnor i genomsnitt har en längre utbildning.

Allt annat lika är ett tidigt inträde på arbetsmarknaden att föredra. Ett senare inträde som beror på en längre utbildning kan dock ha positiva effekter för såväl samhälle som individ och kompenseras många gånger också av en högre

livsinkomst. Om kompensationsnivån i den allmänna pensionen ska upprätthållas behöver dock ett senare inträde kompenseras av senare utträde då medellivslängden ökar.

Diagram 1.10 Genomsnittlig inträdesålder i arbetslivet för kvinnor och män 1976 2018

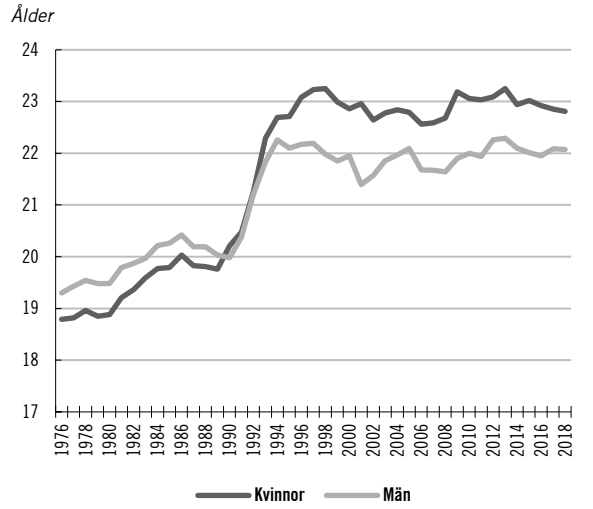

Källa: Pensionsmyndigheten.

Den sammantagna effekten av inträdesålder och utträdesålder, dvs. den summerade effekten av diagrammen 1.9 och 1.10, ger arbetslivets längd, se diagram 1.11. Arbetslivets längd är vanligen den viktigaste komponenten för pensionens storlek i ett livsinkomstbaserat system. Längden har ökat tydligt de senaste 20 åren, men är fortfarande kortare än vad arbetslivets längd var 1990. Till största delen beror det på den påtagligt högre inträdesåldern i arbetslivet vars effekt är starkare än den ökade utträdesåldern.

Sammantaget har det uppkommit en förskjutning i arbetslivet på så sätt att såväl inträdet som utträdet i genomsnitt har blivit senarelagt. Medellivslängden har stigit med flera år de senaste 30 åren samtidigt som ett genomsnittligt arbetsliv nu är kortare än för 30 år sedan. Den totala arbetstiden är kortare för kvinnor än för män men under senare år har kvinnornas arbetstid ökat snabbare än männens vilket gör att skillnaden har minskat något. Fortfarande skiljer det 1,74 år, vilket får stor betydelse i ett livsinkomstbaserat system. Fler år i arbetslivet innebär en högre livsinkomst och en högre pension. Men det har också betydelse för pensionens storlek om arbetslivet förlängs i början eller i slutet. Ett senare utträde och därmed senare uttag av pensionen leder till att det är färre pensionsår som behöver täckas, dvs. den årliga pensionen ökar även av det skälet. Ett tidigare inträde får inte den effekten på pensionen.

Diagram 1.11 Arbetslivets längd för kvinnor och män 1976 2017

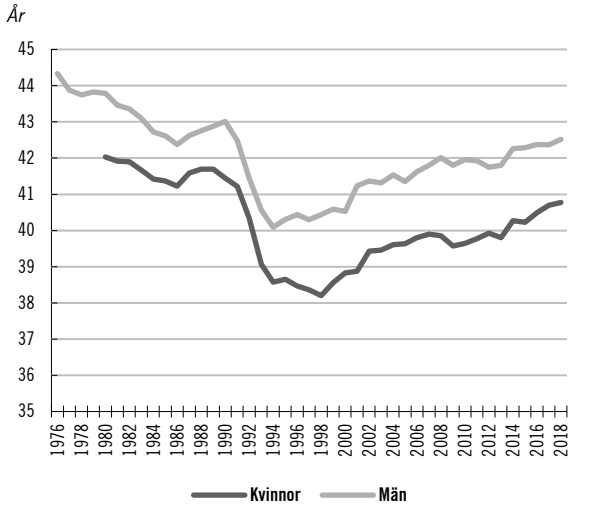

Källa: Pensionsmyndigheten.
Anm.: Uppgifter om kvinnors utträdesålder finns från 1980. För att visa utvecklingen dessförinnan redovisas därför enbart männens utträdesålder perioden 1976–1979.

Eftersom pensionens storlek i allt väsentligt grundar sig på arbete och på livsinkomsten fortplantar sig obalansen under förvärvslivet till pensionstiden. Det sker en positiv utveckling i fråga om skillnaderna mellan könen men, förändringstakten är mycket långsam. Skillnaden mellan kvinnors och mäns löner och arbetskraftsdeltagande avspeglar sig långt senare under pensionstiden. Skillnaderna i utbetald pension kommer därför att bestå under mycket lång tid – även om könsmönstren i arbetslivet skulle förändras i morgon. Det är mot den bakgrunden man ska se Pensionsgruppens fortsatta fokus på jämställda pensioner i pensionsöverenskommelsen från december 2017.

Behovet av en riktålder som vägledning för pensionsbeslutet

Den viktigaste parametern för pensionens storlek är livsinkomsten, som i sin tur är beroende av arbetslivets längd och lönens storlek. Hur stor pensionen sedan blir beror på pensionsåldern och den antagna medellivslängden. Principen med att dela upp den intjänade pensionsrätten på antalet pensionsår och att detta blir pensionen är enkel och logisk. Eftersom människor har olika förutsättningar och livssituationer och har olika preferenser i fråga om arbete, fritid och inkomster så innehåller pensionssystemet en hög grad av valfrihet. Det finns därför ingen tydligt utpekad

pensionsålder. Tanken när man skapade det nya systemet var i stället att människor utifrån personliga preferenser och informationen i de årliga pensionsbeskeden gör medvetna val om t.ex. pensionsålder och därmed själva påverkar sin pension. En utgångspunkt var då att om medellivslängden stiger så anpassar individer sin pensionsålder eller accepterar en något lägre pension.

Den erfarenhet som nu finns visar dels att medellivslängden har ökat betydligt mer än vad som antogs för 25 år sedan, dels att normen om en pensionsålder vid 65 är påtagligt stark och att arbetstiden inte förlängs i tillräcklig omfattning för att upprätthålla tillräckliga pensionsnivåer.

Den slutsats som har dragits är att beslutssituationen är så komplex att det bör finnas tydligare riktmärken om en normal pensionsålder. Av det skälet har Pensionsgruppen enats om att införa en riktålder – en ålder som är kopplad till medellivslängdens utveckling och som fungerar som ett riktmärke för hur långt arbetslivet normalt behöver vara för en rimlig pension och för att upprätthålla välfärden. Regeringen har därför under våren 2019 lämnat en proposition (prop. 2018/19:133) med förslag om en sådan riktålder samt om en höjning av den lägsta åldern för uttag av inkomstgrundad ålderspension till 62 år.

Det krävs mer än höjda åldersgränser för ett längre arbetsliv

Medellivslängden har ökat med närmare tre år sedan mitten av 90-talet och med närmare 5 år sedan 70-talet. Det är väsentligen friska år som läggs till livet och en 70-åring i dag är som regel friskare än för några decennier sedan. Arbetslivet är trots detta kortare. Uppenbart finns det potential för ett längre arbetsliv – men det gäller inte för alla. Dels finns det yrken som är mer slitsamma som gör att det inte fysiskt är möjligt att arbeta längre, dels förändras arbetsmarknaden snabbt vilket ställer krav på omställning. Behovet av åtgärder inom bl.a. utbildningssystemet har påpekats i pensionsöverenskommelsen från 2017. För att det förbättra möjligheterna till sådan omställning har Regeringskansliet därför beslutat att en utredare ska biträda Utbildningsdepartementet med att ta fram förslag till åtgärder inom studiemedelssystemet i syfte att främja omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna (U2019/01742/UH).

Ett längre arbetsliv är nödvändigt för att få tillräckliga pensioner och för att upprätthålla sysselsättning och välfärd, men om det ska vara möjligt för de allra flesta så krävs mer än bara höjda åldersgränser. Viktiga delar är då ett väl avvägt arbete i fråga om bättre arbetsmiljö och ett tillräckliga omskolningsmöjligheter. Det handlar då om insatser som berör hela arbetslivet och det är därför också en angelägenhet och ett ansvar för hela samhället. Här har arbetsmarknadens parter en central roll och kontinuerligt samråd mellan regering, representant från Pensionsgruppen och parterna som sker i det särskilda partsrådet är därför väsentligt att värna.

Åldersdiskriminering, som inte sällan gör sig gällande långt före 50 års ålder, är för många ett reellt hinder för ett längre arbetsliv. Det rör sig ofta om fördomar om äldre och vad de klarar. En del av pensionsöverenskommelsen handlar därför om inrättandet av Delegationen för senior arbetskraft (S 2018:10) som ska arbeta för ökad kunskap i syfte att uppnå ett mer åldersoberoende synsätt på arbetslivet. Delegationens uppdrag är att arbeta utåtriktat och den har därför beslutat att publicera ett 30-tal kunskapsbaserade skrifter om äldre i arbetslivet.

13

Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

Förslag till statens budget för 2020

Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 7

1 Förslag till riksdagsbeslut 9

2 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering 11
2.1 Omfattning 11
2.2 Utgiftsutveckling 11
2.3 Mål för utgiftsområdet 12

3 Nyanlända invandrares etablering 13
3.1 Omfattning 13
3.2 Utgiftsutveckling 13
3.3 Mål för integrationspolitiken 13
3.4 Resultatredovisning 13
3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 14
3.4.2 Resultat 14
3.4.3 Insatser för nyanländas etablering 22
3.5 Analys och slutsatser 30
3.6 Politikens inriktning 32
3.7 Budgetförslag 35
3.7.1 1:1 Etableringsåtgärder 35
3.7.2 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande 35
3.7.3 1:3 Hemutrustningslån 37

4 Diskriminering 39
4.1 Omfattning 39
4.2 Utgiftsutveckling 39
4.3 Mål 39
4.4 Resultatredovisning 39
4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 40
4.4.2 Resultat 40
4.4.3 Analys och slutsatser 44
4.5 Politikens inriktning 45
4.6 Budgetförslag 46
4.6.1 2:1 Diskrimineringsombudsmannen 46

4.6.2 2.2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m. 47

5 Jämställdhet 49
5.1 Omfattning 49
5.2 Utgiftsutveckling 49
5.3 Mål för jämställdhetspolitiken 50
5.4 Resultatredovisning 50
5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 50
5.4.2 Analys och slutsatser 74
5.5 Politikens inriktning 78
5.6 Budgetförslag 84
5.6.1 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder 84
5.6.2 3:2 Jämställdhetsmyndigheten 85
5.6.3 3:3 Bidrag för kvinnors organisering 85

6 Åtgärder mot segregation 87
6.1 Omfattning 87
6.2 Utgiftsutveckling 87
6.3 Mål 88
6.4 Resultatredovisning 88
6.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 88
6.4.2 Resultat 88
6.5 Analys och slutsatser 91
6.6 Politikens inriktning 92
6.7 Budgetförslag 93
6.7.1 4:1 Åtgärder mot segregation 93
6.7.2 4:2 Delegationen mot segregation 93

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 9
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden ... 10
Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering ... 11
Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering ... 12
Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 13 Nyanlända invandrares etablering ... 13
Tabell 3.2 Arbetskraftsdeltagande bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år ... 14
Tabell 3.3 Sysselsättningsgraden bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år ... 15
Tabell 3.4 Arbetslösheten bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år ... 15
Tabell 3.5 Andel förvärvsarbetande 20–64 år med eftergymnasial utbildning som har arbete med hög kvalifikationsnivå bland inrikes och utrikes födda ... 16
Tabell 3.6 Genomströmning inom fyra år för nybörjare år 1 inom gymnasieskolan den 15 oktober 2014 ... 19
Tabell 3.7 Andel kvinnor och män med bra hälsotillstånd för personer 16 år eller äldre ... 20
Tabell 3.8 Andel kvinnor och män med sömnbesvär för personer 16 år eller äldre ... 20
Tabell 3.9 Andel kvinnor och män med besvär av ängslan, oro eller ångest för personer 16 år eller äldre ... 21
Tabell 3.10 Andel valdeltagare bland inrikes- och utrikes födda som är röstberättigade vid val till riksdagen ... 21
Tabell 3.11 Antalet nyanlända mottagna i en kommun ... 24
Tabell 3.12 Mottagande av nyanlända fördelat på län ... 26
Tabell 3.13 Utbetalda ersättningar för flyktingmottagande ... 28
Tabell 3.14 Beviljade hemutrustningslån ... 29
Tabell 3.15 Totala antalet tolkauktorisationer per den 31 december 2018 i prioriterade språk ... 30
Tabell 3.16 Anslagsutveckling 1:1 Etableringsåtgärder ... 35
Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Etableringsåtgärder ... 35
Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande ... 35
Tabell 3.19 Prognos för antalet kommunmottagna ... 36
Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande ... 36
Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:3 Hemutrustningslån ... 37
Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Hemutrustningslån ... 37
Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Diskriminering ... 39

Tabell 4.2 Anslagsutveckling 2:1 Diskrimineringsombudsmannen....46
Tabell 4.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Diskrimineringsombudsmannen....47
Tabell 4.4 Anslagsutveckling 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m....47
Tabell 4.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 2.2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m....48
Tabell 4.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m....48
Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom område Jämställdhet....49
Tabell 5.2 Antal utgiftsområden med jämställdhetspolitiska ambitioner eller uttalat könsperspektiv i mål resp. politisk inriktning....52
Tabell 5.3 Chefer i offentlig och privat sektor, 18–66 år....55
Tabell 5.4 Andel barn som hjälper till med vissa hushållssysslor i åldern 12–18 år, i procent. 62
Tabell 5.5 Anmäld misshandel....66
Tabell 5.6 Personer 16–84 år utsatta för sexualbrott efter ålder 2017 66
Tabell 5.7 Anmälda våldtäktsbrott mot vuxna och barn 67
Tabell 5.8 Anmälda och lagförda brott som gäller köp av sexuell tjänst, koppleri samt människohandel för sexuella ändamål 68
Tabell 5.9 Anslagsutveckling 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder 84
Tabell 5.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder....84
Tabell 5.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder....85
Tabell 5.12 Anslagsutveckling 3:2 Jämställdhetsmyndigheten 85
Tabell 5.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Jämställdhetsmyndigheten....85
Tabell 5.14 Anslagsutveckling 3:3 Bidrag för kvinnors organisering 85
Tabell 5.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:3 Bidrag för kvinnors organisering....86
Tabell 5.16 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:3 Bidrag för kvinnors organisering....86
Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom område Åtgärder mot segregation....87
Tabell 6.2 Anslagsutveckling 4:1 Åtgärder mot segregation....93
Tabell 6.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Åtgärder mot segregation 93
Tabell 6.4 Anslagsutveckling 4:2 Delegationen mot segregation 93
Tabell 6.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Delegationen mot segregation 94

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Andel heltidsarbetande av sysselsatta bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år 15
Diagram 3.2 Andel tidsbegränsat anställda bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år..... 16
Diagram 3.3 Årliga arbetsinkomster fördelat på härkomst och kön (medelvärden) 17
Diagram 3.4 Andel förvärvsarbetande nyanlända, skyddsbehövande och deras anhöriga, mottagna 2008–2015 efter vistelsetid i Sverige. Kvinnor (20–64 år)..... 17
Diagram 3.5 Andel förvärvsarbetande nyanlända, skyddsbehövande och deras anhöriga, mottagna 2008–2015 efter vistelsetid i Sverige. Män (20–64 år)..... 18
Diagram 3.6 Andel barn i åldern 1–2 år respektive 3–5 år som var inskrivna i förskolan fördelat på inrikes födda och utrikes födda..... 18
Diagram 3.7 Andel elever med behörighet till gymnasieskolans nationella program efter kön bland inrikes födda och födda utanför EU/EFTA som har folkbokförts efter sju års ålder..... 19
Diagram 3.8 Antal elever i kommunal vuxenutbildning, inrikes och utrikes födda 19
Diagram 3.9 Elever, kursdeltagare och nybörjare i sfi..... 20
Diagram 3.10 Valdeltagande i riksdagsvalet 2018 efter födelselandsgrupp..... 21
Diagram 3.11 Andel utrikes födda bland folkvalda till riksdagen samt bland de röstberättigade i riksdagsvalet, kvinnor och män..... 22
Diagram 3.12 Andel utrikes födda bland folkvalda till landstingsfullmäktige samt bland de röstberättigade i landstingfullmäktigevalet, kvinnor och män. 22
Diagram 3.13 Andel utrikes födda bland folkvalda till kommunfullmäktige samt bland de röstberättigade i kommunfullmäktigevalet, kvinnor och män. 22
Diagram 3.14 Trångboddhet (norm 2) bland kvinnor och män 16 år eller äldre..... 22
Diagram 3.15 Nyanlända som tagits emot i en kommun fördelat på ankomstsätt ... 25
Diagram 5.2 Andelen kvinnor och män bland riksdagsledamöter..... 55
Diagram 5.3 Andel kvinnor och män i fullmäktige..... 55
Diagram 5.4 Styrelseledamöter i börsbolag 56
Diagram 5.5 Arbetskraftsdeltagande efter inrikes och utrikes födda 20–64 år 58
Diagram 5.6 Andel deltidsanställda bland inrikes och utrikes födda i åldern 20–64 år..... 58
Diagram 5.7 Andel kvinnor och män med fast anställning respektive som är företagare..... 58
Diagram 5.8 Genomsnittligt meritvärde årskurs 9..... 59
Diagram 5.9 Utbildningsnivå för kvinnor och män i ålder 25–64 år..... 60
Diagram 5.10 Andel kvinnor och män som är examinerade från högskolan 60
Diagram 5.11 Andel kvinnor och män som antagits till forskarutbildning 60

Diagram 5.12 Avgångna elever från gymnasieskolan efter program 2017/18 61
Diagram 5.13 Andel män som själva uppger att de har en bra hälsa fördelat på ålder 63
Diagram 5.14 Andel kvinnor som själva uppger att de har en bra hälsa fördelat på ålder 63
Diagram 5.15 Andel som anger sig ha besvär med ängslan, oro och ångest från 16 år och uppåt samt 16–24 år.....64
Diagram 6.1 Andel förvärvsarbetande kvinnor och män i åldern 20–64 år, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket år 2000–2017.....88
Diagram 6.2 Behörighet till något av gymnasieskolans nationella program, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket, läsåren 2000/01–2017/18.....89
Diagram 6.3 Andel unga kvinnor och män 20–25 år som varken förvärvsarbetar eller studerar, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket år 2000–2017 89
Diagram 6.4 Genomsnittlig disponibel inkomst för kvinnor och män i åldern 20–64, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket år 2000–2017.....89
Diagram 6.5 Valdeltagande i riksdagsvalet 2018, genomsnitt för de 38 områdena med socioekonomiska utmaningar och riket.....90

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen godkänner målet för området Åtgärder mot segregation (avsnitt 6.3).
2. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering enligt tabell 1.1.
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Etableringsåtgärder	156 430
1:2	Kommunersättningar vid flyktingmottagande	8 502 572
1:3	Hemutrustningslån	126 585
2:1	Diskrimineringsombudsmannen	126 955
2:2	Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.	91 919
3:1	Särskilda jämställdhetsåtgärder	445 039
3:2	Jämställdhetsmyndigheten	70 000
3:3	Bidrag för kvinnors organisering	28 163
4:1	Åtgärder mot segregation	500 000
4:2	Delegationen mot segregation	18 000
Summa		**10 065 663**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
2:2	Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.	38 300	2021
3:1	Särskilda jämställdhetsåtgärder	100 000	2021
3:3	Bidrag för kvinnors organisering	28 163	2021
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**166 463**	

2 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet omfattar nyanlända invandrares etablering, diskriminering, jämställdhet, åtgärder mot segregation och myndigheterna Jämställdhetsmyndigheten, Delegationen mot segregation, Diskrimineringsombudsmannen och Nämnden mot diskriminering.

2.2 Utgiftsutveckling

Utgifterna för 2018 blev ca 8,9 miljarder kronor lägre än anvisade medel. Det förklaras främst av att utgifterna för etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare i denna budgetproposition redovisas under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv. Utgifterna för etableringsersättning kommer att anslås på utgiftsområde 14 från och med 2020. Det lägre utfallet för 2018 beror också på lägre utgifter för kommunersättningar vid flyktingmottagande. För 2019 beräknas utgifterna bli ca 0,7 miljarder kronor lägre än beräknat i BP19 till följd av att främst utbetalningen av kommunersättningar blir lägre. För 2020 föreslår regeringen att totalt 10,1 miljarder kronor anvisas inom utgiftsområdet. För 2021 beräknas utgifterna uppgå till 8,2 miljarder kronor och för 2022 till närmare 7,7 miljarder kronor. I tabell 2.1 redovisas utgiftsutvecklingen i enlighet med den beslutade strukturen för 2020 års anslag.

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Nyanlända invandrares etablering[2]	16 559	13 491	12 759	**8 786**	7 378	6 917
Diskriminering	198	202	203	**219**	212	214
Jämställdhet	473	590	581	**543**	301	302
Segregation	63	444	438	**518**	268	269
Totalt för utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	**17 293**	**14 726**	**13 982**	**10 066**	**8 159**	**7 701**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Anslag 1:14 Etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare under utg.omr. 14 belastar utgifterna på utg.omr. 13 under 2018 och 2019 men redovisas i denna proposition under utg.omr.14 enligt den föreslagna anslagsstrukturen som börjar gälla fr.o.m. 2020.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**14 260**	**14 260**	**14 260**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3	6	8
Beslut	-637	-1 319	-1 839
Varav BP20 [3]	808	577	-152
Övriga makroekonomiska förutsättningar	-146	414	516
Volymer	-3 853	-5 665	-5 709
Överföring till/från andra utgiftsområden	1 292	1 316	1 315
Varav BP20 [3]			
Övrigt	-853	-851	-851
Ny ramnivå	**10 066**	**8 159**	**7 701**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	9 126
Verksamhetsutgifter [2]	939
Investeringar [3]	1
Summa ramnivå	**10 066**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Mål för utgiftsområdet

De av riksdagen beslutade målen inom utgiftsområdet är följande:

1. Lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund (integrationspolitik), se avsnitt 3.3.

2. Ett samhälle fritt från diskriminering (politik mot diskriminering), se avsnitt 4.3.

3. Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv (jämställdhetspolitik), se avsnitt 5.3.

I avsnitt 6.3 föreslås nytt mål för området Åtgärder mot segregation.

Resultatredovisningar lämnas under respektive avsnitt.

3 Nyanlända invandrares etablering

3.1 Omfattning

Området omfattar åtgärder för nyanlända invandrares etablering i arbets- och samhällslivet, ersättning till kommuner och landsting för flyktingmottagandet, etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare och hemutrustningslån. Med nyanlända invandrare avses här i huvudsak personer som har beviljats uppehållstillstånd som skyddsbehövande och deras anhöriga. Fortsättningsvis i texten används begreppet nyanlända. Vissa av åtgärderna som finansieras på utgiftsområdet omfattar också asylsökande.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 13 Nyanlända invandrares etablering

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Nyanlända invandrares etablering						
1:1 Etableringsåtgärder	253	228	226	**156**	112	112
1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande	16 167	13 096	12 445	**8 503**	7 085	6 617
1:3 Hemutrustningslån	139	166	88	**127**	182	188
Summa Nyanlända invandrares etablering	**16 559**	**13 491**	**12 759**	**8 786**	**7 378**	**6 917**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

3.3 Mål för integrationspolitiken

Området Nyanlända invandrares etablering inkluderar ett mål för integrationspolitiken. Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund (prop. 2008/09:1 utg.omr. 13 bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115).

Inriktningen för utgiftsområdet är att verksamhet och insatser som finansieras inom utgiftsområdet ska bidra till att förbättra nyanländas förutsättningar att etablera sig och bli delaktiga i arbets- och samhällslivet. Målet för integrationspolitiken är bredare än de insatser för nyanlända som finansieras inom utgiftsområdet och uppnås främst genom generella åtgärder för hela samhället. Det innefattar åtgärder bl.a. inom områden som arbetsmarknad, utbildning, hälsa och sjukvård och bostäder. Ett jämställdhetsperspektiv är centralt i genomförandet av integrationspolitiken, t.ex. vad gäller utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden. För att nå målet behöver de generella åtgärderna kompletteras med riktade åtgärder som bl.a. finansieras inom utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

3.4 Resultatredovisning

I detta avsnitt redovisas resultat av verksamheter och insatser som svarar mot inriktningen för utgiftsområdet avseende insatser för nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Redovisningen är strukturerad efter anslagsstrukturen inom utgiftsområdet. Kopplat till målet för integrationspolitiken redovisas inledningsvis också

vissa resultatindikatorer för utvecklingen inom arbetsmarknad, utbildning, hälsa, representation och boende.

3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Resultatet av nyanländas etablering påverkas av faktorer inom flera olika områden som i många fall är beroende av varandra. Det kan därför vara svårt att redogöra för effekter av enskilda verksamheter eller reformer, inte minst då effekter ofta visar sig på lite längre sikt.

Inledningsvis beskrivs den generella utvecklingen för utrikes födda, i synnerhet utomeuropeiskt födda, inom olika områden (avsnitt 3.4.2). Resultatredovisningen består bl.a. av nedanstående indikatorer.

- Arbetsmarknad: Arbetskraftsdeltagande, sysselsättning, arbetslöshet, arbetstid, tidsbegränsade anställningar inkomst från arbete och sysselsättning för nyanlända.
- Utbildning: Deltagande i förskolan, kunskapsresultat i grundskolan, genomströmning i gymnasieskolan och deltagande i kommunal vuxenutbildning samt utbildning i svenska för invandrare.
- Hälsa: Allmänna hälsotillståndet och psykisk hälsa.
- Representation: Valdeltagande och representation i de folkvalda församlingarna.
- Boende: Trångboddhet.

Resultatredovisningen som avser insatser för nyanländas etablering baseras i huvudsak på återrapporteringar från de myndigheter som är ansvariga för att samordna eller genomföra insatserna, främst länsstyrelserna och Migrationsverket. I redovisningen ingår bl.a. indikatorer som beskriver nyanländas bosättning och mottagande i en kommun och deltagandet i insatser som främjar etablering.

3.4.2 Resultat

Arbetsmarknad

Flera faktorer påverkar utrikes födda kvinnors och mäns etablering på arbetsmarknaden. Bland dem kan nämnas tidigare arbetslivserfarenhet, utbildningsnivå, språkkunskaper, hälsa, nätverk, hur länge personen har varit i Sverige, grund för bosättning och diskriminering på arbetsmarknaden. Nedan följer en redovisning av ett urval av indikatorer. I de fall då uppgifter redovisas för gruppen europeiskt födda avses födda i Europa exklusive Sverige.

Arbetskraftsdeltagande

Enligt Statistiska centralbyråns (SCB) Arbetskraftsundersökningar (AKU) uppgick det totala antalet utomeuropeiskt födda i arbetskraften 2018 till 683 400 personer, av dessa utgjorde kvinnorna 307 800 och männen 375 600. Det är en ökning med 48 500 jämfört med 2017, varav 16 300 kvinnor och 32 100 män.

Under den senaste tolvårsperioden har arbetskraftsdeltagandet ökat framför allt bland europeiskt födda, men även bland utomeuropeiskt födda kvinnor och män (se tabell 3.2). Utomeuropeiskt födda män har högst arbetskraftsdeltagande av de redovisade grupperna. Bland inrikes födda kvinnor och män har arbetskraftsdeltagandet legat på en relativt konstant nivå under perioden.

Tabell 3.2 Arbetskraftsdeltagande bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år

Procent av befolkningen

År	Sverige män	Europa män	Utanför Europa män	Sverige kvinnor	Europa kvinnor	Utanför Europa kvinnor
2007	74,6	67,3	73,0	69,7	60,3	61,7
2009	73,7	68,5	75,6	69,0	60,2	62,5
2011	73,9	71,8	76,0	69,2	61,1	62,8
2013	74,2	72,2	76,3	69,8	65,7	61,8
2015	74,2	74,4	76,4	70,2	66,4	66,5
2017	74,3	76,7	79,6	71,0	67,7	67,1
2018	74,9	76,0	78,6	71,4	68,8	68,5

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB, AKU. Årsmedeltal 2007–2018.

Sysselsättning

Under 2018 uppgick antalet sysselsatta utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år till 534 700 personer, varav 238 700 kvinnor och 296 000 män. Det är jämfört med 2017 en ökning med 33 700 personer, varav 8 300 kvinnor och 25 400 män. Även sett ur ett längre perspektiv har antalet sysselsatta utomeuropeiskt födda ökat kraftigt, sedan 2007 med 124 400 kvinnor och 162 900 män. Sysselsättningsgraden uppgick under 2018 till 58 procent bland utomeuropeiskt

födda jämfört med 70 procent bland inrikes födda.

I tabell 3.3 redovisas sysselsättningsgraden uppdelat på kvinnor och män. Under den senaste tolvårsperioden har sysselsättningsgraden ökat starkt bland kvinnor och män födda i Europa, medan utvecklingen har varit betydligt svagare bland både inrikes födda och utomeuropeiskt födda.

Tabell 3.3 Sysselsättningsgraden bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år

Procent av befolkningen

År	Sverige män	Europa män	Utanför Europa män	Sverige kvinnor	Europa kvinnor	Utanför Europa kvinnor
2007	70,8	62,0	61,5	65,9	54,9	51,0
2009	68,3	60,8	59,7	64,3	54,4	50,0
2011	69,4	64,0	59,4	64,9	54,5	49,4
2013	69,5	64,6	59,3	65,4	59,1	48,3
2015	70,1	68,0	59,0	66,6	60,5	51,6
2017	70,8	71,0	62,7	68,1	62,5	53,0
2018	72,0	71,4	62,0	68,8	63,5	53,1

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB, AKU. Årsmedeltal 2007–2018.

Arbetslöshet

Arbetslösheten är generellt högre bland utomeuropeiskt födda än bland personer födda i Sverige och personer födda i Europa. Under 2018 var i genomsnitt 148 700 utomeuropeiskt födda personer arbetslösa (varav 69 100 kvinnor och 79 600 män), vilket motsvarar en arbetslöshet på ca 22 procent. Bland inrikes födda uppgick andelen arbetslösa till ca 4 procent och bland europeiskt födda till ca 7 procent. Skillnaden mellan kvinnor och män är större bland europeiskt och utomeuropeiskt födda än bland inrikes födda. Mellan 2017 och 2018 minskade arbetslösheten inom alla grupper utom bland utomeuropeiskt födda, där arbetslösheten ökade bland kvinnor medan den i stort var oförändrad bland män (se tabell 3.4).

Under den senaste tolvårsperioden har arbetslösheten ökat bland utomeuropeiskt födda. En bidragande faktor är att arbetskraftsdeltagandet har ökat inom gruppen.

Tabell 3.4 Arbetslösheten bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år

Procent av arbetskraften

År	Sverige män	Europa män	Utanför Europa män	Sverige kvinnor	Europa kvinnor	Utanför Europa kvinnor
2007	5,0	7,8	15,8	5,4	9,0	17,3
2009	7,3	11,2	21,1	6,8	9,6	20,0
2011	6,1	10,9	21,9	6,2	10,8	21,3
2013	6,4	10,6	22,2	6,2	10,1	21,9
2015	5,5	8,6	22,7	5,2	8,9	22,4
2017	4,6	7,5	21,2	4,1	7,7	21,0
2018	3,9	6,0	21,2	3,6	7,6	22,5

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB, AKU. Årsmedeltal 2007–2018.

Heltidsarbete

Bland dem som är sysselsatta arbetar män heltid i betydligt större utsträckning än kvinnor oavsett födelseregion. Bland utomeuropeiskt födda män arbetade 81 procent heltid i sin huvudsyssla under 2018. Motsvarande siffror bland utomeuropeiskt födda kvinnor var 63 procent. Det var färre bland utomeuropeiskt födda än bland europeiskt respektive inrikes födda som arbetade heltid. Skillnaden mellan kvinnor och män har minskat något över tid då andelen kvinnor som arbetar heltid har ökat sedan 2010 (se diagram 3.1). Detta gäller oavsett födelseregion, men är tydligast för de inrikes födda.

Diagram 3.1 Andel heltidsarbetande av sysselsatta bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år

Procent

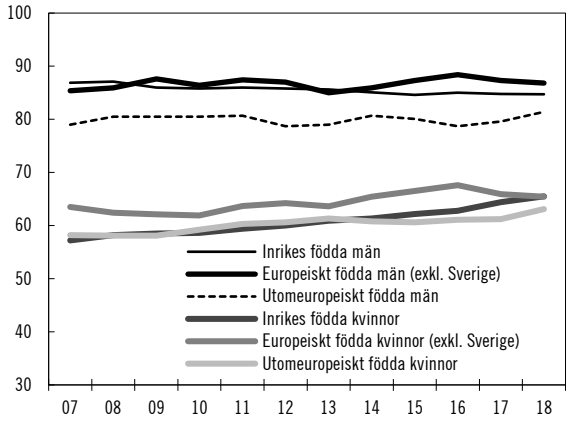

Anm. Uppgifterna avser andelen som arbetar heltid inom huvudsysslan.
Källa: Egna bearbetningar av data från SCB, AKU. Årsmedeltal 2008–2018.

Genomsnittlig arbetstid

Den genomsnittliga överenskomna veckoarbetstiden, beräknat på såväl heltids- som deltidsarbetande, skiljer sig inte nämnvärt åt beroende på födelseregion. Under 2018 uppgick den genom-

snittliga veckoarbetstiden bland utomeuropeiskt födda till 36,0 timmar vilket kan jämföras med 36,8 timmar bland europeiskt födda och inrikes födda. I samtliga tre grupper var den genomsnittliga överenskomna arbetstiden ca tre timmar högre bland män än bland kvinnor.

Undersysselsatta som arbetar deltid

Bland utomeuropeiskt födda kvinnor som är sysselsatta på deltid inom sin huvudsyssla var det 8 procent, eller drygt 19 000 personer, som var undersysselsatta under 2018, vilket betyder att de kunde och ville arbeta mer än de gör. Bland utomeuropeiskt födda män är andelen 5 procent, vilket motsvarar 16 000 personer. Andelen undersysselsatta är lägre bland inrikes födda och bland personer födda i Europa. Det är generellt sett vanligare att kvinnor är undersysselsatta. De senaste åren har skillnaderna mellan kvinnor och män i andelen undersysselsatta dock minskat oavsett härkomst.

Diagram 3.2 Andel tidsbegränsat anställda bland inrikes födda, europeiskt födda (exkl. Sverige) och utomeuropeiskt födda i åldern 15–74 år

Procent

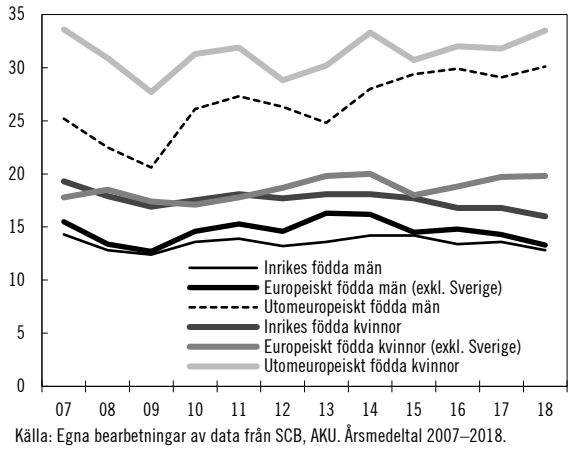

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB, AKU. Årsmedeltal 2007–2018.

Tidsbegränsade anställningar

Tidsbegränsade anställningar är vanligare bland utomeuropeiskt födda än bland inrikes födda och europeiskt födda (se diagram 3.2). Bland utomeuropeiskt födda har andelen med tidsbegränsade anställningar ökat under den studerade tidsperioden och uppgick 2018 till 34 procent bland kvinnor och 30 procent bland män. Utvecklingen har varit mer stabil för inrikes födda och uppgick 2017 till 16 procent bland kvinnor respektive 13 procent bland män. Andelen europeiskt födda med tidsbegränsade anställningar ligger nära den för inrikes födda.

Andel högutbildade som har ett arbete som kräver eftergymnasial utbildning

Ur såväl den enskildas som ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det viktigt att människor kan omsätta sin utbildning och sina yrkeserfarenheter i ett arbete med rätt kvalifikationsnivå. Ett sätt att redovisa det är att mäta andelen av förvärvsarbetande personer med eftergymnasial utbildning som har ett arbete med hög kvalifikationsnivå, dvs. yrkesområde 2–3 i svensk yrkesklassificering (se tabell 3.5). Andelen högutbildade som arbetar inom ett yrke med hög kvalifikationsnivå är lägre bland utrikes födda än bland inrikes födda. Det gäller särskilt utrikes födda män från länder utanför EU/EFTA.

Tabell 3.5 Andel förvärvsarbetande 20–64 år med eftergymnasial utbildning som har arbete med hög kvalifikationsnivå bland inrikes och utrikes födda

Procent

År	Män		Kvinnor	
	Inrikes födda	Födda utanför EU/EFTA	Inrikes födda	Födda utanför EU/EFTA
2014	66,9	48,6	71,7	55,3
2015	65,8	47,6	69,9	53,7
2016	66,7	48,9	70,6	54,7
2017	66,7	48,4	70,6	54,5

Anm. En ny yrkesklassificering (SSYK 2012) infördes 2014, vilket innebär att uppgifterna fr.o.m. 2014 inte är jämförbara med data för tidigare år. Därför redovisas endast data från år 2014 och framåt.
Källa: SCB, registerdata för integration.

Inkomst från arbete

De årliga arbetsinkomsterna varierar beroende på härkomst och kön. Inrikes föddas arbetsinkomster är högre än för personer födda utanför Sverige, i synnerhet jämfört med utomeuropeiskt födda. Därtill är mäns arbetsinkomster generellt sett högre än kvinnors (se diagram 3.3).

Skillnaderna i arbetsinkomster mellan inrikes födda och utomeuropeiskt födda har minskat, men är alltjämt mycket stora. Arbetsinkomsterna för utomeuropeiskt födda kvinnor uppgick i genomsnitt till 56 procent av vad inrikes födda kvinnor tjänade under 2017. Motsvarande andel för utomeuropeiskt födda män var 58 procent av inrikes födda mäns inkomst. För både kvinnorna och männen var andelen sex procentenheter högre jämfört med 2005.

Inom gruppen utomeuropeiskt födda uppgick kvinnors arbetsinkomster under 2017 till 73 procent av männens. Det motsvarar en ökning med nio procentenheter jämfört med 2005. Utvecklingen har varit likartad bland inrikes

födda där dock kvinnors andel av männens arbetsinkomster motsvarade 76 procent 2017.

Diagram 3.3 Årliga arbetsinkomster fördelat på härkomst och kön (medelvärden)

Tusental kronor

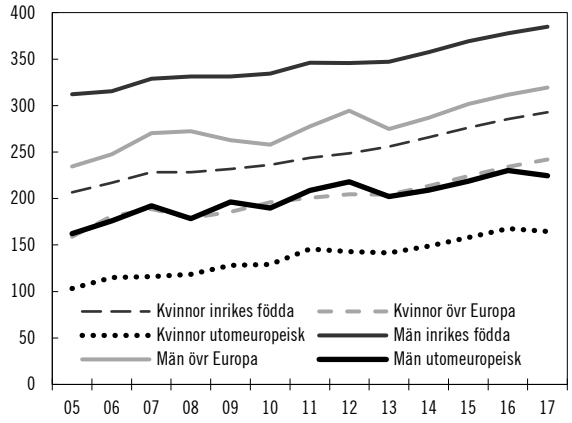

Anm.: Arbetsinkomster inkluderar inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Samtliga värden är omräknade till 2018 års priser.
Källa: SCB (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Sysselsättningen för nyanlända

För personer som har invandrat till Sverige gäller generellt att sysselsättningen ökar med tiden. Nyanlända har ofta en längre väg till arbete än personer som har invandrat av andra skäl, t.ex. arbetskraftsinvandrare. I detta avsnitt redovisas uppgifter från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) om andelen förvärvsarbetande bland nyanlända efter vistelsetid i Sverige och vilket år de togs emot i en kommun. AKU och RAMS skiljer sig åt på ett flertal sätt, varför sysselsättningsnivåerna inte är jämförbara. Uppgifter om Arbetsförmedlingens etableringsinsatser redovisas på utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv avsnitt 3.4.2.

Nyanländas etablering på arbetsmarknaden har successivt förbättrats sedan etableringsreformen infördes den 1 december 2010. Andelen förvärvsarbetande bland nyanlända som togs emot 2011 var 56 procent 2017, vilket är en högre förvärvsgrad än för dem som togs emot 2008-2010 och som har vistats i Sverige under en längre tid. Av dem som togs emot i en kommun 2012 var 52 procent förvärvsarbetande efter fem år. Bland dem som togs emot i en kommun 2013–2015 har andelen förvärvsarbetande ökat ännu snabbare. Även om ökningen av andelen förvärvsarbetande under senare år gäller för både kvinnor och män är skillnaderna mellan könen betydande (se diagram 3.4 och 3.5). Under de första tio åren efter mottagandet är andelen förvärvsarbetande män markant högre än motsvarande andel bland kvinnor. Därefter tenderar dock skillnaden mellan könen att minska.

Diagram 3.4 Andel förvärvsarbetande nyanlända, skyddsbehövande och deras anhöriga, mottagna 2008–2015 efter vistelsetid i Sverige. Kvinnor (20–64 år).

Procent

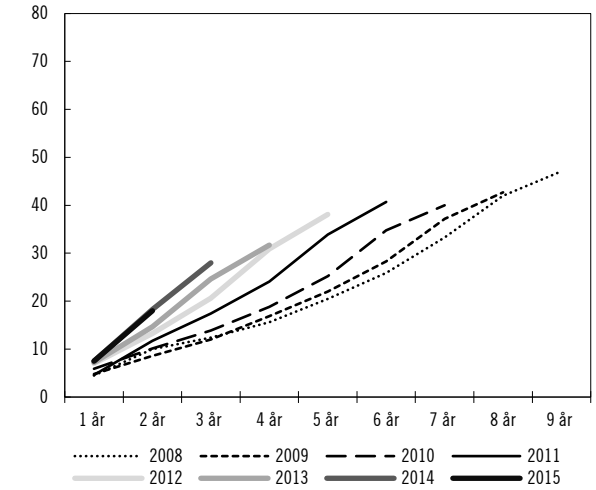

Anm.: För att klassificeras som förvärvsarbetande ska personen bl.a. ha haft en löneinkomst som överstiger ett skattat gränsbelopp eller bedriva aktiv näringsverksamhet.
Källa: SCB, registerdata för integration.

Ett annat sätt att mäta hur snabbt nyanlända kommer i arbete är tiden det tar innan de får sin första inkomst från ett arbete. För de som togs emot i en kommun 2015 hade 65 procent av männen och 34 procent av kvinnorna erhållit en kontrolluppgift från en arbetsgivare eller deklarerat för näringsverksamhet 2017.

Utbildning

Utrikes födda elever uppvisar som grupp sämre utbildningsresultat än elever födda i Sverige. Förutsättningarna för att uppnå goda resultat i grund- och gymnasieskolan påverkas generellt sett av bl.a. föräldrarnas utbildningsbakgrund och socioekonomiska förutsättningar, elevens kön och ålder vid invandringstillfället.

Inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning avsnitt 3.3.3–3.3.4 och 3.6 redovisas åtgärder för att öka likvärdigheten och stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Vissa av dessa insatser riktar sig även till nyanlända inom den kommunala vuxenutbildningen.

Diagram 3.5 Andel förvärvsarbetande nyanlända, skyddsbehövande och deras anhöriga, mottagna 2008–2015 efter vistelsetid i Sverige. Män (20–64 år).

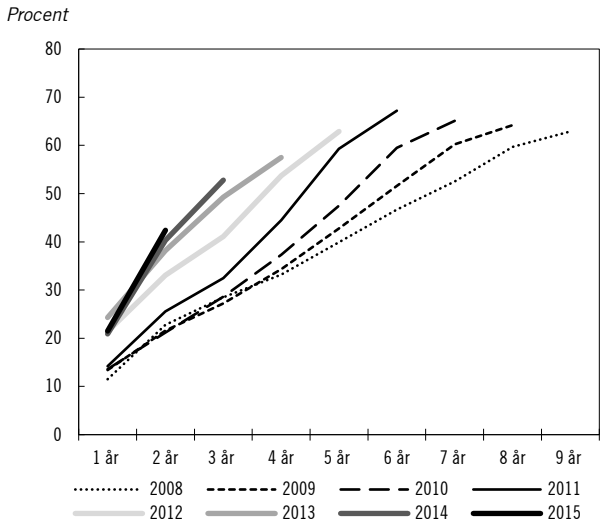

Anm.: För att klassificeras som förvärvsarbetande ska personen bl.a. ha haft en löneinkomst som överstiger ett skattat gränsbelopp eller bedriva aktiv näringsverksamhet.
Källa: SCB, registerdata för integration.

Diagram 3.6 Andel barn i åldern 1–2 år respektive 3–5 år som var inskrivna i förskolan fördelat på inrikes födda och utrikes födda

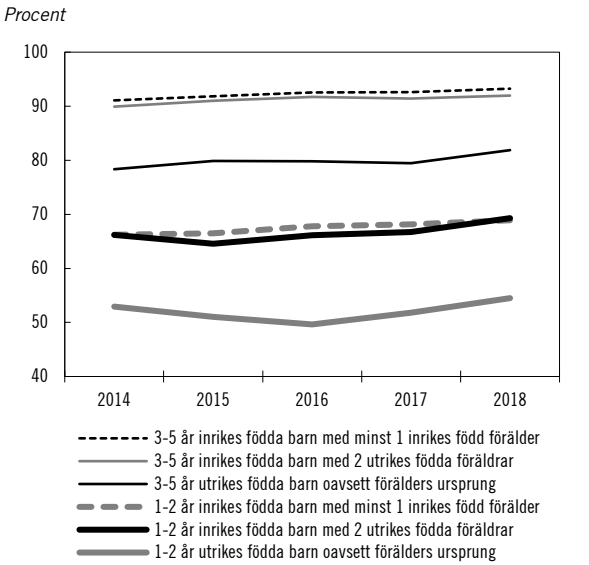

Anm.: Diagrammet redovisas inte könsuppdelat på grund av små skillnader i inskrivningsgrad mellan flickor och pojkar.
Källa: SCB, särskild beställning.

Deltagande i förskolan

Det är frivilligt att delta i förskolan, men en övervägande majoritet av barnen i åldern 1–5 år deltar. Förskolan bidrar till att förbättra förutsättningarna för kunskapsresultat i skolan, särskilt för barn till föräldrar med lägre utbildning och barn med utrikes födda föräldrar. Genom att barns deltagande i förskolan gör det möjligt för föräldrar att studera eller arbeta underlättar det också nyanländas etablering.

Under hösten 2018 var nästan 518 000 barn inskrivna i förskolan. Det är en ökning med närmare 8 000 barn jämfört med hösten 2017. Av alla barn i åldern 1–5 år är nästan 85 procent inskrivna i förskolan. Bland barn i åldern 3–5 år är det fler som deltar än bland barn i åldrarna 1–2 år (se diagram 3.6). Av diagrammet framgår att det även finns betydande skillnader i andelen inskrivna mellan inrikes och utrikes födda barn. Lägst andel inskrivna är det i gruppen utrikes födda barn 1–2 år med två utrikes födda föräldrar (53 procent). Andelen inskrivna i denna grupp ökar betydligt med åldern (82 procent i åldern 3–5 år), men är ändå markant lägre i jämförelse med inrikes födda barn med minst en inrikes född förälder (93 procent i åldern 3–5 år). Skillnaden mellan grupperna är elva procentenheter.

Deltagandet i förskolan ökar generellt sett med vistelsetiden i landet. Bland de utrikes födda barn som folkbokfördes under 2018 var det under samma år 39 procent i åldern 1–2 år och 61 procent i åldern 3–5 år som var inskrivna i förskolan. Motsvarande andel 2018 för barnen som folkbokfördes under 2017 var ca 65 procent i åldern 1–2 år och 85 procent i åldern 3–5 år.

Kunskapsresultat i grundskolan

Utrikes födda elever som har invandrat efter sju års ålder har betydligt svårare att uppnå behörighet till något av gymnasieskolans nationella program både jämfört med inrikes födda och jämfört med övriga utrikes födda elever.

I diagram 3.7 redovisas uppgifter avseende andelen som är behöriga till något av gymnasieskolans nationella program efter att ha avslutat grundskolans årskurs nio. Bland elever födda utanför EU/EFTA som invandrat efter sju års ålder är det färre än hälften som är behöriga till ett nationellt program när de har avslutat årskurs nio. Liksom bland inrikes födda elever är det en lägre andel behöriga bland pojkar än bland flickor. Skillnaden mellan pojkar och flickor har ökat och är betydligt större bland de elever födda utanför EU/EFTA som har invandrat efter sju års ålder jämfört med inrikes födda elever.

Diagram 3.7 Andel elever med behörighet till gymnasieskolans nationella program efter kön bland inrikes födda och födda utanför EU/EFTA som har folkbokförts efter sju års ålder

Procent

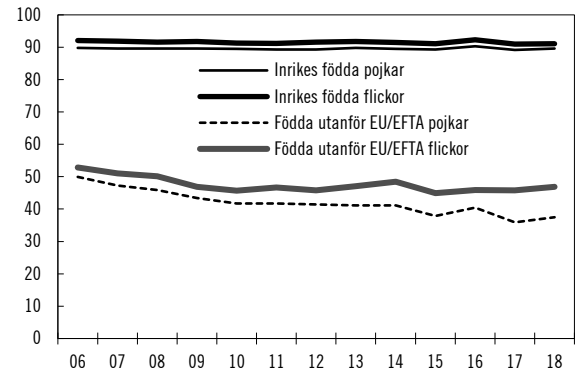

Anm.: Uppgifterna avser elever som var folkbokförda i landet i slutet av redovisningsåret. Fr.om. 2011 avses med behörighet att en person är behörig till minst ett nationellt program. Då behörighetskraven har skärpts är uppgifterna för 2011 och framåt inte helt jämförbara.
För 2017 och 2018 avses med ”efter sju års ålder” de som under invandringsåret fyllde 8 år eller mer. Före 2017 avses de som invandrat upp till nio år före de gick ut grundskolan.
Källa: SCB, särskild beställning från registerdata för integration.

Genomströmning i gymnasieskolan

Många elever som har invandrat till Sverige i nära anslutning till gymnasiestarten har svårt att bli behöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan samt att slutföra utbildningen och uppnå kraven för gymnasieexamen.

Tabell 3.6 visar att av nyinvandrade elever som påbörjade gymnasieskolan höstterminen 2014 var det 22 procent av kvinnorna och 18 procent av männen som fyra år senare hade en gymnasieexamen. För de elever som har påbörjat ett nationellt program men inte uppfyller kraven för gymnasieexamen utfärdas studiebevis. Bland de nyinvandrade eleverna var det runt 4 procent, både bland kvinnor och män, som hade ett studiebevis efter att de slutfört ett nationellt program. Med nyinvandrade elever avses, enligt Skolverkets definition, elever som har kommit till Sverige tidigast fyra år före sin start i gymnasieskolan. Statistiken utgår från elever som är folkbokförda, så exempelvis asylsökande elever ingår inte. Bland elever med svensk bakgrund var det 81 procent av kvinnorna och 76 procent av männen som hade en gymnasieexamen fyra år efter de påbörjat gymnasieskolan.

Andelen med gymnasieexamen ökade bland dem som påbörjade gymnasieskolan 2014 jämfört med dem som började 2013. Bland nyinvandrade elever är ökningen för kvinnor 1,4 procentenheter och för män 2,5 procentenheter.

Tabell 3.6 Genomströmning inom fyra år för nybörjare år 1 inom gymnasieskolan den 15 oktober 2014

Procent

	Gymnasieexamen		Studiebevis*	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Elever med svensk bakgrund*	80,8	75,8	4,6	7,3
Elever med utländsk bakgrund**	56,1	45,9	9,8	11,2
Nyinvandrade elever	22,3	17,6	3,7	4,0
Totalt exklusive nyinvandrade elever	77,9	72,2	6,0	8,6
Gymnasieskolan totalt	74,9	68,3	5,9	8,3

Källa: Skolverket.
* Avser elever som är födda i Sverige med minst en förälder född i Sverige.
**Avser elever som är födda utomlands eller som är födda i Sverige och vars båda föräldrar är födda utomlands.

Utrikes födda i kommunal vuxenutbildning på grundläggande och gymnasial nivå

Antalet utrikes födda elever inom kommunal vuxenutbildning (komvux) exklusive svenska för invandrare (sfi) ökar (se diagram 3.8). Antalet utrikes födda elever 2018 var drygt 131 000, varav 80 000 kvinnor och 52 000 män. Utrikes födda utgjorde 53 procent av samtliga elever inom komvux, 52 procent bland kvinnor och 53 procent bland män.

Inom komvux på grundläggande nivå var ca 53 000 elever utrikes födda 2018, vilket motsvarade 96 procent av eleverna. Jämfört med 2017 har antalet utrikes födda elever inom kommunal vuxenutbildning ökat med 14 300 personer varav 6 000 på den grundläggande nivån.

Diagram 3.8 Antal elever i kommunal vuxenutbildning, inrikes och utrikes födda

Antal elever

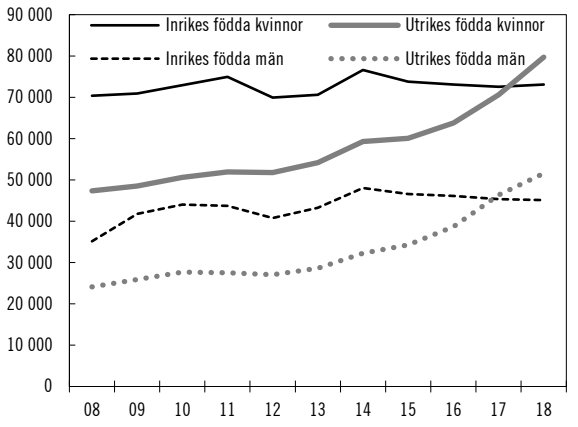

Källa: Skolverket.

Sett till samtliga elever inom komvux var det en större andel bland de utrikes födda eleverna som hade en eftergymnasial utbildning, 38 procent, jämfört med de inrikes födda eleverna,

11 procent. Andelen med en gymnasial utbildning var i stället högre bland de inrikes födda eleverna, 69 procent, jämfört med 36 procent bland utrikes födda.

Av samtliga kursdeltagare 2018 var det 72 procent av de utrikes födda som slutförde kursen (69 procent bland inrikes födda), 17 procent som avbröt kursen (19 procent bland inrikes födda) och 11 procent som fortsatte kursen under nästa kalenderår (12 procent bland inrikes födda.)

Elever i sfi

Antalet elever i sfi uppgick 2018 till 159 000 elever, varav 86 000 kvinnor och 73 000 män (se diagram 3.9). Antalet personer som under året påbörjade sin första kurs uppgick till 53 000 personer. Varje elev studerar i genomsnitt 1,3 kurser om året, vilket innebär att antalet kursdeltagare var ca 209 000. Det vanligaste födelselandet bland eleverna var Syrien. Andra vanliga födelseländer var Eritrea, Irak, Somalia, Afghanistan och Iran.

Diagram 3.9 Elever, kursdeltagare och nybörjare i sfi

Antal

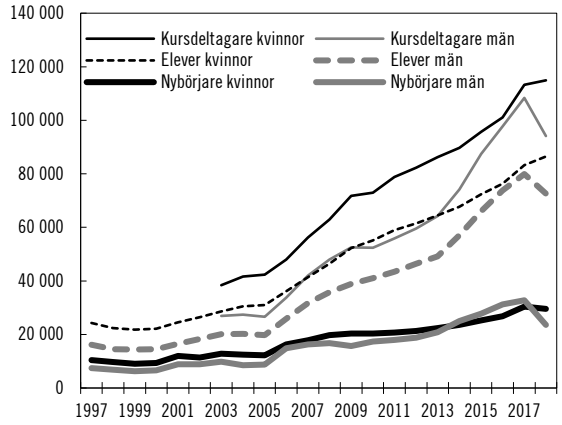

Anm.: Fr.o.m. 2018 redovisas enbart uppgifter om elever som går på sfi där kommunen är huvudman. Jämförelser mellan 2018 och den tidigare statistiken bör därför göras med viss försiktighet avseende antalet elever. Av de 163 175 sfi-elever som studerade 2017 var det 159 271 elever som läste sfi där kommunen var huvudman och 3 904 elever där folkhögskolan var huvudman.
Källa: Skolverket.

Studieresultaten efter två år för elever som började sfi 2016 visar att drygt sex av tio har avslutat någon kurs med minst godkänt resultat. Det är en större andel kvinnor (67 procent) än män (60 procent) som har fått godkänt på någon kurs. Vidare är andelen som har avbrutit studierna högre bland män än bland kvinnor. Det är drygt en av tio som fortfarande studerar sfi två år efter att de påbörjat utbildningen. Se närmare beskrivning av sfi under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

Hälsa

Uppgifter om hälsa hämtas från undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC, Statistics on Income and Living Conditions), som är en urvalsundersökning. I tabell 3.7–3.9 redovisas uppgifter som ett genomsnitt för åren 2014–2015 och 2016–2017 liksom för 2018.

Det allmänna hälsotillståndet

Andelen som uppger att de har bra hälsa är lägre bland utrikes födda än bland inrikes födda sett till genomsnitten för åren 2014–2015 och 2016–2017. Det är framför allt bland utrikes födda kvinnor som andelen med bra hälsa är lägre. För 2018 är skillnaderna mellan de olika grupperna inte signifikanta.

Tabell 3.7 Andel kvinnor och män med bra hälsotillstånd för personer 16 år eller äldre

Procent

	2014–2015		2016–2017		2018	
Bakgrund	Kv	M	Kv	M	Kv	M
Utrikes födda	70,8	75,8	70,7	76,5	74,9	78,7
Inrikes födda	76,7	80,4	75,9	79,2	75,3	78,3

Källa: SCB, ULF/SILC.

Psykisk hälsa

Psykisk hälsa mäts med förekomsten av sömnbesvär eller besvär med ängslan, oro eller ångest. Både vad gäller sömnbesvär och besvär med ängslan, oro eller ångest är andelen som uppger att de har dessa besvär högst bland utrikes födda kvinnor. Skillnaderna är som störst i förhållande till inrikes födda män.

Tabell 3.8 Andel kvinnor och män med sömnbesvär för personer 16 år eller äldre

Procent

	2014–2015		2016–2017		2018	
Bakgrund	Kv	M	Kv	M	Kv	M
Utrikes födda	38,0	30,3	34,9	26,3	32,1	29,0
Inrikes födda	30,9	21,5	32,1	22,6	31,7	22,5

Källa: SCB, ULF/SILC.

Tabell 3.9 Andel kvinnor och män med besvär av ängslan, oro eller ångest för personer 16 år eller äldre

Procent

	2014–2015		2016–2017		2018	
Bakgrund	Kv	M	Kv	M	Kv	M
Utrikes födda	32,7	23,6	31,2	26,9	28,1	24,5
Inrikes födda	26,7	16,4	30,1	19,1	31,4	21,5

Källa: SCB, ULF/SILC.

Representation

Valdeltagande

Valdeltagandet i de senaste valen visar att utrikes födda svenska medborgare är mindre aktiva än inrikes födda i denna del av den demokratiska processen. I riksdagsvalet 2018 ökade valdeltagandet både bland inrikes och utrikes födda med närmare 2 procentenheter jämfört med 2014. Det finns dock betydande skillnader i valdeltagandet mellan dessa två grupper. Skillnaden i valdeltagandet i 2018 års riksdagsval uppgick till närmare 16 procentenheter (valdeltagandet var 90 respektive 74 procent bland inrikes och utrikes födda). I sammanhanget bör det nämnas att antalet utrikes födda har ökat betydligt mellan de två valtillfällena och benägenheten att rösta är lägre bland dem som nyligen fått svenskt medborgarskap än bland dem som har varit svenska medborgare en längre tid. Oavsett hur länge de har vistats i Sverige är valdeltagandet dock markant lägre än de 90 procent som röstade bland inrikes födda. Valdeltagandet bland kvinnor är högre än bland män och det gäller både bland inrikes och utrikes födda.

Tabell 3.10 Andel valdeltagare bland inrikes- och utrikes födda som är röstberättigade vid val till riksdagen

Procent

År	Inrikes födda män	Utrikes födda män	Inrikes födda kvinnor	Utrikes födda kvinnor
2002	81,8	66,4	82,6	68,4
2006	84,2	65,2	85,3	68,4
2010	86,6	72,6	87,9	74,0
2014	88,2	72,4	89,8	72,0
2018	89,7	72,5	91,2	75,3

Källa: SCB, Valdeltagarundersökningen.

Valdeltagandet varierar beroende på födelseland. Valdeltagandet är framför allt lägre bland de utrikes födda som är födda i Asien, Afrika och de delar av Europa som inte tillhör EU.

Personer som är födda i Norden, EU-länder, Nordamerika och Sydamerika röstar relativt sett i högre grad. Men även om det finns variationer i valdeltagande efter födelselandsgrupp röstar utrikes födda i samtliga av dessa grupper i lägre grad än inrikes födda. Samma mönster kunde man se även i 2014 års riksdagsval.

Diagram 3.10 Valdeltagande i riksdagsvalet 2018 efter födelselandsgrupp

Födelselandsgrupp och andel i procent

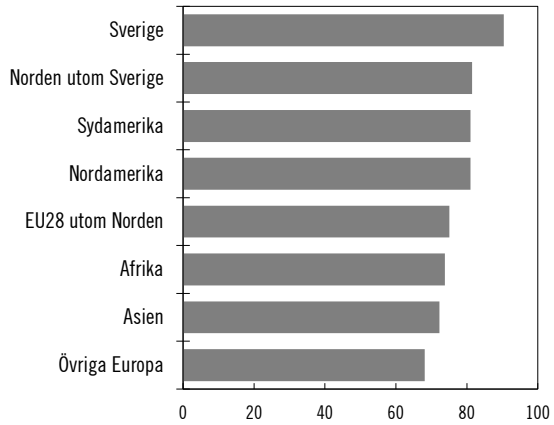

Källa: SCB, Valdeltagarundersökningen.

Representativitet bland de folkvalda

Andelen utrikes födda är genomgående lägre bland de folkvalda politikerna än i den röstberättigade befolkningen. Det gäller i riksdagen liksom i landstings- och kommunfullmäktige.

Efter 2018 års riksdagsval utgjorde utrikes födda 7 procent av de folkvalda kvinnorna och 10 procent av de folkvalda männen. Av de röstberättigade till riksdagsvalet utgjorde utrikes födda 14 procent av kvinnorna och 13 procent av männen. Underrepresentationen av utrikes födda bland de folkvalda i riksdagen är därmed större bland kvinnor än bland män. Underrepresentationen av utrikes födda har ökat jämfört med valet 2014 i och med att andelen utrikes födda bland de röstberättigade har ökat samtidigt som andelen utrikes födda bland de folkvalda är på ungefär samma nivå.

I landstings- och kommunfullmäktige är skillnaden i andelen utrikes födda bland de valda i förhållande till de röstberättigade större än i riksdagsvalet. I och med att utländska medborgare har rösträtt i val på lokal och regional nivå är andelen utrikes födda i den röstberättigade befolkningen högre i landstings- och kommunfullmäktigevalen än i valet till riksdagen. Underrepresentationen är till skillnad från i riksdagen större bland utrikes födda män än bland utrikes födda kvinnor. Likt utvecklingen i riksdagen har utrikes föddas underrepresentation i landstings- och kommunfullmäktige ökat sedan valet 2014.

Diagram 3.11 Andel utrikes födda bland folkvalda till riksdagen samt bland de röstberättigade i riksdagsvalet, kvinnor och män.

Procent

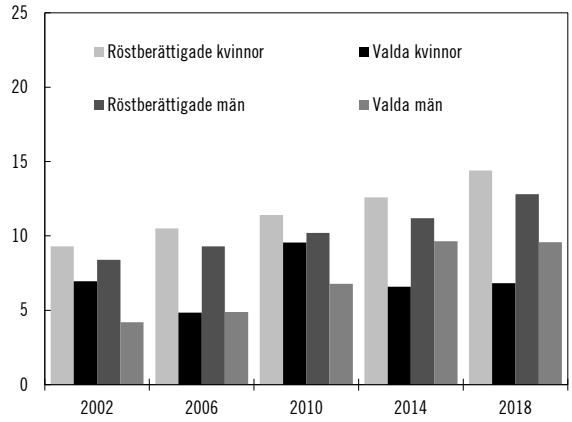

Källa: SCB, Nominerade och valda.

Diagram 3.12 Andel utrikes födda bland folkvalda till landstingsfullmäktige samt bland de röstberättigade i landstingfullmäktigevalet, kvinnor och män.

Procent

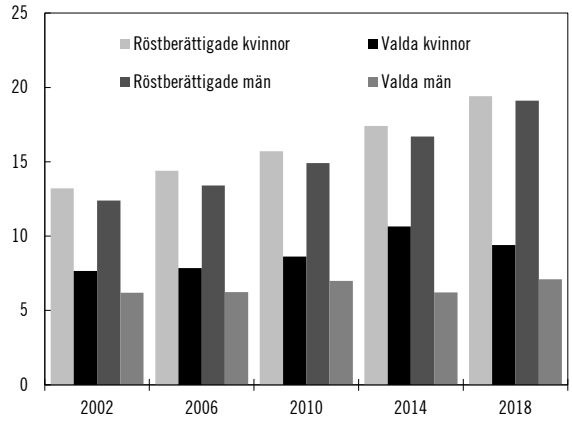

Källa: SCB, Nominerade och valda.

Diagram 3.13 Andel utrikes födda bland folkvalda till kommunfullmäktige samt bland de röstberättigade i kommunfullmäktigevalet, kvinnor och män.

Procent

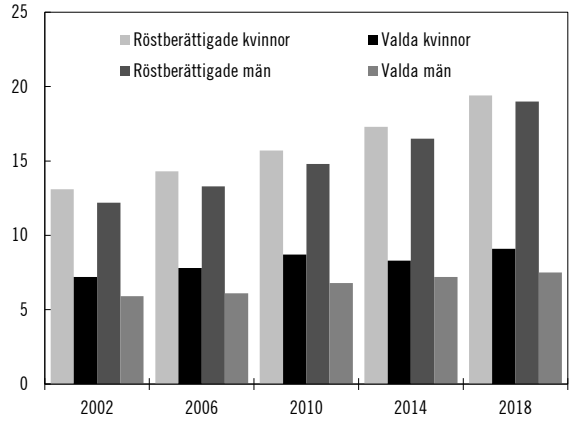

Källa: SCB, Nominerade och valda.

Boende

Trångboddhet

Uppgifter om trångboddhet hämtas från ULF/SILC. I diagram 3.14 redovisas uppgifter som ett genomsnitt för åren 1980/81–2016/2017 och för 2018.

Det finns flera definitioner av trångboddhet, s.k. trångboddhetsnormer. I diagrammet används en norm som definierar ett hushåll som trångbott om det finns fler än två boende per sovrum, kök och vardagsrum oräknade.

Trångboddhet är vanligare bland utrikes födda än bland inrikes födda. Bland inrikes födda var ca 2 procent av befolkningen 16 år och äldre trångbodda 2018 och bland utrikes födda var andelen trångbodda ca 16 procent. Skillnaderna i andelen trångbodda är betydligt mindre mellan kvinnor och män än vad de är mellan inrikes och utrikes födda.

Andelen trångbodda bland utrikes födda har ökat under senare år. Ökningen har framför allt skett bland personer födda utanför Europa. Bland personer födda utanför Europa var 22 procent av befolkningen över 16 år trångbodda 2018.

Diagram 3.14 Trångboddhet (norm 2) bland kvinnor och män 16 år eller äldre

Procent,

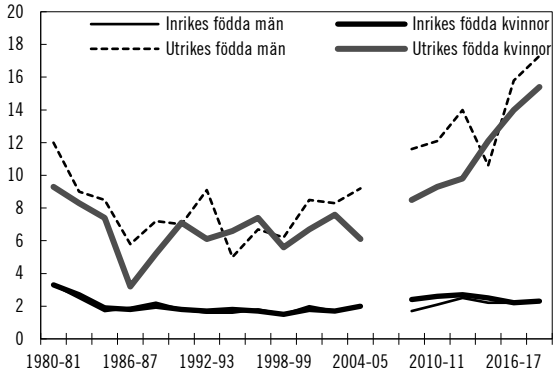

Anm.: På grund av ett tidsseriebrott åren 2006–07 presenteras inga data för dessa år.
Källa: SCB, ULF/SILC.

3.4.3 Insatser för nyanländas etablering

Främjande av etablering

Främjande av etablering avser verksamhet och insatser som stimulerar etableringen i arbets- och samhällslivet och som finansieras via anslag 1:1 *Etableringsåtgärder*. Anslaget får även användas till utgifter som rör uppföljning och utvärdering av integrationen.

Stöd till riksorganisationer bildade på etnisk grund

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) fördelar stöd till organisationer bildade på etnisk grund i syfte att stärka organisationernas egna initiativ och verksamheter kring kultur, språk och identitet samt delaktighet i samhället. Under 2018 fick 54 av 75 organisationer som hade ansökt om bidrag del av stödet, vilket är fyra organisationer färre än under 2017. Totalt utbetalades ca 19 miljoner kronor till dessa organisationer.

Flyktingguider och familjekontakter

Länsstyrelserna disponerade 81 miljoner kronor för att stärka och utveckla verksamhet med flyktingguider och familjekontakter under 2018. Målgruppen för insatserna omfattar nyanlända och asylsökande. Insatserna ska syfta till att underlätta etableringen i samhället, skapa nätverk, stödja språkinlärning eller ge socialt stöd till ensamkommande barn.

Under 2018 inkom 304 ansökningar om medel för verksamhet, motsvarande drygt 146 miljoner kronor, varav 197 ansökningar beviljades. Antalet ansökningar har ökat sedan föregående år. Av de insatser som beviljades medel 2018 riktade sig 120 till nyanlända och 46 till nyanlända och asylsökande. Sammanlagt 30 insatser omfattade nyanlända, asylsökande och ensamkommande barn och en insats omfattade enbart asylsökande. Under 2018 hade länsstyrelserna i uppdrag att prioritera insatser som särskilt riktar sig till eller underlättar deltagandet för föräldralediga och andra personer med små barn. Av de 197 beviljade insatserna riktade sig 140 till denna målgrupp.

För information om insatser via civilsamhället som riktar sig till unga asylsökande och nyanlända, se utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid avsnitt 14.4.3 och 15.6.2.

Tidiga insatser för asylsökande m.fl.

Länsstyrelserna ska enligt förordningen (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare verka för en jämn fördelning av likartade insatser i hela landet för asylsökande och nyanlända som bor i Migrationsverkets anläggningsboende i väntan på att tas emot i en kommun. Insatserna syftar till att främja kunskaper i svenska språket, kunskaper om det svenska samhället inklusive den svenska arbetsmarknaden samt till att främja hälsa.

Under 2017 uppskattades att 60 procent av de asylsökande deltog i en eller flera tidiga insatser. Länsstyrelserna bedömer att deltagandet i insatser under 2018 var relativt oförändrat jämfört med tidigare år. Uppskattningsvis är 60 procent av deltagarna män och 40 procent kvinnor. En av orsakerna till att fler deltagare är män är att deltagandet speglar könsfördelningen i målgruppen. Av de asylsökande var 35 procent kvinnor.

Länsstyrelserna hanterar och betalar ut statsbidrag enligt förordningen (2016:1364) om statsbidrag till verksamheter för asylsökande m.fl. Det finns ett stort intresse inom civilsamhället för att bedriva verksamhet för asylsökande. Under 2018 disponerade länsstyrelserna 149 miljoner kronor för sådan verksamhet. Totalt inkom 778 ansökningar om sammanlagt 387 miljoner kronor. Länsstyrelserna beviljade 436 ansökningar om statsbidrag för verksamheter för asylsökande m.fl. Inriktningen på insatserna varierade, 154 av insatserna hade som primärt syfte att främja hälsa, 121 insatser syftade till att ge kunskaper om det svenska samhället och 110 insatser kunskaper om det svenska språket.

I tillägg till dessa medel fördelade Folkbildningsrådet 168 miljoner kronor under 2018 till studieförbund och folkhögskolor för insatserna Svenska från dag ett och Vardagssvenska (se vidare utg.omr. 17 avsnitt 16.4.2).

Portalen informationsverige.se

Portalen informationsverige.se är länsstyrelsernas webbplats för asylsökande och nyanlända med information om Sverige på tio språk. Antalet besök på webbplatsen har ökat stadigt och uppgick 2018 till 3,8 miljoner. De populäraste språken är svenska, arabiska och engelska och flest besök har sidorna med information om samhällsorientering och boken Om Sverige (som används som material inom samhällsorienteringen).

Uppföljning och utvärdering av integrationen

Under 2018 användes ca 3,7 miljoner kronor från anslag 1:1 *Etableringsåtgärder* för uppföljning och utvärdering av integrationen.

Institutet för framtidsstudier beviljades 1,5 miljoner kronor för att säkerställa representativitet för personer födda utanför Europa i den svenska delen av den internationella undersökningen World Values Survey (IFFS 2019:2). Därtill ställdes frågor för att kunna fånga hur utomeuropeiska migranters värderingar och normer ändrats vid flytt till Sverige.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering fick 1 miljon kronor för att följa utvecklingen av det samlade socialförsäkringssystemet avseende olika grupper av utrikes födda. Resultatet i sin helhet kommer att presenteras 2020.

SCB fick liksom föregående år 0,9 miljoner kronor för att fortsätta redovisa registerstatistik om integration på nationell, regional och lokal nivå på SCB:s webbplats. Statistiken publiceras grupperad efter kön, grund för bosättning och vistelsetid i Sverige m.m.

Statlig ersättning till kommuner vid flyktingmottagande

Staten har ett ekonomiskt ansvar för flyktingmottagandet och ersätter kommuner och landsting för kostnader relaterade till mottagandet av nyanlända inklusive ensamkommande barn och unga med uppehållstillstånd. Statlig ersättning vid flyktingmottagande finansieras via anslaget 1:2 *Kommunersättningar vid flyktingmottagande*.

Tabell 3.11 Antalet nyanlända mottagna i en kommun

Antal mottagna med uppehållstillstånd grupperade efter ankomstsätt till kommunen, varav ensamkommande barn

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Från anläggningsboende	4 605	5 170	5 068	6 003	6 019	6 742	6 848	18 847	27 952	11 068
Från eget boende	4 319	5 100	4 361	6 316	14 420	25 812	26 036	33 231	19 133	7 859
Anhöriga till skyddsbehövande	7 697	2 916	2 064	4 383	11 691	11 378	15 837	13 775	16 942	16 562
Vidarebosatta (kvotflyktingar)	1 880	1 813	1 962	1 687	1 855	1 977	1 897	1 892	3 419	5 028
Övriga	174	213	236	402	514	595	579	1 016	1 302	3 699
Summa	**18 675**	**15 212**	**13 691**	**18 791**	**34 499**	**46 504**	**51 197**	**68 761**	**68 751**	**44 216**
Varav ensamkommande barn	*1 216*	*1 492*	*2 345*	*2 207*	*2 331*	*3 396*	*3 794*	*6 971*	*8 625*	*6 635*

Källa: Migrationsverket.

Mottagande av nyanlända i kommunerna

Sammantaget mottagande i kommunerna

För första gången sedan 2013 minskade antalet mottagna nyanlända 2019 jämfört med året innan. Under 2018 togs totalt 44 200 nyanlända emot i landets kommuner. Fördelningen mellan kvinnor och män var 45 procent kvinnor respektive 55 procent män, vilket är en viss ökning av andelen kvinnor jämfört med 43 procent 2017.

I takt med att antalet asylsökande till Sverige har minskat, har andelen personer som kommer direkt till kommunen utan att dessförinnan ha tillbringat tid i Migrationsverkets mottagningssystem ökat bland de kommunmottagna. Anhöriga till skyddsbehövande och vidarebosatta har redan uppehållstillstånd när de reser in i Sverige. Migrationsverket har under 2018 haft i uppdrag att ta ut och överföra 5 000 flyktingar och skyddsbehövande till Sverige inom ramen för vidarebosättning, s.k. kvotflyktingar, vilket är en ökning från 3 400 året innan. Könsfördelningen har varit jämn med en svag tonvikt på män (51 procent) sedan 2016. Ungefär hälften av personerna är barn (se även utg.omr. 8 avsnitt 2.3.5).

Mottagandet av ensamkommande barn och unga med uppehållstillstånd fortsätter att minska. Under 2018 blev ca 6 600 ensamkommande barn kommunmottagna, varav 9 procent flickor och 91 procent pojkar. Andelen flickor har minskat

från 13 procent föregående år. Ensamkommande barn anvisas till en kommun redan som asylsökande och stannar i normalfallet kvar i vistelsekommunen när uppehållstillstånd beviljas. Sedan 2016 har antalet asylsökande ensamkommande barn stadigt minskat. Barnen har fördelats enligt en modell där varje enskild kommun fått ta emot en viss andel ensamkommande barn. Anvisningsmodellen har inneburit att vissa kommuner anvisats så få barn att det har medfört problem att organisera mottagandet. Migrationsverket har därför under 2018 haft i uppdrag att se över anvisningsmodellen, vilket resulterat i att kommunerna sedan den 1 januari 2019 har en bättre möjlighet att omfördela anvisningar inom länet.

Den 1 juli 2018 infördes en ny möjlighet till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga i lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (den tillfälliga lagen). Totalt har drygt 11 700 personer ansökt om uppehållstillstånd med stöd av den nya möjligheten. Till och med juni 2019 hade ca 5 800 av dem beviljats uppehållstillstånd och tagits emot i en kommun.

Diagram 3.15 Nyanlända som tagits emot i en kommun fördelat på ankomstsätt

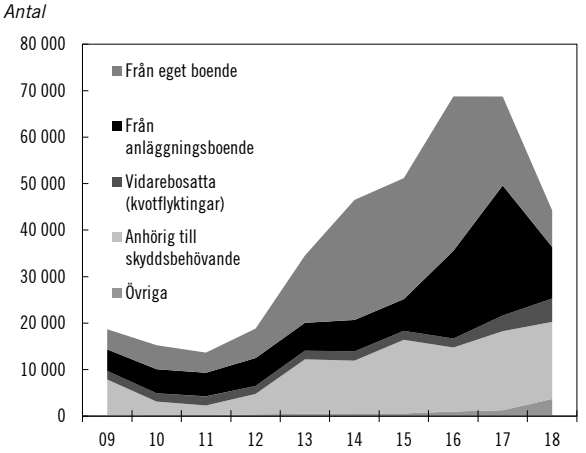

Källa: Migrationsverket.

Mottagande av nyanlända efter anvisning

De flesta nyanlända som tas emot i kommunerna är liksom tidigare personer som bosätter sig på egen hand i kommunen, i första hand personer som under asyltiden bott i eget boende eller varit anhöriga till skyddsbehövande. Nyanlända som bott i Migrationsverkets anläggningsboenden och vidarebosatta kan omfattas av anvisningar enligt lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (bosättningslagen) och tillhörande förordningar.

För 2018 beslutade regeringen att 15 200 nyanlända skulle omfattas av anvisningar till kommuner. Under året beslutade Migrationsverket om anvisningar avseende nästan 16 000 nyanlända från anläggningsboenden och från kvoten för vidarebosättning. Drygt 14 000 personer av dessa, 6 600 flickor och kvinnor samt 7 700 pojkar och män, togs emot i en kommun. Anledningen till att antalet mottagna efter anvisning blev lägre än regeringens beslutade antal berodde bl.a. på att antalet asylsökande under 2017 och 2018 blev lägre än prognostiserat, och därmed även antalet beviljade uppehållstillstånd. Vidare redovisas nyanlända som anvisas i slutet av ett år som mottagna först året därpå på grund av att det finns en tidsfrist för mottagandet på två månader från beslut om anvisning. Det innebär att statistiken över antalet mottagna i kommunen inte överensstämmer med det s.k. länstalet ett visst år.

På grund av att antalet vidarebosatta ökade 2018, ökade också andelen vidarebosatta bland de nyanlända som omfattades av anvisningar till kommunerna (från 16 till 37 procent).

Ledtiderna i Migrationsverkets arbete med anvisningar förkortades 2018 jämfört med föregående år. Tiden från beslut om uppehållstillstånd till beslut om anvisning sjönk med 18 dagar till 89 dagar 2018. Den genomsnittliga ledtiden var fem dagar längre för kvinnor än för män (92 jämfört med 87 dagar). Den genomsnittliga tiden från beslut om uppehållstillstånd till mottagande i en kommun minskade från i genomsnitt 175 dagar 2017 till 157 dagar 2018. Även här är den genomsnittliga ledtiden något längre för kvinnor än för män (160 respektive 154 dagar).

Antalet anvisningar som överskred tidsfristen på två månader minskade under året och uppgick under andra halvåret till drygt 2 800 ärenden jämfört med nästan 4 400 ärenden under första halvan av 2018.

Antalet avbrutna anvisningar uppgick under 2018 till ca 1 400, en minskning från drygt 4 000 under 2017. Även om antalet anvisningar sjunkit har också andelen avbrott minskat med sex procentenheter. Migrationsverket har arbetat kontinuerligt med utvecklingsinsatser för att minska antalet avbrott, bl.a. när det gäller myndighetens arbetssätt och information till nyanlända och dialog med kommunerna inför anvisning.

Fördelning i landet av det totala mottagandet

Sedan bosättningslagen trädde i kraft 2016 har det totala mottagandet av nyanlända flyktingar och skyddsbehövande blivit avsevärt jämnare fördelat mellan kommunerna. Skillnaden mellan länen med det högsta respektive det lägsta mottagandet i förhållande till sin befolkning har minskat från 6,1 personer 2017 (Kalmar län 11,5 och Gotlands län 5,4) till 1,8 personer 2018 (Kronobergs län 5,36 och Värmlands län 3,47).

Tabell 3.12 Mottagande av nyanlända fördelat på län

Mottagande i länen 2018, varav ensamkommande barn

Län	Antal kvinnor	Antal män	Summa antal	Antal per 1 000 invånare[1]	Andel av mottagna i riket (%)	varav ensamkommande barn och unga	Andel av mottagna i riket (%)
Stockholms län	3 920	5 171	9 091	3,88	20,6%	1 239	18,7%
Uppsala län	656	892	1 548	4,11	3,5%	349	5,3%
Södermanlands län	665	761	1 426	4,84	3,2%	249	3,8%
Östergötlands län	828	1 014	1 842	3,99	4,2%	323	4,9%
Jönköpings län	790	1 017	1 807	5,01	4,1%	309	4,7%
Kronobergs län	536	536	1 072	5,36	2,4%	130	2,0%
Kalmar län	599	639	1 238	5,06	2,8%	139	2,1%
Gotlands län	103	171	274	4,62	0,6%	60	0,9%
Blekinge län	392	400	792	4,96	1,8%	98	1,5%
Skåne län	2 965	3 266	6 231	4,57	14,1%	605	9,1%
Hallands län	610	726	1 336	4,06	3,0%	151	2,3%
Västra Götalands län	3 318	4 050	7 368	4,31	16,7%	1 193	18,0%
Värmlands län	463	514	977	3,47	2,2%	166	2,5%
Örebro län	596	706	1 302	4,31	2,9%	195	2,9%
Västmanlands län	576	698	1 274	4,65	2,9%	190	2,9%
Dalarnas län	618	763	1 381	4,81	3,1%	239	3,6%
Gävleborgs län	571	682	1 253	4,37	2,8%	184	2,8%
Västernorrlands län	502	633	1 135	4,62	2,6%	208	3,1%
Jämtlands län	269	336	605	4,64	1,4%	129	1,9%
Västerbottens län	511	653	1 164	4,31	2,6%	239	3,6%
Norrbottens län	427	673	1 100	4,39	2,5%	240	3,6%
Summa	**19 915**	**24 301**	**44 216**	**4,49**	**100,0%**	**6 635**	**100,0%**

[1]Antal invånare per den 31 december 2018.
Källa: Migrationsverket.

Länsstyrelsernas arbete för beredskap och kapacitet i kommunerna

Länsstyrelsernas uppdrag att verka för, stödja och följa upp kommunernas arbete med beredskap och kapacitet i mottagandet har under 2018 präglats av ett minskat mottagande av nyanlända och ensamkommande barn och unga. Arbetet har även påverkats av införandet av den nya möjligheten till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga. Sammantaget bedöms samtliga kommuner under 2018 ha haft kapacitet avseende det initiala mottagandet som ligger över eller i balans med behovet under året.

Under 2018 disponerade länsstyrelserna 80 miljoner kronor för insatser för att skapa beredskap och kapacitet i mottagandet och för att utveckla samverkan mellan kommunerna i syfte att underlätta nyanländas etablering. Hanteringen av medlen har i stor utsträckning samordnats med

medel för flyktingguider och familjekontakter samt medel för tidiga insatser för asylsökande m.fl.

Av de 137 ansökningar om totalt 115 miljoner kronor som inkom under 2018 beviljades 112 ansökningar medel. Under året avslutades 134 insatser. Liksom föregående år hade såväl beslutade som avslutade insatser framför allt fokus på bostäder/bosättning och/eller samverkan.

Samhällsorientering

Kommunerna ansvarar för att erbjuda samhällsorientering enligt lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande.

Enligt länsstyrelsernas rapportering om samhällsorientering för 2018 anger de flesta kommuner (90 procent) att de främst ger samhällsorientering på deltagarnas modersmål. Sex av tio kommuner kompletterade de 60 obligatoriska timmarna med ytterligare samhällsorientering, oftast med hälsoinformation. Det innebär ingen större förändring jämfört med föregående år.

Enligt Arbetsförmedlingen deltog 14 600 personer i samhällsorienteringen inom ramen för etableringsuppdraget under 2018. Cirka hälften av deltagarna var kvinnor, vilket är en ökning med tio procentenheter jämfört med 2017. Uppgifterna om hur många som deltog i samhällsorientering utanför etableringsuppdraget är något osäkra, men indikerar ett lågt deltagande. Nästan samtliga kommuner (97 procent) uppger dock att de erbjöd samhällsorientering till denna målgrupp.

Samverkan om förenklade och effektivare processer för nyanlända

Det regeringsuppdrag som 2016 gavs till Migrationsverket, Försäkringskassan, Skatteverket, Pensionsmyndigheten, Arbetsförmedlingen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om förenklade och mer effektiva processer för nyanlända, s.k. mötesplatser, avslutades den 31 december 2018 och slutredovisades den 28 februari 2019 (A2019/00176/I). På de 27 orter som haft etablerade mötesplatser under uppdragsperioden har sammantaget 24 800 personer registrerats som deltagare (860 deltagare 2016, 12 500 deltagare 2017, 11 400 deltagare 2018). Målet att minst hälften av alla nyanlända som ska påbörja etableringsprocessen har gjort det i mötesplatserna bedöms därmed vara uppnått både 2017 och 2018. Andelen flickor och kvinnor av samtliga deltagare har med viss marginal motsvarat gruppens andel av beviljade uppehållstillstånd. Av samtliga deltagare 2018 utgjorde barn 0–17 år 21 procent (26 procent 2017) medan andelen över 65 år var ca 1 procent under hela perioden.

I Skatteverkets jämförande mätning av handläggningstider för anmälan om flytt till Sverige tycks förekomsten av mötesplatser sammanfalla med kortare handläggningstider. På de fyra orter med mötesplatser som ingick i mätningen handlades 62 procent av alla anmälningar om flytt till Sverige inom 1–7 dagar, jämfört med 43 procent för riket som helhet (se också utg.omr. 8, 10 och 14).

Utbetalda ersättningar till kommuner för flyktingmottagande

Utgifterna för ersättningar till kommuner och landsting för flyktingmottagandet enligt förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar och förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m. har ökat betydligt de senaste åren som en följd av att många av dem som sökte asyl i Sverige under 2015 och 2016 har beviljats uppehållstillstånd och tagits emot i en kommun. Under 2018 ökade utgifterna med ca 1 000 miljoner kronor (7 procent) jämfört med 2017, vilket innebar en avtagande ökningstakt jämfört med föregående år. Utgifterna ökade framför allt för schablonersättning för mottagandet av nyanlända. Av tabell 3.13 framgår vilka ersättningar som har betalats ut samt utvecklingen av utbetalda ersättningar under 2014–2018.

Tabell 3.13 Utbetalda ersättningar för flyktingmottagande

Miljoner kronor

	2014	2015	2016	2017	2018	Andel av utgifter 2018
Schablonersättning	2 496	3 418	4 913	7 401	8 400	52%
Initialt ekonomiskt bistånd	172	191	256	309	182	1%
Ensamkommande barn och unga	313	4 380	6 062	6 487	6 605	41%
Prestationsbaserad ersättning	3 404	405	73	1		
Hyreskostnader	2	2	3	28	34	<1%
Resor vid vidarebosättning					36	<1%
Grundersättning	62	63	64	65	66	<1%
Ekonomiskt bistånd m.m.	130	107	148	202	192	1%
Särskilda kostnader	80	100	126	140	110	1%
Stöd och service, hälso- och sjukvård	249	234	287	433	462	3%
Sfi för anläggningsboende	1	8	12	21		
Beredskap och mottagningskapacitet	60	60	70	80	80	<1%
Summa	**6 909**	**8 907**	**11 944**	**15 087**	**16 087**	**100%**

Källa: Ekonomistyrningsverket (ESV), Hermes.

Schablonersättning för mottagandet av nyanlända

Schablonersättningen för mottagandet av nyanlända betalas ut till kommuner under två år med ett fastställt belopp per mottagen person. Ersättningen avser kostnader för mottagande och praktisk hjälp i samband med bosättning, introduktionsinsatser inom skola och förskola, sfi, utbildning inom komvux som särskilt anpassats för nyanlända med anledning av utbildningsplikten, samhällsorientering, tolkning och kommunala insatser för att underlätta etablering.

Under 2018 ökade utgifterna för schablonersättningen med ca 1 000 miljoner kronor (13 procent) jämfört med 2017. De ökade utgifterna beror på att ersättningen höjdes den 1 januari 2018 med anledning av att utbildningsplikten infördes. Kommunerna ersattes därmed för den merkostnad som kan uppstå av att anpassa och utöka vuxenutbildningen för nyanlända som har kort utbildning, och som därför inte bedöms kunna matchas mot arbete under sin tid i etableringsprogrammet. Vidare skedde en viss ökning av antalet kommunmottagna som omfattas av schablonersättningen jämfört med 2017. Det ökade antalet som omfattades av ersättning berodde på att utgifterna för schablonersättning för vidarebosatta fördes över från utgiftsområde 8 Migration. Utgifterna för schablonersättning utgör en relativt stor del av anslaget som helhet (52 procent).

Ersättningar för mottagandet av ensamkommande barn och unga

Den 1 juli 2017 infördes ett nytt ersättningssystem för mottagandet av ensamkommande barn och unga, som i huvudsak baseras på schablonbelopp. Utgifterna för ersättning för mottagandet av ensamkommande barn och unga ökade med 119 miljoner kronor (2 procent) 2018 jämfört med 2017. Även om det var något färre ensamkommande barn och unga som beviljades uppehållstillstånd och blev kommunmottagna 2018 jämfört med 2017 påverkades utgifterna av det höga mottagandet under tidigare år. Likaså påverkades utgifterna för 2018 av att ca 1 000 miljoner kronor betalades ut för ersättning enligt det gamla ersättningssystemet. Ersättningarna för ensamkommande barn och unga utgjorde fortsatt en relativt stor andel av de totala utgifterna på anslaget (43 procent) 2018 även om andelen minskade något jämfört med 2017.

Övriga ersättningar till kommuner och landsting

Övriga ersättningar som kan utgå till kommuner och landsting för flyktingmottagandet utgjorde sammantaget 7 procent av utgifterna under 2018, vilket var en något lägre andel än 2017. I detta avsnitt ges en kort beskrivning av de ersättningar till kommuner och landsting som betalas ut på anslaget.

Ersättning för initialt ekonomiskt bistånd avser ersättning till kommuner för kostnader för

försörjningsstöd i samband med mottagandet och innan den första etableringsersättningen har betalats ut. Utgifterna för denna ersättning minskade med drygt 40 procent jämfört med 2017.

Hyreskostnader avser ersättning till kommunerna för kostnader för tillgängliga bostäder för nyanlända som tas emot efter anvisning. Under 2018 fortsatte utgifterna för hyreskostnader att öka (22 procent jämfört med 2017), även om ökningen var lägre än föregående år. Ökningen berodde på att kommunerna i högre grad ansökte om ersättning för dessa kostnader.

En grundersättning betalas ut till kommunerna för mottagandet av nyanlända en gång per år. Ersättningen uppgick till 227 500 kronor per kommun under 2018.

Ersättning för ekonomiskt bistånd m.m. avser bl.a. ersättning till kommuner för personer som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning är förhindrade att delta i etableringsuppdraget på hel- eller deltid. Utgifterna för denna ersättning minskade med ca 10 procent jämfört med 2017.

Ersättning för vissa särskilda kostnader avser bl.a. ersättning för kostnader i samband med mottagandet av vidarebosatta flyktingar och för insatser för personer med särskilda behov. Totalt beviljades 110 miljoner kronor i ersättning 2017, vilket innebar fullt anslagsutnyttjande. Medlen räckte inte till att ersätta inkomna ansökningar fullt ut, ca 100 miljoner kronor avslogs på grund av medelsbrist.

Ersättning för stöd och service och hälso- och sjukvård avser ersättning till kommuner och landsting för vissa kostnader för stöd och varaktig sjukvård samt för hälsoundersökning av nyanlända. Utgifterna för dessa ersättningar ökade med 28 procent jämfört med 2017.

Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare

Nyanlända som tar del av insatser inom etableringsuppdraget har rätt till etableringsersättning och i vissa fall bostadsersättning eller etableringstillägg. Dessa ersättningar finansierades under 2018 på anslag 1:3 *Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare*. Under 2018 utbetalades etableringsersättning till i genomsnitt ca 54 200 personer per månad, varav ca 25 000 kvinnor och ca 29 000 män. Medelersättningen var 6 200 kronor per person och månad. Medelersättningen var 110 kronor högre för kvinnor än för män.

Av dem som hade rätt till etableringsersättning utbetalades etableringstillägg till ca 20 500 hushåll med hemmavarande barn per månad under 2018. Medelbeloppet för etableringstillägg var ca 2 210 kronor per person och månad. Bostadsersättning utbetalades till ca 10 100 ensamstående utan hemmavarande barn per månad. En övervägande andel (82 procent) av dem som fick bostadsersättning var män. Medelbeloppet för bostadsersättningen var 2 580 kronor per person och månad.

Lån till hemutrustning

Verksamhet och insatser för hemutrustningslån enligt förordningen (1990:1361) om lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar finansieras via anslaget 1:3 *Hemutrustningslån*. Syftet med hemutrustningslånen är att nyanlända ska få möjlighet att utrusta och möblera sin bostad när de blir mottagna i en kommun.

Av tabell 3.14 framgår antal beviljade lån, utbetalat belopp, antal personer som har beviljats lån samt antal efterskänkta lån 2016–2018. Antalet lån och antalet personer skiljer sig åt eftersom ansökan om hemutrustningslån görs gemensamt per hushåll.

Under 2018 utbetalades 139 miljoner kronor i lån till 10 200 låntagare vilket är 89 miljoner kronor lägre jämfört med 2017. Minskningen beror på att färre nyanlända togs emot i kommunerna 2018 jämfört med 2017.

Tabell 3.14 Beviljade hemutrustningslån

	2016	2017	2018
Antal beviljade lån	14 275	15 981	8 726
varav för möblerad bostad	2 171	3 607	1 395
varav för omöblerad bostad	12 104	12 374	7 331
Utbetalat belopp, miljoner kr	208	228	138
Antal personer som beviljats lån	17 798	20 830	12 027
varav kvinnor	6 281	7 847	5 224
varav män	11 517	12 983	6 803
Antal personer med efterskänkta lån	1 830	2 031	2 256
varav kvinnor	938	991	1 135
varav män	892	1 040	1 121

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Andelen lån som gällde en omöblerad bostad ökade från 77 till 84 procent mellan 2017 och 2018.

Utestående fordran för hemutrustningslånen uppgick den 31 december 2018 till 1 500 miljoner kronor. Fordran fördelas på totalt 93 000 låntagare. Det inbetalade skuldbeloppet inklusive räntor var 219 miljoner kronor 2018. Det är en ökning med 30 miljoner kronor jämfört med 2017. Detta beror främst på att ökningen av antalet kommunmottagna har medfört fler lån men också på att fler låntagare än tidigare har betalat innan lånen förfallit. Antalet låntagare som har fått sina lån efterskänkta ökade något mellan 2017 och 2018. Fler än hälften av dem som fick lån efterskänkta under 2018 var i åldern 50–79 år och saknade inkomst. Övriga orsaker till efterskänkning var främst sjukdom, funktionsnedsättning eller dödsfall. Det är ingen nämnvärd skillnad i antalet kvinnor och män som har fått sina lån efterskänkta under året.

Handläggningstiden efter att ansökan har inkommit till Centrala studiestödsnämnden var åtta dagar under 2018. Den totala handläggningstiden inklusive hantering hos kontaktpersonerna uppgick till mindre än tre veckor.

Auktorisation av tolkar och översättare

Efterfrågan på tolkar har ökat de senaste åren med anledning av att antalet nyanlända blivit fler. Arbetsförmedlingen bedömer i sin arbetsmarknadsprognos från 2019 att behovet av tolkar kommer att kvarstå om fem år. Tillgången på tolkar har särskild betydelse för nyanlända och deras möjligheter till etablering och delaktighet.

Kammarkollegiet ansvarar för auktorisation av tolkar och översättare. Det totala antalet auktorisationer ökade något under 2018 jämfört med föregående år, från 1 119 till 1 137. Andelen kvinnor utgjorde 67 procent av de auktoriserade tolkarna. Antalet auktoriserade tolkar med specialistkompetens var 251 rättstolkar och 184 sjukvårdstolkar. Andelen kvinnor av de auktoriserade tolkarna med specialistkompetens var 70 procent. Under 2018 fanns det 470 auktoriserade översättare, vilket är ungefär samma nivå som föregående år.

Kammarkollegiet rapporterar en markant ökning av deltagare i de muntliga tolkproven och en tredubbling av antalet nya tolkauktorisationer under 2018. Kammarkollegiet förklarar detta med att det har blivit möjligt att anmäla sig till prov på fler orter.

Tabell 3.15 Totala antalet tolkauktorisationer per den 31 december 2018 i prioriterade språk

Språk	Kvinnor	Män	Totalt 2018	Totalt 2017
Arabiska	58	103	161	150
Dari	3	4	7	6
Persiska	23	40	63	62
Somaliska	4	8	12	10
Tigrinska	0	4	4	4

Källa: Kammarkollegiet.

Tabell 3.15 visar det totala antalet tolkauktorisationer i de språk där efterfrågan fortsatt antas vara störst baserat på tidigare uppgifter om tolkuppdrag vid Statens inköpscentral, branschföreningen, Språkföretagen och Tolkserviceråd. I dessa språk har det under 2018 tillkommit nya auktorisationer i alla språk utom i tigrinska.

3.5 Analys och slutsatser

Utrikes födda har som grupp en sämre position på arbetsmarknaden än inrikes födda och det gäller i ännu högre utsträckning för utomeuropeiskt födda kvinnor. Nyanländas etablering på arbetsmarknaden har dock successivt förbättrats under de senaste åren. Det är mer än hälften som är i arbete efter fem år i landet. Det tar generellt sett längre tid för kvinnor än för män att få fotfäste på arbetsmarknaden och för nyanlända som har kort tidigare utbildning kan vägen till etablering fortfarande vara lång. Nyanländas etablering har successivt förbättrats sedan Arbetsförmedlingen gavs etableringsuppdraget 2010. En stark konjunktur och vissa av regeringens reformer, bl.a. satsningar på anställningsstöd och utbildningsinsatser, bedöms också ha bidragit till utvecklingen.

Utan gymnasieutbildning är det svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Många nyinvandrade elever har stora utmaningar när det gäller att slutföra grundskolan och fullfölja gymnasieskolan. Inom flera olika områden finns det indikationer på att förutsättningarna för etablering och delaktighet i samhällslivet skiljer sig åt mellan inrikes och utrikes födda. Exempelvis är utrikes födda mer trångbodda och uppger i lägre utsträckning att de har en bra hälsa. Utrikes födda är dessutom underrepresenterade i de folkvalda församlingarna.

Politiken för nyanländas etablering bidrar till att nå målen i Agenda 2030 om anständiga arbetsvillkor och ekonomiskt tillväxt samt minskad ojämlikhet. Agenda 2030 antogs av FN:s alla medlemsstater i september 2015 och består av 17 globala mål för hållbar utveckling.

Insatser under asyltiden

Insatser under asyltiden är angeläget för att undvika passivisering, underlätta kontakter med den svenska arbetsmarknaden och för att främja etablering för dem som beviljas uppehållstillstånd. Statsbidraget till verksamheter för asylsökande bedöms ha bidragit till detta och till att det finns en god geografisk spridning av verksamheter. Det finns ett stort intresse inom civilsamhället för att bedriva verksamhet för asylsökande, inte minst från studieförbund och folkhögskolor.

En relativt stor andel av de asylsökande deltar i insatser under asyltiden. Samtidigt krävs ett fortsatt aktivt arbete från länsstyrelserna och andra berörda aktörer för att nå målgruppen med information om insatser och ytterligare öka andelen deltagare. Nya strategier och metoder behöver utvecklas när förutsättningarna förändras och allt färre asylsökande bor samlade i Migrationsverkets anläggningsboenden.

Många länsstyrelser gör redan i dag ett viktigt arbete kopplat till jämställdhet för kvinnor och män, bl.a. genom att informera och ge stöd till anordnare av insatser. Det är angeläget att detta arbete fortsätter att utvecklas och spridas för att säkerställa att kvinnor och män ges möjlighet att ta del av insatser på lika villkor.

Insatser för mottagande och etablering

Länsstyrelserna har en viktig roll för integrationen av nyanlända och utrikes födda genom att de ska främja samverkan om etableringsinsatser mellan berörda kommuner, myndigheter, företag och organisationer och verka för att det finns en god beredskap och kapacitet för mottagandet i kommunerna. Kopplat till dessa uppdrag disponerar länsstyrelserna medel som kan sökas av kommunerna för olika insatser. Insatserna bedöms ha bidragit till att stärka kommunernas beredskap och kapacitet på både kort och lång sikt och till att främja nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Inriktningen på insatser för bl.a. föräldralediga bedöms förbättra förutsättningarna för framför allt kvinnors arbetsmarknadsetablering.

Kommuners mottagande av nyanlända

Mottagandet av nyanlända ska främja en snabb etablering på arbetsmarknaden och i samhällslivet. Införandet av lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända för bosättning (bosättningslagen) har bidragit till en jämnare fördelning av mottagandet av nyanlända i landet. Det visar sig bl.a. i att spridningen mellan länen vad gäller antalet nyanlända i förhållande till befolkningen har minskat avsevärt jämfört med 2017. Att alla kommuner är med och tar ansvar för mottagandet har också inneburit att fler nyanlända snabbare än tidigare har kunnat tas emot i en kommun och påbörja sin etablering i arbets- och samhällslivet. När nyanlända bosätter sig efter anvisning ger det kommunerna bättre möjligheter att planera för mottagandet.

Under 2018 togs ca 44 000 nyanlända emot i landets kommuner, vilket innebar en minskning av det sammantagna mottagandet i landet. Prognosen för 2019–2022 visar ett fortsatt minskat mottagande, men samtidigt förändras sammansättningen av gruppen nyanlända. Andelen vidarebosatta nyanlända, s.k. kvotflyktingar ökar liksom andelen anhöriga till skyddsbehövande. Andelen personer som innan beslut om uppehållstillstånd bott i Migrationsverkets anläggningsboenden minskar.

För kommunernas mottagandeverksamhet innebär den förändrade sammansättningen av gruppen nyanlända delvis andra förutsättningar. Eftersom en större andel av mottagandet sker genom att nyanlända tas emot direkt i kommunen blir det svårare att planera för mottagandet. En större andel anhöriga kan också innebära att kommuner som redan har ett stort mottagande får ta emot relativt fler. Med bosättningslagen och det ökade nationella åtagandet vad gäller mottagande av kvotflyktingar har i princip samtliga kommuner i dag ett mottagande av kvotflyktingar. Denna grupp har i större utsträckning än andra nyanlända särskilda behov.

Samhällsorientering ska ge relevant information om, och möjlighet att diskutera, hur det är att leva i Sverige. En majoritet av kommunerna har på frivillig väg utökat antalet undervisnings-

timmar utöver de lagstadgade 60 timmarna och kompletterat samhällsorienteringen med t.ex. hälsoinformation. Regeringen gav i februari 2018 Länsstyrelsen i Jönköpings län i uppdrag att se över hur samhällsorienteringen för nyanlända kan utvecklas (A2018/00335/I). Av länsstyrelsens redovisning av uppdraget, som lämnades den 30 maj 2018, framgår att det finns behov av att förbättra kvaliteten bl.a. genom att utveckla utbildningsmaterialet. Det finns en stor variation i genomförande, innehåll och utfall av samhällsorienteringen.

Kommuners mottagande av ensamkommande barn och unga

Mottagandet av ensamkommande barn och unga med uppehållstillstånd präglas av att det innebär ett långsiktigt åtagande för kommunerna som omfattar boende, omsorg och vård. Det långsiktiga åtagandet innebär att kommunernas verksamhet i hög grad fortfarande påverkas av det stora antalet ensamkommande barn som sökte asyl 2015, även om antalet barn som nu söker asyl och beviljas uppehållstillstånd är betydligt lägre än tidigare.

Förutsättningarna för kommunernas mottagande har påverkats av långa handläggningstider i asylprocessen, förändrad sammansättning inom gruppen ensamkommande barn och unga samt den nya möjligheten till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga. Det finns rapporter från bl.a. länsstyrelserna och Socialstyrelsen om att en större andel ensamkommande unga har psykisk ohälsa, otrygga boendeförhållanden och att det finns risker kopplat till gruppens utsatthet.

Sammantaget ställer de förändrade förutsättningarna för mottagandet av ensamkommande barn och unga högre krav på organisation och samverkan mellan kommunerna. Länsstyrelserna har en central roll i att främja detta. Regeringen är medveten om att det finns utmaningar i kommunernas mottagande och följer utvecklingen noga. Se vidare om ensamkommande barn och unga på utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg avsnitt 6.5.2 och 7.4.2.

Tillgången på kvalificerade tolkar

Regeringen ser positivt på att antalet nya tolkauktorisationer tredubblades under 2018. Det totala antalet auktoriserade tolkar har trots det legat på ungefär samma nivå de senaste åren. Antalet auktoriserade tolkar i språk där efterfrågan fortsatt antas vara störst, utgör 22 procent av det totala antalet auktoriserade tolkar. Regeringen bedömer mot denna bakgrund att samhällets behov av tolkar är fortsatt stort. Den av regeringen tillsatta Tolkutredningen överlämnade i december 2018 sitt slutbetänkande Att förstå och bli förstådd - ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83) till Utbildningsdepartementet. Utredningens förslag syftar till att öka tillgången på kvalificerade tolkar (se vidare utg.omr. 17 avsnitt 17.4.2).

3.6 Politikens inriktning

Sverige har tagit ett stort ansvar för att ta emot skyddsbehövande på flykt undan krig, konflikter och förföljelse, inte minst under de senaste åren. Olika delar av samhället har mobiliserat och bidragit med insatser för att erbjuda asylsökande och nyanlända ett bra mottagande. Samtidigt som det har varit en utmaning för olika verksamheter innebär mottagandet också stora möjligheter i kommunerna och för Sverige.

Utgångspunkten för regeringens politik för nyanländas etablering är delaktighet i arbets- och samhällslivet. Nyanlända och utrikes födda som deltar i arbets- och samhällslivet bidrar till att bygga vårt gemensamma samhälle starkare. För att öka delaktigheten bland nyanlända utifrån de olika förutsättningar som finns inom gruppen behöver ett aktivt arbete bedrivas inom flera olika områden i samhället. Det handlar bl.a. om bostadsplanering, behovsanpassad utbildning, riktade arbetsmarknadsinsatser och insatser inom hälso- och sjukvård. Ett breddat och mer jämlikt valdeltagande och deltagande i de folkvalda församlingarna stärker delaktigheten i samhällslivet, vilket bidrar både till bättre integration och till att minska problem relaterade till segregation.

Arbete är en nyckel till att bli en del av det svenska samhället. Arbete innebär egen försörjning och en möjlighet för kvinnor och män att forma sina egna liv. Även om etableringen på arbetsmarknaden går snabbare för nyanlända i dag än för några år sedan, finns det betydande skillnader mellan kvinnor och män och mellan personer med olika utbildningsbakgrund. Den positiva utvecklingen behöver därför förstärkas så att fler nyanlända kan etablera sig på arbetsmarknaden under de första åren i Sverige eller ta

del av utbildning som stärker deras möjligheter att få ett varaktigt arbete. Genom en effektivare etablering, som tar tillvara på den potential som finns bland nyanlända, kan vi också möta de stora kompetensbehov som finns på arbetsmarknaden och trygga en stark ekonomisk tillväxt.

Sysselsättningen behöver särskilt öka bland utrikes födda kvinnor

En grundläggande princip i ett jämställt samhälle är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter till arbete och lika ansvar för sin egen försörjning. Barn som växer upp i familjer där föräldrarna har ett arbete har som regel bättre förutsättningar i skolan, vilket stärker deras möjligheter att senare i livet etablera sig på arbetsmarknaden och bli delaktiga i samhällslivet.

Sysselsättningsgraden bland kvinnor i Sverige är hög i en internationell jämförelse, men den är trots det på en lägre nivå än bland män och skillnaden är särskilt stor mellan utrikes födda kvinnor och män. Ungefär en tredjedel av de utrikes födda kvinnorna i befolkningen står utanför arbetskraften, vilket innebär att de inte aktivt söker arbete. För att nå de nyanlända och utrikes födda kvinnor och män som under en längre tid har stått utanför arbetsmarknaden behövs olika typer av insatser genom Arbetsförmedlingen, kommuner och civilsamhälle.

Det är särskilt angeläget att förstärka och utveckla insatser som syftar till att förbättra nyanlända kvinnors nätverk och rusta dem med kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden och kunskaper som behövs för att vara delaktig i samhällslivet. Etableringen på arbetsmarknaden tenderar nämligen att särskilt försenas för kvinnor som under längre perioder är borta från arbetsmarknaden för att ta hand om barn. Regeringen har därför tillsammans med Centerpartiet och Liberalerna kommit överens om att förlänga satsningen på insatser för nyanlända som är föräldralediga m.fl. Insatserna kan även omfatta asylsökande. Syftet med insatserna är att underlätta för föräldralediga m.fl. att fortsätta utveckla sina kunskaper i bl.a. svenska, vilket på sikt kan bidra till ökad sysselsättning. Medel för insatser för föräldralediga anslås även till folkbildningen (se utg.omr. 17 avsnitt 16.4.3).

Bättre kunskap om det svenska samhället ökar delaktigheten i arbets- och samhällslivet

Kunskap och dialog om det svenska samhället och de normer och värderingar som genom lagar, regler och principer styr hur samhället organiseras kan stärka nyanländas förutsättningar att etablera sig i arbets- och samhällslivet. Genom att nyanlända får en bättre kunskap om hur det svenska samhällets stöd och förväntningar ser ut kan också delaktigheten öka bland både kvinnor och män. Det kan i förlängningen även bidra till ökad jämställdhet mellan nyanlända kvinnor och män.

Enligt vad som framgår av en ny undersökning från Institutet för framtidsstudier (IFFS 2019:2) inom ramen för World Values Survey tenderar skillnader i värderingar bland utrikes födda i förhållande till inrikes födda att utjämnas över tid, bl.a. som en följd av utbildningsinsatser. Samtidigt pekar undersökningen på utmaningar i form av skillnader i synen på familj och sexualitet. Regeringen tillsammans med Centerpartiet och Liberalerna har kommit överens om att förbättra och utöka samhällsorienteringen för nyanlända bl.a. genom att mer fokus läggs på jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det handlar om att utöka undervisningen från minst 60 till minst 100 timmar och om att utveckla delar av det utbildningsmaterial och metodstöd som används inom samhällsorienteringen. Därtill kommer ett språk- och samhällstest för medborgarskap främja ökad delaktighet i samhället.

Medel för den utökade samhällsorienteringen tillförs kommunerna genom att schablonersättningen för mottagandet av nyanlända höjs. Schablonersättningen kommer däremot inte att justeras upp utifrån förändringen i prisbasbeloppet för 2020. Sedan 2015 har schablonersättningen, utöver den planerade höjningen för samhällsorientering, höjts med drygt 70 procent för personer under 65 år, vilket motsvarar ca 60 000 kronor per person. En större del av dessa höjningar har avsett medel för att förbättra förutsättningarna att ge stöd åt nyanlända som tas emot i en kommun.

Det är angeläget att tiden i asylprocessen och i väntan på bosättning i en kommun tas tillvara och används på ett meningsfullt sätt. Tidig introduktion till det svenska språket och samhället underlättar etableringen för dem som senare beviljas uppehållstillstånd. Genom det civila samhällets engagemang kan asylsökande över hela

landet erbjudas insatser. Medel för tidiga insatser fördelas dels via länsstyrelserna till kommuner och civilsamhälle, dels via Folkbildningsrådet. Regeringens ambition är att insatser under asyltiden ska nå och vara tillgängliga för en så stor del av målgruppen som möjligt och att insatserna ska hålla hög kvalitet och påbörjas tidigt under asyltiden. Insatser som påbörjas under asyltiden ska förbereda för och komplettera de insatser som sedan erbjuds nyanlända efter beslut om uppehållstillstånd. Regeringen avser att förstärka de medel för insatser för asylsökande som fördelas via Folkbildningsrådet (se vidare utg.omr. 17 avsnitt 16.4.3).

Ett ordnat mottagande skapar förutsättningar för att människor etablerar sig snabbare

Ett bra första mottagande lägger grunden för och påskyndar nyanländas etablering i samhälls- och arbetslivet. Kommuner och landsting har överlag en god beredskap och kapacitet för mottagandet av nyanlända. Under de närmaste åren väntas antalet nyanlända att minska samtidigt som en större andel utgörs av vidarebosatta och anhöriga till skyddsbehövande. En förändrad sammansättning av mottagandet innebär delvis andra förutsättningar för kommunerna. Vidare är det många kommuner som fortfarande har ett omfattande åtagande för ensamkommande barn och unga. Sammantaget kan detta påverka förutsättningarna för etablering för både ensamkommande barn och unga och andra nyanlända.

De kommuner som under de senaste åren har tagit emot ett stort antal nyanlända påverkas särskilt av att fler anhöriga till skyddsbehövande bedöms beviljas uppehållstillstånd under kommande år. Flera av dessa kommuner påverkas också fortfarande av kostnader för det tidigare mottagandet. Regeringen avser därför att under 2020 tillskjuta medel till de kommuner som har haft ett relativt högt mottagande av nyanlända i förhållande till sin befolkning. Se även utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner avsnitt 2.5.4 för mer information om de generella bidrag som kommunerna tillförs.

Mot bakgrund av det ansträngda budgetutrymmet avser regeringen att avskaffa grundersättningen till kommunerna för mottagandet av nyanlända från och med 2020. Medlen för detta ska i stället finansiera viktiga reformer inom både utgiftsområde 13 och andra utgiftsområden, som bidrar till att främja nyanländas etablering.

Många nyanlända barn och unga befinner sig i en utsatt situation

Barns uppväxtvillkor och möjligheter att senare i livet etablera sig i arbets- och samhällslivet är nära kopplat till föräldrarnas delaktighet och inflytande i samhället. Ensamkommande barn och unga befinner sig i en särskilt utsatt situation i föräldrarnas frånvaro. Regeringen har inrättat ett kunskapscentrum för ensamkommande barn och unga vid Socialstyrelsen bl.a. med uppdrag att sprida kunskap och metoder till dem som möter och arbetar med ensamkommande barn och unga (se också utg.omr. 9 avsnitt 6.5.2 och 7.6).

Ökad anpassning av utbildningsinsatser till nyanländas behov

Förskolan lägger grunden för barns språkliga utveckling och förbättrar förutsättningarna för deras skolgång. Förskolan har särskilt stor betydelse för nyanlända barn samt barn med annat modersmål än svenska och här kommer rätten till obligatorisk språkförskola för nyanländas barn kunna spela en viktig roll för att på så sätt ge fler barn chansen att tidigt lära sig svenska. Nyanlända elever som börjar i svensk skola efter ordinarie skolstartsålder kan ha svårt att uppnå behörighet till gymnasieskolans nationella program och fullfölja en gymnasieutbildning. Se vidare om regeringens åtgärder för att stärka nyanlända elevers förutsättningar i skolan under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, avsnitt 3.6.

Personer utan slutförd gymnasieutbildning har betydligt sämre förutsättningar att få ett arbete än andra och detta gäller inte minst bland nyanlända. För att tiden i etableringsinsatser ska användas effektivt är det viktigt att kunna delta i och kombinera svenska för invandrare (sfi) med annan reguljär utbildning. Den kommunala vuxenutbildningen kan behöva anpassas för att möta förutsättningar och behov hos de nyanlända som omfattas av utbildningsplikt. Utbildningsplikten omfattar nyanlända som har kort utbildning, och som därför inte bedöms kunna matchas mot arbete under sin tid i etableringsprogrammet. Med anledning av den merkostnad som kan upp-

stå av att anpassa och utöka vuxenutbildningen har regeringen i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1) tillfört kommunerna medel.

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag (dir. 2018:73, dir. 2019:3) att utreda och föreslå hur det kan säkerställas att kommuner erbjuder individanpassad utbildning för nyanlända som omfattas av utbildningsplikt (se vidare utgiftsområde 16 avsnitt 5.3.3).

3.7 Budgetförslag

3.7.1 1:1 Etableringsåtgärder

Tabell 3.16 Anslagsutveckling 1:1 Etableringsåtgärder

Tusental kronor

2018	Utfall	252 878	Anslags-sparande	552
2019	Anslag	228 430 [1]	Utgifts-prognos	225 709
2020	**Förslag**	**156 430**		
2021	Beräknat	112 030		
2022	Beräknat	112 030		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för åtgärder för att främja etablering i arbets- och samhällslivet samt för statsbidrag till kommuner för detta ändamål. Anslaget får även användas för uppföljning och utvärdering av integrationen.

Regeringens överväganden

Anslaget ökas med 40 miljoner kronor per år 2020–2022 till följd av att satsningen på insatser för föräldralediga m.fl. förlängs och förstärks, se tabell 3.17.

Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Etableringsåtgärder

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**228 430**	**228 430**	**228 430**
Förändring till följd av:			
Beslut	-72 000	-116 400	-116 400
Varav BP20	40 000	40 000	40 000
Varav			
Svenska för föräldralediga	40 000	40 000	40 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**156 430**	**112 030**	**112 030**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 156 430 000 kronor anvisas under anslag 1:1 *Etableringsåtgärder* för 2020. För 2021 beräknas anslaget till 112 030 000 kronor och för 2022 till 112 030 000 kronor.

3.7.2 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande

Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande

Tusental kronor

2018	Utfall	16 167 015	Anslags-sparande	3 630 161
2019	Anslag	13 096 275 [1]	Utgifts-prognos	12 445 208
2020	**Förslag**	**8 502 572**		
2021	Beräknat	7 084 830		
2022	Beräknat	6 616 699		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kommuner och landsting för utgifter i samband med mottagandet av nyanlända invandrare. Anslaget får även användas för utgifter för uttagning av personer som ska vidarebosättas, för resor för dessa personer vid vidarebosättning, samt för statsbidrag till internationella organisationer för arbete med vidarebosättning till Sverige.

Kompletterande information

Ersättning betalas ut med stöd av förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande och förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar.

Regeringens överväganden

Utgifterna under 2019 beräknas bli 651 miljoner kronor lägre än vad som anvisats i statsbudgeten för 2019. Antalet kommunmottagna beräknas bli lägre än vad som antogs i prognosen som låg till grund för statsbudgeten, vilket bidrar till lägre utgifter. Antalet ensamkommande barn och unga beräknas däremot bli betydligt fler 2019 än vad som antogs i den dåvarande prognosen. Det beror på att många av dem som beviljades uppehållstillstånd med stöd av den nya möjligheten till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga togs emot i en kommun under 2019 i stället för 2018. Detta påverkar dock inte utgifterna för 2019, eftersom de även i den tidigare prognosen var beaktade i utgifterna.

Tabell 3.19 Prognos för antalet kommunmottagna

Beräknat i BP19 respektive BP20

År	Antalet kommunmottagna		Varav ensamkommande barn och unga	
	BP19	BP20	BP19	BP20
2019	37 900	27 500	3 100	7 646
2020	33 000	23 000	1 200	816
2021	32 200	21 000	1 400	720
2022		19 900		720

Från och med 2020 ökas anslaget till följd av förlängningen av lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (prop. 2018/19:128). Vidare ökas anslaget med 80 miljoner kronor 2020 med anledning av att regeringen tillskjuter medel till kommuner som har haft ett relativt högt mottagande av nyanlända i förhållande till sin befolkning, se tabell 3.20.

I statsbudgeten för 2019 anslogs 120 miljoner kronor 2020 och 130 miljoner kronor från och med 2021 för att utöka undervisningen i samhällsorientering från minst 60 till 100 timmar. Till följd av lägre prognoser för antalet nyanlända beräknas kostnaden för förslaget nu bli lägre än tidigare beräknat. Anslaget minskas därför med 40 miljoner kronor 2020 och med 50 miljoner kronor från och med 2021, vilket innebär att 80 miljoner kronor per år från och med 2020 anslås för den utökade samhällsorienteringen. Dessutom ökas anslaget med 10 miljoner kronor 2020 i syfte att utveckla utbildningsmaterial och metodstöd för samhällsorientering.

Grundersättningen till kommunerna för mottagandet av nyanlända avskaffas från och med 2020, vilket innebär att anslaget minskas med 69 miljoner 2020, 70 miljoner kronor 2021 och 71 miljoner kronor 2022. Vidare minskas anslaget med 60 miljoner kronor 2020 till följd av att schablonersättningen för mottagandet av nyanlända inte justeras upp utifrån förändringen i prisbasbeloppet.

Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**13 096 275**	**13 096 275**	**13 096 275**
Förändring till följd av:			
Beslut	-1 014 932	-1 203 253	-1 729 403
Varav BP20	-17 035	85 697	-440 453
Varav			
Förlängning av tillfälliga lagen	61 965	205 697	-319 453
Mer och förbättrad SO	-40 000	-50 000	-50 000
Mer och förbättrad SO	10 000		
Grundersättningen för flyktingmottagande avskaffas	-69 000	-70 000	-71 000
Utebliven indexering av schablonersättningen	-60 000		
Bidrag till kommuner med högt flyktingmottagande	80 000		
Övriga makroekonomiska förutsättningar	-145 780	413 822	516 009
Volymer	-3 466 991	-5 256 014	-5 300 182
Överföring till/från andra anslag	34 000	34 000	34 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**8 502 572**	**7 084 830**	**6 616 699**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 8 502 572 000 kronor anvisas under anslag 1:2 *Kommunersättningar vid flyktingmottagande* för 2020. För 2021 beräknas anslaget till 7 084 830 000 kronor och för 2022 till 6 616 699 000 kronor.

3.7.3 1:3 Hemutrustningslån

Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:3 Hemutrustningslån

Tusental kronor

2018	Utfall	138 796	Anslags-sparande	64 067
2019	Anslag	165 863 [1]	Utgifts-prognos	88 098
2020	**Förslag**	**126 585**		
2021	Beräknat	181 613		
2022	Beräknat	187 771		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för lån till nyanlända invandrare för inköp av hemutrustning.

Regeringens överväganden

Utgifterna för hemutrustningslån påverkas främst av antalet nyanlända som tas emot i en kommun och i vilken utsträckning de väljer att ansöka om respektive beviljas lån. Utgifterna under 2019 beräknas bli 78 miljoner kronor lägre än vad som anvisades i statsbudgeten för 2019, vilket beror på att antalet kommunmottagna har blivit färre än beräknat.

Från och med 2020 ökas anslaget till följd av förlängningen av lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (prop. 2018/19:128). Från och med 2020 minskas anslaget med 30 miljoner kronor till följd av att färre nyanlända beräknas tas emot i kommunerna under kommande år, se tabell 3.22.

Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Hemutrustningslån

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**165 863**	**165 863**	**165 863**
Förändring till följd av:			
Beslut	-39 278	15 750	21 908
Varav BP20	-20 278	-21 250	-15 092
Varav			
Tillfälliga lagen förlängs	9 722	8 750	14 908
Minskat anslag på grund av lägre antal nyanlända	-30 000	-30 000	-30 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**126 585**	**181 613**	**187 771**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 126 585 000 kronor anvisas under anslag 1:4 *Hemutrustningslån* för 2020. För 2021 beräknas anslaget till 181 613 000 kronor och för 2022 till 187 771 000 kronor.

4 Diskriminering

4.1 Omfattning

Området omfattar åtgärder för att förebygga och motverka diskriminering på grund av kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Området omfattar verksamheten hos Diskrimineringsombudsmannen (DO) och Nämnden mot diskriminering som finansieras från anslag 2:1 *Diskrimineringsombudsmannen*. Vidare ingår åtgärder mot diskriminering och rasism och liknande former av fientlighet liksom insatser för att stärka homo- och bisexuellas, transpersoners och queeras lika rättigheter som finansieras från anslag 2:2 *Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.*

4.2 Utgiftsutveckling

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Diskriminering

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Diskriminering						
2:1 Diskrimineringsombudsmannen	126	125	127	**127**	129	131
2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.	72	77	76	**92**	83	83
Summa Diskriminering	**198**	**202**	**203**	**219**	**212**	**214**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

4.3 Mål

Målet för regeringens politik mot diskriminering är ett samhälle fritt från diskriminering (prop. 2008/09:1 utg.omr. 13, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115).

Målet för arbetet mot rasism utgår från det av regeringen beslutade målet för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott: ett strategiskt, effektivt och samlat arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i Sverige.

Målet för arbetet med att stärka homo- och bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter utgår från det av regeringen beslutade övergripande målet för den nationella strategin för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.

4.4 Resultatredovisning

I detta avsnitt redovisas resultaten av åtgärder som bidragit till målsättningen om ett samhälle fritt från diskriminering. Vidare redovisas resultaten av åtgärder för att uppnå ett strategiskt, effektivt och samlat arbete mot rasism, liknande

former av fientlighet och hatbrott i Sverige. Slutligen redovisas åtgärder som bidrar till målet om lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.

4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används i redovisningen är:

- Utveckling av lagstiftningen för skydd mot diskriminering och för lika rättigheter och möjligheter.
- Anmälningar och uppgifter om förekomsten av diskriminering.
- Individers möjlighet att hävda sina rättigheter och arbetet för att motverka diskriminerande strukturer.
- Kunskapen om diskriminering, rasism och liknande former av fientlighet samt lika rättigheter och möjligheter för hbtq-personer.
- Det civila samhällets arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och för lika rättigheter och möjligheter.

Bedömningarna baseras främst på redovisningar från berörda myndigheter, i första hand Diskrimineringsombudsmannen (DO). Bedömningarna baseras även på resultat från vissa utredningar samt underlag från antidiskrimineringsbyråerna på regional och lokal nivå.

4.4.2 Resultat

Ett samhälle fritt från diskriminering

I syfte att uppnå ett samhälle fritt från diskriminering har arbetet fortsatt på nationell, regional och lokal nivå samt på internationell nivå. Under 2018 avsattes sammantaget ca 126 miljoner kronor till DO och antidiskrimineringsbyråerna för arbetet mot diskriminering och för lika rättigheter och möjligheter. Sverige har fortsatt medverkat i det pågående förhandlingsarbetet om Europeiska kommissionens förslag till nytt EU-direktiv om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning.

En effektiv och heltäckande lagstiftning

Arbetet med att säkerställa samma skydd oavsett diskrimineringsgrund för att få en effektiv och heltäckande lagstiftning har fortsatt. Regeringen har beslutat om direktiv till utredningen om en effektiv och ändamålsenlig tillsyn över diskrimineringslagen (dir. 2018:99). Utredningen ska bl.a. se över vilka åtgärder som behövs för att säkerställa efterlevnad av bestämmelserna om aktiva åtgärder i diskrimineringslagen (2008:567). Vidare ska utredaren se över tillsynsansvaret över diskrimineringslagen när det gäller verksamhet enligt skollagen (2010:800).

Anmälningar och uppgifter om förekomsten av diskriminering

Antalet anmälningar till DO har ökat något jämfört med tidigare år. Under 2018 tog DO emot 2 567 anmälningar om diskriminering vilket är 92 fler än föregående år. Mönstret från tidigare år med flest antal anmälningar inom områdena arbetsliv, utbildning samt varor och tjänster kvarstår. I likhet med tidigare år har flest anmälningar rört diskrimininering som har samband med funktionsnedsättning eller etnisk tillhörighet. Även diskriminering som har samband med kön eller ålder är större kategorier. Det är vidare enligt DO inte ovanligt att anmälare upplever diskriminering som har samband med fler än en diskrimineringsgrund. Könsfördelningen mellan kvinnor och män är fortsatt jämn bland anmälarna. Samtidigt har det skett en fortsatt ökning av anmälningar där uppgift om kön har saknats eller inte har definierats. Noteras kan att det inte har skett någon större ökning av antalet anmälningar om sexuella trakasserier efter #metoo-uppropet hösten 2017.

Sammanlagt 1 310 ärenden inkom till antidiskrimineringsbyråerna med statligt stöd under 2017. Flest ärenden har rört diskriminering som har samband med funktionsnedsättning och etnisk tillhörighet.

Individers möjlighet att hävda sina rättigheter och arbetet för att motverka diskriminerande strukturer

DO beslutade 2018 att inleda tillsyn i 509 ärenden, jämfört med 526 ärenden 2017. De flesta ärenden som utreddes under 2018 avslutades med tillsynsbeslut i vilka DO, om det funnits grund för det, uttalat sig om eventuella överträdelser, brister eller risker för diskriminering.

DO bedömde i ett tillsynsbeslut att det är diskriminering om kommuner vid rekrytering

och arbetsledning tillgodoser hemtjänstmottagares eventuella önskemål att välja bort personal med utländsk bakgrund. Vidare bedömde DO i ett tillsynsbeslut att en festival agerat otillåtet genom uttalanden som var exkluderande mot män. I ett annat mål har Högsta domstolen (HD) efter klagan från DO beslutat att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen vad gäller EU-rättens krav på effektiva sanktioner vid diskriminering.

Under 2018 beslutade DO i 4 fall att väcka talan i domstol, jämfört med 10 fall 2017 och 13 fall 2016. Under 2018 har 7 domar meddelats, varav 4 från Arbetsdomstolen (AD) och 3 från allmän domstol. I 5 av dessa domar bifölls DO:s talan. DO:s granskning av 290 kommuner och 20 landsting visade att det fanns stora brister i arbetsgivarnas riktlinjer och rutiner för att förhindra trakasserier, sexuella trakasserier och repressalier. Av de arbetsgivare DO granskat uppvisade 90 procent brister. Vidare har DO granskat nästan 100 företag och organisationer inom branscherna media, kultur och juridik. Tillsynen visade på brister i upp till 80 procent av fallen särskilt när det gäller riktlinjer och rutiner för att förhindra repressalier. Under hösten 2018 har DO också inlett en granskning som omfattar 180 företag inom bygg- och anläggningsbranschen samt 150 företag inom it-branschen.

Av de 1 310 inkomna ärendena till antidiskrimineringsbyråerna 2017 var 804 rådgivningsärenden och 506 insatsärenden. Av dessa avslutades 396 ärenden genom rådgivning samt till följd av att ärendet inte bedömts som diskriminering eller för att bevisningen brister och 288 ärenden hänvisades vidare till annan organisation eller myndighet. I 143 av ärendena träffades förlikningar eller lokala lösningar som resulterat i exempelvis ekonomisk kompensation till utsatta, återkallade uppsägningar, omprövningar av beslut samt att utredningar om missförhållanden på en arbetsplats har inletts. I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors sammanfattning av byråernas resultat och effekter av sina insatser nämns bl.a. att dessa har bidragit till konkreta förändringar, till exempel att fler individer har fått upprättelse, att fler individer har fått rådgivning och information om hur man kan ta tillvara sina rättigheter, samt att aktörer, t.ex. organisationer, offentliga instanser och företag har samverkat med byråerna och därigenom fått kunskap kring antidiskrimineringsfrågor.

Ökad kunskap om diskriminering

DO:s tillsynsinsatser visar att många arbetsgivare har fortsatt bristande kännedom om diskrimineringslagens krav på så kallade aktiva åtgärder och inte bedriver ett ändamålsenligt arbete enligt syftet med bestämmelserna. Enligt DO saknar även andra nyckelaktörer inom arbetsmarknadsområdet kunskaper om lagstiftningen. DO har genomfört betydande insatser för att ta fram och sprida information om bestämmelser om aktiva åtgärder. Satsningen omfattar bl.a. ett nytt informationsmaterial och annonskampanjer. Under året har DO genomfört flera insatser mot sexuella trakasserier i arbetsliv och skola, bl.a. ett rättsligt seminarium för arbetsmarknadens parter. DO har tillsammans med Arbetsmiljöverket (AV) genomfört ett regeringsuppdrag för att förebygga och förhindra sexuella trakasserier i arbetslivet (dnr Ku2018/00556/DISK, Ku2018/00557/DISK). Inom ramen för uppdraget har AV och DO tagit fram en gemensam digital plattform och information som spridits genom en informationskampanj (se även utg.omr. 14 avsnitt 5.4). Vidare har AV och DO i juni 2019 fått ett uppdrag (A2019/01324/MRB, A2019/01325/MRB) att utveckla den digitala plattformen som ger arbetsgivare vägledning i arbetet med aktiva åtgärder och kränkande särbehandling. DO har också drivit en informationssatsning om ändringarna i diskrimineringslagen om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. Under 2018 genomförde DO bland annat det årligen återkommande mötet med antidiskrimineringsbyråerna.

Ett samlat arbete mot rasism och liknande former av fientlighet

Arbetet med genomförandet av den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (Ku2016/02629/DISK) har fortsatt med utgångspunkt i de fem strategiska områden som regeringen har identifierat som avgörande för att uppnå målet med planen:

- förbättrad samordning och uppföljning,
- mer kunskap, utbildning och forskning,
- civila samhället: ökat stöd och fördjupad dialog,
- förstärkt förebyggande arbete på nätet, och
- ett mer aktivt rättsväsende.

Från anslag 2:2 *Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.* avsattes sammantaget drygt 31 miljoner kronor för åtgärder inom ramen för planen.

Det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism redovisas under utgiftsområde 4 Rättsväsendet.

Förbättrad samordning och uppföljning

Forum för levande historia har i uppdrag att samordna och följa upp den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. I myndighetens tredje delredovisning (A2019/00742/MRB) framgår hur myndigheten och andra myndigheter har genomfört olika regeringsuppdrag på området. I redovisningen identifieras även ett antal utmaningar och utvecklingsområden.

Forum för levande historia har genomfört möten och fortbildningar för och mellan berörda myndigheter, bl.a. Polismyndigheten, Statens medieråd, DO, Försäkringskassan och Myndigheten för stöd till trossamfund. Under arbetets gång har även delar av det civila samhället involverats för att deras erfarenheter och kunskap ska kunna beaktas i arbetet.

Myndigheten har även anordnat och deltagit i ett stort antal aktiviteter som en del av sitt samordningsuppdrag.

Enligt undersökningar som Forum för levande historia tagit del av har grupper utsatta för rasism och liknande former av fientlighet ett lägre förtroende för offentliga institutioner. Det kan därför finnas ett behov av att myndigheter kvalitetssäkrar sitt bemötande utifrån ett hbtq- respektive antirasistiskt perspektiv. Myndigheten har därför sammanställt och spridit metoder och kunskap för ett bättre bemötande med fokus på dessa perspektiv.

Inom ramen för sitt uppdrag att utveckla arbetsformer för att motverka sociala risker med fokus på rasism och extremism har Länsstyrelsen i Dalarnas län fortsatt att genomföra fyra pilotstudier, bl.a. med inriktning på att ta fram metoder för att göra lokala och regionala lägesbilder och analyser av våldsbejakande extremism (A2019/00628/MRB).

Mer kunskap, utbildning och forskning

Forum för levande historia har fortsatt uppdraget att genomföra en utbildningsinsats om rasism i historien och i dag (Ku2015/00319/KA, Ku2016/01672/DISK). Under 2018 har myndigheten erbjudit 1 550 utbildningsplatser och nått ännu fler genom filmer, poddar och seminarier. Målgrupper har varit skolpersonal och andra offentliganställda, t.ex. inom Polismyndigheten, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och socialtjänst. Utvärderingar av utbildningsinsatserna som helhet har generellt sett visat mycket goda resultat. Drygt hälften av deltagarna uppger dock att det behövs verktyg för hur man kan motverka rasism i den yrkesspecifika rollen (A2019/00633/MRB).

Vetenskapsrådet driver sedan 2016 i samråd med Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) ett forskningsprogram om rasism (U2016/00588/F) omfattande 20 miljoner kronor per år (utg.omr. 16 avsnitt 6.3). I början av 2019 har Vetenskapsrådet gjort en andra utlysning av projektbidrag inom ramen för programmet.

Utöver detta har insatser inriktade på att höja kunskapen om specifika former av rasism och liknande former av fientligheter genomförts.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors (MUCF) uppdrag att motverka homofobi, bifobi och transfobi och genomföra insatser för en öppen och inkluderande miljö i skolan för unga hbtq-personer har fortsatt (Ku2016/01669/DISK). Resultatet framgår nedan under Lika rättigheter och möjligheter för hbtq-personer.

Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) har fått i uppdrag att höja kunskapen om säkerhet för moskéer och muslimska församlingar samt aktörers utsatthet för islamofobi och hatbrott (A2019/01200/MRB).

Sametinget har redovisat ett uppdrag om att kartlägga förekomsten av rasism mot samer i dag som har bidragit till att det finns mer kunskap om förekomsten av upplevd rasism mot samer och behovet av fortsatt forskning (A2019/00605/MRB).

Länsstyrelsen i Stockholms län har distribuerat ett utbildningsmaterial om antiziganism till skolor och Forum för levande historia har fortsatt verka för att sprida en utställning om romers historia i Sverige. Departementspromemorian Långsiktighet och stadga i arbetet framåt – en myndighet för romska frågor (Ds 2019:15) har skickats ut på remiss. I den finns förslag om hur arbetet mot antiziganism kan stärkas.

Forum för levande historia har genomfört insatser för att stärka förutsättningarna för att olika aktörer ska kunna göra hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser (Ku2018/01169/DISK). Svenska kommittén mot antisemitism har ge-

nomfört flera utbildningsresor med bidrag som beviljats för ett projekt om hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser (Ku2018/00545/MD). Se även utgiftsområde 1 Rikets styrelse avsnitt 10.6.2.

Ökat stöd och fördjupad dialog med det civila samhället

MUCF fördelade under 2018 ca 13,9 miljoner kronor enligt förordningen (2008:62) om statsbidrag till verksamheter mot rasism och liknande former av intolerans. Bidrag har fördelats till 14 organisationer. Av dessa arbetar 11 med antisemitism, 12 med islamofobi, 10 med afrofobi, 10 med antiziganism, 6 med homofobi och transfobi och 6 med rasism mot samer.

Enligt MUCF har statsbidraget till verksamheter mot rasism och liknande former av intolerans bl.a. använts till att genomföra olika former av informationsutbyten och kunskapsöverföringar mellan berörda aktörer.

Förstärkt förebyggande arbete på nätet

Statens medieråds uppdrag att genomföra kampanjen No Hate Speech Movement i syfte att höja kunskapen om rasism och liknande former av fientlighet på internet bland barn och unga (Ku2017/00785/DISK) har fortsatt under 2018, bl.a. genom en satsning på ökad spridning och kommunikation i digitala kanaler för att öka kunskapen om kampanjen (A2019/00624/MRB). Även om kännedomen om kampanjen har ökat är den enligt myndigheten fortsatt låg i den primära målgruppen barn och unga.

Ett mer aktivt rättsväsende

Brottsförebyggande rådet (Brå) genomförde 2018 på regeringens uppdrag en studie som ska fördjupa kunskapen om hatbrottslighetens omfattning och karaktär, utsatta individers och gruppers behov eller rättsväsendets hantering av hatbrott (Brå 2018:10, Ju2017/09598/LP).

Undersökningen baserades på Nationella trygghetsundersökningens samtliga år, 2006–2017, vilket möjliggjorde en mer ingående analys av den självrapporterade utsattheten för främlingsfientliga, homofobiska eller antireligiösa hatbrott. Brå gjorde ytterligare en studie med syftet att genomföra en kvalitetsgranskning av polisens hatbrottsmarkeringar och att studera omfattningen av och karaktären på statistik baserad på polisens hatbrottsmarkering jämfört med Brås hatbrottsstatistik, för att urskilja likheter och skillnader vad gäller nivåer, brottstyper, hatbrottsmotiv eller var i landet som anmälan registrerats (Brå 2018:13).

Brå har på regeringens uppdrag gjort en fördjupad studie av antisemitiska hatbrott, som redovisades i juni 2019 (A2019/01079/MRB, Brå 2019:4). I studien framgår att antisemitism förekommer i breda lager av befolkningen, och långt ifrån alla personer som utsätter andra för antisemitism tillhör en organiserad grupp. Däremot beskriver Brå hur den radikalnationalistiska miljön utgör ett hot både mot enskilda individer och mot judiska församlingar och föreningar. Brå lyfter också fram att flera personer som arbetar med säkerhet i judiska församlingar och föreningar uppfattar att den våldsbejakande jihadistiska miljön utgör det största hotet mot judiska institutioner.

Polismyndigheten har i enlighet med ett uppdrag i regleringsbrevet för 2018 redovisat vilka åtgärder som myndigheten vidtagit för att bekämpa hatbrott (Ju2017/09598/LP). Av redovisningen framgår bl.a. att riktade utbildningsinsatser och informationsutbyte inom Polismyndigheten är av stor betydelse för att sprida kunskap i hela polisorganisationen. Enligt Polismyndigheten är fortsatt samverkan, nära dialog och förtroendeskapande åtgärder centrala faktorer i det fortsatta arbetet för att bekämpa hatbrotten.

Åklagarmyndigheten har arbetat med att stärka sin förmåga att hantera ärenden om hot och kränkningar på internet och fortsatt att samverka med Polismyndigheten i frågor som rör hatbrott.

Regeringen har tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté som ska överväga om det bör införas ett särskilt straffansvar för deltagande i en rasistisk organisation och ett förbud mot rasistiska organisationer som sådana (dir. 2019:39). Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2021.

Lika rättigheter och möjligheter för hbtq-personer

Arbetet har fortsatt för att stärka hbtq-personers rättigheter utifrån den nationella strategin och dess olika fokusområden med de sedan tidigare utsedda strategiska myndigheterna DO, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, MUCF och Statens kulturråd respektive de under 2018 utsedda strategiska myndigheterna Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket och Statens skolverk. Arbetet har särskilt fokuserat på trans-

personers lika rättigheter och möjligheter. Från anslag 2:2 *Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m*. avsattes drygt 14 miljoner kronor för att stärka hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter.

Förbättrade förutsättningar för efterlevnaden av transpersoners rättigheter

Betänkandet Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) bereds inom Regeringskansliet. Ett antal genomförda och föreslagna lagstiftningsåtgärder som bl.a. rör transpersoners rättigheter redovisas i budgetpropositionen för 2019 (se prop. 2018/19:1, utg.omr. 13 avsnitt 4.4.2)

Förstärkt kunskap och synlighet om hbtq-frågor

De strategiska myndigheter som har utsetts för att främja hbtq-personers rättigheter har genomfört en rad olika åtgärder. Under 2018 tilldelades Socialstyrelsen 2 miljoner kronor för att finansiera insatser enligt förordningen (2014:1542) om statsbidrag till kommuner och landsting för att öka kunskapen om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners situation (Ku2017/02634/DISK). Socialstyrelsen fick i juni 2018 även i uppdrag att ta fram kunskapsstöd för vård och behandling vid intersexuella tillstånd. För uppdraget tilldelades Socialstyrelsen 1 miljon kronor under 2018 och 2 miljoner kronor under 2019 (Ku2018/01451/DISK och A2019/01275/MRB).

MUCF tilldelades 1 miljon kronor för att genomföra insatser för en öppen och inkluderande miljö i skolan för unga hbtq-personer. Myndigheten har haft uppdraget under flera år och regeringen bedömer att insatserna når nyckelaktörer inom skolans område och har stärkt målgruppens förutsättningar för att främja en trygg skola och att motverka homofobi, bifobi och transfobi bland unga (A2019/00627/MRB).

Undersökningar som genomförts av MUCF har visat att det kan finnas särskilda hinder för unga hbtq-personers deltagande, bl.a. i fritidsaktiviteter. MUCF har därför fått i uppdrag att stärka förutsättningarna att skapa mötesplatser för unga hbtq-personer (A2019/01404/MRB).

Stödet till hbtq-organisationer inom det civila samhället

Under 2018 avsattes ca 9,3 miljoner kronor för stöd till organisationer inom det civila samhället enligt förordningen (2008:349) om statsbidrag till organisationer för homosexuella, bisexuella, transsexuella eller personer med könsöverskridande identitet eller uttryck. Enligt MUCF är en stor del av bidraget avgörande för organisationers upprätthållande av den ordinarie verksamheten. Samtliga bidragstagande organisationer ger exempel på att deras arbete har bidragit till externa effekter på samhällsnivå. Enligt MUCF har bidraget även medverkat till interna effekter, t.ex. genom att organisationer kunnat bredda sin verksamhet geografiskt.

4.4.3 Analys och slutsatser

Det arbete som bedrivs av DO är viktigt dels för individens möjligheter att hävda sina rättigheter, dels för att motverka diskriminerande strukturer i samhället. DO:s tillsynsarbete och informationssatsningar bedöms ha bidragit till mer kunskap om och förstärkt implementering av diskrimineringslagen. Även vid antidiskrimineringsbyråerna bedrivs verksamhet som bidrar till detta. Kunskapen om och efterlevnaden av lagen behöver samtidigt öka ytterligare för att bidra till målet om ett samhälle fritt från diskriminering.

Det formella skyddet i diskrimineringslagen ska vara så heltäckande och effektivt som möjligt. För att ge lagen ett verkligt genomslag i samhället krävs också att de som omfattas av bestämmelserna har dels kunskap, dels vilja att följa reglerna. Det krävs även en effektiv och ändamålsenlig tillsyn över lagen med sanktioner som leder till ökad efterlevnad.

Regeringen bedömer vidare att det fortsatta arbetet med den nationella planen mot rasism har bidragit till ett strategiskt, effektivt och samlat arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i Sverige. Det gäller bl.a. den samordning och uppföljning av den nationella planen som sker genom uppdraget till Forum för levande historia.

Insatserna inom ramen för planen bedöms ha bidragit till en ökad kunskap om hur rasism och hbtq-fobi förekommer i samhället. Den nationella planen bedöms även bidra till att synliggöra och på ett riktat sätt motverka de olika formerna av rasism och liknande former av fientlighet. Planen har förbättrat förutsättningarna för myndigheters och det civila samhällets fortsatta insatser.

Trots vidtagna insatser återstår utmaningar när det gäller rasism och hbtq-fobi. Det gäller även

myndigheters och olika yrkesgruppers kunskap om bemötandefrågor kopplade till rasism och hbtq-fobi.

Regeringen bedömer att insatserna för lika rättigheter och möjligheter för hbtq-personer, bl.a. inom ramen för strategin, har bidragit till ett förstärkt arbete. Medvetenheten om transpersoners utsatta situation har ökat. Samtidigt finns det alltjämt utmaningar kvar när det gäller t.ex. förekomsten av psykisk ohälsa och självmord samt vad gäller kunskapen om hbtq-personers situation inom flera områden.

4.5 Politikens inriktning

Ett heltäckande skydd mot diskriminering

Sverige ska vara ett land där alla människor erkänns för vilka de är, har rätt att definiera sig själva och har tillgång till lika rättigheter och möjligheter. De personer som utsätts för diskriminering ska kunna få sina rättigheter tillvaratagna och diskriminerande strukturer ska motverkas. Regeringen kommer att fortsätta arbetet med att säkerställa ett effektivt och heltäckande skydd mot diskriminering.

Regeringen kommer att följa upp arbetet med de frågor som har aktualiserats i samband med #metoo. Kunskapen om regelverket mot diskriminering ska öka. Alla människor ska ha rätt och möjlighet att leva sina liv fria från sexuella trakasserier och andra former av diskriminering. För att uppnå ett samhälle, bl.a. på arbetslivs- och utbildningsområdet, där ingen utsätts för trakasserier, sexuella trakasserier eller andra former av diskriminering måste arbetet för att bekämpa diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter fortgå. Att inte utsättas för diskriminering är en mänsklig rättighet.

Kraftsamling mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott

Rasism och hatbrott kan aldrig accepteras. Alla människor ska ha frihet och förutsättningar att leva det liv de vill. Regeringen är fast besluten om att ta kampen mot rasismen i samhället. Medel tillförs för att kunna fortsätta och stärka arbetet på området. Arbetet mot rasism ska fortsätta, inom olika politikområden med den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott som grund.

Rasismen ska bekämpas med kraft inom ett flertal områden. I Säkerhetspolisens årsbok för 2018 framgår att en främlingsfientlig och radikalnationalistisk idéströmning ökat i samhället, främst via internet. Det bidrar till en bild av en växande bred radikalnationalism som inkluderar radikala och våldsbejakande grupper. Enligt regeringens uppfattning sprider dessa idéströmningar och rasistiska organisationer exempelvis antisemitiska, islamofobiska och afrofobiska budskap. Flera utsatta grupper i Sverige, bl.a. judar, afrosvenskar och muslimer vittnar om ett hårdnande samhällsklimat de senaste åren. Här krävs ett aktivt arbete från rättsväsendet och andra aktörer för att stärka tryggheten för utsatta grupper. Hatbrott ska beivras och brottsoffren ska uppleva att samhället tar brotten och offrens utsatthet på stort allvar.

Rasismens grogrunder behöver bemötas och därför behövs ökad kunskap, inom skolan och andra berörda samhällsområden, om mekanismer – samtida och historiska – som ligger till grund för rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.

Den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott förstärks. På så sätt kan en struktur för samordning och uppföljning läggas till grund för ett långsiktigt strategiskt arbete. En förstärkning kan också ge utrymme för fortsatta och nya insatser inom ramen för planens fokusområden genom uppdrag till olika myndigheter respektive stöd till civila samhället. Regeringen avser att tillföra permanenta resurser fr.o.m. 2020.

En förstärkning ger bl.a. Forum för levande historia förbättrade möjligheter för ett långsiktigt arbete med fokus på samordning och uppföljning respektive utbildning om rasism som når fler aktörer. Förstärkningen möjliggör även fler insatser för att höja kunskapen på området och ytterligare förebyggande arbete.

Myndigheter inom rättsväsendet och bl.a. Statens medieråd och Myndigheten för stöd till trossamfund är aktörer som kommer att fortsätta arbeta inom ramen för planen.

Hbtq-personers rättigheter stärks

Betydande utmaningar för hbtq-personers rättigheter, i världen, men också i Sverige består. Hot

och hat liksom diskriminering gentemot hbtq-personer förekommer fortfarande. Samkönade par riskerar att hamna i kläm när de blir föräldrar på grund av lagstiftning som inte är anpassad utifrån regnbågsfamiljers behov. Hbtq-personer har sämre psykisk hälsa än befolkningen i stort och särskilt oroande är situationen för transpersoner. Arbetet för att säkerställa hbtq-personers fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna ska därför fortsätta. Sverige ska vara ett land där alla kan leva sitt liv i frihet och trygghet oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.

Regeringen kommer fortsatt verka för att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen är utformad så att den kan hantera olika sätt att få barn och bilda familj. Regeringen kommer att tillsätta en utredning för att se över den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen. Målsättningen är att lagstiftningen ska vara jämlik, modern och anpassad till olika familjekonstellationer. En självklar utgångspunkt är att lagstiftningen ska ha barnets bästa i fokus.

Under förra mandatperioden tog regeringen flera initiativ för att få en modern lagstiftning för ändrad könstillhörighet på plats. Det är enligt regeringen viktigt att såväl vuxna som barn och unga personer ges goda möjligheter att kunna leva i enlighet med sin könsidentitet. Lagrådet avstyrkte dock regeringens lagförslag och framförde allvarlig kritik. Kritiken behöver beaktas i det arbete som nu pågår för att få till stånd en modern lagstiftning för ändrad könstillhörighet (se utg.omr. 9 avsnitt 3.44).

Regeringen avser att komplettera strategin för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck med en handlingsplan för att ytterligare förstärka arbetet. Regeringen avser att tillföra permanenta resurser fr.o.m. 2020 och ytterligare resurser 2021 och 2022 för satsningen.

Strategin har lagt grunden för ett långsiktigt arbete inom de befintliga fokusområdena som omfattar våld, diskriminering och andra kränkningar, unga hbtq-personer, hälsa, vård och sociala tjänster, privat- och familjeliv, kulturområdet samt det civila samhället. Därtill har insatser även vidtagits inom andra områden såsom migrations- och asylområdet. En handlingsplan syftar till att komplettera och kraftsamla arbetet för hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter. Handlingsplanen kommer att fokusera på aktuella utmaningar och konkreta åtgärder. Organisationer som företräder hbtq-personers lika rättigheter kommer att bjudas in för fortsatt dialog om handlingsplanens innehåll. Även de förslag som har lämnats av Statskontoret 2016 och i betänkandet Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) kommer att beaktas i detta arbete.

4.6 Budgetförslag

4.6.1 2:1 Diskrimineringsombudsmannen

Tabell 4.2 Anslagsutveckling 2:1 Diskrimineringsombudsmannen

Tusental kronor

2018	Utfall	126 159	Anslags-sparande	987
2019	Anslag	124 984 [1]	Utgifts-prognos	127 168
2020	**Förslag**	**126 955**		
2021	Beräknat	128 945 [2]		
2022	Beräknat	130 938 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 126 955 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 126 954 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Diskrimineringsombudsmannens förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för förvaltningsutgifter för Nämnden mot diskriminering.

Regeringens överväganden

Tabell 4.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Diskrimineringsombudsmannen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**124 984**	**124 984**	**124 984**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 971	3 961	5 954
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**126 955**	**128 945**	**130 938**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 126 955 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Diskrimineringsombudsmannen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 128 945 000 kronor respektive 130 938 000 kronor.

4.6.2 2.2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.

Tabell 4.4 Anslagsutveckling 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	72 114	Anslags-sparande	805
2019	Anslag	76 919 [1]	Utgifts-prognos	76 033
2020	**Förslag**	**91 919**		
2021	Beräknat	82 919		
2022	Beräknat	82 919		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för insatser mot diskriminering, rasism, främlingsfientlighet, homofobi och liknande former av intolerans samt för att främja lika rättigheter och möjligheter för hbtq-personer. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till organisationer för homosexuella, bisexuella, transsexuella eller personer med könsöverskridande identitet eller uttryck samt till verksamheter som förebygger och motverkar diskriminering och verksamheter som arbetar för att motverka rasism och liknande former av intolerans. Anslaget får användas för administrativa kostnader som är en förutsättning för genomförandet av insatser inom området.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget *Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 38 300 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Inom anslaget beviljas bl.a. statsbidrag till verksamheter som förebygger och motverkar diskriminering och till organisationer för homosexuella, bisexuella, transsexuella eller personer med könsöverskridande identitet eller uttryck. För organisationerna är det av stor betydelse att få en ökad förutsägbarhet när det gäller vilka bidrag de kan räkna med nästkommande år. Det gör det möjligt att planera verksamheten mer effektivt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.* besluta om bidrag som medför behov av framtida anslag på högst 38 300 000 kronor 2021.

Tabell 4.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 2.2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–20XX
Ingående åtaganden		28 000	38 300			
Nya åtaganden	28 000	38 300	38 300			
Infriade åtaganden		-28 000	-38 300	-38 300		
Utestående åtaganden	28 000	38 300	38 300			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**38 300**	**38 300**	**38 300**			

Regeringens överväganden

Tabell 4.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**72 919**	**72 919**	**72 919**
Förändring till följd av:			
Beslut	19 000	10 000	10 000
Varav BP20	24 000	34 000	34 000
Varav			
Nationella planen mot rasism	10 000	10 000	10 000
HBTQ-personers rättigheter stärks	14 000	24 000	24 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**91 919**	**82 919**	**82 919**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 10 000 000 kronor fr.o.m. 2020 för att förstärka arbetet med den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Vidare ökas anslaget med 14 000 0000 kronor fr.o.m. 2020 och ytterligare 10 000 000 kronor årligen 2021–2022 för att förstärka arbetet för hbtq-personers rättigheter.

Regeringen föreslår att 91 919 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 82 919 000 kronor respektive 82 919 000 kronor.

5 Jämställdhet

5.1 Omfattning

Här redovisas regeringens bedömning av måluppfyllelsen för de jämställdhetspolitiska målen utifrån de åtgärder som finansieras från utgiftsområde 13, anslag 3:1 *Särskilda jämställdhetsåtgärder*. Jämställdhetspolitiken är sektorsövergripande. Övriga insatser på jämställdhetsområdet redovisas därför inom andra berörda utgiftsområden. Insatser som rör diskriminering på grund av kön redovisas under avsnitt 4 Diskriminering inom detta utgiftsområde.

5.2 Utgiftsutveckling

Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom område Jämställdhet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Jämställdhet						
3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder	363	481	475	**445**	199	199
3:2 Jämställdhetsmyndigheten	82	81	79	**70**	74	75
3:3 Bidrag för kvinnors organisering	28	28	28	**28**	28	28
Summa Jämställdhet	**473**	**590**	**581**	**543**	**301**	**302**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

5.3 Mål för jämställdhetspolitiken

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115).

Det finns också sex jämställdhetspolitiska delmål:

- En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet i samhällets alla sektorer.
- Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- Jämställd utbildning. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
- Jämställd hälsa. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Regeringens arbete ska även bidra till att Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling genomförs. Jämställdhet ska genomsyra agendans genomförande. Mål 5 handlar särskilt om att uppnå jämställdhet. Alla kvinnors och flickors egenmakt och mål om jämställdhet återfinns bland flertalet av målen i Agenda 2030, där mål 3 (hälsa) och 4 (utbildning) direkt kan kopplas till de jämställdhetspolitiska delmålen.

5.4 Resultatredovisning

5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Jämställdhetspolitiken är bred och omfattar många utgiftsområden. Målen är övergripande och långsiktiga. Indikatorerna som redovisas nedan under respektive delmål tydliggör de centrala aspekterna i målen.

Jämställdhetsintegrering är regeringens huvudsakliga strategi, i kombination med särskilda åtgärder, för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen och syftar till att främja jämställdhet genom att synliggöra och motverka ojämställda villkor.

Jämställdhetsintegrering innebär att resultatredovisningen avseende jämställdhet är integrerad i övriga utgiftsområden i budgetpropositionen, t.ex. genom könsuppdelad statistik och analyser i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen. Här görs i första hand uppföljningen utifrån delmålens indikatorer och anslaget för jämställdhetspolitiken. I budgetpropositionens bilaga 3, Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män, redovisas indikatorerna och utvecklingen av den ekonomiska jämställdheten mer ingående. Även områdena makt och inflytande respektive obetalt hem- och omsorgsarbete berörs i bilagan.

Redovisning av indikatorer efter respektive delmål

Redovisningen av indikatorerna är uppdelad efter kön och redovisas per delmål. Indikatorerna finns tillgängliga på Statistiska centralbyråns (SCB) webbplats och uppdateras två gånger om året.

Jämn fördelning av makt och inflytande

- Riksdagens sammansättning efter allmänna val 1921–
- Ordförande i kommun- och landstingsstyrelse
- Styrelser och ledning i börsföretag
- Chefer i privat sektor efter typ av chef
- Chefer i offentlig sektor efter typ av chef.

Ekonomisk jämställdhet

- Från löne- och näringsinkomst till nettoinkomst för personer i åldern 20–64 år. Åldersintervallet skiljer sig från det som van-

ligtvis används i SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU), nämligen 15–74 år. I ett jämställdhetsperspektiv är intervallet 20–64 år mer relevant eftersom det fokuserar på de som förväntas delta fullt ut på arbetsmarknaden, dvs. ej barn, studenter som arbetar deltid eller pensionärer.

- Kvinnors lön som andel (procent) av mäns lön efter sektor före och efter standardvägning
- Sysselsatta 20–64 år efter åldersgrupp och anknytningsgrad till arbetsmarknaden
- Sysselsatta 20–64 år efter åldersgrupp och vanligen arbetad tid som heltid och deltid.

Jämställd utbildning

- Genomsnittligt meritvärde i årskurs 9
- Avgångna elever från gymnasieskolan efter program eller anknytning till program
- Studerande och examinerade från högskolan
- Utbildningsnivå för befolkningen 25–64 år
- Andel deltagare i folkhögskolornas respektive studieförbundens verksamhet.

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

- Ersatta dagar för vård av barn 1974–
- Genomsnittlig tidsanvändning för personer i åldern 20–64 år
- Tid för obetalt arbete efter livscykel
- Orsak till deltidsarbete för personer i åldern 20–64 år.

Jämställd hälsa

- Självupplevd hälsa efter ålder och utbildningsnivå
- Besvär av ängslan, oro och ångest
- Sjukpenningtalet efter ålder
- Övervikt och fetma (BMI)
- Alkoholvanor
- Personer med LSS efter insatstyp
- Dödsorsak efter utbildningsnivå.

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

- Personer 16–79 år utsatta för misshandel efter plats
- Personer 16–79 år utsatta för misshandel efter relation till förövaren
- Personer 16–79 år utsatta för sexualbrott efter ålder
- Anmälda köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn
- Anmäld misshandel
- Grov kvinnofridskränkning
- Anmäld våldtäkt
- Lagförda efter huvudbrott.

Indikatorerna utgör en grund för beskrivning och analys av utvecklingen inom jämställdhetspolitiken. SCB har kompletterat indikatorerna för delmålet Mäns våld mot kvinnor ska upphöra med en indikator om anmälda köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn. Vidare ingår numera lagförda köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn i indikatorn lagförda efter huvudbrott.

För samtliga indikatorer finns dock en utmaning när det gäller att mäta och avgränsa effekterna av genomförda insatser inom området, eftersom en rad olika faktorer utanför politikens område kan påverka utvecklingen.

Resultat

Nedan redovisas översiktligt resultatet i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen samt vilka jämställdhetsinsatser som genomfördes under föregående period. En kompletterande redovisning av resultaten görs inom respektive utgiftsområde. Resultatredovisningen inleds med en redogörelse för utvecklingen och resultatet av strategin jämställdhetsintegrering.

Jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering är regeringens huvudsakliga strategi, i kombination med särskilda åtgärder, för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Strategin jämställdhetsintegrering genomförs på såväl nationell, regional som lokal nivå. Systematisk jämställdhetsintegrering är också avgörande för genomförandet av Agenda 2030.

Jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet fortsätter att utvecklas

Inom Regeringskansliet bedrivs ett aktivt arbete med jämställdhetsintegrering. Regeringens beslut om jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet för åren 2016–2020 (S2016/04472/JÄM) är styrande för arbetet och slår fast att jämställdhetsintegrering omfattar allt arbete i Regeringskansliet, men pekar särskilt ut fyra centrala processer: lagstiftningsprocessen, EU-ärenden, budgetprocessen och myndighetsstyrningen.

SCB:s kvantitativa uppföljning av Regeringskansliets arbete med jämställdhetsintegrering under 2018 visar sammantaget ett likvärdigt resultat jämfört med 2017.

Diagram 5.1 Jämställdhetsintegrerade produkter

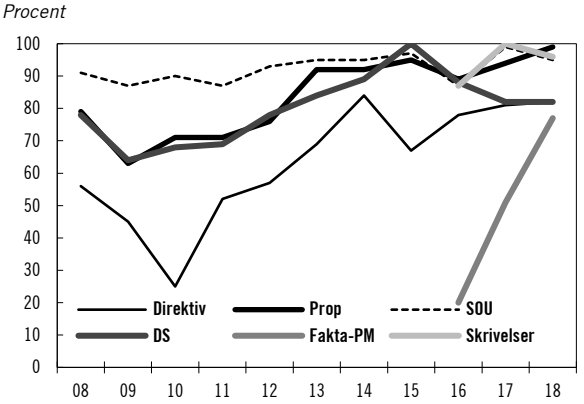

Anm.: Procenttalen är räknade som en andel av det totala antalet publikationer inom resp. område där skrivningar om jämställdhet är relevant att redovisa
Anm.: P.g.a. ändrade riktlinjer är resultaten från och med 2016 ej direkt jämförbara med tidigare år.
Källa: Statistiska Centralbyrån.

Inom lagstiftningsprocessen har utvecklingen gått framåt avseende jämställdhetsperspektiv i relevanta propositioner, från 94 till 99 procent. När det gäller jämställdhetsperspektiv i skrivelser till riksdagen har dock resultatet sjunkit från 100 till 96 procent (se diagram 5.1). Andelen myndigheter med skrivningar om jämställdhet i sin instruktion har ökat från 47 procent 2017 till 52 procent 2018, vilket är ett resultat av regeringens arbete med att se över myndigheternas instruktioner ur ett jämställdhetsperspektiv. År 2018 utkom 95 rapporter och betänkanden inom statens offentliga utredningar (SOU), andelen som har skrivningar om jämställdhet av relevans var 95 procent. Däremot var andelen individbaserad statistik som presenterats könsuppdelat och kommenterats och analyserats utifrån kön anmärkningsvärt låg i SOU rapporter/betänkanden (31 procent). Den låga andelen könsuppdelad statistik kan jämföras med budgetpropositionen där andelen könsuppdelade och kommenterade tabeller och diagram ligger på den betydligt högre nivån 68 procent.

Den starka utvecklingen vad gäller EU-ärenden fortsätter där förekomsten av jämställdhetsanalyser har ökat från 51 till 77 procent bland ärenden där ett jämställdhetsperspektiv är relevant.

Jämställdhet har fått ökat genomslag i budgeten

Arbetet med jämställdhetsbudgetering har fortsatt i Regeringskansliet. I korthet innebär jämställdhetsbudgetering att prioriteringar, vägval och tilldelning av resurser i budgeten i största möjliga mån ska främja jämställdhet. Jämställdhetsbudgetering är en tillämpning av jämställdhetsintegrering i budgetprocessen.

Jämställdhetsbudgetering har gett regeringen bättre förutsättningar att beakta hur respektive förslag i statsbudgeten främjar jämställdhet. Uppföljningar som gjorts, bland annat av Ekonomistyrningsverket (ESV) under 2017, visar dock att utfallet av reformer på utgiftssidan i statens budget inte alltid leder till ett jämställt utfall.

Den 31 mars 2019 inkom Jämställdhetsmyndigheten med rapporten Ökat genomslag och hård prioritering, om jämställdhetspolitiska åtgärder i statens budget 2018 med en historisk tillbakablick (A2019/00652/JÄM). Sammantaget pekar rapporten på ett ökat genomslag för jämställdhetspolitiken i budgeten som helhet (se tabell 5.2). Jämställdhetsmyndighetens kartläggning visar att förekomsten av mål med ett tydligt jämställdhetsperspektiv inom olika utgiftsområden tycks ha ökat sedan 2015, trots att sådana fortfarande saknas i majoriteten av dem.

Tabell 5.2 Antal utgiftsområden med jämställdhetspolitiska ambitioner eller uttalat könsperspektiv i mål resp. politisk inriktning

Budgetproposition	Antal utgiftsområden med jämställdhetsmål	Politikens inriktning
Proposition 2014/15:01	3/27	19/27
Proposition 2017/18:1	12/27	25/27

Källor: SOU 2015:86a och Jämställdhetsmyndigheten.

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18) kunde jämställdhetsambitioner urskiljas under politikens inriktning i 25 av budgetens 27 utgiftsområden. Också detta tyder på ett starkare genomslag jämfört med 2015.

Jämställdhetsintegrering i myndigheter bidrar till uppfyllelsen av de jämställdhetspolitiska målen

Regeringens utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) har pågått 2013–2018 och har successivt utvidgats till att omfatta 58 statliga myndigheter samt Folkbildningsrådet. Syftet med JiM är att stärka myndigheternas arbete med jämställdhetsintegrering så att myndigheternas kärnverksamhet på ett ännu bättre sätt bidrar till att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Systematisk jämställdhetsintegrering är också avgörande för genomförandet av Agenda 2030. Under hela JiM-satsningen har myndigheterna erbjudits stöd och sedan 2018 ansvarar Jämställdhetsmyndigheten för denna uppgift. Samtliga JiM-myndigheter fick ett återrapporteringskrav om jämställdhetsintegrering i regleringsbreven för 2019.

Deltagande myndigheter har redovisat resultatet av JiM-arbetet i sina respektive årsredovisningar för 2018. Av dessa redovisningar framkommer att myndigheterna har identifierat jämställdhetsutmaningar inom sina respektive verksamhetsområden samt, i varierande omfattning, bedrivit ett utvecklingsarbete med att integrera jämställdhet i såväl processer för planering och uppföljning som i delar av kärnverksamheten. Det handlar exempelvis om att beakta jämställdhet och våldsförebyggande arbete i handläggning av individärenden, jämställd fördelning av statliga medel inom forskningsfinansiering, finansiellt stöd till företag, kulturbidrag samt jämställt bemötande. Ytterligare exempel på resultatet från JiM redovisas under respektive jämställdhetspolitiskt delmål, samt i vissa fall under andra utgiftsområden.

Den 31 mars 2019 lämnade Jämställdhetsmyndigheten en slutredovisning av JiM-uppdraget 2013–2018 (A2019/00573/JÄM). Rapporten slår fast att myndigheternas arbete med jämställdhetsintegrering har bidragit till uppfyllelsen av de jämställdhetspolitiska målen. Jämställdhetsmyndigheten bedömer att det är viktigt att fortsätta prioritera arbetet med jämställdhetsintegrering och att arbetet behöver omfatta fler aktörer på alla nivåer i samhället. En slutsats från rapporten är att fortsatt tydlig styrning, uppföljning och återkoppling av resultat från respektive departement är en förutsättning för att utvecklingen ska fortsätta. Vidare lyfter Jämställdhetsmyndigheten fram att programmets betoning på styrprocesser har varit avgörande för resultat och integrering i ordinarie strukturer, varför dessa bör vara i fokus även framöver. Jämställdhetsmyndigheten ser en utvecklingspotential i en styrning som främjar att olika aktörer från olika sektorer och på olika nivåer samverkar och arbetar gemensamt mot specifika jämställdhetsproblem. Jämställdhetsmyndigheten lyfter även fram vikten av att synliggöra resultat samt att det fortsatt behövs stöd och samordning. Jämställdhetsmyndigheten har fått i uppdrag att utreda förutsättningarna för ett mer systematiskt erfarenhetsutbyte mellan myndigheter. I uppdraget ingår även att ringa in centrala samhällsområden där relevanta myndigheter och andra aktörer genom erfarenhetsutbyte och samverkan ges bättre förutsättningar att uppnå resultat och samhällseffekt i relation till de jämställdhetspolitiska målen.

Statskontoret har fått i uppdrag att utvärdera hela JiM-programmet med slutredovisning i september 2019. Av den delredovisning av uppdraget som Statskontoret rapporterade i juni 2018 framkom att JiM-uppdraget har haft betydelse och stärkt myndigheternas arbete med jämställdhetsintegrering, men i olika grad. Vissa myndigheter har genomfört enskilda aktiviteter medan andra uppvisar mer långtgående resultat, det vill säga förändrade arbetssätt eller förändrade verksamhetsutfall. Ytterligare några myndigheter har uppnått ännu mer långtgående resultat på så sätt att de har lyckats att förändra sina verksamhetsutfall. Enligt Statskontorets bedömning har JiM-uppdraget fått större genomslag i myndigheter där uppdraget har bedömts främja myndighetens kärnuppdrag. Vidare har JiM-uppdragets återrapporteringskrav samt att det har funnits en nationell stödfunktion skapat ett tryck på myndigheterna att nå resultat. För att resultaten ska bestå trots personalomsättning och många uppdrag som konkurrerar om resurserna krävs enligt Statskontoret en fortsatt kontinuerlig uppföljning.

Jämställdhetsarbete på lokal och regional nivå

Överenskommelse med SKL om att stärka lokalt jämställdhetsarbete

Regeringen ingick och finansierar sedan januari 2018 en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020 (S2018/00440/JÄM). I mars i år inkom SKL med en resultatredovisning för överenskommelsens första år (A2019/00572). Överenskommel-

sen omfattar samtliga jämställdhetspolitiska delmål, särskilt prioriterat för hela programperioden är kvinnofridsarbetet i kommuner och landsting utifrån målsättningen i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Under 2018 har samtliga 21 regionala stöd och samverkansstrukturer (RSS) för socialtjänst och närliggande hälso- och sjukvård anställt en regional utvecklingsledare för kvinnofrid. Det har tagits fram en genomförandeplan för arbetet med syftet att bland annat långsiktigt utveckla kunskap och kapacitet inom RSS, stödja kunskapsutveckling i kommuner och landsting, stärka samverkan mellan aktörer i länet samt utveckla systematisk uppföljning. Vidare har SKL etablerat ett pilotprojekt för utvärdering av den jämställdhetsinriktade våldsförebyggande metoden Mentors in Violence Prevention (MVP) i skolan. SKL har också påbörjat en insats för att stötta chefer och ledning hos kommuner och landsting att upptäcka och hjälpa medarbetare som utsatts för våld av närstående. Även delmålet jämställd hälsa är prioriterat under hela programperioden. SKL jämställdhetsintegrerar flera utvecklingsarbeten och projekt med bäring på jämställd hälsa, exempelvis primärvårdsreformen God och nära vård, Hälsofrämjande etablering samt Arbetsmiljö och hälsa i fokus.

Systematiskt erfarenhetsutbyte genom Modellkommuner visar på resultat

Regeringen finansierar sedan 2015 Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) satsning Modellkommuner. I satsningen Modellkommuner utvecklar deltagande kommuner sitt arbetssätt med jämställdhetsintegrering av styrning och ledning, genom att systematiskt jämföra arbetssätt med varandra. Satsningen bygger på ett koncept för ömsesidigt lärande och utbyte av erfarenheter (benchmarking). Syftet är att deltagande kommuner ges kunskap, metoder och system för att erbjuda invånarna likvärdig service oavsett kön samt en jämställd resursfördelning till kvinnor, män, flickor och pojkar, vilket ska bidra till förverkligandet av de jämställdhetspolitiska målen. Målsättningen är att deltagande kommuner ska påbörja jämställdhetsintegrering av sina system för ledning och styrning, samt att de ska bli mentorer för nya kommuner efter att projektet har avslutats. SKL har i februari 2019 inkommit med en resultatrapport för perioden 2017 och 2018 då femton kommuner deltog i erfarenhetsutbytet med stöd av sex mentorskommuner. Resultatrapporten visar att satsningen har nått sin målsättning då samtliga deltagande kommuner har påbörjat jämställdhetsintegrering av systemen för ledning och styrning och att 13 av 15 benchmarkingkommuner fortsätter som mentorer åt nya deltagare i satsningen. Tio av de femton benchmarkingkommunerna redovisar minst ett exempel på ändrat arbetssätt till följd av projektet, sex av dem ger också exempel på ändrat utfall. Exempelvis har könsstereotypa yrkesval motverkats, nyanlända kvinnors etablering stärkts och pojkars läsförståelse förbättrats. Två kommuner har vidareutvecklat konceptet inom sina egna organisationer genom Modellförvaltningar och Modellstadsdelar. Under 2018 har modellen utvecklats till att även omfatta Modellregioner, det vill säga landstingen.

Länsstyrelserna har utvecklat det regionala samarbetet

Länsstyrelserna har under 2018 arbetat med att genomföra de länsstrategier för jämställdhet för perioden 2018–2020 som redovisades till regeringen i december 2017 (S2016/07873/JÄM). I många fall har arbetet med att ta fram strategierna lett till ett utvecklat regionalt samarbete, vilket fortsatt i genomförandet under 2018. För 2018 har samtliga länsstyrelser redovisat resultat som motsvarar regeringens förväntningar gällande jämställdhetsarbetet och redovisning av resultat och analyser. Generellt sett visar länsstyrelserna på ett gott och strategiskt arbete med jämställdhet, såväl det externa arbetet som det interna med jämställdhetsintegrering. Exempel på insatser är jämställdhetsanalys av beslutade ansökningar om företagsstöd, förbättringsprojekt om att öka andelen föräldradagar som män tar ut i samverkan med Försäkringskassan och näringslivet samt nätverk som stöttar de kommuner som deltar i SKL:s satsning Modellkommuner.

Jämn fördelning av makt och inflytande

Politiskt beslutsfattande

Efter valet 2018 är andelen kvinnor i riksdagen 46 procent och andelen män 54 procent. Vid valet 1994 skedde ett trendbrott då andelen kvinnor steg från 33 procent till 40 och har sedan stigit kontinuerligt med undantag för valen 2010 och 2014 då andelen kvinnor minskade och könsfördelningen därmed försämrades.

Diagram 5.2 Andelen kvinnor och män bland riksdagsledamöter

Procent

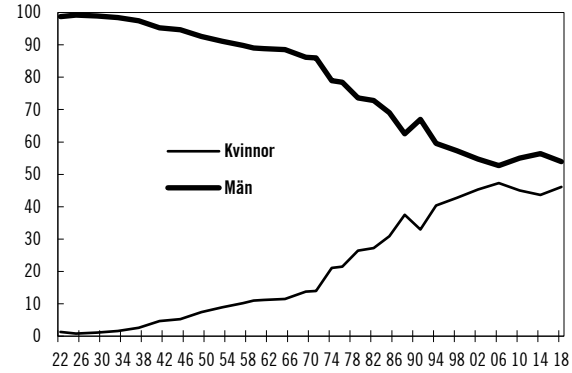

Anm.: Fram t.o.m. 1969 avses riksdagens båda kammare. 1971 infördes enkammarriksdagen.
Källa: Statistiska Centralbyrån.

Bland statsråden (inklusive statsministern) är 52 procent kvinnor och 48 procent män, och bland statssekreterarna är 54 procent kvinnor och 46 procent män. I kommun- och landstingsfullmäktige är andelen kvinnor 47 procent respektive 48 procent och andelen män 53 respektive 52 procent. Fördelningen på lokal och regional nivå har varit relativt konstant sedan mitten på 90-talet, se Diagram 5.3.

Diagram 5.3 Andel kvinnor och män i fullmäktige

Procent

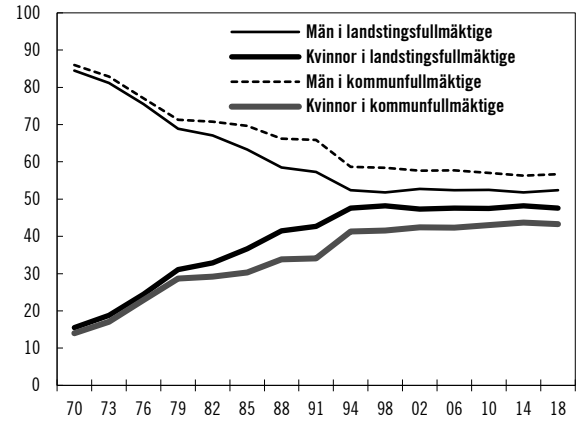

Källa Statistiska Centralbyrån.

Bland ordföranden i kommunfullmäktige är könsfördelningen innevarande mandatperiod 35 procent kvinnor och 65 procent män, vilket är en försämring sedan föregående mandatperiod då 37 procent var kvinnor och 63 procent var män. I landstingsfullmäktige är fördelningen innevarande mandatperiod 43 procent kvinnor och 57 procent män bland ordföranden. Även här kan en försämring noteras jämfört med förra mandatperioden då andelen kvinnor på ordförandeposterna var 45 procent och andelen män var 55 procent.

Kvinnor och män i styrelser och ledning

Den 1 maj 2019 var andelen kvinnor 47 procent och andelen män 53 procent i styrelserna för de av staten hel- och delägda bolagen. Målet om att ha en könsfördelning som ligger inom intervallet 40–60 procent är därmed uppnått. Könsfördelningen bland ordförandena var 54 procent kvinnor och 46 procent män. Det innebär att för första gången är nu kvinnor i majoritet på ordförandeposterna. Bland verkställande direktörer var 39 procent kvinnor och 61 procent män. I 39 av de 41 bolag med statligt ägande som ingår i statistiken i år uppnåddes en jämn könsfördelning i bolagsstyrelserna.

I statliga myndigheters styrelser och insynsråd 2017 var sammantaget 52 procent kvinnor och 48 procent män. Bland styrelseordförandena var andelen kvinnor 51 procent och andelen män 49 procent. Målet är en jämn könsfördelning med lika många kvinnor som män (S2016/05582/JÄM). Könsfördelningen följs upp vartannat år.

Könsfördelningen bland chefer i offentlig sektor är jämnast inom staten (exklusive Försvarsmakten) med 49 procent kvinnor och 51 procent män 2018 (se även utg.omr. 2 avsnitt 5). Inom kommuner, landsting och privat sektor är könsfördelningen ojämn. Kvinnor dominerar bland cheferna inom kommuner och landsting, medan män dominerar bland cheferna inom privat sektor.

Tabell 5.3 Chefer i offentlig och privat sektor, 18–66 år

Könsfördelning, procent

	Stat		Kommun		Landsting		Privat	
År	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M
2013	46	54	68	32	73	27	30	70
2014	42	58	68	32	72	28	30	70
2015	43	57	69	31	72	28	31	69
2016	48	52	69	31	73	27	32	68
2017	48	52	70	30	73	27	30	70
2018	49	51	70	30	74	26	30	70

Anm.: Statistiken grundar sig på Standard för svensk yrkesklassificering, SSYK och omfattar anställda med en anställningsgrad på minst 5 procent.
Anm.: Siffrorna avser ledningskompetens i staten, exkl. Försvarsmakten.
Anm.: För anställda i kommuner och landsting har förändringar i klassificeringen för delar av SSYK varför jämförelser med 2018 bör göras med viss försiktighet.
Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och egna beräkningar.

Enligt Andra AP-fondens kvinnoindex för 2019 var andelen kvinnor i börsföretagens styrelser 34 procent och andelen män 66 procent 2019. Ande-

len kvinnor som var styrelseordförande var 10,2 procent och andelen män 89,8 procent. På två år har andelen kvinnor därmed ökat betydligt då siffran 2017 låg på 6,2 procent. Bland börsföretagens verkställande direktörer var 9 procent kvinnor och 91 procent män.

Diagram 5.4 Styrelseledamöter i börsbolag

Procent

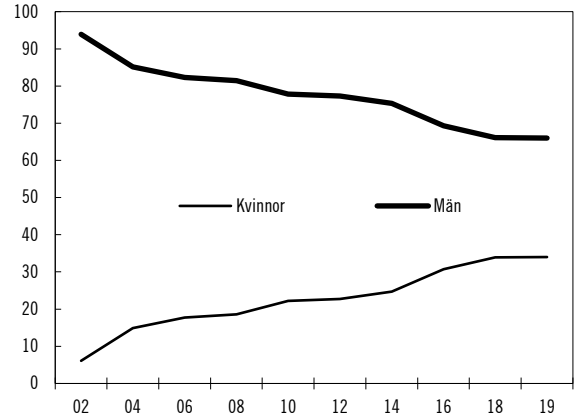

Källa: Andra AP-fondens kvinnoindex.

Insatser för att hantera hot och hat mot förtroendevalda

Inom ramen för regeringens överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020 (S2018/00440/JÄM) genomfördes under 2018 insatser för att beakta jämställdhetsaspekter i arbetet med att systematiskt förebygga och hantera hot, hat och våld mot förtroendevalda. För arbetet vad gäller hot och hat mot förtroendevalda se vidare utgiftsområde 1 Rikets styrelse, avsnitt 10.7.

Statligt stöd till jämställdhetsprojekt

Under 2018 fördelade Jämställdhetsmyndigheten 14,8 miljoner kronor i bidrag till 16 organisationer enligt förordningen (2006:390) om statsbidrag till jämställdhetsprojekt. Statsbidragets syfte är att främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

Statligt stöd till kvinnors organisering

För att främja kvinnors organisering fördelade Jämställdhetsmyndigheten 28 miljoner kronor under 2018 enligt förordningen (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering. Medlen fördelades på 61 organisationer. Drygt 24 miljoner kronor fördelades till organisations- och etableringsbidrag och knappt 4 miljoner kronor fördelades till verksamhetsbidrag för kvinnors organisering. Aktiviteter som kunskapshöjande insatser, opinionsbildning och medlemsaktiviteter var i fokus bland de som beviljats organisationsbidrag. Organisationer som beviljats verksamhetsbidrag fokuserade på aktiviteter såsom seminarier, workshoppar, föreläsningar, konferenser och nätverksbyggande. Till exempel har bidrag beviljats till projekt vars syfte är att involvera fler kvinnor i idrottscoachning och föreningsliv och till en nordisk konferens för kvinnor inom skogsbruket.

Ekonomisk jämställdhet

Lön och disponibel inkomst

Genomsnittslönerna för kvinnor är lägre än för män, men löneskillnaderna fortsätter att minska. År 2018 var kvinnors genomsnittliga månadslön 32 600 kronor, vilket är 89,3 procent av männens 36 500 kronor. Löneskillnaden mellan kvinnor och män var alltså 10,7 procent. Det är en minskning med 0,6 procentenheter jämfört med 2017, se även utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv, avsnitt 5.4. Variationen mellan olika sektorer är stor.

Efter s.k. standardvägning, vilket innebär att hänsyn tas till att kvinnor och män arbetar inom olika yrken och sektorer, har olika utbildningsnivå, arbetstid och ålder, är den oförklarade löneskillnaden 4,4 procent för hela arbetsmarknaden. 2017 var den 4,3 procent. När det gäller löneskillnaderna mellan kvinnor och män i staten, se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, avsnitt 5.2 och utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv, avsnitt 5.4.

De skillnader mellan kvinnor och män som finns på arbetsmarknaden i löner, befattningar och arbetstid leder till att kvinnor har betydligt lägre arbetsinkomster än män. Skatter och transfereringar bidrar dock till att jämna ut den totala inkomstskillnaden. Mer om detta finns i bilaga 3 till denna proposition, Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män. Den individuella disponibla inkomsten för personer i förvärvsaktiv ålder är 15–20 procent lägre för kvinnor än för män, och denna relation har varit relativt stabil sedan mitten av 1990-talet. Måttet individuell disponibel inkomst återspeglar inte enbart effekter av skatter och transfereringar utan också skillnader i arbetsmarknadsdeltagande, arbetstid, sjukfrånvaro, föräldraledighet osv.

Skillnaderna i inkomst i förvärvsaktiv ålder leder också till inkomstskillnader efter pensione-

ringen eftersom arbetsinkomsten ligger till grund för ålderspensionen. Kvinnors pensioner uppgår i genomsnitt till ca 70 procent av mäns (se bilaga 3 Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män).

Myndigheten för delaktighet (MFD) och Jämställdhetsmyndigheten har kartlagt de utmaningar och hinder för ekonomiskt jämställda inkomster som finns för kvinnor med funktionsnedsättning. Av rapporten Ekonomisk jämställdhet för kvinnor med funktionsnedsättning (MFD 2019:8, A2019/00762/JÄM) framgår bl.a. att möjligheterna att ta del av stödinsatser på arbetsmarknaden skiljer sig åt mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning som är inskrivna på Arbetsförmedlingen. Exempelvis är andelen kvinnor som får arbete med stöd betydligt lägre än andelen män.

I december 2017 fick Medlingsinstitutet i uppdrag att kartlägga vilka relativlöneförändringar som har skett för olika yrken på den svenska arbetsmarknaden 2014–2017. Av Medlingsinstitutets rapport framkommer att förändringar har ägt rum i det inbördes löneläget mellan ett antal stora yrkesgrupper mellan åren 2014 och 2017. Löneutvecklingen förefaller ha varit starkast i yrken där det råder personalbrist eller där det gjorts olika satsningar som exempelvis på lärare och undersköterskor (se utg.omr. 14, avsnitt 5.4).

Regeringen har beslutat att en utredning ska se över vilka åtgärder som behövs för att säkerställa efterlevnad av bestämmelserna om aktiva åtgärder i diskrimineringslagen (dir. 2018:99). Utredaren ska bl.a. överväga om nuvarande bestämmelser i diskrimineringslagen om tillsyn vad gäller aktiva åtgärder, inklusive lönekartläggning, är ändamålsenliga för en effektiv efterlevnad av bestämmelserna och vid behov föreslå ändringar som kan leda till en ökad efterlevnad.

Kvinnors deltagande på arbetsmarknaden

Sysselsättningsgraden (andel sysselsatta av befolkningen 20–64 år) var 80,3 procent för kvinnor och 84,7 procent för män. Det är en ökning för både kvinnor och män jämfört med 2017. Det är första året sedan 1991 som kvinnors sysselsättningsgrad överstiger 80 procent. Arbetslösheten för kvinnor i Sverige var 6,5 procent och för män 5,8 procent. I EU har Sverige, enligt Eurostat, den högsta sysselsättningsgraden bland kvinnor (sysselsättningsgraden för EU 28 ligger på 67,3 procent för kvinnor och 78,9 procent för män för åldersgruppen 20–64 år). Arbetslöshetstalet var vid samma tid 6,4 procent för kvinnor och 7 procent för män (se vidare under utg.omr. 14, avsnitt 4.4).

Sysselsättningsgraden bland utrikes födda kvinnor är fortfarande låg, 63,1 procent. 28 procent av de som var inskrivna under det första kvartalet 2019, som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen i åldern 16–64 år, är utrikes födda kvinnor. Även om sysselsättningen bland utrikes födda kvinnor i Sverige är högre än genomsnittet för kvinnor i EU 28, är sysselsättningsgraden för utrikes födda kvinnor lägre än för både inrikes födda kvinnor och utrikes födda män (se även utg.omr. 13, avsnitt 3).

Som Diagram 5.5 visar är arbetskraftsdeltagandet fortsatt lågt bland utrikes födda kvinnor. Detta gäller särskilt bland kvinnor födda utanför Europa. Bland de faktorer som påverkar etablering på arbetsmarknaden för utrikes födda kvinnor, finns skillnader i utbildning, arbetslivserfarenhet och kunskaper i svenska, samt skillnader i sociala nätverk. Därtill får ofta utrikes födda kvinnor ta del av etableringsinsatser senare än män. Det kan handla om skilda förväntningar på kvinnor och män liksom könsroller. Att vara föräldraledig lång tid kan innebära en längre tid för etablering. Regeringen har därför vidtagit åtgärder för att påskynda utrikes födda kvinnors arbetsmarknadsetablering, exempelvis genom att begränsa antalet dagar för föräldrar som kommer till Sverige med barn. Utrikes födda kvinnor är även generellt underrepresenterade i arbetsmarknadspolitiska program och insatser. En djupare beskrivning av detta återfinns i bilaga 3, Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män.

Diagram 5.5 Arbetskraftsdeltagande efter inrikes och utrikes födda 20–64 år

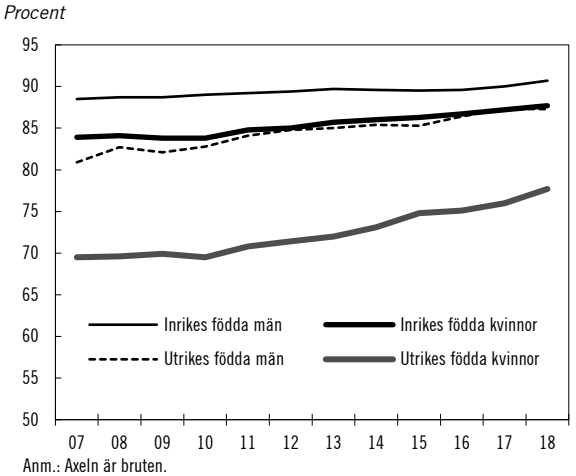

Anm.: Axeln är bruten.
Källa: Statistiska Centralbyrån/AKU.

Fler kvinnor än män arbetar deltid. År 2018 arbetade 27 procent av kvinnorna deltid, jämfört med 11 procent av männen. Andelen kvinnor med deltidsarbete har stadigt minskat medan andelen män med deltidsarbete har ökat något. Det innebär att skillnaden i förvärvsarbetstid mellan kvinnor och män har minskat något. Utrikes och inrikes födda kvinnor arbetar deltid i ungefär lika stor utsträckning.

Diagram 5.6 Andel deltidsanställda bland inrikes och utrikes födda i åldern 20–64 år

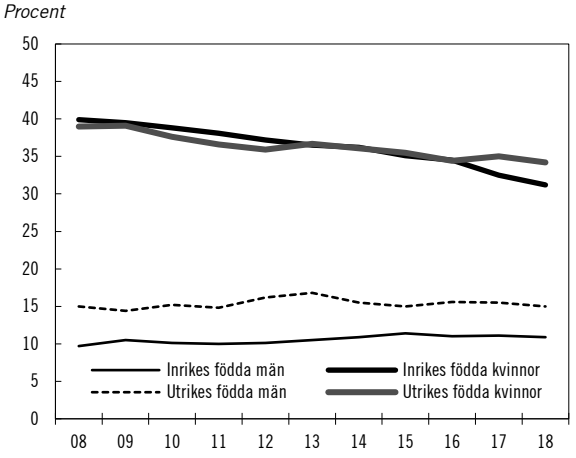

Anm.: Uppgifterna avser andelen som arbetar deltid inom huvudsysslan.
Källor: Statistiska centralbyrån/AKU och egna bearbetningar.

Deltidsarbete bland kvinnor är framför allt vanligt i åldersgrupperna 20–24 år (48 procent) samt 55–64 år (30 procent). Största antal deltidsarbetande kvinnor finns i vård- och omsorgssektorn. Den vanligaste orsaken till deltidsarbete är att heltidsarbete saknas. Den näst vanligaste orsaken till att kvinnor arbetar deltid är vård av barn och/eller en vuxen anhörig. Kvinnor upplever också i dubbelt så hög grad som männen att de inte orkar arbeta mer än deltid för att deras jobb är för fysiskt och/eller psykiskt krävande. Bland män är deltidsarbete vanligast i åldersgruppen 20–24 år (28 procent) (se även utg.omr. 14, avsnitt 5.4).

Kvinnor har i större utsträckning än män tillsvidareanställning. År 2018 var 80 procent av kvinnorna och 77 procent av männen bland alla sysselsatta i åldersgruppen 20–64 år tillsvidareanställda. Detta är ett förhållande som har legat på ungefär samma nivå under de senaste 15 åren. Män är i betydligt högre grad än kvinnor företagare. Andelen kvinnor bland egna företagare har legat tämligen konstant på ca 5 procent sedan början av 2000-talet medan männens företagande har sjunkit något under samma period och i dag ligger på 12 procent (se även utg.omr. 14, avsnitt 5.4).

Diagram 5.7 Andel kvinnor och män med fast anställning respektive som är företagare

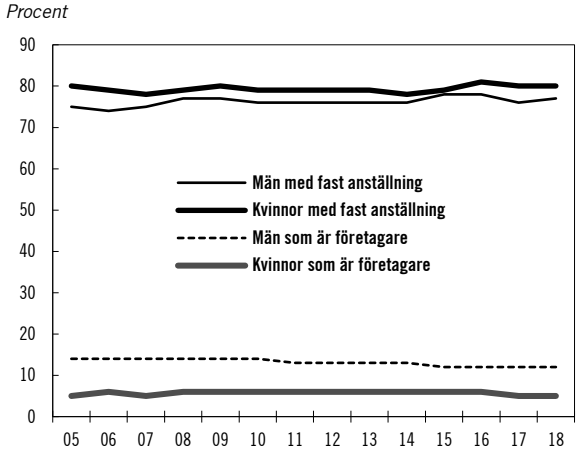

Källa: Statistiska Centralbyrån/AKU.

Insatser för att främja jämställdhet på arbetsmarknaden och i arbetslivet

En målsättning för regeringen är att förbättra utrikes födda kvinnors förutsättningar att delta i arbetskraften. Kopplat till länsstyrelsernas uppdrag att verka för att det finns en god beredskap och kapacitet för mottagande av nyanlända i kommunerna finns det medel som kommunerna kan söka för olika insatser. Under 2018 hade länsstyrelserna i uppdrag att prioritera insatser som särskilt riktar sig till eller underlättar deltagandet för föräldralediga och andra personer med små barn.

Andra insatser för att främja ekonomisk jämställdhet

Inom ramen för JiM-uppdraget har flera myndigheter bidragit till att främja den ekonomiska jämställdheten. Migrationsverket har infört en rutin

som innebär att bankkort där dagersättning till asylsökande sätts in, delas ut både till kvinnan och mannen i en familj. Tidigare var det i huvudsak mannen i familjen som fick bankkortet. Pensionsmyndigheten har i uppdrag att informera pensionärer och pensionssparare om vilka faktorer som påverkar pensionens storlek, hur stor pensionen kan antas bli och tydliggöra vilka konsekvenser olika val kan få för pensionen. Myndigheten ska verka för att öka kunskapen om livsinkomstprincipens betydelse för den framtida pensionen bland både kvinnor och män. Insatserna kan vara särskilt viktiga för kvinnor eftersom de i genomsnitt har lägre livsinkomst än män. Konsumentverket jobbar för att stärka kvinnors långsiktiga sparande och för att förbättra kvinnors situation på marknaden för långsiktigt sparande.

Inom ramen för SKL:s regeringsfinansierade satsning Modellkommuner rapporteras flera exempel på resultat med bäring på ekonomisk jämställdhet.

Jämställd utbildning

Målet om jämställd utbildning omfattar hela det formella utbildningssystemet från förskola till universitet och högskola, inklusive vuxenutbildning och yrkeshögskola. Även bildning och utbildning utanför det formella utbildningssystemet omfattas. Arbetet syftar också till att genomföra mål 4 i Agenda 2030, som rör jämställdhet i utbildning.

Fortsatt stora skillnader i meritvärde i årskurs 9
Skillnaden i genomsnittligt meritvärde mellan flickor och pojkar fortsätter att vara anmärkningsvärd. Läsåret 2017/18 hade flickor med svensk bakgrund 242,8 poäng och pojkar med svensk bakgrund 219,9 poäng. Flickor med svensk bakgrund hade därmed 10,4 procent högre meritvärde än pojkar med svensk bakgrund i årskurs 9. Flickor med utländsk bakgrund hade 15,7 procent högre meritvärde än pojkar med utländsk bakgrund. Det motsvarar i poäng 210,3 för flickorna och 181,8 poäng för pojkarna. Den nedgång i meritvärdet bland elever med utländsk bakgrund som skedde i och med det stora tillskottet av elever 2015 har i princip hämtats upp för flickorna 2018, men inte för pojkarna. Pojkar med utländsk bakgrund är den enda grupp som sedan 2010 inte har höjt sitt genomsnittliga meritvärde. Detta kan till viss del förklaras av att det är en större andel pojkar än flickor som är nyinvandrade och har haft kort tid i svensk skola. Flera studier visar att socioekonomisk bakgrund är den enskilt mest framträdande faktorn för skillnader i skolresultat. Därtill har kön, utländsk bakgrund och antal år invandrade elever gått i svensk skola stor betydelse för elevers skolresultat.

Diagram 5.8 Genomsnittligt meritvärde årskurs 9

Meritvärde

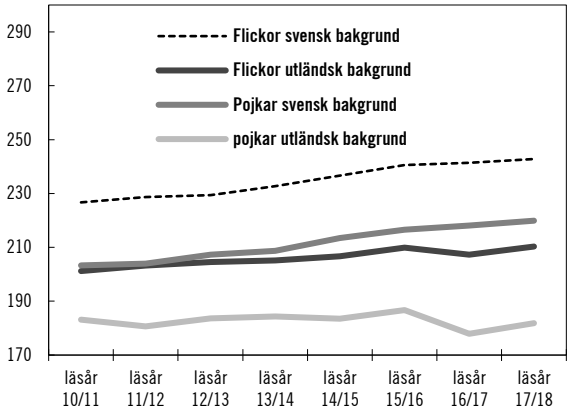

Anm.: I diagrammet visas det genomsnittliga meritvärdet beräknat på 16 ämnen.
Anm.: Utländsk bakgrund inkluderar elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.
Källa: Statens Skolverk.

Inom ramen för SKL:s regeringsfinansierade satsning Modellkommuner rapporteras exempel på resultat med bäring på delmålet jämställd utbildning. Piteå kommun har exempelvis satsat på läsande förebilder i skolan och på så vis minskat skillnaderna mellan pojkars och flickors läsförståelse. De manliga förebilderna och eleverna läser samma bok och diskuterar den utifrån frågor från skolan.

Efter metoo-uppropet anslogs 50 miljoner kronor till Statens skolverk för att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling i skolan genom kompetensutvecklingsinsatser. Anslaget föranleddes också av den kritik som Statens skolinspektion hade framfört mot kvaliteten på sex- och samlevnadsundervisningen (se vidare Satsningar efter metoo i detta avsnitt samt utg.omr. 16).

Allt fler kvinnor med eftergymnasial utbildning
Utbildningsnivån i befolkningen fortsätter att öka. År 2018 hade 49 procent av kvinnorna och 38 procent av männen en eftergymnasial utbildning. Tio år tidigare var förhållandet 41 respektive 33 procent och ytterligare tio år tidigare 30 respektive 26 procent. Kvinnors utbildningsnivå ökar alltså snabbare i jämförelse med

männens. Andelen män som har gymnasial utbildning har legat på ca 47 procent under många år medan andelen sjunker för kvinnor, vilket förklaras av ökningen av eftergymnasial utbildning. Sedan 2011 har fler kvinnor en eftergymnasial utbildning än en gymnasial utbildning.

Diagram 5.9 Utbildningsnivå för kvinnor och män i ålder 25–64 år

Procent

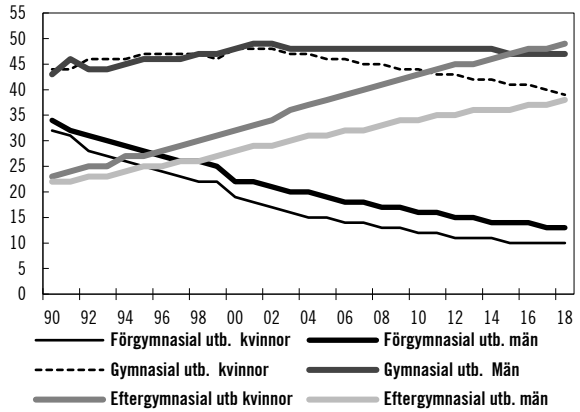

Källa: Statistiska centralbyrån.

Studerande och examinerade från högskolan samt forskning

Bland antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå var 2018 andelen kvinnor 61 procent och andelen män 39 procent. Fördelningen mellan kvinnor och män har varit i stort sett oförändrad under flera års tid (se vidare utg.omr. 16, avsnitt 5). En bidragande anledning till kvinnors överrepresentation är att fler kvinnodominerade yrken kräver högskoleutbildning. Vid tidpunkten för examen är övervikten ytterligare högre för kvinnor med en fördelning på 64 procent kvinnor respektive 36 procent män 2018. Även denna fördelning är densamma sedan flera år tillbaka.

Diagram 5.10 Andel kvinnor och män som är examinerade från högskolan

Procent

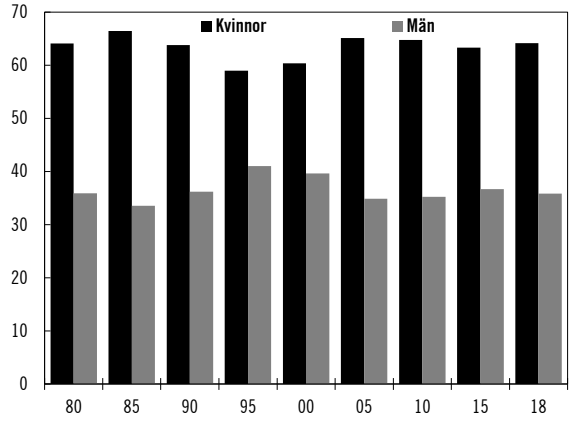

Källa: Statistiska centralbyrån.

Antalet antagna kvinnliga doktorander har de senaste åren varit något färre än de manliga, även om fördelningen har varit betydligt mer jämn sedan början av 2000-talet än tidigare. För antagningen 2018 är fördelningen helt jämn med 50 procent vardera. Detta var också fallet 2004.

Diagram 5.11 Andel kvinnor och män som antagits till forskarutbildning

Procent

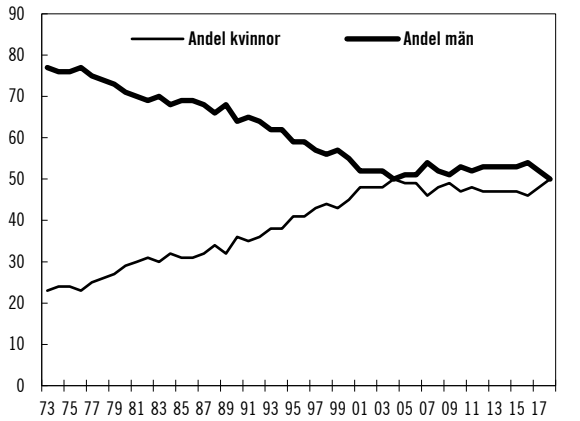

Källa: Statistiska Centralbyrån.

För doktorsexamen går trenden även här mot en helt jämställd fördelning, vilket drivs av könsfördelningen vid antagningen. 2018 tog 48 procent kvinnor en doktorsexamen och 52 procent män, vilket ligger i linje med fördelningen de senaste tio åren. För licentiatexamina ser fördelningen annorlunda ut. Där var andelen kvinnor som tog ut examina 2018 endast 36 procent jämfört med 64 procent män. Detta mönster ser vi sedan början av 2000-talet. Det är dock vanligare med licentiatexamen inom ämnesområden där en majoritet av studenterna är män, som t.ex. teknik.

Regeringen har fastställt mål för universitet och högskolor för könsfördelningen bland nyrekryterade professorer. Med de nya målen har regeringen ambitionen att 50 procent av de nyrekryterade professorerna ska vara kvinnor år 2030. År 2018 var 29 procent av professorerna kvinnor och 71 procent män. Ökningen har varit snabbare i Sverige än i övriga EU där genomsnittet 2016 låg på ca 24 procent kvinnliga professorer och 76 procent manliga.

Vad gäller jämställdhet inom forskning har alla statliga myndigheter som finansierar forskning och utveckling för minst 100 miljoner konor årligen, i uppgift att integrera ett jämställdhetsperspektiv i sina verksamheter och att främja jämställdhet mellan kvinnor och män vid fördelningen av forskningsmedel. Detta har lagts in i de flesta av de berörda myndigheternas instruktioner under första halvåret 2018. Vidare har de största forskningsfinansiärerna i sina instruktioner fått uppgiften att verka för att ett köns- och genusperspektiv inkluderas i den forskning som myndigheten finansierar, när det är tillämpligt. Som ett resultat av detta har myndigheter lagt till en jämställdhetsaspekt i sina bedömningskriterier och infört krav på könskonsekvensanalys i ansökningar. Vinnova avslår t.ex. ansökningar som inte uppfyller kriteriet. Detta har gett incitament att ändra både projektutformning och problemformulering. Vinnova anser att könskonsekvensanalysen har fått flera projekt att upptäcka nya problem och perspektiv vilket har lett till både vidgade och ändrade upplägg av projekt.

Regeringen har också gett Vetenskapsrådet i uppdrag att fördela tio miljoner för 2019 till forskning som har ett tydligt jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv. Satsningen bör komma den forskning till del som är av hög kvalitet och kan bidra till ökad kunskap om faktorer som påverkar jämlikhet och jämställdhet i samhället. Vidare har Vetenskapsrådet, inom ramen för regeringens utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM), integrerat målgruppsanpassade jämställdhetsutbildningar för alla aktörer i alla led av myndighetens process för forskningsfinansiering. Universitetskanslersämbetet har som ett resultat av JiM utvecklat jämställdhetsperspektivet i sin nya modell för att kvalitetssäkra högre utbildning och forskning.

Avgångna elever från gymnasieskolan efter program eller anknytning till program – könsstereotypa studie- och yrkesval

Det är i dag stora skillnader mellan flickors och pojkars samt mäns och kvinnors val av utbildning i hela utbildningsväsendet. Könsfördelningen på flera av gymnasieskolans nationella program är ojämn. Med jämn könsfördelning menas i detta sammanhang ett intervall inom 40–60 procent av kvinnor respektive män. Det var bara fem av de 18 programmen som med denna definition hade en jämn könsfördelning bland dem som tog examen 2018. Gymnasieskolan präglas till stor del av liknande könsuppdelning som på arbetsmarknaden.

Diagram 5.12 Avgångna elever från gymnasieskolan efter program 2017/18

Antal och könsfördelning (%)

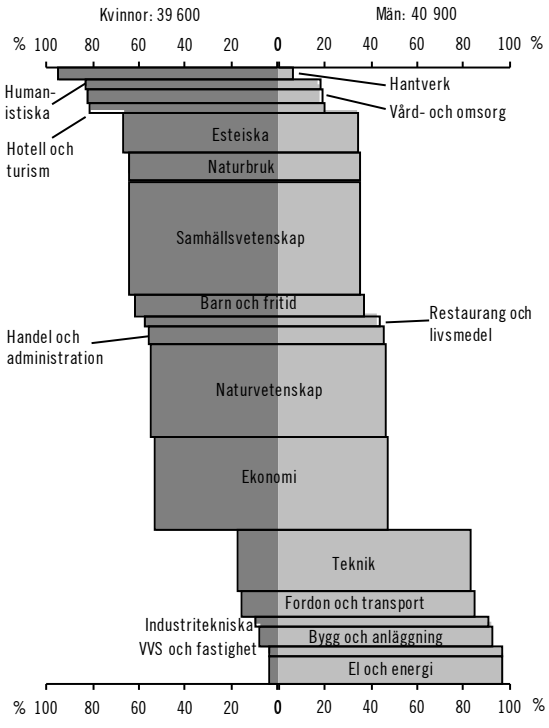

Källa: Skolverket.

I januari 2019 lades betänkandet Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle (SOU 2019:4), fram. Utredningen lämnar förslag som syftar till att utveckla skolans studie- och yrkesvägledning och som bl.a. ska bidra till att minska betydelsen av kön och social bakgrund vid framtidsvalen. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Skolverket har under flera år haft i uppdrag att genomföra fortbildningsinsatser för studie- och yrkesvägledare för att förbättra kvaliteten inom vägledningen. Insatserna har bl.a. fokuserat på att

stärka jämställdhetsperspektivet för att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön eller social eller kulturell bakgrund. Uppdraget ska slutredovisas i december 2019.

Inom JiM-uppdraget har flera myndigheter arbetat för att motverka könsstereotypa studie- och yrkesval. Några exempel på åtgärder är att marknadsföring av utbildningar via webben eller olika kampanjer har utformats för att bredda rekrytering till nya grupper inklusive det underrepresenterade könet. Bemötandet vid kontakter med myndigheterna ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv vid t.ex. rådgivning. Analys av antagningsstatistik har fördjupats med hänseende till kön.

Andel deltagare i folkhögskolornas respektive studieförbundens verksamhet

Det jämställdhetspolitiska delmålet om Jämställd utbildning omfattar även bildning och utbildning utanför det formella utbildningssystemet. År 2018 var 61 procent av deltagarna i folkhögskolornas långa kurser kvinnor och 39 procent män i likhet med föregående år. Av studieförbundens studiecirkeldeltagare var 2018 62 procent kvinnor och 38 procent män, vilket är oförändrat jämfört med 2017. Folkbildningsrådet har, inom ramen för JiM, arbetat för att motverka könsstereotypa ämnesval och stärka utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden. Sedan 2018 fördelar Folkbildningsrådet särskilda medel till studieförbunden för Uppsökande och motiverande studieförbundsinsatser som riktas till utrikes födda kvinnor. Insatsen ska stärka deltagarnas självförtroende, erbjuda möjligheter att komplettera baskunskaper och genom vägledande samtal visa på möjliga vägar till studier inom t.ex. folkbildning, kommunal vuxenutbildning och yrkesutbildning. Satsningen kommer att utvärderas till början av 2020.

Ökad samverkan mellan myndigheter

De skolnära myndigheterna Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Skolverket, Skolforskningsinstitutet, Myndigheten för yrkeshögskolan, Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet samt aktören Folkbildningsrådet har inom ramen för regeringens utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) påbörjat en samverkan utifrån delmålet om jämställd utbildning. Samverkan tar sin utgångspunkt i jämställdhetsproblem som angår alla myndigheternas arbete men som de inte på egen hand kan lösa. Identifierade problem är begränsande normer, till exempel maskulinitetsnormer, och hur dessa påverkar pojkars studier negativt, flickors ohälsa samt könsstereotypa ämnes- och yrkesval.

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Kvinnor och män utför olika mycket och olika slags obetalt arbete. Kvinnor utför i genomsnitt betydligt mer hushållsarbete än män. Tidsanvändningsstudier visar dock att hushållsarbetet har blivit jämnare fördelat mellan könen, främst som ett resultat av att kvinnor har minskat tiden för hushållsarbete.

Enligt SCB:s undersökningar av barns levnadsförhållanden (Barn/ULF) följer även flickors och pojkars hushållsarbete könsstereotypa mönster. I undersökningen som genomfördes 2017 och 2018 uppgav t.ex. 66 procent av flickorna och 53 procent av pojkarna i åldern 12–18 år att de hjälper till att laga mat hemma minst en gång i veckan.

Tabell 5.4 Andel barn som hjälper till med vissa hushållssysslor i åldern 12–18 år, i procent.

	2014/15	2017/18
Städar mitt rum minst en gång/vecka		
Flickor	74	80
Pojkar	61	63
Hjälper till att laga mat minst engång/vecka		
Flickor	62	66
Pojkar	54	53
Hjälper till med utomhusarbete minst en gång/vecka		
Flickor	21	36
Pojkar	19	40

Källa: Statistiska Centralbyråns undersökning Barn/ULF.

Den ojämna fördelningen mellan kvinnor och män av det obetalda hem- och omsorgsarbetet illustreras bland annat av att uttaget av föräldrapenning och föräldraledighet är ojämnt fördelat. Kvinnor har sedan föräldrapenningen infördes 1974 tagit ut majoriteten av dagarna. Under 2018 tog kvinnorna ut 71 procent och männen 29 procent av samtliga dagar med föräldrapenning. Allt fler män tar ut föräldrapenning men ökningen den senaste tioårsperioden har varit långsam. Andelen föräldrapar som delar föräldra-

penningen jämställt (40/60) under barnets två första levnadsår har ökat över tid. För barn födda 2005 respektive 2016 har den totala andelen barn för vilka föräldrarna fördelat uttaget lika vid barnets tvåårsdag ökat från 9,5 procent till 17,3 procent. För barn födda från och med 1 januari 2016 utökades antalet reserverade dagar i föräldrapenningen från 60 till 90 dagar. Mäns uttag av föräldrapenning under barnets två första levnadsår ökade för barn som omfattas av reformen och kvinnors minskade (Socialförsäkringsrapport 2019:2).

Uttaget av tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn är mer jämnt fördelat mellan könen än uttaget av föräldrapenning. Uttaget av tillfällig föräldrapenning är som högst när barnet är i förskoleåldern, 2–4 år. För den perioden, för barn födda 2014, tog män ut 42 procent av dagarna och 23 procent av föräldraparen delade den tillfälliga föräldrapenningen jämställt. Trots en positiv utveckling mot ett allt mer jämställt uttag tar kvinnor ut majoriteten av föräldrapenningdagarna. Dessutom är kvinnor frånvarande från arbetsmarknaden under längre tid till följd av föräldraledighet, betald och obetald, än vad män är (se vidare utg.omr. 12 avsnitt 3.5).

I det obetalda hem- och omsorgsarbetet ingår även omsorg av andra anhöriga än barn. År 2018 uppgav 20 procent av de deltidsarbetande kvinnorna och 10 procent av de deltidsarbetande männen att ansvar för vård av barn och vård av vuxen anhörig var orsak till deltidsarbete. Det motsvarar drygt 138 000 kvinnor och drygt 27 000 män. År 2015 angav samma procentandel bland kvinnorna vård av barn och anhörig som orsak till deltidsarbete medan det bland männen har ökat med en procentenhet. I faktiskt antal ses större förändringar. 2018 var det 8 000 färre kvinnor som angav vård av barn och anhörig än 2015 medan siffran för män hade ökat med ca 5 000 i stället.

Jämställd hälsa

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor. En jämställd hälsa är ett mål i sig, men en god hälsa för kvinnor och män respektive flickor och pojkar bidrar även till ett jämställt och aktivt deltagande i samhället. Delmålet avser fysisk, psykisk och sexuell/reproduktiv hälsa och omfattar såväl förebyggande folkhälsoarbete som åtgärder och insatser till enskilda personer gällande socialtjänst, stöd och service till personer med funktionsnedsättning samt hälso- och sjukvård. Regeringens arbete syftar också till att uppnå jämställdhet i mål 3 om hälsa i Agenda 2030.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att stärka kvinnors hälsa, bl.a. en riktad primärvårdssatsning på kvinnors hälsa med särskilt fokus på områden med socioekonomiska utmaningar och satsningar för att stärka förlossningsvården. Satsningarna på förlossningsvården har resulterat bl.a. i stärkt bemanning och en ökad kompetensnivå kring allvarliga bristningar och andra skador vid förlossning (se vidare utg.omr 9, avsnitt 3.4).

Diagram 5.13 Andel män som själva uppger att de har en bra hälsa fördelat på ålder

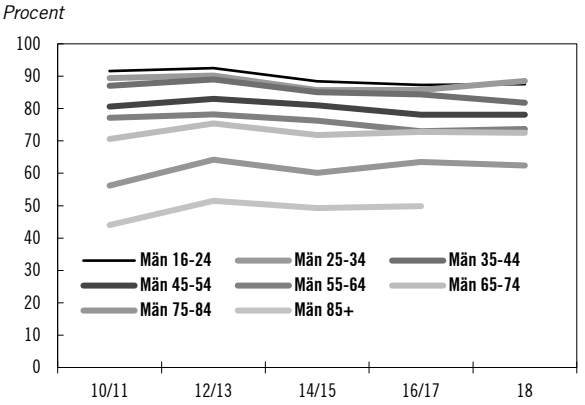

Anm.: Uppgifter för Män 85+ saknas för 2018.
Källa: Statistiska centralbyrån/ULF.

Diagram 5.14 Andel kvinnor som själva uppger att de har en bra hälsa fördelat på ålder

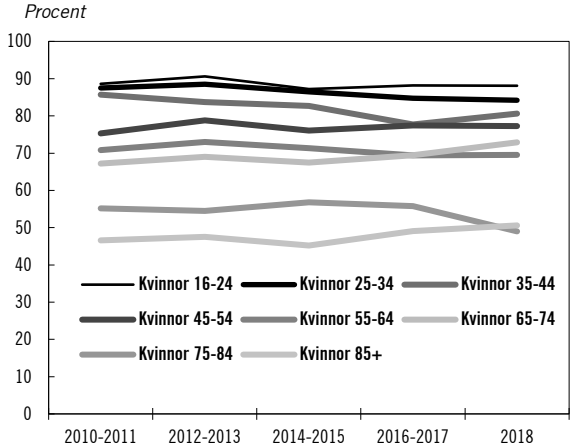

Källa Statistiska centralbyrån/ULF.

SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF/SILC 2018) visar att män i något högre grad än kvinnor uppger att de har en bra hälsa i alla åldersgrupper utom i åldersgrupperna 16–24 år och 65–74 år där marginellt fler kvinnor skattar

sin hälsa som bra. Bland personer med funktionsnedsättning skattar män i alla åldersgrupper över 16 år sin hälsa som bättre än vad kvinnor gör. Både kvinnor och män med funktionsnedsättning i alla åldersgrupper skattar dock sin hälsa lägre än vad kvinnor och män utan funktionsnedsättning gör.

Bland barn i åldrarna 11–15 år angav 2017/2018 något färre flickor än pojkar att de hade en bra eller mycket bra hälsa. 91 procent jämfört med 96 procent. Bland 11-åringar var resultaten för flickor och pojkar väldigt lika, men sjönk sedan mer för flickorna (Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/2018, Folkhälsomyndigheten). Det är en viss ökning för båda könen sedan motsvarande undersökning 2013/2014. Bland barn med funktionsnedsättning var andelen 2013/2014 84 procent för flickor och 88 procent för pojkar, tyvärr finns inte senare siffror för gruppen.

Män 25–64 år skattar sin hälsa som bra i större utsträckning än kvinnor oavsett utbildningsnivå, men skillnaderna är större mellan olika utbildningsnivåer än mellan kvinnor och män. Bland kvinnor 25–64 år med eftergymnasial utbildning skattar 84 procent sin hälsa som bra, jämfört med 66 procent bland kvinnor med endast förgymnasial utbildning. Motsvarande siffror för män är 87 respektive 68 procent. Kvinnor med endast förgymnasial utbildning är den största gruppen bland dem som uppger sig ha dålig hälsa (17 procent) (ULF/SILC 2016–2017). Såväl kvinnor som män med utländsk bakgrund skattar i högre grad än kvinnor och män med svensk bakgrund sin hälsa som dålig (8 procent av både kvinnor och män med utländsk bakgrund och 6 respektive 5 procent för kvinnor och män med svensk bakgrund (ULF/SILC 2018).

Diagram 5.15 Andel som anger sig ha besvär med ångslan, oro och ångest från 16 år och uppåt samt 16–24 år

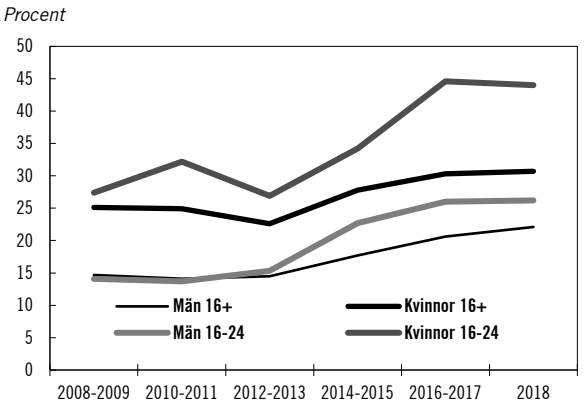

Källa: Statistiska Centralbyrån/ULF.

Kvinnor uppger i ULF/SILC 2018 i betydligt större utsträckning än män att de har besvär av ängslan, oro eller ångest. Det gäller oavsett åldersgrupp men särskilt unga kvinnor, 16–24 år, uppger i hög grad att de har dessa besvär, 44 procent. Motsvarande siffra för männen är 26 procent. För båda könen är det i stort sett samma andel som föregående mätning, däremot är det en betydande ökning jämfört med för 10 år sedan. Ännu större könsskillnad finns bland barn och unga. 30 procent av flickorna och sex procent av pojkarna i åldern 16–18 år svarade ja på frågan om de ofta känner sig ledsna eller nere. Motsvarande siffror i åldern 12–15 år är 13 respektive 6 procent (Undersökningarna om barns levnadsförhållanden, SCB, 2017–2018).

Sjukpenningtalet (antalet nettodagar från sjukpenning och rehabiliteringspenning dividerat med antalet försäkrade 16–64 år exklusive antal personer som har aktivitetsersättning eller sjukersättning med hel omfattning), var 2018 enligt Försäkringskassan högre för kvinnor än för män i alla åldrar. Sjukpenningtalet har minskat för både kvinnor och män efter 2016, men kvinnor ligger fortfarande på en betydligt högre nivå. Störst skillnad är det i åldrarna 30–39 år samt 40–49 år där sjukpenningtalet för kvinnor är 13,7 respektive 15,6 medan det för män är 6,3 respektive 6,9. Högst sjukpenningtal, 17,7, har kvinnor i åldern 50–59, medan män har högst sjukpenningtal, 12,8, i åldern 60–64.

Skillnaden i sjukfrånvaro kan bland annat förklaras av att kvinnor och män arbetar i olika yrken. Kvinnor arbetar oftare än män i yrken och sektorer med sämre upplevd organisatorisk och social arbetsmiljö. Kvinnor är överrepresenterade i vård- och omsorgsyrken där sjukfrånvaron är hög för både kvinnor och män (se vidare utg.omr. 14, avsnitt 5.4). Ett större ansvar för det obetalda hem- och omsorgsarbetet i kombination med förvärvsarbete kan också bidra till högre sjukfrånvaro bland kvinnor. För mer utförlig analys av sjukpenningtalet, se utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning.

Övervikt eller fetma är enligt ULF/SILC 2018 (SCB) vanligare bland män än bland kvinnor i alla åldrar. 57 procent av alla män och 43 procent av alla kvinnor i åldrarna 16–84 har en BMI (kroppsmasseindex) över 25 (se även utg.omr. 9, avsnitt 4).

I den nationella folkhälsoenkäten 2016 (Folkhälsomyndigheten) framkom att fler män än

kvinnor, i alla åldrar, är riskkonsumenter av alkohol. Den största könsskillnaden var i åldern 65–84 där 14 procent av männen respektive 8 procent av kvinnorna var riskkonsumenter.

Socialstyrelsens statistik från 2018 visar att män i högre utsträckning än kvinnor har insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Exempelvis hade 21 878 män respektive 15 935 kvinnor daglig verksamhet (vilket var den vanligaste insatsen) och 2 829 män och 2 288 kvinnor var beviljade personlig assistans. Vissa könsskillnader kan förklaras av skillnader i förekomst av olika diagnoser (se även utg.omr. 9, avsnitt 6).

Medellivslängden för kvinnor 2018 var 84,3 år och för män 80,8 år. Det innebär att skillnaden minskat från 6,1 år 1980 till 3,5 år 2018 vilket är en av de lägsta skillnaderna i Europa (SCB).

Män avlider i större utsträckning än kvinnor innan de fyllt 80 år. Statistik från Socialstyrelsens dödsorsaksregister 2018 visar att dödligheten i andningsorganens sjukdomar, hjärt-kärlsjukdomar och tumörer är högre bland män än bland kvinnor i åldrarna 35–79 år vid alla utbildningsnivåer, utom i andningsorganens sjukdomar där dödligheten bland personer med förgymnasial eller gymnasial utbildning är något högre bland kvinnor än bland män. Dödstalen till följd av skador och förgiftningar samt självmord är betydligt högre för män än för kvinnor.

Sveriges Kommuner och Landstings regeringsfinansierade satsning Modellkommuner har rapporterat resultat med koppling till delmålet jämställd hälsa (S2019/00730). Exempelvis har Örebro kommun infört ett nytt arbetssätt för jämställd kvalitet i handläggningen inom Utredningsenheten LSS/SOL7 där mäns psykiska hälsa uppmärksammas. I rekommendationerna för handläggning står numera: ”Kvinnor tillfrågas i större utsträckning än män kring deras mående. Var uppmärksam på att även fråga män om hur de mår.”

Idrott och motion har betydelse för hälsan. Inom området finns betydande könsskillnader som visar sig t. ex. i att fler pojkar än flickor håller på med en idrott och att fler kvinnor än män motionerar regelbundet (se vidare utg.omr. 17, avsnitt 15.6).

Mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra

Utsatthet för misshandel efter plats och relation till förövaren

Som framgår av senare års nationella trygghetsundersökningar utsätts kvinnor i högre grad än män för misshandel av närstående samt misshandel i bostaden. I 2018 års undersökning saknas emellertid uppgifter om såväl relationen mellan offer och förövare som brottsplats. Brottsförebyggande rådets kriminalstatistik för 2018 rapporterar bl.a. misshandelsbrotten indelade efter relationen mellan brottsoffret och gärningspersonen samt efter brottsplatsen. För anmälda misshandelsbrott mot kvinnor 18 år eller äldre 2018 var det vanligast (80 procent) att brottet begicks av en bekant person. Av dessa gällde 13 400 brott (58 procent) misshandel där brottsoffret och gärningspersonen hade en nära relation. För misshandel mot män var andelen brott som begicks av en för brottsoffret bekant gärningsperson 43 procent, av dessa var 20 procent i en nära relation.

Könsskillnader i våldsutsatthet finns också bland barn, där betydligt fler flickor rapporterar om sexuellt våld och något fler pojkar om fysiskt våld (se t.ex. Våld mot barn 2016. En nationell kartläggning. Jernbro, C. och Janson, S., Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2017 s. 24).

Polisanmäld misshandel

Totalt anmäldes närmare 83 200 misshandelsbrott 2018, en minskning med 1 procent jämfört med 2017. Antalet anmälda misshandelsbrott mot kvinnor/flickor 2018 uppgick till 37 600, vilket var en ökning med 3 procent jämfört med 2017, och med 13 procent sedan 2009. Antalet misshandelsbrott mot män/pojkar uppgick under året till 45 600, vilket var en minskning med 4 procent jämfört med 2017, och med 14 procent sedan 2009.

Av de anmälda misshandelsbrotten mot person 18 år eller äldre 2018 var 45 procent brott mot kvinnor och 55 procent brott mot män. Avseende personer misstänkta för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning för 2018 beskrivs följande utveckling, 1 040 personer misstänktes för grov fridskränkning och 1 430 personer misstänktes för grov kvinnofridskränkning 2018. Av dem som misstänkts för grov fridskränkning var 38 procent kvinnor och 62 procent män. Antalet som misstänkts för grov fridskränkning hade

ökat med 8 procent jämfört med 2017. Motsvarande ökning kunde ses för både kvinnor och män. Antalet män som misstänktes för grov kvinnofridskränkning hade minskat med 6 procent jämfört med 2017 (Brå, Kriminalstatistik 2018). Brå rapporterade 2018 en kartläggning om äldres brottsutsatthet och otrygghet. Kartläggningen, med statistik från 2016, visar att tre av tio rapporterade händelser av misshandel var i nära relation där gärningspersonen är, eller har varit, målsägandes partner. I åtta fall av tio var målsäganden en kvinna (Brå, Rapport 2018:7). Cirka 29 procent av alla anmälda misshandelsbrott detta år uppgavs vara riktade mot barn. Antalet anmälda misshandelsbrott mot barn 2018 (0–17 år) var 23 800 vilket är en ökning med 1 procent jämfört med 2017. Av dessa anmälningar handlade 37 procent om misshandel av flickor och 63 procent om misshandel av pojkar.

Tabell 5.5 Anmäld misshandel

Antal anmälningar

År	2014	2015	2016	2017	2018
Kvinna	28 456	28 967	29 047	27 963	28 700
Flicka 0–17 år	7 457	7 810	8 363	8 678	8 930
Man	35 779	35 258	35 799	32 611	30 700
Pojke 0–17 år	11 632	13 032	15 367	14 957	14 900
Totalt	**83 324**	**85 067**	**88 576**	**84 209**	**83 230**

Källa: Officiell kriminalstatistik, Brottsförebyggande rådet.

Utsatthet för sexualbrott

Enligt Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2018 uppgav 6,4 procent av befolkningen (16–79 år) att de utsattes för sexualbrott under 2017. Det motsvarar cirka 508 000 personer i hela befolkningen vilket innebär en ökning jämfört med 2016, då 4,7 procent uppgav att de hade blivit utsatta. Under perioden 2005–2012 låg sexualbrotten på en relativt stabil nivå kring en procent utsatta; därefter har det skett en ökning. Kvinnor och flickor är överrepresenterade bland utsatta för sexualbrott. Under 2017 rapporterade 10,7 procent av kvinnorna respektive 1,6 procent av männen utsatthet för sexualbrott. De mest utsatta är kvinnor i åldern 16–24 år där 34,4 procent uppgav 2017 att de utsatts för sexualbrott. Det är en betydande ökning i jämförelse med 2016 då 26,7 procent av kvinnorna i denna åldersgrupp uppgav att de utsatts för sexualbrott. 2019 redovisade Brå en rapport om utvecklingen avseende utsatthet för sexualbrott. I rapporten bedömer Brå att ökningen av anmälda våldtäkter troligtvis beror på olika faktorer inklusive lagändringar, förändrade umgängesmönster relaterade till teknikutvecklingen samt ökad anmälningsbenägenhet. Ökningen av allvarliga sexualbrott i NTU utgörs främst av brott som inte motsvarar våldtäkt och sexuellt tvång, såsom sexuellt ofredande. Den kraftiga ökningen av sexuella ofredanden förklaras till en betydande del av att fler talar om situationer de varit med om. 14 procent av flickorna och 2 procent av pojkarna uppger i en nationell kartläggning att de någon gång i livet utsatts för sexuella övergrepp av vuxen (Våld mot barn 2016. En nationell kartläggning, Jernbro, C. och Janson, S., Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2017).

Tabell 5.6 Personer 16–84 år utsatta för sexualbrott efter ålder 2017

Andel av alla i gruppen

Ålder	Kvinnor	Män
16–24	34,4	3,7
25–44	13,6	2,4
45–64	4,4	1,0
65–84	0,8	0,1

Källa: Nationella trygghetsundersökningen 2018, Brottsförebyggande rådet.

Enligt Brå polisanmäldes ca 7 960 våldtäkter och 10 600 brott om sexuellt ofredande under 2018. Det innebär en ökning av antalet anmälda våldtäktsbrott med 8 procent sedan 2017. Anmälda brott om sexuellt ofredande har däremot minskat med 3 procent från 2017 till 2018 men ligger fortfarande på en hög nivå jämfört med 2009 då 7 590 brott om sexuellt ofredande anmäldes.

Av de 7 951 anmälda våldtäkterna 2018 handlade 93 procent om brott mot en kvinna eller flicka och 7 procent brott mot en man eller pojke. Av de anmälda våldtäkterna innefattar 3 490 fall av våldtäkt mot barn under 18 år. Av dessa gällde 91 procent brott mot en flicka och 9 procent brott mot en pojke.

Tabell 5.7 Anmälda våldtäktsbrott mot vuxna och barn

Antal

År	2014	2015	2016	2017	2018
Kvinna	3395	3333	3559	4041	4270
Flicka 0–17	2909	2128	2642	2769	3160
Man	130	141	147	207	193
Pojke 0–17	263	316	367	352	328
Totalt	**6697**	**5918**	**6715**	**7369**	**7951**

Källa: Officiell kriminalstatistik, Brottsförebyggande rådet.

Utsatthet för prostitution och människohandel samt köp av sexuell tjänst och sexuell handling av barn

Enligt Polismyndigheten är det svårt att uppskatta hur många som är offer för människohandel i Sverige. Polismyndigheten menar att det till stor del beror på vilka resurser som polisregionerna avsätter för att uppdaga denna brottslighet, mängden inkomna tips och vilken kompetens som finns inom polisorganisationen. Den officiella kriminalstatistiken belyser inte den totala omfattningen av brottsligheten utan bara det som kommer till rättsväsendets kännedom. Antalet anmälda brott rörande människohandel för andra ändamål än sexuella var konstant 2017 respektive 2018 med 214 anmälda brott. Antalet anmälda brott rörande människohandel för sexuella ändamål har dock för tidsperioden ökat från 82 till 93. Antalet anmälda brott för köp av sexuell tjänst har stigit mellan 2017 och 2018 från 563 till 848. Även antalet anmälda brott för köp av sexuell handling av barn har ökat under samma period från 96 till 131. Antalet anmälda brott för koppleri och grovt koppleri har ökat mellan 2017 och 2018 från 136 till 182. Antalet lagförda brott rörande köp av sexuell tjänst har ökat till 329 jämfört med 222 året innan och lagförda brott rörande köp av sexuell handling av barn har ökat till 60 jämfört med 54 året innan. Antalet lagförda brott rörande koppleri har ökat från 12 under 2017 till 35 under 2018, se Tabell 5.8. Under 2018 var antalet fällande domar om människohandel totalt fler än under något föregående år.

Folkhälsomyndigheten redovisar i sin rapport Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Sverige 2017, att knappt en av tio män och mindre än en procent bland kvinnor har någon gång gett ersättning för sexuella tjänster. Det är vanligare att män hade betalat för sex utomlands än i Sverige; 80 procent av dem som gett ersättning för sex hade gjort det utomlands.

Jämställdhetsmyndigheten presenterar statistik över misstänkta offer för människohandel i Sverige. Det handlar om personer som har identifierats av regionkoordinatorer eller genom den nationella stödtelefonen. År 2018 var enligt denna statistik 163 kvinnor och 42 män utsatta eller potentiellt utsatta för människohandel. Till de utsatta vuxna fanns 18 medföljande barn. Majoriteten av de misstänkta fallen 2018 rörde människohandel för sexuella ändamål. Därefter handlar de vanligaste förekommande ärendena om människohandel kopplad till tiggeri. Jämställdhetsmyndigheten redovisar vidare att 57 barn var utsatta eller potentiellt utsatta för människohandel, varav 19 flickor och 38 pojkar. Den vanligaste formen av exploatering av barn handlar om människohandel kopplad till kriminalitet, följt av människohandel för sexuella ändamål.

Under 2018 har Migrationsverket internt identifierat 384 ärenden om misstänkt människohandel, där 197 gällde kvinnor och 143 män. Under vissa omständigheter kan Migrationsverket efter ansökan av en förundersökningsledare fatta beslut om tidsbegränsat uppehållstillstånd för bevispersoner, det kan t.ex. handla om att potentiella offer för människohandel ska få tid för att avgöra om de vill medverka i en rättegång. Under 2018 fick 40 individer (18 kvinnor, 3 flickor, 17 män och 2 pojkar) tidsbegränsat uppehållstillstånd som bevispersoner för människohandel. Av Migrationsverkets statistik går dock inte att utläsa hur många av dessa som fått tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av människohandel för sexuella ändamål eftersom förundersökningsledarna inte alltid till en början kan specificera vilken typ av exploatering det rör sig om.

Tabell 5.8 Anmälda och lagförda brott som gäller köp av sexuell tjänst, koppleri samt människohandel för sexuella ändamål

Antal

	2009	2016	2017	2018
Anmälda brott, köp av sexuell tjänst*	352	603	563	848
Lagförda brott, köp av sexuell tjänst: kvinnor/män	0/107	0/334	0/222	0/329
Anmälda brott: koppleri (inkl. grovt) *	94	102	136	182
Lagförda brott, koppleri (inkl. grovt) kvinnor/män	7/25	2/24	1/11	11/24
Anmälda brott, människohandel för sexuella ändamål*	31	81	82	93
Lagförda brott människohandel för sexuella ändamål: kvinnor/män	0/0	1/1	1/2	1/2

Anm.: * Könsuppdelad statistik saknas.
Källor: Officiell kriminalstatistik, Brottsförebyggande rådet och Polismyndigheten.

Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Sedan den 1 januari 2017 gäller regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:110). Strategin syftar till att stärka förutsättningarna för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Strategin har fyra målsättningar:

– ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld,
– förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn,
– effektivare brottsbekämpning, samt
– förbättrad kunskap och metodutveckling.

Strategin omfattar även arbetet för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck liksom i samtliga delar hbtq-personers utsatthet för våld i nära relationer. I strategin framhålls särskilt att insatser för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck genomgående måste utgå från ett funktionshindersperspektiv och vara tillgängliga för alla oavsett funktionsförmåga. Ett antal myndigheter har fått och genomfört uppdrag med anknytning till strategin sedan strategiperioden inleddes. Jämställdhetsmyndigheten har en central roll i att stödja och följa upp arbetet med strategin på nationell nivå. Länsstyrelserna har motsvarande roll på regional nivå, vilket ytterligare har förtydligats i ett mer samlat uppdrag 2018. Länsstyrelserna ska bl.a. bidra med kunskap, metoder och genomförandestöd med särskild inriktning mot våldsförebyggande arbete, ta fram regionala strategier och handlingsplaner samt följa och rapportera utvecklingen i länen. Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet (NCK) är en viktig resurs i arbetet med den nationella strategin.

Flera av de insatser som aviseras i strategins åtgärdsprogram för perioden 2017–2020 har påbörjats eller genomförts.

Länsstyrelsernas regionala arbete

Länsstyrelserna har från och med 2018 ett särskilt regeringsuppdrag att stödja genomförande och uppföljning av regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026 (Makt, mål och myndighet – en feministisk politik för en jämställd framtid, skr. 2016/17:10). I de delar som rör hedersrelaterat våld och förtryck ska länsstyrelserna samverka med Länsstyrelsen i Östergötlands län (nationella kompetensteamet).

Uppdraget syftar till att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Enligt uppdraget ska länsstyrelserna bl.a. inom sina län bistå kommuner och landsting genom kunskap- och metodstöd, utveckla regionala strategier och handlingsplaner, främja samverkan inom länet, utveckla våldsförebyggande arbete samt inom länet följa och analysera utvecklingen av insatser enligt den nationella strategin. Länsstyrelserna har rapporterat om genomförandet av uppdraget och lämnat en regional lägesrapportering utifrån insatser kopplat till den nationella strategin. Länsstyrelserna redogör för att deras regionala strategier och handlingsplaner tillsammans med den nationella strategin har bidragit till ett gemensamt ramverk för länsstyrelsernas utvecklingsarbete med berörda aktörer på lokal och regional nivå.

Utvecklingen i de 21 länen beskrivs som positiv. Flera län redogör för att baskunskapen om mäns våld mot kvinnor hos yrkesverksamma blir omhändertagen genom webbutbildningen Webbkurs om våld som Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet (NCK), länsstyrelserna och Socialstyrelsen tog fram 2016. Webbkursen har fått god spridning och enligt NCK har fler än 36 000 användare registrerats (mars 2019). Den största målgruppen är socialtjänsten följt av

hälso- och sjukvården. Utvecklingen innebär att länsstyrelserna ser behov av att höja nivån på de kompetensinsatser som ges. Även en tendens av ökad samverkan finns, såväl inom länsstyrelserna som mellan länsstyrelser och kommuner, landsting och myndigheter på lokal nivå.

Länsstyrelsernas uppdrag om att främja utvecklingen av universella förebyggande insatser mot våld, inklusive våld i ungas partnerrelationer, har inneburit en ökad närvaro på platser som t.ex. skolan och ungdomsidrotten.

Inrättandet av Jämställdhetsmyndigheten har bidragit till att länsstyrelserna bildat nya former för samverkan, där bl.a. Jämställdhetsmyndigheten, Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ingår. Även uppdraget om att arbeta med våldsförebyggande insatser har lett till att nya aktörer har involverats i samverkan på länsnivå.

Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck

Länsstyrelsen i Östergötlands län har under 2018 haft i uppdrag att bidra till att stärka statliga och kommunala verksamheters förmåga att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av kvinnor och flickor. Till uppdraget hör att driva en stödtelefon för yrkesverksamma. Antalet ärenden som inkommer till telefonen har stadigt ökat från 187 2014 (20 per månad) och 298 ärenden (25 per månad) 2015 till totalt 959 2018 (43 per månad). Drygt hälften av dem som ringer (54,3 procent) arbetar inom socialtjänsten och en femtedel (20,3 procent) i skolan eller förskolan. Samtal inkommer från samtliga län.

Länsstyrelsen beräknar att 2018 års ärenden rör 1 081 individer av vilka 85 procent är kvinnor/flickor. I de flesta fallen uppges föräldrar ha utövat våld och förtryck. Förövare uppges även till betydande del vara syskon och partner/f.d. partner. Många ärenden (219) handlar om barn- eller tvångsäktenskap och att personer förs utomlands eller hålls kvar utomlands (148). Länsstyrelsen i Östergötlands insatser syftar främst till att stärka andra myndigheters och yrkesverksammas arbete och insatser på området. I detta spelar informations- och kunskapsspridning samt metodutveckling och praktiskt stöd en central roll. Efterfrågan på kunskap och utbildning till yrkesverksamma inom skola, socialtjänst och polis är fortsatt stor.

Under 2018 redovisar flera länsstyrelser ett ökat fokus på frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, både med regionala nätverk, en ökning av antalet kompetenshöjande insatser, konferenser och möten. Regeringsuppdraget innebär bland annat att på några platser i landet stödja utvecklingen av regionala kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra för barn och vuxna som är utsatta, eller riskerar att utsättas för våld av närstående, i synnerhet hedersrelaterat våld och förtryck. Fyra länsstyrelser med skilda regionala förutsättningar har under 2018 etablerat resurscentra i sina respektive län. Uppdraget har, med sin förstudie som sammanställts av Länsstyrelsen i Östergötland, bidragit till ett ökat fokus på vilka insatser varje län har att erbjuda våldsutsatta personer, särskilt unga kvinnor och män utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Etableringen av resurscentra har även inneburit ett ökat engagemang i frågor om hedersrelaterat våld och förtryck i de berörda länen.

I januari 2018 ingick regeringen en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020. SKL:s arbete utifrån överenskommelsen inkluderar att analysera medlemsbehov och utveckla medlemsstöd för hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan förbättra arbetet med att ge stöd till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning.

I juni 2018 beslutade regeringen om en handlingsplan mot könsstympning av flickor och kvinnor (S2018/03931/JÄM). I samband med detta fick Jämställdhetsmyndigheten ett uppdrag om effektiva arbetssätt och metoder för informationsspridning gällande könsstympning av flickor och kvinnor (S2018/03926/JÄM). I dag finns cirka 30 så kallade barnahus i landet. Det är en form av strukturerad och samlokaliserad myndighetssamverkan för barn som misstänks vara utsatta för brott. Linköpings universitet (Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn, Barnafrid) fick i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning för landets barnahusverksamheter, (S2018/03927/JÄM). Linköpings universitet delredovisade uppdraget den 30 april 2019. I delredovisningen (S2018/03927/JÄM) beskrivs att barnahusen möter få ärenden med barn som är

utsatta för brott inom ramen för en hederskultur, samt att dessa ärenden generellt upplevs som väldigt svåra. Det framkommer också att den tillgång till konsultation som erbjuds av bland andra Länsstyrelsen i Östergötland och resurscentrum ORIGO är viktig och uppskattas. Barnahusens personal anger att de behöver lära sig att uppmärksamma signaler kring heder samt få verktyg för hur de ska fråga barn om hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare framkom behov av ökad kompetens bland yrkesverksamma, även utanför barnahusen, för att känna igen hedersrelaterat våld och våga anmäla.

I mars och i juli 2018, beslutade regeringen om tilläggsuppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor om att stärka den digitala plattformen youmo.se och den tillhörande vägledningen med kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck samt könsstympning. Se vidare under rubrik Informationsinsatser till asylsökande och nyanlända unga.

Insatser mot prostitution och människohandel

Flera insatser mot prostitution och människohandel har genomförts inom ramen för regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel (S2018/00905/JÄM). Sedan den 1 januari 2018 ska Jämställdhetsmyndigheten på nationell nivå samordna myndigheternas arbete mot människohandel för alla ändamål, utveckla samverkan mellan myndigheter och andra aktörer, och bistå myndigheterna med metodstöd och kompetensutveckling. Uppdraget innebär bland annat att leda ett nationellt metodstödsteam (NMT), driva en nationell stödtelefon, ge stöd till och delfinansiera regionkoordinatorer samt ge stöd, samverka och samordna arbetet med myndigheter och organisationer inom området. Regionkoordinator har tillsats i Region Öst, vilket innebär att de nu finns i samtliga sju polisregioner. Jämställdhetsmyndigheten ansvarar också för och finansierar återvändarprogrammet för utsatta personer inom prostitution och människohandel som genomförs av FN-organet International Organization for Migration (IOM). Programmet avser individanpassat stöd för utländska medborgare utsatta för prostitution och människohandel i Sverige. Under 2018 återvände 31 personer inom ramen för programmet, varav 3 var under 18 år. Av de 31 personerna var 32 procent kvinnor och 68 procent män. Majoriteten av de som återvände var utsatta i tvingat tiggeri och den näst största exploateringsformen var sexuell exploatering.

Jämställdhetsmyndigheten har redovisat sitt arbete med att samordna arbetet mot människohandel och exploatering av barn (S2018/05936/RS). Inom ramen för uppdraget har myndigheten bl.a. tagit fram en webbutbildning som syftar till att öka förmågan att identifiera barn som kan vara utsatta för människohandel och informera om myndigheternas ansvar att säkerställa barnets rättigheter (se vidare utg.omr. 9, avsnitt 7.4).

Länsstyrelsen i Stockholms län har redovisat sitt uppdrag om att bistå Jämställdhetsmyndigheten i arbetet med att bygga upp en väl fungerande organisation för uppdraget att motverka prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål (Fi2017/00989/SFÖ). Länsstyrelsen konstaterar att samtliga funktioner har varit verksamma utan uppehåll under perioden, t.ex. stödtelefonen vid misstänkt människohandel som ger operativt metodstöd till alla kommuner, myndigheter och frivilligorganisationer i ärenden som rör prostitution och alla former av människohandel.

Polismyndigheten har redovisat sitt uppdrag om att identifiera och redogöra för vilka åtgärder som myndigheten vidtagit för att stärka förmågan att bekämpa människohandel i hela landet (Ju2017/09598/LP [delvis]). Polismyndigheten redovisar bl.a. att det finns en väl fungerande organisation för de operativa insatserna mot människohandel i hela landet och att myndigheten under 2018 tog fram en handlingsplan mot människohandel. Polismyndigheten konstaterar att framgångsfaktorer vid utredningar av människohandelsbrott bl.a. är utbildning av ansvarig personal, särskilt avdelade resurser för arbetet, ett fungerande underrättelsearbete samt fungerande samverkan mellan berörda myndigheter.

Socialstyrelsen redovisade i november 2018 sitt uppdrag om att kartlägga behov av kompetensinsatser inom socialtjänst och hälso- och sjukvård för att bättre identifiera kvinnor och män i prostitution och deras behov av skydd och stöd (S2018/05755/JÄM). Se för vidare information om ytterligare uppdrag inom området utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, avsnitt 6. Socialstyrelsen framför i sin rapport att frågor som rör prostitution behöver uppmärksammas mer inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Enligt Socialstyrelsen behövs ett

aktivt arbete med att höja kunskapen och medvetenheten om dessa frågor för att bättre identifiera kvinnor och män i prostitution och deras behov av stöd och hjälp.

Samtliga länsstyrelser har ett regionalt samordningsuppdrag i syfte att motverka mäns våld mot kvinnor, däribland prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Fi2010/5567, S2016/00633/FST). Under 2018 har länsstyrelserna i samverkan med bland annat regionkoordinatorer genomfört insatser till personal inom kommun och hälso- och sjukvården för att uppmärksamma arbetet mot prostitution och människohandel.

Det internationella påverkansarbetet mot människohandel med särskild tonvikt på sexuell exploatering och prostitution har intensifierats under året. Ett stort antal möten har genomförts med olika länder, t.ex. Storbritannien och Frankrike, och internationella organisationer, t.ex. FN och Östersjöstaternas råd, i syfte att diskutera hur det internationella samfundet på bästa sätt tillsammans kan minska efterfrågan på köp av sexuella tjänster.

Stöd till tjej- och kvinnojourer

Under 2017 fördelade Socialstyrelsen 98,5 miljoner kronor till 155 lokala organisationer enligt förordningen (2015:454) om statsbidrag till kvinno- och tjejjourer. Bidragen gick till 83 kvinnojourer, 53 kombinerade kvinno- och tjejjourer samt 19 renodlade tjejjourer och har i första hand använts till personalförstärkningar för rådgivning och samtalsstöd. Det var möjligt att fördela en större del av anslaget (80 procent) som verksamhetsbidrag än 2016 (50 procent) vilket tyder på en utveckling i organisationernas arbete med målstyrning och resultatuppföljning. Det oförbrukade bidragsbelopp jourerna återbetalar har minskat (från 7,5 miljoner kronor 2016 till 3,8 miljoner kronor 2017).

Översyn av statsbidrag till kvinno- och tjejjourer

I syfte att identifiera sätt att skapa långsiktiga ekonomiska förutsättningar för ideella kvinno- och tjejjourer och samtidigt bidra till ett fungerande brottsofferstöd inom kommuners och landstings ansvarsområden har en översyn genomförts vid Regeringskansliet 2018. Arbetet har redovisats i departementspromemorian ”Ny modell för statsbidrag till vissa ideella organisationer inom brottsofferområdet” (Ds 2019:7). Översynen visar att kommunernas bidrag till lokala kvinno- och tjejjourer under mätperioden 2015–2017 inte verkar ha minskat till följd av de omfattande statsbidragen på området 2015–2019. Det förekommer att kommunerna inte fullt ut ersätter kvinnojourer för insatsen skyddat boende och att kommunala bidrag används för att finansiera skyddat boende. Likaså har statsbidragen i vissa fall indirekt kommit att användas till att finansiera kvinnojourers verksamhet i form av skyddat boende, vilket inte är förenligt med bidragens syfte; att stödja organisationerna i deras roll som röstbärare och som givare av sådan service som kompletterar det kommunala åtagandet. Felaktig finansiering kan bidra till finansiella underskott i skyddade boenden som drivs av kvinnojourer, vilket i sin tur kan ha negativa konsekvenser för kvalitetsutvecklingen. Detta riskerar att ytterst drabba våldsutsatta kvinnor och deras barn. Promemorian innehåller bl.a. förslag om att sammanföra befintliga statsbidrag inom området mäns våld mot kvinnor till en ny förordning för bidrag till civilsamhällesorganisationer med utgångspunkt i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Promemorian har remitterats.

Våldsförebyggande insatser

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att sprida och utveckla metoder i universellt våldsförebyggande arbete med barn- och unga, inklusive metoder för att förebygga våld i ungas nära partnerrelationer. Länsstyrelserna ska främja utvecklingen i sina län och SKL ska bidra i utvecklingsarbetet i enighet med den jämställdhetspolitiska överenskommelsen 2018–2020. Jämställdhetsmyndigheten, länsstyrelserna och SKL redogör att antalet insatser och engagemang av våldsförebyggande insatser ökar.

Utredningen om återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld slutredovisade i maj 2018. Utredningen bereds tillsammans med remissförslagen i Regeringskansliet.

Informationsinsatser till asylsökande och nyanlända unga

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har under 2018 haft fortsatt uppdrag att genomföra informationsinsatser rörande hälsa och jämställdhet för nyanlända och asylsökande barn och unga (S2016/02759/JÄM). Uppdraget genomförs i samverkan med den nationella webbaserade ungdomsmottagningen UMO. I april 2017 lanserades den digitala plattformen youmo.se. Uppdraget förstärktes i mars

och juli 2018 med fokus på att förstärka de befintliga utbildningsinsatserna inom ämnena hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive könsstympning, sexuellt våld, sexuella trakasserier och lagstiftning på området, däribland sexköpslagstiftningen. Det delredovisades den 30 mars 2019 (A2019/00492/JÄM). Youmo.se hade en genomsnittlig månad under 2018 54 000 besökare. Besöken kommer från hela världen. Sverige fortsätter vara det största enskilda landet för trafik till sajten, men omkring 80 procent av användarna befinner sig i andra länder. Topp tre efter Sverige har under perioden varit Egypten, Saudiarabien och USA. Av besökare från Sverige är 15 procent återkommande besök. Under 2018 har UMO arbetat med att öka kännedomen om sajten. UMO har även uppdaterat plattformen med nya bildspel, frågor och svar samt filmer.

Under 2018 har MUCF uppdaterat vägledningen Youmo i praktiken (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2018). Vägledningen ska utgöra ett stöd till hur yrkesverksamma kan prata med unga nyanlända. om frågor som hälsa, sexualitet och jämställdhet med utgångspunkt i den digitala plattformen. Myndigheten har i samverkan med regionala aktörer anordnat utbildningsdagar över hela landet och en nationell konferens. Totalt har drygt 1 300 vuxna som möter unga nyanlända och asylsökande nåtts av utbildningsinsatserna under 2018.

Satsningar efter metoo

De många metoo-uppropen under hösten 2017 och framåt visade att sexuella trakasserier, sexuellt våld och diskriminering av kvinnor och flickor förekommer inom alla yrken och sektorer. Regeringen vidtog en rad åtgärder med anledning av metoo, bl.a. genom att inleda dialog med cheferna för flera myndigheter, arbetsmarknadens parter, styrelseordförandena i den statliga bolagssfären och med initiativtagarna till uppropen i olika branscher. Syftet var att tillsammans diskutera hur metoo skulle tas vidare.

I propositionen Vårändringsbudget för 2018 avsattes (prop. 2017/18:99) 170 miljoner kronor till insatser med anledning av metoo. 10 miljoner kronor tillfördes Arbetsmiljöverket för informationsinsatser med stöd till arbetsgivare. 15 miljoner kronor tillfördes de statliga medlen till regionala skyddsombud. Skolverket fick 50 miljoner kronor för att genomföra insatser och fördela medel för att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling i skolan i syfte att stärka det förebyggande arbetet mot sexuella trakasserier. Detta omfattade medel som fördelades till organisationer i civilsamhället, fackförbund och elevrådsorganisationer (se vidare utg.omr. 16 avsnitt 3). 25 miljoner satsades på ett kunskapslyft för socialsekreterare för att bättre kunna hjälpa särskilt utsatta kvinnor som drabbats av våld och sexuella övergrepp. 10 miljoner tillfördes Domstolsverket för att bistå Brottsoffermyndigheten i insatser som riktar sig mot rättsväsendet avseende information och utbildning om den nya sexualbrottslagstiftningen. Stödet till lokala kvinno- och tjejjourer ökades med 50 miljoner kronor (till sammanlagt 150 miljoner för 2018) (se respektive utg.omr. för mer information).

Flera andra åtgärder har vidtagits under 2018, bland annat har Diskrimineringsombudsmannen och Arbetsmiljöverket haft i uppdrag att ta fram en gemensam digital plattform för information med stöd till arbetsgivare för att förebygga och förhindra sexuella trakasserier i arbetslivet (redovisas i utg.omr. 14 avsnitt 5). Regeringen har även genomfört ett antal åtgärder mot sexuella trakasserier och andra former av diskriminering inom kulturområdet. Vidare har regeringen gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd för lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor, i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

MUCF:s uppdrag om informationsinsatser rörande hälsa, sexualitet och jämställdhet riktat till unga nyanlända och asylsökande har förstärkts. Skolverket har redovisat förslag till läroplansförändringar för att bättre stödja sex- och samlevnadsundervisningen. I uppdraget skulle Skolverket särskilt beakta att frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, samtycke och pornografi omfattas av sex- och samlevnadsundervisningen.

Dessa och övriga uppdrag med bäring på metoo redovisas närmare under respektive utgiftsområde. Flera av uppdragen redovisas under 2019.

Beslutet om att avveckla Jämställdhetsmyndigheten

I december 2018 beslutade riksdagen att halvera Jämställdhetsmyndighetens förvaltningsanslag och att myndigheten skulle avvecklas vid utgången av 2019 (bet. 2018/19:AU1, rskr. 2018/19:106). Anslagsändamålet för myndighetens förvaltningsanslag ändrades därmed så att det fick användas för myndighetens förvaltningsutgifter i syfte att avveckla myndigheten. Beslutet om avveckling har bl.a. medfört att myndigheten inte har kunnat bedriva sin verksamhet enligt plan. Regeringen anser inte att Jämställdhetsmyndigheten ska avvecklas och har därför föreslagit ändring av anslagsändamålet samt att förvaltningsanslaget för 2019 återställs. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag i proposition Extra ändringsbudget för 2019 – Sänkt mervärdesskatt på elektroniska publikationer (prop. 2018/19:73, bet. 2018/19:FiU36, rskr. 2018/19:204) och Vårändringsbudget för 2019 (prop 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288).

EU och internationellt samarbete

Regeringens feministiska politik inkluderar det internationella arbetet och målen för den svenska jämställdhetspolitiken utgör också mål för vad regeringen vill uppnå inom ramen för det internationella samarbetet. Sveriges inrikes- och utrikespolitik på jämställdhetsområdet är på så sätt tätt sammanlänkade med varandra, liksom med EU-samarbetet. Regeringen arbetar för att driva på jämställdhetsarbetet inom EU, FN, Europarådet och i andra internationella organisationer.

Regeringen arbetar också för att på nationell nivå uppfylla sina internationella åtaganden och förpliktelser avseende jämställdhet, däribland Pekingplattformen, FN:s konvention om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) och Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Regeringen bedriver en feministisk utrikespolitik vilket innebär att Sverige i sina internationella relationer anlägger ett jämställdhetsperspektiv som ska verka för alla kvinnor och flickors rättigheter, representation och resurser. Den feministiska utrikespolitiken finns konkretiserad i en handlingsplan, vilken inkluderar bland annat konkreta mål för arbetet med jämställdhet.

Istanbulkonventionen
Under 2017–2018 utvärderade Europarådet hur Sverige efterlever konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, den så kallade Istanbulkonventionen. I januari 2019 lämnade Europarådets expertgrupp för konventionen (GREVIO) sin slutrapport om Sverige. Europarådet framhåller Sverige som ett föregångsland på jämställdhetsområdet och uppmärksammar bland annat den nya sexualbrottslagstiftningen som bygger på principen om frivillighet. Rapporten innehåller även 51 rekommendationer till regeringen, myndigheter, kommuner och landsting. Närmare 30 rekommendationer rör sådant som organisationen anser behöver åtgärdas omedelbart eller i en nära framtid. Senast i januari 2022 förväntas regeringen rapportera till Europarådet hur rekommendationerna har beaktats i Sverige.

EU-samarbetet
Målen för den svenska jämställdhetspolitiken utgör också mål för vad regeringen vill uppnå inom ramen för EU-samarbetet. Regeringen driver sedan många år aktivt att ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i alla relevanta EU-processer. Regeringen har bland annat arbetat för att lyfta fram åtgärder som bidrar till att öka kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Regeringen bedriver också ett påverkansarbete för att jämställdhet ska genomsyra samtliga av EU:s politikområden, inklusive EU:s långtidsbudget och sammanhållningspolitik. Regeringen driver också på kommissionens arbete med att bekämpa mäns våld mot kvinnor och barn.

Förhandlingar pågår för att EU ska ratificera Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, den s.k. Istanbulkonventionen. Ett signeringsinstrument antogs vid Ständiga representanternas kommitté (Coreper) den 11 maj 2017. Efter EU:s signering har en uppförandekod som beskriver EU:s och medlemsstaternas respektive ansvar och befogenheter avseende konventionens tillämpning förhandlats, och även rådsbeslut gällande ratificeringen. Sverige är drivande i dessa förhandlingar. Besluten har ännu inte antagits av rådet. Samtliga EU-medlemsstater har signerat konventionen, som trädde i kraft 2014. Sverige ratificerade konventionen

samma år. Det återstår för sju av medlemsstaterna att ratificera konventionen.

Sverige ingår i styrelsen för Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE). Institutet har i uppdrag att stödja såväl medlemsländerna som kommissionen i jämställdhetsarbetet och att följa upp utvecklingen mot jämställdhet i EU.

På digitaliseringsområdet undertecknade Sverige 2019 en ministerdeklaration som syftar till att öka kvinnligt deltagande i den digitala sektorn. Deklarationen fastställer vissa delmål som regeringen ämnar följa upp under hösten 2019 men arbetet kommer fortsätta 2020.

Sveriges arbete inom FN på jämställdhetsområdet

Sverige deltog i FN:s kvinnokommissions årliga möte i mars 2019. Huvudtemat för sessionen var jämställdhet och sociala trygghetssystem. Bland andra aktörer deltog sex civilsamhällesorganisationer i den svenska delegationen och Sverige medarrangerade och deltog genom delegationen i ett flertal sidoevent. Sverige drev bland annat frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR), ekonomisk jämställdhet, prostitution och människohandel, civilsamhällets roll för att främja jämställdhet, samt politiskt deltagande. Vid förhandlingarna av kvinnokommissionens överenskomna slutsatser syntes tydligt det motstånd mot flera viktiga frågor som finns på många håll i världen. Utifrån svenska prioriteringar är flera aspekter av årets slutsatser positiva givet det omfattande motstånd som finns globalt. Dessa inkluderar bland annat bibehållet språk om SRHR, språk om sex- och samlevnadsundervisning samt bättre skydd för våldsutsatta kvinnor och flickor.

Sverige har också varit aktivt i FN:s olika fora för mänskliga rättigheter för att befästa och där så är möjligt förstärka framsteg som gjorts när det gäller kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna, inte minst när det gäller SRHR. Sverige har också verkat för kvinnors deltagande i fredsprocesser, att uppmärksamma konfliktrelaterat sexuellt våld samt mäns och pojkars roll och ansvar i arbetet för jämställdhet.

Sverige har i maj 2019 rapporterat till FN om utvecklingen på jämställdhetsområdet i Sverige för perioden 2015–2019 utifrån Pekingplattformen. Sverige lämnade senast 2014 en uppföljningsrapport om Pekingplattformen för perioden 2009–2014. Årets rapportering skiljer sig åt från tidigare rapporteringar på så sätt att uppföljningen har kopplats till målet om jämställdhet i Agenda 2030. Sveriges nationella rapport ingår i FN:s globala uppföljning av plattformen som ska presenteras 2020 vid firandet av 25-års jubiléet av plattformen. Ett sakråd genomfördes den 11 april för att bland annat inhämta civilsamhällets synpunkter på regeringens fortsatta arbete i enlighet med Pekingplattformen men även FN:s kvinnokonvention (CEDAW). Det kommande firandet av Peking +25 var även en fråga som diskuterades på Tunis Gender Equality Forum i april där flera representanter för den svenska regeringen medverkade.

Nordiska Ministerrådets samarbete på jämställdhetsområdet

De nordiska jämställdhetsministrarna, Ministerrådet för jämställdhet (MR-JÄM), stod bakom genomförandet av nordiska aktiviteter vid FN:s kvinnokommissions årliga möte, Commission on the Status of Women (CSW), i New York. Temat för den nordiska ministerpanelen 2019 var välfärdslösningars effekt på den ekonomiska jämställdheten. En särskild jämställdhetsdeklaration antogs av de nordiska jämställdhetsministrarna där de bekräftar att de ska arbeta för att uppfylla och att driva global jämställdhet för att nå måluppfyllelse av jämställdhetsmålet, mål fem, i Agenda 2030. Under Sveriges ordförandeskap i Nordiska ministerrådet 2018 var det särskilt fokus på jämställdhetsintegrering, män och jämställdhet liksom jämställdhet i arbetslivet och särskilt utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden.

5.4.2 Analys och slutsatser

Sverige står sig väl i internationella mätningar avseende jämställdhet. Jämställdhet är en central del av vårt demokratiska samhälle. Framsteg har gjorts men fortfarande måste mer göras. Inte minst måste utrikes födda kvinnors situation uppmärksammas utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Det övergripande målet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv är ännu inte uppnått.

Fortsatt utveckling av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet

Det finns behov av fortsatt utvecklingsarbete innan jämställdhetsintegrering har implementerats fullt ut i Regeringskansliet och jämställdhet beaktas i alla relevanta beslutsunderlag. Detta

framgår bl.a. av SCB:s kvantitativa uppföljning av arbetet med jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Enligt uppföljningen har resultatet såväl förbättrats som försämrats inom olika områden. Av Ekonomistyrningsverkets rapport Könsuppdelad statistik i regeringens reformarbete (2017:50) framkommer att jämställdhetsperspektivet behöver tydliggöras i direktiv och vid utformning av uppdrag till myndigheter, liksom vid uppföljning av insatser och reformer, så att det kan säkerställas att dessa främjar jämställdhet. Även bristande tillgång till könsuppdelad statistik på flera nivåer inom offentlig sektor visar på ett behov av fortsatt utvecklingsarbete.

Regeringen delar Jämställdhetsmyndighetens bedömning att jämställdhetsperspektivet har fått ökat genomslag i budgeten som helhet, men arbete kvarstår även på det området.

Jämställdhetsintegrering i myndigheter har bidragit till uppfyllelse av de jämställdhetspolitiska målen

Utvecklingsprogrammet Jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) har varit framgångsrikt och bidragit till en mer rättvis och träffsäker verksamhet och förbättringar för såväl kvinnor och män som flickor och pojkar i myndigheternas målgrupper. Regeringens samlade bedömning är att JiM-programmet som helhet har bidragit till att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Myndigheterna har dock kommit olika långt i sitt utvecklingsarbete. Regeringen noterar att utmaningar kvarstår innan myndigheterna i sin verksamhet fullt ut beaktar jämställdhet samt att såväl Jämställdhetsmyndigheten som Statskontoret bedömer att regeringens styrning, uppföljning och återkoppling av resultat är av vikt för att den positiva utvecklingen ska fortsätta. Det finns också en utvecklingspotential vad gäller styrning som främjar att olika aktörer från olika sektorer och på olika nivåer samverkar och arbetar gemensamt för att hitta lösningar på specifika jämställdhetsproblem.

Det regionala och lokala arbetet har gått framåt

Länsstyrelserna utgör regionala nav i arbetet för jämställdhet och har stor betydelse för att de jämställdhetspolitiska målen ska kunna få genomslag regionalt och lokalt. Regeringens bedömning är att länsstyrelsernas regionala arbete med jämställdhetsintegrering bedrivs ambitiöst och har gett konkreta resultat. De länsstrategier som länsstyrelserna redovisade under 2017 har präglat arbetet under 2018 och inneburit ett utökat regionalt samarbete med kommuner, näringsliv etc. Dock finns det fortfarande behov av att i ännu högre grad integrera jämställdhet i länsstyrelsernas olika ansvarsområden.

För jämställdhetsarbetet i kommuner och landsting har även den treåriga (2018–2020) överenskommelsen mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) haft betydelse. Överenskommelsen har framför allt bidragit till delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra men även de övriga delmålen har påverkats positivt, t.ex. när det gäller satsningen på Modellkommuner.

En jämn fördelning av makt och inflytande

Makten i samhället är ännu inte jämnt fördelad mellan kvinnor och män. Även om utvecklingen mot en jämn fördelning av makt och inflytande i flera avseenden har gått framåt, såsom vad gäller en ökad representation av kvinnor i riksdagen, återstår mer att göra. Män är fortfarande överrepresenterade på ledande positioner inom politiken och i näringslivet, och bland styrelseordförandena i kommun- och landstingsfullmäktige har könsfördelningen försämrats. En stor övervikt av män finns även bland professorer vid universitet och högskolor och i delar av organisationsvärlden.

Andelen kvinnor bland de myndighetschefer som regeringen har anställt har successivt ökat och en jämn könsfördelning har uppnåtts. För första gången är dessutom kvinnor i majoritet bland ordförandena i statliga hel- och delägda bolag.

En högre representation av kvinnor i beslutsfattande församlingar är en viktig del i arbetet för att uppnå jämställdhet.

Ekonomisk jämställdhet

Att kunna försörja sig genom betalt arbete är centralt i den svenska jämställdhetspolitiken. Kvinnor har fortfarande lägre sysselsättningsgrad, kortare arbetstid, högre frånvaro från arbetet samt lägre lön än män. Det bidrar på sikt till lägre livsinkomster och pensioner för kvinnor än för män, vilket utgör en viktig förklaring till att fler kvinnor än män har en låg ekonomisk standard. Regeringen har genomfört flera reformer på arbetsmarknaden och inom arbetslivsområdet som syftar till att minska inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män. En viktig del i detta är den översyn av aktiva åtgärder, inklusive lönekartläggningar, som en utredning (dir. 2018:99) har fått i uppgift att göra. En annan

viktig del är handlingsplanen för jämställda livsinkomster (A/2017/02477).

Jämställd utbildning

Det finns alltjämt stora skillnader i skolresultat och utbildningsval mellan pojkar och flickor. Pojkar och män presterar generellt sämre än flickor och kvinnor i utbildningssystemet. Det genomsnittliga meritvärdet för flickor i grundskolan har länge varit högre än för pojkar. Enligt Statens skolverk har flickor högre betyg i de flesta av grundskolans ämnen. Dessa skillnader kvarstår högre upp i utbildningssystemet. Fler kvinnor än män studerar vidare på eftergymnasial nivå och kvinnor har i allmänhet en högre utbildningsnivå än män. Trots att det är betydligt fler kvinnor än män som har högskoleexamen är det en större andel av männen med högskoleexamen som går vidare till forskarstudier än andelen kvinnor med högskoleexamen.

Kvinnors högre utbildningsnivå och starkare resultat får inte genomslag när det gäller kvinnors inkomster. En bidragande anledning till detta är de stora skillnaderna mellan flickor och pojkar liksom mellan kvinnor och män när det gäller utbildnings- och yrkesval. I gymnasieskolan och högre utbildning är vissa utbildningar tydligt kvinno- eller mansdominerade. Könsskillnader i utbildningsval kan både ses som en konsekvens av och en orsak till en könsuppdelad arbetsmarknad och är en av flera förklaringar till ekonomisk ojämställdhet mellan kvinnor och män. Det är därmed viktigt att arbeta brett och långsiktigt för att motverka könsskillnaderna vad gäller utbildningsval och på arbetsmarknaden. När ungdomar gör sina utbildningsval påverkas de av många faktorer, inte minst av sina egna föreställningar om framtida arbetsplatser. Arbetsplatser som domineras av det ena könet kan framstå som mindre lockande för det underrepresenterade könet.

Under skoltiden påverkas elevers uppfattningar och föreställningar om kön och därför har skolan en viktig uppgift när det gäller att motverka begränsande könsmönster och att aktivt främja jämställdhet. Statens skolinspektions granskning av sex- och samlevnadsundervisningen samt regeringens beslut att i läroplanerna förtydliga de obligatoriska skolformernas jämställdhetsuppdrag är viktiga bidrag till det fortsatta arbetet med att stärka skolans aktiva arbete med jämställdhet. Skolverket har också lämnat förslag på motsvarande förändringar i läroplanerna för de frivilliga skolformerna.

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Det obetalda hem- och omsorgsarbetet är trots viss förbättring alltjämt ojämnt fördelat mellan kvinnor och män. När det gäller typ av arbete finns en ojämn och stereotyp fördelning redan när det gäller hur flickor och pojkar hjälper till hemma. Detta kan peka på vikten av insatser som kan förända normer redan i tidig ålder. Snedfördelningen som finns mellan kvinnor och män får negativa konsekvenser bl.a. för kvinnors möjligheter på arbetsmarknaden. Den ojämna fördelningen av föräldraledighet och hem- och omsorgsarbete i stort kan också ha negativa konsekvenser för det jämställda föräldraskapet samt påverka barnets rätt till sina föräldrar.

Det finns en samvariation mellan föräldraledighetsuttag och fördelningen av det obetalda hemarbetet (Försäkringskassan 2013, Socialförsäkringsrapport 2013:9). En jämnare fördelning av föräldraledighet mellan kvinnor och män kan därmed även bidra till jämställdhet inom andra områden. Den samvariationen har motiverat regeringens införande av den tredje reserverade månaden i föräldrapenningen, som också har resulterat i att allt fler föräldrar delar på föräldraledighet och föräldrapenning, även om skillnader kvarstår. Föräldrars uttag av tillfällig föräldrapenning för vård av barn är mer jämställt än uttaget av föräldrapenning. Ett mer jämställt uttag av tillfällig föräldrapenning kan ses som ett tecken på ett mer jämställt ansvar för omsorgen om barnet. Utvecklingen mot ett jämställt uttag av föräldraledighet, föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning går dock långsamt och fler insatser behövs (se vidare utg.omr. 12).

Jämställd hälsa

Det finns skillnader mellan kvinnor och män, pojkar och flickor vad gäller hälsa. Könsskillnader finns t.ex. när det gäller kvinnors och mäns upplevda hälsa, där andelen kvinnor med dålig självskattad hälsa är betydligt högre än andelen män. Även när det gäller oro och ångest ligger kvinnor högre än män och dessa mönster går igen bland barn och unga. Kvinnor har ett högre sjukpenningtal än män, även om det har minskat under 2017 och 2018. De organisatoriska och sociala faktorerna i arbetsmiljön är några av de främsta orsakerna till kvinnors arbetsrelaterade ohälsa. Regeringens arbetsmiljöstrategi och den nya Myndigheten för arbetsmiljökunskap kan

bidra till att stärka kunskapsläget på detta område (se även utg.omr. 14 avsnitt 5).

Samtidigt är medellivslängden fortfarande högre för kvinnor än för män. Såväl självmord som sjukdomsrelaterade dödsorsaker är vanligare bland män än bland kvinnor i alla åldersgrupper. Skillnaderna är större i vissa grupper, t.ex. bland utrikes födda är könsskillnaderna vad gäller självskattad hälsa större än bland befolkningen som helhet och även bland personer med funktionsnedsättning, vilket gör det viktigt att se på hälsa ur ett intersektionellt perspektiv.

Även om regeringen kan konstatera att insatser inom området Jämställd hälsa börjat ge positiva resultat, t.ex. när det gäller förlossningsvården, är bedömningen att målet inte är uppnått. En hel del återstår att göra för att uppnå målet om en jämställd hälsa. Mer kunskap behövs när det gäller olika aspekter av kvinnors och mäns hälsa och det är av stor vikt att jämställdhet fortsatt beaktas i insatser inom hälsoområdet.

Idrott och motion har betydelse för hälsan. Inom området finns betydande skillnader mellan könen. Regeringen verkar i hela sin politik för en jämn fördelning av makt och inflytande mellan könen och förväntar sig att idrottsrörelsen på olika nivåer ökar sina ansträngningar att nå en jämställd idrott (se vidare inom utg.omr. 17 avsnitt 15.6).

Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra

Såväl självskattad utsatthet som polisanmälda brott fortsätter att öka när det gäller misshandel och våldtäkt av kvinnor och flickor. Även mäns och pojkars självskattade utsatthet för misshandel och sexualbrott har ökat något. Unga kvinnors självskattade utsatthet för sexualbrott är särskilt anmärkningsvärd. Utvecklingen kan delvis förklaras av ändrad lagstiftning, lägre tolerans mot våld och en ökad benägenhet att rapportera och anmäla brott på detta område. Dessa uppgifter är ändå ett tecken på att samhällets insatser är otillräckliga. Flera myndigheter pekar på bristande kunskap bland yrkesverksamma som kommer i kontakt med brottsoffer och förövare av våld. Kunskapsbristen verkar ha flera förklaringar, bl. a. hög personalomsättning och hög arbetsbelastning för de som arbetar med frågorna på individnivå (Socialstyrelsen 2018, Inspektionen för vård och omsorg 2019, Länsstyrelserna 2019). De ärenden som inkommit till stödtelefonen för yrkesverksamma i frågor om hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands län vittnar om omfattande utsatthet för berörda unga som kräver fortsatt systematiskt arbete. Socialstyrelsens nationella kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck kunde inte genomföras till fullo, varför en sådan kartläggning fortfarande saknas. Enligt regeringens bedömning saknas tillförlitlig statistik avseende en rad brott som är kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsernas lägesrapportering om insatser på området mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel kan också utvecklas så att det tydligare går att följa den regionala utvecklingen och vilka insatser som driver på en positiv utveckling på regional och lokal nivå. Regeringens bild är att länsstyrelsernas, SKL:s och Jämställdhetsmyndighetens insatser har bidragit till en positiv utveckling av lokalt våldsförebyggande arbete.

Det nationella samordningsuppdraget mot prostitution och människohandel har flyttats från Länsstyrelsen i Stockholms län till Jämställdhetsmyndigheten. Att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, är en omfattande och långsiktig utmaning som kräver stabilitet i arbetsformer och strukturer. Regeringens nationella strategi trädde i kraft den 1 januari 2017 och sträcker sig över tio år. Under året har flera aktörer inom området påbörjat eller anpassat sin verksamhet efter den nationella strategin. I sin utvärdering av Sveriges efterlevnad av Istanbulkonventionen (Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet) pekar Europarådet på ett antal utvecklingsområden som regeringen, myndigheter, kommuner och landsting behöver beakta i det kommande arbetet.

EU och internationellt samarbete

Utvecklingen för jämställdhet och kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna är inte självklar i alla internationella sammanhang. På många håll i världen, inklusive i internationella förhandlingar, kan ett tilltagande motstånd mot kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna konstateras. Ofta anförs att en traditionell familjesyn inte är förenlig med jämställdhet. Frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) möter ofta starkt motstånd, vilket understryker vikten av att Sverige och andra likasinnade länder måste fort-

sätta att driva dessa frågor (se vidare i utg.omr. 5 och utg.omr. 7).

Inom ramen för EU-arbetet har regeringen bedrivit ett aktivt påverkansarbete bland annat i frågor som rör våld mot kvinnor och EU:s anslutning till Istanbulkonventionen. Vidare har regeringen tillsammans med andra medlemsstater verkat för att kommissionen ska uppgradera det strategiska åtagandet för jämställdhet så att det får ökat genomslag i arbetet i EU:s samtliga institutioner.

Inom ramen för det nordiska samarbetet finns stora möjligheter att samarbeta för att mobilisera och stödja det internationella jämställdhetsarbetet. De nordiska länderna har ofta samsyn i jämställdhetsfrågor vilket Sverige kan nyttja i EU-samarbetet och internationella samarbeten.

5.5 Politikens inriktning

Sverige har en feministisk regering. Det innebär att regeringen uppfattar skillnader i livsvillkor och fördelning av makt och resurser baserade på kön, ofta till flickor och kvinnors nackdel, som ett samhällsproblem som kan och ska motverkas bland annat genom politiska beslut. Regeringens fortsatt höga ambitioner för jämställdhet innebär att jämställdhetsperspektivet ska finnas med i politikens utformning på bred front, så att politiken på alla områden bidrar till att hämmande könsnormer och strukturer bekämpas och jämställdhet mellan kvinnor och män främjas. Regeringens arbete för jämställdhet är också en förutsättning för genomförandet av Agenda 2030.

Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, våld mot barn, sexuella trakasserier samt prostitution och människohandel är allvarliga samhällsproblem som står i vägen för ett jämställt samhälle.

Jämställda handlingsmönster hos kvinnor, män, flickor och pojkar kan ge stora potentiella vinster för samhället. Framgång i det våldsförebyggande arbetet förutsätter mäns engagemang och ifrågasättande av destruktiva manlighetsnormer.

Även om utvecklingen mot ett jämställt samhälle går framåt återstår en hel del arbete och en fortsatt långsiktig och tydlig styrning av jämställdhetspolitiken. Till exempel visade de många metoo-uppropen att det fortfarande finns en normalisering av kränkningar, sexuella trakasserier, sexuellt våld och diskriminering av kvinnor och flickor inom de flesta grupper, yrken och sektorer. Regeringen bedömer att normaliseringen bör brytas och avser bland annat att arbeta för att en samtyckeskultur etableras.

Regeringen avser att fortsätta verka för ett samlat, effektivt och långsiktigt arbete för ett jämställt samhälle, bland annat genom nystarten för Jämställdhetsmyndigheten och genom att kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötland permanentas, och fortsatta satsningar inom ramen för den tioåriga nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Även ökat skydd för barn och unga mot våld är ett centralt område i strategin (se vidare utg.omr.9, avsnitt 7.6).

Riksdagen har i samband med behandlingen av en skrivelse från regeringen som gäller Riksrevisionens granskning av jämställdhetsintegrering i integrationspolitiken (2018/19:AU14) lämnat ett tillkännagivande om att ett nytt jämställdhetspolitiskt delmål om integration ska införas. Förslaget från riksdagen var att delmålet skulle kunna formuleras som: ”Kvinnor och män, flickor och pojkar som invandrar ska mötas av samma förväntningar på alla områden i det svenska samhället och ha samma rättigheter och möjligheter att skapa sig ett självständigt liv i Sverige.” Frågan bereds inom Regeringskansliet.

Jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering är fortsatt regeringens huvudsakliga strategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen, i enlighet med regeringens beslut om jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet 2016–2020 (S2016/04472/JÄM). Det innebär att jämställdhet ska beaktas i alla beslutsunderlag som påverkar människors livsvillkor, bl.a. inom ramen för Regeringskansliets kärnprocesser lagstiftningsprocessen, budgetprocessen, myndighetsstyrningen och EU-arbetet.

Jämställdhetsbudgetering innebär att jämställdhetsintegrering tillämpas i budgetprocessen så att prioriteringar, vägval och tilldelning av resurser i budgeten i största möjliga mån främjar jämställdhet. Regeringens arbete med jämställdhetsbudgetering kommer att fortsätta.

Jämställdhetsintegrering i myndigheterna ska fortsätta

Regeringens utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) ska fortsätta. Jämställdhetsintegrering av myndigheternas kärnverksamhet är ett utvecklingsarbete som kräver långsiktighet. Att statliga myndigheter jämställdhetsintegrerar sin verksamhet är av central betydelse för att de jämställdhetspolitiska målen ska uppnås. Det är en fråga om rättvisa, men även om kvalitet och träffsäkerhet i offentligt finansierade verksamheter. Regeringen avser även att se över om ytterligare myndigheter bör omfattas av JiM-uppdraget. Jämställdhetsmyndighetens stöd till myndigheterna bör ytterligare utvecklas och främja att olika aktörer från olika sektorer och på olika nivåer samverkar och arbetar för att lösa specifika ojämställdhetsproblem.

Fortsatt arbete med jämställdhetsintegrering i universitet och högskolor

Arbetet för jämställdhetsintegrering i universitet och högskolor behöver fortsätta. Att universitet och högskolor beaktar jämställdhet i sin verksamhet, med beaktande av de centrala principer om forskningens frihet som uttrycks i bl.a. regeringsformen och högskolelagen, är ett viktigt steg för att på allvar påverka strukturer och maktförhållanden som hindrar jämställda villkor i och utanför högskolan.

Jämställdhetsintegrering på regional och lokal nivå

Länsstyrelsernas uppdrag att stödja, samordna och utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering är betydelsefullt för att jämställdhetspolitiken ska få genomslag på regional nivå. Regeringen avser att fortsätta följa Länsstyrelsernas arbete med de länsstrategier för jämställdhet som tagits fram för perioden 2018–2020 (S2016/07873/JÄM). Det är viktigt att arbetet med jämställdhetsintegrering av länsstyrelsernas arbete inom olika verksamhetsområden samt arbetet mot de jämställdhetspolitiska målen i samverkan med regionala och lokala aktörer fortsätter.

Kommuner och landsting har en central roll i arbetet med att förverkliga de jämställdhetspolitiska målen. Regeringens överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting sträcker sig till och med 2020 och är central för att stärka genomslaget för de nationella jämställdhetspolitiska målen i verksamheter på lokal och regional nivå, med särskilt fokus på att förebygga mäns våld mot kvinnor. I anslutning till överenskommelsen kommer ett arbete med våldsförebyggande insatser för jämställdhet i skolor att fortsätta. En viktig del av överenskommelsen handlar också om samverkan på det jämställdhetspolitiska området mellan staten, SKL samt kommuner och landsting.

Jämn fördelning av makt och inflytande

Det är viktigt att arbetet för en jämn fördelning av makt och inflytande fortsätter, eftersom det fortfarande råder en bristande jämställdhet på flera viktiga områden i samhället där centrala beslut fattas.

En utmaning är omfattningen och konsekvenserna av hot och hat mot förtroendevalda, journalister, konstnärer och opinionsbildare. I en levande demokrati ska alla människor oavsett kön våga uttrycka både sin åsikt och sin identitet utan rädsla för hot, hat och våld. Insatser genomförs inom ramen för regeringens handlingsplan Till det fria ordets försvar (se vidare utg.omr. 1, avsnitt 10.7). En annan utmaning är att öka nyanlända kvinnor och mäns delaktighet i samhällslivet. Kunskap och dialog om det svenska samhället och de normer och värderingar som genom lagar, regler och principer styr hur samhället organiseras kan stärka nyanländas förutsättningar att etablera sig i arbets- och samhällslivet. Genom att nyanlända får en bättre kunskap om hur det svenska samhällets stöd och förväntningar ser ut kan också delaktigheten öka bland både kvinnor och män. Det kan i förlängningen även bidra till ökad jämställdhet mellan nyanlända kvinnor och män.

Ekonomisk jämställdhet

Trots ett mångårigt arbete för att uppnå ekonomisk jämställdhet råder det fortfarande olika förutsättningar för kvinnor och män för att bland annat delta och utvecklas i arbetslivet.

Målet om ekonomisk jämställdhet och möjligheten till egen försörjning gäller alla.

Osakliga löne- och inkomstskillnader mellan kvinnor och män ska minska. Med utgångspunkt i handlingsplanen för jämställda livsinkomster (A2017/02477/ARM) verkar regeringen för att minska inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män (se även utg.omr. 14 avsnitt 4). En utredare (dir. 2018:99) ska bland annat se över vilka åtgär-

der som behövs för att säkerställa efterlevnad av bestämmelserna om aktiva åtgärder, inklusive lönekartläggning, i diskrimineringslagen (2008:567).

En tydlig utmaning är utrikes födda kvinnors alltför låga arbetskraftsdeltagande. Det är viktigt för den enskilda kvinnan, men även ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, att insatser genomförs som kan såväl påskynda nyanlända kvinnors arbetsmarknadsetablering som öka sysselsättningen i gruppen utrikes födda kvinnor. Kvinnor i områden med socioekonomiska utmaningar har lägre förvärvsfrekvens och lägre disponibel inkomst jämfört med män i samma områden och jämfört med både män och kvinnor i riket i övrigt. Ökad jämställdhet är viktigt för att minska och motverka segregation. Det framgår också av regeringens långsiktiga strategi i arbetet mot segregation (se vidare utg.omr. 13 avsnitt 6). För att uppnå en jämställd arbetsmarknad behöver bl.a. arbetskraftsdeltagande och sysselsättningen bland utrikes födda kvinnor öka.

Kvinnor med funktionsnedsättning har lägre inkomster och sämre förutsättningar på arbetsmarknaden både jämfört med män med funktionsnedsättning, och med kvinnor och män i den övriga befolkningen.

Jämställd utbildning

Regeringen anser att det är viktigt att såväl utbildningen som miljön i skolan är jämställd och tydligt förmedlar jämställdhet som en central del av skolans värdegrund. Normer och strukturer som finns i samhället finns också i skolan. För att uppnå ett jämställt samhälle är det viktigt att alla barn, oavsett kön, redan i förskolan får möjlighet att utvecklas utan att begränsas av rådande könsnormer. Sexuella trakasserier och kränkande behandling i skolan hindrar elever från att ha likvärdiga möjligheter att lära och utvecklas. Skolan har en viktig roll i att bidra till ett samhälle där sex bygger på frivillighet och sexuella trakasserier inte normaliseras. Det arbete som Skolverket påbörjade med att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen med hjälp av extra medel fortsätter inom ramen för den ordinarie verksamheten. Skolverket har också lämnat förslag till hur undervisningen i sex och samlevnad bättre kan stödjas genom förtydliganden i läroplanerna. Sex- och samlevnadsundervisningen ska stärkas och vara en obligatorisk del av lärarutbildningen. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ska öka i skolorna.

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet är alltjämt sned. Uttaget av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning är ännu inte jämställt. Mer behöver göras innan målet om ett jämställt föräldraskap är uppnått. Ett jämställt föräldraskap bidrar även till jämställdhet på arbetsmarknaden.

Den tidsanvändningsundersökning som SCB har utfört vart tionde år, visar hur det obetalda hem- och omsorgsarbetet fördelas mellan kvinnor och män. Undersökningen utgör ett nödvändigt kunskapsunderlag för att följa upp utvecklingen gentemot målet. Regeringen har därför gett SCB i uppdrag att lämna förslag om hur nästa tidsanvändningsundersökning, som bör göras senast 2021, kan genomföras.

Jämställd hälsa

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor. En jämställd hälsa är ett mål i sig, men en god hälsa för kvinnor och män respektive flickor och pojkar ger även bättre förutsättningar för ett jämställt och aktivt deltagande i samhället.

Regeringen genomför flera satsningar som kan minska skillnaderna i hälsa. Exempelvis pågår en flerårig satsning på området psykisk ohälsa. Syftet är bl.a. att stärka ungdomsmottagningar, första linjens psykiatri i primärvården, barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) samt den specialiserade psykiatrin för vuxna. Detta är viktiga förstärkningar ur ett jämställdhetsperspektiv då en större andel yngre och särskilt kvinnor och flickor lider av psykisk ohälsa. Folkhälsomyndigheten har ett pågående uppdrag att bygga upp, utveckla och samordna det nationella arbetet som syftar till att främja psykisk hälsa och förebygga suicid i hela befolkningen, vilket är särskilt viktigt för män, då mer än dubbelt så många män som kvinnor begår självmord.

Regeringens satsning på förlossningsvården och kvinnors hälsa pågår till och med 2022 (se vidare utg.omr. 9, avsnitt 3).

Regeringen genomför satsningar för att minska sjukskrivningar, vilket är viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv då kvinnor är sjukskrivna i mycket större omfattning än män (se vidare utg.omr. 10). Det s.k. ohälsotalet är högre för kvinnor. Sjukfrånvarons utveckling är delvis påverkad av utvecklingen inom arbetsmiljön och den allmänna folkhälsan.

Alla kvinnor och män, flickor och pojkar samt personer som identifierar sig på annat sätt har rätt att bestämma över sin egen kropp. Att säkerställa sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, både i Sverige och internationellt, är en viktig fråga för regeringen.

Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra

Att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och barn har fortsatt hög prioritet. Förstärkta insatser kommer att genomföras inom ramen för regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026, inklusive strategins åtgärdsprogram för perioden 2017–2020. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck är en viktig del i strategin.

Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

Det är angeläget att det våldsförebyggande och återfallsförebyggande arbetet fortsätter att utvecklas, inte minst insatser för unga män och pojkar samt arbete med vuxna i hederskontext. Betänkandet Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld (SOU 2018:37) har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Stödet till sexualbrottsutsatta behöver utvecklas både till personer som söker akut vård och för dem som söker vård senare i livet för tidigare upplevelser samt vård till barn som utsatts för sexuella övergrepp, inklusive incest. När det gäller mottagningar för kvinnor och män som utsatts för sexuella övergrepp är det angeläget att få en helhetsbild av hur vården fungerar för dem som utsatts. Detsamma gäller kvinnor och flickor som utsatts för könsstympning. Regeringen och SKL har därför kommit överens om att SKL ska genomföra en kartläggning av vilka behov som finns av att utveckla mottagningar i landstingen inom dessa områden. Resultatet av kartläggningen kommer att vara en del i det fortsatta arbetet för sexualbrottsutsatta.

Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn

Regeringen bedömer att myndigheter behöver verka för att öka upptäckten av våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt utsatthet med anknytning till prostitution. Berörda verksamheter, inklusive socialtjänst, utbildningsväsendet, hälso- och sjukvården och rättsväsendet och asylmottagandet, behöver bättre tillgång till metoder och stöd och en utökad samverkan sinsemellan för att etablera nya arbetssätt för att upptäcka våld. Att uppmärksamma våldsutövande samt hedersrelaterat våld och förtryck är angelägna utvecklingsområden i sammanhanget. Den gemensamma planen för ökad upptäckt av våld i nära relationer m.m. 2019–2021 som Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen har tagit fram på regeringens uppdrag (S2018/03696/JÄM) ska genomföras.

Ideella kvinno- och tjejjourer bedriver ett viktigt arbete med att ge stöd och skydd till kvinnor och barn som har utsatts för våld.

Det civila samhällets organisationer spelar en central roll och det är därför angeläget att statsbidrag inom området även kan omfatta det förebyggande arbetet med män och pojkar, olika former av mäns våld, stöd till andra utsatta än kvinnor och flickor samt återfallsförebyggande insatser riktade till förövare. I departementspromemorian Ny modell för statsbidrag till vissa ideella organisationer inom brottsofferområdet (Ds 2019:7) lämnas förslag som syftar till att skapa långsiktiga ekonomiska förutsättningar för kvinno- och tjejjourer och vissa andra ideella organisationer inom brottsofferområdet, bl.a. hbtq-jourer, att bedriva sin verksamhet. Promemorian har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Regeringen avser även att fortsätta stödja jourerna ekonomiskt under 2020.

Förbättrad kunskap och metodutveckling

Att kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har förts in som examensmål för vissa yrkesexamina, t.ex. för socionom- och läkarexamen, i högskoleförordningen är en viktig åtgärd för att på sikt underlätta kommunernas och landstingens arbete i enlighet med den nationella strategin. Sex- och samlevnads-

undervisningen ska också bli en obligatorisk del av lärarutbildningen. I enlighet med vad som angetts i den nationella strategin ser regeringen också över möjligheten att utveckla tillsynen över kommuners och vårdgivares arbete och insatser inom ramen för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor. Nationellt Centrum för Kvinnofrid har en viktig roll i arbetet för att stärka skyddet för de våldsutsatta.

Det är vidare angeläget att fortsätta arbetet med uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Hedersrelaterat våld och förtryck inklusive könsstympning

Det hedersrelaterade våldet och förtrycket, inklusive könsstympning, drabbar främst kvinnor och flickor, men även pojkar och män och hbtq-personer, och är oacceptabelt. Det måste aktivt förebyggas och bekämpas genom breda insatser i samverkan mellan flera aktörer. Det hedersrelaterade våldet och förtrycket ska bekämpas genom strängare straff och mer kunskap om dessa brott och förtryck. Frågan om utvisning ska alltid prövas vid hedersrelaterade brott och hatbrott. Skyddet för den som drabbas av hedersrelaterad brottslighet måste stärkas så att den som drabbas inte avvisas i sådana fall. Kompetensen om hedersrelaterat våld och förtryck ska öka.

Det finns behov av ökad kompetens inom bl.a. rättsväsendet, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom utbildningsväsendet. Det krävs fortsatta insatser för att stärka nationella och regionala myndigheters förmåga att i sin tur ge kunskapsstöd till relevanta yrkesgrupper och verksamheter. De omfattande behoven motiverar medverkan av kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötland i framförallt riktade utbildningssatsningar.

Regeringens pågående satsningar omfattar bland annat förstärkta uppdrag till länsstyrelserna, inklusive det nationella uppdrag om att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck som ligger på Länsstyrelsen i Östergötlands län, liksom till andra myndigheter. Stöd lämnas även till lokalt arbete samt till förebyggande verksamhet. Det nationella uppdraget om att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck ska utvärderas. Utvärderingen syftar till att stärka arbetet inför beslutet att permanenta det nuvarande kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck som ligger vid Länsstyrelsen i Östergötland.

Det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ska utvecklas genom bl.a. insatser för att förhindra att våldet uppstår och återfallsförebyggande insatser riktade till förövare i syfte att våldet ska upphöra. Stödet till dem som utsätts ska stärkas. Det behövs ett tydligt barnrättsperspektiv i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

I regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation för perioden 2018–2028 (se vidare utg.omr. 13, avsnitt 6) slås fast att hedersrelaterat våld och förtryck ska motverkas vilket därmed också är en angelägen fråga för allt arbete inom segregationsområdet. I regeringens överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020 ingår bl.a. åtgärder som syftar till att förbättra arbetet med att ge stöd till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Samtliga länsstyrelser har gemensamt regeringens uppdrag att på några platser i landet stödja utvecklingen av regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra för barn och vuxna som är utsatta för, eller riskerar att utsättas för, våld av närstående, i synnerhet hedersrelaterat våld och förtryck. Regionala resurscentra är en viktig del i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Inriktningen är därför att resurscentrum successivt ska etableras i allt fler län. Personer som brutit upp från en hederskontext behöver ges ett fullgott skydd och stöd för att få möjlighet att leva ett fritt och självständigt liv, både i det akuta skedet och på lång sikt för att den som lämnat sin släkt och familj ska kunna bygga upp ett nytt liv.

Prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål

Arbetet med att förebygga och motverka prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål och att bidra till ett bättre skydd för utsatta fortsätter. Ramen för arbetet är den nationella handlingsplanen mot prostitution och människohandel som regeringen beslutade om 2018. Ett starkt barnrättsperspektiv är viktigt i arbetet mot prostitution och människohandel (se vidare utg.omr. 9, avsnitt 7). Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att fördela utvecklingsmedel till kommuner och landsting för att kvalitets-

utveckla arbetet mot våld i nära relationer. Medlen kan gå till att exempelvis förbättra insatser för personer i prostitution. Regeringen anser att det finns ett behov av att fler kommuner väljer att stärka sitt arbete för skydd och stöd till personer som är utsatta för prostitution och människohandel. Det behövs t.ex. fler kommunala mottagningar som erbjuder stöd, praktisk hjälp, samtal och medicinsk rådgivning till personer som befinner sig i prostitution. Det behöver också bedrivas ett stärkt arbete för att hälso- och sjukvården ska kunna erbjuda adekvata vård- och stödinsatser för utsatta personer.

EU och internationellt samarbete

Regeringens feministiska utrikespolitik kommer fortsatt att bedrivas och är av vikt i en omvärld där jämställdhet och kvinnors och flickors rättigheter ifrågasätts (se vidare utg.omr. 5, 7 och 24 avsnitt 4.5). Den feministiska regeringen kommer att stå upp för jämställdhet och alla kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna vilket inkluderar att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Regeringen kommer även fortsätta sitt politiska arbete med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, inom EU och i andra internationella sammanhang, för att eftersträva jämställdhet.

EU och jämställdhet
De mål som gäller för jämställdhetspolitiken i Sverige gäller också som mål för vad regeringen vill uppnå inom EU. Regeringen kommer fortsatt verka för att Sverige ska driva på det internationella jämställdhetsarbetet och att ett jämställdhetsperspektiv genomsyrar alla processer på EU-nivå. Under 2019 och 2020 är förhandlingarna om EU:s nästa budgetram särskilt prioriterad. År 2019 löper Kommissionens strategiska åtagande för jämställdhet ut. Sverige är drivande i frågan om att EU ska anta en ny ambitiös jämställdhetsstrategi för nästa mandatperiod.

Regeringen bidrar till att genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter stärker jämställdheten i EU. Det är också viktigt att jämställdhet är en tydlig komponent i EU:s arbete med frågor om balans mellan arbets- och familjeliv. Slutligen, är det av stor vikt att arbeta vidare utifrån EU:s signering av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) i riktning mot att EU ratificerar konventionen.

FN och jämställdhet
Regeringen kommer fortsätta att prioritera exempelvis FN:s kvinnokommissions årliga möten och förhandlingar, samarbetet med FN:s jämställdhetsorgan UN Women och att fortsatt vara aktiv i FN:s olika fora för mänskliga rättigheter. För svensk del är det viktigt att bedriva ett strategiskt samarbete med likasinnade länder från olika regioner, för att få gehör för svenska positioner och uppnå jämställdhet och kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Östersjö- och det nordiska samarbetet
Regeringen fortsätter att medverka i Östersjöstaternas råd (CBSS) expertgrupp mot människohandel. Det regionala arbetet är fortsatt prioriterat, inte minst mot bakgrund av att flyktingar och migranter fortsatt riskerar att utnyttjas av människohandlare.

Inom ramen för Sveriges deltagande i Nordiska ministerrådet medverkar Sverige i Ämbetsmannakommittén för jämställdhet och de aktiviteter som genomförs mot bakgrund av prioriteringar i det nya programmet för det nordiska jämställdhetssamarbetet 2019–2022. Bland annat kommer det att vara fokus på hållbarhet och jämställdhet inom framtidens högteknologiska arbetsliv.

5.6 Budgetförslag

5.6.1 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder

Tabell 5.9 Anslagsutveckling 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder

Tusental kronor

2018	Utfall	362 943	Anslags-sparande	21 843
2019	Anslag	481 039 [1]	Utgifts-prognos	475 062
2020	**Förslag**	**445 039**		
2021	Beräknat	199 039		
2022	Beräknat	199 039		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för särskilda jämställdhetsåtgärder och för utgifter för statsbidrag för att stödja projekt och insatser som främjar jämställdhet mellan kvinnor och män. Anslaget får även användas för administrativa utgifter som är en förutsättning för genomförandet hos berörda myndigheter.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Särskilda jämställdhetsåtgärder* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 100 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har beslutat att avsätta 100 miljoner kronor årligen för att stärka de ideella kvinno- och tjejjourernas arbete. Medlen fördelas i första hand som tvååriga bidrag då det bidrar till ökad långsiktighet och bättre planeringsförutsättningar för de aktuella jourerna. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Särskilda jämställdhetsåtgärder* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 100 000 000 kronor 2021.

Tabell 5.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	76 500	98 500		
Nya åtaganden	98 500		100 000	
Infriade åtaganden	-76 500	-98 500		-100 000
Utestående åtaganden	98 500		100 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**100 000**		**100 000**	

Regeringens överväganden

Regeringen driver på arbetet för att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Regeringen avser bland annat fortsätta stärka och utveckla arbetet för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, där arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck utgör en viktig del. Vidare avser regeringen att stärka de ideella kvinno- och tjejjourernas arbete genom att tillföra resurser.

Regeringen föreslår därför att 445 039 000 kronor anvisas under anslaget 3:1 *Särskilda jämställdhetsåtgärder* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 199 039 000 kronor respektive 199 039 000 kronor.

Tabell 5.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**391 039**	**391 039**	**391 039**
Förändring till följd av:			
Beslut	54 000	-192 000	-192 000
Varav BP20	155 000	155 000	155 000
Varav			
Insatser för jämställdhet och mot hedersrelaterat våld och förtryck	155 000	155 000	155 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**445 039**	**199 039**	**199 039**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

5.6.2 3:2 Jämställdhetsmyndigheten

Tabell 5.12 Anslagsutveckling 3:2 Jämställdhetsmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	81 566	Anslags-sparande	4 749
2019	Anslag	81 085 [1]	Utgifts-prognos	78 585
2020	**Förslag**	**70 000**		
2021	Beräknat	73 600 [2]		
2022	Beräknat	74 716 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 72 490 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 72 491 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Jämställdhetsmyndighetens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Jämställdhetsmyndigheten ska enligt sin instruktion bidra till en strategisk, sammanhållen och hållbar styrning och ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken. Myndigheten ansvarar för uppföljning, analys, samordning och stöd utifrån de jämställdhetspolitiska delmålen.

Tabell 5.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Jämställdhetsmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**41 085**	**41 085**	**41 085**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	617	1 255	1 897
Beslut	33 526	34 269	34 788
Varav BP20 [3]	70 000	70 000	70 000
Varav [3]			
Återinrättande av Jämställdhetsmyndigheten	70 000	70 000	70 000
Överföring till/från andra anslag	-5 151	-5 230	-5 626
Övrigt	-77	2 221	2 571
Förslag/beräknat anslag	**70 000**	**73 600**	**74 716**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 70 000 000 kronor anvisas under anslaget 3:2 *Jämställdhetsmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 73 600 000 kronor respektive 74 716 000 kronor.

5.6.3 3:3 Bidrag för kvinnors organisering

Tabell 5.14 Anslagsutveckling 3:3 Bidrag för kvinnors organisering

Tusental kronor

2018	Utfall	28 049	Anslags-sparande	114
2019	Anslag	28 163 [1]	Utgifts-prognos	27 838
2020	**Förslag**	**28 163**		
2021	Beräknat	28 163		
2022	Beräknat	28 163		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för kvinnors organisering.

Kompletterande information

I förordningen (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering finns bestämmelser om statsbidrag för kvinnors organisering.

Regeringens överväganden

Tabell 5.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:3 Bidrag för kvinnors organisering

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**28 163**	**28 163**	**28 163**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**28 163**	**28 163**	**28 163**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 28 163 000 kronor anvisas under anslaget 3:3 *Bidrag för kvinnors organisering* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 28 163 000 kronor respektive 28 163 000 kronor.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:3 *Bidrag för kvinnors organisering* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 28 163 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens bedömning: För att nå en ökad förutsägbarhet och effektivitet i medelstilldelningen för kvinnors organisering bör Jämställdhetsmyndigheten kunna handlägga stödet för 2021 under 2020. Detta innebär att åtaganden om bidrag för kvinnors organisering beslutas under 2020 för det kommande året och därmed medför behov om framtida anslag. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:3 *Bidrag för kvinnors organisering* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 28 163 000 kronor 2021.

Tabell 5.16 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:3 Bidrag för kvinnors organisering

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	24 121	22 286	28 163	
Nya åtaganden	26 214	28 163	28 163	
Infriade åtaganden	-28 049	-22 286	-28 163	-28 163
Utestående åtaganden	22 286	28 163	28 163	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**28 163**	**28 163**	**28 163**	

6 Åtgärder mot segregation

6.1 Omfattning

Området omfattar samordning och utveckling av verksamhet som syftar till att minska segregationen genom att förbättra situationen i områden med socioekonomiska utmaningar och motverka strukturella orsaker till segregation. Att minska och motverka segregation möjliggörs till stor del genom generella åtgärder. Således redovisas resultat av insatser av betydelse för minskad segregation även inom andra utgiftsområden.

6.2 Utgiftsutveckling

Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom område Åtgärder mot segregation

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Segregation						
4:1 Åtgärder mot segregation	47	421	417	**500**	250	250
4:2 Delegationen mot segregation	16	22	21	**18**	18	19
Summa Segregation	**63**	**444**	**438**	**518**	**268**	**269**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

6.3 Mål

Regeringens förslag: Målet för området Åtgärder mot segregation ska vara: Minskad segregation, jämlika och jämställda uppväxt- och levnadsvillkor samt goda livschanser för alla.

Skälen för regeringens förslag: För att minska segregationen krävs ett kraftfullt, kontinuerligt och långsiktigt arbete. Det innefattar insatser både för att förbättra situationen i områden med socioekonomiska utmaningar och för att motverka strukturella orsaker till segregation. Ett nytt mål som fokuserar på båda dessa aspekter bör därför antas för området. Regeringen föreslår därför att riksdagen godkänner ett nytt mål för området Åtgärder mot segregation, nämligen Minskad segregation, jämlika och jämställda uppväxt- och levnadsvillkor samt goda livschanser för alla.

6.4 Resultatredovisning

6.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Uppföljning och utvärdering är centralt för att kunna följa utvecklingen av och lyckas i arbetet med att minska och motverka segregation. För att förbättra förutsättningarna att följa upp segregationen i Sverige har Statistiska centralbyrån (SCB) fått i uppdrag att ta fram en rikstäckande områdesindelning för statistisk uppföljning av socioekonomisk segregation (Ku2018/01729/D och A2019/01024/IAS). Syftet är att kunna möjliggöra uppföljning av områdesspecifika variationer inom kommuner över hela landet, bl.a. kommer statistiken kunna visa hur olika områden förhåller sig till varandra avseende skillnader mellan könen. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 april 2020. Vidare har Delegationen mot segregation (Delmos) haft i uppdrag att ta fram ett förslag till ett sektorsövergripande uppföljningssystem. Uppdraget redovisas i rapporten Ett nationellt system för uppföljning av segregation (Ku2018/02290/D). Förslaget bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Tills vidare redovisas resultat för ett antal indikatorer på hur situationen ser ut i genomsnitt för de 38 områden i Sverige som tidigare omfattats av lokala utvecklingsavtal (LUA) och urbant utvecklingsarbete (URB), jämfört med resultat för hela landet. Indikatorerna är:

- andel förvärvsarbetande kvinnor och män,
- andel långtidsarbetslösa kvinnor och män,
- behörighet till gymnasieskolans nationella program,
- andel unga kvinnor och män som varken förvärvsarbetar eller studerar, samt
- genomsnittlig disponibel inkomst.

De 38 områdena med socioekonomiska utmaningar är inte heltäckande för alla områden i Sverige med socioekonomiska utmaningar. Resultaten ger därmed endast en indikation för utvecklingen på området.

6.4.2 Resultat

Utvecklingen av den socioekonomiska segregationen i Sverige

I följande redovisning presenteras indikatorer för ett genomsnitt av de 38 områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med riket som helhet.

Diagram 6.1 Andel förvärvsarbetande kvinnor och män i åldern 20–64 år, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket år 2000–2017

Procent

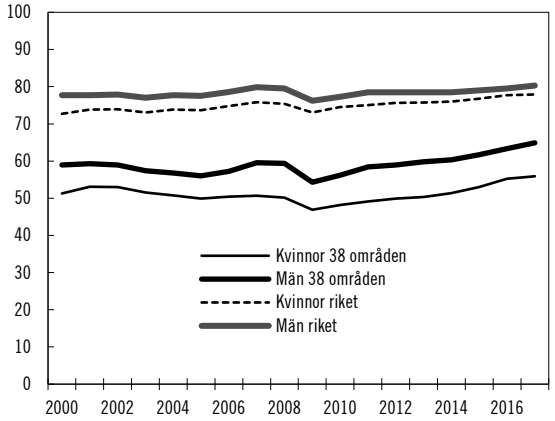

Källa: SCB, särskild beställning från Registerdata för integration.

Andelen förvärvsarbetande i de 38 områdena med socioekonomiska utmaningar är betydligt lägre än genomsnittet i riket och könsskillnaderna är större. År 2017 var förvärvsfrekvensen i genomsnitt 56 procent för kvinnor och 65 procent för män i de 38 områdena. Motsvarande siffror för

riket som helhet var 78 procent för kvinnor och 80 procent för män. Samtidigt är den genomsnittliga förvärvsfrekvensen 2017 den högst uppmätta under 2000-talet i de 38 områdena. Skillnaden i andel förvärvsarbetande mellan de 38 områdena och riket som helhet har minskat sedan 2009.

Andelen långtidsarbetslösa kvinnor och män i de 38 områdena är högre än i riket som helhet. År 2017 var långtidsarbetslösheten för kvinnor 4,3 procent och män 4,4 procent i de 38 områdena. Detta kan jämföras med 1,5 procent för kvinnor och 1,7 procent för män i riket. För statistik på arbetsmarknadsområdet generellt se vidare utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.

Diagram 6.2 Behörighet till något av gymnasieskolans nationella program, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket, läsåren 2000/01–2017/18

Procent

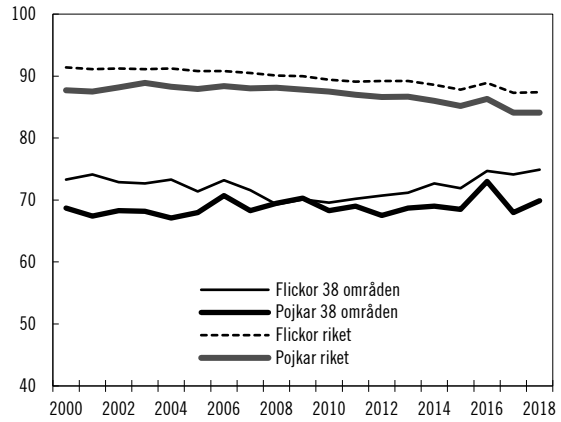

Källa: SCB, särskild beställning från Registerdata för integration.

Behörigheten till gymnasieskolans nationella program är betydligt lägre bland flickor och pojkar som är folkbokförda i de 38 områdena än för flickor och pojkar i riket som helhet. Med undantag för läsåret 2015/16 har skillnaden emellertid minskat sedan läsåret 2010/11. Behörigheten till gymnasieskolans nationella program låg läsåret 2017/18 på 75 procent för flickor och 70 procent för pojkar. Detta kan jämföras med 87 procent för flickor respektive 84 procent för pojkar i riket. Således är andelen behöriga flickor högre än andelen behöriga pojkar (se vidare utg.omr. 16 avsnitt 3).

Diagram 6.3 Andel unga kvinnor och män 20–25 år som varken förvärvsarbetar eller studerar, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket år 2000–2017

Procent

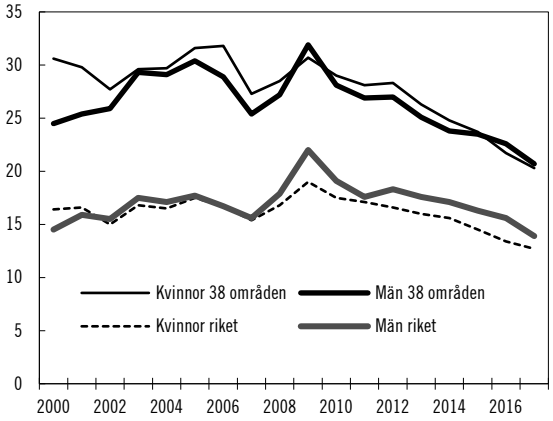

Källa: SCB, särskild beställning från Registerdata för integration.

Andelen unga kvinnor och män i åldern 20–25 år som varken förvärvsarbetar eller studerar är i genomsnitt högre i de 38 områdena än i riket som helhet. Andelen har tydligt minskat sedan 2009, både i riket som helhet och i de 38 områdena. Under 2017 var det 20 procent kvinnor respektive 21 procent män som varken förvärvsarbetade eller studerade i de 38 områdena jämfört med 13 procent för kvinnor och 14 procent för män i riket (se vidare utg.omr. 17, avsnitt 14 Ungdomspolitik avseende åldersgruppen 15–24 år på nationell nivå).

Diagram 6.4 Genomsnittlig disponibel inkomst för kvinnor och män i åldern 20–64, genomsnitt för 38 områden med socioekonomiska utmaningar och riket år 2000–2017

Antal prisbasbelopp

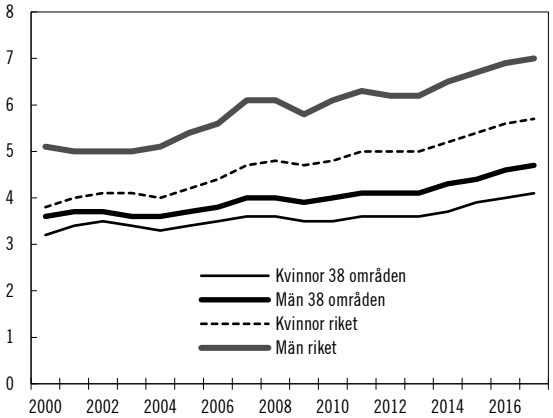

Källa: SCB, särskild beställning från Registerdata för integration.
Kommentar: Prisbasbeloppet för 2017 var 44 800 kronor.

Den disponibla inkomsten bland kvinnor och män i åldern 20–64 år har ökat såväl i de 38 områdena som i riket som helhet sedan början av 2000-talet, men skillnaderna är fortsatt bety-

dande. År 2017 uppgick den genomsnittliga disponibla inkomsten i de 38 områdena till 4,1 prisbasbelopp för kvinnor respektive 4,7 för män. Detta kan jämföras med 5,7 prisbasbelopp för kvinnor respektive 7,0 för män i riket.

Det finns även indikationer på att ojämlikheten bland barn i Sverige ökar inom flera områden, exempelvis vad gäller ekonomi, hälsa och boende (Barnombudsmannens årsrapport 2018). Detta gäller såväl vissa förorter till storstäderna som ett antal kommuner runt om i Sverige, inklusive glesbygdskommuner. Barnen som bor i områden med socioekonomiska utmaningar berättar att de bl.a. känner ett utanförskap och en exkludering från stora delar av samhället.

Diagram 6.5 Valdeltagande i riksdagsvalet 2018, genomsnitt för de 38 områdena med socioekonomiska utmaningar och riket

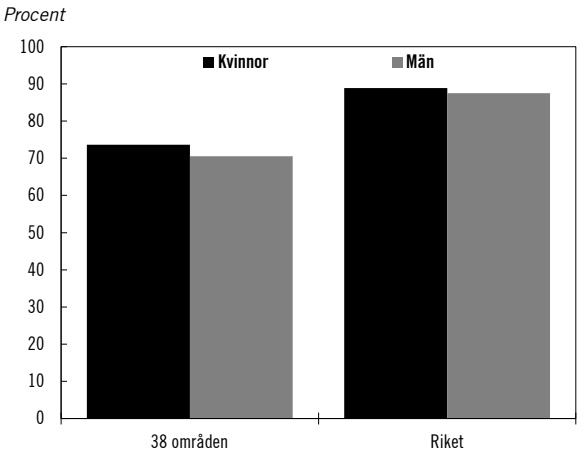

Källa: SCB särskild beställning från Registerdata för integration.
Kommentar: För statistiken om valdeltagandet i stadsdelarna (LUA, URB) ingår röstberättigade till riksdagsvalet 2018 och som i slutet av 2018 var folkbokförda i någon av de 38 områdena.

Valdeltagandet är betydligt lägre i de 38 områdena än i riket som helhet. I 2018 års riksdagsval var det i genomsnitt 73,6 procent för kvinnor i de 38 områdena jämfört med 88,9 procent i riket. För män var valdeltagandet i genomsnitt 70,5 procent i de 38 områdena och 87,5 procent i riket.

Delegationen mot segregation

Myndigheten Delegationen mot segregation (Delmos) inrättades den 1 januari 2018. Delmos fokuserar i huvudsak på tre områden i sin verksamhet: samverkan, kunskapsutveckling/erfarenhetsutbyte och statsbidrag. Under 2018 har myndigheten bl.a. genomfört följande insatser:

- Etablerat kontakt med myndigheter, landsting, kommuner, organisationer inom det civila samhället, näringsliv, forskare och andra relevanta aktörer. Syftet har bl.a. varit att få ökad kännedom om vilka behov och utmaningar som finns.
- Spridit kunskap om segregation, bl.a. genom framtagande av grundmaterial såsom webbtexter och basfakta om segregation.
- Tagit fram ett förslag till ett sektorsövergripande uppföljningssystem.
- Fördelat statsbidrag.

I december 2018 beslutade riksdagen att halvera Delmos förvaltningsanslag och att myndigheten skulle avvecklas vid utgången av 2019 (bet. 2018/19:AU1, rskr. 2018/19:107). Anslagsändamålet för myndighetens förvaltningsanslag ändrades därmed så att det fick användas för myndighetens förvaltningsutgifter i syfte att avveckla myndigheten.

Regeringen anser inte att Delmos ska avvecklas och har därför föreslagit ändring av anslagsändamålet samt att förvaltningsanslaget för 2019 återställs. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag i proposition Extra ändringsbudget för 2019 – Sänkt mervärdesskatt på elektroniska publikationer (prop. 2018/19:73, bet. 2018/19:FiU36, rskr. 2018/19:204) och propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288).

Statsbidrag för att minska och motverka segregation

För 2018 fördelade Delmos drygt 18 miljoner kronor i statsbidrag till kommuner och landsting enligt förordningen (2018:118) om statsbidrag till kommuner och landsting för att minska och motverka segregation. Syftet med bidraget är att bidra till en sektorsövergripande samordning av arbetet med att minska och motverka segregation på lokal och regional nivå. Detta bidrag är ett komplement till det statsbidrag som kan beviljas kommuner enligt förordningen (2018:151) om statsbidrag till kommuner med socioekonomiskt eftersatta områden (se vidare rubriken Statsbidrag till kommuner med områden med socioekonomiska utmaningar).

Delmos beviljade dessutom för 2018 drygt 26 miljoner kronor i statsbidrag till civilsamhällesorganisationer enligt förordningen (2018:119) om statsbidrag till ideella föreningar och stiftelser för att minska och motverka segregation. Syftet med bidraget är att ge stöd till civilsamhället för långsiktiga åtgärder som bidrar till att minska och motverka segregation på lokal nivå.

Totalt beviljades 150 ansökningar för att genomföra kartläggning, behovsanalys och för att ta fram planer för fortsatt arbete med att minska och motverka segregation. Av dessa beviljade ansökningar var 48 från kommuner, 6 från landsting och 96 från ideella föreningar och stiftelser. Bidrag har beviljats till aktörer med spridning över landet, men med en koncentration till storstadsområdena. Delmos bedömer att statsbidraget kan förväntas ha skapat förutsättningar för att bidragsmottagarnas kunskap om segregation har ökat. Bidraget har också möjliggjort lokala och regionala analyser som skett i samverkan mellan flera aktörer (A2019/01092/IAS).

Genom riksdagens beslut om statens budget för 2019 beslutades att medlen till dessa statsbidrag skulle dras in fr.o.m. 2019 (bet. 2018/19:AU1, rskr. 2018/19:107). Delmos har under 2018 ingått bindande ekonomiska åtaganden i form av beslut om statsbidrag enligt de två förordningarna, vilka infrias under 2019.

Statsbidrag till kommuner med områden med socioekonomiska utmaningar

Kommuner är centrala aktörer i arbetet för att minska och motverka segregation. I mars 2018 beslutade regeringen att inrätta ett nytt statsbidrag enligt förordningen (2018:151) om statsbidrag till kommuner med socioekonomiskt eftersatta områden, som riktar sig till 32 kommuner med områden som har socioekonomiska utmaningar. Syftet med bidraget är att stärka kommunernas egna långsiktiga arbete för att förbättra förutsättningarna i områden med socioekonomiska utmaningar.

Statsbidraget handläggs av Tillväxtverket och överföringen av uppgiften att handlägga och fatta beslut om statsbidraget var planerat att fr.o.m. den 1 januari 2019 övergå till Delmos. Eftersom riksdagen i december 2018 beslutade att Delmos skulle avvecklas, verkställdes inte den planerade överföringen vid denna tidpunkt. I december 2018 beslutade riksdagen också att medlen till bidraget skulle dras in fr.o.m. 2019. För att finansiera redan ingångna åtaganden som kunde behöva betalas ut i början av 2019 anvisades 100 miljoner kronor till utgiftsområde 13, anslag 4:1 *Åtgärder mot segregation*. Med stöd av ett beställningsbemyndigande ingick Tillväxtverket under 2018 bindande ekonomiska åtaganden i form av beslut om statsbidrag enligt nämnda förordning, vilka behöver infrias 2019 och 2020 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 19, bet. 2017/18:NU2, rskr. 2017/18:107 samt N2018/01852/RTS och N2018/00247/RTS). Det totala beloppet för de åtaganden som behöver infrias 2019 är högre än de medel som riksdagen i december 2018 anvisade. Regeringen föreslog därför i propositionen Vårändringsbudget för 2019 att ytterligare medel skulle anvisas anslaget för att kunna infria samtliga ingångna åtaganden för 2019 (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288).

Medlen till statsbidraget enligt förordningen fanns under 2018 på utgiftsområde 19, anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*. Insatser som bidragen har beviljats för under 2018 redovisas därför i utgiftsområde 19 Regional tillväxt.

6.5 Analys och slutsatser

Det finns skillnader i uppväxt- och levnadsvillkor mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra områden. Det finns också skillnader mellan könen, t.ex. att det är färre kvinnor än män som förvärvsarbetar.

Segregationen påverkar inte bara de personer som bor i områdena med socioekonomiska utmaningar negativt utan hela samhället. På individnivå har personer som bor i områden med socioekonomiska utmaningar generellt sämre levnadsvillkor och livschanser än personer som bor i andra områden. Segregationen i sig kan i vissa fall också få konsekvenser som skillnader i skolresultat, utbildningsnivå, kulturell delaktighet och möjligheter på arbetsmarknaden, liksom skillnader i hälsa och levnadsvanor. Segregationen kan också få konsekvenser för det demokratiska deltagandet och risken för att känna otrygghet och att hamna i eller drabbas av kriminalitet. Barn i områden med socioekonomiska utmaningar är särskilt utsatta och har ofta sämre uppväxtvillkor och livschanser än andra barn.

På samhällsnivå kan ojämlikhet och segregation leda till att visa grupper upplever att de har sämre möjligheter att hävda och åtnjuta sina rättigheter och därmed till minskad tillit mellan befolkningen och till samhällets institutioner. Att människor lever åtskilda kan medföra risk för ökad polarisering och ojämställdhet.

6.6 Politikens inriktning

Den socioekonomiska segregationen ska motverkas. De ekonomiska klyftorna mellan olika stads- och kommundelar har ökat under flera decennier och detta försvårar en god utveckling i hela landet. Människors livschanser påverkas tydligt av uppväxtort, föräldrarnas livssituation och vilken skola man går i. Segregationen innebär också att många upplever att de inte kan påverka samhällsutvecklingen. Alltför många barn växer upp under otrygga förhållanden. Vårt samhälle ska genomsyras av lika rättigheter och möjligheter för alla. För att uppnå detta krävs ett arbete för att minska och motverka segregation.

Det finns inte någon enskild insats som i sig kan bryta segregationen, utan att det krävs ett långsiktigt sektorsövergripande arbete av en bredd av aktörer på såväl nationell, som regional och lokal nivå. Regeringens politik syftar därför sammantaget till att minska och motverka segregationen i samhället genom såväl generella, förebyggande som riktade insatser inom ett flertal olika områden. Vidare syftar åtgärderna både till att förbättra situationen i områden med socioekonomiska utmaningar och att förändra strukturer som orsakar och fördjupar segregationen i samhället. Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation har fem prioriterade områden; boende, utbildning, arbetsmarknad, demokrati och det civila samhället samt brottslighet. I strategin finns ett delmål för respektive fokusområde:

- Boende: Minskad boendesegregation, bra bostäder för alla och stärkt samhällsservice.
- Utbildning: Skolsegregationen och sambandet mellan elevernas socioekonomiska bakgrund och kunskapsresultat ska minska.
- Arbetsmarknad: Ökad sysselsättning och lägre långtidsarbetslöshet i områden med socioekonomiska utmaningar.
- Demokrati och civilsamhälle: Högt deltagande i allmänna val och i demokratiska processer mellan valen samt förbättrade villkor för civilsamhället i områden med socioekonomiska utmaningar.
- Brottslighet: Ökad trygghet och minskad brottslighet i områden med socioekonomiska utmaningar.

Etableringsjobb kommer att införas för att fler nyanlända och långtidsarbetslösa ska komma i arbete (se utg.omr. 14). Ingångsavdraget syftar till att underlätta etableringen på arbetsmarknaden och minska arbetslösheten bland såväl unga som nyanlända (se Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). Ett strategiskt och målmedvetet brottsbekämpande och brottsförebyggande arbete bedrivs. Det gäller inte minst i områden med socioekonomiska utmaningar (se utg. omr. 4). Skolan spelar en central roll för att ge alla barn och unga goda livschanser. Ett nytt, samlat bidrag för karriärtjänster för lärare införs. Därigenom kan fler karriärtjänster inrättas i skolor i områden med socioekonomiska utmaningar (se utg.omr. 16).

Framöver kommer även ytterligare åtgärder vidtas för att genomföra den långsiktiga strategin för att minska och motverka segregation. Ett område i det fortsatta arbetet är barns uppväxtvillkor i områden med socioekonomiska utmaningar. Andelen barn och unga i områden med socioekonomiska utmaningar är generellt högre än i andra områden. Dessa barn har generellt sett sämre uppväxtvillkor än barn i andra områden. Med rätt insatser i ett tidigt skede för barn och unga förbättras förutsättningarna för att vända en negativ utveckling på längre sikt. Därför är särskilt tidiga och förebyggande insatser som kan bidra till goda och likvärdiga möjligheter för barn och unga centrala också i arbetet mot segregation. Förebyggande insatser kan även minska de samhälleliga och individuella kostnaderna för t.ex. arbetslöshet och kriminalitet.

Utvärderingar visar att tidigare satsningar mot segregation har saknat långsiktighet. Det är därmed centralt att det fortsatta arbetet just bedrivs långsiktigt. Regeringen anser att Delmos kan bidra till detta och därför föreslås fortsatta medel till myndighetens förvaltningsanslag.

Fortsatta statsbidrag för att minska och motverka segregation

Statsbidragen på området fyller flera funktioner för att bidra till det långsiktiga arbetet att minska och motverka segregation. Bidrag kan exempelvis lämnas för åtgärder som är inriktade på barn och ungdomar, trygghet, demokratiskt deltagande, utbildning och arbete. I den fortsatta bidragsgivningen är transparens samt tydlighet kring bidragsprojektens mål och resultat centralt.

Kommuner och landsting spelar en central roll i arbetet för att minska och motverka segregation. Bidrag kan därför ges till konkreta åtgärder mot segregation, förbättrade arbetssätt och metoder, och till kunskapsutveckling. Det civila samhällets organisationer kan stärka arbetet mot segregation exempelvis genom att nå delvis andra målgrupper än det offentliga gör. De spelar också en viktig roll i arbetet för att upprätthålla och stärka demokratiska värderingar i det svenska samhället samt bidrar till demokratisk delaktighet. Civilsamhällesorganisationer kan också bidra till ökad trygghet genom olika former av lokal samverkan. Viktiga aspekter vid bidragsgivningen är också ökad jämställdhet och integration.

Nya medel tillförs statsbidragen för att minska och motverka segregationen.

6.7 Budgetförslag

6.7.1 4:1 Åtgärder mot segregation

Tabell 6.2 Anslagsutveckling 4:1 Åtgärder mot segregation

Tusental kronor

2018	Utfall	47 481	Anslags-sparande	8 518
2019	Anslag	421 400 [1]	Utgifts-prognos	416 543
2020	**Förslag**	**500 000**		
2021	Beräknat	250 000		
2022	Beräknat	250 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att minska och motverka segregation och för utgifter för statsbidrag som har detta syfte.

Regeringens överväganden

Regeringen går vidare med det långsiktiga arbetet med att minska och motverka segregation, bl.a. genom statsbidrag.

Tabell 6.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Åtgärder mot segregation

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**100 000**	**100 000**	**100 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	400 000	150 000	150 000
Varav BP20	500 000	250 000	250 000
Varav			
Statsbidrag mot segregation (ingångna åtaganden)	415 000		
Statsbidrag mot segregation	85 000	250 000	250 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**500 000**	**250 000**	**250 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 500 000 000 kronor anvisas under anslaget 4:1 *Åtgärder mot segregation* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 250 000 000 kronor respektive 250 000 000 kronor. För 2020 avser 415 000 000 kronor medel för att infria bindande ekonomiska åtaganden i form av beslut om statsbidrag. 85 000 000 kronor avser medel för statsbidrag för att minska och motverka segregation.

6.7.2 4:2 Delegationen mot segregation

Tabell 6.4 Anslagsutveckling 4:2 Delegationen mot segregation

Tusental kronor

2018	Utfall	15 599	Anslags-sparande	3 401
2019	Anslag	22 195 [1]	Utgifts-prognos	21 282
2020	**Förslag**	**18 000**		
2021	Beräknat	18 277 [2]		
2022	Beräknat	18 545 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 18 008 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 18 008 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Medlen får användas till förvaltningsutgifter för myndigheten Delegationen mot segregation.

Regeringens överväganden

Delegationen mot segregation bidrar till ett kunskapsbaserat arbete bland myndigheter, kommuner, regioner, civilsamhälle och till samordning av arbetet för att minska och motverka segregation.

Tabell 6.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Delegationen mot segregation

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**11 195**	**11 195**	**11 195**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	177	347	516
Beslut	6 657	6 800	6 899
Varav BP20 [3]	18 000	18 000	18 000
Varav [3]			
Återinrättande av myndigheten	18 000	18 000	18 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-29	-64	-65
Förslag/beräknat anslag	**18 000**	**18 277**	**18 545**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 18 000 000 kronor anvisas under anslaget 4:2 *Delegationen mot segregation* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 18 277 000 kronor respektive 18 545 000 kronor. För 2020 avser 18 000 000 kronor medel till myndighetens fortsatta verksamhet.

14

Arbetsmarknad och arbetsliv

Förslag till statens budget för 2020

Arbetsmarknad och arbetsliv

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 8

1 Förslag till riksdagsbeslut 11

2 Lagförslag 13
2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar 13

3 Arbetsmarknad och arbetsliv 15
3.1 Omfattning 15
3.2 Omfattning 15
3.3 Skatteutgifter 16
3.4 Mål för utgiftsområdet 17

4 Arbetsmarknad 19
4.1 Omfattning 19
4.2 Utgiftsutveckling 19
4.3 Mål för området 20
4.4 Resultatredovisning 20
4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 20
4.4.2 Resultat 21
4.4.3 Analys och slutsatser 43
4.5 Den årliga revisionens iakttagelser 45
4.6 Politikens inriktning 45
4.7 Budgetförslag 49
4.7.1 1:1 Arbetsförmedlingen förvaltningskostnader 49
4.7.2 1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd 51
4.7.3 1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser 53
4.7.4 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m. 55
4.7.5 1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige 57
4.7.6 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020 58
4.7.7 1:7 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering 60
4.7.8 1:8 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen 61

4.7.9 1:9 Bidrag till administrationen av grundbeloppet 61
4.7.10 1:10 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten 62
4.7.11 1:11 Bidrag till lönegarantiersättning 63
4.7.12 1:12 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktions-anställningar 64
4.7.13 1:13 Lån till körkort 65
4.7.14 1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare 66

5 Arbetsliv 69
5.1 Omfattning 69
5.2 Utgiftsutveckling 69
5.3 Mål för arbetslivspolitiken 70
5.4 Resultatredovisning 70
5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 70
5.4.2 Resultat – arbetsmiljö 71
5.4.3 Resultat – arbetsrätt 77
5.4.4 Resultat – lönebildning 82
5.4.5 Analys och slutsatser 84
5.5 Politikens inriktning 86
5.5.1 Ändring i lagen om vissa försvarsmaktsanställningar 88
5.6 Budgetförslag 89

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	11
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	12
Tabell 3.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv	16
Tabell 3.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv	16
Tabell 3.3	Skatteutgifter inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv	17
Tabell 4.1	Utgiftsutveckling inom området Arbetsmarknad	19
Tabell 4.2	Antal personer som vid något tillfälle varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen 2018 samt jämförelse med 2017	25
Tabell 4.3	Andel övergångar till arbete och studier fördelat på olika grupper av inskrivna personer vid Arbetsförmedlingen 2018 (jämfört med 2017)	26
Tabell 4.4	Deltagande och resultat för Stöd och matchning samt Introduktion till arbete, 2017–2018	28
Tabell 4.5	Övergångar till studier för personer utan gymnasial utbildning	28
Tabell 4.6	Genomsnittligt antal pågående beslut per månad i arbetsmarknadspolitiska program och subventionerade anställningar	31
Tabell 4.7	Andel i arbete 90 dagar efter avslutat arbetsmarknadspolitiskt program eller subventionerad anställning 2018	32
Tabell 4.8	Genomsnittligt antal pågående beslut per månad i jobb- och utvecklingsgarantin samt andel övergångar till arbete och studier	33
Tabell 4.9	Genomsnittligt antal pågående beslut per månad i jobbgarantin för ungdomar samt andel övergångar till arbete och studier	34
Tabell 4.10	Utfall 90 dagar efter avslutad etableringsinsats	36
Tabell 4.11	Subventionerade anställningar för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga	38
Tabell 4.12	Övriga insatser för sökande med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga	39
Tabell 4.13	Antal personer med arbetslöshetsersättning, medeldagpenning	41
Tabell 4.14	Mottagna underrättelser Arbetslöshetskassorna för dem som uppbär arbetslöshetsersättning	42
Tabell 4.15	Mottagna underrättelser Arbetsförmedlingen för dem som uppbär aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning	42
Tabell 4.16	Reformer inom området Arbetsmarknad	49
Tabell 4.17	Reformeffekter per anslag inom området Arbetsmarknad	49
Tabell 4.18	Anslagsutveckling 1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	49
Tabell 4.19	Uppdragsverksamhet	50
Tabell 4.20	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	50
Tabell 4.21	Anslagsutveckling 1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	51

Tabell 4.22 Utgifter arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd, utvecklingsersättning och statlig ålderspensionsavgift (Ståp) 51
Tabell 4.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd 52
Tabell 4.24 Anslagsutveckling Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser 53
Tabell 4.25 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser 53
Tabell 4.26 Beräknade antal personer i program och utgifter inom anslaget för arbetsmarknadspolitiska program 54
Tabell 4.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser 55
Tabell 4.28 Anslagsutveckling 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m. 55
Tabell 4.29 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m. 56
Tabell 4.30 Beräknat antal kvarstående i program och utgifter för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga (Samhall AB och lönebidrag m.m.) 56
Tabell 4.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m. 57
Tabell 4.32 Anslagsutveckling 1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige 57
Tabell 4.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige 58
Tabell 4.34 Anslagsutveckling 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020 58
Tabell 4.35 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020 58
Tabell 4.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020 59
Tabell 4.37 Anslagsutveckling 1:7 Institutet för erabetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering 60
Tabell 4.38 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:7 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering 60
Tabell 4.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering 61
Tabell 4.40 Anslagsutveckling 1:8 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen 61
Tabell 4.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen 61
Tabell 4.42 Anslagsutveckling 1:9 Bidrag till administrationen av grundbeloppet 61
Tabell 4.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bidrag till administrationen av grundbeloppet 62
Tabell 4.44 Anslagsutveckling 1:10 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten 62
Tabell 4.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten 62
Tabell 4.46 Anslagsutveckling 1:11 Bidrag till lönegarantiersättning 63
Tabell 4.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Bidrag till lönegarantiersättning 63
Tabell 4.48 Anslagsutveckling 1:12 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar 64

Tabell 4.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar 65
Tabell 4.50 Anslagsutveckling 1:13 Lån till körkort 65
Tabell 4.51 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Lån till körkort 65
Tabell 4.52 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Lån till körkort 66
Tabell 4.53 Anslagsutveckling 1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare 66
Tabell 4.54 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare 67
Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom området Arbetsliv 69
Tabell 5.2 Antal förrättningar och inspektioner utförda av Arbetsmiljöverket .. 74
Tabell 5.3 Antal förelägganden och förbud, åtalsanmälningar och uttagna sanktionsavgifter på arbetsmiljöområdet 75
Tabell 5.4 Bidrag till regionala skyddsombudsverksamheten 75
Tabell 5.5 Målstatistik för arbetstvister 79
Tabell 5.6 Typer av tvist i procent av inkommande mål som prövas i Arbetsdomstolen som första och enda instans (A-mål) 80
Tabell 5.7 Typ av tvist i procent av inkommande mål som först har prövats i tingsrätt och sedan överklagats till Arbetsdomstolen (B-mål) 80
Tabell 5.8 Antal anmälningar till utstationeringsregistret 80
Tabell 5.9 Antal medlingsärenden 82
Tabell 5.10 Antal förlorade arbetsdagar på grund av konflikt 82
Tabell 5.12 Uppdragsverksamhet 89
Tabell 5.21 Anslagsutveckling 2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap 91
Tabell 5.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap 91
Tabell 5.23 Anslagsutveckling 2:6 Regional skyddsombudsverksamhet 92
Tabell 5.3 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:6 Regional skyddsombudsverksamhet 92
Tabell 5.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:6 Regional skyddsombudsverksamhet 93

Diagramförteckning

Diagram 4.1 Sysselsättningsgrad (15–74 år) 21
Diagram 4.2 Arbetslöshet (15–74 år) 21
Diagram 4.3 Ungdomsarbetslöshet (15–24 år) 22
Diagram 4.4 Arbetslöshet bland inrikes och utrikes födda kvinnor och män (15–74 år) 22
Diagram 4.5 Arbetslöshet efter utbildningsnivå och kön (25–54 år) 23
Diagram 4.6 Sysselsättningsgrad bland äldre (55–64 år och 65–74 år) 23
Diagram 4.7 Andel arbetsgivare som anger brist på arbetskraft 24
Diagram 4.8 Andel kvinnor och män i de tio vanligaste yrkena i Sverige 2017 (16–64 år) 24
Diagram 4.9 Inskrivna arbetslösa (16–64 år), grupper med svagare ställning samt övriga 25
Diagram 4.10 Utgifter under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad, 2018 27
Diagram 4.11 Antal personer i etableringsinsatser januari 2011–maj 2019 35
Diagram 4.12 Utfall 90 dagar efter avslutad etableringsinsats 2018 fördelat på kön och utbildningsnivå 36
Diagram 5.1 Antal dödsolyckor i arbetet 71
Diagram 5.2 Antal dödsolyckor i arbetet 71
Diagram 5.3 Antal dödsolyckor efter näringsgren 71
Diagram 5.4 Antal dödsolyckor i arbete i nordiska länder och Europeiska unionen (EU) 72
Diagram 5.5 Antal anmälda arbetsolyckor med och utan frånvaro 72
Diagram 5.6 Antal anmälda arbetssjukdomar 73
Diagram 5.7 Andel sysselsatta med arbetsorsakade besvär till följd av fysisk belastning respektive stress eller andra psykiska orsaker efter ålder och kön 2018 73
Diagram 5.8 Andel sysselsatta med arbetsorsakade besvär till följd av fysisk belastning respektive stress eller andra psykiska orsaker efter kön och sektor 2018 73
Diagram 5.9 Andel sysselsatta som har möjlighet att varje vecka lära sig nytt och utvecklas i yrket 74
Diagram 5.10 Andel sysselsatta som anser att systematiskt arbetsmiljöarbete pågår på arbetsplatsen 74
Diagram 5.11 Genomsnittlig överenskommen och faktiskt arbetad tid för anställda i åldern 15–74 år 77
Diagram 5.12 Andel deltidsarbetande personer i åldern 15–74 år 78
Diagram 5.13 Andel anställda med tidsbegränsad anställning i åldern 15–74 år 78
Diagram 5.14 Facklig organisationsgrad 79
Diagram 5.15 Löneutvecklingen på hela arbetsmarknaden fördelat på avtalsmässiga löneökningar samt restpost 82
Diagram 5.16 Nominell och real löneutveckling 83
Diagram 5.17 Arbetskostnad per timme i näringslivet 83

Diagram 5.18 Ovägd och standardvägd löneskillnad mellan kvinnor och män..... 84

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i lagen (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar (avsnitt 2.1 och 5.5),
2. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv enligt tabell 1.1,
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	7 272 139
1:2	Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	28 067 425
1:3	Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	8 882 007
1:4	Lönebidrag och Samhall m.m.	20 470 545
1:5	Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige	120 034
1:6	Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020	1 451 500
1:7	Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering	42 292
1:8	Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen	73 616
1:9	Bidrag till administration av grundbeloppet	57 916
1:10	Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten	8 303
1:11	Bidrag till lönegarantiersättning	1 875 000
1:12	Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar	5 262 634
1:13	Lån till körkort	151 466
1:14	Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare	2 483 622
2:1	Arbetsmiljöverket	676 593
2:2	Arbetsdomstolen	34 240
2:3	Internationella arbetsorganisationen (ILO)	33 722
2:4	Medlingsinstitutet	50 521
2:5	Myndigheten för arbetsmiljökunskap	38 712
2:6	Regional skyddsombudsverksamhet	112 000
Summa		**77 164 287**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:3	Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	4 660 000	2021–2029
1:4	Lönebidrag och Samhall m.m.	16 000 000	2021–2024
1:6	Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020	3 700 000	2021–2023
1:7	Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering	9 000	2021–2022
1:13	Lån till körkort	114 000	2021–2022
2:6	Regional skyddsombudsverksamhet	20 000	2021
Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet		**24 503 000**	

2 Lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §
För arbetstagare som är anställda enligt denna lag gäller inte följande bestämmelser i lagen (1982:80) om anställningsskydd: *4–6* och 6 c §§, 6 d § första stycket, 11, 15–17, 28, 30 a, 31 och 36 §§, 38 § första stycket andra meningen, 40 § andra stycket och 41 § första stycket tredje meningen.	För arbetstagare som är anställda enligt denna lag gäller inte följande bestämmelser i lagen (1982:80) om anställningsskydd: *4, 5–6* och 6 c §§, 6 d § första stycket, 11, 15–17, 28, 30 a, 31, *33 d* och 36 §§, 38 § första stycket andra meningen, 40 § andra stycket och 41 § första stycket tredje meningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

3 Arbetsmarknad och arbetsliv

3.1 Omfattning

Utgiftsområdet omfattar områdena Arbetsmarknad och Arbetsliv. Området Arbetsmarknad består i huvudsak av matchning av arbetssökande och lediga jobb, arbetsmarknadspolitiska program, arbetslöshetsförsäkringen, lönegarantiersättningen, Europeiska socialfonden samt myndigheterna Arbetsförmedlingen, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. Området Arbetsliv omfattar arbetsmiljö, arbetsrätt och lönebildning samt myndigheterna Arbetsmiljöverket, Arbetsdomstolen, ILO-kommittén, Medlingsinstitutet och Myndigheten för arbetsmiljö.

3.2 Omfattning

Utgifterna för 2018 blev ca 2,5 miljarder kronor högre än anvisade medel, vilket delvis hänger samman med att Ersättning till insatser för vissa nyanlända invandrare fr.o.m. 2018 beräknas under anslaget *1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser* i stället för under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering. Vidare har utgifterna för extratjänster och lönebidrag ökat.

För 2020 föreslår regeringen att totalt 77,2 miljarder kronor anvisas inom utgiftsområdet. För 2021 beräknas utgifterna uppgå till 77,4 miljarder kronor och för 2022 till 78,4 miljarder kronor.

Utgiftsförändringen förklaras av utvecklingen under område Arbetsmarknad, se avsnitt 4.2.

I enlighet med förslaget i 2019 års ekonomiska vårproposition bör Etableringsersättning fr.o.m. 2020 beräknas under utgiftsområdet i stället för utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Arbetsmarknad [2]	77 864	77 339	76 242	**76 218**	76 476	77 434
Arbetsliv	900	924	912	**946**	939	951
Äldreanslag	22	5	5			
Totalt för utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv	**78 786**	**78 267**	**77 159**	**77 164**	**77 416**	**78 385**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Inklusive nytt anslag 1:14 Etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare som tidigare varit uppfört under utg.omr. 13. Utgifter 2018 och 2019 belastar utg.omr. 13 men redovisas i denna proposition under utgiftsområdet enligt den föreslagna anslagsstrukturen som bör gälla fr.o.m. 2020.

Tabell 3.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**77 647**	**77 647**	**77 647**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	171	303	434
Beslut	-1 616	-1 858	-1 504
Varav BP20 [3]	969	1 681	1 805
Övriga makroekonomiska förutsättningar	2 622	3 538	3 940
Volymer	-1 264	-1 817	-1 737
Överföring till/från andra utgiftsområden	-1 264	-1 266	-1 264
Varav BP20 [3]	-6	-7	
Övrigt	867	867	867
Ny ramnivå	**77 164**	**77 416**	**78 385**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 3.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	65 879
Verksamhetsutgifter [2]	11 281
Investeringar [3]	5
Summa ramnivå	**77 164**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

3.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom skatteslaget. Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98).

Tabell 3.3 Skatteutgifter inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

	2019	2020
Avdrag för ökade levnadskostnader vid tillfälligt arbete, dubbel bosättning och hemresor	940	960
Avdrag för resor till och från arbetet	6 000	6 110
Avdrag för utbildningsresor vid omstrukturering	-	-
Avdrag för inställelseresor	-	-
Förmån av resa vid anställningsintervju	-	-
Förmån av utbildning vid omstrukturering m.m.	-	-
Personalvård	-	-
Flyttersättningar från arbetsgivare	-	-
Generell nedsättning av egenavgifter	1 450	1 500
Nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling	520	530
Nedsättning av arbetsgivaravgifter för den först anställda	370	594
Nedsättning av arbetsgivaravgifter för unga	350	660
Skattereduktion för fackföreningsavgift	670	u
Skattereduktion för ruttjänster	5 430	5 830
Skattereduktion för rotarbeten	9 770	9 960
Summa	**19 500**	**26 144**

3.4 Mål för utgiftsområdet

De av riksdagen beslutade målen inom utgiftsområdet är följande:

1. Insatserna ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad (arbetsmarknadspolitik).

2. Goda arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet för både kvinnor och män (arbetslivspolitik).

Resultatredovisningar lämnas under respektive avsnitt.

4 Arbetsmarknad

4.1 Omfattning

Området Arbetsmarknad består i huvudsak av matchning mellan arbetssökande och lediga jobb, arbetsmarknadspolitiska program, arbetslöshetsförsäkringen, lönegarantiersättningen, Europeiska socialfonden samt myndigheterna Arbetsförmedlingen, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (Svenska ESF-rådet), Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).

4.2 Utgiftsutveckling

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom området Arbetsmarknad

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Arbetsmarknad						
1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	8 191	7 621	7 775	**7 272**	6 825	6 825
1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	25 367	26 988	26 929	**28 067**	29 384	29 948
1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	13 043	10 646	10 250	**8 882**	8 247	8 221
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	18 228	19 532	19 451	**20 471**	20 797	20 912
1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige	110	121	122	**120**	122	122
1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020	1 294	1 492	1 186	**1 452**	1 504	1 570
1:7 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering	41	41	42	**42**	43	43
1:8 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen	72	72	74	**74**	75	76
1:9 Bidrag till administration av grundbeloppet	56	57	57	**58**	59	60
1:10 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten	8	8	8	**8**	8	8
1:11 Bidrag till lönegarantiersättning	1 480	1 910	1 910	**1 875**	1 750	1 750
1:12 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar	5 032	4 994	4 783	**5 263**	5 678	6 060
1:13 Lån till körkort	17	151	74	**151**	151	151
1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare [2]	4 925	3 704	3 580	**2 484**	1 834	1 688
Summa Arbetsmarknad	**77 864**	**77 339**	**76 242**	**76 218**	**76 476**	**77 434**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Nytt anslag som tidigare varit uppfört under utg.omr. 13. Utgifter 2018 och 2019 belastar utg.omr. 13 men redovisas i denna proposition under utgiftsområdet enligt den föreslagna anslagsstrukturen som bör gälla fr.o.m. 2020.

Utgifterna 2018 var 2 268 miljoner kronor högre än 2017. Huvuddelen beror på att Ersättning till insatser för vissa nyanlända invandrare fr.o.m. 2018 beräknas under anslag 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser* i stället för under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering. Vidare ökade utgifterna för extratjänster under samma anslag samt för lönebidrag under anslag 1:4 *Lönebidrag och Samhall m.m.* De beräknat lägre utgifterna mellan 2018 och 2019 förklaras främst av utvecklingen under anslag 1:1 *Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader*, 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser* och anslag 1:14 *Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare*.

Reformerna som redovisas i avsnitt 4.6 beräknas öka utgifterna med 3 214 miljoner kronor 2020, 3 280 miljoner kronor 2021 och 3 281 miljoner kronor 2022. Här inkluderas förslaget om att Etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare bör beräknas under utgiftsområdet istället för under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering. Jämfört med 2019 års ekonomiska vårproposition beräknas utgifterna öka med 3 572 miljoner kronor 2019, 3 447 miljoner kronor 2020, 4 677 miljoner kronor 2021 och 4 898 miljoner kronor 2022.

Jämfört med ursprunglig beslutad budget för 2019 beräknas utgifterna öka med 3 256 miljoner kronor 2019, 4 426 miljoner kronor 2020 och 5 518 miljoner kronor 2021.

Förutom att Etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare redovisas under utgiftsområdet förklaras ökningen av högre utgifter under anslag 1:2 *Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd* på grund av att en större andel av de arbetslösa antas få arbetslöshetsersättning och fler deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin jämfört med tidigare bedömningar.

4.3 Mål för området

Målet för arbetsmarknadspolitiken är att insatserna ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad (prop. 2011/12:1 utg.omr. 14 avsnitt 3.3, bet. 2011/12:AU2, rskr. 2011/12:88).

4.4 Resultatredovisning

4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Utvecklingen på arbetsmarknaden påverkas av en rad olika faktorer. Arbetsmarknadspolitikens bidrag är ofta svårt att mäta och avgränsa från effekterna av såväl bidrag från andra politikområden som konjunkturutvecklingen och insatser av andra aktörer på arbetsmarknaden.

Grunden för resultatredovisningen utgörs av en rad olika indikatorer. Utvecklingen av sysselsättningsgrad och arbetslöshet är viktiga mått på hur arbetsmarknaden utvecklas och tillsammans med indikatorer på arbetsgivarnas efterfrågan kan matchningen analyseras på ett övergripande plan. Eftersom arbetsmarknadspolitiken i stor utsträckning genomförs av Arbetsförmedlingen analyseras även indikatorer som mer direkt kan kopplas till Arbetsförmedlingens verksamhet. Här utgörs huvudindikatorerna av övergångarna till arbete och i vissa fall även till utbildning.

Arbetsmarknadspolitiken påverkar dock inte bara övergångarna till arbete och studier direkt, utan även indirekt genom olika insatser som stärker de arbetssökandes ställning på arbetsmarknaden, vilket i sin tur påverkar arbetskraftsdeltagandet och möjligheten att få ett arbete. Därför beskrivs omfattningen av de arbetsmarknadspolitiska insatserna och deras resultat.

Följande huvudsakliga indikatorer redovisas inom området:

- Arbetsmarknadsvariabler enligt den officiella arbetsmarknadsstatistiken från Statistiska centralbyrån (SCB).
- Indikator över brist på arbetskraft.
- Indikatorer över könssegregationen på arbetsmarknaden.
- Antal personer som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen.
- Andel övergångar till arbete och studier för personer inskrivna vid Arbetsförmedlingen.
- Antal personer i Arbetsförmedlingens insatser.
- Resultat 90 dagar efter avslutat arbetsmarknadspolitiskt program.
- Antal personer med arbetslöshetsersättning.

– Antal mottagna underrättelser vid arbetslöshetskassorna och Arbetsförmedlingen och av dem antalet som medfört åtgärd.

Indikatorerna redovisas för relevanta undergrupper och enskilda insatser.

I resultatredovisningen används även rapporter och undersökningar från t.ex. Arbetsförmedlingen och IFAU.

Arbetsmarknadspolitiken har även en påverkan på förhållanden på andra samhällsområden som inte direkt ligger inom området Arbetsmarknad. På så sätt kan området även bidra till en bredare hållbar utveckling i linje med målen för Agenda 2030, t.ex. mål 8 – Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt. Följande redovisning fokuserar på resultat inom området arbetsmarknad.

4.4.2 Resultat

Utveckling på arbetsmarknaden

Sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet har stigit sedan 2011 och är historiskt sett hög, både bland kvinnor och män. Under första halvåret 2019 har dock utvecklingen på arbetsmarknaden varit mer dämpad, och både sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet har minskat något.

Sysselsättningsgraden bland män är betydligt högre än bland kvinnor. Efter finanskrisen 2008 och 2009 minskade skillnaderna i sysselsättningsgrad, men har de senaste två åren ökat något igen (se diagram 4.1).

Diagram 4.1 Sysselsättningsgrad (15–74 år)

Procent av befolkningen

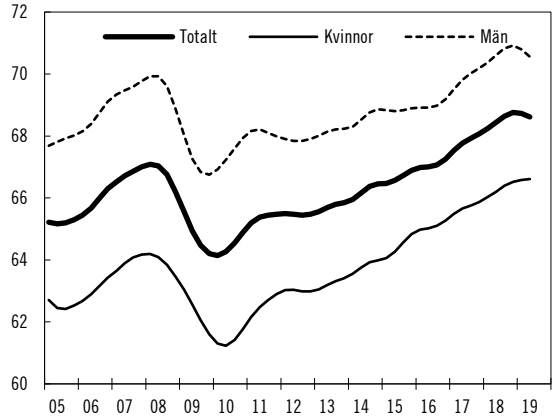

Anm.: Säsongsrensade och utjämnade kvartalsvärden.
Källa: Statistiska centralbyrån, AKU.

Arbetslösheten har minskat tydligt de senaste åren men nedgången stannade av under början av 2018 och arbetslösheten har sedan dess legat på 6,3 procent. Skillnaden i arbetslöshet mellan kvinnor och män har jämnats ut under 2018 (se diagram 4.2).

Antalet långtidsarbetslösa (27 veckor eller mer) har planat ut under 2018, efter en tydlig minskning sedan finanskrisen. Även som andel av arbetskraften har långtidsarbetslösheten minskat, men är fortsatt på en något högre nivå än innan finanskrisen. Långtidsarbetslösheten är låg även ur ett internationellt perspektiv.

Diagram 4.2 Arbetslöshet (15–74 år)

Procent av arbetskraften

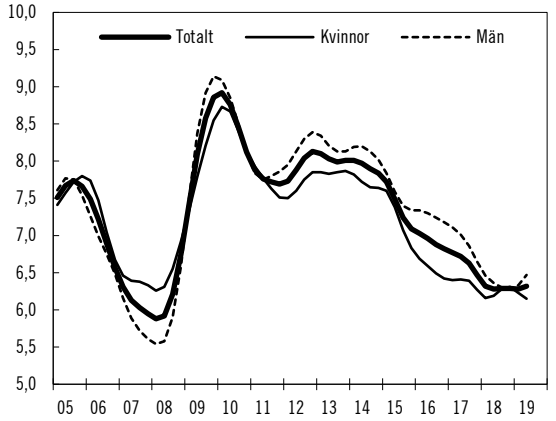

Anm.: Säsongsrensade och utjämnade kvartalsvärden.
Källa: Statistiska centralbyrån, AKU.

Den positiva utvecklingen för ungdomar har dämpats

Arbetsmarknaden har under de senaste åren varit särskilt gynnsam bland ungdomar, 15–24 år, med tydligt minskad arbetslöshet som följd. Minskningen i arbetslösheten bland unga bidrog även stort till nedgången i den aggregerade arbetslösheten (15–74 år) de senaste åren. Nedgången bland de unga bröts dock under 2018 och i stället ökade ungdomsarbetslösheten något för att därefter plana ut under 2019 (se diagram 4.3).

Diagram 4.3 Ungdomsarbetslöshet (15–24 år)

Procent av arbetskraften

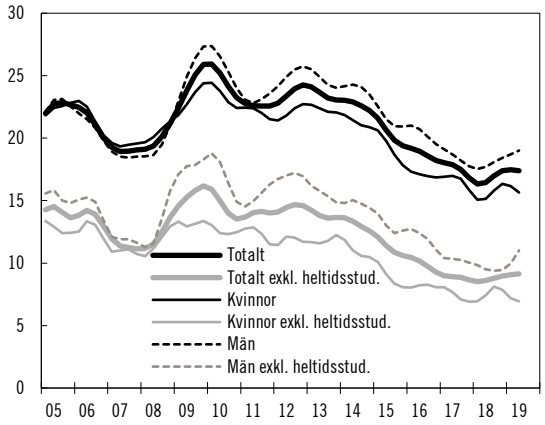

Anm.: Säsongsrensade och utjämnade kvartalsvärden.
Källa: Statistiska centralbyrån, AKU.

Drygt hälften av alla arbetslösa unga är heltidsstuderande som samtidigt söker arbete. Av dessa betraktar sig omkring 90 procent i huvudsak som studerande. Den senaste tidens ökning av ungdomsarbetslösheten förklaras i hög grad av ett ökat antal heltidsstuderande ungdomar. Denna grupp arbetslösa utgör dock ett mindre arbetsmarknadsrelaterat problem än vissa andra grupper. Exkluderas heltidsstuderande från arbetslösa unga uppgick ungdomsarbetslösheten till 8,8 procent 2018. Arbetslösheten är något lägre bland unga kvinnor än bland unga män oavsett mått.

Ökat antal sysselsatta bland utrikes födda

Antalet sysselsatta utrikes födda, 15–74 år, fortsätter att öka och är det högst uppmätta sedan 2005, då mätningar uppdelade på födelseland infördes. Extratjänster har under 2018 haft en viss påverkan på utrikes föddas sysselsättning. Sysselsättningsgraden, som också är historiskt sett hög, har dock planat ut under 2019. Sysselsättningsgraden är fortfarande betydligt lägre bland utrikes födda än bland inrikes födda, 61,8 procent jämfört med 70,4 procent 2018. Sysselsättningsgraden är lägre för kvinnor än för män bland både inrikes och utrikes födda. Skillnaden mellan kvinnor och män är dock mer än dubbelt så stor bland de utrikes födda jämfört med inrikes födda.

Arbetskraftsdeltagandet, 15–74 år, bland utrikes födda har ökat snabbare än bland inrikes födda och har varit något högre än bland inrikes födda de senaste kvartalen trots en dämpad utveckling under 2019. I åldern 20–64 år är dock arbetskraftsdeltagandet fortfarande betydligt högre bland inrikes födda. Detta kan delvis förklaras av att andelen personer som är över 64 år, som har lägre arbetskraftsdeltagande, är betydligt mindre bland utrikes än bland inrikes födda.

På längre sikt kan det ökade arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda bidra till en ökad sysselsättningsgrad, men på kort sikt har det stora inflödet till arbetskraften bidragit till att arbetslösheten bland utrikes födda legat kvar på höga nivåer, kring 15 procent. Samtidigt har arbetslösheten bland inrikes födda minskat tydligt och uppgick 2018 till 3,8 procent (se diagram 4.4). Se även avsnitt 3.4 inom utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

Diagram 4.4 Arbetslöshet bland inrikes och utrikes födda kvinnor och män (15–74 år)

Procent av arbetskraften

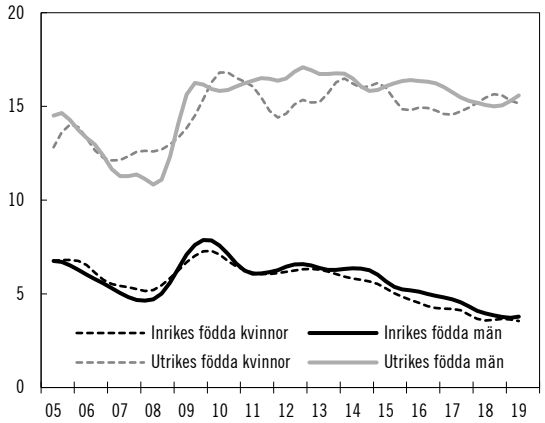

Anm.: Säsongsrensade och utjämnade kvartalsvärden.
Källa: Statistiska centralbyrån, AKU.

Utbildningsnivå har betydelse

Avsaknad av gymnasial utbildning försvårar inträdet på arbetsmarknaden. Arbetslösheten är betydligt högre och sysselsättningsgraden betydligt lägre bland dem som saknar gymnasial utbildning jämfört med dem som har minst gymnasial utbildning. Detta gäller oavsett härkomst, men skillnaderna är större bland de utrikes födda och särskilt bland de utomeuropeiskt födda. Skillnaderna i utfall på arbetsmarknaden mellan dem som har minst gymnasial utbildning och dem som saknar motsvarande utbildningsnivå har dessutom ökat över tid.

Mellan 2017 och 2018 steg arbetslösheten (25–54 år) tydligt bland dem som saknar gymnasial utbildning (se diagram 4.5). En förklaring till detta är att antalet utrikes födda utan gymnasial utbildning har ökat tydligt i arbetskraften och att det tar tid innan dessa kommer i arbete. En stor andel av dessa är nyanlända.

Diagram 4.5 Arbetslöshet efter utbildningsnivå och kön (25–54 år)

Procent av arbetskraften

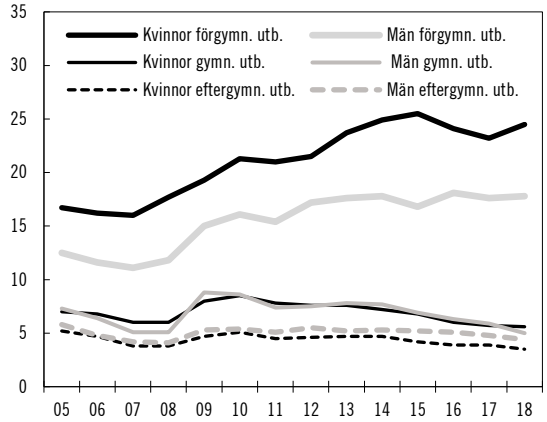

Källa: Statistiska centralbyrån, AKU.

Diagram 4.6 Sysselsättningsgrad bland äldre (55–64 år och 65–74 år)

Procent av befolkningen

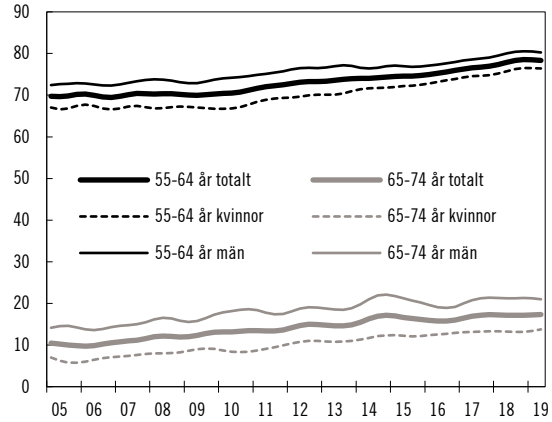

Anm.: Säsongsrensade och utjämnade kvartalsvärden.
Källa: Statistiska centralbyrån, AKU.

År 2018 ökade sysselsättningsgraden för personer utan gymnasial utbildning (25–54 år) till 61,3 procent. Bland gymnasialt och eftergymnasialt utbildade ökade sysselsättningsgraden till 87,8 procent respektive 90,3 procent.

Andelen personer i befolkningen som saknar gymnasial utbildning (25–54 år) har minskat de senaste åren bland både kvinnor och män. År 2018 utgjorde de 8,5 procent av befolkningen och 7,2 procent av arbetskraften. I befolkningen som saknar gymnasial utbildning är 44 procent kvinnor och 56 procent män. Sedan 2005 har andelen kvinnor ökat något och andelen män har minskat.

Ökad sysselsättningsgrad bland äldre

Den goda utvecklingen på arbetsmarknaden har även i hög grad gynnat äldre, framför allt i åldersgruppen 55–64 år. Arbetslösheten har stabiliserats på en låg nivå. Sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet bland äldre kvinnor och män har ökat tydligt det senaste decenniet (se diagram 4.6). Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män har minskat i åldersgruppen 55–64 år samtidigt som den har ökat något i åldersgruppen 65–74 år. En förklaring till den ökade sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet bland äldre är att allt färre lämnar arbetskraften till följd av sjukdom än tidigare.

Fortsatt svår situation på arbetsmarknaden bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

Enligt SCB:s undersökning om situationen på arbetsmarknaden 2018 för personer 16–64 år med funktionsnedsättning är arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden betydligt lägre bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, jämfört med personer utan funktionsnedsättning.

Sedan 2013 har sysselsättningsgraden ökat i befolkningen som helhet, från 76 procent till 80 procent 2018, samtidigt som sysselsättningsgraden legat stabilt på drygt 55 procent bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Arbetslösheten bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har under de senaste åren varit några procentenheter högre än i befolkningen totalt. SCB:s undersökning indikerar att sysselsättningsgraden är högre bland män men att arbetslösheten är jämnare fördelad mellan män och kvinnor 2018.

Fortsatt brist på arbetskraft trots nedgång

Samtidigt som många arbetssökande med svag ställning på arbetsmarknaden har svårt att hitta ett arbete har efterfrågan på arbetskraft varit stark. Andelen företag som upplevde brist på arbetskraft ökade kraftigt till slutet av 2017 men har därefter dämpats något. Enligt såväl Konjunkturbarometern som Arbetsförmedlingens arbetsgivarundersökning kvarstår dock bristtalen på höga nivåer. Detta riskerar att begränsa utvecklings- och expansionsmöjligheterna bland såväl stora som små företag i näringslivet. Inom den

offentliga sektorn är bristen på arbetskraft mycket hög, även om den även här har dämpats något under 2018 (se diagram 4.7). Konsekvensen är att det tar längre tid att rekrytera eller att arbetsgivarna till viss del fått sänka kraven.

Diagram 4.7 Andel arbetsgivare som anger brist på arbetskraft

Procent

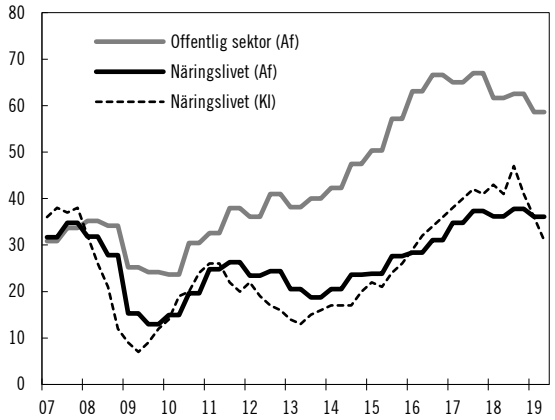

Anm.: Bristen enligt Arbetsförmedlingen (AF) avser halvårsvärden och motsvarar andelen arbetsgivare som har upplevt brist vid rekrytering de senaste sex månaderna. Bristen enligt Konjunkturinstitutet avser säsongsrensade kvartalsvärden och är andelen företag som har svarat jakande på frågan om de har brist på arbetskraft.
Källa: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Långsam minskning av könssegregeringen på arbetsmarknaden

För att ett yrke ska betraktas som könsbalanserat ska andelen kvinnor eller män inom yrket uppgå till minst 40 procent. I nio av de tio vanligaste yrkena i Sverige är antingen kvinnor eller män markant överrepresenterade. Det tredje vanligaste yrket, butikssäljare inom fackhandel, kan med knapp marginal betraktas som könsbalanserat (se diagram 4.8).

Diagram 4.8 Andel kvinnor och män i de tio vanligaste yrkena i Sverige 2017 (16–64 år)

Procent

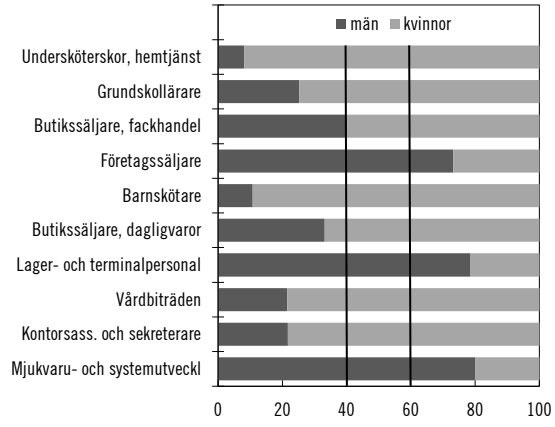

Källa: Statistiska centralbyrån, yrkesregistret.

Yrkessegregeringen kan även mätas i form av ett segregeringsindex som har ett värde mellan 0 (fullständigt jämn könsfördelning) och 100 (alla kvinnor och män arbetar i helt olika yrken). Mellan 2005 och 2017 har indexet minskat från 57,9 till 52,5, vilket indikerar att arbetsmarknaden under dessa år långsamt, men gradvis, har blivit mindre könssegregerad.

Segregeringsindexet är något högre för Sverige än genomsnittet i Europa, men justerat för olikheter i yrkesstrukturen mellan länder är yrkessegrationen i Sverige relativt låg (SOU 2014:81). Detta beror sannolikt på att sysselsättningsgraden bland kvinnor i Sverige är hög i internationell jämförelse och att kvinnor i Sverige i hög grad förvärvsarbetar med uppgifter som i många andra länder utförs obetalt i hemmen. Det har bidragit till att kvinnor och män i relativt stor utsträckning arbetar i olika sektorer.

Inskrivna vid Arbetsförmedlingen

Detta avsnitt beskriver resultaten 2018 för de inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Uppgifterna baseras på personer som är registrerade vid Arbetsförmedlingen och skiljer sig från den officiella arbetsmarknadsstatistiken som redovisas av SCB.

Under 2018 var i genomsnitt 618 000 personer (16–64 år) inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Av dessa var 347 000 inskrivna arbetslösa (öppet arbetslösa eller deltagare i program med aktivitetsstöd), varav 47 procent var kvinnor och 53 procent män. Förutom de inskrivna arbetslösa återfanns i genomsnitt 271 000 personer inskrivna vid Arbetsförmedlingen som hade ett osubventionerat eller subventionerat arbete samt sökande med förhinder.

Personer med en svagare ställning på arbetsmarknaden

Sammansättningen bland de inskrivna arbetslösa har gradvis förändrats sedan finanskrisen 2008. En ökad andel tillhör arbetslösa som har en svagare ställning på arbetsmarknaden. Visserligen har antalet män med en svagare ställning minskat de senaste två åren till följd av en stark konjunktur och minskat antal deltagare i etableringsuppdraget. Alltjämt utgjorde dock kvinnor och män med en svagare ställning på arbetsmarknaden tre fjärdedelar av alla inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen våren 2019 (se diagram 4.9).

Samtidigt som trenden är att allt fler arbetslösa har en svagare ställning på arbetsmarknaden är det värt att påpeka att gruppen i sig är heterogen. Bland dem med en svagare ställning på arbetsmarknaden finns det individer med både goda och sämre förutsättningar. Det sistnämnda gäller även de som inte anses tillhöra någon grupp med svagare ställning.

Diagram 4.9 Inskrivna arbetslösa (16–64 år), grupper med svagare ställning samt övriga

Antal

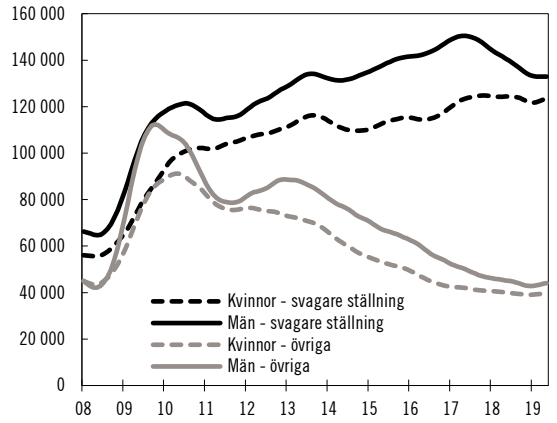

Anm.: I grupper med svagare ställning ingår individer med en eller flera av följande karaktäristika: utan gymnasial utbildning, utomeuropeiskt född, funktionsnedsättning eller äldre 55–64 år. Säsongsrensade och utjämnade värden.
Källa: Arbetsförmedlingen.

Under 2018 uppgick antalet personer som vid något tillfälle var inskrivna vid Arbetsförmedlingen till 932 000 personer, vilket är en minskning med 21 000 jämfört med föregående år. Trots att män stod för nästan hela denna minskning var fler män än kvinnor inskrivna 2018. Män var i majoritet i samtliga delgrupper av de sökande som enligt Arbetsförmedlingen har en svagare ställning på arbetsmarknaden, bland unga 16–24 år och bland arbetslösa som varit utan arbete i minst 12 månader (se tabell 4.2).

Tabell 4.2 Antal personer som vid något tillfälle varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen 2018 samt jämförelse med 2017

Antal (avrundade till 100-tal)

Målgrupp	2018	+/- jfr 2017
Totalt	932 400	-21 000
varav kvinnor	*448 200*	*-2 000*
varav män	*484 300*	*-19 100*
Personer utan gymnasial utbildning	293 200	-300
varav kvinnor	*131 800*	*+1 800*
varav män	*161 500*	*-2 100*
Utomeuropeiskt födda	392 200	+7 100
varav kvinnor	*190 200*	*+6 800*
varav män	*202 100*	*+300*
Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga	202 500	-4 400
varav kvinnor	*91 800*	*-1 400*
varav män	*110 700*	*-3 000*
Äldre än 55 år	135 400	-1 300
varav kvinnor	*61 800*	*+700*
varav män	*73 700*	*-2 000*
Unga 16–24 år	163 300	-12 100
varav kvinnor	*68 000*	*-4 400*
varav män	*95 300*	*-7 700*
Långtidsarbetslösa >12 månader	263 000	-2 900
varav kvinnor	*127 100*	*+3 500*
varav män	*135 900*	*-6 400*

Anm.: En person kan ingå i flera av ovanstående grupper. Långtidsarbetslösa >12 månader avser här inskrivna vid Arbetsförmedlingen som varit utan arbete i 12 månader eller mer.
Källa: Arbetsförmedlingen.

Antalet inskrivna utan gymnasial utbildning var i princip oförändrat jämfört med 2017, men kvinnors andel i gruppen ökade något. Totalt sett motsvarade andelen personer som saknade gymnasial utbildning 31 procent av alla inskrivna vid Arbetsförmedlingen, vilket är en marginell ökning jämfört med föregående år.

Under 2018 ökade antalet inskrivna utomeuropeiskt födda med 7 100 jämfört med 2017, varav nästan hela ökningen bestod av kvinnor. Totalt sett utgjorde utomeuropeiskt födda 42 procent av alla som var inskrivna, vilket innebär en ökning med nästan 2 procentenheter. Nästan hälften av de utomeuropeiskt födda som var inskrivna 2018 saknade gymnasial utbildning.

Antalet inskrivna personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga minskade med 4 400 personer mellan 2017 och

2018. Minskningen var proportionell med förändringen av alla inskrivna och innebär att andelen med funktionsnedsättning var oförändrad på 22 procent av alla inskrivna.

Inskrivna arbetslösa som är 55 år eller äldre bedöms generellt sett löpa en högre risk att bli långvarigt arbetslösa än yngre personer. Antalet inskrivna minskade bland män samtidigt som den ökade något bland kvinnor jämfört med föregående år. Totalt utgjorde andelen äldre knappt 15 procent av alla inskrivna 2018, vilket innebär en marginell ökning jämfört med 2017.

Antalet unga (16–24 år) inskrivna minskade med drygt 12 000 personer 2018 jämfört med föregående år. Trots att minskningen var större bland män utgjorde de en majoritet av alla unga inskrivna 2018. Antalet unga inskrivna som saknade gymnasial utbildning uppgick till 60 400, vilket är en svag ökning jämfört med året innan. Drygt 60 procent i denna grupp var män och knappt 40 procent var kvinnor.

Antalet inskrivna arbetslösa utan arbete i mer än tolv månader minskade med 2 900 personer 2018 jämfört med föregående år. Det kan delvis förklaras av det minskade antalet deltagare i etableringsuppdraget vars insatser varar i upp till två år. Den kraftiga minskningen av långtidsarbetslösa män uppvägdes dock delvis av en ökning av långtidsarbetslösa kvinnor.

Övergångar till arbete eller studier

Totalt övergick 347 400 personer, eller 37 procent av alla inskrivna, till arbete vid minst ett tillfälle under 2018. Det innebär att andelen övergångar minskade med 0,7 procentenheter jämfört med föregående år och förklaras delvis av en markant minskning bland unga. Däremot ökade andelen övergångar till arbete något i flera grupper med en svagare ställning på arbetsmarknaden (se tabell 4.3). Genomgående var det en större andel män än kvinnor som övergick till arbete.

Antalet inskrivna som övergick till studier uppgick till 46 900 personer, vilket motsvarar en ökning med 0,5 procentenheter jämfört med 2017. Även om ökningen var relativt liten fick den genomslag på samtliga grupper med en svagare ställning på arbetsmarknaden samt unga 16–24 år och långtidsarbetslösa. Genomgående var det en större andel kvinnor än män som övergick till studier 2018.

Tabell 4.3 Andel övergångar till arbete och studier fördelat på olika grupper av inskrivna personer vid Arbetsförmedlingen 2018 (jämfört med 2017)

Procent (procentenheter)

Målgrupp	Arbete	Studier
Totalt	37 (-0,7)	5 (+0,5)
varav kvinnor	*35 (-0,7)*	*6 (+0,8)*
varav män	*40 (-0,7)*	*4 (+0,3)*
Personer utan gymnasial utbildning	29 (+0,3)	5 (+1,0)
varav kvinnor	*23 (0)*	*6 (+1,4)*
varav män	*34 (+0,7)*	*5 (+0,6)*
Utomeuropeiskt födda	32 (+0,6)	7 (+1,0)
varav kvinnor	*26 (0)*	*8 (+1,6)*
varav män	*38 (+1,3)*	*6 (+0,5)*
Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga	29 (+0,5)	2 (+0,2)
varav kvinnor	*27 (+0,7)*	*2 (+0,2)*
varav män	*30 (+0,2)*	*2 (+0,1)*
Äldre ≥55 år	30 (-0,1)	0 (+0,2)
varav kvinnor	*29 (0)*	*1 (+0,2)*
varav män	*30 (-0,1)*	*0 (+0,1)*
Unga 16–24 år	37 (-1,9)	11 (+0,5)
varav kvinnor	*35 (-1,7)*	*12 (+0,5)*
varav män	*39 (-2,0)*	*11 (+0,5)*
Långtidsarbetslösa >12 månader	27 (+1,0)	6 (+1,3)
varav kvinnor	*22 (+0,2)*	*7 (+1,8)*
varav män	*31 (+2,0)*	*5 (+0,8)*

Anm.: Övergångsmåttet är beräknat som antalet unika individer som övergått till arbete eller studier dividerat med antalet unika personer som varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen (oavsett orsak). De olika grupperna kan överlappa varandra. Långtidsarbetslösa >12 månader avser här inskrivna vid Arbetsförmedlingen som varit utan arbete i 12 månader eller mer.
Källa: Arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingen och arbetsmarknadspolitiska insatser

Under 2018 uppgick utgifterna inom området Arbetsmarknad till 73 miljarder kronor (utgifter för 2018 framgår av diagram 4.10). De största delarna av dessa användes till individersättningar för personer som står till arbetsmarknadens förfogande och till insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Diagram 4.10 Utgifter under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad, 2018

Utgifter i miljoner kronor

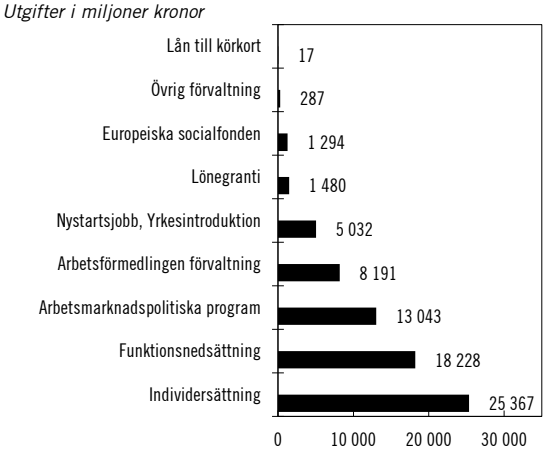

Anm.: Med funktionsnedsättning avses särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.
Källa: Egna beräkningar.

Arbetsförmedlingen hade 2018 utgifter om totalt 65 miljarder kronor under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv. Utöver detta hade Arbetsförmedlingen även utgifter för rehabiliteringsinsatser inom utgiftsområde 10 Ekonomiska trygghet vid sjukdom eller funktionsnedsättning, etableringsersättning inom utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering samt bidrag till arbete mot långtidsarbetslöshet inom utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner.

Under 2019 har förutsättningarna för Arbetsförmedlingens verksamhet förändrats. Minskade anslag för både förvaltningskostnader och programinsatser har medfört behov av betydande neddragningar avseende både personal och insatser. Detta ställer ökade krav på prioriteringar och effektiviseringar av verksamheten, bl.a. genom ökad digitalisering. Som exempel har andelen arbetssökande som väljer att skriva in sig via arbetsförmedlingen.se (direktinskrivning) ökat från 37 procent 2016 till 70 procent 2018. Omställningen medför stora utmaningar för myndigheten.

Arbetsgivare och samverkan med andra aktörer

Under 2018 anmäldes drygt 1,3 miljoner platser till Arbetsförmedlingens platsbank. Antalet platser ökade något jämfört med 2017 men det har skett en kraftig ökning sedan 2015, då drygt en miljon lediga platser anmäldes. Förändringen pekar mot att det har skett en avsevärd ökning av efterfrågan på arbetskraft, som dock har dämpats något det senaste året.

Andelen arbetsgivare som fått tillräckligt med sökande ökade till 76 procent jämfört med 74 procent 2017.

Arbetsförmedlingens samverkan med olika aktörer på lokal och regional nivå, men även på nationell nivå, kan bidra till att skapa fler övergångar till arbete eller utbildning. Under 2018 har samverkan med bl.a. kommunerna utvecklats, exempelvis vad avser s.k. lokala jobbspår. Utvecklad samverkan bedöms ha bidragit till resultatutvecklingen för övergångar till arbete och studier inom bl.a. etableringsuppdraget samt jobb- och utvecklingsgarantin.

Jämställdhet

Arbetsförmedlingen har i uppdrag att arbeta med jämställdhetsintegrering. Arbetsförmedlingens övergripande mål i myndighetens handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2016–2018 är att ge kvinnor och män tillgång till arbetsmarknadspolitiska program och insatser på lika villkor. Arbetsförmedlingen (working paper 2018:2) har visat att kvinnor har färre och senare kontakter med arbetsförmedlare än män samt att det finns en tendens att arbetsförmedlare uppfattar män som mer matchningsbara än kvinnor.

Resultaten för män och kvinnor som har tagit del av olika insatser redogörs för genomgående i detta avsnitt. I många fall finns könsskillnader som varit bestående över tid. Utfall visar bl.a. att det är en större andel som övergår till arbete efter subventionerade anställningar bland män än bland kvinnor.

Antalet som får insatser genom upphandlande aktörer har minskat

Arbetsförmedlingen har ansvar för att upphandla tjänster där det anses bidra till en effektiv verksamhet. Under 2018 upphandlade Arbetsförmedlingen tjänster inom områdena arbetsförmedlingstjänster som främst består av Stöd och matchning, Introduktion till arbete och yrkessvenska B samt inom utbildning som består av förberedande utbildning och arbetsmarknadsutbildning.

Antalet deltagare i upphandlade arbetsförmedlingstjänster minskade med 19 procent jämfört med 2017 till totalt 88 800 individer. Av deltagarna var 56 procent män och 44 procent kvinnor. Antalet deltagare i upphandlade utbildningar minskade med 24 procent till totalt 64 300 individer, varav 62 procent var män och 38 procent var kvinnor.

Flest deltagare i upphandlade tjänster har tjänsterna Stöd och matchning och Introduktion till arbete. Antalet deltagare i tjänsterna minskade 2018 med 20 procent respektive 30 procent. Antalet leverantörer inom Stöd och matchning ökade från 196 stycken 2017 till 203 stycken 2018. Resultaten för dessa tjänster var i stort oförändrade jämfört med föregående år (se tabell 4.4). Resultaten av de upphandlade tjänsterna ingår även i de nedan redovisade resultaten för respektive program.

Tabell 4.4 Deltagande och resultat för Stöd och matchning samt Introduktion till arbete, 2017–2018

Antal deltagare per tjänst samt andel till arbete eller reguljära studier 90-dagar efter avslutad tjänst

		Antal Totalt	Andel Kvinnor	Andel Män
Stöd och matchning	2017	90 996	43	57
	2018	72 513	43	57
Introduktion till arbete	2017	17 412	59	41
	2018	12 390	61	39
Övergångar till arbete (procent)		Andel Total	Andel Kvinnor	Andel Män
Stöd och matchning	2017	27	24	29
	2018	27	24	29
Introduktion till arbete	2017	18	16	22
	2018	17	16	19
Övergångar till reguljära studier (procent)		Andel Total	Andel Kvinnor	Andel Män
Stöd och matchning	2017	3	4	3
	2018	3	4	3
Introduktion till arbete	2017	2	2	2
	2018	2	2	2

Källa: Arbetsförmedlingen.

Övergångarna till reguljära studier har ökat

För att matchningen till jobb ska fungera krävs i många fall insatser som innebär att den som har kort utbildning övergår till studier inom reguljär utbildning. Det finns flera olika vägar till studier. En del personer lämnar Arbetsförmedlingen för studier, medan andra tar del av reguljär utbildning inom de arbetsmarknadspolitiska programmen. Arbetsförmedlingen har stärkt arbetet med att öka övergångar till reguljära studier, främst inom vuxenutbildningen men även inom yrkeshögskolan samt universitet och högskolor. Även kraven på arbetslösa att ta del av utbildning inom ramen för ett arbetsmarknadspolitiskt program har skärpts.

Andelen inskrivna utan gymnasial utbildning som påbörjade studier ökade främst bland kvinnor. Fler kvinnor övergick till studier trots att det är fler män än kvinnor som saknar gymnasial utbildning bland de inskrivna arbetslösa. Det kan bero på könsbundna utbildnings- och yrkesval. Övergångar till studier har ökat särskilt mycket bland utrikes födda kvinnor. Förklaringen till att andelen män minskat bland dem som studerar inom etableringen är att männen i stället övergått till arbete. Det beror i sin tur på den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden och utvecklingen av extratjänster.

Tabell 4.5 Övergångar till studier för personer utan gymnasial utbildning

Antal unika individer samt andelar kvinnor och män

		2018	2017
Avaktualiserade från Arbetsförmedlingen till reguljära studier	Totalt	10 423	8 762
	Kvinnor	54	53
	Män	46	47
Studier med etableringsplan/inom etableringsprogrammet	Totalt	2 209	1 608
	Kvinnor	49	38
	Män	51	62
Studier med aktivitetsstöd, förberedande insats	Totalt	894	372
	Kvinnor	64	59
	Män	36	41
Deltidsstudier i kombination med jobb- och utvecklingsgarantin	Totalt	270	202
	Kvinnor	56	60
	Män	44	40
Utbildningskontrakt	Totalt	2 539	2 376
	Kvinnor	44	43
	Män	56	57

Anm.: Med studier avses utbildning inom komvux, folkhögskola, yrkeshögskola och universitet och högskola. Med utan gymnasial utbildning avses Arbetsförmedlingens definition högst förgymnasial utbildning.
Källa: Arbetsförmedlingen och egna beräkningar.

Arbetsmarknadspolitiska program, nystartsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar

För att arbetssökande ska få en starkare ställning på arbetsmarknaden och förbättra sina förutsättningar att få ett arbete erbjuder Arbetsförmedlingen olika arbetsmarknadspolitiska program.

Omfattningen respektive resultaten för kvinnor och män inom Arbetsförmedlingens programinsatser beskrivs huvudsakligen genom antalet deltagare i de olika programmen och utfallet i form av arbetsmarknadsstatus 90 dagar efter programmens slut. En sådan översiktlig redovisning framgår av tabell 4.6 och tabell 4.7. Det bör noteras att vissa av insatserna inte har

som primärt syfte att direkt leda till arbete, utan snarare är förberedande inför andra insatser.

Huvuddelen av programinsatserna riktas till personer som står relativt långt från arbetsmarknaden och ingår i ett ramprogram, dvs. jobbgarantin för ungdomar, jobb- och utvecklingsgarantin eller etableringsprogrammet. Ett ramprogram innefattar olika insatser, t.ex. arbetsmarknadsutbildning, stöd till start av näringsverksamhet eller arbetsplatsförlagda aktiviteter såsom arbetspraktik, arbetsträning eller förstärkt arbetsträning. Inom ramprogrammen kan även utbildning ske inom kommunal vuxenutbildning, folkhögskola, yrkeshögskola samt universitet och högskolor. Inledningsvis redovisas resultaten för de enskilda insatserna. Efter redovisningen av resultaten för de enskilda insatserna redovisas även de samlade resultaten för ramprogrammen.

Insatser i form av arbetsmarknadspolitiska program finansieras huvudsakligen under anslag 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser*.

Arbetsmarknadsutbildning uppvisar bättre resultat

Antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning har 2018 minskat med 9 procent jämfört med 2017. Minskningen har fortsatt under 2019. Män utgjorde 2018 liksom tidigare år en större andel av deltagarna än kvinnor och andelen kvinnor har minskat ytterligare jämfört med tidigare år. Under 2018 förbättrades resultaten 90 dagar efter en arbetsmarknadsutbildning jämfört med 2017. Arbetsförmedlingen visar vidare positiva effekter på deltagarnas sysselsättning (Arbetsmarknadsrapport 2019). Under 2017 var effekten av att delta i en arbetsmarknadsutbildning att 10–11 procentenheter fler hade fått jobb jämfört med de som inte har deltagit i arbetsmarknadsutbildning. Effekten har kontinuerligt förbättrats efter 2014.

Även på fem års sikt är effekterna positiva, 7 procentenheter fler av dem som deltagit i arbetsmarknadsutbildning fick ett jobb jämfört med dem som inte deltagit i arbetsmarknadsutbildning under 2012.

Arbetsförmedlingen har bl.a. förbättrat användningen av arbetsmarknadsutbildning, genom att arbeta i nära samarbete med arbetsgivare vad gäller urval av deltagare och innehåll i specifika arbetsmarknadsutbildningar.

Färre tar del av förberedande utbildning

Antalet personer som tagit del av förberedande och orienterande utbildning har minskat kraftigt under 2018 jämfört med 2017. Detta beror dels på anpassade volymer i insatsen, för att bl.a. möjliggöra ett större antal arbetsplatsförlagda insatser, dels på att vissa upphandlingar av avtal inte har kommit på plats. Därmed har antalet tillgängliga platser minskat. I genomsnitt hade något fler deltagare arbete 90 dagar efter att de avslutat en förberedande utbildning jämfört med föregående år. Andelen är lägre för kvinnor än för män. Resultatet av programmet ska tolkas mot bakgrund av att det är av förberedande karaktär och arbetssökande efter avslutat program ofta går vidare till andra insatser.

Riksrevisionen har granskat Arbetsförmedlingens styrning, användning och uppföljning av förberedande utbildning (RiR 2016:21). Riksdagen har med anledning av den granskningen tillkännagett i fråga om insatsen förberedande och orienterande utbildning dels att regeringen bör vidta nödvändiga åtgärder för att insatsen ska kunna följas upp på ett bättre sätt (bet. 2016/17:AU13 punkt 1, rskr. 2016/17:308), dels att resurser bör riktas till insatser som ger bättre resultat än insatsen förberedande och orienterande utbildning (bet. 2016/17:AU13 punkt 2, rskr. 2016/17:308). Arbetsförmedlingen fick i regleringsbrevet för budgetåret 2018 i uppdrag att i årsredovisningen för 2018 redogöra för vilka åtgärder som vidtas för att använda arbetsmarknadsutbildning och förberedande och orienterande utbildning på ett effektivare sätt i syfte att öka andelen kvinnor och män som går till arbete eller studier. Arbetsförmedlingen har också i regleringsbrevet för budgetåret 2018 fått i uppdrag att i början av 2019 redogöra för insatser för att förbättra möjligheterna att följa upp förberedande och orienterande utbildning.

Arbetsförmedlingen har den 22 februari 2019 lämnat återrapporteringen Förbättrade uppföljningsmöjligheter för förberedande och orienterande utbildning (Af-2018/00588975). Arbetsförmedlingen har identifierat ett behov av att tydligare definiera och avgränsa insatsen förberedande utbildning, utveckla systemstödet utifrån den tydligare definitionen samt stärka registerkvaliteten. Regeringen bedömer att Arbetsförmedlingen identifierat viktiga områden för att kunna förbättra uppföljningen, vilket regeringen bedömer också kommer att leda till att insatsen följs upp bättre. En sådan uppföljning kan möjliggöra en effektivare användning av förberedande utbildning. Vidare har antalet personer som tar del av insatsen förberedande utbildning minskat kraftigt. Regeringen bedömer att en effektiv

resursanvändning uppnås genom att Arbetsförmedlingen anvisar till insatser utifrån en bedömning av individens behov och insatsernas resultat. Regeringen bedömer därmed att tillkännagivandena (bet. 2016/17:AU13 punkt 1 och 2, rskr. 2016/17:308) är slutbehandlade.

Stöd till start av näringsverksamhet ger goda resultat

Antalet med beslut om stöd till start av näringsverksamhet har minskat något sedan 2017. En förklaring kan enligt Arbetsförmedlingen vara att begränsningarna av vilka som fick ta del av förberedande utbildning under 2018 även berörde den förberedande utbildningen för blivande företagare. Könsfördelningen bland deltagarna var något jämnare än föregående år. Könsfördelningen inom programmet var relativt jämn bland inrikes födda, medan andelen kvinnor av utrikes födda uppgick till en tredjedel.

Stöd till start av näringsverksamhet uppvisar förhållandevis goda resultat vad gäller övergångar till arbete efter avslutat programdeltagande. Under 2018 uppgick andelen i arbete 90 dagar efter deltagande till 78 procent, vilket sammantaget var en viss försämring jämfört med föregående år. Som tidigare år var övergångarna till arbete något större bland kvinnor än bland män. För både utrikes födda kvinnor och män var resultatet ca 70 procent. Att vara i arbete innebär i merparten av fallen att personen är fortsatt sysselsatt i sitt företag.

Resultaten inom arbetspraktik har förbättrats men deltagarna minskat

Antalet som har tagit del av arbetspraktik har minskat under 2018. Under 2019 har antalet minskat till 3 600 personer i juni. Könsskillnaderna bland deltagarna har minskat något, men deltagarna utgörs fortsatt av flest män. Resultaten i form av andelen i arbete 90 dagar efter avslutad arbetspraktik har förbättrats för fjärde året i rad. Andelen män som har fått arbete efter avslutad arbetspraktik är högre än andelen kvinnor. Könsskillnaden kvarstår från föregående år.

Arbetslivsinriktad rehabilitering

Det genomsnittliga antalet beslut inom arbetslivsinriktad rehabilitering har minskat sedan 2016. Minskningen har fortsatt under första halvåret 2019. Andelen kvinnor som har fått beslut om arbetslivsinriktad rehabilitering är betydligt större än andelen män.

Tabell 4.6 Genomsnittligt antal pågående beslut per månad i arbetsmarknadspolitiska program och subventionerade anställningar

Antal (avrundade till 100-tal) och procent

	Antal totalt 2018	Andel kvinnor 2018	Andel män 2018	Antal totalt 2017	Andel kvinnor 2017	Andel män 2017
Arbetsmarknadspolitiska program med aktivitetsstöd eller etableringsersättning						
Arbetsmarknadsutbildning	8 000	22	78	8 800	30	70
Arbetspraktik	7 300	43	57	9 900	42	58
Arbetsträning för vissa nyanlända	800	59	41	1 400	48	52
Förberedande insatser	31 600	53	47	44 500	50	50
varav Arbetslivsinriktad rehabilitering	*9 000*	*62*	*38*	*10 600*	*61*	*39*
varav Aktiviteter inom vägledning och platsförmedling	*8 300*	*50*	*50*	*14 300*	*48*	*52*
varav Förberedande utbildning	*13 400*	*49*	*51*	*18 500*	*45*	*55*
varav Fördjupad kartläggning och vägledning	*900*	*56*	*44*	*1 200*	*57*	*43*
Projekt med arbetsmarknadspolitisk inriktning	4 200	53	47	2 600	50	50
Stöd till start av näringsverksamhet	1 700	42	58	1 900	41	59
Utbildningskontrakt	3 500	44	56	2 700	43	57
Subventionerade anställningar						
Extratjänster	15 800	50	50	5 300	52	48
Förstärkt särskilt anställningsstöd (avskaffas fr.o.m. 2018)	1 200	37	63	2 600	38	62
Instegsjobb (avskaffas fr.o.m. 2018)	1 600	23	77	4 100	23	77
Introduktionsjobb (infördes 2018)	2 900	31	69			
Modernt beredskapsjobb	2 000	35	65	400	46	54
Nystartsjobb	34 600	29	71	42 700	32	68
Särskilt anställningsstöd (avskaffas fr.o.m. 2018)	2 800	37	63	4 500	35	65
Traineejobb (avskaffas fr.o.m. 2018)	200	69	31	500	67	33
Yrkesintroduktionsanställningar	700	16	84	700	17	83

Anm.: Antalet beslut i tabellen bör inte summeras eftersom en individ kan ha flera parallella beslut.
Källa: Arbetsförmedlingen och egna bearbetningar, särskild beställning.

Tabell 4.7 Andel i arbete 90 dagar efter avslutat arbetsmarknadspolitiskt program eller subventionerad anställning 2018

Procent (avrundade)

	Totalt 2018	Kvinnor 2018	*varav arbete utan stöd*	*varav arbete med stöd*	Män 2018	*varav arbete utan stöd*	*varav arbete med stöd*	Totalt 2017
Arbetsmarknadspolitiskt program med aktivitetsstöd eller etableringsersättning								
Arbetsmarknadsutbildning	42	36	*27*	*9*	44	*26*	*17*	36
Arbetspraktik	42	37	*12*	*26*	45	*11*	*35*	40
Arbetsträning för vissa nyanlända	20	15	*1*	*14*	25	*1*	*24*	19
Förberedande insatser	21	19	*10*	*9*	22	*10*	*12*	20
varav Arbetslivsinriktad rehabilitering	*29*	*26*	*8*	*17*	*33*	*8*	*26*	*30*
varav Aktiviteter inom vägledning och platsförm.	*29*	*26*	*19*	*7*	*31*	*19*	*12*	*29*
varav Förberedande utbildning	*12*	*10*	*4*	*6*	*13*	*5*	*9*	*10*
varav Fördjupad kartläggning och vägledning	*15*	*11*	*5*	*7*	*19*	*6*	*13*	*15*
Projekt med arbetsmarknadspolitisk inriktning	25	20	*6*	*14*	31	*9*	*22*	27
Stöd till start av näringsverksamhet	78	78	*78*	*1*	77	*76*	*1*	79
Utbildningskontrakt	21	19	*18*	*1*	22	*20*	*3*	21
Subventionerade anställningar								
Extratjänster	33	29	*6*	*23*	38	*9*	*29*	37
Förstärkt särskilt anställningsstöd	52	51	*6*	*45*	53	*5*	*48*	49
Instegsjobb	58	54	*8*	*46*	59	*6*	*53*	52
Modernt beredskapsjobb	49	49	*17*	*31*	50	*14*	*36*	48
Nystartsjobb	44	43	*36*	*7*	45	*35*	*10*	45
Särskilt anställningsstöd	48	47	*8*	*39*	49	*9*	*40*	47
Traineejobb	49	51	*30*	*21*	46	*26*	*20*	34
Yrkesintroduktionsanställningar	74	68	*59*	*9*	75	*70*	*5*	75

Anm.: Arbete med stöd inkluderar alla former av subventionerade anställningar, inklusive nystartsjobb och yrkesintroduktionsanställningar. Introduktionsjobb infördes i maj 2018. Antalet som har hunnit lämna är för lågt för att kunna analyseras och redovisas därför inte.
Källa: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen, Arbetsförmedlingens årsredovisning 2018 samt särskild beställning.

Fler fick subventionerade anställningar under 2018

Under 2018 har antalet beslut om subventionerade anställningar ökat något jämfört med föregående år. Ökningen berodde framför allt på en stark ökning av antalet extratjänster. Fler män än kvinnor fick subventionerade anställningar förutom för extratjänster som har en relativt jämn könsfördelning. Av alla beslut om subventionerade anställningar 2018 gick 35 procent till kvinnor och 65 procent till män.

Antalet extratjänster ökade betydligt under 2017 och denna utveckling fortsatte under 2018. I december 2018 var det närmare 19 500 personer som hade ett pågående beslut om extratjänst.

Antalet moderna beredskapsjobb, dvs. extratjänster i staten, uppgick till närmare 2 000 i genomsnitt per månad under 2018. Antalet ökade relativt kraftigt under första halvan av 2018 för att därefter stabiliseras omkring en volym på 2 400 pågående beslut. Av deltagarna var en klar majoritet män. Volymerna i extratjänster och moderna beredskapsjobb har minskat påtagligt under första halvåret 2019 då Arbetsförmedlingen infört beslutsstopp som en anpassning till de förändrade ekonomiska förutsättningarna. I juni 2019 uppgick antalet extratjänster till 11 100 och antalet moderna beredskapsjobb till 500.

I maj 2019 redovisade Statskontoret uppdraget Uppföljning av moderna beredskapsjobb i staten (A2019/01076/A). Statskontorets bedömning är att satsningen på moderna beredskapsjobb i staten över lag har fungerat väl och har haft ett mervärde för de myndigheter och personer som har deltagit. Samhällsnyttiga arbetsuppgifter har också blivit utförda med hjälp av satsningen, främst inom naturvård. Det har dock varit svårt för många myndigheter att hitta arbetsuppgifter som är enkla och har låga kvalifikationskrav. Betydligt fler män än kvinnor har fått moderna

beredskapsjobb. Drygt tre fjärdedelar av myndigheterna bedömer att de personer som de har anställt har kommit närmare arbetsmarknaden, särskilt de nyanlända som har fått möjlighet att utveckla sina kunskaper i det svenska språket, komma in på en svensk arbetsplats och få referenser från en svensk arbetsgivare.

Introduktionsjobben infördes 2018 och har ersatt flera anställningsstöd, som avskaffats successivt. Från och med 2018 sker ett skifte mellan stödformerna (se tabell 4.6).

Nystartsjobb är den subventionerade anställning som omfattar flest personer. I februari 2017 genomfördes en rad regelförändringar som påverkade volymen i nystartsjobb. Under hela 2017 minskade volymen och denna utveckling fortsatte 2018. Män fick nystartsjobb i större utsträckning än kvinnor.

Under 2018 var antalet deltagare i yrkesintroduktionsanställningar i stort sett oförändrat jämfört med året innan. Även inom detta stöd är könsfördelningen ojämn: av deltagarna 2018 var 16 procent kvinnor och 84 procent män.

Andelen övergångar till arbete för de subventionerade anställningarna är i stort oförändrad jämfört med föregående år. Resultaten avseende övergångar till arbete är generellt högre för män än för kvinnor. Extratjänsterna har relativt sett låg andel övergångar till arbete. Övergångarna till reguljär utbildning efter avslutad insats är högre än för andra anställningsstöd.

Nystartsjobb och yrkesintroduktionsanställningar utgör inte arbetsmarknadspolitiska program. Nystartsjobb finansieras under anslag 1:12 *Nystartsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar*. Yrkesintroduktionsanställningar finansieras under anslag 1:12 *Nystartsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar* samt anslag 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser*.

Insatser för långtidsarbetslösa (jobb- och utvecklingsgarantin)

Tabell 4.8 Genomsnittligt antal pågående beslut per månad i jobb- och utvecklingsgarantin samt andel övergångar till arbete och studier

Antal (avrundade till 100-tal) och procent

Antal deltagare	Antal totalt	Andel kvinnor	Andel män
2018	93 500	47	53
2017	101 100	46	54
Övergångar till arbete eller studier (procent)	Andel totalt	Andel kvinnor	Andel män
Arbete och studier 2018	33	29	36
varav arbete 2018	*29*	*24*	*32*
varav studier 2018	*4*	*5*	*3*
Arbete och studier 2017	32	28	35
varav arbete 2017	*29*	*24*	*32*
varav studier 2017	*3*	*4*	*3*

Anm.: Övergångsmåttet är beräknat som antalet unika individer som övergått till arbete eller studier dividerat med antalet unika personer som varit inskrivna i jobb- och utvecklingsgarantin under respektive år.
Källa: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen och särskild beställning.

De senaste åren har både antalet kvinnor och män i jobb- och utvecklingsgarantin minskat. Jämfört med föregående år minskade antalet deltagare med knappt 8 procent. Deltagare som saknar gymnasieutbildning, är utomeuropeiskt födda, äldre och personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga utgör fortsatt en allt större andel (86 procent 2018) av deltagarna i jobb- och utvecklingsgarantin. Många av deltagarna tillhör dessutom flera av de nämnda kategorierna samtidigt, vilket ytterligare ökar risken för långtidsarbetslöshet. Av det genomsnittliga antalet deltagare per månad i programmet utgjorde utrikes födda 59 procent 2018, vilket är en ökning med 13 procentenheter sedan 2015. Denna fördelning är liknande för både utrikes födda män och kvinnor.

Antalet deltagare i programmet har dock ökat under 2019 till 100 200 personer i slutet av juni. Arbetsförmedlingens beslutsstopp för extratjänster och ett ökat inflöde från etableringen är troliga förklaringar till detta. Ökningen i programmet sker främst bland dem som tidigare deltagit i etableringsuppdraget. Dessa utgjorde 28 procent av samtliga deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin 2018, vilket kan jämföras med 16 procent 2016.

Fler från garantin övergår till studier

Andelen övergångar till arbete från jobb- och utvecklingsgarantin har minskat marginellt från 2017 till 2018. Andelen övergångar till studier har dock ökat från 3,2 procent 2017 till 4,3 procent 2018. Även om andelen övergångar till arbete har minskat något under 2018 medför ökningen av övergångar till studier att den sammantagna andelen övergångar till arbete eller studier från programmet ökat under året. Bland kvinnor beror ökningen helt på en ökning i övergångar till studier medan övergångar till både arbete och studier ökar bland männen.

Utvecklingen i övergångar till arbete, med eller utan stöd, och studier för personer som tidigare har deltagit i etableringsuppdraget har fortsatt under 2018. Andelen övergångar till arbete har ökat från ca 25 procent 2017 till 28 procent 2018. Andelen övergångar till studier ökade från ca 5 till 7 procent. En förklaring till den högre andelen övergångar till studier jämfört med samtliga deltagare i programmet är att denna grupp nyligen har studerat inom etableringen, vilket gör det lättare att motivera till fortsatta studier.

Fler fick del av aktiviteter 2018

Sedan 2017 har Arbetsförmedlingen arbetat med att öka aktivitetsnivån för deltagare inom jobb- och utvecklingsgarantin, vilket har lett till att andelen utan registrerad aktivitet minskade 2018. Under 2018 saknade i genomsnitt 17 procent en registrerad aktivitet jämfört med 23 procent 2016. Andelen utan aktivitet har dock ökat under 2019 till 22 procent i juni.

Insatser för ungdomar (jobbgarantin för ungdomar)

Tabell 4.9 Genomsnittligt antal pågående beslut per månad i jobbgarantin för ungdomar samt andel övergångar till arbete och studier

Antal (avrundade till 100-tal) och procent

Antal deltagare	Antal totalt	Andel kvinnor	Andel män
2018	13 700	39	61
2017	15 900	39	61
Övergångar till arbete eller studier (procent)	Andel totalt	Andel kvinnor	Andel män
Arbete och studier 2018	42	39	43
varav arbete 2018	*32*	*28*	*35*
varav studier 2018	*9*	*11*	*8*
Arbete och studier 2017	44	41	45
varav arbete 2017	*34*	*30*	*37*
varav studier 2017	*9*	*11*	*8*

Anm.: Övergångsmåttet är beräknat som antalet unika individer som övergått till arbete eller studier dividerat med antalet unika personer som varit inskrivna i jobbgarantin för ungdomar under respektive år.
Källa: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen och särskild beställning.

Jobbgarantin för ungdomar minskar i omfattning

Antalet deltagare i jobbgarantin för ungdomar har fortsatt att minska under 2018. Minskningen förklaras bl.a. av att ungdomar har gynnats av ökad efterfrågan på arbetskraft och av minskade ungdomskullar. Av deltagarna var 39 procent kvinnor och 61 procent män, vilket är samma nivå som både 2016 och 2017. En förklaring till könsskillnaderna kan vara att fler unga män än unga kvinnor inte har fullföljt en gymnasieutbildning och därmed har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Av deltagarna inom jobbgarantin för ungdomar var 37 procent utrikes födda 2018, vilket innebär en ökning med 15 procentenheter jämfört med 2015. Bland deltagare som var utrikes födda utgjordes 39 procent av kvinnor och 61 procent av män.

Andelen som fick arbete under 2018 uppgick till 32 procent, vilket innebär en liten minskning från föregående år. Resultatet har försämrats något bland både kvinnor och män.

Andelen som påbörjade reguljär utbildning uppgick precis som under 2017 till 9 procent. Likt 2017 var det något fler kvinnor än män som påbörjade reguljär utbildning.

Se även utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning för redovisning avseende reguljär utbildning och utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid för insatser för unga som varken arbetar eller studerar.

90-dagarsgarantin har upprätthållits

I december 2017 gjorde Arbetsförmedlingen bedömningen att 90-dagarsgarantin är uppnådd. Under 2018 har Arbetsförmedlingen upprätthållit 90-dagarsgarantin. Antalet ungdomar som inte har påbörjat arbete, studier eller erbjudits en insats inom 90 dagar minskade under 2018 och var i genomsnitt färre än 500 personer per månad. Minskningen har skett både bland kvinnor och män. Det kan ställas i relation till att ca 48 000 ungdomar har i genomsnitt varit inskrivna som arbetslösa per månad under 2018. Tiden som går innan ungdomar går till arbete, studier eller insats har fortsatt att minska och uppgick i genomsnitt till 57 dagar under 2018, vilket är en minskning med 2 dagar jämfört med 2017. Tiden är densamma bland både kvinnor och män.

Fler inom studiemotiverande kurser vid folkhögskola

Sedan 2016 kan alla som fyllt 16 år och som varken har en gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning delta i en tre månader lång studiemotiverande kurs på folkhögskola. Under 2018 gjordes 4 205 anvisningar till plats på studiemotiverande folkhögskolekurs, vilket är en ökning med drygt 500 anvisningar jämfört med 2017. En förklaring till ökningen kan vara att Arbetsförmedlingens ökade fokus på studier leder till att insatser som motiverar till studier blir mer centrala. Könsfördelningen bland dem som övergick till en studiemotiverande kurs på folkhögskola under 2018 var jämn. Andelen deltagare som var ungdomar upp till 25 år minskade från ca 50 procent till 38 procent mellan 2017 och 2018.

Antalet med utbildningskontrakt har ökat

Utbildningskontrakt är en insats som riktar sig till ungdomar som saknar fullföljd gymnasieutbildning. Under 2018 studerade 2 539 individer inom ramen för ett utbildningskontrakt, vilket innebär en liten ökning från föregående år. Antalet ökade bland både kvinnor och män, men andelen kvinnor med utbildningskontrakt är fortsatt lägre än andelen män (44 procent kvinnor och 56 procent män). Det speglar könsfördelningen i målgruppen för insatsen. Förklaringar till ökningen kan vara Arbetsförmedlingens ökade fokus på utbildning och ungdomar samt en förbättrad samverkan med kommunerna.

Tillfällig satsning på sommarjobb

I samband med 2018 års ekonomiska vårproposition avsattes 100 miljoner kronor för att skapa sommarjobb för ungdomar i kommunerna. Satsningen riktade sig till ungdomar som hade avslutat grundskolans årskurs nio och till dem som avslutat årskurs ett och två på gymnasiet. Av Arbetsförmedlingens uppföljning framgick att totalt strax under 8 000 ungdomar erbjöds sommarjobb med hjälp av statlig finansiering.

Insatser för nyanländas etablering (etableringsuppdraget)

Den 1 januari 2018 trädde ett nytt etableringsregelverk i kraft. Då infördes det arbetsmarknadspolitiska programmet etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (etableringsprogrammet).

Insatser inom etableringsuppdraget finansieras under anslag 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser*.

Minskat deltagarantal och förändrad sammansättning

Sedan sommaren 2017 har antalet deltagare i etableringsuppdraget minskat från 76 000 till 40 000 i maj 2019 (se diagram 4.11). Det minskade deltagarantalet förklaras delvis av en minskning av antalet kommunmottagna nyanlända, men även av det nya etableringsregelverket som till skillnad från det tidigare regelverket inte omfattar personer med heltidsarbete, föräldralediga och sjukskrivna.

Diagram 4.11 Antal personer i etableringsinsatser januari 2011–maj 2019

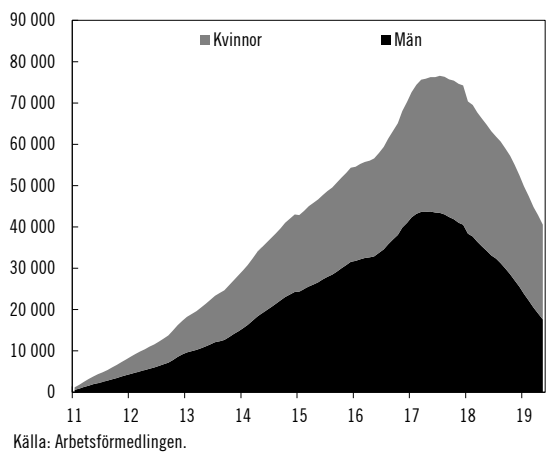

Källa: Arbetsförmedlingen.

De minskade volymerna har sammanfallit med betydande förändring i sammansättningen av deltagare. Sedan sommaren 2018 har inflödet av kvinnor varit högre än män, samtidigt som utflödet har varit större bland män. Det har bidragit till att könsfördelningen inom etableringsuppdraget förändrats och att majoriteten av deltagarna under första halvåret 2019 var kvinnor. Därtill har andelen deltagare under 30 år minskat samtidigt som utbildningsnivån gradvis har sjunkit under de senaste åren.

Resultaten efter avslutade etableringsinsatser förbättrades under 2018

Resultaten under 2018 förbättrades betydligt jämfört med föregående år för både kvinnor och män. Andelen som arbetade eller studerade 90 dagar efter avslutade etableringsinsatser uppgick till 45 procent. Det är en ökning med 11 procentenheter jämfört med 2017, varav ökningen till arbete utgjorde 10 procentenheter. Den kraftiga ökningen av andelen i arbete förklaras till stor del av att fler nyanlända har fått anställning i form av subventionerade anställningar såsom extratjänst eller nystartsjobb. Andelen i arbete 2018 ökade med 7 procentenheter bland kvinnor och 14 procentenheter bland män jämfört med 2017.

Under det första halvåret 2019 har andelen i arbete sjunkit markant, i synnerhet för kvinnor. Det beror framför allt på beslutsstoppet för extratjänster. Däremot har andelen som går till studier ökat ytterligare.

Tabell 4.10 Utfall 90 dagar efter avslutad etableringsinsats

Procent

	2018 Kvinnor	2018 Män	2017 Kvinnor	2017 Män
Arbete	23	50	16	36
varav arbete utan stöd	*3*	*10*	*3*	*8*
varav arbete med stöd	*20*	*40*	*13*	*28*
Studier	8	6	7	5
Inskrivna arbetslösa	40	37	60	53
Övrigt	29	7	18	7

Anm.: Arbete med stöd inkluderar alla former av subventionerade anställningar, inklusive nystartsjobb och yrkesintroduktionsanställningar. Övrigt avser personer som har lämnat Arbetsförmedlingen av andra skäl än arbete eller studier, alternativt varit förhindrade att ta arbete direkt.
Källa: Arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingens arbete för att fler utrikes födda kvinnor ska övergå till arbete och studier sker utifrån myndighetens handlingsplan (Af-2017/00057087). I tabell 4.10 framgår att det är en betydligt lägre andel kvinnor än män som har arbete efter avslutad etableringsinsats. Framför allt är det män som har fått arbete i form av nystartsjobb, som bidrar till att det var en betydligt högre andel män än kvinnor som fick arbete 2018.

Bland kvinnor ökar andelen i arbete ju högre utbildning de har, medan skillnaderna mellan låg- och högutbildade män i stort sett är obefintliga (se diagram 4.12). Skillnaderna mellan könen förstärks av att 48 procent av männen med kortare än nio års grundskoleutbildning hade arbete 90 dagar efter avslutad etableringsinsats, medan andelen i arbete bland kvinnor med högskoleutbildning uppgick till 29 procent.

Diagram 4.12 Utfall 90 dagar efter avslutad etableringsinsats 2018 fördelat på kön och utbildningsnivå

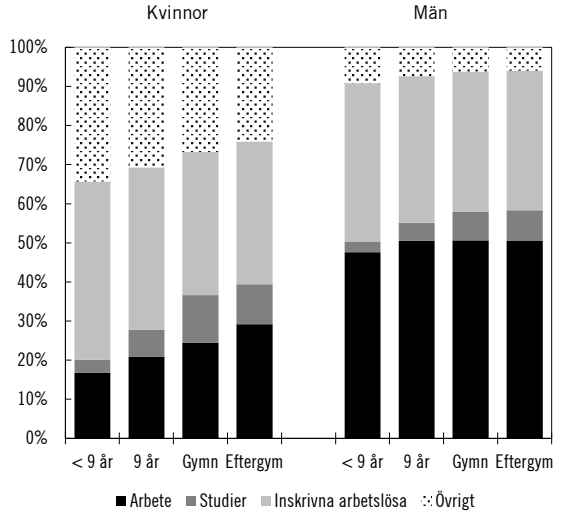

Anm.: Övrigt avser personer som har lämnat Arbetsförmedlingen av andra skäl än arbete eller studier, alternativt varit förhindrade att ta arbete direkt.
Källa: Arbetsförmedlingen och egna bearbetningar.

Andelen kvinnor som efter avslutade etableringsinsatser lämnade Arbetsförmedlingen av andra skäl än arbete eller studier eller var förhindrade att ta arbete direkt, uppgick till 29 procent medan motsvarande andel bland män uppgick till 7 procent. Bland kvinnor innebär det en ökning med 11 procentenheter jämfört med 2017. Denna förändring kan sannolikt förklaras av det ändrade regelverket. I det tidigare regelverket kunde föräldralediga fortsätta att vara inskrivna, men i det nya regelverket skrivs föräldralediga ut ur programmet.

Det nya regelverket

I januari 2019 redovisade Statskontoret uppdraget Ett nytt regelverk för etableringsuppdraget – genomförande och effekter för Arbetsförmedlingens verksamhet (Statskontoret 2019:1). Statskontorets bedömning är att Arbets-

förmedlingen har genomfört det nya regelverket förhållandevis väl. Det finns dock tecken på att insatserna ibland inte är tillräckligt anpassade efter de nyanländas behov. Ungefär 20 procent av deltagarna har inte fått beslut om någon insats alls och det gällde i lika stor utsträckning kvinnor som män. Regeringen delar Statskontorets uppfattning att Arbetsförmedlingen bör följa upp vad det beror på.

Praktik i staten
Cirka 770 nyanlända påbörjade praktik vid myndigheterna från mars 2018 t.o.m. februari 2019. Andelen kvinnor var 36 procent och andelen män 64 procent. Cirka 44 procent var i arbete eller studier 90 dagar efter avslutad praktik. Regeringens mål om att myndigheterna gemensamt ska ta emot i genomsnitt minst 1 000 nyanlända för praktik per år har inte uppnåtts.

Praktik inom Jobbsprånget
Sedan starten 2016 har ungefär 500 personer gjort praktik inom satsningen Jobbsprånget, för nyanlända med högre utbildning inom framför allt ingenjörsvetenskap, naturvetenskap, arkitektur eller ekonomi. Under 2018 fick 221 personer en praktikplats varav ungefär hälften var kvinnor. Se även avsnitt 3.5.2 inom utgiftsområde 24 Näringsliv.

Två uppdrag om effektivare etablering
Arbetsförmedlingen har haft i uppdrag att förbättra genomförandet av etableringsuppdraget (A2017/01238/A) och ett uppdrag om progression i etableringen i regleringsbrevet för 2018. Resultaten för kvinnor och män efter etableringsuppdraget har stadigt förbättrats sedan etableringslagstiftningens införande 2010, samtidigt finns det utmaningar och kvarstående förbättringsområden. I rapporten Progression inom etableringsuppdraget (Af-2019/00098985) framhåller Arbetsförmedlingen att det är komplicerat att studera vilka faktorer som är förknippade med ett stegvis närmande till arbetsmarknaden, delvis beroende på att arbetssökande är en heterogen grupp med varierande behov.

Snabbspår inom bristyrken
Antalet nya deltagare i snabbspåren minskade med drygt 700 personer 2018 jämfört med 2017 till totalt 2 236 nya deltagare under 2018. Minskningen beror bl.a. på ett lägre antal deltagare i etableringsuppdraget än 2017 samtidigt som arbetsmarknaden fortsatt har varit mycket stark. Den goda arbetsmarknaden har i vissa fall lett till att deltagarna har avbrutit snabbspåret och tagit ett arbete som de är överkvalificerade för. Könsskillnaderna är fortsatt stora i och med att en klar majoritet av de nya deltagarna var män. Resultaten för snabbspåren har förbättrats något för männen men försämrats för kvinnorna. Mellan december 2017 och december 2018 har andelen i arbete 19–21 månader efter påbörjat snabbspår minskat från 41 procent till 36 procent bland kvinnorna och ökat från 47 procent till 55 procent bland männen.

En utbildningsplikt har införts
Under 2018 infördes en utbildningsplikt för nyanlända som deltar i etableringsprogrammet och som bedöms vara i behov av utbildning för att få ett arbete.

En del i utbildningsplikten innebär att nyanlända som har kort utbildning och som därför inte bedöms kunna komma i arbete under sin tid i etableringsprogrammet i huvudsak ska ägna sig åt sfi, samhällsorientering och reguljär utbildning. I april 2019 utgjordes denna grupp i utbildningsplikten av 7 604 kvinnor och 5 289 män. Av dessa deltog 12 procent av kvinnorna och 12 procent av männen i reguljär utbildning, vilket nästan är en fördubbling sedan december 2018 då 6 procent respektive 7 procent deltog.

Lokala jobbspår
Arbetsförmedlingen samverkar lokalt med arbetsgivare, kommuner och andra aktörer exempelvis i s.k. lokala jobbspår. Lokala jobbspår innebär att praktik hos arbetsgivare med behov av arbetskraft pågår parallellt med kompetenshöjande insatser t.ex. inom komvux eller genom arbetsmarknadsutbildning för att rusta individen för ett framtida jobb hos arbetsgivaren. I slutet av 2018 fanns enligt Delegationen för unga och nyanlända till arbete (Dua) 493 lokala jobbspår med ca 6 300 deltagare (www.dua.se, publicerad 2019-03-19). Andelen kvinnor och män som deltog uppgick till 56 procent respektive 44 procent. Fördelningen mellan kön ser olika ut inom olika branscher och jobbspår.

Särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har tillgång till Arbets-

förmedlingens hela utbud av insatser. Det finns också särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, vilka finansieras under anslag 1:4 *Lönebidrag och Samhall m.m*.

Lönebidrag och skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare

Under 2018 hade i genomsnitt 74 400 personer per månad ett beslut om anställning med lönebidrag eller skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare (OSA) för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Under 2018 har lönebidrag för anställning och OSA minskat medan lönebidrag för utveckling i anställning har ökat jämfört med 2017. Antalet personer med lönebidrag för trygghet i anställning har i princip varit oförändrad under motsvarande period (se tabell 4.11).

Antalet inskrivna arbetslösa med funktionsnedsättning har minskat under de senaste åren och i relation till dessa har andelen med lönebidrag eller OSA ökat under 2018 jämfört med 2017.

Könsfördelningen bland personer med lönebidrag eller OSA är fortfarande ojämn: 60 procent är män och 40 procent kvinnor, vilket är oförändrat jämfört med 2017. OSA har mest ojämn fördelning då endast 29 procent utgörs av kvinnor och 71 procent utgörs av män. Detta kan jämföras med fördelningen för dem som under 2018 var inskrivna vid Arbetsförmedlingen och som har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, där andelen kvinnor var 45 procent och andelen män var 55 procent.

Andelen som avslutat ett lönestöd och gått till arbete och studier har ökat för såväl kvinnor som män jämfört med 2017. Ökningen har främst skett genom att fler fått arbete med stöd men för lönebidrag för trygghet i anställning har även andelen som gått till arbete utan stöd ökat. För kvinnor har det varit en tydlig ökning i övergångar till arbete jämfört med föregående år medan resultatet för män ökade något mindre. Även resultatet till studier har ökat mer för kvinnor än för män. Andelen i arbete efter lönebidrag för utveckling i anställning har minskat för båda könen.

Tabell 4.11 Subventionerade anställningar för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

Antal (avrundat till 100-tal) pågående beslut i genomsnitt per månad samt procent per kön

	Antal totalt 2018	Andel kvinnor 2018	Andel män 2018	Antal totalt 2017	Andel kvinnor 2017	Andel män 2017
Lönebidrag för anställning	26 200	40	60	28 000	41	59
Lönebidrag för trygghet i anställning	34 900	41	59	35 100	41	59
Lönebidrag för utveckling i anställning	11 100	40	60	9 200	39	61
Skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare	2 200	29	71	2 500	30	70
Skyddat arbete hos Samhall AB	16 300	43	57	15 800	43	57

Anm.: Antalet beslut i tabellen bör inte summeras eftersom en individ kan ha flera parallella beslut. Antal avseende skyddat arbete hos Samhall AB avser medeltal årsanställda. Redovisningen av antalet som tar del av insatserna avviker från redovisningar i tidigare budgetpropositioner. Anledningen är att pågående beslut är ett mer relevant mått för att mäta antalet som tar del av de enskilda insatserna än kvarstående arbetssökande vid månadens slut.
Källor: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen och Samhall AB:s årsredovisning 2018.

Andra insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

Antalet personer som har fått del av andra särskilda insatser än lönebidrag och skyddat arbete har minskat under 2018 jämfört med 2017. Antalet personer som har fått del av särskilt introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS) har ökat mellan 2017 och 2018. Antalet personer som har fått ett arbete med hjälp av SIUS har också ökat mellan 2017 och 2018. SIUS är ett av de mest långsiktiga stöden som Arbetsförmedlingen kan ge till personer med funktionsnedsättning. Antalet personer som får stöd till personligt biträde har minskat under de två senaste åren. Två möjliga förklaringar kan vara att ökningen av antalet anställda med lönebidrag har avstannat och att den interna styrningen och uppföljningen av användningen av stöd till personligt biträde har förtydligats och ökat. Kvinnor får i större utsträckning än män tillgång till stöd till arbetshjälpmedel och särskilt stöd vid start av näringsverksamhet, och män får i större utsträckning än kvinnor tillgång till stöd för personligt biträde och SIUS (se tabell 4.12).

Tabell 4.12 Övriga insatser för sökande med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

Antal (avrundat till 100-tal) kvarstående i genomsnitt per månad

		2018	2017	2016
Arbetshjälpmedel	Kvinnor	2 600	2 700	3 000
	Män	2 100	2 000	2 200
	Totalt	4 700	4 700	5 200
Personligt biträde	Kvinnor	5 100	6 400	7 000
	Män	7 200	9 700	10 900
	Totalt	12 300	16 100	17 800
SIUS	Kvinnor	4 300	3 800	3 600
	Män	5 800	5 500	5 400
	Totalt	10 100	9 300	8 900
Särskilt stöd till start av näringsverksamhet	Kvinnor	200	200	200
	Män	100	200	200
	Totalt	300	300	500

Källa: Arbetsförmedlingen.

Praktik i staten

Cirka 260 personer med funktionsnedsättning har påbörjat praktik vid myndigheterna från mars 2018 t.o.m. februari 2019. Andelen kvinnor var 53 procent och andelen män 47 procent. Cirka 45 procent är i arbete eller studier 90 dagar efter avslutad praktik. Regeringens mål om att myndigheterna gemensamt ska ta emot i genomsnitt minst 1 000 personer med funktionsnedsättning för praktik per år har inte uppnåtts.

Samhall AB

I slutet av 2018 var totalt 22 400 personer med funktionsnedsättning anställda hos Samhall AB. För uppdraget om skyddat arbetet nåddes målsättningen eftersom antalet lönetimmar under 2018 uppgick till 30,5 miljoner jämfört med kravet på 30,2 miljoner. Medeltalet årsanställda ökade till 16 300 och 19 600 personer var anställda i slutet av året med skyddat arbete (44 procent kvinnor och 56 procent män).

Antalet anställda med lönebidrag för utveckling i anställning vid årets slut minskade till 2 500 personer, varav 35 procent kvinnor och 65 procent män. Medelåldern för personer med lönebidrag var 28 år. Utfallet var i linje med målet om minst 2 500 personer i genomsnitt under året och om att unga ska prioriteras.

Antalet anställda med 75 procents sjuk- eller aktivitetsersättning var i princip oförändrat jämfört med 2017 och uppgick i slutet av året till 351 personer, varav 70 procent kvinnor och 30 procent män.

Antalet övergångar till andra arbetsgivare uppgick till 1 492 stycken och var i paritet med målsättningen på 1 500 under 2018. Av övergångarna var 33 procent kvinnor och 67 procent män. Andelen kvinnor ökade med 1 procentenhet. Antalet som återgick till Samhall minskade till 337. Även andelen återgångar i förhållande till antalet övergångar minskade, både totalt och rensat för övergångar från anställningar med lönebidrag.

Andelen från prioriterade grupper ökade betydligt och uppgick till 67 procent. Att jämföra med 60 procent 2017 och målsättningen på 40 procent.

För 2018 förbättrades Samhall AB:s ekonomiska resultat och bolaget uppvisade en vinst på 93 miljoner kronor, jämfört med en förlust på 237 miljoner kronor 2017. Soliditeten ökade till 36 procent. Statens mål är 30 procent över en konjunkturcykel.

Europeiska fonden för justering för globaliseringseffekter (EGF)

Under 2018 pågick EGF-projekt med koppling till Ericssons varsel 2015 respektive 2016. Det förstnämnda projektet slutrapporterades under året (A2016/00900/A). Det slutliga antalet deltagare uppgick till 224 personer, varav 63 procent män och 37 procent kvinnor. Utfallet var lägre än planerade dryga 900 personer. Av dessa övergick 69 procent till arbete efter projektdeltagande, varav 39 procent kvinnor och 61 procent män. Av slutligt antal deltagare fortsatte 13 procent att studera (varav 13 procent kvinnor och 87 procent män) och 16 procent var arbetslösa (fördelat på 43 procent kvinnor och 57 procent män). Projektets insatser var inriktade mot yrkesvägledning, omskolning och vidareutbildning.

Insatser inom Europeiska socialfonden

Insatserna inom Europeiska socialfonden finansieras huvudsakligen under anslag 1:6 *Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020*. Programmet för lokalt ledd utveckling med stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden och Socialfonden redovisas under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Partnerskapsöverenskommelsen

Partnerskapsöverenskommelsen är en övergripande strategi för genomförandet av de fyra Europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) under programperioden 2014–2020; Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling samt Europeiska havs- och fiskerifonden.

Tillväxtverket, Svenska ESF-rådet och Statens jordbruksverk har lämnat ett förslag till framstegsrapport till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april och juni 2019 (N2019/01818/RTL). Myndigheterna redovisar där genomförandeläget för de berörda fondprogrammen t.o.m. 2018. Myndigheterna redovisar även de programändringar som gjorts utifrån förändrade utvecklingsbehov. Bedömningen är att programgenomförandet fungerar väl och att merparten av målen i partnerskapsöverenskommelsen uppnås. Regeringen har i augusti 2019 lämnat en framstegsrapport till EU-kommissionen (N2019/01818/RTL).

Tillväxtverket, Svenska ESF-rådet och Statens jordbruksverk har i uppdrag att arbeta med fondöverskridande samverkan inom ramen för partnerskapsöverenskommelsen. Av myndigheternas uppföljning av arbetet under 2018 (N2019/01714/RTL) framgår att de har utvecklat samverkan kring bl.a. uppföljning, utvärdering och regelförenkling. Projektresultat har publicerats löpande på den gemensamma webbsidan eufonder.se.

Socialfondsprogrammet 2014–2020 visar många resultat över målen

En viktig utgångspunkt för socialfondsprogrammet är att förstärka och utveckla den nationella arbetsmarknadspolitiken och därmed bidra till att nå målet om en väl fungerande arbetsmarknad liksom till EU 2020-strategins målsättningar. I programmet ingår även insatserna inom EU:s sysselsättningsinitiativ för unga.

Till och med mars 2019 hade ca 184 000 personer påbörjat deltagande i socialfondsprogrammet inklusive sysselsättningsinitiativet för unga. Av deltagarna är 60 procent kvinnor och 40 procent män.

I den del av programmet som syftar till kompetensutveckling av sysselsatta hade 102 000 personer påbörjat deltagande, varav 72 procent kvinnor och 28 procent män. En faktor som bidrar till denna fördelning är att insatserna i stor utsträckning riktats till den offentliga sektorn, i vilken andelen kvinnor är hög. Resultatuppföljning av de 26 000 personer som avslutat insatsen i september 2018 eller tidigare visar att totalt 29 procent av deltagarna sex månader efter insatsen upplever att deras arbetsmarknadssituation har förbättrats, vilket är något högre än uppsatt mål i socialfondsprogrammet. Resultatet för kvinnor var 27 procent och för män 32 procent.

I den del av socialfondsprogrammet som riktas till personer som står långt från arbetsmarknaden och till unga (exkl. sysselsättningsinitiativet för unga) hade ca 52 000 personer påbörjat deltagande t.o.m. mars 2019. Av dessa är 46 procent kvinnor och 54 procent män. Den lägre andelen kvinnor förklaras till stor del av insatserna för unga arbetslösa som i högre grad utgörs av män än av kvinnor. Uppföljning av de 28 000 deltagare som avslutat insatsen i september 2018 eller tidigare gav sammantaget följande resultat. Sex månader efter insatsen var totalt 26 procent, 21 procent av kvinnorna och 30 procent av männen, i arbete. Vidare var 16 procent i utbildning och 23 procent i arbetsmarknadspolitiskt program. I båda fallen var andelen för kvinnor något högre än andelen för män. Resultaten av insatserna ligger till stor del i nivå med eller över uppsatta mål.

Sedan 2016 har särskilt fokus i socialfondsprogrammet satts på insatser för nyanländas etablering. Till och med mars 2019 hade totalt 13 000 nyanlända, varav 48 procent kvinnor och 52 procent män påbörjat deltagande i socialfondsprogrammet. Av de 7 400 nyanlända som hade avslutat insatsen i september 2018 eller tidigare var totalt 29 procent i arbete sex månader efter avslutandet. Resultatet bland kvinnor var 21 procent och bland män 37 procent. Vidare var 10 procent, jämnt fördelat mellan kvinnor och män, i utbildning. Totalt 33 procent av de nyanlända var i arbetsmarknadspolitiska program, varav 34 procent av kvinnorna och 31 procent av männen.

EU:s sysselsättningsinitiativ för unga når avsedda målgrupper och ger bra resultat

EU:s sysselsättningsinitiativ för unga ska komplettera och utöka de befintliga arbetsmarknadspolitiska insatserna för unga i de tre regioner som enligt EU:s kriterier berörs av initiativet: Sydsverige, Norra Mellansverige och Mellersta Norrland. Därutöver har initiativet utvidgats till vissa län utanför dessa regioner.

Till och med mars 2019 hade 30 000 personer påbörjat deltagande i initiativet, varav 41 procent kvinnor och 59 procent män, vilket till viss del avspeglar könsfördelningen bland unga arbetslösa. Av dem som hade lämnat initiativet i september 2018 eller tidigare var 39 procent i arbete sex månader efter insatsen. Resultatet bland kvinnor var 36 procent och bland män 42 procent. Kvinnorna var dock i utbildning i högre grad, 21 procent jämfört med 16 procent av männen. Andelen i arbetsmarknadspolitiskt program sex månader efter avslutad insats var totalt 21 procent, män i något större utsträckning än kvinnor. Resultaten för sysselsättningsinitiativet är högre än uppsatta mål i socialfondsprogrammet.

Enligt en utvärderingsrapport om sysselsättningsinitiativet i december 2018 har initiativet i hög grad nått de tilltänkta målgrupperna. Bedömningen är att rätt aktiviteter har genomförts. De projektmodeller som har valts har motiverats med hänvisning till kunskap och beprövad erfarenhet. Vidare bedöms att sysselsättningsinitiativet har genomförts med hög kvalitet. Utvärderingen visar även positiva nettoeffekter i fråga om deltagarnas sysselsättningsgrad och inkomstnivå jämfört med en kontrollgrupp.

Arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet

Väl fungerade ersättningssystem genom arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet är viktiga för att ge ekonomisk trygghet till den som förlorar sitt arbete och för att stimulera omställning på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen och IAF har i uppdrag att säkerställa att försäkringen fungerar som en omställningsförsäkring.

Arbetslöshetsersättningen finansieras under anslag 1:2 *Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd*.

Från och med 2020 kommer även etableringsersättning för personer som tar del av insatser inom etableringsuppdraget att beräknas under utgiftsområdet. I dag beräknas och redovisas detta under utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering, se avsnitt 3.4.

Tabell 4.13 Antal personer med arbetslöshetsersättning, medeldagpenning

Antal helårsekvivalenter (avrundat till 1000-tal)

		2018	2019	2020
Antal personer med arbetslöshetsersättning, heltidsarbetslösa[1]	Kvinnor	29 000	27 000	27 000
	Män	37 000	37 000	38 000
	Totalt	65 000	63 000	66 000
Antal personer med arbetslöshetsersättning, deltidsarbetslösa	Kvinnor	4 000	4 000	4 000
	Män	3 000	2 000	2 000
	Totalt	7 000	6 000	6 000
Medeldagpenning	Kvinnor	706	696	688
	Män	737	727	723
	Totalt	722	712	707

Anm.: Siffrorna avrundade till närmaste tusental och överensstämmer därför inte alltid med summan. Eventuella skillnader mot tidigare redovisade utfallssiffror beror på vissa utfallsuppdateringar.
[1] Omräknat till helårsekvivalenter.
Källa: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen.

Av de heltidsarbetslösa utgör männen en majoritet, men ökningen jämfört med 2017 utgjordes helt av kvinnor. Det motsatta gäller de deltidsarbetslösa, där kvinnorna utgör en större andel samtidigt som männen ökade i antal. Som deltidsarbetslös ersättningstagare räknas den som någon gång under månaden har arbetat och fått arbetslöshetsersättning under en och samma vecka. Medeldagpenningen för arbetslöshetsersättning har ökat bland både kvinnor och män.

Underrättelser och sanktioner

Arbetsförmedlingen ska säkerställa att de arbetssökande som uppbär arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd uppfyller de krav som ställs i lag och förordning. I de fall det kan antas att en arbetssökande som får eller begär ersättning missköter arbetssökandet, förlänger tiden i arbetslöshet, orsakar arbetslösheten eller inte uppfyller de allmänna villkoren för rätt till ersättning ska Arbetsförmedlingen underrätta arbetslöshetskassan och IAF.

Tabell 4.14 Mottagna underrättelser Arbetslöshetskassorna för dem som uppbär arbetslöshetsersättning

Antal underrättelser och personer (avrundat till 100-tal). Sanktionsgraden anges som procent.

		2018	2017	2016
Antal underrättelser mottagna av arbetslöshetskassorna[1]	Kv	121 500	96 800	86 400
	M	138 700	118 000	109 100
	Totalt	256 100	214 800	195 600
Antal personer med arbetslöshetsersättning som fått en åtgärd	Kv	34 300	27 200	28 300
	M	45 200	38 400	40 700
	Totalt	79 500	65 600	69 100
Sanktionsgraden för arbetslöshetsförsäkringen (procent)	Kv	89	87	85
	M	90	87	87
	Totalt	89	87	86

Anm.: Siffrorna avseende antal är avrundade till närmaste hundratal och överensstämmer därför inte alltid med summan.
[1] Antal underrättelser för arbetslöshetsersättning.
Källa: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen.

Under 2018 fortsatte antalet mottagna underrättelser till arbetslöshetskassorna att öka bland både kvinnor och män. Den främsta orsaken är fortsatt att den arbetssökande inte har lämnat in sin aktivitetsrapport i tid. Under 2018 ökade antalet personer med arbetslöshetsersättning som någon gång under året fick en åtgärd med anledning av detta med totalt 21 procent. Av dem som fick en åtgärd var 43 procent kvinnor och 57 procent män. Sanktionsgranden har ökat de senaste åren.

Tabell 4.15 Mottagna underrättelser Arbetsförmedlingen för dem som uppbär aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning

Antal underrättelser och personer (avrundat till 100-tal). Sanktionsgraden anges som procent.

		2018	2017	2016
Antal underrättelser mottagna av Arbetsförmedlingen[1]	Kv	121 900	111 200	113 900
	M	170 900	168 000	177 900
	Totalt	300 800	279 200	291 700
Antal personer med aktivitetsstöd och utvecklingsersättning som fått en åtgärd	Kv	67 200	78 000	88 800
	M	98 800	116 800	140 700
	Totalt	166 100	194 800	229 500
Sanktionsgraden inom aktivitetsstödet och utvecklingsersättningen	Kv	91	96	95
	M	92	96	96
	Totalt	94	96	96

Anm.: Siffrorna avrundade till närmaste hundratal och överensstämmer därför inte alltid med summan.
[1] Antal underrättelser för aktivitetsstöd och utvecklingsersättning.
Källa: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen.

Under 2018 ökade antalet mottagna underrättelser till Arbetsförmedlingen bland både kvinnor och män. Även för dessa underrättelser var den vanligaste orsaken att aktivitetsrapporten inte lämnats in i tid. Även inom aktivitetsstödet och utvecklingsersättningen var det fler män än kvinnor som fick en åtgärd med anledning av att aktivitetsrapporten inte lämnats in i tid (ca 60 procent var män). Sanktionsgraden har sjunkit för både kvinnor och män jämfört med 2017. IAF har granskat Arbetsförmedlingens kontrollarbete (IAF 2018:15). IAF konstaterade brister, som bl.a. bedömdes försvaga omställningsfunktionen i arbetslöshetsförsäkringen. IAF har genomfört en granskning som en del av ett underlag till Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen (IAF 2019:1). Myndigheten gör där bedömningen att det är förhållandevis vanligt att det förekommer fel hos Arbetsförmedlingen som leder till att för få underrättelser skickas. Arbetsförmedlingen har under 2018 och 2019 fortsatt sitt utvecklingsarbete bl.a. gällande åtgärder för att stärka kontrollfunktionen. IAF påpekar (IAF 2019:1) att Arbetsförmedlingen står inför stora förändringar som att det är viktigt att kontrollperspektivet fortsatt beaktas och förstärks i det som blir kvar i Arbetsförmedlingens uppdrag.

Sökaktiviteten har ökat

Under 2018 har den totala sökaktiviteten fortsatt att öka. Det gäller både för personer som kan få arbetslöshetsersättning och för dem som kan få aktivitetsstöd. Ökningen är dock större för dem som kan få arbetslöshetsersättning. Det är inte någon större skillnad i sökaktivitet mellan kvinnor och män.

Samverkan kring rehabilitering för återgång i arbete

En central del i Arbetsförmedlingens arbetslivsinriktade rehabilitering är det förstärkta samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan för att ge stöd för personer som är sjukskrivna och unga med aktivitetsersättning. Det förstärkta samarbetet mellan myndigheterna och arbetet med samordningsförbunden bedrivs enligt ett gemensamt uppdrag och finansieras med medel inom anslag 1:6 *Bidrag för sjukskrivningsprocessen* under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning. Resultaten för myndigheternas samarbete redogörs närmare för i avsnitt 3.4 utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning.

Antalet individer som omfattas av gemensamma kartläggningar har minskat under senare år. Under 2018 har närmare 8 600 gemensamma kartläggningar genomförts, varav 61 procent avsåg kvinnor och 39 procent män. Det är totalt 2 400 färre än 2017. Dessutom tas initiativ sent i sjukfallet.

Av de personer som under 2018 har lämnat det förstärkta samarbetet efter aktiv insats har 58 procent uppnått arbetsförmåga (57 procent för kvinnor och 60 procent för män) och därmed lämnat sjukförsäkringen, vilket är något lägre är året innan (totalt 60 procent 2017). Minskningen beror enligt myndigheterna (Af-2019/00176633) på att deltagarna har varit sjukskrivna och frånvarande från arbetsmarknaden under en längre tid än deltagarna tidigare år samt att andelen personer med psykiatriska diagnoser ökar.

I det myndighetsgemensamma uppdraget ingår också att skapa goda förutsättningar i övergången till Arbetsförmedlingen för de personer som av Försäkringskassan bedöms ha arbetsförmåga och därmed inte längre rätt till ersättning från sjukförsäkringen. För att ge personer en bättre övergång mellan sjukförsäkringen och arbetsmarknaden har myndigheterna fr.o.m. den 1 juli 2018 infört en ny mötesform, s.k. omställningsmöte, när Försäkringskassan bedömt att en person inte har fortsatt rätt till sjukpenning. Sammanlagt har närmare 3 100 sådana möten genomförts.

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan ska genom samordningsförbunden prioritera samordnade rehabiliteringsinsatser för särskilda grupper som behöver stöd från flera aktörer. Drygt 32 700 personer omfattades av dessa insatser under 2018, vilket är en ökning med ca 15 procent jämfört med 2017. Under 2018 avslutade ca 9 500 personer en insats, varav 56 procent kvinnor och 44 procent män. Efter avslutad insats var det 32 procent som antingen arbetade eller studerade.

4.4.3 Analys och slutsatser

Målet för arbetsmarknadspolitiken är att insatserna ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad. Bedömningen är att insatserna inom arbetsmarknadspolitiken har bidragit till förbättringar på arbetsmarknaden.

Den budget som beslutades av riksdagen i december 2018 innebär att resurserna till Arbetsförmedlingen och programinsatser minskar betydligt under 2019. Resultaten på centrala områden har förbättrats under 2018, men vissa resultat har försämrats under 2019.

Arbetslösheten har minskat och sysselsättningsgraden är historiskt sett hög. Trots den positiva utvecklingen finns det fortsatt stora problem på arbetsmarknaden. Bristen på arbetskraft är stor i flera sektorer samtidigt som arbetslösheten fortfarande är hög inom vissa grupper där många saknar den kompetens som arbetsgivarna efterfrågar. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda är alltjämt för stor, särskilt avseende kvinnor.

Andelen inskrivna vid Arbetsförmedlingen som har gått till arbete har totalt sett minskat något 2018. Övergångarna till arbete har dock ökat bland flera av de delgrupper som i genomsnitt har en svagare ställning på arbetsmarknaden. Detta kan dels förklaras av ett gott arbetsmarknadsläge, dels av insatser som prioriterar dessa grupper. Samtidigt har övergångarna till arbete minskat för grupper som generellt står relativt nära arbetsmarknaden.

Under 2018 bröts den successiva förbättringen för ungdomar och arbetslösheten har därefter slutat minska. Bland inskrivna unga arbetssökande gick en lägre andel till arbete 2018 jämfört med 2017. Samtidigt har 90-dagarsgarantin upprätthållits och bedömningen är att den förbättrade situationen för unga i huvudsak bestått.

Utvecklingen avseende inskrivna långtidsarbetslösa har varit blandad. Antalet har i princip varit oförändrat under 2018 samtidigt som övergångarna till arbete och reguljära studier ökat. I jobb- och utvecklingsgarantin gick marginellt färre över till ett arbete 2018 jämfört med föregående år, trots att fler fick arbete med stöd. Fler gick också över till studier, vilket bidragit till en sammantaget svagt positiv utveckling. Antalet i garantin har ökat under 2019. Behovet av att förbättra resultaten i syfte att minska långtidsarbetslösheten bland de inskrivna kvarstår.

Det är viktigt att fler utrikes födda och däribland nyanlända kommer in på arbetsmarknaden, direkt eller via studier. Utvecklingen under 2018 har varit positiv då en större andel inskrivna utomeuropeiskt födda gick till arbete eller studier jämfört med året innan. För nyanlända som tidigare deltagit i etableringsuppdraget visar resultatet under 2018 också på en tydlig förbättring för både kvinnor och män då både andelen som fick ett arbete och andelen som

påbörjade studier har ökat. Till stor del kan ökningen av andelen som har fått ett arbete förklaras av att arbetssökande har fått en subventionerad anställning såsom extratjänst eller ett nystartsjobb. Det är dock en betydligt lägre andel kvinnor än män som har fått ett arbete. Under 2019 har resultaten försämrats, i synnerhet för kvinnor.

Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga uppvisar fortsatt en högre arbetslöshet än befolkningen i övrigt. Samtidigt har en positiv utveckling skett bland inskrivna personer med funktionsnedsättning hos Arbetsförmedlingen. Andelen övergångar till arbete har förbättrats och en större andel av dem som lämnat sin anställning med lönebidrag går vidare till andra anställningar. Jämfört med föregående år har dock färre personer fått del av lönebidrag eller offentligt skyddat arbete via Arbetsförmedlingen, samtidigt som medlen för detta ändamål inte har förbrukats. Det bör dock beaktas att antalet inskrivna arbetslösa med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga också minskat. I relation till antalet arbetslösa har en allt större andel en lönesubvention. Sammantaget bedöms utvecklingen som positiv men behovet av att fler personer med funktionsnedsättning ska komma i arbete är fortsatt betydande.

Samhall AB:s verksamhet har utvecklats positivt. Fler personer med funktionsnedsättning har fått en anställning inom bolaget och fler har övergått till andra arbetsgivare. Av dem som anställts utgörs en större andel av personer inom s.k. prioriterade grupper som står särskilt långt från arbetsmarknaden. Över tid har andelen utrikes födda ökat bland dem som anvisas till Samhall AB (Statskontoret 2017:7).

Samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan behöver fortsätta att utvecklas. Färre har fått del av myndigheternas stöd under senare år. Därför har myndigheterna bl.a. avgett en gemensam avsiktsförklaring för ett förstärkt samarbete och har även träffat en nationell överenskommelse som stödjer samverkan mellan myndigheterna.

Rätt utformade är subventionerade anställningar ett viktigt verktyg för att öka möjligheterna till arbete för personer med svag ställning på arbetsmarknaden. Antalet personer som har fått arbete genom subventionerade anställningar har ökat, vilket bidrar till resultaten för personer som står långt från arbetsmarknaden. Det är samtidigt viktigt att subventionerade anställningar på sikt leder till osubventionerade arbeten i så stor utsträckning som möjligt. Fler män än kvinnor får subventionerade anställningar och det gäller alla anställningsstöd förutom extratjänster som har en relativt jämn könsfördelning. I den budget för 2019 som riksdagen beslutade minskade medlen för anställningsstöd, vilket har bidragit till färre övergångar till arbete med stöd för nyanlända i etableringsuppdraget.

Antalet som tagit del av arbetspraktik har minskat, medan resultaten i form av andelen i arbete 90 dagar efter avslutad arbetspraktik har förbättrats för fjärde året i rad. Andelen män som har fått arbete efter avslutad arbetspraktik är högre än andelen kvinnor.

Övergångarna till studier har ökat för samtliga delgrupper som redovisas. Andelen inskrivna med kort utbildning som övergår till studier är låg, men har ökat främst bland kvinnor och särskilt bland utrikes födda kvinnor. Arbetsförmedlingen har stärkt arbetet med att öka övergångarna till reguljära studier, vilket bedöms ha bidragit till resultatutvecklingen. Behovet av utbildning bland de arbetssökande är dock fortsatt påtagligt, särskilt bland dem som deltar i etableringsuppdraget eller har kort utbildning.

Resultaten för dem som får del av arbetsmarknadsutbildning har förbättrats, men från en låg nivå. Både resultaten och effektiviteten behöver fortsätta att förbättras. Även fler kvinnor med behov av arbetsmarknadsutbildning bör kunna få del av insatsen.

Arbetsförmedlingen har stärkt uppföljningen av förberedande och orienterande utbildning. Regeringen bedömer att det arbetet behöver fortsätta så att förberedande utbildning kan användas mer strategiskt.

Arbetsförmedlingens analyser avseende jämställdhet och myndighetens arbete med jämställdhetsintegrering har utvecklats, men detta har inte gett tillräcklig effekt på tillgången till insatser och resultaten. Detta arbete behöver fortsätta.

Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att stärka samverkan mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna, exempelvis genom Dua och lokala jobbspår. Förbättrad samverkan mellan Arbetsförmedlingen och andra aktörer, särskilt kommunerna bedöms ha bidragit till förbättrade resultat. Det finns dock ett fortsatt stort behov av förstärkt samverkan.

Resultaten inom socialfondsprogrammet är i hög grad i nivå med eller högre än de uppsatta

målen. EU:s sysselsättningsinitiativ för unga har visat positiva nettoeffekter på sysselsättningsgrad och inkomstnivå för deltagarna.

För både arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet har antalet underrättelser ökat. Samtidigt har IAF visat att Arbetsförmedlingens rutiner medfört att för få underrättelser skickas, vilket skulle innebära att kontrollen inte sker ändamålsenligt. Arbetsförmedlingen behöver fortsätta att utveckla sin verksamhet för att säkerställa kontrollfunktionen, bl.a. så att underrättelser sker för dem som inte följer reglerna.

4.5 Den årliga revisionens iakttagelser

Svenska ESF-rådet fick en revisionsberättelse med reservation avseende sin årsredovisning för 2018. Som grund för uttalandet med reservation angav Riksrevisionen att Svenska ESF-rådet under 2018 utan beställningsbemyndigande hade fattat beslut om framtida åtaganden om bidrag från anslaget 4:7 *Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.* under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, med 20 371 000 kronor från anslagspost 2 och med 3 595 000 kronor från anslagspost 6. Åtagandena avser beslut om bidrag till projekt inom Fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt (FEAD). Svenska ESF-rådet har överskridit sina befogenheter genom att ingå ekonomiska åtaganden som medför behov av framtida anslag utan att ha ett beställningsbemyndigande. Myndigheten inkom den 17 april 2019 med en skrivelse till regeringen (A2019/00792/A). Svenska ESF-rådet beskriver att de berörda besluten togs i december 2018 och att de i stället borde ha tagits i januari 2019 då myndigheten hade fått ett bemyndigande. De åtgärder som Svenska ESF-rådet redovisar är bl.a. att myndigheten kontinuerligt följer beslutsutrymmet för fonden. Vidare beskriver myndigheten att överskridandet av bemyndigandet inte föranleder några ytterligare kontrollåtgärder i detta läge, men att myndigheten i sin process för intern styrning och kontroll kontinuerligt bedömer vilka väsentliga risker som finns. Svenska ESF-rådet bedömer den fortsatta risken som låg då inga eller mycket begränsade ytterligare bidragsbeslut kommer att tas för FEAD. Regeringen bedömer att frågan har hanterats av Svenska ESF-rådet.

4.6 Politikens inriktning

En väl utformad aktiv arbetsmarknadspolitik bidrar till att fler kan komma i jobb. Arbete är den viktigaste förutsättningen för egen försörjning och etablering i samhället. En hög sysselsättning är också grunden för den gemensamma välfärden. Sysselsättningsgraden är historiskt sett hög. För utrikes födda kvinnor i Sverige är sysselsättningsgraden högre än genomsnittet för inrikes födda kvinnor inom EU. Skillnaden i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda är dock för stor, särskilt för kvinnor. En arbetsmarknad där kvinnor och män kan delta på samma villkor är bra för individen, samhället och ger en starkare ekonomi. Jämställdheten på arbetsmarknaden behöver förbättras, bl.a. genom de insatser som Arbetsförmedlingen tillhandahåller.

Många arbetssökande saknar den kompetens och arbetslivserfarenhet som arbetsgivare efterfrågar och insatser behövs för att motverka långa arbetslöshetstider. Arbetslösheten förväntas öka något kommande år. För att möta detta, och förstärka resultaten gällande övergångar till arbete och studier, för personer som står långt från arbetsmarknaden behöver arbetsmarknadspolitiken utvecklas.

Under 2019 har också förutsättningarna för arbetsmarknadspolitiken ändrats. I den av riksdagen beslutade budgeten för 2019 har utrymmet för aktiv arbetsmarknadspolitik minskats betydligt. Detta riskerar att göra det svårare för personer med relativt svag ställning på arbetsmarknaden att komma i arbete.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen ett antal satsningar inom arbetsmarknadspolitiken som dämpar de tidigare aviserade resursneddragningarna och vars inriktning ger bättre förutsättningar för goda resultat.

Insatser för att stärka matchningen och förhindra långtidsarbetslöshet

Det är angeläget att bedriva en aktiv arbetsmarknadspolitik för att motverka att personer stängs ute från arbetsmarknaden och att personer som blir arbetslösa fastnar i långtidsarbetslöshet. En aktiv arbetsmarknadspolitik är också viktig för att hålla sysselsättningen uppe vid en ekonomisk avmattning. Resurser bör fortsatt prioriteras till dem som befinner sig långt från arbetsmarknaden t.ex. långtidsarbetslösa och vissa nyanlända. Dessa arbetslösa kan också bo i kommuner som har en svag arbetsmarknad och som har tagit ett

stort ansvar för flyktingmottagandet de senaste åren. Det är angeläget att insatserna fördelas utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Forskning visar att subventionerade anställningar, rätt utformade, är effektiva verktyg för att få arbetslösa i jobb. Extratjänster och introduktionsjobb är viktiga för att långtidsarbetslösa och nyanlända ska få ett jobb och anknytning till arbetsmarknaden och ska riktas mot dem längst från arbetsmarknaden och ha samhällsekonomiskt rimliga volymer. Sedan början av 2019 har antalet extratjänster minskat betydligt som en följd av riksdagens budgetbeslut. Regeringen anser att medel bör tillföras för att dämpa minskningen.

Arbetsnära insatser som subventionerade anställningar och arbetspraktik är viktiga och kan medföra bra resultat för både individen och samhället, om de används på ett lämpligt sätt. Fungerande samråd mellan Arbetsförmedlingen och parterna behövs för att förbättra förutsättningarna för arbetslösa att få en fast förankring på arbetsmarknaden. Fungerande samråd ger också bättre förutsättningar för att förhindra att stöden snedvrider konkurrensen eller lämnas till oseriösa aktörer.

Fler arbetslösa behöver förbättra sina kunskaper för att få ett arbete. Omfattningen av arbetsmarknadsutbildningar har minskat under 2018 och 2019. Genom ökade resurser kan fler ta del av en arbetsmarknadsutbildning och möta den kompetens som efterfrågas för att motverka bristen på arbetskraft. Arbetsmarknadsutbildningen ska vara effektiv och fylla en strategisk funktion på arbetsmarknaden och för kompetensförsörjningen. Det är därför viktigt med fortsatt förbättrade resultat avseende övergångar till arbete.

Arbetsförmedlingen ska reformeras

Arbetsförmedlingen ska reformeras för att förbättra effektiviteten i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Staten ska genom Arbetsförmedlingen fortsatt ha myndighetsansvaret för arbetsmarknadspolitiken, men ett nytt system ska utvecklas där fristående aktörer matchar och rustar arbetssökande för de lediga jobben. Arbetet med att reformera Arbetsförmedlingen har påbörjats av och leds av regeringen. Regeringen beslutade den 9 maj 2019 om ett uppdrag till Arbetsförmedlingen som innebär att myndigheten ska genomföra vissa förberedelser, löpande bistå Regeringskansliet och särskilt analysera vissa förutsättningar inför reformeringen av myndigheten (A2019/00923/A). Uppdraget ska redovisas den 1 november 2019.

Omställningen av Arbetsförmedlingen behöver ske på ett ordnat sätt. Under 2019 och 2020 genomförs personalneddragningar på Arbetsförmedlingen till följd av den budget som riksdagen beslutat för 2019. För att ge myndigheten möjlighet att upprätthålla takten i reformeringen, prioritera långsiktighet och i nuläget undvika ytterligare neddragningar bör förvaltningsresurserna öka 2021 och 2022.

För att ta steg i ett successivt och ordnat genomförande av reformeringen av Arbetsförmedlingen bör det upphandlade tjänsteutbudet utvecklas. Resurser bör tillföras för att öka antalet deltagare i upphandlade matchningstjänster som svarar mot inriktningen i reformeringen av myndigheten. Arbetsförmedlingen har den 4 juli 2019 fått i uppdrag att utveckla och förbereda upphandlade matchningstjänster under 2019 (A2019/01323/A). Syftet är att pröva sådana tjänster och dra lärdomar under 2020 inför det reformerade system som ska träda i kraft 2021. Det är viktigt att det skapas förutsättningar för fristående aktörer att förbereda sig inför reformeringen. Förslaget om att tillföra resurser till matchningstjänster bidrar också till att successivt öka kapaciteten hos leverantörer att erbjuda matchningstjänster, vilket ligger i linje med reformeringen av Arbetsförmedlingen.

Samverkan med kommunerna

En väl fungerade samverkan mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna bidrar till att fler personer kan få en anställning eller påbörja en utbildning som stärker deras ställning på arbetsmarknaden.

Genom de främjandemedel som Delegationen för unga och nyanlända (Dua) fördelar skapas förutsättningar för att vidareutveckla den lokala samverkan mellan Arbetsförmedlingen, kommuner och näringsliv. En strukturerad samverkan, bl.a. genom lokala jobbspår, är viktig för många arbetslösa som behöver insatser från både Arbetsförmedlingen och kommunen. För att samverkan ska upprätthållas och utvecklas bör Dua tilldelas medel under 2020 för statsbidrag till kommunerna.

Det är viktigt att kommunernas insatser och verksamheter som syftar till att underlätta individers inträde på arbetsmarknaden tas tillvara i reformeringen av Arbetsförmedlingen. Det är även viktigt med en fungerande samordning och

samverkan med kommuner där dessa strukturer kan anpassas till olika kommuners förutsättningar samt att kommunernas roll i ett reformerat system analyseras vidare.

Nya insatser för nyanlända och långtidsarbetslösa

Fler nyanlända och långtidsarbetslösa behöver komma in på arbetsmarknaden, direkt eller via studier. Det är särskilt angeläget att arbetsmarknadsetableringen går snabbare för nyanlända kvinnor.

Regeringen föreslår att medel tillförs för etableringsjobb, med lägre lön och i enlighet med parternas förslag. Genom etableringsjobben kommer staten stimulera att anställningar för nyanlända och långtidsarbetslösa kommer till stånd så att fler får chansen till ett jobb. Ett etableringsjobb ska ge individen möjlighet att skaffa sig kunskaper och erfarenheter som efterfrågas på arbetsmarknaden, samtidigt som arbetsgivarnas kompetensförsörjning underlättas. Bland annat behöver fler få chansen till ett jobb utan utbildningskrav. Etableringsjobben ska utvidgas till företag utan kollektivavtal och till bemanningsföretag på ett sätt som gör att fördelarna i etableringsjobben inte går förlorade.

Utöver detta avser regeringen att föreslå en kraftfull nedsättning av arbetsgivaravgifterna kallat ingångsavdrag för personer som ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden och personer som länge stått utanför arbetsmarknaden (se Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12). Ett sådant avdrag ska underlätta för såväl nyanlända som unga att snabbare komma in på arbetsmarknaden.

Ett integrationsår ska införas som en del i en svensk nystart för att nyanlända ska komma snabbare in på arbetsmarknaden. Detta bör ske i form av ett intensivår inom ramen för etableringsprogrammet. Intensivåret bör bestå av en kedja av språkintensiva och yrkesnära insatser som ges parallellt eller efter varandra under en relativt kort sammanhängande period. Syftet är att deltagarna efter intensivåret ska vara matchningsbara mot arbetsmarknaden och komma i arbete inom ett år efter påbörjat intensivår. Ett jämställdhetsperspektiv ska genomsyra intensivåret.

Arbetsförmedlingen har den 27 juni 2019 fått i uppdrag att ta fram förslag och analysera vissa frågor inom ramen för regeringens arbete med att införa ett intensivår (A2019/01265/A). Uppdraget ska redovisas den 29 november 2019.

Etableringen i arbets- och samhällslivet kan också underlättas och påskyndas för dem som senare beviljas uppehållstillstånd genom att tiden i asylprocessen tas tillvara med insatser som bl.a. främjar kunskaper i svenska språket, om det svenska samhället och den svenska arbetsmarknaden. För närmare beskrivning se utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

Trots satsningar de senaste åren är arbetslösheten för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga högre än för befolkningen i övrigt. De avsatta resurserna utnyttjas inte fullt ut. Det är därför viktigt att fler personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga får del av insatser för att få ett arbete.

Regeringen föreslår att resurserna för Samhall AB minskas kommande år. Skälet är att utgifterna för lönebidrag för utveckling i anställning hos bolaget inte förväntas uppgå till den omfattning som tidigare beräknats. Förändringen bedöms inte påverka antalet anställda i bolaget med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Fler arbetslösa till studier

Utbildningsnivån har stor betydelse för arbetslösas möjligheter att få eller behålla ett arbete. Arbetet med att öka övergångarna till studier behöver fortsätta och utbildningsplikten för nyanlända genomföras på ett tillfredsställande sätt. I detta ingår även att andra aktörer såsom kommunerna, kan behöva tillhandhålla utbildningar som är anpassade efter förutsättningarna hos de arbetssökande och behoven på arbetsmarknaden. För att övergångarna till studier ska öka är även folkbildningen och utbildningar inom yrkeshögskolan viktiga.

Möjligheten till studiefinansiering genom t.ex. studiestartsstöd och aktivitetsstöd kommer fortsatt att ha betydelse för att få arbetssökande att studera. Regeringen anser därför att möjligheten till studier med aktivitetsstöd inom jobb- och utvecklingsgarantin ska förlängas t.o.m. den 31 december 2020. Inom utbildningspolitiken föreslås även att studiestartsstödet för arbetslösa fortsätter (se utg.omr. 15 avsnitt 3.8.7). Därutöver tillförs medel gällande utbildningsinslagen

inom etableringsjobben (se utg.omr. 16 avsnitt 4.5).

Europeiska socialfonden
Regeringen har justerat den valutakurs som används för beräkning av de finansiella ramarna för program inom Europeiska struktur- och investeringsfonderna för programperioden 2014–2020. Därmed görs ytterligare medel tillgängliga inom bl.a. det nationella socialfondsprogrammet. Det är angeläget att dessa resurser används så att fler individer får del av insatser under innevarande programperiod. Vidare beräknas även resurser för programperioden 2021–2027.

Samverkan kring den arbetslivsinriktade rehabiliteringen
Samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan behöver fortsätta att utvecklas så att fler tidigare sjukskrivna personer får stöd i att återgå till ett arbete och att ingen hamnar mellan myndigheternas respektive uppdrag. Det är av vikt att myndigheterna förbereder individer inför en övergång mellan myndigheterna och informerar om vad myndigheterna, inom sina ansvarsområden och tillsammans, kan bidra med i form av insatser och stöd. Myndigheterna behöver också gemensamt se till att behov av insatser kan identifieras och mötas så tidigt som möjligt för att underlätta omställning till arbete och att ingen individ hamnar mellan stolarna. Denna samverkan är en viktig del i reformeringen av Arbetsförmedlingen.

Utvecklingstid
En möjlighet till utvecklingstid ska införas i syfte att bidra till anställdas behov av att utveckla sin kompetens eller utveckla ny kompetens för att stärka sin fortsatta anställningsbarhet. Genom att anställda får möjlighet till utvecklingstid stärks deras position på arbetsmarknaden samtidigt som rörligheten främjas i en tid då kraven på omställning ökar. Utbildning bör vara fokus under utvecklingstid och ska bl.a. ge möjlighet och incitament för individer att utbilda sig till yrken inom branscher där det råder brist på arbetskraft. Även start av näringsverksamhet bör vara möjligt. Ersättning bör lämnas till den som deltar i utvecklingstid.

Arbetet med att utforma en modell för utvecklingstid pågår inom Regeringskansliet och en utgångspunkt i detta arbete är att en ersättare anställs för den som får del av utvecklingstid.

Arbetslöshetsförsäkringen
Arbetslöshetsförsäkringen har en central roll i arbetsmarknadspolitiken. En väl fungerande arbetslöshetsförsäkring är viktig för trygghet och omställning på arbetsmarknaden.

Försäkringens utformning ses nu över (dir. 2018:8). Fler bör kunna kvalificera sig för arbetslöshetsersättning. Försäkringen bör grundas på inkomster för att öka förutsägbarheten i de enskildas försäkringsskydd och skapa förutsättningar för mer träffsäkra kvalifikationsvillkor. Utredningen ska även analysera hur arbetslöshetsersättningen kan trappas ned tydligt i takt med arbetslöshetens längd (dir. 2019:34) i linje med en flexicuritymodell.

Redovisning av reformer och finansiering

Tabell 4.16 Reformer inom området Arbetsmarknad

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Arbetsförmedlingens förvaltningsresurser	0	350	150
Upphandlade matchningstjänster	193	348	427
Extratjänster och introduktionsjobb	427	77	77
Arbetsmarknadsutbildning	281	177	226
Främjandemedel för samverkan (Dua)	52	0	0
Etableringsjobb [1]	47	43	75
Integrationsår/Intensivår för nyanlända	56	56	96
Samhall AB [2]	-130	-130	-130
Effektivisering av förvaltning och kontroll av EU-stöd [3]	-5	-5	-5
Europeiska socialfonden [4]	-174	266	262
Utvecklingstid [5]	216	589	979
Studiestartsstöd [6]	-313	-313	-313
Flytt av anslag Etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare från UO13 [7]	2 484	1 834	1 688
Förlängning av den tillfälliga lagen om uppehållstillstånd (prop. 2018/19:128) [8]	52	-49	-293
Höjd pensions- och LAS-ålder (prop. 2018/19:133) [9]	28	37	43
Summa området Arbetsmarknad	**3 214**	**3 280**	**3 281**
Finansiellt sparande [10]	-3 201	-3 313	-3 346

Anm: Beloppen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.
[1] Därutöver ökade utgifter inom utg.omr. 10. med 24 mnkr 2020, 26 mnkr 2021 och 26 mnkr 2022 (se utg.omr. 10 avsnitt 3.7.1 och 3.7.8), inom utg.omr. 12 med 1 mnkr 2021 och 1 mnkr 2022 (se utg.omr. 12 avsnitt 3.9.2) samt inom utg.omr. 16 med 13 mnkr 2020, 15 mnkr 2021 och 15 mnkr 2022 (se utg.omr. 16 avsnitt 4.4, 4.5.3 och 4.5.4).
[2] Se avsnitt 4.7.4.
[3] Se avsnitt 4.7.5.
[4] Omfördelning av medel över åren inom nuvarande socialfondsprogram inklusive överföring till 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur och beräknade medel för kommande socialfondsprogram inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel (se avsnitt 4.7.6).
[5] Därutöver ökade utgifter för anslag 2:1 Försäkringskassan inom utg.omr. 10 med 4 mnkr 2020, 11 mnkr 2021 och 19 mnkr 2022 (se utg.omr. 10 avsnitt 3.7.8).
[6] Därutöver ökas utg.omr. 15 med 410 mnkr fr.o.m. 2020 (se utg.omr. 15 avsnitt 3.8.7).
[7] Samtidigt minskas utg.omr. 13 med motsvarande belopp (se avsnitt 4.7.14).
[8] Effekt av förlängningen av lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (prop. 2018/19:128) (se avsnitt 4.7.2, 4.7.3 och 4.7.14).
[9] Effekt av höjd åldersgränsen för när inkomsgrundad ålderspension tidigast kan lämnas från 61 till 62 år (prop. 2018/19:133) och att LAS-åldern höjs från 67 till 68 år (prop.2018/19:91).
[10] Nettoutgifter under utg.omr. exklusive statliga ålderspensionsavgifter och effekter på budgetens inkomstsida.

Tabell 4.17 Reformeffekter per anslag inom området Arbetsmarknad

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	102	484	386
1:2 Bidrag arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	-147	330	659
1:3 Kostnader arbetsmarknadspolitiska program och insatser	1 036	467	509
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	-130	-130	-130
1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige	-5	-5	-5
1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020	-174	266	262
1:12 Nystartsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar	10	88	176
1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare [1]	2 522	1 780	1 425
Summa området Arbetsmarknad [2]	**3 214**	**3 280**	**3 281**

[1] Nytt anslag som fr.o.m. 2020 beräknas under utg.omr. istället för utg.omr. 13.
[2] En närmare redovisning av reformeffekterna på respektive anslag framgår i avsnitt 4.7.

4.7 Budgetförslag

4.7.1 1:1 Arbetsförmedlingen förvaltningskostnader

Tabell 4.18 Anslagsutveckling 1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader

Tusental kronor

2018	Utfall	8 191 404	Anslags-sparande	94 336
2019	Anslag	7 620 871 [1]	Utgifts-prognos	7 775 343
2020	**Förslag**	**7 272 139**		
2021	Beräknat	6 824 624 [2]		
2022	Beräknat	6 824 896 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 6 725 895 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 6 631 083 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Arbetsförmedlingens förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för viss del av den statliga nationella medfinansieringen av det nationella socialfondsprogrammet för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020. Anslaget får därutöver användas för medfinansiering av projekt inom regionalfondsprogram för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020, som ligger i linje med målen för den svenska arbetsmarknadspolitiken.

Tabell 4.19 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdrags-verksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (Intäkter-Kostnader)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	6 928	5 985	943	1 703
Prognos 2019	6 342	6 000	342	2 045
Budget 2020	8 035	8 000	35	2 080

Uppdragsverksamheten avser tjänsteexport som i huvudsak finansieras av Styrelsen för internationellt utvecklingsarbete (Sida) och EU. Verksamheten sker i enlighet med inriktningen för det svenska biståndet och EU:s prioriterade områden. Insatserna består i att utveckla styrning, organisation, tjänster och metoder på arbetsförmedlingar inklusive arbetslivsinriktad rehabilitering.

Regeringens överväganden

Utgifterna under 2018 uppgick till 8 191 miljoner kronor vilket var 309 miljoner kronor lägre än 2017. Minskningen förklaras av en anpassning till lägre anslagsnivåer kommande år.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till 7 775 miljoner kronor. Detta är 154 miljoner kronor högre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019.

I tabell 4.20 framgår förändringen av anslaget jämfört med den ursprungligt beslutade nivån för 2019. I tabellen redovisar raden beslut summan av tidigare beslut och aviseringar samt förslag i denna budgetproposition som påverkar anslagsnivån för 2020 och framåt. Reformer som redovisas i avsnitt 4.6 innebär att anslaget ökar med 102 miljoner kronor 2020, 484 miljoner kronor 2021 och 386 miljoner kronor 2022.

Regeringen föreslår att 7 272 139 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 6 824 624 000 kronor respektive 6 824 896 000 kronor.

Tabell 4.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**7 620 871**	**7 620 871**	**7 620 871**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	145 770	259 776	372 773
Beslut	-513 564	-1 097 727	-1 211 049
Varav BP20 [3]	102 000	484 000	386 000
Varav [3]			
Utvecklingstid	49 000	90 000	150 000
Integrationsår/intensivår för nyanlända	11 000	32 000	74 000
Etableringsjobb	42 000	12 000	12 000
Arbetsförmedlingen förvaltningsresurser		350 000	150 000
Överföring till/från andra anslag	19 062	41 704	42 302
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**7 272 139**	**6 824 624**	**6 824 896**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

4.7.2 1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd

Tabell 4.21 Anslagsutveckling 1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	25 367 265	Anslags-sparande	-491 308
2019	Anslag	26 987 828 [1]	Utgifts-prognos	26 929 392
2020	**Förslag**	**28 067 425** [2]		
2021	Beräknat	29 384 043		
2022	Beräknat	29 947 500		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 2 482 198 tkr avser beräknad ålderspensionsavgift för 2020 sedan hänsyn tagits till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till 64 665 tkr.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för aktivitetsstöd, utvecklingsersättning, statliga ålderspensionsavgifter samt statsbidrag till arbetslöshetskassor enligt lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.

Anslaget får användas för utgifter för vad avser aktivitetsstöd för en viss del av den statliga nationella medfinansieringen av det nationella socialfondsprogrammet för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020. Anslaget får även användas för utgifter för medfinansiering av sådana projekt inom regionalfondsprogram för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020, vilka ligger i linje med målen för den svenska arbetsmarknadspolitiken.

Av medlen under anslaget får högst 750 000 000 kronor användas för utgifter enligt ändamålet för anslaget 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser*.

Regeringens överväganden

Anslagssparandet från 2018 för arbetslöshetsersättning uppgick till närmare 34 miljoner kronor, vilket har förts bort som en indragning av anslagsbelopp. Samtidigt utnyttjades anslagskrediten för aktivitetsstöd med drygt 525 miljoner kronor.

I tabell 4.22 framgår utgifterna från 2017 t.o.m. 2022. Utgifterna under 2018 uppgick till 25 367 miljoner kronor vilket var 1 424 miljoner kronor lägre än 2017. Detta förklaras främst av lägre utgifter för aktivitetsstödet. Utgifterna för aktivitetsstödet uppgick under 2018 till 10 667 miljoner kronor, vilket var 1 662 miljoner kronor lägre än 2017. De lägre utgifterna förklaras av att antalet deltagare i sysselsättningsfasen i jobb- och utvecklingsgarantin fasades ut under 2018, antalet deltagare i insatser utanför garantierna minskade samt att styckkostnaderna för deltagarna i jobb- och utvecklingsgarantin blev lägre än föregående år. Utgifterna för arbetslöshetsersättningen uppgick till 12 752 miljoner kronor under 2018, vilket var 584 miljoner kronor högre än 2017. De högre utgifterna beror på fler arbetslösa, att fler arbetslösa får ersättning och högre styckkostnader.

Tabell 4.22 Utgifter arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd, utvecklingsersättning och statlig ålderspensionsavgift (Ståp)

Miljoner kronor

	Arbetslöshets ersättning	Aktivitetsstöd/ utv. Ersättning	Ståp	Totalt
2017	12 168	12 329	2 293	26 791
2018	12 752	10 667	1 948	25 367
2019	13 944	10 647	2 339	26 929
2020	14 016	11 569	2 482	28 067
2021	14 221	12 241	2 922	29 384
2022	14 410	12 846	2 692	29 948

Anm: Beloppen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till 26 929 miljoner kronor. Detta är 84 miljoner kronor lägre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019. Utgifterna för arbetslöshetsersättningen har blivit högre än ursprungligt beräknade medel i statens budget på grund av att en större andel av de arbetslösa får inkomstrelaterad ersättning jämfört med tidigare bedömning. Utgifterna för arbetslöshetsersättning för 2019 beräknas uppgå till 13 944 miljoner kronor, vilket är 813 miljoner kronor mer än ursprungligt beräknade medel i statens budget. Samtidigt har dock utgifterna för aktivitetsstöd blivit lägre. Under 2019 beräknas utgifterna för aktivitetsstödet uppgå till 10 647 miljoner kronor, vilket är 895 miljoner kronor lägre än ursprungligt beräknade medel i statens budget. Det beror främst på färre antal deltagare i insatser utanför garantierna som en anpassning till kreditutnyttjandet för aktivitetsstödet 2018 som minskar resursutrymmet 2019.

Till följd av riksdagens beslut om propositionen Vårändringsbudget för 2019 minskades anslaget med 26 miljoner kronor som en konse-

kvens av att regeringen tagit bort det förordningsstyrda kravet för nystartsjobb om att andra anställningsförmåner än lön ska följa av, eller vara likvärdiga med, kollektivavtal. Detta antas leda till fler nystartsjobb. Därmed antas även att fler arbetslösa och deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin får ett nystartsjobb, vilket minskar utgifterna under anslaget.

I tabell 4.23 framgår förändringen av anslaget jämfört med den ursprungligt beslutade nivån för anslaget 2019. I tabellen redovisar raden beslut summan av tidigare beslut och aviseringar samt förslag i denna budgetproposition som påverkar anslagsnivån för 2020 och framåt. Reformer och finansiering som redovisas i avsnitt 4.6 innebär att anslaget minskar med 147 miljoner kronor 2020 och ökar med 330 miljoner kronor 2021 samt med 659 miljoner kronor 2022. Reformerna inkluderar ett bidrag till arbetslöshetskassorna med 3 miljoner kronor 2020 och 4 miljoner kronor per år 2021 respektive 2022 för administrativa kostnader i samband med att utvecklingstid införs.

Övriga makroekonomiska förutsättningar är t.ex. effekten av ändrade antaganden om antalet arbetslösa samt antalet deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar.

Regeringen bedömer vidare att det inte finns behov av ett särskilt bemyndigande om ekonomiska åtaganden för anslaget.

Regeringen föreslår att 28 067 425 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd* för 2020. Av detta belopp beräknas 14 016 480 000 kronor för bidrag till arbetslöshetsersättning, 11 568 747 000 kronor för aktivitetsstöd och utvecklingsersättning och 2 482 198 000 kronor för statliga ålderspensionsavgifter. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 29 384 043 000 kronor respektive 29 947 500 000 kronor.

Tabell 4.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**27 013 828**	**27 013 828**	**27 013 828**
Förändring till följd av:			
Beslut	-904 143	-545 643	-330 943
Varav BP20	-146 700	329 800	658 500
Varav			
Höjd pensions- och Las ålder	26 000	34 000	40 000
Studiestartsstöd	-254 000	-254 000	-254 000
Utvecklingstid	167 300	498 800	828 500
Extratjänster och introduktionsjobb	-139 000	-26 000	-27 000
Etableringsjobb	-2 000	-26 000	-52 000
Upphandlade matchningstjänster	55 000	103 000	123 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	1 957 740	2 915 858	3 264 615
Volymer			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**28 067 425**	**29 384 043**	**29 947 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.3 1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser

Tabell 4.24 Anslagsutveckling Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser

Tusental kronor

2018	Utfall	13 042 741	Anslags-sparande	879 283
2019	Anslag	10 646 181 [1]	Utgifts-prognos	10 250 363
2020	**Förslag**	**8 882 007**		
2021	Beräknat	8 247 028		
2022	Beräknat	8 221 433		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för arbetsmarknadspolitiska program och insatser. Av anslaget får högst 750 000 000 kronor användas för ändamål enligt anslaget 1:2 *Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd*.

Anslaget får användas för utgifter för en viss del av den statliga nationella medfinansieringen av det nationella socialfondsprogrammet för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020. Anslaget får även användas för utgifter för medfinansiering av sådana projekt inom regionalfondsprogram för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020, vilka ligger i linje med målen för den svenska arbetsmarknadspolitiken.

Anslaget får även användas för utgifter för program och insatser för kvinnor och män som omfattas av lagen (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 660 000 000 kronor 2021–2029.

Skälen för regeringens förslag: Arbetsmarknadspolitiska program och insatser där det lämnas ersättning för kringkostnader pågår normalt ca 6 månader men kan pågå längre, vilket medför utgifter för kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 660 000 000 kronor 2021–2029.

Tabell 4.25 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2029
Ingående åtaganden	5 372 911	7 136 693	3 285 693			
Nya åtaganden	6 937 458	3 028 000	4 544 131			
Infriade åtaganden	-5 173 676	-6 879 000	-3 169 824	-4 251 131	-355 000	-53 869
Utestående åtaganden	7 136 693	3 285 693	4 660 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**9 255 000**	**10 000 000**	**4 660 000**			

Regeringens överväganden

Anslagssparandet för 2018 uppgick till 879 miljoner kronor. För den del av anslaget som avser programinsatser utanför etableringsuppdraget uppkom ett mindre kreditutnyttjande om drygt 6 miljoner kronor. Anslagssparandet för övriga delar av anslaget uppgick till 886 miljoner kronor som förts bort som en indragning av anslagsbelopp.

Utgifterna 2018 uppgick till 13 043 miljoner kronor vilket var 3 489 miljoner kronor högre än 2017. Av ökningen förklaras 1 552 miljoner kronor av att programkostnaderna inom etableringsuppdraget belastar anslaget fr.o.m. 2018. Resterande förändring förklaras främst av att fler hade ett anställningsstöd vilket medförde högre utgifter för programinsatser utanför etableringsuppdraget.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till 10 250 miljoner kronor. Det är 61 miljoner kronor lägre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019. Till följd av riksdagens beslut om propositionen Vårändringsbudget för 2019 ökades anslaget med 335 miljoner kronor. Anslaget ökades med 340 miljoner kronor för att stärka arbetet med att rusta arbetssökande för att möta arbetsgivarnas behov av utbildad arbetskraft. Samtidigt minskades anslaget med 5 miljoner kronor som en konsekvens av att regeringen tagit bort kravet för nystartsjobb om att andra anställningsförmåner än lön ska följa av, eller vara likvärdiga med, kollektivavtal. Detta antas leda till fler nystartsjobb. Därmed antas fler lämna jobb- och utvecklingsgarantin och etableringsprogrammet till ett nystartsjobb, vilket medför att utgifterna under anslaget beräknas minska.

I tabell 4.26 nedan redovisas volymer och utgifter under anslaget för perioden 2020–2022. Beräknade belopp och volymer indikerar resursutrymmet för arbetsmarknadspolitiska insatser vid Arbetsförmedlingen.

Tabell 4.26 Beräknade antal personer i program och utgifter inom anslaget för arbetsmarknadspolitiska program

Volymer anges som genomsnittligt antal kvarstående per månad.

	2020	2021	2022
Volymer (tusental)			
Jobb- och utvecklingsgarantin och Jobbgarantin för unga	111	112	113
Etableringsprogrammet	26	20	18
Anställningsstöd	14	12	12
Övriga program med aktivitetsstöd[1]	28	29	29
Summa	**179**	**173**	**172**
Utgifter (mnkr)			
Jobb- och utvecklingsgarantin och Jobbgarantin för unga	2 301	2 449	2 469
Etableringsprogrammet	864	732	597
Anställningsstöd	3 836	3 368	3 369
Övriga program med aktivitetsstöd m.m.	1 881	1 698	1 786
Summa	**8 882**	**8 247**	**8 221**

Anm: Beloppen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.
[1] Inklusive deltagare i program där aktivitetsstöd normalt lämnas men där deltagarna i stället får ersättning under anslag 1:14 Etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare eller rehabiliteringsersättning som belastar anslag under utg.omr. 10. Volymen aktivitetsstöd är inte jämförbar med det i tidigare budgetpropositioner redovisade volymerna. Samtliga deltagare i etableringsprogrammet som infördes 2018 ingår i volymen aktivitetsstöd. Tidigare redovisades endast de deltagare i etableringsuppdraget som hade en specifik programinsats som belastade anslaget.

I tabell 4.27 framgår förändringen av anslaget jämfört med den ursprungligt beslutade nivån för 2019. I tabellen redovisar raden beslut summan av tidigare beslut och aviseringar samt förslag i denna budgetproposition som påverkar anslagsnivån för 2020 och framåt. Reformer och finansiering som redovisas i avsnitt 4.6 innebär att anslaget ökar med 1 036 miljoner kronor 2020, 467 miljoner kronor 2021 och 509 miljoner kronor 2022.

Regeringen avser att använda medel för extratjänster enligt förordningen (2018:42) om särskilt anställningsstöd.

Övriga makroekonomiska förändringar beror på effekter av en uppräkning av anslaget utifrån antaganden om konsumentprisindex och regelstyrda volymförändringar.

Regeringen föreslår att 8 882 007 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser* för 2020. Av detta belopp beräknas 863 895 000 kronor för program inom etableringsuppdraget för vissa nyanlända invandrare. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 247 028 000 kronor respektive 8 221 433 000 kronor.

Tabell 4.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**10 311 181**	**10 311 181**	**10 311 181**
Förändring till följd av:			
Beslut	-1 273 494	-1 844 085	-1 822 005
Varav BP20	1 036 136	467 069	509 049
Varav			
Tillfälliga lagen om uppehållstillstånd förlängs	12 136	-14 931	-68 951
Höjd pensions- och Las ålder	2 000	3 000	3 000
Studiestartsstöd	-59 000	-59 000	-59 000
Delegationen för unga och nyanlända till arbete (Dua)	52 000		
Integrationsår/intensivår för nyanlända	45 000	24 000	22 000
Extratjänster och introduktionsjobb	566 000	103 000	104 000
Etableringsjobb	-1 000	-11 000	-22 000
Arbetsmarknadsutbildning	281 000	177 000	226 000
Upphandlade matchningstjänster	138 000	245 000	304 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	254 282	213 552	165 877
Volymer			
Överföring till/från andra anslag	-1 263 138	-1 286 796	-1 286 796
Övrigt	853 176	853 176	853 176
Förslag/beräknat anslag	**8 882 007**	**8 247 028**	**8 221 433**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.4 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.

Tabell 4.28 Anslagsutveckling 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	18 227 534	Anslags-sparande	969 345
2019	Anslag	19 532 364 [1]	Utgifts-prognos	19 450 986
2020	**Förslag**	**20 470 545**		
2021	Beräknat	20 797 138		
2022	Beräknat	20 911 601		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och statsbidrag till Samhall AB. Anslaget får även användas för särskilt introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS), projektmedel för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, stöd till hjälpmedel och personligt biträde på arbetsplatsen, särskilda insatser för syn- och hörselskadade, särskilt stöd till start av näringsverksamhet samt för att utveckla ny arbetsförmåga.

Anslaget får även användas för utgifter för en viss del av den statliga nationella medfinansieringen av det nationella socialfondsprogrammet för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020. Anslaget får även användas för utgifter för medfinansiering av sådana projekt inom regionalfondsprogram för investering för tillväxt och sysselsättning för programperioden 2014–2020, som ligger i linje med målen för den svenska arbetsmarknadspolitiken.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:4 *Lönebidrag och Samhall m.m.* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 16 000 000 000 kronor 2021–2024.

Skälen för regeringens förslag: Beslut om insatser under anslaget omfattar normalt mer än ett år vilket medför utgifter för kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:4 *Lönebidrag och Samhall m.m.* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 16 000 000 000 kronor 2021–2024.

Tabell 4.29 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2024
Ingående åtaganden	12 111 809	13 156 642	15 000 000			
Nya åtaganden	10 279 852	12 375 358	12 110 000			
Infriade åtaganden	-9 235 019	-10 532 000	-11 110 000	-11 847 000	-3 953 000	-200 000
Utestående åtaganden	13 156 642	15 000 000	16 000 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**13 400 000**	**15 000 000**	**16 000 000**			

Regeringens överväganden

Anslagssparandet för 2018 uppgick till drygt 969 miljoner kronor vilket förts bort som en indragning av anslagsbelopp.

Utgifterna 2018 uppgick till 18 228 miljoner kronor vilket var 1 033 miljoner kronor högre än 2017. Detta förklaras främst av satsningarna i budgetpropositionen för 2018, bl.a. tillfördes medel till Samhall AB. Dessutom höjdes taket för den bidragsgrundande bruttolönen i lönebidrag och offentligt skyddat arbete 2018 från 17 100 till 18 300 kronor.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till 19 451 miljoner kronor. Det är drygt 81 miljoner kronor lägre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019. Detta förklaras främst av att volymerna i lönebidragen nu bedöms bli lägre.

Nedanstående tabell redovisar volymer och utgifter avseende särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för åren 2020–2022. Inom ramen för resurserna finns en flexibilitet för Arbetsförmedlingen att utifrån enskilda arbetssökandes behov välja olika typer av insatser och tabellen ska tolkas som en beräkning av de resurser som regeringen föreslår.

Tabell 4.30 Beräknat antal kvarstående i program och utgifter för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga (Samhall AB och lönebidrag m.m.)

Volym i tusental i lönebidrag och skyddat arbete. Utgifter i miljoner kronor.

	2020	2021	2022
Volymer [1]	93	93	93
varav Samhall AB	*20*	*20*	*20*
Utgifter	20 471	20 797	20 912
varav Samhall AB	*6 316*	*6 186*	*6 197*

[1] Genomsnittligt antal personer per månad. Volym för Samhall AB avser medelantal årsanställda personer med funktionsnedsättning enligt den beräkningsprincip bolaget tillämpar fr.o.m. december 2009 som följer av Bokföringsnämndens vägledning samt anställda med lönebidrag för utveckling i anställning. Övriga volymer avser anställningar med lönebidrag eller skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare.

I tabell 4.31 framgår förändringen av anslaget jämfört med beslutad nivå för 2019. I tabellen redovisar raden beslut summan av tidigare beslut och aviseringar samt förslag i denna budgetproposition som påverkar anslagsnivån för 2020 och framåt. Reformer och finansiering som redovisas i avsnitt 4.6 innebär att anslaget minskar med 130 miljoner kronor fr.o.m. 2020 till följd av förslaget om att justera tidigare tillskott till Samhall. Minskningen bedöms inte påverka antalet anställda i bolaget med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. I enlighet med vad som aviserats i ursprungligt beslutad budget för 2019 kommer ersättningstaket i lönebidragen att höjas ytterligare under 2020 (från 19 100 kronor 2019 till 20 000 kronor), vilket leder till ökade utgifter.

Övriga makroekonomiska förändringar förklaras av att den genomsnittliga kostnaden per person i lönebidragen har ökat mer än väntat samt av en uppräkning av anslaget utifrån antaganden om konsumentprisindex och timlöneutveckling.

Regeringen föreslår att 20 470 545 000 kronor anvisas under anslag 1:4 *Lönebidrag och Samhall m.m.* för 2020. Av dessa medel beräknas 6 315 602 000 kronor användas för att sysselsätta

personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga inom ramen för Samhall AB:s verksamhet, i detta ingår både personer med skyddat arbete och med lönebidrag för utveckling i anställning. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 797 138 000 kronor respektive 20 911 601 000 kronor.

Tabell 4.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**19 532 364**	**19 532 364**	**19 532 364**
Förändring till följd av:			
Beslut	737 738	924 738	924 738
Varav BP20	-130 000	-130 000	-130 000
Varav			
Justering av tidigare tillskott till Samhall	-130 000	-130 000	-130 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	200 363	339 909	454 372
Volymer			
Överföring till/från andra anslag	-14 049	-14 002	-14 002
Övrigt	14 129	14 129	14 129
Förslag/beräknat anslag	**20 470 545**	**20 797 138**	**20 911 601**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.5 1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige

Tabell 4.32 Anslagsutveckling 1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige

Tusental kronor

2018	Utfall	109 875	Anslags-sparande	1 882
2019	Anslag	121 317 [1]	Utgifts-prognos	121 683
2020	**Förslag**	**120 034**		
2021	Beräknat	121 827 [2]		
2022	Beräknat	121 985 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 120 007 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 118 400 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för förvaltningsutgifter vid Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (Svenska ESF-rådet). Anslaget får även användas för utgifter för nationell medfinansiering av s.k. tekniskt stöd inom Europeiska socialfonden och inom Fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt.

Regeringens överväganden

Svenska ESF-rådet är förvaltande myndighet för det nationella socialfondsprogrammet för investering för tillväxt och sysselsättning 2014–2020. Myndigheten är även förvaltande myndighet för programmet inom Fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt 2014–2020 (se utg.omr. 9).

I tabell 4.33 framgår förändringen av anslaget jämfört med beslutad nivå för 2019. I tabellen redovisar raden beslut summan av tidigare beslut och aviseringar samt förslag i denna budgetproposition som påverkar anslagsnivån för 2020 och framåt.

Den svenska förvaltningen och kontrollen av EU-stöd bör effektiviseras. Kostnaden per stödkrona, dvs. myndigheternas kostnader per utbetalad EU-stödkrona, ska minska genom effektivare arbetssätt och en minskad administration. Svenska ESF-rådets kostnad för förvaltning och kontroll av EU-stöd föreslås därför minska med 5 miljoner kronor från och med 2020.

I beräkningarna av anslaget har hänsyn tagits till tekniskt stöd inom de berörda programmen, vilket får användas för vissa administrativa kostnader.

Regeringen föreslår att 120 034 000 kronor anvisas under anslag 1:5 *Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 121 827 000 kronor respektive 121 985 000 kronor.

Tabell 4.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**121 317**	**121 317**	**121 317**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 717	5 614	7 503
Beslut	-5 000	-5 104	-6 835
Varav BP20 [3]	-5 000	-5 000	-5 000
Varav [3]			
Effektivisera förvaltning och kontroll av EU-stöd	-5 000	-5 000	-5 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**120 034**	**121 827**	**121 985**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

4.7.6 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020

Tabell 4.34 Anslagsutveckling 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020

Tusental kronor

2018	Utfall	1 293 893	Anslags-sparande	229 607
2019	Anslag	1 491 500 [1]	Utgifts-prognos	1 185 972
2020	**Förslag**	**1 451 500**		
2021	Beräknat	1 503 600		
2022	Beräknat	1 569 600		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för utbetalningar av stöd från Europeiska socialfonden för programperioden 2014–2020. Utbetalningarna avser delfinansiering av det nationella socialfondsprogrammet för investering för tillväxt och sysselsättning. Anslaget omfattar även särskilda EU-medel, utöver socialfondsmedel, för EU:s sysselsättningsinitiativ för unga.

Anslaget får även användas för viss statlig medfinansiering av det nationella socialfondsprogrammet.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 700 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Verksamheten inom det nationella socialfondsprogrammet omfattar bl.a. fleråriga projekt som medför utgifter för kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 700 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 4.35 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	3 398 227	3 219 455	3 582 560			
Nya åtaganden	1 373 262	1 749 529	1 568 940			
Infriade åtaganden	-1 552 034	-1 386 424	-1 451 500	-1 503 600	-1 569 600	-626 800
Utestående åtaganden	3 219 455	3 582 560	3 700 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**3 823 000**	**3 850 000**	**3 700 000**			

Regeringens överväganden

Anslagssparandet för 2018 om 230 miljoner kronor har förts bort som en indragning av anslagsbelopp.

Utgifterna 2018 uppgick till 1 294 miljoner kronor vilket var 285 miljoner kronor högre än 2017.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till 1 186 miljoner kronor. Detta är 306 miljoner kronor lägre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019, vilket främst förklaras av en lägre takt i utbetalningarna inom socialfondsprogrammet än förväntat.

Medlen från Europeiska socialfonden för det nationella socialfondsprogrammet uppgår till ca 756 miljoner euro för programperioden som helhet, varav ca 44 miljoner euro för EU:s sysselsättningsinitiativ för unga. Ytterligare EU-medel om ca 44 miljoner euro tillkommer för sysselsättningsinitiativet för unga.

Vid beräkning av de finansiella ramarna för programperioden 2014–2020 ska den valutakurs tillämpas som anges i förordningen (1999:710) om valutakurs vid stöd från EU:s struktur- och investeringsfonder. Regeringen har genom en ändring av förordningen per den 1 augusti 2019 justerat den berörda kursen från 8 kronor och 39 öre per euro till 9 kronor och 30 öre per euro. Detta medför att ytterligare EU-medel om totalt ca 728 miljoner kronor för programperioden görs tillgängliga inom socialfondsprogrammet. I enlighet med vad som har aviserats i 2019 års ekonomiska vårproposition innebär det utgiftsökningar under anslaget. EU-medlen för socialfondsprogrammet beräknas efter valutakursjusteringen till totalt 7 439 miljoner kronor.

Medel bör liksom tidigare anvisas under anslaget för statlig medfinansiering av vissa insatser inom socialfondsprogrammet. Detta belopp beräknas uppgå till 1 500 miljoner kronor för programperioden som helhet. Beloppet omfattar främst viss statlig medfinansiering av kompetensutveckling för sysselsatta, insatser för att förstärka kopplingen mellan utbildning och arbetsliv samt insatser för personer som står långt från arbetsmarknaden. Övrig statlig medfinansiering kan därutöver ske under bl.a. ett antal andra anslag inom utgiftsområdet och anslag inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, i enlighet med ändamålen för dessa anslag.

På anslaget har även beräknats medel för programperioden 2021–2027, med 50 miljoner kronor 2021 och 200 miljoner kronor 2022.

Reformer och finansiering som redovisas i avsnitt 4.6 innebär att anslaget minskar med 174 miljoner kronor 2020 och ökar med 266 miljoner kronor 2021 och 262 miljoner kronor 2022.

I tabell 4.36 nedan framgår förändringen av anslaget jämfört med den ursprungligt beslutade nivån för 2019. I tabellen redovisar raden beslut summan av tidigare beslut och aviseringar samt förslag i denna budgetproposition som påverkar anslagsnivån för 2020 och framåt.

Regeringen föreslår att 1 451 500 000 kronor anvisas under anslag 1:6 *Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 503 600 000 kronor respektive 1 569 600 000 kronor.

Tabell 4.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Europeiska socialfonden m.m. för perioden 2014–2020

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 491 500**	**1 491 500**	**1 491 500**
Förändring till följd av:			
Beslut	-34 500	18 600	83 300
Varav BP20	-168 500	272 600	261 700
Varav			
Ny programperiod för Europeiska socialfonden 2021–2027		50 000	200 000
Omfördelning inom anslaget över tid	-168 500	222 600	61 700
Överföring till/från andra anslag	-5 500	-6 500	-5 200
Varav BP20	-5 500	-6 500	
Varav			
Lokalt ledd utveckling från UO14 till UO23	-5 500	-6 500	
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 451 500**	**1 503 600**	**1 569 600**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.7 1:7 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

Tabell 4.37 Anslagsutveckling 1:7 Institutet för erabetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

Tusental kronor

2018	Utfall	41 074	Anslags-sparande	1 021
2019	Anslag	41 444 [1]	Utgifts-prognos	41 976
2020	**Förslag**	**42 292**		
2021	Beräknat	42 866 [2]		
2022	Beräknat	43 431 [2]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 42 292 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärderings (IFAU) förvaltningsutgifter och forskningsbidrag.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:7 *Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 9 000 000 kronor 2021–2022.

Skälen för regeringens förslag: IFAU beviljar bidrag för externa projekt som kan pågå längre än ett år, vilket medför utgifter för kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:7 *Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 9 000 000 kronor 2021–2022.

Tabell 4.38 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:7 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	7 649	6 095	6 100		
Nya åtaganden	4 405	6 100	9 000		
Infriade åtaganden	-5 959	-6 095	-6 100	-6 000	-3 000
Utestående åtaganden	6 095	6 100	9 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**9 000**	**9 000**	**9 000**		

Regeringens överväganden

Arbetsmarknads- och utbildningspolitiken utgör tillsammans med socialförsäkringen stora offentliga utgifter. Det är därför viktigt att följa upp och utvärdera insatser och reformer. IFAU utgör en viktig resurs i detta arbete.

Regeringen föreslår att 42 292 000 kronor för 2020 anvisas under anslag 1:7 *Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering*. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 42 866 000 kronor respektive 43 431 000 kronor.

Tabell 4.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**41 444**	**41 444**	**41 444**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	848	1 422	1 987
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**42 292**	**42 866**	**43 431**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

4.7.8 1:8 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen

Tabell 4.40 Anslagsutveckling 1:8 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen

Tusental kronor

2018	Utfall	71 753	Anslags-sparande	2 002
2019	Anslag	72 469 [1]	Utgifts-prognos	73 613
2020	**Förslag**	**73 616**		
2021	Beräknat	74 720 [2]		
2022	Beräknat	75 818 [2]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 73 616 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 73 616 000 kronor anvisas under anslag 1:8 *Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 74 720 000 kronor respektive 75 818 000 kronor.

Tabell 4.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**72 469**	**72 469**	**72 469**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 147	2 251	3 349
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**73 616**	**74 720**	**75 818**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

4.7.9 1:9 Bidrag till administrationen av grundbeloppet

Tabell 4.42 Anslagsutveckling 1:9 Bidrag till administrationen av grundbeloppet

Tusental kronor

2018	Utfall	56 363	Anslags-sparande	
2019	Anslag	57 022 [1]	Utgifts-prognos	57 022
2020	**Förslag**	**57 916**		
2021	Beräknat	59 051 [2]		
2022	Beräknat	60 227 [2]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 57 916 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till administration av grundbeloppet enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor för dem som inte är anslutna till någon arbetslöshetskassa.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 57 916 000 kronor anvisas under anslag 1:9 *Bidrag till administration av grundbeloppet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 59 051 000 kronor respektive 60 227 000 kronor.

Tabell 4.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bidrag till administrationen av grundbeloppet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**57 022**	**57 022**	**57 022**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	894	2 029	3 205
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**57 916**	**59 051**	**60 227**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

4.7.10 1:10 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten

Tabell 4.44 Anslagsutveckling 1:10 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten

Tusental kronor

2018	Utfall	8 303	Anslags-sparande	
2019	Anslag	8 303 [1]	Utgifts-prognos	8 303
2020	**Förslag**	**8 303**		
2021	Beräknat	8 303		
2022	Beräknat	8 303		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten för verksamheten enligt den överenskommelse svenska staten har med Finland och Norge om anordnande av utbildningar samt kompensation för de ökade kostnader som uppstår för dessa länder till följd av att utbildningstjänsterna är mervärdesskattepliktiga i Sverige.

Regeringens överväganden

Syftet med verksamheten är att främja åtgärder som bidrar till att utveckla arbetsmarknaden och att stärka det regionala samarbetet för i första hand de nordligaste delarna av Finland, Norge och Sverige. Utöver stiftelsens stadgar regleras verksamheten av en överenskommelse mellan länderna som omförhandlas vart fjärde år.

Nuvarande överenskommelse gäller perioden 2016–2019 (A2011/2830/A), med stöd av tidigare lämnat bemyndigande från riksdagen (prop. 2014/15:1, bet. 2014/15:AU2, rskr. 2014/15:89). Riksdagen har bemyndigat regeringen att under 2019 träffa en sådan ny överenskommelse i enligt med vad som anges ovan (prop. 2018:/19:1, bet. 2018/19:AU2, rskr. 2018/19:112).

Regeringen föreslår att 8 303 000 kronor anvisas under anslag 1:10 *Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 303 000 kronor respektive år.

Tabell 4.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**8 303**	**8 303**	**8 303**
Förändring till följd av:			
Beslut	0	0	0
Överföring till/från andra anslag	0	0	0
Övrigt	0	0	0
Förslag/beräknat anslag	**8 303**	**8 303**	**8 303**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.11 1:11 Bidrag till lönegarantiersättning

Tabell 4.46 Anslagsutveckling 1:11 Bidrag till lönegarantiersättning

Tusental kronor

2018	Utfall	1 479 849	Anslags-sparande	220 151
2019	Anslag	1 910 000 [1]	Utgifts-prognos	1 910 000
2020	**Förslag**	**1 875 000**		
2021	Beräknat	1 750 000		
2022	Beräknat	1 750 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till lönegarantiersättning enligt lönegarantilagen (1992:497) och de socialavgifter som ska betalas i samband med lönegarantiutbetalningen enligt socialavgiftslagen (2000:980). Anslaget får användas för utgifter för arbetet med handläggning av lönegarantiärenden.

Regeringens överväganden

Anslagssparandet för 2018 uppgick till 220 miljoner kronor, vilket förts bort som en indragning av anslagsbelopp.

Utgifterna 2018 uppgick till 1 480 miljoner kronor vilket var 184 miljoner kronor högre än 2017. Detta förklaras främst av att antalet personer som berörts av konkurs ökade 2018, enligt Statistiska centralbyrån, till 19 500 personer från 17 500 personer, motsvarande en ökning med 11 procent. Antalet företagskonkurser ökade 2018 till 7 600 från 6 700 2017, motsvarande en ökning med 13 procent.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till 1 910 miljoner kronor. Detta är 260 miljoner kronor högre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019. Detta förklaras främst av ökade utbetalningar av lönegarantiersättning till följd av ett antal större konkurser. Därför föreslås i propositionen Höständringsbudget för 2019 att anslaget ökas med 260 miljoner kronor för 2019.

I följande tabell framgår förändringen av anslaget jämfört med den ursprungligt beslutade nivån för 2019. Övriga makroekonomiska förutsättningar är t.ex. effekten av BNP-gap, investeringsandel och driftöverskottsandel.

Regeringen föreslår att 1 875 000 000 kronor anvisas under anslag 1:11 *Bidrag till lönegarantiersättning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 750 000 kronor respektive år.

Tabell 4.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Bidrag till lönegarantiersättning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 650 000**	**1 650 000**	**1 650 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	225 000	100 000	100 000
Volymer			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 875 000**	**1 750 000**	**1 750 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.12 1:12 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar

Tabell 4.48 Anslagsutveckling 1:12 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar

Tusental kronor

2018	Utfall	5 031 723	Anslags-sparande	230 170
2019	Anslag	4 994 213 [1]	Utgifts-prognos	4 782 587
2020	**Förslag**	**5 262 634**		
2021	Beräknat	5 677 750		
2022	Beräknat	6 059 765		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till arbetsgivare för nystartsjobb och yrkesintroduktionsanställningar. Anslaget får även användas för utgifter för etableringsjobb.

Regeringens överväganden

Anslagssparandet för 2018 uppgick till drygt 230 miljoner kronor och har förts bort som en indragning av anslagsbelopp.

Utgifterna 2018 uppgick till 5 032 miljoner kronor vilket var 1 001 miljoner kronor lägre än 2017. Detta förklaras främst av att färre personer hade anställningar med nystartsjobb.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till 4 783 miljoner kronor. Detta är 132 miljoner kronor lägre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019. Detta förklaras främst av att omfattningen av nystartsjobb blivit lägre än tidigare bedömningar.

I propositionen Vårändringsbudget för 2019 ökades anslaget med 80 miljoner kronor som en konsekvens av att regeringen tagit bort kravet för nystartsjobb om att andra anställningsförmåner än lön ska följa av, eller vara likvärdiga med, kollektivavtal. Förändringen förväntas innebära fler nystartsjobb och därmed ökade utgifter under anslaget.

I tabell 4.49 nedan framgår förändringen av anslaget jämfört med den ursprungligt beslutade nivån för 2019. I tabellen redovisas förändringar på raden beslut summan av tidigare beslut och aviseringar samt förslag i denna budgetproposition som påverkar anslagsnivån för 2020 och framåt. Reformer som redovisas i avsnitt 4.6 innebär att anslaget ökar med 10 miljoner kronor 2020, 88 miljoner kronor 2021 och 176 miljoner kronor 2022. Reformerna innebär att den ersättning som kommer att lämnas för etableringsjobb beräknas under anslaget. Därmed föreslås även ändamålet för anslaget ändras i enlighet med detta.

Övriga makroekonomiska förändringar förklaras även av en reviderade beräknade volymer samt genomsnittlig kostnad per deltagare.

Regeringen bedömer vidare att det inte finns behov av ett särskilt bemyndigande om ekonomiska åtaganden för anslaget.

Regeringen föreslår att 5 262 634 000 kronor anvisas under anslag 1:12 *Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 5 677 750 000 kronor respektive 6 059 765 000 kronor.

Tabell 4.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 914 213**	**4 914 213**	**4 914 213**
Förändring till följd av:			
Beslut	364 000	795 000	1 190 000
Varav BP20	10 000	88 000	176 000
Varav			
Etableringsjobb	10 000	88 000	176 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	-15 579	-31 463	-44 448
Volymer			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**5 262 634**	**5 677 750**	**6 059 765**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.13 1:13 Lån till körkort

Tabell 4.50 Anslagsutveckling 1:13 Lån till körkort

Tusental kronor

2018	Utfall	17 475	Anslags-sparande	133 991
2019	Anslag	151 466 [1]	Utgifts-prognos	74 136
2020	**Förslag**	**151 466**		
2021	Beräknat	151 466		
2022	Beräknat	151 466		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för lån till körkort för vissa personer.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Lån till körkort* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 114 000 000 kronor 2021–2022.

Skälen för regeringens förslag: Besluten om lån till körkort kan löpa över en längre period än det budgetår då beslut om lån fattas och medföra utbetalningar under kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Lån till körkort* ingå ekonomiska åtaganden som medför behov av framtida anslag på högst 114 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 4.51 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Lån till körkort

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	0	66 265	82 265		
Nya åtaganden	66 265	57 000	78 735		
Infriade åtaganden	0	-41 000	-47 000	-110 000	-4 000
Utestående åtaganden	66 265	82 265	114 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**114 000**	**114 000**	**114 000**		

Regeringens överväganden

Anslagssparandet för 2018 uppgick till 134 miljoner kronor vilket förts bort som en indragning av anslagsbelopp.

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till drygt 74 miljoner kronor. Detta är 77 miljoner kronor lägre än den ursprungligt beslutade budgeten för 2019. Detta förklaras främst av färre ansökningar än beräknat och utbetalningar av lån.

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 151 466 000 kronor under anslag 1:13 *Lån till körkort* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 151 466 000 kronor respektive år.

Tabell 4.52 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Lån till körkort

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**151 466**	**151 466**	**151 466**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**151 466**	**151 466**	**151 466**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.7.14 1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare

Tabell 4.53 Anslagsutveckling 1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare

Tusental kronor

2018	Utfall	4 924 578	Anslags-sparande	254 742
2019	Anslag	3 703 530 [2]	Utgifts-prognos	3 580 290
2020	**Förslag**	**2 483 622**		
2021	Beräknat	1 833 722		
2022	Beräknat	1 687 742		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Nytt anslag som tidigare varit uppfört under utg.omr. 13. Utgifterna belastar utg.omr. 13 t.o.m. 2019 men redovisas under utgiftsområdet enligt den föreslagna anslagsstrukturen som bör gälla fr.o.m. 2020.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för etableringsersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser.

Regeringens överväganden

I enlighet med 2019 års ekonomiska vårproposition bör anslaget fr.o.m. 2020 beräknas under utgiftsområdet i stället för som tidigare utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering. Anslagssparandet för 2018 uppgick till 255 miljoner kronor vilket förts bort som en indragning av anslagsbelopp.

Utgifterna 2018 uppgick till 4 925 miljoner kronor vilket var 431 miljoner kronor lägre än 2017. Detta förklaras främst av färre antal deltagare i etableringsuppdraget.

I propositionen Vårändringsbudget för 2019 minskades anslaget med 4 miljoner kronor som en konsekvens av att regeringen tagit bort kravet på nystartsjobb om att andra anställningsförmåner än lön ska följa av, eller vara likvärdiga med, kollektivavtal. Detta förväntas leda till fler nystartsjobb och att därigenom fler deltagare i etableringsprogrammet får ett nystartsjobb, vilket beräknas minska utgifterna under anslaget.

Utfallet under 2019 beräknas bli 127 miljoner kronor lägre än vad som antogs i den ursprungligt beslutade budgeten för 2019. Det beror på att antalet deltagare i etableringsuppdraget har blivit färre än beräknat. Utgifterna och antalet deltagare beräknas också fortsatt minska kraftigt. Antalet deltagare beräknas successivt minska från 39 000 personer 2019 till 18 100 personer 2022.

Reformer och finansiering som redovisas i avsnitt 4.6 innebär att anslaget utöver att det föreslås beräknas under utgiftsområdet ökar med 38 miljoner kronor 2020 och minskar med 54 miljoner kronor 2021 och 263 miljoner kronor 2022.

I följande tabell framgår förändringen av anslaget jämfört med den ursprungligt beslutade nivån för 2019.

Regeringen föreslår att 2 483 622 000 kronor anvisas under anslag 1:3 *Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 833 722 000 kronor respektive 1 687 742 000 kronor.

Tabell 4.54 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare

1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 707 530**	**3 707 530**	**3 707 530**
Förändring till följd av:			
Beslut	39 714	-57 286	-283 286
Varav BP20	38 000	-54 000	-263 000
Varav			
Förlängning av den tillfälliga lagen om uppehållstillstånd	40 000	-34 000	-224 000
Etableringsjobb	-2 000	-20 000	-39 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	-1 263 622	-1 816 522	-1 736 502
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 483 622**	**1 833 722**	**1 687 742**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

5 Arbetsliv

5.1 Omfattning

Arbetslivspolitiken omfattar områdena arbetsmiljö, arbetsrätt och lönebildning.

Arbetsmiljö

Arbetsmiljöområdet omfattar insatser för ett väl fungerande arbetsmiljöarbete. I området ingår verksamhet vid Arbetsmiljöverket, verksamhet vid Myndigheten för arbetsmiljökunskap och stödet till den regionala skyddsombudsverksamheten. För frågor som avser arbetstid och arbetsmiljö på transportområdet se utgiftsområde 22 Kommunikation.

Arbetsrätt

Arbetsrättsområdet behandlar arbetsrättsliga frågor. I området ingår verksamhet vid Arbetsdomstolen, utgifter för Sveriges medlemsavgift till Internationella arbetsorganisationen (ILO), för deltagande i ILO:s verksamhet och för svenska ILO-kommittén. För frågor som avser statlig arbetsrätt se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, avsnitt 5.

Lönebildning

Lönebildningsområdet avser insatser för en väl fungerande lönebildning och medling i arbetstvister. I området ingår verksamhet vid Medlingsinstitutet.

5.2 Utgiftsutveckling

Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom området Arbetsliv

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Arbetsliv						
2:1 Arbetsmiljöverket	774	768	771	**677**	668	678
2:2 Arbetsdomstolen	31	33	30	**34**	35	35
2:3 Internationella arbetsorganisationen (ILO)	31	34	32	**34**	34	34
2:4 Medlingsinstitutet	52	56	52	**51**	51	52
2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap	11	33	28	**39**	39	40
2:6 Regional skyddsombudsverksamhet				**112**	112	112
Summa Arbetsliv	**900**	**924**	**912**	**946**	**939**	**951**
Äldreanslag						
2019 2:5 Arbetslivspolitik	22	5	5			
Summa Äldreanslag	**22**	**5**	**5**			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

5.3 Mål för arbetslivspolitiken

Mål för arbetslivspolitikens tre delområden

Målet för arbetslivspolitiken är goda arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet för både kvinnor och män (prop. 2011/12:1 utg.omr. 14 avsnitt 4.3, bet. 2011/12:AU2, rskr. 2011/12:88).

Mål för arbetslivpolitikens tre delområden

- Arbetsmiljö: En arbetsmiljö som förebygger ohälsa, olycksfall och motverkar att människor utestängs från arbetet och tar hänsyn till människors olika förutsättningar och bidrar till utvecklingen av både individer och verksamhet.
- Arbetsrätt: En arbetsrätt som skapar förutsättningar för ett arbetsliv som tillgodoser både arbetstagarnas och arbetsgivarnas behov av flexibilitet, trygghet och inflytande.
- Lönebildning: En lönebildning i samhällsekonomisk balans och arbetsfred.

5.4 Resultatredovisning

5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Arbetsmiljö

Följande resultatindikatorer redovisas på arbetsmiljöområdet:

- Antal dödsolyckor i arbetet per 100 000 arbetstagare.
- Antal dödsolyckor i arbetet.
- Antal dödsolyckor per 100 000 förvärvsarbetande efter näringsgren.
- Antal dödsolyckor i arbete per 100 000 förvärvsarbetande i nordiska länder och Europeiska unionen (EU).
- Antal anmälda arbetsolyckor med och utan frånvaro per 1 000 förvärvsarbetande.
- Antal anmälda arbetssjukdomar per 1 000 förvärvsarbetande.
- Andel sysselsatta med arbetsorsakade besvär till följd av fysisk belastning.
- Andel sysselsatta med arbetsorsakade besvär till följd av stress och andra psykiska orsaker.
- Andel sysselsatta som har möjlighet att varje vecka lära nytt och utvecklas i yrket.
- Andel sysselsatta som anser att systematiskt arbetsmiljöarbete pågår på arbetsplatsen.
- Antal förrättningar och inspektioner utförda av Arbetsmiljöverket.
- Antal föreläggande och förbud, åtalsanmälningar och uttagna sanktionsavgifter på arbetsmiljöområdet.
- Bidrag till den regionala skyddsombudsverksamheten.

I bedömningen av resultatet vägs även resultat från rapporter och undersökningar från t.ex. Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap in.

Arbetsrätt

Följande resultatindikatorer redovisas på arbetsrättsområdet:

- Genomsnittlig överenskommen och faktiskt arbetad tid för anställda i åldern 15–74 år.
- Andel deltidsarbetande för personer i åldern 15–74 år.
- Andel anställda med tidsbegränsad anställning i åldern 15–74 år.
- Facklig organisationsgrad.
- Målstatistik för arbetstvister.
- Typ av tvist i procent av inkommande mål som prövas i Arbetsdomstolen som första och enda instans (A-mål).
- Typ av tvist i procent av inkommande mål som först har prövats i tingsrätt och sedan överklagats till Arbetsdomstolen (B-mål).
- Antal anmälningar till utstationeringsregistret.

I bedömningen av resultatet vägs även resultat från rapporter och undersökningar från t.ex. Arbetsmiljöverket och Medlingsinstitutet in.

Lönebildning

Följande resultatindikatorer redovisas på lönebildningsområdet:

- Antal medlingsärenden.
- Antal förlorade arbetsdagar på grund av konflikt.
- Löneutvecklingen på hela arbetsmarknaden fördelat på avtalsmässiga löneökningar samt restpost.
- Nominell och real löneutveckling.
- Arbetskostnad per timme inom näringslivet.
- Ovägd och standardvägd löneskillnad mellan kvinnor och män.

I bedömningen av resultatet vägs även resultat från rapporter och undersökningar från t.ex. Medlingsinstitutet in.

5.4.2 Resultat – arbetsmiljö

Antalet dödsolyckor ökade under 2018

I ett längre perspektiv har antalet dödsolyckor i arbetet en starkt nedåtgående trend (se diagram 5.1). Fram till slutet av 1970-talet minskade antalet dödsfall kraftigt och därefter har det varit en svagare nedgång fram till 2000. Sedan 2000 har antalet dödsolyckor bland arbetstagare varit på en jämn nivå. För egenföretagare finns arbetsskadestatistik sedan 1979. För drygt 30 år sedan var antalet i arbetet omkomna egenföretagare ungefär 30 per år, medan antalet under den senaste tioårsperioden årligen varit 15 eller färre per år.

Diagram 5.1 Antal dödsolyckor i arbetet

Antal per 100 000 arbetstagare

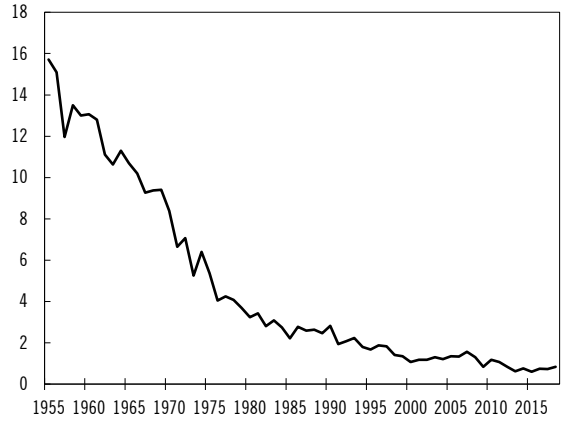

Anm.: Statistiken innehåller inte de 205 omkomna i Estonia 1994.
Källa: Arbetsmiljöverket.

Under 2018 inträffade 50 dödsolyckor i arbetet, jämfört med 44 under 2017 (se diagram 5.2). Dödsolyckor i arbetet är betydligt vanligare bland män än bland kvinnor. Av dem som omkom 2018 var 47 män och 3 kvinnor.

Av samtliga dödsolyckor i den svenska arbetskraften inträffade 39 dödsolyckor bland arbetstagare och 11 bland egenföretagare. Jämfört med 2016 har antalet dödsolyckor i arbetet ökat nästan lika mycket bland arbetstagare som bland egenföretagare. Sedan 2016 har dödsolyckorna ökat med 6 stycken bland arbetstagare och med 7 stycken bland egenföretagare.

Diagram 5.2 Antal dödsolyckor i arbetet

Antal

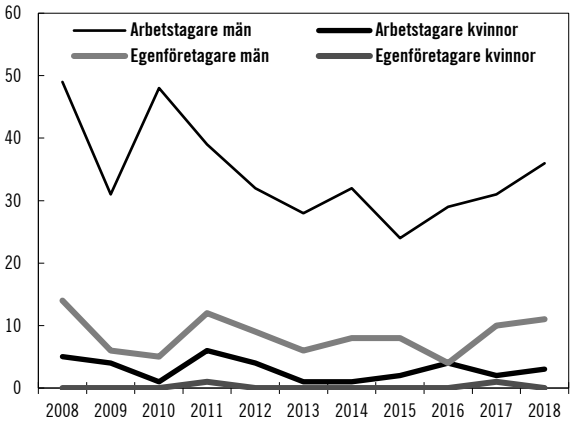

Källa: Arbetsmiljöverket.

Dödsolyckorna i arbetet var 2018 vanligast inom jordbruk, skogsbruk och fiske (se diagram 5.3). Den vanligaste orsaken till dödsolyckor i arbetet är förlorad kontroll över fordon eller andra transportmedel.

Diagram 5.3 Antal dödsolyckor efter näringsgren

Antal per 100 000 förvärvsarbetande

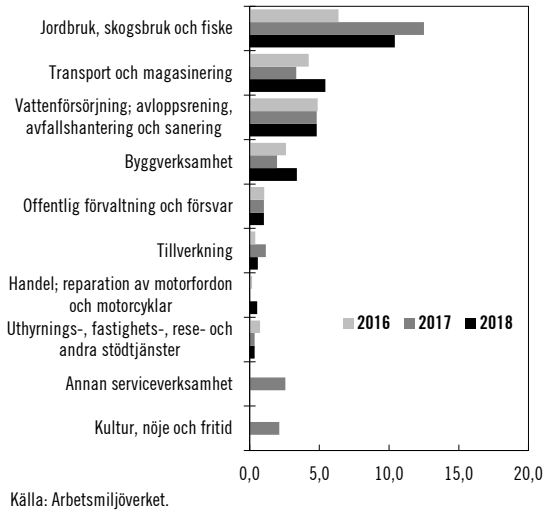

Källa: Arbetsmiljöverket.

Antalet dödsolyckor i Sverige kan jämföras med de andra nordiska länderna och genomsnittet inom Europeiska unionen (EU). En sådan jämförelse visar att Sverige har lägst antal dödsolyckor per 100 000 förvärvsarbetande (se diagram 5.4).

Diagram 5.4 Antal dödsolyckor i arbete i nordiska länder och Europeiska unionen (EU)

Antal per 100 000 förvärvsarbetande

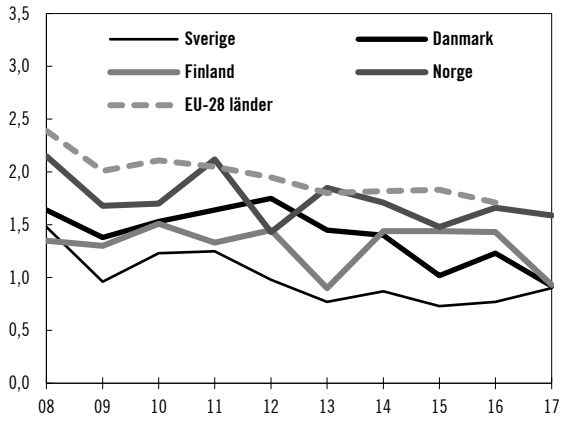

Källa: Eurostat.

Anmälda arbetsolyckor utan frånvaro minskar

Antalet anmälda arbetsolyckor som inte har resulterat i frånvaro från arbetet har minskat sedan 2014 bland kvinnor och sedan 2016 bland män. Antalet är högre bland kvinnor än bland män. År 2018 var antalet arbetsolyckor som inte lett till frånvaro ca 14 per 1 000 förvärvsarbetande kvinnor och ca 12 per 1 000 förvärvsarbetande män.

Antalet anmälda arbetsolyckor som har resulterat i frånvaro från arbetet var oförändrat under 2018 jämfört med 2017 (se diagram 5.5). Anmälda arbetsolyckor som leder till frånvaro är vanligare bland män än bland kvinnor. Under 2018 anmäldes ca 8 arbetsolyckor med frånvaro per 1 000 förvärvsarbetande män. Motsvarande antal för kvinnor var ca 6 anmälda fall per 1 000 förvärvsarbetande.

Diagram 5.5 Antal anmälda arbetsolyckor med och utan frånvaro

Antal per 1 000 förvärvsarbetande

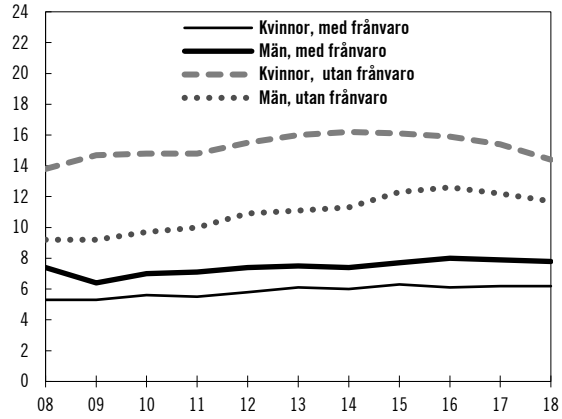

Källa: Arbetsmiljöverket.

Den vanligaste orsaken till arbetsolyckor med frånvaro för män var olyckor orsakade av förlorad kontroll över handverktyg och fordon. Bland kvinnor var fallolyckor vanligaste orsaken till frånvaro. År 2018 hade unga män i åldern 14–24 år den högsta olycksfallsfrekvensen. Den relativa olycksfallsfrekvensen för unga män var ungefär 50 procent högre än genomsnittet för män i övriga åldersgrupper. För kvinnor var det vanligare med anmälda olycksfall i åldersgruppen 55–59 år. Flest arbetsolyckor med frånvaro anmäldes inom den kommunala sektorn för kvinnor och inom den privata sektorn för män.

Nästan dubbelt så många anmälda arbetsolyckor har inte resulterat i frånvaro jämfört med anmälda arbetsolyckor som har resulterat i frånvaro. Det är vanligare med anmälda arbetsolyckor utan frånvaro bland kvinnor än män.

Anmälda arbetssjukdomar minskar

Antalet anmälda arbetssjukdomar minskade under 2018 för både kvinnor och män (se diagram 5.6). Antalet anmälda arbetssjukdomar under 2018 motsvarar ca 2,5 anmälningar per 1 000 förvärvsarbetande kvinnor och ca 1,5 anmälningar per 1 000 förvärvsarbetande män. Det är fortsatt vanligare att kvinnor anmäler arbetssjukdomar än att män gör det.

Diagram 5.6 Antal anmälda arbetssjukdomar

Antal per 1 000 förvärvsarbetande

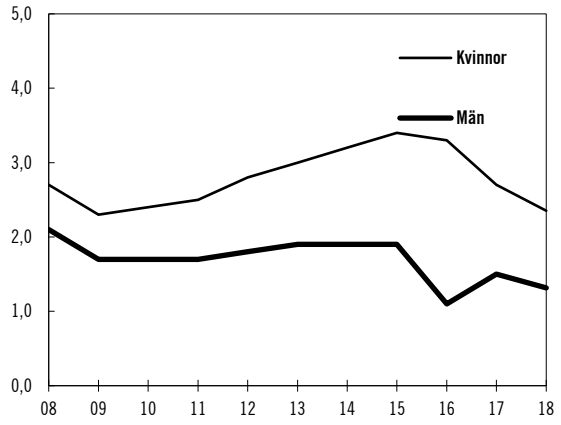

Källa. Arbetsmiljöverket.

De vanligaste orsakerna till anmälda arbetssjukdomar var under 2018 sociala och organisatoriska faktorer (39 procent) och ergonomiska belastningsfaktorer (34 procent). Andelen arbetssjukdomar av sociala och organisatoriska orsaker var högre bland kvinnor (49 procent) än bland män (22 procent). Sedan 2014 har sociala och organisatoriska faktorer varit den vanligaste orsaken till anmälan om arbetssjukdom bland kvinnor. Bland män var ergonomiska belastningsfaktorer den vanligaste orsaken till anmälda arbetssjukdomar under 2017.

Flest anmälningar av arbetssjukdomar per 1 000 förvärvsarbetande sker inom den kommunala och den statliga sektorn.

Tre av tio sysselsatta hade arbetsorsakade besvär

I Arbetsmiljöverkets undersökning om arbetsorsakade besvär 2018 uppgav närmare tre av tio, 28 procent, sysselsatta personer i åldern 16–64 år att de har haft besvär till följd av arbetet under den senaste 12-månadersperioden. Det var fler kvinnor än män som hade besvär till följd av arbetet. Var tredje sysselsatt kvinna hade besvär till följd av arbetet jämfört med knappt var fjärde sysselsatt man.

Diagram 5.7 Andel sysselsatta med arbetsorsakade besvär till följd av fysisk belastning respektive stress eller andra psykiska orsaker efter ålder och kön 2018

Procent

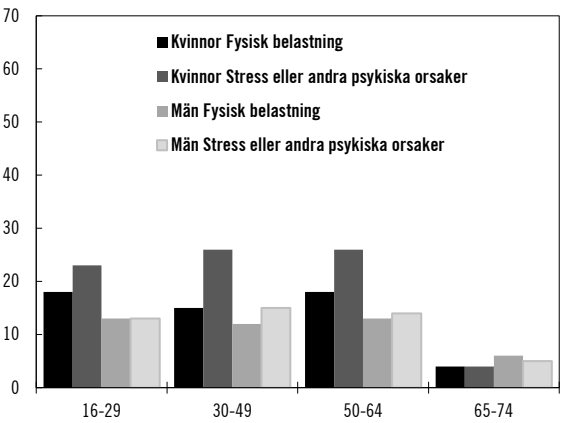

Källa: SCB.

Det är vanligare med arbetsorsakade besvär till följd av stress eller andra psykiska orsaker jämfört med fysisk belastning. Det gäller inom samtliga sektorer på arbetsmarknaden och för både kvinnor och män. Det är vanligare att kvinnor har arbetsorsakade besvär jämfört med män, inom alla sektorer (se diagram 5.8).

Diagram 5.8 Andel sysselsatta med arbetsorsakade besvär till följd av fysisk belastning respektive stress eller andra psykiska orsaker efter kön och sektor 2018

Procent

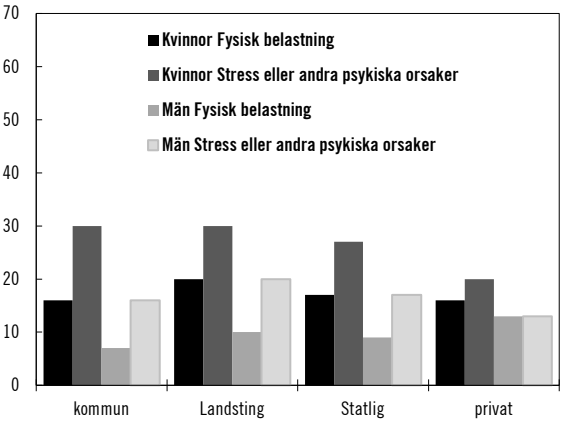

Källa: SCB.

Statligt anställda anser att de har störst möjlighet att lära sig nytt och utvecklas i yrket

År 2017 var det nästan hälften av alla sysselsatta personer i åldern 16–64 år som ansåg att de hade möjlighet att varje vecka lära sig något nytt och utvecklas i yrket. Cirka 50 procent av de sysselsatta männen angav att de hade möjlighet till att lära sig nytt och utvecklas i yrket jämfört med 47 procent bland de sysselsatta kvinnorna (se

diagram 5.9). Det var störst andel sysselsatta inom statlig sektor som ansåg att de hade möjlighet att lära sig nytt och utvecklas inom yrket, både bland män och kvinnor. Det var lägst andel sysselsatta som ansåg att de hade möjlighet till att lära sig nytt och utveckling yrket i privat sektor för män (49 procent) och i kommunal sektor för kvinnor (40 procent).

Diagram 5.9 Andel sysselsatta som har möjlighet att varje vecka lära sig nytt och utvecklas i yrket

Procent

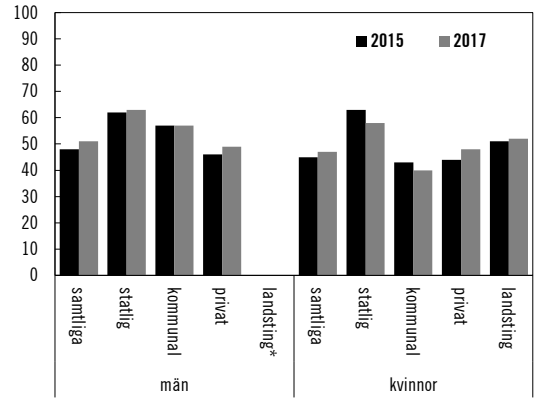

Anm.: *Resultatet efter kön redovisas inte när skattningen är för osäker.
Källa: Arbetsmiljöverket.

Systematiskt arbetsmiljöarbete är vanligast i statlig sektor

År 2017 var det omkring 60 procent av de sysselsatta i åldern 16–64 år som ansåg att det pågick ett systematiskt arbetsmiljöarbete på arbetsplatsen (se diagram 5.10). Av de sysselsatta männen ansåg 60 procent att det pågick ett systematiskt arbetsmiljöarbete jämfört med 57 procent bland de sysselsatta kvinnorna. Jämfört med siffror från 2015 har andelen som ansåg att det pågick ett systematiskt arbetsmiljöarbete på arbetsplatsen ökat något, från 56 procent 2015 till ca 60 procent 2017. Ökningen skedde framför allt bland män i åldern 30–49 år. För kvinnor har andelen som ansåg att det pågår ett systematiskt arbetsmiljöarbete på arbetsplatsen i stället minskat i statlig och kommunal sektor.

Diagram 5.10 Andel sysselsatta som anser att systematiskt arbetsmiljöarbete pågår på arbetsplatsen

Procent

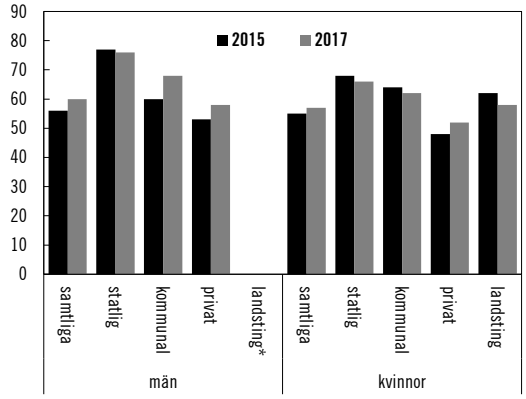

Anm.: *Resultatet efter kön redovisas inte när skattningen är för osäker
Källa: Arbetsmiljöverket.

För både sysselsatta män och kvinnor var det 2017 störst andel inom statlig sektor som ansåg att det pågick ett systematiskt arbetsmiljöarbete på arbetsplatsen. Andelen har minskat obetydligt jämfört med 2015.

Arbetsmiljöverkets inspektioner ökar till följd av regeringens ambitionshöjning

Mellan 2015–2018 ökade regeringen Arbetsmiljöverkets anslag med ca 110 miljoner kronor för att myndigheten skulle kunna anställa fler inspektörer och öka närvaron på arbetsplatserna. Anslagsökningen har lett till att Arbetsmiljöverket anställt drygt 150 nya inspektörer och antalet inspektioner har ökat. Under 2018 fortsatte antalet inspektioner att öka. Antalet inspektioner under 2018 var mer än 5 000 fler än 2017 (se tabell 5.2).

Tabell 5.2 Antal förrättningar och inspektioner utförda av Arbetsmiljöverket

Antal

År	2015	2016	2017	2018
Antal förrättningar	21 000	21 200	22 000	27 200
varav inspektioner	19 300	18 100	21 200	26 600
Antal förrättningar per inspektör	104	97	97	108

Anm.: Förrättningar är ett samlingsnamn för de besök på arbetsplatser som görs av en arbetsmiljöinspektör eller handläggare. En förrättning kan vara en inspektion, en uppföljningsinspektion, samverkan, en mätning eller en informationsinsats.
Källa: Arbetsmiljöverket.

Antal förelägganden och förbud, åtalsanmälningar och uttagna sanktionsavgifter på arbetsmiljöområden ökade under 2018, medan antalet åtalsanmälningar minskade något (se

tabell 5.3). Det ökade antalet ärenden beror bl.a. på det ökade antalet inspektioner, att myndigheten har effektiviserat arbetet genom tydligare ärendehantering och effektivare samarbete mellan inspektörer och jurister.

Tabell 5.3 Antal förelägganden och förbud, åtalsanmälningar och uttagna sanktionsavgifter på arbetsmiljöområdet

Antal

År	2015	2016	2017	2018
Förelägganden och förbud	519	742	1 002	1 469
Åtalsanmälningar	123	146	176	161
Uttagna sanktionsavgifter	355	463	775	1 134

Källa: Arbetsmiljöverket.

Under 2018 arbetade Arbetsmiljöverket tillsammans med polis och åklagare för att ta fram riktlinjer för att handläggningstiden av arbetsmiljöbrott ska vara högst 18 månader. De nya riktlinjerna är tänkta att börja gälla under 2019.

Hantering av tips och anmälningar till Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket har arbetat med att införa ett enhetligt arbetssätt för hur tips och anmälningar ska hanteras inom myndigheten. Det har lett till nya arbetssätt för hur Arbetsmiljöverket bedömer vilka tips som ska leda till en tillsynsinsats. Exempelvis ska alla tips och anmälningar om fallrisker och asbest leda till en tillsynsinsats förutsatt att de är tillsynsbara. Regeringen avser därmed inte att vidta några åtgärder med anledning av riksdagens tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder så att Arbetsmiljöverket kan införa förbättrade rutiner för att ta emot tips och anmälningar (bet. 2017/18:AU8, punkt 4, rskr. 2017/18:177). Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

En ny myndighet på arbetsmiljöområdet

Under 2018 har Myndigheten för arbetsmiljökunskap etablerats som en ny myndighet och aktör på arbetsmiljöområdet. Myndigheten inledde sin verksamhet den 1 juni 2018 och är ett nationellt kunskapscentrum för frågor om arbetsmiljö.

Under 2019 har myndigheten påbörjat arbetet med flera projekt, exempelvis om friska och välmående arbetsplatser samt om kunskap om framtidens arbetsliv.

Den regionala skyddsombudsverksamheten

Staten ger årligen bidrag till de centrala arbetstagarorganisationerna (LO, TCO och Saco) och Svenska Hamnarbetarförbundet för deras arbete med den regionala skyddsombudsverksamheten (se tabell 5.4).

Tabell 5.4 Bidrag till regionala skyddsombudsverksamheten

Tusental kronor

År	2015	2016	2017	2018
LO	82 311	83 045	82 748	83 416
TCO	20 380	18 014	20 120	35 255
Saco	6 189	6 071	6 002	6 189
SHF	207	200	198	227
Summa	**109 087**	**107 330**	**109 069**	**125 087**

Källa: Arbetsmiljöverket.

Under 2018 betalades det ut bidrag för den regionala skyddsombudsverksamheten om ca 125 miljoner kronor. Vidare har ytterligare bidrag om ca 1,25 miljoner kronor betalats ut till de centrala arbetstagarorganisationerna för deras deltagande i standardiseringsverksamheten.

För år 2018 redovisades 1 726 regionala skyddsombud, vilket motsvarar ungefär 311 årsarbetskrafter. Det är något fler än de 1 676 regionala skyddsombud som redovisades 2017, men som då motsvarade 311 årsarbetskrafter. Färre arbetsställen berördes av verksamheten under 2018. Under 2018 berördes 508 799 arbetsställen jämfört med 716 553 arbetsställen under 2017.

Insatser på arbetsmiljöområdet

Arbetet med regeringens arbetsmiljöstrategi för det moderna arbetslivet 2016–2020

Regeringens arbetsmiljöstrategi utgår från det moderna arbetslivets utmaningar och möjligheter och pekar ut en riktning för arbetet under åren 2016–2020. Av strategin framgår det att en utvärdering av strategin skulle påbörjas under 2019. Regeringen har därför gett Statskontoret i uppdrag att göra en utvärdering av strategin som styrmedel (A2019/00794/ARM). Resultatet ska utgöra ett underlag för regeringens utformning av en ny arbetsmiljöstrategi.

Regeringen har beslutat om ändringar i förordningen (2007:193) med instruktion för Arbetsmiljöverket (SFS 2018:129). Arbetsmiljöverket har nu särskilt till uppgift att ta fram och till-

handahålla behovsanpassad, lättillgänglig och kvalificerad information inom sitt ansvarsområde, där små och medelstora företagsbehov särskilt ska beaktas. Regeringen avser därmed inte att vidta några åtgärder med anledning av riksdagens tillkännagivande om att arbetsmiljöstrategin i större utsträckning bör omfatta initiativ som underlättar för arbetsgivare i alla branscher att bedriva ett bra förebyggande arbetsmiljöarbete (bet. 2017/18:AU8, punkt 2 rskr. 2017/18:177). Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Statsrådsinitiativ för att bekämpa dödsolyckor i arbetslivet

Regeringens arbetsmiljöstrategi innehåller en nollvision mot dödsolyckor och förebyggande av arbetsolyckor. Sex statsråd med ansvar för frågor kopplade till de branscher som är mest drabbade av dödsolyckor har beslutat att gemensamt lyfta upp det viktiga arbetet mot dödsolyckor och tillsammans arbeta för att förhindra ytterligare olycksfall med dödlig utgång. I dialog med myndigheter och relevanta aktörer synliggörs arbetet för att bryta den negativa trenden med antalet dödsolyckor i arbetslivet.

Arbete för att motverka fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet

I budgetpropositionen för 2018 beslutades det om särskilda medel för att stärka arbetet för ordning och reda på arbetsmarknaden. Totalt har 18 miljoner kronor per år avsatts för arbetet under perioden 2018–2020.

Medlen har använts till arbete med att utveckla metoder för myndighetsgemensamma kontroller för att motverka fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet. Regeringen har uppdragit åt åtta myndigheter att under 2018–2020 utveckla ändamålsenliga och effektiva metoder för myndighetsgemensam kontroll. Arbetsmiljöverket har haft en samordnande roll. Under 2018 genomförde de regionala teamen som myndigheterna bildat totalt 1 100 myndighetsgemensamma kontroller (A2017/02422/ARM).

Regeringen har även beslutat om förordningen (2018:1404) om statsbidrag till arbetsmarknadens parter för att främja kunskapsutbyte och samverkan med myndigheter i syfte att motverka brott och andra regelöverträdelser i arbetslivet. Under 2018 betalades 3 miljoner kronor ut i statsbidrag till 6 olika projekt.

Det förebyggande och kompetenshöjande arbetet mot sexuella trakasserier har stärkts

Arbetsmiljöverket hade under 2018 särskilda medel för att genomföra en informationsinsats med stöd till arbetsgivare i syfte att förebygga sexuella trakasserier i arbetslivet. I samband med de inspektioner och uppföljningsbesök som myndigheten genomförde mellan oktober och december 2018 lämnade Arbetsmiljöverket information om sexuella trakasserier till arbetsgivare. Totalt 4 388 arbetsgivare fick information vid dessa tillfällen. Många arbetsgivare välkomnade insatsen eftersom de hade behov av information och stöd för att kunna arbeta förebyggande.

Den regionala skyddsombudsverksamheten fick också särskilda medel om ungefär 15 miljoner kronor för särskilda informations- och utbildningsinsatser. Medlen användes till att LO, TCO och Saco genomförde gemensamma insatser för att förebygga och motverka sexuella trakasserier. Målgruppen var förbundens regionala skyddsombud. Under 12 dagar gavs en gemensam utbildning som 551 regionala skyddsombud gick. Inom ramen för förbundens egna insatser utbildades ytterligare 116 regionala skyddsombud.

Arbetsmiljöverket och Diskrimineringsombudsmannen fick även ett regeringsuppdrag under 2018 om särskilda informationsinsatser gällande arbetet mot sexuella trakasserier. Inom ramen för sitt gemensamma regeringsuppdrag (Ku2018/00557/DISK) har myndigheterna tagit fram en gemensam digital plattform som tillhandahåller samlad information om diskrimineringslagens (2008:567) och arbetsmiljölagens (1977:1160) krav på arbetsgivare när det gäller att förebygga, förhindra och åtgärda förekomsten av sexuella trakasserier. Myndigheterna har också tagit fram en broschyr för att utifrån de olika lagstiftningarna ge tydlig och enkel information till arbetsgivare. Ett seminarium för myndighetschefer har också genomförts.

Regeringens särskilda satsningar på forskning om arbetsliv

Mellan 2015 och 2018 avsattes särskilda medel för att finansiera arbetslivsforskning. Dessa medel har fördelats mellan Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) och Arbetsmiljöverket. Medlen har finansierat forskning om arbetsmiljön i kvinnodominerade sektorer. Totalt har bidrag om ca 50 miljoner kronor beviljats.

I den forskningspolitiska propositionen från 2016 (prop. 2016/17:50) presenterades s.k. nationella forskningsprogram inom vissa områden för att möta samhällets utmaningar. Forte har inrättat ett tioårigt nationellt forskningsprogram om arbetslivsforskning (se vidare utg.omr. 9 avsnitt 9). Programmet är en särskild satsning av regeringen. Under året har Forte tagit fram en strategisk forskningsagenda för programmet och identifierat prioriterade områden för att stärka forskningen. Två av dessa prioriterade områden handlar om forskning för att förbättra förutsättningar och villkor för att organisera och utföra arbete för olika anställnings- och arbetsformer samt forskning om hur samhället på ett bättre sätt kan inkludera underrepresenterade grupper i arbetslivet och hur förekomsten av hot, våld och trakasserier i arbetslivet kan minska.

Företagshälsovårdens kompetensförsörjning
Myndigheten för arbetsmiljökunskap har i rapporten Företagshälsovårdens kompetensförsörjning 2019:2 kartlagt och analyserat utbildningsbehovet för yrkesgrupper inom företagshälsovården. Rapporten visar att det finns ett behov av åtgärder för förbättrad kompetensförsörjning och utbildningar för samtliga yrkeskategorier inom företagshälsovården. Det finns ett särskilt behov av utbildningar för arbetsmiljöingenjörer och företagsläkare.

5.4.3 Resultat – arbetsrätt

Kvinnor har både kortare överenskommen och faktiskt arbetad tid än män

Under 2018 var den överenskomna arbetade tiden för anställda i genomsnitt 35 timmar i veckan för kvinnor och 38 timmar i veckan för män (se diagram 5.11). Den faktiskt arbetade tiden per vecka uppskattas till i genomsnitt 28 timmar för kvinnor och 32 timmar för män. Skillnaden mellan den överenskomna tiden och den faktiskt arbetade tiden var således större för kvinnor än för män. Det beror bl.a. på att kvinnor i större utsträckning än män är frånvarande från arbetet, på grund av sjukskrivning och vård av barn.

Den överenskomna och den faktiskt arbetade tiden per vecka för både kvinnor och män var i princip densamma som 2017.

Diagram 5.11 Genomsnittlig överenskommen och faktiskt arbetad tid för anställda i åldern 15–74 år

Antal timmar per vecka

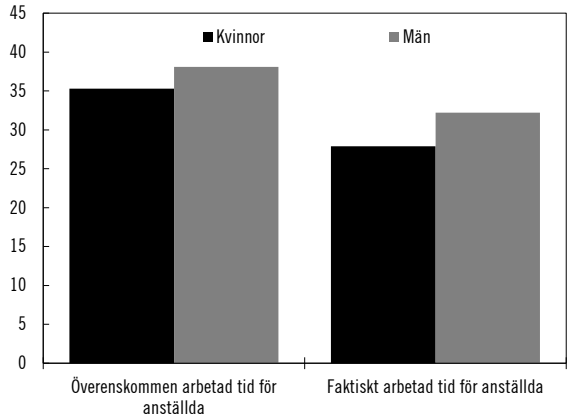

Anm.: Uppgifterna avser genomsnittlig tid per vecka i huvudsysslan och bisysslan. I faktiskt arbetad tid för anställda, i genomsnitt per vecka, ingår anställda som var frånvarande hela arbetsveckan.
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU) och egna bearbetningar.

Av samtliga anställda kvinnor i åldern 15–74 år arbetade nästan 35 procent deltid under 2018, jämfört med nästan 15 procent av samtliga anställda män. Totalt sett uppgick andelen deltidsanställda till omkring 25 procent av alla anställda 2018 (se diagram 5.12). Under de senaste åren har andelen deltidsarbetande män ökat en aning medan andelen deltidsarbetande kvinnor har minskat. Under perioden 2007–2018 har andelen deltidsarbetande kvinnor minskat med mer än 7 procentenheter, medan andelen deltidsarbetande män har ökat med drygt 2 procentenheter.

Diagram 5.12 Andel deltidsarbetande personer i åldern 15–74 år

Andel av samtliga anställda

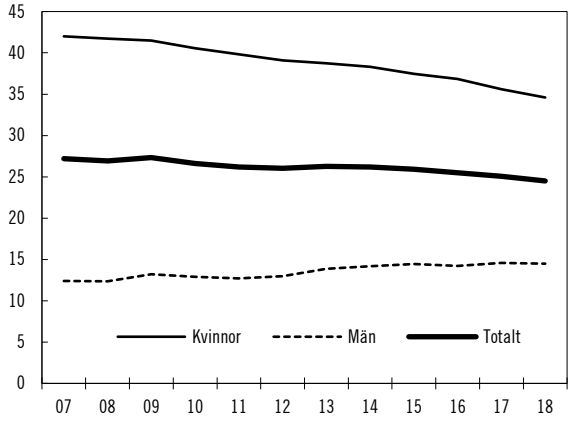

Anm.: Uppgifterna avser andelen som arbetar deltid inom huvudsysslan.
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Fler kvinnor än män har en tidsbegränsad anställning

Andelen med tidsbegränsad anställning i åldrarna 15–74 år uppgick 2018 till 16,5 procent av alla anställda. Under de senaste åren har trenden varit svagt minskande, men sett över hela perioden 2007–2018 har andelen i princip varit oförändrad (se diagram 5.13).

Det är fler kvinnor än män som har en tidsbegränsad anställning. Av samtliga anställda kvinnor hade 18 procent en tidsbegränsad anställning 2018, jämfört med 15 procent av samtliga anställda män. Skillnaden mellan kvinnor och män har minskat något under den senaste tioårsperioden.

Diagram 5.13 Andel anställda med tidsbegränsad anställning i åldern 15–74 år

Andel av samtliga anställda

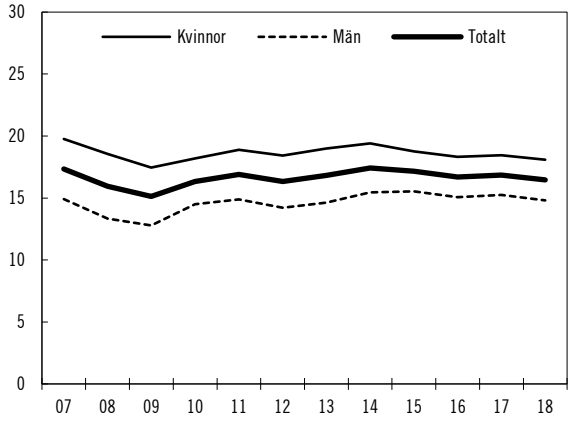

Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

I åldern 15–24 år är det ungefär 53 procent av de anställda som har en tidsbegränsad anställning. Det kan jämföras med åldersgruppen 25–54 år där 12 procent av de anställda har en tidsbegränsad anställning och 13 procent bland anställda i åldern 55–74 år. Det är en större andel kvinnor som har en tidsbegränsad anställning inom samtliga åldersgrupper. Störst skillnad mellan kvinnor och män är det i åldersgruppen 15–24 år där 58 procent av kvinnorna har en tidsbegränsad anställning medan 47 procent av männen har det.

Den fackliga organisationsgraden sjunker, men de flesta anställda omfattas av kollektivavtal

Av samtliga anställda i åldern 16–64 år omfattades 89 procent av kollektivavtal 2017. Totalt sett har andelen som omfattas av kollektivavtal i stort sett varit oförändrad under de senaste tio åren. I den offentliga sektorn täcks samtliga anställda av kollektivavtal. Inom den privata sektorn var det 83 procent av de anställda som täcktes av kollektivavtal 2017.

Den fackliga organisationsgraden, det vill säga andelen anställda som är medlem i en arbetstagarorganisation, uppgick till 67 procent 2018. Det är en minskning med 10 procentenheter jämfört med 2006. Merparten av minskningen inträffade åren 2006–2008, men därefter har det endast rört sig om en svag nedgång. Internationellt sett har Sverige fortfarande en mycket hög facklig organisationsgrad.

Utvecklingen i Sverige skiljer sig åt beroende på om de anställda tillhör arbetar- eller tjänstemannakollektivet. Från 2006 och fram till 2018 sjönk den fackliga organisationsgraden bland arbetare med 18 procentenheter från 77 procent till 59 procent. Under samma tidsperiod sjönk organisationsgraden bland tjänstemän med 5 procentenheter från 77 procent till 72 procent (se diagram 5.14).

Diagram 5.14 Facklig organisationsgrad

Procent

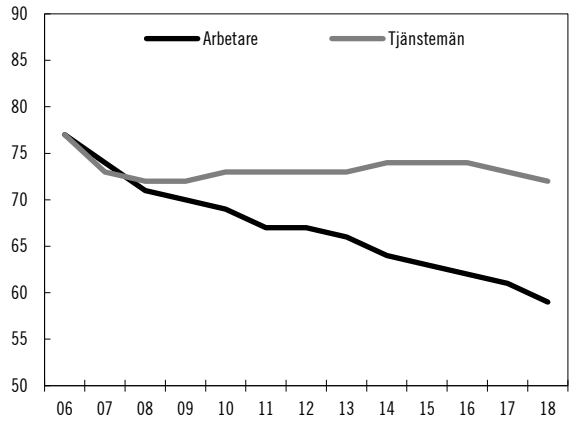

Anm.: Facklig organisationsgrad är andel anställda som är medlem i en arbetstagarorganisation.
Källa: Medlingsinstitutet och Kjellberg (2019).

Nedgången i den fackliga organisationsgraden under åren 2006–2018 har varit särskilt märkbar i hotell- och restaurangbranschen samt i byggbranschen, medan nedgången bland industrianställda har varit relativt blygsam. Under 2018 uppskattades 62 procent av de privatanställda och 78 procent av de offentliganställda vara medlemmar i en fackförening.

Den fackliga organisationsgraden skiljer sig mellan kvinnor och män. Under 2018 var 71 procent av kvinnorna medlemmar i en fackförening och 64 procent av männen. Nedgången i facklig organisationsgrad har i princip varit densamma för både kvinnor och män under åren 2006–2018 (10 procentenheter för män och 9 procentenheter för kvinnor).

I övrigt kan nämnas att den fackliga organisationsgraden är avsevärt högre bland äldre än bland yngre och markant högre bland inrikes födda än bland utrikes födda. Drygt en tredjedel av de anställda i åldern 16–24 år var medlem i ett fackförbund, vilket kan jämföras med drygt tre fjärdedelar av de anställda 45–64 år. Knappt hälften av de utrikes födda arbetarna var fackligt organiserade, vilket kan jämföras med 63 procent av de inrikes födda arbetarna. På tjänstemannasidan är dock skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda mindre.

Till skillnad från den fackliga anslutningen har arbetsgivarnas organisationsgrad varit mer stabil de senaste åren, om man som mått använder andelen anställda i företag och verksamheter som är anslutna till en arbetsgivarorganisation. År 2017 arbetade 88 procent av samtliga anställda i företag och verksamheter som var anslutna till en arbetsgivarorganisation. Organisationsgraden för arbetsgivarna var 19 procentenheter högre än den fackliga organisationsgraden 2017.

Antalet mål i Arbetsdomstolen fortsätter att minska

Arbetsdomstolen prövar tvister som ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. Målen i Arbetsdomstolen delas in i A-mål och B-mål. A-mål är mål som prövas i Arbetsdomstolen som första och enda instans medan B-mål är mål som först har prövats i tingsrätt och sedan överklagats till Arbetsdomstolen.

Antalet mål som kommer in till Arbetsdomstolen har minskat under de senaste åren. Det är framför allt antalet mål som prövas i Arbetsdomstolen som första och enda instans (s.k. A-mål) som har minskat. Under 2018 kom det in 280 mål till Arbetsdomstolen vilket kan jämföras med 403 inkomna mål 2014 (se tabell 5.5). Antalet avgjorda mål och inneliggande mål vid årets slut har också minskat under 2018.

Tabell 5.5 Målstatistik för arbetstvister

Antal

År	2014	2015	2016	2017	2018
Inkomna mål	403	336	294	293	280
Avgjorda mål	426	357	347	303	297
Antal domar och särskilt uppsatta beslut	91	76	77	67	81
Inneliggande mål vid årets slut	198	177	124	114	97

Källa: Arbetsdomstolen.

Flest tvister enligt lagen om anställningsskydd

Målen i Arbetsdomstolen kan delas in i olika typer av tvister. Arbetsdomstolen har baserat indelningen på vad den som har väckt talan i Arbetsdomstolen eller som har överklagat ett avgörande från tingsrätten har angivit att tvisten rör (se tabell 5.6 och 5.7). Den vanligaste typen av tvister är tvister enligt lagen (1982:80) om anställningsskydd. Lönetvister är också vanligt förekommande.

Tabell 5.6 Typer av tvist i procent av inkommande mål som prövas i Arbetsdomstolen som första och enda instans (A-mål)

Procent

Typ av tvist	2015	2016	2017	2018
Tvister enligt lagen om anställningsskydd (LAS)	42	40	32	31
Lönetvister	15	19	18	22
Mål enligt medbestämmandelagen (MBL)	16	14	15	14
Kollektivavtalstolkning	14	10	10	11
Diskrimineringslagen	5	6	4	8
Stridsåtgärdsmål	0	6	4	0

Källa: Arbetsdomstolen.

Tabell 5.7 Typ av tvist i procent av inkommande mål som först har prövats i tingsrätt och sedan överklagats till Arbetsdomstolen (B-mål)

Procent

Typ av tvist	2015	2016	2017	2018
Tvister enligt lagen om anställningsskydd (LAS)	29	24	26	31
Processuella frågor enligt rättegångsbalken	24	32	41	31
Lönetvister	21	24	18	23
Tvister enligt rättshjälpslagen	10	6	4	5
Tvister rörande enskilda anställningsavtal	3	0	2	2
Diskrimineringslagen	0	5	2	1
Tvister enligt semesterlagen	2	2	1	2

Källa: Arbetsdomstolen.

Flest utstationerade inom bygg och it

Arbetsmiljöverket är förbindelsekontor för utstationeringsfrågor och förvaltar ett register dit arbetsgivare ska anmäla sina utstationerade arbetstagare. En utstationerad arbetstagare är en person som vanligen arbetar i ett annat land men som skickas till Sverige av sin arbetsgivare för att arbeta här under en begränsad tid i samband med att arbetsgivaren tillhandahåller tjänster över gränserna. Under 2018 anmäldes totalt 106 799 utstationerade arbetstagare till registret. Det är en ökning jämfört med 72 552 anmälda föregående år (se tabell 5.8).

Tabell 5.8 Antal anmälningar till utstationeringsregistret

Antal

År	2015	2016	2017	2018
Antal arbetstagare som varit anmälda som utstationerade i Sverige	42 700	42 727	72 552	106 799

Anm.: Antalet avser arbetstagare som har anmälts i olika utstationeringsuppdrag under perioden, inte unika arbetstagare. Samma arbetstagare över tid kan återkomma i flera uppdrag.
Källa: Arbetsmiljöverket.

Mer än 43 procent av det totala antalet utstationerade arbetstagare utstationerades från Polen, vilket svarar för drygt 46 000 arbetstagare. Det är en ökning med sju procentenheter jämfört med föregående år. De största branscherna för utstationerade arbetstagare var under året byggverksamhet och it-verksamhet. Dessa branscher sysselsatte drygt 69 procent av alla anmälda utstationerade arbetstagare.

Sveriges arbete med ILO

Den internationella arbetsorganisationen (ILO) är FN:s fackorgan för arbetslivsfrågor. Målet är att bekämpa fattigdom och främja social rättvisa. Under 2019 firar ILO sitt hundraårsjubileum och uppmärksammar detta med olika aktiviteter som regeringen deltar i. Temat för jubiléet är framtidens arbetsliv.

Under ILO:s internationella arbetskonferens 2019 antogs en konvention och rekommendation om våld och trakasserier i arbetslivet. Konferensen behandlade även en deklaration om framtidens arbetsliv.

Insatser på det arbetsrättsliga området

Åtgärder för att anpassa arbetsrätten

Regeringen har tillsatt en utredning för att föreslå hur arbetsrätten kan moderniseras och anpassas efter dagens arbetsmarknad samtidigt som en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls (dir. 2019:17). Utredningen ska utarbeta författningsförslag för tydligt utökade undantag från turordningsreglerna, utarbeta författningsförslag för att inom ramen för anställningen stärka arbetsgivarens ansvar för kompetensutveckling och anställdas omställningsförmåga, utarbeta författningsförslag som särskilt för mindre företag innebär lägre kostnader vid uppsägningar, samtidigt som rättssäkerhet och skydd mot godtycke upprätthålls,

och överväga författningsförslag i syfte att skapa en bättre balans i anställningsskyddet för personal med olika anställningsvillkor.

Ändringar för en utökad fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister
Riksdagen har beslutat om ändringar i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (prop. 2018/19:105). Lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2019. Genom lagändringarna genomförs överenskommelsen från 2018 mellan LO, TCO, Saco och Svenskt Näringsliv om förändrade konfliktregler på svensk arbetsmarknad. Lagändringarna innebär att de regler enligt huvudavtal och praxis som de etablerade parterna på arbetsmarknaden sedan länge följer förs in i lagen om medbestämmande i arbetslivet.

Arbetet för ett längre och flexibelt arbetsliv
Riksdagen har beslutat att arbetstagares anställningsskydd ska förlängas genom ändringar i lagen (1982:80) om anställningsskydd (prop. 2018/19:91). Åldern för rätten att kvarstå i anställningen höjs till 69 år. När den åldern har uppnåtts ska arbetsgivaren kunna säga upp arbetstagaren utan att det krävs saklig grund genom ett förenklat uppsägningsförfarande. Det görs också vissa andra förändringar av äldre arbetstagares anställningsskydd. Lagändringarna bygger på Pensionsgruppens överenskommelse från den 14 december 2017. Lagändringarna träder i kraft i två omgångar. Den 1 januari 2020 träder förändringarna av äldre arbetstagares anställningsskydd i kraft och åldersgränserna höjs till 68 år. Den 1 januari 2023 höjs åldersgränserna till 69 år.

Principen om lika lön för lika arbete m.m.
Regeringen har drivit på för att principen om lika lön för lika arbete ska gälla inom EU. I juni 2018 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/957 om ändring av direktiv 96/71/EG om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster, även kallat ändringsdirektivet av utstationeringsdirektivet. Enligt detta ska utstationerade arbetstagare få rätt att behandlas mer likt inhemska arbetstagare vad gäller lön och andra ersättningar. Ett förslag på genomförande av ändringsdirektivet av utstationeringsdirektivet har lämnats (SOU 2019:25). Betänkandet har remitterats.

Riksdagen har 2012 tillkännagett för regeringen att Sverige bör kräva att EU ska anta ett juridiskt bindande socialt protokoll (bet. 2012/13:AU5 punkt 8, rskr. 2012/13:53). Den 17 november 2017 undertecknade rådet, Europaparlamentet och kommissionen ett gemensamt uttalande om en europeisk pelare för sociala rättigheter bestående av 20 principer. Arbetet med ändringsdirektivet till utstationeringsdirektivet syftar till att stärka grundläggande rättigheter och kollektivavtalens ställning inom EU. Riksdagen har beträffande socialt protokoll anfört bl.a. att man anser att en omfattande process med fördragsändringar inte är rätt väg att gå just nu (bet. 2017/18:AU8 s. 37, rskr. 2017/18:177). Regeringen delar denna bedömning och avser inte att nu vidta några ytterligare åtgärder. Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Stärkta villkor för anställda i upphandlingssituationer (ILO 94)
Riksdagen har 2006 och 2011 tillkännagett för regeringen att Sverige bör ratificera ILO:s konvention (nr 94) om arbetsklausuler i kontrakt där en offentlig myndighet är part, nedan ILO 94 (bet. 2005/06:AU3 punkt 15, rskr. 2005/06:174 och bet. 2010/11:AU10 punkt 6, rskr. 2010/11:299). I det senare tillkännagivandet lyfter utskottet fram att upphandlingslagstiftningen är bristfällig.

Regeringen har vidtagit olika åtgärder för att stärka villkoren för anställda och motverka social dumpning i upphandlingssituationer. Upphandlingslagarna från 2016 upphandlingslagar innehåller bestämmelser baserade på förslagen i propositionen Arbetsrättsliga villkor vid upphandling (prop. 2016/17:163). Regeringen beslutade i tilläggsdirektiv till utredningen om upphandling och villkor enligt kollektivavtal att utredningen bl.a. ska analysera de unionsrättsliga förutsättningarna för att ratificera ILO 94. Regeringen konstaterar att en ratifikation, utöver anpassning av svensk rätt, kräver ett bemyndigande från EU. Att påbörja en sådan process bedöms inte vara lämpligt i nuläget. Regeringen avser inte att vidta några ytterligare åtgärder med anledning av förslagen i betänkandet Arbetsklausuler och sociala hänsyn i offentlig upphandling – ILO:s konvention nr 94 samt en internationell jämförelse (SOU 2016:15) eller tillkännagivandena från 2006 och 2011 om att ratificera ILO 94. Regeringen anser därmed att tillkännagivandena är slutbehandlade.

5.4.4 Resultat – lönebildning

Avtalsrörelsen 2018 var av begränsad omfattning. Under året tecknades endast 30 nya avtal om löner och allmänna villkor. Avtalen omfattade ca 235 000 anställda. De treåriga kollektivavtal som träffades inom industrin 2017 utgjorde kostnadsnorm även för de avtal som träffades under 2018.

Inga medlingsärenden på central nivå

Medlingsinstitutet har i uppdrag att verka för en väl fungerande lönebildning. För första gången sedan Medlingsinstitutet inrättades 2000 gjordes inga medlingsinsatser i institutets regi på förbundsnivå. Utfallet för 2018 kan jämföras med 2014 och 2015 då de är de närmast föregående åren som hade avtalsrörelser med motsvarande omfattning som 2018. Under 2014 och 2015 var antalet medlingsärenden på förbundsnivå 6 respektive 2 stycken (se tabell 5.9).

Tabell 5.9 Antal medlingsärenden

Antal

År	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Central nivå	25	6	2	27	15	0
Lokal nivå	31	35	30	19	4	11

Källa: Medlingsinstitutet.

Under 2018 förekom det totalt elva medlingsärenden på lokal nivå där Medlingsinstitutet förordnade medlare, varav åtta avsåg tvister om avtal. Det är fler ärenden jämfört med 2017 då Medlingsinstitutet förordnade medlare i fyra ärenden. Sett till en längre tidsperiod har antalet medlingsärenden minskat de senaste åren. Under de första åren på 2000-talet var antalet medlingsärenden på lokal nivå i genomsnitt 80 per år.

Lägsta antalet förlorade arbetsdagar på grund av konflikt sedan Medlingsinstitutet inrättades

Under 2018 förlorades inga arbetsdagar på grund av konflikt i förbundsförhandlingar (se tabell 5.10). Det var endast i den lokala tvisten mellan Svensk Pilotförening och Ryanair DAC som det förlorades 50 arbetsdagar på grund av arbetsmarknadskonflikt.

Tabell 5.10 Antal förlorade arbetsdagar på grund av konflikt

Antal

År	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antal förlorade arbetsdagar	7 084	3 450	234	10 417	2 570	50

Källa: Medlingsinstitutet.

Det totala antalet förlorade arbetsdagar under 2018 är det lägsta antalet förlorade arbetsdagar på grund av arbetsmarknadskonflikter i Sverige sedan Medlingsinstitutet inrättades 2000.

Ökad skillnad mellan de faktiska och de avtalsmässiga löneökningarna

Enligt preliminära utfall från konjunkturlönestatistiken uppgick löneutvecklingen 2018 till 2,5 procent för ekonomin som helhet (se diagram 5.15). Det kan jämföras med 2,3 procent 2017. Motsvarande utfall för näringslivet var preliminärt 2,5 procent 2018 respektive 2,0 procent 2017. De avtalsmässiga löneökningarna har beräknats uppgå till ca 2 procent i de centrala avtalen.

Diagram 5.15 Löneutvecklingen på hela arbetsmarknaden fördelat på avtalsmässiga löneökningar samt restpost

Årlig procentuell förändring

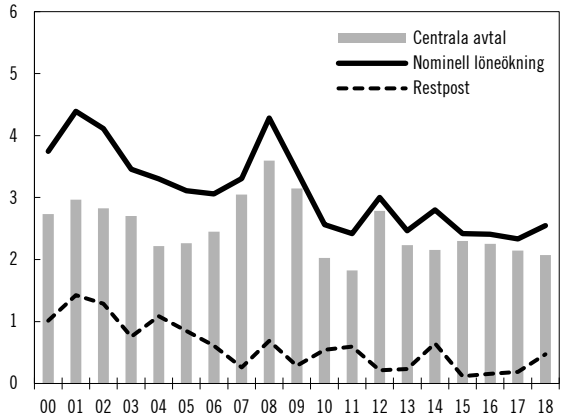

Anm.: Restpost är skillnaden mellan de faktiska och de avtalsmässiga löneökningarna.
Källa: Medlingsinstitutet.

De faktiska löneökningarna är i regel högre än de avtalsmässiga löneökningarna. Avvikelsen beror på en rad samverkande faktorer, bl.a. förändrad sammansättning av arbetskraften, arbetsmarknadsläget, genomslag av lokala förhandlingar eller utvecklingen av övertidsersättning och andra lönekomponenter.

Skillnaden mellan de faktiska och de avtalsmässiga löneökningarna har minskat under det senaste decenniet. Som treårsperiod betraktat var skillnaden historiskt låg under perioden 2015–

2017. Under 2018 går det däremot att notera en viss ökning i restposten, dvs. skillnaden mellan de faktiska och de avtalsmässiga löneökningarna. År 2018 var restposten ca 0,5 procentenheter jämfört med ca 0,2 procentenheter 2017.

Stigande inflation bakom svagare reallönetillväxt

År 2018 beräknas lönerna ha ökat med ca 2,5 procent i nominella termer (se diagram 5.16). Inflationen mätt med KPIF var 2,1 procent 2018, vilket innebär att reallönetillväxten var ca 0,4 procent under 2018. Under perioden 1998 till 2018 har reallönerna stigit med i genomsnitt 2,0 procent per år och sammanlagt 51 procent sedan 1997 då industriavtalet infördes.

Diagram 5.16 Nominell och real löneutveckling

Årlig procentuell förändring

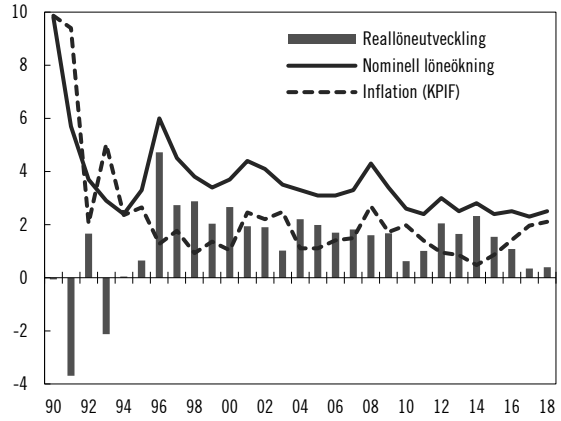

Anm.: Reallön är nominell timlöneökning enligt konjunkturlönestatistiken deflaterad med konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF).
Källor: Medlingsinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Sedan 2015 har inflationen stigit successivt och närmat sig Riksbankens mål om 2 procent. Detta har lett till en tydligt dämpad reallönetillväxt både 2017 och 2018.

Arbetskostnaderna ökade långsammare i Sverige än i euroområdet och USA under 2018

Ett lands konkurrenskraft beror till stor del på hur arbetskostnaderna och produktiviteten utvecklas i förhållande till andra länder. Arbetskostnaden för en anställd person i Sverige består av lön samt lagstadgade och avtalsreglerade arbetsgivaravgifter.

Det senaste decenniet har arbetskostnaderna per timme i Sverige ökat med i genomsnitt 0,9 procentenheter snabbare per år jämfört med euroområdet och 0,7 procentenheter snabbare per år jämfört med USA. Utfallet för 2018 visar dock att kostnadsutvecklingen dämpades i Sverige under året och att de svenska arbetskostnaderna ökade långsammare än arbetskostnaderna i både euroområdet och USA (se diagram 5.17).

Diagram 5.17 Arbetskostnad per timme i näringslivet

Årlig procentuell förändring

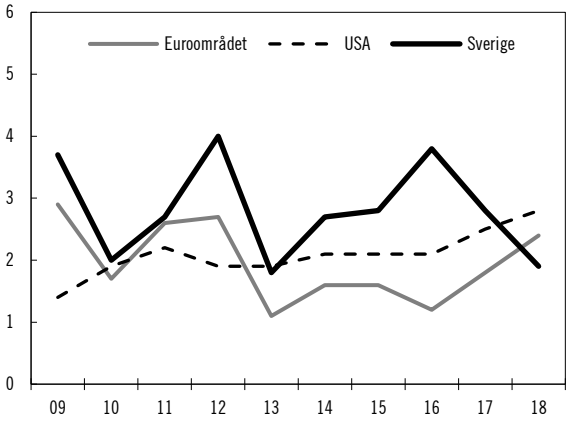

Källa: Eurostat, Labour Cost Index (LCI), Bureau of Labour Statistics, USA och Macrobond.

Löneskillnaden mellan kvinnor och män

En jämförelse mellan kvinnors och mäns genomsnittliga löner för hela arbetsmarknaden 2018 visar att kvinnor hade 89,3 procent av mäns lön, dvs. en löneskillnad på 10,7 procent (se diagram 5.18). 2018 minskade löneskillnaden mellan kvinnor och män 0,6 procentenheter jämfört med 2017. Den enskilt viktigaste förklaringen till löneskillnaden är att kvinnor och män arbetar inom olika yrken och att dessa yrken har olika lönelägen. Mellan 2005 och 2018 har löneskillnaden minskat med 5,6 procentenheter.

Ett sätt att ta hänsyn till att kvinnor och män i huvudsak arbetar inom olika yrken och att lönerna varierar inom dessa yrken är att använda s.k. standardvägning. Standardvägning tar hänsyn till skillnader i yrke, sektor, ålder, utbildning och arbetstid. Mätt med standardvägning var kvinnors lön 2018 i genomsnitt 95,6 procent av mäns lön. Det innebär att den oförklarade löneskillnaden mellan kvinnor och män på hela arbetsmarknaden 2018 var 4,4 procent. År 2018 ökade den oförklarade löneskillnaden efter standardvägning med 0,1 procentenheter jämfört med 2017. Mellan 2005 och 2018 har den oförklarade löneskillnaden minskat med 2,4 procentenheter.

Diagram 5.18 Ovägd och standardvägd löneskillnad mellan kvinnor och män

Procent

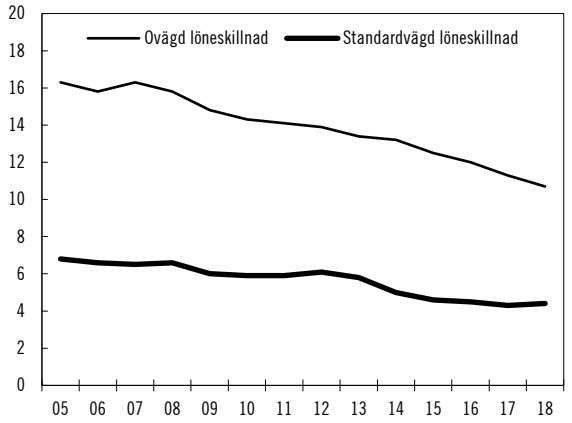

Källa: Medlingsinstitutet.

Den största oförklarade löneskillnaden på 6,7 procent finns bland tjänstemän i privat sektor. Den minsta oförklarade löneskillnaden på 0,3 procent finns i hela den kommunala sektorn (se även utg.omr. 2, avsnitt 5 om kvinnors och mäns lön inom staten).

Under 2018 redovisade Medlingsinstitutet sitt uppdrag att se över vilka relativlöneförändringar som har skett för olika yrken på den svenska arbetsmarknaden mellan åren 2014–2017 och analysera resultaten ur ett jämställdhetsperspektiv. Uppdraget var en del av regeringens handlingsplan för jämställda livsinkomster. En stor del av de yrkesgrupper som hade de mest positiva relativlöneförändringarna är kvinnodominerade och tillhör de större yrkesgrupperna på arbetsmarknaden, exempelvis undersköterskor, lärare och sjuksköterskor. Löneutvecklingen i dessa yrken har därför varit en av flera bidragande orsaker till att minska de totala löneskillnaderna mellan kvinnor och män åren 2014–2017.

5.4.5 Analys och slutsatser

Regeringen gör den samlade bedömningen att åtgärderna som har vidtagits på området bidrar till att uppnå målet för arbetslivspolitiken.

Arbetslivspolitiken har en påverkan på förhållanden på andra samhällsområden som inte direkt ligger inom detta område. På så sätt kan området även bidra till en bredare hållbar utveckling i linje med målen för Agenda 2030, bl.a. mål 8 om en varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Följande redovisning fokuserar på resultat inom området arbetslivet.

Arbetsmiljö

Det är vanligare med stress och psykiska påfrestningar i arbetet bland kvinnor medan män är överrepresenterade i statistiken över arbetsrelaterade olyckor och dödsolyckor. Skillnaderna mellan kvinnor och män beror till största del på att kvinnor och män arbetar inom olika yrken.

Enligt regeringens bedömning behöver kunskap om arbetsmiljö bli både mer tillgänglig och användbar i det praktiska arbetsmiljöarbetet. Det kan bidra till en god arbetsmiljö och minskad sjukfrånvaro. Ökad kunskap om arbetsmiljö bidrar därmed till målet för arbetslivspolitiken och målet om en långsiktigt stabil och låg sjukfrånvaro (se även utg.omr. 10). Regeringens insatser har bidragit till att öka kunskapen på området. Myndigheten för arbetsmiljökunskap har inrättats. Särskilda forskningssatsningar har lett till mer forskning om arbetsmiljön i kvinnodominerade sektorer och inom andra områden inom arbetslivet där forskning om arbetslivet saknas.

Antalet dödsolyckor i arbetet visar på en starkt nedåtgående trend sedan 1950-talet. Sverige har också i ett nordiskt och europeiskt perspektiv ett litet antal dödsolyckor i arbetet per år. Nedgången av antalet dödsolyckor i Sverige tycks dock ha stannat av och de senaste tre åren har antalet dödsolyckor i arbetet ökat. Fortfarande dör ungefär en person varje vecka till följd av sitt arbete. Antalet dödsolyckor i arbetet varierar från år till år. Ofta är det tillfälligheter som avgör om en händelse leder till kroppsskada, dödsfall eller ett tillbud som enbart hamnar i tillbudsstatistiken.

De senaste årens ökningar i antalet dödsolyckor har varit lika stor bland både arbetstagare och egenföretagare, och detta trots att de mest skadedrabbade branscherna tidigare själva har arbetat med information och utbildningsinsatser. Det finns dock en väsentligt högre risk för dödsolyckor bland egenföretagare än arbetstagare. Detta beror framförallt på att många inom de skadedrabbade branscherna jord- och skogsbruk och fiske är egenföretagare.

Regeringens arbetsmiljöstrategi innehåller en nollvision mot dödsolyckor och förebyggande av arbetsolyckor. Att bekämpa dödsolyckor i arbetet är en viktig prioritering för regeringen. Under året har regeringen tagit ytterligare initiativ för att

tydligare markera att dödsfall i arbetet är helt oacceptabelt. Regeringen har lyft upp det viktiga arbetet mot dödsolyckor och arbetar för att förhindra ytterligare dödsfall, framförallt i de mest olycksdrabbade branscherna. I dialog med myndigheter och relevanta aktörer arbetar regeringen med att synliggöra och bryta den negativa trenden med antalet dödsolyckor i arbetet. Nollvisionen har betydelse för att nå målet om en arbetsmiljö som förebygger ohälsa och olycksfall samt motverkar att människor utestängs från arbetet.

En utmaning i arbetsmiljöarbetet är att stoppa företag som medvetet fuskar för att uppnå konkurrensfördelar. Ofta bryter dessa företag mot flera olika lagar och regler. Olika myndigheter har olika uppdrag och ansvarsområden när det gäller att bekämpa brottslighet. Det är därför avgörande med en god samverkan mellan de berörda myndigheterna. Regeringens satsningar för att stärka myndigheternas arbete med metodutveckling för myndighetsgemensam kontroll har bidragit till att öka samverkan och myndigheternas gemensamma arbete på området. Regeringen bedömer att resultatet har ökat möjligheten att stoppa aktörer som bryter mot arbetsmiljölagstiftningen och andra regelverk.

De många initiativen inom metoo-uppropet riktade uppmärksamhet mot förekomsten av sexuella trakasserier, våld och kränkande behandling mot framför allt kvinnor inom flera sektorer och branscher i samhället. I samband med uppropen kom det bl.a. fram att det finns brister i kunskap om de krav som ställs på att arbetsgivare ska arbeta förebyggande mot diskriminering och kränkande särbehandling. Regeringen har därför avsatt medel för informations- och utbildningsinsatser som Arbetsmiljöverket och Diskrimineringsombudsmannen genomfört. Eftersom de regionala skyddsombuden har en viktig roll när det gäller att stödja arbetstagarna i arbetsmiljöarbetet har regeringen även tillfört medel till den regionala skyddsombudsverksamheten. Satsningarna innebär att både arbetsgivare och arbetstagare har fått ett bättre stöd i arbetsmiljöarbetet som syftar till att förebygga sexuella trakasserier. Insatserna har bidragit till att uppnå det övergripande jämställdhetsmålet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv, delmålet om ekonomisk jämställdhet, samt målet om ett samhälle fritt från diskriminering (se även utg.omr. 13), men även målet om en arbetsmiljö som förebygger ohälsa för både kvinnor och män.

Arbetsrätt

Löner och villkor på svensk arbetsmarknad regleras genom kollektivavtal. Nästan nio av tio anställda i Sverige omfattas av kollektivavtal trots frånvaron av lagstiftning om allmängiltighetsförklaring av kollektivavtal. Avgörande för kollektivavtalens starka ställning i Sverige är att både arbetstagare och arbetsgivare i betydande utsträckning är organiserade.

De åtgärder som regeringen har vidtagit på arbetsrättsområdet bidrar till att skapa förutsättningar för ett arbetsliv som tillgodoser både arbetstagarnas och arbetsgivarnas behov av flexibilitet, trygghet och inflytande. Riksdagen har antagit regeringens propositioner med förslag som stärker arbetstagarnas skydd samtidigt som kollektivavtalens ställning värnas. Arbetstagares rätt att kvarstå i anställningen har förlängts genom ändringar i lagen om anställningsskydd. Ändringen i medbestämmandelagen har lett till en utökad fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister. Regeringen har tillsatt en utredning för att föreslå hur arbetsrätten ska moderniseras och anpassas efter dagens arbetsmarknad samtidigt som en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls.

Arbetslivspolitiken ska skapa goda arbetsvillkor för både kvinnor och män. Kvinnor har tidsbegränsade anställningar i större omfattning än män. Andelen kvinnor som arbetar deltid är också mycket större än andelen deltidsarbetande män. Även om utvecklingen går mot att skillnaderna mellan kvinnor och män minskar över tid bidrar skillnaderna fortfarande till att kvinnor har sämre ekonomiska förutsättningar än män.

Lönebildning

Under 2018 uppnåddes flera av de kriterier som används för att bedöma om en god lönebildning kan anses vara uppfylld. För första gången sedan 2000, då Medlingsinstitutet inrättades, gjordes inga medlingsinsatser i institutets regi på central nivå. Även om antalet lokala medlingsärenden ökade under 2018 jämfört med föregående år så är antalet ärenden fortsatt förhållandevis få. Jämfört med början av 2000-talet har antalet lokala ärenden minskat väsentligt. Antalet förlorade arbetsdagar på grund av arbetsmarknadskonflikter var det lägsta i Sverige sedan 2000. Det låga antalet medlingsärenden samt det låga antalet förlorade arbetsdagar på grund av konflikt bör dock ses mot

bakgrund av att avtalsrörelsen 2018 var av begränsad omfattning.

I och med en fortsatt stigande inflation var reallönetillväxten 2018 fortsatt svag. Jämfört med tidigare år ökade skillnaden mellan de faktiska löneökningarna och de avtalsmässiga löneökningarna. En faktor som förmodligen har påverkat löneökningarna i de centrala avtalen är att lönerna i omvärlden har ökat långsamt under senare år.

Även om det fortsatt finns en löneskillnad mellan kvinnor och män så går utvecklingen mot att löneskillnaderna minskar. Andelen kvinnliga chefer har ökat och fler kvinnor jobbar i högre avlönade yrken, vilket är en viktig förklaring till att löneskillnaderna minskar. En förklaring till de högre relativlöneökningarna för kvinnor i offentlig sektor är att de insatser som gjorts och de satsningar som har gjorts i avtal har riktat sig mot grupper som är starkt kvinnodominerande, exempelvis undersköterskor och lärare, samt att relativlöneutvecklingen har varit starkast i yrken med personalbrist.

5.5 Politikens inriktning

För att uppnå goda arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet för både kvinnor och män krävs långsiktiga åtgärder från såväl staten som arbetsmarknadens parter.

Samtidigt finns det flera utmaningar. En sådan utmaning är att arbetsmarknaden i Sverige blir alltmer tudelad mellan å ena sidan personer som har yrkeserfarenhet och längre utbildning – som har lätt att få arbete – och å andra sidan personer utan yrkeserfarenhet och med kort utbildning – som har allt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Inte minst gäller detta unga och nyanlända och i synnerhet kvinnor födda utanför Europa. Det behövs fler vägar in på arbetsmarknaden.

Att parterna tar ett stort ansvar för regleringen av arbetsmarknaden och anpassar villkoren efter förutsättningarna i olika branscher och utifrån ökade krav på snabb omställning stärker Sveriges konkurrenskraft och är en viktig del av den svenska arbetsmarknadsmodellen.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen bygger på en ansvarsfördelning mellan staten och arbetsmarknadens parter. Statens roll är att bidra med ett ändamålsenligt regelverk och andra styrmedel för att säkra goda arbetsvillkor och underlätta tillkomsten av nya jobb, samtidigt som förutsättningar skapas för arbetsmarknadens parter att ta ansvar för lön och övriga villkors närmare utformning.

Det moderna arbetslivet medför dock nya utmaningar som i sig kan påverka den svenska arbetsmarknadsmodellens förutsättningar. Den svenska arbetsmarknadsmodellens sätt att fungera kan behöva utvecklas vidare. Det arbetet ska ske i nära dialog mellan staten och arbetsmarknadens parter.

Alla förtjänar en trygg och säker arbetsplats

Goda arbetsvillkor och en bra arbetsmiljö bidrar till en hög produktivitet i en ekonomi som utmärks av ett högt arbetskraftsdeltagande och en hög sysselsättningsgrad. Detta gäller för såväl de som är yrkesverksamma inom traditionella yrken som för de som arbetar inom nya branscher och under nya former. Ingen som arbetar i Sverige ska ha ett arbete där man blir utnyttjad eller utsliten. Ingen ska riskera att dö eller skadas allvarligt i sitt arbete.

Det moderna arbetslivet medför nya utmaningar samtidigt som mer traditionella arbetsmiljöproblem kvarstår. Rörligheten mellan olika länder av både arbetskraft och tjänster ökar, liksom förekomsten av utstationerad arbetskraft. Den globala konkurrensen ställer ständigt krav på produktivitets- och effektivitetshöjningar och leder också till nya sätt att organisera arbetet. Utvecklingen mot en större andel av underentreprenörer på arbetsmarknaden har pågått under lång tid. Nya sätt att organisera arbetet ökar också som en följd av t.ex. digitaliseringen.

Tillsyn av arbetsmiljön är avgörande för att upprätthålla skyddet för arbetstagarna och för att rättvisa konkurrensförhållanden ska kunna råda på arbetsmarknaden. Arbetet för att hindra att vissa företag på olika sätt bryter mot arbetsmiljöreglerna och andra regelverk för att uppnå konkurrensfördelar är centralt. En bristfällig arbetsmiljö får aldrig vara ett konkurrensmedel, vare sig nationellt eller inom EU. Regeringen fortsätter stärka denna del av arbetsmiljöarbetet och satsar ytterligare resurser. Fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet leder till negativa konsekvenser för arbetstagare, företag, samhället och statsfinanserna. Inspektionsverksamheten är ett effektivt sätt att åstadkomma förändring eftersom den kan bidra till en högre grad av

regelefterlevnad och bidrar till att åstadkomma sunda konkurrensvillkor.

Ytterligare insatser för att förebygga den arbetsrelaterade ohälsan och minska risken för att arbetstagare skadas och slits ut är nödvändiga för att uppnå ett hållbart arbetsliv. Arbetsmiljöbesvär på grund av organisatoriska och sociala orsaker ökar, samtidigt som mer traditionella problem som t.ex. belastningsskador kvarstår. Ökningen har skett bland både kvinnor och män, men framförallt hos kvinnor. Kvinnor och män arbetar i stor utsträckning inom olika sektorer på arbetsmarknaden med olika villkor och arbetsmiljörisker. För att möta dessa utmaningar har ambitionsnivån höjts under den föregående mandatperioden för arbetsmiljöpolitiken, bl.a. genom att resurserna inom arbetsmiljöpolitiken ökats och en arbetsmiljöstrategi för det moderna arbetslivet antagits. Den nuvarande arbetsmiljöstrategin gäller till och med 2020.

När den nuvarande strategin har löpt ut avser regeringen att ta fram en ny strategi. En nollvision mot dödsolyckor är en av de tre prioriterade områdena i den nuvarande strategin, men arbetet för att motverka dödsolyckor i arbetslivet måste ta större plats. Inget annat än en nollvision kan gälla för dödsfall i arbetet. Att förhindra dödsolyckor är en viktig prioritering för regeringen. Konkreta insatser är nödvändiga för att förebygga arbetsolyckor som leder till skada eller död.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen och arbetsmarknadens parter

Det är önskvärt att arbetsmarknadens parter så långt som möjligt tar ansvar för vilka närmare arbetsrättsliga villkor som ska gälla i arbetslivet och för att bevaka efterlevnaden av dessa. Regeringen ska, tillsammans med arbetsmarknadens parter, vara en stark svensk röst inom EU.

Arbetsmarknadens parters autonomi och självständighet är en förutsättning för att parterna fortsatt ska kunna ta ett stort ansvar för regleringen på arbetsmarknaden i syfte att skapa flexibla lösningar som är anpassade för olika branscher.

Kollektivavtalslösningar mellan arbetsmarknadens parter och en fortsatt hög anslutningsgrad, både bland arbetsgivare och arbetstagare, är viktigt. Det är också viktigt att arbetsmarknadens parter har möjlighet att bygga vidare på de kollektivavtalslösningar som redan finns på central och lokal nivå.

Utvecklingen på arbetsmarknaden har inneburit nya förutsättningar och behov för arbetsgivare och arbetstagare vad gäller bland annat anställningsskyddet. Utvecklingen innebär att arbetsgivare behöver ökad flexibilitet och förutsägbarhet för att kunna anpassa sina verksamheter och klara konkurrensen. Arbetstagarna å sin sida behöver ett skydd som är anpassat för den nya arbetsmarknaden, där en viktig del av tryggheten består av kontinuerlig kompetensutveckling inom anställningen och därigenom förstärkt anställningsbarhet.

En särskild utredare har fått i uppdrag att lämna förslag på hur arbetsrätten kan moderniseras och anpassas efter dagens arbetsmarknad samtidigt som en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls (dir. 2019:17). Utredningen ska utarbeta författningsförslag för tydligt utökade undantag från turordningsreglerna, för att inom ramen för anställningen stärka arbetsgivarens ansvar för kompetensutveckling och anställdas omställningsförmåga och som innebär lägre kostnader vid uppsägningar, särskilt för mindre företag. Utredningen ska därutöver överväga författningsförslag i syfte att skapa en bättre balans i anställningsskyddet för personal med olika anställningsvillkor. Om parterna når en överenskommelse om hur lagen om anställningsskydd ska reformeras på ett sätt som ger ökad flexibilitet ska regeringen i stället lägga förslag i linje med parternas överenskommelse. Utredningen ska lämna sitt betänkande den 31 maj 2020.

Ansvarsfull lönebildning

En av grundpelarna i den svenska arbetsmarknadsmodellen är att arbetsmarknadens parter har ett huvudansvar för lönebildningen.

Den svenska lönebildningsmodellen baseras på att den internationellt konkurrensutsatta sektorn är lönenormerande. Lönebildningsmodellen har bidragit till en varaktig reallönetillväxt under lång tid. Den positiva utvecklingen ska bibehållas.

En arbetsmarknad där kvinnor och män kan delta på samma villkor är bra för samhället och ger en starkare ekonomi och bidrar till målet om ekonomisk jämställdhet. Arbetsmarknaden behöver bli mindre könsuppdelad och heltidsarbete för både kvinnor och män eftersträvas. Osakliga

löneskillnader mellan kvinnor och män får inte förekomma. Kvinnor och män ska ha samma möjlighet till ekonomisk självständighet och trygghet, genom hela livet.

Löneskillnaderna mellan kvinnor och män fortsätter att minska, men det går för långsamt. Det finns flera orsaker till att kvinnor har lägre inkomster än män och det kräver åtgärder inom flera olika politikområden.

5.5.1 Ändring i lagen om vissa försvarsmaktsanställningar

Ärendet och dess beredning

Behovet av en ändring i lagen (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar har uppstått som följd av ändringar i lagen (1982:80) om anställningsskydd och är av rättelsekaraktär. Förslaget är författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Lagrådets yttrande har därför inte inhämtats.

En följdändring i lagen om vissa försvarsmaktsanställningar

Regeringens förslag: En följdändring görs i lagen om vissa försvarsmaktsanställningar med anledning av att två bestämmelser i lagen om anställningsskydd har flyttats.

Skälen för regeringens förslag: I propositionen Anställningsskyddet förlängs tills arbetstagaren fyllt 69 år (prop. 2018/19:91) föreslog regeringen bl.a. att en bestämmelse ska flyttas från 33 § andra stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd till en ny paragraf i samma lag, 4 a §. Bestämmelsen reglerar hur en arbetsgivare kan få en arbetstagares anställning att upphöra i samband med att arbetstagaren får rätt till hel sjukersättning. Det föreslogs också att nuvarande 5 b §, där det framgår att 5 a § om övergång till tillsvidareanställning inte tillämpas för arbetstagare över en viss ålder, ska betecknas 33 d §. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag (rskr. 2018/19:276) och ändringarna träder i kraft den 1 januari 2020.

Det föreslogs i propositionen inte någon följdändring i 4 § lagen (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar. Det bör därför göras en ändring av rättelsekaraktär i den bestämmelsen.

Ikraftträdande

Regeringens förslag: Lagändringen ska träda i kraft den 1 januari 2020.

Skälen för regeringens förslag: Eftersom den föreslagna ändringen i lagen (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar är en följdändring till ändringar i lagen (1982:80) om anställningsskydd bör den träda i kraft samtidigt som de ändringarna, dvs. den 1 januari 2020.

5.6 Budgetförslag

2.1 Arbetsmiljöverket

Tabell 5.11 Anslagsutveckling 2:1 Arbetsmiljöverket

Tusental kronor

2018	Utfall	773 706	Anslags-sparande	12 940
2019	Anslag	767 594 [1]	Utgifts-prognos	771 142
2020	**Förslag**	**676 593**		
2021	Beräknat	668 120 [2]		
2022	Beräknat	677 533 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 658 593 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 658 594 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Arbetsmiljöverkets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för bidrag till myndigheter samt statsbidrag till arbetsmarknadens parter för metodutveckling av myndighetsgemensam kontroll.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.12 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	6022	5760	242
Prognos 2019	6000	6003	3
Budget 2020	3000	3000	0

Uppdragsverksamheten omfattar huvudsakligen den särskilda informationsverksamheten, men även försäljning från informationssystemet om arbetsskador (ISA). Den särskilda informationsverksamheten består främst av försäljning av verkets föreskrifter. Det ackumulerade resultatet för 2018 var 3 000 kronor.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 676 593 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Arbetsmiljöverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 668 120 000 kronor respektive 677 533 000 kronor.

Anslaget minskas med 112 000 000 kronor.

Anslaget ökas med 5 000 000 kronor för fler inspektioner som ska förebygga fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet.

Tabell 5.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Arbetsmiljöverket

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**767 594**	**767 594**	**767 594**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	16 383	27 723	38 928
Beslut	-107 384	-127 197	-128 989
Varav BP20 [3]	-107 000	-107 000	-107 000
Varav [3]			
Motverka regelöverträdelser, brottslighet och dödsolyckor i arbetet	5 000	5 000	5 000
Utbrytning av medel för regional skyddsombudsverksamhet	-112 000	-112 000	-112 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**676 593**	**668 120**	**677 533**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.2 Arbetsdomstolen

Tabell 5.15 Anslagsutveckling 2:2 Arbetsdomstolen

Tusental kronor

2018	Utfall	31 347	Anslags-sparande	3 961
2019	Anslag	33 188 [1]	Utgifts-prognos	29 654
2020	**Förslag**	**34 240**		
2021	Beräknat	34 749 [2]		
2022	Beräknat	35 255 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 34 240 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 34 240 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Arbetsdomstolens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 34 240 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Arbetsdomstolen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 34 749 000 kronor respektive 35 255 000 kronor.

Anslaget minskas med 1 000 000 kronor för att bidra till finansieringen av de ökade anslagen i denna proposition.

Tabell 5.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Arbetsdomstolen

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**34 688**	**34 688**	**34 688**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	552	1 076	1 597
Beslut	-1 000	-1 015	-1 030
Varav BP20 [3]	-1 000	-1 000	-1 000
Varav [3]			
Finansiering	-1 000	-1 000	-1 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**34 240**	**34 749**	**35 255**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2:3 Internationella arbetsorganisationen (ILO)

Tabell 5.17 Anslagsutveckling 2:3 Internationella arbetsorganisationen (ILO)

Tusental kronor

2018	Utfall	31 118	Anslags-sparande	2 605
2019	Anslag	33 722 [1]	Utgifts-prognos	32 222
2020	**Förslag**	**33 722**		
2021	Beräknat	33 722		
2022	Beräknat	33 722		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Sveriges medlemsavgift till Internationella arbetsorganisationen (ILO). Högst 1 100 000 kronor får användas för utgifter för deltagande i ILO:s verksamhet och för ILO-kommittén. Medlemsavgiften i svenska kronor bestäms av den svenska kronans växelkurs mot den schweiziska francen vid utbetalningsdagen i början av 2020.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 33 722 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Internationella arbetsorganisationen (ILO)* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 33 722 000 respektive år.

Tabell 5.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Internationella arbetsorganisationen (ILO)

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**33 722**	**33 722**	**33 722**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**33 722**	**33 722**	**33 722**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

2:4 Medlingsinstitutet

Tabell 5.19 Anslagsutveckling 2:4 Medlingsinstitutet

Tusental kronor

2018	Utfall	52 407	Anslags-sparande	7 796
2019	Anslag	56 097 [1]	Utgifts-prognos	51 697
2020	**Förslag**	**50 521**		
2021	Beräknat	51 429 [2]		
2022	Beräknat	52 360 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 50 520 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 50 521 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Medlingsinstitutets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 50 521 000 kronor anvisas under anslaget 2:4 *Medlingsinstitutet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 51 429 000 kronor respektive 52 360 000 kronor.

Anslaget minskas med 5 000 000 kronor för att bidra till fler inspektioner som ska förebygga fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet.

Tabell 5.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Medlingsinstitutet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**59 597**	**59 597**	**59 597**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	924	2 012	3 127
Beslut	-10 000	-10 180	-10 364
Varav BP20 [3]	-5 000	-5 000	-5 000
Varav [3]			
Motverka regelöverträdelser, brottslighet och dödsolyckor i arbetet	-5 000	-5 000	-5 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 521**	**51 429**	**52 360**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap

Tabell 5.21 Anslagsutveckling 2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap

Tusental kronor

2018	Utfall	11 100	Anslags-sparande	7 700
2019	Anslag	33 193 [1]	Utgifts-prognos	27 677
2020	**Förslag**	**38 712**		
2021	Beräknat	39 355 [2]		
2022	Beräknat	39 998 [3]		

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för arbetsmiljökunskaps förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 38 712 000 kronor anvisas under anslaget 2:5 *Myndigheten för arbetsmiljökunskap* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 39 355 000 kronor respektive 39 998 000 kronor.

Anslaget minskas med 1 000 000 kronor för att bidra till finansieringen av de ökade anslagen i denna proposition.

Anslaget ökas med 4 000 000 kronor för vissa utgifter för företagshälsovårdens kompetensförsörjning.

Tabell 5.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**33 193**	**33 193**	**33 193**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	519	1 079	1 639
Beslut	5 000	5 083	5 166
Varav BP20 [3]	3 000	3 000	3 000
Varav [3]			
Överföring av medel för företagshälsovårdens kompetensförsörjning	4 000	4 000	4 000
Finansiering	-1 000	-1 000	-1 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**38 712**	**39 355**	**39 998**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2:6 Regional skyddsombudsverksamhet

Tabell 5.23 Anslagsutveckling 2:6 Regional skyddsombudsverksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande
2019	Anslag	[1]	Utgifts-prognos
2020	**Förslag**	**112 000**	
2021	Beräknat	112 000 [2]	
2022	Beräknat	112 000 [3]	

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till de centrala arbetstagarorganisationerna för den regionala skyddsombudsverksamheten.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:6 *Regional skyddsombudsverksamhet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 20 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Arbetsmiljöverket beslutar om bidrag under anslaget för den regionala skyddsombudsverksamheten som medför utgifter kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:6 *Regional skyddsombudsverksamhet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 20 000 000 kronor 2021.

Tabell 5.3 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:6 Regional skyddsombudsverksamhet

Tusental kronor

	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	20 000[1]	
Nya åtaganden	20 000	
Infriade åtaganden	-20 000	-20 000
Utestående åtaganden	20 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**20 000**	

[1] Ingående åtaganden 2020 avser åtaganden som har överförts från anslaget 2:1 *Arbetsmiljöverket.*

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 112 000 000 kronor anvisas under anslaget 2:6 *Regional skyddsombudsverksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 112 000 000 kronor respektive år.

Tabell 5.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:6 Regional skyddsombudsverksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]			
Förändring till följd av:			
Beslut	112 000	112 000	112 000
Varav BP20	112 000	112 000	112 000
Varav			
Utbrytning av medel för regional skyddsombudsverksamhet	112 000	112 000	112 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**112 000**	**112 000**	**112 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Studiestöd

15

Förslag till statens budget för 2020

Studiestöd

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 7

1 Förslag till riksdagsbeslut 9

2 Lagförslag 11
2.1 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) 11

3 Utgiftsområde 15 Studiestöd 13
3.1 Omfattning 13
3.2 Utgiftsutveckling 14
3.3 Mål för området 15
3.4 Resultatredovisning 16
3.4.1 Unga studerande på gymnasial nivå i Sverige 16
3.4.2 Vuxna studerande med studiestartsstöd på grundläggande och gymnasial nivå 18
3.4.3 Vuxna studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå 18
3.4.4 Studerande på eftergymnasial nivå i Sverige 20
3.4.5 Studerande utomlands 21
3.4.6 Studerande med barn 22
3.4.7 Studieekonomi 22
3.4.8 Lånebenägenhet och den enskildes skuldsättning 23
3.4.9 Låntagare och den totala skulden 25
3.4.10 Studiestödsadministrationen 27
3.5 Analys och slutsatser 28
3.5.1 Studiestödets rekryterande effekt 28
3.5.2 Studiestödets utjämnande effekt 29
3.5.3 Studiestödets effekt på samhällsekonomin 30
3.5.4 Studiestödsadministration 31
3.6 Politikens inriktning 31
3.6.1 Studiestödet möjliggör studier 31
3.6.2 En viktig del av kunskapslyftet 32
3.6.3 Ökade resurser till studiestartsstödet 32
3.6.4 Åtgärder för att främja omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna 32

3.6.5 Trygghet för studerande som blir sjuka 32
3.6.6 En väl fungerande studiestödsadministration 32
3.6.7 Avskrivning av studielån 32
3.7 Förslag om avskrivning av studielån vid synnerliga skäl 33
3.7.1 Konsekvenser 34
3.7.2 Författningskommentar 34
3.8 Budgetförslag 35
3.8.1 1:1 Studiehjälp 35
3.8.2 1:2 Studiemedel 36
3.8.3 1:3 Avsättning för kreditförluster 38
3.8.4 1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor 39
3.8.5 1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och viss föräldrautbildning i teckenspråk 40
3.8.6 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål 40
3.8.7 1:7 Studiestartsstöd 42
3.8.8 1:8 Centrala studiestödsnämnden 42
3.8.9 Lån i Riksgäldskontoret 43
3.8.10 1:9 Överklagandenämnden för studiestöd 44

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 9
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden ... 10
Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 15 Studiestöd ... 14
Tabell 3.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 15 Studiestöd ... 14
Tabell 3.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 15 Studiestöd ... 15
Tabell 3.4 Antal studiestödstagare och utbetalda belopp ... 16
Tabell 3.5 Unga studerande med studiehjälp på gymnasial nivå ... 17
Tabell 3.6 Vuxna studerande med studiemedel ... 20
Tabell 3.7 Studerande på eftergymnasial nivå i Sverige med studiemedel ... 21
Tabell 3.8 Studerande utomlands med studiestöd ... 22
Tabell 3.9 Tilläggsbidrag till studerande med barn ... 22
Tabell 3.10 Studerandes lånebenägenhet på olika utbildningsnivåer i Sverige ... 23
Tabell 3.11 Studerande med studielån, tilläggslån och merkostnadslån i Sverige och utomlands ... 25
Tabell 3.12 Andel inbetalt av debiterat belopp under det första betalningsåret fördelat på bosättning ... 26
Tabell 3.13 CSN:s genomsnittliga handläggningstider ... 27
Tabell 3.14 Nyckeltal för CSN:s service och information ... 27
Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:1 Studiehjälp ... 35
Tabell 3.16 Antal studerande och genomsnittligt belopp för studiehjälp, utfall 2018 och prognos 2019–2022 ... 35
Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Studiehjälp ... 36
Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:2 Studiemedel ... 36
Tabell 3.19 Antal studerande och genomsnittligt belopp för studiemedel, utfall 2018, prognos 2019 och beräknat för 2020–2022 ... 37
Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Studiemedel ... 37
Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:3 Avsättning för kreditförluster ... 38
Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Avsättning för kreditförluster ... 38
Tabell 3.23 Anslagsutveckling 1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor ... 39
Tabell 3.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor ... 39
Tabell 3.25 Anslagsutveckling 1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och viss föräldrautbildning i teckenspråk ... 40
Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och viss föräldrautbildning i teckenspråk ... 40
Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål ... 40
Tabell 3.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål ... 41
Tabell 3.29 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål ... 41

Tabell 3.30 Anslagsutveckling 1:7 Studiestartsstöd 42
Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Studiestartsstöd 42
Tabell 3.32 Anslagsutveckling 1:8 Centrala studiestödsnämnden 42
Tabell 3.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Centrala studiestödsnämnden 43
Tabell 3.34 Anslagsutveckling 1:9 Överklagandenämnden för studiestöd 44
Tabell 3.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Överklagandenämnden för studiestöd 44

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Antal studerande med inackorderingstillägg och extra tillägg 17
Diagram 3.2 Antal studerande med studiestartsstöd, fördelat efter studienivå och omfattning 18
Diagram 3.3 Antal vuxna studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå 19
Diagram 3.4 Andel vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiemedel av det totala antalet studerande på dessa nivåer 19
Diagram 3.5 Antal studerande på eftergymnasial nivå med studiemedel 20
Diagram 3.6 Andel studerande med studiemedel av det totala antalet studerande inom olika eftergymnasiala utbildningsformer 20
Diagram 3.7 Antal studerande med studiemedel vid utlandsstudier på olika utbildningsnivåer 21
Diagram 3.8 Antal studerande med tilläggsbidrag 22
Diagram 3.9 Jämförelse mellan utveckling av studiemedelsbeloppen och konsumentprisindex 23
Diagram 3.10 Studerandes lånebenägenhet fördelat på kön 23
Diagram 3.11 Studerandes lånebenägenhet för studier i Sverige fördelat på åldersgrupper och kön 24
Diagram 3.12 Andel studerande i Sverige med merkostnadslån på olika utbildningsnivåer 24
Diagram 3.13 Antal studerande utomlands med merkostnadslån 24
Diagram 3.14 Andel studerande med tilläggslån på olika utbildningsnivåer 24
Diagram 3.15 Genomsnittlig skuld på annuitetslån för nya låntagare 25
Diagram 3.16 Antal beviljade avskrivningsärenden fördelat på skäl 26
Diagram 3.17 Folkmängd 16–20 2017 och 2018 samt prognos 2019–2022 35

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) (avsnitt 2.1 och 3.7).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 238 200 000 000 kronor (avsnitt 3.8.9).
3. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 15 Studiestöd enligt tabell 1.1.
4. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Studiehjälp	4 382 408
1:2	Studiemedel	17 696 712
1:3	Avsättning för kreditförluster	1 855 904
1:4	Statens utgifter för studiemedelsräntor	167 518
1:5	Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	62 150
1:6	Bidrag till vissa studiesociala ändamål	27 000
1:7	Studiestartsstöd	410 000
1:8	Centrala studiestödsnämnden	889 803
1:9	Överklagandenämnden för studiestöd	16 905
Summa		**25 508 400**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:6	Bidrag till vissa studiesociala ändamål	4 000	2021
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**4 000**	

2 Lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1999:1395)

dels att 4 kap. 25 § ska ha följande lydelse,

dels att punkt 1 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska ha följande lydelse,

dels att det i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska införas en ny punkt, 22, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
25 §	
Studielån som inte har betalats vid utgången av det år då låntagaren fyller 67 år *skall* skrivas av. Betalningsskyldigheten kvarstår dock för årsbelopp avseende de tre senaste kalenderåren som har förfallit till betalning. Om det finns synnerliga skäl, får dock också sådana årsbelopp skrivas av.	Studielån som inte har betalats vid utgången av det år då låntagaren fyller 67 år *ska* skrivas av. Betalningsskyldigheten kvarstår dock för årsbelopp avseende de tre senaste kalenderåren som har förfallit till betalning. Om det finns synnerliga skäl, får dock också sådana årsbelopp skrivas av.
Lån *skall* också skrivas av om låntagaren avlider eller om det annars finns synnerliga skäl till det.	Lån *ska* också skrivas av om låntagaren avlider, *har hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst som inte överstiger garantinivån för hel sjukersättning enligt 35 kap. 18 § socialförsäkringsbalken* eller om det annars finns synnerliga skäl till det.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001, då studiestödslagen (1973:349) och lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa ska upphöra att gälla. Äldre bestämmelser gäller fortfarande, förutom vad som anges i punkterna 13–*21*, i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet. Det som sägs om inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital i 4 kap. 21 §, 8 kap. 4 § och 9 kap. 2 § studiestödslagen (1973:349) samt i punkten 2 f i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen (1973:349), ska dock från och med taxeringsåret 2002 i stället avse överskott i inkomstslagen tjänst, näringsverksamhet och kapital.

1.[1] Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001, då studiestödslagen (1973:349) och lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa ska upphöra att gälla. Äldre bestämmelser gäller fortfarande, förutom vad som anges i punkterna 13–*22*, i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet. Det som sägs om inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital i 4 kap. 21 §, 8 kap. 4 § och 9 kap. 2 § studiestödslagen (1973:349) samt i punkten 2 f i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen (1973:349), ska dock från och med taxeringsåret 2002 i stället avse överskott i inkomstslagen tjänst, näringsverksamhet och kapital.

22. Studielån som har beviljats enligt studiestödslagen (1973:349) i lydelsen efter 31 december 1988 ska, i stället för vad som anges i 8 kap. 12 § studiestödslagen (1973:349), skrivas av om låntagaren har hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst som inte överstiger garantinivån för hel sjukersättning enligt 35 kap. 18 § socialförsäkringsbalken eller om det annars finns synnerliga skäl till det.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

---

[1] Senaste lydelse 2011:859.

3 Utgiftsområde 15 Studiestöd

3.1 Omfattning

Utgiftsområdet omfattar utgifter för ekonomiskt stöd till enskilda under studier och utgifter för vissa studiesociala insatser. Även utgifter för hanteringen av studiestöden, som huvudsakligen sköts av Centrala studiestödsnämnden (CSN), och ärendehantering inom Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) hör till utgiftsområdet.

Inom utgiftsområdet föreslås att medel ska anvisas för:

- studiehjälp i form av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg för studerande inom främst gymnasieskolan,
- studiemedel i form av studiebidrag och tilläggsbidrag för studerande med barn,
- statens utgifter för räntor för studielån tagna i Riksgäldskontoret,
- inleverans av kapital till Riksgäldskontoret till följd av avskrivning av studielån som tagits före 2014 och avsättning för förväntade förluster på utlåning fr.o.m. 2014,
- kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning och annan lärlingsliknande utbildning,
- bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk,
- bidrag till vissa studiesociala ändamål,
- studiestartsstöd i form av stöd och tilläggsbidrag för studerande med barn,
- administration av studiestöd,
- administration av lån för körkortsutbildning,
- administration av hemutrustningslån, och
- hantering av överklaganden vid ÖKS.

Vissa studiestöd är rättighetsstyrda och anslagsbelastningen styrs därför till stor del av reglerna om lån och bidrag. Anslagsbelastningen är också beroende av antalet studerande i utbildningar som berättigar till studiestöd, de studerandes val att ansöka om studiestöd, räntekostnader för den totala studielåneskulden i Riksgäldskontoret och avsättning för förväntade förluster vid nyutlåning. Utgiften för vissa andra studiestöd begränsas av anvisade eller tilldelade medel och efterfrågan på dessa stöd.

Bestämmelserna som reglerar rätten till studiehjälp och studiemedel samt återbetalningen av studielån finns främst i studiestödslagen (1999:1395) och studiestödsförordningen (2000:655). Bestämmelser om studiestartsstöd finns främst i lagen (2017:527) om studiestartsstöd och i förordningen (2017:532) om studiestartsstöd.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 15 Studiestöd

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Studiehjälp	4 035	4 267	4 266	**4 382**	4 496	4 596
1:2 Studiemedel	13 851	16 946	15 010	**17 697**	18 139	18 868
1:3 Avsättning för kreditförluster	1 825	1 892	1 834	**1 856**	1 973	2 028
1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor	170	168	168	**168**	106	106
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	52	62	53	**62**	62	62
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål	23	29	30	**27**	27	27
1:7 Studiestartsstöd	255	440	410	**410**	410	410
1:8 Centrala studiestödsnämnden	891	891	913	**890**	904	910
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd	15	15	15	**17**	17	17
Totalt för utgiftsområde 15 Studiestöd	**21 118**	**24 710**	**22 700**	**25 508**	**26 134**	**27 024**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 3.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 15 Studiestöd

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**24 731**	**24 731**	**24 731**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	15	30	44
Beslut	345	305	299
Varav BP20 [3]	589	592	594
Övriga makroekonomiska förutsättningar	295	580	973
Volymer	54	422	621
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20			
Övrigt	67	66	355
Ny ramnivå	**25 508**	**26 134**	**27 024**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Inom utgiftsområdet ingår utgifter för studiestöd, framför allt studiehjälp och studiemedel. De samlade kostnaderna inom utgiftsområdet uppgick 2018 till 21,1 miljarder kronor. Prognosen för 2019 visar på en ökning med ca 1,6 miljarder kronor. Föreslagen anslagsnivå för utgiftsområdet 2020 är 25,5 miljarder kronor.

Anslagsförändringar till följd av föreslagna och beslutade reformer och besparingar

På grund av föreslagna satsningar och de satsningar som riksdagen tidigare har beslutat om bedöms utgifterna öka med 345 miljoner kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas utgifterna öka med 305 miljoner kronor respektive 299 miljoner kronor.

Anslagsförändringar till följd av förändrade makroekonomiska förutsättningar

Jämfört med de beräkningar som gjordes i budgetpropositionen för 2019 bedöms utgifterna för 2020 öka med 295 miljoner kronor på grund av prisbasbelopps- och ränteförändringar. För 2021 och 2022 beräknas utgifterna öka med 580 miljoner kronor respektive 973 miljoner kronor.

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer och övriga anslagsförändringar

På grund av förändrade volymer bedöms utgifterna öka med 54 miljoner kronor 2020. För 2021 och 2022 beräknas utgifterna öka med 422 miljoner kronor respektive 621 miljoner kronor. Vidare bedöms utgifterna öka med 67,5 miljoner kronor 2020 på grund av förändringen av regleringsbeloppen när det gäller den statliga ålderspensionsavgiften. Utgifterna beräknas öka med 66 miljoner kronor 2021 och med 354,9 miljoner kronor 2022.

Tabell 3.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 15 Studiestöd

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	23 114
Verksamhetsutgifter [2]	2 394
Investeringar [3]	
Summa ramnivå	**25 508**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

3.3 Mål för området

Studiestödet i form av bidrag och lån är en del av utbildningspolitiken. Studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska vidare utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa. Studiestödet ska även ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden.

Målen för studiestödet slogs fast i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000:UbU7, rskr. 1999/2000:96) och förtydligades i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:UbU2, rskr. 2015/2016:58).

3.4 Resultatredovisning

Tabell 3.4 Antal studiestödstagare och utbetalda belopp

Miljoner kronor

	2016			2017			2018				
	Antal	Kvinnor (%)	Män (%)	Antal	Kvinnor (%)	Män (%)	Antal	Kvinnor (%)	Män (%)	Utbetalt bidrag	Utbetalt lån
Studiehjälp	**397 006**	**48**	**52**	**407 384**	**47**	**53**	**416 359**	**47**	**53**	**3 945**	
Varav											
Utland	1 210	67	33	1 324	64	36	1 359	63	37	14	
Studiestartsstöd				**804**	**57**	**43**	**4 900**	**58**	**42**	**255**	
Studiemedel	**470 892**			**469 365**			**475 969**			**11 099**	**18 863**
Varav											
Grundläggande nivå	22 061	69	31	21 039	68	32	21 918	68	32	514	136
Gymnasial nivå	108 777	60	40	107 571	60	40	110 002	60	40	2 476	1 899
Eftergymnasial nivå	339 951	59	41	340 781	59	41	344 636	59	41	7 599	14 685
Utlandsstudier	31 553	58	42	30 503	58	42	30 312	58	42	508	2 130
Studiemedelsräntor och avskrivningar [1]										**1 995**	
Bidrag till vissa med funktionsnedsättning i gymnasieskolan	**384**	**44**	**56**	**354**	**45**	**55**	**346**	**45**	**55**	**37**	
Lärlingsersättning	**11 013**	**39**	**61**	**12 303**	**39**	**61**	**14 588**	**38**	**62**	**85**	
Bidrag vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	**159**	**68**	**32**	**149**	**60**	**40**	**160**	**60**	**40**	**0,6**	
Studielitteratur	**9 558**	**72**	**28**	**11 422**	**72**	**28**	**13 767**	**72**	**28**	**-**	
Totalt antal studiestödstagare	**911 544**			**920 793**			**926 089**				

[1] Siffran avser anslagsbelastningen i statsbudgeten för studiemedelsräntor och avskrivningar.
Källor: Centrala studiestödsnämnden, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Myndigheten för tillgängliga medier.

I detta avsnitt redovisas resultatet av statens insatser inom studiestödsverksamheten. Resultaten för varje studiestöd redovisas per studerandegrupp fördelat på grundläggande och gymnasial nivå (t.ex. kommunal vuxenutbildning och folkhögskoleutbildning) respektive eftergymnasial nivå (t.ex. högskoleutbildning och yrkeshögskoleutbildning). Resultaten presenteras genomgående efter kön.

I budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 15) gjordes en översyn av resultatredovisningen för utgiftsområdet vilket har lett till att antalet indikatorer har minskat och reviderats. De indikatorer som nu valts bedöms vara mer relevanta för att beskriva måluppfyllelsen för området.

Det finns en nära koppling mellan det rekryterande och det utjämnande målet på så sätt att båda målen handlar om att studiestödet ska bidra till att personer som inte annars skulle ha påbörjat studier gör det. Det rekryterande målet är dock av mer generell karaktär, dvs. studiestödet bör vara utformat på ett sådant sätt att det rekryterar bredare grupper till studier, medan det utjämnande målet kan definieras som att studiestödet ska vara selektivt rekryterande, dvs. det bör vara utformat på ett sådant sätt att det i vissa fall specifikt riktar sig till att rekrytera särskilda grupper till studier. När det gäller att studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden har fokus lagts på att den del av studiestödet som utgörs av lån ska betalas fullt ut.

I respektive avsnitt anges vilka indikatorer som har valts ut för att mäta måluppfyllelsen. En mer utförlig beskrivning lämnas också under varje avsnitt om hur de indikatorer som valts ut bidrar till måluppfyllelsen.

3.4.1 Unga studerande på gymnasial nivå i Sverige

Studiehjälp består av studiebidrag, extra tillägg och inackorderingstillägg och lämnas främst till studerande i gymnasieskolan. Så kallade Rg-

bidrag lämnas för kostnader för mat, boende och hemresor vid viss gymnasieutbildning för elever med dövhet och hörselnedsättning vid riksgymnasierna i Örebro samt till svårt rörelsehindrade elever i särskilt anpassad utbildning. Elever i gymnasial lärlingsutbildning och elever i lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogrammen kan få en kostnadsersättning, så kallad lärlingsersättning.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den indikator som används för att mäta den utjämnande effekten är:

– andel studerande med inackorderingstillägg och extra tillägg.

Inackorderingstillägget syftar till att undanröja geografiska hinder för gymnasieutbildning och till att minska de merkostnader som uppstår för familjer där barnen måste inackorderas på skolorten för att genomgå sin utbildning. Det extra tillägget syftar till att förbättra möjligheterna för ungdomar från inkomstsvaga hushåll att kunna bedriva studier. De båda stöden kan därför anses ha en utjämnande effekt, dvs. vara selektivt rekryterande, och används därför för att mäta den utjämnande effekten inom studiehjälpen.

Resultat

Under 2018 fick ca 415 100 studerande, varav 47 procent kvinnor och 53 procent män, studiebidrag inom studiehjälpen för studier i Sverige. Det är en ökning med ca 2 procent jämfört med föregående år.

Diagram 3.1 Antal studerande med inackorderingstillägg och extra tillägg

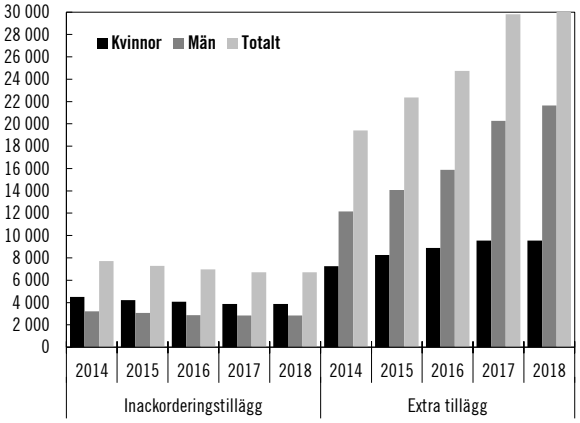

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Knappt 2 procent av samtliga studerande med studiehjälp fick inackorderingstillägg under 2018. Av dessa var andelen kvinnor 58 procent och andelen män 42 procent. Antalet studerande med inackorderingstillägg är oförändrat jämfört med 2017.

Under 2018 lämnades extra tillägg till drygt 7 procent av de studerande med studiehjälp, andelen kvinnor var 31 procent och andelen män 69 procent. Andelen män har ökat med 1 procentenhet jämfört med föregående år. Under 2018 fick drygt 90 procent av de studerande med extra tillägg den högsta bidragsnivån. Berättigade till den bidragsnivån är personer i hushåll vars inkomst understiger 85 000 kronor per år.

Tabell 3.5 Unga studerande med studiehjälp på gymnasial nivå

Antal studerande och utbetalade bidrag

	Antal 2018	Andel kvinnor (%)	Andel män (%)	Utgifter 2018 (mnkr)
Studiehjälp i Sverige	415 722	47	53	3 931
Studiebidrag	415 060	47	53	3 682
Inackorderings-tillägg	6 715	58	42	62
Extra tillägg	31 178	31	69	187
Lärlingsersättning	14 588	38	62	85
Rg-bidrag	346	43	57	21

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

3.4.2 Vuxna studerande med studiestartsstöd på grundläggande och gymnasial nivå

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den indikator som används för att mäta den utjämnande effekten är:

– antal vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiestartsstöd, även fördelat efter kön.

Studiestartsstödet syftar till att rekrytera personer med kort tidigare utbildning och stort utbildningsbehov som annars inte hade valt att studera, i syfte att stärka deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Stödet har således en utjämnande effekt eftersom det är selektivt rekryterande. Antalet studerande med studiestartsstöd används därför för att mäta den utjämnande effekten.

Resultat

Under det andra kalenderhalvåret 2017 lämnades studiestartsstöd till ca 800 studerande. Under 2018 lämnades studiestartsstöd till ca 4 900 studerande. Av dessa var ca 58 procent kvinnor och 42 procent män. Andelen studerande på grundläggande nivå var 54 procent, vilket motsvarar ca 2 700 personer. Andelen studerande på gymnasial nivå var 66 procent, vilket motsvarar ca 3 200 personer. Det var vanligt att personer studerade parallellt på både grundläggande och gymnasial nivå.

På grundläggande nivå var 61 procent av de studerande kvinnor och 39 procent män. Av de studerande på gymnasial nivå var 55 procent kvinnor och 45 procent män.

Diagram 3.2 Antal studerande med studiestartsstöd, fördelat efter studienivå och omfattning

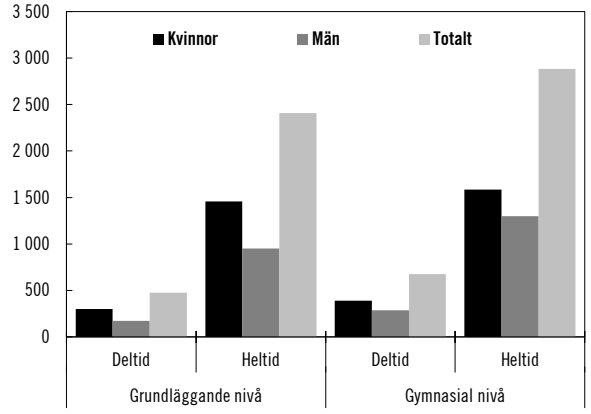

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

3.4.3 Vuxna studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå

Studiemedel består av studiebidrag och studielån och kan bl.a. lämnas till vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå. Det finns två olika nivåer på bidraget, en generell och en högre nivå. Den högre bidragsnivån kan bl.a. lämnas för studier på grundläggande och gymnasial nivå till vuxna studerande som saknar sådan utbildning.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den indikator som används för att mäta den rekryterande effekten är:

– andel vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiemedel av det totala antalet studerande på dessa nivåer, även fördelat efter kön.

Studiestödet ska bl.a. bidra till ett högt deltagande i utbildning. Andelen vuxna studerande med studiemedel av samtliga studerande på grundläggande och gymnasial nivå används därför för att mäta den rekryterande effekten.

De indikatorer som används för att mäta den utjämnande effekten är:

– andel studerande med den högre bidragsnivån av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå, och

– andel studerande med tilläggslån av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå.

Den högre bidragsnivån riktar sig primärt till vissa grupper med stort utbildningsbehov. Tilläggslånet syftar till att möjliggöra studier för personer ur olika samhällsgrupper som har en annan livssituation än ungdomsstuderande. Båda stöden syftar till att rekrytera vissa särskilda grupper till studier och kan därför anses ha en utjämnande effekt.

Resultat

Diagram 3.3 Antal vuxna studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå

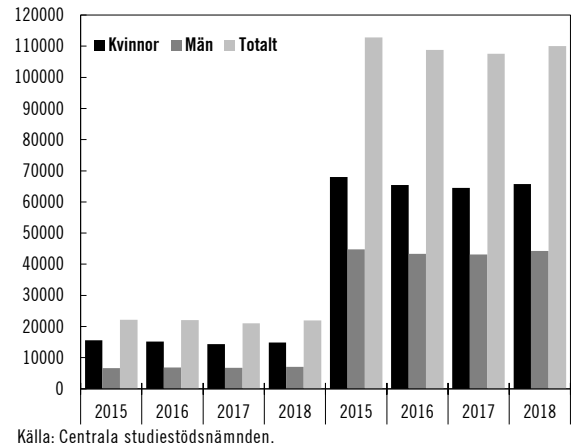

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Under 2018 fick ca 21 900 studerande studiemedel för studier på grundläggande nivå, vilket är ca 28 procent av det totala antalet studerande på den nivån. Av dessa studerande var 68 procent kvinnor. Under 2018 var det 62 procent av studiestödstagarna på grundläggande nivå som fick studiemedel med den högre bidragsnivån, vilket är en ökning med 4 procentenheter jämfört med 2017.

Antalet personer med studiemedel för studier på gymnasial nivå uppgick 2018 till ca 110 000, vilket är ca 39 procent av det totala antalet studerande på den nivån. Av dessa var 60 procent kvinnor och 40 procent män. Andelen studerande med den högre bidragsnivån på gymnasial nivå var 31 procent, vilket är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2017.

Diagram 3.4 Andel vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiemedel av det totala antalet studerande på dessa nivåer

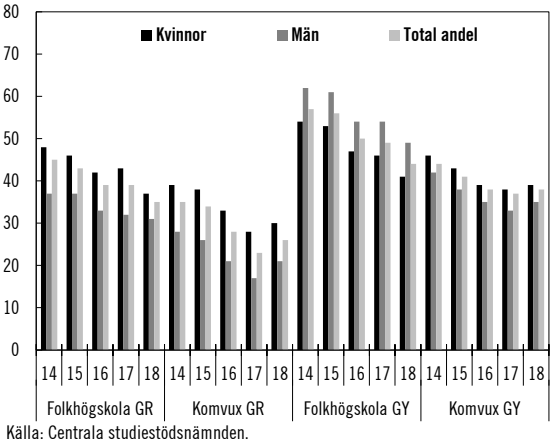

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Den högre bidragsnivån inom studiemedlen kan bl.a. lämnas till vissa arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år för vissa studier på grundläggande eller gymnasial nivå inom komvux eller folkhögskola. Sedan den 1 juli 2018 kan det högre bidraget under vissa förutsättningar även lämnas till vissa studerande som läser eller har läst på introduktionsprogram. Under 2018 fick ungefär 6 900 ungdomar studiemedel med den högre bidragsnivån. De ingår i det totala antalet studerande med det högre bidraget som redovisas nedan. Antalet ungdomar har ökat med ca 2 900 personer, eller 72 procent, jämfört med föregående år. Majoriteten, 88 procent, studerade på gymnasial nivå medan 21 procent studerade på grundläggande nivå. Av de ungdomar som tog del av satsningen under 2018 var 44 procent kvinnor och 56 procent män.

Andelen studerande med tilläggslån på grundläggande nivå var 2 procent, vilket är oförändrat jämfört med 2017. På gymnasial nivå var motsvarande andel 7 procent, vilket är en ökning med 1 procentenhet jämfört med föregående år.

Tabell 3.6 Vuxna studerande med studiemedel

Antal studerande och utbetalade bidrag

	Antal 2018	Andel kvinnor (%)	Andel män (%)	Utgifter 2018 (mnkr)
Grundläggande nivå	21 918	68	32	471
varav med den högre bidrags-nivån	13 573	70	30	377
Gymnasial nivå	110 002	60	40	2 335
varav med den högre bidrags-nivån	35 352	63	37	1 232
Totalt	131 920			2 806

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

3.4.4 Studerande på eftergymnasial nivå i Sverige

Det studiestöd som lämnas till studerande på eftergymnasial nivå i Sverige är studiemedel i form av bidrag och lån.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den indikator som används för att mäta den rekryterande effekten är:

– andel studerande med studiemedel av det totala antalet studerande på respektive eftergymnasial nivå, även fördelat efter kön.

Studiestödet ska bl.a. bidra till ett högt deltagande i utbildning. Andelen studerande med studiemedel av samtliga studerande på eftergymnasial nivå används därför för att mäta den rekryterande effekten.

Den indikator som används för att mäta den utjämnande effekten är:

– andel studerande med tilläggslån av det totala antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå.

Tilläggslånet syftar till att möjliggöra studier för personer ur olika samhällsgrupper som har en annan livssituation än ungdomsstuderande. Stödet syftar till att rekrytera vissa särskilda grupper till studier och kan därför anses ha en utjämnande effekt.

Resultat

Under 2018 studerade ca 344 600 personer på eftergymnasial nivå i Sverige med studiemedel, vilket motsvarar 71 procent av det totala antalet studerande på den nivån. Antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå ökade med drygt 4 000 studerande jämfört med 2017. Som framgår av tabellen nedan är det fler kvinnor än män som har studiemedel för studier på eftergymnasial nivå, vilket är oförändrat jämfört med 2017. Under 2018 ökade både antalet kvinnor och antalet män med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige med 1 procentenhet.

Diagram 3.5 Antal studerande på eftergymnasial nivå med studiemedel

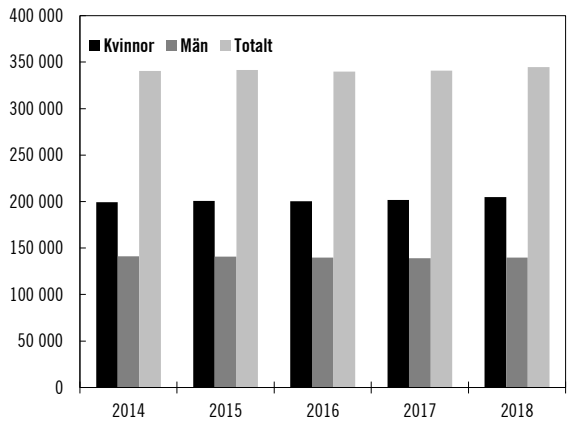

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Studerande med det högre bidraget för kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen var drygt 1 000 personer under 2018, vilket är mer än dubbelt så många som 2017.

Diagram 3.6 Andel studerande med studiemedel av det totala antalet studerande inom olika eftergymnasiala utbildningsformer

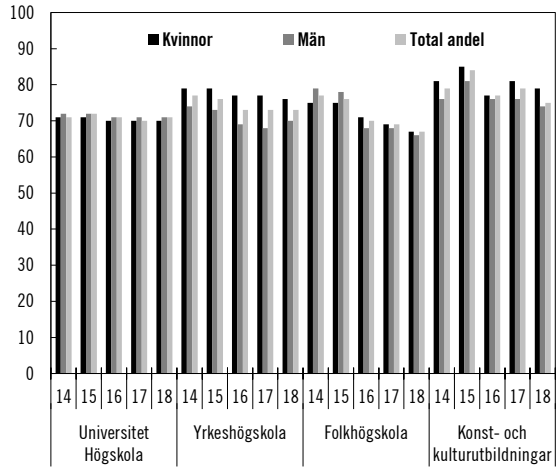

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Andelen studerande med tilläggslån på eftergymnasial nivå var 9 procent under 2018, en ökning med 2 procentenheter jämfört med föregående år.

Tabell 3.7 Studerande på eftergymnasial nivå i Sverige med studiemedel

Antal studerande och utbetalade bidrag

	Antal 2018	Andel kvinnor (%)	Andel män (%)	Utgifter 2018 (mnkr)
Eftergymnasial nivå	344 600	59	41	7 309

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Studielitteratur för vissa högskolestuderande

Högskolestuderande med en funktionsnedsättning i form av läsnedsättning kan få låna anpassad studielitteratur genom Myndigheten för tillgängliga medier (MTM). MTM producerar och förvärvar talböcker, både svenska och utländska, och punktskriftsböcker för högskolestuderande med läsnedsättning. Antalet lån fortsätter att öka och uppgick till ca 152 800 under 2018, att jämföra med 2017 då antalet lån var ca 115 600.

3.4.5 Studerande utomlands

Studerande under 20 år kan i vissa fall få studiehjälp för studier utomlands på gymnasial nivå i form av studiebidrag, inackorderingstillägg, extra tillägg och ersättning för dagliga resor. Studiemedel kan lämnas för gymnasiala och eftergymnasiala studier utomlands. Rätten till studiemedel för studier på gymnasial nivå utanför EES och Schweiz är dock begränsad. Förutom ordinarie bidrag och lån kan även merkostnadslån för bl.a. undervisningsavgifter och resor lämnas.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den indikator som används för att mäta den rekryterande effekten är:

– andelen studerande utomlands med studiemedel på gymnasial och eftergymnasial nivå av samtliga studerande med studiemedel på dessa nivåer, även fördelat efter kön.

Studiestödet ska bl.a. bidra till ett högt deltagande i utbildning. Andelen studerande med studiemedel av samtliga studerande på gymnasial och eftergymnasial nivå används därför för att mäta den rekryterande effekten.

Resultat

Totalt uppgick antalet utlandsstuderande med studiemedel till ca 30 000 under 2018, vilket är en minskning med ca 400 personer jämfört med 2017.

Antalet utlandsstuderande på gymnasial nivå med studiemedel uppgick 2018 till ca 3 100, vilket är i princip oförändrat jämfört med året innan. Det motsvarar ca 3 procent av samtliga studerande med studiemedel på gymnasial nivå. Av de utlandsstuderande på gymnasial nivå var 60 procent kvinnor och 40 procent män.

Antalet utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel minskade för tredje året i följd och uppgick 2018 till ca 27 300. Det är en minskning med ca 300 personer jämfört med 2017. Av de utlandsstuderande på eftergymnasial nivå var 58 procent kvinnor och 42 procent män. Cirka 8 procent av samtliga studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå studerade utomlands under 2018. Andelen är oförändrad jämfört med året innan.

Diagram 3.7 Antal studerande med studiemedel vid utlandsstudier på olika utbildningsnivåer

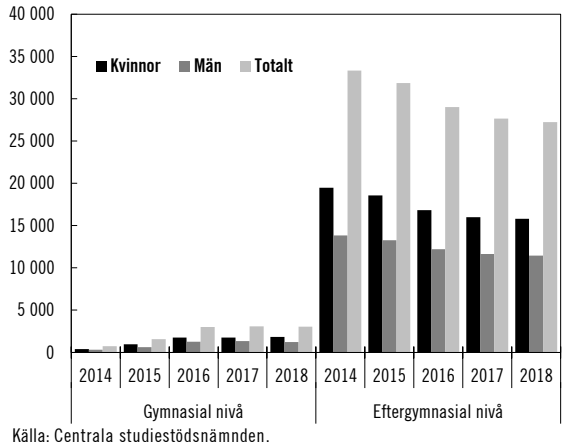

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Tabell 3.8 Studerande utomlands med studiestöd

Antal studerande och utbetalade bidrag

	Antal 2018	Andel kvinnor (%)	Andel män (%)	Utgifter 2018 (mnkr)
Studiehjälp	1 359	63	37	14.1
varav inackorderings-tillägg	339	66	34	4,2
varav extra tillägg	12	58	42	0,0
Studiemedel för gymnasiala studier	3 055	60	40	36,8
Studiemedel för eftergymnasiala studier	27 257	58	42	471,3
Totalt	**31 671**			**522,2**

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Diagram 3.8 Antal studerande med tilläggsbidrag

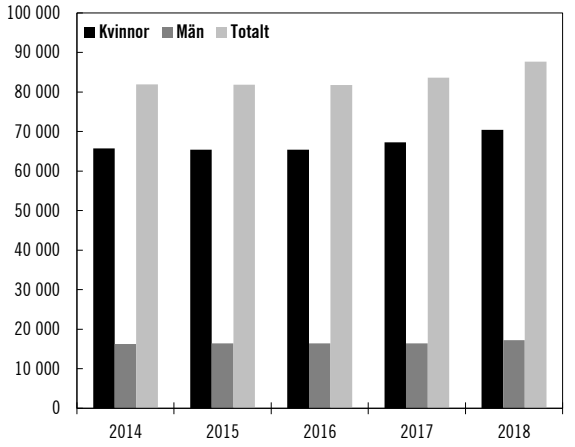

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

3.4.6 Studerande med barn

Tilläggsbidraget lämnas till studerande med barn och utgör ett differentierat kompletterande stöd vars storlek står i relation till antalet barn.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den indikator som används för att mäta den utjämnande effekten är:

– andelen studerande med tilläggsbidrag på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå av det totala antalet studerande med studiemedel på dessa nivåer.

Tilläggsbidraget syftar till att underlätta för föräldrar att studera samt till att hjälpa barn i ekonomiskt utsatta familjer. Det kan därför anses ha en utjämnande, dvs. selektivt rekryterande, effekt på målgruppen. Andelen studerande med tilläggsbidrag på samtliga utbildningsnivåer används därför till att mäta den utjämnande effekten.

Resultat

Under 2018 fick ca 87 600 studerande med studiemedel tilläggsbidrag, vilket är en ökning med ca 4 procent jämfört med 2017. Av dessa var 80 procent kvinnor och 20 procent män.

Av de som studerade på grundläggande nivå under 2018 hade 49 procent tilläggsbidrag. Motsvarande andelar på gymnasial nivå och eftergymnasial nivå var 28 respektive 14 procent.

Tabell 3.9 Tilläggsbidrag till studerande med barn

Antal studerande och utbetalade bidrag

	Antal 2018	Andel kvinnor (%)	Andel män (%)	Utgifter 2018 (mnkr)
Tilläggsbidrag	87 654	80	20	476,2
varav utlandsstuderande	588	59	41	2,8

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

3.4.7 Studieekonomi

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den indikator som används för att mäta den rekryterande effekten är:

– studiemedlens allmänna köpkraft i en jämförelse med konsumentprisindex.

Den studerandes ekonomi under studietiden kan vara avgörande för om en person rekryteras till studier. Ett studiestödssystem som uppfattas som omfattande och rättvist har en rekryterande effekt för individerna. Effekten beror dels på behovet av stöd, dels på om stödet är tillräckligt för att möjliggöra studier.

Resultat

Den 1 juli 2018 höjdes studiemedlens bidragsdel med ca 300 kronor per studiemånad. Nivån på studiemedlen i förhållande till konsumentprisindex (KPI) har ökat de senaste åren. En jämförelse med KPI visar att studiemedlens allmänna köpkraft har följt kostnadsutvecklingen väl under senare år. Köpkraften var under 2018 den högsta sedan de moderna studiemedlen infördes 1965.

Diagram 3.9 Jämförelse mellan utveckling av studiemedelsbeloppen och konsumentprisindex

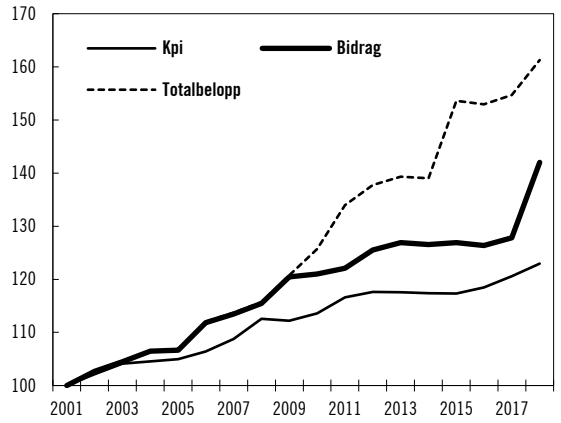

Källor: Centrala studiestödsnämnden och Statistiska centralbyrån.

3.4.8 Lånebenägenhet och den enskildes skuldsättning

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer som används för att mäta den rekryterande effekten är:

– antal studerande som tog studielån i förhållande till antal studerande med studiebidrag (s.k. lånebenägenhet) på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå, även fördelat efter kön, och
– andel studerande med studielån på eftergymnasial nivå med merkostnads- och tilläggslån.

Resultat

Studielån
Av totalt ca 476 000 studiemedelstagare i Sverige var det ca 342 400 som utöver studiebidrag även erhöll studielån. Det är en ökning av antalet låntagare med 2 procent jämfört med 2017. Lånebenägenheten för samtliga utbildningsnivåer var 71,9 procent under 2018 jämfört med 71,2 procent 2017.

Diagram 3.10 Studerandes lånebenägenhet fördelat på kön

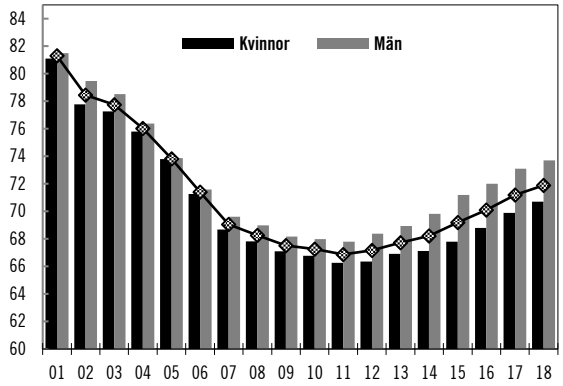

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Lånebenägenheten vid studier på grundläggande nivå minskade med 1 procentenhet under 2018 och var 34 procent. Lånebenägenheten vid studier på gymnasial nivå var oförändrad under 2018 jämfört med 2017 och var 52 procent. Lånebenägenheten bland de som studerar på eftergymnasial nivå har ökat med 1 procentenhet jämfört med 2017 och uppgick till 79 procent under 2018.

Tabell 3.10 Studerandes lånebenägenhet på olika utbildningsnivåer i Sverige

Andel av samtliga låntagare

	2014	2015	2016	2017	2018
Grundläggande nivå	34,3	36,3	35,0	34,8	33,6
Kvinnor	29,4	31,1	30,2	29,9	29,2
Män	46,2	48,6	45,6	45,2	42,8
Gymnasial nivå	53,2	53,8	52,5	51,6	51,5
Kvinnor	52,2	52,6	51,3	50,0	49,9
Män	54,6	55,8	54,5	53,9	53,9
Eftergymnasial nivå	74,1	74,3	76,5	77,4	78,7
Kvinnor	73,5	73,5	75,7	76,6	77,9
Män	74,9	75,5	77,6	78,4	79,8

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Män tar oftare studielån jämfört med kvinnor. Under 2018 tog 73,7 procent av männen lån jämfört med 70,7 procent av kvinnorna.

Diagram 3.11 Studerandes lånebenägenhet för studier i Sverige fördelat på åldersgrupper och kön

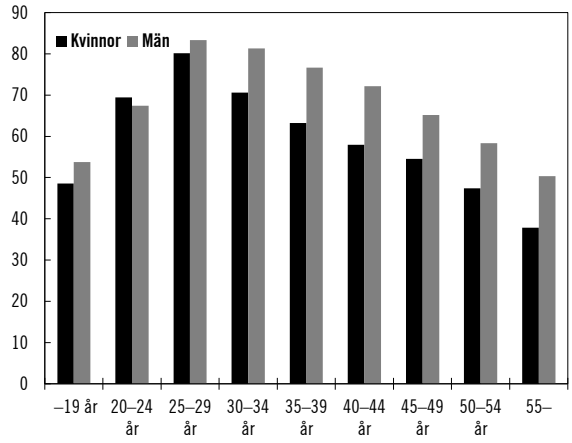

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Merkostnadslån

Antalet studerande med merkostnadslån ökade med ca 1 000 personer eller med 3 procent under 2018. Andelen studiemedelstagare som fick merkostnadslån uppgick till 7 procent, vilket är oförändrat jämfört med 2017.

Diagram 3.12 Andel studerande i Sverige med merkostnadslån på olika utbildningsnivåer

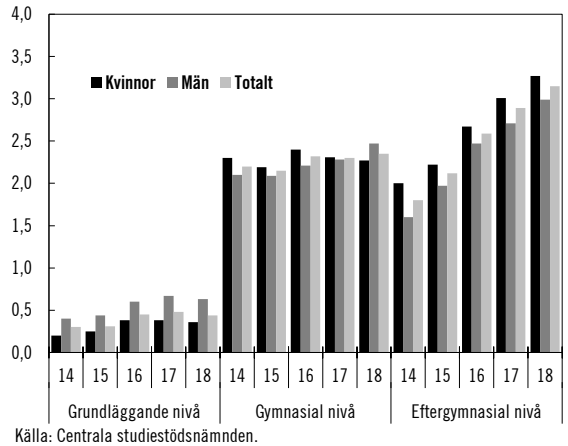

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Diagram 3.13 Antal studerande utomlands med merkostnadslån

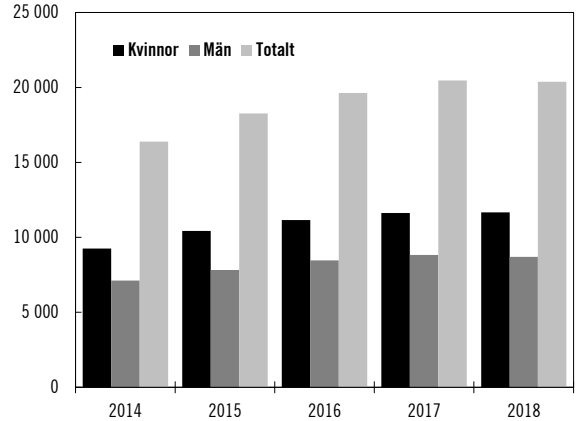

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Av samtliga studerande som fick merkostnadslån var 59 procent kvinnor och 41 procent män, vilket i princip motsvarar könsfördelningen bland studiemedelstagarna. Merkostnadslån är vanligast bland studerande utomlands.

Tilläggslån

I genomsnitt tog 8 procent av samtliga studerande med studiemedel även tilläggslån under 2018.

Diagram 3.14 Andel studerande med tilläggslån på olika utbildningsnivåer

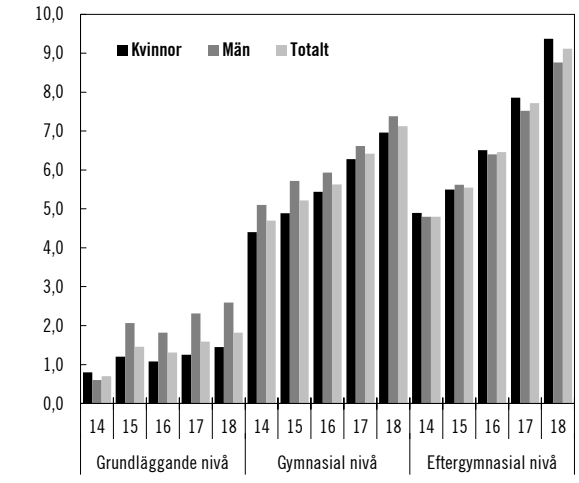

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Andelen med tilläggslån var lika hög bland såväl kvinnor som män. Bland både kvinnor och män har andelen studerande med tilläggslån ökat med 1 procentenhet jämfört med 2017.

Tabell 3.11 Studerande med studielån, tilläggslån och merkostnadslån i Sverige och utomlands

Antal studerande och utbetalade belopp

	Antal 2018	Andel kvinnor (%)	Andel män (%)	Utbetalt lån 2018 (mnkr)
Studielån	342 427	59	41	16 679
Tilläggslån	39 122	60	40	884
Merkostnadslån	33 574	59	41	1 299

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Den enskildes skuldsättning

Utbildning ger avkastning både för den enskilde och för samhället i stort. Kostnaderna för utbildning delas därför mellan den enskilde och samhället. Studiemedlen består av en bidragsdel och en lånedel.

Ett sätt att mäta skuldsättningen är att titta på hur stor skuld de studerande har vid återbetalningens början, dvs. direkt efter studierna.

Diagram 3.15 Genomsnittlig skuld på annuitetslån för nya låntagare

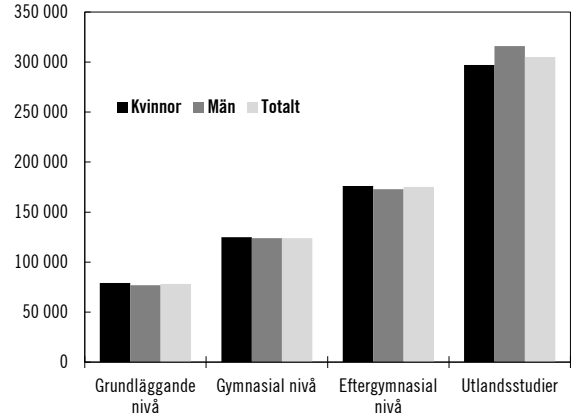

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

De studerande som har tagit lån för eftergymnasiala studier i Sverige och som har börjat betala tillbaka på sin skuld i januari 2019 har lånat i genomsnitt 175 000 kronor, vilket är en ökning med ca 3 procent jämfört med föregående år. För de som har studerat på eftergymnasial nivå och som helt eller delvis har studerat utomlands var skuldsättningen i genomsnitt 304 800 kronor.

Av samtliga låntagare som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2019 hade 63 procent en skuld som var lägre än 200 000 kronor, vilket är en minskning med 2 procentenheter jämfört med tidigare år.

3.4.9 Låntagare och den totala skulden

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer som används för att mäta den goda effekten på samhällsekonomin är:

– andel förväntade förluster, tidigare benämnt osäkra fordringar, av den totala studieskulden,
– andel inbetalt årsbelopp för samtliga låntagare, fördelat efter bosättning,
– andel av låntagarna som har beviljats nedsättning av årsbeloppet vid årets slut av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare och totalt värde på nedsättningen,
– antal beviljade avskrivningsärenden fördelat på skäl och totalt avskrivet belopp, och
– total fordran på utomlands bosatta återbetalare, varav andel reserveringar för låneförluster, tidigare kallade osäkra fordringar.

För att mäta effekten på samhällsekonomin har indikatorerna sin utgångspunkt i att studiestödssystemet ska säkerställa att lån ska återbetalas i sin helhet. Utgångspunkten tar sikte på att systemet ska vara hållbart dels ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, dels ur den enskildes perspektiv. Mer om de utbildningspolitiska målen som studiestödet ska bidra till att förverkliga finns inom utgiftsområde 16 (avsnitt 2.3).

Resultat

Förväntade förluster

Det totala antalet låntagare i de tre återbetalningssystemen som finns uppgick till knappt 1,6 miljoner vid utgången av 2018. Vilket återbetalningssystem en låntagare omfattas av beror bl.a. på när studielånen togs. Av alla låntagare var 59 procent kvinnor och 41 procent män.

Tabell 3.12 Andel inbetalt av debiterat belopp under det första betalningsåret fördelat på bosättning

Andel av belopp efter nedsättningar (%)

Bosättning	2015	2016	2017	2018
Sverige	93,6	93,8	93,8	93,7
Utomlands	70,3	71,3	71,2	72,6
Totalt	**91,5**	**91,6**	**91,7**	**91,7**

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Den totala studieskulden när det gäller studielån ökade under 2018 från 218,5 miljarder kronor till 224,6 miljarder kronor.

Sedan den 1 januari 2014 gäller budgetlagens (2011:203) bestämmelser om statlig utlåning för all nyutlåning av studielån. Det innebär att medel för förväntade förluster ska beräknas och belasta anslag när utlåning sker. Under 2018 avsattes anslagsmedel motsvarande 6,8 procent av utlånade medel till kreditreserven. Medel för förluster på utlåning före 2014 (stocken) tillförs kreditreserven genom att belasta anslag det år då förlusten är konstaterad.

Av den totala studieskulden har CSN bedömt att 25,4 miljarder kronor, eller ca 11 procent, utgörs av förväntade förluster som riskerar att skrivas av. Detta är en minskning med 1,3 miljarder kronor jämfört med föregående år. CSN beräknar att drygt 8,8 miljarder kronor av de förväntade förlusterna beror på personer som missköter eller bedöms komma att missköta sina betalningar. Förväntade förluster som kan härledas till de trygghetsregler som finns för återbetalning beräknas uppgå till ca 14 miljarder kronor. Förväntade förluster som orsakas av beräknade framtida dödsfall bedöms uppgå till ca 2,6 miljarder kronor. Vidare har CSN bedömt att av den totala utestående fordran på 1,2 miljarder kronor i fråga om återkrav av studiestöd är 691 miljoner kronor förväntade förluster, vilket är en minskning med 10 miljoner kronor jämfört med föregående år.

Antalet låntagare som CSN saknade adresser till uppgick vid slutet av 2018 till ca 17 600, vilket motsvarar 1 procent av samtliga låntagare. Det är en ökning med knappt 3 procent jämfört med 2017. Den totala utestående fordran för dessa låntagare uppgick den 31 december 2018 till 1,9 miljarder kronor, en ökning med 2 procent jämfört med föregående årsskifte.

Inbetalt belopp

Inbetalningarna till CSN uppgick till 13 miljarder kronor, inklusive räntor och avgifter, under 2018. Av de årsbelopp som debiterades 2018 betalades 93,7 procent in när det gäller låntagare bosatta i Sverige. Denna andel har varit stabil under de senaste fem åren. Motsvarande andel för låntagare bosatta utomlands var 72,6 procent, vilket är en ökning med 1,4 procentenheter jämfört med 2017. Betalningsgraden har dock ökat med ca 2,3 procentenheter för bosatta utomlands och med 0,1 procentenheter för bosatta i Sverige sedan 2015.

Nedsättning av årsbelopp

En person kan ansöka om att få det belopp som han eller hon ska betala tillbaka under året nedsatt. Det finns tre huvudsakliga skäl till att en återbetalare får nedsatt årsbelopp: låg inkomst, studier och synnerliga skäl. Vid utgången av 2018 hade 161 900 personer, ca 12 procent av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare, ett beslut om nedsättning, vilket är en marginell minskning jämfört med 2017. Värdet av nedsättningarna är drygt 1,3 miljarder kronor, vilket är en ökning med 25 miljoner kronor jämfört med 2017.

Avskrivningar

Avskrivning av lån kan ske främst på grund av åldersregler, dödsfall, behörighetsgivande studier, sjukdom eller synnerliga skäl. Dessutom skriver CSN av skulder som vid ett årsskifte är 100 kronor eller lägre, vilket redovisas som små belopp i diagram 1.17.

Diagram 3.16 Antal beviljade avskrivningsärenden fördelat på skäl

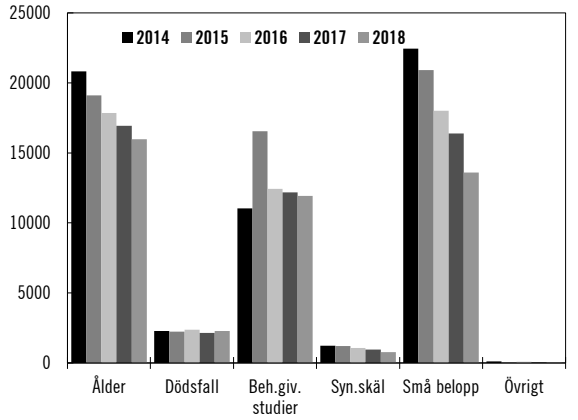

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Under 2018 fick ca 37 400 låntagare sina skulder helt eller delvis avskrivna, vilket är en minskning med ca 4 000 personer jämfört med 2017. Antalet beviljade avskrivningsärenden uppgick till ca 39 000. Det totala avskrivna beloppet under 2018 var 735,2 miljoner kronor, vilket var en minsk-

ning med 2,4 miljoner kronor jämfört med föregående år. Av de som fick avskrivning under 2018 var 57 procent kvinnor och 43 procent män.

Utlandsbosatta låntagare
Under 2018 var 66 600 låntagare, 56 procent kvinnor och 44 procent män, bosatta utomlands, vilket är en ökning med 1 procent jämfört med 2017. Den totala fordran uppgick vid slutet av 2018 till 14,8 miljarder kronor, vilket är något mer än 2017. Cirka 4 miljarder kronor, eller ca 27 procent, avser reserveringar för låneförluster.

CSN bedriver i dag ett omfattande arbete med att driva in obetalda studieskulder. Det handlar framför allt om riktade informationsinsatser till bl.a. utlandsbosatta låntagare och förstagångsbetalare och att myndigheten utökat antalet rättsliga processer utomlands. Sedan 2015 har CSN använt sig av ett förenklat indrivningsförfarande i Norge. Därutöver kontrollerar CSN om en utlandsbosatt låntagare med obetalda årsbelopp har tillgångar i Sverige, t.ex. fastigheter.

3.4.10 Studiestödsadministrationen

Kostnad för studiestödsadministration
CSN:s förvaltningskostnader uppgick 2018 till 891,2 miljoner kronor, vilket är en ökning med 64 miljoner kronor jämfört med 2017.

Ärendehantering
Handläggningstiderna är fortsatt korta och har minskat på samtliga områden förutom för ärenden om studiemedel för studier i Sverige och utomlands som har ökat något.

Tabell 3.13 CSN:s genomsnittliga handläggningstider

Antal dagar

Ärendeslag	2016	2017	2018
Studiehjälp, Sverige	4	3	4
Studiehjälp, utland	49	52	47
Studiemedel, Sverige	14	14	15
Studiemedel, utland	27	21	23
Rg-bidrag	14	17	16
Lärlingsersättning	24	12	9

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Tillgänglighet och service
Antalet kunder som under 2018 ville komma i kontakt med CSN per telefon, och som valt personlig service, har ökat med 3 procent jämfört med 2017.

Tabell 3.14 Nyckeltal för CSN:s service och information

Tusental och tid

Verksamhet	2016	2017	2018
Antal telefonsamtal personlig service	1 207	1 114	1 149
Genomsnittlig väntetid i Telefonkö	6 min. 44 sek.	6 min. 42 sek.	11 min. 42 sek.
Antal besök på webbplats	13 190	13 374	13 470
Antal besök på Mina sidor	13 217	13 376	16 364

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Felaktiga utbetalningar och bidragsbrott
Målet med CSN:s arbete som rör felaktiga utbetalningar och bidragsbrott är att CSN ska motverka bidragsbrott och säkerställa att utbetalningar från studiestödssystemet endast görs till den som är berättigad till stöd.

CSN arbetar för att det ska bli rätt från början genom att förenkla myndighetens regler, rutiner och arbetssätt. Myndigheten arbetar även med kontroller före, under och efter utbetalning för att säkerställa att rätt belopp betalas ut. CSN samverkar också med andra myndigheter, exempelvis Försäkringskassan, Skatteverket och Kronofogdemyndigheten.

Under 2017 och 2018 har CSN genomfört en pilotverksamhet för att förhindra felaktiga utbetalningar inom studiemedel för språkstudier utomlands. CSN har sett att antalet upptäckta misstänkta försök till bidragsbrott rörande språkstudier utomlands har minskat under året, vilket myndigheten bedömer att deras kontroller har bidragit till. CSN har under 2018 även genomfört en studie av felaktiga utbetalningar av studiemedel för studier utomlands. Studien har genomförts inom ramen för delegationen för korrekta utbetalningar (Fi 2016:07), som bl.a. har till uppdrag att studera omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

Jämställdhetsintegrering
CSN utgör en av 58 myndigheter som arbetar med att integrera ett jämställdhetsperspektiv i all sin verksamhet. Målet med arbetet är att varje deltagande myndighet ännu bättre ska bidra till det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. I februari 2018 lämnade CSN en delredovisning till regeringen som beskrev och analyserade resultatet av det arbete som gjorts under perioden 2015–2017. Under 2018 har CSN utsett en samordnare för hbtq-arbetet som tillsammans med myndighetens jämställdhetssamordnare lagt

grunden för en ny handlingsplan där hbtq-perspektiv inkluderas.

Ärenden hos ÖKS
Utgifterna för verksamheten vid ÖKS uppgick 2018 till drygt 14,7 miljoner kronor vilket var en ökning med ca 900 000 kronor jämfört med föregående år. ÖKS hanterade under året ca 5 700 ärenden, en ökning med ca 1 200 ärenden jämfört med föregående år.

Under 2018 avgjordes 72 procent av alla ärenden inom fyra veckor och 94 procent inom nio veckor. Samtliga ärenden avgjordes inom sex månader. Nämnden biföll 5 procent av det totala antalet inkomna ärenden.

3.5 Analys och slutsatser

3.5.1 Studiestödets rekryterande effekt

Studiestödet ska verka rekryterande för kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Vidare är det ett viktigt verktyg för att öka deltagande i och bredda rekryteringen till utbildning. Dessutom är studiestödet en betydelsefull faktor för att möjliggöra omställning i arbetslivet.

Inom studiehjälpen är det fler män än kvinnor som studerar med studiebidrag, vilket beror på att det är ett befolkningsöverskott av män i de aktuella åldrarna. Majoriteten av de studerande med studiemedel och studiestartsstöd är kvinnor. Det gäller för samtliga utbildningsnivåer, vilket speglar deltagandet i utbildning generellt (utg.omr. 16 avsnitt 2.4).

Antalet studerande med studiehjälp har ökat vilket beror på att de ungdomskullar som studerar i gymnasieskolan har blivit större. Antalet studerande med studiehjälp förväntas öka under de kommande åren.

Historiskt högt antal studerande med studiemedel i Sverige
Antalet studerande med studiemedel i Sverige ökade på samtliga nivåer under 2018 och ligger fortfarande på en historiskt sett hög nivå.

Antalet studerande med studiemedel på grundläggande nivå har ökat för första gången sedan 2012. Det gäller även antalet studerande med studiemedel på gymnasial nivå i Sverige som har ökat för första gången sedan 2014.

Lägre andel med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå
Av de studerande på grundläggande och gymnasial nivå är det en lägre andel som studerar med studiemedel jämfört med studerande på eftergymnasial nivå, vilket delvis kan förklaras av att många studerar på deltid och sannolikt har andra försörjningskällor. Tillkomsten av studiestartsstödet kan även förklara den lägre andelen. Oavsett orsak till den låga andelen kan studiemedlens rekryterande effekt anses lägre för studerande på grundläggande och gymnasial nivå.

Oförändrad andel som får studiemedel för utlandsstudier
Sverige har i jämförelse med de flesta andra länder ett generöst system för finansiering av studier utomlands. Andelen studerande utomlands med studiemedel av det totala antalet studerande med studiemedel minskade med 1 procent under 2018 jämfört med föregående år och uppgick till drygt 6 procent. Andelen studerande utomlands på gymnasial nivå var oförändrad jämfört med föregående år. Även om andelen studerande utomlands på eftergymnasial nivå totalt sett var oförändrad, minskade andelen kvinnor som studerar utomlands med 1 procentenhet. En förklaring till minskningen av studerande utomlands kan vara att de årskullar som lämnat gymnasieskolan är mindre än tidigare och att antalet studerande i åldern 20–25 år också har minskat bland studiemedelstagarna i stort. Detta påverkar utlandsstuderande särskilt eftersom det i regel är yngre personer som studerar utomlands.

Lånebenägenheten ökar totalt sett
Lånebenägenheten har ökat de senaste åren vilket kan förklaras med att det har skett förändringar i åldersstrukturen på studiemedelstagarna. Andelen studerande yngre än 25 år, som mer sällan tar lån, har minskat, samtidigt som andelen studerande i åldern 25–34 år, som oftare tar lån, har ökat. En enkätundersökning som CSN genomförde 2017 visar att yngre studerande förhållandevis ofta får ekonomiskt stöd från föräldrarna medan äldre oftare får ekonomiskt stöd från en partner eller har arbetsinkomster. Män med studiemedel tar oftare lån jämfört med kvinnor, vilket har varit ett förhållande som bestått under en längre tid. Kvinnor arbetar i större utsträckning än män under studietiden, vilket kan vara en förklaring till skillnaden i lånebenägenhet.

Under 2018 har lånebenägenheten ökat något i alla åldersgrupper. Den största ökningen skedde i åldersgruppen 55–56 år samt i gruppen 40–44 år. Det går därmed inte att utesluta att den ökade lånebenägenheten även kan bero på beteendeförändringar bland studiemedelstagarna.

Måluppfyllelse
Resultatet från de indikatorer som redovisats tyder på att studiestödets rekryterande effekt är hög särskilt för studerande på eftergymnasial nivå. Studiestödets rekryterande effekt kan i vissa fall anses minskande för studerande på lägre nivåer. Vidare har lånebenägenheten ökat totalt sett, vilket visar att studiestödet är en betydelsefull inkomstkälla för de studerande. Slutligen har studiemedlen den högsta köpkraften sedan 1965 jämfört med konsumentprisindex (avsnitt 3.4.7). Sammantaget tyder resultatet av de indikatorer som redovisas på att måluppfyllelsen i fråga om studiestödets rekryterande effekt är fortsatt hög.

3.5.2 Studiestödets utjämnande effekt

Inom studiestödssystemet finns det flera olika stödformer som syftar till att utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen. Studiestödet ska verka selektivt rekryterande, dvs. studiestödet ska göra att individer från vissa grupper påbörjar studier som annars inte skulle ha gjort det.

Andelen med extra tillägg ökade
Resultaten från 2018 visar att antalet studerande som fick det extra tillägget fortsätter öka. Ökningen under 2018 var dock inte lika stor som under 2017. Ökningen av det extra tillägget har de senaste åren varit tydligast för familjer med mycket låga inkomster. Det har även skett andra förändringar över tid. Det är nu oftare fråga om studerande barn i nyanlända familjer, barn i familjer med utrikes födda föräldrar eller ensamkommande barn och unga med uppehållstillstånd, jämfört med tidigare då de studerande med extra tillägg oftare levde i hushåll med en ensamstående förälder.

Det är betydligt fler män än kvinnor som är mottagare av det extra tillägget och ökningen bland dem har varit starkare än bland kvinnor.

Oförändrad andel med inackorderingstillägg
Inackorderingstillägg från CSN kan som regel lämnas till studerande i fristående gymnasieskolor. Under 2018 var antalet studerande med inackorderingstillägg oförändrat jämfört med 2017. Det skulle kunna tyda på att den minskning av antalet studerande med inackorderingstillägg som pågått under flera år nu har avstannat. Införandet av den nya gymnasieskolan höstterminen 2011 har lett till att färre utbildningar än tidigare ger rätt till inackorderingstillägg från CSN. Detta är en viktig förklaring till att både antalet och andelen studerande med inackorderingstillägg har minskat över tid inom fristående gymnasieskolor.

Fler studerande med studiestartsstöd
Studiestartsstödet syftar till att öka rekryteringen till studier bland personer med kort utbildning och stort utbildningsbehov för att stärka deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Antalet studerande med studiestartsstöd har ökat under 2018, även beaktat att studiestartsstöd bara fanns under det andra halvåret 2017. Under 2018 betalades studiestartsstöd ut till ca 4 900 studerande, vilket kan jämföras med ca 800 studerande under det andra kalenderhalvåret 2017. Både antalet kvinnor och män har ökat och könsfördelningen är i stort sett oförändrad mellan de två åren.

Ökande andel studerande som fick det högre bidraget
Den högre bidragsnivån inom studiemedlen syftar framför allt till att rekrytera studerande med kort utbildningsbakgrund till studier. Andelen studerande med högre bidrag ökade jämfört med föregående år. Andelen med högre bidrag var högst på grundläggande nivå, medan andelen på den gymnasiala nivån ökade med 1 procentenhet. Den största ökningen finns bland arbetslösa ungdomar i åldrarna 20–24 år. Ökningen beror bl.a. på att det högre bidraget under vissa förutsättningar från och med den 1 juli 2018 även lämnas till vissa studerande som har läst på introduktionsprogram. Antalet studerande med högre bidrag för kompletterande pedagogisk utbildning mer än fördubblades under 2018. Ökningen beror på att alla som studerar på en kompletterande pedagogisk utbildning kan få det högre bidraget från den 1 juli 2018, oavsett vilken ämneslärarexamen utbildningen leder till.

Möjligheten för vissa arbetslösa ungdomar att få det högre bidraget har fungerat utjämnande ur

ett jämställdhetsperspektiv. Fler män än kvinnor fick det högre bidraget inom ramen för satsningen under 2018. Att fler män oftare har rätt till det högre bidraget kan bero på att män oftare avbryter sina gymnasiestudier. Totalt sett var det dock fler kvinnor än män som studerade med den högre bidragsnivån under 2018, vilket har varit oförändrat sedan 2014. Andelen kvinnor respektive män med den högre bidragsnivån varierar beroende på utbildningsnivå. Sett till utbildningsnivå har också relationen mellan andel kvinnor och män varierat något.

Den ökande andelen studerande med högre bidrag bedöms sammanfattningsvis ha bidragit till att öka studiestödets utjämnande effekt.

Andelen med tilläggslån på gymnasial och eftergymnasial nivå ökade

Under 2018 ökade andelen studerande med tilläggslån på gymnasial nivå och på eftergymnasial nivå. På grundskolenivå var andelen oförändrad jämfört med föregående år. Ökningen beror framför allt på att antalet studerande över 24 år har ökat, men även på att deltidsstudier och studier inom EES och Schweiz ger rätt till tilläggslån från och med den 1 juli 2014. Andelen studiemedelstagare som fick merkostnadslån var oförändrad jämför med föregående år.

Andelen med tilläggsbidrag oförändrad totalt sett

Studiemedlens utjämnande kraft varierar mellan olika studerandegrupper. En grupp som ofta anger att de inte skulle ha påbörjat studier utan studiemedel är studerande med barn. Inom studiemedelssystemet finns tilläggsbidraget till studerande med barn som syftar till att hjälpa barn i ekonomiskt utsatta familjer och underlätta för föräldrar att studera. Andelen studerande med tilläggsbidrag av det totala antalet studerande med studiemedel var 18 procent, vilket är en lika stor andel som under 2017. Könsfördelningen bland dem som får tilläggsbidrag har bara förändrats marginellt under de år som tilläggsbidraget har funnits. Under 2018 var 80 procent av dem som fick tilläggsbidrag kvinnor. Att kvinnliga föräldrar studerar i högre utsträckning än manliga är noterbart, vilket tyder på att tilläggsbidraget främst undanröjer hinder för kvinnliga föräldrar att studera. Tilläggsbidraget underlättar då även för barnen till dessa kvinnor.

Måluppfyllelse

Sammantaget tyder resultatet från de indikatorer som redovisas på att måluppfyllelsen i fråga om studiestödets utjämnande effekt är fortsatt hög.

3.5.3 Studiestödets effekt på samhällsekonomin

Studiestödssystemet måste vara långsiktigt samhällsekonomiskt hållbart. Det är därför viktigt att de utbetalningar som görs från systemet är riktiga och att den del av studiestödet som består av lån återbetalas fullt ut. Det är också viktigt att studiemedelsnivåerna generellt, och där relevant förhållandet mellan låne- och bidragsdelen, är lämpligt avvägda.

Utgångspunkten för samtliga återbetalningssystem är att låntagarna ska betala tillbaka sina skulder. Det finns också vissa trygghetsregler inbyggda i samtliga lånesystem.

Marginell minskning av andelen som beviljas nedsättning

Andelen låntagare som får nedsättning av sitt årsbelopp minskade marginellt 2018 jämfört med föregående år. Att antalet låntagare med nedsättning minskar är positivt för samhällsekonomin eftersom det minskar risken för framtida låneavskrivningar. Det minskar dessutom livstidskostnaden för enskilda låntagare. Däremot var det genomsnittliga värdet på de nedsättningar som beviljades högre än 2017. Att värdet på det genomsnittliga nedsatta beloppet ökar kan däremot anses negativt för samhällsekonomin. Ett lägre nedsättningsbelopp kan dock tala för att en låntagare klarar av att betala tillbaka sina årsbelopp i stället för att missköta sin återbetalning.

Andelen förväntade förluster minskade

Den totala sammanlagda studieskulden ökade under 2018 vilket främst beror på att utbetalningarna av lån under året var större än inbetalningarna. Under 2018 har de förväntade förlusterna när det gäller den totala studieskulden och den utestående fordran i fråga om återkrav av studiestöd minskat jämfört med föregående år. Det beror främst på att antalet låntagare med lånetyperna studiemedel och studielån som slutbetalar sina lån eller uppnår åldern för rätt till avskrivning minskar. De framtida kostnaderna varierar mycket mellan lånetyperna. Andelen bedöms som högst för den äldsta lånetypen

studiemedel och som lägst för annuitetslån, vilket också var ett mål när det lånet infördes 2001.

Värdet av avskrivningen minskade
Värdet av det skuldbelopp som avskrevs under 2018 minskade jämfört med 2017. Vanligast är att avskrivningar sker på grund av att låntagare har uppnått den ålder som ger rätt till avskrivning. Näst vanligast är att avskrivningar sker på grund av att låntagare fått studiemedel för behörighetsgivande studier. Däremot ökade avskrivningarna när det gäller annuitetslånen. Att både antalet låntagare som fick avskrivning och de avskrivna beloppen minskade är ur ett samhällsekonomiskt perspektiv positivt.

Andelen inbetalt belopp ökade för bosatta utomlands
Det inbetalda beloppet för avgiftsåret ökade bland samtliga låntagare, dvs. låntagare bosatta både i Sverige och utomlands. Låntagare bosatta utomlands återbetalar emellertid sina lån i betydligt lägre omfattning än låntagare bosatta i Sverige. Betalningsgraden har dock ökat sedan 2015. Betalningsgraden ökade även under 2018 för gruppen bosatta utomlands jämfört med 2017. CSN delar in återbetalningsskyldiga låntagare i gruppen bosatta i Sverige, bosatta utomlands och låntagare som saknar adress. Låntagare som saknar giltig adress betalar generellt sett in en lägre andel av det debiterade beloppet. Under 2018 ökade antalet låntagare som CSN saknar giltig adress till. Det gjorde även den utestående fordran för denna grupp.

Även om återbetalningsgraden bland utomlands bosatta låntagare har ökat under senare år så är den fortfarande väsentligt lägre jämfört med låntagare bosatta i Sverige. Cirka 27 procent av den totala fordran för utlandsbosatta låntagare beräknas som låneförlust av CSN. När återbetalningen inte sköts riskerar betydande belopp att skrivas av. För att även fortsättningsvis kunna tillhandahålla ett omfattande studiestöd till de studerande är det viktigt att utlandsbosatta i större utsträckning än i dag betalar sina studieskulder.

Som ovan nämns minskar bl.a. den del av den totala fordran för utomlands bosatta återbetalare som reserverades för framtida förluster, vilket är positivt. Samtidigt ökade den totala fordran för utomlands bosatta återbetalare något.

Måluppfyllelse
Sammantaget tyder resultatet av de indikatorer som redovisas på att studiestödet har en fortsatt god effekt på samhällsekonomin över tiden.

3.5.4 Studiestödsadministration

För att nå målen för studiestödet krävs en studiestödsadministration som är ändamålsenlig och effektiv.

CSN:s resultat för 2018 har förbättrats inom vissa verksamhetsområden jämfört med 2017. Myndigheten uppfyller majoriteten av målen i regleringsbrevet. Myndigheten bedöms både fungera väl och ha en effektiv och rättssäker ärendehantering samt servicenivåer som leder till att de studerande på ett korrekt och snabbt sätt får det stöd de har rätt till.

ÖKS har under året nått ett bra resultat när det gäller hanteringen av överklaganden. Myndigheten har handlagt ärendena effektivt och handläggningstiderna har varit tillfredställande.

3.6 Politikens inriktning

3.6.1 Studiestödet möjliggör studier

Det svenska studiestödet är ett av världens mest omfattande studiestödssystem. Det syftar till att möjliggöra för kvinnor och män att söka sig vidare till studier efter slutförd skolgång eller att senare i livet återuppta studier.

Utbildning bidrar till kompetensförsörjningen i Sverige. Därmed är ett välfungerande studiemedelssystem viktigt för att säkra framtidens jobb och långsiktigt stärka Sveriges konkurrenskraft. Utbildning och bildning ger förutsättningar för aktiva samhällsmedborgare, för enskildas utveckling och arbetsmarknadsutsikter och för att arbetsmarknaden ska fungera väl.

Genom jämlika och jämställda möjligheter till utbildning bidrar studiestödssystemet därmed till mer kunskap, kompetens och bildning i samhället. Ett sådant studiestödssystem förutsätter dock en god återbetalning av studieskulder.

3.6.2 En viktig del av kunskapslyftet

Studiestödet stödjer regeringens ambitioner att genomföra ett kunskapslyft och ger ekonomiska förutsättningar för människor, såväl kvinnor som män, att ta steget vidare till studier och arbete. Regeringen föreslår i denna proposition en fortsatt utbyggnad av kunskapslyftet i form av att medel bl.a. avsätts för fler utbildningsplatser inom högskolan.

3.6.3 Ökade resurser till studiestartsstödet

Studiestartsstödet är en del av kunskapslyftet och ger ekonomiska förutsättningar för arbetslösa personer med kort tidigare utbildning och ett stort utbildningsbehov att ta steget till studier. En stor del av målgruppen för studiestartsstödet är nyanlända.

Studiestartsstödet infördes i juli 2017 och sedan införandet har allt fler individer som står långt ifrån arbetsmarknaden rekryterats till studier med hjälp av stödet. I statens budget för 2019 finns inga medel beräknade för studiestartsstöd för åren 2020 och framåt. Regeringen anser dock att studiestartsstödet fortsatt bör finnas kvar för att möjliggöra övergångar från arbetslöshet till studier. En utvärdering från CSN (CSN 2019:1 Studiestartsstöd – slutrapport) visar att fler än hälften av de som studerar med studiestartsstöd inte eller troligen inte skulle ha påbörjat studier utan stödet. Det innebär att stödet under 2018 har rekryterat drygt 2 500 kortutbildade som står långt ifrån arbetsmarknaden till studier och att stödet rekryterat personer som utan stödet antagligen annars inte valt att studera.

Studiemedlen är, till skillnad från studiestartsstödet, inte utformade så att lite äldre arbetslösa med kort tidigare utbildning alltid ser utbildning och studier som ett realistiskt alternativ. Det behövs därför ytterligare åtgärder för denna grupp. Regeringen föreslår därför i denna proposition att medel anvisas för studiestartsstöd.

3.6.4 Åtgärder för att främja omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna

I dagens kunskapssamhälle ställs det krav på kompetensutveckling under större delen av yrkeslivet. Det är därför centralt att det finns goda möjligheter till studiefinansiering även högre upp i åldrarna för både kvinnor och män. Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) har därför beslutat att en utredare ska biträda Utbildningsdepartementet med att ta fram förslag till åtgärder inom studiemedelssystemet för att främja omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna (U2019/01742/UH).

Uppdraget ska redovisas senast den 14 oktober 2019.

3.6.5 Trygghet för studerande som blir sjuka

Regeringen anser att studerandes skydd vid sjukdom bör stärkas. Från och med den 1 juli 2018 har det genom ändringar i studiestödsförordningen (2000:655) införts en möjlighet för studerande att i vissa fall kunna vara sjukskrivna på deltid samtidigt som de får behålla sina studiemedel för heltidsstudier under sjukdomstiden. Delbetänkandet Ökad trygghet för studerande som blir sjuka (SOU 2018:9) har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

3.6.6 En väl fungerande studiestödsadministration

För att studiestödssystemet ska fungera väl behöver det finnas en väl fungerande studiestödsadministration. ÖKS har fått en kraftig ökning av antalet ärenden sedan den nya förvaltningslagen (2017:900) trädde i kraft den 1 juli 2018. För att ge myndigheten varaktiga möjligheter att hantera ärendemängden föreslår regeringen att myndighetens anslag förstärks fr.o.m. 2020.

3.6.7 Avskrivning av studielån

Riksdagen höjde garantinivån i sjukersättningen 2018 (prop. 2017/18:1, utg.omr. 10, bet. 2017/18:SfU1, rskr. 2017/18:124). Efter höjningen har CSN inte skrivit av studielån för låntagare med hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst som högst motsvarar garantinivån, eftersom inkomsten ansetts vara för hög. För att enskilda individer inte ska drabbas föreslår därför

regeringen i denna proposition vissa ändringar i studiestödslagen.

3.7 Förslag om avskrivning av studielån vid synnerliga skäl

Ärendet och dess beredning: Förslaget om avskrivning av studielån vid synnerliga skäl har beretts med CSN.

Regeringens förslag: Den som har lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 (studielån) eller lån tagna efter den 30 juni 2001 (annuitetslån), hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst som inte överstiger garantinivån för hel sjukersättning ska få sina lån avskrivna.

Skälen för regeringens förslag: Studielån ska enligt nuvarande bestämmelser i 4 kap. 25 § studiestödslagen (1999:1395) skrivas av bl.a. om låntagaren avlider eller om det finns synnerliga skäl för det. Enligt förarbetena (prop. 1999/2000:10 s. 123) kan ett exempel på vad som kan utgöra synnerliga skäl vara att låntagaren bedöms ha en mer varaktigt nedsatt betalningsförmåga på grund av sjukdom eller handikapp.

Enligt CSN:s praxis kan en låntagare som har hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst under 2,5 prisbasbelopp (116 250 kronor för 2019) få avskrivning av studielån med hänsyn till synnerliga skäl. Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har ansett att den i den praktiska tillämpningen uppställda gränsen för avskrivning, vid skattepliktig inkomst understigande 2,5 prisbasbelopp per år, kan tjäna som vägledning för när inkomst i form av hel sjukersättning ska anses vara så låg att återbetalning inte ska ske. Om låntagarens inkomst något överstiger 2,5 prisbasbelopp kan det i vissa fall vara motiverat att helt eller delvis skriva av skulden (HFD 2013 ref. 62).

Den 1 juli 2018 höjdes garantinivån för hel sjukersättning från 2,45 prisbasbelopp till 2,53 prisbasbelopp, dvs. med 0,08 prisbasbelopp, genom en ändring i 35 kap. 18 § socialförsäkringsbalken (prop. 2017/18:1, utg.omr. 10, bet. bet. 2017/18:SfU1, rskr. 2017/18:124). Som skäl för regeringens förslag till höjningen angavs bl.a. att sjukersättning i form av garantiersättning utgör ett grundskydd för den som haft låga eller obefintliga inkomster. Vidare framfördes att den ekonomiska tryggheten för personer med sjukersättning och aktivitetsersättning behöver stärkas ytterligare.

Efter höjningen har CSN inte skrivit av studielån för låntagare med hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst som högst motsvarar garantinivån, eftersom den nivån nu överstiger 2,5 prisbasbelopp. En sådan konsekvens var aldrig regeringens avsikt med förslaget till höjning av garantinivån. För att inte enskilda individer ska drabbas föreslår regeringen att det i studiestödslagen ska förtydligas att ett skäl för avskrivning av studielån alltid ska vara när en låntagare har hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst som inte överstiger garantinivån för sjukersättning. Genom en sådan ändring säkerställs det att avskrivningar för personer med låga inkomster också kommer kunna ske om garantinivån skulle höjas framöver, eftersom gränsen inte kopplas direkt till ett specifikt prisbasbelopp. En sådan flexibilitet är viktig just för att enskilda individer inte ska drabbas av eventuella ändringar av garantinivån för hel sjukersättning i framtiden.

Den ändring som föreslås ovan påverkar i övrigt inte möjligheten till avskrivning av studielån med hänsyn till synnerliga skäl. En bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet måste således alltid göras. Det ska alltså fortsatt vara möjligt att bl.a. beakta sjukdomsrelaterade kostnader i samband med prövningen av om det finns synnerliga skäl. Det innebär att sådana kostnader kan medföra att det finns synnerliga skäl till avskrivning också för den som har hel sjukersättning men en inkomst som något överstiger garantinivån (jfr HFD 2013 ref. 62).

De nya bestämmelserna bör gälla såväl för lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 (studielån) som för lån tagna efter den 30 juni 2001 (annuitetslån). Att lån före den 1 januari 1989 inte föreslås omfattas av de nya bestämmelserna beror på att det skulle innebära en försämring av de villkor som gällde för dessa lån. Bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 2020.

3.7.1 Konsekvenser

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget lämnas på grund av 2018 års höjning av garantinivån i sjukersättningen (prop. 2017/18:1 utg.omr. 10 avsnitt 3.10) i syfte att tillse att höjningen inte medför att enskilda drabbas negativt. Den föreslagna ändringen beräknas inte medföra några ekonomiska konsekvenser. Antagandet grundas på att målgruppen av sjukersättningens garantinivå före 2018 års höjning hade rätt till avskrivning av studielån enligt gällande bestämmelser och praxis. Med anledning av höjningen förlorade gruppen den möjlighet till avskrivning av studielån som de tidigare haft. Förslaget bedöms därför av samma anledning inte heller få några konsekvenser för CSN:s administration.

Konsekvenser för den enskilde

Höjningen av sjukersättningens garantinivå motiverades bl.a. med att den ekonomiska tryggheten för personer med sjukersättning behöver stärkas ytterligare (prop. 2017/18:1 utg.omr. 10 avsnitt 3.10). Höjningen har dock bidragit till att beslut om avskrivning av studielån inte längre beviljas av CSN. Förslaget som nu lämnas innebär att personer med studielån som har hel sjukersättning och en sammanlagd inkomst som inte överstiger sjukersättningens garantinivå fortsatt kan få sina studielån avskrivna.

Konsekvenser för jämställdheten

Studiemedelssystemet är utformat på ett könsneutralt sätt och förändringen kommer gälla lika för kvinnor och män. Enligt rapporten Studiestödet 2018 (CSN 2019:2) beviljades sammanlagt 431 kvinnor och 331 män avskrivning av lån med hänsyn till synnerliga skäl under 2018. Det är fler kvinnor än män som får garantinivån inom sjukersättningen (prop. 2017/18:1 utg.omr. 10 avsnitt 3.10). Det kan därför antas att förslaget som lämnas nu kommer att innebära att det fortsatt kommer att vara något fler kvinnor än män som kommer att få sina studielån avskrivna.

3.7.2 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen

4 kap.
25 §

I paragrafen finns bestämmelser om när avskrivning av studielån kan ske.

I *första stycket* görs en språklig ändring.

I *andra stycket* införs ett nytt skäl för avskrivning. Detta tillägg är i princip en kodifiering av viss praxis som tidigare har utvecklats på området i fråga om när det kan finnas synnerliga skäl för avskrivning. Skillnaden är att avskrivningsmöjligheten knyts till garantinivån för hel sjukersättning i stället för till ett specifikt prisbasbelopp. Ändringen innebär alltså att den som har hel sjukersättning men en inkomst som inte överstiger garantinivån för hel sjukersättning alltid ska kunna få sina studielån avskrivna.

Ändringen påverkar inte möjligheten till avskrivning av studielån med hänsyn till synnerliga skäl. En bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet måste således alltid göras. Det ska alltså fortsatt vara möjligt att bl.a. beakta sjukdomsrelaterade kostnader i samband med prövningen av om det finns synnerliga skäl. Det innebär att sådana kostnader kan medföra att det finns synnerliga skäl till avskrivning också för den som har hel sjukersättning men en inkomst som något överstiger garantinivån (jfr HFD 2013 ref. 62).

3.8 Budgetförslag

3.8.1 1:1 Studiehjälp

Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:1 Studiehjälp

Tusental kronor

2018	Utfall	4 035 297	Anslags-sparande	40 312
2019	Anslag	4 267 138 [1]	Utgifts-prognos	4 266 489
2020	**Förslag**	**4 382 408**		
2021	Beräknat	4 495 852		
2022	Beräknat	4 595 658		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för studiehjälp i form av studiebidrag, extra tillägg och inackorderingstillägg enligt studiestödslagen (1999:1395). Anslaget får användas för utgifter för ersättning till svenska elever utomlands för vissa resor. Anslaget får användas för utgifter för kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning och annan lärlingsliknande utbildning.

Kompletterande information

Bestämmelser om ersättning till svenska elever utomlands för vissa resor finns i förordningen (CSNFS 1983:17) om bidrag till utlandsstuderande för dagliga resor. I förordningen (2013:1121) om kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram regleras den s.k. lärlingsersättningen.

Tabell 3.16 Antal studerande och genomsnittligt belopp för studiehjälp, utfall 2018 och prognos 2019–2022

Antal personer, i tusental, och tusental kronor

	2018	2019	2020	2021	2022
Studiebidrag					
Antal	415,1	426,7	435,7	445,5	455,9
Genomsnittligt årsbelopp	8,9	9,1	9,2	9,2	9,2
Extra tillägg					
Antal	31,2	33,9	37,4	40,5	43,3
Genomsnittligt årsbelopp	6,0	5,9	5,9	5,9	5,9
Inackorderings-tillägg					
Antal	6,7	7,2	7,2	7,0	6,7
Genomsnittligt årsbelopp	9,2	9,1	9,1	9,1	9,1

Källor: Centrala studiestödsnämnden och egna beräkningar.

Regeringens överväganden

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Drygt 98 procent av de elever som avslutar grundskolans årskurs 9 påbörjar gymnasieskolan samma år. Andelen är ungefär lika stor för kvinnor som för män. Ytterligare ett antal påbörjar gymnasiestudier nästföljande år. Utgifterna för studiehjälp är därför främst beroende av utvecklingen av befolkningen i åldern 16–20 år. Befolkningsframskrivningar från Statistiska centralbyrån visar att antalet ungdomar i aktuella åldrar kommer att öka under hela prognosperioden.

Diagram 3.17 Folkmängd 16–20 år 2017 och 2018 samt prognos 2019–2022

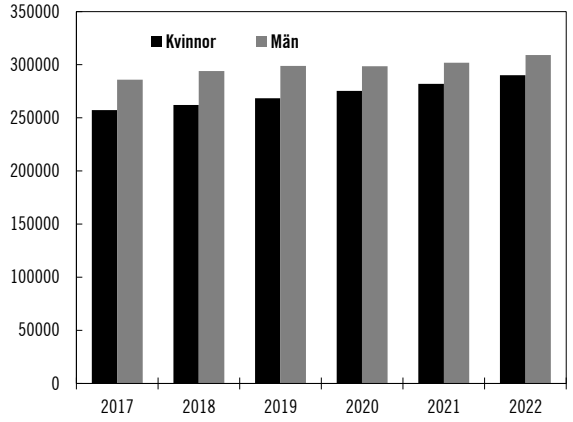

Källa: Statistiska centralbyrån.

Mot denna bakgrund bedöms utgifterna för studiebidraget, inackorderingstillägget och det

extra tillägget öka med 141,2 miljoner kronor under 2020. Åren 2021 och 2022 beräknas utgifterna öka med 256,7 miljoner kronor respektive 356,5 miljoner kronor jämfört med vad som har anvisats för 2019.

Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Studiehjälp

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 267 138**	**4 267 138**	**4 267 138**
Förändring till följd av:			
Beslut	-26 000	-28 000	-28 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	141 270	256 714	356 520
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 382 408**	**4 495 852**	**4 595 658**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 4 382 408 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Studiehjälp* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 495 852 000 kronor respektive 4 595 658 000 kronor.

3.8.2 1:2 Studiemedel

Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:2 Studiemedel

Tusental kronor

2018	Utfall	13 851 324	Anslags-sparande	2 519 319
2019	Anslag	16 945 856 [1]	Utgifts-prognos	15 010 134
2020	**Förslag**	**17 696 712** [2]		
2021	Beräknat	18 138 597		
2022	Beräknat	18 868 057		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 2 855 212 tkr avser statlig ålderspensionsavgift för 2020. Beloppet har minskats med 287 392 tkr som avser regleringsbelopp för 2017.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för studiemedel i form av studiebidrag och tilläggsbidrag enligt studiestödslagen (1999:1395). Anslaget får användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift för studiebidrag enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift. Anslaget får användas för utgifter för retroaktiva utbetalningar av vissa former av studiestöd som upphört.

Kompletterande information

Bestämmelser om statlig ålderspensionsavgift för studiebidrag finns i förordningen (1998:1512) om statliga ålderspensionsavgifter m.m.

Studiemedlen är till övervägande del rättighetsstyrda och därför är utgifterna framför allt beroende av antalet studerande som deltar i en studiestödsberättigande utbildning och som ansöker om och beviljas studiebidrag och tilläggsbidrag. Tilläggsbidrag kan lämnas till studerande med barn. Utgifterna påverkas även av beslut om t.ex. nya utbildningsplatser eller höjda bidragsbelopp. Därutöver påverkas utgiftsnivån av de studerandes studietakt, studietid och uppgivna inkomster som överstiger fribeloppsgränserna. Utgifterna påverkas också av den allmänna prisutvecklingen i samhället genom att studie- och tilläggsbidraget är indexerade med prisbasbeloppet.

Tabell 3.19 Antal studerande och genomsnittligt belopp för studiemedel, utfall 2018, prognos 2019 och beräknat för 2020–2022

Antal personer, i tusental, och tusental kronor

	2018	2019	2020	2021	2022
Generella bidraget					
Antal	434,0	448,7	461,9	466,7	467,9
Genomsnittligt årsbelopp[1]	18,5	21,9	22,3	22,7	23,2
Högre bidraget					
Antal	40,6	98,8	99,7	98,5	98,3
Genomsnittligt årsbelopp[1]	36,5	39,4	39,9	40,6	41,5

[1] Exklusive statlig ålderspensionsavgift.
Källor: Centrala studiestödsnämnden och egna beräkningar.

Regeringens överväganden

Föreslagna och beräknade anslagsförändringar

Anslagsförändringar till följd av föreslagna och beslutade reformer och besparingar

Regeringen föreslår i denna proposition ökade medel för fler utbildningsplatser vid universitet och högskolor (se närmare utg.omr. 16 avsnitt 5.6.1). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 145,5 miljoner kronor 2020 och beräknar att det ökar med 148,2 miljoner kronor 2021 och med 150,1 miljoner kronor 2022.

Regeringen föreslår i denna proposition ökade medel för fler utbildningsplatser på lärarutbildningen (se närmare utg.omr. 16 avsnitt 5.6.4). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 25 miljoner kronor 2020 och beräknar att det ökar med 25 miljoner kronor årligen fr.om. 2021.

Anslagsförändringar till följd av förändrade makroekonomiska förutsättningar

Jämfört med de makroantaganden som låg till grund för beräkning av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2019 bedöms anslagsbelastningen öka med 212,5 miljoner kronor 2020.

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Utgiftsnivån bedöms öka med 77 miljoner kronor 2020 jämfört med 2019. Jämfört med de antaganden om antalet studiemedelstagare under 2019 som låg till grund för beräkning av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2019 bedöms antalet studiemedelstagare öka.

Anslagsförändringar på grund av övriga skäl

Regleringsbeloppet när det gäller den statliga ålderspensionsavgiften blir ca -287,4 miljoner kronor, jämfört med ca -354,9 miljoner kronor för 2019. Regleringsbeloppet fastställs av Pensionsmyndigheten och utgör skillnaden mellan den löpande inbetalda preliminära avgiften och den statliga ålderspensionsavgiften.

Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Studiemedel

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**16 977 056**	**16 977 056**	**16 977 056**
Förändring till följd av:			
Beslut	362 340	299 040	300 940
Varav BP20	170 500	173 200	175 100
Varav			
Fler studerande på universitet och högskola	145 500	148 200	150 100
Studiemedel till fler studerande på lärarutbildning	25 000	25 000	25 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	212 456	526 017	895 106
Volymer	77 364	270 516	340 067
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	67 496	65 968	354 888
Förslag/beräknat anslag	**17 696 712**	**18 138 597**	**18 868 057**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 17 696 712 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Studiemedel* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 18 138 597 000 kronor respektive 18 868 057 000 kronor.

3.8.3 1:3 Avsättning för kreditförluster

Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:3 Avsättning för kreditförluster

Tusental kronor

2018	Utfall	1 825 102	Anslags-sparande	53 598
2019	Anslag	1 891 552 [1]	Utgifts-prognos	1 834 242
2020	**Förslag**	**1 855 904**		
2021	Beräknat	1 973 157		
2022	Beräknat	2 027 978		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för avsättning till kreditreserv för utgifter för konstaterade förluster på utlåning t.o.m. 2013 samt för förväntade förluster på nyutlåning fr.o.m. 2014 enligt studiestödslagen (1999:1395). Anslaget får även användas för avsättning till kreditreserv för att täcka kostnader för nedskrivning och inlösen av vissa studielån med statlig kreditgaranti samt för avskrivning av återkrav som avser lån.

Kompletterande information

Bestämmelser om finansiering av kreditförluster hänförliga till statens utlåning finns i budgetlagen (2011:203) och i förordningen (2011:211) om utlåning och garantier. Bestämmelser finns även i kungörelsen (1961:384) om avskrivning av lån för studier.

Regeringens överväganden

Föreslagna och beräknade anslagsförändringar

Anslagsförändringar till följd av föreslagna och beslutade reformer och besparingar

Regeringen föreslår i denna proposition ökade medel för fler utbildningsplatser vid universitet och högskolor (se närmare utg.omr. 16 avsnitt 5.6.1). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 11,4 miljoner kronor 2020 och beräknar att det ökar med 11,6 miljoner kronor 2021 och med 11,7 miljoner kronor 2022.

Anslagsförändringar till följd av förändrade makroekonomiska förutsättningar

De makroekonomiska förutsättningar som påverkar utgifterna på anslaget är främst prisbasbeloppet men även i viss mån nivån på upplåningsräntan i Riksgäldskontoret.

Jämfört med de makroantaganden som låg till grund för beräkning av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2019 bedöms anslagsbelastningen öka med 53,7 miljoner kronor 2020.

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Anslaget påverkas av förändrade volymer av utlånade medel och av förändringar i förlustavskrivningar på lån tagna före 2014.

Jämfört med de antaganden om volymer som låg till grund för beräkning av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2019 bedöms anslagsbelastningen minska med 137,6 miljoner kronor 2020.

Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Avsättning för kreditförluster

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 894 352**	**1 894 352**	**1 894 352**
Förändring till följd av:			
Beslut	45 450	62 650	62 750
Varav BP20	11 400	11 600	11 700
Varav			
Fler studerande på universitet och högskola	11 400	11 600	11 700
Övriga makroekonomiska förutsättningar	53 686	78 042	104 823
Volymer	-137 584	-61 887	-33 947
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 855 904**	**1 973 157**	**2 027 978**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 855 904 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Avsättning för kreditförluster* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 973 157 000 kronor respektive 2 027 978 000 kronor.

3.8.4 1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor

Tabell 3.23 Anslagsutveckling 1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor

Tusental kronor

2018	Utfall	170 338	Anslags-sparande	1 244
2019	Anslag	168 449 [1]	Utgifts-prognos	168 043
2020	**Förslag**	**167 518**		
2021	Beräknat	106 078		
2022	Beräknat	105 792		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för statens utgifter avseende nedsättning av studiemedelsräntor, för ränteutgifter på lån för återkrav av studiemedel och för avgifter till Riksgäldskontoret för studielån upplånade efter 1988 enligt studiestödslagen (1973:349), studiestödslagen (1999:1395) och lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

Regeringens överväganden

Föreslagna och beräknade anslagsförändringar

Anslagsförändringar till följd av föreslagna och beslutade reformer och besparingar

Regeringen föreslår i denna proposition ökade medel för fler utbildningsplatser vid universitet och högskolor (se utg.omr. 16 avsnitt 5.6.1). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 200 000 kronor 2020 och beräknar att anslaget ökar med 200 000 kronor årligen fr.om. 2021.

Anslagsförändringar till följd av förändrade makroekonomiska förutsättningar

De makroekonomiska förutsättningar som påverkar statens utgifter för studiemedelsräntor är nivån på upplåningsräntan i Riksgäldskontoret och prisbasbeloppet.

Jämfört med de makroantaganden som låg till grund för beräkning av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2019 bedöms anslagsbelastningen öka med 29 miljoner kronor 2020.

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Anslaget påverkas av förändrad volym av utlånade medel. Jämfört med de antaganden om volym som låg till grund för beräkning av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2019 bedöms anslagsbelastningen minska med 26,7 miljoner kronor 2020.

Tabell 3.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**152 449**	**152 449**	**152 449**
Förändring till följd av:			
Beslut	12 730	21 350	21 350
Varav BP20	200	200	200
Varav			
Fler studerande på universitet och högskola	200	200	200
Övriga makroekonomiska förutsättningar	29 062	-24 226	-26 832
Volymer	-26 723	-43 495	-41 175
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**167 518**	**106 078**	**105 792**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 167 518 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Statens utgifter för studiemedelsräntor* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 106 078 000 kronor respektive 105 792 000 kronor.

3.8.5 1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och viss föräldrautbildning i teckenspråk

Tabell 3.25 Anslagsutveckling 1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och viss föräldrautbildning i teckenspråk

Tusental kronor

2018	Utfall	52 499	Anslags-sparande	9 651
2019	Anslag	62 150 [1]	Utgifts-prognos	53 804
2020	**Förslag**	**62 150**		
2021	Beräknat	62 150		
2022	Beräknat	62 150		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (Rg-bidrag).

Anslaget får även användas för utgifter för bidrag till kursdeltagare i teckenspråksutbildning för föräldrar till barn som för kommunikation är beroende av teckenspråk (TUFF).

Anslaget får användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift för bidrag till kursdeltagare i TUFF-utbildning.

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till anordnare av TUFF-utbildning.

Kompletterande information

Bestämmelser om Rg-bidrag till elever vid Rh-anpassad gymnasieutbildning och till elever i utbildning för döva eller hörselskadade finns i förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

Bestämmelser om bidrag till anordnare av och deltagare i TUFF-utbildning finns i förordningen (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar. Bestämmelser om statlig ålderspensionsavgift för bidrag till kursdeltagare finns i förordningen (1998:1512) om statliga ålderspensionsavgifter m.m.

Regeringens överväganden

Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och viss föräldrautbildning i teckenspråk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**62 150**	**62 150**	**62 150**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**62 150**	**62 150**	**62 150**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 62 150 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 62 150 000 kronor årligen.

3.8.6 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål

Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål

Tusental kronor

2018	Utfall	23 100	Anslags-sparande	4 633
2019	Anslag	29 000 [1]	Utgifts-prognos	30 350
2020	**Förslag**	**27 000**		
2021	Beräknat	27 000		
2022	Beräknat	27 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för produktion och distribution av kurslitteratur för högskolestuderande personer som har en funktionsnedsättning i form av läsnedsättning och för utvecklingsprojekt i syfte att effektivisera verksamheten.

Regeringens överväganden

Tabell 3.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**29 000**	**29 000**	**29 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-2 000	-2 000	-2 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**27 000**	**27 000**	**27 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 27 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Bidrag till vissa studiesociala ändamål* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 27 000 000 kronor årligen.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Bidrag till vissa studiesociala ändamål* beställa produktion av studielitteratur som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Myndigheten för tillgängliga medier ansvarar för produktion av studielitteratur för högskolestuderande personer som har en funktionsnedsättning i form av läsnedsättning. Produktionen sker i form av beställningar under 2020 som innebär utgifter följande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Bidrag till vissa studiesociala ändamål* beställa produktion av studielitteratur som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 000 000 kronor 2021.

Tabell 3.29 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	1 193	1 358	4 000	
Nya åtaganden	1 358	4 000	4 000	
Infriade åtaganden	-1 193	-1 358	-4 000	-4 000
Utestående åtaganden	1 358	4 000	4 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**4 000**	**4 000**	**4 000**	

3.8.7 1:7 Studiestartsstöd

Tabell 3.30 Anslagsutveckling 1:7 Studiestartsstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	254 732	Anslags-sparande	654 268
2019	Anslag	440 000 [1]	Utgifts-prognos	410 000
2020	**Förslag**	**410 000**		
2021	Beräknat	410 000		
2022	Beräknat	410 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för studiestartsstöd och tilläggsbidrag.

Regeringens överväganden

I statens budget för 2019 finns inga medel beräknade för studiestartsstöd för åren 2020 och framåt. Regeringen gör i denna proposition bedömningen att studiestartsstödet bör finnas kvar (se avsnitt 3.7.3). För 2019 prognostiseras huvuddelen av de medel som anvisats till stödet förbrukas, vilket motsvarar ca 5 000 helårsstuderande. Regeringen föreslår att anslaget ökas med 410 miljoner kronor 2020 och beräknar att det ökar med 410 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021.

Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Studiestartsstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**440 000**	**440 000**	**440 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-30 000	-30 000	-30 000
Varav BP20	410 000	410 000	410 000
Varav Studiestartsstöd	410 000	410 000	410 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**410 000**	**410 000**	**410 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 410 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Studiestartsstöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 410 000 000 kronor respektive 410 000 000 kronor.

3.8.8 1:8 Centrala studiestödsnämnden

Tabell 3.32 Anslagsutveckling 1:8 Centrala studiestödsnämnden

Tusental kronor

2018	Utfall	891 220	Anslags-sparande	9 049
2019	Anslag	891 340 [1]	Utgifts-prognos	912 746
2020	**Förslag**	**889 803**		
2021	Beräknat	903 764 [2]		
2022	Beräknat	909 788 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 889 715 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 881 889 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Centrala studiestödsnämndens förvaltningsutgifter.

Kompletterande information

I förordningen (2017:1144) med instruktion för Centrala studiestödsnämnden finns bestämmelser om myndighetens uppgifter.

Regeringens överväganden

De principer som tillämpades vid utformningen av budgetpropositionen för 2019 innebar att anslaget anvisades 3 miljoner kronor för redan genomförd verksamhet (bet. 2018/19:UbU2, rskr. 2018/19:105). Regeringen föreslår därför att anslaget minskas med 3 miljoner kronor 2020 och beräknar att det minskar med 3 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021.

För att finansiera den föreslagna resursförstärkningen till ÖKS (se avsnitt 3.8.10) föreslår regeringen att anslaget minskas med 2 miljoner kronor 2020 och beräknar att det minskar med 2 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021.

Tabell 3.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Centrala studiestödsnämnden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**894 340**	**894 340**	**894 340**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	14 699	29 053	43 457
Beslut	-19 236	-19 629	-28 009
Varav BP20 [3]	-5 000	-5 000	-5 000
Varav [3]			
Finansiering Överklagandenämnden för studiestöd	-2 000	-2 000	-2 000
Avbruten förlängning av satsning för att nå skuldsatta i utlandet	-3 000	-3 000	-3 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**889 803**	**903 764**	**909 788**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 889 803 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Centrala studiestödsnämnden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 903 764 000 kronor respektive 909 788 000 kronor.

3.8.9 Lån i Riksgäldskontoret

Den samlade utestående skulden för studielån tagna mellan 1989 och 2018 i Riksgäldskontoret var ca 221 897 miljoner kronor vid utgången av 2018. Under 2019 bedöms nettoupplåningen bli 7 020 miljoner kronor. Beslut om återkravskapital, avskrivningar och konvertering av äldre lån till lån upptagna i Riksgäldskontoret bedöms uppgå till 260 miljoner kronor, 646 miljoner kronor respektive 1,8 miljoner kronor.

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 238 200 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Den totala skulden för studielån hos Riksgäldskontoret beräknas uppgå till ca 228 900 miljoner kronor vid utgången av 2019. Nettoupplåningen för 2020 beräknas till omkring 8 085 miljoner kronor, beslut av återkravskapital till 270 miljoner kronor, avskrivningar till 661 miljoner kronor och konvertering av äldre lån till lån upptagna i Riksgäldskontoret till 1,5 miljoner kronor. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 238 200 miljoner kronor.

3.8.10 1:9 Överklagandenämnden för studiestöd

Tabell 3.34 Anslagsutveckling 1:9 Överklagandenämnden för studiestöd

Tusental kronor

2018	Utfall	14 665	Anslags-sparande	242
2019	Anslag	14 671 [1]	Utgifts-prognos	14 741
2020	**Förslag**	**16 905**		
2021	Beräknat	17 148 [2]		
2022	Beräknat	17 387 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 16 905 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 16 905 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Överklagandenämnden för studiestöds förvaltningsutgifter.

Kompletterande information

I förordningen (2007:1348) med instruktion för Överklagandenämnden för studiestöd finns bestämmelser om nämndens uppgifter.

Regeringens överväganden

För att ge ÖKS varaktiga möjligheter att hantera en permanent ökad ärendemängd som skett sedan den nya förvaltningslagen (2017:900) trädde i kraft 2018 föreslår regeringen att anslaget ökas med 2 miljoner kronor 2020 och beräknar att det ökar med 2 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021.

Tabell 3.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Överklagandenämnden för studiestöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**14 671**	**14 671**	**14 671**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	234	448	659
Beslut	2 000	2 029	2 057
Varav BP20 [3]	2 000	2 000	2 000
Varav [3]			
Ökade resurser	2 000	2 000	2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**16 905**	**17 148**	**17 387**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneområkning.

Regeringen föreslår att 16 905 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Överklagandenämnden för studiestöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 17 148 000 kronor respektive 17 387 000 kronor.

16

Utbildning och universitetsforskning

Förslag till statens budget för 2020

Utbildning och universitetsforskning

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 9

Diagramförteckning ... 20

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 23

2 Utbildning och universitetsforskning ... 27
2.1 Omfattning ... 27
2.1.1 Volymer ... 28
2.1.2 Totala kostnader för utbildningsväsendet ... 31
2.2 Utgiftsutveckling ... 32
2.3 Mål för utgiftsområdet ... 38
2.4 Resultatredovisning övergripande för hela utgiftsområdet ... 39
2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 39
2.4.2 Resultat ... 39
2.4.3 Analys och slutsatser ... 46
2.5 Resultatredovisning av lärar- och förskollärarsituationen i skolväsendet ... 46
2.5.1 Resultatredovisning och andra bedömningsgrunder ... 46
2.5.2 Resultat ... 47
2.5.3 Statliga insatser ... 61
2.6 Den årliga revisionens iakttagelser ... 69
2.7 Miljöledningsrapporter ... 69
2.8 Politikens inriktning ... 69

3 Barn- och ungdomsutbildning ... 73
3.1 Omfattning ... 73
3.2 Mål för området ... 73
3.3 Resultatredovisning ... 73
3.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 73
3.3.2 Resultat ... 74
3.3.3 Utvecklingsinsatser ... 95
3.3.4 Analys och slutsatser ... 101
3.4 Den årliga revisionens iakttagelser ... 104
3.5 Tillkännagivanden ... 104
3.6 Politikens inriktning ... 106
3.7 Budgetförslag ... 113

3.7.1 1:1 Statens skolverk....113
3.7.2 1:2 Statens skolinspektion....114
3.7.3 1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten....115
3.7.4 1:4 Sameskolstyrelsen....116
3.7.5 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet....117
3.7.6 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan....119
3.7.7 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m. 120
3.7.8 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m. 122
3.7.9 1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet....123
3.7.10 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal....123
3.7.11 1:11 Fler anställda i lågstadiet....125
3.7.12 1:12 Skolforskningsinstitutet....126
3.7.13 1:13 Praktiknära skolforskning....126
3.7.14 1:14 Bidrag till lärarlöner....128
3.7.15 1:15 Särskilda insatser inom skolområdet....129
3.7.16 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling....130

4 Kommunal vuxenutbildning och yrkeshögskola....133
4.1 Omfattning....133
4.2 Mål....133
4.3 Resultatredovisning....134
4.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder för kommunal vuxenutbildning....134
4.3.2 Resultat för kommunal vuxenutbildning....134
4.3.3 Utvecklingsinsatser för kommunal vuxenutbildning....136
4.3.4 Analys och slutsatser för kommunal vuxenutbildning....137
4.3.5 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder för yrkeshögskolan....139
4.3.6 Resultat för yrkeshögskolan....139
4.3.7 Övriga insatser för yrkeshögskolan....144
4.3.8 Analys och slutsatser för yrkeshögskolan....144
4.4 Politikens inriktning....146
4.5 Budgetförslag....147
4.5.1 1:17 bidrag till vissa studier....147
4.5.2 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning....148
4.5.3 1:19 Myndigheten för yrkeshögskolan....149
4.5.4 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning....150

5 Universitet och högskolor....153
5.1 Omfattning....153
5.2 Mål för området....153
5.3 Resultatredovisning....153
5.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder....153
5.3.2 Resultat....154
5.3.3 Redovisning av andra bedömningsgrunder för utbildning på grundnivå och avancerad nivå....156
5.3.4 Redovisning av andra bedömningsgrunder för forskning och utbildning på forskarnivå....165

5.3.5 Analys och slutsatser ... 166
5.4 Den årliga revisionens iakttagelser ... 167
5.5 Tillkännagivanden ... 167
5.6 Politikens inriktning ... 168
5.7 Budgetförslag ... 171
5.7.1 2.1 Universitetskanslersämbetet ... 173
5.7.2 2:2 Universitets- och högskolerådet ... 174
5.7.3 2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 175
5.7.4 2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 176
5.7.5 2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 177
5.7.6 2.6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 178
5.7.7 2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 179
5.7.8 2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 180
5.7.9 2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 181
5.7.10 2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 182
5.7.11 2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 182
5.7.12 2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 183
5.7.13 2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 184
5.7.14 2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 185
5.7.15 2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 186
5.7.16 2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 187
5.7.17 2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 188
5.7.18 2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 188
5.7.19 2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 189
5.7.20 2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 190
5.7.21 2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 191
5.7.22 2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 192
5.7.23 2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 193
5.7.24 2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 194

5.7.25 2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 195
5.7.26 2:26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 196
5.7.27 2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 197
5.7.28 2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå 198
5.7.29 2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 198
5.7.30 2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 199
5.7.31 2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 200
5.7.32 2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå 201
5.7.33 2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 202
5.7.34 2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå 203
5.7.35 2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 204
5.7.36 2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå 204
5.7.37 2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 205
5.7.38 2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå 206
5.7.39 2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 207
5.7.40 2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå 208
5.7.41 2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 208
5.7.42 2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå 209
5.7.43 2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 210
5.7.44 2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå 211
5.7.45 2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 212
5.7.46 2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå 213
5.7.47 2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 214
5.7.48 2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå 215
5.7.49 2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 216

5.7.50 2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 217
5.7.51 2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 217
5.7.52 2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 218
5.7.53 2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 219
5.7.54 2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå ... 220
5.7.55 2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 220
5.7.56 2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå ... 221
5.7.57 2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 222
5.7.58 2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå ... 222
5.7.59 2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 223
5.7.60 2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 224
5.7.61 2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 225
5.7.62 2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 225
5.7.63 2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet ... 226
5.7.64 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor ... 230
5.7.65 2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor ... 232
5.7.66 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning ... 234
5.7.67 2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet ... 235

6 Forskning ... 237
6.1 Omfattning ... 237
6.2 Mål för området ... 237
6.3 Resultatredovisning ... 237
6.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 237
6.3.2 Resultat ... 238
6.3.3 Analys och slutsatser ... 244
6.4 Den årliga revisionens iakttagelser ... 246
6.5 Politikens inriktning ... 246
6.6 Budgetförslag ... 248
6.6.1 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation ... 248
6.6.2 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer ... 252
6.6.3 3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning ... 254
6.6.4 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet ... 254
6.6.5 3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning ... 256
6.6.6 3:6 Institutet för rymdfysik ... 257
6.6.7 3:7 Kungl. biblioteket ... 257

6.6.8 3:8 Polarforskningssekretariatet....258
6.6.9 3:9 Sunet....258
6.6.10 3:10 Överklagandenämnden för etikprövning....259
6.6.11 3:11 Etikprövningsmyndigheten....260
6.6.12 3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning....261
6.6.13 3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål....261

7 Anslag för gemensamma ändamål....263
7.1 Anslag för gemensamma ändamål....263
7.1.1 4.1 Internationella program....263
7.1.2 4:2 Avgift till Unesco och ICCROM....264
7.1.3 4:3 Kostnader för Svenska Unescorådet....265
7.1.4 4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning....265

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 24
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden ... 26
Tabell 2.1 Antal inskrivna flickor och pojkar/ kvinnor och män i förskola, grundskola, gymnasieskola, särskola, specialskola, fritidshem, vuxenutbildning och eftergymnasial utbildning ... 29
Tabell 2.2 Antal anställda forskare och undervisande personal på universitet och högskola ... 31
Tabell 2.3 Totala kostnader för utbildningsväsendet ... 32
Tabell 2.4 Utbildning och universitetsforskning ... 33
Tabell 2.5 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning ... 38
Tabell 2.6 Ramnivå 2010 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning ... 38
Tabell 2.7 Könsfördelning bland nybörjare inom högskolans olika utbildningsinriktningar, 2015 ... 41
Tabell 2.8 Andel lärare (heltidstjänster) med pedagogisk examen i grundskolan efter kommungrupp 2018/19 ... 50
Tabell 2.9 Andel legitimerade och behöriga lärare i grundskolan per årskurs och ämne, 2018/19 ... 51
Tabell 2.10 Andel lärare (heltidstjänster) med pedagogisk examen i gymnasieskolan efter kommungrupp 2018/19 ... 53
Tabell 2.11 Andel legitimerade och behöriga lärare per grundläggande och gymnasial nivå och per ämne i kommunval vuxenutbildning (exklusive sfi) ... 55
Tabell 2.12 Andel arbetsgivare som uppger brist på nyutexaminerade yrkeserfaren personal inom pedagogik och lärarutbildning ... 59
Tabell 2.13 Beräknat antal utbildningsplatser ... 70
Tabell 3.1 Skolenheter i gymnasieskolan ... 87
Tabell 3.2 Utfall 2018 för några av de riktade statsbidragen på skolans område ... 101
Tabell 3.3 Anslagsutveckling 1:1 Statens skolverk ... 113
Tabell 3.4 Offentligrättslig verksamhet ... 113
Tabell 3.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statens skolverk ... 114
Tabell 3.6 Anslagsutveckling 1:2 Statens skolinspektion ... 114
Tabell 3.7 Offentligrättslig verksamhet ... 114
Tabell 3.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Statens skolinspektion ... 115
Tabell 3.9 Anslagsutveckling 1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten ... 115
Tabell 3.10 Offentligrättslig verksamhet ... 115
Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten ... 116
Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:4 Sameskolstyrelsen ... 116

Tabell 3.13 Offentligrättslig verksamhet 116
Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Sameskolstyrelsen ... 117
Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 117
Tabell 3.16 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 117
Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 119
Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan 119
Tabell 3.19 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan 120
Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan 120
Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m. 120
Tabell 3.22 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m. 121
Tabell 3.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m. 122
Tabell 3.24 Anslagsutveckling 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m. 122
Tabell 3.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m. 123
Tabell 3.26 Anslagsutveckling 1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet 123
Tabell 3.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet 123
Tabell 3.28 Anslagsutveckling 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal 123
Tabell 3.29 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal 124
Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal 125
Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:11 Fler anställda i lågstadiet 125
Tabell 3.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Fler anställda i lågstadiet 126
Tabell 3.33 Anslagsutveckling 1:12 Skolforskningsinstitutet 126
Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Skolforskningsinstitutet 126
Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:13 Praktiknära skolforskning 126
Tabell 3.36 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Praktiknära skolforskning 127
Tabell 3.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Praktiknära skolforskning 128
Tabell 3.38 Anslagsutveckling 1:14 Bidrag till lärarlöner 128
Tabell 3.39 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:14 Bidrag till lärarlöner 128
Tabell 3.40 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Bidrag till lärarlöner 129
Tabell 3.41 Anslagsutveckling 1:15 Särskilda insatser inom skolområdet 129
Tabell 3.42 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Särskilda insatser inom skolområdet 130

Tabell 3.43 Anslagsutveckling 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling ... 130
Tabell 3.44 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling ... 130
Tabell 3.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling ... 131
Tabell 4.1 Anslagsutveckling 1:17 Bidrag till vissa studier ... 147
Tabell 4.2 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Bidrag till vissa studier ... 148
Tabell 4.3 Anslagsutveckling 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning ... 148
Tabell 4.4 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning ... 148
Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning ... 149
Tabell 4.6 Anslagsutveckling 1:19 Myndigheten för yrkeshögskolan ... 149
Tabell 4.7 Offentligrättslig verksamhet ... 149
Tabell 4.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Myndigheten för yrkeshögskolan ... 150
Tabell 4.9 Anslagsutveckling 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning ... 150
Tabell 4.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning ... 151
Tabell 4.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning ... 151
Tabell 5.1 Examenstillståndsprövningar per examen och utfall (2018) ... 154
Tabell 5.2 Prestationsgrad ... 155
Tabell 5.3 Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 157
Tabell 5.4 Antal helårsstudenter samt resurser för utbildning och forskning vid universitet och högskolor 2018 ... 159
Tabell 5.5 Högskolenybörjare, helårsstudenter och registrerade studenter ... 161
Tabell 5.6 Programnybörjare på vissa yrkesexamensprogram ... 162
Tabell 5.7 Antal examina inom vissa yrkesexamensprogram ... 162
Tabell 5.8 Antal in- och utresande studenter, kvinnor och män ... 163
Tabell 5.9 Stipendier till tredjelandsstudenter ... 163
Tabell 5.10 Antal helårsstudenter vid kompletterande utbildningar i regeringens särskilda satsning 2018 ... 164
Tabell 5.11 Beräknade utbyggnader helårsstudenter ... 169
Tabell 5.12 Beräknade utbyggnader miljoner kronor ... 169
Tabell 5.13 Beräknad utbyggnad miljoner kronor BP20 ... 169
Tabell 5.14 Ersättningsbelopp för helårsstudenter och helårsprestationer ... 172
Tabell 5.15 Ökning av anslagen för forskning och utbildning på forskarnivå – fördelning utifrån bibliometri, externa medel och samverkan 2020 ... 173
Tabell 5.16 Anslagsutveckling 2:1 Universitetskanslersämbetet ... 173
Tabell 5.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2.1 Universitetskanslersämbetet ... 174
Tabell 5.18 Anslagsutveckling 2:2 Universitets- och högskolerådet ... 174
Tabell 5.19 Offentligrättslig verksamhet ... 174
Tabell 5.20 Uppdragsverksamhet ... 174
Tabell 5.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Universitets- och högskolerådet ... 175

Tabell 5.22 Anslagsutveckling 2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 175
Tabell 5.23 Offentligrättslig verksamhet 175
Tabell 5.24 Uppdragsverksamhet 175
Tabell 5.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 176
Tabell 5.26 Anslagsutveckling 2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 176
Tabell 5.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 177
Tabell 5.28 Anslagsutveckling 2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 177
Tabell 5.29 Offentligrättslig verksamhet 177
Tabell 5.30 Uppdragsverksamhet 177
Tabell 5.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 178
Tabell 5.32 Anslagsutveckling 2.6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 178
Tabell 5.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2.6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 179
Tabell 5.34 Anslagsutveckling 2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 179
Tabell 5.35 Offentligrättslig verksamhet 179
Tabell 5.36 Uppdragsverksamhet 179
Tabell 5.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 180
Tabell 5.38 Anslagsutveckling 2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 180
Tabell 5.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 180
Tabell 5.40 Anslagsutveckling 2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 181
Tabell 5.41 Offentligrättslig verksamhet 181
Tabell 5.42 Uppdragsverksamhet 181
Tabell 5.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 181
Tabell 5.44 Anslagsutveckling 2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 182
Tabell 5.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 182
Tabell 5.46 Anslagsutveckling 2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 182
Tabell 5.47 Offentligrättslig verksamhet 183
Tabell 5.48 Uppdragsverksamhet 183
Tabell 5.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 183
Tabell 5.50 Anslagsutveckling 2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 183
Tabell 5.51 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 184

Tabell 5.52 Anslagsutveckling 2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 184
Tabell 5.53 Offentligrättslig verksamhet ... 184
Tabell 5.54 Uppdragsverksamhet ... 184
Tabell 5.55 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 185
Tabell 5.56 Anslagsutveckling 2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 185
Tabell 5.57 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 186
Tabell 5.58 Anslagsutveckling 2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 186
Tabell 5.59 Uppdragsverksamhet ... 186
Tabell 5.60 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 187
Tabell 5.61 Anslagsutveckling 2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 187
Tabell 5.62 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 187
Tabell 5.63 Anslagsutveckling 2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 188
Tabell 5.64 Uppdragsverksamhet ... 188
Tabell 5.65 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 188
Tabell 5.66 Anslagsutveckling 2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 188
Tabell 5.67 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 189
Tabell 5.68 Anslagsutveckling 2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 189
Tabell 5.69 Uppdragsverksamhet ... 190
Tabell 5.70 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 190
Tabell 5.71 Anslagsutveckling 2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 190
Tabell 5.72 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 191
Tabell 5.73 Anslagsutveckling 2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 191
Tabell 5.74 Offentligrättslig verksamhet ... 191
Tabell 5.75 Uppdragsverksamhet ... 191
Tabell 5.76 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 192
Tabell 5.77 Anslagsutveckling 2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 192
Tabell 5.78 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 193
Tabell 5.79 Anslagsutveckling 2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 193
Tabell 5.80 Offentligrättslig verksamhet ... 193
Tabell 5.81 Uppdragsverksamhet ... 193

Tabell 5.82 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 194
Tabell 5.83 Anslagsutveckling 2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå 194
Tabell 5.84 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå 195
Tabell 5.85 Anslagsutveckling 2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 195
Tabell 5.86 Offentligrättslig verksamhet 195
Tabell 5.87 Uppdragsverksamhet 195
Tabell 5.88 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 196
Tabell 5.89 Anslagsutveckling :26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 196
Tabell 5.90 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 196
Tabell 5.91 Anslagsutveckling 2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 197
Tabell 5.92 Offentligrättslig verksamhet 197
Tabell 5.93 Uppdragsverksamhet 197
Tabell 5.94 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 197
Tabell 5.95 Anslagsutveckling 2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå 198
Tabell 5.96 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå 198
Tabell 5.97 Anslagsutveckling 2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 198
Tabell 5.98 Uppdragsverksamhet 199
Tabell 5.99 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 199
Tabell 5.100 Anslagsutveckling 2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 199
Tabell 5.101 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå 200
Tabell 5.102 Anslagsutveckling 2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 200
Tabell 5.103 Offentligrättslig verksamhet 200
Tabell 5.104 Uppdragsverksamhet 200
Tabell 5.105 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 201
Tabell 5.106 Anslagsutveckling 2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå 201
Tabell 5.107 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå 202
Tabell 5.108 Anslagsutveckling 2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 202
Tabell 5.109 Offentligrättslig verksamhet 202
Tabell 5.110 Uppdragsverksamhet 202
Tabell 5.111 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 203

Tabell 5.112 Anslagsutveckling 2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 203
Tabell 5.113 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 203
Tabell 5.114 Anslagsutveckling 2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 204
Tabell 5.115 Uppdragsverksamhet ... 204
Tabell 5.116 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 204
Tabell 5.117 Anslagsutveckling 2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå ... 204
Tabell 5.118 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå ... 205
Tabell 5.119 Anslagsutveckling 2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 205
Tabell 5.120 Uppdragsverksamhet ... 205
Tabell 5.121 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 206
Tabell 5.122 Anslagsutveckling 2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 206
Tabell 5.123 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 206
Tabell 5.124 Anslagsutveckling 2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 207
Tabell 5.125 Offentligrättslig verksamhet ... 207
Tabell 5.126 Uppdragsverksamhet ... 207
Tabell 5.127 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 207
Tabell 5.128 Anslagsutveckling 2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 208
Tabell 5.129 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 208
Tabell 5.130 Anslagsutveckling 2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 208
Tabell 5.131 Offentligrättslig verksamhet ... 209
Tabell 5.132 Uppdragsverksamhet ... 209
Tabell 5.133 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 209
Tabell 5.134 Anslagsutveckling 2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 209
Tabell 5.135 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå ... 210
Tabell 5.136 Anslagsutveckling 2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 210
Tabell 5.137 Offentligrättslig verksamhet ... 210
Tabell 5.138 Uppdragsverksamhet ... 210
Tabell 5.139 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå ... 211

Tabell 5.140 Anslagsutveckling 2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå 211
Tabell 5.141 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå 212
Tabell 5.142 Anslagsutveckling 2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 212
Tabell 5.143 Offentligrättslig verksamhet 212
Tabell 5.144 Uppdragsverksamhet 212
Tabell 5.145 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 213
Tabell 5.146 Anslagsutveckling 2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå 213
Tabell 5.147 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå 213
Tabell 5.148 Anslagsutveckling 2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 214
Tabell 5.149 Offentligrättslig verksamhet 214
Tabell 5.150 Uppdragsverksamhet 214
Tabell 5.151 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 215
Tabell 5.152 Anslagsutveckling 2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå 215
Tabell 5.153 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå 215
Tabell 5.154 Anslagsutveckling 2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 216
Tabell 5.155 Offentligrättslig verksamhet 216
Tabell 5.156 Uppdragsverksamhet 216
Tabell 5.157 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 216
Tabell 5.158 Anslagsutveckling 2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå 217
Tabell 5.159 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå 217
Tabell 5.160 Anslagsutveckling 2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 217
Tabell 5.161 Offentligrättslig verksamhet 218
Tabell 5.162 Uppdragsverksamhet 218
Tabell 5.163 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 218
Tabell 5.164 Anslagsutveckling 2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå 218
Tabell 5.165 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå 219
Tabell 5.166 Anslagsutveckling 2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 219
Tabell 5.167 Uppdragsverksamhet 219
Tabell 5.168 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 220
Tabell 5.169 Anslagsutveckling 2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå 220

Tabell 5.170 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå 220
Tabell 5.171 Anslagsutveckling 2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 220
Tabell 5.172 Uppdragsverksamhet 221
Tabell 5.173 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 221
Tabell 5.174 Anslagsutveckling 2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå 221
Tabell 5.175 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå 221
Tabell 5.176 Anslagsutveckling 2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 222
Tabell 5.177 Uppdragsverksamhet 222
Tabell 5.178 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 222
Tabell 5.179 Anslagsutveckling 2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå 222
Tabell 5.180 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå 223
Tabell 5.181 Anslagsutveckling 2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 223
Tabell 5.182 Uppdragsverksamhet 223
Tabell 5.183 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 224
Tabell 5.184 Anslagsutveckling 2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå 224
Tabell 5.185 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå 224
Tabell 5.186 Anslagsutveckling 2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 225
Tabell 5.187 Uppdragsverksamhet 225
Tabell 5.188 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 225
Tabell 5.189 Anslagsutveckling 2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå 225
Tabell 5.190 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå 226
Tabell 5.191 Anslagsutveckling 2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet 226
Tabell 5.192 Fördelning på anslagsposter 226
Tabell 5.193 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet 229
Tabell 5.194 Anslagsutveckling 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor 230
Tabell 5.195 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor 231

Tabell 5.196 Anslagsutveckling 2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor 232
Tabell 5.197 Särskilda medel till universitet och högskolor 232
Tabell 5.198 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor 233
Tabell 5.199 Anslagsutveckling 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning 234
Tabell 5.200 Fördelning av anslagsmedel 2020 för utbildning av läkare, klinisk forskning och utveckling av hälso- och sjukvården (ALF) 234
Tabell 5.201 Läkarutbildning som omfattas av anslaget 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning 234
Tabell 5.202 Fördelning av anslagsmedel 2020 för grundutbildning av tandläkare, odontologisk forskning och utveckling av tandvården (TUA) 235
Tabell 5.203 Tandläkarutbildning som omfattas av anslaget 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning 235
Tabell 5.204 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning 235
Tabell 5.205 Anslagsutveckling 2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet 235
Tabell 5.206 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet 236
Tabell 6.1 Medel för forskning från statsbudgeten efter mottagare 238
Tabell 6.2 Anslagsutveckling 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation 248
Tabell 6.3 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation 249
Tabell 6.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation 252
Tabell 6.5 Anslagsutveckling 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer 252
Tabell 6.6 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer 253
Tabell 6.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer 254
Tabell 6.8 Anslagsutveckling 3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning 254
Tabell 6.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning 254
Tabell 6.10 Anslagsutveckling 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet 254
Tabell 6.11 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet 255
Tabell 6.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet 256
Tabell 6.13 Anslagsutveckling 3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning 256
Tabell 6.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning 256
Tabell 6.15 Anslagsutveckling 3:6 Institutet för rymdfysik 257
Tabell 6.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:6 Institutet för rymdfysik 257
Tabell 6.17 Anslagsutveckling 3:7 Kungl. biblioteket 257
Tabell 6.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:7 Kungl. biblioteket 257
Tabell 6.19 Anslagsutveckling 3:8 Polarforskningssekretariatet 258
Tabell 6.20 Uppdragsverksamhet Polarforskningssekretariatet 258

Tabell 6.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:8 Polarforskningssekretariatet ... 258
Tabell 6.22 Anslagsutveckling 3:9 Sunet ... 258
Tabell 6.23 Uppdragsverksamhet Sunet ... 259
Tabell 6.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för ... 259
3:9 Sunet ... 259
Tabell 6.25 Anslagsutveckling 3:10 Överklagandenämnden för etikprövning ... 259
Tabell 6.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:10 Överklagandenämnden för etikprövning ... 260
Tabell 6.27 Anslagsutveckling 3:11 Etikprövningsmyndigheten ... 260
Tabell 6.28 Avgiftsfinansierad verksamhet, Etikprövningsmyndigheten och regionala etikprövningsnämnderna t.o.m. 2018 ... 260
Tabell 6.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:11 Etikprövningsmyndigheten ... 260
Tabell 6.30 Anslagsutveckling 3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning ... 261
Tabell 6.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning ... 261
Tabell 6.32 Anslagsutveckling 3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål ... 261
Tabell 6.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål ... 262
Tabell 7.1 Anslagsutveckling 4:1 Internationella Program ... 263
Tabell 7.2 Beställningsbemyndigande för anslaget 4:1 Internationella program ... 264
Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Internationella Program ... 264
Tabell 7.4 Anslagsutveckling 4:2 Avgift till Unesco och ICCROM ... 264
Tabell 7.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Avgift till Unesco och ICCROM ... 265
Tabell 7.6 Anslagsutveckling 4:3 Kostnader för Svenska Unescorådet ... 265
Tabell 7.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:3 Kostnader för Svenska Unescorådet ... 265
Tabell 4.4 Anslagsutveckling 4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning ... 265
Tabell 7.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning ... 266

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Andel personer i åldrarna 25–64 år som har minst två års eftergymnasial utbildning....39
Diagram 2.2 Andel personer i åldrarna 20–29 år som deltar i formell utbildning på hel- eller deltid....40
Diagram 2.3 Andel som lämnar grundskolan och inom tre år går över till gymnasieskolans nationella program....40
Diagram 2.4 Andel som lämnar gymnasieskolan/högskolans grundutbildning och inom tre år går över till högskolan/forskarutbildning....40
Diagram 2.5 Andelen kvinnor bland den forskande och undervisande personalen på universitet och högskola....41
Diagram 2.6 Andelen kvinnor bland professorer....42
Diagram 2.7 Andelen kvinnor och män i åldrarna 18–24 år med mindre än två års gymnasieutbildning och som inte deltar i utbildning....43
Diagram 2.8 Andelen kvinnor och män i åldrarna 30–34 år som har minst två års eftergymnasial utbildning....43
Diagram 2.9 Andel lågpresterande 15-åringar i läsförståelse....43
Diagram 2.10 Andel lågpresterande 15-åringar i matematik....44
Diagram 2.11 Andel lågpresterande 15-åringar i naturvetenskap....44
Diagram 2.12 Andel barn i förskola bland de som är i åldern fyra år och upp till starten i grundskolan....44
Diagram 2.13 Andelen kvinnor och män i åldrarna 25–64 år som deltar i någon form av utbildning....45
Diagram 2.14 Andelen kvinnor och män i åldrarna 20–34 år som är sysselsatta tre år efter gymnasial eller eftergymnasial examen....45
Diagram 2.15 Antal barn per anställd (årsarbetare) i förskolan....47
Diagram 2.16 Andel anställda (årsarbetare) med en pedagogisk högskoleexamen i förskolan....48
Diagram 2.17 Antal elever per anställd (heltidstjänster) i fritidshemmen....48
Diagram 2.18 Andel anställda (heltidstjänster) med en pedagogisk högskoleexamen i fritidshemmen....48
Diagram 2.19 Antal elever per anställd (heltidstjänster) i förskoleklassen....49
Diagram 2.20 Andel anställda (heltidstjänster) med en pedagogisk högskoleexamen i förskoleklassen....49
Diagram 2.21 Antal elever per pedagogisk personal och per lärare (heltidstjänster) i grundskolan....50
Diagram 2.22 Andel lärare (heltidstjänster) med en pedagogisk högskoleexamen i grundskolan....50
Diagram 2.23 Fördelning av grundskolor efter andel lärare med en pedagogisk högskoleexamen per kvartil av skolor med olika andel högutbildade föräldrar 2018/19....51
Diagram 2.24 Antal elever per pedagogisk personal och per lärare i gymnasieskolan....53

Diagram 2.25 Andel lärare med pedagogisk högskoleexamen i gymnasieskolan 53
Diagram 2.26 Andel legitimerade och behöriga lärare i vanliga ämnen i gymnasieskolan 54
Diagram 2.27 Antal heltidsstuderande elever per lärare i kommunal vuxenutbildning (exklusive sfi) 54
Diagram 2.28 Andel lärare med pedagogisk högskole-examen i kommunal vuxenutbildning (exklusive sfi) 55
Diagram 2.29 Antal behöriga förstahandssökande, antagna och söktryck till lärar- och förskollärarutbildningarna, höst-terminerna..... 56
Diagram 2.30 Antal antagna och söktryck per yrkesexamensprogram, höstterminen 2018 57
Diagram 2.31 Antal programnybörjare per yrkesexamens-program..... 57
Diagram 2.32 Antal lärar- och förskollärarexamina 57
Diagram 2.33 Antal examina efter typ av yrkesexamina 58
Diagram 2.34 Beräknat examinationsbehov och beräknad examination efter inriktning på lärarutbildningen, 2017–2031..... 58
Diagram 2.35 Beräknat årligt antal nybörjare samt nybörjarbehovet för att täcka behovet av lärare och förskollärare fram till och med 2031..... 59
Diagram 2.36 Antal examina med inriktning mot pedagogik och lärarutbildning samt totalt antal barn/elever i verksam-hetsformerna..... 60
Diagram 2.37 Lärarnas åldersstruktur 60
Diagram 2.38 Fördelning av lärarutbildade efter arbete inom respektive utanför utbildning..... 61
Diagram 3.1 Andelen barn i åldern 3–5 år inskrivna i förskola..... 75
Diagram 3.2 Andelen 6-åringar inskrivna i förskoleklass 77
Diagram 3.3 Elevutveckling i grundskolan 78
Diagram 3.4 Andelen elever som fått minst provbetyget E i nationella prov i årskurs 6 våren 2018..... 79
Diagram 3.5 Andelen elever som fått minst provbetyget E i nationella prov i årskurs 9 våren 2018..... 79
Diagram 3.6 Andelen elever som fått minst betyget E i svenska, matematik, engelska och svenska som andraspråk i årskurs 6 80
Diagram 3.7 Genomsnittligt meritvärde i årskurs 9 beräknat på 16 ämnen 81
Diagram 3.8 Behörighet till något av gymnasieskolans nationella program 81
Diagram 3.9 Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram uppdelat på elevernas bakgrund, vt 15, 16, 17 och 18 82
Diagram 3.10 Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram, uppdelat på elevernas bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå, vt 18..... 82
Diagram 3.11 Andelen elever som har svarat stämmer helt och hållet eller stämmer ganska bra på påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”, fördelat på den totala andelen och utifrån det valda alternativet för kön (flickor, pojkar samt vill ej ange/annat), årskurs 5 83
Diagram 3.12 Andelen elever som har svarat stämmer helt och hållet eller stämmer ganska bra på påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”, fördelat på den totala andelen och utifrån det valda alternativet för kön (flickor, pojkar samt vill ej ange/annat), årskurs 9 83
Diagram 3.13 Andelen elever av samtliga elever i obligatoriska skolformer som var inskrivna i grundsärskolan..... 85
Diagram 3.14 Elevutveckling i gymnasieskolan..... 86

Diagram 3.15 Andel nybörjare i gymnasieskolan som fått slutbetyg eller examensbevis eller studiebevis omfattande minst 2 500 poäng inom tre år 89
Diagram 3.16 Andel nybörjare i gymnasieskolan som uppnått grundläggande behörighet inom tre år....90
Diagram 3.17 Andel nybörjare i gymnasieskolan 2015 som fått examensbevis eller studiebevis om minst 2 500 poäng inom tre år, fördelat efter grundläggande behörighet eller inte och program....90
Diagram 3.18 Andel elever som har svarat stämmer helt och hållet eller stämmer ganska bra på påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”, fördelat på den totala andelen och utifrån det valda alternativet för kön (män, kvinnor samt vill ej ange/annat) 91
Diagram 3.19 Elever i gymnasiesärskolan fördelat efter kön 94
Diagram 4.1 Heltidsstuderande i komvux....134
Diagram 4.2 Elever i komvux 134
Diagram 4.3 Antal elever inom sfi....135
Diagram 4.4 Studerande i yrkeshögskolan 2018 140
Diagram 4.5 Antalet antagna som påbörjat sina studier och antalet examinerade i yrkeshögskolan 141
Diagram 4.6 Andel examinerade från yrkeshögskolan 2017 som hade ett arbete året efter avslutad utbildning....141
Diagram 4.7 Andel examinerade från yrkeshögskolan som angett hur deras arbete året efter avslutad utbildning överensstämde med utbildningen 142
Diagram 4.8 Antal utbetalda helårsplatser samt beräknat antal för kommande år 143
Diagram 5.1 Skattat myndighetskapital vid statliga universitet och högskolor olika år (2018 års priser) 157
Diagram 5.2 Lärosätenas intäkter....158
Diagram 5.3 Andel som har påbörjat svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder av personer födda 1983–1992 med svensk eller utländsk bakgrund....161
Diagram 5.4 Examina och examinerade personer 161
Diagram 5.5 Antalet nya inresande studenter, totalt samt uppdelat på freemover-studenter och utbytesstudenter....163
Diagram 5.6 Etablering1–1,5 år efter examen för kvinnor och män....165
Diagram 5.7 Intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå uppdelade på anslagsmedel och externa medel....165
Diagram 5.8 Lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå från externa finansiärer, uppdelade på finansiärskategorier....165
Diagram 5.9 Doktorandnybörjare....166
Diagram 5.10 Doktorsexamina....166
Diagram 6.1 Antal vetenskapliga artiklar per miljon invånare, som ett mått på vetenskaplig produktivitet i Sverige och vissa mindre och medelstora europeiska länder 239
Diagram 6.2 Antal vetenskapliga artiklar per miljon invånare, som ett mått på vetenskaplig produktivitet i USA, Kina, Japan, Sydkorea och vissa större europeiska länder 239

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 för anslaget 2:65 *Särskilda medel till universitet och högskolor* besluta om kapitaltillskott på högst 11 000 000 kronor till holdingbolag knutna till universitet för finansiering av idébanksmedel (avsnitt 5.7).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 för anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* besluta om bidrag på högst 700 000 000 kronor till European Spallation Source ERIC (ESS) (avsnitt 6.61).
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ställa ut statliga garantier för överbryggningslån till European Spallation Source ERIC (ESS) för konstruktionen av den europeiska spallationskällan som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 600 000 000 kronor och gäller som längst t.o.m. 2025 (avsnitt 6.6.1).
4. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 för anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* besluta om medlemskap i följande konsortier för europeisk forskningsinfrastruktur, s.k. Eric-konsortier: Aerosols, Clouds and Trace Gases Research Infrastructure (ACTRIS-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor, European Marine Biological Resource Center (EMBRC-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor, European Plate Observing System (EPOS-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor och European Solar Telescope (EST-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 6 000 000 kronor. Vidare bemyndigas regeringen att under 2020 besluta om finansiering av de årliga medlemsavgifterna i följande konsortier: Council of European Social Science Data Archives (CESSDA-ERIC) med en medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor, Common Language Resources and Technology Infrastructure (CLARIN-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor, European Advanced Translational Research Infrastructure in Medicine (EATRIS-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 800 000 kronor, European Research Infrastructure for Biomedical Imaging (Euro-Bioimaging-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor, Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor, Biobanking and Biomolecular Resources Infrastructure (BBMRI-ERIC) med en medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor, European Social Survey (ESS-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor, Joint Institute for VLBI in Europe (JIVE-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 800 000 kronor och Integrated Carbon Observation System (ICOS-ERIC) med en medlemsavgift på högst 10 000 000 kronor per år (avsnitt 6.6.1).
5. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 16

Utbildning och universitetsforskning enligt tabell 1.1.

6. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Statens skolverk	1 135 892
1:2	Statens skolinspektion	443 484
1:3	Specialpedagogiska skolmyndigheten	762 437
1:4	Sameskolstyrelsen	51 579
1:5	Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	3 911 093
1:6	Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	314 806
1:7	Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.	3 903 000
1:8	Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.	190 720
1:9	Bidrag till svensk undervisning i utlandet	108 015
1:10	Fortbildning av lärare och förskolepersonal	380 026
1:11	Fler anställda i lågstadiet	985 500
1:12	Skolforskningsinstitutet	24 387
1:13	Praktiknära skolforskning	18 543
1:14	Bidrag till lärarlöner	4 670 100
1:15	Särskilda insatser inom skolområdet	163 418
1:16	Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling	4 885 500
1:17	Bidrag till vissa studier	17 525
1:18	Statligt stöd till vuxenutbildning	2 372 422
1:19	Myndigheten för yrkeshögskolan	125 594
1:20	Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	2 832 754
2:1	Universitetskanslersämbetet	156 376
2:2	Universitets- och högskolerådet	202 273
2:3	Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 849 467
2:4	Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 259 049
2:5	Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 165 339
2:6	Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 322 628
2:7	Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 206 210
2:8	Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 664 258
2:9	Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 812 675
2:10	Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 709 980
2:11	Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 463 101
2:12	Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 186 882
2:13	Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 626 821
2:14	Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 022 080
2:15	Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	747 524
2:16	Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 663 040
2:17	Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 216 582
2:18	Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 712 345

2:19	Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	706 999
2:20	Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	416 790
2:21	Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	695 550
2:22	Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	260 690
2:23	Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 111 214
2:24	Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	359 084
2:25	Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	830 106
2:26	Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	286 796
2:27	Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	583 130
2:28	Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	262 470
2:29	Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	979 794
2:30	Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	255 672
2:31	Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	262 700
2:32	Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	104 401
2:33	Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	634 451
2:34	Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	131 692
2:35	Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	208 588
2:36	Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	52 014
2:37	Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	111 379
2:38	Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	39 351
2:39	Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	523 023
2:40	Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå	89 468
2:41	Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	446 239
2:42	Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå	87 804
2:43	Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	478 704
2:44	Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå	109 671
2:45	Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	414 196
2:46	Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	80 014
2:47	Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	417 497
2:48	Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	69 565
2:49	Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	321 195
2:50	Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå	57 159
2:51	Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	383 154
2:52	Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå	77 105
2:53	Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	169 115
2:54	Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20 318
2:55	Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	67 365
2:56	Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	11 571
2:57	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	137 058
2:58	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20 419
2:59	Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	440 002
2:60	Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	92 836
2:61	Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	36 540
2:62	Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	21 439
2:63	Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet	3 537 450
2:64	Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	860 473

2:65	Särskilda medel till universitet och högskolor	456 723
2:66	Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	2 681 459
2:67	Särskilda bidrag inom högskoleområdet	46 674
3:1	Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	6 035 846
3:2	Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	360 061
3:3	Vetenskapsrådet: Förvaltning	167 731
3:4	Rymdforskning och rymdverksamhet	1 112 356
3:5	Rymdstyrelsen: Förvaltning	35 448
3:6	Institutet för rymdfysik	57 106
3:7	Kungl. biblioteket	414 482
3:8	Polarforskningssekretariatet	49 636
3:9	Sunet	49 183
3:10	Överklagandenämnden för etikprövning	5 363
3:11	Etikprövningsmyndigheten	42 663
3:12	Nämnden för prövning av oredlighet i forskning	8 200
3:13	Särskilda utgifter för forskningsändamål	88 995
4:1	Internationella program	81 589
4:2	Avgift till Unesco och ICCROM	30 886
4:3	Kostnader för Svenska Unescorådet	10 645
4:4	Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning	35 143
Summa		**83 315 865**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:5	Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	1 468 000	2021-2026
1:6	Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	35 500	2021
1:7	Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.	614 000	2021
1:10	Fortbildning av lärare och förskolepersonal	350 000	2021–2023
1:13	Praktiknära skolforskning	37 000	2021–2023
1:14	Bidrag till lärarlöner	2 426 000	2021
1:16	Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling	6 230 000	2021
1:18	Statligt stöd till vuxenutbildning	2 322 000	2021
1:20	Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	8 500 000	2021–2027
3:1	Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	19 100 000	2021–2030
3:2	Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	1 950 000	2021–2030
3:4	Rymdforskning och rymdverksamhet	3 500 000	2021–2034
4:1	Internationella program	168 000	2021–2023
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**46 700 500**	

2 Utbildning och universitetsforskning

I detta inledande avsnitt ges först en beskrivning av utgiftsområdets omfattning som inkluderar statliga styrmedel, volymer och kostnader. Därefter presenteras det övergripande målet för utgiftsområdet och de indikatorer som används för att följa upp målet. Den därpå följande resultatredovisningen innehåller två avsnitt. Det första innehåller resultat för hela utgiftsområdet och det andra en resultatredovisning för lärar- och förskollärarsituationen i skolväsendet. Analyser, slutsatser och en bedömning av måluppfyllelse görs separat för vart och ett av avsnitten. Slutligen ges en övergripande inledning och beskrivning av politikens inriktning för utgiftsområdet. I detta avsnitt ingår även den internationella verksamheten. Det finns också avsnitt om politikens inriktning om barn- och ungdomsutbildning, kommunal vuxenutbildning och yrkeshögskola, universitet och högskolor samt för forskning.

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet Utbildning och universitetsforskning omfattar följande områden:

- **Barn- och ungdomsutbildning**
  - förskola
  - annan pedagogisk verksamhet
  - förskoleklass
  - grundskola
  - grundsärskola
  - specialskola
  - sameskola
  - fritidshem
  - gymnasieskola
  - gymnasiesärskola
- **Kommunal vuxenutbildning och yrkeshögskola**
  - kommunal vuxenutbildning (komvux)
  - särskild utbildning för vuxna (särvux)
  - utbildning inom yrkeshögskolan
  - vissa andra utbildningar med enskilda huvudmän
- **Universitet och högskolor**
  - högskoleutbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå samt forskning vid universitet och högskolor med staten som huvudman och enskilda utbildningsanordnare inom högskoleområdet, dock ej Sveriges lantbruksuniversitet som ingår i utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel och delar av utbildning och forskning vid Försvarshögskolan som ingår i utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap
- **Forskning**
  - statlig finansiering av forskning och forskningsmyndigheter

I utgiftsområdet ingår även myndigheter inom skol-, vuxenutbildnings-, det eftergymnasiala yrkesutbildnings- och högskoleområdet samt

vissa myndigheter inom forskningsområdet. Vidare ingår medlemsavgifter till Unesco, verksamheten vid Svenska Unescorådet och finansieringen av internationella kunskapsmätningar och utbildningsstatistik.

Den verksamhet som bedrivs inom utgiftsområdet har flera olika huvudmän. Både kommuner och enskilda kan vara huvudmän för förskolan, fritidshemmet, annan pedagogisk verksamhet, förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och yrkeshögskolan medan enbart kommuner kan vara huvudmän för komvux och särvux. Landsting får under vissa förutsättningar vara huvudmän för vissa utbildningar. Staten är huvudman för specialskolan och sameskolan. Staten är också huvudman för universitet och högskolor, men det finns också ett antal enskilda utbildningsanordnare inom högskoleområdet.

Statens styrning av den verksamhet som bedrivs av kommuner och enskilda

Staten använder sig av flera olika instrument för att styra den utbildningsverksamhet som bedrivs av kommuner och enskilda. Staten fastställer mål och beslutar om lagar och andra författningar som styr verksamheten. För bl.a. skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet för barn och ungdomar gäller skollagen (2010:800), förordningar som reglerar de olika skolformerna och andra författningar.

Staten följer vidare upp resultaten, utvärderar, kvalitetssäkrar och granskar verksamheten genom uppdrag till Statens skolverk, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och Statens skolinspektion. Det inkluderar Skolverkets statistikansvar, Skolinspektionens kvalitetsgranskningar och den verksamhet som bedrivs av Barn- och elevombudet (BEO).

Ett tredje styrinstrument som staten förfogar över är den tillsyn och tillståndsprövning som Skolinspektionen ansvarar för. Tillsynen omfattar skolväsendet, huvuddelen av de särskilda utbildningsformerna och annan pedagogisk verksamhet. Myndigheten prövar dessutom ansökningar om att få bedriva skolverksamhet, vilket framför allt innebär godkännande av enskilda huvudmän för bl.a. grundskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor.

Ett ytterligare styrinstrument utgörs av statligt finansierade utvecklingsinsatser. Skolverket stödjer skolhuvudmän i deras verksamhet och bidrar till att förbättra deras förutsättningar att arbeta med utveckling av verksamheten för ökad måluppfyllelse inom barn- och ungdomsutbildningen samt vuxenutbildningen. Kommuner och enskilda tilldelas medel för detta bl.a. genom riktade statsbidrag. Dessa står dock för endast en liten del av finansieringen av barn- och ungdomsutbildningen och vuxenutbildningen. Huvuddelen finansieras med kommunala skattemedel och generella statsbidrag.

2.1.1 Volymer

Läsåret 2018/19 var drygt en miljon elever inskrivna i grundskolan, vilket är den till antalet största utbildningsformen. Om förskoleklassen, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan läggs till uppgick antalet elever till ca 1,2 miljoner. Under de senaste tio åren har antalet elever ökat med 18 procent. Enligt Statistiska centralbyråns (SCB) befolkningsprognos kommer antalet barn i skolåldern 6–15 år att öka med ca 69 500 eller med 6 procent de kommande tio åren.

I förskolan var drygt en halv miljon barn inskrivna läsåret 2018/19, vilket är en ökning med 20 procent den senaste tioårsperioden. Enligt SCB:s befolkningsprognos kommer antalet barn i förskoleåldern 1–5 år att öka med 5 procent eller drygt 27 600 barn inom den närmaste tioårsperioden.

Pedagogisk omsorg har minskat i volym den senaste tioårsperioden. Läsåret 2018/19 var knappt 11 700 barn inskrivna, en minskning med över 50 procent sedan läsåret 2008/09. Samtidigt har antalet inskrivna i fritidshem, knappt 489 900 läsåret 2018/19, haft en stark trendmässig uppgång med en ökning på 42 procent den senaste tioårsperioden.

I gymnasieskolan var drygt 350 000 elever inskrivna läsåret 2018/19, en minskning med 11 procent den senaste tioårsperioden men en knapp ökning med 1 procent sedan föregående läsår. Enligt SCB:s befolkningsprognos kommer antalet barn i gymnasieåldern 16–18 år att öka med drygt 63 000 eller med 19 procent de kommande tio åren.

Elevantalet i grundsärskolan och gymnasiesärskolan har sjunkit med 16 respektive

34 procent den senaste tioårsperioden men de senaste åren har antalen stigit något i båda skolformerna. Läsåret 2018/19 var drygt 11 000 elever inskrivna i grundsärskolan och drygt 6 000 elever inskrivna i gymnasiesärskolan.

Könsfördelningen i förskolan, fritidshemmet, de obligatoriska skolformerna och gymnasieskolan är i det närmaste helt jämn. Undantagen är grundsärskolan, specialskolan och gymnasiesärskolan där det finns en övervikt på pojkar. Läsåret 2017/18 var andelen pojkar 62 procent och andelen flickor 38 procent i grundsärskolan. I specialskolan respektive gymnasiesärskolan var andelen pojkar 60 procent och andelen flickor 40 procent.

Tabell 2.1 Antal inskrivna flickor och pojkar/ kvinnor och män i förskola, grundskola, gymnasieskola, särskola, specialskola, fritidshem, vuxenutbildning och eftergymnasial utbildning

Antal elever per läsår i förskolan, pedagogisk omsorg, förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, fritidshem, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, procentuell fördelning av flickor och pojkar respektive kvinnor och män.
Antal helårsstuderande per kalenderår respektive läsår i vuxenutbildning, procentuell fördelning av kvinnor och män.
Antal helårsstudenter per kalenderår respektive läsår i universitet och högskola, procentuell fördelning av kvinnor och män.

	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19
Förskola	446 080	457 996	472 161	482 309	489 275	485 721	493 609	501 013	509 784	517 670
varav flickor	48,5%	48,5%	48,4%	48,4%	48,5%	48,5%	48,5%	48,4%	48,4%	48,4%
varav pojkar	51,5%	51,5%	51,6%	51,6%	51,5%	51,5%	51,5%	51,6%	51,6%	51,6%
Pedagogisk omsorg	22 114	20 438	19 397	18 064	16 348	14 681	13 654	12 551	11 585	11 680
varav flickor	50,2%	50,0%	49,7%	49,8%	49,2%	49,6%	49,6%	49,8%	49,7%	49,6%
varav pojkar	49,8%	50,0%	50,3%	50,2%	50,8%	50,4%	50,4%	50,2%	50,3%	50,4%
Förskoleklass[1]	100 248	103 486	103 900	107 635	109 915	113 549	116 267	122 790	119 056	121 953
varav flickor	48,7%	48,5%	48,7%	48,6%	48,5%	48,5%	48,6%	48,5%	48,6%	48,6%
varav pojkar	51,3%	51,5%	51,3%	51,4%	51,5%	51,5%	51,4%	51,5%	51,4%	51,4%
Grundskola[1]	891 596	886 346	888 500	899 022	920 829	949 303	985 459	1023804	1049332	1068115
varav flickor	48,7%	48,7%	48,7%	48,7%	48,7%	48,6%	48,5%	48,3%	48,5%	48,6%
varav pojkar	51,3%	51,3%	51,3%	51,3%	51,3%	51,4%	51,5%	51,7%	51,5%	51,4%
Grundsärskola	12 673	12 115	10 791	9 643	9 346	9 709	9 774	9 944	10 612	11 140
varav flickor	39,0%	39,0%	38,5%	38,6%	38,9%	39,7%	39,2%	38,9%	38,2%	37,8%
varav pojkar	61,0%	61,0%	61,5%	61,4%	61,1%	60,3%	60,8%	61,1%	61,8%	62,2%
Specialskola	500	501	501	457	478	502	553	640	650	659
varav flickor	43,0%	44,5%	46,1%	43,8%	43,7%	42,4%	39,2%	40,5%	40,0%	40,5%
varav pojkar	57,0%	55,5%	53,9%	56,2%	56,3%	57,6%	60,8%	59,5%	60,0%	59,5%
Sameskola[2]	166	184	184	190	196	184	206	180	178	197
varav flickor	45,8%	47,3%	52,7%	55,8%	46,4%	44,0%	51,0%	42,8%	46,6%	46,2%
varav pojkar	54,2%	52,7%	47,3%	44,2%	53,6%	56,0%	49,0%	57,2%	53,4%	53,8%
Fritidshem	357 622	378 488	396 598	411 255	425 945	444 395	461 871	478 021	484 399	489 871
varav flickor	48,3%	48,2%	48,4%	48,4%	48,3%	48,2%	48,2%	48,3%	48,3%	48,4%
varav pojkar	51,7%	51,8%	51,6%	51,6%	51,7%	51,8%	51,8%	51,7%	51,7%	51,6%
Gymnasieskola	394 771	385 712	369 083	351 641	330 196	323 670	323 141	343 911	347 863	352 286
varav kvinnor	48,3%	48,4%	48,2%	48,1%	47,9%	47,7%	47,2%	45,2%	45,3%	45,9%
varav män	51,7%	51,6%	51,8%	51,9%	52,1%	52,3%	52,8%	54,8%	54,7%	54,1%
Gymnasiesärskola	9 412	9 280	9 034	8 778	7 721	7 006	6 410	5 920	6 072	6 172
varav kvinnor	41,5%	41,8%	41,0%	40,7%	40,4%	39,9%	40,0%	40,3%	40,3%	40,1%
varav män	58,5%	58,2%	59,0%	59,3%	59,6%	60,1%	60,0%	59,7%	59,7%	59,9%
	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Komvux på grundläggande	80 961	86 530	88 372	83 883	89 580	98 711	94 526	96 839	104 462	112 142

och gymnasial nivå										
varav kvinnor	66,0%	64,9%	65,4%	65,6%	64,8%	64,1%	63,9%	62,7%	61,6%	61,9%
varav män	33,9%	35,1%	34,6%	34,4%	35,2%	35,9%	36,1%	37,3%	38,4%	38,1%
	09/10	**10/11**	**11/12**	**12/13**	**13/14**	**14/15**	**15/16**	**16/17**	**17/18**	**18/19**
Särvux	4 868	4 835	4 733	4 570	4 299	4 245	4 083	3 880	3 605	3 670
varav kvinnor	48,5%	49,4%	49,3%	48,9%	48,9%	49,8%	48,6%	49,4%	49,0%	45,9%
varav män	51,5%	50,6%	50,7%	51,1%	51,1%	50,2%	51,4%	50,6%	51,0%	50,1%
Sfi[3]	91 237	96 136	102 434	107 827	113 613	124 750	138 386	150 142	163 175	159 127
varav kvinnor	57,4%	57,3%	57,6%	57,5%	56,7%	54,3%	52,3%	50,8%	51,0%	54,3%
varav män	42,6%	42,7%	42,4%	42,5%	42,5%	43,3%	45,7%	47,7%	49,2%	45,7%
	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Yrkeshögskola[4]	39 339	41 565	42 475	40 713	42 535	44 764	46 464	47 828	50 253	54 354
varav kvinnor	53,6%	52,2%	51,1%	51,4%	51,7%	52,1%	51,9%	52,2%	53,1%	54,4%
varav män	46,4%	47,8%	48,9%	48,6%	48,3%	47,9%	48,1%	47,8%	46,9%	45,6%
	09/10	**10/11**	**11/12**	**12/13**	**13/14**	**14/15**	**15/16**	**16/17**	**17/18**	**18/19**
Universitet och högskola	300 163	315 793	312 814	304 482	298 533	295 439	294 441	293 902	295 167	298 668
varav kvinnor	58,5%	57,9%	58,3%	58,8%	58,8%	58,7%	58,8%	58,9%	59,2%	59,7%
varav män	41,5%	42,1%	41,7%	41,2%	41,2%	41,3%	41,2%	41,1%	40,8%	40,4%
Forskarutbildning	17 724	18 385	18 814	19 559	19 564	19 336	18 443	18 012	17 376	16 861
varav kvinnor	49,1%	48,6%	48,5%	48,4%	47,8%	47,5%	47,1%	47,2%	47,4%	47,8%
varav män	50,9%	51,4%	51,5%	51,6%	52,2%	52,5%	52,9%	52,8%	52,6%	52,2%

1 Exklusive sameskolan.
2 Inklusive förskoleklass.
3 Uppgifterna avseende sfi avser antal elever oavsett hur länge och i vilken omfattning de studerat.
4 Uppgifterna avseende yrkeshögskolan avser antal elever oavsett studiernas längd och omfattning.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Under 2018 studerade drygt 112 000 elever inom den kommunala vuxenutbildningen på grundläggande och gymnasial nivå, en ökning med 52 procent sedan 2008.

Elevantalet i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) har ökat kraftigt sedan början av 2000-talet men de senaste årens allt snabbare ökning har nu avstannat och sedan 2017 har elevantalet minskat. Under 2018 uppgick antalet elever till nästan 160 000, en ökning med 94 procent sedan 2008 men en minskning med 2 procent sedan föregående år.

Inom den eftergymnasiala utbildningen återfinns flest studerande på universitet och högskolor. Läsåret 2018/19 uppgick antalet helårsstudenter till nästan 300 000, en knapp ökning jämfört med föregående läsår. Av dessa helårsstudenter var 60 procent kvinnor och 40 procent män, en könsfördelning som varit relativt stabil den senaste tioårsperioden.

Antalet studerande inom forskarutbildningen har minskat de senaste åren. Läsåret 2018/19 uppgick studentantalet till ca 16 800, en minskning med 3 procent sedan föregående läsår. Andelen kvinnor bland de studerande inom forskarutbildningen var 48 procent läsåret 2018/19 och andelen män var 52 procent.

Antalet studerande på yrkeshögskolan har ökat kontinuerligt den senaste femårsperioden. Antalet studerande på yrkeshögskolan 2018 var 54 354, av vilka 54 procent var kvinnor och 46 procent var män.

Tabell 2.2 Antal anställda forskare och undervisande personal på universitet och högskola

Antalet helårsekvivalenter, procentuell fördelning kvinnor och män

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Universitet och högskola	25 062	26 499	27 955	27 878	28 485	29 075	29 179	29 420	30 050	30 835
varav kvinnor	42,1%	42,7%	43,2%	43,3%	43,6%	44,0%	44,2%	44,5%	44,9%	45,9%
varav män	57,9%	57,3%	56,8%	56,7%	56,4%	56,0%	55,8%	55,5%	54,8%	54,1%
Varav professorer	4 366	4 515	4 780	4 913	5 029	5 075	5 089	5 123	5 118	5 141
varav kvinnor	19,9%	21,4%	22,7%	23,9%	24,3%	24,9%	26,0%	27,1%	27,5%	29,3%
varav män	80,1%	78,6%	77,3%	76,1%	75,7%	75,1%	74,0%	72,9%	72,5%	70,7%

Källa: Statistiska centralbyrån.

Under 2018 var 30 835 forskare och undervisande personal anställda vid universitet och högskolor, av vilka 5 141 var professorer. Antalet forskare och undervisande personal har ökat något under senare år. Andelen kvinnor var 46 procent 2018, en ökning med 1 procentenhet sedan föregående år, och andelen män var 54 procent. Andelen kvinnor bland professorerna var 29 procent 2018 och andelen män var 71 procent.

Utvecklingen vad gäller antalet anställda i förskolan, fritidshemmet, de obligatoriska skolformerna, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och kommunernas vuxenutbildning redovisas i avsnitt 2.5.

2.1.2 Totala kostnader för utbildningsväsendet

De totala kostnaderna för utbildningsväsendet uppgick 2018 till 393,7 miljarder kronor (se tabell 2.3) vilket utgör 8,2 procent av bruttonationalprodukten (BNP). Kostnaderna har ökat med 71 miljarder kronor sedan 2014 vilket är en ökning på 22 procent.

Den enskilt största verksamheten inom utbildningsväsendet är grundskolan, inklusive sameskolan, som stod för 31 procent av de totala kostnaderna 2018. Därefter följer förskolan samt universitet och högskolor som svarar för 20 respektive 19 procent av kostnaderna samma år. De ur kostnadssynpunkt minsta verksamheterna var i tur och ordning, från den största till den minsta, yrkeshögskolan och kvalificerad yrkesutbildning, pedagogisk omsorg, öppen förskole- och fritidsverksamhet, specialskolan samt svenska utlandsskolor. Dessa verksamheter svarade sammantaget för endast 1,3 procent av de totala utbildningskostnaderna 2018.

Kostnadsökningarna sedan 2014 har i synnerhet varit stora för förskolan, grundskolan, och gymnasieskolan, vilket delvis beror på den demografiska utvecklingen. Kostnaderna för grundskolan har ökat med 30,4 miljarder kronor sedan 2014, en ökning på drygt 33 procent. Kostnaderna för förskolan och gymnasieskolan har ökat med 13,3 miljarder kronor respektive 7,3 miljarder kronor sedan 2014 vilket i båda fallen utgör en ökning på 20 procent.

Kostnadsökningen för universitet och högskolor, inklusive forskning och utbildning på forskarnivå, har också varit stora sedan 2014. Ökningen uppgår till 9,2 miljarder kronor vilket är en ökning på 14 procent.

Procentuellt sett har kostnadsökningarna sedan 2014 varit störst för den kommunala vuxenutbildningen, i synnerhet sfi, och för yrkeshögskolan och kvalificerad yrkesutbildning med ökningar på 42 procent respektive 33 procent.

Tabell 2.3 Totala kostnader för utbildningsväsendet

Miljarder kronor

	2014	2015	2016	2017	2018
Förskola[1]	65,1	68,2	71,7	75,0	78,4
Pedagogisk omsorg[1]	1,7	1,6	1,5	1,5	1,4
Fritidshem[1]	15,1	16,0	17,1	18,1	18,8
Öppen verksamhet	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8
Förskoleklass	6,0	6,4	6,8	7,3	7,4
Grundskola[2]	90,9	97,0	107,0	114,7	121,3
Gymnasieskola[3]	36,4	37,0	39,7	41,8	43,7
Svenska utlandsskolor[4]	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Grundsärskola	4,1	4,2	4,5	4,5	5,3
Gymnasiesärskola	2,9	2,9	2,8	2,9	2,9
Specialskola	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6
Vuxenutbildning[5]	6,7	7,3	8,0	8,9	9,5
Studieförbund	3,8	3,8	3,8	3,9	4,0
Folkhögskolor[6]	3,2	3,2	3,4	3,4	3,7
YH och KY[7]	1,5	1,7	1,7	1,8	2,0
Universitet och högskolor[8]	64,4	66,9	69,0	70,6	73,6
Studiestöd[9]	19,6	19,0	18,7	18,8	20,1
Summa	322,5	336,4	357,0	374,6	393,7
Andel av BNP (%)	**8,2**	**8,0**	**8,1**	**8,2**	**8,2**

Anm.: Redovisningen omfattar inte polisskolan, försvarsmaktens utbildningar, arbetsmarknads- och personalutbildning eller övrig utbildning hos privata utbildningsanordnare. Uppgifterna redovisas i löpande priser.
1 Nettokostnad exklusive avgifter.
2 Inklusive sameskola.
3 Inklusive skolskjuts, reseersättning och inackordering.
4 Omräknade kostnader baserat på antalet elever i reguljär utbildning.
5 Inkluderar komvux på grundläggande och gymnasial nivå, sfi och särvux.
6 Resultatredovisning för folkhögskolorna återfinns under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid, avsnitt 17 Folkbildning.
7 Yrkeshögskolan och kvalificerad yrkesutbildning.
8 Inkluderar forskning och utbildning på forskarnivå.
9 Inkluderar studiebidrag och studiemedlens bidragsdel samt kostnaderna för räntesubventioner, avskrivningar och statlig ålderspensionsavgift. Resultatredovisning för studiestöd återfinns under utgiftsområde 15 Studiestöd.
Källa: Statistiska centralbyrån.

2.2 Utgiftsutveckling

I detta avsnitt presenteras tre översiktliga budgettabeller för utgiftsområdet. I tabell 2.3 redovisas anslagsutvecklingen för utfall 2018, budget och prognos för 2019 samt regeringens förslag till budget för 2020 och beräknad anslagsnivå för 2021 och 2022. Regeringen föreslår att 83 316 miljoner kronor anvisas för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning för 2020. För 2021 och 2022 beräknas 84 858 miljoner kronor respektive 85 606 miljoner kronor. I utgiftsområdet ingår barn-, ungdoms- och vuxenutbildning, universitet och högskolor, forskning och anslag för vissa gemensamma ändamål. Sammantaget har utgiftsområdet 104 anslag.

I tabell 2.4 redovisas därefter anslagsnivån för perioden 2020–2022 jämförd med statens budget för 2019 fördelat på olika komponenter. Den årliga pris- och löneomräkningen av anslagen för förvaltningsändamål som görs för att kompensera myndigheter för pris- och löneökningar utgör en del av den föreslagna anslagsförändringen.

I tabell 2.5 redovisas slutligen den realekonomiska fördelningen baserad på utfall 2018 och kända förändringar av anslagens användning.

Tabell 2.4 Utbildning och universitetsforskning

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Barn-, ungdoms- och vuxenutbildning						
1:1 Statens skolverk	1 148	1 103	1 118	**1 136**	1 144	1 176
1:2 Statens skolinspektion	412	417	418	**443**	450	456
1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten	743	733	729	**762**	773	782
1:4 Sameskolstyrelsen	52	50	51	**52**	52	53
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	3 304	3 536	3 131	**3 911**	3 624	3 525
1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	239	305	239	**315**	315	315
1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.	4 430	4 595	4 537	**3 903**	3 903	3 903
1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.	181	188	183	**191**	191	191
1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet	99	105	104	**108**	110	112
1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal	154	307	162	**380**	570	570
1:11 Fler anställda i lågstadiet	2 290	1 971	1 948	**986**		
1:12 Skolforskningsinstitutet	22	24	24	**24**	25	25
1:13 Praktiknära skolforskning	16	19	18	**19**	19	19
1:14 Bidrag till lärarlöner	4 016	4 457	3 974	**4 670**	4 868	4 852
1:15 Särskilda insatser inom skolområdet	163	163	162	**163**	163	163
1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling	971	3 500	3 410	**4 886**	6 230	6 230
1:17 Bidrag till vissa studier	16	18	16	**18**	18	18
1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning	2 134	2 267	2 154	**2 372**	2 322	2 322
1:19 Myndigheten för yrkeshögskolan	114	117	118	**126**	131	133
1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	2 193	2 486	2 430	**2 833**	3 076	3 106
Summa Barn-, ungdoms- och vuxenutbildning	**22 697**	**26 361**	**24 925**	**27 297**	**27 984**	**27 953**
Universitet och högskolor						
2:1 Universitetskanslersämbetet	143	154	152	**156**	159	161
2:2 Universitets- och högskolerådet	178	194	192	**202**	205	208

2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 756	1 790	1 769	**1 849**	1 893	1 924
2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 132	2 182	2 182	**2 259**	2 297	2 334
2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 067	2 104	2 080	**2 165**	2 218	2 255
2:6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 193	2 249	2 249	**2 323**	2 361	2 399
2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 041	2 156	2 148	**2 206**	2 249	2 285
2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 564	1 600	1 600	**1 664**	1 692	1 719
2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 653	1 766	1 725	**1 813**	1 847	1 878
2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 630	1 668	1 668	**1 710**	1 738	1 766
2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 397	1 421	1 404	**1 463**	1 496	1 520
2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 118	1 145	1 145	**1 187**	1 207	1 226
2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 475	1 580	1 543	**1 627**	1 663	1 691
2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	887	912	912	**1 022**	1 038	1 055
2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	691	731	723	**748**	761	774
2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 560	1 600	1 600	**1 663**	1 691	1 718
2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 161	1 182	1 169	**1 217**	1 245	1 266
2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 546	1 581	1 581	**1 712**	1 740	1 768
2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	674	686	678	**707**	723	735
2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	385	398	398	**417**	424	431
2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	664	674	667	**696**	710	722

2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	238	247	247	**261**	265	269
2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 053	1 083	1 069	**1 111**	1 132	1 150
2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	335	345	345	**359**	365	371
2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	796	810	800	**830**	846	860
2:26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	265	273	273	**287**	292	296
2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	555	564	557	**583**	597	606
2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	244	251	251	**262**	267	271
2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	936	951	940	**980**	1 003	1 019
2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	237	244	244	**256**	260	264
2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	247	252	252	**263**	269	274
2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	97	100	100	**104**	106	108
2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	608	618	618	**634**	646	656
2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	114	121	121	**132**	134	136
2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	202	205	202	**209**	212	215
2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	50	51	50	**52**	53	54
2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	104	106	105	**111**	114	116
2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	34	36	36	**39**	40	41
2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	499	509	509	**523**	533	541

2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå	74	80	79	**89**	91	92
2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	432	437	432	**446**	454	461
2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå	77	81	80	**88**	89	91
2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	456	463	457	**479**	488	496
2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå	98	102	101	**110**	112	113
2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	394	400	396	**414**	423	430
2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	69	73	72	**80**	81	83
2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	398	404	399	**417**	426	433
2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	63	66	65	**70**	71	72
2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	305	314	314	**321**	327	332
2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå	51	53	52	**57**	58	59
2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	365	371	367	**383**	391	398
2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå	63	69	68	**77**	78	80
2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	166	165	163	**169**	173	176
2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20	20	20	**20**	21	21
2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	65	65	65	**67**	68	70
2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	11	11	11	**12**	12	12
2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	132	134	134	**137**	141	143
2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20	20	20	**20**	21	21

2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	421	428	428	**440**	449	456
2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	84	87	86	**93**	94	96
2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	30	36	36	**37**	37	38
2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	21	21	21	**21**	22	22
2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet	3 281	3 424	3 424	**3 537**	3 606	3 669
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	566	655	640	**860**	931	935
2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor	418	422	416	**457**	460	468
2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	2 583	2 624	2 594	**2 681**	2 732	2 777
2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet	45	46	45	**47**	48	48
Summa Universitet och högskolor	**44 234**	**45 609**	**45 288**	**47 434**	**48 394**	**49 173**
Forskning						
3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	6 048	5 984	5 905	**6 036**	5 901	5 901
3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	332	360	351	**360**	360	360
3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning	167	165	165	**168**	170	173
3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet	962	1 123	1 154	**1 112**	1 112	1 112
3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning	33	35	35	**35**	36	37
3:6 Institutet för rymdfysik	56	56	56	**57**	58	59
3:7 Kungl. biblioteket	371	374	376	**414**	421	428
3:8 Polarforskningssekretariatet	32	49	64	**50**	50	51
3:9 Sunet	49	49	49	**49**	49	49
3:10 Överklagandenämnden för etikprövning	5	7	6	**5**	5	6
3:11 Etikprövningsmyndigheten		45	43	**43**	43	44
3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning				**8**	8	8
3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål	96	100	99	**89**	89	89
Summa Forskning	**8 151**	**8 348**	**8 304**	**8 427**	**8 304**	**8 317**
Vissa gemensamma ändamål						
4:1 Internationella program	79	82	81	**82**	82	82

4:2 Avgift till Unesco och ICCROM	30	31	31	**31**	31	31
4:3 Kostnader för Svenska Unescorådet	10	10	10	**11**	11	11
4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning	21	24	24	**35**	52	40
Summa Vissa gemensamma ändamål	**140**	**147**	**146**	**158**	**175**	**163**
Äldreanslag						
2018 1:15 Upprustning av skollokaler och utemiljöer	759					
2018 3:11 Regionala etikprövningsnämnder	39					
Summa Äldreanslag	**798**					
Totalt för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning	**76 021**	**80 465**	**78 663**	**83 316**	**84 858**	**85 606**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.5 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

16 Utbildning och universitetsforskning
Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**80 846**	**80 846**	**80 846**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	972	1 802	2 617
Beslut	1 370	2 038	1 929
Varav BP20 [3]	694	1 286	1 190
Överföring till/från andra utgiftsområden	3	3	4
Varav BP20 [3]			
Övrigt	125	169	210
Ny ramnivå	**83 316**	**84 858**	**85 606**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.6 Ramnivå 2010 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	28 866
Verksamhetsutgifter [2]	54 132
Investeringar [3]	318
Summa ramnivå	**83 316**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Mål för utgiftsområdet

Målet för utgiftsområdet är att Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation som präglas av hög kvalitet (prop. 2011/12:1 utg.omr. 16 avsnitt 2.3, bet. 2011/12:UbU1, rskr. 2011/12:98).

2.4 Resultatredovisning övergripande för hela utgiftsområdet

2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

För att följa upp hur framstående Sverige är som kunskaps- och forskningsnation behöver jämförelser göras med andra länder. Huvuddelen av de indikatorer som används för uppföljningen av det övergripande målet för utgiftsområdet bygger därför på internationell statistik. I de fall det finns tidsserier att tillgå beskrivs dessutom utvecklingen under flera år bakåt i tiden.

De nedan angivna indikatorerna används för att mäta måluppfyllelsen på övergripande nivå inom utbildningsområdet. De kompletteras i efterföljande avsnitt med indikatorer som mäter måluppfyllelsen på verksamhetsnivå. För att beskriva de framsteg som görs mot målet att Sverige även ska vara en framstående forskningsnation krävs en annan uppsättning av indikatorer. Dessa presenteras i avsnitt 6 Forskning.

De indikatorer som valts ut på övergripande nivå inom utbildningsområdet är:

- befolkningens uppnådda utbildningsnivå
- unga vuxnas deltagande i utbildning
- övergången mellan olika utbildningsnivåer
- könsfördelningen bland nybörjare inom högskolans olika utbildningsinriktningar
- könsfördelningen bland undervisande och forskande personal i högskolan
- könsfördelningen bland professorer
- EU:s utbildningspolitiska riktmärken.

En förutsättning för att Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation är en väl fungerande och hållbar kompetensförsörjning. Som komplement till de ovan nämnda indikatorerna, för att mäta måluppfyllelsen på övergripande nivå inom utbildningsområdet, ingår därför som bedömningsgrund även en kort beskrivning av faktisk och prognostiserad utbildningsmatchning på arbetsmarknaden.

2.4.2 Resultat

Indikator: Befolkningens uppnådda utbildningsnivå

I såväl Sverige som inom OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) och det s.k. EU22, de EU-länder som är med i OECD, har de utbildningssatsningar som gjorts lett till att andelen högutbildade personer i befolkningen ökat över tid (se diagram 2.1). I Sverige hade 43 procent av befolkningen i åldrarna 25–64 minst två års eftergymnasial utbildning 2018. Detta kan jämföras med motsvarande andel för OECD och EU22 som var 38 respektive 36 procent. Den senaste tioårsperioden har denna andel ökat med 11 procentenheter i Sverige, 9 procentenheter i OECD och 10 procentenheter i EU22, vilket innebär att Sverige under den gångna tioårsperioden har ökat sitt försprång gentemot OECD och EU22. Den publicerade internationella statistiken finns inte uppdelad efter kön.

Diagram 2.1 Andel personer i åldrarna 25–64 år som har minst två års eftergymnasial utbildning

Procent

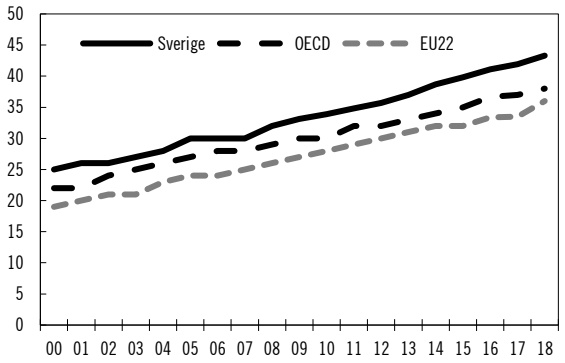

Anm.: Med EU22 avses de EU-länder som är med i OECD.
Källor: Eurostat och OECD.

Indikator: Unga vuxnas deltagande i utbildning

En framstående utbildningsnation bör erbjuda många, i synnerhet unga, personer god tillgång till utbildning. Tillgången kan exempelvis mätas som andelen personer i åldern 20–29 år som deltar i utbildning på hel- eller deltid. Denna andel är större i Sverige än motsvarande genomsnittliga andel i OECD och EU22, men skillnaderna mellan Sverige och övriga länder har efterhand

minskat. Under de senaste åren har skillnaderna dock ökat något igen. Befolkningens deltagande i utbildning varierar över tid, vilket till stor del förklaras av svängningarna i konjunkturen. När arbetsmarknaden är god väljer färre att utbilda sig.

Diagram 2.2 Andel personer i åldrarna 20–29 år som deltar i formell utbildning på hel- eller deltid

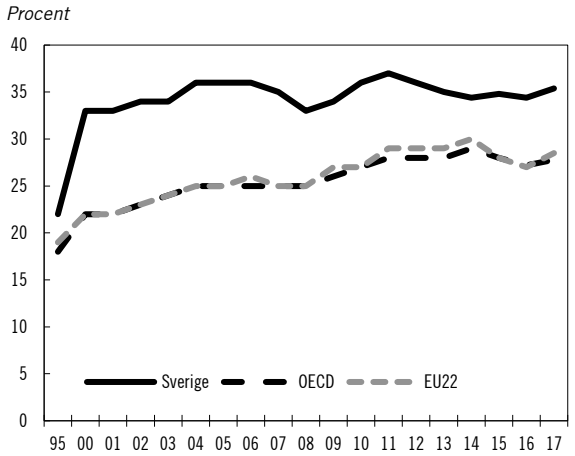

Anm.: Med EU22 avses de EU-länder som är med i OECD.
Källa: OECD.

Indikator: Övergången mellan olika utbildningsnivåer

Andelen unga vuxna som går vidare från en nivå i utbildningssystemet till nästa nivå har varit relativt stabil under den senaste tioårsperioden. Av de unga vuxna som lämnade grundskolan i slutet på läsåret 2015/16 har 99,2 procent gått vidare till gymnasieskolans nationella program eller introduktionsprogram inom tre år. Denna andel har legat strax över 99 procent under den gångna tioårsperioden. Andelen unga vuxna som lämnade grundskolan läsåret 2015/16 och inom tre år gått vidare till gymnasieskolans nationella program är nästan tio procentenheter lägre än andelen som gått vidare till nationella program och introduktionsprogram. Andelen som inom tre år gått vidare till ett nationellt program har dessutom minskat över tid. Detta gäller framför allt för pojkarna.

Diagram 2.3 Andel som lämnar grundskolan och inom tre år går över till gymnasieskolans nationella program

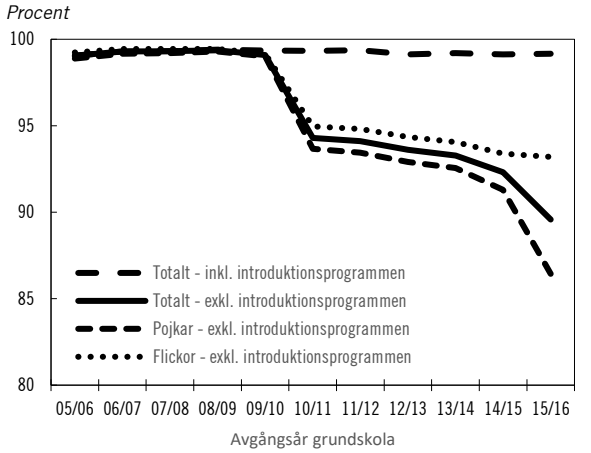

Källa: Statistiska centralbyrån.

Under den senaste tioårsperioden har i snitt 49 procent av kvinnorna och 37 procent av männen gått vidare från gymnasieskolan till universitet och högskola inom tre år. Skillnaderna mellan män och kvinnor har varit relativt konstant under den gångna tioårsperioden.

Övergången från universitets- och högskoleutbildning till forskarutbildning har under samma period minskat något. Av de som examinerades från grundutbildningen på universitet och högskola 2014/15 har 3,1 procent gått vidare till en forskarutbildning inom tre år. Skillnaden mellan män och kvinnor har varit relativt konstant under den senaste tioårsperioden.

Diagram 2.4 Andel som lämnar gymnasieskolan/högskolans grundutbildning och inom tre år går över till högskolan/forskarutbildning

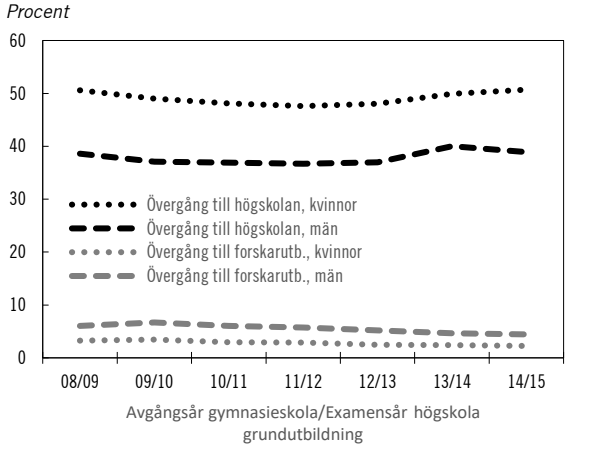

Källa: Statistiska centralbyrån.

Indikator: Könsfördelningen bland nybörjare inom högskolans olika utbildningsinriktningar

En framstående kunskaps- och forskningsnation som präglas av en hög kvalitet bör också ha ett jämställt utbildningssystem. Könsstereotypa utbildningsval bör motverkas. Ett sätt att studera detta är att undersöka hur könsfördelningen ser ut bland de som påbörjar studier inom olika utbildningsinriktningar i högskolan.

Statistiken visar att utbildningsvalen i de flesta fall inte är lika könsstereotypa i Sverige som de är i andra OECD-länder. Inom fem av åtta utbildningsinriktningar har Sverige en jämnare könsfördelning än vad OECD i genomsnitt har. Det är mest tydligt inom humaniora och konst, it-teknik och teknik, tillverkning och konstruktion, där skillnaden mellan andelen kvinnor och män är tio procentenheter mindre i Sverige än i OECD i genomsnitt. Det är endast inom inriktningarna hälsa och välfärd och juridik och ekonomi som Sverige har en ojämnare könsfördelning än OECD i genomsnitt.

Tabell 2.7 Könsfördelning bland nybörjare inom högskolans olika utbildningsinriktningar, 2015

Procent

	Sverige kvinnor	Sverige män	OECD kvinnor	OECD män
Utbildning	75	25	79	21
Humaniora och konst	59	41	64	36
Samhällsvetenskap och journalistik	65	35	64	36
Juridik och ekonomi	61	39	56	44
Naturvetenskap och matematik	51	49	52	48
It-teknik	25	75	20	80
Teknik, tillverkning och konstruktion	29	71	24	76
Hälsa och välfärd	80	20	76	24

Källa: OECD.

Bilden är något annorlunda sett till könsfördelningen bland de som examineras från högskolans olika utbildningsinriktningar. Där finns fler inriktningar inom vilka Sverige har en ojämnare könsfördelning än den genomsnittliga könsfördelningen inom OECD. Det tyder på att de som tillhör det underrepresenterade könet på en utbildning i mindre utsträckning fullföljer sin utbildning i Sverige jämfört med vad motsvarande personer i andra länder gör.

Indikator: Könsfördelningen bland undervisande och forskande personal i högskolan

Ett annat sätt att följa upp jämställdheten inom utbildningsområdet är att se hur könsfördelningen bland undervisande och forskande personal inom högskolan ser ut i Sverige jämfört med andra länder. Såväl i Sverige som i övriga OECD och inom EU22 är andelen kvinnor av den undervisande och forskande personalen i högskolan mindre än andelen män. Den är dock något större i Sverige än i OECD som helhet. Under tidsperioden 2010–2013 ökade andelen ungefär lika mycket i Sverige som inom övriga OECD och EU22. Därefter har andelen kvinnor ökat mer inom OECD och EU22 än vad den gjort i Sverige och 2017 var EU22 i kapp Sverige.

Diagram 2.5 Andelen kvinnor bland den forskande och undervisande personalen på universitet och högskola

Procent

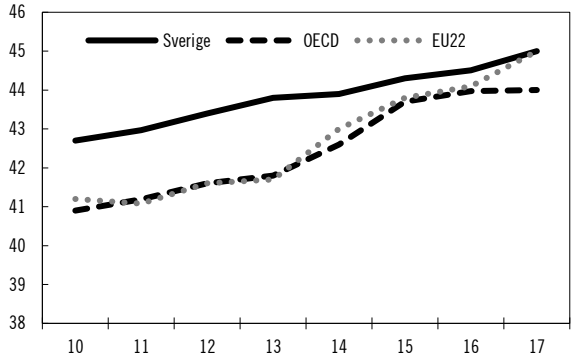

Anm.: Med EU22 avses de EU-länder som är med i OECD.
Källa: OECD.

Indikator: Könsfördelningen bland professorer

Ojämlikheten mellan kvinnor och män är tydlig sett till könsfördelningen bland professorer. Andelen kvinnliga professorer 2000 var i såväl Sverige som i EU15[1] strax under 14 procent. Den

[1] Med EU15 avses de länder som var medlemmar i EU före utvidgningen 2004.

har därefter fram till 2017 ökat till 27,5 procent i Sverige. Utvecklingen i riktning mot en jämnare könsfördelning har fram till 2014 – det senaste året för vilket statistik på EU-nivå finns att tillgå – varit snabbare i Sverige än i EU, i synnerhet efter 2008.

Diagram 2.6 Andelen kvinnor bland professorer

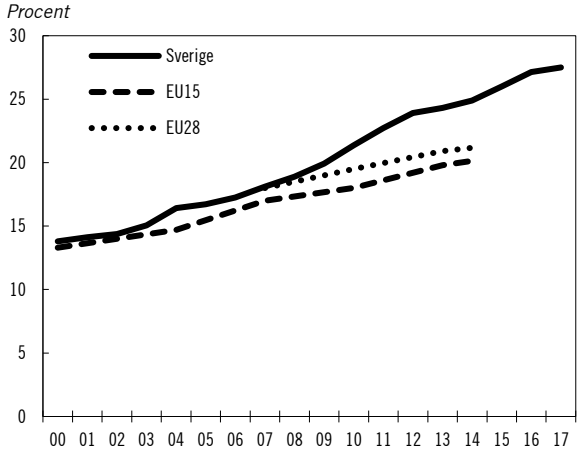

Anm.: Med EU15 avses de länder som var medlemmar i EU före utvidgningen 2004.
Datainsamling på EU-nivå har skett vid tre tillfällen, 2007, 2010 och 2014.
Källor: Europeiska kommissionen och Statistiska centralbyrån.

Indikatorer: EU:s utbildningspolitiska riktmärken

I bedömningen av hur Sverige står sig som kunskapsnation är det viktigt att även följa upp den överenskommelse som de europeiska utbildningsministrarna ingick i maj 2009. De enades då om ett ramverk med strategiska mål för EU:s utbildningspolitiska samarbete fram till 2020. De riktmärken som antogs var att:

- andelen 18–24-åringar som har mindre än två års gymnasieutbildning och som inte studerar ska vara mindre än 10 procent
- andelen 30–34-åringar med minst två års eftergymnasial utbildning ska uppgå till minst 40 procent
- andelen 15-åringar som är lågpresterande i läsförståelse, matematik och naturvetenskap ska vara lägre än 15 procent
- andelen barn mellan fyra år och upp till starten i grundskolan som går i förskola ska uppgå till minst 95 procent
- andelen 25–64-åringar som deltagit i någon form av utbildning de senaste fyra veckorna ska uppgå till minst 15 procent
- andelen 20–34-åringar som är sysselsatta tre år efter avlagd examen på gymnasial eller eftergymnasial nivå ska uppgå till minst 82 procent
- andelen högskoleexaminerade som studerat utomlands under en period som omfattar minst 15 högskolepoäng ska uppgå till minst 20 procent,
- andelen 18–34-åringar som deltar i en grundläggande yrkesutbildning och som studerat utomlands under minst två veckor ska uppgå till minst 6 procent.

Den metodutveckling som bedrivits för att mäta de två sista riktmärkena har ännu inte slutförts. Det finns därför, till skillnad mot övriga riktmärken, inte några tidsserier för dessa riktmärken som kan redovisas i denna proposition.

Indikator: Andel 18–24-åringar med mindre än två års gymnasieutbildning

Sverige uppfyller fortsatt målet om att andelen unga i åldrarna 18–24 år med mindre än två års gymnasieutbildning och som inte studerar ska vara mindre än 10 procent. De senaste åren har andelen ökat i Sverige och 2018 uppgick andelen till 9,3 procent. För män i åldrarna 18–24 år var andelen 10,4 procent, dvs. över EU:s riktmärke, och för kvinnor i samma ålder var andelen 8 procent. För EU28 i genomsnitt uppfyller kvinnor målet. För EU28 totalt och för män i EU28 uppfylls inte målet.

Diagram 2.7 Andelen kvinnor och män i åldrarna 18–24 år med mindre än två års gymnasieutbildning och som inte deltar i utbildning

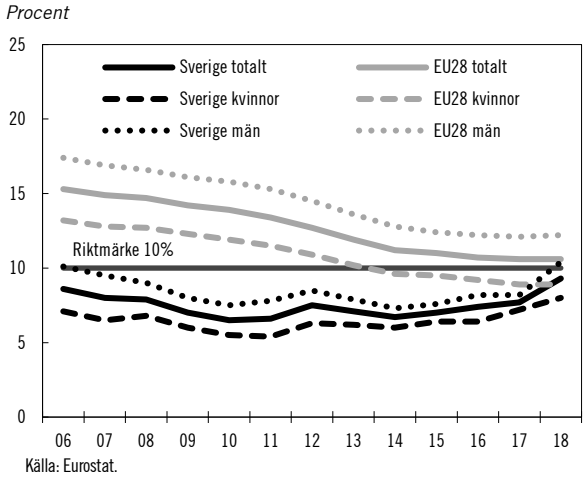

Källa: Eurostat.

Indikator: Andel 30–34-åringar med eftergymnasial utbildning

Sverige har sedan länge uppnått EU-målet om att minst 40 procent av 30–34-åringarna ska ha minst två års eftergymnasial utbildning. År 2018 uppgick andelen till 52 procent i Sverige, för män var andelen 45,3 procent och för kvinnor 59,1 procent. Det innebär att Sverige inte bara uppnår EU-målet utan även överträffar det nationella målet att andelen ska ligga mellan 45 och 50 procent. EU28 uppnår precis målet med en andel på 40,7 procent. Andelen för kvinnor i EU28 uppgick 2018 till 45,8 procent och för män till 35,7 procent.

Diagram 2.8 Andelen kvinnor och män i åldrarna 30–34 år som har minst två års eftergymnasial utbildning

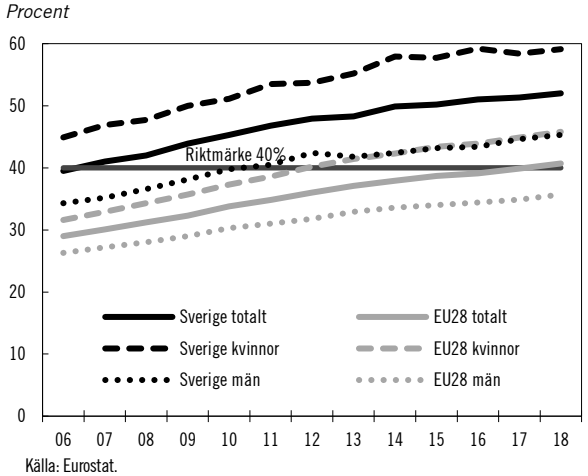

Källa: Eurostat.

Indikator: Elever utan godtagbar baskompetens

Sverige har inte nått målet att högst 15 procent av 15-åringarna ska befinna sig på den lägsta prestationsnivån i läsförståelse, matematik och naturkunskap i OECD:s PISA-undersökning. Med lägsta prestationsnivå avses ett resultat under nivå 2 vilket är under den nivå som anses nödvändig för att klara sig i samhället. Andelen lågpresterande har ökat kontinuerligt fram till 2015 års PISA-undersökning då andelen för första gången minskade.

För EU28 ökade andelen lågpresterande 15-åringar i läsförståelse från 17,8 procent 2012 till 19,7 procent 2015. I Sverige förbättrades elevernas resultat i alla ämnen vid 2015 års PISA-undersökning. I läsförståelse minskade andelen elever i Sverige som presterade på den lägsta prestationsnivån för både flickor och pojkar men fortfarande är det endast flickor i Sverige som uppnått EU-riktmärket. Andelen pojkar på den lägsta nivån var 24,5 procent, dvs. klart över riktmärket om högst 15 procent. För flickor var andelen 12,3 procent. Totalt för båda könen uppgick andelen lågpresterande till 18,4 procent vilket innebar att Sverige inte nådde EU-riktmärket i läsförståelse.

Diagram 2.9 Andel lågpresterande 15-åringar i läsförståelse

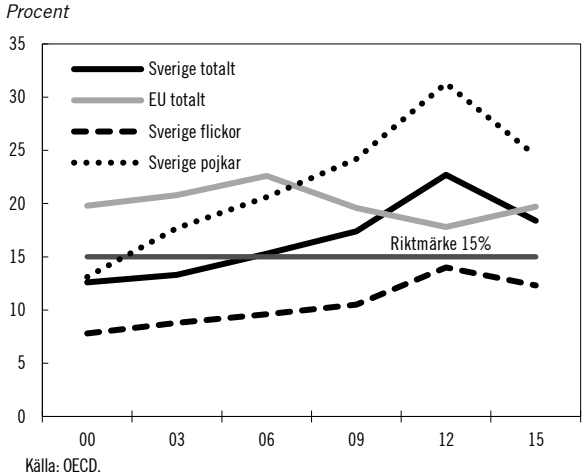

Källa: OECD.

Även resultatet i matematik förbättrades för både flickor och pojkar i Sverige. Andelen lågpresterande pojkar minskade från 28,2 procent till 22,2 procent och andelen lågpresterande flickor minskade från 25,9 procent till 19,6 procent. Sverige uppnådde dock fortfarande inte EU-riktmärket om högst 15 procent lågpresterande i matematik. För EU28 skedde en

marginell ökning av andelen lågpresterande med 0,1 procentenheter.

Diagram 2.10 Andel lågpresterande 15-åringar i matematik

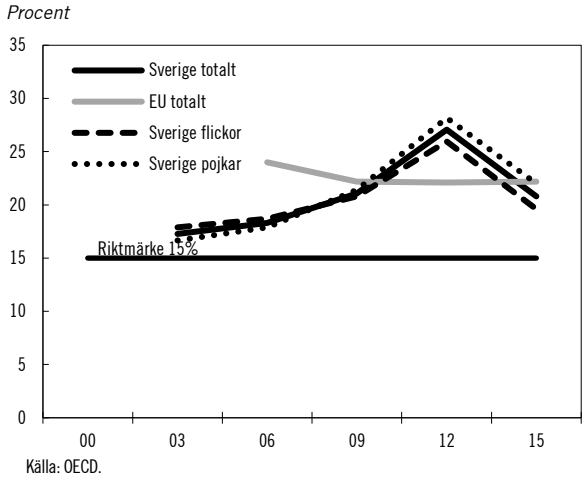

Resultaten i naturvetenskap blev också bättre för Sverige i PISA 2015 men förändringarna var mindre än i övriga ämnen och inte statistiskt säkerställda. För flickor blev det en liten men inte signifikant ökning av andelen lågpresterande. Sammantaget uppnådde Sverige inte riktmärket om färre än 15 procent lågpresterande i naturvetenskap. För EU28 försämrades resultatet och andelen lågpresterande ökade från 16,6 procent till 20,6 procent mellan PISA 2012 och PISA 2015.

Diagram 2.11 Andel lågpresterande 15-åringar i naturvetenskap

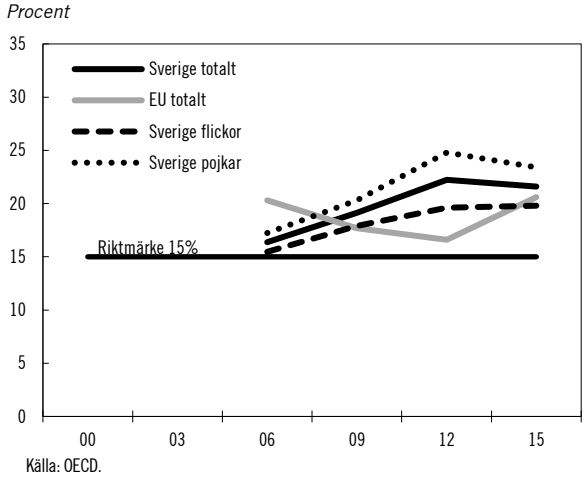

Indikator: Andel barn i förskola från fyra år

Sverige uppnår EU-målet om 95 procent barn i förskola bland de som är i åldern fyra år och upp till starten i grundskolan. År 2017 var denna andel barn i förskola i Sverige 96,3 procent, en uppgång med 0,7 procentenheter sedan föregående år. För pojkar var andelen 96,4 procent och för flickor 96,2 procent 2017. För EU28 finns enbart data fram till och med 2016. I genomsnitt uppnår EU28 målet om 95 procent med en andel på 95,5 procent 2016.

Diagram 2.12 Andel barn i förskola bland de som är i åldern fyra år och upp till starten i grundskolan

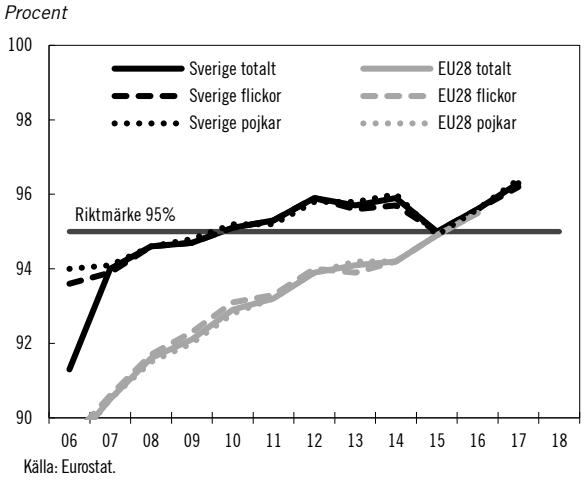

Indikator: Vuxnas deltagande i utbildning

Sverige uppnår med god marginal målet om att minst 15 procent av alla vuxna i åldrarna 25–64 år ska delta i någon form av utbildning. Det senaste året har andelen dock minskat med 1,2 procentenheter till 29,2 procent. För kvinnor i Sverige var andelen 36,1 procent och för män 22,4 procent. I EU28 låg nivåerna en bra bit under riktmärket. För kvinnor i EU28 var andelen 12,1 procent 2018 och för män 10,1 procent.

Diagram 2.13 Andelen kvinnor och män i åldrarna 25–64 år som deltar i någon form av utbildning

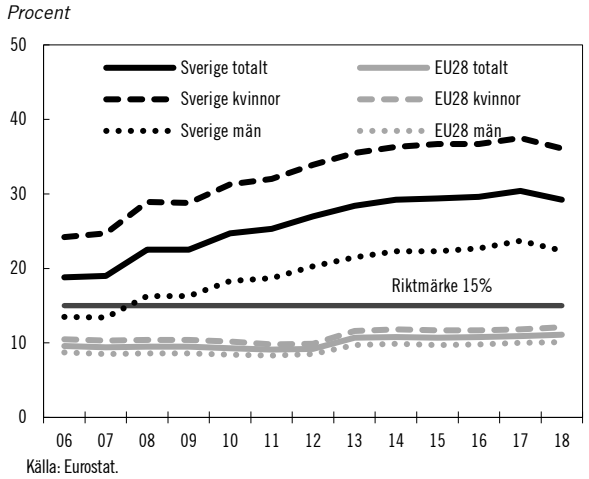

Källa: Eurostat.

Diagram 2.14 Andelen kvinnor och män i åldrarna 20–34 år som är sysselsatta tre år efter gymnasial eller eftergymnasial examen

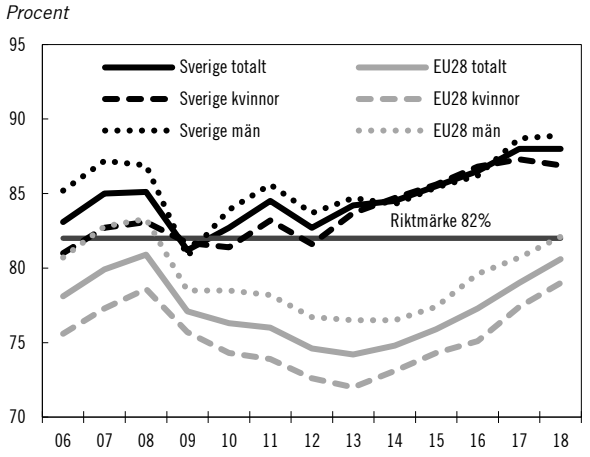

Källa: Eurostat.

Indikator: Andel sysselsatta tre år efter examen

Målet att minst 82 procent av 20–34-åringarna ska vara sysselsatta, enligt ILO:s definition, senast tre år efter examen är uppfyllt för svenskt vidkommande. Andelen sysselsatta tre år efter examen uppgick 2018 till 86,9 procent för kvinnor och 88,9 procent för män. För EU28 var andelen sysselsatta 20–34-åringar tre år efter examen 80,6 procent 2018, vilket ligger under målet. För kvinnor i EU28 var andelen 79 procent och för män var andelen 82,1 procent, dvs. precis över målet.

Bedömningsgrund: Kompetensförsörjningen

Att Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation som präglas av en hög kvalitet förutsätter en välfungerande och hållbar kompetensförsörjning. Detta innebär bland annat att den arbetsföra befolkningens utbildning och kompetens svarar mot arbetsgivarnas behov på arbetsmarknaden.

SCB:s arbetskraftsbarometer från 2018 visar att arbetsgivare i dag upplever stora brister på olika utbildningsgrupper. Framförallt anger en hög andel arbetsgivare en brist på personal med gymnasial yrkesutbildning. För 11 av 13 yrkesutbildningar svarar över hälften av arbetsgivarna att de upplever brist. För vissa yrkesutbildningar är andelen arbetsgivare som upplever brist över 80 procent, exempelvis för industriteknisk utbildning.

Arbetskraftsbarometern från 2018 visar också på en brist på personal med viss typ av högskoleutbildning. En hög andel arbetsgivare uppger en brist på lärare och pedagoger och inom hälso- och sjukvården. Inom hälso- och sjukvården är bristen störst på distriktssköterskor och specialistutbildade sjuksköterskor men även på grundutbildade sjuksköterskor.

Bristen på personer med gymnasial yrkesutbildning och en viss typ av högskoleutbildning kommer att bestå, eller till och med förvärras, framöver enligt SCB:s Trender och Prognoser. Vart tredje år publicerar SCB denna prognos som visar på framtida tillgång och efterfrågan på olika utbildningsgrupper. Den senaste prognosen från 2017 visar hur tillgången

och efterfrågan på utbildade kommer att se ut år 2035. Prognosen visar på en fortsatt stor brist på gymnasialt yrkesutbildade och detta framför allt inom vård och omsorg men även på industriutbildade.

Även om prognosen visar att det i stort sett råder balans 2035 mellan tillgång och efterfrågan på eftergymnasialt utbildade med en examen så skiljer sig prognosen åt mellan olika utbildningsinriktningar. En stor brist prognostiseras på lärarutbildade men det kommer också råda stor brist på specialistsjuksköterskor, datautbildade, fysioterapeututbildade och biomedicinska analytiker. I avsnitt 2.5 redogörs mer detaljerat för lärarförsörjningen.

2.4.3 Analys och slutsatser

Sammantaget är Sverige i flera avseenden fortsatt en framstående kunskaps- och forskningsnation. Befolkningens uppnådda utbildningsnivå har varit stigande och andelen med minst två års eftergymnasial utbildning har varit högre än både OECD- och EU-genomsnitten den senaste tioårsperioden. Sverige uppnår fortsatt, med ett undantag, de europeiska utbildningspolitiska riktmärkena som ingår i ramverket med strategiska mål fram till 2020. De senaste internationella kunskapsmätningarna pekar på att resultatförsämringen inom skolan har vänt och en viss uppgång kan skönjas.

Bilden är dock inte entydigt positiv. Sverige uppnår inte det europeiska målet om att andelen lågpresterande i matematik, läsförståelse och naturvetenskap i PISA ska vara lägre än 15 procent, trots förbättringen i den senaste PISA-undersökningen. Bland annat är andelen pojkar som presterar lågt i läsförståelse oroväckande hög. Denna resultatskillnad mellan pojkar och flickor är också oroväckande ur ett jämställdhetsperspektiv. Det finns även andra viktiga utmaningar kvar när det gäller jämställdheten. Andelen kvinnliga professorer i Sverige är enbart 27,5 procent. Utvecklingen mot en jämnare könsfördelning bland professorer går dock i rätt riktning och har varit snabbare i Sverige än i EU som helhet den senaste tioårsperioden.

För att bevara och värna Sveriges position som en framstående kunskaps- och forskningsnation är det avgörande att kompetensförsörjningen är välfungerande. SCB:s prognoser visar på en stor brist på gymnasialt yrkesutbildade framför allt inom vård och omsorg och industri 2035. Vidare prognostiseras stora brister på personer med viss högskoleexamen, framför allt lärarutbildade. Regeringen ser allvarligt på situationen och en stor utmaning framöver blir att tillgodose behovet av olika utbildningsgrupper på arbetsmarknaden och att trygga Sveriges kompetensförsörjning.

2.5 Resultatredovisning av lärar- och förskollärarsituationen i skolväsendet

Utbildningsutskottet har framhållit att det är angeläget att få en samlad redovisning av skolans personalsituation (bet. 2014/15:UbU1). I följande avsnitt ges en sådan redovisning.

Definitioner och avgränsningar

I detta avsnitt redovisas lärar- och förskollärarsituationen i de skolformer som ingår i skolväsendet, inklusive fritidshem. Annan pedagogisk personal är en personalgrupp som växer och därför redovisas även denna i utvalda delar.

2.5.1 Resultatredovisning och andra bedömningsgrunder

Nedan redovisas de indikatorer som används i resultatredovisningen av lärar- och förskollärarsituationen i skolväsendet. De utgår till stor del från de indikatorer som användes i budgetpropositionen för 2019. Utöver de nedan nämnda indikatorerna redovisas även lärar- och personaltätheten.

Indikatorer för personalens utbildning

I resultatredovisningen används fyra olika mått som resultatindikatorer för personalens utbildning. Dessa är:

– andel av personalen (årsarbetare) i förskola och fritidshem som har pedagogisk högskoleexamen

– andel av lärarna (heltidstjänster) i obligatoriska skolformer som har pedagogisk högskoleexamen
– andel av lärarna (heltidstjänster) i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan som har pedagogisk högskoleexamen
– andel av lärarna (heltidstjänster) i kommunal vuxenutbildning (kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare särredovisas) och särskild utbildning för vuxna som har pedagogisk högskoleexamen.

Indikatorer för lärares legitimation och behörighet

I resultatredovisningen används fyra mått för lärares legitimation och behörighet. Dessa är:

– andel lärare och förskollärare (heltidstjänster) i förskola med legitimation
– andel lärare i obligatoriska skolformer (heltidstjänster) med legitimation och behörighet per ämne och nivå
– andel lärare i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (heltidstjänster) med legitimation och behörighet per ämne
– andel lärare i vuxenutbildningen (heltidstjänster) med legitimation och behörighet per ämne.

Indikatorer för lärar- och förskollärarutbildning

Ur ett personalförsörjningsperspektiv redovisas också uppgifter om utvecklingen på yrkesexamensprogrammen inom pedagogik och lärarutbildning. De indikatorer som används är:

– söktryck till yrkesexamensprogrammen (antal behöriga förstahandssökande per antagen)
– antalet nybörjarstudenter på yrkesexamensprogrammen
– antalet examinerade från yrkesexamensprogrammen.

Indikatorer för lärar- och förskollärarförsörjning

I resultatredovisningen används två resultatindikatorer för att beskriva utvecklingen av lärar- och förskollärarförsörjning:

– framtida rekryteringsbehov, examinationsbehov samt beräknad examination av lärare och förskollärare
– andel arbetsgivare som uppger brist på personal inom pedagogik och lärarutbildning.

2.5.2 Resultat

Personalsituationen i förskolan och fritidshemmet

Förskolan

Antalet anställda i arbete med barn i förskolan uppgick 2018 till 101 296 årsarbetare, en ökning med 1 140 årsarbetare (1,1 procent) sedan föregående år. Under samma period ökade antalet barn i förskolan med 7 886, en ökning med 1,5 procent. Som framgår av diagram 2.15 innebär detta att antalet barn per anställd (årsarbetare) har varit oförändrat sedan föregående år.

Diagram 2.15 Antal barn per anställd (årsarbetare) i förskolan

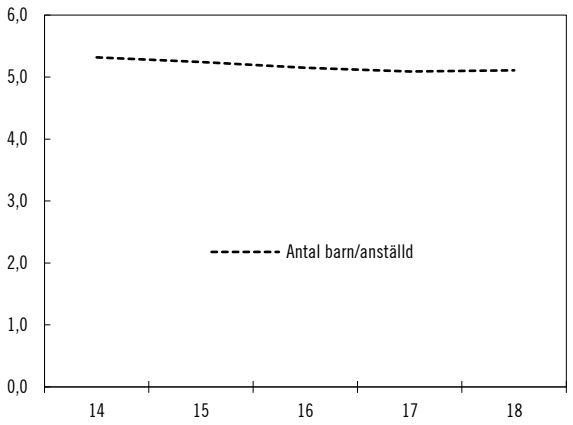

Anm.: Från och med hösten 2014 samlades uppgifter om barn och personal i förskola in på individnivå. Tidigare lämnades uppgifterna på gruppnivå. Förändringen i hur upp-gifterna samlas kan påverka jämförbarheten av uppgifterna innan och efter 2014. Därför visas endast uppgifterna fr.o.m. 2014 i diagrammet.
Källa: Statens skolverk.

Könsfördelningen bland de anställda i förskolan är mycket ojämn och visar inga tecken på förändring över tid. Sedan läsåret 2014/15 har 96 procent av de anställda varit kvinnor och 4 procent män.

Läsåret 2018/19 hade 42 procent av de anställda i förskolan en pedagogisk högskoleexamen, 19 procent hade en gymnasial utbildning för arbete med barn och 8 procent viss pedagogisk utbildning, t.ex. ej avslutad gymnasial utbildning

för arbete med barn. Totalt saknade 31 procent utbildning för arbete med barn. Andelen med en pedagogisk högskoleexamen har minskat med 0,5 procentenheter sedan föregående läsår (se diagram 2.16).

Andelen anställda med en förskollärarlegitimation var 40 procent läsåret 2018/19. Andelen är därmed oförändrad sedan föregående läsår.

Diagram 2.16 Andel anställda (årsarbetare) med en pedagogisk högskoleexamen i förskolan

Andel (%)

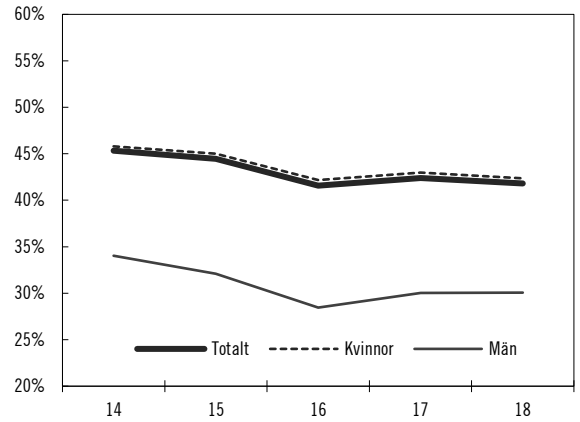

Anm.: Axeln är bruten. Från och med hösten 2014 samlas uppgifter om barn och personal i förskola in på individnivå. Tidigare lämnades uppgifter på gruppnivå. Förändringen i hur uppgifterna samlas in kan påverka jämförbarheten av uppgifterna innan och efter 2014. Därför visas endast uppgifterna fr.o.m. 2014 i diagrammet ovan.
Källa: Statens skolverk.

Fritidshemmet

Antalet anställda i arbete med elever i fritidshemmet uppgick läsåret 2018/19 till 23 852, en ökning med 702 heltidstjänster (3,0 procent) sedan föregående läsår. Under samma period ökade antalet elever i fritidshemmet med 5 472, en ökning med 1,1 procent. Som framgår av diagram 2.17 innebär detta att antalet elever per anställd (heltidstjänst) har minskat från 20,9 till 20,5 det senaste året. Det är vanligt att personal som tjänstgör i fritidshem även tjänstgör i förskoleklass eller grundskola eller i båda dessa verksamheter.

Könsfördelningen bland de anställda i fritidshemmet har under den senaste tioårsperioden blivit mer jämn. Läsåret 2018/19 var 70 procent av de anställda kvinnor, en minskning med tio procentenheter sedan läsåret 2008/09.

Diagram 2.17 Antal elever per anställd (heltidstjänster) i fritidshemmen

Antal elever/anställd

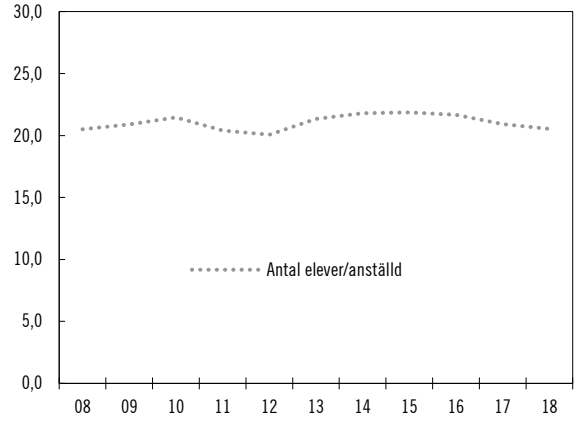

Källa: Statens skolverk.

Andelen anställda med en pedagogisk högskoleexamen har minskat kontinuerligt sedan läsåret 2009/10, se diagram 2.18. Läsåret 2018/19 hade 37 procent en pedagogisk högskoleexamen, en minskning med 22 procentenheter sedan 2009/10 och en minskning med två procentenheter sedan föregående läsår.

För fritidshemmen saknas uppgifter om legitimationer.

Diagram 2.18 Andel anställda (heltidstjänster) med en pedagogisk högskoleexamen i fritidshemmen

Andel (%)

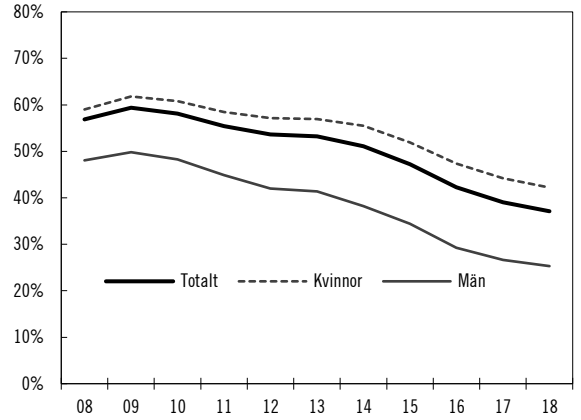

Källa: Statens skolverk.

Personalsituationen i de obligatoriska skolformerna

Förskoleklassen

Sedan höstterminen 2018 är förskoleklassen obligatorisk men redan innan gick de allra flesta sexåringar i förskoleklassen.

Antalet anställda i arbete med elever i förskoleklassen uppgick läsåret 2018/19 till 8 343 heltidstjänster, en ökning med 262 heltidstjänster (3,2 procent) sedan föregående läsår. Under samma period ökade antalet elever i förskoleklassen med 2 915, en ökning med 2,4 procent. Som framgår av diagram 2.19 innebär detta en liten minskning av antalet elever per anställd sedan föregående år. Antalet elever per anställd (14,6) är därmed nere på den lägsta nivån som noterats under de senaste tio läsåren.

Diagram 2.19 Antal elever per anställd (heltidstjänster) i förskoleklassen

Antal elever/anställd

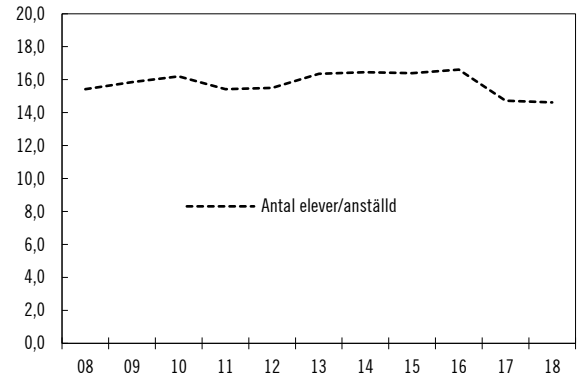

Källa: Statens skolverk.

Könsfördelningen bland de anställda i förskoleklassen är ojämn och visar inga tecken på förändring. Andelen anställda kvinnor läsåret 2018/19 var 92 procent och andelen män var 8 procent.

Andelen anställda med en pedagogisk högskoleexamen har minskat kontinuerligt under den senaste femårsperioden, se diagram 2.20. Läsåret 2018/19 hade 76 procent av de anställda en pedagogisk högskoleexamen, en minskning med sju procentenheter sedan läsåret 2014/15 och en minskning med en procentenhet sedan föregående läsår. Av de anställda i förskoleklassen hade 48,7 procent en förskollärarexamen, 23,3 procent en lärarexamen och 4,2 procent en fritidspedagogexamen.

Av de anställda i förskoleklassen som omfattas av legitimationskravet hade 85 procent en legitimation med relevant behörighet läsåret 2018/19. Då räknas endast de lärare som har sin huvudverksamhet i förskoleklassen. En del av dem som arbetar i förskoleklassen arbetar även i andra verksamhetsformer.

Diagram 2.20 Andel anställda (heltidstjänster) med en pedagogisk högskoleexamen i förskoleklassen

Andel (%)

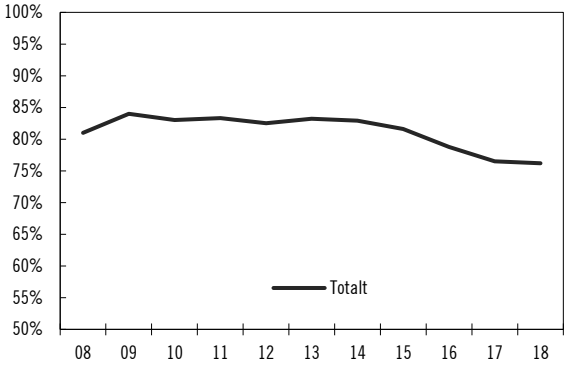

Anm.: Axeln är bruten.
Källa: Statens skolverk.

Grundskolan

Antalet lärare i grundskolan uppgick läsåret 2018/19 till 88 193 heltidstjänster, en ökning med 1 386 heltidstjänster (2 procent) sedan föregående läsår. Under samma period ökade det totala antalet annan pedagogisk personal i grundskolan med 460 heltidstjänster. Utöver ökningen i antal lärare har alltså även antalet annan pedagogisk personal, dvs. personal som har pedagogiska arbetsuppgifter men som inte bedriver egen undervisning, ökat sedan föregående läsår. Totalt sett ökade den pedagogiska personalen med 1,8 procent. Antalet elever i grundskolan har ökat med 18 784 sedan läsåret 2017/18, en ökning med 1,8 procent. Som framgår av diagram 2.21 innebär detta att både antalet elever per lärare (heltidstjänst) och antalet elever per pedagogisk personal har varit stabilt det senaste året. Över den senaste femårsperioden har dock personaltätheten ökat och antalet elever per pedagogisk personal minskat med en elev.

Diagram 2.21 Antal elever per pedagogisk personal och per lärare (heltidstjänster) i grundskolan

Antal elever/pedagogisk personal

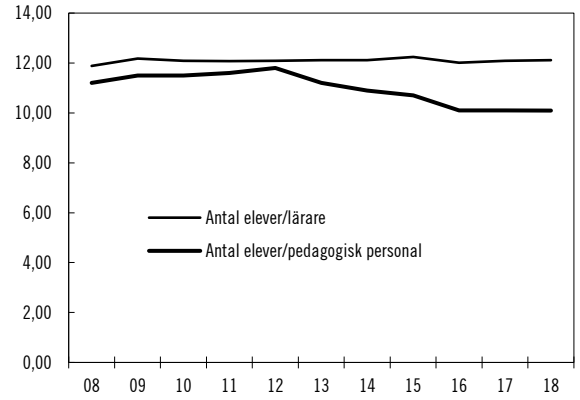

Källa: Statens skolverk.

Läsåret 2018/19 var 76 procent av lärarna i grundskolan kvinnor och 24 procent män. Den ojämna könsfördelningen bland lärarna i grundskolan har varit stabil under den senaste tioårsperioden.

Andelen lärare i grundskolan med en pedagogisk högskoleexamen har minskat som framgår av diagram 2.22. Läsåret 2018/19 hade 81 procent av lärarna en pedagogisk högskoleexamen, en minskning med fyra procentenheter sedan läsåret 2015/16 men oförändrat jämfört med föregående läsår.

Av de lärare i grundskolan som omfattas av legitimationskravet hade 71 procent en legitimation med relevant behörighet läsåret 2018/19. Denna andel är oförändrad sedan föregående läsår.

Diagram 2.22 Andel lärare (heltidstjänster) med en pedagogisk högskoleexamen i grundskolan

Andel (%)

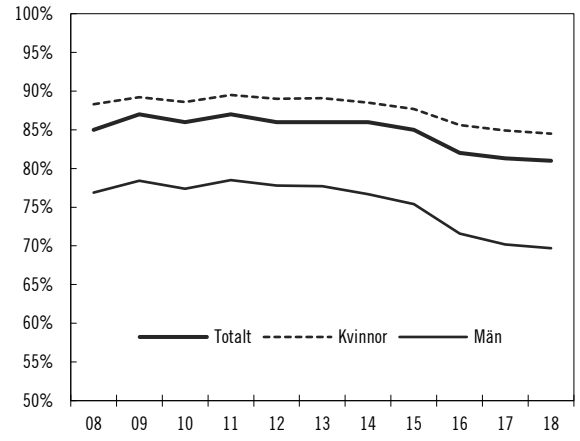

Anm.: Axeln är bruten.
Källa: Statens skolverk.

Kommunala skillnader

Det finns skillnader när det gäller andelen lärare i grundskolan med en pedagogisk examen läsåret 2018/19. Andelen varierade mellan kommunerna med som minst 57 procent till 98 procent som störst. Om man jämför andelen med en pedagogisk examen i alla skolor grupperat efter kommungrupp så är det störst andel i mindre städer eller tätorter (85 procent) och minst andel i landsbygdskommunerna (75 procent) som framgår av tabell 2.8.

Tabell 2.8 Andel lärare (heltidstjänster) med pedagogisk examen i grundskolan efter kommungrupp 2018/19

Procent

Kommungrupp	Andel
Storstäder	79
Pendlingskommun nära storstad	80
Större stad	81
Pendlingskommun nära större stad	83
Lågpendlingskommun nära större stad	81
Mindre stad eller tätort	85
Pendlingskommun nära mindre stad eller tätort	81
Landsbygdskommun	75
Landsbygdskommun med besöksnäring	82

Anm.: Avser heltidstjänster.
Källa: Statens skolverk.

Skillnader mellan skolor

Det finns drygt 4 800 grundskolor i Sverige. I drygt 500 av skolorna hade alla lärare en pedagogisk examen. I skolorna med minst andel lärare med pedagogisk examen var andelen mindre än 15 procent.

Läsåret 2018/19 fanns det skillnader i andelen anställda med en pedagogisk högskoleexamen mellan skolor med olika andelar föräldrar med eftergymnasial utbildning. På de 25 procent skolor med störst andel elever med föräldrar med eftergymnasial utbildning var det en stor andel av lärarna som hade en pedagogisk examen. I nära hälften av dessa skolor hade minst 90 procent av lärarna en pedagogisk examen. I de 25 procent skolor med minst andel elever med föräldrar med eftergymnasial utbildning var det mindre vanligt med en så stor andel lärare med pedagogisk examen. I 25 procent av dessa skolor hade minst 90 procent av lärarna en pedagogisk examen. Detta illustreras i diagram 2.23. Kvartil 1 är de 25 procent skolor med minst andel föräldrar med eftergymnasial utbildning, kvartil 4 är de 25

procent skolor med störst andel föräldrar med eftergymnasial utbildning osv. För varje kvartil visas fördelning av skolor efter andel lärare med en pedagogisk högskoleexamen.

Diagram 2.23 Fördelning av grundskolor efter andel lärare med en pedagogisk högskoleexamen per kvartil av skolor med olika andel högutbildade föräldrar 2018/19

Procentuell fördelning

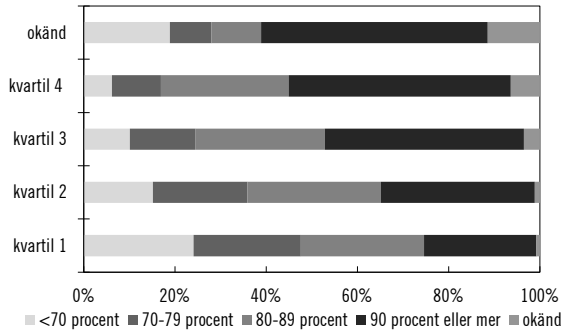

Anm.: Skolorna är indelade i kvartiler beroende på andel med föräldrar med efter-gymnasial utbildning.
Källor: Statens skolverk och egen bearbetning.

Skillnader mellan ämnen

Det finns också vissa skillnader mellan olika ämnen i lärarnas behörigheter. I tabell 2.9 sammanfattas andelen legitimerade och behöriga lärare per årskurs och ämne.

Tabell 2.9 Andel legitimerade och behöriga lärare i grundskolan per årskurs och ämne, 2018/19

Procent

Ämne	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Historia	62	67	80
Idrott och hälsa	67	75	80
Bild	49	58	77
Franska		57	77
Svenska	87	77	75
Tyska		53	75
Matematik	85	77	72
Religionskunskap	61	65	72
Engelska	50	65	70
Musik	56	64	69
Samhällskunskap	65	65	68
Biologi	71	70	68
Kemi	68	69	67
Hem- och konsumentkunskap		51	67
Slöjd	56	61	66
Fysik	68	69	62
Geografi	60	62	62
Spanska		47	61
Teknik	44	50	54
Svenska som andraspråk	69	38	46

Anm.: Avser heltidstjänster. Ämnena är rangordnade efter högst andel legitimerade och behöriga lärare i årskurs 7–9.
Källa: Statens skolverk.

Läsåret 2018/19 var andelen legitimerade och ämnesbehöriga lärare i årskurs 1–3 störst i svenska och matematik. Minst var den i teknik och bild. I årskurs 4–6 var andelen legitimerade och ämnesbehöriga störst i svenska och matematik läsåret 2018/19. Minst var andelen i svenska som andraspråk och spanska. I årskurs 7–9 var andelen legitimerade och ämnesbehöriga störst i historia och idrott och hälsa läsåret 2018/19. Minst var andelen i svenska som andraspråk och teknik.

Grundsärskolan

Grundsärskolan riktar sig till elever som inte bedöms kunna nå upp till grundskolans kunskapskrav på grund av att de har en utvecklingsstörning.

Antalet lärare i grundsärskolan uppgick läsåret 2018/19 till 2 843 heltidstjänster, en ökning med 107 heltidstjänster (3,9 procent) sedan

föregående läsår. Under samma period ökade antalet elever i grundsärskolan med 528, en ökning med 5,0 procent. Detta innebär att antalet elever per lärare (heltidstjänst) har varit oförändrat sedan föregående år.

Könsfördelningen bland lärarna i grundsärskolan är ojämn och detta förhållande har varit stabilt över tid. Av lärarna var 85 procent kvinnor läsåret 2018/19.

Andelen lärare i grundsärskolan med en pedagogisk högskoleexamen har minskat kontinuerligt under den senaste femårsperioden. Läsåret 2018/19 hade 83 procent en pedagogisk högskoleexamen, en minskning med fem procentenheter sedan läsåret 2014/15 och en minskning med en procentenhet sedan föregående läsår.

Av lärarna i grundsärskolan som läsåret 2018/19 omfattades av legitimationskravet hade 14 procent legitimation med relevant behörighet.

Specialskolan

Den tioåriga specialskolan riktar sig till elever som på grund av sin funktionsnedsättning inte kan gå i grundskola eller grundsärskola. Det finns fem regionala och tre nationella skolor.

Antalet lärare i specialskolan uppgick läsåret 2018/19 till 202 heltidstjänster, en minskning med 15 heltidstjänster (6,9 procent) sedan föregående läsår. Under samma period ökade antalet elever i specialskolan med 9, en ökning med 1,4 procent. Detta innebär att antalet elever per lärare (heltidstjänst) har ökat från 3,0 till 3,3 elever det senaste året.

Könsfördelningen bland lärare i specialskolan är ojämn. Läsåret 2018/19 var 80 procent av lärarna kvinnor och 20 procent var män. Andelen män har minskat med 4 procentenheter sedan föregående läsår.

Läsåret 2018/19 var andelen lärare med en pedagogisk högskoleexamen 78 procent, en ökning med 2,6 procentenheter sedan föregående läsår. Under den senaste femårsperioden har dock andelen lärare med en pedagogisk högskoleexamen minskat med 4 procentenheter.

Andelen lärare med legitimation och relevant behörighet var 33 procent läsåret 2018/19, en ökning med tre procentenheter sedan föregående läsår men 3 procentenheter mindre än läsåret 2016/17.

Sameskolan

Sameskolan är en skolform för i huvudsak samiska barn och motsvarar grundskolans årskurs 1–6. Utbildningen ges i Gällivare, Jokkmokk, Karesuando, Kiruna och Tärnaby.

Antalet lärare i sameskolan uppgick till 30 heltidstjänster läsåret 2018/19, oförändrat sedan föregående läsår. Under samma period ökade antalet elever i sameskolan med 1 elev, en ökning med knappt 1 procent. Detta innebär att antalet elever per lärare (heltidstjänst) har varit stabilt det senaste läsåret.

Av lärarna i sameskolan är majoriteten kvinnor.

Läsåret 2018/19 var andelen lärare med en pedagogisk högskoleexamen 73 procent, vilket är oförändrat jämfört med föregående läsår.

Uppgifter om andelen lärare med legitimation och relevant behörighet saknas för sameskolan.

Personalsituationen i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan

Gymnasieskolan

Antalet lärare i gymnasieskolan uppgick läsåret 2018/19 till 29 518 heltidstjänster, en minskning med 101 heltidstjänster (0,3 procent) sedan föregående läsår. Under samma period minskade det totala antalet pedagogisk personal i gymnasieskolan med 108 heltidstjänster, en minskning med 0,3 procent. Antalet elever i gymnasieskolan har ökat med 4 423 sedan läsåret 2017/18, en ökning med 1 procent. Som framgår av diagram 2.24 innebär detta att antalet elever per lärare har ökat med 0,2 elev. Även antalet elever per pedagogisk personal har ökat med 0,2 elev det senaste året.

Diagram 2.24 Antal elever per pedagogisk personal och per lärare i gymnasieskolan

Antal elever/pedagogisk personal

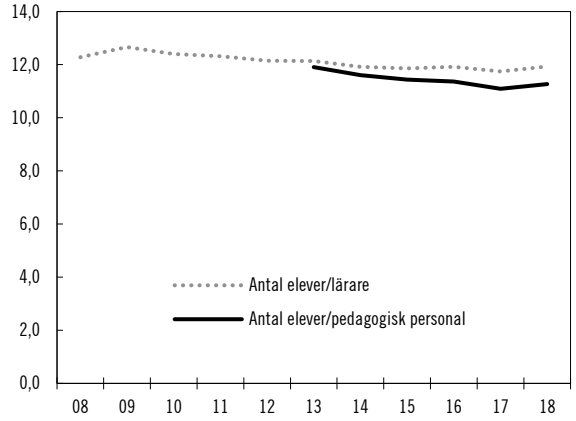

Källa: Statens skolverk.

Läsåret 2018/19 var 52 procent av lärarna i gymnasieskolan kvinnor och 48 procent var män. Könsfördelningen bland lärarna i gymnasieskolan har inte ändrats sedan föregående läsår men åren dessförinnan ökade andelen kvinnor något.

Andelen lärare i gymnasieskolan med en pedagogisk högskoleexamen har ökat med 0,4 procentenheter sedan föregående läsår och var 78,4 procent läsåret 2018/19, se diagram 2.25.

Av de lärare i gymnasieskolan som omfattas av legitimationskravet hade 81 procent en legitimation med relevant behörighet läsåret 2018/19, vilket är oförändrat sedan föregående läsår. I gymnasieskolan omfattas bl.a. lärare i yrkesämnen av ett undantag från kravet på legitimation.

Diagram 2.25 Andel lärare med pedagogisk högskoleexamen i gymnasieskolan

Andel (%)

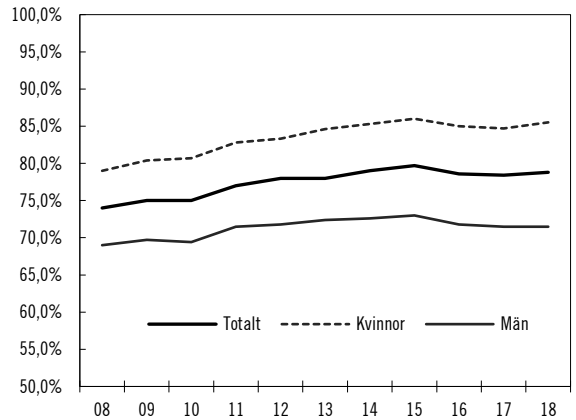

Anm.: Axeln är bruten. Uppgifter om andel lärare med legitimation med relevant behörighet är exklusive introduktionsprogrammen.
Källa: Statens skolverk.

Kommunala skillnader

Gymnasieskolor finns i nära 90 procent av landets kommuner. Det är mindre vanligt med gymnasieskolor i pendlingskommuner nära större och mindre städer eller tätorter.

Andelen lärare med en pedagogisk examen varierar mellan kommunerna med som minst 27 procent och som mest 100 procent. Om man jämför andelen med en pedagogisk examen i alla skolor grupperat efter kommungrupp är andelen störst i storstäder (82 procent) och pendlingskommuner nära storstäder (83 procent) och minst i landsbygdskommuner med besöksnäring (69 procent) och landsbygdskommuner (71 procent) som framgår av tabell 2.10.

Tabell 2.10 Andel lärare (heltidstjänster) med pedagogisk examen i gymnasieskolan efter kommungrupp 2018/19

Procent

Kommungrupp	Andel
Storstäder	82
Pendlingskommun nära storstad	83
Större stad	80
Pendlingskommun nära större stad	74
Lågpendlingskommun nära större stad	77
Mindre stad eller tätort	79
Pendlingskommun nära mindre stad eller tätort	71
Landsbygdskommun	71
Landsbygdskommun med besöksnäring	69

Anm.: Avser heltidstjänster.
Källa: Statens skolverk.

Skillnader mellan ämnen

Skillnader i lärarnas behörighetsgrad mellan olika ämnen är betydande. Som går att avläsa i diagram 2.26 var andelen behöriga lärare 2018/19 störst i ämnena historia, svenska och biologi och minst i svenska som andraspråk och teknik. Eftersom det finns ett särskilt undantag från kravet på legitimation för lärare i yrkesämnen respektive modersmål redovisas dessa inte. Läsåret 2018/19 var det 57 procent av de tjänstgörande yrkeslärarna som hade en pedagogisk examen. Andelen bland modersmålslärarna var 38 procent.

Diagram 2.26 Andel legitimerade och behöriga lärare i vanliga ämnen i gymnasieskolan

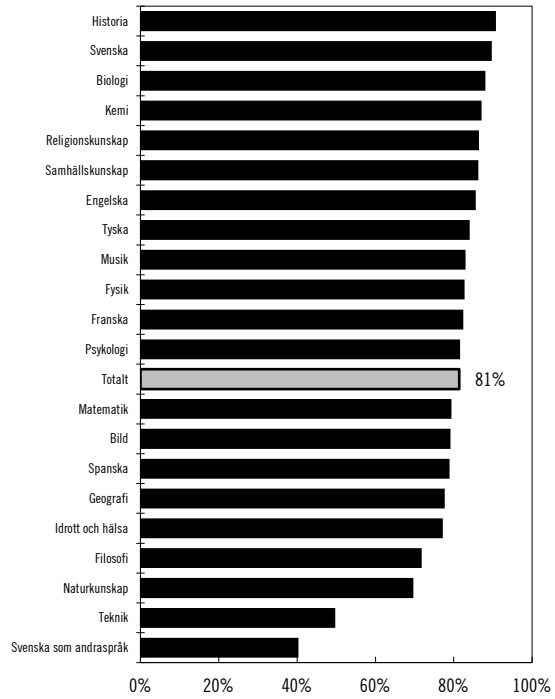

Anm.: Uppgifterna är exklusive introduktionsprogrammen.
Källa: Statens skolverk.

Gymnasiesärskolan

Antalet lärare i gymnasiesärskolan uppgick läsåret 2018/19 till 1 651 heltidstjänster, en minskning med 1 heltidstjänst sedan föregående läsår. Under samma period ökade antalet elever i gymnasiesärskolan med 100 elever, en ökning med 1,6 procent. Detta innebär att antalet elever per lärare var 3,7, vilket är något högre än föregående läsår.

Läsåret 2018/19 var 69 procent av lärarna kvinnor och 31 procent män, vilket är en oförändrad fördelning sedan 2017/18.

Av lärarna i gymnasiesärskolan som omfattas av legitimationskravet hade 19 procent en legitimation med relevant behörighet läsåret 2018/19, en minskning med två procentenheter sedan föregående läsår.

Personalsituationen i vuxenutbildningen

Den vuxenutbildning i Sverige som ingår i skolväsendet består av kommunal vuxenutbildning (komvux) och särskild utbildning för vuxna (särvux). Sedan den 1 juli 2016 ingår utbildning i svenska för invandrare (sfi) i komvux, men i det följande redovisas sfi respektive övrig komvuxutbildning var för sig.

Kommunal vuxenutbildning

Antalet lärare i komvux uppgick läsåret 2018/19 till 2 981, en ökning med 110 heltidstjänster (4 procent) sedan föregående läsår. Uppgifterna gäller för lärare som arbetar i komvux som anordnas av kommunerna. Lärare som bedriver undervisning i verksamhet som bedrivs av en annan anordnare på entreprenad omfattas inte av statistiken.

Antalet heltidsstuderande elever per lärare har minskat sedan föregående läsår och uppgick läsåret 2018/19 till 13,5. Föregående läsår var antalet 14 heltidsstuderande per lärare. Även dessa uppgifter avser komvux i kommunal regi (se diagram 2.27).

Diagram 2.27 Antal heltidsstuderande elever per lärare i kommunal vuxenutbildning (exklusive sfi)

Antal heltidsstuderande/lärare

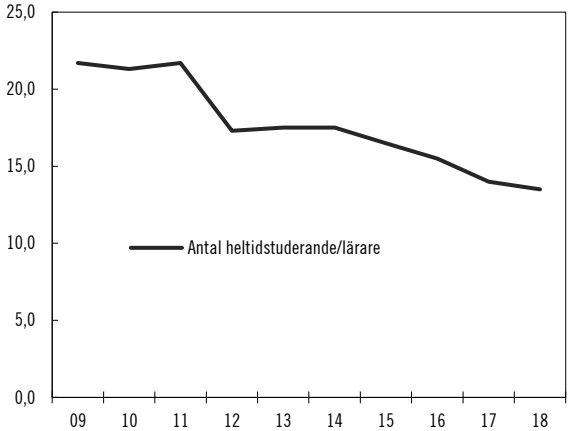

Anm.: Statistiken från och med 2012 omfattar endast elever och lärare i utbildning som ges av offentliga utbildningsanordnare, inte upphandlad verksamhet. Uppgifterna avser samtliga nivåer utom sfi.
Källa: Statens skolverk.

Läsåret 2018/19 var 70 procent av lärarna i komvux kvinnor och 30 procent män. Andelen kvinnor har ökat med 1 procentenhet sedan föregående läsår.

Som framgår av diagram 2.28 har andelen lärare i komvux med en pedagogisk högskoleexamen minskat med 1,9 procentenheter sedan föregående läsår. Läsåret 2018/19 hade 80,6 procent av lärarna en pedagogisk högskoleexamen. Uppgifterna redovisas endast för anordnare av vuxenutbildning i kommunal regi från 2012 och framåt.

Av de lärare i komvux som omfattas av legitimationskravet var 74,0 procent av lärarna som

undervisar i komvux på grundläggande nivå behöriga för sina ämnen, medan 75,0 procent av lärarna som undervisar på den gymnasiala nivån var behöriga. Detta innebär en nedgång med 1,9 procentenheter respektive 1,7 procentenheter sedan föregående läsår.

Diagram 2.28 Andel lärare med pedagogisk högskoleexamen i kommunal vuxenutbildning (exklusive sfi)

Andel (%)

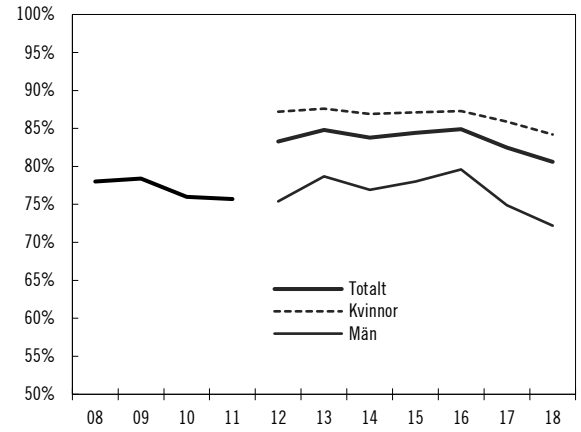

Anm.: Axeln är bruten. Uppgifter för komvux är ofullständiga från och med 2012 eftersom det saknas information om lärare hos privata anordnare.
Källa: Statens skolverk.

Skillnader mellan ämnen

Som framgår av tabell 2.11 finns det betydande skillnader i kommunalt anställda lärares behörighetsgrad mellan olika ämnen. I komvux på grundläggande nivå var andelen behöriga lärare störst i religionskunskap och minst i historia. I komvux på gymnasial nivå var andelen behöriga lärare störst i engelska och minst i svenska som andraspråk.

Tabell 2.11 Andel legitimerade och behöriga lärare per grundläggande och gymnasial nivå och per ämne i kommunval vuxenutbildning (exklusive sfi)

Procent

Ämne	Grundläggande nivå	Gymnasial nivå
Engelska	80	91
Kemi		91
Fysik		88
Historia	68	88
Svenska	76	87
Matematik	82	84
Biologi		81
Naturkunskap		74
Psykologi		74
Samhällskunskap	79	70
Religionskunskap	89	70
Filosofi		63
Svenska som andraspråk	69	46

Anm.: Avser heltidstjänster. Endast ämnen med fler än 10 tjänstgörande lärare redovisas i tabellen. Ämnena är rangordnade efter högst andel legitimerade och behöriga lärare på gymnasial nivå.
Källa: Statens skolverk.

Kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare

Antalet lärare i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) uppgick läsåret 2018/19 till 3 652 heltidstjänster, en ökning med 21 heltidstjänster (0,6 procent) sedan föregående läsår.

Antalet elever per lärare har minskat något sedan föregående läsår, från 22,5 till 22,2 elever per lärare.

Läsåret 2018/19 var 81 procent av lärarna i sfi kvinnor och 19 procent män. Den ojämna könsfördelningen bland lärarna har inte förändrats sedan föregående läsår.

Av lärarna i sfi hade 72 procent en pedagogisk högskoleexamen läsåret 2018/19. Det är en ökning med 1 procentenhet sedan föregående läsår men andelen har minskat med 1 procentenhet sedan 2015/16. Andelen lärare i sfi med legitimation och relevant behörighet ökade med 4 procentenheter, till 41 procent, under det senaste läsåret.

Särskild utbildning för vuxna

Antalet lärare i särvux uppgick läsåret 2018/19 till 257 heltidstjänster, en minskning med 10 heltidstjänster (4 procent) det senaste läsåret. Under samma period ökade antalet elever i särvux med 65 elever, en ökning med 1,8 procent. Detta innebär att antalet elever per lärare har ökat med 0,8 elever sedan föregående läsår. Antalet elever per lärare har dock minskat med 1,2 elever sedan 2015/16.

Av lärarna i särvux var 80 procent kvinnor och 20 procent män läsåret 2018/19. Detta är en minskning av andelen kvinnor med 1 procentenhet sedan föregående läsår. Könsfördelningen har därmed jämnats ut något.

Läsåret 2018/19 var andelen lärare i särvux med en pedagogisk högskoleexamen oförändrad sedan föregående läsår, 89 procent.

Av lärarna i särvux hade 39 procent legitimation och relevant behörighet, en ökning med 1 procentenhet sedan föregående läsår.

Lärar- och förskollärarutbildning

I det här avsnittet redovisas utvecklingen av antalet sökande och antagna till utbildningsprogram som leder till lärar- eller förskollärarexamina, dvs. folkhögskollärarexamen, förskollärarexamen, grundlärarexamen, speciallärarexamen, specialpedagogexamen, yrkeslärarexamen, ämneslärarexamen och den tidigare lärarexamen. Även utvecklingen av antalet nybörjare på de olika programmen och antalet examinerade lärare och förskollärare redovisas.

Sökande och antagna

I diagram 2.29 redovisas utvecklingen av antalet behöriga förstahandssökande, antalet antagna och söktrycket till lärar- och förskollärarutbildningarna höstterminerna 2011–2018. Antalet behöriga förstahandssökande har ökat kraftigt sedan de nya lärar- och förskollärarexamina infördes 2011. Antalet behöriga förstahandssökande höstterminen 2018 uppgick till 18 400 personer, en ökning med 64 procent sedan 2011. Jämfört med höstterminen 2017 har dock antalet sökande minskat något. Höstterminen 2018 antogs närmare 13 600 personer vilket motsvarar en ökning med 47 procent sedan 2011. Trots att antalet sökande har minskat något höstterminen 2018 jämfört med höstterminen 2017 har antalet antagna ökat med drygt 350. Bland de antagna 2018 var 27 procent män och 73 procent kvinnor. Jämfört med 2011 innebär detta en ökning av andelen män som 2011 uppgick till 26 procent.

Diagram 2.29 Antal behöriga förstahandssökande, antagna och söktryck till lärar- och förskollärarutbildningarna, höstterminerna

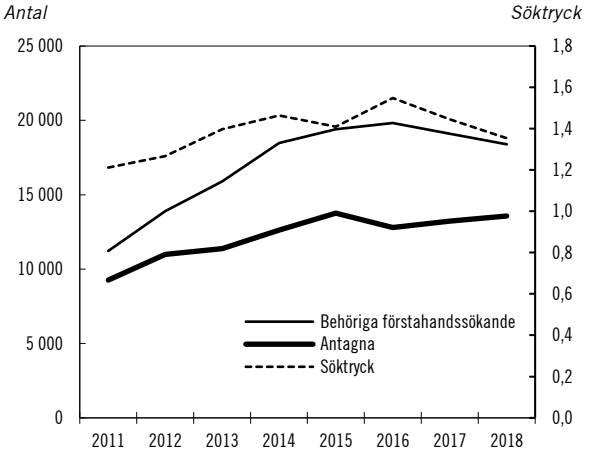

Anm.: Avser sökande och antagna till program folkhögskollärarexamen, förskollärarexamen, grundlärarexamen, speciallärarexamen, specialpedagogexamen, yrkeslärarexamen, ämneslärarexamen och lärarexamen. Söktryck definieras som antal behöriga förstahandssökande per antagen.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Ett vanligt mått att mäta efterfrågan på en utbildning är genom söktrycket. Söktrycket avser antalet behöriga förstahandssökande per antagen student. I och med att måttet relaterar till antalet antagna påverkas söktrycket om antalet antagna ökar (eller minskar). Om antalet antagna ökar kan söktrycket minska utan att benägenheten att söka till utbildningen förändras. Om man vill studera utvecklingen av intresset över tid för en utbildning är det bra att analysera söktrycket tillsammans med antalet sökande och antalet antagna. Söktrycket kan dock visa om efterfrågan på en utbildning är större än utbudet. Höstterminen 2018 var söktrycket 1,4 behöriga förstahandssökande per antagen till program inom pedagogik och lärarutbildning.

Det finns skillnader i antal sökande, antal antagna och söktryck mellan olika program. I diagram 2.30 visas antal antagna och söktryck per program höstterminen 2018. Antalet antagna är störst för ämneslärarutbildningen. Där är också könsfördelningen jämnast med 54 procent kvinnor och 46 procent män bland de antagna. När det gäller övriga utbildningar är majoriteten

kvinnor av de antagna. Mest skev är könsfördelningen bland de antagna till förskollärarutbildningen och specialpedagogutbildningen, där 93 respektive 92 procent av de antagna var kvinnor.

Söktrycket skiljer sig åt mellan de olika programmen. Specialpedagogutbildningen hade högst söktryck med 2,4 behöriga förstahandssökande per antagen. Ämneslärarutbildningen och speciallärarutbildningen hade lägst söktryck med 1,2 behöriga förstahandssökande per antagen.

Diagram 2.30 Antal antagna och söktryck per yrkesexamensprogram, höstterminen 2018

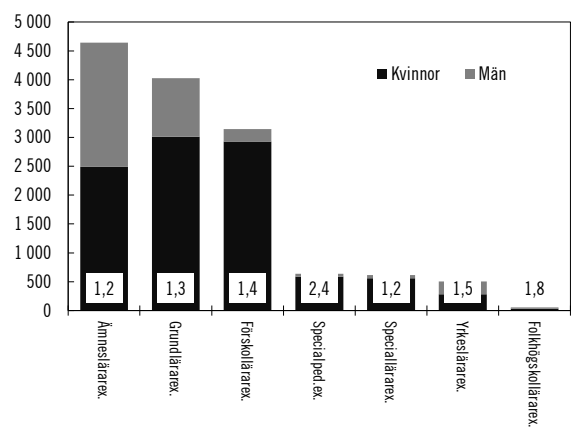

Anm.: Söktryck definieras som antal behöriga förstahandssökande per antagen och visas inom de vita rutorna i botten på varje stapel.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Programnybörjare

I diagram 2.31 redovisas antalet programnybörjare läsåren 2011/12–2017/18, alltså de som har blivit antagna och också påbörjat utbildningen. Antalet nybörjare ökade fram till 2015/16 men därefter har ökningen avtagit. Totalt sett var det drygt 15 400 programnybörjare på lärar- och förskollärarutbildningarna läsåret 2017/18. Antalet programnybörjare har de senaste tre läsåren legat på en hög nivå. Antalet har bara varit högre ett par läsår i början på 2000-talet. Annars har antalet programnybörjare varierat mellan 10 000 och 14 000 sedan mitten på 1990-talet och legat på ett snitt på 12 800 under perioden 1994/95–2015/16.

Diagram 2.31 Antal programnybörjare per yrkesexamensprogram

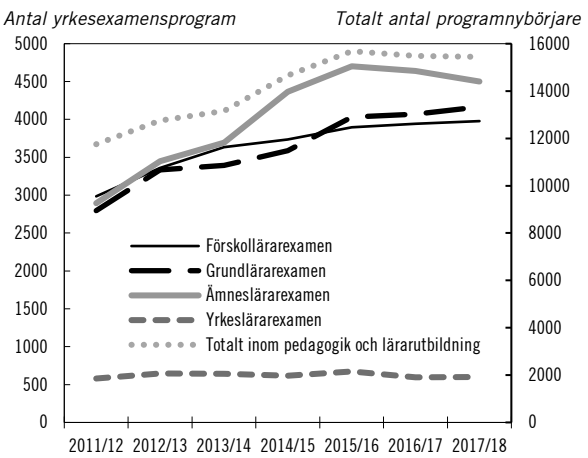

Anm.: På sekundäraxeln visas totalt antal programnybörjare på yrkesexamens-program inom pedagogik och lärarutbildning (förskollärarexamen, grundlärarexamen, yrkeslärarexamen, ämneslärarexamen, folkhögskollärarexamen, speciallärarexamen, specialpedagogexamen samt ospecificerad lärarexamen).
Källa: Universitetskanslersämbetet.

Examinerade lärare och förskollärare

Diagram 2.32 visar antalet lärar- och förskollärarexamina som utfärdats sedan läsåret 1993/94. Under perioden har i genomsnitt 8 500 personer per år fått en sådan examen. Antalet examinerade var som lägst 2000/01 med omkring 6 200 examina medan antalet var som högst 2010/11 med drygt 13 000 examina. Att så många examinerades då har sannolikt att göra med det krav på legitimation för lärare och förskollärare som infördes 2011. Läsåret 2017/18 examinerades drygt 9 500 lärare, en ökning med 900 (10 procent) sedan föregående läsår.

Diagram 2.32 Antal lärar- och förskollärarexamina

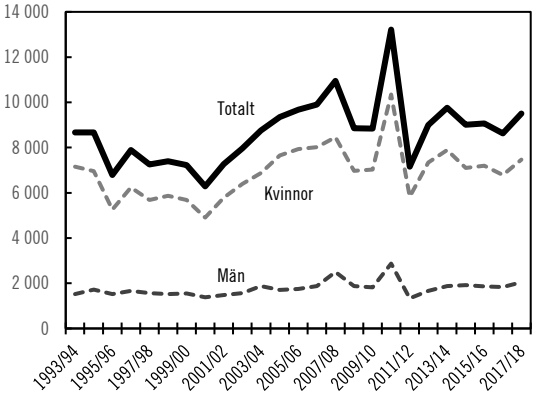

Anm.: Avser förskollärarexamen, grundlärarexamen, lärarexamen, folkhögskollärar-examen, ämneslärarexamen, yrkeslärarexamen, speciallärarexamen och special-pedagogexamen.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 2.33 visar antalet examinerade efter typ av yrkesexamina. Den vanligaste examen var förskollärarexamen. Nästan lika många hade ämneslärarexamen och grundlärarexamen. Könsfördelningen är ojämn bland de examinerade med totalt 78 procent kvinnor och 22 procent män. Jämnast var könsfördelningen bland examinerade ämneslärare och yrkeslärare, 58 respektive 59 procent kvinnor och 42 respektive 41 procent män, medan de med förskollärarexamen utgjordes av 95 procent kvinnor och 5 procent män.

Diagram 2.33 Antal examina efter typ av yrkesexamina

Antal examina

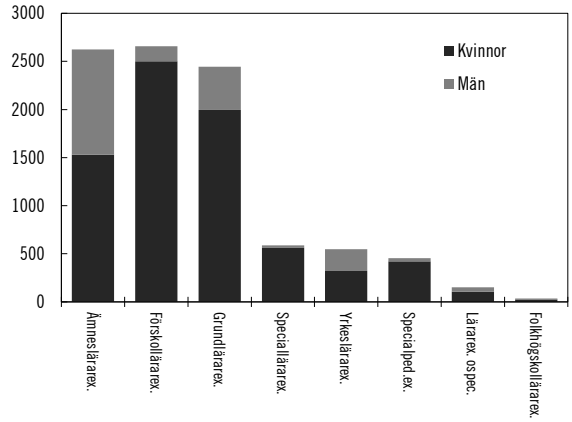

Anm.: Ämneslärarexamen innehåller även lärarexamen mot ämneslärare. Grundlärarexamen innehåller även lärarexamen för grundskolans lägre åldrar. Lärarexamen ospecificerad innehåller övriga lärarexamina.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Lärar- och förskollärarförsörjning

Skolverket har i uppdrag att i samarbete med Universitetskanslersämbetet ta fram återkommande prognoser över skolväsendets behov av lärare och förskollärare. Uppdraget redovisades första gången i december 2017 och ska även redovisas 2019 och 2021.

Skolverkets lärarprognos 2017

Som diagram 2.34 visar väntas examinationsbehovet kraftigt överstiga den framtida beräknade examinationen till och med 2031. Antalet examinerade beräknas uppgå till cirka 145 000 personer fram till och med 2031. Samtidigt beräknas det framtida examinationsbehovet vara cirka 225 000. Detta leder till en bristsituation på cirka 80 000 lärare 2031. Enligt Skolverkets beräkningar kommer det 2031 att saknas ca 31 000 grundskolelärare, 20 000 ämneslärare, 17 500 förskollärare, 10 000 yrkeslärare samt 3 000 speciallärare och specialpedagoger.

Diagram 2.34 Beräknat examinationsbehov och beräknad examination efter inriktning på lärarutbildningen, 2017–2031

Antal

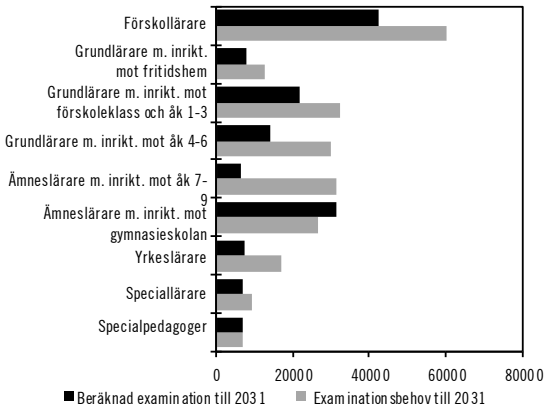

Källa: Statens skolverk, Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier (2017).

Enligt Skolverkets prognos behöver det examineras omkring 15 100 lärare årligen för att täcka behovet till 2031. Under förutsättning att examensfrekvenserna ligger kvar på nuvarande nivåer krävs det i så fall i genomsnitt 23 700 nybörjare per år under hela prognosperioden (se diagram 2.35). Det är 8 500 fler än det beräknade årliga antalet nybörjare på 15 300 per år. Skolverket har även beräknat det årliga nybörjarbehovet om examensfrekvensen ökade med tio procentenheter. I detta räkneexempel skulle det behövas 22 500 nybörjare varje år för att täcka behovet av lärare och förskollärare fram till 2031.

Diagram 2.35 Beräknat årligt antal nybörjare samt nybörjarbehovet för att täcka behovet av lärare och förskollärare fram till och med 2031

Antal

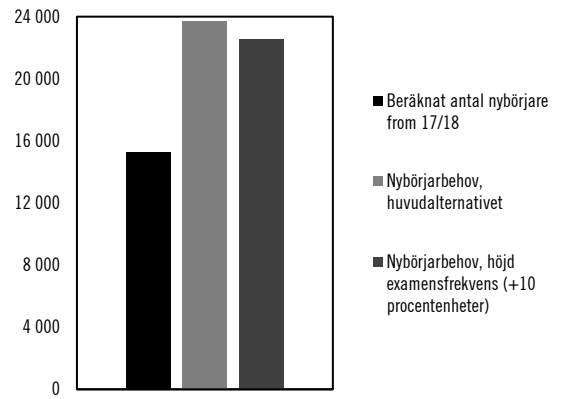

Källa: Statens skolverk, Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier (2017).

Huvudmännens bedömning av personalsituationen

Enligt SCB:s arbetskraftsbarometer är det en stor och tilltagande brist på såväl nyexaminerade som yrkeserfarna lärare och förskollärare inom de flesta inriktningar och ämnen. Arbetsgivare rapporterar särskilt stor brist på förskollärare, fritidspedagoger samt speciallärare och specialpedagoger (se tabell 2.12).

Tabell 2.12 Andel arbetsgivare som uppger brist på nyutexaminerade yrkeserfaren personal inom pedagogik och lärarutbildning

	Andel arbetsgivare som uppger brist på			
	nyutexaminerade		yrkeserfarna	
	2010	2018	2010	2018
Förskollärarutbildning	36	81	66	78
Fritidspedagogutbildning	75	80	72	77
Grundskollärarutbildning: Tidiga år	16	68	29	64
Grundskollärarutbildning: Senare år, matematik/NO	55	78	49	74
Grundskollärarutbildning: Senare år, språk/SO	32	70	43	74
Gymnasielärarutbildning: Matematik/naturvetenskap	38	60	56	56
Gymnasielärarutbildning: Historia/samhällskunskap	1	26	4	26
Gymnasielärarutbildning: Språkvetenskap	19	45	22	53
Speciallärar- och special-pedagogutbildning	43	79	28	81

Källa: Statistiska centralbyrån.

Orsaker till personalbristen

Lärartillgången påverkas av befolkningsutvecklingen, hur många som väljer att bli lärare och förskollärare, hur många lärare som går i pension och hur många lärare som väljer att stanna kvar i yrket. En betydande orsak till den nuvarande lärarbristen och den beräknade framtida tilltagande bristen är att för få lärare examineras i förhållande till ökningen av antalet barn och elever. Diagram 2.36 visar utvecklingen av antal barn och elever sedan början på 1990-talet samt motsvarande utveckling av antalet utfärdade lärar- och förskollärarexamina. Antalet barn och elever har ökat sedan slutet på 2000-talet och kommer enligt prognoserna att fortsätta att öka framöver. Prognoserna tyder dock inte på motsvarande ökning av antalet examinerade lärare och förskollärare som fr.o.m. läsåret 2019/20 antas ligga runt 8 900. Det är visserligen något fler examinerade jämfört med det genomsnittliga antalet examinerade den senaste tioårsperioden då omkring 8 800 nya lärare och förskollärare examinerades årligen, men ökningen räcker inte.

Diagram 2.36 Antal examina med inriktning mot pedagogik och lärarutbildning samt totalt antal barn/elever i verksamhetsformerna

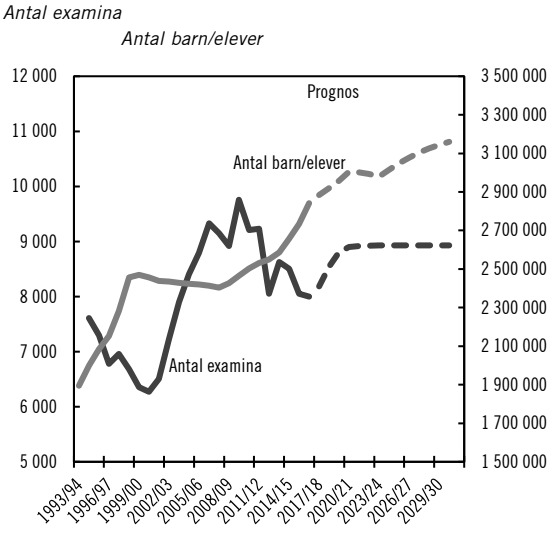

Anm.: Antal barn och elever i förskolan, fritidshem, grundskolan, gymnasieskolan, komvux och sfi (sfi endast t.o.m. 2021/22). Antal examinerade med yrkesexamen inom pedagogik och lärarutbildning exklusive examinerade speciallärare och specialpedagoger. Antalet i tre års glidande medelvärden.
Källor: Statistiska centralbyrån och Statens skolverk.

Antalet lärare som går i pension kan också påverka lärarsituationen. I diagram 2.37 visas lärarnas åldersstruktur 2008, 2013 och 2018. För tio år sedan hade lärarna en betydligt äldre åldersstruktur än i dag vilket har medfört att relativt många lärare har gått i pension den senaste tioårsperioden, något som har bidragit till lärarbristen. Den nuvarande lärarkåren har en yngre åldersstruktur och det är inte lika många pensionsavgångar att vänta den närmaste tioårsperioden.

Lärarnas åldersfördelning varierar mellan skolformerna. Två av tre lärare i grundskolan och specialskolan är yngre än 50 år, medan lärarna inom särvux har en betydligt högre genomsnittsålder. Inom den skolformen är tre av fyra lärare 50 år eller äldre. Över 5 procent av de tjänstgörande lärarna inom vuxenutbildningen är äldre än 65 år.

Lärarbristen har sannolikt medfört att fler lärare arbetar längre upp i åldrarna. Under 2018 innehades närmare 4 000 heltidstjänster av lärare som var 65 år eller äldre. Motsvarande antal 2008 var 1 650 heltidstjänster.

Diagram 2.37 Lärarnas åldersstruktur

Procentuell fördelning

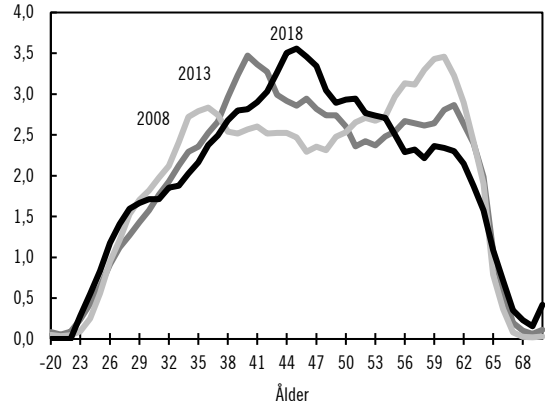

Anm.: Avser tjänstgörande lärare i förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola, komvux (inkl. sfi), specialskola och särvux.
Källa: Statistiska centralbyrån.

En annan faktor som kan påverka lärarsituationen är antalet lärare som väljer att stanna kvar i yrket. Statistiska centralbyrån har kartlagt var på arbetsmarknaden som de med lärarutbildning finns. Det visar sig att de flesta lärarutbildade finns inom utbildningsbranschen, 83 procent. Det är en ökning med en procentenhet sedan 2016. Ytterligare 4 procent arbetar som lärare inom andra branscher än utbildning. Det betyder att 13 procent av de lärarutbildade, eller närmare 29 000 personer, arbetar inom andra yrken utanför utbildningsbranschen. De vanligaste yrkena är inom vård och omsorg och inom offentlig förvaltning. Det är centralt att fortsatt följa andelen lärare som arbetar utanför utbildningsbranschen och analysera vad som kan genomföras för att andelen ska sjunka.

Diagram 2.38 Fördelning av lärarutbildade efter arbete inom respektive utanför utbildning

Procent

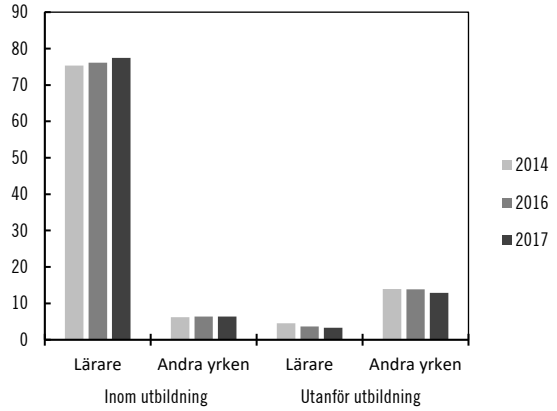

Anm.: Till utbildningsbranschen hör högskolor, folkhögskolor, yrkeshögskolan, gymnasieskolor, grundskolor, förskolor, kulturskolor och övriga utbildningsinstitut. Till lärare räknas personer som har yrken med krav på fördjupad högskolekompetens inom utbildning. Hit hör universitets- och högskolelärare, gymnasielärare, grundskollärare, fritidspedagoger, förskollärare och andra pedagoger med teoretisk specialistkompetens.
Källa: Statistiska centralbyrån.

2.5.3 Statliga insatser

Nedan beskrivs beslutade, pågående och genomförda statliga insatser för att påverka tillgången till utbildade lärare och förskollärare. Yrkets attraktionskraft är dock en fråga för både stat och skolhuvudmän.

Insatser för att stärka attraktionskraften i yrket

Utredning för bättre förutsättningar för lärare, förskollärare, rektorer och förskolechefer att utföra sina uppdrag

I budgetpropositionen för 2019 redogjordes för utredningen om en bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner (U 2016:06).

Riksdagen antog under 2018 regeringens proposition Fler nyanlända ska uppnå behörighet till gymnasieskolan och kvaliteten i förskola och fritidshem ska stärkas (prop. 2017/18:194, bet. 2017/18:UbU31, rskr. 2017/18:430). Regeringen beslutade också under 2018 om ändrade behörighetsregler för undervisning i specialskolan.

I mars 2018 presenterades slutbetänkandet Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling (SOU 2018:17). Där föreslås bland annat inrättandet av ett professionsprogram för lärare och rektorer samt hur behörighetsgivande utbildning och karriärvägsreformen kan utvecklas. Slutbetänkandet remitterades under våren 2018 och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Legitimation för lärare och förskollärare

Sedan den 1 juli 2011 har det varit möjligt för lärare och förskollärare att ansöka om legitimation hos Skolverket. Under 2018 inkom 14 427 nya ansökningar till Skolverket, vilket är en minskning med 800 jämfört med 2017. Minskningen beror till stor del på att antalet ansökningar om komplettering av behörighet har minskat.

Karriärstegsreformen för lärare

I budgetpropositionen för 2019 redogörs för syfte med och konstruktion av karriärstegsreformen.

Under 2018 betalade Skolverket ut drygt 1,26 miljarder kronor i statsbidrag för förstelärare och lektorer. Statsbidraget finansierade löneökningar för knappt 15 000 förstelärare och 170 lektorer.

Under 2018 har nio huvudmän beviljats det extra statsbidraget för inrättande av karriärsteg i utanförskapsområden. Samtliga var kommunala huvudmän.

Av förstelärarna var 76 procent kvinnor och 24 procent män 2018. För lektorer var motsvarande andelar 57 respektive 43 procent. Inom ramen för det extra statsbidraget för karriärtjänster i utanförskapsområden var ca 83 procent av förstelärarna kvinnor och 17 procent män.

Statskontoret har haft i uppdrag att följa upp och analysera hur reformen om inrättandet av karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare har genomförts och fungerar (U2014/04127/S). Den 1 februari 2017 lämnade Statskontoret sin tredje och sista delrapport. Statskontorets rapporter visar att huvudmännens implementering av reformen verkar ligga i linje med intentionerna med reformen. Variationen är dock stor mellan olika huvudmän när det gäller tillsättning och användning av förstelärare. Rapporterna visar också att karriärstegsreformen endast till viss del har skapat förutsättningar för att nå målet om ett attraktivare läraryrke och bättre kunskapsresultat samt att rektorerna och lärarna värderar risken för splittring bland lärare högt. Rapporterna lyfter även fram att det kan finnas problem med konstruktionen av statsbidraget i förordningen (2014:145) om extra statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden, bl.a. bedöms inte de faktorer som styr urvalet av skolor som träffsäkra.

Även Riksrevisionens granskning av karriärstegsreformen och lärarlönelyftet (RiR 2017:18) kommer fram till liknande resultat som Statskontoret. Riksrevisionens övergripande bedömning är att granskningen visar att de lönemässiga målsättningarna med reformerna till stor del har uppnåtts hittills men att arbetsklimatet bland lärarna försämrats.

Lärarlönelyftet

Förordningen (2016:100) om statsbidrag för höjda löner till lärare och vissa andra personalkategorier trädde i kraft i mars 2016. Syftet med lärarlönelyftet var att öka läraryrkets attraktionskraft och därigenom kunskapsresultaten i skolan. Det samlade lönelyft som följde av denna förordning uppgick under vårens bidragsomgång 2019 till 1,4 miljarder kronor. Totalt rekvirerade 961 av 1 071 möjliga huvudmän närmare 91 procent av bidragsramen. Sammanlagt har 65 964 lärare, förskollärare och fritidspedagoger fått i genomsnitt 2 599 kronor i löneökning per månad i den första bidragsomgången under 2019.

Lärarlönelyftet bygger på att huvudmännen fattar beslut om lönehöjningar lokalt. Modellen för satsningen har tagits fram i dialog med de centrala arbetsgivarorganisationerna inom skolan och lärarnas och förskollärarnas fackliga organisationer.

Såväl Riksrevisionens granskning (RiR 2017:18) som Statskontorets uppföljning av Lärarlönelyftet (Statskontorets rapport 2017:21) visar att reformen har bidragit till kraftigt ökade löner för lärare. Dessa lönemässiga utfall ligger i linje med regeringens målsättningar med reformerna och bedöms skapa bra förutsättningar för att läraryrkets attraktionskraft ska öka. Statskontoret ska lämna ytterligare rapporter om satsningen 2019 och 2021.

Informationsinsats som tydliggör vägarna in i lärar- och förskollärayrkena samt lärar- och förskollärarutbildningarna

För att underlätta valet av utbildning för den som vill bli lärare eller förskollärare har Skolverket och Universitets- och högskolerådet (UHR) i uppdrag att genomföra en informationsinsats som tydliggör vägarna in i lärar- och förskollärayrkena och lärar- och förskollärarutbildningarna. Inom ramen för uppdraget har Universitets- och högskolerådet publicerat en särskild lärarutbildningsguide på sin webbsida studera.nu. Syftet med guiden är att ge en överblick över de olika vägar som leder till lärar- och förskolläraryrket, framför allt med fokus på de kompletterande utbildningsvägarna till yrkena. Guiden lanserades i februari 2019 och båda myndigheterna har genomfört insatser för att sprida information om guiden. Uppdraget ska redovisas årligen till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 oktober.

Fler yrkeslärare genom engagemang från branscher

Många av de framtida yrkeslärarna är i dag yrkesverksamma i sina grundprofessioner. Skolverket har i uppdrag att genomföra insatser som bidrar till att stärka tillgången på yrkeslärare i gymnasieskolan och komvux. Under 2018 har Skolverket bland annat kartlagt skolhuvudmännens strategier för rekrytering av yrkeslärare och genomfört en informationsinsats riktad till branschorganisationer och arbetsgivare. Skolverket ska redovisa genomförda insatser till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 31 mars 2020.

Webbutbildning för lärare och förskollärare som återvänder till yrket

Skolverket fick 2017 i uppdrag att utforma en webbaserad utbildning som ska syfta till att ge lärare och förskollärare som återvänder till yrket möjlighet att uppdatera sina kunskaper om styrdokument för svensk skola och förskola. Under 2018 genomförde endast 62 personer kursen för återvändande lärare och 38 personer påbörjade kursen för återvändande förskollärare. Antalet återvändande lärare är drygt 3 000 personer per år och ett okänt antal förskollärare. Utifrån detta är antalet deltagare lågt. Skolverket har inte utrett orsakerna till det relativt låga deltagandet men möjliga orsaker skulle kunna vara låg kännedom om kursen och tidsbrist hos målgruppen. Utfallet av utbildningen ska följas upp och analyseras och uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) i december 2020.

Praktiknära forskning för stärkt vetenskaplig grund i skolväsendet

Utbildningen inom skolväsendet ska enligt skollagen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Praktiknära forskning syftar till att utveckla och förbättra undervisningen i skolväsendet för att öka elevers och förskolans måluppfyllelse genom att generera sådan kunskap som har direkt nytta och användbarhet i verksamheten och som bl.a. kan bidra till att

stärka utbildningens vetenskapliga grund. Forskningsfrågor formuleras utifrån professionens behov av kunskap om lärande och undervisning i ett visst ämne eller ämnesområde.

Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Umeå universitet och Karlstads universitet fick 2017 i uppdrag att planera och genomföra en försöksverksamhet i syfte att utveckla och pröva olika modeller för långsiktig samverkan mellan universitet och högskolor och huvudmän inom skolväsendet kring praktiknära forskning. Totalt deltar 27 av 28 lärosäten med lärar- eller förskollärarutbildning i försöksverksamheten. Varje universitet och högskola ska samverka med flera skolhuvudmän.

Samtidigt tillsattes en utredning med uppdraget att föreslå hur universitet och högskolor och skolhuvudmän kan skapa långsiktig samverkan kring praktiknära forskning. I mars 2018 överlämnade utredningen betänkandet Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring (SOU 2018:19). Betänkandet har remitterats och remissinstanserna har inkommit med svar.

Exempel på ytterligare insatser som kan påverka läraryrkets attraktionskraft

Nedan redovisas statliga fortbildningsinsatser som genomförs och som kan bidra till att stärka läraryrkets attraktionskraft även om insatserna i första hand syftar till att stärka kvaliteten i skolväsendet.

Statsbidrag för kompetensutveckling av yrkeslärare
Sedan 2012 finns ett statsbidrag för kompetensutveckling av verksamma yrkeslärare som bl.a. kan användas för att delta i verksamhet på en arbetsplats. Bidrag lämnas även för andra kompetensutvecklande insatser, som t.ex. certifieringskurser eller utbildningar om arbetsmiljöfrågor.

För 2018 avsattes 12,4 miljoner kronor för satsningen. Under 2018 beviljades 66 huvudmän bidrag och totalt fick 512 lärare kompetensutveckling med hjälp av bidraget.

Kompetensutveckling för lärare i nationella minoritetsspråk
Skolverket fick 2013 i uppdrag att förstärka tillgången på modersmålslärare i nationella minoritetsspråk. I det första uppdraget (A2013/02958/DISK) ingick att se till att en lämplig utbildning gjordes tillgänglig för att utbilda personer med goda kunskaper i ett nationellt minoritetsspråk så att minst tolv personer skulle bli verksamma som modersmålslärare. Uppdraget gällde i första hand samiska och meänkieli och verksamhet inom grundskola och gymnasieskola. I tilläggsuppdraget (A2014/03289/DISK) ingick att dels utöka antalet utbildningsplatser i samiska och meänkieli, dels se till att en motsvarande utbildning för minst åtta personer i romani chib anordnades. Uppdraget och utbildningstiden förlängdes samtidigt t.o.m. 2017.

Fler deltagare än beräknat påbörjade uppdragsutbildningarna. Intresset för utbildning i meänkieli är dock mycket begränsat. I syfte att främja huvudmäns förutsättningar att prioritera deltagande i utbildningarna fick därför Skolverket i juni 2015 i uppdrag att under ett år fördela bidrag till de huvudmän som har deltagare i insatserna (Ku2015/01721/DISK).

Skolverket lämnade den 23 mars 2018 en slutrapport avseende uppdragen (Ku2018/00758/DISK).

För att förbättra villkoren för fortbildningsinsatser i samiska och därmed öka graden av behöriga lärare har Skolverket i regleringsbrevet för 2018 fått i uppdrag att utveckla, tillgängliggöra och finansiera uppdragsutbildningar för att öka graden av behöriga lärare i samiska. För detta uppdrag avsätts 2 miljoner kronor årligen från och med 2018. Skolverket ska hålla Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) löpande informerat om uppdraget.

Fortbildning för rektorer
Skolverket har ett uppdrag att ansvara för fortbildning av rektorer (U2011/1195/S). Fortbildningen omfattar 7,5 högskolepoäng på avancerad nivå och löper över en termin. Målgruppen är rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion som har gått den statliga befattningsutbildningen för rektorer.

Skolverket har genom överenskommelser uppdragit åt fem lärosäten att anordna fortbildningen under 2017–2018.

Läsåret 2017/2018 påbörjade 169 deltagare fortbildningen och av dessa godkändes 101 deltagare. Skolverkets bedömning är att den låga andelen godkända deltagare till viss del kan förklaras av att tiden för studier är knapp. Samtidigt visar Skolverkets utvärdering att deltagarna är nöjda med utbildningen.

Skolverket har kontinuerlig dialog med lärosätena om stöd och examinationsformer i syfte att öka antalet examinerade. Skolverket har också förtydligat informationen till huvudmän vid anmälan.

Fortbildning för förskolechefer
I juni 2015 fick Skolverket ett uppdrag att svara för fortbildning för förskolechefer (U2015/03528/S). Fortbildningen avslutas 2019 och enligt ändringar i skollagen benämns förskolechefer rektorer från och med den 1 juli 2019 (prop. 2017/18:194, bet. 2017/18:UbU31, rskr. 2017/18:430). Fortbildningen omfattar 7,5 högskolepoäng och inriktas i likhet med fortbildningen för rektorer mot styrnings- och ledarskapsfrågor. Syftet är att ge rektorer för förskoleenheter bättre förutsättningar att utveckla sitt pedagogiska ledarskap. Fortbildningen löper över två terminer.

Skolverket har genom överenskommelser uppdragit åt sju lärosäten att anordna fortbildningen. Av Skolverkets årsredovisning för 2018 framgår att 115 personer deltog i utbildningen höstterminen 2018. Antalet deltagare har halverats jämfört med föregående läsår, vilket kan bero på att rektorer för förskoleenheter från och med den 1 juli 2019 omfattas av ett krav på att genomgå en befattningsutbildning (prop. 2017/18:194, bet. 2017/18:UbU31, rskr. 2017/18:430).

Enligt Skolverkets årsredovisning anger 85 procent av deltagarna högsta värden på frågan om de är nöjda med utbildningen.

Insatser för att utbilda fler lärare

För att få legitimation som lärare eller förskollärare krävs en behörighetsgivande examen. I detta avsnitt redogörs för olika utbildningsvägar som kan leda till en sådan examen samt insatser som leder till en utökad behörighet för de som redan är legitimerade.

Lärar- och förskollärarutbildningar med hög kvalitet
Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har till uppgift att kvalitetssäkra all högre utbildning. Ett stort antal utvärderingar av förskollärar- och grundlärarutbildningar samt ämneslärarutbildningar inleddes under 2018, sammantaget 171 utbildningar. Beslut för förskollärar- och grundlärarutbildningarna fattades i april 2019. Resultatet var att 35 utbildningar fick omdömet hög kvalitet och 32 utbildningar omdömet ifrågasatt kvalitet. Lärosäten med utbildning som fick omdömet ifrågasatt kvalitet ska senast ett år efter beslutet inkomma till UKÄ med en åtgärdsredovisning av hur de avser att komma till rätta med bristerna. Därefter sker en uppföljande granskning av berörda utbildningar och det fattas nya beslut om utbildningarnas kvalitet. Beslut om utvärderingarna av ämneslärarutbildningarna planeras att fattas hösten 2019

De verksamhetsförlagda utbildningsdelarna
För att utveckla de verksamhetsförlagda delarna i lärar- och förskollärarutbildningarna pågår under perioden 2014–2019 en försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor. Totalt 16 universitet och högskolor deltar. Syftet är att höja kvaliteten ytterligare bl.a. genom att koncentrera studenterna till ett begränsat antal skolor och förskolor där handledning ges av lärare och förskollärare med handledarutbildning. Särskilda medel finns avsatta för försöksverksamheten. För 2017 avsattes cirka 44 miljoner kronor. UKÄ har i uppdrag att följa upp och utvärdera om och i så fall på vilket sätt försöksverksamheten bidrar till att höja kvaliteten inom den verksamhetsförlagda utbildningen. Uppdraget delredovisades i december 2017. UKÄ konstaterar utifrån resultaten i delrapporten att en nära samverkan mellan lärosätena och övningsskolor på flera sätt bidragit till högre kvalitet i verksamhetsförlagd utbildning (rapport 2017:13). UKÄ ska slutredovisa uppdraget i april 2020.

Medel för ökad utbildningskvalitet
För att stärka kvaliteten i lärar- och förskollärarutbildningarna har ytterligare medel, totalt 875 miljoner kronor, avsatts för att ersättningsbeloppen för humaniora, samhällsvetenskap, teologi, juridik och lärar- och förskollärarutbildningarna ska kunna höjas under perioden 2015–2018. Medlen ska bl.a. användas för att öka andelen lärarledd tid på utbildningar inom dessa områden. I den budget för 2019 som beslutades av riksdagen beräknades satsningen till 250 miljoner kronor per år fr.o.m. 2019.

Försöksverksamhet med lämplighetsbedömning
UHR fick 2014 i uppdrag att samordna en försöksverksamhet med lämplighetsbedömning vid antagning till lärar- och förskollärarutbildning. Linnéuniversitetet och Stiftelsen

Högskolan i Jönköping deltog i försöksverksamheten. Under 2015 anordnades en provomgång och under 2016 antogs studenter till grundlärarutbildningen och förskollärarutbildningen med lämplighetsbedömning. UHR lämnade i maj 2018 en slutredovisning av försöksverksamheten där det noteras en generell brist på positiva effekter. UHR konstaterar dock samtidigt att studenterna endast har gått tre terminer av utbildningen och att lärosätena har gjort många erfarenheter som kan användas vid en vidareutveckling av användningen av lämplighetsbedömningar.

Fler platser inom lärar- och förskollärarutbildningarna

Under 2015 och 2016 tillfördes universitet och högskolor i hela landet medel för att kunna inleda en utbyggnad av lärar- och förskollärarutbildningarna motsvarande 2 300 nybörjarplatser. 2017 skedde ytterligare en utbyggnad där lärosätena tilldelades medel motsvarande 970 nybörjarplatser. Sammanlagt motsvarar utbyggnaden totalt 3 270 nybörjarplatser. För 2018 har medel tillförts i enlighet med vad som tidigare aviserats.

För att underlätta för bl.a. lärosätena i deras uppdrag att planera sitt utbildningsutbud så att det svarar mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov har Skolverket som ovan nämnts fått i uppdrag att i samarbete med UKÄ ta fram återkommande prognoser över skolans och förskolans behov av lärare och förskollärare (U2016/02335/S). Den första prognosen redovisades i december 2017 och redovisning ska även ske 2019 och 2021.

Särskild kompletterande pedagogisk utbildning

För att öka rekryteringen av ämneslärare, särskilt i matematik, naturorienterande ämnen och teknik, pågår försöksverksamheter med särskild kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen (KPU) vid ett antal universitet och högskolor.

Sedan 2015 driver Göteborgs universitet tillsammans med Göteborgs kommun projektet Brobyggaren i syfte att utveckla såväl lärarutbildning och verka för skolutveckling som att stärka samverkan mellan lärosäte och skolväsende. Projektet ska rekrytera och utbilda fler behöriga ämneslärare inom matematik, naturvetenskap och teknik. Utbildningen ges med 125 procents studietakt och studenterna läser kurser även under delar av sommarmånaderna. Under 2017 antogs 40 studenter. Försöksverksamheten finansieras delvis med särskilda medel. Göteborgs universitet har tilldelats 4,75 miljoner kronor för 2018. Brobyggaren har under 2018 utökats med estetiska ämnen, språk och slöjd.

Sedan 2013 pågår en försöksverksamhet med särskild KPU för studenter med en examen och som har genomfört tidigare studier med goda studieresultat. Försöksverksamheten finns vid Luleå tekniska universitet men även Karlstads universitet och Högskolan i Halmstad deltar. Utbildningen ger möjlighet att studera och samtidigt arbeta i en skola med låg måluppfyllelse. Utbildningen som är två år anordnas tillsammans med stiftelsen Teach for Sweden. Under 2018 sökte 611 studenter till utbildningen varav 61 antogs. Teach for Sweden har under 2018 utökats med språkämnena.

Inom ramen för projektet Ämnesdidaktisk KPU arbetar Högskolan i Halmstad med att öka rekryteringen av lärare i matematik, naturvetenskap och teknik. Under 2017 fick högskolan 514 000 kronor för marknadsförings- och rekryteringsinsatser avseende utbildningen.

Kompletterande pedagogisk utbildning för forskarutbildade

Stockholms universitet fick tillsammans med Kungl. Tekniska högskolan, Umeå universitet och Karlstads universitet i maj 2016 i uppdrag att under perioden 2016–2021 anordna kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen för personer som har en examen på forskarnivå (U2016/02603/UH). Syftet är att fler personer med forskarexamen ska anställas i skolan, särskilt inom ämnena matematik, biologi, kemi, fysik och teknik. För att stimulera personer att påbörja och slutföra utbildningen har lärosätena också i uppdrag att administrera det utbildningsbidrag på 25 000 kronor i månaden som ska lämnas till de studerande.

Vidareutbildning av yrkesverksamma lärare utan behörighetsgivande examen

För att ge yrkesverksamma lärare och förskollärare en möjlighet att få legitimation och uppnå behörighet pågår sedan 2007 satsningen Vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen (VAL).

Åtta universitet och högskolor har i uppdrag att bedriva utbildning enligt förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina

för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller förskollärarexamen. För 2018 avsattes 143 miljoner kronor för verksamheten.

Inför antagningen till höstterminen 2018 inkom 2 079 ansökningar till VAL. Av de sökande registrerades 833 studenter på aktuella kurser. Totalt var 2 066 studenter aktiva i VAL höstterminen 2018. För att fler ska ges möjlighet att gå utbildningen och bli behöriga lärare beslutades det 2016 om en förlängning av satsningen. Det innebär att VAL-förordningens giltighet har förlängts t.o.m. den 30 juni 2030 och att tiden för senaste antagning till utbildning enligt förordningen har förlängts till den 30 juni 2026.

Kompletterande utbildning för personer med utländsk lärarutbildning

För att ge personer med en avslutad utländsk lärarutbildning möjlighet till kompletterande utbildning har sedan 2007 särskilda medel avsatts för kompletterande förskollärar- och lärarutbildning. Utbildningarna brukar kallas Utländska lärares vidareutbildning (ULV). Syftet är att ta till vara kompetensen hos personer med utländsk lärarutbildning och ge ökade möjligheter till anställning i svensk skola eller förskola. Sex universitet och högskolor hade 2018 möjlighet att få särskilda medel för att bedriva kompletterande utbildning för personer med utländsk lärarutbildning enligt förordningen (2008:1101) om högskoleutbildning som kompletterar avslutad utländsk utbildning. Utbildningen ska enligt förordningen planeras med hänsyn till studentens tidigare utbildning och arbetslivserfarenhet. Under 2018 beslutade regeringen om ändringar i förordningen som styr de kompletterande utbildningarna för att göra dem mer ändamålsenliga. För utbildningens genomförande finns särskilda medel avsatta, 49 miljoner kronor för 2018 exklusive studiemedel. Totalt omfattade utbildningen 463 helårsstudenter under 2018. De lärosäten som har i uppdrag att bedriva kompletterande lärarutbildning är också engagerade i arbetet med det s.k. snabbspåret för utländska lärare. Genom snabbspåret ska nyanlända lärare och förskollärare snabbare kunna etablera sig som legitimerade lärare och förskollärare i Sverige. Från och med februari 2016 till och med december 2018 har totalt 994 kvinnor och 542 män påbörjat snabbspåret för lärare eller förskollärare.

Ämneslärarutbildning i minoritetsspråk

Sedan 2013 har Stockholms universitet ett nationellt ansvar för att bygga upp och utveckla ämneslärarutbildning i finska. Sedan 2012 har Umeå universitet ett regeringsuppdrag att erbjuda ämneslärarutbildning i samiska, och sedan 2016 i meänkieli. Eftersom ytterst få är behöriga för akademiska studier i meänkieli måste de flesta intresserade först gå behörighetsgivande kurser. Under hösten 2017 har den första gruppen gått en sådan kurs. Under hösten 2017 erbjöd Umeå universitet kompletterande pedagogisk utbildning med inriktning mot samiska. Utbildningen var på distans för att passa den tilltänkta målgruppen som finns utspridd över ett stort område. Ingen student påbörjade studier till ämneslärare i samiska under året. Södertörns högskola har sedan 2013 i uppdrag att bygga upp och utveckla ämneslärarutbildning i romani chib.

Sommarkurser

Elva universitet och högskolor har fått i uppdrag att fr.o.m. 2018 anordna fler relevanta sommarkurser (U2017/04678/UH). Lärosätena ska i första hand anordna sommarkurser som är relevanta för att studenter snabbare ska nå en lärarexamen och för att möjliggöra kompetensutveckling och vidareutbildning för obehöriga lärare. Bland sådana kurser ska lärosätena prioritera sommarkurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan, svenska som andraspråk och behörighetskompletterande kurser för att öka antalet idrottslärare. År 2018 avsattes 38 miljoner kronor för insatsen. Samma belopp har avsatts för 2019.

Uppdrag om att skapa fler vägar in i lärar- och förskolläraryrkena

Under 2018 har Umeå universitet tillsammans med Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Karlstads universitet, Malmö universitet och Högskolan Dalarna fått i uppdrag att skapa ändamålsenliga och effektiva utbildningsvägar till lärar- och förskollärarexamen (U2018/03202/UH). Uppdraget består bl.a. i att utveckla och använda strukturerade metoder för bedömning och validering av reell kompetens för att främja tillträde till en lärar- eller förskollärarutbildning. I uppdraget ingår också att erbjuda kompletterande kurser, t.ex. ämneskurser, för att studenterna ska

bli behöriga till en kompletterande pedagogisk utbildning. Lärosätena ska också utforma och erbjuda en eller flera påbyggbara poänggivande kurser med innehåll från den utbildningsvetenskapliga kärnan som ska rikta sig till dem som arbetar som obehöriga lärare eller som lärarassistenter. För 2018 avsattes sammanlagt 12 miljoner kronor för arbetet.

Insatser som rör villkor under studietiden

Nedan beskrivs genomförda insatser som syftar till förbättrade villkor under studietiden och till att få fler att söka sig till och studera en behörighetsgivande utbildning.

Statsbidrag för behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare
Skolverket administrerar ett statsbidrag för behörighetsgivande utbildning för lärare i yrkesämnen. Syftet med statsbidraget är att ge yrkeslärare en möjlighet att kombinera studier och arbete så att de kan avlägga en yrkeslärarexamen. Statsbidraget möjliggör för huvudmannen att ge yrkesläraren en nedsättning av arbetstiden under studierna. För att kunna få bidrag ska huvudmannen minska lärarens arbetstid med minst 25 procent. Bidraget lämnas ut under högst två år per lärare. För 2018 avsattes 66 miljoner kronor för statsbidraget och 65 miljoner betalades ut. För 2018 beviljades totalt 149 huvudmän statsbidraget, och totalt 947 yrkeslärare deltog i behörighetsgivande utbildning med hjälp av det.

Anställning under viss kompletterande utbildning
Enligt skollagen kan en lärare utan legitimation, med vissa undantag, anställas i skolväsendet för högst ett år i sänder. Den 1 juli 2016 trädde en ändring i skollagen i kraft som innebär att det införs en möjlighet att genomföra en försöksverksamhet med tidsbegränsade anställningar under högst två år (prop. 2015/16:23, bet. 2015/16:UbU8, rskr. 2015/16:127). Försöksverksamheten, som regleras i förordningen (2016:350) om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning, avser personer som ska bedriva undervisning i ämnen där det råder brist på legitimerade och behöriga lärare. För att en skola eller förskola ska kunna anställa personen i två år ska personen ha ämneskunskaper som motsvarar de ämneskunskaper som krävs för en behörighetsgivande lärarexamen. Personen ska också genomföra en kompletterande pedagogisk utbildning som syftar till att han eller hon ska uppnå en behörighetsgivande lärarexamen. Om det finns särskilda skäl får skolan förlänga anställningstiden till tre år. Skolverket ska genomföra en utvärdering av försöksverksamheten. Uppdraget ska redovisas till regeringen, Utbildningsdepartementet senast den 15 april 2020.

Möjlighet till höjd bidragsdel i studiemedlet
För att rekrytera fler studenter till kompletterande pedagogisk utbildning, som leder till ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterande ämnen eller teknik, har studenter som läser en KPU sedan hösten 2015 möjlighet till den högre bidragsnivån inom studiemedlet under studietiden. Med anledning av den tilltagande bristen på lärare i alla ämnen gäller sedan den 1 juli 2018 att studiemedel med den högre bidragsnivån kan lämnas för samtliga KPU-studier som leder till ämneslärarexamen. Det högre bidraget uppgår under 2019 till 1 790 kronor per vecka jämfört med det generella bidraget som uppgår till 809 kronor per vecka.

Utbildningsinsatser för utökad behörighet

Lärarlyftet II
Sedan hösten 2012 erbjuds Lärarlyftet II. Uppdraget har förlängts flera gånger, senast under 2018 (U2018/00504/S), denna gång med ett år t.o.m. 2019. Lärarlyftet syftar till att legitimerade lärare ska bli behöriga i alla skolformer, ämnen och årskurser där de undervisar. Satsningen omfattar även utbildning i ett eller två praktiska eller estetiska ämnen för fritidspedagoger eller motsvarande, så att de kan bli behöriga i dessa ämnen samt möjligheter för lärare och förskollärare att läsa mot en speciallärarexamen.

Under 2018 startade 100 ämneskurser fördelat på 22 lärosäten inom ramen för Lärarlyftet II. Totalt har 205 ämneskurser pågått under 2018, med olika startterminer, omfattning och studiehastigheter. Kurserna har haft totalt omkring 2 261 aktiva deltagare.

Under 2018 har sammanlagt 1 139 deltagare påbörjat en ämneskurs. Under 2018 var 88 procent av deltagarna i fortbildningen anställda av en offentlig huvudman och 12 procent av en enskild huvudman, vilket är ungefär samma fördelning

som tidigare år. Andelen fritidspedagoger anställda av en offentlig huvudman var 88 procent och av en enskild huvudman 12 procent. Det är stor geografisk spridning hos deltagarna i Lärarlyftet II.

Tilläggsuppdrag om speciallärarutbildning inom Lärarlyftet II

Skolverket har sedan 2012 i tilläggsuppdrag att inom ramen för Lärarlyftet II skapa möjligheter för lärare och förskollärare att genom utbildning få en speciallärarexamen. Uppdraget är fr.o.m. 2016 inte begränsat till någon särskild specialisering inom speciallärarutbildningen. Satsningen syftar till att öka andelen lärare med behörighet att undervisa i grundsärskolan, specialskolan, gymnasiesärskolan eller särskild utbildning för vuxna eller att öka andelen med behörighet att som speciallärare bedriva undervisning som utgör särskilt stöd. Skolverket ska genom överenskommelser med lärosäten som har tillstånd att utfärda speciallärarexamen erbjuda hela eller delar av speciallärarutbildningen.

Under 2018 påbörjade 155 personer en speciallärarutbildning vilket är en minskning från tidigare år. Minskningen beror enligt Skolverket framförallt på att uppdraget att anordna lärarlyftskurser bara löper till och med 2019, vilket gör att speciallärarkurser som startar 2018 kräver 75 respektive 100 procent studietakt. Antalet kurser, och därmed antalet studenter, är särskilt stort för utbildningarna med specialisering mot språk-, skriv- och läsutveckling, matematikutveckling och utvecklingsstörning.

Under 2018 har, med olika startterminer och studiehastighet, 50 speciallärarutbildningar pågått inom ramen för Lärarlyftet II med ca 1 011 deltagare. Andelen med offentlig huvudman är 93 procent och 7 procent har enskild huvudman. Sedan starten 2012 har omkring 1 773 personer påbörjat en speciallärarutbildning inom ramen för Lärarlyftet II.

I februari 2018 beslutade regeringen att Skolverket ska ha ett fortsatt ansvar för genomförandet av Lärarlyftet II inklusive speciallärarutbildning inom Lärarlyftet II t.o.m. 2019 (U2018/00504/S).

Befattningsutbildning för rektorer m.fl.

Enligt skollagen är det obligatoriskt för rektorer att genomgå en särskild befattningsutbildning. Utbildningen regleras i förordningen (2011:183) om befattningsutbildning och fortbildning för rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion i skola, förskola och fritidshem.

Skolverket har enligt nämnda förordning och enligt uppdraget (U2008/2648/S) tagit fram måldokument, dimensionerat och upphandlat befattningsutbildningen som under 2018 genomfördes av sex lärosäten. Utbildningen motsvarar 30 högskolepoäng på avancerad nivå och pågår under tre år. Hösten 2018 deltog 3 205 rektorer, förskolechefer, biträdande rektorer eller personer med motsvarande ledningsfunktion i utbildningen varav 78 procent var kvinnor och 22 procent var män. Efter tre år har i genomsnitt 80 procent genomfört utbildningen.

Söktrycket till befattningsutbildningen är stort och förväntas öka när förskolechefer från och med den 1 juli 2019 enligt ändringar i skollagen benämns rektorer och omfattas av kravet på att genomgå befattningsutbildningen (prop. 2017/18:194, bet. 2017/18:UbU31, rskr. 2017/18:430). Skolverket prioriterar bland de sökande och biträdande rektorer samt personal med motsvarande ledningsfunktion antas till utbildningen i mån av plats.

Skolverket har även utvärderat befattningsutbildningen. Resultat av denna utvärdering finns beskrivet under avsnittet 3.3.3 Utvecklingsinsatser.

Analys och slutsatser

Den bild som framträder av de indikatorer som använts för att bedöma lärar- och förskollärarsituationen i skolväsendet är tudelad. Generellt ökar antalet barn och elever i de olika verksamhetsformerna. Totalt sett har antalet barn och elever ökat med 1,7 procent läsåret 2018/19 jämfört med föregående läsår. Antalet lärare, förskollärare samt övrig personal inom förskola och fritidshem såsom barnskötare och fritidsledare har ökat med 1,4 procent. Ökningen har till stor del utgjorts av lärare utan pedagogisk examen. Antalet lärare och förskollärare med en pedagogisk examen har också ökat men antalet lärare utan pedagogisk examen har ökat mer. Utvecklingen innebär en något minskad lärartäthet i flertalet verksamhetsformer samtidigt som andelen med en pedagogisk examen totalt sett har minskat. Utvecklingen är oroande eftersom en förutsättning för ett likvärdigt skolväsende av hög kvalitet är att alla barn och elever möter kvalificerade förskollärare och lärare.

Samtidigt har personalgruppen annan pedagogisk personal ökat, dvs. personal som har pedagogiska arbetsuppgifter men som inte bedriver egen undervisning. Denna utveckling tyder ändå på att huvudmännen inte bara hanterar bristen genom minskad lärartäthet och fler obehöriga lärare utan även genom att anställa annan personal som kan avlasta lärarna.

Alla skolformer har inte drabbats av minskad personaltäthet. Den pedagogiska personalen har ökat mer än elevantalet i förskoleklassen och fritidshemmen. Personaltätheten i dessa båda skolformer var minskande under lång tid, men de senaste två åren har trenden brutits.

Resultatredovisningen visar också att det finns skillnader mellan kommuner och skolor i tillgången till utbildade lärare och förskollärare. I grundskolorna varierar exempelvis andelen lärare med pedagogisk examen från 14 procent till 100 procent. Regeringen anser det oroande och har därför genomfört satsningar riktade mot skolor med svåra förutsättningar.

Den största förklaringen till den nuvarande och framtida tilltagande lärarbristen är ökningen av antalet barn och elever som inte beräknas följas av en motsvarande ökning av antalet examinerade lärare. Trots en positiv utveckling de senaste åren med fler som söker, blir antagna till, och påbörjar någon av lärarutbildningarna tycks antalet examinerade lärare och förskollärare inte räcka till för att täcka behovet av fler lärare. Läsåret 2017/18 var antalet nybörjare till yrkesexamensprogrammen inom pedagogik 15 400 vilket är en ökning med 31 procent sedan 2011/12. Antalet programnybörjare på lärarutbildning har de senaste läsåren legat på en hög nivå och har sedan mitten på 1990-talet bara varit något högre ett par läsår i början på 2000-talet. Enligt Skolverkets beräkningar skulle nybörjarantalet de närmaste 15 åren behöva ligga på en nivå om 23 700 årligen för att täcka behovet av lärare och förskollärare. Regeringens satsningar för att stärka läraryrkets attraktionskraft är därför viktiga för att antalet nybörjare och därmed antalet examinerade ska öka ytterligare. En viktig satsning är lärarlönelyftet som har bidragit till att lärarlönerna ökat betydligt. Andra viktiga satsningar för att öka antalet utbildade lärare är fler utbildningsvägar som kan leda till en examen.

2.6 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har lämnat revisionsberättelser med reservation för Specialpedagogiska skolmyndigheten, Göteborgs universitet och Regionala Etikprövningsnämnden i Stockholm.

En reservation innebär att Riksrevisionen bedömer att årsredovisningen, utöver de brister som beskrivs ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild. Se vidare avsnitten 3.4, 5.4 och 6.4.

2.7 Miljöledningsrapporter

Statliga myndigheter ska utveckla miljöledningssystem och årligen redovisa miljöledningsarbetet till Regeringskansliet och Naturvårdsverket enligt förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter. I enlighet med förordningen lämnar de myndigheter inom Utbildningsdepartementets område som omfattas av förordningen sina miljöledningsrapporter till Utbildningsdepartementet.

2.8 Politikens inriktning

I detta avsnitt ges en inledande och övergripande beskrivning av politikens inriktning för området. I avsnittet ingår även den internationella verksamheten. Under respektive område för barn- och ungdomsutbildning, kommunal vuxenutbildning och yrkeshögskola, universitet och högskolor samt forskning finns också avsnitt för politikens inriktning.

Målet med regeringens politik är att värna Sveriges position som en ledande kunskaps- och forskningsnation som präglas av hög kvalitet. Huvudprioriteringarna för politiken är att höja kunskapsresultaten och öka jämlikheten i skolan. Den fria forskningen ska värnas samtidigt som forskningspolitiken ska svara mot globala och nationella samhällsutmaningar.

Ett modernt utbildningssystem möjliggör ett livslångt lärande som ger varje människa möjlighet att kunna växa och fylla på med kunskap under hela livet.

Utbildning och bildning ger kunskaper och perspektiv som möjliggör personlig utveckling

och skapar förutsättningar för ett aktivt deltagande i ett demokratiskt samhälle. Alla barn, unga och vuxna ska ges förutsättningar att pröva och utveckla sin förmåga och sina kunskaper till sin fulla potential oberoende av sociala och ekonomiska förhållanden, ålder, könstillhörighet och funktionsnedsättning.

Jämställdhetspolitikens delmål om jämställd utbildning präglar regeringens utbildningspolitik och arbetet inom utgiftsområdet.

Genom utbildningspolitiken bidrar regeringens politik även till genomförandet av Agenda 2030, som är en resolution för hållbar utveckling som antogs 2015 av FN:s generalförsamling, och de globala hållbarhetsmålen och då särskilt mål 4 om God utbildning för alla.

Kompetensförsörjning

Samtidigt som det finns många som kan arbeta har välfärden och näringslivet svårt att hitta den kompetens de behöver. Bristen på kompetens är ett tillväxthinder för svenska företag och minskar möjligheten att bibehålla och utveckla kvaliteten i välfärden. Regeringen genomför därför ett omfattande kunskapslyft med satsningar inom hela utbildningssektorn, från gymnasieskola, vuxenutbildning, yrkeshögskola och folkbildning till högskola och universitet. Investeringar i utbildning säkerställer kompetensförsörjningen i privat och offentlig sektor och möjliggör att Sverige kan fortsätta konkurrera med kompetens.

En modern och ambitiös utbildningspolitik skapar förutsättningar för att ta till vara allas kompetens likväl som möjligheter för alla att skaffa sig ny kompetens. Genom god tillgång till utbildning genom hela livet och i hela landet som möter arbetsmarknadens behov ökar individens möjlighet till etablering på arbetsmarknaden och till omställning under arbetslivet.

En föränderlig värld, digitalisering och automatisering förändrar arbetsmarknaden och vårt samhälle i snabb takt. Därför krävs ökade möjligheter för människor att kunna utvecklas och ta nya kliv i arbetslivet. Alla ska kunna bygga på med kunskap och kompetens under hela livet.

Kunskapslyftet beräknas under 2018 omfatta ca 78 000 statligt finansierade utbildningsplatser inom regionalt yrkesinriktad vuxenutbildning (regionalt yrkesvux), yrkeshögskolan, folkhögskolan samt inom universitet och högskolor (se tabell 2.13).

Tabell 2.13 Beräknat antal utbildningsplatser

Antal	2020	2021	2022
Statsbidrag till kommunal vuxenutbildning	42 000	41 000	41 000
Yrkeshögskolan	16 000	19 000	22 000
Folkhögskola	11 000	11 000	11 000
Universitet och högskola	24 000	25 000	25 000
Totalt antal platser	**93 000**	**96 000**	**99 000**

Att investera i utbildning ger därmed långsiktiga effekter av högt värde för både enskilda människor och för samhället i stort. Se mer under respektive område.

Lärarförsörjning

Regeringen prioriterar arbetet för att få fler att vilja bli och förbli lärare. Alla barn och elever ska få möta kunniga och kompetenta lärare, oavsett skolform eller var i landet man bor. Skolverkets senaste lärarprognos, som publicerades i december 2017, visar att bristen på behöriga lärare och förskollärare 2031 kan komma att uppgå till 81 000. Det ökande elevunderlaget ger en ökad efterfrågan på lärare vilket är en viktig faktor för att förklara Skolverkets prognosticerade lärarbrist. Men yrkets minskande attraktionskraft över tid bidrar också till lärarbristen. Situationen kräver ett intensivt arbete för fler behöriga lärare.

Det handlar om breda insatser för att

- få fler att påbörja och examineras från lärarutbildningarna,
- höja kvaliteten i lärarutbildningarna,
- få fler obehöriga lärare att bli behöriga, och
- hålla kvalitet i undervisningen trots att det råder lärarbrist, bl.a. genom att satsa på anställning av fler lärarassistenter.

Det kräver ett fortsatt strategiskt arbete för att regeringens samlade åtgärder ska kunna svara mot de stora behov som finns och kommer att finnas i skolan framöver. Undervisningen i skolväsendet måste hålla en hög kvalitet, även när det råder lärarbrist. Därför görs satsningar på att anställa fler lärarassistenter som kan avlasta lärarna och frigöra tid för dem att ägna sig åt undervisning samt minska det administrativa arbetet. Verksamma lärare behöver få goda förutsättningar för att utvecklas i sin profession och utveckla sin undervisning. Ett professionsprogram för lärare och rektorer ska införas. Lärarlyftet II, som syftar till utökad behörighet

för lärare som undervisar i ämnen de saknar behörighet för, förlängs och öppnas för att fler lärargrupper ska beredas möjlighet att delta (se vidare avsnitt 3.6).

Lärar- och förskollärarutbildningarna byggs ut och rekryteringen till utbildningarna måste fortsätta öka och breddas. Möjligheterna för både behöriga och obehöriga lärare att validera och komplettera sina kunskaper måste förbättras och det måste bli enklare för redan högskoleutbildade att komplettera sin utbildning för att bli legitimerade lärare. Samtidigt ska kvaliteten i utbildningarna höjas (se vidare avsnitt 5.6).

Internationell verksamhet

Inom utgiftsområdet bedrivs en omfattande internationell verksamhet som bidrar till uppfyllelse av målet att Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation som präglas av hög kvalitet. I den internationella verksamheten lyfts utbildningens och forskningens betydelse fram i flera olika sammanhang och genom dialog och erfarenhetsutbyte skapas bättre förutsättningar för att möta gemensamma utmaningar, inte minst genom arbetet med Agenda 2030. Det internationella samarbetet inom utgiftsområdet sker framför allt inom EU, OECD, Nordiska ministerrådet, Europarådet och Unesco.

Utbildningssamarbetet inom EU utgår från den överenskommelse som de europeiska utbildningsministrarna ingick i maj 2009 om ett ramverk för arbetet fram till och med 2020 (Utbildning 2020). Under 2020 kommer ett nytt ramverk för EU-samarbetet på utbildningsområdet att förhandlas fram för nästa tioårsperiod. Genom ett fortsatt aktivt deltagande i detta arbete stärker regeringen ytterligare kunskapsbasen för det nationella arbetet inom utbildningsområdet. Erasmus+, som är EU:s program för främjande av internationellt samarbete och utbyte inom utbildning, ungdom och idrott, bidrar till målen i Utbildning 2020. Under 2018 presenterade Europeiska kommissionen ett förslag till nytt Erasmusprogram för perioden 2021–2027 med en fördubblad budget. Förslaget kommer under 2019–2020 att behandlas i s.k. trepartsmöten mellan Europeiska unionens råd, Europaparlamentet och Europeiska kommissionen för att slutligen beslutas efter att EU:s fleråriga budgetram för perioden 2021–2027 slagits fast. Det europeiska forskningssamarbetet finansieras för närvarande genom ett ramprogram för forskning och innovation, Horisont 2020, som omfattar perioden 2014–2020. Förberedelserna inför ett nytt ramprogram för åren 2021–2027, Horisont Europa, fördjupas under 2019 och 2020. Ett fortsatt aktivt svenskt engagemang bidrar till att driva Horisont Europa framåt, och därmed att stärka forskningen och innovations- och konkurrenskraften, både nationellt och i Europa.

Inom ramen för det nordiska samarbetet inom utbildning och forskning har flera steg tagits för förbättrad styrning och finansiering av samarbetet om forskning och forskningsinfrastruktur. Detta främjar kvalitet och effektivitet samt relevans. En ny modell för det nordiska språksamarbetet och ett nytt samarbetsprogram för Ministerrådet för utbildning och forskning (MR-U) 2019–2023 väntas bidra till arbetet att ytterligare stärka Norden som kunskapsregion. Genom fortsatt svenskt stöd till utbildningsprogrammet Nordplus främjar regeringen bland annat livslångt lärande och mobilitet inom Norden och Baltikum.

Genom fortsatt svenskt deltagande i OECD:s internationella storskaliga studier, såsom PISA och PIAAC, kan regeringen följa kunskapsutvecklingen över tid bland svenska femtonåringar och den vuxna befolkningen. Analyser av datamaterialet bidrar till en större förståelse av vilken politik som leder till ett framgångsrikt utbildningsystem. För närvarande pågår förberedelser inför PISA 2021 och PIAAC 2022. Sverige kommer under 2019 att stå värd för Education Policy Reform Dialogues för att främja den internationella dialogen kring gemensamma utmaningar, inte minst kopplade till lärarförsörjningen och lärares arbetssituation.

Sveriges engagemang i Unesco tar sin utgångspunkt i regeringens strategi för Sveriges samarbete med Unesco 2018–2021 (U2018/0141/AI). Regeringen bedömer att Unesco bör fortsätta utveckla sin verksamhet inom framför allt arbetet för mänskliga rättigheter med tonvikt på yttrandefrihet, hållbara, demokratiska och inkluderande samhällen, jämställdhet, miljö, klimat och hav samt en effektiv och modern organisation. Sverige kommer fortsatt delta aktivt i flera av Unescos program framför allt inom prioriterade områden såsom yttrandefrihet och journalisters säkerhet, jämställdhet och kampen mot

kulturförstörelse. Unesco är ansvarigt för den globala samordningen av mål 4, God utbildning för alla, i Agenda 2030. Ett fortsatt aktivt svenskt engagemang bidrar till att driva Agenda 2030 framåt både på det nationella och internationella planet.

Inom ramen för Europarådets verksamhet bidrar Sverige till att säkerställa rätten till utbildning av god kvalitet för alla. Europarådets utbildningsprogram grundar sig på Europeiska kulturkonventionen och Konventionen om erkännande av bevis avseende högre utbildning i Europaregionen samt rekommendationer som antas av Europarådets ministerkommitté.

I oktober 2020 står Sverige värd för ett internationellt forum om hågkomsten av Förintelsen och om bekämpande av nutida antisemitism. Då bl.a. utbildning om Förintelsen och problematisering kring förekomsten av antisemitism i sociala medier kommer att stå i fokus för forumet har ett kansli för genomförandet av forumet upprättats inom Utbildningsdepartementet. Med anledning av forumet avser regeringen att genomföra en nationell satsning, bl.a. i skolan, och tillför därför 10 miljoner kronor 2020 till utgiftsområde 1, anslag 6:1 *Allmänna val och demokrati*.

3 Barn- och ungdomsutbildning

3.1 Omfattning

I detta avsnitt behandlas skolformerna förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola och grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola där samtliga ingår i skolväsendet.

Utanför skolväsendet bedrivs annan pedagogisk verksamhet i form av pedagogisk omsorg, öppen förskola, öppen fritidsverksamhet och omsorg för barn under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds. Även sådan verksamhet behandlas i avsnittet.

I avsnittet redovisas främst resultat som avser 2018. När det gäller betyg, meritvärden och provresultat innebär det uppgifter från läsåret 2017/18. Uppgifter om barn, elever och personal avser läsåret 2018/19. Uppgifterna avseende kostnader 2018 bygger på preliminär statistik. Resultat, resultatindikatorer och statliga insatser för läraryrket redovisas samlat i avsnitt 2 för samtliga skolformer.

3.2 Mål för området

Förskole- och grundskoleutbildning ska vara av hög och likvärdig kvalitet. Alla ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt oberoende av kön.

Svensk gymnasieutbildning ska vara av hög och likvärdig kvalitet. Alla unga kvinnor och män i gymnasieskolan och i gymnasiesärskolan ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar.

Regeringens mål för verksamhetsområdet sammanfaller i huvudsak med syftet med utbildningen inom skolväsendet som det uttrycks i skollagen (2010:800). Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barnen och eleverna ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barnen och eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform oavsett var i landet den anordnas.

3.3 Resultatredovisning

3.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Följande indikatorer används för att mäta måluppfyllelsen för förskolan och grundskolan:

- Deltagande i förskola. Andelen barn i åldern 3–5 år som är inskrivna i förskola.
- Deltagande i förskoleklass. Andelen av alla 6-åringar som är inskrivna i förskoleklass.
- Resultat på nationella prov i grundskola. För grundskolan redovisas andelen elever som nått kravnivån eller fått minst provbetyget E

i svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik i årskurs 3, 6 och 9.
- Andelen elever som uppnått kunskapskraven i samtliga grundskolans ämnen i årskurs 9.
- Genomsnittligt meritvärde i årskurs 9.
- Andelen elever i årskurs 9 som uppnått behörighet till gymnasieskolans nationella program.
- Resultat i internationella studier avseende grundskola som PISA, TIMSS och PIRLS i de fall någon ny studie presenterats sedan föregående års budgetproposition.
- Elevers trygghet i grundskolan.
- Lärarbehörighet och personalens utbildning. Denna indikator redovisas i avsnitt 2.6.

Följande indikatorer används för att bedöma gymnasieskolans måluppfyllelse.
- Resultat på nationella prov.
- Genomsnittlig betygspoäng.
- Andel elever som slutfört utbildningen inom tre år.
- Andel elever som uppnått kraven för grundläggande behörighet till högskoleutbildning inom tre år.
- Elevers trygghet i gymnasieskolan.
- Andel unga kvinnor och män från det underrepresenterade könet som fullföljer utbildningen på program med ojämn könsfördelning.
- Lärarbehörighet och personalens utbildning. Denna indikator redovisas i avsnitt 2.6.

Indikatorerna ger inte en heltäckande bild av respektive verksamhet men belyser delar av måluppfyllelse och resultat som regeringen bedömer är centrala. Redovisningen av resultat inom utgiftsområdet är uppdelad på verksamheter. Inom varje avsnitt redovisas i förekommande fall indikatorer samt övriga resultat. All individbaserad statistik redovisas uppdelat på kön om dessa uppgifter är tillgängliga.

3.3.2 Resultat

Förskolan

Förskolan är en frivillig skolform inom skolväsendet. Utbildningen i förskolan ska enligt skollagen (2010:800) stimulera barnens utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Kommunerna är enligt skollagen skyldiga att erbjuda barn förskola fr.o.m. ett års ålder i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga ska erbjudas förskola under minst 15 timmar i veckan. Alla barn ska erbjudas avgiftsfri förskola under minst 525 timmar per år fr.o.m. höstterminen det år barnet fyller tre år (allmän förskola).

I förskolans läroplan (Lpfö 18) formuleras värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för verksamheten.

Hösten 2014 samlades uppgifter in på individnivå för första gången i förskolan. Dessutom samlades uppgifter in från varje huvudman, såväl kommunal som enskild. Tidigare år var det kommunerna som lämnade uppgifter för både kommunal och fristående verksamhet. Vid denna första insamling har dock ett visst bortfall uppstått för vissa enskilda huvudmän. Detta innebär ett tidsseriebrott vilket försvårar möjligheterna att göra rättvisande jämförelser över tid. Hösten 2018 lämnade huvudmännen in uppgifter om barn och personal för 99 procent av verksamheterna.

Indikator: Deltagande i förskola

Diagram 3.1 Andelen barn i åldern 3–5 år inskrivna i förskola

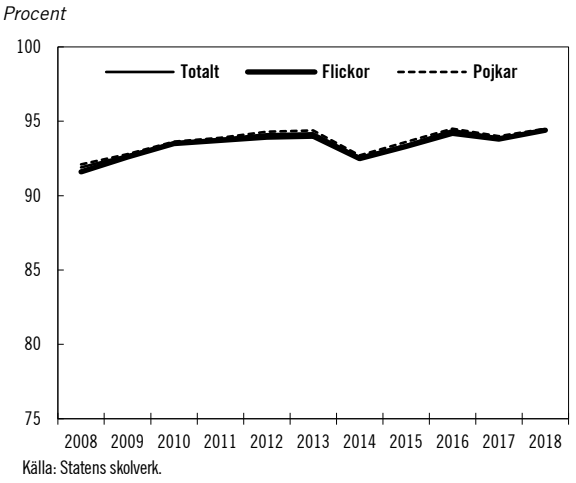

Källa: Statens skolverk.

Andelen inskrivna barn i åldern 3–5 år i förskolan ökade kontinuerligt mellan 2008 och 2013. År 2014 skedde en minskning i redovisade uppgifter i statistiken, vilket bedöms hänga samman med det tidsseriebrott som uppstod i och med den förändrade insamlingen av uppgifter. Därefter har andelen inskrivna barn i åldern 3–5 år fortsatt att öka t.o.m. 2017 då en liten minskning skedde. År 2018 har andelen inskrivna barn åter ökat till 94,4 procent. Över tid har andelen pojkar som varit inskrivna i förskolan varit något större än andelen flickor. Under 2018 var andelen inskrivna pojkar och flickor ungefär lika stor, 94,5 procent respektive 94,4 procent.

Ser man till den större gruppen barn så var 84,8 procent av landets alla 1–5-åringar inskrivna i förskolan. Med undantag för den marginella minskningen 2017 i åldersgruppen 3–5 år har andelen inskrivna barn i alla åldersgrupper ökat under den senaste tioårsperioden.

Överlag är barn med svensk bakgrund i högre utsträckning inskrivna i förskolan än barn med utländsk bakgrund. År 2018 var 85,4 procent av barnen med svensk bakgrund i åldersgruppen 1–5 år inskrivna i förskolan. Av barnen med utländsk bakgrund i denna åldersgrupp var 80,3 procent inskrivna i förskolan, och det fanns ingen skillnad mellan flickor och pojkar. Med begreppet svensk bakgrund avses barn födda i Sverige med minst en förälder född i Sverige. Med begreppet utländsk bakgrund avses barn födda utomlands samt barn födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Barn och barngrupper

Hösten 2018 var 517 670 barn inskrivna i förskolan. Av alla barn i förskolan var 48,4 procent flickor och 51,6 procent pojkar, vilket följer könsfördelningen i befolkningen för barn i förskoleålder. Av alla barn i förskolan 2018 gick ca 20 procent i en fristående förskoleenhet, vilket var samma andel som 2017. Drygt hälften av alla inskrivna barn i förskolan var 1–3 år.

Hösten 2018 fanns det ungefär 20 500 nyinvandrade barn (ca 10 700 pojkar och ca 9 800 flickor) och drygt 4 400 barn med okänd bakgrund inskrivna i förskolan. Med begreppet nyinvandrad avses enbart folkbokförda barn som är födda utomlands, som har båda föräldrarna födda utomlands, och som har kommit till Sverige under de senaste fyra åren. Med barn med okänd bakgrund avses barn som saknar personnummer i registren. En anledning till att det saknas personnummer kan vara att barnet inte är folkbokfört i Sverige. I gruppen barn med okänd bakgrund återfinns bl.a. barn som nyligen kommit till Sverige genom anhöriginvandring eller barn som söker asyl. Även barn som vistas i landet utan stöd av myndighetsbeslut eller författning återfinns i gruppen barn med okänd bakgrund liksom barn med skyddade personuppgifter. (I detta avsnitt används även begreppen nyinvandrade elever och elever med okänd bakgrund utifrån samma definitioner.)

Nyinvandrade barn och barn med okänd bakgrund uppgick 2018 till ca 24 900 barn, vilket motsvarar ungefär 4,8 procent av de inskrivna barnen i förskolan. Detta är en liten minskning av andelen med 0,1 procentenheter jämfört med 2017 då motsvarande siffra var 4,9 procent av de inskrivna barnen. Jämfört med 2017 har antalet nyinvandrade barn ökat med ungefär 500 barn och antalet barn med okänd bakgrund har minskat från 4 900 barn till 4 400 barn. Andelen av alla nyinvandrade barn i förskoleålder som var inskrivna i förskolan hösten 2018 uppgick till 70,2 procent. Se även utgiftsområde 13, avsnitt 1.4.2 för beskrivning av deltagandet i förskolan.

Andelen barn med okänd bakgrund har minskat med 10 procent från 2017, då nästan 4 900 barn med okänd bakgrund var inskrivna. Kommunala förskolor har en större andel inskrivna barn som är nyinvandrade eller har okänd bakgrund än förskolor med enskild huvudman, 5 procent jämfört med 4,2 procent.

När det gäller barngruppernas storlek (antal inskrivna barn per avdelning) gick det i

genomsnitt 15,4 barn per grupp 2018 (15,4 i kommunala förskolor och 15,7 i fristående förskolor), vilket är en mindre ökning av genomsnittet med 0,1 barn jämfört med 2017. Sett över en längre tid har barngruppernas storlek dock minskat. Mellan 2008 och 2015 var den genomsnittliga gruppstorleken relativt konstant och varierade mellan 16,7 och 16,9 barn.

Kostnader
Den totala kostnaden för förskolan uppgick till 78,4 miljarder kronor 2018. Detta innebär en ökning med 2,5 procent jämfört med föregående år. Kostnaden per barn beräknas ha uppgått till i genomsnitt 152 800 kronor 2018, vilket är en ökning med knappt 1 procent.

Annan pedagogisk verksamhet

Annan pedagogisk verksamhet består av pedagogisk omsorg (bl.a. familjedaghem och flerfamiljslösningar), öppen förskola, öppen fritidsverksamhet och omsorg under kvällar, nätter och helger.

Enligt skollagen ska kommunerna sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det. Förskolans läroplan och de mål som beskrivs där ska vara vägledande för pedagogisk omsorg.

Kommunen ska också sträva efter att erbjuda omsorg för barn under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds (obekväm arbetstid) i den omfattning som det behövs med hänsyn till föräldrars förvärvsarbete och familjens situation i övrigt.

Från och med höstterminen det år då eleven fyller tio år får kommunerna erbjuda öppen fritidsverksamhet i stället för fritidshem.

Barn i pedagogisk omsorg
I pedagogisk omsorg deltar framför allt de yngre barnen. I takt med att en allt större andel barn går i förskolan har andelen barn i pedagogisk omsorg minskat. Andelen av alla barn i åldern 1–5 år som var inskrivna i pedagogisk omsorg var 1,7 procent under 2018. Andelen har stadigt minskat under flera år. Fem år tidigare uppgick andelen till 2,6 procent. Antalet barn som hösten 2018 var inskrivna i pedagogisk omsorg var 11 680, att jämföra med 16 348 hösten 2013. Det fanns ingen större skillnad mellan andelen flickor och pojkar som var inskrivna i pedagogisk omsorg 2018.

Öppna förskolor och fritidsverksamheter
Hösten 2018 fanns det totalt 495 öppna förskolor i landet. Antalet öppna förskolor har under den senaste tioårsperioden varierat mellan 439 och 495 enheter. Öppna förskolor erbjöds i 215 kommuner 2018. Det är fler kommuner än någon gång under den senaste tioårsperioden med undantag från 2016 då antalet också var 215.

Hösten 2018 fanns det 578 öppna fritidsverksamheter. Antalet öppna fritidsverksamheter har under den senaste tioårsperioden varierat mellan 578 och 676 verksamheter.

Kommuner som erbjuder omsorg under kvällar, nätter och helger
Hösten 2018 var drygt 5 800 barn i åldern 1–12 år inskrivna i omsorg under obekväm arbetstid, dvs. vardagar mellan klockan 19–06 och på helger. Det motsvarar ca 0,6 procent av alla barn i åldersgruppen som var inskrivna i fritidshem, förskola eller pedagogisk omsorg. Detta innebär en ökning under den senaste tioårsperioden. År 2008 var 3 696 barn inskrivna i omsorg under obekväm arbetstid.

Hösten 2018 erbjöd 214 kommuner sådan omsorg, vilket är en ökning med nästan 65 procent jämfört med 2008 då 130 kommuner erbjöd denna form av omsorg.

Kostnader
De totala kostnaderna för pedagogisk omsorg var ca 1,38 miljarder kronor 2018. Detta innebär en minskning med 7,2 procent jämfört med föregående år. Kostnaden per barn beräknas ha uppgått till i genomsnitt 118 600 kronor, vilket är en minskning med 3,5 procent i jämförelse med föregående år.

Förskoleklassen

Förskoleklassen är fr.o.m. höstterminen 2018 en obligatorisk skolform inom skolväsendet. Utbildningen i förskoleklassen ska enligt skollagen stimulera elevernas utveckling och lärande och förbereda dem för fortsatt utbildning. Utbildningen ska omfatta minst 525 timmar per läsår, vilket motsvarar ca tre timmar per skoldag. För förskoleklassen gäller läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

2011 (Lgr11, reviderad 2019). Läroplanen innehåller värdegrund och uppdrag, övergripande mål och riktlinjer samt bland annat ett avsnitt om förskoleklassen.

Elever

Under läsåret 2018/19, vilket är det första läsåret med obligatorisk förskoleklass, gick det 121 991 elever i skolformen. Det är det näst största antalet sedan skolformens införande hösten 1998 (uppgiften är inklusive barn i förskoleklass vid skolenhet med sameskola). Nästan samtliga, 98,6 procent, var elever som fyllde sex år under 2018. Av alla elever i förskoleklass gick 10,6 procent i en verksamhet med enskild huvudman, vilket är en marginell ökning jämfört med föregående år.

Kostnader

Den totala kostnaden för förskoleklass uppgick till ca 7,4 miljarder kronor 2018, vilket är en marginell ökning jämfört med föregående år. Kostnaden per elev var i genomsnitt ca 62 000 kronor, vilket är en ökning med ca 1 procent.

Indikator: Deltagande i förskoleklass

Diagram 3.2 Andelen 6-åringar inskrivna i förskoleklass

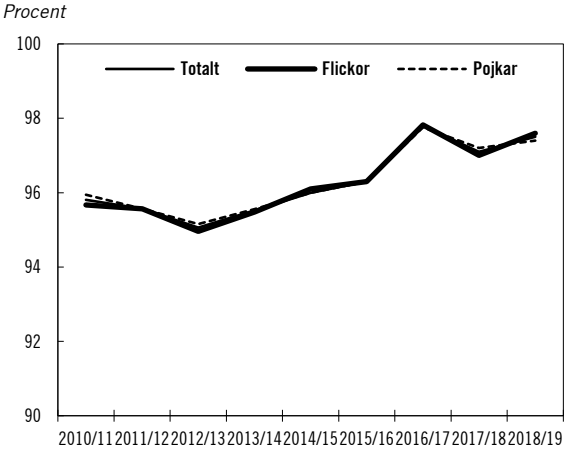

Källa: Statens skolverk.

Diagrammet visar att läsåret 2018/19 var 97,5 procent av landets sexåringar inskrivna i förskoleklass, vilket är den näst största andelen sedan hösten 1998 då skolformen infördes. Av alla elever, oavsett ålder, som var inskrivna i förskoleklassen var 49 procent flickor och 51 procent pojkar, vilket följer könsfördelningen i befolkningen för barn i förskoleklassålder. De sexåringar som inte var mottagna i förskoleklassen återfanns bl.a. i förskolan eller i grundskolans årskurs 1. Andelen av alla sexåringar som var mottagna i förskolan var 0,7 procent 2018. Läsåret 2018/19 var 1 091 elever (0,9 procent) sex år eller yngre i grundskolans årskurs 1, vilket är oförändrat jämfört med föregående läsår. Cirka 0,9 procent av alla sexåringar återfanns varken i förskoleklass, förskolan eller i årskurs 1 i grundskolan.[2]

Grundskolan

Utbildningen i grundskolan ska enligt skollagen syfta till att ge eleverna kunskaper och värden och utveckla deras förmåga att tillägna sig dessa. Vidare ska utbildningen förbereda eleverna för aktiva livsval och ligga till grund för fortsatt utbildning. Lika tillgång till utbildning och likvärdig utbildning är fundament i skollagen, liksom att elever i behov av stöd och särskilt stöd har rätt till sådant stöd.

För grundskolan gäller läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11, reviderad 2019).

Elever och skolor

Elevantalet i grundskolan har under de senaste tio åren inledningsvis minskat fram t.o.m. läsåret 2010/11. Därefter har elevantalet ökat och uppgick läsåret 2018/19 till 1 068 274 elever, vilket var en ökning med knappt två procent jämfört med föregående läsår. (Uppgiften är inklusive barn i sameskola.)

[2] I Skolverkets statistik över inskrivna barn ingår barn med okänd bakgrund, som ännu inte är folkbokförda i SCB:s befolkningsregister. Eftersom andelen inskrivna barn beräknas utifrån antalet sexåringar i riket, som är folkbokförda, innebär detta att det är sannolikt att det är mer än 0,9 procent av alla sexåringar som inte deltog i någon skolform.

Diagram 3.3 Elevutveckling i grundskolan

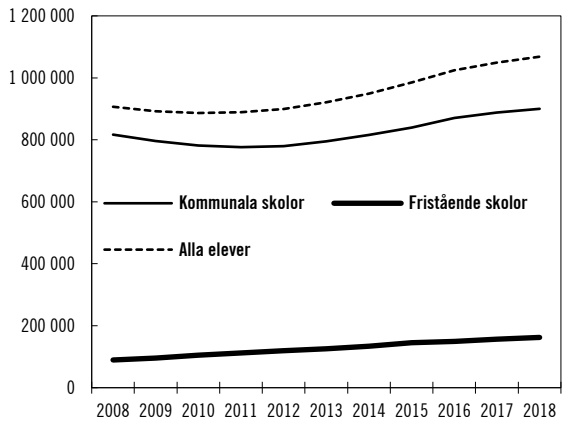

Källa: Statens skolverk.

Läsåret 2018/19 uppgick antalet nyinvandrade elever i grundskolan till 70 274 (37 014 pojkar och 33 260 flickor), vilket motsvarar en andel om 6,6 procent. Motsvarande antal och andel elever med okänd bakgrund uppgick till 10 972 och 1,03 procent. Såväl nyinvandrade elever som elever med okänd bakgrund är ojämnt fördelade över landet mellan olika huvudmän och skolenheter. Av de nyinvandrade eleverna och eleverna med okänd bakgrund gick 93 procent i kommunala skolenheter läsåret 2018/19. Andelen nyinvandrade elever och elever med okänd bakgrund var högst i pendlingskommuner nära mindre tätort, landsbygdskommuner och lågpendlingskommuner nära större stad.

Av alla elever i grundskolan läsåret 2018/19 var andelen flickor 48,6 procent och andelen pojkar 51,4 procent, vilket följer könsfördelningen för barn i grundskoleålder. Av eleverna i kommunala skolor var 48,3 procent flickor och 51,7 procent pojkar. Motsvarande andel för fristående skolor var 50,4 procent flickor och 49,6 procent pojkar. Det är således något fler flickor än pojkar som går på en fristående grundskola. Detta förhållande gällde även tidigare läsår. Andelen elever som gick i fristående grundskolor var ca 15 procent.

Läsåret 2018/19 fanns det 3 989 kommunala skolenheter och 822 skolenheter med enskild huvudman inom grundskolan.

Kostnader

Den totala kostnaden för grundskolan 2018 uppgick till ca 117,8 miljarder kronor, vilket är en ökning med 3,7 procent jämfört med 2017. Kostnaden per elev var i genomsnitt 111 800 kronor 2018, vilket är en ökning med 1,5 procent jämfört med föregående år.

Indikator: Resultat på nationella prov

Nationella prov genomförs i vissa ämnen i årskurs 3, 6 och 9. Även i specialskolans årskurs 4, 7 och 10 samt i sameskolans årskurs 3 och 6 genomförs nationella prov. Syftet med proven är att stödja betygssättningen, förutom i årskurs 3 där syftet är att stödja bedömningen av uppnådda kunskapskrav.

Provresultaten ger inte en heltäckande bild av elevernas kunskaper i ett ämne eftersom alla delar av kursplanen inte prövas, men bidrar med att ge underlag för en analys av i vilken utsträckning målen för utbildningen nås. Att urvalet av kunskapsområden som prövas kan variera mellan åren är en faktor som påverkar resultatens jämförbarhet över tid, varför de resultat som redovisas endast avser 2018.

Som indikator på måluppfyllelse kommer andelen elever, uppdelat på flickor och pojkar, som har nått kravnivån eller fått minst provbetyget E på de nationella proven i svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik att användas.

Genomgående för de redovisade provresultaten är att flickor har bättre resultat än pojkar. Därtill har bakgrundsfaktorer som föräldrarnas utbildningsnivå och tiden för när elever födda utomlands påbörjat sin skolgång i Sverige betydelse för resultaten.

Årskurs 3

Nationella prov i årskurs 3 genomfördes våren 2009 och infördes därefter fullt ut läsåret 2009/10. Proven består av flera kortare delprov där resultaten bedöms utifrån om eleverna uppnått eller inte uppnått kravnivån på delprovet. Proven är inte konstruerade för en sammanvägning, alltså att eleven ska ha klarat ett visst antal delprov eller poäng för att anses ha klarat provet. Resultaten på delproven redovisas därför separat.

I svenska varierar andelen elever som uppnått kravnivån i de olika delproven mellan 90 och 98 procent. En stor andel av eleverna har uppnått kravnivån i delprovet som prövar muntlig förmåga respektive i delprovet för enskilt textsamtal. En något mindre andel har uppnått kravnivån i delprovet som prövar enskild högläsning och i delprovet som prövar förmågan att skriva faktatext. Minst andel har uppnått kravnivån i delprovet som prövar stavning och

interpunktion. Flickor har i högre grad uppnått kravnivån i de olika delproven än pojkar.

I svenska som andraspråk varierar andelen elever som uppnått kravnivån i de olika delproven mellan 66 och 93 procent. Störst andel elever har uppnått kravnivån i delprovet som prövar muntlig förmåga. En något mindre andel har uppnått kravnivån i delprovet för enskilt textsamtal. Minst andel elever har uppnått kravnivån i delprovet som prövar förmågan att läsa faktatext. Flickor har i högre grad uppnått kravnivån i de olika delproven än pojkar.

I matematik varierar andelen elever som uppnått kravnivån i de olika delproven mellan 83 och 96 procent. Andelen som uppnått kravnivån är störst i det delprov som prövar statistik, sannolikhet och kombinatorik. Minst andel elever som har uppnått kravnivån är det i delprovet som prövar skriftliga räknemetoder. Störst skillnad är det i delprov F1 och F2 som handlar om skriftliga räknemetoder. Totalt består det nationella provet i matematik i årskurs 3 av sju delprov. Det är inte några större skillnader mellan flickors och pojkars resultat i de olika delproven.

Årskurs 6

Nationella prov i årskurs 6 genomfördes första gången våren 2012. Våren 2018 genomfördes nationella prov i årskurs 6 i matematik, engelska och svenska eller svenska som andraspråk. Resultaten från dessa prov redovisas i diagrammet nedan.

Diagram 3.4 Andelen elever som fått minst provbetyget E i nationella prov i årskurs 6 våren 2018

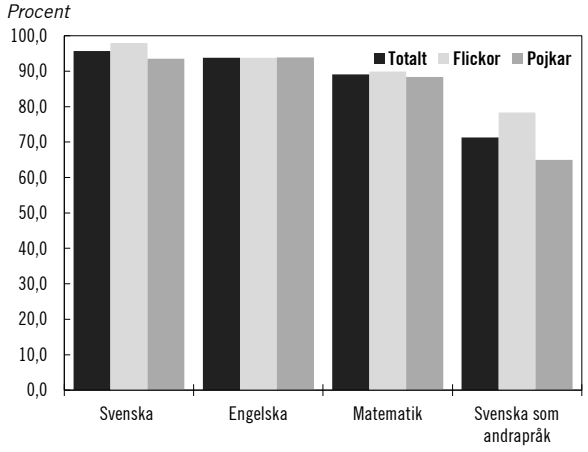

Källa: Statens skolverk.

I svenska fick 96 procent av eleverna som genomfört samtliga delprov minst provbetyget E. Motsvarande andel var 94 procent i engelska, 89 procent i matematik och 71 procent i svenska som andraspråk. I ämnena svenska, matematik och svenska som andraspråk var det en större andel flickor än pojkar som fick minst provbetyget E. I engelska var det ungefär en lika stor andel flickor som pojkar som fick minst provbetyget E.

I både svenska och svenska som andraspråk hade störst andel uppnått A–E i delprov A som prövar muntlig förmåga.

I engelska hade ungefär lika stora andelar uppnått A–E i delprov A, som prövar muntlig förmåga, och i delprov B, som prövar receptiv förmåga. En något större andel hade uppnått A–E i delprov C, som prövar skriftlig förmåga.

I matematik prövas de matematiska förmågorna i samtliga delprov och därmed ges inga delprovsbetyg i ämnet.

Årskurs 9

Under vårterminen 2018 fanns indikationer på att vissa av de nationella delproven i årskurs 9 hade varit åtkomliga på förhand. Skolverket rekommenderade då att skolan skulle använda ersättningsprov om man fick kännedom om att provet eller delar av provet blivit känt bland eleverna. Det sker ingen insamling av resultaten om en skola har använt ersättningsprov. I stället anges att ”eleven ej deltagit” vid insamlingen. För provbetyget i matematik läsåret 2017/18 var den totala andelen elever som rapporterades in som ”eleven ej deltagit” så stor (närmare 76 procent) att resultaten inte kunde publiceras med den kvalitet som gäller för officiell statistik. Nedan redovisas därför inga resultat för ämnet matematik.

Diagram 3.5 Andelen elever som fått minst provbetyget E i nationella prov i årskurs 9 våren 2018

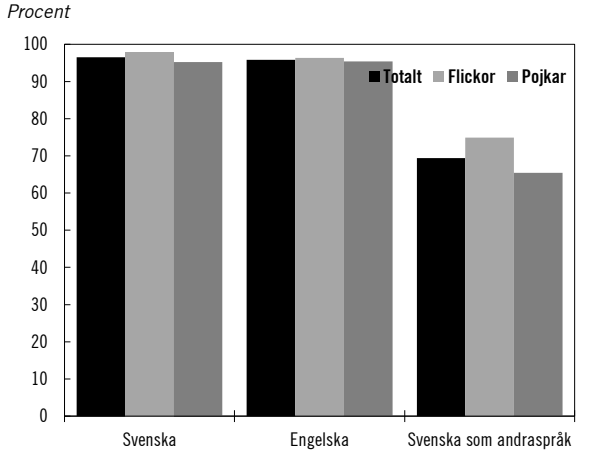

Källa: Statens skolverk.

Andelen elever i årskurs 9 som våren 2018 fick minst provbetyget E i svenska var 97 procent. I

engelska var motsvarande andel 96 procent och i svenska som andraspråk var andelen betydligt lägre, 69 procent.

I samtliga av dessa ämnen var det en större andel flickor än pojkar som fick minst provbetyget E. Genomgående för resultaten från proven i svenska, engelska och svenska som andraspråk var att en större andel av eleverna uppnådde A–E i delprovet som prövar muntlig förmåga än i delproven som prövar läs- respektive skrivförmåga.

Det finns vissa bakgrundsfaktorer som generellt påverkar elevernas resultat på de nationella proven. Exempelvis varierar resultaten på provet i engelska för årskurs 9 beroende på föräldrarnas utbildningsnivå. Elever vars föräldrar har kortare utbildning har generellt lägre resultat än elever vars föräldrar har en längre utbildning. Vidare spelare tiden i Sverige roll för elevernas genomsnittliga resultat. Resultaten på provet i engelska för elever i årskurs 9 är exempelvis generellt lägre för de elever som har varit en kortare tid i Sverige.

Indikator: Betyg och meritvärden

I målet för området förskola och grundskola ingår att alla flickor och pojkar ska ges förutsättningar att nå de nationella målen för utbildningen. Den indikator som används för att följa denna del av målet när det gäller grundskolan är andelen elever som fått minst betyget E i samtliga ämnen i slutbetyget i årskurs 9. Måluppfyllelsen har följts under många år för elever som lämnar årskurs 9. Från och med läsåret 2012/13 har betyg från årskurs 6 införts vilket gör det möjligt att följa måluppfyllelsen även för elever som lämnar denna årskurs.

En faktor att ta hänsyn till när det gäller betygsutvecklingen som indikator är att det finns konstaterade brister i likvärdigheten vid bedömning och betygssättning. Detta framgår bl.a. av Skolinspektionens ombedömning av nationella prov samt Skolverkets statistik som visar på variationer mellan skolenheter i relationen mellan provresultat och slutbetyg. (Under avsnitt 3.3.3 Utvecklingsinsatser redogörs även för Skolverkets rapport Analyser av likvärdig betygssättning mellan elevgrupper och skolor, rapport 475, 2019). Som trendmått för kunskapsutvecklingen bör indikatorn därför tolkas med försiktighet.

Årskurs 6 – andelen elever som fått minst betyget E i svenska, matematik, engelska och svenska som andraspråk

Andelen elever som fått minst E i betyg i årskurs 6 ligger högre i svenska, matematik och engelska (89,5–94,4 procent) än i svenska som andraspråk (62,4 procent). Andelen flickor som fått minst E i betyg i dessa ämnen är större än andelen pojkar. Störst är skillnaden i svenska som andraspråk. I detta ämne fick 69,1 procent av flickorna och 56,7 procent av pojkarna minst betyget E.

Diagram 3.6 Andelen elever som fått minst betyget E i svenska, matematik, engelska och svenska som andraspråk i årskurs 6

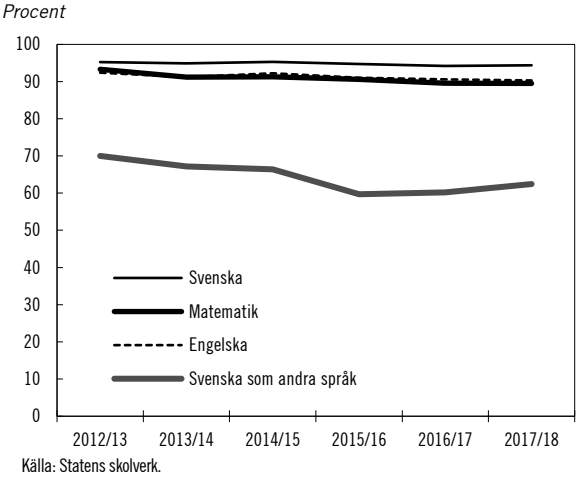

Källa: Statens skolverk.

Årskurs 9 – andelen elever som fått minst betyget E i samtliga ämnen

Andelen elever som vårterminen 2018 fick minst betyget E i alla ämnen i årskurs 9 uppgick till 75,6 procent, vilket är en ökning sedan förra året då motsvarande andel uppgick till 74,1 procent.

Det finns skillnader i måluppfyllelse mellan de olika ämnena. Ämnen där störst andel elever uppnått kunskapskraven är svenska, slöjd, och bild. Ämnen där minst andel elever uppnått kunskapskraven är kemi, engelska, matematik och svenska som andraspråk. Bland flickorna är det en större andel som uppnått kunskapskraven jämfört med pojkarna i alla ämnen utom idrott och hälsa.

Årskurs 9 – genomsnittligt meritvärde

En elevs meritvärde beräknas som summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen. Från och med läsåret 2013/14 kan den elev som har läst ett modernt språk som språkval tillgodoräkna sig även detta betyg utöver de andra 16 bästa ämnesbetygen, alltså 17 ämnen. Betygsskalan, som infördes 2011/12 och som användes första

gången för slutbetyg från grundskolan 2012/13, ger poäng enligt följande: A 20 poäng, B 17,5 poäng, C 15 poäng, D 12,5 poäng och E 10 poäng.

Diagram 3.7 Genomsnittligt meritvärde i årskurs 9 beräknat på 16 ämnen

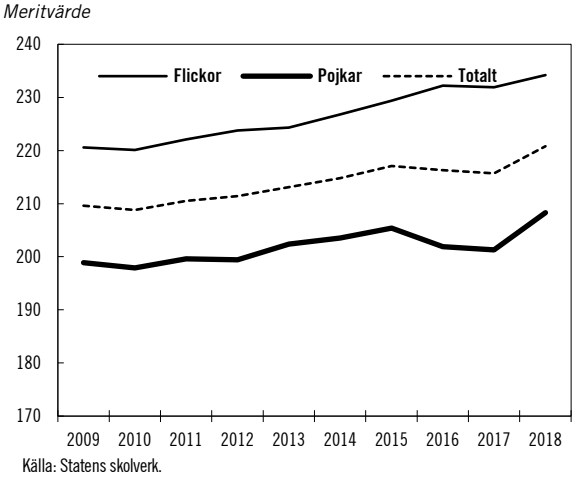

Källa: Statens skolverk.

I diagram 3.7 visas utvecklingen för det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9. Resultatens jämförbarhet över tid är dock begränsad, bl.a. eftersom en ny läroplan och den nya betygsskalan infördes 2011. Möjligheten att tillgodoräkna sig ett slutbetyg i ett modernt språk som språkval innebär att en elev kan få ytterligare 10–20 meritpoäng. I diagrammet visas dock det genomsnittliga meritvärdet beräknat på 16 ämnen.

Det genomsnittliga meritvärdet för både flickor och pojkar har ökat kontinuerligt sedan 2008 (med undantag för 2010 då det sjönk något) fram till 2015 då trenden stannat av. Våren 2018 var det genomsnittliga meritvärdet beräknat på 16 ämnen 220,8 meritpoäng, vilket är en ökning med 5,1 meritpoäng jämfört med våren 2017.

Skillnaden i genomsnittligt meritvärde mellan flickor och pojkar var ca 26 meritpoäng (16 ämnen) 2018.

Indikator: Behörighet till något av gymnasieskolans nationella program

Tidigare krävdes minst betyget Godkänt i ämnena svenska eller svenska som andraspråk, matematik och engelska för att vara behörig till samtliga nationella program i gymnasieskolan. Från och med höstterminen 2011 har behörighetskraven skärpts. De nya behörighetsbestämmelserna innebär att det för yrkesprogrammen krävs minst betyget E i ovanstående ämnen och i ytterligare fem ämnen (inte reglerat vilka), medan det för högskoleförberedande program krävs minst betyget E i ovanstående ämnen och i ytterligare nio ämnen, som är reglerade beroende på val av program (dock ej för det estetiska programmet).

Diagram 3.8 Behörighet till något av gymnasieskolans nationella program

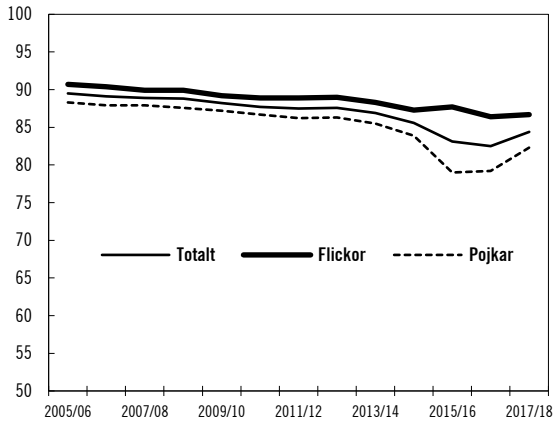

Källa: Statens skolverk.
Anm.: Indikatorn innebär ett tidsseriebrott vid jämförelser med tidigare år. Men eftersom måluppfyllelsen i ämnet matematik – för vilket lägst betyget E krävs – både nu och tidigare haft störst betydelse för om eleven blir behörig till gymnasieskolans nationella program kan ändå en trendjämförelse göras mellan det tidigare gymnasiebehörighetsmåttet och måttet som anger andelen elever som är behöriga till yrkesprogrammen.
Källa: Statens skolverk.

Andelen elever i årskurs 9 som är behöriga till gymnasieskolans nationella program ligger på en låg nivå. Våren 2018 var 84,4 procent av eleverna som gick ut grundskolan behöriga till yrkesprogrammen (86,7 procent av flickorna och 82,3 procent av pojkarna). Jämfört med våren 2017 har andelen som är behöriga till ett yrkesprogram ökat med 1,9 procentenheter. Andelen elever i årskurs 9 läsåret 2017/18 som var behöriga till respektive högskoleförberedande gymnasieprogram redovisas nedan.

När det gäller naturvetenskaps- och teknikprogrammen var 81,0 procent av eleverna behöriga (83,8 procent av flickorna och 78,4 procent av pojkarna), vilket är en ökning jämfört med läsåret 2016/17 då 79,3 procent var behöriga.

När det gäller ekonomiprogrammet, humanistiska programmet och samhällsvetenskapsprogrammet var 81,9 procent av eleverna behöriga (84,7 procent av flickorna och 79,4 procent av pojkarna), vilket är högre än läsåret 2016/17 då 80,1 procent var behöriga.

När det gäller det estetiska programmet var 83,5 procent av eleverna behöriga (85,9 procent av flickorna och 81,3 procent av pojkarna), vilket

är högre än läsåret 2016/17 då 81,7 procent var behöriga.

Framför allt har andelen behöriga pojkar ökat till samtliga nationella program.

Behörighet uppdelat på elevernas bakgrund

En uppdelning utifrån elevernas bakgrund visar att jämfört med 2017 har andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram ökat i alla elevgrupper förutom elever som är födda utomlands men invandrat före ordinarie skolstart. Detta framgår av diagram 3.9.

Diagram 3.9 Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram uppdelat på elevernas bakgrund, vt 15, 16, 17 och 18

Procent

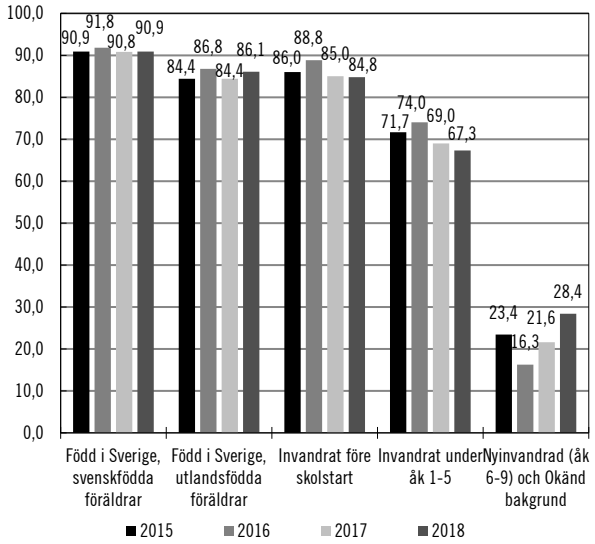

Anm.: Elevgrupperna är olika stora. Våren 2018 var antalet elever med svensk bakgrund 81 500 (minst en förälder född i Sverige), 6 390 elever var nyinvandrade (åk 6–9) och 1 040 elever hade okänd bakgrund.
Källa: Statens skolverk, PM Slutbetyg i grundskolan, våren 2018.

Bland elever som är födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder var andelen behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram 91 procent och 86 procent för elever som är födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar. För elever som har invandrat till Sverige påverkar bl.a. antalet år i svensk grundskola förutsättningarna att uppnå behörighet till gymnasieskolan. Som visas i diagrammet är skillnaden mellan andelen behöriga stora. Bland elever som invandrat före skolstart är 85 procent behöriga, bland elever som invandrat under årskurs 1–5, 67 procent, bland nyinvandrade elever och elever med okänd bakgrund, 28 procent.

En annan bakgrundsfaktor som påverkar elevers förutsättningar att uppnå kunskapsmålen är föräldrarnas utbildningsnivå. Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans nationella program är genomgående högre bland elever vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning än bland elever vars föräldrar har som högst gymnasial utbildning. Detta gäller oavsett om eleven är född i Sverige eller invandrat före eller efter ordinarie skolstart.

Diagram 3.10 Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram, uppdelat på elevernas bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå, vt 18

Procent

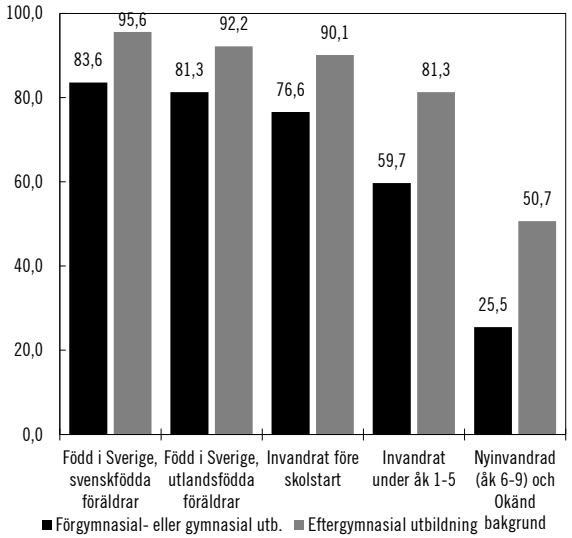

Anm.: Elevgrupperna blir olika när flera kategorier kombineras. Våren 2018 var antalet elever med föräldrar som har högst förgymnasial eller gymnasial utbildning 32 097 för född i Sverige med svenskfödd förälder, 5 638 född i Sverige med utlandsfödda föräldrar, 1 865 invandrat före skolstart, 3 176 invandrat under åk 1–5, 2 553 invandrat åk 6–9. För elever med minst en förälder med eftergymnasial utbildning är motsvarande antal 49 300, 4 602, 2 163, 1 824 och 1 622. För elever med okänd bakgrund saknas uppgifter om föräldrarnas utbildningsnivå.
Källa: Statens skolverk, PM Slutbetyg i grundskolan, våren 2018.

Det finns stora skillnader bl.a. avseende på behörighet till gymnasieskolans nationella program mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra områden, se vidare under utgiftsområde 13 Åtgärder mot segregation.

Indikator: Elevers trygghet i grundskolan

För att mäta elevers trygghet i grundskolan används de resultat som framkommer av Statens skolinspektions skolenkät, där elever i årskurs 5 och årskurs 9 får ta ställning till påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”. Eleverna har fem svarsalternativ: stämmer helt och hållet, stämmer ganska bra, stämmer ganska dåligt, stämmer inte alls samt vet ej, varav de två förstnämnda redovisas i det följande. Sammantaget visar resultaten utifrån dessa svarsalternativ att andelen

elever som känner sig trygga i skolan är relativt jämn över åren.

Årskurs 5

Andelen elever i årskurs 5 som vårterminen 2019 svarade att påståendet stämmer helt och hållet var 54 procent och 34 procent svarade att påståendet stämmer ganska bra. Den totala andelen för dessa två svarsalternativ uppgår till 88 procent, vilket är en något lägre nivå än i tidigare års undersökningar. Se diagram 3.11 för utvecklingen över tid.

Det finns en skillnad mellan flickor och pojkar där 48 procent av flickorna svarade att påståendet stämmer helt och hållet och 38 procent svarade att påståendet stämmer ganska bra. För pojkar var motsvarande andelar 60 respektive 30 procent. För de elever som under kön valt alternativet ”Vill ej ange/annat” var andelarna betydligt lägre, 36 respektive 33 procent.

Diagram 3.11 Andelen elever som har svarat stämmer helt och hållet eller stämmer ganska bra på påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”, fördelat på den totala andelen och utifrån det valda alternativet för kön (flickor, pojkar samt vill ej ange/annat), årskurs 5

Procent

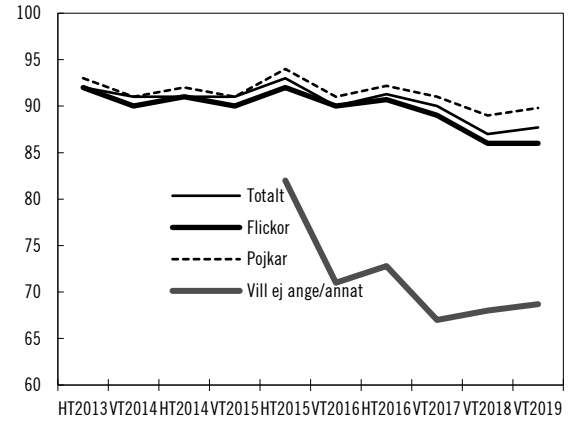

Anm.: För ht 13–vt 15 saknas uppgifter för dem som under kön valt alternativet ”Vill ej uppge/annat”.
Källa: Statens skolinspektion.

Årskurs 9

Andelen elever i årskurs 9 som vårterminen 2019 svarade att påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan” stämmer helt och hållet var 46 procent och 36 procent svarade att påståendet stämmer ganska bra. Den totala andelen för dessa två svarsalternativ uppgår till 82 procent, vilket är en något lägre nivå än i tidigare års undersökningar. Se diagram 3.12 för utvecklingen över tid.

Det finns en skillnad mellan flickor och pojkar där 42 procent av flickorna svarade att påståendet stämmer helt och hållet och 41 procent svarade att påståendet stämmer ganska bra. För pojkar var motsvarande andelar 52 respektive 32 procent. För de elever som under kön valt alternativet ”Vill ej ange/annat” var andelarna betydligt lägre, 29 procent för respektive svarsalternativ.

Diagram 3.12 Andelen elever som har svarat stämmer helt och hållet eller stämmer ganska bra på påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”, fördelat på den totala andelen och utifrån det valda alternativet för kön (flickor, pojkar samt vill ej ange/annat), årskurs 9

Procent

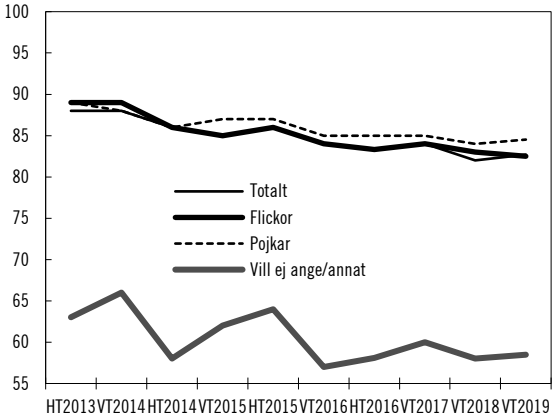

Källa: Statens skolinspektion.

Mobbning i grundskolan

Skolverkets rapport Attityder till skolan 2018 (rapport 479, 2019) visar att 6 procent av de tillfrågade eleverna i årskurs 4–6 har svarat ja på frågan om de känner sig mobbade av andra elever minst en gång i veckan. Vidare svarar 6 procent att de känner sig mobbade minst en gång i månaden. Några större skillnader mellan könen uppvisas inte. I förhållande till resultaten från 2015 års Attityder till skolan är det ingen signifikant förändring.

Av eleverna i årskurs 7–9 uppger 2 procent att de känner sig mobbade av andra elever minst en gång i veckan och 6 procent att de känner sig mobbade minst en gång i månaden. Det är en ökning jämfört med 2015 då motsvarande andelar uppgick till 1 respektive 3 procent. Vidare är det fler flickor än pojkar i årskurs 7–9 som svarat att de känner sig mobbade.

Sameskolan

Sameskolan ska ge en utbildning med samisk inriktning, som i övrigt motsvarar utbildningen i årskurs 1–6 i grundskolan. Sameskolan har i uppdrag att förmedla det samiska samhällets och urfolket samernas normer, värdegrund, traditioner och kulturarv till eleverna. Staten är

genom Sameskolstyrelsen huvudman för sameskolan samt för förskoleklass och fritidshem vid skolenhet med sameskola. Det finns även integrerad samisk undervisning i kommunala grundskolor i årskurs 1–9. Sameskolstyrelsen får efter avtal med en kommun fullgöra kommunens uppgifter avseende förskola. För sameskolan gäller läroplanen för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lsam11, reviderad 2019).

Elever och skolor

Det finns fem skolenheter inom sameskolan och under 2018 har, enligt uppgift från Sameskolstyrelsen, elevantalet vid skolorna varit 158 elever (exklusive förskoleklass). Det är en ökning med 1 elev jämfört med föregående år. Integrerad samisk undervisning har genomförts för elever i förskoleklass och årskurs 1–9 i nio kommuner. Under 2018 fanns det 270 elever som deltog i den integrerade undervisningen, vilket var en ökning med 44 elever från 2017. Även antalet undervisningstimmar ökade från 2 568 timmar under höstterminen 2017 till 3 998 timmar under höstterminen 2018, en ökning med 58 procent.

Läsåret 2017/18 gick 132 barn i samisk förskola, vilket är på samma nivå som föregående läsår. Antalet elever i fritidshem vid sameskolorna ökade något från 93 under 2017 till 95 2018.

Nationella prov – årskurs 3

Andelen av de elever som gjorde samtliga delprov i matematik och som nådde kravnivån 2017/18 var 100 procent. I svenska uppnådde 92 procent kravnivån. I jämförelse med föregående läsår var provresultaten högre i matematik och oförändrade i svenska.

Nationella prov – årskurs 6

För läsåret 2017/18 redovisades att 14 elever genomförde delproven i svenska, 17 elever i matematik och 16 elever i engelska. Samtliga elever som deltog i delproven fick godkända betyg, vilket var en viss förbättring från förra läsåret.

Kostnader

Enligt uppgifter från Sameskolstyrelsen uppgick den totala kostnaden för sameskolan, förskola och fritidshem 2018 till ca 93 miljoner kronor, vilket var en ökning med ca 9,2 miljoner kronor i förhållande till 2017. Jämfört med 2013 har den totala kostnaden ökat med ca 31 miljoner kronor, vilket motsvarar en ökning på 35 procent.

Kommunernas avgifter finansierar platser inom förskola, förskoleklass och fritidshem. År 2018 uppgick avgiftsintäkterna till ca 36 miljoner kronor vilket var i samma nivå som föregående år. Genomsnittskostnaden per barn i förskolan uppgick 2018 till ca 249 000 kronor, vilket var en ökning med ca 38 000 kronor i förhållande till 2017. Genomsnittskostnaden per elev i sameskola, inklusive förskoleklass och fritidshem, uppgick till ca 289 000 kronor 2018. 2017 uppgick genomsnittskostnaden per elev till ca 276 000 kronor.

Grundsärskolan

Utbildningen i grundsärskolan ska enligt skollagen syfta till att ge elever med utvecklingsstörning en utbildning som är anpassad till varje elevs förutsättningar och så långt som möjligt motsvara den som ges i grundskolan. Ett beslut om att en elev ska tas emot i grundsärskolan ska föregås av en utredning som omfattar en pedagogisk, psykologisk, medicinsk och social bedömning. Samråd med barnets vårdnadshavare ska ske när utredningen genomförs. För grundsärskolan gäller läroplanen för grundsärskolan 2011 (Lsär11, reviderad 2018).

Inom grundsärskolan finns det en särskild inriktning som benämns träningsskola. Den är avsedd för elever som inte kan tillgodogöra sig hela eller delar av utbildningen i ämnen.

Elever

Läsåret 2018/19 var 11 140 elever mottagna i grundsärskolan, vilket är en ökning med 528 elever eller nästan 5 procent jämfört med föregående år. En delförklaring till ökningen kan vara att elevkullarna har blivit större. Av eleverna var 38 procent flickor och 62 procent pojkar. Fördelningen mellan pojkar och flickor i grundsärskolan har varit i princip oförändrad under den senaste femårsperioden. Av eleverna gick ca 5 procent i en grundsärskola med enskild huvudman.

Andelen elever i grundsärskolan utgör drygt 1 procent av alla elever i det obligatoriska skolväsendet. Andelen elever i det obligatoriska skolväsendet som är mottagna i grundsärskolan har minskat sedan 2008/09 då den uppgick till 1,5 procent. Minskningen kan delvis förklaras av att gruppen elever med autism eller autismliknande

tillstånd fr.o.m. läsåret 2011/12 hör till grundskolans målgrupp samt att grundsärskolan 2011 blev nioårig efter att tidigare ha varit tioårig (med den sista årskursen frivillig).

Diagram 3.13 Andelen elever av samtliga elever i obligatoriska skolformer som var inskrivna i grundsärskolan

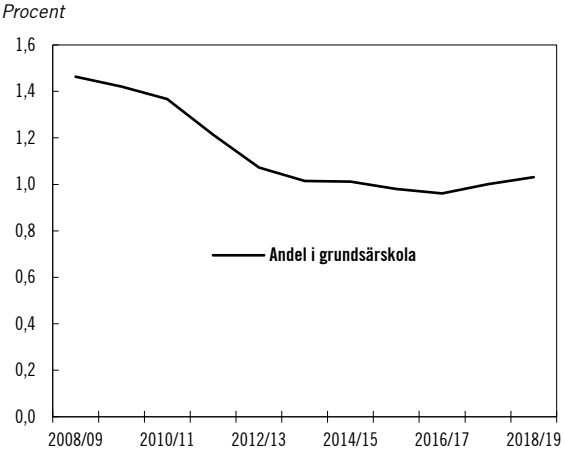

Källor: Statens skolverk och egna beräkningar.
Anm.: I beräkningen av andelen tas ej hänsyn till förskoleklass.

Kostnader

Den totala kostnaden för grundsärskolan beräknas 2018 ha uppgått till drygt 5,3 miljarder kronor (inklusive skolskjuts), vilket är en ökning med 6,5 procent jämfört med 2017. Kostnaden per elev har ökat marginellt med 0,3 procent till 505 000 kronor per elev.

Specialskolan

Utbildningen vid specialskolan är avsedd för de barn som inte kan gå i grundskolan eller grundsärskolan på grund av dövhet eller hörselnedsättning, dövblindhet, grav språkstörning eller synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning. Specialskolan har tio årskurser. Staten är genom Specialpedagogiska skolmyndigheten huvudman för specialskolan samt för förskoleklass och fritidshem vid skolenheter med specialskola. Eleverna undervisas vid fem skolor med regionala upptagningsområden och fyra riksrekryterande skolor. För specialskolan gäller läroplanen för specialskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lspec11, reviderad 2019).

Elever

Läsåret 2018/19 gick 659 elever i specialskolan, vilket var 9 elever fler än föregående läsår. Av eleverna var 41 procent flickor och 59 procent pojkar. Våren 2018 avslutade 75 elever årskurs 10 i specialskolan med ett genomsnittligt meritvärde på 157,0 meritpoäng (beräknat på 16 ämnen). Detta är en minskning från föregående år då den genomsnittliga meritpoängen var 164,4. Flickornas genomsnittliga meritvärde är högre än pojkarnas och låg våren 2018 på 186,5 meritpoäng jämfört med pojkarnas 129,9.

Kostnader

Kostnaden för specialskolan 2018 publiceras först i september 2019.

År 2017 uppgick kostnaden för specialskolan till ca 517 miljoner kronor vilket var en ökning med ca 5 procent jämfört med 2016. Kostnaden per elev uppgick 2017 i genomsnitt till 790 700 kronor, vilket var en minskning med 3 procent sedan 2016.

Fritidshemmet

Fritidshemmet ska komplettera utbildningen i förskoleklassen samt grundskolan och motsvarande skolformer genom att stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Varje kommun ska erbjuda fritidshem t.o.m. vårterminen det år då eleven fyller 13 år. Från och med höstterminen det år då eleven fyller 10 år får öppen fritidsverksamhet erbjudas i stället för fritidshem.

För fritidshemmet gäller läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11, reviderad 2019). Läroplanen innehåller värdegrund och uppdrag, övergripande mål och riktlinjer samt ett avsnitt om fritidshemmet.

Elever

Utmärkande för statistiken för elever i fritidshemmet är att antalet inskrivna elever fortsätter att öka samtidigt som antalet elever per avdelning minskar.

Totalt uppgick antalet elever i fritidshem 2018 till närmare 489 900, vilket är en ökning med cirka 5 500 elever jämfört med 2017. Av eleverna gick 12,5 procent i fritidshem med enskild eller statlig huvudman. Antalet fritidshem uppgick totalt till 4 260, vilket var något fler än föregående år. I det följande redovisas statistiken gällande elever i fritidshemmet fördelad på olika åldersgrupper.

Andelen av alla barn i åldrarna 6–12 år som var inskrivna i fritidshem 2018 var 57 procent, vilket är något lägre än föregående år. Av eleverna var 48 procent flickor och 52 procent pojkar, vilket hänger samman med att andelen pojkar i befolkningen är större än andelen flickor.

Andelen barn i åldern 6–9 år som gick i fritidshem 2018 var 83,8 procent, vilket är 0,1 procentenhet mindre än 2017. Andelen inskrivna 6–9-åringar har ökat med 4 procentenheter sedan 2008.

År 2018 var 20,3 procent av alla 10–12-åringar inskrivna i fritidshem, en minskning med 0,7 procentenheter jämfört med föregående läsår. För fem år sedan var motsvarande andel 19,7 procent och 2008 var andelen 13,1 procent.

Det genomsnittliga antalet elever per avdelning har minskat under de senaste tre åren, från 40,9 år 2015 till 39,2 år 2018. Sett till den senaste tioårsperioden har avdelningarna emellertid vuxit kraftigt i storlek. År 2008 var den genomsnittliga storleken 34,0 elever.

Kostnader

Den totala kostnaden för fritidshem 2018 uppgick till ca 18,8 miljarder kronor, vilket är en ökning med 1,9 procent från föregående år. Kostnaden per inskriven elev i fritidshem har ökat med ca 1 procent jämfört med 2017 och uppgick till 38 800 kronor per elev.

Gymnasieskolan

Gymnasieskolan ska ge unga kvinnor och män en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier. Gymnasieskolan är en skolform inom skolväsendet som är avsedd att påbörjas av ungdomar efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande, fram t.o.m. det första kalenderhalvåret det år de fyller 20. Den är en frivillig skolform som omfattar 18 nationella program, varav 12 yrkesprogram och 6 högskoleförberedande program med totalt 60 olika inriktningar. Elever som går yrkesprogram kan välja mellan skolförlagd utbildning eller lärlingsutbildning. Elever som uppfyller kraven för en gymnasieexamen får ett examensbevis. Elever som slutfört utbildningen men som inte uppfyller kraven för en gymnasieexamen får istället ett studiebevis. Utöver de nationella programmen finns bl.a. yrkesdansarutbildning, program med egna examensmål och särskilda varianter av de nationella programmen. För de elever som inte är behöriga till nationella program finns introduktionsprogram.

Elever, skolor och studievägar

Cirka 98 procent av alla ungdomar börjar i någon av de olika formerna av utbildning inom gymnasieskolan. Hösten 2018 gick ca 352 300 elever i gymnasieskolan, vilket är en ökning med 4 400 elever eller ca 1,3 procent jämfört med året innan (se Diagram 3.14). Antalet elever i skolor med en kommun som huvudman minskade med 0,3 procent och uppgick hösten 2018 till ca 252 900 elever. Antalet elever i fristående gymnasieskolor ökade med 5,4 procent, från 92 200 elever till 97 200 elever. Antalet elever i skolor med ett landsting som huvudman ökade med 3,5 procent elever till ca 2 200 elever 2018. Av alla elever i gymnasieskolan hösten 2018 gick 71,8 procent i en kommunal skola, 27,6 procent i en fristående skola och 0,6 procent i skolor som drevs av landsting.

Diagram 3.14 Elevutveckling i gymnasieskolan

Antal elever

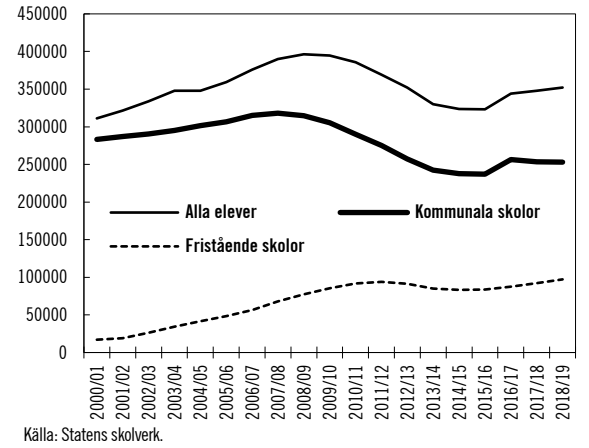

Källa: Statens skolverk.

Läsåret 2018/19 var andelen kvinnor i gymnasieskolan (vid mätningen den 15 oktober 2018) 46 procent och andelen män 54 procent. Skillnaden mellan könen beror i hög uträckning på att en majoritet av de ungdomar i gymnasieåldern som invandrade till Sverige 2015 och 2016 var pojkar eller unga män. Av eleverna i skolor med kommuner som huvudmän var andelen kvinnor 45 procent och andelen män 55 procent, vilket innebär en ökning med 1 procentenhet för andelen kvinnor och en minskning med 1 procentenhet för andelen män jämfört med föregående läsår. Motsvarande andelar för

fristående skolor var 49 procent kvinnor och 51 procent män, vilket är oförändrat jämfört med föregående läsår.

Hösten 2018 fanns det 1 307 skolenheter i gymnasieskolan, vilket är en minskning med 9 skolenheter jämfört med året innan. Antalet skolenheter med kommuner som huvudmän var 861 läsåret 2018/19, vilket är en minskning med 10 skolenheter jämfört med läsåret 2017/18. Antalet skolenheter med enskilda huvudmän uppgick läsåret 2018/19 till 434, vilket är en ökning med 1 skolenhet. Resterande 12 skolenheter hade landsting som huvudmän, vilket är oförändrat jämfört med föregående år (se tabell 3.1).

Tabell 3.1 Skolenheter i gymnasieskolan

Läsår	2017/18	2018/19
Skolenheter totalt	1316	1307
därav med		
Kommun som huvudman	871	861
Enskild huvudman	433	434
Landsting som huvudman	12	12

Andelen skolenheter med kommuner som huvudmän utgjorde 66 procent av samtliga skolenheter 2018 medan andelen skolenheter med enskild huvudman var 33 procent och skolenheter med landsting 1 procent, vilket är samma andel som föregående år. De kommunala gymnasieskolorna är i genomsnitt större än de fristående, sett till antalet elever.

Läsåret 2018/19 gick 57 procent av eleverna i gymnasieskolan ett högskoleförberedande program, 28 procent ett yrkesprogram och 15 procent ett introduktionsprogram. Jämfört med föregående läsår har såväl andelen elever som går ett högskoleförberedande program som andelen elever som läser ett yrkesprogram ökat med 1 procentenhet. Andelen elever på introduktionsprogram har samtidigt minskat med 2 procentenheter.

Hösten 2018 fanns det omkring 12 400 lärlingar på gymnasieskolans yrkesprogram. Totalt innebär det en ökning med ca 1 500 lärlingar jämfört med våren 2018. Av lärlingarna var 38 procent kvinnor och 62 procent män. Könsfördelningen är oförändrad sedan hösten 2017.

Till läsåret 2018/19 ökade andelen förstahandssökande till årskurs 1 på ett yrkesprogram jämfört med läsåret innan, från 37,1 procent till 38,4 procent av alla som sökt ett nationellt program. Det var andra gången som den andelen ökade sedan programtyperna infördes genom gymnasiereformen 2011. Andelen elever som antogs till yrkesprogram ökade från 29,6 procent läsåret innan till 30,2 procent läsåret 2018/19.

Sammanlagt var det ca 112 700 elever som för första gången gick i gymnasieskolans årskurs 1 hösten 2018. Av dessa nybörjarelever började 25,5 procent på ett yrkesprogram, 59 procent på ett högskoleförberedande program och 15,5 procent på ett introduktionsprogram. Sedan hösten 2017 har andelen nybörjarelever på yrkesprogram ökat från 24,1 till 25,5 procent. Andelen elever på högskoleförberedande program i årskurs 1 har också ökat något sedan hösten 2017. Andelen elever på introduktionsprogram har minskat med 3,0 procentenheter.

Indikator: Resultat på nationella prov

Det finns nationella prov för kurserna engelska 5 och 6, matematik 1a, 1b, 1c, 2a, 2b, 2c, 3b, 3c och 4 samt svenska 1 och 3 och svenska som andraspråk 1 och 3. Statens skolverk redovisar dock endast statistik för de prov som är obligatoriska att genomföra enligt gymnasieförordningen (2010:2039). Sedan den 1 januari 2018 är endast prov i den högsta avslutande kursen för programmet och inriktningen obligatoriskt. Detta innebär att elevunderlaget för statistiken för respektive prov har förändrats sedan föregående år och resultaten kan därför inte jämföras över tid. Nedan redovisas provresultat för elever som fått ett provbetyg våren 2018, dvs. för de elever som genomförde alla delprov i aktuellt prov.

Prov i engelska 5 är endast obligatoriskt för elever på yrkesprogram och riksrekryterande program. Prov i engelska 6 är obligatoriskt för elever på högskoleförberedande program, hotell- och turismprogrammet samt den riksrekryterande flygteknikutbildningen. I engelska 5 fick 91 procent av eleverna med provbetyg våren 2018 ett godkänt provbetyg, dvs. något av provbetygen E–A. I engelska 6 var det 98 procent.

Prov i svenska 1 är obligatoriskt för elever på yrkesprogram och elever på riksrekryterande program. Prov i svenska 3 är obligatoriskt på samtliga högskoleförberedande program. Våren 2018 var det 88 procent av eleverna (92,7 procent av kvinnorna och 84,9 procent av männen) som fick minst godkänt provbetyg i svenska 1 och 95 procent av eleverna (97,6 procent av kvinnorna och 93,0 procent av männen) fick det i svenska 3.

Prov i matematik 1a är obligatoriskt för samtliga yrkesprogram och riksrekryterande program. Knapp två tredjedelar, 63 procent av alla elever med provbetyg (58,4 procent av kvinnorna och 66,2 procent av männen), fick minst ett godkänt provbetyg på detta prov våren 2018. Av eleverna på de estetiska och humanistiska programmen, för vilka det är obligatoriskt att genomföra prov i matematik 1b, fick 82 procent (lika andel för kvinnor och män) minst ett godkänt provbetyg. Eleverna på samhällsvetenskapsprogrammet och ekonomiprogrammet med inriktning mot juridik måste läsa matematik 2b, och av dem fick 50 procent (51,4 procent av kvinnorna och 46,7 procent av männen) minst ett godkänt provbetyg på kursprovet. För de elever som läser ekonomiprogrammet med inriktning mot ekonomi är det obligatoriskt att genomföra prov i matematik 3b, och 67 procent (72,3 procent av kvinnorna och 61,3 procent av männen) av dem fick minst godkänt provbetyg. Elever på naturvetenskapsprogrammet med inriktning mot naturvetenskap och elever på teknikprogrammet med inriktning mot teknikvetenskap läser kursen matematik 4 som högsta avslutande kurs medan elever på övriga inriktningar på dessa program läser matematik 3c som högsta avslutande kurs. Det var 84 procent av eleverna (81,4 procent av kvinnorna och 85,6 procent av männen) som fick provbetygen E–A på provet i matematik 4, och 78 procent (82,9 procent av kvinnorna och 75,8 procent av männen) på provet i matematik 3c.

Indikator: Genomsnittlig betygspoäng

Alla elever ska ges förutsättningar att nå de nationella målen. Den genomsnittliga betygspoängen, dvs. det genomsnittliga värdet av alla betyg som redovisas i elevens examensbevis eller studiebevis om minst 2 500 betygsatta gymnasiepoäng, är en indikator på uppfyllelsen av detta mål. Den genomsnittliga betygspoängen i gymnasieskolan läsåret 2017/18 var 14,3 av maximalt 20 poäng för samtliga elever som hade avslutat sin utbildning med ett examens- eller studiebevis som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng. Det innebär en ökning med 0,1 poäng sedan föregående år. Den ökning som har kunnat noteras de senaste två åren fortsätter därmed.

Det finns påtagliga skillnader mellan könen i uppnådda betygspoäng. Våren 2018 var den genomsnittliga betygspoängen för kvinnor 14,9 poäng och för män 13,7 poäng, vilket är en oförändrad nivå för kvinnor och en ökning med 0,1 poäng för män jämfört med föregående år. Kvinnor med svensk bakgrund hade i genomsnitt 15,2 poäng medan kvinnor med utländsk bakgrund (födda utomlands eller i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands) hade i genomsnitt 14,0 poäng. Motsvarande resultat var för män 13,9 respektive 12,8 poäng.

Indikator: Andel elever som slutfört utbildningen inom tre år

Det är viktigt att alla ungdomar ges förutsättningar att fullfölja en gymnasieutbildning inom utsatt tid. Utbildningen i gymnasieskolans nationella program genomförs normalt på tre år. Det är dock inte alla elever som klarar studierna inom denna tid. Av alla elever som började ett nationellt program i gymnasieskolan hösten 2015 hade 71,7 procent slutfört utbildningen våren 2018, dvs. efter tre år, med examen eller studiebevis om minst 2 500 betygsatta gymnasiepoäng. Andelen elever som slutfört gymnasieskolan inom tre år har varit i stort sett oförändrad under de senaste tio åren (Diagram 3.15 visar utvecklingen de senaste fem åren). Det är dock viktigt att påpeka att det över tid finns skillnader när det gäller vilka elever som anses ha slutfört gymnasieskolan. Gruppen elever som har slutfört gymnasieskolan efter gymnasiereformen 2011 omfattar elever med gymnasieexamen eller studiebevis med betygsatta kurser om minst 2 500 gymnasiepoäng. Gruppen elever som slutfört gymnasieskolan tidigare omfattar elever med slutbetyg från ett nationellt program eller en Waldorfskola eller med International Baccalaureate. Även kraven för att få slutbetyg respektive examensbevis eller studiebevis om minst 2 500 gymnasiepoäng skiljer sig åt.

Diagram 3.15 Andel nybörjare i gymnasieskolan som fått slutbetyg eller examensbevis eller studiebevis omfattande minst 2 500 poäng inom tre år

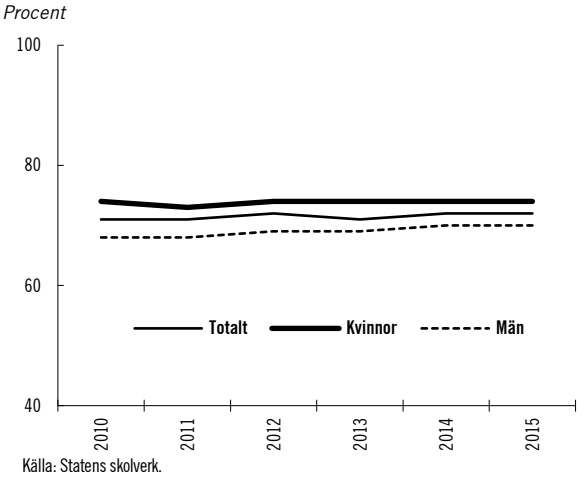

Källa: Statens skolverk.

Kvinnor som började i gymnasieskolan hösten 2015 slutförde utbildningen inom tre år i högre grad än männen, 74,1 procent jämfört med 69,6 procent. Elever på högskoleförberedande program slutförde gymnasieskolan i större utsträckning än elever som påbörjade ett yrkesprogram. Andelen elever som 2015 var nybörjare på ett högskoleförberedande program och som slutförde gymnasieskolan inom tre år är 84,2 procent. Motsvarande andel för yrkesprogram är 78,7 procent.

Av nybörjarna i gymnasieskolan hösten 2013 slutförde 71,4 procent gymnasieskolan inom tre år, 78,4 procent inom fyra år och 79,9 procent efter fem år. Det är således en större andel som slutfört gymnasieskolan efter tre år av de som var nybörjare 2015 jämfört med 2013.

Det finns flera orsaker till att studietiden blir längre

Att inte fler slutför gymnasieskolan inom tre år beror delvis på att många elever har bytt program under studietiden, vilket kan förlänga studietiden med ett och ibland flera år. Hösten 2017 var drygt 109 000 elever nybörjare i gymnasieskolan. Andelen elever som efter ett år har bytt från ett nationellt program till ett annat nationellt program hade 2018 minskat med 0,6 procentenheter sedan föregående år, och var 5,8 procent hösten 2018. Det är fortsatt något vanligare att elever som har börjat på yrkesprogram byter program än vad det är för elever som har börjat på högskoleförberedande program.

En annan orsak till att studietiden blir längre är att många elever inte är behöriga till ett nationellt program och börjar sin gymnasietid på ett introduktionsprogram. En majoritet av eleverna på introduktionsprogrammen är nyanlända eller har invandrat till Sverige under grundskolans senare årskurser. Av de elever som 2013 började på ett introduktionsprogram hade 19,8 procent slutfört gymnasieskolan med examen eller studiebevis om minst 2 500 gymnasiepoäng från ett nationellt program efter fyra år, och 26,1 procent efter fem år.

Studietiden kan även bli längre om eleven gör ett studieuppehåll. Av nybörjarna i årskurs 1 läsåret 2017/18 återfanns 4 procent, ca 4 400 elever, inte i gymnasieskolan efterföljande läsår. Detta är en ökning med 1 procentenhet eller ca 700 elever jämfört med föregående period. Dessa elever gjorde alltså ett studieuppehåll eller avbröt sina studier. Det finns i detta avseende stora skillnader mellan olika nationella gymnasieprogram men skillnaden mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program är liten. Det var en viss skillnad mellan könen avseende studieuppehåll eller avbrutna studier, en något större andel av de manliga nybörjarna i årskurs 1 läsåret 2017/18 gjorde ett studieuppehåll eller avbröt studierna efterföljande läsår.

Indikator: Andel elever som har uppnått kraven för grundläggande behörighet till högskoleutbildning inom tre år

För att kunna antas till en högskoleutbildning krävs grundläggande behörighet. De kurser i svenska och engelska som krävs för grundläggande behörighet till högskolestudier ingår obligatoriskt i alla högskoleförberedande program och utgör en del av kraven för högskoleförberedande gymnasieexamen. Elever på yrkesprogram behöver däremot välja dessa kurser för att uppnå kraven för grundläggande behörighet till högskolestudier. Av alla elever som började gymnasieskolan hösten 2015 uppnådde 54,4 procent kraven för grundläggande behörighet inom tre år. Här ingår både elever på nationella program och introduktionsprogram. Det är en ökning med 0,4 procentenheter jämfört med den föregående elevkullen. Kvinnor uppnådde kraven i högre utsträckning än männen, 61,5 procent av kvinnorna jämfört med 47,7 procent av männen (se Diagram 3.16). Elever med utländsk bakgrund uppnådde kraven för grundläggande behörighet i lägre grad än elever

med svensk bakgrund, 38,6 procent jämfört med 59,8 procent. Det innebär en minskning med 0,1 procentenhet för elever med utländsk bakgrund och en ökning med 0,8 procentenhet för elever med svensk bakgrund, jämfört med föregående elevkull.

Diagram 3.16 Andel nybörjare i gymnasieskolan som uppnått grundläggande behörighet inom tre år

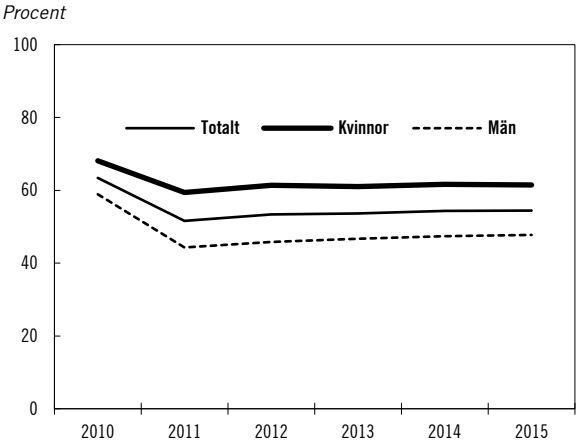

Källa: Statens skolverk.

Av nybörjarna på högskoleförberedande program hösten 2015 uppnådde 77,6 procent kraven för grundläggande behörighet efter tre år. Motsvarande andel av nybörjarna på yrkesprogram var 30,1 procent. Skillnaden mellan olika yrkesprogram är dock stor (se Diagram 3.17).

Diagram 3.17 Andel nybörjare i gymnasieskolan 2015 som fått examensbevis eller studiebevis om minst 2 500 poäng inom tre år, fördelat efter grundläggande behörighet eller inte och program

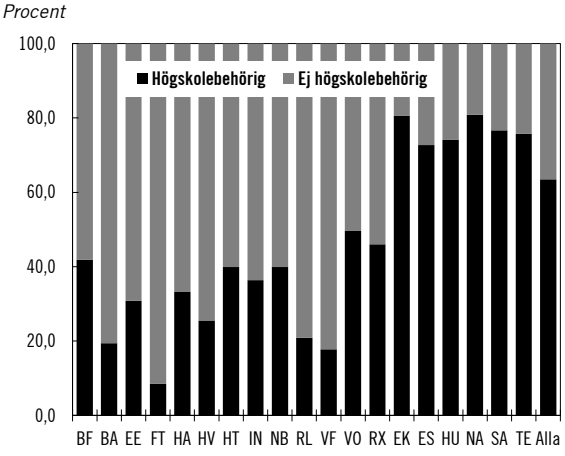

Källa: Statens skolverk.

Det finns skillnader i resultat mellan könen inom respektive nationellt program. Av nybörjarna hösten 2015 uppnådde kvinnor kraven för grundläggande behörighet till högskolestudier i högre utsträckning än män.

Av de knappt 81 000 elever som våren 2018 fick ett examens- eller studiebevis omfattande minst 2 500 gymnasiepoäng från gymnasieskolan, oavsett hur länge de hade gått i gymnasieskolan, uppnådde 73,0 procent kraven för grundläggande behörighet till högskoleutbildning. Det är en ökning med 0,4 procentenheter jämfört med föregående år. Andelen kvinnor som uppnådde kraven för grundläggande behörighet till högskoleutbildning var 80,8 procent, medan motsvarande andel för männen var 65,5 procent.

Sammantaget hade 51,9 procent av dem som fyllde 20 år under 2018 inom gymnasieskolan uppnått kraven för grundläggande behörighet, vilket är 0,1 procentenheter lägre än när det gäller de som fyllde 20 år 2017. Av de kvinnor som fyllde 20 år under 2018 hade 60,0 procent uppnått kraven för grundläggande behörighet medan motsvarande andel för männen var 44,7 procent.

Indikator: Elevers trygghet i gymnasieskolan

För att mäta elevers trygghet i gymnasieskolan används resultat från Statens skolinspektions skolenkät där elever som läser på det andra året i gymnasieskolan får ta ställning till påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”. Skolenkäten är en del av Skolinspektionens regelbundna tillsyn och baseras på ett omfattande underlag med en god spridning av kommunala och fristående skolor över hela landet, även om den inte baseras på ett slumpmässigt, nationellt representativt urval. Eleverna har fem svarsalternativ: stämmer helt och hållet, stämmer ganska bra, stämmer ganska dåligt, stämmer inte alls samt vet ej. Andelen elever som vårterminen 2019 svarade att påståendet stämmer helt och hållet var 53 procent medan 35 procent svarade att påståendet stämmer ganska bra. Den totala andelen som svarade något av dessa två alternativ var alltså 88 procent (se Diagram 3.18), vilket är i nivå med tidigare års undersökningar.

Resultaten av enkäten vårterminen 2019 visar vissa skillnader mellan kvinnor och män. Andelen kvinnor som svarade stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra på påståendet var 49 procent respektive 39 procent, medan motsvarande andelar för männen var 57 procent och 32 procent. Andelen som valde svarsalternativen stämmer ganska dåligt respektive stämmer inte alls var 6 procent respektive 3 procent bland både

kvinnor och män. Svarsalternativet vet ej valdes av 3 procent av både kvinnorna och männen.

Av det totala antalet elever som tog ställning till påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan” valde drygt 2 procent alternativet ”Vill ej ange/annat” under kön. Resultaten visar att dessa elever känner sig mindre trygga i skolan. Andelarna som valde alternativen stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra var 38 respektive 33 procent.

Diagram 3.18 Andel elever som har svarat stämmer helt och hållet eller stämmer ganska bra på påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”, fördelat på den totala andelen och utifrån det valda alternativet för kön (män, kvinnor samt vill ej ange/annat)

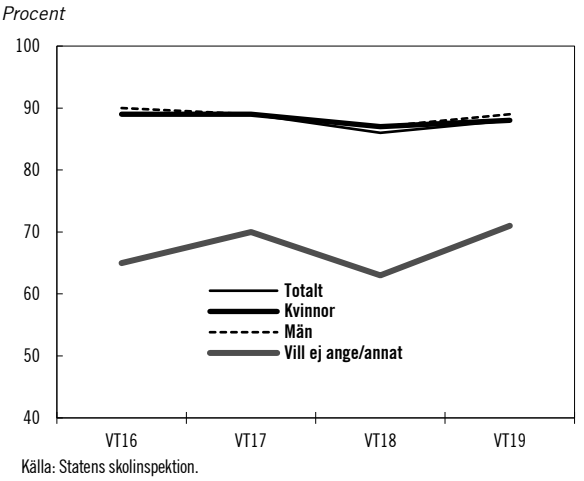

Källa: Statens skolinspektion.

Indikator: Andelen unga kvinnor och män från det underrepresenterade könet som fullföljer utbildningen på program med ojämn könsfördelning

Könsfördelningen på flera av gymnasieskolans nationella program är ojämn. Med jämn könsfördelning menas i detta sammanhang ett intervall inom 40–60 procent av kvinnor respektive män. Det var bara fem stycken program som med denna definition hade en jämn könsfördelning bland nybörjare 2016. Det var ekonomiprogrammet, naturvetenskapsprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet, handels- och administrationsprogrammet samt utbildning som leder fram till International Baccalaureate. Generellt är det fler kvinnor än män som slutför gymnasiestudierna. Av nybörjare på nationella program 2014 var det 83,5 procent av kvinnorna och 81,6 procent av männen som inom tre år hade slutfört sina studier med gymnasieexamen eller studiebevis om minst 2 500 gymnasiepoäng. På de kvinnodominerade programmen är skillnaden mellan kvinnors och mäns genomströmning ofta större. Det gäller t.ex. vård- och omsorgsprogrammet där 78,1 procent av kvinnorna och 70,8 procent av männen slutförde studierna inom tre år. Det omvända gäller ofta på mansdominerade program. På tre av de program där män dominerar bland nybörjarna var genomströmningen bland kvinnor sämre än bland män.

Mönstren i skillnaderna mellan könen i andel med slutförda studier har varit ungefär desamma för nybörjare de senaste åren.

Etableringen är högre bland ungdomar som slutfört gymnasieskolan

Skolverket publicerar årligen statistik över vad ungdomar gör efter gymnasieskolan. I uppföljningen redogörs för ungdomarnas grad av etablering på arbetsmarknaden, om de studerar eller om de varken arbetar eller studerar. Av den senaste registerstudien framgår att av de 83 600 ungdomar som slutförde en gymnasieutbildning läsåret 2014/15 hade 30 procent (26 procent kvinnor och 33 procent män) en etablerad ställning på arbetsmarknaden 2016, enligt Skolverkets statistik, medan 26 procent (29 procent kvinnor och 23 procent män) hade påbörjat högskolestudier. Andelen med etablerad ställning bland elever som slutfört ett yrkesprogram med gymnasieexamen eller studiebevis med minst 2 500 gymnasiepoäng är 45 procent medan motsvarande andel för ungdomar som slutfört ett högskoleförberedande program är 22 procent. En jämförelse mellan kullarna som slutförde sin utbildning läsåren 2013/14 och 2014/15 visar att andelen ungdomar med etablerad ställning på arbetsmarknaden ökat med 5 procent både bland ungdomar från yrkesprogram och ungdomar från högskoleförberedande program. Att de sistnämnda inte har en lika stark etablerad ställning på arbetsmarknaden är ett förväntat resultat eftersom yrkesprogrammen utgör grund för yrkesverksamhet, medan högskoleförberedande program syftar till fortsatt utbildning inom högskolan. Cirka 37 procent av de ungdomar som slutfört ett högskoleförberedande program läsåret 2014/15 var högskolestuderande ett år efter avslutad gymnasieutbildning, medan

motsvarande andel högskolestuderande bland ungdomar från yrkesprogram var ca 4 procent.

Skolverket konstaterar att många faktorer påverkar ungdomars etablering på arbetsmarknaden, bl.a. konjunkturläge, arbetslöshetsnivåer och skillnader mellan branscher och regioner. Vidare konstateras att arbetslösheten 2016 var den lägsta sedan 2008 och att arbetslösheten i åldersgruppen 15–24 år minskade mellan 2013 och 2016.

Skolverket har också jämfört etableringsstatus bland ungdomar som slutfört sin gymnasieutbildning med gymnasieexamen eller studiebevis som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng med ungdomar som hade färre poäng eller avbrutit sina studier i förtid. Andelen ungdomar från yrkesprogram med etablerad ställning ett år efter slutförda studier bland de som slutförde utbildningen med examen var 47 procent (40 procent kvinnor och 51 procent män). Detta kan jämföras med 31 procent (27 procent kvinnor och 33 procent män) bland dem som slutförde med studiebevis med minst 2 500 poäng. Av de ungdomar som hade studiebevis med färre än 2 500 poäng eller inte kom längre än till år 3 i gymnasieskolan hade 25 procent (22 procent kvinnor och 27 procent män) en etablerad ställning. Ungdomar som endast påbörjat utbildning år 1 eller år 2 i gymnasieskolan hade en väsentligt lägre etableringsgrad. En fjärdedel av den sistnämnda gruppen varken arbetade eller studerade. För information om insatser för att förebygga avhopp från gymnasieskolan, se utgiftsområde 17 avsnitt 14 Ungdomspolitik.

Övergång till högskola och kommunal vuxenutbildning

Andelen ungdomar som påbörjar högskoleutbildning läsåret efter att de avslutat gymnasieskolan har de senaste åren varit på samma nivå. Av de elever som fick ett examens- eller studiebevis omfattande minst 2 500 gymnasiepoäng våren 2017 påbörjade 19,9 procent en högskoleutbildning följande läsår. Kvinnor fortsätter oftare än män att studera vidare på högskolan. Av de kvinnor som slutförde gymnasieskolan våren 2017 gick 22,1 procent direkt över till högskolestudier, jämfört med 17,7 procent av männen. Av elever med utländsk bakgrund började knappt var tredje elev i högskolan året efter avslutad gymnasieskola 2017, jämfört med knappt var femte elev med svensk bakgrund. Detta är ungefär samma andelar som när det gäller föregående elevkull. Av kvinnorna med utländsk bakgrund började 36,1 procent på högskolan året efter avslutad gymnasieskola, motsvarande andel för männen med utländsk bakgrund var 24,3 procent. När det gäller elever med svensk bakgrund började 18,6 procent av kvinnorna på högskolan året efter avslutad gymnasieskola medan motsvarande andel för männen var 16,1 procent.

Andelen ungdomar som påbörjar en högskoleutbildning inom tre år efter avklarad gymnasieskola ökade något från 40,0 procent av dem som fick slutbetyg från gymnasieskolan våren 2014, till 40,1 procent av dem som fick examen eller studiebevis om minst 2 500 gymnasiepoäng våren 2015.

Av alla elever i årskurs 3 i gymnasieskolan läsåret 2016/17 gick 12,0 procent över till kommunal vuxenutbildning (komvux) följande läsår, vilket är i det närmaste samma andel som föregående period. De som inte har fått en examen från gymnasieskolan studerar i större utsträckning än andra i komvux. Totalt 23,9 procent av de elever som gick i årskurs 3 hösten 2016 och inte hade fått en examen eller motsvarande våren 2017 gick i komvux läsåret 2017/18, att jämföra med 8,1 procent av de elever som tagit examen.

Kvinnor börjar i högre grad studera i komvux än män. Av de kvinnor som inte fick en examen eller motsvarande från gymnasieskolan vårterminen 2017 återfanns 28,3 procent i komvux följande läsår. Motsvarande andel av männen var 20,7 procent.

Elever med utländsk bakgrund går över till komvux i större utsträckning än elever med svensk bakgrund. Av eleverna med utländsk bakgrund som inte fick en examen eller motsvarande från gymnasieskolan vårterminen 2017 läste totalt 34,2 procent, 41,6 procent av kvinnorna och 29,0 procent av männen, vidare i komvux påföljande läsår. Motsvarande andelar för elever med svensk bakgrund var totalt 17,1 procent, 19,8 procent av kvinnorna och 15,0 procent av männen.

Introduktionsprogram: Övergång till nationella program, annan utbildning och arbetsmarknaden

Syftet med introduktionsprogrammen är att ge elever som inte är behöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan möjlighet att bli behöriga till och studera på ett sådant program, gå vidare till annan utbildning eller förbereda sig för etablering på arbetsmarknaden.

Programbyte från ett introduktionsprogram är ofta ett tecken på elevens studieframgång och är därmed en önskvärd utveckling. Av nybörjarna på ett introduktionsprogram i årskurs 1 hösten 2017 hade 39,3 procent bytt utbildning ett år senare. Störst andel, 17,7 procent, hade bytt till ett yrkesprogram, 7 procent hade bytt till ett högskoleförberedande program och 14,6 procent till ett annat introduktionsprogram. Skillnaderna är stora mellan introduktionsprogrammen, men programmen har också skilda syften.

För många av ungdomarna på introduktionsprogram är introduktionsprogrammen deras enda utbildning inom gymnasieskolan. Dessa ungdomar har inte senare varit registrerade på ett nationellt program. Skolverkets registerstudie över etablering bland avgångna elever från gymnasieskolan våren 2015 inkluderar även dessa ungdomar. Detta innebär att det genom registerstudien går att följa elevers sysselsättning efter att de har fullföljt eller avbrutit sin utbildning på ett introduktionsprogram och sedan lämnat gymnasieskolan, dvs. elever vars sista utbildning i gymnasieskolan var på ett introduktionsprogram. Av de elever som sist var registrerade på ett introduktionsprogram hade, ett år senare, 11,0 procent en etablerad ställning på arbetsmarknaden, 36,0 procent en osäker eller svag ställning på arbetsmarknaden, 20,5 procent studerade och 32,2 procent varken arbetade eller studerade. Andelen unga som varken arbetade eller studerade minskade med 5,7 procent jämfört med året innan. Männen hade i högre grad en etablerad ställning på arbetsmarknaden än kvinnorna, 13,5 procent jämfört med 8,2 procent. Det motsatta gäller andelen studerande där 25,5 procent av kvinnorna studerade jämfört med 16,8 procent av männen. För elever som sist var registrerade på introduktionsprogrammen programinriktat individuellt val eller yrkesintroduktion var andelen som hade en etablerad ställning på arbetsmarknaden högre än för andra introduktionsprogram. Yrkesintroduktion är tydligt yrkesinriktat och programinriktat individuellt val, som numera benämns programinriktat val, kan vara tydligt yrkesinriktat.

Nyanlända elevers övergång från språkintroduktion

De flesta nyanlända elever i gymnasieskolan påbörjar sina studier inom introduktionsprogrammet språkintroduktion. Liksom tidigare läsår var språkintroduktion det största introduktionsprogrammet läsåret 2018/19. Ungefär 22 900 elever (varav ca 16 500 är män och 6 400 är kvinnor) av de totalt 51 800 eleverna (ca 34 700 män och 17 100 kvinnor) på ett introduktionsprogram läser språkintroduktion, vilket motsvarar 44 procent. Det totala antalet elever på språkintroduktion har dock minskat med 29 procent jämfört med föregående läsår, vilket främst är en följd av att färre ungdomar i gymnasieåldern invandrat till Sverige under det senaste året.

Språkintroduktion syftar till att ge nyanlända elever en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilken möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Av nybörjarna på språkintroduktion hösten 2017 var 55 procent kvar i samma utbildning ett år senare medan 27,1 procent hade bytt utbildning. Störst andel, 14,5 procent, hade bytt till ett annat introduktionsprogram, 6,4 procent till ett yrkesprogram och 6,1 procent till ett högskoleförberedande program.

Statens skolinspektion har granskat huvudmäns och skolors arbete för att ge nyanlända elever förutsättningar att gå vidare inom gymnasieskolan eller till vuxenutbildning efter introduktionsprogrammet språkintroduktion (Fortsatta utbildningsvägar efter språkintroduktion, Skolinspektionen, 2019). En övergripande iakttagelse är att de allra flesta huvudmän och rektorer har kunskap om gruppen nyanlända elever på språkintroduktion och de särskilda behov dessa elever kan ha när det gäller att ta sig vidare i utbildningssystemet. Granskningen visar t.ex. att nästan alla granskade huvudmän har en god beredskap för fortsatta utbildningsvägar för nyanlända elever som ska gå vidare från språkintroduktion och att majoriteten av huvudmännen och rektorerna har strukturer och rutiner som syftar till att påskynda och underlätta nyanlända elevers övergångar från språkintroduktion till fortsatt utbildning. I några kommuner finns likväl ett utvecklingsbehov när

det gäller rutiner och strukturer för övergångar till komvux.

Andra utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i sin granskning är huvudmännens och rektorernas arbete med studie- och yrkesvägledning och med att främja social inkludering. Många huvudmän har inte synliggjort arbetet med studie- och yrkesvägledning i sin styrning och sitt kvalitetsarbete. Granskningen indikerar att elever som sannolikt ska gå vidare till komvux ofta behöver tidig och mer kontinuerlig information och motiverande insatser.

Få skolor överväger möjligheten för nyanlända elever att samläsa vissa gymnasiekurser tillsammans med elever på nationella program. Vidare visar granskningen att arbetet med att främja social inkludering för alla elever inte pågår kontinuerligt. Även om olika aktiviteter för att främja gemenskap ordnas, t.ex. temadagar och trivselaktiviteter, är dessa aktiviteter många gånger av enstaka karaktär och förekommer inte tillräckligt regelbundet i skolans verksamhet.

Kostnader

De totala kostnaderna för gymnasieskolan 2018 uppgick till knappt 42 miljarder kronor, vilket är en ökning med 2,6 procent jämfört med 2017. Kostnaden per elev uppgick till i genomsnitt 121 300 kronor 2018, vilket är en ökning med 1,6 procent jämfört med föregående år.

Gymnasiesärskolan

Utbildningen i gymnasiesärskolan ska enligt skollagen ge elever med utvecklingsstörning en för dem anpassad utbildning som ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Gymnasiesärskolan ska påbörjas av ungdomar efter avslutad utbildning i grundsärskolan eller motsvarande, fram t.o.m. det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år. Den är en frivillig skolform som består av nationella och individuella program. Elever som går något av de nio nationella programmen kan välja mellan skolförlagd utbildning eller lärlingsutbildning. Utöver de nationella och individuella programmen finns bl.a. särskilda varianter av de nationella programmen. Utbildningen i gymnasiesärskolan är avsedd att genomgås under fyra läsår men får fördelas på längre tid.

Elever, skolor och studievägar

Hösten 2018 gick ca 6 200 elever i gymnasiesärskolan, vilket är en ökning med ca 2 procent jämfört med föregående år. Av eleverna var 60 procent män och 40 procent kvinnor.

Drygt 89 procent av eleverna gick hösten 2018 i en gymnasiesärskola med en kommun som huvudman, medan drygt 9 procent gick i en fristående gymnasiesärskola och 2 procent i skolor drivna av landsting. Totalt gick 92 elever i s.k. integrerad undervisning med gymnasieskolan.

Av eleverna i gymnasiesärskolan gick 58 procent ett nationellt program och 42 procent ett individuellt program.

Diagram 3.19 Elever i gymnasiesärskolan fördelat efter kön

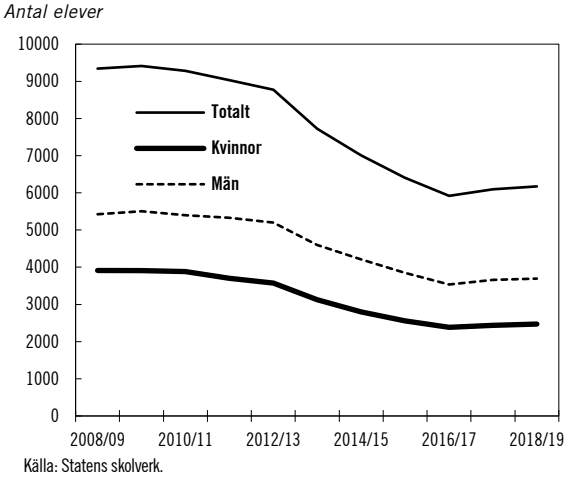

Källa: Statens skolverk.

Av eleverna i gymnasiesärskolan är fler män än kvinnor. Det gäller för både nationella och individuella program. Läsåret 2018/19 var fördelningen mellan kvinnor och män, vid mätningen den 15 oktober 2018, 40 respektive 60 procent i såväl de nationella som de individuella programmen, (se Diagram 3.19).

Kostnader

Den totala kostnaden för gymnasiesärskolan 2018 uppgick till knappt 2,6 miljarder kronor, vilket är en ökning med 0,2 procent jämfört med 2017. Kostnaden per elev uppgick till i genomsnitt 438 500 kronor 2018, vilket är en ökning med 0,4 procent jämfört med föregående år.

3.3.3 Utvecklingsinsatser

I detta avsnitt redovisas resultat och insatser i första hand när det gäller kunskapsutveckling, trygghet och studiero samt likvärdighet. Avsnittet avser hela verksamhetsområdet och flera av de insatser och resultat som redovisas är därmed skolformsövergripande.

Kunskapsutveckling

Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga stödinsatser
Garantin trädde i kraft den 1 juli 2019 genom ändringar i skollagen (2010:800) enligt regeringens förslag (prop. 2017/18:195). Den innebär att elever i förskoleklassen och lågstadiet som är i behov av stöd för att nå kunskapskraven i svenska, svenska som andraspråk och matematik ska få rätt stödinsatser i rätt tid. Skolverket fick i juni 2018 i uppdrag att ta fram ett förslag på ändringar i de läroplaner som berörs av de nya bestämmelserna. Myndigheten redovisade uppdraget i februari 2019 och i juni beslutade regeringen om ändring i dessa läroplaner.

Läslyftet
Skolverket fick 2013 i uppdrag att svara för genomförandet av fortbildning för lärare i läs- och skrivutveckling där fokus ska vara på det kollegiala lärandet (U2013/07215/S). Genom ett tilläggsuppdrag 2016 vidgades målgruppen till att även omfatta förskollärare och skolbibliotekarier (U2016/05733/S).

Hittills har ca 35 000 lärare och skolbibliotekarier deltagit i satsningen. När det gäller förskolan uppgår antalet deltagare till ca 20 000.

Läslyftet utvärderas av Umeå universitet och hittills har tio olika delrapporter publicerats. När det gäller skolbibliotekariernas roll visar utvärderingen att deltagandet har varit värdefullt och resulterat i förbättringar i verksamheten, bl.a. vad gäller att utveckla samarbetet mellan skolbibliotekarier och lärare för att förbättra elevernas språk-, läs- och skrivutveckling (Centrum för utvärderingsforskning vid Umeå universitet, Delrapport 10 En intervjustudie av skolbibliotekariernas roll i Läslyftet, april 2019).

Skolverkets uppföljning av digitaliseringsstrategin samt uppdrag att främja digitalisering
Regeringen beslutade hösten 2017 om en nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet. Strategin syftar till att alla barn och elever ska få den digitala kompetens de behöver som samhällsmedborgare och i arbetslivet. Regeringens övergripande mål med strategin är att det svenska skolväsendet ska vara ledande i att använda digitaliseringens möjligheter på bästa sätt för att uppnå en hög digital kompetens hos barn och elever och för att främja kunskapsutvecklingen och likvärdigheten.

Den nationella digitaliseringsstrategin innehåller tre fokusområden som sammantaget ska leda till att det övergripande målet för strategin uppnås. Dessa är digital kompetens för alla i skolväsendet, likvärdig tillgång och användning samt forskning och uppföljning kring digitaliseringens möjligheter. Varje fokusområde innefattar ett övergripande mål och flera delmål som ska nås till 2022.

Skolverket redovisade i februari 2019 en uppföljning av den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet (U2019/00559/S). I uppföljningen framhålls särskilt vikten av att huvudmän och rektorer utvecklar det strategiska ledarskapet kring digitalisering och lyfter in digitaliseringen som en del i det systematiska kvalitetsarbetet. De viktigaste resultaten från uppföljningen är:

- Digitaliseringen har fått större genomslag i högstadiet och gymnasieskolan än i förskoleklassen och grundskolans lägre årskurser när det gäller tillgången till digitala verktyg i skolarbetet, men även i vilken utsträckning lärare arbetar med att utveckla elevers digitala kompetens.
- Läroplanernas nya delar om digital kompetens är kända av rektorer och lärare, men förskolepersonal och lärare upplever ett behov av att utveckla sin digitala kompetens, till exempel inom programmering.
- Tillgången till teknisk och pedagogisk support varierar i förskolor, skolor och kommunal vuxenutbildning och många saknar en uppkoppling med kapacitet att genomföra digitala nationella prov.

Skolverket har vidare haft i uppdrag att arbeta främjande med digitaliseringen inom skolväsendet och med att underlätta för skolor och huvudmän att ta till vara digitaliseringens möjligheter i undervisning och i administration. Utifrån detta uppdrag har myndigheten under 2018 utvecklat, publicerat och genomfört ett antal

insatser och aktiviteter som svarar mot digitaliseringsstrategins tre fokusområden.

Nationell handlingsplan för digitaliseringen av skolväsendet

I mars 2019 överlämnade Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) den nationella handlingsplanen för digitaliseringen av skolväsendet till regeringen. Målet med handlingsplanen är att alla huvudmän, såväl kommunala som enskilda, senast 2022 ska ges förutsättningar att nå målen i den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet. Handlingsplanen lyfter fram 18 centrala nationella initiativ och aktiviteter som bör drivas av aktörer på nationell nivå, och belyser även vad huvudmännens ansvar innebär. För att förverkliga visionen i strategin behövs det därmed enligt handlingsplanen såväl ett nationellt som ett lokalt och regionalt utvecklingsarbete.

Nationella skolutvecklingsprogram

Sedan 2015 har Skolverket i uppdrag att ta fram och genomföra nationella skolutvecklingsprogram som riktar sig till huvudmän, skolor och förskolor (U2015/03844/S och U2016/05732/S). Syftet med de nationella skolutvecklingsprogrammen är bl.a. att stärka personalens kompetens för att utveckla verksamheten och förbättra undervisningens kvalitet.

Insatserna inom de nationella skolutvecklingsprogrammen består av olika kompetensutvecklings- och stödinsatser inom områden där det finns ett dokumenterat nationellt utvecklingsbehov.

Skolverket har genomfört en utvärdering av de nationella skolutvecklingsprogrammen avseende 2016 och 2017. Utvärderingen redovisades i budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 16 avsnitt 3.3.3). Därutöver redovisar Skolverket årligen hur arbetet med de nationella skolutvecklingsprogrammen fortlöper. Av Skolverkets årsredovisning för 2018 framgår bl.a. att det i december 2018 fanns 71 insatser tillgängliga inom de åtta programmen, vilket är en ökning från 40 insatser i november 2017. Insatserna kan t.ex. bestå av moduler med stödmaterial inom ett område, webbkurser, högskolekurser och statsbidrag.

Skolverket bedömer att måluppfyllelsen inom verksamhetsområdet Generellt stöd, där de nationella skolutvecklingsprogrammen utgör den huvudsakliga delen, är tillfredställande. Bedömningen görs utifrån olika indikatorer, t.ex. andelen deltagare som upplever att en webbkurs bidragit till fördjupade kunskaper inom ämnesområdet respektive användbar kunskap för fortsatt arbete. Uppföljningen sker via en enkät som utgör sista steget i kursen. Av sammanlagt 6 057 personer som besvarade dessa enkätfrågor uppgav 62 respektive 60 procent att kursen i stor eller mycket stor utsträckning bidragit till fördjupade kunskaper inom ämnesområdet respektive gett användbar kunskap för fortsatt arbete.

Utvärdering av befattningsutbildningen för rektorer

Befattningsutbildningen för rektorer är en statligt reglerad utbildning som vänder sig till skolledare i verksamheter som omfattas av skollagen (2010:800). Utbildningen genomförs av lärosäten på uppdrag av Skolverket. Eftersom utbildningen riktar sig till rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion i skola, förskola, fritidshem och vuxenutbildning deltar förutom rektorer även biträdande rektorer m.fl. i utbildningen.

Skolverket har utvärderat befattningsutbildningen under den nuvarande programperioden, som inleddes 2015 och avslutas 2021 (Skolverkets dnr 2018:790). Utvärderingen bygger i huvudsak på resultat från uppföljningsenkäter som har skickats ut till deltagare i utbildningen samt intervjuer med skolledare, huvudmän och representanter för de lärosäten som anordnar utbildningen.

Resultaten ger en positiv bild, där deltagarna generellt är nöjda. Över 80 procent av tillfrågade deltagare anser att utbildningen antingen i ganska eller i mycket hög grad varit anpassad efter deras yrkesroll. En majoritet av deltagarna, 65 procent, bedömde utbildningen som mycket bra och 32 procent anser att utbildningen var ganska bra. Endast 3 procent av deltagarna anser att utbildningen är ganska eller mycket dålig. Kunskapsområdet Skoljuridik och myndighetsutövning är särskilt uppskattat. Skolverket bedömer att samtliga lärosäten som anordnar utbildningen lever upp till sina överenskommelser med myndigheten.

Av utvärderingen framgår även att vissa delar av utbildningen skulle kunna förbättras. Vissa deltagare anser att de delar av utbildningen som på ett mer konkret sätt behandlar de vardagsproblem som skolledare ställs inför skulle kunna få ta ännu större plats. Andra uppfattar vissa delar av utbildningen som alltför teoretiska, abstrakta

och svåra att tillämpa på den egna verksamheten. Över hälften av skolledarna anser att de i ganska liten utsträckning eller inte alls kan avsätta tid för utbildningen. Detta verkar dock snarare vara kopplat till ett svagt stöd från huvudmannen än till innehållet och upplägget av kurserna. Skolverket bedömer att myndigheten bör göra mer för att öka huvudmännens engagemang och delaktighet.

Befattningsutbildningen har ett högt söktryck och för höstterminen 2018 anmäldes 828 deltagare men endast 650 kunde erbjudas plats. Könsfördelningen på utbildningen är ojämn. Under perioden 2015–2018 var i genomsnitt 74 procent av deltagarna kvinnor.

Försöksverksamheten med spetsutbildning visar på positiva resultat

Det pågår en försöksverksamhet med spetsutbildningar i grundskolan och gymnasieskolan enligt förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning och förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser. Spetsutbildningarna ska ge elever möjlighet till fördjupning och breddning inom olika ämnen eller ämnesområden, bl.a. språk och matematik. Elever i dessa utbildningar ska också erbjudas möjligheter att studera kurser på nästa nivå i utbildningssystemet.

Skolverkets utvärderingar visar på flera positiva resultat. Elever som går en spetsutbildning är generellt sett nöjda med sitt val av utbildning. Det har också funnits ett stort intresse för att anordna spetsutbildningar, framför allt inom matematik och naturvetenskapliga ämnen. Spetsutbildningarna är organiserade så att eleverna i grundskolan läser i en högre takt för att därmed få tid att fortsätta läsa på nästa nivå i utbildningssystemet. Nästan alla elever som går en spetsutbildning läser minst en kurs på nästa utbildningsnivå och har högre slutbetyg och meritpoäng än rikssnittet. Skolverket har dock i utvärderingarna också uppmärksammat ett antal problemområden. Utbildningarna ska t.ex. vara riksrekryterande men i praktiken är elevtillströmningen från kommuner utanför samverkansområdet inte så stor, framför allt inte i grundskolan. Spetsutbildningarna är geografiskt koncentrerade till större städer och närliggande kommuner. Samverkan mellan utbildningsnivåerna ställer också höga krav på de inblandade. Skolverket beskriver vidare att huvudmän och lärosäten anger att spetsutbildningarna är resurskrävande.

Utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser

Under våren 2017 gav regeringen Statens skolverk och Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans genomföra ett treårigt utvecklingsarbete som ska syfta till att förbättra samverkan mellan elevhälsan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten så att barn och unga får tidiga och samordnade insatser (U2017/01236/GV). Under våren 2018 bjöds lokala utvecklingsarbeten in för att delta i satsningen. En slutredovisning med resultatet av uppföljningen, utvärderingen och hur slutsatserna av arbetet har spridits ska lämnas till Regeringskansliet senast den 31 januari 2021.

Trygghet och studiero

Insatser för att förbättra det förebyggande och hälsofrämjande arbetet inom elevhälsan

Skolverket fick i sitt regleringsbrev för 2016 i uppdrag att genomföra insatser för att förbättra det förebyggande och främjande arbetet inom elevhälsan i syfte att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. Uppdraget slutredovisades den 1 februari 2019 (U2019/00275/S).

Skolverket har inom ramen för uppdraget fördelat ett statsbidrag för projekt och utvecklingsarbeten med syfte att förbättra det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Bidraget har kunnat sökas av huvudmän från förskoleklass till gymnasienivå och intresset har varit mycket stort.

Insatserna har under de första två åren följts av en forskargrupp vid Göteborgs universitet. En forskningsantologi med fördjupade perspektiv på hälsofrämjande skolutveckling beräknas att publiceras under 2019. Antologin är tänkt att användas som stöd för förebyggande och hälsofrämjande arbete.

Skolverket sammanfattar insatserna under 2016–2019 med att lärandet i hälsofrämjandeutveckling behöver utvecklas även fortsättningsvis och att arbetet behöver bedrivas systematiskt och långsiktigt för att bli hållbart över tid. Utvecklingsbehov finns såväl hos huvudmän och rektorer som inom Skolverket när det gäller arbetet med att stödja skolans sammanhållna uppdrag. Av de enkäter som

Skolverket har skickat till huvudmännen framgår att samtliga svarande såg positiva effekter av utvecklingsarbetet, bl.a. i form av ökat välmående hos eleverna, förbättrade relationer till kamrater och lärare, ökad trygghet och att elevernas lärande utvecklats i positiv riktning. Framgångsfaktorer som identifierats är ett tydligt ledarskap, elevdelaktighet, samverkan mellan professioner, fokus på värdegrundsfrågor och ett medvetet hälsofrämjande arbete.

Mer rörelse i skolan

Skolverket har haft i uppdrag att lämna förslag som syftar till mer rörelse i skolan (U2018/01430/S) samt i tilläggsuppdrag att bl.a. analysera om undervisningstiden i idrott och hälsa också i grundsärskolan, specialskolan och sameskolan bör utökas genom att undervisningstiden i elevens val minskas (U2018/02965/S).

Skolverket slutredovisade de båda uppdragen i februari 2019 (U2019/00446/S) och föreslår förändrade skrivningar i samtliga läroplaner i del 1 (Skolans uppdrag) och del 2 (Rektors ansvar). De skrivningar som föreslås innebär att skolans uppdrag kring hälsofrämjande fysisk aktivitet tydliggörs och att rektorn har ett ansvar för frågan. I del 3 (Förskoleklassen) och del 4 (Fritidshemmet) finns i dag tydliga skrivningar om fysiska aktiviteter och ytterligare förtydligande i dessa delar bedöms inte som nödvändiga av Skolverket.

Vidare föreslår myndigheten att undervisningstiden i idrott och hälsa för specialskolan utökas med 100 timmar genom att omfördela dessa timmar från elevens val. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Insatser på utbildningsområdet med anledning av #metoo

I syfte att stärka det förebyggande arbetet mot sexuella trakasserier har Skolverket tagit fram stöd och verktyg för skolutveckling av sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling. Med det digitala stödmaterialet Koll på arbetet mot sexuella trakasserier och webbutbildningen Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolans senare år, kan skolans personal stärka och utveckla sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling.

Under 2018 har Skolverket även fördelat 20 miljoner kronor till organisationer i civilsamhället som erbjuder personal i skolan kompetensutveckling i arbetet med sex- och samlevnadsundervisning och mot kränkande behandling. Medlen har fördelats till ett antal organisationer som tillsammans har genomfört #backainitiativet – en utbildningsturné för kunskap och konkreta verktyg för att kunna motverka och hantera sexuella kränkningar i skolan. Turnén nådde drygt 300 skolor på 30 orter i landet.

Likvärdighet

Samverkan för bästa skola

Inom ramen för regeringens uppdrag om Samverkan för bästa skola genomför Skolverket insatser i dialog med huvudmän i syfte att höja kunskapsresultaten och öka likvärdigheten inom och mellan skolor i grund- och gymnasieskolan (U2015/3357/S, U2017/00301/S). Även förskolan och förskoleklassen omfattas av uppdraget.

I Skolverkets årliga redovisning till regeringen bedömer myndigheten att det systematiska kvalitetsarbetet och det pedagogiska ledarskapet har stärkts hos deltagande huvudmän och skolenheter. Även det kollegiala lärandet i syfte att utveckla undervisningens kvalitet har stärkts.

I redovisningen redogörs även för deltagarnas synpunkter, både huvudmäns och andra gruppers, så som de har svarat i olika enkäter och utvärderingar. Huvuddelen av synpunkterna är positiva. Till exempel bedömer huvudmännen att det efter samarbetet med Skolverket finns bättre rutiner, tydligare ansvarsfördelning och en tydligare arbets- och utvecklingsorganisation. Insatser när det gäller det pedagogiska ledarskapet anges ha bidragit till att rektorernas uppdrag i högre grad ligger i linje med läroplanen, att rektorerna känner sig tryggare i ledarrollen och att de har fått verktyg för att leda lärande. Eleverna anger att de upplevt att undervisningen blivit mer varierad och motiverande. Huvudmännen beskriver även att lärarnas kollegiala lärande stärkts och att deras trygghet i undervisningssituationen har ökat.

Det finns dock också synpunkter om olika svårigheter, t.ex. har ungefär en fjärdedel av respondenterna uppgett att de upplevt huvudmannens ansvar i samverkan med Skolverket som otydligt eller mycket otydligt. Utifrån detta har Skolverket påbörjat utveckling av information och förhållningssätt. Vad vidare gäller deltagarnas tilltro till och uppfattning om insatserna, bl.a. när det gäller möjligheterna att öka likvärdigheten,

kan det noteras att även om huvuddelen av respondenterna är positiva så förekommer även motsatsen.

Under 2018 har Skolverket utökat urvalet inom Samverkan för bästa skola i syfte att nå fler huvudmän. Samverkan inleddes med 27 huvudmän, och hos dessa totalt 23 utvalda förskoleenheter, 65 grundskoleenheter, 4 grundsärskoleenheter, 17 gymnasieskoleenheter och en gymnasiesärskoleenhet. I mars 2019 pågick samarbeten med totalt 66 huvudmän kopplade till skolor och med 13 huvudmän kopplade till förskolor. Skolverket har fram till februari 2019 inom Samverkan för bästa skola totalt samverkat med 92 huvudmän, 252 skolenheter och 56 förskoleenheter.

Insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever och vid behov för barn och elever med annat modersmål än svenska

På regeringens uppdrag genomför Skolverket insatser för att stärka huvudmännens förmåga att erbjuda nyanlända barn och elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet (U2018/00404/S). Vid behov ska insatserna även omfatta barn och elever med annat modersmål än svenska. Uppdraget omfattar skolformer från förskola till vuxenutbildning.

Skolverket anger sammantaget i sin årliga redovisning till regeringen att genomförda insatser ger god effekt på verksamheterna. Myndigheten bedömer att insatserna haft goda effekter på t.ex. styrning, ledning och samarbetet inom den lokala styrkedjan. Skolverket konstaterar även att frågor om nyanlända och flerspråkiga barn och elever har blivit mer synliga i hela organisationen. Skolverket bedömer att insatserna förbättrar förutsättningarna för goda resultat i grundskola, grundsärskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola samt vuxenutbildningens olika verksamheter. Insatserna bidrar till att öka verksamhetens kvalitet i förskola, förskoleklass och fritidshem. Under 2019 pågår insatser med 78 huvudmän och hittills har ca 98 huvudmän tagit del av riktade insatser. För vissa huvudmän är projektperioden avslutad.

Skolverket genomför även generella insatser som riktar sig till samtliga huvudmän, skolledningar, lärare och andra personalgrupper som har ett behov. Dessa insatser består av kompetensutveckling och stödmaterial. Exempel på kompetensutveckling är utbildning i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, studiehandledning på modersmål, traumamedveten omsorg och studie- och yrkesvägledning av nyanlända. Exempel på stödmaterial är lärmoduler inom det nationella skolutvecklingsprogrammet Nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande, kartläggningsmaterial avseende nyanlända elevers kunskaper inom olika ämnen och bedömningsstödet Bygga svenska, som används av skolorna för att värdera elevernas utveckling i svenska.

Likvärdig betygssättning

I rapporten Analyser av likvärdig betygssättning mellan elevgrupper och skolor (Skolverket, rapport 475, 2019) analyserar Skolverket hur betyg sätts i relation till resultaten på de nationella proven. En central utgångspunkt för undersökningen är att de nationella proven fungerar som en indikator för att bedöma om betygssättningen är likvärdig mellan skolor och elevgrupper. Resultatet visar en stor variation i betygssättning i relation till de nationella proven och stora skillnader mellan skolor. Enligt Skolverket finns det inget som tyder på att skillnaderna har minskat mellan åren 2005 och 2017. Skolverkets analys visar vidare att betygssättningen i hög grad är relativ, det vill säga att betygssättningen relateras till den genomsnittliga prestationsnivån hos eleverna på skolorna. Det är enligt Skolverket en betydligt lägre sannolikhet att en elev får ett högre betyg givet sitt resultat på det nationella provet om eleven går i en skola med hög genomsnittlig prestationsnivå. Att betygssättningen i relation till de nationella proven varierar så mycket mellan olika skolor och inslaget av relativ betygssättning visar enligt myndigheten på en grundläggande problematik i betygssystemet att åstadkomma en nationellt likvärdig kunskapsbedömning. För att nå en markant ökad likvärdighet i betygssättningen krävs enligt Skolverket systemförändringar i betygssystemet. Sådana systemförändringar behöver enligt myndigheten utredas noggrant och vägas mot tänkbara negativa effekter som förändringarna kan få. Detta utesluter inte vikten av en fortsatt strävan att ge lärare bättre förutsättningar att utveckla en ökad samsyn om hur kunskapskraven ska förstås och på vilka grunder betyg sätts, påtalar Skolverket.

Skolinspektionen genomförde under 2018 en kvalitetsgranskning av skolhuvudmäns och rektorers arbete för en rättvis och likvärdig betygssättning i grundskolan (Rättvis och

likvärdig betygssättning i grundskolan?, Skolinspektionen, dnr 400-2016:11436). Granskningen visar bl.a. att huvudmän och rektorer behöver lägga betydligt större vikt vid att analysera betygsresultat inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. I april 2019 publicerade myndigheten ytterligare en kvalitetsgranskning på temat betygssättning, denna gång i gymnasieskolan med fokus på kursen svenska 3 och högskoleförberedande program (Betygssättning på högskoleförberedande program i kursen svenska 3, Skolinspektionen, dnr 400-2017:10213). Skolinspektionen konstaterar bl.a. att de skolor som granskats inte i någon egentlig mening samverkar när det gäller betygssättning. Även här saknades en analys av betygsresultat på såväl övergripande nivå som på lärarnivå. Det bör noteras att myndigheten valde ut de skolor som hade en stor avvikelse mellan betyg och resultat på nationella prov, och att urvalet således inte är representativt. Skolinspektionen bedömer dock att granskningen visar på en problematik som kan generaliseras.

Statsbidrag för ökad jämlikhet i grundskolan

Skolverket har utvärderat statsbidraget för ökad jämlikhet i grundskolan (förordningen [2017:818] om statsbidrag för ökad jämlikhet i grundskolan) som har funnits under 2017 och 2018. Sammanfattningsvis konstaterar Skolverket att en stor andel av de huvudmän som varit berättigade till statsbidraget också begärt ut det (Rapport 478, Skolverket, dnr 2018:1065). Kommunala huvudmän har i genomsnitt tilldelats ett större belopp än enskilda huvudmän. Detta beror enligt Skolverket främst på att kommunerna samlar en större andel av eleverna i grundskolan. Huvudmän som tilldelats en liten bidragsram har begärt ut statsbidraget i betydligt mindre utsträckning. Störst andel av det totala utbetalda beloppet har gått till huvudmän i storstadslänen.

Skolverket anger vidare i sin utvärdering att de intervjuade huvudmännen är positiva till att de har haft stor frihet att använda statsbidraget för olika insatser. Bidraget uppfattas ha möjliggjort att de kunnat utgå från sina lokala behov när insatserna planerats. I intervjuer framkommer också att de flesta huvudmän har identifierat behov inom ramen för sitt systematiska kvalitetsarbete och att de har haft en plan för hur de ska använda statsbidraget. Parallellt med detta har Skolverkets icke bindande förslag på insatser som bidraget kunnat användas för uppskattats av en majoritet av de intervjuade huvudmännen. Huvudmännens redovisning av bidragsomgången 2017 visar att ungefär tre fjärdedelar av det totala statsbidraget har använts till lönekostnader. De insatser som huvudmännen planerar ska finnas kvar efter statsbidraget är enligt intervjuerna personalförstärkningar av olika slag.

Det finns ett antal likheter mellan detta statsbidrag och statsbidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling som redovisas närmare nedan, t.ex. när det gäller friheten att använda statsbidraget för olika insatser och möjligheten att utgå ifrån lokala behov. Intervjustudien visar att många huvudmän har använt statsbidragen för liknande insatser. Det ges även exempel på att huvudmän använt statsbidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling till sådant som statsbidraget för ökad jämlikhet inte räckte till. Statsbidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling uppges också ha föregåtts av en mer långsiktig och detaljerad planering ur huvudmännens perspektiv.

Statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling i skolan

Som en fortsättning på arbetet med att stärka jämlikheten i skolan har regeringen 2018 infört ett nytt statsbidrag som riktar sig till huvudmän för förskoleklass och grundskola (förordningen [2018:49] om statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling). Statsbidraget, som fördelas med hänsyn till antalet elever och elevernas socioekonomiska bakgrund, ska användas till att utöka pågående insatser eller genomföra nya insatser som stärker likvärdighet och kunskapsutveckling. Huvudmän som tar del av bidraget får inte använda bidraget för att ersätta de egna kostnaderna för förskoleklass och grundskola, dvs. minska de egna kostnaderna per elev för personal i förskoleklassen eller för undervisning och elevhälsa i grundskolan jämfört med ett genomsnitt för tre föregående år. Vidare ska en plan upprättas med redogörelse för de insatser som huvudmannen planerar.

Skolverket har i uppdrag att utvärdera statsbidraget vad avser dess konstruktion och ändamålsenlighet. För bidragsåret 2019 har 83 procent av huvudmännen som tilldelats en bidragsram begärt ut bidraget, jämfört med 76 procent bidragsåret 2018. Ökningen beror dels på

den utökning av bidragsramarna som har skett, dels på en ökad kännedom om bidraget som i sin tur ökat benägenheten att ansöka. Samtliga kommunala huvudmän har rekvirerat bidraget 2019.

De huvudmän som inte har rekvirerat bidraget har i stor utsträckning tilldelats en förhållandevis liten bidragsram. Därför är andelen medel som rekvirerats mycket hög, närmare 99 procent. Skolverket bedömer för närvarande att ansökningsförfarandet inte utgör någon betydande tröskel som påverkar huvudmännens möjligheter att begära ut bidraget. Kravet på att huvudmännen ska ta fram en plan för insatser och kontrollera att de uppfyller villkoret om att inte minska de egna kostnaderna, det s.k. kostnadsvillkoret, föranleder dock en viss administration. Enligt Skolverket bedömer flera kommuner att de på sikt kan få svårt att söka bidraget bl.a. på grund av att det kommunalekonomiska läget kan medföra svårighet att efterleva kostnadsvilloret (Skolverket, dnr 2018:1060).

Skolverket granskar både att kostnadsvillkoret följs och att huvudmännens ansökningar uppfyller statsbidragets villkor.

Regeringen har även gett Statskontoret i uppdrag att utvärdera bidraget (U2019/01623/S). Statskontoret ska delredovisa uppdraget senast den 1 juni 2020 och slutrapportera uppdraget senast den 3 februari 2021.

Utfall för riktade statsbidrag i urval

I tillägg till vad som har redovisats i detta avsnitt i form av resultat och insatser kopplade till kunskapsutveckling, trygghet och studiero samt likvärdighet, redovisas i det följande utfallet för ett antal av de riktade statsbidragen som gäller verksamhetsområdet. Flera av bidragen är skolformsövergripande. Den samlade utgiftsutvecklingen för barn-, ungdoms- och vuxenutbildningen redovisas i avsnitt 2.

Tabell 3.2 Utfall 2018 för några av de riktade statsbidragen på skolans område

mnkr

Bidrag	Tilldelade medel	Utfall	Differens	Differens (%)
Mindre barngrupper i förskolan	828,0	826,0	2,0	0,2
Statsbidrag för lågstadiet i grundskolan och motsvarande skolformer samt viss annan utbildning	2 300,0	2 290,1	9,9	0,4
Statsbidrag för fritidshemmet	500,0	497,9	2,1	0,4
Statsbidrag för omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds	79,0	78,0	1,0	1,3
Statsbidrag för ökad jämlikhet i grundskolan	500,0	500,0	0,0	0,0
Statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling	1 000	971,4	28,6	2,9
Statsbidrag för undervisning under skollov	176,7	78,0	98,7	55,9
Statsbidrag för hjälp med läxor eller annat skolarbete utanför ordinarie undervisningstid	388,6	388,5	0,1	0,0
Försöksverksamhet med ökad undervisningstid i svenska eller svenska som andraspråk för nyanlända elever	62,0	52,0	10,0	16,1
Statsbidrag för personalförstärkning inom elevhälsan	150,0	150,0	0,0	0,0
Statsbidrag för hälsofrämjande skolutveckling	37,0	36,4	0,6	1,6
Personalförstärkning och fortbildning gällande specialpedagogiska insatser samt speciallärarutbildning inom lärarlyftet	376,0	374,0	2,0	0,5
Statsbidrag för fortbildning i specialpedagogik	170,0	116,5	53,5	31,5
Fortbildningssatsning i språk-, läs- och skrivutveckling	151,0	137,0	14,0	9,3
Statsbidrag för personalförstärkning i skolbibliotek	30,0	29,5	0,5	1,7
Statsbidrag för insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända	34,0	17,0	17,0	50,0
Statsbidrag för upprustning av skollokaler och av utemiljöer	800,0	759,0	41	5,1
Stöd för säkerhetshöjande åtgärder i skolor	4,0	2,4	1,6	40,0

Anm.: Urvalet av redovisade statsbidrag bygger på att bidragen initierats, förlängts eller förstärkts under mandatperioden 2014–2018, att bidragen är sökbara och därmed inte rättighetsbaserade samt att de gäller för en eller flera av de skolformer som behandlas i avsnittet. Urvalet omfattar ej de statliga insatser som redovisas i avsnitt 2 angående läraryrkets attraktionskraft. Några av de redovisade statsbidragen rymmer kostnader som avser inköp av kurser eller administrativa kostnader.

3.3.4 Analys och slutsatser

Målet för verksamhetsområdet är en förskole-, grundskole- och gymnasieutbildning av hög och likvärdig kvalitet. Alla barn och elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och

kompetenser så långt som möjligt oberoende av kön. Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier och gymnasiesärskolan ska ge en anpassad utbildning som ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Resultaten och kostnaderna för de olika skolformer som ryms inom verksamhetsområdet har i detta avsnitt redovisats utifrån ett antal indikatorer och bedömningsgrunder. Den bild de ger av måluppfyllelsen och som presenteras närmare nedan, tillsammans med beskrivningar av ett antal vidtagna åtgärder, visar på utmaningar när det gäller skillnader i resultaten kopplade till såväl kön som bakgrund.

Inledningsvis framgår det av de redovisade resultaten för de olika skolformerna, såväl de obligatoriska som de frivilliga, att ökningen av antalet deltagande barn och elever i verksamheterna är en tydlig trend, med undantag för pedagogisk omsorg. Volymökningen beskrivs utförligare i avsnitt 2.1.1. Likväl kan det här kortfattat noteras att ökningarna jämfört med föregående läsår innebär ca 7 900 fler inskrivna barn i förskolan, ca 3 000 fler elever i förskoleklassen, ca 19 000 fler i grundskolan och ca 4 400 fler i gymnasieskolan samt 5 500 fler i fritidshemmet. Det är en utveckling som ställer krav på verksamheterna, vars ökade kostnader också redovisas i avsnittet, genom att allt fler barn och ungdomar nu omfattas av det mål och de utmaningar som finns inom verksamhetsområdet. För de frivilliga delarna av skolväsendet, såsom förskolan och fritidshemmet, är det också positivt att det fortsatt är ett stort antal och en stor andel barn och elever som är inskrivna i dessa verksamheter, där grunden för det livslånga lärandet läggs och där barnens och elevernas utveckling och lärande stimuleras.

För att mäta måluppfyllelsen för grundskolan och gymnasieskolan har ett flertal indikatorer använts i detta avsnitt. För flera av dem redovisas faktorer som innebär begränsningar vid jämförelser av resultaten över tid. De uppgångar som resultaten från ovan nämnda indikatorer i flera fall visar bör därför tolkas med viss försiktighet. Hänsyn bör också tas till resultat från internationella studier såsom PISA, TIMSS eller PIRLS, som är konstruerade för att mäta kunskapsutveckling över tid och därmed beskriva trender. (PISA och TIMSS redovisades i budgetpropositionen för 2018 [prop. 2017/18:1]. Resultat från PIRLS redovisades i budgetpropositionen för 2019 [prop. 2018/19:1]).

Med beaktande av dessa förbehåll är det samtidigt positivt att det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9 i grundskolan våren 2018 har ökat med 5,1 meritpoäng jämfört med våren 2017. Det är också positivt att skillnaden mellan flickor och pojkar, som var ca 26 meritpoäng, har minskat jämfört med 2017 då den låg på ca 30 meritpoäng.

För den enskilde eleven är möjligheten till en gymnasial utbildning av stor betydelse för såväl fortsatta studier som ett kommande yrkesliv. Även om behörigheten till gymnasieskolans nationella program har ökat och är högre än de två föregående åren är det därför allvarligt att nivån i ett längre perspektiv fortsatt är låg.

Nivån våren 2018 på 84,4 procent innebär fortsatt en lägre andel än våren 2015, då 85,6 procent var behöriga till ett yrkesprogram. I likhet med resultaten när det gäller meritvärdet i årskurs 9 i grundskolan finns det även tydliga skillnader mellan flickor och pojkar i fråga om behörigheten till gymnasieskolans nationella program. När det gäller elevernas bakgrund är det positivt att andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram generellt sett har ökat jämfört med 2017, men skillnaderna mellan elevgrupper och könen är stora.

Det finns även i fortsättningen tydliga utmaningar för svensk skola gällande skillnaderna i behörighet till gymnasieskolans nationella program. Skolans kompensatoriska uppdrag är viktigt, men har blivit svårare att uppfylla eftersom andelen elever som har sämre förutsättningar för goda kunskapsresultat är större än tidigare. Statens skolverks rapport om familjebakgrundens betydelse för skolresultaten (rapport 467, 2018), redovisades i budgetpropositionen för 2019. Skolsegregationen har ökat vilket innebär att elever är mer uppdelade mellan skolor utifrån socioekonomisk bakgrund och utifrån om eleverna har invandrat eller har utländsk bakgrund.

För att stärka likvärdigheten i skolan har regeringen vidtagit åtgärder, bl.a. i form av uppdragen till Skolverket om samverkan för bästa skola och insatser för nyanlända barn och elever och barn och elever med annat modersmål än svenska, där de redovisade resultaten visar på ett allt större deltagande. Även statsbidraget för ökad jämlikhet i grundskolan, följt av statsbidraget för

stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling i skolan, som fördelas med hänsyn till elevernas socioekonomiska bakgrund, bidrar till att kompensera för de skillnader i förutsättningar som finns.

Regeringen har även gett en särskild utredare i uppdrag att analysera och föreslå åtgärder för att minska skolsegregationen och förbättra resurstilldelningen till förskoleklass och grundskola. Syftet är att öka likvärdigheten inom berörda skolformer. Uppdraget ska redovisas senast den 20 mars 2020 (U 2018:05).

Många av de nyanlända eleverna som inte når behörighet till gymnasieskolans nationella program går i stället vidare till introduktionsprogrammen. Elever som går på introduktionsprogrammen är en mycket heterogen grupp med olika behov, mål och förutsättningar. Mer än hälften av dessa elever är ungdomar som nyligen anlänt till Sverige och en stor andel går språkintroduktion. Övergången till nationella program och annan utbildning är låg och Skolverkets uppföljning visar att alltför många elever som har ett eller flera introduktionsprogram som enda utbildning i gymnasieskolan varken arbetar eller studerar ett år efter de har avslutat sin utbildning. Efter regeringens förslag har förtydliganden kring huvudmannens ansvar för styrning och planering av utbildningen på introduktionsprogrammen införts (prop. 2017/18:183). En bättre planering av utbildningen kan möjliggöra samverkan mellan olika verksamheter och underlätta för elever på introduktionsprogrammen att gå över till en ny utbildning. Skolverket har på uppdrag av regeringen och tillsammans med branschkunniga tagit fram nationella yrkespaket som kan erbjudas som sammanhållna yrkesutbildningar inom kommunal vuxenutbildning. Dessa yrkespaket kan också användas inom gymnasieskolans introduktionsprogram och bidra till utvecklingen av den yrkesinriktade utbildningen som erbjuds inom ramen för t.ex. introduktionsprogrammet yrkesintroduktion.

När det gäller genomströmningen i gymnasieskolan är det allvarligt att även om de allra flesta ungdomar i dag påbörjar en gymnasieutbildning är det alldeles för många som lämnar skolformen utan att fullfölja sina studier. För dessa ungdomar är det ofta svårare att etablera sig i arbetslivet om de inte kompletterar sina studier inom vuxenutbildningen. En gymnasieexamen gör det lättare för ungdomarna att etablera sig på arbetsmarknaden. Unga som varken arbetar eller studerar utgör en särskilt utsatt grupp i samhället (se vidare utg.omr. 17 avsnitt 14).

Gymnasieutredningen konstaterade i sitt betänkande En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77) att gymnasieskolan i vissa fall arbetade fragmentariskt och uppdelat. Regeringen gav bl.a. därför en särskild utredare i uppdrag att utreda hur ämnesbetyg kan införas i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (dir. 2018:32). Regeringen bedömer att undervisningen kan bedrivas mer långsiktigt om kursbetyg ersätts med ämnesbetyg. Ämnesbetyg motverkar på så sätt fragmentisering och bidrar till att främja elevers kunskapsutveckling.

Det finns stora utmaningar med att klara den nationella kompetensförsörjningen. Svenskt Näringsliv beskriver i en undersökning bland sina medlemsföretag ett tilltagande problem inom samtliga branscher att rekrytera medarbetare. Drygt vart fjärde rekryteringsförsök misslyckas, vilket bl.a. hämmar företagens tillväxtmöjligheter. Svårast har det varit för företag inom sektorerna bygg och installation, transport och inom industri. Den mest efterfrågade utbildningsnivån är gymnasieskolans yrkesprogram (Svenskt Näringsliv, Rekryteringsenkäten 2018). Därutöver finns mycket stora behov inom vård- och omsorgsområdet under kommande år. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) pekar på att den största behovsökningen fram till 2026 bl.a. kommer att finnas när det gäller undersköterskor och vårdbiträden, dvs. yrken som en gymnasial yrkesutbildning kan leda till (SKL, Sveriges viktigaste jobb finns i välfärden. Rekryteringsrapport 2018).

Gymnasieskolan och vuxenutbildningen har varit föremål för flera utredningar de senaste åren i vilka det har uppmärksammats att delar av problemen vad gäller bl.a. utbud och attraktivitet har sin grund i bristande samordning och avsaknad av gemensam planering mellan kommuner och mellan kommuner och enskilda huvudmän. En bristande samordning och avsaknaden av en gemensam planering, inklusive dimensionering av utbildningar och utbildningsutbud, kan bl.a. leda till ett ineffektivt resursutnyttjande, att elever i praktiken inte erbjuds ett allsidigt utbud av utbildningar och att

den gymnasiala utbildningen inte motsvarar arbetsmarknadens behov av kompetens.

3.4 Den årliga revisionens iakttagelser

Specialpedagogiska skolmyndigheten

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) har fått en revisionsberättelse med en reservation avseende sin årsredovisning för 2018. Som grund för uttalandet om reservation anger Riksrevisionen att SPSM, i strid med de föreskrifter som är tillämpliga för användning av anslag och inkomster, har använt 2 miljoner kronor av sitt förvaltningsanslag för att finansiera den förlust som uppstod vid försäljningen av en villafastighet. Riksrevisionen bedömer att avtalet innehåller villkor som kräver medgivande från regeringen. Myndigheten har inte erhållit sådant medgivande, och har därmed inte följt 2 kap. 5 § kapitalförsörjningsförordningen (2011:210).

3.5 Tillkännagivanden

Tillkännagivande om trygghet och studiero i skolan

Riksdagen har tillkännagett att regeringen ska låta utreda regelverket gällande trygghet och studiero i skolan med inriktning mot en skärpning av skollagen och se till att det informeras om och vidtas lämpliga insatser för att underlätta tillämpningen av det aktuella regelverket bland lärare, rektorer och huvudmän (bet. 2017/18:UbU19 punkt 17, rskr. 2017/18:221).

Regeringen gav i december 2017 Statens skolverk i uppdrag att kartlägga hur ordningsregler och disciplinära åtgärder används inom skolan. Myndigheten skulle vidare med utgångspunkt i kartläggningen lämna förslag till åtgärder i syfte att uppnå en skolmiljö präglad av trygghet och studiero. Skolverket redovisade uppdraget i oktober 2018 (U2018/04042/S).

Regeringen beslutade vidare i augusti 2018 för att främja trygghet och studiero om ändringar i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, i läroplanen för sameskolan och i läroplanen för gymnasieskolan. I läroplanerna förtydligas rektorns ansvar gällande trygghet och studiero. Läroplanerna kompletterades också så att de markerar att elever ska visa respekt för och hänsyn mot skolans personal och andra elever. Ändringarna bygger på Skolkommissionens förslag i betänkandet Samling för skolan – Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (SOU 2017:35) och trädde i kraft den 1 juli 2019.

Regeringen avser att ta fram en nationell plan för studiero och trygghet i skolan samt se över frågan om mobilförbud i klassrum och att elever som hotat eller utsatt andra för våld lättare ska kunna stängas av eller omplaceras. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i dessa frågor. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Tillkännagivanden om möjligheter till fjärrundervisning

Riksdagen har tillkännagett att regeringen i sin utvärdering av fjärrundervisning dels särskilt bör granska hur lagändringen påverkar huvudmännens incitament att anställa behöriga lärare, dels särskilt bör följa försöksverksamheten med fjärrundervisning i alla ämnen och återkomma med en delrapport senast 2017 (bet. 2014/15:UbU3 punkt 3, rskr. 2014/15:141).

Skolverket har haft i uppdrag att utvärdera fjärrundervisning och bl.a. bedöma hur möjligheten till fjärrundervisning påverkar huvudmännens incitament att anställa behöriga lärare. Skolverket slutredovisade uppdraget den 29 oktober 2018 (se närmare skr. 2018/19:75 s. 168 f.). Regeringen har där angett att regeringen avser att återkomma med en proposition till riksdagen under riksdagsåret 2018/19. Regeringen avser i stället att återkomma till riksdagen med en proposition under hösten 2019. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Riksdagen har vidare tillkännagett att regeringen bör tillsätta två utredningar om utökade möjligheter till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet och fjärrundervisning på entreprenad samt generellt se över entreprenadbestämmelserna i 23 kap. skollagen (bet. 2014/15:UbU3 punkt 4, rskr. 2014/15:141).

Båda dessa frågor har utretts och när det gäller utökade möjligheter till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet överlämnade regeringen våren 2016 propositionen Fjärrundervisning och entreprenad – nya möjligheter för undervisning och studiehandledning på modersmål (prop.

2015/16:173). Utredningens förslag avseende 23 kap. skollagen har remitterats, se närmare skr. 2018/19:75 s. 169. Regeringen har där angett att regeringen avser att återkomma med en proposition till riksdagen under riksdagsåret 2018/19. Regeringen avser i stället att återkomma till riksdagen med en proposition under hösten 2019. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Tillkännagivandet om grundläggande behörighet till högskolan

Riksdagen har tillkännagett att det fortsatt ska vara en rättighet och inte en skyldighet för elever på gymnasieskolans yrkesprogram att läsa in grundläggande behörighet till högskolan (bet. 2014/15:UbU10 punkt 4, rskr. 2014/15:162).

Den 19 mars 2015 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a., efter att ha analyserat olika alternativ, föreslå hur elevens rättighet att läsa de kurser som leder till grundläggande behörighet till högskolan kan stärkas (dir. 2015:31). Utredningen redovisade sitt uppdrag den 31 oktober 2016 i betänkandet En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77). Utredningen föreslog att det fortsatt ska vara en rättighet, inte en skyldighet, att läsa de kurser som leder till grundläggande behörighet till högskolan. Betänkandet remitterades och remisstiden gick ut den 1 mars 2017. Den 6 september 2017 remitterades promemorian Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (U2017/03537/GV). Den 15 mars 2018 beslutade regeringen propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/18:184). Riksdagen avslog förslaget i propositionen (bet. 2017/18:UbU30, rskr. 2017/18:429). Regeringen har lagt riksdagens skrivelse om detta till handlingarna. Tillkännagivandet får därmed anses slutbehandlat.

Tillkännagivandet om en breddad och förstärkt lärlingsutbildning

Riksdagen har tillkännagett att regeringen ska utreda om en breddad och förstärkt gymnasial lärlingsutbildning kan införas och vilka konsekvenser det skulle medföra (bet. 2015/16:UbU13 punkt 6, rskr. 2015/16:169).

Regeringen behandlade tillkännagivandet i propositionen En försöksverksamhet med branschskolor (prop. 2016/17:161) och angav där att tillkännagivandet får anses slutbehandlat. Riksdagen har konstaterat att regeringen har kommit fram till slutsatsen att det inte bör utredas vidare om en sådan lärlingsutbildning som avses i tillkännagivandet kan införas. Riksdagen anser alltjämt att en lärlingsutbildning är en viktig del i utbildningssystemet och att tillkännagivandet inte är tillgodosett (bet. 2017/18:KU21, rskr. 2017/18:326). Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2019 konstaterat att tillkännagivandet åter står öppet (prop. 2018/19:1, utg.omr. 16 avsnitt 4.3.3 s. 110).

Som regeringen konstaterade i den nämnda propositionen En försöksverksamhet med branschskolor hade Yrkesprogramsutredningen (U 2014:01) i uppdrag att analysera om det fanns intresse och förutsättningar för en försöksverksamhet med branschlärlingar, dvs. gymnasial lärlingsutbildning, med större inflytande och ansvar för branscher och arbetsgivare och om det finns intresse bland arbetsgivare och parter att det lämnas sådana förslag som krävs för en försöksverksamhet. Utredningen förde diskussioner med ett flertal branschorganisationer om hur den gymnasiala lärlingsutbildningen skulle kunna utvecklas och fann inte något större intresse av att utveckla en lärlingsmodell av centraleuropeiskt snitt, där lärlingen rekryteras och anställs av arbetsgivaren för att få hela sin utbildning på arbetsplatsen. Olika branschorganisationer efterfrågade i stället möjligheter att ta större ansvar för yrkesutbildningar med stor betydelse för arbetsmarknaden som i dag riskerar att nedprioriteras inom utbildningssystemet. Utredningen föreslog därför branschskolor. Bland andra Skolverket bereddes tillfälle att yttra sig över ett utkast till lagrådsremiss. Skolverket anförde i sitt yttrande att det vid en rad möten med stora arbetsgivare som Skolverkets lärlingscentrum har haft har visat sig finnas ett mycket stort intresse för gymnasial lärlingsanställning.

Regeringen angav i propositionen En försöksverksamhet med branschskolor att det är positivt att det finns ett intresse bland arbetsgivare för gymnasial lärlingsanställning, men att det inte krävs ändringar av hur lärlingsutbildningen inom gymnasieskolan

regleras. Regeringen konstaterade vidare att frågan om lärlingsutbildningens behov av fortsatt utveckling redan hade behandlats av utredningen i tät kontakt med ett flertal branschorganisationer och att utredningen drog slutsatsen att branscherna efterfrågar sådana branschskolor som föreslogs i propositionen. Mot bakgrund av detta ansåg regeringen i propositionen att det inte bör utredas vidare om en breddad och förstärkt gymnasial lärlingsutbildning kan införas. Tillkännagivandet är dock inte slutbehandlat.

Tillkännagivandena om digitaliserade nationella prov med extern rättning

Riksdagen har tillkännagett att digitaliserade nationella prov med extern rättning ska införas (bet. 2015/16:UbU14 punkt 30, rskr. 2015/16:228). Riksdagen har dessutom tillkännagett att digitala och centralt rättade nationella prov ska införas (bet. 2016/17:UbU17 punkt 10, rskr. 2016/17:250). Regeringen hanterade tillkännagivandena och bedömde att de var slutbehandlade i propositionen Nationella prov – rättvisa, likvärdiga, digitala (prop. 2017/18:14).

Vid behandlingen av propositionen fann Utbildningsutskottet inte några skäl att föreslå någon ändring i förhållande till regeringens förslag (bet. 2017/18:UbU5). Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2017/18:44).

Riksdagen har därefter ansett att frågorna inte har hanterats i enlighet med de båda tillkännagivandena och att de därmed inte är tillgodosedda (bet. 2017/18:KU21, rskr. 2017/18:326). Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2019 konstaterat att tillkännagivandena åter står öppna (prop. 2018/19:1 utg.omr. 16 avsnitt 4.3.3 s. 110 f.).

Frågan om digitaliserade nationella prov med extern rättning bereds och regeringen avser att återkomma till riksdagen i frågan. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

3.6 Politikens inriktning

Högre kunskapsresultat

Fokus i skolan ska vara på kunskap och bildning. Genom utbildningen ska alla elever ges likvärdiga möjligheter att inhämta och utveckla kunskaper och värden. Därigenom lägger skolan grunden för vårt samhälles välstånd och våra barns framtid.

Betyg från årskurs 4

Elevens kunskaper och ansträngningar ska i större utsträckning sättas i fokus. Som en del i detta ska skolor som vill fr.o.m. den 1 juli 2020 kunna införa betyg från årskurs fyra. För ett lyckat genomförande är det viktigt att skolor som väljer att införa tidigare betyg kan få stöd i detta arbete. Mot denna bakgrund föreslås att Skolverket tillförs medel för implementeringsinsatser.

Läslyftet förlängs

En god läsförmåga ger verktyg för fortsatt lärande och möjligheter att vara med och påverka i ett demokratiskt samhälle. Läsdelegationens betänkande (SOU 2018:57) visar på ett fortsatt behov av läsfrämjande insatser där kultur- och utbildningsområdena samverkar. För regeringen är det prioriterat att stärka varje elevs läsförmåga och ett flertal läsfrämjande insatser har initierats. Sedan 2014 pågår det s.k. Läslyftet, som är en omfattande kompetensutvecklingsinsats inom språk-, läs- och skrivutveckling. Insatsen riktar sig till förskoleklassen, grund- och gymnasieskolan samt motsvarande skolformer och sedan 2016 omfattas även förskolan. Fram till i dag har ca 35 000 lärare och skolbibliotekarier deltagit i Läslyftet. När det gäller förskolan uppgår antalet deltagare till 20 000. För denna skolform kvarstår ett behov av kompetensutveckling inom området och söktrycket från målgruppen är fortsatt högt. För att möta detta behov föreslår regeringen att satsningen förlängs. Det ligger i linje med Läsdelegationens förslag om att personalen i förskolan i större utsträckning ska ges förutsättningar att delta i Läslyftet. Genom att personal som arbetar i förskolan får verktyg att ge alla barn goda förutsättningar att utveckla sin läsförmåga bedöms även jämställdheten kunna påverkas på ett positivt sätt.

Regeringen föreslår därför att medel avsätts för att förlänga satsningen t.o.m. läsåret 2020/21. Se även utgiftsområde 17 avsnitt 2.6 Politikens inriktning.

Specialpedagogik för lärande förlängs och utvidgas

Alla elever som har behov av specialpedagogiskt stöd ska ges tillgång till det. För att möta behoven har regeringen bl.a. initierat fortbildningsinsatsen Specialpedagogik för lärande. Genom satsningen stärks den specialpedagogiska kompetensen generellt i skolan. Lärarna får ökade kunskaper om specialpedagogiska förhållningssätt och kan utveckla undervisningen så att fler elever når målen. Efterfrågan på dessa grundläggande kunskaper för att bättre kunna möta, motivera och engagera varje elev är fortfarande stor, samtidigt som satsningen är tidsbegränsad och endast riktar sig till lärare i grundskolan.

Regeringen föreslår att medel avsätts dels för att förlänga satsningen, dels för att vidga den till att även omfatta skolformerna förskola, förskoleklass, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning.

Naturvetenskap och teknik för alla

Naturvetenskap och teknik för alla är ett skolutvecklingsprogram som har funnits sedan 1997. Det syftar till att genom olika insatser utveckla och stödja lärares lärande och kompetensutveckling inom naturvetenskap, teknik och matematik, och därmed förbättrade elevprestationer i dessa ämnen. Programmet drivs av medlemmarna, huvudmännen, i nära samarbete med Kungl. Vetenskapsakademien och Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien.

Sedan 2016 och fram till och med 2019 har regeringen tillfört 3,5 miljoner kronor per år som en tillfällig satsning på Naturvetenskap och teknik för alla.

För att verksamheten och dess material ska kunna utvecklas och för att öka intresset för de naturvetenskapliga ämnena och teknikämnet, inte minst hos flickor, föreslår regeringen att denna satsning förlängs t.o.m. 2023.

Digitalisering av nationella prov

Att införa digitala nationella prov fr.o.m. 2022 är en högt prioriterad fråga för regeringen. Digitala nationella prov har flera fördelar, bl.a. förväntas de leda till mindre administration och innebära minskade säkerhetsrisker, så som otillbörlig spridning vid distributionen av provmaterial. Att digitalisera nationella prov är en komplex uppgift för Skolverket. Parallellt med utvecklingen av digitala prov kommer pappersproven att som tidigare tillhandahållas till skolorna, innan dessa slutligen fasas ut. Skolverket har nyligen inlett en försöksverksamhet med digitalisering av proven samt extern bedömning av elevlösningarna, och kan nu med större säkerhet än tidigare beräkna kostnader för arbetet med genomförande och implementering av de nya proven. Det är viktigt att Skolverket ges rätt verktyg och tillräckliga resurser för att genomföra arbetet och implementeringen av reformen så att konstruktionen av prov och system motsvarar krav och förväntningar. Det är vidare viktigt att samtliga huvudmän är väl förberedda. Regeringen bedömer därför att ytterligare medel bör tillföras Skolverket för arbetet med att digitalisera de nationella proven.

Elever som snabbare når kunskapsmålen

Elever som har lätt att nå kunskapskraven i ett eller flera ämnen behöver ges reella möjligheter till acceleration och utmaningar i sina studier. Dessa elever kan t.ex. behöva gå snabbare fram i ett eller flera ämnen och läsa dessa ämnen eller kurser på nästa nivå i utbildningssystemet.

Regeringen bedömer, utifrån bl.a. redovisningar från Statens skolinspektion och Skolverket, att skolan behöver bli bättre på att möta elever som är i behov av utmaningar och stimulans, t.ex. särskilt begåvade elever. Spetsutbildningar i någon form är ett bra alternativ men elevers möjligheter till acceleration och berikning behöver också finnas inom ramen för ordinarie utbildning. Enligt skollagen ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande (3 kap. 3 § skollagen [2010:800]). För att förbättra elevers möjligheter att utmanas och nå längre i sin kunskapsutveckling har regeringen i juni 2019 gett Skolverket i uppdrag i regleringsbrevet för 2019 att föreslå hur skolors arbete kan stärkas och stödjas på detta område. Skolverket ska även, som en del i uppdraget, föreslå hur försöksverksamheten med spetsutbildningar i grund- och gymnasieskolan kan ersättas av permanenta spetsutbildningar. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2020 och regeringens

ambition är att bereda och genomföra åtgärder som ett nästa steg.

Samisk undervisning

Sameskolstyrelsen ska genom sin verksamhet främja att alla samiska barn får tillgång till en likvärdig utbildning med samiska undervisningsinslag av god kvalitet i en trygg miljö. För att fler föräldrar ska välja att låta sina barn på olika sätt ta del av utbildning med samisk inriktning är det viktigt att sameskolan har en väl fungerande verksamhet som erbjuder god undervisning.

För att säkerställa en god lokalförsörjning, centrala kanslifunktioner och en i övrigt väl fungerande verksamhet anser regeringen att Sameskolstyrelsen bör tillföras utökade resurser.

Utbildning för elever med vissa funktionsnedsättningar

Utbildningen vid specialskolan är avsedd för de barn som inte kan gå i grundskolan eller grundsärskolan på grund av att de är dövblinda eller har en synnedsättning och har ytterligare funktionsnedsättning, är döva eller har en hörselnedsättning, eller har en grav språkstörning.

För att kunna möta antalet tillkommande elever anser regeringen att Specialpedagogiska skolmyndigheten bör tillföras utökade resurser.

Förstärkning av medel till Statens skolinspektion

Statens skolinspektion har under senare år upplevt en stark ökning av ärenden som avser tillsyn utifrån individärenden. På motsvarande sätt har utvecklingen sett ut vad gäller antalet inkomna överklagandeärenden till Skolväsendets överklagandenämnd, där Skolinspektionen är värdmyndighet och ska tillhandahålla kansliresurser. Det är angeläget att Skolinspektionen och Skolväsendets överklagandenämnd kan genomföra sin verksamhet med bibehållen kvalitet och omfattning, inte bara för att hålla handläggningstiderna korta utan även för att skolor snabbt ska få återkoppling efter tillsyn så att de kan starta arbetet med att rätta till sina brister. Regeringen bedömer därför att myndigheten behöver tillföras ytterligare medel.

Tioårig grundskola och lovskola

För att skapa en likvärdig skola med hög kvalitet krävs fortsatta åtgärder inom skolväsendet. En utökad lovskola ska utredas och sedan införas 2022. Medel avsätts till fortbildning med anledning av en kommande proposition om tioårig grundskola.

Betygssystemet ska främja elevers kunskapsutveckling

Gymnasieutredningen lämnade i sitt betänkande En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77) förslag om att en utredning bör tillsättas för att se över möjligheterna att införa ämnesbetyg i gymnasieskolan. Regeringen anser att ämnesbetyg i gymnasieskolan kan bidra till att tydliggöra skolans bildningsuppdrag, premiera lärande och öka likvärdigheten i utbildning och betygssättning. Ämnesbetyg kan också bidra till att minska stress hos elever och lärare. Regeringen gav därför under förra mandatperioden en särskild utredare i uppdrag att bl.a. se över betygssystemet för att detta bättre ska spegla faktiska kunskaper, främja lärande och uppmuntra elever att anstränga sig i skolarbetet (dir. 2018:32). Utredaren ska också utreda och lämna förslag på andra justeringar i betygssystemet för alla skolformer med betyg.

Att införa ämnesbetyg är en stor och viktig förändring i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan som kräver förberedelser och revidering av bl.a. ämnesplaner. Ett sådant arbete bör påbörjas i god tid för att ge både Skolverket och huvudmännen goda förutsättningar. Regeringen bedömer därför att Skolverket bör tillföras resurser för att kunna påbörja och genomföra ett sådant arbete.

Systematisk styrdokumentsutveckling

Regeringen anser att det är mycket viktigt att skolans styrdokument systematiskt och kontinuerligt utvecklas i syfte att stärka skolans kunskapsuppdrag. Sedan 2017 har Skolverket byggt upp en systematisk styrdokumentsutveckling för att genomföra löpande förändringar i kurs- och ämnesplaner. Utgångspunkten för arbetet är att myndigheten löpande

ska samla in, dokumentera och analysera behov av förändringar i styrdokumenten och vid behov genomföra ändringar i dessa. Under 2019 genomför Skolverket för första gången en revidering i enlighet med det nya arbetssättet, som rör kursplanerna på grundskolenivå och vissa ämnesplaner på gymnasial nivå.

Det arbete som nu pågår svarar mot de förändringar som regeringen gjorde i myndighetens instruktion 2018, där det anges att Skolverket ska utforma och kontinuerligt utveckla de styrdokument som myndigheten har bemyndigats att meddela föreskrifter om. För att säkerställa en varaktighet i arbetet och i förlängningen så ändamålsenliga styrdokument som möjligt, anser regeringen att Skolverkets förvaltningsanslag bör stärkas.

Omprioritering av aviserade reformmedel i beslutad budget

För att skapa en jämlik kunskapsskola med hög kvalitet krävs fortsatta åtgärder inom skolväsendet. Vissa reformer som aviserades i den beslutade budgeten för 2019 bedömer regeringen dock som för tidiga att genomföra från 2020. Det gäller en utökad lovskola, som ska utredas och sedan införas 2022. Vidare gäller det fortbildningsinsatser för förskollärare vid ett införande av en tioårig grundskola, där medel avsätts fr.o.m. 2021. Regeringen bedömer vidare, i motsats till vad som anges i den beslutade budgeten, att undervisningstiden i lågstadiet inte bör ökas med anledning av den svåra lärarbrist som svensk skola är inne i. Mot denna bakgrund anser regeringen att aviserade medel för nämnda reformer i stället bör omprioriteras till de satsningar som beskrivs i detta avsnitt (se vidare under avsnitt 3.7 samt utg.omr. 25).

En likvärdig skola

Sverige ska ha höga ambitioner som en kunskapsnation. Den enskilde elevens kunskaper och ansträngningar står i fokus och en politik ska föras som förbättrar skolresultat, stärker ordning och reda i klassrummet och ger mer likvärdiga förutsättningar för alla elever att klara skolan. Därför investerar regeringen i en jämlik kunskapsskola.

Det statliga stödet för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling förstärks

En förutsättning för en jämlik skola är att resurser fördelas efter elevernas olika förutsättningar och behov – att skolor med större behov även tilldelas mer resurser. 2015 års skolkommission lyfte i sitt slutbetänkande Samling för skolan – Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (SOU 2017:35) fram att svensk skola har en för svag kompensatorisk resursfördelning. Utifrån detta föreslog Skolkommissionen ett nytt, socioekonomiskt viktat och villkorat statsbidrag till huvudmännen för undervisning och elevhälsa. Kommissionen menade att sex miljarder kronor var en avvägd nivå, i syfte att möjliggöra undervisning av hög kvalitet och kompensatoriska insatser för en likvärdig utbildning.

Efter förslag från regeringen i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 16 avsnitt 10) infördes ett statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling i förskoleklassen och grundskolan.

Regeringen föreslår en förstärkning av det statliga stödet för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling. Förstärkningen möjliggör för huvudmännen att fr.o.m. hösten 2020 stärka sin verksamhet i linje med den nivå som föreslogs av Skolkommissionen.

Fler karriärtjänster i utanförskapsområden

För att eleverna ska nå goda studieresultat är det av stor vikt att de möter skickliga och engagerade lärare med höga förväntningar på var och en. Genom karriärstegsreformen, där staten skjuter till medel för att höja särskilt yrkesskickliga lärares löner, ges lärare möjlighet att göra karriär samtidigt som de fortsätter att undervisa och ägnar sig åt uppgifter som är nära kopplade till undervisning.

I nuläget finns det tre olika statsbidrag som helt eller delvis avser inrättande av karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare, s.k. förstelärare. Två av dessa är viktade genom att de specifikt avser huvudmän för skolor i utanförskapsområden samt huvudmän som antingen ingått överenskommelser med Skolverket för att höja måluppfyllelsen eller huvudmän som har särskilt svåra förutsättningar. Dessa två bidrag styrs av komplexa regelverk, vilket bedöms bidra till en relativt låg nyttjandegrad. Regeringen bedömer

att bidrag för inrättande av karriärsteg för förstelärare i större utsträckning bör komma skolor och huvudmän med stora behov till del. Genom att stödja skolor med stora utmaningar kan konsekvenser av skolsegregation till viss del motverkas.

Därför anser regeringen att ett nytt, samlat bidrag för karriärsteg för förstelärare bör inrättas, där en del av medlen viktas så att förstelärare på skolor med svåra förutsättningar ges ett statligt lönetillägg på 10 000 kronor i månaden. Detta innebär att fler karriärtjänster kan inrättas i utanförskapsområden samtidigt som statsbidragen på utbildningsområdet blir färre och enklare, vilket i sin tur innebär en minskning av huvudmännens administrativa börda.

Studie- och yrkesvägledning

Alla elever ska kunna göra väl övervägda val utifrån goda kunskaper om utbildningsvägar och arbetsliv. Kön, social bakgrund och hemförhållanden ska inte avgöra den framtida studie- och yrkesbanan. Behovet av studie- och yrkesvägledning är särskilt stort för elever som inte uppnår behörighet till eller inte fullföljer studier i gymnasieskolan och för elever med kort tid i svensk skola. Fler elever måste ges verktyg att fatta kloka och informerade studie- och yrkesval. Regeringen tillsatte 2017 en utredning med uppdrag att föreslå åtgärder för att utveckla studie- och yrkesvägledningen. Utredningens betänkande Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle (SOU 2019:4) har remitterats.

Utredningens förslag innebär bl.a. att ge elever stärkt rätt till studie- och yrkesvägledning. Riksdagen har tillkännagett att regeringen ska låta ta fram och uppdatera en digital studie- och yrkesvägledningsplattform och att studie- och yrkesvägledarnas roll i skolan måste stärkas och i högre grad integreras i skolans verksamhet (bet. 2016/17:UbU18 punkt 7, rskr. 2016/17:251). Regeringen föreslår därför att medel avsätts för att se över och utveckla befintliga digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

En strategisk och ändamålsenlig användning av riktade statsbidrag

I budgetpropositionen för 2018 gjorde regeringen bedömningen att en översyn av de riktade statsbidragen behövs som ett led i regeringens förbättrade styrning av skolan. I detta ingick t.ex. att lägga samman eller förenkla de riktade statsbidragen.

Regeringens ambition är att de riktade statsbidragen på utbildningsområdet ska bli betydligt färre och enklare. Samtidigt kommer det även i fortsättningen finnas ett behov av att staten riktar väl avvägda statsbidrag till specifika verksamhetsområden med stora utvecklingsbehov. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att befintliga statsbidrag i större utsträckning bör hanteras på ett samlat och långsiktigt sätt inom ramen för ett antal områden. Det innebär att vissa bidrag kommer att fasas ut under mandatperioden medan andra kommer att föras samman i syfte att skapa effektiva och långsiktiga bidragsstrukturer för respektive behovsområde. I denna budgetproposition tas de första stegen i form av ett antal förslag, bl.a. gällande införandet av ett nytt samlat bidrag för karriärsteg för förstelärare, som ersätter nuvarande tre bidrag, samt en minskning av det totala antalet statsbidrag på skolområdet, vilket kan vara särskilt betydelsefullt för små huvudmän som inte har lika utbyggda administrativa stödfunktioner som större huvudmän. Vidare avser regeringen att genomföra förenklingar i förordningen (2016:937) om statsbidrag för en regional yrkesinriktad vuxenutbildning. I kommande budgetpropositioner avser regeringen att återkomma med ytterligare förslag.

Stärkt läraryrke och pedagogiskt ledarskap

En avgörande faktor för att höja resultaten i skolan är undervisningens kvalitet. Alla elever ska därför få möta kunniga och kompetenta lärare och det pedagogiska arbetet ska ledas av skickliga skolledare. För att åstadkomma detta behöver skolprofessionernas attraktivitet ökas och förutsättningarna för deras uppdrag stärkas.

Ett professionsprogram inrättas

För ett attraktivt läraryrke och ett starkt pedagogiskt ledarskap behövs förutsättningar för lärares och skolledares professionella utveckling genom hela yrkeslivet. Utredningen om en bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner överlämnade i mars 2018 betänkandet Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling (SOU 2018:17). Utredningen lämnade bl.a. förslag om ett professionsprogram för lärare och skolledare. Programmet ska främja skolutveckling och systematisk professionell utveckling genom hela yrkeslivet.

Mot bakgrund av utredningens förslag föreslår regeringen att medel för ett första steg av införandet av ett professionsprogram avsätts. Vidare avser regeringen att återkomma till riksdagen med förslag med anledning av införandet av ett professionsprogram. Regeringen avser att återkomma med förslag om införandet av kompetensbeskrivningar som grundar sig i betänkandet Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling (SOU 2018:17).

Förstärkt och fortsatt satsning på behörighetsgivande utbildning – Lärarlyftet

Undervisning i skolväsendet ska som huvudregel bedrivas av legitimerade och behöriga lärare och förskollärare. Grunden för en lärar- och förskollärarlegitimation är en lärarexamen eller en förskollärarexamen. Bristen på behöriga lärare i landets skolor är emellertid stor och kommer att vara så inom en överskådlig tid. Till exempel undervisar många lärare som har lärarlegitimation i ämnen de saknar behörighet för. Därmed undervisas många elever av lärare som saknar rätt kunskap för den undervisning de bedriver.

För att möta denna utmaning är det centralt att det finns långsiktiga strukturer för behörighetsgivande utbildning. Regeringen avser därför att förlänga och förstärka satsningen Lärarlyftet II, och ge fler lärargrupper möjlighet att ta del av kursutbudet.

Fortbildning för rektorer

Som ledare för det pedagogiska arbetet vid skolor och förskolor är rektorer avgörande för kvaliteten och utvecklingen i verksamheterna. Utöver den obligatoriska befattningsutbildningen för rektorer, som fr.o.m. juli 2019 också gäller rektorer för förskoleenheter, är det angeläget att rektorer erbjuds tillgång till ytterligare fortbildning med fokus på bl.a. det pedagogiska ledarskapet.

Skolverket ansvarar för att sådan fortbildning erbjuds genom avtal med lärosäten och den ska även omfatta biträdande rektorer. Fortbildningen, som innebär en vidareutbildning till den obligatoriska befattningsutbildningen, är dock inte permanent.

Mot denna bakgrund, och med tanke på rektorns stora betydelse för verksamheternas kunskapsuppdrag, bedömer regeringen att fortbildningen för rektorer bör göras permanent. Åtgärden innebär även att Skolverket och lärosätena ges bättre förutsättningar för långsiktig planering. Vidare anser regeringen att uppdraget bör vidgas för att möjliggöra en större flexibilitet i kursutbudet och därmed bättre svara mot rektorernas behov.

Lärarlegitimationer

Hanteringen av legitimationer för lärare och förskollärare är avgiftsfinansierad. Det mål som finns som anger att avgiften ska ge full kostnadstäckning uppnås dock inte. Det bedöms heller inte rimligt att höja avgifterna för lärare och förskollärare. Målet föreslås därför ändras så att full kostnadstäckning inte längre ska gälla utan att avgifterna endast ska bidra till kostnaderna. Differensen som uppstår mellan intäkterna till inkomsttitel och kostnaderna för verksamheten finansieras inom ramen för Skolverkets förvaltningsanslag.

Fler lärarassistenter

I propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:100, bet. 2018/19:FiU21, skr. 2018/19:288) föreslog regeringen ett statsbidrag om 475 miljoner kronor 2019 till skolhuvudmännen för att de ska kunna anställa lärarassistenter. Samtidigt aviserade regeringen

att bidraget ska uppgå till 500 miljoner kronor per år fr.o.m. 2020.

Bakgrunden till statsbidraget är att Skolverkets prognos visar att det kan väntas saknas ca 80 000 lärare 2030. Samtidigt utför lärare ett stort antal arbetsuppgifter som skulle kunna utföras av andra personalkategorier. Genom att avlasta lärarna sådana arbetsuppgifter kan de i högre grad fokusera på sitt kärnuppdrag, dvs. undervisningen. På så sätt kan kvaliteten i undervisningen stärkas och studieron i skolorna öka.

Regeringen vill nu ta ytterligare ett steg för att underlätta för huvudmännen och förstärker därför ytterligare det aktuella statsbidraget.

Fler elever ska nå en gymnasieexamen

Regeringens mål är att alla ungdomar ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. För individen innebär en slutförd gymnasieutbildning ökade möjligheter till arbete eller fortsatta studier. Men gymnasieskolan är också basen i näringslivets och välfärdens kompetensförsörjning. Att fler unga, både kvinnor och män, går klart gymnasieskolan är därmed en förutsättning för Sveriges fortsatta utveckling och välstånd.

En regional planeringsmodell för gymnasial utbildning

Regeringen beslutade 2018 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna bättre kan planeras och dimensioneras utifrån regionala och nationella kompetensbehov (dir. 2018:17). Utredaren ska bl.a. föreslå hur utbildning inom dessa utbildningsformer kan planeras och dimensioneras inom ramen för en regional modell och se över ansvarsfördelningen mellan stat, kommun och andra aktörer. Syftet med utredningen är bl.a. att trygga den regionala och nationella kompetensförsörjningen, effektivisera resursutnyttjandet och förbättra tillgången till ett brett utbildningsutbud. Syftet är också att främja en likvärdig utbildning och minska segregationen inom gymnasieskolan. Uppdraget ska redovisas den 3 februari 2020.

Teknikspråget förstärks och förlängs

Det s.k. Teknikspråget är en praktiksatsning som syftar till att bredda intresset bland unga kvinnor och män med gymnasieexamen från teknikprogrammet och naturvetenskapsprogrammet att söka ingenjörsutbildningar. Det ökar individens möjlighet till etablering på arbetsmarknaden och kan bidra till att säkra kompetensförsörjningen inom teknikintensiva företag. Regeringen bedömer att satsningen på Teknikspråget bör förstärkas och förlängas t.o.m. 2021.

Behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare

Det finns ett stort behov av att rekrytera yrkeslärare under kommande år. Fler lärare behöver ges möjlighet att kombinera behörighetsgivande utbildning med arbete som yrkeslärare. Det statsbidrag som möjliggör för yrkeslärare att gå ned i arbetstid för att på deltid läsa en behörighetsgivande utbildning förstärktes och förlängdes i enlighet med förslag i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1, bet. 2017/18:UbU1, rskr. 2017/18:125). Till följd av de principer som tillämpades vid utformningen av budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1, bet. 2018/19:UbU1, rskr. 2018/19:104) anvisades mindre medel än vad som tidigare var beräknat. Regeringen bedömer därför att bidraget bör förstärkas och förlängas.

3.7 Budgetförslag

3.7.1 1:1 Statens skolverk

Tabell 3.3 Anslagsutveckling 1:1 Statens skolverk

Tusental kronor

2018	Utfall	1 147 537	Anslags-sparande	27 860
2019	Anslag	1 102 963 [1]	Utgifts-prognos	1 118 250
2020	**Förslag**	**1 135 892**		
2021	Beräknat	1 143 971 [2]		
2022	Beräknat	1 176 454 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 125 244 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 138 346 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens skolverks förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.4 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentlig-rättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får dispo-neras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumu-lerat resultat
Utfall 2018	15 500		40 726	-25 226	-109 079
Prognos 2019	17 052		46 969	-29 917	-138 996
Budget 2020	17 472		47 756	-30 284	-169 280

Från och med den 1 juli 2011 tar Skolverket ut avgifter som ersättning av den enskilde läraren eller förskolläraren för att utfärda och komplettera legitimationer. Målet för avgifterna för legitimationerna ändras fr.o.m. 2020 så att avgifterna inte längre ska ge full kostnadstäckning utan endast ska bidra till kostnaderna. Intäkterna redovisas mot inkomsttitel.

Regeringens överväganden

För arbetet med implementering av betyg i årskurs 4 beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 1 000 000 kronor per år 2020–2022 (se avsnitt 3.6).

För att administrera en förlängning av kompetensutvecklingsinsatsen Läslyftet beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 2 000 000 kronor 2021 (se avsnitt 3.6).

För att förlänga och utvidga fortbildningsinsatsen Specialpedagogik för lärande beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 13 000 000 kronor 2020, 18 000 000 kronor 2021 och 13 000 000 kronor 2022–2023 (se avsnitt 3.6).

För arbetet med systematisk styrdokumentsutveckling beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 15 000 000 kronor fr.o.m. 2020 (se avsnitt 3.6).

För arbetet med digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 10 000 000 kronor årligen 2020–2023 (se avsnitt 3.6).

För arbetet med digitaliseringen av nationella prov beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 16 000 000 kronor 2020, 22 000 000 kronor 2021 och 24 000 000 kronor 2022 (se avsnitt 3.6).

För det första steget i införandet av ett professionsprogram beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 20 000 000 kronor 2021 och 30 000 000 kronor fr.o.m. 2022.

För att renodla finansieringen inom ramen för uppdragen om samverkan för bästa skola och insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever föreslår regeringen att 30 000 000 kronor överförs till anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet* 2020 och beräknar att 30 000 000 kronor överförs fr.o.m. 2021.

För att finansiera prioriterade insatser inom skolområdet föreslår regeringen att anslaget minskas med 15 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 1 135 892 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Statens skolverk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 143 971 000 kronor respektive 1 176 454 000 kronor.

Tabell 3.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statens skolverk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 153 663**	**1 153 663**	**1 153 663**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	18 644	38 155	57 889
Beslut	-36 415	-47 847	-35 098
Varav BP20 [3]	10 000	43 000	48 000
Varav [3]			
Flytt av medel för samverkan för bästa skola och nyanländauppdraget	-30 000	-30 000	-30 000
Minskat förvaltningsanslag	-15 000	-15 000	-15 000
Digitalisering av nationella prov	16 000	22 000	24 000
Digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning	10 000	10 000	10 000
Professionsprogrammet		20 000	30 000
Förlängning av Läslyftet		2 000	
Förlängning av Specialpedagogik för lärande	13 000	18 000	13 000
Styrdokumentsutveckling	15 000	15 000	15 000
Implementering av betyg åk 4	1 000	1 000	1 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 135 892**	**1 143 971**	**1 176 454**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

3.7.2 1:2 Statens skolinspektion

Tabell 3.6 Anslagsutveckling 1:2 Statens skolinspektion

Tusental kronor

2018	Utfall	411 998	Anslags-sparande	5 589
2019	Anslag	417 028 [1]	Utgifts-prognos	417 746
2020	**Förslag**	**443 484**		
2021	Beräknat	449 988 [2]		
2022	Beräknat	456 393 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 443 513 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 443 513 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens skolinspektions förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för verksamhetsutgifter för Barn- och elevombudet samt Skolväsendets överklagandenämnd.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.7 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	-				
Prognos 2019	4 600		4 600	0	0
Budget 2020	6 000		6 000	0	0

Skolinspektionens intäkter avseende offentligrättslig verksamhet avser avgifter för ansökningar om godkännande som enskild huvudman. Myndigheten disponerar inte avgifterna. Myndighetens kostnader avseende ägarprövning finansieras via myndighetens anslag.

Regeringens överväganden

Mot bakgrund av en ökande mängd tillsyn utifrån individärenden till Statens skolinspektion respektive ökande ärendemängd för Skolväsendets överklagandenämnd beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 16 000 000 kronor fr.o.m. 2020 (se avsnitt 3.6).

För arbetet med att följa upp och utvärdera Läsa-skriva-räkna – en garanti för tidiga stödinsatser beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 2 000 000 kronor per år 2020–2022.

Regeringen föreslår att 443 484 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Statens skolinspektion* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 449 988 000 kronor respektive 456 393 000 kronor.

Tabell 3.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Statens skolinspektion

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**414 028**	**414 028**	**414 028**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	12 701	18 931	25 094
Beslut	16 755	17 029	17 271
Varav BP20 [3]	18 000	18 000	18 000
Varav [3]			
Ökade kostnader ÖKN	6 000	6 000	6 000
Förstärkning Statens skolinspektion	10 000	10 000	10 000
Utvärdering läsa-skriva-räkna	2 000	2 000	2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**443 484**	**449 988**	**456 393**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

3.7.3 1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten

Tabell 3.9 Anslagsutveckling 1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	743 282	Anslags-sparande	-17 461
2019	Anslag	733 350 [1]	Utgifts-prognos	728 506
2020	**Förslag**	**762 437**		
2021	Beräknat	772 541 [2]		
2022	Beräknat	782 394 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 762 437 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 762 437 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Specialpedagogiska skolmyndighetens förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för myndighetens verksamhet, produktionsstöd för läromedelsframställning och visst internationellt samarbete.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.10 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	1 758	312 921	1 056 203	-743 282
Prognos 2019	2 000	339 000	1 076 000	-737 000
Budget 2020	2 000	345 000	1 097 400	-752 400

Delar av Specialpedagogiska skolmyndighetens verksamhet är avgiftsfinansierad. Myndigheten disponerar intäkter från tillgängliggörande av läromedel och från ersättning från kommuner för elever i specialskola. Det ekonomiska målet är att intäkterna delvis ska täcka kostnaderna för verksamheten.

Myndigheten disponerar även intäkter från kommuner för elever i förskoleklass och fritidshem vid en skolenhet med specialskola samt från Folkbildningsrådet för administration av förstärkningsbidrag till folkhögskolor. Det ekonomiska målet är i denna del av verksamheten full kostnadstäckning. Kostnader som inte finansieras med avgiftsintäkter ska finansieras från detta anslag. Det bör noteras att kostnaderna i tabellen ovan avser myndighetens samtliga kostnader.

Regeringens överväganden

Mot bakgrund av det ökade elevantalet i specialskolan beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 10 000 000 kronor fr.o.m. 2020 (se avsnitt 3.6).

Regeringen föreslår att 762 437 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Specialpedagogiska skolmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 772 541 000 kronor respektive 782 394 000 kronor.

Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**733 350**	**733 350**	**733 350**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	15 874	25 803	35 485
Beslut	13 213	13 388	13 559
Varav BP20 [3]	10 000	10 000	10 000
Varav [3]			
Förstärkning av förvaltningsanslag SPSM	10 000	10 000	10 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**762 437**	**772 541**	**782 394**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

3.7.4 1:4 Sameskolstyrelsen

Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:4 Sameskolstyrelsen

Tusental kronor

2018	Utfall	51 845	Anslags-sparande	1 575
2019	Anslag	49 569 [1]	Utgifts-prognos	51 345
2020	**Förslag**	**51 579**		
2021	Beräknat	52 246 [2]		
2022	Beräknat	52 870 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 51 579 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 51 580 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Sameskolstyrelsens förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för Sameskolstyrelsens verksamhet.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.13 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		43 935	96 758	-52 823
Prognos 2019		40 702	91 771	-51 069
Budget 2020		40 702	93 781	-53 079

Avgifterna avser ersättning från kommuner för elever i sameskola samt förskoleklass och fritidshem vid en skolenhet med sameskola. Ersättningens storlek ska beräknas efter samma grunder som elevens hemkommun tillämpar vid fördelning av resurser i sin egen grundskola, förskoleklass eller fritidshem. Dessutom avser avgifterna intäkter från kommuner för vilka Sameskolstyrelsen efter avtal bedriver samisk förskola. Intäkterna disponeras av myndigheten.

Det ekonomiska målet är att intäkterna delvis ska täcka kostnaderna för verksamheten. Kostnader som inte finansieras med avgiftsintäkter ska finansieras från detta anslag. Det bör noteras att kostnaderna i tabellen ovan avser myndighetens samtliga kostnader.

Regeringens överväganden

Sameskolstyrelsen ska i enlighet med förordningen (2011:131) med instruktion för Sameskolstyrelsen genom sin verksamhet främja att alla barn till samer får tillgång till en likvärdig utbildning enligt skollagen (2010:800) med samiska undervisningsinslag av god kvalitet i en trygg miljö.

Under ett antal år har Sameskolstyrelsen uppvisat underskott i verksamheten och varit beroende av tillfälliga tillskott. För att säkerställa en väl fungerande verksamhet beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 15 000 000 kronor fr.o.m. 2020 (se avsnitt 3.6).

Regeringen föreslår att 51 579 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Sameskolstyrelsen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 52 246 000 kronor respektive 52 870 000 kronor.

Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Sameskolstyrelsen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**49 569**	**49 569**	**49 569**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	784	1 435	2 044
Beslut	1 226	1 242	1 257
Varav BP20 [3]	15 000	15 000	15 000
Varav [3]			
Förstärkning Sameskolstyrelsen	15 000	15 000	15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**51 579**	**52 246**	**52 870**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

3.7.5 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet

Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	3 304 199	Anslags-sparande	420 998
2019	Anslag	3 536 311 [1]	Utgifts-prognos	3 131 063
2020	**Förslag**	**3 911 093**		
2021	Beräknat	3 624 193		
2022	Beräknat	3 525 193		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att främja utveckling av skolväsendet, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet samt för insatser som syftar till att minska skolsegregation. Anslaget får även användas för utgifter för svenskt deltagande i internationella studier och tävlingar på utbildningsområdet. Anslaget får vidare användas för utgifter för administration av uppdrag, uppföljning och utvärdering av uppdrag och satsningar, utredningar samt statsbidrag och stipendier.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 468 000 000 kronor 2021–2026.

Skälen för regeringens förslag: Statens skolverk behöver inom sin verksamhet kunna sluta fleråriga ekonomiska avtal. Vidare behöver myndigheten kunna lämna förhandsbesked till skolhuvudmän om statsbidrag. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 468 000 000 kronor 2021–2026.

Tabell 3.16 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2026
Ingående åtaganden	1 056 817	1 027 690	987 014			
Nya åtaganden	497 791	440 073	951 685			
Infriade åtaganden	-526 918	-480 749	-470 699	-1 021 072	-261 549	-185 379
Utestående åtaganden	1 027 690	987 014	1 468 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**1 495 000**	**1 051 068**	**1 468 000**			

Regeringens överväganden

För att förlänga och utvidga fortbildningsinsatsen Specialpedagogik för lärande beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 26 000 000 kronor 2020, 102 000 000 kronor 2021 och 68 000 000 kronor per år 2022–2023 (se avsnitt 3.6).

För en fortsatt satsning på Lärarlyftet II beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 32 000 000 kronor per år 2020–2025 (se avsnitt 3.6).

För att förlänga kompetensutvecklingsinsatsen Läslyftet beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 25 000 000 kronor 2021 (se avsnitt 3.6).

För att förlänga stödet till skolutvecklingsprogrammet Naturvetenskap och teknik för alla beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 3 500 000 kronor 2020 och 3 500 000 kronor per år 2021–2023 (se avsnitt 3.6).

För att förlänga satsningen på det s.k. Teknikspråget beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 15 000 000 kronor per år 2020 och 2021 (se avsnitt 3.6).

För att förstärka statsbidraget för att anställa fler lärarassistenter beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 500 000 000 kronor fr.o.m. 2020 (se avsnitt 3.6).

För arbetet med att förbereda införandet av nya betyg i gymnasieskolan beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 3 000 000 kronor 2020 och 20 000 000 kronor per år 2021–2023 (se avsnitt 3.6).

För att renodla finansieringen inom ramen för uppdragen om samverkan för bästa skola och insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever föreslår regeringen att 30 000 000 kronor överförs till anslaget från anslag 1:1 *Statens skolverk* 2020 och beräknar att 30 000 000 kronor överförs fr.o.m. 2021.

För inrättandet av ett samlat bidrag för karriärsteg för förstelärare överförs 43 000 000 kronor till anslaget 1:14 *Bidrag till lärarlöner* 2020 och fr.o.m. 2021 överförs 94 000 000 kronor (se avsnitt 3.6).

För att utöka rätten till utbildning för barn till beskickningsmedlemmar från tredjeland till att även omfatta förskoleklassen föreslår regeringen att 2 500 000 kronor överförs till anslaget 1:8 *Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.* 2020 och beräknar att 2 500 000 kronor överförs fr.o.m. 2021.

För att finansiera andra prioriterade insatser bedömer regeringen att den del av statsbidraget för undervisning under skollov som avser särskild simundervisning bör avvecklas och föreslår därför att anslaget minskas med 7 000 000 kronor 2020 och 14 000 000 kronor fr.o.m. 2021. Regeringen föreslår även att befintliga medel för statsbidraget för undervisning under skollov inte längre ska kopplas till specifika målgrupper utan i stället fördelas efter huvudmännens behov av att anordna undervisning under skollov.

För att finansiera andra prioriterade insatser bedömer regeringen att medel för uppdraget om att kartlägga och analysera behovet av fortbildning för personal som är verksamma i förskoleklass och fritidshem utifrån ändringar i berörda läroplaner samt att genomföra olika fortbildningsinsatser bör minskas. De principer som tillämpades vid utformningen av budgetpropositionen för 2019 innebar att anslaget anvisades mer medel för detta uppdrag än beräknat. Regeringen föreslår därför att anslaget minskas med 15 000 000 kronor 2020.

För att finansiera prioriterade insatser bedömer regeringen att tidigare avsatta medel för specialpedagogik bör omfördelas och föreslår därför att anslaget minskas med 32 000 000 kronor 2020 och beräknar att anslaget minskas med 91 000 000 kronor per år 2021–2023 och med 32 000 000 kronor per år 2024–2025.

För att finansiera andra prioriterade insatser anser regeringen att tidigare avsatta medel för en förstärkt elevhälsa bör minskas. Regeringen föreslår därför att anslaget minskas med 5 100 000 kronor 2020.

För att finansiera andra prioriterade insatser föreslår regeringen att statsbidraget för kompetensutveckling av lärare i yrkesämnen utgår. Regeringen föreslår att anslaget minskas med 12 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

För att uppnå en mer ändamålsenlig och tydlig anslagsstruktur föreslår regeringen att medel för statsbidrag för behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare överförs från anslaget till anslaget 1:10 *Fortbildning av lärare och förskolepersonal*. Regeringen föreslår därför att anslaget minskas med 30 000 000 kronor fr.o.m. 2020. Anslaget 1:10 *Fortbildning av lärare och förskolepersonal* föreslås öka med motsvarande belopp.

Sammantaget föreslår regeringen att 3 911 093 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas

anslaget till 3 624 193 000 kronor respektive 3 525 193 000 kronor.

Tabell 3.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 185 311**	**3 185 311**	**3 185 311**
Förändring till följd av:			
Beslut	643 900	357 000	258 000
Varav BP20	462 900	484 000	410 000
Varav			
Karriärtjänster i utanförskapsområden	-43 000	-94 000	-94 000
Flytt av medel för samverkan för bästa skola och nyanländauppdraget	30 000	30 000	30 000
Finansiering av förskoleklass för barn till beskicknings-medlemmar från tredjeland	-2 500	-2 500	-2 500
Flytt av medel för behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare	-30 000	-30 000	-30 000
Nya betyg i gymnasieskolan	3 000	20 000	20 000
Teknikspränget	15 000	15 000	
Förlängning av Läslyftet		25 000	
Förlängning av Specialpedagogik för lärande	26 000	102 000	68 000
Förlängning av Lärarlyftet	32 000	32 000	32 000
Medel för specialpedagogik	-32 000	-91 000	-91 000
Kompetensutveckling för yrkeslärare	-12 000	-12 000	-12 000
Lovsimskola	-7 000	-14 000	-14 000
Naturvetenskap och teknik för alla	3 500	3 500	3 500
Anpassning av bidrag för elevhälsa	-5 100		
Fler lärarassistenter	500 000	500 000	500 000
Implementering av nya delar i läroplan, förskoleklass och fritidshem	-15 000		
Överföring till/från andra anslag	-5 000	-5 000	-5 000
Övrigt	86 882	86 882	86 882
Förslag/beräknat anslag	**3 911 093**	**3 624 193**	**3 525 193**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.6 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan

Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan

Tusental kronor

2018	Utfall	239 049	Anslags-sparande	57 902
2019	Anslag	304 820 [1]	Utgifts-prognos	239 020
2020	**Förslag**	**314 806**		
2021	Beräknat	315 218		
2022	Beräknat	314 837		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för särskilda insatser inom skolområdet för elever med funktionsnedsättning som är mottagna vid någon av de riksrekryterande utbildningarna i Göteborgs kommun, Kristianstads kommun, Linköpings kommun, Stockholms kommun och Örebro kommun.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 35 500 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Specialpedagogiska skolmyndigheten beslutar om bidrag för omvårdnad och habilitering för elever som deltar i Rh-anpassad gymnasieutbildning. Bidraget beviljas per läsår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 35 500 000 kronor 2021.

Tabell 3.19 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	33 864	33 851	35 000	
Nya åtaganden	33 851	35 000	35 500	
Infriade åtaganden	-33 864	-33 851	-35 000	-35 500
Utestående åtaganden	33 851	35 000	35 500	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**34 000**	**35 000**	**35 500**	

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas fr.o.m. 2020 med ett bestämt nominellt belopp. Mot bakgrund av detta tillförs anslaget medel motsvarande den prisomräkning som skett om anslaget fortsatt hade pris- och löneomräknats för åren 2020–2022. Regeringen beräknar att anslaget därför behöver ökas med 7 986 000 kronor 2020, 17 398 000 kronor 2021 och 26 017 000 kronor fr.o.m. 2022.

För att finansiera ökningen av medel på statsbidraget för likvärdighet och kunskapsutveckling föreslår regeringen att anslaget minskas med 8 000 000 kronor 2020, 17 000 000 kronor 2021 och 26 000 000 kronor fr.o.m. 2022.

Regeringen föreslår att 314 806 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 315 218 000 kronor respektive 314 837 000 kronor.

Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**304 820**	**304 820**	**304 820**
Förändring till följd av:			
Beslut	2 000	-7 000	-16 000
Varav BP20	-8 000	-17 000	-26 000
Varav			
Förstärkt stöd för likvärdighet och kunskapsutveckling	-8 000	-17 000	-26 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt[2]	7 986	17 398	26 017
Förslag/beräknat anslag	**314 806**	**315 218**	**314 837**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

[2] Anslaget beräknas fr.o.m. 2020 med ett bestämt nominellt belopp. Mot bakgrund av detta tillförs anslaget 7 986 000 kronor 2020, 17 398 000 kronor 2021 och 26 017 000 kronor 2022, vilket motsvarar den prisomräkning som hade skett om anslaget fortsatt hade pris- och löneomräknats.

3.7.7 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.

Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	4 429 993	Anslags-sparande	6 007
2019	Anslag	4 595 000 [1]	Utgifts-prognos	4 536 867
2020	**Förslag**	**3 903 000**		
2021	Beräknat	3 903 000		
2022	Beräknat	3 903 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kommuner som tillämpar maxtaxa inom förskolan, fritidshemmet och pedagogisk omsorg. Anslaget får vidare användas för utgifter för statsbidrag till kommuner som tillämpar maxtaxa för kvalitetssäkrande åtgärder inom förskolan, fritidshemmet och pedagogisk omsorg. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag för att stimulera omsorg under kvällar, nätter och helger. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag för att stimulera minskade barngrupper och ökad personaltäthet i förskolan.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:7 *Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 614 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Statens skolverk behöver kunna lämna förhandsbesked till skolhuvudmän om statsbidrag. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:7 *Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 614 000 000 kronor 2021.

Tabell 3.22 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	663 941	661 262	614 000	
Nya åtaganden	661 262	614 000	614 000	
Infriade åtaganden	-663 941	-661 262	-614 000	-614 000
Utestående åtaganden	661 262	614 000	614 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**664 000**	**614 000**	**614 000**	

Regeringens överväganden

Sedan den 1 juli 2015 indexeras inkomsttaket i maxtaxan med inkomstindex. Med anledning av uppdaterade beräkningar av utvecklingen av inkomsttaket i maxtaxan och för att finansiera andra prioriterade insatser föreslås en justering av bidraget. Regeringen föreslår att anslaget minskas med 192 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 3 903 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 903 000 000 kronor per år.

Tabell 3.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 595 000**	**4 595 000**	**4 595 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-692 000	-692 000	-692 000
Varav BP20	-192 000	-192 000	-192 000
Varav			
Förstärkt stöd för likvärdighet och kunskapsutveckling	-147 000	-24 000	-94 000
Indexering av maxtaxan	-45 000	-168 000	-98 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**3 903 000**	**3 903 000**	**3 903 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.8 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.

Tabell 3.24 Anslagsutveckling 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	180 642	Anslags-sparande	9 578
2019	Anslag	188 220 [1]	Utgifts-prognos	182 764
2020	**Förslag**	**190 720**		
2021	Beräknat	190 720		
2022	Beräknat	190 720		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för

- ersättning vid personskada till elev i viss gymnasieskolutbildning,
- statsbidrag för avgifter till International Baccalaureate Office och för viss International Baccalaureateutbildning,
- statsbidrag och särskilt stöd för utbildningsverksamhet med särskild inriktning,
- statsbidrag för riksrekryterande gymnasiala utbildningar och riksinternatskolor,
- ersättning till skolhuvudmän för kostnader för nordiska elever, och
- statsbidrag för utlandssvenska elever samt barn och ungdomar som inte är folkbokförda i Sverige eller som vistas i landet utan tillstånd.

Anslaget får även användas för utgifter för arbete med administration och uppföljning av statsbidrag.

Regeringens överväganden

För att utöka rätten till utbildning för barn till beskickningsmedlemmar från tredjeland till att även omfatta förskoleklassen beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 2 500 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 190 720 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.* för 2020. För

2021 och 2022 beräknas anslaget till 190 720 000 kronor per år.

Tabell 3.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**188 220**	**188 220**	**188 220**
Förändring till följd av:			
Beslut	2 500	2 500	2 500
Varav BP20	2 500	2 500	2 500
Varav			
Förskoleklass för barn till beskickningsmedlemmar från tredjeland	2 500	2 500	2 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**190 720**	**190 720**	**190 720**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.9 1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet

Tabell 3.26 Anslagsutveckling 1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet

Tusental kronor

2018	Utfall	98 614	Anslags-sparande	38
2019	Anslag	105 257 [1]	Utgifts-prognos	104 044
2020	**Förslag**	**108 015**		
2021	Beräknat	109 986		
2022	Beräknat	112 082		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för utbildning av utlandssvenska barn och ungdomar. Anslaget får även användas för utgifter inom ramen för Statens skolverks utvecklingsinsatser för svensk undervisning i utlandet och för stöd för undervisning i svenska vid utländska skolor. Anslaget får vidare användas för utgifter för anställda vid Europaskolorna.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas fr.o.m. 2020 med ett bestämt nominellt belopp. Mot bakgrund av detta tillförs anslaget 2 758 000 kronor 2020, 4 729 000 kronor 2021 och 6 825 000 kronor fr.o.m. 2022 vilket motsvarar den prisomräkning som skett om anslaget fortsatt hade pris- och löneomräknats.

Regeringen föreslår att 108 015 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Bidrag till svensk undervisning i utlandet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 109 986 000 kronor respektive 112 082 000 kronor.

Tabell 3.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**105 257**	**105 257**	**105 257**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt [2]	2 758	4 729	6 825
Förslag/beräknat anslag	**108 015**	**109 986**	**112 082**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Anslaget beräknas fr.o.m. 2020 med ett bestämt nominellt belopp. Mot bakgrund av detta tillförs anslaget 2 758 000 kronor 2020, 4 729 000 kronor 2021 och 6 825 000 kronor fr.o.m. 2022 vilket motsvarar den prisomräkning som skett om anslaget fortsatt hade pris- och löneomräknats.

3.7.10 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal

Tabell 3.28 Anslagsutveckling 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal

Tusental kronor

2018	Utfall	154 071	Anslags-sparande	114 914
2019	Anslag	306 526 [1]	Utgifts-prognos	161 942
2020	**Förslag**	**380 026**		
2021	Beräknat	570 026		
2022	Beräknat	570 026		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för fortbildning av lärare, förskollärare, rektorer och viss annan personal.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:10 *Fortbildning av lärare och förskolepersonal* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 350 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Statens skolverk behöver ingå fleråriga avtal med lärosäten om uppdragsutbildning och lämna förhandsbesked till skolhuvudmän om statsbidrag. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:10 *Fortbildning av lärare och förskolepersonal* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 350 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.29 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	113 304	93 072	76 146			
Nya åtaganden	86 130	76 146	350 000			
Infriade åtaganden	-106 362	-93 072	-76 146	-227 000	-82 000	-41 000
Utestående åtaganden	93 072	76 146	350 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**205 000**	**215 000**	**350 000**			

Regeringens överväganden

För att nå en mer ändamålsenlig och tydlig anslagsstruktur föreslår regeringen att medel för statsbidrag för behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare överförs till anslaget från anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet*. Regeringen föreslår därför att anslaget ökar med 30 000 000 kronor fr.o.m. 2020. Anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet* föreslås minskas med motsvarande belopp.

För att förstärka och förlänga statsbidraget för behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 30 000 000 kronor per år 2020–2023 (se avsnitt 3.6).

För en fortsatt satsning på Lärarlyftet II beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 103 000 000 kronor per år 2020–2025 (se avsnitt 3.6).

För en fortsatt satsning på fortbildning för rektorer beräknar regeringen att anslaget behöver ökas med 20 000 000 kronor fr.o.m. 2020 (se avsnitt 3.6).

I den beslutade budgeten för 2019 avsattes medel för fortbildningsinsatser för förskollärare vid ett införande av en tioårig grundskola. Regeringen bedömer att det är för tidigt att påbörja sådana fortbildningsinsatser. Mot bakgrund av detta beräknar därför regeringen att anslaget minskas med 170 000 000 kronor 2020 för att finansiera andra prioriterade insatser. För 2021 och 2022 beräknas anslaget dock öka med 20 000 000 kronor per år för fortbildningsinsatser för förskollärare vid ett införande av en tioårig grundskola (se avsnitt 3.6).

För att finansiera prioriterade insatser bedömer regeringen att tidigare avsatta medel för kompetensutveckling för lärare och förskolepersonal omfördelas och föreslår därför att anslaget minskas med 82 000 000 kronor per år 2020–2025.

Regeringen föreslår att 380 026 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Fortbildning av lärare och förskolepersonal* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 570 026 000 kronor per år.

Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**326 526**	**326 526**	**326 526**
Förändring till följd av:			
Beslut	48 500	238 500	238 500
Varav BP20	-69 000	121 000	121 000
Varav			
Behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare	30 000	30 000	30 000
Förstärkt stöd för likvärdighet och kunskapsutveckling	-170 000		
Fortbildning för förskollärare		20 000	20 000
Förstärkning statsbidrag för behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare	30 000	30 000	30 000
Förlängning av Lärarlyftet	103 000	103 000	103 000
Fortbildning för rektorer	20 000	20 000	20 000
Medel för kompetensutveckling för lärare och förskolepersonal	-82 000	-82 000	-82 000
Överföring till/från andra anslag	5 000	5 000	5 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**380 026**	**570 026**	**570 026**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.11 1:11 Fler anställda i lågstadiet

Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:11 Fler anställda i lågstadiet

Tusental kronor

2018	Utfall	2 290 112	Anslags-sparande	9 888
2019	Anslag	1 971 000 [1]	Utgifts-prognos	1 947 780
2020	**Förslag**	**985 500**		
2021	Beräknat			
2022	Beräknat			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att öka antalet anställda i förskoleklassen och lågstadiet.

Regeringens överväganden

För att finansiera andra prioriterade insatser, såsom en förstärkning av bidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling, föreslår regeringen att anslaget minskas med 985 500 000 kronor 2020 och beräknar att anslaget minskas med 1 971 000 000 kronor fr.o.m. 2021.

Regeringen föreslår att 985 500 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Fler anställda i lågstadiet* för 2020.

Tabell 3.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Fler anställda i lågstadiet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 971 000**	**1 971 000**	**1 971 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-985 500	-1 971 000	-1 971 000
Varav BP20	-985 500	-1 971 000	-1 971 000
Varav			
Förstärkt stöd för likvärdighet och kunskapsutveckling	-985 500	-1 971 000	-1 971 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**985 500**	**0**	**0**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.12 1:12 Skolforskningsinstitutet

Tabell 3.33 Anslagsutveckling 1:12 Skolforskningsinstitutet

Tusental kronor

2018	Utfall	22 342	Anslags-sparande	1 616
2019	Anslag	24 008 [1]	Utgifts-prognos	24 436
2020	**Förslag**	**24 387**		
2021	Beräknat	24 758 [2]		
2022	Beräknat	25 128 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 24 387 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 24 387 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Skolforskningsinstitutets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 24 387 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Skolforskningsinstitutet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 24 758 000 kronor respektive 25 128 000 kronor.

Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Skolforskningsinstitutet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**24 008**	**24 008**	**24 008**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	379	750	1 120
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**24 387**	**24 758**	**25 128**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

3.7.13 1:13 Praktiknära skolforskning

Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:13 Praktiknära skolforskning

Tusental kronor

2018	Utfall	15 635	Anslags-sparande	2 908
2019	Anslag	18 543 [1]	Utgifts-prognos	18 329
2020	**Förslag**	**18 543**		
2021	Beräknat	18 543		
2022	Beräknat	18 543		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till finansieringsbidrag inom den praktiknära skolforskningen. Anslaget disponeras och fördelas av Skolforskningsinstitutet.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Praktiknära skolforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 37 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: För att kunna utlysa och fördela medel för praktiknära forskning behövs ett bemyndigande att ingå ekonomiska åtaganden. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Praktiknära skolforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 37 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.36 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Praktiknära skolforskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	18 905	34 577	36 500			
Nya åtaganden	26 672	20 423	19 000			
Infriade åtaganden	-11 000	-18 500	-18 500	-19 000	-12 000	-6 000
Utestående åtaganden	34 577	36 500	37 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**37 500**	**36 500**	**37 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 18 543 000 kronor anvisas under anslaget 1:13 *Praktiknära skolforskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 18 543 000 kronor per år.

Tabell 3.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Praktiknära skolforskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**18 543**	**18 543**	**18 543**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**18 543**	**18 543**	**18 543**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.14 1:14 Bidrag till lärarlöner

Tabell 3.38 Anslagsutveckling 1:14 Bidrag till lärarlöner

Tusental kronor

2018	Utfall	4 015 848	Anslags-sparande	441 252
2019	Anslag	4 457 100 [1]	Utgifts-prognos	3 973 787
2020	**Förslag**	**4 670 100**		
2021	Beräknat	4 868 000		
2022	Beräknat	4 852 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till höjda löner för lärare och förskollärare i fritidshemmet, förskolan, förskoleklassen, grundskolan och motsvarande skolformer samt i gymnasie- och gymnasiesärskolan. Anslaget får även användas för karriärstegsreformen och för särskild kompletterande pedagogisk utbildning för personer med examen på forskarnivå.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Bidrag till lärarlöner* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 426 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Statens skolverk behöver kunna lämna förhandsbesked till skolhuvudmän om statsbidrag. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Bidrag till lärarlöner* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 426 000 000 kronor 2021.

Tabell 3.39 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:14 Bidrag till lärarlöner

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	2 201 675	2 201 248	2 221 000	
Nya åtaganden	2 201 248	2 221 000	2 426 000	
Infriade åtaganden	-2 201 675	-2 201 248	-2 221 000	-2 426 000
Utestående åtaganden	2 201 248	2 221 000	2 426 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**2 221 000**	**2 221 000**	**2 426 000**	

Regeringens överväganden

För att ersätta de tre befintliga bidragen med ett nytt samlat bidrag för karriärsteg för förstelärare överförs 43 000 000 kronor från anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet* 2020 och 94 000 000 kronor överförs fr.o.m. 2021. Medlen avser avsatta medel för extra statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden samt statsbidrag till skolhuvudmän för insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända.

För satsningen på särskild kompletterande pedagogisk utbildning för personer med examen på forskarnivå ökas anslaget med 23 100 000 kronor 2020 och 16 000 000 kronor 2021 (se avsnitt 5.6).

För att finansiera andra prioriterade insatser minskas anslaget med 24 000 000 kronor 2020.

Regeringen föreslår att 4 670 100 000 kronor anvisas under anslaget 1:14 *Bidrag till lärarlöner* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 868 000 000 kronor respektive 4 852 000 000 kronor.

Tabell 3.40 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Bidrag till lärarlöner

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 457 100**	**4 457 100**	**4 457 100**
Förändring till följd av:			
Beslut	213 000	410 900	394 900
Varav BP20	42 100	110 000	94 000
Varav			
Karriärtjänster i utanförskapsområden	43 000	94 000	94 000
Forskar-KPU	23 100	16 000	
Anpassning av nivån för karriärtjänster	-24 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 670 100**	**4 868 000**	**4 852 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.15 1:15 Särskilda insatser inom skolområdet

Tabell 3.41 Anslagsutveckling 1:15 Särskilda insatser inom skolområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	163 418	Anslags-sparande	
2019	Anslag	163 418 [1]	Utgifts-prognos	161 535
2020	**Förslag**	**163 418**		
2021	Beräknat	163 418		
2022	Beräknat	163 418		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Anslagsändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för insatser för elever med funktionsnedsättning eller med andra särskilda behov.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 163 418 000 kronor anvisas under anslaget 1:15 *Särskilda insatser inom skolområdet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 163 418 000 kronor per år.

Tabell 3.42 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Särskilda insatser inom skolområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**163 418**	**163 418**	**163 418**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**163 418**	**163 418**	**163 418**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

3.7.16 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling

Tabell 3.43 Anslagsutveckling 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling

Tusental kronor

2018	Utfall	971 445	Anslags-sparande	28 555
2019	Anslag	3 500 000 [1]	Utgifts-prognos	3 409 596
2020	**Förslag**	**4 885 500**		
2021	Beräknat	6 230 000		
2022	Beräknat	6 230 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter som syftar till att stärka likvärdigheten och kunskapsutvecklingen i förskoleklassen och grundskolan.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:16 *Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 6 230 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Bidraget lämnas för ett kalenderår i sänder och bidragsramarna kommer att variera i storlek för huvudmännen med hänsyn till förändringar i elevantal och elevernas socioekonomiska bakgrund. Huvudmännen behöver därför information om bidragsramarnas storlek inför sina egna budgetprocesser, vilket innebär att beslut om bidragsram behöver fattas året innan bidragsåret. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:16 *Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 6 230 000 000 kronor 2021.

Tabell 3.44 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden		3 500 000	3 500 000	
Nya åtaganden	3 500 000	3 500 000	6 230 000	
Infriade åtaganden		-3 500 000	-3 500 000	-6 230 000
Utestående åtaganden	3 500 000	3 500 000	6 230 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**3 500 000**	**3 500 000**	**6 230 000**	

Regeringens överväganden

För att öka jämlikheten och förbättra kunskapsutvecklingen i skolan föreslår regeringen att det statliga stödet för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling förstärks. Regeringen beräknar därför att anslaget behöver ökas med 1 385 500 000 kronor 2020 och beräknar att anslaget ökas med 2 730 000 000 kronor fr.o.m. 2021 (se avsnitt 3.6).

Regeringen föreslår att 4 885 500 000 kronor anvisas under anslaget 1:16 *Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 6 230 000 000 kronor per år.

Tabell 3.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 500 000**	**3 500 000**	**3 500 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 385 500	2 730 000	2 730 000
Varav BP20	1 385 500	2 730 000	2 730 000
Varav			
Förstärkt stöd för likvärdighet och kunskapsutveckling	1 385 500	2 730 000	2 730 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 885 500**	**6 230 000**	**6 230 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4 Kommunal vuxenutbildning och yrkeshögskola

4.1 Omfattning

Kommunernas vuxenutbildning
Den offentligt finansierade vuxenutbildningen består framför allt av kommunal vuxenutbildning (komvux), särskild utbildning för vuxna (särvux), yrkeshögskolan och folkbildningen. Av dessa utgör skolformerna komvux och särvux kommunernas vuxenutbildning. Komvux och särvux delas upp i grundläggande nivå, som kan sägas motsvara grundskolan respektive grundsärskolan, och gymnasial nivå, som kan sägas motsvara gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan. I komvux ingår även kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi). Den 1 juli 2016 upphörde sfi som egen skolform och blev i stället en del av skolformen komvux. Sfi särredovisas dock i flera av de följande avsnitten.

Resultat, resultatindikatorer och statliga insatser för läraryrket redovisas samlat i avsnitt 2 för samtliga skolformer. Vissa resultat och insatser som är gemensamma för flera skolformer inom skolväsendet redovisas i avsnitt 3 Barn- och ungdomsutbildning.

Yrkeshögskolan
Området omfattar yrkeshögskolans utbildningar samt utbildningar som bedrivs med stöd enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar.

Resultatinformation om utbildningar inom folkbildningen, t.ex. yrkesutbildning, utbildning till tolk för döva, dövblinda och hörselskadade samt kontakttolkutbildning och andra utbildningar som ges av folkhögskolor samt utbildningar i regi av studieförbunden, redovisas under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

4.2 Mål

Kommunal vuxenutbildning
I skollagen (2010:800) anges att målet för de skolformer som ingår i kommunernas vuxenutbildning är att vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskildes behov och förutsättningar. För komvux på gymnasial nivå och särskild utbildning för vuxna gäller också att de som har fått minst utbildning ska prioriteras.

Yrkeshögskolan
Målen för yrkeshögskolan finns i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan och förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan. Bestämmelserna i lagen om yrkeshögskolan syftar till att säkerställa att eftergymnasiala yrkesutbildningar som svarar mot arbetslivets behov kommer till stånd, att statens stöd för eftergymnasiala yrkesutbildningar fördelas effektivt och att utbildningarna håller hög kvalitet. När det gäller smala yrkesområden syftar bestämmelserna till att tillgodose behov av eftergymnasiala yrkesutbildningar som avses leda till förvärvsarbete för de studerande eller till en ny

nivå inom deras yrke. Utbildningarna ska vidare bidra till att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval.

4.3 Resultatredovisning

Kommunal vuxenutbildning

4.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder för kommunal vuxenutbildning

Följande indikatorer används för att bedöma måluppfyllelsen i de skolformer som ingår i kommunernas vuxenutbildning.

Kommunal vuxenutbildning (komvux) på grundläggande och gymnasial nivå

- Antal heltidsstuderande.
- Andel kursdeltagare som uppnått godkänt betyg, d.v.s. lägst betyget E.
- Sysselsättning efter avslutade studier.

Kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi)

- Antal elever som deltagit i en eller flera kurser under året.
- Andel deltagare som uppnått godkänt betyg på nationella slutprov, d.v.s. lägst betyget E.
- Sysselsättning efter avslutade studier.

Särskild utbildning för vuxna (särvux)

- Antal elever som deltagit i en eller flera kurser under året.

4.3.2 Resultat för kommunal vuxenutbildning

Kommunal vuxenutbildning (komvux) på grundläggande och gymnasial nivå

Indikator: Antal heltidsstuderande

Flertalet elever inom komvux studerar inte på heltid, vilket försvårar en jämförelse när det gäller utvecklingen över tid. Därför redovisas uppgifter om antalet heltidsstuderande. Antalet heltidsstuderande uppgick 2018 till ca 112 000. Det innebär att antalet heltidsstuderande har ökat med ca 7 700 sedan 2017, vilket motsvarar en ökning om ca 7,4 procent.

Diagram 4.1 Heltidsstuderande i komvux

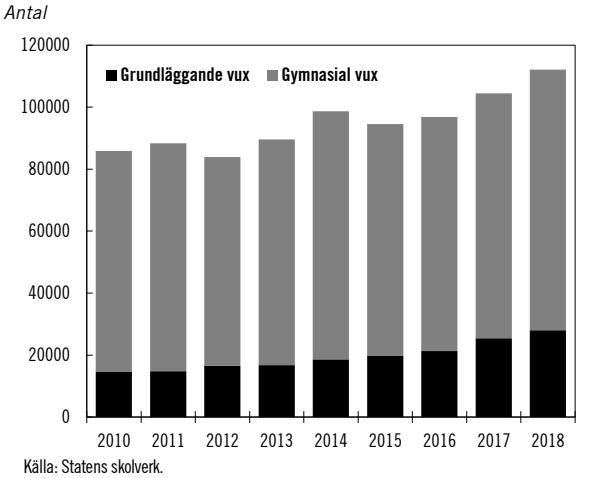

Källa: Statens skolverk.

Totalt studerade ca 249 000 elever i komvux under 2018, vilket är en ökning med 6 procent jämfört med föregående år. Av eleverna i komvux 2018 studerade ca 56 000 på grundläggande nivå och ca 194 000 på gymnasial nivå. Antalet elever som studerade på gymnasial nivå ökade med ca 9 000 jämfört med 2017 medan antalet elever som studerade på grundläggande nivå ökade med ca 6 000.

Fördelningen mellan kvinnor och män inom komvux för 2018 var 61 procent kvinnor respektive 39 procent män vilket är i stort sett oförändrat jämfört med 2017.

Diagram 4.2 Elever i komvux

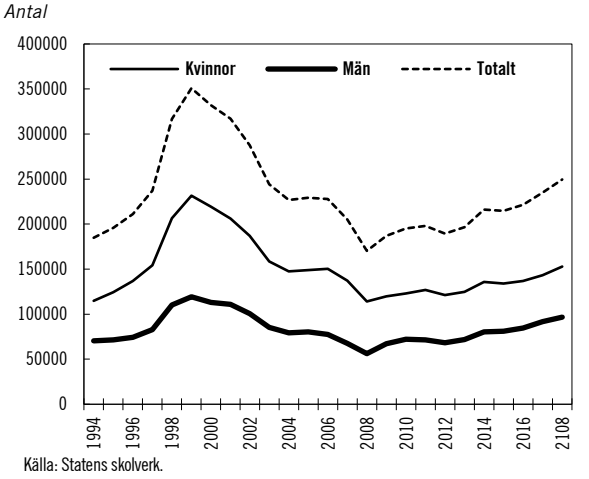

Källa: Statens skolverk.

Andelen utrikes födda kvinnor och män i komvux har ökat under de senaste åren. Andelen utrikes födda var 2018 störst på den grundläggande nivån,

96 procent. Inom komvux på gymnasial nivå var andelen utrikes födda 40 procent. Totalt var andelen utrikes födda inom komvux 53 procent 2018, att jämföra med 2017 då motsvarande andel var 50 procent och 2009 då utrikes födda utgjorde 40 procent av eleverna inom komvux.

Indikator: Andel kursdeltagare som uppnått godkänt betyg

Av kursdeltagare inom komvux på grundläggande nivå som följde kursplaner som tillämpas fr.o.m. den 1 juli 2012 fick 89 procent (87 procent av männen och 91 procent av kvinnorna) lägst betyget E, vilket är oförändrat jämfört med 2017. Av de kursdeltagare inom komvux på gymnasial nivå som 2018 fick kursbetyg enligt ämnesplaner som tillämpas fr.o.m. den 1 juli 2012 fick 88 procent (86 procent av männen och 89 procent av kvinnorna) lägst betyget E, vilket är oförändrat jämfört med 2017.

Indikator: Sysselsättning efter avslutade studier

Bland de som avslutat studier inom komvux under 2014 var arbetsmarknadsetableringen 2016, två år efter avslutade studier, följande (Skolverkets statistik, mer aktuella uppgifter finns ännu inte tillgängliga): 46 procent hade en etablerad ställning (47 procent av kvinnorna och 44 procent av männen), 10 procent hade en osäker ställning (10 procent av kvinnorna och 10 procent av männen) och 12 procent en svag ställning på arbetsmarknaden (12 procent av kvinnorna och 12 procent av männen). Vidare studerade 17 procent på högskola (17 procent av kvinnorna och 18 procent av männen), 5 procent bedrev övriga studier (5 procent av kvinnorna och 6 procent av männen) och 9 procent återfanns i kategorin för de som varken studerar eller arbetar (9 procent av kvinnorna och 10 procent av männen). För elever som avslutat en yrkesutbildning inom komvux var sysselsättningen generellt sett högre än för de som avslutat en teoretisk utbildning, medan elever inom teoretiska utbildningar i högre grad gick vidare till högskolan.

Kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi)

Indikator: Antal elever

Totalt studerade 159 127 elever sfi med kommunen som huvudman under 2018. Det är en minskning med ca 150 elever eller 0,1 procent jämfört med 2017.

Av det totala antalet elever i sfi 2018 var andelen kvinnor 54 procent och andelen män 46 procent. Under 2018 var drygt 53 000 elever nybörjare i sfi. Av dessa var 56 procent kvinnor och 44 procent män. Eftersom en elev kan läsa flera kurser under ett år var det totala antalet kursdeltagare i sfi under året drygt 209 000.

Diagram 4.3 Antal elever inom sfi

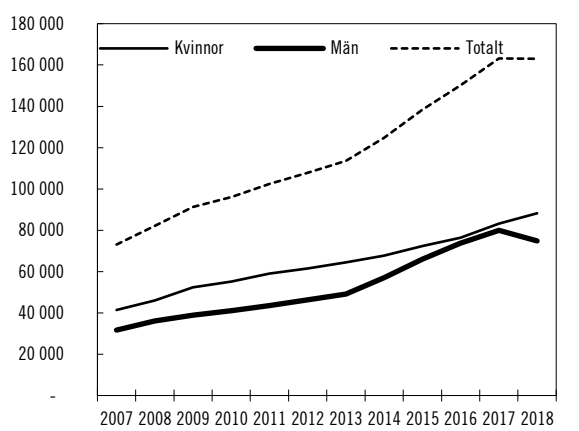

Källa: Statens skolverk.

Indikator: Andel kursdeltagare som uppnått godkänt betyg på nationella slutprov

I sfi finns det nationella prov för kurserna B, C och D. Drygt 18 000 kursdeltagare deltog 2018 i B-provet, ca 26 000 deltog i C-provet och drygt 22 000 deltog i D-provet. Bäst resultat fick kursdeltagarna som deltog i prov efter kurs B där 94 procent fick lägst betyget E i sammanvägt provbetyg. På C- och D-proven var motsvarande andel 86 procent vardera. Kvinnor och män presterade i stort sett likvärdigt på de nationella proven.

Eftersom studierna i sfi ofta sträcker sig över flera kalenderår följs nybörjare under flera års tid. Det blir på så sätt möjligt att ge en samlad bild av resultaten.

Av de nybörjare som hade sin första kursstart i sfi 2016 var det 63 procent som hade nått godkänt resultat på minst en kurs t.o.m. 2018. Samtidigt var det 24 procent som avbrutit utbildningen utan att slutföra någon kurs under 2016–2018. För 13 procent av nybörjarna fanns inga uppgifter varken om slutförda eller avbrutna kurser och därför antas de ha fortsatt sin utbildning. Kvinnor fick i högre utsträckning än män godkänt på någon kurs. Män var mer benägna att avbryta utbildningen.

Indikator: Sysselsättning efter avslutade studier
Bland de som avslutat studier inom sfi 2014 var arbetsmarknadsetableringen 2016, två år efter avslutade studier, följande: (Skolverkets statistik, mer aktuella uppgifter finns ännu inte tillgängliga): 27 procent hade en etablerad ställning (20 procent av kvinnorna och 35 procent av männen), 14 procent en osäker ställning (11 procent av kvinnorna och 18 procent av männen) och 16 procent en svag ställning på arbetsmarknaden (17 procent av kvinnorna och 16 procent av männen). Vidare studerade 2 procent på högskola (2 procent av kvinnorna och 2 procent av männen), 12 procent bedrev övriga studier (17 procent av kvinnorna och 7 procent av männen) och 28 procent återfanns i kategorin för de som varken studerar eller arbetar (33 procent av kvinnorna och 22 procent av männen).

Särskild utbildning för vuxna (särvux)

Indikator: Antal elever
Totalt studerade 3 670 elever i särvux hösten 2018, vilket var något fler elever än föregående år. Av eleverna var 50 procent kvinnor och 50 procent män. Inom särvux på träningsskolenivå var 54 procent män och 46 procent kvinnor. I särvux på grundläggande nivå var det 50 procent kvinnor och 50 procent män. I särvux på gymnasial nivå var andelarna 53 procent kvinnor och 47 procent män.

Antalet skolkommuner – kommuner som erbjuder särvux – minskar. Läsåret 2018/19 var antalet skolkommuner 178. Skolkommunerna tar emot elever från 238 kommuner, vilket är i nivå med tidigare år.

Kostnader för komvux och särvux

Den totala kostnaden för komvux på grundläggande och gymnasial nivå uppgick 2018 till ca 5,5 miljarder kronor. Kostnaden per heltidsstuderande på grundläggande nivå i komvux var 44 800 kronor 2018. Kostnaden per heltidsstuderande på gymnasial nivå i komvux uppgick 2018 till 50 600 kronor.

Den totala kostnaden för sfi uppgick till knappt 3,7 miljarder kronor 2018, vilket är en ökning med 2,7 procent jämfört med föregående år. Kostnaden per heltidsstuderande var 45 400 kronor.

Den totala kostnaden för särvux 2018 uppgick till ca 287 miljoner kronor, vilket är en ökning med 2,4 procent jämfört med 2017. Kostnaden per elev uppgick 2018 till 78 700 kronor.

4.3.3 Utvecklingsinsatser för kommunal vuxenutbildning

Regionalt yrkesvux
Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1) ett nytt kunskapslyft vars syfte är att ge kvinnor och män möjlighet att utbilda sig för att kunna få ett jobb, omskola sig till ett nytt yrke, få behörighet till högre utbildning, vidareutbilda sig för bättre karriärmöjligheter och bilda sig för ett ökat deltagande i samhällslivet eller för personlig utveckling. En stor del av kunskapslyftet bestod ursprungligen av statligt finansierade utbildningar inom yrkesinriktad vuxenutbildning på gymnasial nivå (yrkesvux) och lärlingsutbildning för vuxna (lärlingsvux). Den 1 januari 2017 ersatte regeringen yrkesvux och lärlingsvux med en modell för statsbidrag för en regional yrkesinriktad vuxenutbildning, s.k. regionalt yrkesvux. Den nya modellen ska i högre grad möta arbetsmarknadens behov av kompetens genom yrkesutbildning på gymnasial nivå. Regionalt yrkesvux ska kunna erbjuda ett brett utbud av utbildningar som motsvarar de behov som finns i olika regioner. Därför ska utbildningarna både planeras och genomföras på regional nivå av flera kommuner i samverkan.

Den dominerande yrkesinriktningen inom regionalt yrkesvux är vård och omsorg. Nästan 45 procent av deltagarna läste denna inriktning under 2018. Vård och omsorg var nästan fyra gånger så vanlig som den näst största yrkesinriktningen, barn och fritid, som knappt 13 procent av eleverna läste. Kvinnor utgjorde 80 procent av deltagarna på dessa två yrkesinriktningar. De yrkesinriktningar där män var i majoritet, 77 procent, var industriteknik, bygg och anläggning, el och energi, fordon och transport samt VVS och fastighet. Deltagare inom dessa yrkesinriktningar utgjorde ca 20 procent av samtliga deltagare.

Att tillhandahålla en väl fungerande gymnasial utbildning som tillgodoser såväl individers som arbetslivets och samhällets behov är en mycket viktig uppgift för samhället. För vuxna kvinnor och män är tillgången till gymnasial utbildning

inom komvux ofta avgörande för att t.ex. kunna skola om sig och få ett arbete vid arbetslöshet. Men vuxenutbildning kan även vara viktig för att vidareutbilda sig inom sitt yrkesområde. En fullföljd gymnasial utbildning är ofta en förutsättning för att etablera sig på arbetsmarknaden och i det svenska samhället. Regeringen har mot denna bakgrund gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur utbildning inom gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, komvux och särvux bättre kan planeras och dimensioneras utifrån regionala och nationella kompetensbehov, bl.a. för att åstadkomma ett bättre resursutnyttjande (dir. 2018:17). Utredaren ska föreslå hur en regionalt baserad modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning kan utformas och hur den kan finansieras. Syftet med utredningen är bl.a. att trygga den regionala och nationella kompetensförsörjningen, effektivisera resursutnyttjandet och förbättra tillgången till ett allsidigt brett utbud av utbildningar av hög kvalitet.

Yrkespaket
Yrkespaket (eller sammanhållna yrkesutbildningar) är ett relativt nytt inslag i vuxenutbildningen. Ett yrkespaket består av en kombination av gymnasiala kurser som ska matcha de kompetenskrav som arbetsmarknaden ställer för anställningsbarhet inom ett visst yrke. Yrkespaketen ska vara påbyggbara. Skolverket har tagit fram yrkespaketen på uppdrag av regeringen. Det finns för närvarande drygt 50 olika yrkespaket och antalet kan komma att utökas allt eftersom fler branscher efterfrågar dem. För att säkerställa att de nationella yrkespaketen motsvarar branschernas aktuella krav för anställning har Skolverket samrått med de nationella programråden för gymnasial yrkesutbildning där personer med stor branschkunskap medverkar. Det förekommer även att kommuner erbjuder lokala kurspaket inom olika yrkesområden. Men de lokala paketen varierar när det gäller omfattning och innehåll vilket kan göra det svårare för både arbetsgivare och elever att värdera utbildningen. Genom att Skolverket i samverkan med branscher tar fram nationella yrkespaket säkerställs likvärdigheten i utbildningarna. Yrkespaketen kan även användas i gymnasieskolans introduktionsprogram.

Utbildningsplikt
Under 2018 infördes en utbildningsplikt för nyanlända som deltar i det arbetsmarknadspolitiska programmet etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (etableringsprogrammet) och som bedöms vara i behov av utbildning för att få ett arbete. Utbildningsplikten innebär bl.a. att nyanlända som har kort utbildning och som därför inte bedöms kunna komma i arbete under sin tid i etableringsprogrammet i huvudsak ska ägna sig åt samhällsorientering, sfi och viss annan utbildning. I april 2019 utgjordes denna grupp i utbildningsplikten av 7 604 kvinnor och 5 289 män. Av dessa deltog 12 procent av kvinnorna och 12 procent av männen i reguljär utbildning.

Det pågår en utredning om sfi
Regeringen gav i juli 2018 en särskild utredare i uppdrag att utreda behovet av förändringar när det gäller sfi och sfi i kombination med annan utbildning (dir. 2018:73). Utredningen ska analysera förutsättningarna för att sfi-elever ska kunna erbjudas en utbildning av god kvalitet som motsvarar elevernas behov och förutsättningar samt att förbättra genomströmningen inom sfi och underlätta övergången till och kombinationer med andra vuxenutbildningar. Syftet är även att utreda hur utbildning kan erbjudas nyanlända som omfattas av utbildningsplikt. Den del av uppdraget som avser att föreslå hur det kan säkerställas att kommuner erbjuder individanpassad utbildning för nyanlända som ska ta del av sfi och annan utbildning enligt förordningen (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare redovisades i juni 2019. Denna promemoria har remitterats (U2019/02278/GV).

4.3.4 Analys och slutsatser för kommunal vuxenutbildning

Vuxenutbildningens dörrar ska stå öppna för alla, oavsett om man behöver läsa in en hel gymnasieutbildning eller gå en kortare utbildning för att skola om sig till ett nytt yrke. Målet för komvux är att vuxna kvinnor och män ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Komvux roll för att öka en individs

anställningsbarhet har blivit allt viktigare och ökar i betydelse mot bakgrund av att allt fler bedöms ha behov att studera.

Enligt uppgifter från Arbetsförmedlingen var antalet inskrivna arbetslösa som var 25 år eller äldre och hade högst förgymnasial utbildning knappt 102 000 personer (varav 50 300 kvinnor och 51 500 män) i maj 2019. Av dessa var drygt 77 procent utrikes födda (82 procent av kvinnorna och 73 procent av männen). En väl fungerande samverkan mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna är därför av avgörande betydelse för att öka övergångarna till ordinarie utbildning.

Vuxenutbildningen är avgörande för kompetensförsörjningen

Bristen på rätt kompetens är i dag ett stort tillväxthinder för företag i Sverige. Den bromsar möjligheterna att utveckla välfärden och håller människor tillbaka. Utbildning är en effektiv åtgärd för arbetslösas etablering på arbetsmarknaden samt för kompetensförsörjningen inom såväl den offentliga sektorn som näringslivet. Utbildningssystemet måste bli bättre på att rusta människor med de kunskaper och färdigheter som efterfrågas av offentlig verksamhet och näringslivet och motverka könsstereotypa yrkes- och studieval. Behoven i arbetslivet av arbetskraft med kvalificerad yrkeskompetens är fortsatt stora. Kompetensbrist och matchningsproblem hindrar företag från att växa och skapa fler arbetstillfällen. Införandet av yrkespaket är ett led i att skapa fler vägar till en kompetens som motsvarar arbetsgivarnas efterfrågan. Paketen kan också utgöra en grund för fortsatta studier.

Ett införande av en rätt till behörighetsgivande utbildning inom komvux har, kombinerat med övriga satsningar inom kunskapslyftet, stärkt möjligheten till livslångt lärande och ökat jämlikheten i utbildningssystemet. Men nuvarande utbildningsutbud möter ändå inte i tillräckligt hög grad arbetsmarknadens behov. Utbildningsutbudet är inte heller i tillräcklig utsträckning planerat utifrån regionala och nationella kompetensbehov. Mot denna bakgrund har regeringen tillsatt den i avsnitt 4.3.3. nämnda utredningen om planering och dimensionering av gymnasial utbildning (dir. 2018:17).

Det riktade statsbidraget för regionalt yrkesvux, som infördes 2017, syftar också till att anpassa utbildningen till en regional efterfrågan. Regionalt yrkesvux har dock volymmässigt inte utvecklats i förväntad takt.

Utbildning för nyanlända

Allt fler deltagare i vuxenutbildningen har en kort utbildningsbakgrund och bristande kunskaper i svenska. För många nyanlända vuxna är tiden från bosättning till arbete också lång. För gruppen som beviljats uppehållstillstånd som skyddsbehövande och deras anhöriga har dock tiden till arbete kortats de senaste åren. Detta gäller även kvinnor och män med kort tidigare utbildning. När andelen elever inom komvux i allt större utsträckning är utrikes födda ökar behovet av stödinsatser. Lärare och annan personal i komvux behöver också rustas med rätt kompetens för att undervisa elever med ett annat modersmål än svenska.

Regeringens satsning på en utbildningsplikt för nyanlända som deltar i etableringsprogrammet syftar till att genom utbildning stärka nyanländas etablering på arbetsmarknaden men också att förbättra matchningen på arbetsmarknaden. Regeringen har också tillskjutit medel till kommunerna för den merkostnad som kan uppstå då vuxenutbildningen ska anpassas och utökas för nyanlända som omfattas av utbildningsplikt.

Tillkännagivandet om eftergymnasial utbildning för särskoleelever

Riksdagen har tillkännagett att regeringen särskilt ska se över hur tillgången till eftergymnasial utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning kan förbättras (bet. 2016/17:UbU16, punkt 8, rskr. 2016/17:249).

Den 16 februari 2017 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda vissa frågor som avser fortsatt utbildning för personer med intellektuell funktionsnedsättning (dir. 2017:21). I december 2017 gav regeringen genom tilläggsdirektiv utredaren ett ändrat uppdrag (dir. 2017:125). Utredaren skulle i stället se över hur tillgången till eftergymnasial utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning kan förbättras. Regeringen redovisade i förra årets skrivelse 75 (skr. 2017/18:75) att punkten är slutbehandlad. Riksdagen har dock ansett att resultatet av utredningen behöver avvaktas och att tilläggsdirektiven till den pågående utredningen inte är en tillräcklig åtgärd för att tillkännagivandet ska anses slutbehandlat (bet. 2017/18:KU21, rskr. 2017/18:326). Regeringen

har därför i budgetpropositionen för 2019 konstaterat att tillkännagivandet åter står öppet (prop. 2018/19:1 utg.omr. 16 avsnitt 5.3.3).

Utredningen redovisade sitt uppdrag den 3 september 2018 i betänkandet En andra och en annan chans – ett komvux i tiden (SOU 2018:71). Betänkandet har remitterats och remisstiden gick ut den 12 december 2018. Ärendet bereds i Regeringskansliet. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Yrkeshögskolan

4.3.5 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder för yrkeshögskolan

De indikatorer som används för att redovisa resultaten inom området är följande:

- Andelen examinerade kvinnor och män i yrkeshögskolan som har ett arbete året efter avslutad utbildning.
- Andelen examinerade kvinnor och män i yrkeshögskolan som har ett arbete inom utbildningsområdet året efter avslutad utbildning.

Det övergripande syftet med yrkeshögskolan är att svara mot arbetsmarknadens behov av kvalificerad arbetskraft med eftergymnasial yrkesutbildning.

4.3.6 Resultat för yrkeshögskolan

Något färre ansökningar om att starta en yrkeshögskoleutbildning, men antalet platser ökar

I de beslut som Myndigheten för yrkeshögskolan fattade i början av 2018 när det gäller 2017 års ansökningsomgång beviljades yrkeshögskoleutbildningar motsvarande totalt 36 000 platser, jämfört med 22 000 platser föregående år. Ökningen är ett resultat av den femåriga expansion av yrkeshögskolan som inleddes 2018. Totalt inkom 1 208 ansökningar om att få bedriva utbildning inom yrkeshögskolan i ansökningsomgången 2017, vilket är en minskning med ett hundratal ansökningar jämfört med ansökningsomgången 2016. Myndigheten beviljade statligt stöd för 525 utbildningar eller 43 procent av de utbildningar som det söktes medel för.

För att skapa mer kontinuitet inom de delar av yrkeshögskolan där det är lämpligt kan myndigheten numera bevilja statligt stöd för fler än två utbildningsomgångar per beslut, upp till fem utbildningsomgångar. Av de beslut som fattades 2018 avseende ansökningsomgången 2017 avsåg merparten två utbildningsomgångar, men andelen utbildningar som beviljats fler än två utbildningsomgångar har ändå ökat från 12 procent till 35 procent mellan 2017 och 2018. På de 855 omgångar som startade under 2018 fanns det 24 400 platser. På de 2 121 utbildningsomgångar som pågick under hela eller delar av 2018 fanns det 60 200 platser. Ekonomi, administration och försäljning samt Teknik och tillverkning har varit de största utbildningsområdena årligen under perioden 2009–2018 sett till antalet startade och pågående utbildningsomgångar. Tillsammans stod dessa områden för 40 procent av samtliga utbildningsstarter.

Yrkeshögskoleutbildningar finns i samtliga län, och liksom tidigare år var merparten (62 procent) av de pågående utbildningarna 2018 förlagda till storstadslänen. Myndigheten för yrkeshögskolan arbetar för att hejda storstadskoncentrationen och för att se till att utbildningarna fördelas över landet utifrån arbetsmarknadens behov.

Antalet sökande och antagna som påbörjar sina studier ökar

Totalt sökte 56 700 personer till yrkeshögskolans utbildningar 2018 och av dessa var drygt tre av fyra behöriga till minst en utbildning (43 600 av de sökande var behöriga). Av de behöriga sökande var 57 procent kvinnor och 43 procent män. Åtta av tio behöriga sökande var födda i Sverige.

I snitt uppgick antalet sökande till 2,4 per plats inom yrkeshögskolan inför utbildningsstarten 2018 och antalet behöriga sökande per plats var 1,8, vilket är en tiondel lägre än föregående år. Antalet behöriga sökande har ökat jämfört med 2017, men inte riktigt i samma takt som ökningen av antalet platser.

Totalt påbörjade 22 700 antagna personer sina studier inom yrkeshögskolan 2018, varav 12 600 kvinnor och 10 100 män. Detta innebär en ökning med 2 200 antagna som påbörjat studier eller ca 10 procent jämfört med 2017. Kvinnor

stod för nära två tredjedelar av ökningen och män för en tredjedel.

Andelen utrikes födda av de som påbörjade sina studier 2018 var 22 procent, vilket är en ökning med 3 procentenheter jämfört med 2017. Andelen utrikes födda män (24 procent) var något större än andelen utrikes födda kvinnor (20 procent).

Av de som påbörjade sina studier 2017 hade omkring hälften tidigare gått ett yrkesprogram eller motsvarande i gymnasieskolan och knappt 40 procent hade gått ett högskoleförberedande program (uppgifter om utbildningsbakgrund 2018 finns ännu inte tillgängliga). Vidare hade 12 procent av de som påbörjade sina studier i yrkeshögskolan 2017 en eftergymnasial utbildning på minst tre år. För inrikes födda var denna andel 9 procent och för utrikes födda 25 procent.

Antalet kurser som genomförts som enstaka kurser har ökat 2018 jämfört med föregående år. Under 2018 påbörjade 121 personer (76 kvinnor och 45 män) studier på cirka 160 enstaka kurser. Omkring 25 procent av de studerande läste flera kurser medan resterande läste en kurs.

Könsfördelningen är ojämn inom de största utbildningsområdena

Totalt studerade 54 400 personer inom yrkeshögskolan 2018, vilket är en ökning med 4 000 studerande jämfört med 2017.

Könsfördelningen var totalt sett relativt jämn inom yrkeshögskolan 2018, med 54 procent kvinnor och 46 procent män. Inom de fem största utbildningsområdena var dock könsfördelningen ojämn. Andelen kvinnor var störst inom Hälso- och sjukvård samt socialt arbete och Ekonomi, administration och försäljning, medan andelen män var störst på utbildningar inom områdena Samhällsbyggnad och byggteknik, Data/it samt Teknik och tillverkning.

Diagram 4.4 Studerande i yrkeshögskolan 2018

Antal

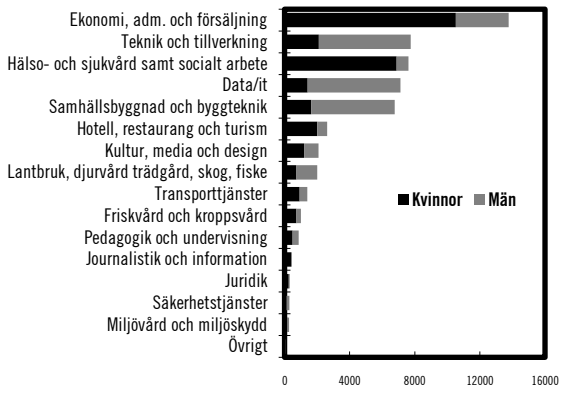

Källa: Myndigheten för yrkeshögskolan.

Inom yrkeshögskolan uppnår närmare tre fjärdedelar av de antagna en examen

Under 2017 avslutade totalt 13 100 studerande sin yrkeshögskoleutbildning med en examen, varav 7 400 kvinnor och 5 700 män. Eftersläpning i statistiken gör att exakta uppgifter än så länge bara finns fram till och med 2017. Enligt Myndigheten för yrkeshögskolan förväntas dock ca 13 200 personer bli examinerade 2018. Hur många som examineras ett visst år påverkas framför allt av tidigare beslut om utbildningsplatser.

Examensgraden, dvs. andelen studerande som tar examen, ökade med 1 procentenhet per år från 2009 till 2016, från 66 procent till 74 procent (med en ökning på 2 procentenheter mellan 2010 och 2011). Dock minskade examensgraden 2017 med 2 procentenheter till 72 procent. För kvinnor var examensgraden 78 procent och för män 66 procent 2017.

Examensgraden 2017 var 75 procent för inrikes födda (80 procent för kvinnor och 69 procent för män) och 62 procent för utrikes födda (69 procent för kvinnor och 55 procent för män).

Av de stora och medelstora utbildningsområdena var det Ekonomi, administration och försäljning samt Transporttjänster som hade högst examensgrad, 82 procent för båda. Det område som sedan 2007 haft lägst examensgrad är Data/it (56 procent 2017).

Diagram 4.5 Antalet antagna som påbörjat sina studier och antalet examinerade i yrkeshögskolan

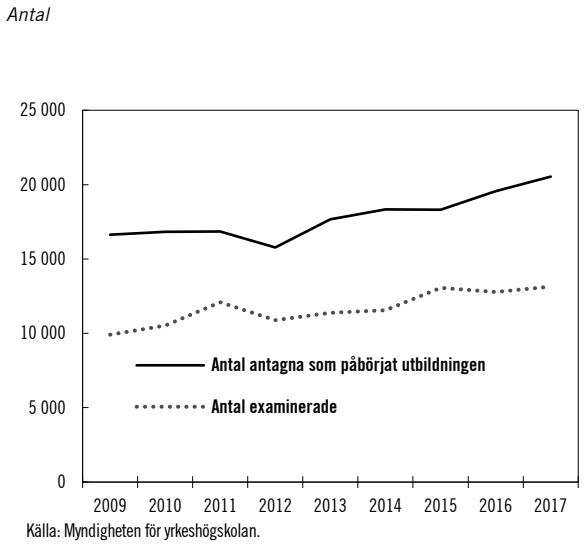

Källa: Myndigheten för yrkeshögskolan.

Diagram 4.6 Andel examinerade från yrkeshögskolan 2017 som hade ett arbete året efter avslutad utbildning

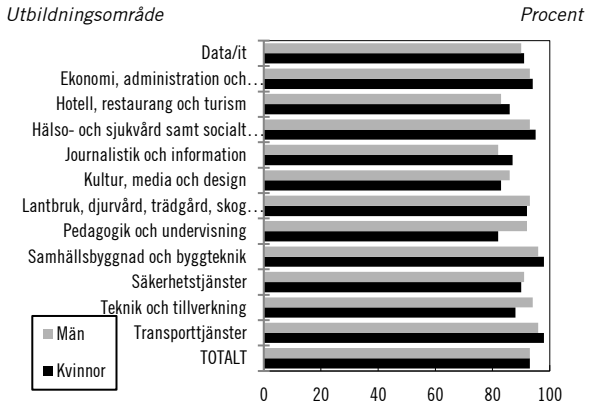

Källa: Myndigheten för yrkeshögskolan.

Indikator: Andelen examinerade i yrkeshögskolan som har ett arbete året efter avslutad utbildning

Myndigheten för yrkeshögskolans årliga enkätundersökning bland studerande som examinerats från en yrkeshögskoleutbildning visar att av de som examinerades 2017 hade 93 procent arbete som sin huvudsakliga sysselsättning året efter avslutad yrkeshögskoleutbildning. Detta är samma resultat som för de som examinerades 2016 och den hittills högsta nivån. Av de examinerade var 4 procent arbetssökande eller deltog i arbetsmarknadspolitiska program, medan 2 procent studerade. Kvinnors och mäns sysselsättning året efter avslutad utbildning var lika hög.

Av de examinerade 2017 som var utrikes födda angav 86 procent att de hade ett arbete, vilket är en ökning med 6 procentenheter jämfört med de som examinerades 2012 men en minskning med 2 procentenheter jämfört med de som examinerades 2016.

Drygt hälften, 53 procent, av de examinerade 2017 som har arbete har genomfört någon kurs i lärande i arbete (LIA) hos sin nuvarande arbetsgivare. Resultatet är i nivå med resultaten för de examinerade 2015 och 2016.

Av de som examinerades 2017 hade 75 procent ett arbete innan de påbörjade utbildningen, vilket är den högsta siffran sedan yrkeshögskolan startade 2009. Kvinnorna hade i högre grad än männen ett arbete innan utbildningen påbörjades, 77 respektive 73 procent. Av de utrikes födda hade 62 procent ett arbete innan de påbörjade utbildningen. I den yngsta åldersgruppen (24 år och yngre) var skillnaden i andel i arbete före utbildningen och andel i arbete efter utbildningen som störst. I denna grupp hade 48 procent ett arbete innan de påbörjade utbildningen och 91 procent hade arbete ett år efter examen.

Indikator: Andelen examinerade i yrkeshögskolan som har ett arbete inom utbildningsområdet året efter avslutad utbildning

Av de examinerade inom yrkeshögskolan 2017 som året därefter hade ett arbete angav 69 procent av de som besvarade den ovan nämnda enkäten att de hade ett arbete som helt eller till största delen överensstämde med utbildningen, vilket är den högsta andelen hittills. Det finns ingen skillnad mellan män och kvinnor i detta avseende och inte heller mellan de olika åldersgrupperna. De utrikes födda svarade dock i något lägre utsträckning (63 procent jämfört med 70 procent av de inrikes födda) att deras arbete helt eller till största delen överensstämmer med deras utbildning. Om man räknar ihop alla som anser att arbetet helt, till största delen eller till viss del, överensstämmer

med den genomgångna utbildningen blir andelen 91 procent.

Diagram 4.7 Andel examinerade från yrkeshögskolan som angett hur deras arbete året efter avslutad utbildning överensstämde med utbildningen

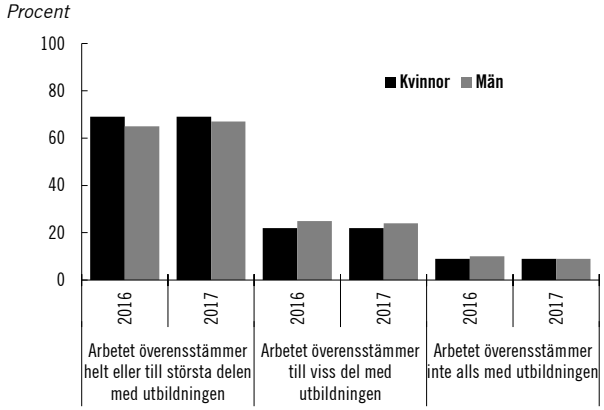

Källa: Myndigheten för yrkeshögskolan.

Endast 8 procent av de som besvarat enkäten angav att arbetet inte alls stämmer överens med utbildningen. Den är den minsta andelen sedan mätningarna började 2011.

Nationellt likvärdigt innehåll övervägs när det gäller fler yrkeshögskoleutbildningar

I december 2018 redovisade Myndigheten för yrkeshögskolan på regeringens uppdrag en kartläggning av existerande yrkeshögskoleutbildningar som förbereder för arbete inom välfärdssektorn. Myndigheten såg efter samråd med branschföreträdare behov av nationellt likvärdigt innehåll när det gäller vissa yrkeshögskoleutbildningar, t.ex. specialistundersköterskeutbildning och så småningom lärarassistentutbildning. I rapporten lyfter myndigheten fram att ett likartat innehåll gör systemet överblickbart för både arbetsgivare och studerande och underlättar rörlighet mellan yrkeshögskolan och högskolan.

Andelen tillsynsbeslut med kritik har ökat

Myndigheten för yrkeshögskolan utövar tillsyn i fyra olika former: inledande tillsyn, fördjupad tillsyn, anmälningsärenden och egeninitierad tillsyn. Från 2018 ersätts inledande tillsyn i hög grad av det etableringsstöd som erbjuds alla utbildningsanordnare som beviljats statligt stöd. Under 2018 beslutade myndigheten i sammanlagt 135 tillsynsärenden gällande yrkeshögskoleutbildningar. Av granskningarna resulterade 103 i kritik, d.v.s. 76 procent av de granskade utbildningarna fick kritik på någon punkt. I den inledande tillsynen (26 beslut varav 22 med kritik) var det kursplanernas avsaknad av former för examination och principer för betygssättning samt ledningsgruppens samman-sättning som gav flest kritikpunkter. I den fördjupade tillsynen (18 beslut varav samtliga med kritik) riktades kritiken oftast mot brister i kursplanerna, brister i ledningsgruppens full-görande av sina uppgifter, brister i anordnarens studiedokumentation och otillåtna studieavgifter. Den höga andelen kritikbeslut kan förklaras med att tillsynen ofta utövas med anledning av olika typer av signaler om brister.

Två tredjedelar av de kvalitetsgranskade utbildningarna bedöms hålla god eller mycket god kvalitet

Under 2018 kvalitetsgranskades 79 yrkeshögskoleutbildningar. Från och med 2016 granskas utbildningarna i sin helhet och varje enskild granskning omfattar fyra granskningsområden: ledningsgruppens arbete, processen för lärande, LIA och det systematiska kvalitetsarbetet.

Sedan 2017 graderar myndigheten de granskade utbildningarna i fyra grupper, från bristande kvalitet till mycket hög kvalitet. Av de utbildningar som granskades 2018 bedömdes 16 procent hålla mycket hög kvalitet och 49 procent hålla hög kvalitet medan 32 procent inte bedömdes nå tillräckligt hög kvalitet och 3 procent bedömdes ha bristande kvalitet. De utvecklingsområden som framträder handlar exempelvis om ledningsgruppens arbetsformer, organisatoriska och strukturella brister i undervisningen, bristande resurser för utbildningsledaren, anordnarens kvalitetsarbete och att för lite görs i vissa värdegrundsfrågor, såsom att bidra till att bryta könsstereotypa utbildningsval. Omvänt kännetecknas de utbildningar som bedöms hålla mycket hög kvalitet av att de har en stabil organisation och stöd i den aktuella branschen och regionen. Vidare bidrar de till kompetensförsörjning inom branschen och de har en engagerad ledningsgrupp, ett strukturerat kvalitetsarbete, hög examensgrad och hög andel studerande som ett halvår efter avslutad utbildning har ett arbete som stämmer överens med utbildningen.

Kostnader

Myndigheten för yrkeshögskolan betalade sammanlagt ut 1 966 miljoner kronor 2018 i

statlig finansiering för utbildningar inom yrkeshögskolan. Därutöver betalade myndigheten ut 11,1 miljoner kronor för särskilt pedagogiskt stöd till studerande med funktionsnedsättning och 65,3 miljoner kronor i form av tillfälligt startbidrag för att göra det möjligt att genomföra utbildningar som annars riskerade att ställas in. Myndigheten betalade dessutom ut totalt 6,7 miljoner kronor för behörighetsgivande förutbildning, enstaka kurser, studerandeförsäkring och undervisning i svenska med yrkesinriktning. Totalt utbetalades 2 049 miljoner kronor i statligt stöd när det gäller yrkeshögskolan.

Diagram 4.8 Antal utbetalda helårsplatser samt beräknat antal för kommande år

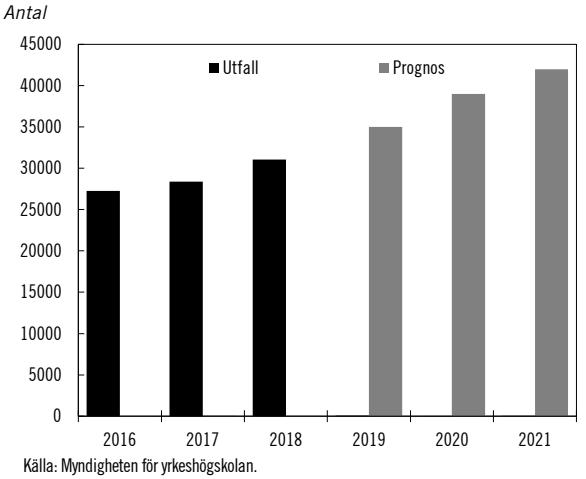

Källa: Myndigheten för yrkeshögskolan.

Totalt utbetalades statsbidrag för 31 059 årsplatser, vilket är en ökning med 2 659 årsplatser jämfört med 2017. En årsplats omfattar 40 studieveckor på heltid. Det genomsnittliga bidraget för en årsplats inom yrkeshögskolan 2018 var 63 300 kronor, vilket är en minskning med 500 kronor jämfört med året innan. Genomsnittskostnaden avser utbetalda statliga medel totalt dividerat med antalet utbetalda årsplatser.

Konst- och kulturutbildningar

Sedan hösten 2015 lämnas stöd för utbildningar inom konst- och kulturområdet enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar. Enligt förordningen kan statsbidrag lämnas för tre olika typer av utbildningar: utbildningar som förbereder för högskoleutbildningar som kan leda fram till konstnärliga examina, utbildningar som medverkar till att utveckla ett kvalificerat yrkeskunnande inom det konstnärliga eller kulturella området, eller utbildningar som syftar till att bevara eller utveckla kulturarvet. Utbildningarna kan också förklaras berättiga de studerande till studiestöd.

Högskoleförberedande utbildningar inom det konstnärliga området är vanligast

Under 2018 bedrevs totalt 119 konst- och kulturutbildningar, varav närmare två tredjedelar var av högskoleförberedande karaktär. Flest utbildningar genomfördes inom kategorin Bild- och formkonstnärlig utbildning följd av Konsthantverk och Musik. Utbildningarna anordnades i elva län av totalt 42 olika organisationer. Drygt hälften av utbildningarna fanns i Stockholms län (55 procent) och närmare en femtedel av utbildningarna fanns i Västra Götalands län (19 procent). Av de utbildningar som bedrevs under 2018 berättigade drygt 60 procent utbildningsanordnarna till statsbidrag och de studerande till studiestöd. Drygt 30 procent av utbildningarna berättigade endast de studerande till studiestöd.

Antalet årsplatser uppgick till totalt 3 138 under 2018. Antalet årsplatser som berättigar de studerande till studiestöd uppgick till 3 069. Det motsvarar 98 procent av alla platser.

Tre av fyra som påbörjar studier är kvinnor

Antalet antagna som påbörjade studier på konst- och kulturutbildningar med start 2018 var totalt 3 100. Flest påbörjade högskoleförberedande utbildningar och utbildningar inom kulturarvsområdet. Dessa två utbildningstyper hade vardera omkring 1 300 antagna som påbörjade studier. Det stora antalet antagna på utbildningar inom kulturarvsområdet förklaras av att det främst rör sig om korta utbildningar med många starter under samma kalenderår. Kvinnor utgjorde 75 procent och män 25 procent av de som påbörjade studier.

Totalt deltog 5 700 personer i utbildningar som pågick under 2018, vilket var drygt 200 fler än året innan.

Drygt åtta av tio studerande slutför utbildningen

Under 2018 slutförde totalt 2 600 studerande en konst- och kulturutbildning. Av dessa var 77 procent kvinnor och 23 procent män. Det innebär en slutförandegrad på 81 procent (83 procent av kvinnorna och 75 procent av männen), samma som föregående år. Slutförandegraden skiljer sig

åt för de tre olika typerna av utbildning inom konst- och kulturområdet. För yrkesinriktade utbildningar inom det konstnärliga eller kulturella området var slutförandegraden 76 procent och för högskoleförberedande utbildningar inom det konstnärliga området var den 71 procent. För utbildningar inom kulturarvsområdet, som generellt är korta, var slutförandegraden 92 procent.

Kostnader
Statsbidrag för konst- och kulturutbildningar uppgick 2018 till drygt 133 miljoner kronor för 1 718 årsplatser. Dessutom tillkommer kostnader för studiestöd.

4.3.7 Övriga insatser för yrkeshögskolan

Många aktörer samarbetar om validering
Myndigheten för yrkeshögskolan ska främja användningen och utvecklingen av validering inom de utbildningar som myndigheten ansvarar för. När det gäller yrkeshögskoleutbildningar med start under 2018 bedömdes 2 840 personer eller 13 procent av de antagna som påbörjade sina studier som behöriga utifrån reell kompetens (12 procent av kvinnorna och 14 procent av männen).

Myndigheten för yrkeshögskolan har deltagit aktivt i styrgruppen för myndighetssamverkan inom valideringsområdet, vars arbete syftar till att utforma gemensamma riktlinjer för kommunikation inom området. Kopplat till detta arbete har en arbetsgrupp för kommunikation påbörjat en målgruppsanalys och tagit fram gemensamma informationstexter för myndigheternas webbplatser. I projektet Branschvalidering – Operativ och Strategisk Samverkan (BOSS), som finansieras med medel från Europeiska socialfonden har ett 20-tal branscher arbetat vidare med att utveckla och kvalitetssäkra sina modeller för validering. Utgångspunkten för projektets aktiviteter är den nationella referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande (SeQF) och den standard och riktlinjer för branschvalidering av yrkeskompetens som Myndigheten för yrkeshögskolan utarbetat på uppdrag av regeringen. Projektet avslutas 2019.

Tre nya kvalifikationer i SeQF
Från och med 2016 kan den som utfärdar en kvalifikation som inte redan är nivåplacerad ansöka hos Myndigheten för yrkeshögskolan om att kvalifikationen ska nivåplaceras i SeQF. Under 2018 har totalt 27 ansökningar om nivåplacering i SeQF handlagts av myndigheten. Tre av de kvalifikationer som ansökningarna avsåg nivåplacerades i referensramen.

4.3.8 Analys och slutsatser för yrkeshögskolan

Efterfrågan på yrkeshögskoleutbildningar är fortsatt stor
Intresset för yrkeshögskolan är fortsatt stort, från såväl utbildningsanordnare som studerande och det rekryterande arbetslivet. Den senaste expansionen av yrkeshögskolan som inleddes 2018 har hittills fungerat väl. Fler har fått möjlighet att studera inom utbildningsformen. En utmaning när yrkeshögskolan expanderar är dock att det ska finnas tillräckligt många behöriga sökande för att utbildningarna ska kunna starta. Antalet behöriga sökande till utbildningar inom yrkeshögskolan har ökat med 5 500 personer sedan 2015, men eftersom antalet platser också ökat har antalet behöriga sökande i genomsnitt per plats minskat något (från 2,0 för 2015 till 1,8 för 2018). Regeringen bedömer att yrkeshögskolan är en etablerad utbildningsform och att kännedomen om den börjar bli relativt god bland både studerande och arbetsgivare.

Myndigheten för yrkeshögskolan har ett nära samarbete med företrädare för olika branscher för att samla in information om rekryteringsbehov och utvecklingsbehov inom olika sektorer. Myndighetens analysarbete resulterade 2018 i fyra områdesanalyser, där myndigheten beskriver behoven inom utbildningsområdena Samhällsbyggnad och byggteknik, Teknik och tillverkning, Data/it samt Ekonomi, administration och försäljning. Därefter har analyser inom områdena Hälso- och sjukvård samt socialt arbete och Transporttjänster tillkommit. Områdesanalyserna ger dem som ska ansöka om att en utbildning ska få ingå i yrkeshögskolan vägledning om myndighetens prioriteringar. Regeringen bedömer att Myndigheten för yrkeshögskolans arbete med att matcha utbildningsutbud med arbetslivets rekryteringsbehov fungerar väl och att yrkeshögskolan fortsatt har en viktig roll när det gäller att möta arbetslivets rekryteringsbehov.

Svenskt Näringslivs senaste rekryteringsenkät från 2018 har titeln Jobbskaparna larmar!

Kompetensbristen ökar. Enligt enkätsvaren misslyckas drygt vart fjärde rekryteringsförsök, vilket är en ökning jämfört med resultatet 2015 där ungefär vart femte rekryteringsförsök misslyckades. Av de företag som försökt att rekrytera medarbetare under de senaste sex månaderna uppgav 72 procent att det varit ganska eller mycket svårt. Detta är en ökning med 16 procentenheter sedan 2015. Kompetensbristen finns inom hela näringslivet. Allra svårast att rekrytera har det varit för företag inom sektorerna bygg och installation, transport samt industri. Rekryteringsbehoven är också stora inom den offentliga sektorn, främst inom vård och skola.

För att öka yrkeshögskolans flexibilitet infördes 2017 möjligheten för utbildningsanordnare att anta sökande till en eller flera kurser inom utbildningen (enstaka kurs) om det finns tomma platser på utbildningen. Den möjligheten har hittills utnyttjats i liten utsträckning (ca 160 kurser erbjöds 2018). Utbudet av enstaka kurser bör öka. Detta skulle stärka yrkeshögskolans möjlighet att tillgodose behovet av kompetensutveckling för redan yrkesverksamma och bedöms även kunna leda till ett bättre platsutnyttjande i yrkeshögskolan.

Utbildningarna inom yrkeshögskolan håller hög kvalitet

Regeringen bedömer att utbildningarna inom yrkeshögskolan i regel håller en hög kvalitet, men att det finns utvecklingsområden. Av de 79 utbildningar som kvalitetsgranskades 2018 är det bara 2 som Myndigheten för yrkeshögskolan bedömde hade bristande kvalitet. Två tredjedelar av de granskade utbildningarna bedömdes hålla hög eller mycket hög kvalitet. Regeringen bedömer att myndighetens granskningar, tillsammans med olika typer av anordnarstöd, är av betydelse för utvecklingen av kvaliteten i yrkeshögskolans utbildningar. Att yrkeshögskolan håller en god kvalitet skapar förtroende för utbildningsformen. Detta är viktigt inte minst när det gäller att öka möjligheterna för en individ att få tillgodoräkna sig en yrkeshögskoleutbildning eller delar av den vid senare studier inom högskolan.

Yrkeshögskolan syftar till att tillgodose arbetsmarknadens behov av den eftergymnasiala yrkeskompetens som högskolan inte tillhandahåller. Regeringen bedömer att måluppfyllelsen är god i detta avseende, eftersom 93 procent av de examinerade har ett arbete ett år efter examen och av dessa hade 9 av 10 ett arbete som åtminstone till viss del motsvarar yrkeshögskoleutbildningen. En av förklaringarna till den stora andelen personer i arbete och med arbete som överensstämmer med utbildningsområdet är det goda konjunkturläget. Myndighetens ökade fokus på kvalitetsutveckling och fördjupad dialog med branschorganisationer har dock sannolikt också bidragit till det goda resultatet.

Könsfördelningen på yrkeshögskole-utbildningar är fortfarande mycket ojämn. Fördelningen följer liknande mönster som inom andra utbildningsformer med stor överrepresentation av män på tekniska utbildningar och stor överrepresentation av kvinnor inom t.ex. vårdutbildningar. Myndigheteten för yrkeshögskolan har gjort insatser för att bidra till utbildningsanordnarnas arbete med att bryta könsstereotypa utbildningsval, bl.a. genom information och genom införandet av ett kriterium i kvalitetsgranskningen som tar sikte på detta. Det finns exempel på utbildningar som genom fokuserade insatser lockat personer av det underrepresenterade könet. Regeringen följer utvecklingen och uppmuntrar ytterligare initiativ på området.

Det är viktigt att arbetet med branschvalidering och SeQF fortsätter

Standarden för branschvalidering och nivåplacering av kvalifikationer i den nationella referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande (SeQF) kan spela en betydande i roll i utvecklingen av valideringsmodeller samt vid bedömning och erkännande av utländska kvalifikationer. Det finns viktiga synergieffekter mellan branschvalidering och SeQF när det gäller att synliggöra en individs kunskaper, färdigheter och kompetens. Antalet inkomna ansökningar om nivåplacering i SeQF är dock fortfarande lågt och det är viktigt att myndigheten fortsätter att aktivt stödja intresserade aktörer för att referensramen ska få genomslag. Även om ansvaret för att utveckla modeller för branschvalidering och ansöka om nivåplacering av kvalifikationer framför allt vilar på branscherna kan Myndigheten för yrkeshögskolans vägledning och stöd bidra till högre kvalitet i processen.

4.4 Politikens inriktning

Möjligheterna till vuxenutbildning utökas

Många arbetsgivare vill anställa men hart svårt att hitta rätt kompetens. Bristen på kompetens är ett tillväxthinder för företag, det bromsar utvecklingen i välfärden och det håller människor tillbaka. Med utbildning som möter arbetsmarknadens behov får människor möjlighet att utvecklas och stärka sin ställning på arbetsmarknaden, samtidigt som förutsättningarna för såväl offentlig sektor som näringsliv att klara kompetensförsörjningen stärks. För den enskilde skapar tillgången till vuxenutbildning förutsättningar för ett livslångt lärande och omställning under hela livet. Vuxenutbildningen kan även bidra till att motverka den könssegregerade arbetsmarknaden.

Satsningar på kommunal vuxenutbildning ger kvinnor och män en chans att utbilda sig för att kunna få ett jobb, omskola sig till ett nytt yrke, få behörighet till eftergymnasial utbildning, vidareutbilda sig för bättre karriärmöjligheter samt bilda sig för ökat deltagande i samhällslivet och för personlig utveckling. En utbyggd yrkeshögskola ger fler personer möjlighet att få en kvalificerad yrkesutbildning som i mycket stor utsträckning leder till arbete.

För att stärka förutsättningarna för vuxnas lärande har riksdagen efter förslag av regeringen infört en rätt till behörighetsgivande utbildning inom komvux och fler utbildningsplatser inom bl.a. regionalt yrkesvux och yrkeshögskolan. Utbyggnaden av yrkeshögskolan innebär den största satsningen på utbildningsplatser inom utbildningsformen sedan den infördes.

Regeringen föreslår i denna proposition att medel tillförs för etableringsjobb (se även utg.omr. 14 avsnitt 4.6). Detta innebär bl.a. att flera satsningar görs inom utbildning och validering.

En utbyggd och regionaliserad yrkesutbildning för vuxna

Behovet av arbetskraft med gymnasial yrkesutbildning är stort. Satsningen på regionalt yrkesvux inom komvux syftar till att motverka brist på yrkesutbildad arbetskraft, ge människor möjlighet att omskola sig till ett nytt yrke och nå de grupper som saknar gymnasieutbildning eller har en gymnasial yrkesutbildning som behöver kompletteras. En utbyggnad av yrkesutbildningen inom komvux gör det möjligt för fler arbetslösa att genom utbildning komma in på arbetsmarknaden.

Regionalt yrkesvux har dock volymmässigt inte utvecklats i förväntad takt. Regeringen bedömer att statsbidraget för yrkesutbildning inom komvux bör kunna utnyttjas i högre grad och att insatser bör vidtas för att stärka individens möjligheter att få tillgång till kommunernas vuxenutbildning. För att underlätta utbyggnaden av den yrkesinriktade vuxenutbildningen avser regeringen att göra förändringar när det gäller de villkor som ställs på kommunerna för att finansiera motsvarande antal utbildningsplatser för att få del av statsbidrag för yrkesutbildning för vuxna. Regeringen föreslår också att regeringen när det gäller statsbidraget bemyndigas att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden för kommande år, så att beslut om bidraget kan fattas tidigare. Därmed kan kommunernas planeringsförutsättningar förbättras.

Regeringen har sedan 2016 avsatt specifika medel inom regionalt yrkesvux för yrkesutbildningar som kombineras med bl.a. sfi. Syftet med satsningen är att rikta utbildningsinsatser specifikt till de som behöver yrkesutbildning för att kunna komma in på arbetsmarknaden och som samtidigt behöver stärka sina kunskaper i svenska. Sådana utbildningar har ökat de senast åren, men regeringen bedömer att det finns ett stort behov av att de erbjuds i ännu större omfattning. Syftet med kombinerade utbildningar är även att nyanlända kvinnor och män snabbare ska kunna påbörja studier och slutföra en utbildning som kan leda till anställning. Regeringen avser därför genomföra förändringar inom yrkesvux så att ersättningen höjs för de utbildningsplatser som söks i kombination med sfi.

Fler enstaka kurser för en mer flexibel yrkeshögskola

Yrkeshögskolan används ofta av redan anställda som vill utveckla sin kompetens och gå vidare till nya eller mer avancerade arbetsuppgifter. Genom enstaka kurser finns möjlighet att tillgodose behovet av kompetensutveckling inom ett specifikt område för redan yrkesverksamma. Enstaka kurser erbjuds dock för närvarande endast i begränsad omfattning och bara om det finns tomma platser på en utbildning. Regeringen bedömer att yrkeshögskolans utbildningsutbud behöver bli mer flexibelt. Det behövs t.ex. ett större utbud av enstaka kurser. På så sätt

underlättas kompetensförsörjning, kompetensutveckling och omställning i arbetslivet och förutsättningarna för ett livslångt lärande stärks. Regeringen föreslår därför att yrkeshögskolan tillförs medel för detta ändamål.

Validering
Valideringsdelegationen 2015–2019 har regeringens uppdrag att följa, stödja och driva på ett samordnat utvecklingsarbete inom valideringsområdet (dir. 2015:120). Delegationens ansvar omfattar såväl validering inom utbildningsväsendet som validering mot arbetslivets kvalifikationer, s.k. branschvalidering, som genomförs utifrån valideringsmodeller som utarbetas av respektive bransch. Valideringsdelegationens uppdrag löper ut i december 2019. Regeringen ser dock behov av ett fortsatt statligt stöd för valideringsarbetet för att säkerställa att det utvecklingsarbete som kommit igång inte avstannar. Delegationen ska föreslå åtgärder för att säkra ett sammanhållet system för validering på nationell och regional nivå. Myndigheten för yrkeshögskolan har redan i dag i uppgift att stödja branscherna i deras arbete med branschvalidering. Regeringen avser att uppdra åt Myndigheten för yrkeshögskolan att upprätthålla ett visst statligt stöd för validering i väntan på ett mer permanent system och att förstärka myndighetens stöd för branschvalidering. Regeringen föreslår att myndigheten tillförs medel för detta ändamål. Regeringen föreslår också att medel tillförs för utveckling av modeller för branschvalidering.

Kompentensutveckling för lärare inom vuxenutbildningen
En viktig del i den kompetensutveckling som för närvarande erbjuds lärare är de nationella skolutvecklingsprogram som Statens skolverk på regeringens uppdrag genomför. I nuläget omfattar Skolverkets uppdrag enbart förskolan, grundskolan och gymnasieskolan och motsvarande skolformer. Många av Skolverkets moduler inom programmen riktar sig dock till personal i flera skolformer, t.ex. lärare som undervisar i kurser som kan ges inom både gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Det finns åtta nationella skolutvecklingsprogram och Komvuxutredningen bedömer i sitt betänkande En andra och en annan chans – ett komvux i tiden (SOU 2018:71) att alla åtta har relevans för vuxenutbildningen. Komvuxutredningen har kartlagt kompetensbehovet bland lärare inom komvux och särvux och utredningen föreslår att de nuvarande nationella skolutvecklingsprogrammen kompletteras så att de i relevanta delar innehåller avsnitt specifikt riktade till vuxenutbildningen. Regeringen delar utredningens bedömning att de nationella skolutvecklingsprogrammen, när det är relevant, även bör omfatta vuxenutbildningen. Regeringen avser därför att utvidga Skolverkets uppdrag om de nationella skolutvecklingsprogrammen så att det även omfattar vuxenutbildningen.

4.5 Budgetförslag

4.5.1 1:17 Bidrag till vissa studier

Tabell 4.1 Anslagsutveckling 1:17 Bidrag till vissa studier

Tusental kronor

2018	Utfall	16 418	Anslags-sparande	1 107
2019	Anslag	17 525 [1]	Utgifts-prognos	16 310
2020	**Förslag**	**17 525**		
2021	Beräknat	17 525		
2022	Beräknat	17 525		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag som lämnas för studier om funktionsnedsättningar, utbildning som är särskilt anpassad för personer med funktions-nedsättningar samt studier inom vuxenutbildning för utvecklingsstörda och särskild utbildning för vuxna.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 17 525 000 kronor anvisas under anslaget 1:17 *Bidrag till vissa studier* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 17 525 000 kronor årligen.

Tabell 4.2 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Bidrag till vissa studier

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**17 525**	**17 525**	**17 525**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**17 525**	**17 525**	**17 525**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.5.2 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning

Tabell 4.3 Anslagsutveckling 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning

Tusental kronor

2018	Utfall	2 133 571	Anslags-sparande	546 463
2019	Anslag	2 267 422 [1]	Utgifts-prognos	2 154 165
2020	**Förslag**	**2 372 422**		
2021	Beräknat	2 322 422		
2022	Beräknat	2 322 422		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för

- statsbidrag för kommunal vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna samt för motsvarande äldre utbildningar, och annan utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning,
- statsbidrag för lärcentra,
- att främja utveckling av vuxenutbildning och öka deltagandet i sådan utbildning,

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Statligt stöd till vuxenutbildning* ingå ekonomiska åtaganden som medför behov av framtida anslag på högst 2 322 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Statens skolverk beslutar om stöd för statsbidrag för bland annat kommunal vuxenutbildning. För att förbättra förutsättningarna för kommunernas planering av den kommunala vuxenutbildningen bör beslut om statsbidrag kunna fattas året innan statsbidraget ska lämnas. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Statligt stöd till vuxenutbildning* ingå ekonomiska åtaganden som medför behov av framtida anslag på högst 2 322 000 000 kronor 2021.

Tabell 4.4 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning

Tusental kronor	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden		
Nya åtaganden	2 322 000	
Infriade åtaganden		-2 322 000
Utestående åtaganden	2 322 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**2 322 000**	

Regeringens överväganden

Anslaget för statsbidrag för yrkesvux har inte förbrukats fullt ut. Regeringen föreslår därför att anslaget sänks med 190 000 000 kronor för 2020. Av samma skäl beräknar regeringen att anslaget minskas med 190 000 000 kronor för 2021 och årligen därefter.

Regeringen föreslår att 2 372 422 000 kronor anvisas under anslaget 1:18 *Statligt stöd till vuxenutbildning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 322 422 000 kronor årligen.

Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Statligt stöd till vuxenutbildning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 712 422**	**2 712 422**	**2 712 422**
Förändring till följd av:			
Beslut	-338 000	-388 000	-388 000
Varav BP20	-190 000	-190 000	-190 000
Varav			
Statsbidrag till regionalt yrkesvux	-190 000	-190 000	-190 000
Överföring till/från andra anslag	-2 000	-2 000	-2 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 372 422**	**2 322 422**	**2 322 422**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

4.5.3 1:19 Myndigheten för yrkeshögskolan

Tabell 4.6 Anslagsutveckling 1:19 Myndigheten för yrkeshögskolan

Tusental kronor

2018	Utfall	114 085	Anslags-sparande	3 290
2019	Anslag	116 749 [1]	Utgifts-prognos	118 161
2020	**Förslag**	**125 594**		
2021	Beräknat	131 434 [2]		
2022	Beräknat	133 405 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 129 489 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 129 529 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för yrkeshögskolans förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.7 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	24 000	200 000	-419 000	-219 000
Prognos 2019	60 000	300 000	-450 000	-150 000
Budget 2020	60 000	450 000	-450 000	0

Myndigheten för yrkeshögskolan disponerar intäkter för offentligrättslig verksamhet vilken avser ansökningsavgift för inplacering i SeQF. Myndigheten för yrkeshögskolan tar också ut avgifter från anordnare som bedriver uppdragsutbildningar. Myndigheten disponerar inte dessa avgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen avser att uppdra åt Myndigheten för yrkeshögskolan att upprätthålla ett visst statligt stöd till validering i väntan på ett mer permanent system. Regeringen anser vidare att myndighetens stöd till branscherna i deras arbete med att utveckla modeller för validering behöver stärkas. Regeringen föreslår därför att anslaget för detta ändamål ökas med 3 000 000 kronor för

2020. För samma ändamål beräknar regeringen att anslaget ökas med 5 000 000 kronor för 2021 och 5 000 000 kronor för 2022 och 6 000 000 kronor för 2023 och årligen därefter.

Regeringen föreslår att 125 594 000 kronor anvisas under anslaget 1:19 *Myndigheten yrkeshögskolan* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 131 434 000 kronor respektive 133 405 000 kronor.

Tabell 4.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Myndigheten för yrkeshögskolan

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**116 749**	**116 749**	**116 749**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 843	3 624	5 392
Beslut	7 002	11 061	11 264
Varav BP20 [3]	3 000	5 000	5 000
Varav [3]			
Förstärkning av förvaltningsanslag till MYH	3 000	5 000	5 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**125 594**	**131 434**	**133 405**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

4.5.4 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning

Tabell 4.9 Anslagsutveckling 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning

Tusental kronor

2018	Utfall	2 192 834	Anslags-sparande	11 916
2019	Anslag	2 486 208 [1]	Utgifts-prognos	2 429 665
2020	**Förslag**	**2 832 754**		
2021	Beräknat	3 076 123		
2022	Beräknat	3 106 236		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för

- statligt stöd för yrkeshögskoleutbildning,
- kostnader för personskadeförsäkring och ansvarsförsäkring inom yrkeshögskolan,
- statsbidrag för konst- och kulturutbildningar,
- särskilt verksamhetsstöd för riksomfattande kursverksamhet avseende hemslöjd eller för att främja samisk utbildningsverksamhet,
- stöd för framtagande av modeller för branschvalidering.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:20 *Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 8 500 000 000 kronor 2021–2027.

Skälen för regeringens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan beslutar om stöd för bl.a. yrkeshögskoleutbildningar. Regeringen har bedömt att ett beslut om att en utbildning ska ingå i yrkeshögskolan i regel bör omfatta fler än två utbildningsomgångar. Utbildningar som omfattas av förordningen (2013:871) om stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar kan också pågå under en längre tid. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:20 *Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 8 500 000 000 kronor 2021–2027.

Tabell 4.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2027
Ingående åtaganden	4 114 694	5 489 066	7 100 000			
Nya åtaganden	3 427 273	4 100 000	4 100 000			
Infriade åtaganden	- 2 052 901	- 2 489 066	- 2 700 000	- 3 030 000	- 2 600 000	- 2 870 000
Utestående åtaganden	5 489 066	7 100 000	8 500 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**6 600 000**	**8 200 000**	**8 500 000**			

Regeringens överväganden

Den planerade utbyggnaden av utbildningsplatser inom yrkeshögskolan genomförs i enlighet med vad som tidigare aviserats.

Regeringen anser att det finns behov av stöd till utveckling av modeller för branschvalidering. Anslaget ökas därför med 10 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen anser att det finns behov av ett mer flexibelt utbildningsutbud inom yrkeshögskolan, t.ex. genom fler enstaka kurser. Yrkeshögskolan bör därför tillföras medel som avsätts specifikt för detta ändamål. För detta ändamål ökas anslaget med 13 000 000 kronor 2020. För samma ändamål beräknar regeringen att anslaget ökas med 25 000 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att korrigera en tidigare felbudgetering minskas anslaget med 4 107 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 2 832 754 000 kronor anvisas under anslaget 1:20 *Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 076 123 000 kronor respektive 3 106 236 000 kronor.

Tabell 4.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:20 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 486 208**	**2 486 208**	**2 486 208**
Förändring till följd av:			
Beslut	318 893	529 893	529 893
Varav BP20	18 893	30 893	30 893
Varav			
Flexibelt utbildningsutbud	13 000	25 000	25 000
Medel för branschvalidering	10 000	10 000	10 000
Neddragning av ofördelade medel	-4 107	-4 107	-4 107
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	27 653	60 022	90 135
Förslag/beräknat anslag	**2 832 754**	**3 076 123**	**3 106 236**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

5 Universitet och högskolor

5.1 Omfattning

Verksamhetsområdet universitet och högskolor omfattar utbildning och forskning vid statliga universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434) samt utbildning och forskning vid enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda examina. Uppgifterna som presenteras i avsnittet avser dessa om inte något annat anges.

Inom området finns anslag för universitet och högskolor, enskilda utbildningsanordnare, ersättning för klinisk utbildning och forskning samt anslag för Universitetskanslersämbetet och Universitets- och högskolerådet. Totalt kostade verksamheten vid statliga universitet och högskolor samt hos enskilda utbildningsanordnare, med mer än 76 000 anställda och över 400 000 studenter, 73,6 miljarder kronor 2018, vilket motsvarade 1,54 procent av bruttonationalprodukten (BNP).

Verksamhet vid Sveriges lantbruksuniversitet redovisas under utgiftsområde 23 men för att ge en fullständig bild av högskoleutbildning och forskning redovisas i vissa fall uppgifter om Sveriges lantbruksuniversitet även under utgiftsområde 16.

Det finns för närvarande 15 statliga universitet och 16 statliga högskolor med ca 70 200 anställda. Därutöver finns det enskilda utbildningsanordnare, av vilka sex stycken har tillstånd att utfärda examina på forskarnivå, nämligen Chalmers tekniska högskola AB, Handelshögskolan i Stockholm, Stiftelsen Högskolan i Jönköping genom högskolebolag, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Sophiahemmet högskola och Enskilda Högskolan Stockholm AB. Ett antal enskilda utbildningsanordnare har tillstånd att utfärda vissa examina på grundnivå och avancerad nivå, medan fyra stycken har tillstånd att enbart utfärda psykoterapeutexamen. Med universitet och högskolor avses nedan både statliga universitet och högskolor och enskilda utbildningsanordnare om inte något annat anges.

Regeringens utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) har pågått 2013–2018. Flera myndigheter inom universitets- och högskoleområdet ingår i JiM, se vidare mål- och resultattexter i utgiftsområde 13.

5.2 Mål för området

Målet för verksamhetsområdet är att utbildning och forskning vid universitet och högskolor ska hålla en internationellt sett hög kvalitet och bedrivas effektivt (prop. 2011/12:1 utg.omr. 16, bet. 2011/12:UbU1, rskr. 2011/12:98).

5.3 Resultatredovisning

5.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Följande indikatorer används för att redovisa resultat inom området:

- resultat av Universitetskanslersämbetets kvalitetsutvärderingar,
- Universitetskanslersämbetets beslut om tillstånd att utfärda examina,
- andel disputerade lärare vid universitet och högskolor,

– prestationsgrad i utbildning på grundnivå och avancerad nivå,
– genomströmning i utbildning på forskarnivå,
– vetenskaplig produktion, och
– förmåga att attrahera externa medel för forskning.

I övrigt redovisas i avsnittet ett urval av andra bedömningsgrunder för att beskriva universitets och högskolors utveckling. All individbaserad statistik redovisas uppdelat på kön, om dessa uppgifter är tillgängliga.

5.3.2 Resultat

Indikator: Resultat av Universitetskanslersämbetets kvalitetsutvärderingar

Universitetskanslersämbetet ansvarar för att kvalitetssäkra universitetens och högskolornas verksamhet genom fyra olika slags granskningar: granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, utbildningsutvärdering, tematisk utvärdering och examenstillståndsprövning.

Under 2018 påbörjades granskningar av kvalitetssäkringsarbetet på nio lärosäten och beslut fattades för fyra av dem i mars 2019. Två lärosäten fick då omdömet godkänt kvalitetssäkringsarbete med förbehåll och kommer att följas upp på de bedömningsområden som inte bedömdes vara tillfredsställande. De två andra lärosätena fick omdömet ifrågasatt kvalitetssäkringsarbete och kommer att genomgå en ny fullständig granskning om ett par år. Beslut för övriga fem lärosäten kommer att fattas hösten 2019.

Ett stort antal utvärderingar av förskollärar- och grundlärarutbildningar samt ämneslärarutbildningar inleddes under 2018, sammantaget 171 utbildningar. Beslut för förskollärar- och grundlärarutbildningarna fattades i april 2019. Resultatet var att 35 utbildningar fick omdömet hög kvalitet och 32 utbildningar omdömet ifrågasatt kvalitet. Lärosäten med utbildning som fick omdömet ifrågasatt kvalitet ska senast ett år efter beslutet inkomma till Universitetskanslersämbetet med en åtgärdsredovisning av hur de avser att komma tillrätta med bristerna. Därefter sker en uppföljande granskning av berörda utbildningar och det fattas ett nytt beslut om utbildningarnas kvalitet. Beslut om utvärderingarna av ämneslärarutbildningarna planeras att fattas hösten 2019.

Därutöver utvärderades under 2018 även 111 utbildningar på forskarnivå inom elva olika ämnesområden. Beslut fattades under 2018 för 83 av dessa utbildningar, varav 57 fick omdömet hög kvalitet och 24 utbildningar fick omdömet ifrågasatt kvalitet. Även för dessa utbildningar får berörda lärosäten ett år på sig att inkomma med en åtgärdsredovisning till Universitetskanslersämbetet som därefter gör en uppföljande granskning och fattar ett nytt beslut.

Någon tematisk utvärdering har inte gjorts under 2018. Examenstillståndsprövningar redovisas i tabell 5.1.

Indikator: Universitetskanslersämbetets beslut om tillstånd att utfärda examina

Resultatet avseende indikatorn framgår av tabell 5.1.

Tabell 5.1 Examenstillståndsprövningar per examen och utfall (2018)

Examen	Antal	Varav		
		Bevil-janden	Avslag	Förlängd prövningstid
Generella examina på forskarnivå	1		1	
Generella examina på avancerad nivå	3 [1]	1		
Konstnärliga examina på grundnivå nivå	1	1		
Civilingenjörsexamen	1	1		
Ämneslärarexamen	5	4		1
Totalt	**11**	**7**	**1**	**1**

[1] Varav 2 avskrivna.
Källa: Universitetskanslersämbetet.

Indikator: Andel disputerade lärare vid universitet och högskolor

Andelen disputerade lärare inom kategorin forskande och undervisande personal uppgick 2018 till 58,3 procent, vilket är en ökning med 1,6 procentenheter jämfört med andelen för tio år sedan. Andelen män som är disputerade har minskat från 62,1 procent 2008 till 61 procent 2018. Under samma period har andelen kvinnor som är disputerade ökat från 49,1 procent till 55,1 procent.

Indikator: Prestationsgrad i utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Prestationsgrad är ett mått som beräknas som kvoten mellan avklarade poäng, omräknat till helårsprestationer, och antalet studenter som varit registrerade under det aktuella läsåret, omräknat i helårsstudenter. Prestationsgraden beräknas så att varje students avklarade poäng kan kopplas till studentens (individens) registrerade poäng. I måttet ingår de poäng som de aktuella studenterna har tagit under registreringsterminen och de tre därpå följande terminerna.

Tabell 5.2 Prestationsgrad

Procent

Ämnesområde	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Humaniora (inkl. teologi)	71	71	71	72	71
Kvinnor	73	73	73	74	74
Män	68	68	68	68	68
Samhällsvetenskap (inkl. juridik)	82	83	84	85	85
Kvinnor	85	86	86	87	87
Män	78	79	79	80	80
Vård och omsorg	92	93	93	93	92
Kvinnor	93	93	93	94	93
Män	89	90	90	90	90
Naturvetenskap	76	76	76	76	77
Kvinnor	80	80	80	81	82
Män	72	71	72	72	73
Teknik	83	84	84	85	85
Kvinnor	85	87	87	87	88
Män	82	83	83	83	84
Medicin och odontologi	91	92	92	92	92
Kvinnor	91	92	93	92	92
Män	91	92	92	92	92
Konstnärligt område	89	89	89	89	83
Kvinnor	89	90	90	89	84
Män	88	88	88	88	82
Övrigt område	83	83	84	84	84
Kvinnor	84	84	85	86	85
Män	82	83	82	82	83

Den senaste samlade uppföljningen av prestationsgrad gäller läsåret 2015/16. Prestationsgraden var detta läsår 83 procent för samtliga helårsstudenter, vilket var samma som föregående år. Kvinnor uppvisar generellt en högre prestationsgrad än män, 85 procent mot männens 79 procent läsåret 2015/16. Prestationsgraden skiljer sig mellan olika studieformer. Prestationsgraden för program som leder till en yrkesexamen var 90 procent läsåret 2015/16. De lägsta prestationsgraderna uppvisar fristående kurser som studeras på distans, där genomsnittet var 53 procent för samtliga studenter. Den största förändringen i prestationsgrad läsåret 2016/17 var för det konstnärliga ämnesområdet, där prestationsgraden sjönk med 6 procentenheter på årsbasis.

Indikator: Genomströmning i utbildning på forskarnivå

Doktorsexamen och licentiatexamen omfattar 240 respektive 120 högskolepoäng, dvs. en studietid på fyra respektive två år. De som under 2018 avlade en doktorsexamen hade en genomsnittlig nettostudietid på drygt fyra år (8,4 terminer). För doktorander som avlade licentiatexamen under samma period uppgick den genomsnittliga nettostudietiden till drygt två och ett halvt år (5,5 terminer). Utfallet för båda kategorierna överensstämmer därmed nästan med den nominella studietiden. Bland de som avlade doktorsexamen var nettostudietiden totalt sett något längre för kvinnor. Dock har män längre nettostudietid inom vissa forskningsområden och kvinnor inom vissa andra. Detta mönster upprepas inom nettostudietiden för licentiatexamen.

Under 2018 var bruttostudietiden, dvs. den totala tiden i utbildningen utan hänsyn tagen till aktivitetsgrad, i genomsnitt sex år (tolv terminer) för doktorsexamen och tre och ett halvt år (sju terminer) för licentiatexamen. Kvinnor hade totalt sett en genomsnittlig bruttostudietid för doktorsexamen på sex år (12 terminer) och för licentiatexamen på fyra år (åtta terminer). Detta var något längre än männens genomsnittliga bruttostudietid som för doktorsexamen respektive licentiatexamen uppgick till 5,5 år (elva terminer) respektive 3,5 år (sju terminer).

Av de doktorandnybörjare som påbörjade sina studier 2013 hade 47 procent (44 procent av kvinnorna och 50 procent av männen) avlagt doktorsexamina inom fem år, alltså 2018. Det är en ökning jämfört med de doktorandnybörjare som påbörjade sina studier 2005. Av dem hade 43 procent av kvinnorna och 50 procent av männen avlagt doktorsexamen inom fem år. Totalt hade 75 procent (75 procent av kvinnorna och 75 procent av männen) av de som påbörjade forskarutbildning 2010 avlagt doktorsexamen inom åtta år. Även det är en ökning jämfört med dem som hade

påbörjat sina studier 2005. Av dem hade 71 procent av kvinnorna och 74 procent av männen avlagt doktorsexamen inom åtta år.

Indikator: Vetenskaplig produktion
För uppgifter i fråga om vetenskaplig produktion, se avsnitt 6.3.2.

Indikator: Förmåga att attrahera externa medel för forskning
Lärosätenas intäkter för forskning från nationella och internationella forskningsfinansiärer uppgick 2018 till 20,4 miljarder kronor och intäkterna från uppdragsforskning och övriga avgifter uppgick till 3,8 miljarder kronor. Jämfört med föregående år var detta en ökning med 0,2 miljarder kronor från nationella och internationella forskningsfinansiärer samt en intäktsökning med 0,08 miljarder kronor från uppdragsforskning och avgifter räknat i 2018 års priser. Under perioden 2008–2018 har lärosätenas forskningsintäkter ökat med 9,8 miljarder kronor i fasta priser. 36 procent av intäktsökningen utgörs av höjda direkta statsanslag medan resterande del består av ökade externa medel. Lärosätenas intäkter från externa finansiärer har relativt sett ökat snabbare än anslagsmedlen vilket innebär att andelen externt finansierad forskning har ökat.

5.3.3 Redovisning av andra bedömningsgrunder för utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Verksamhetens omfattning
Summan av universitets och högskolors takbelopp för utbildning på grundnivå och avancerad nivå uppgick till ca 23,5 miljarder kronor under 2018. Anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå till de lärosäten som inte har ett takbelopp uppgick till drygt 1,7 miljarder kronor. Därutöver tilldelades universitet och högskolor ca 400 miljoner kronor för särskilda åtaganden. Ett särskilt åtagande är en uppgift som statliga universitet och högskolor har särskild finansiering för och som inte avräknas mot takbeloppet. För ytterligare information om hur resurstilldelningssystemet för utbildning på grundnivå och avancerad nivå i högskolan fungerar, se fördjupningsrutan Kort beskrivning av verksamhetsområdet. Under 2018 var det totala utfallet 22,6 miljarder kronor vilket motsvarar 96 procent av takbeloppet. Under 2018 hade sex lärosäten en överproduktion, vilket innebär att lärosätet utbildar fler studenter än vad som ryms inom takbeloppet, dvs. vad ett lärosäte ersätts för. Samtidigt hade 25 lärosäten en underproduktion. En underproduktion innebär att lärosätet inte kommer upp till takbeloppet och har då möjlighet att avräkna sparad överproduktion.

Den 15 mars 2018 överlämnade regeringen en skrivelse till riksdagen (skr. 2017/18:191) med anledning av Riksrevisionens granskningsrapport Varför sparar lärosätena? – En granskning av myndighetskapital vid universitet och högskolor (RiR 2017:28). I skrivelsen anger regeringen bl.a. att den avser att mer regelbundet än i dag informera riksdagen om utvecklingen av myndighetskapitalet.

Universitetskanslersämbetet följer årligen myndighetskapitalets utveckling vid de statliga lärosätena genom att redovisa det skattade myndighetskapitalet (summan av lärosätenas balanserade kapitalförändring och årets kapitalförändring), och redovisar förändring av myndighetskapital i sektorn i sin helhet i sin årsrapport. Vid utgången av 2018 uppgick de statliga lärosätenas skattade myndighetskapital till 12,6 miljarder kronor, varav den balanserade kapitalförändringen uppgick till 12,2 miljarder kronor. Av myndighetskapitalet återfanns 5,6 miljarder kronor inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå och 7,0 miljarder kronor inom forskning och utbildning på forskarnivå. Det skattade myndighetskapitalet minskade något i relation till lärosätenas kostnader från föregående år, från 18,8 procent till 18,6 procent. Myndighetskapitalet ökade något inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå, men minskade samtidigt något inom forskning och utbildning på forskarnivå. Sammantaget är bilden relativt oförändrad från föregående år.

Diagram 5.1 Skattat myndighetskapital vid statliga universitet och högskolor olika år (2018 års priser)

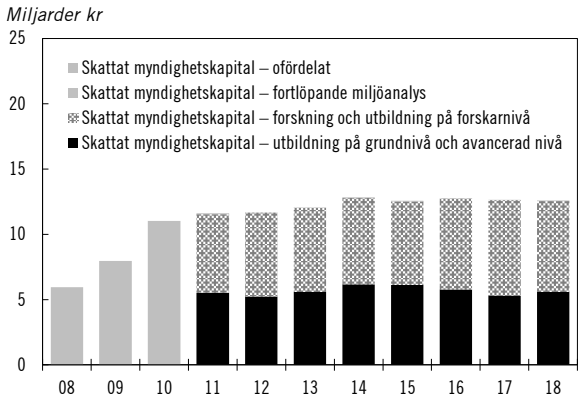

Anm.: Universitetskanslersämbetet kan inte dela upp det skattade myndighetskapitalet före 2011.
Källa: Universitetskanslersämbetet.

Sökande och antagna

I tabell 5.3 redovisas sökande, inklusive obehöriga sökande, och antagna till högskoleutbildning höstterminerna 2008–2018. Det totala antalet sökande till utbildningsprogram och kurser minskade med 0,8 procent 2018 höstterminen jämfört med höstterminen 2017.

Antalet sökande utan tidigare högskolestudier minskade med 2,0 procent höstterminen 2018 jämfört med föregående höst och uppgick till 122 400 personer, varav 59 procent var kvinnor och 41 procent var män.

Antalet antagna till högskoleutbildning hösten 2018 var nästan oförändrat jämfört med hösten föregående år. Könsfördelningen bland de sökande och antagna har varit i stort sett oförändrad under de senaste åren.

Studenter i högskolan

Antalet högskolenybörjare, dvs. studenter som för första gången registreras vid högskoleutbildning i Sverige, var 0,9 procent fler än tidigare läsåret 2017/18 och uppgick till 86 700, se tabell 5.5. Av högskolenybörjarna var 58 procent kvinnor och 42 procent män.

Antalet inresande studenter som var nybörjare uppgick till omkring 24 100 personer läsåret 2017/18, vilket var 600 fler jämfört med föregående läsår. Läsåret 2017/18 var medianåldern för samtliga högskolenybörjare (inklusive inresande studenter) 22,3 år för både kvinnor och män. Exkluderas de inresande studenterna var medianåldern 21,9 år för kvinnor och 21,5 år för män. Jämfört med läsåret 2016/17 har medianåldern ökat med 0,2 år för kvinnor och 0,1 år för män. Sett till hela studentgruppen minskade medianåldern för registrerade studenter från 25,9 år till 25,5 år mellan läsåren 2007/08 och 2017/18.

Totalt fanns det ca 298 700 helårsstudenter kalenderåret 2018. Antalet helårsstudenter ökade marginellt med 1,2 procent jämfört med föregående år. Andelen kvinnor uppgick till 60 procent och andelen män till 40 procent. Fördelningen mellan kvinnor och män har varit i stort sett oförändrad under flera års tid.

Det går samtidigt att se att den långsiktiga trenden med en minskad studentvolym inom högskolans utbildning på grundnivå och avancerad nivå fortsatte under 2018. Antalet anslagsfinansierade studenter har inte ökat. Enligt Universitetskanslersämbetet är en delförklaring att ett större antal lärosäten under 2018 avräknade tidigare års överproduktion. Lärosätena har även uppgett som förklaring en gynnsam arbetsmarknad som har lett till färre sökande och att det är särskilt svårt att rekrytera till vissa utbildningar inom välfärdsområdet. Den studieavgiftsfinansierade verksamheten fortsatte att växa sedan införandet höstterminen 2011 och ökningen av antalet betalande studenter uppvägde delvis minskningen av antalet anslagsfinansierade studenter.

Tabell 5.3 Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sökande (höstterminen) [1]	295 200	359 700	373 400	385 000	403 200	413 000	424 800	410 000	416 500	410 500	407 300
Kvinnor %	64	62	62	63	63	62	62	62	62	63	61
Män %	36	38	38	37	37	38	38	38	38	37	39
Antagna (höstterminen)	191 500	226 200	235 200	242 500	249 000	241 900	242 900	239 600	236 000	237 900	244 900
Kvinnor %	64	62	62	63	62	61	61	61	61	61	59
Män %	36	38	38	37	38	39	39	39	39	39	41

[1] Inklusive obehöriga sökande.
Källa: Universitetskanslersämbetet.

Kort beskrivning av verksamhetsområdet

De totala kostnaderna för verksamheten vid statliga universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare uppgick 2018 till 73,6 miljarder kronor, vilket motsvarar 1,54 procent av Sveriges BNP. Verksamheten omfattar utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå samt forskning. De direkta statliga anslagen till lärosätena uppgick under 2018 till 44,3 miljarder kronor. Utöver dessa finansierar staten verksamhet vid universitet och högskolor via olika statliga myndigheter, framför allt genom forskningsråden. Sammantaget är strax under 80 procent av verksamheten vid statliga universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare statligt finansierad. Högskolesektorn är den största statliga verksamheten sett till antalet statligt anställda. År 2018 var antalet anställda ca 76 180, vilket motsvarar 61 430 årsarbetskrafter, varav 53 procent var kvinnor och 47 procent var män. Antalet årsarbetskrafter beräknas utifrån omfattningen av personers anställning med hänsyn tagen till tjänstledigheter. Av professorerna var 29 procent kvinnor och 71 procent män. I regleringsbreven har regeringen satt mål för respektive lärosäte och könsfördelningen bland nyrekryterade professorer för perioden 2017–2019.

Styrning

Statliga universitet och högskolor är myndigheter och styrs i första hand av högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100). Regeringen styr också statliga universitet och högskolor via årliga regleringsbrev. För enskilda utbildningsanordnare ställs i lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina (examenstillståndslagen) motsvarande krav på utbildningen som gäller för statliga universitet och högskolor enligt 1 kap. högskolelagen. Relationerna med de enskilda utbildningsanordnarna regleras utöver examenstillståndslagen genom avtal med vissa av utbildningsanordnarna och villkor för medel i regleringsbrev. Inom dessa ramar har samtliga lärosäten stor frihet att bestämma över sin verksamhet.

Rätten att utfärda examina följer antingen av författning eller av särskilda beslut av regeringen eller Universitetskanslersämbetet.

Lärosätena återrapporterar utfallet av sin verksamhet till regeringen i första hand i sina årsredovisningar. Merparten av återrapporteringen inom verksamhetsområdet ansvarar dock Universitetskanslersämbetet för. Myndigheten publicerar varje år en årsrapport som syftar till att ge en samlad bild av utvecklingen inom högskoleområdet. För en fördjupad beskrivning av verksamheten under 2018 hänvisas till denna och till myndighetens övriga statistik.

Ekonomi

Statliga universitet och högskolor tilldelas huvuddelen av sina resurser via ett anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå och ett anslag för forskning och utbildning på forskarnivå. Lärosätet beslutar i hög grad självt om sitt utbildningsutbud. För utbildning på grundnivå och avancerad nivå tilldelas respektive lärosäte varje år ett s.k. takbelopp som är den ersättning lärosätet kan få för att utbilda studenter. Ersättningen beräknas dels utifrån antalet registrerade studenter, dels utifrån det antal högskolepoäng som studenterna presterar under ett år. Ersättningen beror också på vilket utbildningsområde som helårsstudenterna och helårsprestationerna hänförs till. Olika utbildningsområden genererar olika ersättningsbelopp och respektive kurs klassificeras av lärosätet till ett utbildningsområde beroende på kursens ämnesinnehåll.

När det gäller forskning får universitet och högskolor, utöver det anslag som varje lärosäte tilldelas för forskning och utbildning på forskarnivå, en stor andel av sina forskningsmedel i form av bidrag från statliga forskningsfinansiärer. Dessa medel fördelas i konkurrens. Vidare tillkommer medel från icke-statliga forskningsfinansiärer. Offentliga medel utgjorde merparten, ca 77 procent, av lärosätenas intäkter för forskning 2018.

Diagram 5.2 Lärosätenas intäkter

Miljarder kronor (2018 års priser)

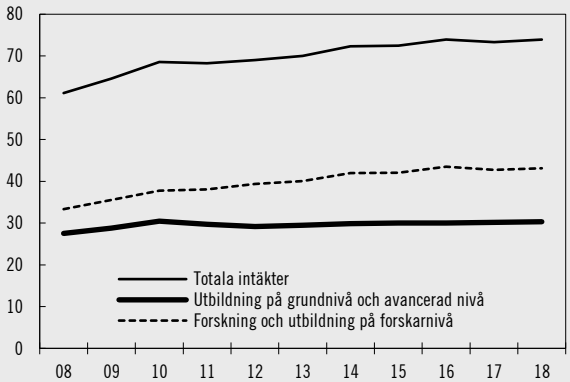

Källa: Universitetskanslersämbetet.

Tabell 5.4 Antal helårsstudenter samt resurser för utbildning och forskning vid universitet och högskolor 2018

Universitet/ högskola	Antal helårsstu-denter (andelen kvinnor inom parentes)	Takbelopp i mnkr	Utfall i mnkr (utfall i procent inom parentes)	Överproduktion (+) eller anslags-sparande (-) i mnkr	Ackumulerad över-produktion (+) eller anslagssparande (-) i mnkr (andelen ackumulerad över-produktion (+) eller anslagssparande (-) inom parentes)	Indrag av överproduktion eller anslags-sparande som överstiger 10% av takbelopp i mnkr	Anslag för forskning och utbildning på fors-karnivå i mnkr
Uppsala universitet	24 921 (58%)	1756	1682 (96%)	-74	+40 (+3%)	-	2 132
Lunds universitet	26 491 (55%)	2067	2002 (97%)	-65	+144 (+7%)	-	2 193
Göteborgs universitet	25 890 (66%)	2123	2030 (96%)	-93	-82 (-4%)	-	1 564
Stockholms universitet	27 088 (64%)	1739	1626 (93%)	-113	-86 (-5%)	-	1 630
Umeå universitet	16 427 (61%)	1397	1342 (96%)	-55	+73 (+5%)	-	1 118
Linköpings universitet	17 949 (54%)	1550	1470 (95%)	-79	-74 (-5%)	-	887
Karolinska institutet	6 264 (72%)	721	689 (96%)	-32	-26 (-4%)	-	1 560
Kungl. Tekniska högskolan	13 056 (34%)	1161	1154 (99%)	-7	-34 (-5%)	-	1 546
Luleå tekniska universitet	9 182 (32%)	674	649 (99%)	-25	+31 (+5%)	-	385
Karlstads universitet	8 401 (63%)	664	645 (97%)	-20	+44 (+7%)	-	238
Linnéuniversitetet	13 694 (62%)	1068	996 (93%)	-72	-15 (-1%)	-	335
Örebro universitet	9 341 (61%)	797	780 (98%)	-18	-2 (-0%)	-	265
Mittuniversitetet	6 990 (66%)	555	548 (99%)	-7	+39 (+7%)	-	244
Malmö universitet	11 870 (68%)	936	895 (96%)	-41	+44 (+5%)	-	237
Blekinge tekniska högskola	2 738 (36%)	248	238 (96%)	-10	-1 (-0%)	-	97
Gymnastik- och idrottshögskolan	782 (45%)	104	105 (101%)	1	+12 (+11%)	-1	34
Försvarshögskolan [1]	674 (33%)	-	-	-	-	-	30
Högskolan i Borås	5 443 (74%)	501	464 (93%)	-37	-2 (-0%)	-	74
Högskolan Dalarna	5 830 (65%)	432	412 (95%)	-20	+18 (+4%)	-	77
Högskolan i Gävle	5 972 (67%)	456	453 (99%)	-3	+42 (+9%)	-	98
Högskolan i Halmstad	5 416 (60%)	394	380 (96%)	-14	+7 (+2%)	-	69
Högskolan i Kristianstad	5 485 (72%)	398	400 (101%)	3	+39 (+10%)	-	63
Högskolan i Skövde	3 422 (55%)	310	305 (98%)	-5	-10 (-3%)	-	51

Högskolan Väst	5 188 (67%)	365	373 (102%)	8	+11 (+3%)	-	63
Mälardalens högskola	7 525 (65%)	610	604 (99%)	-6	+36 (+6%)	-	114
Konstfack	688 (74%)	163	165 (102%)	2	-2 (-1%)	-	20
Kungl. Konsthögskolan	244 (59%)	65	68 (106%)	4	+6 (+9%)	-	11
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	628 (43%)	132	125 (95%)	-6	+8 (+6%)	-	20
Stockholms konstnärliga högskola	428 (69%)	202	183 (91%)	-19	-1 (-0%)	-	50
Södertörns högskola	6 573 (69%)	421	394 (94%)	-27	+15 (+4%)	-	84
Sveriges lantbruksuniversitet[1]	3 822 (69%)	-	-	-	-	-	1 150
Chalmers tekniska högskola AB	9 182 (32%)	894	843 (94%)	-52			886
Stiftelsen Högskolan i Jönköping	7 697 (60%)	549	592 (108%)	43	+55 (+10)	-1	116
Summa	**293 606 (59%)**	**23 451**	**22 612 (96%)**	**-838**			**17 441**

Anm.: I tabellen redovisas inte vissa mindre enskilda utbildningsanordnare. Vid dessa lärosäten fanns under 2018 ca 5 100 helårsstudenter varav 68 procent var kvinnor.
1 Försvarshögskolan och Sveriges lantbruksuniversitet har inga takbelopp varför inte detta redovisas i tabellen.
Källor: Universitetskanslersämbetet, regleringsbrev, Sveriges lantbruksuniversitets årsredovisning.

Övergång till högskolan

Det finns regionala skillnader i övergångsfrekvens till högskoleutbildning, dvs. hur stor andel av en viss årskull som påbörjar högskolestudier. I Stockholms län hade 51 procent av samtliga personer upp till och med 24 års ålder påbörjat högskoleutbildning medan motsvarande andel i Gotlands län endast var 35 procent 2017. I samtliga län är övergångsfrekvensen högre bland kvinnor än bland män. Skillnaden mellan länen beror på flera bakomliggande faktorer. Enligt Universitetskanslersämbetet är den sociala sammansättningen av befolkningen i länen en viktig faktor, eftersom benägenheten att påbörja högskolestudier har ett samband med social bakgrund. Geografisk närhet till en ort med högskoleutbildning och situationen på den lokala/regionala arbetsmarknaden är andra faktorer som påverkar hur stor andel som går vidare till en högskoleutbildning, enligt Universitetskanslersämbetet.

Universitetskanslersämbetet har analyserat andelen som har påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder bland personer födda åren 1983–1992 med svensk respektive utländsk bakgrund. Svensk bakgrund definieras som född i Sverige med minst en svenskfödd förälder. Utländsk bakgrund redovisas i tre kategorier: personer som är födda i Sverige med utrikesfödda föräldrar; personer som har invandrat före sju års ålder; personer som har invandrat efter skolstart mellan sju och 18 års ålder.

Av de som är födda 1992 och som invandrade till Sverige vid 7–18 års ålder hade 29 procent börjat i högskolan senast vid 25 års ålder. Det är en mindre andel jämfört med dem med svensk bakgrund för vilka andelen uppgick till 44 procent. Högst övergång har gruppen som var född i Sverige med utrikes födda föräldrar, 49 procent. Övergången till högskolan i födelsekullarna 1983–1992 för dem med svensk respektive utländsk bakgrund ser i stora delar ut på liknande sätt för kvinnor och män. En större andel av kvinnorna jämfört med männen fortsätter till högskolan i båda grupperna. Män som har invandrat någon gång i åldern 7–18 år påbörjar högskolestudier i lägst utsträckning. I årskullen 1992 var deras övergångsandel 23 procent medan den var 36 procent bland kvinnorna som invandrat i motsvarande ålder.

Diagram 5.3 Andel som har påbörjat svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder av personer födda 1983–1992 med svensk eller utländsk bakgrund

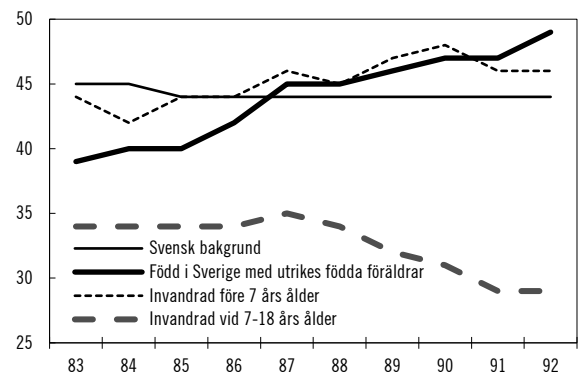

Anm.: Notera bruten axel. Uppgifterna i diagrammet redovisas ej uppdelade på kön.
Källa: Universitetskanslersämbetet.

Examina

Under de senaste tio läsåren har antalet avlagda examina ökat med ca 33 procent. Under samma period ökade antalet examinerade personer med ca 25 procent. Till viss del förklaras ökningen av antalet examina av att det har blivit vanligare att en student får ut flera examina för samma studier. Det gäller framför allt vissa yrkesexamina som högskoleingenjörsexamen och sjuksköterskeexamen som kombineras med en generell examen. En viss andel av ökningen förklaras också av att det 2011 infördes krav på lärar- och förskollärarlegitimation i skolväsendet, vilket innebar att fler personer som har genomgått lärarutbildning har tagit ut en examen.

Läsåret 2017/18 utfärdades ca 78 000 examina vid universitet och högskolor, varav 64 procent utfärdades till kvinnor, vilket var samma andel som föregående år. Antalet personer som examinerades uppgick till ca 65 600, inklusive dem som sedan tidigare hade en eller flera examina, vilket innebar en ökning med ca 2 200 personer jämfört med föregående läsår. Kvinnor har varit i majoritet bland de examinerade sedan 1977. Läsåret 2017/18 utfärdades 10 200 masterexamina, vilket var en ökning med 6 procent mot året innan. Av dessa utfärdades 49 procent till kvinnor och 51 procent till män. Mer än var tredje masterexamen utfärdas till studenter som kommit till Sverige för att studera. Under 2017/18 examinerades 17 200 personer vars utbildningstid var fem år eller längre, vilket är en ökning med 1 000 personer från läsåret innan. Av dessa var 53 procent kvinnor och 47 procent män.

Diagram 5.4 Examina och examinerade personer

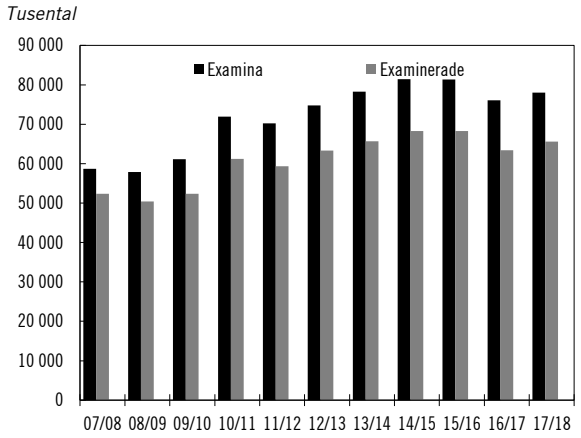

Källor: Statistiska centralbyrån och Universitetskanslersämbetet.

Tabell 5.5 Högskolenybörjare, helårsstudenter och registrerade studenter

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Högskolenybörjare[1]	86 600	93 100	107 000	104 300	91 100	90 200	87 500	86 000	85 800	85 900	86 700
Kvinnor %	57	56	55	55	56	57	57	57	57	57	58
Män %	43	44	45	45	44	43	43	43	43	43	42
Helårsstudenter	277 900	300 100	315 800	312 800	304 900	299 000	295 400	294 400	293 900	295 200	298 700
Kvinnor %	59	58	58	58	59	59	59	59	60	59	60
Män %	41	42	42	42	41	41	41	41	40	41	40
Registrerade studenter[1]	381 800	397 600	428 700	436 100	424 800	414 300	405 900	403 900	402 800	402 200	405 500
Kvinnor %	61	60	60	59	60	60	60	60	60	60	61
Män %	39	40	40	41	40	40	40	40	40	40	39
Antal studenter i distansutbildning[1]	98 600	115 700	129 600	137 600	131 400	120 000	110 000	110 100	108 100	107 600	112 000
Kvinnor %	64	64	63	63	65	65	65	64	65	65	67
Män %	36	36	37	37	37	35	35	35	35	35	33

[1] Uppgifterna avser läsår, 2018 innebär läsåret 2017/18.
Källor: Statistiska centralbyrån och Universitetskanslersämbetet.

Vissa program som leder till yrkesexamen

I tabell 5.6 redovisas antalet programnybörjare på civilingenjörsutbildningen, högskoleingenjörsutbildningen, läkarutbildningen, tandläkarutbildningen, sjuksköterskeutbildningen, barnmorskeutbildningen, lärarutbildningarna och förskollärarutbildningen.

Tabell 5.6 Programnybörjare på vissa yrkesexamensprogram

	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18
Civilingenjörsexamen	7 400	7 100	7 100	7 200	7 000
Kvinnor %	31	31	32	32	31
Män %	69	69	68	68	69
Högskoleingenjörsexamen	4 700	4 700	4 500	4 300	4 300
Kvinnor %	26	26	25	25	25
Män %	74	74	75	75	75
Läkarexamen	1 600	1 600	1 600	1 700	1 700
Kvinnor %	54	55	57	56	59
Män %	46	45	43	44	41
Tandläkarexamen	400	400	400	400	400
Kvinnor %	66	63	64	65	67
Män %	34	37	36	35	33
Sjuksköterskeexamen	5 400	5 400	5 700	5 900	6 200
Kvinnor %	84	84	82	85	85
Män %	16	16	18	15	15
Barnmorskeexamen	300	300	400	400	400
Kvinnor %	100	100	100	100	100
Män %	0	0	0	0	0
Lärarexamen[1]	8 500	9 800	10 300	10 200	10 300
Kvinnor %	65	64	64	63	65
Män %	35	36	36	37	35
Förskollärarexamen	3 600	3 800	3 900	3 900	4 000
Kvinnor %	92	92	92	93	90
Män %	8	8	8	7	10
Påbyggnadsutbildningar[2]	700	800	900	1 000	900
Kvinnor %	90	89	91	90	91
Män %	10	11	9	10	9

[1] Lärarexamen innefattar grundlärarexamen, ämneslärarexamen, folkhögskollärarexamen och yrkeslärarexamen, dessa examina infördes 2011 och ersatte den tidigare lärarexamen. Även lärarexamen som fanns innan 2011 ingår i denna uppgift.
[2] Påbyggnadsutbildningar innefattar speciallärarexamen och specialpedagogexamen.
Källor: Statistiska centralbyrån och Universitetskanslersämbetet.

Antalet nybörjare på utbildningarna i tabell 5.6 har ökat med ca 6 600 de senaste fem åren. Det senaste årets nedgång bland högskoleingenjörer beror sannolikt på en stark arbetsmarknad. För flera av utbildningarna finns stora skillnader i könsfördelningen bland nybörjarna.

Läsåret 2017/18 utfärdades 33 700 yrkesexamina varav 23 200 till kvinnor och 10 600 till män. Detta är i stort sett lika många examina som året innan. I tabell 5.7 redovisas antalet utfärdade yrkesexamina inom vissa yrken under den senaste femårsperioden. Som framgår av tabellen har antalet utfärdade examina varierat mellan åren. Antalet har dock ökat inom samtliga yrken som redovisas i tabellen utom för lärarexamina enligt 2001 års studieordning. Anledningen till detta är att fyra nya lärar- och förskollärarexamina inrättades 2011 som på sikt ska ersätta den tidigare.

Tabell 5.7 Antal examina inom vissa yrkesexamensprogram

	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18
Civilingenjörsexamen	3 800	4 300	4 500	4 000	4 100
Kvinnor %	31	30	32	33	32
Män %	69	70	68	67	68
Högskoleingenjörsexamen	2 300	2 400	2 400	2 300	2 400
Kvinnor %	28	27	28	31	29
Män %	72	73	72	69	71
Läkarexamen	1 100	1 200	1 200	1 300	1 300
Kvinnor %	54	57	56	53	56
Män %	46	43	44	47	44
Tandläkarexamen	200	300	200	300	300
Kvinnor %	64	62	57	72	66
Män %	36	38	43	28	34
Sjuksköterskeexamen	3 900	3 900	4 200	4 200	4 300
Kvinnor %	86	87	87	87	86
Män %	14	13	13	13	14
Barnmorskeexamen	300	300	300	300	400
Kvinnor %	100	100	100	100	100
Män %	0	0	0	0	0
Lärarexamen[1]	400	1 400	2 800	3 900	4 700
Kvinnor %	62	68	72	69	68
Män %	38	32	28	31	32
Förskollärarexamen	0	1 400	2 300	2 400	2 700
Kvinnor %	94	96	96	95	94
Män %	6	4	4	5	6
Lärarexamen enligt 2001 års studieordning	8 700	5 500	2 900	1 500	1 100
Kvinnor %	81	75	69	71	72
Män %	19	25	31	29	28
Påbyggnadsutbildningar[2]	600	700	1 000	800	1 000
Kvinnor %	92	98	93	94	94
Män %	8	5	7	6	6

[1] Lärarexamen innefattar grundlärarexamen, ämneslärarexamen, folkhögskollärarexamen och yrkeslärarexamen, dessa examina infördes 2011 och ersatte den tidigare lärarexamen. De första programnybörjarna finns därför läsåret 2011/12.
[2] Påbyggnadsutbildningar innefattar speciallärarexamen och specialpedagogexamen.
Källor: Statistiska centralbyrån och Universitetskanslersämbetet.

Studenternas internationella rörlighet

Läsåret 2017/18 kom totalt sett ca 37 800 inresande studenter till Sverige. Av dem var 24 200 nybörjare i svensk högskoleutbildning (nya inresande studenter), en ökning med tre procent sedan föregående läsår.

Antalet utresande studenter var under samma period ca 23 800 vilket var en minskning med 1 procent. Sett över de senaste tio åren har dock antalet svenskar som studerar utomlands ökat något. Det är fler kvinnor än män såväl bland de inresande studenterna totalt sett som bland de utresande. Utvecklingen de senaste åren visas i tabell 5.8.

Tabell 5.8 Antal in- och utresande studenter, kvinnor och män

	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18
Inresande	32 600	33 200	35 200	35 900	37 800
Kvinnor %	52	52	52	53	53
Män %	48	48	48	47	47
Utresande	28 900	29 100	26 400	24 100	23 800
Kvinnor %	59	59	58	58	58
Män %	41	41	42	42	42

Källor: Statistiska centralbyrån och Universitetskanslersämbetet.

Utresande studenter

Av de utresande studenterna läsåret 2017/18 var 16 400 fritt utresande studenter (s.k. freemover-studenter), varav 59 procent kvinnor och 41 procent män. Av de 7 400 utresande utbytesstudenterna var 57 procent kvinnor och 43 procent män.

Majoriteten av de utresande studerade i Europa, främst i Storbritannien, Polen och Danmark. Även Nordamerika lockade många studenter. Antalet som studerar i Asien har ökat kraftigt den senaste tioårsperioden.

Det är dock fortfarande endast en mindre andel av studenterna i Sverige som förlägger någon del av sin utbildning utomlands. Av dem som avlade examen i Sverige under läsåret 2017/18 hade 15 procent studerat utomlands under sin utbildning. Skillnaderna mellan olika utbildningar är dock stora. Av de som hade avlagt en civilekonomexamen hade knappt hälften studerat utomlands, medan motsvarande andel var 1 procent i fråga om förskollärarexamen och 4 procent när det gäller sjuksköterskeexamen.

Inresande studenter

Av de 24 200 nya inresande studenterna läsåret 2017/18 var 13 200 utbytesstudenter, varav 56 procent kvinnor och 44 procent män, och 10 900 fritt inresande studenter, varav 50 procent var kvinnor och 50 procent män. Antalet utbytesstudenter minskade med 3 procent och antalet fritt inresande ökade med 11 procent jämfört med 2016/17. Jämfört med föregående läsår har antalet inresande minskat från EU/EES och ökat från länder utanför EU/EES.

Diagram 5.5 Antalet nya inresande studenter, totalt samt uppdelat på freemover-studenter och utbytesstudenter

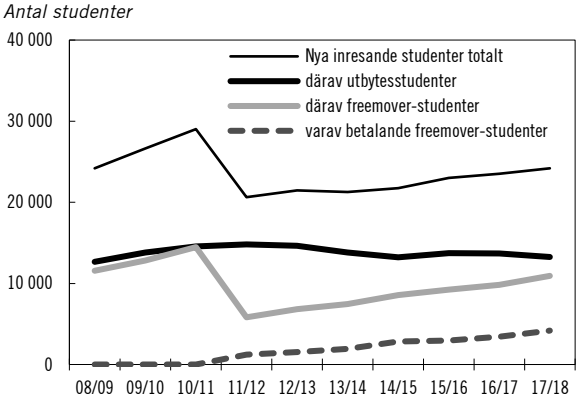

Källa: Universitetskanslersämbetet.

Personer som inte är medborgare i en stat som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz (s.k. tredjelandsmedborgare) är som huvudregel skyldiga att betala anmälnings- och studieavgifter vid studier i Sverige. Läsåret 2017/18 betalade drygt 4 200 nybörjare som var freemover-studenter i svensk högskoleutbildning avgifter, vilket är en ökning med 22 procent jämfört med 2016/17. Av de betalande nybörjarna var 40 procent kvinnor och 60 procent män. De flesta av dem, 66 procent, kom från Asien, följt av Afrika. De enskilda länder varifrån flest studenter kom var Indien och Kina.

Tabell 5.9 Stipendier till tredjelandsstudenter

Miljoner kronor

Stipendier till tredjelandsstudenter	2014	2015	2016	2017	2018
Utg.omr. 16: Utbildning och universitetsforskning (endast studieavgiftskostnader)	60	60	60	60	60
Utg.omr. 7: Stipendieprogram långsiktiga samarbetsländer (studieavgiftskostnader och levnadsomkostnader)	80	80	75	80	80
Utg.omr. 7: Stipendieprogram OECD-DAC (studieavgiftskostnader och levnadsomkostnader)	70	50	56	70	70
Totalt	**210**	**210**	**191**	**210**	**210**

År 2018 var lärosätenas sammanlagda intäkter av anmälnings- och studieavgifter 820 miljoner kronor vilket är en ökning med 110 miljoner kronor i fasta priser sedan föregående år. Av dessa intäkter finansierades ca en fjärdedel med olika stipendier och resterande medel av de betalande studenterna själva. Huvuddelen av stipendierna kom

från de statliga stipendieprogram som inrättades i samband med att studieavgifter infördes, men flera lärosäten har också byggt upp egna stipendieprogram. Under 2018 anvisades sammanlagt 210 miljoner kronor för statliga stipendier till avgiftsskyldiga studenter (se tabell 5.9).

Universitets- och högskolerådet fördelar medlen inom utgiftsområde 16 till statliga universitet och högskolor och vissa enskilda utbildningsanordnare. Under 2018 beviljade lärosätena totalt 551 nya stipendier ur dessa medel, vilket motsvarade ca 504 helfinansierade terminer. Av medlen beviljade lärosätena under 2018 61 miljoner kronor för stipendiemedel som enligt OECD/DAC (Development Assistance Committee) klassificeras som bistånd. Dessa siffror finns för närvarande inte uppdelade på kön.

De stipendieprogram som finansieras med medel från utgiftsområde 7 administreras av Svenska institutet. Under 2018 beviljade Svenska institutet 233 stipendier inom dessa program, varav 104 till kvinnor och 129 till män.

Kompletterande utbildningar

Under 2018 avsattes 202 miljoner kronor för kompletterande utbildningar för personer med avslutad utländsk utbildning som motsvarar en svensk högskoleutbildning för vissa yrkesgrupper vid vissa lärosäten.

Tabell 5.10 Antal helårsstudenter vid kompletterande utbildningar i regeringens särskilda satsning 2018

Kompletterande utbildning	Antal helårsstudenter
Lärar- och förskollärarutbildning	463
Läkarutbildning	91
Tandläkarutbildning	43
Sjuksköterskeutbildning	84
Barnmorskeutbildning	7
Juristutbildning	21
Ekonomutbildning	18
Biomedicinsk analytikerutbildning	30
Apotekar- och receptarieutbildning	87
Psykologutbildning	45
Socionomutbildning	18
Fysioterapeututbildning	8
Arkitektutbildning	16
Ingenjörsutbildning	14
Totalt antal helårsstudenter	**951**

Bedömning av utländska utbildningar

Universitets- och högskolerådet ansvarar för bedömning av utländska utbildningar på gymnasial och eftergymnasial nivå. Till skillnad från de senaste åren minskade antalet ansökningar om bedömning under 2018. Rådet anger att anledningen till minskningen om 12 procent jämfört med 2017 är de senaste årens lägre flyktingmottagande. Myndigheten uppskattar att en stor del av de asylsökande som kom framför allt från Syrien under 2015 och 2016 redan har fått en bedömning av sin utländska utbildning. Totalt inkom 25 664 ärenden 2018 varav 57 procent rörde kvinnor och 33 procent män (de resterande hade inte uppgivit kön alternativt uppgivit ”annat” i ansökan). Under året avgjordes totalt drygt 28 000 ärenden.

Handläggningstiden ökade med 14 dagar till 120 dagar i genomsnitt för alla ärendetyper och antalet avgjorda ärenden minskade något jämfört med 2017. Enligt Universitets- och högskolerådet beror detta på en eftersläpning från tidigare års kraftiga ökningar som påverkar handläggningstiderna. Processen har dessutom i vissa fall blivit mer tidskrävande, eftersom myndigheten fr.o.m. 2018 kan erkänna utländska utbildningar även när de är ofullständigt dokumenterade. Åtgärder för att effektivisera verksamheten har dock enligt Universitets- och högskolerådet gett positiv effekt på handläggningstiderna i slutet av 2018.

Myndigheten har vidare fortsatt sin samverkan med Statens skolverk med uppgiften att lämna yttranden över utländska utbildningar som ligger till grund för ansökningar om lärar- eller förskollärarlegitimation. Under året har 1 368 nya sådana ärenden tagits emot och besked har lämnats i totalt 1 332 ärenden med en genomsnittlig handläggningstid på 61 dagar.

För att möta det ökade antalet ärenden inom bedömningsverksamheten samt möjliggöra vidareutveckling av myndighetens beredskap och insatser har regeringen tillfört Universitets- och högskolerådet 10 miljoner kronor 2015 och 28 miljoner kronor 2016. Riksdagen har därefter ökat anslaget till Universitets- och högskolerådet med 60 miljoner kronor fr.o.m. 2018.

Universitets- och högskolerådet har under 2018 fortsatt arbetet för att underlätta och marknadsföra möjligheten att få sin utbildning bedömd även för personer med ofullständig utbildningsdokumentation. Dessa personer kan ansöka om en alternativ bedömning vilken leder till en ”beskrivning av utländsk utbildning”. Av 139 personer som har genomgått processen ”bedömning utan dokument” har 135 personer fått en beskrivning av eller ett utlåtande över sin utbildning.

Sammantaget får fler personer än tidigare därmed ett erkännande, trots bristande dokumentation.

Etablering på arbetsmarknaden

Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning visar att arbetslösheten är lägre bland högskoleutbildade än bland de personer vars högsta utbildningsnivå är gymnasieskola eller grundskola. Detta gäller oavsett konjunkturläge.

Av dem som examinerades från högskolan läsåret 2014/15 hade 84 procent etablerat sig på arbetsmarknaden 2016, dvs. 1–1,5 år efter att de tog ut sin examen. Med etablering avses att individen hade ett förvärvsarbete i november månad, en arbetsinkomst som översteg en viss nivå samt inte hade varit arbetslös någon gång under uppföljningsåret. Andelen som hade etablerat sig var ungefär lika stor bland kvinnor och män.

Diagram 5.6 Etablering1–1,5 år efter examen för kvinnor och män

Procent (Notera bruten axel)

Källa: Universitetskanslersämbetet.

5.3.4 Redovisning av andra bedömningsgrunder för forskning och utbildning på forskarnivå

Lärosätenas statsanslag för forskning och utbildning på forskarnivå var 18,9 miljarder kronor 2018. Jämfört med 2017 har de direkta anslagen ökat med 746 miljoner kronor i löpande priser. Anslagen för forskning och utbildning på forskarnivå utgjorde ca 44 procent av lärosätenas alla intäkter för forskning under 2018. Lärosätenas forskningsintäkter från externa finansiärer uppgick till 24,4 miljarder kronor 2018 och utgjorde 56 procent av lärosätenas totala forskningsintäkter.

Diagram 5.7 Intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå uppdelade på anslagsmedel och externa medel

Miljarder kronor (2018 års priser)

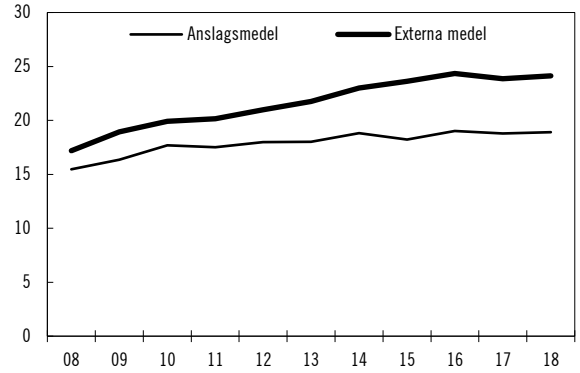

Källa: Universitetskanslersämbetet.

Anslagen för forskning och utbildning på forskarnivå används främst till arbetskraftskostnader för lektorer och professorer i grundforskning, samfinansiering av externa forskningsprojekt och riktad forskning till särskilt utpekade strategiska forskningsområden. Anslagen används också till strategiska insatser för meritering av yngre forskare eller för forskare inom områden med ojämn könsfördelning och finansiering av utbildning på forskarnivå. Samfinansiering av externa projekt avser dels sådana medel som skjuts till när de externa forskningsmedlen inte finansierar forskningsprojekt fullt ut, dels sådana medel som av vissa finansiärer krävs som medfinansiering.

Diagram 5.8 Lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå från externa finansiärer, uppdelade på finansiärskategorier

Miljarder kronor (2018 års priser)

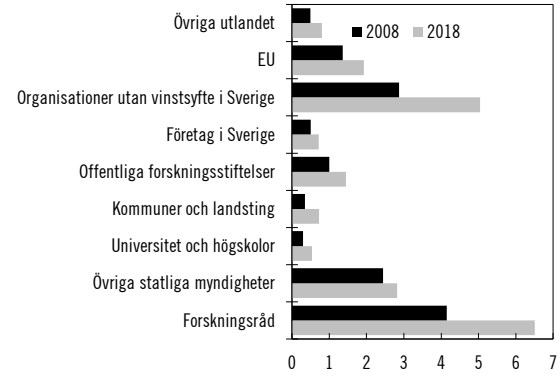

Källa: Universitetskanslersämbetet.

Doktorandnybörjare

Antalet doktorandnybörjare uppgick 2018 till 3 080 vilket var en minskning med 100 doktorandnybörjare jämfört med föregående år. Könsfördelningen bland doktorandnybörjarna 2018 var 50 procent kvinnor och 50 procent män. Sett i ett längre perspektiv har andelen kvinnor ökat,

1998 var andelen kvinnor 48 procent och andelen män 52 procent. Könsfördelningen bland doktorandnybörjarna skiljer sig dock mellan olika forskningsämnesområden. Andelen utländska doktorandnybörjare var 42 procent under 2018, varav 46 procent kvinnor och 54 procent män.

Diagram 5.9 Doktorandnybörjare

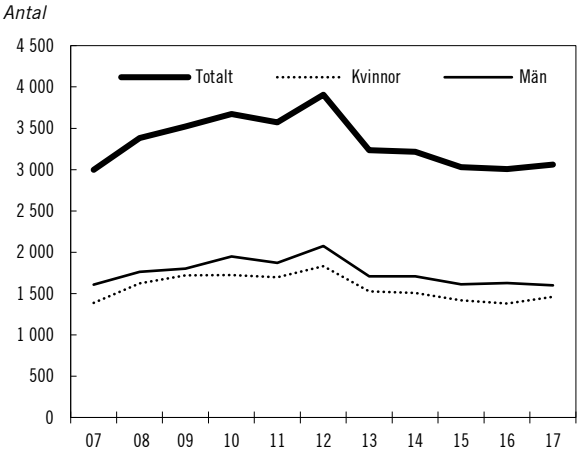

Källor: Statistiska centralbyrån och Universitetskanslersämbetet.

Antalet doktorander uppgick hösten 2018 till ca 16 900 vilket är ca 1 000 doktorander färre än föregående höst. Av doktoranderna var 48 procent kvinnor och 52 procent män.

Doktorsexamina och licentiatexamina

År 2018 uppgick antalet utfärdade doktorsexamina till ca 2 800, vilket var något lägre än året innan. Under den senaste tioårsperioden har antalet examina varit relativt stabilt (se diagram 5.10) men i ett längre perspektiv har antalet doktorsexamina ökat kraftigt.

Diagram 5.10 Doktorsexamina

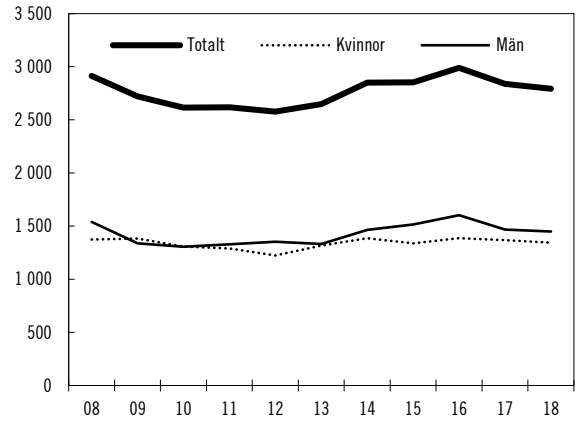

Källor: Statistiska centralbyrån och Universitetskanslersämbetet.

Av de som avlade doktorsexamen 2018 var 48 procent kvinnor och 52 procent män. Flest doktorsexamina avlades inom medicin och hälsovetenskap. Dock finns det skillnader i könsfördelningen mellan olika ämnesområden, t.ex. utfärdades 59 procent av doktorsexamina inom medicin och hälsovetenskap till kvinnor och 41 procent till män. Antalet licentiatexamina var oförändrat under 2018 och uppgick till ca 500. Andelsmässigt togs 36 procent av alla licentiatexamina 2018 ut av kvinnor och 64 procent av män. Detta beror bl.a. på att nästan hälften av alla licentiatexamina avläggs i teknik där männen är i majoritet.

Doktorandernas försörjning

Doktorandanställning är den vanligaste försörjningsformen bland studerande på forskarnivå; 71 procent av doktorandnybörjarna hade en sådan anställning 2018. Året innan var motsvarande siffra 68 procent.

Jämfört med föregående år har doktorandernas försörjning inte förändrats mycket, men i ett längre perspektiv har doktorandanställning blivit betydligt vanligare. År 2008 hade 39 procent av de studerande på forskarnivå en doktorandanställning. År 2018 var 72 procent av doktorandnybörjarna med doktorandanställning kvinnor och 70 procent män. Utbildningsbidrag har fasats ut. Flera lärosäten har avvecklat utbildningsbidragen och beslutat att doktoranderna ska ha en doktorandanställning eller en annan anställning vid lärosätet. Regeringen har beslutat att avskaffa utbildningsbidraget och förordningen (1995:938) om utbildningsbidrag för doktorander har upphävts fr.o.m. den 1 juli 2017 (SFS 2017:283).

5.3.5 Analys och slutsatser

Under 2018 har det övergripande målet för verksamhetsområdet varit att utbildning och forskning vid universitet och högskolor ska hålla en internationellt sett hög kvalitet och bedrivas effektivt.

Universitetskanslersämbetet har under 2018 genomfört granskningar av utbildningar på forskarnivå. Detta har enligt ämbetet bidragit till en högre kvalitet inom de granskade utbildningarna. Universitetskanslersämbetet har under året även publicerat rapporter rörande kvalitet och resurstilldelning. Mot bakgrund av bl.a. detta har regeringen förtydligat lärosätenas återrapportering av hur den särskilda höjningen av ersättningsbelop-

pen för vissa utbildningsområden ska återrapporteras (den s.k. kvalitetsförstärkningen för lärarutbildningar och utbildningar inom humaniora och samhällsvetenskap).

Andelen externfinansierad forskning, som är ett mått på kvalitet i högskolans verksamhet, fortsätter att öka. Andelen externfinansierad forskning har ökat under flera år.

Enligt det övergripande målet ska verksamheten bedrivas effektivt. Resurstilldelningen till universitet och högskolor skiljer sig från tilldelningen till andra statliga myndigheter då det prestationsbaserade avräkningssystemet medför att lärosätena endast får ersättning för det antal helårsstudenter och helårsprestationer som de redovisar. Den ersättning som lärosätena får tillgodoräkna sig varierar dock beroende på till vilket utbildningsområde utbildningarna förs. Prestationsgraden i utbildning på grundnivå och avancerad nivå har ökat under de senaste åren. Bakomliggande orsaker till den ökade prestationsgraden är bl.a. den ökade andelen programutbildningar i utbildningsutbudet. Andelsökningen är bl.a. en effekt av utbyggnaden av ett antal programutbildningar samt en följd av en ökad efterfrågan av programutbildningar från studenterna. En ökning av antalet nybörjare på de utbildningar som regeringen byggt ut kan noteras vilket i förlängningen motverkar den kända arbetskraftbristen inom exempelvis skola och vård. Även genomströmningen i utbildning på forskarnivå är relativt god. Samtidigt har resultatet av kvalitetsutvärderingar visat att vissa utbildningsområden har problem med bristande kvalitet.

Sammantaget tyder ovan nämnda faktorer på att det finns skillnader i verksamhetens effektivitet mellan lärosäten och utbildningsområden.

5.4 Den årliga revisionens iakttagelser

Göteborgs universitet har fått en revisionsberättelse med reservation avseende sin årsredovisning för 2018. Som grund för uttalande om reservation anger Riksrevisionen följande.

Göteborgs universitet har bedrivit restaurang- och cateringverksamhet utan att detta tillåts enligt högskolelagen (1992:1434). Göteborgs universitet har tagit ut avgifter för denna verksamhet och för en terapimottagning i strid med 3 § avgiftsförordningen (1992:191) som anger att myndigheter endast får ta ut avgifter för varor och tjänster som den tillhandahåller om det följer av en lag eller förordning eller av ett särskilt beslut av regeringen. Myndigheten saknar sådant stöd för att ta ut avgifter.

5.5 Tillkännagivanden

Utbildningarnas arbetslivsanknytning

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör verka för ett ökat samarbete mellan lärosäten, arbetsliv och relevanta branschorganisationer och en kontinuerlig dialog om utbildningarnas innehåll och dimensionering (bet. 2016/17:UbU12 punkt 18, rskr. 2016/17:208). Den 27 juli 2017 fick Universitetskanslersämbetet i uppdrag att kartlägga hur universitet och högskolor samverkar kontinuerligt med externa parter i frågor avseende dimensionering av utbildning samt att samla universitet och högskolor till diskussion om dimensioneringsfrågor. Syftet med uppdraget var att öka samverkan mellan lärosäten, arbetsliv och andra relevanta parter.

Universitetskanslersämbetet redovisade sitt kartläggningsuppdrag i april 2018. Universitetskanslersämbetets kartläggning visar att alla lärosäten samverkar med arbetslivet och andra relevanta parter. Universitetskanslersämbetet fortsatte dialogen med lärosätena och samverkansorganen under hösten 2018, bl.a. anordnades ett seminarium under september månad. Regeringen har därutöver vidtagit ett flertal åtgärder som syftar till att stärka samarbetet mellan lärosäten, arbetsliv och relevanta branschorganisationer, bl.a. beslutat ett uppdrag till Vinnova om att ta fram korta specialistkurser som ska utvecklas i samverkan med lärosäten, näringsliv och offentlig verksamhet. Vidare har frågan ingått i Styr- och resursutredningens (Strut) uppdrag (dir. 2017:46).

Jämförelser av utbildningars kvalitet

Riksdagen har tillkännagett att regeringen ska se över hur utbildningars kvalitet ska kunna jämföras mellan olika lärosäten (skr. 2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9 punkt 6, rskr. 2015/16:155). Regeringen gav i mars 2016 Universitetskanslersämbetet i uppdrag att vidareutveckla och implementera ett nytt system för kvalitetssäkring av högre utbildning. I uppdraget ingick att föreslå

hur utbildningars kvalitet ska kunna jämföras mellan olika universitet och högskolor. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) i oktober 2016 (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH).

Av Universitetskanslersämbetets redovisning framgår att myndigheten även fortsättningsvis kommer att informera om resultaten av alla granskningar som genomförs och att det därmed kommer att finnas möjligheter till jämförelser mellan de utbildningar som utvärderas.

Av de europeiska principerna för kvalitetssäkring av högre utbildning (ESG) framgår att lärosätena bör publicera resultaten av de granskningar som de själva genomför, vilket Universitetskanslersämbetet kommer att följa upp i granskningarna av lärosätenas kvalitetssäkringssystem.

Universitetskanslersämbetet konstaterar att det på längre sikt skulle kunna gå att länka lärosätenas granskningar till en gemensam webbplats, och att detta blir en diskussion för Universitetskanslersämbetet och lärosätena. Myndigheten framhåller dock att det redan i dag finns en rik källa till information om lärosäten och utbildningar genom både den statistik som Universitetskanslersämbetet publicerar och genom Universitets- och högskolerådets studieinformation. Sådan information kan ligga till grund för en nationell jämförelse av lärosätena och utbildningsutbudet.

5.6 Politikens inriktning

Sverige ska vara en ledande kunskapsnation och ett av världens främsta forskningsländer. Regeringens mål är att både utbildning och forskning vid universitet och högskolor ska hålla en internationellt sett hög kvalitet och bedrivas effektivt. Därför investerar regeringen i att bygga ett modernt och starkt kunskapssamhälle. Högre utbildning och forskning av hög kvalitet är avgörande för att säkra framtidens jobb och långsiktigt stärka Sveriges konkurrenskraft, men även för att ge kvinnor och män ökad trygghet på arbetsmarknaden, ekonomisk jämställdhet och ökad makt att forma sina egna liv.

För att möta de stora nuvarande och framtida samhällsbehoven prioriterar regeringen insatser för att främja en god tillgång till högre utbildning av hög kvalitet för människor oavsett bakgrund eller funktionsförmåga under hela livet och i hela landet.

För regeringen är det viktigt att det finns goda möjligheter att återvända till högskolan eller påbörja en högskoleutbildning senare i livet för att skaffa ny kompetens, fördjupa tidigare kunskap eller specialisera sig. Det ska gå att studera i olika takt och såväl på campusutbildningar som genom distans- och nätbaserade utbildningar. Jämställdhet ska främjas vid universitet och högskolor. Det är viktigt att universitet och högskolor arbetar aktivt för att vara en attraktiv arbetsgivare, vilket främjar både anställda och studenter. Alla studenter ska ges goda förutsättningar att studera utan att bli utsatta för sexuella trakasserier och hot.

Universitet och högskolor har 2016–2019 haft uppdrag om att jämställdhetsintegrera sin verksamhet. Det är viktigt att arbetet med jämställdhetsintegrering fortsätter även efter 2019. Ett aktivt arbete med jämställdhetsintegrering i högskolan kan påverka strukturer och maktförhållanden som hindrar jämställda villkor i och utanför högskolan.

Kompetensförsörjning för ett starkt samhälle

Behovet av högskoleutbildade ökar på arbetsmarknaden. Det är därmed avgörande för framtidens jobb och Sveriges konkurrenskraft att allt fler genomgår en högskoleutbildning. Högskoleutbildning bidrar även till bildning och till enskilda individers utveckling, samhällsengagemang och kritiska tänkande. Den bidrar till att människor på ett bättre sätt klarar omställningar och förändringar i takt med samhällsutvecklingen, vilket skapar fler möjligheter i livet och ökad trygghet. Att investera i högre utbildning ger därmed långsiktiga effekter av högt värde för både enskilda människor och för samhället i stort.

Universitet och högskolor har ett stort ansvar att dimensionera utbildningar efter studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov, men också att könsstereotypa utbildningsval motverkas. Regeringen har inlett en utbyggnad av högskolan som i och med denna budget fortsätter. Flera hälso- och sjukvårdsutbildningar har byggts ut liksom förskollärarutbildningen och lärarutbildningarna (se vidare nedan). Det är viktigt att dessa utbyggnader görs med bibehållen kvalitet. Utbyggnaderna av dessa samhällsviktiga utbildningar som presenterades i budgetpropositionerna för 2016, 2017 och 2018 genomförs nu

och utbildningarna byggs ut permanent för att ge universitet och högskolor långsiktiga planeringsförutsättningar och för att klara samhällets långsiktiga kompetensförsörjningsbehov. Se tabeller nedan.

Tabell 5.11 Beräknade utbyggnader helårsstudenter

Prognos över helårsstudenter. Avser beräknad ökning av platser inom kunskapslyftet jämfört med året före respektive utbyggnad inleddes

Helårsstudenter[1]	2020	2021
Utbyggnad högskolan 2015	14 630	14 630
Utbyggnad lärar- och förskollärar-utbildningar (BP17)	2 880	3 600
Utbyggnad ingenjörsutbildningar (BP18)	1 000	1 300
Utbyggnad samhällsbyggnadsutbildningar (BP18)	740	950
Utbyggnad läkarutbildningar (BP18)	200	280
Sommarkurser (BP18)	1 000	1 000
Totalt	**20 450**	**21 760**

[1] Siffrorna är avrundade till närmaste 10-tal.

Tabell 5.12 Beräknade utbyggnader miljoner kronor

Belopp i tabellen avser beräknad ökning av medel inom kunskapslyftet jämfört med året före respektive utbyggnad inleddes.

Miljoner kronor	2020	2021
Utbyggnad högskolan 2015	1 156	1 156
Utbyggnad lärar- och förskollärar-utbildningar (BP17)	216	270
Utbyggnad ingenjörsutbildningar (BP18)	100	130
Utbyggnad samhällsbyggnadsutbildningar (BP18)	69	90
Utbyggnad läkarutbildningar (BP18)	44	61
Sommarkurser (BP18)	75	75
Totalt	**1 660**	**1 782**

Tabell 5.13 Beräknad utbyggnad miljoner kronor BP20

Beräknade ökningar enligt förslag i denna proposition i jämförelse med 2019

Miljoner kronor	2020	2021
Utbyggnad högskolan 2015	33	33
Utbyggnad lärar- och förskollärar-utbildningar (BP17)	108	162
Utbyggnad ingenjörsutbildningar (BP18)	80	110
Utbyggnad samhällsbyggnadsutbildningar (BP18)	55	76
Utbyggnad läkarutbildningar (BP18)	35	53
Sommarkurser (BP18)	37	37
Totalt	**348**	**471**

Utbildning måste vara tillgänglig i hela landet

För att kvinnor och män i hela landet ska kunna leva och utvecklas krävs tillgång till rätt kompetens i välfärden och i näringslivet. Universitet och högskolor är viktiga mötesplatser och motorer för att tillgängliggöra och utöka kunskapen om framtidens samhällsutmaningar. Med god tillgång till högre utbildning i hela landet stärks kompetensförsörjningen även utanför storstadsregionerna. Det ger även människor större möjligheter att utveckla sin kompetens och ställa om när det behövs under livet. Sverige måste ta tillvara på alla människors kompetens och hela landet för tillväxt och framtidstro. Ett viktigt verktyg för ökad tillgång till utbildning är distans- och nätbaserade utbildningar och därför satsar regeringen 7 miljoner kronor 2020 och 15 miljoner kronor 2021 respektive 2022 på att skapa effektivare strukturer och ge bättre tillgång till distansutbildning.

Fler vägar till högskolan – för livslångt lärande

Den som vill studera på högskolan ska möta ett tydligt och förutsägbart system för att få sina meriter prövade.

Högskoleprovet fyller i dag en viktig funktion som en väg in till högskolan. Det har under senare år uppdagats att det förekommer organiserat fusk vid högskoleprovet. Det är angeläget att fusk på högskoleprovet stoppas och att ingen som fuskat sig till ett resultat på provet kommer in på bekostnad av en sökande vars resultat baseras på faktiska kunskaper och förmågor. Fler åtgärder för att förhindra fusk är därför nödvändiga. Regeringen beslutade den 23 augusti 2018 att ge en särskild utredare i uppdrag att bedöma om vissa åtgärder bör vidtas i syfte att förhindra fusk vid högskoleprovet (dir. 2018:91). Den 1 juli 2019 överlämnades utredningens delbetänkande Kontroller vid högskoleprovet – ett lagförslag om åtgärder mot fusk (SOU 2019:37) med förslag på åtgärder. Delbetänkandet har remitterats. Det krävs även ökade resurser till Universitets- och högskolerådet för att förstärka arbetet med att upptäcka, utreda och förebygga fusk på högskoleprovet.

Fler behöver bli lärare – nya vägar till lärarutbildningarna och läraryrket

För att möta den stora lärarbristen har regeringen genomfört en rad åtgärder. Resurser har tidigare avsatts till en utbyggnad av lärar- och förskollärarutbildningar som pågår fram till 2021. Regeringen har också satsat på sommarkurser för att kunna möjliggöra för lärarstudenter att snabbare läsa in en lärarutbildning och för att redan behöriga lärare ska kunna läsa in ytterligare ämnesbehörighet.

Arbetet med lärarförsörjning är en av Sveriges viktigaste framtidsfrågor. Attraktiviteten i läraryrket måste stärkas. Detta arbete behöver genomföras samordnat och strategiskt på nationell, regional och lokal nivå.

För att locka fler till lärarutbildningarna och öka antalet behöriga lärare avser regeringen ge ett urval av lärosäten i uppdrag att utveckla samarbetet regionalt och möjliggöra arbetsintegrerad lärarutbildning, vilket kan ge möjlighet att jobba på en skola och studera till lärare parallellt. Detta är viktigt för att skapa möjligheter för denna studieform i hela landet.

Det måste också bli enklare för högskoleutbildade att sadla om och bli lärare och regeringen har inlett ett arbete med att skapa fler vägar till läraryrket. Sju universitet och högskolor har i uppdrag att arbeta med insatser som ska resultera i effektiva och ändamålsenliga utbildningsvägar till lärar- och förskollärarexamen. I uppdraget ingår bl.a. att ta fram kortare ämneskurser som bl.a. ska kunna erbjudas till studenter som vill läsa till ämneslärare genom en kompletterande pedagogisk utbildning (KPU), men som saknar en del av de ämnesstudier som krävs. I uppdraget ingår bl.a. också att utforma och erbjuda påbyggbara kurser som ska höja kompetensen hos de som redan arbetar i skolan, men som saknar lärarutbildning. Det kan exempelvis handla om lärare som inte är behöriga, och om lärarassistenter. Kurserna ska sedan kunna tillgodoräknas inom lärarutbildningarna. Nu är det dags att ta nästa steg och skala upp arbetet inom ramen för uppdraget ytterligare.

Genom vidareutbildning av obehöriga lärare och förskollärare (VAL) kan obehöriga lärare och förskollärare som redan jobbar i skolan effektivt validera tidigare kunskaper och läsa in en behörighetsgivande lärarutbildning. Regeringen fortsätter att ha en hög ambitionsnivå för satsningen på VAL och insatsen vidareutvecklas för att nå fler grupper och för att en behörighetsgivande examen ska kunna nås snabbare.

Den särskilda satsningen på en KPU för personer med examen på forskarnivå har varit lyckad. För att öka antalet lärare med examen på forskarnivå i skolan och på så sätt höja utbildningskvaliteten bör satsningen utökas och även fortsatt ge möjlighet att med ersättning vidareutbilda sig till lärare.

Ökad kvalitet inom lärarutbildningarna

En nyckelfaktor för att både locka studenter till lärarutbildningarna och för att öka genomströmningen är att lärarutbildningarna håller hög kvalitet. För att fortsatt stärka kvaliteten behövs även riktade resurssatsningar som kan möjliggöra mer lärarledd tid. Därför bör satsningen på ökad kvalitet i lärarutbildningen permanentas.

Även kvaliteten inom verksamhetsförlagd utbildning (VFU) bör fortsatt stärkas för att öka genomströmningen och för att stärka kopplingen mellan teori och praktik. Försöksverksamheten med särskilda övningsskolor har enligt den delutvärdering som UKÄ genomfört ökat kvaliteten i studenternas VFU, bidragit till utveckling av informella arenor för erfarenhetsutbyte och lett till ökat erfarenhetsutbyte mellan handledare och studenter. Därför bör försöksverksamheten med övningsskolor vidareutvecklas, utökas och permanentas för att möjliggöra att fler studenter kan dra nytta av de goda resultat som övningsskolorna visat.

Regeringens satsning på en försöksverksamhet med praktiknära forskning som inleddes 2017 syftar till att stärka skolväsendets och lärar- och förskollärarutbildningarnas vetenskapliga grund. Den externa utvärdering som de ansvariga lärosätena låtit göra visar att erfarenheterna av satsningen är mycket goda och satsningen har gett upphov till en variation av regionalt anpassade samverkansmodeller. Satsning på övningsskolor fortsätter och utgör en viktig utgångspunkt med arbetet för att höja kvaliteten i lärarutbildningen.

En reformerad lärarutbildning

Inom ramen för en reformerad lärarutbildning skärps kraven på utbildningen och intagningskraven höjs. Vidare införs fler lärarledda timmar, kopplingen mellan teori och praktik stärks och fokus på metodiken ökar. Förutsättningarna för akademiker att välja läraryrket underlättas. Längden för KPU kortas ner och studietakten höjs. Möjligheterna att jobba på en skola och studera

till lärare parallellt förbättras. Sex och samlevnadsundervisning ska vara en obligatorisk del av lärarutbildningen liksom kunskaper om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Fler studenter och lärare ska kunna få en internationell erfarenhet

Studenter med internationella erfarenheter bidrar till att öka Sveriges konkurrenskraft och den svenska högskolans kvalitet. Ett alltmer internationellt präglat arbetsliv ställer dessutom högre krav på internationell kompetens. Därför måste studenter och lärare få bättre möjligheter att tillägna sig internationell kompetens och erfarenhet. Internationaliseringsutredningen har haft i uppdrag att föreslå nya mål och en ny nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor, som omfattar både utbildnings- och forskningsverksamheten (dir. 2017:19). Utredningen lämnade i oktober 2018 slutbetänkandet Ökad attraktionskraft för kunskapsnationen Sverige (SOU 2018:78), som bereds i Regeringskansliet.

Bättre hälso- och sjukvårdsutbildning

Svensk hälso- och sjukvård ska vara i världsklass. En förutsättning för att lyckas med detta uppdrag är en väl fungerande kompetensförsörjning. Det är arbetsgivarna inom hälso- och sjukvården som ansvarar för att säkerställa en fungerande organisation och bemanning inom vården men staten kan bidra till detta genom att tillhandahålla utbildning av hög kvalitet som svarar mot vårdens behov. Regeringen inledde 2015 en utbyggnad av utbildningarna till sjuksköterska, barnmorska och specialistsjuksköterska. Sedan 2018 pågår även en utbyggnad av läkarutbildningarna. Utbyggnaderna av dessa utbildningar som presenterades i budgetpropositionerna för 2016 och 2018 genomförs nu permanent och de fortsätter därmed att utgöra en viktig utgångspunkt för arbetet för bättre kompetensförsörjning i hälso- och sjukvården. För att tillgången till utbildad personal i hälso- och sjukvården ska kunna öka behöver dock tillgången till platser för VFU säkras. Regeringen följer situationen avseende tillgång till VFU-platser inom hälso- och sjukvårdsutbildningarna noggrant för att utbildningssatsningarna ska få avsedd effekt.

Riksdagen beslutade i november 2018 om propositionen Bastjänstgöring för läkare (prop. 2017/18:274). I propositionen föreslog regeringen bl.a. att kravet på praktisk tjänstgöring för att få läkarlegitimation ska tas bort. Detta innebär att läkarexamen, utan ytterligare tjänstgöring, ska kunna ligga till grund för legitimation som läkare. Regeringen beslutade i mars 2019 om en ny läkarexamen. Beslutet innebär att läkarexamen utökas med 30 högskolepoäng. Detta motsvarar ytterligare en termins heltidsstudier, vilket innebär att utbildningen totalt kommer att motsvara sex års heltidsstudier. Beslutet innebär att kraven för läkarexamen anpassas så att denna ska kunna utgöra grund för legitimation då kravet på allmäntjänstgöring tas bort.

Forskning för att möta samhällsutmaningarna

Sverige och världen står inför flera stora globala och nationella samhällsutmaningar, inte minst de som formulerats i Agenda 2030, som måste hanteras för att vi ska kunna utveckla ett modernt och hållbart välfärdssamhälle. Regeringens ambition är att stärka den fria forskningen samtidigt som forskningspolitiken kopplas till relevanta samhällsutmaningar.

I november 2016 presenterade regeringen propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50, bet. 2016/17:UbU12, rskr. 2016/17:208), där forskningspolitikens inriktningar beskrevs för perioden 2017–2020. I propositionen aviserades successiva anslagsökningar för universitetens och högskolornas forskningsanslag vilka nu genomförs. Det innebär en ökning av de universitets och högskolors forskningsanslag som ingår i den kvalitetsbaserade resursfördelningsmodellen med närmare 550 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

5.7 Budgetförslag

Ersättningsbelopp för helårsstudenter och helårsprestationer

Samtliga ersättningsbelopp för helårsstudenter och helårsprestationer räknas upp med pris- och

löneomräkningen på 1,91 procent. Ersättningsbeloppen för helårsstudenter och helårsprestationer bör för budgetåret 2020 uppgå till de belopp som presenteras i tabell 5.14.

Tabell 5.14 Ersättningsbelopp för helårsstudenter och helårsprestationer

Kronor

UTBILDNINGSOMRÅDE	Ersättning för en helårsstudent	Ersättning för en helårsprestation
Humanistiskt, teologiskt, juridiskt, samhällsvetenskapligt	32 891	21 433
Naturvetenskapligt, tekniskt, farmaceutiskt	56 084	47 296
Vård	59 625	51 642
Odontologiskt	49 307	57 437
Medicinskt	66 629	81 044
Undervisning[1]	40 005	41 909
Verksamhetsförlagd utbildning[2]	56 695	55 006
Övrigt[3]	45 041	36 588
Design	158 927	96 829
Konst	225 623	96 864
Musik	137 110	86 691
Opera	326 747	195 463
Teater	315 957	157 375
Media	322 434	258 283
Dans	222 213	122 786
Idrott	115 794	53 585

[1] Avser utbildning inom det allmänna utbildningsområdet och den utbildningsvetenskapliga kärnan.
[2] Avser verksamhetsförlagd utbildning inom lärar- och förskollärarutbildning.
[3] Avser utbildning i vissa ämnen inom humanistiskt utbildningsområde enligt uppdrag i regleringsbrev, journalistutbildning, bibliotekarieutbildning samt praktiska och estetiska kurser inom lärarutbildning med inriktning mot tidigare år, inom grundlärarutbildning och inom förskollärarutbildning.

Utbyggnad av lärar- och vårdutbildningar

För att möta den stora lärarbristen och behovet av utbildad personal i vården har regeringen inlett en utbyggnad av lärar- och förskollärarutbildningarna samt sjuksköterske-, specialistsjuksköterske- och barnmorskeutbildningar som pågår fram till 2021 respektive 2020. I budgetpropositionen för 2016 samt i budgetpropositionen för 2017 redovisade regeringen beräkningar för hur utbyggnaden skulle fördela sig mellan de olika inriktningarna på dessa utbildningar. För att möjliggöra för lärosätena att fortsatt bygga ut lärar- och vårdutbildningarna med hög kvalitet, och för att bättre ta tillvara de resurser som satsas på lärar- och vårdutbildningarna, bör det vara möjligt att omprioritera medel mellan de olika inriktningarna. En friare användning av medlen än vad som tidigare beräknats ger bättre förutsättningar att möta bristen på lärare och utbildad personal inom vården.

Fördelning av ökningen av anslagen för forskning

I den forskningspolitiska propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50, bet. 2016/17:UbU12, rskr. 2016/17:208) aviserades en ökning av anslagen för forskning och utbildning på forskarnivå 2020. Tabell 5.15 visar hur ökningen fördelar sig mellan de lärosäten som ingår i den kvalitetsbaserade resursfördelningsmodellen. Medel fördelas dels utifrån kvalitetsindikatorerna citeringar och externa medel, dels utifrån samverkan i enlighet med de principer som beskrevs i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 16, bet. 2017/18:UbU:1, rskr. 2017/18:125). Se vidare berörda universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå.

Tabell 5.15 Ökning av anslagen för forskning och utbildning på forskarnivå – fördelning utifrån bibliometri, externa medel och samverkan 2020

Tusental kronor. Belopp avrundade till närmaste tusental kronor varpå summering av angivna belopp kan ge avvikande resultat

LÄROSÄTE	Biblio-metri	Externa medel	Sam-verkan
Uppsala universitet	17 992	15 866	2 153
Lunds universitet	17 043	20 389	6 459
Göteborgs universitet	14 238	13 513	6 459
Stockholms universitet	14 789	10 414	2 153
Umeå universitet	8 171	7 556	4 306
Linköpings universitet	8 150	6 788	6 459
Karolinska institutet	10 805	17 614	4 306
Kungl. Tekniska högskolan	8 402	9 027	6 459
Chalmers tekniska högskola	5 363	7 997	6 459
Luleå tekniska universitet	2 167	3 098	6 459
Sveriges lantbruksuniversitet	7 070	6 699	6 459
Karlstads universitet	1 687	1 031	6 459
Linnéuniversitetet	2 349	1 419	4 306
Örebro universitet	2 494	1 450	4 306
Mittuniversitetet	964	1 179	4 306
Malmö universitet	1 506	1 045	4 306
Blekinge tekniska högskola	444	321	2 153
Stiftelsen Högskolan i Jönköping	1 339	1 086	6 459
Mälardalens högskola	991	1 362	6 459
Gymnastik- och idrottshögskolan	104	90	2 153
Högskolan i Borås	567	674	6 459
Högskolan Dalarna	555	307	4 306
Högskolan i Gävle	691	283	4 306
Högskolan i Halmstad	664	632	4 306
Högskolan Kristianstad	500	144	2 153
Högskolan i Skövde	412	530	2 153
Högskolan Väst	439	443	6 459
Södertörns högskola	1 437	378	2 153

5.7.1 2.1 Universitetskanslersämbetet

Tabell 5.16 Anslagsutveckling 2:1 Universitetskanslers-ämbetet

Tusental kronor

2018	Utfall	142 548	Anslags-sparande	6 113
2019	Anslag	154 035 [1]	Utgifts-prognos	151 731
2020	**Förslag**	**156 376**		
2021	Beräknat	158 845 [2]		
2022	Beräknat	161 322 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 156 376 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 156 376 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Universitetskanslers-ämbetets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen beräknar att anslaget ökar med 5 000 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av Universitetskanslersämbetets uppdrag om en samlad kvalitetssäkring.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 156 376 000 kronor anvisas under anslaget 2.1 *Universitetskanslersämbetet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 158 845 000 kronor respektive 161 322 000 kronor.

Tabell 5.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2.1 Universitetskanslersämbetet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**149 035**	**149 035**	**149 035**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 341	4 731	7 129
Beslut	5 000	5 079	5 158
Varav BP20 [3]	5 000	5 000	5 000
Varav [3]			
Fo.prop. Kvalitetssäkring	5 000	5 000	5 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**156 376**	**158 845**	**161 322**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.2 2:2 Universitets- och högskolerådet

Tabell 5.18 Anslagsutveckling 2:2 Universitets- och högskolerådet

Tusental kronor

2018	Utfall	178 075	Anslags-sparande	1
2019	Anslag	193 920 [1]	Utgifts-prognos	191 686
2020	**Förslag**	**202 273**		
2021	Beräknat	204 807 [2]		
2022	Beräknat	208 145 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 201 750 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 202 040 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Universitets- och högskolerådets förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.19 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		9 884	12 763	-2 879
Prognos 2019		9 450	10 700	-1 250
Budget 2020		9 450	10 700	-1 250

Tabell 5.20 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	279 050	291 898	-12 848
(varav tjänsteexport)	33 639	28 334	5 305
Prognos 2019	287 422	300 655	-13 233
(varav tjänsteexport)	34 648	29 184	5 464
Budget 2020	296 044	306 668	-10 624
(varav tjänsteexport)	35 688	30 060	5 628

Regeringens överväganden

För att möjliggöra utvecklingen av en betygsdatabas till stöd för reformen om rätt till behörighetsgivande studier vid komvux som infördes 2017 beräknar regeringen att anslaget ska ökas med 5 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

För att stärka arbetet för att stoppa fusk på högskoleprovet beräknar regeringen att anslaget ska ökas med 15 000 000 kronor 2020–2022. För 2020 finansieras satsningen från anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation.*

Riksdagen beslutade att anvisa 20 000 000 kronor mer till anslaget än vad regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2019 i syfte att stärka arbetet med validering av nyanländas kompetens (bet. 2018/19:UbU1, rskr. 2018/19:104). Universitets- och högskolerådet har tidigare tillförts resurser för att stärka detta arbete. Regeringen bedömer att tillskottet inte är nödvändigt för att uppnå syftet. Anslaget beräknas därför att minskas med 20 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Tidigare aviserade anslagsförändringar
För att stärka stödet till bedömning av nyanlända elevers tidigare kunskaper och utbildning beräknade regeringen i budgetpropositionen för 2018 att anslaget skulle öka med 500 000 kronor 2018–

2020. Då satsningen nu upphör medför det att anslaget beräknas minska med 525 000 kronor 2021.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 202 273 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Universitets- och högskolerådet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 204 807 000 kronor respektive 208 145 000 kronor.

Tabell 5.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Universitets- och högskolerådet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**198 920**	**198 920**	**198 920**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 728	6 798	9 852
Beslut	-375	-911	-627
Varav BP20 [3]	0	0	0
Varav [3]			
BEDA	5 000	5 000	5 000
Åtgärder för att motverka fusk på högskoleprovet	15 000	15 000	15 000
Finansiering validering UHR	-20 000	-20 000	-20 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**202 273**	**204 807**	**208 145**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.3 2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.22 Anslagsutveckling 2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 756 305	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 790 120 [1]	Utgifts-prognos	1 769 489
2020	**Förslag**	**1 849 467**		
2021	Beräknat	1 892 750 [2]		
2022	Beräknat	1 923 954 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 861 677 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 862 392 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.23 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		1 564	2 744	-1 180
Prognos 2019		1 600	2 800	-1 200
Budget 2020		1 600	2 850	1 250

Tabell 5.24 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	269 897	261 824	8 703
(varav tjänsteexport)	97 983	86 116	11 867
Prognos 2019	275 000	277 000	-2 000
(varav tjänsteexport)	108 000	108 000	0
Budget 2020	295 000	297 000	-2 000
(varav tjänsteexport)	125 000	125 000	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 3 258 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 6 814 000 kronor 2020 och med ytterligare 2 706 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 7 770 000 kronor 2020 och med ytterligare 2 694 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 2 290 000 kronor 2020 och med ytterligare 1 145 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 13 332 000 kronor 2020 och med ytterligare 5 932 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 3 238 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 849 467 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 892 750 000 kronor respektive 1 932 954 000 kronor.

Tabell 5.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 778 755**	**1 778 755**	**1 778 755**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	33 945	64 200	93 865
Beslut	36 767	49 795	51 334
Varav BP20 [3]	36 702	49 179	49 179
Varav [3]			
Sommarkurser	3 258	3 258	3 258
Utbyggnad högskolan 2015	3 238	3 238	3 238
Utbyggnad ingenjörs-utbildningar	6 814	9 520	9 520
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	7 770	10 464	10 464
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	13 332	19 264	19 264
Utbyggnad läkarutbildning	2 290	3 435	3 435
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 849 467**	**1 892 750**	**1 923 954**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.4 2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.26 Anslagsutveckling 2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	2 131 629	Anslags-sparande	
2019	Anslag	2 181 846 [1]	Utgifts-prognos	2 181 846
2020	**Förslag**	**2 259 049**		
2021	Beräknat	2 296 754 [2]		
2022	Beräknat	2 333 723 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 259 049 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 259 050 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 36 011 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 23 370 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 2 259 049 000 kronor anvisas under anslaget 2:4 *Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 296 754 000 kronor respektive 2 333 723 000 kronor.

Tabell 5.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 158 476**	**2 158 476**	**2 158 476**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	41 192	77 906	113 903
Beslut	59 381	60 372	61 344
Varav BP20 [3]	59 381	59 381	59 381
Varav [3]			
Höjda basanslag	23 370	23 370	23 370
Basanslag 2020	36 011	36 011	36 011
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 259 049**	**2 296 754**	**2 333 723**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.5 2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.28 Anslagsutveckling 2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	2 066 875	Anslags-sparande	
2019	Anslag	2 104 049 [1]	Utgifts-prognos	2 079 800
2020	**Förslag**	**2 165 339**		
2021	Beräknat	2 218 447 [2]		
2022	Beräknat	2 255 189 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 182 027 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 183 028 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.29 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		4 155	4 683	-528
Prognos 2019		4 300	4 800	-500
Budget 2020		4 500	5 000	-500

Tabell 5.30 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	384 168	388 276	-4 108
(varav tjänsteexport)	193 977	185 827	8 150
Prognos 2019	400 000	405 000	-5 000
(varav tjänsteexport)	200 000	195 000	5 000
Budget 2020	410 000	415 000	-5 000
(varav tjänsteexport)	210 000	205 000	5 000

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 534 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 9 822 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 4 159 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 8 040 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 3 670 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 5 154 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 577 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 6 606 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 6 600 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 284 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 2 165 339 000 kronor anvisas under anslaget 2:5 *Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 218 447 000 kronor respektive 2 255 189 000 kronor.

Tabell 5.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 092 904**	**2 092 904**	**2 092 904**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	39 940	75 539	110 442
Beslut	32 495	50 004	51 843
Varav BP20 [3]	32 440	49 446	49 446
Varav [3]			
Sommarkurser	2 534	2 534	2 534
Utbyggnad högskolan 2015	284	284	284
Utbyggnad ingenjörs-utbildningar	9 822	13 981	13 981
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	8 040	11 710	11 710
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	6 606	13 206	13 206
Utbyggnad läkarutbildning	5 154	7 731	7 731
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 165 339**	**2 218 447**	**2 255 189**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.6 2.6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.32 Anslagsutveckling 2.6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	2 193 198	Anslags-sparande	
2019	Anslag	2 248 855 [1]	Utgifts-prognos	2 248 855
2020	**Förslag**	**2 322 628**		
2021	Beräknat	2 361 363 [2]		
2022	Beräknat	2 399 371 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 322 597 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 322 597 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 43 891 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. I samma proposition aviserades att anslaget skulle minska med 12 500 000 kronor fr.o.m. 2020 då delar av medel till strategiska forskningsområden inte avses att fördelas. Sammantaget beräknas anslaget därför att öka med 31 391 000 kronor fr.o.m. 2020.

Utöver detta beräknas anslaget att öka med 28 035 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent. Även denna ökning är till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 2 322 628 000 kronor anvisas under anslaget 2:6 *Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till

2 361 363 000 kronor respektive 2 399 371 000 kronor.

Tabell 5.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2.6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 220 820**	**2 220 820**	**2 220 820**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	42 382	80 157	117 193
Beslut	59 426	60 386	61 358
Varav BP20 [3]	59 426	59 426	59 426
Varav [3]			
Höjda basanslag	28 035	28 035	28 035
Basanslag 2020	31 391	31 391	31 391
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 322 628**	**2 361 363**	**2 399 371**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.7 2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.34 Anslagsutveckling 2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	2 041 317	Anslags-sparande	82 161
2019	Anslag	2 156 390 [1]	Utgifts-prognos	2 148 272
2020	**Förslag**	**2 206 210**		
2021	Beräknat	2 249 106 [2]		
2022	Beräknat	2 285 410 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 212 183 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 212 282 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.35 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		3 880	7 766	-3 886
Prognos 2019		4 000	8 000	-4 000
Budget 2020		4 000	8 000	-4 000

Tabell 5.36 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	302 466	302 039	427
(varav tjänsteexport)	11 804	11 804	0
Prognos 2019	302 000	302 000	0
(varav tjänsteexport)	11 000	11 000	0
Budget 2020	302 000	302 000	0
(varav tjänsteexport)	11 000	11 000	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 2 290 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 145 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 6 606 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 5 100 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 3 142 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 2 206 210 000 kronor anvisas under anslaget 2:7 *Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 249 106 000 kronor respektive 2 285 410 000 kronor.

Tabell 5.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 153 058**	**2 153 058**	**2 153 058**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	41 089	77 711	113 617
Beslut	12 063	18 337	18 735
Varav BP20 [3]	12 038	18 283	18 283
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	3 142	3 142	3 142
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	6 606	11 706	11 706
Utbyggnad läkarutbildning	2 290	3 435	3 435
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 206 210**	**2 249 106**	**2 285 410**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.8 2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.38 Anslagsutveckling 2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 564 290	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 599 923 [1]	Utgifts-prognos	1 599 923
2020	**Förslag**	**1 664 258**		
2021	Beräknat	1 692 035 [2]		
2022	Beräknat	1 719 271 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 664 257 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 664 258 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 34 210 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 21 391 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 664 258 000 kronor anvisas under anslaget 2:8 *Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 692 035 000 kronor respektive 1 719 271 000 kronor.

Tabell 5.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 578 532**	**1 578 532**	**1 578 532**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	30 125	56 974	83 300
Beslut	55 601	56 529	57 439
Varav BP20 [3]	55 601	55 601	55 601
Varav [3]			
Höjda basanslag	21 391	21 391	21 391
Basanslag 2020	34 210	34 210	34 210
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 664 258**	**1 692 035**	**1 719 271**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.9 2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.40 Anslagsutveckling 2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 652 783	Anslags-sparande	86 253
2019	Anslag	1 766 099 [1]	Utgifts-prognos	1 724 695
2020	**Förslag**	**1 812 675**		
2021	Beräknat	1 847 233 [2]		
2022	Beräknat	1 877 511 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 816 908 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 817 435 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.41 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	4 174	6 262	8 470	-2 208
Prognos 2019	4 860	7 290	9 290	-2 000
Budget 2020	4 860	7 290	8 290	-1 000

Tabell 5.42 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	281 229	280 436	793
(varav tjänsteexport)	34 635	26 605	8 030
Prognos 2019	289 666	288 849	817
(varav tjänsteexport)	35 674	27 403	8 271
Budget 2020	298 356	297 515	841
(varav tjänsteexport)	36 744	28 225	8 519

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 3 258 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 422 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 105 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 13 332 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 4 395 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 095 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 812 675 000 kronor anvisas under anslaget 2:9 *Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 847 233 000 kronor respektive 1 877 511 000 kronor.

Tabell 5.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 760 939**	**1 760 939**	**1 760 939**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	33 605	63 557	92 924
Beslut	18 131	22 737	23 648
Varav BP20 [3]	18 107	22 607	22 607
Varav [3]			
Sommarkurser	3 258	3 258	3 258
Utbyggnad högskolan 2015	1 095	1 095	1 095
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	422	527	527
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	13 332	17 727	17 727
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 812 675**	**1 847 233**	**1 877 511**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.10 2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.44 Anslagsutveckling 2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 630 355	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 668 118 [1]	Utgifts-prognos	1 668 118
2020	**Förslag**	**1 709 980**		
2021	Beräknat	1 738 463 [2]		
2022	Beräknat	1 766 446 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 709 923 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 709 924 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 27 586 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. I samma proposition aviserades att anslaget skulle minska med 17 000 000 kronor fr.o.m. 2020 då delar av medel till strategiska forskningsområden inte avses att fördelas. Sammantaget beräknas anslaget därför att öka med 10 356 000 kronor fr.o.m. 2020.

Utöver detta beräknas anslaget att öka med 17 230 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent. Även denna ökning är till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 709 980 000 kronor anvisas under anslaget 2:10 *Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 738 463 000 kronor respektive 1 766 446 000 kronor.

Tabell 5.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 650 888**	**1 650 888**	**1 650 888**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	31 506	59 586	87 118
Beslut	27 586	27 989	28 440
Varav BP20 [3]	27 586	27 586	27 586
Varav [3]			
Höjda basanslag	17 230	17 230	17 230
Basanslag 2020	10 356	10 356	10 356
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 709 980**	**1 738 463**	**1 766 446**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.11 2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.46 Anslagsutveckling 2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 396 659	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 420 619 [1]	Utgifts-prognos	1 404 246
2020	**Förslag**	**1 463 101**		
2021	Beräknat	1 495 723 [2]		
2022	Beräknat	1 520 425 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 471 168 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 471 775 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.47 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		1 017	1 359	-342
Prognos 2019		1 040	1 040	0
Budget 2020		1 050	1 050	0

Tabell 5.48 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	348 977	358 738	-9 761
(varav tjänsteexport)	36 912	36 912	0
Prognos 2019	350 000	360 000	-10 000
(varav tjänsteexport)			
Budget 2020			
(varav tjänsteexport)			

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 3 258 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 5 812 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 355 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 3 722 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 611 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 4 580 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 290 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 2 571 000 kronor 2020 och med ytterligare 1 976 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 779 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 1 463 101 000 kronor anvisas under anslaget 2:11 *Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 495 723 000 kronor respektive 1 520 425 000 kronor.

Tabell 5.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 414 350**	**1 414 350**	**1 414 350**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	26 991	51 048	74 635
Beslut	21 760	30 325	31 440
Varav BP20 [3]	21 722	29 954	29 954
Varav [3]			
Sommarkurser	3 258	3 258	3 258
Utbyggnad högskolan 2015	1 779	1 779	1 779
Utbyggnad ingenjörs-utbildningar	5 812	8 167	8 167
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	3 722	5 333	5 333
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	2 571	4 547	4 547
Utbyggnad läkarutbildning	4 580	6 870	6 870
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 463 101**	**1 495 723**	**1 520 425**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.12 2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.50 Anslagsutveckling 2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 118 416	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 145 237 [1]	Utgifts-prognos	1 145 237
2020	**Förslag**	**1 186 882**		
2021	Beräknat	1 206 692 [2]		
2022	Beräknat	1 226 115 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 186 882 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 186 882 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 20 033 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 12 735 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 186 882 000 kronor anvisas under anslaget 2:12 *Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 206 692 000 kronor respektive 1 226 115 000 kronor.

Tabell 5.51 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 132 502**	**1 132 502**	**1 132 502**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	21 612	40 875	59 762
Beslut	32 768	33 315	33 851
Varav BP20 [3]	32 768	32 768	32 768
Varav [3]			
Höjda basanslag	12 735	12 735	12 735
Basanslag 2020	20 033	20 033	20 033
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 186 882**	**1 206 692**	**1 226 115**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.13 2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.52 Anslagsutveckling 2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 475 483	Anslags-sparande	74 218
2019	Anslag	1 580 132 [1]	Utgifts-prognos	1 543 489
2020	**Förslag**	**1 626 821**		
2021	Beräknat	1 663 407 [2]		
2022	Beräknat	1 690 866 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 636 099 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 636 762 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.53 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		1 473	1 713	-240
Prognos 2019		2 000	2 000	0
Budget 2020		2 000	2 000	0

Tabell 5.54 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	71 316	70 645	671
(varav tjänsteexport)	8 809	8 809	0
Prognos 2019	77 000	77 000	0
(varav tjänsteexport)	8 000	8 000	0
Budget 2020	82 000	82 000	0
(varav tjänsteexport)	8 000	8 000	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 172 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 6 414 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 656 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 4 482 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 621 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 4 580 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 290 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 5 993 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 883 000 kronor 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 082 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 1 626 821 000 kronor anvisas under anslaget 2:13 *Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 663 407 000 kronor respektive 1 690 866 000 kronor.

Tabell 5.55 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 572 054**	**1 572 054**	**1 572 054**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	30 001	56 740	82 957
Beslut	24 766	34 613	35 855
Varav BP20 [3]	24 723	34 173	34 173
Varav [3]			
Sommarkurser	2 172	2 172	2 172
Utbyggnad högskolan 2015	1 082	1 082	1 082
Utbyggnad ingenjörs-utbildningar	6 414	9 070	9 070
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	4 482	6 103	6 103
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	5 993	8 876	8 876
Utbyggnad läkarutbildning	4 580	6 870	6 870
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 626 821**	**1 663 407**	**1 690 866**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.14 2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.56 Anslagsutveckling 2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	886 763	Anslags-sparande	
2019	Anslag	911 547 [1]	Utgifts-prognos	911 547
2020	**Förslag**	**1 022 080**		
2021	Beräknat	1 038 162 [2]		
2022	Beräknat	1 054 872 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 021 119 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 021 119 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 21 397 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 13 616 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Anslaget beräknas även öka med 72 000 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den förstärkning av det strategiska forskningsområdet it och mobil kommunikation som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 022 080 000 kronor anvisas under anslaget 2:14 *Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 038 162 000 kronor respektive 1 054 872 000 kronor.

Tabell 5.57 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**897 931**	**897 931**	**897 931**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	17 136	32 409	47 383
Beslut	107 013	107 822	109 558
Varav BP20 [3]	107 013	107 013	107 013
Varav [3]			
Höjda basanslag	13 616	13 616	13 616
Förstärkning SFO ICT	72 000	72 000	72 000
Basanslag 2020	21 397	21 397	21 397
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 022 080**	**1 038 162**	**1 054 872**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.15 2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.58 Anslagsutveckling 2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	690 576	Anslags-sparande	34 192
2019	Anslag	731 153 [1]	Utgifts-prognos	722 862
2020	**Förslag**	**747 524**		
2021	Beräknat	761 150 [2]		
2022	Beräknat	773 505 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 748 654 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 748 755 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.59 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	350 030	346 134	3 896
(varav tjänsteexport)	116 431	116 431	0
Prognos 2019	355 000	360 000	-5 000
(varav tjänsteexport)	118 100	118 100	0
Budget 2020	360 000	365 000	-5 000
(varav tjänsteexport)	119 700	119 700	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 2 290 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 145 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 998 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 747 524 000 kronor anvisas under anslaget 2:15 *Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 761 150 000 kronor respektive 773 505 000 kronor.

Tabell 5.60 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**730 290**	**730 290**	**730 290**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	13 937	26 358	38 538
Beslut	3 297	4 502	4 677
Varav BP20 [3]	3 288	4 433	4 433
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	998	998	998
Utbyggnad läkarutbildning	2 290	3 435	3 435
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**747 524**	**761 150**	**773 505**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.16 2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.61 Anslagsutveckling 2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 559 586	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 600 178 [1]	Utgifts-prognos	1 600 178
2020	**Förslag**	**1 663 040**		
2021	Beräknat	1 690 797 [2]		
2022	Beräknat	1 718 012 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 663 040 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 663 040 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar
Anslaget beräknas öka med 32 724 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 20 950 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 663 040 000 kronor anvisas under anslaget 2:16 *Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 690 797 000 kronor respektive 1 718 012 000 kronor.

Tabell 5.62 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 579 228**	**1 579 228**	**1 579 228**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	30 138	56 999	83 336
Beslut	53 674	54 570	55 448
Varav BP20 [3]	53 674	53 674	53 674
Varav [3]			
Höjda basanslag	20 950	20 950	20 950
Basanslag 2020	32 724	32 724	32 724
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 663 040**	**1 690 797**	**1 718 012**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.17 2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.63 Anslagsutveckling 2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 161 006	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 182 440 [1]	Utgifts-prognos	1 168 812
2020	**Förslag**	**1 216 582**		
2021	Beräknat	1 245 158 [2]		
2022	Beräknat	1 266 035 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 224 717 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 225 525 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.64 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	280 951	264 601	16 350
(varav tjänsteexport)	173 241	161 386	11 855
Prognos 2019	318 000	320 000	-2 000
(varav tjänsteexport)	210 000	210 000	0
Budget 2020	323 0000	323 000	0
(varav tjänsteexport)	215 000	215 s000	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 10 222 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 4 359 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 8 520 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 3 859 000 kronor fr.o.m. 2021.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 1 216 582 000 kronor anvisas under anslaget 2:17 *Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 245 158 000 kronor respektive 1 266 035 000 kronor.

Tabell 5.65 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 175 373**	**1 175 373**	**1 175 373**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	22 431	42 423	62 025
Beslut	18 778	27 362	28 637
Varav BP20 [3]	18 742	26 960	26 960
Varav [3]			
Utbyggnad ingenjörs-utbildningar	10 222	14 581	14 581
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	8 520	12 379	12 379
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 216 582**	**1 245 158**	**1 266 035**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.18 2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.66 Anslagsutveckling 2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 545 942	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 580 584 [1]	Utgifts-prognos	1 580 584
2020	**Förslag**	**1 712 345**		
2021	Beräknat	1 739 867 [2]		
2022	Beräknat	1 767 872 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 711 304 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 711 304 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 23 887 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 15 173 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Anslaget beräknas även öka med 78 000 000 kronor 2020 med anledning av en förstärkning av det strategiska forskningsområdet it och mobil kommunikation som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 1 712 345 000 kronor anvisas under anslaget 2:18 *Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 739 867 000 kronor respektive 1 767 872 000 kronor.

Tabell 5.67 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 565 411**	**1 565 411**	**1 565 411**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	29 874	56 500	82 607
Beslut	117 060	117 956	119 854
Varav BP20 [3]	117 060	117 060	117 060
Varav [3]			
Höjda basanslag	15 173	15 173	15 173
Förstärkning SFO ICT	78 000	78 000	78 000
Basanslag 2020	23 887	23 887	23 887
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 712 345**	**1 739 867**	**1 767 872**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.19 2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.68 Anslagsutveckling 2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	674 320	Anslags-sparande	
2019	Anslag	685 776 [1]	Utgifts-prognos	677 872
2020	**Förslag**	**706 999**		
2021	Beräknat	722 830 [2]		
2022	Beräknat	734 822 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 710 964 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 711 309 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.69 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	95 000	95 000	0
(varav tjänsteexport)	4 000	4 000	0
Prognos 2019	90 000	90 000	0
(varav tjänsteexport)	4 000	4 000	0
Budget 2020	90 000	90 000	0
(varav tjänsteexport)	4 000	4 000	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 5 412 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 155 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 2 606 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 052 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 2 018 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 812 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 924 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 706 999 000 kronor anvisas under anslaget 2:19 *Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 722 830 000 kronor respektive 734 822 000 kronor.

Tabell 5.70 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**681 997**	**681 997**	**681 997**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	13 015	24 615	35 989
Beslut	11 987	16 218	16 836
Varav BP20 [3]	11 960	15 979	15 979
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	1 924	1 924	1 924
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	5 412	7 567	7 567
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	2 606	3 658	3 658
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	2 018	2 830	2 830
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**706 999**	**722 830**	**734 822**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.20 2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.71 Anslagsutveckling 2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	385 307	Anslags-sparande	
2019	Anslag	397 620 [1]	Utgifts-prognos	397 620
2020	**Förslag**	**416 790**		
2021	Beräknat	423 747 [2]		
2022	Beräknat	430 567 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 416 790 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 416 790 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 11 724 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 7 461 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 416 790 000 kronor anvisas under anslaget 2:20 *Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 423 747 000 kronor respektive 430 567 000 kronor.

Tabell 5.72 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**390 159**	**390 159**	**390 159**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 446	14 083	20 589
Beslut	19 185	19 505	19 819
Varav BP20 [3]	19 185	19 185	19 185
Varav [3]			
Höjda basanslag	7 461	7 461	7 461
Basanslag 2020	11 724	11 724	11 724
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**416 790**	**423 747**	**430 567**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.21 2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.73 Anslagsutveckling 2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	664 465	Anslags-sparande	
2019	Anslag	674 497 [1]	Utgifts-prognos	666 723
2020	**Förslag**	**695 550**		
2021	Beräknat	710 350 [2]		
2022	Beräknat	721 785 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 698 688 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 698 690 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.74 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		792	1 262	-470
Prognos 2019		1 000	1 290	-290
Budget 2020		1 000	1 290	-290

Tabell 5.75 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	68 538	68 754	-216
(varav tjänsteexport)	5 172	5 172	0
Prognos 2019	63 000	63 000	0
(varav tjänsteexport)	3 000	3 000	0
Budget 2020	63 000	63 000	0
(varav tjänsteexport)	3 000	3 000	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 3 621 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 804 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 451 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 802 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 200 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 2 690 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 583 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 283 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 695 550 000 kronor anvisas under anslaget 2:21 *Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 710 350 000 kronor respektive 721 785 000 kronor.

Tabell 5.76 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**672 504**	**672 504**	**672 504**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	12 834	24 272	35 488
Beslut	10 212	13 574	13 793
Varav BP20 [3]	10 200	13 434	13 434
Varav [3]			
Sommarkurser	3 621	3 621	3 621
Utbyggnad högskolan 2015	1 283	1 283	1 283
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	1 804	2 255	2 255
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	802	1 002	1 002
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	2 690	5 273	5 273
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**695 550**	**710 350**	**721 785**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.22 2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.77 Anslagsutveckling 2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	238 163	Anslags-sparande	
2019	Anslag	246 911 [1]	Utgifts-prognos	246 911
2020	**Förslag**	**260 690**		
2021	Beräknat	265 041 [2]		
2022	Beräknat	269 307 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 260 690 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 260 690 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 9 177 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 5 748 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 260 690 000 kronor anvisas under anslaget 2:22 *Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 265 041 000 kronor respektive 269 307 000 kronor.

Tabell 5.78 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**241 163**	**241 163**	**241 163**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	4 602	8 704	12 726
Beslut	14 925	15 174	15 418
Varav BP20 [3]	14 925	14 925	14 925
Varav [3]			
Höjda basanslag	5 748	5 748	5 748
Basanslag 2020	9 177	9 177	9 177
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**260 690**	**265 041**	**269 307**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.23 2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.79 Anslagsutveckling 2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	1 052 563	Anslags-sparande	15 342
2019	Anslag	1 083 451 [1]	Utgifts-prognos	1 069 175
2020	**Förslag**	**1 111 214**		
2021	Beräknat	1 131 721 [2]		
2022	Beräknat	1 149 937 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 113 142 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 113 142 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.80 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		1 048	1 472	-424
Prognos 2019		1 200	1 200	0
Budget 2020		1 200	1 200	0

Tabell 5.81 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	236 596	220 988	15 608
(varav tjänsteexport)	47 151	50 768	-3 617
Prognos 2019	230 000	230 000	0
(varav tjänsteexport)	50 000	50 000	0
Budget 2020	235 000	235 000	0
(varav tjänsteexport)	55 000	55 000	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 1 810 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 804 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 451 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 802 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 200 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 5 381 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 378 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka 337 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 1 111 214 000 kronor anvisas under anslaget 2:23 *Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 131 721 000 kronor respektive 1 149 937 000 kronor.

Tabell 5.82 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 080 446**	**1 080 446**	**1 080 446**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	20 619	38 997	57 015
Beslut	10 149	12 278	12 476
Varav BP20 [3]	10 134	12 163	12 163
Varav [3]			
Sommarkurser	1 810	1 810	1 810
Utbyggnad högskolan 2015	337	337	337
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	1 804	2 255	2 255
Utbyggnad samhällsbyggnadsutbildningar	802	1 002	1 002
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	5 381	6 759	6 759
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 111 214**	**1 131 721**	**1 149 937**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.24 2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.83 Anslagsutveckling 2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	335 303	Anslagssparande	
2019	Anslag	344 530 [1]	Utgiftsprognos	344 530
2020	**Förslag**	**359 084**		
2021	Beräknat	365 077 [2]		
2022	Beräknat	370 953 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 359 084 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 359 083 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 8 074 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 5 004 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 359 084 000 kronor anvisas under anslaget 2:24 *Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 365 077 000 kronor respektive 370 953 000 kronor.

Tabell 5.84 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**339 526**	**339 526**	**339 526**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	6 480	12 255	17 917
Beslut	13 078	13 296	13 510
Varav BP20 [3]	13 078	13 078	13 078
Varav [3]			
Höjda basanslag	5 004	5 004	5 004
Basanslag 2020	8 074	8 074	8 074
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**359 084**	**365 077**	**370 953**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.25 2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.85 Anslagsutveckling 2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	795 526	Anslags-sparande	1 753
2019	Anslag	809 608 [1]	Utgifts-prognos	800 277
2020	**Förslag**	**830 106**		
2021	Beräknat	846 477 [2]		
2022	Beräknat	860 179 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 832 581 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 832 655 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.86 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		995	1 760	-765
Prognos 2019		1 000	1 760	-760
Budget 2020		1 000	1 760	-760

Tabell 5.87 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	29 010	30 495	-1 485
(varav tjänsteexport)	13 960	13 960	0
Prognos 2019	29 234	29 134	100
(varav tjänsteexport)	15 000	15 000	0
Budget 2020	24 684	24 534	150
(varav tjänsteexport)	15 000	15 000	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 804 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 451 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 802 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 200 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 718 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 859 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 2 690 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 045 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 708 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 830 106 000 kronor anvisas under anslaget 2:25 *Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 846 477 000 kronor respektive 860 179 000 kronor.

Tabell 5.88 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**806 968**	**806 968**	**806 968**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	15 400	29 126	42 583
Beslut	7 738	10 383	10 628
Varav BP20 [3]	7 722	10 277	10 277
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	708	708	708
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	1 804	2 255	2 255
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	802	1 002	1 002
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	2 690	3 735	3 735
Utbyggnad läkarutbildning	1 718	2 577	2 577
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**830 106**	**846 477**	**860 179**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.26 2:26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.89 Anslagsutveckling :26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	265 079	Anslags-sparande	
2019	Anslag	273 423 [1]	Utgifts-prognos	273 423
2020	**Förslag**	**286 796**		
2021	Beräknat	291 583 [2]		
2022	Beräknat	296 276 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 286 796 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 286 796 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 8 250 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 5 005 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 286 796 000 kronor anvisas under anslaget 2:26 *Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 291 583 000 kronor respektive 296 276 000 kronor.

Tabell 5.90 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**268 418**	**268 418**	**268 418**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	5 123	9 689	14 165
Beslut	13 255	13 476	13 693
Varav BP20 [3]	13 255	13 255	13 255
Varav [3]			
Höjda basanslag	5 005	5 005	5 005
Basanslag 2020	8 250	8 250	8 250
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**286 796**	**291 583**	**296 276**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.27 2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.91 Anslagsutveckling 2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	554 525	Anslags-sparande	
2019	Anslag	563 789 [1]	Utgifts-prognos	557 264
2020	**Förslag**	**583 130**		
2021	Beräknat	596 591 [2]		
2022	Beräknat	606 194 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 586 797 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 586 797 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.92 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		890	1 413	-523
Prognos 2019		1 000	1 341	-341
Budget 2020		1 000	1 341	-341

Tabell 5.93 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	36 492	36 145	347
(varav tjänsteexport)	183	183	0
Prognos 2019	27 377	28 654	-1 277
(varav tjänsteexport)	200	200	0
Budget 2020	30 744	33 244	-2 500
(varav tjänsteexport)	200	200	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 3 259 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 2 806 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 702 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 202 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 301 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 4 035 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 2 749 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 337 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 583 130 000 kronor anvisas under anslaget 2:27 *Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 596 591 000 kronor respektive 606 194 000 kronor.

Tabell 5.94 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**560 762**	**560 762**	**560 762**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	10 702	20 240	29 592
Beslut	11 666	15 589	15 840
Varav BP20 [3]	11 639	15 391	15 391
Varav [3]			
Sommarkurser	3 259	3 259	3 259
Utbyggnad högskolan 2015	337	337	337
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	2 806	3 508	3 508
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	1 202	1 503	1 503
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	4 035	6 784	6 784
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**583 130**	**596 591**	**606 194**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.28 2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.95 Anslagsutveckling 2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	244 069	Anslags-sparande	
2019	Anslag	251 304 [1]	Utgifts-prognos	251 304
2020	**Förslag**	**262 470**		
2021	Beräknat	266 851 [2]		
2022	Beräknat	271 147 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 262 470 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 262 471 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 6 449 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 4 162 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 262 470 000 kronor anvisas under anslaget 2:28 *Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 266 851 000 kronor respektive 271 147 000 kronor.

Tabell 5.96 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**247 142**	**247 142**	**247 142**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	4 717	8 921	13 043
Beslut	10 611	10 788	10 962
Varav BP20 [3]	10 611	10 611	10 611
Varav [3]			
Höjda basanslag	4 162	4 162	4 162
Basanslag 2020	6 449	6 449	6 449
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**262 470**	**266 851**	**271 147**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.29 2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.97 Anslagsutveckling 2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	935 565	Anslags-sparande	
2019	Anslag	950 712 [1]	Utgifts-prognos	939 755
2020	**Förslag**	**979 794**		
2021	Beräknat	1 002 637 [2]		
2022	Beräknat	1 018 775 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 986 177 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 986 177 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.98 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	179 003	182 416	3 413
(varav tjänsteexport)	23 238	23 238	0
Prognos 2019	179 000	182 400	-3 400
(varav tjänsteexport)	23 300	23 300	0
Budget 2020	179 000	182 400	-3 400
(varav tjänsteexport)	23 300	23 300	0

Regeringens överväganden

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar
Anslaget beräknas öka med 3 259 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 10 029 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 6 570 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 464 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 979 794 000 kronor anvisas under anslaget 2:29 *Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 002 637 000 kronor respektive 1 018 775 000 kronor.

Tabell 5.99 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**946 947**	**946 947**	**946 947**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	18 072	34 179	49 971
Beslut	14 775	21 511	21 857
Varav BP20 [3]	14 752	21 322	21 322
Varav [3]			
Sommarkurser	3 259	3 259	3 259
Utbyggnad högskolan 2015	1 464	1 464	1 464
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	10 029	16 599	16 599
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**979 794**	**1 002 637**	**1 018 775**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.30 2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.100 Anslagsutveckling 2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	236 817	Anslags-sparande	
2019	Anslag	244 239 [1]	Utgifts-prognos	244 239
2020	**Förslag**	**255 672**		
2021	Beräknat	259 940 [2]		
2022	Beräknat	264 123 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 255 673 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 255 672 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till universitetet för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 6 857 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades

i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 4 440 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 255 672 000 kronor anvisas under anslaget 2:30 *Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 259 940 000 kronor respektive 264 123 000 kronor.

Tabell 5.101 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**239 799**	**239 799**	**239 799**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	4 576	8 655	12 654
Beslut	11 297	11 486	11 670
Varav BP20 [3]	11 297	11 297	11 297
Varav [3]			
Höjda basanslag	4 440	4 440	4 440
Basanslag 2020	6 857	6 857	6 857
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**255 672**	**259 940**	**264 123**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.31 2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.102 Anslagsutveckling 2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	246 773	Anslags-sparande	991
2019	Anslag	252 083 [1]	Utgifts-prognos	252 083
2020	**Förslag**	**262 700**		
2021	Beräknat	269 482 [2]		
2022	Beräknat	274 113 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 265 058 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 265 342 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.103 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		350	673	-323
Prognos 2019		390	660	-270
Budget 2020		400	650	-250

Tabell 5.104 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	27 981	23 273	4 708
(varav tjänsteexport)	23 179	19 550	3 629
Prognos 2019	23 800	23 000	800
(varav tjänsteexport)	21 500	20 700	800
Budget 2020	24 488	24 488	0
(varav tjänsteexport)	21 160	21 160	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 288 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 3 208 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 303 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 3 520 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 080 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas minska med 635 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 262 700 000 kronor anvisas under anslaget 2:31 *Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 269 482 000 kronor respektive 274 113 000 kronor.

Tabell 5.105 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**249 545**	**249 545**	**249 545**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	4 763	9 008	13 170
Beslut	8 392	10 929	11 398
Varav BP20 [3]	8 381	10 764	10 764
Varav [3]			
Sommarkurser	2 288	2 288	2 288
Utbyggnad högskolan 2015	-635	-635	-635
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	3 208	4 511	4 511
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	3 520	4 600	4 600
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**262 700**	**269 482**	**274 113**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.32 2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.106 Anslagsutveckling 2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	96 517	Anslags-sparande	
2019	Anslag	99 618 [1]	Utgifts-prognos	99 618
2020	**Förslag**	**104 401**		
2021	Beräknat	106 143 [2]		
2022	Beräknat	107 852 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 104 400 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 104 401 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 918 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 1 886 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 104 401 000 kronor anvisas under anslaget 2:32 *Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 106 143 000 kronor respektive 107 852 000 kronor.

Tabell 5.107 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**97 732**	**97 732**	**97 732**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 865	3 527	5 157
Beslut	4 804	4 884	4 963
Varav BP20 [3]	4 804	4 804	4 804
Varav [3]			
Höjda basanslag	1 886	1 886	1 886
Basanslag 2020	2 918	2 918	2 918
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**104 401**	**106 143**	**107 852**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.33 2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.108 Anslagsutveckling 2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	607 736	Anslags-sparande	36 026
2019	Anslag	618 311 [1]	Utgifts-prognos	618 083
2020	**Förslag**	**634 451**		
2021	Beräknat	645 654 [2]		
2022	Beräknat	656 047 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 635 055 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 635 055 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.109 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		1 473	1 815	-342
Prognos 2019		1 500	1 800	-300
Budget 2020		1 500	1 800	-300

Tabell 5.110 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	22 047	23 770	-1 723
(varav tjänsteexport)	219	219	0
Prognos 2019	22 000	23 500	-1 500
(varav tjänsteexport)	100	100	0
Budget 2020	22 000	23 500	-1 500
(varav tjänsteexport)	100	100	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 145 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 804 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 451 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 802 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 200 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 2 576 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 634 451 000 kronor anvisas under anslaget 2:33 *Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 645 654 000 kronor respektive 656 047 000 kronor.

Tabell 5.111 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**617 330**	**617 330**	**617 330**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	11 781	22 281	32 577
Beslut	5 340	6 043	6 140
Varav BP20 [3]	5 327	5 978	5 978
Varav [3]			
Sommarkurser	145	145	145
Utbyggnad högskolan 2015	2 576	2 576	2 576
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	1 804	2 255	2 255
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	802	1 002	1 002
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**634 451**	**645 654**	**656 047**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.34 2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.112 Anslagsutveckling 2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	113 742	Anslags-sparande	
2019	Anslag	120 682 [1]	Utgifts-prognos	120 682
2020	**Förslag**	**131 692**		
2021	Beräknat	133 890 [2]		
2022	Beräknat	136 045 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 131 692 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 131 692 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 8 812 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 5 508 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 131 692 000 kronor anvisas under anslaget 2:34 *Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 133 890 000 kronor respektive 136 045 000 kronor.

Tabell 5.113 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**115 174**	**115 174**	**115 174**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 198	4 157	6 078
Beslut	14 320	14 559	14 793
Varav BP20 [3]	14 320	14 320	14 320
Varav [3]			
Höjda basanslag	5 508	5 508	5 508
Basanslag 2020	8 812	8 812	8 812
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**131 692**	**133 890**	**136 045**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.35 2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.114 Anslagsutveckling 2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	201 549	Anslags-sparande	587
2019	Anslag	204 682 [1]	Utgifts-prognos	202 322
2020	**Förslag**	**208 588**		
2021	Beräknat	212 069 [2]		
2022	Beräknat	215 482 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 208 588 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 208 587 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.115 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	1 460	1 460	0
(varav tjänsteexport)			
Prognos 2019	1 840	1 840	0
(varav tjänsteexport)			
Budget 2020	1 380	1 380	0
(varav tjänsteexport)			

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 208 588 000 kronor anvisas under anslaget 2:35 *Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 212 069 000 kronor respektive 215 482 000 kronor.

Tabell 5.116 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**204 682**	**204 682**	**204 682**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 906	7 388	10 801
Beslut		-1	-1
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**208 588**	**212 069**	**215 482**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

5.7.36 2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.117 Anslagsutveckling 2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	50 405	Anslags-sparande	
2019	Anslag	51 040 [1]	Utgifts-prognos	50 452
2020	**Förslag**	**52 014**		
2021	Beräknat	52 882 [2]		
2022	Beräknat	53 733 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 52 014 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 52 014 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 52 014 000 kronor anvisas under anslaget 2:36 *Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 52 882 000 kronor respektive 53 733 000 kronor.

Tabell 5.118 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**51 040**	**51 040**	**51 040**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	974	1 842	2 693
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**52 014**	**52 882**	**53 733**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

5.7.37 2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.119 Anslagsutveckling 2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	103 938	Anslags-sparande	
2019	Anslag	105 975 [1]	Utgifts-prognos	104 754
2020	**Förslag**	**111 379**		
2021	Beräknat	114 126 [2]		
2022	Beräknat	115 964 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 112 252 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 112 253 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.120 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	1 328	924	404
(varav tjänsteexport)	0	0	0
Prognos 2019	2 200	2 400	-200
(varav tjänsteexport)	0	0	0
Budget 2020	600	800	-200
(varav tjänsteexport)	0	0	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 172 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 1 957 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 884 000 kronor fr.o.m. 2021.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 111 379 000 kronor anvisas under anslaget 2:37 *Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 114 126 000 kronor respektive 115 964 000 kronor.

Tabell 5.121 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**105 247**	**105 247**	**105 247**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 009	3 799	5 555
Beslut	4 123	5 080	5 162
Varav BP20 [3]	4 120	5 004	5 004
Varav [3]			
Sommarkurser	2 172	2 172	2 172
Utbyggnad högskolan 2015	-9	-9	-9
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	1 957	2 841	2 841
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**111 379**	**114 126**	**115 964**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.38 2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.122 Anslagsutveckling 2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	34 406	Anslags-sparande	
2019	Anslag	36 338 [1]	Utgifts-prognos	35 919
2020	**Förslag**	**39 351**		
2021	Beräknat	40 008 [2]		
2022	Beräknat	40 652 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 39 351 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 39 351 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 348 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 1 498 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 39 531 000 kronor anvisas under anslaget 2:38 *Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 40 008 000 kronor respektive 40 652 000 kronor.

Tabell 5.123 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**34 840**	**34 840**	**34 840**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	665	1 258	1 839
Beslut	3 846	3 910	3 973
Varav BP20 [3]	3 846	3 846	3 846
Varav [3]			
Höjda basanslag	1 498	1 498	1 498
Basanslag 2020	2 348	2 348	2 348
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**39 351**	**40 008**	**40 652**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.39 2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.124 Anslagsutveckling 2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	499 358	Anslags-sparande	2 091
2019	Anslag	509 283 [1]	Utgifts-prognos	509 283
2020	**Förslag**	**523 023**		
2021	Beräknat	532 779 [2]		
2022	Beräknat	541 355 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 524 033 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 524 033 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.125 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		630	615	15
Prognos 2019		650	600	50
Budget 2020		650	600	50

Tabell 5.126 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	23 884	24 395	-511
(varav tjänsteexport)			
Prognos 2019	100 000	100 000	0
(varav tjänsteexport)			
Budget 2020	103 000	103 000	0
(varav tjänsteexport)			

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 4 035 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 062 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 520 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 523 023 000 kronor anvisas under anslaget 2:39 *Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 532 779 000 kronor respektive 541 355 000 kronor.

Tabell 5.127 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**507 765**	**507 765**	**507 765**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	9 690	18 327	26 795
Beslut	5 568	6 687	6 795
Varav BP20 [3]	5 555	6 617	6 617
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	1 520	1 520	1 520
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	4 035	5 097	5 097
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**523 023**	**532 779**	**541 355**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.40 2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.128 Anslagsutveckling 2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	74 480	Anslags-sparande	
2019	Anslag	80 328 [1]	Utgifts-prognos	79 402
2020	**Förslag**	**89 468**		
2021	Beräknat	90 961 [2]		
2022	Beräknat	92 426 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 89 468 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 89 469 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 7 700 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 4 910 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 89 468 000 kronor anvisas under anslaget 2:40 *Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 90 961 000 kronor respektive 92 426 000 kronor.

Tabell 5.129 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**75 418**	**75 418**	**75 418**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 440	2 723	3 981
Beslut	12 610	12 820	13 027
Varav BP20 [3]	12 610	12 610	12 610
Varav [3]			
Höjda basanslag	4 910	4 910	4 910
Basanslag 2020	7 700	7 700	7 700
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**89 468**	**90 961**	**92 426**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.41 2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.130 Anslagsutveckling 2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	432 085	Anslags-sparande	
2019	Anslag	436 724 [1]	Utgifts-prognos	431 691
2020	**Förslag**	**446 239**		
2021	Beräknat	453 726 [2]		
2022	Beräknat	461 029 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 446 277 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 446 277 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.131 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		656	592	64
Prognos 2019		700	650	50
Budget 2020		700	650	50

Tabell 5.132 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	61 952	60 901	1 051
(varav tjänsteexport)	6 378	6 378	0
Prognos 2019	53 697	52 000	1 697
(varav tjänsteexport)	7 000	7 000	0
Budget 2020	60 000	59 000	1 000
(varav tjänsteexport)	7 000	7 000	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas minska med 1 057 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av omfördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 672 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 83 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 816 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 446 239 000 kronor anvisas under anslaget 2:41 *Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 453 726 000 kronor respektive 461 029 000 kronor.

Tabell 5.133 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**436 471**	**436 471**	**436 471**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	8 330	15 754	23 033
Beslut	1 438	1 501	1 525
Varav BP20 [3]	1 431	1 514	1 514
Varav [3]			
Sommarkurser	-1 057	-1 057	-1 057
Utbyggnad högskolan 2015	1 816	1 816	1 816
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	672	755	755
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**446 239**	**453 726**	**461 029**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.42 2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.134 Anslagsutveckling 2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	76 988	Anslags-sparande	
2019	Anslag	81 147 [1]	Utgifts-prognos	80 212
2020	**Förslag**	**87 804**		
2021	Beräknat	89 270 [2]		
2022	Beräknat	90 706 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 87 804 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 87 804 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 5 169 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades

i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 3 189 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 87 804 000 kronor anvisas under anslaget 2:42 *Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 89 270 000 kronor respektive 90 706 000 kronor.

Tabell 5.135 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**77 958**	**77 958**	**77 958**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 488	2 814	4 114
Beslut	8 358	8 498	8 634
Varav BP20 [3]	8 358	8 358	8 358
Varav [3]			
Höjda basanslag	3 189	3 189	3 189
Basanslag 2020	5 169	5 169	5 169
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**87 804**	**89 270**	**90 706**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.43 2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.136 Anslagsutveckling 2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	455 713	Anslags-sparande	
2019	Anslag	462 509 [1]	Utgifts-prognos	457 179
2020	**Förslag**	**478 704**		
2021	Beräknat	488 108 [2]		
2022	Beräknat	495 964 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 480 095 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 480 094 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.137 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		761	942	-181
Prognos 2019		900	900	0
Budget 2020		900	900	0

Tabell 5.138 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	44 738	43 956	782
(varav tjänsteexport)	12 886	12 703	183
Prognos 2019	45 000	45 000	0
(varav tjänsteexport)	13 000	13 000	0
Budget 2020	45 000	45 000	0
(varav tjänsteexport)	13 000	13 000	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 172 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 128 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 282 000 kronor 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 4 708 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 145 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 584 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 478 704 000 kronor anvisas under anslaget 2:43 *Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 488 108 000 kronor respektive 495 964 000 kronor.

Tabell 5.139 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**460 311**	**460 311**	**460 311**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	8 785	16 615	24 291
Beslut	9 608	11 182	11 362
Varav BP20 [3]	9 592	11 019	11 019
Varav [3]			
Sommarkurser	2 172	2 172	2 172
Utbyggnad högskolan 2015	1 584	1 584	1 584
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	1 128	1 410	1 410
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	4 708	5 853	5 853
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**478 704**	**488 108**	**495 964**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.44 2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.140 Anslagsutveckling 2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	98 016	Anslags-sparande	
2019	Anslag	102 497 [1]	Utgifts-prognos	101 316
2020	**Förslag**	**109 671**		
2021	Beräknat	111 501 [2]		
2022	Beräknat	113 297 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 109 671 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 109 672 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 5 280 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 3 248 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 109 671 000 kronor anvisas under anslaget 2:44 *Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 111 501 000 kronor respektive 113 297 000 kronor.

Tabell 5.141 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**99 249**	**99 249**	**99 249**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 894	3 582	5 238
Beslut	8 528	8 670	8 810
Varav BP20 [3]	8 528	8 528	8 528
Varav [3]			
Höjda basanslag	3 248	3 248	3 248
Basanslag 2020	5 280	5 280	5 280
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**109 671**	**111 501**	**113 297**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.45 2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.142 Anslagsutveckling 2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	393 975	Anslags-sparande	
2019	Anslag	400 240 [1]	Utgifts-prognos	395 627
2020	**Förslag**	**414 196**		
2021	Beräknat	422 722 [2]		
2022	Beräknat	429 525 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 415 782 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 415 781 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.143 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		736	653	83
Prognos 2019		750	750	0
Budget 2020		750	750	0

Tabell 5.144 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	42 942	45 244	-2 302
(varav tjänsteexport)	25 974	29 496	-3 522
Prognos 2019	43 256	44 306	-1 050
(varav tjänsteexport)	26 730	27 280	-550
Budget 2020	44 035	44 985	-950
(varav tjänsteexport)	27 509	27 959	-450

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 172 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 2 004 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 501 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 602 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 150 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 3 363 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 979 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 453 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 414 196 000 kronor anvisas under anslaget 2:45 *Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 422 722 000 kronor respektive 429 525 000 kronor.

Tabell 5.145 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**397 995**	**397 995**	**397 995**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 595	14 365	21 002
Beslut	8 606	10 362	10 528
Varav BP20 [3]	8 594	10 224	10 224
Varav [3]			
Sommarkurser	2 172	2 172	2 172
Utbyggnad högskolan 2015	453	453	453
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	2 004	2 505	2 505
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	602	752	752
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	3 363	4 342	4 342
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**414 196**	**422 722**	**429 525**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.46 2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.146 Anslagsutveckling 2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	68 748	Anslags-sparande	
2019	Anslag	73 084 [1]	Utgifts-prognos	72 242
2020	**Förslag**	**80 014**		
2021	Beräknat	81 349 [2]		
2022	Beräknat	82 659 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 80 014 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 80 014 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 5 602 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 3 471 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 80 014 000 kronor anvisas under anslaget 2:46 *Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 81 349 000 kronor respektive 82 659 000 kronor.

Tabell 5.147 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**69 613**	**69 613**	**69 613**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 328	2 512	3 673
Beslut	9 073	9 224	9 373
Varav BP20 [3]	9 073	9 073	9 073
Varav [3]			
Höjda basanslag	3 471	3 471	3 471
Basanslag 2020	5 602	5 602	5 602
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**80 014**	**81 349**	**82 659**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.47 2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.148 Anslagsutveckling 2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	397 872	Anslags-sparande	
2019	Anslag	404 022 [1]	Utgifts-prognos	399 366
2020	**Förslag**	**417 497**		
2021	Beräknat	426 005 [2]		
2022	Beräknat	432 862 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 419 011 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 419 011 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.149 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		549	825	-276
Prognos 2019		550	800	-250
Budget 2020		550	800	-250

Tabell 5.150 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	53 482	44 612	8 870
(varav tjänsteexport)	3 794	3 79	
Prognos 2019	72 492	67 645	4 847
(varav tjänsteexport)	3 800	3 800	0
Budget 2020	73 000	68 000	5 000
(varav tjänsteexport)	3 800	3 800	0

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 1 955 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 404 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 351 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 400 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 100 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 2 631 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 117 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 056 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 417 497 000 kronor anvisas under anslaget 2:47 *Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 426 005 000 kronor respektive 432 862 000 kronor.

Tabell 5.151 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**402 361**	**402 361**	**402 361**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 679	14 523	21 233
Beslut	7 457	9 121	9 268
Varav BP20 [3]	7 446	9 014	9 014
Varav [3]			
Sommarkurser	1 955	1 955	1 955
Utbyggnad högskolan 2015	1 056	1 056	1 056
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	1 404	1 755	1 755
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	400	500	500
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	2 631	3 748	3 748
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**417 497**	**426 005**	**432 862**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.48 2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.152 Anslagsutveckling 2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	63 057	Anslags-sparande	
2019	Anslag	65 550 [1]	Utgifts-prognos	64 795
2020	**Förslag**	**69 565**		
2021	Beräknat	70 726 [2]		
2022	Beräknat	71 865 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 69 565 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 69 565 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 2 797 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 1 699 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 69 565 000 kronor anvisas under anslaget 2:48 *Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 70 726 000 kronor respektive 71 865 000 kronor.

Tabell 5.153 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**63 851**	**63 851**	**63 851**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 218	2 304	3 369
Beslut	4 496	4 571	4 645
Varav BP20 [3]	4 496	4 496	4 496
Varav [3]			
Höjda basanslag	1 699	1 699	1 699
Basanslag 2020	2 797	2 797	2 797
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**69 565**	**70 726**	**71 865**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.49 2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.154 Anslagsutveckling 2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	304 900	Anslags-sparande	9 693
2019	Anslag	313 775 [1]	Utgifts-prognos	313 763
2020	**Förslag**	**321 195**		
2021	Beräknat	327 147 [2]		
2022	Beräknat	332 412 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 321 776 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 321 776 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.155 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		629	717	-108
Prognos 2019		700	700	0
Budget 2020		700	700	0

Tabell 5.156 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	13 051	12 725	326
(varav tjänsteexport)	6 671	7 023	-352
Prognos 2019	15 000	15 000	0
(varav tjänsteexport)	7 000	7 000	0
Budget 2020	16 500	16 500	0
(varav tjänsteexport)	8 000	8 000	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 604 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 401 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 802 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 200 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas minska med 56 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes fr.o.m. 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 321 195 000 kronor anvisas under anslaget 2:49 *Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 327 147 000 kronor respektive 332 412 000 kronor.

Tabell 5.157 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**312 869**	**312 869**	**312 869**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	5 971	11 293	16 510
Beslut	2 355	2 985	3 033
Varav BP20 [3]	2 350	2 951	2 951
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	-56	-56	-56
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	1 604	2 005	2 005
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	802	1 002	1 002
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**321 195**	**327 147**	**332 412**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.50 2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.158 Anslagsutveckling 2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	50 523	Anslags-sparande	
2019	Anslag	53 088 [1]	Utgifts-prognos	52 476
2020	**Förslag**	**57 159**		
2021	Beräknat	58 113 [2]		
2022	Beräknat	59 048 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 57 159 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 57 159 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 3 095 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 1 929 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 57 159 000 kronor anvisas under anslaget 2:50 *Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 58 113 000 kronor respektive 59 048 000 kronor.

Tabell 5.159 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**51 159**	**51 159**	**51 159**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	976	1 846	2 699
Beslut	5 024	5 108	5 190
Varav BP20 [3]	5 024	5 024	5 024
Varav [3]			
Höjda basanslag	1 929	1 929	1 929
Basanslag 2020	3 095	3 095	3 095
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**57 159**	**58 113**	**59 048**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.51 2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.160 Anslagsutveckling 2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	364 670	Anslags-sparande	
2019	Anslag	371 331 [1]	Utgifts-prognos	367 051
2020	**Förslag**	**383 154**		
2021	Beräknat	391 278 [2]		
2022	Beräknat	397 576 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 384 855 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 384 855 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.161 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018		626	523	103
Prognos 2019		700	600	100
Budget 2020		700	600	100

Tabell 5.162 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	45 816	45 107	709
(varav tjänsteexport)	1 957	1 934	23
Prognos 2019	34 808	34 808	0
(varav tjänsteexport)	2 000	2 000	0
Budget 2020	53 400	53 400	0
(varav tjänsteexport)	2 000	2 000	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 804 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 451 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 1 002 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 251 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 2 690 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 045 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 335 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 383 154 000 kronor anvisas under anslaget 2:51 *Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 391 278 000 kronor respektive 397 576 000 kronor.

Tabell 5.163 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**369 262**	**369 262**	**369 262**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 047	13 328	19 486
Beslut	6 845	8 688	8 828
Varav BP20 [3]	6 831	8 578	8 578
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	1 335	1 335	1 335
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	1 804	2 255	2 255
Utbyggnad samhällsbyggnads-utbildningar	1 002	1 253	1 253
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	2 690	3 735	3 735
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**383 154**	**391 278**	**397 576**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.52 2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.164 Anslagsutveckling 2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	63 124	Anslags-sparande	
2019	Anslag	68 545 [1]	Utgifts-prognos	67 755
2020	**Förslag**	**77 105**		
2021	Beräknat	78 392 [2]		
2022	Beräknat	79 654 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 77 105 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 77 105 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 7 341 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning

av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 4 626 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 77 105 000 kronor anvisas under anslaget 2:52 *Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 78 392 000 kronor respektive 79 654 000 kronor.

Tabell 5.165 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**63 919**	**63 919**	**63 919**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 219	2 306	3 372
Beslut	11 967	12 167	12 363
Varav BP20 [3]	11 967	11 967	11 967
Varav [3]			
Höjda basanslag	4 626	4 626	4 626
Basanslag 2020	7 341	7 341	7 341
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**77 105**	**78 392**	**79 654**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.53 2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.166 Anslagsutveckling 2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	166 235	Anslags-sparande	1 921
2019	Anslag	165 130 [1]	Utgifts-prognos	163 227
2020	**Förslag**	**169 115**		
2021	Beräknat	173 231 [2]		
2022	Beräknat	176 019 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 170 387 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 170 387 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.167 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	3 772	3 762	10
(varav tjänsteexport)	2 719	2 719	0
Prognos 2019	3 700	3 700	0
(varav tjänsteexport)	2 500	2 500	0
Budget 2020	3 700	3 700	0
(varav tjänsteexport)	2 500	2 500	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 1 345 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 291 000 kronor fr.o.m. 2021.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 169 115 000 kronor anvisas under anslaget 2:53 *Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 173 231 000 kronor respektive 176 019 000 kronor.

Tabell 5.168 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**164 624**	**164 624**	**164 624**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 142	5 942	8 688
Beslut	1 349	2 665	2 707
Varav BP20 [3]	1 345	2 636	2 636
Varav [3]			
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	1 345	2 636	2 636
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**169 115**	**173 231**	**176 019**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.54 2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.169 Anslagsutveckling 2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	19 689	Anslags-sparande	
2019	Anslag	19 937 [1]	Utgifts-prognos	19 706
2020	**Förslag**	**20 318**		
2021	Beräknat	20 657 [2]		
2022	Beräknat	20 990 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 20 318 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 20 318 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 20 318 000 kronor anvisas under anslaget 2:54 *Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 657 000 kronor respektive 20 990 000 kronor.

Tabell 5.170 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**19 937**	**19 937**	**19 937**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	381	720	1 053
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**20 318**	**20 657**	**20 990**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

5.7.55 2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.171 Anslagsutveckling 2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	64 579	Anslags-sparande	
2019	Anslag	65 393 [1]	Utgifts-prognos	64 639
2020	**Förslag**	**67 365**		
2021	Beräknat	68 489 [2]		
2022	Beräknat	69 592 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 67 365 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 67 365 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.172 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	450	450	0
(varav tjänsteexport)			
Prognos 2019	450	450	0
(varav tjänsteexport)			
Budget 2020	450	450	0
(varav tjänsteexport)			

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 724 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av medel till satsningen på sommarkurser.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 67 365 000 kronor anvisas under anslaget 2:55 *Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 68 489 000 kronor respektive 69 592 000 kronor.

Tabell 5.173 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**65 393**	**65 393**	**65 393**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 248	2 360	3 451
Beslut	724	736	748
Varav BP20 [3]	724	724	724
Varav [3]			
Sommarkurser	724	724	724
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**67 365**	**68 489**	**69 592**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.56 2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.174 Anslagsutveckling 2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	11 214	Anslags-sparande	
2019	Anslag	11 355 [1]	Utgifts-prognos	11 224
2020	**Förslag**	**11 571**		
2021	Beräknat	11 764 [2]		
2022	Beräknat	11 954 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 11 571 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 11 572 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 11 571 000 kronor anvisas under anslaget 2:56 *Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 11 764 000 kronor respektive 11 954 000 kronor.

Tabell 5.175 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**11 355**	**11 355**	**11 355**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	216	409	599
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**11 571**	**11 764**	**11 954**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

5.7.57 2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.176 Anslagsutveckling 2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	131 513	Anslags-sparande	
2019	Anslag	133 675 [1]	Utgifts-prognos	133 675
2020	**Förslag**	**137 058**		
2021	Beräknat	140 639 [2]		
2022	Beräknat	142 903 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 138 330 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 138 330 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.177 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	0	0	0
(varav tjänsteexport)			
Prognos 2019	0	0	0
(varav tjänsteexport)			
Budget 2020	128	128	0
(varav tjänsteexport)	128	128	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 1 345 000 kronor 2020 och med ytterligare 1 291 000 kronor fr.o.m. 2021.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 137 058 000 kronor anvisas under anslaget 2:57 *Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 140 639 000 kronor respektive 142 903 000 kronor.

Tabell 5.178 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**133 169**	**133 169**	**133 169**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 541	4 806	7 027
Beslut	1 348	2 664	2 707
Varav BP20 [3]	1 345	2 636	2 636
Varav [3]			
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	1 345	2 636	2 636
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**137 058**	**140 639**	**142 903**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.58 2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.179 Anslagsutveckling 2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	19 787	Anslags-sparande	
2019	Anslag	20 036 [1]	Utgifts-prognos	19 805
2020	**Förslag**	**20 419**		
2021	Beräknat	20 760 [2]		
2022	Beräknat	21 094 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 20 419 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 20 419 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 20 419 000 kronor anvisas under anslaget 2:58 *Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 760 000 kronor respektive 21 094 000 kronor.

Tabell 5.180 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**20 036**	**20 036**	**20 036**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	383	724	1 058
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**20 419**	**20 760**	**21 094**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

5.7.59 2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.181 Anslagsutveckling 2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	421 111	Anslags-sparande	
2019	Anslag	427 834 [1]	Utgifts-prognos	427 834
2020	**Förslag**	**440 002**		
2021	Beräknat	448 583 [2]		
2022	Beräknat	455 803 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 441 219 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 441 218 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.182 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	132 550	137 504	-4 954
(varav tjänsteexport)	0	0	0
Prognos 2019	144 628	144 628	0
(varav tjänsteexport)	0	0	0
Budget 2020	146 150	146 150	0
(varav tjänsteexport)	0	0	0

Regeringens överväganden

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas anslaget öka med 4 588 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 288 000 kronor fr.o.m. 2021.

Anslaget beräknas öka med 1 147 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 440 002 000 kronor anvisas under anslaget 2:59 *Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 448 583 000 kronor respektive 455 803 000 kronor.

Tabell 5.183 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**426 124**	**426 124**	**426 124**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	8 132	15 380	22 486
Beslut	5 746	7 079	7 193
Varav BP20 [3]	5 735	7 023	7 023
Varav [3]			
Utbyggnad högskolan 2015	1 147	1 147	1 147
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	4 588	5 876	5 876
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**440 002**	**448 583**	**455 803**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.60 2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.184 Anslagsutveckling 2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	83 707	Anslags-sparande	
2019	Anslag	87 252 [1]	Utgifts-prognos	86 246
2020	**Förslag**	**92 836**		
2021	Beräknat	94 386 [2]		
2022	Beräknat	95 904 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 92 837 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 92 835 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 3 967 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 2 491 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 92 836 000 kronor anvisas under anslaget 2:60 *Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 94 386 000 kronor respektive 95 904 000 kronor.

Tabell 5.185 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**84 761**	**84 761**	**84 761**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 617	3 059	4 472
Beslut	6 458	6 566	6 671
Varav BP20 [3]	6 458	6 458	6 458
Varav [3]			
Höjda basanslag	2 491	2 491	2 491
Basanslag 2020	3 967	3 967	3 967
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**92 836**	**94 386**	**95 904**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.61 2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tabell 5.186 Anslagsutveckling 2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

2018	Utfall	30 076	Anslags-sparande	
2019	Anslag	35 599 [1]	Utgifts-prognos	35 599
2020	**Förslag**	**36 540**		
2021	Beräknat	37 100 [2]		
2022	Beräknat	37 658 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 36 540 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 36 540 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 5.187 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	259 320	264 226	-4 906
(varav tjänsteexport)	339	339	0
Prognos 2019	275 400	273 170	2 230
(varav tjänsteexport)	0	0	0
Budget 2020	276 000	278 260	-2 260
(varav tjänsteexport)	0	0	0

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 36 540 000 kronor anvisas under anslaget 2:61 *Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 37 100 000 kronor respektive 37 658 000 kronor.

Tabell 5.188 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**35 599**	**35 599**	**35 599**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	941	1 501	2 059
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**36 540**	**37 100**	**37 658**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

5.7.62 2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tabell 5.189 Anslagsutveckling 2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

2018	Utfall	20 776	Anslags-sparande	
2019	Anslag	21 037 [1]	Utgifts-prognos	20 795
2020	**Förslag**	**21 439**		
2021	Beräknat	21 797 [2]		
2022	Beräknat	22 148 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 21 439 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 21 439 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till högskolan för forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 21 439 000 kronor anvisas under anslaget 2:62 *Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 21 797 000 kronor respektive 22 148 000 kronor.

Tabell 5.190 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**21 037**	**21 037**	**21 037**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	402	760	1 111
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**21 439**	**21 797**	**22 148**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

5.7.63 2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet

Tabell 5.191 Anslagsutveckling 2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	3 281 269	Anslags-sparande	67 279
2019	Anslag	3 423 508 [1]	Utgifts-prognos	3 423 508
2020	**Förslag**	**3 537 450**		
2021	Beräknat	3 605 685 [2]		
2022	Beräknat	3 669 261 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 3 546 492 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 3 551 854 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till enskilda utbildningsanordnare för ersättning för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå, behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till forskning och utbildning på forskarnivå.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas minska med 2 000 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 995 000 kronor fr.o.m. 2021 för att finansiera reformer i denna proposition. Neddragningen medför att de medel som tidigare fördelats för att utveckla spetsutbildning i entreprenörskap minskar.

Anslaget beräknas öka med totalt 46 695 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.

Anslaget beräknas öka med 3 613 000 kronor fr.o.m. 2020 för att genomföra utbyggnaden av bl.a. hälso- och sjukvårdsutbildningar som inleddes 2015.

Anslaget beräknas öka med 15 634 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 6 163 000 kronor fr.o.m. 2021 för att genomföra den utbyggnad av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018.

Anslaget beräknas öka med 7 726 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 3 311 000 kronor fr.o.m. 2021 för att genomföra den utbyggnad av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018.

Anslaget beräknas öka med 5 381 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 791 000 kronor fr.o.m. 2021 för att genomföra den utbyggnad av lärar- och förskollärarutbildningen som inleddes 2017.

Anslaget beräknas öka med 1 000 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av vissa teologiska utbildningar som riksdagen beslutade om i budgeten för 2019.

Regeringen har vid beräkningen utgått från följande belopp.

Tabell 5.192 Fördelning på anslagsposter

Tusental kronor

Anslagspost		2020	2021	2022
1. Chalmers tekniska högskola AB		1 896 562	1 934 906	1 971 856
1.	Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	950 263	972 671	994 512
2.	Forskning och utbildning på forskarnivå	946 299	962 235	977 344
2. Handelshögskolan i Stockholm		95 886	97 451	98 981
3. Stiftelsen Högskolan i Jönköping		710 446	725 132	736 939
3.	Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	576 440	588 721	598 386
4.	Forskning och utbildning på forskarnivå	134 006	136 411	138 553

4. Enskilda Högskolan Stockholm AB	19 254	19 559	19 853
5. Akademi för Ledarskap och Teologi	7 591	7 745	7 867
6. Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen	6 379	6 480	6 577
7. Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut	12 849	13 025	13 224
8. Ericastiftelsen	7 850	7 978	8 103
9. Ersta Sköndal Bräcke högskola AB	123 227	125 252	127 219
10. Stiftelsen Rödakorshemmet	96 757	98 357	99 901
11. Sophiahemmet, Ideell förening	90 368	91 864	93 306
12. Beckmans skola AB	32 391	32 920	33 437
13. Newmaninstitutet AB	6 174	6 275	6 374
14. Mervärdesskattekostnader för Chalmers tekniska högskola AB och Stiftelsen Högskolan i Jönköping	431 716	438 741	445 624
SUMMA	**3 537 450**	**3 605 685**	**3 669 261**

1. Chalmers tekniska högskola AB

Chalmers tekniska högskola AB har för budgetåret 2018 redovisat 9 182 helårsstudenter.

Av bidraget beräknas följande medel fördelas till Chalmers tekniska högskola AB under 2020:

– 950 263 000 kronor för utbildning på grundnivå och avancerad nivå, varav dels 941 487 000 kronor utgörs av takbeloppet, dels 8 776 000 kronor utgörs av det särskilda åtagandet som avser bidrag för utrustning m.m. till sjöbefälsutbildningen och medel för spetsutbildning i entreprenörskap och innovation, och
– 946 299 000 kronor för forskning och utbildning på forskarnivå.

Bidraget beräknas minska med 2 000 000 kronor 2020 och med ytterligare 1 995 000 kronor 2021 för att finansiera reformer i denna proposition. Neddragningen medför att de medel som tidigare fördelats för att utveckla spetsutbildning i entreprenörskap minskar.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas bidraget öka med 13 028 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 5 512 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas bidraget öka med 6 723 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 3 060 000 kronor fr.o.m. 2021.

Bidraget beräknas minska med 1 076 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Bidraget beräknas öka med 19 818 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 12 488 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

2. Handelshögskolan i Stockholm

Handelshögskolan i Stockholm har redovisat 1 650 helårsstudenter för 2018. Under 2018 har högskolan 21 avlagda doktorsexamina och 0 avlagda licentiatexamina.

Enligt avtal mellan staten och Handelshögskolan i Stockholm åtar sig staten, under förutsättning att riksdagen årligen anvisar medel för ändamålet, att varje budgetår utbetala 73 180 000 kronor i 2010 års prisnivå till Handelshögskolan i Stockholm för utbildning och forskning. Handelshögskolan åtar sig enligt avtalet att utbilda minst 1 600 helårsstudenter årligen.

Bidraget till Handelshögskolan i Stockholm beräknas för 2020 att uppgå till 95 886 000 kronor.

3. Stiftelsen Högskolan i Jönköping

Stiftelsen Högskolan i Jönköping har för budgetåret 2018 redovisat 7 697 helårsstudenter.

Av bidraget beräknas följande medel fördelas till Stiftelsen Högskolan i Jönköping under 2020:

– 576 440 000 kronor för utbildning på grundnivå och avancerad nivå, och
– 134 006 000 kronor för forskning och utbildning på forskarnivå.

För att genomföra utbyggnaden av ingenjörsutbildningar som inleddes 2018 beräknas bidraget öka med 2 606 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 651 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av samhällsbyggnadsutbildningar som inleddes 2018 beräknas bidraget öka med 1 002 000 kronor fr.o.m. 2020, och med ytterligare 250 000 kronor fr.o.m. 2021.

För att genomföra utbyggnaden av lärar- och förskollärarutbildningar som inleddes 2017 beräknas bidraget öka med 5 381 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 1 791 000 kronor fr.o.m. 2021.

Bidraget beräknas öka med 974 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av den utbyggnad av högskolan som inleddes 2015.

Bidraget beräknas öka med 8 885 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 5 504 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket medför att ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 överförs permanent.

4. Enskilda Högskolan Stockholm AB

Enskilda Högskolan Stockholm AB har för 2018 redovisat 270 helårsstudenter.

För att genomföra utbyggnaden av teologiska utbildningar vid Enskilda Högskolan Stockholm AB beräknas bidraget öka med 930 000 kronor 2020. Fr.o.m. 2021 beräknas bidraget totalt öka med 846 000 kronor vilket innebär en minskning om 84 000 kronor jämfört med 2020 års nivå.

Bidraget till Enskilda Högskolan Stockholm AB beräknas för 2020 att uppgå till 19 254 000 kronor.

5. Akademi för Ledarskap och Teologi

Akademi för Ledarskap och Teologi har för 2018 redovisat 159 helårsstudenter för Örebro teologiska högskola.

Bidraget till Akademi för Ledarskap och Teologi beräknas för 2020 att uppgå till 7 591 000 kronor.

6. Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen

Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen har för 2018 redovisat 101 helårsstudenter för Johanneslunds teologiska högskola.

Bidraget till Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen beräknas för 2020 att uppgå till 6 379 000 kronor.

7. Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut

Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut har för 2018 redovisat 65 helårsstudenter.

Bidraget till Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut beräknas för 2020 att uppgå till 12 849 000 kronor.

8. Ericastiftelsen

Ericastiftelsen har för 2018 redovisat 30 helårsstudenter inom psykoterapiutbildning med inriktning mot barn och ungdomar.

Bidraget till Ericastiftelsen beräknas för 2020 att uppgå till 7 850 000 kronor.

9. Ersta Sköndal Bräcke högskola AB

Ersta Sköndal Bräcke högskola AB har för 2018 redovisat 1 041 helårsstudenter.

I budgetpropositionen för 2014 ökade bidraget till Ersta Sköndal Bräcke högskola AB med 7 000 000 kronor för att stärka vårdforskningen vid högskolan. Ersta Sköndal Bräcke högskola AB har sedan dess vuxit och bedriver t.ex. socionomutbildning och forskning inom samhällsvetenskap och humaniora. Regeringen gör bedömningen att bidraget bör kunna användas för att stärka forskningsanknytningen för socionomutbildningar vid högskolan och att det statliga forskningsbidraget därför inte bör begränsas till vårdforskning.

Bidraget beräknas öka med 929 000 kronor fr.o.m. 2020 för att genomföra utbyggnaden av bl.a. hälso- och sjukvårdsutbildningar som inleddes 2015.

Bidraget till Ersta Sköndal Bräcke högskola AB beräknas för 2020 att uppgå till 123 227 000 kronor.

10. Stiftelsen Rödakorshemmet

Stiftelsen Rödakorshemmet har för 2018 redovisat 781 helårsstudenter för Röda Korsets Högskola.

Bidraget beräknas öka med 1 393 000 kronor fr.o.m. 2020 för att genomföra utbyggnaden av bl.a. hälso- och sjukvårdsutbildningar som inleddes 2015.

Bidraget till Stiftelsen Rödakorshemmet beräknas för 2020 att uppgå till 96 757 000 kronor.

11. Sophiahemmet, Ideell förening

Sophiahemmet, Ideell förening har för 2018 redovisat 703 helårsstudenter för Sophiahemmet Högskola.

Bidraget beräknas öka med 1 393 000 kronor fr.o.m. 2020 för att återställa satsningen på bl.a. hälso- och sjukvårdsutbildningar som inleddes 2015.

Bidraget till Sophiahemmet, Ideell förening beräknas för 2020 att uppgå till 90 368 000 kronor.

12. Beckmans skola AB

Beckmans skola AB (Beckmans Designhögskola) har för 2018 redovisat 124 helårsstudenter.

Bidraget till Beckmans skola AB beräknas för 2020 att uppgå till 32 391 000 kronor.

13. Newmaninstitutet AB

Newmaninstitutet AB har för 2018 redovisat 62 helårsstudenter.

Bidraget till Newmaninstitutet AB beräknas för 2020 att uppgå till 6 174 000 kronor.

14. Mervärdesskattekostnader för Chalmers tekniska högskola AB och Stiftelsen Högskolan i Jönköping

Under anslagsposten har mervärdesskattekostnader beräknats för Chalmers tekniska högskola AB och Stiftelsen Högskolan i Jönköping i enlighet med de ramavtal som har ingåtts mellan staten och bolaget respektive staten och stiftelsen. Syftet är att garantera konkurrensneutralitet gentemot statliga universitet och högskolor.

För budgetåret 2018 anvisades 418 331 000 kronor när det gäller ersättning för mervärdesskattekostnader. Det sammanlagda belopp som utbetalades för 2018 var 381 931 000 kronor.

Enligt prognoser kommer de samlade utgifterna för mervärdesskattekostnader 2019 att uppgå till 396 000 000 kronor.

Det högsta belopp som kan utgå för 2020 beräknas för ändamålet uppgå till 431 716 000 kronor.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 3 537 450 000 kronor anvisas under anslaget 2:63 *Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 605 685 000 kronor respektive 3 669 261 000 kronor.

Tabell 5.193 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 394 695**	**3 394 695**	**3 394 695**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	64 784	122 525	179 138
Beslut	77 972	88 466	95 429
Varav BP20 [3]	77 049	86 319	86 319
Varav [3]			
Finansiering entreprenörskapsutbildning	-2 000	-3 995	-3 995
Utbyggnad högskolan 2015	3 613	3 613	3 613
Höjda basanslag	17 992	17 992	17 992
Basanslag 2020	28 703	28 703	28 703
Utbyggnad ingenjörsutbildningar	15 634	21 797	21 797
Utbyggnad samhällsbyggnadsutbildningar	7 726	11 037	11 037
Utbyggnad lärar- och förskollärarutbildningar	5 381	7 172	7 172
Överföring till/från andra anslag	-1	-1	-1
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**3 537 450**	**3 605 685**	**3 669 261**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.64 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor

Tabell 5.194 Anslagsutveckling 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor

Tusental kronor

2018	Utfall	566 318	Anslags-sparande	206 005
2019	Anslag	655 109 [1]	Utgifts-prognos	640 150
2020	**Förslag**	**860 473** [2]		
2021	Beräknat	930 923 [3]		
2022	Beräknat	935 380 [4]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 0 tkr avser beräknad statlig ålderspensionsavgift för 2020 sedan hänsyn tagits till regleringsbeloppet för 2017 som uppgick till -26 596 tkr.
[3] Motsvarar 915 640 tkr i 2020 års prisnivå.
[4] Motsvarar 905 450 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för särskilda insatser för högskoleutbildning och forskning inom högskoleområdet. Anslaget får även användas för utgifter i fråga om bidrag till statliga universitet och högskolor, enskilda utbildningsanordnare av högskoleutbildning, samt statliga myndigheter och andra organisationer med anknytning till högskoleområdet.

Regeringens överväganden

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar

Anslaget beräknas minska med 75 000 000 kronor 2020 för att finansiera en satsning på rymdforskning och rymdverksamhet (se anslag 3:4 *Rymdforskning och rymdverksamhet)*. Vidare beräknas anslaget minska med 4 000 000 kronor 2020, med ytterligare 13 000 000 kronor 2021 och med ytterligare 500 000 kronor 2022 för att finansiera reformer i denna proposition. De beräknade neddragningarna bedöms senarelägga utbyggnaden av vissa särskilda utbildningsinsatser något.

Anslaget beräknas öka med totalt 26 000 000 kronor under 2020 till följd av satsningen på att skapa fler vägar till läraryrket (se avsnitt 5.6). Satsningen medför att anslaget beräknas öka med 24 000 000 kronor fr.o.m. 2021, vilket innebär en minskning med 2 000 000 kronor jämfört med vad som beräknas för satsningen 2020.

Anslaget beräknas minska med 6 000 000 kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (se anslag 3:12 *Nämnden för prövning av oredlighet i forskning*).

Under perioden 2016–2018 ökade anslaget till följd av en förstärkt satsning på vidareutbildning av obehöriga lärare (VAL) och särskild kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Denna satsning permanentas nu vilket medför att anslaget beräknas öka med 16 000 000 kronor fr.o.m. 2020. Då den tillfälliga satsningen samtidigt upphör beräknas anslaget totalt öka med 34 000 kronor.

Anslaget beräknas öka med 7 000 000 kronor 2020 med anledning av satsningen på effektivare strukturer och bättre tillgång på distansutbildning. Anslaget beräknas öka med 15 000 000 kronor 2021 respektive 2022 till följd av satsningen.

För att finansiera reformer i denna proposition beräknas anslaget minska med 11 000 000 kronor 2021 och med ytterligare 9 500 000 kronor 2022. Finansieringen möjliggörs av att vissa pensionskostnader som finansieras under anslaget beräknas minska under åren framöver.

Anslaget beräknas öka med 30 000 000 kronor 2020–2026 med anledning av regeringens satsning på att möjliggöra arbetsintegrerad lärarutbildning.

För att förstärka satsningen på övningsskolor beräknas anslaget öka med 10 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Anslaget beräknas minska med totalt 770 500 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av att medel för forskning och utbildning på forskarnivå fördelas till lärosätenas anslag.

Anslaget beräknas minska med totalt 278 358 000 kronor 2020 för att finansiera de återställningar av utbyggnaderna av förskollärar- och lärarutbildningarna samt samhällsviktiga utbildningar som presenteras i denna proposition. Anslaget beräknas minska med ytterligare 122 668 000 kronor för att finansiera utbyggnaderna fr.o.m. 2021.

Tidigare aviserade anslagsförändringar

Anslaget beräknas öka med totalt 656 252 000 kronor 2020 och med ytterligare 108 141 000 kronor 2021 med anledning av riksdagens beslut om budget för 2019 (bet. 2018/19:UbU1, rskr. 2018/19:104).

Anslaget beräknas minska med totalt 4 128 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledningen av att den satsning på flexibla vägar till läraryrket som inleddes 2018 delvis upphör.

Anslaget beräknas minska med 6 498 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av att satsningen på förinkubation inom området livsvetenskap som inleddes 2016 upphör.

Anslaget beräknas minska med 32 007 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av att den satsning på särskilda medel för validering inom högskolan som inleddes 2016 upphör.

Anslaget beräknas öka med 13 353 000 kronor fr.o.m. 2021 för att finansiera fördelning av medel till lärosätena för forskning och utbildning på forskarnivå.

Satsningar som finansieras under anslaget

Från anslaget finansieras bl.a. vissa särskilda utbildningsinsatser såsom vidareutbildning av obehöriga lärare (VAL), kompletterande utbildningar för personer med avslutad utländsk utbildning, kandidatprogram i teckenspråk och tolkning vid Stockholms universitet, KPU inklusive Teach for Sweden och stöd till waldorflärarutbildningen. Från anslaget fördelas även medel till övningsskolor, praktiknära forskning, universitetens innovationskontor, kulturskolekliv och till Svenska institutet för informationsinsatser och svenskundervisning i utlandet.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 860 473 000 kronor anvisas under anslaget 2:64 *Särskilda utgifter inom universitet och högskolor* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 930 923 000 kronor respektive 935 380 000 kronor.

Tabell 5.195 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 278 309**	**1 278 309**	**1 278 309**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	24 394	46 136	67 456
Beslut	-435 424	-385 697	-402 433
Varav BP20 [3]	-1 038 858	-1 104 526	-1 106 526
Varav [3]			
Förstärkning rymdforskning	-75 000		
Flexibla utbildningsvägar, utvecklingsmedel	4 000	4 000	12 000
Kompletterande lärarutbildningar KPU och VAL	16 000	16 000	16 000
Distansutbildning, struktursatsning	7 000	15 000	15 000
Långsammare utbyggnad vissa särskilda utbildningsinsatser	-4 000	-17 000	-17 500
Pensionskostnader		-11 000	-20 500
Flexibla utvecklingsvägar	10 000	10 000	10 000
Arbetsintegrerad lärarutbildning	30 000	30 000	30 000
Poänggivande kompetensutveckling	12 000	10 000	10 000
Övningsskolor	10 000	10 000	10 000
Höjda basanslag	-250 000	-250 000	-250 000
Förstärkning SFO ICT	-150 000	-150 000	-150 000
Basanslag 2020	-370 500	-370 500	-370 500
Återställning ingenjörsutbildningar	-80 176	-110 242	-110 242
Återställning samhällsbyggnadsutbildningar	-55 152	-76 239	-76 239
Återställning lärar- och förskollärarutbildningar	-107 998	-161 997	-161 997
Återställning läkarutbildning	-35 032	-52 548	-52 548
Överföring till/från andra anslag	-6 806	-7 826	-7 952
Varav BP20[3]	-6 000	-6 000	-6 000
Varav[3]			
Delfinansiering av Nämnden för prövning av oredlighet i forskning	-6 000	-6 000	-6 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**860 473**	**930 923**	**935 380**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.65 2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor

Tabell 5.196 Anslagsutveckling 2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor

Tusental kronor

2018	Utfall	417 759	Anslags-sparande	14 710
2019	Anslag	421 624 [1]	Utgifts-prognos	416 268
2020	**Förslag**	**456 723**		
2021	Beräknat	460 358 [2]		
2022	Beräknat	467 768 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 452 800 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 452 801 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter vid universitet och högskolor för särskilda åtaganden och för utgifter för bidrag till insatser för ökad kvalitet i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå. Anslaget får även användas för kapitaltillskott för finansiering av idébanksmedel efter beslut av riksdagen i varje enskilt fall.

Ändrat anslagsändamål
Anslagsändamålet ändras fr.o.m. 2020 med anledning av att medel för kapitaltillskott till holdingbolag knutna till universitet för finansiering av idébanksmedel föreslås flytta från anslag 3:13 *Särskilda utgifter för forskningsändamål* till anslag 2:65 *Särskilda medel till universitet och högskolor*. Av anslagets ändamål bör det därför framgå att anslaget får användas för kapitaltillskott för finansiering av idébanksmedel efter beslut av riksdagen i varje enskilt fall.

Regeringens överväganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:65 *Särskilda medel till universitet och högskolor* besluta om kapitaltillskott på högst 11 000 000 kronor till holdingbolag knutna till universitet för finansiering av idébanksmedel.

Skälen för regeringens förslag: För att göra det möjligt att öka forskningsresultat som kommersialiseras bör uppbyggnad av idébanker fortsätta. Idébankerna består av forskningsresultat som forskare av olika anledningar inte driver vidare till kommersialisering. Uppbyggnaden av idébanker inkluderar även införandet av en struktur och process för att hantera sådana forskningsresultat vilken tillhandahålls av holdingbolag knutna till Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Linköpings universitet, Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan, Luleå tekniska universitet, Mittuniversitetet, Karlstads universitet, Örebro universitet, Linnéuniversitetet och Sveriges lantbruksuniversitetuniversitet. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:65 *Särskilda medel till universitet och högskolor* besluta om kapitaltillskott på högst 11 000 000 kronor till holdingbolag knutna till universitet för finansiering av idébanksmedel.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar
Medel för kapitaltillskott till holdingbolag knutna till universitet för finansiering av idébanksmedel föreslås flytta från anslag 3:13 *Särskilda utgifter för forskningsändamål* till anslag 2:65 *Särskilda medel till universitet och högskolor*. Av denna anledning beräknas anslaget att öka med 11 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Anslaget beräknas minska med 4 000 000 kronor fr.o.m. 2020 och med ytterligare 3 990 000 kronor fr.o.m. 2021 för att finansiera reformer i denna proposition. Neddragningen medför att de medel som tidigare fördelats för att utveckla spetsutbildning i entreprenörskap minskar.

Regeringen har vid beräkningen utgått från följande belopp.

Tabell 5.197 Särskilda medel till universitet och högskolor

Tusental kronor

Uppsala universitet	
Internationell lärarfortbildning	9 370
Sekretariatet för Östersjöuniversitetet	2 565
Nationellt resurscentrum i biologi och bioetik	2 006
Idébanksmedel	1 000
Lunds universitet	
Omhändertagande av arkeologiska fynd	3 195
Nationellt resurscentrum i fysik	1 467
Entreprenörsutbildning	2 070
Idébanksmedel	1 000
Göteborgs universitet	
Uppdrag att utveckla och sprida kunskap och metoder för att minska rekrytering av människor till våldsbejakande ideologier och rörelser och till rasistiska organisationer	5 333

Nationellt resurscentrum i matematik	5 358
Entreprenörsutbildning	2 072
Idébanksmedel	1 000
Stockholms universitet	
Stöd till studenter med funktionsnedsättning inkl. teckentolkning	36 134
Tolk- och översättarinstitutet	22 276
Utveckling av lärarutbildning för dövas och hörselskadades behov	2 514
Särskilda uppgifter av nationellt intresse rörande svenska som andraspråk och svenskundervisning för invandrare	8 910
Lärarutbildning i minoritetsspråk	2 223
Nationellt resurscentrum i kemi	1 442
Idébanksmedel	1 000
Umeå universitet	
Decentraliserad utbildning	18 634
Bidrag till lektorat i samiska och Bildmuseet	2 605
Lärarutbildning i minoritetsspråk	4 378
Idébanksmedel	1 000
Linköpings universitet	
Nationellt resurscentrum i teknik	1 999
Idébanksmedel	1 000
Karolinska institutet	
Tandvårdscentral	109 618
Prov efter läkares allmäntjänstgöring	6 029
Idébanksmedel	1 000
Kungl. Tekniska högskolan	
Idébanksmedel	1 000
Luleå tekniska universitet	
Decentraliserad utbildning	22 767
Utbildning i rymdvetenskap förlagd till Kiruna	7 483
Idébanksmedel	1 000
Karlstads universitet	
Idébanksmedel	250
Linnéuniversitetet	
Fortbildning för journalister	10 867
Utrustning till sjöbefälsutbildningen m.m.	6 746
Idébanksmedel	250
Örebro universitet	
Lokalisering av verksamhet till Grythyttan	4 026
Nätverksadministration och utveckling av skolledar-utbildning	363
Idébanksmedel	250
Mittuniversitetet	
Idébanksmedel	250
Malmö universitet	
Tandvårdscentral	78 267
Mälardalens högskola	
Idélab	4 252
Stockholms konstnärliga högskola	
Lokalkostnader	7 697
Högskolan Väst	
Utveckling av arbetsintegrerat lärande	2 625
Konstfack	
Lokalkostnader	1 381
Kungl. Konsthögskolan	
Lokalkostnader	1 380
Stipendier	45
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	
Dirigentutbildning och utbildning i elektroakustisk komposition	4 185
Utvecklingsmedel	20 289
Lokalkostnader	3 266
Södertörns högskola	
Lärarutbildning i minoritetsspråk	2 224
Sveriges lantbruksuniversitet	
Idébanksmedel	1 000

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå

Regeringen föreslår att 456 723 000 kronor anvisas under anslaget 2:65 *Särskilda medel till universitet och högskolor* 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 460 358 000 kronor respektive 467 768 000 kronor.

Tabell 5.198 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**439 124**	**439 124**	**439 124**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	8 383	15 852	23 178
Beslut	-6 935	-11 041	-11 218
Varav BP20 [3]	-4 000	-7 990	-7 990
Varav [3]			
Finansiering entreprenörskaps-utbildning	-4 000	-7 990	-7 990
Överföring till/från andra anslag	16 151	16 421	16 685
Varav BP20 [3]	11 000	11 000	11 000
Varav [3]			
Holdingbolag idébanksmedel	11 000	11 000	11 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**456 723**	**460 358**	**467 768**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.66 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning

Tabell 5.199 Anslagsutveckling 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning

Tusental kronor

2018	Utfall	2 583 230	Anslags-sparande	
2019	Anslag	2 623 890 [1]	Utgifts-prognos	2 593 630
2020	**Förslag**	**2 681 459**		
2021	Beräknat	2 732 321 [2]		
2022	Beräknat	2 776 852 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 687 465 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 687 999 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag enligt avtal mellan svenska staten och landsting om samarbete om högskoleutbildning av läkare, medicinsk forskning och utveckling av hälso- och sjukvården. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till landsting enligt avtal om samarbete om högskoleutbildning av tandläkare, odontologisk forskning och utveckling av tandvården.

Regeringens överväganden

Ett avtal om samarbete om utbildning av läkare, klinisk forskning och utveckling av hälso- och sjukvården, det s.k. ALF-avtalet, slöts under 2014 mellan staten och företrädare för de sju berörda landstingen (Stockholms läns landsting, Uppsala läns landsting, Östergötlands läns landsting, Skåne läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Örebro läns landsting och Västerbottens läns landsting).

Ett avtal om samarbete om grundutbildning av tandläkare, odontologisk forskning och utveckling av tandvården slöts 2004 mellan staten, Västra Götalands läns landsting och Västerbottens läns landsting (TUA-avtalet).

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar
För att genomföra utbyggnaden av läkarutbildningen som inleddes 2018 beräknas anslaget öka med 12 130 000 kronor 2020 och med ytterligare 6 065 000 kronor fr.o.m. 2021.

Fördelning av anslagsmedel
Enligt ALF-avtalet ersätter staten berörda landsting för medverkan i verksamhetsintegrerad utbildning av läkare per helårsstudent och för klinisk forskning. Fördelning enligt ALF-avtalet 2020 framgår av tabell 5.200.

Tabell 5.200 Fördelning av anslagsmedel 2020 för utbildning av läkare, klinisk forskning och utveckling av hälso- och sjukvården (ALF)

Tusental kronor

UNIVERSITET	Ersättning för antal HST[1]	Grundbelopp för forskning	Ersättning kvalitet i klinisk forskning	SUMMA
Uppsala universitet	83 438	175 777	29 701	288 916
Lunds universitet	102 206	289 195	75 999	467 400
Göteborgs universitet	99 000	305 221	99 533	503 754
Umeå universitet	87 739	157 456	34 525	279 720
Linköpings universitet	90 711	120 817	20 415	231 943
Karolinska institutet	135 441	402 748	111 079	649 268
Örebro universitet	27 213	61 444	6 913	95 570
SUMMA	625 748	1 512 658	378 165	2 516 571

[1] Ersättning per helårsstudent på läkarutbildning som omfattas av anslaget 2:66 *Ersättningar för klinisk utbildning och forskning* beräknas till 78 199 kronor 2020.

Regeringen har vid beräkningen utgått från följande antal helårsstudenter på läkarutbildningen.

Tabell 5.201 Läkarutbildning som omfattas av anslaget 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning

Helårsstudenter

UNIVERSITET	2020	2021
Uppsala universitet	1 067	1 075
Lunds universitet	1 307	1 325
Göteborgs universitet	1 266	1 274
Umeå universitet	1 122	1 138
Linköpings universitet	1 160	1 176
Karolinska institutet	1 732	1 740
Örebro universitet	348	354
SUMMA	8 002	8 082

Enligt TUA-avtalet ersätter staten berörda landsting för medverkan i grundutbildning av tandläkare per helårsstudent, basorganisation och kliniskt inriktad odontologisk forskning. Fördelning enligt TUA-avtalet framgår av tabell 5.202.

Tabell 5.202 Fördelning av anslagsmedel 2020 för grundutbildning av tandläkare, odontologisk forskning och utveckling av tandvården (TUA)

Tusental kronor

UNIVERSITET	Ersättning för antal HST[1]	Ersättning för forskning och basorganisation	SUMMA
Göteborgs universitet	37 414	48 047	85 462
Umeå universitet	28 966	44 299	73 265
SUMMA	66 380	92 346	158 727

[1] Ersättning per helårsstudent på tandläkarutbildning som omfattas av anslaget 2:66 *Ersättningar för klinisk utbildning och forskning* beräknas till 80 461 kronor 2020.

Regeringen har vid beräkningen utgått från följande antal helårsstudenter på tandläkarutbildningen.

Tabell 5.203 Tandläkarutbildning som omfattas av anslaget 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning

Helårsstudenter

UNIVERSITET	2020	2021
Göteborgs universitet	465	465
Umeå universitet	360	360
SUMMA	825	825

Under anslaget fördelas även ca 6 miljoner kronor för utveckling för klinisk utbildning och forskning.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 2 681 459 000 kronor anvisas under anslaget 2:66 *Ersättningar för klinisk utbildning och forskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 732 321 000 kronor respektive 2 776 852 000 kronor.

Tabell 5.204 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 619 319**	**2 619 319**	**2 619 319**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	49 987	94 540	138 221
Beslut	12 153	18 462	19 313
Varav BP20 [3]	12 130	18 195	18 195
Varav [3]			
Utbyggnad läkarutbildning	12 130	18 195	18 195
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 681 459**	**2 732 321**	**2 776 852**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

5.7.67 2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet

Tabell 5.205 Anslagsutveckling 2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	45 098	Anslags-sparande	18
2019	Anslag	45 867 [1]	Utgifts-prognos	45 351
2020	**Förslag**	**46 674**		
2021	Beräknat	47 580		
2022	Beräknat	47 580		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter i fråga om bidrag till statliga universitet och högskolor, enskilda utbildningsanordnare av högskoleutbildning, samt statliga myndigheter och andra organisationer med anknytning till högskoleområdet.

Regeringens överväganden

Fördelning på vissa anslagsposter 2020
Från anslaget finansieras medel för insatser för att stärka studentinflytande. Från anslaget fördelas även bidrag till vissa organisationer, däribland

Svenska Studenthemmet i Paris och vissa stipendier.

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 46 674 000 kronor anvisas under anslaget 2:67 *Särskilda bidrag inom högskoleområdet* för 2020. Fr.o.m. 2021 beräknas anslaget till 47 580 000 kronor.

Tabell 5.206 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**45 867**	**45 867**	**45 867**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	807	1 713	1 713
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**46 674**	**47 580**	**47 580**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

6 Forskning

6.1 Omfattning

Området forskning inom utgiftsområde 16 omfattar anslag till forskning, forskningens infrastruktur, nyttiggörande av forskningsbaserad kunskap och forskningsinformation. Anslagen avser Vetenskapsrådet, Rymdstyrelsen, Kungl. biblioteket, Institutet för rymdfysik, Polarforskningssekretariatet, Överklagandenämnden för etikprövning (tidigare Centrala etikprövningsnämnden) samt Etikprövningsmyndigheten som inrättades den 1 januari 2019. Den 1 januari 2020 planeras Nämnden för prövning av oredlighet i forskning att inrättas. Nämnden ska utreda misstänkt oredlighet i forskning.

6.2 Mål för området

I den forskningspolitiska propositionen från 2016 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) presenterades ett nytt mål samt nya delmål för forskningspolitiken. Målet för forskningspolitiken är att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar upp mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt. Regeringen avser att senast i samband med nästa forskningspolitiska proposition återkomma till riksdagen med en bedömning om målet kan behöva förändras.

Uppföljningsbara delmål till det övergripande målet är följande:

- Sverige ska vara ett internationellt attraktivt land för investeringar i forskning och utveckling. De offentliga och privata investeringarna i forskning och utveckling bör även fortsatt överskrida EU:s mål.
- En övergripande kvalitetsförstärkning av forskningen ska ske och jämställdheten ska öka.
- Samverkan och samhällspåverkan ska öka.

6.3 Resultatredovisning

6.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer för forskning som används för att redovisa resultaten inom verksamhetsområdet är följande:

- Antal vetenskapliga artiklar per miljon invånare, som ett mått på vetenskaplig produktivitet i Sverige och vissa mindre och medelstora europeiska länder (källa: Web of Science).
- Antal vetenskapliga artiklar per miljon invånare, som ett mått på vetenskaplig produktivitet i USA, Kina, Japan, Sydkorea och vissa större europeiska länder (källa: Web of Science).
- Andel artiklar som tillhör de tio procent högst citerade inom sina respektive områden för de högst citerade länderna (källa: Web of Science).

– Andel artiklar med svenska författare som tillhör de tio procent högst citerade inom sina respektive områden (källa: Web of Science).
– Könsfördelning för professorer, lektorer och meriteringsanställda (källa: Universitetskanslersämbetets årsrapport 2018).

6.3.2 Resultat

Forskningsfinansiering i Sverige

Ett av de uppföljningsbara delmålen är att Sverige ska vara ett internationellt attraktivt land för investeringar i forskning och utveckling (FoU). Det kan bl.a. mätas genom storleken på avsättningarna för FoU. Vidare bör de offentliga och privata investeringarna i forskning och utveckling överskrida EU:s mål. Hur dessa mål har uppnåtts redovisas nedan.

År 2000 uppställdes målet inom EU att de samlade privata och offentliga investeringarna av FoU ska uppgå till tre procent av BNP 2010.

Det svenska nationella målet för forskning och utveckling (FoU) inom ramen för Europa 2020-strategin är att de totala investeringarna i FoU ska uppgå till ungefär fyra procent av BNP 2020. Detta mål presenterades i 2011 års ekonomiska vårproposition (prop. 2010/11:100).

Statistiska centralbyrån (SCB) publicerar årliga beräkningar av de statliga anslagen för FoU (senast för 2019) och vartannat år beräkningar för avsättningar vid universitet och högskolor, inom näringslivet och offentlig sektor samt prognoser åren däremellan (senaste data är en prognos för 2018). De statliga anslagen uppgår 2019 till 37 miljarder kronor. Det är en ökning med 800 miljoner kronor jämfört med 2018. FoU-medlen i statens budget beräknas därmed uppgå till 0,76 procent av BNP. Vidare fördelas 1,8 miljarder kronor 2019 från de forskningsstiftelser som bildades med löntagarfondsmedel, vilket är en ökning med 96 miljoner kronor jämfört med 2018.

Inom kommuner och landsting avsattes sammantaget 2,96 miljarder kronor 2018 för FoU. Av bidragen från EU:s forskningsmedel har hittills 3,5 procent fördelats till Sverige. Det motsvarar drygt 2,4 miljarder kronor per år under 2014–2018. Sammantaget uppskattas således statens investeringar, bidragen från EU:s ramprogram och övriga offentliga investeringar i FoU uppgå till 43,26 miljarder kronor 2018. Det motsvarar en andel av BNP på cirka 0,90 procent, vilket kan jämföras med 2017 då den uppgick till 0,93 procent.

Det svenska näringslivet tillhör de mest FoU-intensiva i världen. SCB uppskattar att företagens investeringar i FoU uppgick till 113,8 miljarder kronor 2018. Det motsvarar en ökning med 400 miljoner kronor i fasta priser sedan 2017. Företagens investeringar i FoU motsvarade 2018 en andel på 2,38 procent av BNP. Tillsammans med offentliga avsättningar på 0,90 procent avsattes därmed ca 3,28 procent av BNP på FoU 2018.

Fördelning av statliga medel till forskning

Av de totala statliga FoU-medlen 2019 om 37,0 miljarder kronor tilldelas universitet och högskolor 18,4 miljarder kronor som direkta forskningsanslag. Under övriga myndigheter i tabell 6.1 nedan ingår bl.a. Försvarsmakten, Trafikverket och Naturvårdsverket.

Tabell 6.1 Medel för forskning från statsbudgeten efter mottagare

mdkr

Mottagare	2018	2019
Universitet och högskolor	18,2	18,4
Vetenskapsrådet	6,3	6,4
Vinnova	2,9	3,0
Formas	1,0	1,2
Forte	0,6	0,6
Statens energimyndighet	1,4	1,5
Sida	1,1	1,1
Övriga myndigheter	4,7	4,8
Total	**36,2**	**37,0**

Källor: Statistiska centralbyrån och regleringsbrev.

Svensk forskning i internationell jämförelse

Övriga uppföljningsbara delmål är att en övergripande kvalitetsförstärkning av forskningen ska ske och att jämställdheten ska öka. Nedan redovisas utveckling avseende kvalitetsförstärkning genom hur många vetenskapliga artiklar som publiceras med författare verksamma i Sverige och hur andelen av antalet vetenskapliga artiklar från forskare i Sverige som är bland de 10 procent högst citerade inom sina respektive områden

förändrats. Jämställdheten mäts genom hur andelen professorer, lektorer och meriteringsanställda som är kvinnor respektive män i Sverige har utvecklats. Hur dessa mål har uppfyllts redovisas nedan.

Antal artiklar som publiceras

Sverige, Danmark och Schweiz är de tre länder i världen som producerar flest artiklar per miljon invånare. Svenska forskare publicerade ca 1 460 artiklar 2018 fraktionerat (dvs. en artikel med två författare räknas som en halv för vardera författaren). Med samma mått mätt publicerade forskare i Danmark respektive i Schweiz ca 1 800 artiklar. Den svenska produktionen av vetenskapliga artiklar har ökat med 32 procent sedan 2000, medan den i Schweiz har ökat med 55 procent och i Danmark med 87 procent, se diagram 6.1.

Diagram 6.1 Antal vetenskapliga artiklar per miljon invånare, som ett mått på vetenskaplig produktivitet i Sverige och vissa mindre och medelstora europeiska länder

Antal artiklar per miljon invånare *År*

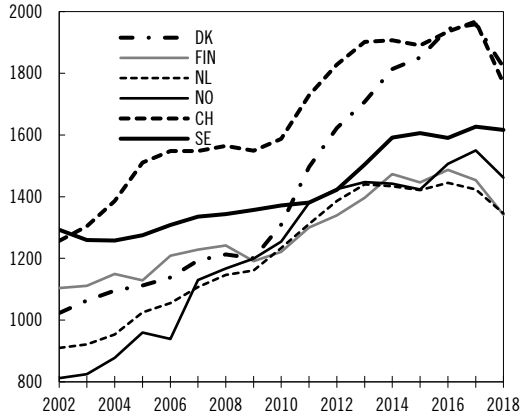

Källa: Web of Science.

Den största ökningen av vetenskaplig produktion har skett i Asien. Kina har mer än tiofaldigat sin publicering av vetenskapliga artiklar sedan 2000 och Sydkorea har mer än fyrfaldigat sin produktion under samma period. Från Sydkorea publicerades under 2000 totalt något fler artiklar än från Sverige, medan det 2018 publicerades mer än tre gånger så många artiklar från Sydkorea jämfört med Sverige.

Det land varifrån det produceras störst antal fraktionerade artiklar per år är Kina med ca 333 000 artiklar 2018, följt av USA med 327 000 artiklar. Andra länder som särskilt kan nämnas är Storbritannien (71 600), Tyskland (68 700) och Japan (61 300). Det land bland dessa som har flest antal artiklar per miljon invånare är Storbritannien med nästan 1 100 artiklar per miljon invånare följt av Sydkorea med ca 950 artiklar, USA med ca 915 och Tyskland med ca 750 artiklar per miljon invånare, se diagram 6.2.

Diagram 6.2 Antal vetenskapliga artiklar per miljon invånare, som ett mått på vetenskaplig produktivitet i USA, Kina, Japan, Sydkorea och vissa större europeiska länder

Antal artiklar per miljon invånare *År*

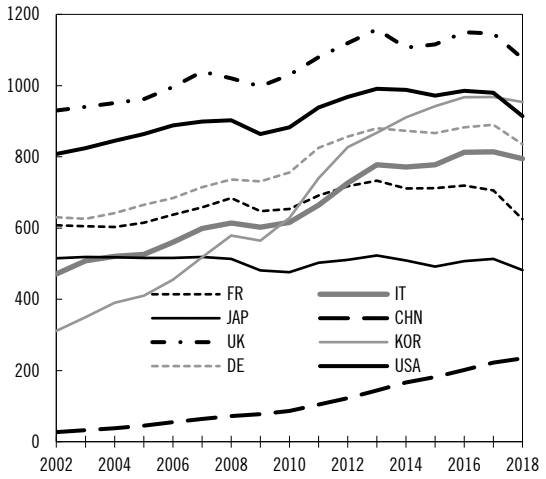

Källa: Web of Sciende.

Störst antal fraktionerade artiklar från Sverige finns inom medicin, där antalet 2018 uppgick till ca 628 per miljon invånare, vilket är en ökning med 6,7 procent sedan 2000, följt av naturvetenskap och teknik med vardera 189 och 234 publikationer per miljon invånare. Dessa områden har ökat med 6 respektive 95 procent på 18 år.

Andelen vetenskapliga artiklar som är bland de 10 procent högst citerade

Ett vanligt mått på vetenskapligt genomslag är andelen av ett lands artiklar som är bland de 10 procent högst citerade i världen. Andelen från Sverige uppgick 2018 till 12 procent, vilket var en liten ökning från 11 procent de föregående tio åren. Detta är i nivå med Australien, Belgien och Danmark och något högre än Tyskland (11 procent), men lägre än för Schweiz (14 procent), Singapore (15 procent), Nederländerna (13 procent), Storbritannien (13 procent) och USA (13 procent). Alla länder ligger konstant över tid under de senaste tio åren.

De områden där Sverige har högst andel publikationer bland de 10 procent högst citerade är agronomi med 15 procent följt av naturvetenskap och medicin med 12 procent vardera.

Ökad jämställdhet
Jämställdhet inom forskningen vid universitet och högskolor kan bl.a. mätas genom andelen kvinnor och män som är anställda som professorer, lektorer och i meriteringsanställningar.

Andelen kvinnor och män som är anställda som professorer uppgick 2018 till 29 procent kvinnor och 71 procent män. Det är en ökning av andelen kvinnor sedan 2008 då andelen kvinnor var 19 procent. En motsvarande ökning av andelen kvinnor bland lektorer har skett. År 2018 var 47 procent av alla lektorer kvinnor och 53 procent män, vilket är högre än 2008 då andelen kvinnor var 40 procent. Bland meriteringsanställda är 46 procent kvinnor och 54 procent män, vilket är en liten ökning av andelen kvinnor sedan 2008 då andelarna var 44 procent kvinnor och 56 procent män.

Forskning för att möta samhällets utmaningar

Nationella forskningsprogram
I den forskningspolitiska propositionen från 2016 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) presenterades s.k. nationella forskningsprogram inom vissa områden för att svara upp mot regeringens mål om att möta samhällsutmaningar både i Sverige och globalt. De nationella forskningsprogrammen är tioåriga samarbeten mellan flera forskningsfinansiärer och ska koordinera forskningen inom ett område, vara kopplade till högre utbildning och utgöra en länk till internationella forskningssamarbeten.

Vetenskapsrådet ansvarar för att bygga upp två nationella forskningsprogram, ett inom antibiotikaresistens och ett inom migration och integration. På samma sätt bygger Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) och Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) upp de nationella forskningsprogram som de ansvarar för, se utgiftsområden 9, 20 och 23.

Inom programmet Migration och integration finns en nationell programkommitté som involverar Formas, Forte, Delegationen för migrationsstudier, Migrationsverket och Styrelsen för internationell utveckling (Sida). En strategisk forskningsagenda, som ska vägleda programmet de kommande åren, har utformats under 2018 och består bl. a. av en kartläggning av befintliga satsningar och aktörer på området, en kartläggning av svensk migrationsforskning och slutsatser kring prioriteringar inom programmet. Programmet utgör en länk till internationella samarbeten och fokus har hittills varit samarbete inom Norden.

Även i det nationella forskningsprogrammet inom Antibiotikaresistens har Vetenskapsrådet inrättat en nationell programkommitté som bidrar till programmets utformning och genomförande samt till framtagandet av den strategiska forskningsagendan. Programkommittén har representanter från ett flertal myndigheter. Antibiotikaresistens hanteras även inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd, utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg och utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

De nationella forskningsprogrammen har en myndighetsövergripande samordning där representanter för respektive program träffas och delar information och erfarenheter om arbetet samt identifierar möjligheter till gemensam utformning eller gemensamma aktiviteter.

Hälsoutmaningen
I den forskningspolitiska propositionen från 2016 presenterades ett antal satsningar för att möta hälsoutmaningen. Flera av dessa administreras av Vetenskapsrådet, däribland satsningarna på samverkansnätverk för klinisk forskning, klinisk behandlingsforskning, biobanker och register samt nationella forskningsprogrammet inom antibiotikaresistens (se ovan). Under 2018 fördelades 30 miljoner kronor till klinisk behandlingsforskning som svarar mot identifierade och prioriterade kunskapsbehov. Vidare avsattes 20 miljoner kronor för samordning, insamlande och bevarande av humant biologiskt material. Dessa medel fördelades mellan tre nationella infrastrukturer för forskning: Biobank Sverige, Svenska Tvillingregistret samt Simpler. Inom ramen för satsningen på samverkansnätverk för klinisk forskning genomförde Vetenskapsrådet under hösten 2018 en kartläggning för att identifiera redan befintliga nätverk. Kartläggningen syftade till att bedöma om dessa med hjälp av utvecklingsstöd och genom samverkan med andra aktörer kan bilda de plattformar som avses i uppdraget.

Som ett led i arbetet med ALF-avtalet (avtal mellan svenska staten och vissa landsting om samarbete om utbildning av läkare, klinisk

forskning och utveckling av hälso- och sjukvården) görs återkommande utvärderingar av den kliniska forskningen i de regioner som omfattas av avtalet. Vetenskapsrådet fick i uppdrag att genomföra den första av dessa utvärderingar och avrapporterade uppdraget i mars 2018.

Digitaliseringsutmaningen

I den forskningspolitiska propositionen från 2016 konstaterar regeringen att digitaliseringen utgör den enskilt viktigaste drivkraften för dagens utveckling av offentlig verksamhet. Digitaliseringen av det offentliga Sverige är därför central för att skapa ett innovativt samhällsklimat där nytänkande och innovation stimuleras, premieras och implementeras. Den digitalisering av forskningen som nu sker i snabb takt ställer samtidigt höga krav på teknisk infrastruktur för bearbetning, analys, lagring och tillgängliggörande av data. En del i utvecklingen mot ett öppet vetenskapssystem är att forskningsresultat sprids digitalt och i allt större utsträckning samt förväntas vara öppet tillgängliga och återanvändbara. Detta gynnar forskning, innovation och utveckling av den offentliga sektorn. Genom att forskningsresultat finns öppet tillgängliga kan dessa återanvändas för nya ändamål, givetvis med beaktande av gällande lagstiftning avseende exempelvis personuppgifter och nationell säkerhet.

Forskning är ett av fyra prioriterade områden i regeringens nationella inriktning för artificiell intelligens (AI). Sverige behöver både stark grundforskning och tillämpad forskning inom AI för att säkerställa kunskaps- och kompetensförsörjningen inom området. Regeringen har gett i uppdrag åt Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) att öka den offentliga förvaltningens förmåga att tillgängliggöra öppna data, bedriva öppen och datadriven innovation samt använda AI, se vidare under utgiftsområde 22. I uppdraget ingår att beakta Vetenskapsrådets arbete med öppna forskningsdata och Verket för innovationssystems (Vinnova) arbete med öppen innovation.

Allt mer av forskningens källmaterial, metoder och verktyg blir digitala. Det innebär direkta svårigheter att bedriva viss forskning med den samtida utgivningen som källmaterial.

Digitaliseringen och AI ger stora möjligheter men det finns också risker som bör beaktas. Det kan handla om att skydda den personliga integriteten vid hantering av persondata inom forskning och offentlig sektor, nationella säkerhetshänsyn, att skydda forskningsresultat och innovation från industrispionage, nät- och informationssäkerhet, eller om att skydda samhället mot andra typer av cyberhot.

Jämställdhetsintegrering

Vetenskapsrådet var en av de första s.k. JIM-myndigheterna (jämställdhetsintegrering i myndigheter) och har sedan 2013 haft ett fortsatt uppdrag för jämställdhetsintegrering.

Vetenskapsrådet genomför en rad olika åtgärder och aktiviteter, bl.a. ingår en jämställdhetsutbildning för ledamöterna i de beredningsgrupper som bedömer ansökningar om forskningsmedel som en integrerad del av Vetenskapsrådets beredningsprocess. Inom områden där fördelningen av forskningsmedel tidigare inte har varit jämställd har myndigheten en aktiv bevakning. Det gäller bl.a. bidragsformerna internationell postdok, miljöstöd och excellenssatsningar. Myndigheten arbetar också med en jämställdhetsanalys av sin bild utåt och i sin externa kommunikation. Målet är att myndighetens budskap utåt ska vara könsneutralt och inte förstärka stereotyper av forskare och ämnesområden. Vetenskapsrådet har tagit fram skrivregler för Vetenskapsrådets webbplats som del i en strävan att skriva normkritiskt och inkluderande. Dessutom driver Vetenskapsrådet ett nätverk för JIM-myndigheter med ansvar inom högskolan.

Beviljandegraden inom olika ämnesområden är tämligen jämn mellan könen och har varit stabilt jämn under de senaste fem åren. Inom humaniora och samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap och utvecklingsforskning är beviljandegraden lika för kvinnor och män, medan beviljandegraden inom medicin och hälsa ligger på 26 procent för kvinnor och 30 procent för män, inom naturvetenskap och teknikvetenskap på 26 procent för kvinnor och 22 procent för män och inom konstnärlig forskning på 15 procent för kvinnor och 4 procent för män. För vissa områden, såsom utbildningsvetenskap, utvecklingsforskning och konstnärlig forskning, fluktuerar siffrorna mer från ett år till ett annat, framför allt på grund av att det där är förhållandevis få ansökningar.

Rymdforskning

Rymdverksamhet är internationell

I regeringens mål ingår att högkvalitativ forskning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd samt näringslivets konkurrenskraft. En stor del av de svenska statliga satsningarna på rymdverksamhet läggs på projekt som genomförs i internationella samarbeten. Detta är naturligt då forskningsresultat och tillämpningar ofta är av global natur. Stora rymdprojekt är dessutom tekniskt avancerade, långsiktiga och kostsamma och måste därför i många fall använda kompetens och resurser från flera länder.

Under 2018 har det inom ramen för EU:s nästa budgetperiod 2021–2027 pågått förhandlingar om Europeiska kommissionens förslag till en sammanhållen förordning för EU:s rymdprogram och en ny rymdprogrammyndighet. Syftet med förordningen är att samla unionens alla rymdaktiviteter i ett integrerat rymdprogram.

Inriktningen för regeringens förhandlingar har bl.a. varit att värna nationell kompetens och nationella säkerhetsintressen, att säkerställa en kontinuerlig dataförsörjning och den fortsatta driften av jordobservationssystemet Copernicus samt att verka för att ge svenska aktörer så goda förutsättningar som möjligt att delta. Kommissionen, rådet och parlamentet har i huvudsak enats om merparten av förordningsförslagen i en trilog. Budgeten för rymdprogrammet kommer att fastställas som en del av nästa sjuåriga EU-budgetperiod 2021–2027.

Under 2018 har rymdmyndigheterna i Sverige, Italien, Frankrike, Tyskland och Storbritannien tecknat avtal med varandra och med den europeiska rymdorganisationen, European Space Agency (ESA), om samarbete i ESA:s projekt för utforskning av Jupiters istäckta månar (JUICE).

Sverige har genom Rymdstyrelsen även bilaterala rymdsamarbeten med flera länder. Under 2018 har bl.a. aktiviteter genomförts med samarbetspartners i Japan, Indien och Förenade Arabemiraten.

Strategi för svensk rymdverksamhet

Regeringen beslutade om en nationell strategi för svensk rymdverksamhet i maj 2018 (skr. 2017/18:259). Strategin innehåller långsiktiga strategiska mål för att stärka svensk rymdverksamhet. Rymdverksamhet bör enligt strategin bedrivas utifrån ett helhetsperspektiv där nyttan för samhället står i centrum samtidigt som Sveriges säkerhet säkerställs. Riksdagen lade skrivelsen till handlingarna i november 2018 (rskr. 2018/19:45).

I enlighet med rymdstrategin har ett tillägg gjorts i Rymdstyrelsens instruktion som innebär att Rymdstyrelsen nu ingår i den samordningsgrupp i vilken Forte, Formas, Statens energimyndighet, Vinnova och Vetenskapsrådet ingår. Vidare har en utbyggnad av en testbädd vid Esrange påbörjats, se vidare nedan.

Riksdagen har tillkännagivit för regeringen att regeringen kontinuerligt ska utvärdera de långsiktiga strategiska målen i strategin för svensk rymdverksamhet och regelbundet återrapportera till riksdagen (bet. 2018/19:UbU3 punkt 2, rskr. 2018/19:45). Regeringen avser att återkomma med utvärderingar av de långsiktiga strategiska målen i rymdstrategin i kommande budgetpropositioner.

Testbädd för rymdverksamhet

Under 2018 betalade Vinnova 10 miljoner kronor till Svenska rymdaktiebolaget (SSC) för utveckling av en testbädd vid Esrange för rymdverksamhet. Rymdstyrelsen har för 2019 fått i uppdrag att utbetala ytterligare 30 miljoner kronor, varav 20 miljoner kronor ska rekvireras från Vinnova och 10 miljoner kronor från Vetenskapsrådet, till SSC för fortsatt utveckling av testbädden vid Esrange. Testbädden ska ge en förmåga att genomföra test- och utvecklingsverksamhet vid Esrange inom återanvändningsbar uppskjutningsteknik. Testbädden ska också möjliggöra teknikdemonstration och tester av teknik för exploatering av andra planeter. Investeringen omfattar etablering av instrumentering och teknik för tester m.m.

Forskningens infrastruktur

Med forskningens infrastruktur avses t.ex. forskningsanläggningar och databaser. I takt med att infrastrukturerna blir allt mer tekniskt avancerade, långsiktiga och kostnadskrävande är det nödvändigt att utveckla dem gemensamt på nationell och internationell nivå. Vetenskapsrådet har i uppdrag att finansiera nationell forskningsinfrastruktur och Sveriges medverkan i internationell infrastruktur.

Under 2018 genomförde Vetenskapsrådet en genomlysning av framtida behov och utvecklingstrender avseende forskningsinfrastruktur, vilken presenterades i rapporten Vetenskapsrådets guide till infrastrukturen 2018.

I regeringens mål ingår att Sverige ska vara ett internationellt attraktivt land för att investera i forskning och utveckling. I Sverige byggs två stora forskningsanläggningar upp, den europeiska spallationskällan European Spallation Source (ESS) och synkrotronljusanläggningen MAX IV, se vidare nedan.

Europeiska spallationskällan

ESS är under uppbyggnad i Lund. ESS kan ses som ett gigantiskt mikroskop där forskare kan studera struktur och funktion hos olika typer av material med hjälp av en neutronstråle. Anläggningen är nu färdigställd till närmare 60 procent och beräknas stå helt klar 2025. ESS uppskattas att bli i genomsnitt 20 gånger mer kraftfull än dagens motsvarande anläggningar.

Byggkostnaderna för ESS projekterades 2012 att uppgå till 1,843 miljarder euro för perioden 2013–2025. På grund av att för få länder har anslutit sig till ESS saknas fortfarande 105 miljoner euro till de ursprungliga byggkostnaderna. Internationella säkerhetsföreskrifter avseende strålsäkerhet och antagonistiska hot har inneburit en ny teknisk design av anläggningen och att vissa delar av projektet har försenats. Kostnaderna för detta har av ESS uppskattats till 135 miljoner euro i 2013 års priser. Diskussioner om hur dessa kostnader ska fördelas pågår mellan de tretton medlemsländerna i ESS.

Regeringen beslutade om en nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön i maj 2018 (skr. 2017/18:262). Strategin innefattar nationella mål för Sveriges arbete relaterat till ESS.

MAX IV

MAX IV är en nationell synkrotronljusanläggning för material- och livsvetenskaplig forskning vid Lunds universitet. MAX IV invigdes sommaren 2016 och tog emot de första användarna under 2017. MAX IV ger ett intensivt röntgenljus vars korta våglängd gör det möjligt att se bl.a. extremt små detaljer och strukturer i olika material.

För att stödja den nationella samordningen har Vetenskapsrådet och Vinnova fått i uppdrag att samordna de svenska insatserna genom ett ESS-kansli (U2019/01625/F). Vetenskapsrådet ansvarar för uppdraget som omfattar både ESS och MAX IV. Syftet är att stödja de insatser som görs av olika aktörer i landet så att Sverige till fullo kan utnyttja forskningsinfrastrukturerna. En nationell implementeringsplan ska presenteras senast i december 2020.

Vinnova har även fått i uppdrag att utreda hur den nationella processen att bygga upp en internationellt konkurrenskraftig forsknings- och innovationsmiljö runt anläggningarna ESS och MAX IV bör utformas (N2019/01823/EIN). Uppdraget ska redovisas senast i december 2019.

Forskningens tillgänglighet och användbarhet

Öppen vetenskap är ett verktyg för högre kvalitet i forskning, ökat forskningsgenomslag samt ökad samverkans- och innovationspotential.

Kungl. biblioteket har fått i uppdrag att fortsätta samordna arbetet med införande av principer för att främja publicering av vetenskapliga publikationer med öppen tillgång (U2018/04814/F). Inom ramen för detta samordningsuppdrag har Kungl. biblioteket överlämnat rapporter till regeringen med rekommendationer om åtgärder som syftar till att regeringens målbild för öppen tillgång ska nås.

Vetenskapsrådet har fått ett fortsatt uppdrag att samordna det nationella arbetet med att införa öppen tillgång till forskningsdata (U2018/04815/F).

I regleringsbrevet för 2018 fick Kungl. biblioteket ett återrapporteringskrav av regeringen att sammanställa de totala utgifterna för universitetens och högskolornas vetenskapliga publicering (U2017/05087/F). Till det räknas både framställning och tillgängliggörande av vetenskapliga publikationer. Sammanställningen visar att kostnaderna för 2017 var minst 446 miljoner kronor.

Kungl. biblioteket har rapporterat förslag på kriterier relaterade till de s.k. FAIR-principerna (findable, accessible, interoperable och reusable). Kriterierna ska kunna användas för att bedöma om offentligt finansierade publikationer uppfyller principerna, dvs. är sökbara, tillgängliga, kompatibla och användbara (U2017/05168/F). Vetenskapliga publikationer uppfyller till viss del FAIR-principerna redan i dag. Kungl. bibliotekets förslag består av en rad baskriterier som kan utvecklas vidare över tid.

Vidare har Kungl. biblioteket, inom ramen för ovan nämnda uppdrag, föreslagit en metod för att

skapa en samlad bild av hur FAIR-principerna uppfylls. Metoden bygger på en sammanställning av metadata för publikationer och forskningsdata vid svenska lärosäten och forskande organisationer. Kungl. biblioteket föreslår att databasen Swepub, som är en nationell söktjänst för vetenskaplig publicering vid svenska lärosäten, används för att samla in metadata för publikationer. Swepub behöver dock utvecklas för att kunna användas i bedömningen av FAIR-principerna. För forskningsdata finns i nuläget ingen motsvarande tjänst, varför det föreslås att en ny nationell tjänst utvecklas.

Vetenskapsrådet har tagit fram kriterier för att kunna bedöma i vilken utsträckning forskningsdata som helt eller delvis tagits fram med offentlig finansiering uppfyller FAIR-principerna (U2017/05169/F). Rapporten visar att för bedömning av FAIR-uppfyllnad i en stor skala behöver data och/eller metadata finnas tillgängliga i informationssystem med fullgod täckning, motsvarande de som finns upparbetade för vetenskapliga publikationer i dag. För att uppnå detta behövs upparbetade arbetsprocesser kring god datahantering, forskningsstödjande infrastrukturer och tjänster.

Forskningssamarbete inom EU

EU-kommissionen presenterade sitt förslag till ramprogram för forskning och innovation den 7 juni 2018. Programmet benämns Horisont Europa och innehållet liknar det pågående ramprogrammet Horisont 2020, men strukturen är förändrad med bl.a. en ny indelning i s.k. kluster samt med några nya tillägg. Det föreslås bl.a. en kraftigare satsning på att underlätta riskfinansiering i innovationsprocesser. Kommissionen har även föreslagit ett nytt verktyg i form av ett antal uppdrag (Missions), som med tydliga mål och tidsbegränsningar ska bemöta samhällsutmaningar. Förhandlingar om programmet inleddes i rådet i juni 2018. Regler för deltagande, struktur och innehåll i ramprogrammet färdigförhandlades i mars 2019 och en överenskommelse har även träffats med Europaparlamentet. Förhandlingen om budgeten återstår dock. Detta görs inom ramen för förhandlingen om den fleråriga budgetramen.

6.3.3 Analys och slutsatser

Svensk forskning i internationell jämförelse

Under perioden 2007–2018 har de statliga anslagen för forskning och utveckling ökat med ca 11 miljarder kronor i löpande priser. Det motsvarar en ökning med närmare 50 procent. Huvuddelen har tillförts universitet och högskolor, antingen som direkta anslag för forskning och utbildning på forskarnivå eller via forskningsfinansiärerna. Den ökade svenska finansieringen har resulterat i en ökning av den vetenskapliga produktionen. Ökningen är dock lägre än i jämförbara länder som Danmark, Nederländerna, Schweiz och Singapore. Den vetenskapliga synligheten mätt som antalet artiklar som citeras bland de 10 procent högst citerade har ökat marginellt medan den i flera av de jämförda länderna har ökat kraftigare. Sveriges konkurrenskraft, mätt med dessa mått, har därmed inte stigit under perioden.

Forskning för att möta samhällets utmaningar

Vetenskapsrådet genomför på uppdrag av regeringen satsningar på forskning för att möta samhällets utmaningar. Flera av uppdragen har sitt ursprung i de två propositionerna Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) respektive Forskning och innovation (prop. 2012/13:30). Uppdragen är många och omfattande och regeringen gör bedömningen att de har genomförts väl och med hög kvalitet. De nationella forskningsprogrammen är etablerade och resultaten både vad det gäller struktur och forskningsprojekt redovisas i särskilda rapporter. Denna organisation av forskningsstöd kan tjäna som modell för kommande forskningssatsningar. Vidare visar den utvärdering som Vetenskapsrådet har gjort inom ramen för ALF-avtalet att svensk klinisk forskning generellt håller hög kvalitet.

Flera satsningar har gjorts för att stärka registerbaserad forskning. Regeringen bedömer att Vetenskapsrådets åtgärder har ökat såväl tillgängligheten som kvaliteten på registerdata.

Jämställdhet

Andelen kvinnor bland professorer har ökat med 10 procentenheter under de senaste tio åren.

Vetenskapsrådets arbete med jämställdhet visar att deras långsiktiga arbete med att utbilda och uppmärksamma personal och granskare på omedvetet jäv och fallgropar vad det gäller jämställdhet har gett resultat. Beviljandegraden vid ansökan om bidrag är sedan flera år jämn mellan män och kvinnor, även om tillfälliga fluktuationer förekommer. Det är viktigt att vidmakthålla engagemanget och att även fortsättningsvis aktivt jobba för ökad jämställdhet samt sprida medvetenheten om hur jämställhetsfrågor bör hanteras i ansökningsberedningen.

Rymdforskning och rymdverksamhet

Svensk rymdforskning och rymdindustri håller hög internationell klass, vilket bl.a. illustreras av att Sverige och svenska aktörer är en efterfrågad partner i internationella och bilaterala rymdsamarbeten. Hög kompetens, erfarenhet och kvalitet inom t.ex. instrumentutveckling, kommersiell rymdteknik, deltagande i rymdmissioner och publicering av forskningsresultat är avgörande för svensk konkurrenskraft inom rymdverksamheten.

Sveriges deltagande i det obligatoriska vetenskapsprogrammet inom ESA möjliggör för svenska forskare att i samarbete med europeiska kollegor studera yttre rymden i projekt som är för kostsamma att genomföra med enbart nationell finansiering. Det är därför värdefullt för mindre länder att delta i de stora ESA-projekten, liksom i andra rymdsamarbeten som t.ex. den europeiska vädersatellitorganisationen Eumetsat.

Forskningens infrastruktur

Den europeiska spallationskällan ESS och röntgenljuskällan MAX IV är forskningsinfrastrukturer som förväntas bli världsledande inom sina respektive områden. Sammantaget stärker det Sverige som kunskapsnation och kan ge ett kraftfullt stöd till arbetet med FN:s hållbarhetsmål i Agenda 2030.

Mot ett öppet vetenskapssystem

Regeringen har under året förtydligat den nationella riktningen för öppen tillgång. Inriktningen innebär att forskningens produkter, så långt det är möjligt, ska uppfylla FAIR-principerna och att vetenskapliga publikationer som tagits fram med offentliga medel senast fr.o.m. 2020 bör bli öppet tillgängliga direkt då de har publicerats. Dessutom ska utgifterna för vetenskaplig publicering vara transparenta. De resultat som har redovisats av Kungl. biblioteket och Vetenskapsrådet utifrån uppdragen inom öppen tillgång understryker bl.a. behovet av att lärosäten och forskningsfinansiärer tar gemensamt ansvar för att verka för att den nationella målbilden för öppen tillgång uppfylls. Resultaten av uppdragen visar också att det är angeläget att det arbete för ett öppet vetenskapssystem som utförs av forskningsfinansiärer samt vid universitet och högskolor utvecklas, följs upp och analyseras. En konstaterad stor utmaning är behovet att lärosäten och finansiärer skapar tydliga incitament för forskarna att öppet tillgängliggöra forskningsresultat.

Rapporter och internationella mätningar visar att den offentliga förvaltningens förmåga att arbeta med datadriven innovation och öppna data behöver utvecklas. Regeringen bedömer att det är angeläget med ett helhetsperspektiv på den offentliga sektorns arbete med öppna data och öppen innovation, som inkluderar samverkan mellan forskning, utbildning, näringsliv och civilsamhälle.

Forskningssamarbete inom EU

Förhandlingarna om regler, struktur och innehåll i nästa ramprogram för forskning och innovation, Horisont Europa, avslutades i mars 2019. Regeringen har aktivt bidragit till att medel till forskningsprojekt kommer att fördelas utifrån kvalitet. Vikten av jämställdhet har också tydliggjorts och i nästa ramprogram kommer jämställdhetsintegrering att införas. Europeiska forskningsrådet (ERC) kommer fortsatt att ha en oberoende roll som finansiär av den bästa forskningen. Regeringen anser att resultatet av förhandlingarna till största delen är positivt ur ett svenskt perspektiv.

6.4 Den årliga revisionens iakttagelser

Regionala etikprövningsnämnden i Stockholm har fått en revisionsberättelse med reservation avseende sin årsredovisning för 2018. Som grund för reservationen anger Riksrevisionen att årsredovisningen har lämnats för sent och därmed inte kan anses avlämnad i enlighet med förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag.

Vidare har Regionala etikprövningsnämnderna i Göteborg, Lund, Stockholm, Umeå, Linköping och Uppsala fått revisionsberättelser med upplysning av särskild betydelse avseende sina årsredovisningar för 2018. Riksrevisionen har uppmärksammat att nämnderna i årsredovisningen redovisar ett väsentligt underskott i den avgiftsfinansierade verksamheten för etikprövning av forskning som avser människor. Nämnderna har på grund av otydlighet i den ekonomiska styrningen inte getts möjlighet att nå upp till det ekonomiska målet. Riksrevisionen uttalar sig dock inte med reservation i detta avseende.

Frågan om huruvida avgifterna för prövning av ansökningar om etikprövning av forskning bör höjas för att uppnå full kostnadstäckning bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

6.5 Politikens inriktning

Forskning för att möta våra gemensamma samhällsutmaningar

Forskning och ny kunskap är avgörande för att möta globala och nationella samhällsutmaningar, inte minst de som formulerats i Agenda 2030 och Parisavtalet. Regeringens ambition är därför att stärka den fria forskningen samtidigt som forskningspolitiken både nationellt och inom EU ska svara mot nationella och globala samhällsutmaningar.

Sverige är en ledande forskningsnation och den positionen ska försvaras. Det kräver forskning som stöd för en bättre framtid inom områden som exempelvis miljö, klimat och hälsa. Sverige ska vara ett attraktivt land för att investera i forskning och utveckling. En faktor för att främja detta är framstående forskningsinfrastrukturer. Att Sverige står värd för två avancerade forskningsanläggningar i världsklass som ESS och MAX IV utanför Lund utgör en unik möjlighet att etablera ett världsledande forskningscentrum med bas inom livsvetenskaper och materialforskning. Därtill behöver även kompetensförsörjning inom vård, skola och näringsliv uppmärksammas. Det behövs också forskning och kunskap för att bemöta faktaresistens.

I november 2016 presenterades propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50), där forskningspolitikens inriktning för perioden 2017–2020 beskrevs. I propositionen presenterades flertalet satsningar för att möta globala och nationella samhällsutmaningar.

Regeringen förbereder nu för nästa forskningspolitiska proposition som ska ange inriktningen på forskningspolitiken för perioden 2021–2024. Propositionen planeras att överlämnas till riksdagen under hösten 2020.

För att den forskning som bedrivs ska hålla hög kvalitet och möta de stora samhällsutmaningarna behöver jämställdhetsperspektivet integreras. Andelen kvinnor som är professorer har ökat, men ligger fortfarande på en låg nivå. Det är viktigt att även kvinnor kan meritera sig till de högsta befattningarna. Det är också av stor vikt att arbetet för jämställdhetsintegrering inom universitet och högskolor fortsätter.

Rymdforskning och rymdverksamhet

Svensk rymdverksamhet är i ett internationellt perspektiv framstående och levererar redan i dag samhällsnödvändiga data om jordens miljö och klimat. Rymdforskningen kan öka kunskaperna om globala klimat- och miljöförändringar. Dessutom kan flera av hållbarhetsmålen i Agenda 2030 följas upp med jordobservationer från satelliter. Vidare är rymdsektorn en kunskapsintensiv och innovativ verksamhet. Många nya tjänster och innovationer inom områden som t.ex. effektiva transporter, logistiska lösningar och finansiella tjänster bygger på rymddata och rymdforskning och rymdindustrin växer därför internationellt.

Svensk rymdforskning och rymdindustri har en stark position internationellt och för att den ska kunna behållas och även utvecklas görs en satsning fr.o.m. 2020 på svensk rymdforskning och rymdverksamhet. Satsningen gör att Sverige i

större utsträckning kan delta i internationella rymdsamarbeten, vilket gagnar såväl svenska forskare som svensk rymdindustri som på så vis kan demonstrera sin förmåga och kapacitet i avancerade projekt. Vidare kan Rymdstyrelsen ta sig an de långsiktiga mål som anges i den nationella rymdstrategin som presenterades i maj 2018 (skr. 2017/18:259).

Eftersom de svenska åtagandena gentemot europeiska rymdorganisationen (ESA) har ökat dels till följd av växelkursförändringar, dels på grund av att rymdforskning är ett område som utvecklas och expanderar, har medel även tillförts Rymdstyrelsen i propositionen Höständringsbudget- för 2019.

I Europa drivs i dag ett antal större projekt som berör specifika rymdtekniska områden där rymdbasen Esrange utanför Kiruna kan bli en unik och betydelsefull testanläggning. Det handlar t.ex. om projekt för teknisk utveckling av återanvändningsbara raketer. Esrange kan därmed bli Europas ledande testcenter för ny raketteknik, satelliter och validering av framtida teknik för utforskning och utnyttjande av andra planeter i solsystemet.

Regeringen och Svenska rymdaktiebolaget (SSC) har inlett en investering i en utbyggnad av en testanläggning vid Esrange. Testanläggningen ska bidra till att utveckla återanvändningsbar uppskjutningsteknik för små och stora raketer, flygtester och satellitteknik. För satsningen avses 60 miljoner kronor avsättas under perioden 2018–2021.

Förstärkt nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling

Den 1 januari 2014 infördes ett skatteincitament för forskning och utveckling (prop. 2013/14:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 6.9). Reglerna innebär att vid beräkningen av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med forskning eller utveckling ska avdrag göras med 10 procent av avgiftsunderlaget för dessa personer. För att förbättra möjligheterna för företag att bedriva forskning och utveckling bör nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer som arbetar med forskning eller utveckling förstärkas. Regeringen avser att under våren 2020 återkomma till riksdagen med ett förslag. Det kommande förslaget bör träda i kraft den 1 april 2020. Se vidare Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12.9.

Mot ett öppet vetenskapssystem

I dagens uppkopplade samhälle är öppna forskningsdata och den öppna tillgången till vetenskapliga publikationer en strategisk resurs. Det är angeläget att Sverige tar tillvara denna resurs. Enligt Europeiska kommissionen ska alla vetenskapliga publikationer som är resultat av offentligt finansierad forskning senast fr.o.m. 2020 publiceras med öppen tillgång. Den nationella inriktningen är att denna omställning ska vara genomförd 2020 och att övergången till öppen tillgång till forskningsdata ska vara genomförd senast 2026.

Etikprövning av forskning på människor

Lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) syftar till att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning. I propositionen Etikprövning av forskning – tydligare regler och skärpta straff (prop. 2018/19:165), som har överlämnats till riksdagen i september 2019, föreslår regeringen att vissa otydligheter i lagen åtgärdas. Förändringarna kommer göra det tydligare vilken forskning som omfattas av lagen och vilka skyldigheter forskningshuvudmännen har. Tillsynsansvaret förtydligas för att ingen verksamhet ska hamna mellan olika myndigheters tillsynsansvar. Dessutom har regeringen i propositionen föreslagit att straffen för brott mot etikprövningslagen ska skärpas och att forskningshuvudmän som inte vidtar åtgärder för att förebygga att forskning utförs utan godkännande ska kunna straffas.

Ny hantering av oredlighet i forskning

Oredlighet i forskning kan få allvarliga negativa konsekvenser för enskilda individer, forskningens tillförlitlighet och samhället i stort. Därför måste det finnas ett tydligt nationellt regelverk för hur frågor om misstänkt oredlighet i forskning ska hanteras.

En ny ordning för att hantera oredlighet i forskning kommer att gälla fr.o.m. den 1 januari

2020, där en särskild nämnd, Nämnden för prövning av oredlighet i forskning, ska utreda misstänkt oredlighet i forskning hos statliga universitet och högskolor, övriga statliga myndigheter, statliga bolag och stiftelser, kommuner och landsting, kommunala bolag, föreningar och stiftelser samt enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda vissa examina (prop. 2018/19:58, bet. 2018/19:UbU21, rskr. 2018/19:273).

Behandling av personuppgifter för forskningsändamål

Riksdagen har tillkännagivit att regeringen bör se över möjligheterna att återkomma med förslag på en lagstiftning som likställer villkoren för offentliga och privata forskningsutförare att bedriva forskning som på rättslig grund inbegriper personuppgifter (bet. 2018/19:UbU5 punkt 2, rskr. 2018/19:44). I beredningsarbetet bör slutbetänkandet från utredningen Översyn av arkivområdet (dir. 2017:106), som bl.a. inbegriper frågan om rättslig grund för behandling av personuppgifter vid enskilda arkiv, inväntas, eftersom denna utredning ska hantera samma juridiska problematik. Slutbetänkandet från ska lämnas senast den 18 november 2019.

6.6 Budgetförslag

6.6.1 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation

Tabell 6.2 Anslagsutveckling 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation

Tusental kronor

2018	Utfall	6 048 131	Anslags-sparande	-42 322
2019	Anslag	5 983 846 [1]	Utgifts-prognos	5 904 996
2020	**Förslag**	**6 035 846**		
2021	Beräknat	5 900 846		
2022	Beräknat	5 900 846		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd för forskning och forskningsinformation. Anslaget får även användas för utgifter för forskningsinfrastrukturer, internationellt forskningssamarbete, utvärderingar, beredningsarbete, konferenser, resor och seminarier som är kopplade till forskningsstödet. Anslaget får även användas för bidrag till ett konsortium för konstruktionen och driften av European Spallation Source ESS, efter beslut av riksdagen i varje enskilt fall.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 19 100 000 000 kronor 2021–2030.

Skälen för regeringens förslag: Den grundforskning som finansieras av Vetenskapsrådet bedrivs vanligen i form av fleråriga projekt. De medel som Vetenskapsrådet fördelar för vetenskaplig utrustning är också långsiktiga, eftersom rådet åtar sig att under flera år betala amorteringar och räntor för den aktuella utrustningen. Vidare tillkommer de åtaganden som följer av inrättandet av konsortiet för europeisk forskningsinfrastruktur, European Spallation Source ERIC

(ESS). I budgetpropositionen för 2018 aviserades att Sveriges kostnad för konstruktionen av ESS beräknas till ca 6,8 miljarder kronor för perioden 2013–2025 räknat i 2013 års priser. Till följd av högre byggkrav enligt strålsäkerhetsföreskrifter och. antagonistiska hot samt på grund av att färre länder än beräknat har anslutit sig till ESS beräknas kostnaderna nu öka med ca 800 miljoner kronor. Övriga länder förväntas på samma sätt bidra med ca 1,4 miljarder kronor.

Under 2019 påbörjade ESS den s.k. initiala driften, dvs. anläggningen kommer att testas för driftsättning. Den initiala driften beräknas pågå under perioden 2019–2025.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 19 100 000 000 kronor 2021–2030.

Tabell 6.3 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2030
Ingående åtaganden	16 721 138	17 450 786	18 850 000			
Nya åtaganden	6 248 967	7 021 943	6 236 630			
Infriade åtaganden	-5 519 319	-5 622 729	-5 986 630	-5 952 125	-4 922 218	-8 225 657
Utestående åtaganden	17 450 786	18 850 000	19 100 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**17 940 000**	**18 850 000**	**19 100 000**			

Bemyndigande om bidrag till European Spallation Source ERIC (ESS)

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* besluta om bidrag på högst 700 000 000 kronor till European Spallation Source ERIC (ESS).

Skälen för regeringens förslag: Konstruktionen av ESS påbörjades under hösten 2014 och anläggningen beräknas stå helt färdig 2025. Enligt vad som presenterades i tidigare forskningspropositioner (prop. 2008/09:50 och prop. 2012/13:30) anvisades Vetenskapsrådet 150 miljoner kronor per år fr.o.m. 2010 och ytterligare 200 miljoner kronor per år anvisades fr.o.m. 2015 för att finansiera ESS. Vidare överfördes 70 miljoner kronor fr.o.m. 2015 och ytterligare 60 miljoner kronor fr.o.m. 2017 till Vetenskapsrådets forskningsanslag för finansieringen av ESS. Fram t.o.m. 2018 har Sverige betalat knappt 4,5 miljarder kronor för konstruktionen, varav drygt 3 miljarder kronor från Vetenskapsrådets forskningsanslag, ca 0,6 miljarder kronor från Lunds universitets forskningsanslag samt 0,8 miljarder kronor från Skåne läns landsting (Region Skåne). Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* besluta om bidrag på högst 700 000 000 kronor till European Spallation Source ERIC (ESS).

Statliga garantier för överbryggningslån

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ställa ut statliga garantier för överbryggningslån till European Spallation Source ERIC (ESS) för konstruktionen av den europeiska spallationskällan som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 600 000 000 kronor och gäller som längst t.o.m. 2025.

Skälen för regeringens förslag: Europeiska kommissionen beslutade i augusti 2015 att inrätta European Spallation Source ERIC (ESS). För att klara finansieringen under den mest byggintensiva fasen i projektet, då tillfällig likviditetsbrist kan uppstå, bemyndigades regeringen i budgetpropositionen för 2016 att ikläda staten betalningsansvar för statliga garantier, som uppgick till högst 600 000 000 kronor och som skulle gälla som längst t.o.m. 2022. Konsortiet behövde dock inte uppta något överbryggningslån förrän i början av 2018, vilket gör att det nu finns behov av att förlänga garantin till att gälla som längst t.o.m. 2025. För att konstruktionen ska kunna fortskrida utan fördröjningar och eftersom fördröjningar riskerar att medföra ökade kostnader för byggnationen av ESS, anser regeringen att den svenska staten bör stödja konsortiet med en förlängning av en statlig garanti. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 ställa ut statliga garantier för överbryggningslån till European Spallation Source ERIC (ESS) för konstruktionen av den europeiska spallationskällan som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 600 000 000 kronor och gäller som längst t.o.m. 2025.

Bemyndiganden om medlemskap i ERIC-konsortium

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* besluta om medlemskap i följande konsortier för europeisk forskningsinfrastruktur, s.k. Eric-konsortier: Aerosols, Clouds and Trace Gases Research Infrastructure (ACTRIS-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor, European Marine Biological Resource Center (EMBRC-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor, European Plate Observing System (EPOS-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor och European Solar Telescope (EST-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 6 000 000 kronor. Vidare bemyndigas regeringen att under 2020 besluta om finansiering av de årliga medlemsavgifterna i följande konsortier: Council of European Social Science Data Archives (CESSDA-ERIC) med en medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor, Common Language Resources and Technology Infrastructure (CLARIN-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor, European Advanced Translational Research Infrastructure in Medicine (EATRIS-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 800 000 kronor,

European Research Infrastructure for Biomedical Imaging (Euro-Bioimaging-ERIC) med en årlig medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor, Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor, Biobanking and Biomolecular Resources Infrastructure (BBMRI-ERIC) med en medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor, European Social Survey (ESS-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor, Joint Institute for VLBI in Europe (JIVE-ERIC) med en medlemsavgift på högst 1 800 000 kronor och Integrated Carbon Observation System (ICOS-ERIC) med en medlemsavgift på högst 10 000 000 kronor per år.

Skälen för regeringens förslag: För att underlätta för forskare att samarbeta med andra forskare i olika länder inom forskningsinfrastrukturer har ett antal Eric-konsortier bildats och flera sådana konsortier planeras. Regeringen bör bemyndigas att under 2020 besluta om medlemskap i nedan angivna konsortier för europeisk forskningsinfrastruktur, s.k. ERIC-konsortier enligt rådets förordning (EG) nr 723/2009 av den 25 juni 2009 om gemenskapens rättsliga ram för ett konsortium för europeisk forskningsinfrastruktur. ACTRIS-ERIC, med säte i Finland, är en distribuerad infrastruktur med syfte att observera och studera aerosoler, moln och spårgaser samt deras interaktioner, med en årlig medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor. EMBRC-ERIC, med säte i Frankrike, är en distribuerad infrastruktur med syfte att främja forskning på marina organismer och ekosystem genom samordning av marina fältstationer och forskningsinstitut, med en årlig medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor. EPOS-ERIC, med säte i Italien, är en distribuerad infrastruktur med syfte att få en bättre förståelse av de fysiska och kemiska processer som styr jordens dynamik och fördelning av naturresurser, med en årlig medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor. EST-ERIC, med säte i Spanien, är en planerad infrastruktur med syfte att konstruera ett solteleskop som innebär avsevärt förbättrad upplösning jämfört med andra existerande solteleskop, med en årlig medlemsavgift på högst 6 000 000 kronor.

Vidare bör regeringen bemyndigas att under 2020 besluta om finansiering av de årliga medlemsavgifterna i nedan angivna konsortier. CESSDA–ERIC, med säte i Norge, är en distribuerad infrastruktur för socialvetenskapliga data och en sammanslutning av tjugo europeiska samhällsvetenskapliga dataarkiv med en medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor. CLARIN-ERIC, med säte i Nederländerna, är en distribuerad infrastruktur med syfte att främja forskning inom humaniora och samhällsvetenskap genom att ge forskare tillgång till en gemensam plattform som integrerar språkbaserade resurser och verktyg på europeisk nivå med en medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor. EATRIS-ERIC, med säte i Nederländerna, är en distribuerad infrastruktur för överföring av resultat från medicinsk grundforskning till kliniska tillämpningar, med en årlig medlemsavgift på högst 1 800 000 kronor. Euro-Bioimaging-ERIC, med säte i Finland, är en planerad distribuerad infrastruktur med syfte att ge tillgång till avancerade tekniker för biologisk och medicinsk avbildning samt utbildning på de olika metoderna, med en årlig medlemsavgift på högst 1 000 000 kronor. SHARE-ERIC, med säte i Tyskland, är en distribuerad infrastruktur för en intervjubaserad undersökning om hälsa, åldrande och pensionering i Europa med en medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor. BBMRI-ERIC, med säte i Österrike, är en distribuerad infrastruktur som ger svenska forskare tillgång till flera länders biobanker och databaser för medicinsk forskning med en medlemsavgift på högst 2 500 000 kronor. ESS-ERIC, med säte i Storbritannien, är en distribuerad infrastruktur för attityd- och beteendeundersökningar med en medlemsavgift på högst 1 500 000 kronor. JIVE-ERIC, med säte i Nederländerna, är en distribuerad infrastruktur för radioastronomisk observationsteknik med en medlemsavgift på högst 1 800 000 kronor. ICOS-ERIC, med säte i Finland, är en distribuerad infrastruktur för att främja och bidra till utvecklingen av mätningar, observationssystem, metodutveckling och förståelse av växthusgasflöden på europeisk nivå med en medlemsavgift på högst 10 000 000 kronor, varav 6 000 000 kronor för finansiering av dataportalen under förutsättning att den placeras i Sverige.

Regeringens överväganden

Som en administrativ effektivisering beräknas anslaget öka med 2 000 000 kronor fr.o.m. 2020 för att handläggningen avseende validering av

alternativa metoder till djurförsök förs över till Vetenskapsrådet. Därmed minskar anslaget 1:24 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning* under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel med motsvarande belopp.

Anslaget beräknas minska med 15 000 000 kronor för att stärka arbetet mot fusk på högskoleprovet. Anslaget 2:2 *Universitets- och högskolerådet* ökar därmed med motsvarande belopp.

Anslaget beräknas minska med 150 000 000 kronor fr.o.m. 2021 för att finansiera en satsning på rymdforskning och rymdverksamhet under anslaget 3:4 *Rymdforskning och rymdverksamhet*.

Regeringen föreslår att 6 035 846 000 kronor anvisas under anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 5 900 846 000 kronor för respektive år.

Tabell 6.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**6 067 846**	**6 067 846**	**6 067 846**
Förändring till följd av:			
Beslut	-32 000	-167 000	-167 000
Varav BP20	-13 000	-148 000	-148 000
Varav			
BP20 Flytt av finansiering för alternativa metoder till djurförsök	2 000	2 000	2 000
Förstärkning rymdforskning		-150 000	-150 000
Åtgärder för att motverka fusk på högskoleprovet	-15 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**6 035 846**	**5 900 846**	**5 900 846**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

6.6.2 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer

Tabell 6.5 Anslagsutveckling 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	332 092	Anslags-sparande	27 969
2019	Anslag	360 061 [1]	Utgifts-prognos	350 909
2020	**Förslag**	**360 061**		
2021	Beräknat	360 061		
2022	Beräknat	360 061		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för avgifter till internationella forskningsorganisationer.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:2 *Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 950 000 000 kronor 2021–2030.

Skälen för regeringens förslag: Vetenskapsrådet svarar för långsiktiga internationella åtaganden gentemot forskningsorganisationer. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:2 *Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 950 000 000 kronor 2021–2030.

Tabell 6.6 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2030
Ingående åtaganden	1 653 038	1 787 170	1 950 000			
Nya åtaganden	485 873	520 264	378 000			
Infriade åtaganden	-351 741	-357 434	-378 000	-378 000	-378 000	-1 194 000
Utestående åtaganden	1 787 170	1 950 000	1 950 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**1 810 000**	**1 950 000**	**1 950 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 360 061 000 kronor anvisas under anslaget 3:2 *Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 360 061 000 kronor för respektive år.

Tabell 6.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**360 061**	**360 061**	**360 061**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**360 061**	**360 061**	**360 061**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

6.6.3 3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning

Tabell 6.8 Anslagsutveckling 3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning

Tusental kronor

2018	Utfall	167 392	Anslags-sparande	927
2019	Anslag	165 128 [1]	Utgifts-prognos	165 075
2020	**Förslag**	**167 731**		
2021	Beräknat	170 291 [2]		
2022	Beräknat	172 844 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 167 731 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 167 731 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Vetenskapsrådets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 167 731 000 kronor anvisas under anslaget 3:3 *Vetenskapsrådet: Förvaltning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 170 291 000 kronor respektive 172 844 000 kronor.

Tabell 6.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**165 128**	**165 128**	**165 128**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 603	5 163	7 716
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**167 731**	**170 291**	**172 844**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

6.6.4 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet

Tabell 6.10 Anslagsutveckling 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	961 748	Anslags-sparande	-23 871
2019	Anslag	1 123 356 [1]	Utgifts-prognos	1 154 145
2020	**Förslag**	**1 112 356**		
2021	Beräknat	1 112 356		
2022	Beräknat	1 112 356		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till forskning och utveckling inklusive industriutvecklingsprojekt och fjärranalys inom nationella och internationella samarbeten. Anslaget får även användas för utgifter för information om rymdforskning och rymdverksamhet samt utgifter för deltagande i internationella rymdsamarbeten. Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för verksamhet vid Esrange och till utgifter för ersättning till vissa samebyar samt till samefonden med anledning av verksamheten vid Esrange.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:4 *Rymdforskning och rymdverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 500 000 000 kronor 2021–2034.

Skälen för regeringens förslag: Den verksamhet som finansieras från anslaget för rymdforskning och rymdverksamhet bedrivs vanligen i form av fleråriga projekt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:4 *Rymdforskning och rymdverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 500 000 000 kronor 2021–2034.

Tabell 6.11 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2034
Ingående åtaganden	3 606 063	2 988 436	3 999 928			
Nya åtaganden	80 225	1 950 000	513 304			
Infriade åtaganden	-697 852	-938 508	-1 013 232	-959 631	-930 069	-1 610 300
Utestående åtaganden	2 988 436	3 999 928	3 500 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**3 000 000**	**4 000 000**	**3 500 000**			

Regeringens överväganden

För att de svenska åtagandena gentemot europeiska rymdorganisationen (ESA) ska kunna fullföljas och för att finansiera en satsning på rymdforskning och rymdverksamhet beräknas anslaget öka med 150 000 000 kronor fr.o.m. 2020. Satsningen finansieras genom att anslaget 2:64 *Särskilda utgifter inom universitet och högskolor* minskas med 75 000 000 kronor 2020. Från och med 2021 beräknas anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* minska med 150 000 000 kronor.

Regeringen föreslår att 1 112 356 000 kronor anvisas under anslaget 3:4 *Rymdforskning och rymdverksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 112 356 000 kronor för respektive år.

Tabell 6.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**962 356**	**962 356**	**962 356**
Förändring till följd av:			
Beslut	150 000	150 000	150 000
Varav BP20	150 000	150 000	150 000
Varav			
Förstärkning rymdforskning	150 000	150 000	150 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 112 356**	**1 112 356**	**1 112 356**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

6.6.5 3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning

Tabell 6.13 Anslagsutveckling 3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning

Tusental kronor

2018	Utfall	33 252	Anslags-sparande	549
2019	Anslag	34 769 [1]	Utgifts-prognos	35 338
2020	**Förslag**	**35 448**		
2021	Beräknat	35 980 [2]		
2022	Beräknat	36 510 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 35 448 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 35 448 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Rymdstyrelsens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 35 448 000 kronor anvisas under anslaget 3:5 *Rymdstyrelsen: Förvaltning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 35 980 000 kronor respektive 36 510 000 kronor.

Tabell 6.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**34 769**	**34 769**	**34 769**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	679	1 211	1 741
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**35 448**	**35 980**	**36 510**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

6.6.6 3:6 Institutet för rymdfysik

Tabell 6.15 Anslagsutveckling 3:6 Institutet för rymdfysik

Tusental kronor

2018	Utfall	55 540	Anslags-sparande	-259
2019	Anslag	56 188 [1]	Utgifts-prognos	55 651
2020	**Förslag**	**57 106**		
2021	Beräknat	57 930 [2]		
2022	Beräknat	58 742 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 57 106 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 57 106 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Institutet för rymdfysiks förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 57 106 000 kronor anvisas under anslaget 3:6 *Institutet för rymdfysik* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 57 930 000 kronor respektive 58 742 000 kronor.

Tabell 6.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:6 Institutet för rymdfysik

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**56 188**	**56 188**	**56 188**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	918	1 742	2 554
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**57 106**	**57 930**	**58 742**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

6.6.7 3:7 Kungl. biblioteket

Tabell 6.17 Anslagsutveckling 3:7 Kungl. biblioteket

Tusental kronor

2018	Utfall	371 297	Anslags-sparande	3 953
2019	Anslag	374 292 [1]	Utgifts-prognos	376 312
2020	**Förslag**	**414 482**		
2021	Beräknat	421 081 [2]		
2022	Beräknat	427 698 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 414 482 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 414 483 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Kungl. bibliotekets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 414 482 000 kronor anvisas under anslaget 3:7 *Kungl. biblioteket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 421 081 000 kronor respektive 427 698 000 kronor.

Tabell 6.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:7 Kungl. biblioteket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**374 292**	**374 292**	**374 292**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	40 190	46 789	53 406
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**414 482**	**421 081**	**427 698**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

6.6.8 3:8 Polarforskningssekretariatet

Tabell 6.19 Anslagsutveckling 3:8 Polarforskningssekretariatet

Tusental kronor

2018	Utfall	31 757	Anslags-sparande	37 380
2019	Anslag	48 671 [1]	Utgifts-prognos	64 460
2020	**Förslag**	**49 636**		
2021	Beräknat	50 373 [2]		
2022	Beräknat	51 106 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 49 636 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 49 636 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Polarforskningssekretariatets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för att organisera och genomföra forskningsexpeditioner.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 6.20 Uppdragsverksamhet Polarforskningssekretariatet

Tusental kronor

Tjänsteexport	Intäkter	Kostnader	Ack. resultat (intäkt-kostnad)
Utfall 2018	22 537	19 744	3 615
Prognos 2019	26 000	26 000	3 615
Budget 2020	**20 000**	**21 000**	**2 615**

Polarforskningssekretariatet får ta ut avgifter för tjänsteexport av polarforskningsexpeditioner.

Regeringens överväganden

Polarforskningssekretariatets utgifter varierar mellan åren beroende på om större expeditioner genomförs eller inte. För att klara år med stora utgifter måste hela anslagssparandet tas i anspråk och anslaget är beräknat utifrån dessa förutsättningar.

Regeringen föreslår att 49 636 000 kronor anvisas under anslaget 3:8 *Polarforskningssekretariatet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 50 373 000 kronor respektive 51 106 000 kronor.

Tabell 6.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:8 Polarforskningssekretariatet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**48 671**	**48 671**	**48 671**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	965	1 702	2 435
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**49 636**	**50 373**	**51 106**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

6.6.9 3:9 Sunet

Tabell 6.22 Anslagsutveckling 3:9 Sunet

Tusental kronor

2018	Utfall	49 035	Anslags-sparande	148
2019	Anslag	49 183 [1]	Utgifts-prognos	48 616
2020	**Förslag**	**49 183**		
2021	Beräknat	49 183		
2022	Beräknat	49 183		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Swedish University Computer Network (Sunet), ett datanätverk för överföring av digital information mellan universitet och högskolor samt vissa andra organisationer. Anslaget får även användas för utgifter för grundanslutning till Sunet för de konstnärliga högskolorna, statliga kulturarvsinstitutioner och Kungl. biblioteket samt för de specifika kostnader Sunet har för anslutning till internationella forskningsnät.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 6.23 Uppdragsverksamhet Sunet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Ack. resultat (intäkt-kostnad)
Utfall 2018	165 000	214 035	-49 035
Prognos 2019 (varav tjänsteexport)	175 000	223 616	-48 616
Budget 2020 (varav tjänsteexport)	**185 000**	**234 183**	**-49 183**

Avgifterna ska täcka de kostnader som inte täcks av anslaget.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 49 183 000 kronor anvisas under anslaget 3:9 *Sunet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 49 183 000 kronor för respektive år.

Tabell 6.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:9 Sunet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**49 183**	**49 183**	**49 183**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**49 183**	**49 183**	**49 183**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

6.6.10 3:10 Överklagandenämnden för etikprövning

Tabell 6.25 Anslagsutveckling 3:10 Överklagandenämnden för etikprövning

Tusental kronor

2018	Utfall	5 093	Anslags-sparande	2 458
2019	Anslag	7 448 [1]	Utgifts-prognos	6 227
2020	**Förslag**	**5 363**		
2021	Beräknat	5 463 [2]		
2022	Beräknat	5 566 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 5 363 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 5 363 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för förvaltningsutgifter för Överklagandenämnden för etikprövning.

Regeringens överväganden

För att finansiera den nya nämnden som ska utreda misstänkt oredlighet i forskning överförs 2 200 000 kronor fr.o.m. 2020 till anslaget 3:12 *Nämnden för prövning av oredlighet i forskning.*

Regeringen föreslår att 5 363 000 kronor anvisas under anslaget 3:10 *Överklagandenämnden för etikprövning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 5 463 000 kronor respektive 5 566 000 kronor.

Tabell 6.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:10 Överklagandenämnden för etikprövning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**7 448**	**7 448**	**7 448**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	115	256	401
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	-2 200	-2 241	-2 283
Varav BP20 [3]	-2 200	-2 200	-2 200
Varav [3]			
Flytt av verksamhet till Oredlighetsnämnden	-2 200	-2 200	-2 200
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**5 363**	**5 463**	**5 566**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

6.6.11 3:11 Etikprövningsmyndigheten

Tabell 6.27 Anslagsutveckling 3:11 Etikprövningsmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande	
2019	Anslag	44 919 [1]	Utgifts-prognos	43 362
2020	**Förslag**	**42 663**		
2021	Beräknat	43 419 [2]		
2022	Beräknat	44 192 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 42 663 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 42 663 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Etikprövningsmyndighetens förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 6.28 Avgiftsfinansierad verksamhet, Etikprövningsmyndigheten och regionala etikprövningsnämnderna t.o.m. 2018

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Ack. resultat (intäkt-kostnad
Utfall 2018	28 379	0	38 802	-10 423
Prognos 2019	31 320	0	43 362	-12 042
Budget 2020	**42 663**	**0**	**42 663**	**0**

Etikprövningsmyndigheten tog över hanteringen av etikprövningen fr.o.m. den 1 januari 2019 från de regionala etikprövningsnämnderna. Avgifterna levereras in på inkomsttitel 2559 *Avgifter för etikprövning*.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 42 663 000 kronor anvisas under anslaget 3:11 *Etikprövningsmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 43 419 000 kronor respektive 44 192 000 kronor.

Tabell 6.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:11 Etikprövningsmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**41 919**	**41 919**	**41 919**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	744	1 500	2 273
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**42 663**	**43 419**	**44 192**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

6.6.12 3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning

Tabell 6.30 Anslagsutveckling 3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande
2019	Anslag		Utgifts-prognos
2020	**Förslag**	**8 200**	
2021	Beräknat	8 348 [2]	
2022	Beräknat	8 499 [3]	

[2] Motsvarar 8 200 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 8 200 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för förvaltningsutgifter för Nämnden för prövning av oredlighet i forskning.

Regeringens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av propositionen Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning (prop. 2018/19:58, bet. 2018/19:UbU21, rskr. 2018/19:273) kommer Nämnden för prövning av oredlighet i forskning, som ska utreda misstänkt oredlighet i forskning, att inrättas den 1 januari 2020.

För att finansiera nämnden överförs 2 200 000 kronor från anslaget 3:10 *Överklagandenämnden för etikprövning* och 6 000 000 kronor från anslaget 2:64 *Särskilda utgifter inom universitet och högskolor* fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 8 200 000 kronor anvisas under anslaget 3:12 *Nämnden för prövning av oredlighet i forskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 348 000 kronor respektive 8 499 000 kronor.

Tabell 6.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]			
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	8 200	8 348	8 499
Varav BP20 [3]	8 200	8 200	8 200
Varav [3]			
Flytt av verksamhet till Oredlighetsnämnden	2 200	2 200	2 200
Delfinansiering av nämnden för prövning av oredlighet i forskning	6 000	6 000	6 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**8 200**	**8 348**	**8 499**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

6.6.13 3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål

Tabell 6.32 Anslagsutveckling 3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål

Tusental kronor

2018	Utfall	96 138	Anslags-sparande	3 857
2019	Anslag	99 995 [1]	Utgifts-prognos	98 551
2020	**Förslag**	**88 995**		
2021	Beräknat	88 995		
2022	Beräknat	88 995		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för tull och mervärdesskatt som har betalats av EISCAT Scientific Association. Anslaget får användas för utgifter för särskilda insatser inom forsknings- och utvecklingsområdet.

Regeringens överväganden

Som en administrativ effektivisering beräknas anslaget minska med 11 000 000 kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera kapitaltillskott till holdingbolag knutna till universitet under anslaget 2:65 *Särskilda medel till universitet och högskolor*, som beräknas öka med motsvarande belopp.

Regeringen föreslår att 88 995 000 kronor anvisas under anslaget 3:13 *Särskilda utgifter för forskningsändamål* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 88 995 000 kronor för respektive år.

Tabell 6.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**99 995**	**99 995**	**99 995**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	-11 000	-11 000	-11 000
Varav BP20	-11 000	-11 000	-11 000
Varav			
Holdingbolagens idébanker	-11 000	-11 000	-11 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**88 995**	**88 995**	**88 995**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

7 Anslag för gemensamma ändamål

7.1 Anslag för gemensamma ändamål

7.1.1 4.1 Internationella program

Tabell 7.1 Anslagsutveckling 4:1 Internationella Program

Tusental kronor

2018	Utfall	78 689	Anslags-sparande	2 900
2019	Anslag	81 589 [1]	Utgifts-prognos	80 649
2020	**Förslag**	**81 589**		
2021	Beräknat	81 589		
2022	Beräknat	81 589		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stipendier till s.k. tredjelandsstudenter. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag för att främja internationella kontakter inom EU-program och andra internationella program inom utbildningsområdet. Anslaget får även användas för att medfinansiera EU-medel inom Universitets- och högskolerådets ansvarsområde och genomföra stödåtgärder inom ramen för EU:s utbildningsprogram.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 4:1 *Internationella program* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 168 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Universitets- och högskolerådet kommer under 2020 att bevilja stipendier för senare läsår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 4:1 *Internationella program* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag om högst 168 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 7.2 Beställningsbemyndigande för anslaget 4:1 Internationella program

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	90 415	90 414	90 414			
Nya åtaganden	60 275	60 000	138 586			
Infriade åtaganden	-60 276	-60 000	-61 000	-67 000	-36 000	-65 000
Utestående åtaganden	90 414	90 414	168 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**153 000**	**165 000**	**168 000**			

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 81 589 000 kronor anvisas under anslaget 4:1 *Internationella program* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 81 589 000 kronor respektive 81 589 000 kronor.

Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Internationella Program

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**81 589**	**81 589**	**81 589**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**81 589**	**81 589**	**81 589**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

7.1.2 4:2 Avgift till Unesco och ICCROM

Tabell 7.4 Anslagsutveckling 4:2 Avgift till Unesco och ICCROM

Tusental kronor

2018	Utfall	30 127	Anslags-sparande	759
2019	Anslag	30 886 [1]	Utgifts-prognos	30 530
2020	**Förslag**	**30 886**		
2021	Beräknat	30 886		
2022	Beräknat	30 886		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Sveriges medlemsavgift till Unesco. Anslaget får även användas för utgifter för Internationella centret för bevarande och restaurering av kulturföremål i Rom (ICCROM) samt utgifter för de Unesco-konventioner som Sverige har ratificerat.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att 30 886 000 kronor anvisas under anslaget 4:2 *Avgift till Unesco och ICCROM* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 30 886 000 kronor respektive 30 886 000 kronor.

Tabell 7.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Avgift till Unesco och ICCROM

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**30 886**	**30 886**	**30 886**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**30 886**	**30 886**	**30 886**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

7.1.3 4:3 Kostnader för Svenska Unescorådet

Tabell 7.6 Anslagsutveckling 4:3 Kostnader för Svenska Unescorådet

Tusental kronor

2018	Utfall	10 479	Anslags-sparande	207
2019	Anslag	10 483 [1]	Utgifts-prognos	10 365
2020	**Förslag**	**10 645**		
2021	Beräknat	10 806 [2]		
2022	Beräknat	10 966 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 10 645 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 10 645 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Svenska Unescorådets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för bevakning och genomförande av Unescos verksamhet.

Regeringens överväganden

Förslag till anslagsnivå och beräknad anslagsnivå
Regeringen föreslår att 10 645 000 kronor anvisas under anslaget 4:3 *Kostnader för Svenska Unescorådet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 806 000 kronor respektive 10 966 000 kronor.

Tabell 7.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:3 Kostnader för Svenska Unescorådet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**10 483**	**10 483**	**10 483**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	162	323	483
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**10 645**	**10 806**	**10 966**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

7.1.4 4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning

Tabell 4.4 Anslagsutveckling 4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning

Tusental kronor

2018	Utfall	20 707	Anslags-sparande	322
2019	Anslag	24 243 [1]	Utgifts-prognos	23 963
2020	**Förslag**	**35 143**		
2021	Beräknat	52 143		
2022	Beräknat	39 943		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning. Anslaget får även användas för utgifter för statistik, analyser och prognoser inom dessa områden.

Regeringens överväganden

Under 2019 har medel avsatts för OECD:s indikatorsprojekt Indicators of Education Systems (INES). Delar av anslaget används för verksamhet av tillfällig art där behoven uppstår löpande under året.

Regeringen föreslår att 35 143 000 kronor anvisas under anslaget 4:4 *Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 52 143 000 kronor respektive 39 943 000 kronor.

Tabell 7.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**24 243**	**24 243**	**24 243**
Förändring till följd av:			
Beslut	10 900	27 900	15 700
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**35 143**	**52 143**	**39 943**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

17

Kultur, medier, trossamfund och fritid

Förslag till statens budget för 2020

Kultur, medier, trossamfund och fritid

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 9

Diagramförteckning ... 15

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 17

2 Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid ... 21
- 2.1 Omfattning ... 21
- 2.2 Utgiftsutveckling ... 22
- 2.3 Skatteutgifter ... 23
- 2.4 Mål ... 25
- 2.5 Resultatredovisning ... 26
  - 2.5.1 Gemensamma bedömningsgrunder för kulturområdet ... 26
  - 2.5.2 Sammanfattande resultatbedömningar ... 26
- 2.6 Politikens inriktning ... 31
  - 2.6.1 Kultur ... 31
  - 2.6.2 Medier ... 34
  - 2.6.3 Ungdomspolitik ... 35
  - 2.6.4 Trossamfund ... 36
  - 2.6.5 Politik för det civila samhället ... 36
  - 2.6.6 Folkbildning ... 39
  - 2.6.7 Spelmarknaden ... 40

3 Kulturområdesövergripande verksamhet ... 41
- 3.1 Omfattning ... 41
- 3.2 Utgiftsutveckling ... 41
- 3.3 Mål ... 42
- 3.4 Resultatredovisning ... 42
  - 3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 42
  - 3.4.2 Resultat ... 42
  - 3.4.3 Analys och slutsatser ... 54
- 3.5 Budgetförslag ... 55
  - 3.5.1 1:1 Statens kulturråd ... 55
  - 3.5.2 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete ... 55
  - 3.5.3 1:3 Skapande skola ... 57

3.5.4 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet 58
3.5.5 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler 58
3.5.6 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet 59
3.5.7 1:7 Myndigheten för kulturanalys 61

4 Teater, dans och musik 63
4.1 Omfattning 63
4.2 Utgiftsutveckling 63
4.3 Mål 64
4.4 Resultatredovisning 64
4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 64
4.4.2 Resultat 64
4.4.3 Analys och slutsatser 69
4.5 Budgetförslag 69
4.5.1 2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner 69
4.5.2 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål 71
4.5.3 2:3 Statens musikverk 73

5 Litteraturen, läsandet och språket 75
5.1 Omfattning 75
5.2 Utgiftsutveckling 75
5.3 Mål 76
5.4 Resultatredovisning 76
5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 76
5.4.2 Resultat 76
5.4.3 Analys och slutsatser 80
5.5 Budgetförslag 80
5.5.1 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter 80
5.5.2 3:2 Myndigheten för tillgängliga medier 82
5.5.3 3:3 Institutet för språk och folkminnen 83

6 Bildkonst, arkitektur, form och design 85
6.1 Omfattning 85
6.2 Utgiftsutveckling 85
6.3 Mål 86
6.4 Resultatredovisning 86
6.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 86
6.4.2 Resultat 86
6.4.3 Analys och slutsatser 89
6.5 Budgetförslag 89
6.5.1 4:1 Statens konstråd 89
6.5.2 4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön 90
6.5.3 4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor 90
6.5.4 4:4 Bidrag till bild- och formområdet 91
6.6 Förslag 93
6.6.1 Upphävande av riksdagsbindning avseende Statens kulturråds bidragsgivning inom bild- och formområdet 93

7 Kulturskaparnas villkor 95

7.1 Omfattning ... 95
7.2 Utgiftsutveckling ... 95
7.3 Mål ... 96
7.4 Resultatredovisning ... 96
7.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 96
7.4.2 Resultat ... 96
7.4.3 Analys och slutsatser ... 98
7.5 Budgetförslag ... 99
7.5.1 5:1 Konstnärsnämnden ... 99
7.5.2 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer ... 100
7.6 Förslag ... 101
7.6.1 Upphävande av riksdagsbindning avseende bidragsförordningar ... 101

8 Arkiv ... 103
8.1 Omfattning ... 103
8.2 Utgiftsutveckling ... 103
8.3 Mål ... 104
8.4 Resultatredovisning ... 104
8.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 104
8.4.2 Resultat ... 104
8.4.3 Analys och slutsatser ... 106
8.5 Budgetförslag ... 106
8.5.1 6:1 Riksarkivet ... 106

9 Kulturmiljö ... 107
9.1 Omfattning ... 107
9.2 Utgiftsutveckling ... 107
9.3 Mål ... 108
9.4 Resultatredovisning ... 108
9.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 108
9.4.2 Resultat ... 108
9.4.3 Analys och slutsatser ... 114
9.5 Budgetförslag ... 114
9.5.1 7:1 Riksantikvarieämbetet ... 114
9.5.2 7:2 Bidrag till kulturmiljövård ... 115
9.5.3 7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning ... 116
9.5.4 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer ... 117

10 Museer och utställningar ... 119
10.1 Omfattning ... 119
10.2 Utgiftsutveckling ... 119
10.3 Mål ... 120
10.4 Resultatredovisning ... 120
10.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 120
10.4.2 Resultat ... 120
10.4.3 Analys och slutsatser ... 122
10.5 Den årliga revisionens iakttagelser ... 123
10.6 Budgetförslag ... 124
10.6.1 8:1 Centrala museer: Myndigheter ... 124
10.6.2 8:2 Centrala museer: Stiftelser ... 126
10.6.3 8:3 Bidrag till vissa museer ... 126

10.6.4 8:4 Forum för levande historia 127
10.6.5 8:5 Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål 128

11 Trossamfund 129
11.1 Omfattning 129
11.2 Utgiftsutveckling 129
11.3 Mål 130
11.4 Resultatredovisning 130
11.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 130
11.4.2 Resultat 130
11.4.3 Analys och slutsatser 131
11.5 Budgetförslag 132
11.5.1 9:1 Myndigheten för stöd till trossamfund 132
11.5.2 9:2 Stöd till trossamfund 132

12 Film 135
12.1 Omfattning 135
12.2 Utgiftsutveckling 135
12.3 Mål 136
12.4 Resultatredovisning 136
12.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 136
12.4.2 Resultat 137
12.4.3 Analys och slutsatser 141
12.5 Budgetförslag 141
12.5.1 10:1 Filmstöd 141

13 Medier 143
13.1 Omfattning 143
13.2 Utgiftsutveckling 143
13.3 Mål 144
13.4 Resultatredovisning 144
13.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 144
13.4.2 Resultat 144
13.4.3 Analys och slutsatser 150
13.5 Budgetförslag 151
13.5.1 11:1 Sändningar av TV Finland 151
13.5.2 11:2 Forskning och dokumentation om medieutvecklingen 151
13.5.3 11:3 Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet 152
13.5.4 11:4 Statens medieråd 153
13.5.5 11:5 Stöd till taltidningar 153
13.5.6 Public service 154

14 Ungdomspolitik 157
14.1 Omfattning 157
14.2 Utgiftsutveckling 157
14.3 Mål 158
14.4 Resultatredovisning 158
14.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 158
14.4.2 Resultat 158

14.4.3 Insatser inom politikområdet ... 163
14.4.4 Analys och slutsatser ... 168
14.5 Budgetförslag ... 169
14.5.1 12.1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ... 169
14.5.2 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet ... 170
14.5.3 12:3 Särskilda insatser inom ungdomspolitiken ... 171

15 Politik för det civila samhället ... 173
15.1 Omfattning ... 173
15.2 Utgiftsutveckling ... 173
15.3 Mål för politiken för det civila samhället ... 174
15.4 Resultatredovisning ... 174
15.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 174
15.4.2 Resultat ... 175
15.4.3 Analys och slutsatser ... 180
15.5 Mål för idrottspolitiken ... 181
15.6 Resultatredovisning för idrottspolitiken ... 181
15.6.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 181
15.6.2 Resultat ... 181
15.6.3 Analys och slutsatser ... 185
15.7 Mål för friluftslivspolitiken ... 186
15.8 Resultatredovisning för friluftslivspolitiken ... 186
15.8.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 186
15.8.2 Resultat ... 187
15.8.3 Åtgärder för friluftsliv ... 188
15.8.4 Analys och slutsatser ... 190
15.9 Budgetförslag ... 190
15.9.1 13:1 Stöd till idrotten ... 190
15.9.2 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler ... 191
15.9.3 13:3 Stöd till friluftsorganisationer ... 192
15.9.4 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer ... 193
15.9.5 13:5 Insatser för den ideella sektorn ... 194

16 Folkbildning ... 197
16.1 Omfattning ... 197
16.2 Utgiftsutveckling ... 197
16.3 Mål ... 198
16.4 Resultatredovisning för folkbildningspolitiken ... 198
16.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 198
16.4.2 Resultat ... 199
16.4.3 Analys och slutsatser ... 203
16.5 Budgetförslag ... 205
16.5.1 14:1 Bidrag till folkbildningen ... 205
16.5.2 14:2 Bidrag till tolkutbildning ... 206
16.5.3 14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen ... 207
16.5.4 14:4 Särskilt utbildningsstöd ... 208

17 Spelmarknaden ... 209
17.1 Omfattning ... 209

17.2 Mål 209
17.3 Resultatredovisning 209
17.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 209
17.3.2 Resultat 209
17.3.3 Analys och slutsatser 212
17.4 Budgetförslag 212
17.4.1 15:1 Spelinspektionen 212

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 18
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden ... 19
Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid ... 22
Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid ... 22
Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid ... 22
Tabell 2.4 Skatteutgifter inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid ... 23
Tabell 2.5 Beräknade utgiftsförändringar kulturområdet ... 33
Tabell 2.6 Kulturbudgetens utveckling ... 34
Tabell 2.7 Anslagsutveckling för medieområdet samt medelstilldelning till radio och tv i allmänhetens tjänst ... 35
Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom Kulturområdesövergripande verksamhet ... 41
Tabell 3.2 Statliga medel till kulturverksamheter, fördelat per län och per invånare 2016–2018 ... 43
Tabell 3.3 Fördelning av statliga medel 2018 till regionala kulturverksamheter, kultursamverkansmodellen ... 44
Tabell 3.4 Fördelning av utvecklingsbidrag per län 2018 ... 45
Tabell 3.5 Hyreskostnader för vissa kulturinstitutioner 2016–2018 ... 47
Tabell 3.6 Skapande skola 2014–2018 ... 49
Tabell 3.7 Anslag 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet ... 52
Tabell 3.8 Medel från EU:s program Kreativa Europa 2015–2018 ... 53
Tabell 3.9 Medel från EU:s struktur- och investeringsfonder till svenska projekt med kulturanknytning 2015–2018 ... 53
Tabell 3.10 Anslagsutveckling 1:1 Statens kulturråd ... 55
Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statens kulturråd ... 55
Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete ... 55
Tabell 3.13 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete ... 56
Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete ... 57
Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:3 Skapande skola ... 57
Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Skapande skola ... 57
Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet ... 58
Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet ... 58
Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler ... 58
Tabell 3.20 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler ... 59

Tabell 3.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler 59
Tabell 3.22 Anslagsutveckling 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet 59
Tabell 3.23 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet 60
Tabell 3.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet 61
Tabell 3.25 Anslagsutveckling 1:7 Myndigheten för kulturanalys 61
Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Myndigheten för kulturanalys 61
Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Teater, dans och musik 63
Tabell 4.2 Antal besök (föreställningar) 2014–2018 66
Tabell 4.3 Bidragsgivning till scenkonstområdet 67
Tabell 4.4 Andel anställda per kön 68
Tabell 4.5 Anslagsutveckling 2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner 69
Tabell 4.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner 70
Tabell 4.7 Sammanställning av medelstilldelningen 2019 och 2020 till Operan, Dramaten, Riksteatern, Dansens hus, Drottningholms slottsteater, Unga Klara och Voksenåsen 70
Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål 71
Tabell 4.9 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål 72
Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål 73
Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:3 Statens musikverk 73
Tabell 4.12 Sammanställning över avgiftsintäkter till Statens musikverk 73
Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Statens musikverk 73
Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom Litteraturen, läsandet och språket 75
Tabell 5.2 Bidrag till litteratur, kulturtidskrifter, bibliotek och läsfrämjande 2015–2018 (beviljade medel) 78
Tabell 5.3 Anslagsutveckling 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter 80
Tabell 5.4 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter 81
Tabell 5.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter 82
Tabell 5.6 Anslagsutveckling 3:2 Myndigheten för tillgängliga medier 82
Tabell 5.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Myndigheten för tillgängliga medier 82
Tabell 5.8 Anslagsutveckling 3:3 Institutet för språk och folkminnen 83
Tabell 5.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:3 Institutet för språk och folkminnen 83
Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom Bildkonst, arkitektur, form och design 85
Tabell 6.2 Beviljade bidrag inom bild- och formkonstområdet 2014–2018 87
Tabell 6.3 Anslagsutveckling 4:1 Statens konstråd 89

Tabell 6.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Statens konstråd ... 90
Tabell 6.5 Anslagsutveckling 4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön ... 90
Tabell 6.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön ... 90
Tabell 6.7 Anslagsutveckling 4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor ... 90
Tabell 6.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor ... 91
Tabell 6.9 Anslagsutveckling 4:4 Bidrag till bild- och formområdet ... 91
Tabell 6.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 4:4 Bidrag till bild- och formområdet ... 92
Tabell 6.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:4 Bidrag till bild- och formområdet ... 92
Tabell 7.1 Utgiftsutveckling inom Kulturskaparnas villkor ... 95
Tabell 7.2 Anslagsutveckling 5:1 Konstnärsnämnden ... 99
Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:1 Konstnärsnämnden ... 99
Tabell 7.4 Anslagsutveckling 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer ... 100
Tabell 7.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer ... 100
Tabell 7.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer ... 101
Tabell 8.1 Utgiftsutveckling inom Arkiv ... 103
Tabell 8.2 Normering och tillsyn av arkiv ... 104
Tabell 8.3 Mottagning av arkivmaterial ... 105
Tabell 8.4 Tillgång till arkiv ... 105
Tabell 8.5 Anslagsutveckling 6:1 Riksarkivet ... 106
Tabell 8.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:1 Riksarkivet ... 106
Tabell 9.1 Utgiftsutveckling inom Kulturmiljö ... 107
Tabell 9.2 Beslutade medel anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård ... 108
Tabell 9.3 Andel av befolkningen 16–85 år som under 2017 besökt kulturmiljöer ... 111
Tabell 9.4 Anslagsutveckling 7:1 Riksantikvarieämbetet ... 114
Tabell 9.5 Avgiftsbelagd verksamhet ... 115
Tabell 9.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:1 Riksantikvarieämbetet ... 115
Tabell 9.7 Anslagsutveckling 7:2 Bidrag till kulturmiljövård ... 115
Tabell 9.8 Beställningsbemyndigande för anslaget 7:2 Bidrag till kulturmiljövård ... 116
Tabell 9.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:2 Bidrag till kulturmiljövård ... 116
Tabell 9.10 Anslagsutveckling 7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning ... 116
Tabell 9.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning ... 117
Tabell 9.12 Anslagsutveckling 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer ... 117
Tabell 9.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer ... 117
Tabell 10.1 Utgiftsutveckling inom Museer och utställningar ... 119
Tabell 10.2 Anslagsutveckling 8:1 Centrala museer: Myndigheter ... 124

Tabell 10.3 Sammanställning över medelstilldelning till Centrala museer: Myndigheter 124
Tabell 10.4 Sammanställning över avgiftsintäkterna till Centrala museer: Myndigheter 124
Tabell 10.5 Arkeologisk uppdragsverksamhet 125
Tabell 10.6 Uppdragsverksamhet Cosmonova 125
Tabell 10.7 Uppdragsverksamhet Vasamuseet 125
Tabell 10.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:1 Centrala museer: Myndigheter 125
Tabell 10.9 Anslagsutveckling 8:2 Centrala museer: Stiftelser 126
Tabell 10.10 Sammanställning över medelstilldelning för Centrala museer: Stiftelser 126
Tabell 10.11 Sammanställning över avgiftsintäkterna till Centrala museer: Stiftelser 126
Tabell 10.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:2 Centrala museer: Stiftelser 126
Tabell 10.13 Anslagsutveckling 8:3 Bidrag till vissa museer 126
Tabell 10.14 Sammanställning över medelstilldelning för Bidrag till vissa museer 127
Tabell 10.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:3 Bidrag till vissa museer 127
Tabell 10.16 Anslagsutveckling 8:4 Forum för levande historia 127
Tabell 10.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:4 Forum för levande historia 128
Tabell 10.18 Anslagsutveckling 8:5 Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål 128
Tabell 10.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:5 Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål 128
Tabell 11.1 Utgiftsutveckling inom Trossamfund 129
Tabell 11.2 Anslagsutveckling 9:1 Myndigheten för stöd till trossamfund 132
Tabell 11.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 9:1 Myndigheten för stöd till trossamfund 132
Tabell 11.4 Anslagsutveckling 9:2 Stöd till trossamfund 132
Tabell 11.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 9:2 Stöd till trossamfund 133
Tabell 11.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 9:2 Stöd till trossamfund 133
Tabell 12.1 Utgiftsutveckling inom Film 135
Tabell 12.2 Nyckeltal för stöd till svensk filmproduktion (lång spelfilm) 2014–2018 137
Tabell 12.3 Svensk film på biograf 2009–2018 138
Tabell 12.4 Digitalisering och tillgängliggörande av filmarvet 2014–2018 139
Tabell 12.5 Andel kvinnor respektive män på nyckelpositioner 2014–2018 140
Tabell 12.6 Anslagsutveckling 10:1 Filmstöd 141
Tabell 12.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 10:1 Filmstöd 142
Tabell 13.1 Utgiftsutveckling inom Medier, utgiftsområde 17 143
Tabell 13.2 Stöd fördelat på antal tidningar 2016–2018 145
Tabell 13.3 Antal taltidningar och prenumeranter 2014–2018 145

Tabell 13.4 Sveriges Radios sändningar i marknätet per programkategori 2014–2018 ... 146
Tabell 13.5 Sveriges Televisions sändningar i marknätet per programkategori (exklusive barnprogram) 2014–2018 ... 146
Tabell 13.6 Icke-tillståndspliktig sändningsverksamhet och beställ-tv-tjänster 2015–2018 ... 148
Tabell 13.7 Antalet diarieförda granskningsärenden 2014–2018 ... 148
Tabell 13.8 Utgången i granskningsärenden 2014–2018 ... 149
Tabell 13.9 Anslagsutveckling 11:1 Sändningar av TV Finland ... 151
Tabell 13.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:1 Sändningar av TV Finland ... 151
Tabell 13.11 Anslagsutveckling 11:2 Forskning och dokumentation om medieutvecklingen ... 151
Tabell 13.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:2 Forskning och dokumentation om medieutvecklingen ... 152
Tabell 13.13 Anslagsutveckling 11:3 Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet ... 152
Tabell 13.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:3 Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet ... 152
Tabell 13.15 Anslagsutveckling 11:4 Statens medieråd ... 153
Tabell 13.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:4 Statens medieråd ... 153
Tabell 13.17 Anslagsutveckling för 11:5 Stöd till taltidningar ... 153
Tabell 13.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:5 Stöd till taltidningar ... 153
Tabell 13.19 Medelstilldelning för SR, SVT och UR 2020 ... 154
Tabell 14.1 Utgiftsutveckling inom Ungdomspolitik ... 157
Tabell 14.2 Antal organisationer som ansökt och beviljats organisationsbidrag samt antal bidragsgrundande medlemmar, efter kön ... 165
Tabell 14.3 Antal organisationer som ansökt och beviljats projektbidrag ... 165
Tabell 14.4 Anslagsutveckling 12:1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ... 169
Tabell 14.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 12:1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor ... 170
Tabell 14.6 Anslagsutveckling 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet ... 170
Tabell 14.7 Beställningsbemyndigande för anslaget 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet ... 171
Tabell 14.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet ... 171
Tabell 14.9 Anslagsutveckling 12:3 Särskilda insatser inom ungdomspolitiken ... 171
Tabell 14.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 12:3 Särskilda insatser inom ungdomspolitiken ... 172
Tabell 15.1 Utgiftsutveckling inom Politik för det civila samhället ... 173
Tabell 15.2 Vissa bidrag 2015–2019 ... 181
Tabell 15.3 Idrotter med flest deltagartillfällen, fördelat på pojkar och flickor, 2017 ... 182
Tabell 15.4 Kvinnor och män som ordförande respektive generalsekreterare i specialidrottsförbunden (SF) 2017 ... 183

Tabell 15.5 Friluftsorganisationer som fått bidrag 2018 av Svenskt Friluftsliv 187
Tabell 15.6 Anslagsutveckling 13:1 Stöd till idrotten 190
Tabell 15.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:1 Stöd till idrotten 191
Tabell 15.8 Anslagsutveckling 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler 191
Tabell 15.9 Beställningsbemyndigande för anslaget 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler 192
Tabell 15.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler 192
Tabell 15.11 Anslagsutveckling 13:3 Stöd till friluftsorganisationer 192
Tabell 15.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:3 Stöd till friluftsorganisationer 192
Tabell 15.13 Anslagsutveckling 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer 193
Tabell 15.14 Beställningsbemyndigande för anslaget 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer 194
Tabell 15.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer 194
Tabell 15.16 Anslagsutveckling 13:5 Insatser för den ideella sektorn 194
Tabell 15.17 Beställningsbemyndigande för anslaget 13:5 Insatser för den ideella sektorn 195
Tabell 15.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:5 Insatser för den ideella sektorn 196
Tabell 16.1 Utgiftsutveckling inom Folkbildning 197
Tabell 16.2 Syften och indikatorer 199
Tabell 16.3 Anslagsutveckling 14:1 Bidrag till folkbildningen 205
Tabell 16.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:1 Bidrag till folkbildningen 206
Tabell 16.5 Anslagsutveckling 14:2 Bidrag till tolkutbildning 206
Tabell 16.6 Beställningsbemyndigande för anslaget 14:2 Bidrag till tolkutbildning 207
Tabell 16.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:2 Bidrag till tolkutbildning 207
Tabell 16.8 Anslagsutveckling 14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen 207
Tabell 16.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen 208
Tabell 16.10 Anslagsutveckling 14:4 Särskilt utbildningsstöd 208
Tabell 16.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:4 Särskilt utbildningsstöd 208
Tabell 17.1 Den reglerade spelmarknadens omsättning efter utbetalda vinster 209
Tabell 17.2 Anslagsutveckling 15:1 Spelinspektionen 212
Tabell 17.3 Offentligrättslig verksamhet 212
Tabell 17.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 15:1 Spelinspektionen 213

Diagramförteckning

Diagram 5.1 Antal lån till användare och bibliotek ... 77
Diagram 8.1 Leverans av statligt arkivmaterial 2010–2018 ... 104
Diagram 8.2 Utveckling av antal unika webbesök 2010–2018 ... 105
Diagram 9.1 Andel av medel till anläggningar och landskap som betalats ut till objekttyper som saknar skydd enligt lag ... 109
Diagram 9.2 Antal projekt som fått statsbidrag för kulturarvsarbete ... 110
Diagram 9.3 Antal arrangemang under Kulturarvsdagen och Arkeologidagen ... 112
Diagram 9.4 Besökande barn och unga vid besöksmålen Glimmingehus och Gamla Uppsala ... 112
Diagram 12.1 Jämställdhet 2000–2018 (andel kvinnor på nyckelpositioner) ... 140
Diagram 13.1 Totalt utbetalat stöd till tidningar 2016–2018 ... 144
Diagram 13.2 Utbetalat driftsstöd per tidningskategori 2016–2018 ... 144
Diagram 13.3 Antal kvinnor, män och övriga som prenumererar på taltidningar 2014–2018 ... 145
Diagram 14.1 Andel som varken arbetar eller studerar i åldern 15–24 år, efter kön ... 159
Diagram 14.2 Andel som varken arbetar eller studerar i åldern 15–24 år, efter kön och inrikes eller utrikes född ... 159
Diagram 14.3 Andel unga som inte studerar och som saknar gymnasieutbildning (minst 2-årig) i åldern 16–24 år, efter kön samt inrikes och utrikes född ... 159
Diagram 14.4 Mediantid i arbetslöshet bland inskrivna arbetslösa, i åldern 16–24 år, antal dagar, efter kön samt inrikes och utrikes född ... 160
Diagram 14.5 Andel som bor kvar i föräldrahemmet i åldern 20–24 år, efter kön samt svensk och utländsk bakgrund ... 160
Diagram 14.6 Andel som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra i åldern 16–24 år, efter kön ... 161
Diagram 14.7 Andel unga som anger att de har besvär av ängslan, oro eller ångest, i åldern 16–24 år ... 161
Diagram 14.8 Andel som är medlemmar i en förening i åldern 16–25 år, efter kön samt inrikes och utrikes född ... 161
Diagram 14.9 Andel unga som besöker fritidsgård eller ungdomens hus varje månad, i åldern 16–25 år, efter kön ... 162
Diagram 14.10 Andel som anger att de är medlemmar i ett politiskt parti eller förbund, efter ålder ... 162
Diagram 14.11 Andel som anger mycket eller ganska stort förtroende för regeringen, i åldern 16–29 år och för samtliga ... 162
Diagram 14.12 Andel som anger mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen, i åldern 16–29 år och för samtliga ... 163
Diagram 17.1 Spelmarknaden 2018, inkl. aktörer utan svenskt tillstånd ... 210

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om en låneram i Riksgäldskontoret till Kungliga Operan AB för investeringar i vissa byggnadsanknutna inventarier som ägs av Kungliga Operan AB och för projektering inför renovering och ombyggnad som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 126 000 000 kronor (avsnitt 4.5.1).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om en låneram i Riksgäldskontoret till Kungliga Dramatiska teatern AB för investeringar i ett nytt övermaskineri som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 70 000 000 kronor (avsnitt 4.5.1).
3. Riksdagens tidigare ställningstagande i fråga om Statens kulturråds bidragsgivning inom bild- och formområdet ska inte längre gälla (avsnitt 6.6.1).
4. Riksdagens tidigare ställningstagande i frågor som rör Konstnärsnämndens stödordningar till konstnärer och kulturskapare ska inte längre gälla (avsnitt 7.6.1).
5. Riksdagen godkänner medelstilldelningen för 2020 från public service-kontot till Sveriges Radio AB med 3 077 100 000 kronor, till Sveriges Television AB med 5 041 200 000 kronor och till Sveriges Utbildningsradio AB med 445 100 000 kronor (avsnitt 13.5.6).
6. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 från public service-kontot tillföra 35 000 000 kronor i stiftelsekapital till Förvaltningsstiftelsen för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB (avsnitt 13.5.6).
7. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att täcka ett underskott på public service-kontot som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 250 000 000 kronor (avsnitt 13.5.6).
8. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid enligt tabell 1.1.
9. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Statens kulturråd	56 717
1:2	Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	533 084
1:3	Skapande skola	176 465
1:4	Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	45 153
1:5	Stöd till icke-statliga kulturlokaler	9 852
1:6	Bidrag till regional kulturverksamhet	1 518 605
1:7	Myndigheten för kulturanalys	16 533
2:1	Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner	1 104 748
2:2	Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	213 614
2:3	Statens musikverk	119 490
3:1	Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	180 735
3:2	Myndigheten för tillgängliga medier	125 957
3:3	Institutet för språk och folkminnen	68 760
4:1	Statens konstråd	31 753
4:2	Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön	42 947
4:3	Nämnden för hemslöjdsfrågor	11 714
4:4	Bidrag till bild- och formområdet	40 069
5:1	Konstnärsnämnden	22 481
5:2	Ersättningar och bidrag till konstnärer	476 031
6:1	Riksarkivet	411 006
7:1	Riksantikvarieämbetet	285 382
7:2	Bidrag till kulturmiljövård	270 542
7:3	Kyrkoantikvarisk ersättning	460 000
7:4	Bidrag till arbetslivsmuseer	8 000
8:1	Centrala museer: Myndigheter	1 347 035
8:2	Centrala museer: Stiftelser	268 714
8:3	Bidrag till vissa museer	75 519
8:4	Forum för levande historia	49 301
8:5	Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål	80
9:1	Myndigheten för stöd till trossamfund	13 085
9:2	Stöd till trossamfund	81 919
10:1	Filmstöd	553 444
11:1	Sändningar av TV Finland	9 721
11:2	Forskning och dokumentation om medieutvecklingen	3 392
11:3	Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet	483
11:4	Statens medieråd	23 320
11:5	Stöd till taltidningar	48 856
12:1	Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	51 656
12:2	Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	240 680
12:3	Särskilda insatser inom ungdomspolitiken	2 000
13:1	Stöd till idrotten	1 974 311

13:2	Bidrag till allmänna samlingslokaler	52 164
13:3	Stöd till friluftsorganisationer	50 785
13:4	Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer	15 000
13:5	Insatser för den ideella sektorn	171 758
14:1	Bidrag till folkbildningen	4 319 683
14:2	Bidrag till tolkutbildning	59 331
14:3	Särskilda insatser inom folkbildningen	150 000
14:4	Särskilt utbildningsstöd	193 158
15:1	Spelinspektionen	76 247
Summa		**16 061 280**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:2	Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	25 000	2021
1:5	Stöd till icke-statliga kulturlokaler	9 000	2021–2022
1:6	Bidrag till regional kulturverksamhet	30 000	2021–2022
2:2	Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	167 000	2021–2022
3:1	Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	40 000	2021–2022
4:4	Bidrag till bild- och formområdet	14 000	2021
5:2	Ersättningar och bidrag till konstnärer	196 000	2021–2030
7:2	Bidrag till kulturmiljövård	90 000	2021–2023
9:2	Stöd till trossamfund	23 000	2021–2022
12:2	Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	212 000	2021
13:2	Bidrag till allmänna samlingslokaler	40 000	2021–2023
13:4	Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer	15 000	2021
13:5	Insatser för den ideella sektorn	65 000	2021–2025
14:2	Bidrag till tolkutbildning	140 000	2021–2025
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**1 066 000**	

2 Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet är underindelat i följande områden:

- Kulturområdesövergripande verksamhet
- Teater, dans och musik
- Litteraturen, läsandet och språket
- Bildkonst, arkitektur, form och design
- Kulturskaparnas villkor
- Arkiv
- Kulturmiljö
- Museer och utställningar
- Trossamfund
- Film
- Medier
- Ungdomspolitik
- Politik för det civila samhället
- Folkbildning
- Spelmarknaden

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Kulturområdesövergripande verksamhet	2 375	2 279	2 254	**2 356**	2 059	2 096
Teater, dans och musik	1 399	1 413	1 409	**1 438**	1 408	1 416
Litteraturen, läsandet och språket	387	347	348	**375**	369	372
Bildkonst, arkitektur, form och design	118	126	126	**126**	106	107
Kulturskaparnas villkor	473	489	484	**499**	499	499
Arkiv	418	403	387	**411**	417	424
Kulturmiljö	1 004	1 013	1 007	**1 024**	1 025	1 030
Museer och utställningar	1 659	1 725	1 714	**1 741**	1 752	1 775
Trossamfund	97	95	94	**95**	95	95
Film	567	562	562	**553**	553	553
Medier	83	81	81	**86**	88	91
Ungdomspolitik	363	296	288	**294**	295	296
Politik för det civila samhället	2 227	2 241	2 238	**2 264**	2 109	2 086
Folkbildning	4 781	4 710	4 707	**4 722**	4 698	4 690
Tillsyn över spelmarknaden	60	74	71	**76**	77	79
Totalt för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	**16 010**	**15 853**	**15 771**	**16 061**	**15 551**	**15 608**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**15 782**	**15 782**	**15 782**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	98	190	278
Beslut	165	-438	-469
Varav BP20 [3]	233	385	357
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20 [3]			
Övrigt	17	17	17
Ny ramnivå	**16 061**	**15 551**	**15 608**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	12 005
Verksamhetsutgifter [2]	4 025
Investeringar [3]	31
Summa ramnivå	**16 061**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre änden angivna normen inom skatteslaget. Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. Beräkningarna av skatteutgifternas storlek kan dock inte användas som en exakt offentligfinansiell effekt för den möjliga intäktsförstärkningen om en viss skatteutgift skulle slopas. Om t.ex. en skattebas förväntas minska när en skatteutgift slopas, innebär det att den faktiska intäktsförstärkningen blir mindre än den redovisade skatteutgiften. Vissa skatteutgifter kan inte heller slopas då det t.ex. kan finnas unionsbestämmelser eller andra internationella överenskommelser som förhindrar detta. En utförlig beskrivning av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter (skr. 2018/19:98). I det följande redovisas de skatteutgifter som är att hänföra till utgiftsområde 17.

Tabell 2.4 Skatteutgifter inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Bidrag till Tekniska museet	0	0
Ersättning till idrottsutövare	-[1]	-
Försäljning av konstverk för mindre än 300 000 kr/år	-	-
Tidningar och tidskrifter	2 270	2 480
Böcker och broschyrer	1 450	1 600
Entréavgiftsbelagda kulturella föreställningar	1 850	1 930
Förevisning av naturområden	320	330
Kommersiell idrott	2 870	2 910
Upphovsrätter	380	390
Entré till djurparker	90	90
Försäljning av konstverk för minst 300 000 kr/år	20	20
Omsättning i ideella föreningar	270	270
Skattereduktion för gåvor till ideell verksamhet	250	250
Totalt för utgiftsområde 17	**9 770**	**10 270**

1 Ett ”-” innebär att skatteutgiften inte kan beräknas.

Bidrag till Stiftelsen Tekniska museet

Enligt 16 kap. 10 § inkomstskattelagen (1999:1229), förkortad IL, får avdrag göras för bidrag som lämnas till Tekniska museet. Skatteutgiften avser skatt på inkomst av näringsverksamhet och särskild löneskatt.

Ersättning till idrottsutövare

Ersättning som en idrottsutövare får från en skattebefriad ideell förening som har till ändamål att främja idrott och som under året inte uppgår till ett halvt prisbasbelopp är enligt 2 kap. 19 § socialavgiftslagen (2000:980) undantagen från socialavgifter. Ersättningen är inte förmånsgrundande. Skatteutgiften avser därför särskild löneskatt.

Försäljning av konstverk för mindre än 300 000 kronor/år

Vid försäljning av konstverk för under 300 000 kronor per år är enligt 1 kap. 2 a § mervärdesskattelagen (1994:200), förkortad ML, försäljningsbeloppet undantaget från mervärdesskatt under förutsättning att upphovsmannen eller dennes dödsbo vid försäljningen äger konstverket. Undantaget ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Tidningar och tidskrifter
Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten för tidningar och tidskrifter nedsatt till 6 procent. Skattesatsen gäller även radiotidningar för synskadade och andra varor som gör skrift tillgänglig för personer med nedsatt läsförmåga. Nedsättningen gäller även när sådana produkter tillhandahålls på elektronisk väg. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Böcker och broschyrer
Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten för böcker, broschyrer, häften, musiknoter, kartor och liknande alster nedsatt till 6 procent. Detta gäller även bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn. Nedsättningen gäller även när sådana produkter tillhandahålls på elektronisk väg. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Entréavgiftsbelagda kulturella föreställningar
Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten för entréavgift till konserter, cirkus-, teater-, opera- och balettföreställningar eller liknande alster nedsatt till 6 procent. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Förevisning av naturområden
Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten på förevisning av naturområden utanför tätort samt av nationalparker, naturreservat, nationalstadsparker och Natura 2000-områden nedsatt till 6 procent. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Kommersiell idrott
Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten för omsättning av tjänster inom idrottsområdet där verksamheten bedrivs kommersiellt, t.ex. i bolagsform, nedsatt till 6 procent. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Upphovsrätter
Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten för upphovsrätter nedsatt till 6 procent. Skattesatsen gäller för upplåtelse eller överlåtelse av vissa upphovsrättsligt skyddade litterära eller konstnärliga verk. Nedsättningen gäller inte för upplåtelse eller överlåtelse av fotografier, reklamprodukter, system och program för automatisk databehandling eller film eller liknande upptagning av information. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Entré till djurparker
Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten för entréavgift till djurparker nedsatt till 6 procent. Nedsättningen gäller även för guidning till djurparker. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Försäljning av konstverk för minst 300 000 kronor/år
Enligt 7 kap. 1 § ML är skattesatsen för försäljning av konstverk nedsatt till 12 procent. Detta gäller om omsättningen medför skattskyldighet och konstverket ägs av upphovsmannen eller dennes dödsbo. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Omsättning i ideella föreningar
Av 4 kap. 8 § ML följer att omsättning av vara eller tjänst i en ideell förening inte räknas som ekonomisk verksamhet om föreningen är befriad från inkomstskatt för inkomsten av verksamheten. Det innebär att föreningen inte är skattskyldig för denna omsättning. Detta ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Skattereduktion för gåvor till ideell verksamhet
Fysiska personer som ger gåvor till vissa stiftelser, ideella föreningar och registrerade trossamfund som godkänts av Skatteverket kan få en skattereduktion motsvarande 25 procent av gåvans värde som dras av mot slutgiltig skatt. Gåvounderlaget som berättigar till skattereduktion får uppgå till högst 6 000 kronor per person och år, vilket innebär att skattereduktionen får uppgå till högst 1 500 kronor per person och år. Bestämmelserna om skattereduktion för gåvor till godkända gåvomottagare finns intagna i lagen (2019:453) om godkännande av gåvomottagare vid skattereduktion för gåva, förordningen (2019:456) om godkännande av gåvomottagare vid skattereduktion för gåva samt i 67 kap. 20–26 §§ IL.

2.4 Mål

Kultur

Riksdagen beslutade i december 2009 (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145) om nationella kulturpolitiska mål. Målen är att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. För att uppnå målen ska kulturpolitiken

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Det finns även riksdagsbundna mål inom kulturområdesövergripande verksamhet, inom litteratur och läsfrämjande, inom film, arkitektur, form och design, inom arkivområdet samt inom kulturmiljöområdet. Dessa mål anges i respektive underindelat avsnitt där resultaten för dessa områden redovisas.

Medier

Målen för mediepolitiken är att stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet samt att motverka skadlig mediepåverkan (prop. 2014/15:1 utg.omr. 17, bet. 2014/15: KrU6, rskr. 2014/15:96).

Trossamfund

Riksdagen har antagit mål för statens bidrag till trossamfund (prop. 1998/99:124, bet. 1999/2000:KU5, rskr. 1999/2000:45). Stödet ska bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet i form av gudstjänst, själavård, undervisning och omsorg.

Ungdomspolitik

Målet för alla statliga beslut och insatser som berör ungdomar mellan 13 och 25 år är att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen (prop. 2013/14:191, bet. 2013/14:KrU9, rskr. 2013/14:354).

Politik för det civila samhället

Målet för politiken för det civila samhället är att villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske i dialog med det civila samhällets organisationer genom att

- utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga utifrån engagemanget och viljan att påverka den egna livssituationen eller samhället i stort,
- stärka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden både som röstbärare och opinionsbildare och med en mångfald verksamheter, och
- fördjupa och sprida kunskapen om det civila samhället.

Målet beslutades av riksdagen i samband med beslutet om propositionen En politik för det civila samhället (prop. 2009/10:55, bet. 2009/10:KrU7, rskr. 2009/10:195).

Idrott

Riksdagen har beslutat om målen för den statliga idrottspolitiken (prop. 2008/09:126, bet. 2008/09: KrU8, rskr. 2008/09:243). Mål och syfte med statsbidraget till idrotten är att ge möjligheter för alla i Sverige att motionera och idrotta, att främja en god folkhälsa, att stödja en fri och självständig idrottsrörelse samt att ge alla i Sverige positiva upplevelser av idrott som underhållning. Stöd till barn och ungdomar ska lämnas till verksamhet som bedrivs ur ett barnrättsperspektiv. Stöd kan även lämnas till

sådan verksamhet som stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

Friluftslivspolitik

Målet för friluftslivspolitiken är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Alla människor ska ha möjlighet till naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö (prop. 2009/10:238, bet. 2010/11:KrU3, rskr. 2010/11:37 och 2010/11:38).

Tio mätbara mål har redovisats till riksdagen (skr. 2012/13:51, bet. 2012/13:KrU4, rskr. 2012/13:278). Målen är följande:

- Tillgänglig natur för alla
- Starkt engagemang och samverkan
- Allemansrätten
- Tillgång till natur för friluftsliv
- Attraktiv tätortsnära natur
- Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
- Skyddade områden som resurs för friluftslivet
- Ett rikt friluftsliv i skolan
- Friluftsliv för god folkhälsa
- God kunskap om friluftslivet

De tio målen har preciseringar som förtydligar innebörden av målen. Preciseringarna är ett stöd i genomförande av åtgärder. De är också underlag för att kunna mäta och följa upp målen samt för att kunna fortsätta utveckla friluftslivspolitiken.

Folkbildning

Målet för folkbildningspolitiken fastställdes genom riksdagens beslut i fråga om regeringens proposition Allas kunskap – allas bildning (prop. 2013/14:172, bet. 2013/14:KrU8, rskr. 2013/14:379). Målet är att folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället. Målet avspeglar folkbildningens idémässiga grund, särskilda pedagogik och självständighet.

Spelmarknaden

Målet för området är en sund och säker spelmarknad under offentlig kontroll som värnar intäkterna till det allmänna och som ger goda förutsättningar för allmännyttig ideell verksamhet att erhålla finansiering genom intäkter från spel. De negativa konsekvenserna av spelande ska minskas och det ska råda hög säkerhet i spelen. Spel om pengar ska omfattas av ett starkt konsumentskydd och inte kunna missbrukas för kriminell verksamhet (prop. 2018/19:1, bet. 2018/19:KrU1, rskr. 2018/19:94).

2.5 Resultatredovisning

Nedan redovisas de bedömningsgrunder som är gemensamma för kulturområdet som helhet. Övriga resultatindikatorer och bedömningsgrunder framgår av respektive underindelat avsnitt i anslutning till övriga delar av resultatredovisningen.

2.5.1 Gemensamma bedömningsgrunder för kulturområdet

Gemensamma bedömningsgrunder för kulturområdet är:

- Barns och ungas tillgång till kultur
- Jämställdhet
- Tillgänglighet
- Förnyelse och utveckling av verksamheten

2.5.2 Sammanfattande resultatbedömningar

Kultur

Regeringen bedömer att de statliga insatserna på kulturområdet utgör ett viktigt bidrag till att uppnå de kulturpolitiska målen. Utmaningar finns dock, bl.a. när det gäller att uppnå målet om allas möjlighet till kulturdeltagande. Med utgångspunkt i Myndigheten för kulturanalys rapport Kulturanalys 2019 – En lägesbeskrivning till de kulturpolitiska målen gör regeringen bedömningen att det finns utmaningar i att uppnå målet om allas möjlighet till kulturdeltagande. I

rapporten konstateras att kulturpolitiken på bland annat detta område inte fört kulturområdet närmare de nationella kulturpolitiska målen, samtidigt som kulturvanor har att göra med samhälleliga mönster och mekanismer som är svåra att förändra endast med kulturpolitiska verktyg.

Att skapa möjligheter i hela landet för fler barn och unga att ta del av kultur spelar en central roll i att uppnå målen. Statens stöd till bl.a. den kommunala kulturskolan och till Skapande skola spelar en viktig roll för att uppnå detta.

En mångfald av konstnärliga uttryck utgör grunden för ett dynamiskt kulturliv. Regeringen bedömer att bidragsgivningen inom kulturområdet bidrar till att uppnå detta. Den statligt stödda scenkonsten bedöms arbeta väl med att nå en bred publik i hela landet i syfte att främja allas möjlighet till kulturupplevelser. Regeringen bedömer att satsningen Stärkta bibliotek har bidragit till att öka tillgängligheten vid bibliotek i hela landet.

Regeringens samlade bedömning är att de statliga insatserna har bidragit till att uppfylla ett antal av de mål som har fastställts för filmpolitiken. Det är dock ännu för tidigt att göra en helhetsbedömning av den nya filmpolitiken som började gälla 2017.

De statliga insatserna för kulturskaparnas villkor förstärktes under 2018. Insatserna på detta område, häribland stipendier, ersättningar samt analys och kunskapsförmedling, bidrar till att främja kvalitet och konstnärlig förnyelse.

På området museer och utställningar har statens styrning under den aktuella perioden förändrats och renodlats på ett sätt som främjat en dynamisk utveckling. Med införandet av en museilag, som bl.a. ger tydligare mandat att verka som självständiga kunskapsinstitutioner, och genom att Riksantikvarieämbetet fått ansvar för att främja och stödja utveckling på museiområdet, har förutsättningarna för att bedriva högkvalitativ museiverksamhet förbättrats.

Det statliga museernas publika verksamhet har under 2018 varit omfattande och sammantaget gett en mångfald av perspektiv på kulturarv, konst, historia och samtid i utställningar och programverksamhet. Museerna har under perioden i många fall arbetat strategiskt med samlingsförvaltning, trots det finns det brister i förutsättningarna för långsiktigt bevarande av vissa samlingar, vilket även Riksrevisionen uppmärksammat. Vidare har museerna inom det allmänna museiväsendet gjort omfattande insatser för ny kunskap.

Regeringen bedömer att kulturmiljöarbetet under 2018, särskilt genom insatser som främjar tillgänglighet och som ökar möjligheterna för ideellt kulturarvsarbete, har bidragit till att uppnå de mål som finns på området. På arkivområdet bedömer regeringen att avskaffandet av avgifter för att ta del av digitala arkivhandlingar vid Riksarkivet aktivt bidragit till ökad tillgänglighet och att arkivmaterialets potential som källa till information och kunskap kunnat realiseras.

Regeringen framhåller vikten av att främja nationella minoriteters kultur och satsningarna som gjordes 2018 bedöms ha bidragit till detta. Insatserna för jämställdhetsintegrering bedöms att ha gett goda resultat. Redan under 2018 har den nya politiken för gestaltad livsmiljö fått genomslag bland statliga myndigheter och andra aktörer.

Det internationella kulturutbytet och samarbetet är väsentligt för kulturens vitalitet, förnyelse och Sverigefrämjandet. Under året har viktiga insatser gjorts inom ramen för det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet. Regeringen bedömer att det arbete som bedrivs inom ramen för internationella organisationer och genom de utsända kulturråden är viktigt för kulturområdets utveckling och Sveriges samverkan med omvärlden.

Medier

Regeringen bedömer att de statliga insatserna på medieområdet har bidragit till att målen för mediepolitiken i stort uppnås.

Ett nytt teknikneutralt stöd för lokal journalistik i svagt bevakade områden och innovation parallellt med förstärkt presstöd samt införandet av sänkt mervärdesskatt på e-publikationer väntas bidra till yttrandefrihet och mångfald. Även de villkor som meddelats för public service-företagen – SR, SVT och UR – och som följs upp av granskningsnämnden för radio och tv bidrar till att stärka tillgången till oberoende kvalitativ journalistik i hela landet. Nationella tillstånd för analog kommersiell radio som är i kraft sedan den 1 augusti 2018 bidrar också till de mediepolitiska målen.

Statens medieråds arbete med medie- och informationskunnighet samt fastställande av åldersgränser för film på bio skyddar barn och

unga från skadlig mediepåverkan. Avskaffandet av avgiften för fastställande av åldersgränser för film på bio, samt utvidgningen av ledsagarregeln till femton år, som trädde i kraft i mars 2017, bidrar till ett större utbud av film på bio för barn och unga.

Myndigheten för tillgängliga mediers insatser för att öka antalet taltidningar bedöms bidra till det mediepolitiska målet om mediers tillgänglighet.

Trossamfund

Regeringen bedömer att politikområdet har utvecklats positivt och att allt fler församlingar får stöd. Vid utgången av 2018 var totalt 22 trossamfund och samverkansorgan statsbidragsberättigade. Enligt statistik från Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) var den 31 december 2017 totalt 845 146 personer betjänade i de trossamfund som får statligt stöd. Detta är en ökning med drygt 25 000 personer från året innan. De fem största statsbidragsberättigade trossamfunden är Romersk-katolska kyrkan, Equmeniakyrkan, Pingströrelsen, Evangeliska Frikyrkan och Sveriges muslimska förbund. Huvuddelen av stödet, drygt 59 miljoner kronor, har betalats ut till trossamfunden i form av organisationsbidrag.

SST har arbetat som en expertmyndighet vilket skapat ökad kunskap hos många kommuner och statliga myndigheter som i sin tur bidrar till en större förståelse kring frågor som rör religion och trossamfund. Under 2018 har SST genomfört en kompetensinsats för trossamfundsledare kring frågor kopplade till demokrati och föreningsjuridik. SST har också fortsatt att prioritera insatser för att stärka kvinnliga ledare inom trossamfunden. Totalt deltog 142 personer i någon av SST:s utbildningar under 2018 och av dessa var 79 kvinnor. I arbetet med det hat och hot som riktas mot troende och mot religiösa byggnader utbetalades det under 2018 totalt 9 159 018 kronor i säkerhetsbidrag till tio olika trossamfund varav 5 257 256 kronor (57 %) gick till Judiska Centralrådet. I en redovisning till regeringen beskriver Kammarkollegiet att beviljade medel har innefattat kostnad för bevakningspersonal samt fysiska åtgärder och att det bidragit till en tryggare och säkrare miljö för de som vistas i lokalerna samt att det har en bra förebyggande effekt (Ku2019/00806/CSM).

Trossamfunden har också spelat en viktig roll vid krisberedskapsarbete under året. I samband med skogsbränder och torka under sommaren 2018 involverades flera trossamfund i det lokala arbetet. Många samfund bedriver, likt andra organisationer i det civila samhället verksamhet som kompletterar det offentliga åtagandet. Det handlar bl.a. om biståndsverksamhet, social och karitativ verksamhet samt samfundens olika sociala verksamheter.

Ungdomspolitik

Målet för ungdomspolitiken är att alla ungdomar mellan 13 och 25 år ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Regeringen bedömer att politikområdet har utvecklats positivt men att det kvarstår flera utmaningar. Arbetsmarknadsläget för unga har generellt sett utvecklats positivt men mediantiden i arbetslöshet för utrikes födda har ökat. Andelen unga som varken arbetar eller studerar har minskat generellt. För utrikes födda kvinnor är dock andelen oförändrad. Hälsan är överlag god bland ungdomar men det finns tydliga tecken på att den psykiska ohälsan ökar. Andelen som anger att de har besvär med ängslan och oro eller ångest och med nedsatt psykiskt välbefinnande ökar bland ungdomar och i synnerhet för unga kvinnor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) ska verka för att det ungdomspolitiska målet ska uppfyllas genom att ta fram, samla och sprida kunskap, bidra till samordning av insatser, samverka med andra statliga myndigheter samt att fördela statsbidrag. Regeringen bedömer att MUCF är en viktig aktör för att det ungdomspolitiska målet ska kunna uppfyllas. MUCF har verkat genom lokalt stöd till organisations- och verksamhetsutveckling så att förutsättningar skapas för att ge unga som varken arbetar eller studerar ett tidigt och samordnat stöd. MUCF är en viktig aktör på fritidsområdet och verkar för att ungdomar har meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter. MUCF beviljar också statsbidrag för att stödja barn och ungas självständiga organisering och inflytande i samhället. Organisationsbidragen har en stor eller direkt avgörande betydelse för att kunna bedriva en långsiktig verksamhet. Då

ungdomspolitiken är sektorsövergripande behövs även insatser inom andra politikområden för att målet ska uppnås.

Politik för det civila samhället

Regeringen gör bedömningen att statens insatser på civilsamhällesområdet har bidragit till att uppfylla målet för politiken, som är att villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras. Målet ska uppfyllas i dialog med civilsamhällets organisationer. Enligt principen om självständighet och oberoende fördelas statsbidrag till organisationerna med inriktningen att andelen generella bidrag ska öka. År 2018 uppgick de generella bidragen till 92 procent, vilket är en ökning från 88 procent för 2017. Principen om dialog kännetecknar förhållandet mellan regeringen och det civila samhället. Under 2018 fanns i Regeringskansliet ett 50-tal fasta forum för samråd med det civila samhällets organisationer. Utöver dessa anordnade Regeringskansliet också under 2018 drygt 90 tjänstemannamöten för samråd med det civila samhällets organisationer i specifika frågor. Av dessa möten var 15 sakråd varav tio EU-sakråd. Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD) bildades 2018 genom en överenskommelse mellan regeringen och organisationer som samlar riksorganisationer inom det civila samhället (Ku2018/00245/D). Principen om kvalitet handlar bl.a. om civilsamhällets organisationer i rollen som utförare och när de ingår partnerskap med det offentliga. Statistiska Centralbyrån (SCB) har i rapporten Det civila samhället 2016, bl.a. visat att det civila samhället under 2016 bidrog med verksamheter till ett värde av 136 miljarder kronor (förädlingsvärde), vilket utgör 3,1 procent av Sveriges totala BNP. År 2016 fanns 251 000 organisationer i det civila samhället varav 95 000 var ekonomiskt aktiva. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har regeringens uppdrag att samla och sprida kunskap om det civila samhället och driver ett nätverk bestående av 27 statliga myndigheter för att sprida kunskap hos det offentliga om det civila samhället. MUCF har initierat ett arbete för att inhämta kunskap om samverkansformen Idéburet offentligt partnerskap (IOP). Regeringen har 2018 och 2019 förstärkt MUCF:s arbete i syfte att öka och sprida kunskapen om det civila samhället. Principen om långsiktighet handlar om att det civila samhällets organisationer ska ha goda och stabila förutsättningar och att villkoren för det civila samhället ska vara långsiktiga och förutsebara. Cirka en femtedel av statsbidrag som delas ut till civila samhällets organisationer beviljas för två år eller mer. Enligt principen om öppenhet och insyn har Regeringskansliet gett MUCF i uppdrag att sprida Europeiska koden för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocesser. Samrådsformen remissförfarande används ofta för att inhämta synpunkter från det civila samhällets organisationer. Regeringskansliets interna uppföljning visar att totalt 172 remisser har skickats ut till nästan 3 000 organisationer inom det civila samhället under 2018. Drygt hälften av organisationerna svarade på remisserna. Uppföljningen av principen om mångfald handlar bl.a. om att redogöra för befolkningens deltagande i det civila samhället, insatser för att underlätta mångfaldsarbete samt förutsättningar för det civila samhällets aktörer att verka inom olika samhällsområden. I den rapportering MUCF enligt uppdrag lämnat (U2017/01398/UF, U2017/02966/UF, U2017/03289/UF m.fl.) redogör myndigheten för vanliga hinder för underrepresenterade grupper att delta i det civila samhället, där brister i individers resurser, motivation och rekryterande nätverk pekas ut.

Idrott

En av utgångspunkterna för statens stöd till idrotten är att idrotten, såväl i verksamheten som i beslutande församlingar, ska vara öppen för alla, oavsett ålder, kön, könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning, trosuppfattning, funktionsnedsättning eller social, etnisk och kulturell bakgrund. Trots detta är det många grupper som i liten utsträckning deltar i verksamheten inom föreningsidrotten.

Regeringen noterar att det statliga stödet till idrotten i större utsträckning behöver nå ut där det bäst behövs och att stödet därigenom bidrar till att förverkliga statens mål för idrottspolitiken. I den frihet som idrottsrörelsen har att fördela statens stöd till idrotten ingår således ett

betydande ansvar för att bidragsreglerna utformas så att de medverkar till att förverkliga detta, bl.a. för att motverka att bidragens fördelning bekräftar och stärker ojämlikhet i samhället, på de grunder som nämns ovan, till förmån för socioekonomiskt starka områden på bekostnad av socioekonomiskt utsatta områden eller till förmån för pojkars idrottande på bekostnad av flickors idrottande. En förutsättning för att få del av statens stöd till idrotten är att idrottsverksamheten för barn och unga bedrivs ur ett barnrättsperspektiv.

Regeringen följer noga Riksidrottsförbundets interna översyn av fördelningen av statens stöd till idrotten och vill även betona vikten av att statens stöd till idrotten får ett tydligare resultat och redovisning utifrån de mål som regering och riksdag beslutat om.

Friluftslivspolitik

Under förra mandatperioden gjorde regeringen omfattande satsningar på friluftslivet. Genom att anslagen ökats kraftigt har många friluftsorganisationer kunnat genomföra en mängd aktiviteter, utöver ordinarie verksamhet. De höjda statsbidragen från och med 2016 har särskilt resulterat i stora satsningar på verksamheter med fokus på barn och unga, hälsoaspekter, mångfald och integration.

Friluftsorganisationerna skapar intresse och möjligheter för barn, unga och vuxna att utöva friluftsaktiviteter, motionera och uppleva naturen. Organisationerna skapar också mötesplatser i naturen för människor med olika bakgrund och med olika förutsättningar att vistas ute i naturen.

Friluftslivspolitik kan också vara av betydelse för den sociala sammanhållningen lokalt. Friluftlivspolitiken har positiv effekt på jämställdhet eftersom många verksamheter aktivt främjar ett jämställt deltagande och engagemang i friluftsaktiviteterna.

Friluftslivspolitiken har även en del i det nationella genomförandet av FN:s Agenda 2030-mål för hållbar utveckling. Framför allt berör friluftslivspolitiken målet om främjandet av psykisk hälsa och välbefinnande.

Folkbildning

Statens stöd till folkbildningen har fyra syften, varav ett är att bidra till att stärka och utveckla demokratin. Folkbildningen har bidragit till att skapa lärandemiljöer som stimulerar till handling och engagemang såväl inom som utom verksamhetens väggar. Folkbildningen är tillgänglig i hela landet och erbjuder utbildningsmöjligheter för en mångfald av människor och är viktiga aktörer för grupper som ofta har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Varje år rapporterar studieförbund och folkhögskolor mer än en miljon unika deltagare. Statens stöd till folkbildningen syftar också till att göra det möjligt för en ökad mångfald av människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen. Folkbildningen, särskilt folkhögskolorna, har en lång tradition av att genomföra verksamhet för grupper med kortare formell utbildningsbakgrund än befolkningen i genomsnitt. Folkbildningen bidrar därigenom även till att utjämna utbildningsklyftor i samhället. Utbildningsformen folkhögskola är bl.a. viktig för att fler människor ska ges möjlighet att läsa in grundläggande behörighet för vidare studier. Folkbildningen är ett alternativ till det reguljära utbildningssystemet. Statens stöd till folkbildningen ska vidare bidra till att bredda kulturintresset i samhället och till att öka delaktigheten i kulturlivet. Inom de flesta studieförbund är kulturen den största verksamheten. Studieförbunden är även genom sin geografiska spridning i landet en länk mellan civilsamhället och andra aktörer lokalt och regionalt. Statskontorets utvärdering av folkbildningen, En folkbildning i tiden (2018:10), bekräftar att syftena uppfylls.

Tillsyn över spelmarknaden

De statliga insatser som genomförts på spelområdet har gett positiva effekter på ett flertal områden. Regeringen bedömer att Spelinspektionens informationsverksamhet utvecklas i en positiv riktning. I jämförelse med tidigare år har spelmarknaden och myndigheten uppmärksammats i större utsträckning i media, vilket sannolikt har medfört att allmänhetens kunskap om spelmarknaden och spelregleringen har ökat. Myndigheten har vidare utövat en systematisk

och kontinuerlig tillsyn av att den reglerade marknaden agerar i enlighet med föreskrivna krav och att illegalt spel, särskilt på illegala spelautomater, motverkas. Den ökande andelen oreglerat spel som tillhandahållits svenska konsumenter, framför allt online, visar dock att omregleringen av spelmarknaden var nödvändig.

Regeringen bedömer att omregleringen hittills varit lyckad genom att i princip alla aktörer som tidigare tillhandahållit spel i Sverige utan tillstånd antingen har ansökt om licens eller lämnat den svenska spelmarknaden, vilket t.ex. ökar möjligheten att skydda barn och unga från spel, samtidigt som skyddsåtgärder i form av bl.a. självavstängningssystemet har gett önskvärd effekt.

2.6 Politikens inriktning

2.6.1 Kultur

En av de avgörande kulturpolitiska frågorna de närmaste åren, i Sverige och i övriga världen, är hur vi garanterar konstnärlig frihet. Kulturen kan bidra till många samhällsmål som hållbarhet, jämställdhet och mångfald, men kulturpolitiken får aldrig bli instrumentell. Det offentliga stödet till kulturen ska ske i former som bl.a. främjar kulturlivets oberoende.

En kulturskola för alla

Den kommunala kulturskolan når en stor andel barn och unga och bidrar till att lägga grunden för deras kulturella, sociala och intellektuella utveckling genom att de får ta del av och utöva en rad olika konstformer. Kulturskolan har stor betydelse inte bara för enskilda barn och unga, utan också bildningsnivån i hela samhället vilket gör den till en nationell angelägenenhet.

En av kulturskolans främsta utmaningar är att vara relevant för alla oavsett bakgrund. Nya medel möjliggör för huvudmännen att prova nya inriktningar och nya arbetsmetoder för att bredda utbudet och nå nya grupper. En tillgänglig och jämlik kulturskola ger fler barn och unga möjlighet att uttrycka sig kreativt. Det statliga bidraget till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet bör därför förlängas. För 2020–2022 beräknar regeringen att bidragets nivå är 100 miljoner kronor årligen.

Barns och ungas läsning

Läsdelegationens betänkande Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället (SOU 2018:57) visar på fortsatt behov av att insatser på det läsfrämjande området för att ge alla barn och ungdomar mer likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsupplevelser. Betänkandet har remitterats. (Se även utg.omr. 16 avsnitt 3.6 Politikens inriktning). Regeringen avser att återkomma till riksdagen i denna fråga.

Stiftelsen Bergmancenter på Fårö

Regeringen beräknar att tillföra Stiftelsen Bergmancenter på Fårö 1,5 miljoner kronor i årligt stöd fr.o.m. 2020 för fortsatt arbete med att förvalta Ingmar Bergmans konstnärskap.

Förstärkning av biblioteksersättningen

Under 2019 har en överenskommelse mellan Kulturdepartementet och upphovsmännens organisationer ingåtts om en ny höjd nivå på biblioteksersättnings grundbelopp för 2020 och 2021. Till följd av detta beräknas den totala biblioteksersättningen 2020 uppgå till cirka 177,4 miljoner kronor, vilket är en höjning med 5,7 miljoner kronor jämfört med 2019. Höjningen av biblioteksersättningen innebär en satsning på förbättrade villkor för författare, översättare, tecknare och fotografer.

Fortsatt fri entré vid vissa statliga museer

Det gemensamma kulturarvet är en stor resurs för bildning, kunskap och konstnärliga upplevelser. Fri entré på museer möjliggör att fler kan ta del av det gemensamma kulturarvet. Regeringen föreslår därför att medel även fortsatt avsätts för detta. Vid införandet av fri entré 2016 tillfördes berörda museimyndigheter 80 miljoner kronor.

I och med reformen ökade antalet besökare stort till de berörda museerna. I regeringens uppföljning av reformen har det framkommit att den stora ökningen besökare även inneburit

högre kostnader för säkerhet och underhåll av lokaler, vilket på sikt kan påverka museernas möjligheter att bedriva nödvändig utveckling av verksamheten. Fri entré-reformen föreslås därför stärkas med ytterligare 10 miljoner kronor utöver ursprunglig nivå om 80 miljoner kronor. Regeringen beräknar att de berörda museimyndigheterna tillförs totalt 90 miljoner kronor årligen för 2020–2022 för att fortsatt kunna erbjuda fri entré och en högkvalitativ verksamhet.

Nya Nationalmuseum

Renoveringen av Nationalmuseum syftade bl.a. till att öka tillgängligheten och öppenheten till museet och dess samlingar, som är en del av vårt gemensamma kulturarv. För att kompensera för ytterligare kostnader till följd av renoveringen, beräknar regeringen att tillföra Nationalmuseum 11 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

Ett museum om Förintelsen

Ett nytt museum ska inrättas för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen. Mot denna bakgrund har regeringen tillsatt en utredning som ska lämna förslag om den nya museiverksamhetens uppdrag och organisation (dir. 2019:36). Utredningen ska lämna sitt förslag nästa år och först därefter kan beslut fattas om att inleda själva uppbyggnaden av verksamheten.

Ombyggnation och renovering av Kungliga Operan

Kungliga Operans (Operan) byggnad från slutet av 1800-talet är i stort behov av renovering och ombyggnad för att kunna möta kraven på en modern opera som är tillgänglig för alla och har en fungerande arbetsmiljö. Regeringen gav därför Operan och Statens fastighetsverk (SFV) i december 2016 i uppdrag att projektera (Ku2016/01899/KO resp. Fi2016/04278/SFÖ) inför en renovering och ombyggnad av Operabyggnaden vid Gustav Adolfs Torg inom ramen för projektet Ny Opera i Operan (NOIO).

I april 2019 inkom SFV med en hemställan till regeringen (Fi2019/01565/ESA) om ett bemyndigande att inom en investeringsram om 3,5 miljarder kronor i kostnadsläge 2013 genomföra projektet i enlighet med den samtidigt inlämnade slutrapporten avseende projektet. Investeringsramen är beräknad på ett genomförande av projektet på det sätt som anges i den slutrapport som SFV lämnade i samband med hemställan. Operan har i maj 2019 inkommit med en hemställan avseende Operans egna investeringar och projektkostnader (Ku2019/00268-12/KO) som uppgår till 690 miljoner kronor i 2013 års kostnadsläge och som är en del av den totala investeringsramen som anges ovan. Hanteringen av hemställan från Statens fastighetsverk respektive Operan bereds i Regeringskansliet (se även UO2 avsnitt 6.4).

Regeringen föreslår att Operan fortsatt tilldelas en låneram om 126 miljoner kronor, inklusive tidigare upplåning, i Riksgäldskontoret samt beräknar att Operan tillförs 3 miljoner kronor för 2020 och 9 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021 för investeringar och kostnader i samband med ombyggnationen och renoveringen av operabyggnaden.

Förstärkning för statistik inom kulturområdet

Regeringen bedömer att statistiken inom kulturområdet är eftersatt. För att kunna följa utvecklingen av den numer helstatligt finansierade filmpolitiken bör också film göras till ett officiellt statistikområde. Regeringen avser att ge Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att utveckla filmstatistiken. För detta, och för att med utgångspunkt i kulturdatabasen kunna utveckla statistiken inom kulturområdet, beräknar regeringen att Myndigheten för kulturanalys tillförs 2 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

Internationellt samarbete inom kulturområdet

För en positiv utveckling på de områden som kulturpolitiken verkar i krävs ett än närmare samarbete mellan länder – på global, europeisk och nordisk nivå. Genomförandet av Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling är också en viktig utgångspunkt för arbetet.

Ett viktigt verktyg för att främja kulturens roll i internationella sammanhang är de utsända svenska kulturråden som fortsatt ska främja och

stärka strategisk samverkan mellan de kulturpolitiska, de utrikespolitiska och de näringspolitiska målen.

Regeringen anser att kulturen och kulturdiplomatin, inklusive Sveriges utsända kulturråd, spelar en viktig roll för internationellt och interkulturellt relationsskapande, dialog och utvecklingssamarbetet. Kulturlivets aktörer är ofta förändringsaktörer och demokratins röstbärare vilka verkar för mänskliga rättigheter och en inkluderande och hållbar samhällsutveckling. Statens kulturråds och Konstnärsnämndens internationella arbete för att främja dessa aktörers roll för yttrandefrihet och demokrati bör fortsätta och utvecklas.

Det internationella arbetet med att stärka möjligheterna för konstnärer att verka fritt är allt viktigare. Bland annat inom Unesco verkar Sverige för att stärka konstnärers yttrandefrihet. Stödet för att ge fristadskonstnärer möjlighet att bo och verka i Sverige är också en viktig komponent i detta arbete.

Inom EU pågår förhandlingarna om en flerårig budgetram för perioden 2021–2027, bl.a. avseende medie- och kulturprogrammet Kreativa Europa. Regeringen kommer fortsatt verka för att programmet ges ett ändamålsenligt innehåll.

Regeringen avser att fortsätta arbetet mot illegal handel med och förstörelse av kulturföremål. Sverige är för perioden 2017–2021 invald i kommittén för 1970-års Unesco-konvention om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätten till kulturegendom.

I arbetet med Unescos konvention om tryggande av det immateriella kulturarvet avser regeringen att fortsatt verka för att främja det civila samhällets förutsättningar för engagemang och delaktighet.

Sammanfattning av reformer och finansiering

Tabell 2.5 Beräknade utgiftsförändringar kulturområdet

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Statsbidrag till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet	100	100	100
Fri entré vid vissa statliga museer	90	90	90
Nationalmuseum: tillskott till följd av renovering och ombyggnad	11	11	11
Kungliga Operan AB	3	9	9
Myndigheten för kulturanalys: förstärkning statistik	2	2	2
Omprioritering från Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	-0,6	-0,6	-0,6
Omprioritering från Skapande skola	-0,6	-0,6	-0,6
Omprioritering från Filmstöd	-1,2	-1,2	-1,2
Summa	**203,6**	**209,6**	**209,6**

Kulturbudgetens utveckling

Förslagen som lämnas i denna proposition, inklusive tidigare aviserade anslagsförändringar, innebär en ökning av kulturbudgeten med cirka 292 miljoner kronor, varav pris- och löneomräkningen utgör cirka 94 miljoner kronor, i jämförelse med den av riksdagen beslutade budgeten för 2019 (exklusive ändringsbudgetar). Sedan 2014 har budgeten ökat med 1 670 miljoner kronor. Till kulturbudgeten räknas områdena Kulturområdesövergripande verksamhet, Teater, dans och musik, Litteraturen, läsandet och språket, Bildkonst, arkitektur, form och design, Kulturskaparnas villkor, Arkiv, Kulturmiljö, Museer och utställningar samt Film.

Tabell 2.6 Kulturbudgetens utveckling

Miljoner kronor

Budgetår	Kulturbudget
2010	6 415
2011	6 488
2012	6 593
2013	6 729
2014	6 853
2015	6 825
2016	7 184
2017	7 593
2018	8 338
2019	8 231
2020	**8 523**

2.6.2 Medier

En mångfald av starka och oberoende medier i hela landet är en förutsättning för en väl fungerande demokrati.

Vid internationella jämförelser ligger Sverige tillsammans med övriga nordiska länder i topp när det gäller graden av press- och yttrandefrihet, människors nyhetskonsumtion och medborgarnas kunskap om politiska skeenden. Den svenska mediemarknaden kännetecknas av en kombination av ett starkt public service och en mångfald av livskraftiga privata medier.

Medielandskapet har under 2000-talet dominerats av två trender: digitalisering och globalisering. Tillsammans har dessa omformat medielandskapet. De har luckrat upp gränserna mellan traditionella medieformer och revolutionerat förutsättningarna för att publiken ska kunna nås. För mediebranschen innebär det stora möjligheter men också en rad utmaningar. Det är därför centralt för regeringen att fortsatt skapa goda förutsättningar för mediemarknaden.

Journalistik i hela landet

Förstärkt mediestöd

Under 2019 infördes ett nytt mediestöd för lokal journalistik i svagt bevakade områden och för innovation, samtidigt som det befintliga presstödet förlängdes. En höjning av distributionsstödet samt av driftsstödet för hög- och medelfrekventa tidningar gjordes samtidigt inom presstödet. Anslaget förstärktes också med 55 miljoner kronor fr.o.m. 2019, och beräknades tillföras ytterligare 55 miljoner kronor fr.o.m. 2020. Denna satsning har fyllt ett viktigt behov i mediebranschen.

Nyhetsmedier är under starkt ekonomiskt tryck p.g.a. fallande upplagor och minskande reklamintäkter, vilket också resulterar i stor efterfrågan på press- och mediestöd. Flera stora tidningar har beviljats presstöd i form av driftsstöd för första gången 2019 och mot bakgrund av bl.a. dagspressens sjunkande upplagor kommer den utvecklingen troligtvis att fortsätta. Att flera stora tidningar har beviljats presstöd under 2019 innebär att utrymmet för stöd till lokal journalistik och innovations- och utvecklingsstöd blivit mindre än avsett. Regeringen anser att det är angeläget att de tidningar som kommer ut en till två gånger per vecka får goda förutsättningar.

För att främja bl. a. lokal journalistik i landets svagt bevakade områden beräknar regeringen att tillföra anslaget ytterligare 85 miljoner kronor 2020 och 55 miljoner kronor årligen för 2021 och 2022.

Ett modernt public service nära publiken

I juni lämnade regeringen propositionen Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025 (prop. 2018/19:136) till riksdagen. I propositionen lämnas förslag om villkor och riktlinjer för den verksamhet som bedrivs av Sveriges Radio, Sveriges Television och Sveriges Utbildningsradio kommande tillståndsperiod.

I propositionen föreslås även tilldelning av avgiftsmedel till företagen för tillståndsperioden 2020–2025. I enlighet med förslaget föreslås i denna proposition att Sveriges Radio tilldelas 3 077,1 miljoner kronor, Sveriges Television 5 041,2 miljoner kronor och Sveriges Utbildningsradio 445,1 miljoner kronor från public service-kontot för 2020.

Public service-företagen ägs av Förvaltningsstiftelsen för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB. I syfte att garantera en långsiktigt hållbar ekonomisk situation för stiftelsen föreslås, i enlighet med bedömningen i propositionen Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025, att stiftelsekapitalet förstärks med 35 miljoner kronor från public service-kontot.

Anslagsutveckling och medelstilldelning till radio och tv i allmänhetens tjänst

Förslagen som lämnas i denna proposition, inklusive tidigare aviserade anslagsförändringar, innebär att anslagen inom medieområdet summerar till cirka 887 miljoner kronor för 2020. Detta innebär en ökning av anslagen inom medieområdet med cirka 145 miljoner kronor i jämförelse med budgeten för 2019. Pris- och löneomräkningen för 2020 uppgår till cirka 1,5 miljoner kronor. Till medieområdets anslag räknas 8:1 *Presstöd* och 8:2 *Myndigheten för press, radio och tv* (utg. omr. 1), 11:1 *Sändningar av TV Finland*, 11:2 *Forskning och dokumentation om medieutvecklingen*, 11:3 *Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet*, 11:4 *Statens medieråd* och 11:5 *Stöd till taltidningar.* Medelstilldelningen från public service-kontot till Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB beräknas till cirka 8 563 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med cirka 167 miljoner kronor jämfört med 2019.

Tabell 2.7 Anslagsutveckling för medieområdet samt medelstilldelning till radio och tv i allmänhetens tjänst

Miljoner kronor

Budgetår	Anslag inom medieområdet	Radio och tv i allmänhetens tjänst [1]
2010	759	6 986
2011	765	7 125
2012	754	7 368
2013	753	7 413
2014	724	7 613
2015	693	7 765
2016	692	8 035
2017	705	8 193
2018	692	8 234
2019	742	8 396
2020	887	8 563

[1] Avser medelstilldelningen från rundradioverksamheten till Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB, Sveriges Utbildningsradio AB och granskningsnämnden för radio och tv.

Internationellt samarbete inom medieområdet

Sverige är ett av de mest pådrivande länderna för ökad press- och yttrandefrihet, för journalisters säkerhet och mot straffrihet inom bland annat Europarådet och Unesco. Sverige ska, såsom aviseras i regeringens handlingsplan Till det fria ordets försvar – åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer, i dessa och andra multilaterala fora, fortsatt lyfta frågor om yttrandefrihet och pressfrihet, samt journalisters och konstnärers säkerhet. Regeringen avser att särskilt synliggöra frågor om kvinnliga journalisters säkerhet, inklusive utsatthet för hot och hat.

2.6.3 Ungdomspolitik

Insatser inom ungdomspolitiken syftar till att bidra till att ungdomar har goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Regeringen avser att under mandatperioden återkomma med en mer utförlig redovisning inom området i samband med en skrivelse och ett handlingsprogram om ungdomspolitiken. Analyserna ska genomgående ha ett jämställdhetsperspektiv.

Förstärkning av bidragshanteringen och förbättrad långsiktighet vid Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) fördelar årligen en stor mängd statsbidrag och EU-bidrag till det civila samhället. För att MUCF ska kunna fortsätta sitt utvecklingsarbete och stärka bidragshanteringen behöver medel tillföras. Vikten av att ytterligare stärka MUCF:s arbete med bidragshantering har lyfts fram av Statskontoret i en myndighetsanalys av MUCF (Statskontoret 2017:13).

Mot denna bakgrund beräknar regeringen att tillföra MUCF 2,3 miljoner kronor fr.o.m. 2020 genom flytt av medel från anslaget 12:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet* till anslaget 12:1 *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*.

Regeringen bedömer vidare att det finns behov av att stärka långsiktigheten i finansieringen av MUCF:s kärnverksamhet. Detta är även något som Statskontoret påpekat i sin myndighetsanalys av MUCF (Statskontoret 2017:13).

Mot denna bakgrund beräknar regeringen att tillföra MUCF 6,7 miljoner kronor fr.o.m. 2020 genom flytt av medel från anslaget 12:3 *Särskilda insatser inom ungdomspolitiken* till anslaget 12:1 *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*.

Genomförandet av Europeiska unionens ungdomsstrategi

Under 2018 antog EU:s medlemsstater en ny ungdomspolitisk strategi för 2019–2027, vilken

fungerar som ett övergripande ramverk för insatser och prioriteringar inom ungdomsområdet. Den nya ungdomspolitiska skrivelse som regeringen avser att lämna till riksdagen under mandatperioden kommer att utgöra ett underlag till genomförandet av Europeiska unionens ungdomsstrategi.

2.6.4 Trossamfund

Insatser inom politikområdet syftar till att bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktig religiös verksamhet i form av gudstjänst, själavård, undervisning och omsorg.

Arbetet med att minska polariseringen i samhället är en viktig demokratifråga och en central fråga för regeringen under mandatperioden.

En aktiv åtgärd som visat sig fungera väl för att motverka polarisering är när trossamfund gör insatser tillsammans över religionsgränser, vilket bidrar till att skapa samförstånd och minska spänningar i samhället. Exempelvis lyfter Brå i sin rapport om Antisemitiska hatbrott (2019:4) upp interreligiös dialog som åtgärd som har effekt för att minska antisemitismen i samhället.

Regeringen fortsätter arbetet med att säkerställa att statsbidragen till trossamfunden inte går till organisationer eller verksamheter som inte lever upp till grundläggande demokratiska värderingar. Inga offentliga medel ska utbetalas till religiösa samfund som genomför barnvigslar eller sanktionerar annan hedersrelaterad brottslighet. Betänkandet Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18) har remitterats och förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

2.6.5 Politik för det civila samhället

Det civila samhället är en omistlig del av vår demokrati.

Regeringens övergripande mål för politikområdet är att villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras.

Regeringen fortsätter arbetet med att underlätta för det civila samhällets organisationer att bedriva och utveckla sin verksamhet och därigenom bidra till demokrati och ett hållbart samhälle. Ambitionen är att göra detta med organisationernas självständighet och oberoende bevarat och med inriktningen att skapa långsiktiga villkor för det civila samhällets organisationer. Det är av stor betydelse för självständigheten att staten prioriterar mindre styrande bidrag såsom organisationsbidrag och verksamhetsbidrag, i förhållande till riktade bidrag såsom projektbidrag.

Regeringen fortsätter arbetet med att säkerställa att statsbidragen till det civila samhällets organisationer lämnas till organisationer som i sin verksamhet respekterar demokratins idéer, inkl. principerna om jämställdhet och förbud mot diskriminering. Inga offentliga medel ska utbetalas till föreningar eller religiösa samfund som genomför barnvigslar eller sanktionerar annan hedersrelaterad brottslighet. Betänkandet Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35) utgör underlag för det fortsatta arbetet. Förtydligade regler och rutiner för bidrag är en del av att skapa långsiktiga och tydliga förutsättningar för civilsamhället Regeringen anser också att administrationen för det civila samhällets organisationer bör underlättas och vill verka för att minska hinder för engagemang och delaktighet i det civila samhället.

Dialogen med det civila samhällets organisationer är fortsatt prioriterad. Dialogformer såsom sakråd och Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD) är viktiga instrument i det arbetet. Det är även fortsatt angeläget med ökad kunskap hos offentliga aktörer om det civila samhällets organisationer och villkor och den satsning som pågår för detta genom Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Motverka ofrivillig ensamhet bland äldre

Regeringen anser att ofrivillig ensamhet bland äldre bör motverkas och en satsning där civila samhället tillförs medel pågår t.o.m. 2021.

Långsiktigt forskningsprogram

Vetenskapsrådets forskningsprogram om det civila samhället bidrar till ökad kunskap om det civila samhällets villkor och stärker även forskningsmiljöer i Sverige med inriktning mot civilsamhället. Regeringen anser att det är angeläget att fortsätta med programmet och avser att förlänga det med fem år.

Idrott

En utgångspunkt för statens idrottspolitik är en stark och självständig idrottsrörelse, en folkrörelse som engagerar många och är en betydelsefull del i vår gemensamma välfärd. Det är viktigt att idrotten är inkluderande och öppen för alla, oavsett ålder, kön, könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning, trosuppfattning, funktionsnedsättning eller social, etnisk och kulturell bakgrund.

Regeringens målsättning är att fler människor ska ha ett hälsosamt förhållningssätt till fysisk aktivitet där idrott och motion oavsett formerna för detta har en betydande roll. Fysisk aktivitet är en av grunderna för en god folkhälsa. Det finns en betydande del av befolkningen som rör på sig för lite. Det socioekonomiska mönstret, att andelen inaktiva minskar i takt med stigande utbildningsnivå, är värt att notera och behöver vägas in i statens folkhälso- och idrottspolitiska arbete. Regeringen välkomnar idrottsrörelsens strävan att bredda verksamheten för att stimulera ett livslångt idrottande i föreningslivet. Likaledes är andra aktörers insatser för att tillhandahålla verksamhet t.ex. vid gym- och träningsanläggningar betydelsefullt. Centrum för idrottsforsknings redovisning av en ojämlik idrott visar på behov av att bättre än för närvarande fördela statens stöd till idrotten så att det kommer fler människor till del.

Det är avgörande att det statliga stödet till idrotten når ut där det bäst behövs och att stödet därigenom bidrar till att förverkliga statens mål för idrottspolitiken. I den frihet som idrottsrörelsen har att fördela statens stöd till idrotten ingår således ett betydande ansvar att utforma bidragsreglerna så att de medverkar till att statens mål med stödet förverkligas. De nuvarande bidragsreglerna har medfört en bidragsfördelning som bekräftar och stärker ojämlikhet i samhället till förmån för socioekonomiskt starka områden på bekostnad av områden med socioekonomiska utmaningar, till förmån för pojkars idrottande på bekostnad av flickors idrottande.

Statens stöd till idrotten har under senare år ökat och ger svensk idrott goda förutsättningar att utveckla verksamheten till nytta för både de människor som redan är med och de som står utanför och vill vara med i idrottsverksamheten.

Regeringen anser att den pågående översynen av bidragsreglerna inom Riksidrottsförbundet (RF) behöver påskyndas och leda till förändring. Regeringen avser därför att föra en nära dialog med RF så att behövliga förändringar av bidragsreglerna genomförs utan dröjsmål, förändringar som ska medföra ökad jämlikhet och jämställdhet i statens bidragsgivning till idrottsverksamhet.

Jämställd idrott ska vara en självklarhet

Regeringen verkar i hela sin politik för en jämn fördelning av makt och inflytande mellan könen och förväntar sig att idrottsrörelsen på olika nivåer ökar sina ansträngningar att nå en jämställd idrott – en idrott där aktiva och personer i beslutande ställning på alla nivåer inom idrotten ges samma möjlighet att förverkliga sitt intresse att delta, oberoende av kön. Regeringen välkomnar att RF beslutat om tydliga insatser för att säkerställa en framtida jämställd representation i ledande organ inom idrottsrörelsen på nationell nivå.

Idrotten ska vara till för alla barn och unga

En utgångspunkt för regeringen är att stärka barnrättsperspektivet inom idrotten och att attrahera barn och unga från grupper som i dag är underrepresenterade inom föreningsidrotten. Det är viktigt att alla unga får samma möjligheter att delta och vara en del av idrottsrörelsen. Idrotten ska vara till för alla, oavsett bakgrund, funktionsnedsättning, ambitionsnivå och andra förutsättningar. I det ingår att större möjlighet ges att påbörja idrottandet högre upp i åldrarna. Regeringen vill betona vikten av att idrotten eftersträvar ett normkritiskt betraktelsesätt som synliggör normer i verksamheten kopplat till bl.a. hbtq- och genusfrågor.

Idrott som resurs för nyanländas etablering

En betydande andel av de nyanlända som kom till Sverige för några år sedan har etablerat sig och blir stegvis alltmer delaktiga i det svenska samhället. Regeringen anser att de insatser och det engagemang som idrottsföreningar och olika aktörer i civilsamhället gör till stöd för detta är av stor betydelse.

Ett livslångt idrottande bidrar till en god hälsa

Idrott och fysisk aktivitet bör vara ett livslångt engagemang som även kan bidra till bättre hälsa och minskad ensamhet bland äldre. Regeringen anser att ett livslångt idrottande genom insatser för att förbättra tillgänglighet till idrott för äldre

är angeläget. Regeringen har inom anslaget beräknat medel för detta.

Kommunerna har en viktig roll i att skapa goda förutsättningar för ett livslångt idrottande och fysisk aktivitet bland medborgarna i alla åldrar. I det ingår bl.a. att i planarbetet skapa utrymme för fritid och rekreation, att anlägga och underhålla gång- och cykelvägar samt fritids- och idrottsanläggningar. Regeringen avser att tillsammans med idrottsrörelsen och skolor fortsätta den pågående kraftsamlingen kring idrott, rörelse och utveckling av rörelseförståelse inom ramen för skoldagen som bedrivs i satsningen på samling för daglig rörelse.

En god etik inom idrotten

Regeringens utgångspunkt är att god etik ska genomsyra alla delar av idrottsrörelsen, både i idrottsutövandet och i styrelserummen, såväl nationellt som internationellt. Regeringen vill se en ökad samordning av de resurser som staten ger till antidopning. Det är viktigt att svensk idrotts antidopningsarbete är förenligt med Sveriges åtaganden i internationella antidopningskonventioner och Världsantidopningskodens bestämmelser. Regeringen bedömer att det är viktigt att fortsätta arbetet med att bekämpa uppgjorda matcher inom idrotten.

Internationellt samarbete

Regeringens internationella arbete på idrottsområdet utgår från principen om en fri och självständig idrottsrörelse som även internationellt har ett betydande eget ansvar. Den internationella idrottens ansvarstagande för framför allt mänskliga rättigheter, arbetsrätt, antikorruption, jämställdhet och miljö är enligt regeringen viktig.

Inom EU-arbetet kommer regeringen även fortsättningsvis att betona närhetsprincipen och vikten av att gemensamma insatser på området ska ha ett tydligt mervärde av att genomföras på unionsnivå. Regeringen följer aktivt arbetet inom EU med att förhandla om hur en anslutning till den internationella konventionen om manipulerade resultat inom idrotten som antagits i Europarådet kan ske.

Arbetet mot dopning inom idrotten är även fortsatt prioriterat internationellt främst inom ramen för regeringar och idrottsorganisationers samarbete i Världsantidopningsbyrån (WADA).

Friluftsliv

Friluftslivspolitik

Friluftsliv är en hörnsten i naturvårdspolitiken. Människans tillgång till natur som en grund för goda livsmiljöer är viktig och tillgänglighetsaspekter ska fortsatt lyftas. Landskapets natur- och kulturvärden, men även möjligheter till jakt- och fiske, är grundläggande förutsättningar för de företag som utvecklar natur-, kultur- och ekoturismen i landet. Samtidigt finns synergier att hämta genom ökad helhetssyn på samspelet mellan natur- och kulturmiljön och människans användning av naturresurser.

Regeringen anser att förutsättningarna för människor att utöva friluftsliv bör fortsätta att utvecklas. Tillgång till friluftsliv kan bidra positivt till att nå flera av miljömålen inklusive generationsmålet och de tio friluftslivsmålen. Staten har tillsammans med kommunerna ett ansvar att ge förutsättningar för ett rikt och varierat friluftsliv, tex i förvaltningen och planeringen av land och vattenområden.

Grunden för människors möjligheter att bedriva friluftsliv i alla delar av landet är inte enbart allemansrätten och en rik tillgång till mångfald av natur, utan också individens intresse och ideella organisationers engagemang.

Friluftsorganisationernas verksamhet är mycket viktig för möjligheten att bedriva friluftsliv. Regeringen bedömer att bidraget till friluftsorganisationer, som fördelas av Svenskt Friluftsliv, ger goda effekter för samhället.

Tillgänglighet genom information, föreningsliv och guidning

Alla människor oavsett förutsättningar ska ha möjlighet att vistas i natur och utöva friluftsliv med allemansrätten som grund.

Regeringen anser att arbetet med att underlätta friluftslivet genom bl.a. fysisk tillgänglighet till skyddade naturområden, tillgång till information och upprustning av statliga ledsystemet i fjällen ska fortsätta.

Regeringen anser att geografiska kunskapsunderlag om natur, kulturmiljöer och andra områden viktiga för friluftslivet fortsatt behöver förbättras. Användarvänlig information kan öka tillgängligheten i skyddade områden. Information om allemansrätten är viktig och ska beakta jämställdhet och mångkulturella perspektiv.

Regeringen anser att kunskap om allemansrätten behöver upprätthållas kontinuerligt av

Naturvårdsverket och andra myndigheter och organisationer.

Staten och kommunerna är viktiga aktörer
Nationalparker och naturreservat är viktiga besöksmål och bidrar till utveckling och tillväxt, både lokalt och regionalt. I betänkandet Ett land att besöka (SOU 2017:95) betonas bl.a. betydelsen av statens egendomar för utvecklingen av natur- och kulturbaserad turism ().

Förvaltningen av statliga besöksmål, skyddade naturområden som nationalparker och naturreservat, bör spegla potentialen i att utveckla naturturism på statlig mark. Exempelvis är de av Sveaskog utsedda ekoparkerna områden där ekologiska värden är överordnade ekonomiska värden.

En fortsatt utveckling av natur- och kulturbaserad turism är en betydelsefull del av en hållbar turism och besöksnäring. Det är viktigt att skyddade natur- och kulturområden, på både land och vatten, inklusive nationalparker, ekoparker, världsarv och biosfärområden kan användas för utveckling av natur- och kulturturism för inhemska och inkommande besökare.

Samhällsplanering för friluftsliv
Regeringen anser att den tätortsnära naturen är av stor betydelse för goda livsmiljöer, social sammanhållning och hållbar lokal och regional utveckling. Det finns behov av strategisk planering och förvaltning av tätortsnära natur för att bevara den biologiska mångfalden och kulturmiljön samt förbättra förutsättningarna för friluftsliv.

Regeringen anser att skogens sociala värden är viktiga och bör fortsätta uppmärksammas i Skogsstyrelsens arbete. Målbilderna för god hänsyn till friluftsliv och rekreation har en viktig roll i detta sammanhang.

Kommunernas arbete med fysisk planering är mycket viktigt som ett bidrag till att nå miljökvalitets-, frilufts- och kulturmiljömålen.

En hög andel av friluftslivet utövas bostads- och tätortsnära. Att bibehålla en grön infrastruktur i och omkring städer och tätorter, vilket även fyller andra värdefulla funktioner, är därför av stor vikt, inte minst i kommuner med stark bebyggelseutveckling. Ansvaret för att se till att friluftslivet har goda förutsättningar är delat mellan stat och kommun, och mellan många myndigheter. Fortsatt god samordning är viktig.

Regeringen följer myndigheternas arbete med friluftslivsmålen. Regeringen anser att det behövs en fortsatt hög ambitionsnivå för att nå friluftslivsmålen och avser att fortsätta utveckla friluftslivspolitiken. Regeringen avser också att följa effekten av de höjda statsbidragen till friluftsorganisationerna. Förordningen (2010:2008) om statsbidrag till friluftsorganisationer tillkom 2010.

2.6.6 Folkbildning

Målet för folkbildningspolitiken är att folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället (prop. 2013/14:172, bet. 2013/14:KrU8, rskr. 2013/14:379). Folkbildningen i Sverige har en särställning som en bred arena för utbildning, bildning och delaktighet. Folkbildningen är viktig i arbetet med en rad samhällsutmaningar, till exempel att stärka ett aktivt deltagande i samhället, att ge människor fler möjligheter att utbilda sig eller att byta bana mitt i livet, att ge nyanlända möjlighet till etablering i arbetsliv och samhälle samt att tillhandahålla ett rikt och inkluderande kulturliv. För individer som av olika anledningar inte har fullföljt en gymnasieutbildning utgör folkbildningen en viktig väg tillbaka till en gymnasieexamen.

Folkhögskolan en del av regeringens kunskapslyft

Folkhögskolan är som utbildningsform unik eftersom den når deltagare som andra skolformer inte når. Med en pedagogik som bygger på samtal och erfarenhetsutbyte i mindre studiegrupper och genom möjligheten att anpassa studietakt och innehåll till individen är folkhögskolorna bra på att stödja studerande, som inte har lyckats inom andra skolformer, att komma vidare till arbete eller studier. Folkhögskolans utbildningar kan därmed erbjuda en väg ut ur arbetslöshet och passivitet. Utbildningarna inom folkhögskola har ofta många sökande. Regeringens utbyggnad av folkhögskolans allmänna och särskilda kurs under förra mandatperioden motsvarar ca 8 000 utbildningsplatser. Regeringen har också utökat medlen till särskilt utbildningsstöd.

Att bygga ut antalet platser innebär inte bara en möjlighet utan även en utmaning för landets folkhögskolor. Andelen deltagare med funktionsnedsättning eller som är utrikes födda har

sedan en tid ökat. Den förändrade deltagarsammansättningen ställer större krav på tillgång till personal och specialkompetens för att deltagarna ska kunna få det stöd i undervisningen som de behöver. Platsutbyggnaden på folkhögskolan behöver åtföljas av satsningar på utbildningens kvalitet och attraktivitet samt på folkhögskollärarnas profession. Regeringen föreslår därför att medel tillförs folkhögskolorna för att kvaliteten i undervisningen ska kunna bibehållas.

Folkhögskolorna erbjuder också kurser i samarbete med Arbetsförmedlingen. Regeringen bedömer att dessa kurser utgör en viktig rekryteringskanal till vidare studier, inom t.ex. allmän kurs, och till etablering på arbetsmarknaden.

Studieförbunden bidrar till etableringen av utrikes födda

Studieförbunden finns i hela landet, har omfattande kontakter med det övriga civila samhället och har lång erfarenhet av att arbeta uppsökande. Denna breda representation och erfarenhet är en tillgång i arbetet med etableringen av utrikes födda personer. Regeringen har tillfört medel för att främja uppsökande och motiverande verksamhet riktad till utrikes födda kvinnor. Regeringen föreslår nu att medel tillförs studieförbunden för att utrikes födda föräldralediga ska kunna lära sig svenska och på så vis påskynda etableringen i samhället. Studieförbundens insatser ska förstärka redan pågående insatser och vara ett komplement till de offentliga aktörernas insatser.

Folkbildningsinsatser för asylsökande

Folkbildningen är en viktig aktör inom ramen för regeringens satsning på tidiga insatser för asylsökande. De tidiga insatserna är betydelsefulla för att ta tillvara asyltiden och underlätta en framtida etablering för de personer som beviljas uppehållstillstånd. Regeringens satsning Svenska från dag ett har varit framgångsrik – fler än ca 170 000 unika deltagare har fått grundläggande språkträning och samhällsinformation via folkbildningen. Svenska från dag ett föreslås även fortsatt tilldelas medel.

2.6.7 Spelmarknaden

Efter omregleringen av spelmarknaden har statens möjligheter att kontrollera det spel som riktas till svenska konsumenter ökat avsevärt. Regeringens politik på spelområdet syftar till att uppnå målen med omregleringen. Det är i det avseendet avgörande att säkerställa att tillsynen över spelmarknaden är ändamålsenlig och att omregleringens effekter kontinuerligt följs upp. Regeringen bedömer att det är särskilt angeläget att se över behovet av ytterligare begränsningar för marknadsföringen av spel.

Manipulation av idrottsresultat, s.k. matchfixning, är ett allvarligt hot mot idrotten. I samband med omregleringen av spelmarknaden stärktes arbetet mot matchfixning, bl.a. genom införandet av ett nytt spelfuskbrott och inrättandet av ett särskilt råd mot matchfixning vid Spelinspektionen. Regeringen följer utvecklingen och kommer att överväga behovet av ytterligare åtgärder för att effektivisera arbetet mot matchfixning.

3 Kulturområdesövergripande verksamhet

3.1 Omfattning

Avsnittet omfattar myndigheterna Statens kulturråd och Myndigheten för kulturanalys samt bidrag till kulturområdesövergripande ändamål. I det ingår:

- bidrag till regional kulturverksamhet,
- Skapande skola,
- bidrag till den kommunala kulturskolan,
- bidrag till allmänkulturella ändamål, utvecklingsverksamhet och internationellt kulturutbyte,
- forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet,
- stöd till icke-statliga kulturlokaler.

I avsnittet behandlas även tvärgående frågor som omfattar hela kulturområdet inklusive internationellt samarbete.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom Kulturområdesövergripande verksamhet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Kulturområdesövergripande verksamhet						
1:1 Statens kulturråd	54	56	57	**57**	57	58
1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	584	481	475	**533**	308	308
1:3 Skapande skola	184	177	175	**176**	176	176
1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	43	45	45	**45**	45	45
1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler	8	10	10	**10**	10	10
1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet	1 486	1 495	1 478	**1 519**	1 446	1 481
1:7 Myndigheten för kulturanalys	15	15	15	**17**	17	17
Summa Kulturområdesövergripande verksamhet	**2 375**	**2 279**	**2 254**	**2 356**	**2 059**	**2 096**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

3.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen beslutat om.

När det gäller de statliga insatserna till stöd för den kommunala kulturskolan har riksdagen antagit att det övergripande målet ska vara att främja kulturskolans möjligheter att erbjuda barn och unga undervisning av hög kvalitet i kulturella och konstnärliga uttryckssätt, liksom möjligheterna till såväl fördjupning som bredd i undervisningen med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar (prop. 2017/18:164, bet. 2017/18:KrU9, rskr. 2017/18:312).

3.4 Resultatredovisning

3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Resultatredovisningen för kulturområdesövergripande verksamheter omfattar följande bedömningsgrunder:

- kultur i hela landet, bl.a. hur bidrag inom kultursamverkansmodellen fördelas per län respektive konst- och kulturområde och regional fördelning av statliga kulturutgifter,
- kultur av och för fler, bl.a. hur barn och unga och andra målgrupper får bättre möjligheter till eget skapande och tillgång till kultur,
- utvärdering av kultur och fördelning av medel till forskning och utvecklingsinsatser, och
- kulturens internationalisering, bl.a. i fråga om att främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan.

Sedan 2017 har i stort sett samtliga statliga myndigheter och institutioner som tilldelas statligt stöd direkt från regeringen haft i uppdrag att verka för kultur i hela landet. Insatsernas genomslag beror på många olika faktorer, såsom bl.a. geografi, befolkning, förekomsten av institutioner samt fria kulturlivets aktörer och verksamheter.

För att kulturen ska fortsätta vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft är det centralt att den kommer alla till del. Även målen om kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet är kopplade till denna fråga.

Resultatredovisningen görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder som är gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

Huvuddelen av resultatinformationen grundar sig på återrapporteringar, uppföljningar och utvärderingar från statliga myndigheter och institutioner. Resultaten av statens insatser kan vara svåra att avgränsa från andra offentliga insatser inom kulturområdet.

3.4.2 Resultat

Kultur i hela landet

Regional fördelning av statens insatser

Vartannat år redovisar Statens kulturråd det regionala utfallet av 28 statliga myndigheters och institutioners verksamheter och bidrag som kan härledas och fördelas per län.

Tabell 3.2 Statliga medel till kulturverksamheter, fördelat per län och per invånare 2016–2018

Tusental kronor

Län	2016	Kr/inv	2017	Kr/inv	2018	Kr/inv
Stockholm	2 206 632	972	2 331 565	1 010	2 619 371	1 117
Uppsala	148 543	411	154 541	419	170 453	453
Södermanland	83 701	291	87 060	299	97 139	330
Östergötland	180 763	400	193 167	422	214 392	464
Jönköping	69 956	198	75 917	213	95 489	265
Kronoberg	58 798	302	61 696	312	77 241	386
Kalmar	60 657	250	69 279	284	82 033	335
Gotland	199 069	3 432	189 848	3 240	226 270	3 819
Blekinge	74 290	469	89 909	564	98 922	619
Skåne	397 388	300	431 435	321	479 377	352
Halland	60 295	188	67 539	208	70 395	214
Västra Götaland	623 880	373	642 618	380	700 869	410
Värmland	88 670	317	97 353	347	115 518	410
Örebro	67 136	228	72 767	243	94 317	312
Västmanland	65 728	246	66 278	244	73 935	270
Dalarna	72 681	255	76 943	269	99 396	346
Gävleborg	81 628	287	87 712	307	151 682	529
Västernorrland	137 779	561	145 684	592	169 483	690
Jämtland	68 587	533	68 932	531	89 045	683
Västerbotten	141 875	534	134 459	501	152 861	566
Norrbotten	96 474	385	105 366	419	112 481	449
Internationellt	78 440	-	77 051	-	85 802	-
Totalt härlett	5 062 972	507	5 327 119	526	6 076 471	594
Totalt i kulturbudgetens utfall för ingående poster	6 312 095	632	6 636 390	656	7 401 431	723

Kultursamverkan

Kultursamverkansmodellen är en viktig del i regeringens arbete för kultur i hela landet. Det statliga stödet inom modellen bidrar till att stärka den kulturella infrastrukturen i län och kommuner.

Kultursamverkansmodellen ger sysselsättning som totalt motsvarar cirka 5 700 årsarbetskrafter, varav 56 procent är kvinnor.

Genom kultursamverkansmodellen får cirka 240 olika kulturverksamheter, bl.a. länsteatrar, regional musikverksamhet, dans, orkestrar, museer och bibliotek del av statligt stöd som fördelas av landstingen. Stödet fördelas även till filmkulturell verksamhet, enskilda arkiv, främjande av hemslöjd samt bild och form. Inom dessa områden kan konst- och kulturfrämjande verksamheter också stödjas.

De statliga medlens fördelning på de olika konst- och kulturområdena samt fördelningen per län framgår av tabell 3.3 nedan. De tre största områdena scenkonsten, museerna och biblioteksverksamheten har tillsammans tilldelats drygt 93 procent av de statliga medlen i modellen.

Tabell 3.3 Fördelning av statliga medel 2018 till regionala kulturverksamheter, kultursamverkansmodellen

Län	Medel i tkr	Enskilda arkiv	Film-kulturell verksamhet	Främjande av hemslöjd	Konst- och kultur-främjande	Bibliotek, litteratur- och läsfrämjande	Museer/ kulturmiljö/	Profession ell teater, dans och musik	Profession ell bild och form
Blekinge	17 889	3,1	A	3,6	5,7	14,0	26,6	47,0	--
Dalarna	36 316	1,3	3,5	1,8	2,9	7,0	15,8	67,0	0,7
Gotland	23 665	0,0	3,9	B	0,8	5,8	38,4	51,1	--
Gävleborg	41 472	3,5	2,5	0,9	5,2	6,0	23,6	58,5	--
Halland	29 060	1,7	0,0	0,0	11,7	8,1	23,2	55,2	--
Jämtland	31 441	1,2	2,8	2,1	0,0	6,9	28,9	53,4	4,6
Jönköping	34 072	0,9	1,2	1,9	5,1	7,2	20,3	63,3	--
Kalmar	31 273	1,1	4,0	2,2	1,0	6,7	31,9	53,2	--
Kronoberg	36 664	0,0	A	1,8	1,7	2,5	19,5	74,5	--
Norrbotten	45 765	0,8	2,6	1,4	0,0	7,4	10,1	74,8	2,9
Skåne	200 720	0,8	2,1	1,2	2,7	2,0	22,3	68,9	--
Södermanland	28 435	3,0	2,3	2,4	1,6	7,7	19,4	63,7	--
Uppsala	40 971	1,0	1,0	B	1,6	5,3	13,0	78,1	--
Värmland	53 103	0,9	2,3	1,2	0,6	5,1	12,3	77,6	--
Västerbotten	84 053	0,6	1,4	0,8	1,4	3,2	9,1	83,5	--
Västernorrland	45 856	2,1	0,0	1,7	1,9	4,8	11,2	78,3	--
Västmanland	31 694	1,5	2,0	2,0	2,2	6,6	14,3	71,4	--
Västra Götaland	319 716	0,5	0,2	0,0	5,5	0,8	13,6	78,5	0,8
Örebro	40 196	1,1	1,2	1,2	1,5	6,0	15,1	73,9	--
Östergötland	71 036	0,7	1,1	0,8	0,8	3,8	9,1	83,7	--
Totalt	1 243 397	**1,0**	**1,4**	**1,0**	**3,0**	**3,9**	**16,8**	**72,6**	0,4
Stockholm (utanför modellen)	95 544	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7	5,8	90,5	**0**

Källa: Statens kulturråds årsredovisning 2018 (Tabellen utgår från preliminära uppgifter).

A. se Kalmar län

B se regional museiverksamhet

Inom kultursamverkansmodellen och till Stockholms län fördelar Statens kulturråd även tidsbegränsade utvecklingsbidrag. Det länsvisa utfallet av denna fördelning framgår av tabell 3.4 nedan.

Tabell 3.4 Fördelning av utvecklingsbidrag per län 2018

Tusental kronor

Län	2015	2016	2017	2018
Blekinge	0	800	900	2 400
Dalarna	2 390	590	950	650
Gotland	580	700	580	0
Gävleborg	300	150	1 765	250
Halland	300	0	0	500
Jämtland	1 300	425	550	120
Jönköping	1 050	1 540	2 000	650
Kalmar	1 420	945	895	400
Kronoberg	250	0	200	650
Norrbotten	3 070	1 800	1 750	950
Skåne	2 240	2 725	1 895	1 200
Södermanland	500	700	2 010	1 810
Uppsala	1 100	700	1 300	300
Värmland	500	800	1 150	1 450
Västerbotten	2 150	2 320	2 041	400
Västernorrland	1 600	450	550	950
Västmanland	1 400	1 600	400	900
Västra Götaland	2 100	1 950	1 690	1 400
Örebro	250	850	1 640	1 490
Östergötland	750	2 000	1 900	2 000
Interregionala projekt	5 600	2 965	9 896	5 700
Stockholm	1 150	2 535	4 590	0
Totalt summa riket	**25 250**	**23 230**	**38 652**	**24 660**

Källa: Statens kulturråd.

Uppföljning och utvärdering

Under 2018 har Statens kulturråd, enligt regeringens uppdrag, haft särskilda rundabordssamtal med landstingen om arbetet mot sexuella trakasserier. Myndigheten har även följt upp hur institutioner inom kultursamverkansmodellen tillämpar avtalet om medverkan och ersättning vid utställning av konstverk (MU-avtalen). Uppföljningen visar bl.a. att 59 procent av utställningsarrangörerna uppgav att alla upphovspersoner fick ersättning på eller över MU-avtalets lägstanivå (se avsnitt 7). När det gäller uppdraget att särskilt främja urfolket samer och nationella minoriteter har Statens kulturråd 2018 inom kultursamverkansmodellen bl.a. beviljat totalt 1 miljon kronor i utvecklingsbidrag.

2018 års dialog mellan Kulturdepartementets politiska ledning och kulturpolitiskt ansvariga politiker i landstingen fokuserade bl.a. på gestaltad livsmiljö och konstnärers villkor.

Statens kulturråd har i en uppföljningsrapport 2016–2017 (Ku2018/02280/KO) redovisat modellens finansiering och utfall. Uppföljningen innehåller besöks- och deltagarstatistik för fyra av de sju konst- och kulturområdena: scenkonsten, museer, arkiven och hemslöjden. Totalt uppgår besöks- och deltagarstatistiken för dessa tre områden till dryga 8,7 miljoner besökare eller deltagare. Myndigheten bedömer att kultursamverkansmodellen motsvarat de förväntningar som kan ställas.

Med anledning av Statskontorets översyn av uppföljnings- och utvärderingssystemet 2018 (Ku2018/01364/KO) har både Statens kulturråd och Myndigheten för kulturanalys vidareutvecklat formerna för sina respektive uppföljnings- och utvärderingssystem för att göra systemet mer ändamålsenligt och enklare för berörda parter.

Våren 2019 har regeringen gett Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att inom ramen för sin löpande utvärdering av kultursamverkansmodellen göra en översyn av filmområdets roll och utveckling i hela landet.

Myndigheten för kulturanalys har i sin årsrapport 2019 bl.a. belyst behov av dialog med den regionala nivån för att samordna mål och prioriteringar inom modellen i relation till andra öronmärkta statliga bidrag. Myndigheten för kulturanalys bedömer också att omprioriteringar och nedskärningar på regional nivå innebär påfrestningar på statliga system som kultursamverkansmodellen.

Äga rum

År 2018 var det sista året för Äga rum, regeringens treåriga satsning på konst och kulturverksamhet i områden med socioekonomiska utmaningar eller lågt valdeltagande, men de olika initiativ som påbörjats genom satsningen fortgår.

I Äga rums första delsatsning Konst händer har de situationer och platser som formulerades av civilsamhället gestaltats i konstverk i 15 miljonprogramsområden över hela Sverige. Projekten lever vidare på olika sätt genom att civilsamhället har bjudits in i kommunens arbete,

genom att några av konstprojekten växer vidare inom Konstrådets arbete med stadsutveckling och genom att kunskapen, t.ex. kring metoder för invånarinflytande, tas tillvara i Statens konstråds fortsatta arbete.

I Äga rums andra delsatsning Kreativa platser, beviljade Statens kulturråd (Kulturrådet) i den sista av tre stödomgångar nästan 29 miljoner kronor till 23 projekt fördelade på tio län. Kulturrådet bedömer att Kreativa platser har stärkt kulturen på flera platser runtom i landet genom att fungera som brobyggare mellan den offentligt finansierade kulturen och de som vanligtvis inte deltar i den. Flera projekt beskriver själva att de genom Kreativa platser fått en möjlighet att visa upp sin ort eller sitt område och den kreativa energi som finns hos invånarna.

Långsiktighet har stått i fokus i båda delsatsningarna. Bland annat har flera projekt inom Kreativa platser upprättat en dialog med kommunen om projektets fortsättning. Såväl Konstrådet som Kulturrådet redovisar att flera satsningar lett till långsiktiga effekter och kommer att tas vidare i olika former.

Kulturinstitutioners hyror

Samtliga statliga myndigheter och institutioner som tilldelas statligt stöd ansvarar självständigt för sin lokalförsörjning. Hyreskostnaderna har minskat för flertalet av kulturinstitutionerna under 2017–2018. Hyreskostnadernas andel av de statliga anslagen/bidragen varierar betydligt mellan 6 till 53 procent vid kulturinstitutionerna, vilket framgår av tabell 3.5 nedan.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör vidta vissa åtgärder som rör kulturinstitutionernas lokalkostnader (bet. 2009/10:KrU1 punkt 2, rskr. 2009/10:140). Enligt tillkännagivandet bör regeringen bl.a. överväga de särskilda problem som systemet med ändamålsfastigheter och kostnadshyra har lett till inom kulturområdet (punkt 2). I augusti 2018 beslutade regeringen om direktiv (dir. 2018:98) för att se över hyresmodellen för vissa kulturfastigheter. I uppdraget ingår att föreslå nya hållbara alternativa hyresmodeller för de fem institutioner som sedan 2001 omfattas av en kostnadsbaserad hyresmodell för sina huvudbyggnader. Utredaren ska även värdera och bedöma om de föreslagna modellerna kan tillämpas på andra motsvarande fastigheter som rymmer kulturverksamheter och som förvaltas av Statens fastighetsverk. Det är angeläget att värdefulla verksamheter inom det kulturpolitiska området fortsatt kan bedrivas på sina ursprungsplatser och i lokaler som ursprungligen formats för dessa specifika ändamål. Regeringen beslutade den 5 juni 2019 om tilläggsdirektiv till utredningen med innebörden att utredningstiden förlängs till den 31 oktober 2020. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

De fem kulturinstitutioner som sedan 2001 har kostnadshyra (Kungl. Dramatiska Teatern AB, Kungl. Operan AB, Historiska museet, Naturhistoriska riksmuseet och Nationalmuseum) hade 2018 hyreskostnader som uppgick till cirka 106 miljoner kronor. Dessa hyror betalas till Statens fastighetsverk, se vidare utgiftsområde 2 avsnitt 6.3.2.

Tabell 3.5 Hyreskostnader för vissa kulturinstitutioner 2016–2018

Tusental kronor

Myndighet/institution	Hyreskostnad inkl. uppvärmning och el			Förvaltningsanslag/bidrag			Hyreskostnad, uppvärmning och el, andel av förvaltningsanslag/bidrag			Förändring i procentenheter 2016–2018[1]
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	
Riksteatern	16 248	15 741	15 958	262 912	263 403	270 452	6,2 %	6,0 %	5,9 %	-0,3
Kungliga Operan AB	52 862	52 883	53 812	452 284	465 525	495 051	11,7%	11,4%	10,9%	- 0,8
Kungliga Dramatiska teatern AB	35 125	35 400	36 416	229 442	230 967	244 925	15,3%	15,3%	14,9%	-0.4
Dansens Hus	9 419	9 670	9 795	23 605	23 775	24 109	39,9 %	40,7 %	40,6 %	+0,7
Riksarkivet	108 469	112 385	114 240	375 402	378 688	397 785	28,9 %	29,7%	28,7%	-0,2
Institutet för språk och folkminnen	5 622	6 171	7 160	58 876	65 930	67 045	9,5 %	9,4 %	10,7 %	+1,2
Riksantikvarie-ämbetet [2]	43 652	45 960	47 976	208 373	213 550	259 946	21 %	21,5%	18,4%	-2,6
Statens historiska museer [3]	32 509	32 493	46 477	99 523	104 712	162 507	32,7 %	31,0 %	28,6 %	-4,1
Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet [3]	12 031	12 167	–	55 783	57 725	–	21,6%	21,1 %	–	-
Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde	40 039	35 192	53 853	153 986	149 662	220 477	26,0%	23,5%	24,4%	-1,6
Naturhistoriska riksmuseet	53 732	54 360	51 751	177 896	180 566	182 507	30,0 %	30,0	28,3	-1,7
Statens museer för världskultur	64 130	65 192	67 425	167 335	174 601	187 492	38,3 %	37,3 %	35,9 %	-2,4
Statens maritima och transporthistoriska museer	76 192	76 047	89 981	131 514	133 311	182 544	57,9 %	57,0 %	49,3 %	-8,6
Statens centrum för arkitektur och design	14 527	14 617	14 793	55 112	55 591	58 780	26,4 %	26,3 %	25,2 %	-1,2
Statens musikverk	26 761	27 394	28 836	86 209	87 108	91 767	31,0%	31,4 %	31,4 %	0,4
Statens försvars-historiska museer	38 810	39 394	39 449	101 833	101 791	120 584	38,1%	38,7 %	37,8 %	-0,3
Moderna museet	48 800	49 700	50 200	145 584	146 129	157 114	33,5%	34,0%	32,0%	-1,5
Nordiska museet	30 220	34 433	42 544	115 881	117 605	118 640	26,0%	29,3%	35,9%	+9,9
Tekniska museet	16 261	16 068	18 962	47 393	47 900	48 323	34,3 %	33,5%	39,2%	+4,9
Arbetets museum	2 217	2 161	2 210	15 388	15 566	18 202	14,4 %	13,8 %	12,1 %	-2,3
Dansmuseet	5 448	5 587	5 557	10 240	10 352	10 454	53,0 %	54,0 %	53,2 %	+0,2
Drottningholms Slottsteater	461	454	447	12 304	12 369	12 573	3,7%	3,7 %	3,6 %	-0,1
Forum för levande historia	5 263	5 478	5 685	48 454	45 379	45 926	10,9 %	12,1 %	12,4 %	+1,5

Källa: Uppgifter från respektive myndighet/institution.

[1] Hyreskostnadernas andel av anslag/bidrag.

[2] Anslag avser Riksantikvarieämbetets anslag 7:1 ap. 1 Riksantikvarieämbetet. Den 1 juni 2017 inordnades vissa uppgifter från Riksutställningar i Riksantikvarieämbetet. Samtidigt upphörde myndigheten Riksutställningar. Från och med 2018 har tidigare anslag 8:4 Riksutställningar införlivats i Anslag 7:1 Riksantikvarieämbetet.

[3] Myndigheten Statens historiska museer (SHMM) och myndigheten Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet (LSH) gick samman till myndigheten Statens historiska museer (SHM) den 1 januari 2018. Samtidigt upphörde LSH som myndighet. De uppgifter som anges för Statens historiska museer år 2018 avser den nya sammanslagna myndigheten.

Stöd till icke-statliga kulturlokaler

År 2018 fördelade Boverket 9,65 miljoner kronor till totalt 16 icke-statliga kulturlokaler. Lokalerna finns i 13 län. Söktrycket var stort – 47 ansökningar inkom om sammanlagt cirka 58 miljoner kronor. 5 av de 16 bidragsmottagarna får även bidrag inom kultursamverkansmodellen.

Stödet till icke-statliga kulturlokaler har sedan 2015 årligen uppgått till cirka 10 miljoner kronor. Boverket fördelar även stöd till allmänna samlingslokaler, som bl.a. fördelas till kulturaktörer, se avsnitt 15, anslag 13:2.

Kulturella och kreativa näringar

Under 2018 presenterade Tillväxtverket en statistisk analys av de kulturella och kreativa näringarna i Sverige utifrån det under föregående år framtagna statistikverktyget Kreametern. Arbetet är resultat av ett uppdrag inom ramen för regeringens exportstrategi. Genom detta arbete är det nu möjligt att uppskatta de kulturella och kreativa näringarnas omfattning samt göra jämförelser över tid, såväl nationellt som regionalt. Analysen kan användas till att identifiera nödvändig verksamhetsutveckling för att stärka den svenska produktionen inom kulturella och kreativa näringar.

Kultur av och för fler

Barn och unga

Statens kulturråd stödjer, samordnar och driver frågor om barn och unga samt tar hänsyn till detta perspektiv. Under 2018 hade 59 procent av verksamheterna som fick bidrag barn och unga som målgrupp.

I juni 2018 fick myndigheten i uppdrag av regeringen att fördela tio miljoner kronor till kultur för barn och unga. I uppdraget ingick att nå breda och nya målgrupper i hela landet. Medlen har fördelats till 46 projekt inom samtliga konstområden som på olika sätt främjar barn och ungas möjligheter att ta del av konst och kultur i hela landet.

De allra flesta statligt finansierade kulturverksamheterna har under 2018 erbjudit ambitiösa och anpassade program och aktiviteter för den yngre målgruppen. Från skaparverkstäder till specifika temautställningar, eller särskilda spår i mer generellt framtagna produktioner. På många kulturinstitutioner erbjuds barnvagnsvisningar. Många institutioner arbetar också mer specifikt mot förskolan och skolan med anpassat pedagogiskt material och med utgångspunkt i läroplanerna.

Skapande skola

Under 2018 har myndigheten prioriterat ansökningar från områden där tillgången till kultur är ojämlik. Samtidigt vill flera av huvudmännen inkludera fler elever eftersom satsningen ses som en demokratifråga. Flera av ansökningarna är kopplade till rättighetsperspektiv och arbete med nationella minoriteters kultur. En granskning som myndigheten gjorde visade att antalet av professionella verksamma konstnärer som utför aktiviteter inom Skapande skola är mycket hög. Av sammanlagt 350 kulturaktörer var endast 20 icke-professionella.

Tabell 3.6 Skapande skola 2014–2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Antal beviljade ansökningar	376	422	439	551	463
varav Skapande förskola	-	18	20	75	96
Antal kommunala huvudmän som beviljats bidrag	259	273	273	272	261
Antal enskilda/statliga huvudmän som beviljats bidrag	103/1	128/0	120/2	124/2	125/2
Andel beviljade kommuner i procent	89	94	94	94	90
Beviljat belopp	181 195	189 939	183 499	187 208	190 346
varav beviljat belopp Skapande förskola	-	10 290	12 254	10 086	10 428
Antal elever som planeras ta del av aktiviteterna	773 381	830 780	885 243	885 758	868 502

Källa: Statens kulturråd.
Fr.o.m. 2015 ingår även förskolan.

Den kommunala kulturskolan

Våren 2018 antog riksdagen regeringens proposition En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna (prop. 2017/18:164, rskr 2017/18:312, bet. 2017/18:KrU9). Statens kulturråd har 2016–2018 fördelat 100 miljoner kronor årligen i statligt bidrag till kommuner som bedriver musik- och kulturskola. Myndigheten har prioriterat verksamhet riktad till målgrupper som musik- och kulturskolorna inte annars når, liksom ansökningar som syftar till att utvidga verksamheten för att öka jämlikheten inom kulturskolan. Myndigheten har även sett en ökning av ansökningar som syftar till att möjliggöra för barn och unga att delta oavsett funktionsförmåga. För att nå nya målgrupper samverkar de kommunala kulturskolorna ofta med andra kommunala verksamheter såsom fritidsgård, skola och bibliotek men även med civilsamhällets aktörer som exempelvis Svenska för invandrare (SFI), trossamfund och flyktingboenden.

Redovisningar som inkommit under året till Statens kulturråd visar att kulturskolorna har nått nya målgrupper och förbättrat möjligheten för barn och unga att delta, bland annat genom att bredda eller förnya kulturskolans utbud och arbetssätt.

Under 2018 har myndigheten inrättat ett nationellt kulturskolecentrum. Centrets uppgift är, förutom att fördela statliga bidrag, att ansvara för statistik och uppföljning, följa och sprida forskning, identifiera utbildnings- och utvecklingsbehov samt att främja samverkan mellan kommuner som bedriver kulturskola. Kulturskolecentrum har under året inlett arbetet genom att ha en omfattande dialog med relevanta aktörer i syfte att förankra uppdraget och inhämta kunskap. Underlag till ny nationell statistik har arbetats fram och utvecklingsbehoven har kartlagts.

I februari 2018 fick Statens kulturråd tillsammans med Universitets- och högskolerådet (UHR) i uppdrag att under 2018–2020 kartlägga och informera om högskoleutbildning som är relevant för den kommunala kulturskolan. En delredovisning av uppdraget lämnades till regeringen i december 2018 där en kartläggning av kulturskoleverksamheternas behov gjordes på kort och lång sikt.

En slutredovisning lämnades i mars 2019 i rapporten En kulturskola i rörelse – kartläggning av kulturskolans kompetensbehov (U2018/04719/UH). Kartläggningen visar ett generellt behov av att tillgodogöra sig såväl konstnärlig som pedagogisk kompetens för att kunna bredda och utveckla verksamheten. Men såväl uttryckta behov som möjligheterna att tillgodogöra sig kompetens skiljer sig, bland annat beroende på olika geografiska förutsättningar. Även behovet av kompetens och kapacitet att leda en verksamhet i förändring är påtagligt.

Det samiska folkets och de nationella minoriteternas kultur

För 2018 höjdes anslaget för bidrag till samisk kultur med 2,5 miljoner kronor till 17,9 miljoner kronor. För 2018 beviljade Sametingets kulturnämnd 29 procent av det totala ansökta beloppet för projektbidrag och 54 procent av det totala ansökta beloppet för verksamhetsbidrag (se vidare under utg.omr. 1 avsnitt 8.4).

Genom ett riktat projekt- och verksamhetsbidrag fördelar Statens kulturråd särskilda medel till nationella minoriteters kulturverksamhet. År 2018 fördelades merparten av dessa medel som verksamhetsstöd, motsvarande mellan 10 och 52 procent av dessa verksamheters totala intäkter (se också utg.omr. 1 avsnitt 12.4).

Vidare delade myndigheten under året ut 515 000 kronor i stöd till fyra olika romska kulturaktörer i enlighet med regeringsuppdrag 2016–2018 (Ku2016/01437/DISK). Myndigheten bedömer att stödet möjliggjort för de sökande att i samverkan med kulturinstitutioner stärka, utveckla och synliggöra romska kulturuttryck och språk.

Myndigheten fördelade också 1,8 miljoner kronor i stöd till de nationella minoriteternas litteratur 2018 (se vidare i avsnitt 5 Litteraturen, läsandet och språket). Svenska Filminstitutet har i uppdrag att främja film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken (se vidare i avsnitt 12 Film).

Jämställdhet, lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck

Statens musikverk, Konstnärsnämnden, Statens kulturråd och Statens konstråd slutförde under 2018 uppdraget som rör jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM). Myndigheterna har under året deltagit i erfarenhetsutbyten och samtal kring hur arbetet kan tas vidare. Av myndigheternas årsredovisningar framgår att myndigheterna har arbetat systematiskt med jämställdhetsintegrering inom sina ordinarie verksamhetsgrenar och uppdrag.

Statens kulturråd var under 2018 sammankallande för regeringens hbtq-strategiska myndigheter. Under året arrangerade myndigheten tillsammans med flera av de andra strategiska myndigheterna konferensen Inkluderande ledarskap i praktiken #hbtq.

Arbete mot sexuella trakasserier inom kulturområdet

Regeringen har genomfört ett antal åtgärder mot sexuella trakasserier och andra former av diskriminering inom kulturområdet. Exempelvis samlades representanter från statliga myndigheter, stiftelser, institutioner och nämnder som ligger under Kulturdepartementet till en konferens under 2018, för att dela erfarenheter av arbetet efter metoo och även ta del av gemensam information om nuvarande lagstiftning och hur det påverkar den egna verksamheten.

Regeringen har gett uppdrag till scener med nationella uppdrag att synliggöra sitt förebyggande och främjande arbete för att motverka sexuella trakasserier och andra former av diskriminering, se avsnitt 4.4.2.

Svenska Filminstitutet ska särskilt redovisa arbetet med att stärka jämställdheten och motverka sexuella trakasserier i filmbranschen. Under 2018 har utbildningar om diskrimineringslagstiftningen genomförts i samarbete med bl.a. Teaterförbundet och Film- och tv-producenterna, se även avsnitt 12.4.2.

Statens kulturråd hade 2018 i uppdrag att särskilt lyfta frågan om sexuella trakasserier i dialogen med landstingen inom arbetet med kultursamverkansmodellen, vilket myndigheten har gjort bl.a. genom ett särskilt rundabordssamtal. Statens Kulturråd och Konstnärsnämnden arrangerade under året en konferens om konstnärlig frihet, som också omfattade jämställdhet i kölvattnet av metoo.

Ett mer tillgängligt kulturliv för personer med funktionsnedsättning

Statens kulturråd har under året genomfört ett samråd med den nationella funktionshindersrörelsen i vilket bl.a. kulturskolorna togs upp. Statens kulturråd har även fortsatt tillämpa krav på tillgänglighet i bidragsgivningen och genomfört dialoger med landsting kring hur de arbetar för att uppfylla funktionshinderspolitiken. Statens kulturråd har även deltagit i referensgrupp till styrutredningen för funktionshinderspolitiken.

Riksantikvarieämbetet har under 2018 följt upp i vilken utsträckning anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* används för att göra kulturmiljöer öppna och tillgängliga. Uppföljningen visar på utvecklingsmöjligheter för ett mer strategiskt arbete med bidragsgivningen.

Samverkan med civila samhället

Flertalet statliga stöd inom kulturområdet omfattar aktörer inom det civila samhället. Inom Statens kulturråds bidragsgivning 2018 gick cirka 319 miljoner kronor till aktörer inom det civila samhället, bl.a. till satsningen Äga rum, arrangörer, bygdegårdar och läsfrämjande verksamheter. Statens musikverk fördelade 10 miljoner kronor till det civila samhället och Kulturbryggan och Konstnärsnämndens bidrag till det civila samhället uppgick till 7 miljoner

kronor. Riksantikvarieämbetet fördelade drygt 20 miljoner kronor till arbetslivsmuseum och organisationer inom kulturmiljö.

Främjande av fristadssystemet

Statens kulturråd har under 2018 fördelat 1 792 000 kronor i projektbidrag till insatser som har syftat till att främja fristadskonstnärers publika arbete och möjlighet att ta del av det offentliga kulturlivet. Kulturrådet har även beviljat bidrag till en nationell samordning av fristadssystemet under 2018.

Det finns i dag 25 fristäder i Sverige, dvs. kommuner eller landsting som är anslutna till det internationella nätverket ICORN (The International Cities Of Refuge Network). Det innebär att Sverige i dag är det land med flest antal fristäder i världen. Under 2018 fanns det ca 13 fristadsförfattare- och konstnärer i landet.

Ingmar Bergman 100 år

Under 2018 uppmärksammades att en av Sveriges mest kända och betydelsefulla konstnärer, Ingmar Bergman, skulle ha fyllt 100 år. Regeringen tilldelade totalt 8 miljoner kronor till satsningar under jubileumsåret.

Stiftelsen Ingmar Bergman fick medel (1,28 miljoner kronor 2017 och 3 miljoner kronor för 2018) för att samordna och sprida information kring jubileumsåret. Cirka 800 evenemang med koppling till jubileumsåret har genomförts på 500 platser i 90 länder och 72 orter i Sverige. För att uppfylla uppdragets mål att nå ut till nya målgrupper genomfördes bl.a. insatser riktade till gymnasieskolor.

Teaterregissören Ingmar Bergmans 100-årsjubileum uppmärksammades inom ramen för Kungliga Dramatiska teaterns återkommande Bergmanfestival med både egna föreställningar och internationella gästspel. Årets festival var den största hittills och slog publikrekord med nästan 17 000 besökare till de 71 föreställningarna. Gästspel kom från nio länder och fjorton språk talades från scenerna. Scenkonstmuseet visade utställningen Bergman – lögn och sanning.

Stiftelsen Bergmancenter på Fårö fick 2 miljoner kronor av regeringen för att uppmärksamma Ingmar Bergmans koppling till Fårö och Gotland.

Svenska Filminstitutets arbete med filmarvet fick en tryggad grund genom regeringens långsiktiga insats i Ingmar Bergmans namn, se även avsnitt 12.4.2.

Bergman 100 år var även i fokus för Svenska institutet som tog fram informationsmaterial om Ingmar Bergman och en filmbox som använts av de svenska utlandsmyndigheterna. De utsända kulturråden har arrangerat filmvisningar, teateruppsättningar, utställningar, seminarier och panelsamtal.

Utvärdering av kultur och fördelning av medel till forskning

Utvärdering av kultur

Myndigheten för kulturanalys har under 2018 omlokaliserats till Göteborg. Myndighetens rapport om vuxnas kulturvanor, Kulturvanor 1989–2017 (Myndigheten för kulturanalys 2018:2), har fördjupats med en av myndigheten publicerad forskningsrapport, Rummet av kultur- och medievanor (Myndigheten för kulturanalys 2018:3). Rapporten pekar på att det finns en risk för polarisering mellan olika grupper då debatt och samtal inte förs gemensamt utan snarare i skilda grupperingar. Kulturanalys Norden, som myndigheten ansvarar för på uppdrag av Nordiska ministerrådet, har bland annat genomfört en förstudie som går igenom befintliga nordiska undersökningar av barns och ungas kulturvanor.

Fördelning av medel till forskning inom kulturområdet

Förutom den forskning som finansierats via universitet och högskolor uppgick statens stöd till forskning och utveckling inom kulturområdet 2018 till ca 44,9 miljoner kronor, se tabell 3.7 Anslag 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområde. Medel som tidigare fördelats av Statens kulturråd till de centrala museerna fördelas fr.o.m. 2018 av Riksantikvarieämbetet.

Tabell 3.7 Anslag 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet

Miljoner kronor

Myndighet	2016	2017	2018
Institutet för språk och folkminnen	1,2	1,3	1,3
Naturhistoriska riksmuseet	7,0	7,1	7,3
Riksarkivet	10,7	10,9	10,8
Riksantikvarieämbetet	16,0	16,2	20,5
Statens centrum för arkitektur och design	-	-	5,0
Statens kulturråd	3,6	4,0	-
Totalt	**38,5**	**39,5**	**44,9**

Källor: Institutet för språk och folkminnen, Naturhistoriska riksmuseet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens centrum för arkitektur och design och Statens kulturråd.

Institutet för språk och folkminnen har 2018 fördelat medlen internt till åtta pågående forsknings- och utvecklingsprojekt.

Riksantikvarieämbetet har 2018 fördelat anslag inom ramen för fyra teman: Kulturarv och hållbar utveckling, Samverkan och dialog, Hållbart bevarande och förvaltning samt Kulturarvsarbetets förutsättningar. Totalt har drygt 17 miljoner kronor fördelats till 28 projekt. Fyra projekt beviljades vid de centrala museerna omfattande drygt 2 miljoner kronor sammanlagt.

Riksarkivet har fördelat ca 11,1 miljoner kronor till ett tiotal projekt för bl.a. arkivguider, forskningsinfrastrukturer, digitala format och bevarandeproblematik kring fysiskt material.

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) har under 2018 anpassat organisation och intern struktur för att hantera de medel som tillfördes 2018. ArkDes har förbrukat ca 2,4 miljoner kronor och bl.a. initierat en satsning på gästforskare i syfte att tillföra ny kunskap till ArkDes ämnesområden.

Kulturlivets internationalisering och internationellt samarbete

Samtliga kulturmyndigheter främjar internationalisering

Statens kulturråd har i uppdrag att verka för att ökat internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan inom hela kulturområdet. Under 2018 har verksamhetsbidrag fördelats till 12 organisationer som har som huvuduppgift att främja internationellt eller interkulturellt kulturutbyte. Myndigheten gav även stöd till 17 internationella nätverk.

Under 2018 har Statens kulturråd fördelat bidrag för kulturexport. Bidraget har funnits mellan 2016–2018 och har varit ett samarbete mellan Tillväxtverket och Statens kulturråd. Syftet med bidraget har varit att främja internationaliseringen av mellanledets aktörer, t.ex. agenter, producenter, gallerier och förlag. Myndigheten menar att detta stöd lett till att ett stort antal aktörer kunnat delta i internationella sammanhang som annars inte hade varit möjligt. Riksantikvarieämbetet har bl.a. arrangerat ett forum med fokus på efterkrigstidens och det sena 1900-talets byggda kulturarv. Inom ramen för det nordiska samarbetet har myndigheten medverkat i insatser mot internationell kulturarvsbrottslighet, tillsammans med bl.a. Polismyndigheten, Tullverket och Svenska Unescorådet.

Stöd till kultur och kulturlivets aktörer utgör bl.a. en del av det strategiska stödet till förändringsaktörer som verkar för mänskliga rättigheter, demokratisering och en inkluderande och hållbar samhällsutveckling. Statens kulturråd och Konstnärsnämnden arbetar i internationella sammanhang för att främja kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering och verkar för synergier mellan kulturpolitiska och biståndspolitiska insatser.

De utsända kulturråden

De utsända kulturråden har under 2018 bl.a. strävat efter att bedriva projekt utanför huvudstäderna för att nå ut brett. I vissa länder där konstnärlig frihet och mänskliga rättigheter inte är en självklarhet har satsningar på kultur varit ett sätt att ta upp svåra ämnen och samhällsfrågor. Kulturråden hade som ambition att täcka alla konstområden. Mångfalds-, jämställdhets- samt barns och ungas perspektiv genomsyrar all verksamhet. Kulturråden har haft en mängd samarbeten med nordiska ambassader för att få större genomslag. Statens kulturråd har under 2018 fördelat drygt en miljon kronor till projekt som bedrivs av de utsända kulturråden.

Europeiska unionen

I maj presenterade kommissionen förslag till flerårig budgetram för EU för perioden 2021–2027. Som en del av denna presenterades också ett förslag för EU:s program för de kulturella och

kreativa näringarna, Kreativa Europa 2021–2027. Under året inleddes förhandlingarna om programmet.

Under hösten antog rådet en ny arbetsplan för kultur 2019–2022. I arbetsplanen anges vad rådet ska fokusera sitt arbete på under perioden, inklusive de arbetsgrupper som ska arbeta enligt den öppna samordningsmetoden, de s.k. OMC-grupperna.

Svenskt deltagande i EU:s program för de kulturella och kreativa sektorerna

Statens kulturråd och Stiftelsen Svenska Filminstitutet följer årligen upp utfallet av medel som fördelas från Kreativa Europa, EU:s program för de kulturella och kreativa sektorerna, till projekt med svenska deltagare.

Tabell 3.8 Medel från EU:s program Kreativa Europa 2015–2018

Tusental euro

	2015	2016	2017	2018
Delprogrammet Media	4 557	5 027	4 390	3 863
Delprogrammet Kultur	6 349	3 861	13 476	15 270
Sektorsövergripande programområde	*	970	*	1 500
Totalt	**10 906**	**9 858**	**17 886**	**20 633**

Källa: Svensk medverkan i EU-programmet Kreativa Europa 2018, Statens kulturråd
*ingen utlysning skedde 2015 och 2017.

År 2018 tilldelades projekt som har svensk medverkan totalt dryga 20 miljoner euro, vilket är det högsta beloppet sedan programperioden inleddes 2014. Totalt beviljades 73 projekt med svensk medverkan.

EU:s struktur- och investeringsfonder

Projekt med kulturanknytning har 2018 tilldelats stöd från EU:s struktur- och investeringsfonder med totalt 336 miljoner kronor, se tabell 3.9 nedan. Fondernas medel ska skapa nya jobb och investera i en hållbar och sund europeisk ekonomi och miljö.

Tabell 3.9 Medel från EU:s struktur- och investeringsfonder till svenska projekt med kulturanknytning 2015–2018

Tusental kronor

	2015	2016	2017	2018
Regionala strukturfonds-program och Nationella regionalfonds-programmet	163 281	31 416	59 580	40 177
Europeiskt territoriellt samarbete	54 276	157 291	86 658	141 059
Socialfonds-programmet	6 059	8 967	13 438	6 532
Landsbygds-programmet	-	42 964	22 501	64 050
Lokalt ledd utveckling[1]	-	11 374	38 475	84 322
Totalt	**223 616**	**252 013**	**220 653**	**336 140**

Källa: Projekt med kulturanknytning i EU:s struktur- och investeringsfonder 2018, Statens kulturråd.
[1] Omfattar alla fyra europeiska struktur- och investeringsfonder.

Nordiska ministerrådet, Europarådet och Unesco

Nordiska ministerrådet

Det svenska ordförandeskapet för Nordiska ministerrådets kultursamarbete 2018 fokuserade på frågor om yttrandefrihet och öppenhet på olika plan. Detta gjordes bland annat genom en internationell konferens om fristäder för förföljda konstnärer och författare, ett symposium om ungas nyhetskonsumtion och en workshop om kulturens roll för språk-revitalisering. Den senare har tagits vidare i form av en större nordisk satsning på kultur och utbildning för revitalisering av små språk i Norden.

Tillsammans med Skåne läns landsting, Sveriges kommuner och landsting samt Nordisk kulturfond arrangerade regeringen ett kulturpolitiskt toppmöte i Malmö som var det första i sitt slag. Under toppmötet samlades 160 representanter från lokal, nationell och nordisk nivå för att behandla framtida kulturpolitiska utmaningar och frågor kring flernivåstyrning. Under toppmötet antog de nordiska kulturministrarna ett gemensamt uttalande om metoo i kultursektorn och beslutade om framtida erfarenhetsutbyte.

Under 2018 lanserades den svenska ordförandeskapssatsningen Främjande av nordiska hållbarhetslösningar, där plattformen Sustainordic kommer att under tre år

internationellt främja nordiska arkitektur- och designlösningar för hållbar produktion och konsumtion.

Europarådet
Arbetet i Europarådet och dess styrkommitté för kultur, kulturarv och landskap (CDCPP) har under året särskilt fokuserat på att göra Europarådets europeiska kulturarvsstrategi mer tillgänglig för att öka samarbetet med och finansiering från EU. Vidare har fokus i arbetet varit att sprida kunskap om den nya konventionen Council of Europe Convention on Offences relating to Cultural Property (Nicosia 2017). Ministerkommittén har bl.a. antagit en rekommendation om kulturens bidrag till att stärka internet som en frigörande kraft. I februari 2018 beviljades Sverige observatörskap i Europarådets avtal för programmet Cultural routes.

Unesco
År 2018 har Sverige delat ut 3 miljoner kronor (från utg.omr. 16 anslag 4:2) till arbetet med tre av Unescos kulturarvskonventioner. Sverige är invalt i den mellanstatliga kommittén för Unescos konvention om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätt till kulturegendom för perioden 2017–2021.

Vid det trettonde kommittémötet för konventionen om tryggande av det immateriella kulturarvet under 2018 upptogs Sagobygden i Unescos register över goda exempel på arbete med att föra vidare det immateriella kulturarvet. Sagobygden drivs av föreningen Berättarnätet Kronoberg och verksamheten syftar till att hålla den muntliga berättartraditionen levande.

3.4.3 Analys och slutsatser

De resultat som redovisas under rubriken Kultur av och för fler visar att statens insatser når ut till hela landet. En god samordning mellan statens, landstingens och kommunernas insatser kan vara en viktig förutsättning för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen.

Med utgångspunkt i Myndigheten för kulturanalys rapport Kulturanalys 2019 – En lägesbedömning till de kulturpolitiska målen gör regeringen bedömningen att det finns utmaningar i att uppnå målet om allas möjlighet till kulturdeltagande. I rapporten konstateras att kulturpolitiken på bland annat detta område inte fört kulturområdet närmare de nationella kulturpolitiska målen, samtidigt som kulturvanor har att göra med samhälleliga mönster och mekanismer som är svåra att förändra endast med kulturpolitiska verktyg. Det civila samhällets aktörer har stor betydelse för ett levande och vitalt kulturliv i hela landet.

Regeringen bedömer att barn och ungas kultur spelar en central roll i att uppnå detta och att de statliga insatserna bidrar till att denna grupp får en bättre tillgång till kultur. Det gäller riktade insatser som görs inom exempelvis kulturskolan och Skapande skola, men även som en integrerad del av annan bidragsgivning. Särskilt bedöms insatserna inom ramen för kulturskolan ha bidragit till att fler barn och unga fått möjlighet till undervisning av hög kvalitet med fokus på både bredd och spets.

Många av initiativen under satsningen Äga rum, som formellt avslutades 2018, har potential att få positiva effekter för deltagande och kreativitet under lång tid framöver. De lärdomar som gjorts under satsningen stärker även det fortsatta arbetet för bättre möjligheter till eget skapande och tillgång till kultur.

Regeringen bedömer vidare att den ökning av kulturbudgeten som gjordes 2018 för det samiska folkets och de nationella minoriteternas kultur har lett till en stärkning av deras kulturliv och därmed hela Sveriges. Vidare bedöms att forskning på kulturområdet fortsatt är viktigt. Statens stöd på detta område möjliggör ökad kunskap inom sektorn och bidrar därmed till att uppfylla de nationella målen. Regeringen ser också behov av ytterligare statistik inom kulturområdet för att kunna följa utvecklingen av den offentligt finansierade kulturpolitiken.

Jämställdhetsperspektivet spelar en viktig roll i att säkra att de kulturpolitiska målen uppnås. Det arbete som görs mot sexuella trakasserier inom kulturområdet måste fortgå och stärkas. Regeringen bedömer att förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning att delta i kulturlivet kontinuerligt förbättrats, men att det fortfarande finns brister och att arbetet därför behöver fortgå.

Internationellt utbyte och samarbete är en förutsättning för att de kulturpolitiska målen ska uppnås. Regeringen gör bedömningen att det arbete som bedrivs i internationella sammanhang som EU, Europarådet, det nordiska samarbetet och FN inklusive Unesco är viktigt för såväl

kulturområdets utveckling som för Sveriges samverkan och utbyte med omvärlden. De svenska ordförandeskapssatsningarna i Nordiska ministerrådet 2018 har potential att ge långsiktiga effekter inom områdena för yttrandefrihet och hållbarhet i och utanför Norden.

Regeringen bedömer att de utsända kulturrådens förmåga att arbeta integrerat med andra politikområden och utifrån stationeringsländernas specifika förutsättningar och behov bidrar till att främja internationellt och interkulturellt utbyte.

3.5 Budgetförslag

3.5.1 1:1 Statens kulturråd

Tabell 3.10 Anslagsutveckling 1:1 Statens kulturråd

Tusental kronor

2018	Utfall	54 311	Anslags-sparande	2 435
2019	Anslag	55 822 [1]	Utgifts-prognos	56 823
2020	**Förslag**	**56 717**		
2021	Beräknat	57 410 [2]		
2022	Beräknat	58 072 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 56 717 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 56 717 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens kulturråds förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 3.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statens kulturråd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**55 822**	**55 822**	**55 822**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	895	1 588	2 250
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**56 717**	**57 410**	**58 072**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 56 717 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Statens kulturråd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 57 410 000 kronor respektive 58 072 000 kronor.

3.5.2 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete

Tabell 3.12 Anslagsutveckling 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete

Tusental kronor

2018	Utfall	584 284	Anslags-sparande	4 999
2019	Anslag	480 684 [1]	Utgifts-prognos	475 145
2020	**Förslag**	**533 084**		
2021	Beräknat	308 084		
2022	Beräknat	308 082		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 25 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: De aktörer som får bidrag inom ramen för detta anslag har behov av att kunna planera sin verksamhet för kommande år. Ett bemyndigande möjliggör en mer långsiktig planering. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 25 000 000 kronor 2021.

Anslaget får användas för utgifter för administration, uppföljning och genomförande av verksamheten.

Tabell 3.13 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	9 955	10 535	25 000	
Nya åtaganden	10 535	25 000	25 000	
Infriade åtaganden	-9 955	- 10 535	-25 000	-25 000
Utestående åtaganden	10 535	25 000	25 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**25 000**	**25 000**	**25 000**	

Regeringens överväganden

Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**430 684**	**430 684**	**430 684**
Förändring till följd av:			
Beslut	102 400	-122 600	-122 600
Varav BP20	99 400	99 400	99 400
Statsbidrag till kulturskoleverksamhet	100 000	100 000	100 000
Omprioriteringar	-600	-600	-600
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			-2
Förslag/beräknat anslag	**533 084**	**308 084**	**308 082**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 100 miljoner kronor för 2020–2022 för att återinföra det statliga bidraget till de kommunala kulturskolorna. Från och med 2020 beräknas anslaget minskas med 0,6 miljoner kronor för omprioriteringar inom utgiftsområdet.

Regeringen föreslår att 533 084 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 308 084 000 kronor respektive 308 082 000 kronor.

3.5.3 1:3 Skapande skola

Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:3 Skapande skola

Tusental kronor

2018	Utfall	184 350	Anslags-sparande	3 475
2019	Anslag	177 065 [1]	Utgifts-prognos	175 024
2020	**Förslag**	**176 465**		
2021	Beräknat	176 465		
2022	Beräknat	176 464		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Skapande skola för barn i förskola, förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer. Anslaget får även användas för statsbidrag till andra verksamheter som syftar till att stärka kultur i skolan. Anslaget får även användas för utgifter för administration, främjande, uppföljning och genomförande av verksamheten.

Regeringens överväganden

Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Skapande skola

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**187 065**	**187 065**	**187 065**
Förändring till följd av:			
Beslut	-10 600	-10 600	-10 600
Varav BP20	-600	-600	-600
Omprioriteringar	-600	-600	-600
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			-1
Förslag/beräknat anslag	**176 465**	**176 465**	**176 464**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 10 miljoner kronor. Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 600 000 kronor för omprioriteringar inom utgiftsområdet.

Regeringen föreslår att 176 465 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Skapande skola* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 176 465 000 kronor respektive 176 464 000 kronor.

3.5.4 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet

Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	42 655	Anslags-sparande	2 276
2019	Anslag	45 153 [1]	Utgifts-prognos	44 571
2020	**Förslag**	**45 153**		
2021	Beräknat	45 153		
2022	Beräknat	45 153		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet. Anslaget får även användas för utgifter för administration och genomförande av verksamheten.

Regeringens överväganden

Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**45 153**	**45 153**	**45 153**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**45 153**	**45 153**	**45 153**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 45 153 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 45 153 000 kronor respektive 45 153 000 kronor.

3.5.5 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler

Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler

Tusental kronor

2018	Utfall	7 817	Anslags-sparande	2 035
2019	Anslag	9 852 [1]	Utgifts-prognos	9 738
2020	**Förslag**	**9 852**		
2021	Beräknat	9 852 [2]		
2022	Beräknat	9 852 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 9 852 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 9 852 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till icke-statliga kulturlokaler för ändring, tillbyggnad och handikappanpassning av sådana lokaler.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Stöd till icke-statliga kulturlokaler* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 9 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: Projekt som ryms inom stödet till icke-statliga kulturlokaler kan sträcka sig över flera kalenderår. Stöd betalas ut när projekten är avslutade. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Stöd till icke-statliga kulturlokaler* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 9 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 3.20 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	8 401	9 000	9 000		
Nya åtaganden	4 249	5 000	5 000		
Infriade åtaganden	-3 650	-5 000	-5 000	-5 000	-4 000
Utestående åtaganden	9 000	9 000	9 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**9 000**	**9 000**	**9 000**		

Regeringens överväganden

Tabell 3.21 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**9 852**	**9 852**	**9 852**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**9 852**	**9 852**	**9 852**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 9 852 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Stöd till icke-statliga kulturlokaler* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 9 852 000 kronor respektive 9 852 000 kronor.

3.5.6 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet

Tabell 3.22 Anslagsutveckling 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	1 486 258	Anslags-sparande	110
2019	Anslag	1 495 187 [1]	Utgifts-prognos	1 477 930
2020	**Förslag**	**1 518 605**		
2021	Beräknat	1 445 717 [2]		
2022	Beräknat	1 481 022 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 405 194 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 405 194 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till regionala och lokala kulturverksamheter inom följande områden:

- professionell teater-, dans- och musikverksamhet,
- museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete,
- bibliotek-, läs- och litteraturfrämjande verksamhet,
- professionell bild- och formverksamhet,
- regional enskild arkivverksamhet, filmkulturell verksamhet, och
- främjande av hemslöjd.

Anslaget får användas för utgifter för tidsbegränsade utvecklingsinsatser samt för bidrag till det civila samhället och de professionella kulturskaparnas medverkan i

arbetet med att ta fram och genomföra regionala kulturplaner. Anslaget får även användas för Kungl. bibliotekets genomförande av det samlade ansvaret för statens stöd och samordning inom biblioteksväsendet. Anslaget får även användas för kvalitetsstärkande insatser inom scenkonstområdet samt för Statens kulturråds arbete med bedömning, uppföljning och främjande inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Bidrag till regional kulturverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 30 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: De aktörer som får bidrag inom ramen för detta anslag har behov av att kunna planera sin verksamhet för kommande år. Ett bemyndigande på anslaget minskar antalet beslut som behöver fattas och möjliggör en mer långsiktig planering för mottagare av stödet. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:6 *Bidrag till regional kulturverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 30 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 3.23 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	0	0	55 000		
Nya åtaganden	0	55 000	15 000		
Infriade åtaganden	0	0	-40 000	-15 000	-15 000
Utestående åtaganden	0	55 000	30 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**55 000**	**55 000**	**30 000**		

Regeringens överväganden

Tabell 3.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 501 187**	**1 501 187**	**1 501 187**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	23 740	67 716	106 029
Beslut [3]	-6 322	-123 186	-126 195
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 518 605**	**1 445 717**	**1 481 022**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar som inneburit att tidsbegränsade medel som ursprungligen avsåg arbetet med den nationella biblioteksstrategin förlängdes över 2019 innebär att anslaget minskar med 6,3 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 1 518 605 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Bidrag till regional kulturverksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 445 717 000 kronor respektive 1 481 022 000 kronor.

3.5.7 1:7 Myndigheten för kulturanalys

Tabell 3.25 Anslagsutveckling 1:7 Myndigheten för kulturanalys

Tusental kronor

2018	Utfall	15 013	Anslags-sparande	133
2019	Anslag	14 858 [1]	Utgifts-prognos	15 242
2020	**Förslag**	**16 533**		
2021	Beräknat	16 799 [2]		
2022	Beräknat	17 066 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 16 533 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 16 532 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för kulturanalys förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för forsknings- och utvecklingsinsatser.

Regeringens överväganden

Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Myndigheten för kulturanalys

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**14 858**	**14 858**	**14 858**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	238	481	725
Beslut	2 000	2 032	2 065
Varav BP20 [3]	2 000	2 000	2 000
Förstärkning för statistik på kulturområdet	2 000	2 000	2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-563	-572	-581
Förslag/beräknat anslag	**16 533**	**16 799**	**17 066**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 2 miljoner kronor för att utveckla filmstatistiken och för att utveckla statistiken inom kulturområdet med utgångspunkt i Kulturdatabasen.

Regeringen föreslår att 16 533 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Myndigheten för kulturanalys* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 16 799 000 kronor respektive 17 066 000 kronor.

4 Teater, dans och musik

4.1 Omfattning

Avsnittet omfattar statens bidrag till Kungliga Operan AB, Kungliga Dramatiska Teatern AB, Riksteatern, Stiftelsen Dansens Hus, Stiftelsen Drottningholms Slottsteater, Voksenåsen AS och Unga Klara. Vidare omfattas även det Statens kulturråds stöd till den fria scenkonsten och Statens musikverk.

4.2 Utgiftsutveckling

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Teater, dans och musik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Teater, dans och musik						
2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner	1 071	1 082	1 082	**1 105**	1 075	1 082
2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	214	214	211	**214**	212	212
2:3 Statens musikverk	114	118	116	**119**	121	123
Summa Teater, dans och musik	**1 399**	**1 413**	**1 409**	**1 438**	**1 408**	**1 416**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

4.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen beslutat.

4.4 Resultatredovisning

4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet inom teater, dans och musik utgår från

- utbud, besökssiffror, antal föreställningar, beläggning samt de statliga kulturinstitutionernas verksamhet riktad till barn och unga.
- fördelning av statliga bidrag till den fria scenkonsten bl.a. med avseende på olika verksamheter, barn och unga samt kön, och
- fördelade bidrag och insatser kring internationell och interkulturell verksamhet.

Bedömningen görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1)

4.4.2 Resultat

Tillgänglighet och verksamhetsutveckling

Nationalscenerna Kungliga Operan AB (Operan) och Kungliga Dramatiska Teatern AB (Dramaten) har under året arbetat intensivt med en rad olika fastighetsprojekt.

Operan har fortsatt arbetet med projektet Ny Opera i Operan (NOIO) tillsammans med Statens fastighetsverk utifrån den förstudie som lämnades till regeringen i maj 2015. Ett nytt övermaskineri har installerats under sommaren 2018 som en del av projektet, vilket har effektiviserat verksamheten och förbättrat arbetsmiljön.

Dramaten har arbetat med förberedelser inför byte av övermaskineriet på Stora scenen samt ett stambyte i Thalia-huset som kommer att genomföras under 2019.

Operan och Dramaten har tillsammans arbetat vidare i sökandet efter ett nytt produktionscenter till mitten av 2021 då nuvarande hyresavtal för verkstäder och ateljéer i Gäddviken avslutas.

Riksteatern avyttrade under året verksamheten och fastigheten Södra Teatern, för att fokusera resurserna på Riksteaterns arrangörer i hela landet och den konstnärliga utvecklingen för scenkonstinstitutionen.

Med utgångspunkt i den kartläggning kring den samtida cirkusens situation som Kulturrådet genomförde 2017, har myndigheten under 2018 genomfört dialogmöten om områdets utveckling med landsting, kommuner och relevanta intressenter i Skåne, Göteborg och Stockholm samt informerat om kartläggningen inom kultursamverkansmodellen.

Besöksutveckling

Den statligt stödda scenkonsten drar en stor publik med ca 5,6 miljoner besök varje år.

Besöksutvecklingen på de nationella och regionala scenerna är relativt jämn över åren. Riksteaterns publiksiffror har minskat något under senare år på grund av omprioriteringar från sommarverksamhet till andra kulturpolitiskt prioriterade satsningar. Även Dansens Hus visar på något lägre publiksiffror för 2018, vilket till viss del kan förklaras av att ett fåtal produktioner har stått för en stor andel av de höga publiksiffrorna för 2016 och 2017.

På grund av att besök kan redovisas av både arrangörer och producenter, kan besökssiffrorna vara delvis överlappande för flera kategorier i tabellen, vilket innebär att det totala antalet besök blir överskattat. Besökssiffrorna ger således ingen heltäckande bild av unika besök inom scenkonsten, men de ger ändå en antydan om det stora antal besökare som scenkonsten når.

Drottningholms Slottsteater har under året haft en beläggningsgrad på 91 procent. Antalet besökare på visningar minskade till ca 27 000 för 2018 jämfört med ca 30 000 för 2017. Minskningen kan till stor del förklaras av den varma sommaren.

Operan uppvisar fortsatt och över tid höga publiksiffror med en snittbeläggning om 91 procent under året på stora scenen. Satsningen

på en yngre publik genom familjeföreställningar har fortsatt och utgjorde 19 procent av Operans totala antal besökare. Den återkommande kundundersökningen som genomfördes på Operan 2018 gav höga siffror. Även Dramaten har ökat antal besökare samt snittbeläggningen som gått från 76 procent till 84 procent. Unga Dramaten har under året slagit publikrekord och utgjorde 24 procent av Dramatens totala verksamhet.

Båda Operan och Dramaten har under året haft en rad olika aktiviteter och program för att öppna upp och nå en ny och breddad publik, både i teaterhusen men även på andra platser i det offentliga rummet. Som exempel kan nämnas Operans heldagsevent i Hagaparken på nationaldagen som lockade många besökare varav flera mötte opera- och balettkonsten för första gången. Genom Bergman bortom filmen fick publik möta Dramatens skådespelare och Ingmar Bergmans texter på bibliotek runtom i landet.

Tabell 4.2 Antal besök (föreställningar) 2014–2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Kungliga Dramatiska Teatern AB	303 785	274 058	266 625	272 200	280 555
Kungliga Operan AB	237 971	296 807	286 064	297 103	290 500
Regionala scenkonstinstitutioner (Stockholm och Kultursamverkansmodellen)	3 414 030	3 356 064	3 404 521	3 463 933	3 393 762
Fria scenkonsten (Statens kulturråd)[1]	1 957 260	1 782 210	1 628 631	-	-
Dansens Hus	60 039	50 608	68 851	72 773	47 558
Drottningholms Slottsteater	8 786	5 555	8 482	6 879	6 699
Riksteatern[2]	-	526 205	528 721	486 063	471 515
Unga Klara[3]	-	-	-	-	17 836

[1]Kulturrådet utreder ett nytt systemstöd och nya arbetssätt för att säkrare kunna granska och redovisa data från de fria grupperna, därav finns inte jämförbara siffror fr.o.m. 2017
[2]På grund av att Riksteatern har utvecklat redovisningen finns inte jämförbara siffror för 2014.
[3]Unga Klara finns med i redovisningen fr.o.m. 2018.

Bidragsgivning

Staten lämnar ett stöd till scenkonsten på ca 2,3 miljarder kronor årligen. Statens kulturråd fördelade 2018 ca 1,4 miljarder kronor i bidrag till teater-, dans- och musikändamål, varav 989 miljoner kronor har fördelats inom kultursamverkansmodellen och till Stockholm. Teater-, dans- och musikområdets andel av de statliga medlen av kultursamverkansmodellen uppgick 2018 till nära 73 procent. Se även avsnitt 3.4.2 Kulturområdesövergripande verksamhet.

Under 2018 beviljade Kulturrådet nära 202 miljoner kronor i bidrag till fria aktörer inom teater, dans, musik och övrig scenkonst samt samverkan med komponister. Utöver detta fördelade myndigheten 20 miljoner kronor till vissa aktörer av kulturpolitiskt intresse.

Den förstärkning om 25 miljoner kronor som tillfördes Kulturrådet inför 2018 har inom teater, musikteater, opera, performance och övriga uttryck främst använts till att höja verksamhetsbidragen. Inom dans- och cirkusområdena förstärktes i högre grad projektbidragen. Bidragen till dansområdet har ökat med drygt 8 miljoner kronor. Inom musikområdet har förstärkningen främst använts till musikarrangörer, både till nya aktörer och för höjda verksamhetsbidrag.

År 2018 beviljade Statens kulturråd 1,9 miljoner kronor till Dansnät Sveriges parter, som under året mottog 13 svenska och internationella kompanier till 23 orter med 90 speltillfällen och ett stort antal publikaktiviteter.

Under 2018 fördelades totalt 26,8 miljoner kronor till 166 projekt inom ramen för Musikplattformens bidragsgivning. Cirka 58 procent av bidragen fördelades till aktörer i Stockholms län, Skåne län eller Västra Götalands län. Musikplattformen har under året stöttat flera strukturprojekt, bl.a. till musikexport, ett producentprogram och till nationella turnéstrukturer.

Tabell 4.3 Bidragsgivning till scenkonstområdet

Miljoner kronor

	2014	2015	2016	2017	2018
Bidrag till Kungl. Operan, Dramaten, Riksteatern, Dansens Hus, Drottningholms Slottsteater, Voksenåsen och Unga Klara[1]	978,9	977,7	989,4	1006,6	1071
Kultursamverkansmodellen och Stockholms län (teater, dans och musik)	950,5	939,4	961,5	1038	989,2
Fria aktörer inom teater, dans, musik och övrig scenkonst (Statens Kulturråd)	170,7	176,9	173,0	174,0	201,7
Scenkonstallianser	62,1	82,1	88,5	75,1	82,3
Statens musikverk (samverkansprojekt)	25	25	25	25	25
Konstnärsnämnden (enskilda konstnärer)	38,4	45,4	44,6	40,2	50,6
Total bidragsgivning	**2225,6**	**2246,5**	**2282,0**	**2358,9**	2419,8

[1]Unga Klara är medräknad i bidragsgivningen fr.o.m. år 2018.

Jämställdhet inom scenkonstområdet

Inom ramen för Statens kulturråds bidragsgivning hade verksamhetsbidraget för fria musikgrupper under 2018 för första gången över 40 procent kvinnliga musiker bland de beviljade grupperna. Bidraget till samverkan med komponister är jämställt, liksom turnébidraget till fria musikgrupper, men musikutgivningsbidraget domineras fortfarande av män.

Operan har inom ramen för sin hållbarhetsredovisning fastslagit ett resultatmål för 2018–2021 om att uppnå en jämn könsfördelning i konstnärliga team med fokus på kvinnliga regissörer, koreografer, dirigenter och scenografer. Målet för 2018 har uppnåtts totalt sett. Operan förklarar att den stora obalansen sett till könsfördelning över tid beror på den låga personalomsättningen.

På Dramaten har det skett en klar förbättring inom samtliga kategorier gällande könsfördelningen sedan föregående år. Den totala könsfördelningen är över åren jämn, men kvinnor är dock underrepresenterade bland dramatiker och regissörer. Bland scenografer och kostymörer finns en kvinnlig överrepresentation.

Operan, Dramaten och Riksteatern har fortsatt arbetet för att motverka sexuella trakasserier och andra former av diskriminering bl.a. genom uppdatering av handlingsplaner, policys, medarbetarundersökningar samt andra åtgärder, såsom workshops, samtal och kunskapshöjande insatser.

Inom ramen för Musikplattformens bidragsgivning uppgick 55 procent av de bidragsbeviljade projekten till män och 45 procent till kvinnor.

Tabell 4.4 Andel anställda per kön

Konstnärlig personal

Andel män/ Andel kvinnor i %	2014	2015	2016	2017	2018
Kungliga Operan AB	68/32	73/27	70/30	64/36	52/48
Kungliga Dramatiska Teatern AB	53/47	49/51	49/51	50/50	55/45

Samverkan och internationellt

Under 2018 har två internationellt kända och betydelsefulla konstnärskap uppmärksammats på nationalscenerna. Teaterregissören Ingmar Bergmans 100-årsjubileum uppmärksammades inom ramen för Dramatens återkommande Bergmanfestival, se avsnitt 3.4.2 Kulturområdesövergripande verksamhet.

På Operan firades operasångerskan Birgit Nilssons hundraårsdag med en jubileumskonsert som också spelades in och sändes, dels av Folkets hus och Parkers biografer via 42 biografer runtom i landet och dels på storskärm i Kungsträdgården i Stockholm. Konserten sändes även på Opera Vision som är Opera Europas plattform för streaming av opera. I operahuset presenterades även en utställning om Birgit Nilsson under hela 2018.

Operan och Dramaten har under året samverkat med en rad olika aktörer, både vad gäller föreställningsverksamhet med andra teatrar men även med bl.a. Stockholms konstnärliga högskola, Sveriges radio och Sveriges Television.

Dansens Hus har presenterat ett stort antal internationella gästspel. Under 2018 visades verk av upphovspersoner från bl.a. USA, Syrien, Japan, Italien, Kanada, Kina och Israel. Därutöver samverkar Dansens Hus internationellt i flera nätverk och plattformar, som exempel ICE HOT, ett nordiskt samarbetsprojekt som syftar till att föra ut den främsta nordiska samtida dansen i världen.

Barn och unga

Under 2018 har Statens kulturråd fördelat ca 34 procent av den totala bidragsgivningen till barn och unga inom scenkonstområdet. Till de extra medel om 10 miljoner kronor till kultur för barn och unga som regeringen beslutade om i april 2018 som ett komplement till övriga bidragsgivningen till barn och unga, har Kulturrådet tillfört cirka 6,7 miljoner kronor. Av den totala summan om cirka 16,7 miljoner kronor beviljades 39 procent till scenkonstverksamheten.

Unga Klara har fr.o.m. 2018 fått i uppdrag att verka som nationell teaterinstitution för barn och unga. I detta ingår att nå en yngre publik och att samverka med andra berörda aktörer i hela landet. Teatern har under året både gjort egna produktioner men också samproducerat med andra teatrar i landet. Unga Klara har fortsatt sitt konstnärliga undersökande metodarbete i nära dialog med sin publik under hela skapandeprocessen.

Inom ramen för Musikplattformens bidragsgivning var barn och unga huvudsaklig målgrupp för 31 procent av de bidragsbeviljade projekten, att jämföra med 17 procent under 2017.

Det statliga bolaget Voksenåsen AS har under 2018 koncentrerat sin verksamhet kring fyra tematiska områden; Historia, Sanning och politik, Voksenåsens scen, Kursverksamhet inom språk och musik samt De viktigaste nordiska samtalen ur ett svensk-norskt perspektiv.

Allas lika tillgång till scenkonsten

Det pågår ett omfattande teknik- och digitaliseringsarbete inom hela scenkonst-branschen i syfte att nå fler och nya publikgrupper. I detta arbetet finns också ett stort fokus på att hitta lösningar som säkerställer att rättigheterna för upphovsmännen respekteras.

Regeringen har tilldelat Operan, Dramaten och Riksteatern ett extra tillskott över en treårsperiod 2018–2020 i syfte att digitalt sprida scenkonst i hela landet. Dessa medel har under 2018 bidragit till att fler och nya grupper i hela landet och även internationellt har kunnat ta del av teatrarnas föreställningar. Som exempel kan nämnas att Operan utökat antal produktioner som sänts över det digitala biografnätverket Folkets hus och parker runt om i Sverige (från 2 produktioner 2017 till 4 produktioner 2018). Under året direktsändes Aida, Askungen, Birgit Nilsson 100 år och Rigoletto. Dramaten har under året arbetat

med förberedelser och investerat i teknik för kommande digitala sändningar under året.

Riksteatern har under året fortsatt arbetet med att implementera den jämlikhetsstrategi som styrelsen har beslutat, som t.ex. i form av piloter kopplade till publikarbete och kommunikation. Riksteatern har även påbörjat en utveckling av webbplattformen Scenrum, med ambitionen att plattformen även ska kunna vända sig till externa användare eller en publik för information om tillgänglighet.

Under året har antalet förfrågningar till Musikverkets arkiv och bibliotek minskat från 15 200 till 14 538. En förklaring är att myndigheten aktivt arbetat med att användare själva ska hitta material på webbplatsen. Antalet utlån på biblioteket har ökat till 30 453, jämfört med 28 012 år 2017 och 29 499 år 2016. Möjligheten att dela musiken via strömnings- och nedladdningstjänster har underlättat Caprice Records möjligheter att nå ut till fler. Under 2018 uppgick antalet sålda album, nedladdningar och strömningar till nästan 10 miljoner. Elektronmusikstudion har fortsatt haft ett högt bokningstryck under 2018. Bland de totala studiotimmarna var 47,1 procent kvinnor.

4.4.3 Analys och slutsatser

Den fria scenkonsten bidrar till ett brett utbud av olika uttryck och är en grund för ett dynamiskt kulturliv. Inom scenkonstområdet märks ett kreativt och nyskapade arbete för den yngre målgruppen. Repertoaren spänner inom ett brett fält där ett levande barn- och ungdomsperspektiv syns på många scener. Regeringen bedömer att Unga Klara är en viktig scenkonstaktör för barn och unga och att det finns potential att utöka samverkan och närvaro i hela landet.

Regeringen bedömer att Statens kulturråds stöd till de fria aktörerna inom scenkonstområdet bidrar till förnyelse av och tillgång till scenkonst i hela landet och att särskilt den fria danskonsten och samtida cirkusen stärkts.

Regeringen bedömer att arrangörsnätverket Dansnät Sverige har en stor betydelse för tillgången till danskonst i hela landet.

Det statliga stödet inom kultursamverkansmodellen utgör ett väsentligt bidrag för både scenkonstinstitutionerna, det fria kulturlivet och publiken runt om i hela landet. De statliga bidragen möjliggör även samarbeten och samproduktioner regioner emellan.

Det regionala utbudet av scenkonst erbjuder variation och olika konstnärliga perspektiv.

Både Operan och Dramaten har höga publiksiffror och hög beläggningsgrad. Det är viktigt att teatrarna fortsätter sitt arbete med att nå en bred publik i hela landet i syfte att vara en angelägenhet för alla. Riksteatern har genom sitt arbete med att genomföra sin jämlikhetsstrategi bidragit till att göra kulturen tillgänglig för fler.

Det pågår ett aktivt arbete för ökad jämställdhet och mot sexuella trakasserier hos kulturinstitutioner och statliga myndigheter. Den del av musikområdet som omfattas av Statens kulturråds bidragsgivning har blivit mer jämställd under senare år. Bidragsgivningen från Musikplattformen uppvisar en fortsatt god könsfördelning. Vidare måste jämställdhetsarbetet intensifieras på alla nivåer. Detta för att säkra en sund och säker arbetsmiljö samt för att kvinnor och män ska få lika möjligheter som konstnärliga upphovspersoner.

De möjligheter digitaliseringen innebär för att sprida scenkonsten har utvecklats genom det tillskott Operan, Dramaten och Riksteatern fått för ändamålet.

4.5 Budgetförslag

4.5.1 2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner

Tabell 4.5 Anslagsutveckling 2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner

Tusental kronor

2018	Utfall	1 071 049	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 081 676 [1]	Utgifts-prognos	1 081 676
2020	**Förslag**	**1 104 748**		
2021	Beräknat	1 074 990 [2]		
2022	Beräknat	1 081 540 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 068 667 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 068 668 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Kungliga Operan AB, Kungliga Dramatiska

teatern AB, Riksteatern (ideell förening), Stiftelsen Dansens hus, Stiftelsen Drottningholms Slottsteater, Unga Klara och Voksenåsen AS. Anslaget får även användas för kvalitetsstärkande insatser inom scenkonstområdet.

Regeringens överväganden

Tabell 4.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 084 666**	**1 084 666**	**1 084 666**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	17 282	23 802	30 555
Beslut	2 800	-33 478	-33 682
Varav BP20 [3]	3 000	9 000	9 000
Förstärkt bidrag Operan	3 000	9 000	9 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			1
Förslag/beräknat anslag	**1 104 748**	**1 074 990**	**1 081 540**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 3 miljoner kronor för 2020 och med 9 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021 för investeringar och kostnader i samband med ombyggnation och renoveringen av operabyggnaden.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 33,5 miljoner kronor fr.o.m. 2021.

Regeringen föreslår att 1 104 748 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 074 990 000 kronor respektive 1 081 540 000 kronor.

Tabell 4.7 Sammanställning av medelstilldelningen 2019 och 2020 till Operan, Dramaten, Riksteatern, Dansens hus, Drottningholms slottsteater, Unga Klara och Voksenåsen

Tusental kronor

	2019	2020
Operan	498 119	510 475
Dramaten	243 668	248 214
Riksteatern	275 780	280 800
Dansens hus	24 352	24 788
Drottningholms slottsteater	12 642	14 050
Voksenåsen	10 828	11 021
Unga klara	16 287	15 400
Totalt	**1 081 676**	**1 104 748**

Lån till Kungliga Operan AB

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 besluta om en låneram i Riksgäldskontoret till Kungliga Operan AB för investeringar i vissa byggnadsanknutna inventarier som ägs av Kungliga Operan AB och för projektering inför renovering och ombyggnad som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 126 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Kungliga Operan AB (Operan) är Sveriges nationalscen för opera och balett. Regeringen gav i december 2016 Operan klartecken att påbörja projekteringen avseende de fastighetsanknutna inventarierna inför renovering och ombyggnad av byggnaden på Gustav Adolfs torg i Stockholm.

För att möjliggöra investeringarna i inventarierna och projekteringsarbetet bör Operan för dessa ändamål få möjlighet att under 2020 ta ett lån i Riksgäldskontoret. Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 besluta om en låneram i Riksgäldskontoret som uppgår till högst 126 000 000 kronor inklusive tidigare upplåning till Operan för investeringar i vissa byggnadsanknutna inventarier som ägs av Kungliga Operan AB och för projektering inför renovering och ombyggnad.

Lån till Kungliga Dramatiska teatern AB

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 besluta om en låneram i Riksgäldskontoret till Kungliga Dramatiska teatern AB för investeringar i ett nytt övermaskineri som inklusive tidigare upplåning som uppgår till högst 70 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Under 2019 genomförs installation av ett nytt övermaskineri sedan utredningar visat att ett skyndsamt byte av övermaskineriet på Stora scenen är nödvändigt med hänsyn till arbetsmiljö, driftsäkerhet och ekonomi.

För lån som hänger samman med byte av övermaskineri bör Kungliga Dramatiska teatern AB (Dramaten) få möjlighet att ta ett lån på högst 70 000 000 kronor i Riksgäldskontoret. Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 besluta om en låneram i Riksgäldskontoret som uppgår till högst 70 000 000 kronor inklusive tidigare upplåning till Dramaten för investeringar i ett nytt övermaskineri.

4.5.2 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål

Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål

Tusental kronor

2018	Utfall	213 551	Anslags-sparande	33
2019	Anslag	213 614 [1]	Utgifts-prognos	211 152
2020	**Förslag**	**213 614**		
2021	Beräknat	211 614		
2022	Beräknat	211 614		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till det fria kulturlivet, arrangörer, fonogramverksamhet och vissa andra aktörer av kulturpolitiskt intresse inom teater, dans och musik. Anslaget får även användas för utgifter för administration och genomförande av verksamheten.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 167 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: Inom anslaget beviljas bidrag till den fria scenkonsten samt fonogramstöd. För att skapa goda planeringsförutsättningar för de fria grupperna bör beslut om bidrag kunna fattas som medför utgifter för kommande år. Anslaget används huvudsakligen för bidragsgivning till fria scenkonstgrupper. Dessa grupper är oftast små och har små ekonomiska resurser. Statens andel av deras offentliga finansiering är betydande och en viktig förutsättning för dem att finna övrig finansiering. Grupperna bedriver omfattande turnéverksamhet, både i Sverige och i utlandet, vilket medför behov av goda planeringsförutsättningar. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 167 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 4.9 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	110 438	116 924	167 000		
Nya åtaganden	116 924	167 000	137 000		
Infriade åtaganden	-110 438	- 116 924	-137 000	-137 000	-30 000
Utestående åtaganden	116 924	167 000	167 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**167 000**	**167 000**	**167 000**		

Regeringens överväganden

Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**213 614**	**213 614**	**213 614**
Förändring till följd av:			
Beslut		-2 000	-2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**213 614**	**211 614**	**211 614**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 213 614 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 211 614 000 kronor respektive 211 614 000 kronor.

4.5.3 2:3 Statens musikverk

Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:3 Statens musikverk

Tusental kronor

2018	Utfall	114 351	Anslags-sparande	-2 085
2019	Anslag	117 766 [1]	Utgifts-prognos	116 442
2020	**Förslag**	**119 490**		
2021	Beräknat	121 269 [2]		
2022	Beräknat	123 069 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 119 489 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 119 490 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens musikverks förvaltningsutgifter och för utgifter för statsbidrag till musiklivet. Anslaget får även användas för utgifter som uppkommer till följd av att Stiftelsen Svenska rikskonserter avvecklas, så som pensionskostnader som regleras retroaktivt.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.12 Sammanställning över avgiftsintäkter till Statens musikverk

Tusental kronor [1]

	2018 Utfall	2019 Prognos	2020 Beräkn.
Totala intäkter avgiftsbelagd verksamhet	5 266	5 360	4 720

[1] i myndighetens avgiftsintäkter ingår bl.a. entré- och visningsintäkter samt intäkter av försäljning, ev. sponsring och lokaluthyrning m.m.

Regeringens överväganden

Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Statens musikverk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**117 766**	**117 766**	**117 766**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 724	3 503	5 303
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**119 490**	**121 269**	**123 069**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 119 490 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Statens musikverk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 121 269 000 kronor respektive 123 069 000 kronor.

5 Litteraturen, läsandet och språket

5.1 Omfattning

Avsnittet omfattar Statens kulturråds och Kungliga Bibliotekets bidragsgivning samt verksamhet som rör bibliotek, litteratur och kulturtidskrifter. Vidare omfattas Myndigheten för tillgängliga medier och Institutet för språk och folkminnen.

5.2 Utgiftsutveckling

Tabell 5.1 Utgiftsutveckling inom Litteraturen, läsandet och språket

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	199	156	154	**181**	171	171
3:2 Myndigheten för tillgängliga medier	122	123	125	**126**	128	130
3:3 Institutet för språk och folkminnen	65	68	69	**69**	70	71
Summa Litteraturen, läsandet och språket	**387**	**347**	**348**	**375**	**369**	**372**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

5.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen beslutat.

Riksdagen har även antagit följande nationella mål för politiken för litteratur- och läsfrämjande (prop. 2013/14:3, bet. 2013/14:KrU4, rskr. 2013/14:117): Alla i Sverige ska, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.

De riksdagsbundna målen för en nationell språkpolitik (prop. 2005/06:2, bet. 2005/06:KrU4, rskr. 2005/06:89) är följande:

- Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige.
- Svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk.
- Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig.
- Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

De språkpolitiska målen ligger till grund för språklagen (2009:600).

5.4 Resultatredovisning

5.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet av statens insatser inom området litteraturen, läsandet och språket utgår från

- bidragsgivning till biblioteksverksamhet samt övriga biblioteksfrämjande insatser med utgångspunkt i bl.a. bibliotekslagen (2013:801),
- bidragsgivning till litteratur och kulturtidskrifter och internationellt litteratursamarbete för att främja mångfald, kvalitet och fördjupning i utgivningen samt spridning och läsning av litteratur och kulturtidskrifter,
- insatser för att främja ett ökat läsande,
- produktion, utlåning och distribution av tillgänglig litteratur och medier, och
- insatser inom språkområdet med utgångspunkt i bl.a. språklagen (2009:600).

Bedömningen görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

5.4.2 Resultat

Bibliotek och tillgängliga medier

Bibliotekssamverkan
Kungl. biblioteket överlämnade i mars 2019 förslag till nationell biblioteksstrategi till regeringen. Kungl. biblioteket har inom ramen för arbetet med strategin även redovisat ett antal rapporter under 2018 och 2019, däribland Värdet av Skolbiblioteket – en verksamhet för hållbar utbildning och bildning. Förslaget till nationell biblioteksstrategi har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Under 2018 har Kungl. biblioteket arbetat med att öka mängden upphovsrättsligt fritt material i den nationella databasen Libris. Cirka 4 500 upphovsrättsligt fria titlar har förts in i Libris. Myndigheten har under 2018 fördelat verksamhetsbidrag på 14 miljoner kronor till myndighetens partners i det nationella samverkansuppdraget, däribland till Internationella bibliotekets arbete med mångspråkiga medier.

Under 2018 har 32 nya kommunala biblioteksplaner antagits i kommunal beslutsprocess och ytterligare ett tiotal förväntas antas under 2019. Det innebär att 94 procent av Sveriges kommuner har en aktuell biblioteksplan – att jämföra med 2014 då motsvarande andel var 35 procent.

De regionala biblioteksverksamheterna har tillsammans med Kungl. biblioteket en avgörande

roll i genomförandet av ett digitalt kompetenslyft, inom satsningen Digitalt först, för all personal vid landets folkbibliotek. Ett självskattningsverktyg har tagits fram för att analysera utbildningsbehov och vilka insatser som behöver skapas.

Stärkta bibliotek

Genom satsningen Stärkta bibliotek har regeringen avsatt 250 miljoner kronor årligen 2018–2020. Under 2018 fördelade Statens kulturråd totalt 220,5 miljoner kronor till folkbibliotek över hela landet. Kultursamverkansmodellen har förstärkts med 25 miljoner kronor årligen inom ramen för satsningen. Under 2018 års två ansökningsomgångar var det cirka 94 procent av Sveriges kommuner som sökte bidrag från Stärkta bibliotek. Kulturrådet har initierat uppföljningsstudier inom områden där de har identifierat kunskapsluckor. De kommer bl.a. att ta fram en rapport om folkbibliotekens förutsättningar i glesbygd, och en om folkbibliotekens uppdrag och verksamhet för personer med kognitiva, intellektuella och psykiska funktionsnedsättningar. Kulturrådet har under våren 2019 inkommit med en delrapport om satsningen (Ku2019/00446/KO).

Inköpsstöd till folk- och skolbibliotek

Under 2018 beviljade Statens kulturråd 241 kommuner stöd för folk- och skolbibliotek för inköp av barn- och ungdomslitteratur eller inköp av vuxenlitteratur som främjar barns och ungas läsintresse. Kulturrådet bedömer ansökningarna utifrån två aspekter: dels antalet barn och ungdomar (0–18 år) som bor i kommunen, dels den läsfrämjandeplan som beskriver kommunens läsfrämjande arbete. De sökande kommunerna måste ha en politiskt antagen och aktuell biblioteksplan, de får inte heller sänka sitt medieanslag om de ska kunna beviljas stöd.

Tillgänglig litteratur och nyhetsförmedling

Under 2018 ökade Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) produktionen av punktskriftsböcker med 62 procent i jämförelse med föregående år.

Tal- och e-textböcker samt teckenspråkig litteratur kan laddas ned via MTM:s bibliotek legimus.se. Under 2018 har det totala antalet digitala lån ökat med cirka 17 procent i jämförelse med 2017. Användarnas digitala lån ökade med cirka 21 procent. Biblioteks nedladdningar stod för cirka 12 procent av det totala antalet digitala lån, och minskade med 6 procent jämfört med föregående år.

Diagram 5.1 Antal lån till användare och bibliotek

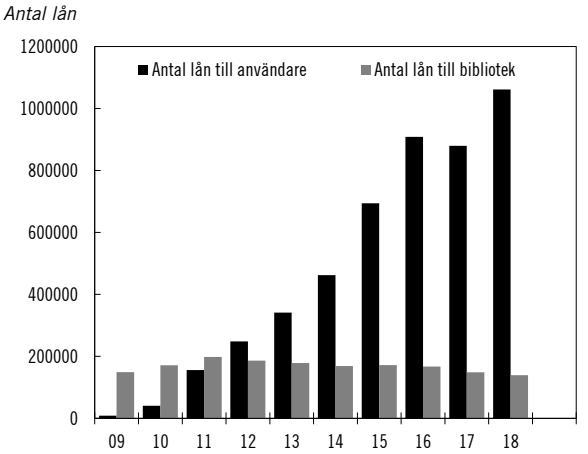

Myndigheten för tillgängliga mediers årsredovisning för 2014–2018

Läsarna väljer att ladda ned talböcker främst via appen Legimus, där antalet nedladdningar har ökat med 25 procent under 2018. Bland användare under 18 år görs 85 procent av nedladdningarna via appen, och där är könsfördelningen relativt jämn. Bland användare över 18 år är det främst kvinnor (68 procent) som använder appen.

Näst störst andel läsare använder webbsidan legimus.se, där antal lån fortsätter att minska. Antal lån via webbspelaren ökade med 72 procent under 2018, där störst andel användare är kvinnor över 18 år. MTM har infört tjänsten Talboken kommer där folkbibliotek förmedlar talböcker via internet till it-ovana låntagare. Antal nedladdningar via Talboken kommer mer än tredubblades för både kvinnor och män under 2018. Den ökade produktionen av punktskrift, den ökade utlåningen av tillgänglig litteratur samt teknikutveckling för att nå olika målgrupper bidrar till kulturpolitikens mål att främja allas möjlighet till kulturupplevelser och bildning (prop. 2009/10:3).

MTM har också i uppdrag att rikta stöd för lättläst i skolan, vilket bl.a. görs genom nedladdningsbara lektioner för lättlästa böcker och den lättlästa nyhetstidningen 8 sidor. Antalet nedladdade lektioner har ökat med åtta procent i jämförelse med föregående år. Under valåret 2018 har 8 sidor lagt fokus på uppdraget Alla väljare genom att publicera lättlästa nyheter om svensk politik inför riksdagsvalet. Besöken på 8sidor.se har ökat med 28 procent, och en stor del av ökningen uppnåddes under valrörelsen. Alla

väljare är en insats inom demokratipolitikens inriktning för högt och jämlikt valdeltagande (skr. 2013/14:61), vilket bidrar till demokratipolitiska målet för en demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlik möjlighet till inflytande (prop. 2017/18:1).

Litteratur, läsfrämjande och kulturtidskrifter

Under 2018 beviljade Kulturrådet cirka 317 miljoner kronor i bidrag till litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande. I denna summa ingår även det inköpsstöd som nämns ovan. Av tabell 5.2 framgår fördelning av stöd inom området.

Tabell 5.2 Bidrag till litteratur, kulturtidskrifter, bibliotek och läsfrämjande 2015–2018 (beviljade medel)

	2015	2016	2017	2018
Efterhandsstöd till litteratur (tkr)	37 184	35 099	37 317	35 048
Antal ansökningar	*2 339*	*2001*	*2 169*	*2041*
Antal beviljade ansökningar	*797*	*761*	*790*	*28*
Läs- och litteraturfrämjande bidrag (tkr)	18 840	16 999	17 669	17 833
Antal ansökningar	*278*	*198*	*252*	*223*
Antal beviljade ansökningar	*125*	*107*	*140*	*131*
Inköpsstöd till folk- och skolbibliotek (tkr)	24 100	23 930	23 690	23 850
Internationellt litteratursamarbete (projektbidrag och översättningsstöd) (tkr)	6 996	7 994	7 386	7 605
Kulturtidskrifter (stöd till produktion, utveckling och tidskriftsverkstäder) (tkr) [1]	41 140	22 650	24 810	2 000
Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne, ALMA (tkr)	5 000	5000	5 000	5 000
Övrigt (planerad utgivning och fristadsprogrammet) (tkr)	1 314	1 512	2 546	2 347
Bokstart (tkr)	-	-	8 700	8 485
Stärkta bibliotek (tkr)	-	-	-	22 553
Antal ansökningar	-	-	-	*427*
Antal beviljade ansökningar	-	-	-	*339*
Totalt (tkr)	**134 422**	**113 185**	**127 118**	**317 365**

[1] Beslut om produktionsstöd för kulturtidskrifter fattades i januari 2019 istället för i slutet av 2018.

Läs- och litteraturfrämjande insatser

Under 2018 beviljades cirka 17,8 miljoner kronor till läs- och litteraturfrämjande insatser (inklusive projektstöd för Bokstart), se tabell 5.2. Många ansökningar rörde läsfrämjande projekt i förskolan, vilket enligt Kulturrådet kan hänga samman med att den nya läroplanen för förskolan tar upp högläsningens betydelse. Den geografiska spridningen bland de sökande var stor med 19 län representerade.

Uppdraget att främja litteratur i förskolan, som Kulturrådet fick under 2018, innebär att ett mycket stort antal böcker har distribuerats över hela landet till närmare 10 000 förskolor. En webbtjänst upphandlades där förskolorna har kunnat välja böcker och där bokgåvorna sedan distribuerades direkt till varje förskola.

Informationsmaterial om läsning har även tagits fram i samarbete med Skolverket och inom ramen för Bokstart. Satsningen inkluderar litteratur och informationsmaterial på de nationella minoritetsspråken och en rad andra språk.

Bokstart är ett stöd och en resurs för de personer som arbetar med små barns språkutveckling, med utgångspunkt i familjen. Under 2018 startade Kulturrådet Bokstart Idélabbet, ett utvecklingsprogram för att ge kommuner stöd att förnya arbetet med små barns språk med utgångspunkt i familjens behov och upplevelser. Utvecklingsprogrammet genomförs i samarbete med Innovationsguiden och Sveriges Kommuner och Landsting.

Även inom ramen för kultursamverkansmodellen ska statligt stöd lämnas till litteratur- och läsfrämjande insatser, se avsnitt 3.4.2 Kulturområdesövergripande verksamhet.

Stöd till utgivning av litteratur och kulturtidskrifter

Efterhandsstöd till litteratur är den bidragsform där Kulturrådet tar emot flest ansökningar. Små förlag är i hög grad beroende av litteraturstöd för sin verksamhet. Utöver efterhandsstödet fördelar Kulturrådet även stöd till planerad utgivning av litteratur. Det är ett förhandsstöd för särskilt kostsamma utgivningsprojekt och innehåller särskilda fördelningar som även omfattar nationella minoriteters litteratur. Kulturrådet fördelade totalt 1,8 miljoner kronor i stöd till de nationella minoriteternas litteratur 2018.

För att ytterligare öka spridningen av kvalitetslitteratur stöttar Kulturrådet distributionen av samtliga litteraturstödda titlar till olika

bibliotek. Målet är att titlarna ska användas i bibliotekens läs- och litteraturfrämjande arbete.

Kulturrådet beslutade 2019 om 22,7 miljoner kronor i produktionsstöd till 83 kulturtidskrifter. Av de tidskrifter som beviljats stöd är nio tidskrifter helt eller delvis på annat språk än svenska, och sju tidskrifter behandlar nationella minoriteters språk och kultur. Referensgruppen som bedömer stöd till kulturtidskrifter tar bl.a. särskild hänsyn till mångfalden av röster som kommer till tals.

I budgetpropositionen för 2018 förstärktes anslag 3:1 *Bidrag till litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande*, med drygt 8 miljoner kronor. Medlen fördelades som en förstärkning av stöden till kulturtidskrifter, litteraturstöd och internationellt litteraturutbyte.

Kulturrådet bedömer att fler kvalificerade ansökningar gällande nationella minoriteters litteratur och kulturtidskrifter inkom under 2018 än under 2017.

Internationellt litteratursamarbete

Under 2018 arbetade Kulturrådet särskilt för att stärka översättarkåren genom verksamheten Swedish Literature Exchange. På prov infördes ett stöd till provöversättning för att översättare ska kunna arbeta fokuserat med att introducera författarskap till förlag i nya språkområden. 58 ansökningar inkom och 20 beviljades.

Kulturrådet disponerar medel från Nordiska ministerrådet för översättningar från svenska och de nationella minoritetsspråken till andra nordiska språk. Ansökningarna om översättningsstöd från de nordiska förlagen ligger på samma höga nivå som tidigare.

Mottagare av Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne (ALMA) 2018 var den amerikanska författaren Jacqueline Woodson. Syftet med priset, som instiftats av regeringen, är att stärka och öka intresset för barn- och ungdomslitteratur i världen.

Läsdelegationen

Läsdelegationen överlämnade sitt betänkande Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället (SOU 2018:57) den 28 juni 2018. I betänkandet beskrivs delegationens utåtriktade arbete. Därutöver lämnas förslag och bedömningar med syftet att bidra till att ge alla barn och ungdomar mer likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsupplevelser. Betänkandet har remitterats och förslagen bereds inom Regeringskansliet.

Språk och immateriellt kulturarv

Språkpolitik

Inom klarspråksarbetet har Institutet för språk och folkminnen liksom tidigare år hållit ett flertal kunskapshöjande klarspråksseminarier för offentlig förvaltning runtom i landet. Myndighetens språkrådgivning till myndigheter, organisationer och allmänheten är omfattande och har ökat det senaste året.

I september 2018 återrapporterade Institutet för språk och folkminnen hur myndigheten arbetar och fortsatt planerar att arbeta med offentlig terminologi (Ku2018/01882/KL). Institutet för språk och folkminnen och Terminologicentrum (TNC) har under året haft en överenskommelse om TNC:s åtaganden till stöd för den offentliga terminologin och myndigheten har transfererat två miljoner kronor till TNC för arbetet. Våren 2018 beslutade emellertid TNC:s ägare att avveckla TNC, som upphörde den 31 december 2018. Tillgångar till stöd för det fortsatta arbetet har förts över till Institutet för språk och folkminnen, bl.a. databasen Rikstermbanken.

När det gäller flerspråkighet och rätten till språk har Institutet för språk och folkminnen under 2018 i en rapport undersökt utvecklingen av vilka språk kommunerna använder på sina webbplatser. Resultatet visar på en stor ökning av flerspråkig information hos kommunerna där ca 40 språk har tillkommit 2017 jämfört med 2012. Även förekomsten av information på de nationella minoritetsspråken har ökat.

Även Institutet för språk och folkminnens arbete med de nationella minoritetsspråken har stärkts under året, bl.a. genom regeringens satsningar på åtgärder för nationella minoriteter (se utg.omr. 1) och genom myndighetens eget initiativ. Till exempel har en språkvårdare i meänkieli anställts under 2018. Myndigheten fördelar även bidrag till revitaliseringsinsatser (se utg.omr. 1). Vidare har myndigheten under året ökat kunskapen om flerspråkighet i det offentliga rummet genom ett antal pågående forskningsprojekt.

Immateriellt kulturarv

Institutet för språk och folkminnen samordnar arbetet i Sverige med tillämpningen av Unescos konvention om tryggande av det immateriella kulturarvet. I dialog med och efter förslag från ideella organisationer och allmänheten har den nationella förteckningen,

www.levandetraditioner.se, under 2018 utökats med bl.a. håvfisketraditionen i Tornedalen, Vadstenaknyppling, årsfesten Vasilica och allemansrätten, som exempel på immateriella kulturarv i Sverige.

Vid konventionens trettonde kommittémöte antogs Sagobygden till Unescos register över goda exempel på arbete med att föra vidare immateriella kulturarv (se avsnitt 3.4.2).

5.4.3 Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att de insatser som genomförts på biblioteksområdet bidrar till att främja samverkan och utveckling inom det allmänna biblioteksväsendet. Kungl. biblioteket har genom sitt arbete med den nationella biblioteksstrategin och de rapporter som har publicerats bidragit till fördjupad kunskap inom biblioteksområdet och visat på vilka utmaningar som biblioteken står inför. Satsningen Stärkta bibliotek har nått ut brett bland Sveriges kommuner och har bidragit till att öka tillgängligheten vid bibliotek i hela landet. Det är viktigt att statens insatser även samspelar väl med och kompletterar andra insatser som görs inom kultursamverkansmodellen.

Regeringen bedömer att Myndigheten för tillgängliga mediers arbete med att tillgängliggöra litteratur och samhällsinformation i hög grad bidrar till att uppfylla det nationella målet om att utifrån vars och ens förutsättningar ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.

Statens kulturråds insatser och bidragsgivning inom litteraturområdet och för läsfrämjande bidrar till att främja mångfald, kvalitet och fördjupning i utgivningen samt spridning och läsning av litteratur och kulturtidskrifter. Läsdelegationens betänkande visar på fortsatt behov av att insatser på det läsfrämjande området både inom kulturområdet, utbildningsområdet och inom det civila samhället. Regeringen delar bedömningen att det är viktigt att insatser inom det läsfrämjande området ses i ett sammanhang och ger avsedd effekt. Sänkt mervärdesskatt på elektroniska publikationer fr.o.m. den 1 juli 2019 (prop. 2018/19:73) syftar bl.a. till att främja ett ökat läsande och stimulera mångfald, kvalitet och fördjupning i utgivningen. Det innebär att alla böcker oavsett distributionssätt omfattas av den reducerade skattesatsen.

Regeringen bedömer att insatserna inom språkvården och språkpolitiken sammantaget har bidragit till att fler får tillgång till språk, vilket ytterst är en fråga om jämlikhet och allas lika rätt till demokratisk delaktighet. Det fortsatta arbetet med offentlig terminologi håller på att hitta sina nya former och regeringen avser att följa utvecklingen.

Regeringen bedömer att arbetet med tillämpningen av konventionen om tryggande av det immateriella kulturarvet i Sverige har utvecklats positivt de senaste åren.

5.5 Budgetförslag

5.5.1 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter

Tabell 5.3 Anslagsutveckling 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter

Tusental kronor

2018	Utfall	199 248	Anslags-sparande	6 487
2019	Anslag	155 735 [1]	Utgifts-prognos	153 940
2020	**Förslag**	**180 735**		
2021	Beräknat	170 735		
2022	Beräknat	170 735		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till litteratur, kulturtidskrifter, läsfrämjande och ett litteraturpris till Astrid Lindgrens minne. Anslaget får användas för utgifter för administration, uppföljning, främjande och genomförande av verksamheten.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 40 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: Inom anslaget fördelas stöd till utgivning och spridning av litteratur och kulturtidskrifter. För att skapa goda planeringsförutsättningar för aktörerna inom området bör beslut om bidrag kunna fattas som medför utgifter för kommande år. Statens kulturråd har också behov av att fatta beslut om översättningsstöd i förskott eftersom stödets konstruktion innebär att ingen del av det beslutade bidragsbeloppet betalas ut innan det aktuella stödobjektet (boken) är färdigproducerat. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 3:1 *Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 40 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 5.4 Beställningsbemyndigande för anslaget 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	27 440	4 148	40 000		
Nya åtaganden	4 148	40 000	35 000		
Infriade åtaganden	-27 440	-4 148	-35 000	-35 000	-5 000
Utestående åtaganden	4 148	40 000	40 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**40 000**	**40 000**	**40 000**		

Regeringens överväganden

Tabell 5.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**160 735**	**160 735**	**160 735**
Förändring till följd av:			
Beslut	20 000	10 000	10 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**180 735**	**170 735**	**170 735**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För 2020 och 2021 har 25 miljoner kronor inom anslaget beräknats för bibliotekens arbete med att nå ungdomar från socioekonomiskt svaga miljöer (bet. 2018/19:KrU1, rskr. 2018/19:97). Regeringen anser dock att satsningen Stärkta bibliotek tillgodoser det aktuella behovet och att medlen istället bör användas till läsfrämjande insatser.

Regeringen föreslår att 180 735 000 kronor anvisas under anslaget 3:1 *Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 170 735 000 kronor respektive 170 735 000 kronor.

5.5.2 3:2 Myndigheten för tillgängliga medier

Tabell 5.6 Anslagsutveckling 3:2 Myndigheten för tillgängliga medier

Tusental kronor

2018	Utfall	121 881	Anslags-sparande	3 481
2019	Anslag	123 182 [1]	Utgifts-prognos	125 203
2020	**Förslag**	**125 957**		
2021	Beräknat	128 036 [2]		
2022	Beräknat	130 139 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 125 957 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 125 957 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för tillgängliga mediers förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 5.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:2 Myndigheten för tillgängliga medier

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**123 182**	**123 182**	**123 182**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 775	4 854	6 957
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**125 957**	**128 036**	**130 139**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 125 957 000 kronor anvisas under anslaget 3:2 *Myndigheten för tillgängliga medier* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 128 036 000 kronor respektive 130 139 000 kronor.

5.5.3 3:3 Institutet för språk och folkminnen

Tabell 5.8 Anslagsutveckling 3:3 Institutet för språk och folkminnen

Tusental kronor

2018	Utfall	65 451	Anslags-sparande	2 132
2019	Anslag	67 598 [1]	Utgifts-prognos	68 807
2020	**Förslag**	**68 760**		
2021	Beräknat	69 773 [2]		
2022	Beräknat	70 775 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 68 760 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 68 760 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Institutet för språk och folkminnens förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till terminologiskt arbete.

Regeringens överväganden

Tabell 5.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 3:3 Institutet för språk och folkminnen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**67 598**	**67 598**	**67 598**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 162	2 175	3 177
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**68 760**	**69 773**	**70 775**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 68 760 000 kronor anvisas under anslaget 3:3 *Institutet för språk och folkminnen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 69 773 000 kronor respektive 70 775 000 kronor.

6 Bildkonst, arkitektur, form och design

6.1 Omfattning

Avsnittet omfattar Statens kulturråds bidragsgivning inom bild- och formområdet samt Statens konstråds insatser för konstnärlig gestaltning av gemensamma miljöer. Verksamhet inom bild- och formområdet bedrivs dessutom av Moderna museet, Nationalmuseum och Konstnärsnämnden. Moderna museets, Statens centrum för arkitektur och designs och Nationalmuseums verksamheter redovisas dels i detta avsnitt, dels i avsnitt 10 Museer och utställningar. Konstnärsnämndens verksamhet redovisas endast i avsnitt 7 Kulturskaparnas villkor. Vidare omfattas Föreningen Svensk Form och Form/Design Center (se även avsnitt 10) samt Nämnden för hemslöjdsfrågor.

Statliga medel till bildkonst, form och design fördelas också via kultursamverkansmodellen till bl.a. länsmuseer, konsthallar och andra regionala och lokala organisationer.

6.2 Utgiftsutveckling

Tabell 6.1 Utgiftsutveckling inom Bildkonst, arkitektur, form och design

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Bildkonst, arkitektur, form och design						
4:1 Statens konstråd	25	31	32	**32**	11	11
4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön	42	43	43	**43**	43	43
4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor	12	12	12	**12**	12	12
4:4 Bidrag till bild- och formområdet	40	40	40	**40**	40	40
Summa Bildkonst, arkitektur, form och design	**118**	**126**	**126**	**126**	**106**	**107**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

6.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen har beslutat.

Riksdagen har även antagit följande nationella mål för arkitektur-, form-, och designpolitiken (prop. 2017/18:118, bet. 2017/18:CKrU1, rskr. 2017/18:316):

Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.

Målet ska uppnås genom att

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids,
- det offentliga agerar förebildligt,
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas tillvara och utvecklas,
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

6.4 Resultatredovisning

6.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultat inom bildkonst, arkitektur, form och design utgår från

- främjande av tillgänglighet till, delaktighet i, intresse för och kunskap om bildkonst, arkitektur, form och design,
- arbete som stärker förutsättningarna för att den gestaltade livsmiljön präglas av kvalitet, hållbarhet, dialog och delaktighet, och
- fördelning av statliga bidrag till aktörer inom bild- och formområdet, bl.a. med avseende på områdets förnyelse och utveckling, barn och unga samt internationell verksamhet.

Bedömningen görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

6.4.2 Resultat

Tillgängliggörande och främjande av intresse för bildkonst

Utifrån mottot ”Ett öppet museum i en större värld” har Moderna museets program under 2018 fortsatt att undersöka andra geografier än den västerländska. För att öka tillgängligheten och nå nya grupper samarbetar Moderna museet ofta med olika organisationer och intresseföreningar, bl.a. Berättarministeriet. Under året hade museet i Stockholm 45 273 besökare under 19 år, där flertalet deltog i någon av museets aktiviteter för barn och unga.

År 2018 var prestationsmässigt ett intensivt år för Nationalmuseum och även det år då resultatet av myndighetens arbete under de fem åren av renovering och ombyggnation visades för allmänheten. Arbetet inför och under invigningen av nya Nationalmuseum den 13 oktober 2018 följdes av en stor mediebevakning, vilket bidrog till att information om museet och dess verksamhet spreds brett, såväl nationellt som internationellt. Öppningen av museet fick ett mycket gott mottagande av såväl kritiker som besökare. Under de första 2,5 månaderna kom det 311 000 besökare, nästan lika många som under ett helt år innan museet stängde. Myndigheten bedömer också att en hel del nya besökare nåddes. Som ett led i att stärka museets regionala närvaro, invigdes även den nya filialen NM Jamtli i Östersund den 17 juni 2018. Parallellt med öppningarna arbetade Nationalmuseum med en av de största föremålsflyttarna i museets historia, totalt 80 000 magasinerade konstverk och föremål.

Under 2018 avslutade Statens konstråd sitt arbete med uppdraget Konst händer (se avsnitt 3.4.2) och påbörjade arbetet med det nya treåriga uppdraget Kunskapsutveckling för offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer. Exempelvis har ett antal nätverk och samarbeten på regional och lokal nivå utvecklats för att öka kunskapsutbytet mellan aktörer. Statens konstråd har även i samarbete med Kungl. Konsthögskolan initierat en ny utbildning i skärningspunkten mellan konst och arkitektur. Flera av årets konstprojekt visar på konstens enande kraft, exempelvis minnesvården efter flodvågskatastrofen i Sydostasien, ”Gravitational Ripples”, som invigdes under året.

I samarbete med Föreningen Svensk Form och Regeringskansliet (Utrikesdepartementet) tog Statens konstråd under 2018 även fram en policy för ökat synliggörande av samtida svensk bild och form vid utlandsmyndigheter.

Tabell 6.2 Beviljade bidrag inom bild- och formkonstområdet 2014–2018

Tusental kronor

	2014	2015	2016	2017	2018
Bild och form/projektbidrag	1 420	2 975	3 157	3 648	10 184
Kollektivverkstäder	1 000	800	800	900	1 000
Konsthantverkskooperativ	2 000	2 000	2 825	1 060	2 300
Organisationer inom bild- och formområdet	13 430	13 480	12 845	13 445	13 645
Verksamhetsbidrag till utställningsarrangörer[1]	9 470	9 420	9 160	9 450	12 175
Totalt	**27 320**	**28 675**	**28 787**	**28 503**	**39 304**

Källa: Statens kulturråd.

Statens kulturråds bidragsgivning inom bildkonstområdet

Kulturrådet fördelar både verksamhetsbidrag och projektbidrag inom bild- och formområdet. Medlen fördelas bl.a. till utställningsarrangörer och kollektivverkstäder men det finns också riktade utrustningsbidrag att söka.

Anslaget för bidrag till bild- och formområdet ökade med 12 miljoner kronor under 2018. Till följd av det fick flertalet utställningsarrangörer höjda verksamhetsbidrag, där arrangörernas möjlighet att betala rimliga ersättningar till konstnärer särskilt har beaktats i de beviljade bidragen. Flera av utställningsarrangörerna arbetar med nyproduktion av konstnärliga verk, och några har även utvecklat konstnärsresidens. I verksamhetsbidraget för 2018 ingår minst 2,24 miljoner kronor i utställningsersättning, vilket är en ökning med 135 000 kronor från 2017. Kulturrådet beviljade även projektbidrag för samarbeten, utställningar, främjande insatser och andra aktiviteter i hela landet. Under 2018 beviljades 28 procent av det sökta beloppet inom projektbidraget, vilket är en fördubbling jämfört med 2017. Projektbidraget omfattar minst 1,98 miljoner kronor i utställningsersättning.

Tillgängliggörande och främjande av intresse inom arkitektur, form och design

I juni 2018 invigde Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) den nya utställningslokalen Boxen inom myndigheten. Boxen är avsedd för utställningar om samtida arkitektur och design samt för samtal och diskussioner om förhållandet mellan arkitektur, form och design och det omgivande samhället. Även ArkDes huvudutställning Public Luxury, som visades under stora delar av 2018, belyste experimentell arkitektur och design för offentligheten och gav besökarna en ingång i debatten om det offentliga rummet.

Genom publika program vid ArkDes skapas förutsättningar för ökad kunskap och förståelse om arkitektur, form och design. Arbetet har skett i samarbete med bl.a. statliga myndigheter, inklusive universitet och högskolor samt med det civila samhället. Under 2018 har ArkDes genomfört ca 30 programaktiviteter som totalt samlat omkring 2 500 deltagare.

Under 2018 har insatser gjorts för att inventera ArkDes arkitektursamling som omfattar cirka fyra miljoner föremål. Samlingarna bearbetas vetenskapligt och tillgängliggörs digitalt bl.a. via kulturarvsportalen DigitaltMuseum där antalet sidvisningar för samlingen har fortsatt att öka och uppgick 2018 till 1 955 928 visningar (1 615 440 visningar 2017). Samlingsmaterialet tillgängliggörs även fysisk vid myndigheten genom forskarservice, men trenden med sjunkande antal forskarbesök har fortsatt. För 2018 noterades 104 besök (201 besök 2017).

Arbetet med den nya samlingspresentationen på Nationalmuseum har bl.a. haft som mål att öka kunskapen om och intresset för konst och design i samlingarna och i större utsträckning än tidigare blanda de olika konstarterna. Även inredningen i

museets restaurang utgör en del av samlingspresentationerna, till vilken bortåt 100 designföremål har tagits fram.

Nämnden för hemslöjdsfrågor fördelar organisations-, verksamhets- och projektbidrag i syfte att utveckla nya arbetsformer, utforska idéer och att vidga målgruppen. Fokus för nämndens verksamhet under året var bl.a. arbete för att stärka slöjd och hantverksutövande i hela landet, hållbarhetsfrågor samt hantverkets immateriella kulturarv. Myndigheten fördelade drygt 1,6 miljoner kronor i projektbidrag uppdelat på 18 olika projekt som genomfördes under 2018.

Genom kultursamverkansmodellen fördelas statligt stöd till främjande av hemslöjd samt fr.o.m. 2018 även till bild och form i hela landet.

Föreningen Svensk Form är genom sina 13 regionalföreningar en rikstäckande förening. Ung Svensk Form är sedan 1998 en årlig utmärkelse och en utställning som genomförs av Svensk Form. För fjärde gången i ordningen visades Ung Svensk Form på ArkDes 2018, i en utställning som producerats av myndigheten. Svensk Form har därefter gjort en turné med utställningen i både Sverige och utomlands.

Inom ramen för regeringens exportstrategi har V.S. Visit Sweden AB fortsatt arbetet med att främja turism till Sverige genom att marknadsföra svensk design, mode och arkitektur.

Arbete för att främja utvecklingen av den gestaltade livsmiljön

Politiken för gestaltad livsmiljö omfattar hela skalan av arkitektur, form och design, från de minsta föremålen till den fysiska planeringen.

Ett stort antal statliga myndigheter berörs, liksom landets samtliga kommuner. Boverket, Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes), Statens konstråd och Riksantikvarieämbetet har genom sina respektive uppgifter en central roll i genomförandet av politiken.

Boverket bedriver ett samlat arbete med att samordna politiken, bevaka utvecklingen, höja kompetensen och vägleda statliga myndigheter, landsting och kommuner för att förstärka arbetet med arkitektur och gestaltad livsmiljö, i linje med uppdrag från regeringen (N2018/02273/SPN). Under 2018 har Boverket bl.a. samlat kunskap inom området och inriktat sig på att bygga upp nätverk och referensgrupper samt genomfört dialogmöten med berörda målgrupper, i syfte att få en bild av vilka behov av råd och stöd som finns. Boverket har även tagit fram vägledning, webbutbildning och övriga studier inom området. Som ett led i Boverkets ambition att stärka arbetet har myndigheten under 2018 inrättat en tjänst som riksarkitekt och en ordinarie riksarkitekt tillsattes i januari 2019. Sedan årsskiftet har riksarkitekten även rollen som ordförande för Rådet för hållbara städer, som samlar elva statliga myndigheter, bl.a. Boverket, ArkDes, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd (se vidare utg.omr. 18).

ArkDes uppgift som nationell mötesplats för aktörer inom arkitektur-, form- och designområdet har under det gångna året omstrukturerats och samlats i form av en utåtriktad tankesmedja vid myndigheten, ArkDes Think Tank, bl.a. för att hantera dess roll inom politiken för gestaltad livsmiljö. ArkDes Think Tank utgör en kreativ nod för forskning, samverkan och analysarbete inom arkitektur och design. Under 2018 har myndigheten arbetat tematiskt och genomfört möten med frågor om trygghet i ett stadsbyggnadsperspektiv, med webbplatsen Hållbar stad och med genomförandet av Agenda 2030:s mål 12 om hållbar konsumtion och produktion inom det nordiska samverkansprojektet Sustainordic. Därutöver bidrar forsknings- och utvecklingsinsatser vid ArkDes till kunskapsuppbyggnad kring teman i skärningspunkter mellan arkitektur, konst, design, landskap och det offentliga rummet. En återkommande satsning på gästforskare har initierats under 2018 och vid första utlysningen valdes tre forskare ut utifrån 200 ansökningar.

Under våren 2018 genomförde Statens konstråd tre utlysningar inom ramen för uppdraget Kunskapsutveckling för offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer. Utlysningen Första gången – steget vidare, riktar sig till kommuner och landsting som har ingen eller liten erfarenhet av att arbeta med offentlig konst. Av 33 ansökningar beviljades 22 från kommuner över hela Sverige. I utlysningen för Lokala konstprojekt, som riktar sig till fria konstnärer som utvecklat metoder för att arbeta i offentliga miljöer och delta i samhällsutveckling, inkom 282 ansökningar varav tolv beviljades. Slutligen inkom 59 ansökningar varav sju beviljades till Konst i stadsutveckling, där kommuner tillsammans med Statens konstråd

arbetar för att integrera konst i stadsutvecklingsprojekt.

Form/Design Center i Malmö har fått ett statligt bidrag för att ytterligare kunna bidra till utveckling inom området gestaltad livsmiljö. Med hjälp av bidraget har Form/Design Center under 2018 påbörjat arbetet med att etablera en regional nod och en mötesplats för södra Sverige för aktörer inom kommuner, landsting, akademi, professioner och branscher. Ett stort antal aktiviteter genomfördes med olika samverkansparter under året, som Form/Design Habitats, Sharing Cities, Southern Sweden Creatives och redan nämnda Sustainordic.

6.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att de statliga verksamheterna inom bildkonstområdet håller hög kvalitet, såväl utifrån ett nationellt som ett internationellt perspektiv och att de upplevs som relevanta och angelägna för många olika besökare, inklusive barn och unga. Utifrån bl.a. den verksamhet som genomförts och det publika deltagandet bedöms statens insatser under året har främjat tillgången till, intresset för och kunskapen om bildkonst samt även bidragit till att stärka Sverige som konstnation och besöksmål.

Regeringen bedömer vidare att insatserna inom bild- och formkonstområdet har främjat ett brett utbud av kvalitativ bild- och formkonst i hela landet. Stöden har bidragit till förbättrade förutsättningar för konstområdets utveckling och förnyelse, bl.a. genom att öka den ekonomiska stabiliteten. De insatser som görs för bild- och formområdet inom ramen för kultursamverkansmodellen fr.o.m. 2018 är också viktiga i sammanhanget.

De statliga insatserna för offentlig konst och gestaltning, t.ex. inom ramen för satsningen på kunskapsuppdraget för offentlig konst, har ökat engagemanget och delaktigheten i konst som en del av samhällsplanering och byggande i hela landet, vilket på sikt kan leda till en ökad tillgänglighet för alla till konsten i våra vardagsmiljöer.

Regeringen bedömer att statens insatser inom arkitektur, form och design har främjat intresset för och kunskapen om området. Redan under 2018 har politiken för gestaltad livsmiljö fått omfattande genomslag bland statliga myndigheter och andra aktörer. Samverkan mellan de utpekade myndigheterna – en central framgångsfaktor – har inletts och den utvecklingen kommer fortsatt att följas nära av regeringen.

Regeringen ser positivt på den utveckling som skett inom ArkDes genom inrättandet av arbetsgruppen Think Tank som en motor för myndighetens strategiska arbete med gestaltad livsmiljö. De omfattande uppgifter som myndigheten har för att stärka politiken har därmed fått väsentligt förbättrade förutsättningar att fullgöras.

Det regionala arbete som inletts under 2018 i södra Sverige med statligt stöd till Form/Designcenter i Malmö har stärkt engagemanget och synligheten för frågor om den gestaltade livsmiljön genom en föredömligt bred samverkan mellan viktiga aktörer.

6.5 Budgetförslag

6.5.1 4:1 Statens konstråd

Tabell 6.3 Anslagsutveckling 4:1 Statens konstråd

Tusental kronor

2018	Utfall	24 926	Anslags-sparande	5 651
2019	Anslag	31 241 [1]	Utgifts-prognos	31 792
2020	**Förslag**	**31 753**		
2021	Beräknat	11 296 [2]		
2022	Beräknat	11 499 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 11 097 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 11 097 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens konstråds förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 6.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:1 Statens konstråd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**31 241**	**31 241**	**31 241**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	512	1 081	1 662
Beslut		-21 026	-21 404
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**31 753**	**11 296**	**11 499**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 31 753 000 kronor anvisas under anslaget 4:1 *Statens konstråd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 11 296 000 kronor respektive 11 499 000 kronor.

6.5.2 4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön

Tabell 6.5 Anslagsutveckling 4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön

Tusental kronor

2018	Utfall	41 632	Anslags-sparande	569
2019	Anslag	42 947 [1]	Utgifts-prognos	43 014
2020	**Förslag**	**42 947**		
2021	Beräknat	42 947		
2022	Beräknat	42 947		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens konstråds utgifter för konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön. Anslaget får även användas för utgifter för administration och genomförande av verksamheten.

Regeringens överväganden

Tabell 6.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**42 947**	**42 947**	**42 947**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**42 947**	**42 947**	**42 947**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 42 947 000 kronor anvisas under anslaget 4:2 *Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 42 947 000 kronor respektive 42 947 000 kronor.

6.5.3 4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor

Tabell 6.7 Anslagsutveckling 4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor

Tusental kronor

2018	Utfall	11 555	Anslags-sparande	86
2019	Anslag	11 651 [1]	Utgifts-prognos	11 593
2020	**Förslag**	**11 714**		
2021	Beräknat	11 853 [2]		
2022	Beräknat	11 994 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 11 714 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 11 714 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Nämnden för hemslöjdsfrågors förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund, rikshemslöjdskonsulenternas verksamhet och för projekt inom hemslöjdsområdet.

Regeringens överväganden

Tabell 6.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**11 651**	**11 651**	**11 651**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	63	202	343
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**11 714**	**11 853**	**11 994**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 11 714 000 kronor anvisas under anslaget 4:3 *Nämnden för hemslöjdsfrågor* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 11 853 000 kronor respektive 11 994 000 kronor.

6.5.4 4:4 Bidrag till bild- och formområdet

Tabell 6.9 Anslagsutveckling 4:4 Bidrag till bild- och formområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	40 069	Anslags-sparande	
2019	Anslag	40 069 [1]	Utgifts-prognos	39 607
2020	**Förslag**	**40 069**		
2021	Beräknat	40 069		
2022	Beräknat	40 069		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till organisationer inom bild- och formområdet, utställare, konsthantverkskooperativ samt utrustningsbidrag till kollektivverkstäder. Anslaget får även användas för statsbidrag till folkparkerna och vissa samlingslokalhållande organisationer för konstförvärv.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 4:4 *Bidrag till bild- och formområdet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 14 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: Anslaget används till bidrag som fördelas till fria aktörer inom bild och formområdet. Bemyndigandet innebär att dessa aktörer kan ansöka om bidrag vartannat år, vilket minskar den administrativa bördan och skapar bättre planerings-förutsättningar. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 4:4 *Bidrag till bild- och formområdet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 14 000 000 kronor 2021.

Tabell 6.10 Beställningsbemyndigande för anslaget 4:4 Bidrag till bild- och formområdet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	11 375	11 945	14 000	
Nya åtaganden	11 945	14 000	14 000	
Infriade åtaganden	-11 375	-11 945	-14 000	-14 000
Utestående åtaganden	11 945	14 000	14 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**14 000**	**14 000**	**14 000**	

Regeringens överväganden

Tabell 6.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 4:4 Bidrag till bild- och formområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**40 069**	**40 069**	**40 069**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**40 069**	**40 069**	**40 069**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 40 069 000 kronor anvisas under anslaget 4:4 *Bidrag till bild- och formområdet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 40 069 000 kronor respektive 40 069 000 kronor.

6.6 Förslag

6.6.1 Upphävande av riksdagsbindning avseende Statens kulturråds bidragsgivning inom bild- och formområdet

Regeringens förslag: Riksdagens tidigare ställningstagande i fråga om Statens kulturråds bidragsgivning inom bild- och formområdet ska inte längre gälla.

Skälen för regeringens förslag: Statens kulturråds bidragsgivning inom bild- och formområdet fördelas i dag med stöd av tre förordningar: förordningen (1982:502) om statsbidrag till konsthantverkskooperativ, förordningen (1998:1370) om statligt utrustningsbidrag till kollektivverkstäder samt förordningen (1998:1368) om statsbidrag till vissa utställare inom bild- och formområdet. Kulturrådet har i en promemoria till regeringen pekat på behovet av en framtida bidragsgivning som är bättre anpassad till rådande utveckling inom bild- och formområdet (Ku2014/00561/KO). I regeringens handlingsplan för bild och form (Ku2017/00686/KO) som presenterades i november 2016, angavs nio punkter för att stärka bild- och formområdet. En av punkterna var moderniserade stöd och ersättningar till bild- och formkonstnärer, där regeringen slog fast att Kulturrådets bidragsförordningar inom bild- och formområdet ska ses över för att i högre grad gynna kvalitativa och nyskapande aktörer inom samtidskonsten. Delar av den aktuella bidragsgivningen har varit föremål för riksdagens ställningstagande (prop. 1997/98:87, bet. 1997/98:KrU13, rskr. 1997/98:303). Genom riksdagens beslut slogs bl.a. fast att ett nytt stöd skulle införas till vissa utställare som huvudsakligen utan vinstsyfte bedriver en fortlöpande utställningsverksamhet av samtida bild- och formkonst. Det dåvarande stödet till organisationer och institutioner inom bild- och formområdet utvidgades till att också omfatta stöd till kollektivverkstäder. För att fullt ut kunna fullfölja arbetet med att skapa moderniserade stöd och ersättningar till bild- och formkonstnärer är det enligt regeringens uppfattning nödvändigt att regeringen har handlingsfrihet i fråga om Statens kulturråds bidragsgivning inom bild- och formområdet. Förordningarna faller inom regeringens kompetensområde. En modernisering av bidragsförordningarna ökar möjligheterna att bedriva och utveckla en rörlig och effektiv stödverksamhet. Det skulle inte vara ändamålsenligt eller effektivt att fortsatt ha en ordning där riksdagen skulle behöva ta ställning till den typ av förordningsförändringar som efterfrågas. Tidigare riksdagsbindningar bör därför upphävas.

7 Kulturskaparnas villkor

7.1 Omfattning

Avsnittet omfattar de statliga ersättningar och bidrag som i huvudsak riktar sig till kulturskapare och andra insatser som har direkt inverkan på kulturskapares villkor. Området behandlar särskilt Konstnärsnämnden och dess ersättningar, stipendier och bidrag inom bild och form-, musik-, teater-, dans- och filmområdet. I avsnittet behandlas också nämndens internationella konstnärsutbytesverksamhet och bevakning av konstnärernas sociala och ekonomiska villkor.

Vidare omfattas bl.a. Sveriges författarfonds verksamhet, med i första hand fördelning av biblioteksersättning till litterära upphovsmän, och fördelning av den individuella visningsersättningen till bildkonstnärer som den ekonomiska föreningen Bildupphovsrätt i Sverige ansvarar för.

7.2 Utgiftsutveckling

Tabell 7.1 Utgiftsutveckling inom Kulturskaparnas villkor

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
5:1 Konstnärsnämnden	22	22	22	**22**	23	23
5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer	451	467	462	**476**	476	476
Summa Kulturskaparnas villkor	**473**	**489**	**484**	**499**	**499**	**499**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

7.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen beslutat om.

7.4 Resultatredovisning

7.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet inom kulturskaparnas villkor utgår ifrån:

- uppgifter om ansökningar samt fördelade bidrag och ersättningar för de olika konstområdena nationellt och internationellt,
- arbete med att bevaka och informera om konstnärernas sociala och ekonomiska villkor,
- insatser för att stärka konstnärernas arbetsmarknad.

Bedömningen görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

7.4.2 Resultat

Bidrag och ersättningar till konstnärer

Konstnärsnämndens stipendier och bidrag till enskilda konstnärer

Under 2018 betalades 184 miljoner kronor ut i stipendier och bidrag, vilket är en ökning med 33 miljoner kronor jämfört med 2017. De medel som tillfördes myndigheten i budgetpropositionen 2018 har medfört att 23 procent fler ansökningar har kunnat beviljas jämfört med 2017. Antalet ansökningar till Konstnärsnämndens stipendier och bidrag var under 2018 färre än föregående år och uppgick till 7302 stycken (att jämföra med 8540 stycken 2017). Den största andelen ansökningar rör likt föregående år bild- och formområdet (totalt 3879 stycken) följt av musikområdet (totalt 1567 stycken). När det gäller den geografiska spridningen av bidragsgivningen följer fördelningen i stort hur konstnärer bor i landet. Cirka 70 procent av de yrkesverksamma konstnärerna 2014 var bosatta i någon av de större städerna i Sverige.

Konstnärsnämnden har under året bl.a. gjort en uppföljning med utgångspunkt i sin egen bidragsgivning, Utländsk bakgrund – fördelning av stipendier och bidrag till enskilda konstnärer 2016. Uppföljningen visar bl.a. att det på en övergripande nivå är små skillnader i andel ansökningar i relation till andel beviljade stöd för konstnärer med utländsk bakgrund.

Kulturbryggan främjar nyskapande kultur

Under 2018 hade Kulturbryggan två utlysningar som totalt genererade 274 ansökningar, varav 39 beviljades bidrag (219 stycken ansökningar till projektbidrag och 55 till strukturbidrag varav 28 respektive 11 beviljades). Det har skett en minskning av antalet ansökningar jämfört med 2016 då 579 ansökningar mottogs till följd av att villkoren för bidrag hade setts över. Under 2017 inkom 313 ansökningar. Konstnärsnämnden har under året utökat dialogen kring bidragsgivningen och ökat det genomsnittliga beviljade beloppet. Med det nyligen införda strukturbidraget har också Kulturbryggan arbetat aktivt med en omfördelning av medel från storstadsregioner till övriga län. Kombinationen konst, teknik och interaktivitet har varit tongivande när det gäller nya sätt att förmedla inom projektbidragen. En påfallande mängd av projekten behandlat ämnen som genus och identitet, migration och hållbar utveckling. När det gäller strukturbidragen görs bl.a. iakttagelsen att det ofta finns en stark lokal och regional förankring. 90 procent av de sökande till Kulturbryggan har angett att deras projekt inbegriper fler än ett konst- och kulturområde.

Främjande av internationellt kulturutbyte

En viktig del av Konstnärsnämndens verksamhet inom stipendie- och bidragsgivningen är de internationella programmen som omfattar bidrag för resor och internationellt kulturutbyte samt residens och främjandeverksamhet. Det totala antalet ansökningar om bidrag till internationellt kulturutbyte, resor och residens ligger på ungefär samma nivå som föregående år (strax under 3000 ansökningar). Det har dock skett en ökning av antalet ansökningar om man ser tillbaka under en tioårsperiod (2008 var antalet ansökningar cirka 1000). Bidragen till internationella kulturutbyten har resulterat i utbyten med hela världen, men med tyngdpunkt i Europa och därefter i Nordamerika och Asien.

Konstnärsnämnden har uppbyggda internationella program på bild- och formområdet (Iaspis), musikområdet och dansområdet. Även inom teater- och filmområdet fördelas bidrag för resor och internationellt kulturutbyte. Inom ramen för Iaspis (som är det största internationella programmet) har Konstnärsnämnden exempelvis samarbetat med Moderna Museet om aktuella tendenser inom bildkonstscenen i Sverige, vilket resulterat i boken In and beyond Sweden: På resa genom en konstscen.

Konstnärsnämnden har under året genomfört en enkätundersökning om internationella residens som omfattat 7800 konstnärer. Några preliminära slutsatser tydliggör vissa tendenser såsom att egen obruten arbetstid och nya influenser är det som värdesätts högst vid residens. För nästan hälften har också möjligheten att ta med en partner eller barn varit avgörande. Intresset är störst för residens i Europa och klimatpåverkan nämns som en orsak till att inte vilja resa längre bort.

Övriga ersättningar och bidrag till kulturskapare

Inom det kulturpolitiska området finns ett flertal ersättningar som syftar till att ge konstnärer betalt för utfört arbete, men också stödordningar som ska leda till möjligheter att fördjupa och utveckla sitt konstnärskap.

Utöver de ersättningar som redovisas nedan fördelas också talboksersättningen till författare och översättare för nyttjande av deras verk i form av talböcker. Ersättningen fördelas av Sveriges Författarförbund och uppgick 2018 till cirka 10,5 miljoner kronor.

Under 2018 fördelades även cirka 5 miljoner kronor i fonogramersättning av STIM och SAMI, vilket är en ersättning till upphovspersoner och utövande konstnärer för att musikaliska verk (både fonogram och i tryckt form) lånas ut på bibliotek.

Biblioteksersättningen
Sveriges författarfond har under 2018 haft cirka 164 miljoner kronor att fördela inom ramen för biblioteksersättningen. Av dessa medel används cirka 8 miljoner kronor till administration. Biblioteksersättningen har både använts till den individuella ersättningen som är kopplad till utlåning av litterära verk vid bibliotek, men också till stipendier och bidrag. Därutöver har Författarfonden fördelat bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker om cirka 11,5 miljoner kronor. Regeringen har under 2019 godkänt en överenskommelse mellan Kulturdepartementet och upphovsmännens organisationer som innebär en höjning av biblioteksersättningens grundbelopp med 12 öre 2020 och 4 öre 2021.

Individuell visningsersättning
Individuell visningsersättning (IV) fördelas av Bildupphovsrätt i Sverige till bild- och formkonstnärer som ersättning för att deras verk som ägs av offentliga institutioner visas för allmänheten. Under 2018 fördelades ca 54 miljoner kronor i IV. Totalt 4 200 personer (varav 2513 kvinnor) beviljades ersättning under 2018. Den förstärkning som tillfördes anslaget 2018 har möjliggjort att maxnivån på ersättningen höjts till 52 000 kronor och miniminivån minskats till 250 kronor. Det har även möjliggjort att antalet offentliga platser som räknas som IV-grundande breddats och att en inflationsjustering av hela systemet genomförts.

Analys och bevakning av kulturskaparnas villkor

En viktig del av Konstnärsnämndens uppdrag är att analysera och sprida kunskap om konstnärers sociala och ekonomiska villkor samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet. Konstnärsnämnden har under året bl.a. vidareutvecklat Konstnärsguiden (en webbportal med information och råd till konstnärer om skatte- och socialförsäkringssystemen) och uppdaterat deklarationsvägledningen. Konstnärsnämnden har också arbetat aktivt för samverkan med Tillväxtverket om bl.a. Kreametern och frågor om Tillväxtverkets webbportal Verksamt.se. Det har även inletts ett arbete med att ta fram en skriftserie knuten till Konstnärsguiden där den första skriften Pensionsplanering – för konstnärligt yrkesverksamma gavs ut i början av februari 2019.

Konstnärspolitiska utredningens betänkande

Den konstnärspolitiska utredningen överlämnade sitt betänkande Konstnär – oavsett

villkor? (SOU 2018:23) den 28 mars 2018. Betänkandet har remitterats under året till totalt 204 remissinstanser. I betänkandet ges en nulägesbeskrivning av villkoren för professionellt verksamma konstnärer i Sverige i dag. Utredningen beskriver att konstnärer i allt högre grad är frilansande och försörjer sig genom en kombination av olika typer av uppdrag och anställningar. Trygghetssystemen beskrivs i utredningen inte vara anpassade för dessa nya villkor på arbetsmarknaden. Exempel på ytterligare en utmaning är att alla inte har samma förutsättningar att bli konstnärer och att snedrekryteringen till de konstnärliga utbildningarna grundläggs tidigt. Det är också tydligt att de flesta konstnärerna bor i storstäder, så ytterligare en viktig utmaning är att stärka möjligheten att vara professionellt verksam konstnär i hela landet. Betänkandets förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Insatser för att stärka kulturskaparnas arbetsmarknad

Scenkonstallianserna och centrumbildningarna
Under 2018 har 82 miljoner kronor (varav cirka 35 miljoner kronor till teateralliansen, cirka 18 miljoner kronor till dansalliansen och cirka 29 miljoner kronor till musikalliansen) fördelats till de tre allianserna på scenkonstområdet. Allianserna verkar för att öka frilansande scenkonstnärers sociala och ekonomiska trygghet, avlasta arbetslöshetskassan, utveckla matchning och förmedling samt stimulera den konstnärliga utvecklingen.

Centrumbildningarna samlar drygt 10 000 professionella kulturskapare inom olika konstområden i Sverige och har bl.a. en uppdragsförmedlande roll. Statens kulturråd har under 2018 fördelat cirka 26,6 miljoner kronor till 13 stycken centrumbildningar.

Medverkans- och utställningsersättning
Statens kulturråd har i uppdrag att göra det statliga avtalet om medverkans- och utställningsersättning till konstnärer (MU- avtalet) allmänt känt och tillämpat. Under året granskades de regionala kulturplanerna och i samband med uppföljningen hade Kulturrådet dialoger med regionala kulturchefer om MU-avtalet. Myndigheten tog även upp avtalet under uppföljningsmöten med bidragssökande organisationer. Under 2018 har Kulturrådet följt upp hur MU-avtalet tillämpats hos utställningsarrangörer inom kultursamverkansmodellen. Av de 43 utställningsarrangörer som svarade på uppföljningen (svarsfrekvensen var 91 procent) hade 29 stycken haft en utställning under året med verk som ägs av en nu levande upphovsperson. Enkätsvaren visar att 86 procent av de svarande utställningsarrangörerna tillämpar MU-avtalet, antingen helt eller till viss del. Bland annat angav 17 av 29 utställningsarrangörer att alla upphovspersoner fick ersättning på eller över MU-avtalets lägstanivå.

Insatser för att stärka upphovsrätten
Ett väl fungerande upphovsrättsligt skydd är en förutsättning för att kulturskapare ska kunna leva på sitt arbete. Under året fortlöpte Patent- och registreringsverkets (PRV) arbete för att bl.a. öka förståelsen om upphovsrättens innebörd och utreda insatser som kan underlätta laglig tillgång till digitalt tillgängligt material, såsom film, böcker och musik (N2017/04031/IFK).

Statens Medieråd har inom ramen för sitt uppdrag att informera om upphovsrättsliga rättigheter och skyldigheter lanserat Publicistguiden och Upphovsrätt i MIK för mig.

I april 2019 antogs ett nytt EU-direktiv om upphovsrätt på den digitala inre marknaden som bl.a. syftar till att stärka kulturskaparnas ställning som avtalspart. Nu påbörjas arbetet med att genomföra direktivet i svensk rätt.

7.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att de stipendier och ersättningar som fördelas av Konstnärsnämnden bidrar till konstnärlig utveckling och ökade möjligheter att främja konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap. Stipendierna och ersättningarna är en grund för den statliga konstnärspolitiken. Regeringen bedömer också att Konstnärsnämndens arbete med att analysera och sprida kunskap om konstnärernas ekonomiska och sociala villkor och att löpande bevaka trygghetssystemets utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet, har betydelse för konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap. När det gäller stödet till internationellt kulturutbyte ser regeringen likt föregående år att Konstnärsnämndens stöd blir allt viktigare.

Regeringen bedömer att stödet bidragit till uppfyllelsen av det kulturpolitiska målet att främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan.

Regeringen bedömer att Kulturbryggans stöd bidrar till att främja nyskapande kultur. Genom det nya strukturbidraget har också ett aktivt arbete inletts för att främja nyskapande kultur i hela landet.

Det är viktigt att statens insatser på området samspelar väl med och kompletterar de insatser som görs inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Regeringen gör även bedömningen att övriga ersättningar och bidrag till konstnärer såsom biblioteksersättningen och IV-ersättningen är viktiga och bidrar till att konstnärer kan få rimlig ersättning för utfört arbete. Regeringen vill också fortsatt framhålla betydelsen av MU-avtalet och att avtalet fungerar som en förebild för andra offentliga och privata utställare. Vidare utgör de upphovsrättsliga regelverken en grundläggande förutsättning för att kulturskapare ska kunna leva på sitt konstnärliga arbete.

Regeringen bedömer att scenkonstallianserna bidrar till att uppfylla både kulturpolitiska och arbetsmarknadspolitiska mål och ökar den sociala och ekonomiska tryggheten hos frilansande scenkonstnärer.

Regeringen gör sammantaget bedömningen att det finns flera utmaningar kopplade till villkoren för professionellt verksamma kulturskapare. Den konstnärspolitiska utredningen Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23) lyfter flera utmaningar som är viktiga för politikområdet att ta sig an.

7.5 Budgetförslag

7.5.1 5:1 Konstnärsnämnden

Tabell 7.2 Anslagsutveckling 5:1 Konstnärsnämnden

Tusental kronor

2018	Utfall	21 954	Anslags-sparande	645
2019	Anslag	22 131 [1]	Utgifts-prognos	22 217
2020	**Förslag**	**22 481**		
2021	Beräknat	22 827 [2]		
2022	Beräknat	23 171 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 22 481 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 22 481 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Konstnärsnämndens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 7.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:1 Konstnärsnämnden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**22 131**	**22 131**	**22 131**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	350	696	1 040
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**22 481**	**22 827**	**23 171**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19: FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 22 481 000 kronor anvisas under anslaget 5:1 *Konstnärsnämnden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 22 827 000 kronor respektive 23 171 000 kronor.

7.5.2 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer

Tabell 7.4 Anslagsutveckling 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer

Tusental kronor

2018	Utfall	451 252	Anslags-sparande	11 242
2019	Anslag	467 097 [1]	Utgifts-prognos	461 713
2020	**Förslag**	**476 031** [2]		
2021	Beräknat	476 031		
2022	Beräknat	476 030		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] 7 083 588 kronor avser beräknad statlig ålderspensionsavgift sedan hänsyn tagits till regleringsbeloppet för 2017 som är 537 299 kronor.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag och ersättningar till konstnärer och upphovsmän inom bild-, form-, musik-, teater-, dans-, ord- och filmområdet. Anslaget får även användas för utgifter för administration och genomförande av verksamheten, inklusive det särskilda beslutsorganet Kulturbryggan.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 5:2 *Ersättningar och bidrag till konstnärer* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 196 000 000 kronor 2021–2030.

Skälen för regeringens förslag: Inom anslaget fördelar Konstnärsnämnden bidrag och stipendier som sträcker sig upp till tio år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 5:2 *Ersättningar och bidrag till konstnärer* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 196 000 000 kronor 2021–2030.

Tabell 7.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2030
Ingående åtaganden	150 188	159 737	196 000			
Nya åtaganden	49 345	81 263	45 000			
Infriade åtaganden	-39 796	-45 000	-45 000	-45 000	-45 000	-106 000
Utestående åtaganden	159 737	196 000	196 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**196 000**	**196 000**	**196 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 7.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**467 097**	**467 097**	**467 097**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt[2]	8 934	8 934	8 933
Förslag/beräknat anslag	**476 031**	**476 031**	**476 030**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19: FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Anslaget beräknas fr.o.m. 2017 med ett bestämt nominellt belopp. Mot bakgrund av detta tillförs anslaget 8 934 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket motsvarar den omräkning som hade skett om anslaget fortsatt hade pris- och löneomräknats.

Regeringen föreslår att 476 031 000 kronor anvisas under anslaget 5:2 *Ersättningar och bidrag till konstnärer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 476 031 000 kronor respektive 476 030 000 kronor.

7.6 Förslag

7.6.1 Upphävande av riksdagsbindning avseende bidragsförordningar

Regeringens förslag: Riksdagens tidigare ställningstagande i frågor som rör Konstnärsnämndens stödordningar till konstnärer och kulturskapare ska inte längre gälla.

Skälen för regeringens förslag: Konstnärsnämndens stöd till konstnärer fördelas idag via bl.a. förordningen (1989:500) om vissa särskilda insatser på kulturområdet och förordningen (1976:528) om bidrag till konstnärer. Konstnärsnämnden har till Regeringskansliet lyft behovet av att modernisera bidragsförordningarna och att anpassa dem till rådande utveckling på området.

I november 2016 tillsatte den tidigare regeringen en utredning med uppdrag att göra en översyn av de statliga insatserna och villkoren för professionellt verksamma konstnärer. Utredningen som antog namnet Konstnärspolitiska utredningen lämnade sitt betänkande, Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23), i mars 2018. Utredningen föreslår en uppdatering av bidragsförordningarna för området och lämnar också ett konkret förslag på utformning.

Regeringen har inlett ett arbete med att modernisera bidragsförordningarna.
För att fullt ut kunna fullfölja arbetet med att skapa moderniserade stöd och ersättningar till konstnärer är det enligt regeringens uppfattning nödvändigt att regeringen har handlingsfrihet i fråga om Konstnärsnämndens bidragsgivning till konstnärer. Förordningarna faller inom regeringens kompetensområde. En modernisering av bidragsförordningarna ökar möjligheterna att bedriva och utveckla en rörlig och effektiv stödverksamhet. Det skulle inte vara ändamålsenligt eller effektivt att fortsatt ha en ordning där riksdagen skulle behöva ta ställning till den typ av förordningsförändringar som efterfrågas. Regeringen bör fortsatt bestämma i frågor som rör stödordningar till konstnärer och kulturskapare och tidigare riksdagsbindningar bör därför upphävas.

8 Arkiv

8.1 Omfattning

Avsnittet omfattar statens utgifter för myndigheten Riksarkivet och bidrag till regional arkivverksamhet.

8.2 Utgiftsutveckling

Tabell 8.1 Utgiftsutveckling inom Arkiv

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Arkiv						
6:1 Riksarkivet	418	403	387	**411**	417	424
Summa Arkiv	**418**	**403**	**387**	**411**	**417**	**424**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

8.3 Mål

Arkiv utgör en del av det nationella kulturarvet och för arkivområdet gäller de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen har beslutat, dessa anges i avsnitt 2.4. Syftena med den statliga arkivverksamheten som uttrycks i arkivlagen (1990:782) (prop. 1989/90:72, bet. 1989/90:KrU29, rskr. 1989/90:307) är:

– att öka möjligheterna att ta del av allmänna handlingar och annat arkivmaterial,
– att tydliggöra och förstärka arkivens betydelse som källa till information och kunskap om samhället och dess utveckling, och
– metod- och kunskapsutveckling inom arkivområdet.

8.4 Resultatredovisning

8.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen för arkivområdet utgår från resultat inom:

– Riksarkivets särskilda ansvar för den statliga arkivverksamheten och för arkivvården i landet,
– normering, informationshantering och tillsynsverksamhet,
– digitalisering och digital förvaltning, och
– bevarande och tillgängliggörande av arkiv.

Bedömning görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

8.4.2 Resultat

Rätten till att ta del av allmänna handlingar
Under 2018 har Riksarkivets tillsynsobjekt varit arkivbildare nämnda i bilagan till offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), enskilda organ som förvarar allmänna handlingar och myndigheter inom politikområdena finans, näring, miljö och energi, utrikes och social. En metod för mognadsmätning med indikatorer har tagits fram för att kunna mäta förändringar över tid. Tillsyn genom besök har minskat över längre tid. Uppfyllelsen av gällande föreskrifter har i likhet med tidigare år varit tillfredsställande.

Tabell 8.2 Normering och tillsyn av arkiv

Prestationer 2016–2018, antal

	2016	2017	2018
Inspektioner vid statliga myndigheter	83	78	91
Utfärdande av föreskrifter	59	46	69
Utbildning, kurser	3	10	17

Källa: Riksarkivet

En systematisk översyn av generella föreskrifter har resulterat i flera nya författningar under året. Två nya förvaltningsgemensamma specifikationer för e-arkiv har fastställts.

Diagram 8.1 Leverans av statligt arkivmaterial 2010–2018

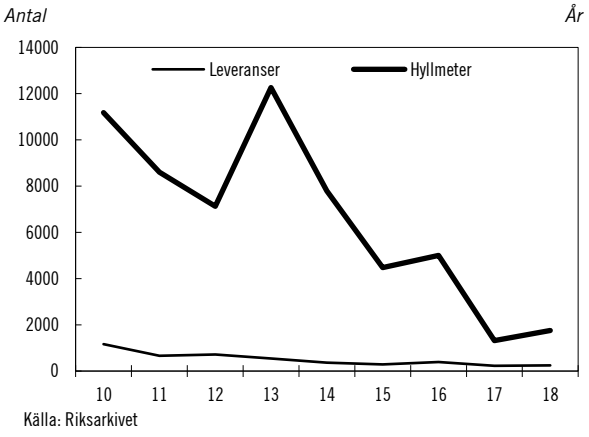

Källa: Riksarkivet

Riksarkivet har en restriktiv policy för leverans av pappershandlingar yngre än tjugo år. Mottagning av leveranser av statligt material ligger sedan ett antal år på en relativt låg nivå, se Diagram 8.1. Under 2018 var antalet levererade hyllmeter den högsta på tre år och bestod till huvuddelen av material från den enskilda sektorn. Bland annat ingår äldre handlingar från AB Volvo som har stort industrihistoriskt värde.

Tabell 8.3 Mottagning av arkivmaterial

Prestationer 2016–2018, antal

	2016	2017	2018
Leveranser (staten)	394	228	247
Papper, hyllmeter (staten)	5 003	1 318	1 753
Kartor och ritningar (staten)	1 565	2 290	2 962
Elektroniska arkiv (staten)	44	17	19
Leveranser (enskilda arkiv)	425	653	438
Papper, hyllmeter (enskilda arkiv)	432	607	6 002
Kartor och ritningar (enskilda arkiv)	86	947	173 002

Källa: Riksarkivet

Förvaringsmiljön för Riksarkivets egna bestånd är fortsatt tillfredsställande. Flertalet arkivdepåer är av god eller mycket god kvalitet men några depåer uppfyller inte kraven. Depåerna innehåller ca 79,8 hyllmil pappershandlingar varav knappt tolv procent från den enskilda sektorn. Antalet kartor och ritningar är drygt 5,3 miljoner.

Riksarkivet anger att tillgängligheten till de arkivbestånd som förvaras hos myndigheten sammantaget är tillfredsställande. Mer än 80 procent av arkiven är nu sökbara på volymnivå i arkivinformationssystemet Arkis. Systemet innehåller 206 miljoner skannade handlingar varav 66 miljoner (32 procent) är tillgängliga via internet. Från den 1 februari 2018 är de digitala handlingarna tillgängliga avgiftsfritt. Införandet av dataskyddsförordningen innebar dock att ca 35 miljoner bilder fick avpubliceras från den digitala forskarsalen. Antalet nyskannade handlingar per år har sjunkit under treårsperioden.

Arkiven som källa till information och kunskap

Riksarkivets service till användare av arkivmaterialet har under 2018 förbättrats jämfört med 2017 och bedöms som tillfredsställande. Servicen till forskare i forskarsalarna har varit bra under 2018 med framtagning av beställda handlingar som regel inom trettio minuter. Merparten av de skriftliga förfrågningarna har besvarats inom tio dagar.

Tabell 8.4 Tillgång till arkiv

Prestationer 2016–2018, antal

	2016	2017	2018
Webbesök (miljoner unika)	1,4	1,6	2,0
Forskarbesök	46 186	44 333	40 221
Framtagna volymer	129 295	101 701	101 954
Skriftliga förfrågningar inkl. folkbokföringsärenden	144 233	135 655	132 055

Anm.: Könsuppdelad statistik saknas.
Källa: Riksarkivet.

Med anledning av Riksarkivets 400-årsjubileum har olika aktiviteter genomförts för att öka allmänhetens, forskarnas och andra myndigheters kunskaper om tillgängliga arkiv i nya sammanhang och platser runt om i landet. Det långsiktiga kunskapsprojektet Det medeltida Sverige har med publikationen av landskapet Värmland under 2018 kommit halvvägs. Projektet publicerar information om den medeltida bebyggelsen fram till år 1570, hittills främst på landsbygden. Informationen används i forskning och i samband med samhällsplanering t.ex. vid regionala infrastrukturprojekt.

Diagram 8.2 Utveckling av antal unika webbesök 2010–2018

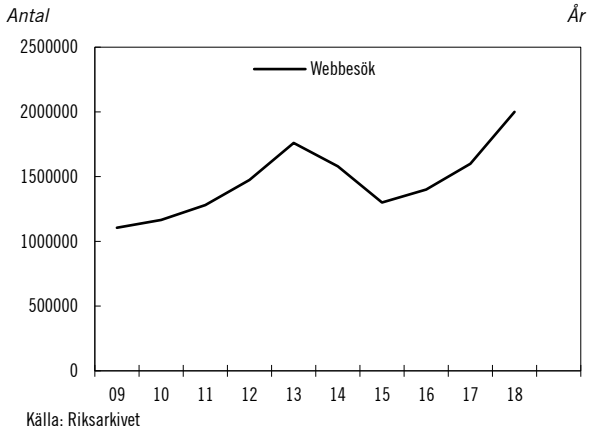

Källa: Riksarkivet

Antalet webbesök har ökat, se Diagram 8.2 men forskarbesök är långsiktigt nedåtgående liksom antalet framtagna volymer. Antalet skriftliga förfrågningar har fortsatt minskat under perioden men har på längre sikt mångdubblats. Riksarkivet har genomfört visningar för bl.a. skolor.

Metod- och kunskapsutveckling

Metod och kunskapsutveckling har bl.a. skett inom ramen för två större forskningsinfrastrukturprojekt; SwedPop, där fem stora befolkningsdatabaser samordnas till en gemensam resurs med historisk information om Sveriges befolkning, och TORA, där ett öppet

kartbaserat register över historiska byar och gårdar byggs upp.

I ett språkteknologiskt projekt, SweClarin, utvecklas nya digitala textanalysverktyg. Andra projekt har undersökt förutsättningarna för att använda artificiell intelligens i söksystem för arkiv, utvecklat standarder för lämpliga digitala bevarandeformat och nya metoder för kvalitetskontroller av bildfångande utrustning.

Bidrag till regionala arkivverksamheter
Statens kulturråd har beviljat medel till två utvecklingsprojekt, sammanlagt 420 000 kronor. Omkring 1,0 procent av medlen inom kultursamverkansmodellen har fördelats till regional arkivverksamhet.

År 2018 fördelades ca 12 miljoner kronor i statligt stöd till enskild regional arkivverksamhet inom ramen för kultursamverkansmodellen. Därtill har Riksarkivet fördelat 460 000 kronor till regional arkivverksamhet i Stockholms län. Antalet deltagare vid programaktiviteter och utställningsbesök summerades 2017 till ca 90 000, enligt Statens kulturråds uppföljning 2016–2017.

8.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att förutsättningarna för att tillvarata rätten att ta del av allmänna handlingar inom den statliga förvaltningen är tillfredsställande. Regeringen bedömer att avskaffandet av avgifter för att ta del av digitala arkivhandlingar har bidragit till ökad tillgänglighet och att arkivens förmåga att vara källa till information och kunskap fortsatt är tillfredsställande. Regeringen bedömer att en god och relevant metod- och kunskapsutveckling har bedrivits.

8.5 Budgetförslag

8.5.1 6:1 Riksarkivet

Tabell 8.5 Anslagsutveckling 6:1 Riksarkivet

Tusental kronor

2018	Utfall	417 505	Anslags-sparande	-23 585
2019	Anslag	403 183 [1]	Utgifts-prognos	387 179
2020	**Förslag**	**411 006**		
2021	Beräknat	417 490 [2]		
2022	Beräknat	423 995 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 411 006 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 411 006 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Riksarkivets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till restaurering, arkivering och arkivförvaltning av kulturhistorisk, försvarsanknuten film samt för statsbidrag till enskilda arkiv.

Regeringens överväganden

Tabell 8.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 6:1 Riksarkivet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**403 183**	**403 183**	**403 183**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 823	14 307	20 812
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**411 006**	**417 490**	**423 995**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 411 006 000 kronor anvisas under anslaget 6:1 *Riksarkivet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 417 490 000 kronor respektive 423 995 000 kronor.

9 Kulturmiljö

9.1 Omfattning

Avsnittet omfattar verksamheten vid och statens utgifter för Riksantikvarieämbetet, bidrag till kulturmiljövård, kyrkoantikvarisk ersättning samt bidrag till arbetslivsmuseer. Vidare omfattas i viss utsträckning det regionala kulturmiljöarbetet som bedrivs av länsstyrelserna och den arkeologiska uppdragsverksamheten vid Statens historiska museer.

9.2 Utgiftsutveckling

Tabell 9.1 Utgiftsutveckling inom Kulturmiljö

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Kulturmiljö						
7:1 Riksantikvarieämbetet	266	275	274	**285**	290	294
7:2 Bidrag till kulturmiljövård	270	271	265	**271**	268	268
7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning	460	460	460	**460**	460	460
7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer	8	8	8	**8**	8	8
Summa Kulturmiljö	**1 004**	**1 013**	**1 007**	**1 024**	**1 025**	**1 030**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

9.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen beslutat.

Målen för det statliga kulturmiljöarbetet är att främja

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas,
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön,
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser, och
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen (prop. 2012/13:96, bet. 2012/13:KrU9, rskr. 2012/13:273).

De nationella målen för kulturmiljöarbetet är ett komplement till de nationella kulturpolitiska målen och de preciseringar rörande kulturmiljön som finns i flera av miljökvalitetsmålen samt till generationsmålet för miljöarbetet (för mer information om de nationella miljömålen se utg.omr. 20).

9.4 Resultatredovisning

9.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen för kulturmiljöområdet utgår från resultat inom det nationella och regionala kulturmiljöarbetet avseende bl.a.

- bidragsgivning,
- tillämpning av lagstiftning,
- kunskapsuppbyggnad, forskning och utveckling,
- arbete för ökad tillgänglighet, samverkan och samarbete, och
- bidrag till de nationella miljömålen.

Bedömningen baseras där inget annat anges på Riksantikvarieämbetets och länsstyrelsernas uppgifter och resultat från årsredovisningar samt under året redovisade uppdrag och andra redovisningar. Bedömningen görs vidare utifrån resultat relaterade till bedömningsgrunderna gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

9.4.2 Resultat

Att främja en mångfald av kulturmiljöer

Bidrag till kulturmiljövård

Det nationella och regionala kulturmiljöarbetet har genom bidragsgivning av anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* resulterat i åtgärder som bevarat och möjliggjort användning och utveckling av kulturmiljön.

Under 2018 beslutades och betalades ca 270 miljoner kronor till kulturmiljövård, en ökning jämfört med föregående år till följd av att anslaget förstärktes med 25 miljoner kronor i enlighet med budgetpropositionen för 2018.

Tabell 9.2 Beslutade medel anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård

Miljoner kronor utbetalade per aktör och kategori

	2014	2015	2016	2017	2018
Länsstyrelserna	**233,3**	**221,9**	**225,2**	**215,1**	**244,3**
Kunskapsunderlag	36	40,2	37,9	32,5	30,7
Vårdinsatser	163,4	147,3	158,3	156,1	181,4
Information och tillgänglighet	25,8	23,2	20	17,1	20,8
Arkeologi	5,6	8,6	6,3	7,1	8,2
Ersättning enl. 2 kap 14 §	2,5	2,6	2,7	2,3	3,2
Riksantikvarie-ämbetet	**20,4**	**27,1**	**29,3**	**37,7**	**25,7**
Kulturmiljövård	14,4	19,1	19,3	19,7	15,7
Laponia förvaltning		2	2	2	2
Kulturarvs-verksamhet[1]	6	6	8	16	8
Summa bidrag till kulturmiljövård	**253,7**	**249**	**254,5**	**252,8**	**270**

[1] För åren 2014–2017 ingår medel till arbetslivsmuseer i summan. Dessa medel återfinns fr.om. 2018 inom det nya anslaget 7:4 *Bidrag till arbetslivsmuseer.*

Kulturmiljöer, kulturlandskap och fornlämningar har vårdats och länsstyrelserna redovisar att bidragsgivningen bidragit till att den höga kvaliteten på det bebyggda och vårdade kulturarvet har kunnat bibehållas och att tillgängligheten ökat. Vidare har nya kunskapsunderlag för samhällsplaneringen tagits fram och ideell kulturarvsverksamhet har

bedrivits. Olika historiska perspektiv och livsvillkor har lyfts fram och ny kunskap har framställts bl.a. avseende traditioner och berättelser som rör samisk närvaro. En effekt av bidragsgivningen har varit att kulturarvskompetensen i näringslivet kunnat behållas och utvecklas genom hantverkares arbete med traditionella material och metoder.

Den största delen av anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård*, 185 miljoner kronor, har beviljats för insatser i miljöer skyddade enligt lag, en ökning med 15 miljoner kronor jämfört med 2017. Totalt 13 miljoner kronor har beviljats för insatser i kulturmiljöer som saknar skydd enligt lag, en ökning med 2,4 miljoner kronor jämfört med föregående år.

Diagram 9.1 Andel av medel till anläggningar och landskap som betalats ut till objekttyper som saknar skydd enligt lag

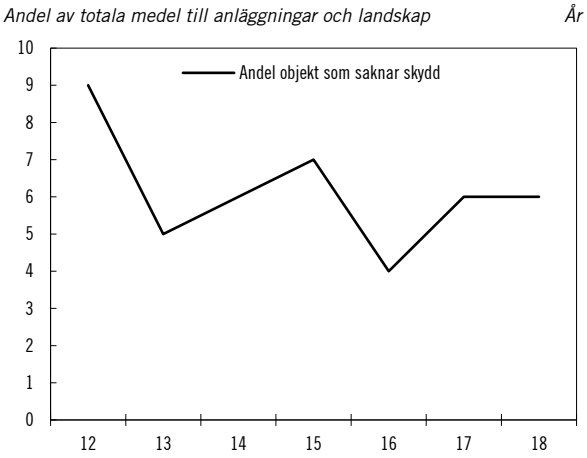

Källa: Riksantikvarieämbetet.

Tillämpning av kulturmiljölagen (1988:950)
Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna har bedrivit tillsyn enligt kulturmiljölagen (1988:950). Länsstyrelserna redovisar i årsredovisningarna utmaningar att möta behovet av tillsyn vilket även gäller för handläggning av ärenden inom främst arkeologi och skogsfrågor. Nationellt har arbetet utvecklats bl.a. avseende uppföljning av tillsynsärenden, förtydliganden av förvaltningsansvar samt revidering och beslut om nya skyddsbestämmelser för statliga byggnadsminnen. Nya föreskrifter har antagits bl.a. om byggnadsminnen och avgifter för metallsökare.

Två utvärderingar har genomförts i syfte att öka kvaliteten, rättssäkerheten och effektiviteten i länsstyrelsernas handläggning, dels yttrande över kyrkoantikvarisk ersättning, dels tillämpning av fornminnesbegreppet.

Arbetet med att se över riksintressena har fortsatt. Totalt 70 beslut har fattats, varav de flesta handlar om revidering av motivtexter och uttryckstexter samt gränsdragningar.

Antalet polisanmälningar om kulturarvsbrott har ökat och flera aktiviteter har genomförts för att informera om kulturarvsbrott och illegal handel med kulturföremål.

Riskhantering och klimatanpassning för bevarande
Såväl Riksantikvarieämbetet som länsstyrelserna har genomfört förebyggande arbete i syfte att bevara kulturmiljöer och minska skadlig påverkan från bl.a. bränder, översvämningar, jordskred och skadeinsekter som följer av ett förändrat klimat. Arbetet har bl.a. resulterat i risk- och sårbarhetsanalyser, seminarier och särskilda projekt. I samband med skogsbränder sommaren 2018 erbjöds stöd och information kring förebyggande åtgärder då kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och museisamlingar hotades.

Kyrkoantikvarisk ersättning
Svenska kyrkan erhåller s.k. kyrkoantikvarisk ersättning för kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena enligt 4 kap. kulturmiljölagen.

Under 2018 har Svenska kyrkan, Riksantikvarieämbetet och Statskontoret lämnat en rapport vardera till regeringen, vilka utgjort underlag i arbetet med regeringens skrivelse till riksdagen med anledning av kontrollstationen 2019. Rapporterna är Svenska kyrkans rapport Mötesplatser i tiden, Riksantikvarieämbetets rapport Värdet av ett kyrkligt kulturarv och Statskontorets rapport Bättre koll på kulturarvet. Regeringen har under 2018 även haft stöd av en referensgrupp bestående av företrädare för Svenska kyrkan, Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna. Underlagen och gruppens bidrag har sammantaget gett regeringen goda förutsättningar att lämna en samlad bedömning av de resultat som ha uppnåtts sedan systemet infördes vid relationsändringen mellan staten och Svenska kyrkan år 2000. Regeringen lämnade skrivelsen Det kyrkliga kulturarvet till riksdagen i maj 2019 (skr. 2018/19:122).

Att öka delaktigheten i kulturmiljöarbetet

Kulturmiljöarbetet i bred samverkan
Det statliga nationella och regionala kulturmiljöarbetet har präglats av bred samverkan mellan offentliga, privata och ideella aktörer.

Anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* har beviljats till civila samhället, enskilda och offentliga verksamheter med resultatet att många aktörer varit delaktiga och tagit ansvar för kulturmiljön.

För att öka delaktigheten och kunskapen hos allmänheten har länsstyrelserna bl.a. i anslutning till vårdåtgärder arrangerat visningar, seminarier och kurser.

Europaåret för kulturarv 2018 har genomförts nationellt och i EU. I Sverige har civila samhället och offentliga aktörer tillsammans arrangerat totalt 663 kulturarvsevenemang.

Kultursamverkan och kulturmiljövård

Regeringen har inom ramen för arbetet med kultursamverkansmodellen fr.o.m. 2018 förtydligat att statligt stöd även omfattar museernas arbete med kulturmiljöfrågor (se även avsnitt 3.4.2).

Ett mer tillgängligt kulturarv

Insatser har genomförts för ökad tillgänglighet till kulturmiljön och resulterat i bl.a. fysiska tillgänglighetsanpassningar, pedagogiska insatser för barn med olika typer av funktionsnedsättning och utveckling av digitala medier. Riksantikvarieämbetet har studerat användningen av medel från anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* och konstaterar att 83 procent går till miljöer som är öppna för allmänheten medan endast 20 procent till kulturmiljöer som är tillgängliga ur ett funktionshindersperspektiv (se även avsnitt 3.4.2).

Knappt 21 miljoner kronor av anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* användes till informations- och tillgänglighetsinsatser, vilket är en ökning med nästan 4 miljoner kronor jämfört med föregående år. Nivån har dock sjunkit kraftigt jämfört med 2012 då 31,5 miljoner kronor gick till ändamålet.

Bidrag till ideellt kulturarvsarbetet

Det ideella kulturarvsarbetet har resulterat i direkta insatser för bevarande, utveckling och informationsspridning om kulturmiljöer och bidragit till engagemang, delaktighet och ansvarstagande i kulturmiljöarbetet.

Statsbidrag till kulturarvsarbete beviljades till arbetslivsmuseer, hembygdsmuseer och övrig ideell kulturverksamhet. Totalt uppgick bidraget till 16 miljoner kronor för 2018, samma som föregående år. Av dessa beslutades 8 miljoner kronor inom ramen för anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* och 8 miljoner kronor från anslag 7:4 *Bidrag till arbetslivsmuseer*. Totalt inkom 360 ansökningar. En mångfald av kulturmiljöer och en breddning av målgruppen har eftersträvats i bidragsgivningen.

Diagram 9.2 Antal projekt som fått statsbidrag för kulturarvsarbete

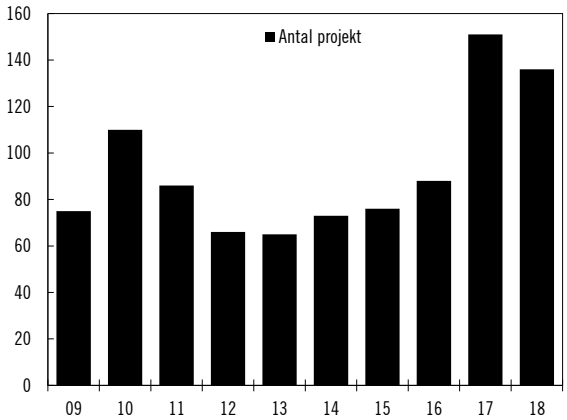

Anm.: Under 2009–2016 avsåg stödet arbetslivsmuseer. Från 2017 betalades stödet ut i enlighet med förordning (2017:628) om statsbidrag till kulturarvsarbete inom ram för anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård och anslag 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer. Medelstilldelningen var 4 miljoner kronor 2009, 6 miljoner kronor per år 2010–2015, 8 miljoner kronor 2016 och 16 miljoner kronor 2017 och 2018.
Källa: Riksantikvarieämbetet.

Från anslag 7:1 *Riksantikvarieämbetet* beviljades 4,75 miljoner kronor, samma som föregående år, till ideella organisationer som verkar inom kulturmiljöområdet. Totalt 20 av de 35 organisationer som ansökte tilldelades medel, av dessa var två nya organisationer.

Inkluderande arbetsliv

Inom ramen för anslag 7:1 *Riksantikvarieämbetet* har beslut om 10,3 miljoner kronor till Kulturarvs-it resulterat i att 22 personer anställts för att arbetsleda 125 personer med lönebidragsanställning. Arbetet som utförts har resulterat i ökad tillgänglighet till samlingarna genom digitalisering och publicering av samlingar i databaser och på hemsidor. Under 2018 har drygt 510 200 poster hanterats, bl.a. fotografier, fotonegativ och textilier. Samverkan och kunskapsutbyte mellan museerna och andra institutioner har ökat. Det sammanlagda sökta beloppet för Kulturarvs-it översteg det disponibla beloppet med drygt 2,7 miljoner kronor, ca 26 procent.

En källa till kunskap, bildning och upplevelser

Kulturvanor

Enligt Myndigheten för kulturanalys kulturvaneundersökning hade 68 procent av befolkningen besökt en historisk sevärdhet eller byggnad och 48 procent ett fornminne under 2017. Vidare hade 64 procent besökt ett naturreservat vilket är relevant då många naturreservat även innehåller höga kulturmiljövärden. Undersökningen visar relativt små skillnader i förhållande till kön men större skillnader avseende utbildningsbakgrund där andelen högutbildade som besöker kulturmiljöer är högre än för lågutbildade. Även var besökaren bor visar på vissa skillnader, i huvudsak mellan boende i storstäderna och boende i mindre tätorter.

Tabell 9.3 Andel av befolkningen 16–85 år som under 2017 besökt kulturmiljöer

Kulturvaneundersökningen

	Historisk sevärdhet eller byggnad	Fornminne	Naturreservat
Kvinnor	70	46	65
Män	66	50	63
Lågutbildade	44	33	39
Medelutbildade	66	46	63
Högutbildade	83	59	79
Ren landsbygd	66	51	63
Mindre tätort	59	41	57
Stad/större tätort	69	48	64
Sthlm/Gbg/Malmö	77	48	71
Totalt	**68**	**48**	**64**

Källa: Myndigheten för kulturanalys.

Ökad tillgänglighet till kunskap

Kunskap om kulturmiljön har tillhandahållits genom digitala och fysiska mötesplatser och genom tjänster till professionella och till allmänheten. Under 2018 har antalet institutioner som publicerar sina samlingar i K-samsök ökat med fem och uppgår till 63 stycken. Antalet objekt tillgängliga via K-samsök uppgår till drygt sju miljoner varav knappt tre miljoner är publicerade i Europeana. Antalet besök på söktjänsten Kringla som är knuten till K-samsök ökade med 26 procent.

Antikvarisk-topografiska arkivet och Vitterhetsakademiens bibliotek är en del av den vetenskapliga infrastrukturen och förvaltar landets största fysiska samling inom kulturmiljöområdet. Den digitala tillgängligheten har utvecklats, nya säkerhetsrutiner för utlåning har införts och studiebesök och visningar genomförts för att synliggöra de möjligheter som bibliotek och arkiv erbjuder. Bibliotekets digitala publikationer har flyttats till DiVA, där svenska lärosäten, myndigheter och museer samverkar kring vetenskaplig publicering. Tillväxten av arkivsamlingarna har varit större än tidigare år bl.a. genom återtagande av arkivdeposition från Kungl. Myntkabinettet. De fysiska utlåningarna har fortsatt att minska liksom antalet fysiska besök som under året uppgick till 4 600. Av dessa var 42 procent kvinnor.

Inom samverkansrådet för digitalisering inom kulturarvsområdet, Digisam, har kontakten mellan sekretariat och ledningsgrupperna för de medverkande 22 myndigheterna och institutionerna utvecklats. Insatser har gjorts för att stärka digitalt ledarskap och uppnå samsyn om digitala utmaningar. Ett juridiskt råd har inrättats för samverkan kring juridiska frågor och samverkan har skett med Vetenskapsrådet avseende finansiering till digital infrastruktur som stödjer datadriven forskning.

Kulturarvsforskning och utvecklingsarbete

Kunskapen om kulturmiljön och kulturmiljöarbetet nationellt och regionalt har utvecklats. Resultat från FoU-projekt har publicerats i artiklar, rapporter och böcker och diskuterats och spridits genom seminarier, konferenser och workshoppar. Riksantikvarieämbetet har medverkat i Formas framtagande av en forskningsagenda för hållbart samhällsbyggande som bl.a. ska bidra till målen för det statliga kulturmiljöarbetet. Deltagande har även skett inom ramen för EU:s forskningsfinansiering Horisont 2020 och det europeiska samarbetet JPI Cultural Heritage. Ett nytt nationellt nätverk har initierats, Heritage Science Sverige, som bl.a. lett till nytt samarbete med forskningsinfrastrukturerna MAX IV och ESS (för information om medel till forskning se avsnitt 3.4.2). Vid kulturarvslaboratoriet har 14 samarbetsprojekt inom ramen för gästkollegekonceptet genomförts. I det europeiska standardiseringsarbetet har fyra nya standarder publicerats som stöd för bevarandearbetet. En kulturarvsinkubator har etablerats i samarbete med Uppsala universitet i syfte att skapa förutsättningar för företagande inom kulturarvsområdet inriktat på digitala tjänster och produkter. Regionalt har insatser genomförts för

att utveckla kulturmiljöarbetet, dels i samverkan mellan länsstyrelser, dels i samverkan med nationella myndigheter, t.ex. Skogsstyrelsen, och andra aktörer.

Kulturarvsdagen och Arkeologidagen
De två årliga temadagarna Kulturarvsdagen och Arkeologidagen har givit allmänheten möjligheter att ta del av kunskap och uppleva kulturmiljöarbetet. Antalet arrangemang som här genomfördes av olika kulturarvsaktörer i hela landet ökade kraftigt 2018 och uppgick till 350 arrangemang respektive 61 aktiviteter, med drygt 34 000 respektive 7 000 deltagare.

Diagram 9.3 Antal arrangemang under Kulturarvsdagen och Arkeologidagen

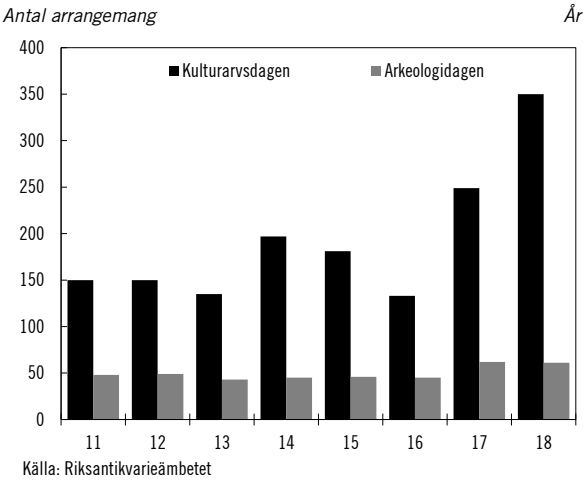

Källa: Riksantikvarieämbetet

Besöksmålen Gamla Uppsala och Glimmingehus
Riksantikvarieämbetets publika verksamhet vid Glimmingehus och i Gamla Uppsala uppgick till knappt 45 000 respektive drygt 33 000 besökare, totalt en liten minskning från föregående år. Av besökarna utgjorde andelen barn i målsmans sällskap och elever 34 respektive 33 procent. Könsuppdelad statistik är inte tillgänglig.

Diagram 9.4 Besökande barn och unga vid besöksmålen Glimmingehus och Gamla Uppsala

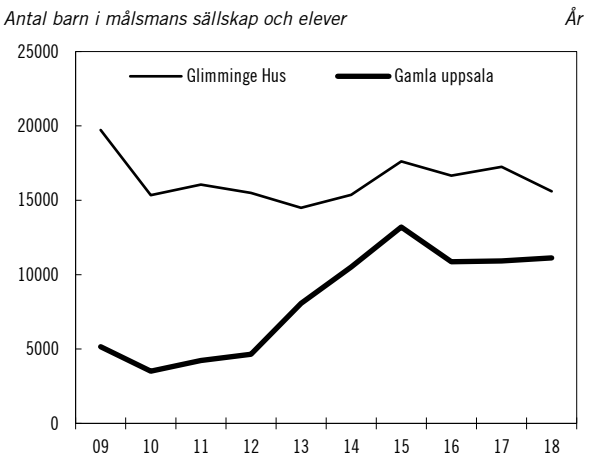

Källa: Riksantikvarieämbetet

Båda besöksmålen har fortsatt utvecklat arbetet för barn och unga och erbjudit visningar för förskolor, grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor. Båda besöksmålen har verkat för att öka tillgängligheten för olika grupper, bl.a. genom digital teknik.

Ökad helhetssyn för att tillvarata kulturmiljön i samhällsutvecklingen

Kulturmiljö i arbete med miljömålen
Kulturmiljön utgör en del av flertal miljökvalitetsmål och Generationsmålet, som del av målformulering eller som preciseringar. Riksantikvarieämbetet har ingått i Miljömålsrådet och genomfört egna åtgärder och medverkat i andra rådsmyndigheters åtgärder, bl.a. har en metod för kulturmiljöers känslighet i samband med vattenvårdsåtgärder utarbetats. På regional nivå har länsstyrelsernas kulturmiljöfunktioner medverkat i det regionala arbetet med miljömålen.

I Naturvårdsverkets uppföljning av miljömålssystemet (M2019/00816/S) och i den fördjupade utvärderingen av miljömålen (M2019/00211/S) framkommer fortsatt stora utmaningar för att nå miljömålens kulturmiljödelar. Det finns brister bl.a. vad gäller hänsyn, kunskap, inventeringar, uppföljningar och resurser. Detta omfattar bl.a. miljökvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt Levande kust och skärgård, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö, God bebyggd miljö och Ett rikt växt och djurliv. Uppföljning av skogsbrukets hänsyn till kulturmiljöer 2018 visar en lägre skadenivå än tidigare. Uppföljningen har skett genom

inventeringen av 494 avverkningar på ytor där det har funnits registrerade lämningar. Jämfört med föregående år har andelen skador och grova skador på forn- och kulturhistoriska lämningar minskat till 13 procent från att tidigare legat på 20 procent. Vidare har 22 procent av lämningarna påverkats negativt. Markberedning är den vanligaste skadeorsaken och nedrisning är det som orsakar den vanligaste negativa påverkan. I de fall länsstyrelserna har skrivit beslut om hänsyn till fornlämningar ligger andelen skadade lämningar på sex procent jämfört med 28 procent där inga beslut tagits. (Se vidare utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel och utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.)

En bredd av tvärsektoriell samverkan
För att kulturmiljön ska tillvaratas i samhällsutvecklingen har samverkan mellan kulturmiljömyndigheter och andra berörda myndigheter och aktörer fortsatt att utvecklas bl.a. genom gemensamma seminarier, utbildningar, hänsynsbedömningar och deltagande i arbete med olika planer.

Riksantikvarieämbetet har etablerat ett nytt program för att öka det tvärsektoriella arbetet för att nå kulturmiljömålen, med grund i regeringens uppdrag till tio myndigheter att ta fram strategier för kulturmiljöfrågor (Ku2017/01563/KL). Det tvärsektoriella arbetet har resulterat i bl.a. samverkan med Boverket i seminarier riktade till länsstyrelser och PBL-utbildning för kommuner. Tillsammans med Skogsstyrelsen har arbetet utvecklats för att ensa arbetet med hänsynsbedömningar. Medverkan har skett i Havs- och vattenmyndighetens arbete med att revidera den nationella strategin för skydd av natur- och kulturmiljöer vid vatten, i framtagande av havsplaner samt i plan för omprövning av vattenkraft. Med Naturvårdsverket och Centrum för biologisk mångfald vid Sveriges lantbruksuniversitet har en utbildningsserie för handläggare tagits fram för skötsel av kulturpräglad natur. Nätverket Svenska kulturlandskap har fortsatt drivits i samverkan mellan Riksantikvarieämbetet och Hantverkslaboratoriet vid Göteborgs universitet.

Utvärderingar som stöd för helhetsperspektiv
Fyra utvärderingar och uppföljningar har publicerats till stöd för kulturmiljöarbetet i samhällsplaneringen. En avser kommunernas hantering av kulturvärden i byggprocesser, med slutsatser om omfattande brister i samband med ändring av byggnader. Slutsatser och rekommendationer har spridits till kommunala handläggare och antikvarier. Utvärdering har också genomförts inom transportplaneringens tidiga skeden. Slutsatsen är att tillämpningen av åtgärdsvalsstudier i högre grad än i dag kan användas som verktyg för ett proaktivt kulturmiljöarbete.

Stödet till regionalt och lokalt kulturmiljöarbete
Ett fortsatt strategiskt regionalt kulturmiljöarbete har bedrivits med regioner och kommuner för att öka förståelsen för kulturmiljöns värden för en hållbar utveckling och för att tydliggöra hur dessa värden kan tillvaratas inom olika processer.

Under året har arbetet med lokala och regionala kunskapsunderlag som används i samhällsprocesser fortsatt att utvecklas. Totalt har 17 miljoner kronor utbetalats från anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* för att ta fram regionala och lokala kunskapsunderlag varav 3 miljoner kronor nyttjades till riksintressen för kulturmiljövården. De medel som fördelas till kulturmiljöprogram har ökat från 1,7 miljoner kronor 2017 till 3,5 miljoner kronor.

Arkeologi och arkeologisk uppdragsverksamhet
Arbetet för en samordnad och tillgänglig fornminnesinformation har resulterat i en ny arkeologisk process som implementerats i samtliga län. En ny process för informationshantering har etablerats med en tydligare rollfördelning och ett nytt it-stöd. Den nya processen innebär bl.a. att informationen digitaliseras direkt när den skapas.

Det pågående utvecklingsarbetet i den arkeologiska uppdragsverksamheten vid Statens historiska museer fortsätter att stärka verksamheten. Under 2018 har myndigheten bl.a. utvecklat verktyg som syftar till att effektivisera arbetet med anbuden. Myndigheten har även fortsatt att utveckla den nya webbplatsen arkeologerna.com med vilken verksamheten nått en större och bredare publik. Under 2018 har antalet unika besökare på webbplatsen mer än fördubblats, 46 112 besökare 2018 att jämföra med 21 542 besökare 2017. För 2018 uppvisar verksamheten även ett positivt ekonomiskt resultat med 0,6 miljoner kronor. Därmed har den arkeologiska uppdragsverksamheten uppvisat ett positivt resultat under tre av de fyra år som verksamheten bedrivits inom myndigheten.

9.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen konstaterar att det saknas tydliga indikatorer som fullt ut kan mäta uppfyllelsen av de nationella målen för kulturmiljöarbetet men anser utifrån bedömningsgrunderna att det nationella och regionala kulturmiljöarbetet har verkat i enlighet med målen och bidragit till dem.

Regeringen bedömer att kulturmiljöarbetet genom bidragsgivning och tillämpningen av kulturmiljölagen bidrar till målet om en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas. Regeringen konstaterar att det i huvudsak är kulturmiljöer som uppbär skydd enligt lag som beviljas medel och att länsstyrelsernas arbete med tillämpning och ärendehantering är ansträngd vilket påverkar möjligheterna att nå målet.

Vidare anser regeringen att det statliga kulturmiljöarbetet, genom arbete i bred samverkan och med insatser som främjar tillgänglighet och som ökar möjligheterna för ideellt kulturarvsarbete, har främjat målet om människors delaktighet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön. Det är dock viktigt att arbeta vidare med tillgänglighetsperspektivet så att kulturmiljöerna kommer alla till del. Det ideella kulturarvsarbetet är av central betydelse för kulturmiljön och bidrar till både social-, ekonomisk- och miljömässig utveckling i hela landet. Det statliga stödet är ett viktigt instrument för att möjliggöra detta.

Regeringen bedömer att målet om kulturmiljön som en källa till kunskap, bildning och upplevelser har främjats genom det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivits och som medfört ny kunskap och synliggörande av nya aspekter av historien och människors livsvillkor. Även den verksamhet vid besöksmålen och de genomförda temadagarna och Europaåret för kulturarv har bidragit till att öka förståelsen och intresset för kulturarv och kulturmiljöer.

Förutsättningarna för kulturmiljön påverkas starkt av utvecklingen inom andra sektorsområden vilket också miljömålsuppföljningen visar på. Med höjd intensitet inom samhällsplanering och miljöfrågor ställs ökade krav på det regionala kulturmiljöarbetet. Behoven är stora avseende bl.a. olika kunskapsunderlag och inventeringar i samband med vattenvårdande åtgärder. Regeringen framhåller vikten av att de statliga insatserna är ändamålsenligt utformade och kostnadseffektiva för att kunna möta den samlade utvecklingen där kraven på kulturmiljöarbetet ökar. Det är av fortsatt stor vikt att en bred tvärsektoriell samverkan på nationell, regional och lokal nivå fortsätter och att kulturmiljöperspektivet omhändertas tidigt i processerna. Vidare bedömer regeringen att uppföljning av kulturmiljöperspektivet inom miljömålssystemet och kunskapen om kulturmiljöns betydelse för miljön i stort behöver utvecklas.

Regeringen bedömer att kulturmiljöarbetet har bidragit till de kulturpolitiska målen mot bakgrund av resultat kopplat till bl.a. verksamhet vid besöksmålen och insatser som möjliggjorts av anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård*. Detta har medfört att tillgänglighet och barns och ungas tillgång till kultur har främjats. Vidare har kulturmiljöarbetet förnyats och utvecklats bl.a. genom framtagande av ny kunskap, digitalisering, och breda samarbeten. Regeringen bedömer att kulturmiljöarbetet även bidragit i arbetet med de nationella miljömålen främst genom att främja bevarandet av kulturvärden. Vidare har kulturmiljöarbetet bidragit till de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 bl.a. genom att främja sammanhållning och utvecklingen av ett öppet och inkluderande samhälle.

9.5 Budgetförslag

9.5.1 7:1 Riksantikvarieämbetet

Tabell 9.4 Anslagsutveckling 7:1 Riksantikvarieämbetet

Tusental kronor

2018	Utfall	266 373	Anslags-sparande	2 175
2019	Anslag	274 801 [1]	Utgifts-prognos	273 784
2020	**Förslag**	**285 382**		
2021	Beräknat	289 868 [2]		
2022	Beräknat	294 363 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 285 382 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 285 382 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Riksantikvarieämbetets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till organisationer

inom kulturmiljöområdet, till utgifter för statsbidrag till löner för arbetsledare inom ramen för Kulturarvs-IT samt för det svenska bidraget till Europeana. Vidare får anslaget användas för utgifter vid avvecklingen av Riksutställningar.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Riksantikvarieämbetets avgiftsintäkter uppgick under 2018 till ca 30 miljoner kronor. Intäkterna omfattar avgiftsintäkter avseende Svensk museitjänst samt intäkter av försäljning vid besöksmålen.

Tabell 9.5 Avgiftsbelagd verksamhet

Tusental kronor

Avgiftsbelagd verksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	29 906	26 827	3 079	-4 823
Prognos 2019	32 700	30 600	2 100	-2 723
Budget 2020	30 100	28 200	1 900	-823

Regeringens överväganden

Tabell 9.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:1 Riksantikvarieämbetet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**274 801**	**274 801**	**274 801**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	10 581	15 067	19 562
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**285 382**	**289 868**	**294 363**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 285 382 000 kronor anvisas under anslaget 7:1 *Riksantikvarieämbetet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 289 868 000 kronor respektive 294 363 000 kronor.

9.5.2 7:2 Bidrag till kulturmiljövård

Tabell 9.7 Anslagsutveckling 7:2 Bidrag till kulturmiljövård

Tusental kronor

2018	Utfall	269 932	Anslags-sparande	-2 027
2019	Anslag	270 542 [1]	Utgifts-prognos	265 420
2020	**Förslag**	**270 542**		
2021	Beräknat	267 542		
2022	Beräknat	267 542		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kulturmiljövård. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till hembygdsmuseer och ideella kulturarvsverksamheter.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 90 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Projekt inom kulturmiljövårdsområdet sträcker sig ofta över flera kalenderår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 90 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 9.8 Beställningsbemyndigande för anslaget 7:2 Bidrag till kulturmiljövård

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	68 964	63 359	82 314			
Nya åtaganden	58 496	75 000	77 171			
Infriade åtaganden	-64 101	-56 045	-69 485	-63 000	-19 000	-8 000
Utestående åtaganden	63 359	82 314	90 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**90 000**	**90 000**	**90 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 9.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:2 Bidrag till kulturmiljövård

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**270 542**	**270 542**	**270 542**
Förändring till följd av:			
Beslut		-3 000	-3 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**270 542**	**267 542**	**267 542**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 270 542 000 kronor anvisas under anslaget 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 267 542 000 kronor respektive 267 542 000 kronor.

9.5.3 7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning

Tabell 9.10 Anslagsutveckling 7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning

Tusental kronor

2018	Utfall	460 000	Anslags-sparande	
2019	Anslag	460 000 [1]	Utgifts-prognos	460 000
2020	**Förslag**	**460 000**		
2021	Beräknat	460 000		
2022	Beräknat	460 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för kyrkoantikvarisk ersättning enligt kulturmiljölagen (1988:950) i samband med vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena. Den kyrkoantikvariska ersättningen får användas till kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser, och ska fördelas av Svenska kyrkan efter samråd med myndigheter inom kulturmiljöområdet.

Regeringens överväganden

Tabell 9.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**460 000**	**460 000**	**460 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**460 000**	**460 000**	**460 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 460 000 000 kronor anvisas under anslaget 7:3 *Kyrkoantikvarisk ersättning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 460 000 000 kronor respektive 460 000 000 kronor.

9.5.4 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer

Tabell 9.12 Anslagsutveckling 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer

Tusental kronor

2018	Utfall	8 000	Anslags-sparande	
2019	Anslag	8 000 [1]	Utgifts-prognos	7 908
2020	**Förslag**	**8 000**		
2021	Beräknat	8 000		
2022	Beräknat	8 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till arbetslivsmuseer.

Regeringens överväganden

Tabell 9.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**8 000**	**8 000**	**8 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**8 000**	**8 000**	**8 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 8 000 000 kronor anvisas under anslaget 7:4 *Bidrag till arbetslivsmuseer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 000 000 kronor respektive 8 000 000 kronor.

10 Museer och utställningar

10.1 Omfattning

Avsnittet omfattar statens stöd till museer och utställningar. De myndigheter som är verksamma inom detta område är Moderna museet (se även avsnitt 6), Nationalmuseum (se även avsnitt 6), Naturhistoriska riksmuseet, Statens centrum för arkitektur och design (se även avsnitt 6), Statens försvarshistoriska museer, Statens historiska museer (se även avsnitt 9), Statens maritima och transporthistoriska museer och Statens museer för världskultur. I avsnittet behandlas även Forum för levande historia samt delar av verksamheten inom Statens musikverk (se även avsnitt 4).

Utöver detta ingår statlig bidragsgivning till följande institutioner och föreningar: Stiftelsen Arbetets museum, Stiftelsen Nordiska museet, Stiftelsen Skansen, Stiftelsen Tekniska museet, Stiftelsen Dansmuseifonden för Dansmuseet, Stiftelsen Carl och Olga Milles Lidingöhem, Stiftelsen Thielska galleriet, Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna, Stiftelsen Strindbergs museet, Ájtte – Svenskt fjäll- och samemuseum, Nobelmuseet AB, Stiftelsen Judiska museet i Stockholm, Bildmuseet, Zornsamlingarna, Röhsska museet, Sveriges Fängelsemuseum, Rörelsernas museum, Svensk form (se även avsnitt 6), Prins Eugens Waldemarsudde, Form/Design Center och Riksförbundet Sveriges museer.

Statliga utställningsgarantier och stödet till inköp av vissa kulturföremål omfattas också av detta avsnitt.

10.2 Utgiftsutveckling

Tabell 10.1 Utgiftsutveckling inom Museer och utställningar

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Museer och utställningar						
8:1 Centrala museer: Myndigheter	1 279	1 340	1 329	**1 347**	1 362	1 384
8:2 Centrala museer: Stiftelser	259	263	263	**269**	269	269
8:3 Bidrag till vissa museer	76	76	76	**76**	71	71
8:4 Forum för levande historia	45	46	46	**49**	50	51
8:5 Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål	1	0	0	**0**	0	0
Summa Museer och utställningar	**1 659**	**1 725**	**1 714**	**1 741**	**1 752**	**1 775**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

10.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen beslutat.

10.4 Resultatredovisning

10.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet avseende museer och utställningsverksamhet utgår bl.a. från arbetet med

- att förvalta samlingar,
- kunskapsuppbyggnad och forskning,
- att tillgängliggöra kunskap genom publik verksamhet, t.ex. utställningar, digital kommunikation, samt skol- och programaktiviteter,
- att främja allas möjlighet att delta i kulturlivet och allas lika tillgång till det gemensamma kulturarvet, och
- att främja samverkan inom sektorn och med övriga samhället.

Bedömningen görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

10.4.2 Resultat

Kulturarvspolitik för utveckling inom museiområdet

Riksantikvarieämbetet har i en rapport redovisat en uppföljning av hur museilagen (2017:536) tillämpas (Ku2019/00951/KL). I rapporten konstateras bl.a. att museilagen haft en betydande samlad verkan och skapat en grundstruktur för en fortsatt utvecklad innehållslig diskussion för museerna och museiområdet, samt fått en konkret och empiriskt belagd effekt på samlingsförvaltningen.

Statens historiska museer och Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet samlades i en myndighet, Statens historiska museer, den 1 januari 2018 och har resulterat i en genomgripande omorganisation vid myndigheten med nya arbetsformer och en ny gemensam inriktning. Även vid Statens maritima och transporthistoriska museer har insatser gjorts för att omhänderta uppgifter och verksamheter som överfördes från Trafikverket den 1 januari 2018, bl.a. avseende databaser över de transporthistoriska samlingar som inordnats i myndigheten.

Museerna förvaltar, vårdar och berikar samlingar

Samtliga centrala museiinstitutioner har under 2018 fortsatt att arbeta i enlighet med sina långsiktiga planer vad gäller vård, förteckning, vetenskaplig bearbetning och utveckling av samlingarna, alternativt tagit fram nya sådana planer.

För Statens försvarshistoriska museer har samlingsarbetet under 2018 fokuserat på inventering, riskbedömning och utarbetande av planer för registrering av föremål, bl.a. avseende den stora mängd samlingsobjekt som överförts från Försvarsmakten. Myndighetens projekt Farliga föremål har prioriterats för att säkerställa arbetsmiljön och säkra samlingarna.

Moderna museet har genom strategiska förvärv under 2018 utökat sin samling med 142 verk, bl.a. av konstnärer med rötter i Indien, Japan och Brasilien.

För att sprida kunskap om risker och säkerhet genomförde Riksantikvarieämbetet under 2018 en praktisk övningsutbildning i restvärdesräddning för museer i samarbete med Brandskyddsföreningen.

Museerna arbetar med kunskapsuppbyggnad och forskning

Av museiinstitutionernas resultatredovisningar för 2018 framgår att kunskapsuppbyggnad och deltagande i forskning av anställda vid museerna är en central del av museernas arbete som i allt högre grad påverkar både samlingsarbetet och den publika verksamheten.

Naturhistoriska riksmuseet bedriver egen forskning inom bl.a. paleobiologi, taxonomi och isotopgeologi och har under 2018 fortsatt ge viktiga underlag till uppföljning av bl.a. biologisk mångfald, giftfri miljö och hållbar utveckling såväl nationellt som internationellt.

Under 2018 har tolv forsknings- och utvecklingsprojekt pågått vid Statens historiska

museer, varav myndigheten varit huvudman för sju och deltagit i fem. Majoriteten av projekten är externfinansierade och genomförs i samverkan med en rad olika lärosäten i landet.

Nordiska museet har under 2018 genomfört egna undersökningar och samtidsdokumentationer i Sverige och Arktis i nära samarbete med en rad forskare och museer i Sverige, övriga Norden och det arktiska området. Resultaten av undersökningarna kommer att införlivas i samlingarna.

Publik verksamhet

Museerna har under 2018 på en mängd olika sätt tillgängliggjort kulturupplevelser samt kunskap och perspektiv på historia och samtid genom utställningsmediet, digitala kanaler och andra evenemang.

I oktober 2018 öppnade Nationalmuseum efter att ha varit stängt för renovering under fem år. Det nya museet utnyttjar i princip hela museibyggnaden för publik verksamhet och visar en större andel av samlingarna. Museets nyöppning har rönt stor uppmärksamhet både nationellt och internationellt och lockade under oktober till december över 300 000 besökare.

Statens museer för världskultur har i sin bredd av publika utbud exempelvis under 2018 visat fragment av världens äldsta papper i utställningen Paper Stories på Östasiatiska museet respektive arbetat med rörligt material via sin Youtubekanal. Antalet visningar i kanalen har femdubblats sedan 2017.

Nordiska museet har under 2018 tagit fram ett särskilt skolprogram med koppling till demokrati med anledning av Demokratiåret 2018.

För Statens centrum för arkitektur och design var 2018 ett händelserikt år avseende myndighetens utställningsarbete, bl.a. genom tillskapandet av ett nytt rum för tillfälliga utställningar och genom utställningen Public Luxury som fick stort medialt genomslag.

Under 2018 har Riksantikvarieämbetet beviljat 36 nya utställningsgarantier, vilket är i ungefärlig nivå med 2017(34). Myndigheten har under året också digitaliserat ansökningsprocessen.

Museerna arbetar för allas lika tillgång till vårt gemensamma kulturarv

Under 2018 tilldelades Marinmuseums projekt Med bilden till språket pris som årets bästa pedagogiska projekt 2017 av Föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer, FUISM. Projektet fortsatte med nya deltagare under 2018.

Att göra samlingen tillgänglig för barn och unga var ett centralt uppdrag vid renoveringen och ombyggnationen av Nationalmuseum. I det nyöppnade museet finns en egen utställningssal för barn, som utgör navet i det arbetet. För att stötta barns tillgång till samlingarna har också en konstbok och en audioguide för barn producerats.

I syfte att väcka intresse för teknik och naturvetenskap bedriver Tekniska museet flera projekt genom satsningen Maker Tour. På museets och andra intressenters initiativ har museets pedagoger bl.a. gjort 20 platsbesök på torg, köpcenter, mässor och festivaler i olika delar av landet och därigenom lockat ca 10 000 deltagare.

Samverkan ger utveckling och kvalitet

Museerna samverkar med aktörer i det omgivande samhället såsom skolor, universitet och högskolor, civilsamhällets organisationer och näringslivet.

Ett resultat av samverkan under 2018 är Skansens projekt Kyrkhult. Kyrkhultstugan, som har varit stängd i ett antal år på grund av renoveringsbehov, kunde under 2018 genom samarbete och donationer återskapas och därmed åter berätta historien både om Skansens tillblivelse, det som hände i samhället vid denna tid och om livet kring Kyrkhult.

Arbetets museum har inför sin kommande stora utställningssatsning tecknat löpande avtal med kommunerna i museets närområde. Under tre år betalar nästintill samtliga kommuner i Östergötlands län för att elever i årskurs fem ska kunna ta del av utställningen.

Forum för levande historia har i samarbete med flera kommuner utbildat ca 700 lärare och ca 750 andra offentligt anställda om rasism. Uppföljningar visar att en klar majoritet av deltagarna var nöjda med utbildningen som helhet.

Riksantikvarieämbetets dialog med den svenska museisektorn har fortsatt, med syftet att fördjupa kunskapen om vilka utvecklingsinsatser och samarbeten som har potential att bidra till verksamhetsutveckling inom prioriterade områden. Under året har insatser gjorts för att förstärka den löpande kommunikationen och resultatförmedlingen till museerna, bl.a. med en ny struktur och mer målgruppsanpassat innehåll på webben och ett återkommande nyhetsbrev.

Riksförbundet Sveriges museer har medlemsmuseer från samtliga län. Under 2018 har arbetet bl.a. fokuserat på att informera om och skapa diskussion utifrån museilagen.

Bidragsgivningen med statliga medel inom kultursamverkansmodellen möjliggör ökad samverkan mellan museer och andra kulturverksamheter i länen. Under 2018 fördelades drygt 209 miljoner kronor inom modellen till regional museiverksamhet i hela landet samt ytterligare 4,8 miljoner kronor till Stockholms län vars verksamhet inte ingår i kultursamverkansmodellen.

Besöksutveckling

Myndigheten för kulturanalys redovisar i rapporten Besöksutveckling för de centrala museerna att det under 2018 registrerades sammanlagt 7,5 miljoner besök på de centrala museerna, Forum för levande historia och Riksantikvarieämbetets besöksmål. Könsuppdelad statistik saknas för denna uppgift. Det innebär en minskning med ca 200 000 besökare jämfört med 2017. Jämfört med året före fri entré infördes vid vissa statliga museer är det en ökning med 1,1 miljoner besök, vilket motsvarar 17 procent.

Några museer som uppfyller strikt ställda metodkrav vad gäller mätningen av verksamhetsbesök och genomförandet av publikundersökningar ingår i en särskild analys av förändrade besöksmönster i förhållande till fri entré. Verksamhetsbesök avser de besök som görs i de delar av museets verksamhet som traditionellt är avgiftsbelagd för vuxna besökare. Vad gäller besöksmönster på museerna med avseende på kön, ålder och geografisk hemvist varierar förändringarna mellan museer och det är svårt att se några mönster mellan besökskategorier eller museer med fri entré respektive inte fri entré. Dock verkar antalet relativt ovana museibesökare öka hos två av tre museer med fri entré.

10.4.3 Analys och slutsatser

Genom propositionen Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116) och museilagen (2017:563) har statens styrning på området museer och utställningar renodlats. Med en utpekad ansvarig myndighet för att främja och stödja all utveckling på museiområdet, och en museilag som ger museerna ett tydligt mandat att verka självständigt, bedömer regeringen att förutsättningarna för att bedriva kvalitativ och professionsstyrd museiverksamhet har förbättrats.

Regeringen bedömer att museerna under 2018 i huvudsak arbetat strategiskt med att förvalta, vårda och berika samlingarna med många goda resultat. De senaste åren syns en utveckling där digitalisering och digitalt tillgängliggörande blivit en självklar del av samlingsförvaltningen. Detta främjar allas möjlighet till kulturupplevelser och bildning. Samtidigt har kraven på information och vad som ska ingå i en kvalitativt digitaliserad samlingspost generellt höjts. Trots aktiva vård- och förvaltningsplaner framgår i museiinstitutionernas redovisningar för 2018 att det finns brister i förutsättningarna för ett långsiktigt bevarande av samlingarna på ett flertal museer. Många av de nuvarande lokalerna för samlingsförvaring är inte optimala för ändamålet. Regeringen konstaterar även att Riksrevisionen uppmärksammat detta i en granskningsrapport (RIR 2019:5).

Regeringen kan konstatera att museerna inom det allmänna museiväsendet har gjort omfattande insatser för tillkomsten av ny kunskap under 2018 inom såväl humanistiska och samhällsvetenskapliga som naturvetenskapliga ämnen.

Museernas publika utbud under 2018 i form av kulturupplevelser och kunskapsförmedling var omfattande och mångfacetterat. Regeringen bedömer att museerna i sin utåtriktade verksamhet sammantaget ger allmänheten en mångfald av perspektiv på kulturarv, konst, historia och samtid i allt från utställningar till skol- och programverksamhet. Dessa insatser och resultat bidrar till att främja allas möjlighet till kulturupplevelser och bildning och ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Av verksamheternas resultatredovisningar från 2018 kan regeringen konstatera att verksamheterna särskilt uppmärksammar barn och ungas rätt till kultur, vilket är ett av de kulturpolitiska målen. Regeringen bedömer vidare att museernas

resultat under verksamhetsåret 2018 går i riktning mot målet att kunna erbjuda alla lika tillgång till det gemensamma kulturarvet.

Resultatet av museiinstitutionernas arbete visar med tydlighet att museer är kunskapsinstitutioner som befinner sig i ständig samverkan med en mångfald av aktörer. Regeringen bedömer att denna samverkan snarare än ett resultat i sig är en förutsättning för kvalitativ verksamhet och i linje med målet att bl.a. kreativitet och mångfald ska prägla samhällets utveckling.

Regeringen konstaterar att för att nå de nationella kulturpolitiska målen är det viktigt att statens insatser på museiområdet är ändamålsenliga och kompletterar de insatser som görs inom ramen för kultursamverkansmodellen.

10.5 Den årliga revisionens iakttagelser

Riksrevisionen har avgivit en revisionsberättelse med upplysning av särskild betydelse för Statens historiska museer. Riksrevisionen fäster uppmärksamhet på Statens historiska museers redovisning av de negativa ackumulerade resultaten av myndighetens avgiftsbelagda verksamheter samt de åtgärder som Statens historiska museer har vidtagit för att på längre sikt uppnå en ekonomisk balans.

Riksrevisionen gör i revisionsberättelsen avseende Moderna museets årsredovisning för 2018 en reservation. Riksrevisionen skriver följande: ”Av Moderna museets årsredovisning sidan 34 framgår att myndigheten, med hänvisning till Washington-principerna, beslutat om och restituerat ett konstverk med betydande värde. Avyttring av statlig egendom ska ske enligt förordningen (1996:1191) om överlåtelse av statens lösa egendom. Förordningen förutsätter och reglerar enbart försäljning eller byte av lös egendom, varför vi bedömer att Moderna museet borde haft ett särskilt medgivande från regeringen för att restituera konstverket. Sådant medgivande saknas och myndigheten har därmed agerat utanför sin befogenhet.”

Regeringen har vid flera tillfällen uttalat att Sverige och svenska myndigheter bör följa Washington-principerna och Terezin-deklarationen. År 2018 gav regeringen Riksantikvarieämbetet i uppdrag att utarbeta en vägledning för identifiering och repatriering eller restitution av föremål i museernas samlingar där det kan finnas särskilda etiska skäl för återlämnande. Uppdraget ska genomföras i samråd med de centrala museerna och redovisas i början av 2020. Frågor om restitution i enlighet med Washington-principerna och Terezin-deklarationen är komplicerade och kräver omfattande utredningar bl.a. om vem som ska anses ha bättre rätt till föremålet. Som ett komplement till det tidigare uppdraget har Riksantikvarieämbetet fått i uppdrag att bedöma om det finns behov av åtgärder för att tydliggöra och underlätta den svenska efterlevnaden av Washington-principerna och Terezin-deklarationen. Uppdraget ska redovisas senast den 16 oktober 2020.

Nationalmuseum har fått en revisionsberättelse med reservation avseende sin årsredovisning för 2018. Myndigheten har av regeringen beviljats en låneram för verksamhetsåret 2018 på 95 miljoner kronor. I samband med upptagande av lån i november 2018 översteg myndighetens anskaffade anläggningstillgångar den beviljade låneramen med 2 miljoner kronor. Det överstigande beloppet finansierades därför inte med lån i Riksgäldskontoret, vilket är i strid med 2 kap. 1 § kapitalförsörjningsförordningen (2011:210). Vid årsskiftet översteg värdet på de anläggningstillgångar som myndighetens ska finansiera med lån den beviljade låneramen med ca 11 miljoner kronor, vilket är i strid med 2 kap. 2 § kapitalförsörjningsförordningen (2011:210). Frågan följdes upp vid den årliga myndighetsdialogen.

10.6 Budgetförslag

10.6.1 8:1 Centrala museer: Myndigheter

Tabell 10.2 Anslagsutveckling 8:1 Centrala museer: Myndigheter

Tusental kronor

2018	Utfall	1 278 725	Anslags-sparande	-9 451
2019	Anslag	1 339 793 [1]	Utgifts-prognos	1 329 220
2020	**Förslag**	**1 347 035**		
2021	Beräknat	1 361 651 [2]		
2022	Beräknat	1 383 910 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 339 642 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 339 643 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för förvaltningsutgifter för följande centrala museer som är myndigheter: Statens historiska museer, Nationalmuseum, Naturhistoriska riksmuseet, Statens museer för världskultur, Statens maritima och transporthistoriska museer, Statens centrum för arkitektur och design, Statens försvarshistoriska museer och Moderna museet. Anslaget får även användas av nämnda myndigheter för utgifter för statsbidrag till ändamål inom museiområdet. Vidare får anslaget användas för utgifter vid avvecklingen av myndigheten Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet.

Tabell 10.3 Sammanställning över medelstilldelning till Centrala museer: Myndigheter

Tusental kronor

Myndighet	2019 [1]	2020 [2]
Statens historiska museer	166 092	170 533
Nationalmuseum	264 224	244 132
Naturhistoriska riksmuseet	185 627	189 260
Statens museer för världskultur	191 384	194 305
Statens maritima och transporthistoriska museer	186 246	194 447
Statens centrum för arkitektur och design	59 683	60 819
Statens försvarshistoriska museer	123 394	125 434
Moderna museet	163 143	168 105
Summa	**1 339 793**	**1 347 035**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Fördelningen av medel för 2020 är preliminär.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 10.4 Sammanställning över avgiftsintäkterna till Centrala museer: Myndigheter

Tusental kronor

Myndighet	2017	2018
Statens historiska museer [1]	14 690	26 356
Nationalmuseum [2]	26 261	19 863
Naturhistoriska riksmuseet [3]	32 548	33 973
Statens museer för världskultur	12 492	13 471
Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet [4]	14 002	-
Statens maritima och transporthistoriska museer [5]	31 584	34 835
Statens centrum för arkitektur och design	6 136	1 539
Statens försvarshistoriska museer	15 622	13 400
Moderna museet	47 167	37 502
Summa	**200 772**	**180 939**

Anm.: I myndigheternas avgiftsintäkter ingår bl.a. entré- och visningsintäkter samt intäkter av försäljning, ev. sponsring och lokaluthyrning m.m.
[1] Intäkterna för Arkeologisk uppdragsverksamhet redovisas separat i tabell 10.5.
[2] Myndigheten hette tidigare Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde
[3] Intäkterna för Cosmonovas verksamhet redovisas separat i tabell 10.6.
[4] Myndigheten avvecklas och upphörde den 31 december 2017 och dess uppgifter inordnades den 1 januari 2018 i Statens historiska museer.
[5] Intäkterna för Vasamuseets verksamhet redovisas separat i tabell 10.7.

Inom den arkeologiska uppdragsverksamheten pågår ett strategiskt utvecklingsarbete för att uppnå en ekonomi som på längre sikt är i balans. Under tre av de fyra år som verksamheten bedrivits inom Statens historiska museer har verksamheten uppvisat ett positivt resultat. Regeringen noterar det ackumulerade underskottet i den arkeologiska uppdragsverksamheten och följer myndighetens arbete med detta.

Tabell 10.5 Arkeologisk uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	126 282	125 693	589	-52 525
(varav tjänsteexport)	2 063			
Prognos 2019	117 560	117 600	-40	-52 565
(varav tjänsteexport)				
Budget 2020	121 087	120 978	109	-52 456
(varav tjänsteexport)				

Källa: Statens historiska museer

Tabell 10.6 Uppdragsverksamhet Cosmonova

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	16 010	16 010	0	-424
Prognos 2019	16 100	16 000	100	-324
Budget 2020	16 100	16 000	100	-224

Källa: Naturhistoriska riksmuseet

Tabell 10.7 Uppdragsverksamhet Vasamuseet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	152 543	159 783	-7 240	-332
Prognos 2019	171 903	170 774	1 129	797
Budget 2020	179 728	180 472	-744	53

Källa: Statens maritima och transporthistoriska museer

Regeringens överväganden

Tabell 10.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:1 Centrala museer: Myndigheter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 240 793**	**1 240 793**	**1 240 793**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	24 059	44 839	65 855
Beslut	82 184	76 022	77 265
Varav BP20 [3]	101 000	101 000	101 000
Renovering Nationalmuseum	11 000	11 000	11 000
Fri entré vid vissa statliga museer	90 000	90 000	90 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 347 035**	**1 361 651**	**1 383 910**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 90 000 000 kronor för 2020–2022 för att bibehålla fri entré vid vissa statliga museer. Därutöver ökas anlaget med 11 000 000 kronor fr.o.m. 2020 för att kompensera för ytterligare kostnader till följd av renoveringen av Nationalmuseum.

Regeringen föreslår att 1 347 035 000 kronor anvisas under anslaget 8:1 *Centrala museer: Myndigheter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 361 651 000 kronor respektive 1 383 910 000 kronor.

10.6.2 8:2 Centrala museer: Stiftelser

Tabell 10.9 Anslagsutveckling 8:2 Centrala museer: Stiftelser

Tusental kronor

2018	Utfall	258 707	Anslags-sparande	
2019	Anslag	262 694 [1]	Utgifts-prognos	262 694
2020	**Förslag**	**268 714**		
2021	Beräknat	268 714		
2022	Beräknat	268 714		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för statsbidrag till följande centrala museer som är stiftelser: Nordiska museet, Skansen, Tekniska museet och Arbetets museum.

Tabell 10.10 Sammanställning över medelstilldelning för Centrala museer: Stiftelser

Tusental kronor

	2019	2020[1]
Stiftelsen Nordiska museet	120 468	123 229
Stiftelsen Skansen	74 675	76 386
Stiftelsen Tekniska museet	49 068	50 192
Stiftelsen Arbetets museum	18 483	18 907
Summa	**262 694**	**268 714**

[1] Medelstilldelningen för 2020 är preliminär

Avgiftsintäkterna för de centrala museerna som är stiftelser uppgick 2018 till ca 255 miljoner kronor.

Tabell 10.11 Sammanställning över avgiftsintäkterna till Centrala museer: Stiftelser

Tusental kronor

	2017	2018
Stiftelsen Nordiska museet	39 423	45 858
Stiftelsen Skansen	166 672	162 866
Stiftelsen Tekniska museet	41 162	42 460
Stiftelsen Arbetets museum	6 118	3 904
Summa	**253 375**	**255 088**

Anm.: I stiftelsernas avgiftsintäkter ingår bl.a. entré- och visningsintäkter samt intäkter av försäljning och lokaluthyrning m.m.

Regeringens överväganden

Tabell 10.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:2 Centrala museer: Stiftelser

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**262 694**	**262 694**	**262 694**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt [2]	6 020	6 020	6 020
Förslag/beräknat anslag	**268 714**	**268 714**	**268 714**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Anslaget beräknas fr.o.m. 2017 med ett bestämt nominellt belopp. Mot bakgrund av detta tillförs anslaget 6 020 000 kronor fr.o.m. 2020 vilket motsvarar den omräkning som hade skett om anslaget fortsatt hade pris- och löneomräknats.

Regeringen föreslår att 268 714 000 kronor anvisas under anslaget 8:2 *Centrala museer: Stiftelser* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 268 714 000 kronor respektive 268 714 000 kronor.

10.6.3 8:3 Bidrag till vissa museer

Tabell 10.13 Anslagsutveckling 8:3 Bidrag till vissa museer

Tusental kronor

2018	Utfall	75 519	Anslags-sparande	
2019	Anslag	75 519 [1]	Utgifts-prognos	75 519
2020	**Förslag**	**75 519**		
2021	Beräknat	71 019		
2022	Beräknat	71 018		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till museer och liknande institutioner.

Tabell 10.14 Sammanställning över medelstilldelning för Bidrag till vissa museer

Tusental kronor

	2019	2020[1]
Dansmuseet	10 454	10 454
Millesgården	4 189	4 189
Thielska galleriet	6 144	6 144
Föremålsvården i Kiruna	15 025	15 025
Nobelmuseet	4 952	4 952
Svensk Form	4 713	4 713
Röhsska museet	502	502
Strindbergsmuseet	581	581
Judiska museet	3 102	3 102
Bildmuseet	743	743
Zornsamlingarna	204	204
Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum	1 500	1 500
Riksförbundet Sveriges museer	1 500	1 500
Sveriges Fängelsemuseum	1 500	1 500
Prins Eugens Waldemarsudde	12 410	12 410
Form/Design Center	3 000	3 000
Rörelsernas museum	5 000	5 000
Summa	**75 519**	**75 519**

[1] Medelstilldelningen för 2020 är preliminär.

Regeringens överväganden

Tabell 10.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:3 Bidrag till vissa museer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**75 519**	**75 519**	**75 519**
Förändring till följd av:			
Beslut		-4 500	-4 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			-1
Förslag/beräknat anslag	**75 519**	**71 019**	**71 018**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 75 519 000 kronor anvisas under anslaget 8:3 *Bidrag till vissa museer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 71 019 000 kronor respektive 71 018 000 kronor.

10.6.4 8:4 Forum för levande historia

Tabell 10.16 Anslagsutveckling 8:4 Forum för levande historia

Tusental kronor

2018	Utfall	45 494	Anslags-sparande	216
2019	Anslag	46 459 [1]	Utgifts-prognos	46 137
2020	**Förslag**	**49 301**		
2021	Beräknat	50 094 [2]		
2022	Beräknat	50 892 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 49 301 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 49 301 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Forum för levande historias förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för såväl prissumma som omkostnader för prisutdelning, avseende ett pris för humanitära och demokratifrämjande insatser. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till den fond som inrättats av Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Research and Remembrance, fr.o.m. 2013 benämnt International Holocaust Remembrance Alliance.

Regeringens överväganden

Tabell 10.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:4 Forum för levande historia

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**46 459**	**46 459**	**46 459**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	2 842	3 635	4 433
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**49 301**	**50 094**	**50 892**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 49 301 000 kronor anvisas under anslaget 8:4 *Forum för levande historia* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 50 094 000 kronor respektive 50 892 000 kronor.

10.6.5 8:5 Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål

Tabell 10.18 Anslagsutveckling 8:5 Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål

Tusental kronor

2018	Utfall	925	Anslags-sparande	155
2019	Anslag	200 [1]	Utgifts-prognos	198
2020	**Förslag**	**80**		
2021	Beräknat	80		
2022	Beräknat	80		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för utställningsgarantier. Anslaget får även användas för utgifter för inköp av kulturföremål som har sådant konstnärligt, historiskt eller vetenskapligt värde att det är av synnerlig vikt att de införlivas med offentliga samlingar.

Regeringens överväganden

Tabell 10.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 8:5 Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**200**	**200**	**200**
Förändring till följd av:			
Beslut	-120	-120	-120
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**80**	**80**	**80**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 80 000 kronor anvisas under anslaget 8:5 *Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 80 000 kronor respektive 80 000 kronor.

11 Trossamfund

11.1 Omfattning

Avsnittet omfattar verksamheten vid Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) och stödet till trossamfunden. Därutöver omfattar avsnittet även regeringens insatser för att stimulera trossamfundens arbete för demokrati, mänskliga rättigheter och för att motverka religiöst motiverad polarisering i samhället.

11.2 Utgiftsutveckling

Tabell 11.1 Utgiftsutveckling inom Trossamfund

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Trossamfund						
9:1 Myndigheten för stöd till trossamfund	13	13	12	**13**	13	13
9:2 Stöd till trossamfund	84	82	81	**82**	82	82
Summa Trossamfund	**97**	**95**	**94**	**95**	**95**	**95**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

11.3 Mål

Riksdagen har antagit mål för statens bidrag till trossamfund. Stödet ska bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet i form av gudstjänst, själavård, undervisning och omsorg (prop. 1998/99:124, bet. 1999/2000:KU5, rskr. 1999/2000:45).

11.4 Resultatredovisning

11.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet av trossamfundspolitiken baseras på uppgifter om:

- antalet församlingar eller medlemmar som får statligt stöd,
- övriga insatser för att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktig religiös verksamhet, och
- utvecklingen av trossamfundens samhällsnyttiga verksamhet.

11.4.2 Resultat

Stöd som främjar en religiös mångfald

Statens stöd till trossamfund utgår från lagen (1999:932) om stöd till trossamfund. Målet för stödet är att skapa förutsättningar för olika samfund att behålla och utveckla ett eget samfundsliv och därmed främja den religiösa mångfalden i Sverige.

Vid utgången av 2018 var totalt 22 trossamfund och samverkansorgan statsbidragsberättigade.

Enligt statistik från Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) var den 31 december 2017 totalt 845 146 personer betjänade i de trossamfund som får statligt stöd. Detta är en ökning med drygt 25 000 personer från året innan. De fem största statsbidragsberättigade trossamfunden är Romersk-katolska kyrkan, Equmeniakyrkan, Pingströrelsen, Evangeliska Frikyrkan och Sveriges muslimska förbund.

Från anslaget 9:2 *Stöd till trossamfund* utgick 2018 drygt 78 miljoner kronor som statligt stöd till trossamfunden, vilket är en minskning med 10 miljoner mot tidigare år. Detta förklaras av dels att myndighetens förvaltningsanslag ökade med drygt 2,5 miljoner kronor från anslaget, dels att ansvaret och finansieringen av säkerhetsmedlen flyttades från SST till Kammarkollegiet.

Huvuddelen av stödet, drygt 59 miljoner kronor, har betalats ut till trossamfunden i form av organisationsbidrag. Stödet motsvarar ett bidrag på drygt 70 kronor per betjänad.

Resterande del av stödet har fördelats i form av verksamhetsbidrag respektive projektbidrag till trossamfunden.

Utredning om framtidens stöd

Den 13 mars 2018 lämnade Utredningen om översyn av statens stöd till trossamfund (Ku2016:01) sitt slutbetänkande Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18). Betänkandet har remitterats och förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Insatser som stärker trossamfundens säkerhet

En grundläggande förutsättning för att trossamfunden ska kunna bedriva en religiös verksamhet är att de som deltar i samfundens verksamhet känner sig trygga.

Under 2018 beslutade regeringen om förordningen (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället. Förordningen riktar sig både mot trossamfund och andra organisationer som uppfyller förordningens krav. Enligt förordningen prövar Kammarkollegiet frågor om statsbidrag. I enlighet med riksdagens beslut höjdes nivån på bidraget från 10 miljoner kronor till 22 miljoner kronor för 2018.

Totalt utbetalades 9 159 018 kronor i säkerhetsbidrag till tio olika trossamfund varav 5 257 256 kronor (57 procent) gick till Judiska Centralrådet.

I en redovisning till regeringen i april 2019 beskriver Kammarkollegiet sitt arbete under andra halvåret 2018 (Ku2019/00806/CSM). Myndigheten redovisade att de under andra halvåret beviljat ett bidrag på drygt 1,3 miljoner kronor.

Förbättra trossamfundens förutsättningar

Stärka trossamfundens kapacitet

Under 2018 fortsatte den relativt stora ökning av medlemmar inom de ny- och återetablerade

trossamfunden som pågått de senaste åren. Mot den bakgrunden förlängde regeringen uppdraget till SST att även under 2018 genomföra en kompetensinsats för trossamfundsledare kring frågor kopplade till demokrati och föreningsjuridik.

Vidare har SST under året fortsatt att prioritera insatser för att stärka kvinnliga ledare inom trossamfunden.

Totalt under 2018 deltog 142 personer i någon av SST:s utbildningar varav 79 var kvinnor.

SST:s arbete leder till förbättrade förutsättningar för trossamfunden

Under de senaste åren har SST:s roll förändrats, dels genom att myndigheten sedan 2017 är regeringens expertmyndighet inom trossamfundsområdet, dels utifrån omvärldsförändringar som inneburit att frågor om religion har fått ökad aktualitet i det offentliga samtalet. Regeringen har därför förstärkt SST:s förvaltningsanslag med drygt 2,5 miljoner kronor från 2018.

Förstärkningen har inneburit att myndigheten kunnat lägga tid och resurser på att fungera som ett stöd till andra myndigheter och kommuner i frågor som rör religion och trossamfund.

Aktiva trossamfund ger samhällsnyttig verksamhet

Trossamfundens krisberedskapsarbete

Trossamfunden spelar en viktig roll vid kriser. I samband med skogsbränder och torka under sommaren 2018 involverades flera trossamfund i det lokala arbetet. Samfunden kunde bistå myndigheterna bl.a. genom sina exklusiva kommunikationskanaler och med sina språkkunskaper.

Trossamfundens arbete som en del av det civila samhället

Genom det statliga organisationsbidraget till trossamfunden kan de statsbidragsberättigade samfunden genomföra annan verksamhet än den rent religiösa. Många samfund bedriver, likt andra organisationer inom det civila samhället, verksamhet som kompletterar det offentliga åtagandet. Det handlar bl.a. om biståndsverksamhet samt social och karitativ verksamhet. Trossamfunden är också viktiga i att ge personer utanför arbetsmarknaden arbetsträning, exempelvis inom samfundens sociala verksamheter.

11.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att politikområdet i stort har utvecklats positivt. Trossamfunden utvecklas positivt och allt fler församlingar får stöd. SST:s arbete har lett till att fler trossamfundsföreträdare fått höjd kunskap vilket ökar trossamfundens förutsättningar för att kunna bli stabila aktörer i samhällslivet. SST har arbetat som en expertmyndighet vilket skapat ökad kunskap hos många kommuner och myndigheter som i sin tur bidrar till en större förståelse kring frågor som rör religion och trossamfund.

Regeringen ser emellertid två utmaningar framgent. Den första handlar om det hat och hot som riktas mot troende och mot religiösa byggnader. Det är centralt att troende får en möjlighet att kunna utöva sin religion. I ljuset av detta är det arbete som bedrivs av de rättsvårdande myndigheterna av stor betydelse. Det är viktigt att även andra samhällsaktörer tar sitt ansvar för att motverka och förebygga hat och hot. De särskilda säkerhetsmedel som Kammarkollegiet ansvarar för är därtill ett viktigt komplement.

Den andra utmaningen ligger i att stödet ska anses som legitimt. Regeringen fortsätter arbetet med att säkerställa att statsbidragen till trossamfunden inte går till organisationer eller verksamheter som inte lever upp till grundläggande demokratiska värderingar. Inga offentliga medel ska utbetalas till religiösa samfund som genomför barnvigslar eller sanktionerar annan hedersrelaterad brottslighet. Betänkandet Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18) har remitterats och förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

11.5 Budgetförslag

11.5.1 9:1 Myndigheten för stöd till trossamfund

Tabell 11.2 Anslagsutveckling 9:1 Myndigheten för stöd till trossamfund

Tusental kronor

2018	Utfall	12 671	Anslags-sparande	-340
2019	Anslag	12 799 [1]	Utgifts-prognos	12 315
2020	**Förslag**	**13 085**		
2021	Beräknat	13 289 [2]		
2022	Beräknat	13 492 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 13 085 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 13 085 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för stöd till trossamfunds förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 11.3 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 9:1 Myndigheten för stöd till trossamfund

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**12 799**	**12 799**	**12 799**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	286	490	693
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**13 085**	**13 289**	**13 492**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 13 085 000 kronor anvisas under anslaget 9:1 *Myndigheten för stöd till trossamfund* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 13 289 000 kronor respektive 13 492 000 kronor.

11.5.2 9:2 Stöd till trossamfund

Tabell 11.4 Anslagsutveckling 9:2 Stöd till trossamfund

Tusental kronor

2018	Utfall	84 248	Anslags-sparande	327
2019	Anslag	81 919 [1]	Utgifts-prognos	81 298
2020	**Förslag**	**81 919**		
2021	Beräknat	81 919		
2022	Beräknat	81 919		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till trossamfund. Anslaget får användas för utgifter för Skatteverkets avgiftshjälp.

Kompletterande information

I förordningen (1997:974) finns bestämmelser om statsbidrag till trossamfund.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 9:2 *Stöd till trossamfund* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 23 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: Anslaget används bl.a. för lokalanpassningsbidrag som i vissa fall sträcker sig över flera år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 9:2 *Stöd till trossamfund* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 23 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 11.5 Beställningsbemyndigande för anslaget 9:2 Stöd till trossamfund

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	13 165	9 506	7 506		
Nya åtaganden	6 814	6 000	21 494		
Infriade åtaganden	-10 473	-8 000	-6 000	-11 500	-11 500
Utestående åtaganden	9 506	7 506	23 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**46 000**	**46 000**	**23 000**		

Regeringens överväganden

Tabell 11.6 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 9:2 Stöd till trossamfund

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**81 919**	**81 919**	**81 919**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**81 919**	**81 919**	**81 919**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 81 919 000 kronor anvisas under anslaget 9:2 *Stöd till trossamfund* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 81 919 000 kronor respektive 81 919 000 kronor.

12 Film

12.1 Omfattning

Avsnittet omfattar statens stöd till film-produktion och filmkulturella insatser som fördelas via Stiftelsen Svenska Filminstitutet (Filminstitutet) och genom Konstnärsnämndens filmstöd.

12.2 Utgiftsutveckling

Tabell 12.1 Utgiftsutveckling inom Film

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Film						
10:1 Filmstöd	567	562	562	**553**	553	553
Summa Film	**567**	**562**	**562**	**553**	**553**	**553**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

12.3 Mål

I avsnitt 2.4 anges de mål för den nationella kulturpolitiken som riksdagen beslutat. Riksdagen har även antagit följande mål för filmpolitiken (prop. 2015/16:132, bet. 2015/16:KrU11, rskr. 2015/16:289):

- utveckling och produktion av värdefull svensk film sker kontinuerligt och i olika delar av landet,
- allt fler ser värdefull film som sprids och visas i olika visningsformer i hela landet,
- filmarvet bevaras, används och utvecklas,
- svensk film sprids alltmer utomlands och kvalificerat internationellt utbyte och samverkan sker på filmområdet, barn och unga har goda kunskaper om film och rörlig bild och ges möjligheter till eget skapande,
- jämställdhet och mångfald präglar filmområdet, och
- filmen bidrar till att stärka yttrandefriheten och det offentliga samtalet.

12.4 Resultatredovisning

12.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet inom film utgår från

- fördelning av statsbidrag för att bl.a. stödja utveckling och produktion av svensk film, samt spridning och visning av film i hela Sverige och internationellt,
- antalet filmer ur det svenska filmarvet som har digitaliserats och gjorts tillgängliga genom t.ex. visningar i Sverige och utomlands.

Bedömningen görs vidare utifrån resultat relaterade till relevanta bedömningsgrunder gemensamma för kulturområdet (se avsnitt 2.5.1).

Som grund för bedömningen ligger redovisningar och publikationer från Filminstitutet, Konstnärsnämnden, Statens kulturråd, Myndigheten för kulturanalys samt Statskontorets analys Från filmavtal till statlig filmpolitik (2019:9).

12.4.2 Resultat

Utveckling och produktion av ny svensk film

Tabell 12.2 Nyckeltal för stöd till svensk filmproduktion (lång spelfilm) 2014–2018

Avser förhandsstöd och marknadsstöd (kallat automatiskt stöd 2014–2016)

	2014	2015	2016	2017	2018
Antal beviljade ansökningar (totala antalet ansökningar)	20 (327)	19 (285)	17 (325)	17 (385)	20 (370)
Andel, procent	6	7	5	4	5
Andel stöd från Filminstitutet, genomsnitt av projektets totala budget (procent) **när?**	37,0	40,6	31,8	28,7	32,9
Genomsnittlig total budget (miljoner kronor, avrundat)	21,2	18,7	30,1	25,7	27,6
Andel debuterande regissörer (procent)	40	47	35	35	20

Under 2018 införde Filminstitutet förändringar i stöden till utveckling och produktion efter samråd med filmbranschens aktörer. Utgångspunkten är att stöden ska ha den stabilitet och långsiktighet som behövs i filmproduktion, samtidigt som det ska finnas flexibilitet och öppenhet för anpassning efter förändringar i omvärlden. Exempelvis är stöden plattformsoberoende.

För att bedöma kvalitet utgår Filminstitutet sedan 2014 från tre ledord: angelägenhetsgrad, hantverksskicklighet och originalitet. Ledorden utgör grunden för ett kvalitetsindex över filmer som fått produktionsstöd, mätt utifrån festivalframgångar och kritikerbetyg. Under 2018 har Filminstitutet undersökt hur modellen ska kunna breddas, bl.a. genom att även räkna in besökssiffror och genomslag i medier. Fler biofilmer som fått stöd fick högt utslag på kritikerindex och på besökssiffror jämfört med föregående år.

Konstnärsnämnden fördelar stöd till personer verksamma inom filmområdet i form av bl.a. arbetsstipendier, resebidrag och projektbidrag. Under 2018 fördelades totalt cirka 13,3 miljoner kronor (att jämföra med 10,4 miljoner kronor under 2017) i stipendier och bidrag. Dokumentärfilmare och filmregissörer dominerade bland de sökande.

Spridning och visning av film i hela landet och internationellt

Film i hela landet

Totalt fördelades 41 miljoner kronor i stöd till enskilda biografägare under 2018 (drygt 27 miljoner kronor 2017). Mer än 75 procent gick till biografer på orter med maximalt 25 000 invånare. Ökningen av fördelade medel berodde på att den särskilda satsningen för att stärka spridning och visning i hela landet 2016–2019 under 2018 förstärktes med 15 miljoner kronor. Inom ramen för satsningen har hittills över 500 ansökningar om stöd till utveckling av biografverksamhet beviljats. Medlen går även till andra aktörer som bidrar till att sprida och visa film i hela landet, till exempel festivaler och visningsorganisationer.

Antalet svenska långfilmer som hade biografpremiär låg kvar på ungefär samma nivå som 2017. Den mest sedda svenska filmen var Ted – För kärlekens skull med över 400 000 besök. Antalet besök på svensk film ökade, men det totala antalet biobesök i Sverige minskade med tre procent. Marknadsandelen för besök på inhemsk film ökade något jämfört med 2017, men är fortsatt lägre jämfört med övriga Norden.

Tabell 12.3 Svensk film på biograf 2009–2018

Långfilm (lång spelfilm och lång dokumentärfilm)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antal premiärer svensk film	41	43	38	42	49	47	46	45	50	51
Antal premiärer totalt	268	238	240	219	249	248	273	307	286	284
Antal besök svensk film (miljoner)	5,7	3,3	3,2	3,9	4,1	4,1	3,4	2,7	2,9	3,1
Antal besök totalt (miljoner)	17,4	15,8	16,4	17,9	16,6	16,3	17,0	17,8	16,9	16,4
Svensk marknadsandel (procent	32,7	20,8	19,8	21,9	24,8	25,1	20,0	15,1	17,2	18,7

Enligt 2018 års kulturvaneundersökning. som Myndigheten för kulturanalys genomfört i samarbete med SOM-institutet vid Göteborgs universitet, är den vanligaste kulturaktiviteten ”se på film”. Det är 92 procent som anger att de har sett på film någon gång under de senaste 12 månaderna och 74 procent uppger att de ser på film minst en gång i månaden. De stabila siffrorna för biografgående i tabell 12.3 bekräftas även i SOM-undersökningarnas tidsserier från 1989 och framåt.

Det stora utbudet av film i olika visningsfönster skapar en hård konkurrens om publiken. För att öka synligheten för svensk film har stödet till lansering utvecklats under senare år, bl.a. genom att filmprojekt ges stöd tidigare i produktionsprocessen och anpassas till den enskilda filmen. Av de filmer som fick stöd nådde dubbelt så många en publik på över 100 000 besökare jämfört med föregående år. De flesta ansökningarna avser dock fortfarande stöd till traditionell lansering inför premiär på biograf och betydligt färre rör målgruppsarbete i projektens inledande fas eller digital lansering.

Det finns brister i tillgången till korrekt statistik för de olika visningsfönstren, i synnerhet för de digitala tjänsterna. Detta försvårar både fördelningen av stöd och utvecklingen av stödformer.

Inom kultursamverkansmodellen (se även avsnitt 3.4.2 Kulturområdesövergripande verksamhet, Kultur i hela landet, Kultursamverkan) lämnades 2018 statligt stöd med totalt 17,4 miljoner kronor till filmkulturell verksamhet, t.ex. verksamhet för barn och unga, talangutveckling och fortbildning.

Spridning och visning av ny svensk film internationellt

Liksom föregående år har ny svensk film i olika genrer visats i stor omfattning på internationella festivaler. Festivaldistributionen hanteras numera i större utsträckning än tidigare av internationella distributörer eller säljagenter, varför det har blivit svårare att få en fullständig bild. Ett nytt stöd för internationella distributörer inrättades hösten 2018. Flera av de filmer som haft stora internationella framgångar både på festivaler och i försäljning t.ex. Gräns och Flotten, har tilldelats stöd för lanseringsarbetet.

Exporten av svensk film fortsätter att vara framgångsrik med 26 långa spelfilmer och fem långa dokumentärer sålda för internationell distribution till 79 länder under 2018.

Ökad tillgänglighet genom syntolkning

Filminstitutets stöd till syntolkning och uppläst textremsa fördelades till 33 filmer under 2018, vilket är en ökning jämfört med 2017 (24 filmer). Ungefär hälften av filmerna var svenska, hälften utländska. Även antalet nedladdningar av ljudspår ökade, bl.a. eftersom tekniken har gjorts tillgänglig för fler sorters smarta telefoner. Trots ökningen är fortfarande en stor andel av det totala antalet premiärfilmer, i synnerhet av de utländska, inte tillgänglighetsanpassade.

Insatser för att stärka upphovsrätten

Svensk filmbransch har under en längre tid påtalat att det förekommer brottslighet i Sverige genom tjänster som gör det möjligt för internetanvändare att ta del av bl.a. film och kopiera sådana verk utan tillstånd.

Under året arbetade Patent- och registreringsverket (PRV) vidare med att bl.a. utreda insatser som kan underlätta laglig tillgång till digitalt tillgängligt material (N2017/04031/IFK).

För att motarbeta kommersiella och strategiskt planerade immaterialrättsintrång tillsatte regeringen under 2017 en utredning med uppdrag att överväga skärpta straff för de allvarligaste fallen av intrång. Utredningen lämnade sitt

betänkande Grovt upphovsrättsbrott och grovt varumärkesbrott (SOU 2018:6) i februari 2018. Betänkandet har därefter remitterats och bereds nu vidare inom regeringskansliet.

Ett filmarv som bevaras, används och utvecklas

Den särskilda statliga satsningen för att bevara filmarvet (inledd 2014) avslutades 2018 och har från och med 2019 en långsiktig finansiering. Under 2018 digitaliserades 94 filmer (se tabell 12.4) och totalt under perioden 2014–2018 har 429 filmer digitaliserats. Detta innebär att regeringens mål med satsningen att digitalisera 500 filmer under fem år inte riktigt uppnåddes, vilket framför allt beror på att arbetsinsatsen för vissa filmer var större än beräknat.

Tabell 12.4 Digitalisering och tillgängliggörande av filmarvet 2014–2018

	2014 [1]	2015	2016	2017	2018	Totalt
Antal digitaliserade filmer	62	79	106	88	94	**429**
Antal visningar på biograf av digitala filmer	51	681	1 094	691	2 842	**5 359**
varav utomlands	**9**	**89**	**93**	**157**	**1 280**	**1 628**

[1] Inklusive några filmer som påbörjades 2013.

Tillgängligheten till de digitaliserade filmerna ökar stadigt. Mer än två tredjedelar av de digitaliserade filmerna finns på dvd eller via strömningstjänst, jämfört med ungefär hälften 2017. Antalet visningar på biograf har mer än fyrdubblats jämfört med föregående år. En starkt bidragande orsak till ökningen var jubileumsåret Bergman 100 år (se vidare avsnitt 3.4.2 Kulturområdesövergripande verksamhet). Alla Bergmans långfilmer digitaliserades inför 2018 och de har visats över hela världen. I Sverige har 66 biografer över hela landet totalt haft över 1215 föreställningar. På Cinemateket sågs visningarna av Bergmans 40 filmer av över 6 000 personer.

Filmarvet tillgängliggörs även genom Filmarkivet.se (Filminstitutets och Kungl. Bibliotekets tjänst för bl.a. kort- och reklamfilm) och den nya strömningssajten Cineasterna, där filmer från Filminstitutets bibliotek strömmades avgiftsfritt över 6 000 gånger under året.

Film för barn och unga

Av de 20 långa spelfilmer som fick produktionsstöd under 2018 var tre barn-/ungdoms-/familjefilmer. Få projektansökningar gällde dock filmer riktade till ungdomspubliken. Det var fortsatt hög efterfrågan på de digitaliserade barn- och ungdomsfilmerna, t.ex. Bröderna Lejonhjärta och Fucking Åmål, både till skolbio- och festivalvisningar och till vanliga, öppna biografvisningar.

För att underlätta arbetet med filmkunnighet i skolan tog Filminstitutet under året fram 20 filmhandledningar om filmer från hela världen. En ny handläggare har anställts för att arbeta uppsökande och behovsbaserat med stödgivningen till filmkulturella projekt för barn och unga. Mer medel än tidigare fördelades och gick till 46 lokala projekt, främst skolbiosatsningar och uppstarter av filmkurser inom kulturskolan. Filminstitutets stöd utgör ett komplement till den regionala filmverksamheten inom ramen för kultursamverkansmodellen, där drygt hälften av arbetstiden ägnas åt verksamhet barn och unga enligt Statens kulturråds uppföljningsrapport för kultursamverkansmodellen 2016–2017.

Jämställdhet och mångfald

Den nedgång i jämställdhetssiffrorna som noterades 2017 fortsatte även under 2018 när det gäller nyckelrollerna i filmprojekt som fått produktionsstöd, i synnerhet när det gäller lång spelfilm (tabell 12.5). För dokumentär, kortfilm och film för barn råder, precis som tidigare år, större jämställdhet. För producentrollen gäller fortsatt en viss övervikt av kvinnor.

Tabell 12.5 Andel kvinnor respektive män på nyckelpositioner 2014–2018

I projekt som har fått produktionsstöd av konsulent till lång spelfilm

	2014		2015		2016		2017		2018	
	Kv	M	**Kv**	M	**Kv**	M	**Kv**	M	**Kv**	M
Regi	**50**	50	**43**	57	**65**	35	**23**	77	**33**	67
Manus	**61**	39	**32**	68	**38**	62	**22**	78	**28**	72
Producent	**69**	31	**44**	56	**42**	58	**65**	35	**60**	40
Antal filmer	14		14		13		13		15	

Då mängden filmer som får stöd per år är relativt begränsad är det mest relevant att se till trender över längre tid. I diagram 12.1 visas utvecklingen under tre filmavtalsperioderna 2000–2016 samt den ännu inte avslutade perioden från 2017 till 2020, då Filminstitutets handlingsplan för jämställdhet löper ut. Utvecklingen för andelen kvinnor på producentfunktionen fortsätter att öka, medan trenden för både regissör och manusförfattare går åt motsatt håll.

Diagram 12.1 Jämställdhet 2000–2018 (andel kvinnor på nyckelpositioner)

I projekt som har fått produktionsstöd av konsulent till lång spelfilm

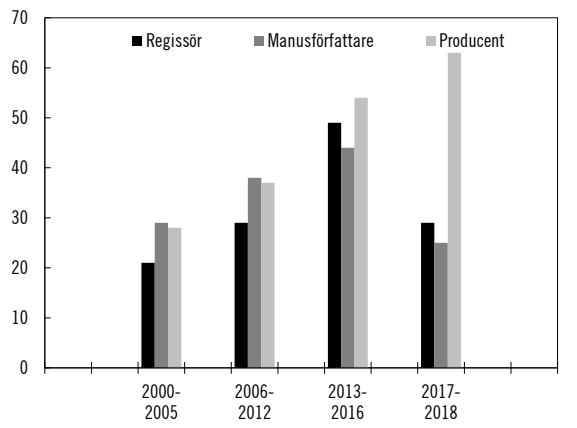

Ytterligare ett mått på jämställdheten i Filminstitutets stödgivning är hur mycket stödmedel kvinnor respektive män tilldelas. Även under 2018 regisserades sju av tio högbudgetfilmer (från 27 miljoner kronor) av män.

Könsfördelningen av Konstnärsnämndens stöd till personer verksamma inom filmområdet har länge varit nästintill 50/50, både sett till sökande och beviljade.

Filminstitutet fick i regeringens riktlinjebeslut för 2018 tydligare återrapporteringskrav angående arbetet med att stärka jämställdheten i filmbranschen och motverka sexuella trakasserier. Filminstitutet genomförde, i samarbete med bl.a. Teaterförbundet och Film- och tv-producenterna, flera gratisutbildningar för att öka producenternas kunskap om orsaker till trakasserier. Cirka 120 personer deltog vid de sex kurstillfällena. Olika offentliga seminarier genomfördes också, bl.a. under filmfestivalen i Cannes 2018.

En uppdatering av Filminstitutets handlingsplan för breddad representation kommer att redovisas under 2019, liksom arbetet med att ta fram en metod för att mäta mångfald bakom kameran.

Inom ramen för uppdraget att främja film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken fick fyra filmprojekt på samiska, meänkieli, romani chib och finska stöd. Tre festivaler med visning av film på finska, jiddisch och romani chib fick stöd. Antalet ansökningar är dock få och Filminstitutet arbetar med en strategi för film och de nationella minoritetsspråken, bl.a. för att öka kunskapen om stödet och på andra sätt främja ökad mångfald av produktioner och spridning av film till en mångfald av målgrupper.

Stärka yttrandefrihet och det offentliga samtalet

Sedan 2017 är ett nytt mål i filmpolitiken att ”filmen bidrar till att stärka yttrandefriheten och det offentliga samtalet”. Genom seminarier och kurser har Filminstitutet lyft frågor om bl.a. filmkunnighet och rörliga bilders påverkan, samt filmens roll för synliggörande av olika grupper och olika delar av Sverige.

Totalt genomfördes under året 19 olika s.k. Filmrum med cirka 1 300 besökare för att skapa möten mellan olika aktörer i branschen. Flera ägde rum utanför Stockholm och ett antal finns även tillgängliga på Filminstitutets webbplats.

En konferens anordnades på temat ”Filmkunnighet – en demokratisk rättighet” med centrala aktörer inom utbildning och kultur, och filmkunnighet har blivit en del av Skolverkets satsning Läslyftet.

I samband med valåret 2018 genomförde Filminstitutet, i samarbete med Folkets Bio och SVT, satsningen Röst. Åtta stycken kortfilmer av såväl nya som etablerade filmskapare fick stöd i syfte att stärka filmens roll i det demokratiska samtalet och lyfta fram underrepresenterade röster. Filmerna visades i SVT i samband med partiledardebatterna, på över 200 biografer över hela landet som en del av en visnings- och samtalsturné samt i Almedalen och på festivalen Way Out West.

Filmpolitikens utveckling

Statskontoret fick 2018 i uppdrag av regeringen att genomföra en analys av hur Filminstitutet har anpassat sin verksamhet till den statliga finansierings- och styrningsmodell för svensk film som trädde i kraft den 1 januari 2017. Uppdraget redovisades till regeringen den 3 maj 2019 genom rapporten Från filmavtal till statlig filmpolitik (2019:19).

Statskontoret gör bedömningen att Filminstitutets förutsättningar att bedriva sin verksamhet har förbättrats genom t.ex. färre och mer enhetliga mål, mer flexibilitet i utformningen av stöd samt en mer stabil och långsiktig finansiering. Det finns samtidigt vissa utvecklingsområden, bl.a. att ytterligare utveckla samrådet med branschen och att hantera bristen på filmstatistik.

12.4.3 Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är de statliga insatserna har bidragit till att uppfylla ett antal av de mål som har fastställts för filmpolitiken.

Den nya filmpolitiken som började gälla 2017 är under utveckling och det är fortfarande att svårt att göra en helhetsbedömning av effekterna för svensk film. Statskontorets analys av verksamheten vid Filminstitutet visar samtidigt att förutsättningarna för måluppfyllelse har förbättrats i linje med regeringens motiv för en ny filmpolitik.

Bristen på statistik både för biografer och för andra visningsfönster påverkar möjligheterna att följa upp och utvärdera effekterna av filmpolitiken negativt.

När det gäller jämställdhet kan det konstateras att den negativa utvecklingen under 2017 fortsatte under 2018. Fler män än kvinnor sökte stöd och fler män regisserar de filmer som fått stöd. Högbudgetfilmer regisseras oftare av män.

Resultaten av Filminstitutets kvalitetsindex visar en positiv trend för svensk film som fått stöd. Arbetet med kvalitetsbedömning är fortfarande i sin linda, men visar på en ambition att bredda diskussionen om vad värdefull svensk film är, och därmed följa upp de filmpolitiska målen.

12.5 Budgetförslag

12.5.1 10:1 Filmstöd

Tabell 12.6 Anslagsutveckling 10:1 Filmstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	567 144	Anslags-sparande	
2019	Anslag	562 144 [1]	Utgifts-prognos	562 144
2020	**Förslag**	**553 444**		
2021	Beräknat	553 444		
2022	Beräknat	553 444		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för statsbidrag till utveckling, produktion, visning och spridning av film samt till filmkulturell utveckling.

Regeringens överväganden

Tabell 12.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 10:1 Filmstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**562 144**	**562 144**	**562 144**
Förändring till följd av:			
Beslut	-8 700	-8 700	-8 700
Varav BP20	-1 200	-1 200	-1 200
Omprioriteringar	-1 200	-1 200	-1 200
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**553 444**	**553 444**	**553 444**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 1,2 miljoner kronor fr.o.m. 2020 för omprioriteringar inom utgiftsområdet.

Regeringen föreslår att 553 444 000 kronor anvisas under anslaget 10:1 *Filmstöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 553 444 000 kronor respektive 553 444 000 kronor.

13 Medier

13.1 Omfattning

Avsnittet omfattar myndigheterna Myndigheten för press, radio och tv (MPRT) och Statens medieråd, presstöd, sändningar av TV Finland, forskning och dokumentation om medieutvecklingen, avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet samt stöd till taltidningar. Avsnittet omfattar även Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Television AB (SVT) och Sveriges Utbildningsradio AB (UR). Budgetförslagen avseende mediestöd och MPRT redovisas under utgiftsområde 1 Rikets styrelse.

13.2 Utgiftsutveckling

Tabell 13.1 Utgiftsutveckling inom Medier, utgiftsområde 17

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Medier						
11:1 Sändningar av TV Finland	10	10	10	**10**	10	10
11:2 Forskning och dokumentation om medieutvecklingen	4	3	3	**3**	3	4
11:3 Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet	0	0	0	**0**	0	0
11:4 Statens medieråd	21	23	23	**23**	23	23
11:5 Stöd till taltidningar	47	45	44	**49**	51	54
Summa Medier	**83**	**81**	**81**	**86**	**88**	**91**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

13.3 Mål

Målen för medieområdet är att stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet samt att motverka skadlig mediepåverkan (prop. 2014/15:1 utg.omr. 17, bet. 2014/15:KrU6, rskr. 2014/15:96).

13.4 Resultatredovisning

13.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet inom medier utgår från

- utbetalat presstöd samt utvecklingsstöd fördelat på antal tidningar,
- dagspressens ekonomiska resultat och övergripande utveckling,
- antalet taltidningar och abonnenter samt kostnadsutveckling,
- om programföretagen i allmänhetens tjänst har uppfyllt sina public service-uppdrag enligt bedömning av granskningsnämnden för radio och tv,
- utvecklingen avseende ärenden om tillstånd respektive registrering av icke tillståndspliktig sändningsverksamhet gällande radio och tv,
- antalet ärenden i granskningsnämnden samt andelen fällande beslut, och
- insatser för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem mot skadlig mediepåverkan.

13.4.2 Resultat

Dagstidningar på en hårt ansatt marknad

Under 2018 betalades sammanlagt cirka 492 miljoner kronor ut i presstöd: driftsstödet uppgick till 423,9 miljoner kronor, distributionsstödet uppgick till 38,1 miljoner kronor och utvecklingsstödet uppgick till 30,4 miljoner kronor. Det är totalt sett en minskning med cirka 9 procent jämfört med 2017, vilket beror på tidningarnas sjunkande upplagor och på att en tidningskoncern lades ned.

Diagram 13.1 Totalt utbetalat stöd till tidningar 2016–2018

Miljoner kronor

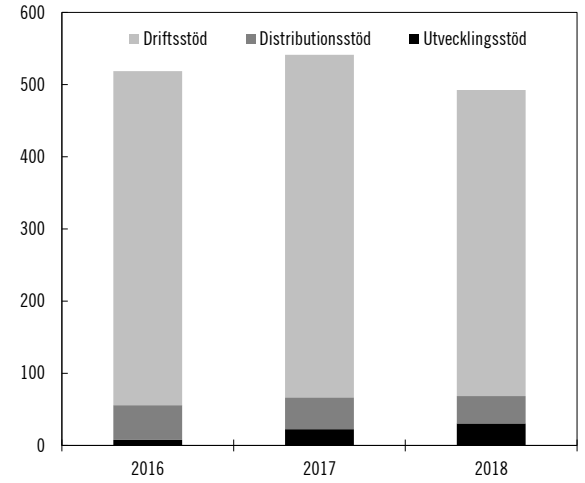

Källa: Myndigheten för press, radio och tv:s årsredovisning 2018.

Dagstidningar med driftsstöd delas in i kategorierna lågfrekventa tidningar (utgivning 1-2 nummer/vecka), medelfrekventa tidningar (3-5 nummer/vecka) och högfrekventa (6-7 nummer/vecka). Diagram nedan visar på att merparten av driftsstödet fördelas till högfrekventa samt lågfrekventa tidningar.

Diagram 13.2 Utbetalat driftsstöd per tidningskategori 2016–2018

Miljoner kronor

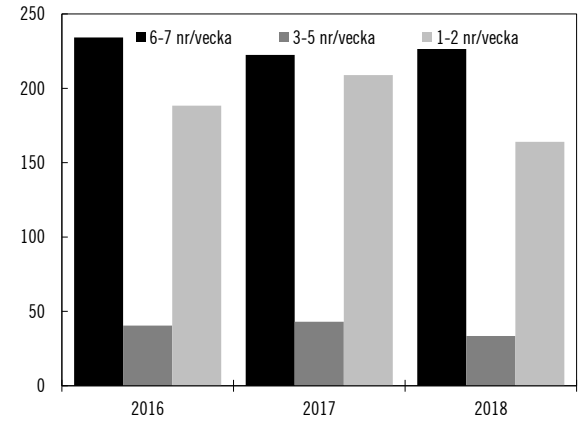

Källa: Myndigheten för press, radio och tv:s årsredovisning 2018

Tre tidningar har under året ökat sin utgivning med fler nummer per vecka samtidigt som 15 tidningar har lagt ner sin utgivning. Antalet tidningar som har fått olika stöd finns i tabellen nedan.

Tabell 13.2 Stöd fördelat på antal tidningar 2016–2018

Antal tidningar

	2016	2017	2018
Dagstidningar med driftstöd	86	89	73
Dagstidningar med distributionsstöd	133	134	129
Nyhetstidningar med utvecklingsstöd	24	51	51

Källa: Myndigheten för press, radio och tv:s årsredovisning 2018.

Dagspressen är som helhet den enskilda mediegren som drabbats hårdast av den nya konkurrenssituationen på mediemarknaden. Under 2018 gick intäkterna från digital reklamförsäljning i stor utsträckning till stora globala företag, och ägarkoncentrationen i Sverige ökade (Nordicom, Medieekonomi 2018). Tillväxten i tidningarnas digitala prenumerationer kompenserar inte för tidningarnas fallande intäkter. Under 2019 har flera stora tidningar beviljats driftsstöd för första gången mot bakgrund av dagspressens sjunkande upplagor.

Utmaningarna för kvalitetsjournalistik är tydligast när det gäller lokaljournalistiken. Den redaktionella närvaron i landets kommuner minskar. I 75 kommuner finns ingen redaktion och 35 kommuner saknar helt redaktionell närvaro (Institutet för mediestudiers årsbok 2017/2018).

Presstödet förlängdes och förstärktes den 1 januari 2019. Dessutom infördes från den 1 februari 2019 två nya former av mediestöd: det ena stödet är för stärkt lokal journalistik, det andra stödet är ett utvidgat innovations- och utvecklingsstöd. Sedan stödet för lokal journalistik infördes har 130 ansökningar om stöd för satsningar i områden som saknar eller har svag journalistisk bevakning kommit in.

Ökat antal taltidningar och fler prenumeranter

Taltidningar produceras med talsyntes och distribueras via internet. Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) ansvarar för produktion och distribution. Under 2018 utgavs totalt 129 dagstidningar som taltidningar, vilket är en ökning med fem taltidningar sedan 2017.

Sedan övergången till digital distribution av taltidningar har stora kostnadsbesparingar gjorts inom detta område. För 2018 ökade dock kostnaderna för taltidningsverksamheten med tre procent jämfört med 2017, vilket främst beror på inköp av nya mottagare.

Antalet prenumeranter ökade marginellt mellan 2017 och 2018 (se tabell 13.3).

Tabell 13.3 Antal taltidningar och prenumeranter 2014–2018.

	2014	2015	2016	2017	2018
Antal taltidningar	109	113	122	124	129
Antal prenumeranter	5 067	4 644	4 440	4 273	4 309

Källa: Myndigheten för tillgängliga mediers årsredovisning 2018
[1] Med övriga avses institutioner, i huvudsak bibliotek och omsorgsverksamheter.

Nya prenumeranter tillkommer kontinuerligt, men då antalet avslutade prenumerationer är stort är nettoförändringen liten. Samtidigt ökade antalet prenumerationer som innehas av en institution med sex procent. I likhet med föregående år är det något högre andel män än kvinnor som prenumererar, 53 respektive 47 procent (se diagram 13.3).

Diagram 13.3 Antal kvinnor, män och övriga som prenumererar på taltidningar 2014–2018

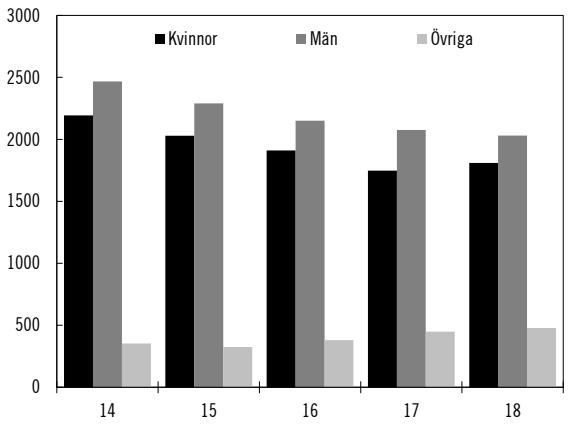

Källa: Myndigheten för tillgängliga mediers årsredovisning 2018
[1] Med övriga avses institutioner, i huvudsak bibliotek och omsorgsverksamheter.

Public service

De nuvarande sändningstillstånden för programföretagen Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Television AB (SVT) och Sveriges Utbildningsradio AB (UR) gäller fr.o.m. den 1 januari 2014 t.o.m. den 31 december 2019. Regeringen överlämnade i juni 2019 en proposition med villkoren för kommande tillståndsperiod 2020–2025.

Den 1 januari 2019 ersattes den tidigare radio- och tv-avgiften med en individuell public service-avgift. Syftet med den nya finansieringsmodellen är att skapa förutsättningar att utveckla en oberoende public service-verksamhet med hög

legitimitet, kvalitet och relevans i det moderna medielandskapet.

Tillgång till public service-företagens utbud

SR sänder FM-radio i fyra rikstäckande programtjänster och 25 lokala kanaler. Totalt sändes 151 083 timmar i marknätet 2018, vilket utgör en liten minskning jämfört med 2017. De webbexklusiva sändningarna (sändningar enbart över internet) låg 2018 kvar på 22 700 timmar. SVT sänder i fyra programtjänster som delas i fem kanaler: SVT1, SVT2, Barnkanalen, SVT24 och Kunskapskanalen som sänds i samarbete med UR. Kanalerna sänds via marknät, satellit och internet. Samtliga kanaler vidaresänds via kabel och ip-tv. SVT1 och SVT2 sänds även i högupplöst kvalitet (hd-tv).

Tabell 13.4 Sveriges Radios sändningar i marknätet per programkategori 2014–2018

Procent av total sändningstid

	2014	2015	2016	2017	2018
Nyheter	8	8	7,9	7,9	8
Samhälle	12	12,6	12,2	12,3	12
Livsstil	3	3,1	3,4	3,4	3
Kultur	8	7,6	7,5	7,4	8
Sport	2	1,7	1,9	1,9	2
Underhållning	5	4,7	4,8	4,8	5
Musik	61	60,8	60,9	61	61
Service	1	1,5	1,4	1,5	1
Total sändningstid i timmar	**151 083**	**155 499**	**153 425**	**153 604**	**151 083**

Källa: SR:s public service-redovisningar för 2014, 2015, 2016, 2017 och 2018.

Totalt sändes 22 082 timmar i SVT:s kanaler i marknätet 2018, vilket är en något lägre nivå än föregående år. Antalet webbexklusiva timmar uppgick till 2 197, vilket utgör en liten ökning jämfört med 1 948 timmar 2017. Sändningstiderna för UR:s utbildnings- och folkbildningsprogram i SR:s och SVT:s kanaler fastställs i överenskommelser mellan företagen. Antalet sändningstimmar av UR:s utbud i radio uppgick 2018, liksom föregående år, till 396 timmar och sändes primärt i P1 och P4 Riks. Sändningarna av UR:s utbud i tv ökade något från 3 216 timmar 2017 till 3 492 timmar 2018, varav cirka 80 procent sändes i Kunskapskanalen.

Tabell 13.5 Sveriges Televisions sändningar i marknätet per programkategori (exklusive barnprogram) 2014–2018

Procent av total sändningstid

	2014	2015	2016	2017	2018
Fiktion	14	15	14	15	16
Underhållning	11	12	10	9	10
Sport	8	8	9	9	10
Kultur och musik	9	8	9	8	9
Fakta	38	40	40	41	39
Nyheter	12	8	9	8	7
SVT forum	8	9	9	10	9
Total sändningstid i timmar	**18 267**	**17 133**	**16 950**	**16 273**	**16 463**

Källa: SVT:s public service-redovisningar för 2014, 2015, 2016, 2017 och 2018.

Räckvidd

I enlighet med sändningstillstånden ska SR, SVT och UR:s sändningar nå 99,8 procent av den fast bosatta befolkningen via marknät. De traditionella tv- och radiosändningarna har god räckvidd och programföretagen når en stor andel av befolkningen med sitt utbud via marknätet. I programföretagens anslagsvillkor framgår det även att företagen ska delta i den tekniska utvecklingen av produktions- och distributionsteknik, och att det är nödvändigt att programföretagens kärnverksamhet tillgängliggörs på olika plattformar.

Mot bakgrund av en ökande mediekonsumtion online har även public service-publikens efterfrågan och användning av programföretagens internetbaserade plattformar och applikationer vuxit. Detta innefattar direktsändningar på webben av hela radio- och tv-kanaler och internetbaserade beställtjänster där både tidigare sända och webbexklusiva program tillgängliggörs. Även konsumtionen av SR:s utbud via externa plattformar, som Spotify och Acast, har vuxit.

Under 2018 tog 82 procent av befolkningen del av SVT:s utbud en vanlig vecka, en minskning med 6 procentenheter från 2017 och 7 procentenheter sedan tillståndsperiodens start 2014. Andelen som endast tog del av utbudet via traditionella plattformar minskade från 41 till 38 procent 2018, samtidigt som den andel som enbart tar del av utbudet via internetbaserade plattformar ökat från 7 till 15 procent under innevarande tillståndsperiod. SR nådde en vanlig vecka under 2018 78 procent av befolkningen i åldrarna 12–79 år. Radiolyssnandet via marknätet är stabilt över tid, men minskade något 2018, samtidigt som vecko- och daglyssnandet på on

demand, poddar och nedladdade radioprogram ökade.

I åldersspannet 16–80 år lyssnar en fjärdedel på SR via on-demand någon gång i veckan, vilket utgör en ökning med 60 procent från 2015. I åldersgruppen 20–34 år uppgår on-demand lyssningen till hela 40 procent, vilket illustrerar det generella mönstret avseende mediekonsumtion hos yngre användare. Även för UR ökar betydelsen av de internetbaserade plattformarna. Mellan 2017 och 2018 ökade streamingen av tv-program från UR:s digitala plattformar med 17 procent. Sedan 2014 har även användningen av UR:s radioprogram ökat med drygt 30 procent sett till streamingstarter.

Särskilda uppdrag och målgrupper

Programföretagen ska särskilt tillgodose behov hos vissa målgrupper, som barn och unga, personer med funktionsnedsättning och minoritetsspråksgrupper.

I det särskilda tillgänglighetsbeslut som gäller perioden 2017–2019 ställs specifika krav på SVT och UR om tillgänglighet till tv-sändningar för personer med funktionsnedsättning (Ku2016/02488/MF). Villkoren avser krav på textning, teckenspråkstolkning, uppläst text och syntolkning. Tillgänglighetsbeslutet fastställer bl.a. att SVT och UR ska texta samtliga förproducerade program samt 65 procent av de direktsända programmen, vilket företagen uppfyllt. SVT textade 67 procent av sina direktsända program, medan UR ej direktsänt under 2018. Kravet för 2018 var även att 3,5 procent av de svenska programmen ska syntolkas respektive teckenspråkstolkas, vilket SVT och UR uppfyllt.

De digitala plattformarna utgör viktiga verktyg avseende tillgänglighetstjänster och ger möjligheter att anpassa utbudet för målgrupper med specifika behov. På SVT finns bl.a. textning och uppläst text tillgänglig i de sända kanalerna på SVT Play. Ett kontinuerligt utvecklingsarbete av de digitala plattformarna har resulterat i att tillgänglighetstjänsternas sökbarhet förbättrats samt att tillgänglighetsperspektivet vägdes in i ombyggnaden av SVT:s valkompass avseende design, språk och interaktion.

Under 2018 har SVT lanserat en särskild nyhetssändning på lätt svenska med enklare nyhetsspråk och långsammare tempo. SR har sänt programserien Klartext, även detta på lätt svenska, och UR har sänt serien Läsa med som bl.a. riktar sig till grundsärskolan.

I sändningstillståndet framgår att det totala utbudet för alla minoritetsspråk ska öka betydligt under tillståndsperioden. År 2018 sände SR 10 458 timmar på de nationella minoritetsspråken, SVT 854 timmar och UR 132 timmar.

Programföretagens sändningar har ökat på samtliga minoritetsspråk i jämförelse med 2017, frånsett teckenspråk där antalet sända timmar minskar marginellt 2018. Liksom tidigare år sänds flest timmar på finska.

Granskningsnämndens bedömningar

Granskningsnämnden för radio och tv vid MPRT granskar årligen SR:s, SVT:s och UR:s public service-redovisningar. Utifrån dessa redovisningar bedömer nämnden om programföretagen har uppfyllt sina uppdrag i allmänhetens tjänst enligt sändningstillstånd, anslagsvillkor och beslut om tillgängliggörande av tv-sändningar för personer med funktionsnedsättning. Innehållsvillkoren i sändningstillstånden omfattar enbart sändningar i marknätet. Som en följd av detta utgår granskningnämndens uppföljning av innehållsvillkoren i princip uteslutande från den verksamhet som bedrivs i marknätet. Programföretagens verksamhet på andra plattformar, t.ex. via internet, beaktas inte vid bedömningen av uppfyllelsen av innehållsvillkoren.

Granskningsnämnden anser att UR har uppfyllt sitt public service-uppdrag under 2018. SR och SVT anses huvudsakligen har uppfyllt sina uppdrag under 2018. Vidare bedömer nämnden att UR och SVT – utifrån bolagens egna tolkningar av vilka programtjänster som omfattas av kraven – har uppfyllt kraven avseende tillgänglighet till tv-sändningar för personer med funktionsnedsättning (Ku2019/01317/MD).

SR och SVT har enligt granskningsnämnden endast delvis uppfyllt kravet att redovisa hur uppdraget har fullgjorts med avseende på nyckeltal som visar på produktivitet. Båda företagen anför att andelen resurser som går till programproduktion är en viktig indikator på produktivitet. Liksom föregående år anser nämnden att det inte tillräckligt tydligt framgår hur denna indikator visar på produktivitet.

När det gäller kravet att prioritera tillgängligheten till program för barn och unga med funktionsnedsättning anser granskningsnämnden att SR inte tillräckligt tydligt har redovisat hur de insatser som gjorts, bl.a. att personer med en

funktionsnedsättning medverkat i vissa program, bidragit till att uppfylla villkoret. Inte heller SVT har tillräcklig tydligt redovisat hur villkoret uppfyllts men anses ändå med viss tvekan ha uppfyllt kravet. Nämnden understryker att kravet avser en anpassning av innehållet i sändningarna till den aktuella målgruppen.

Granskningsnämnden konstaterar att SVT:s redovisning avseende kommersiella samarbeten förbättrats. Eftersom företaget för 2018 redovisat vilka kommersiella samarbeten som ingåtts och de totala intäkterna från dessa samarbeten anser nämnden, till skillnad från föregående år, att SVT huvudsakligen har uppfyllt kravet. Nämnden välkomnar även att de tre företagen tagit fram en gemensam definition av kommersiella samarbeten. Mot bakgrund av att SVT:s fastighetsuthyrning även under 2018 gick med viss förlust anser dock nämnden att SVT inte uppfyllt kravet på att sidoverksamheterna ska bära sina egna kostnader.

Övriga radio- och tv-sändningar och beställ-tv-tjänster

Vid sidan av SVT och UR har för närvarande 22 programföretag tillstånd att sända 50 programtjänster i marknätet, vilket är en liten minskning jämfört med 2017 då antalet programföretag med sändningstillstånd för marksänd tv uppgick till 23 och antalet programtjänster till 53.

Sedan den 1 augusti 2018 finns för första gången tre nationella och 35 nationella/regionala tillstånd för analog kommersiell radio. Vid samma tidpunkt upphörde samtliga tidigare 103 sändningstillstånd för analog kommersiell radio.

Vid utgången av 2018 sändes närradio i 139 områden i Sverige, vilket är lika många som 2017. Antalet tillståndshavare var vid årets slut 634, vilket är en minskning jämfört med utgången av 2017 då det fanns 663.

Satellitsändning, trådsändningar och beställ-tv-tjänster kräver inte sändningstillstånd men ska registreras hos MPRT. I trådsändningar ingår kabel-tv och webbsändningar av radio och tv. Utvecklingen av icke-tillståndspliktig sändningsverksamhet och beställ-tv-tjänster framgår av tabellen nedan.

Tabell 13.6 Icke-tillståndspliktig sändningsverksamhet och beställ-tv-tjänster 2015–2018

	2015	2016	2017	2018
Programtjänster, satellit	68	66	59	47
Trådsändningar	-	-	418	402
Kabel-tv	84	77	-	-
Lokala kabelsändar-organisationer	21	19	20	15
Beställ-tv	52	59	64	63

Fr.o.m. 2017 görs ingen uppdelning mellan kabel-tv och annan trådsändning, utan all trådsändning – både radio och tv – redovisas samlat.

Antalet inkomna ärenden om utgivningsbevis var totalt 644 under 2018, vilket är en ökning med 331 ärenden jämfört med 2017.

Tillsyn

Antalet anmälningar till granskningsnämnden för radio och tv var avsevärt fler än något tidigare år (6 506 anmälningar jämfört med 2 437 stycken 2017). Fler program och inslag har anmälts än tidigare och i ett par ärenden har det inkommit ett stort antal anmälningar.

Tabell 13.7 Antalet diarieförda granskningsärenden 2014–2018

Antal ärenden fördelade på ärendetyp

	2014	2015	2016	2017	2018
Granskningsärenden totalt (kan avse flera anmälningar)	1403	1446	1472	1560	1934
Varav anmälningar	1379	1413	1432	1543	1919
Varav egna initiativ	24	33	30	17	15
Ärenden avseende SR, SVT och UR	1163	1222	1214	1233	1515

Antalet granskningsärenden uppgick under 2018 till 1 934, vilket var betydligt högre än för 2017 (1 560). Av upprättade granskningsärenden avsåg 1 919 anmälningar (jämfört med 1 543 föregående år) medan 15 har skett på initiativ av MPRT.

Av det totala antalet granskningsärenden avsåg 78 procent public service-företagen, jämfört med 79 procent föregående år.

Tabell 13.8 Utgången i granskningsärenden 2014–2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Avgjorda ärenden totalt	**1378**	**1328**	**1299**	**1568**	**1891**
Varav ej prövade och övrigt		762	758	1009	1344
Varav friande	453	505	459	505	472
Varav friade med kritik	9	11	14	15	12
Varav fällande	53	50	68	39	63

Under 2018 avgjordes 1 891 granskningsärenden, vilket är en ökning jämfört med tidigare år. I 25 procent av fallen friades programföretagen, vilket är en minskning jämfört med tidigare år (32 procent 2017). I 3,3 procent av ärendena fälldes programföretagen, att jämföra med cirka 2,5 procent 2017.

MPRT har följt upp hur skyldigheterna att göra tv-sändningar tillgängliga för personer med funktionsnedsättning uppfyllts under perioden 1 juli 2017 – 30 juni 2018. Av leverantörer av mediетjänster med generella krav på tillgänglighet uppfyller 31 leverantörer kravet avseende 58 programtjänster medan 15 leverantörer inte har uppfyllt kraven för sammanlagt 41 programtjänster.

TV4 AB, som omfattas av särskilda skyldigheter, tillgängliggör allt fler av sina tv-program. Bolaget uppfyllde dock inte kravet på uppläst text i någon av sina programtjänster och inte heller kravet avseende teckenspråkstolkning för programtjänsten TV4 Fakta.

Forskning och dokumentation om medieutvecklingen

Det är viktigt för regeringen och allmänheten att ha tillgång till gedigen och uppdaterad information om medieutvecklingen. Nordiskt informationscenter för Medie- och Kommunikationsforskning (Nordicom) sammanställer statistik och forskning om medieutvecklingen bl.a. i den årliga rapporten Mediebarometern. För att höja svarsfrekvensen och samtidigt minska kostnaderna för datasamlingen har Nordicom infört webbaserade intervjuer fr.o.m. 2019.

Skydd av barn och unga mot skadlig mediepåverkan

Inom ramen för uppdraget att informera om upphovsrättsliga rättigheter och skyldigheter i myndighetens regleringsbrev för 2018 har Statens medieråd lanserat Publicistguiden och Upphovsrätt i MIK för mig.

Under 2018 publicerade myndigheten tillsammans med Nordicom antologin Youth and news in a digital media environment: Nordic-Baltic perspectives, i vilken forskare och praktiker analyserar ungas nyhetsanvändning. Statens medieråd publicerade även rapporten Ungas anmälningar av hat och hot i sociala medier, vilken bl.a. beskriver i vilken utsträckning 15–18 åringar anmält hot eller hat på internet.

Myndigheten har ett pågående uppdrag att genomföra kampanjen No Hate Speech Movement (Ku2017/00785/DISK), se vidare utg.omr.13, avsnitt 4. Under 2018 har Arbetets museum och Svenska institutet vidareutvecklat materialet Propaganda och bilders makt som utgörs av lärarhandledningar, övningar och elevmaterial. Arbetets museum har med stöd av Statens medieråd producerat vandringsutställningen Det resande demokratilabbet. Syftet är att höja ungdomars kompetens kring informationspåverkan och ett källkritiskt förhållningssätt. Under 2018 har åtta bibliotek visat utställningen och vid årsskiftet hade 78 bibliotek bokat utställningen. Under 2018 lanserades även materialet Könsnormer i bildspråket och ”Digitala medier på föräldriska” som innehåller elva snabbguider för vuxna om olika digitala medier.

Statskontoret fick i oktober 2017 i uppdrag av regeringen att analysera Statens medieråds verksamhet. Analysen ligger till grund för det omställningsarbete som Statens medieråd påbörjade under andra halvan av 2018. I augusti 2018 beslutade regeringen om ett uppdrag till Statens medieråd om att utveckla former för en förstärkt samverkan av insatser för medie- och informationskunnighet. Uppdraget redovisades i maj i form av en lägesrapport (Ku2019/01190/MD). I rapporten beskrivs det arbete som myndigheten har påbörjat med att bygga upp en varaktig struktur som kan stötta så många som möjligt av alla de aktörer som bidrar med MIK-insatser. I rapporten redovisas även hur arbetet kommer att tas vidare under 2019–2020.

I augusti 2018 beslutade regeringen om kommittédirektivet Nationell satsning på medie- och informationskunnighet och det demokratiska samtalet (dir. 2018:88). Uppdraget innebär att en särskild utredare i samverkan med

andra aktörer ska arbeta med utåtriktade insatser som ökar motståndskraften mot desinformation, propaganda och näthat hos barn, unga och vuxna.

I mars 2017 ändrades lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Avgiften för fastställande av åldersgräns avskaffades, kravet på tillståndskort togs bort och ledsagarregeln utvidgades till att även gälla åldersgränsen från 15 år. Ändringarna syftade till att öka utbudet av film för barn och unga. Under 2018 lämnades 295 långfilmer in för granskning till Statens medieråd, vilket innebär en ökning med 36 procent jämfört med det genomsnittliga antalet för åren närmast före lagändringen. En konsekvens av att ledsagarregeln utvidgades till att även gälla åldersgränsen från 15 år är att antalet överklaganden av myndighetens beslut har minskat. Endast ett ärende överklagades under 2018. Förvaltningsrätten i Stockholm biföll överklagandet. Statens medieråd överklagade till Kammarrätten som avslog överklagandet.

13.4.3 Analys och slutsatser

Dagstidningar
Flera områden i Sverige saknar redaktionell närvaro. Dagspressen präglas av fallande annonsintäkter och upplagor, vilket sätter den under starkt ekonomiskt tryck.

Förstärkningen av presstödet samt införandet av nya stöd 2019 har medfört ett stärkt stöd till journalistisk bevakning runt om landet, vilket visat sig genom att flera aktörer har sökt presstöd och stöd till lokal journalistik. De förstärkta insatserna tillsammans med en sänkt mervärdesskatt på elektroniska publikationer fr.o.m. den 1 juli 2019 (prop. 2018/19:73) väntas skapa bättre förutsättningar för kvalitativ journalistik och därmed yttrandefrihet och mångfald.

Taltidningar
Regeringen bedömer att stödet till taltidningar bidrar till att uppfylla det mediepolitiska målet om massmediers tillgänglighet eftersom taltidningstjänsten årligen täcker allt fler dagstidningar och läns- och kommuntidningar samt ökar antalet institutioner som prenumererar på taltidningar.

Public service
I sändningstillstånd, anslagsvillkor och beslut om tillgängliggörande av tv-sändningar för personer med funktionsnedsättning ställs grundläggande krav på programföretagens utbud och distribution. Utifrån dessa public service-uppdrag bidrar programföretagen – SR, SVT och UR – till att uppfylla de mediepolitiska målen att stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet.

Regeringen bedömer, utifrån granskningsnämndens beslut, att UR uppfyllt sitt uppdrag i allmänhetens tjänst 2018. Regeringen konstaterar att det är första gången som ett av programföretagen i alla delar bedöms ha uppfyllt sitt uppdrag. SR och SVT bedöms i huvudsak ha uppfyllt sina uppdrag i allmänhetens tjänst 2018.

Den kritik som framförts av granskningsnämnden föregående år har på flera områden lett till åtgärder från programföretagens sida i syfte att förbättra och tydliggöra redovisningarna. Regeringen välkomnar bl.a. den mer utförliga redovisningen avseende kommersiella samarbeten.

Granskningsnämndens uppföljning av innehållsdelen av uppdragen utgår uteslutande från den verksamhet som programbolagen bedrivit i marknätet. Regeringen har i propositionen Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025 (prop. 2018/19:136) föreslagit att programföretagen ska ges möjlighet att tillgodoräkna sig en viss andel av programverksamheten på internet vid uppfyllandet av public service-uppdraget. Denna möjlighet föreslås gälla fr.o.m. kommande tillståndsperiod som inleds 2020.

Kommersiell radio och tv m.m.
Granskningsnämndens efterhandsgranskning bidrar till att säkerställa att radio- och tv-lagen och bestämmelserna i sändningstillstånden följs. Antalet anmälningar till granskningsnämnden nådde den högsta nivån någonsin. Även om andelen fällande beslut under 2018 ökat är den fortsatt låg vilket tyder på god efterlevnad bland berörda programföretag. Granskningsnämndens möjlighet till prövning begränsas samtidigt av i vilken distributionsform inslaget sänts eftersom nämnden enligt yttrandefrihetsgrundlagen inte får granska program som sänts genom tråd.

Den analoga kommersiella radion har genom de nationella tillstånd som är i kraft sedan den 1 augusti 2018 fått förutsättningar att nå en större del av landet. Sändningsområdenas utformning bedöms i högre grad än tidigare bidra till uppfyllelse av medieområdets mål att stödja yttrandefrihet, mångfald och tillgänglighet.

Antalet föreningar som sänder närradio fortsätter att minska, men lokal icke-kommersiell radio och tv bedöms fortsatt betydelsefull för spridning av olika intressen och perspektiv med fokus på lokala frågor. Verksamheten bedöms bidra till målet att stödja yttrandefrihet, mångfald och tillgänglighet.

Nuvarande tillståndsperiod för marksänd tv för andra programföretag än public service-bolagen gäller fram till den 31 mars 2020. Under 2019 kommer Myndigheten för press, radio och tv därför att genomföra en ny tillståndsprocess för marksänd tv.

Skydd av barn och unga mot skadlig mediepåverkan

Regeringen bedömer att Statens medieråds arbete bidrar till att rusta barn och unga som medvetna medieanvändare och att skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten har inlett ett viktigt utvecklingsarbete som behöver fortsätta.

13.5 Budgetförslag

13.5.1 11:1 Sändningar av TV Finland

Tabell 13.9 Anslagsutveckling 11:1 Sändningar av TV Finland

Tusental kronor

2018	Utfall	9 721	Anslags-sparande	
2019	Anslag	9 721 [1]	Utgifts-prognos	9 609
2020	**Förslag**	**9 721**		
2021	Beräknat	9 912 [2]		
2022	Beräknat	10 109 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 9 721 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 9 721 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Sverigefinska Riksförbundet för sändningar av TV Finland.

Regeringens överväganden

Tabell 13.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:1 Sändningar av TV Finland

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**9 721**	**9 721**	**9 721**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]		191	388
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**9 721**	**9 912**	**10 109**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 9 721 000 kronor anvisas under anslaget 11:1 *Sändningar av TV Finland* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 9 912 000 kronor respektive 10 109 000 kronor.

13.5.2 11:2 Forskning och dokumentation om medieutvecklingen

Tabell 13.11 Anslagsutveckling 11:2 Forskning och dokumentation om medieutvecklingen

Tusental kronor

2018	Utfall	3 817	Anslags-sparande	
2019	Anslag	3 342 [1]	Utgifts-prognos	3 342
2020	**Förslag**	**3 392**		
2021	Beräknat	3 446 [2]		
2022	Beräknat	3 501 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 3 392 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 3 392 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för förmedling av forskningsresultat om svensk och internationell medieutveckling, för sammanställning av mediestatistik och för dokumentation av ägar- och marknadsförhållanden på den svenska mediemarknaden av Nordiskt informations-

center för Medie- och Kommunikationsforskning (Nordicom).

Regeringens överväganden

Tabell 13.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:2 Forskning och dokumentation om medieutvecklingen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 842**	**3 842**	**3 842**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	61	123	186
Beslut	-511	-519	-527
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**3 392**	**3 446**	**3 501**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med ca 500 000 kronor fr.o.m. 2020.

Regeringen föreslår att 3 392 000 kronor anvisas under anslaget 11:2 *Forskning och dokumentation om medieutvecklingen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 446 000 kronor respektive 3 501 000 kronor.

13.5.3 11:3 Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet

Tabell 13.13 Anslagsutveckling 11:3 Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet

Tusental kronor

2018	Utfall	385	Anslags-sparande	98
2019	Anslag	483 [1]	Utgifts-prognos	477
2020	**Förslag**	**483**		
2021	Beräknat	483		
2022	Beräknat	483		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Europeiska audiovisuella observatoriet.

Regeringens överväganden

Tabell 13.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:3 Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019	**483**	**483**	**483**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**483**	**483**	**483**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 483 000 kronor anvisas under anslaget 11:3 *Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 483 000 kronor respektive 483 000 kronor.

13.5.4 11:4 Statens medieråd

Tabell 13.15 Anslagsutveckling 11:4 Statens medieråd

Tusental kronor

2018	Utfall	21 168	Anslags-sparande	980
2019	Anslag	22 525 [1]	Utgifts-prognos	22 927
2020	**Förslag**	**23 320**		
2021	Beräknat	22 602 [2]		
2022	Beräknat	22 946 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 22 258 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 22 258 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens medieråds förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 13.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:4 Statens medieråd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**22 525**	**22 525**	**22 525**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	795	1 156	1 516
Beslut		-1 079	-1 095
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**23 320**	**22 602**	**22 946**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 23 320 000 kronor anvisas under anslaget 11:4 *Statens medieråd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 22 602 000 kronor respektive 22 946 000 kronor.

13.5.5 11:5 Stöd till taltidningar

Tabell 13.17 Anslagsutveckling för 11:5 Stöd till taltidningar

Tusental kronor

2018	Utfall	47 411	Anslags-sparande	3 145
2019	Anslag	44 956 [1]	Utgifts-prognos	44 438
2020	**Förslag**	**48 856**		
2021	Beräknat	51 356		
2022	Beräknat	53 856		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till taltidningar. Anslaget får även användas för vissa förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 13.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 11:5 Stöd till taltidningar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**44 956**	**44 956**	**44 956**
Förändring till följd av:			
Beslut	3 900	6 400	8 900
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**48 856**	**51 356**	**53 856**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 3 900 000 kronor 2020, 6 400 000 kronor 2021 och 8 900 000 kronor 2022.

Regeringen föreslår att 48 856 000 kronor anvisas under anslaget 11:5 *Stöd till taltidningar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 51 356 000 kronor respektive 53 856 000 kronor.

13.5.6 Public service

Medelsberäkningar 2020

Regeringens förslag: Medelstilldelningen för 2020 från public service-kontot till Sveriges Radio AB med 3 077 100 000 kronor, till Sveriges Television AB med 5 041 200 000 kronor och till Sveriges Utbildningsradio med 445 100 000 kronor godkänns.

Skälen för regeringens förslag: Enligt lagen (2018:1893) om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst ska riksdagens beslut om tilldelning av avgiftsmedel inför att ett sändningstillstånd meddelas avse hela den period som tillståndet gäller. Regeringen har i propositionen Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025 (prop. 2018/2019:136) lämnat förslag om medelstilldelning till de tre public service-företagen för den kommande tillståndsperioden. I enlighet med förslaget om tilldelning av medel för tillståndsperioden 2020–2025 föreslår regeringen att Sveriges Radio AB tilldelas 3 077 100 000 kronor, Sveriges Television AB tilldelas 5 041 200 000 kronor och Sveriges Utbildningsradio tilldelas 445 100 000 kronor för 2020 från public service-kontot.

Tabell 13.19 Medelstilldelning för SR, SVT och UR 2020

Kronor

Sveriges Radio	3 077 100 000
Sveriges Television	5 041 200 000
Sveriges Utbildningsradio	445 100 000
Summa	**8 563 400 000**

Förstärkning av Förvaltningsstiftelsens stiftelsekapital

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 från public service-kontot tillföra 35 000 000 kronor i stiftelsekapital till Förvaltningsstiftelsen för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB.

Skälen för regeringens förslag: Förvaltningsstiftelsen för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB (Förvaltningsstiftelsen) ska genom att äga och förvalta aktierna i de tre programföretagen främja public service-företagens oberoende. Stiftelsens verksamhet finansieras genom avkastningen på stiftelsens kapital. Under flera år har avkastningen, bl.a. till följd av rådande ränteläge, varit otillräcklig för att täcka stiftelsens kostnader. Stiftelsen finansieras därför även med koncernbidrag, dvs. en överföring av avgiftsmedel från dotterbolagen Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB.

Regeringen har i propositionen Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025 (prop. 2018/19:136) uttalat att stiftelsens ekonomiska situation inte är tillfredsställande. De årliga koncernbidragen från dotterbolagen strider mot den finansieringsmodell som riksdagen har beslutat om. Förvaltningsstiftelsen bör därför tillskjutas 35 miljoner kronor i ytterligare stiftelsekapital i syfte att garantera en långsiktigt hållbar ekonomisk situation. Eftersom Förvaltningsstiftelsen är en verksamhet direkt knuten till public service bör detta finansieras från public service-kontot i enlighet med lag (2018:1893) om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst.

Mot denna bakgrund bör regeringen bemyndigas att under 2020 från public service-kontot föra över 35 miljoner kronor i ytterligare stiftelsekapital till Förvaltningsstiftelsen för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB.

Kredit på public service-kontot

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att täcka ett underskott på public service-kontot som inklusive tidigare utnyttjad kredit uppgår till högst 250 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Till följd av riksdagens beslut om proposition Långsiktig finansiering och stärkt oberoende för public service (prop. 2018/19:261, bet. 2018/19:KrU2, rskr. 2018/19:24) har ett nytt finansieringssystem för public service införts från och med 1 januari 2019. Radiotjänst i Kiruna AB avvecklas under 2019 och i juni 2019 avslutades rundradiokontot som t.o.m. 2018 användes för att förvalta radio- och tv-avgifter. I samband med att kontot avslutades fördes, i enlighet med riksdagens beslut, kontots underskott på ca 160 miljoner kronor över till det nya public service-kontot som förvaltas av Kammarkollegiet. För att hantera underskottet beviljades public service-kontot en kredit på 250 miljoner kronor 2019.

De preliminära avgiftsintäkterna från public service-avgifterna under 2019 har varit något högre än programföretagens medelstilldelning. Underskottet från rundradiokontot har därför hanterats utan att den tilldelade krediten utnyttjats. Mot bakgrund av att de slutgiltiga avgifterna för 2019 fastslås först under 2020 föreslår dock regeringen att riksdagen bemyndigar regeringen att även för 2020 besluta om en kredit i Riksgäldskontoret för att täcka ett eventuellt underskott på public service-kontot som uppgår till högst 250 miljoner kronor.

Den nyttjade krediten ska återbetalas inom ramen för public service-kontot. Regeringen gör liksom föregående år bedömningen att ett eventuellt underskott kommer att täckas av de medel som kommer att komma in från obetalda radio- och tv-avgifter enligt det tidigare finansieringssystemet. Dessutom bedöms avgiftsintäkterna från public service-avgifterna de kommande åren bli något högre än vad som krävs för att täcka programföretagens medelstilldelning.

14 Ungdomspolitik

14.1 Omfattning

Avsnittet omfattar statens utgifter för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, statsbidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet samt särskilda insatser inom ungdomspolitiken. Till politikområdet hör Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) som är förvaltningsmyndighet för frågor som rör ungdomspolitiken och politiken för det civila samhället.

14.2 Utgiftsutveckling

Tabell 14.1 Utgiftsutveckling inom Ungdomspolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ungdomspolitik						
12:1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	45	42	41	**52**	53	53
12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	242	243	238	**241**	241	241
12:3 Särskilda insatser inom ungdomspolitiken	77	10	10	**2**	2	2
Summa Ungdomspolitik	**363**	**296**	**288**	**294**	**295**	**296**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

14.3 Mål

Målet för alla statliga beslut och insatser som berör ungdomar mellan 13 och 25 år är att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen (prop. 2013/14:191, bet. 2013/14:KrU9 rskr. 2013/14:345).

14.4 Resultatredovisning

Ungdomspolitiken är sektorsövergripande och omfattar flera utgiftsområden som t.ex. utgiftsområde 9, 14 och 16. Målet är övergripande och långsiktigt.

14.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Tre prioriteringar för ungdomspolitiken angavs i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 utg.omr. 17 bet. 2015/16:KrU2, rskr 2015/16:83). Prioriteringarna var ungas etablering i arbets- och samhällslivet (främst arbete, utbildning och bostad), ungas fritid, organisering och välmående, samt ungas makt och delaktighet. Syftet med prioriteringarna var att fokusera insatserna inom ungdomspolitiken.

De indikatorer som redovisas här utgör ett mindre urval och ska belysa varje prioriterat område. De första tre indikatorerna belyser ungdomars etablering på arbetsmarknaden för de grupper som har det svårast. En indikator syftar till att belysa ungas etablering på bostadsmarknaden och de följande två indikatorerna ska belysa ungdomars hälsa och välmående. Två indikatorer belyser ungdomars fritid och de sista två indikatorerna belyser ungdomars delaktighet i demokratiska processer. För en mer omfattande och djupgående uppföljning av det ungdomspolitiska målet hänvisas till MUCF:s webbaserade uppföljningssystem www.ungidag.se som innehåller totalt 63 indikatorer över ungas levnadsvillkor i Sverige.

Följande indikatorer används för måluppföljning:

- unga som varken arbetar eller studerar i åldern 15–24 år, efter kön och inrikes- och utrikes född,
- unga som inte studerar och som inte slutfört en gymnasial utbildning i åldern 16–24 år,
- mediantid i arbetslöshet i åldern 18–24 år,
- andel som bor kvar i föräldrahemmet i åldern 20–24 år,
- andel som skattar sitt allmänna hälsotillstånd som bra i åldern 20–24 år,
- andel unga som anger att de har besvär av ängslan, oro eller ångest i åldern 16–24 år,
- andel unga som är medlemmar i en förening i åldern 16–25 år,
- andel unga som besöker fritidsgård eller ungdomens hus varje månad i åldern 16–25 år,
- andel som anger att de är medlemmar i ett politiskt parti eller förbund och
- andel unga som anger mycket eller ganska stort förtroende för riksdag respektive regeringen.

14.4.2 Resultat

Indikator: Unga som varken arbetar eller studerar
Under de senaste tio åren har andelen unga som varken arbetar eller studerar minskat. 2018 var andelen 6,2 procent av befolkningen i åldern 15–24 år, vilket är den lägsta nivån sedan 2009. 2018 var andelen kvinnor 6,1 procent och andelen män 6,3 procent, vilket motsvarar 33 700 kvinnor och 37 600 män. På tio år har andelen unga som varken arbetar eller studerar minskat med 3,3 procentenheter. Det totala antalet sjönk från 117 000 till 71 000 individer, dvs med 46 000 individer mellan 2009 och 2018. Små skillnader mellan kvinnor och män kan konstateras.

Diagram 14.1 Andel som varken arbetar eller studerar i åldern 15–24 år, efter kön

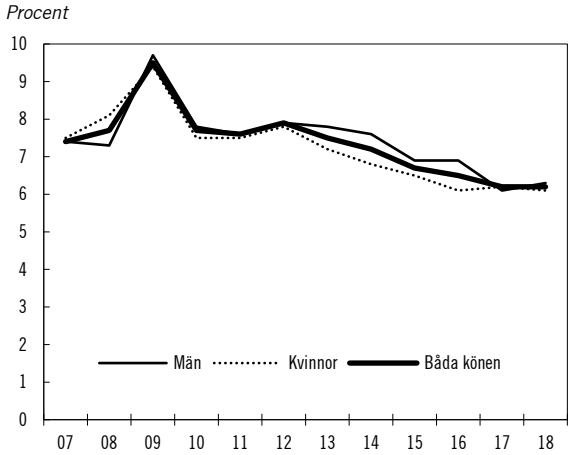

Källa: Statistiska centralbyrån.

Samtidigt visar statistiken på stora skillnader mellan utrikes och inrikes födda. Det är mer än dubbelt så vanligt för utrikes födda kvinnor att varken arbeta eller studera. För utrikes födda kvinnor utgjorde andelen 11 procent medan den för inrikes födda kvinnor var 5,1 procent under 2018. Vad denna skillnad beror på är oklart i dagsläget och ytterligare kunskap behövs på området. För utrikes födda män var andelen 7,4 procent jämfört med inrikes födda män som var 6 procent under 2018. För utrikes födda män har andelen som varken arbetar eller studerar minskat sedan 2011 medan samma utveckling inte kan noteras bland utrikes födda kvinnor.

Diagram 14.2 Andel som varken arbetar eller studerar i åldern 15–24 år, efter kön och inrikes eller utrikes född

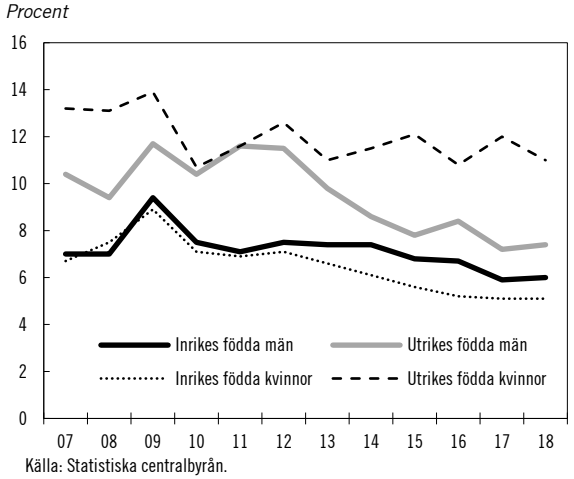

Källa: Statistiska centralbyrån.

Indikator: Unga som inte studerar och som inte genomfört en gymnasial utbildning

Andelen unga som har lämnat utbildningsväsendet utan att ha uppnått en utbildning motsvarande minst en tvåårig gymnasieutbildning har haft en svagt nedgående trend de senaste tio åren.

Diagram 14.3 Andel unga som inte studerar och som saknar gymnasieutbildning (minst 2-årig) i åldern 16–24 år, efter kön samt inrikes och utrikes född

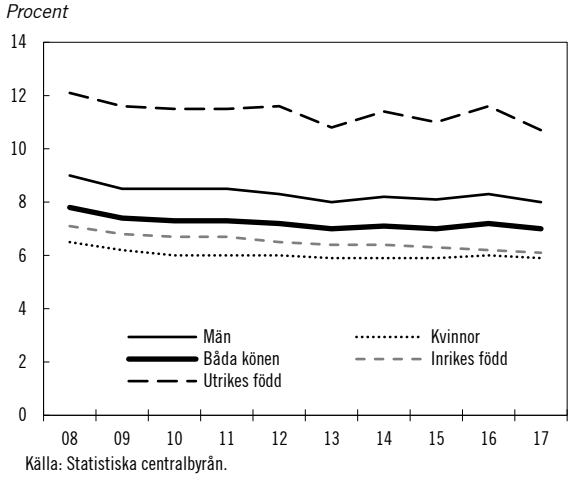

Källa: Statistiska centralbyrån.

Skillnaderna mellan kvinnor och män och inrikes och utrikes födda har varit relativt oförändrade de senaste tio åren. Totalt 7 procent av befolkningen i åldern 16–24 år hade inte fullföljt en utbildning motsvarande minst en 2-årig gymnasieutbildning och var inte heller studerande under 2017. För unga kvinnor var andelen 5,9 procent och för unga män 8 procent. Andelen är märkbart högre bland utrikes födda ungdomar. Bland dessa var 10,7 procent utan gymnasieutbildning (minst 2 år) och var inte heller studerande. Bland utrikes födda män var andelen 11,7 procent och för utrikes födda kvinnor var andelen 9,5 procent 2017.

Utrikes födda har oftare en längre och mer komplicerad väg genom sina studier. Tiden i gymnasieskolan förlängs eftersom de betydligt oftare än inrikes födda startar sina studier på ett introduktionsprogram och relativt få går vidare till ett nationellt program. En stor andel av eleverna går istället vidare till studier inom vuxenutbildningen (MUCF, Hitta vägen, 2019, Ku2019/00779/CSM).

Indikator: Mediantid i arbetslöshet bland inskrivna arbetslösa, 16–24 år

Arbetsmarknaden har under de senaste åren varit särskilt gynnsam bland ungdomar, 15–24 år, med tydligt minskad arbetslöshet som följd. Under 2018 var i genomsnitt 104 400 ungdomar i åldern 15–24 år arbetslösa, varav 54 400 var heltidsstuderande. Nedgången bland de unga bröts dock

under 2018 och istället ökade ungdomsarbetslösheten något för att därefter plana ut under 2019. Drygt hälften av alla arbetslösa unga är heltidsstuderande som samtidigt söker arbete. Av dessa betraktar sig omkring 90 procent i huvudsak som studerande. Den senaste tidens ökning i ungdomsarbetslösheten förklaras i hög grad av ett ökat antal heltidsstuderande ungdomar. Denna grupp arbetslösa utgör dock ett mindre arbetsmarknadsrelaterat problem än vissa andra grupper. Exkluderas heltidsstuderande från arbetslösa unga uppgick ungdomsarbetslösheten till 8,8 procent 2018. Arbetslösheten är något lägre bland unga kvinnor än bland unga män oavsett mått. Mediantid i arbetslöshet bland inskrivna arbetslösa i åldern 16–24 år har emellertid utvecklats annorlunda för olika grupper av ungdomar.

Diagram 14.4 Mediantid i arbetslöshet bland inskrivna arbetslösa, i åldern 16–24 år, antal dagar, efter kön samt inrikes och utrikes född

Antal dagar

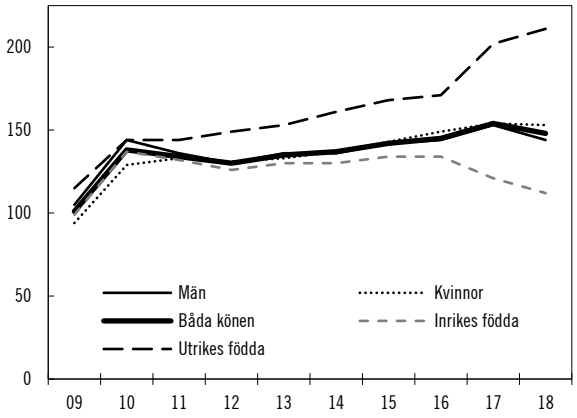

Källa: Arbetsförmedlingen.

Skillnaderna mellan kvinnor och män är små, samtidigt som stora skillnader mellan inrikes och utrikes födda kan konstateras. Mediantid i arbetslöshet bland inskrivna arbetslösa i åldern 16–24 år har ökat för utrikes födda samtidigt som den har minskat för inrikes födda. Mediantiden för utrikes födda ungdomar påverkas sannolikt av att en del av dessa är inskrivna i Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag, vilket skulle kunna innebära längre inskrivningstider för denna grupp. Det är möjligt att ta del av insatser inom etableringsuppdraget i upp till 24 månader.

Indikator: Unga som bor kvar i föräldrahemmet

Andelen unga i åldern 20–24 som bor kvar i föräldrahemmet har ökat över tid, från 35,5 procent till 43,8 procent mellan 2009 och 2017.

Diagram 14.5 Andel som bor kvar i föräldrahemmet i åldern 20–24 år, efter kön samt svensk och utländsk bakgrund

Procent

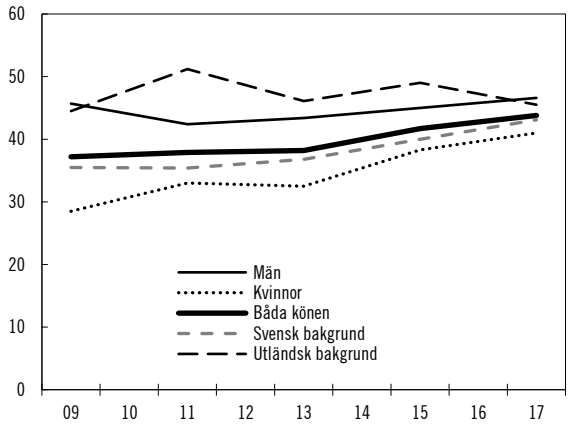

Anm.: Varje redovisat år består av en sammanslagning av data från två årliga undersökningar.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Det är vanligare att unga män bor kvar längre i föräldrahemmet än att unga kvinnor gör det (46,6 respektive 41 procent 2017). Ökningen över tid är dock större bland unga kvinnor. Det är vanligare att unga med utländsk bakgrund (individer som är utrikes födda eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar) bor kvar längre i föräldrahemmet än att unga med svensk bakgrund gör det, men skillnaderna har minskat över tid. Åren 2016–2017 bodde 45,5 procent av unga 20–24 år med utländsk bakgrund kvar i föräldrahemmet jämfört med 43,1 procent av unga med svensk bakgrund.

För mer information om regeringens bostadspolitik, se utgiftsområde 18 avsnitt 3.

Indikator: Unga som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra

Hälsan är överlag bättre bland ungdomar än i övriga grupper, men det finns tydliga tecken på att den psykiska ohälsan ökar. Andelen unga 16–24 år som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra har minskat från 85 till 79 procent mellan 2010 och 2018. Andelen som mår bra är mindre bland unga kvinnor än bland unga män 2018, 74 respektive 84 procent. Skillnaden mellan könen har varit stabil över tid.

Diagram 14.6 Andel som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra i åldern 16–24 år, efter kön

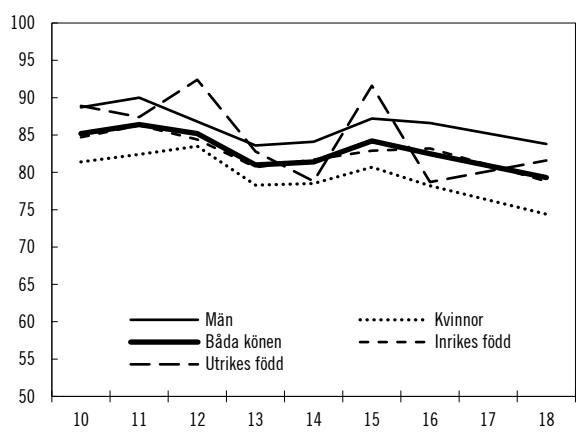

Anm.: Mellan 2010 och 2016 utförde Folkhälsomyndigheten enkäten varje år. Efter 2016 utförs enkäten vartannat år.
Källa: Folkhälsomyndigheten.

Andelen unga som anger att de har besvär med ängslan, oro eller ångest och med nedsatt psykiskt välbefinnande har ökat. Andelen unga män som uppger att de har besvär av psykiska symtom är lägre än andelen unga kvinnor, men en liknande uppgång har skett för båda grupperna de senaste åren. År 2017 angav 44,6 procent av kvinnorna att de hade psykiska symtom i form av ängslan, oro eller ångest. Det är en markant uppgång jämfört med 2009 då andelen var 27,3 procent.

Diagram 14.7 Andel unga som anger att de har besvär av ängslan, oro eller ångest, i åldern 16–24 år

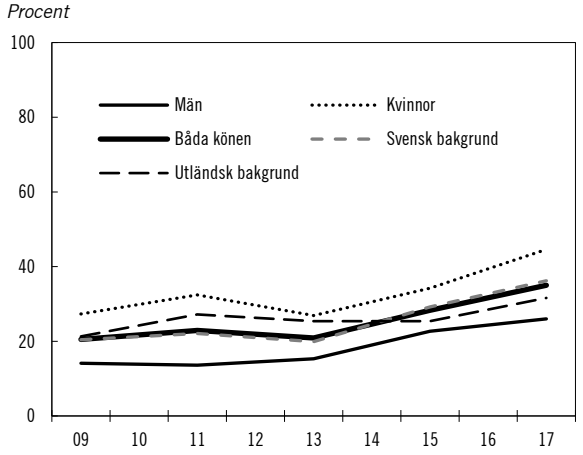

Anm.: Undersökningen genomförs vartannat år.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Antalet unga 13–24 år som begår självmord har minskat något de senaste åren, från 12,6 per 100 000 individer 2013 till 9,4 per 100 000 individer 2017. Könsskillnaderna för åldersgruppen är stora. Andelen unga män som 2017 begick självmord var 12,2 per 100 000 medan motsvarande siffra för unga kvinnor var 6,3 per 100 000.

Indikator: Andel som är medlemmar i en förening
Andelen unga i åldern 16–25 år som är medlemmar i en förening har sjunkit sedan 2009.

Diagram 14.8 Andel som är medlemmar i en förening i åldern 16–25 år, efter kön samt inrikes och utrikes född

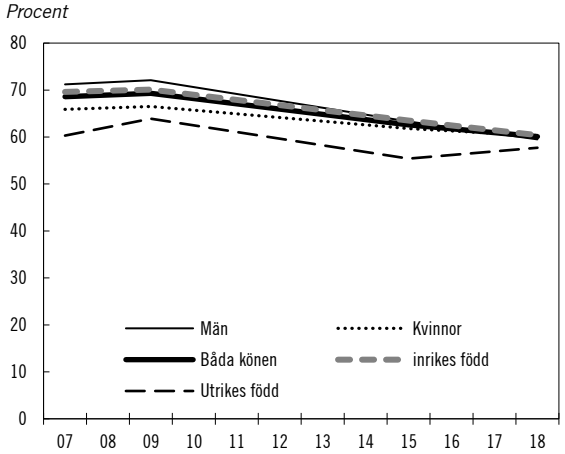

Anm.: Enkäten genomförs av MUCF vart tredje år.
Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Andelen unga som är medlemmar i en förening har minskat från 69 procent 2007 till 60 procent 2018. År 2018 var det ingen skillnad mellan unga kvinnor och unga män i andelen som var medlem i en förening. Tidigare år, 2007 och 2009, var det en större andel bland killar än bland tjejer som var medlemmar i en förening. År 2018 var det en något högre andel unga inrikes födda som var medlemmar i en förening jämfört med unga utrikes födda. Skillnaderna har dock minskat.

Föreningslivet, däribland idrottsrörelsen, når i störst utsträckning barn och ungdomar som bor med båda sina föräldrar, har hög socioekonomisk status och är, liksom sina föräldrar, födda i Sverige (Fokus 17:1 Ungas etablering i arbets- och samhällslivet, MUCF).

Indikator: Besöker fritidsgård/ungdomens hus
Ungefär 7 procent av unga i åldern 16–25 år besökte en fritidsgård varje månad år 2018. Andelen har endast varierat marginellt under perioden 2007–2018. Det är mycket vanligare att unga män besöker fritidsgårdar varje månad än att unga kvinnor gör det. År 2018 var andelen 8 procent bland unga män och 4 procent bland unga kvinnor.

Diagram 14.9 Andel unga som besöker fritidsgård eller ungdomens hus varje månad, i åldern 16–25 år, efter kön

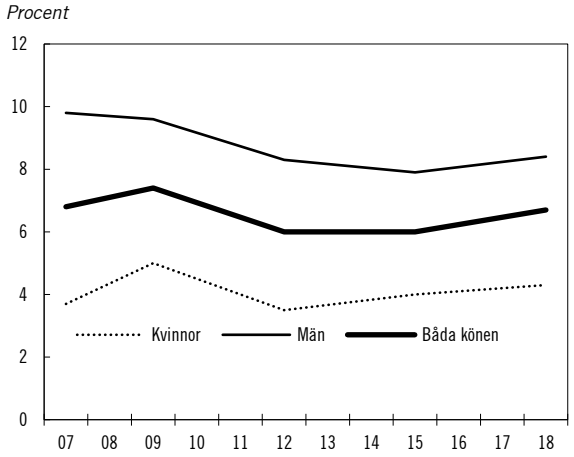

Anm.: Enkätundersökningen genomförs vart tredje år.
Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Öppen fritidsverksamhet används av grupper av unga som är underrepresenterade i andra typer av fritidsverksamheter, såsom unga i områden med socioekonomiska utmaningar och unga med utländsk bakgrund.

Det kan finnas flera förklaringar till skillnaden i deltagande mellan könen. Tidigare studier visar dock på att rädslan för att bli illa bemött på fritidsgården är större hos unga kvinnor och unga som inte identifierar sig som heterosexuella än hos unga män. (MUCF, Kartläggning av öppen fritidsverksamhet, 2016)

Indikator: Ungas politiska aktiviteter och förtroende för riksdag och regering

Ungdomars politiska aktiviteter i form av medlemskap i politiska partier eller förbund har varierat mellan 3 och 8 procent sedan början av 2000-talet. Unga i åldern 16–29 år som anger att de är medlemmar i ett politiskt parti har i genomsnitt ökat de senaste åren och var 2017 högre än bland övriga åldersgrupper upp till 64 år.

Diagram 14.10 Andel som anger att de är medlemmar i ett politiskt parti eller förbund, efter ålder

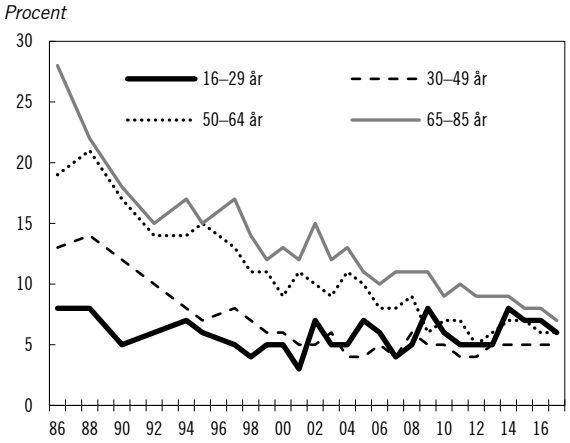

Anm.: Undersökningen gjordes vartannat år mellan 1986–1994.
Källa: SOM-institutet.

Andelen ungdomar som anger att de har mycket eller ganska stort förtroende för regeringen varierar enligt samma mönster som för övriga åldersgrupper, men ungdomar har periodvis haft lägre förtroende för regeringen än äldre generationer. År 2017 var andelen med mycket eller ganska stort förtroende för regeringen bland unga i åldern 16–29 ungefär 30 procent, vilket är lägre än genomsnittet för samtliga åldersgrupper.

Diagram 14.11 Andel som anger mycket eller ganska stort förtroende för regeringen, i åldern 16–29 år och för samtliga

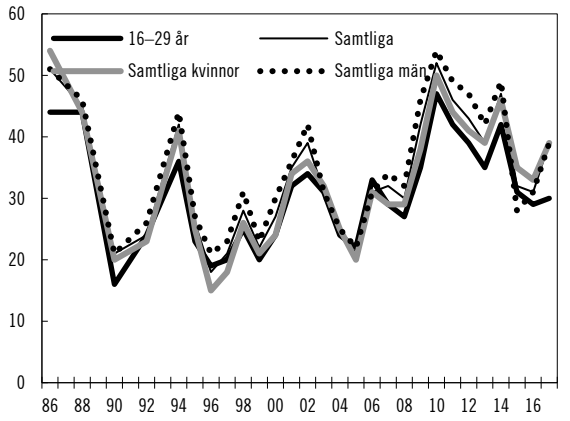

Anm.: Könsuppdelad statistik finns endast för samtliga.
Källa: SOM-institutet.

Gällande förtroendet för Riksdagen är andelen unga som anger mycket eller ganska stort förtroende jämförbar med den för regeringen. Statistiken visar på tydliga uppgångar inför och under valår, med undantag för unga i åldern 16–29 år kring valåret 2014.

Diagram 14.12 Andel som anger mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen, i åldern 16–29 år och för samtliga

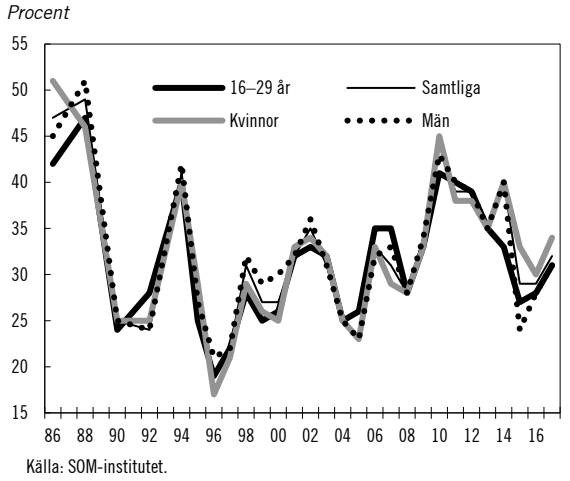

Källa: SOM-institutet.

Som en del av uppföljningen av de ungdomspolitiska målen gör MUCF med några års mellanrum en attityd- och värderingsstudie i vilken myndigheten undersöker ungas inställningar till olika samhällsfrågor. I delrapporten Unga med attityd 2019 fokuserar myndigheten på ungas attityder till det politiska systemet, demokratin och de samhällsfrågor som unga tycker är viktiga idag.

Bland unga i åldern 16–29 år uppger 42 procent att de tycker att människor i allmänhet kan föra fram sina åsikter till beslutsfattare. Det framkommer inga signifikanta skillnader mellan unga män och unga kvinnor. En något större andel av unga med utländsk bakgrund (46 procent) tycker att människor i allmänhet kan påverka beslutsfattare än vad unga med svensk bakgrund tycker (42 procent). En lägre andel (35 procent) unga uppger att de själva har möjligheter föra fram sina åsikter till beslutsfattare. Andelen unga män som uppger att de kan föra fram sina åsikter (37 procent) är något högre än andelen unga kvinnor unga kvinnor (32 procent). De unga har alltså en lägre tilltro till sina egna möjligheter att påverka beslutsfattare än till människor i allmänhets möjligheter att påverka. Denna skillnad finns inte i den äldre jämförelsegruppen med personer i åldern 30–74 (Ku2019/01010/CSM).

14.4.3 Insatser inom politikområdet

MUCF är regeringens förvaltningsmyndighet för ungdomspolitiken och ska verka för att målen inom ungdomspolitiken uppnås. Det sker genom att ta fram, samla och sprida kunskap, bidra till samordning av statliga insatser, samverka med myndigheter, kommuner, landsting och det civila samhällets organisationer och genom att fördela statsbidrag. Målen uppnås även genom insatser inom andra politikområden t.ex. inom utgiftsområde 14, 16 och 18. Nedan redovisas MUCF:s insatser för att uppnå målen.

Etablering i arbets- och samhällslivet

Lokalt stöd till organisations- och verksamhetsutveckling

Regeringen gav den 1 mars 2018 myndigheten i uppdrag att stödja aktörer som arbetar i verksamheter som bidrar till etableringen av unga som varken arbetar eller studerar. MUCF ska stödja lokal organisations- och verksamhetsutveckling så att förutsättningar skapas för att ge unga som varken arbetar eller studerar ett tidigt och samordnat stöd (U2018/00951/UF). En delredovisning av uppdraget lämnades till regeringen den 15 april 2019 (Ku2019/00894/CSM). Myndigheten har sammanställt såväl egna som andra aktörers erfarenheter från arbete med unga som varken arbetar eller studerar. MUCF har sedan uppdraget beslutades kartlagt riskfaktorer, hinder och utmaningar, men även framgångsfaktorer i arbetet med unga som varken arbetar eller studerar. Vidare har myndigheten, mot bakgrund av de erfarenheter som sammanställts, preciserat hur uppdraget ska genomföras i syfte att nå önskade resultat. En slutredovisning ska lämnas till Regeringskansliet senast den 15 december 2021.

Slutbetänkande om unga som varken arbetar eller studerar

Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar lämnade sitt slutbetänkande Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar (SOU 2018:11) den 28 februari 2018. Delar av slutbetänkandet remitterades under hösten 2018. Utifrån samordnarens förslag fattade regeringen i juni 2019 beslut om att uppdra åt Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) att under 2019 genomföra en samlad analys av kunskapsläget om vilka effekter insatser för unga som varken arbetar eller studerar har (Ku2019/01305/LS). I kartläggningen ska ingå redovisning av inriktningen på avslutad och pågående forskning,

samt en sammanfattning av resultat från avslutad forskning. En slutredovisning ska lämnas till Regeringskansliet senast den 31 mars 2020. Övriga delar från slutbetänkandet bereds vidare i Regeringskansliet.

Samverkansinsatser för unga som varken arbetar eller studerar och nyanlända
MUCF fick 2016 i uppdrag av regeringen att under tre år fördela projektbidrag till kommuner och samordningsförbund för samverkansinsatser för unga som varken arbetar eller studerar (SFS 2016:82). I alla de tre ansökningsomgångarna (2016, 2017 och 2018) fördelades hela det tilldelade bidraget, ca 17 miljoner kronor per år, och de sista bidragen fördelades i maj 2018.

Den 1 mars 2019 lämnade MUCF en rapport om bidragens användning, deltagarnas erfarenheter och effekter av projekt beviljade 2016 (Ku2019/00776/CSM). Myndigheten konstaterar att långsiktiga insatser krävs för att göra skillnad för målgruppen. Statsbidragets resultat bör vidare bedömas utifrån satsningens helhet, inklusive de strukturer och nätverk som byggts upp, och inte enbart från de enskilda individernas etablering på arbetsmarknad eller i studier. MUCF ska inkomma med ytterligare redovisning av bidragens användning under 2020.

Matchningsinsatser inom folkbildningen för unga som varken arbetar eller studerar
Som en del i regeringens strategi för unga som varken arbetar eller studerar fick Folkbildningsrådet i uppdrag att under 2016–2018 förmedla medel till matchningsinsatser inom folkbildningen med inriktning på kurser som är anpassade efter individens förutsättningar och kopplade till arbetsmarknadens behov av kompetens. För uppdraget fick Folkbildningsrådet 3 miljoner kronor årligen. Statskontoret visade i sin analys av regeringens strategi för unga som varken arbetar eller studerar att matchningsinsatserna på kort sikt haft positiva resultat på individnivå och i viss mån även på samhällsnivå. Insatserna har enligt Statskontoret varit präglade av en flexibilitet som i allmänhet gynnat deltagarna, men som varit en nackdel ur utvärderingssynpunkt. Långsiktiga effekter är svårbedömda eftersom flera projekt nyligen avslutats eller fortfarande pågår. Insatserna var enligt Statskontorets utvärdering därtill alltför begränsade för att ge upphov till mätbara långsiktiga effekter på samhällsnivå (Ku2019/00757/CSM).

Förebygga avhopp i gymnasieskolan
En gymnasieexamen är en av de viktigaste faktorerna för individers etablering på arbetsmarknaden och i samhället i stort. För att förebygga avhopp från gymnasieskolan har Statens skolverk haft i uppdrag att genomföra verksamhetsnära insatser riktade till huvudmän och gymnasieskolor (U2015/05478/UF). Uppdraget slutrapporterades till regeringen den 1 mars 2019 (Ku2019/00777/CSM). Myndigheten bedömer att det gått för kort tid sedan uppdragets slutförande för att långsiktiga effekter på avhoppen ska vara synliga. Skolverkets utvärdering visar dock att en majoritet av huvudmännen som tagit del av insatserna i mycket hög eller ganska hög grad fått ökad kunskap om vad som krävs för att förebygga avhopp.

Ungas fritid, organisering och välmående

Arbetet med ungas fritid har stärkts
MUCF fick under 2018 i uppdrag att fördela ca 50 miljoner kronor till kommuner för att öka tillgängligheten och kvaliteten vid fritidsgårdar och motsvarande öppen fritidsverksamhet (U2018/02972/UF). Uppdragsredovisningen visar att stödet har varit uppskattat och att det har bidragit till att öka både tillgängligheten och kvaliteten i verksamheterna. Av landets 290 kommuner har 240 använt bidraget. Kommunerna har utökat sina öppettider, ökat personaltätheten, arbetat för att nå nya målgrupper (flickor och unga kvinnor, unga hbtq-personer och unga med funktionsnedsättning), kompetensutvecklat personal, erbjudit fler aktiviteter och en större bredd av aktiviteter, köpt in utrustning samt arbetat med att stärka ungas inflytande (Ku2019/00984/CSM).

MUCF:s uppdrag att fungera som stöd för den öppna fritidsverksamheten och erbjuda fortbildning och kunskapshöjande insatser har fortsatt. Under 2018 har MUCF bl.a. ägnat sig åt kunskapsspridning och kartläggning av behovet av stöd inom öppen fritidsverksamhet. MUCF konstaterar att det som efterfrågas av sektorn är att myndigheten på lång sikt håller samman kunskapsförmedling och insatser på området (U2019/00691/UF).

Regeringen anser att MUCF är en viktig statlig aktör på fritidsområdet. MUCF fick en ny

instruktion under 2018, bl.a. i syfte att förtydliga myndighetens ansvar gällande ungas fritid. I instruktionen fastslår regeringen att MUCF har i uppgift att verka för att ungdomar har meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter.

För mer resultat för ungdomars fritidsaktiviteter på kultur- och idrottsområdet, se bl.a. utgiftsområde 17, avsnitt 3 Kulturområdesövergripande verksamhet samt avsnitt 15 Politiken för det civila samhället.

Ny kunskap om skillnader i ungas möjligheter att delta i olika typer av aktiviteter

I den nationella ungdomsenkäten som genomfördes av MUCF under 2018 uppger drygt åtta av tio unga, 83 procent, att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter. Andelen är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar och landsbygder än i städer. Åtta av tio unga anger i enkäten att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i kulturella aktiviteter. Även där är andelen lägre i områden med socioekonomiska utmaningar och landsbygder än i städer. Skillnaderna kvarstår när resultaten delas upp på kön. Unga kvinnor och män i områden med socioekonomiska utmaningar och landsbygder uppger i lägre utsträckning att de har goda möjligheter att delta i fritidsaktiviteter, sociala och kulturella aktiviteter än unga av samma kön som de själva i städer. I landsbygd och glesbygd uppger unga som gillar att sporta att de har en aktiv fritid men de som vill göra annat än sport upplever att det saknas alternativ (U2018/04690/UF).

Fler organisationer och färre projekt

MUCF ansvarar för att fördela statsbidrag enligt förordningen (2011:65) om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer. Syftet med statsbidraget är att stödja barns och ungdomars självständiga organisering och inflytande i samhället. Bidrag kan lämnas i form av organisations- och projektbidrag.

MUCF disponerade 212 miljoner kronor att fördela som organisationsbidrag samt drygt 21 miljoner kronor att fördela som projektbidrag under 2018.

Tabell 14.2 Antal organisationer som ansökt och beviljats organisationsbidrag samt antal bidragsgrundande medlemmar, efter kön

Antal respektive procent

	2015	2016	2017	2018
Ansökte	115	114	123	122
Beviljades	106	111	111	112
Medlemsantal	621 000	676 000	704 000	676 000
Kvinnor (%)		43	44	46
Män (%)		50	53	51
Uppgift saknas (%)		7	3	3

Tabell 14.3 Antal organisationer som ansökt och beviljats projektbidrag

Antal

	2015	2016	2017	2018
Ansökte	133	92	99	98
Beviljades	48	41	39	36

MUCF ser positiva effekter på såväl individ- som samhällsnivå

För många av organisationerna har organisationsbidraget en stor eller direkt avgörande betydelse för att de ska kunna bedriva sin verksamhet. MUCF konstaterar utifrån organisationernas rapportering att bidraget har gett positiva effekter på såväl individ- som samhällsnivå. Bidraget gör att fler barn och unga, oberoende av socioekonomisk status, kan delta i verksamheter. Med hjälp av bidraget kan organisationerna erbjuda mötesplatser och en gemenskap för barn och unga samt möjligheter för dem att växa i olika roller och uppdrag. Bidraget används bl.a. till att öka organisationsmedlemmarnas kunskaper om sakfrågor, samhällsfrågor, föreningslivet, demokrati, ledarskap och påverkansarbete. Bidraget stärker på så vis barn och ungas självförtroende, psykiska hälsa och möjligheter att påverka (Ku2019/01185/CSM).

MUCF:s uppföljning av projektbidragets användning och effekter visar att det har använts i enlighet med syftet och att en majoritet av projekten gett långsiktiga effekter. Bidraget har bl.a. använts till att skapa nya mötesplatser och nätverk samt att utveckla samarbete mellan olika föreningar, kommuner eller företag (Ku2019/01186/CSM).

Mötesplatser för unga asylsökande och nyanlända samt hbtq-personer

Många av de asylsökande och nyanlända som under de senaste åren kommit till Sverige är barn

och unga. Sveriges ungdomsorganisationer (LSU) har sedan 2016 på regeringens uppdrag arbetat med att samordna och utbilda ungdomsorganisationer för mottagande och inkludering av asylsökande och nyanlända i det unga civilsamhället. Under 2018 har LSU bl.a. arrangerat nätverksträffar för kunskapsspridning och nätverksbyggande samt släppt en rapport om ungdomsorganisationernas erfarenheter och arbete (U2018/00439/UF). I redovisningen framgår det att antalet ungdomsorganisationer som arbetar med målgruppen har ökat men att det även uppstått nya utmaningar som försvårat arbetet med målgruppen. LSU gör därför bedömningen att behovet av stöd till medlemsorganisationerna ökat (Ku2019/00772/CSM).

Undersökningar som genomförts av MUCF har visat att det kan finnas särskilda hinder för unga hbtq-personers deltagande, bl.a. i fritidsaktiviteter. MUCF har därför fått i uppdrag att stärka förutsättningarna att skapa mötesplatser för unga hbtq-personer (A2019/01404/MRB).

Stärkt arbete med sexuell reproduktiv hälsa och rättigheter

MUCF har under 2018 genomfört informationsinsatser rörande hälsa, sexualitet och jämställdhet för nyanlända och asylsökande barn och unga i enlighet med regeringsbeslut den 19 juli 2018 (S2016/02759/JÄM). Myndigheten har tidigare samverkat med den nationella webbaserade ungdomsmottagningen UMO för att ta fram den digitala sajten www.youmo.se, som vänder sig till nyanlända och asylsökande barn och unga i åldern 13–20 år. Youmo.se har sedan lanseringen 2017 haft över 1,5 miljoner besök.

Fler insatser avseende ungas psykiska hälsa redovisas under utgiftsområde 9, avsnitt 4.

Förstärkta informationsinsatser gällande hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem som medför stort lidande för utsatta unga kvinnor och män. Under 2018 fick MUCF ett tilläggsuppdrag att förstärka informationsinsatserna gällande hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive könsstympning, sexuellt våld, sexuella trakasserier och lagstiftning på området. Myndigheten har med anledning av detta tagit fram en reviderad version av handledningen Youmo i praktiken där samtalsunderlaget rörande dessa områden har förstärkts. Myndigheten anordnade under 2018 åtta utbildningsdagar i samverkan med regionala aktörer med utgångspunkt i den reviderade vägledningen. Sammanlagt har de regionala utbildningarna nått 985 yrkesverksamma inom bland annat elevhälsa, lärare, hälso- och sjukvården, ungdomsmottagningar, socialtjänst, fritidssektorn, HVB-hem, gode män, familjehem och representanter från civilsamhället. Den uppdaterade vägledningen kommer att spridas under 2019.

Forskning om ungdom

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) hade under 2018 i uppdrag enligt regleringsbrevet för MUCF att särskilt prioritera insatser för spridning av forskning om ungas levnadsvillkor. Som en del i uppdraget publicerade Forte i november 2018 rapporten Hälsa och livsvillkor bland unga hbtq-personer – Vad vet vi och vilka forskningsbehov finns? Rapporten ger en sammanfattande bild av den kunskap som finns om unga hbtq-personers hälsa och levnadsvillkor i Sverige. Rapporten visar vidare att huvuddelen av den forskning som genomförts kring ökad risk för ohälsa bland hbtq-personer har genomförts i Nordamerika och att det finns svårigheter med att dra slutsatser om situationen bland unga hbtq-personer i Sverige baserat på dessa studier. Forte bedömer att det är angeläget att stärka forskningen kring unga hbtq-personers situation i Sverige (U2017/01398/UF, U2017/02966/UF, U2017/03289/UF).

Unga hbtq-personer är en viktig målgrupp för MUCF:s insatser att förbättra ungas levnadsvillkor. Myndigheten redogör bl.a. särskilt för unga hbtq-personers levnadsvillkor i sina rapporter och har under 2018 tagit fram publikationerna Bredda normen - Unga personers röster om att varken arbeta eller studera och Bredda normen - En kunskapssammanställning om unga hbtq-personers etablering på arbetsmarknaden. Regeringen bedömer att rapporterna utgör en viktig del av arbetet på området och bidrar till att öka kunskapen om unga hbtq-personers levnadsvillkor.

Makt och delaktighet

Ungdomars villkor och förutsättningar
Som en del av MUCF:s uppgift att följa upp och analysera ungdomars levnadsvillkor presenterade myndigheten i december 2018 rapporten Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige. Rapporten bygger på enkäter och fokusgruppsintervjuer med unga från olika delar av landet och ger ökad kunskap om hur unga upplever sina villkor och förutsättningar inom fem centrala områden, bl.a. inflytande och delaktighet. Av rapporten framgår att färre än hälften av de unga, oavsett bostadsort, anser att vanliga människor kan föra fram åsikter till beslutsfattare och sex av tio upplever att de som bestämmer varken lyssnar eller bryr sig om människors åsikter. Andelen som upplever att de har ganska eller mycket stora möjligheter att själva föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen är högre i landsbygder än i städer. I landsbygd, glesbygd och i områden med socioekonomiska utmaningar beskriver deltagarna i undersökningen däremot att de har låg tilltro till hur offentliga aktörer sköter sina uppdrag.

Lokal uppföljning av ungdomspolitiken
Ungdomsenkäten Lupp (lokal uppföljning av ungdomspolitiken) är en central del i MUCF:s stöd till kommuner, stadsdelar och regioner. Lupp är ett verktyg i arbetet med att utveckla en kunskapsbaserad ungdomspolitik. Frågorna i enkäten ger svar på hur unga ser på inflytande och demokrati, situationen i skolan, möjligheten till arbete, sin egen hälsa och trygghet, sin fritid, och hur de ser på sin egen framtid. Sammanlagt 50 aktörer genomförde Lupp under 2018. Det är högst antal hittills och nästan dubbelt så många jämfört med föregående år. Totalt svarade 26 935 ungdomar på enkäten. Av de 50 aktörer som genomförde Lupp deltog 39 i den utvärdering som gjordes av myndigheten. Av dem var alla utom en aktör mycket nöjda eller ganska nöjda med MUCF:s stöd i arbetet.

Internationellt samarbete på ungdomsområdet

Sverige deltar i internationellt ungdomspolitiskt samarbete inom EU, FN, Europarådet, Nordiska ministerrådet och Barentsrådet. Under 2018 deltog Sverige i förhandlingarna om de EU-program som ska stödja ungdomspolitiskt samarbete efter 2020, Erasmus+ och Europeiska solidaritetskåren. Rådet antog en allmän inriktning om båda programmen på sitt möte i november 2018 och förhandlingar kommer att inledas med Europaparlamentet under 2019.

Erasmus+
Förslaget till nytt program för utbildning, ungdom och idrott från 2021 bygger på det nuvarande programmet Erasmus+ vars befintliga delar behålls. Förslaget syftar till att göra Erasmusprogrammet mer inkluderande så att det exempelvis ska nå fler i gruppen ungdomar med begränsade möjligheter. Det ska bl.a. uppnås genom förenklade rutiner som ska göra det enklare att ansöka till programmet.

Europeiska solidaritetskåren
Förslaget till nytt program för Europeiska solidaritetskåren bygger vidare på befintliga strukturer för programmet under perioden 2016–2020, med programområden för volontärarbete samt en del för arbete och praktik. Förslagets övergripande mål är att ge unga i EU fler möjligheter till rörlighet, engagemang och lärande genom volontärtjänst, praktik eller arbete. Unga som får stöd från programmet ska ta itu med samhällsutmaningar och humanitära utmaningar i det egna eller andra länder, med ett särskilt fokus på att främja social inkludering.

Ny ungdomspolitisk strategi inom EU
Under 2018 antogs en ny ungdomspolitisk strategi för perioden 2019–2027. Strategin baserades på en utvärdering av de tidigare strategierna samt på omfattande konsultationer med berörda intressenter, vilka bl.a. resulterade i elva ungdomspolitiska mål. Målsättningarna med strategin för 2019–2027 är att ge unga kvinnor och unga män mer makt över sina egna liv, uppmuntra ett aktivt medborgarskap, motverka socialt utanförskap bland ungdomar och att politiska beslut ska ta större hänsyn till ungdomars situation.

Europarådet
Inom ramen för Europarådets ungdomspolitiska samarbete har Sverige under 2018 fortsatt att arbeta aktivt med frågor om ungas delaktighet och inflytande, ungas sociala inkludering samt ungas möjlighet att åtnjuta sina rättigheter och icke-diskriminering. Bland annat har Sverige

deltagit i arbetet med att ta fram en ny gemensam ungdomsstrategi för perioden 2020–2030.

Nordiska ministerrådet
Under 2018 fördelade Nordiska barn- och ungdomskommittén (NORDBUK) 4,3 miljoner danska kronor i projektmedel till barn- och ungdomsorganisationer i Norden. Målet med NORDBUK:s stödprogram är att stärka barns och ungas organisering, inflytande och deltagande i politiska, kulturella och sociala aktiviteter.

Projektet Nabo – ungas sociala inkludering i Norden – är ett av fyra svenska prioriteringsprojekt och löper över perioden 2018–2020. Projektet syftar till att skapa en samlad nordisk kunskapsbild om ungas sociala inkludering. Under projektets gång kommer en delstudie tas fram i respektive nordiskt land samt på Grönland, Färöarna och Åland. Under 2018 presenterades den svenska delstudien Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige.

Studien visar att det finns skillnader i känslan av inkludering mellan olika grupper av unga i samhället. Knappt hälften av unga, 46 procent, känner sig inkluderade i Sverige som land, andelen som upplever social inkludering är lägre bland unga på landsbygden än i övriga områden, utan några statistiskt signifikanta skillnader mellan könen. Unga upplever liknande utmaningar i områden med socioekonomiska utmaningar och i landsbygder och i glesbygder. Unga i städer upplever genomgående bättre livsvillkor och förutsättningar för ett bra liv än unga på landsbygden och i områden med socioekonomiska utmaningar (Ku2019/00769/CSM).

14.4.4 Analys och slutsatser

Under avsnittet görs en sammanfattande bedömning av måluppfyllelsen inom politikområdet mot bakgrund av de indikatorer och insatser som har redovisats ovan.

Ungas etablering i arbets- och samhällslivet

Utvecklingen på arbetsmarknaden har varit gynnsam för ungdomar. Ungdomsarbetslösheten har sjunkit och sysselsättningen har ökat. Samtidigt har vissa grupper fortfarande svårt att etablera sig. Unga som varken arbetar eller studerar är en särskilt utsatt grupp och regeringen har därför genomfört åtgärder för att underlätta gruppens etablering i arbets- och samhällslivet.

Det statsbidrag som MUCF under perioden 2016–2018 fördelat till kommuner och samordningsförbund för samverkansinsatser för unga som varken arbetar eller studerar bedöms efter en första redovisning från myndigheten haft positiva effekter. MUCF:s utvärdering av bidragens användning för 2016 visar att stödet till samverkansinsatser för målgruppen har haft störst effekt på lokal nivå i de områden där verksamheten har bedrivits. Det går i dagsläget inte att dra några slutsatser kring projektens varaktiga resultat på samhällsnivå då det gått för kort tid sedan projekten initierades.

I slutrapporterna för 2016 års beviljade projekt kan MUCF konstatera att projekten sammanlagt har nått 1 703 unga. Ungefär en tredjedel av de unga har gått vidare till arbete eller studier efter projekten. På lokal nivå anser aktörerna att det statliga stödet har varit avgörande för att de ska kunna genomföra de olika insatserna. Regeringen bedömer att det statliga stödet har gjort skillnad och att insatserna har gjort nytta för de enskilda individerna.

De dialoger myndigheten fört med lokala och regionala aktörer under hösten 2018 i syfte att stödja aktörer som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar visar att efterfrågan från lokal nivå är stor. Regeringen bedömer att de insatser som planeras av myndigheten väl motsvarar uppdraget och kompletterar insatser från andra nationella och regionala aktörer.

Statskontorets utvärdering av regeringens strategi för unga som varken arbetar eller studerar, vilken presenterades den 14 juni 2019, visar att statsbidraget lett till nya och utvecklade stödinsatser till målgruppen. De lärdomar projekten bidragit med utgör en god grund för framtida insatser för målgruppen.

Ungas fritid, organisering och välmående

När unga själva får berätta vad som är viktigt i livet kommer fritid högt upp på listan. Samtidigt finns det skillnader i hur mycket olika unga deltar i olika typer av fritidsverksamheter beroende på deras socioekonomiska bakgrund och kön. Öppen fritidsverksamhet, t.ex. fritidsgårdar, används av grupper av unga som är

underrepresenterade i andra typer av fritidsverksamheter, såsom unga i områden med socioekonomiska utmaningar och unga med utländsk bakgrund. Regeringen har därför bl.a. gett stöd till kommunerna för ökad tillgänglighet och kvalitet i fritidsgårdar och motsvarande öppen fritidsverksamhet. Stödet har varit välkommet och ökat såväl tillgängligheten som kvaliteten i den öppna fritidsverksamheten.

Bidraget till barn- och ungdomsorganisationer utgör ett viktigt verktyg för att möjliggöra ungas organisering och för att bl.a. skapa nya mötesplatser och nätverk.

Vidare bedömer regeringen att insatserna inom ungdomspolitiken bidragit positivt till ungas välmående, samtidigt som flera utmaningar kvarstår. Det finns enligt flera undersökningar och myndighetsrapporter en tydlig tendens att den psykiska ohälsan bland unga ökar. Ungdomar uppger i allt större utsträckning att de är nedstämda och oroliga, har svårt att sova och har andra psykosomatiska besvär. Unga konsumerar också mer psykiatrisk vård, både öppenvård och sjukhusvård, än tidigare. Åtgärder för att stärka ungas psykiska hälsa sker inom flera sektorer och politikområden samtidigt, något som gör samordning och långsiktighet särskilt viktigt. För mer information om regeringens arbete med psykisk hälsa se utgiftsområde 9.

Ungas delaktighet och inflytande

Under senare år har regeringen genomfört flera insatser för att ungas röster ska höras och för att öka ungas deltagande i den lokala demokratin. Resultaten av uppdragen bedöms som positiva om än begränsade.

Många av de insatser som görs för att stimulera ungas engagemang sker på lokal och regional nivå i kommuner, landsting, partier och föreningar. Från statligt håll främjas ungas inflytande och delaktighet främst genom ungas deltagande i beslutsprocesser på nationell och internationell nivå samt genom insatser för att öka valdeltagandet. Därför arbetar regeringen kontinuerligt med att se till att unga kommer till tals i olika beslutsprocesser och med att stödja genomförandet av skolval (se utg.omr. 1 avsnitt 3.4).

Ungas tillgång till makt och delaktighet präglas till stor del av socioekonomisk bakgrund, men även av var i landet man bor. De omfattande satsningar som regeringen har genomfört för att stärka ungas etablering i arbets- och samhällslivet över hela landet förväntas därför även ha positiva effekter på ungas makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.

14.5 Budgetförslag

14.5.1 12.1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Tabell 14.4 Anslagsutveckling 12:1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Tusental kronor

2018	Utfall	44 611	Anslags-sparande	-729
2019	Anslag	42 061 [1]	Utgifts-prognos	40 856
2020	**Förslag**	**51 656**		
2021	Beräknat	52 530 [2]		
2022	Beräknat	53 413 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 51 656 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 51 655 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 14.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 12:1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**42 061**	**42 061**	**42 061**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	595	1 317	2 046
Beslut	9 000	9 152	9 306
Varav BP20 [3]	9 000	9 000	9 000
Flytt från sakanslag till förvaltningsanslag	6 700	6 700	6 700
Förstärkt bidragshantering	2 300	2 300	2 300
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**51 656**	**52 530**	**53 413**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med totalt 9 000 000 kronor fr.o.m. 2020. För att stärka långsiktigheten i MUCF:s kärnverksamhet tillförs anslaget 6 700 000 kronor. Finansieringen sker genom att anslaget 12:3 *Särskilda insatser inom ungdomspolitiken* minskas med 8 000 000 kronor. I syfte att stärka arbetet med bidragshantering tillförs anslaget 2 300 000 kronor. Finansieringen sker genom att anslaget 12:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet* minskas med 2 760 000 kronor.

Regeringen föreslår att 51 656 000 kronor anvisas anslaget 12:1 *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 52 530 000 kronor respektive 53 413 000 kronor.

14.5.2 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet

Tabell 14.6 Anslagsutveckling 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	242 026	Anslags-sparande	1 414
2019	Anslag	243 440 [1]	Utgifts-prognos	237 596
2020	**Förslag**	**240 680**		
2021	Beräknat	240 680		
2022	Beräknat	240 680		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till ungdomsorganisationer. Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag och visst övrigt stöd till nationell och internationell ungdomsverksamhet för ungdomspolitikens genomförande. Anslaget får användas för sådana administrativa utgifter som är en förutsättning för genomförandet av insatser inom området.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 12:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 212 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: För att nå en ökad förutsägbarhet i medelstilldelningen som avser statsbidrag i form av organisationsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer bör MUCF under 2020 kunna fatta beslut om stödets fördelning 2021.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 12:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 212 000 000 kronor 2021.

Tabell 14.7 Beställningsbemyndigande för anslaget 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	212 000	212 000	212 000	
Nya åtaganden	212 000	212 000	212 000	
Infriade åtaganden	-212 000	-212 000	-212 000	-212 000
Utestående åtaganden	212 000	212 000	212 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**212 000**	**212 000**	**212 000**	

Regeringens överväganden

Tabell 14.8 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**243 440**	**243 440**	**243 440**
Förändring till följd av:			
Beslut	-27 760	-27 760	-27 760
Varav BP20	-2 760	-2 760	-2 760
Förstärkt bidragshantering	-2 760	-2 760	-2 760
Överföring till/från andra anslag	25 000	25 000	25 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**240 680**	**240 680**	**240 680**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 2 760 000 kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera en ökning av anslaget 12:1 *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*.

Regeringen föreslår att 240 680 000 kronor anvisas under anslaget 12:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 240 680 000 kronor respektive 240 680 000 kronor.

14.5.3 12:3 Särskilda insatser inom ungdomspolitiken

Tabell 14.9 Anslagsutveckling 12:3 Särskilda insatser inom ungdomspolitiken

Tusental kronor

2018	Utfall	76 650	Anslags-sparande	8 350
2019	Anslag	10 000 [1]	Utgifts-prognos	9 885
2020	**Förslag**	**2 000**		
2021	Beräknat	2 000		
2022	Beräknat	2 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för särskilda insatser inom ungdomspolitiken. Anslaget får användas för sådana administrativa utgifter som är en förutsättning för genomförandet av insatser inom området.

Regeringens överväganden

Tabell 14.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 12:3 Särskilda insatser inom ungdomspolitiken

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**35 000**	**35 000**	**35 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-8 000	-8 000	-8 000
Varav BP20	-8 000	-8 000	-8 000
Flytt från sakanslag till förvaltningsanslag	-8 000	-8 000	-8 000
Överföring till/från andra anslag	-25 000	-25 000	-25 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 000**	**2 000**	**2 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 8 000 000 kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera ökning av anslaget 12:1 *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*.

Regeringen föreslår att 2 000 000 kronor anvisas under anslaget 12:3 *Särskilda insatser inom ungdomspolitiken* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 000 000 kronor respektive 2 000 000 kronor.

15 Politik för det civila samhället

15.1 Omfattning

Politiken på området omfattar generella frågor om det civila samhället och dess villkor, bl.a. möjligheter att bilda organisationer, att få statligt stöd, att bedriva ideell verksamhet och att göra människor delaktiga. Vidare omfattas organisationernas samverkan med den offentliga sektorn genom dialog och samråd. Området omfattar också forskning samt annan kunskapsutveckling om det civila samhällets omfattning, roll, sammansättning, verksamhet och utveckling samt bidrag till allmänna samlingslokaler och till friluftsorganisationer samt bidrag till riksdagspartiernas kvinnoorganisationer.

Idrottspolitiken omfattar statliga insatser som syftar till att främja idrott och motion och samtidigt bidra till förbättrad folkhälsa.

15.2 Utgiftsutveckling

Tabell 15.1 Utgiftsutveckling inom Politik för det civila samhället

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Politik för det civila samhället						
13:1 Stöd till idrotten	1 964	1 954	1 954	**1 974**	1 967	1 967
13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler	50	52	52	**52**	32	32
13:3 Stöd till friluftsorganisationer	48	48	48	**51**	48	48
13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer	15	15	15	**15**	15	15
13:5 Insatser för den ideella sektorn	151	172	170	**172**	47	24
Summa Politik för det civila samhället	**2 227**	**2 241**	**2 238**	**2 264**	**2 109**	**2 086**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

15.3 Mål för politiken för det civila samhället

Målet för politiken för det civila samhället är att villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske i dialog med det civila samhällets organisationer genom att

- utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga utifrån engagemanget och viljan att påverka den egna livssituationen eller samhället i stort,
- stärka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden både som röstbärare och opinionsbildare och med en mångfald av verksamheter, och
- fördjupa och sprida kunskapen om det civila samhället.

Målet fastställdes av riksdagen i samband med beslutet om propositionen En politik för det civila samhället (prop. 2009/10:55, bet. 2009/10:KrU7, rskr. 2009/10:195).

15.4 Resultatredovisning

I det civila samhället ingår allt från nätverk, tillfälliga sammanslutningar och frivilliga insatser till ideella föreningar, registrerade trossamfund, stiftelser och kooperativ m.m. En rad faktorer påverkar villkoren för det civila samhällets organisationer. De effekter som insatser inom politiken för det civila samhället har på dessa villkor är svåra att avgränsa från effekterna av insatser som görs inom andra verksamhetsområden. Redovisning av resultat sker mot denna bakgrund.

15.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Resultatredovisningen sker med utgångspunkt i målet för politiken för det civila samhället samt de sex principer som är centrala inom politiken för det civila samhället och som fastställdes i riksdagen i och med beslutet om propositionen En politik för det civila samhället (prop. 2009/10:55, bet. 2009/10:KrU7, rskr. 2009/10:195): självständighet och oberoende, dialog, kvalitet, långsiktighet, öppenhet och insyn, samt mångfald.

I propositionen En politik för det civila samhället finns angivet hur politiken kan följas upp utifrån de sex principerna. Följande resultatindikatorer och bedömningsgrunder används för uppföljningen:

- Självständighet och oberoende – insatser för att värna det civila samhällets självständighet och oberoende.
- Dialog – insatser för att besluts- och beredningsprocesser inom olika områden ska omfatta dialog med det civila samhället.
- Kvalitet – förutsättningar för det civila samhället att verka i rollen som utförare och ingå partnerskap med det offentliga, samt insatser för att öka kunskap om det civila samhället.
- Långsiktighet – insatser för att stärka stabilitet, enhetlighet och förutsebarhet i villkor och bidrag.
- Öppenhet och insyn – i vilken utsträckning regeringen visar öppenhet och tar tillvara det civila samhällets kunskaper i frågor som rör dem.
- Mångfald – möjligheten för det civila samhällets aktörer att verka inom olika samhällsområden, samt hur det civila samhället speglar och omfattar den mångfald som finns i befolkningen.

Resultatindikatorer och bedömningsgrunder bygger framför allt på en årlig uppföljning som görs av den interdepartementala arbetsgrupp inom Regeringskansliet som har till uppgift att följa utvecklingen och bereda generella frågor om det civila samhällets villkor. Även Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Statistiska centralbyrån (SCB) och Vetenskapsrådet lämnar viktiga underlag för bedömningen av politikområdets måluppfyllelse.

Vägledande är även genomförandet av Agenda 2030.

15.4.2 Resultat

Resultat utifrån principen om självständighet och oberoende

Principen om självständighet och oberoende speglar det civila samhällets centrala betydelse för demokratin och innebär att organisationerna självständigt ska kunna formulera sitt uppdrag i samhället och bedriva sin verksamhet utifrån sin egen värdegrund.

Statsbidrag om sammanlagt cirka 21,3 miljarder kronor fördelades till det civila samhällets organisationer under 2018 vilket är 7 miljarder kronor mer än vad som redovisades 2017. Den största andelen av denna ökning svarar Utrikesdepartementet för. Tidigare rapporterades endast Sidas stöd till svenska civilsamhällesorganisationer medan årets rapportering i tillägg inkluderar Sidas stöd till internationella civilsamhällesorganisationer och lokala civilsamhällesorganisationer utanför Sverige. Ökningen handlar således inte om en ändrad politisk prioritering på området utan om att rapporteringen nu inkluderar alla delar av statens stöd till civilsamhället. År 2018 uppgick andelen generella bidrag till 92 procent, vilket kan jämföras med 88 procent år 2017. Att andelen generella bidrag är hög ligger i linje med regeringens ambition om att ge civilsamhällets organisationer stort utrymme för egna initiativ och därmed stärka deras självständighet.

Av statsbidragen till det civila samhället ligger inom politikområdet stöd till idrotten, bidrag till allmänna samlingslokaler, stöd till friluftsorganisationer och bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer. I avsnitt 15.5 respektive 15.7 redogörs närmare för stödet till idrotten och bidraget till friluftsorganisationerna.

Boverket handlägger statsbidraget för allmänna samlingslokaler. Intresset för investeringsbidraget är fortfarande stort och av 246 inkomna ansökningar beviljades 88 samlingslokaler statsbidrag 2018. Av sammanlagt 44 ansökningar om verksamhetsutvecklingsbidraget till allmänna samlingslokaler beviljades 28 bidrag. Antalet ansökningar minskade under 2018 jämfört med 2017. Regeringen stärkte i budgetpropositionerna för 2017 och 2018 bidraget med fokus på bl.a. områden med socioekonomiska utmaningar. Andelen ansökningar om bidrag för lokaler i eller vid områden med socioekonomiska utmaningar har ökat jämfört med tidigare år enligt Boverket (Ku2019/00884/CSM). Med socioekonomiskt utsatta områden menas områden med låg förvärvsfrekvens, hög andel mottagare av försörjningsstöd och hög andel elever som avslutat årskurs 9 utan behörighet till något av gymnasieskolans nationella program, Det kan vara både i stora och mindre städer och på landsbygden. Beviljandegraden var också hög för ansökningar från dessa områden. Förordningsändringen kan således betraktas uppnå avsedda effekter. Myndigheten genomförde särskilda informationssatsningar i syfte att få in fler ansökningar från områden med socioekonomiska utmaningar.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) hanterar i egenskap av regeringens expertmyndighet på civilsamhällesområdet ett antal organisationsbidrag som kan sökas av organisationer på nationell nivå. Sammanlagt 329 organisationer lämnade in ansökningar och 286 av dem beviljades organisationsbidrag 2018, vilket är en något lägre andel jämfört med 2017.

På uppdrag av regeringen tar MUCF årligen fram en rapport om det civila samhällets villkor. I 2019 års rapport fördjupar sig MUCF kring villkoren för ideella föreningar i allmänhet samt idrottsföreningar, kulturföreningar och intresseorganisationer i synnerhet (Ku2019/01121/CSM). Resultaten bekräftar den tidigare bilden om att vid sidan av medlemsavgifter är intäkter från det offentliga viktiga för många föreningar. Särskilt idrotts- och kulturföreningar uppger att offentliga bidrag tillhör de viktigaste finansieringskällorna. Ungefär var tredje förening uppgav att offentlig finansiering begränsat deras oberoende i någon mån, även om de flesta svarade att detta skett i relativt liten utsträckning.

Resultat utifrån principen om dialog

Principen om dialog kännetecknar förhållandet mellan regering och det civila samhället.

Dialogerna mellan regeringen och organisationer i det civila samhället ska bl.a. bidra till att bredda och fördjupa underlag för offentligt beslutsfattande. Ett formellt remissförfarande kan kompletteras med att information och synpunkter från det civila samhällets organisationer hämtas in på andra sätt.

Under 2018 fanns i Regeringskansliet ett 50-tal fasta forum för samråd med det civila samhällets organisationer. Utöver dessa fasta forum för samråd anordnade Regeringskansliet också under 2018 drygt 90 tjänstemannamöten för samråd med det civila samhällets organisationer i specifika frågor. Av dessa möten var 15 sakråd varav tio EU-sakråd.

Av 2019 års rapport från MUCF om det civila samhällets villkor framgår att den fortsatt vanligaste kontakten mellan ideella föreningar och företrädare för den offentliga sektorn är den som uppstår i samband med bidragsansökningar. De flesta föreningar är vidare nöjda med det bemötande de får av offentliga företrädare, men två av fem föreningar som haft sådana kontakter upplever också att deras synpunkter inte har betydelse för de beslut som fattas.

Nationellt organ för dialog mellan regeringen och det civila samhället

Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD) bildades 2018 genom en överenskommelse mellan regeringen och organisationer som samlar riksorganisationer inom det civila samhället (Ku2018/00245/D). Överenskommelsen är tecknad med:

- Civos – Civilsamhällets organisationer i samverkan,
- Famna – Riksorganisationen för idéburen vård och social omsorg,
- Forum – Idéburna organisationer med social inriktning,
- LSU – Sveriges ungdomsorganisationer.

Sedan bildandet har även organisationerna Concord, Giva Sverige, SIOS – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, SKOOPI – De arbetsintegrerande sociala företagens organisation och Sveriges Kvinnolobby, anslutit sig till överenskommelsen. Bildandet av NOD sker i linje med Agenda 2030 delmål 16.7 och regeringens handlingsplan för Agenda 2030 2018–2020.

Under 2018 har NOD utarbetat en arbetsmetod kallad lärnätverk samt i samarbete med Upphandlingsmyndigheten startat ett lärnätverk för statliga myndigheter och civilsamhällesorganisationer inom upphandlingsfrågor. NOD har också förberett för start av ett lärnätverk om Agenda 2030 samt gett civilsamhällets organisationer stöd i att ta fram en avsiktsförklaring gällande arbetet med Agenda 2030 som svar på motsvarande avsiktsförklaring från generaldirektörer i statliga myndigheter. Namnet NOD togs fram och etablerades under året för att tydliggöra överenskommelsens syfte. NOD har under 2018 även tagit över administrationen av Partsgemensamt forum (PGF) från MUCF.

Partsgemensamt forum

Partsgemensamt forum (PGF) är en plattform för dialog på nationell nivå mellan regeringen och det civila samhällets organisationer och ska bl.a. följa upp och utveckla politiken för det civila samhället. Det civila samhället representerades 2018 av 16 organisationer och fem möten genomfördes, varav fyra temamöten. Teman under 2018 var:

- civilsamhället och arbetet för jämställdhet,
- civilsamhället och insatser för ökad jämlikhet,
- civilsamhället och värdegrunden – demokratibegreppet,
- civilsamhällets särart och konkurrens- och konsumenträtten m.m.

För att dialogerna som initieras i PGF ska kunna föras i en ännu bredare krets av organisationer och sammanslutningar inom det civila samhället arrangerar MUCF vartannat år den s.k. Forumkonferensen.

Resultat utifrån principen om kvalitet

Principen om kvalitet handlar framför allt om civilsamhällets organisationer i rollen som utförare och när de ingår i partnerskap med det offentliga. Principen om kvalitet förutsätter också en god kunskap om det civila samhället hos bl.a. det offentliga. Ökad kunskap bidrar till att målet om att förbättra villkoren för det civila samhället kan nås.

Idéburna aktörer i välfärden

Regeringen beslutade i juni 2018 att tillsätta utredningen En tydlig definition av idéburna aktörer i välfärden (dir. 2018:46). En särskild utredare ska ta fram ett förslag på en tydlig definition av idéburna aktörer som kan användas för att identifiera och avgränsa dessa från andra

aktörer i välfärdsverksamheter och andra näraliggande offentligt finansierade eller subventionerade verksamheter. Definitionen ska främja ett ökat idéburet deltagande i välfärden. Utredaren ska också ta fram tänkbara tillämpningsområden samt bl.a. föreslå riktlinjer för ingående av idéburet offentligt partnerskap (IOP). Utredningen ska lämna sitt betänkande senast den 14 december 2019.

MUCF:s senaste uppföljning om villkoren för det civila samhället visar att endast en av tio ideella föreningar bedömer sina möjligheter att konkurrera i upphandling av tjänster som goda, medan över hälften svarade att de inte känner till hur deras möjligheter ser ut. Detta bör dock sättas i relation till att en mycket liten andel ideella föreningar utför primärt välfärdstjänster.

Civila samhällets roll i samhällsekonomin

Det civila samhället bidrog under 2016 med verksamheter till ett värde av 136 miljarder kronor (förädlingsvärde), vilket utgör 3,1 procent av Sveriges totala BNP. Den totala produktionen för det civila samhället 2016 var 235 miljarder kronor, vilket utgjorde 3,1 procent av Sveriges totala produktion. Av detta utgjorde 33 miljarder kronor betalningar från offentlig förvaltning och de fasta bruttoinvesteringarna uppgick till 70 miljarder kronor. År 2016 fanns 251 000 organisationer i det civila samhället varav 95 000 var ekonomiskt aktiva. Totalt sett förvärvsarbetade knappt 190 000 personer inom det civila samhället 2016, med fördelningen 60 procent kvinnor och 40 procent män (Det civila samhället 2016, Statistiska Centralbyrån 2018).

Kunskap om organisationer i offentlig sektor

MUCF arbetar för att öka kunskapen om det civila samhället hos myndigheter. Genom myndighetsnätverkets möten har myndigheterna fortsatt kontakten med MUCF, till exempel i fråga om idéburet offentligt partnerskap (IOP), dialog och samråd.

För att öka kunskapen erbjuder MUCF också en uppdragsutbildning på högskolenivå i samarbete med Ersta Sköndal Bräcke högskola om villkoren för det civila samhället och den offentliga sektorns relation till det civila samhället.

MUCF har även genomfört andra kunskapshöjande åtgärder som riktar sig till offentliga aktörer under 2018. Bland dessa kan nämnas början av en webbsida med övergripande information kring att starta och driva en ideell förening. MUCF har även initierat ett referensgruppsarbete med ideella föreningar för att få kunskap om vilka frågor som ideella föreningar har kring offentliga regelverk inför framtagningen av ett målgruppsanpassat material och underlätta kunskapsspridningen.

Forskningsprogram för kunskap på lång sikt

Vetenskapsrådet ansvarar för ett flervetenskapligt forskningsprogram om det civila samhället. Senaste utlysningen inom programmet gjordes under 2017 och avsåg fleråriga projektbidrag. Totalt inkom 74 ansökningar inom utlysningen, där sju projekt beviljades bidrag på tre år vardera. I 40 ansökningar var det en kvinnlig huvudsökande, varav tre beviljades bidrag, och i 34 ansökningar var huvudsökande en man, varav fyra beviljades bidrag.

MUCF förmedlade under 2018 medel till studier inom identifierade behovsområden avseende det civila samhället. Antalet inkomna ansökningar med manliga huvudsökanden var sju varav två beviljades projektmedel. Antalet ansökningar med kvinnor som huvudsökande var fem varav två beviljades projektmedel. Söktrycket har minskat med hälften sedan 2017.

Kunskap om Idéburet offentligt partnerskap

MUCF har initierat ett långsiktigt arbete att hämta in och sprida relevant kunskap om samverkansformen Idéburet offentligt partnerskap (IOP). Frågor om IOP och upphandling av idéburen verksamhet har t.ex. diskuterats i myndighetsnätverket för civilsamhällesfrågor. MUCF har under året tagit fram en kunskapsöversikt, Idéburet offentligt partnerskap, som ger en enkel översikt över området för både offentliga och idéburna aktörer i Sverige.

Ökad kunskap bland offentliga aktörer

Riksdagen har tillkännagett att det civila samhället måste värnas, stärkas och dess självständighet bevaras. Detta bör ske bl.a. genom att man tar bort onödiga regler som utgör hinder eller begränsningar. (bet. 2014/15:KrU11 punkt 2, rskr. 2014/15:241).

Följande åtgärder har vidtagits på området. Regeringen har förstärkt arbetet med kunskapsutveckling och kunskapsspridning till gagn för det civila samhället med sju miljoner kronor 2018 och 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 17). Förstärkningen 2019 syftar till kompetenshöjande insatser och ökad myndighetssamverkan samt utvecklat kunskapsstöd för det civila

samhället. Tillskottet gavs huvudsakligen till MUCF. Ett exempel på andra åtgärder för att ta bort onödiga hinder eller begränsningar för det civila samhällets organisationer är regeringens förslag till riksdagen om att förenkla för det civila samhällets organisationer vid upphandling av välfärdstjänster (prop. 2017/18:158, bet. 2017/18:FiU43, rskr 2017/18:356). Regeringen bedömer mot bakgrund av ovanstående att riksdagens tillkännagivande är slutbehandlat.

Resultat utifrån principen om långsiktighet

Principen om långsiktighet handlar om att det civila samhällets organisationer ska ha goda och stabila förutsättningar för sin verksamhet. I det ingår att civilsamhällets villkor ska vara långsiktiga och förutsebara.

Cirka en femtedel av de statsbidrag som delas ut till det civilas samhällets organisationer beviljas för två år eller mer.

MUCF:s rapport om villkoren för det civila samhället från 2019 visar att nio av tio ideella föreningar ser goda förutsättningar att bedriva sin verksamhet och bedömer att de även kommer att kunna göra det de närmaste åren.

Skrivelse till riksdagen med fokus på långsiktiga villkor för det civila samhället

Den 8 maj 2018 lämnades skrivelsen En politik för engagemang – långsiktighet och oberoende för civilsamhället till riksdagen (skr. 2017/18:246). Skrivelsen utgår delvis från Utredningen för ett stärkt civilsamhälles betänkande Palett för ett stärkt civilsamhälle (SOU 2016:13).

Resultat utifrån principen om öppenhet och insyn

Principen om öppenhet och insyn handlar om processer som rör beslutsfattande. Det civila samhället har viktiga funktioner i demokratin som intressebevakare, opinionsbildare och ifrågasättare. En del i uppföljningen av principen om öppenhet och insyn handlar därför om att redogöra för i vilken utsträckning regeringen visar öppenhet och tar tillvara det civila samhällets organisationers kunskaper i frågor som rör det civila samhället.

Synpunkter inhämtas från det civila samhällets organisationer

Samrådsformen remissförfarande används för att uppfylla regeringsformens krav på beredning av regeringsärenden. I remissförfarandet ingår ofta att inhämta synpunkter från det civila samhällets organisationer. Regeringskansliets interna uppföljning visar att totalt 172 remisser har skickats ut till nästan 3 000 organisationer inom det civila samhället under 2018. Drygt hälften av organisationerna svarade på remisserna.

Som komplement till remissförfarandet har synpunkter och perspektiv från det civila samhällets organisationer även inhämtats genom t.ex. sakråd. Då sakråd rör frågor som beslutas på EU-nivå kallas de EU-sakråd.

Kod som främjar medverkan i beslutsprocesser

Europarådet utvecklade 2009 tillsammans med de idéburna organisationerna en kod för främjande av idéburna organisationers medverkan i offentliga beslutsprocesser, Code of Good Practice on Civil Participation in the Decision-making Process. MUCF har spridit kunskap om den europeiska koden vid ett antal tillfällen under året. Den huvudsakliga målgruppen i myndighetens arbete med att sprida koden har varit offentliga aktörer, med särskilt fokus på statliga myndigheter. Skrifterna som innehåller koden har också spridits på andra möten och konferenser där offentliga och civilsamhällets aktörer deltagit, samt via MUCF:s webbplats. Myndighetens erfarenhet i mötet med målgrupper är att koden börjar bli mer välkänd, men att det ännu är få personer som har praktisk erfarenhet av den.

Resultat utifrån principen om mångfald

Principen om mångfald handlar bl.a. om att det civila samhället bör spegla och omfatta kvinnor och män, flickor och pojkar, samt deltagande från olika delar av befolkningen och med olika åldrar. Uppföljningen av principen handlar bl.a. om att redogöra för befolkningens deltagande i det civila samhället, insatser för att underlätta mångfaldsarbete samt förutsättningar för det civila samhällets aktörer att verka inom olika samhällsområden.

Medlemskap i förening och ideella insatser

Befolkningens engagemang i det civila samhället kan redovisas på olika sätt. Enligt en

undersökning av SOM-institutet vid Göteborgs universitet (Ku2019/01364-1) var 69 procent av Sveriges befolkning i åldern 16–85 medlemmar i en förening år 2018. Andelen som är medlemmar har minskat med 9 procentenheter sedan mätningarna inleddes 1998. För män var andelen som är medlemmar i en förening 70 procent och för kvinnor 68 procent. För personer med hög utbildning var andelen 80 procent och bland personer med låg utbildning 47 procent. Med hög utbildning avses personer som studerat på högskolenivå och med låg utbildning personer som inte avslutat grundskolestudier eller motsvarande. Personer som bor i ren landsbygd är i samma grad medlemmar i föreningar som personer som bor i storstäderna, 71 respektive 70 procent.

I den rapportering MUCF enligt uppdrag lämnat (U2017/01398/UF, U2017/02966/UF, U2017/03289/UF m.fl.) redogör myndigheten för vanliga hinder för underrepresenterade grupper att delta i det civila samhället där brister i individers resurser, motivation och rekryterande nätverk pekas ut.

SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF/SILC) genomförs med ett roterande system som innebär att alla tematiska avsnitt inte är med vid varje tillfälle. År 2014–2015 hade 36 procent av Sveriges befolkning över 16 år ägnat sig åt ideellt arbete under de senaste 12 månaderna. Cirka 30 procent var medlemmar i en idrotts- eller friluftsförening, 11 procent i en kulturförening och 5 procent i ett politiskt parti. Bland personer över 65 år var 38 procent medlemmar i en pensionärsförening. År 2016–2017 var 70 procent mellan 16 och 64 år medlemmar i en fackförening eller företagarorganisation, vilket är på samma nivå som 2014–2015. Den senaste undersökningen om befolkningens ideella engagemang som Ersta Sköndal Bräcke högskola genomfört visar däremot att drygt 53 procent av befolkningen hade gjort ideella insatser under 2014 i och utanför föreningslivet. Engagemangsnivån är stabil och ligger på liknande nivåer som tidigare studier. Att nivåerna skiljer sig mellan de olika undersökningarna kan förklaras med olika mätmetoder där Ersta Sköndal Bräcke högskolas upplägg kan betraktas som det mest heltäckande utifrån det stora antal organisationskategorier som tas upp i enkäten.

Deltagande i det civila samhället

MUCF:s rapport från 2019 om villkoren för det civila samhället visar att nio av tio ideella föreningar anser att främjandet av sociala relationer mellan människor respektive att fungera som mötesplats för umgänge och aktiviteter tillhör deras viktigaste syften.

MUCF har 2018 tagit fram en kunskapsöversikt om vilka faktorer som bidrar till att en person deltar, respektive inte deltar, i det civila samhällets organisationer. I den pekas människors resurser, motivation och rekryterande nätverk ut som avgörande faktorer.

Delegationen mot segregation (Delmos) har bl.a. i uppgift att fördela statsbidrag enligt förordningen (2018:119) om statsbidrag till ideella föreningar och stiftelser för att minska och motverka segregation. Delmos har betalat ut 26,6 miljoner kronor till det civila samhällets organisationer 2018 och beslutat om bidrag om 1,9 miljoner kronor för 2019. (Se även utg.omr. 13 avsnitt 6.)

Utsatthet av olika slag begränsar deltagandet i det civila samhället. Regeringen har därför beslutat förordningen (2018:32) om statsbidrag för insatser som motverkar hot och hat i det offentliga samtalet. Förordningen riktas till det civila samhällets organisationer och MUCF har fördelat 6 miljoner kronor under 2018. Därtill har förordningen (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället beslutats av regeringen. Enligt förordningen prövar Kammarkollegiet frågor om statsbidrag, Samtidigt som regeringen beslutade förordningen höjdes nivån på bidraget från 10 miljoner kronor till 22 miljoner kronor.

Eftersom förordningen först trädde i kraft den 1 september, fick Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) ett uppdrag att betala ut säkerhetsmedel under första delen av 2018. Totalt utbetalades 9,2 miljoner kronor. Kammarkollegiet beviljade under andra halvåret ett bidrag på drygt 1,3 miljoner kronor (Ku2019/00806/CSM).

Stöd till organisationer som arbetar mot hemlöshet bland unga

Regeringen har under 2018 fördelat 120 miljoner kronor till ideella organisationer i deras arbete mot hemlöshet bland unga vuxna, där psykisk ohälsa kan vara en bidragande orsak till hemlösheten. Bidraget har hanterats av Kammarkollegiet och gått till Rädda barnen,

Röda korset, Stadsmissionen i Göteborg, Stadsmissionen i Malmö, Stadsmissionen i Stockholm och Svenska kyrkan. Med hjälp av bidraget har organisationerna gjort insatser för boende, psykisk hälsa, rådgivning, praktik, frivilligstöd, fadderverksamhet mm. (Kammarkollegiets rapport Statsbidrag till ideella organisationers insatser mot hemlöshet, Ku2019/01201/CSM). Stödet har haft stor betydelse för målgruppen och gjort konkret skillnad, inte minst genom att det byggt på befintlig erfarenhet och kontaktnät inom organisationerna. Medlen har även möjliggjort framtagandet av utbildningar och handböcker som kommer att kunna vara relevanta att öka förutsättningarna för en ökad delaktighet och etablering i samhället över lång tid. De bidragsmottagande organisationerna har även samverkat med andra organisationer i det civila samhället, offentliga aktörer och näringslivet. Behovet av stöd bedöms vara fortsatt stort.

Civila samhället och kultur i hela landet

Det civila samhällets aktörer är viktiga för ett levande och vitalt kulturliv i hela landet. Därför ingår det civila samhället som en del i kultursamverkansmodellen. Många ideella kulturverksamheter återfinns i städer, landsbygd och glesbygd. Ideell kulturallians har tilldelats statligt stöd för att arbeta med frågor om det civila samhällets perspektiv i modellen. Se även avsnitt 3 Kulturområdesövergripande verksamhet/ Kultursamverkan resp. Samverkan med civila samhället.

15.4.3 Analys och slutsatser

Utifrån principen om självständighet och oberoende samt långsiktighet är inriktningen att andelen generella bidrag i förhållande till riktade bidrag ska öka. Regeringen konstaterar att andelen generella bidrag ligger på en hög nivå och har så gjort under de senaste åren. Regeringen bedömer att det för den stora majoriteten föreningar bör finnas goda möjligheter att agera självständigt och oberoende. Likväl tycks delar av föreningslivet vara sårbara för förändringar avseende det finansiella stödet från offentlig sektor eller lagar och regler, vilket är viktigt att beakta. Utifrån MUCF:s rapportering noteras också att det alltjämt finns behov av vissa fortsatta insatser för att stärka långsiktighet och underlätta administrationen för det civila samhällets organisationer.

Principen om dialog har under perioden manifesterats bl.a. i etablerandet av Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD).

Regeringen anser att ökad kunskap om civilsamhället ökar förutsättningarna för offentliga aktörer att involvera och samverka med civilsamhället. Utifrån principen om kvalitet konstaterar regeringen att en betydande andel av de ideella föreningar som ingick i 2019 års rapport från MUCF om villkoren för det civila samhället anser sig ha otillräcklig kunskap om bidragssystemen och om sina möjligheter att delta i offentliga upphandlingar. Regeringen anser att arbetet med att öka kunskapen om det civila samhället hos relevanta myndigheter är angeläget och bör fortsätta.

Regeringen anser vidare att forskningsprogrammet för det civila samhället som bedrivs av Vetenskapsrådet samt SCB:s statistikuppdrag om det civila samhället fortsatt ger regeringen viktig kunskap om det civila samhällets villkor och perspektiv.

Utifrån principen om öppenhet och insyn bedömer regeringen att organisationerna i det civila samhället ger värdefulla bidrag till fördjupning och breddning av underlag för offentligt beslutsfattande.

Utifrån principen om mångfald konstateras att en stor majoritet av Sveriges befolkning, både kvinnor och män, är medlemmar i olika föreningar och organisationer. Frivilliga insatser genomförs av mer än hälften av befolkningen, i genomsnitt cirka 15 timmar per vecka. Andelen i befolkningen som är medlemmar i en förening ligger på en relativt stabil nivå. Regeringen noterar dock att andelen minskat sett över en längre period och att det finns stora skillnader i engagemang mellan personer med låg och hög utbildning. I svenska sammanhang är bl.a. personer med utländsk bakgrund och personer som står långt från arbetsmarknaden underrepresenterade i det svenska civilsamhället (MUCF 2018). Regeringen kommer att följa MUCF:s arbete med att bidra till att överbrygga hinder för att delta i det civila samhället.

Regeringen bedömer mot denna bakgrund att de insatser som har genomförts under året har bidragit till uppfyllelse av målet för politiken för det civila samhället.

15.5 Mål för idrottspolitiken

Riksdagen har beslutat om målen för den statliga idrottspolitiken (prop. 2008/09:126, bet. 2008/09:KrU8, rskr. 2008/09:243). Mål och syfte med statsbidraget är att ge möjligheter för flickor och pojkar, kvinnor och män att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa, att stödja en fri och självständig idrottsrörelse samt att ge flickor och pojkar, kvinnor och män positiva upplevelser av idrott som underhållning. Stöd till barn och ungdomar ska lämnas till verksamhet som bedrivs ur ett barnrättsperspektiv. Stöd kan även lämnas till sådan verksamhet som stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

15.6 Resultatredovisning för idrottspolitiken

15.6.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Bedömningen av resultatet utgår främst från rapporten Statens stöd till idrotten, uppföljning 2018, från Centrum för idrottsforskning (CIF) vid Gymnastik- och idrottshögskolan samt statistikuppgifter från Riksidrottsförbundet (RF). CIF har i uppdrag att årligen följa upp statens stöd till idrotten. I sin rapport för 2018 redovisar CIF 19 indikatorer, fördelade över målen för statens idrottspolitik. Det innebär att tre indikatorer inte redovisas då statistik för dessa inte längre finns tillgängliga. CIF:s rapport för 2018 baseras på statistik från 2017. Bedömningen baseras bl.a. på uppgifter om

- medlemskap och det ideella engagemanget i idrottsrörelsen,
- aktivitetsnivån och könsfördelningen bland barn och unga inom idrottsrörelsen,
- barns och ungas förutsättningar för deltagande inom idrottsrörelsen,
- svenska folkets relation till motion och idrott,
- könsfördelningen i idrottsförbundens styrelser,
- ideella ledares utbildning,
- insatser mot dopning,
- RF:s strategiska arbete, och
- etiken inom idrottsrörelsen.

Underlaget för indikatorer består bl.a. av uppgifterna i det elektroniska verksamhetssystemet IdrottOnline. Ordningen innebär att alla uppgifter om idrottsrörelsens medlemmar inhämtas direkt från de lokala idrottsföreningarna. I takt med att allt fler lokala idrottsföreningar använder IdrottOnline förbättras statistikunderlaget. Andra underlag för indikatorer består av RF:s årliga enkätstudie, Svenska folkets relation till motion och idrott (källa: Riksidrottsförbundet) och Nationella folkhälsoenkäten (källa: Folkhälsomyndigheten). Därutöver inhämtas ytterligare information för att kunna beräkna indikatorerna.

15.6.2 Resultat

Statens stöd till idrotten uppgick 2018 till 1 954 miljoner kronor. Anslaget omfattar främst bidrag till idrottens organisering, idrottens barn- och ungdomsverksamhet, insatser mot dopning, specialidrott inom gymnasieskolan, förberedelse och deltagande i olympiska och paralympiska spel, idrottsforskning m.m. Nedan återges inledningsvis en översikt av vissa bidrag som regeringen beslutat om inom anslaget stöd till idrotten.

Tabell 15.2 Vissa bidrag 2015–2019

Miljoner kronor

Verksamhetsbidrag	2015	2016	2017	2018	2019
Gemensam verksamhet	1 120	1 196	1 204	1 222	1 222
Idrottslyftet	500	550	550	569	569
Antidopning	26,3	30	32	35	35
Idrottsforskning	16	18	19	20	20
Riksidrottsgymnasier	41,9	41,9	43	43	43
Nyanlända etablering	32	64	64	64	64

Idrotten som folkrörelse

Medlemmar i idrottsrörelsen

Riksidrottsförbundet (RF) har 71 specialidrottsförbund som medlemmar, med över 20 000 föreningar spridda över hela landet och 3,2 miljoner anger i enkätstudie att de är medlemmar. Antalet aktiva medlemmar har varit förhållandevis konstant sedan 2002.

Könsfördelningen bland medlemmar 2017 var 47 procent flickor och kvinnor och 53 procent pojkar och män. Skillnaderna i könsfördelningen är oförändrad över tid.

Idrottslyftet en resurs för utveckling och förnyelse
Idrottslyftet har mellan 2007 och 2015 uppgått till 500 miljoner kronor årligen. Under 2016 och 2017 uppgick idrottslyftet till 550 miljoner kronor för att 2018 öka till 569 miljoner kronor. Det främsta syftet är att få fler barn och ungdomar att idrotta och att idrotta högre upp i åldrarna. Inom ramen för Idrottslyftet erbjuder RF stöd till sina förbund och föreningar så att de kan utveckla sin barn- och ungdomsverksamhet för att uppnå målen. Inom ramen för Idrottslyftet ryms även stöd till det lokala föreningslivet för att bygga och renovera mindre idrottsanläggningar.

Är idrotten till för alla barn och unga?
Statistiken för lokalt aktivitetsstöd (LOK-stöd) är en tydlig indikator på aktivitetsnivån i svensk barn- och ungdomsidrott. Detta då den inkluderar samtliga beviljade bidrag, vilket eliminerar den risk för felkällor och bristande precision som kan uppstå vid skattningar och urvalsstudier. LOK-stödet utgår för idrottslig verksamhet för barn och ungdomar i åldern 7–25 år och ledare i åldern 13–25 år. För deltagare och ledare inom idrott för personer med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns. LOK-stödet uppgick 2017 till 585 miljoner kronor och idrottsföreningar beviljades aktivitetsbidrag för 58,7 miljoner deltagartillfällen. Dessa uppgifter är jämförbara med 2016. En granskning av antalet deltagartillfällen 2017, uppdelat efter kön, visar att flickor svarade för 39 procent och pojkar för 61 procent, samma fördelning som 2016. Andelen pojkar ökar något i takt med stigande ålder. Pojkar är således redan i unga år något mer aktiva inom föreningsidrotten än flickor, och skillnaderna tilltar under ungdomsperioden. Den samlade fördelningen mellan flickor och pojkar när det gäller deltagartillfällen, som mäts genom LOK-stödet, har varit förhållandevis konstant sedan 2002 Detta innebär således att pojkars idrottande får väsentligt större stöd från LOK-stödet än flickors idrottande.

Ett övergripande mönster är att under en femårsperiod 2012–2017 har barns idrottande i åldern 7–12 år minskat i antalet deltagartillfällen i förhållande till populationen, med 12 procent för pojkar och 5 procent för flickor. Av statistiken framgår även att LOK-stödet i större utsträckning fördelas till föreningar i socioekonomiskt starka områden än till föreningar i områden med socioekonomiska utmaningar. De tre idrotter som har flest deltagartillfällen vid beräkning av LOK-stöd är samtliga lagidrotter. I de tio idrotter med flest antal deltagartillfällen skiljer sig könsfördelningen åt. Skillnaderna mellan 2017 och 2016 är små.

Tabell 15.3 Idrotter med flest deltagartillfällen, fördelat på pojkar och flickor, 2017

Procent idrotter	pojkar	flickor
Fotbollförbundet	73	27
Innebandyförbundet	68	32
Ishockeyförbundet	95	5
Gymnastikförbundet	19	81
Handbollförbundet	47	53
Ridsportförbundet	4	96
Basketförbundet	51	49
Simförbundet	43	57
Tennisförbundet	62	38
Friidrottsförbundet	**37**	**63**

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd, CIF:s rapport Statens stöd till idrotten, uppföljning 2018.

Ideellt ledarskap
Ett av flera kännetecken på en folkrörelse är förekomsten av frivilligt och oavlönat föreningsarbete. Män dominerar i många avseenden inom idrotten, så även bland de medlemmar som var aktiva som tränare, ledare eller funktionärer 2017. Av beräknade 822 000 personer i åldern 6–80 år 2017 som innehade ett sådant uppdrag uppgavs 43 procent vara kvinnor och 57 procent vara män. Motsvarande siffra 2016 var 841 000 personer och den könsmässiga fördelningen var 42 procent kvinnor och 58 procent män.

Kvinnor och män på ledande positioner
År 2017 var det 56 procent av Riksidrottsförbundets (RF) 71 specialidrottsförbund (SF) som hade en jämställd förbundsstyrelse, dvs. att både kvinnor och män uppgår till minst 40 procent bland ledamöterna. Detta kan jämföras med 2016, 2015 och 2014 då det var 56, 46, respektive 40 procent som hade en jämställd styrelse. Två SF var kvinnodominerade såtillvida att andelen män understeg 40 procent. I 29

förbund var situationen den motsatta, det vill säga att andelen kvinnor understeg 40 procent.

Sammantaget var förbundsstyrelserna mer jämställda i sin sammansättning 2017 än tidigare år. Detta är en positiv utveckling. År 2017 var fördelningen i SF:s styrelser 39 procent kvinnor och 61 procent män och 2016 var motsvarande andel kvinnor 37 procent och män 63 procent. Det bör påpekas att styrelserna i RF och i distriktsidrottsförbunden har jämställd representation vilket är en förutsättning i enlighet med RF:s stadgar samt att beslut har tagits att även styrelser i SF ska vara jämställda så att minst 40 procent av ledamöterna ska vara kvinnor respektive män senast 2021.

Det finns en tydlig dominans av män både som ordförande och generalsekreterare i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Bland förbundens 71 förbund 2017 innehades posten som ordföranden av 16 kvinnor och 55 män. På positionen som förbundens högsta tjänsteman återfanns 21 kvinnor och 50 män.

Tabell 15.4 Kvinnor och män som ordförande respektive generalsekreterare i specialidrottsförbunden (SF) 2017

	Antal	Procent
SF med kvinna som ordförande	16	23
SF med man som ordförande	55	77
SF med kvinna som generalsekreterare eller motsvarande	21	30
SF med man som generalsekreterare eller motsvarande	**50**	**70**

Källa: Specialidrottsförbunden inom RF

Ökad rekrytering till idrotten av personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning har i jämförelse med övrig befolkning en mer stillasittande fritid och deltar i mindre omfattning i idrottsföreningars verksamhet. Den fysiska inaktiviteten riskerar även att leda till psykisk ohälsa. Svenska Parasportförbundet organiserar huvuddelen av de personer med funktionsnedsättning som idrottar. Dock växer antalet SF som tar ansvar för att inkludera kvinnor och män, flickor och pojkar med funktionsnedsättning i sin ordinarie verksamhet, vilket Svenska Parasportförbundet ser positivt på. Riksidrottsförbundet har på stämman 2017 beslutat om en handlingsplan för idrott för personer med funktionsnedsättning. RF har under 2018 arbetat med att genomföra handlingsplanen. Det är av vikt att det arbetet påskyndas så att planen genomförs för att öka rekryteringen till idrotten.

Idrottens betydelse för folkhälsan

Rekommenderad nivå av fysisk aktivitet för positiv effekt för hälsan

Genom regelbunden fysisk aktivitet kan olika sjukdomstillstånd motverkas. Världshälsoorganisationen (WHO) rekommenderar därför alla vuxna (18 år och äldre) att vara fysiskt aktiva minst 150 minuter i veckan med måttlig intensitet och/eller 75 minuter med hög intensitet. För barn och ungdomar (5–17 år) rekommenderas fysisk aktivitet minst 60 minuter om dagen i måttlig till hög intensitet. Centrum för idrottsforskning utgår ifrån detta i sin redovisning till regeringen.

Personer som motionerar regelbundet

Av Riksidrottsförbundets (RF) enkätstudie, Svenska folkets relation till motion och idrott 2017, där personers deltagande i organiserade motionsaktiviteter undersöks, framgår att 47 procent av de tillfrågade mellan 6 och 80 år deltog i minst tre motionsaktiviteter i veckan och ytterligare 30 procent deltog i minst en till två motionsaktiviteter i veckan. Nivån har varit konstant sedan 2002. Kvinnor, barn och unga motionerar i högre utsträckning än män och äldre.

Fysisk aktivitet hos kvinnor och män på fritiden

Folkhälsomyndigheten genomför regelbundet en rikstäckande undersökning om folkhälsa, Nationella folkhälsoenkäten. Sedan 2016 sker den vartannat år varför tillgänglig statistik är från 2016 och redovisades i budgetpropositionen för 2019. Undersökningen visade hur befolkningen i åldrarna 16–84 år mår och följer upp förändringar i hälsa över tid. Det är liten skillnad mellan kvinnor och män, 65 respektive 64 procent, som ägnar sig åt regelbunden motion och idrott i enlighet med WHO:s rekommendation. Vidare framgick att särskilt unga män, men även unga kvinnor (16–29 år) i störst utsträckning tränar på denna nivå och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder och att könsskillnaden är obetydlig.

Dopning är ett samhällsproblem

Att minska bruket av dopningspreparat är en del av statens folkhälsomål. Bruket finns både inom idrotten och i samhället i stort. Bruket är olagligt,

det strider mot medicinsk etik och är förenat med stora hälsorisker för individen. RF ansvarar för antidopningsarbetet inom idrottsrörelsen. Dopning utanför idrotten förekommer framför allt bland unga män i gymmiljöer. För att nå dessa miljöer fördelar Folkhälsomyndigheten medel till verksamhet vid PRODIS (Prevention av dopning i Sverige) och antidopningsprojektet 100 procent ren hårdträning, som bl.a. omfattar gym- och träningsanläggningar över hela Sverige.

RF bedriver sitt antidopningsarbete inom idrotten i enlighet med Världsantidopningsbyråns (WADA) bestämmelser. Detta medför ett kvalitativt arbete som bidrar till att skydda idrottarens hälsa och stärka etiken i idrottstävlingar nationellt och internationellt. En särskild utredare har i juni 2019 lämnat förslag till hur personuppgiftsbehandling inom idrottens antidopningsarbete kan bedrivas enligt dataskyddsförordningens bestämmelser. Ärendet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Idrottsverksamhet för nyanlända och asylsökande

Riksidrottsförbundet (RF) får sedan 2015 ett särskilt statligt stöd för att arbeta med etablering av nyanlända. Statligt stöd har i motsvarande syfte även tilldelats andra organisationer i civilsamhället. Flera av dem bedriver verksamheter som sker i samverkan med idrottsrörelsens verksamhet för asylsökande och nyanlända. RF strävar efter att verksamhet riktad till nyanlända ska vara en naturlig del av idrottens generella verksamhet, i enlighet med värdegrunden som betonar allas rätt att vara med. Merparten av de medel som RF förfogar över för ändamålet har fördelats till de olika distriktsidrottsförbunden (DF), som samordnat insatserna på regional och lokal nivå. DF har i sin tur fördelat en del av medlen i form av projektbidrag till idrottsföreningar.

Alltfler större satsningar görs i samverkan mellan idrottsföreningar och andra aktörer, vilket gör att man kan dra nytta av varandra och höja insatsernas kvalitet. Ett prioriterat område inom verksamheten är att nå nyanlända flickor och kvinnor i samma utsträckning som pojkar och män.

Centrum för idrottsforsknings fördjupade analys

Centrum för idrottsforskning (CIF) har på regeringens uppdrag gjort en fördjupad analys av det statliga och kommunala stödets betydelse och effektivitet för människors idrottande och motionerande samt utgått ifrån socioekonomiska, personliga och kulturella förutsättningar. I rapporten Statens stöd till idrotten – uppföljning 2018 redovisar CIF uppdraget vilket kompletteras av en antologi i form av skriften Idrotten och (o)jämlikheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?

I sin analys utgår CIF från begreppet den sociala gradienten som används i analyser av sambandet mellan folkhälsa och social position. CIF pekar på att forskning visar att Sverige, trots allmänt hög levnadsstandard, har påtagliga skillnader i hälsa och dödlighet mellan grupper med olika social position samt att hälsogapet snarare ökat än minskat under de senaste 30 åren.

Jämförelser av aktivitetsnivåer i barn- och ungdomsidrotten i landets kommuner visar att verksamheten är störst i medelstora och socioekonomiskt välmående städer och förortskommuner. Lägst aktivitetsnivåer återfinns på motsvarande sätt i små kommuner huvudsakligen belägna i landsbygd eller glesbygd. Ett liknande scenario framträder när statistik om ungas utsatthet ställs mot deras deltagande i föreningsidrotten.

Den sociala gradienten inom barn- och ungdomsidrotten ingår i ett större samband av aktuella utvecklingsprocesser i svensk idrott och i det svenska samhället. CIF pekar på att den sammanhänger med professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser bland landets idrottsföreningar och de ökade avgifter för deltagande som detta medför för hushåll med idrottsaktiva barn. En utveckling där kostnaden ökar för ungas idrottande får oundvikligen effekt på vilka som kan fortsätta – och vilka som inte har råd. Vidare påverkas den av demografiska faktorer och de mycket olika förutsättningar för idrottande som präglar skilda samhälls- och boendekontexter. Medan anläggningsbrist, köer och konkurrens ofta är utmaningar i storstädernas idrottsliv handlar landsbygdens problem snarare om utflyttning, långa avstånd och svårigheten att få ihop tillräckligt stora träningsgrupper eller lag. I områden med socioekonomiska utmaningar tillkommer att

föreningslivet ofta är svagt, vilket sätter tydliga spår i minskade idrottsmöjligheter för unga.

CIF pekar på vikten av att kartlägga och förstå hur social position påverkar människors möjligheter att idrotta och vara fysiskt aktiva. Ur ett idrottspolitiskt perspektiv bryter det med idealet om ”idrotten för alla”, det vill säga att föreningsidrotten ska vara lika öppen, tillgänglig och välkomnande för alla oavsett ekonomiska eller andra förutsättningar. Det är också ett samhällsproblem eftersom ojämlikhet inom idrotten indikerar att människors möjligheter och förutsättningar är orättvist fördelade.

Idrottens internationella konkurrenskraft

Medaljer i internationella mästerskap
År 2017 deltog 180 av landets 235 landslagstrupper i ett världsmästerskap (VM) eller motsvarande. Totalt vanns 222 medaljer varav 81 guld, 78 silver och 63 brons. Det är svårt att jämföra idrottsliga prestationer såväl mellan nationer som mellan idrotter. Många idrotter anordnar inte VM eller andra mästerskap varje år. Möjligheten att tävla och utmärka sig varierar därmed över tid.

Internationellt samarbete
Inom EU har programmet för utbildning, ungdom och idrott, Erasmus+, fortsatt. Under den sjuåriga programperioden 2014–2020 är 265 miljoner euro budgeterade för insatser inom idrottsområdet med en särskild inriktning mot idrott på gräsrotsnivå. Stödberättigad verksamhet är bl.a. gränsöverskridande samarbetspartnerskap och ideella europeiska idrottsevenemang. RF bedriver ett arbete med att stödja svenska idrottsorganisationer i att söka medel från Erasmus+.

15.6.3 Analys och slutsatser

Idrottsrörelsen är Sveriges största folkrörelse och engagerar många barn, ungdomar och vuxna, både som aktiva och som ledare. Det ideella arbetet är omfattande och bidrar till att skapa goda förutsättningar för ett aktivt idrottande runt om i hela landet. Folkhälsan är i sig är en viktig del av det svenska välfärdssamhället. Det ligger i hela samhällets intresse att främja människors möjlighet att utöva idrott och motion utifrån sina egna intressen och förutsättningar. Det är särskilt angeläget att tidigt ge barn och ungdomar goda motionsvanor för framtiden. Det angavs särskilt i den idrottsproposition som riksdagen biföll 2009 och gäller alltjämt.

Centrum för idrottsforskning (CIF) har redovisat en fördjupad analys av ojämlikhet inom föreningsidrotten. Regeringen noterar att antalet deltagartillfällen som redovisas för det lokala aktivitetsstödet till barn- och ungdomsverksamheten (LOK-stöd) sjunker i förhållande till populationens storlek, särskilt bland pojkar i åldern 7-12 år. Regeringen noterar vidare att LOK-stödets fördelning baserat på deltagartillfällen inte är jämställt genom att större andel av bidraget ges för pojkars idrottande framför flickors idrottande. Därtill noterar regeringen att många barn i områden med socioekonomiska utmaningar redan i unga år faller utanför idrottsrörelsens verksamhet. CIF kan inte längre redovisa samtliga indikatorer vilket pekar på att det kan finnas anledning att se över dem.

Offentliga styrmedel bör enligt regeringens bedömning användas för att främja förutsättningarna för ett hälsosamt förhållningssätt till regelbunden fysisk aktivitet. Ändamålsenlighet och kostnadseffektivitet bör då vara utgångspunkten. En av utgångspunkterna för statens stöd till idrotten är att idrotten, såväl i verksamheten som i beslutande församlingar, ska vara öppen för alla, oavsett ålder, kön, könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning, trosuppfattning, funktionsnedsättning eller social, etnisk och kulturell bakgrund. Trots detta är det många grupper som i liten utsträckning deltar i verksamheten inom föreningsidrotten. Regeringen förväntar sig att idrottsrörelsen arbetar aktivt för att nå fler i underrepresenterade grupper på alla de grunder som nämns ovan.

Regeringen verkar i hela sin politik för en jämn fördelning av makt och inflytande mellan könen och förväntar sig att idrottsrörelsen på olika nivåer ökar sina ansträngningar att nå en jämställd idrott. Regeringen noterar den kvotering som Riksidrottsförbundet (RF) infört i sina stadgar vilket framöver kommer att medföra jämnare könsfördelning i specialidrottsförbundens styrelser och valberedningar. Det kan i sig bidra till att påverka verksamhetsformerna positivt så att kvinnor och flickor i större utsträckning kommer att attraheras av olika idrotter i framtiden. Det är viktigt i hela samhället att olika beslutande organ är representativa för den

verksamhet som bedrivs. Regeringen bedömer att det är angeläget att synliggöra goda exempel på verksamheter som utvecklat ett bra normkritiskt arbete. Det är av intresse att belysa bl.a. idrottsverksamheter som utvecklat metoder som bryter de socioekonomiska mönstren och könsstereotypa normer, inkluderar personer med funktionsnedsättning och skapar bättre förutsättning för barn, unga och vuxna att utveckla sin fulla potential och delta oberoende av kön, socioekonomisk och utbildningsmässig tillhörighet i hela landet. Regeringen kommer att nära följa den av RF påbörjade förändringen av kriterier i fördelning av statens stöd till idrotten så att statens stöd blir mer rättvist fördelat och därigenom motverkar den nuvarande påvisade ojämlika fördelningen av stödet

De insatser som med statens stöd gjorts inom idrotten och i samhället i övrigt inom antidopning är av betydelse för en god folkhälsa. Därtill är insatser angelägna för att säkerställa att idrottens antidopningsarbete även framöver är förenligt med Sveriges åtaganden i internationella antidopningskonventioner och Världsantidopningskoden.

15.7 Mål för friluftslivspolitiken

Riksdagen har fastställt det övergripande målet för friluftslivspolitiken. Målet är att stödja kvinnors och mäns, flickors och pojkars möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Alla människor ska ha möjlighet till naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö (prop. 2009/10:238, bet. 2010/11:KrU3, rskr. 2010/11:37 och 2010/11:38).

Tio mätbara mål har beslutats av regeringen och redovisats till riksdagen (skr. 2012/13:51, bet. 2012/13:KrU4, rskr. 2012/13:278). Målen är följande:

- Tillgänglig natur för alla
- Starkt engagemang och samverkan
- Allemansrätten
- Tillgång till natur för friluftsliv
- Attraktiv tätortsnära natur
- Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
- Skyddade områden som resurs för friluftslivet
- Ett rikt friluftsliv i skolan
- Friluftsliv för god folkhälsa
- God kunskap om friluftslivet.

De tio målen har preciseringar som förtydligar innebörden av målen. Preciseringarna är ett stöd i genomförandet av åtgärder. De är också underlag för att kunna mäta och följa upp målen samt för att kunna fortsätta utveckla friluftslivspolitiken.

Varje friluftslivsmål berör flera olika myndigheter och organisationer. En till två myndigheter utpekas som ansvariga för att följa upp och utveckla respektive mål. Naturvårdsverket ska utveckla förutsättningarna för friluftslivet och samordnar arbetet på nationell nivå och länsstyrelserna samordnar och leder det regionala arbetet.

Friluftslivsmålen och preciseringarna ska vara vägledande för arbetet med friluftslivsfrågor på alla nivåer i samhället.

Friluftsliv är ett allmänt intresse och som spänner över flera politikområden, bl.a. miljö- och naturvårdspolitiken, folkhälsopolitiken, funktionshinderspolitiken, den regionala tillväxtpolitiken, skogs-, fiskeri-, och jordbrukspolitiken, jakt- och viltförvaltning, kulturmiljö, turismpolitiken, landsbygdspolitiken samt utbildnings- och forskningspolitiken.

Flera av miljökvalitetsmål som riksdagen har beslutat (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377) har även preciseringar och etappmål som rör friluftslivet och redovisas i utg.omr. 20 Allmän miljö- och naturvård.

15.8 Resultatredovisning för friluftslivspolitiken

15.8.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Inom friluftslivspolitiken sker uppföljning i förhållande till regeringens tio beslutade friluftslivsmål och dess preciseringar. Nästa uppföljning rapporterar Naturvårdsverket till regeringen i december 2019.

Resultatredovisningen baseras i huvudsak på Naturvårdsverkets redovisning av statsbidrag till

friluftsorganisationer. Även Naturvårdsverkets återrapportering av åtgärder för biologisk mångfald under perioden 2016–2018 (rapport 6876) innehåller värdefull information om insatser för friluftslivet. Naturvårdsverkets rapport Friluftsliv 2018 bidrar till viktig kunskap om svenska folkets friluftsvanor (rapport 6887).

I resultatredovisningen används även Naturvårdsverkets årliga redovisning för hur arbetet med samordningen av berörda myndigheters friluftslivsarbete utvecklas, liksom samverkan med andra aktörer.

15.8.2 Resultat

Redovisningen av verksamheten utgår från riksdagens övergripande mål för friluftslivspolitiken.

Paraplyorganisationen Svenskt Friluftsliv fördelar och betalar ut statsbidrag till friluftsorganisationer från anslaget 13:3 *Stöd till friluftsorganisationer*. Organisationsbidrag ges i förhållande till organisationens medlemsantal och aktivitetsnivå. Verksamhetsbidrag är stöd till organisationer för en specifik verksamhet efter särskild prövning. Svenskt Friluftsliv företräder 26 ideella friluftsorganisationer med 9 000 lokala och regionala föreningar, som tillsammans har 1,6 miljoner medlemmar, varav 300 000 är barn och ungdomar.

Svenskt Friluftsliv fördelade under 2018 nära 47,8 miljoner kronor i bidrag till 23 friluftsorganisationer, varav 24,2 miljoner kronor var organisationsbidrag till 14 organisationer och 23,6 miljoner kronor var verksamhetsbidrag till 20 organisationer. Både organisations- och verksamhetsbidrag delades ut till 11 organisationer. Under 2018 användes en ny fördelningsmodell för organisationsbidraget där större antal medlemmar och ökad aktivitetsnivå leder till höjda organisationsbidrag.

Könsfördelningen bland organisationernas medlemmar är 46 procent kvinnor och 54 procent män. I organisationernas styrelser är det 34 procent kvinnor och 66 procent män. Frågan har uppmärksammats. Exempelvis har Svenska Turistföreningen (STF) strävat mot en jämnare könsfördelning genom en ny valprocess för nya medlemsombud, vilket har resulterat i att nästan 70 procent av dem som senast valdes är kvinnor.

Könsuppdelad statistik redovisas för de verksamheter där sådan information finns hos organisationerna. Sådan statistik finns inte ännu att tillgå för alla verksamheter efterfrågas fortlöpande inför kommande redovisningar.

Medlemstalen 2018 ökade bl.a. inom Friluftsfrämjandet, Scouterna, Sportfiskarna, Naturskyddsföreningen och Svenska klätterförbundet. Friluftsfrämjandets medlemsantal ökade markant med 7,1 procent.

Flera organisationer och verksamheter har även fått ytterligare finansiering genom samarbeten med näringsliv, kommuner och från andra myndigheter och organisationer som exempelvis Arvsfonden och Svenska Postkodstiftelsen.

Tabell 15.5 Friluftsorganisationer som fått bidrag 2018 av Svenskt Friluftsliv

Organisationsbidrag och verksamhetsbidrag
Friluftsfrämjandet
Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna)
Svenska Turistföreningen
Svenska Livräddningssällskapet
Cykelfrämjandet
Svenska Båtunionen
Svenska Kryssarklubben
Riksförbundet Hälsofrämjandet
Sveriges Ornitologiska Förening
Svenska Fjällklubben
Svenska Islandshästförbundet
Organisationsbidrag
Kennelklubben
Svenska Frisksportförbundet
Verksamhetsbidrag
Scouterna
Svenska Orienteringsförbundet
Naturskyddsföreningen (tillsammans med Naturskoleföreningen och Sportfiskarna)
Svenska Klätterförbundet
Svenska Kanotförbundet
Svenska Jägareförbundet
Förbundet Skog och Ungdom
Riksförbundet Sveriges 4H
Svenska Brukshundsklubben

Bidragsverksamheten når stora grupper av människor som får möjlighet till ett upplevelserikt friluftsliv. Organisationsbidragen till friluftsorganisationerna möjliggör en stor verksamhet med många deltagare i olika

aktiviteter. Resultatet för 2018 visar en stor bredd av verksamheter som genomförts av friluftsorganisationerna.

Friluftsfrämjandet är den största bidragsmottagaren. Organisationens 7 000 ideella ledare möter nära 2 miljoner individer årligen. Genom 316 lokalavdelningar och sex regioner erbjuder Friluftsfrämjandet landets bredaste utbud av friluftsaktiviteter. Genom verksamhet i mer än 500 förskolor och skolor kommer organisationen i kontakt med ca 1,2 miljoner barn och ungdomar.

I likhet med tidigare år prioriterades under 2018 särskilt satsningar på verksamheter för barn och ungdomar, varav många fokuserade på integration och mångfald. Verksamhetsbidragens fördelning är 43 procent till projekt som prioriterar barn och ungdomar, 33 procent till satsningar särskilt för nyanlända och 24 procent till projekt med de tio friluftslivspolitiska målen i fokus.

Bland de större satsningar som främjar både unga och integration finns STF:s Unga Guidar Unga, Naturskyddsföreningens projekt Schysst, Sportfiskarnas Åtgärdspaket främjande och integration, och Scouternas projekt Tillgänglig scoutverksamhet för fler. Cykelfrämjandets Frihet på cykel vänder sig till vuxna av båda könen men en majoritet, 90 procent, av deltagarna har varit kvinnor.

I skolan är Friluftsfrämjandets Skogshjältarna en framgångsrik utbildningsmodell där pedagoger tillsammans med eleverna upplever naturen, med allemansrätten som grund. Målgruppen för Naturskyddsföreningens projekt Mer friluftsliv i skolan är pedagoger i grundskolan samt fritidspedagoger som vill inkludera mer friluftsliv i undervisningen. Även Svenska Orienteringsförbundet har genomfört lärarfortbildningar.

Ledarutbildningar arrangeras internt inom olika organisationer, bl.a. i Friluftsfrämjandets Friluftsakademin. Svenska Fjällklubben har utbildningar i fjälledarskap och Svenska Islandshästförbundet kurser för fritidsturledare. Svenska Kanotförbundet och Svenska Livräddningssällskapet har ledarutbildningar som fokuserar på säkerhet i vatten och på is.

Många av de beviljade verksamhetsbidragen bidrar till att uppfylla friluftslivsmål om allemansrätten. Riksförbundet Hälsofrämjandet och Svenska Jägareförbundet distribuerar material om allemansrätten till skolan.

Friluftslivets betydelse för folkhälsan lyfts fram i Svenskt Friluftslivs informationssatsning Friluftsliv ger folkhälsa. Totalt har ca 3 miljoner människor nåtts av kampanjen.

Utmaningen att nå barn och ungdomar har även uppmärksammats genom försök med ny teknik. Med projektet Skogsmulle 2020 vill Friluftsfrämjandet främja ett mer hälsosamt liv. Under första året har minst 420 000 personer berörts av appen Skogsmulle och Naturboken.

15.8.3 Åtgärder för friluftsliv

Med anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* (utg.omr. 20 Allmän miljö- och naturvård) finansieras åtgärder som framför allt genomförs av länsstyrelser för bl.a. naturvårdande skötsel och tillgängliggörande av skyddade områden, informationsinsatser och underhåll av det statliga ledsystemet i fjällen. Anslaget skapar förutsättningar för ett rikt friluftsliv bl.a. i de skyddade områdena, i tätortsnära natur och i fjällen. Förvaltningen av de skyddade områdena är av central betydelse för både biologiska värden och värden för friluftsliv och kulturmiljö.

Genom de lokala LONA-bidragen (statsbidrag till lokala naturvårdsåtgärder) skapas möjligheter för kommunerna att driva ett långsiktigt arbete med bl.a. friluftsliv, ökad tillgänglighet, och informationsspridning. Ett av målen är att utöka allmänhetens tillgång till närnatur och rekreationsmöjligheterna i vardagen. Under 2018 omfattade friluftsprojekten i LONA ca 25 miljoner kronor.

Skyddade områden – betydelsefulla för friluftsliv och naturturism

Skyddade områden som nationalparker, natur- och kulturreservat och Natura 2000-områden är attraktiva besöksområden. Nya nationalparker skapar både nya och bättre möjligheter att ta emot besökare och erbjuda goda naturupplevelser som gynnar friluftslivet och natur- och kulturbaserad turism. Detta bidrar samtidigt till friluftslivsmålet om hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling.

Sveriges 30 nationalparker hade under 2018 ca 2,7 miljoner besökare, en ökning från ca 2,5 miljoner året innan. Högst antal besök har Kosterhavet, Stenshuvud, Söderåsen och Tyresta

nationalparker som har mellan 320 000 och 500 000 besökare per park och år (se utg. omr. 20 Allmän miljö- och naturvård).

Åsnens nationalpark inrättades 2018 och stort fokus har lagts på informativ och fysisk tillgänglighet. Den nya nationalparken hade under första året ca 150 000 besökare.

Sveriges natur är en av de främsta reseanledningar för både nationella och internationella besökare. Naturturismen växer i Sverige och nationalparkerna är turistattraktioner av internationellt intresse. Experter på naturturism (Naturturismföretagen) uppskattar att drygt 60 miljarder kronor av turismens exportvärde kan hänföras till naturen som avgörande reseanledning (se utg.omr. 24 Näringsliv).

Regeringen har gjort en särskild satsning på natur- och kulturbaserad turism som omfattar 40 miljoner kronor och lika mycket i medfinansiering under perioden 2016–2019. Satsningen syftar till att erbjuda ett ökat utbud av upplevelser för besökare från andra länder.

Information och vandringsleder ökar tillgängligheten och upplevelsevärden

Naturvårdsverket har på regeringens uppdrag utvecklat användarvänlig information för olika digitala plattformar vilket bidrar till att göra dem tillgängliga för allmänheten och främjar friluftsliv och turism.

Besöksantalet till Sveriges naturum är fortsatt höga. Under 2018 gjordes 1,8 miljoner besök på naturum och 35 000 skolelever deltog i aktiviteter. Ungefär 250 000 besökare har deltagit i någon programlagd aktivitet, guidad tur eller bokat en visning.

För att stärka det förebyggande fjällsäkerhetsarbetet har arbetet med att etablera en nationell lavinprognostjänst fortsatt 2018.

Upprustningen av det statliga ledsystemet i fjällen fortsatte under 2018 då drygt 28 miljoner kronor investerades. Bland annat har 36 broar bytts ut mot nya, 16 broar har renoverats och 12 km spång har anlagts. Totalt 321 km led har fått förnyad markering och 1 310 nya skyltar har köpts in vilka har eller ska sättas ut.

Länsstyrelsernas arbete med friluftsliv

Länsstyrelserna har under året fortsatt att samordna och leda det regionala arbetet med att förverkliga regeringens friluftspolitik. Länsstyrelserna har bildat nätverk och samverkat med kommuner och andra organisationer som arbetar med frilufslivsfrågor.

Naturvårdsverket har fortsatt utveckla metodik och vägledning för att kartlägga naturområden med värden för friluftsliv, rekreation och turism på lokal och regional nivå. 2018 har metoden testats i samarbete med fem pilotkommuner och en länsstyrelse.

Under perioden 2016–2018 beviljade länsstyrelserna 782 LONA-projekt innefattande 2 362 åtgärder i 221 kommuner. Nära hälften av åtgärderna syftar till att stärka kommunernas friluftslivsarbete t.ex. har 90 mil vandrings-, rid- och cykelled och 10 mil natur- och kulturstigar anlagts eller restaurerats.

Länsstyrelserna i Stockholms, Västra Götalands och Skåne län har fortsatt regeringsuppdraget att skydda tätortsnära natur. Under året har 6 nya naturreservat bildats och sedan 2002 har totalt 45 naturreservat bildats av kommuner och länsstyrelser med en areal om drygt 31 000 hektar.

Under 2018 har Naturvårdsverket slutfört arbetet med nya och reviderade områden av riksintresse för friluftsliv som föreslogs av länsstyrelserna i översynen 2012–2014.

Samverkan och dialog

Den årliga Tankesmedjan för friluftsliv är en mötesplats för dialog om friluftslivsfrågor med sikte på att utveckla friluftslivet. I maj 2019 arrangerade Naturvårdsverket tillsammans med ett 15-tal andra aktörer 2019 års tankesmedja, Det hållbara friluftslivet. Cirka 300 deltagare diskuterade friluftslivets bidrag till ett hållbart samhälle, exempelvis hur ekonomi, hälsa, resor, konsumtion, jämlikhet, jämställdhet och hållbart nyttjande av naturen är en del av det hållbara friluftslivet. Tankesmedjan tog avstamp i Agenda 2030-målen som knyter ihop de miljömässiga hållbarhetsaspekterna med social, ekonomisk och regional utveckling.

15.8.4 Analys och slutsatser

Under förra mandatperioden gjorde regeringen omfattande satsningar på friluftslivet. Regeringen bedömer att de genomförda åtgärderna bidrar till att uppfylla målen för friluftslivspolitiken.

Regeringen bedömer att friluftsorganisationerna skapar intresse och möjligheter för barn, unga och vuxna att utöva friluftsaktiviteter, motionera och uppleva naturen. Organisationerna skapar också mötesplatser i naturen för människor med olika bakgrund och med olika förutsättningar att vistas ute i naturen. De höjda statsbidragen från och med 2016 har särskilt resulterat i stora satsningar på verksamheter med fokus på barn och unga, hälsoaspekter, mångfald och integration. Regeringen konstaterar att det statliga bidraget till friluftsorganisationer under 2018 väl uppfyller bidragets syfte och att anslaget ger goda samhällseffekter.

Friluftslivspolitik kan också vara av betydelse för den sociala sammanhållningen lokalt. Friluftlivspolitiken har positiv effekt på jämställdhet eftersom många verksamheter aktivt främjar ett jämställt deltagande och engagemang i friluftsaktiviteterna.

Friluftslivspolitiken har även en del i det nationella genomförandet av FN:s Agenda 2030-mål för hållbar utveckling. Framför allt berör friluftslivspolitiken målet om främjandet av psykisk hälsa och välbefinnande. Tillgång till naturen gynnar fysisk aktivitet, ökar sociala kontakter, minskar psykosocial stress och depression. Friluftslivspolitiken har därför betydelse för folkhälsopolitikens målområden, inte minst målområde 1 om delaktighet och inflytande i samhället och målområde 9 om fysisk aktivitet (se vidare utg.omr. 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg) samt i genomförandet av målet för den nationella funktionshinderspolitiken.

Regeringen vill stärka allmänhetens delaktighet i naturvårdsarbetet, bl.a. genom tillgång till miljöinformation, deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning.

Det är av stor betydelse för måluppfyllelsen att det finns attraktiva och upplevelserika naturmiljöer i alla delar av landet. Det återstår dock arbete för att bevara den biologiska mångfalden och kulturmiljön samt förbättra förutsättningarna för friluftsliv, bl.a. i tätortsnära natur och i det mångbrukade landskapet.

Allemansrätten ger tillgänglighet till stora delar av landskapet och den ska nyttjas med respekt för äganderätten. Regeringen anser att kunskap om allemansrätten behöver upprätthållas kontinuerligt av Naturvårdsverket och andra myndigheter och organisationer.

Kunskap om naturförhållanden är viktigt för att underlätta tillgängligheten i skog och mark. Digital information om statliga leder, leder i skyddade områden och anordningar i skyddad natur görs därför alltmer tillgänglig som öppna data. Det är centralt med vägledning och kompetensutveckling om friluftslivets värden i samhällsplanering och i planeringsunderlag för de areella näringarna.

Länsstyrelsernas program för skydd av tätortsnära natur och de lokala naturvårdssatsningarna (LONA) ger bra förutsättningar för utveckling av det lokala friluftslivet.

Sveriges natur- och kulturlandskap och de naturupplevelser dessa erbjuder är förutsättningar för den starkt växande besöksnäringen och skapar attraktionskraft i hela landet. Turismen växer både nationellt och internationellt och har potential för fortsatt tillväxt i hela landet. Regeringen har de senaste åren satsat stort på att främja natur- och kulturbaserad turism, se vidare utg. omr. 24 Näringsliv.

15.9 Budgetförslag

15.9.1 13:1 Stöd till idrotten

Tabell 15.6 Anslagsutveckling 13:1 Stöd till idrotten

Tusental kronor

2018	Utfall	1 963 721	Anslags-sparande	590
2019	Anslag	1 954 311 [1]	Utgifts-prognos	1 954 311
2020	**Förslag**	**1 974 311**		
2021	Beräknat	1 966 811		
2022	Beräknat	1 966 811		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till idrotten. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till specialidrott inom

gymnasieskolan, idrottsforskning och insatser mot dopning.

Regeringens överväganden

Tabell 15.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:1 Stöd till idrotten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 974 311**	**1 974 311**	**1 974 311**
Förändring till följd av:			
Beslut		-7 500	-7 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 974 311**	**1 966 811**	**1 966 811**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 974 311 000 kronor anvisas under anslaget 13:1 *Stöd till idrotten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 966 811 000 kronor respektive 1 966 811 000 kronor.

15.9.2 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler

Tabell 15.8 Anslagsutveckling 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler

Tusental kronor

2018	Utfall	49 757	Anslags-sparande	2 407
2019	Anslag	52 164 [1]	Utgifts-prognos	51 563
2020	**Förslag**	**52 164**		
2021	Beräknat	32 164		
2022	Beräknat	32 164		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till allmänna samlingslokaler. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Hus och Parker och Riksföreningen Våra Gårdar för organisationernas information, rådgivning utvecklingsarbete och arbete gällande ansökningar om statligt stöd.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 13:2 *Bidrag till allmänna samlingslokaler* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 40 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Anslaget används bl.a. för investeringsbidrag till fleråriga projekt. Detta innebär att bidragen betalas ut ett eller flera år efter det år då projektbidrag beslutats. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 13:2 *Bidrag till allmänna samlingslokaler* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 40 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 15.9 Beställningsbemyndigande för anslaget 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	34 213	41 936	44 000			
Nya åtaganden	28 973	36 655	26 844			
Infriade åtaganden	-21 250	-34 591	-30 844	-19 000	-11 000	-10 000
Utestående åtaganden	41 936	44 000	40 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**44 000**	**44 000**	**40 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 15.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**52 164**	**52 164**	**52 164**
Förändring till följd av:			
Beslut		-20 000	-20 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**52 164**	**32 164**	**32 164**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 52 164 000 kronor anvisas under anslaget 13:2 *Bidrag till allmänna samlingslokaler* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 32 164 000 kronor respektive 32 164 000 kronor.

15.9.3 13:3 Stöd till friluftsorganisationer

Tabell 15.11 Anslagsutveckling 13:3 Stöd till friluftsorganisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	47 785	Anslags-sparande	
2019	Anslag	47 785 [1]	Utgifts-prognos	47 785
2020	**Förslag**	**50 785**		
2021	Beräknat	47 785		
2022	Beräknat	47 785		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till friluftsorganisationer.

Kompletterande information
I förordningen (2010:2008) om statsbidrag till friluftsorganisationer finns bestämmelser om hantering av statsbidragen.

Tabell 15.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:3 Stöd till friluftsorganisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**47 785**	**47 785**	**47 785**
Förändring till följd av:			
Beslut	3 000		
Varav BP20	3 000		
Särskild satsning friluftsorganisationer	3 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 785**	**47 785**	**47 785**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringens överväganden

Regeringen bedömer att det behövs en särskild satsning på friluftsorganisationer för förberedelser inför genomförande av friluftslivets år. Regeringen anser därför att anslaget 13:3 Stöd till friluftsorganisationer bör ökas med 3 000 000 kronor under 2020. Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Regeringen föreslår att 50 785 000 kronor anvisas under anslaget 13:3 *Stöd till friluftsorganisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 47 785 000 kronor respektive 47 785 000 kronor.

15.9.4 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer

Tabell 15.13 Anslagsutveckling 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	15 000	Anslags-sparande	
2019	Anslag	15 000 [1]	Utgifts-prognos	15 000
2020	**Förslag**	**15 000**		
2021	Beräknat	15 000		
2022	Beräknat	15 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till riksdagspartiernas kvinnoorganisationer i enlighet med lagen (2010:473) om statligt stöd till riksdagspartiernas kvinnoorganisationer.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 13:4 *Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 15 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: För att Partibidragsnämndens administration ska kunna bedrivas effektivt bör stödet till riksdagspartiers kvinnoorganisationer handläggas samtidigt som stödet till de politiska partierna enligt lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier. Detta innebär att åtaganden om stöd till riksdagspartiers kvinnoorganisationer beslutas under hösten för det kommande året och därmed medför behov om framtida anslag. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 13:4 *Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 15 000 000 kronor 2021.

Tabell 15.14 Beställningsbemyndigande för anslaget 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	15 000	15 000	15 000	
Nya åtaganden	15 000	15 000	15 000	
Infriade åtaganden	-15 000	-15 000	-15 000	-15 000
Utestående åtaganden	15 000	15 000	15 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**15 000**	**15 000**	**15 000**	

Regeringens överväganden

Tabell 15.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:4 Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**15 000**	**15 000**	**15 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**15 000**	**15 000**	**15 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 15 000 000 kronor anvisas under anslaget 13:4 *Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 15 000 000 kronor respektive 15 000 000 kronor.

15.9.5 13:5 Insatser för den ideella sektorn

Tabell 15.16 Anslagsutveckling 13:5 Insatser för den ideella sektorn

Tusental kronor

2018	Utfall	150 901	Anslags-sparande	858
2019	Anslag	171 758 [1]	Utgifts-prognos	169 779
2020	**Förslag**	**171 758**		
2021	Beräknat	46 758		
2022	Beräknat	23 758		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag till forskning samt annan kunskapsutveckling som avser det civila samhället. Anslaget får även användas för utgifter för uppföljning och annan verksamhet för genomförandet av politiken för det civila samhället samt för sådana administrativa utgifter som är en förutsättning för genomförandet av insatser inom området.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 13:5 *Insatser för den ideella sektorn* besluta om bidrag som medför behov av framtida anslag på högst 65 000 000 kronor 2021–2025.

Skälen för regeringens förslag: Anslaget används bl.a. för bidrag till fleråriga forskningsprojekt inom forskningsprojektet för det civila samhället. Under 2020 kommer Vetenskapsrådet att göra en ny utlysning av forskningsmedel som kommer att innebära åtaganden t.o.m. 2025. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 13:5 *Insatser för den ideella sektorn* besluta om bidrag som medför behov av framtida anslag på högst 65 000 000 kronor 2021–2025.

Tabell 15.17 Beställningsbemyndigande för anslaget 13:5 Insatser för den ideella sektorn

Tusental kronor

	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2025
Ingående åtaganden				
Nya åtaganden	65 000			
Infriade åtaganden		-13 000	-13 000	-39 000
Utestående åtaganden	65 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**65 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 15.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 13:5 Insatser för den ideella sektorn

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**171 758**	**171 758**	**171 758**
Förändring till följd av:			
Beslut		-125 000	-148 000
Varav BP20			-20 000
Tillfällig satsning ofrivillig ensamhet bland äldre			-20 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**171 758**	**46 758**	**23 758**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 20 000 000 kronor fr.o.m. 2022 då en tillfällig satsning på ofrivillig ensamhet bland äldre upphör 2021.

Regeringen föreslår att 171 758 000 kronor anvisas under anslaget 13:5 *Insatser för den ideella sektorn* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 46 758 000 kronor respektive 23 758 000 kronor.

16 Folkbildning

16.1 Omfattning

Till folkbildningen räknas folkhögskolor, studieförbund och studerandeorganisationer inom folkhögskolan. Inom folkbildningen finns även särskilda statsbidrag för tolkutbildning, särskilt utbildningsstöd samt ett särskilt bidrag för verksamheter för asylsökande och vissa nyanlända.

16.2 Utgiftsutveckling

Tabell 16.1 Utgiftsutveckling inom Folkbildning

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Folkbildning						
14:1 Bidrag till folkbildningen	4 358	4 298	4 298	**4 320**	4 306	4 338
14:2 Bidrag till tolkutbildning	51	59	59	**59**	59	59
14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen	190	162	162	**150**	140	100
14:4 Särskilt utbildningsstöd	182	190	188	**193**	193	193
Summa Folkbildning	**4 781**	**4 710**	**4 707**	**4 722**	**4 698**	**4 690**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

16.3 Mål

Målet för folkbildningspolitiken fastställdes genom riksdagens beslut i fråga om regeringens proposition Allas kunskap – allas bildning (prop. 2013/14:172, bet. 2013/14:KrU8, rskr. 2013/14:379). Målet är att folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället. Målet avspeglar folkbildningens idémässiga grund, särskilda pedagogik och självständighet.

16.4 Resultatredovisning för folkbildningspolitiken

16.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Folkbildningens verksamhet följs i första hand upp i förhållande till de fyra syften som gäller för statsbidraget för folkbildningen. Dessa fyra syften ligger till grund för resultatindikatorerna och presenteras i tabell 16.2. De resultatindikatorer som används för folkbildningens område är i huvudsak kvantitativa och beskriver främst den verksamhet som genomförts, t.ex. antal deltagare vid folkhögskolor och studieförbund.

Underlag för uppföljning gentemot dessa indikatorer samt för övriga bedömningar av folkbildningens verksamhet har hämtats i redovisningar från Folkbildningsrådet, SISU Idrottsutbildarna, Myndigheten för yrkeshögskolan och Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Tabell 16.2 Syften och indikatorer

Syfte	*Indikator*
1. Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin.	Antalet folkhögskolor och studieförbund i landet. Fördelning av folkhögskolor och studieförbund i landet.
2. Bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen.	Deltagare i folkhögskolekurs efter ålder och kön. Unika studiecirkeldeltagare efter ålder och kön. Andel utlandsfödda deltagare i folkhögskolans långa kurser och i studiecirklar. Andel deltagare med funktionsnedsättning i långa kurser resp. studiecirklar.
3. Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället.	Andel deltagare utan gymnasieutbildning. Antal utfärdade intyg om grundläggande behörighet bland deltagare på folkhögskolans långa kurser. Antal utfärdade intyg om avslutad eftergymnasial yrkesutbildning på särskild kurs.
4. Bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.	Antal deltagare i folkhögskolors och studieförbunds kulturprogram. Andel kvinnor respektive män i kulturprogram.

16.4.2 Resultat

Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin

Indikator: Antalet folkhögskolor och studieförbund i landet.
Det finns 155 folkhögskolor och 11 studieförbund (inklusive SISU Idrottsutbildarna) som får statsbidrag i enlighet med förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen. Folkbildningsrådet beviljade under 2018 en ny folkhögskola statsbidrag och godkände en ansökan om statsbidrag till försöksverksamhet som folkhögskola. Därtill bedömer Folkbildningsrådet att det finns 182 folkhögskolefilialer, vilket är en ökning med 19 filialer sedan 2018.

Indikator: Fördelning av folkhögskolor och studieförbund i hela landet
Landets folkhögskolor och studieförbund har stor geografisk spridning. Folkhögskolorna erbjöd under 2018 långa folkhögskolekurser i 152 kommuner, en ökning med 12 kommuner sedan föregående år. Studieförbunden har sedan flera år tillbaka varit verksamma i alla landets kommuner.

Av folkhögskolans deltagare i allmän och särskild kurs återfanns 63 procent i storstäder, större städer eller pendlingskommuner under 2018, vilket är en ökning med sex procentenheter jämfört med föregående år. I relation till antalet kommuninvånare var antalet deltagare i allmän kurs störst i storstäder och landsbygdskommuner, vilket är i linje med föregående år. Av studieförbundens deltagare fanns 70 procent i storstäder eller större städer med tillhörande pendlingskommuner under 2018. Studieförbundens nyrekrytering skedde till 50 procent i storstäder och de större städerna. I relation till kommunernas invånarantal samlade studieförbunden flest deltagare på landsbygden och i pendlingskommuner nära små städer/tätorter. Andelen utrikes födda deltagare var under 2018 störst i storstäder (34 procent).

Folkbildning om mänskliga rättigheter
Folkbildningsrådet har under 2018 fördelat bidrag till tio projekt från folkhögskolor och studieförbund som syftat till att stärka kunskaperna om mänskliga rättigheter i samhället. Projekten har huvudsakligen riktats till deltagare som särskilt kan behöva kunskaper för att hävda sina rättigheter eller till deltagare inom yrkesutbildningar på folkhögskolor eller som är föreningsaktiva och som i sina respektive roller kan skydda eller värna mänskliga rättigheter. (Se även utgiftsområde 1.)

Demokratiarbete
Folkbildningsrådet har under 2018 tilldelats extra medel för verksamhet som stärker demokratin. Sex demokratiprojekt har beviljats medel.

SISU Idrottsutbildarna
Under 2018 har SISU Idrottsutbildarna samverkat med ca 7 900 föreningar i landet. Det är en ökning med ca 1 060 föreningar sedan 2017. Antalet deltagare (ej unika) i distriktens verksamheter (lärgrupp, kurs, processarbete och lärande för barn) uppgick till knappt 812 200, vilket är en minskning med ca 18 procentenheter jämfört med föregående år.

Bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald av människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

Indikator: Deltagare i folkhögskolekurs efter ålder och kön
Under 2018 deltog sammantaget nästan 56 700 deltagare i folkhögskolans långa kurser, vilket är en ökning med ca 7 700 deltagare jämfört med föregående år. År 2018 var 61 procent av deltagarna i folkhögskolornas långa kurser kvinnor och 39 procent män, i likhet med föregående år. Under 2018 var medelåldern bland deltagarna i allmän kurs 29 år, i likhet med föregående år, och 38 år bland deltagarna i särskild kurs. I särskild kurs har deltagarnas medelålder minskat med ett år i jämförelse med 2017.

Indikator: Unika studiecirkeldeltagare efter ålder och kön
Under 2018 deltog ungefär 617 900 unika deltagare i studiecirkel, vilket är en minskning från föregående år med ca 19 200 deltagare (637 100). Totalt hölls 260 900 studiecirklar, vilket är färre än 2017 då antalet studiecirklar uppgick till 271 600. Av deltagarna var 62 procent kvinnor och 38 procent män, vilket är oförändrat jämfört med 2017.

Av studieförbundens deltagare 2018 hade 38 procent fyllt 65 år, vilket är en ökning med en procentenhet sedan 2017. Av deltagarna var 48 procent i åldern 25–64 år, vilket är en minskning med en procentenhet sedan 2017. Av deltagarna var 14 procent under 25 år, samma andel som 2017.

Av SISU Idrottsutbildarnas deltagare i lärgrupp, kurs, processarbete och lärande för barn var 46 procent kvinnor och 54 procent män. Av deltagarna var 48 procent yngre än 25 år, 45 procent var 25–65 år och 7 procent äldre än 65 år.

Indikator: Andel utrikes födda deltagare i folkhögskolans långa kurser och i studiecirklar
Andelen deltagare som är utrikes födda har ökat inom folkhögskolans långa kurser, medan andelen i studieförbundens studiecirklar ligger på en fortsatt jämn nivå. Under 2018 var 46 procent av deltagarna i allmän kurs utrikes födda och 54 procent var kvinnor. Andelen kvinnor är oförändrat jämfört med föregående år och andelen utrikes födda har ökat med fem procentenheter. I de särskilda kurserna var 66 procent kvinnor och 17 procent utrikes födda vilket innebär en ökning med 1 respektive 2 procentenheter.

Av studiecirkeldeltagarna var andelen utrikes födda deltagare 21 procent, vilket är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2017. Andelen kvinnor uppgick till 62 procent vilket är oförändrat jämfört med föregående år. Utbildning i Svenska från dag ett ingår inte i denna redovisning.

SISU Idrottsutbildarna redovisar att 7 procent av deltagarna var utrikes födda, vilket är en ökning med 1 procentenhet sedan 2017.

Indikator: Andel deltagare med funktionsnedsättning i folkhögskolornas långa kurser respektive i studieförbundens studiecirklar
Metoden för insamling av uppgifter om funktionsnedsättning för deltagare på folkhögskola har förändrats från och med 2018. Detta har lett till att de redovisade utfallen är lägre än tidigare år även om det inte skett någon faktisk förändring i deltagarsammansättningen. Under 2017 hade 28 procent av deltagarna i allmän kurs en funktionsnedsättning. Särskilt andelen deltagare med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning har ökat i förhållande till andelen deltagare med andra typer av funktionsnedsättning. Inom både särskild kurs och studiecirklar ligger andelen personer med funktionsnedsättning på en fortsatt jämn nivå. Under 2017 hade 9 procent av deltagarna i särskild kurs någon form av funktionsnedsättning. Av deltagarna i studiecirkelverksamhet hade 7 procent av deltagarna någon form av funktionsnedsättning, vilket är oförändrat sedan 2017.

SISU Idrottsutbildarna redovisar inte uppgifter om deltagare med funktionsnedsättning. Under 2018 har SISU tillsammans med Svenska parasportförbundet genomfört 843

arrangemang, vilket är en ökning med 138 arrangemang sedan 2017.

Indikator: Antal asylsökande och nyanlända som bor i anläggningsboende som deltagit i särskilda folkbildningsinsatser

Regeringens satsning på Svenska från dag ett utgörs av verksamhet för asylsökande och nyanlända, som fått uppehållstillstånd men som bor i anläggningsboende.

Sammantaget beräknas 23 100 unika deltagare ha tagit del av verksamheten 2018, vilket är en minskning med 11 300 deltagare jämfört med 2017. Deltagarna beräknas utgöra 38 procent av den totala målgruppen, vilket är 5 procentenheter mer än föregående år. Verksamheten har under 2018 bedrivits i 203 kommuner, vilket är 43 färre än under föregående år.

Av de som deltagit i studieförbundens och folkhögskolornas verksamheter uppgick andelen kvinnor till ca 35 procent. Det är en större andel än i målgruppen som helhet, där den uppskattas till 28 procent. Från verksamhetens start 2015 till slutet av 2017 ökade andelen kvinnor från ca 22 till 35 procent. Sedan hösten 2015 t.o.m. 2018 beräknas totalt ca 171 000 unika personer ha deltagit i insatsen.

SISU Idrottsutbildarna genomförde 344 arrangemang i 46 kommuner 2018. Den vanligaste verksamhetsformen var lärgrupp, 149 stycken.

Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

Indikator: Andel deltagare utan gymnasieutbildning

Folkbildningsrådet använder från och med 2017 SCB:s utbildningsregister som underlag vid rapportering av folkhögskoledeltagarnas utbildningsbakgrund. Tidigare år har folkhögskolornas rapportering av utbildningsbakgrund använts som underlag. Detta innebär att siffrorna inte är jämförbara över tid.

Deltagarna i folkhögskolornas allmänna kurs har kortare utbildningsbakgrund än befolkningen i genomsnitt. Andelen deltagare i allmän kurs som hade förgymnasial utbildning var 71 procent under 2018. I befolkningen som helhet var andelen 21 procent. På de särskilda kurserna var andelen som hade förgymnasial utbildning 13 procent. Av studieförbundens deltagare hade 20 procent förgymnasial utbildning, vilket är en ökning med två procentenheter från 2016. Av studieförbundens deltagare hade 42 procent eftergymnasial utbildning, vilket är ungefär på samma nivå som föregående år. För befolkningen som helhet är andelen 35 procent.

Indikator: Antal utfärdade intyg om grundläggande behörighet bland deltagare på folkhögskolans långa kurser

Under 2018 utfärdades 1 900 intyg om grundläggande behörighet från folkhögskolans allmänna kurs. Jämfört med 2017 utfärdade folkhögskolorna 104 fler intyg.

Hösten 2018 sökte ca 5 500 personer som deltagit på folkhögskola till utbildning vid universitet och högskolor, varav ca 3 300 personer antogs till studier. Uppgifterna är oförändrade jämfört med 2017.

Indikator: Antal utfärdade intyg om avslutad eftergymnasial yrkesutbildning på särskild kurs

Folkhögskolorna utfärdade under 2018 totalt ca 950 intyg om avslutad eftergymnasial yrkesutbildning på särskild kurs. Jämfört med 2017 utfärdades ca 150 färre intyg under 2018.

Uppsökande och motiverande studieförbundsinsatser

Sedan 2018 fördelar Folkbildningsrådet särskilda medel till studieförbunden för Uppsökande och motiverande studieförbundsinsatser. Målgruppen är utrikes födda kvinnor. Insatsen ska stärka deltagarnas självförtroende, erbjuda möjligheter att komplettera baskunskaper och genom vägledande samtal visa på möjliga vägar till studier inom t.ex. folkbildning, kommunal vuxenutbildning och yrkesutbildning. Detta har skett genom bland annat studiebesök och kontakt med utbildningsanordnare. Insatsen har haft ca 5 600 deltagare i över 160 kommuner.

Föräldrars delaktighet i lärande

Under 2018 har Folkbildningsrådet även fördelat särskilda medel till studieförbunden för att öka föräldrar och andra vårdnadshavares delaktighet i sina barns lärande. Studieförbunden har genomfört ca 1 200 studiecirklar, 300 arrangemang i annan folkbildningsverksamhet och cirka 470 kulturprogram under året.

Bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

Indikator: Antal deltagare i folkhögskolors och studieförbunds kulturprogram
Folkbildningsrådet redovisar att studieförbunden anordnade ca 379 000 kulturprogram 2018, vilket innebär en ökning jämfört med föregående år. Kulturprogrammen samlade totalt nästan 20 miljoner (ej unika) deltagare.

Vidare anordnade folkhögskolorna ca 2 500 kulturprogram för allmänheten 2018, vilket är 200 fler jämfört med föregående år. Dessa samlade ca 177 000 (ej unika) deltagare, vilket innebär en minskning med 57 000 deltagare jämfört med 2017.

SISU:s distrikt arrangerade sammanlagt ca 4 200 kulturprogram med ca 321 000 deltagare (ej unika). Det är 1 400 färre kulturprogram samt 49 000 färre deltagare än föregående år.

Indikator: Andel kvinnor respektive män i kulturprogram
Av de nästan 20 miljoner (ej unika) deltagarna i studieförbundens kulturprogram var 55 procent kvinnor och 45 procent män, vilket är oförändrat från föregående år. Folkhögskolorna redovisar en likartad procentuell fördelning som studieförbunden för kvinnor och män med 54 respektive 46 procent. Av deltagarna i SISU Idrottsutbildarnas kulturprogram var 59 procent kvinnor och 41 procent män, vilket är en ökning av andelen kvinnor i jämförelse med föregående år med elva procentenheter.

Övriga insatser

Förstärkningsbidrag och särskilt utbildningsstöd
Folkbildningsrådet avsatte under 2018 333 miljoner kronor i förstärkningsbidrag till deltagare med funktionsnedsättning samt med behov av extra stöd i svenska språket. Det innebär en ökning med 23 miljoner kronor jämfört med föregående år. I de avsatta medlen för förstärkningsbidrag ryms även medel för stöd till personer som behöver stärka sina kunskaper i det svenska språket.

Under 2018 avsatte regeringen 188 miljoner kronor i särskilt utbildningsstöd, vilket innebär en ökning med ca 30 miljoner kronor jämfört med föregående år. Bidraget fördelas av Specialpedagogiska skolmyndigheten och syftar till att underlätta studier på folkhögskola för personer med funktionsnedsättning. En mindre del av stödet får lämnas till universitet och högskolor respektive Synskadades Riksförbund.

Av det beviljade bidraget till folkhögskolor avsåg merparten bidrag till stödpersoner. I genomsnitt kunde ca 5 700 deltagare per termin studera på folkhögskola under 2018 med hjälp av stödpersoner, vilket är en ökning med ca 200 personer jämfört med föregående år.

Studiemotiverande kurs på folkhögskola
Studiemotiverande kurs på folkhögskola är en arbetsmarknadspolitisk insats för arbetssökande som varken har grundläggande behörighet till högskoleutbildning eller gymnasieexamen. Kursen genomfördes under 2018 av 111 folkhögskolor, vilket är en ökning med 15 folkhögskolor jämfört med 2017. Under 2018 har ca 3 900 personer deltagit i en studiemotiverande folkhögskolekurs. Det är drygt 1 000 fler personer än föregående år.

Personer äldre än 25 år utgjorde 62 procent av deltagarna, vilket är en ökning med 3 procentenheter på ett år. Av deltagarna äldre än 25 år var 56 procent kvinnor och 44 procent män. Bland deltagarna som var 24 år och yngre var 40 procent kvinnor och 60 procent män.

Av de ungdomar mellan 16 och 24 år som påbörjat en studiemotiverande kurs 2016 har 36 procent studerat vidare på allmän kurs fram till och med december 2018. Motsvarande siffror för de som fyllt 25 år är 22 procent.

Andelen utrikes födda uppgick till 66 procent, vilket är en ökning med 13 procentenheter jämfört med föregående år.

Bland deltagarna hade 89 procent förgymnasial utbildningsbakgrund och 8 procent en gymnasial utbildning utan högskolebehörighet.

Etableringskurs på folkhögskola
Etableringskurs på folkhögskola är en arbetsmarknadspolitisk insats som riktar sig till personer som omfattas av Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag och som har kort utbildning. Antalet folkhögskolor som erbjuder etableringskurs uppgick under 2018 till 112, i likhet med tidigare år. Under 2018 har totalt ca 5 900 personer deltagit i en etableringskurs, vilket är en ökning med ca 500 personer sedan 2017. Det är lika många män som kvinnor som deltagit.

Bristyrkesutbildning på folkhögskola
Bristyrkesutbildning på folkhögskola är en arbetsmarknadspolitisk insats som startade 2016. Målgruppen för insatsen är deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin. Från februari 2018 kan även personer som är inskrivna i etableringsprogrammet delta. Under 2018 har 28 folkhögskolor genomfört 33 olika utbildningar. Det är 13 folkhögskolor fler än 2017 och 15 kurser utöver de som erbjöds 2017. Bland utbildningarna är lärarassistent och förberedande utbildning till behandlingsassistent och socialpedagog vanligt förekommande. Totalt samlade utbildningarna 666 deltagare 2018, vilket är en ökning med 202 deltagare jämfört med 2017. Av deltagarna 2018 var 64 procent kvinnor.

Jämställdhet inom folkbildningen
Regeringen har beslutat att Folkbildningsrådet från och med 2016 ska ingå i nätverket för jämställdhetsintegrering för myndigheter (JiM) i syfte att utveckla jämställdhetsarbetet inom folkbildningen. Folkbildningsrådet har utarbetat en handlingsplan för arbetet med jämställdhetsintegrering för åren 2017 och 2018, med utgångspunkt i regeringens jämställdhetspolitiska och folkbildningspolitiska mål. Tre utvecklingsområden som identifierats är brist på systematiskt och integrerat jämställdhetsarbete, könsstereotypa ämnesval och kvinnor i asyl- och etableringsverksamhet. Till respektive utvecklingsområde har Folkbildningsrådet tagit fram effektmål och aktiviteter.

Tolkutbildning inom folkbildningen
Utbildning till tolk för personer med dövhet, hörselnedsättning och personer med dövblindhet samt till skrivtolk bedrivs vid folkhögskolor. Samhällets behov av teckenspråks- och dövblindtolkutbildning har bedömts minska framöver och antalet ansökningar och deltagare som påbörjat en utbildning har fortsatt att minska under 2018. Antalet deltagare uppgick under 2018 till 127 personer. Könsfördelningen är ojämn med 93 procent kvinnliga deltagare. Andelen deltagare som slutfört utbildningen var 27 procent 2018, jämfört med 30 procent föregående år. Med anledning av att det är få deltagare bedöms resultatet vara i stort sett oförändrat jämfört med föregående år. På grund av för få kvalificerade sökande startade ingen skrivtolkutbildning under 2017. Detta har medfört en fördubbling av antalet platser 2018 jämfört med tidigare då utbildningen gavs en gång per år. Utbildningen gavs vid en folkhögskola med 31 deltagare.

Den sammanhållna grundutbildningen till kontakttolk bedrivs av fyra folkhögskolor och sju studieförbund. Regeringen har från 2016 förstärkt bidraget till kontakttolkutbildning, vilket resulterade i en tredubbling av antalet beviljade platser 2016 jämfört med föregående år. Antalet deltagare som påbörjat en utbildning mer än fördubblades mellan 2015 och 2016, från knappt 300 till strax över 600, för att stabiliseras på en nivå omkring ca 430 deltagare per år under 2017 och 2018. Under 2018 slutförde 227 deltagare en utbildning med godkänt resultat vilket kan jämföras med 2017 då 301 deltagare slutförde utbildningen. Antalet som slutfört utbildningen med godkänt resultat i relation till samtliga som avslutat en kontakttolkutbildning samma år, uppgick under 2018 till 36 procent vilket är en försämring jämfört med 2017 då andelen uppgick till 52 procent. Validering har genomförts sedan 2015 och antalet personer som fått utbildningsbevis på detta sätt har ökat varje år; 2015 fick 30 personer ett sådant bevis, 2016 59 personer, 2017 82 personer och 2018 103 personer. Det innebär sammantaget att 330 personer fått utbildningsbevis som kontakttolk under 2018 jämfört med 383 personer 2017. Könsfördelningen för kontakttolkutbildningen är jämn både ifråga om deltagare och deltagare med godkänt resultat.

Samhällets behov av kontakttolkar
I december 2018 lämnade tolkutredningen sitt slutbetänkande Att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83). Betänkandet har remitterats.

16.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen anser att syftena med statsbidraget till folkbildningen uppfylls. Det bekräftas även av Statskontorets utvärdering av folkbildningen som presenterades i april 2018.

Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin

Folkbildningen har spelat och fortsätter att spela en viktig roll i att bidra till demokratins framväxt och utveckling. Folkbildningen bidrar till att ge

fler människor förutsättningar att aktivt delta i demokratin och i det demokratiska samtalet. Folkbildningen finns i hela landet och engagerar en stor bredd av deltagare. Studieförbunden och folkhögskolorna har tillsammans över en miljon unika deltagare.

Centralt för folkbildningens bidrag till att stärka och utveckla demokratin är att erbjuda mötesplatser för människor med olika erfarenheter och intressen. En framtida utmaning för folkbildningen är att såväl studieförbund som folkhögskolor har många homogena utbildningsgrupper och miljöer där möten inte skapas naturligt. Inom folkbildningen handlar det till exempel om de mer heterogena miljöerna på folkhögskolornas filialer och studieförbundens studiecirklar inom musik och hantverk.

Även under 2018 är andelen utrikes födda deltagare i SISU Idrottsutbildarnas verksamhet fortsatt lågt.

Bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald av människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

Folkbildningen är en mötesplats för människor med olika bakgrund och förutsättningar. Statens stöd syftar till att stärka folkbildningens arbete med att nå ut och engagera nya grupper som vanligtvis inte deltar i folkbildningens verksamhet. Folkbildningen är en växande aktör för utbildning av utrikes födda personer, personer med någon form av funktionsnedsättning och personer med kort tidigare utbildningsbakgrund. Folkhögskolans särskilda miljö och arbetssätt bidrar till att stärka deltagarnas självförtroende och ger personer nya perspektiv samt bättre studieresultat än de har uppnått tidigare. Bland folkhögskolepedagogikens styrkor utmärks bl.a. nära kontakt med lärare, en trygg och accepterande miljö på skolan och att pedagogiken bidrar till självreflektion. Detta har Statskontoret visat i sin utvärdering av folkbildningen.

Det särskilda statsbidraget för folkbildningens verksamhet för asylsökande och nyanlända har gett goda resultat. Folkbildningen har på kort tid organiserat verksamhet som har nått mer än halva målgruppen för satsningen. Verksamheten har bidragit till att öka kunskaperna i svenska, ge deltagarna en meningsfull sysselsättning under asyltiden och sannolikt påskyndat etableringen för de som beviljats uppehållstillstånd. Enligt en studie från Linköpings universitet har insatsen även bidragit till ett omfattande socialt arbete i form av kontakter med myndigheter.

Regeringen bedömer att Svenska från dag ett har möjliggjort för asylsökande som fått uppehållstillstånd att börja sfi-undervisning mer förberedda än vad som annars varit fallet.

SISU Idrottsutbildarna har sedan 2017 ökat sin verksamhet för asylsökande. Av SISU Idrottsutbildarnas distrikt har 15 av 19 genomfört sådan verksamhet under 2018.

Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

Folkbildningen har sedan sin framväxt genomfört verksamhet för personer som av olika skäl har kortare formell utbildningsbakgrund än befolkningen i genomsnitt och som står långt ifrån arbetsmarknaden. Folkbildningen, och särskilt folkhögskolorna, spelar därigenom en viktig roll för att utjämna de utbildningsklyftor som finns i samhället. Folkbildningen bidrar också i arbetet med att ge stöd och vägledning till unga som varken arbetar eller studerar och kan fungera som ett komplement till myndigheters insatser (se vidare avsnitt 14 Ungdomspolitik). Även Statskontoret bekräftar i sin utvärdering av folkbildningen som publicerades under 2018 att folkbildningen bidrar till att nå syftet. Under en följd av år har andelen utrikes födda, personer med funktionsnedsättning och lågutbildade ökat bland folkhögskolans deltagare.

Antalet utfärdade intyg om grundläggande behörighet bland deltagare på folkhögskolans allmänna kurs och utfärdade intyg om avslutad eftergymnasial yrkesutbildning på särskild kurs har minskat sedan 2017. Folkbildningsrådet bedömer att en anledning till minskningen är att ett stort antal nya deltagare behöver längre tid på sig för att uppnå kraven för grundläggande behörighet.

Uppföljningar av studiemotiverande folkhögskolekurs och etableringskurs på folkhögskola har visat goda resultat. Användningen av dessa insatser samt bristyrkesutbildning ser dock väldigt olika ut över landet och den fortsatta utvecklingen behöver följas.

Bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att bredda kulturintresset i samhället och till att öka delaktigheten i kulturlivet. Folkhögskolor och studieförbund kan fungera som lokala och regionala arenor där deltagare får möjlighet att delta i kulturlivet både som konsumenter och som skapare av kultur. Inom de flesta studieförbund var kulturen den största verksamheten under 2018. Studieförbund och folkhögskolor erbjuder även en arbetsmarknad för kulturarbetare och professionella konstnärer.

Folkbildningen är en betydande kulturarena både när det gäller att erbjuda kulturupplevelser och möjligheter till eget skapande i hela landet. Antalet kulturprogram har ökat under de senaste decennierna. Antalet kulturprogram var 2018 större än antalet studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet. Sedan 1990-talet har antalet kulturprogram fördubblats jämfört med 2018, från 154 000 1990 till 379 000 2018. Särskilt studieförbundens verksamhet skapar möjligheter till kultur i hela landet. Studieförbundens studiecirklar bidrar till att kultursyftet uppnås genom att bl.a. deltagarnas intresse för kulturlivet breddas, att deltagarna genom cirklarna får information om lokala kulturevenemang och att deltagande i studiecirklar kan öka förståelsen för både den egna kulturen och andras kultur. Detta visar Statskontoret i sin utvärdering av folkbildningen. Enligt Folkbildningsrådet ger också kulturprogrammen kunskap och nya perspektiv, skapar engagemang och påverkansmöjligheter samt stärker deltagarnas självkänsla. Studieförbunden och folkhögskolornas verksamheter inom kulturområdet återfinns i de regionala kulturplanerna.

Folkbildningen står inför en utmaning när det gäller att göra verksamheten inom kulturområdet tillgänglig för nya deltagare, såsom utrikes födda personer men även för deltagare med kort utbildningsbakgrund. En annan utmaning handlar om att bredda kulturverksamheten till att i ökad utsträckning omfatta kultur från andra delar av världen. Det finns också behov av att underlätta för inrikes och utrikes födda deltagare att mötas.

Samhällets tolkförsörjning

Skrivtolk- samt teckenspråks- och dövblindtolkutbildningarna har ett begränsat deltagarantal. Andelen deltagare som slutför dessa utbildningar är fortsatt låg och könsfördelningen är ojämn.

Behovet av kontakttolkar i offentlig sektor bedöms även fortsatt vara omfattande. Tolkutredningens förslag (SOU 2018:83) bereds inom Regeringskansliet.

16.5 Budgetförslag

16.5.1 14:1 Bidrag till folkbildningen

Tabell 16.3 Anslagsutveckling 14:1 Bidrag till folkbildningen

Tusental kronor

2018	Utfall	4 357 931	Anslags-sparande	
2019	Anslag	4 298 183 [1]	Utgifts-prognos	4 298 183
2020	**Förslag**	**4 319 683**		
2021	Beräknat	4 305 683		
2022	Beräknat	4 337 783		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till folkbildningen. Anslaget får även användas för statsbidrag till Föreningen Nordiska Folkhögskolan i Genève samt för utgifter för statsbidrag i form av det särskilda verksamhetsstödet till SISU Idrottsutbildarna. Vidare får anslaget användas för utgifter för utvärdering av folkbildningen samt för utgifter avseende bidrag till teckenspråkstolkutbildning.

Kompletterande information

I förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen finns bestämmelser om statsbidrag till folkbildningen.

Regeringens överväganden

Tabell 16.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:1 Bidrag till folkbildningen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**4 298 183**	**4 298 183**	**4 298 183**
Förändring till följd av:			
Beslut	21 500	7 500	39 600
Varav BP20	21 500	37 500	69 600
Statistik för studieförbunden	-500	-500	-400
Ökad kvalitet i folkhögskolan	22 000	38 000	70 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 319 683**	**4 305 683**	**4 337 783**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget ökas med 21 500 000 kronor för 2020 och beräknas öka med 7 500 000 kronor 2021 och 39 600 000 kronor 2022.

Platsutbyggnaden på folkhögskola bör åtföljas av medel för ökad kvalitet i undervisningen. Anslaget ökas därför med 22 000 000 kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget öka med 38 000 000 kronor och från 2022 med 70 000 000 kronor årligen.

Ansvar för officiell statistik inom folkbildningen är i dag delat mellan Statistiska centralbyrån och Myndigheten för kulturanalys. Regeringen bedömer att ansvaret för statistik om folkbildningen bör samlas hos Statistiska centralbyrån och föreslår finansiering genom att anslaget 14:1 Bidrag till folkbildningen minskas med 500 000 kronor 2020. För 2021 beräknar regeringen att anslaget minskas med 500 000 kronor och fr.o.m. 2022 med 400 000 kronor årligen.

Regeringen föreslår att 4 319 683 000 kronor anvisas under anslaget 14:1 *Bidrag till folkbildningen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 305 683 000 kronor respektive 4 337 783 000 kronor.

16.5.2 14:2 Bidrag till tolkutbildning

Tabell 16.5 Anslagsutveckling 14:2 Bidrag till tolkutbildning

Tusental kronor

2018	Utfall	51 025	Anslags-sparande	8 306
2019	Anslag	59 331 [1]	Utgifts-prognos	58 647
2020	**Förslag**	**59 331**		
2021	Beräknat	59 331		
2022	Beräknat	59 331		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för statsbidrag till tolkutbildning. Anslaget får i begränsad omfattning även användas för utgifter för administration, utveckling, utvärdering och rekryteringsfrämjande insatser.

Kompletterande information

I förordningen (2012:140) om statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk finns bestämmelser om bidrag till kontakttolkutbildning och om bidrag till teckenspråkstolkutbildning.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 14:2 *Bidrag till tolkutbildning* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 140 000 000 kronor 2021–2025.

Skälen för regeringens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan fördelar bidrag till tolkutbildningar som genomförs vid folkhögskolor och studieförbund. Kontakttolkutbildningarna är ettåriga och tvååriga medan teckenspråkstolkutbildningarna är treåriga och fyraåriga. Detta innebär att Myndigheten för yrkeshögskolan behöver fatta beslut om bidrag för flera kommande år.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 för anslaget 14:2 *Bidrag till tolkutbildning* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 140 000 000 kronor 2021–2025.

Tabell 16.6 Beställningsbemyndigande för anslaget 14:2 Bidrag till tolkutbildning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2025
Ingående åtaganden	59 792	91 180	140 000			
Nya åtaganden	83 834	102 820	93 400			
Infriade åtaganden	-52 446	-54 000	-93 400	-51 000	-30 000	-59 000
Utestående åtaganden	91 180	140 000	140 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**160 000**	**140 000**	**140 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 16.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:2 Bidrag till tolkutbildning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**59 331**	**59 331**	**59 331**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**59 331**	**59 331**	**59 331**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 59 331 000 kronor anvisas under anslaget 14:2 *Bidrag till tolkutbildning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 59 331 000 kronor respektive 59 331 000 kronor.

16.5.3 14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen

Tabell 16.8 Anslagsutveckling 14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen

Tusental kronor

2018	Utfall	190 000	Anslags-sparande	
2019	Anslag	162 000 [1]	Utgifts-prognos	162 000
2020	**Förslag**	**150 000**		
2021	Beräknat	140 000		
2022	Beräknat	100 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att genomföra insatser för att stärka kunskaper i svenska, om samhället och främja deltagande i samhällslivet för asylsökande och personer som fått uppehållstillstånd men bor kvar i anläggningsboende.

Kompletterande information

I förordningen (2015:521) om statsbidrag till särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare finns bestämmelser om statsbidrag till särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.

Tabell 16.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**170 000**	**170 000**	**170 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-20 000	-30 000	-70 000
Varav BP20	10 000	140 000	100 000
Svenska från dag ett		100 000	60 000
Svenska för föräldralediga	10 000	40 000	40 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**150 000**	**140 000**	**100 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar innebär att anslaget minskas med 20 000 000 kronor 2020 och beräknas minska med 30 000 000 kronor 2021 och 70 000 000 kronor 2022.

För studieförbundsinsatsen svenska för föräldralediga bör anslaget öka med 10 000 000 kronor 2020. För 2021 och 2022 ökas anslaget med 40 000 000 årligen. Vidare anser regeringen anslaget bör ökas med 100 000 000 2021 och 60 000 000 kronor 2022 för insatsen svenska från dag ett. Regeringen föreslår att 150 000 000 kronor anvisas under anslaget 14:3 *Särskilda insatser inom folkbildningen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 140 000 000 kronor respektive 100 000 000 kronor.

16.5.4 14:4 Särskilt utbildningsstöd

Tabell 16.10 Anslagsutveckling 14:4 Särskilt utbildningsstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	182 010	Anslags-sparande	5 669
2019	Anslag	190 338 [1]	Utgifts-prognos	188 144
2020	**Förslag**	**193 158**		
2021	Beräknat	193 158		
2022	Beräknat	193 158		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för särskilt utbildningsstöd som ges till folkhögskolor och universitet och högskolor samt för analyser av och utveckling av folkhögskolornas och lärosätenas lärmiljöer. Anslaget får även användas för statsbidrag för teknisk anpassning av studiematerial för synskadade och dövblinda.

Kompletterande information

I förordningen (2011:1163) om statsbidrag för särskilt utbildningsstöd finns bestämmelser om statsbidrag för särskilt utbildningsstöd och särskilda utbildningsinsatser.

Tabell 16.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 14:4 Särskilt utbildningsstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**190 338**	**190 338**	**190 338**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	2 820	2 820	2 820
Förslag/beräknat anslag	**193 158**	**193 158**	**193 158**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 193 158 000 kronor anvisas under anslaget 14:4 *Särskilt utbildningsstöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 193 158 000 kronor respektive 193 158 000 kronor.

17 Spelmarknaden

17.1 Omfattning

Området omfattar frågor om reglering, licensgivning och tillsyn för spelmarknaden.

Spelinspektionen (fram t.o.m. den 31 december 2018 Lotteriinspektionen) är förvaltningsmyndighet för frågor om spel om pengar. Myndigheten har bl.a. i uppgift att verka för en sund och säker utveckling inom tillsynsområdet.

17.2 Mål

Målet för området är en sund och säker spelmarknad under offentlig kontroll, som värnar intäkterna till det allmänna och som ger goda förutsättningar för allmännyttig ideell verksamhet att erhålla finansiering genom intäkter från spel. De negativa konsekvenserna av spelande ska minskas och det ska råda hög säkerhet i spelen. Spel om pengar ska omfattas av ett starkt konsumentskydd och inte kunna missbrukas för kriminell verksamhet (prop. 2018/19:1, bet. 2018/19:KrU1, rskr. 2018/19:94).

17.3 Resultatredovisning

17.3.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Följande indikatorer och bedömningsgrunder används för att bedöma resultatet för området:

- i vilken utsträckning som spel tillhandahålls i Sverige utan behörighet,
- konsumenters möjlighet att lita på att behörigt spel är säkert och erbjuder ett starkt konsumentskydd,
- konsumenters och andra aktörers tillgång till information om spelregleringen, och
- intäkter från spel till det allmänna och till allmännyttiga ändamål.

17.3.2 Resultat

Spelmarknadens utveckling

Tabell 17.1 redovisar den reglerade spelmarknadens omsättning efter utbetalda vinster uppdelad på olika spelanordnare.

Omsättningen på den reglerade svenska spelmarknaden minskade marginellt 2018. Marknaden omsatte 16,7 miljarder kronor efter utbetalda vinster.

Tabell 17.1 Den reglerade spelmarknadens omsättning efter utbetalda vinster

Miljoner kronor

	2014	2015	2016	2017	2018
Svenska spel [1]	8 941	8 959	8 993	8 980	8 784
ATG	3 660	3 750	4 021	4 145	4 084
Folkrörelsernas spel och lotter	3 650	3 693	3 914	3 899	3 622
Restaurang-kasino	195	210	197	197	197
Totalt	**16 446**	**16 611**	**17 125**	**17 221**	**16 687**

[1] Inklusive poker och kasino
Källa: Spelinspektionen.

Även det av staten helägda bolaget AB Svenska Spels (Svenska Spel) omsättning efter utbetalda vinster minskade marginellt 2018 jämfört med

föregående år. För dotterbolaget Casino Cosmopol AB uppgick omsättningen efter utbetalda vinster till ca 1,1 miljarder kronor, vilket i princip var samma omsättning som föregående år.

Aktiebolaget Trav och Galopps (ATG) omsättning efter utbetalda vinster minskade 2018 med 1,5 procent jämfört med föregående år. Bolagets omsättning på spel på internet ökade med 5,2 procent, medan omsättningen på ombudsspel och banspel minskade med 10,5 respektive 16 procent.

Folkrörelsernas spel och lotterier omsatte efter utbetalda vinster 3,6 miljarder kronor 2018, vilket var en minskning med 0,3 miljarder kronor jämfört med föregående år. Rikslotterierna stod för drygt 3,3 miljarder kronor av denna omsättning.

Den svenska spelmarknaden fortsätter att utvecklas från traditionella lotterier och vadhållning till spel som tillhandahålls online. År 2018 omsatte onlinespelen 5,3 miljarder kronor efter utbetalda vinster, vilket var en ökning med 10 procent jämfört med föregående år.

Spel förekom även på utländska webbplatser, utan svenskt tillstånd. I diagram 18.1 redovisas uppdelningen av den svenska spelmarknaden 2018, inklusive spel som tillhandahölls utan tillstånd i Sverige.

Diagram 17.1 Spelmarknaden 2018, inkl. aktörer utan svenskt tillstånd

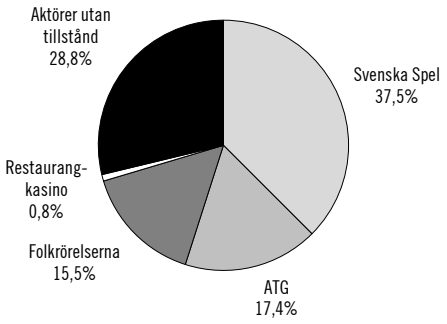

Källa: Spelinspektionen.

Marknadsandelen för aktörer utan tillstånd i Sverige fortsatte att öka och uppskattades 2018 ha uppgått till ca 29 procent av den totala omsättningen efter utbetalda vinster. Dessa aktörers omsättning efter utbetalda vinster uppskattas ha uppgått till ca 6,7 miljarder kronor 2018, vilket innebar en ökning med 12,4 procent jämfört med föregående år.

I genomsnitt spenderar svenska folket 1 procent av sin disponibla inkomst på spel, räknat på omsättningen efter utbetalda vinster. Det motsvarar ca 2 900 kronor per år och person över 18 år. Trenden är fortsatt att andelen som spelar minskar, samtidigt som de som spelar spenderar mer pengar. De sociala skadeverkningarna av spel behandlas vidare under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

Investeringarna i spelreklam på hela den svenska spelmarknaden, dvs. inklusive investeringar av aktörer utan tillstånd, uppgick till 7,4 miljarder kronor 2018, vilket var en ökning med 35 procent jämfört med föregående år.

Tillstånd, tillsyn och information

Spelinspektionen hade 2018 i uppdrag att i sin tillsynsverksamhet verka för en hög säkerhet i spelen och särskilt fokusera på åtgärder som minimerar risken för sociala skadeverkningar. Myndigheten utförde under året färre kontroller än 2017. Andelen kontroller av tillståndsgiven verksamhet som föranledde anmärkning 2018 var 3,2 procent, vilket ska jämföras med 3 procent föregående år. När det gäller tillsyn av misstänkt illegalt spel, dvs. spel som sker utan nödvändigt tillstånd, eller främjande av sådant spel, föranledde 81 procent av de gjorda kontrollerna 2018 anmärkning, vilket ska jämföras med 73 procent föregående år. Både Spelinspektionen och Konsumentverket hade 2018 ansvar för tillsynen över efterlevnaden av marknadsföringsbestämmelserna i lotterilagen (1994:1000). Konsumentverkets tillsyn behandlas under utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik.

Spelinspektionens tillståndsverksamhet ska ge förutsättningar för en väl fungerande spelmarknad. Myndigheten prövade 2 334 ansökningar 2018, vilket kan jämföras med 935 föregående år. Ökningen berodde i huvudsak på införandet av spellagen (2018:1138), som trädde i kraft den 1 januari 2019 (se vidare nedan). Under 2018 avslogs 1 ansökan, vilket kan jämföras med 9 avslag föregående år.

Spelinspektionens informationsverksamhet ska främja allmän kännedom om spellagstiftningen. Informationsinsatserna består huvudsakligen av publicering av nyheter, statistik och undersökningar, främst via myndighetens webbplats, men även via sociala medier och nyhetsbrev. Arbetet under 2018 bestod framför allt av information om den omreglering av

spelmarknaden som genomfördes den 1 januari 2019. Antal omnämnanden av myndigheten i media uppgick till 2 776 år 2018, vilket nästan var en fördubbling jämfört med föregående år. Även antalet besök på myndighetens webbplats ökade, från 90 000 besökare 2017 till 135 000 besökare 2018.

Inkomster från spelverksamhet till det allmänna

De statliga inkomsterna från spelverksamhet bestod 2018 huvudsakligen av överskott från Svenska Spel och intäkter i form av lotteriskatt från ATG. Sammantaget uppgick statens inkomster från spelverksamhet till ca 6 miljarder kronor 2018, varav överskottet från Svenska Spel uppgick till ca 4,5 miljarder kronor. Intäkterna i form av lotteriskatt från ATG uppgick till ca 1,5 miljarder kronor. Utöver detta tillkom mindre inkomster från lotteriavgifter och skatt på spel. Jämfört med 2017 innebar detta en minskning av statens inkomster från spelverksamhet med 0,4 miljarder kronor, vilket i huvudsak kan förklaras av en motsvarande minskning av överskottet från Svenska Spel.

Inkomster från spelverksamhet till allmännyttiga ändamål

Folkrörelsernas andel av den reglerade spelmarknaden minskade med knappt 1 procentenhet under 2018 och motsvarade 21,7 procent. Folkrörelsernas spel och lotterier omsatte efter avdrag för utbetalda vinster 3,6 miljarder kronor 2018, vilket utgjorde 16 procent av omsättningen efter utbetalda vinster på den svenska spelmarknaden. All avkastning från dessa lotterier ska gå till allmännyttiga ändamål. År 2018 hade dessa spel ett sammanlagt överskott på drygt 1,4 miljarder kronor, vilket kan jämföras med 1,6 miljarder kronor 2017.

Överskottet från ATG:s verksamhet går till trav- och galoppsporten, som 2018 tilldelades ca 2,1 miljarder kronor, vilket kan jämföras med ca 1,8 miljarder kronor föregående år. Vidare erhöll Hästnäringens nationella stiftelse 50 miljoner kronor från bolaget.

Spelreglering

Efter förslag från regeringen beslutade riksdagen om en ny spelreglering, som trädde ikraft den 1 januari 2019 (prop. 2017/18:220, bet. 2017/18:KrU8, rskr. 2017/18:363). Den nya regleringen innebär att stora delar av spelmarknaden har konkurrensutsatts genom införandet av ett licenssystem med ett starkt spelarskydd. Målet med omregleringen är att skapa en sund och säker spelmarknad där sociala skyddsintressen och efterfrågan tillgodoses under kontrollerade former. I samband med att lagen trädde i kraft bytte Lotteriinspektionen namn till Spelinspektionen. Licensprövningar påbörjades inför ikraftträdandet av den nya regleringen, och samtliga större aktörer som innan omregleringen hade tillhandahållit spel i Sverige utan tillstånd bedöms under våren 2019 ha antingen ansökt om licens eller lämnat den svenska spelmarknaden. Totalt hade 131 licenser beviljats till 90 licenshavare t.o.m. juli 2019. Av licenshavarna har 3 på egen begäran återkallat sina licenser och 1 fått sina licenser återkallade av Spelinspektionen.

Det nationella systemet för självavstängning, Spelpaus, lanserades den 1 januari 2019. Antalet personer som stängt av sig från spelande har sedan dess ökat stadigt. I slutet av juli omfattade systemet drygt 38 000 personer.

Regeringen har gett Statskontoret i uppdrag att fram t.o.m. 2022 följa upp och utvärdera omregleringen av spelmarknaden. Myndigheten har överlämnat två delrapporter, dels om de indikatorer som ska användas vid uppföljningen och utvärderingen (Statskontoret 2018:22), dels en s.k. nollmätning, dvs. en redovisning av läget på spelmarknaden före omregleringen (Statskontoret 2019:6).

Avtalet mellan staten och ägarna till ATG om viss finansiering av hästsektorn som löpte ut den 31 december 2018 har ersatts med ett nytt avtal. Regeringen har också godkänt vissa ändringar i ATG:s bolagsordning.

Regeringen har gett en utredare i uppdrag att bl.a. utreda om fristående finansieringsmodeller för spel på häst- respektive idrottstävlingar bör införas och i så fall hur de bör utformas, samt överväga behovet av ytterligare åtgärder för att minska skadeverkningarna av de spel som sker online och på värdeautomater (dir. 2018:47). Utredaren har därefter även getts i uppdrag att överväga och föreslå ytterligare begränsningar i marknadsföringen av spel (dir. 2019:18).

För närvarande pågår även en översyn av automatspelslagen (1982:636), vilket bl.a. riksdagen har efterfrågat i ett tillkännagivande (bet. 2014/15:KrU4, punkt 4, rskr. 2014/15:143). Regeringen avser att återkomma i frågan.

17.3.3 Analys och slutsatser

Även om intäkterna från spelverksamhet till det allmänna och allmännyttiga ändamål fortsatt var goda präglades spelmarknaden 2018, liksom åren dessförinnan, av att allt fler bolag verkade i Sverige utan tillstånd, och av att oreglerade aktörer tog marknadsandelar från de reglerade bolagen. En ökning av marknadsföringen särskilt via tv och internet kunde noteras.

De statliga insatser som genomförts på spelområdet har gett positiva effekter på ett flertal områden. Regeringen bedömer att Spelinspektionens informationsverksamhet utvecklas i en positiv riktning. I jämförelse med tidigare år har spelmarknaden och myndigheten uppmärksammats i större utsträckning i media, vilket sannolikt har medfört att allmänhetens kunskap om spelmarknaden och spelregleringen har ökat. Myndigheten har vidare utövat en systematisk och kontinuerlig tillsyn av att den reglerade marknaden agerar i enlighet med föreskrivna krav och att illegalt spel, särskilt på illegala spelautomater, motverkas. Den ökande andelen oreglerat spel som tillhandahållits svenska konsumenter, framför allt online, visar dock att omregleringen av spelmarknaden var nödvändig.

Regeringen bedömer att omregleringen hittills varit lyckad genom att i princip alla aktörer som tidigare tillhandahållit spel i Sverige utan tillstånd antingen har ansökt om licens eller lämnat den svenska spelmarknaden, vilket t.ex. ökar möjligheten att skydda barn och unga från spel, samtidigt som skyddsåtgärder i form av bl.a. självavstängningssystemet har gett önskvärd effekt.

17.4 Budgetförslag

17.4.1 15:1 Spelinspektionen

Tabell 17.2 Anslagsutveckling 15:1 Spelinspektionen

Tusental kronor

2018	Utfall	59 576	Anslags-sparande	14 206
2019	Anslag	74 262 [1]	Utgifts-prognos	71 347
2020	**Förslag**	**76 247**		
2021	Beräknat	77 446 [2]		
2022	Beräknat	78 641 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 76 247 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 76 247 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Spelinspektionens förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 17.3 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	73 902	6	39 683	34 219	16 174
Prognos 2019	70 000	20	55 000	15 020	56 520
Budget 2020	70 000	20	60 000	10 020	66 540

Avgifterna som redovisas mot inkomsttitel 9455 *Lotteriavgifter* motsvarar endast delvis den aktuella verksamhetens kostnader. De åtgärder som är att betrakta som rättsvårdande är sedan 2007 anslagsfinansierade. I samband med att den nya spellagen trädde i kraft 2019 justerades även redovisningen av det ackumulerade avgiftsuttaget för att inte bli missvisande.

Regeringens överväganden

Tabell 17.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 15:1 Spelinspektionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**74 262**	**74 262**	**74 262**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 985	3 184	4 379
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**76 247**	**77 446**	**78 641**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 76 247 000 kronor anvisas under anslaget 15:1 *Spelinspektionen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 77 446 000 kronor respektive 78 641 000 kronor.

18

Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Förslag till statens budget för 2020

Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 8

1 Förslag till riksdagsbeslut 9

2 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik. 11
- 2.1 Omfattning 11
- 2.2 Utgiftsutveckling 11
- 2.3 Skatteutgifter 12
- 2.4 Mål för utgiftsområdet 12

3 Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet 13
- 3.1 Omfattning 13
- 3.2 Utgiftsutveckling 14
- 3.3 Skatteutgifter 15
- 3.4 Mål för området 16
- 3.5 Resultatredovisning 16
  - 3.5.1 Resultat – samhällsplanering 16
  - 3.5.2 Resultat – hållbar stadsutveckling 23
  - 3.5.3 Resultat – bostadsmarknad 25
  - 3.5.4 Resultat – byggande 29
  - 3.5.5 Resultat – lantmäteriverksamhet 33
- 3.6 Politikens inriktning 39
- 3.7 Budgetförslag 40
  - 3.7.1 1:1 Bostadspolitisk utveckling 40
  - 3.7.2 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag 41
  - 3.7.3 1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad 41
  - 3.7.4 1:4 Boverket 42
  - 3.7.5 1:5 Statens geotekniska institut 44
  - 3.7.6 1:6 Lantmäteriet 45
  - 3.7.7 1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer 47

3.7.8 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande....47
3.7.9 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder....49
3.7.10 1:10 Innovativt och hållbart byggande....50

4 Konsumentpolitik....53
4.1 Omfattning....53
4.2 Utgiftsutveckling....53
4.3 Mål för området....54
4.4 Resultatredovisning....54
4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder....54
4.4.2 Resultat....54
4.4.3 Analys och slutsatser....57
4.5 Politikens inriktning....59
4.6 Budgetförslag....60
4.6.1 2:1 Konsumentverket....60
4.6.2 2:2 Allmänna reklamationsnämnden....61
4.6.3 2:3 Fastighetsmäklarinspektionen....62
4.6.4 2:4 Åtgärder på konsumentområdet....62
4.6.5 2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter....64

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 10
Tabell 1.2 Beställningsbemyndigande ... 10
Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik ... 11
Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik ... 12
Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik ... 12
Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet ... 14
Tabell 3.2 Skatteutgifter inom Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet ... 15
Tabell 3.3 Uppföljning av inriktningsmål för länsstyrelsernas handläggningstider för överklagade förhandsbesked och lov ... 19
Tabell 3.4 Regeringens förvaltningsärenden inom samhällsplaneringsområdet ... 20
Tabell 3.5 Påbörjade bostäder och befolkningsökning ... 25
Tabell 3.6 Kreditgarantier för bostadsbyggande ... 27
Tabell 3.7 Bostädernas fördelning 2018 efter upplåtelseform och hustyp ... 27
Tabell 3.8 Antal beviljade bidrag för hyresgarantier samt antal kommuner som beviljats bidrag ... 29
Tabell 3.9 Genomsnittlig energiprestanda per registreringsår (kWh/m^2) ackumulerat ... 32
Tabell 3.10 Förrättningsverksamhetens ekonomiska utveckling ... 35
Tabell 3.11 Överklagade fakturor ... 35
Tabell 3.12 Kvalitet geodata ... 36
Tabell 3.13 Anslagsutveckling 1:1 Bostadspolitisk utveckling ... 40
Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Bostadspolitisk utveckling ... 40
Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag ... 41
Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag ... 41
Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad ... 41
Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad ... 42
Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:4 Boverket ... 42
Tabell 3.20 Garantier ... 43

Tabell 3.21 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Boverket 43
Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Boverket 44
Tabell 3.23 Anslagsutveckling 1:5 Statens geotekniska institut 44
Tabell 3.24 Uppdragsverksamhet 44
Tabell 3.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Statens geotekniska institut 45
Tabell 3.26 Anslagsutveckling 1:6 Lantmäteriet 45
Tabell 3.27 Offentligrättslig verksamhet 45
Tabell 3.28 Uppdragsverksamhet 46
Tabell 3.29 Övrig avgiftsfinansierad verksamhet 46
Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Lantmäteriet 46
Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer 47
Tabell 3.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer 47
Tabell 3.33 Anslagsutveckling 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande 47
Tabell 3.34 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande 48
Tabell 3.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande 49
Tabell 3.36 Anslagsutveckling 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder 49
Tabell 3.37 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder 50
Tabell 3.38 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder 50
Tabell 3.39 Anslagsutveckling 1:10 Innovativt och hållbart byggande 50
Tabell 3.40 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Innovativt och hållbart byggande 51
Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom område Konsumentpolitik 53
Tabell 4.2 Fastighetsmäklarinspektionens ärenden m.m. 55
Tabell 4.3 Allmänna reklamationsnämndens ärenden 56
Tabell 4.4 Anslagsutveckling 2:1 Konsumentverket 60
Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Konsumentverket 60
Tabell 4.6 Anslagsutveckling 2:2 Allmänna reklamationsnämnden 61
Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Allmänna reklamationsnämnden 61
Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:3 Fastighetsmäklarinspektionen 62
Tabell 4.9 Offentligrättslig verksamhet 62
Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Fastighetsmäklarinspektionen 62
Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:4 Åtgärder på konsumentområdet 62
Tabell 4.12 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:4 Åtgärder på konsumentområdet 63
Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Åtgärder på konsumentområdet 64
Tabell 4.14 Anslagsutveckling 2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter 64

Tabell 4.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter 64

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Antal antagna översiktsplaner 18
Diagram 3.2 Antal antagna detaljplaner 18
Diagram 3.3 Totala tillskottet av bostäder i relation till befolkningsutvecklingen 26
Diagram 3.4 Hinder för företags bostadsbyggande 26
Diagram 3.5 Produktionskostnad per lägenhetsarea i riket för nybyggda flerbostadshus 30
Diagram 3.6 Utsläpp av växthusgaser från bygg- och fastighetssektorn, inhemska och import 31
Diagram 3.7 Bygg- och fastighetssektorns inhemska utsläpp av kväveoxider och partiklar, inklusive uppvärmning 32
Diagram 3.8 Ärendebalanser hos Lantmäteriet vid årets slut 34
Diagram 3.9 Ärendebalanser hos de kommunala lantmäterimyndigheterna vid årets slut 34
Diagram 3.10 Handläggningstider för ärenden rörande nybyggnation av bostäder 34
Diagram 3.11 Handläggningstider för ärenden rörande infrastruktur 35
Diagram 3.12 Överklagade och återförvisade ärenden Lantmäteriet 35
Diagram 3.13 Överklagade och återförvisade ärenden kommunala lantmäterimyndigheterna 35
Diagram 3.14 Nätverks-RTK 37
Diagram 3.15 Fördelning av ärendetyper i inskrivningsverksamheten 37
Diagram 3.16 Genomsnittligt antal ködagar 38
Diagram 3.17 Andel inskrivningsärenden med elektronisk ansökan 38

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ställa ut kreditgarantier för ny- och ombyggnad av bostäder, avlösen av kommunala borgensåtaganden och lån som kooperativa hyresrättsföreningar tar upp vid förvärv av fastigheter för ombildning till kooperativ hyresrätt som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 8 000 000 000 kronor (avsnitt 3.7.4).
2. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik enligt tabell 1.1.
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Bostadspolitisk utveckling	20 600
1:2	Omstrukturering av kommunala bostadsföretag	25 000
1:3	Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad	43 000
1:4	Boverket	333 462
1:5	Statens geotekniska institut	50 500
1:6	Lantmäteriet	660 686
1:7	Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	165 000
1:8	Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	2 100 000
1:9	Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder	34 000
1:10	Innovativt och hållbart byggande	25 000
2:1	Konsumentverket	169 819
2:2	Allmänna reklamationsnämnden	52 582
2:3	Fastighetsmäklarinspektionen	25 565
2:4	Åtgärder på konsumentområdet	16 934
2:5	Bidrag till miljömärkning av produkter	4 374
Summa		**3 726 522**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndigande

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:4	Boverket	30 000	2021–2023
1:8	Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	7 500 000	2021–2023
1:9	Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder	20 000	2021
2:4	Åtgärder på konsumentområdet	15 000	2021–2022
Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet		**7 565 000**	

2 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 18 är uppdelat i två områden, Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet (avsnitt 3) samt Konsumentpolitik (avsnitt 4). I respektive avsnitt redogörs närmare för vad som omfattas av området.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet	2 963	3 723	2 575	**3 457**	4 315	4 023
Konsumentpolitik	257	265	262	**269**	266	264
Äldreanslag	1 395					
Totalt för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	**4 616**	**3 988**	**2 837**	**3 727**	**4 581**	**4 288**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 742**	**4 742**	**4 742**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	21	40	59
Beslut	-1 037	-201	-514
Varav BP20 [3]	572	94	1 408
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20 [3]			
Övrigt			
Ny ramnivå	**3 727**	**4 581**	**4 288**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneområkning.

Ramen för utgiftsområdet föreslås uppgå till 3 727 miljoner kronor 2020. I jämförelse med de anvisade medlen för 2019 minskar därmed ramen för utgiftsområdet med 1 015 miljoner kronor.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	2 382
Verksamhetsutgifter [2]	1 339
Investeringar [3]	6
Summa ramnivå	**3 727**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

Transfereringar i form av investeringsstöd för anordnade av hyresbostäder och bostäder för studerande samt verksamhetsutgifter, framför allt för Lantmäteriet och Boverket, utgör en stor del av ramen.

2.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en likformig beskattning, s.k. skatteutgifter. Avvikelser från en likformig beskattning utgör en skatteförmån om t.ex. en viss grupp av skattskyldiga omfattas av en skattelättnad i förhållande till en likformig beskattning och en skattesanktion om det rör sig om ett överuttag av skatt. Många av skatteutgifterna har mer eller mindre uttalat införts som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. En utförlig redogörelse för skatteutgifterna finns i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I avsnitt 3.3 redovisas de nettoberäknade skatteutgifterna som kan hänföras till utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik.

2.4 Mål för utgiftsområdet

Målet för området samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet är att ge alla människor i alla delar av landet en från social synpunkt god livsmiljö där en långsiktigt god hushållning med naturresurser och energi främjas samt där bostadsbyggande och ekonomisk utveckling underlättas (prop. 2011/12:1, bet. 2011/12:CU1, rskr. 2011/12:89).

Målet för konsumentpolitiken är väl fungerande konsumentmarknader och en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar konsumtion (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:CU1, rskr. 2015/16:76).

3 Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet

3.1 Omfattning

Området samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet omfattar knappt 3,5 miljarder kronor i anslag (tabell 3.1). Myndigheterna Boverket, Lantmäteriet och Statens geotekniska institut ingår i området, som även omfattar stora statliga garantiåtaganden och skatteutgifter. Vidare hör Statens Bostadsomvandling AB och Swedesurvey AB till området.

Huvuddelen av anslagen avser transfereringar i form av investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande samt förvaltningsutgifter, som framför allt avser Boverket och Lantmäteriet.

Inom området bedrivs internationellt samarbete som bl.a. avser deltagande i verksamhet som drivs inom Förenta nationerna (UN Habitat och Unece) och Europeiska unionen.

Området har beröringspunkter med flera andra områden. Frågor om människors hälsa, infrastruktur, miljö- och naturvård samt energi har stor betydelse för området. Även bostadsbidragen inom den ekonomiska familjepolitiken liksom integrationspolitiken har anknytningar till genomförandet av bostadspolitiken. Detsamma kan sägas om den regionala tillväxtpolitiken och verksamheten inom den kommunala sektorn.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet						
1:1 Bostadspolitisk utveckling	13	21	20	**21**	21	6
1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag		95	9	**25**	13	13
1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad	1	43	1	**43**	43	43
1:4 Boverket	296	319	318	**333**	291	279
1:5 Statens geotekniska institut	42	47	48	**51**	51	52
1:6 Lantmäteriet	560	615	605	**661**	671	681
1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	520	240	202	**165**	55	
1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	1 441	2 250	1 310	**2 100**	3 150	2 950
1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder	14	34	34	**34**	20	
1:10 Innovativt och hållbart byggande	75	60	28	**25**		
Summa Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet	**2 963**	**3 723**	**2 575**	**3 457**	**4 315**	**4 023**
Äldreanslag						
2019 1:8 Stöd till kommuner för ökat bostadsbyggande	1 395					
Summa Äldreanslag	**1 395**					

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

3.3 Skatteutgifter

Tabell 3.2 Skatteutgifter inom Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet

Miljoner kronor

	2019	2020
Avkastning eget hem	20 190	21 410
Avkastning bostadsrättsfastighet	3 420	3 540
Nedsatt kapitalvinstskatt vid försäljning av eget hem och bostadsrätt	10 500	10 100
Nedsatt fastighetsavgift småhus	910	930
Nedsatt fastighetsavgift hyreshus	150	160
Nedsatt fastighetsavgift ägarlägenheter	0	0
Ränteutgifter för egnahem	-	-
Försäljning av tomtmark och byggnader	2 310	2 360
Uttagsbeskattning avseende vissa fastighetstjänster	-	-
Begränsad fastighetsavgift för pensionärer	350	360
Fastighetsskatt på konventionellt beskattade hyreshus, ägarlägenheter och småhus	-1 480	-1 520
Totalt för området Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet	**36 350**	**37 340**

Anm.: Ett ”-” betyder att utgiften inte kunnat kvantifieras.

Avkastning eget hem

Med eget hem avses ett småhus som inte upplåts med hyresrätt eller bostadsrätt. Den direkta avkastningen i form av boendet i eget hem beskattas inte som inkomst av kapital (42 kap. 28 § inkomstskattelagen [1999:1229]). Däremot tas kommunal fastighetsavgift ut på bostäder enligt lagen (2007:1398) om kommunal fastighetsavgift. Fastighetsavgiften för nybyggda byggnader som innehåller bostäder är nedsatt under de första 15 åren, se vidare nedan. Direktavkastningen antas schablonmässigt motsvara marknadsvärdet på egnahemsfastigheten multiplicerat med 2 procentenheter. Skatteutgiften utgörs av skillnaden mellan kapitalskatten på fastighetens reala direktavkastning och fastighetsavgiften utan nedsättningar.

Avkastning bostadsrättsfastighet

Den direkta avkastningen i form av boende i privatbostadsföretag (äkta bostadsrättsförening) beskattas inte som inkomst av kapital enligt inkomstskattelagen. Däremot tas kommunal fastighetsavgift ut på bostäder enligt lagen om kommunal fastighetsavgift.

Fastighetsavgiften för nybyggda byggnader som innehåller bostäder är nedsatt under de första 15 åren. Direktavkastningen antas schablonmässigt motsvara det sammanlagda marknadsvärdet på privatbostadsföretagets bostadsrättslägenheter multiplicerat med 2 procentenheter. Skatteutgiften utgörs av skillnaden mellan kapitalskatten på fastighetens reala direktavkastning och fastighetsavgiften utan nedsättningar.

Nedsatt kapitalvinstskatt vid försäljning av eget hem och bostadsrätt

Enligt 45 kap. 33 § och 46 kap. 18 § inkomstskattelagen tas en andel på 22/30 av den kapitalvinst som realiseras vid försäljning av eget hem och bostadsrätt upp till beskattning i inkomstslaget kapital. Den återstående del som inte beskattas ger upphov till en skatteutgift som avser skatt på inkomst av kapital.

Nedsatt fastighetsavgift för småhus, hyreshus och ägarlägenheter

Kommunal fastighetsavgift på bostäder tas ut enligt lagen om kommunal fastighetsavgift. Fastighetsavgiften för nybyggda byggnader som innehåller bostäder är nedsatt under de första 15 åren. Varje byggnad tilldelas ett särskilt värdeår (som kan förändras genom ombyggnader). Nedsättningen av fastighetsavgiften innebär att ingen fastighetsavgift tas ut för de 15 första inkomståren efter värdeåret för småhusenheter, hyreshusenheter och ägarlägenheter med värdeår 2012 eller senare. För småhusenheter, hyreshusenheter och ägarlägenheter med värdeår tidigare än 2012 tas ingen fastighetsavgift ut för de fem första inkomståren efter värdeåret, och för de därpå följande fem åren är avgiften nedsatt till hälften. Skatteutgiften utgörs av nedsättningen av fastighetsavgiften på småhusenheter, hyreshusenheter och ägarlägenheter med värdeår 2009 eller senare.

Ränteutgifter för egnahem

Enligt 42 kap. 1 § inkomstskattelagen ska samtliga ränteutgifter dras av. Enligt normen ska

endast ränteutgifter för lån till investeringar där avkastningen är skattepliktig få dras av. Detta innebär att ränteutgifter för egnahem är en skatteutgift i den mån fastighetsavgiften understiger avkastningen från egnahem multiplicerat med en skattesats på 30 procent. Skatteutgiften avser skatt på inkomst av kapital.

Försäljning av tomtmark och byggnader

Försäljning av fastigheter är enligt 3 kap. 2 § mervärdesskattelagen (1994:200) undantagen från mervärdesskatteplikt. Vid försäljning av nybyggda en- och flerbostadshus är det förädlingsvärde som uppstår vid försäljningen undantaget från mervärdesskatt, trots att det enligt normen borde beskattas. Undantaget ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Uttagsbeskattning avseende vissa fastighetstjänster

Vissa fastighetstjänster som utförs av en ägare till en näringsfastighet (t.ex. ett hyreshus) som inte är skattskyldig för mervärdesskatt för fastigheten, och där lönekostnaden för dessa tjänster inte överstiger 300 000 kronor (inklusive avgifter som grundas på lönen) under ett år, är mervärdesskattebefriade. Enligt 2 kap. 8 § mervärdesskattelagen görs det dock en s.k. uttagsbeskattning, en mervärdesbeskattning om 25 procent, för tjänster som fastighetsägaren utför åt sig själv på den egna fastigheten för vilken lönekostnaden överstiger 300 000 kronor per år. Skatteutgiften avser den mervärdesskattebefriade kostnaden för tjänster under detta belopp.

Begränsad fastighetsavgift för pensionärer

Från och med 2008 är fastighetsavgiften på småhus som används som permanentbostad begränsad för pensionärer. Personer som vid ingången av året har fyllt 65 år, eller som under året har sjuk- eller aktivitetsersättning, ska enligt lagen (2008:826) om skattereduktion för kommunal fastighetsavgift maximalt behöva betala 4 procent av sin inkomst i fastighetsavgift. Reglerna omfattar även personer som fått ersättning enligt lagstiftning om social trygghet i någon annan stat inom EES-området, om den kan jämställas med sjuk- eller aktivitetsersättning. Fastighetsavgiften kan som mest reduceras till ett med prisbasbeloppet indexerat spärrbelopp. Begränsningen, som görs genom en skattereduktion, utgör en skatteutgift. Skatteutgiften avser skatt på inkomst av kapital.

Fastighetsskatt på konventionellt beskattade hyreshus, ägarlägenheter och småhus

Enligt 3 § lagen (1984:1052) om statlig fastighetsskatt och 3 § lagen om kommunal fastighetsavgift ska statlig fastighetsskatt respektive kommunal fastighetsavgift betalas för vissa hyreshus, ägarlägenheter och småhus. Skatten på dessa fastigheter är en objektskatt som enbart träffar fastighetskapital. Eftersom intäkterna beskattas som inkomst av näringsverksamhet utgör fastighetsskatten (som är avdragsgill mot intäkterna), till den del den inte reducerar inkomstskatten, en skattesanktion.

3.4 Mål för området

Se avsnitt 2.4.

3.5 Resultatredovisning

Med utgångspunkt från det övergripande målet har bedömningsgrunder och resultatindikatorer tagits fram för delområdena samhällsplanering, hållbar stadsutveckling, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet. Resultat redovisas för varje delområde.

Regeringen samlade bedömning är att utvecklingen inom politikområdet bidrar till att uppfylla det övergripande målet för utgiftsområdet, dvs. att ge alla människor i alla delar av landet en från social synpunkt god livsmiljö där en långsiktigt god hushållning med naturresurser och energi främjas samt där bostadsbyggande och ekonomisk utveckling underlättas.

3.5.1 Resultat – samhällsplanering

Bedömningsgrunderna för delområdet samhällsplanering är att det ska finnas

- en tydlig roll för fysisk planering i arbetet för en hållbar utveckling av städer, tätorter och landsbygder,
- goda förutsättningar för byggande av bostäder och lokaler, etablering av företag och för annat samhällsbyggande, samtidigt som en god livsmiljö tryggas, och
- ett regelverk och andra styrmedel som på bästa sätt tillgodoser kraven på effektivitet samtidigt som rättssäkerhet och medborgerligt inflytande säkerställs.

Som resultatindikatorer används

- antal antagna översiktsplaner,
- antal antagna detaljplaner,
- antal kommuner som har aktualitetsprövat sin översiktsplan,
- länsstyrelsernas handläggningstid för överklagade bygglovsärenden, och
- antal detaljplaner som har upphävts av länsstyrelsen med hänvisning till att planen är olämplig ur hälso- och säkerhetssynpunkt.

Samhällsplaneringen är ett viktigt verktyg för att skapa en god bostadsförsörjning som säkerställer att alla har någonstans att bo. Den ska också bidra till att nå bl.a. de globala målen för hållbar utveckling, Agenda 2030, de nationella miljömålen, de nationella målen för folkhälso- respektive funktionshinderspolitiken och de jämställdhetspolitiska målen. Även målet för arkitektur, form och design är centralt i arbetet. Arbetet med samhällsplanering kan även bidra till genomförandet av regeringens reformprogram och långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation och regeringens brottsförebyggande program. Resultatredovisningen för miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö finns under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

En ny regional planering

Den 1 januari 2019 infördes nya bestämmelser om regional fysisk planering i plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL. Respektive landsting ansvarar för den regionala fysiska planeringen inom sitt län och sådan planering är obligatorisk i Stockholms och Skåne län. Landstingets uppgifter omfattar bl.a. att anta en regionplan. Planen ska ge vägledning för beslut om översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser samt bör kunna bidra till att tillgodose bland annat förbättrad bostadsförsörjning.

I samband med lagändringen tillkännagav riksdagen att regeringen bör ta nödvändiga initiativ för att regional fysisk planering ska omfatta fler län samt förtydliga hur befintliga samordningsförbund kan fortsätta sitt arbete (bet. 2018/19:CU2 punkt 2, rskr. 2018/19:31). Med anledning av riksdagens tillkännagivande har Finansdepartementet bjudit in företrädare för de län som inte omfattas av den ovan nämnda regleringen till dialogmöten. Mötena har bl.a. syftat till att identifiera behov och förutsättningar i de berörda länen. Ärendet bereds vidare inom Regeringskansliet. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Utvecklingen av den kommunala planeringen

Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan som anger inriktningen för kommunens långsiktiga utveckling av den fysiska miljön. Översiktsplanen är vägledande för beslut om detaljplaner, bygglov m.m. Kommunen kan genom en detaljplan med bindande verkan reglera hur ett begränsat område i en kommun får bebyggas och hur mark- och vattenområden får användas. Boverket tog 2018 fram en vägledning om tillgänglighet som handlar om hur kommuner kan arbeta med mål och ställningstaganden i översiktsplaneringen. Vägledningen beskriver också arbetssätt för att implementera funktionshindersperspektivet i organisationer och planeringsprocesser.

Antalet antagna översiktsplaner

År 2018 antog 42 kommuner nya översiktsplaner som fått laga kraft enligt Boverkets plan- och byggenkät (Fi2019/02195/SPN), vilket var mer än dubbelt så många som föregående år. Därutöver aktualitetsprövade 29 kommuner sin översiktsplan, vilket var något fler än föregående år. Vid utgången av 2018 var det endast 10 kommuner som hade en översiktsplan som antagits under 1990-talet. Majoriteten av de kommuner som fortfarande har en plan från 1990-talet arbetar med att ta fram en ny. I diagram 3.1 redovisas antalet antagna översiktsplaner 2012–2018.

Diagram 3.1 Antal antagna översiktsplaner

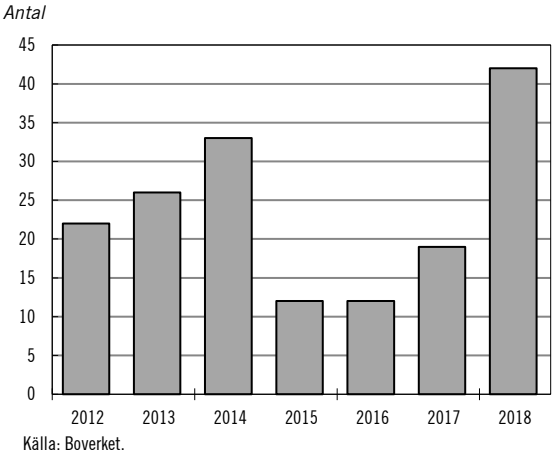

Källa: Boverket.

Antalet antagna detaljplaner

År 2018 antogs ca 1 550 detaljplaner i de kommuner som svarade på Boverkets plan- och byggenkät, vilket var något fler än 2017. Detaljplaneaktiviteten var liksom tidigare år störst i de län där landets tre största städer ligger. Kommunerna i Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län antog tillsammans 42 procent av samtliga antagna detaljplaner 2018. I diagram 3.2 redovisas antalet antagna detaljplaner 2012–2018.

Diagram 3.2 Antal antagna detaljplaner

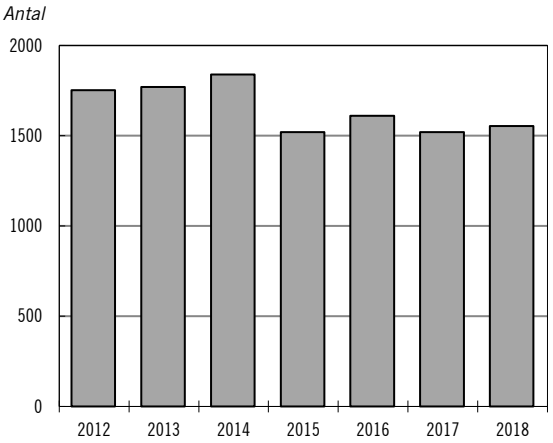

Källa: Boverket.

Antalet bygglov har ökat medan anmälningar om bygglovsbefriade åtgärder har minskat

År 2018 gavs omkring 85 000 bygglov och förhandsbesked. Det var en ökning jämfört med 2017, då 79 000 bygglov och förhandsbesked gavs. Av antalet 2017 avsåg ca 9 500 ärenden nybyggnad av bostadshus, vilket motsvarade 11 procent av alla ärenden. Eftersom svarsfrekvensen skiljer sig åt mellan åren går det inte att göra några direkta jämförelser. Däremot indikerar statistiken att andelen inkomna bygglov som avser nybyggnad av bostadshus har legat på mellan 10 och 11 procent de tre senaste åren. Antalet anmälningar om bygglovsbefriade åtgärder minskade från ca 11 500 ärenden 2017 till ca 10 000 år 2018. Av anmälningarna 2018 avsåg 10 procent ärenden om komplementbostadshus och 2 procent ärenden om inredning av ytterligare bostad. De vanligast förekommande åtgärderna var anmälningar av uppförande av komplementbyggnader och tillbyggnader upp till 15 kvadratmeter, som tillsammans motsvarade 86 procent av alla inkomna anmälningar för bygglovsbefriade åtgärder.

Kommunernas svarsfrekvens på Boverkets plan- och byggenkät minskade med 4 procent till 88 procent.

Åtgärder för effektiviseringar av planering och bygglov

Som ett led i att göra planprocessen mer effektiv infördes i juli 2017 möjligheten för kommuner att i ett pågående detaljplaneärende begära ett planeringsbesked från länsstyrelsen. Planeringsbeskedet är ett bindande besked där länsstyrelsen ska redovisa sin bedömning av om detaljplanen har en sådan innebörd som avses i de s.k. ingripandegrunderna i 11 kap. 10 § PBL. Uppföljningen av plan- och bygglagstiftningen visade att 12 planeringsbesked lämnades 2018. År 2017 begärde inte någon kommun något planeringsbesked.

Prövningen av kommunala beslut

Antalet överklagade detaljplaner

År 2018 prövades knappt 400 överklagade planärenden av de fem mark- och miljödomstolarna, vilket var ungefär samma antal som 2017.

Sammanlagt överprövade länsstyrelserna 33 detaljplaner inom ramen för den statliga tillsynen 2018.

År 2018 uppgick antalet överklagade planmål till Mark- och miljööverdomstolen till drygt 200 stycken, varav ca 40 beviljades prövningstillstånd. Detta innebar en minskning av antalet överklagade planmål, men en ökning av antalet prövningstillstånd, jämfört med föregående år, då de överklagade planmålen i domstolen uppgick till ca 210, varav knappt 30 beviljades prövningstillstånd.

Antalet överklagade bygglov har ökat

Sammanlagt överklagades nästan 3 000 lov och förhandsbesked till länsstyrelserna 2018. Motsva-

rande siffra för 2017 var 2 800. Av alla överklagade lov och förhandsbesked upphävdes 650 helt eller delvis av länsstyrelserna 2018, vilket var ungefär lika många som 2017.

År 2018 överklagades knappt 900 ärenden till de fem mark- och miljödomstolarna, vilket var en minskning jämfört med föregående år, då ca 1 500 ärenden överklagades. Antalet ärenden som överklagades till Mark- och miljööverdomstolen var ca 580, vilket var en minskning av antalet överklagande ärenden jämfört med 2017, då knappt 620 beslut överklagades. Antalet ärenden som får prövningstillstånd av domstolen ligger stabilt runt 100 (100 ärenden 2018 och 103 ärenden 2017). Högsta domstolen har inte beviljat prövningstillstånd i något bygglovsärende.

Länsstyrelsens handläggningstider för överklagade lovärenden

Regeringen har fastställt följande inriktningsmål för länsstyrelsernas handläggningstider avseende överklagade lovärenden (bygglov, marklov, rivningslov och förhandsbesked):

– 75 procent avgjorda inom 105 dagar, och
– 90 procent avgjorda inom 150 dagar.

År 2018 uppnådde 13 av 21 länsstyrelser inriktningsmålet 75 procent avgjorda ärenden inom 105 dagar, vilket var samma antal som föregående år.

År 2018 uppnådde 13 av länsstyrelserna inriktningsmålet 90 procent avgjorda ärenden inom 150 dagar, vilket var samma antal som föregående år. I tabell 3.3 redovisas uppföljningen av inriktningsmålen.

Tabell 3.3 Uppföljning av inriktningsmål för länsstyrelsernas handläggningstider för överklagade förhandsbesked och lov

Procent

	2017	2018
Andel avgjorda lovärenden inom 105 dagar (mål 75 %)	78	71
Andel avgjorda lovärenden inom 150 dagar (mål 90 %)	89	85

Källa: Boverket.

År 2017 införde regeringen ett nytt inriktningsmål om att handläggningen av överklagade bygglov för bostäder särskilt ska prioriteras:

– 75 procent ska vara avgjorda inom 80 dagar, och
– 90 procent inom 120 dagar.

År 2018 uppnådde 14 av länsstyrelserna inriktningsmålet 75 procent avgjorda ärenden inom 80 dagar, vilket var en försämring jämfört med föregående år då 17 länsstyrelser uppnådde målet. Andelen avgjorda överklaganden varierade 2018 mellan 17 och 100 procent, vilket var en större spridning än 2017.

År 2018 uppnådde 14 av länsstyrelserna det nya inriktningsmålet 90 procent avgjorda ärenden inom 120 dagar, vilket var 4 färre än föregående år. Andelen avgjorda överklaganden varierade mellan 46 och 100 procent.

De länsstyrelser som 2018 överskred något av inriktningsmålen har uppgett att åtgärder vidtagits för att sänka balanserna, bl.a. inköp av resurser vid ärendetoppar och särskilda satsningar på rekrytering och kompetensutveckling.

Mark- och miljödomstolarnas handläggningstider

Den genomsnittliga handläggningstiden för de planmål som avgjordes 2018 uppgick till drygt 5 månader och 75 procent av målen avgjordes inom drygt 7 månader. Den genomsnittliga handläggningstiden för de 2018 avgjorda lovmålen uppgick till knappt 4 månader, och 75 procent av målen avgjordes inom ca 5,5 månader. Några större förändringar jämfört med 2017 kan inte konstateras.

Mark- och miljööverdomstolens handläggningstider har ökat

För att Mark- och miljööverdomstolen ska pröva ett ärende i sak krävs det att domstolen beviljar prövningstillstånd.

Tiden innan besked om prövningstillstånd lämnades i planmål uppgick 2018 till i genomsnitt 2 månader, vilket var samma tid som för 2017. Den totala genomsnittliga handläggningstiden för planmål som hade beviljats prövningstillstånd var knappt 10 månader, vilket kan jämföras med ca 7,5 månader 2017.

Tiden innan besked om prövningstillstånd lämnades i lovärenden uppgick 2018 till i genomsnitt drygt 1,5 månader, vilket var samma tid som 2017. Den totala genomsnittliga handläggningstiden för lovärenden som beviljats prövningstillstånd uppgick till drygt 8 månader, vilket kan jämföras med ca 7,5 månader föregående år.

Den genomsnittliga handläggningstiden för planmål som fått prövningstillstånd ökade något från 2017 till 2018. Även den genomsnittliga handläggningstiden för lovärenden som fått prövningstillstånd ökade något.

Regeringens förvaltningsärenden inom samhällsplaneringsområdet

Antalet inkomna ärenden till Regeringskansliet under de senaste fem åren som har anknytning till planerings- och markanvändningsfrågor redovisas i tabell 3.4.

Tabell 3.4 Regeringens förvaltningsärenden inom samhällsplaneringsområdet

Antal

Kategori	2014	2015	2016	2017	2018
Statligt ingripande – plan	10	9	7	10	9
Statligt ingripande – lov	1	2	1	0	0
Försvarsintresse	4	7	15	13	11
Vägrat medgivande	14	1	-	2	-
Expropriation (tätbebyggelse)	1	0	0	2	0

Källa: Regeringskansliet.

Länsstyrelsen kan på eget initiativ upphäva en kommuns beslut att anta en detaljplan om planen inte tillgodoser fem i PBL särskilt preciserade krav, de s.k. ingripandegrunderna. Av de planärenden som överklagades till regeringen 2018 avsåg sex planer som upphävts av länsstyrelsen med hänvisning till att planen innebär risk för människors hälsa eller säkerhet eller risk för olyckor, översvämning eller erosion.

Försvarsärendena har ökat sedan 2015. Antalet ärenden av detta slag minskade dock något 2018 jämfört med 2017. I övrigt ligger antalet ärenden på en stabil nivå över tid.

Förutsättningar för bostadsbyggande i samband med infrastrukturåtgärder

Utredningen Samordning för bostadsbyggande (N 2017:08) har överlämnat delbetänkandet Bebyggelse- och transportplanering för hållbar stadsutveckling (SOU 2019:17) till regeringen. Utredningen har analyserat vad möjligheten att ställa krav på transportplaner i samband med detaljplanering skulle innebära. Utredningen har föreslagit att förtydliganden i PBL om krav på kommunala transportplaner bör studeras i en fortsatt utredning. Beredningen av betänkandet pågår.

Tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna

Boverket har sammanställt statistik över i vilken utsträckning som strandskydd upphävts i samband med planläggning. Statistiken visar att kommunerna 2018 upphävde strandskyddet genom en planbestämmelse i drygt 200 detaljplaner. Utöver detta beslutade länsstyrelserna på begäran av kommunerna i 18 fall om att upphäva strandskyddet i samband med antagande av en detaljplan. Totalt upphävdes således strandskyddet i 220 fall i samband med antagandet av en detaljplan, vilket motsvarade 14 procent av det totala antalet detaljplaner som antogs 2018. Andelen har legat stabilt mellan 13 och 15 procent 2011–2018.

År 2018 upphävde länsstyrelserna 4 detaljplaner efter överprövning med hänvisning till att strandskyddet upphävts i strid mot gällande bestämmelser. Detta var en ökning med 2 detaljplaner jämfört med föregående år.

Naturvårdsverket har sammanställt statistik över bl.a. dispenser från reglerna om strandskydd. År 2018 fattade kommunerna knappt 5 000 beslut om dispenser från strandskyddet, vilket var något fler än 2017. Länsstyrelserna överprövade ca 700 beslut 2018 och upphävde helt eller delvis ca 300. Några större förändringar jämfört med 2017 kan inte konstateras.

Antalet kommunala beslut där kommunen har avslagit ansökan om dispens från strandskyddet och beslutet sedan överklagats till länsstyrelsen uppgick 2018 till 175 beslut. Av dessa ändrade länsstyrelsen besluten i 26 fall, vilket var en ökning jämfört med 2017.

Klimatanpassning

Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts klimatscenarier visar bl.a. att risken för översvämningar och värmeböljor med påföljande torka och brand kommer att öka till följd av klimatförändringarna. Genom den nationella strategin för klimatanpassning har regeringen skapat en ram för ett strukturerat arbete med klimatanpassning. I det ingår en analys av sårbarheter, planering, genomförande, uppföljning, utvärdering, rapportering och revidering.

De ändringar i PBL som trädde i kraft 2018 innebär att kommunerna numera har ett ansvar för att i sina översiktsplaner redovisa risken för skador på den byggda miljön till följd av ras,

skred, erosion och översvämning som är klimatrelaterade. Det är ännu för tidigt att utvärdera utfallet av denna reform, men lagändringarna bedöms bidra till ett förbättrat planeringsunderlag som kan minska riskerna för att bebyggelse uppförs på platser som är olämpliga till följd av klimatförändringarna.

Boverket har sedan den 1 augusti 2018 ett särskilt ansvar för att samordna det nationella klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön. Regeringen har också gett Boverket i uppdrag att ge stöd åt kommunerna i deras arbete med klimatanpassning av den byggda miljön. Som ett led i detta presenterade myndigheten 2018 underlag om klimatanpassning, i syfte att höja kunskapen om hur man inom samhällsplaneringen kan minska risker om klimatets förändring. Boverket påbörjade vidare samma år ett projekt med att sammanställa befintligt underlag till en faktabaserad guide om hur ekosystemtjänsternas nyttor och värden kan integreras i planeringen för klimatanpassning. Boverket tog under året även fram en vägledning om översiktsplanering i kust- och havsområden. Vägledningen behandlar bl.a. hur klimatförändringar påverkar olika allmänna intressen.

Geotekniska och miljögeotekniska frågor

Statens geotekniska institut (SGI) ger bl.a. geotekniskt stöd till länsstyrelser och kommuner. År 2018 besvarade myndigheten fler remisser om geotekniska säkerhetsfrågor jämfört med de senaste åren (500 remissvar 2018, 494 remissvar 2017, 483 remissvar 2016). Även antalet infrastrukturärenden ökade. Att antalet ärenden ökade berodde förutom på ett ökat byggande och fler infrastruktursatsningar, på en ökad komplexitet och omfattning av ärenden och på att fler känner till det stöd SGI kan ge. SGI har prioriterat ärenden där samhällsnyttan bedömts vara som störst och besvarade 127 remisser 2018, vilket ska jämföras med 207 remisser föregående år.

År 2018 inrättade SGI Delegationen för Göta älv som består av representanter från kommuner, landsting och statliga myndigheter. Delegationen ska bl.a. ta fram en plan för skredsäkring längs Göta älvdalen. Myndigheten beslutade 2018 om bidrag till skredsäkringsåtgärder för 16,7 miljoner kronor i Göteborgs, Ales och Lilla Edets kommuner.

Geokalkylsystem för planering och kostnadsbedömning

Med stöd av Geokalkyl, som är ett geografiskt informationssystemverktyg framtaget av SIG, kan kostnaden för olika grundläggningsåtgärder översiktligt bedömas i områden med skilda geotekniska förutsättningar. Systemet möjliggör en geoteknisk värdering av kostnaderna för placeringen av viss bebyggelse, t.ex. i tidiga planeringsskeden. Systemet kan bidra till att minska kostnaderna vid byggande av t.ex. bostäder och infrastruktur.

Regeringen gav i juli 2018 i uppdrag åt SGI att genomföra utbildnings- och kommunikationssatsningar inom Geokalkyl (N2018/04127/SPN). SGI har genomfört ett flertal utbildningsinsatser och systemets metodbeskrivning har omarbetats och lagts ut på SGI:s webbplats.

Sanering av mark för bostadsbyggande

Sedan 2016 finns ett särskilt bidrag för sanering av förorenad mark för bostadsbyggande, administrerat av Naturvårdsverket. År 2018 beviljades 7 projekt 148 miljoner kronor för att skapa förutsättningar för nya bostäder på tidigare förorenad mark, se vidare utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Stöd för utemiljöer

År 2018 genomförde Boverket två ansökningsomgångar för stöd enligt förordningen (2016:398) om stöd till utemiljöer i vissa bostadsområden. Stöd kan ges för åtgärder som ska stimulera till aktivitet och social gemenskap i områden med socioekonomiska utmaningar. De ska på ett varaktigt sätt bidra till attraktiva, funktionella, jämställda och trygga utemiljöer. Av totalt 294 inkomna ansökningar beviljades 228 medel om sammanlagt ca 425 miljoner kronor. Medel har bl.a. fördelats till lekplatser, grönytor och ytor för spontanidrott, gångbanor, multisportarenor och mötesplatser för kultur- och fritidsintressen. Stödet håller på att avvecklas efter riksdagens beslut om statens budget för 2019.

Digitalisering av samhällsbyggnadsprocessen

Lantmäteriet har på uppdrag av regeringen utrett lösningar och kostnader samt redovisat en genomförandeplan för hur infrastrukturen för geodata bör utvecklas för att, med beaktande av den nationella säkerheten, möjliggöra ett nationellt tillgängliggörande av geodata inom samhällsbyggnadsprocessen (Fi2018/00396/DF), se även utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning. Inom ramen för samma uppdrag har Lantmäteriet även lämnat förslag på hur ett nationellt tillhandahållande av detaljplaner kan utformas och utrett behovet av en utökad redovisning av byggnadsinformation. Lantmäteriet har föreslagit att det ska finnas en infrastruktur för nationellt tillgängliggörande av digitala detaljplaner och att denna ska utgöra en del av den nationella infrastrukturen för geodata.

Boverket fortsätter att arbeta för en effektiv och enhetlig digital tillämpning av PBL. Lantmäteriet fortsätter även att verka för omställningen till en digital samhällsbyggnadsprocess, bl.a. genom att höja kompetensen när det gäller att använda digitaliseringens möjligheter i plan- och byggprocessen. Vidare utvecklas digitala system inom andra myndigheter för att underlätta samhällsplaneringen, t.ex. en ny digital arkeologisk process utarbetad av Riksantikvarieämbetet.

Jämställdhetsintegrering i statliga myndigheter

Boverket är en av de 18 myndigheter som i sina regleringsbrev för 2013 fick ett särskilt uppdrag att ta fram en handlingsplan för jämställdhetsintegrering av sin kärnverksamhet. Arbetet har fortsatt i enlighet med den handlingsplan som myndigheten tagit fram för 2015–2018. År 2018 fattades även ett inriktningsbeslut för det fortsatta arbetet inom ramen för handlingsplanen.

Forskningsfrågor

Forskning inom planering, byggande, bostäder och hållbar stadsutveckling finansieras framför allt av Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, men även av Verket för innovationssystem, se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Analys och slutsatser

Ny regional planering

Regional fysisk planering förväntas utgöra en viktig del i arbetet med att stärka förutsättningarna för en förbättrad bostadsförsörjning samt en hållbar regional tillväxt och utveckling. Bostadsförsörjningen har nära samband med frågor som har regional bäring, t.ex. frågor om infrastruktur, kollektivtrafik, näringsliv, fritid och rekreation. En regional fysisk planering bör vidare kunna bidra till ett mer övergripande perspektiv och olika insatser för helhetslösningar inom flera områden.

Landstingen i Stockholms län och i Skåne län ansvarar för den regionala fysiska planeringen, den regionala utvecklingsstrategin, länsplanerna för regional transportinfrastruktur och den regionala kollektivtrafikförsörjningen. Detta innebär en samordning av planeringsprocesserna, och bör t.ex. leda till mer effektiva transporter, ett minskat transportbehov och bidra till bl.a. en energieffektiv kollektivtrafik. Detta ökar förutsättningarna för att nå de nationella miljökvalitetsmålen, framför allt målet begränsad klimatpåverkan.

Enligt regeringen är den regionala fysiska planeringen ett av flera verktyg för att tillgodose en hållbar utveckling. Frågor av detta slag måste numera ofta hanteras över de kommunala gränserna och bör därför placeras i ett större och mer strategiskt planeringssammanhang.

Kommunal planering och byggande

Regeringens fortlöpande arbete för ett ökat bostadsbyggande syftar till att i ett långsiktigt perspektiv förbättra förutsättningarna för en god planering och ett hållbart byggande för att möta den bostadsbrist som alltjämt råder i merparten av landets kommuner. Statistiken för 2018 visar på en fortsatt relativt hög planeringsaktivitet. Som tidigare anförts ökade antalet antagna översiktsplaner under detta år, vilket kan ses som ett tecken på en ökad medvetenhet om den översiktliga planeringens strategiska betydelse. Detta har stor betydelse för att förbättra planberedskapen i landets kommuner, vilket i sin tur är en förutsättning för att nå målet om en god livsmiljö för människor i alla delar av landet och att underlätta bostadsbyggande och ekonomisk utveckling. För att den kommunala planeringen och byggandet ska vara hållbart krävs också att det finns tillgång till aktuella kunskapsunderlag om

kulturmiljöer och antikvarisk kompetens i de lokala och regionala processerna.

Stödet till utemiljöer i områden med socioekonomiska utmaningar kan bidra till att skapa mer attraktiva, funktionella, jämställda, tillgängliga, hållbara och trygga utemiljöer. Regeringen bedömer att stödet har bidragit till att uppfylla målet att ge alla människor i alla delar av landet en från social synpunkt god livsmiljö.

En effektivare plan-, bygg- och genomförandeprocess

Behovet av nya bostäder i Sverige är stort. I 2019 års bostadsmarknadsenkät från Boverket uppgav 240 av landets kommuner att det fanns ett underskott av bostäder i kommunen. Eftersom ny bebyggelse i tätortsmiljö vanligtvis förutsätter en ny detaljplan är det angeläget att kommunernas förutsättningar för att planlägga och genomföra planerna på ett effektivt sätt är goda.

Långa ledtider för planläggning m.m. påverkar förutsättningarna för en god konkurrens inom byggsektorn, huvudsakligen genom att utdragna processer ofta medför stora kostnader för byggherren. Kortare ledtider i planprocessen ger även fler mindre och medelstora byggherrar möjlighet att ta initiativ till planläggning, och kan därmed bidra till ökad konkurrens inom byggsektorn. Att fler aktörer ges möjlighet att ta initiativ till byggprojekt som förutsätter planläggning innebär även att kompetens och resurser inom en större del av byggsektorn kan tas till vara för bostadsbyggande. Digitalisering är ett viktigt verktyg för att åstadkomma kortare ledtider i planprocessen.

Kommunernas förutsättningar för att ta fram nya detaljplaner för nya byggprojekt behöver förbättras. Samtidigt behöver planläggningen ske på ett sätt som främjar möjligheten att nå de nationella miljömålen och de globala målen för hållbar utveckling, utan att andra viktiga värden riskerar att gå förlorade. Det medför att det finns ett fortsatt behov av åtgärder för att säkerställa en plan-, bygg- och genomförandeprocess som både är effektiv och långsiktigt hållbar.

3.5.2 Resultat – hållbar stadsutveckling

Delområdet hållbar stadsutveckling bedöms utifrån nedanstående målbeskrivning:

Hållbara städer är inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer som erbjuder alla människor en attraktiv och grön livsmiljö. Närhet gör att det är enkelt att leva sitt vardagsliv och ta sig fram med hållbara transporter, som t.ex. gång och cykel. Helhetssyn i planeringen tillsammans med smarta lösningar bidrar till städer där människor kan leva klimatsmart, hälsosamt och tryggt.

I samband med att regeringen lanserade strategin för levande städer beslutades även tre nya etappmål i miljömålssystemet som är viktiga för att skapa en hållbar stadsutveckling:

- Andelen persontransporter med kollektivtrafik, cykel och gång i Sverige ska vara minst 25 procent 2025, uttryckt i personkilometer, i riktning mot att på sikt fördubbla andelen för gång-, cykel- och kollektivtrafik (M2018/01093/Kl).
- En majoritet av kommunerna ska senast 2025 ta tillvara och integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter (M2018/01094/Nm).
- Kommunerna ska senast 2020 ha tillgång till en utvecklad metod för att ta tillvara och integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter (M2018/01094/Nm).

För en uppföljning av etappmålen, se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård och utgiftsområde 22 Kommunikationer.

Arbetet för en hållbar stadsutveckling innefattar frågor om bl.a. stadsplanering, bebyggelse och bostäder, transportinfrastruktur, regional tillväxt och utveckling, arkitektur och gestaltning samt ekologiska och sociologiska aspekter. Områdets sektorsövergripande och mångfasetterade karaktär gör det svårt att mäta graden av måluppfyllelse. Hållbar stadsutveckling berör också flera utgiftsområden, bl.a. utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid, utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård och utgiftsområde 22 Kommunikationer. Arbetet med hållbar stadsutveckling bidrar till regeringens nationella genomförande av Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling, i synnerhet mål 11 om hållbara städer och samhällen.

Rådet för hållbara städer

Rådet för hållbara städer ska verka för att genomföra regeringens politik för hållbar stadsutveckling. Sedan starten i december 2017 ingår elva statliga myndigheter i rådet. I mars 2019 lämnade regeringen uppdrag även till Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd att bistå rådet i dess arbete och utsåg myndighetscheferna för de båda myndigheterna att vara ledamöter i rådet (M2019/00651/Kl).

Under 2019 inkom rådet med en ny årlig åtgärdslista. I listan presenteras åtgärder som vidtas av de myndigheter som är företrädda i rådet och som har bäring på regeringens arbete för en hållbar stadsutveckling.

Smart City Sweden

År 2018 togs flera steg för att kraftsamla och etablera Smart City Sweden som den nationella demonstrationsplattformen för smarta lösningar i hållbara städer. Ramavtal slöts med en leverantör att svara för drift och utveckling av plattformen.

Verksamheten inom Smart City Sweden har utvecklats och ska, förutom energi- och miljöteknikfrågor, omfatta frågor som planering och byggande, digitalisering, social hållbarhet, mobilitet och annat som är relevant för hållbar stadsutveckling. Den nya satsningen omfattar även att knyta samman regionala satsningar i Sverige. Besöksverksamheten förstärks under 2019 med sex regionala noder. Totalt har Smart City Sweden sedan starten i maj 2017 och fram till halvårsskiftet 2019 haft drygt 3 600 besökare, varav mer än hälften har varit internationella besökare.

Stadsmiljöavtal

Syftet med satsningen på stadsmiljöavtal är att bl.a. främja hållbara stadsmiljöer genom att skapa förutsättningar för att en större andel persontransporter i städer ska ske med kollektivtrafik eller cykeltrafik. I maj 2019 breddades stödet, så att det nu även omfattar åtgärder för godstransportlösningar. Utvidgningen gör det möjligt att använda stadsmiljöavtalen även för medfinansiering av anläggningar och nya lösningar för samlastning, samordnade urbana godstransporter och för att skapa förutsättningar för godstransporter med cykel i urban miljö, se vidare utgiftsområde 22 Kommunikationer.

Grönare städer

Bidraget för grönare städer, som infördes 2018, gav kommuner möjlighet att söka stöd för åtgärder som främjar stadsgrönska och ekosystemtjänster. De ansökningar som beviljades 2018 omfattade sammanlagt 244 miljoner kronor.

Bidrag har bl.a. beviljats för nyanläggning och utveckling av befintlig stadsgrönska samt för att främja ekosystemtjänster som rekreation, dagvattenhantering och biologisk mångfald. Stödet håller på att avvecklas efter riksdagens beslut om statens budget för 2019.

Internationella stadsutvecklingsfrågor

EU:s urbana agenda
En deklaration har tagits fram för det fortsatta arbetet med EU:s urbana agenda. Deklarationen antogs vid ett informellt ministermöte i Bukarest i juni 2019.

UN Habitat
Sverige ökade 2019 sitt politiska engagemang i UN Habitat – FN:s organ för hållbar stadsutveckling och bostäder. I maj 2019 hölls det första UN Habitat Assembly, vid vilket bl.a. en ny strategisk plan antogs. Vid detta möte blev Sverige också invalt som en av 36 medlemmar i den nya styrgrupp som ansvarar för organets tillsyn, arbetsprogram och budget. Genom Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) stöder Sverige UN Habitats olika projekt och ger även organisatoriskt stöd.

Bilaterala samarbeten
Det finns ett strategiskt partnerskap mellan Sverige och Frankrike för innovation och gröna lösningar samt ett innovationspartnerskap mellan Sverige och Indien. Dessa partnerskap omfattar flera olika områden, bl.a. frågor avseende smarta städer, se vidare utgiftsområde 24 Näringsliv. Det finns också ett samförståndsavtal om samarbete för en hållbar stadsutveckling mellan Sverige och Indien samt ett motsvarande avtal mellan Sverige och Kina.

Agenda 2030
Främjandet av hållbara städer och samhällen är en viktig del av genomförandet av Agenda 2030, och därmed också för svenska insatser på området, inklusive inom utvecklingssamarbetet.

Analys och slutsatser

Genomförandet av regeringens politik inom plan-, bygg- och bostadsområdet är en viktig del i arbetet med att skapa hållbar stadsutveckling. Bebyggelseutveckling bör ses i ett sammanhang där ekonomiska, ekologiska och sociala hållbarhetsaspekter integreras. Även behovet av anpassning till ett förändrat klimat måste beaktas. Den täta bebyggelse som definierar städer innebär att konkurrensen om marken ofta är stor. Många lösningar finns lokalt inom kommunerna.

Rådet för hållbara städer möjliggör dialog, möten och kunskapsutveckling för aktörer på lokal, regional och nationell nivå.

Otryggheten är ojämnt fördelad i städerna. Boende i områden med socioekonomiska utmaningar är oftare mer otrygga i sin närmiljö än personer som bor på andra ställen. Kvinnor är oftare mer otrygga än män när de rör sig utomhus, samtidigt som män oftare än kvinnor utsätts för våld i det offentliga rummet. För att tryggare livsmiljöer ska kunna utvecklas behöver segregationen i städerna minska och stadsplaneringen genomföras med ett aktivt jämställdhetsperspektiv. För detta är regeringens arbete mot segregation viktigt, se vidare utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

3.5.3 Resultat – bostadsmarknad

Målet för delområdet bostadsmarknad är långsiktigt väl fungerande bostadsmarknader där konsumenternas efterfrågan möter ett utbud av bostäder som svarar mot behoven (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:CU1, rskr. 2008/09:116).

Som resultatindikatorer används

– antalet färdigställda bostäder i förhållande till befolkningsutveckling, påbörjade bostäder samt hinder för bostadsbyggande, och
– kommunala bedömningar av läget på bostadsmarknaden.

Flera faktorer påverkar utvecklingen på bostadsmarknaderna. Kommunernas agerande och omvärldsfaktorer, som t.ex. den allmänna ekonomiska utvecklingen, gör att effekterna av statliga insatser är svåra att mäta. Inom varje delavsnitt finns en uppföljning av insatser, främst redogörelser för olika stöd. Civilutskottet har framhållit att resultatredovisningen bör renodlas (bet. 2018/19:CU1). Ett utvecklingsarbete med denna inriktning har påbörjats inom Regeringskansliet.

Bostadsbyggande utifrån efterfrågan och behov

Läget
Enligt Statistiska centralbyrån (SCB) färdigställdes 2018 ca 58 400 bostäder genom ny- och ombyggnation, vilket var drygt 13 procent mer än föregående år.

Tabell 3.5 Påbörjade bostäder och befolkningsökning

Antal	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Flerbostadshus	37 100	47 300	51 400	41 600	37 000	34 750
Småhus	11 000	13 000	13 400	10 900	9 500	9 250
Total nybyggnad	**48 000**	**60 300**	**64 800**	**52 500**	**46 500**	**44 000**
Nettotillskott genom ombyggnad	3 300	3 800	4 100	2 800	2 500	2 500
Totalt påbörjade bostäder	51 400	64 100	68 900	55 300	49 000	46 500
Befolkningsökning	103 700	144 100	123 800	105 000	96 000	88 000

Källor: Boverket och Statistiska centralbyrån.

Bostadsbyggandet har ökat under flera år, men 2018 minskade antalet påbörjade bostäder från ca 68 900 stycken 2017 till ca 55 300 (se tabell 3.5). Enligt Boverkets byggbehovsprognos behöver det byggas drygt 640 000 bostäder fram till 2027 för att möta den framtida befolkningsökningen.

Av dessa behöver 76 procent byggas i de tre storstadsregionerna Stockholm-Uppsala, Göteborg och Malmö-Lund. Prognosen visar också att det i 22 regioner inte behöver byggas några bostäder alls med hänsyn till befolkningsutvecklingen. Det ska dock framhållas att det för dessa regioner kan finnas ett behov av att t.ex. bygga bostäder som är anpassade efter en åldrande befolkning. Det kan också finnas en lokal efterfrågan på nya bostäder som inte fångas av behovsbedömningen. I diagram 3.3 illustreras det totala tillskottet av bostäder i relation till befolkningsutvecklingen.

Enligt Boverkets bostadsmarknadsenkät (BME) bedömer i princip samtliga kommuner att det behövs fler bostäder i någon form under de kommande tre åren. Hyresrätter är, i likhet med föregående år, den upplåtelseform som flest kommuner uppger behöver öka.

Diagram 3.3 Totala tillskottet av bostäder i relation till befolkningsutvecklingen

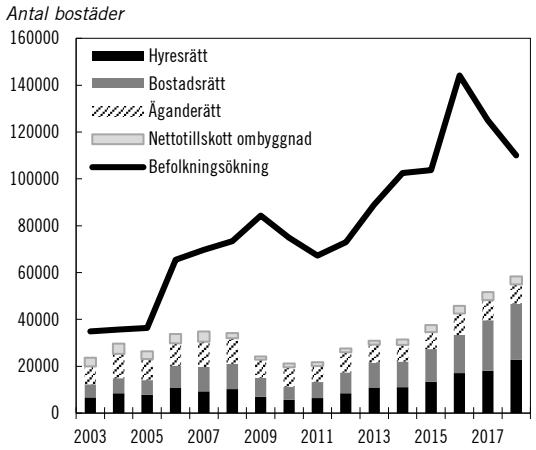

Källa: Statistiska centralbyrån.

Enligt Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer från juli 2019 bedömde 37 procent av företagen att arbetskraftsbrist var det största hindret för bostadsbyggande, vilket var en minskning jämfört med föregående år (se diagram 3.4).

Diagram 3.4 Hinder för företags bostadsbyggande

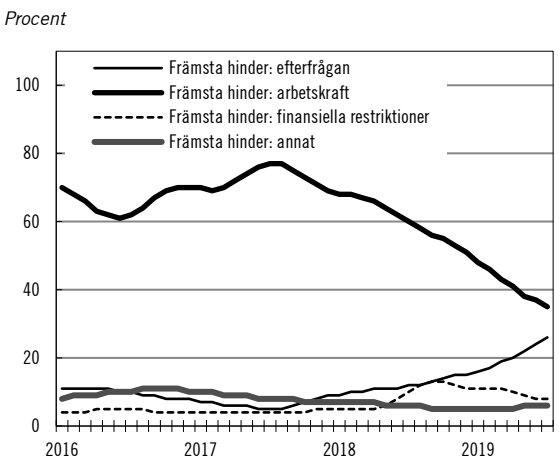

Källa: Konjunkturinstitutet.

Arbetet för fler hyresrätter med lägre hyra

Investeringsstödet för hyresbostäder och bostäder för studerande infördes 2016. År 2018 beslutade regeringen att höja både de högsta möjliga stödnivåerna och de tillåtna normhyresnivåerna för det långsiktiga investeringsstödet. Även en påbyggnadsbonus infördes.

År 2016–2018 beviljades investeringsstöd till projekt motsvarande sammanlagt ca 21 370 bostäder. Vid utgången av 2018 hade närmare 1,87 miljarder kronor betalats ut avseende 6 606 färdigställda bostäder, varav ca 1,46 miljarder kronor och 4 899 färdigställda bostäder 2018. Därefter och fram t.o.m. 21 augusti 2019 har ytterligare 0,85 miljarder kronor betalats ut för 2 804 färdigställda bostäder inom ramen för 93 ärenden.

Något mer än en fjärdedel av de ansökningar som bifölls 2018 avsåg uppförande av bostäder i de tre storstadsregionerna. År 2018 avsåg ca 22 procent av beviljade belopp bostäder i storstadsregionerna, 2 procent bostäder i Stockholmsnära kommuner och 6 procent bostäder i övriga stora kommuner och övriga tillväxtkommuner (för en definition av de geografiska avgränsningarna, se förordningen [2016:881] om statligt investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande).

Den genomsnittliga handläggningstiden har varierat mellan olika länsstyrelser och över tid. Sammantaget har den genomsnittliga handläggningstiden hos länsstyrelserna sjunkit stadigt från 5 månader för ärenden inkomna 2016, till 4 månader för ärenden inkomna 2017 och till 3 månader för ärenden inkomna 2018.

För information om investeringsstödet för att anordna och tillhandahålla bostäder för äldre personer, se utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

Kreditgarantier och rådgivning bidrar till långsiktigt goda finansieringsvillkor

De statliga kreditgarantierna för ny- och ombyggnad av bostäder kan bidra till att underlätta finansieringen, särskilt för små och nystartade byggbolag och i tider med finansiell oro.

År 2018 ställdes garantier för ca 1 450 lägenheter ut, varav de flesta avsåg garantier under byggtiden (se tabell 3.6). Detta innebar en minskning jämfört med året innan. Minskningen kan bero på en minskad aktivitet på bostadsmarknaden, vilket gjort att färre bostadsprojekt startats.

Tabell 3.6 Kreditgarantier för bostadsbyggande

	2016	2017	2018
Antal lägenheter för vilka preliminära bedömningar gjorts under året	6 050	6 260	8 343
Antal lägenheter för vilka garantier under byggtiden tecknats under året	1 400	2 190	1 425
Antal färdigställda lägenheter för vilka garantier tecknats under året	130	55	28
Antal garantier vid årets slut	560	250	170
Garanterat belopp vid årets slut, mnkr	1 985 109	2 786 482	3 096 157
Förväntad förlust	1,4 %	5,7 %	4,4 %

Källa: Boverket.

För att synliggöra nyttan med kreditgarantierna erbjuder Boverket kostnadsfria preliminära bedömningar av inom vilket utrymme en garanti kan beviljas. Myndigheten erbjuder även marknadskompletterande rådgivning om finansiering av bostäder till mindre och medelstora byggherrar. Boverket har också en plattform för finansiell rådgivning på sin hemsida. Där finns information och kalkyler som riktar sig till byggherrar samt erbjuder en möjlighet för mindre och medelstora byggherrar att ställa allmänna frågor kring finansiering av bostäder.

Bostadsbyggandets finansiella förutsättningar

Under de senaste åren har en genomlysning av de finansiella förutsättningarna för att bygga bostäder pågått. Utredningen om förbättrad bostadsfinansiering överlämnade i december 2017 sitt betänkande Lån och garantier för fler bostäder (SOU 2017:108). Boverket har vidare analyserat möjligheterna till finansiering av bostäder på landsbygden (N2018/03940/BB). Förslagen bereds inom Regeringskansliet. Bokföringsnämnden har fått i uppdrag att bl.a. se över frågan om nedskrivningar vid nyproduktion av bostäder. För att förbättra konkurrensen har även en utredning tillsatts i syfte att gynna en utveckling där lägre produktionskostnader återspeglas i lägre boendekostnader (dir. 2019:31).

Långsiktigt hållbara bostadsmarknader i hela landet

I 2019 års BME uppgav 240 kommuner att de hade ett underskott på bostäder, vilket var en minskning med 3 kommuner på ett år respektive 15 kommuner på två år. Totalt 46 kommuner bedömde att bostadsmarknaden var i balans, vilket var 4 kommuner fler än året innan. De flesta kommuner som uppgav att det rådde balans på bostadsmarknaden tillhörde gruppen kommuner med färre än 25 000 invånare (utan högskola och som inte tillhör ett storstadsområde). Endast 4 kommuner bedömde att de hade ett överskott på bostäder.

Äganderätt är den vanligaste boendeformen i landet följt av hyresrätt och bostadsrätt (se tabell 3.7). Hur upplåtelseformerna fördelar sig över bostadsbeståndet varierar mellan kommunerna.

Tabell 3.7 Bostädernas fördelning 2018 efter upplåtelseform och hustyp

Procent

Upplåtelseform	Flerbostadshus[1]	Småhus	Alla
Hyresrätt	36,1	1,9	38,0
Bostadsrätt	21,5	1,9	23,4
Äganderätt	-	38,5	38,5
Alla	57,6	42,3	99,9

[1] I flerbostadshus ingår även specialbostäder och bostäder i övriga hus.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Enligt SCB uppgick det allmännyttiga bostadsbeståndet 2018 till sammanlagt 824 500 lägenheter. Enligt BME ökade det allmännyttiga beståndet med knappt 2 800 bostäder 2018 som en samlad effekt av försäljningar, inköp, nybyggnationer och rivningar. De senaste fem åren har det allmännyttiga beståndet ökat med i snitt 2 000 bostäder per år.

Hyressättningen sker till stor del genom förhandlingar mellan fastighetsägare och hyresgästorganisationer. Genom dessa fastställs hyrorna för ett stort antal lägenheter varje år. Enligt SCB uppgick hyresökningarna 2018 till i genomsnitt 1,1 procent.

En del av hyresmarknaden består av bostäder som hyrs ut av privatpersoner i andra hand. Boverket undersökte 2018 på uppdrag av regeringen andrahandsmarknaden närmare. Myndigheten uppskattade att antalet uthyrningar uppgick till ca 200 000 per år och att ca 150 000 hushåll bodde i andra hand. Påslagen på andrahandshyrorna ligger enligt undersökningen högt över de rekommenderade nivåerna för hyresrätter som hyrs ut i andra hand. Vad gäller bostadsrätter som hyrs ut i andra hand finns det ingen tydlig praxis för vilka påslag som får göras. De relativt höga hyresnivåerna innebär, i kombination med att de som bor i andra hand generellt sett har relativt låga inkomster, att dessa hushåll överlag har en ansträngd boendeekonomi.

Bostadspriserna föll i slutet av 2017, men har därefter legat på en relativt stabil nivå. En bostadsrättsförenings skulder är en indirekt skuld för bostadsrättsinnehavarna. Bostadsrättsföreningarnas genomsnittliga skuld motsvarade 2018 enligt Finansinspektionen 5 800 kronor per kvadratmeter (Den svenska bolånemarknaden, 2019). Det var en ökning med drygt 4 procent jämfört med föregående år. Föreningar i storstadsregionerna hade något större skulder än föreningar i andra regioner. För nyproducerade bostadsrätter i nybildade föreningar var den genomsnittliga skulden 13 900 kronor per kvadratmeter 2018. Det var en ökning jämfört med 2017, då skulden uppgick till 11 700 kronor per kvadratmeter. För en redogörelse för hushållens skuldsättning, se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

Insatser för svaga marknader

Kommuner med svag bostadsmarknad kan ansöka om bidrag hos Boverket för stöd till undsättning och omstrukturering av kommunala bostadsföretag samt för stöd till företag som tillhandahåller bostadstjänster av allmänt ekonomiskt intresse. Regelverket ändrades i april 2018 i syfte att anpassa det till EU:s statsstödsregler. Inga utbetalningar av stöd gjordes 2018. Tidigare avtal om stöd till omstrukturering av kommunala bostadsföretag enligt de upphävda reglerna fortsätter att gälla och vid årsskiftet 2018/2019 återstod avtal med två kommuner som löper till den 31 december 2020 respektive den 31 december 2021. Det totala åtagandet enligt dessa avtal uppgår till 10,6 miljoner kronor, vilket motsvarar avvecklingskostnader för totalt 111 lägenheter.

Statens Bostadsomvandlings AB (Sbo) medverkar, genom att förvärva kommunala eller kommunägda fastigheter och tillsammans med berörd kommun utveckla dem till en annan användning, till att bostadsmarknaden kommer i balans på orter med en svag bostadsmarknad och vikande befolkning. År 2018 köpte Sbo fastigheter i 2 kommuner och sålde fastigheter i 2. Sbo bedrev verksamhet i totalt 26 kommuner, i form av bl.a. utvecklingsprojekt, ombyggnationer och omvandlingar.

En bostadsmarknad öppen för alla

Läget

Av 2019 års BME framgår att det saknas bostäder för grupper med låga inkomster eller som av andra anledningar har en svag ställning på bostadsmarknaden. Det råder t.ex. underskott på bostäder för unga i 230 kommuner, särskilda boendeformer för äldre i 127 kommuner, bostäder för nyanlända i 221 kommuner och bostäder med särskild service för personer med funktionsnedsättning i 162 kommuner. För bl.a. unga och äldre har det skett en viss stabilisering de senaste åren även om läget är fortsatt ansträngt. Av kommunerna hyr 265 ut lägenheter med särskilda villkor till personer som inte blir godkända på den ordinarie bostadsmarknaden. Det är en ökning med 15 kommuner sedan förra året.

De senaste åren har det skett en kraftig ökning av antalet kommuner som antagit riktlinjer för bostadsförsörjningen. Enligt BME för 2019 har 261 kommuner aktuella riktlinjer. Det är en ökning med 61 kommuner sedan 2017. Målen i riktlinjerna är ofta kvantitativa. Målet är angivet antingen som att det ska byggas ett visst antal nya bostäder eller utifrån en viss befolkningstillväxt. Länsstyrelsens analyser av riktlinjerna visar på varierande kvalitet, särskilt gällande hur kommunerna har tagit hänsyn till nationella och regionala planer samt byggbehovsanalyser utifrån demografi och särskilda gruppers behov. Bristerna gäller i synnerhet de djupare analyserna, framför allt de demografiska, arbetet med svaga grupper samt konkreta handlingsplaner som gör

dokumentet till ett verktyg snarare än ett visionsdokument. Det befintliga bostadsbeståndets betydelse tenderar att glömmas bort och riktlinjerna fokuserar till stor del på nyproduktionen.

Hyresgarantier bidrar till att underlätta inträde på bostadsmarknaden

Kommuner kan söka statligt stöd när de går i borgen för en hyresgäst som har tillräckligt god ekonomi för att ha ett eget boende, men som ändå har svårt att få en hyresrätt med besittningsskydd. År 2018 uppgick det beviljade beloppet för kommunala hyresgarantier till 790 000 kronor, vilket enligt Boverket motsvarade 158 hyresgarantier som utfärdats av 16 kommuner. Det är en svag ökning jämfört med 2017 (se tabell 3.8). Antalet kommuner som använder sig av hyresgarantier har varit relativt konstant de senaste åren. Sedan 2007 är det sammanlagt 37 kommuner som har beviljats bidrag för hyresgarantier.

För en redogörelse för olika bostadsstöd, se utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn.

Tabell 3.8 Antal beviljade bidrag för hyresgarantier samt antal kommuner som beviljats bidrag

År	Antal kommuner	Antal bidrag
2014	16	179
2015	14	110
2016	18	166
2017	14	149
2018	16	158

Källa: Boverket.

Arbetet för en väl fungerande kommunal bostadsförsörjning

År 2016–2018 fanns ett särskilt stöd till kommuner som byggde bostäder och där minst en nyanländ hade folkbokfört sig. För att stöd skulle ges krävdes bl.a. aktuella riktlinjer för bostadsförsörjning och en aktuell översiktsplan. År 2018 ansökte och beviljades 234 kommuner stöd, vilket var en ökning jämfört med 2017 då 199 kommuner beviljades stöd. Totalt beviljades stöd med 1 395 miljoner kronor 2018. Riksrevisionen har granskat stödet och bl.a. dragit slutsatsen att det är svårt att följa upp resultaten av insatsen. Stödet är avvecklat sedan den 1 januari 2019 i och med riksdagens beslut om statens budget för 2019.

Boverket arbetar på olika sätt för att stöda länsstyrelserna och kommunerna i arbetet med bostadsförsörjningen. Boverket tar bl.a. fram kunskapsunderlag och anordnar seminarier.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att de insatser som gjorts inom bostadspolitiken inte är tillräckliga för att uppnå långsiktigt väl fungerande bostadsmarknader där konsumenternas efterfrågan möter ett utbud av bostäder som svarar mot behoven.

Det är positivt att färre kommuner uppger att de har ett underskott på bostäder. Situationen är dock fortsatt ansträngd för grupper med låga inkomster eller som av andra anledningar har en svag ställning på bostadsmarknaden, vilket indikerar att marknaden ännu inte fullt ut svarar mot behoven. Det behövs fler bostäder av alla slags upplåtelseformer. För att uppnå målet för bostadsmarknaden behöver hyresrätterna bli fler och hyresmarknaden fungera väl, vilket kräver reformer.

Investeringsstöd lämnas för byggande av hyresrätter i hela landet och ska ge fler bostäder med lägre hyra som förmedlas med rimliga krav på hyresgästernas ekonomi. Hyresgarantierna bidrar till att överbrygga hinder mot inträde på hyresrättsmarknaden, som t.ex. höga inkomstkrav, och bidrar därför också till att uppfylla målet om långsiktigt väl fungerande bostadsmarknader.

Kreditgarantierna för ny- och ombyggnad av bostäder har underlättat finansieringen av bostadsbyggande för vissa aktörer och på vissa delmarknader. Verksamheten bidrar därmed till det övergripande målet för utgiftsområdet genom att bostadsbyggandet underlättas.

Mot bakgrund av den viktiga roll som kommunerna har för utvecklingen på bostadsmarknaden är det positivt att fler kommuner antar riktlinjer för bostadsförsörjningen. Det finns dock fortfarande behov av utveckling, t.ex. vad gäller särskilda gruppers behov.

3.5.4 Resultat – byggande

Bedömningsgrunder för delområdet byggande är att det ska finnas

- en väl fungerande konkurrens i bygg- och fastighetssektorn,
- långsiktigt hållbara byggnadsverk, och

– effektiva regelverk och andra styrmedel, som utifrån ett livscykelperspektiv verkar för effektiv resurs- och energianvändning samt god inomhusmiljö i byggande och förvaltning.

Som resultatindikatorer används

– produktionskostnaden per lägenhetsarea i riket för nybyggda flerbostadshus,
– utsläpp av växthusgaser från bygg- och fastighetssektorn (inhemska och import),
– genomsnittlig energiprestanda, ackumulerat, och
– inhemska utsläpp av partiklar och kväveoxider från bygg- och fastighetssektorn.

Resultatredovisningen beträffande God bebyggd miljö finns under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Konkurrens i byggsektorn

En väl fungerande konkurrens inom byggsektorn är avgörande för att marknaden ska kunna tillhandahålla bostäder som möter konsumenternas efterfrågan. En fungerande konkurrens bidrar till innovation, kvalitetsförbättringar, prispress och produktivitetsökning. När konkurrensen inte fungerar kan det bl.a. leda till omotiverat höga priser på nybyggda bostäder.

Produktionskostnaderna för bostäder fortsätter att öka

Produktionskostnaderna utgörs av byggkostnader och markkostnader. De senaste åren har både bygg- och markkostnaderna ökat. Ökningen av produktionskostnaderna är högre än den allmänna prisutvecklingen i samhället (se diagram 3.5).

Diagram 3.5 Produktionskostnad per lägenhetsarea i riket för nybyggda flerbostadshus

Nettokostnad 1998–2017 *Index 1998=100*

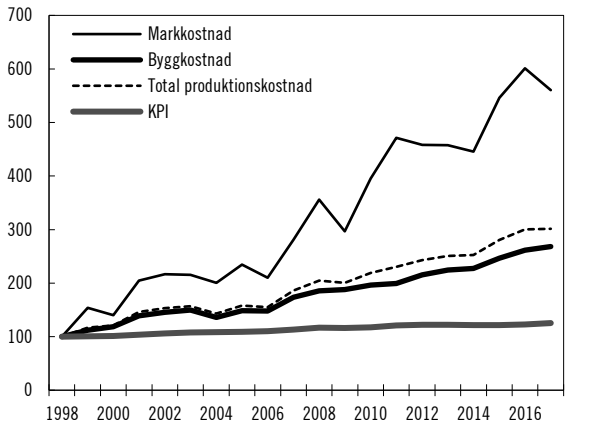

Källa: Statistiska centralbyrån.

Det finns många faktorer som påverkar kostnadsutvecklingen i byggsektorn. Den kan bl.a. härledas till den stora efterfrågan på bostäder som rått under många år. Den kan också vara ett symptom på bristande konkurrens bland företagen på marknaden.

En öppnare byggmarknad

År 2018 verkade 537 utländska företag inom branschgruppen byggverksamhet, vilket var en ökning med ca 3 procent jämfört med 2017. Antalet utstationerade anställda ökade från ca 43 600 arbetstagare 2017 till ca 70 400 år 2018. Boverkets webbplats för utländska byggföretag, ”Building in Sweden”, lanserades i juni 2018 och syftar till att främja konkurrensen på marknaden. Webbplatsen hade ca 200 000 besök under året och kommer att fortsätta utvecklas i dialog med aktörer och målgrupper, samtidigt som kunskap om webbplatsen sprids i samverkan med bl.a. Business Sweden.

Arkitektur och gestaltning

Hur byggnader, offentliga platser och gemensamma livsmiljöer utformas har en stor påverkan på både miljöns hållbarhet och människors hälsa och välmående. Val av material, konstruktionstyp, tekniska system, form, gestaltning och funktion är alla viktiga delar i utformningen som samspelar och påverkar byggnadens och platsens hållbarhet på kort och lång sikt. Samtidigt bedöms det råda brist på arkitekturkompetens i kommuner och länsstyrelser. År 2018 beslutade riksdagen om en ny politik för arkitektur, form och design – Politik för gestaltad livsmiljö

(prop. 2017/18:110, bet. 2017/18:CKrU1, rskr. 2017/18:316) – med ett nytt nationellt mål för politikområdet. I propositionen fastslås bl.a. att Boverket ska ha ett nationellt samordningsansvar för arkitektur och gestaltad livsmiljö. Boverket fick därför samma år i uppdrag av regeringen att förstärka sitt arbete med frågorna (N2018/02273/SPN). Boverket har sedan dess utökat sin verksamhet med bl.a. samordning och kompetensstöd inom arkitektur- och gestaltningsfrågor för myndigheter, länsstyrelser och kommuner. En ordinarie riksarkitekt tillsattes i januari 2019. För en utförligare redovisning av resultat och insatser inom arkitektur, form och design, se utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Byggnaders klimatpåverkan

Bygg- och fastighetssektorn står för mellan 10 och 40 procent av miljöpåverkan i Sverige inom olika miljöpåverkansområden, t.ex. i form av växthusgaser, energianvändning och avfall. Samtidigt bidrar sektorn till utsläpp i andra länder genom import av byggprodukter.

Bygg- och fastighetssektorns utsläpp av växthusgaser ökar

Utsläppen av växthusgaser från bygg- och fastighetssektorn visar på sektorns miljö- och klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv och på vikten av utveckling mot långsiktigt hållbara byggnadsverk samt effektiv resurs- och energianvändning.

Boverkets miljöindikatorer visar på att bygg- och fastighetssektorns utsläpp av växthusgaser ur ett livscykelperspektiv 2016 uppgick till totalt ca 21 miljoner ton koldioxidekvivalenter (se diagram 3.6). Av dessa släpptes 12,8 miljoner ton ut i Sverige. Jämfört med 2015 hade utsläppen av växthusgaser ökat, men samtidigt hade även aktiviteten inom sektorn och byggnadsinvesteringarna ökat.

Diagram 3.6 Utsläpp av växthusgaser från bygg- och fastighetssektorn, inhemska och import

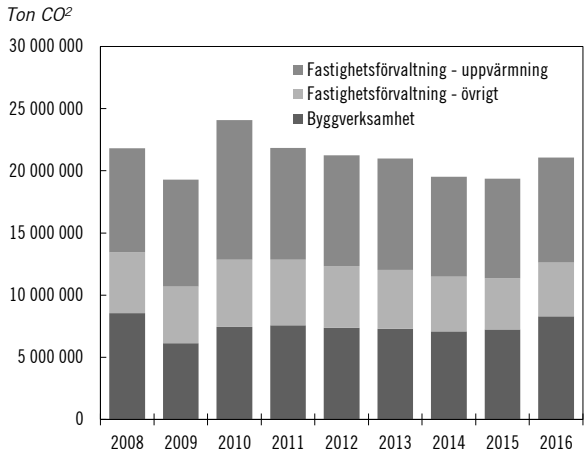

Anm.: Byggverksamhet avser nybyggnad och rivning. Fastighetsförvaltning – övrigt avser renovering, ombyggnad och övrig förvaltning.
Källa: Boverket.

Hållbart bostadsbyggande främjas

Stödet till innovativt och hållbart bostadsbyggande var sökbart under hösten 2018. Söktrycket var mycket högt. Totalt beviljades stöd om 140 miljoner kronor till 60 projekt. Stöd har bl.a. beviljats för effektiva byggprocesser och projekteringar, självstyrning av uppvärmning och ventilation, innovativa träkonstruktioner, energieffektivisering, återanvändning av byggnadsmaterial samt digitala lösningar. Stödet håller på att avvecklas efter riksdagens beslut om statens budget för 2019.

Informationscentrum för hållbart byggande arbetar för att främja en ökad energieffektivisering vid renovering och byggande med användning av hållbara material som genererar låg klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv. Centrumet har bl.a. publicerat vetenskapliga rapporter och artiklar, tagit fram guider om hållbart byggande och medverkat i konferenser.

I juni 2018 presenterades regeringens inriktning för träbyggande. Ett ökat byggande i trä utgör en viktig komponent i klimatarbetet, samtidigt som det bidrar till att möta behovet av nya bostäder av god kvalitet och främjar utveckling i hela landet.

Byggnaders energianvändning

Byggnaders energiprestanda

Att minska byggnaders energianvändning har varit ett prioriterat område under många år. Energianvändningen för uppvärmning, varmvatten och fastighetsdrift i byggnader fortsätter att min-

ska, se vidare utgiftsområde 21 Energi. Förbättringen av den genomsnittliga energiprestandan är en följd av att kraven på energiprestandan för nya byggnader kontinuerligt skärps utifrån anvisningarna i Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/31/EU av den 19 maj 2010 om byggnaders energiprestanda (se tabell 3.9). tabell 3.9Dessa krav påverkar även äldre byggnader när de renoveras.

Tabell 3.9 Genomsnittlig energiprestanda per registreringsår (kWh/m^2) ackumulerat

Byggnadskategori	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
En- och tvåbostadshus	115	113	112	110	109	108	107
Flerbostadshus	145	144	143	142	141	140	136
Lokalbyggnader	157	155	152	151	149	147	143

Källa: Boverkets energideklarationsregister.

Renoveringsstödet
Regeringen införde 2016 ett stöd för renovering och energieffektivisering i vissa bostadsområden. Som ett resultat av att tillämpningsområdet för stödet utvidgades 2017 ökade antalet ansökningar. Totalt hade 353 miljoner kronor beviljats i stöd fram t.o.m. den 31 december 2018. Stödet håller på att avvecklas efter riksdagens beslut om statens budget för 2019.

Hälsa och den byggda miljön

Den byggda miljön har effekter på människors hälsa och är av betydelse för folkhälsans utveckling. Höga halter av kväveoxider och partiklar i utomhusluft har negativa effekter på människors hälsa. Samtidigt orsakar kväveoxider även försurning och övergödning av mark, skog och vatten. Bostäder får enligt PBL heller inte byggas i områden där miljökvalitetsnormen för luftkvalitet överskrids. Från bygg- och fastighetssektorn sker utsläppen av kväveoxider och luftburna partiklar huvudsakligen vid transporter, värmeproduktion och energianvändning.

Enligt Boverkets miljöindikatorer uppgick de totala inhemska utsläppen av kväveoxider och totala mängden luftburna partiklar (TSP) från bygg- och fastighetssektorn 2016 till ungefär 30 000 ton respektive 11 400 ton (se diagram 3.7). Miljöindikatorerna baseras på utsläpp från den svenska ekonomin, vilket inkluderar utsläpp från internationella transporter i Sverige, och ska inte jämföras med Sveriges territoriella utsläpp som redovisas i den officiella utsläppsstatistiken och årligen rapporteras till Europeiska kommissionen och FN:s luftvårdskonvention. Mellan 2015 och 2016 ökade utsläppen av kväveoxider och partiklar från sektorn något, samtidigt som även byggnadsinvesteringarna ökade under perioden.

Diagram 3.7 Bygg- och fastighetssektorns inhemska utsläpp av kväveoxider och partiklar, inklusive uppvärmning

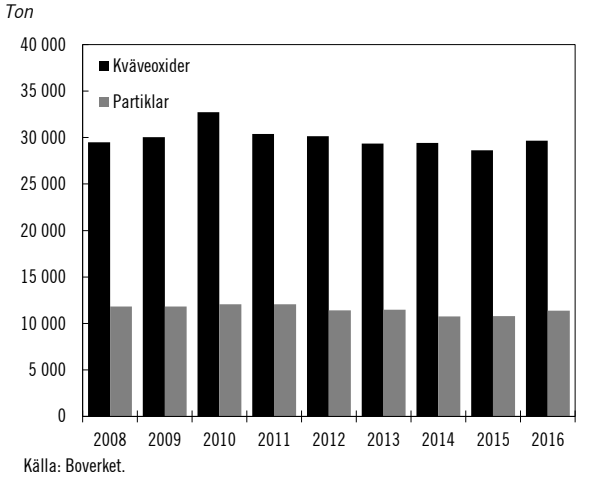

Källa: Boverket.

Konsekvenserna av fel och skador är betydande
Boverket har på uppdrag av regeringen kartlagt omfattningen och de samhällsekonomiska konsekvenserna av fel, brister och skador inom byggandet. Omfattningen av fel och skador har varit relativt oförändrad under den senaste tioårsperioden, men domineras av problem kopplade till vatten och fukt. Kostnaderna för fel, brister och skador är svårbedömda men uppskattas vara betydande. De sammanlagda fastighetsekonomiska kostnaderna för att åtgärda fel och skador samt ineffektiv resursanvändning uppskattas till 59–73 miljarder kronor per år. Om även indirekta följdeffekter ingår, exempelvis minskad försäljning och goodwill, uppskattas kostnaderna till 83–111 miljarder kronor. De samhällsekonomiska konsekvenserna omfattar även andra följdeffekter, exempelvis försämrad inomhusmiljö som kan leda till negativa effekter på människors hälsa, ökade byggkostnader och klimatpåverkan. Dessa konsekvenser är svåra att kostnadsmässigt uppskatta, men bedöms vara av liknande storlek som de totala fastighetsekonomiska konsekvenserna.

Villaägarnas Riksförbund har föreslagit att Boverket ska få i uppdrag att utreda om användningen av cellplastisolering i småhus bör regleras till följd av brandriskerna (Fi2019/01177BB). Brandskydd i byggnader regleras i Boverkets

byggregler. Mot bakgrund av byggreglernas utformning som funktionskrav, och att kontrollsystemet i byggprocessen för närvarande utreds (dir. 2017:22), anser regeringen inte att det finns behov av att utföra någon sådan utredning som organisationen efterfrågat.

Radonbidraget
Radonbidraget återinfördes den 1 juli 2018 i syfte att minska hälsoproblem på grund av höga radonhalter. Fram t.o.m. juli 2019 hade 1 547 ansökningar beviljats bidrag om sammanlagt 31 miljoner kronor.

Analys och slutsatser

Produktionskostnaderna för bostäder fortsätter att ligga på höga nivåer. De kostnadsdrivande faktorerna är av olika slag och behöver bemötas med olika sorters insatser. Byggskador, höga markpriser, bristande produktivitetsutveckling, oförutsägbarhet i byggprocessen och bristande konkurrens är exempel på sådana faktorer. De höga priserna leder i sin tur till att många hushåll inte har möjlighet att köpa eller hyra en nyproducerad bostad. Priserna på bostadsmarknaden har också bidragit till en ökad skuldsättning bland bolånetagare. Ökad konkurrens inom bygg- och anläggningssektorn skulle till viss del kunna motverka utvecklingen. Den webbplats som Boverket tillhandahåller för internationella aktörer bidrar i förlängningen till att pressa priserna. Myndighetens arbete för att motverka fel och skador inom byggandet har stärkts. Även detta bidrar till att uppnå en väl fungerande konkurrens i bygg- och fastighetssektorn.

Regeringen har genomfört insatser när det gäller arkitektur och gestaltning, byggandets klimatpåverkan, byggnaders energianvändning samt hälsa och inomhusmiljö. Dessa insatser har ännu inte fått full effekt, men bedöms på sikt bidra till långsiktigt hållbara byggnadsverk och effektiva regelverk, samt styrmedel som utifrån ett livscykelperspektiv bidrar till en effektiv resurs- och energianvändning samt en god inomhusmiljö. Det är av stor vikt att effekter och mål följs upp kontinuerligt och strukturerat.

Arkitektur och gestaltning kan integrerat i plan- och byggprocesser skapa värden och bidra till att lösa samhällsutmaningar, såsom klimat- och miljöfrågor, och till en långsiktig hållbarhet. Förutsättningarna för att öka kommuners, länsstyrelsers och andra myndigheters arkitekturkompetens har förbättrats genom Boverkets utökade verksamhet för arkitektur och gestaltad livsmiljö. Bygg- och fastighetssektorns utsläpp av växthusgaser har haft en minskande trend sedan 1990-talet och byggnadsbeståndets energiprestanda har kontinuerligt förbättras. Det är positivt att denna utveckling även har fortsatt i en tid då bostadsbyggandet har varit högt.

Sedan 2008 har trenden med minskade utsläpp av växthusgaser från bygg- och fastighetssektorn avtagit och under 2016 kunde en viss ökning av utsläpp identifieras. Samtidigt finns det ett fortsatt behov av att renovera och energieffektivisera det befintliga byggnadsbeståndet. Detta indikerar att ytterligare insatser kan behövas inom sektorn för att uppnå Sveriges klimatmål att senast år 2045 inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Boverkets arbete för främjande av god inomhusmiljö och åtgärder mot radon har stärkts. Denna utveckling bidrar till att uppnå långsiktigt hållbara byggnadsverk.

3.5.5 Resultat – lantmäteriverksamhet

Bedömningsgrunderna för delområdet lantmäteriverksamhet är

- en effektiv och rättssäker förrättningsverksamhet och en ändamålsenlig fastighetsindelning,
- en informationsförsörjning som är av god kvalitet, rikstäckande, långsiktig, stabil och säker,
- en ökad användning av Lantmäteriets geodata, som ska komma till nytta hos fler användare och inom fler användningsområden, och
- en effektiv och rättssäker inskrivningsverksamhet som bidrar till en väl fungerande fastighetsmarknad.

Som resultatindikatorer används

- handläggningstiden för fastighetsbildningsärenden, antalet överklaganden samt kostnadstäckning,
- omfattningen av användningen av geodata samt kvaliteten på datan, och

– handläggningstiden för fastighetsinskrivningsärenden och antal ärenden med elektronisk ansökan.

Förrättningsverksamhet och fastighetsindelning

I Sverige bedrivs förrättningsverksamhet av Lantmäteriet och 39 kommunala lantmäterimyndigheter.

Volymer
Efterfrågan på lantmäteriförrättningar och inneliggande ärendebalanser för Lantmäteriet och de kommunala lantmäterimyndigheterna framgår av diagram 3.8 och diagram 3.9. Ett inkommet ärende kan under handläggningen delas upp i flera ärenden, vilket påverkar ärendebalanserna.

Diagram 3.8 Ärendebalanser hos Lantmäteriet vid årets slut

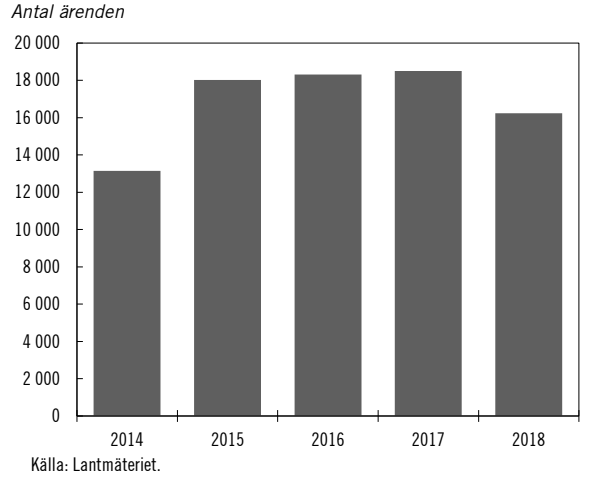

Källa: Lantmäteriet.

Diagram 3.9 Ärendebalanser hos de kommunala lantmäterimyndigheterna vid årets slut

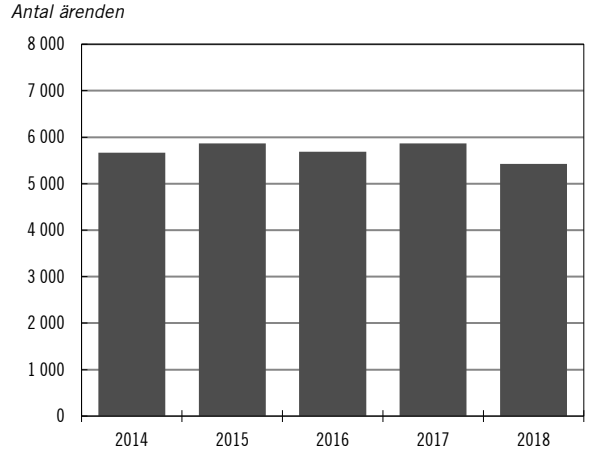

Källa: Lantmäteriet.

Antalet avslutade ärenden översteg 2018 med marginal antalet inkomna ärenden, både inom Lantmäteriet och de kommunala lantmäterimyndigheterna. Jämfört med tidigare år minskade ärendebalanserna. Lantmäteriet avslutade 7,2 procent fler ärenden 2018 än föregående år. Detta berodde i huvudsak på en ökad bemanning.

Handläggningstider
Regeringen gav 2018 Lantmäteriet i uppdrag att med utgångspunkt i den av Lantmäteriet lämnade rapporten Gemensam målsättning för nyckeltal (N2018/03366/SUBT), i myndighetens årsredovisning för 2018 återrapportera hur arbetet med införandet av den föreslagna uppföljningsmodellen för nyckeltal fortlöper samt redovisa aktuella nyckeltal. Myndigheten ska därefter årligen redovisa, analysera och utvärdera nyckeltal. Lantmäteriet ska även utvärdera modellen löpande och vid behov föreslå förändringar. I den nya uppföljningsmodellen för handläggningstiderna är kundernas behov i fokus, där handläggningstiderna är uppdelade i sju olika kundbehov.

Diagram 3.10 Handläggningstider för ärenden rörande nybyggnation av bostäder

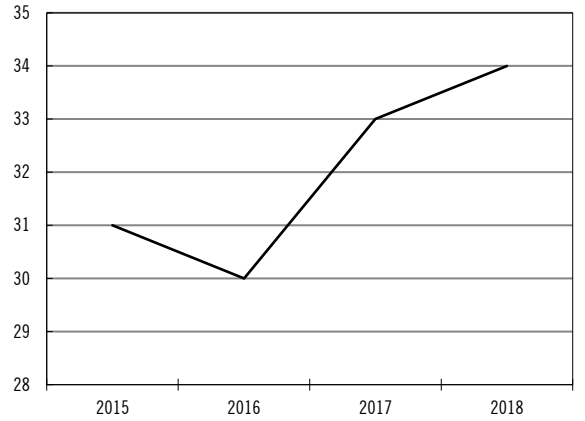

Källa: Lantmäteriet.

År 2018 prioriterade Lantmäteriet bl.a. ärenden som avsåg nybyggnation av bostäder. Myndigheten avslutade 18 procent fler ärenden av detta slag jämfört med 2017. Medelvärdet för handläggningstiden ökade dock med 1 vecka jämfört med 2017 (se diagram 3.10).

Diagram 3.11 Handläggningstider för ärenden rörande infrastruktur

Antal veckor

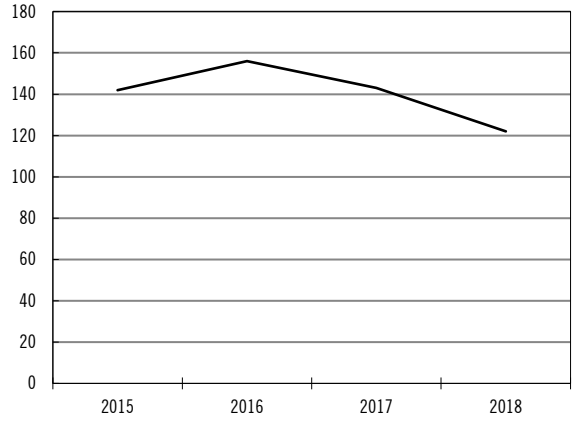

Källa: Lantmäteriet.

År 2018 avslutade Lantmäteriet fler ärenden som avsåg infrastruktur än tidigare år. Medelvärdet för handläggningstiden sjönk med 21 veckor och antalet pågående ärenden minskade med 16 procent jämfört med 2017 (se diagram 3.11).

Kostnadstäckning

Kostnaden för lantmäteriförrättningar utförda av Lantmäteriet betalas av sakägarna. Verksamheten ska bedrivas med full kostnadstäckning.

Tabell 3.10 Förrättningsverksamhetens ekonomiska utveckling

Miljoner kronor

År	2014	2015	2016	2017	2018
Underskott/överskott	25	-36	-30	43	-11

Källa: Lantmäteriet.

Det ekonomiska utfallet för förrättningsverksamheten blev -11 miljoner kronor 2018, vilket var en försämring med 53,6 miljoner kronor jämfört med 2017 (se tabell 3.10). Som en del i ett långsiktigt arbete med att åstadkomma en ekonomi i balans har Lantmäteriet genomfört höjningar av lantmäteritaxan. Resultatförsämringen för 2018 berodde främst på rekryteringen av personal, som har inneburit ökade kostnader för löner, lokaler och it. År 2017 och 2018 rekryterades fler personer än vad som motsvarades av personalavgångar. Detta skedde för att öka handläggningstakten och kompensera för tidigare års avgångar. Detta har inneburit att mycket tid avsatts till introduktion av nyanställda. Men det bör dock framhållas att rekryteringen även inneburit fler produktionstimmar och ett ökat antal debiterbara timmar, vilket också framgår av statistiken för antalet avslutade ärenden.

Resultatet innebär dock att det balanserade underskottet ökat, vilket i sin tur är en utmaning i och med att verksamheten har stora utvecklingsbehov.

Överklaganden

Andelen överklagade och återförvisade ärenden är i viss mån ett mått på kvaliteten i förrättningarna, men också på hur ärendenas komplexitet förändras.

Diagram 3.12 Överklagade och återförvisade ärenden Lantmäteriet

Antal

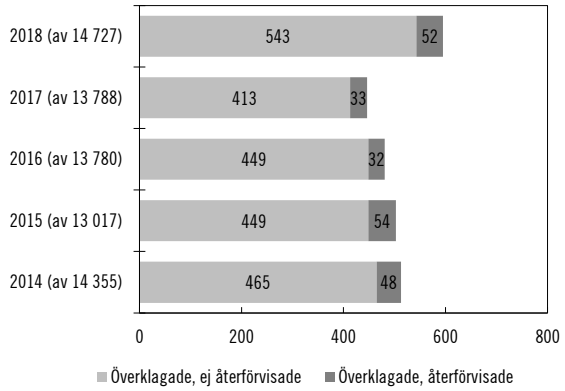

Källa: Lantmäteriet.

Diagram 3.13 Överklagade och återförvisade ärenden kommunala lantmäterimyndigheterna

Antal

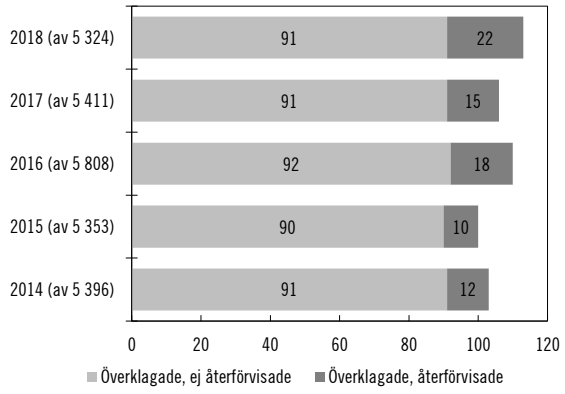

Källa: Lantmäteriet.

Tabell 3.11 Överklagade fakturor

Antal

	2016	2017	2018
Lantmäteriet	452	517	1 109
Kommunala lantmäterimyndigheterna	32	35	49

Källa: Lantmäteriet.

Fler av Lantmäteriets ärenden överklagades 2018 än tidigare år (se diagram 3.12 och diagram 3.13).

Som andel av det totala antalet inkomna ärenden ökade överklagandena med 0,8 procent. Antalet återförvisade ärenden ökade dock inte i motsvarande takt, vilket delvis kan bero på att samtliga överklagade ärenden inte avgjorts av mark- och miljödomstolarna. Den låga andelen överklagade respektive återförvisade ärenden tyder på att kvaliteten är fortsatt hög i avgörandena. År 2018 ökade antalet överklagade fakturor kraftigt, från knappt 1 procent av det totala antalet fakturor 2017 till ca 1,5 procent 2018 (se tabell 3.11). År 2017 och 2018 anställde Lantmäteriet ca 400 nya medarbetare i förrättningsverksamheten. Svårigheten att rekrytera erfaren personal innebär bl.a. att många nyanställda medarbetare är oerfarna, vilket bidrar till att öka kostnaderna i enskilda ärenden. Därutöver har de förändrade arbetssätt som myndigheten infört i syfte att korta handläggningstiderna initialt inneburit ökade kostnader i ärendena. Båda dessa omständigheter kan ha bidragit till att fler fakturor överklagats.

Informationsförsörjning

Lantmäteriet förser allmänheten, den offentliga sektorn och näringslivet med information om Sveriges geografi och fastigheter, s.k. geodata. De flesta personer använder geodata dagligen, både privat och i yrkeslivet och geodata utgör ofta basen i appar, e-tjänster och handläggningsstöd. Geodata har ett brett användningsområde och används bl.a. till adressökning och navigering i smarta telefoner, samhällsplanering samt beskrivningar av effekterna av globala klimat- och miljöförändringar.

Den geodetiska infrastrukturen

Lantmäteriet är ansvarigt för den nationella geodetiska infrastrukturen som består av de nationella och över tiden hållbara referenssystemen i plan, höjd och tyngdkraft samt det nationella nätet av permanenta referensstationer för positionering, Swepos. Det är denna infrastruktur som möjliggör framtagande och användning av geodata.

Övergången till de nationella referenssystemen i plan (SWEREF 99) och i höjd (RH 2000) pågår. År 2018 införde inga av de 4 återstående kommunerna SWEREF 99, medan ytterligare 19 kommuner införde RH 2000. Vid utgången av 2018 hade totalt 87 procent av Sveriges kommuner infört båda de nationella referenssystemen. En anledning till att ett antal kommuner fortfarande inte infört systemen är att det saknas både resurser och kompetens hos kommunerna. Swepos-nätet byggdes 2018 ut med 28 nya stationer, vilket innebär att nätet nu består av totalt 417 referensstationer.

Kvaliteten på geodata

Geodata går att dela upp i två huvudsakliga kategorier, geografisk information (geografisk indelning, topografi, ortnamn, bild och höjd) och fastighetsinformation (fastighetsregistret, pantbrevsregistret, fastighetsprisregistret, samfällighetsföreningsregistret och lägenhetsregistret). Ett kvalitetsmått för geografisk information är hur väl Lantmäteriet följer produktionsplanerna i de stora verksamhetsprocesserna för framtagande av informationen (produktionsprecision). För fastighetsinformationen motsvaras detta av hur kvalitetsarbetet för att åtgärda äldre brister i fastighetsregistrets allmänna del fortgår.

Tabell 3.12 Kvalitet geodata

Procent

	2016	2017	2018
Produktionsprecision geografisk information	89	89	96
Framdrift kvalitetsutveckling fastighetsinformation	108	98	120

Källa: Lantmäteriet.

Kvalitetsutvecklingen för fastighetsinformationen gick bättre än planerat 2018, bl.a. på grund av att Lantmäteriet har inlett ett samarbete med Skogsstyrelsen och Södra Skogsägarna med frivillig insamling av gränspunkter. Produktionsprecisionen var 2018 mycket hög (se tabell 3.12), men påverkades av förseningar i laserskanningen för höjddata, som berodde på att den av Lantmäteriet upphandlade leverantören precis innan starten klev av uppdraget. Detta innebar, tillsammans med den snörika vintern, att tiden för skanning av de resterande fjällområdena blev väldigt kort.

Användningen av geodata

Lantmäteriet har ett leveransindex som visar hur mycket data som levererats till samhället via geodataprodukterna och geodatatjänsterna. Jämfört med 2015 har leveransindex ökat med 176 procent.

Lantmäteriets mest omfattande positioneringstjänst, både ekonomiskt och användningsmässigt, är nätverks-RTK. Genom uppkoppling till denna tjänst kan användare av positioneringsinstrument i realtid bestämma läget för en punkt på centimeternivå. Tjänsten är den enda av sitt slag i Sverige och bygger på den nationella geodetiska infrastruktur som Lantmäteriet ansvarar för och används när noggrann positionering är nödvändig. År 2018 började Lantmäteriet även använda sig av det europeiska satellitpositioneringssystemet Galileo, vilket möjliggör noggrannare mätning i trånga miljöer.

Diagram 3.14 Nätverks-RTK

Uppkopplad tid i timmar

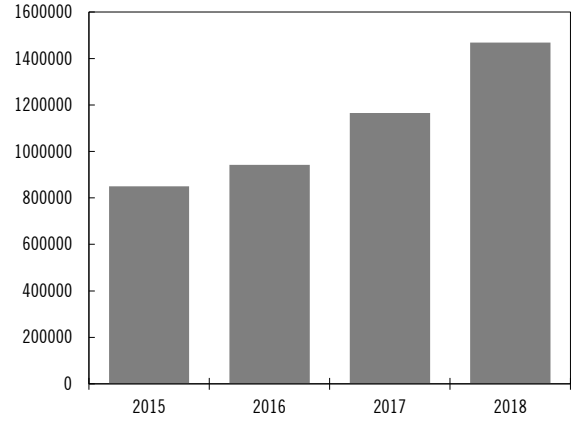

Källa: Lantmäteriet.

Användningen av nätverks-RTK ökade 2018 med 26 procent jämfört med föregående år (se diagram 3.14). Ökningen är i viss mån ett mått på samhällets behov och användning av professionella positioneringstjänster.

Uttag av kopior, dvs. automatisk eller manuell hämtning av större datamängder, från Lantmäteriet minskade 2018 jämfört med föregående år. Detta kan bero på att många i stället använder den nya visningstjänsten eller väljer att titta på ortofoton i tjänsten Kartsök och ortnamn. Tjänsten är numera Lantmäteriets mest använda e-tjänst med 100 000 besök per månad. Användningen av tjänsten Min fastighet, som ger privatpersoner tillgång till detaljerade uppgifter om sin egen fastighet, ökade med 18 procent jämfört med 2017.

Lantmäteriet använder nöjdkund-index för att mäta hur användarna uppfattar deras tjänster och produkter. Av indexet framgår att användarna i huvudsak är nöjda, men efterlyser högre tillgänglighet till produktinformation och möjlighet till självbetjäning.

Inskrivningsverksamhet

Volymer

Fördelningen av olika ärendetyper framgår av diagram 3.15.

Diagram 3.15 Fördelning av ärendetyper i inskrivningsverksamheten

Antal ärenden

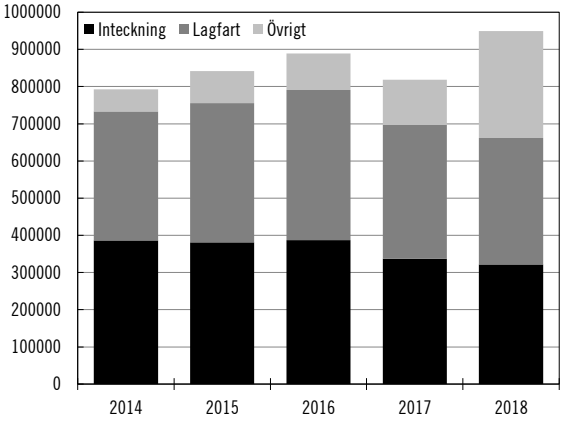

Källa: Lantmäteriet.

Det totala antalet inskrivningsärenden ökade 2018, bl.a. till följd av ett ökat antal förnyelser av gamla inskrivna rättigheter enligt lagen (2013:488) om förnyelse av vissa inskrivningar i fastighetsregistret. Enligt denna lag måste en anmälan om förnyelse ske för att inskrivning i fastighetsregistret av nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt som har beviljats före den 1 juli 1968 ska stå kvar. Anmälan om förnyelse skulle ha gjorts senast den 31 december 2018 (dessa ärenden redovisas under kategorin Övrigt i diagram 3.15). Däremot har antalet lagfarts- och inteckningsärenden minskat.

Handläggningstider

Handläggningstiderna är den viktigaste indikatorn för att mäta verksamhetens måluppfyllnad. De genomsnittliga handläggningstiderna framgår av diagram 3.16. Den genomsnittliga handläggningstiden ökade något 2018 och uppgick till 10 dagar för helåret. Ökningen berodde på att resurser, liksom tidigare år, hade omfördelats till fastighetsbildningsverksamheten.

Diagram 3.16 Genomsnittligt antal ködagar

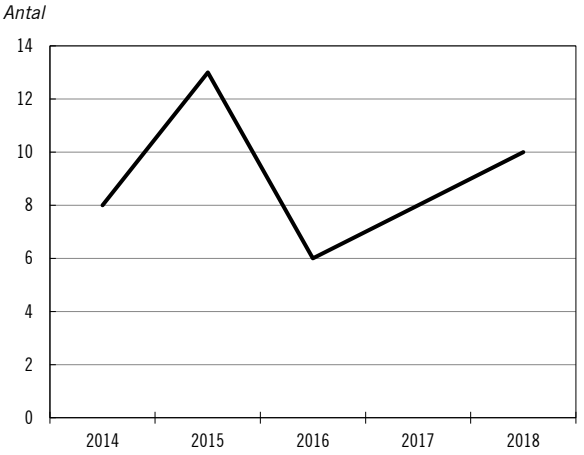

Källa: Lantmäteriet.

Elektroniska ansökningar

Antalet ansökningar om inskrivning som ges in elektroniskt fortsätter att öka kraftigt (se diagram 3.17). Denna ansökningsform utnyttjas nu i 54 procent av alla inskrivningsärenden. Vid utgången av 2018 hade tjänsten 6 600 användare fördelade på 129 kunder. Dessutom lanserades en ny e-tjänst med e-legitimation 2018.

Diagram 3.17 Andel inskrivningsärenden med elektronisk ansökan

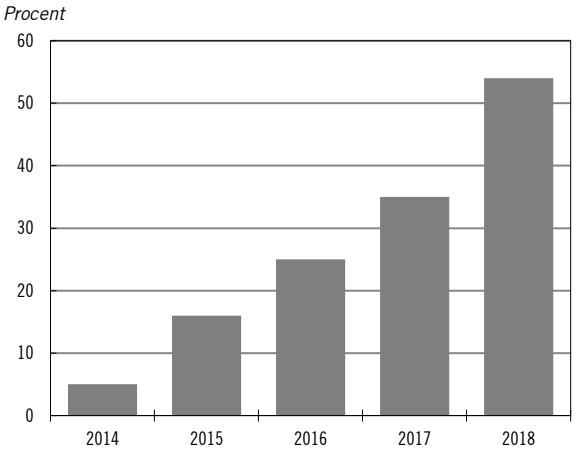

Källa: Lantmäteriet.

Analys och slutsatser

Förrättningsverksamhet och fastighetsindelning

Förrättningsverksamheten står fortfarande inför stora utmaningar. År 2018 identifierade och vidtog Lantmäteriet ett antal åtgärder för att komma till rätta med de långa handläggningstiderna, men effekterna av dessa dröjer. Personalrekryteringarna under föregående år gav utdelning i form av en tydlig ökning av antalet avslutade ärenden. Det tar dock både resurser och tid innan nyrekryterad personal kan förstärka verksamheten. Lantmäteriet fortsätter att använda sin personal flexibelt på så sätt att fastighetsinskrivningens personal gör insatser i fastighetsbildningsverksamheten. Detta gör organisationen mer motståndskraftig mot ändrade ärendeinflöden och svängningar i personalomsättningen. Regeringen anser att det är positivt att rekryteringsbasen har breddats och att personalens sammansättning har förändrats. Detta bör skapa förutsättningar för kortare handläggningstider. Ytterligare åtgärder behöver dock vidtas. Det är också viktigt att Lantmäteriet fortsätter följa kvaliteten inom fastighetsbildningsverksamheten, då den är avgörande för ett tillförlitligt fastighetsregister.

I likhet med vad Statskontoret och Lantmäteriet framfört tidigare år anser regeringen att det saknas möjligheter att löpande och i detalj följa upp verksamhetens resultat. Detta begränsar fortfarande möjligheten att utvärdera effektiviteten i vidtagna åtgärder och att prioritera ytterligare åtgärder. För att arbetet med att komma tillrätta med de långa handläggningstiderna inom myndigheten ska ge önskad effekt har regeringen gett Lantmäteriet i uppdrag att införa en ny uppföljningsmodell för nyckeltal (N2018/04688/SUBT). Arbetet med att införa den nya modellen fortgår. Den differentierade uppföljningen av fastighetsbildningsverksamheten som den nya uppföljningsmodellen kommer möjliggöra är viktig för att myndigheten ska kunna bedriva ett systematiskt arbete för att korta handläggningstiderna.

Sammantaget bedöms förrättningsverksamheten vara rättssäker och fastighetsindelningen ändamålsenlig. Arbete kvarstår dock för att uppnå den önskade effektiviteten i verksamheten.

Informationsförsörjning

Samhällets växande behov av geodata och positioneringstjänster ställer högre krav och förväntningar på den infrastruktur som används för att ta fram data av detta slag. Lantmäteriets arbete med och utveckling av denna infrastruktur är av mycket stor betydelse för att säkerställa en långsiktig, stabil och säker informationsförsörjning.

Kvaliteten på insamlade geodata är fortsatt hög. Det finns en stor efterfrågan på Lantmäteriets produkter och tjänster inom geodataområdet och den fortsatt kraftigt ökande efter-

frågan på geodata tyder på att myndighetens geodata kommer till nytta hos fler användare och inom fler användningsområden.

Regeringen anser att informationsförsörjningen uppfyller de uppställda målen för verksamheten.

Inskrivningsverksamhet

Inskrivningsverksamheten påverkas av aktiviteterna på finans- och fastighetsmarknaden. Trots toppar i antalet inkomna ärenden under föregående år, och den fortsatta omfördelningen av personal till fastighetsbildningsverksamheten 2018, fortsätter handläggningstiderna att ligga på en rimlig nivå. Detta visar att de åtgärder som tidigare vidtagits för att komma tillrätta med långa handläggningstider varit välavvägda. Inskrivningsverksamheten uppfyller därmed i hög grad målen på effektivitet och rättssäkerhet, och bidrar genom detta till en väl fungerande fastighetsmarknad.

3.6 Politikens inriktning

Sverige ska ha en långsiktig och hållbar bostadspolitik för alla. En väl fungerande bostadsmarknad är en viktig förutsättning för en konkurrenskraftig ekonomi med tillväxt och ett ökat välstånd.

Sverige har under lång tid haft en ökande befolkning, vilket medför behov av ett långsiktigt bostadsbyggande och ett bättre utnyttjande av det befintliga beståndet. Fler bostäder behövs för att underlätta för ungdomar att få sin första bostad, för att människor ska kunna flytta dit jobben finns och för att bryta den växande boendesegregationen. Fler bostäder behövs också för att kunna motverka hemlöshet, stärka flyttkedjor och bidra till lokal och regional utveckling.

Ett ökat bostadsbyggande innebär stora möjligheter att ställa om till mer levande och klimatsmarta samhällen. Det handlar om att bygga fler bostäder som människor har råd att bo i och samtidigt skapa förutsättningar för attraktiva, gröna och trygga livsmiljöer.

Under senare år har produktionen av nya bostäder legat på en hög nivå, men i många delar av landet är bristen fortsatt stor. Antalet påbörjade bostäder bedöms minska de närmaste åren. Det är delvis en följd av att det höga utbudet och den lägre prisnivån har lett till en försämrad lönsamhet. Utvecklingen går dock mot att fler kommuner upplever att det finns en balans på bostadsmarknaden, men utmaningarna är fortfarande många.

Det behövs fler blandade bostadsområden och större möjligheter att göra bostadskarriär. Rörligheten på bostadsmarknaden förbättras när flyttkedjor ger ett bättre nyttjande av beståndet. Taket för uppskovsbeloppet vid bostadsförsäljning ska permanent höjas.

Regeringen avser att förändra det investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande som infördes 2016 så att det blir effektivare och mer ändamålsenligt för byggande av hyresrätter i hela landet. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2020. Stödet tillförs även ytterligare medel. Ett särskilt investeringsstöd för bostäder för äldre ska alltjämt finnas kvar.

En fungerande konkurrens är en förutsättning för att, med bibehållen kvalitet, hålla nere byggkostnaderna och därmed möjliggöra byggande av bostäder med hyror som fler människor kan betala. Regeringen har tillsatt en utredning som ska ta fram förslag som ska bidra till en utveckling där lägre produktionskostnader återspeglas i boendekostnaderna och där företag som bygger bostäder med lägre boendekostnader ges bättre förutsättningar att verka (dir. 2019:31).

Regeringen avser att tillsätta utredningar om fri hyressättning i nybyggnation samt ett förbättrat förhandlingssystem. Ytterligare utredningar och bostadspolitiska reformer kommer att genomföras de kommande åren i syfte att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt, både med avseende på hyresmarknaden och det ägda boendet.

Regeringen har gett Boverket i uppdrag att beräkna och ta fram en gemensam bild av bostadsbristen (Fi2019/02440/BB). Detta underlag ska kunna användas av offentliga aktörer för t.ex. prioriteringar i arbetet med bostadsförsörjningsfrågor. Regeringen kommer fortsätta att arbeta aktivt för att fler hushåll ska få sina behov tillgodosedda på bostadsmarknaden.

Samhällsbyggnadsprocessen är beroende av stora mängder information, och ett säkert, standardiserat och oavbrutet digitalt flöde av denna information är en förutsättning för en effektiv process. En ökad digitalisering har därför potential att både förenkla och förkorta planprocessen och övriga delar av samhällsbyggnadsprocessen och därmed göra byggandet både snabbare och billigare. Lantmäteriet har gjort uppskattningar

som pekar på stora vinster av en ökad digitalisering av samhällsbyggnadsprocessen (Fi2019/01291/SPN). Regeringen avser att vidta åtgärder för att åstadkomma en effektivare process.

De bostäder som planeras och byggs ska vara av god arkitektonisk kvalitet och bidra till trivsamma, hälsosamma, trygga, tillgängliga, barnvänliga och gröna livsmiljöer. Kvaliteter i befintliga byggnader och bebyggelseområden ska värnas och utvecklas. De hållbara städer som skapas ska vara inkluderande och tillgängliga för alla människor, oavsett bakgrund, socioekonomiska förutsättningar, kön, funktionsnedsättning eller ålder. Det nationella målet för arkitektur, form och design (prop. 2017/18:110, bet. 2017/18:CKrU1, rskr. 2017/18:316) är vägledande för detta arbete.

I det klimatpolitiska ramverket har riksdagen slagit fast klimatmålet att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Byggandet står för cirka en femtedel av de nationella utsläppen och regeringen genomför långsiktiga satsningar för att minska klimatpåverkan från bygg- och anläggningssektorn i allt som byggs. För att främja ett hållbart byggande med en minskad klimatpåverkan avser regeringen att fr.o.m. 2022 införa krav på redovisning av en klimatdeklaration vid uppförande av byggnader. För att minska tröskeln för införandet av kravet, och ge rätt förutsättningar för berörda aktörer att uppfylla detta, behöver vissa åtgärder vidtas redan fr.o.m. 2020. Bland annat behöver en nationell databas med klimatdata utvecklas och åtgärder vidtas för att främja ett utvecklat kravställande utifrån ett livscykelperspektiv. Regeringen avser därför tillföra Boverket resurser för att kravet ska kunna införas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt.

Barnvänliga och hållbara städer

Åtgärder inom bostadspolitiken ska bidra till genomförandet av Agenda 2030. I städerna finns möjlighet att lösa många av klimat- och miljöutmaningarna och hållbar stadsutveckling är ett viktigt medel i arbetet att uppnå miljömålen. Det är viktigt att stärka hållbarheten och öka tryggheten i städer. Mot denna bakgrund anser regeringen att medel bör avsättas för investeringsstöd för gröna och trygga samhällen, se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

3.7 Budgetförslag

3.7.1 1:1 Bostadspolitisk utveckling

Tabell 3.13 Anslagsutveckling 1:1 Bostadspolitisk utveckling

Tusental kronor

2018	Utfall	13 093	Anslags-sparande	7 507
2019	Anslag	20 600 [1]	Utgifts-prognos	20 363
2020	**Förslag**	**20 600**		
2021	Beräknat	20 600		
2022	Beräknat	5 600		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för insatser inom det bostadspolitiska området.

Regeringens överväganden

Tabell 3.14 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Bostadspolitisk utveckling

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**20 600**	**20 600**	**20 600**
Förändring till följd av:			
Beslut			-15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**20 600**	**20 600**	**5 600**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 20 600 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Bostadspolitisk utveckling* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 600 000 kronor respektive 5 600 000 kronor.

3.7.2 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag

Tabell 3.15 Anslagsutveckling 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande	94 500
2019	Anslag	94 500 [1]	Utgifts-prognos	9 015
2020	**Förslag**	**25 000**		
2021	Beräknat	12 500		
2022	Beräknat	12 500		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kommuner med en svag bostadsmarknad för undsättning eller omstrukturering av kommunala bostadsföretag med ekonomiska svårigheter och för statsbidrag till kommuner med en svag bostadsmarknad för stöd till företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse. Anslaget får även användas för utgifter för att administrera anslaget.

Kompletterande information

Stödet för omstrukturering av kommunala bostadsföretag regleras i förordningen (2018:111) om statsbidrag till kommuner med svag bostadsmarknad.

Regeringens överväganden

Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**94 500**	**94 500**	**94 500**
Förändring till följd av:			
Beslut	-69 500	-82 000	-82 000
Varav BP20	-69 500	-82 000	-82 000
Varav			
Neddragning av stöd till omstrukturering av kommunala bostadsföretag	-69 500	-82 000	-82 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**25 000**	**12 500**	**12 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För att finansiera andra reformer i denna proposition föreslår regeringen att anslaget minskas med 69 500 000 kronor 2020. Från och med 2021 beräknas anslaget minska med 82 000 000 kronor.

Regeringen föreslår att 25 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Omstrukturering av kommunala bostadsföretag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 12 500 000 kronor respektive 12 500 000 kronor.

3.7.3 1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad

Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad

Tusental kronor

2018	Utfall	790	Anslags-sparande	42 210
2019	Anslag	43 000 [1]	Utgifts-prognos	1 483
2020	**Förslag**	**43 000**		
2021	Beräknat	43 000		
2022	Beräknat	43 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kommuner som går i borgen för enskilda hushålls skyldighet att betala hyra för sin bostad

(kommunala hyresgarantier) och för utgifter för statsbidrag till byggemenskaper.

Kompletterande information

Stödet till kommuner som går i borgen för enskilda hushålls skyldighet att betala hyra för sin bostad regleras i förordningen (2007:623) om statligt bidrag för kommunala hyresgarantier.

Regeringens överväganden

Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**43 000**	**43 000**	**43 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**43 000**	**43 000**	**43 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För att öka möjligheterna att utveckla bostäder som passar för olika typer av hushåll avser regeringen införa ett startbidrag för byggemenskaper som avser att uppföra flerbostadshus. Av den anledningen föreslår regeringen att anslagets ändamål ändras så att det tydliggörs att det får användas för bidrag att detta slag.

Regeringen föreslår att 43 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 43 000 000 kronor respektive 43 000 000 kronor.

3.7.4 1:4 Boverket

Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:4 Boverket

Tusental kronor

2018	Utfall	296 019	Anslags-sparande	13 039
2019	Anslag	318 823 [1]	Utgifts-prognos	318 167
2020	**Förslag**	**333 462**		
2021	Beräknat	291 328 [2]		
2022	Beräknat	278 758 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 286 808 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 270 235 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Boverkets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för internationellt arbete.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

De kreditgarantier som Boverket administrerar är försäkringar som långivare kan teckna för lån till ny- och ombyggnad av bostäder och vid förvärv av fastighet som ombildas till kooperativ hyresrätt. Garantierna ger långivaren ett skydd mot kreditförluster och minskar behovet av topplån eller egen kapitalinsats för den som bygger bostäder. Kreditgarantierna får utfärdas för

- ny- och ombyggnad av bostäder,
- avlösen av kommunala borgensåtaganden,
- lån till kooperativa hyresrättsföreningar, och
- vissa kommunala åtaganden för boendet.

Bestämmelserna om kreditgarantier finns i förordningen (2004:105) om statlig kreditgaranti för lån för bostadsbyggande m.m. och förordningen (2002:664) om statligt stöd för vissa kommunala åtaganden för boendet. Finansieringen av dessa garantier sker utanför statens budget genom avgifter som ska täcka både garantiverksamheten och förvaltningskostnaderna. Avgifterna ska också täcka finansieringen av sådana fastighetsförvärv som Boverket undantagsvis får göra för att skydda statligt garanterade lånefordringar.

Tabell 3.20 Garantier

Tusental kronor

Kreditgarantier	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018		8 251	7 697	554	42 745
Prognos 2019		3 724	4 552	-828	41 917
Budget 2020		3 935	4 000	-65	41 852

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ställa ut kreditgarantier för ny- och ombyggnad av bostäder, kreditgarantier för avlösen av kommunala borgensåtaganden och kreditgarantier för lån som kooperativa hyresrättsföreningar tar upp vid förvärv av fastigheter för ombildning till kooperativ hyresrätt som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 8 000 000 000 kronor.

Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:4 *Boverket* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 30 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har sedan tidigare ett bemyndigande att ställa ut kreditgarantier för ny- och ombyggnad av bostäder, kreditgarantier för avlösen av kommunala borgensåtaganden samt kreditgarantier för lån till kooperativa hyresrättsföreningar som tas upp vid förvärv av fastigheter för ombildning till kooperativ hyresrätt. För dessa kreditgarantier har regeringen en gemensam bemyndiganderam om 8 000 000 000 kronor. Regeringen bedömer att det under 2020 behövs en garantiram av samma omfattning som för innevarande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 ställa ut kreditgarantier för ny- och ombyggnad av bostäder, kreditgarantier för avlösen av kommunala borgensåtaganden och kreditgarantier för lån som kooperativa hyresrättsföreningar tar upp vid förvärv av fastigheter för ombildning till kooperativ hyresrätt som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 8 000 000 000 kronor.

Det är viktigt att Boverket kan bedriva sitt arbete långsiktigt och med möjlighet att ingå avtal som sträcker sig längre än innevarande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:4 *Boverket* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 30 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.21 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Boverket

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	0	10 000	30 000			
Nya åtaganden	10 000	30 000	10 000			
Infriade åtaganden	0	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Utestående åtaganden	10 000	30 000	30 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**30 000**	**30 000**	**30 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Boverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**318 823**	**318 823**	**318 823**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	4 795	9 895	15 002
Beslut	9 844	-37 390	-55 068
Varav BP20 [3]	10 000	10 000	10 000
Varav [3]			
Klimatdeklarationer	10 000	10 000	10 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**333 462**	**291 328**	**278 758**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen avser att införa krav på redovisning av en klimatdeklaration vid uppförande av byggnader fr.o.m. den 1 januari 2022. För att skapa goda förutsättningar för genomförande och tillsyn av kravet behöver vissa åtgärder genomföras av Boverket. Mot denna bakgrund ökas anslaget med 10 000 000 kronor årligen 2020–2022.

Regeringen föreslår att 333 462 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Boverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 291 328 000 kronor respektive 278 758 000 kronor.

3.7.5 1:5 Statens geotekniska institut

Tabell 3.23 Anslagsutveckling 1:5 Statens geotekniska institut

Tusental kronor

2018	Utfall	42 429	Anslags-sparande	3 447
2019	Anslag	47 248 [1]	Utgifts-prognos	48 090
2020	**Förslag**	**50 500**		
2021	Beräknat	51 244 [2]		
2022	Beräknat	51 982 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 50 500 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 50 500 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens geotekniska instituts (SGI) förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.24 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	15 435	-2 436
(varav tjänsteexport)	0	0
Prognos 2019	14 361	-1 624
(varav tjänsteexport)	0	0
Budget 2020	14 700	-812
(varav tjänsteexport)	0	0

Intäkterna från den avgiftsbelagda verksamheten består av uppdragsverksamhet och disponeras av SGI. Myndighetens uppdragsverksamhet har som ekonomiskt mål att den ska bidra till att täcka verksamhetens kostnader. Intäkterna från verksamheten redovisas i tabell 3.24. Det ackumulerade resultatet har uppstått under tidigare perioder och kommer att regleras 2019–2021.

Regeringens överväganden

Tabell 3.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Statens geotekniska institut

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**47 248**	**47 248**	**47 248**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	852	1 561	2 264
Beslut	2 400	2 435	2 470
Varav BP20 [3]	2 400	2 400	2 400
Varav [3]			
Stranderosion	2 400	2 400	2 400
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 500**	**51 244**	**51 982**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

För att finansiera en stärkt samordning av arbetet med stranderosion, som förutses öka med klimatförändringarna, ökas anslaget med 2 400 000 kronor. Ökningen finansieras från anslaget 1:10 *Klimatanpassning* under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Regeringen föreslår att 50 500 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Statens geotekniska institut* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 51 244 000 kronor respektive 51 982 000 kronor.

3.7.6 1:6 Lantmäteriet

Tabell 3.26 Anslagsutveckling 1:6 Lantmäteriet

Tusental kronor

2018	Utfall	560 487	Anslags-sparande	15 415
2019	Anslag	615 186 [1]	Utgifts-prognos	605 045
2020	**Förslag**	**660 686**		
2021	Beräknat	671 262 [2]		
2022	Beräknat	681 450 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 661 062 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 661 061 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Lantmäteriets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för riksgränskommissionens arbete med översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.27 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	254 490	866 700	877 700	-11 000	-19 400
Prognos 2019	252 000	874 000	914 000	-40 000	-59 400
Budget 2020	250 000	900 000	900 000	0	-59 400

De offentligrättsliga avgifterna består dels av avgifter för lantmäteriförrättningar, som Lantmäteriet disponerar, dels av expeditionsavgifter för inskrivning enligt jordabalken m.m., vilka Lantmäteriet inte disponerar.

De rekryteringar som gjorts tidigare år har under 2019 inneburit att handläggningskapaciteten ökat och därmed medfört fler produktionstimmar och ett ökat antal debiterbara timmar. Men nyrekryteringen har också inneburit att mycket tid gått åt till introduktion av nyanställda samt en kostnadsökning i form av personal- och lokalkostnader. Under 2020 beräknas intäkterna öka ytterligare, medan kostnaderna beräknas minska. För verksamheten viktiga investeringar, främst hänförliga till införandet av ett nytt handläggningssystem, kommer fortsatt innebära väsentliga kostnadsökningar de närmaste åren. En ökning av intäkterna är därför nödvändig för att uppnå full kostnadstäckning, finansiera nödvändiga investeringar, täcka det ackumulerade underskottet och uppnå ett långsiktigt balanserat resultat.

Tabell 3.28 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	114 000	114 300	-300	16 500
(varav tjänsteexport)	39 800	36 200	3 600	-3 300
Prognos 2019	112 600	122 100	500	17 000
(varav tjänsteexport)	50 000	46 900	3 100	-200
Budget 2020	112 600	123 600	-1 000	16 000
(varav tjänsteexport)	50 000	48 000	2 000	1 800

Lantmäteriet bedriver uppdrag i anslutning till fastighetsbildning, myndighetssamverkan samt tjänsteexport.

Tabell 3.29 Övrig avgiftsfinansierad verksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	353 700	362 900	-9 200	66 300
Prognos 2019	351 000	374 000	-23 000	43 300
Budget 2020	351 000	362 000	-11 000	32 300

I tabell 3.29 redovisas de avgifter som finansierar pantbrevsverksamheten samt delar av Lantmäteriets tillhandahållande av fastighets- och geografisk information.

Regeringens överväganden

Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Lantmäteriet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**615 186**	**615 186**	**615 186**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	10 983	20 645	30 296
Beslut	34 517	35 431	35 968
Varav BP20 [3]	35 320	36 400	36 400
Varav [3]			
Gränskommission	320	1 400	1 400
Digital samhällsbyggnadsprocess	35 000	35 000	35 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**660 686**	**671 262**	**681 450**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

För att finansiera riksgränskommissionens arbete med översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge ökas anslaget med 320 000 kronor 2020 och med 1 400 000 kronor årligen 2021–2022. Ökningen finansieras från anslaget 1:2 *Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet* under utgiftsområde 5 Internationell samverkan, som minskas med motsvarande belopp.

För att åstadkomma en ökad digitalisering av samhällsbyggnadsprocessen ökas anslaget med 35 000 000 kronor per år.

Regeringen föreslår att 660 686 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Lantmäteriet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 671 262 000 kronor respektive 681 450 000 kronor.

3.7.7 1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer

Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer

Tusental kronor

2018	Utfall	520 359	Anslags-sparande	479 641
2019	Anslag	240 000 [1]	Utgifts-prognos	201 904
2020	**Förslag**	**165 000**		
2021	Beräknat	55 000		
2022	Beräknat			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till energieffektivisering och renovering av flerbostadshus upplåtna med hyresrätt samt för statsbidrag till förnyelse av utomhusmiljöer. Anslaget får även användas för merkostnader för att administrera anslaget.

Kompletterande information

Stödet för renovering och energieffektivisering av flerbostadshus regleras i förordningen (2016:837) om stöd för renovering och energieffektivisering i vissa bostadsområden. Stödet till förnyelse av utomhusmiljöer regleras i förordningen (2016:398) om stöd till utemiljöer i vissa bostadsområden.

Regeringens överväganden

Tabell 3.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**240 000**	**240 000**	**240 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-75 000	-185 000	-240 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**165 000**	**55 000**	**0**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 165 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer* 2020. För 2021 beräknas anslaget till 55 000 000 kronor.

3.7.8 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande

Tabell 3.33 Anslagsutveckling 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande

Tusental kronor

2018	Utfall	1 440 502	Anslags-sparande	1 774 498
2019	Anslag	2 250 000 [1]	Utgifts-prognos	1 309 728
2020	**Förslag**	**2 100 000**		
2021	Beräknat	3 150 000		
2022	Beräknat	2 950 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för att anordna nya hyresbostäder och bostäder för studerande. Anslaget får även användas för utgifter för att administrera anslaget.

Kompletterande information

Investeringsstödet för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande regleras i förordningen (2016:880) om statligt stöd för att anordna och tillhandahålla hyresbostäder och bostäder för studerande och i förordningen (2016:881) om statligt investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:8 *Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 7 500 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: För att skapa goda planeringsförutsättningar är det nödvändigt att kunna fatta beslut om stöd som medför behov av medel kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:8 *Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 7 500 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.34 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	1 992 829	4 487 341	5 987 341			
Nya åtaganden	3 621 181	2 800 000	3 612 659			
Infriade åtaganden	-1 126 669	-1 300 000	-2 100 000	-3 150 000	-2 950 000	-1 400 000
Utestående åtaganden	4 487 341	5 987 341	7 500 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**4 500 000**	**6 000 000**	**7 500 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 3.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 000 000**	**3 000 000**	**3 000 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-900 000	150 000	-50 000
Varav BP20	600 000	150 000	1 450 000
Varav			
Investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande	600 000	150 000	1 450 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 100 000**	**3 150 000**	**2 950 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För att förbättra förutsättningarna för att bygga fler hyresbostäder till rimliga hyresnivåer ökas anslaget med 600 000 000 kronor 2020, 150 000 000 kronor 2021 och 1 450 000 000 kronor 2022.

Regeringen föreslår att 2 100 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 150 000 000 kronor respektive 2 950 000 000 kronor.

3.7.9 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder

Tabell 3.36 Anslagsutveckling 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder

Tusental kronor

2018	Utfall	14 434	Anslags-sparande	19 566
2019	Anslag	34 000 [1]	Utgifts-prognos	33 608
2020	**Förslag**	**34 000**		
2021	Beräknat	20 000		
2022	Beräknat			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till åtgärder mot radon i byggnader. Anslaget får även användas för utgifter för att administrera anslaget.

Kompletterande information

Bidraget till åtgärder mot radon i bostäder regleras i förordningen (2018:158) om bidrag till åtgärder mot radon i småhus.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:9 *Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 20 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: För att skapa goda planeringsförutsättningar är det nödvändigt att kunna fatta beslut om stöd som medför behov av medel kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:9 *Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 20 000 000 kronor 2021.

Tabell 3.37 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden		5 742	20 000	
Nya åtaganden	5 742	20 000	20 000	
Infriade åtaganden		-5 742	-20 000	-20 000
Utestående åtaganden	5 742	20 000	20 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**20 000**	**20 000**	**20 000**	

Regeringens överväganden

Tabell 3.38 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**34 000**	**34 000**	**34 000**
Förändring till följd av:			
Beslut		-14 000	-34 000
Varav BP20		-14 000	
Varav			
Neddragning		-14 000	
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**34 000**	**20 000**	**0**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För att finansiera andra reformer i denna proposition föreslår regeringen att anslaget minskas med 14 000 000 kronor 2021.

Regeringen föreslår att 34 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder* för 2020. För 2021 beräknas anslaget till 20 000 000 kronor.

3.7.10 1:10 Innovativt och hållbart byggande

Tabell 3.39 Anslagsutveckling 1:10 Innovativt och hållbart byggande

Tusental kronor

2018	Utfall	74 998	Anslags-sparande	2
2019	Anslag	60 000 [1]	Utgifts-prognos	27 677
2020	**Förslag**	**25 000**		
2021	Beräknat			
2022	Beräknat			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för att främja innovativt och hållbart byggande av bostäder. Anslaget får även användas för utgifter för att administrera anslaget.

Kompletterande information

Stödet för innovativt och hållbart byggande regleras i förordningen (2018:199) om stöd för innovativt och hållbart byggande av bostäder.

Regeringens överväganden

Tabell 3.40 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Innovativt och hållbart byggande

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**60 000**	**60 000**	**60 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-35 000	-60 000	-60 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**25 000**	**0**	**0**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 25 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Innovativt och hållbart byggande* för 2020.

4 Konsumentpolitik

4.1 Omfattning

Insatserna inom konsumentpolitiken, dvs. konsumentskyddande lagstiftning och tillsyn, tvistlösning utanför domstol samt oberoende konsumentinformation och vägledning, avser i huvudsak konsumentmarknaderna generellt. Insatserna berör därför samtidigt flera andra områden och verksamheter. De myndigheter som har uppdrag inom konsumentpolitiken, och vars verksamhet behandlas i detta avsnitt, är Konsumentverket med Konsumentombudsmannen (KO), Allmänna reklamationsnämnden (ARN) och Fastighetsmäklarinspektionen (FMI).

Även det statliga bolaget Miljömärkning Sverige AB (Miljömärkning Sverige) har uppgifter inom konsumentpolitiken.

Inom området anslås medel för förvaltningsutgifter samt för åtgärder på konsumentområdet och för bidrag till miljömärkning av produkter.

4.2 Utgiftsutveckling

De sammanlagda utgifterna för konsumentpolitiken uppgick till 257 miljoner kronor 2018 (se tabell 4.1). Prognosen för utfallet 2019 är 262 miljoner kronor, vilket är 3 miljoner kronor mindre än de anvisade medlen.

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom område Konsumentpolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Konsumentpolitik						
2:1 Konsumentverket	164	165	162	**170**	168	169
2:2 Allmänna reklamationsnämnden	45	48	49	**53**	50	51
2:3 Fastighetsmäklarinspektionen	19	25	25	**26**	26	26
2:4 Åtgärder på konsumentområdet	25	23	22	**17**	18	14
2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter	4	4	4	**4**	4	4
Summa Konsumentpolitik	**257**	**265**	**262**	**270**	**266**	**264**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

4.3 Mål för området

Se avsnitt 2.4.

4.4 Resultatredovisning

4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer och andra bedömningsgrunder som används vid resultatbedömningen är följande

- Konsumenters möjligheter att känna förtroende för näringsidkares affärsmetoder och för att det finns ändamålsenliga konsumenträttigheter. Dessa bedöms bl.a. utifrån andelen näringsidkare som frivilligt rättar sig efter Konsumentverkets tillsynsbeslut och andelen näringsidkare som följer ARN:s rekommendationer.
- Konsumenters möjligheter att lita på att produkter är säkra. Dessa bedöms bl.a. utifrån andelen näringsidkare som vidtar rättelse när Konsumentverket bedömt det som nödvändigt för dem att vidta åtgärder.
- Konsumenters tillgång till stöd. Denna bedöms bl.a. utifrån kännedom om och användning av olika former av konsumentupplysning.
- Förutsättningar för en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar konsumtion. Dessa bedöms utifrån resultatet av den verksamhet som bedrivits inom Konsumentverket och miljömärkningen.

I vissa fall är de redovisade insatserna kopplade till flera bedömningsgrunder.

Vid sidan av återrapporteringar och underlag från myndigheterna beaktas vid resultatbedömningen även underlag från Europeiska kommissionen om konsumenternas förutsättningar.

Åtgärder vidtas löpande för att säkerställa att jämställdhets- och funktionshinderperspektiv integreras i verksamheten.

Ett stort antal omvärldsfaktorer påverkar resultatet på området och flera andra myndigheter har konsumentrelaterade uppdrag, bl.a. Elsäkerhetsverket, Energimarknadsinspektionen, Finansinspektionen, Kemikalieinspektionen, Konkurrensverket, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Post- och telestyrelsen samt Spelinspektionen. Viktiga insatser görs också på kommunal nivå och av de branschfinansierade konsumentbyråerna.

4.4.2 Resultat

Pålitliga affärsmetoder och ändamålsenliga konsumenträttigheter

Förebyggande insatser i samverkan med näringsidkare

För att förebygga konsumentproblem har Konsumentverket bl.a. förhandlat fram nya och reviderat gamla branschöverenskommelser samt genomfört branschmöten. Det har bl.a. resulterat i nya branschöverenskommelser om internationella ungdomsutbyten och privat tandvård, samt reviderade eller omförhandlade överenskommelser om varudeklarationer av begagnade personbilar och allmänna avtalsvillkor vid försäljning av naturgas, fjärrvärme och el till konsumenter. Konsumentverket har också haft ett branschmöte om utformningen av tjänsten NIX-telefon, som är ett spärregister för telefoni. Insatserna har lett till att flera branscher blivit uppmärksammade på potentiella problem samt fått information och verktyg för att undvika dem, vilket gynnat både konsumenter och företag.

Konsumentskydd genom aktiv tillsyn

Konsumentverkets tillsynsverksamhet inriktades 2018, liksom tidigare år, på överträdelser av gällande regelverk som kommit till myndighetens kännedom genom anmälningar och genom särskilda granskningar av områden där myndigheten sett indikationer på problem. Till de mest angelägna insatserna hörde de som riktades mot spel och högkostnadskrediter. På spelområdet har Konsumentverket bevakat och granskat marknadsföringen utifrån den nya spellagen (2018:1138). Myndigheten har också väckt talan mot en av aktörerna i branschen vid domstol för att pröva frågan om aktören iakttagit måttfullhet vid marknadsföring av spel till konsumenter. Konsumentverket har även haft extra fokus på marknadsföringen av högkostnadskrediter utifrån de nya bestämmelserna i konsumentkreditlagen (2018:1846). I övrigt har tillsynsinsatserna bl.a. rört överträdelser kopplade till elektroniska cigaretter, prismarknadsföring, långa bindnings-

tider, miljöpåståenden i samband med marknadsföring och webbplatser som ser ut att tillhöra myndigheter.

Digitaliseringen, och inte minst nya, digitala kanaler förändrar förutsättningarna på konsumentmarknaderna i snabb takt. För Konsumentverkets del har den medfört en stor utmaning när det gäller tillsynen av bl.a. marknadsföring. Konsumentverket har därför utvecklat och driftsatt ett nytt digitalt verktyg, den s.k. KO-boten, som hjälpt myndigheten hitta överträdelser och säkra bevisning vid marknadsföring på internet.

Andelen tillsynsärenden som avslutades med att företagen frivilligt rättat sig efter Konsumentverkets tillsynsbeslut uppgick till 77 procent 2018, vilket var i linje med föregående års resultat. Andelen domstolsavgöranden där KO helt eller delvis vann uppgick till över 80 procent, vilket indikerar att KO till stor del väckt talan i rätt frågor och samtidigt arbetar för att utveckla praxis.

FMI säkerställer konsumentskyddet vid anlitande av fastighetsmäklare genom att registrera och utöva tillsyn över mäklare. Antalet registrerade mäklare fortsatte att öka 2018 (se tabell 4.2). Antalet anmälningar som ledde till tillsynsärenden ökade med drygt 18 procent 2018, vilket var ungefär samma ökningstakt som föregående år. Samtidigt fördubblades antalet beslut om disciplinpåföljd, framför allt genom att fler mäklare varnades. De vanligaste skälen för disciplinpåföljder var brister i anbudsförteckningen, utformningen av objektsbeskrivningarna och bristande journalföring. Antalet avgjorda ärenden fortsatte att öka. Antalet beslut om påföljder som överklagades av mäklare var något högre än året innan. Andelen av dessa där domstolen inte delade FMI:s bedömning var, i likhet med tidigare år, förhållandevis låg.

Tabell 4.2 Fastighetsmäklarinspektionens ärenden m.m.

	2014	2015	2016	2017	2018
Antal registrerade mäklare	6792	6834	6910	7017	7193
Anmälningar som lett till tillsynsärenden	303	378	416	528	624
Avgjorda ärenden	330	343	309	591	703
Fastighetsmäklare som fått disciplinpåföljd	83	99	66	76	150
Andel överklagade beslut som ändrades av domstol	26	24	32	5	20

Källa: Fastighetsmäklarinspektionen

Tvistlösning utanför domstol

Antalet anmälningar till ARN, som prövar tvister mellan konsumenter och näringsidkare och rekommenderar hur de ska lösas, ökade 2018 ännu kraftigare än tidigare år (se tabell 4.3). Bland de vanligaste ärendena fanns de som rörde resor, motorfordon, bostäder och elektronik. ARN har även bl.a. avgjort ärenden som rört fiberanslutningar. Den största procentuella ökningen, 84 procent, uppvisade ärenden som rörde banktjänster. ARN avgjorde väsentligt fler ärenden än föregående år, men till följd av den kraftiga ökningen av antalet inkomna ärenden uppstod ändå en stor utgående balans vid 2018 års utgång. Genomströmningstiden ökade något jämfört med föregående år för nämndbeslut, men minskade för kanslibeslut. Andelen företag som följde ARN:s rekommendationer låg på ungefär samma nivå som tidigare år och är stabil över tid.

Tabell 4.3 Allmänna reklamationsnämndens ärenden

	2014	2015	2016	2017	2018
Inkomna ärenden	11 396	12 035	13 537	14 363	17 575
Avgjorda ärenden	10 795	11 997	13 694	14 411	15 636
Genomströmningstid för nämndbeslut (dagar)	191	218	194	166	180
Genomströmningstid för kanslibeslut (dagar)	183	155	133	139	131
Följsamhet (procent)	77	81	78	79	79

Källa: Allmänna reklamationsnämnden.

Säkra produkter

Kontroller och rättelser har lett till ökad produktsäkerhet

Konsumentverkets marknadskontroller sker både löpande och tematiskt. I det löpande kontrollarbetet avslutade Konsumentverket ett stort antal ärenden 2018 och 88 procent av företagen rättade sig frivilligt efter myndighetens beslut. Det var en lägre andel än för 2017, men likväl en indikation på ett verkningsfullt arbete. Exempelvis ledde en tematisk kontroll av höga barnstolar till att flera av stolarna stoppades på den svenska marknaden. En annan tematisk insats visade att reflexspray gav en betydligt sämre synbarhet jämfört med andra produkter för detta ändamål, vilket ledde till att tillverkare åtog sig att upphöra med sin försäljning eller ändra sin marknadsföring och märkning av produkterna.

Marknadskontrollarbetet har sammantaget lett till en större efterlevnad av regelverket och färre farliga produkter på marknaden.

Det förebyggande arbetet gav säkrare produkter

Konsumentverkets förebyggande arbete med produktsäkerhet inrymmer bl.a. myndighetens arbete med standardisering, främst på europeisk nivå. De synpunkter som myndigheten har lämnat vid utarbetandet av standarder för t.ex. barnartiklar, hoppborgar och lekredskap bedöms leda till att de produkter som säljs blir säkrare. Myndigheten har vidare gjort företagsbesök och anordnat utbildningstillfällen och seminarier, vilket regeringen bedömer i förlängningen också bör leda till säkrare produkter på marknaderna.

Tillgång till konsumentstöd

Ökad användning av och kännedom om konsumentstödet

Konsumentverket bedrev 2018 ett omfattande konsumentstöd genom insatser riktade både direkt till konsumenter och till vidareförmedlare av stöd, t.ex. kommunala konsumentvägledare och lärare. Fler konsumenter fick vägledning än något år tidigare. Antalet besök på Hallå konsuments webbplats uppgick 2018 till 2,4 miljoner, vilket var en ökning med en femtedel jämfört med året innan, och en stor del av besökarna var nya. Den individuella konsumentvägledningen inom Hallå konsument besvarade ca 103 000 konsumentfrågor, vilket var en ökning med nästan 7 procent jämfört med 2017. Antalet kontakter i de skriftliga kanalerna ökade markant medan antalet kontakter per telefon minskade något. Mest ökade antalet kontakter via frågeforumet. Kännedomen bland konsumenter om konsumentupplysningstjänsten Hallå konsument ökade till 30 procent 2018, vilket utgjorde en fördubbling jämfört med 2015. Kännedomen bland kvinnor var högre än bland män. Kännedomen om upplysningstjänsten för gränsöverskridande köp inom EU, Konsument Europa, fördubblades jämfört med föregående år och uppgick till 13 procent. Kännedomen om denna tjänst var högre bland män än bland kvinnor.

Sammantaget har verksamheten lett till att fler konsumenter fått hjälp att hantera frågor eller problem på konsumentmarknaderna och att fler konsumenter vet vart de kan vända sig.

Konsumentverket har påbörjat ett utvecklingsarbete för Hallå konsuments webbplats för att effektivisera stödet, bl.a. genom ett tydligare fokus på konsumenternas behov av stöd efter köp.

Stödet till den för kommunerna frivilliga konsumentvägledningen försvårades av att verksamheten varierar kraftigt både till omfattning och utformning mellan olika kommuner, men mottagarna uppskattar Konsumentverkets stöd. De totala resurserna för konsumentvägledning i kommunerna minskade ytterligare jämfört med föregående år. Även antalet kommuner som erbjöd konsumentvägledning minskade.

Hållbar konsumtion

Ökad kunskap och mer konsumentinformation om miljösmart konsumtion

Konsumentverket har haft i uppdrag att tillhandahålla ett forum för miljösmart konsumtion och att stimulera miljösmarta konsumtionsmönster. Fler projekt och användare anslöt sig till forumet 2018, och flera av de fysiska och digitala aktiviteter som anordnades var välbesökta och fick goda resultat i de efterföljande utvärderingarna. Deltagarna utgjordes bl.a. av företrädare för kommuner, intresseorganisationer och företag. Webbplatsen forummiljosmart.se lanserades i april 2018 och vid slutet av året uppgick antalet medlemmar till 460 och antalet besökare till nästan 17 000.

Konsumentverket genomförde 2018 även insatser för att stimulera konsumenter att handla miljömässigt hållbart, bl.a. genom kampanjer för att öka kännedomen om att Hallå konsument innehåller information och vägledning inom området. År 2018 lanserades en ny version av tjänsten Bilsvar.se, med en tydligare miljöprofil och ett klimatindex som visar bilens faktiska klimatpåverkan. Det är dock fortfarande få konsumenter som söker stöd i miljöfrågor genom Hallå konsument.

År 2018 lanserades Svanen-märkning för skidvalla och förpackningar för flytande livsmedel. Vidare reviderades flera kriterier för märkning både inom Svanen och EU Ecolabel bl.a. för handdiskmedel, rengöringsmedel, olika batterier och mjukpapper. Miljömärkning Sverige AB lanserade 2018 en ny webbplats och tog tillsammans med andra nordiska aktörer det första steget i utvecklingen av ett nytt arbetssätt med en gemensam digital plattform.

Civilsamhällets organisationer arbetar för hållbar konsumtion

År 2018 beviljade Konsumentverket medel till sammanlagt 25 organisationer inom det civila samhället enligt förordningen (2007:954) om statligt stöd till organisationer på konsumentområdet. Det var en ökning jämfört med föregående år som berodde på att det för 2018 tillförts ytterligare bidragsmedel. En stor del av bidragen utdelades till organisationer och verksamheter som tar fram och sprider information om hållbar konsumtion. Bidrag tilldelades även bl.a. verksamhet inriktad på konsumenters hälsa, privatekonomi och olika funktionsnedsättningar.

Åtgärder för stärkt privatekonomi

Konsumentverket hade 2018 i uppdrag att i samarbete med Kronofogdemyndigheten och Finansinspektionen verka för en fördjupad samverkan mot överskuldsättning (Fi2016/00958/KO). Konsumentverket hade med anledning av detta omfattande kontakter med många olika aktörer på lokal nivå, bl.a. kommunernas budget- och skuldrådgivare, socialtjänsten och det civila samhällets organisationer. Myndigheten utvecklade och spred ett metodstöd till berörda aktörer samt samverkade med programansvariga vid landets socionomprogram och medverkade till att en nationell distansutbildning inom överskuldsättning startades vid Linköpings universitet.

Användningen av prisjämförelserna på Konsumentverkets jämförelsetjänst för s.k. remitteringstjänster, Money from Sweden, ökade med 43 procent och kostnaderna för att skicka pengar fortsatte att sjunka, men i en lägre takt än tidigare.

4.4.3 Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att de insatser som genomförts inom konsumentpolitiken har bidragit till väl fungerande konsumentmarknader och till att underlätta en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar konsumtion, i enlighet med det konsumentpolitiska målet. Konsumentmarknaderna har blivit mer komplexa, inte minst till följd av digitaliseringen. Såväl utbudet som försäljnings- och betalningsmodellerna präglas av stor variation och innovation. Marknadsföringen har i hög grad förflyttats till internet och ökat i omfattning. Marknadsföringen är ibland dold eller riktad till enskilda konsumenter. Utvecklingen ger fler valmöjligheter för konsumenterna, men kan samtidigt göra det svårare att överblicka och värdera det som erbjuds. Samma utveckling har gjort det enklare för enskilda att kontakta myndigheterna, och underlättat för myndigheterna att besvara deras frågor, men också inneburit utmaningar och har delvis medfört en ökad arbetsbelastning för myndigheterna.

Konsumentverkets insatser för att motverka och förhindra överträdelser av det konsumentskyddande regelverket har riktats mot för konsumenterna viktiga problem och marknader och utformats utifrån bedömningar av vad som är mest verkningsfullt. Digitaliseringen medför dock en stor utmaning för myndighetens tillsyn.

Det är positivt att Konsumentverket har utvecklat ett verktyg som underlättar tillsynen när det gäller marknadsföring på internet, men det bedöms inte som tillräckligt för att myndigheten fullt ut ska kunna möta utvecklingen utifrån sitt tillsynsuppdrag. Enskilda näringsidkare, och flera branscher, har dock genom Konsumentverkets proaktiva insatser och tillsyn ändrat affärsmetoder eller villkor som varit problematiska för konsumenter. Konsumentverkets branschmöte med företrädare för näringslivet om konsumenters möjligheter att motsätta sig marknadsföring per telefon bedöms, i kombination med nya regler i lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler som trädde i kraft 2018, ha minskat problemen med telefonförsäljning. Det har inte bedömts nödvändigt att ge något särskilt uppdrag till myndigheten som rör NIX-telefon, såsom föreslagits i betänkandet Ett stärkt konsumentskydd vid telefonförsäljning (SOU 2015:61). Konsumentverket har också behållit höga poäng i Kantar SIFO:s årliga undersökning av myndigheternas anseende.

FMI hade 2018 full bemanning för första gången sedan omlokaliseringen till Karlstad. Myndigheten bedöms ha bidragit till en mer välfungerande marknad för fastighetsmäklartjänster. Myndigheten har fortsatt sitt utvecklingsarbete för att kunna uppnå en aktiv, effektiv och underbyggd tillsyn. Den förhållandevis låga ändringsfrekvensen av de disciplinärenden som överklagats till förvaltningsdomstol tyder på att FMI:s rättsliga prövningar fortfarande står sig väl.

ARN spelar en avgörande roll när det gäller enskilda konsumenters möjligheter att lösa tvister med näringsidkare. ARN prövade 2018 fler ärenden än någonsin tidigare. Andelen företag som följer myndighetens rekommendation är fortfarande hög, vilket indikerar att näringsidkare har förtroende för myndigheten och att de konsumentskyddande reglerna får genomslag. En växande ärendebalans, och allt fler komplicerade och omfattande ärenden, gör dock att myndigheten har fått problem med att handlägga ärenden inom de tidsramar som anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/11/EU av den 21 maj 2013 om alternativ tvistlösning vid konsumenttvister och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och direktiv 2009/22/EG (direktivet om alternativ tvistlösning). En bidragande orsak till de ökade ärendebalanserna är, förutom att konsumentmarknaderna vuxit och blivit mer komplexa, att näringsidkare numera ska informera om möjligheten till tvistlösning utanför domstol.

När det gäller produktsäkerhet bedömer regeringen att den höga graden av frivilliga rättelser indikerar att Konsumentverkets insatser bidragit till en hög säkerhet på för konsumenter viktiga områden. En bristfällig statistik avseende skador till följd av användning av varor och tjänster försvårar dock för myndigheten att bedriva ett effektivt produktsäkerhetsarbete.

Konsumentverkets stöd till konsumenter har blivit mer välkänt och använt. Det är positivt att stödet utvecklas genom nya arbetssätt. Regeringen bedömer att insatserna bl.a. har gett konsumenter bättre förutsättningar att ta tillvara sina rättigheter och bättre kännedom om sina skyldigheter, vilket bidrar till välfungerande konsumentmarknader. Regeringen bedömer vidare att Konsumentverket har utvecklat en verksamhet som lett till en förbättrad samverkan i arbetet för att motverka överskuldsättning, och som förbättrat förutsättningarna att nå ut till konsumenter som i vissa situationer är mer utsatta än andra.

Utvecklingen med färre kommuner som erbjuder fördjupad vägledning till konsumenter leder till att möjligheten att få personligt stöd minskar för många konsumenter, däribland äldre, personer med funktionsnedsättning och nyanlända. Det kan medföra att färre konsumenter får hjälp med sina problem.

Att kostnaderna för s.k. remitteringstjänster sjönk ytterligare något jämfört med 2017 bidrar till målet i Agenda 2030 om att minska de genomsnittliga kostnaderna till under 3 procent av den överförda summan.

Regeringen bedömer vidare att Konsumentverket vidtagit flera åtgärder som underlättar miljösmart konsumtion, men att det hittills har varit svårt för myndigheten att nå ut med information och verktyg till konsumenter. Konsumentverkets insatser bedöms ändå leda till ökade kunskaper om miljösmart konsumtion hos aktörer verksamma på området och, tillsammans med miljömärkningen, till att konsumenterna fått bättre förutsättningar att konsumera miljösmart.

Regeringen bedömer att Konsumentverkets stöd till det civila samhällets organisationer har bidragit till att de senare kunnat vara aktiva på konsumentområdet, och därmed kompletterat myndigheternas arbete, inte minst när det gäller att främja en miljömässigt och socialt mer hållbar konsumtion.

4.5 Politikens inriktning

Konsumentmarknaderna utvecklas i snabb takt med digitaliseringen som en stark drivkraft. Det är positivt för de flesta konsumenter, men kan innebära svårigheter, särskilt för de konsumenter som i vissa situationer kan vara mer utsatta än andra. För konsumentskyddsmyndigheterna innebär digitaliseringen möjligheter till effektiviseringar och nya sätt att arbeta, men även utmaningar att hålla jämna steg med marknaden. En annan central utmaning är att bidra till mål 12 i Agenda 2030 om hållbar konsumtion och produktion. Sammantaget kräver utvecklingen ett brett angreppssätt för arbetet med konsumentfrågorna, inklusive bättre kunskaper om konsumentmarknaderna och konsumentbeteenden, liksom ett ännu närmare samarbete mellan berörda myndigheter.

Ett skarpare och modernare konsumentskyddande regelverk ger en effektivare tillsyn
Till följd av den nya regleringen i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/2394 av den 12 december 2017 om samarbete mellan de nationella myndigheter som har tillsynsansvar för konsumentskyddslagstiftningen och om upphävande av förordning (EG) nr 2006/2004 kommer Konsumentverket att få utökade befogenheter, bl.a. möjlighet att agera under dold identitet. Genomförandet av ett direktiv som moderniserar EU-regler på konsumentområdet (2017/18:FPM81) kommer även att leda till att Konsumentverket kan meddela skarpare sanktioner vid överträdelser av konsumentskyddslagstiftningen inom EU. Vidare bereds förslag för att effektivisera och utveckla FMI:s tillsyn av marknaden för fastighetsmäklartjänster.

Goda möjligheter för konsumenter att lösa tvister med näringsidkare
Ändringar i ARN:s instruktion som möjliggör effektiviseringar av verksamheten har genomförts, men regeringen bedömer att de vidtagna åtgärderna inte räcker för att möta utvecklingen med fler och mer komplexa ärenden. För att komma tillrätta med de långa handläggningstiderna avser regeringen därför tillföra medel och överväga möjliga effektiviseringsåtgärder.

Säkra varor och tjänster
En ny EU-förordning om marknadskontroll har beslutats, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1020 av den 20 juni 2019 om marknadskontroll och överensstämmelse för produkter och om ändring av direktiv 2004/42/EG och förordningarna (EG) nr 765/2008 och (EU) nr 305/2011, som syftar till att underlätta för de ansvariga myndigheterna att identifiera varor som är farliga eller på andra sätt bristfälliga och vidta åtgärder gentemot de berörda företagen. De nya reglerna kommer bl.a. att innebära en möjlighet för berörda myndigheter, exempelvis Konsumentverket, att göra köp under dold identitet och när det gäller vissa varor, bl.a. leksaker, kommer möjligheterna att komma i kontakt med näringsidkare från länder utanför EU att underlättas. Myndigheternas arbete med att anpassa tillsynen till nya typer av varor och tjänster bör prioriteras.

Behovsanpassat konsumentstöd
De mer komplexa konsumentmarknaderna ökar behovet av information och vägledning och allt fler konsumenter söker sig till Konsumentverkets konsumentupplysningstjänst Hallå konsument. Konsumenter i särskilt behov av stöd är dock ofta mer behjälpta av förebyggande och mer personligt anpassade stödinsatser. Mot bakgrund av att omfattningen av den frivilliga konsumentvägledning som kommunerna erbjuder totalt sett minskat kommer regeringen att överväga olika åtgärder för att uppnå ett mer effektivt och behovsanpassat konsumentstöd i hela landet.

Åtgärder för stärkt privatekonomi
Regeringen kommer att följa och analysera vilket genomslag de åtgärder som vidtagits för att motverka överskuldsättning har fått, inte minst de moderniserade reglerna om skuldsanering och de relativt nya konsumentskyddande bestämmelserna rörande högkostnadskrediter. Likaså kommer genomförda åtgärder inom ramen för reformeringen av spelmarknaden att följas upp. Arbetet med att öka privatpersoners kunskaper om privatekonomi fortsätter. Vidare kommer jämförelsetjänsten Money from Sweden att utvärderas efter fem år i drift.

Ändrade villkor för organisationer verksamma på konsumentområdet
För att ge organisationer inom det civila samhället som är verksamma på konsumentområdet bättre förutsättningar att bedriva ett mer långsiktigt och effektivt arbete anser regeringen att det statliga bidrag som Konsumentverket fördelar till dessa organisationer bör kunna lämnas för flera år. Ett sådant bemyndigande ligger i linje med de förslag

som lämnats i promemorian Långsiktigt stöd till det civila samhället (Ds 2018:13).

Effektivt arbete för miljösmart konsumtion
Regeringen kommer att analysera Konsumentverkets arbete med att främja miljösmart konsumtion – bl.a. verksamheten inom det forum som inrättats för aktörer verksamma på området – utifrån nytta, effektivitet och mervärde.

4.6 Budgetförslag

4.6.1 2:1 Konsumentverket

Tabell 4.4 Anslagsutveckling 2:1 Konsumentverket

Tusental kronor

2018	Utfall	163 587	Anslags-sparande	6 111
2019	Anslag	165 219 [1]	Utgifts-prognos	161 712
2020	**Förslag**	**169 819**		
2021	Beräknat	167 596 [2]		
2022	Beräknat	169 020 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 165 102 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 164 074 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Konsumentverkets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Konsumentverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**167 979**	**167 979**	**167 979**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 210	5 796	8 371
Beslut	-1 370	-6 179	-7 330
Varav BP20 [3]	-1 340	-1 180	-1 180
Varav [3]			
Justering Forum för klimatsmart konsumtion och livsstil	-5 000	-5 000	-5 000
EU:s geoblockeringsförordning	700	700	700
Överföring från sak- till förvaltningsanslag på konsumentområdet	2 820	2 820	2 820
Justering Money from Sweden	-860		
Allmänna reklamationsnämndens förvaltningsanslag	-500		
Uppdrag metodstöd merkostnadsersättning	1 500	300	300
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**169 819**	**167 596**	**169 020**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Till följd av tillämpningen av de principer som användes vid utformningen av budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1) anvisades medel för redan genomförd verksamhet avseende miljösmart konsumtion. Anslaget minskas därför med 5 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

För att Konsumentverket ska kunna fullgöra de uppgifter myndigheten tillförts genom lagen (2019:59) med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning och förordningen (2019:60) med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning (prop. 2018/19:26, bet. 2018/19:NU6, rskr. 2018/19:129) ökas anslaget med 700 000 kronor fr.o.m. 2020.

I enlighet med riksdagens beslut efter förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:9 utg.omr. 18,

bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) ökas anslaget med 2 820 000 kronor fr.o.m. 2020.

Anslaget minskas med 860 000 kronor 2020 eftersom medel till Konsumentverkets jämförelsetjänst Money from Sweden anvisats för redan genomförd verksamhet till följd av tillämpningen av de särskilda principer som användes vid utformningen av budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1, bet. 2018/19:CU1, rskr. 2018/19:81).

För att finansiera en ökning av anslaget 2:2 *Allmänna reklamationsnämnden* minskas anslaget med 500 000 kronor för 2020.

Vidare ökas anslaget med 1 500 000 kronor 2020 och med 300 000 kronor fr.o.m. 2021 för att Konsumentverket ska bistå Försäkringskassan med uppgifter om vad som utgör normala kostnader för personer utan funktionsnedsättning (se utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning, avsnitt 3.7.6).

Regeringen föreslår att 169 819 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Konsumentverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 167 596 000 kronor respektive 169 020 000 kronor.

4.6.2 2:2 Allmänna reklamationsnämnden

Tabell 4.6 Anslagsutveckling 2:2 Allmänna reklamationsnämnden

Tusental kronor

2018	Utfall	44 680	Anslags-sparande	1 119
2019	Anslag	47 869 [1]	Utgifts-prognos	49 412
2020	**Förslag**	**52 582**		
2021	Beräknat	50 355 [2]		
2022	Beräknat	51 077 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 49 626 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 49 626 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Allmänna reklamationsnämndens förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Allmänna reklamationsnämnden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**44 869**	**44 869**	**44 869**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	713	1 383	2 046
Beslut	7 000	4 103	4 162
Varav BP20 [3]	7 000	4 000	4 000
Varav [3]			
Allmänna reklamationsnämndens förvaltningsanslag	7 000	4 000	4 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**52 582**	**50 355**	**51 077**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

För att ARN ska kunna hantera de inkommande ärendenas stigande antal och komplexitet, och klara de krav som regelverket ställer på myndighetens handläggningstider, föreslås anslaget öka med 7 000 000 kronor för 2020 (se avsnitt 4.6.1, avsnitt 4.6.4 och utg. omr. 2 avsnitt 8.4.1). Av samma skäl beräknas anslaget ökas med 4 000 000 kronor fr.o.m. 2021 (se avsnitt 4.6.4).

Regeringen föreslår att 52 582 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Allmänna Reklamationsnämnden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 50 355 000 kronor respektive 51 077 000 kronor.

4.6.3 2:3 Fastighetsmäklarinspektionen

Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:3 Fastighetsmäklarinspektionen

Tusental kronor

2018	Utfall	19 389	Anslags-sparande	4 194
2019	Anslag	25 085 [1]	Utgifts-prognos	24 796
2020	**Förslag**	**25 565**		
2021	Beräknat	25 948 [2]		
2022	Beräknat	26 329 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 25 565 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 25 565 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Fastighetsmäklarinspektionens förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet vid Fastighetsmäklarinspektionen

Enligt fastighetsmäklarlagen (2011:666) har FMI rätt att ta ut registreringsavgifter från fastighetsmäklare i form av ansökningsavgifter och årliga avgifter.

Tabell 4.9 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	23 940	99	19 833	4 206	15 261
Prognos 2019	24 300	60	25 085	- 712	14 549
Budget 2020	24 300	60	25 565	-1205	13 344

Det förhållandevis höga ackumulerade resultatet beror på att intäkterna från de årliga avgifter fastighetsmäklarna betalar till FMI vuxit snabbare än kostnaderna för myndighetens verksamhet. Regeringen följer utvecklingen.

Regeringens överväganden

Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Fastighetsmäklarinspektionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**25 085**	**25 085**	**25 085**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	480	863	1 244
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**25 565**	**25 948**	**26 329**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 25 565 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Fastighetsmäklarinspektionen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 25 948 000 kronor respektive 25 329 000 kronor.

4.6.4 2:4 Åtgärder på konsumentområdet

Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:4 Åtgärder på konsumentområdet

Tusental kronor

2018	Utfall	25 468	Anslags-sparande	991
2019	Anslag	22 559 [1]	Utgifts-prognos	22 299
2020	**Förslag**	**16 934**		
2021	Beräknat	17 559		
2022	Beräknat	13 559		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till det civila samhällets organisationer som på olika sätt främjar konsumenternas intressen samt för stöd till standardiseringsarbete.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:4 *Åtgärder på konsumentområdet* besluta om ekonomiska åtaganden som medför behov av framtida anslag på högst 15 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: De organisationer som främjar konsumenternas intressen som får bidrag inom ramen för detta anslag har behov av att kunna planera sin verksamhet för kommande år. Besluten om bidrag bör av denna anledning kunna omfatta flera år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:4 *Åtgärder på konsumentområdet* besluta om ekonomiska åtaganden som medför behov av framtida anslag på högst 15 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 4.12 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:4 Åtgärder på konsumentområdet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden					
Nya åtaganden	0	0			
Infriade åtaganden	0	0	-15 000	- 7000	- 8000
Utestående åtaganden	0	0			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**0**	**0**	**15 000**		

Kompletterande information

Bidraget till det civila samhällets organisationer regleras i förordningen (2007:954) om statsbidrag till organisationer på konsumentområdet.

Regeringens överväganden

Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Åtgärder på konsumentområdet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**26 459**	**26 459**	**26 459**
Förändring till följd av:			
Beslut	-9 525	-8 900	-12 900
Varav BP20	-9 525	-8 900	-8 900
Varav			
Överföring från sak- till förvaltningsanslag på konsumentområ	-3 900	-3 900	-3 900
Allmänna reklamationsnämndens förvaltningsanslag	-5 625	-5 000	-5 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**16 934**	**17 559**	**13 559**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Enligt riksdagens beslut efter förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:9 utg.omr. 18, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) minskas anslaget med 3 900 000 kronor fr.o.m. 2020.

För att finansiera en ökning av anslag 2:2 *Allmänna reklamationsnämnden* minskas anslaget med 5 625 000 kronor för 2020 och med 5 000 000 kronor fr.o.m. 2021.

Regeringen föreslår att 16 934 000 kronor anvisas under anslaget 2:4 *Åtgärder på konsumentområdet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 17 559 000 kronor respektive 13 559 000 kronor.

4.6.5 2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter

Tabell 4.14 Anslagsutveckling 2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter

Tusental kronor

2018	Utfall	4 374	Anslags-sparande	
2019	Anslag	3 874 [1]	Utgifts-prognos	3 874
2020	**Förslag**	**4 374**		
2021	Beräknat	4 374		
2022	Beräknat	4 374		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till utveckling av miljömärkningskriterier för konsumentprodukter och vid behov till information om märkningen. Statsbidraget betalas till Miljömärkning Sverige AB, som ansvarar för det nordiska miljömärkningssystemet Svanen och EU-miljömärket EU Ecolabel i Sverige.

Regeringens överväganden

Tabell 4.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 374**	**4 374**	**4 374**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 374**	**4 374**	**4 374**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 4 374 000 kronor anvisas under anslaget 2:5 *Bidrag till miljömärkning av produkter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 374 000 kronor för respektive år.

Regional tillväxt

19

Förslag till statens budget för 2020

Regional tillväxt

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 4

Diagramförteckning ... 6

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 7

2 Regional tillväxt ... 9
2.1 Omfattning ... 9
2.2 Utgiftsutveckling ... 10
2.3 Skatteutgifter ... 10
2.4 Mål ... 11
2.5 Resultatredovisning ... 15
2.5.1 Resultat ... 24
2.5.2 Analys och slutsatser ... 48
2.6 Politikens inriktning ... 51
2.6.1 Inledning och mål ... 51
2.6.2 EU:s sammanhållningspolitik ... 53
2.6.3 Prioriteringar ... 53
2.6.4 Utvecklad sektorssamordning, flernivåsamverkan och resultatfokus ... 56
2.7 Budgetförslag ... 56
2.7.1 1:1 Regionala tillväxtåtgärder ... 56
2.7.2 1:2 Transportbidrag ... 58
2.7.3 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020 ... 59

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	7
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	7
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt	10
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 19 Regional tillväxt	10
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 19 Regional tillväxt	10
Tabell 2.4	Skatteutgifter	11
Tabell 2.5	Politikområden av särskild betydelse för prioriteringarna inom den regionala tillväxtpolitiken	15
Tabell 2.6	Indikatorer för att följa den övergripande utvecklingen i Sveriges funktionella analysregioner	17
Tabell 2.7	Vissa centrala indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt	24
Tabell 2.8	Regionalt beslutad projektverksamhet 2018 från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder, fördelat på respektive län och prioriteringar	29
Tabell 2.9	Regionalt beslutad projektverksamhet 2018 från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder, fördelat på prioriteringar	30
Tabell 2.10	Regionalt beslutad projektverksamhet 2018 från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder, sorterat efter nationella ämnesområden och ämneskategorier	30
Tabell 2.11	Beslutat stöd till kommersiell service, exklusive projektmedel, inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt, fördelat på län	34
Tabell 2.12	Investeringsstöd till kommersiell service, exklusive projektmedel, fördelat på län inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	35
Tabell 2.13	Totalt stöd till kommersiell service, fördelat på stödtyper och utgiftsområden	36
Tabell 2.14	Beviljade selektiva regionala företagsstöd av länsstyrelser, berörda landsting, samverkansorganet i Kalmar län och Gotlands kommun samt Tillväxtverket och uppföljning av vissa indikatorer	37
Tabell 2.15	Beviljade selektiva regionala företagsstöd av länsstyrelser, berörda landsting, samverkansorganet i Kalmar län och Gotlands kommun samt Tillväxtverket under 2018, fördelat på län	37
Tabell 2.16	Beviljade selektiva regionala företagsstöd av länsstyrelser, berörda landsting, samverkansorganet i Kalmar län och Gotlands kommun samt Tillväxtverket, fördelat på de största verksamhetsarterna	38
Tabell 2.17	Utbetalt regionalt transportbidrag fördelat på län	38
Tabell 2.18	Regionalt transportbidrag fördelat på antal arbetsställen	39
Tabell 2.19	Utbetalt regionalt transportbidrag fördelat på verksamhetsarter	39

Tabell 2.20 Jämställdhetsindikatorer för regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service 2018 ... 40
Tabell 2.21 Fördelning av kvinnor och män i procent av beräknat antal nya arbetstillfällen genom selektiva regionala företagsstöd ... 40
Tabell 2.22 Beslutade EU-medel fördelat på tematiska mål för de nio regionalfondsprogrammen inom Investering för tillväxt och sysselsättning t.o.m. 2018 ... 41
Tabell 2.23 Investerade medel per program för riskkapital t.o.m. 2018 ... 43
Tabell 2.24 Största medfinansiärerna till de åtta regionala strukturfondsprogrammen och det nationella regionalfondsprogrammet t.o.m. 2018 ... 43
Tabell 2.25 Beslutade EU-medel fördelat på tematiska mål för de nio gränsregionala och transnationella programmen inom Europeiskt territoriellt samarbete t.o.m. 2018 ... 44
Tabell 2.26 Den totala omfattningen EU-medel för de åtta regionala strukturfondsprogrammen, Nationella regionalfondsprogrammet och Europeiskt territoriellt samarbete perioden 2014–2020 samt beslutade EU-medel t.o.m. 2018 ... 45
Tabell 2.27 Anslagsutveckling 1:1 Regionala tillväxtåtgärder ... 56
Tabell 2.28 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder ... 57
Tabell 2.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Regionala tillväxtåtgärder ... 58
Tabell 2.30 Anslagsutveckling 1:2 Transportbidrag ... 58
Tabell 2.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Transportbidrag ... 58
Tabell 2.32 Anslagsutveckling 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020 ... 59
Tabell 2.33 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020 ... 59
Tabell 2.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020 ... 60

Diagramförteckning

Diagram 2.1	Daglönesumma per sysselsatt i privat företagssektor 2007 och 2017 (fasta priser), FA-regioner	19
Diagram 2.2	Förvärvsintensitet för åldersgruppen 20–64 år, 2008 och 2017, FA-regioner	22
Diagram 2.3	Total finansiering av projektverksamhet under 2018 uppdelad på finansiär, avrundade belopp i mnkr och procent	31

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen godkänner målet för den regionala tillväxtpolitiken (avsnitt 2.4).
2. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 19 Regional tillväxt enligt tabell 1.1.
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Regionala tillväxtåtgärder	1 690 637
1:2	Transportbidrag	454 864
1:3	Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020	1 527 024
Summa		**3 672 525**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställningsbemyndigande	Tidsperiod
1:1	Regionala tillväxtåtgärder	3 375 000	2021–2027
1:3	Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020	2 700 000	2021–2023
Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet		**6 075 000**	

2 Regional tillväxt

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 19 Regional tillväxt omfattar insatser i form av projektverksamhet, regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service samt utbetalningar från Europeiska regionala utvecklingsfonden.

För att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken är regional hänsyn och tvärsektoriell styrning av resurser inom i princip samtliga utgifts- och politikområden av avgörande betydelse.

Bland aktörer som har ansvar och uppgifter inom den regionala tillväxtpolitiken finns främst Almi Företagspartner AB, Arbetsförmedlingen, Boverket, Delegationen mot segregation, Ekonomistyrningsverket (ESV), Försäkringskassan, Havs- och vattenmyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten, Luftfartsverket, länsstyrelserna, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Naturvårdsverket, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige, Sametinget, Sjöfartsverket, Skogsstyrelsen, Statens energimyndighet, Statens jordbruksverk, Statens kulturråd, Statens skolverk, Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Sveriges geologiska undersökning, Sveriges export- och investeringsråd, Tillväxtverket, Trafikanalys, Trafikverket, Transportstyrelsen, universitet och högskolor samt Verket för innovationssystem.

Utgångspunkten för statliga myndigheter är att de så långt som möjligt ska erbjuda en likvärdig tillgång till service för alla medborgare och företag.

Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag den 29 mars 2018 i propositionen Ett enhetligt regionalt utvecklingsansvar (prop. 2017/18:206, bet. 2017/18:KU46, rskr. 2017/18:418). Lagen om regionalt utvecklingsansvar i vissa län har ändrats så att lagen omfattar samtliga län. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2019. Ändringen innebär att landstingen har det regionala utvecklingsansvaret i alla län utom i Gotlands län där Gotlands kommun har motsvarande ansvar.

I denna budgetproposition benämns berörda landsting, samverkansorgan, Gotlands kommun och Länsstyrelsen i Stockholms län som aktörer med regionalt utvecklingsansvar.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Regionala tillväxtåtgärder	1 979	1 675	1 678	**1 691**	1 689	1 641
1:2 Transportbidrag	428	472	472	**455**	401	401
1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020	1 170	1 421	1 481	**1 527**	1 593	1 479
Totalt för utgiftsområde 19 Regional tillväxt	**3 576**	**3 568**	**3 631**	**3 673**	**3 683**	**3 521**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Utgifterna för 2018 inom utgiftsområdet blev ca 265 miljoner kronor lägre än anvisade medel. Det beror bl.a. på att utbetalningstakten inom regionalfondsprogrammen blivit lägre än tidigare beräknat.

Prognosen för 2019 är att utgifterna inom utgiftsområdet blir ca 100 miljoner kronor högre än anvisat.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 19 Regional tillväxt

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 497**	**3 497**	**3 497**
Förändring till följd av:			
Beslut	182	193	30
Varav BP20	192	–124	–287
Överföring till/från andra utgiftsområden	–6	–7	–5
Varav BP20	–6	–7	
Övrigt			
Ny ramnivå	**3 673**	**3 683**	**3 521**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 19 Regional tillväxt

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	3 355
Verksamhetsutgifter [2]	206
Investeringar [3]	111
Summa ramnivå	**3 672**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.

[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.

[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.

[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre än den angivna normen inom skatteslaget. Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning

av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I det följande redovisas de skatteutgifter som hänförs till utgiftsområde 19 Regional tillväxt.

Tabell 2.4 Skatteutgifter

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Regional nedsättning av egenavgifter	50	50
Regional nedsättning av arbetsgivaravgifter	460	470
Nedsatt energiskatt på elförbrukning i vissa kommuner	650	650
Bidrag till regionala utvecklingsbidrag	0	0
Summa	**1 160**	**1 170**

Regional nedsättning av egenavgifter

Enligt lagen (2001:1170) om särskilda avdrag i vissa fall vid avgiftsberäkningen enligt lagen (1994:1920) om allmän löneavgift och socialavgiftslagen (2000:980) ska enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag med fast driftställe i stödområde A vid beräkning av egenavgifterna göra ett avdrag från egenavgifterna med 10 procent av avgiftsunderlaget upp till 180 000 kronor, dvs. högst 18 000 kronor per år. Fiskeri-, vattenbruks-, jordbruks- och transportverksamhet är undantagna från nedsättning. Skatteutgiften avser egenavgifter.

Regional nedsättning av arbetsgivaravgifter

Enligt lagen om särskilda avdrag i vissa fall vid avgiftsberäkningen enligt lagen (1994:1920) om allmän löneavgift och socialavgiftslagen (2000:980) får arbetsgivare med fast driftsställe i stödområde A göra ett avdrag från arbetsgivaravgifterna med 10 procent av avgiftsunderlaget, dock högst med 7 100 kronor per kalendermånad. Nedsättningen gäller inte för kommuner, landsting, statliga myndigheter, statliga affärsdrivande verk eller registrerade trossamfund. Vidare är fiskeri-, vattenbruks-, jordbruks- och transportverksamhet undantagna från nedsättningen. Skatteutgiften avser arbetsgivaravgifter.

Nedsatt energiskatt på el i vissa kommuner

Enligt 11 kap. 9 § första stycket 8 i lagen (1994:1776) om skatt på energi (LSE) kan en lägre energiskattenivå fås för el som används av hushåll och tjänstesektorn i vissa kommuner. Nedsättningen gäller inte för el som används som landström eller i datorhallar. Nedsättningen gäller el som används i samtliga kommuner i Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län, Sollefteå, Ånge och Örnsköldsvik i Västernorrlands län, Ljusdal i Gävleborgs län, Torsby i Värmlands län samt Malung-Sälen, Mora, Orsa och Älvdalen i Dalarnas län. Nedsättningen och därmed även skatteutgiften uppgår till 9,6 öre/kWh. Normen utgörs av den energiskattesats på el som följer av 11 kap. 3 § LSE.

Bidrag till regionala utvecklingsbolag

Avdrag får göras för bidrag som lämnas utan villkor till vissa regionala utvecklingsbolag enligt 16 kap. 12 § inkomstskattelagen (1999:1229). Skatteutgiften avser skatt på inkomst av näringsverksamhet och särskild löneskatt.

2.4 Mål

Målet för den regionala tillväxtpolitiken är utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft (prop. 2007/08:1 utg.omr. 19, bet. 2007/08:NU2, rskr. 2007/08:99).

Regeringens förslag: Målet för den regionala tillväxtpolitiken ska vara följande: Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet.

Skälen för regeringens förslag: Agenda 2030-delegationen lämnade i mars 2019 sitt slutbetänkande Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet (SOU 2019:13) till Regeringskansliet (Miljödepartementet). Delegationen föreslår att målet för den regionala tillväxtpolitiken får en komplettering om hållbar utveckling. Ett tillägg till målet kan enligt delegationen innebära att en sammanhållen styrkedja av politiska mål från EU-nivå till regional nivå kan åstadkommas, vilket innebär att befintliga EU-medel och statliga tillväxtmedel

kan styras till projekt som i högre grad kan bidra till hållbar utveckling.

Regeringen föreslår i linje med delegationens förslag att målet för den regionala tillväxtpolitiken ska justeras och vara utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet. Med en hållbar utveckling avses en social, ekonomisk och miljömässig hållbar utveckling.

Justeringen av målet ligger i linje med förordningen (2017:583) om regionalt tillväxtarbete. Genom den föreslagna justeringen av målet uppnås en större samstämmighet mellan målet för den regionala tillväxtpolitiken och målen i de regionala utvecklingsstrategierna, vilka i många fall har kopplingar till Agenda 2030-målen.

Genom den föreslagna justeringen av målet för den regionala tillväxtpolitiken uppnås dessutom en större samstämmighet med målen för landsbygdspolitiken vilka har en tydlig utgångspunkt i Agenda 2030-målen.

Nedan redovisas en beskrivning av målet för den regionala tillväxtpolitiken. Syftet är bl.a. att ytterligare tydliggöra sambanden mellan mål, insatser, resultat och budgetförslag. I näringsutskottets betänkande Utgiftsområde 19 Regional tillväxt (bet. 2017/18:NU2) framgår att bl.a. delmål skulle kunna underlätta arbetet med resultatredovisningen. I näringsutskottets betänkande Utgiftsområde 19 Regional tillväxt (bet. 2018/19:NU2) framgår vidare att bl.a. en uppföljning av väl valda indikatorer, som tydligt relaterar till målet, också kan bidra till möjligheterna att följa resultatens utveckling i förhållande till målet.

Den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 och EU:s regionalfondsprogram 2014–2020 utgör i dag viktiga styrdokument som är kopplade till målet för politiken. Frågan om delmål kräver enligt regeringen betydande underlag. Under avsnittet Indikatorer för att följa den övergripande utvecklingen i Sveriges funktionella analysregioner framgår att indikatorerna även har en koppling till målet för politiken. Med funktionella analysregioner (FA-regioner) avses regioner som består av en eller flera kommuner baserat på prognoser om arbetspendling över kommungräns.

En utgångspunkt för den regionala tillväxtpolitiken är att förutsättningarna för att skapa utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft varierar över landet. Den regionala tillväxtpolitiken ska möta och ta tillvara dessa skillnader. Demografisk utveckling, globalisering, klimat, miljö och energi samt social sammanhållning är viktiga samhällsutmaningar som är en utgångspunkt för politiken.

Utvecklingskraft handlar om att skapa en social, ekonomisk och miljömässig hållbar utveckling. Dessa tre dimensioner av hållbar utveckling är lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra. Den regionala tillväxtpolitiken ska främja jämställdhet, integration och mångfald. Politiken ska även främja en bättre miljö, minska klimatpåverkan och främja energiomställning. Dessutom ska politiken främja en hållbar strukturomvandling och utveckling av näringslivet.

Med stärkt lokal och regional konkurrenskraft avses att skapa förutsättningar för näringslivet att stärka både sin produktivitet och sina möjligheter att utveckla nya och hållbara verksamheter, affärsmodeller och marknader. Den regionala tillväxtpolitiken ska dels främja utvecklingen av hållbara och effektiva lokala och regionala institutioner och innovationsmiljöer, dels mer direkt främja en ökad konkurrenskraft i företagen, exempelvis genom kapitalförsörjning.

Regeringen har ett särskilt mål för jämställd regional tillväxt och det är att kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att nå inflytande i det regionala tillväxtarbetet och få tillgång till tillväxtresurser.

Prioriteringar för att nå målet

Prioriteringar för att nå målet för den regionala tillväxtpolitiken är

- innovation och företagande
- attraktiva miljöer och tillgänglighet
- kompetensförsörjning
- internationellt samarbete.

Inom prioriteringarna finns följande fokusområden: innovation, företagande och entreprenörskap, miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor, tillgänglighet genom transportsystemet, fysisk planering och boende, tillgänglighet genom informationsteknik, kommersiell och offentlig service, kultur och fritid, internationellt samarbete samt närområdet – både handel och stärkt samarbete.

Prioriteringarna är sektorsövergripande och berör därmed många olika politikområden. Detta innebär att sektorssamordning och flernivåsamverkan är centralt. Sektorssamordning kräver såväl tvärsektoriell styrning som samverkan mellan aktörer inom olika sektorer. Flernivåsamverkan omfattar samverkan mellan aktörer på olika nivåer men även styrning av resurser och statliga myndigheter. För att nå målet med politiken är det även viktigt med ett kunskapsbaserat och resultatinriktat genomförande.

Insatser inom ramen för prioriteringarna finansieras med stöd av dels resurser inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt, dels resurser inom i princip samtliga utgifts- och politikområden.

Den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 är vägledande för inriktning och genomförande av det regionala tillväxtarbetet samt för statliga myndigheters medverkan i arbetet. Den är även styrande för anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*.

Den regionala tillväxtpolitiken är nära integrerad med genomförandet av EU:s sammanhållningspolitik. Sammanhållningspolitiken är EU:s politik för regional tillväxt och sysselsättning. Dess mål är att bidra till ekonomisk, social och territoriell samman-hållning inom EU. Europa 2020-strategin, som är EU:s gemensamma strategi för tillväxt och sysselsättning, är vägledande för sammanhållningspolitiken under programperioden 2014–2020.

I likhet med den regionala tillväxtpolitiken ska även sammanhållningspolitiken bidra till en social, ekonomisk och miljömässig hållbar utveckling. Det ska ske genom nedanstående tre prioriteringar som också är tänkta att förstärka varandra:

- Smart tillväxt: utveckla en ekonomi baserad på kunskap och innovation.
- Hållbar tillväxt: främja en resurseffektivare, grönare och konkurrenskraftigare ekonomi.
- Tillväxt för alla: stimulera en ekonomi med hög sysselsättning och med social och territoriell sammanhållning.

Sammanhållningspolitiken genomförs genom Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden, se även utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.

Anslag och insatser inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt samt stöd på budgetens inkomstsida

Målet för den regionala tillväxtpolitiken uppnås bl.a. genom insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt samt genom skatteutgifter.

Anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* finansierar insatser på främst regional nivå inom ramen för länens regionala utvecklingsstrategier. Grunden för fördelningen av medlen mellan länen bygger på att alla delar av landet kan och ska bidra till utvecklingskraft och stärkt lokal och regional konkurrenskraft. Olika delar av landet står dock inför olika stora utmaningar och behoven av statliga medel för strategiska utvecklingsinsatser skiljer sig därmed åt. De regionala aktörerna har därefter ansvaret för att prioritera användningen av de tilldelade resurserna utifrån länets förutsättningar och regeringens prioriteringar. Även vissa insatser på nationell och internationell nivå finansieras av anslaget. Anslaget finansierar i huvudsak projekt, regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service.

Under perioden 2013–2018 genomfördes bl.a. en översyn av principerna för fördelningen av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* mellan länen. Översynen har resulterat i att de strukturella och dynamiska utmaningar som länen står inför har tydliggjorts och kan vara utgångspunkt vid fördelningen av medlen. Utmaningarna värderas utifrån indikatorer som mäter gleshet och avstånd, demografi, kompetens, arbetsmarknad, entreprenörskap och företagande, arbetsproduktivitet samt regional dynamik. Vid fördelning av medel bör även hänsyn tas till behovet av medfinansiering av EU:s strukturfonder och stödområdestillhörighet för regionala företagsstöd.

Anslaget 1:2 *Transportbidrag* ska kompensera företag i de fyra nordligaste länen för kostnadsnackdelar till följd av långa transportavstånd samt stimulera till höjd förädlingsgrad i områdets näringsliv.

Återflödet av medel från EU avseende målet Investering för tillväxt och sysselsättning redovisas på anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020*. Anslaget finansierar främst insatser på regional nivå inom ramen för regionalfondsprogram som bl.a. baseras på regionala utvecklingsstrategier. Även

vissa insatser på nationell och internationell nivå finansieras av anslaget. Anslaget finansierar i huvudsak projekt och regionala företagsstöd.

Stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden finansierar även gränsöverskridande samarbetsprogram inom målet för Europeiskt territoriellt samarbete. Under programperioden 2014–2020 ligger samtliga program inom Europeiskt territoriellt samarbete utanför statsbudgeten. De gränsöverskridande samarbetsprogrammen är betydelsefulla för att nå målet för politiken eftersom internationellt samarbete är centralt för att kunna möta samhällsutmaningarna.

Insatser som finansieras av anslagen 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* och 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020* fungerar som hävstång så att strategiska insatser kan komma till stånd på lokal, regional, nationell och internationell nivå. Medlen ska användas i samverkan med statliga myndigheters och andra offentliga och privata aktörers resurser samt det civila samhällets resurser.

Prioritering av enskilda insatser finansierade av anslagen 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* och 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020* görs huvudsakligen på regional nivå utifrån regionala utvecklingsstrategier och i enlighet med regionalfondsprogrammen. Prioriteringar inom regionalfondsprogrammen sker i enlighet med lagen (2007:459) om strukturfondspartnerskap.

Insatser inom den regionala tillväxtpolitiken finansieras många gånger av både anslagen 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* och 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020*. Anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* kan även medfinansiera insatser inom målet för Europeiskt territoriellt samarbete.

Insatser inom den regionala tillväxtpolitiken medfinansieras även av statliga myndigheter och andra aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå. Eftersom resultatredovisningen i budgetpropositionen även omfattar denna medfinansiering är den totala redovisningen av medel större än det som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt.

Då förutsättningarna för att skapa utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft varierar över landet finns även skatteutgifter för att främja utvecklingen i vissa delar av landet.

Insatser inom andra utgifts- och politikområden

För att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken är regionala hänsyn och tvärsektoriell styrning av resurser inom i princip samtliga utgifts- och politikområden av avgörande betydelse. Detta är en följd av att den regionala tillväxtpolitiken omfattar betydligt fler åtgärder än de som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt. Se tabell 2.5 för politikområden av särskild betydelse för prioriteringarna inom den regionala tillväxtpolitiken. En redovisning av resultat av insatser inom dessa politikområden och dess regionala effekter görs inte inom ramen för utgiftsområde 19 Regional tillväxt.

Andra mål som den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till att nå

Under 2017 antog riksdagen ett långsiktigt klimatmål och nya etappmål för minskad klimatpåverkan som den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till att nå (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320). Den regionala tillväxtpolitiken ska även bidra till att nå övriga relevanta miljömål. Den regionala tillväxtpolitiken ska dessutom bidra till genomförandet av Agenda 2030 och ett stort antal av de globala målen för hållbar utveckling.

Den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till att uppnå landsbygdspolitikens mål eftersom den regionala tillväxtpolitiken bedrivs i såväl städer och stadsregioner, tätorter och tätortsregioner av olika storlek som olika typer av landsbygder och landsbygdsregioner.

Tabell 2.5 Politikområden av särskild betydelse för prioriteringarna inom den regionala tillväxtpolitiken

Prioriteringar	Resurser av betydelse för prioriteringarna finns framför allt inom
Innovation och företagande	Regional tillväxtpolitik, politiken för informationssamhället, näringspolitik, forskningspolitik, politik för de areella näringarna, landsbygd och livsmedel, kulturpolitik, energipolitik, miljöpolitik, politik för regional samhällsorganisation, integrationspolitik, utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande samt jämställdhetspolitik.
Attraktiva miljöer och tillgänglighet	Regional tillväxtpolitik, transportpolitik, politiken för informationssamhället, politik för regional samhällsorganisation, politik för de areella näringarna, landsbygd och livsmedel, bostadspolitik, hållbart samhällsbyggande, miljöpolitik, energipolitik, kulturpolitik och jämställdhetspolitik. Det kommunalekonomiska utjämningssystemet för kommuner och landsting är viktigt för att en likvärdig offentlig service ska kunna erbjudas i landets olika delar.
Kompetensförsörjning	Regional tillväxtpolitik, näringspolitik, utbildningspolitik, forskningspolitik, förvaltningspolitik, politik för de areella näringarna, landsbygd och livsmedel, arbetsmarknadspolitik, transportpolitik, integrationspolitik och jämställdhetspolitik.
Internationellt samarbete	Regional tillväxtpolitik, transportpolitik, politiken för informationssamhället, politik för de areella näringarna, landsbygd och livsmedel, hållbart samhällsbyggande, miljöpolitik, energipolitik, kulturpolitik, jämställdhetspolitik, integrationspolitik, utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande, utbildningspolitik, forskningspolitik och arbetsmarknadspolitik.

2.5 Resultatredovisning

I näringsutskottets betänkande Utgiftsområde 19 Regional tillväxt (bet. 2018/19:NU2) framgår bl.a. att utskottet välkomnar resultatredovisningens nya struktur som på flera sätt har bidragit till ökad läsbarhet och tydliggjort vilka insatser som finansieras genom vilka anslag inom utgiftsområdet och hur dessa hänger ihop. Regeringen avser att fortsatt utveckla resultatredovisningen i dialog med riksdagen.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

En rad olika faktorer påverkar den regionala utvecklingen, bl.a. skiljer sig regionerna åt avseende tätorts-, befolknings-, utbildnings- och näringsstruktur, naturresurser, infrastruktur och geografisk struktur. Det gör att exempelvis internationella och nationella konjunkturförändringar påverkar regioner på olika sätt. Även klimatförändringarna påverkar regioner på olika sätt.

Den regionala tillväxtpolitikens effekter är ofta svåra att mäta och särskilja från övergripande konjunktur- och strukturförändringar som kan ge olika effekt i olika regioner.

För att följa upp politiken finns det dels indikatorer för att följa den övergripande utvecklingen i Sveriges FA-regioner, dels indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt och dess medfinansiering.

Indikatorer för att följa den övergripande utvecklingen i Sveriges funktionella analysregioner

Utvecklingen i Sveriges FA-regioner påverkas av insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt, men också av insatser som görs inom de politikområden som anges i tabell 2.5.

Eftersom den regionala tillväxtpolitikens prioriteringar innefattar insatser inom ett stort antal politikområden har även indikatorerna en stor bredd. Indikatorerna syftar till att följa den övergripande utvecklingen i Sveriges FA-regioner. Indikatorerna har även en koppling till målet för politiken.

Indikatorerna för utvecklingen i Sveriges FA-regioner är uppdelade i kortsiktiga respektive långsiktiga indikatorer. I tabell 2.6 redovisas indikatorerna.

De kortsiktiga indikatorerna ger en viss bild av kortsiktiga regionalekonomiska förändringar och avspeglas genom indikatorerna modellbaserad lönesumma och antal arbetssökande. De kortsiktiga indikatorerna kan följas upp med kortare intervall än de långsiktiga indikatorerna. De kortsiktiga indikatorerna fångar inte alla prioriteringar utan fungerar som ett komplement till de långsiktiga indikatorerna.

De långsiktiga indikatorerna syftar till att belysa långsiktiga strukturella och dynamiska förändringar med relevans för prioriteringarna innovation och företagande, attraktiva miljöer och tillgänglighet, kompetensförsörjning och internationellt samarbete. De långsiktiga indikatorerna är uppdelade i tre huvudindikatorer och ett antal delindikatorer som ger en bredare bild av

prioriteringarna. Enligt näringsutskottets iakttagelse i betänkande Utgiftsområde 19 Regional tillväxt (bet. 2017/18:NU2) redovisas härmed nya indikatorer för prioriteringen internationellt samarbete. För denna prioritering anges ingen huvudindikator, men delindikatorer med koppling till övriga prioriteringar. Detta görs eftersom internationellt samarbete anses vara en förutsättning för att genomföra övriga prioriteringar.

Huvudindikatorerna är valda utifrån att de på ett övergripande sätt visar den regionala utvecklingen kopplat till respektive prioritering.

Prioriteringen innovation och företagande avspeglas genom huvudindikatorn daglönesumma per sysselsatt i privat företagssektor (arbetsproduktivitet). Prioriteringen attraktivitet och tillgänglighet belyses på ett övergripande plan genom huvudindikatorn inflyttningsnetto per 1 000 invånare, medan kompetensförsörjning beskrivs genom huvudindikatorn förvärvsintensitet 20–64 år.

Eftersom det oftast sker mindre förändringar mellan åren har regeringen valt att i budgetpropositionen redovisa utvecklingen i Sveriges FA-regioner vartannat år.

För en mer utförlig beskrivning och analys av utvecklingen i Sveriges FA-regioner, se Tillväxtverkets rapport Tillstånd och trender för regional tillväxt 2018 som lämnades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i september 2018.

För en mer utförlig beskrivning och analys av utvecklingen av kommersiell och offentlig service i gles- och landsbygder i olika delar av Sverige, se Tillväxtverkets rapport Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2018 som lämnades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i mars 2018.

I avsnittet nedan används olika besläktade begrepp som betecknar övergripande territoriella förutsättningar som exempelvis FA-regioner med större städer, storstads-FA-regioner eller avlägset belägna FA-regioner. Dessa kan relateras till en klassificering med syfte att underlätta relevanta jämförelser mellan olika FA-regioner. En närmare beskrivning finns på Tillväxtverkets webbplats.

Tabell 2.6 Indikatorer för att följa den övergripande utvecklingen i Sveriges funktionella analysregioner

Regionalekonomiska förändringar		Kortsiktiga indikatorer
Regional ekonomi		– Modellbaserad lönesumma[1]
Arbetsmarknad		– Antal arbetssökande uppdelat på kvinnor och män (inkl. personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder)
Prioriteringar	**Långsiktiga huvudindikatorer**	**Långsiktiga delindikatorer**
Innovation och företagande	Daglönesumma per sysselsatt i privat företagssektor (arbetsproduktivitet)[2]	– Jobbytare per sysselsatt inom privat företagssektor och inom FA-region (uppdelat på kvinnor och män) – Andel operativa företagsledare per sysselsatt 20–64 år (uppdelat på kvinnor och män) – Näringslivets växthusgasintensitet mätt som CO2e-utsläpp[3] per inkomst (bruttoregionalprodukt)[4]
Attraktiva miljöer och tillgänglighet	Inflyttningsnetto per 1 000 invånare (inrikes flyttströmmar och boendepreferenser, uppdelat på kvinnor och män)	– Andel hushåll med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s[5] – Genomsnittligt arbetspendlingsavstånd uttryckt som raka sträckan (dvs. fågelvägen) mellan bostadsställe och arbetsställe i kilometer (uppdelat på kvinnor och män) – Tillgänglighet till dagligvaruhandel och skolor[6] – Tillgänglighet till drivmedelsstationer[7]
Kompetensförsörjning	Förvärvsintensitet 20–64 år (andel sysselsatta av befolkningen, uppdelat på kvinnor och män)	– Demografisk generationsväxling som kvot mellan antalet 20–29-åringar och 55–64-åringar (uppdelat på kvinnor och män) – Genomsnittligt antal utbildningsår i befolkningen 20–64 år (uppdelat på kvinnor och män) – Matchning som kvot av vakanstalet och arbetslöshetstalet[8]
Internationellt samarbete[9]	-	– Andel sysselsatta i multinationella företag per sysselsatta inom företagssektor totalt – Andel jobb utförda av personer bosatta i utlandet av samtliga jobb – Antal gästnätter av utländska besökare

- = inte aktuellt.
[1] Indikatorn är inte könsuppdelad eftersom det inte finns statistik uppdelad på kvinnor och män.
[2] Indikatorn är inte könsuppdelad eftersom den kan leda till feltolkningar i detta sammanhang.
[3] Med CO2e-utsläpp avses CO2-ekvivalenter. Det är ett mått på utsläpp av växthusgaser som tar hänsyn till att olika sådana gaser har olika förmåga att bidra till växthuseffekten och global uppvärmning. När man uttrycker utsläppen av en viss växthusgas i koldioxidekvivalenter anger man hur mycket koldioxid som skulle behöva släppas ut för att ge samma verkan på klimatet.
[4] och [5] Indikatorerna är inte könsuppdelade eftersom det inte finns statistik uppdelad på kvinnor och män.
[5] Här ingår även it-infrastruktur i absolut närhet som medger 100 Mbit/s enligt Post- och telestyrelsens bredbandskartläggning.
[6] och [7] Indikatorerna är inte könsuppdelade eftersom det inte är relevant. Orsaken är att det inte finns några stora skillnader i kvinnors och mäns bosättningsmönster samt att kvinnor och män bedöms ha samma behov av den service som tillgängligheten mäts till. Om statistiken skulle delas upp på kvinnor och män skulle den snarare visa skillnad i bosättning än tillgänglighet till service.
[8] Indikatorn är inte könsuppdelad eftersom det inte finns statistik uppdelad på kvinnor och män.
[9] Det finns ingen långsiktig huvudindikator eftersom internationellt samarbete anses vara en förutsättning för att genomföra övriga prioriteringar.
Källa: Tillväxtverket.

Kortsiktiga indikatorer

Under 2018 har den modellbaserade lönesumman ökat med 4,5 procent och antalet arbetslösa minskat med 5,9 procent. Nästan samtliga 60 FA-regioner visar en förbättring för båda indikatorerna. Enbart FA-regionerna Arjeplog och Älmhult visar på en måttlig ökning av antalet arbetssökande och i FA-regionerna Överkalix, Sollefteå Haparanda och Arjeplog minskade lönesumman något. I de övriga FA-regionerna har förändringen ofta varit mycket positiv, inte minst i ett antal mindre inlands-FA-regioner såsom Arvidsjaur, Jokkmokk, Vilhelmina, Kiruna eller Torsby. Dock medför storleken på dessa FA-regioner att antalsmässigt små förändringar ger stora utslag i procentsiffror.

I FA-regionerna Stockholm, Göteborg och Malmö-Lund har lönesumman ökat mer än genomsnittet för riket. Trots en kraftig ekonomisk tillväxt 2018 minskade antalet arbetssökande inte i samma takt. I FA-regionen

Göteborg minskade antalet arbetssökande med enbart 0,5 procent.

För FA-regioner med större städer har den kortsiktiga utvecklingen sett olika ut. FA-regionerna Umeå, Örebro och Växjö visar på en relativt måttlig förbättring både vad gäller lönesumman och antalet arbetssökande. I många andra befolkningsmässigt större FA-regioner har förbättringen varit större, åtminstone vad gäller antalet arbetssökande. I FA-regionerna Karlstad, Östersund, Gävle och Nyköping minskade antalet arbetslösa med över 10 procent. Detta trots en lönesummatillväxt under riksgenomsnitt.

Sammanlagt pekar de kortsiktiga indikatorerna på en positiv utveckling i princip samtliga FA-regioner.

Långsiktiga huvud- och delindikatorer

Innovation och företagande

Huvudindikatorn daglönesumma per sysselsatt i privat företagssektor avspeglar översiktligt näringslivets samlade arbetsproduktivitet och konkurrenskraft. Se diagram 2.1.

FA-regionerna Stockholm, Göteborg och Malmö-Lund uppvisar hög arbetsproduktivitet. Detta är FA-regioner som kan dra nytta av sin storlek och täthet, dvs. de har ett stort antal företag och människor inom sitt funktionella område. Även mindre FA-regioner med ett specifikt näringsliv såsom Älmhult, Gällivare och Kiruna har en hög daglönesumma per sysselsatt. Flera industridominerade FA-regioner har hög arbetsproduktivitet, vilket talar för en god konkurrenskraft gentemot omvärlden. Mindre och avlägset belägna FA-regioner har ofta svårare att nå upp till sådana nivåer. Det kan dock konstateras att mindre FA-regioner hade en ansenlig positiv utveckling under perioden 2007–2017 som lett till en viss regional konvergens.

Jobbyten mellan företag förväntas främja kunskapsspridningen i regionen. FA-regioner såsom Stockholm, Göteborg och Malmö-Lund hade i genomsnitt över 12 procent jobbyten per år under 2017, vilket understryker fördelen med täthet och storlek i detta sammanhang. Det finns dock även mindre regioner som har en stor andel personer som byter jobb. Bland dessa utmärker sig regioner med många företag inom besöksnäringen, bl.a. FA-regionerna Malung-Sälen 13 procent, Härjedalen 12 procent och Gotland 11 procent jobbytare. Generellt gäller att mindre FA-regioner inte har samma jobbdynamik som större FA-regioner. Andelen jobbytande kvinnor är lägre än för män i samtliga FA-regioner, men skillnaden är lägre i storstads-FA-regionerna och blir trendmässigt större ju mindre FA-regionerna är. Könsskillnader när det gäller jobbyten mellan företag har dock minskat i flertalet FA-regioner under perioden 2007–2017.

För att följa upp den regionala företags- och entreprenörskapsstrukturen används indikatorn operativa företagsledare per sysselsatt 20–64 år. För riket har andelen operativa företagsledare under perioden 2007–2017 minskat med 0,4 procentenheter till en andel på 9 procent. En person kan vara operativ företagsledare i flera företag. Mindre FA-regioner och storstadsregioner tenderar att ha en större andel operativa företagsledare än i övriga FA-regioner. I regioner som har en stor andel utvinnings- eller tillverkningsindustri, som exempelvis FA-regionerna Karlskoga och Skellefteå, ligger andelen under 7 procent.

Andelen kvinnor som leder ett företag har ökat med 3 procentenheter under perioden 2007–2017 till en andel på 28,5 procent. En positiv förändring kan ses i 53 av 60 FA-regioner. I FA-regionerna Vilhelmina, Nyköping, Gotland, Karlskoga, Överkalix, Örnsköldsvik och Stockholm var denna utveckling särskilt kraftig.

Indikatorn för miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor är näringslivets växthusgasintensitet mätt som CO2e-utsläpp per inkomst (bruttoregionalprodukt). Den beräknas genom koldioxidekvivalenter från bestämda utsläppssektorer från näringslivet som motsvarar cirka en tredjedel av samtliga utsläpp då de är omräknade.

Både utsläppen av växthusgaser totalt och relativt bruttoregionalprodukten har minskat för riket och i samtliga FA-regioner förutom i Skellefteå och Kiruna där utsläppen totalt ökade mellan 2005 till 2016. För riket har förändring gått från 24 till 12 ton per miljon kronor. För FA-regioner med tunga basnäringar såsom FA-regionerna Gotland, Nyköping, Luleå och Kiruna kan relativt höga utsläppsintensiteter på över 40 ton per miljon kronor fastställas. Betydligt lägre är utsläppen i FA-regionerna Stockholm (4 ton per miljon kronor), Göteborg (10 ton per miljon kronor) och Malmö (11 ton per miljon kronor). Bortsett från specifika förhållanden och strukturer i det regionala näringslivet framkommer en tendens av högre utsläpp relativt inkomst ju mindre och mer avlägset beläget en

FA-region är. Längre avstånd, ett större beroende av biltransporter och mindre höga inkomster i den FA-regionala ekonomin kan vara förklaringar.

För prioritering innovation och företag redovisas minskande regionala skillnader för arbetsproduktivitet och en minskad ojämlikhet mellan könen vad gäller att leda ett företag. Det är emellertid oklart om den regionala konvergensen i arbetsproduktiviteten orsakats av ökad konkurrenskraft i mindre FA-regioner eller försvagad konkurrenskraft i stora FA-regioner.

Diagram 2.1 Daglönesumma per sysselsatt i privat företagssektor 2007 och 2017 (fasta priser), FA-regioner

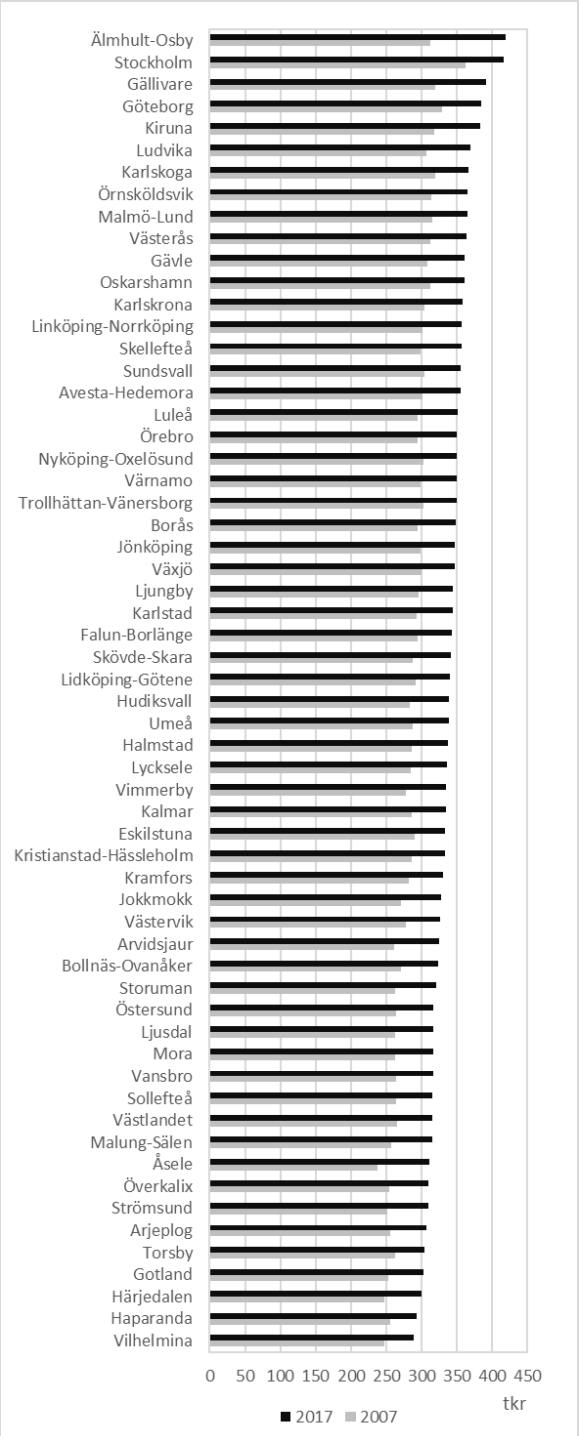

Källa: Tillväxtverket.

Attraktiva miljöer och tillgänglighet

Regional attraktivitet är summan av flera, ofta svårfångade faktorer. På ett övergripande plan ger människors flyttströmmar och boendepreferenser bra indikationer på en regions attraktivitet som boendeort och arbetsmarknad. Attraktiviteten följs upp med huvudindikatorn inflyttningsnetto per 1 000 invånare. Tolkningen av

indikatorn är att FA-regioner som lockar till sig människor och därmed har ett positivt flyttnetto är mer attraktiva att bo och arbeta i än regioner med ett negativt flyttnetto.

Under perioden 2008–2018 uppvisade 22 av 60 FA-regioner ett förbättrat genomsnittligt flyttnetto. Att 22 FA-regioner har ett förbättrat genomsnittligt flyttnetto betyder inte nödvändigtvis att de har ett positivt flyttnetto. Det kan även innebära att det negativa flyttnettot har blivit mindre. Av de 22 FA-regionerna som haft en positiv förändring under perioden hade enbart 11 ett positivt flyttnetto 2008 till 2018. Sammanlagt har 15 FA-regioner ett positivt inrikes flyttnetto. I denna grupp finns storstads-FA-regioner och större FA-regioner som t.ex. Nyköping, Västerås, Falun-Borlänge eller Umeå. Jämfört med tio år tidigare har dock underskottet av inrikes flyttningar försämrats i många mindre FA-regioner. Den ökade invandringen av personer med skyddsskäl under andra hälften av 2010-talet förbättrade befolkningsunderlaget i många mindre FA-regioner. Erfarenheter från tidigare perioder är att många nyanlända väljer att flytta vidare till andra ofta befolkningsmässigt större FA-regioner.

Attraktiva miljöer och tillgänglighet belyses även genom indikatorn tillgänglighet till drivmedelsstationer. Befolkningens medianavstånd till närmaste drivmedelsstation 2018 ligger på 5,3 km vilket är lite sämre än 2009. Skillnaderna mellan olika delar av landet är dock betydande och mindre avlägset belägna FA-regioner har oftare relativt långa avstånd till närmaste drivsmedelstation. Med få undantag kan det dock under perioden 2009–2018 noteras en viss förbättring i de FA-regioner med sämst tillgänglighet.

Tillgängligheten till informationsteknik mäts genom indikatorn andel hushåll med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s eller it-infrastruktur i absoluta närheten som medger en sådan bithastighet enligt Post- och telestyrelsens bredbandskartläggning. År 2018 var riksgenomsnittet 91 procent. Befolkningsmässigt stora FA-regioner har dock i genomsnitt bättre tillgång än avlägset belägna FA-regioner. Dock finns det betydande skillnader mellan FA-regioner med liknande territoriella egenskaper. Till exempel har FA-regionen Sollefteå en andel på knappt 70 procent medan FA-regionen Ljusdal uppvisar en andel på nästan 90 procent. FA-regionerna Vansbro med 54 procent, Strömsund med 59 procent och Malung-Sälen med 60 procent har låga andelar hushåll med bredbandstillgång i denna överföringskapacitet.

Fysisk planering och boende avspeglas med indikatorn genomsnittligt arbetspendlingsavstånd uttryckt som raka sträckan (dvs. fågelvägen) mellan bostadsställe och arbetsställe i kilometer. Indikatorn visar på förändringar i arbetsmarknadernas regionala geografi. Riksmedianen för avståndet mellan arbetsplats och bostad (fågelvägen) har ökat med knappt 0,6 km till 6,3 km mellan 2007 och 2017. Trots ökningen är det fortsatt vanligast med relativt korta avstånd till arbete. FA-regionerna Stockholm, Göteborg och Malmö och andra större FA-regioner har med ca 7 km ett något högre medianavstånd än övriga FA-regioner. Relativt korta medianavstånd på under 4 km framkommer i små FA-regioner i Norrlands inland. I dessa delar av landet finns dock även en betydande andel individer med långa avstånd. Detta leder till höga genomsnittliga pendlingsavstånd på över 20 km i fler än hälften av FA-regionerna i hela landet. I FA-regionerna Storuman, Vilhelmina och Jokkmokk är det genomsnittliga avståndet över 40 km. Generellt pendlar män längre än kvinnor. I knappt hälften av FA-regionerna har skillnader mellan könen minskat under perioden 2007–2017.

Utvecklingen inom området kommersiell och offentlig service avspeglas med indikatorn tillgänglighet till dagligvaruhandel och skolor.

Befolkningens medianavstånd till dagligvaruhandeln 2018 är 4,9 km beräknat för samtliga FA-regioner. I 14 av totalt 60 FA-regioner har medianavståndet till dagligvaruhandeln minskat mellan 2008 och 2018. Dessa 14 FA-regioner är fördelade över hela landet men oftast i avlägset belägna. Den huvudsakliga trenden är dock en sämre tillgänglighet till dagligvaruhandeln i de flesta FA-regionerna. Nio mindre, avlägset belägna FA-regioner har ett medianavstånd på över en mil till närmaste dagligvaruhandel vilket är en ökning med en FA-region mellan 2008 och 2018.

I avlägset belägna FA-regioner förekommer långa medianavstånd till grundskolor. Under perioden 2008–2018 har den huvudsakliga utvecklingen varit en försämring i flertalet av FA-regionerna oberoende av geografiskt läge. Befolkningens medianavstånd till grundskolor 2018 är 4,4 kilometer för hela riket och är således 0,2 km längre än 2008.

Inom prioritering attraktiva miljöer och tillgänglighet visar indikatorerna viss ökning av pendlingsavstånd mellan bostad och arbetsplats. Det framkommer även en viss förbättring av tillgänglighet till drivmedelsstationer i FA-regioner med sämst förutsättningar. När det gäller området kommersiell och offentlig service finns emellertid få FA-regioner med förbättrad tillgänglighet. Indikatorerna visar också att tidigare flyttmönster som utflyttning av unga kvinnor och män från mindre till större FA-regioner i stor utsträckning kvarstår samt att invandring inte per automatik förbättrar ett besvärligt demografiskt läge i mindre FA-regioner.

Kompetensförsörjning

På ett övergripande plan ger förvärvsintensiteten, dvs. antalet förvärvsarbetande relativt befolkningen i åldersgruppen 20–64 år, en fingervisning om arbetsmarknadens funktionssätt. Indikatorn förvärvsintensitet 20–64 år används som huvudindikator för att följa kompetensförsörjningen. Se diagram 2.2.

År 2017 var förvärvsintensiteten för befolkningen 20–64 år 79,1 procent, vilket är en ökning i förhållande till 2008, då andelen var 77,5 procent. År 2008 hade många FA-regioner ännu inte påverkats av den globala ekonomiska krisen. Den ökade arbetslösheten inom såväl det privata näringslivet som i den offentliga sektorn skedde i många fall först senare år. De allra flesta FA-regioner har sedan dess mer än återhämtat sig från den kraftiga konjunkturnedgången och redovisar numera en högre förvärvsintensitet än 2008. 10 FA-regioner ligger dock kvar på en lägre förvärvsintensitet än 2008. Bland dessa finns några tillverkningsdominerade FA-regioner såsom Ljungby, Avesta-Hedemora och Värnamo. Resterande FA-regioner utvecklades positivt och 32 FA-regioner har 2017 en förvärvsintensitet högre än 80 procent. I denna grupp återfinns ett antal mindre FA-regioner såsom Gällivare, Arjeplog och Kiruna, men även FA-regionerna Göteborg och Stockholm. FA-regionen Malmö har med 74 procent ett relativt lågt värde, vilket delvis kan förklaras med det gränsregionala läget som möjliggör en försörjning i grannlandet, vilket dock inte beaktas i statistiken. Samma fenomen återfinns även i andra FA-regioner längs riksgränsen.

Män har 2,3 procentenheter högre förvärvsintensitet än kvinnor sett till riksgenomsnittet. Skillnaderna mellan könen minskar dock då kvinnors förvärvsfrekvens ökat snabbare än mäns under perioden 2008–2017, vilket även gäller för de allra flesta FA-regionerna.

Indikatorn demografisk generationsväxling som kvot mellan antalet 20–29-åringar och 55–64-åringar avser mäta regioners demografiska ersättningsbehov på grund av förväntade pensionsavgångar.

År 2018 var det 20 av 60 FA-regioner som redovisade ett överskott av yngre. Detta återfanns generellt i befolkningsmässigt stora FA-regioner med en nära tillgång till högre utbildning såsom i FA-regionerna Umeå, Växjö och Linköping-Norrköping m.fl. samt storstadsregionerna. Bland de regioner med underskott av yngre finns framför allt mindre FA-regioner som exempelvis Överkalix, Åsele, Haparanda och Västervik. Men även några större FA-regioner som Sundsvall, Falun-Borlänge och Gotland har underskott av yngre.

En indikator på den samlade tillgången på kompetens är genomsnittligt antal utbildningsår i befolkningen 20–64 år.

I 6 av 60 FA-regioner kan det noteras ett högre genomsnittligt antal utbildningsår än 12,2 år som gäller för riket generellt. I gruppen ingår FA-regioner med universitet och andra utbildningsinstitutioner i form av Stockholm, Malmö, Göteborg, Linköping-Norrköping, Umeå och Luleå. Skillnaden mellan FA-regionen Umeå och FA-regionen Västlandet, med minst genomsnittliga antal utbildningsår, uppgår till 1,6 år. Samtliga FA-regioner har haft en ökning av det genomsnittliga antalet utbildningsår 2005–2017. Det har dock inte lett till minskande skillnader mellan FA-regionerna. Skillnaderna är också stora mellan könen. Kvinnor har i genomsnitt 0,6 år fler utbildningsår än män, men i mindre FA-regioner kan skillnaderna blir betydligt större. I FA-regionerna Jokkmokk och Överkalix är skillnaden nästan 0,9 år.

För att mäta matchning på arbetsmarknaden används indikatorn matchning som kvot av vakanstalet och arbetslöshetstalet. Indikatorn anger den regionala arbetsmarknadens förmåga att para ihop efterfrågan och utbud på arbetskraft.

Det har blivit svårare på arbetsmarknaden att rekrytera efterfrågad kompetens. I fler än hälften av FA-regionerna är efterfrågan numera större än utbudet av tillgänglig arbetskraft. I FA-regionerna Malung-Sälen och Värnamo är efterfrågan till och med mycket större. Ännu större utmaning är dock ett läge med både höga

vakans- och arbetslöshetstal. FA-regionerna Linköping-Norrköping, Sollefteå, Vimmerby och Eskilstuna är exempel på detta.

Sammantaget framkommer viss positiv förändring av indikatorer för arbetet inom prioritering kompetensförsörjning. Andelen befolkningen i arbetsför ålder som har en sysselsättning har ökat i de flesta FA-regioner, samtidigt som skillnader mellan kvinnor och män har minskat. I många FA-regioner kvarstår problemet med att ersätta arbetskraften som närmar sig pensionsåldern med yngre arbetskraft på väg in i arbetsmarknaden. Problemet förstärks av att det har blivit svårare att rekrytera arbetskraft generellt.

Diagram 2.2 Förvärvsintensitet för åldersgruppen 20–64 år, 2008 och 2017, FA-regioner

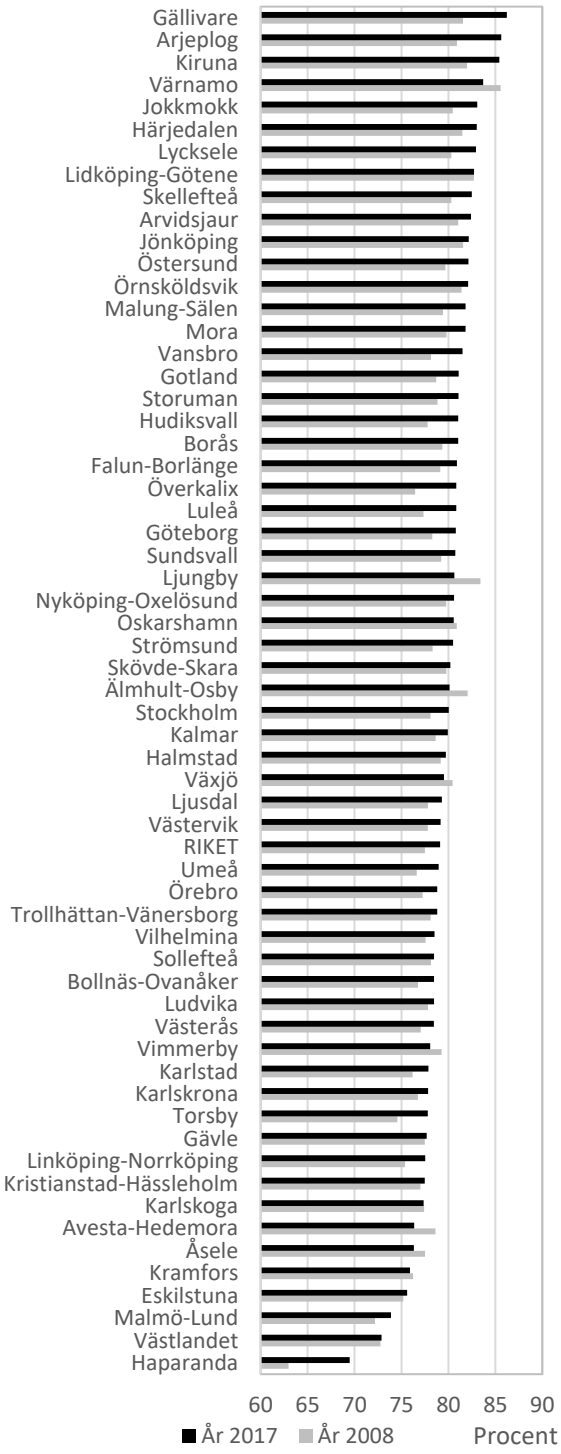

Anm.: Observera bruten värdeaxel.
Källa: Tillväxtverket.

Internationellt samarbete

Internationellt samarbete är en förutsättning för att genomföra övriga prioriteringar. Därför följs internationellt samarbete upp genom en indikator för respektive prioritering, dvs. innovation och

företagande, attraktiva miljöer och tillgänglighet samt kompetensförsörjning.

Internationellt samarbete inom innovation och företagande följs upp genom andelen sysselsatta i multinationella företag per sysselsatta inom företagssektorn totalt. Med multinationella företag avses sådana som ägs av utländska företag samt svenska företag med dotterbolag i utlandet.

Export av varor och tjänster, etablering av försäljningskontor och lokalisering av verksamheter i utlandet kan ses som en stegvis integrering i ett globalt produktionssystem. Det kan även ses som ett tecken på konkurrenskraft och en regional specialisering.

Storstads-FA-regioner och större täta FA-regioner har fördelar av att i högre grad än andra FA-regioner vara en del av ett internationellt produktionsnätverk. Indikatorn visar att 36 procent av sysselsatta i företagssektorn finns i multinationella företag i ovan nämnda FA-regioner. Det är också i sådana FA-regioner bl.a. Göteborg, Västerås, Jönköping och Gävle som en stor del av den svenska industri- och tjänsteexportörerna finns. Andelen sysselsatta i multinationella företag är i genomsnitt något lägre i mindre FA-regioner, men vissa FA-regioner såsom FA-regionerna Gällivare, Karlskoga, Älmhult, Ljungby och Ludvika avviker tydligt med mycket stora andelar sysselsatta i dessa företag. Även i mycket avlägset belägna FA-regioner är andelen sysselsatta i multinationella företag på över 15 procent av samtliga. Det finns få tecken på minskande strukturella skillnader mellan olika typer av FA-regioner. Befolkningsmässigt stora FA-regioner såsom Stockholm och Göteborg visar på en ökande sysselsättningstillväxt i multinationella företag räknad över en tioårsperiod. FA-regioner med specifika tillgångar som exempelvis FA-regionerna Gällivare och Kiruna uppvisar också ökade värden samtidigt som många industridominerade FA-regioner såsom Trollhättan, Ljungby och Karlskoga har en negativ sysselsättningsutveckling inom multinationella företag. Detta indikerar att näringslivet i mer avlägset belägna FA-regioner har fortsatt svårare att integreras internationellt.

Internationellt samarbete inom kompetensförsörjning mäts genom indikatorn andel jobb utförda av personer bosatta i utlandet av samtliga jobb. Indikatorn härleds från arbetsgivarens kontrolluppgifter som inte kan relateras till en individ bosatt i Sverige. Indikatorn avspeglar den relativa mängden av jobb i FA-regionen som tillgodoses av internationell kompetens.

Internationellt samarbete kan skapa bättre förutsättningar för arbetskrafts- och kompetensförsörjning regionalt. Avveckling av gränshinder som står i vägen för en djupare integration av arbetsmarknaden internationellt kan leda till större tillgång till efterfrågad kompetens. Den internationella arbetskraften har ökat från 1,02 till 1,28 procent av det totala antalet jobb mellan 2008 och 2017. I FA-regionerna Stockholm har den ökat till 1,62 procent och i Malmö till 1,37 procent. I dessa FA-regioner är betydelsen av utländsk arbetskraft större än i genomsnittet för riket. Den procentuella ökningen av jobb utfört av utländsk arbetskraft är allra störst i mindre FA-regioner som gränsar mot Norge och Finland. Sammantaget visar indikatorn på en fortsatt integrering av arbetsmarknaden internationellt i alla FA-regioner.

Internationellt samarbete inom prioriteringen attraktiva miljöer och tillgänglighet mäts genom indikatorn antal gästnätter av utländska besökare. Indikatorn förväntas reagera positivt på underliggande förbättringar i transportsystemet och tillgängligheten internationellt. FA-regionerna Stockholm, Göteborg och Malmö har haft den relativt största förändringen under perioden 2008–2018 med en ökning på ca 70 procent av antalet gästnätter för utländska besökare. I övriga FA-regioner finns en stor variation och enskilda faktorer kan ha stor inverkan på indikatorns utfall. På en aggregerad nivå har skillnader mellan stora och mindre FA-regioner snarare ökat under de senaste tio åren.

En slutsats är att internationellt samarbete har förbättrat underliggande förutsättningar för näringslivet, arbetsmarknaden och attraktiviteten regionalt, men också att många mindre FA-regioner inte, i samma omfattning, fått del av denna utveckling.

Vissa centrala indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt

Av tabell 2.7 framgår vissa centrala indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområdet. Dessutom redovisas även andra kompletterande indikatorer under avsnittet 2.5.1. Indikatorerna som redovisas i tabellen avser förväntade eller beräknade resultat samt faktiska resultat av insatserna. Indikatorerna används för att följa upp

resultatet av insatserna och uppföljning gentemot målet för politikområdet.

Indikatorerna för de selektiva regionala företagsstöden, stöd till kommersiell service och transportbidrag mäter utvecklingen i företag som fått stöd i förhållande till jämförbara kontrollgrupper. De viktigaste faktorerna för att skapa jämförbara kontrollgrupper har varit bransch, företagsstorlek, kommuntyp, riksområde (en form av regional indelning), bolagets ålder, placering i värdekedjan samt företagets värdeskapande, beräknad som förädlingsvärde per anställd.

Indikatorer för de selektiva regionala företagsstöden och transportbidrag samt definitioner redovisas i tabell 2.7.

I tabell 2.7 framgår att det finns indikatorer för regionalfondsprogrammen perioden 2014–2020 avseende bl.a. ökning i sysselsättning i företag som får stöd. Att bidra till att skapa sysselsättning för såväl kvinnor som män bidrar till målet för politikområdet, samtidigt som det bidrar till Europa 2020-strategin där det finns ett utpekat sysselsättningsmål, dvs. tillväxt för alla. Indikatorn avseende ökning i sysselsättning i företag som får stöd har valts eftersom den fångar upp sysselsättningsmålet i regionalfondsprogrammen. Indikatorer följs upp, där det är relevant, i samtliga regionalfondsprogram inom målet Investering för tillväxt och sysselsättning och kan därmed aggregeras på nationell nivå. Företag är en viktig målgrupp för programmens insatser och att främja deras konkurrenskraft är även viktigt för att uppnå målet för politikområdet. Insatserna följs upp med indikatorn antal företag som får stöd ledda av kvinnor respektive män.

För riskkapitalprojekt inom ramen för de åtta regionala strukturfondsprogrammen och det nationella regionalfondsprogrammet finns tre indikatorer. De valda indikatorerna visar i huvudsak omfattningen av verksamheten och hur mycket privat kapital som investerats.

I den årliga uppföljningen och resultatanalysen är möjligheterna begränsade att mäta och avgränsa effekterna av den verksamhet som finansieras inom utgiftsområdet mot målet för politikområdet sett i relation till påverkan från andra offentliga insatser och omvärldsfaktorer.

Tabell 2.7 Vissa centrala indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt

Indikatorområde	Indikatorer
Selektiva regionala företagsstöd finansierat av anslagen 1:1 Regionala tillväxtåtgärder och 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020[1]	– Sysselsättning[2] – Förädlingsvärde[3] – Överlevnadsgrad[4] – Konkurrenskraft[5] – Investeringar som beräknas delfinansieras av stöden
Stöd till kommersiell service finansierat av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder	– Överlevnadsgrad[4]
Transportbidrag finansierat av anslaget 1:2 Transportbidrag	– Sysselsättning[2] – Förädlingsvärde[3] – Överlevnadsgrad[4] – Konkurrenskraft[5]
Regionalfondsprogrammen perioden 2014–2020 finansierat av anslaget 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020	– Sysselsättning[2] – Antal företag som får stöd ledda av kvinnor respektive män
Riskkapitalfondsprojekt inom ramen för de åtta regionala strukturfondsprogrammen och det nationella regionalfondsprogrammet perioden 2014–2020 finansierat av anslaget 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020	– Antal portföljföretag – Investerade medel – Privat kapital

[1] Med selektiva regionala företagsstöd avses statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag samt statligt stöd till regionala investeringar.
[2] Mäts här som förändring i antalet anställda i företag uttryckt som heltidstjänster.
[3] Mäts som tillväxt i förädlingsvärde i procent, dvs. det värde ett företag tillför genom sin verksamhet när inköp av varor och tjänster är borträknade.
[4] Mäts som andelen företag som överlever under en särskild tidsperiod.
[5] Mäts som arbetsproduktivitet.

2.5.1 Resultat

I detta avsnitt redovisas resultat från relevanta uppföljningar och utvärderingar, till stor del från Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser samt Tillväxtverket. Alla insatsers genomförande och resultat redovisas inte årligen i budgetpropositionen. Dessutom redovisas vissa uppdrag respektive erbjudanden som regeringen har lämnat till statliga myndigheter och aktörer med regionalt utvecklingsansvar. Syftet är att riksdagen dels ska få information om regeringens arbete, dels kunna sätta redovisade resultat i ett sammanhang.

Resultatredovisningen inleds med avsnitt om strategier för hållbar regional tillväxt, sektorssamordning och flernivåsamverkan samt hållbarhetsdimensioner. Syftet är att sätta in resultatredovisningen av anslagen inom utgifts-

område 19 Regional tillväxt i ett större sammanhang. Därefter följer resultatredovisningen av insatser som finansieras av anslag inom utgiftsområdet.

Strategier för hållbar regional tillväxt

Den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 är vägledande för inriktning och genomförande av det regionala tillväxtarbetet samt styrande för användningen av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*.

Partnerskapsöverenskommelsen är en övergripande strategi för genomförandet av de fyra Europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) programperioden 2014–2020. Fonderna är: Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden. Partnerskapsöverenskommelsen beskriver bl.a. hur de fyra fonderna förhåller sig till och kompletterar varandra. Användningen av t.ex. medel från anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020* styrs dock utifrån respektive regionalfondsprogram.

Regionala utvecklingsstrategier ska utarbetas och fastställas av aktörer med regionalt utvecklingsansvar som även samordnar insatser för att genomföra strategierna. Sedan den 1 januari 2019 är det landsting och Gotlands kommun som har detta ansvar. Dessa ska bl.a. innehålla mål och långsiktiga prioriteringar. Insatserna finansieras av anslagen 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* och 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020* samt även av olika statliga myndigheter och andra aktörer.

Den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020

Landstingen och Gotlands kommun har redovisat en analys och identifierade prioriteringar avseende det framtida regionala tillväxtarbetet i respektive län till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i maj 2019 (N2019/01698/RTL). I de flesta av redovisningarna framgår att det finns växande demografiska utmaningar och utmaningar inom kompetensförsörjningsområdet. Andra viktiga utmaningar är inom klimat- och miljöområdet, behov av ökad social sammanhållning, fler bostäder och förbättrad folkhälsa. I en majoritet av redovisningarna framgår bl.a. behovet av att tydliggöra landstingens och Gotlands kommuns roll och uppdrag generellt och bl.a. inom landsbygdsutveckling. I redovisningarna framhålls även att myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet behöver stärkas.

Partnerskapsöverenskommelsen 2014–2020

Tillväxtverket, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige och Statens jordbruksverk har lämnat ett förslag till framstegsrapport till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april och juni 2019 (N2019/01818/RTL). Myndigheterna redovisar där genomförandeläget för regionala utvecklingsfondens nio program, socialfondsprogrammet, landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet t.o.m. 2018. Myndigheterna redovisar även de programändringar som gjorts utifrån förändrade utvecklingsbehov. Myndigheternas bedömning är att det svenska programgenomförandet fungerar väl och att merparten av målen i partnerskapsöverenskommelsen uppnås. Se även utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv. Regeringen har i augusti 2019 lämnat en framstegsrapport till kommissionen (N2019/01818/RTL).

Tillväxtverket, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige och Statens jordbruksverk har under programperioden 2014–2020 i uppdrag att arbeta med fondöverskridande samverkan inom ramen för partnerskapsöverenskommelsen. Myndigheterna redovisade en uppföljning av arbetet till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 (N2019/01714/RTL). Myndigheterna har utvecklat arbetet med uppföljning, utvärdering, kommunikation, regelförenkling, lokalt ledd utveckling, bredbandsutbyggnad samt principer för att beakta de horisontella kriterierna bättre miljö, lika möjligheter och ickediskriminering samt jämställdhet. Projektresultat inom samtliga fonder har publicerats löpande på den gemensamma hemsidan eufonder.se.

ESI-fonderna bidrar fortsatt till målen för EU:s strategi för Östersjöregionen. Strategin bidrar till stärkt tvärsektoriellt och gränsöverskridande samarbete mellan länderna i Östersjöregionen (N2019/01815/BI).

Regionala utvecklingsstrategier

Enligt en sammanställning från Reglab i april 2019 (N2019/01639/RTL) har fem landsting en nyligen fastställd eller uppdaterad regional utvecklingsstrategi. 15 landsting och Gotlands kommun antingen håller på att uppdatera eller i vissa fall planerar att uppdatera sina regionala utvecklingsstrategier. Reglab är ett forum för lärande om regional utveckling.

Landsting, samverkansorgan och Gotlands kommun har i februari 2018 till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) redovisat hur de arbetar med Agenda 2030 (N2018/01021/RTS). I redovisningarna framgår att de flesta av aktörerna integrerar Agenda 2030 i olika processer, bl.a. i de regionala utvecklingsstrategierna. I Tillväxtverkets sammanställning av regionalt tillväxtarbete 2018 som redovisades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 framgår att hållbarhet och Agenda 2030 i de flesta fall är utgångspunkt i de regionala utvecklingsstrategierna där hållbarhet därmed blir en integrerad del i det regionala tillväxtarbetet (N2019/01754/RTL).

I Tillväxtverkets sammanställning framgår även att samtliga landsting och Gotlands kommun bedriver ett arbete som syftar till att utveckla de regionala innovationsmiljöerna. Arbetet har i allt större utsträckning koppling till smart specialisering.

Sektorssamordning och flernivåsamverkan

För att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken har statlig sektorssamordning och flernivåsamverkan genomförts. Forum för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 och Regeringskansliets återkommande mål- och resultatdialoger med aktörer med regionalt utvecklingsansvar är centralt i detta arbete.

Forum för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020

Forum för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 utgör en mötesplats för löpande dialog och samverkan mellan regeringen och aktörer med regionalt utvecklingsansvar. Dialogen förs främst med ledamöter på politisk nivå och på tjänstemannanivå. Syftet är att lyfta långsiktiga och strategiska frågor av betydelse för att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken.

Dialogen under 2018 och våren 2019 behandlade bl.a. framtida regionala tillväxtpolitiken, sammanhållningspolitiken efter 2020, EU:s gemensamma jordbrukspolitik och landsbygds-, digitaliserings-, innovations-, export-, arbetsmarknads- och utbildningspolitik samt regional fysisk planering.

Myndigheternas medverkan i genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken

Tolv statliga myndigheter och en stiftelse (Svenska Filminstitutet) med statlig finansiering har tagit fram långsiktiga strategier för sin medverkan i det regionala tillväxtarbetet, inklusive EU:s sammanhållningspolitik fram till 2020. Syftet är att skapa bättre förutsättningar för de statliga myndigheternas medverkan i det regionala tillväxtarbetet.

Tillväxtverket redovisade en uppföljning av statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i september 2018 (N2018/04723/RTS). Myndigheternas medverkan i det regionala tillväxtarbetet varierar. Detta har ett starkt samband med hur etablerade myndigheternas sakfrågor är inom regionalt tillväxtarbete. Gemensamma uppdrag eller tydliga former för samverkan kring myndigheternas sakfrågor kan enligt Tillväxtverket stärka samverkan mellan nationell nivå och aktörer med regionalt utvecklingsansvar.

I Tillväxtverkets sammanställning av regionalt tillväxtarbete 2018 som redovisades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 framgår att samverkan mellan statliga myndigheter och aktörer med regionalt utvecklingsansvar sker inom olika områden (N2019/01754/RTL). Det sker bl.a. inom näringslivsfrämjande, långsiktig transportinfrastrukturplanering, kultur, regionalt kompetensförsörjningsarbete samt inom strukturfondspartnerskapen. Samverkan sker även med universitet och högskolor.

Det ingår 16 statliga myndigheter i regeringens analysgrupp för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft. Analysgruppen har bidragit till genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken

genom att bl.a. öka förutsättningarna för tvärsektoriell omvärldsanalys och metodutveckling samt erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning inom och mellan myndigheterna.

Regeringens satsning på regionala digitaliseringskoordinatorer är ett exempel på initiativ som bidragit till flernivåsamverkan.

Hållbarhetsdimensioner

De tre horisontella kriterierna miljö, jämställdhet och integration är drivkrafter för hållbar regional utveckling genom att de sätter fokus på smarta, inkluderande och hållbara lösningar. Att kombinera dessa perspektiv bidrar till att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken. För att stärka arbetet med hållbarhet vid bl.a. användning av anslagen inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt bedriver regeringen ett utvecklingsarbete.

I augusti 2018 fick Tillväxtverket i uppdrag att lämna förslag på hur hållbarhetsarbetet inom den regionala tillväxtpolitiken kan stärkas på nationell nivå. Uppdraget ska delredovisas senast den 15 september 2019 och slutredovisas senast den 15 februari 2020 till Regeringskansliet (Näringsdepartementet).

I december 2016 fick aktörer med regionalt utvecklingsansvar i uppdrag att ta fram och genomföra en regional handlingsplan för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet för perioden 2017–2020 (N2016/08077/RTS och N2016/08072/RTS). Enligt Tillväxtverkets uppföljning av regionalt tillväxtarbete 2018 som redovisades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 har majoriteten av aktörer med regionalt utvecklingsansvar startat ett genomförande av insatser inom ramen för de regionala handlingsplanerna (N2019/01754/RTL). Aktörer med regionalt utvecklingsansvar genomför insatser inom samtliga prioriteringar i den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020. Aktörer med regionalt utvecklingsansvar anser i stort att arbetet med regionala handlingsplaner har en positiv inverkan på arbetet med att integrera miljö- och klimatperspektiven i det regionala tillväxtarbetet.

I december 2017 fick Tillväxtverket i uppdrag att följa upp och stödja det fortsatta arbetet för integration och mångfald i regionalt tillväxtarbete (N2017/07676/FF). Uppdraget redovisades bl.a. i Tillväxtverkets årsredovisning för 2018 (N2019/00844/SUN och N2019/01757/RTL). Myndighetens insatser har medfört ökad kunskap och medvetenhet om frågornas komplexitet. Insatserna har även bidragit till ökad samverkan. Inom det regionala tillväxtarbetet lyfts integration och mångfald fram som ett viktigt perspektiv för en hållbar tillväxt där insatser inom innovation och företagande samt kompetensförsörjning är centralt för att ta till vara hela befolkningens kompetens och erfarenheter. Tillväxtverkets bedömning är att det finns behov av att stärka insatserna inom dessa områden och att myndigheten även fortsatt bör ha en stödjande och samordnande roll.

I juni 2019 fick Tillväxtverket i uppdrag att utveckla och stärka arbetet med hållbar utveckling inom det regionala tillväxtarbetet inklusive sammanhållningspolitiken (N2019/02162/RTL). 108 miljoner kronor ska avsättas för uppdraget under perioden 2019–2022. Tillväxtverket ska lämna en slutrapport av uppdraget till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 31 december 2022.

Sverige hade ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2018 och ett ministermöte ägde rum i juni 2018 i Haparanda och Torneå inom ministerrådet för hållbar tillväxt. Fokus för mötet var gränsregionalt samarbete och omlokalisering av statliga jobb.

Regeringens övriga arbete med hållbarhet inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt redovisas i avsnitt nedan.

Regionalt beslutad projektverksamhet finansierat av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder

Projektmedlen, som finansieras av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*, används till att finansiera insatser inom prioriteringarna för den regionala tillväxtpolitiken. Projektmedlen bidrar därmed till målet för politikområdet. Medlen ska bidra till att olika typer av insatser i länen blir mer samordnade och regionalt anpassade och därför medfinansieras insatserna av olika aktörer, bl.a. statliga myndigheter, samverkansorgan, landsting, kommuner och privata aktörer. I syfte att åskådliggöra hur insatser samordnas och regionalt anpassas redovisas nedan bl.a. vilka större aktörer som medfinansierar insatserna.

Medel för regional projektverksamhet har under 2018 beviljats av länsstyrelser, samverkansorgan, Gotlands kommun och berörda landsting. Dessa aktörer väljer själva vilka prioriteringar inom den regionala tillväxtpolitiken som de vill finansiera.

Den regionala projektverksamheten är finansierad av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*. Insatserna är ofta även medfinansierade av anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020*. Det innebär att resultatredovisningen av regionalfondsprogrammen även är en redovisning av resultat av insatser som medfinansierats av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*. År 2018 uppgick totalt beslutade regionala projektmedel till 888 miljoner kronor. I tabell 2.8 redovisas hur verksamheten har fördelats på respektive län och prioriteringar. Av tabellen framgår bl.a. att mest medel prioriterats för insatser för innovation och företagande i de flesta län.

Avsnittet bygger på rapporten Uppföljning av regionala företagsstöd, stöd till projektverksamhet och stöd till kommersiell service, budgetåret 2018 (N2019/02215/RTL).

Tabell 2.8 Regionalt beslutad projektverksamhet 2018 från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder, fördelat på respektive län och prioriteringar

Miljoner kronor

Prioritering	Innovation och företagande			Attraktiva miljöer och tillgänglighet					Kompetensförsörjning	Internationellt samarbete	Övrigt[1]	Totalt
Län/Fokusområden	Innovation	Företagande och entreprenörskap	Miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor	Tillgänglighet genom transportsystemet	Fysisk planering och boende	Tillgänglighet genom informationsteknik	Kommersiell och offentlig service	Kultur och fritid				
Stockholm	1,3	0,5	0	1,8	0,5	0,8	1,0	1,0	1,6	0	0,1	**9**
Uppsala	3,2	14,6	1,1	0,1	0	0,1	0	0,9	0,1	0,3	0,6	**21**
Södermanland	2,4	9,2	0,4	0,8	2,6	1,2	3,8	2,9	1,4	0	1,9	**27**
Östergötland	9,0	7,8	1,2	0	2,5	0,2	0	0,3	0,4	0,1	2,1	**24**
Jönköping	3,6	8,5	0,7	2,3	0	3,7	0	0,7	2,5	0	5,1	**27**
Kronoberg	9,3	2,4	0	0,1	0,8	0	0	0	3,8	0	0,8	**17**
Kalmar	6,9	16,5	2,2	1,2	0	0,1	1,5	1,6	2,2	4,3	4,8	**41**
Gotland	0,3	3,6	7,4	7,5	0	1,9	0	1,0	0,5	0,3	1,7	**24**
Blekinge	10,4	10,8	0,6	1,5	0	0,3	0,7	4,3	-0,2	1,0	1,5	**31**
Skåne	2,2	9,9	0,2	0,7	0	0	0,1	0,3	6,6	0,2	0	**20**
Halland	0,2	4,4	0	0	0	0	0	0,1	0,2	0	0,1	**5**
Västra Götaland	9,1	6,4	10,3	0	0	0	0	0	9,7	4,0	2,1	**42**
Värmland	18,2	23,7	6,3	0,3	0,3	-0,2	2,7	5,9	5,4	5,8	2,9	**71**
Örebro	1,6	4,3	1,3	1,0	0	1,3	0	0,2	3,1	0	3,5	**16**
Västmanland	10,8	5,7	0	0,1	0	0	0	0	0,4	0	0,9	**18**
Dalarna	8,0	25,1	7,9	2,4	1,8	1,9	0,2	0,5	4,5	3,8	8,5	**65**
Gävleborg	36,5	22,1	7,2	0,5	0	0	0	4,4	4,1	2,2	3,3	**80**
Jämtland	3,2	20,8	3,0	41,4	1,5	0	1,1	11,7	0,7	0	0,8	**84**
Västernorrland	22,4	21,6	6,3	0	0,2	1,5	0,9	5,2	1,1	4,6	3,0	**67**
Västerbotten	34,1	43,9	4,7	5,7	0	6,9	0,2	2,1	8,4	5,4	3,2	**115**
Norrbotten	11,4	23,2	21,5	0,1	1,2	11,7	5,4	2,3	3,3	2,8	2,2	**85**
Summa	**204**	**285**	**82**	**68**	**11**	**31**	**18**	**45**	**60**	**35**	**49**	**888**

Anm.: Denna tabells siffror kan inte direkt jämföras med siffrorna i tabell 2.10 eftersom de har olika indelningsgrunder.
[1] Lite mer än en tredjedel av beslutade medel under Övrigt avser uppföljnings- och utvärderingsinsatser. Övriga insatser under denna rubrik rör bl.a. projekt av tvärsektoriell eller horisontell karaktär som t.ex. ungdomsfrågor, integration och miljö.
Källa: Tillväxtverket.

I tabell 2.9 redovisas beslutade regionala projektmedel fördelat på prioriteringarna under 2015–2018. Av tabellen framgår att beslutade medel 2018 var något högre än under 2016–2017 men något lägre än 2015. Mest medel har prioriterats till insatser för innovation och företagande under hela perioden. Medel till insatser för innovation och företagande har varit relativt konstant under hela perioden. Medel till insatser för attraktiva miljöer och tillgänglighet respektive kompetensförsörjningsarbete var något högre 2018 än under 2015–2017. Medel till insatser för internationellt samarbete har varierat under hela perioden.

Tabell 2.9 Regionalt beslutad projektverksamhet 2018 från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder, fördelat på prioriteringar

Miljoner kronor

Prioritering/år	2015	2016	2017	2018
Innovation och företagande	600	594	542	571
Attraktiva miljöer och tillgänglighet	163	92	137	173
Kompetensförsörjning	47	57	58	60
Internationellt samarbete	52	31	17	35
Övrigt [1]	60	87	51	49
Summa	**921**	**860**	**805**	**888**

[1] Lite mer än en tredjedel av beslutade medel under Övrigt avser uppföljnings- och utvärderingsinsatser. Övriga insatser under denna rubrik rör bl.a. projekt av tvärsektoriell eller horisontell karaktär som t.ex. ungdomsfrågor, integration och miljö.
Källa: Tillväxtverket.

I tabell 2.10 beskrivs projektverksamheten sorterad efter nationella ämnesområden och underliggande ämneskategorier vilket på en mer detaljerad nivå visar vilka typer av insatser som bedrivs inom projektverksamheten regionalt. I tabellen framgår att prioriterade ämnesområden är innovation och entreprenörskap men det har även beslutats om insatser inom bl.a. ämnesområdena transport/regionförstoring, turism och kompetensförsörjning.

En stor del av projektverksamheten inom nationella ämnesområdet innovation syftar till att utveckla lokala och regionala institutioner och stimulera samarbeten för att bidra till ökad innovationsförmåga och i förlängningen nya eller utvecklade varor och tjänster.

Inom nationella ämnesområdet entreprenörskap syftar en stor del av insatserna till att öka det regionala utbudet av riskkapital till små och medelstora företag. Insatserna inom entreprenörskap som finansieras av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* medfinansierar ofta de insatser som görs inom anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020*.

Tabell 2.10 Regionalt beslutad projektverksamhet 2018 från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder, sorterat efter nationella ämnesområden och ämneskategorier

Miljoner kronor

Nationella ämnesområden/ämneskategorier	
Innovation, varav:	346
Forskning och utveckling i små och medelstora företag	36
FoU-verksamhet i forskningscentrum	23
Utveckling av förutsättningar för innovation[1]	78
Främjande av samarbete, kunskapsutveckling och kunskapsutbyte	129
Investeringar i företag som är direkt kopplat till forskning och innovation	11
Främjande av miljövänliga tjänster, produkter och produktionsprocesser i små och medelstora företag	61
Övriga aktiviteter som bidrar till att främja innovation	8
Entreprenörskap, varav:	210
Information och rådgivning till små och medelstora företag	40
Insatser för att underlätta start av företag	18
Insatser för ökat internationellt affärsutbyte och stärkta positioner på utländska marknader	38
Kompetensutvecklingsinsatser för små och medelstora företag	11
Kapitalförsörjningsinsatser för små och medelstora företag	10
Insatser för utveckling av existerande företag	54
Övriga åtgärder för att stimulera entreprenörskap[2]	39
Informationssamhället[3]	20,6
Transport/regionförstoring[4]	75
Energi	30
Turism[5]	58
Kultur och fritid	28
Fysisk planering och boende samt förnyelse av städer	12
Service i gles- och landsbygder	5
Kompetensförsörjning[6]	42
Uppföljning och utvärdering	23
Övriga insatser[7]	39
Summa	**888**

Anm.: Denna tabells siffror kan inte direkt jämföras med siffrorna i tabell 2.8 eftersom de har olika indelningsgrunder.
[1] Bl.a. utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser.
[2] Bl.a. attitydpåverkande insatser.
[3] Bl.a. infrastruktur för bredbandsnät och telefoni samt utveckling av produkter.
[4] Bl.a. samverkanslösningar mellan olika trafikslag.
[5] Bl.a. stöd till marknadsföring och utveckling av turisttjänster.
[6] Bl.a. system och strategier för livslångt lärande i företag.
[7] Insatser som inte passar in i ovanstående delområden.
Källa: Tillväxtverket.

År 2018 uppgick den totala finansieringen av projektverksamhet inklusive medfinansiering till ca 3,4 miljarder kronor. I diagram 2.3 framgår den totala finansieringen uppdelad på finansiär.

Största delen av medfinansieringen, 32 procent, kom från EU-medel. Andra stora medfinansiärer är statliga myndigheter och kommuner, landsting och samverkansorgan. De största finansiärerna inom övrig statlig finansiering var universitet och högskolor, Verket för innovationssystem, Almi Företagspartner AB, Tillväxtverket, Swedavia AB och Havs- och vattenmyndigheten.

Diagram 2.3 Total finansiering av projektverksamhet under 2018 uppdelad på finansiär, avrundade belopp i mnkr och procent

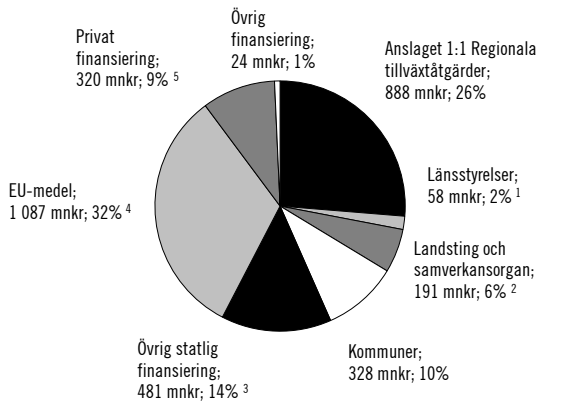

1 Med länsstyrelser avses de medel som finansieras av länsstyrelserna, exkl. medel från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder.
2 Med landsting och samverkansorgan avses de medel som finansieras från dessa aktörer, exkl. medel från anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder.
3 Med övrig statlig finansiering avses de medel som finansieras av statliga myndigheter, exkl. länsstyrelser, samt andra statligt finansierade organ som stiftelser och statligt ägda bolag.
4 Med EU-medel avses främst medel från Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020, program inom ramen för det europeiska territoriella samarbetet perioden 2014–2020, Europeiska socialfonden perioden 2014–2020 och landsbygdsprogrammet perioden 2014–2020.
5 Med övrig finansiering avses bl.a. stiftelser och olika typer av utländska finansiärer inom t.ex. de territoriella samarbetsprogrammen.
Källa: Tillväxtverket.

Nytt uppföljningssystem

Tillväxtverket slutrapporterade uppdraget att ta fram ett nytt nationellt uppföljningssystem för projektverksamhet som finansieras av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i februari 2019 (N2018/02742/RTS). Som ett resultat av uppdraget började man använda ett nytt uppföljningssystem för projektverksamheten i januari 2019. I uppföljningssystemet klassificeras projektverksamheten dels utifrån den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskrafts prioriteringar och fokusområden, dels utifrån en verksamhetslogik som utvecklats i uppdraget. I systemet görs även en klassificering utifrån hållbarhetsaspekterna miljö, jämställdhet och mångfald. Uppföljningssystemet förväntas enligt Tillväxtverket ge en tydligare bild av projektverksamhetens inriktning och resultat på kort sikt och möjliggöra för uppföljning och utvärdering av resultat på längre sikt.

Tillväxtverkets och regeringens projektverksamhet finansierat av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder

För att komplettera, stärka och utveckla vissa ämnesområden och därmed det regionala tillväxtarbetet har regeringen tagit särskilda initiativ som finansieras av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*.

Avsnittet bygger på rapporten Uppföljning av regionala företagsstöd, stöd till projektverksamhet och stöd till kommersiell service, budgetåret 2018 (N2019/02215/RTL).

Stöd till kommuner och områden med socioekonomiska utmaningar

Regeringen har beslutat om stöd till kommuner och områden med socioekonomiska utmaningar. Syftet med satsningen är att stärka kommunernas eget arbete för att förbättra förutsättningarna i de områden som har störst behov.

Tillväxtverket fick i mars 2018 i uppdrag att följa upp statsbidrag till socioekonomiskt eftersatta kommuner (N2018/01914/RTS). Tillväxtverket delredovisade uppdraget till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 (N2019/01710/RTL). Totalt har Tillväxtverket fattat beslut om ca 218 miljoner kronor, exklusive utgifter för förvaltningsändamål, för åren 2018–2020. Tillväxtverket har gjort en uppföljning av kommunernas lägesrapporter. De insatser som kommunerna vill genomföra handlar om allt från att stötta sina medborgare på individnivå med direkta och indirekta åtgärder till att arbeta med strukturella förändringar inom kommunerna och i samhället. Av uppföljningen framgår att i princip samtliga 30 kommuner på olika sätt arbetar med förebyggande aktiviteter som vänder sig till barn och unga för att motverka att de ska hamna i ett utanförskap. Kommunernas satsningar syftar till att främja folkhälsa och minska den psykiska ohälsan samt främja ökad anställningsbarhet, dvs. att få fler medborgare från att gå från försörjningsstöd och arbetslöshet till egen

försörjning och sysselsättning. Många kommuner genomför olika typer av satsningar inom grundskola och vuxenutbildning i syfte att stärka barn och ungdomar men även vuxna. Dessutom genomförs insatser för att främja integration av bl.a. nyanlända. Enligt Tillväxtverket finns det behov av erfarenhets- och nätverksutbyte, samverkan mellan kommuner och möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter till andra kommuner med samma förutsättningar.

Tillväxtverket fick i mars 2018 i uppdrag att följa upp statsbidrag till socioekonomiskt eftersatta områden (N2018/01913/RTS). Tillväxtverket delredovisade uppdraget till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 (N2019/01709/RTL). Totalt har Tillväxtverket fattat beslut om ca 1 231 miljoner kronor, exklusive utgifter för förvaltningsändamål, för åren 2018–2020. Tillväxtverket har gjort en uppföljning av de 32 kommunernas lägesrapporter avseende stödet. Den övervägande majoriteten av insatser som kommunerna vill genomföra handlar om breda välfärdssatsningar. Det kan handla om tidiga insatser i skola och förskola med barn och ungdomar i fokus, trygghetsåtgärder såsom inköp av säkerhetskameror eller förbättring av belysning i offentliga miljöer. I många kommuner förstärker man arbetet med utbildningsinsatser för att minska antalet medborgare som uppbär försörjningsstöd. Se även utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering.

Jämställd regional tillväxt

Tillväxtverket fick i december 2015 i uppdrag att utveckla och stödja arbetet för jämställd regional tillväxt och ska avsätta 36 miljoner kronor årligen 2016–2018 för detta ändamål. Uppdraget slutredovisades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 (N2018/02335/RTS). Merparten av medlen har fördelats till aktörer med regionalt utvecklingsansvar och syftet är att bidra till regeringens mål om jämställd regional tillväxt. Uppdraget har resulterat i att jämställdhet i större utsträckning integrerats i ordinarie verksamhet i planering, genomförande och uppföljning. Därutöver har verktyg, arbetssätt och metoder utvecklats för att jämställdhetsintegrera det regionala tillväxtarbetet.

Regionalt kompetensförsörjningsarbete

Tillväxtverket fick i december 2017 i uppdrag att stödja regionalt utvecklingsansvariga aktörers arbete inom kompetensförsörjningsområdet under perioden 2018–2020 (N2017/07839/RTS). Regeringen har avsatt 80 miljoner kronor för uppdragets genomförande. Arbetsförmedlingen, Myndigheten för yrkeshögskolan och Statens skolverk samt andra berörda myndigheter ska inom sina verksamhetsområden bistå Tillväxtverket i genomförandet av uppdraget. Tillväxtverket delredovisade uppdraget till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i mars 2019 (N2019/01497/RTL). I delredovisningen framgår bl.a. att Tillväxtverket har beviljat medel till aktörer med regionalt utvecklingsansvar. Medlen har bl.a. använts för att utveckla det regionala arbetet inom fokusområdena effektiva strukturer för validering, planering av utbud och inriktning för regionalt yrkesvux samt etablering av lärcentrum. Ett konkret resultat från arbetet på regional nivå är de prognoser och analyser som har tagits fram gemensamt mellan aktörer med regionalt utvecklingsansvar och Arbetsförmedlingen, och som används i utbildningsplaneringen av kommuner och andra utbildningsanordnare. Tillväxtverket konstaterar i sin delredovisning att kompetensförsörjningsområdet är en integrerad del i det regionala tillväxtarbetet.

Kompetensförsörjningsdagarna genomförs två gånger årligen och arrangeras gemensamt av Regeringskansliet, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), landstingen och Gotlands kommun samt berörda statliga myndigheter. Kompetensförsörjningsdagarna har bl.a. resulterat i bättre dialog och samverkan mellan aktörer på regional och nationell nivå om aktuella processer och insatser inom kompetensförsörjningsområdet.

Miljödriven näringslivsutveckling

Tillväxtverket fick i december 2017 i uppdrag att, i samverkan med Statens energimyndighet, Naturvårdsverket och Statens jordbruksverk, stödja de regionalt utvecklingsansvariga aktörernas arbete med miljödriven näringslivsutveckling i alla branscher och energifrågor (N2017/07676/FF). Tillväxtverket redovisade uppdraget till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019

(N2018/00042/RTL). Under 2018 fattades beslut om 4,5 miljoner kronor exklusive medfinansiering, till olika typer av insatser av pilotkaraktär. Insatserna ska bidra med kunskaper om hur man på nationell och regional nivå kan stärka företagens konkurrenskraft och samtidigt bidra till utvecklingen av en cirkulär ekonomi i linje med Agenda 2030. Det pågår en mängd olika insatser i länen för att främja omställningen till en cirkulär ekonomi. Det finns enligt myndigheterna ett behov av att utveckla kunskap och kompetens om cirkulär ekonomi hos såväl aktörer med regionalt utvecklingsansvar och länsstyrelser som hos näringslivet. I april 2019 fick Tillväxtverket i uppdrag att fortsatt stödja landstingens och Gotlands kommuns arbete med miljödriven näringslivsutveckling i alla branscher och energifrågor, inklusive cirkulär ekonomi (N2019/01630/BI). Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) årligen senast den 15 april.

Varsel och omställning i näringslivet

Tillväxtverket fick i februari 2017 i uppdrag att bistå vid varsel och omställning i näringslivet (N2017/01030/RTS). Uppdraget slutredovisades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i mars 2019 (N2018/01439/RTS). Tillväxtverket har inom ramen för uppdraget bedrivit ett operativt arbete med ett antal orter genom att stödja dem med bl.a. kunskap, nätverk och finansiering. Tillväxtverket har totalt beviljat 2,3 miljoner kronor till utvecklingsinsatser i de berörda orterna. Kommuner och olika aktörer som ställs inför större varsel och omställningar behöver ofta hantera flera olika perspektiv parallellt, vilket gör arbetet komplext. Ett metodstöd har utvecklats som kan användas av kommuner och aktörer med regionalt utvecklingsansvar i arbetet med att hantera större varsel och omställningar i näringslivet.

Stärkt lokal attraktionskraft

Tillväxtverket redovisade uppdraget att under perioden 2015–2018 stödja och vidareutveckla arbetet som kommuner och andra aktörer bedriver för stärkt lokal attraktionskraft till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i mars 2019 (N2019/01408/RTS). Inom uppdraget har kommuner och andra aktörer genomfört insatser för att utveckla metoder som syftar till att stärka attraktionskraften för människor som vill bo och leva, besöka eller driva företag i kommunen. Några exempel på metodutveckling som genomförts är förtydligad process för företag som vill medverka i kommunala upphandlingar, sektorsövergripande samverkan mellan olika kommunala förvaltningar för att förbättra bl.a. planberedskap och näringslivsattraktivitet samt kommunal guide för medborgardialog för att främja ett gemensamt förhållningssätt i den kommunala förvaltningen.

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva och Skärgårdarnas Riksförbund

Regeringen beslutade i maj 2018 att bevilja verksamhetsbidrag till Riksorganisationen Hela Sverige ska leva med 46,5 miljoner kronor för perioden 2019–2021 (N2018/00044/HL). Verksamhetsbidraget ska stödja det civila samhällets deltagande och medverkan inom områdena landsbygdsutveckling och regionalt tillväxtarbete. Regeringen beslutade i februari 2019 att bevilja verksamhetsbidrag till Skärgårdarnas Riksförbund med ca 5,5 miljoner kronor för perioden 2019–2021 (N2018/02620/HL). Verksamhetsbidraget ska bidra till möjligheterna att bo, verka och leva i skärgårdar samt på öar i hela landet.

Miljömässig och social redovisning av Tillväxtverkets insatser

Tillväxtverket har för 2018 redovisat hur stor andel av de projekt myndigheten finansierat som syftar till att lösa miljömässiga respektive sociala utmaningar (N2019/00844/SUN). Av de projekt myndigheten finansierade 2018 hade 35 procent som syfte eller bidrog till att lösa miljömässiga utmaningar. 60 procent av finansierade projekt syftade direkt eller bidrog till att lösa sociala utmaningar. Som en del i Tillväxtverkets samlade bedömning av ansökningar om finansiering, följs även upp i vilken omfattning projekt integrerar miljö, jämställdhet och mångfald i planering, genomförande och uppföljning. Av de projekt som beviljats finansiering 2018 hade 26 procent integrerat miljö i sin projektutformning, 48 procent hade integrerat jämställdhet och 53 procent hade integrerat mångfald.

Kommersiell service i gles- och landsbygder finansierad av bl.a. anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder

Under detta utgiftsområde redovisar regeringen det totala stödet till kommersiell service som finansieras av utgiftsområde 19 Regional tillväxt och utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Syftet är att ge en helhetsbild av finansieringen av stöd till kommersiell service.

Redovisningen av de insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt bygger på rapporter från Tillväxtverket (N2019/01752/RTL och N2019/01724/RTL). Redovisningen av de insatser som finansieras inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel bygger på rapport från Statens jordbruksverk (N2019/00810/JL).

Regionala serviceprogram samordnar olika typer av service

Regionala serviceprogram samordnar t.o.m. 2020 aktörer och insatser som genomförs för att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden. Serviceprogrammen är strategiska program för de aktörer som på regional nivå arbetar med frågor som rör tillgänglighet till service. De insatser som genomförs bidrar enligt Tillväxtverket i allt högre grad även till att utveckla samverkan och kunskap hos de aktörer som arbetar med samhällsplanering och näringslivsfrämjande.

Stöd till kommersiell service inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt

För att stödja kommersiell service i gles- och landsbygder finns investeringsbidrag, hemsändningsbidrag, servicebidrag, investeringslån och särskilt driftstöd.

Under 2018 beviljades stöd till kommersiell service med totalt 81 miljoner kronor, inklusive det särskilda driftstödet. Av tabell 2.11 framgår beslutade stöd till kommersiell service fördelat på län. Därutöver har projektmedel beviljats med 4,8 miljoner kronor i syfte att utveckla olika typer av lokala servicelösningar, se tabell 2.13.

Det särskilda driftstödet, som kan beviljas till butiker i sårbara och utsatta områden, uppgick 2018 till 52 miljoner kronor. Under 2018 har 269 butiker beviljats särskilt driftstöd vilket kan jämföras med 186 butiker 2017. Tillväxtverket konstaterar att butiker som beviljats särskilt driftstöd har en mer positiv syn på framtiden eftersom stödet är långsiktigt. Det kan underlätta vid ägarskiften och det har haft en positiv effekt på viljan att investera i butikerna. Det särskilda driftsstödet tycks ha haft betydelse för att åtminstone tillfälligt bromsa en fortsatt butiksavveckling.

Tabell 2.11 Beslutat stöd till kommersiell service, exklusive projektmedel, inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt, fördelat på län

Miljoner kronor

Län/år	2015	2016	2017	2018
Stockholm	0,3	3,0	3,3	4,6
Uppsala	0,2	0,7	1,2	1,2
Södermanland	0,05	0,3	0,3	0,9
Östergötland	2,1	2,5	1,8	3,7
Jönköping	1,1	1,1	1,2	3,9
Kronoberg	1,3	1,1	1,6	8,1
Kalmar	3,4	2,0	2,6	4,8
Gotland	0	0	0,04	0
Blekinge	1,7	1,1	0,6	0,5
Skåne	0	0,3	0,3	0,4
Halland	0,2	0,6	0,3	0,8
Västra Götaland	1,3	4,3	4,2	5,7
Värmland	6,2	4,4	2,6	3,8
Örebro	0,8	0,7	0,8	0,9
Västmanland	1,4	0,7	0,4	1,0
Dalarna	1,9	2,5	2,1	3,4
Gävleborg	2,3	2,5	2,6	8,1
Västernorrland	6,2	11,2	3,9	5,5
Jämtland	4,1	5,6	5,4	5,7
Västerbotten	10,8	9,5	9,1	9,5
Norrbotten	5,6	9,2	8,9	8,2
Summa	**51**	**63**	**53**	**81**

Källa: Tillväxtverket.

Uppföljning av indikator för tidigare beviljat stöd till kommersiell service inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt

I syfte att följa upp stöd till kommersiell service finns indikatorn överlevnadsgrad. Se avsnittet Vissa centrala indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt. Indikatorn avser faktiskt utfall av tidigare beviljade stöd i förhållande till jämförbara kontrollgrupper.

Enligt Tillväxtverket har företag som fått stöd till kommersiell service 2014 en högre överlevnadsgrad under en treårsperiod, inklusive 2014, än företag i kontrollgruppen.

Stöd till kommersiell service inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Av tabell 2.12 framgår beslutade investeringsstöd 2016–2018 till kommersiell service med finansiering från landsbygdsprogrammet, fördelat på län. Stödet har ökat med 46 miljoner kronor mellan 2016 och 2018. Orsaken är huvudsakligen att ett minskat antal investeringsbidrag som tidigare år har finansierats av medel inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt i stället finansieras inom landsbygdsprogrammet. Därutöver har projektmedel inom landsbygdsprogrammet beviljats med 31,4 miljoner kronor för lokal serviceutveckling. Se även utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Tabell 2.12 Investeringsstöd till kommersiell service, exklusive projektmedel, fördelat på län inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

Län/år	2016	2017	2018
Stockholm	3,6	5,8	6,3
Uppsala	1,9	0	1,3
Södermanland	0,9	1,5	1,1
Östergötland	2,0	3,0	1,5
Jönköping	0,2	5,9	2,4
Kronoberg	0,9	0,6	4,2
Kalmar	1,1	3,0	3,3
Gotland	1,1	1,4	0
Blekinge	0,1	1,1	1,9
Skåne	0,1	0,6	2,9
Halland	0	4,2	1,5
Västra Götaland	3,3	4,7	8,4
Värmland	0	4,0	6,4
Örebro	1,1	2,8	0,4
Västmanland	0,6	0,2	0
Dalarna	0,7	6,6	4,3
Gävleborg	3,3	2,1	4,6
Jämtland	1,1	5,5	14,1
Västernorrland	4,7	3,7	5,4
Västerbotten	3,9	11,4	9,0
Norrbotten	11,8	9,9	9,0
Summa	**42**	**78**	**88**

Anm.: Tabellen innehåller beviljat investeringsstöd till service i åtgärd 7.4 i landsbygdsprogrammet 2014–2020.
Källa: Tillväxtverket.

Totalt stöd till kommersiell service inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt och utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Stödet till kommersiell service som finansierats från både utgiftsområde 19 Regional tillväxt och utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel uppgick totalt till 205 miljoner kronor, vilket framgår av tabell 2.13.

Enligt Tillväxtverket har trenden med försämrad tillgänglighet till framför allt dagligvaror och drivmedel stannat upp de senaste fem åren. Det beror delvis på att avvecklingen gått så långt i vissa områden så att det bara finns en butik kvar inom rimligt avstånd. Sårbarheten är stor om också den butiken försvinner. De medel som har beviljats till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer har dock sannolikt haft en bromsande effekt på avvecklingen. Det arbete som har genomförts på regional nivå för att stärka den

lokala servicen, ofta tillsammans med kommuner, har också bidragit till att belysa vikten av kommersiell service för att företag och människor ska kunna bo, verka och leva i glesoch landsbygder.

Tabell 2.13 Totalt stöd till kommersiell service, fördelat på stödtyper och utgiftsområden

Miljoner kronor

	2015	2016	2017	2018
Utgiftsområde 19 Regional tillväxt				
Servicebidrag	8,4	6,3	5,5	5,3
Hemsändnings-bidrag	11,2	12,3	13,1	13,3
Investeringsbidrag	31,1	12,4	0,3	9,8
Investeringslån	0,2	0	0,3	0,1
Särskilt driftstöd	0	32,3	34,0	52,0
Projektverksamhet	7,0	6,0	10,2	4,8
Summa	**58**	**69**	**63**	**85**
Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel				
Investeringsstöd i landsbygds-programmet	0	42,2	78	87,9
Projektmedel i landsbygds-programmet[1]	0	28,8	32,4	31,4
Summa	**0**	**71**	**110**	**119**
Totalt	**58**	**140**	**174**	**205**

[1] Avser Tillväxtverket beviljade projektmedel i åtgärd 16.2 i landsbygds-programmet 2014–2020.
Källor: Tillväxtverket och Statens jordbruksverk.

Selektiva regionala företagsstöd finansierat av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder och anslaget 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020

Syftet med de selektiva regionala företagsstöden är att främja hållbar tillväxt och ökad konkurrenskraft i stödföretagen och därmed en hållbar regional tillväxt. Stöden bidrar därmed till målet för politikområdet.

Med selektiva regionala företagsstöd avses statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag samt statligt stöd till regionala investeringar.

Inom ramen för de selektiva regionala företagsstöden finns en rad olika stödformer som kan beviljas i hela eller delar av landet beroende på stödform. De flesta regionala företagsstöd beviljas i hela landet, med undantag för regionalt investeringsstöd som är begränsat till särskilda stödområden.

I enlighet med EU:s regler om statligt stöd får Sverige ha nationella stödområden som omfattar 12,26 procent av befolkningen och som geografiskt återfinns i glesare miljöer i de mellersta och norra delarna av landet, enligt förordningen (1999:1382) om stödområden för vissa regionala företagsstöd.

De selektiva regionala företagsstöden finansieras av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* men kan även medfinansieras av anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020*.

Investeringar som får regionala företagsstöd finansieras till största delen av företagen själva eller via den reguljära kapitalmarknaden. Det mesta av stödet till företag avser stöd till små och medelstora företag, dvs. företag med 0–249 anställda.

Avsnittet bygger på rapporten Uppföljning av regionala företagsstöd, stöd till projektverksamhet och stöd till kommersiell service, budgetåret 2018 (N2019/02215/RTL).

I tabell 2.14 redovisas beviljade selektiva regionala företagsstöd för perioden 2015–2018. Av tabellen framgår att det totalt beviljades 696 miljoner kronor i stöd under 2018.

Av de totalt beviljade medlen avsåg 324 miljoner kronor regionalt investeringsstöd i syfte att få till stånd investeringar i företag i stödområdet. 146 miljoner kronor avsåg särskilt investeringsstöd till små och medelstora företag i hela landet. Dessutom avsåg 170 miljoner kronor stöd för att främja utvecklingen av små och medelstora företag i hela landet, inklusive s.k. affärsutvecklingscheckar. Återstoden, dvs. nästan 56 miljoner kronor, har beviljats som stöd för innovativa varor och tjänster i företagens inledande utvecklingsfas i hela landet, s.k. såddfinansiering.

Efter några år med ökade beviljade selektiva regionala företagsstöd har det under 2018 skett en minskning, vilket bl.a. beror på att affärsutvecklingsutvecklingscheckarna från Tillväxtverket är på en lägre nivå än 2017 och att en ökad osäkerhet om bl.a. konjunkturutvecklingen har minskat investeringsviljan hos vissa företag. Under 2018 beviljades affärsutvecklingscheckar för internationalisering och digitalisering med totalt 99 miljoner kronor. Affärsutvecklingscheckarna för digitalisering har koppling till genomförandet av regeringens arbete med Smart

industri – en nyindustrialiseringsstrategi för Sverige, se utgiftsområde 24 Näringsliv.

Investeringar som beräknas delfinansieras med de selektiva regionala företagsstöden uppgick 2018 till 2 861 miljoner kronor, se tabell 2.14. Av samma tabell framgår att sysselsättningen förväntas öka med 4 795 arbetstillfällen, med en jämn fördelning mellan män och kvinnor. Dessa uppgifter bör dock tolkas med försiktighet, då de baseras på en uppskattning av företagen.

Tabell 2.14 Beviljade selektiva regionala företagsstöd av länsstyrelser, berörda landsting, samverkansorganet i Kalmar län och Gotlands kommun samt Tillväxtverket och uppföljning av vissa indikatorer

Indikator/år	2015	5016	2017	2018
Beviljat belopp (mnkr)	525	723	757	696
Beräknat antal nya arbetstillfällen totalt[1]	3 751	5 415	5 851	4 795
Beräknat antal nya arbetstillfällen kvinnor[1]	1 526	2 401	2 730	2 382
Beräknat antal nya arbetstillfällen män[1]	2 225	3 014	3 121	2 413
Investeringar som beräknas delfinansieras med de selektiva regionala företagsstöden (mnkr)	1 891	3 012	2 585	2 861

[1] Exklusive såddfinansiering eftersom detta inte beräknas.
Källa: Tillväxtverket.

I tabell 2.15 redovisas beviljade selektiva regionala företagsstöd under 2018 fördelade på län. I tabellen framgår även omfattningen på de investeringar som beräknas delfinansieras av de selektiva regionala företagsstöden samt beräknad sysselsättningsökning fördelat på kvinnor och män per län. Fördelningen av den beräknade sysselsättningsökningen är jämt fördelad mellan kvinnor och män. De län som beviljats mest stöd är Jämtlands län och Västerbottens län. I Västerbottens län har de selektiva regionala företagsstöden delfinansierat de största totala investeringarna.

Tabell 2.15 Beviljade selektiva regionala företagsstöd av länsstyrelser, berörda landsting, samverkansorganet i Kalmar län och Gotlands kommun samt Tillväxtverket under 2018, fördelat på län

Län/indikatorer	Beviljat belopp i mnkr	Investeringar som beräknas delfinansieras av de selektiva regionala företagsstöden i mnkr	Beräknad sysselsättningsökning kvinnor	Beräknad sysselsättningsökning män
Stockholm	17	34	215	190
Uppsala	3	5	30	37
Södermanland	2	5	15	14
Östergötland	12	24	96	105
Jönköping	6	12	45	48
Kronoberg	6	11	19	27
Kalmar	16	33	125	152
Gotland	16	56	57	40
Blekinge	5	12	55	53
Skåne	20	39	132	153
Halland	14	28	196	178
Västra Götaland	53	141	280	265
Värmland	60	306	144	110
Örebro	19	64	66	74
Västmanland	15	41	83	109
Dalarna	31	99	98	90
Gävleborg	42	148	129	120
Västernorrland	60	191	111	137
Jämtland	90	337	73	93
Västerbotten	132	1 019	269	273
Norrbotten	79	257	144	145
Summa	**696**	**2 861**	**2 382**	**2 413**

Källa: Tillväxtverket.

I tabell 2.16 framgår de selektiva regionala företagsstöden fördelade på de största verksamhetsarterna 2015–2018. Tillverkning är den verksamhetsart som beviljats mest stöd. Även fördelningen mellan övriga verksamhetsarter är relativt konstant över åren. Dock har omfattningen av kultur, fritid och nöje minskat betydligt under 2018.

Tabell 2.16 Beviljade selektiva regionala företagsstöd av länsstyrelser, berörda landsting, samverkansorganet i Kalmar län och Gotlands kommun samt Tillväxtverket, fördelat på de största verksamhetsarterna

Miljoner kronor

Verksamhetsart/år	2015	2016	2017	2018
Tillverkning	198	305	319	325
Hotell- och restaurangverksamhet	80	61	75	73
Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	40	50	70	69
Informations- och kommunikationsverksamhet	38	44	56	48
Kultur, nöje och fritid	41	64	50	13
Övrigt[1]	128	199	187	168
Summa	**525**	**723**	**757**	**696**

[1]Avser bl.a. handel, byggverksamhet, fastighetsverksamhet och uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster.
Källa: Tillväxtverket.

Uppföljning av indikatorer för tidigare beviljade selektiva regionala företagsstöd

I syfte att följa upp de regionala företagsstöden finns det indikatorer, se avsnittet Vissa centrala indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt. Indikatorerna avser faktiskt utfall av tidigare beviljade regionala företagsstöd i förhållande till jämförbara kontrollgrupper.

Enligt Tillväxtverket har de företag som beviljades selektiva regionala företagsstöd under 2014 utvecklats starkare under en treårsperiod, inklusive 2014, än företagen i kontrollgrupperna, när det gäller indikatorerna förädlingsvärde, sysselsättning och överlevnadsgrad. Även indikatorn konkurrenskraft är något högre för stödföretagen, men avvikelsen mot kontrollgrupperna är små.

Regionalt transportbidrag finansierat av anslaget 1:2 Transportbidrag

Det regionala transportbidraget ska kompensera företag i de fyra nordligaste länen för kostnadsnackdelar till följd av långa transportavstånd samt stimulera till höjd förädlingsgrad i områdets näringsliv. Stödet bidrar därmed till målet för politikområdet.

Avsnittet bygger på rapporten Uppföljning av regionala företagsstöd, stöd till projektverksamhet och stöd till kommersiell service, budgetåret 2018 (N2019/02215/RTL).

Under 2018 har transportbidraget kompenserat stödmottagande företag för deras transportkostnader med i genomsnitt 28 procent. Enligt en undersökning från Tillväxtverket 2018 instämmer 59 procent av stödmottagarna i mycket hög grad, i hög grad eller i viss grad att bidraget har haft en positiv effekt på deras vidareförädling. Undersökningen har ändrats sedan föregående tillfälle och därför görs ingen jämförelse med tidigare år. Det mesta av stödet har utbetalats till små och medelstora företag, dvs. företag med 0–249 anställda.

Under 2018 har 427 miljoner kronor betalats ut i transportbidrag. Som framgår av tabell 2.17 har utbetalningarna ökat de senaste tre åren, dels beroende på den starka konjunkturen med ökad efterfrågan som medfört högre produktion och därmed ökade transporter, dels är det en förändring i EU:s lagstiftning som innebär att transportbidrag numera även kan beviljas till företag för transporter av vidareförädlade produkter inom bl.a. jordbruks- och livsmedelssektorn. Det har under 2018 inneburit ett tillskott på ett femtiotal livsmedelsföretag som nya stödmottagare.

I tabell 2.17 framgår även transportbidragets fördelning mellan berörda län 2015–2018, där fördelningen är relativt konstant över åren. Västerbottens län och Norrbottens län är de största mottagarna av transportbidrag vilket primärt förklaras av att stödnivåerna i dessa län generellt är högre än i Västernorrlands län och Jämtlands län.

Tabell 2.17 Utbetalt regionalt transportbidrag fördelat på län

Miljoner kronor

Län/år	2015	2016	2017	2018
Västernorrland	45	38	47	40
Jämtland	51	46	49	55
Västerbotten	146	175	170	185
Norrbotten	112	126	131	147
Summa	**354**	**385**	**397**	**427**

Källa: Tillväxtverket.

I tabell 2.18 framgår transportbidraget fördelat på antal arbetsställen 2015–2018. Antalet arbetsställen har tidigare minskat något över åren, men under 2018 har det ökat. Det kan förklaras av ökat

antal stödmottagare kopplade till bl.a. livsmedelssektorn.

Tabell 2.18 Regionalt transportbidrag fördelat på antal arbetsställen

År	2015	2016	2017	2018
Antal arbetsställen	585	578	555	601
Utbetalt transportbidrag, mnkr	354	385	397	427

Källa: Tillväxtverket.

I tabell 2.19 framgår transportbidraget fördelat på största verksamhetsarter 2015–2018. Trävarutillverkning är den verksamhetsart som beviljats mest transportbidrag. Den största ökningen har under det senaste året har varit inom livsmedel.

Tabell 2.19 Utbetalt regionalt transportbidrag fördelat på verksamhetsarter

Miljoner kronor

Verksamhetsart/år	2015	2016	2017	2018
Trävarutillverkning	138	143	155	160
Tillverkning av transportmedel	15	55	40	43
Kemisk industri	46	32	38	37
Metallvarutillverkning (ej maskin)	36	33	37	39
Maskintillverkning	30	36	36	41
Livsmedel	26	25	26	34
Järn, stål och metallverk	8	13	12	13
Övrig tillverkning[1]	55	48	53	60
Summa	**354**	**385**	**397**	**427**

[1] Avser bl.a. betongvaru-, plastvaru- och gummivarutillverkning, tillverkning av elektroniska komponenter och sportartiklar.
Källa: Tillväxtverket.

Uppföljning av indikatorer för tidigare beviljat transportbidrag

I syfte att följa upp transportbidrag finns det indikatorer och dessa är samma som för de selektiva regionala företagsstöden. Se avsnittet Vissa centrala indikatorer för insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt. Indikatorerna avser faktiskt utfall av tidigare beviljade transportbidrag i förhållande till jämförbara kontrollgrupper.

Företag som beviljats transportbidrag 2014 har enligt Tillväxtverket utvecklats starkare under en treårsperiod, inklusive 2014, än företag i kontrollgruppen när det gäller indikatorerna förädlingsvärde, sysselsättning, överlevnadsgrad och konkurrenskraft.

Uppföljning av jämställdhetsindikatorer för regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service

Könsuppdelade indikatorer för de selektiva regionala företagsstöden när det gäller de företag som beviljades bidrag under 2018 redovisas i tabell 2.20 och tabell 2.21. I tabell 2.20 ingår även transportbidraget. Könsuppdelade indikatorer för stöd till kommersiell service redovisas i tabell 2.20.

I tabell 2.20 framgår en skev fördelning vad gäller andelen kvinnor respektive män i företagsledning och styrelse i de stödmottagande företagen i fråga om selektiva regionala företagsstöd och transportbidrag. Det är även betydligt fler män än kvinnor anställda i de stödmottagande företagen, särskilt vad gäller transportbidraget. Samtidigt finns positiva tendenser, exempelvis har andelen kvinnor i företagsledning vad gäller stöd för att regionalt främja små och medelstora företag ökat med 4 procentenheter jämfört med föregående år. Stöd till kommersiell service har en jämn fördelning när det gäller andelen kvinnor och män i företagsledning och styrelse.

Uppgifterna i tabell 2.20 kan exempelvis jämföras med att ca 71 procent av de operativa företagsledarna 2017 i Sverige är män (Tillväxtverkets webbplats).

Tabell 2.20 Jämställdhetsindikatorer för regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service 2018

	Antal anställda kvinnor	Antal anställda män	Företagsledning[1] andel kvinnor (%)	Företagsledning[1] andel män (%)	Styrelse andel kvinnor (%)	Styrelse andel män (%)
Stöd till regionala investeringar	1 114	4 067	16	84	27	73
Stöd för att regionalt främja små och medelstora företag	2 913	6 698	25	75	25	75
Transportbidrag	4 650	20 062	10	90	22	78
Stöd till kommersiell service	667	263	46	54	48	52
Summa	**9 344**	**31 090**				

[1] Verkställande direktör eller kontaktperson.
Källa: Tillväxtverket.

I tabell 2.21 framgår att de förväntade antalet nya arbetstillfällen genom de selektiva regionala företagsstöden är relativt jämnt fördelade mellan kvinnor och män med en generellt utjämnande tendens över åren. Dessa uppgifter bör dock tolkas med försiktighet, då de baseras på en uppskattning av företagen.

Tabell 2.21 Fördelning av kvinnor och män i procent av beräknat antal nya arbetstillfällen genom selektiva regionala företagsstöd

Procent

Stödform/år		2015	2016	2017	2018
Stöd till regionala investeringar[1]	Kvinnor	37	44	42	48
	Män	63	56	58	52
Stöd för att regionalt främja små och medelstora företag[1]	Kvinnor	44	45	47	51
	Män	56	55	53	49

[1] Exklusive såddfinansiering då sysselsättningsökning inte beräknas på denna.
Källa: Tillväxtverket.

Utveckling av hållbarhet inom de regionala företagsstöden

Tillväxtverket fick i regleringsbrev för 2018 i uppdrag att bidra till att utveckla de regionala företagsstöden när det gäller jämställdhet, integration och miljö, inklusive klimat. Ett arbete med detta pågår fortfarande.

Tillväxtverket har redovisat att en pilotsatsning med checkar för hållbara och effektiva transporter har avslutats (N2019/00844/SUN). Checkarna riktade sig till små företag inom tillverkningsindustrin i de fyra nordligaste länen. Syftet var bl.a. att genom effektivare transportlösningar öka företagens konkurrenskraft och samtidigt minska miljö- och klimatpåverkan. Sju företag genomförde projekt kopplat till detta och det omfattade insatser för varuflödesoptimering, förkortade ledtider, byte av transportsätt till kombitransport eller samlastning med andra.

EU:s regionalfondsprogram finansierat av bl.a. anslaget 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020

För programperioden 2014–2020 fördelas medel från Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) till ett antal program inom de två målen Investering för tillväxt och sysselsättning och Europeiskt territoriellt samarbete (Interreg). Regionalfondsprogrammen för dessa två mål täcker geografiskt hela Sverige.

För att uppnå målet för politikområdet och målet för sammanhållningspolitiken är det betydelsefullt att genomföra insatser inom bl.a. innovation, ökad konkurrenskraft i små och medelstora företag, koldioxidsnål ekonomi och miljöinvesteringar. Satsningar på dessa områden genomförs inom regionalfondsprogrammen.

Tillväxtverket har redovisat en lägesrapport avseende genomförandet av regionalfondsprogrammen, inklusive Europeiskt territoriellt samarbete, till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 (N2019/01706/RTL). Avsnittet nedan bygger i huvudsak på denna rapport.

Investering för tillväxt och sysselsättning 2014–2020

Insatserna för Investering för tillväxt och sysselsättning genomförs inom åtta regionala strukturfondsprogram och ett nationellt regionalfondsprogram. Medlen från EU redovisas på anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020*. Insatserna medfinansieras även av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* och statliga myndigheter och övriga aktörer. En resultatredovisning av regionalfondsprogrammen är genom detta även delvis en redovisning av

insatser som medfinansierats av bl.a. anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*.

Den totala omfattningen, inklusive EU-medel samt offentlig och privat nationell medfinansiering, av de nio regionalfonds-programmen, är ca 16 miljarder kronor. Av detta belopp uppgår EU-ramen till ca 8 miljarder kronor.

Totalt har det t.o.m. 2018 beviljats EU-medel för ca 6,7 miljarder kronor, vilket motsvarar 87 procent av EU-ramen, se tabell 2.26. Totalt har 2,9 miljarder kronor, motsvarande 38 procent av ramen, betalats ut till projekt.

I tabell 2.22 redovisas beslutade EU-medel per tematiskt mål, exklusive tekniskt stöd, per den 31 december 2018. Inom området tekniskt stöd redovisas kostnader för administration, dvs. kostnader för personal, information, uppföljning och utvärdering m.m. Regionalfondsprogrammen inriktas främst på strukturförändrande insatser inom de tematiska målen 1 (stärka forskning, teknisk utveckling och innovation), 3 (öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag) och 4 (stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi). Cirka 80 procent av de totala medlen om ca 16 miljarder kronor beräknas därför gå till dessa områden. Cirka 20 procent av de totala medlen går till det tematiska målet 4. Övriga medel går huvudsakligen till de tematiska målen 2 (öka tillgången till och användningen av informations- och kommunikationsteknik) och 7 (främja hållbara transporter).

Inom programmen Stockholm, Västsverige och Skåne-Blekinge genomförs insatser för hållbar stadsutveckling med stöd av flera av de tematiska målen. Regionalfondsmedel finansierar även arbetet med lokalt ledd utveckling genom den s.k. leader-metoden, se utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Tabell 2.22 Beslutade EU-medel fördelat på tematiska mål för de nio regionalfondsprogrammen inom Investering för tillväxt och sysselsättning t.o.m. 2018

Tematiskt mål	EU-ram mnkr[1]	Beslutade EU-medel mnkr	% av EU-ram
1. Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation	1 999	1 694	85
2. Öka tillgången till och användningen av informations- och kommunikationsteknik	792	660	83
3. Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag	2 614	2 326	89
4. Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi	1 410	1 217	86
7. Främja hållbara transporter	641	531	83
Summa	**7 457**	**6 427**	**86**

Anm.: Tabellen omfattar inte tekniskt stöd.
[1] Räknat på växelkurs 8,39 kronor. Växelkursen var 8,39 kronor t.o.m. den 31 juli 2019, i enlighet med den tidigare lydelsen av förordningen (1999:710) om valutakurs vid stöd från Europeiska struktur- och investeringsfonderna. EU-ramen för de åtta regionala och det nationella programmet inom Investering för tillväxt och sysselsättning har reviderats sedan föregående år.
Källa: Tillväxtverket.

Beslutade medel per tematiskt mål

I tematiskt mål 1 (stärka forskning, teknisk utveckling och innovation) finansieras bl.a. insatser för utveckling av innovationsmiljöer och kluster inom regionala styrkeområden, som exempelvis materialutveckling och medicinsk teknik. Cirka 1 700 miljoner kronor har beviljats till olika projekt, vilket motsvarar 85 procent av EU-ramen.

660 miljoner kronor i regionalfondsmedel har beviljats till tematiskt mål 2 (öka tillgången till och användningen av informations- och kommunikationsteknik). Majoriteten av medlen har investerats i utbyggnad av transportnät för bredband i de tre nordliga regionalfondsprogrammen. Stöd till bredbandsutbyggnad sker även via landsbygdsprogrammet, se utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Förvaltande myndigheter för respektive program, dvs. Tillväxtverket för regionalfondsprogrammen och Statens jordbruksverk för landsbygdsprogrammet, har i uppdrag att samverka kring bredbandsutbyggnaden.

I tematiskt mål 3 (öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag) finansieras bl.a. insatser för utveckling av kluster, inkubatorer, export- och investeringsfrämjande, destinationsutveckling och företagsspecifik rådgivning. Dessutom finansieras insatser riktade mot integration och mångfald i företagande samt kapitalförsörjning, inklusive riskkapital. Efterfrågan på medel har varit hög och 2 300 miljoner kronor, ca 89 procent av tillgängliga regionalfondsmedel har beviljats.

En betydande andel av insatserna inom tematiskt mål 3 består av riskkapital. Beslut om riskkapitalinsatser i form av ägarkapital har fattats i samtliga åtta regionalfondsprogram för programperioden 2014–2020, se tabell 2.23.

EU-medlen till de åtta regionala riskkapitalfonderna uppgår till 608 miljoner kronor och det är Almi Invest AB som förvaltar fonderna. Fondernas s.k. kapitalbas, dvs. offentlig finansiering inklusive EU-medel, summerar till ca 1 300 miljoner kronor. Till det kommer minst lika mycket i privat finansiering. Målsättningen är att ca 340 portföljföretag ska få del av insatserna. Med portföljföretag avses de bolag som riskkapitalbolag investerar i. Antalet investeringsförfrågningar till fonderna är fortsatt hög, även om det fortsatt finns regionala skillnader i antalet investeringsförfrågningar och investeringstakt. Totalt har 2 944 investeringsförfrågningar inkommit t.o.m. 2018. Av dessa har fonderna investerat i 259 företag med totalt ca 470 miljoner kronor. Därutöver kommer ca 1 340 miljoner kronor i privat kapital. Se även utgiftsområde 24 Näringsliv.

Dessutom genomförs två riskkapitalinsatser i det nationella programmet. Den ena, Swedish Venture Initiative, avser en fond-i-fond med syfte att investera i nya och befintliga privata riskkapitalfonder och förvaltas av Europeiska investeringsfonden (EIF). Den har en kapitalbas, dvs. offentlig finansiering inklusive EU-medel, på 388 miljoner kronor. Till det kommer finansiering från EIF på 194 miljoner kronor. Därutöver kommer privat finansiering. Den totala omslutningen förväntas uppgå till över 1 000 miljoner kronor. Under 2017 utsåg EIF tre fonder som ska investera i tidiga skeden i små och medelstora företag med tillväxtpotential. Till och med 2018 har underfonderna investerat i tio portföljföretag.

Den andra riskkapitalinsatsen i det nationella programmet, som finansieras inom tematiskt mål 4 (stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi), avser en grön investeringsfond och förvaltas av Almi Invest AB genom Almi Greentech AB. Syftet med fonden är att stärka utbudet av riskkapital för direktinvesteringar i företag med affärsmodeller som adresserar klimatutmaningen och bidrar till att minska utsläppen av koldioxid. Kapitalbasen i den gröna investeringsfonden är 650 miljoner kronor. Det tillkommer privat finansiering på över 500 miljoner kronor. Investeringsverksamheten har startat och fonden har investerat i fem företag med totalt 25 miljoner kronor. Målsättningen i de två fonderna i det nationella regionalfondsprogrammet är att 110 portföljföretag ska få del av satsningarna. Insatserna avseende riskkapital ingår som en del i kapitalförsörjningen inom den regionala tillväxtpolitiken. Se även utgiftsområde 24 Näringsliv.

I tematiskt mål 4 (stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi) finansieras, utöver riskkapital, t.ex. insatser för energieffektivisering i små och medelstora företag, byggnader, hållbart resande, utveckling av test- och demonstrationsmiljöer samt investeringar i laddinfrastruktur. Totalt har 1 200 miljoner kronor beviljats till olika projekt, vilket motsvarar 86 procent av EU-ramen.

I tematiskt mål 7 (främja hållbara transporter), inom de två nordligaste regionalfondsprogrammen, finansieras bl.a. investeringar i kollektivtrafik, hamnar, vägar, järnvägar samt rese- och logistikcentrum. Totalt har 531 miljoner kronor beviljats till olika projekt, vilket motsvarar 83 procent av EU-ramen.

Tabell 2.23 Investerade medel per program för riskkapital t.o.m. 2018

	Total budget mnkr[1]	Antal portfölj-företag	Investerade medel av total budget mnkr[1]	Privat kapital mnkr
Regionala programmen:				
Övre Norrland	160	26	67	101
Mellersta Norrland	150	19	48	98
Norra Mellansverige	150	31	31	126
Stockholm	160	31	75	193
Östra Mellansverige	150	31	58	183
Västsverige	176	36	72	276
Småland och öarna	126	31	32	78
Skåne och Blekinge	200	54	89	289
Summa	**1 272**	**259**	**470**	**1 343**
Nationella programmet:				
Grön investeringsfond	650	5	25	47
Swedish Venture Initiative	388[2]	10	20	52
Summa	**1 038**	**15**	**46**	**99**
Total	**2 310**	**274**	**516**	**1 442**

[1] Offentlig finansiering inklusive EU-medel (kapitalbas).
[2] Till detta kommer finansiering från Europeiska investeringsfonden (EIF) på 194 mnkr.
Källa: Tillväxtverket.

Medfinansiärer

De tio största medfinansiärerna, som framgår av tabell 2.24, står för ca 36 procent av den totala medfinansieringen på 7 100 miljoner kronor. Bland dessa medfinansiärer finns aktörer på både regional och nationell nivå. Av den regionala medfinansieringen är en betydande del statlig finansiering. I det nationella regionalfondsprogrammet har investeringar genomförts för att bygga och etablera delar av forskningsinfrastrukturen i anläggningen Europeiska spallationskällan (European Spallation Source). I anläggningen blir det möjligt att studera alla typer av material, inklusive celler och molekyler, med hjälp av neutronstrålar.

Tabell 2.24 Största medfinansiärerna till de åtta regionala strukturfondsprogrammen och det nationella regionalfondsprogrammet t.o.m. 2018

Medfinansiär	mnkr
Tillväxtverket	539
Statens energimyndighet	460
Almi Företagspartner AB moderbolag	314
Västra Götalands läns landsting	236
European Spallation Source	194
Jämtlands läns landsting	189
Värmlands läns landsting	188
Trafikverket	177
Gävleborgs läns landsting	164
Västerbottens läns landsting	149
Summa	**2 609**

Källa: Tillväxtverket.

Av tabell 2.26 framgår EU-ramen samt beslutade EU-medel fördelade på region. Fem program har en beslutsnivå på 90 procent eller högre. Det är Norra Mellansverige, Stockholm, Östra Mellansverige, Västsverige samt det nationella regionalfondsprogrammet.

Europeiskt territoriellt samarbete 2014–2020

Sverige deltar i tretton program inom ramen för det europeiska territoriella samarbetet. Samtliga territoriella program som Sverige deltar i hanteras utanför statsbudgeten.

Den totala omfattningen, inklusive EU-medel, medel från tredjeland (dvs. från länder som inte är medlemmar i EU, exempelvis Norge och Island) samt offentlig och privat nationell medfinansiering, av de sex gränsregionala och tre transnationella programmen som Sverige deltar i, uppgår totalt till ca 13,7 miljarder kronor. Av detta belopp uppgår EU-ramen till ca 8,2 miljarder kronor. I tabell 2.26 framgår att det t.o.m. 2018 beviljats ca 6,9 miljarder kronor i EU-medel. Det motsvarar 84 procent av EU-ramen.

De första projektbesluten fattades 2015 och ännu är få projekt avslutade. Till och med 2018 har ca 1,8 miljarder kronor utbetalats till projekten vilket motsvarar ca 22 procent av EU-ramen.

I tabell 2.25 framgår beslutade EU-medel t.o.m. den 31 december 2018 fördelat på tematiska mål för de gränsregionala och transnationella programmen exklusive tekniskt stöd och insatser för administrativ kapacitet.

Per den 31 december 2018 pågick ca 644 samarbetsprojekt med över 1 250 svenska projektpartner. Samma organisation kan dock delta i flera projekt. Svenska organisationer deltar främst i projekt inom tematiskt mål 1 (stärka forskning, teknisk utveckling och innovation) och inom tematiskt mål 6 (skydd av miljön och hållbar användning av resurser). Det är också inom dessa tematiska mål som efterfrågan på medel varit högst. Aktörer från 20 av 21 län deltar i projekt finansierade av de territoriella programmen. Det är främst universitet och forskningsinstitut samt kommuner som deltar i projekten. Aktörer i Skåne, Västra Götalands och Stockholms län deltar i flest projekt.

Tabell 2.25 Beslutade EU-medel fördelat på tematiska mål för de nio gränsregionala och transnationella programmen inom Europeiskt territoriellt samarbete t.o.m. 2018

Tematiskt mål	EU-ram mnkr	Beslutade EU-medel mnkr	% av EU-ram
1. Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation	1 985	1 849	93
3. Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag	790	649	82
4. Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi	368	242	66
5. Anpassning till klimatförändringar	309	182	59
6. Skydd av miljön och hållbar användning av resurser	2 109	1 910	91
7. Främja hållbara transporter	1 506	1 213	81
8 och 10. Arbetskraftens rörlighet, lärande och utbildning	489	382	78
Summa	**7 556**	**6 427**	**85**

Anm.: Tabellen omfattar inte tekniskt stöd och insatser för administrativ kapacitet.
Källa: Tillväxtverket.

Av tabell 2.26 framgår EU-ramen samt beslutade EU-medel fördelade på gränsregionala och transnationella program. Beslutsnivåerna varierar från 57 till 98 procent. De två program som har lägst beslutsnivåer, Nord och Mellersta Östersjön, tillfördes ytterligare EU-medel under 2018, 154 respektive 85 miljoner kronor. Det transnationella Östersjöprogrammet har i stort sett beslutat om hela EU-ramen. Östersjöprogrammet är det Interreg-program som är tydligast länkat till EU:s strategi för Östersjöregionen och en viktig finansieringskälla för strategin.

Sverige deltar dessutom i ett program för samarbete med icke EU-länder, Kolarctic. Programmet syftar till att utveckla gränsöverskridande samarbete med Ryssland. Kommissionen godkände programmet i december 2015 och de första besluten fattades 2017. Totalt har det t.o.m. 2018 beviljats EU-medel för ca 140 miljoner kronor, vilket motsvarar 75 procent av EU-ramen, exklusive tekniskt stöd.

Tabell 2.26 Den totala omfattningen EU-medel för de åtta regionala strukturfondsprogrammen, Nationella regionalfondsprogrammet och Europeiskt territoriellt samarbete perioden 2014–2020 samt beslutade EU-medel t.o.m. 2018

Investeringar för tillväxt och sysselsättning	EU-ram mnkr	Beslutade EU-medel mnkr	% av EU-ram
Övre Norrland	1 769	1 391	79
Mellersta Norrland	1 285	1 106	86
Norra Mellansverige	1 216	1 093	90
Stockholm	306	290	95
Östra Mellansverige	579	558	96
Västsverige	463	423	91
Småland och öarna	546	380	70
Skåne-Blekinge	505	431	85
Nationella programmet	1 102	1 071	97
Summa	**7 771**	**6 742**	**87**
Europeiskt territoriellt samarbete: Gränsregionala och transnationella samarbetsprogram			
Botnia-Atlantica	305	266	87
Mellersta Östersjön	1 113	822	74
Nord	507	289	57
Sverige-Norge	396	335	85
Södra Östersjön	696	609	87
Öresund-Kattegatt-Skagerrak	1 138	906	80
Nordsjön	1 403	1 132	81
Norra Periferin och Arktis	421	351	83
Östersjön	2 214	2 162	98
Summa	**8 193**	**6 872**	**84**
Totalt	**15 964**	**13 614**	**85**

Anm.: Räknat på växelkurs 8,39 kronor. Växelkursen var 8,39 kronor t.o.m. den 31 juli 2019, i enlighet med den tidigare lydelsen av förordningen (1999:710) om valutakurs vid stöd från Europeiska struktur- och investeringsfonderna. EU-ramen för de åtta regionala och det nationella programmet inom Investering för tillväxt och sysselsättning och EU-ramen för de gränsöverskridande programmen Nord och Mellersta Östersjön har reviderats sedan föregående år.
Källa: Tillväxtverket.

Uppföljning av indikatorer för Investering för tillväxt och sysselsättning samt Europeiskt territoriellt samarbete programperioden 2014–2020

För att följa upp insatserna inom de nio programmen för investering i tillväxt och sysselsättning finns flera indikatorer. Dessa indikatorer är bl.a.

- antal företag som får stöd
- ökad sysselsättning i företag som får stöd
- antal portföljföretag
- investerade medel
- privat kapital
- antal företag som samarbetar med forskningsinstitutioner
- antal företag som får stöd för att introducera nya produkter
- antal företag som får tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s
- minskad energianvändning hos projektmedverkande företag och organisationer.

Genom insatserna i programmen förväntas bl.a. ca 20 000 företag få stöd. Med stöd avses såväl ekonomiskt stöd i form av bl.a. bidrag eller riskkapital, men också annat stöd till företag som arenor för samverkan mellan företag samt samverkan mellan företag och universitet och högskolor. Insatserna förväntas vidare bidra till ca 12 000 nya sysselsatta i företagen som får stöd. Riskkapitalinsatserna inom programmen förväntas totalt investera ca 2 300 miljoner kronor i regionalfondsmedel och offentlig finansiering. Fonderna förväntas attrahera ca 2 000 miljoner kronor i privat kapital i ca 450 portföljföretag. Till och med 2018 har totalt 516 miljoner kronor investerats i 274 portföljföretag. I dessa bolag tillkommer även privat finansiering med 1 442 miljoner kronor.

Till och med 2018 har programmen rapporterat in att mer än 17 000 olika företag har fått stöd genom projekt. Majoriteten av företagen har fått stöd på annat sätt än finansiellt. Dock har 1 300 företag fått finansiellt stöd genom riskkapital eller bidrag. Tillväxtverket samlar löpande in organisationsnummer för dessa företag och kommer på så vis att kunna följa deras utveckling.

Enligt projektbesluten förväntas ca 14 000 nya sysselsättningstillfällen skapas i de företag som får stöd. Enligt rapporterat utfall har projektens verksamhet fram t.o.m. 2018 bidragit till att skapa drygt 4 000 nya sysselsättningstillfällen. Dessa uppgifter bör dock tolkas med försiktighet, då det är svårt att bedöma hur många arbetstillfällen ett stöd ger upphov till, i relation till andra faktorer som exempelvis konjunktursvängningar.

Av de företag som fått stöd under programperioden drivs 23 procent av kvinnor och 77 procent av män. 90 procent av företagen som ingått i de företagsinriktade projekten drevs av personer med svensk bakgrund. Som jämförelse drivs ca 82 procent av företagen i Sverige av personer med svensk bakgrund och ca 18 procent av personer med utländsk bakgrund.

Jämfört med hur det ser ut i det totala företagsbeståndet är kvinnor och personer med utländsk bakgrund underrepresenterade bland de företag som fått stöd. En förklaring kan enligt Tillväxtverket vara stödens utformning. Bolagsform och branschtillhörighet hos de företag som fått stöd skiljer sig från företagsstocken i sin helhet.

Inom tematiskt mål 1 (stärka forskning, teknisk utveckling och innovation) har enligt uppgifter från projekten 1 000 företag samarbetat med forskningsinstitutioner. Vidare uppges att 300 företag har introducerat nya produkter.

Det finns indikatorer för utbyggnad av transportnät för bredband inom de tre nordliga programmen för investering i tillväxt och sysselsättning. Sammanlagt har hittills avslutade projekt lett till att ca 3 000 företag fått tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s.

Inom tematiskt mål 4 (stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi) har 2 000 företag fått stöd och närmare 210 miljoner kronor i privat kapital har investerats. Vidare uppskattar projekten att de bidragit till att 200 arbetstillfällen har skapats. Projektmedverkande företag och organisationer rapporterar att de minskat sin energianvändning med mer än 12 000 MWh vilket motsvarar en normal energianvändning i 600 villor under ett år.

De fyra gränsregionala program som förvaltas i Sverige har som mål att stödja ca 1 500 företag. Bland annat förväntas 300 företag delta i gränsöverskridande, transnationella och interregionala forskningsprojekt. Programmen har vidare som mål att ca 3 400 personer ska delta i projekt för ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Det förväntade utfallet i beslutade projekt överstiger målen i programdokumenten för de flesta indikatorerna. Utfallet i avlutade projekt t.o.m. 2018 är

att ca 1 700 företag fått stöd, 423 företag har deltagit i gränsöverskridande forskningsprojekt och ca 1 300 personer har deltagit i projekt för ökad rörlighet på arbetsmarknaden.

Hållbarhetsdimensioner

En stor del av de insatser som genomförs för att stärka hållbarheten inom den regionala tillväxtpolitiken sker inom ramen för regionalfondsprogrammen perioden 2014–2020 inom både målet Investering för tillväxt och sysselsättning och Europeiskt territoriellt samarbete. De horisontella kriterierna bättre miljö, lika möjligheter och ickediskriminering samt jämställdhet ska fungera som verktyg för att nå projektens mål inom målet för Investering för tillväxt och sysselsättning.

Inom målet Investering för tillväxt och sysselsättning sker insatser för att främja en förbättrad miljö främst inom prioriteringen stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi, bl.a. genom insatser för energieffektivisering, och i form av en grön investeringsfond. Insatser sker även inom prioriteringarna forskning och innovation, hållbar stadsutveckling och hållbara transporter. Målet är att ca 3,8 miljarder kronor från regionalfondsprogrammen, inklusive medfinansiering, ska bidra till klimatinsatser under perioden 2014–2020. Till och med 2018 har ca 70 procent av detta mål uppnåtts, vilket framgår av ovan nämnda framstegsrapport.

I programmen för Europeiskt territoriellt samarbete genomförs också mycket miljöinsatser inom de tematiska målen 4, 5 och 6 enligt tabell 2.25. Som exempel finns insatser för att bevara och skydda miljön. Totalt har knappt 2,3 miljarder kronor i EU-medel beviljats till denna typ av insatser.

Utvärderingar av regionalfonden

EU:s strukturfondsprogram perioden 2014–2020 innebär ökad resultatfokusering och ökade krav på att kunna visa vilka resultat som uppnås. Programmen utvärderas såväl före som under och efter genomförandet. Resultat från utvärderingar kommer löpande att presenteras.

En övergripande slutsats är att på en operativ och administrativ nivå fungerar de åtta regionala strukturfondsprogrammen väl. Däremot framkommer att programmen har otydliga och ibland motsägelsefulla mål och att projekten i många fall är för lite inriktade på specifika regionala förutsättningar. En svårighet som lyfts fram i flera utvärderingar är att det har varit ett svagt söktryck som gör att det har varit en liten konkurrens mellan projektansökningarna. Vidare visar flera utvärderingar på en svag beredskap hos relevanta aktörer att genomföra, sprida och skala upp resultaten i projekten samt använda hållbarhet som drivkraft för hållbar regional utveckling. Det fokus på resultat som finns under programperioden 2014–2020 kan leda till att intresset för experiment och nyskapande har minskat. Trots att utvärderingarna visar på brister i lärandet så har Sverige i en internationell jämförelse bedrivit ett ambitiöst arbete med lärande som har kombinerats med ett ökat fokus på resultat och effekter (N2019/02275/RTL).

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser har utvärderat instrumenten för riskkapital inom ramen för de åtta regionalfondsprogrammen för perioden 2007–2013, men också delvis de nio regionalfondsprogrammen 2014–2020 (N2019/02049/RTL). De regionala riskkapitalfonderna ska dels skapa tillväxt i de enskilda företagen, dels förbättra den regionala kapitalförsörjningsstrukturen. Med regional kapitalförsörjningsstruktur avses i detta sammanhang ett geografiskt områdes förmåga att finansiera investeringsmogna företag och förse dem med relevant finansieringsnära information och rådgivning. En sådan struktur utgörs av antalet och egenskaperna hos finansiella och förstärkande aktörer samt underliggande formella och informella institutioner.

Utvärderingen från Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser visar att de regionala riskkapitalfonderna sammantaget skapat tillväxt av antalet anställda i portföljföretagen både på kort och på lång sikt. Effekten är dock heterogen och mest påtaglig där den marknadskompletterande effekten kan förväntas vara lägst, nämligen företag inom informations- och kommunikationsteknik (IKT) och Life Science, i storstadsregioner och i expansionsfaser. För insatsen som helhet visar denna utvärdering inte några statistiskt säkerställda effekter på omsättning och produktivitet i portföljföretagen.

Utvärderingen visar på stora geografiska skillnader i kapitalförsörjningsstrukturerna såväl mellan som inom regionerna. Även i områden

med starka regionala kapitalförsörjningsstrukturer tenderar styrkan att snabbt avta med avståndet från regioncentrum och därmed vara svagare på landsbygden. Möjligheten att påverka den regionala kapitalförsörjningsstrukturen genom en enskild kapitalförsörjningsinsats är begränsad anser Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser. Anledningen till detta är att den regionala kapitalförsörjningsstrukturen påverkas av många faktorer och består av en komplex struktur av aktörer, verktyg, kunskap och nätverk. Förutsättningarna att få en strukturpåverkande effekt kan öka om insatsen är långsiktig, resursstark, väl anpassad till målgruppen, tar hänsyn till regionala skillnader och kan tillgodogöra sig interaktioner med andra insatser för kapitalförsörjning.

Riksdagens tillkännagivanden

Riksdagen lämnade i april 2016 två tillkännagivanden till regeringen med bäring på statliga myndigheters lokalisering och organisering (bet. 2015/16:NU17 punkt 2, rskr. 2015/16:201 samt bet. 2015/16:FiU25 punkt 9, rskr. 2015/16:208). I utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning framgår bl.a. att regeringen i och med regeringens beslut om omlokaliseringar, myndigheternas egna initiativ till lokaliseringar samt införandet av förordningen (2019:202) om statliga myndigheters lokalisering anser att tillkännagivandena är slutbehandlade.

2.5.2 Analys och slutsatser

Inledning

Förutsättningarna för att skapa utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft varierar över landet. Möjligheterna att leva samt att etablera och utveckla företag och verksamheter är beroende av ett antal grundläggande strukturella förutsättningar i de miljöer de bor och verkar i. Det handlar bl.a. om tillgång till transporter och andra former av kommunikationer, service, arbetsmarknader, boende, samt närhet till utbildning, forskning och innovationsmiljöer.

Områden med likartade strukturella förutsättningar utvecklas ofta olika. Det gäller såväl i gles- och landsbygder som i små och medelstora städer och storstadsområden. Det finns följaktligen fler faktorer än de strukturella som påverkar utvecklingsmöjligheterna. I län med likartade strukturella förutsättningar finns det ändå ofta inomregionala skillnader.

Den generella bilden är dock att befolkningsmässigt större regioner, bl.a. städer, med väl utvecklade kommunikationer är mer attraktiva och har bättre förutsättningar för att skapa utvecklingskraft och stärkt konkurrenskraft än befolkningsmässigt mindre regioner, med stora avstånd till större städer med sämre utvecklade kommunikationer. Bilden nyanseras samtidigt av att ett antal befolkningsmässigt små regioner har särskilda förutsättningar som kan utgöra komparativa fördelar, exempelvis stora råvaruresurser eller särskilt attraktiva livs- och boendemiljöer. Andra särskilda förutsättningar kan vara attraktiva natur- och kulturmiljöer, kulturvärden eller en särskild näringslivsstruktur. Även andra befolkningsmässigt mindre regioner har möjligheter att utvecklas utifrån sina särskilda förutsättningar.

Utvecklingsnivån påverkas även av faktorer som nyföretagande, företagsutveckling och innovationsförmåga. Andra viktiga faktorer är digitaliseringsnivå inklusive tillgång till digital infrastruktur, det civila samhällets struktur och omfattning samt regionalt ledarskap.

Viss kunskap som är relevant för företagen är inte begränsad av nationens gränser utan hämtas snarare på en global marknad. Annan kunskap, ofta benämnd tyst kunskap, främjas ofta i nätverk i den lokala eller regionala miljön och är betydligt mer bunden till en viss geografi. Anledningen till detta är att konkurrenskraft påverkas av företagens möjlighet och förmåga att ta till sig information och kunskap samt av att vara lärande och innovativa. Detta är faktorer som bl.a. främjas i den lokala och regionala miljön.

Sammantaget visar indikatorerna för att följa den övergripande utvecklingen i Sveriges FA-regioner på stora och ökade skillnader mellan FA-regionerna. Detta visar sig på områden kopplade till demografi och rörlighet såsom arbetskrafts- och kompetensförsörjning. En positiv utveckling är minskande skillnader mellan kvinnor och män när det gäller att leda företag samt andelen förvärvsarbetande i många FA-regioner. Dessutom visar utvecklingen på viss minskande regionala skillnader för arbetsproduktivitet.

Strategier för hållbar regional tillväxt

En central del i den regionala tillväxtpolitiken har varit ömsesidig samordning av långsiktiga nationella strategier och program med regionala strategier och program. Det har skapat bättre förutsättningar för ett sammanhållet, strategiskt och långsiktigt hållbart regionalt tillväxtarbete. Regeringens bedömning är att den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 och dess prioriteringar bidrar till att uppfylla målet med den regionala tillväxtpolitiken.

Partnerskapsöverenskommelsen bidrar till en ökad samordning av Europeiska struktur- och investeringsfonderna i Sverige.

Arbetet med de regionala utvecklingsstrategierna bidrar bl.a. till att genomföra nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 och till målet för den regionala tillväxtpolitiken. De nuvarande regionala utvecklingsstrategiernas breda inriktning har ofta en stark koppling till målen i Europa 2020-strategin och bidrar därmed till Sveriges måluppfyllelse på EU-nivå. Enligt regeringen är det positivt att landstingen i alla län och Gotlands kommun har nyligen framtagna eller är på gång att ta fram nya regionala utvecklingsstrategier och att dessa relaterar till Agenda 2030.

Landstingen och Gotlands kommun har till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) redovisat en analys och identifierade prioriteringar avseende det framtida regionala tillväxtarbetet i respektive län.

Sektorssamordning och flernivåsamverkan främjar synergier mellan aktörer och sektorer

För att uppnå målet för politikområdet krävs sektorssamordning och flernivåsamverkan. Detta skapar effektivare lösningar och främjar synergier mellan aktörer och sektorer.

Dialoger inom olika forum och nätverk är centrala för att skapa nationell och regional förankring avseende inriktning och prioriteringar för det regionala tillväxtarbetet. Genom dessa dialoger har regeringen fått ökad kunskap om de regionala förutsättningarna samtidigt som aktörer med regionalt utvecklingsansvar har fått möjlighet att ge inspel och underlag till regeringen. Regeringen bedömer att dialogerna därmed bidrar till att utveckla styrningen, främja lärandet samt stärka sektorssamordning och flernivåsamverkan. Regeringen avser fortsätta med att i dialogerna hantera aktuella frågor och samhällsutmaningar.

Regeringen bedömer att medlen inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt leder till att strategiska insatser kommer till stånd utifrån olika lokala och regionala förutsättningar. Medlen påverkar utvecklingen i länen när de används i samverkan med övriga aktörers resurser, såväl offentliga och privata aktörers som det civila samhällets. Insatserna inom utgiftsområdet stöder därför samordnade processer och medför att investeringar görs mer sektorsövergripande. Insatserna bidrar även till sektorssamordning och flernivåsamverkan.

För att få ett tydligt genomslag för det regionala tillväxtarbetet behövs bl.a. ett starkt regionalt ledarskap med inflytande över och ansvar för vissa statliga tillväxtresurser och frågor av betydelse för att uppnå målet för politikområdet.

Regeringen ser positivt på att samtliga landsting samt Gotlands kommun har det regionala utvecklingsansvaret enligt lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar fr.o.m. den 1 januari 2019.

Statliga myndigheters medverkan i genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken är av central betydelse

För att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken är statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet av central betydelse. En viktig förutsättning är att statliga myndigheter beaktar regionala förutsättningar och prioriteringar inom sina verksamhetsområden, vilket förtydligas i förordningen (2017:583) om regionalt tillväxtarbete. Att statliga myndigheter samverkar med landstingen i respektive län och Gotlands kommun skapar bättre förutsättningar för ett effektivt regionalt tillväxtarbete. Det skapar också bättre förutsättningar för ökad måluppfyllelse i myndigheternas verksamhet.

Det finns långsiktiga strategier för en hållbar regional tillväxt för ett flertal statliga myndigheter samt en stiftelse. Det är viktigt att dessa strategier tillämpas och uppdateras löpande så att myndigheterna och stiftelsen dels beaktar regionala förutsättningar och prioriteringar, dels utvecklar sin samverkan med landstingen i

respektive län samt Gotlands kommun. Regeringen bedömer att dessa strategier är viktiga för att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken.

Tillväxtverket har en viktig roll i att stödja och höja kunskapen om regionalt tillväxtarbete hos statliga myndigheter som har särskilt stor betydelse för det regionala tillväxtarbetet samt i att fortsatt följa upp hur dessa myndigheter tillämpar de regionala utvecklingsstrategierna.

Hållbarhet för stärkt utvecklingskraft

Den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till en hållbar social, ekonomisk och miljömässig utveckling.

Landstingen och Gotlands kommun har tagit fram och genomför nu regionala handlingsplaner för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet. Bland annat dessa planer är betydelsefulla för att få ett ökat genomslag för klimat- och miljöperspektiven inom det regionala tillväxtarbetet.

Landstingen och Gotlands kommun samt Tillväxtverket bedriver ett utvecklingsarbete avseende miljödriven näringslivsutveckling i alla branscher och energifrågor. En viktig del är att främja omställningen till en cirkulär ekonomi.

Regeringen ser det som centralt att jämställdhet samt integration och mångfald används som ett medel för att uppnå hållbar regional utveckling. Insatser från aktörer med regionalt utvecklingsansvar, främst inom ramen för uppdraget för jämställd regional tillväxt, har bidragit till ökad jämställdhet och därmed målet för politikområdet och regeringens mål om jämställd regional tillväxt.

Regeringen anser att det är viktigt att regionalfondsprogrammen bidrar till de horisontella kriterierna bättre miljö, lika möjligheter och ickediskriminering samt jämställdhet.

Främja lärandet för att utveckla den regionala tillväxtpolitiken

Regeringen har genomfört ett flertal insatser för att stärka arbetet med analyser, uppföljning, utvärdering samt lärande. Det handlar bl.a. om en ökad redovisning av resultat avseende strukturfondsprogrammen perioden 2014–2020. Det nya uppföljningssystemet för den projektverksamhet som finansieras av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* förväntas resultera i att uppföljningen kan stärkas och utvecklas.

Särskilda initiativ

Regeringen genomför fortsatt en satsning på socioekonomiskt eftersatta kommuner och områden med socioekonomiska utmaningar för att bidra till social sammanhållning och till målet för politikområdet.

En av regeringens prioriteringar för att uppnå målet för politikområdet är kompetensförsörjning. Landstingen och Gotlands kommun genomför kompetensförsörjningsarbete på regional nivå. Regeringen främjar arbetet på olika sätt, bl.a. finns nu gemensamma fokusområden och en finansiering för arbetet i alla län. Tillväxtverket har ett viktigt uppdrag att stödja det regionala arbetet i samverkan med andra berörda statliga myndigheter.

Tillväxtverkets uppdrag att bistå med insatser vid varsel och omställning i näringslivet har varit betydelsefullt för arbetet med stöd till berörda orter.

Ett värdefullt utvecklingsarbete har genomförts inom ramen för uppdraget om stärkt lokal attraktionskraft.

Regionalfondsprogrammen tillför mervärden i det regionala tillväxtarbetet

Insatserna inom regionalfondsprogrammen ska primärt främja strukturförändringar, regional konkurrenskraft och samarbete över nationsgränser. Insatserna finansieras av anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014–2020* samt medfinansieras i stor utsträckning av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*. Resultat inom regionalfondsprogrammen inkluderar därför även resultat av insatser som finansierats av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*.

Regeringen anser att det är positivt att ett stort antal företag fått del av satsningarna inom programmen för Investering för tillväxt och sysselsättning. Det är dock önskvärt att nå betydligt fler företag som drivs av kvinnor samt av kvinnor och män med utländsk bakgrund. Stödet till bredbandsutbyggnad har enligt regeringen bidragit till att fler företag får möjlig tillgång till snabbt bredband. Detta är en

grundförutsättning för att utveckla näringslivet. Insatserna för en koldioxidsnål ekonomi bidrar till att uppnå dels målet för politikområdet, dels målen för klimat- och energipolitiken.

Regeringen anser att det är positivt att svenska aktörer i hela landet aktivt deltar i gränsöverskridande samverkan med aktörer i andra länder för att stärka gränsöverskridande innovationsmiljöer och näringslivet samt för att skydda, använda och utveckla natur- och kulturmiljöer.

Förutom betydande utvecklingsmedel som tillförs den regionala tillväxtpolitiken är regionalfondsprogrammen också ett instrument för att samla relevanta aktörer kring en gemensam strategi i programområdena. Detta underlättar långsiktiga insatser med förutsägbarhet och stabilitet som både bygger på regionala och nationella prioriteringar. Sammanhållningspolitiken har på så vis skapat incitament att mobilisera breda grupper med gemensamma utmaningar och mot gemensamma mål. Regeringen bedömer att regionalfondsprogrammens insatser bidrar till utveckling av regionala styrkeområden och innovativa regionala miljöer som skapar förutsättningar för konkurrenskraftiga och innovativa företag och utvecklingskraft i hela landet. Dessutom bidrar programmen till viktiga insatser inom miljö- och klimatområdet. Regeringen anser att regionalfondsprogrammen genom sitt fokus på smart, hållbar och inkluderande tillväxt bidrar till målet för den regionala tillväxtpolitiken.

Förbättrad tillgång till kapital

De strukturella förutsättningarna och tillgång till kapital för utveckling av företagande, entreprenörskap och innovationer varierar över landet. Regeringen bedömer att det är viktigt att företag i alla delar av landet har goda möjligheter till finansiering.

Satsningarna på riskkapitalfonder under programperioden 2007–2013 har gett tillväxt i form av antalet anställda i berörda företag både på kort och på lång sikt.

Regeringen bedömer vidare att de selektiva regionala företagsstöden fyller en marknadskompletterande funktion i företagens kapitalförsörjning. De har enligt regeringen bidragit till en hållbar tillväxt och ökad konkurrenskraft i stödföretagen och därmed bidragit till att uppnå målet för politikområdet. Ett fortsatt arbete med att utveckla företagsstöden avseende jämställdhet, integration och miljö, inklusive klimat är viktigt. Flera av de selektiva regionala företagsstöden ger även möjligheter att arbeta med inomregionala skillnader vilket enligt regeringen kan bidra till att utjämna inomregionala skillnader.

Regionalt transportbidrag

Det regionala transportbidraget har kompenserat berörda företag för kostnadsnackdelar till följd av långa transportavstånd. Det har även delvis stimulerat till höjd förädlingsgrad i områdets näringsliv. Stödet bedöms därmed ha bidragit till att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken. Regeringen ser även positivt på att fler verksamheter inom bl.a. livsmedelssektorn kan beviljas transportbidrag.

Genom pilotsatsningen med checkar för hållbara och effektiva transporter har företagen potential att i ökad utsträckning gå över till mer hållbara och effektiva transporter.

Kommersiell service i gles- och landsbygder

Regeringen bedömer att tillgängligheten till dagligvaror och drivmedel skulle ha varit sämre utan de ekonomiska stöden till strategiska serviceställen som har finansierats inom utgiftsområdet. Regeringen bedömer vidare att det särskilda driftstödet har haft betydelse för tillgängligheten till dagligvaror, och att den negativa utveckling som noterats under många år bland dagligvarubutiker i sårbara och utsatta områden eventuellt kan vara bruten. Regeringen bedömer vidare att den samordning av insatser och aktörer som sker inom de regionala serviceprogrammen är en framgångsrik metod.

2.6 Politikens inriktning

2.6.1 Inledning och mål

Regeringen anser att målet för den regionala tillväxtpolitiken bör vara utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet, vilket framgår av avsnitt 2.4.

Samhällsutmaningarna är stora och varierar delvis mellan olika delar av landet. Klyftor inom och mellan olika regioner ökar såväl inom Sverige som inom EU. Regeringen arbetar för ett tryggare Sverige. Alla människor ska känna delaktighet, kunna påverka sin livsmiljö och forma sina liv utifrån sina förutsättningar oavsett var man bor. Möjligheterna att bo och verka i hela landet ska förbättras. Det är viktigt med goda och attraktiva livsmiljöer där kvinnor och män vill leva och utvecklas på lika villkor. Förutsättningarna för att skapa utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft varierar över landet. Den regionala tillväxtpolitiken ska möta och ta tillvara dessa olika förutsättningar.

Den regionala tillväxtpolitiken ska inriktas på att regionerna ska ges möjligheter att växa och utvecklas efter sina särskilda förutsättningar. Det gäller såväl städer och stadsregioner, tätorter och tätortsregioner av olika storlek som olika typer av landsbygder och landsbygdsregioner. Tätorter samt gles- och landsbygder drar nytta av varandra och ska ses som sammanlänkade. Ju fler regioner som är hållbara och utvecklingskraftiga, desto bättre för Sverige.

Den regionala tillväxtpolitiken ska främja en hållbar social, ekonomisk och miljömässig regional utveckling. Den hållbara utvecklingens tre dimensioner är lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra.

Regeringens prioriteringar för att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken är innovation och företagande, attraktiva miljöer och tillgänglighet, kompetensförsörjning samt internationellt samarbete. En stor bredd av insatser inom olika politikområden är centrala för att bidra till regeringens prioriteringar. Därför är regionala hänsyn och tvärsektoriell styrning av resurser av betydelse. Delar av medlen inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt kräver medfinansiering och används i samverkan med statliga myndigheter och andra aktörers resurser i syfte att främja insatser utifrån olika lokala och regionala förutsättningar.

Den regionala tillväxtpolitiken och EU:s sammanhållningspolitik är nära integrerade.

Den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till Europa 2020-strategin, dvs. en smart och hållbar tillväxt för alla.

Som en del av den gröna skatteväxlingen avser regeringen föreslå att inkomstskatten sänks för personer boende i vissa glest befolkade områden, främst i Norrland och nordvästra Svealand. Regeringen kommer att återkomma med ett förslag under 2020.

Andra mål som den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till att nå

Den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till att nå de nationella klimatmålen och de övriga relevanta nationella miljömålen, ett stort antal av de globala målen för hållbar utveckling (Agenda 2030) samt uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.

De högt ställda målen för den svenska klimat-, miljö- och energipolitiken kräver ett aktivt och långsiktigt arbete för en hållbar utveckling på alla politiska nivåer.

Den regionala tillväxtpolitiken ska bidra till att uppfylla målen för landsbygdspolitiken. Båda dessa politikområden har geografisk utgångspunkt där sektorssamordning och flernivåsamverkan är centralt. Den fortsatta utvecklingen av dessa politikområden ska samordnas och insatser inom båda politikområdena ska komplettera varandra. Landstingen och Gotlands kommun har viktiga roller i genomförandet av både den regionala tillväxtpolitiken och landsbygdspolitiken.

Den framtida regionala tillväxtpolitiken

Regeringens strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 innehåller regeringens prioriteringar för det regionala tillväxtarbetet och ska bidra till att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken. Strategin är vägledande för inriktning och genomförande av det regionala tillväxtarbetet samt för statliga myndigheters medverkan i arbetet.

Regeringen bedömer att den regionala tillväxtpolitiken bör utvecklas för att bättre kunna möta samhällsutmaningarna och ta tillvara de möjligheter som de skapar. Växande utmaningar inom bl.a. miljö och klimat, energi, social sammanhållning, kompetensförsörjning och demografi innebär en samhällsomställning. Det ställer även krav på politikens inriktning och genomförande såväl nationellt som regionalt. Stora skillnader mellan och inom olika regioner skapar även behov av en mer regionalt och lokalt anpassad politik.

För att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken är regionala hänsyn och tvärsektoriell styrning av resurser inom i princip samtliga utgifts- och politikområden av avgörande betydelse. Statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet ska ses över. Ansvar och roller kan behöva förtydligas och de uppgifter som följer av det regionala utvecklingsansvaret avses därför bli föremål för översyn. Att landstingen i alla län och Gotlands kommun har det regionala utvecklingsansvaret innebär ett steg i den riktningen.

2.6.2 EU:s sammanhållningspolitik

EU:s sammanhållningspolitik främjar Europas konkurrenskraft och bidrar till att minska utvecklingsskillnaderna mellan EU:s regioner. Regionalfondsprogrammen investerar i regional konkurrenskraft och ökad sysselsättning i hela Sverige.

Regeringen följer noga genomförandet av programperioden 2014–2020. Lärdomar från genomförandet tillsammans med bl.a. genomförda uppföljningar och utvärderingar kommer att ligga till grund för inriktningen av programperioden 2021–2027.

Som en del av genomförandet av Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden+ och Europeiska havs- och fiskerifonden kommer regeringen att ta fram strategiska ställningstaganden. Förutom de tre aktuella fondernas inbördes relationer avser regeringen att ta ställning till hur investeringar från dessa fonder kan komplettera investeringar från närliggande fonder och program, framför allt Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, asyl- och migrationsfonden, Horisont Europa, Digitalt Europa, InvestEU, Erasmus+, Kreativa Europa, miljöprogrammet Life och programmet för den inre marknaden.

Regeringen anser att regionalfonden under programperioden 2021–2027 ska syfta till att hålla ihop EU och Sverige samt stödja regionernas utvecklingskraft, näringslivets konkurrenskraft och sysselsättning. För Sverige är det viktigt att insatserna bidrar till ett grönt, hållbart och mer innovativt Europa. Några av de utmaningar där regionalfonden kan bidra är inom klimat- och energiområdet, forskning, innovation, konkurrenskraft i små och medelstora företag och digitalisering. De insatser som genomförs ska vara innovativa och ha högt mervärde för EU. Stor hänsyn ska tas till olika territoriella förutsättningar, såsom de geografiskt långa avstånd som finns i stora delar av landet.

Resultatorientering och tematisk fokusering utifrån regionala behov ska fortsatt vara en viktig utgångspunkt. Ytterligare steg behöver tas i en anpassning av regelverket så att krav och kostnader för genomförandet ställs i relation till storleken på de EU-medel som tilldelas respektive land. Det är viktigt att identifiera och genomföra förenkling i alla delar av genomförandet på såväl EU-nivå som nationell nivå. Programstruktur och organisation ska stödja programmens inriktning och genomförande.

Det gränsöverskridande samarbetet ska fortsatt ges hög prioritet. De territoriella samarbetsprogrammen, Interreg, ska skapa ett genuint mervärde för EU genom att möjliggöra gemensamma utvecklingsinsatser över nationsgränserna. Programmen ska stärka den utvecklingskraft som finns i gränsregionerna. Stabila stödberättigande regler skapar förutsättningar för långsiktiga samarbetsrelationer och gemensamma satsningar med Sveriges grannländer. Det är regeringens bedömning att en viktig förutsättning för de territoriella samarbetsprogrammens möjligheter att bidra till en hållbar regional utveckling är att de är samordnade med övrigt regionalt, nationellt och europeiskt arbete. Översyn av programstruktur och inriktning bör göras i syfte att undvika överlappande geografisk indelning och inriktning. Det gäller framför allt program där samarbetet är inriktat mot samma länder och regioner. Översynen ska göras i gränsöverskridande samverkan mellan berörda länder.

Medel för att främja ytterligare insatser inom regionalfonden

Regeringen föreslår att medel tillförs inom regionalfonden som en följd av en justering av valutakursen. Förslaget möjliggör att Sverige kan dra nytta av de EU-medel som tilldelats; dvs. återflödet av medel blir högre.

2.6.3 Prioriteringar

Regeringens prioriteringar inom den regionala tillväxtpolitiken är tvärsektoriella och omfattar

politikområden där europeiska, nationella, regionala och lokala insatser och finansiella resurser samordnas och kompletterar varandra. Ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet ska beaktas inom alla prioriteringar.

Prioriteringen innovation och företagande

Regeringen vill stärka innovationsförmågan i länen för att bidra till hållbar utveckling och skapa förutsättningar för nya jobb att växa fram i hela landet. En viktig utgångspunkt för arbetet med att stärka de regionala innovationsmiljöerna och bidra till strukturförändringar är regionala utvecklingsstrategier i kombination med regionala innovationsstrategier, strategier för smart specialisering eller motsvarande. De regionala strategierna och insatserna behöver samspela med nationella och internationella strategier och insatser.

Regeringen anser att det är angeläget att underlätta för hållbar tillväxt i befintliga företag och stärka tillväxtorienterade företags utveckling, liksom att fortsatt främja entreprenörskap och en mångfald av företagare i hela landet.

En väl fungerande kapitalförsörjning är avgörande för start och utveckling av företag i alla delar av landet. Företagens behov av externt kapital ska i första hand tillgodoses av den privata marknaden, men för att säkerställa att goda affärsidéer realiseras finns det områden där det kan finnas skäl till marknadskompletterande offentliga finansieringsinsatser, exempelvis i tidiga utvecklingsskeden.

De regionala företagsstöden fyller en viktig funktion i områden där marknaden inte fungerar tillfredsställande, eller som viss kompensation för kostnadsnackdelar i områden med mer permanenta nackdelar som exempelvis mycket långa avstånd. De regionala företagsstöden ska fortsatt utvecklas avseende hållbarhet. Det innebär att hänsyn tydligt ska tas till jämställdhet, integration och miljö, inklusive klimat, i hanteringen av stöden.

Vidare ska de företagsstöd som endast kan beviljas i det särskilda stödområdet utvecklas för att bättre hantera gleshetsproblematiken med permanenta nackdelar som exempelvis långa geografiska avstånd till större marknader, sämre möjligheter att ta del av riskvilligt kapital, sämre realsäkerheter och brist på kompetent arbetskraft. Oavsett konjunkturläget påverkar dessa förhållanden företagen.

För att möta klimat-, miljö- och energiutmaningarna och samtidigt främja ett konkurrenskraftigt näringsliv krävs det förändringar i näringslivet. Den resurseffektiva, cirkulära och biobaserade ekonomin behöver utvecklas i hela landet. Näringslivets potential till omställning ska i större utsträckning tas till vara för att främja miljödriven näringslivsutveckling i alla branscher.

Klimat-, miljö-, energi- och näringslivsfrämjande insatser bedrivs inom flera politikområden. Det behövs en utvecklad samverkan mellan berörda statliga myndigheter, liksom mellan statliga myndigheter och landsting samt Gotlands kommun. Tillväxtverket har en viktig roll avseende ökad samverkan, erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling mellan berörda aktörer.

Det är betydelsefullt att de regionala handlingsplanerna för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet genomförs.

Ökade utgifter för transportbidrag

Till följd av förändringar i EU:s lagstiftning om gruppundantag från statsstödsreglerna kan transportbidrag beviljas till företag för transporter av vidareförädlade produkter inom bl.a. jordbruks- och livsmedelssektorn. Ytterligare medel till transportbidraget föreslås till följd av bl.a. denna förändring.

Prioriteringen attraktiva miljöer och tillgänglighet

Transportpolitikens övergripande mål är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Utöver det övergripande målet finns ett funktionsmål om tillgänglighet och ett hänsynsmål om säkerhet, miljö och hälsa. Dessa mål kopplar direkt till regeringens prioritering inom den regionala tillväxtpolitiken. Genom att på ett hållbart sätt förbättra tillgängligheten och därmed pendlingsmöjligheterna inom en region eller mellan regioner får man väl fungerande och sammanbundna funktionella regioner. Det är även viktigt att tillgängligheten mellan Sverige och andra länder förbättras. Förbättrad tillgänglighet bidrar bl.a. till en bättre matchning av arbetskraft samt

en bättre fungerande arbetsmarknad för såväl kvinnor som män.

Utöver staten har landstingen och Gotlands kommun en central roll i arbetet med att utveckla transportinfrastrukturen, bl.a. inom ramen för den långsiktiga transportinfrastrukturplaneringen som länsplaneupprättare och part i arbetet med den nationella planen. Se även utgiftsområde 22 Kommunikationer.

Den fysiska miljöns utformning har stor betydelse för utvecklingen av attraktiva och hållbara livs- och boendemiljöer, hållbara transporter, motverkandet av segregation samt näringslivets konkurrenskraft.

För att skapa hållbara och effektiva fysiska strukturer som stärker sambanden inom och mellan regioner krävs en utvecklad mellankommunal, regional och sektorsövergripande samverkan och samplanering, som utgår ifrån ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbara perspektiv. Regeringen ser positivt på att landsting och Gotlands kommun i sitt arbete även uppmärksammar frågor som rör fysisk planering och boende.

Regeringen avser att förändra det investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande som infördes 2016 så att det blir effektivare och mer ändamålsenligt för byggande av hyresrätter i hela landet. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2020. Stödet tillförs även ytterligare medel. Ett särskilt investeringsstöd för bostäder för äldre ska alltjämt finnas kvar. Se även utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik.

Strategin För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi belyser bl.a. vikten av ett förstärkt lokalt och regionalt engagemang i digitaliseringsfrågor (N2017/03643/D). De regionala digitaliseringskoordinatorerna ska bidra till samordning och samverkan för att främja och tillvarata digitaliseringen i det regionala tillväxtarbetet. Det är särskilt viktigt att stödja näringslivets digitalisering i hela landet.

En väl fungerande digital infrastruktur bidrar till bättre villkor för att människor ska kunna bo, leva och verka i hela landet. Tillgång till snabbt och säkert bredband är en förutsättning för att kunna använda sig av digitaliseringens möjligheter och öka den digitala delaktigheten i samhället. Det finns behov av att även fortsatt kunna ge stöd till bredbandsutbyggnad i områden där förutsättningar för kommersiell utbyggnad saknas. Ytterligare medel avsätts för att underlätta och öka tempot i bredbandsutbyggnaden. De regionala bredbandskoordinatorerna är viktiga i detta arbete. Se även utgiftsområde 22 Kommunikationer.

Regeringen anser att tillgänglighet till kommersiell och offentlig service är en av förutsättningarna för utvecklingskraft i alla delar av landet.

Regeringen anser att kultur, kulturarv, naturmiljöer och fritidsaktiviteter är viktiga för utvecklingskraft och attraktivitet samt att de ska vara tillgängliga i alla delar av landet. Kultur, kulturarv och attraktiva miljöer är även viktigt för den svenska besöksnäringen. Det är angeläget att de möjligheter som samspel med bl.a. kultursamverkansmodellen och kulturmiljöarbetet erbjuder tas tillvara.

Särskilt driftsstöd i sårbara och utsatta områden

För att främja den lokala utvecklingen föreslår regeringen medel till ett fortsatt särskilt driftstöd till dagligvarubutiker i glesbygd för att närheten till kommersiell service ska kunna bibehållas.

Prioriteringen kompetensförsörjning

Tillgång till arbetskraft med relevant kompetens är en förutsättning för utvecklingskraft, liksom för utvecklingen av näringsliv och offentlig verksamhet i hela landet. Regeringen prioriterar fortsatta insatser inom ramen för det s.k. kunskapslyftet bl.a. för att stärka kompetensförsörjningen.

Regeringen följer bl.a. Tillväxtverkets uppdrag att stödja de regionalt utvecklingsansvariga aktörernas arbete inom kompetensförsörjningsområdet 2018–2020 (N2017/07839/RTS) med fokus på att landsting och Gotlands kommun ges goda och likvärdiga förutsättningar att vidareutveckla kompetensförsörjningsarbetet på regional nivå.

Prioriteringen internationellt samarbete

Regeringen anser att det krävs utvecklade internationella nätverk, samarbete och omvärldsbevakning för att regionalt kunna ta till vara globaliseringens och digitaliseringens möjligheter och möta olika samhällsutmaningar.

Internationellt samarbete ska både komplettera och bidra till att uppfylla ovan nämnda prioriteringar för den regionala tillväxtpolitiken.

Det nordiska samarbetet är en strategisk plattform för konkreta insatser för att möta samhällsutmaningarna.

EU:s strategi för Östersjöregionen utgör en viktig utgångspunkt för ett fördjupat samarbete i närområdet.

2.6.4 Utvecklad sektorssamordning, flernivåsamverkan och resultatfokus

I genomförandet av europeiska, nationella och regionala strategier, program och insatser är det viktigt att utveckla styrning och arbetssätt på ett sätt som förbättrar sektorssamordning och flernivåsamverkan. Genom detta når såväl den regionala tillväxtpolitiken som politikområden med särskilt stor betydelse för den regionala tillväxtpolitiken en bättre måluppfyllelse med befintliga resurser. Genom sektorssamordning kan synergieffekter mellan olika finansiella resurser och andra insatser uppnås. Genom flernivåsamverkan kan dessutom insatserna i större utsträckning anpassas utifrån olika regionala förutsättningar.

Det är viktigt att staten förbättrar sektorssamordningen mellan politikområden. Bland annat är tvärsektoriell styrning av resurser inom i princip samtliga politik- och utgiftsområden av avgörande betydelse för att nå målet för den regionala tillväxtpolitiken. Även koordineringen av insatser som bedrivs av statliga myndigheter är viktig.

Statens styrning och arbetssätt måste också utvecklas för att förbättra flernivåsamverkan mellan aktörer på internationell, nationell, regional och lokal nivå, bl.a. statliga myndigheter, inklusive länsstyrelserna, näringsliv och landsting och Gotlands kommun. Det innebär bl.a. att åtgärder inom olika politik- och utgiftsområden på nationell nivå behöver ta hänsyn till lokala och regionala förutsättningar och prioriteringar.

Insatser inom politikområdet bör bidra till att stärka de län som har de största utmaningarna.

Regeringen anser att det finns behov av att fortsätta arbetet med att utveckla vissa av de statliga myndigheternas medverkan i det regionala tillväxtarbetet. Det är enligt förordningen (2017:583) om regionalt tillväxtarbete centralt att statliga myndigheter inom sina verksamhetsområden verkar för att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken. När det är lämpligt ska myndigheterna i sin verksamhet i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till regionala förutsättningar. Regeringen anser att det är viktigt att de strategier som finns för myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet genomförs.

Kontinuerliga dialoger är viktiga för att få ett effektivt genomförande av den regionala tillväxtpolitiken. Forum för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 samt mål- och resultatdialoger mellan Regeringskansliet (Näringsdepartementet) och landstingen och Gotlands kommun är av fortsatt stor betydelse.

Regeringens inriktning är ett mer kunskapsbaserat och resultatinriktat genomförande för att nå målet för den regionala tillväxtpolitiken.

Roller och ansvarsfördelning i det regionala tillväxtarbetet ska vara tydliga. Regeringens inriktning för den regionala tillväxtpolitiken är ett starkt regionalt inflytande och ansvar för frågor av betydelse för det regionala tillväxtarbetet.

Regeringen avser att under mandatperioden fortsätta arbetet med att stärka den statliga närvaron i hela landet för att bl.a. bidra till jobb och en hållbar regional utveckling. Se även utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

För att främja den regionala utvecklingen är det viktigt att staten bistår med insatser som stärker orter och regioner som berörs av varsel och omställning i näringslivet.

2.7 Budgetförslag

2.7.1 1:1 Regionala tillväxtåtgärder

Tabell 2.27 Anslagsutveckling 1:1 Regionala tillväxtåtgärder

Tusental kronor

2018	Utfall	1 978 714	Anslagssparande	156 153
2019	Anslag	1 674 637 [1]	Utgiftsprognos	1 678 313
2020	**Förslag**	**1 690 637**		
2021	Beräknat	1 689 337		
2022	Beräknat	1 640 837		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för statsbidrag till projektverksamhet (inklusive riskkapitalfonder, lånefonder och garantifonder), regionala företagsstöd, ersättning för vissa kreditförluster samt stöd till kommersiell service. Vidare får anslaget användas för viss administration, uppföljning och utvärdering samt viss central utvecklingsverksamhet.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 375 000 000 kronor 2021–2027.

Skälen för regeringens förslag: Anslaget används framför allt till olika regionala företagsstöd, projektverksamhet och medfinansiering av olika EU-program. Övervägande delen av de stöd som beslutas inom ramen för anslaget är antingen fleråriga samverkansprojekt med många olika offentliga och privata aktörer eller fleråriga företagsinvesteringar. Medlen betalas ut när kostnader har uppstått. De aktörer som kan fatta beslut om framtida åtaganden mot anslaget har därför små möjligheter att påverka stödens utbetalningstakt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 375 000 000 kronor 2021–2027.

Tabell 2.28 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2027
Ingående åtaganden	2 405 671	3 357 280	2 703 623			
Nya åtaganden	2 854 061	972 871	2 210 346			
Infriade åtaganden	–1 902 452	–1 626 528	–1 538 969	–1 192 560	–1 134 500	–1 047 940
Utestående åtaganden	3 357 280	2 703 623	3 375 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**5 950 000**	**3 450 000**	**3 375 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* föreslås öka med 17 miljoner kronor 2020 samt beräknas öka med 8,5 miljoner kronor 2021 och minska med 40 miljoner kronor 2022. Medlen ska användas till att medfinansiera riskkapitalsatsningen fond-i-fond.

Anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* föreslås öka med 34 miljoner kronor 2020. Medlen ska användas till insatser för hållbar regional tillväxt och näringslivsutveckling i Gotlands län.

Anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* föreslås öka med 35 miljoner kronor 2020. För 2021–2022 beräknas anslaget öka med 35 miljoner kronor per år. Medlen ska användas till särskilt driftstöd i sårbara och utsatta områden.

Tabell 2.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Regionala tillväxtåtgärder

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 674 637**	**1 674 637**	**1 674 637**
Förändring till följd av:			
Beslut	16 000	14 700	-33 800
Varav BP20	86 000	43 500	-5 000
Varav			
Justering riskkapitalsatsning fond-i-fond	17 000	8 500	-40 000
Särskilt driftsstöd i sårbara och utsatta områden	35 000	35 000	35 000
Hållbara Gotland	34 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 690 637**	**1 689 337**	**1 640 837**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 690 637 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 689 337 000 kronor respektive 1 640 837 000 kronor.

2.7.2 1:2 Transportbidrag

Tabell 2.30 Anslagsutveckling 1:2 Transportbidrag

Tusental kronor

2018	Utfall	427 525	Anslags-sparande	-11 507
2019	Anslag	471 864 [1]	Utgifts-prognos	472 382
2020	**Förslag**	**454 864**		
2021	Beräknat	400 864		
2022	Beräknat	400 864		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för statsbidrag till regionalt transportbidrag och avser kompensation till företag i de fyra nordligaste länen för kostnadsnackdelar till följd av långa transportavstånd för varor och stimulerar till höjd förädlingsgrad i områdets näringsliv.

Regeringens överväganden

Till följd av förändringar i EU:s lagstiftning om gruppundantag från statsstödsreglerna kan transportbidrag beviljas till företag för transporter av vidareförädlade produkter inom bl.a. jordbruks- och livsmedelssektorn. Med ett oförändrat regelverk i övrigt och en förväntad hög efterfrågan på godstransporter innebär detta ett ökat behov av medel under 2020.

Tabell 2.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Transportbidrag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**400 864**	**400 864**	**400 864**
Förändring till följd av:			
Beslut	54 000		
Varav BP20	54 000		
Varav			
Ökade utgifter för transportbidraget	54 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**454 864**	**400 864**	**400 864**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 454 864 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Transportbidrag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 400 864 000 kronor respektive 400 864 000 kronor.

2.7.3 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020

Tabell 2.32 Anslagsutveckling 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020

Tusental kronor

2018	Utfall	1 170 199	Anslags-sparande	250 825
2019	Anslag	1 421 024 [1]	Utgifts-prognos	1 480 735
2020	**Förslag**	**1 527 024**		
2021	Beräknat	1 592 524		
2022	Beräknat	1 479 024		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utbetalningar av medel från Europeiska regionala utvecklingsfonden för programperioden 2014–2020.

Kompletterande information

Den valutakurs som fastställts i förordningen (1999:710) om valutakurs vid stöd från Europeiska struktur- och investeringsfonderna, och som används vid omräkning av de finansiella ramarna för strukturfonderna, måste fortlöpande analyseras och bör vid behov revideras för att skillnaden mot den verkliga kursen inte ska bli för stor.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 700 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Verksamheten inom regionalfondsprogrammen omfattar bl.a. fleråriga projekt som medför utgifter för kommande budgetår. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 700 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 2.33 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	4 078 289	3 692 665	3 456 289			
Nya åtaganden	784 575	1 163 624	693 711			
Infriade åtaganden	–1 170 199	–1 400 000	–1 450 000	–1 001 837	–1 228 163	–470 000
Utestående åtaganden	3 692 665	3 456 289	2 700 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**3 800 000**	**3 750 000**	**2 700 000**			

Regeringens överväganden

Innevarande år beräknas utgifterna uppgå till ca 1 481 000 000 kronor. Detta är ca 60 000 000 kronor högre än den beslutade budgeten för 2019. Detta förklaras främst av en högre takt i utbetalningarna inom regionalfondsprogrammen än förväntat.

Medlen från regionala utvecklingsfonden inom målet Investering för tillväxt och sysselsättning uppgår till ca 934 750 000 euro för programperioden som helhet, inklusive medel för lokalt ledd utveckling.

Vid beräkning av de finansiella ramarna för programperioden 2014–2020 ska den valutakurs tillämpas som anges i förordningen (1999:710) om valutakurs vid stöd från Europeiska struktur- och investeringsfonderna. Regeringen har genom en ändring av förordningen som trädde i kraft den 1 augusti 2019 justerat den berörda kursen från 8 kronor och 39 öre per euro till 9 kronor och 30 öre per euro. Detta medför att ytterligare EU-medel om totalt ca 851 000 000 kronor för programperioden görs tillgängliga inom regionalfondsprogrammen. I enlighet med vad som har aviserats i 2019 års ekonomiska vårproposition innebär det utgiftsökningar under anslaget (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Ramen för regionala utvecklingsfonden beräknas efter valutakursjusteringen till totalt 8 693 000 000 kronor, inklusive medel för lokalt ledd utveckling.

På anslaget har även beräknats medel för programperioden 2021–2027, med 150 000 000 kronor 2021 och 600 000 000 kronor 2022.

Tabell 2.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 421 024**	**1 421 024**	**1 421 024**
Förändring till följd av:			
Beslut	111 500	178 000	63 334
Varav BP20	51 500	-167 000	-281 666
Varav			
Ny programperiod 2021–2027		150 000	600 000
Omfördelning inom anslaget över tid	51 500	-317 000	-881 666
Överföring till/från andra anslag	-5 500	-6 500	-5 334
Varav BP20	-5 500	-6 500	
Varav			
Lokalt ledd utveckling från U019 till U023	-5 500	-6 500	
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 527 024**	**1 592 524**	**1 479 024**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 527 024 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2014–2020* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 592 524 000 kronor respektive 1 479 024 000 kronor.

Allmän miljö- och naturvård

20

Förslag till statens budget för 2020

Allmän miljö- och naturvård

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 5

Diagramförteckning ... 8

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 9

2 Allmän miljö- och naturvård ... 13
2.1 Omfattning ... 13
2.2 Utgiftsutveckling ... 13

3 Miljöpolitik ... 15
3.1 Omfattning ... 15
3.2 Utgiftsutveckling ... 16
3.3 Skatteutgifter ... 17
3.4 Mål för utgiftsområdet ... 17
3.5 Resultatredovisning ... 19
3.5.1 Generationsmålet ... 23
3.5.2 Begränsad klimatpåverkan ... 27
3.5.3 Frisk luft ... 34
3.5.4 Bara naturlig försurning ... 37
3.5.5 Giftfri miljö ... 39
3.5.6 Skyddande ozonskikt ... 44
3.5.7 Säker strålmiljö ... 45
3.5.8 Ingen övergödning ... 46
3.5.9 Levande sjöar och vattendrag ... 49
3.5.10 Grundvatten av god kvalitet ... 51
3.5.11 Hav i balans samt levande kust och skärgård ... 53
3.5.12 Myllrande våtmarker ... 59
3.5.13 Levande skogar ... 62
3.5.14 Ett rikt odlingslandskap ... 68
3.5.15 Storslagen fjällmiljö ... 71
3.5.16 God bebyggd miljö ... 73
3.5.17 Ett rikt växt- och djurliv ... 78
3.6 Politikens inriktning ... 86
3.7 Fonder ... 95
3.7.1 Batterifonden ... 95
3.7.2 Kadmiumfonden ... 96

3.7.3 Kärnavfallsfonden....96
3.8 Borttagning och annullering av utsläppsenheter....97
3.8.1 Borttagning av överskott från 2017 och 2018 under EU:s ansvarsfördelningsbeslut....97
3.8.2 Annullering av förvärvade utsläppsenheter från 2017 och 2018....98
3.9 Budgetförslag....99
3.9.1 1:1 Naturvårdsverket....99
3.9.2 1:2 Miljöövervakning m.m....100
3.9.3 1:3 Åtgärder för värdefull natur....101
3.9.4 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden....103
3.9.5 1:5 Miljöforskning....104
3.9.6 1:6 Kemikalieinspektionen....105
3.9.7 1:7 Avgifter till internationella organisationer....107
3.9.8 1:8 Klimatbonus....107
3.9.9 1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut....108
3.9.10 1:10 Klimatanpassning....109
3.9.11 1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö....110
3.9.12 1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar....112
3.9.13 1:13 Internationellt miljösamarbete....113
3.9.14 1:14 Skydd av värdefull natur....114
3.9.15 1:15 Havs- och vattenmyndigheten....116
3.9.16 1:16 Klimatinvesteringar....117
3.9.17 1:17 Klimatpremier....118
3.9.18 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen....120
3.9.19 1:19 Industriklivet....121
3.9.20 1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv....122
3.9.21 Investeringsplan för Naturvårdsverket....124

4 Miljöforskning....125
4.1 Omfattning....125
4.2 Utgiftsutveckling....125
4.3 Mål för forskningspolitiken....125
4.4 Resultatredovisning....126
4.4.1 Resultat....126
4.4.2 Analys och slutsatser....131
4.5 Politikens inriktning....132
4.6 Budgetförslag....133
4.6.1 2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande....133
4.6.2 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning....133

Bilagor

Bilaga 1 Klimatredovisning

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 10
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden ... 11
Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård ... 13
Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård ... 14
Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård ... 14
Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom område Miljöpolitik ... 16
Tabell 3.2 Skatteutgifter inom utgiftsområde 20 ... 17
Tabell 3.3 Etappmål ... 18
Tabell 3.4 Koppling mellan Sveriges nationella miljömål och de 17 globala målen för FN:s Agenda 2030 ... 20
Tabell 3.5 Antal restaurerade leder ... 73
Tabell 3.6 Användning av Batterifonden ... 96
Tabell 3.7 Anslagsutveckling 1:1 Naturvårdsverket ... 99
Tabell 3.8 Offentligrättslig verksamhet ... 99
Tabell 3.9 Uppdragsverksamhet ... 99
Tabell 3.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Naturvårdsverket ... 100
Tabell 3.11 Anslagsutveckling 1:2 Miljöövervakning m.m. ... 100
Tabell 3.12 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Miljöövervakning m.m. 101
Tabell 3.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Miljöövervakning m.m. ... 101
Tabell 3.14 Anslagsutveckling 1:3 Åtgärder för värdefull natur ... 101
Tabell 3.15 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur ... 102
Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Åtgärder för värdefull natur ... 102
Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden ... 103
Tabell 3.18 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden ... 104
Tabell 3.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för Sanering och återställning av förorenade områden ... 104
Tabell 3.20 Anslagsutveckling 1:5 Miljöforskning ... 104
Tabell 3.21 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Miljöforskning ... 105
Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Miljöforskning ... 105
Tabell 3.23 Anslagsutveckling 1:6 Kemikalieinspektionen ... 105
Tabell 3.24 Offentligrättslig verksamhet ... 106
Tabell 3.25 Uppdragsverksamhet ... 106
Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Kemikalieinspektionen ... 106
Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:7 Avgifter till internationella organisationer ... 107
Tabell 3.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Avgifter till internationella organisationer ... 107
Tabell 3.29 Anslagsutveckling 1:8 Klimatbonus' ... 107
Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Klimatbonus ... 108
Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut ... 108

Tabell 3.32 Uppdragsverksamhet....108
Tabell 3.33 Avgiftsbelagd verksamhet....108
Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut....109
Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:10 Klimatanpassning'....109
Tabell 3.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Klimatanpassning....110
Tabell 3.37 Anslagsutveckling 1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö'....110
Tabell 3.38 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:11 Åtgärder för Havs- och vattenmiljö....111
Tabell 3.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö....111
Tabell 3.40 Anslagsutveckling 1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar....112
Tabell 3.41 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar....112
Tabell 3.42 Härledning av an1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar....113
Tabell 3.43 Anslagsutveckling 1:13 Internationellt miljösamarbete'....113
Tabell 3.44 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Internationellt miljösamarbete....114
Tabell 3.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Internationellt miljösamarbete....114
Tabell 3.46 Anslagsutveckling 1:14 Skydd av värdefull natur'....114
Tabell 3.47 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:14 Skydd av värdefull natur....115
Tabell 3.48 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Skydd av värdefull natur....115
Tabell 3.49 Anslagsutveckling 1:15 Havs- och vattenmyndigheten....116
Tabell 3.50 Offentligrättslig verksamhet....116
Tabell 3.51 Uppdragsverksamhet....116
Tabell 3.52 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Havs- och vattenmyndigheten....116
Tabell 3.53 Anslagsutveckling 1:16 Klimatinvesteringar'....117
Tabell 3.54 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:16 Klimatinvesteringar....117
Tabell 3.55 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Klimatinvesteringar....118
Tabell 3.56 Anslagsutveckling 1:17 Klimatpremier....118
Tabell 3.57 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:17 Klimatpremier....119
Tabell 3.58 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Klimatpremier....119
Tabell 3.59 Anslagsutveckling 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen....120
Tabell 3.60 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen....120
Tabell 3.61 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen....121
Tabell 3.62 Anslagsutveckling 1:19 Industriklivet'....121
Tabell 3.63 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:19 Industriklivet....121
Tabell 3.64 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Industriklivet....122
Tabell 3.65 Anslagsutveckling 1:22 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv....122
Tabell 3.66 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv....123

Tabell 3.67 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:22 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv 123
Tabell 3.68 Investeringsplan 124
Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom område Miljöforskning 125
Tabell 4.2 Totalt beviljade forskningsansökningar 2016-2018 126
Tabell 4.3 Könsfördelning bland sökanden och medverkande forskare i ansökningar 2018 126
Tabell 4.4 Könsfördelning för beviljade forskningsansökningar i utlysningar 2016-2018 127
Tabell 4.5 Beviljade forskningsansökningar miljöforskningsanslaget 2016-2018 128
Tabell 4.6 Könsfördelning för forskningsansökningar i Naturvårdsverkets utlysningar 2016-2018 128
Tabell 4.7 Beviljade forskningsansökningar viltforskningsanslaget 2016-2018. 129
Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande' 133
Tabell 4.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande 133
Tabell 4.10 Anslagsutveckling 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning 133
Tabell 4.11 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning 134
Tabell 4.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning 134

Diagramförteckning

Diagram 3.1 Behandlat avfall 25
Diagram 3.2 Materialkonsumtion i *Sverige 25
Diagram 3.3 Andel förnybar energi i Sverige 2005–2016 26
Diagram 3.4 Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per område 26
Diagram 3.5 Årlig avvikelse 18502018 från den globala genomsnittliga temperaturen för åren 1850–1900 27
Diagram 3.6 Växthusgasutsläpp per sektor 1990–2017 28
Diagram 3.7 Historiska utsläpp, referensscenario och indikativ målbana 28
Diagram 3.8 Beviljade stödbelopp per åtgärdskategori Klimatklivet 29
Diagram 3.9 Utsläpp av kväveoxider till luft per sektor 1990–2017 35
Diagram 3.10 Utsläpp av kväveoxider till luft från vägtransporter 1990–2017 36
Diagram 3.11 Nedfall av svavel 37
Diagram 3.12 Miljögifter i modersmjölk och blod 39
Diagram 3.13 Antal efterbehandlingsåtgärder som pågår eller är avslutade 2012–2018 41
Diagram 3.14 Cesiumkoncentrationen i konsumtionsmjölk 45
Diagram 3.15 Antal nya fall av malignt melanom i Sverige 1970–2016 46
Diagram 3.16 Kvävetillförsel via vatten till Egentliga Östersjön 47
Diagram 3.17 Fosfortillförsel till Egentliga Östersjön 47
Diagram 3.18 Utbredning av syrefria bottnar (svart) och bottnar påverkade av akut syrebrist (grå) i Östersjön, hösten 2018. 48
Diagram 3.19 Bebyggelsepåverkad inlandslinje 2017 50
Diagram 3.20 Strandnära byggande 51
Diagram 3.21 Vattenskyddsområden vid kommunala grundvattentäkter 2008–2018 52
Diagram 3.22 Strandnära bebyggelse vid havet 55
Diagram 3.23 Anlagda eller restaurerade våtmarker 60
2010–2018 60
Diagram 3.24 Hydrologisk restaurering av torvmarker 60
2010–2018 60
Diagram 3.25 Myrskyddsplanens genomförande, areal som kvarstår att skydda 61
Diagram 3.26 Skogsbrukets påverkan på vattendrag på grund av transporter vid avverkning 63
Diagram 3.27 Skogsbrukets påverkan på hänsynskrävande biotoper 1999–2016 65
Diagram 3.28 Populationsutvecklingen för 15 vanligt förekommande fågelarter i odlingslandskapet 1975–2017 69
Diagram 3.29 Populationsutvecklingen för de 12 svenska arter gräsmarksfjärilar 2010–2017 69
Diagram 3.30 Populationsutveckling (index) för häckande fåglar i kalfjälls- och fjällskogsmiljö 72
Diagram 3.31 Bevarandestatus för naturtyper i olika regioner 2019 80
Diagram 3.32 Bevarandestatus för arter i olika regioner 2019 80

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att genomföra borttagning av de utsläppsrätter under EU:s ansvarsfördelningsbeslut för 2017 och 2018 som Sverige har tilldelats och som inte behövs för avräkning mot Sveriges åtagande inom EU för de åren (avsnitt 3.8.1).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att genomföra annullering av Sveriges innehav av utsläppsenheter som har genererats under Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod och som har levererats t.om. 2017 och 2018. Utsläppsenheterna har förvärvats genom Sveriges program för internationella klimatinsatser (avsnitt 3.8.2).
3. Riksdagen godkänner investeringsplanen för fastigheter och markanläggningar för 2020–2022 som en riktlinje för Naturvårdsverkets investeringar (avsnitt 3.9.21)
4. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård enligt tabell 1.1.
5. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behöv av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Naturvårdsverket	588 944
1:2	Miljöövervakning m.m.	465 714
1:3	Åtgärder för värdefull natur	1 115 035
1:4	Sanering och återställning av förorenade områden	919 218
1:5	Miljöforskning	93 825
1:6	Kemikalieinspektionen	275 692
1:7	Avgifter till internationella organisationer	262 131
1:8	Klimatbonus	1 760 000
1:9	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	268 281
1:10	Klimatanpassning	98 000
1:11	Åtgärder för havs- och vattenmiljö	1 389 565
1:12	Insatser för internationella klimatinvesteringar	255 000
1:13	Internationellt miljösamarbete	40 400
1:14	Skydd av värdefull natur	875 500
1:15	Havs- och vattenmyndigheten	244 341
1:16	Klimatinvesteringar	1 955 000
1:17	Klimatpremier	170 000
1:18	Stöd för gröna och trygga samhällen	50 000
1:19	Industriklivet	600 000
1:20	Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv	90 000
2:1	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande	98 129
2:2	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning	956 408
Summa		**12 571 183**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:2	Miljöövervakning m.m.	132 000	2021–2023
1:3	Åtgärder för värdefull natur	490 000	2021–2028
1:4	Sanering och återställning av förorenade områden	2 065 000	2021–2050
1:5	Miljöforskning	102 000	2021–2024
1:11	Åtgärder för havs- och vattenmiljö	620 000	2021–2026
1:12	Insatser för internationella klimatinvesteringar	500 000	2021–2027
1:13	Internationellt miljösamarbete	9 000	2021–2023
1:14	Skydd av värdefull natur	42 000	2021–2068
1:16	Klimatinvesteringar	2 100 000	2021–2023
1:17	Klimatpremier	200 000	2021–2023
1:18	Stöd för gröna och trygga samhällen	200 000	2021–2022
1:19	Industriklivet	1 800 000	2021–2027
1:20	Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv	80 000	2021–2024
2:2	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning	2 000 000	2021–2026
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**10 340 000**	

2 Allmän miljö- och naturvård

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård är indelat i områdena Miljöpolitik (avsnitt 3) och Miljöforskning (avsnitt 4).

Regeringen föreslår att 12,6 miljarder kronor anvisas utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård för 2020. Föreslagen anslagsnivå innebär en ökning med 1,9 miljarder kronor i förhållande till 2019.

2.2 Utgiftsutveckling

De sammanlagda utgifterna för utgiftsområdet motsvarade 10,4 miljarder kronor 2018.

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Miljöpolitik	9 171	10 172	9 659	**11 517**	11 929	11 956
Miljöforskning	929	1 041	1 037	**1 055**	1 049	1 050
Äldreanslag	744	40				
Totalt för utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård	**10 422**	**11 253**	**10 703**	**12 571**	**12 978**	**13 006**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

I tabell 2.2 redovisas förändringen av anslagsnivån för perioden 2020–2022 jämfört med statens budget 2019. Den årliga pris- och löneomräkningen av anslagen för förvaltningsändamål som görs för att kompensera myndigheterna för pris- och löneökningar utgör en del av den föreslagna anslagsförändringen.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**9 737**	**9 737**	**9 737**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	24	47	69
Beslut	2 810	3 194	3 200
Varav BP20 [3]	2 386	2 615	2 735
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20 [3]			
Övrigt			
Ny ramnivå	**12 571**	**12 978**	**13 006**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

I tabell 2.3 redovisas den realekonomiska fördelningen vilket visar andel transfereringar, verksamhetsutgifter och investeringar.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	6 263
Verksamhetsutgifter [2]	6 114
Investeringar [3]	194
Summa ramnivå	**12 571**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

3 Miljöpolitik

3.1 Omfattning

Myndigheter som finansieras inom området är Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Kemikalieinspektionen samt Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. Ytterligare myndigheter som delvis finansieras från området är bl.a. Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelserna, Statens geotekniska institut, Lantmäteriet, Statens energimyndighet, Boverket, Transportstyrelsen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Strålsäkerhetsmyndigheten.

Dessutom har 26 myndigheter och länsstyrelserna i sina instruktioner ett utpekat ansvar att verka för att nå miljökvalitetsmålen och generationsmålet. Åtta av dessa myndigheter har även ett utpekat ansvar för att samordna uppföljning, utvärdering och rapportering av ett eller flera miljökvalitetsmål. Dessa myndigheter är följande:

- Boverket
- Havs- och vattenmyndigheten
- Kemikalieinspektionen
- Naturvårdsverket
- Skogsstyrelsen
- Statens jordbruksverk
- Strålsäkerhetsmyndigheten
- Sveriges geologiska undersökning

Naturvårdsverket har i uppgift att vägleda de myndigheter som har ett ansvar i miljömålssystemet i deras arbete med genomförande och uppföljning.

Klimatlagen (2017:720) trädde i kraft 2018. Den, tillsammans med miljöbalken (1998:808), utgör en viktig del i arbetet inom politikområdet.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom område Miljöpolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Miljöpolitik						
1:1 Naturvårdsverket	546	585	577	**589**	477	418
1:2 Miljöövervakning m.m.	399	400	396	**466**	426	426
1:3 Åtgärder för värdefull natur	1 247	860	850	**1 115**	1 115	1 115
1:4 Sanering och återställning av förorenade områden	772	891	881	**919**	839	839
1:5 Miljöforskning	79	79	78	**94**	94	94
1:6 Kemikalieinspektionen	263	277	279	**276**	229	232
1:7 Avgifter till internationella organisationer	302	298	294	**262**	262	262
1:8 Klimatbonus		1 340	1 325	**1 760**	2 430	2 490
1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	239	248	252	**268**	272	277
1:10 Klimatanpassning	132	246	158	**98**	78	78
1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö	920	1 270	1 191	**1 390**	1 212	1 212
1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar	198	287	284	**255**	265	209
1:13 Internationellt miljösamarbete	44	46	45	**40**	37	37
1:14 Skydd av värdefull natur	1 420	978	965	**876**	1 086	1 086
1:15 Havs- och vattenmyndigheten	243	247	251	**244**	238	241
1:16 Klimatinvesteringar	1 673	1 508	1 236	**1 955**	1 835	1 855
1:17 Klimatpremier	50	80	79	**170**	170	170
1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen	99	33	25	**50**	150	200
1:19 Industriklivet	122	500	494	**600**	600	600
1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv				**90**	115	115
Summa Miljöpolitik	**8 750**	**10 172**	**9 659**	**11 517**	**11 929**	**11 956**
Äldreanslag						
2019 1:19 Elfordonspremie	422	40	8			
2019 1:21 Teknikneutral laddinfrastruktur						
2018 1:8 Supermiljöbilspremie	322					
Summa Äldreanslag	**744**	**40**	**8**			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

3.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 20 Allmän miljö och naturvård redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter föregående år (skr. 2018/19:98). I det följande redovisas de skatteutgifter som är att hänföra till utgiftsområde 20 Allmän miljö och naturvård.

Tabell 3.2 Skatteutgifter inom utgiftsområde 20

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Förmån av miljöanpassade bilar	870	1 160
Sänkt mervärdesskatt på vissa reparationer	290	300
Totalt för utgiftsområde 20	**1 160**	**1 460**

Förmån av miljöanpassade bilar

Förmånsvärdet för en bil som – helt eller delvis – är utrustad med teknik för drift med elektricitet eller med mer miljöanpassade drivmedel än bensin eller diesel och som därför har ett nybilspris som är högre än nybilspriset för närmast jämförbara bil utan sådan teknik, sätts ned till en nivå som motsvarar förmånsvärdet för den närmast jämförbara bilen utan sådan teknik (61 kap. 8 a § IL). Vidare gäller att förmånsvärdet för förmånsbilar som drivs med elektricitet som tillförs genom laddning från yttre energikälla eller annan gas än gasol utgörs av 60 procent av förmånsvärdet för jämförbar bil utan miljöanpassad teknik. Under 2016 var nedsättningen begränsad till högst 16 000 kronor. Från och med 2017 är nedsättningen begränsad till högst 10 000 kronor. Den senare nedsättningen är tidsbegränsad t.om. inkomståret 2020. Skatteutgiften uppstår till följd av det nedsatta förmånsvärdet och avser inkomst av tjänst och särskild löneskatt.

Sänkt mervärdesskatt på vissa reparationer

Enligt 7 kap. 1 § ML är mervärdesskatten för reparationer av cyklar med tramp- eller vevanordning, skor, lädervaror, kläder och hushållslinne nedsatt till 12 procent. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

3.4 Mål för utgiftsområdet

Målen för miljöpolitiken är strukturerade i ett målsystem som kallas för miljömålssystemet, enligt följande (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377):

- ett generationsmål som anger inriktningen för den samhällsomställning som behöver ske inom en generation för att nå miljökvalitetsmålen,
- miljökvalitetsmål som beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till,
- etappmål som beskriver de samhällsomställningar som är viktiga steg för att nå Generationsmålet och miljökvalitetsmålen.

Generationsmålet är det övergripande målet för miljöpolitiken och beskriver att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377). Målen för miljöpolitiken ska integreras i andra politikområden. Myndigheter ska ta hänsyn till miljö- och klimatfrågorna när de fullgör sin huvuduppgift. Miljömålen konkretiserar den miljömässiga dimensionen av hållbar utveckling. Målen är en viktig utgångspunkt för det nationella genomförandet av FN:s Agenda 2030 med sina 17 globala mål för hållbar utveckling. Målen kopplar även till andra tvärsektoriella mål som t.ex. EU:s mål om klimat och energi (Europa2020), EU:s energi- och klimatramverk 2030 och Sveriges politik för global utveckling (PGU).

Riksdagen har beslutat om 16 miljökvalitets-mål (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377):

- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Giftfri miljö
- Skyddande ozonskikt
- Säker strålmiljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Storslagen fjällmiljö
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

Regeringen har beslutat om etappmål inom miljömålssystemet. Riksdagen har beslutat etappmål som bidrar till att öka takten i arbetet med att nå miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320. Sammantaget finns nu 16 etappmål med målår som sträcker sig till 2019 eller senare. Övriga etappmål är slutredovisade i denna eller tidigare budgetpropositioner. Etappmålen är målövergripande och kan bidra till både Generationsmålet och samtidigt till flera miljökvalitetsmål. I tabell 3.3 redovisas de etappmål som har målår 2018 eller senare. Där anges också under vilket miljökvalitetsmål som etappmålet redovisas mer utförligt.

Tabell 3.3 Etappmål

Klicka här för att ange tabellens underrubrik.

Etappmål	Målår	Miljökvalitetsmål
Utsläpp av växthusgaser 2020	2020	Klimat
Ett långsiktigt utsläppsmål	2045	
Minskning av växthusgasutsläppen i ESR-sektorn 2030	2030	
Minskning av växthusgasutsläppen i ESR-sektorn 2040	2040	
Minskning av växthusgasutsläppen från inrikes transporter till 2030	2030	
Minskning av nationella luftföroreningar	2025	Bara naturlig försurning
Särskilt farliga ämnen	2015 & 2018	Giftfri miljö
Kunskap om ämnens hälso- och miljöegenskaper	2015 & 2018	
Information om farliga ämnen i varor	2020	
Utveckling och tillämpning av EU:s kemikalieregler	2020	
Effektivare kemikalietillsyn inom EU	2018	
Giftfria och resurseffektiva kretslopp	2018	
Barns exponering för farliga ämnen	2018	
Ökad miljöhänsyn i EU:s läkemedelslagstiftning	2020	
Resurshushållning i byggsektorn	2020	God bebyggd miljö
Resurshushållning i livsmedelskedjan	2020	
Etappmål om metod för stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer	2020	
Etappmål om integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer	2025	
Etappmål om ökad andel persontransporter med kollektivtrafik, cykel och gång	2025	
Den biologiska mångfalden och värdet av ekosystemtjänster	2018	Ett rikt växt- och djurliv
Skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden	2020	
Kunskap om genetisk mångfald	2020	

I tabellen framgår under vilket miljökvalitetsmål som respektive etappmål redovisas i budgetpropositionen. Etappmålen nämns i tabellen endast i kortform. Etappmål med målår 2017 eller tidigare har slutredovisats i tidigare budgetpropositioner.

3.5 Resultatredovisning

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Till varje miljökvalitetsmål hör ett antal s.k. preciseringar. Preciseringarna beskriver innebörden av miljökvalitetsmålet och det miljötillstånd som ska uppnås och utgör bedömningsgrunder för resultaten i budgetpropositionen. Ett antal indikatorer har valts ut för att få kontinuitet i redovisningen, (se bet. 2016/17:MJU1). Indikatorerna redovisas återkommande i budgetpropositionen i form av diagram. Några indikatorer speglar långsamma skeenden eller är resurskrävande att mäta och kan av dessa anledningar inte följas upp varje år.

I avsnitt 3.5.1–3.5.17 redovisas Generationsmålet och miljökvalitetsmålen. Redovisningen av etappmålen är integrerad i avsnitten för berörda miljökvalitetsmål (se tabell 3.3). Resultatredovisning för friluftslivspolitiken finns i utg.omr. 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid, avsnittet för Friluftslivspolitik.

Resultat

Samlad redovisning av miljömålsarbetet

Regeringen har tagit initiativ till flera reformer för att nå miljömålen. Inom transportsektorn infördes under 2018 bonus–malus-systemet för lätta fordon. Vidare infördes Bränslebytet som består av ett reduktionspliktssystem, i kombination med ändrade skatteregler, som kan bidra till minskade utsläpp från bensin och diesel genom ökad inblandning av biodrivmedel. Klimatklivet har utökats och investeringsprogrammet Industriklivet för att stödja utvecklingen av morgondagens klimatsmarta lösningar har införts. Bland annat Riksrevisionen har riktat kritik mot Klimatklivet för brister i effektivitet.

Under 2018 inrättades 246 nya och utvidgade naturreservat, vilket gör att det under hela förra mandatperioden inrättades 946 nya och utvidgade naturreservat.

I januari 2019 överlämnade Naturvårdsverket rapporten Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019 (Naturvårdsverket rapport 6865) till regeringen. Rapporten ger en fördjupad utvärdering av möjligheterna att nå miljökvalitetsmålen och Generationsmålet. I rapporten redovisas bl.a. 18 åtgärdsförslag framtagna i samverkan med många av de nationella myndigheterna samt länsstyrelserna som enligt sina instruktioner ska verka för miljömålen. Utöver det redovisar Naturvårds-verket även egna bedömningar och förslag.

Miljömålen bidrar till genomförandet av Agenda 2030

Miljömålssystemet utgör den miljömässiga dimensionen i Agenda 2030 och är ett viktigt verktyg för att kunna genomföra de 17 globala målen. Generationsmålet och de 16 miljökvalitetsmålen kopplar tydligt till flera av de globala målen, se tabell 3.4.

Se utgiftsområde 2 för en övergripande redovisning av arbetet med Agenda 2030.

Tabell 3.4 Koppling mellan Sveriges nationella miljömål och de 17 globala målen för FN:s Agenda 2030

Nationella miljömål	Mål i Agenda 2030
Generationsmålet	2 – Ingen hunger 3 – Hälsa och välbefinnande 6 – Rent vatten och sanitet 7 – Hållbar energi för alla (9 – Hållbar industri, innovationer och infrastruktur) 11 – Hållbara städer och samhällen 12 – Hållbar konsumtion och produktion 14 – Hav och marina resurser 15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Begränsad klimatpåverkan	7 – Hållbar energi för alla 13 – Bekämpa klimatförändringen (15 – Ekosystem och biologisk mångfald)
Frisk luft	3 – Hälsa och välbefinnande 11 – Hållbara städer och samhällen (15 – Ekosystem och biologisk mångfald)
Bara naturlig försurning	15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Giftfri miljö	2 – Ingen hunger 3 – Hälsa och välbefinnande 6 – Rent vatten och sanitet 8 – Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt 12 – Hållbar konsumtion och produktion 14 – Hav och marina resurser (15 – Ekosystem och biologisk mångfald)
Skyddande ozonskikt	3 – Hälsa och välbefinnande
Säker strålmiljö	3 – Hälsa och välbefinnande 8 – Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
Ingen övergödning	6 – Rent vatten och sanitet 14 – Hav och marina resurser (15 – Ekosystem och biologisk mångfald)
Levande sjöar och vattendrag	6 – Rent vatten och sanitet 15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Grundvatten av god kvalitet	6 – Rent vatten och sanitet 12 – Hållbar konsumtion och produktion 15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Hav i balans samt levande kust och skärgård	(2 – Ingen hunger) 14 – Hav och marina resurser 15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Myllrande våtmarker	(6 – Rent vatten och sanitet) 15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Levande skogar	15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Ett rikt odlingslandskap	2 – Ingen hunger 15 – Ekosystem och biologisk mångfald
Storslagen fjällmiljö	15 – Ekosystem och biologisk mångfald
God bebyggd miljö	6 – Rent vatten och sanitet 9 – Hållbar industri, innovationer och infrastruktur 11 – Hållbara städer och samhällen 12 – Hållbar konsumtion och produktion
Ett rikt växt- och djurliv	(3 – Hälsa och välbefinnande) 14 – Hav och marina resurser 15 – Ekosystem och biologisk mångfald

I tabellen framgår vilka nationella miljömål som i huvudsak kopplar med respektive mål för Agenda 2030. Indirekta kopplingar mellan de svenska miljömålen och målen för Agenda 2030 visas inom parentes medan resterande visar direkta kopplingar. Kartläggningen genomfördes av de åtta myndigheter som har ansvar för miljökvalitetsmålen enligt sin instruktion och samordnades av Naturvårdsverket (Fi2016/01355/SF).

Miljömålsrådet

För fjärde året i rad publicerade Miljömålsrådet våren 2019 en gemensam åtgärdslista som visar vilka åtgärder som myndigheterna planerar att vidta i samverkan för att öka takten i arbetet med att nå miljömålen. Miljömålsrådet avser att starta 13 nya samverkansåtgärder 2019. Flera av de samverkansåtgärder som påbörjades 2016–2018 har slutförts. Bland de som avslutats under 2018 finns bl.a. en åtgärd om att utveckla Bilsvar för att göra det lättare för konsumenter att jämföra bilmodellers klimatpåverkan. Man har också genomfört ett projekt om övergångszoner mellan skogs- och jordbruksmark för att öka möjligheterna att skapa fler variationsrika och artrika brynmiljöer mellan skogs- och jordbruksmark.

Klimat- och miljöintegrering genom miljöledning

Samtliga 187 myndigheter som omfattas av förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter, samt två på frivillig väg, har redovisat 2018 års miljöledningsarbete till Naturvårdsverket, som sedan har sammanfattat myndigheternas redovisningar (Naturvårdsverkets rapport 6877, april 2019). Årets resultat visar att flera myndigheter har förbättrat sitt systematiska miljöarbete. En handfull myndigheter har dock redovisat att de inte längre är miljöcertifierade. Detta är ett trendbrott efter flera år med en ökning av antalet miljöcertifierade myndigheter.

Under de senaste två åren har myndigheternas samlade rapporterade koldioxidutsläpp från tjänsteresor och transporter ökat något och uppgår 2018 till 410 000 ton. Utsläpp från maskiner och övriga fordon, t.ex. fordon som används i tillsynsverksamhet och patrullering, står för den största ökningen. Därefter kommer utsläpp från flygresor över 50 mil. Fördelningen av utsläppen från olika transportslag varierar stort mellan myndigheter, främst beroende på olika verksamheter och uppdrag.

För de myndigheter som rapporterat in både antal tjänsteresor och antal digitala möten är det fortfarande vanligare med fysiska möten som innebär resor än digitala möten, men andelen rapporterade digitala möten ökar. För 2018 rapporterade 90 av 187 myndigheter totalt 4,7 miljoner digitala möten, vilket är nästan tre gånger så många jämfört med året innan.

Andelen upphandlingar med miljökrav av det totala upphandlingsvärdet har minskat något och utgjorde 2018 ca 71 procent.

Myndigheternas redovisade totala energianvändning har ökat med lite drygt två procent från 2017 till 2,72 TWh 2018. Ökningen kan delvis förklaras med ökad energianvändning för kyla, vilket troligen beror på den varma sommaren 2018. Antalet myndigheter som producerar egen el har under 2018 mer än fördubblats jämfört med 2017.

Miljöövervakning
Naturvårdsverket har under 2018 fortsatt arbetet med att förbättra övervakningen av miljögifter, bl.a. genom en fördjupad övervakning av växtskyddsmedel i odlingslandskapet och en studie av riskerna med olika halter av svårnedbrytbara fluorbaserade miljögifter (PFAS) i dricksvatten.

Havs- och vattenmyndigheten har under 2018 inom projektet Full koll på våra vatten, fortsatt att utveckla utformningen av övervakningsprogram för sjöar och vattendrag för vattenförvaltningens behov. Syftet är att övervakningsprogrammet ska kunna svara upp till vattenförvaltningens krav på kontrollerande och operativ övervakning. Nya och förbättrade övervakningsmetoder har också testats för övervakning av buller, främmande arter och av genetisk variation. Tillsammans med Statens veterinärmedicinska anstalt har Havs- och vattenmyndigheten under 2018 också påbörjat hälso- och sjukdomsövervakning av fisk.

Smart miljöinformation
Miljödata spelar en viktig roll för innovation inom miljöområdet. Regeringen gav därför 2016 Naturvårdsverket i uppdrag att vara utvecklingsmyndighet för initiativet Digitalt först och inom ramen för detta uppdrag bidra till smartare miljöinformation. Uppdraget slut-rapporterades till regeringen den 28 februari 2019.

I slutrapporten konstaterar Naturvårdsverket att myndigheter och företag inom miljösektorn behöver ändra arbetssätt och utveckla digitala lösningar som stöder samhällsomställning. Det krävs även att Naturvårdsverket utvecklar nya arbetssätt och digitala lösningar. Naturvårdsverket har påbörjat detta arbete. Naturvårdsverket har också bildat ett strategiskt råd där aktörer samverkar för smart miljöinformation.

Miljötillsyn och miljöprövning
Av Naturvårdsverkets årliga redovisning till regeringen om tillsyn (M2019/00931/Me) framgår bl.a. att det ökade anslaget 2018 på 40 miljoner kronor till länsstyrelsernas miljötillsyn möjliggjort en ökning och kvalitetshöjning av tillsynen. Länsstyrelserna tog under 2018 beslut om 54 miljösanktionsavgifter, motsvarande antal som 2017. Länsstyrelserna gjorde totalt 342 anmälningar av brott mot miljöbalken, en ökning jämfört med 2017. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik anmäldes 4249 brott mot miljöbalken under 2018.

Under 2018 granskade Riksrevisionen den statliga tillsynsvägledningen till kommunerna inom fyra områden, däribland kemikalie- och miljötillsyn enligt miljöbalken. Riksrevisionens övergripande slutsats är att tillsynsvägledningen i huvudsak fungerar bra för kemikalietillsynen medan det finns brister när det gäller miljötillsynen. I skrivelsen Riksrevisionens rapport om statens vägledning av kommunal tillsyn (skr. 2018/19:87) redovisar regeringen bl.a. att det kommer vidtas åtgärder för att förbättra statens vägledning av den kommunala tillsynen enligt miljöbalken.

I betänkandet Miljötillsyn och sanktioner – en tillsyn präglad av ansvar, respekt och enkelhet (SOU 2017:63) lämnas förslag i syfte att stärka tillsynen. Beredning av utredningens förslag pågår.

Regeringen arbetar med att effektivisera miljöprövningen. Under 2018 redovisades promemorian Anpassad miljöprövning för en grön omställning (Ds 2018:38). Regeringen arbetar vidare med att ta om hand de förslag som framkom i utredningen. Som ett led i effektiviseringen har regeringen gett länsstyrelserna och Domstolsverket i uppdrag att fr.o.m. verksamhetsår 2020 samla in statistik om gällande handläggningstider för miljöprövningen. Statistiken ska sedan redovisas till Naturvårdsverket, som ska sammanställa, analysera och presentera inkomna uppgifter om miljöprövningen.

Regionalt samarbete inom Arktiska rådet, Nordiska ministerrådet och Barentsrådet
Sverige var ordförande i Nordiska ministerrådet 2018 och är ordförande i Barentsrådets miljöarbetsgrupp till första kvartalet 2020.

I maj 2019 ägde ett utrikesministermöte rum inom Arktiska rådet. Vid mötet antogs ett kort gemensamt ministeruttalande, men på grund av motsättningar rörande synen på klimatförändringarna kunde ingen substantiell ministerdeklaration antas. Ordförandeskapet för Arktiska

rådet övergick från Finland till Island. Under det finska ordförandeskapet har Sverige fortsatt vara aktiv i att driva samarbetet kring bl.a. klimatförändringarnas effekter på våtmarker, behovet av att minska utsläppen av sot och metan, samt stärka de arktiska samhällens resiliens. Vid det arktiska miljöministermötet, som ägde rum oktober 2018, lyfte Sverige klimatförändringarnas konsekvenser för de känsliga ekosystemen i Arktis. I maj 2019 tog Sverige över ordförandeskapet i Arktiska rådets arbetsgrupper Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP) och Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF).

Arbetet med att genomföra prioriteringarna i det nya nordiska samarbetsprogrammet för miljö och klimat 2019–24, som antogs under svenskt ordförandeskap, har påbörjats. Särskilda insatser om hav och klimat samt om hållbara städer har initierats inom ramen för samarbetsprogrammet. Den 25 januari 2019 antog de nordiska statsministrarna en deklaration om nordisk koldioxidneutralitet. Ordförandeskapsprojektet om hållbara nordiska städer med fokus på klimatsmart mobilitet, som lanserades 2018, fortsätter med goda resultat. Särskilda insatser om grön finansiering och grön offentlig upphandling har påbörjats som en del i genomförandet av den genomlysning av sektorns verksamhet som genomfördes 2017–18.

Beslut fattades vid miljöministermötet våren 2019 i Reykjavik om att skicka en gemensam skrivelse till FN:s konvention om biologisk mångfald om vikten av höga ambitioner i arbetet med ramverket efter 2020. I en gemensam deklaration föreslår de nordiska länderna ett nytt globalt avtal som ska minska och förebygga utsläpp av plastavfall och mikroplast i haven.

Det nordiska miljöfinansieringsbolaget NEFCO (Nordic Environment Finance Corporation) fortsatte under svenskt ordförandeskap att arbeta utifrån den nya strategin som antogs 2016, vilket bl.a. innebär ett bredare geografiskt mandat. NEFCO har under 2018 bl.a. blivit godkänd som genomförandeorganisation i den gröna klimatfonden, GCF, samt inlett ett innovativt samarbete med Sida om förnybar energi i Afrika. En ny VD har rekryterats under 2019.

Sverige är ordförande i Barentsrådets miljöarbetgrupp sedan hösten 2017. Fokus för det svenska ordförandeskapet är klimat, arbetet med att avveckla särskilt förorenade områden i Ryssland, s.k. hot spots, samt på att främja ökat samarbete för att bevara biologisk mångfald och skydda den känsliga naturen i norr. Under året har flera aktiviteter som stödjer införandet av den nya ryska tillståndsprövningslagstiftningen för bästa tillgängliga teknik arrangerats med gott resultat i de ryska Barentslänen. Sverige har lyft frågan om turismens effekter på känsliga ekosystem och verkat för ett närmare samarbete med andra arbetsgrupper inom Barentssamarbetet.

Analys och slutsatser

Samlad bedömning av miljökvalitetsmålen

Det pågår mycket arbete som bidrar till att öka takten i arbetet med att nå miljömålen. Många reformer och insatser för miljön pågår och ger möjlighet till omställning och många aktörer bidrar i arbetet. Regeringen bedömer att det samtidigt finns behov av fler åtgärder för att ställa om samhället och uppfylla målen. Regeringen har därför under 2019 tagit initiativ till reformer och satsningar som ytterligare kommer stärka möjligheten att nå miljömålen.

Det tar ofta lång tid innan effekten i miljön av en vidtagen åtgärd kan mätas.

Redovisningen av den fördjupade utvärderingen av miljömålen och de förslag som där ges (Naturvårdsverket rapport 6865), bedöms ge en god grund för att fortsätta att utveckla styrmedel och åtgärder för att öka takten i arbetet för att nå miljömålen.

Den övergripande bedömningen om att det med beslutade styrmedel endast går att nå två av sexton miljökvalitetsmål kvarstår från tidigare år. Miljökvalitetsmålet Skyddande ozonskikt kommer att uppnås och miljökvalitetsmålet Säker strålmiljö är nära att nås medan resterande 14 miljökvalitetsmål inte kommer att nås. De mål där utvecklingen i miljön är positiv är:

– Frisk luft, och
– Bara naturlig försurning.

För vissa mål går det inte att utläsa en tydlig riktning i utvecklingen i miljön vilket bl.a. kan bero på att det saknas tillräckliga underlag för att kunna mäta utvecklingen i miljön. En annan orsak är att utvecklingen inom samma mål är motsägelsefull, t.ex. att förekomsten av vissa miljögifter minskar samtidigt som andra ökar. Dessa mål är:

– Giftfri miljö,
– Skyddande ozonskikt,
– Säker strålmiljö,
– Ingen övergödning,
– Levande sjöar och vattendrag,
– Grundvatten av god kvalitet,
– Hav i balans samt levande kust och skärgård,
– Levande skogar, och
– God bebyggd miljö.

Mål där utvecklingen i miljön är negativ är:

– Begränsad klimatpåverkan,
– Myllrande våtmarker,
– Ett rikt odlingslandskap,
– Storslagen fjällmiljö, och
– Ett rikt växt- och djurliv.

Etappmålen utgör viktiga steg på vägen för att nå miljökvalitetsmålen och Generationsmålet. Sex stycken etappmål har 2018 som målår. Regeringen bedömer att inget av dessa etappmål har uppnåtts till målåret. Av de 16 etappmål som har ett senare målår än 2018 bedöms fyra kunna uppnås i tid. För 12 etappmål bedömer regeringen att ytterligare åtgärder krävs för att de ska kunna nås i tid.

Dagens miljöutmaningar är till stor del gränsöverskridande. Många av Sveriges miljöproblem kan inte lösas inom landet utan kräver åtgärder inom EU eller internationellt. Det bilaterala miljö- och klimatsamarbetet är viktigt. Det regionala miljö- och klimatsamarbetet i Norden, Barents och Arktis är också av stor vikt för att främja en god miljö i vårt närområde.

De nationella miljömålen fortsätter att utgöra en viktig grund för det svenska arbetet med klimat- och miljöutmaningar. Miljömålen är i sin tur en viktig utgångspunkt i genomförandet av Agenda 2030. Erfarenheter från årtionden av miljöarbete ger där Sverige en fördel i arbetet. Regeringens bedömning presenteras mer i detalj under respektive målavsnitt nedan. Naturvårdsverkets rapport med en årlig uppföljning av miljömålen (Naturvårdsverkets rapport 6880) utgör ett viktigt underlag för regeringens bedömning.

Klimat- och miljöintegrering genom miljöledning
Myndigheternas arbete med integrering av miljöhänsyn i sina verksamheter är en viktig del i arbetet med att nå miljömålen och de globala målen för hållbar utveckling. Den offentliga sektorn ska vara ett föredöme i att hantera sin egen miljöpåverkan.

Digitalisering viktig för att nå målen
Utgångspunkten för arbetet med smartare miljöinformation har varit samverkan och siktet är att uppnå långsiktig gemensam nytta snarare än en avgränsad kortsiktig leverans. Regeringens bedömning är att detta är en viktig utgångspunkt för arbetet och konstaterar att man genom arbetet som skett inom ramen för uppdraget inom Digitalt först har tagit viktiga steg på vägen.

Miljöprövning och tillsyn
Regeringens bedömning är att miljöbalken, miljöprövningen och tillsynen är viktiga verktyg som bidrar till att uppnå flera av miljömålen.

Regionalt samarbete inom Arktiska rådet, Nordiska ministerrådet och Barentsrådet
Temperaturökningen i Arktis sker två till tre gånger snabbare än det globala genomsnittet, vilket redan har fått stora konsekvenser för arktiska ekosystem och samhällen. Sverige har bidragit till att ge klimatförändringarna och dess konsekvenser en central plats i det arktiska samarbetet, trots stora politiska skillnader i synen på klimatförändringarna mellan de arktiska länderna.

Statsministerdeklarationen om nordisk koldioxidneutralitet, gemensamma inspel till förhandlingarna om ett post-2020-ramverk under CBD och att de nordiska länderna driver på för ett nytt globalt avtal om plast i haven är exempel på att det nordiska samarbetet fortsatt spelar en viktig roll i det internationella miljö- och klimatsamarbetet. De nordiska länderna kan också gemensamt visa att det är möjligt att förena en kraftfull klimat- och miljöpolitik med en god välfärd och ekonomisk utveckling.

Barentsrådets miljösamarbete innebär goda möjligheter att främja konkreta klimat- och miljösamarbeten i regionen samt att stärka de mellanfolkliga kontakterna.

3.5.1 Generationsmålet

Generationsmålet innebär att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges

gränser. Generationsmålet visar vilken samhällsomställning som behövs för att uppnå nationella och globala miljömål.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs bl.a. av Generationsmålets strecksatser och är följande:

- ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad,
- den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart,
- människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas,
- kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen,
- en god hushållning sker med naturresurserna,
- andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön, och
- konsumtionsmönster av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas följande fyra indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Behandlat avfall
- Materialräkenskaper
- Förnybar energi, och
- Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser.

Resultat

Ekosystemen har återhämtat sig och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad
Under 2018 beslutades Sveriges första nationella strategi för klimatanpassning. Flera myndigheter har under 2018 genomfört insatser för att minska klimatförändringarnas påverkan på arter och naturmiljöer. Regionala handlingsplaner för grön infrastruktur har tagits fram. På sikt bedöms dessa förstärka ekologiska samband i landskapet och förbättra förutsättningarna för ekosystemtjänster.

Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart
Bildandet av naturreservat, nationalparker, biotopskyddsområden på land och i vattenområden har varit viktiga insatser under året som bidragit till ett bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och naturmiljön.

Bildandet av kulturreservat har dock avstannat och inga reservat har bildats sedan 2014.
Arbetet med grön infrastruktur är en ny metod som nu börjat används och som innebär att skyddade områden knyts samman genom en grön infrastruktur vilket möjliggör att områdenas funktioner bibehållas.

Länsstyrelsernas har under året arbetat med vattenförvaltning, kalkning, fiskevård, åtgärdsprogram för hotade arter, våtmarker och lokala vattenvårdsprojekt (LOVA). Dessa insatser förbättrar möjligheterna att bevara den biologiska mångfalden i såväl sötvatten som i kustvatten. Under året har länsstyrelserna även verkat för att främja miljökulturvärden bl.a. genom bidragsgivning till vård av kulturmiljöer, information och stöd till kommunala kunskapsunderlag samt åtgärdsplaner för klimatanpassning.

Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen (Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten) har initierat en särskild treårig satsning på bidrag till bevarande av samiskt präglade kulturmiljöer.

Regeringen arbetar inom ramen för den svenska kommittén för IUCN (Internationella Naturvårdsunionen) för att förstärka insatser för att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden.

Inom arbetet med konventionen för biologisk mångfald har parterna enats om en process för hur man ska bedriva arbetet med att ta fram ett ramverk för biologisk mångfald efter 2020. För att säkerställa ett aktivt deltagande i arbetet med att ta fram och genomföra ramverket har Naturvårdsverket fått i uppdrag att samordna myndigheter, branscher och civilsamhällsorganisationer.

Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan och människors hälsa främjas
Resultat för denna strecksats redovisas under miljökvalitetsmålen, bl.a. målet Giftfri miljö

Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen
Inom ramen för EU:s handlingsplan för cirkulär ekonomi finns sedan 2018 en överenskommelse om en uppdaterad avfallslagstiftning som ska bidra till minskade avfallsmängder och ökad återvinning.

Regeringen har bidragit till antagandet av rådslutsatser för cirkulär ekonomi som antogs i juni 2018. Rådslutsatserna ger en riktning om det fortsatta arbetet inom EU för att nå en cirkulär ekonomi.

Sverige har arbetat aktivt för en hög ambition i plastfrågan med bl.a. det EU-direktiv som reglerar engångsplaster och fiskeredskap och EU:s nya plaststrategi vilket omnämns vidare under kapitlet om Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Inom ramen för Januariavtalet har ett arbete påbörjats inom Regeringskansliet för att förbjuda mikroplaster i fler produkter och för att förbjuda onödiga plastartiklar. Utredningen om hållbar plastanvändning lämnade sitt betänkande i december 2018. Betänkandet innehåller en kunskaps-sammanställning och rekommend-ationer. Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Regeringen har fortsatt prioriterat arbete med en miljömässigt hållbar hantering av textilier.

Högskolan i Borås fick 2018, ett femårigt uppdrag att driva en nationell plattform för hållbara textilier och hållbart mode. Arbetet ska främja omställningen till giftfria och resurseffektiva kretslopp i en cirkulär ekonomi och på så sätt stärka skyddet av människors hälsa och miljö. Arbetet med en handlingsplan (Textile and Fashion 2030) är nu igång.

Sverige har verkat för EU-gemensamma regler som begränsar farliga ämnen i textilier. Under 2018 enades EU:s medlemsstater om att förbjuda 33 särskilt farliga ämnen och ämnesgrupper som förekommer i textilier. Det är första gången som kommissionen föreslagit ett så brett förbud när det gäller användning av farliga ämnen i konsumentvaror i EU:s kemikalielagstiftning, Reach.

Diagram 3.1 Behandlat avfall

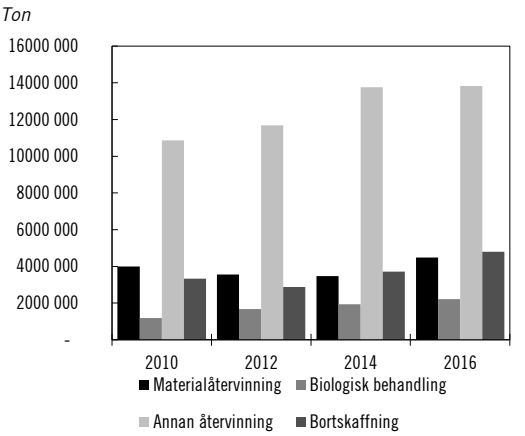

Diagrammet visar mängden slutbehandlat avfall. Förbehandling och sortering räknas inte som slutbehandling. Muddermassor och mineralavfall från gruvverksamhet är exkluderade i diagrammet.
Källa: Naturvårdsverket

En god hushållning sker med naturresurserna
Den våtmarkssatsning regeringen initierade 2018 för att återskapa och restaurera våtmarker bidrar till en bättre hushållning av vatten i landskapet. Satsningen bidrar också till balansering av vatten-flöden, grundvattenförsörjning, vattenrening, biologisk mångfald och till klimatarbetet. Sammantaget bidrar detta till bättre hållbarhet i nyttjandet av naturresurserna.

Diagram 3.2 Materialkonsumtion i *Sverige

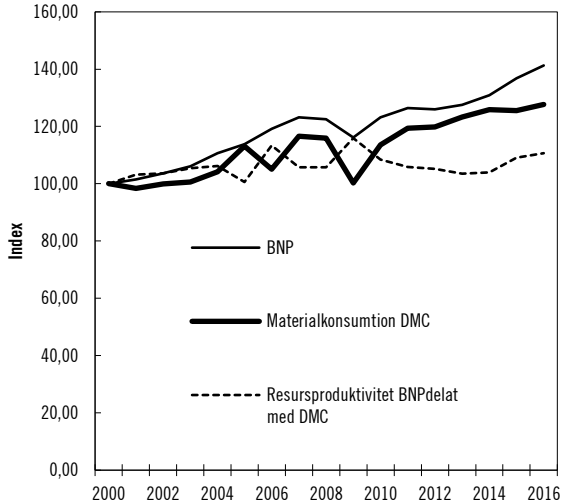

Diagrammet visar utveckling av BNP, materialkonsumtion (DMC) och resursproduktivitet i Sverige, 2000-2016. Index (2000=100).
Källa: SCB

Sverige har sedan 2019 sju biosfärområden. Rapporten om Sveriges biosfärområden – arenor för implementering av Agenda 2030, används som modell i andra länders arbete.

Biosfärområdena har betydelse för besöks-näringen regionalt och lokalt.

Inom Östersjösamarbetet (Helcom) har en ministerdeklaration tagits fram som bekräftar tidigare åtaganden för att minska utsläpp av övergödande ämnen m.m. och utlovar intensivare ansträngningar för att uppfylla den befintliga aktionsplanen. I EU har ett energipaket förhandlats klart och det reviderade förnybartdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/2001 av den 11 december 2018 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor) innehåller även hållbarhetskriterier för fasta biobränslen (se utg.omr. 21 avsnitt förnybar energi). Inom EU:s fiskeripolitik sattes fiskekvoterna i Västerhavet för 2019 i enlighet med målen för maximal hållbar avkastning för flera viktiga arter. I Östersjön har fiskekvoterna för 2019 minskats för flera bestånd för att åstadkomma ett långsiktigt hållbart fiske.

Andelen förnybar energi ökar och energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön

Exempel på åtgärder för energieffektivisering finns i avsnitten om Begränsad klimatpåverkan och God bebyggd miljö samt i utgiftsområde 21.

Diagram 3.3 Andel förnybar energi i Sverige 2005–2016

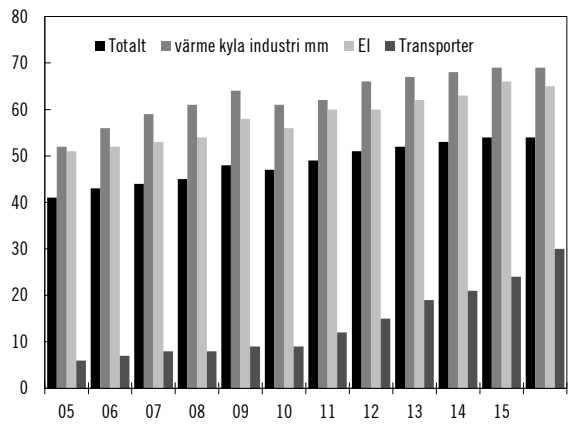

Figuren visar att andelen förnybar energi av den totala energianvändningen i Sverige är oförändrad för 2016. Figuren visar även andelen förnybar energi inom olika samhällssektorer. Källa: Energimyndigheten, Eurostatt.

Konsumtionsmönster av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Ett av delmålen i Agenda 2030 handlar om att genomföra det 10-åriga ramverket av program för hållbar konsumtion och produktion. Sverige har från 2019 t.o.m. 2022 tagit på sig fortsatt ledarskap tillsammans med Japan för ett av programmen, det om hållbara livsstilar. Genom Naturvårdsverkets samarbete med Statistiska Centralbyrån (SCB) har den konsumtionsbaserade statistiken utvecklats och metoder har utvecklats för att bättre kunna uppskatta utsläpp från konsumtionen nationellt och globalt.

Diagram 3.4 Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per område

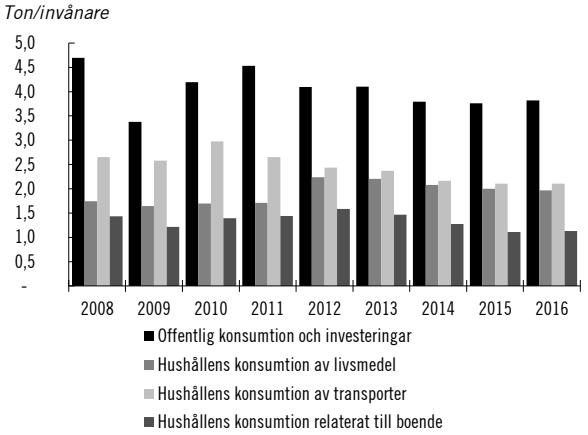

Diagrammet visar klimatpåverkande konsumtionsutsläpp uppdelade på transporter, livsmedel, boende, investeringar och offentlig konsumtion från Sverige och utlandet. Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser motsvarar ca 10 ton per person och år. Källa Naturvårdsverket.

I mars 2019 hölls FN:s miljömöte på temat hållbar konsumtion och produktion samt miljöinnovationer. Vid mötet enades FN:s medlemsländer om en ministerdeklaration med bl.a. ett åtagande om att stärka den globala kemikalie- och avfallsförvaltningen med sikte på nya mål efter 2020. Länderna antog också flera resolutioner, av vilka Sverige särskilt prioriterade de om marint skräp och mikroplaster, om kemikalier och avfall och om FN:s miljöprograms nya arbetsprogram och budget för 2020–2021.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att flera steg har tagits för att stärka arbetet och öka takten för att nå Generationsmålet. Trots detta är regeringens bedömning att utvecklingen mot Generationsmålet är negativ och att ytterligare insatser behövs för att vända trenden och för att Generationsmålet ska nås.

Klimatförändringarna ökar pressen på ekosystemen Betydelsen av att ekosystemen är motståndskraftiga och resilienta ökar därför i takt med klimatförändringarna. Arbetet med att formellt skydda och sköta värdefulla områden och restaurera ekosystem behöver fortsätta.

För att nå målet om gynnsam bevarandestatus för naturligt förekommande naturtyper och arter samt för att bevara kulturmiljövärden är det

viktigt med ökad hänsyn i nyttjandet av mark och vatten, liksom även skötselåtgärder utanför skyddade områden. Det finns även behov av ökad kompetens och förbättrat kunskapsunderlag.

Utvecklingen för biologisk mångfald är negativ.

Det nationella och regionala arbetet med grön infrastruktur har gett en ökad medvetenhet om behovet att ha ett landskapsperspektiv när det gäller bevarandet av biologisk mångfald.

Insatser för en hållbar plastanvändning har bidragit till att öka tillgången till, och efterfrågan på, miljöinnovationer och smarta lösningar för att främja utvecklingen och användningen av hållbara plaster såväl nationellt som internationellt.

Insatser har gjorts för att minska textilindustrins klimatavtryck. Insamlingen av textilavfall behöver öka samtidigt som kapaciteten för att återvinna det insamlade materialet utvecklas. Även när det gäller återanvändning av textil finns det stor potential att öka denna.

Det finns också mycket kvar att göra när det gäller farliga ämnen i textil. Kemikalieinspektionen redovisade i december 2015 ett regeringsuppdrag som visade att flera hundra olika farliga kemikalier, så som miljöskadliga och allergiframkallande ämnen, i textil ännu är oreglerade.

3.5.2 Begränsad klimatpåverkan

Miljökvalitetsmålet innebär att halten av växthusgaser i atmosfären i enlighet med FN:s ramkonvention om klimatförändringar ska stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig.

Arbetet med att nå målet ska ske på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det nå det globala målet.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Den bedömningsgrund som används för att redovisa resultaten inom området är följande:

– Den globala medeltemperaturökningen begränsas till långt under 2 grader Celsius över förindustriell nivå och ansträngningar görs för att hålla ökningen under 1,5 grader Celsius över förindustriell nivå. Sverige ska verka internationellt för att det globala arbetet inriktas mot detta mål.

Som komplement till denna bedömningsgrund redovisas följande två indikatorer återkommande i varje budgetproposition i form av diagram:

– Global medeltemperatur
– Växthusgasutsläpp per sektor.

I redovisningen förekommer även andra indikatorer i forma av diagram som bl.a. visar på utsläppsutvecklingen i förhållande till etappmålet för klimat till 2045 baserade på Naturvårdsverkets scenarier för växthusgasutsläpp.

Resultat

Nu genomförs det klimatpolitiska ramverket. Klimatlagen (2017:720) trädde i kraft 2018 och regeringen lämnade i budgetpropositionen för 2019 en första klimatredovisning till riksdagen.

Den globala temperaturökningen i förhållande till Parisavtalets temperaturmål

Den globala utvecklingen är negativ i förhållande till miljökvalitetsmålets precisering. De senaste decennierna har den globala genomsnittliga yttemperaturen stigit. Avvikelserna i figuren är i förhållande till temperaturgenomsnittet för perioden 1850–1900.

Diagram 3.5 Årlig avvikelse 18502018 från den globala genomsnittliga temperaturen för åren 1850–1900

Grader Celsius

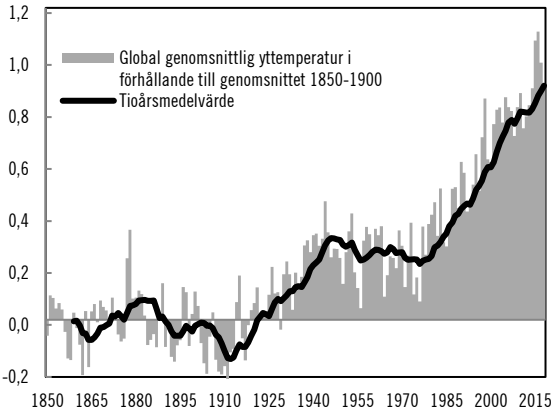

Källa: Climatic Research Unit, University of East Anglia, 2019

IPCC publicerade i oktober 2018 en s.k. specialrapport om möjligheterna att begränsa temperaturökningen till 1,5 grader. Rapporten

visar att följderna blir stora över hela världen vid 1,5 graders uppvärmning, men 2 graders uppvärmning innebär betydligt mer dramatiska konsekvenser. Senast tillgängliga statistik indikerar att kurvan för de globala växthusgasutsläppen ännu inte har börjat vända neråt. Enligt Unep uppgick utsläppen till 54 miljarder ton koldioxidekvivalenter 2017 och preliminära uppgifter tyder på ökande koldioxidutsläpp under 2018. Halten av metan i atmosfären ökar nu snabbare än under de senaste årtiondena. Unep uppskattar storleken på det befintliga gapet mellan de utsläpp för 2030 som nås om hittillsvarande nationella klimatplaner under Parisavtalet genomförs fullt ut (inklusive villkorade åtgärder) och den nivå de skulle behöva nå för med att med 66 procent sannolikhet hålla den globala temperaturökningen till max 2 grader till 9–15 miljarder ton koldioxidekvivalenter 2030. För att med samma grad av sannolikhet kunna begränsa temperaturökningen till 1,5 grader anges gapet till 26–31 miljarder ton koldioxidekvivalenter.

Utsläppsutvecklingen i Sverige

Under 2017 uppgick utsläppen till 52,7 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Industri och inrikes transporter står för omkring en tredjedel av växthusgasutsläppen vardera. Resterande tredjedel utgörs av jordbruk (14 procent), el- och fjärrvärme (8 procent), arbetsmaskiner (6 procent), produktanvändning (3 procent), avfall (2 procent) samt egen uppvärmning (2 procent). Sveriges totala utsläpp har minskat med 26 procent sedan 1990. Utsläppen var 0,5 procent lägre 2017 jämfört med 2016. Detta berodde främst på utsläppsminskningar inom inrikes transporter, trots ökat trafikarbete, samt minskade utsläpp inom el och fjärrvärme till följd av en övergång från fossila bränslen till förbränning av avfall och biobränslen. Samtidigt ökade utsläppen inom industrin, främst till följd av stark konjunktur, och inom jordbruket. Enligt preliminär statistik från Naturvårdsverket ökade Sveriges utsläpp med 0,9 procent (449 tusen ton koldioxidekvivalenter) under 2018. Förändringen är inom felmarginalen, men indikerar att utsläppsminskningen nu går åt fel håll.

Diagram 3.6 Växthusgasutsläpp per sektor 1990–2017

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

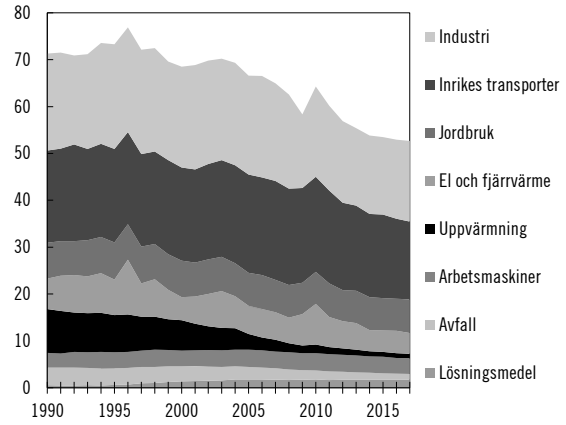

Källa: Naturvårdsverket, 2018

Utsläppsminskningarna i Sverige har skett parallellt med en växande befolkning och en stark ekonomisk tillväxt. Genomförda åtgärder såsom övergång från fossila bränslen till biobränslen och el samt energieffektivisering har spelat en roll för utvecklingen. Vädret och konjunkturen påverkar dessutom utsläppen för enstaka år. De totala utsläppen av växthusgaser 2045 bedöms i Naturvårdsverkets scenarier för utsläpps-utvecklingen att vara 34–37 procent lägre än 1990, vilket innebär ett utsläppsgap till målet på 31–36 miljoner ton 2045. Scenarierna utgår ifrån de styrmedel som var beslutade i juni 2018.

Diagram 3.7 Historiska utsläpp, referensscenario och indikativ målbana

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

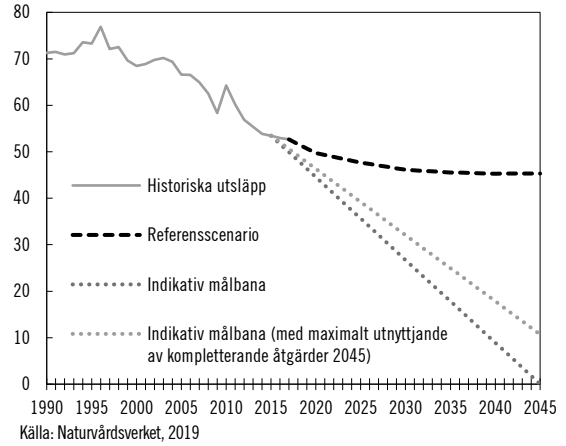

Källa: Naturvårdsverket, 2019

Medan utsläppen i Sverige har minskat sedan 1990 har de konsumtionsbaserade utsläppen i stort sett varit oförändrade sedan 2008. Detta beror på att utsläppen som sker utomlands har ökat – 2016 utgjorde dessa utsläpp två tredjedelar av de konsumtionsbaserade utsläppen. Utsläppen uppgick 2016 till 101 miljoner ton koldioxid-

ekvivalenter, vilket är ungefär dubbelt så mycket som de territoriella utsläppen. De konsumtionsbaserade utsläppen utgörs till två tredjedelar av hushållens utsläpp, där utsläppen från bil och flyg (exklusive höghöjdseffekter), livsmedel samt boende är störst. Naturvårdsverket har i januari 2019 redovisat indikatorer och mätmetoder för konsumtions-relaterade utsläpp av klimatgaser i rapporten Mätmetoder och indikatorer för att följa upp konsumtionens klimatpåverkan. Naturvårdsverket bedömer att övergripande indikatorer över konsumtionsbaserad klimatpåverkan nu kan användas för uppföljning av trender på övergripande nivå. Att följa upp åtgärder på mer detaljerad nivå görs i första hand bäst med kompletterande indikatorer. I bilaga till utgiftsområde 20 Klimatredovisning görs en mer detaljerad redovisning av utsläppsutvecklingen i de olika sektorerna, scenarier för framtida utsläpp av växthusgaser och hur de förhåller sig till etappmålen för klimat.

Nationellt klimatarbete

Det klimatpolitiska rådet har lämnat sin första granskningsrapport till regeringen under 2019. Rådet anser att målet om noll nettoutsläpp i realiteten innebär att all elproduktion, all uppvärmning och avkylning samt hela transportsektorn och all användning av arbetsmaskiner behöver ha noll utsläpp 2045.

Flera reformer genomfördes 2018. Den 1 juli 2018 ersattes supermiljöbilspremien med en klimatbonus (anslag 1:8 *Klimatbonus*) i det nya bonus–malus-systemet för lätta fordon. Inom bonus–malus-systemet ges en klimatbonus till lätta fordon med låga utsläpp av koldioxid. Det går ännu inte att bedöma den exakta effekten av systemet. Under perioden juli 2018 till mars 2019 ökade dock antalet nyregistrerade klimatbonusbilar med över 50 procent, jämfört med antalet nyregistrerade supermiljöbilar under samma period ett år tidigare. I samband med införandet av bonus–malus-systemet genomfördes också justeringar av systemet för beskattning av förmånsbilar.

Bränslebytet, en reform bestående av ett krav på drivmedelsleverantörer att blanda in hållbara biodrivmedel i bensin och diesel i kombination med ändrade skatteregler, infördes också 1 juli 2018, se även utgiftsområde 21 Energi.

Genom anslag 1:16 *Klimatinvesteringar* har stöd fördelats via Klimatklivet, ladda-hemma-stödet och ekobonus. Klimatklivet infördes 2015 för att ge stöd till konkreta klimatinvesteringar på lokal och regional nivå i hela landet. Vid slutet av 2018 hade totalt över 3 200 projekt beviljats stöd, som sammanlagt uppgick till totalt 4,8 miljarder kronor. Stödet har sammantaget bidragit till klimatinvesteringar överstigande 10 miljarder kronor, som enligt Naturvårdsverkets beräkningar minskar utsläppen med motsvarande drygt 1,45 miljoner ton koldioxid per år framöver. Det motsvarar nästan tre procent av Sveriges samlade utsläpp av växthusgaser. Stöd har bl.a. getts till ca 30 000 laddpunkter och totalt 740 GWh årlig ny produktion av biogas. Andra exempel på beviljade åtgärder är byte från olja till biobränsle i industrier och fastigheter, lustgasdestruktion inom tand- och sjukvården, cykelgarage för pendling, utbyggnad av cykel-vägar samt fordonssimulatorer i undervisning. Bland annat Riksrevisionen har riktat kritik mot Klimatklivet för brister i effektivitet.

Diagram 3.8 Beviljade stödbelopp per åtgärdskategori Klimatklivet

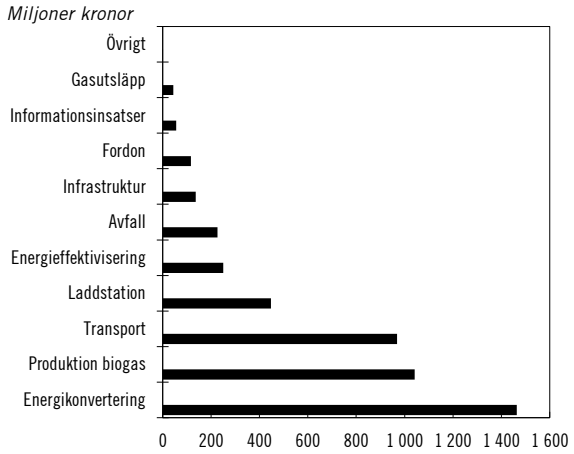

Källa: Naturvårdsverket 2019

Genom ladda-hemma-stödet beviljades 3 336 ansökningar som totalt uppgick till 25,8 miljoner kronor under 2018. Sedan starten i februari 2018 ökade söktrycket på stödet gradvis mot slutet av året. Ladda-hemma-stödet avvecklades genom riksdagens budgetbeslut 2018, men återinfördes genom riksdagens beslut om propositionen Vårändringsbudget för 2019.

Antalet utbetalade premier för elbussar (anslaget 1:17 *Elbusspremie*) har ökat under 2018. Sedan införandet av premien i juli 2016 har Statens energimyndighet beviljat premier om sammanlagt 136 bussar, till en summa av 118 miljoner kronor. Bussarna bedöms över sin livstid minska utsläppen med 90 kton koldioxid. Premiens effekter utvärderas av Statens

energimyndighet. Under 2018 utvidgades elfordonspremien (anslag 1:19 *Elfordonspremie*) till att även inkludera vissa eldrivna utombordsmotorer och båtar. Naturvårdsverket har fördelat stöd till drygt 96 000 privatpersoner som köpt ett lätt elfordon. Baserat på beräkningar av Naturvårdsverket bedömer regeringen att de elfordon som fått stöd genom premien minskar utsläppen med 100 kton koldioxid. Premien har avvecklats.

Inom ramen för Industriklivet (anslag 1:20 *Industriklivet*) beslutade Statens energimyndighet sommaren 2018 om stöd till utveckling av fossilfri stålproduktion i det s.k. HYBRIT-initiativet, där SSAB, LKAB och Vattenfall ingår. En pilotanläggning planeras och projekteras för närvarande i Luleå och i Malmfälten.

Länsstyrelserna ska inom ramen för sitt uppdrag på energi- och klimatområdet och mot bakgrund av de långsiktiga energi- och klimatpolitiska målen som har beslutats av riksdagen leda och samordna arbetet med att ta fram nya långsiktiga regionala energi- och klimatstrategier. Arbetet sker i dialog med andra aktörer, bl.a. landstingen i respektive län och strategierna ska antas senast den 15 oktober 2019. Länsstyrelserna har redovisat en analys av det hittillsvarande arbetet (I2019/01644/E).

Enligt Tillväxtverkets uppföljning av Regionalt tillväxtarbete 2018 som redovisades till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i april 2019 har majoriteten av aktörer med regionalt utvecklingsansvar startat ett genomförande av insatser inom ramen för de regionala handlingsplanerna för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet för perioden 2017–2020 (N2019/01754/RTL). Aktörer med regionalt utvecklingsansvar anser i stort att arbetet med regionala handlingsplaner har en positiv inverkan på arbetet med att integrera miljö- och klimatperspektiven i det regionala tillväxtarbetet. Under 2018 erbjöds energi- och klimatrådgivning i 285 av landets kommuner. Andelen kommuner som samarbetar över kommungränser har ökat och var 79 procent under 2018.

Regeringen presenterade också under 2018 en strategi för det nationella skogsprogrammet som betonar ett hållbart skogsbruk med ökad klimatnytta bl.a. genom säkerställd tillgång till hållbart producerad biomassa från den svenska skogen.

Fossilfritt Sverige

Fossilfritt Sverige (dir. 2016:66) samlar i dag över 400 aktörer och antalet växer fortfarande. Fossilfritt Sverige har arbetat med att ta fram färdplaner för fossilfri konkurrenskraft. Under 2018 presenterade olika näringslivsbranscher nio färdplaner för fossilfri konkurrenskraft och i mars 2019 presenterades ytterligare fyra färdplaner. Totalt har tretton färdplaner från branscher som står för stora utsläppsektorer lämnats till regeringen.

EU:s klimatpolitik

Överskottet av utsläppsenheter under EU:s ansvarsfördelningsbeslut (ESD) för 2016 har tagits bort för att minska utsläppsutrymmet. Beslutet genomfördes i maj 2019. Överskottet uppgick till drygt 7,1 miljoner ton koldioxidekvivalenter.

Priset på utsläppsrätter inom EU:s system för handel med utsläppsrätter (EU ETS) har stigit kraftigt, från under 8 euro per ton koldioxid i början av 2018 till över 26 euro i slutet av augusti 2019. Prisutvecklingen hänger ihop med de reformer av systemet som beslutades om under 2017, som bl.a. innebär att utsläppen inom handelssystemet ska minska i snabbare takt. Under 2019 trädde den s.k. marknadsstabilitetsreserven i kraft. Reserven innebär att en stor del av överskottet av utsläppsrätter som funnits tas bort från marknaden, och att utsläppsrätter i reserven kommer att annulleras 2024 och regelbundet därefter.

I juni 2019 beslutade EU om att införa koldioxidkrav för nya tunga fordon. Kraven innebär att koldioxidutsläppen från berörda nya lastbilar ska ligga i genomsnitt 15 procent under 2019 års utsläppsnivåer till 2025. Från och med 2030 måste de släppa ut i genomsnitt 30 procent mindre koldioxid än under 2019. Målen är bindande och lastbilstillverkare som inte uppfyller kraven måste betala en straffavgift för extra utsläpp. Enligt en beräkning från Europeiska kommissionen kan målnivåerna för tunga fordon bidra till att minska utsläppen av koldioxid med motsvarande 54 miljoner ton under perioden 2020–2030, vilket är mer än Sveriges totala årliga utsläpp av växthusgaser. En EU-förordning om koldioxidkrav till 2030 för lätta fordon (personbilar och lätta lastbilar) antogs också inom EU april 2019. Förordningen innebär att växthusgasutsläppen från nya personbilar ska vara 37,5 procent lägre än

utsläppsnivån 2021, utsläppen från lätta nyttofordon ska vara 31 procent lägre. Sverige var pådrivande i förhandlingarna och förordade 50 procents minskning av utsläppen jämfört med 2021 års nivåer.

Internationellt samarbete och Parisavtalet

Vid FN:s internationella klimatförhandlingar (UNFCCC) i Katowice, Polen (COP24) i december 2018 enades världens länder om ett regelverk för att stödja genomförande och uppföljning av Parisavtalet (den s.k. regelboken). Sverige har i arbetet bidragit till att jämställdhetsaspekter omhändertas i regelboken. Sverige fick i uppdrag att leda samtal mellan världens länder om hur IPCC:s specialrapport om 1,5 grader global uppvärmning samt om hur utfallet från den s.k. Talanoadialogen som pågick under 2018 skulle omhändertas i beslutet från COP24. Sverige har tagit initiativ och drivit behovet av en ökad ambitionsnivå i flera olika sammanhang, ofta tillsammans med likasinnade länder inom Norden, EU och internationellt. Inom ramen för International Transport Forum har Sverige tagit initiativ till ett Joint statement som skrivits under av nio länder om vikten av åtgärder för klimatomställning i transport-sektorn. Initiativet kommer att följas upp vid ett högnivåmöte under COP25 i december 2019. I Initiativet Oceans Pathway har Sverige, genom sin roll som ordförande tillsammans med Fiji, aktivt lyft frågan om att tydliggöra havens roll i klimatarbetet inom klimatkonventionen, inklusive i ländernas klimatåtaganden.

Inom ramen för programmet internationella klimatinsatser (anslag 1:12 *Insatser för internationella klimatinvesteringar*) förväntas projekt och fonder samlat generera utsläppsminskningar motsvarande 36 miljoner ton verifierade koldioxidekvivalenter. Av dessa har 22,5 miljoner ton utfärdats och levererats till Statens energimyndighet fram till årsskiftet 2018/2019. I princip samtliga utsläppsenheter kommer från projekt som genomförts inom ramen för Kyotoprotokollets s.k. mekanism för ren utveckling (CDM). Hittills har utsläppsenheter motsvarande totalt 14,8 miljoner ton koldioxidekvivalenter annullerats från programmet. En del av de annullerade enheterna har rapporterats till FN:s klimatkonvention som klimatfinansiering. Myndigheten har fortsatt att förbättra och effektivisera uppföljningen av projektens sociala och miljömässiga påverkan.

Statens energimyndighet har också i uppdrag att utveckla och stödja internationellt klimatsamarbete under Parisavtalet som under 2018 och 2019 fokuserat på förberedande arbete som ska lägga grunden till framtida klimatsamarbeten genom multilaterala fonder och initiativ som bidrar till kapacitetsutveckling. De har initierat en rad utredningar för att visa hur artikel 6-samarbeten kan genomföras i teorin, baserat på verkliga data och i dialog med värdländer.

Klimatanpassning

Riksdagen beslutade i juni 2018 i enlighet med regeringens proposition Nationell strategi för klimatanpassning (prop. 2017/18:163, bet. 2017/18:MJU22, rskr. 2017/18:440). Propositionen omfattar ändringar i plan- och bygglagen (2010:900) som att kommunerna i sina översiktsplaner ska bedöma risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt på hur sådana risker kan minska eller upphöra. Regeringen har med strategin skapat en ram för det nationella arbetet med klimatanpassning. Myndigheter har fått tydliga uppdrag om klimatanpassning och ett stöd för kommunerna finns genom Boverkets samordnande roll för klimatanpassning av den byggda miljön. Det nationella expertrådet som regeringen instiftat ska i en femårscykel följa upp det nationella arbetet med klimatanpassning för att ge en samlad bild av utvecklingen och föreslå inriktning för fortsatt arbete.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) ansvarar för Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning som utifrån regeringens uppdrag sprider och tillgängliggör kunskap om klimatets förändring. På regeringens uppdrag fördelas även medel till andra myndigheter för att ta fram handlingsplaner samt verktyg för klimatanpassning. Myndigheternas handlings-planer har inneburit ett starkare fokus på klimatanpassning och lett till nya samarbeten mellan och inom myndigheterna. Även tvärsektoriell samverkan och stöd från länsstyrelserna till kommuner och andra aktörer har förbättrats. Under våren 2018 lanserades webbtjänsten Lathund för klimatanpassning. Tjänsten, som utvecklades i samarbete med sex länsstyrelser och 15 kommuner, ska vägleda små och mellanstora kommuner i deras arbete med anpassning. I en utvärdering av verksamheten framkom att Kunskapscentrum väl uppfyllde sina

effekt- och produktionsmål. Under 2018 har SMHI också etablerat en expertfunktion för stigande havsnivåer i Sverige, vidareutvecklat och kompletterat klimatscenarier för havsmiljön, påbörjat en kartläggning av Sveriges vattenuttag och arbetat med att ta fram underlag som visar vilka områden som är mest känsliga för vattenbrist och vad det kan bero på.

Statens geotekniska instituts (SGI) insatser för klimatanpassning har under året fokuserat på skredriskkarteringar (Säveån och Ångermanälven), fortsatt samordning och harmonisering av kartunderlag från olika myndigheter samt det fleråriga arbetet med kartering av erosionsrisker och utveckling av naturanpassade erosionsskydd. SGI har under några år utvecklat en metodik för översiktlig kartering av risker för stranderosion vid kusten. Under 2018 har SGU på uppdrag av SGI karterat Hallandskusten som avser kusterosion. Resultatet ligger till grund för vidare riskanalyser och på sikt möjliga åtgärder för att minska risken och sårbarheten som avser erosion. En delegation för Göta älv inrättades vid SGI under 2018. Delegationen samlar ledamöter från kommuner, landsting och statliga myndigheter. Delegationen ska huvudsakligen samverka för att ta fram en plan för skredsäkring längs Göta älvdalen. SGI har beslutat om delfinansiering av skredsäkringsåtgärder längs Göta älvdalen på totalt 16,7 miljoner kronor under 2018. Arbetet med den statliga delfinansieringen för projekt som avser ras- och skredsäkring längs älven är i en initial fas och utredningar och miljötillståndsprövningar behövs i många fall innan kommunerna kan ansöka om stöd.

Sedan december 2014 har Trafikverket en klimatanpassningsstrategi som inriktas mot att skapa förutsättningar för effektivt arbete med klimatanpassning, förebygga negativa följder av klimatets påverkan genom att skapa robusta anläggningar och att hantera effekter av klimatets påverkan.

Lantmäteriet har sedan 2009 genomfört uppdraget om att bygga en ny och noggrannare markmodell med höjddata över landet. Modellen är viktig för riskanalyser och åtgärdsplanering. Vid 2018 års utgång var ca 99 procent av planerade 460 000 km^2 klara.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har under 2018 bl.a. arbetat med översvämningskarteringar. För de områden i Sverige som har identifierats ha betydande översvämningsrisk enligt förordningen (2009:956) om översvämningsrisker ligger 18 områden av 25 utmed kusten. För dessa områden har havsvattennivåer beräknats. MSB har under 2018 även studerat vinterbränder samt fortsatt arbetet med en nationell marktäckedatabas.

Värmeböljan 2018 är ett tydligt exempel på att ett förändrat klimat ställer Sverige inför nya utmaningar. Extrema väderhändelser såsom värmeböljor förväntas enligt SMHI:s klimatscenarier öka i ett förändrat klimat. Det har också påverkat länsstyrelsernas arbete med klimatanpassning. Länsstyrelserna har inom ramen för sitt uppdrag om samordning av det regionala arbetet med klimatanpassning bl.a. arbetat med dricksvattenfrågan under 2018. Klimatanpassning inkluderas även i läns-styrelsernas arbete med samhällsplanering och krisberedskap.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att det har tagits flera steg för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan. Trots detta bedömer regeringen att utvecklingen mot miljökvalitetsmålet är negativ och att insatser behöver effektiviseras samtidigt som ytterligare insatser behövs för att vända trenden och för att miljökvalitetsmålet ska nås. Det krävs också insatser från andra länder och internationellt samarbete för att nå miljökvalitetsmålet.

Agenda 2030:s mål 7, Hållbar energi för alla, mål 13, Bekämpa klimatförändringen, och mål 15, Ekosystem och biologisk mångfald, har tydliga kopplingar till miljömålet Begränsad klimatpåverkan. Åtgärder för att minska utsläppen och anpassa samhället till dess effekter har ofta en positiv påverkan på flera andra miljömål. Åtgärderna bidrar till en hållbar utveckling då åtgärder för minskad klimat-påverkan och anpassning även påverkar andra områden, t.ex. fattigdomsbekämpning.

Etappmål med anknytning till miljökvalitetsmålet
Etappmålet till 2045 innebär att Sverige inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser senast 2045 för att därefter uppnå negativa utsläpp. Utsläpp från verksamheter inom svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre än utsläppen 1990. För att nå nettonollutsläpp får kompletterande åtgärder tillgodoräknas för de resterande 15 procentenheterna. Regeringen bedömer att ytterligare insatser krävs för att nå målet i tid.

Insatser för att minska utsläppen behövs både för att minska utsläppen som omfattas av EU ETS och för de verksamheter som omfattas av EU ESD/ESR. Kompletterande åtgärder bedöms också behövas för att nå nettonollutsläpp och negativa utsläpp efter 2045.

Etappmålet till 2020 innebär att utsläppen från de sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsbeslut (Europaparlamentets och rådets beslut nr 406/2009/EG) ESD, ska minska med 40 procent jämfört med 1990, motsvarande en utsläppsnivå på 29,9 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Etappmålet har ännu inte uppnåtts, men regeringen bedömer att målet kommer att nås. Utsläppsgapet till 2020 med enbart inhemska åtgärder var vid den senaste bedömningen 0,9 miljoner ton. Det kan därför komma att fordras att utsläppsreduktioner genom investeringar i flexibla mekanismer i begränsad omfattning. Bedömningen av utsläppsgapet inkluderar dock endast effekten av de styrmedel som var beslutade t.om. juni 2018.

Målen för 2030 och 2040 innebär att utsläppen inom de sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning benämnd ESR (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/842) bör vara minst 63 procent lägre 2030 och minst 75 procent lägre 2040, jämfört med 1990. Högst 8 respektive 2 procentenheter av dessa utsläppsminskningar får åstadkommas genom kompletterande åtgärder. Etappmålen har ännu inte uppnåtts och regeringen bedömer att ytterligare insatser krävs för att nå målen i tid.

Etappmålet för transportsektorn innebär att växthusgasutsläppen från inrikes transporter (utom inrikes luftfart som ingår i EU ETS) ska minska med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010, motsvarande en utsläppsnivå på 5,9 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Etappmålet är ännu inte uppnått och regeringen bedömer att ytterligare insatser krävs för att nå målet i tid.

Nationell klimatpolitik

Enligt januariavtalet ska all relevant lagstiftning ses över så att det klimatpolitiska ramverket får genomslag.

Ett pris på koldioxid är en viktig grund i klimatpolitiken. Regeringen tog i propositionen Vårändringsbudget för 2019 flera steg mot en höjd beskattning av fossila bränslen. Skatterna höjdes för diesel som används inom gruvindustriell verksamhet och för fossila bränslen som används i kraftvärmeverk. Enligt januariavtalet ska miljöskatternas andel av skatteinkomsterna öka. För att leva upp till Parisavtalet är det grundläggande att kolet stannar i marken. Som en del av januariavtalet ska prospektering och nyexploatering av kol, olja och fossilgas förbjudas i Sverige.

Flera av regeringens klimatreformer syftar till att stödja omställningsarbetet på lokal och regional nivå såsom Klimatklivet och lokal energi- och klimatrådgivning.

Landstingen och Gotlands kommun har tagit fram och genomför nu regionala handlingsplaner för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet. Bland annat är dessa planer betydelsefulla för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven inom det regionala tillväxtarbetet.

Regeringen delar Klimatpolitiska rådets och berörda myndigheters bild att ytterligare åtgärder behöver vidtas som bidrar till transportsystemets elektrifiering och fossiloberoende i såväl personbilsflottan som infrastrukturen, kollektivtrafiken, godstransporterna och arbetsmaskinerna. Regeringen anser att fordonspremier kan vara ett effektivt sätt att stötta begynnande marknader för fordon med låga utsläpp. Regeringen bedömer även att förutsättningarna att minska sektorns utsläpp har förbättrats genom att bonus–malussystemet och den s.k. reduktionsplikten trätt i kraft samt att EU enats om nya utsläppskrav för lätta och tunga fordon. Andelen laddbara bilar i nyförsäljningen stiger nu snabbt men från en låg nivå, se även Utgiftsområde 21 Energi.

Bonus–malus-systemet ska enligt januariavtalet förstärkas och förenklas. En kontrollstation för reduktionsplikten genomförs under 2019 för att bl.a. utreda successivt ökade reduktionsnivåer för tiden efter 2020.

Regeringen anser att flyget i högre grad bör stå för sina klimatkostnader. Sedan 2018 syns en förändring av svenskarnas resvanor genom att resor med flyg minskat och samtidigt har resor med tåg ökat. Enligt januariavtalet ska flygets klimatpåverkan minska och en rad åtgärder vidtas. En obligatorisk klimatdeklaration vid köp av flygresor ska genomföras. Sverige ska även ta ledartröjan för att omförhandla de internationella avtal och konventioner som sätter stopp för en beskattning av fossilt flygbränsle. Krav på obligatorisk inblandning av förnybart bränsle ska införas och ett förslag om miljöstyrande start- och landningsavgifter ska tas fram. En hög

inblandning av hållbart förnybart bränsle ska ges ekonomiska incitament.

EU:s klimatpolitik
Regeringen bedömer att för att EU:s klimatpolitik ska vara i linje med Parisavtalets 1,5-gradersmål behöver EU:s mål till både 2030 och 2050 höjas och dess klimaträttsakter skärpas. Sverige var drivande i reformen av EU ETS som beslutades 2017, vilken nu har gett effekt på priserna på utsläppsrätter. Regeringen bedömer att reformen av systemet har bidragit till att stärka systemets klimatstyrande effekt, vilket kommer att minska utsläppen i EU samtidigt som det ger incitament till omställning och innovation.

Regeringen bedömer att annulleringen av överskott från sektorerna i ESD har gett en viktig signal inom EU om att Sverige genomför sin ambitiösa klimatpolitik bl.a. genom att minska utsläppsutrymmet inom Unionen och Kyotoprotokollet permanent.

Internationellt samarbete och Parisavtalet
I det internationella klimatarbetet flyttas fokus alltmer från förhandling till genomförande av Parisavtalet. IPCC:s specialrapport om 1,5 grader visar tydligt att ambitionen i ländernas samlade klimatplaner dock är otillräcklig och regeringen anser att FN:s generalsekreterares klimattoppmöte i september 2019 är ett viktigt tillfälle att mobilisera länder att höja sina ambitioner inför att nya klimatåtaganden ska göras 2020 inom Parisavtalet.

Genom Sveriges program för internationella klimatinvesteringar har Sverige engagerat sig både bilateralt och multilateralt i utvecklingen av de nya internationella samarbetsformerna under Parisavtalet. Utifrån dessa erfarenheter fortsätter Sverige bidra till att utveckla Parisavtalets artikel 6 till ett trovärdigt instrument med hög miljöintegritet som bidrar till ökad ambition i genomförande av Parisavtalet.

Klimatanpassning
Den nationella strategin för klimatanpassning (prop. 2017/18:163) innebär viktiga steg framåt. Nu finns en tydlig ram för ett strukturerat arbete med att anpassa samhället till ett förändrat klimat. Den femåriga cykeln innebär en återkommande process som ökar förutsägbarheten i arbetet samt stärker effektiviteten. Kommunernas beredskap för att hantera klimatförändringarna stärktes också genom ett tillägg i plan- och bygglagen (2010:900).

Regeringen bedömer att de olika besluts- och planeringsunderlag som har tagits fram med finansiering från anslag 1:10 *Klimatanpassning* har bidragit till ökad kunskap om bl.a. risk för ras, skred och översvämningar och bättre hantering av konsekvenser av skyfall samt förbättrad prognos för brandrisk. Delegationen för Göta älv och möjligheten till statlig delfinansiering bedöms kunna påskynda ras- och skredsäkringsarbete längs älven.

Trots en ökad kunskap om behovet av anpassning till ett förändrat klimat görs fortfarande relativt få konkreta klimat-anpassningsåtgärder på lokal nivå. Förra årets extremväder visar tydligt på behovet av att vidta åtgärder för att stärka klimatanpassningen i samhället, exempelvis inom jordbruket.

3.5.3 Frisk luft

Miljökvalitetsmålet är att luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De indikatorer och bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- Halten av bensen överstiger inte 1 mikrogram per kubikmeter luft räknat som ett årsmedelvärde.
- Halten av bens(a)pyren överstiger inte 0,0001 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde.
- Halten av butadien överstiger inte 0,2 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde.
- Halten av formaldehyd överstiger inte 10 mikrogram per kubikmeter beräknat som ett timmedelvärde.
- Halten av partiklar (PM2,5) överstiger inte 10 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde eller 25 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett dygnsmedelvärde.

- Halten av partiklar (PM10) överstiger inte 15 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde eller 30 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett dygnsmedelvärde.
- Halten av marknära ozon överstiger inte 70 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett åttatimmarsmedelvärde eller 80 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett timmedelvärde.
- Ozonindex överskrider inte 10 000 mikrogram per kubikmeter luft under en timme beräknat som ett AOT40-värde under perioden april-september.
- Halten av kvävedioxid överskrider inte 10 000 mikrogram per kubikmeter luft under en timme beräknat som ett AOT40-värde under perioden april-september.
- Korrosion på kalksten understiger 6,5 mikrometer per år.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas två indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Kväveoxidutsläpp i kombination med kväveoxidutsläpp från transporter
- PM2,5 halter i urban bakgrund.

Resultat

Bensen, butadien och formaldehyd
Halterna för bensen, butadien och formaldehyd är låga och i nivå med, nära eller under målvärdet för respektive precisering.

Bens(a)pyren
De senaste studierna som genomförts i samband med Naturvårdsverkets regeringsuppdrag om vedeldning som presenterades i mars 2019, Kartläggning och analys av utsläpp från vedeldning, visar att preciseringen överskrids på flera platser i Sverige. Studierna visar dock att det är svårt att med säkerhet kartlägga utsläppen och halter av bens(a)pyren. Antalet mätstationer och mätdata för bens(a)pyren är för få för att en tydlig trend ska kunna utläsas.

Fina partiklar (PM2,5)
De totala utsläppen av fina partiklar (PM2,5) visar på en nedåtgående trend från 1990 till 2015. Därefter har utsläppen ökat något vilket beror på en liten ökning från industrin.

Årsmedelhalten såväl som dygnsmedelhalten för fina partiklar (PM2,5) ligger som regel under preciseringens målvärde i hela landet, med undantag för delar av södra Sverige. De högre halterna i de södra delarna av landet antas bero på luftföroreningar som transporteras till Sverige från övriga Europa.

Grova partiklar (PM10)
Miljökvalitetsmålets precisering för både års- och dygnsmedelvärden överskrids i storstäderna och en rad mellanstora städer. Den generella trenden för både års- och dygnsmedelvärdena är svagt men stabilt nedåtgående.

Marknära ozon
Miljökvalitetsmålets preciseringar för marknära ozon överskrids såväl i tätorternas gatumiljö som på landsbygden över hela landet.

Ozonindex
Trenden för ozonindex är att det minskar med i genomsnitt fem procent per år i regional bakgrund, men det är stora skillnader i värdena i olika delar av landet. Värdena är generellt högre i södra än i norra Sverige. Preciseringens målvärde har tidigare överskrids i stora delar av södra Sverige, men 2017 uppmättes inga överskridanden vid någon av mätstationerna i landet.

Kvävedioxider
De totala utsläppen av kväveoxider har mer än halverats sedan 1990, men minskningen går nu långsamt till följd av den ökade trafikmängden och den ökande andelen dieselfordon.

Diagram 3.9 Utsläpp av kväveoxider till luft per sektor 1990–2017

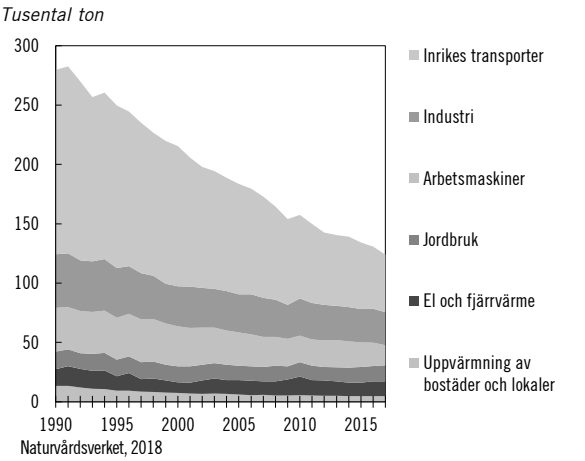

Naturvårdsverket, 2018

Trots den nedåtgående trenden för utsläppen överskrids såväl årsmedelhalten som timmedelvärdet i gatumiljö i storstäderna, samt i ett flertal mellanstora städer. Nivåerna ligger långt över preciseringarna för kvävedioxid i många städer och miljökvalitetsnormen för timmedelvärdet överskrides under 2018 i flera kommuner. Sambanden mellan kvävedioxid och hälsoeffekter har stärkts under de senaste åren vilket gör överskridandena av preciseringarna särskilt bekymrande.

Regeringen bedriver därför ett arbete för att ge kommunerna fler verktyg att hantera luftföroreningarna. Som ett led i detta har regeringen beslutat om ändringar i trafik-förordningen (1998:1276), som innebär att kommunerna fr.om. den 1 januari 2020 har möjlighet att införa miljözoner för lätta fordon samt ytterligare en miljözon för tunga fordon. Miljözonerna tillsammans med bonus–malus-systemet för nya lätta fordon, EU:s nya regler för fordon i verklig trafik, det s.k. RDE-paketet, Stadsmiljöavtalen och en ökad elektrifiering av fordonsflottan kommer att bidra till förbättrad luftkvalitet.

Diagram 3.10 Utsläpp av kväveoxider till luft från vägtransporter 1990–2017

Tusental ton

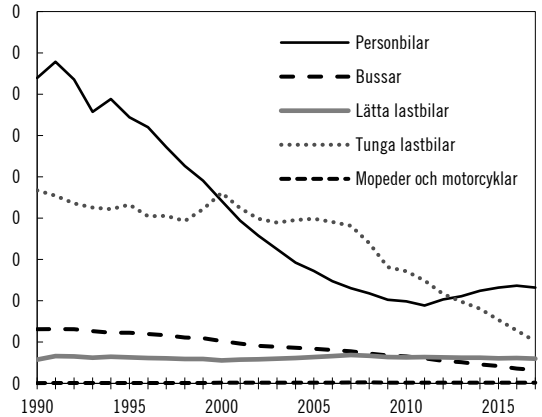

Naturvårdsverket, 2018

Korrosion

Enligt den senaste utvärderingen från 2015 ligger värdena i regional bakgrundsmiljö nära preciseringens målvärde. Däremot visar mätningar av korrosionen i stadsmiljö konsekvent resultat över preciseringen. Flera länsstyrelser har rapporterat om korrosionsskador på kulturmiljöer bl.a. kyrkor och kulturföremål. De stora årsvariationerna gör att det är svårt att ange en tydlig trend. Nästa utvärdering kommer att presenteras under 2019.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att det tagits flera steg för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Frisk luft. Regeringen bedömer att trenden är positiv och att arbetet går åt rätt håll. Samtidigt behöver ytterligare insatser vidtas för att miljökvalitetsmålet ska nås. Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Frisk luft bidrar även till genomförandet av Agenda 2030-målen 3, Hälsa och välbefinnande, och 11, Hållbara städer och samhällen.

Den högsta acceptabla halten som anges i preciseringarna överskrids fortfarande för flera av luftföroreningarna. De höga halterna kvävedioxid och fina partiklar (PM2,5) orsakar varje år 7 600 förtida dödsfall, enligt nya beräkningar gjorda av IVL Svenska miljöinstitutet och Umeå universitet 2018 (Quantification of population exposure to NO_2, PM2.5 and PM10 and estimated health impacts). De samhälls-ekonomiska kostnaderna som luftföroreningarna orsakar beräknas i samma studie uppgå till 56 miljarder kronor årligen. Luftkvaliteten i Sverige påverkas huvudsakligen av intransport av luft-föroreningar från andra länder, trafikavgaser, användande av dubbdäck och vägslitage samt av småskalig vedeldning.

Det viktigaste styrmedlet för att minska intransporten av luftföroreningar är EU:s takdirektiv (Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2284 av den 14 december 2016 om minskning av nationella utsläpp av vissa luftföroreningar, om ändring av direktiv 2003/35/EG och om upphävande av direktiv 2001/81/EG), se avsnittet om Bara naturlig försurning. Genomförandet av dessa regleringar kommer att förbättra möjligheterna att klara preciseringarna för miljökvalitetsmålet, men för att kunna nå målets preciseringar krävs även åtgärder på nationell nivå.

Luftkvaliteten i våra städer behöver bli bättre. Flera av våra stora och medelstora städer klarar fortfarande inte miljökvalitetsnormerna för kvävedioxid och partiklar PM10 och det är särskilt angeläget att utsläppen av luftföroreningar i tätorter minskar.

Sammantaget kommer de genomförda insatserna successivt att öka möjligheterna att klara preciseringarna för miljökvalitetsmålet Frisk luft.

3.5.4 Bara naturlig försurning

Miljökvalitetsmålet är att de försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska heller inte öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hällristningar.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna för miljökvalitetsmålet och är följande:

- Påverkan genom atmosfäriskt nedfall av luftburna svavel- och kväveföreningar från svenska och internationella källor medför inte att den kritiska belastningen för försurning av mark och vatten överskrids i någon del av Sverige.
- Påverkan genom markanvändningens bidrag till försurning av mark och vatten motverkas genom att skogsbruket anpassas till växtplatsens försurning.
- Försurade sjöar och vattendrag uppnår oberoende av kalkning minst god status med avseende på försurning enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön:
- Försurningen av marken inte påskyndar korrosion av tekniska material och arkeologiska föremål i mark och inte skadar den biologiska mångfalden i land- och vattenekosystem.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas två indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Sjöfartens försurande utsläpp
- Nedfall av svavel.

Resultat

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall
Nedfallet av svavel och kväve över Sverige har minskat de senaste decennierna, vilket beror på stora utsläppsminskningar inom EU sedan 1990. Trots att nedfallet av luftburna svavel- och kväveföreningar har minskat betydligt överskrids fortfarande den kritiska belastningsgränsen för försurning av mark och vatten. Anledningen till att preciseringen fortfarande överskrids trots att nedfallet har minskat kraftigt är att återhämtningen i mark och vatten går långsamt.

Diagram 3.11 Nedfall av svavel

Kilogram per hektar

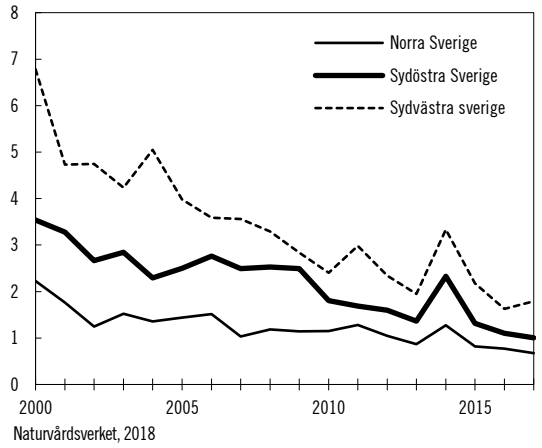

Naturvårdsverket, 2018

Påverkan genom skogsbruk
Skogsbrukets bidrag till försurningen har de senaste decennierna fått en relativt större effekt på försurningen av skogsmark i samband med att det försurande nedfallet minskar. Den försurande påverkan från luftföroreningar och skogsbruk är nu ungefär lika stora i Sverige som helhet. I områden med fortsatt hög försurningsbelastning, såsom sydvästra Sverige, är påverkan från skogsbruket fortsatt mindre än nedfallet.

Bidraget till försurningen kan vara särskilt stor i mark med granskog där man skördar de näringsrika grenarna och topparna (grot) som innebär lokal bortförsel av näringsämnen vilket bidrar till försurningen. Askåterföring eller vittring i marken kan till viss del kompensera för den försurning som uppstår vid bortförsel av näringsämnen.

Preciseringen om påverkan genom skogsbruk är inte uppfylld vad gäller tillräckliga förutsättningar för anpassningar och mot-åtgärder. Askåterföring till skogen görs i dag på 20 procent av arealen med grotuttag. Det kan finnas ett behov av åtgärder för grotuttag där askåterföring inte skett och i områden som är känsliga för försurning.

Försurade sjöar och vattendrag
Av Sveriges 95 000 sjöar större än en hektar bedöms 8 procent vara försurade. Den största andelen försurande sjöar och vattendrag finns i sydvästra Sverige. Kalkningen sker i 4 400 sjöar och agerar som ett uppehållande försvar, men åtgärdar inte problemen.

Trenden för försurade sjöar och vattendrag är positiv. Vattenkemin visar på en långsam återhämtning från försurningen. Bedömningen är att sex procent av sjöarna och vattendragen i Sverige som helhet fortfarande är försurade 2030, i sydvästra Sverige bedöms andelen uppgå till över 30 procent.

Försurad mark
Trots att det sura nedfallet har minskat kraftigt under senare år märks ingen tydlig generell förbättring i skogsmarken. Tvärtom visar nya studier att andelen skogsmark i sydvästra Sverige med hög respektive mycket hög surhetsgrad har ökat sedan 1990-talet. Detta kan bero på att nedfallet har transporterats nedåt i jordlagren. I norra, östra och mellersta Sverige har andelen legat still under hela tidsperioden, med naturlig mellanårsvariation. Återhämtningen av försurning sker väldigt långsamt och ingen förändring kan ses i skogsmark i Sverige som helhet.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att flera steg har tagits för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Bara naturlig försurning. Regeringen bedömer att trenden är positiv och att arbetet går åt rätt håll samtidigt som nuvarande insatser inte är tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Nedfallet av försurande ämnen har minskat de senaste decennierna och utvecklingen i miljön är positiv även om de naturliga förutsättningarna gör att återhämtningen går långsamt.

Skogsbrukets utveckling har betydelse för om miljökvalitetsmålet som helhet ska kunna nås i framtiden. Tillförseln av försurande ämnen från skogsbruk kan påverka markens återhämtning från försurning, vilket i sin tur kan leda till att återhämtning i sjöar och vattendrag påverkas. Skogsbrukets bidrag till försurningen bör följas noga, särskilt om uttagen av biobränsle från skogen ökar. Skogsstyrelsen arbetar med rekommendationer om askåterföring och grotuttag.

Politiska beslut som bidrar positivt till miljömålets uppfyllelse
Det viktigaste styrmedlet för att reducera nedfallet av försurande ämnen över Sverige till 2030 är Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2284 av den 14 december 2016 om minskning av nationella utsläpp av vissa luftföroreningar, om ändring av direktiv 2003/35/EG och om upphävande av direktiv 2001/81/EG (takdirektivet). Takdirektivet har genomförts i svensk lagstiftning genom luftvårdsförordningen (2018:740). Som ett led i genomförandet av direktivet har regeringen beslutat om ett nationellt luftvårdsprogram som har rapporterats till Europeiska kommissionen (M2019/00243/Kl). Programmet redovisar hur Sverige kommer genomföra åtgärder och styrmedel för att klara kraven på nationella utsläppsminskningar enligt takdirektivet samt bidra till en bättre luftmiljö samt minskad försurning och övergödning. För att klara reduktionsåtagandena krävs åtgärder inom transportsektorn, industrin och jordbruket.

De beslut som den internationella sjöfartsorganisationen IMO tidigare har tagit om s.k. svavel- respektive kvävekontroll-områden (SECA respektive NECA) är betydelsefulla för miljökvalitetsmålets utveckling. Under 2018 antog IMO en resolution om en strategi att minska utsläpp av växthusgaser från fartyg, något som även kan väntas få en positiv effekt på utsläppen av luftföroreningar. Regeringen har under 2018 tagit beslut om ändringar av sanktionsavgiften för överträdelser av bestämmelserna inom SECA.

Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Bara naturlig försurning bidrar även till genomförandet av Agenda 2030-målet 15.

Etappmål med anknytning till miljökvalitetsmålet
Regeringen har beslutat två nya luftrelaterade etappmål, ett för en ökad gång-, cykel- och kollektivtrafik (se under avsnittet om God bebyggd miljö) och ett för minskning av nationella utsläpp av luftföroreningar. Etappmålet innebär att utsläppen av kväveoxider, svaveldioxid, flyktiga organiska ämnen, ammoniak och partiklar PM2,5 senast 2025 ska motsvara de indikativa reduktionsnivåer som framgår av EU:s takdirektiv. Regeringen bedömer att takdirektivets indikativa mål för 2025 kommer att nås för samtliga luft-föroreningar, även om

marginalen för kväve-oxider och ammoniak är liten.

3.5.5 Giftfri miljö

Miljökvalitetsmålet är att förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället inte ska hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen,
- användningen av särskilt farliga ämnen,
- oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper,
- förorenade områden,
- kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper och
- information om farliga ämnen i material, produkter och varor.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas två indikatorer i form av diagram i syfte att illustrera centrala delar i uppföljningen av miljökvalitetsmålet. Dessa indikatorer är följande:

- Miljögifter i modersmjölk och blod
- Efterbehandlingsåtgärder som pågår eller är avslutade.

Resultat

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen

Takten i utvecklingen av lagstiftning inom EU var fortsatt långsam under 2018 och lever inte upp till åtagandena i det sjunde miljöhandlingsprogrammet.

Ämnen som mäts och övervakas i miljön visar olika trender. Halterna av flera välkända särskilt farliga, och sedan länge förbjudna eller begränsade miljögifter minskar, vilket visar att åtgärderna/regleringarna gett önskvärd effekt. Bioackumulerande och långlivade ämnen som redan är spridda i varor, byggnader och miljön minskar däremot långsamt. Analyser av ett flertal miljögifter i modersmjölk och blod visar att halterna av reglerade ämnen har minskat medan ämnen som inte har uppmärksammats eller reglerats däremot har ökat, som t.ex. vissa långlivade högfluorerade ämnen (se diagram 3.12).

Den europeiska kemikaliemyndigheten, Echa, har våren 2019 föreslagit ett närmast heltäckande förbud mot användning av mikroplaster i kosmetiska och andra kemiska produkter. Echa har utvecklat förslaget med stöd av Kemikalieinspektionen.

Diagram 3.12 Miljögifter i modersmjölk och blod

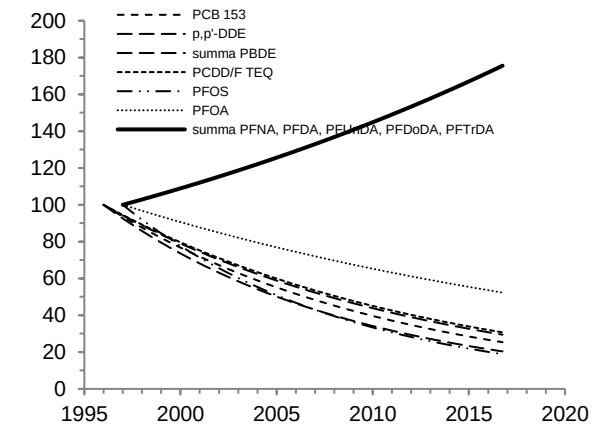

Klicka här för att ange Källa eller Anm.

Begränsa exponeringen för högfluorerade ämnen

Högfluorerade ämnen, eller PFAS, är vitt spridda och extremt svårnedbrytbara i miljön.

Sverige har under 2018 aktivt medverkat i arbetet med att ta fram en EU-gemensam strategi för PFAS. Dessutom har Sverige har tillsammans med Tyskland föreslagit en EU-begränsning

under Reach för en grupp med ca 200 PFAS-ämnen som återfinns i en mängd varor t.ex. textilier, livsmedelsförpackningar, rengöringsmedel och kosmetika. Förslaget antogs av EU:s kemikaliemyndighet under 2018 och medlemsländerna förväntas rösta om förslaget under 2019.

För att öka kunskapen om vilka kemiska produkter som innehåller högfluorerade ämnen har Kemikalieinspektionen infört ett krav på att företagen ska anmäla förekomst av avsiktligt tillsatta PFAS-ämnen i produkter till produktregistret, oavsett halt. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2019. Det innebär att uppgifter om PFAS-ämnen ska rapporteras till produktregistret för första gången i februari 2020.

Läkemedels miljöpåverkan samt antibiotikaresistens

I maj 2018 beslutade regeringen om förordningen (2018:495) om statligt stöd för att minska utsläpp av läkemedelsrester till vattenmiljön. Naturvårdsverket har under 2018 fördelat 85 miljoner kronor till 16 olika projekt. Tio av projekten var förstudier, medan sex var installation av avancerad reningsteknik.

Regeringen har inrättat ett kunskapscentrum vid Läkemedelsverket med målet att minimera miljöpåverkan från läkemedel. Kunskapscentrumet ska minimera miljöpåverkan av läkemedel genom ökad kunskap och ökad nationell samverkan inom läkemedel i miljön.

Under 2018 har arbetet med ny EU-förordningen för veterinärmedicinska läkemedel slutförts vilket inkluderar regler för att minska miljöpåverkan. Sverige var starkt drivande i arbetet.

Växtskyddsmedel

En minskning av pollinerande insekter har observerats i flera länder inom EU, inklusive Sverige. En av de troliga orsakerna till nedgången är användningen av växtskyddsmedel, härunder de som innehåller neonikotinoider. Med stöd av Sverige beslutade kommissionen våren 2018 att begränsa användningen av tre vanliga neonikotinoider till växthus. Sverige har sedan tidigare infört långtgående begränsningar för flera neonikotinoider. I den handlingsplan för hållbar användning av växtskyddsmedel som regeringen beslutade i mars 2019 finns ett nytt mål för att skydda pollinerande insekter. Se vidare under utg.omr. 23.

Substitution av farliga ämnen

Att byta ut farliga ämnen mot sådana ämnen eller icke-kemiska metoder som är bättre för miljö och hälsa är en viktig fråga. Regeringen inrättade hösten 2017 ett Substitutionscentrum. Substitutionscentrumet erbjuder kompetens kring substitution till såväl företag som kommuner och regioner och fungerar som en administrativ nod bland dessa aktörer. Centret ska stimulera utvecklingen av hållbara kemiska produkter och produktionsprocesser, varor och icke-kemiska metoder samt ta fram metoder och verktyg för att driva på substitution.

Företagens arbete med att gå före lagstiftningen och byta ut farliga ämnen är viktig för att kunna nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö. Som exempel kan nämnas att under 2018 har nio kosmetikaföretag i samråd med Naturskyddsföreningen påbörjat en utfasning av kemikaliegruppen PFAS ur samtliga kosmetikaprodukter som företagen har på marknaden. I praktiken innebär detta att 57 varumärken (varav 54 är globala) berörs av omställningen.

Globalt ramverk för kemikalier och avfall

Regeringen har under året verkat för ett ambitiöst ramverk om kemikalier och avfall efter 2020. Regeringen har tillsammans med Uruguay initierat en global högnivåallians om kemikalier och avfall som ska främja ambitiösa globala åtgärder för en hållbar hantering av kemikalier och avfall. Alliansen syftar även till att medvetandegöra frågans betydelse.

Användningen av särskilt farliga ämnen

Inom ramen för Reach-förordningen beslutades om tre begränsningar av farliga ämnen under 2018. EU:s medlemsländer godkände i april 2018 kommissionens förslag om att förbjuda 33 särskilt farliga ämnen och -grupper som förekommer i textilier. I denna process har Sverige varit drivande. Mer om textil finns under avsnitt 3.5.1 Generationsmålet.

EU har också beslutat om att begränsa fyra ftalater i konsumentvaror. De fyra ftalaterna, som används som mjukgörare i plast, är hormonstörande och kan påverka fortplantningen.

Sverige har fortsatt att driva på inom Reach-förordningen för att tillståndssystemet ska tillämpas i enlighet med gällande regelverk. Muntliga förhandlingar i målet Sverige mot

Europeiska kommissionen gällande tillstånd för användning av blykromater hölls hösten 2018. Domstolen biföll Sveriges talan i en dom som meddelades våren 2019.

Under 2018 identifierades 16 nya ämnen som särskilt farliga ämnen (SVHC), varav fyra på förslag från Kemikalieinspektionen. Därmed omfattar kandidatförteckningen 197 särskilt farliga ämnen (januari 2019).

Under 2018 började de nya kriterierna för hormonstörande ämnen att användas inom EU:s växtskyddsmedels- respektive biocidförordning.

EU har i början av 2019 beslutat om att införa ett -gemensamt gränsvärde för kadmium i handelsgödsel på 60 mg kadmium per kg fosforpentoxid. Sverige får behålla sitt nuvarande nationella gränsvärde på (motsvarande) 44 mg till dess att EU sänkt sitt gränsvärde till samma eller lägre nivå.

Oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper

Halterna av dioxin och dioxinlika PCB i bröstmjölk och i fet fisk från Östersjön och de större sjöarna i Sverige minskar långsamt, men är fortfarande oacceptabelt höga. Hälsoeffekter av dioxiner och dioxinlika PCB visar sig redan vid låga doser och den Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet (EFSA) meddelade i november 2018 att man sänker det tolerabla veckointaget för dioxin och dioxinlika PCB från 14 till 2 pikogram per kilo kroppsvikt.

Luftburet nedfall från förbränning av olika slag bedöms vara den största källan till dioxiner i fisk. Nedfallet har minskat genom olika åtgärder men nedgången går långsamt.

Förorenade områden

I dag bedöms ca 1 100 av de totalt 85 000 inventerade förorenade områdena utgöra mycket stor risk för miljö och människors hälsa, dvs. riskklass 1. Ytterligare drygt 7 000 områden bedöms utgöra stor miljö- och hälsorisk (riskklass 2). Hittills har totalt 505 områden åtgärdats och omfattar objekt i både riskklass 1 och 2. År 2017 var motsvarande siffra 431. Det innebär att endast 24 procent är åtgärdat medan 76 procent återstår. Det är samma andel som för föregående år men det beror på att totala antalet objekt i riskklass 1-2 ökat med över 300 objekt eftersom länen i sitt löpande arbete påträffat nya objekt samt att objekt omklassats från lägre till högre risk.

Under 2018 pågick totalt 1 530 avhjälpandeinsatser eller saneringar (oavsett riskklass) i landet och av dessa var 77 åtgärder helt eller delvis finansierat med statligt bidrag från anslag 1:4 *Sanering och återställning av förorenade områden.* Det statligt finansierade åtgärderna har ökat från 45 pågående åtgärder 2016, till 77 pågående åtgärder 2018, bl.a. tack vare ett ökat anslag.

Diagram 3.13 Antal efterbehandlingsåtgärder som pågår eller är avslutade 2012–2018

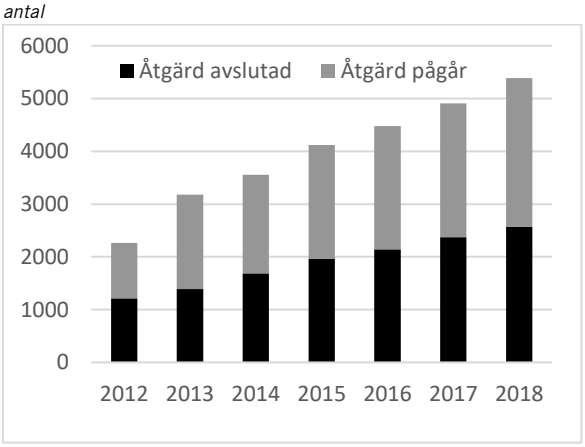

.Stapeln för år 2018 redovisar antalet åtgärder per den 15 augusti 2018. Källa sverigesmiljomal.se.

Antalet förorenade områden som ägs av staten eller som förorenats av statlig verksamhet är fortfarande inte helt kartlagt, vilket även granskades av Riksrevisionen 2016. Naturvårdsverket och berörda myndigheter har under 2018, på uppdrag av regeringen, arbetat med att utveckla samverkan och vägledning om statens förorenade områden. Läs mer om statens förorenade områden och bl.a. Trafikverkets arbete i utg.omr. 22, avsnitt 3.5.2.

För 2018 beslutade regeringen om särskilda medel för sanering av miljögifter för att minska spridning till havs- och vattenmiljö, särskilt för sanering av förorenade sediment i hav och inlandsvatten. Dessa medel har bl.a. använts för att sanera delar av Färsjön i Ljungby kommun, samt en närliggande bäck och våtmark som också påverkats av en nedlagd metallytbehandlingsverksamhet. Genom åtgärden har de risker för vattenmiljön som metallföroreningarna orsakat, samt riskerna för spridning av metaller och PFAS mot samhället vattentäkt, minskat avsevärt. Regeringen gav i juli 2019 flera myndigheter i uppdrag att tillsammans ta fram bättre kunskap

för att hantera förorenade sediment i landets sjöar och kustområden.

Arbetet med vägledning om högfluorerade PFAS-ämnen har fortsatt under året. Naturvårdsverket har i samarbete med Statens geotekniska institut utarbetat en vägledning med huvudsakligt fokus på tillsyn av förorenade områden, t.ex. brandövningsplatser.

Regeringen beslutade om särskilda medel 2018 för att hantera miljöfarliga vrak vilket har resulterat i att Havs- och vattenmyndigheten har undersökt fyra av de 30 mest miljöfarliga vraken i svenska vatten. I tre fall har också bärgningsoperationer av olja och spökgarn genomförts.

Regeringen har sedan 2016 avsatt särskilda medel för sanering av förorenad mark för bostadsbyggande. Bidraget har varit under uppbyggnad och för 2018 har 76 procent av bidraget använts. Under 2018 har totalt 11 projekt fått bidrag som skapar förutsättningar för att bygga nya bostadsområden.

Länsstyrelserna har fått ökade medel för tillsyn och tillsynsvägledning över förorenade områden 2018. Antalet slutförda åtgärder med privat finansiering ökade jämfört med 2017, vilket även gäller det pågående arbetet med utredningar och åtgärder. Tillsynen bidrar således i stor utsträckning till arbetet med att åtgärda förorenade områden.

Staten förvärvade under 2018 konkursboet för den gamla gruvan Blaiken i Sorsele Kommun. Med hjälp av statligt bidrag har nu saneringsarbetet påbörjats. Den utredning som tillsattes under 2017 för att undersöka om det avsätts tillräckliga säkerheter för efterbehandling vid gruvverksamhet har remitterats under 2018.

Kunskap och information

Under 2018 tillsatte regeringen en utredning om hur gruppvis hantering av farliga ämnen ska kunna öka och hur kombinationseffekter ska kunna beaktas. Slutbetänkandet lämnas hösten 2019.

Ett förslag till vägledning för hur man ska riskbedöma samtidig exponering för flera kemikalier, och alltså deras kombinationseffekter har tagits fram av OECD. Slutrapporten publicerades i december 2018.

I samband med en förhandling om ändringar i EU:s ramdirektiv för avfall infördes under 2018 krav på rapportering om innehåll av särskilt farliga ämnen i varor till en EU-gemensam databas. Avsikten är främst att avfallsoperatörer ska få bättre information om den här typen av ämnen finns i det avfall de ska omhänderta. Informationen ska också göras tillgänglig för konsumenter.

Handlingsplan för en giftfri vardag

Handlingsplanen för en giftfri vardag har under 2018 fokuserat på åtgärder som skyddar barn och unga i miljöer som de vistas i. Detta eftersom barn och ungdomar är särskilt känsliga för kemikalier.

Satsningen har gjort det möjligt att öka antalet förslag på reglering av hälsofarliga och miljöfarliga ämnen inom EU. Den ökade satsningen på EU:s kemikalielagstiftning har lett till att Sverige tillhör det land näst efter Tyskland som lämnar flest förslag på åtgärder för dessa ämnen. Under 2018 har Kemikalieinspektionen skickat in en ämnesutvärdering, två klassificeringsförslag, tre förslag till identifiering av särskilt farliga ämnen och fyra riskhanteringsanalyser till EU. De ämnen som Sverige prioriterar är sådana som framför allt förekommer i varor som hanteras av konsumenter och som barn kan komma i kontakt med.

Regeringens satsning på handlingsplanen för en giftfri vardag ökade 2018 främst för arbetet med substitution av farliga ämnen och för internationellt arbete. Den internationella satsningen har fokuserat på arbetet med globala mål efter 2020 och ett framtida internationellt ramverk inom kemikalieområdet.

Kemikalieinspektionen har genom regeringens satsning på handlingsplanen för en giftfri vardag byggt upp kompetens och erfarenhet av varutillsyn. Detta har även lett till att myndigheten har drivit på varutillsynen inom EU och därmed bidragit till etappmålet Effektivare tillsyn inom EU.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att steg har tagits för att stärka arbetet med att nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö samtidigt som nuvarande insatser inte är tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen är positiv eller negativ.

Halterna av flera välkända särskilt farliga, förbjudna eller begränsade miljögifter minskar, vilket visar att begränsningsåtgärder är effektiva. För bioackumulerande och svårnedbrytbara ämnen som redan är spridda i varor, byggnader och miljön sker dock minskningen långsamt. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen är positiv eller negativ, bl.a. på grund av den långa eftersläpningen i miljön och att nya ämnen ständigt utvecklas.

Flera viktiga framsteg har gjorts vad gäller barns exponering och särskilda känslighet för farliga kemikalier. bl.a. genom satsningen på Giftfri förskola och hållbarhetskriterier, men mycket arbete kvarstår.

Tillståndet i miljön gynnas av den kontinuerliga regelutvecklingen inom EU. Den har medfört både ökade datakrav och därmed ökad kunskap om ett stort antal kemiska ämnen samt minskad förekomst av farliga och särskilt farliga ämnen i miljön. Läget förbättrades ytterligare 2018 med den sista registrerings-omgången enligt Reach-förordningen, där registreringskraven nu även omfattar kemiska ämnen som produceras i volymer mellan 1 och 100 ton per år.

Samtidigt behöver lagstiftningen inom EU tillämpas och utvecklas snabbare för att identifiera och åtgärda potentiella kemikaliehot. Lagstiftningen bör ge en skyddsnivå som utgår från barn och andra känsliga grupper, ta hänsyn till kombinationseffekter och så långt som möjligt reglera grupper av ämnen. Beslut behöver fattas utifrån försiktighetsprincipen för att förebygga skador av farliga ämnen. Tillsynen behöver stärkas nationellt och inom EU för att möta den snabbt ökande e-handeln och importen från länder med mindre utvecklad kemikaliekontroll. Andra viktiga insatser för att öka takten i arbetet med att nå miljömålet är ett ambitiöst genomförande av kommissionens färdplan för särskilt farliga ämnen och av åtaganden i EU:s sjunde miljöhandlingsprogram. Det pågående arbetet inom EU med att se över gränssnitten mellan lagstiftningarna för kemikalier, produkter respektive avfall är viktigt. Att dessa lagstiftningsområden fungerar väl tillsammans är en förutsättning för att kunna uppnå giftfria och resurseffektiva kretslopp.

Kunskapen om effekter av den sammanlagda exponeringen för farliga kemiska ämnen är fortfarande mycket begränsad och ytterligare åtgärder behövs. Den utredning om kombinationseffekter (dir. 2018:25) som regeringen tillsatt ska hösten 2019 bl.a. redovisa hur gruppvis riskbedömning av farliga ämnen ska kunna öka.

Regeringen har tagit initiativ till flertal åtgärder för att minska spridningen av ämnesgruppen högfluorerade ämnen, s.k. PFAS. Eftersom det fortfarande tillkommer ny kunskap om problemets omfattning växer insikten om behovet av ytterligare åtgärder.

De statliga bidragen för minskad spridning av mikroplaster och avancerad rening av läkemedel som beslutades under 2018 är fortfarande under uppbyggnad. Flera av ansökningarnas åtgärder och utbetalningar beräknas ske under kommande år eftersom åtgärderna ofta är fleråriga och investeringskostnader ligger i slutet av projekten.

Riksdagen har tillkännagett att avloppsreningsverken på sikt bör utrustas med teknik som reducerar läkemedelsrester och andra svårnedbrytbara föroreningar och att arbetet med pilotprojekt bör vidareutvecklas (bet. 2018/19 punkt 5, rskr. 2018/19:202). I budgetpropositionen för 2018 lanserade regeringen en satsning på Renare Hav. En del av denna utgjorde ett statligt stöd för att minska utsläpp av läkemedelsrester till vattenmiljön under åren 2018–2020. Satsningen innebär att fasen för pilotprojekt upphör och att avloppsreningsverk i stället kan få finansiellt stöd för projekt som syftar till att avancerad avloppsrening installeras. Genom denna satsning har regeringen ökat takten med vilken avancerad reningsteknik kan installeras vid avloppsrenings-verk. Regeringen anser därmed att tillkänna-givandet är slutbehandlat.

Saneringstakten är för låg för att åtgärda förorenade områden så att de inte utgör en risk för kommande generationer. Även om arbetet med utredningar och efterbehandling av förorenade områden har intensifierats, behöver arbetet effektiviseras för att takten ska kunna öka ytterligare.

Förorenaren ska betala och tillsyn och tillämpning av miljöbalken är avgörande, dels för att inte nya förorenade områden ska tillkomma men också för att den som är ansvarig, där sådan finns, ska stå för sin del av kostnaden. Länsstyrelsernas tillsyn och tillsynsvägledning är därför viktig för att få fler ansvariga att bekosta efterbehandling av sina förorenade områden.

Regeringen anser att det är viktigt att de statliga myndigheterna och statligt genomförda projekten fortsätter arbeta för att främja

teknikutveckling och arbetar för att öka sin innovationsgrad för effektivare saneringar. Innovativa och effektiva åtgärdslösningar har också möjlighet att bidra positivt till andra miljömål.

Bidraget för sanering av mark för bostadsbyggande ger goda samhällseffekter, och det finns ett ökat intresse bland kommunerna vilket resulterat i ett högre utnyttjande av bidraget. Bidrag ger möjligheter att använda redan exploaterade områden t.ex. gammal industrimark för att både bygga fler bostäder i centrala lägen och samtidigt bevara oexploaterad mark och natur.

Arbetet och kunskapsläget om förorenade sediment ligger långt efter arbetet med förorenade områden på mark. Det behövs därför mer kunskap för att hantera de förorenade sedimentområden som utgör störst risk för miljön och människors hälsa.

Etappmål med anknytning till miljökvalitetsmålet
Inget av etappmålen under Giftfri miljö bedöms kunna nås i tid. Etappmålen för Giftfri miljö framgår av Tabell 3.3. Flera av etappmålens målår har passerats. Områdena är fortfarande relevanta och kommer att följas upp inom ramen för miljökvalitetsmålet Giftfri miljö.

För etappmålen om information om farliga ämnen i varor, utveckling och tillämpning av EU:s kemikalieregler och ökad miljöhänsyn i EU:s läkemedelslagstiftning bedömer regeringen att förutsättningarna för att nå målen har förbättrats de senaste åren. Det krävs dock ytterligare åtgärder för att målen ska nås.

3.5.6 Skyddande ozonskikt

Miljökvalitetsmålet är att ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

– Vändpunkt och återväxt
– Ofarliga halter ozonnedbrytande ämnen.

Resultat

Vändpunkt och återväxt
Uttunningen av ozonskiktet upphörde enligt tillgängliga data omkring 2000. Det globala medelvärdet för ozonskiktet är ca två procent tunnare än medelvärdet för perioden 1964–1980. Under denna period ansågs ozonskiktet vara opåverkat av mänskliga utsläpp. Såväl mark- och satellitmätningar som datamodelleringar har tidigare indikerat att en global återväxt av ozonskiktet kan ha påbörjats. Osäkerheterna i det vetenskapliga underlaget är dock betydande.

Ofarliga halter ozonnedbrytande ämnen
Såväl utsläpp som halter i stratosfären av flertalet ozonnedbrytande gaser minskar. De flesta ämnen som bryter ned ozonskiktet regleras under Montrealprotokollet, som hittills har resulterat i en 98-procentig utfasning av dessa ämnen.

Trots att avvecklingsarbetet fortskrider fortgår oförklarligt höga utsläpp av koltetraklorid som används vid tillverkning av olika kemikalier inklusive köldmedier. Rapporter har också visat på höga halter av den förbjudna freonen CFC-11 i atmosfären under 2018. Montrealprotokollets vetenskapliga panel har konstaterat att de ökade halterna inte orsakas av läckage från gamla varor och byggnader utan kommer från nyproduktion av CFC-11 i strid mot Montrealprotokollet.

Samtidigt som utsläppen från de reglerade ämnena i stora drag minskar så ökar betydelsen av de utsläpp som inte regleras av Montrealprotokollet. Under de senaste åren har forskarna dessutom konstaterat att kortlivade ozonnedbrytande ämnen kan nå stratosfären. Specifika väderförhållanden har förmåga att transportera dessa ämnen till stratosfären innan de hinner brytas ned. Sådana väderförhållanden kan komma att förstärkas i ett varmare klimat.

De nationella utsläppen av reglerade ozonnedbrytande ämnen består nästan uteslutande av CFC (klorfluorkarboner) från befintliga och uttjänta produkter. Enligt en ny studie som beräknar utsläppen från 1990 till 2030 fortsätter utsläppen från de största kvarvarande källorna, bygg-, rör- och markisolering samt kyl- och frysmöbler, att minska. För 2019 beräknas utsläppen av CFC i Sverige uppgå till ca 98 ton. Det kan jämföras med utsläppen 2018 som var ca 116 ton. Huvuddelen av de kvarvarande nationella utsläppen av CFC uppstår genom ett

bristfälligt omhändertagande av isoleringsmaterial vid rivningar.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att miljökvalitetsmålet Skyddande ozonskikt kommer att nås. Även om en statistiskt säkerställd återväxt av ozonskiktet förväntas gå att fastställa först under perioden 2020–2040 pekar allt mer vetenskapligt underlag på att återhämtningen kan ha påbörjats.

Kvarstående problem är de fortsatta globala utsläppen av lustgas, (dikväveoxid, N_2O) som regleras under FN:s klimatkonvention. Utsläppen av lustgas både bryter ned ozonskiktet och bidrar till växthuseffekten och är sedan flera år större än för någon annan ozonnedbrytande gas. Det kan krävas insatser för att stoppa användningen av reglerade ozonnedbrytande ämnen i strid med Montrealprotokollet. Nya ämnen som hotar ozonskiktet, t.ex. kortlivade ozonnedbrytande ämnen, är något som på sikt bör hanteras av Montrealprotokollet.

Nationellt är det fortsatt viktigt att sortera ut material med ozonnedbrytande ämnen från rivningsavfall

3.5.7 Säker strålmiljö

Miljökvalitetsmålet är att människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- individens exponering för skadlig strålning,
- utsläppen av radioaktiva ämnen,
- hudcancer orsakade av ultraviolett strålning, och
- exponeringen för elektromagnetiska fält.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas två indikatorer återkommande i varje budgetproposition i form av diagram:

- Cesiumhalt i mejerimjölk
- Antalet nya fall av tumörer i huden – malignt melanom.

Resultat

Individens exponering för skadlig strålning
Inga dosgränser har överskridits vid de svenska kärnkraftverken på över tio år.

Utsläppen av radioaktiva ämnen
Cesiumhalten i mejerimjölk kan användas om en indikator för miljötillståndet (diagram 3.4). Topparna härrör från kärnvapenprovsprängningarna under 50- och 60-talen och Tjernobylolyckan 1986.

Diagram 3.14 Cesiumkoncentrationen i konsumtionsmjölk

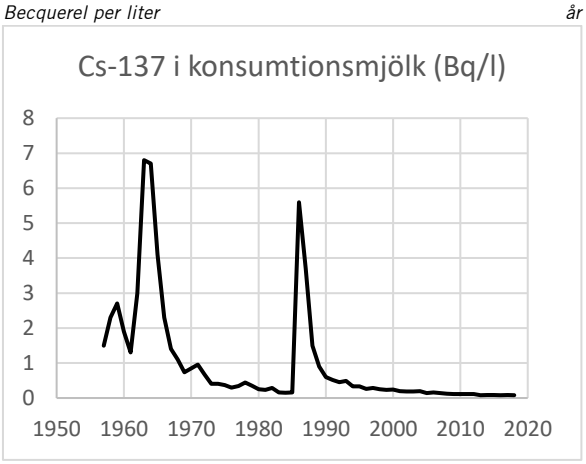

Hudcancer orsakad av ultraviolett strålning
En kartläggning från Strålsäkerhetsmyndigheten visar att andelen människor som inte är intresserade av att vara solbruna stadigt har ökat sedan 2016. Undersökningen visar också att en stor del av föräldrarna skyddar sina barn.

Utöver ärftlighet är exponering för UV-strålning den enda kända riskfaktorn för hudcancer. Det finns en fördröjning mellan exponering för UV-strålning och insjuknande i hudcancer. Dagens insjuknande i hudcancer kan återspegla en exponering för UV-strålning som har inträffat tiotals år tidigare.

Socialstyrelsen rapporterar en minskning av diagnosticerade fall av hudcancer och malignt melanom under 2017 i jämförelse med 2016, dock är det för tidigt att dra några slutsatser av detta (se diagram 3.5).

Diagram 3.15 Antal nya fall av malignt melanom i Sverige 1970–2016

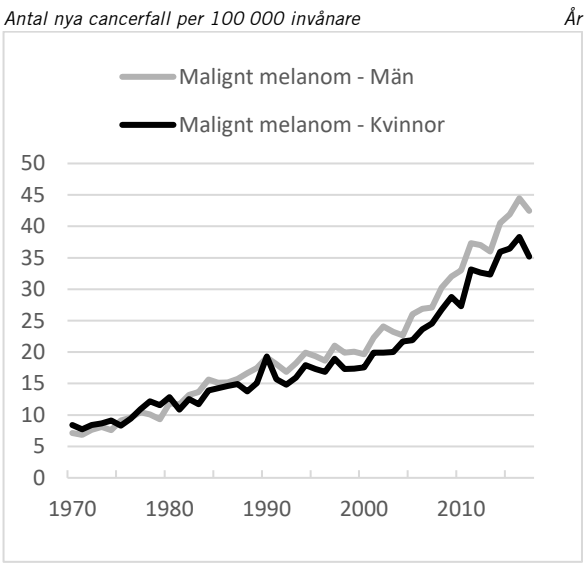

Klicka här för att ange Källa eller Anm.

Exponeringen för elektromagnetiska fält
Allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält är normalt sett låg jämfört med gällande referensvärden. Strålsäkerhetsmyndigheten bedömer att dagens exponeringsnivåer inte innebär något miljö- eller hälsoproblem.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att miljökvalitetsmålet Säker strålmiljö kommer att nås. Alla utom preciseringen för ultraviolett (UV) strålning kan vara uppfyllda 2020.

När det gäller exponering för UV-strålning och utveckling av hudcancer är barn särskilt utsatta. Fortsatta informationsinsatser och undersökning av solvanor är viktiga åtgärder.

Arbetet med miljökvalitetsmålet Säker strålmiljö kopplar till Agenda 2030 mål 3 Hälsa och välbefinnande och till viss del mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt när det gäller att begränsa exponeringen för strålning och utsläpp av radioaktiva ämnen.

3.5.8 Ingen övergödning

Miljökvalitetsmålet är att halterna av gödande ämnen i mark och vatten inte ska ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

– tillförsel av kväve- och fosforföreningar till havet,
– påverkan på landmiljön av övergödande ämnen,
– tillståndet i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten, och
– tillståndet i havet.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas tre indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

– kvävetillförsel via vatten till Egentliga Östersjön,
– fosfortillförsel till Egentliga Östersjön, och
– utbredning av syrefria bottnar och bottnar påverkade av akut syrebrist i Östersjön.

Resultat

Tillförsel av kväve- och fosforföreningar till havet
Tillförseln av kväve från Sverige till omgivande hav visar signifikanta nedåtgående trender för alla havsbassänger i Östersjön. För tillförseln av fosfor är det också en nedåtgående trend, men det finns tecken på att minskningen börjat avta. Diagram 3.17 och 3.18 visar tillförseln av kväve respektive fosfor till Egentliga Östersjön. Som indikator för tillförsel av kväve- och fosfor till havet har regeringen valt ut tillförseln till Egentliga Östersjön eftersom det är det område som har mest omfattande problem och där det är särskilt viktigt att följa effekten av de insatser som genomförs.

Diagram 3.16 Kvävetillförsel via vatten till Egentliga Östersjön

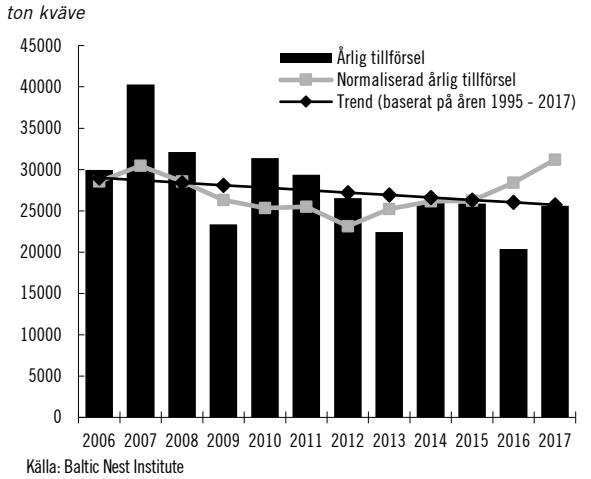

Källa: Baltic Nest Institute

Diagram 3.17 Fosfortillförsel till Egentliga Östersjön

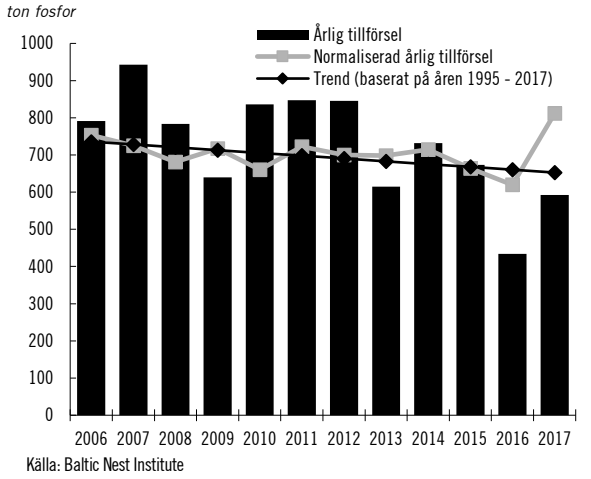

Källa: Baltic Nest Institute

Förutom uppskattningar av den årliga tillförseln har en källfördelad belastning av kväve och fosfor beräknats (Havs- och vattenmyndigheten, rapport 2019:14). Enligt beräkningarna, som representerar data för år 2017, har Sverige nu uppfyllt Helcoms (Helsingforskonventionen för skydd av Östersjöns marina miljö) reduktionskrav för kväve till samtliga bassänger. För fosfor behöver tillförseln till Egentliga Östersjön minska med ca 60 procent baserat på 2017 års beräknade tillförsel på 790 ton. Jämfört med tidigare beräkning har tillförseln av kväve till haven från Sverige minskat medan förändringen för fosfor är marginell. På grund av metodförändringar i beräkningarna så är dock förändringarna osäkra.

Påverkan på landmiljön av övergödande ämnen

Den kritiska belastningen för kväve till barrskog överskrids i hela södra Sverige och i delar av mellersta Sverige (Naturvårdsverket, rapport 6880). Även den kritiska belastningen för lövskog överskrids i stora delar av sydvästra Sverige. Fjällvegetationen är också påverkad av övergödning under vissa år i södra Jämtlands och norra Dalarnas fjälltrakter.

Under perioden 2008 till 2017 minskade de svenska utsläppen av kväveoxider till luft med 24 procent enligt statistik från Naturvårdsverket. Det är framför allt utsläppen från inrikes transporter som minskar medan utsläppen från jordbruket har ökat. Motsvarande minskning av ammoniak är drygt 6 procent. För ammoniak har utsläppen från inrikes transporter minskat med drygt 50 procent, medan minskningen från jordbruket, som är den dominerande källan, var drygt 3 procent. Insatser för att minska utsläppen beskrivs i det nationella luftvårdsprogrammet som regeringen beslutade i mars 2019. Enligt IVL Svenska miljöinstitutet (Rapport C 286, 2018) bidrog utländska källor till nedfallet över Sverige av oorganiskt kväve och ammoniak med 91 respektive 67 procent.

Tillståndet i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten

Vattenmyndigheternas senaste bedömning av status för näringsämnen rapporterades 2015 och åtgärdsbehovet redovisades i budgetpropositionen för 2019 (2018/19:1).

För att förstärka det lokala åtgärdsarbetet mot övergödning ändrades förordning (2009:381) om statliga stöd till lokala vattenvårdsprojekt, LOVA genom att insatser mot bl.a. internbelastning, återcirkulering av näringsämnen samt stöd till kommuner och ideella sammanslutningar för åtgärdsarbetet mot övergödning framhålls. Bidragsdelen höjdes dessutom från den 1 januari 2018 så att det går att få upp till 90 procent i bidrag och de tillgängliga medlen ökades med 60 miljoner kronor, till 135 miljoner kronor för 2018. De ändrade villkoren och ökade medel har lett till att utbetalningar för projekt med stöd från LOVA har ökat från 44 miljoner kronor 2017 till 99 miljoner kronor 2018. Av dessa har 63 miljoner kronor gått till projekt som avser att bidra till att uppnå miljökvalitetsmålet Ingen övergödning. Dessutom har flera projekt startats med syfte att öka kunskapen om internbelastning av fosfor i sjöar och kustvatten och för återcirkulering av näringsämnen.

Landsbygdsprogrammet är en annan källa för finansiering av åtgärder. Det rör t.ex. fånggrödor och jordbearbetning på våren i stället för på

hösten på åkermark, anläggning och restaurering av våtmarker och dammar samt kompetensutveckling inom jordbruket.

Regeringens insatser som initierades 2018 för att öka åtgärdsarbetet på lokal nivå fortsätter. Bland annat har Havs- och vattenmyndigheten fått i uppdrag att öka det lokala åtgärdsarbetet mot övergödning i avrinningsområden. Uppdraget redovisades i augusti 2019. Regeringen har även gett myndigheten i uppdrag att i ett antal pilotområden redovisa vilka incitament som krävs för att de åtgärder som behövs mot övergödning ska komma till stånd. Uppdraget ska redovisas den 31 december 2020. För att utvärdera åtgärdsarbetet ska Sveriges lantbruksuniversitet utveckla metoder och utföra mätningar för att under tre år följa effekter av åtgärder mot övergödning som genomförs i jordbrukslandskapet.

Jordbruksverket har analyserat hur ersättningar kan utformas baserade på värde och resultat för att minska övergödningen, istället för de kostnadsbaserade ersättningar som används idag (Rapport 2018:32). Studien ska ge underlag till kommande strategisk plan för jordbrukspolitikens insatser i Sverige.

För att öka takten med att åtgärda enskilda avlopp har en utredning om hållbara vattentjänster genomförts. Betänkandet Vägar till hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) med förslag på styrmedel som kan öka åtgärdstakten för enskilda avlopp har remitterats och bereds nu av regeringen.

Tillståndet i havet

Sveriges omgivande hav, förutom Skagerraks utsjö, är övergött eller kraftigt övergött (Naturvårdsverket, Rapport 6880). Inga stora förändringar har skett 2018 jämfört med den tidigare bedömningen från 2012 (Havs- och vattenmyndigheten, Rapport 2018:27). Halterna av kväve minskar i flera områden, framför allt i Västerhavet. I området från norra delen av Egentliga Östersjön till Bottenviken visar dock trendanalyser av övergödningskriterier på en försämring.

I Östersjön finns världens största yta av syrefri havsbotten orsakad av människor. Syrefria förhållanden förekom på 57 000 kvadratkilometer 2018 vilket är 36 procent mer än den genomsnittliga utbredningen mellan 2008 och 2017 och den största uppmätta utbredningen någonsin (se diagram 3.19).

Diagram 3.18 Utbredning av syrefria bottnar (svart) och bottnar påverkade av akut syrebrist (grå) i Östersjön, hösten 2018.

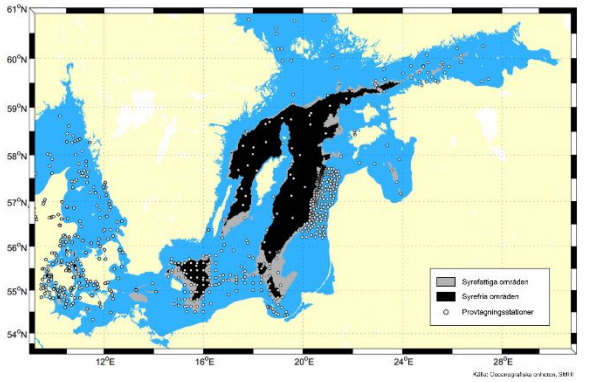

Källa: Naturvårdsverket, Rapport 6880

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att steg har tagits för att stärka arbetet med att nå miljökvalitetsmålet Ingen övergödning samtidigt som nuvarande insatser inte är tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen är positiv eller negativ.

Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Ingen övergödning bidrar även till att nå de globala målen 6 Rent vatten och sanitet, 14 Hav och marina resurser samt 15 Ekosystem och biologisk mångfald inom Agenda 2030.

Det är viktigt att de åtgärder riktade till myndigheter och kommuner som ingår i åtgärdsprogrammen i enlighet med vattenförvaltningsförordningen (2004:660) genomförs. Lokaliseringen av åtgärder behöver i större utsträckning än idag anpassas efter var de gör mest nytta och har störst effekt.

Regeringen noterar att riksdagen, i betänkande 2018/19:MJU1, efterfrågar en samlad bedömning av de resultat som uppnås genom statens olika insatser mot övergödning. De insatser som genomförs och planeras bedöms ha en viktig, men begränsad effekt i relation till de omfattande behoven. För att minska övergödning behöver därför insatserna öka. Den utredning som regeringen tillsatt för att stärka drivkrafterna för lokalt åtgärdsarbete (M 2018:02) och som ska föreslå hur övergödningen effektivt kan minskas kommer att vara en del av underlaget till regeringens fortsatta arbete.

3.5.9 Levande sjöar och vattendrag

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- god ekologisk och kemisk status,
- oexploaterade och i huvudsak opåverkade vattendrag,
- ytvattentäkters kvalitet,
- ekosystemtjänster,
- strukturer och vattenflöden,
- gynnsam bevarandestatus och genetisk variation,
- hotade arter och återställda livsmiljöer,
- främmande arter och genotyper,
- genetiskt modifierade organismer,
- bevarade natur- och kulturmiljövärden, och
- friluftsliv.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas två indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Andel bebyggelsepåverkad strandlinje
- Strandnära byggande.

Resultat

God ekologisk och kemisk status
Preciseringen innebär att sjöar och vattendrag ska uppnå god ytvattenstatus enligt de krav som finns i vattenförvaltningsförordningen (2004:660). Genom denna förordning genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättelse av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens området (EU:s ramdirektiv för vatten). Ett stort antal svenska vatten är under betydande påverkan vilket gör att de inte uppnår god ekologisk och kemisk status. Stora påverkan sker bl.a. på grund av dammar, flödesförändringar, diffusa näringsämnesförluster från åkermark, atmosfärisk deposition av försurande ämnen och miljögifter. Klimatförändringarna ställer nya krav på vattenförvaltningen.

Oexploaterade och i huvudsak opåverkade vattendrag
Havs- och vattenmyndigheten bedömer att en stor del av svenska värdefulla vatten fortfarande saknar tillräckligt långsiktigt skydd (dnr M2017/03003/Nm). Se vidare under preciseringen Bevarade natur- och kulturmiljövärden.

Ytvattentäkters kvalitet
För att säkra kvaliteten på ytvatten som ska användas till dricksvatten inrättas vattenskyddsområden. Enligt Statistiskt meddelande Skyddad natur 2017-12-31 fanns det den 31 december 2017 1 620 vattenskydds-områden i landet, med en sammanlagd yta på nästan 800 000 hektar varav 35 procent av arealen är ytvatten. Länsstyrelserna har ökad sitt arbete med vattenskyddsområde och vattenförsörjningsplaner. Trafikverket har under 2018 ökat sina ansträngningar för att motverka negativ påverkan på vattentäkter från vägar och järnvägar, se i övrigt utg.omr. 22.

Ekosystemtjänster
De ekosystemtjänster som sjöar och vattendrag bidrar med är bl.a. vattenförsörjning, översvämningsskydd, vattenrening och estetiska värden. Inga särskilda resultat för 2018.

Strukturer och vattenflöden
Vattenkraften och dess dammar kan precis som gruv- och flottningsdammar utgöra fysiska hinder för växt- och djurliv i vattendrag. Nya bestämmelser om krav på moderna miljövillkor för vattenkraftverk och dammar trädde i kraft 1 januari 2019. För att säkerställa att de miljöförbättrande åtgärder som behöver vidtas som en följd av krav på moderna miljövillkor genomförs systematiskt och på ett sätt som ger största nytta för både vattenmiljön och för vattenkraftens betydelse för elsystemet, ska prövningen ske med stöd av en nationell plan. Planen ska tas fram av Havs- och vattenmyndigheten, Energimyndigheten och Affärsverket svenska kraftnät, regeringen kommer att fatta beslutet om att anta planen. Planen utgör beslutsunderlag i prövningarna för moderna miljövillkor och är vägledande för avvägningen mellan behovet av miljöförbättrande åtgärder och behovet av en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation
Preciseringen förtydligar att limniska naturtyper och arter i EU:s art- och habitatdirektivet (direktiv 92/43/EEG) ska ha gynnsam bevarandestatus samt att sötvattenanknutna arter i fågeldirektivet har gynnsam bevarandestatus. Sveriges rapportering för 2019 visar att 18 av 32 rapporterade arter knutna till sjöar och vattendrag har dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Dock har fyra av dessa 18 arter gynnsam bevarande status i några av regionerna. För de totalt 8 naturtyper för sjöar och vattendrag som ingår i rapporteringen har 6 dålig eller otillräcklig bevarandestatus.

Hotade arter och återställda livsmiljöer
Preciseringen förtydligar att andelen hotade arter ska ha återhämtat sig och livsmiljöer ska ha återställts i värdefulla sjöar och vattendrag. Under 2018 restaurerades 52 km vattendrag, som led i ett sexårigt projekt i Västerbotten och Norrbotten med stöd från bl.a. EU:s miljöfond LIFE.

Främmande arter och genotyper
Preciseringen innebär att främmande arter och genotyper inte hotar den biologiska mångfalden. I svenska sötvatten finns smal vattenpest och signalkräfta vilka är arter som finns på EU:s lista över invasiva främmande arter som utgör ett hot mot biologisk mångfald inom unionen. Även främmande arter som inte är på EU:s lista kan vara invasiva i Sverige, exempelvis vattenväxten sjögull, som bekämpas i flera kommuner med stöd av staten.

Genetiskt modifierade organismer
Preciseringen innebär att genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden inte är introducerade Ingen kommersiell verksamhet bedrivs med godkända genetiskt modifierade vattenlevande organismer i Sverige.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden
Under 2018 skyddades 3 253 hektar sjöar och vattendrag som naturreservat (Naturvårdsverket, rapport 6876). Det kan finnas målkonflikter inom arbetet med att bevara natur- och kulturmiljö. För att överbrygga dessa har Riksantikvarieämbetet tagit fram en metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenvårdsåtgärder (Kulturmiljöers känslighet, RAÄ 2019)

Friluftsliv
Preciseringen innebär att strandmiljöer, sjöar och vattendrags värden för fritidsfiske, badliv, båtliv och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad. Friluftslivet vid sjöar och vattendrag uppskattas i Sverige. En undersökning av svenskarnas friluftsvanor visar att 44 procent av kvinnorna och 37 procent av männen på sin fritid ganska ofta, mycket ofta eller alltid vistas vid sjö eller vattendrag (Rapport 6887 Naturvårdsverket). Riksdagen efterfrågar i sitt betänkande om budgetpropositionen (bet. 2018/19:MJU1) en närmare analys av konflikter mellan miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag och det strandnära byggandet. Av Naturvårdsverkets strandskyddsstatistik för 2018 framgår att länsstyrelserna har fattat beslut om medgivande eller avslag i 505 strandskyddsdispenser. I ett beslut om dispens kan en eller flera åtgärder ha medgivits eller avslagits. Sammanställningen visar att 664 åtgärder medgivits och 159 åtgärder har avslagits. Nybyggnation vid stränder fortsätter öka (se diagram 3.21). De senaste siffrorna är från 2017 och visar att under det året tillkom drygt 18 000 nyuppförda byggnader inom 100 m från sjö eller vattendrag. Därmed är 12 procent av inlandsstrandlinjen påverkad av bebyggelse, i Stockholm är det 31 procent och i Norrbotten 5 procent enligt Naturvårdsverkets årliga uppföljning (se diagram 3.20). Diagrammet är nytt i budgetpropositionen för 2020 och syftar till att visa de regionala skillnaderna. Under 2018 genomförde tio länsstyrelser en tillsynskampanj för att se hur strandskyddsreglerna efterlevs vid både havs- och inlandsstränder.

Diagram 3.19 Bebyggelsepåverkad inlandslinje 2017

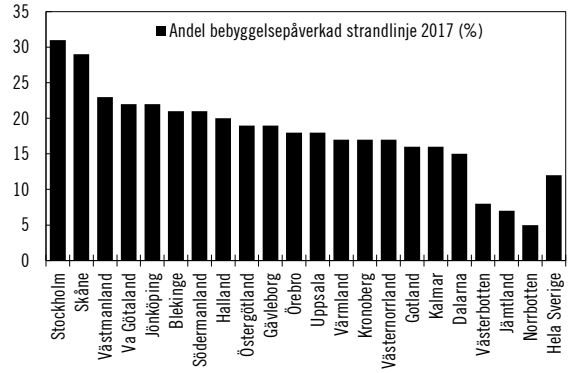

Källa: Naturvårdsverkets årliga uppföljning

Diagram 3.20 Strandnära byggande

Antal nyuppförda byggnader inom 100 m från sjö eller vattendrag

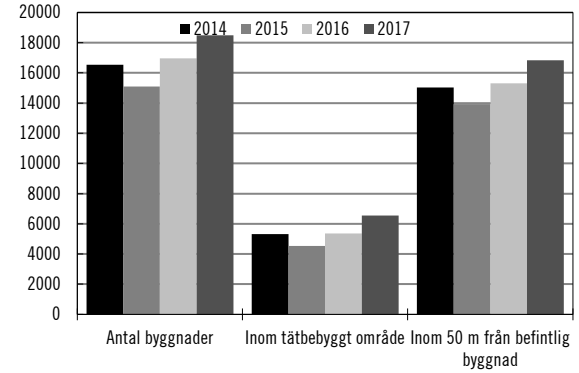

Källa: Naturvårdsverkets årliga uppföljning

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att steg har tagits för att stärka arbetet med att nå miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag samtidigt som nuvarande insatser inte är tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen är positiv eller negativ.

Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag bidrar även till att nå-målen 6 Rent vatten och sanitet och 15 Ekosystem och biologisk mångfald i Agenda 2030.

Många sjöar och vattendrag uppnår i dagsläget inte god ekologisk och kemisk status. Bakom ligger övergödning, miljögifter och olika former av fysisk påverkan exempelvis vandringshinder. Främmande invasiva arter är redan idag ett allvarligt hot och problemen kan förväntas öka i framtiden. Fler och mer verkningsfulla åtgärder behövs för att nå målet. Det är i detta sammanhang också viktigt att, med utgångspunkt i antikvariska kunskapsunderlag, hänsyn tas till behovet av att skydda värdefulla kulturmiljöer där många ligger i anslutning till sjöar och vattendrag. Regeringen anser att genomförandet av åtgärdsprogrammen enligt ramdirektivet för vatten (2000/60/EG) är av stor betydelse för att nå målet. Det krävs insatser, framför allt mot övergödning, fysisk påverkan och miljögifter, för att sjöar och vattendrag ska uppnå god ekologisk och kemisk status eller god ekologisk och kemisk potential. Många statliga myndigheter och kommuner har i enlighet med vatten-myndigheternas åtgärdsprogram ansvar för att genomföra åtgärder. Kommissionen har under 2018 och 2019 granskat medlemsstaternas genomförande av ramdirektivet för vatten. Kommissionen har dessutom genomfört en översyn av ramdirektivet för vatten utifrån kriterierna effektivitet, samstämmighet, relevans och mervärde för EU. Resultatet av översynen kommer att publiceras under hösten.

En säkerställd vattenförsörjning har en avgörande betydelse för samhället. Regeringen anser att det är viktigt att fortsätta arbetet med förebyggande åtgärder för att skydda dricksvatten, exempelvis genom inrättande av vattenskyddsområden.

3.5.10 Grundvatten av god kvalitet

Miljökvalitetsmålet är att grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- grundvattnets kvalitet och kemiska status,
- kvaliteten på utströmmande grundvatten,
- grundvattennivåer och grundvattnets kvantitativa status, och
- bevarande av naturgrusavlagringar.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas en indikator återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Vattenskyddsområden vid kommunala grundvattentäkter.

Resultat

Grundvattnets kvalitet och kemiska status

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har under 2018 fortsatt satsningen på att samla in information om enskilda vattentäkter. En sammanställning visar att det finns problem med mikrobiell påverkan och nitrat från enskilda avlopp och jordbruk. Andelen brunnar med tjänligt respektive otjänligt vatten varierar något mellan olika år och det är inte möjligt att se någon trend.

År 2018 var sista året inom ett treårsprojekt med extra medel för utökad provtagning inom grundvattenförekomster inom ramen för vattenförvaltningen. Uppdraget har utförts av SGU med finansiering via Havs- och vattenmyndigheten (HaV). Totalt har närmare 800 potentiella provtagningsplatser inventerats i fält och 250 platser har provtagits fördelade på 159 grundvattenförekomster.

Ungefär hälften av Sveriges dricksvatten tas från grundvattentäkter. Att det finns aktuella vattenskyddsområden vid vattentäkterna är en grundläggande förutsättning för att minska riskerna för att föroreningar når grundvattnet. Runt två tredjedelar av alla svenska grundvattentäkter, däribland de flesta större kommunala grundvattentäkter, har ett vattenskyddsområde.

Diagram 3.21 Vattenskyddsområden vid kommunala grundvattentäkter 2008–2018

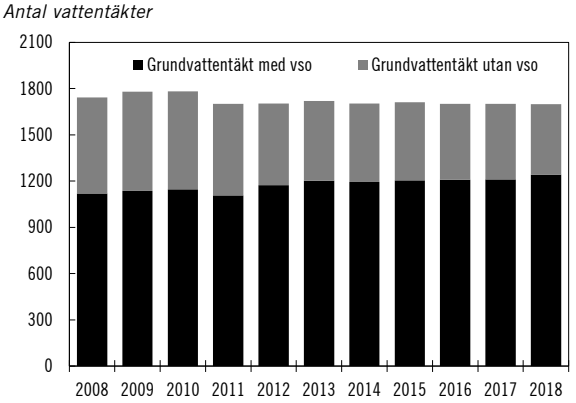

Källa: Naturvårdsverkets årliga uppföljning

Kvaliteten på utströmmande grundvatten

SGU har under 2018 inom ramen för sitt arbete med att identifiera och riskbedöma grundvattenberoende ekosystem inom vattenförvaltningen publicerat en fördjupad vägledning med konkreta flödesscheman. Vidare har myndigheten gjort GIS-baserade kopplingar mellan grundvattenberoende Natura 2000-områden och grundvattenförekomster i landets norra del. Arbetet kommer att ligga till grund för arbete med att bedöma om kvaliteten på utströmmande grundvatten från grundvattenförekomster är tillräckligt god för att inte påverka ytvattenförekomsten negativt.

Grundvattennivåer och grundvattnets kvantitativa status

Efter de låga grundvattennivåerna 2016 och 2017 skedde en återhämtning och under våren 2018 var utgångsläget gott. Sommaren 2018 blev dock varm och nederbördsfattig vilket medförde att grundvattennivåerna sjönk. Under slutet av sommaren och hösten noterades rekordlåga nivåer i de små, snabbt reagerande, grundvattenmagasinen och många enskilda brunnar påverkades. De ovanligt låga nivåerna noterades främst i de östra delarna av Götaland och Svealand samt i sydöstra Norrland. Under slutet av 2018 skedde en viss återhämtning. Jämfört med 2016 och 2017 var dock grundvattentillgången under 2018 för den kommunala vattenförsörjningen i allmänhet inte problematisk.

Av landets 21 län har 14 tagit fram en vattenförsörjningsplan. Arbete pågår i fem län, medan resterande två planerar att påbörja arbetet.

Bevarande av naturgrusavlagringar

Sedan mitten av 1990-talet har uttaget av naturgrus successivt minskat och antalet täkter fortsätter att minska. SGU har under 2018 drivit på för en förbättrad materialförsörjningsplanering och har bl.a. tagit fram en rapport om förutsättningarna för en hållbar materialförsörjning i Stockholms och Uppsala län, med syfte att utreda förutsättningarna att använda andra material än naturgrus som ballast.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att steg har tagits för att stärka arbetet med att nå miljökvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet samtidigt som nuvarande insatser inte är tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen är positiv eller negativ.

De insatser som görs för miljökvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet relaterar även till Agenda 2030 och främst mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion och mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald.

De låga grundvattennivåerna och vattenbristen både 2017 och 2018 har ökat medvetenheten om grundvatten som en viktig resurs samt lett till ett ökat intresse för planering för vattenförsörjning och reservvattenförsörjning. Omfattningen av torkans effekter på grundvattennivåerna har varierat inom landet, men har överlag inneburit ett behov av planering kring hushållningen av vatten. Klimat-förändringar förväntas medföra att perioder med försämrad vattentillgång blir ett växande problem i delar av Sverige. Regeringen

följer händelseutvecklingen när det gäller grundvatten-nivåerna och vattenförsörjningen.

Sambanden mellan yt- och grundvatten var mycket påtagliga under sommarens torka. Grundvattennivån sjönk i delar av landet så lågt att inget grundvatten tillfördes ett antal mindre vattendrag som därmed torrlades med bl.a. effekter på ekosystem. Det är viktigt att i kommunalt och regionalt planeringsarbete ta höjd för extrema vädersituationer. Särskild insikt krävs om hur grundvatten hanteras inom ramen för centrala frågeställningar såsom markanvändning, hållbar naturresurshantering och samhällsutveckling.

Det finns ett fortsatt stort behov av ökad kunskap om grundvattnets kvalitet, de akvatiska ekosystemens grundvattenberoende och om variationer i grundvattnets omsättning och grundvattennivåer.

3.5.11 Hav i balans samt levande kust och skärgård

Miljökvalitetsmålet är att Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- God miljöstatus
- God ekologisk och kemisk status
- Ekosystemtjänster
- Grunda kustnära miljöer
- Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation
- Hotade arter och återställda livsmiljöer
- Främmande arter och genotyper
- Genetiskt modifierade organismer
- Bevarade natur- och kulturvärden
- Kulturlämningar under vattnet
- Friluftsliv och buller.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas tre indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Antal nyuppförda byggnader under 2014–2017 inom 100 m från havsstrandlinje

Resultat

God miljöstatus

Preciseringen är kopplad till de krav som finns i havsmiljöförordningen som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/56/EG av den 17 juni 2008 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på havsmiljöpolitikens område (Ramdirektiv om en marin strategi), miljöpelaren i EU:s integrerade havspolitik. Genomförandet sker i förvaltnings-cykler och nu pågår den andra cykeln, 2016–2021. Under 2018 gjordes en ny inledande bedömning av miljötillståndet i svenska havsområden enligt havsmiljöförordningen. Bedömningen visar att inga större förändringar i havsmiljön har skett jämfört med bedömningen som gjordes 2012, även om det finns vissa positiva trender. För näringsämnen och till viss del för farliga ämnen visar bedömningen att belastningen minskar, men det har inte hunnit återspegla sig i miljötillståndet. Flera fiskbestånd håller på att återhämta sig, men för t.ex. torskbestånden i Östersjön är situationen allvarlig. Andra belastningar ökar, exempelvis marint skräp, främmande arter och marint buller, och kustexploateringen är fortsatt hög.

Föreskriften (HVMFS 2012:18) om vad som kännetecknar god miljöstatus och miljökvalitetsnormer med indikatorer har också uppdaterats. Under 2016 påbörjades genomförandet av åtgärdsprogrammet enligt havsmiljöförordningen, och arbetet kommer att fortsätta under förvaltningscykeln. I december 2018 var fyra av åtgärderna genomförda och resterande 28 åtgärder var påbörjade.

Förekomst och tillförsel av marint skräp är ett stort globalt problem och marint skräp utgör ett av hoten mot de marina ekosystemen. Plast är det dominerande skräpmaterialet. Den största delen

av tillförseln av skräp på oexploaterade stränder kommer från havet. På stadsnära stränder förväntas skräpet mest komma från besökare. Det är dock en stor variation mellan enskilda stränder i alla havsområdena vilket innebär att det är svårt att bedöma trender i förekomsten. Strandstädningsbidraget på 17 miljoner kronor som regeringen beslutade om 2018 delades totalt ut till 30 kommuner och 330 ton avfall samlades in längs stränderna.

Inom de regionala havsmiljöorganen som Sverige deltar i pågår arbete mot marint skräp. Inom Ospars (Konventionen för skydd av den marina miljön i Nordostatlanten) regionala aktionsplan mot marint skräp har man utvärderat vilka produkter och processer som innehåller mikroplaster. Helcoms (Konventionen om skydd av Östersjöområdets marina miljö) aktionsplan för Östersjön innehåller en liknande åtgärd. Inom Helcom pågår också arbete med att ta fram indikatorer för mikroskräp.

Under 2018 presenterade EU-kommissionen sin plaststrategi för EU. Inom ramen för strategin har ett nytt direktiv antagits med nya regler för de vanligaste engångsplastprodukter som förekommer på Europas stränder och i hav för att minska skadligt plastavfall i havet. I direktivet ingår även åtgärder om förlorade och övergivna fiskeredskap. Direktivet ska vara genomfört i Sverige senast den 3 juli 2021. I juni 2018 antogs rådslutsatser inom ramen för arbetet med en cirkulär ekonomi. Rådslutsatserna visar riktningen för det fortsatta arbetet för att bl.a. öka återvinningen av plast och minska den marina nedskräpningen.

Förekomsten av farliga ämnen är ett fortsatt problem i havet även om halterna av vissa ämnen minskar. Enligt den inledande bedömningen av havsmiljön kommer inte god status uppnås vad gäller farliga ämnen. Miljöövervakningsdata från utsjösediment och djurprover visar att kvicksilver, kadmium, tributyltenn (TBT) och polybromerade difenyletrar (PBDE) överskrider fastställda gränsvärden. Halterna i djur av de farliga ämnen som ingår i bedömningen är huvudsakligen oförändrade eller nedåtgående över den senaste tioårsperioden.

Den integrerade kustfiskövervakningen visar påverkad hälsa, försämrat immunförsvar samt störningar i reproduktionen. På beståndsnivå sågs dock inga tydliga effekter av försämrad fiskhälsa. Halterna av de miljögifter i fisk som ingår i undersökningarna har inte ökat under tidsperioden. Även om tillförseln av näringsämnen till havet minskar är övergödning ett fortsatt stort problem, speciellt i Östersjön (se vidare i uppföljningen av miljökvalitetsmålet Ingen övergödning).

God ekologisk och kemisk status

Preciseringen innebär att alla kustvattenförekomster ska ha minst god ekologisk status eller potential och god kemisk status i enlighet med vattenförvaltningsförordningen. Den senaste statusklassningen visar att 17 procent av kustvattenförekomsterna uppnår minst god ekologisk status, motsvarande siffra vid förra statusklassningen 2009 var 18 procent. Den vanligaste orsaken till att god status inte uppnås är övergödning.

Inga kustvattenförekomster uppnår god status eftersom halterna av kvicksilver och PBDE, orsakade av atmosfärisk deposition, ligger över gränsvärdena i hela landet. För att dessa ämnen inte ska överskugga eventuella problem med andra prioriterade ämnen presenteras kemisk status ofta exklusive kvicksilver och PBDE. Utan dessa ämnen uppnår 28 procent av kustvattenförekomsterna god kemisk status i den senaste klassningen. Det är framförallt påverkan från ämnen som t.ex. olika tungmetaller och TBT som gör att god status inte uppnås.

Genom anslag 1:11 *Åtgärder för havs- och vattenmiljö*, görs många åtgärder inom förvaltningsområdena hav, vatten och fiske som har betydelse för miljökvalitetsmålet. Det bidrar även till att ta fram kunskapsunderlag samt till att stödja förvaltning och uppföljning. Många åtgärder i sötvatten är också viktiga för kustvattnets status. Av totalt 950 miljoner kronor för år 2018 fördelades 374 miljoner kronor till länsstyrelserna för arbete med vattenförvaltning, kalkning, fiskevård, åtgärdsprogram för hotade arter och lokala vattenvårdsprojekt (LOVA).

Kusternas och havens ekosystemtjänster

Miljötillståndet i de svenska haven är inte tillfredsställande och uppnår inte målen för flera av de arter och livsmiljöer som finns längs med kusterna och i havsbassängerna. Tillförsel och förhöjda halter av näringsämnen och farliga ämnen liksom extensiv förlust eller störning av livsmiljöer, ohållbart uttag av fisk och introduktion av främmande arter.

År 2014 bedömdes statusen för ekosystemtjänster i Västerhavet, Egentliga Östersjön och Bottniska viken. Statusen bedömdes som dålig

för alla tre havsområdena. Under 2018 gjordes en ny analys för ett urval av dessa ekossystemtjänster och sammantaget visade analysen på fortsatt dålig status jämfört med 2014. Statusen för bestånd av fisk och skaldjur varierar i svenska vatten. Torsken i Östra beståndet i Östersjön är i mycket dåligt skick. Beståndsstorleken är låg, individerna har dålig tillväxt och är magra och förekomsten av stora individer bland Östersjötorsken är historiskt låg. Mot bakgrund av den svåra beståndssituationen för torsken i det östra beståndet i Östersjön lyfte Sverige som ordförande för det regionala fiskeforumet för Östersjön, Baltfish, möjligheten att kommissionen skulle vidta extraordinära åtgärder för kraftigt minskat fiske av östlig torsk redan 2019. Torsken i det Västra beståndet i Östersjön är på relativt låg nivå men fiskas enligt eller under msy. Trenden för torskbestånden i Nordsjön och Skagerrak har under senare år visat en något förbättrad status men ser ut att återigen försämras liksom statusen för torskbeståndet i Kattegatt.

Arbetet med att utveckla förslag till statliga havsplaner enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/89/EU av den 23 juli 2014 om upprättandet av en ram för havsplanering (EU:s havsplanedirektiv) har fortsatt på Havs- och vattenmyndigheten. Formellt samråd om förslag till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet startade under 2018, med avsikt att under 2019 lämna förslag till havsplaner och eventuella föreskrifter till regeringen för beslut.

Grunda kustnära miljöer

Idag saknas en samlad bild av hur stor del av kustmiljöerna som är fysiskt påverkade. Mycket tyder på att de för ekosystemen viktiga grundområdena (0–6 meters vattendjup) är de som är mest påverkade. Utbredningen av ålgräsängar fortsätter att minska och sedan 1980-talet har uppskattningsvis 12 500 hektar försvunnit på västkusten. Förluster av ålgräs kan ge allvarliga följder lokalt för havsmiljön vid kusterna.

Kostnaderna för förlorade ekosystemtjänster i form av minskad produktion av torsk, övergödning och grumligare vatten med försämrat siktdjup uppskattas till minst fyra miljarder kronor. Orsaker till att ålgräsängar minskar anses bl.a. vara kombinationen av övergödning i och brist på rovfiskar som gynnat uppkomsten av fintrådiga algmattor, men även ökad exploatering med t.ex. utfyllnader i hamnar, bryggor och muddring. Bryggor påverkar negativt genom skuggning. Det har visat sig att ålgräs i praktiken har ett svagt skydd gentemot fortsatt exploatering. En stor majoritet av bryggärenden i ålgräsängar blev beviljade, även när de befann sig inom skyddade områden. När bottenvegetationen minskar så minskar även antalet yngel av gädda, abborre och mörtfiskar.

Exploateringstrycket med fysisk påverkan på kustnära miljöer är generellt hög. Livsmiljöer förstörs eller fragmenteras och det medför konsekvenser för såväl växter, djur och livsmiljöer, som för de ekosystemtjänster som människan nyttjar. Byggandet i strandnära lägen fortsätter, se diagram 3.22.

Diagram 3.22 Strandnära bebyggelse vid havet

Nyuppförda byggnader

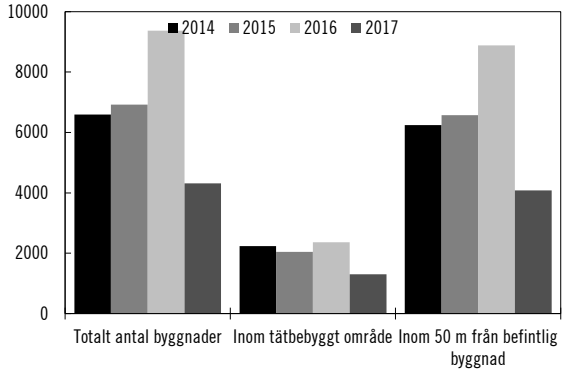

Källa: Naturvårdsverkets årliga uppföljning

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation bland naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till kust och hav

15 av de totalt 16 rapporterade naturtyper som har koppling till hav och kust och som omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) har dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Endast havsklippor har gynnsam bevarandestatus. Totalt har 4 av 7 rapporterade svenska arter knutna till hav och kust dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Av dessa 4 har tumlare och knubbsäl i atlantisk region gynnsam bevarandestatus. Naturtypen dyner har också en koppling till miljö-kvalitetsmålet. Samtliga nio naturtyper av dynor har dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Gynnsam bevarandestatus för alla marina naturtyper som listas i EU:s art- och habitatdirektiv nås inte i någon av de marina regionerna i Sverige. Anledningen till detta är flera, bl.a. övergödning, påverkan på bottnar och livsmiljöer och överexploatering. Även klimatförändringar kan komma att påverka statusen.

FN-konventionen för biologisk mångfald har pekat ut nio havsområden i Östersjön och Kattegatt med särskilda ekologiska och biologiska värden, s.k. EBSA:s. Utpekandet i sig medför inget krav på skydd eller förvaltning av områdena men det kan vara ett stöd i samband med havsplanering, arbete med marint områdesskydd och andra åtgärder för biologisk mångfald.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Under 2018 har arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter fortsatt. De stärkta anslagen för skydd och skötsel av värdefull natur har fortsatt inneburit att skyddet för och bevarandet av biologisk mångfald har utökats och att många värdefulla vattenområden har kunnat skyddas som bl.a. naturreservat.

De största hoten mot arter är fiske genom främst bottentrålning, minskning av habitat och övergödning. Andra viktiga faktorer är miljögifter, exploatering, klimatförändringar och försurning.

I rödlistan över Europas alla havsmiljöer pekas ålgräsängarna på västkusten ut som allra mest hotat i svenska havsområden. Andra hotade miljöer är knutna till djupa mjuka bottnar som är kraftigt påverkade av bottentrålning och i Östersjön även av syrebrist.

Populationsstorleken av tumlare i Västerhavet bedöms som stabil men antalet djur är kritiskt lågt i Östersjön. Det saknas dock tillräcklig information om utbredning och hälsotillstånd för att göra en fullständig bedömning av artens status i Västerhavet och Östersjön.

För vadande kustfågelarter och arter som söker föda på botten (t.ex. musslor) är den samlade bedömningen att de inte kommer att uppnå god status till år 2020. Ejder och alfågel har minskat kraftigt de senaste ca 25 åren.

Under 2018 bestämdes nya EU-regler om förbud att fiska efter ål i havet under tre sammanhängande månader. Reglerna omfattar alla EU-vatten i Nordostatlanten och Medelhavet, inklusive Östersjön, Skagerrak, Kattegatt och Nordsjön. Till skillnad från 2018 omfattar begränsningen i fiskeperiod 2019 alla ålens livsstadier, inklusive glasål samt fritidsfisket. EU-kommissionen utvärderar f.n. effekten av EU:s förordning (EG) nr 1100/2007 av den 18 september 2007 om åtgärder för återhämtning av beståndet av europeisk ål inklusive de nationella ålförvaltningsplanerna, däribland den svenska (Jo2008/3901).

Under 2018 har länsstyrelserna använt 11,3 miljoner kronor från anslag 1:11 för arbete med åtgärdsprogram för hotade arter. Utöver detta har 13 länsstyrelser använt 2,4 miljoner kronor av anslaget för nationell och regional koordinering av åtgärdsprogrammen.

Främmande arter och genotyper

God miljöstatus för nyintroduktion av främmande arter innebär att ingen art ska ha introducerats under bedömningsperioden (2011–2016). God miljöstatus för främmande arter i havet uppnås varken i Västerhavet eller i Östersjön. Fem nya arter har registrerats för bedömningsområdena Västerhavet och Östersjön.

Genetiskt modifierade organismer

Inga ansökningar om utsättning av genetiskt modifierade organismer har kommit in till Havs- och vattenmyndigheten under 2018.

Bevarade natur- och kulturmiljöer

Etappmålet om skydd av marina områden presenteras närmare under Ett rikt växt och djurliv, innebär bl.a. att minst 10 procent av Sveriges marina områden ingår i ett ekologisk representativt, sammanhängande och funktionellt nätverk av skyddade områden senast 2020 bidrar till att nå nationella och internationella mål för biologisk mångfald. Detta ska ske genom skydd eller annat bevarande av områden som har särskild betydelse för biologisk mångfald eller ekosystemtjänster. I dagsläget är det övergripande arealmålet uppnått genom att 13,7 procent av havet är skyddat, men det återstår att säkerställa ett ekologisk representativt, sammanhängande och funktionellt nätverk av skyddade områden.

I enlighet med åtgärdsprogrammet för havsmiljön fortsätter länsstyrelserna och kommunerna arbetet med att inrätta nya skyddade områden tillsammans med lämpliga förvaltningsområden. Under året skyddades 3 865 hektar havsyta som naturreservat. De riktade medlen till marint områdesskydd gör det möjligt att se över och ge långsiktigt skydd till särskilt värdefulla marina områden. Detta arbete är avgörande för att nå målen om ett funktionellt nätverk.

Havs- och vattenmyndigheten har på regeringens uppdrag utrett vilka åtgärder med fokus på fiske, som behövs i marina skyddade

områden för att nå bevarandemål till 2020. Havs- och vattenmyndigheten genomför tillsammans med vissa länsstyrelser en extra satsning under de kommande tre åren på marint områdesskydd med regionala handlingsplaner, analys och kunskapssammanställning av hur representativt nätverket av skyddade områden är.

I uppföljningen av miljökvalitetsmålet bedöms förutsättningarna för att bevara och förvalta havets och kust- och skärgårdslandskapets kulturmiljövärden som otillräckliga. Under året har länsstyrelserna fortsatt sitt arbete med riksintressen för kulturmiljö och genomfört insatser som regionala och kommunala kulturmiljöprogram. Många insatser för kulturmiljövärden görs även av enskilda, föreningar och ideella krafter men omfattningen av dessa insatser är svår att följa upp i dagsläget.

Boverket har tagit fram en ny vägledning för översiktsplanering i kust och hav. Vägledningen ger kustkommunerna stöd om vad de behöver ta hänsyn till i den kommunala översiktsplaneringen när det gäller kustens och skärgårdens kulturmiljövärden samt olika typer av fornlämningar på land och under havsytan.

Kulturlämningar under vattnet

Kännedom om och uppföljning av kulturhistoriska lämningar under vatten är generellt bristfällig. Hoten mot forn- och kulturlämningar under vatten är bl.a. trålskador och oljeutsläpp.

Riksantikvarieämbetet driver sedan 2018 en förstudie om fiske och marina forn- och kulturlämningarför att kartlägga omfattningen av de skador på forn- och kulturlämningar under vatten som förorsakas av olika fångstmetoder inom fiskerinäringen.

Friluftsliv och buller

Fritidsfisket i Sverige omsätter årligen stora summor, och det utgör ett viktigt bidrag till besöksnäring och upplevelseindustri. Ungefär en tredjedel av fritidsfiskarna var kvinnor. Inga större förändringar i fritidsfisket har skett de senaste åren.

I EU ska de badplatser som har ett stort antal badande under badsäsongen registreras som EU-bad. Av Sveriges kustbad hade 87 procent tillfredställande kvalitet eller bättre under 2017, jämfört med 88 procent under 2016. Förändringen mellan åren speglar dock inte en försämring i kvaliteten utan är orsakad av ändrade statistiska metoder som används inom badvattendirektivet.

Enligt en undersökning från Transportstyrelsen finns det ca 880 000 fritidsbåtar i Sverige. De bidrar till friluftsupplevelser men orsakar även störningar i miljön. Effekten på och av friluftslivet påverkas av ankring, båtbottenfärger, utsläpp från båtmotorer, nedskräpning och buller. Dessutom sker denna verksamhet ofta i grunda vikar som redan kan vara känsliga för yttre påverkan.

Över hela landet sker en fortsatt utbyggnad i strandnära områden även om nybyggnationen minskade under 2018. Det byggs även strandnära i skyddade områden men i mindre omfattning.

Av Sveriges totala havsstrandlinje var 28 procent bebyggelsepåverkad 2017. Skåne har högst andel med 42 procent. En fragmentering av kusten påverkar naturmiljön och tillgängligheten för friluftsliv. Under hösten 2018 genomfördes en kontrollkampanj för att se hur strandskyddsreglerna efterlevs. Tio länsstyrelser satsar tillsammans för att förbättra allmänhetens tillgång till stränderna och att växt- och djurlivet inte påverkas av otillåten bebyggelse eller andra åtgärder.

Enligt en undersökning om svenska folkets friluftsvanor så upplever ungefär 22 procent av personerna att man i hög grad blir störd av buller vid vistelse i skärgård och på havet. Det är ingen större skillnad på hur ofta kvinnor respektive män besöker skärgårdsmiljöer. Ungefär 17 procent av kvinnorna besöker skärgården ganska ofta, mycket ofta eller alltid, medan motsvarande siffra för männen är 16 procent.

Anslaget 1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö

Under 2018 förbrukade Havs- och vattenmyndigheten 787 miljoner kronor från anslag 1:11. Den största andelen av anslaget går till arbete inom vattenmiljön. Dels genomförs åtgärder som ger en direkt förbättring på vattenmiljön, såsom lokala vattenvårdsåtgärder, kalkningsinsatser, fiskevårdande åtgärder och restaureringsåtgärder. Havs- och vattenmyndigheten har också under året arbetat med att ta fram kunskapsunderlag för att visa på åtgärdsbehov, möjliga åtgärder och uppföljning av effekten av åtgärder. Kunskapsunderlagen utgör viktiga underlag. Uppföljning av insatta åtgärder mot övergödning inom enskilda projekt och i små områden har visat att åtgärder ger effekt och att näringsämneshalterna har minskat. Utveckling av nationell uppföljning av miljöeffekter behöver

dock arbetas fram för att kunna följa effekter av åtgärder på större skala.

Under året har Havs- och vattenmyndigheten som en del i regeringens satsning Rent hav, genomfört kunskapshöjande insatser om internbelastning av fosfor i sjöar och kustvatten samt återcirkulering av näringsämnen, t.ex. blå fånggrödor. Projekten förbättrade kunskapsunderlaget och stimulerade bl.a. kartläggningar, uppföljning av åtgärders kostnadseffektivitet och teknikutveckling. Havs- och vattenmyndigheten bedömer att potentialen för indirekt sysselsättning kopplat till de insatser som görs med medel från anslag 1:11 främst finns inom turismsektorn, då insatser för en förbättrad havs- och vattenmiljö kan göra platser mer attraktiva för en naturbaserad turism.

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att potentialen för indirekt sysselsättning främst finns inom den fritidsfiskebaserade turismen, samt i viss mån för vattenrelaterad turism mer allmänt. Även yrkesfisket kan påverkas positivt genom att åtgärdsarbetet har stärkt bestånden. Den naturbaserade turismen består av närmare 3 000 aktivitets- och guideföretag som tillsammans med boenden, restauranger och uthyrningsverksamhet omfattar bortåt 10 000 företag. Trots att branschen präglas av mindre enmans- och familjeföretag är naturturismen en av landsbygdens främsta källor till nya jobb.

Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket genomförde en båtåtervinningskampanj under hösten 2018. 265 båtar samlades in och återvanns i ett första skede. På grund av hög efterfrågan finansierades en andra kampanj då 151 båtar samlades in och återvanns.

Analys och slutsatser

Regeringen gör bedömningen att flera steg och beslut har tagits för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård samtidigt som nuvarande insatser inte är tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen i miljön är positiv eller negativ. Miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård är nära kopplat till FN:s Agenda 2030-mål 14 Hav och marina resurser och mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald.

Kust- och havsmiljön är fortfarande negativt påverkad av för stor tillförsel av näringsämnen och farliga ämnen, internbelastning samt ohållbart fiske av vissa arter. Andra problem är förekomst av marint skräp, syrebrist, samt att känsliga livsmiljöer och kulturmiljöer påverkas eller förstörs genom exploatering och fragmentering. Återhämtningstiden i havet är lång och alla de insatser som är viktiga för att nå miljökvalitetsmålet kommer ta lång tid att genomföra.

Regeringen gav Miljömålsberedningen ett uppdrag 2018:44 att redovisa ytterligare åtgärder inkl. eventuella nya etappmål. Uppdraget ska redovisas senast 1 december 2020.

Åtgärdsprogrammen enligt vattenförvaltningsförordningen och havsmiljöförordningen är betydelsefulla för att miljö-kvalitetsmålet ska utvecklas positivt. Dock återstår mycket arbete med att utveckla och genomföra styrmedel, såväl i Sverige som på EU-nivå.

Dagens miljöutmaningar är till stor del gränsöverskridande och åtgärder behövs därför på EU, internationell, nationell, regional och lokal nivå. Användandet av havens resurser genom näringsverksamhet, rekreation eller annat nyttjande bör ske på ett långsiktigt hållbart sätt Bl.a. behövs ett ambitiöst miljöarbete inom EU och inom de regionala havsmiljökonventionerna Ospar och Helcom.

Hav i balans samt levande kust och skärgård är ett komplext miljökvalitetsmål. Många styrmedel på andra områden har betydelse för att nå miljökvalitetsmålet som t.ex. vattenförvaltningsförordningen, havsplanering, EU:s gemensamma fiskeripolitik, art- och habitatdirektivet och tillämpningen av miljöbalken och PBL.

Uppfyllelsen av Hav i balans samt levande kust och skärgård är dessutom beroende av att andra miljökvalitetsmål uppfylls, som Giftfri miljö, Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv. För kulturmiljövärdena i kust och skärgård är uppfyllelsen av God bebyggd miljö viktig.

Regeringen anser att åtgärdsarbetet enligt vattendirektivet respektive havsmiljödirektivet har stor betydelse för att nå de vattenrelaterade miljökvalitetsmålen, i synnerhet Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag och Ett rikt växt och djurliv. Regeringen beslutade hösten 2017 om att tillsätta en utredning för att se över vattenförvaltningens organisation (M 2017:07).

För att uppfylla miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård bedömer

regeringen att det finns ett behov att förbättra beståndsstatusen för vissa fiskbestånd. Det gäller både utsjö- och kustbestånd. Det innebär att fisketrycket behöver anpassas vilket kräver åtgärder både på EU-nivå och på nationell nivå. Det krävs även att miljöpåverkan på viktiga lek- och uppväxtområden minskar.

Regeringen bedömer att skyddade marina områden är ett viktigt verktyg för att säkerställa bevarande av den biologiska mångfalden i kust och hav. När det gäller skydd av marina områden bedömer regeringen att områdesskyddet behöver stärkas för att säkerställa ett ekologisk representativt sammanhängande och funktionellt nätverk. Idag saknas kunskap för att kunna bedöma huruvida marina skyddade områden säkerställer ett ekologisk representativt sammanhängande och funktionellt nätverk. uppfyller dessa kriterier. Detta är nödvändigt för att uppnå etappmålet för skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden och miljökvalitetsmålet Ett rikt växt och djurliv. Arbetet måste ses som en integrerad del av kust- och havsförvaltning. Den globala aspekten är vital. För att kunna skydda marin biologisk mångfald globalt behövs ett välfungerande genomförandeavtal under havsrättskonventionen UNCLOS. Förhandlingar om ett sådant avtal pågår i FN och kan bli färdigt 2020.

Den marina nedskräpningen är en av vår tids största miljöutmaningar och att engångsplasten tillsammans med förlorade fiskredskap står för den största andelen av plasten som återfinns på europeiska stränder. Därför har regeringen arbetat för att direktivet om minskning av vissa plastprodukters negativa miljöpåverkan ska leda till åtgärder som på ett konkret och ambitiöst sätt minskar marin nedskräpning. Direktivet ska vara genomfört senast den 3 juli 2021.

Flera hot mot havsmiljön ökar i omfattning. Exempel på hot är ökande mängder marint skräp, fortsatt nedåtgående trender för vissa sjöfågelarter och att viktiga kusthabitat som grunda vikar minskar. Det finns en risk att vissa aktiviteter inom marin turism och rekreation kan begränsa måluppfyllelse för olika bevarandemål och därigenom skapa målkonflikter. Det är därför viktigt att hantering av målkonflikter är inkluderade i de åtgärder som vidtas för att nå olika delmål. Arbetet med att utveckla metoder och kunskapsunderlag för användning vid intresseavvägningar är därför fortsatt viktigt. De åtgärder som vidtas för att nå olika delmål i hanteringen av målkonflikter behöver vara inkluderade i metoderna.

Havsplaneringen bör bidra till uppfyllandet av miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård genom att vara en arena för tvärsektoriella avvägningar om hur vi använder havet och vilken samlad påverkan olika verksamheter får på marina naturvärden. De havsplaner som väntas föreslås av Havs- och vattenmyndigheten under året blir således centrala för kommande utveckling.

3.5.12 Myllrande våtmarker

Miljökvalitetsmålet är att våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- mångfalden av våtmarkstyper finns representerade inom sina naturliga utbredningsområden,
- våtmarkernas ekosystemtjänster är vidmakthållna,
- våtmarker är återskapade,
- naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till våtmarkerna har gynnsam bevarandestatus och genetisk variation,
- hotade våtmarksarter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts,
- främmande arter utgör inget hot,
- genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade,
- våtmarkernas natur- och kulturvärden är bevarade och
- våtmarkernas värde för friluftsliv är bibehållet.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas tre indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

– Anlagda eller restaurerade våtmarker
– Hydrologisk restaurering av torvmarker
– Myrskyddsplanens genomförande.

Resultat

Mångfalden av våtmarkstyper
Efter långvarig nedgång har utbredningarna stabiliserats för de flesta våtmarkstyper utom palsmyrar som minskar och strandängar och lövsumpskogar som har en svag utbredning.

Våtmarkernas ekosystemtjänster
De tidigare utdikade våtmarkerna har omvandlats till skogsmark och jordbruksmark, huvudsakligen på torvmark. Förmultningen av det organiska materialet i dessa jordar orsakar en årlig växthusgasavgång på sammanlagt ca 11 miljoner ton koldioxidekvivalenter per år (National Inventory Report Sweden 2019. Greenhouse Gas Emission Inventories 1990-2017 submitted under the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol). De restaureringar som påbörjats genom återvätning av torvmark och återskapande av våtmark gynnar ekosystemtjänster som minskad växthusgasavgång, vattenbalansering, vattenkvalitet och biologisk mångfald medan möjligheten att producera livsmedel eller skogsråvara minskar.

Återskapande av våtmarker
Regeringens våtmarkssatsning under 2018 har enligt Naturvårdsverkets årliga uppföljning av miljömålen bidragit till att ett stort antal projekt för restaurering och anläggning av våtmarker har initierats. Medel gick dels direkt till länen dels till att förstärka budgeten för Lokala naturvårdssatsningen (LONA) med medel specifikt avsatta för våtmarker. Satsningen avbröts 2019 men propositionen Vårändringsbudget för 2019 innehöll en förstärkning av anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* med 200 miljoner kronor, som bl.a. kan användas för restaurering av våtmarker.

Under 2018 beviljades våtmarksprojekt inom LONA på totalt 167 miljoner kronor varav 116 miljoner kronor betalats ut under 2018. Totalt har 197 våtmarksprojekt beviljats stöd i 108 kommuner. Projekten syftar bl.a. till att nyskapa eller restaurera 1 000 hektar våtmarker. Länsstyrelserna har därtill genomfört 156 restaureringsåtgärder i 121 områden. Den ansökta arealen 2018 för skötsel av våtmarker och dammar inom landsbygdsprogrammet var 10 323 hektar. Vidare har skogsstyrelsen under 2018 inlett ett LIFE-projekt för att förbättra miljön i våtmarker och vattendrag i skogslandskapet med en total budget på 150 miljoner kronor. Totalt för perioden 2010–2018 har ca 3 400 hektar våtmarker restaurerats.

Diagram 3.23 Anlagda eller restaurerade våtmarker 2010–2018

Areal i hektar

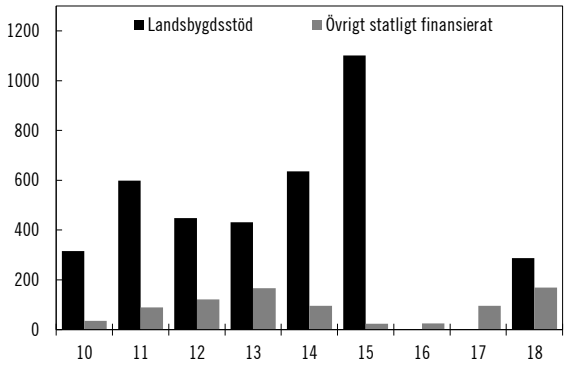

Källa: Naturvårdsverkets årliga uppföljning

Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till våtmarkerna
Totalt 19 av 23 rapporterade arter knutna till våtmarker har dålig eller otillräcklig bevarandestatus.

Sju av de nio naturtyper som ingår i rapporteringen och som kopplas till miljökvalitetsmålet har dålig eller otillräcklig bevarandestatus utom i alpin region.

Under 2018 har 603 hektar torvmarker restaurerats. Utvecklingen över åren redovisas i diagram 3.24.

Diagram 3.24 Hydrologisk restaurering av torvmarker 2010–2018

Areal i hektar

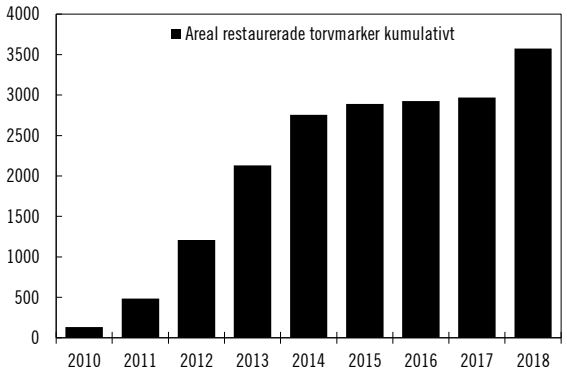

Källa: Naturvårdsverkets årliga uppföljning

Hotade våtmarksarter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts
Många arter som är knutna till våtmarker är rödlistade. Åtgärdsprogram har genomförts för ett mindre antal av dessa arter och deras miljöer, bl.a. rikkärr, hotade vadare på strandängar och grönfläckig padda. Insatserna har bidragit till att förbättra statusen för flera av dessa.

Främmande arter
Exempel på invasiva främmande arter som sprids i våtmarkerna är växterna jätteloka och skunkkalla. I vissa fall har effektiv utrotning kunnat ske med hjälp av gröna jobb. Problemen är störst i södra Sverige, men även i norra delar av landet finns hot. Ett sådan är mårdhunden där ett projekt genomfört insatser för att oskadliggöra djuren så att hotet för spridning till hela landet för närvarande har stoppats.

Genetiskt modifierade organismer
Dessa bedöms i nuläget inte utgöra något hot mot våtmarker.

Våtmarkernas natur- och kulturvärden
Under 2018 skyddades 11 018 hektar våtmark som naturreservat. Arbetet med att skydda landets mest värdefulla myrar har fortsatt i långsam takt. Nu är nästan 70 procent av totalarealen i den svenska myrskyddsplanen skyddad. Arealen mark med reservatsskydd ökade med 4 839 hektar under 2018, och nära 170 000 hektar återstår att skydda. När det gäller våtmarkernas kulturmiljövärden är kunskapen bristfällig. Länsstyrelserna framhåller att det finns behov av kartläggning, skydd och vård av kulturmiljöer i våtmarker. Det mest utbredda kulturmiljövärdet är det biologiska kulturarvet i våtmarker som tidigare använts för slåtter och bete.

Diagram 3.25 Myrskyddsplanens genomförande, areal som kvarstår att skydda

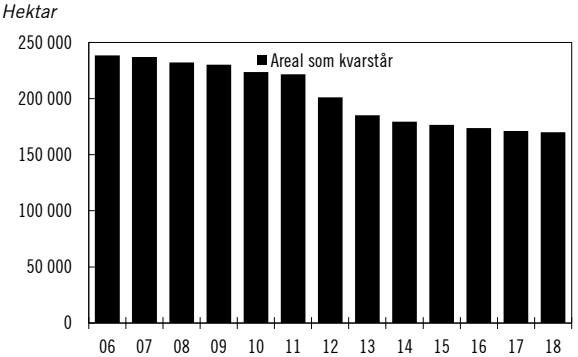

Källa: Naturvårdsverkets årliga uppföljning

Våtmarkernas värde för friluftsliv
Under 2018 har länen gjort fortsatta satsningar i skyddade våtmarker, på bl.a. vandringsleder, utsiktstorn bl.a. för fågelintresserade, guidningar och informationsmaterial.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att flera steg har tagits för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker. Trots detta är regeringens bedömning att utvecklingen mot miljökvalitetsmålet är negativ och att nuvarande insatser därmed inte är tillräckliga.

Insatser för att nå miljömålet myllrande våtmarker bidrar även till mål 3 mål 6 (Rent vatten och sanitet), mål 13 (Bekämpa klimatförändringarna), mål 14 (Hav och marina resurser) och mål 15 (Ekosystem och biologisk mångfald) i Agenda 2030.

Utdikningen av våtmarker har pågått i flera århundraden i syfte att förbättra både matproduktion och skogsproduktion. Detta har inneburit en långtgående negativ påverkan på ekosystemtjänster och den biologiska mångfalden,

Våtmarkerna är ett av landets viktigaste kollager och behåller detta kol så länge de naturliga funktionerna bevaras. Naturliga torvmarker utgör en viktig del av världens våtmarker. FN:s fjärde miljömöte UNEA antog i mars 2019 en resolution om torvmarker (UNEP/EA.4/L.19) som erkänner att torvmarkerna är en av världens största kollager och att de bidrar till att minska klimatförändringarna. Restaurering av sådana marker, där så är möjligt, är lämpligt ur flera miljörelaterade aspekter.

Sverige har efter Ramsarkonventionens partsmöte 2018 valts in i konventionens ständiga kommitté (standing committee) för att bidra till det internationella samarbetet om våtmarker. Detta engagemang bör fortsätta och Sverige bör här fortsätta att driva frågor om att stärka och effektivisera våtmarksarbetet i världen.

Regeringens finansiella stöd till det arktiska våtmarkssamarbetet behöver fortsätta så att policyrekommendationer för skydd, skötsel och restaurering av våtmarker i Arktis tas fram senast 2022.

3.5.13 Levande skogar

Miljökvalitetsmålet är att skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- skogsmarkens fysikaliska, kemiska, hydrologiska och biologiska egenskaper och processer är bibehållna,
- skogens ekosystemtjänster är vidmakthållna,
- skogens biologiska mångfald är bevarad i samtliga naturgeografiska regioner och arter har möjlighet att sprida sig inom sina naturliga utbredningsområden som en del i en grön infrastruktur,
- naturtyper och arter knutna till skogslandskapet har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation,
- hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla skogar, främmande arter och genotyper hotar inte skogens biologiska mångfald,
- genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade,
- natur- och kulturmiljövärden i skogen är bevarade och förutsättningarna för fortsatt bevarande och utveckling av värdena finns, och
- skogens värden för friluftslivet är värnade och bibehållna.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas två indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Skogsbrukets påverkan på hänsynskrävande biotoper
- Skogsbrukets påverkan på vattendrag på grund av transporter vid avverkning.

I redovisningen förekommer även andra indikatorer som följer upp utvecklingen av miljökvalitetsmålet, exempelvis formellt skydd av produktiv skogsmark och rödlistade arter. Rödlistade arter uppdateras vart femte år. För skogspolitikens jämställda miljö- och produktionsmål, se utg.omr 23.

Resultat

Skogsmarkens egenskaper och processer

Gödsling är en produktionshöjande åtgärd som påverkar och kan förändra markvegetationen. Effekterna av gödsling på markvegetationen förstärks kraftigt i samband med slutavverkning. Skogsstyrelsen skattar att kvävegödsling har utförts på drygt 25 000 hektar skogsmark under 2017. Det är en fortsatt minskning jämfört med året innan. (Statistiska meddelanden 1/2018).

Markberedning kan ge betydande negativa miljöeffekter så som skador på mark, minskad biologisk mångfald, skador på forn- och kulturlämningar samt negativ påverkan på lavtäcket i renbetesland. Markberedning, den standardmetod som används i skogsbruket för att säkerställa god återväxt av skog, utförs på ca 95 procent av den slutavverkade arealen.

Uttag av grot har ökat markant sedan 2000. De senaste åren har dock uttaget minskat något på grund av att fjärrvärmesektorn i stället använder mer avfallsbränslen. Huvuddelen av uttagen av grot sker i södra Sverige, där försurningstrycket också är högst. För att upprätthålla markens produktionsförmåga bör askåterföring öka. Miljöövervakning visar att nitratkvävehalterna är kraftigt förhöjda i sydvästra Sverige och därmed finns det risk för att nitratkväve kan läcka ut till grund- och ytvatten.

Kunskapshöjande åtgärder om körning i skogsmark har genomförts i stor omfattning sedan mitten av 2000-talet. Medvetenheten om vikten av att förhindra körskador bedöms vara hög bland de verksamma inom skogsbruket. I dag sker överfarter vid ungefär fyra av fem föryngringsavverkningar utan att överfarten fått negativ påverkan på vattnet. Andelen överfarter som orsakar stor negativ påverkan har enligt Skogsstyrelsens hänsynsuppföljning minskat sedan 2010. 800 vattendrag skadades allvarligt

2015, jämfört med 2 000 år 2010. Körskador medför risk för utlakning av giftigt metylkvicksilver, uttransport av slam och organiskt material samt pH-förändringar.

Diagram 3.26 Skogsbrukets påverkan på vattendrag på grund av transporter vid avverkning

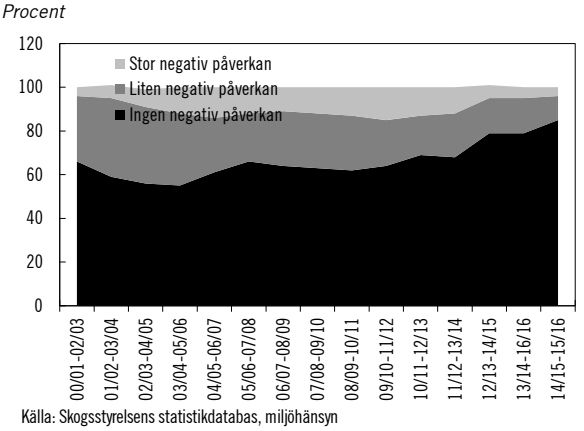

Källa: Skogsstyrelsens statistikdatabas, miljöhänsyn

Ekosystemtjänster

Enligt Skogsstyrelsens bedömning av totalt trettio utvalda ekosystemtjänster har tio ekosystemtjänster god status, sju har otillräcklig status och tretton ekosystemtjänster bedöms ha måttlig status (Skogsstyrelsen Rapport 13 2017).

Biologisk mångfald och arters spridningsförmåga

Etappmålet för skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden är viktigt för att bidra till preciseringen. Enligt Naturvårdsverket kan totalt ca 111 000 hektar skogsmark föras till arealmålet för formellt skydd i etappmålet under perioden 2012–2018. Det innebär att det återstår ca 39 000 hektar för att uppnå den delen i etappmålet. Inom storskogsbruket har 70 000 hektar frivilliga avsättningar (varav 40 000 hektar i fjällnära skog) övergått till formella skydd sedan 2010, vilket har minskat arealen frivilliga avsättningar inom storskogsbruket. Samtidigt har arealen frivilliga avsättningar ökat i motsvarande omfattning genom att den certifierade arealen ökat inom små- och mellanskogsbruket (Skogsstyrelsen Meddelande 4/2017).

Det kvarstår närmare 200 000 hektar av etappmålets del om frivilliga avsättningar. Naturvårdsverket bedömer att den årliga förlusten av värdefulla skogar på grund av skogsbruk under etappmålsperioden är större än den skogsareal som ges ett formellt skydd varje år. Under rådande förutsättningar bedömer Naturvårdsverket att en majoritet av andelen befintliga värdefulla skogar utanför avsatta områden kommer att vara helt eller delvis avverkade före 2030.

Länsstyrelserna har under 2018 fattat beslut om att skydda ca 30 600 hektar produktiv skogsmark som naturreservat med medel från anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur*.

Regeringens satsning på att minska antalet öppna ärenden på länsstyrelserna om inrättande av naturreservat har fortsatt gett effekt. Antalet årsarbetskrafter har ökat och antalet öppna ärenden har minskat. I slutet av 2018 fanns 861 ärenden, jämfört med 920 ärenden 2017.

Naturvårdsverket och länsstyrelserna har under 2018 träffat 15 naturvårdsavtal med markägare om totalt 175 hektar, varav 125 hektar produktiv skogsmark.

Skogsstyrelsen har under 2018 skyddat 1 864 hektar produktiv skogsmark genom beslut om biotopskyddsområden och 1 012 hektar produktiv skogsmark genom att träffa naturvårdsavtal med markägare. Motsvarande siffror 2017 var 1 280 och 1 071 hektar.

Under 2018 fick Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen ökade anslag med totalt 250 miljoner kronor för att kunna erbjuda markägare med nyckelbiotopsrika fastigheter områdesskydd. Myndigheterna har sammantaget använt 381 miljoner kronor för att ersätta dessa markägare.

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen har utvärderat hur markägare upplever genomförandet av formellt skydd på deras fastigheter. Majoriteten av markägarna är nöjda med myndigheternas information, agerande samt med den ekonomiska ersättningen vid inrättandet av formellt skydd.

Skogsstyrelsen har under året registrerat 828 nya nyckelbiotoper med en total areal på 3 749 hektar. Den totala andelen registrerade nyckelbiotoper uppgår till två procent av skogsarealen.

Skogsstyrelsen bedömer att det avverkas i medeltal 150 till 350 hektar registrerade nyckelbiotoper varje år. En ny analys visar att 55 000 hektar skog med tydliga naturskogs-kvaliteter har avverkats i nordvästra Sverige mellan åren 2000 och 2018 (Skogsstyrelsen rapport 2019/12).

SLU har under 2018 publicerat en syntes av 20 års forskning om områden som har identifierats som nyckelbiotoper. Syntesen visar bl.a. att nyckelbiotoperna har ett högt naturvärde och är därmed viktiga för bevarandet av floran och faunan och därför ger en god vägledning till

markägarna och staten om hur det är möjligt att komplettera hänsynsytorna, det formella områdesskyddet eller de frivilliga avsättningarna. Kunskap om nyckelbiotoperna kan leda till att de skyddas frivilligt eller formellt och på så vis kan komma att bidra till ett nätverk där arter kan sprida sig i landskapet.

Intresset för skogsbruk som bedrivs med hyggesfria metoder ökar men metoderna används fortfarande i begränsad omfattning.

Bevarandestatus

Den senaste rapporteringen från 2019 visar att 14 av de 16 svenska skogstyper som omfattas av EU:s art och habitatdirektiv har dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Huvuddelen av kvarvarande areal med dessa skogstyper finns i områden som inte är skyddade, varken formellt eller frivilligt. Merparten av dagens brukade skogar saknar de flesta av de kvaliteter som gäller för art- och habitatdirektivets naturtyper. Totalt har 23 av 36 rapporterade svenska skogslevande arter dålig eller otillräcklig bevarandestatus.

Åtgärdsprogrammet för att bevara vitryggig hackspett har under 2018 resulterat i tre lyckade häckningar med åtta flygfärdiga ungar. Åtgärdsprogrammet gynnar även många andra rödlistade arter som behöver stort lövinslag och hög andel död ved.

Skogsstyrelsen fattade under 2018 totalt 150 beslut om hänsyn till skyddade arter, varav 29 meddelade med stöd av miljöbalken. En tredjedel av besluten avsåg enbart förbud mot skogsbruksåtgärder under fåglars häckningstid. I tre fall har Skogsstyrelsen och länsstyrelserna förbjudit anmäld skogsavverkning med hänsyn till artskyddet.

Under 2018 kom det in totalt 116 ansökningar om tillstånd till avverkning i fjällnära skog. I 25 ärenden har Skogsstyrelsen nekat tillstånd till avverkning.

Hotade arter och livsmiljöer

Tillståndet för hotade arter och livsmiljöer påverkas i hög utsträckning av den ekologiska funktionaliteten i landskapet och i synnerhet om kvarvarande naturskogar avverkas.

Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet redovisar att 2 246 skogslevande arter är rödlistade, varav 908 klassas som hotade och 686 arter nära hotade. Skogsmiljöer är viktiga för 1 813 av de rödlistade arterna. Skogsägare har möjlighet att påverka tillståndet för alla dessa arter genom att bevara och skapa lämpliga livsmiljöer, något som underlättas genom information på Skogsstyrelsens karttjänster Mina sidor och Skogens pärlor.

En majoritet av de rödlistade skogsarterna har minskande populationer. En viktig orsak är avverkning av gammal skog. En majoritet av de skogslevande rödlistade arterna är knutna direkt till träden och 750 av arterna lever i eller på död ved.

Förlust av livsmiljöer är ett stort hot mot biologisk mångfald. Det råder brist på arealer gammal skog med bibehållen skogskontinuitet, flerskiktade skogar, ostörda, fuktiga och våta skogsmiljöer och tillgång på död ved av olika kvaliteter och i olika miljöer.

Till följd av trakthyggesbruket har svårspridda arter som är beroende av lång skoglig kontinuitet eller en komplex vegetationsstruktur missgynnats och flera av dessa arter är därför hotade i dagens skogslandskap.

Arealen äldre lövrik skog (över 60 år i södra Sverige och över 80 år i norra Sverige) har de senaste tio åren varit relativt oförändrad och omfattar endast ca 2,5 procent av den produktiva skogsarealen. Arealen skog med tillräckliga mängder död ved och grova träd ligger också på en låg andel jämfört med vad som behövs för olika arters behov.

Arealen gammal skog (äldre än 120 år i södra Sverige och äldre än 140 år i norra Sverige) är nu närmare 1,8 miljoner hektar utanför formellt skyddade områden, dvs. knappt 8 procent av den produktiva skogsmarken. Riktigt gamla skogar med en beståndsålder på över 160 år finns i mycket låg omfattning. Arealen gammal skog (äldre än 160 år) på produktiv skogsmark utanför formellt skyddad skog har minskat påtagligt sedan 1920-talet i norra Norrland. Den brukade skogen bedöms bli allt yngre och tätare om skogsbruk fortsätter med samma intensitet som idag.

Främmande arter och genotyper

Artdatabanken har under 2018 klassificerat contortatallen som en invasiv art i den högsta hotkategorin. Den är dock inte förtecknad som invasiv enligt EU:s förordning om invasiva arter. Det främmande trädslag som är vanligt förekommande i Sverige är contortatall. Andra främmande trädslag används i liten utsträckning. Av den produktiva skogsmarken utgörs 2,3 procent av arealen av contorta och med 1,4 procent av

virkesförrådet är contortatall Sveriges sjätte vanligaste trädslag. Användningen av contorta har minskat. Sedan 2011 har leveransen av contortaplantor till skogsodling halverats från 16,2 miljoner till 8,1 miljoner 2017. Laponiatjuottjudus som förvaltar världsarvet Laponia har under året fortsatt arbetat med ett åtgärdsprogram för att motverka spridning av contortatall från Sveaskogs planteringar in i Muddus nationalpark.

Genetiskt modifierade organismer
I skogslandskapet förekommer inga genetiskt modifierade organismer. Det pågår fältförsök av bl.a. hybridasp som har modifierats genetiskt för att klara torrare och strängare miljöförhållanden eller som är resistenta mot skadeinsekter.

Natur- och kulturmiljö
Skogsstyrelsen har under 2017 bedrivit tillsyn i fält på 4,4 procent av totalt 66 439 avverkningsanmälningar. Vid tillsynen granskas återväxtåtgärder och hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens samt rennäringens intressen.

Skogsstyrelsen bedömer att ungefär hälften av föryngringsavverkningarna innehåller hänsynskrävande biotoper där särskild hänsyn ska tas vid skogsbruksåtgärder för att förhindra eller begränsa skador i eller invid biotopen. Skogsstyrelsens uppföljning visar att avverkning orsakar stor negativ påverkan på 20 procent, en liten negativ påverkan på 19 procent och ingen negativ påverkan på 61 procent av dessa hänsynskrävande biotoper (se diagram 3.27).

Diagram 3.27 Skogsbrukets påverkan på hänsynskrävande biotoper 1999–2016

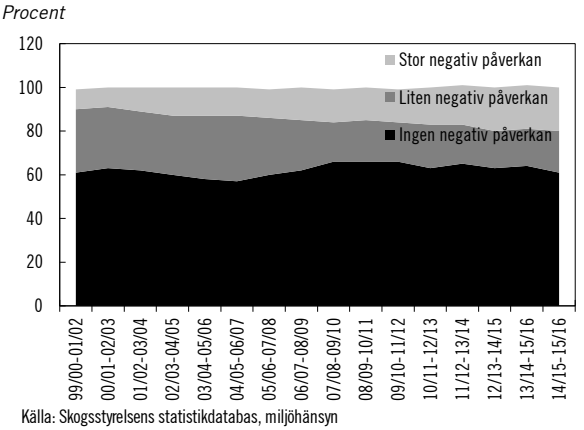

Källa: Skogsstyrelsens statistikdatabas, miljöhänsyn

Skogsstyrelsens bedömer att hänsyn i form av skyddszoner behöver tas vid var tredje avverkning. Behovet av tillräckliga skyddszoner bedöms vara uppfyllt vid 73 procent av hänsynsobjekten. 27 procent bedöms ha en otillräcklig skyddszon, som orsakar liten negativ påverkan på 20 procent av objekten och stor negativ påverkan på 7 procent av hänsynsobjekten, bl. a vattendrag.

Skogsstyrelsens uppföljning av skogsbrukets hänsyn till forn- och kulturlämningar avverkningsåret 2015/16 visar att andelen allvarliga skador har minskat. 13 procent av de inventerade lämningarna har skador eller grova skador (jämfört med 20 procent året innan) och 17 procent har påverkats negativt. I de fall länsstyrelserna har skrivit beslut om hänsyn till fornlämningar ligger andelen skadade lämningar på sex procent jämfört med 28 procent där inga beslut tagits. Att förstöra eller skada fornlämningar är ett brott mot kulturmiljölagen.

Friluftsliv
Under 2018 har Skogsstyrelsen träffat 6 överenskommelser med markägare om naturvårdsavtal med syfte att skydda och bevara skogar med höga sociala värden.

Effekter av anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur
Anslagsnivån 2018 för anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* var 1 247 miljoner kronor. Anslags-höjningen 2018 har bl.a. använts till skötsel av skyddade områden och nya satsningar på våtmarker och naturnära jobb. Naturvårdsverket ansvarar för anslaget och under 2018 fördelade myndigheten 625 miljoner kronor till länsstyrelserna för skötsel av skyddade områden, framför allt nationalparker och naturreservat. I övrigt har t.ex. 108 miljoner kronor använts för vilt- och rovdjursförvaltning, 57 miljoner kronor för åtgärdsprogram för artbevarande (ÅGP), 51 miljoner kronor till Lokala naturvårdssatsningen (LONA), 37 miljoner kronor för investeringar i byggnader och 42 miljoner kronor för drift av naturum. Medel för länsstyrelsernas arbete med regeringens friluftslivspolitik (17 miljoner kronor), arbete med att utveckla regionala handlingsplaner för grön infrastruktur (20 miljoner kronor) och naturnära jobb (16 miljoner kronor) har fördelats direkt till länsstyrelserna. Anslaget har genererat 1 383 årsarbetskrafter, varav 954 för män och 429 för kvinnor.

Effekter av anslag 1:14 Skydd av värdefull natur
År 2018 omfattade anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur* 1 418 miljoner kronor. Av anslaget har 1 241 miljoner kronor använts som ersättningar till markägare för värdefulla områden som

skyddats som framför allt naturreservat. Den största delen av ersättningarna har gått till att skydda skogar (955 miljoner kronor). Stora resurser har även använts för att skydda myrar (146 miljoner kronor) och havsområden (29 miljoner kronor). Under 2017 har totalt 519 beslut fattats eller avtal ingåtts med markägare om markersättning som omfattar 26 764 hektar landareal. För kringkostnader i samband med skydd av områden, dvs. värdering, förhandling, förrättning, lagfart och ombud har 59 miljoner kronor använts. Övriga insatser inom ramen för anslaget är kartering av naturtyper (41 miljoner kronor), nationalparksprojekt (10 miljoner kronor) samt länsstyrelsernas arbete med Natura 2000 (33 miljoner kronor). Naturvårdsverket, som ansvarar för anslaget, har därutöver fördelat 24 miljoner kronor till länsstyrelserna för att slutföra reservatsbeslut. Det har resulterat i att antalet beslut om bildande av nya och revidering av befintliga naturreservat är fortsatt högt, under 2018 fattades 236 beslut. Användning av anslaget har genererat 188 årsarbetsarbetskrafter varav 98 för kvinnor och 90 för män.

Tillkännagivande om naturvårdsdirektiven

Riksdagen har tillkännagett att regeringen inom EU bör verka för att förändra art- och habitatdirektivet så att klassificeringen i högre grad kan avgöras i Sverige (bet. 2014/15:MJU12 punkt 4, rskr. 2014/15:182).

I sin utvärdering av naturvårdsdirektiven (SWD(2016) 472 final) drog Europeiska kommissionen slutsatsen att naturvårdsdirektiven inte skulle revideras utan att de fortfarande är mycket relevanta och ändamålsenliga, samt att genomförandet av direktiven behöver förbättras i medlemsstaterna. En handlingsplan för naturen, människorna och näringslivet presenterades av Europeiska kommissionen i april 2017 (COM(2017) 198 final). Handlingsplanen syftar till att förbättra genomförandet av naturvårdsdirektiven, göra dem mer samstämmiga med socioekonomiska mål och förstärka samarbetet med nationella, regionala och lokala myndigheter, berörda parter och enskilda personer.

Regeringen har tidigare redovisat till riksdagen att det inte är möjligt att från svensk sida göra något mer nu för att ändra naturvårdsdirektivens klassificering av hotade arter och att tillkännagivandet är slutbehandlat (prop. 2016/17:96 s. 17 f.). I sin behandling av propositionen instämde utskottet i bedömningen att det från svensk sida inte är möjligt att göra mer nu för att ändra direktivens klassificering av hotade arter (bet. 2016/17:MJU16). Med anledning av regeringens redovisning av åtgärder under 2016 (skr. 2016/17:75) yttrade miljö- och jordbruksutskottet (bet. 2016/17:KU21) att det inte var tillfredsställande att regeringen avslutat tillkännagivandet om naturvårdsdirektiven.

Regeringen verkar för att decentralisera genomförandet av direktiven i enlighet med riksdagens intentioner. I april 2017 presenterade Europeiska kommissionen en handlingsplan. Inför miljörådet den 19 juni 2017 var det överläggning om regeringens ståndpunkt i miljö- och jordbruksutskottet. Vid överläggningen reviderades ståndpunkten så att det framgår att handlingsplanen ytterligare ska stärka decentraliseringen av genomförandet från europeisk till nationell och regional nivå och att skyddet av värdefulla miljöer och arter i EU bör anpassas efter de olika nationella förutsättningarna genom ökad förankring och acceptans i lokalsamhällen. EU-nämnden gav sitt stöd till ståndpunkten (EU-nämndens uppteckningar 2016/17:43). Regeringen anser därmed att tillkännagivandet kan anses slutbehandlat.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att det har tagits steg för att stärka arbetet med att nå miljökvalitetsmålet Levande skogar. Samtidigt är nuvarande insatser inte tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen är positiv eller negativ. Det tar ofta lång tid från att en åtgärd vidtas till att effekten i miljön kan mätas. Därför går det ännu inte att se den fullständiga effekten som regeringens politik har fått på miljökvalitetsmålet.

Regeringens satsningar på skydd och skötsel av värdefull natur (anslag 1:14 och 1:3) från 2015 och framåt har fortsatt gett positivt resultat under 2018. Takten i arbetet har ökat, fler naturreservat har skyddats och arealen formellt skyddad produktiv skogsmark har ökat väsentligt jämfört med tidigare år vilket har betydelse för att nå etappmålets andel om formellt skydd av skogsmark.

Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Levande skogar bidrar även till mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald i Agenda 2030.

Regeringen har en tydlig ambition att skyddsvärda skogar inte ska avverkas utan bevaras, antingen genom formellt skydd eller frivilliga avsättningar samt att miljöhänsynen i skogsbruket ska öka. Såväl staten och kommunerna som skogsbruket gör redan stora ansträngningar inom detta område. Detta arbete bör fortsätta.

Regeringen bedömer att den del i etappmålet som omfattar formellt skydd av 150 000 hektar skogsmark med höga naturvärden och i behov av formellt skydd nedan gränsen för fjällnära skog inte längre är möjlig att uppnå. Regeringen konstaterar att ambitionen i etappmålet, om ytterligare 200 000 hektar frivilliga insatser till år 2020, inte kommer att nås med nuvarande takt.

Regeringen anser att en samlad statistik för bl.a. formellt skydd av skog enligt etappmålets formulering är en förutsättning för en transparent och jämförbar uppföljning av målet. En samlad statistik för formellt skyddade områden, frivilliga avsättningar och lagstiftat skydd på improduktiv skogsmark kommer sammantaget bidra till ökad transparens.

Myndigheternas redovisning av regeringsuppdraget om värdefulla skogar ska kunna användas i regeringens arbete med att utveckla nya etappmål för skydd av skog i syfte att uppnå ett kostnadseffektivt skydd.

Regeringen anser att det är viktigt att de frivilliga avsättningarna är transparenta så att deras geografiska läge, varaktighet och kvalitet är möjliga att redovisa för att de ska bidra till etappmålet.

Det krävs även fortsatta insatser för att nå en långsiktigt fungerande infrastruktur med tillräckliga mängder av olika livsmiljöer för artbevarande. Deltagande av skogsbrukets aktörer är viktigt. Huvuddelen av kvarvarande areal med naturtypskvalitet finns i områden som inte är skyddade, varken formellt eller frivilligt.

Många skogslevande arter påverkas negativt av trakthyggesbruk, och förlusten av biologisk mångfald har inte bromsats upp.

Kunskaper om hyggesfria metoder med syfte att främja ett hållbart skogsbruk, biologisk mångfald och ekosystemtjänster är viktiga.

Takten i skyddet behöver öka både vad gäller areell omfattning av skyddet och nödvändiga åtgärder för att åstadkomma ett ekologiskt representativt, sammanhängande och funktionellt nätverk av skyddade områden.

Behovet av naturvårdande skötselåtgärder är fortsatt stort i hela landet. Mängden hård död ved behöver fortsätta att öka över tröskelvärden för arters behov.

Inom ramen för skogsprogrammet har Skogsstyrelsen uppdraget att öka rådgivning och kommunikation för ett hållbart skogsbruk via samverkan med bl. a. yrkesverksamma i skogsbruket (N2018/04153/SK) Uppdraget förväntas bidra till ett ökat användande av bl.a. naturvårdande skötselåtgärder för ett mer variationsrikt skogsbruk, se vidare utg.omr. 23.

Regeringen anser att det pågående arbetet med att förhindra skador på forn- och kulturlämningar visar lovande resultat men bör fortsätta att utvecklas så att skador undviks.

Regeringen bedömer att restaurering av skogslandskap behöver utvecklas som ett led i att förbättra tillståndet för miljökvalitetsmålet, bl.a. vid föryngringsåtgärder. Naturlig föryngring och hyggesfritt skogsbruk bör öka där det är lämpligt.

Den hänsyn som skogsägarna tar vid brukandet av skogen är en viktig del för att uppnå miljökvalitetsmålet Levande skogar. Därför är det nödvändigt att viktiga strukturer så som död ved och lövandelen i skogen ökar.

Ett viktigt verktyg för att motverka en negativ påverkan av skogsbruk på natur- och kulturmiljöer, arter och sociala värden är det målbildsarbete som skogssektorn har bedrivit under ett flertal år. Skogsstyrelsens uppföljning visar att merparten av de större skogsföretagen använder sig av målbilderna för god miljöhänsyn i det dagliga arbetet.

Förekomsten av främmande arter i skogslandskapet kan innebära risker för bl.a. biologisk mångfald. Det behövs en utvecklad analys av främmande arters påverkan på bl.a. skyddade områden.

Regeringen bedömer att det behövs fortsatta insatser för att tillvarata skogens sociala värden, bl.a. genom ett utvecklat samråd med kommuner och i samhällsplaneringen. Skogslandskapet är en av de viktigaste arenorna för olika former av friluftsliv, rekreation och upplevelseturism. Regeringen bedömer att skogssektorns gemensamma målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation vid skogsbruk kan förbättra skogsbrukets hänsyn till skogens upplevelsevärden och därmed bidra till förbättrade möjligheter för friluftsliv, upplevelseturism och folkhälsa.

3.5.14 Ett rikt odlingslandskap

Miljökvalitetsmålet är att odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- åkermarkens egenskaper och processer,
- halter av föroreningar i jordbruksmarken,
- odlingslandskapets ekosystemtjänster,
- odlingslandskapets livsmiljöer och spridningsvägar som en del i en grön infrastruktur,
- gynnsam bevarandestatus för naturtyper och arter knutna till odlingslandskapet,
- bevarande av husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser,
- hotade arter och naturmiljöer,
- främmande arter och genotyper,
- genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade,
- odlingslandskapet biologiska värden och kulturmiljövärden,
- odlingslandskapet kultur- och bebyggelsemiljöer, och
- odlingslandskapets värden för friluftslivet.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas en indikator återkommande i varje budgetproposition som diagram.

- Fåglar och fjärilar i odlingslandskapet.

Resultat

Åkermarkens egenskaper och processer
Jordbruksmarkens produktionsförmåga är generellt god men utvecklingen av åkermarkens mullhalt i slättbygd bör hållas under uppsikt.

Halter av föroreningar i jordbruksmarken
Halterna av föroreningar i jordbruksmarkens är godtagbara. Mängden kadmium som tillförs åkermarken som förorening i fosforgödselmedel har minskat betydligt under de senaste dryga 20 åren.

Den enskilt största källan för tillförsel av kadmium till åkermarken är nedfall från luften.

Odlingslandskapets ekosystemtjänster
Flera insatser som finansieras via statsbudgeten och EU:s gemensamma jordbruksstöd, så som jordbrukarstöd och miljöersättningar till lantbrukare, samt åtgärder för skydd och skötsel för värdefull natur, vilka bidrar till att upprätthålla odlingslandskapets ekosystemtjänster.

Under 2018 beslutade regeringen om att blommande träda ska vara en egen åtgärd inom kraven om ekologiska fokusarealer under gårdsstödet vilket kan gynna vilda pollinatörer och andra insekter.

Under Miljömålsrådet genomförde myndigheterna ett projekt för att ta fram information om jordbruksmarkens värden. Informationen riktar sig till kommunerna att värna jordbruksmarken i den fysiska planeringen.

Odlingslandskapets livsmiljöer och spridningsvägar som en del i en grön infrastruktur
Under perioden 2010 till 2018 minskade den brukade åkerarealen med drygt 84 000 hektar. Betesmarksarealen minskade med 4 000 hektar i jämförelse med 2017, medan ängsmarkerna har ökat med nästan 2 000 hektar

Antalet nötkreatur i landet 2018 var 80 procent av det antal djur som fanns 1975, men utvecklingstrenden har stabiliserats något under de senaste åren.

Av Sveriges jordbruksmark brukades 20 procent med ekologiska produktionsmetoder 2018. Detta är en ökning med närmare 6 procent jämfört med 2017.

I den årliga uppföljningen av miljömålen anger Naturvårdsverket och Jordbruksverket att det finns svårigheter att sköta en del av de mest värdefulla hävdberoende gräsmarkerna inom ramen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Jordbruksverket har getts i uppdrag att se över hur gällande regler begränsar möjligheterna för finansiering av dessa marker inför utformningen av det svenska genomförandet av CAP 2021–2027.

Regeringens ökade satsning på ängs- och betesmarker i budgetpropositionen för 2018

medförde att ersättningsnivåerna till vissa betesmarker och slåtterängar ökade. Länsstyrelserna påbörjade insatser under året med syftet att öka brukarnas kunskap om alternativa skötselmetoder för ängs- och betesmarkerna.

Gynnsam bevarandestatus för naturtyper och arter knutna till odlingslandskapet.

Sverige rapporterar bevarandestatus för naturtyper och arter som omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG). Den senaste rapporteringen från 2019 visar att samtliga 18 naturtyper i odlingslandskapet som rapporteras, har dålig eller otillräcklig bevarandestatus men att regionala skillnader finns. Totalt har 20 av 48 rapporterade arter som är knutna till odlingslandskapet dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Även här finns regionala skillnader Forskning vid Lunds universitet visar att antalet vanliga fåglar i odlingslandskapet fortsätter att minska. Utvecklingstrenden för fjärilar som är knutna till odlingslandskapet är relativt stabil sedan 2010 men regionala avvikelser finns.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har studerat vallar som varken plöjts eller gödslats under lång tid och ser att dessa utvecklar en utpräglad ängsflora relativt snabbt. Dessa ängsliknande vallar utgör ett komplement till den naturliga ängen, men kan skötas på ett mer rationellt sätt än slåtterängar och bidrar till att förbättra bevarandestatusen för många slåtterberoende arter.

Diagram 3.28 Populationsutvecklingen för 15 vanligt förekommande fågelarter i odlingslandskapet 1975–2017

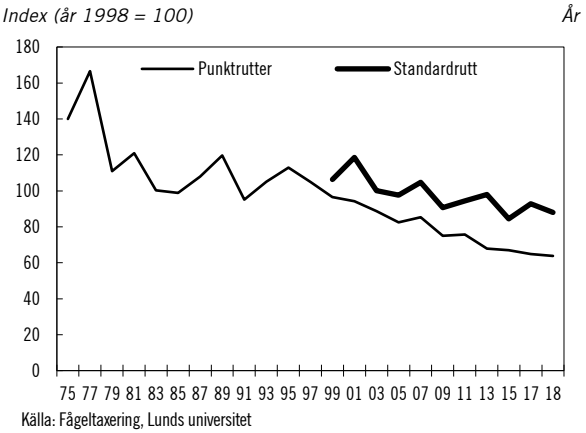

Källa: Fågeltaxering, Lunds universitet

Diagram 3.29 Populationsutvecklingen för de 12 svenska arter gräsmarksfjärilar 2010–2017

Svensk Dagfjärilsövervakning, Lunds universitet.

Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna har tagit fram en plan för bevarandet av odlingslandskapets biologiska mångfald under året. I ett annat projekt gjordes en kartläggning för att öka areal och kvalitet av övergångszoner mellan skogs- och jordbruksmark.

Under året har länsstyrelserna genomfört ett arbete med att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur där de har identifierat odlingslandskapets biologiskt värdefulla områden, s.k. värdetrakter. Planerna utgör viktiga kunskapsunderlag i det fortsatta arbetet med att bevara biologisk mångfald.

Bevarande av husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser

Anslutningsgraden till stödet för hotade husdjursraser i landsbygdsprogrammet har ökat något under de senaste åren men är fortfarande lägre än under den föregående programperioden. Jordbruksverket samordnar programmet för odlad mångfald, POM. Ett arbete har påbörjats med att bevara prioriterade kulturväxters vildväxande släktingar på plats i naturen och för ett framtida nätverk för specifika skyddade områden för dessa arter. Antalet gamla växtsorter som är tillgängliga på marknaden under varumärket Grönt kulturarv har ökat till 83 olika sorter. Jordbruksverket har uppdaterat den nationella listan över jordbruks- och köksväxter som inte används i den kommersiella odlingen. Syftet med listan är att fröer från amatörodlade och s.k. bevarandesorter ska finnas tillgängliga på marknaden på ett enkelt sätt samtidigt som gällande EU-regler följs. Den svenska listan omfattar nu 79 sorter.

Hotade arter och naturmiljöer
Jordbruksverkets uppföljning av anslutningen till miljöersättningar för ängs- och betesmarker i landsbygdsprogrammet har varit ofullständig sedan 2014. Myndigheten bedömer ändå att det inte skett några större förändringar de senaste åren för vissa hotade gräsmarkstyper, då den officiella arealstatistiken visar på relativt små förändringar.

Naturvårdsverket har utvärderat tillämpningen av bestämmelserna om biotopskyddet för perioden 2013–2017. Antalet dispenser har ökat sedan 2013, framförallt i län som ligger i skogs- och mellanbygd och omfattat bioskyddet av småbiotoper och landskapselement.

Under året har många län arbetat med åtgärder för att gynna hotade arter och naturtyper. Arbetet har omfattat restaurering och skötsel av betesmarker och ängar, inventeringar av hotade arter och skyddsvärda träd, beskärning av träd och friställande av grova träd, rådgivning om odlingslandskapets natur- och kulturvärden, fältvandringar och andra informationsinsatser.

Främmande arter och genotyper
Den övergripande hotbilden från främmande invasiva arter i odlingslandskapet är oklar men regionala skillnader finns. Främst länsstyrelserna bedriver arbete med att bekämpa invasiva främmande arter.

Genetiskt modifierade organismer
Kommersiell odling av genetiskt modifierade organismer har inte bedrivits under 2018.

Odlingslandskapets biologiska värden, kulturmiljövärden samt kultur- och bebyggelsemiljöer
Under 2018 skyddades 435 hektar odlingsmark som naturreservat.

Tillståndet för kulturmiljöerna är generellt svårt att bedöma då ingen rikstäckande övervakning pågår.

Under 2018 presenterades en kartläggning av svenskt fäbodbruk på uppdrag av Jordbruksverket med förslag till handlingsplaner för de största utmaningarna för fäbodbruket.

Sveriges Lantbruksuniversitet, Statens Jordbruksverk och länsstyrelserna har tagit fram förslag på småbiotopsindikatorer som även kan användas för uppföljningen av vissa landskapselement.

Länsstyrelserna har genomfört insatser under året för att stärka kulturmiljöer bl.a. genom åtgärder för att upprätthålla äldre brukningsmetoder, växtsorter och byggnadsvård.

Odlingslandskapets värden för friluftslivet
Friluftslivet har goda möjligheter att tillgodogöra sig de värden som odlingslandskapet erbjuder genom allemansrätten.

Länsstyrelserna ökar tillgängligheten med hjälp av digitaliserad information i skyddade områden, förbättrade vandringsleder och satsningar som riktar sig mot ekoturism.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att flera steg och beslut har tagits för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Trots detta är regeringens bedömning att utvecklingen mot miljökvalitetsmålet är negativ och att nuvarande insatser därmed inte är tillräckliga.

Tillståndet i odlingslandskapet för åtta av tolv preciseringar bedöms vara godtagbart utifrån dagens kunskap. För de fyra övriga preciseringarna är tillståndet inte godtagbart och de drar ner den övergripande bedömningen av utvecklingen för miljökvalitetsmålet. Dessa preciseringar rör gynnsam bevarandestatus för naturtyper och arter knutna till odlingslandskapet, hotade arter och naturtyper, odlingslandskapets biologiska värden och kulturmiljövärden samt kultur- och bebyggelse-miljöer. Sammanfattningsvis bedömer regeringen att tillståndet för den biologiska mångfalden i odlingslandskapet är den största utmaningen för att kunna nå miljökvalitetsmålet.

Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap bidrar även till att nå mål 2 Ingen hunger, och mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald i Agenda 2030. Detta genom åtgärder för att upprätthålla odlingslandskapets ekosystemtjänster så som jordbruksmarkens produktionsförmåga och bevara odlingslandskapets biologiska mångfald och ekosystem.

För att säkerställa en gynnsam utveckling för de arter som är knutna till odlingslandskapet behöver odlingslandskap med variationsrika inslag av småbiotoper och andra livsmiljöer hållas öppna och knytas samman genom en grön infrastruktur. Ett livskraftigt jordbruk i Sverige bedrivs på ett sätt där odlingslandskapets natur- och kulturmiljöer kan stärkas är en förutsättning. Med de satsningar som regeringen gjorde i

budgetpropositionen för 2018 om förstärkningar i landsbygdsprogrammet för vissa betesmarkstyper och slåtterängar med höga värden ökar förutsättningarna att stärka viktiga värdekärnor. Hävden av dessa marker är även viktig för att upprätthålla kulturlandskapens värden.

Insatser för att lösa akuta problem med foderbrist har också genomförts under året.

Myndigheternas uppföljning av utvecklingen av hävden av ängs- och betesmarkerna behöver förbättras. Stora insatser har gjorts för att skapa förutsättningar för att markerna hävdas och det är viktigt att utvecklingen följs upp för att säkerställa att dessa marker kan bevaras och utvecklas på ett kostnadseffektivt sätt.

Flera länsstyrelser har utvecklat regionala livsmedelsstrategier som kan bidra till den nationella strategins övergripande mål som bl.a. slår fast att strategin ska genomföras samtidigt som relevanta miljömål nås. Ekologisk produktion bidrar särskilt i slättbygd till en ökad variation av odlingsmetoder och grödor vilket är positivt för den biologiska mångfalden.

Ekonomiska resurser via jordbrukarstöd, lands-bygdsprogram, anslag för skydd och skötsel av värdefull natur samt kulturmiljövårdsanslaget bidrar väsentligt till ett öppet och varierat odlingslandskap. De enskilda lantbrukarna utför en betydelsefull del av arbetet och genom gårds-stöd samt miljöersättningar ökar förutsättningarna för att viktiga åtgärder genomförs. För de värdefulla kultur- och bebyggelsemiljöer som är knutna till odlingslandskapet finns dock fortsatta utmaningar och behov av utvecklat samarbete kring information, råd och stöd mellan myndigheter och enskilda lantbrukare.

Myndigheternas naturvårdsarbete kompletteras av kommuner och ideella organisationer där regeringens förstärkningar för skydd och förvaltning av värdefull natur bidragit till att naturvårdsinsatserna i odlingslandskapet ökat under året.

3.5.15 Storslagen fjällmiljö

Miljökvalitetsmålet är att fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- fjällens miljötillstånd,
- ekosystemtjänster,
- gynnsam bevarandestatus och genetisk variation,
- hotade arter och återställda livsmiljöer,
- främmande arter och genotyper,
- genetiskt modifierade organismer,
- bevarade natur- och kulturmiljövärden,
- friluftsliv och buller.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas två indikatorer återkommande i varje budgetproposition som diagram:

- Antal restaurerade leder
- Häckande fåglar i fjällen

Resultat

Fjällens miljötillstånd

Den fysiska exploateringen av fjällen under perioden 2010–2015 har varit konstant och relativt begränsad. Inom obrutet fjäll är högre exploatering (tex. tätorter, vindkraft, gruvor, vägar och järnvägar) liten vilket enligt Naturvårdsverket indikerar att riksintresset obrutet fjäll har fungerat väl som skyddsform. En mindre ökning har skett när det gäller övrig exploatering (tex. campingplatser, golfbanor och skidliftar). Inom övrigt fjäll finns dock en kantzon med ganska hög nyexploatering med t.ex. skogsbilvägar och ny bebyggelse. (Naturvårdsverkets årliga uppföljning av miljömålen, rapport 6880)

Ett varmare klimat, minskat fjälljordbruk och ändrat renbete har lett till att trädgränsen har höjts. Det har också lett till igenväxning, förbuskning och en tätare vegetation.

Under 2018 har arbetet med renbruksplaner utvecklats och Sametinget och samebyarna är involverade i processen med att ta fram dessa.

Ekosystemtjänster
Arbetet med att systematiskt värdera ekosystemtjänster i fjällen är ännu relativt outvecklat. Det pågår ett arbete med att utveckla mer kvantitativa värderings- och karterings-metoder. I den fördjupade utvärderingen har Naturvårdsverket gjort en övergripande analys av tillstånd och trender för viktiga ekosystem-tjänster i fjällen. Denna visar bl.a. att trenden för ren som livsmedel är kortsiktigt stabil men med betydande risk för nedgång bl.a. på grund av ett förändrat klimat och minskad tillgång på vinterbete. (Naturvårdsverkets rapport 6872)

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation
Sverige rapporterar bevarandestatus för naturtyper och arter som omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG). Den senaste rapporteringen från 2019 visar att fem av tio rapporterade arter knutna till fjällen har dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Av de totalt sju rapporterade naturtyper som kopplas till miljökvalitetsmålet har två dålig eller otillräcklig bevarandestatus (glaciärer och palsmyrar).

Vad gäller indikatorn för kalfjällets och fjällnära skogens status, som baseras på vanliga fjällfågelarters häckningsantal, så visar den inte på någon oroande utveckling i ett kort perspektiv då nedgångar i häckningsantal har ersatts av stabilisering (se diagram 3.31).

Diagram 3.30 Populationsutveckling (index) för häckande fåglar i kalfjälls- och fjällskogsmiljö

År 2002–2018 *Index (år 2002 = 100)*

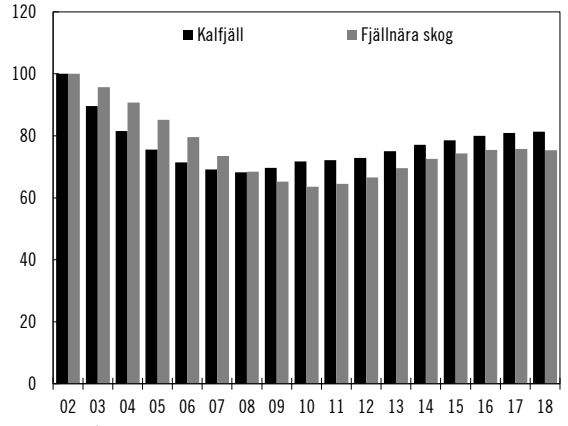

Källa: Naturvårdsverket

Hotade arter och återställda livsmiljöer
Arbetet med att rädda fjällräven har utvecklats vidare inom ramen för det svensk-norska projektet Felles Fjellrev och åtgärderna har börjat ge resultat. Under 2018 var det totalt 56 föryngringar i fjällen trots att gnagarstammarna fortfarande är ganska svaga. Det kan jämföras med 31 föryngringar år 2017.

Främmande arter och genotyper
För närvarande finns det ingen invasiv främmande art eller genotyp som utgör ett hot mot fjällområdet. Blomsterlupin förekommer dock längs en del vägar som når in i fjällområdet.

Genetiskt modifierade organismer
Inga genetiskt modifierade organismer har satts ut eller påträffats i den terrestra eller akvatiska fjällmiljön under 2018 enligt bedömning från Naturvårdsverket.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden
Enligt Naturvårdsverket var 43 procent av arealen ovan den fjällnära skogsgränsen skyddad som nationalpark eller naturreservat vid utgången av 2017.

Under 2018 skyddades 605 hektar öppen fjällmark och 6 613 hektar fjällskog som naturreservat.

I december 2018 beslutade regeringen att förlänga förvaltningen av världsarvet Laponia genom den ideella föreningen Laponiatjuottjudus till år 2022. I flera områden pågår arbetet med att långsiktigt skydda värdefull natur och i Jämtlands län fattades under 2018 beslut om bildande av naturreservatet Sörvallen-Mellanåsen.
Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen har initierat en satsning på bevarande av samiskt präglade kulturmiljöer. Satsningen, som kallas Berättelser från Saepmie, kommer att pågå under åren 2018–2020. I Västerbottens län har arbetet med att bevara och restaurera en fjällgårdsmiljö med höga natur- och kulturvärden slutförts under 2018.

Unesco utnämnde i juni 2019 Vindelälven-Juhtatdahka som biosfärsområde. Biosfärsområdet är ett av världens nordligaste biosfärsområden och ett av de största till ytan, ca 1,3 miljoner hektar.

Friluftsliv och buller
Det omfattande arbetet med att rusta upp fjälllederna har fortsatt under 2018. Arbetet med nya rastskydd är färdigt men vad gäller tex. nya broar och spänger finns det arbete kvar att göra (se tabell 3.5.

Tabell 3.5 Antal restaurerade leder

Upprustning av fjälleder samt upprustningsbehov 2016–2018

	Utfört 2016	Utfört 2017	Utfört 2018	Kvar
Antal nya broar	45	24	36	140
Antal upprustade broar	38	25	16	23
Antal km spång	20,16	13	27	33
Antal nya rastskydd	13	1	3	0
Antal renoverade rastskydd	18	13	9	32
Ant. mil förbättr ledmark.	62,7	485,5	320,7	1683
Antal mil röjd led	31,6	72,8	107	568

Källa: Naturvårdsverket

Terrängkörningen fortsätter att öka. I april 2018 tillsatte regeringen en utredning om att se över lagstiftningen för terrängkörning. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2019. Vidare har Naturvårdsverket fått i uppdrag att analysera terrängkörningens påverkan på djur, natur och friluftsliv. Uppdraget redovisades till regeringen den 1 juni 2019. Under 2018 har flera länsstyrelser också genomfört riktad tillsyn mot olika former av terrängkörning. Samebyarnas arbete med terrängkörningsplaner fortsätter och de har gjort förstärkningsåtgärder för att minska skador.

På regional och lokal nivå har informationsinsatser om terrängkörningslagen gjorts, tex. har arbete med hållbar skoterturism genomförts i Jämtlands län. I Norrbottens län har ett par fjällkommuner, med hjälp av medel från lokala naturvårdssatsningen (LONA), genomfört skoterledsinventeringar och informationsinsatser.
Naturvårdsverkets arbete med lavinprognoser i fjällområdet utvecklas löpande. Vintersäsongen 2018/19 tillkom prognosområdet Södra Lapplandsfjällen, som bl.a. omfattar Kittelfjäll och Saxnäs. Det finns nu totalt sex lavinprognosområden.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att flera viktiga steg och beslut har tagits för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö. Trots detta är regeringens bedömning att utvecklingen mot miljökvalitetsmålet är negativ och att ytterligare insatser behövs för att vända trenden och för att miljökvalitetsmålet ska nås.

Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö bidrar även till att nå det globala målet 15 Ekosystem och biologisk mångfald.

Många olika intressen gör anspråk på fjällområdet. Ett förändrat klimat utgör ett hot mot fjällmiljön och kalfjället. Trädgränsen flyttas uppåt i fjällen till följd av klimatförändringarna. Klimatförändringen har också lett till att marktäckningen av ris och buskar ökar. Utvecklingen påskyndas av att fjälljordbruk läggs ner och renbetet förändras. Det saknas också delvis kunskaps- och inventeringsunderlag beträffande kulturmiljövärden och vissa naturtyper i fjällen.

Även om arbete återstår så har dock insatser vidtagits som påverkar situationen positivt. Exempel på sådana är fjällrävsprojekten, renbruksplanerna, bildande av nya naturreservat, skötselåtgärder i naturreservat och kulturmiljöer. Upprustningen av fjälllederna har varit framgångsrik och behöver fortsätta.

3.5.16 God bebyggd miljö

Miljökvalitetsmålet innebär att städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt samtidigt som en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av följande tio preciseringar av miljökvalitetsmålet:

- hållbar bebyggelsestruktur
- hållbar samhällsplanering
- infrastruktur
- kollektivtrafik, gång och cykel
- natur- och grönområden
- kulturvärden i bebyggd miljö
- god vardagsmiljö
- hälsa och säkerhet
- hushållning med energi och naturresurser
- hållbar avfallshantering.

Som komplement till dessa redovisas följande fem indikatorer:

- Bostäder i kollektivtrafiknära lägen
- Tillgång till service och grönska
- Resvanor
- Skyddad bebyggelse
- Total miljöpåverkan från bygg- och fastighetssektorn.

Resultat

Hållbar samhällsplanering och hållbar bebyggelsestruktur
Regeringen beslutade i april 2018 om den nya politiken för hållbar stadsutveckling som presenterades i Strategi för Levande städer. Under 2018 påbörjade Rådet för hållbar stadsutveckling sitt uppdrag till maj 2022 att genom myndighetssamverkan verka för att genomföra den nya politiken för hållbar stadsutveckling.

Nya bestämmelser i plan- och bygglagen (2010:900) har beslutats som innebär att landstingen får ansvar för att verka för insatser som kan bidra till minskad klimatpåverkan i länet (prop. 2017/18:266, bet. 2018/19:CU2, rskr. 2018/19:31).

Regeringen överlämnade den 8 mars 2018 propositionen Nationell strategi för klimatanpassning (prop. 2017/18:163) till riksdagen. Se vidare under Begränsad klimatpåverkan.
Boverkets uppdrag att vara samordnande myndighet för klimatanpassning av den byggda miljön stärker successivt kommunernas möjligheter att inkludera klimatanpassning i samhällsplaneringen.

Bostäder i kollektivtrafiknära lägen
Utvecklingen av indikatorn visar att den övervägande delen av de nya bostäderna i Sverige byggs i stationsnära lägen, vilket innebär inom 400 meter från hållplats.

Infrastruktur samt kollektivtrafik, gång och cykel
Trafikanalys fick under 2018 i uppdrag att följa upp ett nytt etappmål för ökad andel gång-, cykel- och kollektivtrafik samt ta fram en plan för metodutveckling för uppföljningen och föreslå indikativa målnivåer för kommuner med olika förutsättningar, t.ex. utifrån befolkningsmängd eller befolkningstäthet. Trafikanalys bedömning är att andelen gång, cykel och kollektivtrafik av det totala persontransportarbetet var 20,7 ±1,4 procent 2018. Trafikanalys redovisade i april 2019 en plan för metodutveckling och ett förslag på indikativa målnivåer för fyra kommuntyper. Trafikanalys konstaterar att kunskapsunderlaget behöver förbättras och ger förslag på områden som behöver utvecklas för att förbättra uppföljningen av målet.

Regeringens satsning på Stadsmiljöavtalen, Klimatklivet och stöd för elbussar och elfordon bidrar till etappmålet och till omställningen av transportsektorn på lokal och regional nivå.

Resvanor
Indikatorn för resvanor visar att antal personkilometer till fots och med cykel har förhållit sig relativt konstant de senaste åren, medan antal personkilometer med kollektivtrafik ökar något. En större andel av kvinnornas resta sträcka sker med gång, cykel och kollektivtrafik, jämfört med männens. För kvinnor är andelen 23,8 procent (med ett konfidensintervall på +/– 1,8 procent). För män är andelen 18,3 procent (med ett konfidensintervall på +/– 1,8 procent). Detta gäller resor helt inom Sverige enligt den senaste resvaneundersökningen åren 2011–2016 från Trafikanalys. Det bör dock noteras att män generellt reser längre sträckor än kvinnor, vilket kan påverka valet av färdsätt

Natur- och grönområden
Under 2018 beslutade regeringen om två etappmål för stadsgrönska.
Boverket fördelade under 2018 ett stöd för grönare städer och beviljade bidrag för ca 244 miljoner kronor till bl.a. träd- och buskplanteringar, lekparker, stadsodlingar, dagvattendammar och promenadstigar vilket främjat stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer.

Länsstyrelserna har under 2018 tagit fram handlingsplaner för grön infrastruktur som kommer att vara ett viktigt stöd för kommunernas planering av natur- och grönområden.

Kulturvärden i bebyggd miljö
En samlad bedömning av Boverket för perioden 2012–2018 visar att kulturvärden i hög grad lyfts fram i Mark- och miljööverdomstolens domar i mål om plan- och bygglagen. Under 2018 har Boverket i samverkan med länsstyrelserna påbörjat ett arbete med att ta fram en utbildning om kulturvärden i plan- och bygglagen.

I Riksantikvarieämbetets rapport Kulturvärden försvinner i byggprocesser, om hur

kulturvärdena hanteras i bygglovs- och anmälanprocesser, visar att det finns stora brister i hur kulturvärden uppmärksammas och hanteras i samband med ändring av byggnader. I en majoritet av fallen uppmärksammas kulturvärdena inte alls enligt rapporten, och uppföljning och kontroll saknas ofta. Regeringen har under 2018 gett Riksantikvarieämbetet i uppdrag att utreda hur kulturhistoriska värden kan integreras och tas tillvara i plan- och byggprocesser.

Skyddad bebyggelse
Indikatorn syftar till att följa upp i vilken utsträckning samhället aktivt har skyddat kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer. Kommunerna kan säkerställa bebyggelsens kulturvärden i detaljplaner och områdesbestämmelser med stöd av plan- och bygglagen genom att utfärda skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. På samma sätt kan staten genom byggnadsminnesförklaringar skydda bebyggelse som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Indikatorn visar att antalet skyddade byggnader ökar långsamt och från en mycket låg nivå, enligt Boverket i den fördjupade utvärderingen 2019. Boverket bedömer att det krävs ökade resurser på så väl regional som lokal nivå för att antalet byggnader med skydd ska kunna öka snabbare.

God vardagsmiljö
Trenden i stadsbyggandet idag är att friytorna för barn och unga minskar så att deras rörelsefrihet begränsas.

Under 2018 har Boverket tillsammans med Statistiska centralbyrån, SCB, gjort en nationell kartläggning av barns och ungas tillgång till skolgårdar som visar att skolgårdarna krymper. Inom ramen för Boverkets uppdrag inom arkitektur, har myndigheten ett uppdrag att ta fram en ny vägledning om skolors och förskolors fysiska inom- och utomhusmiljö. Vägledningen ska publiceras i december 2019.

Hälsa och säkerhet
I samband med regeringsuppdraget att kartlägga förekomst av byggskador som Boverket avslutade 2018, uppmärksammades vanligt förekommande fel, brister och skador inom byggandet. Fukt pekas fortsatt ut som en av de vanligaste anledningarna till skadade byggnader och ett antal potentiella riskområden framöver uppmärksammas, såsom uttorkning av betong och ventilation. Läs mer under utgiftsområde 18. Den 1 juli 2018 återinfördes radonbidraget till småhusägare för radonsanering. Bidraget redovisas under utgiftsområde 18.

Den nationella bullersamordningen har under 2018 arbetat med att utveckla en gemensam myndighetsstrategi för goda ljudmiljöer samt med att ta fram mät- och beräkningsmetoder inom kunskapscentrum för buller.

Tillgång till service och grönska
Indikatorn följer upp hur stor andel av befolkningen som bor inom ett avstånd av upp till 1 kilometer från nationalparker, naturreservat eller naturvårdsområden, samt befolkningens närhet till service. Trenden för andelen av befolkningen inom en kilometers avstånd till skyddad natur är svagt ökande eller konstant för perioden 2013–2017.

Tillgängligheten till såväl närmsta livsmedelsbutik som grundskola och vårdcentral har ökat för riket som helhet mellan 2009 och 2017.

Hållbar avfallshantering
Under 2017 ökade den totala mängden behandlat hushållsavfall med 2,5 procent jämfört med 2016. Takten i ökningen är dock lägre nu än vad den varit tidigare. Mängden hushållsavfall per person 2017 var 473 kg, vilket är något högre än föregående år, men något lägre än 2015.
År 2017 var andelen biologisk behandling 15,5 procent, vilket är en liten minskning från 2016. Även övrig materialåtervinning minskade något mellan 2016 och 2017, även om den totala mängden till materialåtervinning var högre 2017 än 2016. Totalt stod materialåtervinning (inklusive biologisk behandling) för 49,3 procent av behandlingen medan 50,2 procent gick till energiåtervinning och 0,5 procent till deponi.

Hushållning med energi- och naturresurser
På uppdrag av regeringen redovisade Boverket i juli 2018 ett förslag om att införa krav på klimatdeklaration vid uppförande av byggnad. Kravet föreslås inledningsvis omfatta flerbostadshus och lokaler, med vissa undantag, och deklarationen omfattar beräkning av klimatpåverkan under de inledande delarna av en byggnads livscykel (byggskedet). Klimat-deklarationen bedöms öka medvetenheten om klimatpåverkan vid byggande och skapa förutsättningar för beteendeförändring hos branschens aktörer.

Total miljöpåverkan från bygg- och fastighetssektorn

Bygg- och fastighetssektorn släppte ut närmare 13 miljoner ton koldioxidekvivalenter i Sverige under 2016, vilket motsvarar 21 procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser. Bygg- och fastighetssektorns inhemska utsläpp av växthusgaser har minskat under perioden 1993–2016.

Under 2016 uppgick de totala inhemska utsläppen av kväveoxider och totala mängden luftburna partiklar (TSP) från bygg- och fastighetssektorn till ungefär 30 000 ton respektive 11 400 ton. Beräkningen baseras på utsläpp från den svenska ekonomin, vilket inkluderar utsläpp från internationella transporter i Sverige, och ska inte jämföras med Sveriges territoriella utsläpp som redovisas i den officiella utsläppsstatistiken och årligen rapporteras till Europeiska kommission och FN:s luftvårdskonvention. Inom byggverksamheten uppkom det i Sverige under 2016 totalt 9,8 miljoner ton primärt bygg- och rivningsavfall varav knappt 0,4 miljoner ton farligt avfall. Det motsvarar 31 procent av allt genererat avfall i Sverige och 16 procent av allt farligt avfall sedan den stora mängden gruvavfall räknats bort. Primärt avfall är det som uppstår direkt av produktion och konsumtion.

Cirka 50 procent av sektorns avfall återvanns 2016. Stora flöden av bygg- och rivningsavfall ingår dock inte i avfallsstatistiken, där återvinningen uppskattas vara mycket hög. Naturvårdsverket bedömer att det inte går att bekräfta att etappmålet om 70 procent återvinning av bygg- och rivningsavfall faktiskt är uppnått. Detta beror på brister i statistiken och osäkerhet kring ovan nämnda flöden av bygg- och rivningsavfall.

Energianvändningen i bygg- och fastighetssektorn av både inhemsk och importerad energi uppgick i snitt till ca 124 TWh för perioden 2008–2016. Energi-användningen för 2016 ligger cirka 7 procent högre jämfört med genomsnittsvärdet för hela perioden och ca 8 procent högre jämfört med 2015, enligt Boverkets miljöindikatorer. Boverkets miljöindikatorer visar på att bygg- och fastighetssektorns utsläpp av växthusgaser ur ett livscykelperspektiv 2016 uppgick till totalt ca 21 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Av dessa släpptes 12,8 miljoner ton ut i Sverige, vilket motsvarade ungefär 21 procent av Sveriges totala årliga utsläpp av växthusgaser. Jämfört med 2015 hade utsläppen av växthusgaser ökat, men samtidigt hade aktiviteten inom sektorn och byggnadsinvesteringarna ökat under denna period. Se vidare om energianvändningen i bygg- och fastighetssektorn under utgiftsområde 18 och 21.

Tillkännagivande om avfall

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den anser att ansvaret för insamling och återvinning av förpackningar och tidningar även fortsatt bör ligga på producenterna (bet. 2015/16:MJU7, punkt 5, rskr. 2015/16:162). Regeringen beslutade den 28 juni 2018 nya förordningar om producentansvar för förpackningar (SFS 2018:1462) respektive returpapper (SFS 2018:1463). Regeringen anser därmed att tillkännagivandet är tillgodosett och slutbehandlat.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att steg har tagits för att stärka arbetet med att nå miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö. Samtidigt är nuvarande insatser inte tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet. Det går inte att se en tydlig riktning om utvecklingen är positiv eller negativ. Det är svårt att bedöma utvecklingen i sin helhet för miljökvalitetsmålet eftersom målet är komplext och de regionala skillnaderna är stora.

Etappmål med anknytning till miljökvalitetsmålet

Etappmål för ökad gång-, cykel- och kollektivtrafik har inte uppnåtts. Den sammanlagda andelen gång-, cykel- och kollektivtrafik har varit i stort sett oförändrad under senare år. Samtidigt är nuvarande insatser inte tillräckliga för att nå målet 2025.

Etappmål om metod för stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer har ännu inte uppnåtts, men regeringen bedömer att målet kommer att nås i tid med befintliga insatser.

Etappmål om integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer har ännu inte uppnåtts, men regeringen bedömer att målet kommer att nås i tid med befintliga insatser. Det finns ett ökat intresse hos samhällsbyggnadsbranschen för att arbeta med stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer. Allt fler kommuner tar fram underlag för grön infrastruktur och ekosystemtjänster.

Etappmålet om byggnads- och rivningsavfall är ännu inte nått och regeringen bedömer att det

krävs ytterligare insatser för att målet ska nås i tid. Statistiken för bygg- och rivningsavfall är dock inte fullständig och bedömningen är därför osäker. Den senaste uppskattningen av andelen icke-farligt bygg- och rivningsavfall ligger på knappt 50 viktsprocent (2016). Genomförandet av EU:s reviderade avfallsdirektiv bedöms bidra till att etappmålet nås. Arbetet med etappmålet bidrar även till mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion och mål 13 Bekämpa klimatförändringen i Agenda 2030.

Etappmålet om ökad resurshushållning i livsmedelskedjan är ännu inte nått, och regeringen bedömer att det krävs ytterligare insatser för att målet ska nås i tid.

Allt fler kommuner erbjuder separat insamling av matavfall. De separat insamlade matavfallsmängderna har ökat de senaste åren, men det återstår dock en del arbete för att uppnå återvinningsmålet för matavfall till 2020. År 2016 återvanns 40 procent av matavfallet genom biologisk behandling så att näringsämnen togs tillvara. För 2016 var motsvarande uppgift för återvinning av matavfallet som behandlas biologisk så att både växtnäring och energi tillvara tas 32 procent. Etappmålet om ökad resurseffektivitet i livsmedelskedjan bidrar till mål 12 Hållbar konsumtion och produktion inom Agenda 2030.

Bebyggelsestruktur och transporter

Människor väljer i hög grad att flytta till städer. Det innebär att exploateringstrycket är fortsatt högt i våra städer och tätorter och bidrar till att flera målkonflikter aktualiseras i den byggda miljön, samtidigt som det fortfarande saknas bostäder till alla.

En förtätning av våra städer och tätorter är välkommen, men kan innebära konflikter kopplade till minskade grön- och vattenområden, andelen hårdgjord markyta, kulturmiljövärden, luftföroreningar, buller och riskfrågor. Förtätning kan skapa förutsättningar för att minska problem med buller och luftföroreningar beroende på hur den genomförs. En funktionsblandad bebyggelsestruktur bidrar till att människors behov i högre grad kan tillgodoses i deras närområde. En funktionsblandad bebyggelsestruktur gör det enklare att nå målpunkter med gång, cykel och kollektivtrafik samt ger förutsättningar för ökad fyllnadsgrad och förbättrad ruttoptimering av godstransporter.

Många kommuner går mot en mer uttalad helhetssyn på stadsutvecklingen och satsar på kollektivtrafik, cykel och gång.

Regeringen genomför en rad satsningar för att minska bilanvändningen och öka andelen som väljer kollektivtrafik, cykel och gång i framför allt de tätt bebyggda områdena, t.ex. bidrag genom Stadsmiljöavtalen.

Regeringens satsning på grönare städer har också bidragit till att skapa och utveckla stadsgrönska. För att uppnå en god vardagsmiljö, är det viktigt att skapa goda utemiljöer även vid nybebyggelse och förtätning av äldre områden. I sammanhanget är det också viktigt att lyfta betydelsen av att kulturhistoriskt värdefull bebyggelse förses med relevant skydd för att uppnå en långsiktigt hållbar förvaltning av den bebyggda miljön.

Genom de nya bestämmelserna om regional fysisk planering 7 kap. plan- och bygglagen och landstingens ansvar för att bidra med insatser som kan minska länets klimatpåverkan ökar förutsättningarna för den samhällsomställning som krävs för att nå de klimatpolitiska målen. Regeringen anser att landstingen genom regional fysisk planering kan spela en viktig roll för det moderna fossilfria samhällsbygget.

God livsmiljö

Många kommuner saknar egen kompetens i kulturmiljöfrågor, vilket avspeglar sig i hur kulturmiljövärdena hanteras i PBL-processerna. Behovet av kunskapsunderlag, informationsspridning och vägledning inom området är fortsatt stort för flera aspekter på god livsmiljö Det är dessutom angeläget att kulturmiljöfrågorna kommer in tidigt i planprocesserna. Flera kunskapshöjande insatser har genomförts, bl.a. för att lyfta vikten av att beakta även parker och grönområden som anlagts under olika epoker och som kan återspegla en historia från svunnen tid i samhällsplaneringen. Fortsatt vägledning och informationsspridning är viktigt även här.

Problem med fukt och mögel, radon och buller i inomhusmiljön är fortfarande aktuella. De senaste årens förändringar av regelverken för omgivningsbuller har bl.a. inneburit en tydligare och mer förutsägbar tillämpning. Möjligheterna att förtäta bebyggelsen i attraktiva, centralt belägna och kollektivtrafiknära lägen har ökat, liksom möjligheterna att bygga små lägenheter.

Eftersom buller från källorna (främst trafiken) inte minskar och nuvarande regler för buller vid planering av nya bostäder innebär ökade förutsättningar för bostadsbyggande i bullerutsatta lägen är det nödvändigt att fortsätta följa utvecklingen om hälsopåverkan från omgivningsbuller.

Byggnader och resurshushållning
Bygg- och fastighetssektorns står för en betydande del av samhällets miljöpåverkan. Sammantaget står sektorn för ca 10 till 40 procent av miljöpåverkan i Sverige inom de områden som följs upp med Boverkets miljöindikatorer. Dessutom bidrar sektorn till utsläpp i andra länder genom import av byggprodukter.

Den totala temperaturkorrigerade energianvändningen per areaenhet för bostäder och lokaler har minskat med 18 procent mellan 1995 och 2016. Tendensen är nedåtgående och en fortsatt energieffektivisering inom sektorn förväntas. Installationen av värmepumpar i bebyggelsen har haft en god inverkan på energieffektiviseringen. Regeringens olika styrmedel för energieffektivisering ger goda förutsättningar för att energieffektiviseringen kommer fortsätta. Detta bidrar i första hand till delmål 7.3 och 11.6 i Agenda 2030. Se utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostads-försörjning och byggande samt konsumentpolitik som redovisar indikator för utvecklingen av byggnaders energiprestanda.

Det stora behovet av nya bostäder innebär en avsevärd utmaning för byggsektorn. Utvecklingen för energihushållning visar att energianvändningen på total nivå ökade inom sektorn under perioden 2015–2016. Bygg- och fastighetssektorns utsläpp av växthusgaser minskade under perioden 1993–2016. Samtidigt har sektorn sedan 1995 blivit allt mer energieffektiv, se vidare under utgiftsområde 18.

Under 2017 ökade den totala mängden behandlat hushållsavfall med 2,5 procent jämfört med 2016. Mellan åren 2015 och 2016 fanns en liten nedgång, men sedan några år tillbaka råder en ökningstrend. Takten i ökningen är dock lägre nu än vad den varit tidigare. För att bidra till delmål 11.6 och 12.5 i Agenda 2030 och för att konsumtionens negativa klimat- och miljöpåverkan ska minska måste vi förändra hur och vad vi konsumerar. Regeringens strategi för hållbar konsumtion tar sikte på vad staten kan göra tillsammans med kommuner, näringsliv och det civila samhället för att underlätta för oss konsumenter att agera hållbart.

Hållbar avfallshantering
Inom EU pågår arbete för att främja en cirkulär ekonomi. Siktet är att ta sig allt högre upp i avfallshierarkin. Som en del av det arbetet har Europaparlamentet och rådet under 2018 beslutat om revideringar av sex direktiv på avfallsområdet. Revideringarna innebär bl.a. ökat fokus på förebyggande, främjande av selektiv rivning och högre mål för förberedelse för återanvändning och materialåtervinning av kommunalt avfall och förpackningsavfall samt att nya avfallsströmmar kommer behöva sorteras ut separat.

I Sverige pågår nu ett arbete med att genomföra de nya kraven i svensk lagstiftning. Regeringen har under 2018 beslutat om skärpta krav för fastighetsnära insamling av förpackningsavfall och returpapper och separat insamling av matavfall. Parallellt pågår det en löpande teknikutveckling som bidrar till nya möjligheter att materialåtervinna mer av avfallet.

I Sverige finns potential för förbättringar av resurshushållningen. Återanvändningen skulle kunna öka vilket skulle leda till minskade avfallsmängder. Mer avfall skulle kunna behandlas högre upp i avfallshierarkin genom att förberedas för återanvändning eller materialåtervinnas. Detta skulle underlättas av bättre källsortering och eftersortering. För att öka möjligheterna att använda avfallet som en resurs i en cirkulär ekonomi behöver mer fler produkter vara fria från särskilt farliga ämnen.

3.5.17 Ett rikt växt- och djurliv

Miljökvalitetsmålet är att den biologiska mångfalden ska bevaras och användas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska skyddas. Arter ska leva kvar i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De bedömningsgrunder som används för att redovisa resultaten inom området utgörs av preciseringarna av miljökvalitetsmålet och är följande:

- gynnsam bevarandestatus och genetisk variation,
- påverkan av klimatförändringar,
- ekosystemtjänster och resiliens,
- grön infrastruktur,
- genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade,
- främmande arter och genotyper,
- biologiskt kulturarv, och
- tätortsnära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden.

Som komplement till dessa bedömningsgrunder redovisas en indikator, som återkommande diagram:

- Bevarandestatus för naturtyper och arter i art- och habitatdirektivet.

Resultat

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation
I bedömning av bevarandestatus 2013–2018 för de arter och naturtyper som omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv (92/43/EEG) framgår att olika naturtyper av gräsmark, dyner, skog, hav och kust fortfarande uppvisar negativa trender och att de inte uppnår gynnsam bevarandestatus. För våtmarkerna har värdena sedan förra rapporteringen försämrats. De arter som har sämst trend är fjärilar och vedlevande leddjur. För 89 av de svenska naturtyper som omfattas av direktivet har 73 dålig eller otillräcklig bevarandestatus. Av 168 svenska arter som omfattas av direktivet har 103 dålig eller otillräcklig bevarandestatus. I stort sett är tillståndet fortsatt dåligt beroende på ett intensivt fiske och ensartat jord- och skogsbruk samt upphörd hävd av biologiskt värdefulla gräsmarker, som tidigare varit en viktig foderresurs.

Diagram 3.31 Bevarandestatus för naturtyper i olika regioner 2019

Antal naturtyper

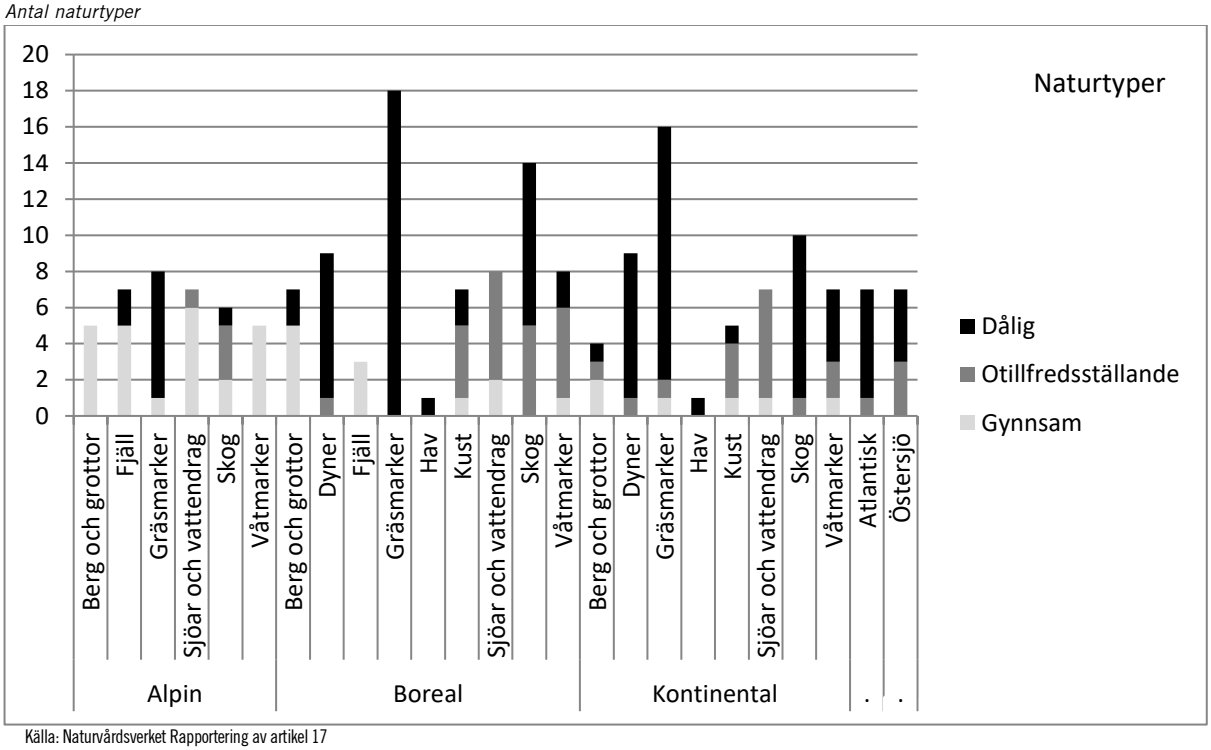

Källa: Naturvårdsverket Rapportering av artikel 17

Diagram 3.32 Bevarandestatus för arter i olika regioner 2019

Antal arter

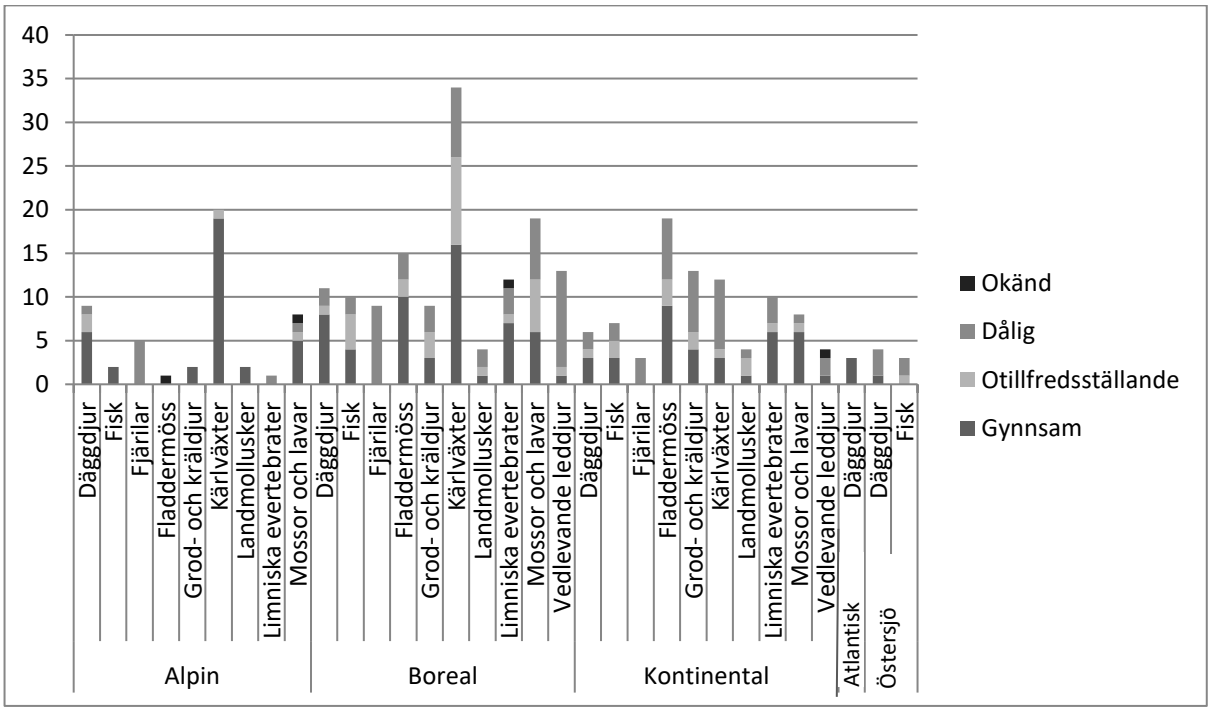

Källa: Naturvårdsverket Rapportering av artikel 17

Naturvårdsverket redovisade under 2018 ett regeringsuppdrag om en prioriterad åtgärdsplan för Natura 2000 för budgetperioden 2021 - 2027 inför att regeringen ska lämna underlag till EU-kommissionen enligt artikel 8 i art- och habitatdirektivet.

Totalt pågår 132 åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP).

På uppdrag av regeringen har Jordbruksverket föreslagit nya och reviderade åtgärder inom det nuvarande landsbygdsprogrammet, som kan förbättra måluppfyllelsen för Ett rikt växt- och djurliv.

Naturvårdsverkets rapport Pollinatörer och pollinering i Sverige (nr. 6841) visar att vilda pollinatörer är under press. Ekosystemtjänsten pollinering bidrar till bl.a. till livsmedelsförsörjning. I oktober redovisade Naturvårdsverket förslag till insatser som kan motverka nergången av vilda pollinatörer i Sverige (M2018/01152/Nm). Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

UN Biodiversity Conference 2018, partsmöten med FN:s konvention om biologisk mångfald och dess protokoll Cartagenaprotokollet och Nagoyaprotokollet, ägde rum i november. På mötet beslutades om processen för hur arbetet ska bedrivas för att ta fram ett ramverk för biologisk mångfald efter 2020. Det nya ramverket förväntas beslutas hösten 2020.

Påverkan av klimatförändringar

IPCC:s 1,5 graders-rapport som publicerades i oktober 2018 understryker den påverkan som klimatförändringen kommer att ha på arter, ekosystem och naturtyper och att de största temperaturförändringarna kommer att ske vintertid på norra halvklotet. I Sverige bedöms fjällen och Östersjöns växt- och djurliv som särskilt känsliga. Förändringar i artsammansättningen kan också leda till förändringar i naturtyper och ekosystem.

Flera myndigheter har genomfört insatser för att minska klimatets påverkan på arter och naturmiljöer. Särskilt relevanta är Naturvårdsverkets och Havs- och vattenmyndighetens handlingsplaner, men även SMHI:s som främst har fokus på klimatdata och modellering.

Naturvårdsverket, SMHI och Livsmedelsverket har under 2018–2019 tagit fram handlingsplaner för klimatanpassning.

Åtgärder för att minska andra påfrestningar såsom fragmentering, överexploatering, föroreningar, invaderande arter och andra skador och förlust av livsmiljöer, bidrar också till att öka möjligheten för arter och ekosystem att kunna anpassa sig till klimatförändringen och dess effekter.

Ekosystemtjänster och resiliens

Kunskapsplattformen Intergovernmental platform on biodiversity and ecosystem services (IPBES) publicerade maj 2019 sin bedömning av det globala tillståndet för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Slutsatserna är att den biologiska mångfalden minskar, ekosystemtjänsterna försämras och en miljon arter riskerar att utrotas från jordens yta. Den negativa påverkan har accelererat under de senaste 50 åren. Med nuvarande trender uppnås inte internationella mål för bevarande och hållbart nyttjande av naturen. Främsta orsakerna är ändringar i användningen av mark, vatten och hav samt direkt uttag av naturresurser. Även klimatförändringar är ett hot mot den biologiska mångfalden. Ekosystem med bevarad biologisk mångfald och ekosystemtjänster har bättre förmåga att stå emot störningar som uppkommer på grund av ett förändrat klimat. Men med samlade ansträngningar som ger genomgripande förändringar kan naturen bevaras, restaureras och nyttjas hållbart.

Tre pilotlän har under 2018 haft ett fortsatt uppdrag av Naturvårdsverket att ta fram exempel på hur arbetet med att integrera ekosystemtjänster i ärendehandläggning och annan verksamhet kan genomföras. Boverket har tagit fram en vägledning för arbetet med ekosystemtjänster och grön infrastruktur i bebyggd miljö och förmedlat bidrag för insatser för att skapa grönare städer. Statens geotekniska institut vidareutvecklar det geotekniska verktyget (Geokalkyl) till att beakta naturvärden och ekosystemtjänster.

I januari 2018 redovisade Naturvårdsverket ett regeringsuppdrag om kommunikation om ekosystemtjänster som pågick under 2014–2017. Våren 2018 beslutade regeringen om två nya etappmål om stadsgrönska och ekosystemtjänster (se avsnitt 3.5.16 God bebyggd miljö).

Grön infrastruktur

Naturvårdsverket har under 2018 samverkat med länsstyrelserna och andra myndigheter m.fl. för att koordinera genomförandet av grön infrastruktur i land, vatten- och havsområden.

Länsstyrelserna redovisade i oktober 2018 ett regeringsuppdrag där det framgår att arbetssättet med grön infrastruktur är viktigt, att det möjliggör ökad transparens och att det ger underlag för landskapsaktörer. Vidare bedömer länsstyrelserna att handlingsplanerna bör kompletteras och slutföras samt att genomförandet av dessa behöver påbörjas.

Naturvårdsverkets redovisade sitt uppdrag om grön infrastruktur i oktober 2018 och beskriver att området är under utveckling och många komplexa frågor hanterats löpande. Myndigheten bedömer att fortsatt och fördjupad dialog samt att samverkan med berörda aktörer är avgörande.

I arbetet med produktionen av Nationella Marktäckedata (NMD) har satellitbilder tagits över hela landet, vilket skapat goda förutsättningar för kartering av grön infrastruktur.

Genetiskt modifierade organismer

Ingen genetiskt modifierad växt odlades kommersiellt i Sverige under 2018. Genetiskt modifierade organismer har introducerats i miljön i liten utsträckning och befintliga styrmedel är väl utvecklade. Fältförsök pågår för närvarande med genetisk modifierad hybridasp, backtrav samt oljekål. Havs- och vattenmyndigheten har lämnat ett fåtal tillstånd för att använda genetiskt modifierad zebrafisk för forskningsverksamhet i inneslutna system. Inom ramen för Cartagenaprotokollet om biosäkerhet har arbetet fortsatt med riskbedömning av genetisk modifierade organismer.

Främmande arter och genotyper

Invasiva främmande arter har identifierats som ett av de största hoten mot biologisk mångfald både på land och i akvatiska miljöer. Under 2018 har Artdatabanken utfört en riskbedömning av 1 033 arter. Av dessa bedöms 877 kunna påverka biologisk mångfald i Sverige på ett negativt sätt. Totalt 257 arter bedömdes utgöra en hög eller mycket hög risk som invasiva främmande arter och 53 arter bedömdes vara potentiellt invasiva.

Under 2018 har Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndighetens arbetat med att genomföra de åtaganden som följer av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1143/2014 om att förebygga och hantera introduktion av invasiva främmande arter.

Nya bestämmelser i miljöbalken om invasiva främmande arter trädde i kraft i augusti 2018 vilka kompletterar EU-förordningen. Regeringen har också beslutat om en förordning som trädde i kraft den 1 januari 2019.

Antalet mårdhundar i Sverige har fortsatt att minska, från ca 100 individer totalt till ca 10 bekräftade vuxna djur 2018.

Avmagringssjukan Chronic Wasting Disease (CWD) är en sjukdom som varit känd och spridits bland hjortdjur i Nordamerika sedan 1960-talet. Sjukdomen påträffades 2016 och 2017 hos vildren och älg i Norge. Under 2017 hittades ytterligare fall hos kronhjort i Norge, på älg i Finland 2018 och på två älgkor från Norrbottens län i Sverige 2019. Under åren 2018–2020 genomförs en övervakning av CWD som beslutats av EU. Utöver viltlevande hjortdjur (älg, kronhjort och rådjur) undersöks också hägnad kronhjort och ren.

Biologiskt kulturarv

Landsbygdsprogrammets miljöersättningar är viktiga för att stärka biologisk mångfald, framför allt genom att behålla marker i hävd. Enligt SCB har det skett en viss ökning av den totala arealen betesmark och slåtteräng mellan 2014 och 2018 efter att arealen under ett flertal år minskat.

En undersökning av Naturvårdsverket visar att beviljandegraden för dispensansökningar från miljöbalkens generella biotopskydd (7 kap 11 § miljöbalken) är hög. Trots att ekologisk kompensation tillämpas i hög utsträckning bedöms biotopförlust ske i ca hälften av fallen.

Naturvårdsverket och Sametinget har under 2018 redovisat regeringsuppdrag om nationellt arbete med traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. För att stärka bevarandet och spridandet av traditionell kunskap föreslår myndigheterna, dels ett pilotprojekt för att tillgängliggöra kunskapen, dels åtgärder inom landsbygdsprogrammet. Ärendet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Ett uppdrag om vägledande strategier för kulturmiljöfrågor har under 2018 lämnats till Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Boverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Trafikverket, Tillväxtverket, Sveriges geologiska undersökning, Statens fastighetsverk och Fortifikationsverket.

Biologiskt kulturarv knutet till gamla träd vid fäbodar och finnbosättningar har kartlagts på regional nivå.

I juni 2019 utnämnde Unesco två nya biosfärområden i Sverige; Voxnadalen och Vindelälven-

Juhtatdahka. Biosfärområdet Voxnadalen är drygt 341 000 hektar och representerar unika natur- och kulturmiljöer som skapats av brukartraditioner som exempelvis fäboddrift och bruket av översvämningsmarker och strandängar. Unescos världsarv Hälsinge-gårdarna, Hamra nationalpark samt flera naturreservat och Natura 2000-områden ingår i området.

Biosfärområdet Vindelälven-Juhtatdahka som innefattar Vindelälvens avrinningsområde omfattar ca 1,3 miljoner hektar. Vindelälven är ett av Europas sista, stora fritt strömmande vattendrag. Älven och dess omkringliggande marker är en färdväg för människor, renar, växter och djur. Den världsunika flytt av samebyarnas renar är bland de längsta kända boskaps-migrationerna.

Sveriges samtliga sju Unesco biosfärområden bidrar till modeller för genomförandet av de globala målen för hållbar utveckling och Agenda 2030. Biosfärområdena har dessutom betydelse för besöksnäringen regionalt och lokalt.

Tätortsnära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden

Människors tillgång till natur- och kulturmiljöer med ett rikt växt- och djurliv bidrar till en allmän förståelse av landskapets och den biologiska mångfaldens värde samt till rekreation och en god folkhälsa. Den tätortsnära naturen har en särskild betydelse i detta hänseende.

Vid årsskiftet 2018/2019 fanns totalt 4 914 naturreservat i Sverige varav 412 är kommunala. 345 av dessa har som syfte att tillgodose behov för friluftslivet och i många finns även värdefulla kulturmiljöer. De flesta kommunala naturreservaten ligger tätortsnära. Under 2018 beviljades 17 miljoner kronor i markåtkomstbidrag till kommunala reservat.

I den lokala naturvårdssatsningen (LONA) beviljades under året 143 miljoner kronor i bidrag till kommunala tätortsnära projekt. Bidragen kompletteras av en stor andel medfinansiering från kommuner, föreningar eller näringsliv.

Med hjälp av LONA-bidrag har kommunerna tagit fram ca 145 naturvårdsprogram, grönstrukturplaner, skötselplaner, friluftsplaner och fiskevårdsplaner mm. Det pågår även ca 155 restaureringsprojekt som förbättrar den tätortsnära miljön genom t.ex. biotopförbättrande åtgärder.

Under 2018 har flera myndigheter samarbetat för att ta fram bättre statistik om tätortsnära natur.

Den tätortsnära naturens betydelse för friluftslivet finns även redovisat i utg.omr. 17, avsnittet Friluftslivspolitik.

Etappmål med anknytning till miljökvalitetsmålet

Etappmål om den biologiska mångfalden och värdet av ekosystemtjänster.

Naturvårdsverkets kommunikationssatsning om ekosystemtjänster slutredovisades under året (Naturvårdsverket rapport 6798, januari 2018). Arbetet med att lyfta värdet och betydelsen av ekosystemtjänster i samhället fortsätter inom myndigheten som en miljömålsåtgärd. Ett nätverk för myndigheter och företag om ekosystemtjänster har byggts upp. Ekosystemtjänster har även integrerats i arbetet med grön infrastruktur.

Arbetet med integrering av ekosystemtjänster har pågått inom olika myndigheter. Boverket har tagit fram vägledning- och kommunikationsmaterial om hur ekosystemtjänster kan hanteras i fysisk planering, byggande och förvaltning.

Havs- och vattenmyndigheten har genomfört kartläggningar om ekosystemtjänster kopplat till havet. Jordbruksverket har tagit fram en plan för odlingslandskapets biologiska mångfald. I planen framhålls vikten av ett variationsrikt landskap med bevarade småbiotoper för att bibehålla viktiga ekosystemtjänster i odlingslandskapet.

Skogsstyrelsen publicerade en rapport som beskriver drygt trettio skogliga ekosystemtjänster och hur dessa påverkas av skogsbruk m.m. Dessutom görs en bedömning av statusen för ytterligare ekosystemtjänster. Tolv ekosystemtjänster bedöms ha god status medan åtta får bedömningen otillräcklig. I nio fall bedöms statusen som måttlig.

2018 publicerade kunskapsplattformen IPBES 1 180 regionala rapporter om statusen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Här framgår att utbredningen av naturliga ekosystem och artrikedom minskar i Sverige.

Etappmål om skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden

Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har gjort betydande insatser för att nå etappmålet om skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden.

Etappmålet är att minst 20 procent av Sveriges land- och sötvattensområden samt 10 procent av Sveriges marina områden senast 2020 bidrar till

att nå nationella och internationella mål för biologisk mångfald.

Regeringens förstärkta satsning på skydd av värdefull natur under 2018 har gett betydande bidrag till arbetet med att nå etappmålets del om formellt skydd. Under 2018 har staten beslutat om totalt 236 nya och utvidgande naturreservat med en areal om drygt 83 000 hektar. Det största beslutade naturreservatet på land, Blaiken i Västerbottens län, omfattar 23 617 hektar, varav 11 051 hektar produktiv skog. Åsnens nationalpark om 1 873 hektar inrättades under året. Även kommunernas beslut om att inrätta 22 naturreservat med en areal om drygt 6 000 hektar bidrog till arbetet.

Under 2018 tecknade Naturvårdsverket 534 beslut om godkännande om intrångs-överenskommelse och naturvårdsavtal. Det resulterade i att 27 000 hektar värdefull natur kommer att kunna skyddas i kommande beslut om naturreservat.

Etappmål om kunskap om genetisk mångfald

Etappmålet om genetisk mångfald innebär att en kartläggning och övervakning av den genetiska mångfalden ska ha inletts senast år 2020.

Genetisk mångfald har inte studerats hos flertalet vilda djur, växter och svampar. Den är främst känd för några svenska lantraser och traditionella kulturväxter, och de stora rovdjuren.

I rovdjursförvaltningen används metoder som baseras på dna-analys för att övervaka enskilda individers förflyttningar över stora områden och att beräkna artens populationsstorlek. För varg analyseras insamlade prover med dna och resultaten från 2018 ger inga indikationer på att vargens genetiska status skulle ha förbättrats. Under året har Naturvårdsverket bidragit med forskningsmedel för att utveckla metoder för dna-analyser för att förbättra rovdjursförvaltningen

Kunskap om hotade arters genetik är viktig i förvaltningen. Den svenska populationen av den akut hotade fjällgåsen skiljer sig genetiskt från populationerna i Norge och Ryssland och har dessutom inte inslag av gener från blässgås vilket tidigare befarats.

Under 2018 har forskningsmedel utlysts för att utveckla dna-baserade metoder för miljöövervakningen av biologisk mångfald. Metodutvecklingen bedöms kunna effektivisera arbetet avsevärt för att identifiera artförekomst i naturen, framför allt i vattenmiljöer.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att det tagits flera steg och beslut för att stärka arbetet och öka takten för att nå miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv. Trots detta är regeringens bedömning att utvecklingen mot miljökvalitetsmålet är negativ och att nuvarande insatser därmed inte är tillräckliga.

Insatser för att nå miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv bidrar även till att nå de globala målen 3 Hälsa och välbefinnande, 14 Hav och marina resurser samt 15 Ekosystem och biologisk mångfald.

Miljökvalitetsmålet är beroende av att många av de andra miljökvalitetsmålen nås, speciellt Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Storslagen fjällmiljö, Begränsad klimatpåverkan och de delar av Giftfri miljö som avser biologisk mångfald och ekosystem.

Bedömningen av bevarandestatus 2013–2018 för de arter och naturtyper som omfattas av EU:s habitatdirektiv visar att miljöarbetet inte gett tillräcklig effekt för att nå fram till gynnsam bevarandestatus, att förlusten av biologisk mångfald inte hejdats och att den takt med vilken arter försvinner inte heller bromsats upp. De artgrupper som det går bäst för är kärlväxter och vissa däggdjur. Jordbruks- och odlingslandskapets arter och naturtyper tillhör de med sämst status och högst andel rödlistade arter. En upprätthållen betes- och slåtterhävd är nödvändig för ett stort antal av dessa arter, såväl utifrån traditionellt kunnande och metoder som med nya och innovativa metoder.

Aktivt jordbruk är en förutsättning för många arter som behöver öppna och hävdade miljöer.

Störst betydelse för att nå preciseringen om gynnsam bevarandestatus för i Sverige naturligt förekommande naturtyper och arter har det som sker i vardagslandskapet. Hänsyn i nyttjandet av mark och vatten, inklusive val av brukningsmetoder, dvs. från biologisk mångfaldsynpunkt hållbara sådana, är därför av stor vikt. Dessutom bedömer regeringen att nuvarande insatser för bevarandeåtgärder av olika slag, som t.ex. skötsel, restaurering och frivilligt skydd för att skapa ekologiska samband i landskapet inom ramen för grön infrastruktur, inte är tillräckliga. Nyttjandet av mark- och vatten ska också vara hållbart i ett förändrat klimat.

Regeringen bedömer att resilienta ekosystem, stabila populationer och god genetisk variation är nycklar till hållbar utveckling och till klimatanpassning.

Den strategiska planen för bevarande av odlingslandskapets biologiska mångfald som publicerades i början av 2019 förväntas bidra till det fortsatta arbetet.

Naturvårdsverkets redovisning av PAF (Prioritized Action Framework) visar även fortsatt på behov av skötsel och åtgärder för att nå gynnsam bevarandestatus för arter och habitat i Natura 2000-nätverket.

Det är grundläggande för ekosystemtjänster att det finns en fungerande grön infrastruktur, där olika ekosystem finns representerade i tillräcklig omfattning och kvalitet och deras ekologiska samband i landskapet har säkrats. Kunskap om tillståndet för ekosystemens funktioner och processer på nationell nivå måste därför öka liksom kunskap om ekosystemens förmåga att klara av störningar och att anpassa sig till ett ändrat klimat. En nyckelfaktor för att etablera en funktionell grön infrastruktur är att det sker en koppling till kommunernas fysiska planering, liksom till annan planering av markanvändning som påverkar landskapet.

Betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster behöver integreras i ekonomiska ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut i samhället. Förluster av ekosystemtjänster kan ha höga samhällsekonomiska kostnader. Åtgärder som genomförs för att öka kunskapen om ekosystem-tjänster, behöver också ha fokus på ekosystemens resiliens.

I Unescos biosfärområden sker arbete med hållbar utveckling där biologisk mångfald bevaras samtidigt som social och ekonomisk utveckling gynnas. Biosfärområden är modeller för genomförandet av Agenda 2030 på lokal nivå där utveckling av en hållbar besöksnäring också skapar jobb och bidrar till landsbygdsutveckling.

Genetiskt modifierade organismer har introducerats i miljön i mycket liten utsträckning och befintliga styrmedel är väl utvecklade och används. Den preciseringen kan därför anses vara uppnådd.

Ytterligare arbete mot invasiva främmande arter behövs för att nå preciseringen, även mot arter som ännu inte omfattas av förordningen. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har ett övergripande myndighetsansvar i arbetet med invasiva främmande arter.

Vägledning till kommunerna i arbetet med LONA bör samordnas och inriktas på att hjälpa kommunerna att dels bedöma områdens lämplighet och avgränsningar, dels att författa föreskrifter och skötselplaner. I det arbetet bör nyttan av ekosystemtjänster, inklusive friluftsliv, och kopplingen till biologisk mångfald lyftas. Kommunikation och kompetensutveckling för länsstyrelser och kommuner förväntas bidra till att friluftslivets värden bevaras och utvecklas i tätortsnära natur. Den oroande nedgången av pollinatörer behöver vändas.

Etappmål med anknytning till miljökvalitetsmålet

Etappmål om den biologiska mångfalden och värdet av ekosystemtjänster

Etappmålet har inte uppnåtts i tid. Området kommer fortsatt följas upp inom ramen för miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv.

Regeringen bedömer att arbetet för att göra betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster allmänt kända och integrerade i beslut i samhället behöver utvecklas. Detta för att möjliggöra att målet integreras i ställningstaganden, avväganden och beslut.

I Naturvårdsverkets sammanställning av situationen för 30 ekosystemtjänster bedöms sju ha en otillräcklig status och är i behov av omedelbar uppmärksamhet, utvidgat skydd och/eller försiktig förvaltning. Kunskapen om ekosystemtjänsterna behöver öka.

Det viktigt att hitta modeller och styrmedel som synliggör värdet av att beakta stödjande och reglerande ekosystemtjänster både ur det enskilda, företagsekonomiska intresset och ur det allmänna samhällsekonomiska intresset. Det är också viktigt att beakta när det finns synergieffekter respektive målkonflikter mellan allmänna och enskilda intressen.

Etappmål om kunskap om genetisk mångfald

Etappmålet har ännu inte uppnåtts och regeringen bedömer att ytterligare insatser krävs för att målet ska nås i tid.

Etappmål om skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden

Etappmålet har ännu inte uppnåtts och nuvarande insatser är inte tillräckliga för att minst 20 procent av Sveriges land- och sötvattensområden samt 10 procent av Sveriges marina områden senast 2020 bidrar till att nå nationella och internationella mål för biologisk mångfald. Fortsatta insatser kan

handla om en förstärkning både av den areella omfattningen av formellt skydd och andra effektiva områdesbaserade skyddsåtgärder liksom en fortsatt utveckling för ett miljöanpassat brukande. Detta i syfte att åstadkomma ett ekologiskt representativt, sammanhängande och funktionellt nätverk av skyddade områden som binds ihop av grön infrastruktur. Arbetet med att införa relevanta bevarandeåtgärder behöver fortsätta för att nå bevarandemålen. Arbetet med grön infrastruktur och värdetrakter är en viktig del i detta. Se även analys för respektive naturtyp under berörda miljökvalitetsmål.

3.6 Politikens inriktning

Miljömålen utgångspunkt för miljöpolitiken

Miljömålssystemet ska utvecklas och nya etappmål ska tas fram

Bland ekosystemtjänsterna är de som pollinatörerna bidrar med ett område som regeringen särskilt vill fokusera på. Miljömålsberedningen får i uppdrag att bereda frågan om mål för konsumtionsbaserade utsläpp.

Takten i åtgärdsarbetet måste öka

Miljömålssystemet utgör stommen i svensk miljöpolitik och beskriver det tillstånd i den svenska miljön som vi har målsättningen att kunna lämna över till nästa generation. Uppföljningar och utvärderingar visar att det är en lång väg kvar för att nå målen. Regeringen vill öka takten i genomförandearbetet. Att nå det övergripande målet för miljöpolitiken om att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser är en central del av regeringens politik. Ett viktigt verktyg för att nå målen och genomföra den samhällsomställning som krävs för att nå Parisavtalet och internationella åtaganden för miljö är att även fortsatt integrera miljö och klimat i de politikområden där de underliggande drivkrafterna till flera av miljöproblemen finns, liksom lösningarna till problemen. Åtgärder måste vidtas inom alla relevanta politikområden för att miljömålen ska nås. Regeringen föreslår därför flera stora satsningar i denna proposition både inom utgiftsområde 20 och inom andra relevanta politikområden som bidrar till miljömålen. I utiftsområde 20 föreslår regeringen satsningar på miljö- och klimat motsvarande 12,6 miljarder kronor 2020.

En väl fungerande tillsyn enligt miljöbalken som är kostnadseffektiv och inte administrativt betungande för berörda företag och verksamheter, har stor potential i arbetet för att nå miljömålen. Regeringen föreslår därför att medel tillförs länsstyrelserna 2020 för detta arbete (se utg.omr. 1).

Dagens gränsöverskridande miljöutmaningar förutsätter att Sverige arbetar för en ambitiös miljöpolitik inom EU och internationellt. Regeringen inleder bl.a. genomförandet av ny strategi för FN:s miljöprogram Unep 2020–2023 som kommer att beslutas av regeringen under 2019.

Klimat

Klimatförändringarna sker här och nu och påverkar människor, vår natur och våra samhällen. Läget är akut och måste hanteras. Särskilt hårt drabbade av klimatförändringarna är fattiga, där kvinnor och barn är särskilt utsatta. En offensiv klimatpolitik innebär en möjlighet att tillsammans forma ett bättre och mer hållbart samhälle för kommande generationer. Allt fler arbetstillfällen skapas inom den klimatsmarta ekonomin. Forskning, utveckling och marknadskrafter driver på och öppnar för innovation, utveckling och stärkt konkurrenskraft. Att ta täten i klimatomställningen är inte bara moraliskt rätt, det är också ekonomiskt smart. Genom att skynda på omställningen till ett grönare och mer hållbart samhälle inspirerar vi andra länder att öka takten i sin omställning.

Sverige ett fossilfritt välfärdsland

Sverige ska gå före på klimat- och miljöområdet och bli världens första fossilfria välfärdsland. Senast år 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320) anger mål och riktning också för kommande regeringar och kommer att kräva fortsatt höga klimatambitioner. Att ställa om till ett hållbart samhälle ska genomsyra all politik och vara en utgångspunkt för alla politikområden. Med ambitiösa och långsiktiga klimatpolitiska

målsättningar ges förutsättningar för alla samhällets aktörer att ställa om.

Klimatlagen innebär bl.a. att regeringen ska bedriva det klimatpolitiska arbetet så att de klimatpolitiska målen och de budgetpolitiska målen ges förutsättningar att samverka. Klimatlagen lägger också grunden för ett planerings- och uppföljningssystem som utgår ifrån de utsläppsmål som riksdagen har antagit. Under 2019 kommer regeringen för första gången lämna en klimatpolitisk handlingsplan till riksdagen i enlighet med klimatlagen. Det klimatpolitiska rådet har lämnat sin rapport för 2019. Rapporten slår fast att klimatmålen inte kan nås med befintliga styrmedel, se bilaga till utgiftsområde 20 Klimatredovisning.

En utredning ska tillsättas med syfte att se över all relevant lagstiftning för att det klimatpolitiska ramverket ska få genomslag och skapa förutsättningar för att klimatmålen nås.

Utsläppsgapet sluts med insatser i hela Sverige

De klimatpolitiska målen kräver klimatinsatser i hela Sverige och inom alla sektorer. Miljöskadliga subventioner behöver fasas ut såväl i Sverige som globalt. En kraftfull grön skatteväxling i enlighet med januariavtalet ska genomföras med höjda miljöskatter som växlas mot sänkt skatt på jobb och företagande.

Runt om i Sverige arbetar svensk industri med innovativa lösningar och tekniksprång för att minska utsläppen. Detta är avgörande, framför allt för sektorer med stor andel processrelaterade utsläpp. För att nå nettonollmålet till 2045 behövs ytterligare åtgärder för att minska utsläppen, både genom nationella åtgärder och genom skärpningar av EU ETS. Genom en utvecklad satsning på Klimatklivet, som tar hänsyn till kritiken från bl.a. Riksrevisionen (RiR 2019:1), vill regeringen bidra till effektiva klimatinvesteringar, bl.a. med tydligt fokus på mätbara effekter. Industrins omställning måste fortsätta. Regeringen föreslår därför att Industriklivet, som syftar till att minska processindustrins utsläpp av växthusgaser, effektiviseras och stärks för att finansiera tekniksprång och understödja industrins ambitioner att ställa om. Regeringen föreslår vidare att satsningen på teknikutveckling för minusutsläpp av växthusgaser som inleddes 2019 fortsätter. Regeringen föreslår att anslag 1:19 *Industriklivet* tillförs 300 000 000 kronor för 2019.

Ökad elektrifiering kommer att vara viktigt för klimatomställningen i transportsektorn och industrin.

Som en del av den gröna skatteväxlingen avser regeringen föreslå att en skatt på förbränning av avfall införs. För att värna konkurrenskraften kommer regeringen arbeta med andra åtgärder. Syftet med skatten är att nå de nationella klimatmålen och att skapa en mer en mer resurseffektiv och giftfri avfallshantering.

Regeringen avser att införa krav på klimatdeklarationer för klimatsmart byggande från den 1 januari 2022 och genomför åtgärder för ett ökat kravställande på minskad klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv vid byggande. Ett ökat byggande i trä ska också främjas. Regeringen avser även att genomföra insatser för att stödja en utveckling mot ett fossiloberoende jordbruk (se utg.omr. 23).

Fossilfria transporter

Det är transportsektorn som ska göra störst utsläppsminskningar till 2030. Regeringen vidtar en rad åtgärder som skyndar på omställningen till mer energieffektiva och fossilfria fordon. Takten i omställningen mot elektrifiering är hög inom transportsektorn, men det kommer krävas ytterligare styrmedel för att elektrifieringen ska få någon större effekt på utsläppen innan 2030.

Genom bonus–malus-systemet för nya lätta fordon, som gällt sedan 1 juli 2018, ges bonus för fordon med låga koldioxidutsläpp och förhöjd fordonsskatt tas ut för fordon med höga utsläpp. Systemet innebär en starkare styrning mot minskade utsläpp av koldioxid från lätta fordon jämfört med tidigare fordonsbeskattning. Från och med den 1 januari 2020 kommer en ny, mer rättvisande mätmetod för fordonens bränsleförbrukning, WLTP, att ligga till grund för beskattningen och beräkningen av bonus för nya fordon. Generellt leder den nya mätmetoden till högre uppmätta utsläppsvärden. WLTP ersätter den tidigare mätmetoden NEDC för nya fordon, men inte för fordon som blivit skattepliktiga före den 1 januari 2020. Effekten på beskattningen av WLTP är betydligt större än vad som antogs när bonus–malus-systemet föreslogs. Övergången innebär därför att miljöstyrningen skärps ytterligare gentemot förslaget i budgetpropositionen för 2018. Som följd av övergången till den nya mätmetoden föreslår regeringen nu att utsläppsgränsen för vad som utgör en klimatbonusbil höjs från maximalt 60 till 70 gram

koldioxid per kilometer, samt att regeringen kommer utvärdera systemet så att miljöstyrningen mot en högre andel fordon med lägre koldioxidutsläpp stärks. Samtidigt sänks bonusbeloppet per gram från 833 kronor till 714 kronor. Detta medför att anslaget för klimatbonusbilar föreslås höjas. Klimatbonusar och -avgifter på personbilar förstärks och förenklas.

Regeringen avser att bredda den nuvarande definitionen av klimatbonusbil till att även omfatta enskilt godkända gas- och elbilar. Export till utlandet av subventionerade klimatbonusbilar ska motverkas och därför behövs förordningsändringar. Sådana krav behöver godkännas av Europeiska kommissionen innan de kan antas.

En förutsättning för elektrifieringen av fordonsparken är att det finns laddinfrastruktur i hela landet. Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska ske i sådan takt att den inte blir ett hinder för elektrifieringen av transportsektorn. Åtgärder bör vidtas för att skapa tillgång till laddinfrastruktur för olika boendeformer. Klimatklivet och laddstöden bidrar till installation av laddpunkter och ger möjlighet till stöd för privatpersoner att installera laddare i hemmet. Anslag 1:16 *Klimatinvesteringar* förstärks därför med 1 155 000 000 kronor.

Det finns en stor efterfrågan på den elbusspremie som infördes 2016 för att skynda på elektrifieringen av transportsektorn och bidra till en hållbar stadsmiljö. Regeringen föreslår vidare en ny premie för ellastbilar och andra miljölastbilar samt eldrivna arbetsmaskiner, som tillsammans med det fortsatta stödet till elbussar syftar till att främja marknadsintroduktion av dessa fordon. Satsningen på ekobonus för överflyttning av godstrafik från väg till sjöfart föreslås förlängas. Anslag 1:17 *Elbusspremie* byter namn till anslag 1:17 *Klimatpremier* och tillförs 70 000 000 kronor i detta syfte.

Regeringen föreslår att en elektrifieringskommission tillsätts för att påskynda arbetet med elektrifiering av de tunga vägtransporterna och transportsektorn som helhet.

Hållbara förnybara drivmedel behöver främjas såväl vad gäller utbud som efterfrågan. Reduktionsplikten ska vara utformad så att den bidrar till att nå klimatmålet för inrikes transporter. En kontrollstation genomförs under 2019 för att bl.a. utreda successivt ökade reduktionsnivåer för tiden efter 2020. Potentialen för inhemsk produktion av biodrivmedel är väsentlig och reduktionsplikten ger svenska företag incitament att investera i ny produktionskapacitet för hållbara biodrivmedel. Under 2020 ska det införas ett system för miljödeklarationer vid pump som gör det möjligt för konsumenter att göra informerade miljöval. Biogasen är fortsatt av hög prioritet för vägtransporter, särskilt för tunga fordon, men har även potential att användas inom industri och sjöfart på längre sikt. Regeringen utreder biogasens långsiktiga konkurrensförutsättningar (dir. 2018:45). Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2019.

En ökad samverkan mellan samhällsplanering och transportinfrastrukturplanering är nödvändig.

Satsningar på järnvägen är viktigt för att nå klimatmålen (se utg.omr. 22). På motsvarande sätt som det har utretts för flyget bör det även analyseras hur sjöfarten kan ställa om för att minska utsläppen av växthusgaser.

Flyget ska i högre grad stå för sina klimatkostnader. Regeringen har infört en flygskatt. För att möjliggöra för en successivt ökad inblandning av biodrivmedel för flyget behövs fortsatt forskning och utveckling för att effektivisera tillverkningsprocesserna och sänka produktionskostnaderna. En obligatorisk klimatdeklaration vid köp av flygresor ska genomföras och regeringen arbetar för att skapa förutsättningar för att ytterligare minska flygets klimatpåverkan (se utg.omr. 22).

Konsumtionsbaserade utsläpp

Svensk konsumtion leder till utsläpp av klimatpåverkande utsläpp såväl i Sverige som i andra länder. Regeringen ger Miljömålsberedningen i uppdrag att bereda frågan om mål för konsumtionsbaserade utsläpp.

Det är viktigt att arbeta vidare med effektiva åtgärder för att ytterligare gynna hållbara konsumtionsmönster.

Sveriges klimatledarskap i EU

Sverige ska vara pådrivande för att EU ska fortsätta ha en ledande roll i det globala klimatarbetet. EU:s klimatmål är för låga och EU behöver snarast höja klimatambitionerna för att vara i linje med Parisavtalets 1,5-gradersmål. EU:s klimatmål för 2030 bör skärpas till en minskning av växthusgasutsläppen med minst 55 procent jämfört med 1990 och vara i linje med Parisavtalets 1,5-gradersmål. Sverige bör också fortsätta driva på för att EU ska anta ett netto-

nollmål för senast år 2050, eller tidigare om vetenskapen visar att det krävs. Regeringen arbetar fortsatt för att EU ETS ska skärpas ytterligare.

EU bör senast 2020 presentera en ambitiös långsiktig klimatstrategi. När EU har enats om en långsiktig klimatstrategi till 2050 bör en övergripande klimatlag införas.

Regeringen ser fortsatt ett behov av att EU:s regelverk och processer moderniseras och utformas så att de är förenliga med Parisavtalets 1,5-gradersmål. Även EU:s handelspolitik bör samspela med klimatpolitiken för att minska globala utsläpp.

Regeringen avser annullera de utsläppsenheter som inte behövs för att uppfylla Sveriges åtagande inom EU för de sektorer som inte omfattas av EU ETS för 2017 och 2018. Som princip ska därutöver överskott av utsläppsutrymme från icke-handlande sektorn utanför EU ETS annulleras i statsbudgeten varje år.

Parisavtalet ställer om världen

Parisavtalet höjer den ambitionen i det globala klimatarbetet. FN:s klimatpanel (IPCC) lämnade i augusti 2019 en specialrapport som behandlar sambandet mellan klimatförändringar och marken. Rapporten visar att det redan i dag finns ett mycket stort tryck på markens resurser och en fortsatt uppvärmning kommer att förstärka dessa effekter på bl.a. markförsämring, livsmedelsförsörjning, jordbruk och skog. Detta kan leda till stora risker för människors liv och välbefinnande. Trycket på tillgång på mark och färskvatten har också ökat kraftigt på grund av ökad befolkning och konsumtion. IPCC:s specialrapport om 1,5 graders global uppvärmning från 2018 visar att en global uppvärmning på 2 grader är ännu allvarligare än vetenskap tidigare trott. Sverige är därför pådrivande för att den globala uppvärmningen ska begränsas till 1,5 grader, dvs. den högsta ambitionsnivån i Parisavtalet. Parisavtalet behöver efterföljas av skarp politik och åtaganden för att målet ska nås.

Regeringen kommer under 2020 vara särskilt pådrivande för ett ambitiöst globalt genomförande av Parisavtalet och att det sker på ett sätt som svarar upp mot senaste vetenskapen. Sveriges program för internationella klimatinvesteringar ska bidra till en ökad ambition i genomförandet av Parisavtalet. Erfarenheterna från programmet ska nyttjas i utvecklingen av Parisavtalets regelverk. Kompletterande åtgärder för att nå klimatmålen, t.ex. verifierade utsläppsminskningar genom investeringar i andra länder och i enlighet med internationellt beslutade regler, ska kunna tillgodoräknas i den utsträckning som riksdagens beslut om klimatmålen tillåter. Regeringen avser annullera de utsläppsenheter som förvärvats genom, och levererats till, programmet för internationella klimatinsatser för 2017 och 2018. Sverige bör också fortsätta bidra till en ökad ambitionsnivå genom att annullera överskott av utsläppsenheter som har utfärdats under Kyotoprotokollet för att minska utsläppsutrymmet. Den utredning (dir. 2018:70) som tillsattes i juli 2018 om kompletterande åtgärder för att nå negativa utsläpp kommer i sin redovisning senast den 31 januari 2020 ge rekommendationer till vilken roll internationellt verifierade utsläppsminskningar kan ha som kompletterande åtgärd.

Regeringen avser vidta ytterligare åtgärder för att bidra till Parisavtalet mål om att finansiella flöden ska göras förenliga med Parisavtalet. Därför ska de nya placeringsreglerna för AP-fondsmyndigheter utvärderas fram t.o.m. 2020 med avseende på om placeringar i fossil energi minskar. Regeringen stärker arbetet med att bidra till genomförandet av Parisavtalet globalt. Utvecklingssamarbetet har en viktig roll i arbetet (se utg.omr. 7). Sverige kommer även fortsättningsvis att vara en ledande bidragsgivare till internationella klimatfonder. Sverige är den största givaren per capita till den Gröna klimatfonden och vårt engagemang inom fonden är fortsatt starkt, vilket också gäller för övriga multilaterala miljö- och klimatfonder. En effektiv och kraftfull klimatfinansiering från olika källor kommer att vara avgörande för genomförande av Parisavtalet. Regeringens klimatdiplomati syftar också till att stärka det globala genomförandet av Parisavtalet.

I arbetet med att genomföra Parisavtalet tar Sverige hänsyn till utsatta situationer och rätten till utveckling samt jämställdheten mellan kvinnor och män, stärkandet av kvinnors ställning och jämställdheten mellan generationerna.

Anpassning till ett förändrat klimat

Regeringen beslutade om en nationell strategi för klimatanpassning i mars 2018. Regeringen genomför nu strategin i vilket ingår åtgärder för att öka förutsägbarheten, ansvarsfördelningen

och att stärka samordningen av det långsiktiga arbetet med klimatanpassning.

Utifrån regeringens mål för klimatanpassning ska behov av mål och förtydliganden för politikområden, sektorer eller identifierade sårbarheter fortsatt analyseras. Klimatanpassningsarbetet bör bedrivas enligt de vägledande principer som redogörs för i den nationella strategin för klimatanpassning (prop. 2017/18:163) om bl.a. hållbar utveckling, vetenskaplig grund, försiktighetsprincipen och hantering av osäkerhet. Den femårig policycykeln med genomförande, uppföljning, utvärdering och revidering av strategin säkerställer effektivitet och kontinuitet. I detta har det nationella expertrådet för klimatanpassning knutet till SMHI en central roll.

Det är av stor vikt att anpassningsåtgärder integreras i ordinarie verksamhet. Med anledning av det föreslår regeringen vissa omfördelningar mellan anslag för att bl.a. finansiera arbetet med stranderosion. Stranderosion förutses öka i ett förändrat klimat. Till stöd för hantering av utmaningar med stigande havsnivå, erosion och översvämning i kustområden behövs strategiska och samordnade insatser på lokal nivå, där också vägledning och stöd ges på regional och nationell nivå.

Regeringens särskilda satsning för att skredsäkra Göta älv fortsätter med delegationen för Göta älv samt delfinansiering av skredsäkringsåtgärder längs älven. Stödet följer på att åtgärden avser ett stort område som omfattar flera kommuner eller län, innebär skydd av områden av nationellt intresse eller omfattande åtgärder som överstiger kommunens betalningsförmåga inom rimlig tidsperiod vilket innebär att statlig delfinansiering i undantagsfall kan vara möjlig. Resterande del finansieras av berörda kommuner och fastighetsägare. Regeringen bedömer att kunskapen om klimatets förändring och dess effekter bör ytterligare förstärkas för att möjliggöra beslut som leder till verkningsfulla åtgärder. En viktig del av arbetet med anpassning till ett förändrat klimat är kunskapshöjande insatser till stöd för myndigheter, kommuner och näringsliv. Det lägger grund för de fortsatta åtgärder och investeringar för klimatanpassning som krävs inom många olika områden.

Frisk luft

Utsläppen av luftföroreningar inom Sverige har bromsats upp och intransporten av luftföroreningar från andra länder minskar. Luftkvaliteten i svenska städer förbättrats, men vi har fortfarande stora utmaningar framför oss om vi ska nå ambitionen att luften vi andas ska vara så ren att människors hälsa och ekosystemen inte skadas.

Luftföroreningar orsakar negativa hälsoeffekter som resulterar i stora kostnader för samhället. Det är särskilt angeläget att barn kan växa upp i våra städer utan att bli sjuka av luften de andas. Då flera av våra stora och medelstora städer fortfarande inte klarar miljökvalitetsnormerna för kvävedioxid och partiklar PM10 bedriver regeringen ett arbete för att ge kommunerna fler verktyg att hantera luftföroreningarna. Som ett led i detta har regeringen genomfört författningsändringar som ger utökade möjligheter för kommuner att fr.o.m. den 1 januari 2020 införa miljözoner, dvs. avgränsade zoner i stadsmiljö där endast de fordon som uppfyller särskilda utsläppskrav får köra. Regeringen har även gett Statskontoret och Naturvårdsverket i uppdrag att utreda bristerna och presentera förslag till ändringar i systemet med åtgärdsprogram för luft. Uppdragen kommer att redovisas i februari 2020.

Regeringen anser att Sverige även fortsättningsvis ska vara en aktiv part i det internationella luftvårdsarbetet, framför allt inom FN:s konvention för gränsöverskridanden luftföroreningar. I det nationella luftvårdsprogram som regeringen antog den 28 mars 2019 redovisas vilka åtgärder Sverige avser genomföra för att klara kraven på nationella utsläpps-minskningar enligt direktivet. För att klara reduktionsåtaganden krävs åtgärder inom transportsektorn, industrin och jordbruket. Ett ambitiöst genomförande av takdirektivet kommer att utgöra ett steg på vägen att komma till rätta med luftkvalitetsproblemen i våra städer.

Regionala samarbeten – en hävstång

Regeringen arbetar för att de nordiska länderna ska visa ledarskap i genomförandet av Parisavtalet och Agenda 2030. Ett nytt nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat för perioden 2019–2024 utarbetades under det svenska ordförandeskapet 2018 och genomförs nu med hög ambitionsnivå. Statsministerdeklarationen om nordisk koldioxidneutralitet utgör en bra utgångspunkt för fortsatt hög nordisk ambition i nordiskt och internationellt klimatarbete.

Arktis är ett område med oersättliga värden av lokal, nationell och global betydelse. I ljuset av

klimatförändringarna och den politiska utvecklingen i den arktiska regionen är Arktiska rådets arbete med miljöskydd och resiliens fortsatt viktigt. Våtmarkernas betydelse för klimatet blir alltmer uppmärksammat och Arktiska rådets projekt om våtmarker, som initierades av Sverige 2017, går nu in i sin andra fas.

Sveriges ordförandeskap i Barents miljöarbetsgrupp hösten 2017 till första kvartalet 2020 ger goda möjligheter att stärka miljö- och klimatsamarbetet i regionen.

Satsningar på internationellt kemikaliearbete och havsmiljö ska genomföras.

Cirkulär ekonomi

Utvecklingen mot en cirkulär ekonomi är central för att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland, bidra till miljö- och klimatmålen och flera av de globala målen för hållbar utveckling inom Agenda 2030. Regeringen kommer att genomföra flera åtgärder inom detta område under mandatperioden, bl.a. kommer regeringen att ta fram en nationell strategi för cirkulär ekonomi.

Takten i arbetet med omställningen till en cirkulär ekonomi behöver öka. För att undvika stora framtida kostnader för samhället är det viktigt att arbeta förebyggande med att minska riskerna med hälso- och miljöfarliga ämnen genom att främja giftfria och resurseffektiva kretslopp.

Genomförandet av kraven i EU:s avfallsdirektiv fortsätter och kommer att bidra till att steg tas mot en cirkulär ekonomi. Ytterligare steg som gör det enklare för hushåll att återvinna och återbruka ska tas, bl.a. genom att producentansvar för textilier införs. Möjliga framkomliga vägar för att kraftigt öka återbruk och återvinning av textilier ska prövas där branschen och ideella aktörer involveras. För ökad effektiv hushållsnära insamling, bättre samarbete mellan kommunala och producent-ansvarssystem, och för högre återvinning, ska införandet av nya samordnade krav på lägsta servicenivå för hushållens avfall, inklusive förpackningar, tidningar, grovavfall och farligt avfall, utredas. I ett första steg kommer producentansvar för textilier att utredas under 2020. Implementeringen av EU:s avfallsdirektiv kommer att ske parallellt.

En utredning tillsätts för att föreslå hur producentansvaren för elutrustning respektive batterier kan kompletteras med krav på pant för fler produkter som exempelvis batterier, mobiltelefoner och annan elektronik. Utredningen kommer att tillsättas under 2020.

Plast och minskad spridning av mikroplaster i miljön

Regeringen vill att spridningen av mikroplaster ska förhindras, bl.a. genom förbud mot mikroplaster i fler produkter och förbud mot onödiga plastartiklar.

Plast är ett mycket funktionellt och relativt billigt material som har blivit allt vanligare i vår vardag. Totalt tillverkas i dag ca 350 miljoner ton plast per år varav endast 9 procent återvinns globalt. Plast är ett generellt sett svårt material att återvinna både rent tekniskt och utifrån att det saknas efterfrågan på den återvunna råvaran. Plast som inte samlas in och som hamnar i naturen får negativa miljöeffekter eftersom plast inte bryts ned naturligt i miljön.

För att minska miljöpåverkan från plast kommer regeringen att ha ett ambitiöst och kostnadseffektivt genomförande av EU:s nya regler om engångsplast. Olika typer av förpackningar utgör den största användningen av plast i dag och de senaste årens ökning av engångsplastprodukter har skett parallellt med att nedskräpningen av plast har ökat globalt. De nya reglerna innebär att EU:s medlemsländer bl.a. ska införa krav på märkning, medvetandehöjande åtgärder, produktutformning, separat insamling, producentansvar, mängd återvunnet material och förbud mot vissa plastprodukter.

Regeringen vill använda ekonomiska styrmedel för att minska spridningen av mikroplaster. Finansdepartementet remiterade i juni 2019 ett förslag om skatt på plastbärkassar. Regeringen avser att under 2019 lämna ett förslag till lagstiftning. Skatten bör kunna tas ut fr.o.m. den 1 maj 2020. Skatten ska bidra till att Sverige uppnår EU:s mål om att förbruka maximalt 40 plastbärkassar per person och år till utgången av 2025 och minska spridningen av mikroplaster i naturen.

Sverige driver på i EU och globalt

Sverige kommer inom EU att driva på för utfasning av all engångsplast, bl.a. genom att verka för utfasning av i alla kommande produktregleringar.

Genomförandet av kommissionens handlingsplan för den cirkulära ekonomin har fortsatt hög

prioritet. Det är viktigt med EU-gemensamma regler för att gå mot en cirkulär ekonomi med giftfria och resurseffektiva kretslopp inom EU:s inre marknad.

Tillsammans med Uruguay har Sverige tagit en ledande roll för att skapa ett ambitiöst globalt ramverk om kemikalier och avfall. Regeringen verkar för ett ambitiöst beslut 2020 och bekräftelse i FN generalförsamling.

Regeringen föreslår vidare en ökad satsning på det globala kemikaliearbetet.

Hav och vatten

Regeringen bedömer att det krävs kraftfulla åtgärder för att de havs- och vattenrelaterade miljökvalitetsmålen ska nås. EU:s ramdirektiv för vatten (direktiv 2000/60/EG) och EU:s havsmiljödirektiv (direktiv 2008/56/EG) är av stor betydelse för att nå miljökvalitetsmålen. Åtgärdsarbetet är viktigt för att nå målen och berörda myndigheter, inklusive länsstyrelser och kommuner, spelar en central roll i åtgärdsarbetet. Landsbygdsprogrammet är, liksom tidigare, ett av flera viktiga verktyg i genomförandet av ramdirektivet för vatten och för genomförandet av havsmiljödirektivet. Under mandatperioden ska även havsplaner i enlighet med EU:s havsplanedirektiv (direktiv 2014/89/EU) beslutas av regeringen efter förslag från Havs- och vattenmyndigheten.

Marina skyddade områden

Skydd av marina områden är viktigt för att säkerställa och bevara den biologiska mångfalden i kust- och havsområden. Idag skyddas minst 10 procent marina områden, vilket är i linje med etappmålet för 2020 men arbete kvarstår för att säkerställa att nätverket är ekologiskt represen--tativt, sammanhängande samt funktionellt.

Kunskapen om den biologiska mångfalden och effektiva bevarandeåtgärder behöver förstärkas. Att identifiera och ta fram en process för att arbeta med områden som kan utgöra marina skyddade områden med ett starkt skydd utan lokal mänsklig påverkan är ett led i att stärka det representativa skyddet och öka kunskapen om kumulativa effekter av lokal mänsklig påverkan i en föränderlig miljö.

En viktig åtgärd för att säkerställa nätverkets funktionalitet är att införa bevarandeåtgärder med avseende på fiske. Regeringen avser därför, utöver det pågående arbetet med fiskeregleringar i skyddade områden, att införa ett generellt stopp för bottentrålning i skyddade områden. Möjlighet till begränsade undantag kan ges i förvaltningsplanen.

Havs- och vattenmyndighetens handlingsplan för marint områdesskydd, vilken redovisades till regeringen 2016, utgör ett viktigt verktyg i arbetet med att uppnå etappmålet.

Krafttag mot övergödning

Övergödningen är ett fortfarande ett omfattande problem i sjöar, kuster och hav, även om utvecklingen till viss del går åt rätt håll i bland annat Östersjön tack vare många års arbete för bättre rening av avlopp och åtgärder inom jordbruket. Svenskt jordbruk och kommuner har gjort och gör insatser för att minska utsläppen. Halten av kväve och fosfor är dock kraftig förhöjd i många ytvatten. För att miljökvalitetsmålet Ingen övergödning ska utvecklas positivt anser regeringen att en ökning av åtgärdstakten behövs. Regeringen föreslår därför en ökad satsning mot övergödning, bl.a. genom ökat stöd till LOVA. Regeringen vill även stärka det internationella samarbetet mot övergödning och avser därför att ge Havs- och vattenmyndigheten att i samarbete med Statens jordbruksverk och andra berörda myndigheter i uppdrag att utreda ett ökat samarbete mellan Östersjöländerna för att minska övergödningen i Östersjön inklusive möjligheten till utsläpps-handel.

Miljöövervakningen är avgörande för att se hur arbetet med att nå miljömålen fortlöper och ger underlag för väl underbyggda beslut, inte minst avseende hav och vatten. Regeringen föreslår därför en satsning på miljöövervakning avseende hav och vatten.

Miljögifter

Regeringen anser att det finns ett stort behov av att komma åt källor till utsläpp av miljögifter. Många industrier i Sverige har legat eller ligger vid vatten, vilket gör att det på ett stort antal platser finns sediment med förhöjda halter av miljögifter. Miljögifter i sediment kan spridas till omgivande vattenmiljö vilket utgör ett hot mot både människors hälsa och miljön. Om man jämför arbetet med förorenad mark med förorenade sediment ligger både kunskapsnivån och åtgärdstakten långt efter. Regeringen föreslår som en del av satsningen på Rent hav därför en ytterligare förstärkning av anslaget för sanering för att kunna hantera förorenade sediment.

Längs Sveriges kuster finns också hundratals vrak som innehåller miljöfarliga ämnen, som när de slutligen läcker ut riskerar att skada både växter, djur och människor. Havs- och vattenmyndigheten har identifierat att vraket Skytteren (Måseskärs känsliga kust i Västerhavet) med bred marginal utgör den största miljörisken. Detta innebär att det finns en överhängande risk att vraket i närtid kan börja läcka stora mängder av olja okontrollerat. I och med ökade medel i denna budget kan bl.a. detta miljöfarliga vrak hanteras.

Förbättrat vattenskydd och tillgång till vatten
Försämrad vattentillgång har orsakat problem i delar av södra och mellersta Sverige de tre senaste åren. De låga grundvattennivåerna är ett resultat av flera år med låg nederbörd under främst vinterhalvåret. Regeringen föreslår nu att satsningen på bl.a. vattenskyddsområden förstärks ytterligare.

Vattenmiljö och vattenkraft
Riksdagen beslutade den 13 juni 2018 (bet. 2017/18:CU31, rskr. 2017/18:383) om lagändringar som innebär att vattenkraften ska förses med moderna miljövillkor, dvs. med villkor som har beslutats efter en prövning enligt miljöbalken. En prövning som inte ska bli onödigt administrativ och ekonomiskt betungande för den enskilde i förhållande till den eftersträvade miljönyttan. Regeringen föreslår nu satsningar för att den nya lagstiftningen ska kunna genomföras av myndigheterna, främst länsstyrelserna. En nationell plan ska ange vilka verksamheter som bör prövas och när prövningen senast bör ha påbörjats. Havs- och vattenmyndigheten, Energimyndigheten och Svenska Kraftnät ska senast den 1 oktober lämna ett gemensamt förslag till nationell plan till regeringen.

En stark global havsmiljöförvaltning
Regeringen avser att aktivt stödja Kenya och Portugals initiativ till en havskonferens 2020 som en uppföljning till den FN-konferens om havsmiljön som Sverige och Fiji stod värdar för 2017. Regeringen kommer även att fortsätta driva det globala havsmiljöarbetet i genomförandet av internationella avtal och överenskommelser som berör haven eller verksamheter till havs.

Regeringen fortsätter havsmiljöarbetet utifrån ett antal prioriterade områden som alla har bäring på delmålen i hållbarhetsmål 14. Särskilt prioritet läggs inom miljöpolitiken vid att stärka ekosystembaserad förvaltning, inklusive havsplanering och skydd av marina områden, minska föroreningar och marint skräp genom ansatsen från källa till hav samt att tydliggöra klimatets koppling till hav och kust för bättre havsförvaltning och klimatanpassning.

Sverige ska fortsätta att ta en ledande roll i förhandlingarna för ett juridiskt bindande avtal till FN:s havsrättskonvention UNCLOS om skydd av marin biologisk mångfald bortom nationell jurisdiktion.

Klimatförändringen har betydelse för åtgärder i havsmiljön
Klimatförändringarna har redan i dag stor påverkan på haven globalt, men även i Östersjön och Nordsjön. Klimatförändringens effekter på havet och kustmiljöer understryker vikten av att förbättra havets motståndskraft mot förändringarna. Regeringen avser därför att stärka arbetet med att minska negativ påverkan från övergödning och farliga ämnen samt säkerställandet av livskraftiga fiskbestånd.

Regeringen står bakom och ska arbeta vidare med resultaten från klimatkonventionens möte i Bonn 2017 (COP23) där framsteg gjordes för att uppmärksamma havsfrågan i klimatförhandlingarna. Regeringen avser att vara pådrivande i detta arbete och är bl.a. medordförande för initiativet Ocean Pathway som syftar till att tydliggöra havets roll inom klimatkonventionen.

Regeringen avser även att vara pådrivande i arbetet med att tydliggöra sambandet mellan klimatförändringar och havsmiljön.

Kunskapen om hur klimatförändringarna påverkar havet och kustmiljöer är av stor betydelse för att kunna vidta åtgärder inom havsförvaltningen som t.ex. i arbetet med marint skyddade områden och havsplanering. Regeringen har därför beslutat om ett tilläggsdirektiv till Miljömålsberedningen där beredningen ges uppdrag att ta fram en strategi för förstärkt åtgärdsarbete för bevarande och hållbart nyttjande av hav och marina resurser (dir 2018:44). Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2020.

Naturvård och biologisk mångfald

Den biologiska mångfalden minskar globalt, ekosystemtjänsterna försämras och en miljon arter riskerar att utrotas från jordens yta. Slutsatserna har FN:s vetenskapliga kunskaps-

plattform för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (IPBES) presenterat under maj 2019.

Endast 40 procent av arterna och 20 procent av Sveriges naturtyper har god status.

För att möta dessa utmaningar ska Sverige ha en hög ambition i arbetet med naturvård, biologisk mångfald och ekosystemtjänster såväl nationellt som internationellt och inom EU. Regeringen bedömer att det även fortsatt krävs åtgärder för att nå miljökvalitetsmålen som omfattar natur- och kulturmiljövård, biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Ett attraktivt landskap behöver bevaras och utvecklas genom ett hållbart brukande med t.ex. fler betande djur och värdefulla natur- och kulturmiljöer främjas och skyddas. För att skydda värdefull natur och värna rödlistade och akut utrotningshotade arter ska naturvården stärkas. Det ska göras på ett sätt som bygger på legitimitet hos de människor och verksamheter som berörs. Samtidigt vill regeringen se en levande landsbygd som kan utvecklas i linje med regeringens målsättningar i livsmedels-, skogs- och landsbygdspolitiken.

Värdefulla skogar ska skyddas

Regeringen har en tydlig ambition att skyddsvärda skogar inte ska avverkas utan bevaras antingen genom formellt skydd eller frivilliga avsättningar. Resurserna för skydd av värdefull natur ska säkras och anslaget för skydd av värdefull natur föreslås förstärkas.

Regeringen har tillsatt en utredning om stärkt äganderätt, nya flexibla skydds- och ersättningsformer vid skydd av mark samt hur internationella åtaganden om biologisk mångfald ska kunna förenas med en växande cirkulär bioekonomi.

Staten ska vara föregångare i hållbart skogsbruk och visa stor naturhänsyn.

Ersättningsmark kan vara ett kostnadseffektivt sätt att skydda värdefull skog. Regeringen gav i juli 2018 SLU i uppdrag att, inom ramen för det nationella skogsprogrammet, genomföra en samhällsekonomisk konsekvensanalys av metoden för att skydda värdefulla skogar inom Ersättningsmark AB. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2019. Ett nytt Sveaskogsprogram ska genomföras.

Det nationella skogsprogrammet utvecklas för att ytterligare främja en växande skogsnäring och ett hållbart skogsbruk.

Markägares frivilliga avsättningar och hänsyn har stor betydelse för att värna den biologiska mångfalden. Regeringen bedömer att det är viktigt att fortsatt följa upp frivilliga avsättningar som har eller kan komma att utveckla höga naturvärden. De frivilliga avsättningarna är viktiga och bör öka så att etappmålet nås.

Regeringen instämmer i Riksrevisionens övergripande iakttagelse att statens samlade insatser för skydd av värdefull skog kan förbättras och bli mer kostnadseffektiva. Som ett led i det arbetet kommer det behöva övervägas om en ny behovsanalys ska genomföras för hur mycket skog som behöver bevaras och hur redan skyddad skog sköts i syfte att nå miljömålet Levande skogar. Länsstyrelserna fortsätter att arbeta med handlingsplanerna för grön infrastruktur.

Satsning på naturvård

Arbetet med naturvård, biologisk mångfald och friluftsliv omfattar en mängd olika aktiviteter som finansieras från anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Regeringen bedömer att det behövs ytterligare insatser för att förstärka den biologiska mångfalden genom t.ex. skötsel av skyddade områden, naturvårdsförvaltning, artbevarande och viltförvaltning samt restaurering och anläggande av våtmarker, och förslår att anslaget förstärks.

Skötsel och förvaltning av nationalparkernas och naturreservatens natur, byggnader och kulturmiljöer är en åtgärd för att bevara biologisk mångfald och utveckla områdena för friluftsliv och turism. Det ger också viktiga arbetstillfällen i glesbygd.

Ytterligare arealer våtmarker behöver restaureras och återskapas för att minska avgången av koldioxid och lustgas, hålla kvar och balansera vatten i landskapet, minska över-gödning och förbättra för biologisk mångfald.

I biosfärområden sker arbete med hållbar utveckling där biologisk mångfald bevaras samtidigt som social och ekonomisk utveckling gynnas. Biosfärområden är modeller för genomförandet av Agenda 2030 på lokal nivå och har dessutom betydelse för besöksnäringen, för såväl natur- som kulturturism.

Vandringsleder ska fortsätta rustas upp

Det är viktigt att det finns information om lämpliga platser för friluftsaktiviteter och vad utövaren kan behöva tänka på för att vistas i naturen. Det statliga ledsystemet i fjällen ska fortsätta att rustas upp och kompletteras. Statliga leder i fjällen utgör en viktig infrastruktur och ökar tillgängligheten, ger bättre förutsättningar,

säkerhet och trygghet för friluftsliv och naturturism och skapar arbetstillfällen.

Gynna pollinatörerna
Pollinering är en mycket viktig ekosystemtjänst som bl.a. bidrar till produktion av livsmedel. Globalt sett är ungefär en tredjedel av den mat vi äter helt beroende av pollinerande insekter.

Kunskap om pollinatörers status och betydelse är viktig för att kunna säkerställa ekosystemtjänsten pollinering och många aktörer i samhället kan bidra för att säkra pollinatörernas överlevnad. Naturvårdsverkets arbete med åtgärder för pollinering i samarbete med andra berörda myndigheter, ideella aktörer och privata markägare är viktigt.

Miljöhänsynen ska öka och artskyddet utvecklas
Sveriges skogsägare gör idag ett viktigt arbete med att vårda och värna skogens biologiska värden. Samtidigt måste miljöhänsynen i skogsbruket öka och det behövs fortsatta åtgärder för ett variationsrikt och hållbart brukande av skogslandskapet för att nå miljökvalitetsmålen och friluftslivsmålen. Ekosystembaserat skogsbruk behöver uppmärksammas ytterligare och naturligt föryngrade skogar behöver öka. En viktig förutsättning för naturlig föryngring är en viltstam i balans. För att förbättra livsmiljöer för växt- och djurliv och för att bidra till klimatanpassning behöver variationsrikedomen i skogen öka genom bl.a. att andelen löv och död ved ökar.

Regeringen avser att se över artskyddsförordningen för att effektivt och rättssäkert kunna skydda hotade arter och vara tydlig gentemot markägare om när man har rätt till ersättning.

Regeringen anser att det är viktigt att öka sysselsättningen, stärka hållbar tillväxt och landsbygdsutvecklingen med beaktande av skogens sociala värden.

Bekämpning av invasiva främmande arter
Invasiva främmande arter (IAS) är ett av de största globala hoten mot biologisk mångfald. EU:s nya IAS-förordning innebär att Sverige har skyldigheter att vidta åtgärder för invasiva främmande arter som är av unionsbetydelse enligt EU-förordningen. Flera av dessa är under spridning men fortfarande möjliga att bekämpa med en rimlig insats.

Kraftigare insatser är viktiga för att bekämpa och hantera invasiva främmande arter. Det statliga arbetet kan fortsätta genom förstärkningen av anslag 1:3. För att lyckas mota hotet behövs också fortsatt engagemang från civila samhället och privata aktörer och det viktiga arbete de redan gör. Information och vägledning till berörda är därför viktigt.

Ett nytt globalt ramverk för biologisk mångfald
Arbetet inom ramen för FN:s konvention för biologisk mångfald (UN CBD) går in i en viktig fas då ett nytt globalt ramverk för biologisk mångfald förhandlas för att ersätta den nuvarande strategiska planen med sina s.k. Aichimål. Regeringen kommer att verka för att en uppdaterad och ambitiös plan kan beslutas vid konventionens femtonde partsmöte i oktober 2020. För att säkerställa ett aktivt deltagande i arbetet med att ta fram och genomföra ramverket har Naturvårdsverket fått i uppdrag att samordna myndigheter, branscher och civilsamhällsorganisationer

3.7 Fonder

3.7.1 Batterifonden

Miljöavgiften på bly- och kvicksilverbatterier avskaffades den 1 januari 2009 när förordningen (2008:834) om producentansvar för batterier trädde i kraft. Batterifonden har därmed inte några intäkter från sådana batterier och tar inte längre in några avgifter. Den avgift som Naturvårdsverket, enligt 24 § i ovan nämnda förordning, tar ut på slutna nickelkadmiumbatterier fonderas, fr.o.m. den 1 januari 2010, på ett eget batterikonto kallat nya kadmiumbatterifonden (se avsnitt 1.1.2).

Batterifonden består av två delar, en för miljöavgifter inbetalade för blybatterier och en för miljöavgifter inbetalade småbatterier innehållande kvicksilver och kadmium. Batterifondens medel fördelas över en sexårsperiod räknat från 2009 enligt följande:

- 100 miljoner kronor till informationsinsatser för att upprätthålla och utveckla kunskapsnivån avseende batteriinsamling.
- 404 miljoner kronor till insamling och återvinning av de batterier som sattes på marknaden före den 1 januari 2009.

– 40 miljoner kronor till återbetalning av miljöavgifter för batterier som exporteras ut ur Sverige.
– 20 miljoner kronor till Naturvårdsverkets kostnader för prövning av frågor om utbetalning av medlen samt tillsyn.
– 4 miljoner kronor till slutförvar av det kvicksilver som har utvunnits från kvicksilverbatterierna.
– 205 miljoner kronor till forskning för utveckling av miljövänliga och kostnadseffektiva återvinningsmetoder för alla typer av batterier och ackumulatorer samt till fordonsenergirelaterad batteriforskning (prop. 2011/12:1 utg.omr. 20).

Energimyndigheten beslutade 2013 att upprätta ett nytt forsknings- och utvecklingsprogram som löper över sju år och inriktas mot batteriåteranvändning och återvinning och fordonsbatterier.

Tabell 3.6 Användning av Batterifonden

Miljoner kronor

	2018	2017	2016
Insamling och återvinnig	0	0	0
Bidrag informationsinsatser	0	6	25
Bidrag forskning	0	40	55
Slutförvar kvicksilver	0	0	0
Återbetalning exporterade batterier	0	0	0
Naturvårdsverket handläggning	0	0	3
Räntor	1,4	1,4	1,7
Totalt	**1,4**	**47 ,4**	**84,7**

Naturvårdsverket

Det har varit möjligt att få ersättning ur batterifonden för insamling och återvinning av batterier satta på marknaden före januari 2009, enligt regeringsbeslut den 28 juni 2012. Naturvårdsverket har i en utredning 2010 (rapport 6320) bedömt att batterier ska betraktas som insamlade inom sex år. Med detta som utgångspunkt avser Naturvårdsverket att inte betala ut ytterligare medel ur Batterifonden för insamling och återvinning av batterier. Efter 2017 har också de 100 miljoner kronor som har avsatts för information betalats ut.

Behållningen uppgick den 31 december 2017 till 278 miljoner kronor. Den enda belastningen ur fonden 2018 var ca 1,4 miljoner kronor i räntekostnader i och med negativ ränta hos Riksgälden. För 2019–2021 beräknas 150 miljoner kronor användas för forskning.

3.7.2 Kadmiumfonden

Den avgift som Naturvårdsverket enligt 24 § förordningen (2008:834) om producentansvar för batterier tar ut för nickelkadmiumbatterier fonderas fr.o.m. den 1 januari 2010 i en ny fond. Fonden består av fonderade miljöavgifter på slutna kadmiumbatterier. Avgiften är 300 kronor per kilogram batteri och betalas av den producent som sätter batteriet på den svenska marknaden. Medlen får användas till ersättning för sortering, återvinning och bortskaffning av nickelkadmiumbatterier samt för information om hantering av dessa batterier. Medel får även användas för Naturvårdsverkets hantering och administration av avgifterna. Under 2018 betalades det in ca 1,8 miljoner kronor i avgifter till fonden och medel ur fonden och inga ansökningar om ersättning ur nya kadmiumbatterifonden kom in under 2018. Det som har belastat fonden under 2018 är 1,4 miljoner kronor i handläggningskostnader för Naturvårdsverket samt 0,75 miljoner kronor i räntekostnader i och med negativ ränta. Inga medel har under året använts till insamling och återvinning eller informationsinsatser. Behållningen i nya kadmiumbatterifonden uppgick den 31 december 2018 till 32 miljoner kronor.

3.7.3 Kärnavfallsfonden

Kärnavfallsfondens (myndighetens) huvuduppgift är att ta emot och förvalta de avgiftsmedel vilket de som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor (eller annan kärnteknisk anläggning) är skyldiga att betala. Avgifterna och fonden finansierar bl.a. kostnader för att ta hand om använt kärnbränsle och annat radioaktivt avfall, en säker avveckling och rivning av kärnkraftverken samt forskning och utveckling inom området. För reaktorägarna beräknas avgifterna i förhållande till den el som levereras och bestäms av regeringen efter förslag av Riksgäldskontoret (innan den 1 september 2018 på förslag av Strålsäkerhetsmyndigheten). Regeringens beslut om kärnavfallsavgifter för perioden 2018–2020 var i enlighet med SSM:s förslag och innebar en höjning av avgifterna från i

genomsnitt 4 öre till i genomsnitt 5 öre per kilowattimme (kWh) producerad el. För de reaktorer som inte längre levererar el kan avgiften bestämmas som ett belopp. För övriga avgiftsskyldiga tillståndshavare beräknas avgiften som ett belopp. De inbetalade avgifterna är öronmärkta för att täcka kostnader hänförliga per inbetalare.

Kärnavfallsfonden förvaltar också de medel som betalats in enligt den numera upphävda s.k. Studsvikslagen för att täcka vissa kostnader som hänför sig till det tidiga svenska kärnforskningsprogrammet. Till skillnad från kärnavfallsavgifterna som är uppdelade per tillståndshavare har avgifterna varit öronmärkta i förhållande till de kostnader som framgår enligt Studsvikslagen.

Från och med 2018 har Kärnavfallsfonden möjlighet att inom vissa restriktioner också investera i företagsobligationer och aktier. Kärnavfallsfonden har under 2018 utrett, beslutat och påbörjat implementeringen av en ny förvaltningsstrategi. Kammarkollegiet har givits i uppdrag att förvalta två nya tillgångsslag; svenska företagsobligationer och svenska aktier. Fonden har även investerat i en global värdepappersfond som innehåller globala aktier respektive globala företagsobligationer som förvaltas av externa förvaltare. Kärnavfallsfonden har också antagit och genomfört riktlinjer för miljö- och etisk hänsyn i placeringarna.

Kapitalförvaltningen under 2018 har präglats av förberedelser för och genomförande av den nya förvaltningsmodellen. Den nominella avkastningen har varit positiv för 2018 (1,5 procent). Stigande inflation har dock lett till att den reala avkastningen under 2018 blev svagt negativ (0,46 procent). Den reala avkastningen under senaste femårsperioden är positiv och uppgår i genomsnitt till 2,66 procent per år.

Sedan 1982 då finansieringssystemet inrättades har 53 miljarder kronor betalats in till fonden och 39 miljarder kronor betalats ut för att täcka kostnader. Avkastningen har sedan starten varit god på det förvaltade kapitalet och har sammanlagt uppgått till 55 miljarder kronor.

Under 2018 uppgick avgiftsinbetalningarna till 3,7 miljarder kronor, utbetalningarna till 2,2 miljarder kronor och avkastningen till 0,9 miljarder kronor. Det verkliga värdet av kärnavfallsfonden ökade under år 2018 med 2,4 miljarder vilket innebar att fonden innehöll närmare 70 miljarder kronor vid utgången av 2018. Resterande medel ska betalas in till fonden genom framtida avgifter eller komma från avkastning från fondmedel. Enligt finansieringslagen ska den som är skyldig att betala kärnavfallsavgift också ställa säkerheter för ännu inte inbetalda kärnavfallsavgifter och för oförutsedda händelser.

Regeringen har tidigare aviserat att redovisningen till riksdagen om finansieringssystemet och statens samlade risk ska utvecklas med anledning av rekommendationer från Riksrevisionen (RiR 2017:31). Regeringen arbetar vidare för att redovisningen ska utvecklas.

3.8 Borttagning och annullering av utsläppsenheter

3.8.1 Borttagning av överskott från 2017 och 2018 under EU:s ansvarsfördelningsbeslut

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att genomföra borttagning av de utsläppsenheter under EU:s ansvarsfördelningsbeslut för 2017 och 2018 som Sverige har tilldelats och som inte behövs för avräkning mot Sveriges åtagande inom EU för de åren.

Skälen för regeringens förslag: Sverige har minskat utsläppen av växthusgaser mer år 2017 och 2018 än vad Sverige åtagit sig under EU:s ansvarsfördelningsbeslut som reglerar medlemsstaternas årliga utsläppsutrymme mellan 2013 och 2020. Det innebär att det uppstår överskott, d.v.s. återstår ett innehav av utsläppsenheter (s.k. Annual Emission Allocation, AEA) efter avräkning mot åtagandet inom EU. Avräkningen mot Sveriges åtagande för 2017 väntas pågå t.o.m. mars 2020 medan avräkningen för 2018 väntas inledas i slutet av 2020. Regeringen bedömer att överskottet av AEA från 2017 kommer att motsvara ca 5,3 miljoner ton och överskottet från 2018 ca 4,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter. För att bidra till en ökad ambition för utsläppsminskningar inom EU föreslår regeringen borttagning av överskotten av utsläppsenheter för 2017 och 2018. Under ansvarsfördelningsbeslutet får medlemsstaterna uppfylla en mindre del av sina åtaganden med utsläppsminskningsenheter som utfärdats för projekt under Kyoto-

protokollet. Sverige har ett innehav av sådana enheter som förvärvats genom programmet för internationella klimatinsatser. Givet Sveriges stora överskott av AEA ser dock regeringen inget skäl att använda sig av internationella utsläppsminskningsenheter och avsikten är att uppfylla Sveriges åtagande under ansvarsfördelningsbeslutet med endast AEA. Sverige har möjlighet att spara utsläppsenheter till kommande år eller föra över utsläppsenheter till andra medlemsstater.

Utifrån utsläppsutvecklingen samt prognosen till 2020 för medlemsländerna förväntas efterfrågan på utsläppsenheter från andra medlemsstater vara begränsad. Mot bakgrund av detta samt avsaknaden av ett marknadspris bedömer regeringen att inget ekonomiskt värde kan anges för det svenska överskottet av AEA. Under Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod, dvs. 2013–2020, kommer varje AEA att vara kopplad till en tilldelad utsläppsenhet under Kyotoprotokollet, s.k. Assigned Amount Unit (AAU). Det innebär att för varje AEA som tas bort under EU:s ansvarsfördelningsbeslut måste också en AAU annulleras under Kyotoprotokollet. Utfärdandet av AAU är dock avhängigt av när Kyotoprotokollet för den andra åtagandeperioden träder i kraft. Det är osäkert när detta kommer att ske vilket innebär att annullering av AAU för borttagna AEA kan genomföras först senare. Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att genomföra borttagning av de utsläppsenheter under EU:s ansvarsfördelningsbeslut för 2017 och 2018 som Sverige har tilldelats och som inte behövs för avräkning mot Sveriges åtagande inom EU för de åren. Detta innebär också att motsvarande mängd utsläppsenheter för Sveriges åtagande under Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod 2013–2020 kommer att annulleras när så är möjligt.

3.8.2 Annullering av förvärvade utsläppsenheter från 2017 och 2018

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att annullera Sveriges innehav av utsläppsenheter som har genererats under Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod och som har levererats under 2017 och 2018. Utsläppsenheterna har förvärvats genom Sveriges program för internationella klimatinsatser.

Regeringens förslag: Genom programmet för internationella klimatinsatser har Sverige förvärvat utsläppsenheter utfärdade under Kyotoprotokollet för utsläppsminskningar som har åstadkommits genom projekt i andra länder. Regeringen föreslår att riksdagen bemyndigar regeringen att annullera de drygt 7,5 miljoner utsläppsenheter, i form av certifierade utsläppsminskningar (CER), i Sveriges innehav som har genererats under Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod och har levererats under 2017 och 2018. Genom beslut om annullering intar Sverige en ledande position för att minska utsläppsutrymmet och höja ambitionsnivån under åtagandeperioden. Avsikten har varit att de förvärvade utsläppsenheterna skulle kunna användas för det nationella målet till 2020 om det behövs. Enligt prognosen uppgår den ackumulerade volym utsläppsenheter som levereras t.o.m. 2022 inom ramen för programmet till maximalt ca 36 miljoner ton. Hittills har Sverige annullerat ca 14,5 miljoner förvärvade utsläppsenheter som genererats under Kyotoprotokollets första och andra åtagandeperioder. Utsläppsgapet för att nå etappmålet till 2020 med enbart inhemska åtgärder var vid den senaste bedömningen 0,9 miljoner ton. Det kommer därför inte att finnas behov av alla förvärvade utsläppsenheter och regeringen anser att det bästa för klimatet är att annullera de utsläppsenheter som har genererats under Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod och har levererats under 2017 och 2018. Alternativen till annullering vore att spara utsläppsenheterna eller att sälja dem. Om de skulle säljas är efterfrågan begränsad och på grund av de stora överskotten på marknaden har priserna på CER länge varit mycket låga. Att annullera enheterna utesluter att de säljs och släpps ut på marknaden.

3.9 Budgetförslag

3.9.1 1:1 Naturvårdsverket

Tabell 3.7 Anslagsutveckling 1:1 Naturvårdsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	546 385	Anslags-sparande	-1 249
2019	Anslag	585 452 [1]	Utgifts-prognos	577 470
2020	**Förslag**	**588 944**		
2021	Beräknat	476 813 [2]		
2022	Beräknat	418 242 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 469 574 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 405 775 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Naturvårdsverkets förvaltningsutgifter inklusive myndighetens utgifter för att administrera de verksamheter som finansieras via sakanslagen.

Anslaget får även användas för utgifter för bidrag till utvecklingsarbete som andra än Naturvårdsverket organiserat och som främjar de verksamheter som Naturvårdsverket ansvarar för.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.8 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	18 963	0	3 596	1 157	1 157
Prognos 2019	18 905	0	4 100	-1 157	0
Budget 2020	18 905	0	4 100	0	0

Naturvårdsverkets avgiftsbelagda offentligrättsliga verksamhet där intäkterna inte disponeras rör miljösanktionsavgifter, avgifter enligt lagen om handel med utsläppsrätter, avgifter för prövnings- och tillsynsverksamhet, typgodkännande av fångstredskap samt övrig offentligrättslig verksamhet som främst rör avgifter för handläggning av anmälningar om gränsöverskridande avfallstransporter. Det positiva resultatet och ackumulerade överskottet avser avgifter för prövnings- och tillsynsverksamhet där intäkterna blev högre än budgeterat. För övriga avgifter finns ingen målsättning om att dessa ska täcka kostnaderna varför inget överskott redovisas i tabellen.

Tabell 3.9 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	41 113	42 579	-1 499	-49
(varav tjänsteexport)	20 603	20 603	0	0
Prognos 2019	41 490	41 490	49	0
(varav tjänsteexport)	20 000	20 000	0	0
Budget 2020	41 490	41 490	0	0
(varav tjänsteexport)	20 000	20 000	0	0

En stor del av intäkterna från Naturvårdsverkets uppdragsverksamhet kommer från jägarregistret och avser Naturvårdsverkets uppgift som tillsynsmyndighet för jägarexamen och för administration av jaktkort. Myndigheten får även disponera intäkter för administration av kväveoxidavgiften och Kadmiumfonden. En mindre del av intäkterna kommer från avgifter för EU:s miljöledningssystem och miljörevisionsförordning, EMAS.

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Regeringen anser att det är angeläget att Naturvårdsverket ges förutsättningar att hantera de viktiga satsningar inom miljöområdet som föreslås i denna proposition. Regeringen anser därför att anslaget 1:1 *Naturvårdsverket* bör ökas med 20 miljoner kronor, jämfört med tidigare beräknat anslag.

Digitaliseringen av samhället skapar nya möjligheter inom Naturvårdsverkets verksamhetsområde. Det handlar bl.a. om att digitalisera och tillgängliggöra miljöinformation och på så sätt skapa förbättrade förutsättningar för myndigheter, företag, organisationer och individer att göra miljösmarta val. Detta arbete bör i högre grad integreras i myndighetens ordinarie verksamhet och bli mindre konsult-

beroende. Regeringen föreslår mot denna bakgrund att myndighetens förvaltningsanslag ökas med 8 miljoner kronor.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Naturvårdsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**575 452**	**575 452**	**575 452**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	9 653	18 673	27 630
Beslut	3 839	-117 312	-184 839
Varav BP20 [3]	28 000	28 000	28 000
Varav [3]			
Digitalisering	8 000	8 000	8 000
Tillskott Naturvårdsverket	20 000	20 000	20 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**588 944**	**476 813**	**418 242**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 588 944 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Naturvårdsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 476 813 000 kronor respektive 418 242 000 kronor.

3.9.2 1:2 Miljöövervakning m.m.

Tabell 3.11 Anslagsutveckling 1:2 Miljöövervakning m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	399 102	Anslags-sparande	11 111
2019	Anslag	400 214 [1]	Utgifts-prognos	395 601
2020	**Förslag**	**465 714**		
2021	Beräknat	425 714		
2022	Beräknat	425 714		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter och bidrag för miljömålsuppföljning, för miljöövervakning, för statsbidrag till ideella miljöorganisationer och till verksamhet vid Swedish Water House och för arbete med miljöledningssystem.

Anslaget får även användas till utgifter för internationell miljöövervakning samt internationell rapportering som följer av EU-direktiv och andra internationella åtaganden.

Kompletterande information

I förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket samt i förordningen (2011:619) med instruktion för Havs- och vattenmyndigheten anges att myndigheterna ska fördela medel för miljöövervakning, uppföljning av miljökvalitetsmålen och internationell rapportering.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Miljöövervakning m.m.* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 132 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen behöver ett bemyndigande för att fleråriga avtal ska kunna tecknas med de aktörer som utför miljöövervakning i program som löper under flera år, för att skapa kontinuitet, kostnadseffektivitet och ökad kvalitet i verksamheten.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Miljöövervakning m.m.* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 132 000 000 kronor 2020–2023.

Tabell 3.12 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Miljöövervakning m.m.

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2023
Ingående åtaganden	82 707	84 553	110 000			
Nya åtaganden	77 060	92 447	112 000			
Infriade åtaganden	-75 760	-67 000	-90 000	-65 000	-43 000	-24 000
Utestående åtaganden	84 553	110 000	132 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande		**110 000**	**132 000**			

Regeringens överväganden

Miljöövervakningen är avgörande för att se hur arbetet med att nå miljömålen fortlöper och ger underlag för väl underbyggda beslut, inte minst avseende hav och vatten. Regeringen anser mot denna bakgrund att miljöövervakningen bör förstärkas och föreslår att anslaget ökas med 80 miljoner kronor. Vidare bedömer regeringen att förutsättningarna för pollinatörer behöver stärkas. Regeringen anser därför att anslaget 1:2 *Miljöövervakning m.m.* bör ökas med ytterligare 20 miljoner kronor.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Miljöövervakning m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**360 214**	**360 214**	**360 214**
Förändring till följd av:			
Beslut	105 500	65 500	65 500
Varav BP20	97 500	97 500	97 500
Varav			
Digitalisering	-2 500	-2 500	-2 500
Rent hav	80 000	80 000	80 000
Åtgärdspaket pollinatörer	20 000	20 000	20 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**465 714**	**425 714**	**425 714**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 465 714 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Miljöövervakning m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 425 714 000 kronor respektive 425 714 000 kronor.

3.9.3 1:3 Åtgärder för värdefull natur

Tabell 3.14 Anslagsutveckling 1:3 Åtgärder för värdefull natur

Tusental kronor

2018	Utfall	1 247 471	Anslags-sparande	64
2019	Anslag	859 535 [1]	Utgifts-prognos	849 524
2020	**Förslag**	**1 115 035**		
2021	Beräknat	1 115 035		
2022	Beräknat	1 115 035		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för insatser för skötsel och förvaltning av skyddad natur, bevarande och restaurering av biologisk mångfald och insatser för friluftsliv. Anslaget får användas till statsbidrag inom dessa områden. Anslaget får särskilt användas till utgifter

- för skötsel av skyddade områden, naturvårdsförvaltning och fastighetsförvaltning,
- för artbevarande och viltförvaltning, samt
- i samband med skötsel och övrig förvaltning av värdefull natur.

Kompletterande information

I förordningen (2003:598) finns bestämmelser om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt. I förordningen (2011:840) finns bestämmelser om Laponia.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 490 000 000 kronor 2021–2028.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen behöver ett bemyndigande för att fleråriga avtal avseende förvaltning av värdefulla naturområden ska kunna tecknas samt för samverkansavtal mellan statliga myndigheter. Bemyndigandet behövs också för att möjliggöra medfinansiering av större EU-projekt. Bemyndigandet för 2020 föreslås öka med 50 000 000 kronor jämfört med 2019.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 490 000 000 kronor 2021–2028.

Tabell 3.15 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2028
Ingående åtaganden	278 493	321 797	440 000			
Nya åtaganden	140 794	255 203	250 000			
Infriade åtaganden	-97 490	-137 000	-200 000	-200 000	-150 000	-140 000
Utestående åtaganden	321 797	440 000	490 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**440 000**	**440 000**	**490 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen bedömer att det behövs ytterligare insatser för att förstärka den biologiska mångfalden genom t.ex. skötsel av skyddade områden, naturvårdsförvaltning, artbevarande och viltförvaltning samt restaurering och anläggande av våtmarker. Regeringen anser därför att anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur bör ökas med 400 miljoner kronor fr.o.m. 2020 och framåt t.o.m. 2022.

Regeringen bedömer att arbetet med att rusta upp vandringslederna behöver fortsätta. Regeringen anser därför att anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* bör ökas med 20 miljoner kronor fr.o.m. 2020 och framåt t.o.m. 2022.

Regeringen bedömer att förutsättningarna för pollinatörer behöver stärkas. Regeringen anser därför att anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* bör ökas med 50 miljoner kronor fr.o.m. 2020 och framåt t.o.m. 2022.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.16 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Åtgärder för värdefull natur

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**647 535**	**647 535**	**647 535**
Förändring till följd av:			
Beslut	467 500	467 500	467 500
Varav BP20	467 500	257 500	257 500
Varav			
Digitalisering	-2 500	-2 500	-2 500
Återföring av medel Sveaskogsprop		-210 000	-210 000
Förstärk den biologiska mångfalden	400 000	400 000	400 000
Upprustning vandringsleder	20 000	20 000	20 000
Åtgärdspaket pollinatörer	50 000	50 000	50 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 115 035**	**1 115 035**	**1 115 035**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 115 035 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas

anslaget till 1 115 035 000 kronor respektive 1 115 035 000 kronor.

3.9.4 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden

Tabell 3.17 Anslagsutveckling 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden

Tusental kronor

2018	Utfall	772 341	Anslags-sparande	95 678
2019	Anslag	891 368 [1]	Utgifts-prognos	881 094
2020	**Förslag**	**919 218**		
2021	Beräknat	839 218		
2022	Beräknat	839 218		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för att inventera, undersöka och åtgärda förorenade områden som behöver saneras och efterbehandlas, för att ta fram prioriteringsunderlag samt för teknikutveckling och tillämpad forskning för sanerings- och efterbehandlingsarbete.

Anslaget får även användas till utgifter för att åtgärda saneringsobjekt som är särskilt angelägna ur risksynpunkt och till akuta saneringsinsatser. Anslaget får vidare användas till utgifter för att inventera om det förekommer objekt som förorenats av en statlig organisation som inte längre finns kvar, och i så fall genomföra ansvarsutredningar och nödvändiga undersökningar av dessa. Anslaget får användas för efterbehandling av mark för bostadsbyggande.

Anslaget får även användas till utgifter för omhändertagande av historiskt radioaktivt avfall från icke-kärnteknisk verksamhet.

Anslaget får användas för statsbidrag inom dessa områden.

Kompletterande information

Bestämmelser om statsbidrag finns i förordningen (2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statsbidrag för sådant avhjälpande.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:4 *Sanering och återställning av förorenade områden* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 065 000 000 kronor 2021–2050.

Skälen för regeringens förslag: Ett tillräckligt stort bemyndigande är en förutsättning för att bidragshanteringen ska fungera effektivt. Saneringsåtgärder är ofta fleråriga varav ett bemyndigande är avgörande för att aktörer och myndigheter ska ha möjlighet att genomföra åtgärder och undersökningar. Stora delar av bemyndigandet är redan intecknat vilket medför behov av ökat bemyndigande med 100 miljoner kronor. Anslagets ökade anslagsnivå bidrar också till behov om ökat bemyndigande. Det är också angeläget med ett senare slutår för att kunna skapa förutsättningar för längre bidragsbeslut, som kan vara nödvändiga vid särskilda fall. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget1:4 *Sanering och återställning av förorenade områden* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 065 000 000 kronor 2021–2050.

Tabell 3.18 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2050
Ingående åtaganden	1 096 000	1 599 027	1 965 000			
Nya åtaganden	945 027	908 369	665 500			
Infriade åtaganden	-442 000	-542 396	-565 500	-590 000	-545 000	-930 000
Utestående åtaganden	1 599 027	1 965 000	2 065 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**1 892 000**	**1 965 000**	**2 065 000**			

Regeringens överväganden

Det finns ett stort behov att komma åt de ansamlingar av miljögifter i hav och vatten som utgör störst risk för människa och miljö. Som en del av satsningen på rent hav föreslår därför regeringen att anslaget ökas med 65 miljoner kronor per år 2020–2022 för att stärka arbetet med förorenade sediment och miljöfarliga vrak. Regeringen föreslår vidare en ökad satsning på det globala kemikaliearbetet.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för Sanering och återställning av förorenade områden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**856 118**	**856 118**	**856 118**
Förändring till följd av:			
Beslut	63 100	-16 900	-16 900
Varav BP20	62 500	62 500	62 500
Varav			
Digitalisering	-2 500	-2 500	-2 500
Rent hav	65 000	65 000	65 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**919 218**	**839 218**	**839 218**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 919 218 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Sanering och återställning av förorenade områden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 839 218 000 kronor respektive 839 218 000 kronor.

3.9.5 1:5 Miljöforskning

Tabell 3.20 Anslagsutveckling 1:5 Miljöforskning

Tusental kronor

2018	Utfall	78 822	Anslags-sparande	3
2019	Anslag	78 825 [1]	Utgifts-prognos	77 917
2020	**Förslag**	**93 825**		
2021	Beräknat	93 825		
2022	Beräknat	93 825		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för miljöforskning främst till stöd för arbete med miljökvalitetsmålen, miljöbalken och underlag för internationellt förhandlingsarbete.

Anslaget får även användas till utgifter för statens andel av den forskning som bedrivs samfinansierat med näringslivet vid IVL Svenska Miljöinstitutet AB.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Miljöforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 102 000 000 kronor 2021–2024.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen behöver ett bemyndigande för att avtal om fleråriga miljöforsningsprojekt ska kunna tecknas vilket i sin tur är en förutsättning för att medverka i t.ex. EU-gemensamma forskningssatsningar. Bemyndigandet för 2020 föreslås vara oförändrat jämfört med 2019. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Miljöforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 102 000 000 kronor 2020–2024.

Tabell 3.21 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Miljöforskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2024
Ingående åtaganden	100 542	46 439	102 000			
Nya åtaganden	0	85 561	70 000			
Infriade åtaganden	-54 103	-30 000	-70 000	-50 000	-30 000	-22 000
Utestående åtaganden	46 439	102 000	102 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**102 000**	**102 000**	**102 000**			

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Miljöforskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**78 825**	**78 825**	**78 825**
Förändring till följd av:			
Beslut	15 000	15 000	15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**93 825**	**93 825**	**93 825**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 93 825 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Miljöforskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 93 825 000 kronor respektive 93 825 000 kronor.

3.9.6 1:6 Kemikalieinspektionen

Tabell 3.23 Anslagsutveckling 1:6 Kemikalieinspektionen

Tusental kronor

2018	Utfall	262 791	Anslags-sparande	13 655
2019	Anslag	276 973 [1]	Utgifts-prognos	278 962
2020	**Förslag**	**275 692**		
2021	Beräknat	229 093 [2]		
2022	Beräknat	232 330 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 225 831 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 225 830 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Kemikalie-inspektionens förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för bidrag till verksamheter som främjar handlingsplanen för en giftfri vardag som Kemikalieinspektionen ansvarar för.

Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till Internationella kemikalie-sekretariatet och Karolinska institutet.

Anslaget får användas för utgifter för att täcka eventuellt underskott i prövningsverksamheten

inom det svenska rapportörsprogrammet (SERP) rörande riskbedömning av befintliga och nya verksamma ämnen i bekämpningsmedel.

Anslaget får användas för utgifter för att betala Livsmedelsverkets och Statens jordbruksverk för nationell prövning av växtskyddsmedel och biocidprodukter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.24 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	123 554	9 854	133 480	-72	-20 942
Prognos 2019	116 650	11 600	146 326	-18 076	-39 018
Budget 2020	115 850	15 600	150 560	-19 110	-58 128

Tabell 3.25 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resulat
Utfall 2018	15 432	15 432	0	0
(varav tjänsteexport)	15 432	15 432	0	0
Prognos 2019	15 500	15 500	0	0
(varav tjänsteexport)	15 500	15 500	0	0
Budget 2020	15 500	15 500	0	0
(varav tjänsteexport)	15 500	15 500	0	0

Kemikalieinspektionens offentligrättsliga verksamhet finansieras i huvudsak genom avgifter som anges i förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken och förordningen (2013:63) om bekämpningsmedelsavgifter. Avgiftsintäkterna är inte periodiserade, vilket innebär att resultatet inte kan förväntas vara i balans för ett enskilt budgetår. Regeringen, tillsammans med Kemikalieinspektionen, arbetar för att den avgiftsfinansierade verksamheten på sikt ska vara i bättre balans.

Kemikalieinspektionen har viss offentligrättslig verksamhet där myndigheten disponerar medlen. Detta omfattar framför allt prövningsverksamheten avseende verksamma ämnen i bekämpningsmedel enligt Europaparlamentet och rådets direktiv 98/8/EG av den 16 februari 1998 om utsläppandet av biocidprodukter på marknaden och Europaparlamentet och rådets förordning 528/2012 av den 22 maj 2012 om tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter och Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009 av den 21 oktober 2009 om utsläppande på marknaden och om upphävandet av rådets direktiv 79/117/EEG och 91/414/EEG. Kemikalieinspektionen har bl.a. enligt miljö-tillsynsförordningen (2011:13) rätt att ta ut varuprover för tillsyn. Det finns även stöd i lagstiftningen för att företag i vissa fall ska stå för de kostnader som uppkommer i samband med undersökning och analys av sådana varuprover.

Tjänsteexport avser Kemikalieinspektionens samarbete med Sveriges biståndsmyndighet Sida enligt de överenskommelser som myndigheten har med Sida.

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Kemikalieinspektionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**276 973**	**276 973**	**276 973**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 912	7 970	11 996
Beslut	-5 193	-55 850	-56 639
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**275 692**	**229 093**	**232 330**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 275 692 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Kemikalieinspektionen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 229 093 000 kronor respektive 232 330 000 kronor.

3.9.7 1:7 Avgifter till internationella organisationer

Tabell 3.27 Anslagsutveckling 1:7 Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	301 967	Anslags-sparande	12 680
2019	Anslag	297 631 [1]	Utgifts-prognos	294 201
2020	**Förslag**	**262 131**		
2021	Beräknat	262 131		
2022	Beräknat	262 131		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för medlemsavgifter och stöd till internationella organisationer.

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**288 131**	**288 131**	**288 131**
Förändring till följd av:			
Beslut	-26 000	-26 000	-26 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**262 131**	**262 131**	**262 131**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 262 131 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Avgifter till internationella organisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 262 131 000 kronor respektive 262 131 000 kronor.

3.9.8 1:8 Klimatbonus

Tabell 3.29 Anslagsutveckling 1:8 Klimatbonus'

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 340 000 [1]	Utgifts-prognos	1 324 556
2020	**Förslag**	**1 760 000**		
2021	Beräknat	2 430 000		
2022	Beräknat	2 490 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för klimatbonusen, dvs. bidrag till fysiska och juridiska personer som har förvärvat en klimatbonusbil. Anslaget får även användas för utgifter som kvarstår för supermiljöbilspremien under 2019. Möjligheten att ansöka om bidrag för supermiljöbil upphörde den 30 juni 2018.

Kompletterande information

I förordningen (2017:1334) om klimatbonusbilar finns bestämmelser om stöd till klimatbonusbilar. Anslaget används för att främja en ökad försäljning och användning av nya bilar med en låg klimatpåverkan.

Regeringens överväganden

Regeringen bedömer att en premie vid inköpstillfället är ett effektivt sätt att främja marknadsintroduktion av fordon med låga utsläpp av växthusgaser. Som följd av ändringar kring hur nya fordons bränsleförbrukning mäts fr.o.m. den 1 januari 2020 samt ändrad utsläppsgräns för vad som utgör en klimatbonusbil, behöver anslaget för klimatbonusbilar höjas. Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 130 miljoner kronor.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Klimatbonus

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 240 000**	**1 240 000**	**1 240 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	130 000	280 000	340 000
Varav BP20	130 000	280 000	340 000
Varav			
Justering av gräns för klimatbonus	130 000	280 000	340 000
Överföring till/från andra anslag	390 000	910 000	910 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 760 000**	**2 430 000**	**2 490 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 760 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Klimatbonus* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 430 000 000 kronor respektive 2 490 000 000 kronor.

3.9.9 1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Tusental kronor

2018	Utfall	238 919	Anslags-sparande	6 711
2019	Anslag	248 115 [1]	Utgifts-prognos	251 889
2020	**Förslag**	**268 281**		
2021	Beräknat	272 488 [2]		
2022	Beräknat	276 699 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 268 281 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 268 281 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts (SMHI) förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.32 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	88 179	81 838	6 340	11 990
Prognos 2019	87 046	87 983	-937	11 053
Budget 2020	84 547	86 000	-1 467	9 600

Med uppdragsverksamhet avses sådan verksamhet som innebär att SMHI mot avgifter levererar produkter eller tjänster till statliga myndigheter på en icke-konkurrensutsatt marknad. Avgifterna bestäms så att de täcker SMHI:s kostnader för att tillhandahålla varan eller tjänsten och bidrar till SMHI:s kostnader för uppbyggnad, uppdatering och utveckling av system, databaser och information. Flygväder-tjänsten utgör närmare två tredjedelar av omsättningen inom den avgiftsbelagda uppdrags-verksamheten. Europeiska kommissionen fast-ställda ersättningsnivåer för perioden 2015–2019 innebär en årlig minskning om drygt 2,5 procent per år.

Till uppdragsverksamheten räknar SMHI även uppdrag som kontrollant av vattendomar, där uppdragsgivaren i en vattendom åläggs att anlita SMHI. Övrig uppdragsverksamhet rör främst miljöfrågor i luft och vatten. SMHI utför uppdrag för bl.a. Trafikverket, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt länsstyrelser.

Tabell 3.33 Avgiftsbelagd verksamhet

Tusental kronor

Affärsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	205 815	205 534	281	541
(varav tjänsteexport)	127 571	123 761	3 810	5653
Prognos 2019	220 554	220 465	89	629
(varav tjänsteexport)	130 087	129 267	820	6472
Budget 2020	231 071	231 000	71	700
(varav tjänsteexport)	135 728	135 600	128	6600

SMHI:s affärsverksamhet bygger på produkter och tjänster som utvecklas utifrån myndighetens

infrastruktur och erbjuds till kunder som efterfrågar en hög grad av värdeförädling. Produkter och tjänster inom affärsverksamheten ska, liksom inom övriga verksamheter, bidra till ökad samhällsnytta, säkerhet och ett uthålligt samhälle.

Intäkter och andra ersättningar från affärsverksamheten inklusive tjänsteexporten ökade med ca 30 miljoner jämfört med föregående år. Omsättningsökningen kan främst härledas till leverans av operationella Copernicustjänster men även till Sidafinansierade uppdrag.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att anslaget 1:9 *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* ökas med 15 miljoner kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera verksamhet vid Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning samt vid Nationella expertrådet för klimatanpassning och dess sekretariat. Anslagsökningen finansieras genom en minskning av anslaget 1:10 *Klimatanpassning*.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**248 115**	**248 115**	**248 115**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	5 166	9 138	13 113
Beslut	15 000	15 235	15 471
Varav BP20 [3]	15 000	15 000	15 000
Varav [3]			
Kunskapscentrum och expertråd	15 000	15 000	15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**268 281**	**272 488**	**276 699**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 268 281 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 272 488 000 kronor respektive 276 699 000 kronor.

3.9.10 1:10 Klimatanpassning

Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:10 Klimatanpassning'

Tusental kronor

2018	Utfall	132 451	Anslags-sparande	81 494
2019	Anslag	245 750 [1]	Utgifts-prognos	158 068
2020	**Förslag**	**98 000**		
2021	Beräknat	78 000		
2022	Beräknat	78 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att förebygga och begränsa samhällets sårbarhet till följd av klimatförändringar såsom förebyggande och kunskapshöjande insatser, utredningar, samordning, och planer. Anslaget får användas för statsbidrag inom dessa områden samt även användas för de administrativa utgifter som insatserna medför.

Regeringens överväganden

I propositionen Nationell strategi för klimatanpassning (prop. 2017/18:163) föreslår regeringen insatser för att stärka det långsiktiga arbetet och samordningen av arbetet med klimatanpassning. Det är av stor vikt att anpassningsåtgärder integreras i ordinarie verksamhet. Med anledning av det föreslår regeringen vissa omfördelningar mellan anslag. Anslaget 1:10 *Klimatanpassning* minskas med 18 750 000 kronor för att finansiera Nationella expertrådet för klimatanpassning samt Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. Anslaget 1:9 *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* ökas med 15 miljoner kronor. Vidare föreslår regeringen att anslaget 1:10 *Klimatanpassning* minskas med 3 miljoner kronor för att finansiera arbetet med stranderosion. Stranderosion förutses öka i ett förändrat klimat. Statens geotekniska institut har enligt sin instruktion ett nationellt samordnings-

ansvar för stranderosion. Anslaget 1:5 *Statens geotekniska institut* under utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostads-försörjning och byggande samt konsumentpolitik ökas därför med 2,4 miljoner kronor. Regeringen tog i april 2018 beslut om en ny förordning om bidrag för skredsäkring längs Göta älv. Statens geotekniska institut administrerar stödet och ansvarar för delegationen för Göta älv som bl.a. har till uppgift att samordna arbetet med stabilitetsförbättrande åtgärder mellan berörda aktörer. Med anledning av det föreslår regeringen att anslaget minskas med 90 miljoner kronor för år 2020 och med 115 miljoner kronor fr.o.m. 2021. Anslaget 1:20 *Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv* ökas med motsvarande belopp. Genom att klimatanpassning är en del av ordinarie verksamhet hos bl.a. berörda myndigheter minskas anslaget 1:10 *Klimatanpassning* med 100 miljoner kronor för 2020. Dessa medel används för att finansiera andra åtaganden i denna budgetproposition.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Klimatanpassning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**316 750**	**316 750**	**316 750**
Förändring till följd av:			
Beslut	-128 750	-123 750	-123 750
Varav BP20	-121 750	-21 750	-21 750
Varav			
Stranderosion	-3 000	-3 000	-3 000
Kunskapscentrum och expertråd	-18 750	-18 750	-18 750
Effektivisering miljöpolitik	-100 000		
Överföring till/från andra anslag	-90 000	-115 000	-115 000
Varav BP20	-90 000	-115 000	-115 000
Varav			
Åtgärder för ras och skredsäkring längs Göta älv	-90 000	-115 000	-115 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**98 000**	**78 000**	**78 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 98 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Klimatanpassning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 78 000 000 kronor respektive 78 000 000 kronor.

3.9.11 1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö

Tabell 3.37 Anslagsutveckling 1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö'

Tusental kronor

2018	Utfall	920 321	Anslags-sparande	29 244
2019	Anslag	1 269 565 [1]	Utgifts-prognos	1 190 682
2020	**Förslag**	**1 389 565**		
2021	Beräknat	1 211 565		
2022	Beräknat	1 211 565		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för insatser och åtgärder för att förbättra, bevara, planera, restaurera och skydda havs- och vattenmiljöer. Anslaget får även användas för statsbidrag, medfinansiering av EU-medel, medlemskap i internationella organisationer samt för utvärdering av ovan angivna insatser och åtgärder.

Kompletterande information

I förordningen (2004:660) finns bestämmelser om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. I havsmiljöförordningen (2010:1341) finns bestämmelser om förvaltning av kvaliteten på havsmiljön. I förordningen (2009:381) finns bestämmelser om statligt stöd till lokala vattenvårdsprojekt. I förordningen (1982:840) finns bestämmelser om statsbidrag till kalkning av sjöar och vattendrag. I förordningen (1998:1343) finns bestämmelser om stöd till fiskevården. I rådets förordning (EG) nr 199/2008 av den 25 februari 2008 finns bestämmelser om insamling, förvaltning och utnyttjande av uppgifter inom fiskerisektorn och till stöd för vetenskapliga utlåtanden rörande den gemensamma fiskeripolitiken. I havsplaneringsförordningen (2015:400) finns bestämmelser om havsplanering. I Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 508/2014 finns bestämmelser om den europeiska havs- och fiskefonden.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Åtgärder för havs- och vattenmiljö* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 620 000 000 kronor 2021–2026.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen behöver ett bemyndigande för att Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket ska kunna teckna avtal om fleråriga åtgärder. Bemyndigandet för 2020 föreslås ökas med 115 000 000 kronor jämfört med 2019.

Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Åtgärder för havs- och vattenmiljö* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 620 000 000 kronor 2021–2026.

Tabell 3.38 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:11 Åtgärder för Havs- och vattenmiljö

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2026
Ingående åtaganden	213 910	323 739	505 000			
Nya åtaganden	217 241	334 261	300 000			
Infriade åtaganden	-107 412	-153 000	-185 000	-225 000	-135 000	-260 000
Utestående åtaganden	323 739	505 000	620 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**380 000**	**505 000**	**620 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen bedömer att havs- och vattenmiljöarbetet behöver förstärkas ytterligare bl.a. för att öka takten i att nå de havs- och vattenrelaterade miljökvalitetsmålen. Satsningen syftar framför allt till ytterligare insatser mot övergödning. Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 240 miljoner kronor fr.o.m. 2020 och framåt t.o.m. 2022.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 149 565**	**1 149 565**	**1 149 565**
Förändring till följd av:			
Beslut	240 000	62 000	62 000
Varav BP20	240 000	240 000	240 000
Varav			
Rent hav	240 000	240 000	240 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 389 565**	**1 211 565**	**1 211 565**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 389 565 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Åtgärder för havs- och vattenmiljö* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 211 565 000 kronor respektive 1 211 565 000 kronor.

3.9.12 1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar

Tabell 3.40 Anslagsutveckling 1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar

Tusental kronor

2018	Utfall	197 801	Anslags-sparande	47 199
2019	Anslag	287 000 [1]	Utgifts-prognos	283 692
2020	**Förslag**	**255 000**		
2021	Beräknat	265 000		
2022	Beräknat	209 100		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för insatser för internationella klimatinvesteringar som syftar till att uppfylla det svenska etappmålet för begränsad klimatpåverkan till 2020 samt internationella klimatåtaganden. Detta genom att delta i, förbereda, genomföra, utvärdera och utveckla projekt och metoder för gemensamt genomförande och mekanismen för ren utveckling under Kyotoprotokollet till FN:s ramkonvention för klimatförändringar samt liknande marknadsbaserade flexibla mekanismer. I samma syfte får anslaget användas för utgifter för förvärv av utsläppsutrymme.

Anslaget får även användas för att utveckla och stödja internationellt klimatsamarbete som syftar till att bidra till ökad ambition i genomförandet av Parisavtalet, bl.a. genom samarbetsformer enligt avtalets artikel 6. Insatserna ska bidra till att minska växthusgasutsläpp i utvecklingsländer.

Anslaget får även användas för utgifter för utveckling av EU:s system för handel med utsläppsrätter och utsläppsutrymme inom ramen för bördefördelningsbeslutet samt för övervakning av internationell utsläppshandel. Anslaget får användas till finansiering av utgifter för den internationella transaktionsförteckningen (ITL) för registerhållning av transaktioner av s.k. Kyotoenheter samt för klimatkompensering av Regeringskansliets flygresor utanför EU. Utsläppsminskningsenheter som förvärvas för klimatkompensering får annulleras.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:12 *Insatser för internationella klimatinvesteringar* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 500 000 000 kronor 2021–2027.

Skälen för regeringens förslag: För att avtal om fleråriga projekt ska kunna tecknas vad gäller internationellt klimatsamarbete i syfte att bidra till ökad ambition i genomförande av Parisavtalet behöver regeringen ett bemyndigande. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:12 *Insatser för internationella klimatinvesteringar* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 500 000 000 kronor 2021–2027.

Tabell 3.41 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2027
Ingående åtaganden	939 044	758 274	700 000			
Nya åtaganden	0	169 726	34 000			
Infriade åtaganden	-180 770	-228 000	-234 000	-227 000	-200 000	-73 000
Utestående åtaganden	758 274	700 000	500 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**849 000**	**700 000**	**500 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget finansierar utsläppsminskningsprojekt i andra länder. Regeringen bedömer att anslagsnivån kan minskas med 50 miljoner kronor 2020 och 40 miljoner kronor 2020 för att täcka utgifter kopplade till redan ingångna avtal under Kyotoprotokollets regelverk och för att ingå nya

avtal inom ramen för Parisavtalet i linje med tidigare aviserade nivåer.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.42 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**335 000**	**335 000**	**335 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-80 000	-70 000	-125 900
Varav BP20	-50 000	-40 000	
Varav			
Effektivisering miljöpolitik	-50 000	-40 000	
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**255 000**	**265 000**	**209 100**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 255 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Insatser för internationella klimatinvesteringar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 265 000 000 kronor respektive 209 100 000 kronor.

3.9.13 1:13 Internationellt miljösamarbete

Tabell 3.43 Anslagsutveckling 1:13 Internationellt miljösamarbete'

Tusental kronor

2018	Utfall	44 232	Anslags-sparande	1 668
2019	Anslag	45 900 [1]	Utgifts-prognos	45 371
2020	**Förslag**	**40 400**		
2021	Beräknat	37 400		
2022	Beräknat	37 400		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får i huvudsak användas för utgifter för samarbete med länder av strategisk betydelse för det globala miljö- och klimatsamarbetet, samt för utgifter för kärnsäkerhetssamarbete med Ryssland.

Anslaget får användas för utgifter för projekt som stöder Arktiska rådets verksamhet och för projekt som stödjer verksamhet inom Barents Euro-Arktiska Råd, Nordiska ministerrådet samt inom Östersjöstaternas råd (CBSS).
Anslaget får användas för utgifter för tillskott till miljöutvecklingsfonden inom Nordiska Miljöfinansieringsbolaget (NEFCO).

Anslaget får användas för administration och samordning av kärnsäkerhetssamarbetet med Ryssland.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Internationellt miljösamarbete* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 9 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: För att kunna teckna avtal om fleråriga projekt inom bilateralt miljö-, klimat- och strålsäkerhetssamarbete behöver regeringen ett bemyndigande. Baserat på antaganden om framtida behov från genomförande myndigheter bedömer regeringen att bemyndigandet bör höjas med 1 000 000 kronor jämfört med föregående år då det uppgick till 8 000 000 kronor. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Internationellt miljösamarbete* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 9 000 000 konor 2021–2024

Tabell 3.44 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Internationellt miljösamarbete

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2023
Ingående åtaganden	1 681	2 425	8 000			
Nya åtaganden	2 425	7 925	3 000			
Infriade åtaganden	-1 681	-2 400	-2 000	-3 000	-3 000	-3 000
Utestående åtaganden	2 425	8 000	9 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**12 000**	**8 000**	**9 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget används bl.a. för utgifter för kärnsäkerhetssamarbete med Ryssland. Regeringen föreslår att anslagsnivån för denna verksamhet minskas successivt och föreslår därför att anslaget minskas med 5,5 miljoner kronor 2020. Från och med 2021 beräknas anslaget minskas med 8,5 miljoner kronor. Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Internationellt miljösamarbete

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**45 900**	**45 900**	**45 900**
Förändring till följd av:			
Beslut	-5 500	-8 500	-8 500
Varav BP20	-5 500	-8 500	-8 500
Varav			
Effektivisering miljöpolitik	-5 500	-8 500	-8 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**40 400**	**37 400**	**37 400**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 40 400 000 kronor anvisas under anslaget 1:13 *Internationellt miljösamarbete* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 37 400 000 kronor respektive 37 400 000 kronor.

3.9.14 1:14 Skydd av värdefull natur

Tabell 3.46 Anslagsutveckling 1:14 Skydd av värdefull natur'

Tusental kronor

2018	Utfall	1 419 872	Anslags-sparande	-1 872
2019	Anslag	978 000 [1]	Utgifts-prognos	964 878
2020	**Förslag**	**875 500**		
2021	Beräknat	1 085 500		
2022	Beräknat	1 085 500		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för skydd och bevarande av värdefulla naturmiljöer för biologisk mångfald och friluftsliv. Anslaget får användas för statsbidrag inom dessa områden. Anslaget får användas

- för ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken Naturvårdsverkets ansvarsområde,
- till utgifter för förvärv samt avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden,
- för utgifter i samband med säkerställande av värdefulla naturområden,
- för statsbidrag till kommuner och kommunala stiftelser för skydd av värdefulla naturområden.

Kompletterande information

I förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. finns bl.a. bestämmelser om skydd av områden enligt 7 kap. miljöbalken. I Nationalparksförordningen (1987:938) finns bestämmelser om nationalparker.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 42 000 000 kronor 2021–2068.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen behöver ett bemyndigande för att fleråriga avtal som avser skydd av värdefulla naturområden ska kunna tecknas och för att förhandsbesked om statsbidrag till områdesskydd ska kunna ges. Bemyndigandet för 2020 föreslås vara oförändrat jämfört med 2019. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 42 000 000 kronor 2021 – 2068.

Tabell 3.47 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:14 Skydd av värdefull natur

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2068
Ingående åtaganden		30 135	42 000			
Nya åtaganden		27 865	20 000			
Infriade åtaganden		-16 000	-20 000	-20 000	-16 000	-6 000
Utestående åtaganden	30 135	42 000	42 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**42 000**	**42 000**	**42 000**			

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande. Regeringen bedömer att det behövs ytterligare insatser för skydd och bevarande av värdefulla naturmiljöer bl.a. i form av ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken samt för förvärv och avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden. Regeringen anser därför att anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* bör ökas med 200 miljoner kronor fr.o.m. 2020 och framåt t.o.m. 2022.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.48 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Skydd av värdefull natur

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**678 000**	**678 000**	**678 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	197 500	407 500	407 500
Varav BP20	197 500	407 500	407 500
Varav			
Digitalisering	-2 500	-2 500	-2 500
Återföring av medel Sveaskogsprop		210 000	210 000
Skydd av värdefull natur	200 000	200 000	200 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**875 500**	**1 085 500**	**1 085 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 875 500 000 kronor anvisas under anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 085 500 000 kronor respektive 1 085 500 000 kronor.

3.9.15 1:15 Havs- och vattenmyndigheten

Tabell 3.49 Anslagsutveckling 1:15 Havs- och vattenmyndigheten

Tusental kronor

2018	Utfall	243 301	Anslags-sparande	7 580
2019	Anslag	246 654 [1]	Utgifts-prognos	251 055
2020	**Förslag**	**244 341**		
2021	Beräknat	237 605 [2]		
2022	Beräknat	241 077 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 234 106 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 234 106 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Havs- och vattenmyndighetens förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.50 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentlig-rättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	554		0	554
Prognos 2019	550		0	550
Budget 2020	550		0	550

Tabell 3.51 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	7738	-7767	-29	1370
(varav tjänsteexport)	5949	-5978	-29	1370
Prognos 2019	6000	-6000	0	0[1]
(varav tjänsteexport)	3000	-3000	0	0
Budget 2020	6000	-6000	0	0
(varav tjänsteexport)	3000	-3000	0	0

1 Ackumulerat överskott uppgående till 1 370 000 kronor återbetalas till statskassan under 2019 (M2019/01320/S).

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.52 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Havs- och vattenmyndigheten

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**246 654**	**246 654**	**246 654**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 978	7 724	11 441
Beslut	-6 291	-16 773	-17 018
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**244 341**	**237 605**	**241 077**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 244 341 000 kronor anvisas under anslaget 1:15 *Havs- och vattenmyndigheten* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 237 605 000 kronor respektive 241 077 000 kronor.

3.9.16 1:16 Klimatinvesteringar

Tabell 3.53 Anslagsutveckling 1:16 Klimatinvesteringar'

Tusental kronor

2018	Utfall	1 672 888	Anslags-sparande	122 111
2019	Anslag	1 508 000 [1]	Utgifts-prognos	1 235 593
2020	**Förslag**	**1 955 000**		
2021	Beräknat	1 835 000		
2022	Beräknat	1 855 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för klimatinvesteringar på lokal och regional nivå samt för stöd till installation av laddinfrastruktur för elfordon. Anslaget får användas för statsbidrag för detta. Anslaget får även användas för utgifter för berörda myndigheters arbete för detta ändamål.

Kompletterande information

I förordningen (2015:517) om stöd till lokala klimatinvesteringar finns bestämmelser om klimatinvesteringar som kan stödjas för att varaktigt minska utsläppen av växthusgaser. I förordningen (2017:1318) om bidrag till privatpersoner för installation av laddningspunkt till elfordon samt förordningen (2019:525) om statligt stöd för installation av laddningspunkter för elfordon finns bestämmelser om stöd till installation av laddinfrastruktur för elfordon.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:16 *Klimatinvesteringar* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 100 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: En förutsättning för optimal användning av anslaget är att det finns möjlighet att teckna avtal om fleråriga projekt. På så sätt kan fler stora och mer långsiktiga investeringar komma tillstånd. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:16 *Klimatinvesteringar* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 100 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.54 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:16 Klimatinvesteringar

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	1 268 327	1 965 888	1 600 000			
Nya åtaganden	1 325 611	577 670	1 410 336			
Infriade åtaganden	-628 050	-943 558	-910 336	-1 000 000	-800 000	-300 000
Utestående åtaganden	1 965 888	1 600 000	2 100 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**2 000 000**	**1 600 000**	**2 100 000**			

Regeringens överväganden

För att nå Sveriges klimatmål måste effektiva investeringar göras i olika typer av lösningar som kan leda till kraftfulla utsläppsminskningar inom alla samhällssektorer. Klimatklivet är en viktig insats för att minska utsläppen i hela landet och satsningar behövs därför fortsatt. Stödet utvecklas och effektiviseras. Vidare bidrar stöd till installation av laddpunkter till att skynda på

omställningen av transportsektorn. Anslaget bör ökas med 1 155 miljoner kronor. För 2021 beräknas anslaget ökas med 1 135 miljoner kronor och för 2022 med 1 155 miljoner kronor.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.55 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Klimatinvesteringar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**750 000**	**750 000**	**750 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 205 000	1 085 000	1 105 000
Varav BP20	1 155 000	1 135 000	1 155 000
Varav Klimatklivet	1 155 000	1 135 000	1 155 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 955 000**	**1 835 000**	**1 855 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 955 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:16 *Klimatinvesteringar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 835 000 000 kronor respektive 1 855 000 000 kronor.

3.9.17 1:17 Klimatpremier

Tabell 3.56 Anslagsutveckling 1:17 Klimatpremier

Tusental kronor

2018	Utfall	49 827	Anslags-sparande	50 173
2019	Anslag	80 000 [1]	Utgifts-prognos	79 078
2020	**Förslag**	**170 000**		
2021	Beräknat	170 000		
2022	Beräknat	170 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att främja marknadsintroduktion av fordon med låga utsläpp av växthusgaser. Anslaget får även användas för stöd för att stimulera överflyttning av godstransporter från väg till sjöfart. Anslaget får användas för statsbidrag för detta. Anlaget får även användas för utgifter för berörda myndigheters arbete för detta ändamål.

Kompletterande information

I förordningen (2016:836) om elbusspremie finns bestämmelser om elbusspremien. I förordningen (2018:1867) om miljökompensation för överflyttning av godstransporter från väg till sjöfart finns bestämmelser om stöd för att stimulera överflyttning av godstransporter från väg till sjöfart, s.k. ekobonus

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:17 *Klimatpremier* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 200 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: För att det ska vara möjligt att besluta om klimatpremier redan innan fordonet levererats behöver ett bemyndigande knytas till anslaget. Regeringen föreslår anslaget byter namn för att finansiera en ny premie för ellastbilar och andra miljölastbilar samt eldrivna arbetsmaskiner som tillsammans med det fortsatta stödet till elbussar syftar till att främja marknadsintroduktion av dessa fordon. Bemyndigandet för 2020 föreslås därför öka med 120 miljoner kronor i förhållande till 2019 i och med förändringen av stödet. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:17 *Klimatpremier* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 200 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.57 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:17 Klimatpremier

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	0	43 058	80 000			
Nya åtaganden	43 058	80 000	150 000			
Infriade åtaganden	0	-43 058	-30 000	-50 000	-50 000	-100 000
Utestående åtaganden	43 058	80 000	200 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**80 000**	**80 000**	**200 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen bedömer att en premie vid inköpstillfället är ett effektivt sätt att främja markansintroduktion av fordon med låga utsläpp av växthusgaser. Regeringen föreslår därför en ny premie för ellastbilar och andra miljölastbilar samt eldrivna arbetsmaskiner som tillsammans med det fortsatta stödet till elbussar syftar till att främja marknadsintroduktion av dessa fordon. Anslaget bör därför ökas med 20 miljoner kronor 2020. Överflyttningen av godstrafik från väg till sjöfart behöver fortsätta. Satsningen på ekobonus föreslås därför förlängas. Anslaget bör ökas med ytterligare 50 miljoner kronor för 2020. Regeringen föreslår också att anslagets ändamål ändras så att det även får användas för utgifter för dessa syften. Anslaget bör byta namn från 1:17 *Elbusspremie* till 1:17 *Klimatpremier.*

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.58 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Klimatpremier

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**80 000**	**80 000**	**80 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	90 000	90 000	90 000
Varav BP20	70 000	70 000	70 000
Varav			
Klimatpremie för ellastbilar och andra miljölastbilar samt eldrivna arbetsmaskiner	20 000	20 000	20 000
Klimatpremier: Ekobonus	50 000	50 000	50 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**170 000**	**170 000**	**170 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 170 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:17 *Klimatpremier* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 170 000 000 kronor respektive 170 000 000 kronor.

3.9.18 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen

Tabell 3.59 Anslagsutveckling 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen

Tusental kronor

2018	Utfall	99 002	Anslags-sparande	998
2019	Anslag	33 000 [1]	Utgifts-prognos	24 712
2020	**Förslag**	**50 000**		
2021	Beräknat	150 000		
2022	Beräknat	200 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till gröna och trygga samhällen. Anslaget får även användas för merkostnader för att administrera anslaget.

Kompletterande information

Stöd för gröna och trygga samhällen regleras i förordningen (2017:1337) om bidrag för grönare städer.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Stöd för gröna och trygga samhällen* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 200 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: För att skapa långsiktiga planeringsförutsättningar behöver beslut om stöd för gröna och trygga samhällen kunna fattas som medför behov av medel kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Stöd för gröna och trygga samhällen* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 200 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 3.60 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	0	150 000	125 722		
Nya åtaganden	150 000	0	103 910		
Infriade åtaganden	0	-24 278	-29 632	-120 000	-80 000
Utestående åtaganden	150 000	125 722	200 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**150 000**	**0**	**200 000**		

Regeringens överväganden

Det är viktigt att stärka hållbarheten och öka tryggheten i städer. Mot denna bakgrund anser regeringen att medel bör avsättas för investeringsstöd för gröna och trygga samhällen.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.61 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**33 000**	**33 000**	**33 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	17 000	117 000	167 000
Varav BP20	50 000	150 000	200 000
Varav			
Stöd för gröna och trygga samhällen	50 000	150 000	200 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 000**	**150 000**	**200 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 50 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:18 *Stöd för gröna och trygga samhällen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 150 000 000 kronor respektive 200 000 000 kronor.

3.9.19 1:19 Industriklivet

Tabell 3.62 Anslagsutveckling 1:19 Industriklivet'

Tusental kronor

2018	Utfall	122 143	Anslags-sparande	177 857
2019	Anslag	500 000 [1]	Utgifts-prognos	494 237
2020	**Förslag**	**600 000**		
2021	Beräknat	600 000		
2022	Beräknat	600 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter kopplade till åtgärder som bidrar till att minska industrins processrelaterade utsläpp av växthusgaser, såsom forskning, förstudier och investeringar. Anslaget får också användas för utgifter kopplade till åtgärder som bidrar till negativa utsläpp av växthusgaser, såsom forskning, utveckling, test, demonstration och investeringar. Anslaget får också användas till utgifter för berörda myndigheters arbete kopplade till stödet.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:19 *Industriklivet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 800 000 kronor 2021–2027.

Skälen för regeringens förslag: För att det ska vara möjligt att stödja projekt som löper över flera år behöver ett bemyndigande knytas till anslaget. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget *1:19 Industriklivet* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 800 000 000 kronor 2021–2027.

Tabell 3.63 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:19 Industriklivet

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2027
Ingående åtaganden	0	300 000	1 800 000			
Nya åtaganden	300 000	1 587 000	250 000			
Infriade åtaganden	0	-87 000	-250 000	-300 000	-300 000	-1 200 000
Utestående åtaganden	300 000	1 800 000	1 800 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**300 000**	**1 800 000**	**1 800 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget används bl.a. för utgifter kopplade till åtgärder som bidrar till att minska industrins process-relaterade utsläpp, såsom forskning, förstudier och investeringar. Anslaget används också för utgifter kopplade till åtgärder som bidrar till negativa utsläpp av växthusgaser, såsom forskning, utveckling, test, demonstration och investeringar. Industrins omställning måste fortsätta. Regeringen föreslår därför att Industriklivet stärks för att finansiera tekniksprång och understödja industrins ambitioner att ställa om. Regeringen föreslår vidare att satsningen på teknikutveckling för minusutsläpp av växthusgaser som inleddes 2019 fortsätter. Av denna anledning anser regeringen att 300 miljoner kronor bör tillföras anslaget för 2020.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.64 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Industriklivet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**300 000**	**300 000**	**300 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	300 000	300 000	300 000
Varav BP20	300 000	300 000	300 000
Varav			
Industriklivet inkl. minusutsläpp	300 000	300 000	300 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**600 000**	**600 000**	**600 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 600 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:19 *Industriklivet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 600 000 000 kronor respektive 600 000 000 kronor.

3.9.20 1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv

Tabell 3.65 Anslagsutveckling 1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande
2019	Anslag	[1]	Utgifts-prognos
2020	**Förslag**	**90 000**	
2021	Beräknat	115 000	
2022	Beräknat	115 000	

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för ras- och skredsäkring längs Göta älv samt till delegationen för Göta älv. Anslaget får användas som statsbidrag inom dessa områden samt även användas för de administrativa utgifter som insatserna medför.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:20 *Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 80 000 000 kronor 2021–2024.

Skälen för regeringens förslag: Det finns ett befintligt bemyndigande kopplat till anslag 1:10 *Klimatanpassning* som syftar till att möjliggöra stöd till projekt som löper över flera år. Regeringen föreslår i denna budgetproposition att finansiering för åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv flyttas från anslaget 1:10 *Klimatanpassning* till anslaget 1:20 *Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv*. Regeringen bedömer att bemyndigandet knutet till anslaget 1:10 *Klimatanpassning* också bör flyttas över till det nya anslaget. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:20 *Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 80 000 000 kronor 2021–2024.

Tabell 3.66 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv

Tusental kronor

	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2024
Ingående åtaganden	80 000[1]			
Nya åtaganden	20 000			
Infriade åtaganden	-20 000	-20 000	-20 000	-40 000
Utestående åtaganden	80 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**80 000**			

[1] Ingående åtaganden avser flytt från anslaget 1:10 Klimatanpassning

Regeringens överväganden

Medel för Göta älv-delegationen och delfinansiering av åtgärder för ras- och skredsäkring har hittills finansierats via anslag 1:10 *Klimatanpassning*. Arbetet med Göta älv ligger under Statens geotekniska institut (SGI) och delegationen för Göta älv är ett särorgan vid myndigheten. För att öka tydligheten samt underlätta uppföljningen och långsiktigheten föreslås ett eget anslag för Göta älv. Regeringen föreslår att anslaget uppgår till 90 miljoner kronor för år 2020 och 115 000 000 kronor fr.o.m. 2021. Finansiering sker genom att anslaget 1:10 *Klimatanpassning* minskas med motsvarande belopp.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 3.67 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]			
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	90 000	115 000	115 000
Varav BP20	90 000	115 000	115 000
Varav			
Åtgärder för ras och skredsäkring längs Göta älv	90 000	115 000	115 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**90 000**	**115 000**	**115 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 90 000 000kronor anvisas under anslaget 1:22 *Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 115 000 000 kronor respektive 115 000 000 kronor.

3.9.21 Investeringsplan för Naturvårdsverket

Regeringens förslag: Investeringsplanen för fastigheter och markanläggningar för 2020–2022 godkänns som en riktlinje för Naturvårdsverkets investeringar.

Skälen för regeringens förslag:
Naturvårdsverkets investeringsplan för samhällsinvesteringar planeras till drygt 5,5 miljarder kronor för perioden 2020–2022.

Investeringarna som avser samhällsändamål avser främst förvärv samt avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden som avses skyddas enligt miljöbalken. Investeringar avser även nyuppförande av naturum och andra byggnader som används bl.a. för informationsändamål samt renovering av befintligt byggnadsbestånd i skyddade områden. Investeringsplanen framgår av tabellen nedan.

Tabell 3.68 Investeringsplan

Miljoner kronor	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar					
Skydd av värdefull natur	1 403	963	863	863	863
Byggnader, anläggningar m.m. i anslutning till skyddad värdefull natur	36	40	30	30	30
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**1 439**	**1 003**	**893**	**893**	**893**
Byggnader, mark och annan fast egendom	239	140	200	200	200
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	239	140	200	200	200
Finansiering					
Anslag 1:14 Skydd av värdefull natur	36	40	30	30	30
Anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur	1 403	963	863	863	863
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**1 439**	**1 003**	**893**	**893**	**893**
Vidmakthållande av befintliga investeringar[1]					
Skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m.	1 117	788	951	951	951
Summa utgifter för vidmakthållande	**1 117**	**788**	**951**	**951**	**951**
Varav investeringar i anläggningstillgångar					
Finansiering					
Anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur	1 117	788	951	951	951
Summa finansiering av vidmakthållande	**1 117**	**788**	**951**	**951**	**951**
Totala utgifter för anskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	**2 556**	**1 791**	**1 844**	**1 844**	**1 844**
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	***239***	***140***	***200***	***200***	***200***

4 Miljöforskning

4.1 Omfattning

Området Miljöforskning omfattar statligt stöd till forskningsinsatser inom området miljö. Området omfattar knappt 1 miljard kronor i anslag. Forskning om miljö, klimat och samhällsbyggande vid Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) ingår i området, liksom forskningsverksamheten vid Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (Mistra), IVL Svenska Miljöinstitutet AB samt SIVL Stiftelsen Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning, Stockholm Environment Institute (SEI) samt stiftelsen för det Internationella institutet för industriell miljöekonomi (SIIIEE).

I detta avsnitt redovisas även forskningsverksamheten vid Naturvårdsverket, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) och Sveriges geotekniska institut (SGI).

4.2 Utgiftsutveckling

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom område Miljöforskning

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Miljöforskning						
2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande	87	97	98	**98**	100	101
2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning	841	944	938	**956**	949	949
Summa Miljöforskning	**929**	**1 041**	**1 037**	**1 055**	**1 049**	**1 050**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

4.3 Mål för forskningspolitiken

Mål för forskningspolitiken är att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar som finns både i Sverige och globalt (prop. 2016/17:50, bet. 2016/17:UbU12, rskr. 2016/17:208).

Nyttiggörande av miljö- och klimatforskning resulterar ofta i miljöteknik och innovationer. Se mer i avsnitt 3 Miljöpolitik under rubrik Miljöteknik och innovationer.

Området har beröringspunkter med flera andra områden och frågor om forskning gällande infrastruktur och transporter (utg.omr. 22), energifrågor (utg.omr. 21), samhällsbyggande (utg.omr. 18), areella näringar (utg.omr. 23), frågor om människors hälsa (utg.omr. 9) och näringsliv (utg.omr. 24) har stora beröringspunkter med miljö- och klimatforskning.

4.4 Resultatredovisning

Den samlade forskningspolitiken redogörs för i utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. I detta avsnitt redogörs för klimat- och miljöforskning.

Inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning redogörs för de resultatindikatorer som används inom området forskning.

Del av den miljö- och klimatrelaterade forskningen redovisas under avsnitt 3. Formas verksamhet finns även redovisad under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

4.4.1 Resultat

Finansiering av forskning

Inom utgiftsområdet 20 Allmän miljö och naturvård, finns tre större finansiärer av miljö- och klimatforskning; Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas), Naturvårdsverket och Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (Mistra). Formas har även ett forskningsanslag inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Även Stiftelsen för internationella institutet för industriell miljöekonomi (SIIIEE) finansierar miljöforskning. Inom utgiftsområde 16 finansierar bl.a. Vetenskapsrådet forskning som också kan kategoriseras som miljö- och klimatforskning. Forskning som innehåller miljö- och klimatfrågor finansieras även av Verket för innovationssystem (Vinnova) (utg.omr. 24), av Statens energimyndighet (utg.omr. 21) och Trafikverket (utg.omr. 22).

Beviljade forskningsmedel

Formas har i uppdrag att främja och stödja forskning inom området miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Formas verksamhet omfattar såväl grundläggande forskning som innovation och nyttiggörande. Forskningen ska vara av högsta vetenskapliga kvalitet och relevans för Formas ansvarsområde. Formas kan även ge stöd till företag och andra organisationer.

I huvudsak fördelar Formas medel på tre olika sätt: genom egna utlysningar, genom utlysningar i samarbete med andra nationella eller internationella forskningsfinansiärer och genom direkta utbetalningar. Formas fördelar i regel forskningsmedel i konkurrens vilket innebär att det sker genom utlysningar där ansökningar bedöms och rankas mot varandra.

Formas betalade under 2018 ut drygt 1,5 miljarder kronor till forskning- och innovationsprojekt inom miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Av dessa medel kom 826 miljoner kronor från Miljö- och energidepartementet och 557 miljoner kronor från Näringsdepartementet.

Formas finansierade sammanlagt 446 forskningsansökningar under 2018, vilket är en ökning med 73 stycken jämfört med året innan (se tabell 4.3). Under 2018 mottog Formas 2 263 projektansökningar fördelade på 26 olika utlysningar. Av de inkomna ansökningarna blev 2 092 handlagda och fick beslut under året. Cirka 8 procent av ansökningarna som kom in avisades. Anledningen till avvisningarna var att ansökan låg utanför de tematiskt avgränsade ramarna för utlysningarna eller innehöll formella fel.

Tabell 4.2 Totalt beviljade forskningsansökningar 2016–2018

Antal

	2016	2017	2018
Beviljade forskningsansökningar	368	373	446
Totalt antal hanterade forskningsansökningar	**1 888**	**1 669**	**2 092**

Av de forskningsansökningar Formas handlagt så har totalt i alla utlysningar 44 procent sökts av kvinnor och 56 procent sökts av män.

Tabell 4.3 Könsfördelning bland sökande och medverkande forskare i ansökningar 2018

Antal

	Kvinnor	Män
Handlagda ansökningar	928	1 163
Beviljade ansökningar	209	237
Beviljade medel (tkr)	**730 304**	**800 080**

Bland de beviljade ansökningarna är fördelningen bland de sökande 47 procent kvinnor och 53 procent män. Av fördelade beviljade medel har kvinnor erhållit 48 procent och män 52 procent. Vad gäller könsfördelningen för medverkande

forskare i ansökningarna till Formas utlysningar är fördelningen 43 procent kvinnor och 57 procent män.

Könsfördelningen bland sökanden till Formas årliga öppna utlysning har varit relativt konstant de senaste sex åren: 60 procent män och 40 procent kvinnor. Förhållandet mellan kvinnor och män som beviljats medel i Formas riktade utlysningar liknar motsvarande förhållanden i den öppna utlysningen. Jämfört med den öppna utlysningen är dock variationen större mellan olika år, vilket sannolikt beror på att dessa utlysningar skiljer sig åt innehållsmässigt år från år och attraherar olika grupper av forskare.

Tabell 4.4 Könsfördelning för beviljade forskningsansökningar i utlysningar 2016–2018

Procent

	2016		2017		2018	
	K	M	K	M	K	M
Formas öppna utlysningar	37	63	44	56	44	56
Formas riktade utlysningar	49	51	39	61	48	52

Universitet och högskolor dominerar bland bidragsmottagarna och erhöll 74 procent av medlen. Forskningsinstituten var den näst största kategorin och mottog 15 procent av beviljade utbetalda medel. Formas har ökat utbetalda medel till företag de senaste åren vilket beror på att Formas finansierat de strategiska innovationsprogrammen som drivs i samverkan mellan näringsliv, lärosäten och forskningsfinansiärer, se nedan.

Programsatsningar

Nationella forskningsprogram

Under 2018 har Formas fortsatt arbetet med de tioåriga nationella forskningsprogrammen. Formas ansvara för tre av sju program: Klimat, Hållbart samhällsbyggande och Livsmedel. Agenda 2030 och miljökvalitetsmålen är en viktig utgångspunkt i framtagandet av forskningsagendorna för klimat och hållbart samhällsbyggande som färdigställdes under 2018.

Under 2018 lanserade Formas den strategiska agenda som forskningsprogrammet Klimat baseras på och genomförde utlysningarna om totalt ca 163 miljoner kronor för åren 2018–2021. Forskningsprogrammet Klimat ska både bidra till att uppnå Sveriges mål att vara ett fossilfritt välfärdssamhälle och det globala arbetet med att förverkliga Parisavtalets mål. Det behövs därför forskning inom flera olika ämnesområden. Forskningsprogrammet Hållbart samhällsbyggande ska utgå från de olika samhällsutmaningar som städer står inför kopplat till bl.a. Agenda 2030 och relevanta nationella mål. Programmet har en bred tvärvetenskaplig prägel. Under året har Formas tagit fram den strategiska agendan för programmet och initierat utlysningar. Forskningsprogrammet Livsmedel är en del av den nationella livsmedelsstrategin och beskrivs i utg.omr. 23.

På samma sätt har Vetenskapsrådet och Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd arbetat med att bygga upp de nationella forskningsprogram som de ansvarar för (se vidare utg. omr. 16).

Strategiska innovationsprogram

Formas har i uppdrag att arbeta med strategiska innovationsprogram tillsammans med Statens energimyndighet och Vinnova. Totalt finns 17 strategiska innovationsprogram som är knutna till någon av de tre myndigheterna. Programmen Smart Built Environment är knutet till Formas. Formas bidrar också med finansiering till programmen om nya biobaserade material, produkter och tjänster, BioInnovation, och om resurs- och avfallshantering, RE:Source. Totalt fördelade Formas 50 miljoner kronor under 2018 inom de strategiska innovationsprogrammen.

Rådet för evidensbaserad miljöanalys

Rådet för evidensbaserad miljöanalys ska vara styrande för Formas uppgifter att arbeta med evidensbaserad miljöanalys som myndigheten fick 2018. Arbetet omfattar att utföra systematiska utvärderingar, analyser och sammanställningar av forskning i syfte att utvärdera dagens miljöarbete och göra forskningen tillgänglig. Rådet för evidensbaserad miljöanalys har under 2018 beslutat om två systematiska översikter och en systematisk kartläggning Dessa berör frågor om biologiskt bekämpningsmedel mot myggor, frågor om fosfor från enskilda avlopp och frågor om läkemedel och miljöfarligasubstanser i avloppsvatten.

Klimatpolitiska rådet

Formas är värdmyndighet för Klimatpolitiska rådet som är en nämndmyndighet. Rådets uppgift är att utvärdera om regeringens samlade politik är förenlig med klimatmålen. Den 21 mars 2019 överlämnade Klimatpolitiska rådet sin årsrapport för 2019 till regeringen. Rapporten har särskilt fokus på transportsektorn.

Kommunikation

Kommunikationsverksamhetens syfte är att väcka intresse för och skapa dialog kring forskningen. Formas har under 2018 utvecklat sina digitala kanaler för att skapa bättre förutsättningar för att kommunicera resultat och analyser. För att professionalisera arbetet med att nå ut med forskningsresultatet har Formas utvecklat kommunikationsutlysningarna och dessa vänder sig till både lärosäten och kommunikationsbyråer och produktionsbolag m.fl.

Internationellt forskningssamarbete

Formas har under 2018 fortsatt sitt engagemang och har deltagit i och genomfört utlysningar enskilt eller i samverkan med andra länder däribland bilaterala forskningsprojekt med Frankrike, Sydafrika, Kina och Indien inom flera av EU:s partnerskapsprogram. Formas har under året fortsatt arbetet inom Belmont Forum, och inom ramen för Global Research Council, GRC.

Formas är regeringens expertmyndighet för två av de sju samhällsutmaningar som ingår i Horisont 2020, nämligen Samhällsutmaning 2 (livsmedels-trygghet, hållbart jord- och skogsbruk, marin-, maritim-, och insjöforskning samt bioekonomi) och Samhällsutmaning 5 (klimatåtgärder, miljö, resurseffektivitet och råvaror). Under 2018 har arbetet i programkommittéerna fokuserat på att planera arbetsprogrammen för 2019 och 2020.

Joint Programming (gemensam program-planering) initierades av EU-kommissionen och EU:s medlemsstater 2009 för att samordna forskningsfinansiering och andra aktiviteter för de gemensamma samhällsutmaningarna. Formas deltar i sju av tio Joint Programming initiativ (JPI) tillsammans med andra svenska aktörer. Under 2018 har samtliga JPI:er tagit fram långsiktiga strategier samt behandlat ett breddat deltagande.

Forskning för miljömålsarbetet

Forskning för miljömålsarbetet ska bidra till att generera den kunskap som behövs för att nå miljömålen och för att effektivt stödja genomförandet av miljöpolitiken.

Naturvårdsverket finansierar forskning som ska ge stöd i Naturvårdsverkets och Havs- och vattenmyndighetens arbete Under 2018 har tre större utlysningar gjorts inom DNA och miljöövervakning (37 miljoner kronor), mikroplaster (25 miljoner kronor) samt indikatorer för biologisk mångfald på landskapsnivå (21 miljoner kronor). Av totalt 75 ansökningar beviljades 17 stycken. Tre större satsningar har avslutats under 2018 och dessa är; Policyrelevanta indikatorer för nationell konsumtion och miljö (PRINCE), Planering för hållbar utveckling och kunskap för miljöbedömning (SPEAK) samt Storslagen fjällmiljö. Under 2018 utbetalades knappt 79 miljoner kronor.

Tabell 4.5 Beviljade forskningsansökningar miljöforskningsanslaget 2016–2018

Klicka här för att ange tabellens underrubrik.

	2016	2017	2018
Antal beviljade forskningsansökningar	6	18	17
Antal inkomna hanterade forskningsansökningar	21	40	75
Antal utlysningar	3	6	3
Utbetalade medel av miljöforskningsanslaget (tkr)	80 658	75 530	78 822

Naturvårdsverket ska ta hänsyn till jämställdhet mellan kvinnor och män vid fördelningen av forskningsmedel. I tabellen nedan framgår fördelningen med hänsyn till kvinnor och män.

Tabell 4.6 Könsfördelning för forskningsansökningar i Naturvårdsverkets utlysningar 2016–2018

Antal

	2016		2017		2018	
	K	M	K	M	K	M
Beviljade ansökningar	1	5	10	8	7	10
Inkomna hanterade ansökningar	8	13	17	19	30	45

Under 2018 har utlysta medel delats ut med fördelning 58 procent (48,6 miljoner kronor) till män och 42 procent (35,1 miljoner kronor) till kvinnor att jämföras med fördelningen 41procent till män och 59 procent till kvinnor 2017.

Naturvårdsverket samverkar med Energimyndigheten i forskningsprojektet Vindval som har gått in i en ny fjärde etapp och tar fram kunskap om bl.a. vindkraftens miljöeffekter i ett större sammanhang. Två utlysningar har genomförts under 2018 vilka resulterat i fem forskningsprojekt vilka är Planering för en hållbar storskalig utbyggnad av vindkraft (3 projekt) och Vindkraftens påverkan på ren (2 projekt).

Forskning om viltvård

Viltvårdsforskning ska leverera kunskap som bidrar till de mål som är uppsatta i Viltstrategin. Syftet är att utveckla vetenskapligt baserad kunskap till stöd för en långsiktigt hållbar förvaltning av vilt som naturresurs.
Under 2018 beviljades åtta forskningsansökningar om totalt knappt 18 miljoner kronor.

Tabell 4.7 Beviljade forskningsansökningar viltforskningsanslaget 2016–2018

Antal

	2016	2017	2018
Beviljade forskningsansökningar	10	6	8
Inkomna hanterade forskningsansökningar	37	20	17
Utbetalade medel av viltforskningsanslaget (tkr)	16 441	18 264	17 882

För 2017 fördelades kvarvarande medel från 2016. Könsuppdelad statistik redovisas i löptexten..

Av totalt 17 inkomna ansökningar 2018 till viltforskningsanslaget var 10 från män (totalt sökt belopp ca 70,5 miljoner kronor) och 7 från kvinnor (totalt sökt belopp 24,5 miljoner kronor). Av dessa beviljades 5 ansökningar från män och 2 från kvinnor. Det totalt beviljade beloppet för män var 2018 16,1 miljoner kronor och 8,4 miljoner kronor för kvinnor.

Stiftelser som finansierar miljöforskning

Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (Mistra)
Mistra stödjer forskning av strategisk betydelse för en god livsmiljö och hållbar utveckling. Mistra bidrar årligen med omkring 200 miljoner kronor i ett tjugotal stora tvärvetenskapliga forskningsprogram.

Övergripande teman för den forskning som Mistra finansierar är klimatfokuserad samhällsomställning. Två nya program startade under 2018. Dessa var Mistra InfraMaint som handlar om underhåll av infrastruktur och Mistra Digital Forest som handlar om smart skogs-produktion. Mistra gör även långsiktiga satsningar i s.k. forskningscentrum. Ett sådant är Stockholm Resilience Centre, som efter ett tolvårigt engagemang från Mistra övertogs av Stockholms universitet under 2018.

Stiftelsen för internationella institutet för industriell miljöekonomi (SIIIEE)
Stiftelsen för internationella institutet för industriell miljöekonomi (SIIIEE) vid Lunds universitet finansierar forskning och utbildning vid institutet med samma namn. Stiftelsen IIIEE avsatte 11 miljoner kronor till forskning och utveckling under 2018 vilket var samma belopp som 2017. Fokus för institutets forskning och undervisning ligger inom området industriell miljöekonomi med särskild vikt på utveckling och tillämpning av styrmedel och miljöledningsverktyg.

Tillämpad forskning om klimat m.m.

Tillämpad forskning gällande klimat och meteorologi, hydrologi, oceanografi utförs hos Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI). SMHI:s forskning och utveckling (FoU) omsatte 152,7 miljoner kronor under 2018. Forskningen används både för att utveckla SMHI:s arbete med modeller och för att ta fram beslutsunderlag för enskilda människor, såväl som offentliga och privata näringar i samhället. Forskare förbättrar bl.a. prognosmodeller för väder- och vattenförhållanden och utvecklar metoder för analys av klimat och miljö i atmosfären, sjöar, vattendrag och hav.

Tillämpad forskning inom klimatanpassning och markanvändning

Statens geotekniska institut (SGI) bedriver tillämpad forskning och utveckling. Under 2018 omsatte SGI:s forskning och utveckling 30

miljoner kronor. Forskning bedrivs inom områdena Renare mark, Effektivare markbyggande och Klimatanpassning. Forskningen är inriktad på bl.a. att effektivisera det nationella arbetet med förorenade områden, sanering av starkt förorenade sediment längs norra Östersjökusten, förbättra kunskapen om markens byggbarhet, hur en minskad belastning på resurser och klimat i markbyggandet kan uppnås, hur meteorologiska och hydrologiska effekter av klimatförändringen påverkar markens lämplighet, markanvändning och påverkan på den byggda miljön inklusive infrastruktur.

Institut och stiftelser som utför tillämpad miljöforskning

Stiftelsen institutet för Vatten och Luftvårdsforskning (SIVL)

SIVL får statlig finansiering för samfinansierad forskning vid IVL Svenska miljöinstitutet AB. Medlen ska gå till forskning som ligger nära användarna av forskningsresultaten. Forskningen samfinansieras t.ex. med aktuell bransch, näringsliv eller EU.

Totalt samfinansierade IVL 79 projekt under 2018 varav 17 är projekt inom EU:s forskningsprogram.

För 2018 disponerade SIVL 47 miljoner kronor i statlig finansiering varav 37 miljoner kronor för samfinansierad forskning vid IVL. Genom samfinansiering med näringsliv (24,9 miljoner kronor) och EU (17 miljoner kronor) resulterade detta i ett totalt utfall för forskningsfinansiering på 79 miljoner kronor. Stödet har varit i samma storleksordning under de senaste åren.

Under 2018 har IVL bl.a. arbetet med åtgärder som berör emissioner av s.k. kortlivade klimatpåverkande luftföroreningar från vedeldning. Under 2018 initierades även ett EU-projekt som är inriktat på att utveckla nästa generations fjärrvärme där även spillvärme med låg temperatur nyttas för att öka energieffektiviseringen. IVL deltar även i projektet Mistra Carbon Exit som utvecklar scenarier för att nå målet inga netto-emissioner av växthusgaser 2045.

Under 2018 slutfördes samarbetsprojektet BONUS-programmet SHEBA som var inriktat på sjöfartens miljöpåverkan avseende luft- och vattenkvalitet och undervattensbuller i Östersjöregionen. Under 2018 inleddes ett arbete med att undersöka statusen på svenska ostron och musselbankar. Under 2018 inleddes också ett samarbete om modern avloppsrening i Mumbai Indien.

IVL har under året fortsatt arbetet att utveckla bedömning av byggnaders miljö- och klimatpåverkan med metoder för miljöbedömning och effektivisering av energilösningar för bostadshus inklusive ett LCA-beräkningsverktyg (Byggsektorns Miljö-beräkningsverktyg) som resulterar i en beskrivning av en byggnads klimatpåverkan. Betydelsen av materialval i byggnader har undersökts och resulterat i rekommendationer om hur klimatfördelar kan maximeras genom materialval.

Vidare har IVL i samarbete med SKL beskrivit status och förutsättningar för att införa ett livscykelperspektiv i den offentliga upphandlingen i Sverige samt föreslagit ett antal steg för fortsatt utveckling.

Hur svensk skogsproduktion kan optimeras och effektiviseras med hjälp av digitala metoder och verktyg är fokus i MISTRA-programmet Digital Forest som leds av Skogsindustrierna och beviljades under 2018. IVL deltar i programmet och kommer att arbeta med bl.a. utveckling av hållbarhetsbedömningar och visualisering.

I ett antal projekt har IVL studerat källor, förekomst och exponering för fluorerade kolväten – PFAS både i Sverige och i Kina. Även förekomst av dioxiner och andra numera förbjudna ämnen i fisk har studerats och jämförts med äldre data för att dokumentera minskande halter.

EU-projektet SOLUTIONS slutfördes under 2018 och resulterade bl.a. i ett antal rekommendationer till framtida miljö-övervakning i Europas vattenförekomster för att identifiera skadliga ämnen och vilka åtgärder som krävs.

Stockholm Environment Institute SEI

SEI är en stiftelse etablerad 1989 vars huvuduppgift är att ta initiativ till, utföra och sprida kunskap från studier och annan forskning inom miljöområdet.

SEI erhåller statlig finansiering. Under 2018 erhöll SEI 32 miljoner kronor för institutets basfinansiering och samfinansierad forskning varav minst nio miljoner ska användas för samfinansierad forskning eller för nationell finansiering av EU-projekt. Stödet har varit i samma storleksordning under de senaste åren.

För sjätte året i rad har SEI rankats högt i Global Go To Think Tank, ett index som anger den mest inflytelserika tankesmedjan i världen på miljöområdet och tas fram av University of Pennsylvania. SEI rankades 2018 på andra plats vilket var samma som 2017.

SEI bidrar i mer än 150 projekt inom olika ämnesområden som kopplartillhållbar utveckling och Agenda 2030 samt flera av de globala hållbarhetsmålen,

SEI har under 2018 vidareutvecklat och praktiskt testat en metod för beslutsfattare som ger vägledning kring vilka insatser och partnerskap som bäst kan bidra till att de globala målen nås. Användningen av SEI:s beslutsstöds- och analysverktyg har ökat under 2018 jämfört med föregående år.

Rapporten Forskning för Agenda 2030 – Översikt av forskningsbehov och vägar framåt" färdigställdes under året av Stockholm Environment Institut, SEI, på uppdrag av Formas. Rapporten beskriver kunskapsluckor och ger vägledning inför framtida beslut om forskningssatsningar., med särskild fokus på SDG 12 (hållbar konsumtion och produktion), 14 (hav och marina resurser) och 17 (genomförande och globalt partnerskap).

Arbetet med Stockholm Sustainable Finance Centre har fortsatt under 2018. Centret som är ett samarbete mellan SEI och Handelshögskolan i Stockholm fokuserar på hur den finansiella sektorn kan arbeta mer effektivt för hållbara investeringar, samt med kapacitetsuppbyggnad för gröna finansiella instrument (t.ex. gröna obligationer) med fokus på utvecklingsländer.

SEI jobbar med jämställdhet kopplat till hållbar utveckling Ett exempel från 2018 är ett projekt i Costa Rica som belyser hur olika grupper drabbas av och hanterar klimatförändringar, ett annat är från Bolivia där SEI i samverkan med lokalbefolkningen tar fram ett planeringsverktyg för vattentillförsel med hänsyn till kulturella och sociala faktorer.

Vetenskapliga rådet för hållbar utveckling

VRHU avslutade sin verksamhet per den sista december 2018. Rådet som inrättades 2015 har varit en plattform för dialog mellan vetenskap och politiker. Under 2018 har rådet hållit seminarier och har färdigställt rapporter om bl.a. plast, samhällsekonomiska analyser samt om hälsa och luft i städer.

4.4.2 Analys och slutsatser

Miljöforskningen är en mycket viktig drivkraft för miljöpolitiken. Nationellt har miljöforskningen en stor betydelse som underlag för att nå de nationella miljökvalitetsmålen.

Regeringens bedömning är att verksamheten vid Formas håller hög kvalitet och att den forskning som finansieras av Formas har stor betydelse för miljöarbetet och för den nationella och internationella miljöpolitiken. Det finns behov av att öka tillgängligheten till miljöforskningens resultat för att stödja arbetet med de svenska miljömålen ytterligare. Därför inrättade regeringen Rådet för evidensbaserad miljöanalys i januari 2018. Rådet är ett viktigt verktyg för att öka tillgängligheten till miljöforskningens resultat och för att stödja arbetet med de svenska miljömålen.

Klimatomställningen kräver långsiktigt och uthålligt arbete som ständigt utvecklas i ljuset av ny kunskap och där klimatfrågan genomsyrar all relevant politik. Det Klimatpolitiska rådet har en viktig roll då de ska utvärdera hur regeringens samlade politik är förenlig med klimatmålen.

Regeringen anser att den forskning som finansieras av Naturvårdsverket bidrar med vetenskapliga underlag för arbetet med miljökvalitetsmålen.

Regeringen bedömer att de olika finansiärerna och utförarna av miljöforskning kompletterar varandra väl och är viktiga för att täcka behovet av underlag inom hela miljöområdet. De olika stödformerna och inriktningarna som finansiärerna har är viktiga för att tillgodose både långsiktig kunskapsförsörjning, bibehållen nationell forskningskompetens på området och för att söka lösningar på aktuella miljöproblem (s.k. behovsmotiverad forskning).

Arbetet med EU:s forsknings- och innovationsprogram Horisont 2020 och även det kommande ramprogrammet för forskning och innovation Horisont Europa är viktigt för att svenska forskare ska kunna dra nytta av det europeiska samarbetet inom forskning och innovation. De planerade utlysningarna inom arbetsprogrammet för 2019–2020 ligger väl i linje med svenska intressen. Svenska aktörer bedöms ha goda möjligheter att delta i utlysningarna.

VRHU har bidragit med underlag till regeringens arbete och verkat för en dialog mellan regeringen och vetenskapssamhället på flera viktiga områden.

Näringslivet är en central aktör för omställningen till ett klimatneutralt samhälle och genomförandet av Agenda 2030. I den svenska industrin finns en växande insikt om att omställningen inte bara möjliggör hållbarhetsmålen, utan också ger konkurrensfördelar och SEI har under 2018 samarbetat med flera branscher som stålindustrin, gruvsektorn, transportföretagen och skogsnäringen som ser ett behov av att ta fram nya och disruptiva tekniklösningar, främja samhällsnytta och samtidigt öka sin lönsamhet.

Många internationella avtal bygger på resultat från forskning, utveckling och innovation. Många svenska forskare är aktiva i internationella forskningssamarbeten. FN:s internationella panel för biologisk mångfald (IPBES) och FN:s klimatpanel (IPCC), är exempel på initiativ där forskare bidragit med vetenskaplig kunskap till grund för internationella förhandlingar.
Regeringen bedömer att Sverige har goda möjligheter att fortsätta vara en ledande forskningsnation inom forskning och innovation på miljö- och klimatområdet som bidrar till en bättre miljö ger nya företag och är jobbskapande.

4.5 Politikens inriktning

Sverige och världen står inför stora samhällsutmaningar som måste hanteras för att vi ska kunna utveckla ett modernt och hållbart välfärdssamhälle. För att uppfylla målsättningarna i klimatavtalet från Paris, Agenda 2030 och FN:s globala strategi för biologisk mångfald behövs en stark miljö- och klimatforskning. Forskning och innovation gällande miljö- och klimatfrågor är viktig för att skapa en grund att stå på och för att hitta lösningar för att hantera de globala klimat- och miljöutmaningarna Lagar, styrmedel och andra åtgärder ska bygga på ett gediget vetenskapligt underlag. Även internationella avtal på miljöområdet bygger på resultat från forskning.

Forskning, teknikutveckling och innovation behövs när det gäller smart teknik, förnybara material och förnybar energi som ska bygga framtidens samhälle. För omställningen till en cirkulär ekonomi kommer bl.a. forskning och innovation om en hållbar och giftfri kedja för återvinning av material vara viktig.

Regeringens ambition är att stärka den fria forskningen samtidigt som forskningspolitiken ska svara mot nationella och globala samhällsutmaningar, bl.a. inom klimat och miljö. För att den forskning och innovation som bedrivs ska hålla hög kvalitet och kunna möta de stora samhällsutmaningarna behöver även jämställdhets-, genus- och jämlikhetsperspektiven integreras i forskningens och innovationens innehåll.

Regeringen bedömer att Sverige har goda möjligheter att fortsätta vara en ledande forskningsnation.

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Formas, har en central roll i förverkligandet av forskningspolitiken. Rådet för evidensbaserad miljöanalys vid Formas har en viktig roll att fylla för att vetenskapligt stödja arbetet med de svenska miljömålen och för att öka tillgängligheten till miljöforskning.

EU:s forsknings- och innovationsprogram Horisont 2020 är viktigt för svensk forskning och innovation. Horisont 2020 har legat väl i linje med svenska intressen och svenska aktörer har kunnat delta i utlysningarna. Regeringen bedriver ett aktivt arbete i förhandlingarna för det nya ramprogrammet för forskning och innovation Horisont Europa. Det kommande ramprogrammet kommer bl.a. att utgöra ett viktigt bidrag till klimatomställningen.

4.6 Budgetförslag

4.6.1 2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande

Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande'

Tusental kronor

2018	Utfall	87 122	Anslags-sparande	8 452
2019	Anslag	96 608 [1]	Utgifts-prognos	98 176
2020	**Förslag**	**98 129**		
2021	Beräknat	99 673 [2]		
2022	Beräknat	101 220 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 98 129 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 98 128 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggandes (Formas) förvaltningsutgifter inklusive vissa nämnder.

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 4.9 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**96 608**	**96 608**	**96 608**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 521	3 065	4 612
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**98 129**	**99 673**	**101 220**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 98 129 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 99 673 000 kronor respektive 101 220 000 kronor.

4.6.2 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning

Tabell 4.10 Anslagsutveckling 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning

Tusental kronor

2018	Utfall	841 474	Anslags-sparande	-66
2019	Anslag	944 408 [1]	Utgifts-prognos	938 482
2020	**Förslag**	**956 408**		
2021	Beräknat	948 908		
2022	Beräknat	948 908		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till forskning inom områdena miljö och samhällsbyggande. Anslaget får också användas till projektrelaterade kostnader (utvärderingar, beredningsarbetet, vissa resor och seminarier samt informationsinsatser).

Kompletterande information

Forskning om de areella näringarna finns inom utgiftsområde 23, anslaget 1:24 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning*.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 000 000 000 kronor 2021–2026.

Skälen för regeringens förslag: Huvuddelen av de forskningsprojekt som Formas finansierar är fleråriga. För att underlätta planeringen och kunna teckna avtal om fleråriga projekt är det nödvändigt att fatta beslut som medför åtaganden för kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 000 000 000 kronor för 2021–2026

Tabell 4.11 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2026
Ingående åtaganden	1 236 769	1 336 680	2 200 000			
Nya åtaganden	876 758	1 720 320	579 000			
Infriade åtaganden	-776 857	-857 000	-779 000	-965 000	-565 000	-470 000
Utestående åtaganden	1 336 680	2 200 000	2 000 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**2 200 000**	**2 200 000**	**2 000 000**			

Regeringens överväganden

Anslaget används bl.a. för stöd till forskning inom områdena miljö och samhällsbyggande.

Riksdagen beslutade att anvisa 203 miljoner kronor mer till anslaget jämfört med regeringens förslag i budgetpropositionen för 2019, varav 100 miljoner kronor för ökad forskning som kan vägleda arbetet för att värna miljön och stoppa klimatförändringarna (bet. 2018/19:MJU1, rskr. 2018/19:98). Regeringen menar att anslagsnivån bör vara i linje med inriktningen i propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50).

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande.

Tabell 4.12 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 044 408**	**1 044 408**	**1 044 408**
Förändring till följd av:			
Beslut	-88 000	-95 500	-95 500
Varav BP20	-100 000	-107 500	-107 500
Varav			
Forskningsfartyg - korrigering		-7 500	-7 500
Effektivisering av miljöpolitik:			
Återställning av anslagsnivå	-100 000	-100 000	-100 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**956 408**	**948 908**	**948 908**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 956 408 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas

anslaget till 948 908 000 kronor respektive 948 908 000 kronor.

Bilaga 1

Klimatredovisning

Bilaga 1

Klimatredovisning

Innehållsförteckning

1 Sveriges klimatpolitiska ramverk ... 7
1.1 De klimatpolitiska målen ... 7
1.2 Klimatredovisningens disposition ... 8
1.3 Klimatpolitiska rådets rapport 2019 ... 8

2 Inrikes transporter ... 9
2.1 Utsläppsutveckling och beslut under året ... 9
2.1.1 Fossilfria och energieffektiva fordon ... 10
2.1.2 Beslut som rör fossilfria och energieffektiva fordon ... 10
2.1.3 Förnybara drivmedel och elektrifiering ... 11
2.1.4 Beslut som rör förnybara drivmedel och elektrifiering ... 12
2.1.5 Ett transporteffektivt samhälle ... 13
2.1.6 Beslut om åtgärder för ett transporteffektivt samhälle ... 14
2.2 Scenario för inrikes transporter ... 15
2.3 Ytterligare åtgärder för att nå målet för inrikes transporter ... 16

3 Sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning ... 16
3.1 Utsläppsutveckling och beslut ... 17
3.1.1 Utsläpp från jordbruket ... 17
3.1.2 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från jordbruket ... 17
3.1.3 Utsläpp från arbetsmaskiner ... 18
3.1.4 Beslut som påverkar utsläppen från arbetsmaskiner ... 18
3.1.5 Utsläpp från industri utanför EU:s utsläppshandelssystem 18
3.1.6 Utsläpp från el och fjärrvärme utanför EU:s utsläppshandelssystem ... 18
3.1.7 Utsläpp från uppvärmning av bostäder och lokaler ... 18
3.1.8 Utsläpp från produktanvändning och övrigt ... 19
3.1.9 Beslut som bidrar till att minska utsläpp från produktanvändning ... 19
3.1.10 Utsläpp från avfall ... 19
3.1.11 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från avfall ... 19
3.2 Scenario för sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning ... 19
3.3 Ytterligare åtgärder för att nå målen för sektorerna som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning ... 20

4 Sveriges totala utsläpp av växthusgaser ... 20
4.1 Utsläppsutveckling och beslut under året ... 20
4.1.1 Utsläpp från industrin ... 22
4.1.2 Beslut som bidrar till minskade utsläpp inom industrin ... 23
4.1.3 Utsläpp från el och fjärrvärme ... 23

4.1.4 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från el och fjärrvärme 23
4.1.5 Utsläpp från inrikes flyg 24
4.1.6 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från flyg....24
4.2 Scenario för Sveriges totala utsläpp 24
4.3 Ytterligare åtgärder för att nå det långsiktiga utsläppsmålet till 2045.25
4.4 Andra insatser som främjar klimatarbete i hela Sverige 26

5 Kompletterande åtgärder 27

6 Markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF) 27
6.1.1 Beslut som bidrar till att minska utsläppen från LULUCF .28

7 Internationellt klimatarbete 28
7.1 Den globala utsläppsutvecklingen 28
7.2 Samarbete inom EU och regionalt....30
7.3 Globalt samarbete....30

Diagramförteckning

Diagram 1	Utsläpp av växthusgaser i Sverige 1990–2017 samt beslutade mål	8
Diagram 2	Utsläppsutvecklingen för inrikes transporter (exkl. flyg) 1990–2017	10
Diagram 3	Genomsnittliga koldioxidutsläpp för nyregistrerade personbilar i Sverige 1990–2018	10
Diagram 4	Användning av biodrivmedel i Sverige	12
Diagram 5	Trafikarbete och utsläpp av växthusgaser från vägtransporter 1990–2017	13
Diagram 6	Historiska utsläpp, utsläppsscenario och indikativ målbana för inrikes transporter (exkl. flyg)	15
Diagram 7	Utsläpp av växthusgaser i sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelning	17
Diagram 8	Historiska utsläpp, utsläppsscenario och indikativa målbanor för sektorerna som omfattas av ESR	20
Diagram 9	Utsläpp av växthusgaser per sektor 1990–2017	21
Diagram 10	Utsläpp av växthusgaser från el och fjärrvärme per bränsletyp 1990–2017	23
Diagram 11	Historiska utsläpp, utsläppsscenario och indikativa målbanor för Sveriges totala utsläpp av växthusgaser	25
Diagram 12	Utsläpp och upptag av växthusgaser i markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF) 1990–2017	28

1 Sveriges klimatpolitiska ramverk

I juni 2017 beslutade riksdagen om Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320) som omfattar nya klimatmål, en klimatlag och inrättandet av ett klimatpolitiskt råd. Klimatlagen (2017:720) innehåller bestämmelser om regeringens klimatpolitiska arbete, vad det ska syfta till och hur det ska bedrivas. Den lagfäster att regeringens klimatpolitiska arbete ska utgå från det långsiktiga, tidsatta utsläppsmål som riksdagen har fastställt. Arbetet ska också bedrivas på ett sätt som ger förutsättningar för klimatpolitiska och budgetpolitiska mål att samverka med varandra. Vidare ska regeringen presentera en årlig klimatredovisning i budgetpropositionen och vart fjärde år ta fram en klimatpolitisk handlingsplan för hur målen ska nås. Det klimatpolitiska rådet ska utvärdera hur regeringens samlade politik är förenlig med klimatmålen.

1.1 De klimatpolitiska målen

I Paris 2015 enades världens länder om ett globalt och rättsligt bindande klimatavtal som Sverige tillsammans med övriga EU-länder ratificerade 2016. Parisavtalets temperaturmål innebär att den globala temperaturökningen ska begränsas till långt under två grader Celsius över förindustriell nivå. Ansträngningar ska också göras för att begränsa ökningen till 1,5 grader. Avtalet höjer den globala ambitionen avsevärt. FN:s klimatpanel (IPCC) konstaterar i sin rapport om 1,5 graders global uppvärmning att det krävs snabba, långtgående och aldrig tidigare skådade förändringar i alla delar av samhället för att kunna nå Parisavtalets mål. Rapporten presenterades i oktober 2018. Genom en progressiv klimatlag och nationella klimatmål visar Sverige globalt ledarskap.

Det svenska klimatarbetet är en del av arbetet med att nå miljömålen. Miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan beskrivs som att halten av växthusgaser i atmosfären i enlighet med FN:s ramkonvention om klimatförändring ska stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Riksdagen har beslutat så att miljökvalitetsmålets innebörd, dess s.k. precisering, ligger i linje med Parisavtalets temperaturmål. Sverige ska verka internationellt för att det globala arbetet inriktas mot detta mål.

Riksdagen har antagit flera etappmål som rör klimatet. Det etappmål som beskriver det långsiktiga klimatmålet innebär att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå s.k. negativa utsläpp. För att nå nettonollutsläpp och negativa utsläpp får kompletterande åtgärder tillgodoräknas. Kompletterande åtgärder kan vara ökning av kolsänkan, avskiljning och lagring av koldioxid med biogent ursprung (bio-CCS) och verifierade utsläppsminskningar i andra länder. De kvarvarande utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre än utsläppen 1990. För de sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning (på engelska Effort Sharing Regulation, förkortad ESR) gäller följande etappmål:

- Växthusgasutsläppen 2020 bör vara 40 procent lägre än utsläppen 1990. Regeringens ambition är att målet fullt ut ska nås med nationella åtgärder.
- Växthusgasutsläppen bör senast 2030 vara minst 63 procent lägre än utsläppen 1990. Högst 8 procentenheter av utsläppsminskningarna får ske genom kompletterande åtgärder.
- Växthusgasutsläppen bör senast 2040 vara minst 75 procent lägre än utsläppen år 1990. Högst 2 procentenheter av utsläppsminskningarna får ske genom kompletterande åtgärder.

Riksdagen har även antagit ett etappmål om att växthusgasutsläppen från inrikes transporter (utom inrikes luftfart som ingår i EU:s system för handel med utsläppsrätter, förkortat EU ETS) ska minska med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010.

Diagram 1 illustrerar den historiska utsläppsutvecklingen och de fem etappmålen för klimatarbetet i Sverige.

Diagram 1 Utsläpp av växthusgaser i Sverige 1990–2017 samt beslutade mål

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

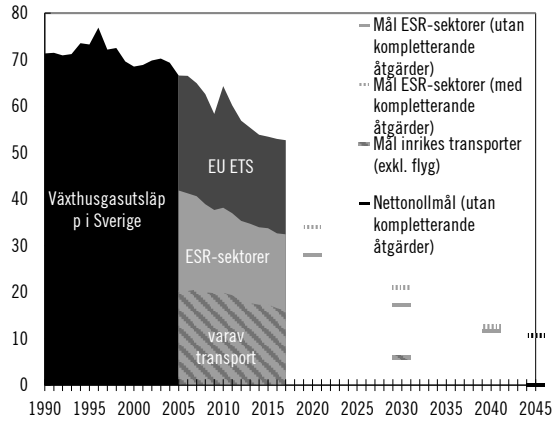

Källa: Naturvårdsverket, 2018.

1.2 Klimatredovisningens disposition

Klimatlagen ställer krav på innehållet i den klimatredovisning som regeringen är ålagd att ta fram varje år. Den ska omfatta

- en redovisning av utsläppsutvecklingen,
- en redovisning av de viktigaste besluten inom klimatpolitiken under året och vad de besluten kan betyda för utvecklingen av växthusgasutsläppen,
- en bedömning av om det finns behov av ytterligare åtgärder och när och hur beslut om sådana åtgärder i så fall kan fattas.

Strukturen i den aktuella klimatredovisningen baseras på de klimatmål som beslutades i det klimatpolitiska ramverket och uppföljningen av dessa. För varje etappmål redovisas utsläppsutvecklingen per sektor som omfattas av etappmålet samt beslut som fattas under året som påverkar utsläppen. Utsläppsutvecklingen är baserad på information från Naturvårdsverket för tidsperioden 1990–2017. En tidig uppskattning av utsläppen för 2018 presenterades av Naturvårdsverket i maj 2019 medan officiell statistik om utsläpp och upptag av växthusgaser publiceras i december. Vidare redovisas för varje etappmål ett scenario för utsläppsutvecklingen och en redovisning av vilka ytterligare åtgärder som regeringen avser att vidta för att nå målen.

Framtagande av statistik och scenarier för Sveriges växthusgasutsläpp är reglerad under EU förordning 525/2013. Scenarierna i denna Klimatredovisning omfattar styrmedel och åtgärder som införts till och med juni 2018. Naturvårdsverket har i sitt underlag till regeringens klimathandlingsplan även redovisat scenarier som beräknar effekten av vissa föreslagna styrmedelsförändringar som har lagts fram efter att scenarierna togs fram.

Redovisningens sista del redogör för utsläppsutvecklingen i ett globalt perspektiv och för beslut som fattats på ett internationellt plan under året. Den omfattar också en kort beskrivning av svenska utsläpp ur ett konsumtionsperspektiv.

I budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1) presenterades en första klimatredovisning till riksdagen i enlighet med klimatlagen. Eftersom redovisningen lämnades av en övergångsregering gjordes enbart en övergripande bedömning av behoven av ytterligare åtgärder till följd av att budgetproposition inte skulle innehålla några förslag som var politiskt kontroversiella eller hade en tydlig partipolitisk inriktning.

Under 2018 har regeringen beslutat om ändring i förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag som innebär bland annat att myndigheterna ska redovisa sina resultat i förhållande till de mål som regeringen har angett. Det ändrade kravet gäller från och med den 1 januari 2019 och ska tillämpas första gången på årsredovisningar för 2019. Regeringen bedömer att det kommer att ge bättre underlag för redovisning av effekterna av regeringens politik.

1.3 Klimatpolitiska rådets rapport 2019

Klimatpolitiska rådet lämnade i mars 2019 sin andra rapport. Rapporten omfattar bland annat observationer och rekommendationer till regeringen och sex övergripande rekommendationer återges nedan:

- Klargör att noll nettoutsläpp innebär noll utsläpp i de flesta sektorer.
- Inkludera effekter på klimatmålen i alla konsekvensbedömningar i offentliga utredningar och regeringens propositioner. Nya styrmedel bör föregås av planer för uppföljning och utvärdering för att säkerställa hög klimatnytta och kostnadseffektivitet.

- Stimulera till brett engagemang och öka samordningen mellan olika initiativ. Alla samhällsaktörer behövs i omställningen: näringsliv, fackföreningar, kommuner och landsting, akademin, myndigheter och civilsamhälle.
- Avskaffa de undantag i koldioxidbeskattningen som återstår för verksamheter utanför handelssystemet.
- Arbeta proaktivt inom EU för skärpningar av handelssystemet och använd kostnadseffektiva nationella styrmedel för minskade utsläpp från svenska anläggningar inom systemet.
- Inför lagstiftning som ger regeringen rätt att pröva etablering av verksamheter som motverkar möjligheterna att uppnå de nationella klimatmålen.

Klimatpolitiska rådet gör också ett utlåtande om regeringens klimatredovisning i sin rapport. Rådet konstaterade att bristerna i regeringens klimatredovisning framförallt gällde att regeringen inte hade bedömt:

- hur besluten inom klimatpolitiken under året kan påverka utsläppen,
- vilka åtgärder som kan behövas,
- när och hur regeringen avser att fatta beslut om sådana åtgärder.

Rådet ansåg att regeringen hade tolkat klimatpolitiken snävt och endast redogjorde för beslut med ett uttalat klimatsyfte. Samtidigt såg klimatpolitiska rådet det som värdefullt att regeringen hade valt att även kort redovisa den globala utsläppsutvecklingen och det internationella klimatsamarbetet, samt att regeringen hade lyft det tvärsektoriella klimatarbetet.

2 Inrikes transporter

Utsläppen från inrikes transporter står för ungefär en tredjedel av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser och ungefär hälften av växthusgasutsläppen som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning (ESR). Att minska utsläppen från inrikes transporter är avgörande för möjligheterna att nå det långsiktiga målet till 2045, liksom etappmålen för sektorerna som omfattas av ESR. Regeringen presenterade 2018 en handlingsplan för fossilfria transporter och elektrifiering i skrivelsen – En klimatstrategi för Sverige (skr. 2017/18:238).

Klimatpolitiska rådet lämnar i sin årsrapport från 2019 följande rekommendationer gällande transportsektorn:

- Besluta om en tidsbestämd handlingsplan för att nå fossilfria transporter bortom 2030-målet.
- Gör de transportpolitiska målen förenliga med klimatmålen.
- Stärk regelverk och processer för samhällsplanering som minskar bilberoende.
- Beakta skilda förutsättningar och utjämna negativa fördelningspolitiska effekter, till exempel mellan stad och landsbygd.
- Förbered en reform av vägtrafikbeskattningen med utgångspunkt i ökad elektrifiering och användning av autonoma fordon som samtidigt främjar regional rättvisa.
- Sluta subventionera bilägande, bilkörning och parkering.
- Stärk kommunernas mandat och redskap för att främja fossilfria transporter.
- Påskynda elektrifieringen av vägtransporter i hela Sverige.
- Sätt ett stoppdatum för försäljning av fossila drivmedel.
- Öka styrningen mot klimateffektiva fordon.

Etappmålet till 2030

Utsläppen från inrikes transporter (utom inrikes luftfart) ska minska med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010.

2.1 Utsläppsutveckling och beslut under året

Utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter (utom flyg) uppgick till 16,0 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2017, vilket är ca 2,8 procent mindre jämfört

med 2016, se diagram 2. Vägtrafiken står för den största andelen (ca 93 procent) av de totala utsläppen från transporterna i landet, varav personbilar står för 67 procent och tunga lastbilar för 21 procent av vägtrafikens utsläpp.

Diagram 2 Utsläppsutvecklingen för inrikes transporter (exkl. flyg) 1990–2017

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

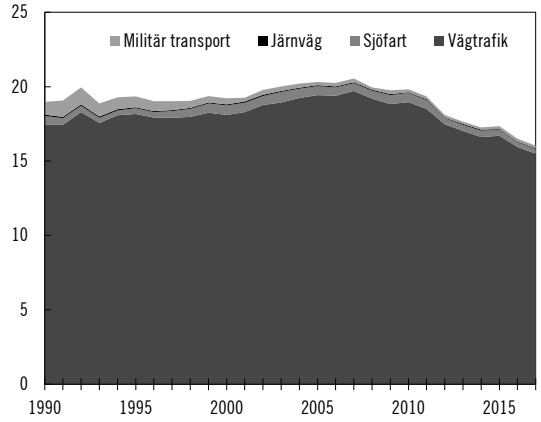

Källa: Naturvårdsverket, 2018.

Vägtrafikens klimatpåverkan beror på tre faktorer: hur energieffektiva fordonen är, vilka drivmedel som används och trafikarbetets storlek. Omställningen av transportsektorn till fossilfrihet förutsätter därmed åtgärder riktade mot effektivare fordon, hållbara fossilfria drivmedel och ökad transporteffektivitet.

2.1.1 Fossilfria och energieffektiva fordon

Fordonsparken har blivit allt mer energieffektiv tack vare att nya personbilar blivit mer energieffektiva. Under 2017 och 2018 bröts dock denna trend då den genomsnittliga bränsleförbrukningen för nyregistrerade personbilar i Sverige var högre än året innan. Hittills har det inte funnits någon gemensam metod för att redovisa genomsnittliga utsläpp per kilometer för tunga fordon, men inom EU fattades under våren 2018 beslut om en gemensam sådan metod.

Diagram 3 Genomsnittliga koldioxidutsläpp för nyregistrerade personbilar i Sverige 1990–2018

Gram koldioxid per kilometer

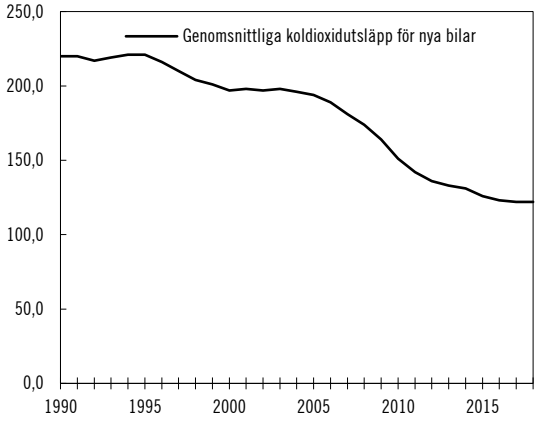

Källa: Trafikverket, 2019.

2.1.2 Beslut som rör fossilfria och energieffektiva fordon

Den 1 juli 2018 infördes ett bonus–malus-system för nya lätta fordon. Det nya systemet ska påskynda övergången till bilar med låga koldioxidutsläpp i nybilsförsäljningen. Bonus–malus ersatte den tidigare fordonsskattebefrielsen för miljöbilar och supermiljöbilspremien. Under perioden juli 2018 till mars 2019 ökade antalet nyregistrerade klimatbonusbilar med över 50 procent, jämfört med antalet nyregistrerade supermiljöbilar under samma period ett år tidigare. Det är svårt att beräkna effekten av hela systemet. Naturvårdsverket bedömer däremot att bonusdelen i bonus–malus-systemet, i samverkan med andra styrmedel, reellt bidrar till omställningen av bilparken till fossilfrihet. Naturvårdsverkets beräkningar, utifrån antagandet att hälften av de sålda klimatbonusbilarna beror på bonusen, samt vissa antaganden kring vilka fordon dessa ersätter och hur fordonen används, visar att effekten av bonusbilar som sålts under det första året beräknas totalt ger en minskning av utsläppen i Sverige på 500 000 ton koldioxid över bilarnas livslängd.

Samtidigt som bonus–malus-systemet infördes ändrades beräkningen av bilförmån så att fordonsskatten bryts ut från prisbasbeloppsdelen av förmånsvärdet och läggs till som en egen post vid beräkningen. Det får till följd att även förmånsvärdet påverkas av fordonsskatten. En annan förändring är att trängselskatt och infrastrukturavgifter vid privat körning med förmånsbil lyfts ut ur förmånsvärdet.

Arbetsgivare som tillhandahåller förmånsbil ska redovisa vilka trängselskatter och avgifter som avser privat körning.

Efter ett tillkännagivande från riksdagen föreslog regeringen i april 2019 att skattebeloppen för bensin och diesel, som årligen bestäms genom en omräkning utifrån dels faktiska förändringar i konsumentprisindex (KPI) dels ett schabloniserat tillägg av två procentenheter för att beakta utvecklingen av bruttonationalprodukten (BNP), under perioden 1 juli 2019 t.o.m. 31 december 2019 enbart ska grunda sig på faktiska förändringar i KPI. Beslutet bedöms medföra marginellt försämrade möjligheter för Sverige att på ett kostnadseffektivt sätt nå målet om 70 procent minskade utsläpp av växthusgaser från inrikes transporter (utom luftfart) till 2030. Effekterna bedöms dock vara små.

Elbusspremien syftar till att främja introduktionen av elbussar på marknaden, vilket ska bidra till minskade utsläpp av växthusgaser, mindre luftföroreningar och mindre buller. Satsningen uppgick 2018 till 100 miljoner kronor och uppgår 2019 till 80 miljoner kronor. Energimyndigheten fick in 31 ansökningar för totalt 234 elbussar under 2018, vilket var en betydlig ökning jämfört med tidigare år. Ungefär 50 miljoner kronor betalades ut under 2018, vilket förklaras i huvudsak av långa leveranstider på elbussar. Anslaget beräknas omfatta 100 miljoner kronor årligen 2020–2023. Eldrivna bussar har potential att minska utsläppen av såväl klimatutsläpp, luftföroreningar som av buller samt frigöra biodrivmedel till lastbilar och andra tunga fordon som är svårare att elektrificera. De bussar som fått stöd beräknas sammantaget bidra till en utsläppsminskning på totalt sett mellan 80 000 och 400 000 ton koldioxid över bussarnas livslängd.

Koldioxidkraven på nya fordon är centrala för att minska de transportrelaterade utsläppen i Sverige och EU. I april 2019 fattades beslut om skärpta koldioxidkrav till 2030 för personbilar och lätta lastbilar som innebär att växthusgasutsläppen från nya personbilar ska vara 37,5 procent lägre än utsläppsnivån 2021, och utsläppen från lätta nyttofordon ska vara 31 procent lägre. I juni 2019 beslutade EU om att införa koldioxidkrav för nya tunga fordon. Kraven innebär att koldioxidutsläppen från berörda nya lastbilar ska ligga i genomsnitt 15 procent under 2019 års utsläppsnivåer till år 2025. Från och med 2030 måste de släppa ut i genomsnitt 30 procent mindre koldioxid än under 2019. Målen är bindande och lastbilstillverkare som inte uppfyller kraven måste betala en straffavgift för extra utsläpp. Enligt en beräkning från Europeiska kommissionen kan målnivåerna för tunga fordon bidra till att minska utsläppen av koldioxid med motsvarande 54 miljoner ton under perioden 2020–2030, vilket är mer än Sveriges totala årliga utsläpp av växthusgaser.

2.1.3 Förnybara drivmedel och elektrifiering

Andelen biodrivmedel har ökat de senaste åren (se diagram 4) och bidrar till att minska växthusgasutsläppen från vägfordon. En preliminär rapport från Energimyndigheten konstaterar att andelen biodrivmedel i drivmedel, inkl. användningen i arbetsmaskiner, har ökat under 2018. Det innebär att en större andel av den bensin och diesel som svenskar tankar består av biodrivmedel än tidigare år. Energi- och koldioxidskattebefrielsen för biodrivmedel – både för låg- och höginblandning – har enligt Trafikverkets rapport varit ett verkningsfullt styrmedel för att öka användningen av biodrivmedel. Efter reduktionspliktens införande är endast höginblandade biodrivmedel skattebefriade. Effekten på utsläppen har varit särskilt stor under de senaste åren när biodieselanvändningen har ökat kraftigt. Att successivt öka andelen biodrivmedel i transportsektorn är en central del i Sveriges klimatstrategi fram till 2030 (skr. 2017/18:238). Sverige har goda förutsättningar att producera biodrivmedel bland annat från restprodukter från jord- och skogsbruk.

Tillgången på hållbara biodrivmedel på både lång och kort sikt är beroende av utvecklingen på de globala och regionala biodrivmedelsmarknaderna och svår att kvantifiera. Ökad efterfrågan från andra länder kan minska tillgången för svenska drivmedelsleverantörer kortsiktigt men leder samtidigt till förutsättningar för ökad produktion.

Diagram 4 Användning av biodrivmedel i Sverige

Terawattimmar (TWh)

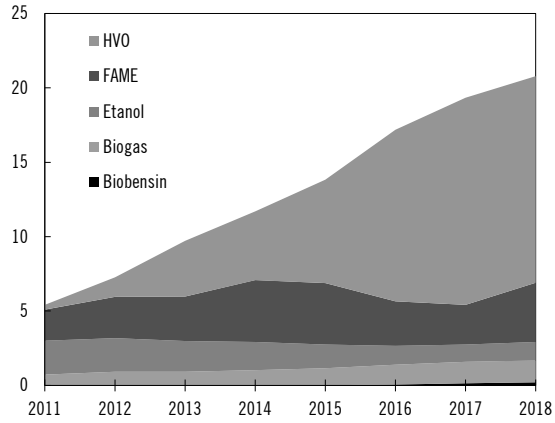

Källa: Energimyndigheten, 2019.

2.1.4 Beslut som rör förnybara drivmedel och elektrifiering

Bränslebytet trädde i kraft den 1 juli 2018. Reformen innefattar en reduktionsplikt och ändrade beskattningsregler för drivmedel inom reduktionsplikten. Reduktionsplikten innebär en skyldighet för drivmedelsleverantörer att successivt minska klimatpåverkan från den bensin och diesel de säljer genom att blanda in mer hållbara biodrivmedel. För 2018 var reduktionsplikten på minst 2,6 procent för bensin, och minst 19,3 procent för dieselbränsle. För 2019 gäller samma nivå för bensin, men för dieselbränslen höjdes nivån till minst 20 procent. 2020 höjs nivån för bensin till minst 4,2 procent, och för dieselbränslen till 21 procent. Den indikativa reduktionsnivån för 2030 är 40 procent vilket betyder att inblandningen av biodrivmedel kommer vara ungefär 50 procent i bensin och dieselbränsle. Höginblandade drivmedel ingår inte i reduktionsplikten. Inom ramen för det nationella skogsprogrammet, som beslutades maj 2018, har regeringen beslutat om mål för en säkerställd tillgång till nationell biomassa för att på ett långsiktigt hållbart sätt kunna möta det ökade behovet av biomassa, bland annat för produktion av hållbara biodrivmedel.

Under 2018 godkände riksdagen regeringens proposition Miljöinformation om drivmedel (prop. 2017/18:229, bet. 2017/18:MJU22, rskr. 2017/18:440). I propositionen föreslogs att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att den som bedriver verksamhet med att tillhandahålla ett flytande eller gasformigt drivmedel är skyldig att informera konsumenter om drivmedlets utsläpp av växthusgaser och andra förhållanden som har betydelse för att bedöma drivmedlets miljöpåverkan.

I syfte är att stärka konkurrenskraften i den svenska biogaskedjan och påskynda omställningen mot förnybara energikällor införde regeringen 2018 ett tillfälligt stöd för produktion av biogas. Satsningen uppgick till 270 miljoner kronor 2018 och gick till 39 anläggningar. En uppföljning av faktisk produktion som stödet har gått till kommer att göras av Jordbruksverket efter den 30 september 2019. Regeringen förstärkte även metangasreduceringsstödet under 2018, se avsnitt 3.1.2. Regeringen tillsatte 2018 Biogasmarknadsutredningen (dir. 2018:45) som bland annat ska kartlägga och värdera biogasens nyttor samt vid behov föreslå ändringar av de styrmedel som gäller för biogas i Sverige. Särskild hänsyn ska tas till de nyttor som kommer av att råvaror (t.ex. gödsel) tas om hand för rötning samt till att säkerställa rättvis konkurrens i förhållande till producenter i Sveriges grannländer. Utredningen ska redovisas senast den 31 december 2019.

Infrastrukturen för laddning av elbilar är för närvarande under utbyggnad i Sverige. Klimatklivet bidrar till detta genom investeringsstöd till laddinfrastruktur. Vid slutet av 2018 hade över 30 000 nya laddpunkter för elbilar beviljats stöd. Andra vanliga åtgärder i transportsektorn är uppbyggnad av tankstationer för biodrivmedel och utökad biogasproduktion. Regeringen ser över hur Klimatklivet och stödet till laddinfrastruktur ska utvecklas och effektiviseras bland annat med anledning av den utvärdering som gjorts av Riksrevisionen. I juni 2019 fattade regeringen beslut om ändringar i Klimatklivets förordning såväl som en ny förordning för icke-publik laddinfrastruktur för andra än privatpersoner, till exempel bostadsrättsföreningar. Syftet med den nya förordningen är att förenkla för möjligheten att söka stöd till icke-publik laddinfrastruktur, och därmed skynda på omställningen av transportsektorn. För privatpersoner finns möjlighet att söka stöd för installation av laddpunkt genom Ladda hemma-stödet. 2018 beviljades 3 336 ansökningar totalt ca 26 miljoner kronor i stöd.

Det kvarstår områden i Sverige där publik laddinfrastruktur är bristfällig. Trafikverket har under 2018 gjort en översyn av hur bristen på laddinfrastruktur längs större vägar kan avhjälpas. Under 2018 beslutades även ändringar i EU:s

direktiv om byggnaders energiprestanda som innebär att krav ställs på installation av laddningspunkter eller laddinfrastruktur för bostads- och lokalbyggnader med mer än 10 parkeringsplatser vid nyproduktion och större renovering. Direktivet ska genomföras i svensk lagstiftning senast den 10 mars 2020 och kommer främja utbyggnaden av laddinfrastruktur för elbilar.

Regeringen har under 2018 beslutat om att inrätta fyra innovationskluster. Regeringen beslutade om att inrätta ett innovationskluster för utveckling, användning och demonstration av flytande biogas. Inom ramen för uppdraget får Energimyndighet utbetala 28 miljoner kronor 2018. Regeringen beräknar även att avsätta 32 miljoner kronor för 2019, 25 miljoner kronor för 2020 samt 115 miljoner kronor 2021 för samma ändamål. Regeringen har också beslutat om att inrätta ett innovationskluster för hållbart flygbiobränsle och avsatt 100 miljoner kronor på forskning och utveckling av hållbara biobränslen samt för att inrätta ett innovationskluster som samlar hela värdekedjan – från skogen till vingen – för att bidra till omställningen till fossilfrihet inom flyget. Utöver detta har regeringen beslutat om att inrätta ett innovationskluster för utveckling och användning av etanol, demonstration av lösningar för etanolproduktion och drift med etanolfordon i regional- och fjärrdistribution som uppgår till 25 miljoner kronor 2018, samt ett innovationskluster för demonstration av transporteffektiva lösningar för elektrifierade urbana godstransporter.

Elvägar som möjliggör energitillförsel under körning har en potential att minska utsläppen av växthusgaser och luftföroreningar. I den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 som regeringen fastställde i juni 2018 framgår att Trafikverket ska under planperioden bygga och driftsätta en första permanent elväg som pilotsträcka. Byggandet av pilotsträckan förutsätter omfattande medfinansiering från näringslivet.

Trafikverket fick i början av 2018 i uppdrag att analysera förutsättningarna för en omställning till fossilfrihet för statligt ägda fartyg, såsom vägfärjor och lotsbåtar. Museifartyg, Försvarsmaktens fartyg och Sjöfartsverkets isbrytare ingår inte i analysen. Trafikverket överlämnade sin rapport med förslag på strategi för omställning i december 2018.

2.1.5 Ett transporteffektivt samhälle

För att nå transportsektorns klimatmål krävs, utöver åtgärder för energieffektiva fordon och större andel fossilfria drivmedel, även åtgärder för att skapa ett mer transporteffektivt samhälle. Detta konstaterar Boverket, Energimyndigheten, Naturvårdsverket, Trafikanalys, Trafikverket och Transportstyrelsen i Energimyndighetens rapport Strategisk plan för omställning av transportsektorn till fossilfrihet (ER 2017:07). Med en ökad transporteffektivitet kan sambandet mellan tillgänglighet och trafikarbete brytas. Ett ökat trafikarbete motverkar klimateffekten av mer energieffektiva fordon och en ökad andel fossilfria drivmedel. Teknisk infrastruktur som möjliggör för resfria möten är ett exempel på hur förutsättningarna att göra samhället mer transporteffektivt kan förbättras.

Trafikarbetet har ökat de senaste åren vad gäller såväl personbilar som lastbilar (se diagram 5). Vägtrafikarbetet med bil och lastbil har vuxit i en snabbare takt än befolkningstillväxten under senare år. Under perioden 1990–2017 ökade trafikarbetet på väg med 30 procent medan befolkningen ökade med 18 procent. Preliminär statistik från Trafikanalys indikerar att det totala trafikarbetet ökade med ca 1,5 procent 2017 och 0,6 procent 2018. Personbilstrafiken ökade med 1,4 procent 2017 och 0,3 procent 2018, medan lastbilstrafiken ökade med 2,6 procent per år under samma period.

Diagram 5 Trafikarbete och utsläpp av växthusgaser från vägtransporter 1990–2017

Index (1990 = 100)

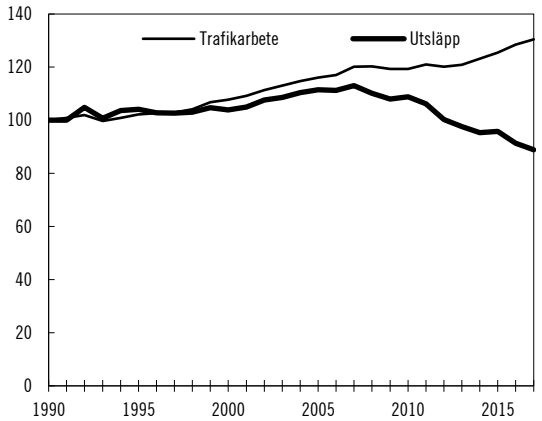

Källa: Naturvårdsverket och Trafikanalys, 2018.

2.1.6 Beslut om åtgärder för ett transporteffektivt samhälle

Regeringen fattade i april 2019 beslut om en förordningsändring som innebär att stadsmiljöavtalen nu även inkluderar insatser för hållbara godstransportlösningar i stadsmiljö som samlastning, samordnad citylogistik och gods på cykel. Under 2018 har Trafikverket fattat beslut om ca 430 miljoner kronor genom stadsmiljöavtalen, och 1 miljard kronor är avsatt till stödet under 2019. Trafikverket visar att statsmiljöavtalen har potential att minska bilresandet, och därmed minska utsläppen av växthusgaser, med ca 5 procent i de städer som är aktuella för statsmiljöavtal.

Trafikverket har på regeringens uppdrag överlämnat ett förslag till en nationellt trafikslagsövergripande plan för transportsystemet för åren 2018–2029. För samtliga län har det även tagits fram planer för utveckling av regional transportinfrastruktur. Regeringen fastställde den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 i juni 2018. I den samlade effektbedömningen av förslaget till transportplan från Trafikverket framgår att myndigheten bedömer att effekterna på klimatet av planen är relativt små i förhållande till det totala trafikarbetet.

Regeringen har under 2018 infört en miljökompensation till godsoperatörer på järnväg för att stimulera överflyttning från vägen. Miljökompensationen till järnväg uppgår till 174 miljoner kronor 2019. Under 2018 fanns även en tillfällig miljökompensation för att stimulera överflyttning från vägen till sjöfart. Stödet för miljökompensation till godstransporter på järnväg ska utvärderas under 2020.

Nattåg utgör ett alternativ till flyg eller bil som har en större klimatpåverkan. Därför har regeringen beslutat i juli 2019 om att ge Trafikverket i uppdrag att utreda förutsättningarna att upphandla nattågstrafik med avgångar mellan Sverige och ett antal städer i Europa. Samtidigt har Trafikanalys fått i uppdrag att se över om och hur det kan göras enklare att boka utlandsresor med tåg.

Regeringen beslutade i juni 2018 om en nationell godstransportstrategi för effektiva, kapacitetsstarka och hållbara godstransporter, som bidrar till att stärka näringslivets konkurrenskraft, nå de transportpolitiska målen och främja överflyttning från väg till järnväg och sjöfart. Regeringen uppdrog i augusti 2018 åt Trafikverket att bland annat inventera vilka åtgärder som Trafikverket kan vidta som skapar förutsättningar för fler godstransporter på järnväg och med fartyg och därigenom leder till en överflyttning av godstransporter från väg till järnväg och sjöfart, samt att intensifiera arbetet med att främja intermodala järnvägstransporter i syfte att öka andelen godstransporter på järnväg. Regeringen har även gett Trafikverket i uppdrag att i dialog med berörda aktörer, som transportföretag, fordonstillverkare och transportköpare, utarbeta förslag på system för informationsutbyte och öppna data för horisontell samordning och ökad transporteffektivitet och minskad klimatpåverkan, till exempel genom minskade tomtransporter och ökad fyllnadsgrad och åt Boverket att ta fram en nationell vägledning för en utvecklad planering och samordning av godstransporter.

Regeringen beslutade under 2018 att det i den nya bärighetsklassen, BK4, ska tillåtas lastbilskombinationer med en totalvikt upp till 74 ton. Enligt Trafikverkets scenarier bedöms koldioxidutsläppen kunna minska med 1 procent jämfört med om tyngre lastbilar inte tillåtits till år 2050, förutsatt att effektiviseringar även sker inom järnväg och sjöfart. De första statliga BK4-vägarna öppnades av Trafikverket 2018. Regeringen har i juni 2019 även remitterat en rapport från Trafikverket om förutsättningarna för att framföra längre lastbilar på det svenska vägnätet.

Regeringen har också gett kommuner utökade möjligheter att införa miljözoner från den 1 januari 2020. Miljözoner syftar främst till att bidra till bättre luftkvalitet i städer men kommer också att ge incitament för fordon med låga utsläpp av växthusgaser.

En ökad och säker cykling kan minska resandets miljöpåverkan och förbättra framkomligheten i tätorter samt bidra till en bättre folkhälsa. Regeringen fattade därför sex beslut under sommaren 2018 i syfte att underlätta för cyklister genom att anpassa trafikregler. Under 2018 beslutade regeringen att utvidga elfordonspremien så att den även kunde ge stöd till elektriska båtmotorer. Totalt beviljade Naturvårdsverket 96 869 bidrag inom ramen för elfordonspremien 2018, som totalt uppgick till ca 413 miljoner kronor. Baserat på beräkningar av Naturvårdsverket bedömer regeringen att de elfordon som fått stöd genom premien minskar

utsläppen med 100 kton koldioxid. Premien har avvecklats.

Regeringen beslutade i april 2018 om ett nytt etappmål i miljömålssystemet för att öka andelen gång-, cykel- och kollektivtrafik: andelen persontransporter med kollektivtrafik, cykel och gång i Sverige ska vara minst 25 procent 2025, uttryckt i personkilometer, i riktning mot att på sikt fördubbla andelen för gång-, cykel- och kollektivtrafik. Regeringen gav Trafikanalys den i augusti 2018 i uppdrag att följa upp etappmålet och att utifrån de skilda förutsättningarna som råder i kommunerna, till exempel utifrån befolkningsmängd eller befolkningstäthet, föreslå indikativa målnivåer för kommuner med olika förutsättningar. Trafikanalys redovisade uppdraget den 15 april 2019.

I augusti 2018 tillsatte regeringen en utredning som ska titta på åtgärder för att främja bilpooler. Syftet är stimulera till en cirkulär ekonomi med mer resurseffektiva persontransporter. Utredningen ska redovisa sitt slutbetänkande senast december 2019. I augusti 2019 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda vad som krävs för att införa ett nationellt biljettsystem för all kollektivtrafik i hela Sverige, samt lämna förslag till hur ett sådant biljettsystem bör utformas, byggas upp, drivas och finansieras. Det övergripande syftet bakom utredarens uppdrag är att förenkla kollektivt resande för att möjliggöra överflyttning av resor till kollektiva färdmedel med begränsad klimatpåverkan. Ett nationellt biljettsystem för all kollektivtrafik i hela Sverige är ett medel för att nå syftet. Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2020.

2.2 Scenario för inrikes transporter

Utsläppsutvecklingen för inrikes transporter de senaste åren varit minskande men utsläppen behöver minska i en högre takt för att följa den indikativa målbanan mot etappmålet 2030 (se diagram 6). Den indikativa målbanan uttrycks som en linjär reduktion från den faktiska utsläppsnivån år 2010 till målnivån år 2030.

Diagram 6 Historiska utsläpp, utsläppsscenario och indikativ målbana för inrikes transporter (exkl. flyg)

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

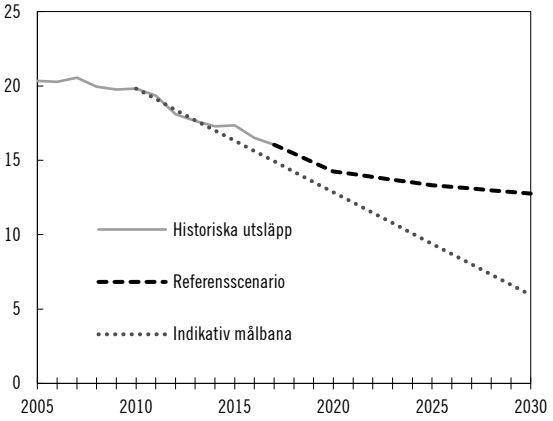

Källa: Naturvårdsverket, 2019.

Utsläppen från transportsektorn uppgick 2010 till 20 miljoner ton och 2017 hade utsläppen minskat med 18 procent till drygt 16 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Enligt scenarierna med beslutade styrmedel per juni 2018 beräknas utsläppen minska till 12–13 miljoner ton år 2030, vilket motsvarar 33–40 procents minskning jämfört med 2010 års nivå. Det innebär ett utsläppsgap på 6–7 miljoner ton år 2030 jämfört med referensscenariot.

Utifrån ett kompletterande scenario, som omfattar en reduktionspliktsnivå på 40 procent 2030 och införda koldioxidkrav på lätta respektive tunga fordon i enlighet med kommissionens förslag, kan utsläppen minska med ytterligare ca 3–5 miljoner ton år 2030. Det skulle innebära att utsläppen kommer nära målet för inrikes transporter, men mer styrning behövs för att nå hela vägen fram.

Scenarion för transportsektorn påverkas i hög utsträckning av de antaganden som görs gällande trafikarbetet. Trafikarbetet låg relativt konstant 2007–2013 men under de senaste åren har trafikarbetet ökat. I referensscenariot antas trafikarbetet på väg öka med 16 procent mellan 2017 och 2030 och med 50 procent till 2050. Naturvårdsverket har gjort ett jämförande scenariofall där trafikarbetet ökar med 30 procent mellan 2017 och 2050. Då hamnar utsläppen av växthusgaser knappt en miljon ton lägre år 2030 jämfört med referensscenariot.

Antagandena om introduktionen av elbilar och laddhybrider påverkar också resultatet. Andelen elbilar och laddhybrider i nybilsförsäljningen ökar snabbt, men från en låg nivå, och den tekniska utvecklingen och den fortsatta introduktionstakten framöver är svår att förutse. I

referensscenariot används ett scenario från Trafikverket för nybilsförsäljningen för perioden 2021–2035 och därefter framskrivningar, som innebär att rena elbilar och laddhybrider står för drygt 10 procent av den totala personbilsparken år 2030 och ökar till knappt 30 procent år 2050. Om introduktionen av elbilar och laddhybrider går snabbare kan utsläppen minska ytterligare. Till exempel bedömer Trafikanalys i prognoser från 2017 att andelen elbilar och laddhybrider kan utgöra omkring 20 procent av hela fordonsflottan 2030, medan andelen bensindrivna elhybrider uppgår till 37 procent. Energimyndigheten har gjort ett jämförande scenariofall med fler elfordon än i referensscenariot där elanvändningen för vägtrafik antas öka till 3,2 TWh år 2030 jämfört med 1,2 TWh i referensfallet. Då blir utsläppen 0,5 miljoner ton lägre år 2030 jämfört med referensscenariot.

En annan osäkerhet är effekten av reduktionsplikten, som förutsätter en omfattande ökning av biodrivmedelsanvändning jämfört med dagens nivåer. Hur stor användningen av flytande drivmedel kommer vara är i sin tur beroende av t.ex. trafikarbetets utveckling och priser på fossila drivmedel. Det är osäkert vilka kostnader ökningen kommer att medföra då efterfrågan på hållbart framställda biodrivmedel även kan komma att öka i övriga EU och från andra sektorer nationellt.

2.3 Ytterligare åtgärder för att nå målet för inrikes transporter

För att sluta utsläppsgapet till målet behövs ytterligare åtgärder.

I denna budgetproposition aviseras ytterligare åtgärder för att nå målet för inrikes transporter. En ny premie för ellastbilar och andra miljölastbilar samt eldrivna arbetsmaskiner införs. Ekobonussystemet för överflyttning av godstransporter från väg till sjöfart förlängs. Anslaget 1:16 *Klimatinvesteringar*, som finansieras Klimatklivet och laddstöden, såväl som anslaget för klimatbonusbilar förstärks (se utg.omr. 20 avsnitt 3.6). Vidare föreslås ett nytt stöd för laddinfrastruktur längs större vägar för att täcka de vita fläckar där en sådan infrastruktur annars inte byggs ut (se utg.omr. 21). Regeringen kommer att ta fram en nationell strategi för elektrifiering där transportsystemet kommer att vara en viktig del, och en elektrifieringskommission ska tillsättas (se utg.omr. 22). Medel avsätts för att möjliggöra nattågstrafik till europeiska städer (se utg.omr. 22). Handlingsplan för kraftigt minskade utsläpp tas fram.

3 Sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning

Sektorerna som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning, förkortad ESR (Effort Sharing Regulation), står för ca 60 procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser. Verksamheter som omfattas av ESR motsvarar den så kallade icke-handlande sektorn under perioden 2013–2020. För dessa sektorer finns tre etappmål för åren 2020, 2030 och 2040. Etappmålet till 2020 har beslutats tidigare än de övriga målen och har en annan formulering kring hur målet kan uppfyllas genom åtgärder i andra länder än i Sverige.

Etappmålet till 2020

Utsläppen för Sverige år 2020 bör vara 40 procent lägre än utsläppen 1990 och gäller för de verksamheter som inte omfattas av EU ETS. Detta innebär att utsläppen av växthusgaser år 2020 ska vara ca 20 miljoner ton koldioxidekvivalenter lägre för de sektorer som omfattas av ESR i förhållande till 1990 års nivå. Minskningen sker genom utsläppsreduktioner i Sverige och i form av investeringar i andra EU-länder eller flexibla mekanismer som mekanismen för ren utveckling (CDM) under Kyotoprotokollet. Regeringens ambition är att målet fullt ut ska nås med nationella åtgärder.

Etappmålet till 2030

Växthusgasutsläppen i Sverige i ESR-sektorn bör senast 2030 vara minst 63 procent lägre än utsläppen 1990. Högst 8 procentenheter av utsläppsminskningarna får ske genom kompletterande åtgärder (3,7 miljoner ton).

Etappmålet till 2040

Växthusgasutsläppen i Sverige i ESR-sektorn bör senast år 2040 vara minst 75 procent lägre än utsläppen 1990. Högst 2 procentenheter av utsläppsminskningarna får ske genom kompletterande åtgärder (0,9 miljoner ton).

3.1 Utsläppsutveckling och beslut

Utsläppen av växthusgaser i de sektorer som omfattas av ESR var 32,4 miljoner ton år 2017. Jämfört med 2016 är det en minskning med 0,7 procent. Utsläppen från sektorer som omfattas av ESR har minskat med 30 procent sedan 1990. Transportsektorn står för en dominerande del av utsläppen vilket har beskrivits i tidigare avsnitt. I detta avsnitt redovisas utvecklingen för de övriga sektorerna som omfattas av ESR.

Diagram 7 Utsläpp av växthusgaser i sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelning

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

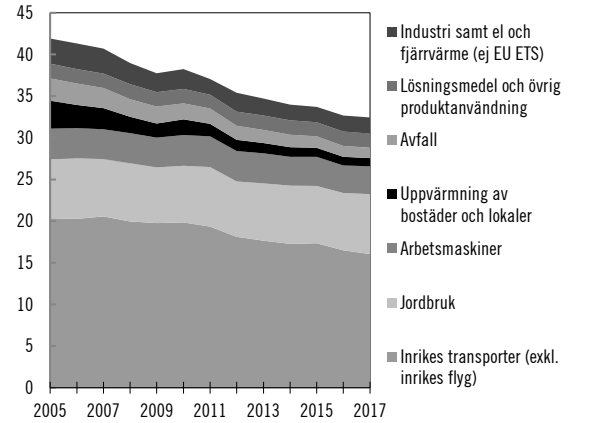

Källa: Naturvårdsverket, 2018.

Klimatinvesteringsprogrammet Klimatklivet ger stöd till åtgärder inom alla sektorer som omfattas av ESR. Under 2018 har Naturvårdsverket genom Klimatklivet beviljat stöd som samlat uppgår till ca 2,65 miljarder kronor som beräknas ge en minskning av utsläppen av växthusgaser med motsvarande ca 943 000 ton koldioxid per år.

Vid bedömningen av ansökningarna och prioriteringen av åtgärder har Naturvårdsverket använt ett livscykelperspektiv. Det innebär att vissa utsläppsminskningar förväntas ske utomlands. Dessa bidrar därmed inte till att uppnå de svenska etappmålen, men däremot till miljökvalitetsmålet om att begränsa den globala uppvärmningen. Naturvårdsverket har påbörjat ett arbete med att se hur rapporteringen av Klimatklivet kan redovisas med endast effekten på växthusgasutsläppen i Sverige. På det sättet kan de bedömda effekterna tydligare kopplas till etappmålen. Vidare arbetar Naturvårdsverket ständigt med att utveckla beräkningsmetoderna inom Klimatklivet för att kunna förbättra resultatredovisningen.

3.1.1 Utsläpp från jordbruket

År 2017 var de totala växthusgasutsläppen från jordbrukssektorn 7,2 miljoner ton vilket motsvarar 13,6 procent av de samlade utsläppen av växthusgaser i Sverige. Utsläppen minskade med 6 procent mellan 1990 och 2017. I rapportering av utsläpp från jordbrukssektorn ingår metan från djurens matsmältning, lustgas och metan från hantering av stallgödsel samt lustgas och koldioxid från jordbruksmark. Utsläppen av metan och lustgas står för cirka hälften vardera av det svenska jordbrukets klimatpåverkan. Utsläpp av metan kommer främst från idisslarnas fodersmältning samt till en del från hantering av stallgödsel. Utsläppen av lustgas härstammar främst från tillförsel och cirkulation av kväve från foder och gödningsmedel. Minskningen beror på ett antal faktorer som minskning av antal djur (särskilt mjölkkor och svin), minskade volymer stallgödsel, bättre gödselhantering, lägre användning av mineralgödsel samt en minskad åkerareal. Jordbruket bidrar även till utsläpp från användningen av fossila drivmedel till traktorer och andra arbetsmaskiner, fossila bränslen till uppvärmning i lokaler samt kolförråds-förändringar på grund av markanvändning, dock redovisas dessa utsläpp i andra sektorer.

3.1.2 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från jordbruket

Regeringen förstärkte metangasreduceringsstödet under 2018. Under stödperiodens tolv månader 2017–2018 fick 56 anläggningar stöd. Mängden producerad energi från dessa anläggningar var under stödåret 145 GWh. Totalt betalade Jordbruksverket ut 57 miljoner kronor i stöd 2018. I juni 2019 beslutade regeringen om en ändring i Klimatklivet som innebär att det blir större möjlighet att söka stöd för åtgärder som minskar jordbrukets utsläpp av växthusgaser.

Anslaget 1:16 *Klimatinvesteringar*, som finansierar Klimatklivet, förstärktes för innevarande år efter beslut om propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Besluten bedöms bidra till minskade utsläpp inom jordbrukssektorn.

3.1.3 Utsläpp från arbetsmaskiner

Utsläpp från arbetsmaskiner var 3,4 miljoner ton år 2017 och utgörs av utsläppen från bränsledrivna arbetsredskap. Arbetsmaskinerna används bland annat för bygge och underhåll av vägar, järnvägar, bostäder och lokaler, men även för arbete inom industri, jord- och skogsbruk och fiske.

Utsläppen från arbetsmaskiner har ökat med 6 procent sedan år 1990, och står nu för ungefär sju procent av Sveriges totala utsläpp. Efter en lång period med ökande utsläpp från 1990 års nivå är utsläppen från arbetsmaskiner relativt stabila sedan 2005. Jämfört med 2016 var utsläppen en procent högre under 2017.

3.1.4 Beslut som påverkar utsläppen från arbetsmaskiner

Arbetsmaskinernas drivmedelsanvändning omfattas i regel av reduktionsplikten, som infördes 2018. År 2019 beslutade riksdagen om regeringens förslag att avskaffa nedsättningen av energiskatt och koldioxidskatt för diesel som används i arbetsfordon vid tillverkningsprocessen i gruvindustriell verksamhet. Utsläppen av koldioxid beräknas på sikt minska med ca 30 000 ton per år till följd av åtgärden.

Efter ett tillkännagivande från riksdagen föreslog regeringen i april 2019 en ökad befrielse från koldioxidskatt för diesel i arbetsmaskiner samt i skepp och vissa båtar i yrkesmässig jordbruks-, skogsbruks- och vattenbruksverksamhet fr.o.m. den 1 juli 2019. Riksdagen biföll förslaget. Beslutet bedöms medföra något försämrade möjligheter för Sverige att på ett kostnadseffektivt sätt nå målet om inga nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären senast 2045. Effekten beräknas dock bli mycket begränsad i förhållande till de totala utsläppen.

I juni 2019 gav regeringen Boverket i uppdrag att förbereda införandet av krav på redovisning av en klimatdeklaration vid uppförande av byggnader. Kravet ska gälla fr.o.m. 1 januari 2022. Bakgrund är att produkt- och byggproduktionsskedena står för en betydande del av byggnaders klimatpåverkan sett ur ett livscykelperspektiv. Beslutet bedöms ge förutsättningar för minskade utsläpp som även kan uppstå i andra sektorer, t.ex. inom industri som omfattas av EU ETS.

3.1.5 Utsläpp från industri utanför EU:s utsläppshandelssystem

År 2017 var industrins utsläpp av växthusgaser som omfattas av ESR ca 1,4 miljoner ton och bestod framförallt av utsläpp från förbränning av fossila bränslen som naturgas, gasol och olja. Jämfört med föregående år har utsläppen minskat med ungefär 4 procent. Utsläppen har sedan 2005 minskat med ca 43 procent. Det finns ytterligare potential till att minska utsläppen genom fortsatta konverteringar från fossila bränslen och genom energieffektiviseringsåtgärder.

3.1.6 Utsläpp från el och fjärrvärme utanför EU:s utsläppshandelssystem

Utsläppen av växthusgaser från el och fjärrvärme som omfattas av ESR var 2017 ca 0,6 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Utsläppen bestod framförallt av metan och lustgas som uppstår vid förbränningen av biobränsle. Dessa utsläpp är svåra att minska vid en fortsatt lika stor eller större användning av biobränslen.

3.1.7 Utsläpp från uppvärmning av bostäder och lokaler

Utsläppen av växthusgaser från bostäder och lokaler står för två procent av Sveriges totala utsläpp. Under 2017 uppgick utsläppen från bostäder och lokaler till 1,0 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket är 90 procent mindre jämfört med 1990. Minskningen beror främst på att oljebaserad individuell uppvärmning av bostäder, lokaler och varmvatten ersatts av fjärrvärme, värmepumpar och biobränslen. En bidragande faktor till de minskande utsläppen av växthusgaser är den globala uppvärmningen och det faktum att Sveriges medeltemperatur stigit under de senaste decennierna.

3.1.8 Utsläpp från produktanvändning och övrigt

Användning av lösningsmedel och andra produkter ledde till utsläpp av växthusgaser motsvarande 1,7 miljoner ton koldioxidekvivalenter under 2017. Utsläppen är tre gånger större jämfört med 1990, men har sedan 2008 planerat ut och minskat med 5 procent. Den största utsläppskällan kommer från användningen av fluorerande gaser (f-gaser) i kylsystem, aerosolsprayburkar, värmepumpar och luftkonditioneringsanläggningar. Läckage av f-gaser stod för 67 procent av sektorns utsläpp 2017. Anledningen till att utsläppen av f-gaser ökade kraftigt fram till och med 2008 var för att användningen ökade för att ersätta ozonnedbrytande ämnen. Den reviderade förordning om fluorerade växthusgaser (EU) nr 517/2014, som trädde i kraft den 1 januari 2015, har bidragit till att utsläppen har planerat ut och minskat lite grann i Sverige, och förväntas leda till att utsläppen minskar betydligt inom sektorn till 2030.

3.1.9 Beslut som bidrar till att minska utsläpp från produktanvändning

Den 1 januari 2019 trädde Kigalitillägget, till Montrealprotokollet, i kraft. Överenskommelsen innebär en reglering av fluorkolväten (HFC) som omfattar en stegvis nedfasningsplan av produktion och användning av HFC.

3.1.10 Utsläpp från avfall

Totalt var utsläppen från avfallsbehandling 1,3 miljoner ton 2017. Två tredjedelar av utsläppen från avfallsbehandling kommer i dag från befintliga avfallsdeponier. Utsläppen från avfallsbehandling har minskat med ungefär 67 procent jämfört med 1990 och motsvarar nu ca två procent av Sveriges totala växthusgasutsläpp. Förklaringen till utsläppsminskningen är deponiförbuden för brännbart avfall och organiskt avfall, som infördes 2002 respektive 2005, i kombination med andra styrmedel och åtgärder för att främja materialåtervinning och energiåtervinning ur avfall.

3.1.11 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från avfall

Under 2018 har Europaparlamentet och rådet beslutat om revideringar av sex direktiv på avfallsområdet. Revideringarna innebär bland annat ökat fokus på förebyggande, främjande av selektiv rivning och högre mål för förberedelse för återanvändning och materialåtervinning av kommunalt avfall och förpackningsavfall samt att nya avfallsströmmar kommer behöva sorteras ut separat. I Sverige pågår nu ett arbete med att genomföra de nya kraven i svensk lagstiftning. Regeringen har under 2018 beslutat om skärpta krav för fastighetsnära insamling av förpackningsavfall och returpapper och separat insamling av matavfall. Besluten bedöms minska utsläppen av växthusgaser från avfall, inklusive den avfallsförbränning som omfattas av EU ETS.

3.2 Scenario för sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning

Utsläppsgapet för att nå etappmålet till 2020 med enbart inhemska åtgärder var vid den senaste bedömningen 0,9 miljoner ton. Målet bedöms kunna nås under förutsättning att ytterligare åtgärder genomförs för att åstadkomma inhemska utsläppsminskningar eller att utsläppskrediter från Sveriges internationella klimatinvesteringar nyttjas i begränsad omfattning. Regeringen har som ambition att så långt som möjligt nå målet genom nationella insatser.

Enligt det klimatpolitiska ramverket bör en indikativ målbana användas som stöd för att underlätta en granskning av om Sverige är på väg att nå klimatmålen. Den indikativa målbanan bör uttryckas som en linjär reduktion från den faktiska utsläppsnivån år 2015, via etappmålen för år 2030 och 2040, till det långsiktiga utsläppsmålet för år 2045. Banan kompletteras med en bana som indikerar full användning av kompletterande åtgärder. Om utsläppen överskrider de indikativa målbanorna så föranleder det en analys och kan innebära behov av förslag om hur klimatpolitiken kan skärpas ytterligare. År 2017 låg utsläppsnivån över den indikativa målbanan.

Enligt referensscenarierna, med beslutade styrmedel juni 2018, beräknas utsläppen fortsätta att minska till 25–27 miljoner ton år 2030. Det skulle innebära ett utsläppsgap om 8–10 miljoner

ton för att nå målet med nationella åtgärder och ett utsläppsgap om 4–6 miljoner ton om kompletterande åtgärder används fullt ut 2030. Till 2040 beräknas utsläppen minska till 23–26 miljoner ton, vilket innebär ett utsläppsgap på 11–14 miljoner ton för att nå målet utan kompletterande åtgärder. Om kompletterande åtgärder används maximalt blir gapet 11–13 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Avståndet till målen kan minska ytterligare om reduktionsplikten skärps och de EU-krav som antagits 2019 på koldioxidutsläpp från lätta och tunga fordon genomförs. Utifrån detta kompletterande scenario blir gapet till etappmålet 2030 ca 5–7 miljoner ton. Om kompletterande åtgärder utnyttjas är gapet endast ca 0–1 miljoner ton och gapet till etappmålet 2040 blir 6–7 miljoner ton. Scenariot för etappmålen 2030 och 2040 indikerar att ytterligare åtgärder behövs för att målet ska kunna nås.

Diagram 8 Historiska utsläpp, utsläppsscenario och indikativa målbanor för sektorerna som omfattas av ESR

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

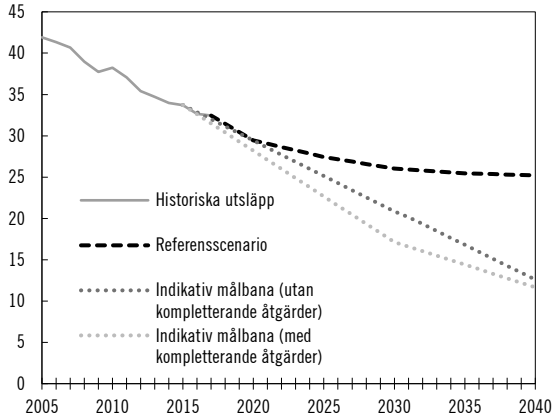

Källa: Naturvårdsverket, 2019.

3.3 Ytterligare åtgärder för att nå målen för sektorerna som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning

Ytterligare åtgärder krävs för att minska utsläppen från sektorerna som omfattas av ESR. I denna budgetproposition aviseras ytterligare åtgärder för att nå målen för sektorer som omfattas av ESR. Regeringen föreslår en förstärkning av anslaget 1:16 *Klimatinvesteringar* som finansierar Klimatklivet. I avsnitt 2.3 redovisas ytterligare åtgärder som bedöms bidra till att minska utsläppen från inrikes transporter. I regeringens förslag till höständringsbudget för 2019 förstärks anslaget 1:19 *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel under innevarande år. Anslaget används bl.a. för stöd till metangasreducering. Handlingsplan för kraftigt minskade utsläpp tas fram.

4 Sveriges totala utsläpp av växthusgaser

Målet för Sveriges totala utsläpp av växthusgaser omfattar utsläpp från verksamheter inom svenskt territorium. Detta inrymmer de tidigare beskrivna delarna om sektorer som omfattas av ESR, inklusive inrikes transporter. Målet omfattar även svenska anläggningar inom EU ETS. Vid beräkning av utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium omfattas inte utsläpp och upptag från markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF).

Etappmålet till 2045

Senast år 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. För att nå nettonollutsläpp får kompletterande åtgärder tillgodoräknas. Utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre än utsläppen år 1990.

4.1 Utsläppsutveckling och beslut under året

2017 var utsläppen av växthusgaser inom Sveriges gränser, s.k. territoriella utsläpp, 52,7 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Utsläppen 2017 var således 0,5 procent lägre än 2016. Minskningen under 2017 beror framförallt på minskade utsläpp från inrikes transporter, trots ökat trafikarbete, och inom el och fjärrvärme på grund av en övergång från fossila bränslen till förbränning av avfall och biobränslen. Samtidigt ökade utsläppen inom industrin främst till följd av konjunktursvängningar och inom jordbruket från jordbruks-

marken. För tredje året i rad är minskningen under en procent per år.

De territoriella utsläppen har minskat med 26 procent mellan 1990 och 2017. Enligt preliminär statistik från Naturvårdsverket ökade Sveriges utsläpp med 0,9 procent under 2018. Ökningen skedde i första hand inom el och fjärrvärme, som ökade med ca 10 procent. Förändringen är inom felmarginalen, men indikerar att utsläppsminskningen nu går åt fel håll.

Minskningstakten har i genomsnitt varit strax över 1 procent per år sedan 1990 och strax över 2 procent per år sedan 2005. Utsläppsminskningarna i Sverige har skett samtidigt med en stark ekonomisk tillväxt, med undantag för den globala ekonomiska krisen år 2009, samt en växande befolkning. De huvudsakliga bidragen till de minskade utsläppen har skett under de senaste tio åren, se diagram 9. De åtgärder som bidragit mest till detta är utbyggnaden av fjärrvärmenäten och den följande övergången från oljeeldade värmepannor till både el och fjärrvärme, samt hög användning av biobränslen inom industrin. Ökad användning av biobränslen har också, tillsammans med ökad förbränning av avfall, bidragit till att utsläppen inom el- och fjärrvärmeproduktionen minskat något trots en väsentligt ökad produktion av fjärrvärme. Effektivare fordon och en ökad användning av biodrivmedel har bidragit till minskade utsläpp från inrikes transporter. Utsläppen från avfallsbehandling har minskat till följd av mindre deponering. Den ökade användningen av biobränslen har kunnat ske utan att påverka det sammantagna upptaget av koldioxid på skogsmark, som ökat sedan 1990, se avsnitt 6.

Diagram 9 Utsläpp av växthusgaser per sektor 1990–2017

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

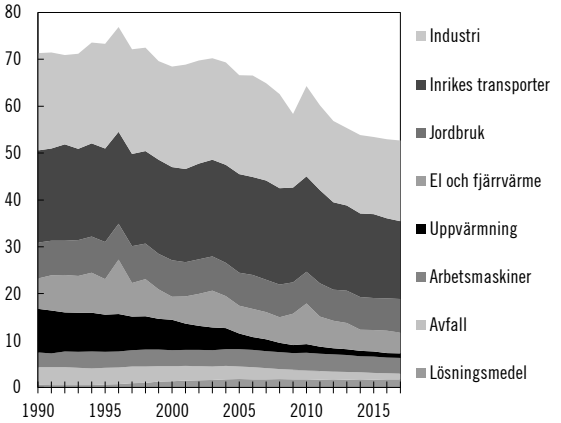

Källa: Naturvårdsverket, 2018.

Utsläppsutvecklingen och beslut som bidrar till att minska utsläppen i transportsektorn och övriga sektorer som omfattas av ESR har redovisats under avsnitt 3 och 4. Utsläppsutvecklingen för de svenska anläggningarna i EU ETS och beslut som påverkar dessa utsläpp samt nettonollmålet redovisas nedan.

Utsläppsutveckling och beslut i den handlande sektorn

Utsläppen från svenska anläggningar inom EU ETS var 20,2 miljoner ton år 2017, varav 0,5 miljoner ton kom från inrikes flyg. Utsläppen motsvarar sammantaget ca 40 procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser och var 2017 knappt 18 procent lägre än 2005. Jämfört med 2016 var utsläppen från de svenska anläggningarna inom EU ETS 0,3 procent lägre år 2017.

De svenska anläggningarna som omfattas av EU ETS ingår tillsammans med motsvarande anläggningar i andra medlemsstater i den övergripande målsättningen för EU ETS om att uppnå utsläppsminskningar på 43 procent fram till år 2030 jämfört med 2005, enligt det nya EU ETS-direktivet. Det nya direktivet om en revidering av EU ETS för perioden 2021–2030 antogs februari 2018.

Revideringen innebär sammantaget en skärpning av systemet, bland annat genom att antalet utsläppsrätter ska minska snabbare varje år än vad som gäller för närvarande – från 1,74 procent till 2,2 procent. I och med revideringen av EU ETS så stärktes även marknadsstabilitetsreserven, som tar hand om eventuella överskott av utsläppsrätter och tar dem ur systemet. Marknadsstabilitetsreserven komplet-

terades även med automatisk annullering som innebär att en andel av de utsläppsrätter som finns i reserven annulleras om de överstiger en viss nivå från och med 2023.

EU ETS är byggt på tanken att ett utsläppstak reglerar utsläppen för hela unionen och att systemet tillåter att utsläppsminskningar sker där det är mest kostnadseffektivt genom handel med utsläppsrätter. EU ETS är ett kostnadseffektivt styrmedel för att nå EU:s gemensamma klimatpolitiska målsättning och därmed inte konstruerat för att nå enskilda medlemsstaters nationella målsättningar såsom Sveriges mål om nettonollutsläpp till senast 2045. Konjunkturinstitutet redovisar i ett regerings-uppdrag att revideringen av systemet innebär att ytterligare insatser för att nå högre utsläppsminskningar nationellt under vissa förutsättningar kan ha en effekt på utsläppstaket för hela unionen, istället för att enbart flytta utsläppen till en annan plats inom systemet. Konjunkturinstitutets regerings-uppdrag redovisades den 30 april 2018. Klimatpolitiska rådet skriver i sin årsrapport från 2019 att utsläppsminskningstakten inom handelssystemet är beroende av vad som händer med systemet inom EU. I dagsläget finns det inte någon styrning på EU-nivå för att utsläppen inom handelssystemet ska minska till noll i alla medlemsländer. Det pågår emellertid förhandlingar om en långsiktig klimatstrategi på EU-nivå där Sveriges driver på för ett mer ambitiöst klimatmål till 2050. För att nå netto nollmålet till 2045 behövs ytterligare åtgärder för att minska utsläppen, både genom nationella åtgärder och genom skärpningar av EU ETS.

Andra viktiga delar i uppgörelsen handlar om att systemets skyddsmekanismer mot koldioxidläckage korrigeras, att riktmärkena för gratis tilldelning skärps och att flera stödfunktioner för industrins och energisektorns innovations- och investeringsbehov utvecklas. Vidare fastslås i det nya direktivet för EU ETS att unionen kan komma att vidta åtgärder kring sjöfartens utsläpp av växthusgaser i det fall att ingen internationell överenskommelse kommer till stånd. För interkontinentala flygningar kommer dessa åtminstone fram till 2023 att vara undantagna från EU ETS, inför att ICAO:s klimatstyrmedel genomförs.

Europeiska kommissionen lade 2016, inom den så kallade Energiunionen, ett stort antal lagstiftningsförslag som förhandlas mellan medlemsstaterna och EU-parlamentet. Reviderade versioner av direktiven för energieffektivisering och förnybar energi trädde i kraft den 24 december 2018. Det reviderade förnybartdirektivet omfattar bland annat målnivåer för EU:s totala andel förnybar energi, samt specifikt andelen förnybart i transportsektorn. Andra frågor som regleras är frågor om stödsystem, värmesektorn och biobränslens hållbarhet.

Den 24 december 2018 trädde ett nytt styrningssystem för Energiunionen i kraft. Styrningsförordningen ska säkerställa att medlemsländerna uppfyller sina åtaganden för klimat och energi till 2030 på EU-nivå. Enligt förordningen ska länderna upprätta nationella energi- och klimatplaner samt långsiktiga klimatplaner (i minst ett 30-årsperspektiv) och dessutom följa upp genomförandet.

4.1.1 Utsläpp från industrin

Industrins utsläpp uppgick 2017 till totalt 17,2 miljoner ton koldioxidekvivalenter vilket motsvarar 33 procent av Sveriges totala utsläpp 2017. Av dessa omfattas 91 procent av EU ETS. Industrins utsläpp har minskat med totalt 17 procent sedan 1990. Utsläppen från industrin omfattar framförallt utsläpp från förbränning av bränslen inom industrin (knappt två tredjedelar) och processutsläpp från industrins tillverkning (en tredjedel). Utsläppen har minskat mest inom massa- och pappersindustrin, främst eftersom den under perioden har gått från fossila bränslen till el och biobränslen. Raffinaderier är den del av industrin som har ökat utsläppen mest sedan 1990 på grund av en ökad produktion.

De största utsläppskällorna till växthusgaser inom industrin är följande:

- Förbränning av industriella restgaser från koksverk samt järn- och stålproduktionsprocesser.
- Användning av koks som reduktionsmedel i masugnar i järn- och stålindustrin.
- Kalcinering av kalksten och dolomit för cementproduktion i mineralindustri.
- Förbränning av industriella restgaser i raffinaderier samt diffusa utsläpp vid raffinaderier (exempelvis utsläpp från vätgasproduktion samt läckage från rörledningar).

4.1.2 Beslut som bidrar till minskade utsläpp inom industrin

För att nå målet om att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären så behöver flera stora och komplexa tekniksprång göras inom industrin. I regeringens förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2019, som riksdagen har bifallit, föreslog regeringen en förstärkning av Industriklivet, som ska minska industrins processrelaterade utsläpp av växthusgaser. Stödet uppgår 2019 till 400 miljoner kronor. Samtidigt föreslog regeringen ett utökat bemyndigande för Industriklivet, som möjliggör stöd till större och mer långsiktiga projekt, samt att 100 miljoner kronor ska avsättas under 2019 för åtgärder som innebär negativa utsläpp av växthusgaser. Regeringen beslutade i juni 2019 om en ändring i förordning för Industriklivet för att utvidga det till att även inkludera åtgärder som innebär negativa utsläpp.

I början av 2018 uppdrog regeringen Energimyndigheten att inrätta Energisteget. Programmet innebär att stora företag som genomfört en energikartläggning kan ansöka om bidrag för en fördjupad studie av energieffektiva åtgärder eller investeringsstöd för merkostnaden för investering i en energieffektiv åtgärd. Hittills har omkring 750 företag gjort en energikartläggning. Detta har identifierat besparingsåtgärder på sammantaget ca 6 TWh. Omkring 450 av dessa är berättigade att söka stöd från Energisteget. Vid slutet av 2019 ska stora företag ha uppdaterat sina kartläggningar. Under 2018 har 35 industriföretag beviljats stöd på 31,5 miljoner kronor inom programmet, med en kalkylerad sammanlagd besparing på 52 GWh när åtgärderna väl har genomförts.

4.1.3 Utsläpp från el och fjärrvärme

Utsläppen av växthusgaser från el och fjärrvärme uppgick 2017 till 4,4 miljoner ton koldioxidekvivalenter varav fjärrvärmeproduktion svarade för merparten. Svensk elproduktion har låga utsläpp av koldioxid. Över 90 procent av sektorns utsläpp omfattas av EU ETS. Utsläppen har minskat med 32 procent sedan 1990 och står för nio procent av de totala utsläppen av växthusgaser i Sverige. Utsläppen har stora variationer mellan åren, vilka främst beror på variationer i temperatur och nederbörd.

Trots att fjärrvärmeproduktionen har ökat med nästan 50 procent sedan 1990 så har utsläppen minskat. Detta beror på en övergång från fossila bränslen (kol, naturgas och särskilt olja) till förbränning av biobränslen och avfall.

Utsläppen från avfallsförbränning har mer än tredubblats sedan 1990 till 2,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter 2017. Detta motsvarar 57 procent av de totala utsläppen från sektorn. De övriga utsläppen kommer främst från användningen av kol, olja och torv, se diagram 10.

Diagram 10 Utsläpp av växthusgaser från el och fjärrvärme per bränsletyp 1990–2017

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

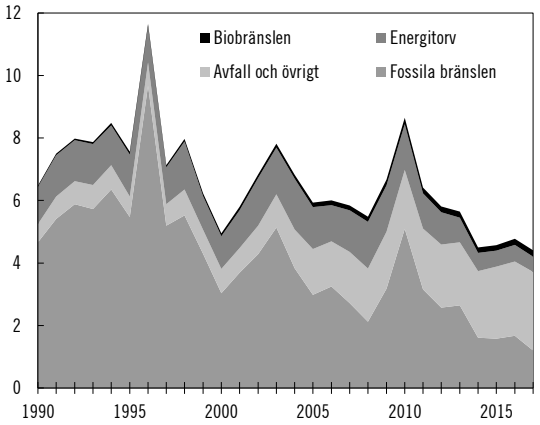

Källa: Naturvårdsverket, 2018.

4.1.4 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från el och fjärrvärme

Såväl effektivare energianvändning som substitution av energikällor behövs för att minska klimatpåverkan.

På EU-nivå förhandlades under 2018 lagstiftningspaketet om ren energi för alla EU-medborgare med ny eller omarbetat lagstiftning inom förnybar energi, energieffektivisering och elmarknadsdesign. Det innebär bland annat höjd målambition med minst 32 procent förnybar energi och minst 32,5 procent effektivare energianvändning till 2030 och en elmarknadsdesign för ökande andel förnybar elproduktion. Sverige har i förhandlingarna bland annat drivit på för högre ambitioner. Också inom EU hanterades 2018 första halvan av ett större paket med nya eller reviderade ekodesign- och energimärkningskrav för flera produktgrupper. Sverige har med framgång drivit att ekodesignkrav ska

leda till större resurseffektivitet och att produkter ska gå att reparera.

Produktion av förnybar energi främjas bland annat genom elcertifikatsystemet, investeringsstödet för solceller, skattenedsättning för egenproducerad förnybar el och skattebefrielse för den förnybara el som framställs i mindre anläggningar på samma ställe som elen förbrukas. I juni 2018 beslutade riksdagen om regeringens förslag om att det i de flesta fall inte ska krävas bygglov för att montera solcellspaneler och solfångare som följer en byggnads form.

Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2019 om att avskaffa nedsättningen av energiskatten och höja koldioxidskatten för bränslen som förbrukas för framställning av värme i annan kraftvärme-produktion än den som sker i tillverknings-processen i industriell verksamhet inom EU ETS. I fortsättningen kommer koldioxidskatt tas ut med 91 procent av den generella nivån, jämfört med 11 procent förut. Skattehöjningarna bedöms bidra till att säkerställa att användningen av fossila bränslen minskar, till att bränslebyten tillbaka till fossila bränslen inte sker och till att omställningen bort från kvarvarande användning av fossila bränslen påskyndas. Skattehöjningarna bedöms i första hand bidra till att målet om att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären uppnås.

År 2018 remitterade regeringen förslag som rör skatt på förbränning av avfall som föreslagits av Utredningen om ekonomiska styrmedel för el- och värmeproduktion inom EU ETS och ekonomiska styrmedel för avfallsförbränning.

En utredning (dir. 2017:77) har tillsatts för att identifiera vilka hinder som mindre aktörer kan möta vid energieffektivisering och introduktion av småskalig förnybar elproduktion. Utredningen ska också lämna förslag till hur dessa hinder kan undanröjas. Utredningens slutbetänkande remitterades i juni 2019.

4.1.5 Utsläpp från inrikes flyg

Utsläppen från inrikes flyg var under 2017 drygt en halv miljon ton, exklusive höghöjdseffekter, och har minskat med närmare 20 procent sedan 1990. Trendmässigt har resandet med inrikes flyg ökat något sedan 2009 men minskar nu. Antalet passagerare med inrikesflyg vid Swedavias flygplatser minskade med 11 procent i juli 2019 jämfört med samma månad 2018. Det totala flygandet vid Swedavias flygplatser inklusive utrikes flyg minskade med 8 procent.

4.1.6 Beslut som bidrar till minskade utsläpp från flyg

Riksdagen beslutade den 12 december 2018 om ett tillkännagivande som innebär att regeringen ska återkomma med förslag om ytterligare förändringar i skatte- och avgiftsregler avseende bland annat avskaffad flygskatt samt att förslaget ska träda i kraft den 1 juli 2019. Tillkännagivandet innefattade därmed ett avskaffande av skatten på flygresor. Regeringen angav i propositionen Vårändringsbudget för 2019 att den inte avser att vidta några åtgärder med anledning av denna del av tillkännagivandet. Regeringen har tillsatt en utredning som ska analysera behovet av styrmedel för att främja användningen av biobränslen inom flyget. Utredningen ska också ta fram förslag till sådana styrmedel. Utredningen lämnade sitt slutbetänkande i mars 2019, som regeringen har remitterat.

Regeringen gav i maj 2018 Energimyndighet i uppdrag att utlysa medel för att stödja forskning och utveckling av hållbara biobränslen för flyg samt inrätta ett innovationskluster som samlar hela värdekedjan och som tar fram en gemensam behovsanalys för att klara omställningen till fossilfrihet inom flyget. Vid slutet av året hade elva program fått stöd, inklusive för ett innovationskluster för fossilfria flygtransporter och kraftvärmeintegrerad flygbränsleproduktion.

4.2 Scenario för Sveriges totala utsläpp

Liksom för etappmålen kan utsläppsutvecklingen mot det långsiktiga klimatmålet till år 2045 jämföras med indikativa målbanor som antar att målet nås enbart genom nationella åtgärder respektive antar fullt utnyttjande av kompletterande åtgärder. Etappmålet till 2045 gäller för hela ekonomin och anger inte fördelningen mellan utsläpp från sektorerna i ESR och utsläpp från anläggningar som ingår i EU ETS. De indikativa målbanorna till 2045 avser därmed Sveriges totala utsläpp exklusive LULUCF. De indikativa målbanorna för etappmålen för 2030 och 2040, som endast avser

de sektorer som omfattas av ESR, beskrivs i avsnitt 3.2. Utsläppsutvecklingen för Sveriges totala utsläpp av växthusgaser det senaste året ligger inte i linje med den indikativa målbanan till 2045.

Diagram 11 Historiska utsläpp, utsläppsscenario och indikativa målbanor för Sveriges totala utsläpp av växthusgaser

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

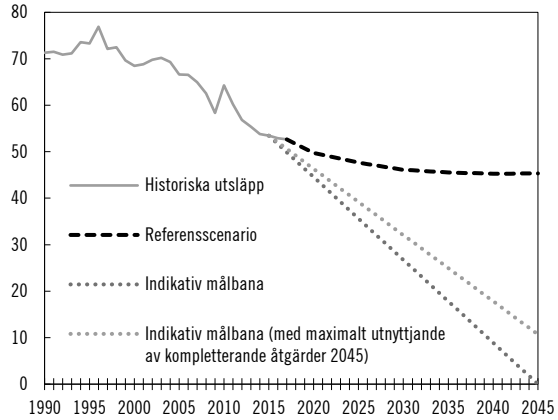

Källa: Naturvårdsverket, 2019.

En linjär reduktion innebär dessutom lägre årlig procentuell minskning tidigt i perioden. Det förutsätter i sin tur en större årlig procentuell minskning senare, närmare målet (se diagram 11). Om världens länder senarelägger utsläppsminskande åtgärder till efter 2030 kommer att väsentligt försvåra övergången till de långsiktigt låga globala utsläppsnivåer som behövs för att nå Parisavtalets temperaturmål.

Resultatet för scenarier av växthusgaser (exklusive LULUCF) med beslutade styrmedel pekar mot att utsläppen kommer att fortsätta att minska, men inte i den utsträckning som behövs för att nå målet till 2045. År 2045 bedöms de totala utsläppen vara 34–41 procent lägre jämfört med 1990. Det innebär ett utsläppsgap till målet på 42–47 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Om möjligheten att nyttja kompletterande åtgärder används fullt ut är gapet 31–36 miljoner ton koldioxidekvivalenter.

I referensscenariot med beslutade styrmedel t.o.m. juni 2018 ligger utsläppen från verksamheter inom EU ETS kvar på dagens nivå fram till 2045. I scenariot antas industrins processutsläpp till och med öka något till 2045 till följd av en antagen produktionsökning samtidigt som inga nya processtekniker för koldioxidfri produktion antas få genomslag. Antagandet om teknikutvecklingen är baserat på expertbedömningar då modellen bakom referensscenariot inte kan användas till att beräkna hur styrmedelsändringar kan leda till processteknikskiften. Energianvändningen i industrin antas öka men förbränningsutsläppen bedöms minska till följd av en fortsatt övergång från fossila bränslen till el och biobränslen.

Utsläppen från el- och fjärrvärmeproduktion inom EU ETS minskar svagt till 2045 jämfört med 2017 trots att produktionen av el och fjärrvärme ökar något. En ökad användning av avfall bidrar till ökade utsläpp men ökningen dämpas samtidigt av en ökad användning av biobränsle samt en minskad användning av kol och olja.

Regelverket för EU ETS innebär att svenska verksamhetsutövare successivt får minskad tilldelning av utsläppsrätter. Regelverket för EU ETS skärptes i början av 2018 för perioden 2021–2030. Regeringen har infört Industriklivet, som tillsammans med det skärpta regelverket för EU ETS bedöms bidra till lägre utsläpp långsiktigt. För att nå nettonollmålet till senast 2045 kan dock ytterligare åtgärder komma att behövas för att minska utsläppen från de svenska anläggningarna i EU ETS. Sverige arbetar aktivt för att skärpa ambitionsnivån i EU:s klimatpolitik.

4.3 Ytterligare åtgärder för att nå det långsiktiga utsläppsmålet till 2045

För att nå nettonollmålet till 2045 behövs ytterligare åtgärder för att minska utsläppen, både genom nationella åtgärder och genom skärpningar av EU ETS. I regeringens förslag på höständringsbudget för 2019 förstärks satsningen på stöd till solceller. I denna budgetproposition aviseras ytterligare åtgärder för att nå det långsiktiga utsläppsmålet till 2045. Industriklivet förstärks (se utg.omr. 20, avsnitt 3.6). Det ska vara enklare och mer lönsamt att investera i förnybar energi för eget bruk, därför föreslår regeringen en förstärkning av satsningen på stöd till solceller under 2020, samtidigt som stöd till energieffektivisering minskas något (se utg.omr. 21). Ett nytt avdrag för grön teknik ska införas. I avsnitt 2.3 redovisas ytterligare åtgärder som bedöms bidra till att minska utsläppen från inrikes transporter, och i avsnitt 3.3 redovisas övriga ytterligare åtgärder som bedöms bidra till att

minska utsläppen från sektorerna som omfattas av ESR.

Som en del av den gröna skatteväxlingen avser regeringen föreslå att en skatt på förbränning av avfall införs. Syftet med skatten är att nå de nationella klimatmålen och att skapa en mer en mer resurseffektiv och giftfri avfallshantering. Avsikten är att skatten ska införas den 1 april 2020. Skatten förväntas leda till att avfallsförbränningskapaciteten i Sverige minskar efter 2030 och kan därmed också bidra till att minska Sveriges territoriella fossila växthusgasutsläpp.

Handlingsplan för kraftigt minskade utsläpp tas fram.

Kompletterande åtgärder kommer också att behövas för att nå nettonollutsläpp och negativa utsläpp efter 2045. Det finns flera olika typer av kompletterande åtgärder som närmare beskrivs i avsnitt 6.

4.4 Andra insatser som främjar klimatarbete i hela Sverige

För att nå de klimatpolitiska målen krävs en omställning i hela samhället Klimatet är en tvärsektoriell fråga och det är nödvändigt med en samstämmig politik där klimatåtgärder främjas inom alla politikområden.

Myndigheternas klimatarbete

En rad myndigheter ansvarar för sektorer som är centrala för klimatomställningen. Myndigheterna är viktiga aktörer för att skapa förutsättningar för att minska utsläppen i alla sektorer.

Enligt förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter ska myndigheter ha ett miljöledningssystem som integrerar klimat- och miljöhänsyn i myndigheternas verksamheter. Under 2018 omfattades 187 statliga myndigheter av förordningen. Förordningen slår fast att de statliga myndigheterna i sin verksamhet bidrar till att nå de nationella miljömålen och klimatmålen.

Naturvårdsverkets bedömning av myndigheternas redovisning av 2018 års miljöledningsarbete anger att flera myndigheter har förbättrat sitt systematiska miljöarbete, dock redovisar en handfull myndigheter att de inte längre är miljöcertifierade. Detta är ett trendbrott efter flera år med en ökning av antalet miljöcertifierade myndigheter. Enligt redovisningen har de berörda myndigheternas samlade koldioxidutsläpp från tjänsteresor och transporter ökat något och år 2018 uppgår de till ca 410 000 ton.

Regeringen beslutade i juni 2018 om ett förlängt uppdrag för Miljömålsrådet. Arbetet med att kostnadseffektivt öka takten i arbetet med miljömålen inklusive miljömålet Begränsad klimatpåverkan bland annat genom att myndigheterna vidtar åtgärder i samverkan fortsätter därmed. Enligt rådets lägesrapport från oktober 2018 hade rådet tills då presenterat 80 samverkansåtgärder, och i februari 2019 redovisades ytterligare tretton åtgärder. Dessa rör bland annat offentlig upphandling samt miljökompensation vid infrastrukturprojekt.

Regionalt och kommunalt klimatarbete

Länsstyrelserna ska samordna och leda det regionala arbetet med energiomställning och minskad klimatpåverkan. Under 2018 har länsstyrelserna fått i uppdrag att leda och samordna arbetet med att ta fram nya långsiktiga regionala energi- och klimatstrategier utifrån de av riksdagen antagna energi- och klimatpolitiska målen. Strategierna ska antas senast den 15 oktober 2019. Inom ramen för regionalfondsprogrammen genomförs insatser för att bland annat stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi på nationell och regional nivå. Där finansieras bland annat satsningar på riskkapital, energieffektivisering i företag, byggnader, hållbart resande, utveckling av test- och demonstrationsmiljöer samt investeringar i laddinfrastruktur. Projektmedverkande företag och organisationer rapporterar att de minskat sin energianvändning med mer än 12 000 MWh.

I augusti 2018 fick Tillväxtverket i uppdrag att lämna förslag på hur hållbarhetsarbetet inom den regionala tillväxtpolitiken kan stärkas på nationell nivå. I juni 2019 fick Tillväxtverket i uppdrag att utveckla och stärka arbetet med hållbar utveckling inom det regionala tillväxtarbetet. En del i uppdraget är att utveckla och stärka arbetet med klimat.

För att få en effektiv energianvändning och öka andelen förnybar energi har regeringen förlängt och utökat det statliga stödet för kommunal energi- och klimatrådgivning. Stödet till lokal och regional kapacitetsutveckling för energiomställning och minskad klimatpåverkan har stärkts och uppgick 2018 och 2019 till totalt 90 miljoner kronor per år.

Näringsliv
För att nå klimatmålen krävs att alla olika aktörer i samhället samarbetar. Regeringen beslutade i juli 2018 om att förlänga initiativet Fossilfritt Sverige till och med 2020. Fossilfritt Sverige arbetar för att etablera en plattform för dialog och samverkan med det övergripande syftet att påskynda omställningen till ett fossilfritt samhälle. Fossilfritt Sverige samlar i dag över 400 aktörer och antalet växer fortfarande. Fossilfritt Sverige har inom ramen för sitt uppdrag tagit initiativ till att olika näringslivsbranscher tar fram färdplaner för hur respektive bransch ska bli fossilfri med stärkt konkurrenskraft som följd. I det fortsatta arbetet kommer dialog och samverkan med näringslivet och branschorganisationerna att vara en viktig del.

Cirkulär ekonomi
Cirkulär ekonomi bidrar till ett mer hållbart resursanvändande och minskade växthusgas-utsläpp. Genom att ersätta fossil energi och fossila råvaror med förnybara minskas ekonomins resursbehov och utsläpp av växthusgaser.

Regeringen har i april 2018 inrättat en delegation för cirkulär ekonomi. Syftet är att nationellt och regionalt stärka omställningen till en resurseffektiv, cirkulär och biobaserad ekonomi. Regeringen kommer att genomföra flera åtgärder inom detta område under mandatperioden, bl.a. kommer regeringen att ta fram en nationell strategi för cirkulär ekonomi.

5 Kompletterande åtgärder

Målen för de sektorer som omfattas av ESR till 2030 och 2040 och det långsiktiga målet om nettonollutsläpp för de totala svenska utsläppen senast år 2045 tillåter ett visst användande av kompletterande åtgärder för måluppfyllelsen. För ESR-målen får de kompletterande åtgärderna som används för måluppfyllelse som mest uppgå till 3,7 miljoner ton 2030 respektive 0,9 miljoner ton 2040. För det långsiktiga målet till 2045 för Sveriges totala utsläpp av växthusgaser, som omfattar både utsläppen både under EU ETS och under ESR, är utrymmet för kompletterande åtgärder större och får maximalt uppgå till 11 miljoner ton. Efter 2045 kan kompletterande åtgärder bidra till negativa nettoutsläpp. Kompletterande åtgärder kan handla om ökning av kolsänkan, verifierade utsläppsminskningar genom investeringar i andra länder samt avskiljning och lagring av biogen koldioxid (bio-CCS).

Regeringen tillsatte juli 2018 en utredning för att ta fram förslag på en strategi för hur Sverige ska nå negativa utsläpp efter 2045 och hur kompletterande åtgärder kan bidra till det. I uppdraget ingår att analysera förutsättningar och potentialer för kompletterande åtgärder samt belysa synergier och målkonflikter. Därutöver ska utredningen föreslå vilka konkreta åtgärder som behövs både på kort och lång sikt för att Sverige ska nå negativa utsläpp efter 2045. Utredningen ska fokusera på ökad kolsänka, CCS inkl. bio-CCS och verifierade utsläppsminskningar genom investeringar i andra länder. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 31 januari 2020.

Genom förslagen i propositionen Vårändrings-budget för 2019 och beslut om ändring av Industriklivets förordning, har regeringen infört investeringsstödet för minusutsläpp som möjliggör stöd till åtgärder som innebär negativa utsläpp, se avsnitt 4.1.2.

6 Markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF)

Inom sektorn redovisas utsläpp och upptag av växthusgaser från skog och skogsmark, åkermark och annan mark. EU:s regelverk om införlivandet av utsläpp och upptag av växthusgaser från markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF) inkluderar utsläpp och upptag från brukad skogsmark, brukad åkermark, brukad betesmark, brukad våtmark, beskogad mark och avskogad mark. Även upptag och utsläpp till och från mark som överförts från jordbruksmark till bebyggd mark ingår i brukad åkermark respektive brukad betesmark. Sektorn ingår inte direkt i de nationella klimatmålen, däremot ingår den i Sveriges åtagande under Kyotoprotokollet och kommer att ingå i Sveriges åtagande gentemot EU från och med 2021. Ett ökat nettoupptag kan räknas som kompletterande åtgärd för uppfyllnad av de nationella klimatmålen.

Det sker årligen betydande nettoupptag i Sverige, i första hand tack vare ökande kolförråd i växande biomassa i skog. Det totala nettoupptaget inom sektorn var 2017 knappt 44 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket är lika mycket som 83 procent av de totala utsläppen inom alla övriga sektorer (diagram 12). Sedan 1990 har nettoupptaget ökat något, men har i genomsnitt uppgått till ungefär 40 miljoner ton koldioxidekvivalenter per år med ibland stora mellanårsvariationer. Upptaget under 2017 beror främst på nettoupptaget i levande biomassa och mineraljord på skogsmark samt avverkade träprodukter.

Utöver att skogsmarken totalt sett fungerar som en kolsänka, har skogsprodukter en viktig roll i att ersätta fossila bränslen (den så kallade substitutionseffekten), både genom förbränning av biobränslen och genom att ersätta energi- och växthusgasintensiva material. En ökad användning av skogsprodukter för att ersätta fossila bränslen och material kan begränsa möjligheterna att använda ökat nettoupptag som kompletterande åtgärd.

Diagram 12 Utsläpp och upptag av växthusgaser i markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF) 1990–2017

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

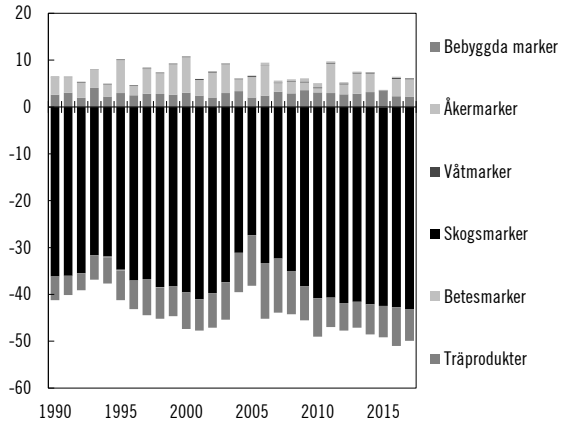

Källa: Naturvårdsverket, 2018.

6.1.1 Beslut som bidrar till att minska utsläppen från LULUCF

År 2018 avsattes 200 miljoner kronor för våtmarker, vilket bland annat möjliggjorde för länsstyrelserna att under året besluta om 148 projekt hos kommuner om våtmarker och också genomfört 159 egna restaurerande åtgärder främst i skyddade områden. Våtmarkssatsningen avbröts 2019 men propositionen Vårändringsbudget för 2019 innehöll förslag om en förstärkning av anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* med 200 miljoner kronor, som bland annat kan användas för restaurering av våtmarker. Inom EU beslutade man i maj 2018 om en ram för LULUCF inom EU:s klimatramverk till 2030. Utgångspunkten i LULUCF-förordningen är att varje medlemsstat förbinder sig att säkerställa att LULUCF-sektorn inte resulterar i bokförda upptagsminskningar eller utsläppsökningar i förhållande till bokföringsreglerna i förordningen.

7 Internationellt klimatarbete

Klimatfrågan är en global utmaning och det är utvecklingen ur ett globalt perspektiv som är avgörande för möjligheterna att nå det övergripande klimatmålet om att begränsa temperaturökningen till långt under två grader och sträva efter att begränsa den till 1,5 grad. Utöver den nationella utvecklingen och arbetet med att minska de inhemska utsläppen som redogjorts tidigare så redogörs här även utsläppsutvecklingen och arbetet på ett globalt plan.

7.1 Den globala utsläppsutvecklingen

I motsats till de utsläppsminskningar som skulle behövas så visar aktuell statistik inte att kurvan för de globala växthusgasutsläppen har börjat vända neråt. De globala utsläppen av växthusgaser 2017 uppgick till 54 miljarder ton koldioxidekvivalenter. Mellan 2013 och 2016 avstannade utsläppsutvecklingen och förhoppningar väcktes om att utsläppen globalt nått sin kulmen. En förklaring till att utsläppen inte ökade i samma takt under denna period var att allt fler länder, regioner och städer liksom företag och andra aktörer intensifierade sitt klimatarbete, samtidigt som förnybar energi blev mer konkurrenskraftig gentemot fossila energikällor. Under 2017 och, utifrån preliminära data, under 2018 har däremot utsläppen ökat snabbare igen, framför allt till följd av ökad användning av kol, olja och gas.

De nationellt fastställda bidrag (nationella klimatplaner) som klimatkonventionens parter

lämnat in har utformats på olika sätt och den sammantagna effekten av dem är svår att uppskatta. Sverige har som EU-medlem inte lämnat in någon egen klimatplan, utan är istället del av EU:s klimatplan. EU:s klimatplan innehåller ett mål om att minska utsläppen av växthusgaser med 40 procent till 2030 jämfört med 1990. Sverige har under året varit drivande i att EU ska komma överens om en mer ambitiös klimatplan. Klimatkonventionens parter ska regelbundet var femte år, genom en så kallad global översyn, utvärdera genomförandet av Parisavtalet för att bedöma de kollektiva framstegen i fråga om uppnåendet av syftet med avtalet och dess långsiktiga målsättningar. En första sådan översyn ska genomföras år 2023. Dock är det redan tydligt att ambitionerna måste öka för att hålla temperaturökningen under två grader, och i synnerhet under 1,5 grad. Unep uppskattar storleken på det befintliga gapet mellan de utsläpp för 2030 som nås om hittillsvarande nationella klimatplaner under Parisavtalet genomförs fullt ut (inklusive villkorade åtgärder) och den nivå de skulle behöva nå för med 66 procent sannolikhet hålla den globala temperaturökningen till max 2 grader till 9–15 miljarder ton koldioxidekvivalenter 2030. För att med samma grad av sannolikhet kunna begränsa temperaturökningen till 1,5 grader anges gapet till 26–31 miljarder ton koldioxidekvivalenter.

IPCC:s rapport om 1,5 graders global uppvärmning presenterades i oktober 2018. Enligt denna måste de globala utsläppen av växthusgaser måste minska med ca 45 procent från 2010 års nivå till år 2030 och ligga på noll nettoutsläpp redan år 2050 för att undvika att temperaturen höjs med mer än 1,5 grader. Negativa utsläpp kommer sannolikt att behövas för att klara 1,5 grader, men även om temperaturökningen stannar på 1,5 grader kommer konsekvenserna bli betydande. FN:s miljöprogram Unep uppskattar storleken på det befintliga gapet till 13 miljarder ton koldioxidekvivalenter 2030, mellan en full implementering av de nationella klimatplanerna (inklusive villkorade åtgärder) och vad en utsläppsbana som sannolikt begränsar temperaturökningen under två grader skulle kräva. För att sannolikt kunna begränsa temperaturökningen till 1,5 grader anges gapet till 29 miljarder ton koldioxidekvivalenter. De flesta scenarier tillgängliga i den vetenskapliga litteraturen, där temperatur-ökningen begränsas till under två eller 1,5 grader, förutsätter omfattande s.k. negativa utsläpp under andra halvan av seklet. Med detta menas att människan avlägsnar mer koldioxid än vad vi tillför atmosfären, något som bland annat skulle kunna uppnås genom lagring av koldioxid från biomassa. Större utsläppsminskningar i närtid skulle minska behovet av användande av tekniker för negativa utsläpp. Stora utmaningar har identifierats för en storskalig realisering av negativa utsläpp.

Inom Sveriges gränser har utsläppen minskat sedan 1990. Sett ur ett konsumtionsperspektiv (där även utsläpp som sker utomlands, orsakade av svensk konsumtion, inkluderas och utsläpp kopplat till svensk export exkluderas) har dock de totala utsläppen av den svenska konsumtionen av varor och tjänster varit relativt konstanta. Detta som en följd av import av varor som orsakar utsläpp i andra länder och utsläpp från våra internationella resor. Beräkningar från Naturvårdsverket och SCB visar att utsläppen som uppstod från svensk konsumtion av varor och tjänster uppgick till 101 miljoner ton koldioxidekvivalenter 2016. Det innebär att de konsumtionsbaserade utsläppen per person är ungefär dubbelt så stora som de territoriella utsläppen. Stora osäkerheter och felkällor finns i beräkningarna av de konsumtionsbaserade utsläppen eftersom vi inte har tillgång till fullständiga data från andra länder, i synnerhet låg- och medelinkomstländer.

Utsläpp från svenskars internationella resor bedöms även påverkas av de beslut som beskrivs under avsnitt 4.1.6. En obligatorisk klimatdeklaration vid köp av flygresor ska genomföras (se utg.omr. 22).

Utsläpp i andra länder orsakade av svensk konsumtion behöver i ökad utsträckning följas upp för att ge bättre förståelse för hur vår konsumtion påverkar klimatet och hur vi kan bidra till att begränsa dessa utsläpp. Stora osäkerheter och felkällor finns i beräkningarna av de konsumtionsbaserade utsläppen eftersom vi inte har tillgång till fullständiga data från andra länder, i synnerhet låg- och medelinkomstländer. Naturvårdsverket har därför fått i uppdrag att utveckla mätmetoderna och komplettera med fler mått med fokus på de områden där det finns potential att minska utsläppen. Uppdraget redovisades i februari 2019.

7.2 Samarbete inom EU och regionalt

Sverige ska vara pådrivande för att EU ska fortsätta ha en ledande roll i det globala klimatarbetet. Sverige bör därför driva på för att EU:s klimatmål för 2030 skärps till en minskning av växthusgasutsläppen med minst 55 procent jämfört med 1990 och vara i linje med Parisavtalet 1,5-gradersmål, och för att EU ska anta ett nettonollmål för senast år 2050, eller tidigare om vetenskapen visar att det krävs. Regeringen arbetar fortsatt för att EU ETS ska skärpas ytterligare.

EU bör i linje med Parisavtalet senast 2020 presentera en långsiktig klimatstrategi med nya mål för utsläppsminskningar som är tillräckliga för att nå Parisavtalets 1,5-gradersmål och som sträcker sig till minst 2050. När EU har enats om en långsiktig klimatstrategi till 2050 bör en övergripande klimatlag införas. En sådan lag bör bygga på EU:s existerande klimatlagstiftning men sträcka sig till 2050.

Regeringen ser fortsatt ett behov av att EU:s befintliga rättsakter, finansiella ramverk och andra processer moderniseras och att nya rättsakter utformas för att nå EU målsättningar på klimatområdet som är förenliga med Parisavtalets 1,5-gradersmål.

Ett nytt nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat för perioden 2019–2024 utarbetades under det svenska ordförandeskapet 2018 och genomförs nu med hög ambitionsnivå. Statsministerdeklarationen om nordisk koldioxidneutralitet utgör en bra utgångspunkt för fortsatt hög nordisk ambition i nordiskt och internationellt klimatarbete.

Arktis är ett område med oersättliga värden av lokal, nationell och global betydelse. De senaste forskningsrönen visar att isen runt Arktis kan vara helt borta redan om 20 år. I ljuset av den politiska utvecklingen i den arktiska regionen och resultatet från det arktiska utrikesministermötet i maj 2019 är det viktigt att fortsätta att utveckla och stärka Arktiska rådets arbete med miljöskydd och resiliens.

7.3 Globalt samarbete

Samarbete mellan världens länder är en avgörande förutsättning för att minska de globala utsläppen. Den centrala globala processen för att minska klimatpåverkan är arbetet inom FN:s klimatkonvention (UNFCCC). I de internationella klimatförhandlingarna under UNFCCC är Sverige såväl enskilt som genom EU pådrivande för ett effektivt och ambitiöst genomförande av Parisavtalet.

Klimatkonventionen

I december 2018 vid klimatkonventionens tjugofjärde partsmöte (COP 24) i Katowice antogs en regelbok för genomförandet av Parisavtalet, där bland annat reglerna för rapportering av utsläpp och upptag av växthusgaser slogs fast. Regelboken innebär att samtliga länder kommer att ha samma krav på rapportering, med viss flexibilitet för utvecklingsländer. Genom förhandlingar under klimatkonventionen och genom programmet för insatser för internationella klimatinvesteringar arbetar Sverige med att utveckla robust internationellt regelverk under FN för verifierade internationella utsläppsminskningar för att bidra till att nå Parisavtalets målsättningar. Projekt och fonder finansierat inom programmet för internationella klimatinsatser för Kyoto-protokollets flexibla mekanismer förväntas samlat generera utsläppsminskningar motsvarande 36 miljoner ton verifierade koldioxidekvivalenter. Av dessa har 22,5 miljoner ton utfärdats och levererats till Energimyndighet fram till årsskiftet 2018/2019. I princip samtliga utsläppsenheter kommer från projekt som genomförts inom ramen för Kyotoprotokollets s.k. mekanism för ren utveckling (CDM). Hittills har utsläppsenheter motsvarande totalt 14,8 miljoner ton koldioxidekvivalenter annullerats från programmet. Programmet har sedan 2018 breddats med möjlighet att genomföra klimatinvesteringar inom ramen för Parisavtalet.

Under 2018 och COP 24 hölls också den stödjande dialogen, som också kallas Talanoadialogen. Dialogen innebar att parterna, för första gången utvärderade hur det globala klimatarbetet svarar mot Parisavtalets temperaturmål. Dialogen kom att understryka vikten av IPCC:s 1,5-gradersrapport, behovet av ökad ambition i klimatarbetet för att nå Parisavtalets långsiktiga mål samt det omställningsarbete som pågår och den stora potential som finns för klimatåtgärder globalt.

I Parisavtalet anges att utvecklade länder ska tillhandahålla finansiella resurser för att hjälpa utvecklingsländer med åtgärder både för att minska utsläppen av växthusgaser och för

klimatanpassning. Andra parter uppmanas att tillhandahålla eller fortsätta att tillhandahålla sådant stöd frivilligt. Sverige bidrar till klimatåtgärder via olika multilaterala och bilaterala kanaler. Sverige stödjer det multilaterala samarbetet inom klimatområdet genom ett aktivt styrelsearbete i och genom bidrag till en rad internationella klimatfonder, såsom Gröna klimatfonden (GCF), Världsbankens klimatinvesteringsfonder (CIF), Globala miljöfaciliteten (GEF), De minst utvecklade ländernas fond (LDCF) och Anpassningsfonden (AF). Sverige tillhör de största givarländerna i samtliga dessa klimatfonder. En utvärdering som genomfördes 2018 konstaterade att CIF, som finansierat drygt 300 projekt i 72 länder, lyckats bidra till transformativa förändringar avseende förnybar energi som bedöms bidra till att minska de globala utsläppen av växthusgaser. Enligt GCF:s rapport till klimatkonventionens parter i juni 2019 anges att de 102 hittills godkända projekten och programmen har genererat ytterligare 12,6 miljarder USD i samfinansiering från såväl offentliga som privata källor. Insatserna förväntas förbättra levnadsvillkoren för 276 miljoner människor och leda till minskade utsläpp av växthusgaser motsvarande 1,5 miljarder ton koldioxidekvivalenter.

Sverige ger också ett omfattande kärnstöd till organisationer som FN:s utvecklingsprogram UNDP, FN:s miljöprogram Unep och FN:s livsmedels och jordbruksorganisation FAO samt de multilaterala utvecklingsbankerna, vars verksamheter också innefattar klimatinsatser. Sverige har bidragit till att Världsbanksgruppen från räkenskapsåret 2017 till 2018 ökade sitt finansiella stöd till genomförandet av Parisavtalet från 12,8 till 20,5 miljarder US dollar. 2018 beslutade regeringen om en ny Strategi för Sveriges globala utvecklingssamarbete inom hållbar miljö, hållbart klimat och hav, samt hållbart nyttjande av naturresurser 2018–2022.

Ett antal initiativ har lanserats för att främja möjligheten att nå Parisavtalets mål. Sverige deltar i flera av dessa. Sverige är under perioden 2019–2020 medlem i styrkommittén för det så kallade NDC-partnerskapet, där utvecklingsländer stödjs i arbetet med att genomföra sina nationella klimatplaner. Den 23 september 2019 arrangeras FN:s generalsekreterares klimattoppmöte Climate Summit rum i New York. Målet med mötet är att klimatkonventionens parter ska höja ambitionen i sina klimatplaner innan 2020, bland annat genom att visa upp möjligheterna till klimatomställning inom olika sektorer. Sverige har en central roll i förberedelserna av Climate Summit genom att tillsammans med Indien ansvara för spåret som fokuserar på industriell omställning. COP 25 äger rum i Chile och kommer bland annat att ha ett fokus på kopplingen mellan hav och klimat. Sverige är också tillsammans med Fiji ordförande för Ocean Pathway, ett initiativ för att undersöka möjligheterna att tydliggöra havens roll i klimatarbetet inom klimatkonventionen.

Klimat och säkerhet

Sverige arbetar aktivt för att öka uppmärksamheten kring klimatrelaterade säkerhetsrisker internationellt, inte minst ur ett konfliktförebyggande perspektiv. Konkret innebär det bland annat att genom stöd till forskning tydliggöra de säkerhetsrisker som blir en direkt eller indirekt konsekvens av otillräckliga utsläppsminskningar och en otillräcklig anpassning till klimatförändringarna. Under 2018 har Sverige som icke-permanent medlem av FN:s säkerhetsråd medverkat till ett flertal beslut av säkerhetsrådet som för första gången inkluderar språk om behovet av en bedömning av relevanta klimatrelaterade säkerhetsrisker och strategier för att bemöta dessa. Därtill har Sverige under föregående år initierat och finansierat en samordnande FN-mekanism för klimat och säkerhet som stödjer säkerhetsrådets kapacitet att svara upp mot dessa beslut.

Montrealprotokollet

I oktober 2017 ratificerade Sverige Kigalitillägget till Montrealprotokollet. Tillägget trädde i kraft i januari 2019 och innebär att ämnesgruppen HFC regleras under Wienkonventionen och slår fast en tidtabell för utfasningen av ämnena. Utfasningen kan också leda till en energieffektivisering. Wienkonventionen med Montrealprotokollet har även sedan tidigare varit av stor vikt för klimatarbetet genom utfasningen av de klimatuppvärmande ozonnedbrytarna klorfluorkarboner (CFC) och klorfluorkolväten (HCFC).

Globala styrmedel för flyg och sjöfart

Under 2016 beslutade den internationella luftfartsorganisationen ICAO (International Civil Aviation Organisation) att från 2021 införa ett internationellt styrmedel för flyget, kallat CORSIA (Carbon Offsetting and Reduction

Scheme for International Aviation). Det innebär att den del av det internationella flygets koldioxidutsläpp som överstiger medelvärdet av 2019 och 2020 års nivåer ska klimatkompenseras genom åtgärder i andra sektorer. Från starten 2021 är det frivilligt för stater att delta, men från 2027 är det obligatoriskt men med vissa undantag. CORSIA omfattar enbart internationellt flyg (inrikes flyg omfattas inte) och utsläpp av koldioxid, på grund av det senare omfattas inte den klimatpåverkan som flyget bidrar till på grund av höghöjdseffekterna. Under 2017 och 2018 har arbete pågått med att utforma och att förbereda genomförandet.

Inom FN:s sjöfartsorganisation IMO (International Maritime Organization) pågår framtagandet av en övergripande strategi för att minska utsläppen av växthusgaser från den internationella sjöfarten. I april 2018 antog IMO en initial strategi med mål för utsläppsminskningarna. Strategin innebär bland annat att utsläppen ska minska med minst 50 procent fram till 2050 jämfört med 2008 års nivå, och att den internationella sjöfarten ska sträva mot fossilfrihet så snart som möjligt. I beslut från 2017 om EU ETS fastslås att unionen kan komma att vidta åtgärder om inte globala insatser kommer på plats för att åtgärda sjöfartens utsläpp.

Klimat och hållbarhet i EU:s frihandelsavtal

I Agenda 2030 anges att handel är ett viktigt instrument för ekonomisk tillväxt och fattigdomsbekämpning, och för att bidra till hållbar utveckling. I EU:s frihandelsavtal ingår ett särskilt kapitel om handelsaspekter av hållbar utveckling som betonar såväl vikten av multilaterala miljöavtal som vikten av ömsesidigt stödjande mellan handel och miljöpolitik, regler och åtgärder. I de senast förhandlade frihandelsavtalen (med Japan respektive Mexiko) finns skrivningar om klimatsamarbete och genomförandet av Parisavtalet med i hållbarhetskapitlen. I pågående frihandelsavtalsförhandlingar med bland annat Chile, Australien och Nya Zeeland finns likaledes skrivningar om samarbete kopplat till klimat och Parisavtalets genomförande inkluderade.

Sverige är ett av de mest pådrivande länderna vad gäller utvecklingen av ambitiösa hållbarhetskapitel och dess genomförande. År 2018 fastställde kommissionen en handlingsplan med 15 åtgärder för att stärka implementeringen av hållbarhetskapitlet. Sverige bidrar på olika sätt i genomförandet av handlingsplanen, bland annat genom att ha tagit fram en handbok för Ecuadors genomförande av hållbarhetskapitlet.

Energi

21

Förslag till statens budget för 2020

Energi

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 7

1 Förslag till riksdagsbeslut 9

2 Energi 11
- 2.1 Omfattning 11
- 2.2 Utgiftsutveckling 11
- 2.3 Skatteutgifter och skattesanktioner 12
  - 2.3.1 Skatteutgifter 13
  - 2.3.2 Skattesanktioner 14
- 2.4 Mål för utgiftsområdet 14
- 2.5 Resultatredovisning 16
  - 2.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 16
  - 2.5.2 Energipolitikens grundpelare 19
  - 2.5.3 Förnybar energi 22
  - 2.5.4 Effektivare energianvändning 27
  - 2.5.5 Energimarknader 30
  - 2.5.6 Forskning och innovation på energiområdet 38
  - 2.5.7 Resultatredovisning för Svenska kraftnät 45
- 2.6 Politikens inriktning 47
- 2.7 Budgetförslag 51
  - 2.7.1 1:1 Statens energimyndighet 51
  - 2.7.2 1:2 Insatser för energieffektivisering 52
  - 2.7.3 1:3 Insatser för förnybar elproduktion 53
  - 2.7.4 1:4 Energiforskning 54
  - 2.7.5 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar 56
  - 2.7.6 1:6 Energimarknadsinspektionen 57
  - 2.7.7 1:7 Energiteknik 58
  - 2.7.8 1:8 Elberedskap 58
  - 2.7.9 1:9 Avgifter till internationella organisationer 60
  - 2.7.10 1:10 Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning 60
- 2.8 Förslag avseende Affärsverket svenska kraftnäts verksamhet 61
  - 2.8.1 Investerings- och finansieringsplan för 2020–2022 61

2.8.2 Finansiella befogenheter 67

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Anslagsbelopp ... 9
Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden ... 10
Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 21 Energi ... 11
Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022, utgiftsområde 21 Energi ... 12
Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad, utgiftsområde 21 Energi ... 12
Tabell 2.4 Skatteutgifter och skattesanktioner ... 13
Tabell 2.5 Centrala resultatindikatorer 2009–2017 ... 17
Tabell 2.6 Övriga resultatindikatorers utveckling 2005–2018 ... 18
Tabell 2.7 Genomsnittliga spotpriser i de svenska elområdena 2015–2018 ... 31
Tabell 2.8 Elavbrott 2016–2018 ... 31
Tabell 2.9 Användning av naturgas i Sverige 2017 ... 35
Tabell 2.10 Beviljandegrad forskning och innovation 2015–2018 ... 39
Tabell 2.11 Utbetalda medel, antal projekt och verksamhetskostnader per temaområde ... 40
Tabell 2.12 Beviljande medel per kategori av mottagare ... 41
Tabell 2.13 Vetenskapliga artiklar per temaområde ... 41
Tabell 2.14 Examen på forskarnivå 2018 ... 42
Tabell 2.15 Omsättning och antal anställda i företag som erhållit lån etc. av Energimyndigheten ... 44
Tabell 2.16 Anslagsutveckling 1:1 Statens energimyndighet ... 51
Tabell 2.17 Offentligrättslig verksamhet ... 51
Tabell 2.18 Uppdragsverksamhet ... 51
Tabell 2.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statens energimyndighet ... 51
Tabell 2.20 Anslagsutveckling 1:2 Insatser för energieffektivisering ... 52
Tabell 2.21 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Insatser för energieffektivisering ... 52
Tabell 2.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Insatser för energieffektivisering ... 53
Tabell 2.23 Anslagsutveckling 1:3 Insatser för förnybar elproduktion ... 53
Tabell 2.24 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Insatser för förnybar elproduktion ... 54
Tabell 2.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Insatser för förnybar elproduktion ... 54
Tabell 2.26 Anslagsutveckling 1:4 Energiforskning ... 54
Tabell 2.27 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Energiforskning ... 55
Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Energiforskning ... 55
Tabell 2.29 Anslagsutveckling 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar ... 56
Tabell 2.30 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar ... 56
Tabell 2.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar ... 57

Tabell 2.32 Anslagsutveckling 1:6 Energimarknadsinspektionen 57
Tabell 2.33 Offentligrättslig verksamhet 57
Tabell 2.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Energimarknadsinspektionen 58
Tabell 2.35 Anslagsutveckling 1:7 Energiteknik 58
Tabell 2.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Energiteknik 58
Tabell 2.37 Anslagsutveckling 1:8 Elberedskap 58
Tabell 2.38 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:8 Elberedskap 59
Tabell 2.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Elberedskap 59
Tabell 2.40 Anslagsutveckling 1:9 Avgifter till internationella organisationer 60
Tabell 2.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Avgifter till internationella organisationer 60
Tabell 2.42 Anslagsutveckling 1:9 Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning 60
Tabell 2.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning 61
Tabell 2.44 Investeringsplan för Affärsverket svenska kraftnät 2020–2022 62
Tabell 2.45 Investeringsprojekt över 100 miljoner kronor vars huvuddrivkraft är anslutning av ny elproduktion/konsumtion och nät 63
Tabell 2.46 Svenska kraftnäts projekt över 100 miljoner kronor i programmet Stockholms Ström 64
Tabell 2.47 Svenska kraftnäts projekt över 100 miljoner kronor i programmet Stockholm Väst 64
Tabell 2.48 Delprojekt över 100 miljoner kronor inom programmet Nordsyd 65
Tabell 2.49 Övriga systemförstärkningar över 100 miljoner kronor 66
Tabell 2.50 Övriga nyinvesteringar över 100 miljoner kronor 66
Tabell 2.51 Reinvesteringar i ledningar och kablar över 100 miljoner kronor 66
Tabell 2.52 Reinvesteringar i stationer över 100 miljoner kronor 67
Tabell 2.53 Avgiftsintäkter vid Svenska kraftnät 69
Tabell 2.54 Beräknade inleveranser från Svenska kraftnät 69

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Centrala resultatindikatorer 2009–2017 ... 17
Diagram 2.2 Total tillförd energi 1970–2017 ... 19
Diagram 2.3 Andel förnybar energi av total använd energi 2005–2017 ... 22
Diagram 2.4 Andel förnybar el i Sverige 1990–2017 ... 23
Diagram 2.5 Förnybar elproduktion i svenska anläggningar inom elcertifikatssystemet 2003–2018 ... 23
Diagram 2.6 Vindkraftens utveckling 2007–2018 ... 24
Diagram 2.7 Total slutlig energianvändning 2017 ... 27
Diagram 2.8 Elanvändning per sektor 2017 ... 27
Diagram 2.9 Temperaturkorrigerad energianvändning för uppvärmning och varmvatten i bostäder och lokaler, kWh/m2, 1995–2017 ... 28
Diagram 2.10 Industrins energianvändning per förädlingsvärde fördelat på fyra branscher, 2000–2017 ... 28
Diagram 2.11 Elproduktion per kraftslag 1970–2017 ... 31
Diagram 2.12 Effektbalansen 1997–2018 ... 32
Diagram 2.13 Kostnadsutveckling för olika typkunder i elnäten i jämförelse med den generella prisutvecklingen i samhället och byggkostnadsindex ... 34
Diagram 2.14 Samfinansiering av forskning och innovation 2013–2018 ... 39
Diagram 2.15 Beviljandegrad för män resp. kvinnor 2016–2018 ... 40
Diagram 2.16 Fördelning kvinnliga och manliga projektledare 2015–2018 ... 40
Diagram 2.17 Doktorsexamen, kvinnor och män ... 42
Diagram 2.18 Svenska kraftnäts räntabilitet 2013–2018 ... 46
Diagram 2.19 Svenska kraftnäts skuldsättningsgrad 2013–2018 ... 46
Diagram 2.20 Svenska kraftnäts investeringar 2008–2018 ... 46

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen fastställer avgiftsuttaget under 2020 för elberedskapsavgiften till högst 255 000 000 kronor (avsnitt 2.7.8).
2. Riksdagen godkänner investeringsplanen för elförsörjning för 2020–2022 som en riktlinje för Affärsverket svenska kraftnäts investeringar (avsnitt 2.8.1).
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 ge Affärsverket svenska kraftnät finansiella befogenheter i enlighet med vad regeringen förordar (avsnitt 2.8.2).
4. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 21 Energi enligt tabell 1.1.
5. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Statens energimyndighet	304 609
1:2	Insatser för energieffektivisering	203 000
1:3	Insatser för förnybar elproduktion	25 000
1:4	Energiforskning	1 567 723
1:5	Laddinfrastruktur längs större vägar	50 000
1:6	Energimarknadsinspektionen	135 272
1:7	Energiteknik	835 000
1:8	Elberedskap	258 000
1:9	Avgifter till internationella organisationer	25 328
1:10	Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning	65 000
Summa		**3 468 932**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:2	Insatser för energieffektivisering	10 000	2021
1:3	Insatser för förnybar elproduktion	35 000	2021–2022
1:4	Energiforskning	3 450 000	2021–2025
1:5	Laddinfrastruktur längs större vägar	100 000	2021–2022
1:8	Elberedskap	250 000	2021–2035
Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet		**3 845 000**	

2 Energi

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet omfattar frågor om tillförsel och användning av energi. Ansvaret för åtgärderna ligger främst på Statens energimyndighet (Energimyndigheten), Energimarknads-inspektionen, och Affärsverket svenska kraftnät (Svenska kraftnät).

2.2 Utgiftsutveckling

I tabell 2.1 redovisas anslagsutvecklingen för utgiftsområde 21 Energi. De sammanlagda utgifterna för utgiftsområdet motsvarade 3 504 miljoner kronor 2018. Prognosen för 2019 är 3 881 miljoner kronor, inklusive ökningen av medel för stöd till solceller i vårändringsbudgeten och höständringsbudgeten för 2019, vilket är i linje med de anvisade medlen. För 2020 föreslår regeringen att 3 469 miljoner kronor anvisas utgiftsområde 21 Energi. För 2021 och 2022 beräknas anslagen till sammanlagt 2 406 miljoner kronor och 2 403 miljoner kronor.

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 21 Energi

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Statens energimyndighet	310	313	319	**305**	304	308
1:2 Insatser för energieffektivisering	214	228	211	**203**	28	18
1:3 Insatser för förnybar elproduktion				**25**	25	25
1:4 Energiforskning	1 441	1 548	1 570	**1 568**	1 568	1 568
1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar				**50**	50	50
1:6 Energimarknadsinspektionen	120	123	125	**135**	138	141
1:7 Energiteknik	1 034	1 335	1 304	**835**	10	10
1:8 Elberedskap	178	258	215	**258**	258	258
1:9 Avgifter till internationella organisationer	24	25	25	**25**	25	25
1:10 Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning	90	90	88	**65**		
Äldreanslag						
2019 1:3 Stöd för marknadsintroduktion av vindkraft	8	10	10			
2019 1:5 Planeringsstöd för vindkraft	85	15	15			
Totalt för utgiftsområde 21 Energi	**3 504**	**3 945**	**3 881**	**3 469**	**2 406**	**2 403**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

I tabell 2.2 redovisas förändringen av anslagsnivån för perioden 2020–2022 jämfört med statens budget för 2019. Den årliga pris- och löneomräkningen av anslagen för förvaltningsändamål som görs för att kompensera myndigheterna för pris- och löneökningar utgör en del av den föreslagna anslagsförändringen.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022, utgiftsområde 21 Energi

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 150**	**3 150**	**3 150**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	9	15	22
Beslut	310	-759	-768
Varav BP20 [3]	310	36	27
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer			
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20 [3]			
Övrigt			
Ny ramnivå	**3 469**	**2 406**	**2 403**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

I tabell 2.3 redovisas den realekonomiska fördelningen vilket visar andel transfereringar, verksamhetsutgifter och investeringar.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad, utgiftsområde 21 Energi

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	1 784
Verksamhetsutgifter [2]	1 676
Investeringar [3]	9
Summa ramnivå	**3 469**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Skatteutgifter och skattesanktioner

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 21 Energi redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre än den angivna normen inom skatteslaget. Ett exempel på en skattesanktion är fastighetsskatten på elproduktionsenheter, till den del den inte reducerar inkomstskatten.

En utförlig beskrivning av skatteutgifterna och skattesanktionerna finns i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I det följande redovisas de skatteutgifter som är att hänföra till utgiftsområde 21 Energi.

När det gäller punktskatter på energi finns en mängd specialregler. Endast en mindre del av de skatteutgifter som dessa särbestämmelser ger upphov till faller dock under utgiftsområde 21 Energi. Skatteutgifter vid användningen av energi inom transportområdet redovisas således främst under utgiftsområde 22 Kommunikationer, inom jord- och skogsbruket under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel samt inom industrin under utgiftsområde 24 Näringsliv. Vidare redovisas skatteutgifter till följd av nedsättningen av energiskatten på el i vissa kommuner i främst norra Sverige under utgiftsområde 19 Regional tillväxt.

Skatteutgifter och skattesanktioner som hänförs till utgiftsområde 21 Energi redovisas i tabell 2.4.

Tabell 2.4 Skatteutgifter och skattesanktioner

Miljoner kronor

	2019	2020
Skatteutgifter		
Energiskattebefrielse för biobränsle m.m. för uppvärmning	5 760	5 920
El som inte är skattepliktig	-	-
Nedsatt energiskatt på bränsle i kraftvärmeverk	90	0
Nedsatt energiskatt för leveranser av värme och kyla till industrin m.m.	80	150
Koldioxidskatt för fossila drivmedel och biodrivmedel inom reduktionsplikten	-	-
Skattereduktion för mikroproduktion av förnybar el	30	30
Skattesanktioner		
Fastighetsskatt på elproduktionsenheter	-1 290	-810
Koldioxidskatt på fossila bränslen i värmeverk inom EU ETS	-60	-60
Koldioxidskatt på bränslen i kraftvärmeverk inom EU ETS	-270	-500
Summa	4 340	4 730

Anm: Ett ”-” betyder att skatteutgiften inte kunnat kvantifieras.

2.3.1 Skatteutgifter

Energiskattebefrielse för biobränsle m.m. för uppvärmning

Ingen skatt tas ut på biobränsle m.m. som används för uppvärmning. Energiskattebefrielse för vegetabiliska och animaliska oljor och fetter m.m. samt för biogas gäller enligt 6 a kap. 2 b och 2 c §§ lagen (1994:1776) om skatt på energi, förkortad LSE. Normen utgörs av full energiskatt för motsvarande fossilt uppvärmningsbränsle, 8,9 öre/kWh.

El som inte är skattepliktig

Enligt 11 kap. 2 § LSE är el under vissa förutsättningar inte skattepliktig, t.ex. el producerad i mindre produktionsanläggningar eller i ett reservkraftaggregat utan att överföras till ett koncessionspliktigt nät. Normen utgörs av den energiskattesats som följer av 11 kap. 3 § LSE.

Nedsatt energiskatt på bränsle i kraftvärmeverk

Enligt 6 a kap. 3 § LSE gäller befrielse från energiskatt med 70 procent för den del av bränslet som vid kraftvärmeproduktion används för framställning av värme utanför EU:s system för handel med utsläppsrätter (EU ETS). Inom EU ETS gäller befrielse från energiskatt med 70 procent enligt 6 a kap. 1 § 17 a LSE. Energiskattebefrielse på den del av bränslet som motsvarar elproduktionen enligt 6 a kap. 1 § 7 LSE, grundar sig på tvingande unionsrätt (artikel 14.1 a i rådets direktiv 2003/96/EG av den 27 oktober 2003 om en omstrukturering av gemenskapsramen för beskattning av energiprodukter och elektricitet. Skatteutgiften beräknas enbart på värmeproduktionen. Normen motsvaras av full energiskatt för uppvärmningsbränslen. Nedsättningen slopades den 1 augusti 2019. Skatteutgiften har därmed upphört.

Nedsatt energiskatt för leveranser av värme och kyla till industrin m.m.

Av 9 kap. 5 § LSE följer att bränslen som används för att framställa värme och kyla som levereras för förbrukning i industrins tillverkningsprocess samt jord-, skogs- och vattenbruksnäringarna medges befrielse från 70 procent av energiskatten på bränslen och nedsatt energiskatt till 0,5 öre/kWh (kilowattimme) på el. Den nedsatta energiskatten på el gäller också för el som används för att framställa värme och el som levereras för förbrukning i datorhall (se 9 kap. 5 a § LSE). Normen utgörs av full energiskatt för uppvärmningsbränslen och den energiskattesats på el som följer av 11 kap. 3 § LSE.

Koldioxidskatt för fossila drivmedel och biodrivmedel inom reduktionsplikten

För drivmedel inom reduktionsplikten tas skatt ut enhetligt per liter bränsle, dvs. ingen skattemässig uppdelning sker sedan den 1 juli 2018 av beståndsdelar som framställts av biomassa och komponenter som har fossilt ursprung. Koldioxidskattesatserna har omräknats utifrån prognostiserad andel av biodrivmedel utifrån reduktionsplikten (beräknat med full koldioxidskatt för den fossila delen och noll koldioxidskatt för biodrivmedelsdelen). För den del fossil bensin som omfattas av reduktionsplikten är uttaget av koldioxidskatt reducerat med ca fem procent jämfört med normen. För den del fossil diesel som omfattas av

reduktionsplikten är uttaget av koldioxidskatt reducerat med ca 25 procent jämfört med normen. Då hela blandningen inklusive biodrivmedel koldioxidbeskattas lika per volymenhet bensin respektive diesel uppkommer en skatteutgift avseende den fossila delen och en skattesanktion avseende biodrivmedelsdelen. Normen utgörs av skatteuttag per kg koldioxid utanför reduktionsplikten för den fossila delen och noll koldioxidskatt för biodrivmedelsdelen. Den schabloniserade omräkningen enligt inblandade nivåer av biodrivmedel i bensin och diesel medför att skattesanktionen för biodrivmedel och skatteutgiften för den fossila delen ungefär tar ut varandra på kort sikt och därmed sätts till noll i redovisningen.

Skattereduktion för mikroproduktion av förnybar el

Från och med 2015 kan fysiska och juridiska personer, dödsbon och svenska handelsbolag få skattereduktion för mikroproduktion av förnybar el (67 kap. 27–33 §§ inkomstskattelagen [1999:1229]). Skattereduktionen gäller den som framställer förnybar el och i en och samma anslutningspunkt matar in förnybar el och tar ut el, har en säkring om högst 100 ampere i anslutningspunkten samt har anmält sin produktion till elnätsföretaget. Underlaget för skattereduktionen består av de kilowattimmar förnybar el som har matats in i anslutningspunkten under kalenderåret, dock högst så många kilowattimmar el som tagits ut i anslutningspunkten under året. Underlaget för skattereduktionen får inte överstiga 30 000 kilowattimmar, vare sig per person eller per anslutningspunkt. Skattereduktionen uppgår till underlaget multiplicerat med 60 öre, dvs. maximalt 18 000 kronor. Företag får skattereduktion bara om villkoren i Europeiska kommissionens regelverk för stöd av mindre betydelse är uppfyllda.

2.3.2 Skattesanktioner

Fastighetsskatt på elproduktionsenheter

Enligt 3 § lagen (1984: 1052) om statlig fastighetsskatt ska statlig fastighetsskatt betalas på elproduktionsenheter. Fastighetsskatten på elproduktionsenheter är en objektskatt som enbart träffar fastighetskapital. Eftersom intäkterna beskattas som inkomst av näringsverksamhet utgör fastighetsskatten (som är avdragsgill mot intäkterna) en skattesanktion till den del den inte reducerar inkomstskatten.

Koldioxidskatt på fossila bränslen i värmeverk inom EU ETS

Enligt 6 a kap. 1 § 17 b LSE gällde, för fossila bränslen som förbrukas i annan värmeproduktion inom EU ETS än kraftvärmeproduktion eller framställning av värme i en industrianläggning, att koldioxidskatt betalas med 91 procent av koldioxidskatten. Inom handelssystemet utgörs normen av noll koldioxidskatt.

Koldioxidskatt på bränslen i kraftvärmeverk inom EU ETS

Enligt 6 a kap. 1 § 17 a LSE gäller, för fossila bränslen som förbrukas vid samtidig produktion av värme och el i kraftvärmeverk inom EU ETS, att koldioxidskatt betalas med 91 procent av koldioxidskatten. Före den 1 augusti 2019 betalades koldioxidskatt med 11 procent av koldioxidskatten. Koldioxidskattebefrielse på den del av bränslet som motsvarar elproduktionen enligt 6 a kap. 1 § 7 LSE grundar sig på tvingande unionsrätt (artikel 14.1 a i rådets direktiv 2003/96/EG). Skattesanktionen beräknas enbart på värmeproduktionen. Inom handelssystemet utgörs normen av noll koldioxidskatt.

2.4 Mål för utgiftsområdet

Riksdagen har beslutat om energipolitiska mål baserat på den energiöverenskommelse som slöts 2016 mellan Socialdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet de gröna, Centerpartiet och Kristdemokraterna (prop. 2017/18:228, bet. 2017/18:NU22, rskr. 2018/18:411). Liberalerna valde att stå utanför energiöverenskommelsen. Det övergripande målet för energipolitiken är att den svenska energipolitiken ska bygga på samma

tre grundpelare som energisamarbetet i EU. Politiken syftar till att förena försörjningstrygghet, konkurrenskraft och ekologisk hållbarhet. Energipolitiken ska således skapa villkoren för en effektiv och hållbar energianvändning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning med låg negativ påverkan på hälsa, miljö och klimat samt underlätta omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle. Riksdagen har beslutat om dessa mål som en följd av energiöverenskommelsen:

– Målet år 2040 är 100 procent förnybar elproduktion. Detta är ett mål, inte ett stoppdatum som förbjuder kärnkraft och innebär inte heller en stängning av kärnkraft med politiska beslut.
– Sverige ska år 2030 ha 50 procent effektivare energianvändning jämfört med 2005. Målet uttrycks i termer av tillförd energi i relation till bruttonationalprodukten (BNP).

Riksdagen har även beslutat om flera energipolitiska mål till år 2020 enligt propositionen En sammanhållen klimat- och energipolitik (prop. 2008/09:163, bet. 2008/09:NU25, rskr. 2008/09:301):

– Andelen förnybar energi ska 2020 utgöra minst 50 procent av den totala energianvändningen.
– Andelen förnybar energi i transportsektorn ska 2020 vara minst 10 procent.
– Energianvändningen ska vara 20 procent effektivare till 2020. Målet uttrycks som ett sektorsövergripande mål om minskad energiintensitet med 20 procent mellan 2008 och 2020. Energiintensiteten beräknas som kvoten mellan tillförd energi och BNP i fasta priser (kWh/kr).

Dessa tre nationella mål genomför de EU-mål som Europeiska rådet beslutade i mars 2007 om att 20 procent av den energi som används inom EU ska komma från förnybara energikällor och om att nå 20 procent primärenergibesparing till 2020.

Sverige och Norge har en gemensam elcertifikatsmarknad sedan den 1 januari 2012. Ett gemensamt mål om att öka den förnybara elproduktionen med 28,4 terawattimmar (TWh) mellan 2012 och 2020 har satts upp och delas mellan länderna genom att Sverige till 2020 ska sträva efter att annullera elcertifikat motsvarande 15,2 TWh och Norge 13,2 TWh (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:FiU1, rskr. 2015/16:51). Riksdagen har godkänt att elcertifikatssystemet utökas med ytterligare 18 TWh nya elcertifikat till 2030 och att systemet förlängs till 2045 (prop. 2016/17:179, bet. 2016/17:NU20, rskr. 2016/17:330) som en del i genomförandet av energiöverenskommelsen.

Det övergripande målet för forskning och innovation på energiområdet är att bidra till att uppfylla uppställda energi- och klimatmål, den långsiktiga energi- och klimatpolitiken och energirelaterade miljöpolitiska mål. Fokus på insatserna inom energiforskningen är områden som dessutom utgör viktiga förutsättningar för tillväxt och för export (prop. 2016/17:66, bet. 2016/17:NU9, rskr. 2016/17:164). Riksdagen har även konkretiserat tre delmål för forskning och innovation på energiområdet (prop. 2012/13:21, bet. 2012/13:NU6, rskr. 2012/13:153). Forskning och innovation på energiområdet ska

– bygga upp vetenskaplig och teknisk kunskap och kompetens som behövs för att genom tillämpning av ny teknik och nya tjänster möjliggöra en omställning till ett långsiktigt hållbart energisystem i Sverige, karaktäriserat av att förena ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet,
– utveckla teknik och tjänster som kan kommersialiseras genom svenskt näringsliv och därmed bidra till hållbar tillväxt och energisystemets omställning och utveckling såväl i Sverige som på andra marknader, och
– bidra till och dra nytta av internationellt samarbete på energiområdet.

Att energipolitiken ska medföra låg påverkan på klimatet innebär att den också ska vara förenlig med de av riksdagen fastställda klimatmålen. Riksdagen beslutade i juni 2017 bl.a. att det nya långsiktiga klimatmålet ska vara att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium ska då vara minst 85 procent lägre än utsläppen år 1990. Utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter, utom inrikes flyg, ska minska med minst 70 procent senast år 2030 jämfört med 2010 (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320).

Europeiska unionens mål 2030

I juni 2018 kom Europaparlamentet och Europeiska rådet överens om en höjning av EU:s energimål till 2030. Överenskommelsen innebär bl.a. ett bindande förnybart mål på EU-nivå om minst 32 procent och ett övergripande energieffektiviseringsmål om minst 32,5 procent. Andelen förnybar energi av den slutliga energianvändningen inom transportsektorn ska vara minst 14 procent år 2030, varav bidraget från s.k. avancerade biodrivmedel ska vara minst 3,5 procent. Vid beräkning av hur målet uppfylls får biodrivmedel från livsmedels- och fodergrödor högst utgöra 7 procent och avancerade biodrivmedel får räknas dubbelt sitt energiinnehåll. Biodrivmedel som producerats från livsmedels- och fodergrödor med hög risk för indirekt ändrad markanvändning och fodergrödor för vilka en betydande utvidgning av produktionsområdet till mark med stora kollager observeras ska successivt fasas ut till 2030 vid beräkning av hur målet uppfylls. Överenskommelsen innehöll även en revideringsklausul med möjlighet att se över målnivåerna 2023.

Målen ska nås kollektivt genom att varje medlemsstat anger sina egna nationella bidrag. Dessa kommer att följas upp av Europeiska kommissionen genom det s.k. styrningssystemet för Energiunionen, som innehåller mekanismer för att säkerställa att alla medlemsstater bidrar och att EU under perioden rör sig mot målen.

För att öka investeringarna och knyta ihop EU:s elsystem höjdes även sammanlänkningsmålet inom EU från 10 procent 2020 till 15 procent 2030. Sammanlänkningsmålet innebär att varje medlemsstat ska ha en handelskapacitet till grannländer motsvarande minst 15 procent av landets installerade elproduktionskapacitet till 2030.

2.5 Resultatredovisning

Resultatredovisningen inleds med en genomgång av indikatorer som på en övergripande nivå följer utvecklingen inom energiområdet (avsnitt 2.5.1). I avsnittet Energipolitikens grundpelare (avsnitt 2.5.2) redovisas den övergripande utvecklingen samt den samlade bedömningen för utgiftsområdet i förhållande till de energipolitiska målen. Vidare redogörs även för utvecklingen inom jämställdhetsområdet som rör utgiftsområdet.

Resultat av insatser redovisas därefter under avsnitten

- Förnybar energi (avsnitt 2.5.3)
- Effektivare energianvändning (avsnitt 2.5.4)
- Energimarknader (avsnitt 2.5.5)
- Forskning och innovation på energiområdet (avsnitt 2.5.6).

I avsnittet Resultatredovisning för Svenska kraftnät (avsnitt 2.5.7) redogörs för ekonomiska resultat kopplade till riksdagens ramar för Svenska kraftnäts verksamhet.

Med anledning av näringsutskottets synpunkter i betänkandet 2018/19:NU3 samt tidigare synpunkter från näringsutskottet arbetar regeringen för att utveckla resultatredovisningen och att tydliggöra hur insatserna bidrar till de energipolitiska målen.

Regeringen noterar riksdagens tillkännagivande till regeringen om att Sverige behöver ta fram ett leveranssäkerhetsmål (bet. 2018/19.NU12, rskr. 2018/19:210). Regeringen avser att i kommande budgetpropositioner utveckla redovisningen om försörjningstrygghet och leveranssäkerhet avseende elproduktionen.

2.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

De centrala resultatindikatorerna i tabell 2.5 som illustreras i diagram 2.1 visar utvecklingen för de kvantifierade energipolitiska målen till år 2020, 2030 och 2040 (prop. 2008/09:163, bet. 2008/09:NU25, rskr. 2008/09:301 och prop. 2017/18: 228, bet. 2017/18:NU22, rskr. 2017/18:411):

- Förnybar energi 2020
- Förnybar energi i transportsektorn 2020
- Energieffektivisering 2020
- Energieffektivisering 2030
- Förnybar elproduktion 2040.

Skillnaderna mellan de två energieffektiviseringsmålen är att 2030-målet har basåret 2005 och exkluderar energi från icke energiändamål, dvs. energi som inte används för energibehov utan för andra ändamål, t.ex. råvaror till kemiindustrin,

medan 2020-målet har 2008 som basår och inkluderar icke energiändamål.

Diagram 2.1 Centrala resultatindikatorer 2009–2017

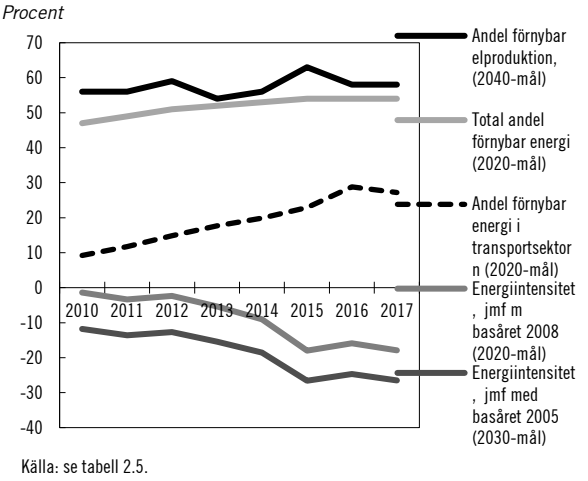

Källa: se tabell 2.5.

Diagrammet ovan visar att det har skett en tydlig positiv utveckling för samtliga mål förutom för målet om 100 procent förnybar elproduktion 2040. Väderförhållanden har generellt en stor påverkan på andelen förnybar elproduktion ett enskilt år eftersom vattenkraft utgör en så stor del av Sveriges förnybara elproduktion.

Vid det pågående arbetet med att genomföra revideringar i Europarlamentets och rådets direktiv 2009/28/EG av den 23 april 2009 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor och om ändring och ett senare upphävande av direktiven 2001/77/EG och 2003/30/EG (förnybartdirektivet) har det uppdagats att de beräkningar som ligger till grund för indikatorn andelen förnybar energi i transportsektorn har överskattats på grund av möjligheterna till dubbelräkning enligt bilaga 9 till förnybartdirektivet. Som framgår av resultatindikatorn ökar dock andelen förnybar energi i transportsektorn även med reviderade beräkningar.

Tabell 2.5 Centrala resultatindikatorer 2009–2017

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017[1]
Total andel förnybar energi, procent[2] (2020 mål)	48	47	49	51	52	53	54	54	54
Andel förnybar energi i transportsektorn, procent (2020-mål)	8,9	9,2	11,7	14,8	17,7	19,9	22,9	28,8	27,2
Energiintensitet, procentuell utveckling jämfört med basåret 2008 (2020-mål)	-2,5	-1,4	-3,4	-2,4	-5,4	-9	-18	-15,9	-17,9
Energiintensitet, procentuell utveckling jämfört med basåret 2005 (2030-mål)	-12,8	-11,8	-13,6	-12,7	-15,4	-18,6	-26,6	-24,7	-26,5
Andel förnybar elproduktion, procent (2040-mål)	58	56	56	59	54	56	63	58	58

[1] Uppgifter för 2018 publiceras först under hösten 2019 då säkerställd statistik finns tillgänglig.
[2] Andelen beräknas enligt anvisad beräkningsmetod i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/28/EG om främjande av användningen av energi från förnybara källor.
Källa: Energimyndighetens indikatorrapport 2018 (ER2019:11).

Eftersom det övergripande målet för energipolitiken inte är kvantifierat är det svårt att på ett precist sätt följa måluppfyllelsen även om det är möjligt att se en riktning. I tabell 2.6 redovisas också ett antal indikatorer för att spegla utvecklingen baserat på energipolitikens tre pelare. Resultaten redovisas även under respektive område i resultatredovisningen. Indikatorerna Effektbalans, Elflödesbalans och Antal kunder med elavbrott som överstiger 24 timmar följer försörjningstrygghet. Indikatorerna Elpriset på spotmarknaden och Energins andel av industrins rörliga kostnader följer konkurrenskraft. Indikatorn Utsläpp av växthusgaser följer hållbarhet.

För att följa upp produktionsmålet inom den gemensamma elcertifikatsmarknaden redovisas indikatorn Förnybar elproduktion inom den svensk-norska elcertifikatsmarknaden i tabellen nedan.

Den största andelen medel inom utgiftsområdet går till energiforskning. Indikatorn Utbetalade energiforskningsmedel redovisar därför hur energiforskningsanslaget har använts.

Utvecklingen inom energiområdet påverkas inte bara av de statliga insatserna utan även av utvecklingen i omvärlden, vilket gör det svårt att enskilt visa de direkta effekterna av insatserna.

Tabell 2.6 Övriga resultatindikatorers utveckling 2005–2018

	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Effektbalans, MW, varav						
Installerad elproduktionskapacitet	33 212	35 699	39 313	40 029	39 300	39 900
Maximalt uppmätt timeffektbehov	25 800	26 700	23 390	26 883	25 855	26 700
Elflödesbalans (import-export), TWh	-7,4	21,1	-22,6	-12,5	-19	-17
Antal kunder med elavbrott som överstiger 24 timmar		1 581	37 108	6 299	988	3 463[1]
Genomsnittligt pris på el på Nord Pools spotmarknad, öre/kWh	27,2	50,6	19,6	25,6	28,3	45,2
Energikostnadens andel av industrins rörliga kostnader, procent	2,2	2,6	2,2	2,2	2,0	-
Totala utsläpp av växthusgaser (1000 ton CO2-ekvivalenter) per BNP	17,9	15,9	11,9	11,5	11,2	-
Förnybar elproduktion (normalårsproduktion) inom den svensk-norska elcertifikatmarknaden, TWh	-	-	13,8	17,8	20,3	26,8
Utbetalade energiforskningsmedel, miljoner kronor:	617[2]	1 332[3]	1 038	1 185	1 281[4]	1 230
varav Affärsutveckling och kommersialisering					134	91
Allmänna energisystemstudier					48	39
Bioenergi					123	114
Byggnader i energisystemet					130	89
Elproduktion och elsystem					216	237
Hållbart samhälle					24	36
Industri					224	163
Transportsystemet					350	400
Tvärgående samt övergripande					32	61

[1] Prelimära uppgifter från Energimarknadsinspektionen
[2] År 2007 indelades insatserna för forskning och innovation på energiområdet i sex temaområden: Kraftsystemet, Transportsektorn, Bränslebaserade energisystem, Byggnader i energisystemet, Energiintensiv industri och Energisystemstudier m.m. För fördelning av anslaget inom dessa temaområden, se budgetpropositioner för relevanta år.
[3] Under 2010 tillfördes anslaget för forskning och innovation på energiområdet extra medel (sammanlagt 393 miljoner kronor) för storskalig demonstration.
[4] År 2017 indelades insatserna för forskning och innovation på energiområdet i nio nya temaområden.
Källor: Energimyndighetens indikatorrapport 2018 (ER2019:11), Svenska kraftnäts statistik för Sverige per månad 2018, www.Nordpoolspot.com, Energimyndighetens årsrapport för den svensk-norska elcertifikatmarknaden 2018, Energimyndighetens rapport Forskning och innovation på energiområdet för ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet (I2019/00949/E).

Det svenska energisystemet illustreras i diagram 2.2 nedan.

Den totala energitillförseln och energianvändningen 2018 var relativt oförändrade jämfört med föregående år, enligt preliminär statistik från Energimyndigheten (Kortsiktsprognos – våren 2019). Energianvändningen för transportsektorn minskade något, medan den ökade något för sektorn bostäder och service m.m. Vattenkraften producerade mindre el än ett normalår på grund av tillrinningen påverkades av den varma sommaren och vindkraftens elproduktion var i princip oförändrad, trots fortsatt utbyggnad, till följd av ett svagt vindår. Kärnkraften stod för den största andelen av elproduktionen. Exporten av el var på en fortsatt hög nivå, motsvarande drygt 17 terawattimmar (TWh).

Diagram 2.2 Total tillförd energi 1970–2017

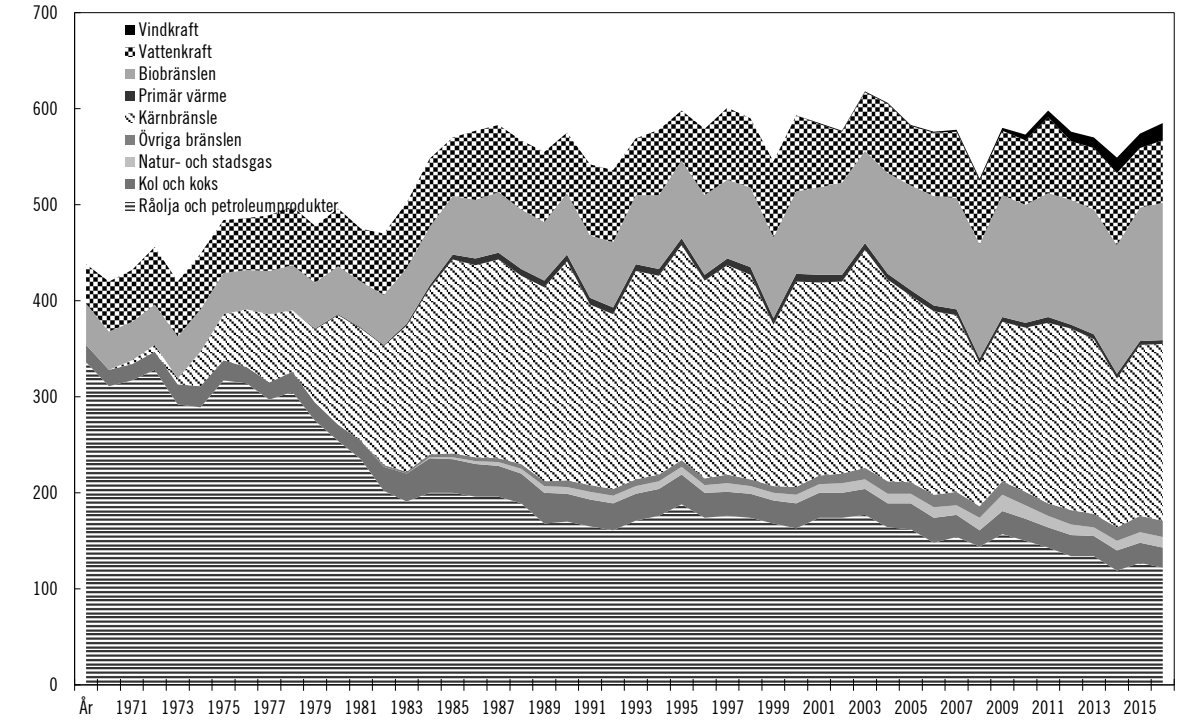

Källa: Energiläget i siffror 2019

2.5.2 Energipolitikens grundpelare

Energipolitikens övergripande mål syftar till att förena de tre grundpelarna – försörjningstrygghet, konkurrenskraft och ekologisk hållbarhet. Regelverk och insatser inom energiområdet behöver förena och bidra till en god balans mellan de tre pelarna.

Detta mål är inte siffersatt och uppföljningen görs genom en samlad bedömning baserat på utvecklingen inom respektive pelare som beskrivs översiktligt nedan. En mer detaljerad redovisning av vissa aspekter finns även i efterföljande avsnitt om förnybar energi, effektivare energianvändning och energimarknader, samt i avsnittet ovan. I detta avsnitt redogörs även för utvecklingen gällande jämställdhet inom energiområdet.

Vid den fördjupade granskning som International Energy Agency (IEA) gjorde av Sveriges energipolitik 2019 lyftes Sverige fram som ett ledande land globalt i utvecklingen mot en ekonomi med låga utsläpp av växthusgaser med hjälp av kostnadseffektiva och marknadsbaserade styrmedel för samtidig ekonomisk tillväxt. Samtidigt pekades bl.a. på behovet av att analysera hur målet om 100 procent förnybar elproduktion kan nås och hur det påverkar försörjningstrygghet.

Försörjningstrygghet

Det moderna samhället är beroende av ett robust och tillförlitligt energisystem. En säker tillförsel av el, drivmedel, värme och övriga energiprodukter behövs för många samhällskritiska funktioner. Även industrin behöver kunna lita på en trygg elförsörjning för att konkurrera på en global marknad. Digitaliseringen av samhället och en ökande elektrifiering förstärker behovet av att noga följa upp hur leveranssäkerheten utvecklas. Kraftsystemets betydelse för totalförsvar och krisberedskap står också allt mer i fokus.

Regeringen noterar riksdagens tillkännagivande till regeringen om att Sverige behöver ta fram ett leveranssäkerhetsmål (bet. 2018/19:NU12, rskr. 2018/19:210). Regeringen avser att i kommande budgetpropositioner utveckla redovisningen om försörjningstrygghet och leveranssäkerhet avseende elproduktionen.

Den nya lagen (2018:1174). om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster, däribland inom energisektorn, trädde i kraft den 1 augusti 2018. Energimyndigheten är en av de myndigheter som har fått ansvar för tillsyn enligt den nya lagen. Andelen inhemska energibärare i förhållande till total energianvändning har ökat sedan 1990-talet och uppgick 2017 till 44 procent. Sverige var

fortsatt en nettoexportör av el 2017, då nettoexporten över året uppgick till 17 TWh. Det innebär en självförsörjningsgrad av el på 113 procent vilket är en ökning med fem procentenheter jämfört med 2016. Trots en hög grad av självförsörjning av el kan den svenska marknaden vara beroende av import under perioder med hög elförbrukning. Under vintern 2018/19 har effektreserven inte behövt aktiveras. Prognosen för de kommande åren visar att Sverige kan få ett växande underskott i effektbalansen.

Under 2018 har Svenska kraftnät färdigställt en ny inriktning för elberedskapsarbetet med anledning av den återupptagna totalförsvarsplaneringen. Inriktningen beskriver målbilden för aktörernas elberedskap och beskriver inom vilka områden elberedskapsåtgärder ska prioriteras och genomföras.

Konkurrenskraft

Energi till internationellt konkurrenskraftiga priser är centralt för svensk industris konkurrenskraft. Detta förutsätter stabila spelregler som möjliggör långsiktiga investeringar både inom den energiintensiva industrin och hos kraftproducenterna. Energiöverenskommelsen och de energipolitiska målen syftar bl.a. just till att skapa långsiktighet och tydlighet för marknadens aktörer.

Energikostnadernas andel av industrins rörliga kostnader var oförändrat 2,0 procent 2017, vilket är den lägsta siffran sedan undersökningens start 1983. Energikostnadsandelen skiljer sig dock åt mellan de olika branscherna. Andelen inom massa- och pappersindustrin minskade mest, från 7,1 procent 2016 till 5,5 procent 2017. Inom järn- och stålindustrin minskade andelen från 4,8 procent 2016 till 3,7 procent 2017.

Europeiska kommissionen publicerade i januari en rapport om energipriser och kostnader i Europa (COM[2019] 1 final). I rapporten framgår det att industrin i Sverige hade lägst elpris (inklusive skatter, elnätsavgifter och elhandelskostnad) i EU under 2017. Rapporten jämför även elpriserna för industrin i EU med G20-länderna för 2016 och då hamnar Sverige näst lägst, efter Argentina.

Ekologisk hållbarhet

Verksamheter inom energisektorn (bl.a. el- och värmeproduktion, nät och energianvändning för transporter och i industri) påverkar miljön på olika sätt. Samtidigt finns här många av lösningarna på klimatfrågan då sektorn står för en stor andel av utsläppen av koldioxid. Riksdagen har beslutat om ett generationsmål för miljöarbetet och om 16 miljökvalitetsmål (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377). Generationsmålet anger bl.a. att miljöpolitiken ska fokusera på att andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön. De miljökvalitetsmål som är mest relevanta för energipolitiken är Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft, Bara naturlig försurning, Giftfri miljö, Levande sjöar och vattendrag, Levande skogar, Storslagen fjällmiljö, God bebyggd miljö och Ett rikt växt- och djurliv. Resultatredovisningen av miljömålen finns i redovisningen för utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Regeringen har tidigare föreslagit förändringar i lagstiftningen för att vattenkraften ska få moderna miljökrav som beslutats av riksdagen och nu genomförs (prop. 2017/18:243, bet. 2017/18:CU31, rskr. 2017/18:383). Sveriges växthusgasutsläpp minskade med 0,5 procent 2017 jämfört med föregående år medan utsläppen från el- och fjärrvärmeproduktion minskade med 8 procent. Sedan 1990 har växthusgasutsläppen minskat med 26 procent varav utsläppen från el- och fjärrvärmeproduktion har minskat med 32 procent. Utsläppen från inrikes transporter var 19 procent lägre 2017 än 2010 (se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård).

Jämställdhet

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:FiU2, rskr. 2008/09:46). De delmål som har bäring på energipolitiken är främst målen om en jämn fördelning av makt och inflytande samt delmålet om ekonomisk jämställdhet. I detta avseende är kvinnors representation i energibranschen en viktig faktor. Under perioden 2008–2018 har andelen kvinnor i energibolagens styrelser ökat från 18 till 28 procent. Den totala andelen kvinnor bland energibolagens anställda uppgick 2017 till 27 procent, vilket är en ökning från 2008 då andelen var 26 procent. Av elinstallatörerna är dock endast 0,5 procent kvinnor. Under 2018 hade tre av de fem myndigheter som arbetar direkt med energifrågor (Energimyndigheten, Energimarknadsinspektionen, Elsäkerhetsverket, Strålsäkerhetsmyndigheten och Svenska kraftnät) en

kvinnlig generaldirektör och myndigheternas chefsgrupper var jämställda (40-60 procent kvinnor respektive män), med undantag för Energimarknadsinspektionen som var något kvinnodominerad.

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Tilldelning av energiforskningsmedel till män respektive kvinnor är därför en faktor som är viktig att följa. Som framgår av avsnitt 2.5.6 är beviljandegraderna av ungefär samma storlek, för 2018 något högre för kvinnor.

Regeringen arbetar för att synliggöra jämställdhetsfrågan i olika sammanhang, även internationellt. Tillsammans med Kanada och Italien har Sverige vidareutvecklat Clean Energy Education and Empowerment (C3E) – en plattform för internationell samverkan och insatser inom jämställdhet. Inom samarbetet ingår även kampanjen Equalby30. Kampanjen riktar sig mot offentliga och privata aktörer inom energiområdet som åtar sig att ställa sig bakom de övergripande principer om att till 2030 ha ett delat ledarskap, lika lön och samma möjligheter för kvinnor och män samt kopplat till det uttrycka ett antal åtagande om hur man ska uppfylla dessa principer. Regeringen har ställt sig bakom kampanjen Equalby30.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att utvecklingen av energipolitikens övergripande mål att förena ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet i många avseenden är positiv. Industrins elpriser är fortsatt konkurrenskraftiga och försörjningstryggheten fortsatt god (se redovisning under avsnitt 2.5.5.). En effektiv användning av energi är positiv för Sveriges konkurrenskraft, bidrar till minskad klimat- och energipåverkan samt till stärkt försörjningstrygghet. En utbyggnad av förnybar energi bidrar till ett än mer diversifierat elsystem där olika produktionsslag kompletterar varandra. Den nordiska och europeiska elmarknaden integreras ytterligare vilket också bidrar till försörjningstryggheten. Genom det pågående arbetet med att återuppta planeringen för totalförsvaret bedöms även robustheten av energisystemet under fredstid stärkas. När det gäller ekologisk hållbarhet minskar växthusgasutsläppen och andelen förnybar energi ökar. Sverige har högst andel förnybar energi totalt och inom transportsektorn i EU. Arbetet med moderna miljötillstånd för vattenkraften fortgår. Sverige placeras även högt i internationella jämförelser.

Regeringen bedömer att de riksdagsbundna energipolitiska målen till 2020 kommer att uppnås. Andelen förnybar energi, totalt och inom transportsektorn, ligger i dag på högre nivåer än målnivåerna och målet om energieffektivisering förväntas nås.

Det finns fortfarande förutsättningar att nå energieffektiviseringsmålet för 2030 men osäkerheterna är relativt stora och beror bl.a. på BNP-utvecklingen. Det behövs en kontinuerlig uppföljning för att vid behov kunna vidta åtgärder i tid.

Mycket tyder på att andelen förnybar elproduktion kommer att öka betydligt till 2040. Regeringen och myndigheterna, som är centrala för att genomföra regeringens politik, behöver löpande följa utvecklingen för att nå de energipolitiska målen. Det är angeläget med en kostnadseffektiv utbyggnad av nät som möjliggör nya produkter och tjänster och att det sker samhällsekonomiskt effektiva investeringar i ny produktion. Energirelaterad infrastruktur bör beaktas redan från början i samhällsplaneringen på lokal, regional och nationell nivå.

Utvecklingen för elförsörjningen behöver följas upp med ett tydligt fokus på leveranssäkerhet, särskilt i landets södra delar. I Sverige används i dag huvudsakligen vattenkraft som reglerkraft. Ett framtida elsystem med högre andel variabel vind- och solproduktion ökar behoven av flexibilitet i planerbar produktion, efterfrågeflexibilitet i användarsektorerna, energilagring och systemtjänster för att stötta och stabilisera elsystemet. För att uppnå det behöver arbetet fortsätta med att främja efterfrågeflexibilitet, bl.a. genom att undanröja hinder i regelverket för att möjliggöra nya affärsmodeller. För att kunna möta de utmaningar energibranschen står inför måste den lyckas attrahera och behålla de bästa talangerna, oberoende av om de är män eller kvinnor.

2.5.3 Förnybar energi

Sveriges andel förnybar energi i förhållande till slutlig energianvändning har ökat stadigt sedan början av 1970-talet och uppgick 2017 till 54,5 procent, se diagram 2.3 nedan. I diagrammet visas dels den totala andelen förnybar energi, dels uppdelat i sektorerna el, transporter, uppvärmning och industri. Andelarna i diagrammet är beräknade enligt förnybartdirektivets metod som innebär att andelar räknas i förhållande till användning. Metoden innebär också att vissa drivmedel räknas flerfaldigt vilket gör att andelen förnybart i transportsektorn är högre än andelen förnybar energi sett till energiinnehåll.

Diagram 2.3 Andel förnybar energi av total använd energi 2005–2017

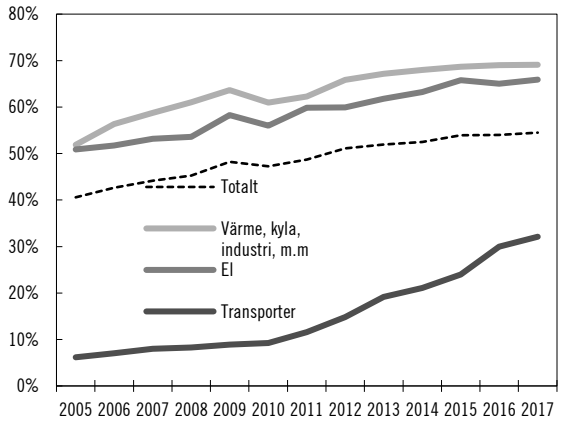

Källa: Energimyndighetens rapport Energiindikatorer 2019.

Bioenergi och vattenkraft står för den största delen av den förnybara produktionen, men även värmepumpar och vindkraft gav ett betydande bidrag.

Under 2017 användes 143 TWh bioenergi (inklusive torv och organiskt avfall), varav 56,1 TWh användes i industrisektorn, merparten i skogsindustrin. Det producerades 64,8 TWh el i vattenkraftverken, 17,6 TWh i vindkraftverken och 0,2 TWh från solceller.

Enligt Energimyndighetens senaste långsiktiga scenarier bedöms andelen förnybar energi 2020 uppgå till mellan 57 och 58 procent med dagens styrmedel (ER 2019:7). Enligt Energimyndighetens scenarier blir andelen förnybar energi mellan 62 och 71 procent för 2030 och mellan 67 och 79 procent för 2050.

Sedan 2016 har förnybartdirektivet omarbetats. Det omarbetade förnybartdirektivet som omfattar perioden fr.o.m. 2021 till 2030 trädde i kraft i slutet av december 2018. Direktivet ska vara genomfört senast den 30 juni 2021. Regeringen har gett flera uppdrag till berörda myndigheter för att förberedda genomförande av de nya kraven i det omarbetade förnybartdirektivet. Exempel på nya krav i det omarbetade förnybartdirektivet är hållbarhetskriterier för fasta biobränslen, tidsgränser för tillståndsprocesser och utökning av kretsen av producenter för vilka medlemsstater ska säkerställa att ursprungsgarantier utfärdas – från producenter av förnybar el till alla producenter av förnybar energi.

Vad gäller EU:s mål om att den gemensamma andelen energi från förnybara energikällor i EU:s slutliga energianvändning ska uppgå till minst 32 procent 2030 får medlemsstaterna själva fastställa sina nationella bidrag till det gemensamma målet. Detta ska göras i de integrerade nationella energi- och klimatplaner som ska rapporteras till Europeiska kommissionen senast vid utgången av 2019. Eftersom Sverige inte har något nationellt mål om andel förnybar energi till 2030 så utgår bidraget i det inrapporterade utkastet till den nationella energi- och klimatplanen från Energimyndighetens långsiktiga referensscenarier, där andelen förnybar energi uppgår till 65 procent 2030.

Förnybar elproduktion

Den förnybara elproduktionen fortsätter att byggas ut. Andelen förnybar elproduktion i förhållande till den totala elproduktionen var 58 procent 2017, vilket kan jämföras med 44 procent 2003 då elcertifikatssystemet infördes. Eftersom den förnybara elproduktionen i Sverige till största delen består av vattenkraft finns det stora variationer i andelen förnybar el mellan åren beroende på vattenförhållanden. Detta framgår av diagram 2.4 nedan. Även vindtillgång påverkar andelen förnybar el mellan åren. Enligt Energimyndighetens scenarier blir, med dagens styrmedel, andelen förnybar elproduktion 79–84 procent för 2040.

Diagram 2.4 Andel förnybar el i Sverige 1990–2017

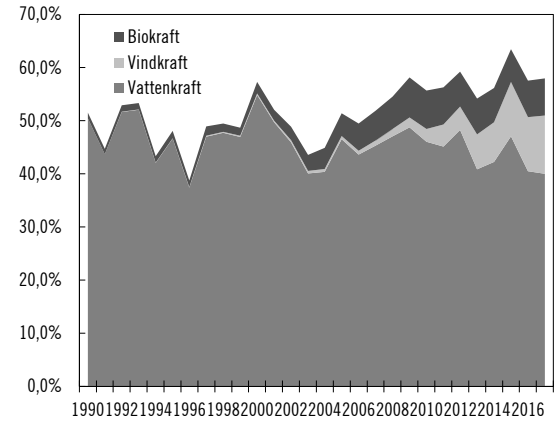

Källa: Energimyndighetens rapport Energiindikatorer 2019.

Sedan elcertifikatsystemets start i maj 2003 har nästan 12 500 nya anläggningar driftsatts i Sverige. Anläggningarnas förväntade årliga produktion är ca 30 TWh varav vindkraften står för ca 67 procent, biobränslebaserad elproduktion för ca 26 procent och vattenkraft för ca 6 procent.

Under 2018 har det tillkommit drygt 3 000 nya anläggningar. Den förnybara elproduktionen inom elcertifikatsystemet ökade i Sverige med 3,9 TWh 2018 jämfört med året innan. Solcellsanläggningar stod för den största procentuella ökningen med 50 procent, vilket motsvarade en ökning med ca 60 gigawattimmar (GWh) jämfört med föregående år. Elcertifikat är emellertid inte det styrmedel som främst bidrar till den ökade solcellsutbyggnaden. Det är i stället t.ex. investeringsstödet till solceller och skattereduktion för mikroproducerad el som har stor påverkan.

Trots den stora ökningen av solcellsanläggningar är den totala produktionen av solkraft marginell jämfört med övrig förnybar elproduktion, se diagram 2.5 nedan. Vindkraften stod för det största absoluta tillskottet med ca 2,6 TWh. Under 2018 producerades totalt 24,9 TWh certifikatsberättigad förnybar el i Sverige. Detta var en minskning jämfört med föregående år, vilket beror på låg vindkraftsproduktion på grund av väderförhållanden.

Diagram 2.5 Förnybar elproduktion i svenska anläggningar inom elcertifikatssystemet 2003–2018

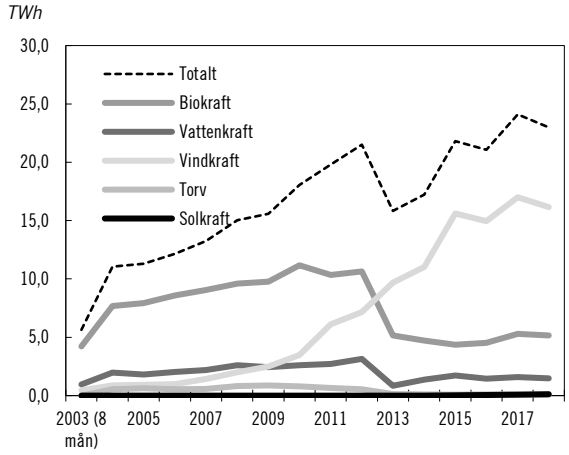

Källa: Energimyndighetens rapport Energiindikatorer 2019.

Den 1 januari 2012 trädde avtalet mellan Sverige och Norge om en gemensam elcertifikatmarknad i kraft. Under de sju första åren, 2012–2018, godkändes anläggningar i Sverige och Norge med en förväntad normalårsproduktion om 26,8 TWh. Av denna produktion byggdes 19,1 TWh i Sverige och 7,7 TWh i Norge. Under 2018 byggdes det 3,9 TWh i Sverige och 2,5 TWh i Norge.

Enligt avtalet med Norge om en gemensam elcertifikatmarknad är Sverige skyldigt att införa en stoppmekanism senast den 31 december 2020. Regeringen uppdrog därför i regleringsbrevet för 2018 åt Energimyndigheten att bl.a. ta fram ett förslag till stoppmekanism för elcertifikatssystemet. Energimyndigheten redovisade sitt förslag den 18 december 2018. Förslaget har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Marknadspriset på elcertifikat har varierat mellan 62 och 280 kronor under 2018. Detta motsvarar en extraintäkt för elproducenterna på 6,2–28 öre/kWh. Elkundernas genomsnittliga kostnad för elcertifikat blev cirka 3,6 öre/kWh exklusive mervärdesskatt. En kostnad som ur ett internationellt perspektiv anses vara relativt låg sett till kostnad för stöd till förnybar elproduktion.

Vidare kan kostnaderna ställas i relation till den priseffekt som den tillkommande elproduktionen från elcertifikatssystemet har på elpriset. Denna priseffekt är dock svår att exakt beräkna, men kan innebära ett lägre elpris. Kostnader i andra delar av systemet kan dock tillkomma som i dagsläget är svåra att uppskatta. Ursprungsgarantier utfärdas för i stort sett hela den svenska elproduktionen. Elproducenter kan ansöka om att få en ursprungsgaranti för varje producerad megawattimme (MWh) el. Ursprungsgarantin

visar vilken typ av energikälla som elen kommer ifrån. En mycket hög andel av elförbrukningen i Sverige, omkring 80 procent, märks också upp med ursprungsgarantier. Det är fortsatt svårt att få fram tillförlitliga uppgifter om marknadspriset på ursprungsgarantier, eftersom de inte handlas på någon börs. Uppgifter från mäklaren Svensk Kraftmäkling visar dock att ursprungsgarantier från vattenkraft handlas för priser i intervallet 1,1–1,3 öre/kWh, en betydande ökning jämfört med förra året.

Vindkraft

Utbyggnaden av svensk vindkraft fortsätter att öka, se diagram 2.6 nedan. I slutet av 2018 fanns totalt ca 3 569 vindkraftverk och den installerade effekten var ca 7 300 megawatt (MW). I slutet av året fanns vindkraftverk i 174 av Sveriges 290 kommuner och i samtliga län. Elproduktionen från vindkraft var 16,6 TWh under 2018, vilket var 1 TWh lägre än 2017 på grund av att det under 2018 blåste mindre. Vindkraften svarar i dag för ungefär 11 procent av Sveriges elproduktion.

Diagram 2.6 Vindkraftens utveckling 2007–2018

MW och antal verk

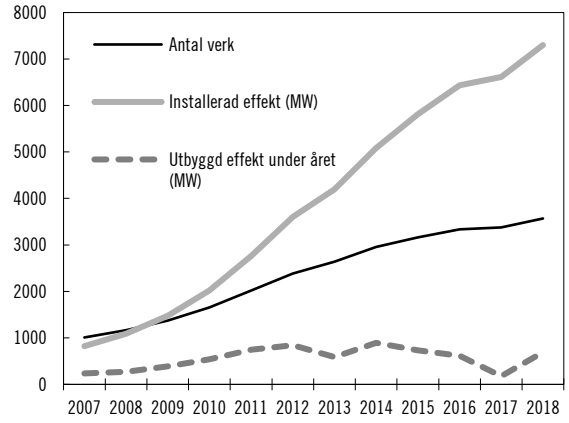

Källa: Energimyndighetens rapport Energiindikatorer 2019.

Enligt Energimyndighetens kortsiktsprognos från våren 2019 förväntas vindkraften öka till närmare 22 TWh till 2019 och vidare till 31 TWh 2021.

Sammanlagt finns nu 313 riksintresseområden för vindbruk utpekade. Sådana områden är ur ett nationellt perspektiv särskilt lämpliga för elproduktion från vindenergi. Arbetet för att bidra till en välplanerad och effektiv vindkrafts-utbyggnad har bedrivits genom bl.a. kunskapsprogrammet Vindval och Nätverket för vindbruk (anslag 1:5 *Planeringsstöd för vindkraft*). En viktig del var att stärka och utveckla samverkan mellan berörda myndigheter för att utbyggnaden av vindkraft skulle kunna ske där vindförhållandena är gynnsamma. Detta har gjorts bl.a. genom webbplatsen vindlov.se (anslag 1:3 *Stöd till marknadsintroduktion av vindkraft*). Vindkraftsamordnarna har arbetat dels med att medla mellan olika intressenter i specifika vindkraftsprojekt på lokal nivå, dels med att bistå regeringen i arbetet att hantera strukturella hinder för fortsatt vindkraftutbyggnad i Sverige.

För att ytterligare främja omställningen till ett helt förnybart elsystem infördes 2017 en vindkraftspremie på totalt 70 miljoner kronor som fördelades bland de kommuner som framgångsrikt arbetat för ny vindkraft. Premien betalades ut under första kvartalet 2018 till tio kommuner och baserades på hur mycket vindkraft som togs i drift i kommunen året innan.

Regeringen uppdrog i december 2017 åt Energimyndigheten att utreda slopandet av anslutningsavgifter för havsbaserad vindkraft. Energimyndigheten redovisade uppdraget i februari 2018 (ER 2018:6). Rapporten har remitterats och förslagen bereds inom Regeringskansliet.

Vattenkraft

Vattenkraften svarar i dag för ca 45 procent av Sveriges elproduktion och spelar en central roll för att Sverige ska uppnå målet om 100 procent förnybar elproduktion till år 2040. Stora delar av vattenkraftsproduktionen kan snabbt anpassas utifrån förbrukningen och tillgängligheten i annan elproduktion, s.k. reglerförmåga. Detta blir ännu viktigare i ett energisystem med en högre andel förnybar el från sol- och vindkraft.

Energiöverenskommelsen innebär att Sverige ska ha moderna miljökrav på svensk vattenkraft. I propositionen Vattenmiljö och vattenkraft föreslogs bestämmelser som trädde i kraft den 1 januari 2019, och som bl.a. innebär att omprövning ska ske på verksamhetsutövarens initiativ (prop. 2017/18:243, bet. 2017/18:CU31, rskr. 2017/18:383). Om en verksamhet bedrivs med stöd av urminnes hävd, privilegiebrev eller annan äldre s.k. särskild rättighet, ska den rättigheten anses ha tillkommit enligt motsvarande bestämmelser i miljöbalken. I prövningen ska det finnas ett nationellt helhetsperspektiv med avvägningar mellan behovet av åtgärder som förbättrar vattenmiljön och behovet av en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel. En nationell plan som ska vara vägledande för myndigheternas arbete med

prövningarna och för vattenförvaltningen ska tas fram. I maj 2019 skickade berörda myndigheter ut ett förslag till den nationella planen på samråd.

Ramdirektivets (Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område) möjligheter till undantag och utpekande av vatten som kraftigt modifierade ska användas fullt ut. De möjligheter att ställa mindre långtgående krav som följer av EU-rätten till förmån för samhällsnyttiga verksamheter ska utnyttjas fullt ut vid till exempel meddelande av miljökvalitetsnormer och andra föreskrifter samt vid beslut om vattenförekomster.

Regeringen beslutade den 4 juli 2019 om tre olika uppdrag, vilka tidigare aviserats i propositionen Vattenmiljö och vattenkraft. Havs- och vattenmyndigheten fick i uppdrag att se över sina föreskrifter och vägledning så att möjligheterna till undantag och förklarande av vatten som kraftigt modifierade används fullt ut (M2019/01424/Nm). Havs- och vattenmyndigheten fick även i uppdrag att utveckla sin vägledning för hur en miljöanpassning av vattenkraften kan ske på ett kostnadseffektivt sätt i förhållande till eftersträvad miljönytta (M2019/01425/Nm). Vidare fick de länsstyrelser som är vattenmyndigheter i uppdrag att utreda behovet av ändringar av indelningen i ytvattenförekomster och redovisa hur beslut om indelning i ytvattenförekomster tillämpats i några andra EU- och EES-länder, däribland Norge, Finland och Italien (M2019/01426/Nm).

För att genomföra delar av förslagen i propositionen Vattenmiljö och vattenkraft fattade regeringen i december 2018 beslut om ändringar i 20 förordningar, däribland i förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter som anger ramarna för ovan nämnd nationell plan. Förordningen anger bl. a. att planen ska främja största möjliga reglerförmåga i elproduktionen, att behov av ökad effekt främst kan tillgodoses i befintliga vattenkraftverk samt främja elberedskap och nationell, regional och lokal stabilitet i elsystemet.

Solel

Intresset för att investera i solceller är fortsatt stort. Under 2018 installerades cirka 180 MWt (megawatt toppeffekt) solceller. Tillförseln från den samlade installerade effekten uppgick till drygt två promille av den totala elanvändningen.

År 2009 infördes ett investeringsstöd till både privatpersoner och andra aktörer som sätter upp solceller (anslag 1:5 *Energiteknik*). Intresset för att söka stödet har fortsatt att öka. Energimyndigheten fördelade 967 miljoner kronor till länsstyrelserna för solcellsstödet under 2018, vilket var en knapp dubblering jämfört med 2017 (586 miljoner kronor). I enlighet med förslaget i propositionen Vårändringsbudget för 2019 anvisades anslaget ytterligare 300 miljoner kronor.

Det finns även fler stöd som främjar förnybar el som också bidrar till en ökad utbyggnad av solel, t.ex. skattereduktionen för mikroproduktion av förnybar el. I juli 2017 infördes en energiskattenedsättning bl.a. för de producenter som har flera mindre solcellsanläggningar som tillsammans uppnår 255 kW eller mer och där elen används på samma ställe som den produceras. Skattenedsättningen sänker skattenivån 2019 från 34,7 till 0,5 öre/kWh genom avdrag. Majoriteten av solelproducenterna är dock sedan tidigare helt skattebefriade genom ett undantag från skatteplikt.

Energimyndigheten har på regeringens uppdrag lanserat en ny webbportal med information om solel. Myndigheten har också tagit fram förslag på hur ansökningsförfarande och administrationen av investeringsstödet kan förenklas (ER 2018:19). Ett flertal av förslagen har redan införts, bl.a. att den som söker stöd inte längre behöver redovisa förväntad årlig elproduktion. Energimyndigheten har även skapat en webbportal som underlättar ansökningsförfarandet för både sökanden och länsstyrelserna som prövar ansökan.

Näringsutskottet konstaterar i sitt yttrande till konstitutionsutskottet med anledning av regeringens skrivelse Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 (skr. 2018/19:75) att utskottet inte delar regeringens bedömning att riksdagsskrivelse 2018/19:101 är slutbehandlad (2018/19:NU3y). Utskottet anför i yttrandet att regeringen i den aktuella skrivelsen inte redovisar vilken åtgärd som vidtagits med anledning av utskottets ställningstagande i betänkande 2018/19:NU3 om en minskning av subventionsgraden för stöd till solceller. Regeringen konstaterar att genom de åtgärder som redovisas i regeringens skrivelse 75 så har samtliga delar i det aktuella riksdagsbeslutet verkställts. Regeringen vidhåller därför sin bedömning att den aktuella riksdagsskrivelsen är

slutbehandlad. När det gäller näringsutskottets uttalande i bet. 2018/19:NU3 att subventionsgraden för stöd till solceller ska sänkas snarast möjligt till 15 procent beslutade regeringen den 4 april 2019 om ändringar i förordningen (2009:689) om statligt stöd till solceller. Ändringarna innebar bl.a. att subventionsgraden sänktes från 30 procent till 20 procent. Bestämmelsen om den nya stödnivån trädde i kraft den 8 maj 2019. Regeringen anser att med denna förordningsändring har utskottets önskemål tillgodosetts.

Förnybar energi i värmesektorn

Andelen förnybar energi i värmesektorn uppgick under 2017 till 69 procent. Den totala energianvändningen under 2017 för uppvärmning och varmvatten för hushåll och lokalbyggnader uppgick till 81 TWh. Uppdelat på energibärare utgjordes detta av 46,2 TWh fjärrvärme, knappt 21 TWh elvärme inklusive värmepumpar, och 11,4 TWh biobränsle i annan användning än fjärrvärme. Resterande mindre andelar var 1 TWh olja och 0,4 TWh gas.

För att producera fjärrvärme under 2017 användes 61 TWh energi. Av dessa stod biobränslen, inklusive den förnybara andelen av avfall, för 38 TWh eller 62 procent av tillförd energi. Utöver det stod värmepumpar i fjärrvärmesektorn för knappt 4 TWh och en mindre del från elpannor, som drevs med el som till stor del är förnybar. Spillvärme stod för 5 TWh av den tillförda energin. Fossila bränslen utgjorde 6 procent av fjärrvärmeproduktionen under 2017 vilket är 2 procentenheter lägre än under 2016. Om den fossila delen av hushållsavfall inkluderas i beräkningen, uppgick den fossila andelen i stället till 22 procent för 2017.

Förnybar energi i transportsektorn

Andelen förnybar energi inom vägtransportsektorn uppgick 2017 till 23 procent enligt Energimyndighetens rapport ER 2019:11, vilket kan jämföras med 21 procent föregående år och med 5,6 procent 2010. Den kraftiga ökningen sedan 2010 förklaras främst av ökad inblandning av biodiesel i form av HVO (hydrerad vegetabilisk olja). Den 1 juli 2018 infördes reduktionsplikten, som ställer krav på minskade växthusgasutsläpp genom inblandning av hållbara biodrivmedel i bensin och diesel.

Under 2016 genomfördes ändringar i förnybartdirektivets beräkningsmetodik, som begränsade vilka råvaror som får dubbelräknas när andelen förnybar energi ska beräknas. Tidigare har alla råvaror till biodrivmedel som klassats som restprodukter och avfall omfattats av dubbelberäkningen. Under våren 2019 har det framkommit att Energimyndighetens tolkningar av vilka råvaror som får dubbelräknas varit alltför generösa. Andelen förnybar energi i transportsektorn 2016 och 2017 har därmed överskattats. Korrekta siffor (tidigare bedömning inom parentes) 2016 och 2017 är enligt Energimyndighetens nya bedömning 28,8 (33,8) respektive 27,2 (38,6) procent. Enligt Energimyndighetens senaste långsiktiga scenarier, som utgår från befintliga styrmedel, bedöms andelen förnybart i transportsektorn enligt direktivets beräkningssätt vara omkring 36 procent 2020 (ER2019:7). Enligt januariavtalet ska ett flertal åtgärder vidtas för att minska utsläppen från transportsektorn.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att det nationella målet om minst 50 procent förnybar energi till 2020 och därmed även Sveriges åtaganden enligt förnybartdirektivet om 49 procent till 2020 kommer att nås.

Utbyggnaden inom ramen för elcertifikatsystemet har gått fort och målet om ytterligare 18 TWh elcertifikat till 2030 kommer att nås tidigare än beräknat.

Mycket tyder på att andelen förnybar elproduktion kommer att öka betydligt till 2040 och att det finns förutsättningar för att andelen förnybar elproduktion vid det årtalet kan närma sig 100 procent.

Det kan konstateras att vindkraftsutbyggnaden förväntas öka rejält de kommande åren. Regeringen anser att det är positivt att berörda aktörer samarbetar i syfte att hitta lösningar för ökad samexistens mellan förnybar elproduktion och andra intressen. Det gäller till stor del för vindkraftsproduktionen då den konkurrerar med många andra intressen. Ett gott samarbete är av stor vikt för att kunna uppnå 100 procent förnybar elproduktion till 2040.

Energiöverenskommelsen innebar bl.a. ett nytt regelverk med påverkan på vattenkraften. Reglerna trädde i kraft i år och regeringen anser

att det är viktigt att följa upp regelverket och särskilt utfallet av prövningens eventuella påverkan på tillgänglig energi- och effektmängd.

Regeringen kan konstatera att intresset för att installera solceller har ökat markant och att det är viktigt att solelportalen fungerar som ett bra informationsstöd för dem som vill investera i solceller. Regeringen bedömer vidare att det är av vikt att administrationen förenklas så mycket som möjligt. Fler har fått möjlighet att få solcellsstöd eftersom budgeten för investeringsstödet för solceller har ökat med 300 miljoner kronor 2019 och stödandelen fastställts till 20 procent.

Andelen avfallsbränslen i fjärrvärmesektorn har ökat och regeringen bedömer att åtgärder behöver vidtas för att stimulera till ökad utsortering och återanvändning av material.

Målet för andel förnybar energi i transportsektorn om 10 procent för 2020 uppnåddes redan 2013 och bedöms även kunna nås 2020. EU:s mål om andelen förnybar energi i transportsektorn 2030 bedöms kunna uppnås, men analys avseende målet om andelen avancerade biodrivmedel pågår.

2.5.4 Effektivare energianvändning

Mängden tillförd energi har sedan mitten av 80-talet legat på en nivå mellan 550 och 600 TWh per år. År 2017 uppgick den tillförda energin till 565 TWh. Eftersom BNP och befolkningsmängd har ökat under samma period visar den generella trenden på en förbättrad energiintensitet över tid.

Den totala mängden slutanvänd energi 2017 uppgick till 378 TWh. I diagram 2.7 visas hur den totala slutanvända energin fördelades mellan sektorerna industri, inrikes transporter samt bostäder och service m.m. De olika sektorerna belyses närmare i respektive efterföljande avsnitt.

Diagram 2.7 Total slutlig energianvändning 2017

TWh

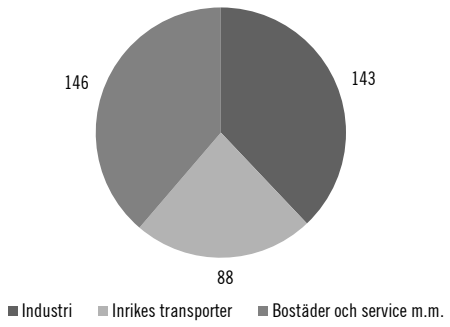

Källa: Energimyndighetens Energiläget i siffror 2019.

Elanvändningen uppgick 2017 till 142 TWh, inklusive förluster. Elanvändningen har i stort sett legat på samma nivå sedan början av 2000-talet trots att BNP och befolkningsmängd samtidigt har ökat. Elanvändningen har därmed blivit mer effektiv under perioden. Som framgår av diagram 2.8 nedan användes den största mängden el av sektorn bostäder och service m.m. och av industrisektorn.

Diagram 2.8 Elanvändning per sektor 2017

TWh

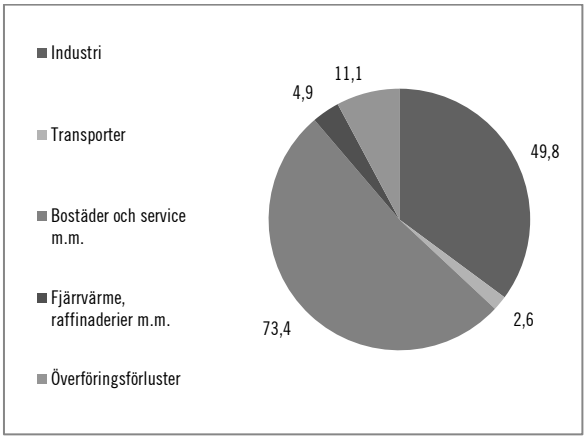

Källa: Energiläget i siffror 2019.

I enlighet med artikel 7 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG (energieffektiviseringsdirektivet) ska medlemsstaterna redovisa ett nationellt kumulativt energisparkrav för perioden 2014–2020. Sveriges kumulativa energisparkrav uppgår till 106 TWh. Den kumulativa energibesparingen under perioden 2014–2017 uppgår till 63,7 TWh.

En reviderad version av energieffektiviseringsdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv [EU] 2018/2002 av den 11 december 2018 om ändring av direktiv 2012/27/EU om energieffektivitet) trädde i kraft den 24 december 2018. Revideringen innebär bl.a. ändrade bestämmelser om nationella energisparkrav avseende perioden 2021–2030. Regeringen avser att under 2020 återkomma till riksdagen med en bedömning av det nya sparkravet och hur det kan uppnås.

Som ett komplement till det nationella målet för energieffektivisering till 2030 har Energimyndigheten mot bakgrund av energiöverenskommelsen fått i uppdrag att tillsammans med branscher ta fram sektorsstrategier. Arbetet med att ta fram strategierna inleddes under 2017 och kommer att fortsätta under de närmaste åren. Strategier kommer att tas fram för följande fem sektorer: Fossilfria transporter, Produktion i världsklass, Framtidens handel och konsumtion, Resurseffektiv bebyggelse samt Flexibelt och robust energisystem.

Bostäder och service

Den temperaturkorrigerade energianvändningen per areaenhet i framför allt bostadsbyggnader har minskat under 2000-talet (se diagram 2.9 nedan). Det beror till stor del på konvertering från oljepanna till fjärrvärme eller elbaserad uppvärmning och ökad användning av värmepumpar, samt andra energieffektiviserande åtgärder som investeringar i effektivare belysning, vitvaror och fönster m.m. Kontinuerligt skärpta krav på byggnaders energiprestanda till följd av EU-direktiv på området är också en bidragande orsak (se utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet, avsnitt 3).

Diagram 2.9 Temperaturkorrigerad energianvändning för uppvärmning och varmvatten i bostäder och lokaler, kWh/m2, 1995–2017

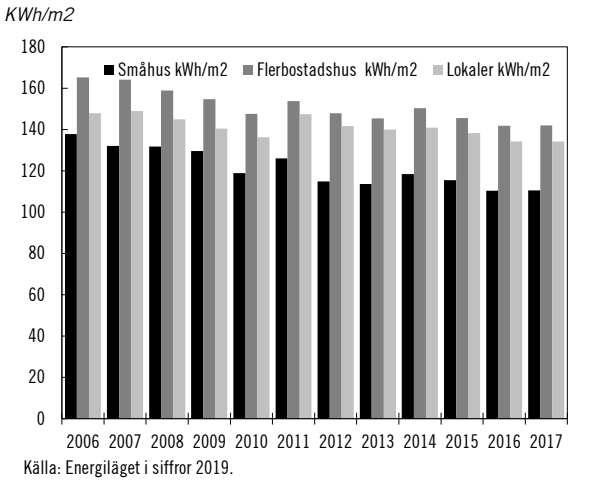

Källa: Energiläget i siffror 2019.

Industrin

Energianvändningen över tid för de större industribranscherna visas i diagram 2.10 nedan. Industrins energianvändning påverkas bland annat av konjunktur, strukturomvandlingar och teknikutveckling. Att energiintensiteten för järn-, stål- och metallverk ökade kraftigt i samband med finanskrisen kring 2009 berodde bl.a. på att vissa stödprocesser fortfarande behövde vara igång trots att produktionen minskade. Detta innebar att energianvändningen inte sjönk lika mycket som förädlingsvärdet.

Diagram 2.10 Industrins energianvändning per förädlingsvärde fördelat på fyra branscher, 2000–2017

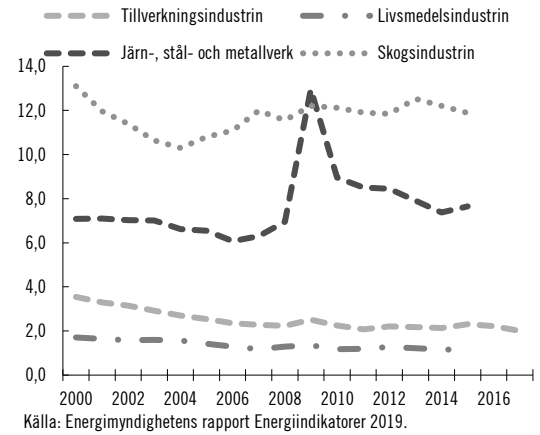

Källa: Energimyndighetens rapport Energiindikatorer 2019.

För att nå målet om effektivare energianvändning till 2030 har regeringen i enlighet med energiöverenskommelsen infört ett nytt program för energieffektivisering i industrin, Energisteget (anslag 1:2 *Insatser för energieffektivisering)*. Energisteget tar vid efter genomförande av energikartläggning i stora företag. Hittills har

omkring 750 företag gjort en energikartläggning. Detta har identifierat besparingsåtgärder på sammantaget cirka 6 TWh. Omkring 450 av dessa företag är berättigade att söka stöd från Energisteget. Vid slutet av 2019 ska stora företag ha uppdaterat sina kartläggningar. Under 2018 har 35 industriföretag beviljats stöd på 31,5 miljoner kronor inom programmet, med en av de sökande kalkylerad sammanlagd besparing på 52 GWh när åtgärderna väl har genomförts.

Energimyndigheten stödjer sedan 2015 riktade insatser för ökad energieffektivitet i små och medelstora företag. Insatserna genomförs med stöd av Europeiska regionala utvecklingsfonden inom det Nationella regionalfondsprogrammet. Under 2018 har kartläggningsstöd på sammantaget drygt 7 miljoner kronor beviljats till 218 företag. Under året har 1 700 nya företag informerats om stöd för energikartläggning. Omkring 1 150 företag har fått metodstöd, och 800 av de minsta företagen har fått coachning om energieffektivisering. Se även utgiftsområde 19 Regional tillväxt.

Energimyndigheten har under 2018 låtit en extern aktör utvärdera aktuella insatser inom det Nationella regionalfondsprogrammet. Utvärderingen visar att programmets inriktning och projektens utformning är ändamålsenliga för att åstadkomma energieffektivisering i små och medelstora företag. Den omfattande stödstruktur som byggts upp av Energimyndigheten i samverkan med andra aktörer adresserar de upplevda och faktiska hindren för de små och medelstora företagens energieffektivisering. Enligt utvärderingen bedöms strukturen vara vital för att bibehålla och bygga vidare på företagens initiala resultat då det tar lång tid att uppnå önskade beteendeförändringar.

Inrikes transporter

Omkring en fjärdedel av den slutliga energianvändningen utgörs av inrikes transporter, vilket 2017 uppgick till 88 TWh. Jämfört med föregående år är det en marginell ökning. Den mer långsiktiga trenden är dock en minskad energianvändning trots att transportarbetet ökar. Den främsta orsaken till detta är att fordonsparken blir mer energieffektiv. Detta beror på att det tillkommer nya bränslesnålare personbilar, lätta och tunga lastbilar, samtidigt som äldre bränsletörstiga fordon skrotas. Bränsleförbrukningen för personbilsflottan som helhet sjönk från 6,2 liter/100 km 2017 till 6,0 liter/100 km 2018.

Andelen icke-konventionella bilar av nybilsförsäljningen har ökat kraftigt det senaste året. Knappt 15 procent av alla personbilar som såldes under 2018 var antingen en elbil, laddhybrid, elhybrid, gasbil eller etanolbil enligt Energimyndighetens rapport Energiindikatorer 2019. Det är en ökning från drygt 11 procent under 2017. Laddhybrider står för den största ökningen från 4,1 procent 2017 till 6 procent 2018. Elbilar stod 2018 för 2 procent av nybilsförsäljningen.

Naturvårdsverket har i underlaget till regeringens klimathandlingsplan (rapport 6879) analyserat dagens styrmedel för omställningen i transportsektorn och gör bedömningen att målet om 70 procents utsläppsminskning till 2030 i transportsektorn utom inrikes luftfart inte kommer att uppnås med befintliga styrmedel.

För att öka energieffektiviteten i transportsystemet genomförs åtgärder för bl.a. ökad fyllnadsgrad och överflyttning av transporter till mer energieffektiva trafikslag och färdmedel (se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård och 22 Kommunikationer). Energimyndigheten har samordningsuppdrag om omställningen i transportsektorn till fossilfrihet (SOFT) samt uppdrag som nationella samordnare för laddinfrastruktur och för alternativa drivmedel som kräver särskild infrastruktur. Inom SOFT genomfördes under 2018 en uppföljning av den strategiska plan för omställning från 2017 samt arbete med de åtgärder och förslag som de ingående samarbetsmyndigheterna identifierat i planen.

Resurseffektiva produkter

Sverige är en aktiv och pådrivande part i EU:s arbete med ekodesign och energimärkning av energirelaterade produkter. Europeiska kommissionen beräknar att de hittills beslutade ekodesign- och energimärkningskraven sparar 537 TWh el per år inom EU år 2020.

Under 2018 hanterades första halvan av ett större paket med nya eller reviderade ekodesign- och energimärkningskrav för flera produktgrupper. Sverige har i EU-arbetet med framgång drivit att ekodesignkrav ska leda till större resurseffektivitet och att produkter ska gå att reparera. Samtidigt kan det för vissa produkter med snabb teknikutveckling vara miljö- och energimässigt angeläget att genomföra

generationsskiften i stället för att förlänga livslängden.

Energi- och klimatrådgivning
Den kommunala energi- och klimatrådgivningen har funnits i mer än 20 år. Syftet är att tillhandahålla oberoende rådgivning till hushåll och mindre företag om frågor som rör åtgärder för och investeringar i energieffektivisering, förnybar energi och minskad klimatpåverkan (anslag 1:2 *Insatser för energieffektivisering*).

Under 2018 erbjöds energi- och klimatrådgivning i 285 av landets kommuner. Andelen kommuner som samarbetar över kommungränserna har ökat och var under det året 79 procent. Genom samarbetet över kommungränserna har även glesbygdskommuner fått möjligheter att tillhandahålla rådgivning.

Under 2018 har två nationella insatsprojekt startat, med fokus på solceller respektive transporter. De nationella insatsprojekten bidrar till att skapa nationell likvärdighet vad gäller stöd samt arbetsmetoder bland rådgivarna.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att energiintensitetsmålet till 2020 kommer att uppnås. Det finns fortfarande förutsättningar att nå energieffektiviseringsmålet för 2030 men osäkerheterna är relativt stora och beror bl.a. på BNP-utvecklingen. Det behövs en kontinuerlig uppföljning för att vid behov kunna vidta åtgärder i tid. Det nationella målet om effektivare energianvändning 2030 utgör även Sveriges bidrag till att uppfylla EU:s mål om minst 32,5 procent lägre primärenergitillförsel 2030.

Regeringen bedömer att det nationella ackumulerade energisparkravet enligt artikel 7 i energieffektiviseringsdirektivet för perioden 2014–2020 kommer att nås.

Regeringen ser positivt på utvecklingen av arbetet att ta fram sektorsstrategier för energieffektivisering.

Energisteget infördes 2018 och intresset har varit stort. Senast vid slutet av året ska stora företag ha uppdaterat sina energikartläggningar. Regeringen bedömer att detta kan leda till förbättrade analyser och identifiering av fler och bättre åtgärder för energieffektivisering. Detta bör i sin tur kunna leda till bättre ansökningar från fler företag inom Energisteget.

Energieffektivisering, såsom exempelvis överflyttning till mer energieffektiva trafikslag, är tillsammans med biodrivmedel och elektrifiering avgörande för att ställa om transportsektorn till fossilfrihet och uppnå målet om 70 procents minskade växthusgasutsläpp till 2030. Regeringens bedömning är att målet med befintliga insatser inte kommer att uppnås.

Sverige har varit framgångsrikt i arbetet med att få med krav på resurseffektivitet och reparerbarhet i ekodesignregelverket för allt fler produktgrupper. Det kan ge nytta för svenska kunder, producenter och miljön (Commission Ecodesign Impact Accounting 2016). Samtidigt ökar antalet produktgrupper som omfattas av ekodesignkrav och det finns fall där producenter bevisats fuska, vilket snedvrider konkurrens och urholkar trovärdigheten i systemet. En balans mellan krav och kostnaden för tillsyn är därför nödvändig för att Sverige ska kunna uppfylla sina krav gentemot EU och för att säkerställa att ekodesignkraven inte kringgås, vilket får negativa konsekvenser i Sverige i än högre grad än i andra medlemsländer, i och med att det främst är produkter i de högre prisskikten som gynnas av att kraven uppfylls. Regeringen bedömer att den kommunala energi- och klimatrådgivningen spelar en viktig roll i energiomställningen då den bl.a. hjälper hushåll vid investeringar i energieffektiv utrustning, t.ex. solceller och energieffektiva transporter

2.5.5 Energimarknader

Den svenska energimarknaden kan delas in i tre huvudsakliga marknader när det gäller energi för industriella processer, hushåll m.m. Dessa är elmarknaden, gasmarknaden och värmemarknaden. Drivmedelsmarknaden hanteras i huvudsak under utgiftsområdena 20 Allmän miljö- och naturvård och 22 Kommunikationer, vad gäller utsläpp av växthusgaser och försäljning av fordon. I detta avsnitt redogörs endast kortfattat för hur drivmedelsmarknaden utvecklats.

Elmarknaden

Elanvändningen utgör cirka en tredjedel av den totala energianvändningen. Den svenska elproduktionen domineras av kärnkraft och

vattenkraft, se diagram 2.11 nedan. Vattenkraft och kärnkraft stod tillsammans för 80 procent av den totala elproduktionen. Under 2018 producerades enligt preliminära siffror 158 TWh el (Energimyndighetens månatliga elstatistik).

Diagram 2.11 Elproduktion per kraftslag 1970–2017

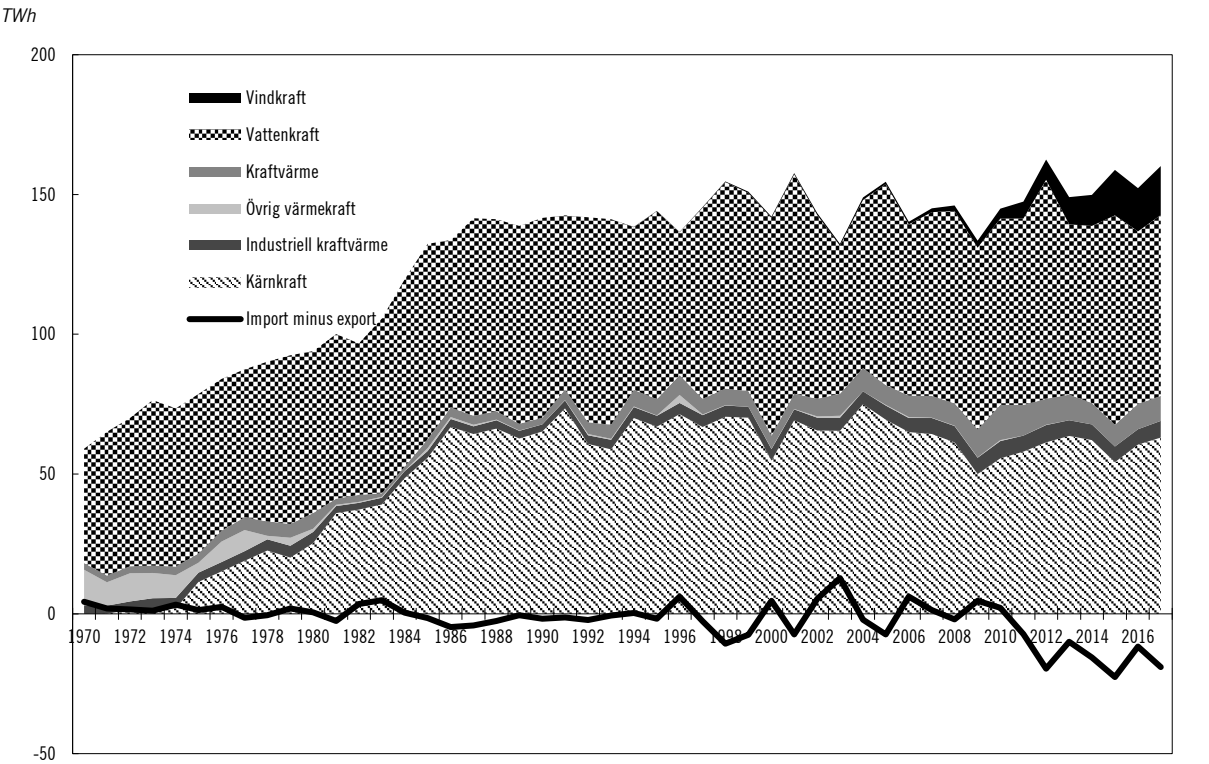

Källa: Energimyndighetens rapport Energiläget i siffror 2019.

Som framgår av tabell 2.7 nedan ökade de genomsnittliga elpriserna på dagen föremarknaden (spotpriserna) under 2018. En bidragande orsak till prisökningen var den torra sommaren. Det högsta priset som uppnåddes var 257,3 öre/kWh (2018-03-01), medan det lägsta var 1,7 öre/kWh (2018-05-09). Prisskillnaden mellan elområde SE1 (norra Sverige) och elområde SE4 (södra Sverige) ökade något jämfört med 2017 till i medeltal 2,2 öre/kWh.

Tabell 2.7 Genomsnittliga spotpriser i de svenska elområdena 2015–2018

Öre/KWh

	2015	2016	2017	2018
SE1	19,8	27,5	29,7	45,5
SE2	19,8	27,5	29,7	45,5
SE3	20,6	27,8	30,1	45,8
SE4	21,4	28,4	31,0	47,7
Det nordiska systempriset	**19,6**	**25,6**	**28,3**	**45,2**

Källa: Nord Pool.

Elavbrott och leveranssäkerhet

Det är ovanligt med långa elavbrott i Sverige och avbrotten är förhållandevis få. Under 2018 drabbades inte landet av några större stormar eller andra stora elförsörjningsstörande händelser. Medelavbrottstiden per kund var knappt två timmar. I tabell 2.8 nedan redovisas avbrottstider för de senaste tre åren. Av tabellen framgår genomsnittliga avbrottstider, genomsnittligt antal avbrott och den totala tillgängligheten till el över året.

Tabell 2.8 Elavbrott 2016–2018

Oaviserade och aviserade avbrott

	2016	2017	2018
SAIDI (medelavbrottstid, minuter per kund)	94	84	114
CTAIDI (medelavbrottstid minuter per kund som har haft avbrott)	180	149	193
SAIFI (antal avbrott per kund)	1,34	1,23	1,63
CAIFI (antal avbrott per kund som haft avbrott)	2,55	2,27	2,77
CEMI 12 (kunder med minst tolv avbrott, i procent)	0,77	0,35	1,70
ASAI (tillgänglighet i procent)	**99,982**	**99,985**	**99,978**

Anm.: Data för 2019 är preliminär.
Källa: Energimarknadsinspektionen.

Av tabellen framgår att den genomsnittliga avbrottslängden har varit förhållandevis stabil de senaste tre åren, i synnerhet för de kunder som har haft minst ett avbrott (CTAIDI). Något som är utmärkande för 2018 är emellertid antalet avbrott per kund (CAIFI), vilket är ovanligt högt för ett normalt år, dvs. ett år utan större stormar. Orsaken är delvis de ovanligt många avbrotten på Gotland, men även nätföretag i övriga delar av Sverige hade under 2018 många avbrott.

Eftersom avbrott är tämligen sällsynta och kortvariga under år utan större stormar eller liknande händelser kan utfallet i elavbrottsstatistiken avvika betydligt från ett normalår när större stormar drabbar landet. Den uppmärksammade stormen Alfrida, som drog in under de första dagarna i januari 2019, förväntas därför få synbara effekter på nästa års avbrottsdata.

Utvecklingen av stormen Alfrida fick ett snabbt förlopp och fick stora och svåra konsekvenser för kunderna i drabbade områden, särskilt i Roslagen. Som mest var drygt 63 000 kunder utan ström samtidigt, vilket inträffade på morgonen den 2 januari. Efter den 16 januari 2019 återstod ca 1 000 strömlösa kunder varav den sista kunden fick strömmen tillbaka den 24 januari 2019.

Effektbalans och risk för effektbrist

Vid utgången av 2018 fanns en total installerad effekt i riket om 40 855 MW. Detta var en ökning jämfört med året innan. Effektbehovet under vintern 2018–19 var som störst den 30 januari 2019 kl. 17–18 och uppgick då till 25 200 MW. Det högsta effektuttag som genomsnitt under en timme som förekommit i Sverige var 27 000 MW år 2001. Den svenska effektreserven behövde inte tas i drift under 2018.

I diagram 2.12 nedan finns en redovisning av installerad effekt över tid och högsta uppmätta timeffektbehov över tid.

Diagram 2.12 Effektbalansen 1997–2018

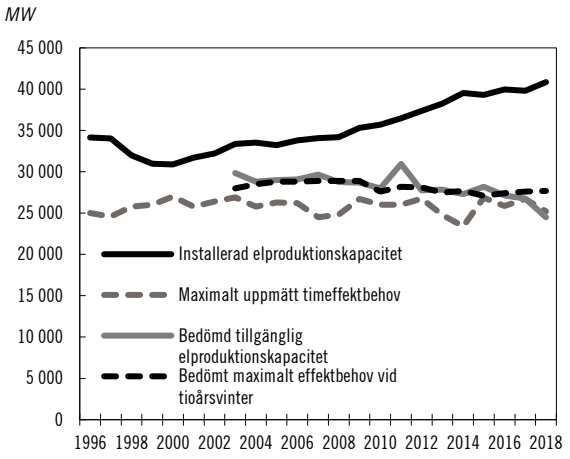

Källa: Energimyndighetens rapport Energiindikatorer 2019.

Svenska kraftnät ska enligt sin instruktion varje år utvärdera hur effektbalansen har upprätthållits den föregående vintern. I utvärderingen görs även en prognos för effektbalansen den kommande vintern. Regeringen kompletterade under 2018 instruktionen med ett uppdrag att bedöma förutsättningarna för att långsiktigt upprätthålla effektbalansen.

Prognosen för de kommande åren (I2019/01989/E) visar att Sverige kan få ett växande underskott i effektbalansen. Underskottet beror främst på de planerade nedläggningarna av kärnkraftsblocken Ringhals 1 och 2 samt av några fossilbränsleeldade produktionsanläggningar. Svenska kraftnäts slutsats är att Sverige de kommande åren kommer att vara beroende av att kunna importera el vid de tillfällen då elförbrukningen är som högst. Däremot innebär ett ökat underskott inte nödvändigtvis att risken för lastfrånkoppling ökar.

I januari 2019 presenterade Svenska kraftnät även en långsiktig marknadsanalys i syfte att identifiera framtida utmaningar och behov i det svenska stamnätet för el (SVK 2018/2260 Långsiktig marknadsanalys 2018). Rapporten har ett längre tidsperspektiv, fram till 2040, och i scenarierna antas 100 procent förnybar elproduktion. Svenska kraftnät har använt en ny dynamisk metod som tar hänsyn till import-möjligheter vid utvärdering av risken för effektbrist. Resultatet pekar på att Sverige får ett underskott i effektbalansen men att risken för effektbrist är mycket låg.

Det svenska elsystemet utmärks av ett stort produktionsöverskott över året samtidigt som risken för underskott i effektbalansen ökar. Sverige producerar i nuläget 15–20 TWh mer el

per år än som används. Under 2018 nettoexporterade Sverige el under årets alla månader.

En god överföringskapacitet behövs i elnäten

Sverige har i en europeisk jämförelse en mycket hög överföringskapacitet. Sveriges samlade maximala import- och exportkapacitet är drygt 10000 MW. Sammanlänkningsgraden är 26 procent och Sverige uppfyller därmed redan EU:s mål med god marginal. Möjligheten att i praktiken kunna utnyttja kapaciteten på respektive utlandsförbindelse varierar dock på grund av aktuella förutsättningar vid respektive sammanlänkning.

På lokal och regional nivå har många näringsidkare, elnätsföretag och kommuner utmaningar när det gäller kapacitetsbrist i elnäten. På några ställen i landet är taket för effektuttag från lokal-, regional- och stamnät nått vilket riskerar att hindra nya investeringar och tillväxt.

Svenska kraftnät och elnätsbolagen ansvarar för att utveckla och använda elnätet på ett effektivt sätt. Svenska kraftnät redovisar i sin investerings- och finansieringsplan en fortsatt hög investeringstakt. För åren 2020–2022 planeras investeringar på totalt 13 miljarder kronor. Elnätsföretagens uppgifter till Energimarknadsinspektionen, som ligger till grund för myndighetens beslut om företagens intäktsramar 2020–2023, visar att de planerade elnätsinvesteringarna ökar jämfört med planerade investeringar under perioden 2016–2019.

I betänkandet Moderna tillståndsprocesser för elnät (SOU 2019:30) har Nätkoncessionsutredningen bl.a. föreslagit förenklingar för att möjliggöra en snabbare process med att ta fram de underlag som behövs för en ansökan om nätkoncession. Betänkandets förslag har remitterats.

Elmarknadshubben

Regeringen arbetar för att underlätta för kunder att göra aktiva val samt att öka konkurrensen genom att införa en ordning där elhandlaren blir den centrala parten på marknaden. Detta kommer att innebära att kunderna till största delen kommer att ha kontakt med elhandlaren och elhandlaren kommer att fakturera kunden både för el- och elnätskostnaderna. För att möjliggöra ökad kundaktivitet samt nya tjänster har regeringen och myndigheterna också inlett arbete med att införa en elmarknadshubb för samlad hantering av mätdata där intressenterna kan hämta och lämna information. I arbetet är det viktigt att genomlysa vilka säkerhetsrisker som kan uppstå. En viktig del i detta arbete är att regeringen planerar att införa en reglering som innebär att färre kunder kommer att hamna på s.k. anvisningsavtal. I december 2018 var andelen kunder med anvisningsavtal 11,2 procent, jämfört med 13 procent 2017.

En aktiv kundroll skapar förutsättningar för efterfrågeflexibilitet

Kundernas efterfrågeflexibilitet kan sannolikt vara ett kostnadseffektivt alternativ som exempelvis skulle kunna bidra till en effektivare användning av produktionsresurser på elmarknaden, minska risken för effektbrist eller bidra med ett effektivare nätutnyttjande som kan minska förluster, kostnader för överliggande nät och investeringsbehovet av ny kapacitet i elnätet.

Energimarknadsinspektionen har visat att potentialen för de årliga nyttorna av efterfrågeflexibilitet är betydande. De flesta elnätsföretag är positiva till att använda efterfrågeflexibilitet som ett sätt att hantera brist på överföringskapacitet, men de anger samtidigt att de idag saknar incitament för att själva utveckla eller köpa in den typen av tjänster. De största hindren för att kunna realisera potentialen som efterfrågeflexibilitet utgör uppger Energimarknadsinspektionen är bristande kunskap om värdet av efterfrågeflexibilitet för ett mer hållbart elsystem hos såväl kunder som elnätsföretag. Ett annat hinder är bristande ekonomiska incitament för kunder och elnätsföretagen att investera i produkter och tjänster för efterfrågeflexibiliet. Elnätsföretag har i olika sammanhang framfört att regelverken i vissa fall uppfattas som begränsande eller otydliga för att maximera efterfrågeflexpotentialen. Det är även relativt få elnätsföretag som ägnar sig åt att kartlägga potentialen för efterfrågeflexibilitet hos sina kunder (Tjänster för efterfrågeflexibilitet 2018 [Ei R2018:15]). Då efterfrågeflexibilitet bygger på frivillighet från kunden är det viktigt att på olika sätt öka kunskapen hos samtliga aktörer om kunders möjlighet och inställning till att vara flexibla i sin elanvändning.

Forum för smarta elnät är ett initiativ från regeringen i syfte att bl.a. motivera, informera och planera för utvecklingen av tjänster och teknik som bidrar till en effektiv utveckling av elnäten. Under året har forumet bidragit till ökad kompetens hos både nya och gamla aktörer som verkar på elmarknaden, främst genom forumets

aktiviteter och av öppen dialog mellan branschens aktörer inom den plattform som forumet skapat. Ett arbete som skapat stort intresse bland aktörerna är aktiviteter kopplade till forumets strategi för ökad flexibilitet i elsystemet. Ett längre projekt har t.ex. pågått under året i syfte att förtydliga roller och ansvar för flexibilitet genom lager, laststyrning, aggregering och avkopplingsbar el i en elhandlarcentrisk modell.

Skarpare regler för vad som avses med rimlig avkastning

Eftersom elnätsverksamheten är en monopolmarknad finns det en reglering för att säkerställa att kunderna inte betalar mer än en skälig avgift för tjänsterna och att elnätsföretagen får skälig ersättning för att bedriva verksamheten.

Mellan åren 2012 och 2018 har hushållens kostnader för elnät ökat i genomsnitt med ca 20–30 procent och för en medelstor industri med ca 20 procent. Ökningen överstiger klart den generella prisutvecklingen i Sverige (KPI) under samma period. Vidare är prishöjningarna dubbelt så stora som det byggnadskostnadsindex som används vid beräkning av elnätsföretagens kostnader i elnätsregleringen. Energimarknadsinspektionens analys visar att elnätsföretagens investeringar endast till begränsad del kan motivera prisökningarna av elnätsavgifterna (Nya regler för elnätföretagen inför perioden 2020–2023 [Ei R2017:07]).

Diagram 2.13 Kostnadsutveckling för olika typkunder i elnäten i jämförelse med den generella prisutvecklingen i samhället och byggkostnadsindex

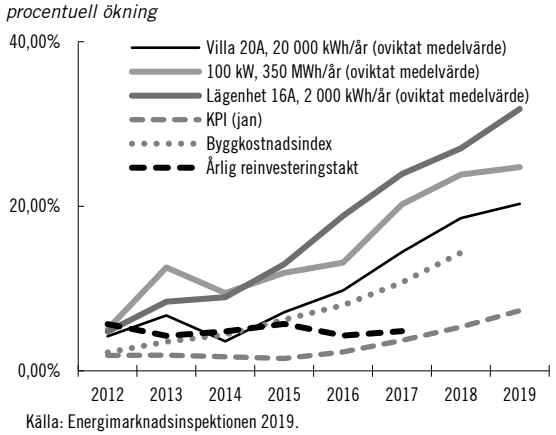

Källa: Energimarknadsinspektionen 2019.

I diagram 2.13 ovan visas att elnätsavgiftens kostnadsutveckling för tre olika typkunder har ökat i genomsnitt med upp till 30 procent under perioden 2012 fram till 2019. Figuren visar även den generella prisutvecklingen i samhället. Som framgår av diagrammet har företagens genomsnittliga årliga investeringstakt inte ökat i samma takt.

Elnätsavgifterna har i många fall fastställts först efter långdragna domstolsprocesser. Detta visar på att regleringsmodellen har haft brister. Regeringen tog därför under våren 2018 ett första steg mot en ny reglering genom propositionen Elmarknadsfrågor (prop. 2017/18:237). I propositionen lämnades bl.a. förslag om att förenkla och förtydliga den s.k. intäktsregleringen för elnätsavgifterna. Riksdagen har antagit regeringens förslag (bet. 2017/18:NU23, rskr. 2017/18:412).

Regeringen har därefter beslutat om ny reglering av elnätsavgifterna genom vissa förordningsändringar. Ändringarna har i huvudsak syftat till att tydliggöra den avkastning elnätsföretagen ska få ta ut för att bedriva sin verksamhet. Regeringen bedömer att ändringarna kommer att innebära att de flesta kunder kommer få lägre elnätsavgifter för perioden 2020–2023, jämfört med nuvarande period.

EU-samarbetet på elområdet

För att underlätta utvecklingen mot en gemensam elmarknad i Europa presenterade Europeiska kommissionen den 30 november 2016 ett nytt lagstiftningspaket (Ren energi för alla i Europa). Kommissionen ansåg att en ny marknadsdesign krävs för att möta den pågående övergången mot ett mer decentraliserat system med mer förnybar elproduktion, flexibel förbrukning och fler energitjänsteföretag. Lagstiftningspaketet omfattar således förslag om revidering av det tredje inremarknadspaketets lagstiftning på elområdet, dvs. elmarknadsdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG)), elhandelsförordningen (Europaparlamentets och rådets förordning [EG] nr 714/2009 av den 13 juli 2009 om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel och om upphävande av förordning [EG] nr 1228/2003) och byråförordningen (Europaparlamentets och rådets förordning [EG] nr 713/2009 av den 13 juli 2009 om inrättande av en byrå för samarbete mellan energitillsynsmyndigheter). Dessutom innehåller paketet ett förslag om att ersätta direktivet om trygg elförsörjning (Europaparlamentets och rådets

direktiv 2005/89/EG av den 18 januari 2006 om åtgärder för att trygga elförsörjning och infrastrukturinvesteringar) med en ny riskberedskapsförordning.

I december 2018 nåddes en politisk överenskommelse mellan EU:s ministerråd och Europaparlamentet om EU:s nya elmarknadsregler. Överenskommelsen innebär en stärkt inre marknad för el där bl.a. konsumenter ges en mer aktiv roll och där den gränsöverskridande handeln med el ökar. Vidare klargörs ansvar och roller hos distributionsnätsföretag och tydligare regler för att underlätta etablering av laddinfrastruktur för elfordon. I stort bidrar lagstiftningspaketet till en väl fungerande marknad som ger incitament till effektiva investeringar, bidrar till ökad försörjningstrygghet och konsumentnytta samt underlättar integrering av förnybar energi. Reglerna bidrar dessutom till EU:s tre energipolitiska pelare: ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet, samma tre pelare som i det övergripande målet för energipolitiken i Sverige.

De ändrade och nya förordningarna trädde i kraft i juli 2019 och det reviderade elmarknadsdirektivet ska ha införlivats i svensk lagstiftning senast den 31 december 2020. Regeringen har gett uppdragit åt Energimarknadsinspektionen att ta fram förslag till hur det reviderade elmarknadsdirektivet ska genomföras i svensk lagstiftning samt utvärdera och föreslå ändringar som behöver göras i svensk lag med anledning av elhandelsförordningen, riskberedskapsförordningen och byråförordningen (M2019/00373/Ee). Uppdraget ska redovisas till regeringen i november 2019.

Gasmarknaden

Naturgas

Med europeiska mått har Sverige en begränsad naturgasmarknad där förbrukningen pendlar runt 10 TWh årligen. Det motsvarar knappt två procent av Sveriges totala energianvändning. Nivån väntas bestå fram till 2025 då den enligt Energimyndighetens långsiktiga scenarier från 2018 börjar avta. Även naturgasanvändningens fördelning mellan kundkategorier (se tabell 2.9 nedan) är förhållandevis konstant. Sverige har inte någon inhemsk produktion av naturgas, utan en majoritet importeras via en sammanlänkning från Danmark.

Tabell 2.9 Användning av naturgas i Sverige 2017

Sektorer	TWh	Procent
Industri	4,2	39
Transporter	0,2	2
Bostäder	1,4	13
El, fjärrvärme, gasverk	1,5	14
Icke energiändamål	3,4	32
Totalt	**10,7**	**100**

Källa: Energimyndigheten.

EU-samarbetet på naturgasområdet

Naturgasmarknaden har kommit långt i arbetet med att genomföra EU:s tredje inremarknadspaket för energi. Ett ytterligare steg togs våren 2019 då nya ändringar i gasmarknadsdirektivet trädde i kraft. Ändringarna förtydligar att befintliga och nya gasledningar mellan EU och länder utanför EU ska omfattas av direktivets regler inom en medlemsstats territorium och territoriella vatten. Syftet är att skapa samma villkor för de naturgasföretag utanför EU som agerar på EU:s gasmarknad som för inhemska naturgasföretag. Sverige har varit pådrivande och arbetat tillsammans med likasinnade i förhandlingarna för att få igenom dessa ändringar. De begränsade ändringar i svensk rätt som ändringarna föranleder planeras genomföras under vintern 2019/20. De svenska och danska transmissionsnätsföretagen har också slutfört ett projekt med att etablera en gemensam balanseringszon för den svensk-danska marknaden. Initiativet är ett led i genomförandet av EU:s nätkod för balansering och väntas främja konkurrensen samt förbättra försörjningstryggheten.

Arbetet inom EU har på senare år fokuserat på försörjningstrygghet. När det gäller de nya reglerna om solidaritet mellan medlemsstaterna i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1938 av den 25 oktober 2017 om åtgärder för att säkerställa försörjningstryggheten för gas och om upphävande av förordning (EU) nr 994/2010 (gasförsörjningsförordningen) har Sverige haft sitt regelverk på plats sedan 2018. Energimyndigheten är behörig myndighet i enlighet med förordningen. Sverige ska träffa solidaritetsavtal med Danmark vilket skulle ha skett senast den 1 december 2018. Danmark ska i sin tur träffa avtal med Tyskland. Solidaritetsavtalet med Tyskland är styrande för hur övriga solidaritetsavtal i Nord- och Centraleuropa kommer att utformas, men någon enighet

om detta har ännu inte uppnåtts. Förhandlingar mellan Sverige och Danmark i frågan beräknas kunna påbörjas tidigast hösten 2019.

Ökad roll för biogasen i energiomställningen
Den svenska biogasproduktionen ökade med knappt 2,5 procent under 2017 till totalt 2 068 GWh. Den svenska biogasproduktionen har potential att öka med rätt förutsättningar, men produktionskostnaden varierar betydligt beroende på bl.a. vilken råvara som används. Inhemsk producerad biogas kan uppgraderas till naturgaskvalitet och matas in på naturgasnätet. En innehavare av en naturgasledning är skyldig att ta emot sådan gas, om det är tekniskt möjligt. Under 2017 matades 542 GWh in, vilket är en ökning med 6 procent sedan året innan. Sådan uppgraderad gas kan också transporteras på annat sätt och användas som fordonsgas.

Regeringen tillsatte 2018 Biogasmarknadsutredningen som bl.a. ska kartlägga och värdera biogasens nyttor samt vid behov föreslå ändringar av de styrmedel som gäller för biogas i Sverige (dir. 2018:45). Särskild hänsyn ska tas till de nyttor som kommer av att råvaror (t.ex. gödsel) tas om hand för rötning samt till att säkerställa rättvis konkurrens i förhållande till producenter i Sveriges grannländer. Utredningen ska redovisa uppdraget senast den 31 december 2019.

Värmemarknaden

Under 2017 användes 81 TWh för uppvärmning och varmvatten i Sverige. Av dessa användes 32 TWh för uppvärmning av småhus, 27 TWh för flerbostadshus och 23 TWh för lokaler. Energi för uppvärmning och varmvatten motsvarar ca 21 procent av den totala slutliga energianvändningen i Sverige. Fjärrvärmen stod 2017 för 57 procent av energianvändningen för uppvärmning och varmvatten i bostäder och lokaler, vilket motsvarar 46 TWh.

Konsumentpriset för fjärrvärme var i genomsnitt 0,82 kronor per kWh under 2018. Genomsnittliga fjärrvärmepriset har ökat något under 2000-talet fram till 2013, och har därefter planat ut.

Branschinitiativet Prisdialogen, som skapades 2013 i syfte att genom lokala avtal mellan leverantör och kund åstadkomma en rimlig och förutsägbar prisutveckling på fjärrvärme, har utvecklats positivt. Under 2018 omfattades 72 procent av fjärrvärmeleveranserna av Prisdialogen. Detta kan jämföras med 68 procent under 2016.

Fjärrvärmenämnden är en nämnd placerad vid Energimyndigheten, vars uppdrag är att medla om en kund begär förhandling om priset eller kapaciteten hos en anslutning eller om fjärrvärmeföretaget gjort en ensidig ändring av avtalsvillkoren. Behovet av medling fortsätter att vara lågt och under 2018 har Fjärrvärmenämnden inte genomfört någon medling.

Regeringen överlämnade den 18 juni 2019 en skrivelse till riksdagen där regeringen redogör för sin syn på systemgränsen för byggnaders energiprestanda (skr. 2018/19:152). I skrivelsen gör regeringen vidare bedömningen att byggreglerna på ett kostnadseffektivt sätt ska bidra till teknikneutrala val av hållbara, dvs. icke-fossilbränslebaserade uppvärmningssystem, långsiktigt energieffektiva byggnader med bra klimatskärm samt en effektiv elanvändning i uppvärmningen och att reglerna ska beakta effektutmaningen.

Drivmedelsmarknaden

Det saknas i nuläget tillförlitlig officiell statistik för drivmedelsanvändningen under 2018 på grund av att den statistiska undersökning som används för den officiella statistiken gjordes om för 2018 vilket gav oförutsedda problem. Enligt den rapportering som görs till Energimyndigheten enligt drivmedelslagen (2011:319) och lagen (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen användes cirka 91 TWh drivmedel i inrikes transporter och arbetsmaskiner under 2018, vilket är något lägre än rapporteringen enligt samma lagstiftning för 2017 års mängder drivmedel. Energimängden biodrivmedel ökade från 19 471 GWh 2017 till 20 855 GWh 2018. Uppgifterna baseras inte på samma underlag som redovisas i den officiella statistiken och bör därför inte jämföras med denna.

Under 2018 var det genomsnittliga priset för bensin 15,4 kr/liter och för diesel 15,5 kr/liter. Priserna innebär en ökning från 2017 vilket är ett trendbrott efter fyra år av sjunkande drivmedelspriser. Ökningen av priserna hänger ihop med världsmarknadspriset på råolja.

I juli 2018 trädde ny lagstiftning i kraft som innebär att drivmedelsleverantörer ska minska

utsläppen av växthusgaser från bensin och diesel genom inblandning av biodrivmedel (lagen [2017:1201] om reduktion av växthusgasutsläpp genom inblandning av biodrivmedel i bensin och dieselbränslen [reduktionspliktslagen]). Regeringen uppdrog i juni 2018 åt Energimyndigheten att utreda vissa frågor gällande systemet med reduktionsplikt, bland annat att utreda och lämna förslag på reduktionsnivåer för åren 2021 t.o.m. 2030. Energimyndigheten redovisade uppdraget i juni 2019. Rapporten kommer att utgöra ett underlag till kontrollstationen för reduktionsplikten som bereds i Regeringskansliet. Biojetutredningen lämnade den 4 mars över betänkandet Biojet för flyget (SOU 2019:11). Utredningen föreslår bl.a. att det införs en reduktionsplikt för flygfotogen och har lämnat förslag på reduktionsnivåer för åren 2021 till 2030.

Knappt 15 procent av alla personbilar som såldes under 2018 var antingen en elbil, laddhybrid, elhybrid, gasbil eller etanolbil, vilket är en ökning från drygt 11 procent under 2017. Intresset för laddbara personbilar och elhybrider har ökat kraftigt. Vid utgången av 2018 uppgick beståndet av laddbara personbilar till 66 000 bilar. Det är en ökning med omkring 50 procent jämfört vid utgången av 2017. Ökningen har bl.a. möjliggjorts av sjunkande batteripriser, fler laddstationer och fler bilmodeller. Vid slutet av 2018 hade ca 22 000 icke-publika samt 8 000 publika laddningspunkter beviljats stöd genom Klimatklivet, se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Mer information om utsläppen av växthusgaser inom transportsektorn och om nybilsförsäljningen finns i utgiftsområdena 20 Allmän miljö- och naturvård och 22 Kommunikationer som hanterar transportpolitik.

Analys och slutsatser

Sammantaget fungerar Sveriges energimarknader väl framförallt ur ett europeiskt perspektiv, bl.a. är industrins elpriser konkurrenskraftiga och överföringskapaciteten till grannländerna hög i europeiska jämförelser. Sverige har ett elsystem med hög försörjningstrygghet.

Svenska kraftnät pekar i sin kraftbalansrapport från 2019 på att Sverige de kommande åren kommer att vara beroende av import av el vid topplasttimmar. Marginalerna för den svenska kraftbalansen under höglastsituationer krymper. Handel med el mellan länder är dock en naturlig del av EU:s inre elmarknad. Ett system där alla länder i alla situationer skulle vara självförsörjande skulle bli dyrt för konsumenter och industri samt innebära miljömässiga nackdelar då mindre effektiva reservkraftverk skulle behövas. Regeringen noterar riksdagens tillkännagivande om att Sverige behöver ta fram leverenssäkerhetsmål som beaktar hela samhällets behov och som utgår från elförsörjningens betydelse för Sveriges konkurrenskraft som industrination (bet. 2018/19:NU12, rskr. 2018/19:210). Svenska kraftnät redovisar låg risk för effektbrist i sin långsiktiga marknadsanalys från 2019. Regeringen anser att det är angeläget att följa utvecklingen noga de närmaste åren, särskilt när det gäller att upprätthålla en fortsatt hög leveranssäkerhet och utveckling av flexibilitet på marknaden.

Elnäten på alla nivåer behöver utvecklas och användas effektivt i takt med den ökande elektrifieringen av samhället, bl.a. i transport- och industrisektorerna, och växande städer. Ett starkt elnät genom kostnadseffektiva investeringar tillsammans med korrekta incitament till flexibilitet är avgörande. Regeringen kan dock konstatera att det kan finnas en kostnadseffektiv potential för efterfrågeflexibilitet som inte kommer till stånd på grund av olika regulatoriska hinder och bristande kunskap hos aktörerna. Det kan därför behövas en översyn av regelverken på elmarknaden, inte minst på nätsidan, med inverkan på utvecklingen av nya tjänster och av ny smart teknik liksom på möjligheten att ta tillvara digitaliseringens möjligheter. Vidare är det angeläget att öka kunskapen om värdet av efterfrågeflexibilitet för ett mer hållbart elsystem hos kunder och elnätsföretag. Forum för smarta elnät har genom sin roll goda förutsättningar att ta en ledande roll i det arbetet.

Även lokal elproduktion har en allt viktigare roll att spela för att elnätet ska användas så effektivt som möjligt. Elnätsföretag kan vid behov ersätta kraftproducenter för den nätnytta för elnätet som lokal elproduktion kan innebära, exempelvis kraftvärme. Energimarknadsinspektionen bedömer även att det i dagsläget är nätbolagets ansvar att tillgodose att det finns el tillgängligt för sina kunder och hitta lösningar för detta. Vidare behövs åtgärder som gör det enklare att bygga och öka kapaciteten i elnäten. Nätkoncessionsutredningens förslag syftar bl.a.

till att det blir enklare att få nödvändiga tillstånd för att ansluta elproduktion, vare sig den är småskalig eller storskalig, och ändringar och förstärkningar i befintlig elinfrastruktur underlättas.

Det är av stor vikt att regelverken ger den balans som behövs så att kunderna betalar skäliga avgifter och att elnätsföretagen får rimlig avkastning för att bedriva sin verksamhet. Omotiverade och höga priser försvagar konkurrenskraften för företag och köpkraften för hushåll. Regeringen kan konstatera att det över tid skett höga och omotiverade prishöjningar på elnätsavgifterna. Nivån på den avkastning som tillåts i regleringen bör vara på en sådan nivå att det går att attrahera kapital som krävs för att vidmakthålla och utveckla elnäten. En alltför hög avkastning leder inte bara till att kundkollektivet får betala oskäligt mycket för nättjänsten utan även att de ekonomiska incitament som ges i regleringen snedvrids. Det är därmed viktigt att den reglerade avkastningen avspeglar de aktuella förhållandena på kapitalmarknaderna.

Andelen kunder med s.k. anvisningsavtal fortsätter att minska vilket är en positiv utveckling och regeringen kommer fortsatt att noggrant följa denna.

Regeringen välkomnar i huvudsak EU:s nya lagstiftningspaket på elområdet. Dock eftersträvade regeringen något mer ambitiösa regler, närmare Europeiska kommissionens ursprungliga förslag, t.ex. gällande strikta regler för införande av kapacitetsmekanismer, säkerställande av att överföringskapacitet mellan medlemsländerna utnyttjas bättre och förbud mot reglerade priser på slutkundsmarknaderna.

Slutligen bedömer regeringen att Prisdialogen fortsätter fylla en viktig funktion för en välfungerande och konkurrensutsatt värmemarknad. Att Fjärrvärmenämnden inte hade något ärende att hantera under 2018 är ytterligare ett tecken på en god ömsesidig förståelse mellan konsument och leverantör på värmemarknaden.

För naturgasmarknaden har ytterligare steg tagits för att vidareutveckla naturgasmarknaden i linje med EU:s regelverk och krav.

Det ökande antalet laddbara personbilar utgör en viktig pusselbit för att nå målet om 70 procent minskade utsläpp i inrikes transporter till 2030 jämfört med 2010. En fortsatt utbyggnad av laddinfrastruktur har en betydelsefull roll för att denna trend ska accelerera. Andelen biodrivmedel förväntas öka framöver genom att reduktionsnivåerna i reduktionsplikten höjs successivt.

2.5.6 Forskning och innovation på energiområdet

Den forskning och innovation på energiområdet som redovisas under denna rubrik är den som finansieras genom anslaget 1:4 *Energiforskning*. Anslaget uppgick som helhet 2018 till 1 478 miljoner kronor och disponeras av Energimyndigheten. Energimyndigheten utför dock även andra insatser för forskning, utveckling och innovation, bl.a. inom Industriklivet (se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård) eller till följd av särskilda regeringsuppdrag.

Riksdagen har fastslagit att det övergripande målet för forskning och innovation på energiområdet ska vara att bidra till uppfyllandet av uppställda energi- och klimatmål, den långsiktiga energi- och klimatpolitiken och energirelaterade miljöpolitiska mål. Fokus på insatserna inom energiforskningen är områden som har förutsättningar för tillväxt och för export (prop. 2016/17:66, bet. 2016/17:NU9, rskr. 2016/17:164). Dessa mål avgör de tidshorisonter och de problemområden Energimyndigheten prioriterar.

Insatserna genomförs efter en strategisk prioritering som bygger på omfattande diskussioner med företrädare för näringsliv, samhälle och forskare inom många olika områden. Verksamheten är strukturerad utifrån fem olika utmaningar och nio temaområden för att koppla insatserna till det övergripande målet. För att bidra till den strategiska prioriteringen har de fem utmaningarna formulerats av Energimyndigheten för att beskriva ett hållbart energisystem:

– ett helt nytt förnybart energisystem,
– ett flexibelt och robust energisystem,
– ett resurseffektivt samhälle,
– samspel i energisystemet, och
– innovation för jobb och klimat.

De nio temaområdena är områden för insatser (i bokstavsordning):

– Affärsutveckling och kommersialisering

- Allmänna energisystemstudier
- Bioenergi
- Byggnader i energisystemet
- Elproduktion och elsystem
- Hållbart samhälle
- Industri
- Transportsystemet
- Tvärgående och övergripande.

Insatserna för forskning, utveckling och innovation på energiområdet är både omfattande och komplexa. Det är en omfattande uppgift att prioritera, genomföra och följa upp verksamhetens bidrag till det övergripande målet. Det är okomplicerat att redovisa input, dvs. hur tillgängliga resurser använts. Det är också enkelt att beskriva vilka aktiviteter som genomförts och vilka projekt eller program som finansierats, liksom de omedelbara resultaten – antal forskarexamina, antal artiklar i vetenskapliga tidskrifter, eller antal pilot- och demonstrationsanläggningar. Det är en större utmaning att formulera indikatorer för mer långsiktiga utfall och effekter. Det tar ofta flera decennier innan effekter kan urskiljas och det är då också oftast mycket svårt att knyta dem direkt till något visst projekt eller någon enstaka forsknings- och innovationsaktivitet.

Övergripande indikatorer

Projekt och program på området finansieras av Energimyndigheten och av andra aktörer, främst näringslivet, i varierande omfattning. En hög medfinansiering tyder på att företag och andra aktörer delar myndighetens bedömning av kvalitet och relevans i så hög grad att man är villig att bidra med resurser. Som framgår av diagram 2.14 nedan har Energimyndighetens andel av finansieringen minskat under de senaste åren, vilket kan tyda på att relevans och kvalitet ur medfinansiärernas ögon är tillfredsställande.

Diagram 2.14 Samfinansiering av forskning och innovation 2013–2018

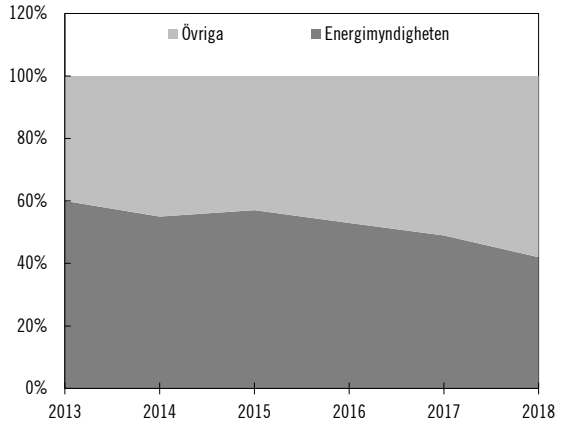

Källa: Energimyndighetens insatser för Forskning och innovation i siffror 2018 (I2019/01560/E).

Den s.k. beviljandegraden används ibland som en indikator för kvalitet. Om beviljandegraden är hög, dvs. om större delen av de ansökningar som inkommer till en forskningsfinansiär också finansieras, kan man befara att kvalitetskraven är för låga. Om beviljandegraden i stället är mycket låg kan detta exempelvis få till följd att aktörer drar sig för att söka stöd då chansen att lyckas är alltför liten.

Energimyndighetens beviljandegrad beräknat som beviljat belopp jämfört med sökt belopp visas i tabell 2.10 nedan. Som framgår av tabellen har Energimyndighetens beviljandegrad sjunkit under 2018 jämfört med de tre föregående åren. Både det totalt sökta beloppet under 2018 och antalet ansökningar var de hittills högsta medan den totalt beviljade summan låg i paritet med 2017. Den minskade beviljningsgraden kan tyda på ett ökat intresse för forskning och innovation på energiområdet.

Tabell 2.10 Beviljandegrad forskning och innovation 2015–2018

Beviljandegrad i termer av sökt och beviljat belopp

	2015	2016	2017	2018
Ansökt belopp	3 431	3 205	3 644	4 420
Beviljade medel	1 465	1 312	1 686	1 614
Beviljandegrad (procent)	43%	41%	46%	37%

Källa: Energimyndighetens insatser för Forskning och innovation i siffror 2018 (I2019/01560/E).

En särskild aspekt av beviljandegraden rör jämställdhet och handlar om kvinnliga utförare har sämre förutsättningar än manliga att få sina projekt finansierade. Diagram 2.15 nedan visar beviljandegraden i termer av antal projekt uppdelat på kvinnor och män. Som figuren visar

är respektive beviljandegrad av ungefär samma storlek. Beviljandegraden för 2018 är till och med något högre för kvinnor. Detta tyder på att kvinnor inte missgynnas i beredningen av beslut.

Diagram 2.15 Beviljandegrad för män resp. kvinnor 2016–2018

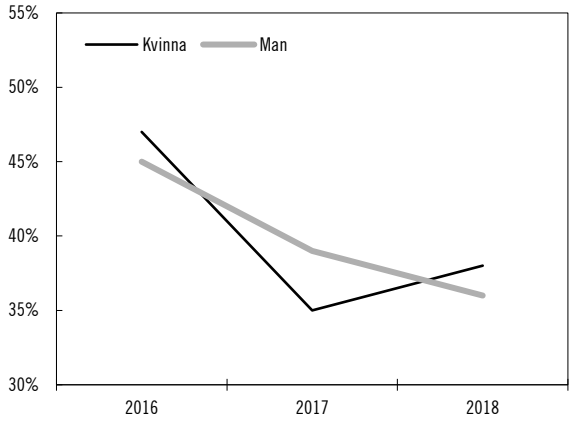

Källa: Energimyndighetens rapport Forskning och innovation på energiområdet för ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet (I2019/00949/E).

Samtidigt visar statistiken enligt diagram 2.16 nedan att andelen kvinnliga projektledare ökat sedan 2015 och nu uppgår till cirka 32 procent.

Diagram 2.16 Fördelning kvinnliga och manliga projektledare 2015–2018

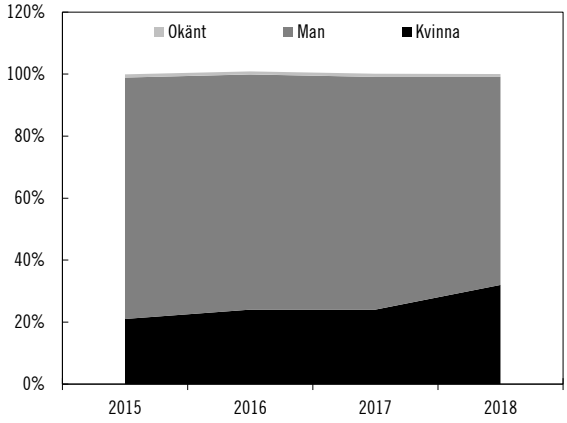

Källa: Energimyndighetens rapport Forskning och innovation på energiområdet för ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet (I2019/00949/E).

Sammantaget visar Energimyndighetens statistik på en positiv utveckling avseende jämställdhet, även om Energimyndighetens målsättning att könsfördelningen för projektledare och för forskarstuderande ska vara inom spannet 40–60 procent ännu inte nåtts.

Resursanvändning för forskning och innovation

Den indelning av Energimyndighetens insatser som ger störst överblick är den som visar aktiviteter per temaområde. Vissa av temaområdena är fokuserade på teknikområden eller sektorer, såsom Bioenergi, Byggnader i energisystemet och Industri. Andra är tvärgående och generella, såsom Affärsutveckling och kommersialisering, Allmänna energisystemstudier samt Tvärgående och övergripande.

I tabell 2.11 redovisas utbetalda medel, antal projekt och verksamhetskostnader per temaområde.

Tabell 2.11 Utbetalda medel, antal projekt och verksamhetskostnader per temaområde

	Utbetalt (mnkr)	Antal projekt	Verksamhets-kostnader (mnkr)	Totala medel (mnkr)	Total andel av medel
Affärsutveckling och kommersialisering	91	133	58	149	11%
Allmänna energisystemstudier	39	37	2	41	3%
Bioenergi	114	113	2	116	8%
Byggnader i energisystemet	89	152	12	101	7%
Elproduktion och elsystem	237	188	15	252	18%
Hållbart samhälle	36	48	16	52	4%
Industri	163	133	6	169	12%
Transportsystemet	400	166	4	404	29%
Tvärgående och övergripande	61	61	56	117	8%
Totalt	1 230	1 031	171	1 401	100%

Källa: Energimyndighetens insatser för Forskning och innovation i siffror 2018 (I2019/01560/E).

Som framgår av tabellen är Transportområdet det område som tilldelas störst andel av medlen. Temaområdet innehåller energieffektiva fordon och farkoster, elektrifiering av transportarbete samt förnybara drivmedel och är ett viktigt område för att kunna uppnå de övergripande målen om nettonollutsläpp 2045. Även områdena Elproduktion och elsystem, Industri samt Bioenergi prioriteras högt vid tilldelningen av medel. Inom temaområdet ges stöd till tekniker för förnybar el. Framtidens smarta elsystem är också ett väsentligt utvecklingsområde för möjligheten att nå de övergripande målen och uppnå en hög grad förnybar el. Den energiintensiva industrin är ett viktigt område för utveckling för att minska Sveriges utsläpp av växthusgaser, såväl genom effektivisering och bränslebyte som genom förändringar av själva den industriella processen. Biomassa är en för Sverige viktig resurs och dess användning för energiändamål sannolikt en viktig del av det framtida förnybara energisystemet.

Av tabellen ovan framgår även verksamhetskostnaderna för respektive temaområde. De två områden som sticker ut är Affärsutveckling och kommersialisering samt Tvärgående och övergripande. Vad gäller området Affärsutveckling och kommersialisering beror detta till stor del av att insatserna utgörs av ett stort antal i genomsnitt förhållandevis små projekt samt att hanteringen är mycket arbetskrävande. Energimyndigheten arbetar inom detta område med tekniska, ekonomiska och affärsmässiga bedömningar som liknar den företagsbesiktning (s.k. due diligence) som privata investerare av riskkapital utför. Det stöd som erbjuds är inte heller bara bidrag utan även råd och nätverksbyggande.

Temaområdet Tvärgående och övergripande innehåller bl.a. vissa insatser för internationellt samarbete. Även detta område är arbetsintensivt och har förhållandevis höga verksamhetskostnader. Sådana insatser inkluderar exempelvis innovationsupphandling, samt kostnader för Sveriges värdskap för ministermötena inom Clean Energy Ministerial och Mission Innovation.

Energimyndighetens stöd till forskning och innovation riktas till olika typer av aktörer. Fördelningen av stödmottagare sedan 2015 framgår av tabell 2.12 nedan. Det går att se en tendens till ökad andel stöd till företag samt till offentliga organ/internationellt/övriga. Även om skillnaderna inte är dramatiska kan detta återspegla dels en ökad prioritering av stöd till affärsutveckling och kommersialisering och till mer marknadsnära aktiviteter, dels ett ökat fokus på internationellt samarbete.

Tabell 2.12 Beviljande medel per kategori av mottagare

	2015	2016	2017	2018
Universitet och högskolor	53%	52%	48%	47%
Företag	30%	29%	32%	35%
Branschorgan/Institut	14%	14%	13%	11%
Offentliga organ/ Internationellt/Övriga	3%	5%	7%	7%
Summa %	100%	100%	100%	100%
Totala medel, mnkr	1 075	1 212	1 309	1 247

Källa: Energimyndighetens insatser för Forskning och innovation i siffror 2018 (I2019/01560/E).

Resultat av verksamheten

Ett naturligt och direkt resultat av forskning inom de olika temaområdena är, i varierande utsträckning, publiceringen av vetenskapliga artiklar. Av naturliga skäl ger området Affärsutveckling och kommersialisering inte resultat främst i denna form, och publiceringen inom andra områden varierar med hur nära marknaden och näringslivets egen utveckling insatserna är. Antalet artiklar beror också på omfattningen av verksamheten inom de olika temaområdena.

Tabell 2.13 nedan visar antalet vetenskapliga artiklar per temaområde förutom för Affärsutveckling och kommersialisering. Resultaten för de två områdena Allmänna energisystemstudier samt Tvärgående och övrigt visas sammantaget.

Tabell 2.13 Vetenskapliga artiklar per temaområde

Temaområde	2015	2016	2017	2018
Bioenergi	238	167	145	91
Byggnader i energisystemet	21	48	44	50
Elproduktion och elsystem	192	172	193	197
Transportsystemet	122	137	85	137
Energisystemstudier, tvärgående samt övrigt	62	79	99	79
Industri	5	14	73	101
Hållbar samhällsutveckling	-	-	-	4[1]
Transportsystemet	122	137	85	137
Totalt	640	617	639	659

[1] Temaområdet Hållbar samhällsutveckling infördes först från och med 2018.
Källa: Energimyndighetens insatser för Forskning och innovation i siffror 2018 (I2019/01560/E).

Antalet artiklar fördelas i stora drag på liknande sätt som den allokering av resurser som visas i tabell 2.14.

Ett annat resultat av insatserna är antalet licentiatexamina respektive doktorsexamina som projekten leder till. Även här varierar resultaten med temaområdets omfattning och inriktning.

Tabell 2.14 Examen på forskarnivå 2018

	Doktorsexamen		Licentiatexamen	
	Kvinna	Man	Kvinna	Man
Bioenergi	1	8	0	6
Byggnader	3	2	2	3
Elsystemet	9	20	3	3
Energisystemstudier m.m.	4	4	3	4
Hållbar samhällsutveckling	0	4		
Industri	5	14	1	5
Transportsystemet	2	6	3	15
Totalt	22	52	8	16

Källa: Energimyndighetens insatser för Forskning och innovation i siffror 2018 (I2019/01560/E).

Det framgår av tabellen att antalet personer med doktorsexamen är högre än antalet personer med licentiatexamen. Man kan även se att många personer under 2018 doktorerat inom områdena Elproduktion och elsystem samt Industri. Däremot dominerar temaområdet Transportsystem inte lika mycket som när det gäller artiklar och resurser.

Resultaten för ett enskilt år ger förstås inte hela bilden. I diagram 2.17 nedan visas antal doktorsexamina och andel kvinnor och män under perioden 2013–2018. Det går att ana en viss ökning av andelen kvinnor sedan 2013, men det krävs fortsatt utveckling innan situationen kan sägas vara jämställd.

Diagram 2.17 Doktorsexamen, kvinnor och män

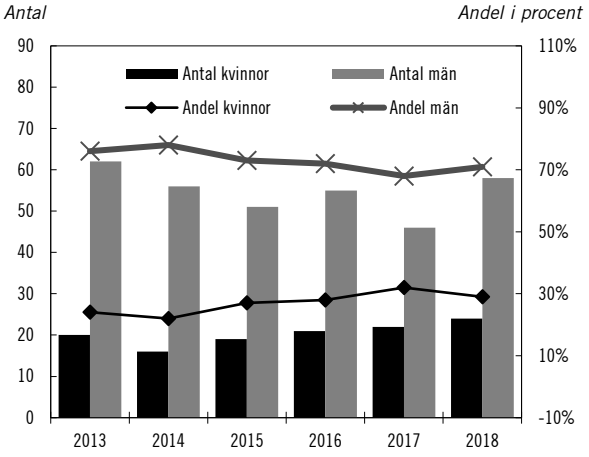

Källa: Energimyndighetens insatser för Forskning och innovation i siffror 2018 (I2019/01560/E)

Uppföljning och utvärdering

Energimyndighetens metodik för uppföljning, utvärdering och effektanalys innebär även att man i särskild ordning låter göra studier och analyser av olika områden där effekter i olika tidsperspektiv undersöks. Under 2018 genomfördes upphandling av en effektanalys av Energimyndighetens satsningar på bioenergi. Dessutom upphandlades, tillsammans med Formas och Vinnova, en sexårsutvärdering av de strategiska innovationsprogrammen, SIP, vilken fokuserar på resultat och effekt. Dessa effektutvärderingar kommer att genomföras under 2019.

Under 2018 genomfördes nio utvärderingar av olika innovationskluster och program:

1. Innovationskluster Lågan – nära-nollenergibyggnader
2. Innovationskluster Beställargrupp för livsmedelslokaler, BeLivs
3. Innovationskluster Energi och resurseffektiva samhällen, Enresa
4. Fallstudie Mätprogrammet för nära-nollenergibyggnader
5. Marin energiomvandling
6. Strategiska innovationsprogrammet RE:Source
7. Affärsutveckling Kommersialisering för Internationella Marknader, AKIM
8. Partnership for Market Readiness
9. Biogas Research Center

Utvärderingarna visar att de tre innovationsklustren samlar relevanta aktörer och har genomgående hög kvalitet och relevans.

Fallstudien med mätprogram för näranollenergibyggnader visar att uppmätta resultat ofta skiljer sig från den energiprestanda som beräknats i förväg, särskilt för småhus. Det är därför viktigt att verifiera energianvändningen under byggnadens drift.

Programmet Marin energiomvandling har lyckats bygga upp flera forskargrupper och har etablerat en balanserad portfölj. De flesta program är universitetsledda och endast ett fåtal industriledda. Det mesta tyder dock enligt utvärderingen på att Energimyndigheten är på rätt väg med denna satsning.

Det strategiska innovationsprogrammet (SIP) RE:Source administreras av Energimyndigheten och är ett av fem SIP som genomgått en treårsutvärdering under 2018. Utvärderingen visar att RE:Source är en väl etablerad plattform och en kraftsamling på ett komplext område. Verksamheten har hög kvalitet och relevans men det internationella samarbetet bör utvecklas.

Programmet Affärsutveckling Kommersialisering för Internationella Marknader (AKIM) bidrar enligt utvärderingen på ett bra sätt till industriell utveckling, samt till att hjälpa företag att bredda sitt nätverk och att förbereda sig på etablering på en ny internationell marknad.

Partnership for Market Readiness (PMR) är ett program som drivs av Världsbanken och syftar till att stödja länder att införa priser på koldioxidutsläpp och andra marknadsbaserade styrmedel. Utvärdering visar att PMR är ett relevant och värdefullt program, men att det ännu är för tidigt att utvärdera effekterna på nationella nivåer.

Biogas Research Center är ett kompetenscentrum kring resurseffektiva biogaslösningar. Utvärderingen visar att kompetensuppbyggnad och kunskapsspridning har avsedd effekt.

Effektanalyser

En analys av insatsernas effekter kräver uppföljning och utvärdering tillräckligt lång tid efter verksamhetens genomförande. Under 2018 genomfördes upphandling av en effektanalys av myndighetens satsningar inom bioenergi, liksom upphandling av den s.k. sexårsutvärderingen av de strategiska innovationsprogrammen. Dessa uppföljningar kommer att genomföras under 2019.

Ny förståelse och insikt

Vissa projekt och program ger resultat som bidrar till ökad förståelse och kan utgöra grunden för kommande insatser.

Ett projekt inom det strategiska innovationsprogrammet RE:Source har kartlagt återvinning och hur materialen stål, plast och aluminium försvinner ur den svenska ekonomin efter en användningscykel. Resultaten visar att materialförlusten motsvarar 1,2 procent av Sveriges BNP och att merparten skulle kunna återvinnas.

Ett annat projekt inom RE:Source har utvärderat en indikator för den cirkulära ekonomin som bygger på en kvot mellan återbrukade och primära produkter. Varje produktdel ges olika tyngd baserat på dess kostnader i värdekedjan. I kombination med andra miljöindikatorer kan indikatorn bli ett effektivt beslutsunderlag för att prioritera mellan olika produkter, sortiment eller designval utifrån ett cirkulärt ekonomiperspektiv vid t.ex. upphandlingar.

Synteser och sammanställningar av forskningsresultat

Ett sätt att nyttiggöra forskningsresultat är att göra sammanfattningar och sammanställa synteser av resultaten från insatser på ett avgränsat område. Under 2018 har Energimyndigheten publicerat rapporten Bioenergy Systems in Sweden (2018:23), som utgör en syntes av den forskning som finansierats av Energimyndigheten om växthusgasbalanser.

En av rapportens slutsatser är att användningen av material från skogen för att ersätta material som stål och betong samt fossila bränslen kan motverka klimatförändringarna. Hur stor denna nytta är beror på vilka antaganden man gör, och skulle kräva vidare forskning liksom skogsbrukets långvariga effekter på markens kolförråd. Klimatnyttan av att använda trädbaserade kortvariga produkter, att lagra kol i skogsprodukter eller att främja ett större kolförråd i mark och träd varierar enligt rapporten beroende på vilket tidsperspektiv man använder.

Nya produkter

Energimyndighetens insatser för att främja forskning och demonstration, affärsutveckling och kommersialisering leder årligen till att nya lösningar närmar sig marknaden.

Under 2018 har flera projekt tagit viktiga steg. Som exempel kan nämnas att ett företag med stöd från Energimyndigheten genomfört havstester i skala 1:2 med sitt koncept för vågkraft och kunnat visa på goda resultat för elproduktion och stormöverlevnad.

Ett annat företag har med hjälp av forskningsstöd från Energimyndigheten utvecklat en högeffektiv kraftvärmeprocess, där biobränslet i ett första steg förgasas under tryck. Under året har kritiska delar i förgasningen visat ha goda förutsättningar att fungera och ha potential att kommersialiseras i såväl Sverige som internationellt.

Baserat på forskning vid Uppsala universitet har ett annat företag med stöd av Energimyndigheten utvecklat och demonstrerat en process för att omvandla lignin från massabrukslut till en ligninolja som kan raffineras till bensin och diesel.

Dessa exempel visar på insatser med potential att bidra till ett till 100 procent förnybart elsystem och en fossilfri fordonsflotta. Dessa och andra har även potential att bidra till sysselsättning, ekonomisk tillväxt och export.

Affärsutveckling och kommersialisering

För att bidra till det övergripande målet för forskning och innovation på energiområdet behöver resultaten av forskning och innovation leda till ny förståelse och nya idéer, produkter och tjänster som kommer till användning på marknaden och i samhället.

För att en ny produkt eller tjänst ska kunna etableras behövs ofta en större marknad än den svenska. Energimyndigheten arbetar därför också för att hjälpa företag att nå marknader i t.ex. Kina, Indien och Indonesien eller i USA. Under hösten 2018 startade Energimyndigheten i samarbete med Swedish American Chamber of commerce (SACC) en företagshubb för svenska cleantech-företag i New York. Hubben verkar för att sprida svenska innovationer internationellt och är den fjärde i sitt slag.

Sedan Energimyndigheten 2006 började arbeta med stöd till affärsutveckling och kommersialisering har cirka 80 företag beviljats stöd. Av dessa har totalt 20 företag introducerats på marknadsplatserna First North eller Aktietorget. De 20 företagen hade i slutet av 2018 ett samlat börsvärde på närmare 12 miljarder kronor.

Energimyndigheten har anlitat konsultfirman Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB för att följa upp de företag som tidigare fått stöd i form av tillväxtlån, villkorslån och bidrag med royalty. Eftersom Energimyndigheten har avvecklat dessa stödformer visar tabellen utvecklingen för de företag som beviljats sådant stöd t.o.m. 2015. Företagen har ökat både sin omsättning och antalet anställda, se tabell 2.15 nedan.

Tabell 2.15 Omsättning och antal anställda i företag som erhållit lån etc. av Energimyndigheten

Uppgifterna bygger på företagens årsredovisningar

	2015	2016	2017
Nettoomsättning (mnkr)	332	333	529
Antal anställda	580	665	755

Forum för smarta elnät

Forum för smarta elnät är ett politiskt initiativ och verktyg för regeringen att bidra till de delmål som finns för forskning och innovation på energiområdet. Under året har forumet i bred samverkan med aktörer i och utanför Sverige arbetat för ett mer koordinerat exportfrämjande-arbete. Utvärderingar har visat att företagen varit nöjda med forumets aktiviteter både i Sverige och på målmarknaderna.

Arbetet med exportfrämjande har kombinerats med frågor om regelverk och utformning av olika marknader, s.k. marknadsdesign, både i och utanför Sverige. Forumets verksamhet har bidragit till internationellt engagemang på området, t.ex. i samband med ministermötena inom Clean Energy Ministerial (CEM) och Mission Innovation (MI) i Malmö och Köpenhamn i maj 2018. Forumet har även stärkt sitt deltagande i andra multilaterala organisationer Sverige deltar i för att visa upp Sveriges styrkor och bygga användbara nätverk.

Internationellt samarbete kring forskning och innovation på energiområdet

Det internationella samarbetet för att möta utmaningarna om klimat, energi och miljö blir alltmer omfattande och ger allt fler möjligheter till kraftsamling.

Under 2018 arrangerades ministermötena inom Mission Innovation (MI) and Clean Energy Ministerial (CEM) i Malmö respektive Köpenhamn. Sverige och Danmark stod, tillsammans med övriga nordiska länder och Europeiska kommissionen, som värdar för ministermötena. MI och CEM har till syfte att accelerera innovationsprocesserna för respektive

spridningen av ren och effektiv energi. Sverige deltar aktivt i arbetet för att bidra med sakkunskap och insatser i olika arbetsgrupper. I Öresundsregionen organiserades i samband med ministermötena i Malmö och Köpenhamn Nordic Clean Energy Week som samlade en mängd regionala, nationella och internationella aktörer för att påskynda arbetet med energiomställningen och bidrog till att sprida svensk syn på innovationer och teknikintroduktion samt svenska lösningar.

Analys och slutsatser

Insatserna för forskning och innovation på energiområdet fokuseras på det övergripande målet för forskning och innovation på energiområdet med hjälp av en strategisk prioritering som relaterar verksamheten till fem olika utmaningar och delar in den i nio temaområden. Regeringen gör bedömningen att Energimyndighetens strategiska arbete är ändamålsenligt och styr insatserna mot områden som har betydelse för det övergripande målet och Sveriges ambitioner på energiområdet. I enlighet med vad som sades i propositionen Forskning och innovation för ett långsiktigt hållbart energisystem (prop. 2016/17:66) har Energimyndigheten ökat ambitionerna vad gäller uppföljning, analys och utvärdering. Regeringen ser positivt på detta och ser möjligheter till fortsatt utveckling, en välutvecklad redovisning av de effekter och resultat som görs samt analyser som visar på om och hur insatserna bidrar till de riksdagsbundna målen på ett effektivt sätt.

Regeringen noterar riksdagens tillkännagivande till regeringen avseende forskning och utveckling (bet. 2018/19:NU14, rskr. 2018/19:253). Tillkännagivandet bereds i Regeringskansliet.

Övergripande indikatorer som medfinansiering och beviljningsgrad visar enligt regeringens bedömning på en tillfredsställande situation. Resultaten av forskning, utveckling och demonstration i form av publikationer och examen förefaller enligt regeringens bedömning rimliga.

De utvärderingar som Energimyndigheten låtit genomföra under 2018 tyder på att verksamheten håller generellt hög relevans och kvalitet på områden som bidrar till de övergripande målen genom att adressera energieffektivisering, förnybar el och energi, ett resurseffektivare samhälle samt ökad kommersialisering och internationalisering.

Regeringen ser positivt på resultaten från insatserna för affärsutveckling och kommersialisering. En ökande inriktning på internationellt samarbete är enligt regeringens bedömning positivt då det möjliggör effektivare insatser och högre kvalitet.

Energimyndigheten har inlett arbete för att bidra till jämställdheten på området. Regeringen ser positivt på myndighetens ambitioner men konstaterar att det fortfarande behövs förbättringar.

Sammantaget finner regeringen att insatserna för forskning och innovation på energiområdet genomförs på ett ändamålsenligt sätt.

2.5.7 Resultatredovisning för Svenska kraftnät

Svenska kraftnäts uppgift är att på ett affärsmässigt sätt förvalta, driva och utveckla ett kostnadseffektivt, driftsäkert och miljöanpassat kraftöverföringssystem. Denna del av verksamheten finansieras förutom av nät-, system- och kapacitetsavgifter också genom lån. Riksdagen fastställer bl.a. ett tak för belåningen. Av den anledningen redovisas Svenska kraftnäts ekonomiska resultat kortfattat nedan. Riksdagen godkänner även Svenska kraftnäts investeringsplan som kommenteras nedan i avsnittet Investeringar i stamnätet.

Ekonomiskt resultat

Svenska kraftnät redovisade ett negativt resultat för 2018. Bakgrunden till resultatet var främst mycket höga kostnader för reserver på grund av inledande kyla, en kraftig vårflod med extrema vattenflöden under kort tid följt av en varm och torr sommar. Sammantaget redovisar koncernen ett underskott på 93 miljoner kronor vilket är 348 miljoner kronor lägre än 2017. Det negativa resultatet innebär att verket inte har levererat någon utdelning till staten. Svenska kraftnäts lönsamhetsmål är att uppnå en räntabilitet på justerat eget kapital, efter schablonmässigt avdrag för skatt på 6 procent, exklusive resultatandelar från avyttringar i intresseföretag, under en konjunkturcykel. Årets resultat innebär att Svenska kraftnäts räntabilitet var -0,9 procent, att jämföra med 2 procent 2017. Räntabiliteten på

justerat eget kapital har under åren 2013–2018 uppgått till 5,5 procent i medeltal vilket därmed understiger lönsamhetsmålet, se diagram 2.18 nedan. Vid beräkning av tariffnivån beaktas tidigare års resultat för att nå räntabilitetsmålet. För 2018 var Svenska kraftnäts målsättning att nå en avkastning på 3,1 procent som dock inte kunde nås.

Diagram 2.18 Svenska kraftnäts räntabilitet 2013–2018

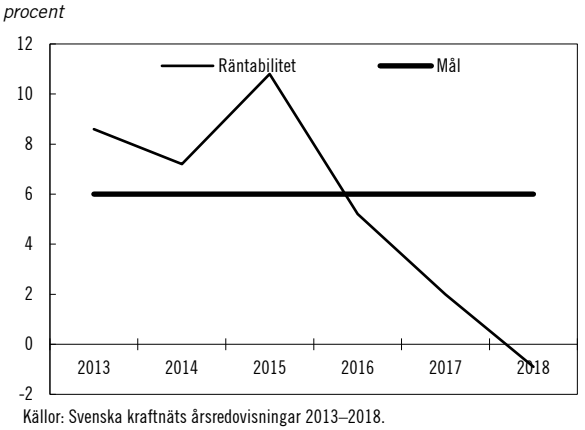

Källor: Svenska kraftnäts årsredovisningar 2013–2018.

Skuldsättningsgraden uppgick till 56,7 procent vilket låg i nivå med året innan (56,8 procent), se diagram 2.19 nedan. Vid slutet av 2018 var upplåningen hos Riksgälden 3 735 miljoner kronor vilket var 387 miljoner kronor lägre än året innan. Riksdagens bemyndigande för upplåning 2018 var 7 670 miljoner kronor.

Diagram 2.19 Svenska kraftnäts skuldsättningsgrad 2013–2018

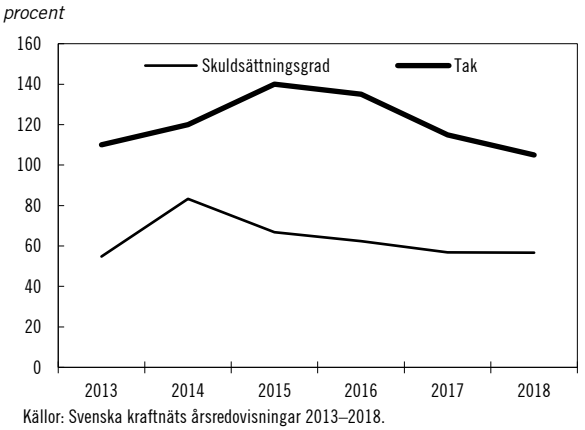

Källor: Svenska kraftnäts årsredovisningar 2013–2018.

Kostnadseffektiviteten ska enligt beslutade mål vara minst lika hög som i jämförbara företag. Svenska kraftnät deltog under 2018 i en benchmarkingstudie som drivs av de europeiska tillsynsmyndigheterna inom energiområdet. Syftet med studien är att mäta effektiviteten hos de systemansvariga stamnätsoperatörerna i Europa. Resultaten av studien kommer att presenteras under senare delen av 2019 och utgör en grund för verkets fortsatta arbete med att stärka kostnadseffektiviteten.

Investeringar i stamnätet

Den investeringsplan som riksdagen fastställer utgör ett tak för de investeringar som Svenska kraftnät får genomföra. Under 2018 uppgick investeringarna i stamnätet till 2 384 miljoner kronor jämfört med 1 813 miljoner kronor 2017.

Diagram 2.20 Svenska kraftnäts investeringar 2008–2018

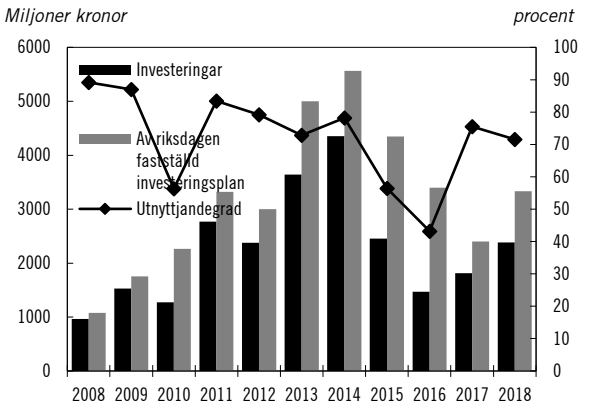

Källor: Svenska kraftnäts årsredovisning 2018 samt tidigare årsredovisningar.

Inför 2018 godkände riksdagen en investeringsplan om 3 330 miljoner kronor. Investeringarna i stamnätet blev dock 946 miljoner kronor lägre än planerat. Större delen av avvikelsen mellan planerade investeringar och utfall under 2018 beror på förseningar i projekt. Den enskilt största avvikelsen förklaras av försening med att färdigställa kontrollanläggningen i omriktarstationen i Sydvästlänken som står för drygt 200 miljoner kronor lägre utfall än planerat. Som framgår av diagram 2.20 ovan blev avvikelsen något lägre procentuellt jämfört med föregående år, även om avvikelsen var högre i kronor än året innan. Svenska kraftnät tog under 2017 fram en systemutvecklingsplan för åren 2018–2027 som bl.a. behandlar nätutveckling och innehåller en förteckning över de investeringar i stamnätet som bedöms komma att bli aktuella under den kommande tioårsperioden.

Svenska kraftnät bidrar till energipolitikens övergripande mål om försörjningstrygghet, konkurrenskraft och ekologisk hållbarhet bl.a. genom sina investeringar. Under 2018 har investeringar om 531 miljoner kronor gjorts i kategorin systemförstärkningar. Investeringarna ska öka överföringsförmågan och möta

framtidens behov av säkra elleveranser. Detta kopplar direkt till målet om försörjningstrygghet. Ett exempel är projektet Stockholms Ström som innebär en ny nätstruktur i Stockholmsregionen. De investeringar som ska öka marknadsintegration och motverka flaskhalsar i elnätet har uppgått till 250 miljoner kronor. Investeringarna med anledning av anslutning av ny elproduktion, vilket främst berör anslutning av nya vindkraftsparker, har under 2018 uppgått till 152 miljoner kronor och bidrar direkt till målet om 100 procent förnybar elproduktion till 2040.

Stamnätet har på flera håll snart uppnått sin tekniska livslängd. Behovet av reinvesteringar kommer att vara mycket stort under de kommande åren. Under 2018 stod reinvesteringar för den allra största investeringsposten och uppgick till 1 254 miljoner kronor. Förutom investeringar i näten består reinvesteringarna av arbete med att förnya datakommunikation mellan driftcentraler och stationer. Detta ska säkerställa krav på bl.a. säkerhet och tillgänglighet och beräknas till stora delar vara färdigt under 2019. Totalt uppgick it-investeringarna under 2018 till 176 miljoner kronor. I investeringarna ovan ingår även utfallet för optofiberutbyggnaden med 1 miljon kronor för 2018. Svenska kraftnät bygger enligt ett internt beslut sitt optofibernät med viss överkapacitet. Syftet är att öka tillgängligheten till tele- och datakommunikationsnätet och stödja regeringens bredbandsmål. Övriga investeringar uppgick till 24 miljoner kronor.

2.6 Politikens inriktning

En långsiktig energipolitik

För att skapa förutsättningar för en långsiktig energipolitik har en energiöverenskommelse slutits mellan Socialdemokraterna och Miljöpartiet de gröna, Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Energiöverenskommelsen utgör en gemensam politisk färdplan för en kontrollerad övergång till ett helt förnybart elsystem med nya energipolitiska mål enligt propositionen Energipolitikens inriktning (prop. 2017/18:228). Regeringens energipolitik är till stora delar en följd av energiöverenskommelsen. Liberalerna valde att stå utanför överenskommelsen.

Arbetet med att genomföra energiöverenskommelsen ligger till grund för stora delar av regeringens energipolitik. Syftet med överenskommelsen och de nya energipolitiska målen är att skapa förutsättningar för en långsiktigt säker och hållbar energiförsörjning till konkurrenskraftiga priser, vilket kan ge nya jobb, nya företag och ökad export. Förnybar och effektiv energianvändning runt om i världen bidrar också till att lösa klimatutmaningen. Sverige ska vara en föregångare i energiomställningen globalt samt verka för genomförandet av Parisavtalet och Agenda 2030. Den s.k. genomförandegruppen som är sammansatt av representanter från de partier som står bakom överenskommelsen utgör en viktig grund för arbetet med olika utmaningar inom energiområdet.

Arbetet för att säkerställa den samlade förmågan inom totalförsvaret ska fortsätta. Säkerställandet av en säker försörjning av energi är även nödvändig för att upprätthålla förmågan inom hela totalförsvaret.

Världens första fossilfria välfärdsnation

Sverige har i dag en stabil elförsörjning vilket är en stor tillgång för klimatet, försörjningstryggheten och konkurrenskraften. Det finns goda förutsättningar att bygga ut den förnybara energin genom den goda tillgången till vatten, vind, sol och skog och det är rimligt att Sverige är nettoexportör av elektricitet även på sikt. Det kan skapa förutsättningar för jobb och tillväxt, och dessutom bidra till att fasa ut fossilelproduktion i Europa. Sverige ska ha ett robust elsystem med hög leveranssäkerhet, låg miljöpåverkan och el till konkurrenskraftiga priser. Som ett led i arbetet föreslår regeringen i denna proposition att tidigare anslag 1:3 *Stöd för marknadsintroduktion av vindkra*ft och 1:5 *Planeringsstöd för vindkraft* ersätts av ett nytt anslag 1:3 *Insatser för förnybar elproduktion*.

Elcertifikatssystemet har varit ett viktigt styrmedel för att öka andelen förnybar energi och främja förnybar elproduktion.

Vattenkraften spelar en viktig roll i energiförsörjningen i Sverige. I dag står den för ungefär 45 procent av Sveriges elproduktion och bidrar också till att balansera elsystemet. Genom det nya regelverket för vattenverksamheter påbörjas nu ett systematiskt arbete för nationell,

effektiv tillgång till produktion av vattenkraftsel med moderna miljökrav (prop. 2017/18:243, bet. 2017/18:CU31, rskr. 2017/18:383).

Därtill är kärnkraften en central del av Sveriges energimix och står för en väsentlig del av elproduktionen.

Bioenergi är det största förnybara energislaget och utgör närmare en tredjedel av den svenska energianvändningen. Bioenergi är en central del i regeringens ambitioner om 100 procent förnybar energi.

Som en del av den gröna skatteväxlingen avser regeringen föreslå att en skatt på förbränning av avfall införs. Syftet med skatten är att nå de nationella klimatmålen och en mer resurseffektiv och giftfri avfallshantering. Det finns risk att skatten i liten omfattning påverkar kraftvärmens konkurrenskraft. Kraftvärmens konkurrenskraft och lokal kapacitetsbrist är fortsatt angelägna frågor.

Användningen av fossil energi inom transportsektorn är fortsatt hög. Fossilberoende måste brytas. Omställningen av transportsektorn har hittills skett med ökad andel förnybara drivmedel. I framtiden krävs därtill en ökad effektivisering och elektrifiering Det är dock fortsatt viktigt med en helhetsbild när det gäller transportsystemet och fortsatt samverkan mellan berörda myndigheter. Regeringen föreslår också att ett nytt stöd införs för laddinfrastruktur längs större vägar för att täcka de vita fläckar där en sådan infrastruktur annars inte byggs ut. Ökad elektrifiering kommer att vara en viktig komponent i omställningen till nettonollutsläpp i transportsektorn och industrin. Regeringen avser även att ta fram en nationell strategi för elektrifiering där elektrifieringens betydelse för att nå fossiloberoende i transportsystemet kommer att vara en viktig del. Regeringen föreslår att en elektrifieringskommission tillsätts för att påskynda arbetet med elektrifiering av de tunga vägtransporterna och transportsektorn som helhet.

Regeringen ser fördelar med att biogasens nytta som resurs tas tillvara på bästa sätt och användas där den gör som mest nytta och det är angeläget med konkurrenskraftiga villkor på kort och lång sikt.

Flygets klimatpåverkan ska minska. Införandet av en reduktionsplikt för biodrivmedel i flyg bereds nu i Regeringskansliet.

Utbyggnaden av svensk vindkraft fortsätter. Sverige har också goda förutsättningar för vindkraft till havs. Som ett led i arbetet med att genomföra energiöverenskommelsen bereder Regeringskansliet frågan om avskaffande av avgifterna för anslutning till stamnätet för el för vindkraftsparker till havs.

Elnät för samhällets behov

Elnäten på alla nivåer behöver utvecklas och användas effektivt i takt med den ökande elektrifieringen av samhället, bl.a. i transport- och industrisektorerna, och i växande städer. För detta behövs ett starkt elnät genom kostnadseffektiva investeringar tillsammans med korrekta incitament på elmarknaden, inte minst för flexibilitet. Regeringen anser att det är angeläget med en effektiv tillståndsprocess. För att fortsatt kunna möta samhällets behov av en effektiv energiförsörjning, vilket även är extra angeläget i en tid med ökad elektrifiering och gradvis omställning av energisystemet, föreslås Energimarknadsinspektionens anslag förstärkas. Resursförstärkningen är även betydelsefull för att myndigheten ska kunna utveckla och genomföra nya regelverk på nationell och EU-nivå.

Nätkoncessionsutredningens förslag i betänkandet Moderna tillståndsprocesser för elnät (SOU 2019:30) bereds i Regeringskansliet.

Ett robust och tillförlitligt energisystem är en grundläggande förutsättning för ett modernt och väl fungerande samhälle. Det finns lokala utmaningar i elförsörjningen när t.ex. städer växer och elbehovet ökar som en följd av ökad elektrifiering. Regeringen avser därför att ge länsstyrelserna i Skåne, Stockholm, Uppsala och Västra Götaland i uppdrag att utifrån ett lokalt och regionalt perspektiv kartlägga, analysera samt redovisa effektsituationen på regional och lokal nivå i respektive län. Regeringen avser även att ge ett uppdrag till Energimarknadsinspektionen om kapacitetsbrist i elnäten i Sveriges tillväxtregioner för att bl.a. föreslå möjliga lösningar.

Regeringen ser även att det är angeläget att Gotland har en trygg och säker elförsörjning. Lösningar tas fram bl.a. inom ramen för regeringens uppdrag om Gotland som pilot i omställningen till ett förnybart energisystem. Åtgärderna kommer bidra till ökad försörjningstrygghet, konkurrenskraft och ekologisk hållbarhet.

Ett smartare och flexiblare elsystem med väl fungerande elmarknad är centralt. Att öka

flexibiliteten i systemet är också ett viktigt komplement till att bygga ut kapaciteten i nätet. Digitaliseringen är central för utvecklingen av smarta elnät. För att kunna utnyttja digitaliseringens möjligheter fullt ut krävs också en god informationssäkerhet.

Regeringen avser att återkomma till hur arbetet som bedrivits av Forum för smarta elnät under perioden 2016–2019 kan fortsätta.

Möjligheter för medborgarna

Regeringen vill att produktionen av förnybar el ska öka och vidtar därför åtgärder för att det ska vara enklare och mer lönsamt att investera i förnybar energi. Möjligheterna för privatpersoner att själva producera förnybar energi ska öka och regelverket förenklas.

Regeringskansliet har tillsatt en utredning för att bl.a. utreda förutsättningarna för och lämpligheten av att låta fler, såsom andelsägare av förnybar elproduktion, få möjlighet att ta del av skattereduktionen för mikroproduktion av förnybar el. Frågan bereds i Regeringskansliet och regeringen avser att återkomma i frågan.

I oktober 2018 redovisades förslag av den utredning som haft till uppdrag att identifiera de hinder som kunder i form av hushåll, mindre företag och andra mindre aktörer möter vid energieffektivisering och introduktion av småskalig produktion och lagring av förnybar energi (SOU 2018:76).

Investeringsstödet för solceller har fått en kraftigt ökad budget under de senaste åren. Regeringen fortsätter att stimulera utbyggnaden av solceller även under 2020, genom att stärka det befintliga investeringsstödet. Genom budgetpropositionen för 2021 ska ett nytt avdrag för grön teknik införas. För att stödja den fortsatta utbyggnaden av solceller har en informationsplattform lanserats som samlar information om hur enskilda går till väga för att installera solenergi.

Det är viktigt att energikonsumenter får möjlighet att stärka sin ställning på energimarknaden och minska sina egna energikostnader.

Elnätsföretagen har ett naturligt monopol för ett visst geografiskt område där kunderna i området är hänvisade till ett elnätsföretag. Därför är det viktigt att regleringen av elnätsavgifterna innebär att kunderna betalar en skälig avgift för den tjänst som de köper, samtidigt som elnätsföretagen får täckning för sina utgifter och skälig avkastning. Regeringen har därför i augusti 2018 ändrat regelverket och kommer fortsättningsvis följa frågan noggrant.

Regeringen avser även att följa upp de nya bestämmelserna om anvisade elavtal i ellagen (1997:857) (prop. 2016/17:13, bet 2016/17:NU8, rskr. 2016/17:135) och om regleringen ger tillräcklig effekt på antalet kunder med anvisningsavtal.

Regeringen arbetar med att förenkla hanteringen av uppgifter om elkunder på elmarknaden för att underlätta för bl.a. byte av leverantör och nya typer av tjänster. Målsättningen är att den nya elmarknadshubben för samlad hantering av mätdata och informationsutbyte, som är planerad att tas i drift under sista kvartalet 2021, ska ge denna förenkling.

Effektivare energianvändning

Att nyttja resurser, även energi, på ett effektivt sätt är grunden för hållbar tillväxt och utveckling. En effektiv användning av energi kan bidra till att stärka Sveriges konkurrenskraft, minska klimat- och miljöpåverkan och kan bidra till försörjningstryggheten. Resurseffektiva och giftfria kretslopp av material och energi är även viktiga utgångspunkter för en cirkulär och biobaserad ekonomi

För att nå målet om 50 procent effektivare energianvändning är det viktigt att relevanta sektorer bidrar i arbetet. Efter att relevanta sektorer identifierats inom ramen för Energimyndighetens regeringsuppdrag om sektorsstrategier för energieffektivisering, är det nu viktigt att strategier antas för de olika sektorerna och att arbetet att förverkliga dem tar vid.

Den outnyttjade potentialen för energieffektiviserande åtgärder i den energiintensiva industrin är stor. Regeringens program för energieffektivisering i industrin, Energisteget, som svarar mot Energiöverenskommelsens förslag om ett särskilt energieffektiviseringsprogram för den el- och energiintensiva industrin i Sverige, fortsätter 2020.

Energiforskning, innovation, exportfrämjande och tillväxt

För att uppnå de av riksdagen beslutade energi- och klimatpolitiska målen behövs en fortsatt kraftfull och målmedveten satsning på forskning och innovation inom energiområdet. Eftersom forskning och innovation på energiområdet är så utmaningsdrivna och så tydligt kopplade till energipolitiken och omställningen av energisystemet är det motiverat att riktlinjer ges i enlighet med en särskild proposition varje mandatperiod.

Satsningar på energiforskning bidrar också positivt till sysselsättning, ekonomisk utveckling och export. Det svenska näringslivet har goda möjligheter att utveckla och tillhandahålla sina varor och tjänster på en global marknad och på så sätt bidra till att möta miljö- och klimatutmaningarna. Insatserna för forskning och innovation på energiområdet ska, förutom att bidra till att uppfylla de uppställda energi- och klimatmålen och de energirelaterade miljöpolitiska målen, även fokusera på områden som har förutsättningar för tillväxt och export. Detta utgör inriktningen för energiforskningspolitiken fram till 2020. Regeringen noterar också riksdagens tillkännagivande avseende forskning kring kärnkraft (bet. 2018/19:NU14, rskr. 2018/19:253). Eftersom insatserna även inriktas mot produkter och tjänster som kan exporteras kan Sverige bidra till globala lösningar för hållbar energi. Internationellt samarbete blir viktigare för att öka spridningen och användningen av innovationer och ny teknik. Svenska myndigheter kan spela en roll genom att stötta det svenska näringslivet i spridning av innovationer och ny teknik till andra länder och regioner.

För att främja tillväxt och export har regeringen höga ambitioner när det gäller nyttiggörande och kommersialisering. Nya lösningar måste introduceras och ta andelar på marknaden för att kunna bidra till ett mer hållbart och effektivare energisystem, som i sin tur kan bidra till ekonomisk och industriell utveckling.

Regeringens ambition om att energibranschen ska eftersträva jämställdhet bl.a. i sin finansiering av forskning och innovation är fortsatt angelägen. Att öka kvinnors förutsättningar och delaktighet i energiomställningen är centralt för de aktuella och framtida samhällsutmaningarna avseende energi och klimat.

EU och internationellt samarbete

Den svenska energipolitiken bygger på samma tre grundpelare som energisamarbetet i EU: ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet. För närvarande pågår ett intensivt arbete med att genomföra de förändringar som EU:s översyn av energilagstiftningen med syftet att införa en europeisk energiunion har medfört. Det är ett omfattande paket med rättsakter som handlar om energieffektivisering, förnybar energi och EU:s framtida gemensamma elmarknad.

En väl fungerande inre marknad är en förutsättning för att EU ska kunna nå sina klimat- och energimål på ett kostnadseffektivt sätt. Energipolitiken tar sin utgångspunkt i att Sverige är tätt sammankopplat med sina grannländer i norra Europa och politiken syftar till att hitta gemensamma lösningar på utmaningar på den gemensamma elmarknaden. Sverige och Norden har lång erfarenhet av att samarbeta på energiområdet och det nordiska samarbetet kan vara en modell för resten av EU.

För att nå energimålen har EU:s medlemsstater kommit överens om ett styrningssystem med mekanismer för övervakning av framstegen mot målen för att säkerställa att alla medlemsstater ställer om och bidrar till målen. Övervakningen sker bl.a. genom milstolpar som ställer krav på när medlemsstaterna måste ha uppnått en viss andel av sitt nationella bidrag till EU:s mål för förnybar energi.

Genom att vara drivande i den globala energiomställningen kan Sverige bidra till både ökad svensk export och till det nationella och globala klimatarbetet.

Att främja och lyfta fram kvinnors ledarskap och delaktighet i energiomställningen är en strategisk fråga för regeringen i det internationella arbetet. För att klara de stora samhällsutmaningarna, som till exempel energitillgång och klimathot, så behöver allas kompetens tas tillvara.

2.7 Budgetförslag

2.7.1 1:1 Statens energimyndighet

Tabell 2.16 Anslagsutveckling 1:1 Statens energimyndighet

Tusental kronor

2018	Utfall	310 478	Anslags-sparande	5 775
2019	Anslag	312 573 [1]	Utgifts-prognos	318 534
2020	**Förslag**	**304 609**		
2021	Beräknat	303 716 [2]		
2022	Beräknat	307 926 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 299 442 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 299 442 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens energimyndighets (Energimyndighetens) förvaltningsutgifter, Fjärrvärmenämnden samt provning och märkning av energirelaterad utrustning.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.17 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	5 519	21 090	18 139	2 951	31 934
Prognos 2019	5 012	20 940	27 817	-6 877	25 224
Budget 2020	5 012	21 006	30 245	-9 239	16 475

Energimyndigheten disponerar avgifter enligt lagen (2004:1199) om handel med utsläppsrätter och förordningen (2004:1205) om handel med utsläppsrätter avseende kontoföring för dem som frivilligt ansluter sig till handelssystemet.

Energimyndigheten disponerar vidare de avgifter som tas ut med stöd av 6 kap. 7 § lagen (2011:1200) om elcertifikat, förordningen (2011:1480) om elcertifikat respektive lagen (2010:601) om ursprungsgarantier för el och förordningen (2010:853) om ursprungsgarantier för el som ska täcka myndighetens kostnader för denna verksamhet.

Myndigheten disponerar även ansökningsavgifter som tas ut enligt 12 § fjärrvärmelagen (2008:263). Ansökningsavgifterna ska bidra till finansieringen av Fjärrvärmenämndens verksamhet vid Energimyndigheten.

De offentligrättsliga avgiftsintäkterna som inte får disponeras avser avgifter som tas ut med stöd av naturgaslagen (2005:403) och lagen (2012:273) om trygg naturgasförsörjning för tillsyn och försörjningstrygghetsåtgärder samt avgifter om vissa kostnads-nyttoanalyser på energiområdet.

Tabell 2.18 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)
Utfall 2018	102	102	0
(varav tjänsteexport)	102	102	0
Prognos 2019	445	445	0
(varav tjänsteexport)	445	445	0
Budget 2020	630	630	0
(varav tjänsteexport)	630	630	0

Tjänsteexporten omfattar dels projekt om beräkning av klimatnytta av satsningar på förnybar energi, dels projekt som drivs av FN-organet Unido om kapacitetsuppbyggnad kring ekodesign och energimärkning.

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.19 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Statens energimyndighet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**317 573**	**317 573**	**317 573**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	6 800	11 423	16 034
Beslut	-19 764	-25 286	-25 640
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**304 609**	**303 710**	**307 967**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 304 609 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Statens energimyndighet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 303 710 000 kronor respektive 307 967 000 kronor.

2.7.2 1:2 Insatser för energieffektivisering

Tabell 2.20 Anslagsutveckling 1:2 Insatser för energieffektivisering

Tusental kronor

2018	Utfall	213 513	Anslags-sparande	18 081
2019	Anslag	228 000 [1]	Utgifts-prognos	210 544
2020	**Förslag**	**203 000**		
2021	Beräknat	28 000		
2022	Beräknat	18 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kommunal energi- och klimatrådgivning, utbildning av och information till energi- och klimatrådgivare. Anslaget får användas för utgifter för att utveckla och introducera ny energieffektiv teknik på marknaden samt stöd till energieffektiv teknik. Anslaget får även användas för utgifter för insatser för informationsspridning, utveckling och spridning av verktyg och metoder samt utredningsinsatser. Anslaget får användas för främjandeåtgärder, såsom demonstrationsprojekt, samt utvärdering, av befintliga och nya lågenergibyggnader. Anslaget får användas för utgifter för genomförandet av EU-rättsakter samt annat internationellt samarbete inom energieffektiviseringsområdet och därtill hörande metod-, utvecklings- och utredningsarbete. Anslaget får även användas för utgifter för utveckling av styrmedel för energieffektivisering samt statlig medfinansiering av nationellt regionalfondsprogram.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Insatser för energieffektivisering* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 10 000 000 kronor 2021.

Skälen för regeringens förslag: För att underlätta för planering och tecknande av avtal om fleråriga projekt är det nödvändigt att kunna fatta beslut som medför åtaganden för kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Insatser för energieffektivisering* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 10 000 000 kronor 2021.

Tabell 2.21 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Insatser för energieffektivisering

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021
Ingående åtaganden	34 831	229 260	175 260	
Nya åtaganden	224 399	67 000	10 000	
Infriade åtaganden	-29 970	-121 000	-175 260	-10 000
Utestående åtaganden	229 260	175 260	10 000	
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**355 000**	**208 000**	**10 000**	

Regeringens överväganden

Anslagsändamålet har justerats genom att stöd till lokalt och regionalt arbete för energihushållning samt för statsbidrag till teknikupphandling har tagits bort. Det förstnämnda omfattas av anslag 1:10 *Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning* och det sistnämnda är inte längre aktuellt.

Anslaget minskas med 20 miljoner kronor 2020. Anslaget finansierar regeringens satsning på Energisteget, där 40 miljoner kronor planeras för detta ändamål 2020. Vidare finansierar anslaget energi- och klimatrådgivning och medel för

statlig medfinansiering av energieffektiviseringsåtgärder av det nationella regionalfondsprogrammet. På grund av förseningar i projekt inom det nationella regionalfondsprogrammet har detta lett till att anslag inte kunnat förbrukas i planerad utsträckning och anslagssparande har dragits in. Till följd av tidigare beslut om återföring av anslagssparande och de principer som användes i framtagandet av budgetpropositionen för 2019 måste anslaget tillföras medel 2020 och planerade medel anvisas för senare år för att Sverige ska kunna uppfylla sina åtaganden avseende medfinansiering för hela perioden. Anslaget ökas därför med 5 miljoner kronor 2020 och för 2021 beräknas anslaget öka med 10 miljoner kronor.

Sammantaget bör därmed anslaget 1:2 *Insatser för energieffektivisering* minskas med 15 miljoner kronor 2020 och ökas med 10 miljoner kronor 2021.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Insatser för energieffektivisering

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**228 000**	**228 000**	**228 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-25 000	-200 000	-210 000
Varav BP20	-15 000	10 000	
Varav			
Återföring av medel nationellt regionalfondsprogram	5 000	10 000	
Neddragning energieffektivisering	-20 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**203 000**	**28 000**	**18 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 203 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Insatser för energieffektivisering* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 28 000 000 kronor respektive 18 000 000 kronor.

2.7.3 1:3 Insatser för förnybar elproduktion

Tabell 2.23 Anslagsutveckling 1:3 Insatser för förnybar elproduktion

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande
2019	Anslag		Utgifts-prognos
2020	**Förslag**	**25 000**	
2021	Beräknat	25 000	
2022	Beräknat	25 000	

Ändamål

Anslaget får användas för myndighetens arbete med informations-, utrednings-, utvärderings- och samordningsinsatser i syfte att underlätta för utvecklingen av förnybar elproduktion. Anslaget får även användas för utgifter för stöd till länsstyrelser, kommuner, kommunala och regionala samverkansorgan samt föreningar för samordnings- och informationsinsatser. Anslaget får användas för studier av miljöeffekter av etableringar av förnybar elproduktion inklusive utveckling av tekniska och andra lösningar för att underlätta samexistens med övriga samhällsintressen.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Insatser för förnybar elproduktion* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 35 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: För att underlätta planering och tecknande av avtal om fleråriga projekt är det nödvändigt att kunna fatta beslut som medför åtaganden för kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:3 *Insatser för förnybar elproduktion* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 35 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 2.24 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:3 Insatser för förnybar elproduktion

Tusental kronor

	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	10 000[1]		
Nya åtaganden	35 000		
Infriade åtaganden	-10 000	-20 000	-15 000
Utestående åtaganden	35 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**35 000**		

[1] Ingående åtaganden 2020 avser åtaganden som har förts över från tidigare anslagen 1:3 *Stöd för marknadsintroduktion av vindkraf*t samt 1:5 *Planeringsstöd för vindkraft.*

Regeringens överväganden

Det inrättas ett nytt anslag på statens budget som ersätter de tidigare anslagen 1:3 *Stöd till marknadsintroduktion av vindkraft* samt 1:5 *Planeringsstöd för vindkraft.* Regeringen föreslår att 25 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Insatser för förnybar elproduktion* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 25 000 000 kronor respektive år.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Insatser för förnybar elproduktion

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]			
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag	25 000	25 000	25 000
Varav BP20	25 000	25 000	25 000
Varav			
Överföring från tidigare 1:3 och 1:5	25 000	25 000	25 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**25 000**	**25 000**	**25 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 25 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Insatser för förnybar elproduktion* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 25 000 000 kronor respektive 25 000 000 kronor.

2.7.4 1:4 Energiforskning

Tabell 2.26 Anslagsutveckling 1:4 Energiforskning

Tusental kronor

2018	Utfall	1 440 869	Anslags-sparande	5 851
2019	Anslag	1 547 723 [1]	Utgifts-prognos	1 569 797
2020	**Förslag**	**1 567 723**		
2021	Beräknat	1 567 723		
2022	Beräknat	1 567 723		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter och statsbidrag för forsknings-, utvecklings-, demonstrations- och kommersialiseringsinsatser inom energiområdet. Anslaget får även användas för utgifter för bidrag för att främja utvecklingen av teknik som baserar sig på förnybara energislag och effektiv energianvändning i industriella processer i försöks- eller fullskaleanläggningar. Anslaget får även användas för myndighetens arbete med forskningsrelaterade uppgifter, utgifter för utrednings-, utvärderings- och samordningsinsatser inom energiområdet, svenskt och internationellt forsknings- och utvecklingssamarbete samt för att uppfylla Sveriges åtaganden inom ramen för ingångna bilaterala energiforskningssamarbeten.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:4 *Energiforskning* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 450 000 000 kronor 2021–2025.

Skälen för regeringens förslag: För att underlätta planering och tecknande av avtal om fleråriga projekt är det nödvändigt att kunna fatta beslut som medför åtaganden för kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:4 *Energiforskning* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 3 450 000 000 kronor 2021–2025.

Tabell 2.27 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:4 Energiforskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2025
Ingående åtaganden	2 075 343	2 337 181	3 237 181			
Nya åtaganden	1 169 400	2 000 000	1 512 819			
Infriade åtaganden	-907 561	-1 100 000	-1 300 000	-1 300 000	-1 200 000	-950 000
Utestående åtaganden	2 337 181	3 237 181	3 450 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**3 450 000**	**3 450 000**	**3 450 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen presenterade i propositionen Forskning och innovation på energiområdet för ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet (prop. 2016/17:66) inriktningen för insatserna under perioden 2017–2020. Anslaget minskas med 35 miljoner kronor från och med 2020.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Energiforskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 547 723**	**1 547 723**	**1 547 723**
Förändring till följd av:			
Beslut	20 000	20 000	20 000
Varav BP20	-35 000	-35 000	-35 000
Varav			
Neddragning energiforskning	-35 000	-35 000	-35 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 567 723**	**1 567 723**	**1 567 723**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 567 723 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Energiforskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 567 723 000 kronor respektive 1 567 723 000 kronor.

2.7.5 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar

Tabell 2.29 Anslagsutveckling 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande
2019	Anslag		Utgifts-prognos
2020	**Förslag**	**50 000**	
2021	Beräknat	50 000	
2022	Beräknat	50 000	

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till publika stationer för snabbladdning av laddfordon för tillgänglighet längs större vägar. Anslaget får också användas till utgifter för berörda myndigheters arbete kopplat till stödet.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Laddinfrastruktur längs större vägar* besluta om bidrag som medför behov av framtida anslag på högst 100 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: För att underlätta planering och tecknande av avtal om fleråriga projekt är det nödvändigt att kunna fatta beslut som medför åtaganden kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Laddinfrastruktur längs större vägar* besluta om bidrag som medför behov av framtida anslag på 100 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 2.30 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar

Tusental kronor

	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden			
Nya åtaganden	100 000		
Infriade åtaganden		-50 000	-50 000
Utestående åtaganden	100 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**100 000**		

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att ett nytt anslag inrättas för stöd till laddinfrastruktur längs större vägar för att täcka de vita fläckar där en sådan infrastruktur annars inte byggs ut.

Regeringen föreslår att 50 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Laddinfrastruktur längs större vägar.*

Tabell 2.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Laddinfrastruktur längs större vägar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]			
Förändring till följd av:			
Beslut	50 000	50 000	50 000
Varav BP20	50 000	50 000	50 000
Varav			
Laddinfrastruktur större vägar	50 000	50 000	50 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 000**	**50 000**	**50 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 50 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Laddinfrastruktur längs större vägar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 50 000 000 kronor respektive 50 000 000 kronor.

2.7.6 1:6 Energimarknadsinspektionen

Tabell 2.32 Anslagsutveckling 1:6 Energimarknadsinspektionen

Tusental kronor

2018	Utfall	119 558	Anslags-sparande	4 923
2019	Anslag	123 323 [1]	Utgifts-prognos	125 487
2020	**Förslag**	**135 272**		
2021	Beräknat	138 307 [2]		
2022	Beräknat	141 341 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 136 258 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 137 229 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Energimarknadsinspektionens förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.33 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	4 555	5 162	4 579	583	-12
Prognos 2019	4 300	7 000	6 988	12	0
Budget 2020	4 300	7 000	7 000	0	0

Energimarknadsinspektionen disponerar avgifter som tas ut i enlighet med förordningen (2014:1059) om vissa avgifter för registrering och tillsyn över handeln på grossistenergimarknaden. Energimarknadsinspektionen tar dels ut en avgift för registerhållning, dels en avgift för tillsyn och marknadsövervakning.

De offentligrättsliga avgiftsintäkterna som inte får disponeras avser främst de avgifter som tas ut med stöd av naturgaslagen (2005:403) och förordningen (2008:1330) om vissa avgifter på naturgasområdet.

Regeringens överväganden

För att kunna möta samhällets behov av en effektiv energiförsörjning tillförs Energimarknadsinspektionen medel för att bl.a. stärka myndighetens arbete med koncessionshantering och nätkoder. Anslaget ökas därmed med 10 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget öka med 11 miljoner kronor och för 2022 beräknas anslaget ökas med 12 miljoner kronor. Nätövervakningsavgiften motsvarar ett bidrag till att täcka verksamhetens kostnader.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Energimarknadsinspektionen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**123 323**	**123 323**	**123 323**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 949	3 833	5 703
Beslut	10 000	11 151	12 315
Varav BP20 [3]	10 000	11 000	12 000
Varav [3]			
Förvaltningsanslag	10 000	11 000	12 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**135 272**	**138 307**	**141 341**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 135 272 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Energimarknadsinspektionen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 138 307 000 kronor respektive 141 341 000 kronor.

2.7.7 1:7 Energiteknik

Tabell 2.35 Anslagsutveckling 1:7 Energiteknik

Tusental kronor

2018	Utfall	1 034 066	Anslags-sparande	110 934
2019	Anslag	1 335 000 [1]	Utgifts-prognos	1 303 593
2020	**Förslag**	**835 000**		
2021	Beräknat	10 000		
2022	Beräknat	10 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att stimulera spridningen av vissa energitekniska lösningar som bedöms ha positiva effekter på klimatet. Anslaget får även användas för de administrativa utgifter som detta medför.

Regeringens överväganden

För att fortsätta genomföra satsningen på stöd till solceller och mot bakgrund av det stora intresset för solceller ökas anslaget med 300 miljoner kronor för 2020.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.36 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Energiteknik

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**535 000**	**535 000**	**535 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	300 000	-525 000	-525 000
Varav BP20	300 000		
Varav			
Stöd till solceller	300 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**835 000**	**10 000**	**10 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 835 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Energiteknik* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 000 000 kronor respektive 10 000 000 kronor.

2.7.8 1:8 Elberedskap

Tabell 2.37 Anslagsutveckling 1:8 Elberedskap

Tusental kronor

2018	Utfall	177 857	Anslags-sparande	80 143
2019	Anslag	258 000 [1]	Utgifts-prognos	218 000
2020	**Förslag**	**258 000**		
2021	Beräknat	258 000		
2022	Beräknat	258 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för elberedskap, civilt försvar inom energisektorn, och ersättning för solidaritetsgas som begärs enligt artikel 13 i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EU)

2017/1938 av den 25 oktober 2017 om åtgärder för att säkerställa försörjningstryggheten för gas och om upphävande av förordning (EU) nr 994/2010 och för dammsäkerhet.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:8 *Elberedskap* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 250 000 000 kronor 2021–2035.

Skälen för regeringens förslag: För att underlätta planering och tecknande av avtal om fleråriga projekt är det nödvändigt att kunna fatta beslut som medför åtaganden för kommande år. Den långa bemyndiganderamen är nödvändig för de långa drift- och underhållsavtal som måste tecknas för att säkerställa nödvändiga elberedskapsåtgärder. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:8 *Elberedskap* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 250 000 000 kronor 2021–2035.

Tabell 2.38 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:8 Elberedskap

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2035
Ingående åtaganden	127 759	178 141	200 000			
Nya åtaganden	144 382	167 152	205 000			
Infriade åtaganden	-94 000	-145 293	-155 000	-100 000	-20 000	-130 000
Utestående åtaganden	178 141	200 000	250 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**250 000**	**200 000**	**250 000**			

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Elberedskap

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**258 000**	**258 000**	**258 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**258 000**	**258 000**	**258 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 258 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Elberedskap* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 258 000 000 kronor respektive 258 000 000 kronor.

Elberedskapsavgift

Regeringens förslag: Avgiftsuttaget under 2020 för elberedskapsutgiften, som tas ut i enlighet med elberedskapslagen (1997:288) för att finansiera beredskapsåtgärder som beslutas med stöd av lagen, fastställs till högst 255 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: För åtgärder som genomförs enligt elberedskapslagen (1997:288) betalar den som innehar nätkoncession enligt ellagen (1997: 857) en avgift. Åtgärderna som finansieras från den del av anslag 1:8 *Elberedskap* som disponeras av Svenska kraftnät, uppgår till motsvarande belopp som avgiftsuttaget över tid. Åtgärderna syftar till att förebygga, motstå och hantera sådana störningar i elförsörjningen som kan medföra svåra påfrestningar på samhället och att tillgodose elförsörjningen vid höjd beredskap.

2.7.9 1:9 Avgifter till internationella organisationer

Tabell 2.40 Anslagsutveckling 1:9 Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	24 139	Anslags-sparande	1 189
2019	Anslag	25 328 [1]	Utgifts-prognos	25 328
2020	**Förslag**	**25 328**		
2021	Beräknat	25 328		
2022	Beräknat	25 328		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för avgifter till internationella organisationer samt utgifter för internationellt samarbete inom energiområdet.

Regeringens överväganden

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Avgifter till internationella organisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**25 328**	**25 328**	**25 328**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**25 328**	**25 328**	**25 328**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 25 328 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Avgifter till internationella organisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 25 328 000 kronor respektive 25 328 000 kronor.

2.7.10 1:10 Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning

Tabell 2.42 Anslagsutveckling 1:9 Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning

Tusental kronor

2018	Utfall	90 280	Anslags-sparande	-280
2019	Anslag	90 000 [1]	Utgifts-prognos	89 274
2020	**Förslag**	**65 000**		
2021	Beräknat			
2022	Beräknat			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera länsstyrelsernas arbete med att samordna kommuner, företag och andra aktörer i länet och driva utveckling, genomförande, uppföljning och utvärdering av regionala energi- och klimatstrategier. Anslaget får även användas för stöd till lokala och regionala nätverk och samverkansprojekt för att utveckla och sprida erfarenheter om arbetsmetoder, teknik och annan kunskap kring energi- och klimatomställning i t.ex. miljötillsyn, fysisk planering och offentlig upphandling.

Regeringens överväganden

Anslagsändamålet har förtydligats genom att inkludera även lokala nätverk och samverkansprojekt i enlighet med vad anslagsnamnet anger.

Anslaget uppfördes på statens budget 2016 och tillfördes medel för satsningar under åren 2018–2020 genom förslag i budgetpropositionen för 2018.

Föreslagen anslagsnivå 2020 och beräkningar för 2021–2022 anges i det följande:

Tabell 2.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**90 000**	**90 000**	**90 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-25 000	-90 000	-90 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**65 000**	**0**	**0**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 65 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Lokal och regional kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 0 kronor respektive 0 kronor.

2.8 Förslag avseende Affärsverket svenska kraftnäts verksamhet

2.8.1 Investerings- och finansieringsplan för 2020–2022

Regeringens förslag: Investeringsplanen för elförsörjningen för 2020–2022 godkänns som en riktlinje för Affärsverket svenska kraftnäts investeringar (tabell 2.44).

Skälen för regeringens förslag: Svenska kraftnät har redovisat sitt förslag till investerings- och finansieringsplan för treårsperioden 2020–2022 (I2019/00961/E) som omfattar åtgärder i stamnätet inklusive utlandsförbindelser och utrustning för elektronisk kommunikation. De planerade investeringarna under perioden 2020–2022 beräknas uppgå till 13 000 miljoner kronor. Regeringen är medveten om att tidsmässiga förskjutningar kan förekomma, som kan påverka investeringsnivåerna de enskilda åren. Regeringen har inget att invända mot de överväganden och förslag om verksamhetens mål och inriktning som presenteras i Svenska kraftnäts verksamhetsplan inklusive investerings- och finansieringsplan. Regeringen konstaterar dock att den höga investeringsvolymen ställer krav på planering, analys av resursåtgång samt uppföljning och kontroll i verksamheten. Regeringen betonar därför vikten av att Svenska kraftnät redovisar ekonomiska bedömningar, motiv för och konsekvenser av investeringar, underlag för prioriteringar och utfall av föregående investeringsplan.

Regeringen anser därför att nedan angivna investeringsplan för elförsörjning för 2020–2022 bör godkännas som riktlinje för Svenska kraftnäts investeringar. Den baseras på den av Svenska kraftnät inlämnade verksamhetsplan innehållande investerings- och finansieringsplanen.

Tabell 2.44 Investeringsplan för Affärsverket svenska kraftnät 2020–2022

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Summa 2020–2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar						
Anslutning	152	184	246	579	502	1 327
Marknadsintegration	252	343	350	467	567	1 383
Systemförstärkning	536	795	1 727	1 651	1 559	4 937
Optofiberutbyggnad	1	10	10	10	10	30
Övriga nyinvesteringar	191	448	773	510	216	1 499
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**1 131**	**1 780**	**3 106**	**3 218**	**2 854**	**9 177**
Varav investeringar i anläggningstillgångar						
Maskiner och inventarier	889	1 268	2 215	2 544	2 473	7 232
Fastigheter och markanläggningar	51	64	117	163	165	445
Övriga investeringar	191	448	773	510	216	1 499
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	1 131	1 780	3 106	3 218	2 854	9 177
Finansiering						
Övrig kreditram (Lån i Riksgäldskontoret)	-388	506	2 078	1 290	1 236	4 604
Egna medel	0	330	0	303	0	303
Bidrag/medfinansiering	69	116	203	498	510	1 211
Övrig finansiering	1 450	828	825	1 127	1 108	3 060
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**1 131**	**1 780**	**3 106**	**3 218**	**2 854**	**9 177**
Vidmakthållande av befintliga investeringar						
Ledningar	240	222	421	302	530	1 254
Stationer	890	769	647	611	1 064	2 322
Reinvesteringar övrigt	6	9	3	2	2	6
Gasturbiner AB	117	170	174	67	0	241
Summa utgifter för vidmakthållande	**1 253**	**1 170**	**1 244**	**982**	**1 596**	**3 823**
Varav investeringar i anläggningstillgångar						
Maskiner och inventarier	1 169	1 093	1 192	932	1 513	3 638
Fastigheter och markanläggningar	78	67	50	48	81	179
Övriga investeringar	6	9	3	2	2	6
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	**1 253**	**1 170**	**1 244**	**982**	**1 596**	**3 823**
Finansiering						
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	0	106	178	0	224	402
Egna medel	613	1 049	1 051	982	1 372	3 405
Bidrag/medfinansiering	15	15	15	0	0	15
Övrig finansiering	625	0	0	0	0	0
Summa finansiering av vidmakthållande	**1 253**	**1 170**	**1 244**	**982**	**1 596**	**3 823**
Totala utgifter för anskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	**2 384**	**2 950**	**4 350**	**4 200**	**4 450**	**13 000**
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	**2 384**	**2 950**	**4 350**	**4 200**	**4 450**	**13 000**

När Svenska kraftnät bildades i början av 1990-talet var stamnätet för el i en fas av förvaltning och låga investeringsvolymer, vilket har övergått till en fas av omfattande ny- och ombyggnation. Det innebär en väsentlig ökad investeringsvolym för att öka överföringskapaciteten i Nordeuropa, förbättra driftsäkerheten, förnya befintliga anläggningar, ansluta ny elproduktion, främst i form av vindkraftsparker, och anpassa stamnätet till förändrade överföringsmönster. Investeringarna i det svenska stamnätet har ökat kraftigt och en nivå i storleksordningen tre till drygt fyra miljarder kronor per år kommer att kvarstå under överskådlig tid.

Nedan redovisas översiktligt de investeringsprojekt som var för sig överstiger 100 miljoner kronor. Under perioden kommer stora investeringar att genomföras samtidigt. Dessa befinner sig i olika faser, vilket gör att säkerheten i bedömningarna av investeringarna varierar. Redovisningen är därför att betrakta som en indikativ plan över Svenska kraftnäts projekt. Då ledtiderna är långa för verkställandet av investeringar i stamnätet är förändringarna i planerna små. Sedan föregående investeringsplan har åtta investeringar tillkommit, varav fyra avser investeringar i it-system, och sju projekt har utgått, varav två planeras avslutas under 2019.

Anskaffning och utveckling av nya investeringar

Anslutning

Svenska kraftnät ansluter i huvudsak nät från andra nätägare till stamnätet. Dessa tecknar inmatnings- och/eller uttagsabonnemang utifrån den produktion och förbrukning som de i sin tur ansluter. På senare tid har antalet ansökningar om anslutning ökat marginellt, men den ansökta effekten har ökat markant. Det beror främst på ansökningar om stora havsbaserade vindkraftsparker och större industrietableringar. Serverhallar och annan elintensiv industri kräver hög eleffekt och leder till kraftigt ökat effektuttag i de stamnätspunkter där de ansluts. Storleken på uttagen gör att anpassningar av stamnätet ofta blir nödvändiga för att kunna ansluta dessa. Svenska kraftnät har också flera ansökningar om ökat uttag i storstadsregionerna där det råder kapacitetsbrist i elnäten. Det gäller främst Mälardalen och Malmö. Investeringar pågår för att förstärka stamnätet i dessa regioner, exempelvis Nordsyd, Stockholms Ström och Storstockholm Väst (se vidare avsnitt *Systemförstärkningar* nedan). Under perioden 2020–2022 är följande större projekt aktuella för att ansluta ny elproduktion m.m.:

Tabell 2.45 Investeringsprojekt över 100 miljoner kronor vars huvuddrivkraft är anslutning av ny elproduktion/konsumtion och nät

Projektnamn	Typ av projekt	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr	Syfte
Gäddtjärn	Ny 400kV-station	226	226	340 MW vindkraft Rättvik
Grönviken	Ny 400/130kV-station	163	10	400 MW vindkraft Ockelbo
Hällberget	Ny 400kV-station	120	73	500 MW vindkraft Norrbottens län
Tandö	Ny 400kV-station	120	72	Vindkraft norra Värmland och västra Dalarna
Hagförs	Ny 400kV-station	120	72	Vindkraft Värmlands län
Trolltjärn	Ny 400kV-station	130	45	Vindkraftspark utanför Piteå
Tovåsen	Ny 400kV-station	100	97	850 MW vindkraft Västernorrlands län
Tuna	Ny 400/220 kV-transformator	100	15	Förbättrad spänningshållning och leveranssäkerhet i Roslagen
Nya anslutningar	ospecificerat	320	278	Planering för anslutning av vindkraft

Marknadsintegration

Svenska kraftnät har också flera projekt som syftar till att minska flaskhalsarna i det svenska stamnätet för el och öka marknadsintegration.

Sydvästlänken mellan Hallsberg och Hörby är Svenska kraftnäts hittills största investering som nu är i avslutningsfas. Under sommaren 2019 har dock flera skarvfel inträffat på kablarna. Svenska kraftnät har därför beslutat att byta ut samtliga skarvar på kablarna. Sydvästlänkens drifttagning försenas därför till hösten 2020. Investeringen beräknas uppgå till 7 476 miljoner kronor, varav 19 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022. Sydvästlänkens södra anslutningspunkt kommer att vara 400 kV-stationen i Hurva i Skåne län. För att kunna nyttja förbindelsens fulla kapacitet behöver anslutande 400 kV-nät förstärkas. Förstärkningen innebär att ledningen mellan

Hurva och Sege ersätts med en ny ledning med högre överföringskapacitet. Investeringen beräknas uppgå till 438 miljoner kronor, varav 86 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022.

Svenska kraftnät och den tyska stamnätsoperatören 50Hertz planerar en framtida förbindelse, Hansa Power Bridge, mellan Sverige och Tyskland för att utnyttja de ökande variationerna i elbalansen på de olika elmarknaderna för en effektivare handel samt för att öka försörjningssäkerheten. Under 2017 slöts ett samarbetsavtal mellan Svenska kraftnät och 50Hertz som beskriver detaljerna om vidare gemensamt arbete för projektet. Tekniska förstudier pågår med en inriktning om en förbindelse för 700 MW men ytterligare kapacitet kan övervägas i framtiden. Investeringen beräknas för svensk del till 2 910 miljoner kronor, varav 73 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022.

Projektet Nordbalt, likströmsförbindelsen till Litauen, har tagits i drift. För att omhänderta det ökade effektflödet samt upprätthålla driftsäkerheten planerar Svenska kraftnät att förstärka 400 kV-nätet till Nybro. Två nya ledningar byggs, en mellan Ekhyddan och Nybro och en mellan Nybro och Hemsjö. Investeringen beräknas uppgå till 1 895 miljoner kronor, varav 834 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022.

För att förbättra marknadsintegrationen mellan Finland och övriga Norden planeras en ny 400 kV-ledning mellan Sverige och Finland i norr. Investeringen beräknas uppgå till 1 720 miljoner kronor, varav 55 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022. Cirka 80 procent av investeringen kommer att finansieras av den finska stamnätsoperatören Fingrid.

För att behålla handelskapaciteten mellan Sverige och Finland planeras befintlig förbindelse Fenno-Skan 1 att ersättas eftersom den börjar närma sig sin beräknade livslängd. Investeringen beräknas för svensk del till 2 900 miljoner kronor varav 18 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022.

Systemförstärkningar

För att klara ökad överföring i stamnätet genomför Svenska kraftnät även systemförstärkningar.

För att trygga Stockholmsregionens långsiktiga elförsörjning har Svenska kraftnät i samarbete med Vattenfall och Ellevio utarbetat en helt ny struktur för Stockholms elnät. Investeringsprojekten i Storstockholmsområdet är organiserade i två program: Stockholms Ström och Storstockholm Väst.

Programmet Stockholms Ström omfattar drygt 50 olika delprojekt. Investeringen beräknas till 7 574 miljoner kronor, varav 2 788 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022. För Svenska kraftnäts del är följande projekt inom programmet Stockholms Ström aktuella under perioden 2020–2022.

Tabell 2.46 Svenska kraftnäts projekt över 100 miljoner kronor i programmet Stockholms Ström

Projektnamn	Typ av projekt	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr
Anneberg-Skanstull	400 kV ledning	3 200	1 036
Skanstull	400 kV station	745	637
Snösätra	400 kV station	413	364
Örby-Snösätra	400 kV ledning	572	487
Ekudden	400 kV station	156	143
Snösätra–Ekudden	400 kV ledning	184	121

Programmet Storstockholm Väst innebär en uppgradering av stamnätet från 220 till 400 kV genom västra delen av Stockholmsregionen. Investeringen beräknas till 5 655 miljoner kronor, varav 115 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022. Under perioden 2020–2022 är följande projekt inom programmet Storstockholm Väst aktuella:

Tabell 2.47 Svenska kraftnäts projekt över 100 miljoner kronor i programmet Stockholm Väst

Projektnamn	Typ av projekt	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr
Överby–Beckomberga	400 kV ledning	1 222	41
Beckomberga–Bredäng	400 kV ledning	1 000	1
Odensala–Överby	400 kV ledning	577	31
Hamra–Överby	400 kV ledning	744	29
Bredäng	400 kV station	312	3
Beckomberga	400 kV station	445	4
Överby	400 kV station	300	5

Åtta 400 kV-ledningar och tre 220 kV-ledningar korsar gränsen mellan elområde 2 och

elområde 3. Gränsen har stor påverkan på elmarknaden och driftsäkerheten. Den tekniska livslängden kommer att uppnås för vissa av ledningarna de närmaste 20 åren och de behöver ersättas. Programmet som benämns Nordsyd kommer att innebära förnyelse och förstärkning av snittet mellan elområde 2 och elområde 3.

Åtgärderna i programmet Nordsyd är uppdelade i närliggande åtgärder som utgörs av investeringar med kort byggtid och som bidrar till små kapacitetshöjningar samt långsiktiga åtgärder som utgörs av större investeringar, främst nya ledningar, som tar lång tid att bygga och som bidrar med avsevärda kapacitetshöjningar. I dagsläget är strategin att förnya och bygga nya anläggningar med fokus på att i närtid öka kapaciteten till Mälardalen, Uppsala och ner mot Stockholmsområdet. Parallellt behöver också planering och genomförande av två nya 400 kV-ledningar starta. Investeringen beräknas till totalt 50 000 miljoner kronor, varav 521 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022. I tabellen nedan redovisas de projekt över 100 miljoner kronor inom programmet Nordsyd som är aktuella under perioden 2020–2022.

Tabell 2.48 Delprojekt över 100 miljoner kronor inom programmet Nordsyd

Projektnamn	Typ av projekt	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr
Grönviken-Hörndal	Ny 400 kV dubbelledning	1530	34
Mehedeby-Uppsala Nord-Odensala	Ny 400 kV dubbelledning	1520	35
Horndal-Västerås	Ny 400 kV dubbelledning	1220	28
Dönje-Grönviken	Ny 400 kV dubbelledning	910	6
Västerås-Hamra	Ny 400 kV dubbelledning	640	30
Näsee-Hölleforsen	Ny 400 kV dubbelledning	610	0
Betåsen-Näsee	Ny 400 kV ledning	500	29
Grönviken	Stations-ombyggnad	390	11
Näsee	Ny 400 kV-station	310	65
Västerås-Bysingsberg-Karlslund	Spännings-höjning 400 kV	290	21
Kilforsen-Ramsele	Kapacitets-uppgradering	220	8
Hallsberg	Ny shunt-kondensator	170	167
Söderala	Ny 400 kV-station	170	8
Stadsforsen	Stations-ombyggnad	165	5
Odensala	Stations-ombyggnad	160	6

I tabell 2.49 nedan redovisas övriga investeringar över 100 miljoner kronor vars huvuddriftkraft är att förstärka systemet som planeras under perioden 2020–2022.

Tabell 2.49 Övriga systemförstärkningar över 100 miljoner kronor

Projektnamn	Typ av projekt	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr
Skogssäter-Stenkullen	Ny 400 kV ledning	880	623
Midskog-Järpströmmen	Uppgradering till 400 kV ledning	780	69
Storfinnforsen-Midskog	Förnyelse 400 kV ledning	509	104
Långbjörn-Storfinnforsen	Ny 400 kV ledning	330	267
Karlslund-Östansjö	Ny 400 kV ledning	267	199
Stenkullen	Anläggning för produktion av reaktiv effekt	175	81
Repbäcken	Ny 400 kV ledning	160	10
Hjälta och Helgum	Ny 220 kV-station och ny transformator	280	14
Hagby, Hamra, Kolbotten	Dynamiska spännings reglerresurser	150	14

Övriga nyinvesteringar

Svenska kraftnät behöver även göra andra investeringar än i nät och stationer, se tabell 2.50 nedan. Antalet nyinvesteringar i olika it-system har ökat kraftigt och den totala investeringen uppgår till 1 861 miljoner kronor varav 1 499 miljoner kronor belastar perioden 2020–2022.

Tabell 2.50 Övriga nyinvesteringar över 100 miljoner kronor

	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr
Central informationshanteringsmodell Elmarknadshubben	400	262
Nordisk balanseringsmodell 1 (NBM1)	500	417
Nordisk balanseringsmodell 2 (NBM 2)	425	260
Kortare avräkningsperiod (HTR)	100	65
Nordisk driftkoordinering (N-RSC)	236	123
Nytt driftövervakningssystem	200	200

Vidmakthållande av befintliga investeringar

Stamnätets förmåga att tillgodose kundernas önskemål om överföring får inte minska till följd av anläggningarnas ökande ålder. De äldsta delarna av 400 kV-systemet är nu ca 65 år. Delar av 220 kV-systemet är ännu äldre. Att reinvestera i befintliga anläggningar är därför lika viktigt som att investera i nya.

Ledningar

Vid reinvesteringar i ledningar är genomförandetiderna långa vilket gör att förnyelse behöver göras etappvis. Under perioden 2020–2022 är följande större reinvesteringar i ledningar och kablar aktuella:

Tabell 2.51 Reinvesteringar i ledningar och kablar över 100 miljoner kronor

Projektnamn	Region	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr
Öresundsförbindelsen	Skåne	374	239
Skogssäter–Kilanda	Västra Götaland	590	56
Krångede–Horndal	Jämtland, Härjedalen, Gävleborg, Dalarna	180	0
Stenkullen–Horred	Västra Götaland	464	30
Horred–Breared	Halland, Västra Götaland	810	32
Kilanda–Stenkullen	Västra Götaland	2 655	116
Breared–Söderåsen	Skåne, Halland	574	207
Söderåsen–Barsebäck	Skåne	645	40
Sege–Barsebäck	Skåne	350	44
Horndal–Avesta	Dalarna, Västermanland	355	16
Stadsforsen–Torpshammar	Västernorrland, Jämtland, Härjedalen	230	21
Hammarforsen	Jämtland, Härjedalen	100	9
Rätan	Jämtland, Härjedalen	118	50

Stationer

Även flera av Svenska kraftnäts stationer är i behov av förnyelse. Under perioden 2020–2022 är följande större reinvesteringar i stationer aktuella:

Tabell 2.52 Reinvesteringar i stationer över 100 miljoner kronor

Stationsnamn	Region	Total investering mnkr	Investering 2020–2022 mnkr
Letsi	Norrbotten	214	137
Ringhals	Halland	133	95
Porjusberget	Norrbotten	195	22
Kimstad	Östergötland	120	50
Midskog	Jämtland	561	75
Barsebäck	Skåne	116	-7
Skogssäter	Västra Götaland	284	77
Kilforsen	Västernorrland	100	64
Harsprånget	Norrbotten	207	179
Hedenlunda	Södermanland	158	52
Bäsna	Dalarna	180	9
Ligga	Norrbotten	175	112
Rätan	Jämtland, Härjedalen	306	53
Forsmark	Uppsala	157	96
Konti-Skan 1 och 2	Västra Götaland	181	35
Glan	Östergötland	106	13
Hall	Stockholm	100	62
Horndal	Dalarna	150	23
Kilanda	Västra Götaland	147	76
Kolstad	Östergötland	100	64
Ritsem	Norrbotten	142	99
Stornorrfors	Västerbotten	100	69
Åker	Södermanland	100	36
Grundfors	Västerbotten	255	213
SwePol Link	Blekinge	150	90

Gasturbiner AB

Det reinvesteringsbehov som under 2014 identifierades i Svenska Kraftnät Gasturbiner AB:s anläggningar planeras att genomföras under en sjuårsperiod. Reinvesteringarna beräknas uppgå till 781 miljoner kronor, varav 241 miljoner kronor under perioden 2020–2022.

2.8.2 Finansiella befogenheter

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 låta Affärsverket svenska kraftnät ta upp lån i och utanför Riksgäldskontoret till ett sammanlagt belopp om högst 6 600 miljoner kronor.

Regeringen bemyndigas även att för 2020 låta Affärsverket svenska kraftnät placera likvida medel i och utanför Riksgäldskontoret.

Regeringen bemyndigas för 2020 att besluta om delägarlån eller borgen om högst 500 miljoner kronor till förmån för bolag i vilka Affärsverket svenska kraftnät förvaltar statens aktier.

Regeringen bemyndigas för 2020 att besluta om förvärv och bildande av bolag som ska verka inom Affärsverket svenska kraftnäts verksamhetsområde intill ett belopp om 20 miljoner kronor samt avyttra aktier intill ett belopp om 20 miljoner kronor.

Regeringen bemyndigas att för 2020 bevilja lån till företag som bedriver nätverksamhet enligt ellagen (1997:857) som uppgår till högst 700 miljoner kronor.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet om att låta Svenska kraftnät ta upp lån i och utanför Riksgäldskontoret inom en sammanlagd ram om 6 600 miljoner kronor ska främst täcka lånebehovet inom investeringsverksamheten. Regeringen föreslår även att riksdagen bemyndigar regeringen att låta Svenska kraftnät placera likvida medel i och utanför Riksgäldskontoret i enlighet med gällande ordning.

Vidare föreslås att regeringen bemyndigas att lämna delägarlån eller borgen till bolag där Svenska kraftnät förvaltar statens aktier intill ett belopp om 500 miljoner kronor. Liksom tidigare avser regeringen att delegera denna rätt till Svenska kraftnät.

Regeringens bemyndigande om att låta Svenska kraftnät ge lån till företag som bedriver nätverksamhet enligt ellagen ryms inom den sammanlagda ramen och syftar främst till att finansiera åtgärder, utom drift och underhåll, för att öka elnätets kapacitet för att underlätta anslutningen av anläggningar för produktion av förnybar el, om det finns särskilda skäl att anta att en sådan anslutning annars inte kommer äga rum.

Regeringen kommer att kräva full ersättning för statens risk i samband med borgensteckning eller långivning.

För 2020 föreslås att regeringen ska kunna besluta om förvärv av aktier eller bilda bolag intill ett belopp om 20 miljoner kronor samt även avyttra aktier intill ett belopp om 20 miljoner kronor. Förvärv av aktier eller bildande av bolag ska ske inom ramen för Svenska kraftnäts verksamhetsområde. Regeringen avser liksom tidigare att för 2020 delegera denna rätt till Svenska kraftnät.

Nord Pool Holding AS (Nord Pool) driver den nordiska elbörsen, dvs. handelsplatsen för den fysiska handeln med el i Norden och de baltiska staterna. Bolaget ägs gemensamt av de systemansvariga stamnätsoperatörerna i Norden och Baltikum. Svenska kraftnät och norska Statnett äger vardera 28,2 procent av bolaget. Energinet (Danmark) och Fingrid (Finland) äger vardera 18,8 procent medan Elering AS (Estland), Augstsprieguma tïkls AS (Lettland) och Litgrid AB (Litauen) äger vardera två procent.

Den 15 augusti 2015 trädde Europeiska kommissionens förordning (EU) 2015/1222 av den 24 juli 2015 om fastställande av riktlinjer för kapacitetstilldelning och hantering av överbelastning i kraft. Förordningen innehåller bl.a. bestämmelser för elbörsverksamhet med syftet att etablera konkurrens mellan elbörser i Europa. Att verka under dessa nya förutsättningar faller inte inom ramen för de nordiska och baltiska systemoperatörernas kärnverksamhet.

Holdingbolaget, Nord Pool Holding AS, har två helägda dotterbolag där det ena hanterar allokering av överföringskapacitet och det andra är konkurrensutsatt och utövar börsverksamhet. Svenska kraftnät har inkommit till regeringen med en hemställan gällande avyttring av aktier i Nord Pool Holding AS (I2019/00915/E).

Regeringen bedömer att en avyttring minskar Svenska kraftnäts risker kopplat till börsverksamheten, då riskerna väntas öka i framtiden i takt med att konkurrensen ökar. Regeringen har därför genom beslut (I2019/00915/E), med stöd av 8 kap. 4 § första stycket budgetlagen (2011:203), bemyndigat Svenska kraftnät att avyttra aktier i Nord Pool Holding AS.

Svenska kraftnäts ekonomiska mål

Enligt befintliga ekonomiska mål, som trädde i kraft 2003, ska Svenska kraftnät uppnå en räntabilitet, efter schablonmässigt avdrag för skatt, på 6 procent under en konjunkturcykel, exklusive resultatandelar från avyttringar i intresseföretag. Under 2020 har Svenska kraftnät behov av en skuldsättningsgrad om högst 90 procent. Skuldsättningsgraden bedöms öka den kommande treårsperioden. Som riktlinje för utdelning och skattemotsvarighet gäller krav på 65 procent av årets resultat för affärsverkskoncernen.

Inom Regeringskansliet genomförs en översyn av Svenska kraftnäts ekonomiska mål mot bakgrund bl.a. av de stora omvärldsförändringarna i form av krav på stora investeringar och därmed kapitalbehov som affärsverket står inför. Regeringen avser att återkomma med nya ekonomiska mål för Svenska kraftnät.

Avgiftsinkomster

Svenska kraftnät finansierar sin nätverksamhet och balanstjänst genom avgifter. Kostnaderna för att utveckla och förvalta stamnätet betalas framför allt av Svenska kraftnäts nätkunder genom den s.k. effektavgiften som är den ena av stamnätstariffens komponenter. Nättariffens andra komponent, energiavgiften, finansierar verkets kostnader för att ersätta de nätförluster som sker vid överföring av el. Därutöver sker viss finansiering genom s.k. flaskhalsintäkter och transitintäkter.

Svenska kraftnät har sedan 1990-talet kunnat hålla internationellt sett låga och stabila överföringsavgifter. Nätverksamheten är den verksamhetsgren som huvudsakligen bidrar till att uppfylla Svenska kraftnäts avkastningskrav. Nätkundernas kostnader har höjts flera gånger de senaste åren och kommer även att behöva höjas framöver för att möta Svenska kraftnäts höga investeringstakt. Från och med 2014 ska Svenska kraftnät uppnå avkastningskravet under en konjunkturcykel i stället för årligen, vilket ger verket möjlighet att bättre planera och styra tariffutvecklingen för att säkerställa långsiktighet och stabilitet. Svenska kraftnät bedömer att den höga investeringstakten innebär att effektavgiften måste höjas. Sett över de kommande åren bedöms höjningen uppgå till cirka 30 procent.

Från och med 2012 har en intäktsram fastställts årligen för Svenska kraftnäts del för de nätkoncessioner som innehas i verksamheten. Från 2016 tillämpas fyraåriga tillsynsperioder även på Svenska kraftnäts intäktsramar. Avgiftsinkomsterna prognostiseras för åren 2019–2022 i tabell 2.53 nedan.

Tabell 2.53 Avgiftsintäkter vid Svenska kraftnät

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Beräknat 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Nät- och system-intäkter	11 438	10 185	11 060	11 825	12 365

Beräknade inleveranser från Svenska kraftnät

Enligt Svenska kraftnäts investeringsplan för 2020-2022 förväntas utdelningen bli 439 miljoner kronor baserat på 2019 års resultat vid ett avkastningskrav på justerat eget kapital, efter schablonmässigt avdrag för skatt, på 6 procent exklusive resultatandelar från avyttringar i intresseföretag. Aktuellt års utdelning inlevereras nästkommande verksamhetsår. Det beräknade resultatet samt utdelningen från Svenska kraftnät under budgetåren 2019–2022 redovisas i tabell 2.54 givet ett utdelningskrav på 65 procent av verksamhetsårets resultat.

Tabell 2.54 Beräknade inleveranser från Svenska kraftnät

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Beräknat 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Årets resultat	-92	675	665	765	820
Utdelning[1]	132	0	439	432	497

[1] Inleverans nästföljande år.

Kommunikationer

22

Förslag till statens budget för 2020

Kommunikationer

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 9

1 Förslag till riksdagsbeslut 11

2 Kommunikationer 15
2.1 Omfattning 15
2.2 Utgiftsutveckling 15
2.3 Skatteutgifter 16
2.4 Mål för utgiftsområdet 17

3 Transportpolitik 19
3.1 Omfattning 19
Utgiftsutveckling 20
3.2 Skatteutgifter 21
3.3 Mål 24
3.4 Resultatredovisning 25
3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 25
3.4.2 Resultat 25
3.5 Politikens inriktning 58
3.6 Budgetförslag 63
3.6.1 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur 63
3.6.2 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur 75
3.6.3 1:3 Trafikverket 78
3.6.4 1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål 79
3.6.5 1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur 79
3.6.6 1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser 80
3.6.7 1:7 Trafikavtal 81
3.6.8 1:8 Viss internationell verksamhet 82
3.6.9 1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut 82
3.6.10 1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk 83
3.6.11 1:11 Trängselskatt i Stockholm 84
3.6.12 1:12 Transportstyrelsen 89
3.6.13 1:13 Trafikanalys 91
3.6.14 1:14 Trängselskatt i Göteborg 92

3.6.15 1:15 Sjöfartsstöd 96
3.6.16 1:16 Internationell tågtrafik 96
3.6.17 1:17 Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m. 97
3.6.18 Sjöfartsverket 98
3.6.19 Luftfartsverket 102

4 Politiken för informationssamhället 107
4.1 Omfattning 107
4.2 Utgiftsutveckling 107
4.3 Mål för området 107
4.4 Resultatredovisning 108
4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 108
4.4.2 Digitaliseringspolitik 110
4.4.3 Post 120
4.4.4 Grundläggande betaltjänster 123
4.5 Politikens inriktning 124
4.5.1 Digitaliseringspolitik 124
4.5.2 Post 126
4.5.3 Grundläggande betaltjänster 126
4.6 Budgetförslag 127
4.6.1 2:1 Post- och telestyrelsen 127
4.6.2 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning 128
4.6.3 2:3 Grundläggande betaltjänster 129
4.6.4 2:4 Informationsteknik och telekommunikation 130
4.6.5 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation 131

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	12
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	13
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 22 Kommunikationer	15
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 22 Kommunikationer	16
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 22 Kommunikationer	16
Tabell 2.4	Skatteutgifter inom utgiftsområde 22	16
Tabell 3.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde Transportpolitik	20
Tabell 3.2	Skatteutgifter inom transportområdet	21
Tabell 3.3	Antal omkomna i de olika trafikslagen	37
Tabell 3.4	Fördelning statlig ram för perioden 2018–2029 [1]	44
Tabell 3.5	Verksamhetsvolym investeringar	45
Tabell 3.6	Verksamhetsvolym namngivna investeringar nationell plan	45
Tabell 3.7	Uppföljning och prognos för större investeringar i den nationella planen för transportsystemet 2018–2029	46
Tabell 3.8	Uppföljning av namngivna objekt med nettoprisindex, öppnade för trafik under 2018	47
Tabell 3.9	Uppföljning av namngivna objekt med branschindex, öppnade för trafik under 2018	48
Tabell 3.10	Uppföljning av trimnings- och miljöåtgärder i nationell plan för perioden 2018–2029	48
Tabell 3.11	Uppföljning av de regionala planerna (länsplaner) för planperioden 2018–2029	49
Tabell 3.12	Uppföljning länsplaner för perioden 2018–2029	49
Tabell 3.13	Uppföljning av objekt i länsplaner med nettoprisindex, öppnade för trafik under 2018	50
Tabell 3.14	Uppföljning av objekt i länsplaner med branschindex, öppnade för trafik under 2018	51
Tabell 3.15	Anslagstilldelning drift och underhåll av väg och järnväg	52
Tabell 3.16	Underhåll och reinvesteringar i förhållande till antalet tågkilometer och antalet spårmeter	53
Tabell 3.17	Beläggningsunderhåll per vägtyp	55
Tabell 3.18	Anslagsutveckling 1:1 Utveckling av statens transport-infrastruktur	63
Tabell 3.19	Intäkter som Trafikverket disponerar	66
Tabell 3.20	Intäkter som Trafikverket inte disponerar	67
Tabell 3.21	Investeringsplan för Trafikverket	68
Tabell 3.22	Beställningsbemyndigande för anslag 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	69
Tabell 3.23	Beräknad nettoupplåning för projekt som med riksdagens godkännande finansieras med lån	71

Tabell 3.24 Beräknad låneskuld för projekt som med riksdagens godkännande finansieras med lån 72
Tabell 3.25 Anslagsbehov för räntor och återbetalning av lån för vägar och järnvägar 73
Tabell 3.26 Utveckling av anslag Statens transportinfrastruktur, fördelning på anslagsposter 74
Tabell 3.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur 75
Tabell 3.28 Anslagsutveckling 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur 75
Tabell 3.29 Beställningsbemyndigande för anslag 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur 76
Tabell 3.30 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur på anslagsposter 77
Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur 78
Tabell 3.32 Anslagsutveckling 1:3 Trafikverket 78
Tabell 3.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Trafikverket 79
Tabell 3.34 Anslagsutveckling 1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål 79
Tabell 3.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål 79
Tabell 3.36 Anslagsutveckling 1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur 79
Tabell 3.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur 80
Tabell 3.38 Anslagsutveckling 1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser 80
Tabell 3.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser 80
Tabell 3.40 Anslagsutveckling 1:7 Trafikavtal 81
Tabell 3.41 Beställningsbemyndigande för anslag 1:7 Trafikavtal 81
Tabell 3.42 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Trafikavtal 82
Tabell 3.43 Anslagsutveckling 1:8 Viss internationell verksamhet 82
Tabell 3.44 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Viss internationell verksamhet 82
Tabell 3.45 Anslagsutveckling 1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut 82
Tabell 3.46 Uppdragsverksamhet 83
Tabell 3.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut 83
Tabell 3.48 Anslagsutveckling 1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk 83
Tabell 3.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk 84
Tabell 3.50 Anslagsutveckling 1:11 Trängselskatt i Stockholm 84
Tabell 3.51 Beställningsbemyndigande för anslag 1:11 Trängselskatt i Stockholm 86
Tabell 3.52 Trängselskatt i Stockholm – uppföljning av överskott i förhållande till avsatta medel till väginvesteringar 87
Tabell 3.53 Trängselskatt i Stockholm –uppföljning av hur avsatta medel har använts 88
Tabell 3.54 Trängselskatt i Stockholm – beräkning av medel som avsätts till investeringar 88

Tabell 3.55 Anslag 1:11 Trängselskatt i Stockholm – fördelning på anslagsposter ... 89
Tabell 3.56 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Trängselskatt i Stockholm ... 89
Tabell 3.57 Anslagsutveckling 1:12 Transportstyrelsen ... 89
Tabell 3.58 Offentligrättslig verksamhet ... 89
Tabell 3.59 Offentligrättslig verksamhet ... 90
Tabell 3.60 Offentligrättslig verksamhet 2020 – fördelning av budgeterade kostnader på verksamhetsområden och trafikslag ... 90
Tabell 3.61 Avgiftsfinansierade transfereringar ... 90
Tabell 3.62 Avgifter som redovisas mot inkomsttitel och som inte motsvaras av verksamhetskostnader inom Transportstyrelsen ... 91
Tabell 3.63 Uppdragsverksamhet ... 91
Tabell 3.64 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Transportstyrelsen ... 91
Tabell 3.65 Anslagsutveckling 1:13 Trafikanalys ... 91
Tabell 3.66 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Trafikanalys ... 92
Tabell 3.67 Anslagsutveckling 1:14 Trängselskatt i Göteborg ... 92
Tabell 3.68 Beställningsbemyndigande för anslag 1:14 Trängselskatt i Göteborg ... 93
Tabell 3.69 Trängselskatt i Göteborg – uppföljning i förhållande till avsatt medel till väginvesteringar ... 94
Tabell 3.70 Trängselskatt i Göteborg – uppföljning av hur avsatta medel har använts ... 95
Tabell 3.71 Trängselskatt i Göteborg – beräkning av medel som avsätts till investeringar ... 95
Tabell 3.72 Anslag 1:14 Trängselskatt i Göteborg – fördelning på anslagsposter ... 95
Tabell 3.73 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Trängselskatt i Göteborg ... 95
Tabell 3.74 Anslagsutveckling 1:15 Sjöfartsstöd ... 96
Tabell 3.75 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Sjöfartsstöd ... 96
Tabell 3.76 Anslagsutveckling 1:16 Internationell tågtrafik ... 96
Tabell 3.77 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Internationell tågtrafik ... 97
Tabell 3.78 Anslagsutveckling 1:17 Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m. ... 97
Tabell 3.79 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m. ... 98
Tabell 3.80 Verksamhetens rörelseintäkter och rörelseresultat fördelat på verksamhetsområden ... 98
Tabell 3.81 Översikt av de ekonomiska målen ... 99
Tabell 3.82 Prognos av Sjöfartsverkets resultat ... 100
Tabell 3.83 Investeringsplan för Sjöfartsverket ... 101
Tabell 3.84 Verksamhetens rörelseintäkter och rörelseresultat fördelat på verksamhetsområden ... 103
Tabell 3.85 Översikt av de ekonomiska målen ... 103
Tabell 3.86 Prognos för Luftfartsverkets resultat ... 104
Tabell 3.87 Investeringsplan för Luftfartsverket ... 106
Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 22 Politiken för informationssamhället ... 107
Tabell 4.2 Indikatorer för måluppfyllelse – digitaliseringspolitik ... 109
Tabell 4.3 Utvecklingen totalt brevmarknaden ... 121

Tabell 4.4 Andelen brev som inlämnats till Postnord för övernattbefordran, fr.o.m. 2018 tvådagarsbefordran, och som delades ut inom tidsramen 121
Tabell 4.5 Anslagsutveckling 2.1 Post- och telestyrelsen 127
Tabell 4.6 Offentligrättslig verksamhet 127
Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Post- och telestyrelsen 127
Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning 128
Tabell 4.9 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning 128
Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning 129
Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:3 Grundläggande betaltjänster 129
Tabell 4.12 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:3 Grundläggande betaltjänster 130
Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Grundläggande betaltjänster 130
Tabell 4.14 Anslagsutveckling 2:4 Informationsteknik och telekommunikation 130
Tabell 4.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Informationsteknik och telekommunikation 131
Tabell 4.16 Anslagsutveckling 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation 131
Tabell 4.17 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation 132
Tabell 4.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation 132

Diagramförteckning

Diagram 1.1 Viktad tillgänglighet för kortväga arbetsresor, per kommungrupp enligt Tillväxtverkets indelning 28
Diagram 1.2 Andel män och kvinnor i ledningsgrupper och styrelser för ett antal statliga myndigheter och bolag inom transportsektorn 31
Diagram 1.3 Andel män och kvinnor bland beslutsfattare i kommuner gällande frågor om infrastrukturplanering, väghållning och kollektivtrafik. 31
Diagram 1.4 Utsläpp av växthusgaser (1990 och 2005–2018) 38
Diagram 1.5 Antal personer som omfattats av åtgärder för att minska bullerstörningar 42
Diagram 1.6 Fördelning totalkostnader för namngivna objekt vid beslut om objekt i nationell plan, inkl. extern finansiering 45
Diagram 1.7 Fördelning av förbrukade medel per åtgärdstyp i länsplaner under 2018 49

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för vissa infrastrukturprojekt som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 45 500 000 000 kronor (avsnitt 3.6.1).
2. Riksdagen godkänner de ekonomiska målen för Sjöfartsverket samt bemyndigar regeringen att besluta om utdelning och skattemotsvarighet i enlighet med vad regeringen förordar (avsnitt 3.6.18).
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 ge Sjöfartsverket finansiella befogenheter i enlighet med vad regeringen förordar (avsnitt 3.6.18).
4. Riksdagen godkänner investeringsplanen för Sjöfartsverket för 2020–2022 som en riktlinje för Sjöfartsverkets investeringar (avsnitt 3.6.18).
5. Riksdagen godkänner de ekonomiska målen för Luftfartsverket samt bemyndigar regeringen att besluta om utdelning och skattemotsvarighet i enlighet med vad regeringen förordar (avsnitt 3.6.19).
6. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 ge Luftfartsverket finansiella befogenheter i enlighet med vad regeringen förordar (avsnitt 3.6.19).
7. Riksdagen godkänner investeringsplanen för flygtrafikledning för 2020–2022 som en riktlinje för Luftfartsverkets investeringar (avsnitt 3.6.19).
8. Riksdagen fastställer avgiftsuttaget under 2020 för finansiering av åtgärder mot allvarliga fredstida hot och påfrestningar som gäller elektronisk kommunikation till högst 100 000 000 kronor (avsnitt 4.6.1).
9. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 22 Kommunikationer enligt tabell 1.1.
10. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Utveckling av statens transportinfrastruktur	25 783 982
1:2	Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	24 655 015
1:3	Trafikverket	1 421 782
1:4	Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål	188 308
1:5	Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur	62 284
1:6	Ersättning avseende icke statliga flygplatser	88 013
1:7	Trafikavtal	1 050 000
1:8	Viss internationell verksamhet	28 757
1:9	Statens väg- och transportforskningsinstitut	53 035
1:10	Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk	150 000
1:11	Trängselskatt i Stockholm	2 215 476
1:12	Transportstyrelsen	2 215 497
1:13	Trafikanalys	70 001
1:14	Trängselskatt i Göteborg	930 236
1:15	Sjöfartsstöd	1 588 000
1:16	Internationell tågtrafik	50 000
1:17	Infrastruktur för flygtrafiktjänst	157 000
2:1	Post- och telestyrelsen	63 387
2:2	Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning	136 278
2:3	Grundläggande betaltjänster	28 037
2:4	Informationsteknik och telekommunikation	64 844
2:5	Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation	296 014
Summa		**61 295 946**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:1	Utveckling av statens transportinfrastruktur	112 482 000	2021–2050
1:2	Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	28 000 000	2021–2038
1:7	Trafikavtal	5 700 000	2021–2027
1:11	Trängselskatt i Stockholm	28 500 000	2021–2057
1:14	Trängselskatt i Göteborg	4 180 000	2021–2037
2:2	Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning	300 000	2021–2024
2:3	Grundläggande betaltjänster	45 000	2021–2024
2:5	Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation	745 000	2021–2024
	Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet	**179 952 000**	

2 Kommunikationer

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 22 Kommunikationer omfattar transportpolitik och politiken för informationssamhället.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 22 Kommunikationer

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Transportpolitik	56 159	58 746	58 041	**60 707**	67 563	68 789
Politiken för informationssamhället	435	445	429	**589**	629	710
Totalt för utgiftsområde 22 Kommunikationer	**56 594**	**59 192**	**58 470**	**61 296**	**68 192**	**69 500**

Anm. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Regeringen föreslår att 61 296 miljoner kronor anvisas till utgiftsområde 22 Kommunikationer för 2020. För 2021 beräknas anslagsnivån till 68 192 miljoner kronor och för 2022 till 69 500 miljoner kronor.

I tabell 2.2 redovisas förändringar av anslagsnivån för perioden 2020–2022 jämfört med statens budget för 2019 fördelat på olika komponenter. Den pris- och löneomräkning som görs årligen av anslagen för förvaltningsändamål för att kompensera myndigheterna för pris- och löneökningar utgör en del av den föreslagna anslagsförändringen.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 22 Kommunikationer

22 Kommunikationer

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**58 968**	**58 968**	**58 968**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	925	1 911	2 986
Beslut	868	6 638	6 785
Varav BP20 [3]	423	586	754
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	25	73	95
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP2 [3]			
Övrigt	509	603	666
Ny ramnivå	**61 296**	**68 192**	**69 500**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Av tabell 2.3 framgår utgiftsområdets föreslagna anslagsram för 2020 realekonomiskt fördelad på transfereringar, verksamhetskostnader och investeringar.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 22 Kommunikationer

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	7 505
Verksamhetsutgifter [2]	25 734
Investeringar [3]	28 057
Summa ramnivå	**61 296**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 22 Kommunikationer redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre än den angivna normen inom skatteslaget. Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I tabell 2.4 summeras de skatteutgifter som är att hänföra till utgiftsområde 22 Kommunikationer.

Tabell 2.4 Skatteutgifter inom utgiftsområde 22

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Transportpolitik	25 900	27 510
Politiken för informationssamhället	0	0
Totalt för utgiftsområdet	**25 900**	**27 510**

2.4 Mål för utgiftsområdet

Mål för transportpolitiken

Transportpolitikens övergripande mål är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Utöver det övergripande målet finns ett funktionsmål om tillgänglighet och ett hänsynsmål om säkerhet, miljö och hälsa (prop. 2008/09:93, bet. 2008/09:TU14, rskr. 2008/09:257 och prop. 2012/13:1 utg.omr. 22, bet. 2012/13:TU1, rskr. 2012/13:118).

Mål för politiken för informationssamhället

Politiken för informationssamhället har tre mål för områdena digitaliseringspolitik (inklusive delmål för elektronisk kommunikation och bredband), postsektorn samt grundläggande betaltjänster.

Digitaliseringspolitik

Målet för digitaliseringspolitiken är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter (prop. 2011/12:1 utg.omr. 22, bet. 2011/12:TU1, rskr. 2011/12:87). Under detta mål finns två delmål:

– Elektroniska kommunikationer ska vara effektiva, säkra och robusta samt tillgodose användarnas behov. Elektroniska kommunikationer ska i första hand tillhandahållas genom en väl fungerande marknad, men staten ska ha ett ansvar på områden där allmänna intressen inte enbart kan tillgodoses av marknaden (prop. 2014/15:1 utg.omr. 22, bet. 2014/15:TU1, rskr. 2014/15:86).
– Sverige ska ha bredband i världsklass. Alla hushåll och företag bör ha goda möjligheter att använda sig av elektroniska samhällstjänster och service via bredband (prop. 2009/10:193, bet. 2009/10:TU18, rskr. 2009/10:297).

Post

Målet för postsektorn är att det ska finnas en posttjänst av god kvalitet i hela landet som uppfyller de krav som anges i postlagen (2010:1045) (prop. 2014/15:1 utg.omr. 22, bet. 2014/15:TU1, rskr. 2014/15:86).

Grundläggande betaltjänster

Målet för politiken för de grundläggande betaltjänsterna är att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser (prop. 2006/07:55 utg.omr. 22, bet. 2006/07:TU16, rskr. 2006/07:205)

3 Transportpolitik

3.1 Omfattning

I området Transportpolitik ingår infrastruktur- och trafikfrågor inom järnvägs-, väg-, sjöfarts- och luftfartsområdena samt transportforskning. Myndigheter inklusive affärsverk som verkar inom transportpolitiken är Luftfartsverket, Sjöfartsverket, Statens väg- och transportforskningsinstitut, Trafikanalys, Trafikverket och Transportstyrelsen. Statligt ägda bolag som berörs är AB Svensk Bilprovning, Arlandabanan Infrastructure AB, Green Cargo AB, Infranord AB, Jernhusen AB, SAS AB, SJ AB, Svensk-Danska Broförbindelsen SVEDAB AB, Svevia AB och Swedavia AB.

Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde Transportpolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Transportpolitik						
1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	23 440	25 577	24 782	**25 784**	30 464	30 999
1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	22 999	23 618	23 555	**24 655**	26 759	27 283
1:3 Trafikverket	1 418	1 397	1 398	**1 422**	1 438	1 460
1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål	188	188	188	**188**	188	188
1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur	62	62	62	**62**	62	62
1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser	79	183	108	**88**	88	88
1:7 Trafikavtal	961	1 036	1 075	**1 050**	1 058	1 038
1:8 Viss internationell verksamhet	29	29	28	**29**	29	29
1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut	53	54	54	**53**	52	47
1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk	104	150	94	**150**	150	150
1:11 Trängselskatt i Stockholm	2 322	1 753	2 751	**2 215**	2 037	2 068
1:12 Transportstyrelsen	2 120	2 189	2 195	**2 215**	2 239	2 255
1:13 Trafikanalys	65	69	70	**70**	71	72
1:14 Trängselskatt i Göteborg	888	837	137	**930**	1 010	1 042
1:15 Sjöfartsstöd	1 432	1 563	1 542	**1 588**	1 636	1 658
1:16 Internationell tågtrafik		42		**50**	50	50
1:17 Infrastruktur för flygtrafiktjänst				**157**	231	299
Summa Transportpolitik	**56 159**	**58 746**	**58 041**	**60 707**	**67 563**	**68 789**

Anm. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

År 2018 uppgick de totala utgifterna inom transportområdet till 56 159 miljoner kronor. Prognosen för 2019 avseende de totala utgifterna uppgår till 58 041 miljoner kronor.

Regeringen föreslog i propositionen Infrastruktur för framtiden – innovativa lösningar för stärkt konkurrenskraft och hållbar utveckling (prop. 2016/17:21) en ny långsiktig ekonomisk ram på 622 500 miljoner kronor för perioden 2018–2029. Riksdagen biföll regeringens förslag (bet. 2016/17:TU4, rskr. 2016/17:101). Med anledning av riksdagens beslut fastställde regeringen den 31 maj 2018 den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen och de definitiva ekonomiska ramarna för trafikslagsövergripande länsplaner för regional transportinfrastruktur för perioden 2018–2029. Samtidigt fattade regeringen beslut om byggstarter 2018–2020 och beslut om förberedelse för byggstarter 2021–2023 (N2018/03462/TIF m.fl.).

Utöver dessa satsningar föreslår regeringen i denna proposition att medel anvisas för internationell tågtrafik med 50 miljoner kronor per år under perioden 2020–2022. Vidare föreslås att anslag 1:7 *Trafikavtal* ökas med 92 miljoner kronor 2020, 207 miljoner kronor 2021, 207 miljoner kronor 2022, 207 miljoner kronor 2023 samt med 40 miljoner kronor under 2024 och 2025. Satsningen på trafikavtal föreslås delvis finansieras inom ram genom att anslag 1:2 *Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur* minskas med 92 miljoner kronor per år under perioden 2020–2023. Regeringen anser vidare att fortsatta satsningar på bärighet och tjälsäkring på det enskilda vägnätet angelägna för utvecklingen av landsbygden. Vidare är en väl fungerande järnvägsinfrastruktur är viktig för landsbygdens konkurrenskraft. Det handlar bl.a. om att främja spårbundna godstransporter. Regeringen anser därför att 354 miljoner kronor bör avsättas till bärighet och tjälsäkring av det enskilda vägnätet och 300 miljoner kronor till underhåll av det statliga järnvägsnätet i landsbygd under perioden 2020–2022. Dessutom föreslås att anslag 1:17 *Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m.* från och med 2022 tillförs ytterligare 68 miljoner kronor.

Vidare föreslås att medel för drift av det nationella transportforskningsbiblioteket BIC dras ned med 2 miljoner kronor för 2020 samt med en permanent sänkning med 4 miljoner kronor från och med 2021.

Regeringens förslag till anslag 2020 för transportområdet uppgår till sammanlagt 60 707 miljoner kronor. För 2021 och 2022 beräknas anslagen till sammanlagt 67 563 miljoner kronor och 68 789 miljoner kronor.

3.2 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 22 Kommunikationer redovisas i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre än den angivna normen inom skatteslaget. Många av skatterna har införts för att nå vissa mål med samhällsutvecklingen inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar statsbudgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på statsbudgetens utgiftssida. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I det följande redovisas de skatteutgifter som är att hänföra till transportområdet inom utgiftsområde 22 Kommunikationer.

Tabell 3.2 Skatteutgifter inom transportområdet

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Personbefordran	8 370	8 710
Energiskatt på diesel i motordrivna fordon	11 300	12 180
Energiskatt på fossil bensin utanför reduktionsplikten	0	0
Energiskattebefrielse för naturgas och gasol som drivmedel	70	70
Energiskattebefrielse för biodrivmedel utanför reduktionsplikten	3 700	3 910
Energiskattebefrielse för elförbrukning vid bandrift	1 360	1 460
Energiskattebefrielse för bränsleförbrukning vid bandrift	30	30
Energiskattebefrielse på bränsle för inrikes luftfart	1 050	1 130
Koldioxidskattebefrielse på bränsle vid bandrift	20	20
Koldioxidskatt för fossila drivmedel utanför reduktionsplikten	0	0
Totalt för transportområdet	**25 900**	**27 510**

Källa: Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98).

Personbefordran

Enligt 7 kap. 1 § mervärdesskattelagen (1994:200) är mervärdesskatten för personbefordran nedsatt till 6 procent. Skattesatsen gäller för resor i kollektivtrafik och taxiresor samt turist- och charterresor, sightseeingturer och liknande, oavsett vilket transportmedel som används. Mervärdesskattenivån gäller dock inte om resemomentet är av underordnad betydelse. Den nedsatta skattesatsen ger upphov till en skatteutgift avseende mervärdesskatt.

Energiskatt på diesel i motordrivna fordon

I 2 kap. 1 § lagen (1994:1776) om skatt på energi, förkortad LSE, anges energiskattesatserna på bränslen. I praktiken utgörs nästan all bensin- och dieselanvändning av miljöklass 1. För drivmedel inom reduktionsplikten tas skatt ut enhetligt per liter bränsle, dvs. ingen skattemässig uppdelning sker längre av beståndsdelar som framställts av biomassa och komponenter som har fossilt ursprung. Med samma skatt per liter har det statliga stödet avskaffats till drivmedel som framställts av biomassa när det gäller de bränslen som omfattas av reduktionsplikten. Normen beräknas baserat

på energiskatteuttaget per energienhet för bensin inklusive beståndsdelar som framställs av biomassa. Normen i hela transportsektorn motsvarar därmed skatteuttaget per energienhet för bensin miljöklass 1 och detta är 46,1 öre/kWh första halvåret 2019. För diesel miljöklass 1 (inklusive biodrivmedel) är skatteuttaget första halvåret 2019 per energienhet lägre, motsvarande 25,3 öre/kWh. Detta ger upphov till en skatteutgift för diesel på 20,8 öre/kWh (46,1-25,3). För lätta dieselfordon är fordonsskatten högre än för jämförbara bensinfordon bl.a. för att beakta energiskatteskillnaden mellan bensin och diesel. Detta högre fordonsskatteuttag, uppgår till 3–4 miljarder kronor av en sammanlagd skatteutgift på cirka 12 miljarder kronor 2020 för energiskatt på diesel i motordrivna fordon.

Energiskatt på fossil bensin utanför reduktionsplikten

Inom reduktionsplikten tas energiskatt ut enhetligt per liter bensin inklusive biodrivmedel. Energiskattenormen beräknas baserat på energiskatteuttaget per energienhet för hela bensinblandningen inklusive biodrivmedel och motsvarar 46,1 öre/kWh första halvåret 2019. Bensin miljöklass 1 inom reduktionsplikten innehåller en andel biodrivmedel som i dag utgörs nästan uteslutande av etanol. Etanol har ett lägre energiinnehåll än fossil bensin. Den låginblandade bensinen får då ett totalt lägre energiinnehåll per liter inom reduktionsplikten jämfört med ren fossil bensin utanför reduktionsplikten. Skattenormen, som är utryckt i kronor per energienhet inom reduktionsplikten, blir då högre jämfört med skatteuttaget per energienhet för ren fossil bensin. Därmed uppkommer en skatteutgift för fossil bensin i E85.

Energiskattebefrielse för naturgas och gasol som drivmedel

Enligt 2 kap. 1 § första stycket 4 a och 5 a LSE betalas ingen energiskatt för gasol och naturgas som drivmedel. Normen i hela transportsektorn utgörs av energiskatt för bensin miljöklass 1 som är 46,1 öre/kWh för första halvåret 2019.

Energiskattebefrielse för biodrivmedel utanför reduktionsplikten

Energiskattebefrielse för biodrivmedel regleras i 7 kap. 3 a, 3 b och 4 §§ LSE. Energiskattebefrielse gäller för biogas, höginblandad Fame, etanol i E85 och för bränslen som har samma KN-nummer som fossil bensin eller fossil diesel men som framställts av biomassa. Det kan röra sig om hydrerade vegetabiliska oljor och fetter, s.k. HVO, eller syntetiska motorbränslen. Andra höginblandade biodrivmedel samt biodrivmedel utan fossilt innehåll ges också full energiskattebefrielse. Ingen energiskattebefrielse ges till etanol, HVO, FAME eller andra biodrivmedel inom reduktionsplikten. Normen utgörs av energiskatt för bensin miljöklass 1.

Energiskattebefrielse för elförbrukning vid bandrift

Enligt 11 kap. 9 § första stycket 1 och 13 § första stycket 1 LSE gäller energiskattebefrielse för elförbrukning för bandrift (t.ex. järnväg och tunnelbana). Beräkningen utgår från energiskatt för bensin miljöklass 1.

Energiskattebefrielse för bränsleförbrukning vid bandrift

Enligt 6 a kap. 1 § 2 LSE gäller energiskattebefrielse för bränsle för bandrift (t.ex. dieseldrivna järnvägsfordon). Beräkningen utgår från energiskatt för bensin miljöklass 1.

Energiskattebefrielse på bränsle för inrikes luftfart

Energiskattebefrielse för flygfotogen, flygbensin och andra bränslen än bensin vid yrkesmässig luftfart följer av 6 a kap. 1 § 5 samt 9 kap. 3 § 4 LSE. Flygbränsle som förbrukas i luftfartyg beskattas dock när luftfartyget används för privat ändamål. Normen utgörs av energiskatt för bensin miljöklass 1.

Koldioxidskattebefrielse på bränsle vid bandrift

Enligt 6 a kap. 1 § 2 LSE gäller koldioxidskattebefrielse för bränsle för bandrift (t.ex. dieseldrivna järnvägsfordon). Normen utgörs av full koldioxidskatt.

Koldioxidskatt för fossila drivmedel utanför reduktionsplikten

För den andel av E85 som består av fossil bensin tas koldioxidskatt per liter ut på samma nivå som bensin inom reduktionsplikten. För koldioxidskatten uttryckt i kronor per liter på bensin inom reduktionsplikten har hänsyn tagits till att den till ungefär 5 volymprocent utgörs av biodrivmedel och koldioxidskattesatsen har räknats ned motsvarande. För fossil bensin i E85 som inte omfattas av reduktionsplikten är även uttaget av skatt reducerat med cirka 5 procent jämfört med normen. Normen utgörs av full koldioxidskatt.

3.3 Mål

Riksdagen har beslutat om det övergripande transportpolitiska målet, liksom om ett funktionsmål om tillgänglighet och ett hänsynsmål om säkerhet, miljö och hälsa (prop. 2008/09:93, bet. 2008/09:TU14, rskr. 2008/09:257 och prop. 2012/13:1 utg.omr. 22, bet. 2012/13:TU1, rskr. 2012/13:118).

I juni 2017 beslutade riksdagen även om ett sektorsmål för inrikes transporter som innebär att växthusgasutsläppen från inrikes transporter, utom inrikes flyg, ska minska med 70 procent till 2030 jämfört med 2010 (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320).

Transportpolitikens övergripande mål

Transportpolitikens övergripande mål är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet.

Funktionsmål

Funktionsmålet innebär att transportsystemets utformning, funktion och användning ska medverka till att ge alla en grundläggande tillgänglighet med god kvalitet och användbarhet samt bidra till utvecklingskraft i hela landet. Transportsystemet ska vara jämställt, dvs. likvärdigt svara mot kvinnors respektive mäns transportbehov.

Hänsynsmål

Hänsynsmålet innebär att transportsystemets utformning, funktion och användning ska anpassas till att ingen ska dödas eller skadas allvarligt, bidra till att det övergripande Generationsmålet för miljö och miljökvalitetsmålen nås samt bidra till ökad hälsa.

Nytt etappmål för hänsynsmålet

Transporter står för en betydande andel av växthusgasutsläppen i Sverige. För att de långsiktiga målen inom klimatpolitiken ska nås måste utsläppen från transporter minska i snabbare takt än hittills. Regeringen har uppdragit åt Trafikanalys att se över de transportpolitiska preciseringarna, beskriva hur styrning och uppföljning sker, kopplat till de transportpolitiska målen, och vid behov lämna förslag till förändringar (N2016/05490/TS, N2016/05492/TS). Trafikanalys föreslår att regeringen bör besluta om endast ett fåtal etappmål som tydliggör styrningen på transportområdet. Om alltför många eller icke tids- och nivåsatta mål beslutas riskerar styrningen att bli otydlig. Trafikanalys har föreslagit sådana etappmål för klimat och trafiksäkerhet.

Trafikanalys föreslår att det av riksdagen beslutade klimatmålet för transportsektorn inom miljömålssystemet även ska utgöra ett etappmål för de transportpolitiska målen. Remissinstanserna är positiva till att klimatmålet för transporter blir ett etappmål under hänsynsmålet. Vidare har Klimatpolitiska rådet understrukit betydelsen av att de transportpolitiska målen är förenliga med klimatmålen (Klimatpolitiska rådets årsrapport 2019).

Mot denna bakgrund ska följande utgöra ett nytt etappmål för det av riksdagen beslutade transportpolitiska hänsynsmålet:

– Växthusgasutsläppen från inrikes transporter – utom inrikes luftfart som ingår i EU:s utsläppshandelssystem – ska minska med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010.

Målförhållande mellan funktions- och hänsynsmål

Trafikutskottet har efterfrågat ett förtydligande av regeringens syn på förhållandet mellan funktionsmålet och hänsynsmålet (prop. 2017/18:1 utg.omr. 22, bet. 2017/18:TU1). Även ett antal myndigheter och Klimatpolitiska rådet har efterfrågat ett förtydligande av regeringens syn på förhållandet mellan funktionsmålet och hänsynsmålet.

Regeringen konstaterar att transportsystemet ska utvecklas mot det övergripande transportpolitiska målet. Funktions- och hänsynsmålen är jämbördiga. Regeringen bedömer att för att det övergripande transportpolitiska målet ska kunna nås behöver funktionsmålet i huvudsak utvecklas inom ramen för hänsynsmålet. Riksdagen har beslutat om ett klimatmål för transportsektorn. Målet innebär att växthusgasutsläppen från inrikes transporter, utom inrikes luftfart, ska minska med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010. Ska klimatmålet nås behöver funktions-

målet i huvudsak utvecklas inom ramen för hänsynsmålet. Med detta avses att den samlade utvecklingen inom transportsystemet ska leda till att klimatmålet för transporter nås. Det innebär inte att varje enskild åtgärd som vidtas i transportsystemet måste bidra till att uppfylla klimatmålet.

3.4 Resultatredovisning

3.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Regeringen använder, med utgångspunkt i Trafikanalys måluppföljning, följande indikatorer i budgetpropositionen för att beskriva transportsystemet.

Transportpolitikens övergripande mål

– Samhällsekonomisk effektivitet.

Härutöver följs aspekterna transportförsörjning i hela landet respektive långsiktig hållbarhet upp via indikatorer för funktionsmålet och hänsynsmålet, se nedan.

Funktionsmål – tillgänglighet

– Transportsystemets standard och tillförlitlighet.
– Tillgänglighet – persontransporter.
– Användbarhet för alla i transportsystemet.
– Tillgänglighet – godstransporter.
– Transportbranschens villkor.

Hänsynsmål – säkerhet, miljö och hälsa

– Döda och allvarligt skadade.
– Växthusgasutsläpp.
– Energieffektivitet.
– Naturmiljö och kulturlandskap.
– Människors hälsa och livsmiljö.

3.4.2 Resultat

Trafikanalys har enligt sin myndighetsinstruktion ett löpande uppdrag att varje år redovisa en uppföljning av hur transportsystemet utvecklats i förhållande till de transportpolitiska målen. Redovisningen av indikatorer nedan baseras till stor del på Trafikanalys senaste redovisning, Uppföljning av de transportpolitiska målen 2019 (Rapport 2019:6).

Transportpolitikens övergripande mål

Det övergripande transportpolitiska målet lyfter aspekterna samhällsekonomisk effektivitet respektive långsiktig hållbarhet samt betonar transportförsörjning för medborgare och näringsliv i hela landet. Transportförsörjning i hela landet och långsiktig hållbarhet följs upp via indikatorerna för funktionsmålet och hänsynsmålet, se nedan.

Samhällsekonomisk effektivitet

Regeringen bedömer att transportförsörjningen ännu inte är samhällsekonomiskt effektiv. Transporter skapar tillgänglighet, men ger också upphov till en rad samhällsekonomiska kostnader.

Samhällsekonomisk effektivitet innebär att samhällets resurser används för att uppnå den högsta möjliga välfärden för medborgarna. Beräkningar av samhällsekonomisk effektivitet omfattar effekter som är kvantifierbara och förutsätter att effekterna direkt eller indirekt kan värderas i monetära termer. Beräkningarna behöver därför kompletteras med bedömningar av effekter som inte värderats monetärt och med känslighetsanalyser.

De samhällsekonomiska nyttorna av transporter är framför allt kopplade till syftet med transporten, t.ex. att nå arbete eller en fritidsaktivitet, eller att leverera varor. Kostnaderna kan delas upp i marginalkostnader, dvs. kostnader som orsakas av användandet, respektive investeringar och fasta kostnader för drift och underhåll. Marginalkostnaderna är dels interna, som beaktas av den som gör transporten, dels externa, som t.ex. påverkar miljön eller andra trafikanter.

De externa effekterna kan ibland vara svåra att fastställa, eftersom de inte är fullt ut kända och mätbara. Även värderingen av effekterna kan in-

nebära svårigheter och göras med olika utgångspunkter.

Att beräkna den samhällsekonomiska kostnaden för utsläpp av växthusgaser är särskilt svårt eftersom vidden av klimatförändringarnas effekter på samhället är mycket svårbedömda. Effekterna bedöms bli omfattande om inte tillräckliga åtgärder vidtas. I dag används politiskt beslutade nivåer på skatter och avgifter som ett mått på den samhällsekonomiska kostnaden för klimatpåverkan. Sektorsmålet för inrikes transporter är att växthusgasutsläppen från inrikes transporter (utom inrikes luftfart som ingår i EU:s utsläppshandelssystem, EU ETS) ska minska med minst 70 procent senast år 2030 jämfört med år 2010. Ett alternativt mått för att beräkna den samhällsekonomiska kostnaden för klimatpåverkan är att beräkna kostnaden för de åtgärder som krävs för att uppnå detta mål.

Förutsättningarna för en effektiv användning av transportsystemet ökar när användaren kan väga in de samhällsekonomiska kostnaderna i sitt beslut, vilket möjliggörs om kostnaderna internaliseras med t.ex. skatter eller avgifter.

Baserat på kända och kvantifierbara data, och med de mått för värdering av effekterna som används i dag, har Trafikanalys jämfört de samhällsekonomiska kostnader som orsakas av trafiken med de skatter och avgifter som belastar trafiken.

Med dessa utgångspunkter visar Trafikanalys jämförelse att biltrafiken betalar mer än de samhällsekonomiska kostnaderna på landsbygd, framför allt för bensinfordon men även för dieselfordon. I tätorter är situationen den omvända. Skatter och avgifter för persontågstrafik motsvarar i stort sett de samhällsekonomiska kostnaderna. För flyg är uppgifterna mer osäkra, men tillgängliga underlag pekar på att utrikes flygresor inte står för sina samhällsekonomiska kostnader.

Skatter och avgifter för godstransporter på väg motsvarar i huvudsak inte de samhällsekonomiska kostnaderna. Det gäller särskilt transporter av gods med lastbil i tätorter där många människor exponeras för luftföroreningar och buller. Godstrafiken på järnväg står inte heller för de samhällsekonomiska kostnaderna, vilka framför allt utgörs av slitagekostnader på infrastrukturen. Sjöfarten förefaller i stort sett betala sina samhällsekonomiska kostnader även om det förekommer stora variationer.

En samhällsekonomiskt effektiv transportförsörjning förutsätter förutom en effektiv prissättning att nyttorna överväger kostnaderna för de åtgärder som genomförs, vilket bedöms med hjälp av samhällsekonomiska kalkyler.

Kalkylerna innehåller även de osäkerheter, t.ex. avseende de samhällsekonomiska kostnaderna för utsläpp av koldioxid. De fångar inte heller upp alla effekter, t.ex. intrång eller påverkan på natur- och kulturmiljöer. Kalkylen är därför endast en del av beslutsunderlaget. Andra delar av underlaget är beskrivningar av nyttor och kostnader som inte kan beräknas, en analys av hur effekter fördelar sig geografiskt och på olika grupper samt en analys av om och i så fall hur en åtgärd bidrar till de transportpolitiska målen.

För att ytterligare fördjupa underlagen var regeringens direktiv till Trafikverket att i förslaget till nationell trafikslagsövergripande plan för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 redogöra för föreslagna åtgärders effekt på bostadsbyggandet, vilket har lett till ett gemensamt arbete mellan berörda kommuner och Trafikverket. För uppföljning av länsplaner se avsnitt om trimnings- och miljöåtgärder.

Funktionsmål – tillgänglighet

Transportsystemets standard och tillförlitlighet

Transportsystemets standard och tillförlitlighet har försämrats jämfört med 2009. Detta grundas i första hand på person- och godstågens tillförlitlighet som har försämrats över tid. Utvecklingen kan till del förklaras av det ökade trafikarbetet på järnväg och på omfattande banarbeten som syftar till att förbättra tillförlitligheten på sikt. Den mycket varma och torra sommaren 2018 har bidragit till förseningsproblematiken.

Punktlighet på järnväg

Persontågens punktlighet sjönk till 87,8 procent under 2018. Det är en försämring jämfört mot de närmst föregående åren då punktligheten legat på cirka 90 procent. Även godstågens punktlighet har sjunkit till drygt 73 procent under 2018. Det är cirka 8 procent sämre jämfört med föregående år.

Det låga punktlighetsutfallet beror dels på omfattande banarbeten som påverkade trafiken på ett sätt som inte stämde överens med planeringen, men även på problem i anläggningen och för tågfordon. Den mycket varma och torra sommaren har bidragit till förseningsproblematik och det har

förekommit ett ovanligt stort antal solkurvor och bränder.

Trafikvolymen på järnväg har i genomsnitt ökat med 2 procent per år sedan 2013. Fler tåg innebär en ökad trängsel på spåren och större konsekvenser när störningar inträffar.

Restidsvariation för persontåg
Restidsvariationen med tåg kan uttryckas som den extra tidsmarginal som behövs för att en viss andel av tågen ska vara i tid. För att 95 procent av tågen skulle vara i tid till slutstation under 2018 krävdes en extra tidsmarginal på 12 minuter utöver tidtabellstiden, det är en försämring jämfört med 2017 på 3 minuter. Kortdistanstågen klarade sig bäst med 7 minuters extra tidsmarginal. Inom 46 minuter efter tidtabell hade 95 procent av alla långdistanståg anlänt. Dessa siffror är samtliga försämringar jämfört med året innan, även om de flesta har varit mer begränsade. Jämfört med nivån 2009 har restidsvariationer för samtliga tågsorter försämrats något.

Totalstopp i vägnätet
Varaktigheten av de totalstopp som sker på det statliga vägnätet har minskat marginellt mellan 2017 och 2018. Jämfört med 2009 har dock det totala antalet stillastående fordonstimmar minskat med 17 procent 2018. Mest utsatt av Trafikverkets fem regioner var Region Väst som svarade för knappt 35 procent av timmarna följt av Region Norr med 20 procent. Fördelningen av totalstoppen över året varierar mellan regionerna. Flest totalstoppstimmar var det under januari, februari, september och framför allt november.

Nöjda kunder
Företag i storstadskommuner och täta kommuner nära en större stad är mer nöjda med kommunens vägnät, tåg- och flygförbindelser än vad företagarna generellt är i riket. Det är också tydligt att kunderna i mycket avlägset belägna landsbygdskommuner är minst nöjda. Även om resultaten per kommungrupp uppvisar en viss variation mellan åren är det svårt att se en tydlig trend över tid. För Sverige som helhet har exempelvis nöjdheten ökat något från 3,14 till 3,16, på en sexgradig skala, mellan 2009 och 2018.

Genomförda investerings- och trimningsåtgärder i nationell plan

Genom Trafikverkets genomförda investeringar och trimningsåtgärder i transportsystemet torde tillgängligheten ha ökat något till följd av satsningar inom ramen för den nationella planen. Bland annat har fem järnvägsinvesteringar och sju väginvesteringar färdigställts och öppnat för trafik. På ostkustbanan förbi Gamla Uppsala och på Svealandsbanan Strängnäs–Härad har dubbelspår byggts ut och ökat järnvägens kapacitet och punktlighet. Nya mötesstationer och upprustning av sträckan Kil–Ställdalen på Bergslagsbanan ger också utökad kapacitet, bättre robusthet och avlastar Västra stambanan. Inom vägnätet har fem nya sträckor med mötesfri väg öppnats och ökat trafiksäkerheten och framkomligheten. Trimningsåtgärder har bl.a. inneburit installation av ITS (intelligenta trafiksystem) som gör det möjligt att varna och informera trafikanter på väg, och på järnväg har mötesspår förlängts och signalåtgärder genomförts så att tågen kan köras tätare. Sammantaget har dessa åtgärder bidragit till att öka bland annat användbarheten, kapaciteten och robustheten i transportsystemet.

Trafikverket planerar att fram till och med 2021 tillgänglighetsanpassa 150 järnvägsstationer och cirka 2 000 busshållplatser. Under 2018 tillgänglighetsanpassades sju järnvägsstationer och 260 busshållplatser. Sammantaget har 100 järnvägsstationer och 1 700 busshållplatser nu åtgärdats. Åtgärderna bidrar till funktionsmålet och specifikt för användbarhet för personer med funktionsnedsättning. För att främja en ökad och säker cykeltrafik byggdes 92 kilometer ny statlig cykelväg under 2018, ett betydelsefullt bidrag till funktionsmålet. Årets investeringar i antal korsningar med planskildhet, 14 stycken för biltrafik samt 23 stycken för gång och cykeltrafik.

Tillgänglighet persontransporter

Tillgängligheten för persontransporter generellt har legat relativt stabilt över tid. Nyckelmåtten för lokal, regional och interregional tillgänglighet visar alla på det. En reservation finns dock med tanke på att flera mått för denna indikator är under utveckling.

Åtgärder under året bidrog till att förbättra förmågan att hantera kundgruppers transportbehov inom väg- och järnvägstrafiken. Användbarheten

i transportsystemet som helhet bedöms vara oförändrad. Förändringarna från år till år är små.

God lokal tillgänglighet

Tillgängligheten via biltrafik bedöms utifrån restiden. Den mäts i antal personer som har mer än en halvtimmes restid och som har fått en restidsförändring till regionala centrum på minst en halv minut. Restiderna till regionala centrum har under 2018 ökat för cirka 117 000 (234 000) personer och minskat för cirka 86 000 (58 000) personer. Förändringarna beror till stor del på förändrade hastighetsgränser. I glesbygder har restiden till närmaste centralort minskat under året. Restiderna till storstäder är oförändrade räknat i antal personer som har mer än en timmes restid och som fått en restidsförändring på minst fyra minuter.

Tillgänglighet till arbetsplatser

Trafikanalys har tagit fram målpunkter, restider och reskostnader från Sampers, transportmodellen som används i svenska infrastrukturplaneringsprocesser. Den beräkning som gjorts avser endast ett år varför en historisk jämförelse inte kan göras.

Diagram 3.1 Viktad tillgänglighet för kortväga arbetsresor, per kommungrupp enligt Tillväxtverkets indelning

Viktad tillgänglighet (logsumma)[1]

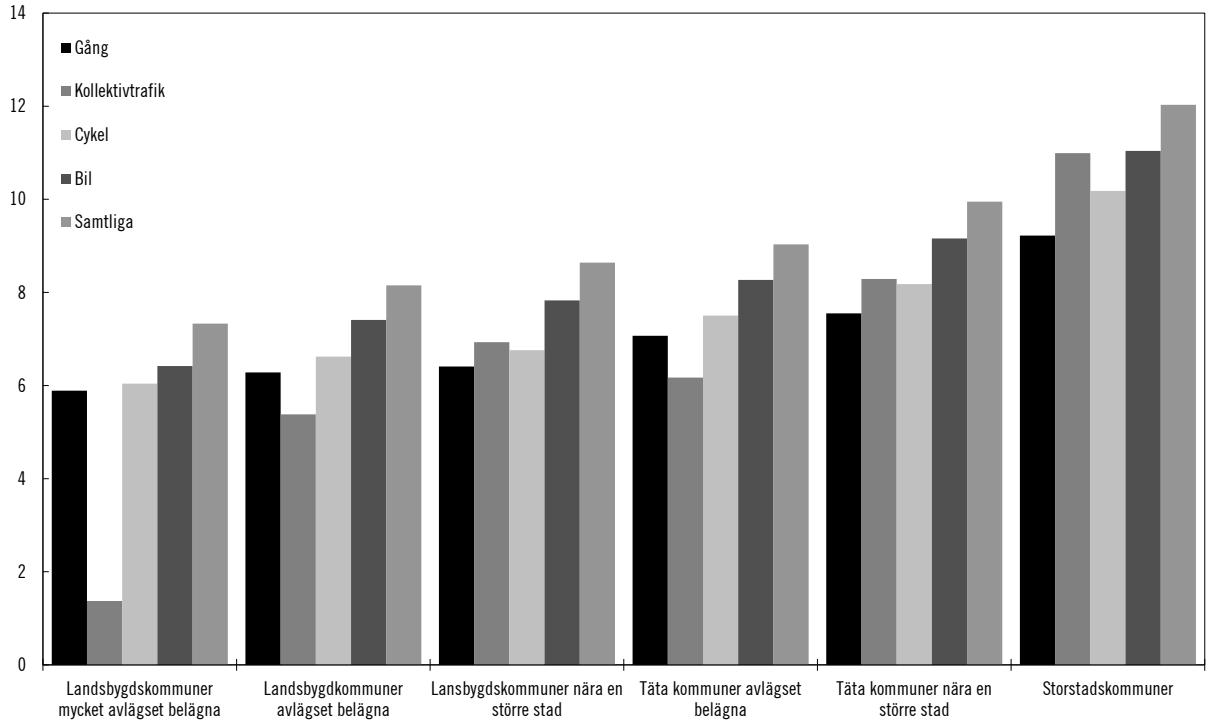

[1] Ett viktat tillgänglighetsmått som förmår spegla komplexa situationer är ett mått som inom transportekonomilitteraturen benämns logsumma. Förenklat kan man säga att logsumma är ett vägt medelvärde av samtliga möjliga färdmedel (transportsystemet) och destinationer (markanvändning) som en zon eller exempelvis en kommun har, eller alternativt uttryckt en sammanvägning av en värdering av den uppoffring som resan innebär och en värdering av att nå ett utbud.

Källa: Trafikanalys (2018c) Egen bearbetning av beräkningar gjorda utifrån Basprognos 2016, nuläge. Sampers version 3.3.6.0.

Av detta framgår tydligt att tillgängligheten generellt sett är högre i befolkningsrika kommuner. Boende i storstadskommuner och täta kommuner nära en större stad har högst tillgänglighet. Men även landsbygdskommuner nära en större stad har en tillgänglighet som nästan är lika god som de täta kommunerna.

Tillgänglighet utan transporter

Samhällsvecklingen bedöms ge en förbättrad tillgänglighet utan transporter. Tillgång till bredband med olika anslutningshastigheter har ökat, se avsnitt 4.4 nedan.

Tillgängligheten till digital infrastruktur förbättras stadigt, både i tätbebyggda och glesbebyggda områden. Det blir allt vanligare att arbeta hemifrån över internet, men någon förändring i att ersätta resor med distansarbete kan inte ses.

Den statliga väginfrastrukturen är en viktig resurs för fortsatt fiberutbyggnad och för att nå regeringens bredbandsmål. Trafikverket har beslutat att utöka möjligheterna att förlägga fiber-

ledningar i vägområdet. Att kunna lägga fiber även vid mindre vägar är en viktig förutsättning för att bygga ut bredband på landsbygden, se avsnitt 4.4 nedan.

Det krävs tillstånd när ledningar ska grävas ner i anslutning till de statliga vägarna och Trafikverkets handläggningstider har varit långa, under 2018 har handläggningstiderna dock minskat avsevärt. Under året fick Trafikverket 9 096 ansökningar om tillstånd att lägga ledningar i vägnätet. Av ansökningarna handlar 75 procent om förläggning av optokabel. Från 2014 fram till 2017 har antalet ansökningar ökat konstant för att under 2018 avta något. Det ökade antalet ansökningar, och även deras varierande kvalitet, gjorde att handläggningstiderna ökade.

För att korta handläggningstiden har Trafikverket anställt fler handläggare. En del av handläggningen, som inte avser myndighetsutövning, har lagts ut på externa konsulter.

Trafikverket har sett över och förändrat arbetssätten för att både handläggare och specialister ska arbeta mer enhetligt och effektivt. Detta har medfört att handläggningstiden mer än halverats, från fyra månader vid årets början till tre veckor vid årets slut (Trafikverkets årsredovisning 2018).

Andelen av befolkningen 16 år och uppåt som använder internet för att arbeta från hemmet och där utöva sitt yrke minst varje vecka var 42 procent 2018 (Internetstiftelsen 2018b). Det är ingen signifikant förändring sedan 2017, men en stor förändring sedan 2009 då andelen var 17 procent. Det finns en liten, men dock inte signifikant skillnad mellan könen. Däremot finns det en skillnad mellan stad och landsbygd. Det är betydligt vanligare att arbeta hemifrån i stad, där nästan hälften gör det (46 procent), medan endast en tredjedel gör det i landsbygd (32 procent). Benägenheten att arbeta hemifrån varierar något mellan åldersgrupperna, men inte på ett signifikant sätt. Tillgången till uppkoppling har möjliggjort en ökad distanshandel. E-handeln ökade med 15 procent under 2018 (PostNord 2019). Det innebär att e-handeln i Sverige omsätter 77 miljarder kronor, och motsvarar tio procent av den totala detaljhandeln i Sverige. Sedan 2009 är ökningen 250 procent. År 2018 var det första året som sällanköpshandeln i butik minskade till förmån för e-handeln, med 13 procent. Starkast tillväxt under helåret visade livsmedelsbranschen följt av möbler och heminredning samt sporthandeln.

Interregional tillgänglighet

Trafikverket gör tillgänglighetsanalyser för att identifiera brister i grundläggande tillgänglighet för interregionala resor. Trafikverket bedömer och kvantifierar grundläggande tillgänglighet genom åtta tillgänglighetskriterier för resor, som mäter tillgänglighet till exempelvis storstäder, universitet, sjukhus och internationella flygplatser. För varje kriterium finns tre nivåer, god, acceptabel och dålig tillgänglighet. Tillgängligheten har successivt förbättrats sedan målen antogs 2009. Från 2013 till 2018 har antalet kommuner som uppfyller alla åtta kriterierna för god eller acceptabel tillgång ökat från 188 till 198. Under 2018 hade därmed 69 procent av kommunerna god eller acceptabel tillgänglighet. Dock minskade antalet kommuner som uppfyllde alla åtta kriterierna för god tillgänglighet 2018 till 98 kommuner från 103 kommuner 2017. Under 2018 var det 17 kommuner som inte nådde upp till kraven för god tillgång i något av kriterierna, jämfört med 16 kommuner året innan, en återgång till läget för 2016. Antalet kommuner som inte nådde upp till kraven som ställs för god tillgänglighet i något av kriterierna har dock minskat från 2013, då antalet kommuner som inte uppnådde god eller acceptabel tillgänglighet uppgick till 4.

Sammantaget har antalet kriterier som uppfylls med god eller acceptabel tillgänglighet ökat med 2 procent mellan 2013 och 2018.

Internationell tillgänglighet

Internationell tillgänglighet analyseras av Transportstyrelsen som bl.a. beräknar åtkomlighet och tillgänglighet med flyg. Beräkningen görs mellan 37 svenska städer och 15 länder i Europa. Under 2018 har 6 flygplatser fått förbättrad internationell åtkomlighet med flyg jämfört med 2017. Jämfört med 2017 har samtidigt 21 flygplatser fått en försämrad tillgänglighet under 2018. Tillgängligheten för 16 flygplatser har förbättrats. Samtidigt har 10 flygplatser fått en försämrad tillgänglighet jämfört med 2017. I de flesta fall var förändringarna små.

Användbarhet för alla i transportsystemet

Många mått utvecklas i positiv riktning. Samtidigt är det några nyckelmått som pekar år fel håll. Det gäller kvinnors inflytande i beslutsprocessen och den objektiva tryggheten.

Den 17 april 2017 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster. Direktivet syftar till att bidra till en väl fungerande inre marknad genom att tillnärma medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller tillgänglighetskrav för vissa produkter och tjänster, bland annat vad gäller biljett- och check-in-automater samt informationstjänster i anslutning till vissa transporttjänster.

Som beskrivs nedan har Trafikanalys haft i uppdrag att kartlägga hinder i kollektivtrafiken för personer med funktionsnedsättning, vilket kan komma att resultera i att Trafikanalys ser över hur uppföljningen av de transportpolitiska målen görs i detta avseende. Trafikanalys är för det fortsatta arbetet beroende av underlag från branschens aktörer, underlag som på ett mer heltäckande sätt speglar tillgängligheten till transportsystemet för personer med olika fysiska, psykiska och kognitiva funktionsnedsättningar.

Användbarhet för personer med funktionsnedsättning

För uppföljning av kollektivtrafikens tillgänglighet har i princip två nyckeltal använts genomgående: tillgängligheten på fordon respektive tillgängligheten vid busshållplatser och järnvägsstationer. Andelen anpassade bussar i databasen FRIDA, exklusive Stockholms läns landsting, är stabil under 2014–2018, cirka 75 procent. Andelen anpassade fartyg har ökat något från en blygsam nivå, från 14 procent 2014 till 21 procent 2018. Andelen anpassade spårvagnar är däremot mer stabil, cirka 58–59 procent under 2014–2018. Utvecklingen för tågfordon har varit stabil i FRIDA under 2014–2017, cirka 95 procent, men sjönk till 82 procent 2018. Fallet hänför sig till Västra Götalands län. Västtrafik har i korrespondens uppgett att utvecklingen beror på nya plattformar som har gjort att de befintliga ramperna på tågen inte längre kan anses tillgänglighetsanpassade. Databasen FRIDA är ett verksamhetssystem inom kollektivtrafiken med fokus på uppföljning av ställda krav bl.a. inom områdena kvalitet, miljö, tillgänglighet och säkerhet.

I regleringsbrevet för 2018 uppdrog regeringen åt Trafikanalys att kartlägga hinder i kollektivtrafiken för personer med funktionsnedsättning (N2017/07846/SUBT). Bakgrunden till uppdraget var riksdagens beslut i november 2017 om ett nytt nationellt mål för funktionshinderspolitiken och en ny inriktning för dess genomförande (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86). I rapporten anges att det finns allvarliga kvalitetsbrister i båda nyckeltalen. Dessa brister beror framför allt på bristande systematik i nationella sammanställningar av regionala underlag.

Trots brist på tillförlitliga nationella lägesbilder pekar underlaget enligt Trafikanalys sammantaget på att den fysiska tillgängligheten i infrastruktur, vid bytespunkter och på fordon har förbättrats över tid. Samtidigt finns det indikationer på att tillgängligheten i andra avseenden inte utvecklas, eller till och med försämras, inte minst vad gäller informationssamordning.

I enkäten om tillgänglighet i kollektivtrafik och färdtjänst som Myndigheten för delaktighet har genomfört, framkommer att nästan två tredjedelar av de tillfrågade upplever hinder när de vill resa med kollektivtrafik i sin närmiljö. Nästan lika många upplever hinder vid längre resor med buss och tåg. Kvinnor upplever hinder i större utsträckning än män.

Användbarhet för kvinnor respektive män

Ett nyckelmått för att beskriva användbarheten för alla i transportsystemet utgörs av ”Mäns och kvinnors resmönster”. I tidigare uppföljningar av de transportpolitiska målen har det framkommit att det finns skillnader i mäns och kvinnors resmönster. Sammantaget har uppföljningarna visat att män kör mer bil än kvinnor, men skillnaderna minskar. Kvinnor reser troligen något mer med kollektivtrafik, men skillnaderna mellan mäns och kvinnors resor med kollektivtrafik är inte statistiskt säkerställda. Analysen av mäns och kvinnors olika resmönster har baserats på resultat från den nationella resvaneundersökningen. Tidigare samlade Trafikanalys in data i nationella resvaneundersökningar för åren 2011–2016. Undersökningen genomfördes med hjälp av telefonintervjuer. Resvaneundersökningen har varit pausad för att vidareutvecklas. Det innebär att det saknas nya resultat om mäns och kvinnors olika resmönster i Trafikanalys uppföljning av de transportpolitiska målen 2019. Från och med januari 2019 har datainsamlingen för en nationell resvaneundersökning återupptagits. Det sker dock i ett nytt format som förmodligen kommer att påverka jämförbarheten gentemot tidigare undersökningar.

Ett annat nyckeltal är att se till mäns och kvinnors inflytande i beslutsprocesser. Det har fram-

kommit att det finns skillnader mellan mäns och kvinnors resmönster, vilket gör det viktigt att fånga upp både mäns och kvinnors erfarenheter i de beslutsprocesser som styr transportsystemets utveckling. I transportsystemets beslutande församlingar bör en jämn representation av män och kvinnor eftersträvas, dels för att tjäna som förebild i meningen att visa att det finns möjlighet för både kvinnor och män att göra yrkeskarriär inom transportsektorn, dels för att bidra till att verksamheten är jämställd.

En jämn representation är dock inte tillräckligt för att bidra till jämställdhetsintegreringen. För det krävs dessutom att man försäkrar sig om att både mäns och kvinnors erfarenheter vägs in i alla transportsektorns beslutsled.

Diagram 3.2 Andel män och kvinnor i ledningsgrupper och styrelser för ett antal statliga myndigheter och bolag inom transportsektorn

Procent

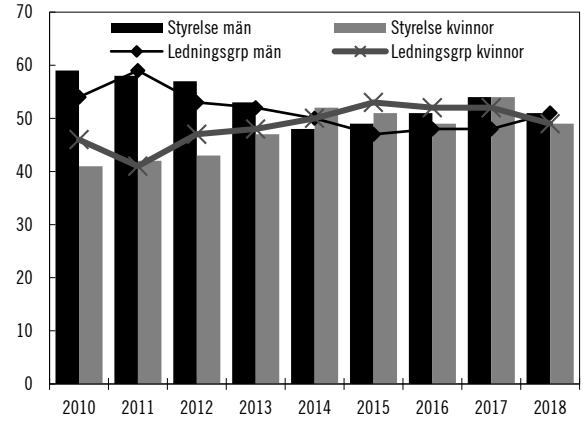

Källa: Trafikanalys egen insamling från årsredovisningar och webbplats.

Den genomsnittliga andelen kvinnor i ledningsgrupper och styrelser ligger sedan 2013 på ungefär 50 procent.

Utformningen av transportsystemet beror i stor utsträckning på beslut som fattas på regional och lokal nivå. Därför behöver representationen av män och kvinnor som deltar och fattar beslut på dessa nivåer undersökas.

Ansvaret för de regionala kollektivtrafiksystemen finns sedan 2012 hos de länsvis organiserade regionala kollektivtrafikmyndigheterna. Andelen män uppgår till 60 procent och andelen kvinnor till 40 procent i såväl politisk ledning som i förvaltningsledning. Utvecklingen till mars 2019 visar att andelen kvinnor minskar.

Diagram 3.3 Andel män och kvinnor bland beslutsfattare i kommuner gällande frågor om infrastrukturplanering, väghållning och kollektivtrafik.

Procent

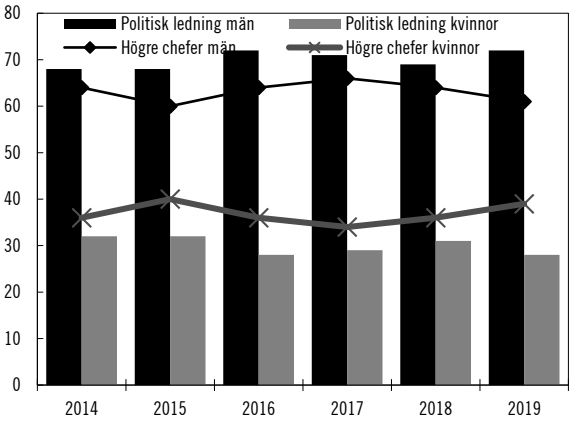

Källa: Respektive organisations webbplats under mars månad under åren 2014–2019.

Utvecklingen för beslutande församlingar i den offentliga delen av transportsektorn visar att kvinnor och män numera har ungefär samma andel på nationell nivå, men att andelen kvinnor på regional och lokal nivå är låg, under 40 procent. När det gäller regional och lokal nivå finns det ingen trend som pekar mot en ökande representation för kvinnor.

Trygghet i transportsystemet

Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning (NTU) visar att andelen våldsbrott som sker i allmänna kommunikationer har ökat de senaste åren för både män och kvinnor.

Antalet personer som utsatts för våldsbrott i kollektivtrafiken var 2009 nästan 85 000. Motsvarande siffra för 2016 var drygt 248 000 personer. För närvarande genomförs metodmässiga förändringar av NTU, vilket har fått till följd att andelen våldsbrott på allmänna kommunikationer inte har uppdaterats sedan 2017.

Samtidigt har också andelen personer (16–84 år) som upplever otrygghet i kollektivtrafiken ökat de senaste åren. De senaste tre åren har den upplevda otryggheten varit stabil på en nivå som är högre än tidigare. Den upplevda otryggheten i kollektivtrafiken en sen kväll har ökat med ungefär 6 procentenheter 2018 jämfört med 2012. Ökningen är störst för kvinnor. En större andel av kvinnorna, omkring 17 procentenheter, upplever otrygghet i kollektivtrafiken en sen kväll jämfört med männen. År 2018 upplevde 36 procent av kvinnorna otrygghet i kollektivtrafiken, jämfört med 30 procent 2012. Av männen var det 19 procent som upplevde otrygghet i kollektivtrafiken 2018, jämfört med 14 procent 2012.

Även den upplevda otryggheten mätt som andel av befolkningen som uppger att de under det senaste året valt att ta en annan väg eller ett annat färdsätt på grund av oro för att utsättas för brott har ökat. Andelen har ökat från åren 2014–2015 till åren 2016–2017, främst för kvinnor. En större andel av kvinnorna, omkring 16 procentenheter, anger att de valt att ta en annan väg eller ett annat färdsätt på grund av oro för att utsättas för brott. För 2016–2017 uppger omkring 23 procent av kvinnorna otrygghet i kollektivtrafiken, jämfört med omkring 17 procent 2014–2015. Av männen var det omkring 7 procent som upplevde otrygghet i kollektivtrafiken, jämfört med omkring 5 procent 2014–2015.

Transporternas ekonomiska överkomlighet

Transporternas ekonomiska överkomlighet bedöms sammantaget ha försämrats jämfört med 2009, som en följd av att den samhällsorganiserade kollektivtrafiken har blivit dyrare.

Priset för transporter har sammantaget ökat med 4 procent (justerat för inflation) mellan 2009 och 2018. Prisförändringen varierar stort mellan olika trafikslag. Priset för resor med regional linjetrafik har ökat med 25 procent, priset för järnvägsresor har ökat med 10 procent liksom priset för taxiresor. Däremot har priset för resor med långfärdsbuss minskat med 23 procent, priset för inrikes flyg med 17 procent och priset för in- och utrikes båtresor med 20 procent.

Priset för resor med regional linjetrafik varierar kraftigt i landet, liksom utbud av biljettyper. Priset för en enkelbiljett i en zon (fullt pris) varierar mellan 20 kronor i Örebro län och Gotlands län och 44 kronor i Stockholms län. Priset för ett länsomfattande 30-dagars periodkort varierar mellan 750 kronor för Gotlands län och 2 750 kronor för Norrbottens län.

Priset per påstigning i riket var 13,38 kronor 2017, vilket är en ökning med 16 procent sedan 2009. Variationen i landet är dock stor. Priset är lägst i Västra Götalands län (10,39 kronor per påstigning) och högst i Kalmar län (41,38 kronor per påstigning). Priset per rest kilometer var i riket 1,33 kronor per kilometer 2017, vilket är en ökning med 16 procent sedan 2009. Högst pris per rest kilometer betalar resenärer i Norrbottens län (1,72 kr/km) och lägst pris per kilometer betalar resenärer i Dalarnas län (0,43 kr/km). I 11 av 21 län har priset per rest kilometer minskat sedan 2009.

Priset för låginblandad 95-oktanig bensin har sedan 2009 ökat med 16 procent för låginblandad diesel med 23 procent och för etanol (E85) med 2 procent. Tidigare redovisades milkostnaden (samtliga kapital- och rörliga kostnader) för resor med egen bensin- och dieselbil i mellanklassen, men det saknas underlag för att fortsatt redovisa dessa siffror.

Tillgänglighet godstransporter

Godstransporternas tillgänglighet bedöms vara lägre 2018 jämfört med när målen antogs 2009, men ett trendbrott kan eventuellt skymtas. Sverige rangordnades 2018 som nummer två enligt det internationella logistikindexet Logistic Performance Index (LPI), som beskriver hur det svenska transportsystemet står sig i konkurrens med andra länders transportsystem. Enbart Tysklands transportsystem rankas högre. I den föregående mätningen 2016 rankades Sverige som nummer tre. I konkurrenskraftsindexet, The Global Competitiveness Index (GCI), som beskriver hur näringslivet upplever kvaliteten på godstransporterna, bedömdes Sverige 2018 sammantaget vara på en nionde plats av 140 länder. Infrastrukturens kvalitet i Sverige rangordnades i detta index på plats 17 av 140 länder, vilket är en förbättring jämfört med 2018 då Sverige rankades på plats 19. I rankingen bedöms kvaliteten på vägar, järnvägar, flyg och hamnar. Över tid har näringslivets bedömning av kvaliteten sjunkit för samtliga dessa index. Mellan 2016 och 2017 märktes en klar förbättring när det gäller vägar, järnvägar och flyg. Under 2018 har näringslivets bedömning av vägarnas kvalitet fortsatt förbättrats något, medan bedömningen avseende flyg är oförändrad och har försämrats något avseende järnväg. När det gäller näringslivets bedömning av kvaliteten på hamnar i Sverige visar indexet att denna är oförändrad jämfört med 2018.

Sammantaget visar dessa två index att svensk infrastruktur för godstransporter fungerar relativt väl, men att det finns utrymme för förbättringar. Regeringen beslutade under 2018 om Effektiva, kapacitetsstarka och hållbara godstransporter – en nationell godstransportstrategi (N2018/03939/TS), som syftar till att bidra till att de transportpolitiska målen nås, att stärka näringslivets konkurrenskraft och till att främja en överflyttning från väg till järnväg och sjöfart.

Transportbranschens villkor

Regeringen bedömer att indikatorn om transportbranschens villkor varken har utvecklats i positiv eller negativ riktning.

Regeringen vill att allt fler godstransporter ska flytta över från lastbil till sjöfart och tåg. Inom ramen för den nationella godstransportstrategin har Trafikverket tillsatt en nationell samordnare för sjöfart. Samordnaren, som har uppdraget i sex år, ska främja en väl fungerande och effektiv inrikes sjöfart och närsjöfart och förbättra förutsättningarna för överflyttning av godstransporter från väg.

Under året har nya direktiv för minimikrav på utbildning för sjöfolk (EU 2019/1159) respektive rutiner för avlämning av avfall i hamn (EU 2019/883 samt en förordning om inrättande av en europeisk kontaktpunkt för sjöfart (EU 2019/1239) förhandlats fram i EU:s rådsarbetsgrupp för sjöfart.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att se till att sjöfarten binds samman mer effektivt med järnvägs- och vägtransporter, att regeringen ska arbeta för att genomförandet av de nya svavelreglerna blir så kostnadseffektivt som möjligt och att regeringen inom en snar framtid bör återkomma till riksdagen med förslag på införande av ett system med tonnageskatt (bet. 2013/14:TU20 punkt 9, rskr. 2013/14:374). Dessutom har riksdagen tillkännagett för regeringen att den bör se över utformningen av sanktionssystemet för efterlevnad av svaveldirektivet (bet 2015/16:TU17 punkt 3, rskr. 2015/16:296).

Regeringen beslutade den 19 maj 2016 propositionen Ett svenskt tonnagebeskattningssystem (prop. 2015/16:127). Efter riksdagens beslut (bet. 2016/17:SkU6, rskr. 2016/17:6) började de nya reglerna för tonnagebeskattning att gälla den 20 oktober 2016. Införandet syftar till att öka andelen svenskregistrerade fartyg i den svenska handelsflottan. Tonnagebeskattningssystemet är frivilligt och innebär att det skattepliktiga resultatet av kvalificerad rederiverksamhet bestäms schablonmässigt utifrån fartygens nettodräktighet, dvs. oberoende av inkomster och utgifter. Regeringen beslutade den 31 maj 2018 om ändring i förordningen (2012:259) om miljösanktionsavgifter och om ändring i svavelförordningen (2014:509). Förordningsändringarna, som trädde i kraft den 3 september 2018, innebär bl.a. att det införs en miljösanktionsavgift för överträdelser av vissa förbud om marint bränsle i svavelförordningen. Av bestämmelser i förordningen om miljösanktionsavgifter följer, att om en avgift har tagits ut för en överträdelse, ska en ny avgift som är dubbelt så hög tas ut vid fortsatta eller upprepade överträdelser. Enligt miljöbalken och förordningen får den nya avgiften inte vara högre än 1 000 000 kronor. En miljösanktionsavgift kan tas ut för överträdelser i svenskt inre vatten, Östersjöområdet, Nordsjöområdet och Nordamerikaområdena samt inom Europeiska unionen för fartyg i hamn, om svavelhalten är över 0,10 viktprocent.

Regeringen fastställde den 31 maj 2018 den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 (N2018/03462/TIF). Den nationella planen innehåller åtgärder som syftar till att sjöfartstransporter kan bindas samman mer effektivt med järnvägs- och vägtransporter.

Dessutom har riksdagen godkänt vad trafikutskottet anfört om utskottets uppföljning av sjöfartsnäringen och dess konkurrenskraft (bet. 2014/15:TU11, rskr. 2014/15:194). Trafikutskottet anför i det aktuella betänkandet bl.a. att utskottet förutsätter att regeringen kommer att bedriva ett aktivt och skyndsamt arbete för att förbättra de områden som uppmärksammas i uppföljningen som särskilt betydelsefulla för att förbättra sjöfartsnäringens konkurrenskraft.

Från och med 2015 får Chalmers tekniska högskola och Linnéuniversitetet en årlig förstärkning på 1,4 miljoner kronor i syfte att få fram fler praktikplatser på fartyg till sjöfartsstudenter. Den 27 augusti 2015 beslutade regeringen En svensk maritim strategi – för människor, jobb och miljö (N2015/06135/MRT). Den syftar till att ta ett helhetsgrepp om maritima näringar och bidra till att skapa konkurrenskraftiga, innovativa och hållbara maritima näringar som kan bidra till ökad sysselsättning, minskad miljöbelastning och en attraktiv livsmiljö. Regeringen beslutade vidare den 19 maj 2016 propositionen Ett svenskt tonnagebeskattningssystem (prop. 2015/16:127). Efter riksdagens beslut (bet. 2016/17:SkU6, rskr. 2016/17:6) trädde de nya reglerna för tonnagebeskattning i kraft den 20 oktober 2016. Regeringen beslutade den 8 juni 2017 propositionen Regelförenkling för sjöfarten (prop. 2016/17:205). Efter riksdagens beslut (bet. 2017/18:TU3, rskr. 2017/18:25) trädde de nya reglerna i lagen (1979:377) om registrering av båtar för yrkesmässig sjöfart m.m. och sjölagen (1994:1009) i kraft den 1 februari 2018. Vissa

lagändringar syftar till att underlätta för sjöfartsnäringen, men även för privatpersoner. Registreringen av mindre skepp förenklas genom att storleksmåtten för indelningen av fartyg i skepp och båtar ändrats. Vidare har en möjlighet till villkorad registrering i fartygsregistret införts i syfte att underlätta överföringen av skepp som förvärvats i utlandet. Regeringen anser med detta att tillkännagivandena är slutbehandlade.

Under 2018 gick NextJet AB i konkurs och flera orter i främst norra Sverige blev under en period utan flygförbindelser. Även Storbritanniens planerade utträde ur EU (brexit) har påverkat de svenska luftfartsaktörerna då exempelvis inhyrning av flygplan registrerade i Storbritannien försvårats.

Järnvägsmarknaden

Under 2017 bedrev 15 aktörer, varav två med licens i andra länder, persontrafik på järnvägsnätet i Sverige. Det är en minskning jämfört med föregående år som förklaras av operatörsbyten inom den upphandlade trafiken. Persontrafiken bedrivs inom två segment, dels som kommersiell trafik och dessutom som trafik som bedrivs på uppdrag av en kollektivtrafikmyndighet. Företagen uppvisar generellt sett en relativt god lönsamhet. Under 2017 bedrev tolv företag, varav två med licens i andra länder, godstrafik på järnvägsnätet i Sverige. Det är ett företag mindre än året innan, då ett företag försattes i konkurs i slutet av 2016. Godstransportmarknaden är differentierad och hårt utsatt för konkurrens. Lönsamheten bland företagen är generellt sett låg.

Yrkestrafik på väg

På vägområdet har antalet innehavare av C- och D-körkort, som är ett nyckelmått i Trafikanalys uppföljning av de transportpolitiska målen, visserligen minskat, men det täcker väl branschens nuvarande och framtida behov av arbetskraft. Det som är ett potentiellt problem ur kompetensförsörjningssynpunkt är att det utöver körkort med C- eller D-behörighet krävs ett bevis om yrkesförarkompetens (YKB) för att köra tunga fordon yrkesmässigt.

Branschen uttrycker själv en oro för att kunna täcka framtida behov av nyrekryteringar. Framtida pensionsavgångar är förhållandevis höga inom flera yrkeskategorier, framför allt för bussförare. Regeringen bedömer att det generellt sett finns tillräcklig utbildningskapacitet, men att mängden sökande inte är tillräckligt stor.

Om yrkestrafiken skulle utveckla yrkesroller och på det sättet locka fler kvinnor skulle det mer eller mindre fördubbla rekryteringsbasen.

I slutet av 2017 fanns det 16 919 företag med tillstånd att bedriva yrkesmässig godstrafik på väg. Av företagen bedrivs 46 procent som enmansföretag och 36 procent har en till fyra anställda. Enbart 0,5 procent av företagen har fler än 100 anställda. Eftersom lastbilstransporter utgör ett led i en längre värdekedja är utvecklingen beroende av utvecklingen i de underliggande marknaderna och därmed också av konjunkturen. Detta speglas i de ekonomiska nyckeltalen som håller sig på blygsamma nivåer i svallvågorna av finanskrisen, för att sedan återhämta sig i takt med att ekonomin tilltar. Omsättningen uppgick under 2017 bland aktiebolag till 143 miljarder kronor. Det är 2,5 procent högre än året innan och 13 procent högre än fem år tidigare. Medianen för rörelsemarginalen uppgick 2017 till fyra procent. Studeras utvecklingen över tid framgår att lönsamheten minskat mellan 2015 och 2017, efter att ha ökat mellan 2013 och 2015.

Bussbranschen går att dela in i linjetrafik samt charter- och fjärrtrafik. Under 2017 fanns 899 verksamma företag, varav 272 bedrev linjetrafik och 627 bedrev charter- och fjärrtrafik. Det är 24 företag fler än året innan, men 36 företag färre än för fem år sedan. Den nedåtgående utvecklingen är framför allt en följd av färre linjetrafikföretag, men även charter- och fjärrtrafikföretagen har minskat över tid. Det minskade antalet företag följer bland annat av svårigheterna med att möta konkurrensen från den långväga tågtrafiken. Samtidigt som företagen blivit färre ser vi en förskjutning mot större företagsenheter. Den totala omsättningen uppgick 2017 till 34,9 miljarder kronor, vilket är sex procent högre än året innan och 21 procent högre än fem år tidigare. Om fördelningen mellan företagen studeras ser man att 25 procent hade en omsättning lägre än 500 000 kronor och 75 procent en omsättning lägre än 14 miljoner kronor. Rörelsemarginalen uppgick 2017 till 4,1 procent för bussföretagen.

I slutet av 2017 fanns 7 223 taxiföretag. Sett över tid är det en ökning med tre procent sedan ett år tillbaka och fem procent sedan fem år tillbaka. Taximarknaden karaktäriseras av sin småskalighet. Av företagen har 67 procent ett fordon, 17 procent har två fordon och enbart en procent har 20 fordon eller fler. Den totala omsättningen uppgick i branschen 2017 till 18,6 miljarder kronor, vilket är åtta procent mer än året innan

och 25 procent mer än fem år tidigare. Även om förändringarna är små har rörelsemarginalen förbättrats över en femårsperiod.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen vad utskottet anfört om att den nuvarande möjligheten att bevilja taxameterundantag bör upphävas (bet. 2013/14:TU18 punkt 1, rskr. 2013/14:375). Regeringen beslutade den 23 juli 2015 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. utreda och eventuellt lämna förslag på en obligatorisk användning av taxameterutrustning i taxifordon utan möjlighet till dispens (dir. 2015:81). Utredningen avslutade sitt arbete den 30 november 2016 i och med överlämnandet av betänkandet Taxi och samåkning – i dag, i morgon och i övermorgon (SOU 2016:86). Regeringen beslutade den 12 april 2018 om propositionen En ny kategori av taxitrafik (prop. 2017/18:239). I propositionen föreslogs att en ny kategori av taxitrafik införs och regeringen anför i propositionen att det på så sätt finns förutsättningar för att genomföra de förändringar i taxitrafikförordningen (2012:238) som krävs med anledning av riksdagens tillkännagivande. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (bet. 2017/18:TU17, rskr. 2017/18:384). Den 11 april 2019 beslutade regeringen om ändring i taxitrafikförordningen (2012:238) som innebär att det från den 1 januari 2021 inte längre kommer vara möjligt för innehavare av taxitrafiktillstånd att få undantag från kravet på taxameter. Regeringen anser med detta att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör se över det nuvarande beställaransvaret (bet. 2014/15:TU2 punkt 3, rskr. 2014/15:24). Regeringen fattade den 22 mars 2018 beslut om propositionen Beställaransvar för ordning och reda på vägarna (prop. 2017/18:209) med förslag till ändringar i reglerna om beställaransvar i yrkestrafiklagen (2012:210) och taxitrafiklagen (2012:211). Förslagen innebär att beställaransvaret skärps. Förslagen syftar till att öka regelefterlevnaden på yrkestrafikområdet och taxitrafikområdet och därigenom skapa ordning och reda på vägarna. Riksdagen fattade beslut i enlighet med regeringens förslag (bet. 2017/18:TU14, rskr. 2017/18:314). Vidare beslutade regeringen den 24 maj 2018 om ändring av förordningen (1998:786) om internationella vägtransporter inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) för att införa motsvarande regler för internationell trafik och för cabotagetrafik. De skärpta reglerna om beställaransvar trädde i kraft den 1 juli 2018. Regeringen anser med detta att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den behöver påskynda arbetet med att skapa fler säkra uppställningsplatser för yrkestrafiken (bet. 2013/14:TU14 punkt 8, rskr. 2013/14:217 och rskr. 2013/14:218). Den 18 februari 2016 uppdrog regeringen åt Trafikanalys att genomföra en utredning om trygga och säkra uppställningsplatser. Trafikanalys redovisade uppdraget den 3 oktober 2016 i rapporten Trygga och säkra uppställningsplatser (Trafikanalys 2016:16). Den 5 juli 2018 uppdrog regeringen åt Trafikverket att göra en översyn av hur bristen på säkra uppställningsplatser för yrkestrafiken längs större vägar kan avhjälpas. I uppdraget ingår att bedöma hur behovet av säkra uppställningsplatser längs större vägar förväntas utvecklas, analysera vilka nyttor, kostnader och andra konsekvenser som en utbyggnad av säkra uppställningsplatser längs större vägar är förknippad med samt möjliga affärsmodeller som kan främja en tillräcklig utbyggnad. Av uppdraget framgår även att Trafikverket i samband med planering av ny- och ombyggnationer eller i samband med trimningsåtgärder i vägnätet ska planera åtgärder som underlättar för en privat etablering av trygga och säkra uppställningsplatser i anslutning till vägnätet. Vidare ingår i uppdraget att Trafikverket ska se över och kostnadsuppskatta åtgärder som bidrar till att höja säkerheten på övriga rast- och uppställningsplatser efter vägnätet. I denna del ska Trafikverket redogöra för hur detta påverkar övriga prioriteringar i den nationella planen för utveckling av transportinfrastrukturen. Uppdraget sträcker sig fram till utgången av den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 och Trafikverket kommer att årligen redovisa till Regeringskansliet (Infrastrukturdepartementet) hur utvecklingen fortskrider. Regeringen anser med detta att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Hänsynsmål – säkerhet, miljö och hälsa

Två av de indikatorer som regeringen har valt för att beskriva hänsynsmålet, *Växthusgasutsläpp* och *Omkomna och allvarligt skadade* visar en positiv utveckling sedan 2009. Båda har dock det gemensamt att den positiva utvecklingen inte går i en sådan takt att det är sannolikt att uppsatta delmål nås på utsatt tid. För 2018 har utvecklingen dess-

utom gått åt fel håll jämfört med föregående år vad gäller omkomna och allvarligt skadade. Vad gäller växthusgasutsläpp saknas tillförlitlig officiell statistik för 2018. Övriga nyckeltal som används för att bedöma hänsynsmålet visar inte någon tydlig utvecklingsriktning sedan målen antogs. Av indikatorerna som används visar *Tillgänglighet utan transporter* en gynnsam utveckling.

Döda och allvarligt skadade

Enligt hänsynsmålet ska transportsystemet till sin utformning, funktion och användning anpassas så att ingen ska dödas eller skadas allvarligt.

Inom vägtransportområdet är regeringens etappmål för perioden 2007–2020 att antalet omkomna i trafikolyckor ska halveras och att antalet allvarligt skadade ska minskas med en fjärdedel. Det motsvarar högst 220 omkomna och högst 4 122 allvarligt skadade 2020 i trafikolyckor. Under 2018 omkom 324 personer (249 män och 75 kvinnor) i vägtrafikolyckor mot 253 personer under 2017. Det är en ökning med 28 procent jämfört med 2017 då det lägsta uppmätta antalet omkomna i vägtrafiken sedan andra världskriget uppmättes. Förutom de som omkommer i trafikolyckor, skadas personer allvarligt. Vidare dör människor i förtid av luftföroreningar och buller från trafiken, se avsnittet om Människors hälsa och livsmiljö. Av dem som omkom i vägtrafikolyckor 2018 var 16 barn (0–17 år) varav sju pojkar och nio flickor, vilket motsvarar fem procent av samtliga omkomna. Under den senaste tioårsperioden har antalet barn som har omkommit i vägtrafiken mer än halverats. Bland de omkomna i vägtrafiken 2018 var den största trafikantgruppen personbilister (197 omkomna, varav 142 män och 55 kvinnor), följt av motorcyklister (47 omkomna, varav 46 män och en kvinna), fotgängare (34 omkomna, varav 21 män och 13 kvinnor) och cyklister (23 omkomna, varav 19 män och fyra kvinnor).

Ökningen av antalet omkomna i vägtrafiken jämfört med året före visar att det finns fortsatta utmaningar. Endast 45 procent av trafiken höll hastigheten på det statliga vägnätet under 2018, och av alla dödsolyckor bedöms cirka en tredjedel vara alkohol- eller drogrelaterade. Nästan hela ökningen av antalet omkomna har skett bland omkomna i personbil. Mötes- och korsningsrelaterade olyckor har ökat kraftigt. Bland omkomna motorcyklister syns också en ökning, vilket kan bero på att sommarens varma och soliga väder ledde till ökad motorcykeltrafik. Hela ökningen av antalet omkomna har skett på det statliga vägnätet. Det är nu mycket osäkert om etappmålet kommer att kunna uppnås. Männens andel av dem som omkommer i vägtrafiken är 77 procent och under de senaste 30 åren har denna andel ökat med sju procentenheter. Männen är överrepresenterade bland de trafikdödade även när färdlängd beaktas. Det systematiska arbete som bedrivits för ökad trafiksäkerhet, såsom förbättringar av fordon, infrastruktur och övervakning, har i något större utsträckning bidragit till färre omkomna kvinnor än omkomna män. Det beror sannolikt på att kvinnor generellt sett följer trafikregler mer och beter sig mindre riskfyllt i trafiken jämfört med män. Trafiksäkerhetsåtgärder, såsom säkerhetssystem i fordon och säkrare infrastruktur, har störst effekt för dem som följer regler, t.ex. hastighetsbegränsningar. Inom ramen för nationell plan för utveckling av transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 finns ett antal namngivna investeringsobjekt men också mindre investeringar som förväntas bidra till att minska antalet omkomna inom väg- och järnvägstrafiken. Inom vägtransportområdet innebär åtgärderna i nationell plan ett väsentligt bidrag till trafiksäkerhetsmålen, men samverkan med andra aktörer är också avgörande för att nå målen. Under 2018 genomförde Trafikverket åtgärder på det statliga vägnätet i form av hastighetsreducerande åtgärder och mötesseparerade vägar som beräknas minska antalet omkomna med fyra personer per år.

Inom yrkessjöfarten omkom två personer under 2018. De omkomna är inte sjömän, men har omkommit i samband med olyckor när de utfört sitt arbete. En dödsolycka inträffade på ett svenskregistrerat fartyg som befann sig utomlands och en dödsolycka inträffade i Sverige. Antalet allvarligt skadade i yrkessjöfarten under 2018 var 24 personer, att jämföra med 31 personer året före. Inom fritidssjöfarten omkom 13 personer (samtliga män) under 2018, att jämföra med 21 personer året före. Flera förklaringar finns till att färre omkom i fritidsbåtsolyckor 2018. En är att båtsäsongen kom igång sent efter den kalla vintern. En annan förklaring är det varma vädret, som kom tidigt på våren och värmde upp vattnet. Varmt väder medför att fler är ute till sjöss, fler som kan se och upptäcka om någon är i fara, larma eller ingripa. Dessutom är chansen att överleva större när vattnet är varmare.

Sedan 2011 har tre barn omkommit i fritidsbåtsolyckor. För allvarligt skadade inom fritidssjöfarten finns i dagsläget ingen rapportering, men en sådan är under utveckling.

Tabell 3.3 Antal omkomna i de olika trafikslagen

	Vägtrafik (exkl. suicid [1])		Bantrafik (inkl. suicid)			Fritidssjöfart			Luftfart
År	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Okänt	Män	Kvinnor	Okänt	
2006	333	112	0	0	93	33	2		
2007	344	127	0	0	110	33	2		
2008	286	111	0	0	98	41	2		
2009	266	92	51	40	0			34	3
2010	199	67	95	29	0			29	2
2011	241	78	64	30	0	36	3		3
2012	218	67	86	31	0	20	1		12
2013	195	65	74	43	0	30	6		5
2014	191	79	75	35	0	21	0		1
2015	201	58	91	27	0	30	0		6
2016	205	65	64	25	0	27	1		3
2017	196	57	46	22	11	21	0		
2018	**249**	**75**	**69**	**28**	**0**	**13**	**0**	**0**	**2**

[1] För 2009 ingår suicid i statistiken.
För vägtrafikolyckor (exkl. suicid) har officiell statistik använts. Fr.o.m. 2010 har suicid exkluderats från statistiken för att harmoniera med internationella definitioner.
Källa: Olika källor för resp. trafikslag. Dödade och svårt skadade från Trafikanalys 2018.

Antalet omkomna inom bantrafiken (järnväg, spårväg och tunnelbana) uppgick under 2018 till 98 personer, varav 16 i olyckor och 82 genom självmord. Antalet omkomna i bantrafiken ökade avsevärt under 2018 jämfört med året före. Ökningen utgjordes av fler omkomna till följd av självmord, medan antalet omkomna till följd av olyckor var lågt i jämförelse med tidigare år. Av de 16 omkomna i olyckor var 11 män och 2 kvinnor (kön på de två återstående är inte känt). Antalet självmord tenderar av oklar anledning att variera över åren. Över tid står självmord för tre fjärdedelar av alla som omkommer i bantrafik. Av de omkomna dog samtliga i olyckor inom järnvägen. Män dominerar bland både de skadade och omkomna i bantrafiken. Under perioden 2009–2018 var i genomsnitt 70 procent av dem som omkom män. Av dessa dog 76 procent i olyckor och 68 procent i självmord. Ambitionen att, genom förebyggande arbete, spara fem liv uppnåddes. När det gäller påverkan på utfallet saknas tydligt resultat, vilket kan bero på att det tar tid innan effekten av en åtgärd blir synlig i statistiken. Inom bantrafiken är de allvarligt skadade färre än de omkomna, då en kollision ofta är så våldsam att den blir dödlig. Nära hälften av de olyckor som resulterar i allvarligt skadade inom bantrafiken sker i en trafikmiljö där spårtrafik och vägtrafik samsas längs långa sträckor. Inom järnvägstransportområdet fortsätter arbetet med att förhindra personpåkörningar. Främst är det stängsling, ibland kombinerad med kameraövervakning, som förväntas bidra till räddade liv. Trafikverket bedömer att myndighetens åtgärder inom järnvägsområdet under 2018 leder till att antalet omkomna inom järnvägen minskar med fem personer per år. Exempel på åtgärder som genomförts är stängsling, kameraövervakning i utsatta områden, planskildhet, mötesseparering och uppsättning av automatisk trafiksäkerhetskontroll (ATK).

Olyckstalen inom luftfarten är mycket små, men varierar en del mellan åren. Sedan 2006 har antalet omkomna legat mellan en och tolv personer per år. Under 2018 omkom två personer inom luftfarten, dock ingen inom linjefart och icke regelbunden trafik. I övriga flyget omkom två personer i olyckor med svenskregistrerade privatflygplan. De två dödsolyckorna skedde utomlands och de omkomna var inte svenska medborgare. Med målet om fortlöpande minskning av antal dödade och skadade går utvecklingen i rätt riktning. Sett över en tioårsperiod sjunker antalet omkomna något. Tre

personer skadades allvarligt inom luftfarten under 2018, att jämföra med elva under 2017. Ingen av dessa skadade reste i linjetrafik eller icke regelbunden trafik. Av dem som skadats i luftfarten det senaste årtiondet är över 74 procent olyckor med skärmflyg.

Växthusgasutsläpp

Växthusgasutsläppen från inrikes transporter har minskat jämfört med 2009 då de transportpolitiska målen antogs men bedöms inte minska i tillräcklig takt för att nå transportsektorns mål om minskade utsläpp av växthusgaser till 2030. Det saknas i nuläget tillförlitlig officiell statistik för användning av drivmedel under 2018 på grund av att den statistiska undersökning som tas framför den officiella statistiken gjordes om för 2018 vilket gav oförutsedda problem. Det är därför inte möjligt att i nuläget redovisa växthusgasutsläppen i transportsektorn för 2018 på ett tillförlitligt sätt.

Diagram 3.4 Utsläpp av växthusgaser (1990 och 2005–2018)

Miljoner ton CO_2-ekvivalenter.

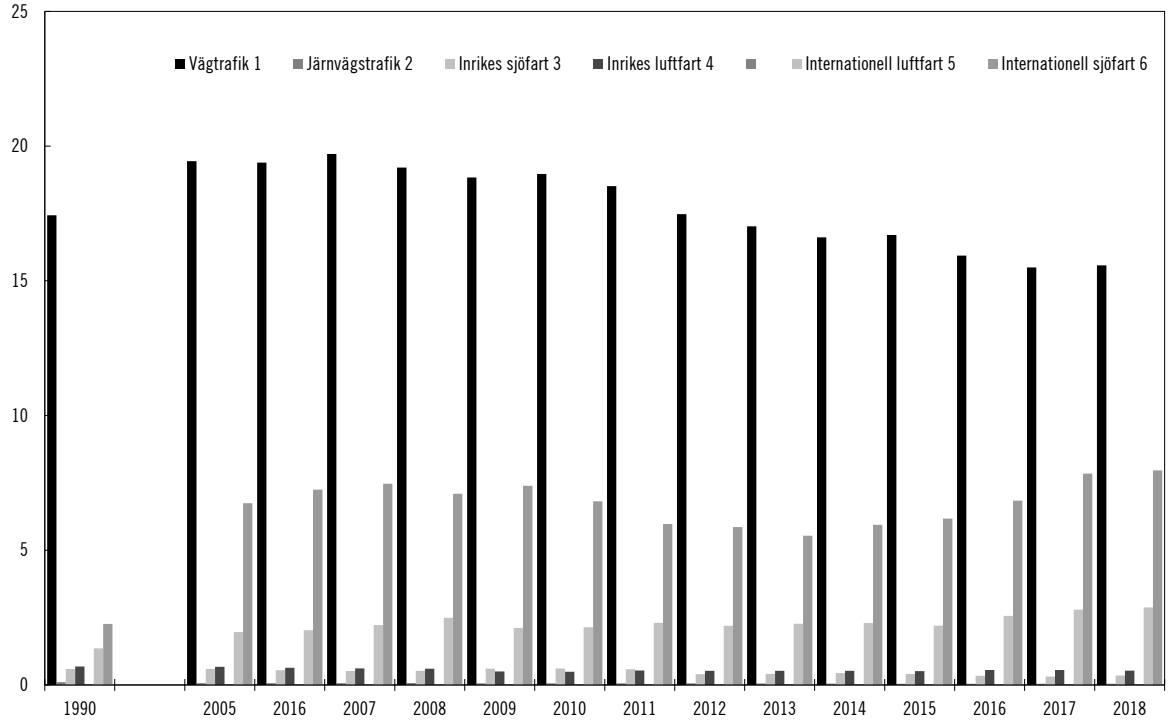

Källa: Åren 1990 - 2017 Naturvårdsverket (2018).
För år 2018 1 Trafikverket (PM om vägtrafikens utsläpp, 2019).
2 Uppskattat med 2017 års värde.
3 Genomsnittet år 2015–2017.
4 Minskade utsläpp med 3,8 procent enligt beräkningar till Transportstyrelsen.
5 Ökade utsläpp med 3 procent jmf m 2017 enligt preliminära beräkningar till Transportstyrelsen.
6 2017 års värde uppräknat med ökningen av hanterat gods i utrikes trafik jmf med 2017 (Sjötrafik 2018, kvartal 4).

Utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter utgör cirka en tredjedel av de samlade växthusgasutsläppen i Sverige. Utsläpp från vägtrafiken dominerar. I juni 2017 beslutade riksdagen om ett sektorsmål för inrikes transporter som innebär att växthusgasutsläppen från inrikes transporter, utom inrikes flyg, ska minska med minst 70 procent till 2030 jämfört med 2010 (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320). Utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter, utom inrikes flyg, har minskat med 18,3 procent under åren 2010–2017.

Utsläppen från inrikes sjöfart har enligt tillgänglig statistik halverats, från cirka 610 000 ton koldioxidekvivalenter år 2010 till cirka 350 000 ton koldioxidekvivalenter år 2018. Utsläppsstatistiken för inrikes sjöfart är dock behäftad med betydande osäkerheter. Naturvårdsverket, Statens energimyndighet och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut arbetar med att utveckla statistiken på området.

Eftersom det saknas tillförlitlig officiell statistik kan växthusgasutsläppen från inrikes transporter 2018 både ha ökat och minskat jämfört

med 2017. Användningen av HVO100 minskade något 2018, men detta vägdes nästan helt upp av ökad låginblandning av HVO i diesel. Även användningen av FAME och etanol ökade under 2018. Leveranserna av fordonsgas ökade marginellt under 2018, samtidigt som andelen biogas av den totala volymen fortsatte att öka till 93 procent 2018. Totalt ökade användningen av biodrivmedel från 19 471 GWh 2017 till 20 855 GWh 2018.

I kollektivtrafiken utfördes 2018 enligt branschens egna uppgifter cirka 93 procent av trafikarbetet med förnybara drivmedel, vilket är en ökning jämfört med 2017 då motsvarande siffra var 85,2 procent.

Sammantaget uppgår den förnybara andelen bränslen i drivmedel rapporterade enligt drivmedelslagen totalt till närmare 23 procent 2018.

Staten stöttar fortsatt städernas omställning till hållbara transporter genom stadsmiljöavtalen som för åtgärder som leder till ökad andel kollektivtrafik, cykel eller hållbara godstransportlösningar.

Utsläpp från internationella transporter

Utsläppen från internationell luftfart och sjöfart ingår inte i det nationella målet. Utsläpp från utrikes sjöfart och flyg uppgick till 10,6 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2017, vilket är en ökning med knappt 13 procent jämfört med föregående år. Utsläppen från utrikes transporter har ökat under en längre tid, men ökningen av utsläppen från utrikes sjöfart speglar delvis förändringar i bunkringsmönster snarare än verkliga utsläppsförändringar från svensk sjöfart.

I april 2018 antog FN:s sjöfartsorganisation, IMO, en initial strategi för att minska utsläppen av växthusgaser från den internationella sjöfarten. Strategin innebär bl.a. att utsläppen ska minska med minst 50 procent fram till 2050 jämfört med 2008 års nivå, och att den internationella sjöfarten ska sträva mot fossilfrihet så snart som möjligt. Strategin ska revideras 2023. Under 2018 har Icao och EU fortsatt arbetet med att utforma regelverket för Corsia, det globala klimatstyrmedlet för det internationella flyget, som ska införas 2021 med en frivillig fas. Från och med 2027 kommer systemet att bli obligatoriskt för alla stater men med vissa undantag.

Energieffektivitet

Över en längre tidsperiod finns en långsam förbättring av energieffektiviteten i transportsystemet. Detta gäller tydligast för persontransporter på väg, vilken till största delen drivits av en generell effektivisering av alla nya personbilar. För godstransport och för övriga trafikslag är förändringarna i energieffektivitet mycket små.

Utvecklingstakten har dock på senare år mattats av. På systemnivå kan energieffektiviteten även förändras genom att fler fordon drivs med elmotorer. Av de nästan 4,9 miljoner personbilarna i trafik var 92 procent rena bensin- eller dieselbilar 2018, se vidare utgiftsområde 21 Energi avsnitt 2.5.4. Samma år var 4,4 procent av personbilarna i trafik etanolbilar, 0,9 procent gasbilar, 0,3 procent elbilar, 1,9 procent elhybrider och 1 procent laddhybrider. Antalet elbilar, elhybrider och laddhybrider ökar, om än från låga nivåer. Under 2018 fanns 16 664 elbilar i trafik jämfört med 11 034 elbilar 2017. Antalet laddhybrider ökade från 32 253 bilar 2017 till 49 394 bilar 2018.

Den 1 juli 2018 infördes bonus–malussystemet, vilket påverkade nybilsförsäljningen under året. Sammantaget utgjordes sex procent av nybilsförsäljningen under 2018 av laddhybrider, sex procent av elhybrider och två procent av elbilar. 0,3 procent av nybilsförsäljningen utgjordes av etanolbilar och 0,9 procent av gasbilar.

Det finns ingen tydlig tendens till överflyttning av godstransporter från väg till järnväg och sjöfart. Det finns däremot en svag tendens till att andelen resande med buss, bantrafik och sjöfart av det totala persontransportarbetet ökar. Mellan åren 2009 och 2017 har andelen ökat med cirka en procent.

Regeringen uppdrog i augusti 2018 åt Trafikverket att bland annat inventera vilka åtgärder som Trafikverket kan vidta som skapar förutsättningar för fler godstransporter på järnväg och med fartyg och därigenom leder till en överflyttning av godstransporter från väg till järnväg och sjöfart (N2018/04481/TS) och att intensifiera arbetet med att främja intermodala järnvägstransporter i syfte att öka andelen godstransporter på järnväg (N2018/04483/TS). Regeringen har även uppdragit åt Trafikverket att i dialog med berörda aktörer, som transportföretag, fordonstillverkare och transportköpare, utarbeta förslag på system för informationsutbyte och öppna data för hori-

sontell samordning och ökad transporteffektivitet och minskad klimatpåverkan, till exempel genom minskade tomtransporter och ökad fyllnadsgrad (N2018/04484/TS) och åt Boverket att ta fram en nationell vägledning för en utvecklad planering och samordning av godstransporter (N2018/04486/TS).

Regeringen beslutade den 12 april 2018 om ett nytt etappmål i miljömålssystemet för att öka andelen gång-, cykel- och kollektivtrafik: andelen persontransporter med kollektivtrafik, cykel och gång i Sverige ska vara minst 25 procent 2025, uttryckt i personkilometer, i riktning mot att på sikt fördubbla andelen för gång-, cykel- och kollektivtrafik. Regeringen uppdrog åt Trafikanalys den 30 augusti 2018 att följa upp etappmålet och att utifrån de skilda förutsättningar som råder i kommunerna, till exempel utifrån befolkningsmängd eller befolkningstäthet, föreslå indikativa målnivåer för kommuner med olika förutsättningar (N2018/04588/TS). Trafikanalys redovisade uppdraget den 15 april 2019.

Naturmiljö och kulturlandskap

Transporternas och infrastrukturens påverkan på naturmiljön och kulturlandskapet är omfattande och har sedan 2009 inte förändrats på ett avgörande sätt.

Infrastrukturens landskapsanpassning

Åtgärder för landskapsanpassning av den befintliga statliga infrastrukturen har betydelse för att minska påverkan på natur- och kulturmiljöernas funktioner och värden. Åtgärdstakten har höjts under 2018, men Trafikverket bedömer ändå att landskapsanpassningen av infrastrukturen är låg och har försämrats något. Bl.a. har artrika infrastrukturmiljöer minskat. För att klara de nationella miljökvalitetsmålen och målen i Agenda 2030 behöver arbetet med landskapsanpassning av infrastrukturen öka.

Ett fungerande landskap omfattar värden och funktioner som utgör grunden för det hållbara samhället och människors välfärd. Transportinfrastrukturen och trafiken medför påverkan på landskapet och dess natur- och kulturmiljöer i form av bl.a. intrång och fragmentering, barriärer för människor och djur, utarmning av den biologiska mångfalden, bullerstörning i ekologiskt viktiga naturmiljöer samt förorening av mark och vatten. Påverkan går ofta utanför det direkt ianspråktagna området, ibland långt utanför, och effekterna blir större med ökad mängd trafik och högre hastigheter. Antalet viltolyckor har ökat med cirka 35 procent de senaste fem åren, dvs. en kraftigare ökning än trafikökningen. Under 2018 polisrapporterades 63 750 olyckor med vilt (t.ex. älg, dov- och kronhjort, vildsvin, rådjur och björn) och cirka 1 700 olyckor med ren. Att landskapsanpassa transportinfrastrukturen är angeläget och innebär ett flertal olika typer av åtgärder och arbetsområden.

Under 2018 har Trafikverket fokuserat på att minska infrastrukturens barriäreffekter för djur och skapa säkra passager. Under året genomfördes 34 åtgärder för fisk, 3 åtgärder för groddjur, 78 åtgärder för utter och 16 åtgärder för hjortdjur. Totalt genomfördes 131 åtgärder kopplade till passager för djur vilket är en ökning med 40 stycken eller cirka 30 procent jämfört med året innan.

Trafikverket har även arbetat med restaurering eller förbättring av natur- och kulturmiljöer längs befintlig infrastruktur i form av 157 alléer, 407 milstenar och kilometerstolpar, 70 kulturvägar och 128 åtgärder för artrika vägkanter, totalt 762 åtgärder vilket också är en ökning jämfört med 2017. Vidare riskbedömde Trafikverket under 2018 översiktligt 77 konfliktsträckor mellan statlig väg och yt- eller grundvattenförekomster, 110 platser med sugtransformatorer vid järnväg intill ytvatten samt alla järnvägssträckor med kreosotimpregnerade sliprar inom 288 berörda grundvattenförekomster. Fördjupad riskbedömning, ofta med åtgärdsförslag, gjordes för 29 konfliktsträckor.

Åtgärder som genomförts under 2018 och förväntas ge effekt på sikt är revidering av klimat- och miljökrav i upphandling av entreprenader samt en ökad takt i beställning av miljöåtgärder i befintlig infrastruktur, såsom säkra passager för djur.

Invasiva arter

Artrika infrastrukturmiljöer och den biologiska mångfalden hotas av invasiva främmande arter. En del invasiva arter sprids i särskild omfattning intill transportinfrastruktur. Trafikverket har ett ansvar för bekämpningen av invasiva främmande arter i transportinfrastrukturen. Under 2018 har försök inletts särskilt för bekämpning av blomsterlupin och slideväxter, men någon omfattande bekämpning har inte påbörjats än. Uppföljning och utvärdering av metodernas effektivitet pågår.

Från den 1 augusti 2018 gäller nya bestämmelser om invasiva arter i miljöbalken och regeringen har under 2018 även beslutat om en ny svensk förordning om invasiva främmande arter som trädde i kraft den 1 januari 2019.

Förorenade områden
Trafikverket utför åtgärder för att hantera förorenade områden. I Sverige finns cirka 80 000 förorenade områden (Naturvårdsverket) som i olika grad kan innebära skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Trafikverket uppskattas ansvara för cirka en tiondel av dessa förorenade områden, se vidare utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård, avsnitt 3.5.5.

Trafikverket har under 2018 sammantaget identifierat 5 477 förorenade områden varav cirka 4 933 är inventerade, 302 detaljerat undersökta, 201 efterbehandlade och 169 friklassade. Detta är en ökning i samtliga grupper jämfört med föregående år. Riktade åtgärder i förorenade områden har utförts under 2018 för 34,6 miljoner kronor vilket är lägre än under 2017. Utöver detta undersöker och efterbehandlar Trafikverket föroreningar i anläggningar i samband med underhålls- och investeringsprojekt genom projektens hantering av massor. Trafikverket har under 2018 utbetalat drygt 134 miljoner kronor till statliga bolag som ersättning för historisk miljöskuld enligt den s.k. miljögarantin.

Oljeutsläpp
Oljeutsläpp från fartyg i Östersjön har minskat under lång tid, både när det gäller antalet observerade utsläpp och den uppskattade sammanlagda volymen av oljeutsläpp (HELCOM 2018). Utvecklingen har varit fortsatt positiv sedan de transportpolitiska målen antogs.

Människors hälsa och livsmiljö

Transportsystemets påverkan på människors hälsa och livsmiljö är omfattande och har inte förändrats på ett avgörande sätt sedan 2009.

Luftföroreningar
Totalt uppskattas antalet förtida dödsfall som orsakas av luftföroreningar från trafik till omkring 3 000 per år, där varje dödsfall beräknas leda till en genomsnittlig förkortad livslängd om 11 år.

För att förbättra luften i städerna beslutade regeringen i augusti 2018 att göra det möjligt för kommuner att införa miljözoner för lätta fordon samt ytterligare en miljözon för tunga fordon. Det innebär särskilda zoner i stadsmiljön där endast de fordon som uppfyller vissa utsläppskrav får köra. Även bonus–malus-systemet för nya lätta fordon, EU:s nya regler för fordon i verklig trafik, det s.k. RDE-paketet, och de s.k. stadsmiljöavtalen kommer att bidra till minskade utsläpp av luftföroreningar från biltrafiken. Vidare bidrar en ökad elektrifiering av fordonsflottan till förbättrad luftkvalitet.

Partikelhalter
Inom vägtrafiken är både avgaser och slitage av däck, bromsar och vägbana en stor källa till förekomsten av partiklar i tätortsluften. Halterna av små partiklar (PM2,5) påverkas dock i stor utsträckning av vindar som för upp partiklar från övriga Europa. Halterna är därför högst i södra Sverige. Antalet dygn då miljökvalitetsnormen för PM10 överskrids minskar över tid. År 2018 överskreds miljökvalitetsnormen och EU:s gränsvärde för PM10 i Visby, Södertälje och Sundsvall. För att minska halterna av större partiklar, PM10, har det vidtagits åtgärder som lokala dubbdäcksförbud på vissa gator, dammbindningsprogram och sänkta hastighetsgränser vilket har haft effekt.

Halter av kvävedioxid
Halterna av kvävedioxid i stadsmiljö har minskat sett över en längre tid, men under de senaste åren har den positiva utvecklingen stannat av, främst som en följd av att trafiken ökar och av ökningen av dieselbilar i städerna. De svenska tätorterna klarar miljökvalitetsnormen för årsmedelvärdet i urban bakgrund på 40 µg/m3. Halterna av kvävedioxid i gaturum är högre än i urban bakgrund. Även dessa halter har sjunkit sett över en längre tid, men de minskar inte längre i samma takt. Under 2018 klarade både Stockholm och Göteborg EU:s gränsvärde och den svenska miljökvalitetsnormen för årsmedelvärdet i gaturum. Dock överskreds den svenska miljökvalitetsnormen för halten kvävedioxid mätt som dygnsmedelvärde i Stockholm, Göteborg, Uppsala, Umeå och Örnsköldsvik. Vid dessa mätstationer och i Skellefteå överskrids dessutom miljökvalitetsnormen mätt som timmedelvärde.

Buller
Uppskattningsvis utsätts nästan två miljoner personer i Sverige för trafikbuller som överstiger riktvärdena 55 dBA. Vägtrafik är den klart dominerande källan följt av spårtrafik och flygtrafik.

Andelen som besväras mycket eller väldigt mycket av trafikbuller från väg har minskat de sista tio åren, från åtta till sex procent. Andelen som upplever besvär från flyg och järnväg är mindre än från vägtrafik, men har inte förändrats nämnvärt.

Inom ramen för nationell plan för utveckling av transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 utför Trafikverket åtgärder för att minska exponeringen från buller från statliga vägar och järnvägar. Under 2018 genomfördes åtgärder på statliga vägar för 1 367 personer och åtgärder på statliga järnvägar för 1 180 personer.

Diagram 3.5 Antal personer som omfattats av åtgärder för att minska bullerstörningar

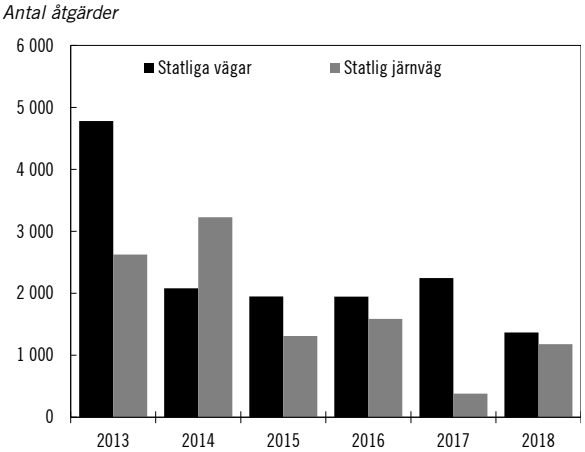

Källa: Trafikverket (2019).

Fysiskt aktiva resor

Andelen vuxna som uppfyller den rekommenderade aktivitetsnivån via transporter har minskat de senaste åren. Andelen vuxna (18–64 år) som använder aktiva färdsätt minst 30 minuter per dag har minskat från 22 procent 2006 till 16 procent 2016. Andelen av befolkningen som gör minst en 20-minuters resa stillasittande har minskat något under samma period, från 31,8 procent till 30,1 procent av befolkningen mellan 6 och 84 år.

Möjligheterna till fysiskt aktiva resor har förbättrats något. Regeringen beslutade den 27 april 2017 om en nationell strategi för ökad och säker cykling (N2015/07365/TS m.fl.).

Inom ramen för nationell plan för utveckling av transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 genomförs en rad cykelåtgärder. Huvuddelen av dessa sker genom statlig medfinansiering till kommuner och finansieras genom länsplaner för regional infrastruktur, genom de s.k. stadsmiljöavtalen och en del genom de s.k. storstadsavtalen. Cykelåtgärderna bidrar till funktionsmålet i fråga om tillgänglighet och till hänsynsmålet i fråga om miljö och hälsa. Under 2018 har 92 kilometer nya gång- och cykelvägar byggts, varav 73 kilometer med medel från länsplaner. Under årets byggdes också 23 nya planskilda korsningar för gång och cykel, varav merparten med medel från nationell plan. Enligt Nationell vägdatabas (NVDB) fanns det 2 802 mil statlig cykelväg i landet i slutet av 2018.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör återkomma till riksdagen med en redogörelse för regeländringar för att främja cykeltrafik i städer och inom ramen för detta pröva möjligheten till regeländringar för att göra det möjligt för cyklister över 15 år att använda körbana även i de fall där cykelbana finns. (bet. 2014/15:TU5 punkt 2, rskr. 2014/15:123). Den i Regeringskansliet upprättade promemorian Cykelregler har remissbehandlats (N2017/03102/TIF). Regeringen beslutade den 20 juni 2018 om förändringar i trafikförordningen (1998:1276) på så sätt att det införs en möjlighet för cyklande från 15 år (och förare av moped klass II) att färdas på körbanan även om det finns en cykelbana om den högsta tillåtna hastigheten på körbanan är högst 50 kilometer i timmen. Vidare fattade regeringen beslut den 30 augusti 2018 om ytterligare fem regeländringar som syftar till att främja en ökad och säker cykling. Regeringen anser med detta att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Övrigt

Det civila försvaret inom transportområdet

I syfte att myndigheterna ska förstärka totalförsvaret har Luftfartsverket, Trafikverket, Transportstyrelsen och Sjöfartsverket under 2018 tilldelats sammantaget 40 miljoner kronor.

Av dessa medel har Luftfartsverket tilldelats 9 miljoner kronor. Användningen av medlen med åtgärder och resultat har redovisats till regeringen i enlighet med regeringsuppdraget den 10 december 2015 avseende Planeringsanvisningar för det civila försvaret (Ju2015/09669/SSK). Luftfartsverket har under året stärkt organisationen med bl.a. två totalförsvarssamordnare som funktionsleder, i organisationen utsedda, beredskapsplanerare. Syftet är att genomföra beredskapshöjande åtgärder på kort och lång sikt.

Trafikverket har tilldelats 13 miljoner kronor för uppbyggnad av en organisatorisk struktur för

civilt förvar. Trafikverket har också utvecklat arbetet genom att slutföra utredningen om verkets ansvar och roll i totalförsvaret. Vidare har Trafikverket lagt grunden för att kunna påbörja arbetet med det trafikslagsövergripande uppdrag som sedan i augusti 2017 ingår i verkets instruktion – att utveckla och samordna krisberedskap och planering för höjd beredskap inom transportområdet. Detta har bidragit till att arbetet nu kan gå in i en mer aktiv fas för att åtgärda behov som identifierats. Trafikverkets övergripande krigsorganisation är beslutad, bemannad och krigsplacerad. Arbetet med att utveckla myndighetens förmåga och vidare bemanna, utbilda och krigsplacera personal i organisationen kommer att fortsätta.

Sjöfartsverket har tilldelats 9 miljoner kronor för att förstärka totalförsvaret. Sjöfartsverket har använt merparten av dessa medel. Sjöfartsverket har inom området planering för civilt försvar tagit fram underlag för behov av inledande beredskapsåtgärder. Verkets roll och ansvar gentemot länsstyrelserna och militärregionerna har förtydligats och krigsplacering av berörd personal som ska ingå i myndighetens krigsorganisation har genomförts.

Transportstyrelsen har tilldelats 9 miljoner kronor för att förstärka insatser inom totalförsvaret. Under 2018 har Transportstyrelsen fokuserat på att bygga kompetens samt analysera och planera arbetet med civilt försvar. De medel som tilldelats myndigheten under 2018 för att förstärka totalförsvaret har använts för arbete med de särskilt prioriterade områden avseende civilt försvar som angavs i myndighetens regleringsbrev för 2018. Arbetet har bl.a. innefattat beredskapsplanering, utbildning och övning av myndighetens krisledningsstaber och arbete med myndighetens risk- och sårbarhetsanalys. Vidare har kompetensutvecklingsinsatser som rör totalförsvarsutbildning och utbildning inom informationssäkerhetsområdet genomförts. De medel som tillförts har också använts för inköp av varor för utveckling av myndighetens förmåga att hantera, förvara och kommunicera hemliga uppgifter. En ny lag (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster, trädde i kraft den 1 augusti 2018. Transportstyrelsen har enligt lagen ansvar för tillsyn inom transportområdet.

I samband med de omfattande skogsbränderna under sommaren 2018 har Trafikverket lämnat stöd med personal, bandvagnar, ledingsfordon och kommunikationstjänster, vilket bidragit till att bränderna kunnat släckas.

Redovisning av nationell trafikslagsövergripande plan för utveckling av transportsystemet för perioden 2018–2029

Ekonomiska ramar

Enligt riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition Infrastruktur för framtiden – innovativa lösningar för stärkt konkurrenskraft och hållbar utveckling uppgår den trafikslagsövergripande statliga ramen för planeringsperioden 2018–2029 till 622,5 miljarder kronor i 2017 års prisnivå (prop. 2016/17:21, bet. 2016/17:TU4, rskr. 2016/17:101). Den totala statliga finansieringsramen fördelades enligt riksdagens beslut på följande sätt.

- 333,5 miljarder kronor ska användas till utveckling av transportsystemet, och får användas för investeringar i statliga järnvägar och vägar, trimnings- och miljöåtgärder i befintlig infrastruktur och statlig medfinansiering till vissa regionala kollektivtrafikanläggningar m.m., bidrag till åtgärder i allmänna farleder och slussar, stöd för att främja hållbara stadsmiljöer samt räntor och amorteringar för investeringar som ska finansieras med lån.
- 125 miljarder kronor ska användas till vidmakthållande av statliga järnvägar inklusive reinvestering.
- 164 miljarder kronor ska användas till vidmakthållande av statliga vägar inklusive bärighet, tjälsäkring och reinvesteringar av vägar samt statlig medfinansiering till enskilda vägar.

Riksdagen beslutade även att planeringsramen för vissa väg- och järnvägsprojekt, för de delar där kapitalkostnaden finansieras med inkomster från trängselskatt eller vägavgifter, ska uppgå till 52 miljarder kronor för perioden 2010–2029. Utöver de medel riksdagen har anslagit för planperioden tillkommer ytterligare medel. Intäkter från banavgifterna beräknas uppgå till 27,4 miljarder kronor under planperioden och används för att finansiera vidmakthållande av de statliga järnvägarna. Medfinansiering från kommuner och andra externa aktörer tillkommer också. Av mot-

tagen medfinansiering under 2018 kommer 751 miljoner kronor från kommuner och landsting och resterande del om 239 miljoner kronor kommer från övriga aktörer som exempelvis kollektivtrafikbolag och andra företag. Under 2018 har Trafikverket tagit emot 11 miljoner kronor från kommuner och landsting i form av räntefria lån, s.k. förskottering till byggande av väg- och järnvägsinvesteringar. Trafikverket har betalat tillbaka 199 miljoner kronor av tidigare förskotteringar till sina avtalsparter.

Genom beslutet om fastställelse av nationell trafikslagsövergripande plan för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029, beslut om byggstarter 2018–2020, beslut om förberedelse för byggstarter 2021–2023 samt fastställelse av definitiva ekonomiska ramar för trafikslagsövergripande länsplaner för regional transportinfrastruktur för perioden 2018–2029 den 31 maj 2018 (dnr N2018/03462/TIF, m.fl.) beslutade regeringen att den statliga ramen fördelas som följer av tabell 3.4.

Tabell 3.4 Fördelning statlig ram för perioden 2018–2029 [1]

Miljoner kronor

Utveckling av transportsystemet	**333 500**
Namngivna objekt	193 200
Stadsmiljöavtal	12 000
Trimnings- och miljöåtgärder	35 400
varav miljöåtgärder	9 600
Räntor och amorteringar	30 700
Driftbidrag till icke statliga flygplatser	812
Övrig utveckling	24 600
varav planering, stöd och utveckling	14 500
varav forskning och innovation	4 600
varav bidrag Inlandsbanan	1 800
varav bidrag Öresundsbrokonsortiet	3 700
Ekonomiska ramar för länsplaner	36 600
Vidmakthållande järnväg	**125 000**
varav forskning och innovation	1 200
Vidmakthållande väg	**164 000**
varav forskning och innovation	2 200
varav bärighetsåtgärder	16 000
varav bidrag drift av enskild väg	13 400
Statlig ram för planperioden	**622 500**

[1] Årets utfall redovisas i anslagstabeller för respektive anslag under avsnitt 3.7.

Utöver de ekonomiska ramar enligt nationell plan som redovisas i tabell 3.4 har riksdagen i enlighet med regeringens förslag i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 22, bet. 2017/18:TU1, rskr. 2017/18:104) beslutat om tillkommande ekonomiska ramar för insatser för en tillfällig satsning på förbättrad kollektivtrafik i landsbygd om 85 miljoner kronor 2018 samt en tillfällig satsning på vägunderhåll i landsbygd om 100 miljoner kronor för 2018.

Trafikverket söker även bidrag från Fonden för ett sammanlänkat Europa (CEF) till den svenska delen av de transeuropeiska transportnätverken (TEN-T). Utbetalningarna från Europeiska kommissionen uppgick 2018 till 104 miljoner kronor i stöd för investeringar och utvecklingsinsatser. De största utbetalningarna avsåg utbyggnad till dubbelspår mellan Hallsberg och Motala, sträckan Stenkumla–Dunsjö (64 miljoner kronor) och ITS-åtgärder (34 miljoner kronor).

Investeringar

De totala investeringarna i om- och nybyggnadsåtgärder uppgick under 2018 till drygt 24,5 miljarder kronor. I detta ingår större investeringsobjekt i den nationella planen och de regionala planerna, mindre åtgärder s.k. trimnings- och miljöåtgärder och utbetalningar av bidrag, stöd och medfinansiering, bl.a. genom de s.k. stadsmiljöavtalen, se separat avsnitt om Stadsmiljöavtal. Därutöver ingår även medel till planering och stöd för investeringsåtgärderna och bidrag till Inlandsbanan och Öresundsbrokonsortiet. Ökade investeringsvolymer innebär även ökade behov av planering och stöd. Den totala investeringsvolymen för om- och nybyggnadsåtgärder redovisas i tabell 3.5.

Tabell 3.5 Verksamhetsvolym investeringar

Kostnader i miljoner kronor, löpande priser

	2016	2017	2018
Järnväg	10 962	10 494	10 046
Väg	7 904	9 301	11 162
Sjöfart, inkl. bidrag till Sjöfartsverket [1]	178	435	492
Luftfart inkl. medfinansiering [2]	3	46	176
Övriga utbetalningar av bidrag, stöd medfinansiering [3]	3 518	2 696	2267
varav stadsmiljöavtal	96	91	430
Planering och stöd och övrigt	301	263	464
Summa	**22 866**	**23 235**	**24 573**

1. Avser investeringar i nationell plan som Trafikverket ansvarar för samt om- och nybyggnadsåtgärder i farleder och slussar som Trafikverket finansierar via nationell plan men där Sjöfartsverket är ansvarigt för genomförandet. Utöver dessa medel tillkom medfinansiering om drygt 70 mnkr 2018.
2. Avser miljöinvesteringar som Trafikverket ansvarar för samt för 2018 även medfinansiering till Sälens flygplats.
3. Avser utbetalning av bidrag stöd och medfinansiering i regionala och nationella planer samt stadsmiljöavtal.

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018 samt kompletterande underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Namngivna investeringar i nationell plan

Investeringsobjekt vars kostnad överstiger 100 miljoner kronor beslutas vart och ett av regeringen vid fastställandet av den nationella planen och benämns namngivna objekt. Mindre investeringsåtgärder benämns trimningsåtgärder och beslutas under planens genomförande av Trafikverket, se nedan.

I den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 ingår 194 namngivna objekt varav

- 5 sjöfartsobjekt
- 89 järnvägsobjekt
- 81 vägobjekt
- 1 luftfartsobjekt
- 18 övriga objekt (främst hänförliga till storstadsförhandlingarna, bl.a. tunnelbana).

Kostnaden för de namngivna objekten uppgår totalt till drygt 267 miljarder kronor, varav cirka 193 miljarder kronor utgörs av statliga anslag från den nationella planen under planperioden 2018–2029. I diagram 3.6 redovisas hur de totala medlen för de namngivna objekten i den nationella planen fördelas per trafikslag.

Diagram 3.6 Fördelning totalkostnader för namngivna objekt vid beslut om objekt i nationell plan, inkl. extern finansiering

Procentuell fördelning

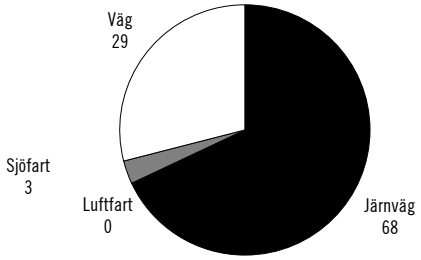

Källa: Trafikverket, bilaga 1 nationell transportplan 2018–2029 detaljer, 2018-05-31.

Under 2018 uppgick verksamhetsvolymen för de namngivna objekten till 17 486 miljoner kronor. I diagram 3.6 och tabell 3.6 visas årets utfall per trafikslag och hur stor andel av de namngivna investeringarna i planen som har genomförts i monetära termer. En linjär förbrukning ger cirka åtta procent av de totala medlen per år. Denna tabell ger en indikation på framdriften av namngivna investeringar och av tabellen framgår att nio procent av medlen för planperioden har förbrukats, framdriften för de namngivna objekten kan därmed sägas ha varit i enlighet med planen.

Tabell 3.6 Verksamhetsvolym namngivna investeringar nationell plan

Kostnader i miljoner kronor, löpande priser

	2018
Järnväg	8 314
Väg	7 189
Sjöfart	452
Luftfart	176
Utbetalning av bidrag, stöd medfinansiering	1 983
Volym 2018, namngivna objekt i nationell plan	17 486
Volym 2018–2029 enligt plan	193 200
Volym 2018 andel av plan i procent	9

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

I tabell 3.6 redovisas uppföljning och prognos över kostnaderna för de största namngivna investeringsobjekten i den nationella planen. Prognosen avser totalkostnaden, och den jämförs med den beräknade totalkostnaden vid tidpunkt för

beslut om nationell plan för 2018–2029. I totalkostnaden anges hela objektets kostnad oavsett finansiering (inklusive medfinansiering) och oavsett när kostnaderna förväntas falla ut (före, under och efter planperioden). Utfall jämfört med plan visar hur stor del av objektets totalkostnad som förbrukats per 2018. För två av objekten har prognosen för totalkostnaden skrivits upp med cirka tio procent jämfört med plankostnaden. För ett projekt har prognosen minskats med sju procent. För övriga objekt skiljer sig prognosen fem procent eller mindre jämfört med plankostnaden.

Tabell 3.7 Uppföljning och prognos för större investeringar i den nationella planen för transportsystemet 2018–2029

Kostnader i miljoner kronor, prisnivå 2018

	Trafikslag	Byggstart	Öppnas för trafik	Total kostnad enl. senaste planbeslut [1] inkl. medfinansiering	Ny kostnad, prognos 2018-12-31	Prognosticerad kostnad i förhållande till nationell plan (i procent)	Utfall t.o.m. 2018-12-31
Västsvenska paketet	Väg/ Järnväg	2010	2028	41 769	41 769	100	12 224
Förbifart Stockholm	Väg	2014	2026	34 398	34 389	100	10 434
Tomteboda–Kallhäll, ökad kapacitet (Mälarbanan)	Järnväg	2011	2016/ 2029 [2]	17 500	19 321	110	7 363
Göteborgs hamnbana och Marieholmsbron, ökad kapacitet och dubbelspår över Göta älv	Järnväg	2015	2023	3 619	3 683	102	2 247
Ostlänken nytt dubbelspår Järna–Linköping	Järnväg	2017	2035	54 135	54 135	100	2 191
ERTMS utveckling	Järnväg	2008	2023	2 950	3 250	110	2 665
E4/E12 Umeå/Umeåprojektet	Väg	2009	2021	2 440	2 537	104	1 214
Flackarp–Arlöv, utbyggnad till flerspår	Järnväg	2017	2023	4 279	3 965	93	1 181
E4 Ljungby–Toftanäs	Väg	2018	2023	996	1 008	101	79
E4 Götaleden (Lilla Bommen–Marieholm)	Väg	2016	2021	2 270	2 384	105	1 457
Summa				**164 356**	**166 441**		**41 055**

[1] Planbeslut är bedömd kostnad i underlag till regeringens beslut om fastställelse av den nationella planen (det närmast föregående beslutet om den nationella planen innan byggstart).
[2] Sista sträckan mellan Huvudsta och Duvbo planeras att öppna för trafik 2029.

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Under 2018 öppnades nio namngivna större investeringsobjekt i nationell plan för trafik. Den slutliga totala investeringskostnaden för objekten uppgick sammanlagt till 6,52 miljarder kronor.

En jämförelse görs dels mellan beräknad kostnad enligt underlag till planbeslut och verklig (slutlig) kostnad, dels mellan beräknad kostnad vid byggstart och verklig (slutlig) kostnad. Vid jämförelse mellan planerad kostnad vid planbeslut och verklig kostnad visar beräkningarna som utgår från branschindex överlag färre kostnadsökningar och beräkningar med nettoprisindex visar väsentligt fler kostnadsökningar. Detta beror på att branschindex ökat mer än nettoprisindex under samma period. Det tyder på att fördyringar jämfört med bedömd kostnad delvis förklaras av prisutvecklingen i branschen.

Nettonuvärdeskvot (NNK) är ett mått på samhällsekonomisk lönsamhet. Ett objekt som har ett positivt NNK är samhällsekonomiskt lönsamt. Allt annat lika genererar kostnadsökningar en lägre NNK än beräknad i plan, och kostnadsminskningar en högre NNK än beräknad. Vid en omräkning med branschindex, väg- respektive järnvägsindex, visar den procentuella förändringen att för två av objekten är slutkostnaden betydligt högre än beräknat och för två objekt är slutkostnaden lägre än beräknat. Plankostnaden för järnvägsobjektet Ludvika–Frövi överskrids med 32 procent till följd av att kostnaden underskattats. Plankostnaden för Väg 70 Enköping–Simtuna överskrids med 75 procent på grund av att kostnaderna för att öka vägsträckans bärighet har underskattats och att omfattningen av projektet ökat på grund av att en större mängd ersättningsväg och enskild väg anlagts och att behoven av åtgärder för avvattning var större än beräknat. Lönsamheten för dessa objekt bedöms till följd av de ökade kostnaderna vara mindre än vad som antogs vid planbeslutet. För två av ob-

jekten underskrids kostnaden, för objektet dubbelspår Gamla Uppsala var slutkostnaden 25 procent lägre än plankostnaden till följ av ändrad byggteknik och för Kil–Ställdalen var slutkostnaden 15 procent lägre än plankostnaden. Lönsamheten för dessa projekt bedöms vara högre än beräknat till följd av att kostnaden blev lägre utan att funktionen förändrats. Övriga objekt har en slutkostnad som skiljer sig med fem procent eller mindre från plankostnad. Objekten bedöms bidra till de transportpolitiska målen, se vidare avsnitt 3.3.

Tabell 3.8 Uppföljning av namngivna objekt med nettoprisindex, öppnade för trafik under 2018

Miljoner kronor i prisnivå 2018

Objekt i Nationell Transportplan, öppnade för trafik 2018			Uppföljning med Nettoprisindex (NPI) [1]				
Objekt	Typ	Gällande plan vid byggstart	Plankostnad [2] i gällande plan vid byggstart	Beräknad kostnad vid byggstart	Slutkostnad	Kostnads-förändring jmf plan [%]	Kostnads-förändring jmf byggstart [%]
Ludvika–Frövi, åtgärder för malmtransporter m.m.	Järnväg	2014–2025	462	554	646	40	17
Gamla Uppsala	Järnväg	2010–2021	1 398	Uppg. saknas	1 203	-14	Uppg. saknas
Väg 70 Enköping–Simtuna	Mötesfri väg	2014–2025	146	169	265	82	57
Strängnäs–Härad, dubbelspår	Järnväg	2014–2024	1 874	Uppg. saknas	1 910	2	Uppg. saknas
Väg E18 Trafikplats, Kockbacka	Motorväg	2014–2025	140	156	130	-7	-17
Väg E4 Nortull (Haga södra–Kista)	Motorväg	2014–2025	285	307	285	0	-7
Kil–Ställdalen	Järnväg	2010–2021	1 273	Uppg. saknas	1 282	1	Uppg. saknas
Väg E22 Rinkabyholm	Mötesfri väg	2014–2025	395	349	374	-5	7
Malmö–Ystad, mötesstationer	Järnväg	2014–2025	126	Uppg. saknas	127	1	Uppg. saknas
Summa			**6 099**		**6 222**		

[1] Nettoprisindex visar de genomsnittliga prisförändringarna för den inhemska privata konsumtionen och är till skillnad från konsumentprisindex rensad från prispåverkande effekter av förändrade indirekta skatter och olika subventioner.
[2] Med beslut avses det senaste beslutet om nationell plan innan själva byggstarten för det enskilda objektet.

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Tabell 3.9 Uppföljning av namngivna objekt med branschindex, öppnade för trafik under 2018

Miljoner kronor i prisnivå 2018

Objekt i Nationell Transportplan, öppnade för trafik 2018			Uppföljning med Branschindex [1]						
Objekt	Typ	Gällande plan vid byggstart	Plankostnad [2] i gällande plan vid byggstart	Beräknad kostnad vid byggstart	Slutkostnad	Kostnadsförändring jmf plan [%]	Kostnadsförändring jmf byggstart [%]	NNK i gällande plan vid byggstart	Uppföljd NNK 2018
Ludvika–Frövi, åtgärder för malmtransporter m.m.	Järnväg	2014–2025	507	606	665	31	10	Ej beräknad	Ej beräknad
Gamla Uppsala	Järnväg	2010–2021	1 697	Uppg. saknas	1 279	-25	Uppg. saknas	0,1	0,4
Väg 70 Enköping–Simtuna	Mötesfri väg	2014–2025	155	179	272	75	52	1,1	0,3
Strängnäs–Härad, dubbelspår	Järnväg	2014–2024	2 056	Uppg. saknas	1 978	-4	Uppg. saknas	<0	<0
Väg E18 Trafikplats, Kockbacka	Motorväg	2014–2025	146	165	138	-5	-16	1,0	1,1
Väg E4 Nortull (Haga södra–Kista)	Motorväg	2014–2025	302	327	301	0	-8	23,2	22,5
Kil–Ställdalen	Järnväg	2010–2021	1 633	Uppg. saknas	1 382	-15	Uppg. saknas	0,1	0,1
Väg E22 Rinkabyholm	Mötesfri väg	2014–2025	418	373	398	-5	7	1,0	1,1
Malmö–Ystad, mötesstationer	Järnväg	2014–2025	136	Uppg. saknas	129	-5	Uppg. saknas	3,5	3,8
Summa			**7 050**		**6 542**				

[1] Det branschindex som Trafikverket använder bygger på Statistiska centralbyråns entreprenadindex E84 och återspeglar den generella prisutvecklingen i den del av entreprenadbranschen som avser väg- och järnvägsbyggande.
[2] Med beslut avses det senaste beslutet om nationell plan innan själva byggstarten för det enskilda objektet.

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Trimnings- och miljöåtgärder

Trimnings- och miljöåtgärder är åtgärder som kostar mindre än 100 miljoner kronor. Trafikverket delar in dessa i områdena tillgänglighet, säkerhet och miljö. Trimningsåtgärderna har som huvudsakligt syfte att åstadkomma bättre tillgänglighet, användbarhet, robusthet och kvalitet i transportsystemet. Miljöåtgärderna har som huvudsakligt syfte förbättra miljöprestandan i befintlig infrastruktur, för att minska infrastrukturens negativa omgivningspåverkan.

Regeringen bedömer att det är viktigt att åtgärderna genomförs i den takt som den ekonomiska ramen tillåter, dvs. att framdriften inom åtgärdsområdena är god. Ett viktigt skäl till detta är att åtgärder inom dessa områden generellt sett bedöms ha en hög samhällsekonomisk effektivitet och god måluppfyllelse.

I tabell 3.10 visas utfallet för 2018, samt hur stor andel av planen som har genomförts i monetära termer för trimnings- respektive miljöåtgärder. En linjär förbrukning över planperioden 2018–2029 skulle ge cirka åtta procent per år. Tabellen visar att framdriften för trimningsåtgärder under 2018 varit högre än så. Samtidigt har framdriften för miljöåtgärder, i likhet med tidigare år, varit lägre.

Tabell 3.10 Uppföljning av trimnings- och miljöåtgärder i nationell plan för perioden 2018–2029

Kostnader i miljoner kronor, prisnivå 2017

	Total	Trimnings-åtgärder	Miljö-åtgärder
Volym t.o.m. 2018	3 035	2 405	630
Plan 2018–2029	35 400	25 800	9 600
Andel av plan i procent	9	9	7

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Länsplaner för regional infrastruktur

Länsplaner för regional infrastruktur, som innehåller investeringsåtgärder och statlig medfinansiering upprättas av landstingen samt av Gotlands kommun, som i Gotlands län har landstingets uppgifter. De statliga vägar som inte ingår i det utpekade nationella stamvägnätet av riksdagen

finansieras via länsplanerna. I dessa planer kan länsplaneupprättarna även avsätta medel till investeringar i nationella vägar, enskilda vägar och järnvägar. Trafikverket ansvarar för att genomföra de åtgärder som de regionala planupprättarna fastställt i sina länsplaner för regional infrastruktur. I tabell 3.11 visas avsatta medel per länsplan, årets utfall, ackumulerat utfall samt hur stor andel som genomförts i förhållande till avsatta medel för varje län.

Tabell 3.11 Uppföljning av de regionala planerna (länsplaner) för planperioden 2018–2029

Kostnader i miljoner kronor, prisnivå 2017

Län	Medel per län enl. Nationell plan 2018–2029	Utfall 2018	Ackumulerat utfall	Andel som genomförts (i procent)
Stockholm	8 490	717	717	8
Uppsala	1 535	85	85	6
Södermanland	1 122	58	58	5
Östergötland	1 648	152	152	9
Jönköping	1 270	90	90	7
Kronoberg	729	162	162	22
Kalmar	904	33	33	4
Gotland	248	6	6	2
Blekinge	550	11	11	2
Skåne	4 527	256	256	6
Halland	1 258	95	95	8
Västra Götaland	6 470	387	387	6
Värmland	986	99	99	10
Örebro	1 120	149	149	13
Västmanland	728	33	33	4
Dalarna	1 057	124	124	12
Gävleborg	880	56	56	6
Västernorrland	896	96	96	11
Jämtland	485	103	103	21
Västerbotten	957	75	75	8
Norrbotten	780	99	99	13
Summa	**36 640**	**2 886**	**2 886**	**8**

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Under 2018 har cirka 37 procent av länsplanemedlen gått till namngivna objekt (för länsplan räknas objekt som kostar över 25 miljoner kronor som namngivna objekt). Nästan en fjärdedel av medlen har använts till mindre investeringar i transportinfrastrukturen. Resterande medel avser statlig medfinansiering i någon form. I diagram 3.7 visas årets utfall av länsplanemedlen per trafikslag.

Diagram 3.7 Fördelning av förbrukade medel per åtgärdstyp i länsplaner under 2018

Procentuell fördelning

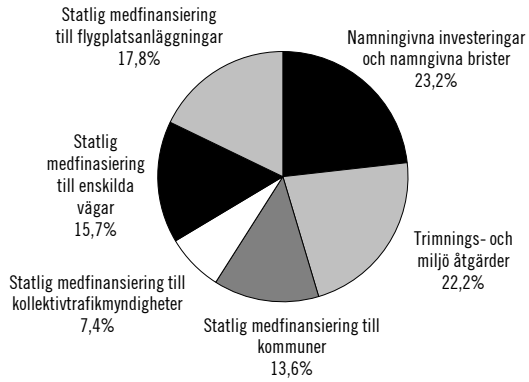

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Av tabell 3.12 framgår att 10 procent av de totala länsplanemedlen har förbrukats under 2018. En linjär förbrukning ger cirka 8 procent per år. Framdriften av åtgärder i länsplanerna har varit relativt hög för namngivna objekt och trimnings-, effektiviserings- och miljöåtgärder men något lägre för statlig medfinansiering.

Tabell 3.12 Uppföljning länsplaner för perioden 2018–2029

Kostnader i miljoner kronor, prisnivå 2017

	Större namngivna investeringar	Trimning, effektivisering och miljöinvesteringar
Volym 2018, namngivna objekt i länsplaner	1 519	966
volym 2018–2029 enligt plan	15 584	10 381
Volym som andel av plan i procent	10	9

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Under 2018 öppnades tre stycken namngivna objekt i länsplanerna för trafik, se tabell 3.13. Den totala investeringskostnaden för objekten uppgick sammanlagt till 537 miljoner kronor. För två av de tre objekten var slutkostnaden betydligt högre än plankostnaden. För objektet Väg 288 Alunda–Gimo beror det på en ökad omfattning av bl.a. gång och cykelvägar och en cirkulationsplats. Även för objekt Väg 63 Karlstad/Mossgatan–Edsgatan beror den ökade kostnaden på ökad omfattning av projektet, men också på oväntade markföroreningar. För dessa två objekt blev lönsamheten mindre än beräknat på grund av den ökade kostanden. Det tredje

objektet, Väg 32 Sunneränga–Marbäck våren 2018, blev billigare och därmed även lönsammare än beräknat. Alla tre objekten beräknas dock vara samhällsekonomiskt lönsamma vid öppnandet för trafik.

Tabell 3.13 Uppföljning av objekt i länsplaner med nettoprisindex, öppnade för trafik under 2018

Miljoner kronor i prisnivå 2018

Objekt i Länsplaner, öppnade för trafik 2018			Uppföljning med Nettoprisindex (NPI)				
Objekt	Typ	Gällande plan vid byggstart	Plankostnad i gällande plan vid byggstart	Beräknad kostnad vid byggstart	Slutkostnad	Kostnadsför ändring jmf plan [%]	Kostnadsför ändring jmf byggstart [%]
Väg 288 Alunda–Gimo	Mötesfri väg	2014–2025	227	256	269	19	5
Väg 63 Karlstad/Mossgatan–Edsgatan, Mötesseparering	Mötesfri väg	2010–2021	68	Uppg. saknas	99	46	Uppg. saknas
Väg 32 Sunneränga–Marbäck våren	Mötesfri väg	2014–2025	181	Uppg. saknas	169	-7	Uppg. saknas
SUMMA			**476**		**537**		

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Tabell 3.14 Uppföljning av objekt i länsplaner med branschindex, öppnade för trafik under 2018

Miljoner kronor i prisnivå 2018

Objekt i Länsplaner, öppnade för trafik 2018			Uppföljning med Branschindex						
Objekt	Typ	Gällande plan vid byggstart	Plankostnad i gällande plan vid byggstart	Beräknad kostnad vid byggstart	Slutkostnad	Kostnadsförändring jmf plan [%]	Kostnadsförändring jmf byggstart [%]	NNK i gällande plan vid byggstart	Uppföljd NNK 2018
Väg 288 Alunda–Gimo	Mötesfr i väg	2014–2025	242	280	287	19	2	1	0,7
Väg 63 Karlstad/Mossgatan–Edsgatan, Mötesseparering	Mötesfr i väg	2010–2021	72	Uppg. saknas	104	44	Uppg. saknas	1,1	0,5
Väg 32 Sunneränga–Marbäck våren	Mötesfr i väg	2014–2025	191	Uppg. saknas	171	-10	Uppg. saknas	0,2	0,4
SUMMA			**505**		**562**				

Källa: Trafikverkets årsredovisning för 2018.

Uppföljning av kostnadsutveckling investeringar

Regeringen har uppdragit åt Trafikverket att analysera kostnadsförändringar för investeringsobjekt i den nationella trafikslagsövergripande planen för utveckling av transportsystemet för perioden 2014–2025 (N2017/04670/TIF). Trafikverket redovisade uppdraget i mars 2018. Analysen omfattade samtliga namngivna objekt som redovisats som öppnade för trafik under 2015, 2016 samt under det första halvåret 2017 (rapport TRV 2017/68561). Analysen omfattade totalt 21 objekt varav nio järnvägsobjekt, ett sjöfartsobjekt och elva vägobjekt. Analysen avsåg kostnadsförändringar från det att respektive objekt för första gången ingick i Trafikverkets förslag till nationell trafikslagsövergripande plan för utveckling av transportsystemet till tidpunkten då objektet var helt färdigställt och öppnat för trafik. Analysen visar bland annat att det inte är stora skillnader mellan väg- respektive järnvägsobjekt vad gäller totalkostnadens utveckling från första till sista plan som objektet ingick i. För båda trafikslagen är slutkostnadens avvikelse betydligt mindre för den sista planen än för den första planen. För alla de 21 objekten, exklusive tre stora och komplexa objekt som analyserats separat, var slutkostnaden jämfört med första plan i snitt 117 procent och i jämförelse med sista plan 96 procent. För de tre stora och komplexa objekten varierade slutkostnaden i förhållande till första plan med mellan 106 procent och 156 procent och till sista plan med mellan 96 procent och 104 procent. De mest förekommande avvikelseorsakerna var enligt Trafikverket ”Osäkert underlag första plan”, ”Stora innehålls- och utformningsförändringar”, ”Förändrat marknadsläge jämför med kalkyl” samt ”Lagar och regelverk”.

Stadsmiljöavtal

Regeringen införde 2015 ett särskilt stöd för att främja hållbara stadsmiljöer, de s.k. stadsmiljöavtalen. Stödet är avsett för kommuner och landsting och uppgår till en miljard per år under perioden 2018–2029, dvs. sammanlagt 12 miljarder kronor. Stadsmiljöavtal finansieras genom den ekonomiska ramen för den nationella transportinfrastrukturplanen för 2018–2029. Åtgärderna ska leda till energieffektiva lösningar med låga utsläpp av växthusgaser och bidra till att nå miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö. Stödet innebär möjligheter för kommuner och landsting att få upp till 50 procent i statlig medfinansiering till infrastruktur för kollektivtrafik och sedan 2017 även för cykling. Regeringen beslutade i april 2019 att ändra förordningen (2015:579) om stöd för att främja hållbara stadsmiljöer så att stadsmiljöavtalen breddas till att även omfatta åtgärder för godstransportlösningar. Ändringen trädde i kraft den 22 maj 2019. Kommuner och landsting som har beviljats stöd ska genomföra motprestationer som bidrar till ökad andel hållbara transporter eller ökat bostadsbyggande.

Under 2018 har Trafikverket fattat beslut om cirka 430 miljoner kronor.

Drift och underhåll

Underhållsverksamheten syftar till att förvalta de statliga vägarna och järnvägarna så att de upprätthåller avsedd funktion under hela sin livstid. Underhållet ska bidra till att anläggningen är robust, det vill säga att den kan motstå påfrestningar i form av belastning och slitage, och håller en hög trafiksäkerhet. Under 2018 var Trafikverkets anslag för underhållsverksamheten i enlighet med tabell 3.15.

Tabell 3.15 Anslagstilldelning drift och underhåll av väg och järnväg

Miljoner kronor

	2018	2017	2016	2015
Drift och underhåll av vägar	10 662 701	10 355 184	9 750 699	10 400 051
Bärighet och tjälsäkring av vägar	1 183 980	1 186 146	1 300 650	1 187 436
Bidrag för drift av enskild väg	1 126 017	1 134 750	1 204 465	1 131 291
Drift, underhåll och trafikledning på järnväg	8 149 593	8 702 731	8 040 445	7 332 120
Forskning och innovation	179 015	177 330	176 888	150 900
Totalt	**21 301 306**	**21 556 141**	**20 473 147**	**20 201 798**

Källa: Trafikverkets regleringsbrev för perioden 2015–2018.

Till följd av kraftigt ökade anslag till järnvägsunderhåll så har Trafikverket kunnat genomföra ett flertal stora reinvesteringsåtgärder såväl som mindre löpande underhåll under året. Det har bland annat genomförts utbyte av spår och spårväxlar i huvudsak på stambanor och de högtrafikerade stråken. Åtgärderna medför att hastighetsnedsättningar kan tas bort och att såväl robustheten som kapaciteten förbättras. Trafikverket har också ersatt cirka 120 kilometer kontaktledningar och förstärkt omformarstationer på flera sträckor för att säkerställa tillförlitligheten i elkraftsystemet. En annan viktig del av järnvägsanläggningen är signalsystemet. Även där har Trafikverket genomfört ombyggnationer och förbättringar. Trafikverkets största verksamhetsvolym avseende järnvägsunderhåll under 2018 är spår- och växelbyten där totalt cirka 3 miljarder kronor investerades. I tabell 3.16 redovisas hur underhåll och reinvesteringar av järnvägsanläggningen har fördelats per bantyp i förhållande till antalet tågkilometer och antalet spårmeter. I kronor per spårmeter är det banor i storstäder som kostar mest att underhålla och sedan i en fallande skala är de banor med minst trafik som kostar minst i underhåll. Om man sätter kostnaderna i relation till mängden trafik på banorna och i stället studerar kostnaden per tågkilometer, är det de lågtrafikerade banorna som kostar mest i underhåll.

Ett sätt att följa underhållets effekter på järnvägsanläggningen är att analysera hur antalet infrastrukturrelaterade tågstörande fel i anläggningen i förhållande till trafikeringen varierar över tid. Antalet fel har för de flesta bantyper minskat sedan 2014. Under 2018 har dock den positiva trenden brutits och antalet fel har ökat något eller är oförändrat för alla bantyper.

Tabell 3.16 Underhåll och reinvesteringar i förhållande till antalet tågkilometer och antalet spårmeter

Kronor, löpande priser

Bantyp	Miljoner tågkilo meter	Andel (%)	Spår-meter (kilo-meter)	Andel (%)	Kronor per tåg-kilo-meter 2018	Kronor per spår-meter 2014	Kronor per spår-meter 2015	Kronor per spår-meter 2016	Kronor per spår-meter 2017	Kronor per spår-meter 2018
Banor i storstadsområden	38,3	24	1 498	11	39	782	944	947	949	1001
Banor som bildar större sammanhängande stråk	63,9	40	4 307	30	33	534	396	539	540	494
Banor med omfattande godstransporter och resandetrafik	42,7	27	4 661	33	41	348	323	296	300	377
Banor för dagliga resor och arbetspendling	12,7	8	2 000	14	50	376	272	269	340	320
Övriga för näringslivet viktiga banor	1,2	0,8	1 459	10	276	265	192	165	191	234
Banor med ringa eller ingen trafik	0,0	0,0	325	2	0	89	49	40	40	27
Totalt	158,8	100	14 250	100	40	439	384	429	429	447

Källa: Underlag från Trafikverket (I2019/00354/US). Sedan 2018 använder Trafikverket en ny indelning av bantyper. Samtliga data är justerade till den nya indelningen.

Inom vägunderhållet är beläggningsunderhåll en viktig verksamhet för att säkerställa vägarnas funktion och säkerhet. Beläggningsunderhåll har den största verksamhetsvolymen och under 2018 utfördes arbeten för 3,5 miljarder kronor på de statliga vägarna. För belagda vägar har Trafikverket en framtagen underhållsstandard som utgör ett verktyg för verksamhetsplaneringen. Nivåerna i standarden varierar beroende på vägens trafikmängd och högre krav ställs på de högtrafikerade vägarna. Andelen vägar som avviker från underhållsstandarden har varit relativt konstant över tid för de olika vägtyperna. Dock kan en försämring noteras för storstadsvägar där andel som avviker har ökat från 6 procent 2016 till 11 procent 2018. Försämringen på storstadsvägarna utgörs främst av ett fåtal specifika sträckor i Stockholmsområdet. Av tabell 3.17 framgår hur kostnaderna för beläggningsunderhåll har fördelats per vägtyp

Vinterväghållningen är en viktig förutsättning för att säkerställa framkomligheten under vintern. Under 2018 har kostnaderna för vinterväghållning ökat till totalt cirka 2 miljarder kronor till följd av en snörik vinter.

Åtgärder i vägnätet för att säkerställa bärigheten leder till ett robust och kapacitetsstarkt vägnät. Av de statliga vägarna håller 96 procent de högsta bärighetsklasserna BK1 och BK4. På dessa vägar går 99 procent av trafikarbetet. Inom bärighetsverksamheten genomförs även förebyggande åtgärder för att klara av till exempel större vattenflöden och skred till följd av klimatförändringar. Trafikverket har under 2018 påbörjat arbetet med att förstärka vägnätet för att kunna upplåta vägar för den högre bärighetsklassen BK4. Under året har totalt 11 800 kilometer statlig väg upplåtits för BK4. Nedan redovisas en karta som visar det vägnät som från och med den 1 juli 2019 öppnats för BK4.

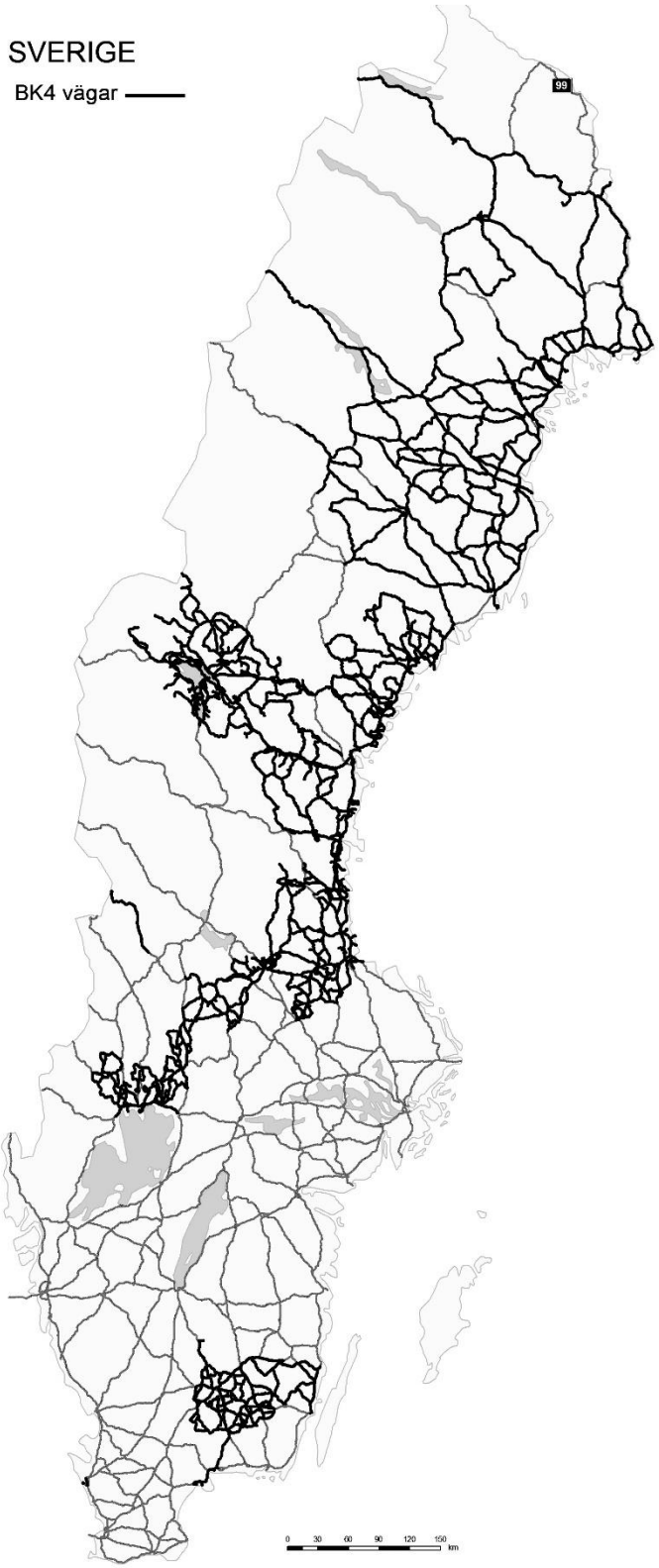
SVERIGE
BK4 vägar
99
0 30 60 90 120 150
km

Tabell 3.17 Beläggningsunderhåll per vägtyp

Vägtyp	Totalt km	Andel (%) av total väglängd	Andel (%) av total vägyta	Kronor per kvadrat-meter 2018	Kronor per vägmeter 2014	Kronor per vägmeter 2015	Kronor per vägmeter 2016	Kronor per vägmeter 2017	Kronor per vägmeter 2018
Storstadsvägar	478	1	2	176	7	8	9	5	7
Vägar som bildar större sammanhängande stråk	7 972	10	19	54	4	5	4	4	4
Vägar för dagliga resor och arbetspendling	19 691	25	27	38	4	4	5	4	5
Övriga för näringslivet viktiga vägar	25 266	31	28	15	2	4	3	3	2
Vägar som är viktiga för landsbygden	4 105	5	4	11	2	3	2	1	2
Lågtrafikerade vägar	22 339	28	20	12	1	2	2	2	2

Källa: Underlag från Trafikverket (N2019/00354/US). Sedan 2018 använder Trafikverket en ny indelning av vägtyper. Tabellen har justerats och redovisar kostnader per kvadratmeter väg. Tidigare redovisades kostnader per vägmeter vilket är ett mått som kan ge en skev bild eftersom antalet körfält och körfältsbredd varierar mellan vägtyper.

Analys och slutsats

Transportförsörjningen bedöms ännu inte vara långsiktigt hållbar. Tillgängligheten skulle kunna vara bättre och de negativa konsekvenserna, såsom skadade i trafiken samt utsläpp av växthusgaser, behöver minska. Olika aspekter av tillgänglighet har utvecklats på olika sätt sedan de transportpolitiska målen antogs 2009. Regeringen bedömer att tillgängligheten för persontransporter sammantaget har varit relativt stabil över tid. Tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning har förbättrats något. Regeringen noterar att tryggheten i transportsystemet har minskat de senaste åren. En ökad otrygghet kan leda till att människors tillgänglighet begränsas, även om de observerbara förutsättningarna stärks.

Ett mått på långsiktig hållbarhet i transportsystemet är att transporterna är ekonomiskt överkomliga, det vill säga att människor har ekonomiskt utrymme att genomföra de resor som de har behov av för sin försörjning eller utbildning. Om det är billigare att göra rätt val miljömässigt, och dyrare att bidra till ökade utsläpp, är det positivt för den långsiktiga hållbarheten.

När det gäller tillgänglighet utan att företa persontransporter bedömer regeringen att denna har förbättrats avsevärt sedan 2009. Samtidigt nyttjas inte potentialen för att ersätta resor till eller i arbetet. Även om det har blivit mer än dubbelt så vanligt att i yrket använda internet hemifrån har det inte skett någon förändring vad gäller att ersätta arbetspendling med distansarbete över internet. Potentialen nyttjas också i mindre utsträckning bland äldre och på landsbygden.

Regeringen bedömer att tillgängligheten för godstransporter har försämrats något sedan 2009, vilket visar sig i att Sverige har sjunkit i rankning i de delar av det internationella jämförelseindexet The Global Competitiveness Index, (GCI) som rör transporter och infrastruktur. Samtidigt rangordnades Sverige 2018 som nummer två enligt det internationella logistikindexet Logistic Performance Index (LPI), som beskriver hur det svenska transportsystemet står sig i konkurrens med andra länders transportsystem. Enbart Tysklands transportsystem rankas högre.

Varaktigheten i totalstoppen i vägtrafiken visar en minskning med 17 procent jämfört med 2009. Såväl persontågens som godstågens punktlighet försämrades under 2018, som en följd av omfattande banarbeten, problem med tågfordon och i anläggningen, bland annat till följd av ett ovanligt stort antal solkurvor och bränder. Samtidigt har trafikvolymen på järnväg ökat med i genomsnitt 2 procent per år sedan 2013. Fler tåg innebär en ökad trängsel på spåren och större konsekvenser när störningar inträffar. Regeringen noterar samtidigt att fler resenärer är nöjda med transportsystemet. Sammantaget bedömer dock regeringen att transportsystemets standard och tillförlitlighet har försämrats jämfört med 2009. Delförklaringar är det ökade transportarbetet och de banarbeten som på sikt syftar till att bibehålla eller förbättra standarden och tillförlitligheten.

För utvecklingen när det gäller omkomna och allvarligt skadade i transportsystemet i sin helhet, på grund av trafikolyckor, har utvecklingen över tid gått åt rätt håll. Särskilt inom bantrafiken bedömer regeringen att utvecklingen varit mycket positiv, till stor del till följd av målinriktade insatser. Men när det gäller vägtrafiken, som står för den största andelen av omkomna inom transportsystemet på grund av trafikolyckor, gick dock utvecklingen under 2018 i fel riktning. Trots omfattande säkerhetshöjande insatser i infrastrukturen har olyckstalen ökat. Män är fortfarande överrepresenterade i alla typer av trafikolyckor, vilket tyder på att det fortfarande finns stora skillnader mellan mäns och kvinnors trafikbeteende, regelefterlevnad och riskbenägenhet. Under 2018 omkom 324 personer (249 män och 75 kvinnor) i vägtrafikolyckor mot 253 personer under 2017. Det är en ökning med 28 procent jämfört med 2017 då det lägsta antalet omkomna i vägtrafiken sedan andra världskriget uppmättes. Mot den bakgrunden bedömer regeringen att etappmålet om att antalet omkomna ska halveras och antalet allvarligt skadade ska minskas med en fjärdedel mellan 2007 och 2020 inte kommer att nås. Etappmålet har dock en fortsatt viktig roll i att samla de aktörer som verkar inom området, och stimulera till fortsatta initiativ för att förbättra trafiksäkerheten, bland annat vad avser regelefterlevnaden i trafiken.

Transporter kan påverka människors hälsa på olika sätt, såväl negativt genom trafikskador, luftföroreningar, buller och stillasittande som positivt genom fysisk aktivitet. Sammantaget bedömer regeringen att transporternas påverkan på människors livsmiljö inte har förändrats i större utsträckning sedan de transportpolitiska målen antogs 2009. Andelen vuxna som uppfyller den rekommenderade aktivitetsnivån via transporterna har dock minskat de senaste åren. Halterna av luftföroreningar i städerna till följd av framför allt vägtrafiken minskar inte längre i önskvärd takt. Antalet personer som utsätts för buller från trafik och transporter bedöms öka, även om andelen som anser sig vara mycket eller väldigt mycket besvärade av vägtrafikbuller har minskat.

Regeringen bedömer att takten i omställningen till fossilfrihet behöver öka kraftigt för att det ska vara möjligt att nå transportsektorns klimatmål. Utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter har minskat jämfört med 2010, men minskningstakten är inte tillräcklig. Utsläppen beräknas, med i juni 2017 befintliga styrmedel, minska med 33–40 procent till 2030 jämfört med 2010 (Naturvårdsverkets rapport 6879). Det innebär ett utsläppsgap på 6–7 miljoner ton 2030. De förväntade skärpningarna av reduktionsplikten för drivmedel, i enlighet med de indikativa nivåer till 2030 som presenterades i Budgetpropositionen 2018 (prop. 2018/19:1, utg. omr. 20 Allmän miljö- och naturvård), och EU:s koldioxidkrav på lätta och tunga fordon enligt Europeiska kommissionens förslag bedöms kunna ge ytterligare utsläppsminskningar med 3–5 miljoner ton till 2030. Regeringen konstaterar att omställningen till fossilfria transporter vilar på tre ben: energieffektiva fordon, hållbara förnybara drivmedel och ett transporteffektivt samhälle. Enbart energieffektiva fordon och högre andel förnybara drivmedel kommer inte att räcka för att klara transportsektorns klimatmål om vägtrafiken samtidigt ökar. För att klara de klimatmål som riksdagen har beslutat behövs även styrmedel som syftar till att tillgodose behovet av tillgänglighet samtidigt som trafikarbetet minskar. Andelen transporter med klimat- och energieffektiva transportsätt behöver också öka, bland annat genom en överflyttning från flyg och väg till järnväg och sjöfart. Det handlar även om att styra mot högre beläggnings- och fyllnadsgrad, liksom rutt-optimering och samordnade urbana godstransporter. Allt detta inryms inom visionen om ett transporteffektivt samhälle.

Samtidigt noterar regeringen att energieffektiviseringen inom respektive trafikslag går långsamt. Det finns ännu inga tydliga tendenser till överflyttning till energieffektivare transportsätt, även om järnvägstrafiken ökat sin andel av persontransportarbetet något. Arbetet med att möjliggöra tyngre lastbilar samt analysera om och var längre lastbilar bör tillåtas fortskrider. Över tid har transportarbetet ökat relativt i förhållande till trafikmängden. Sedan 2010 har trafikarbetet dock ökat mer än transportarbetet för såväl person- som godstransporter, vilket innebär att effektiviteten i hela transportsystemet har minskat. Andelen kollektivtrafik av persontransportarbetet ökar dock något, liksom även andelen kollektivtrafik som framförs med förnybara drivmedel eller el.

När det gäller transportsystemets påverkan på naturmiljön och kulturlandskapet noterar regeringen att de negativa effekterna i form av t.ex. viltolyckor, spridning av invasiva arter och utarmning av viktiga biotoper ökar. Åtgärdstakten för

att landskapsanpassa infrastrukturen har ökat något under 2018 men den negativa påverkan har inte minskat på något avgörande sätt sedan målen antogs 2009.

Regeringen bedömer att transportsystemet har utvecklats positivt när det gäller de aspekter av funktionsmålet som rör persontransporter och transportsystemets användbarhet för personer med funktionsnedsättning. Däremot har utvecklingen över tid varit negativ när det gäller trygghet i transportsystemet. Även avseende tillgänglighet för godstransporter har utvecklingen sedan 2009 varit negativ, även om en positiv utveckling kan skönjas under det senaste året. Sammantaget bedömer därför regeringen att utvecklingen av transportsystemet inte har bidragit till att funktionsmålet i sin helhet har utvecklats i riktning mot måluppfyllelse.

Regeringen bedömer att transportsystemet över tid har utvecklats positivt när det gäller de aspekter av hänsynsmålet som rör trafiksäkerhet och klimatpåverkan, dock inte i den takt som krävs för att målen ska nås. Däremot är energieffektiviteten, transporternas påverkan på människors hälsa och livsmiljö samt på naturmiljön oförändrad sedan 2009. Sammantaget bedömer regeringen att transportsystemet inte har förändrats på ett avgörande sätt i förhållande till hänsynsmålet.

Det övergripande transportpolitiska målet inkluderar samhällsekonomisk effektivitet och långsiktig hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Regeringen bedömer att transportförsörjningen ännu inte kan anses vara samhällsekonomiskt effektiv. Transporter skapar tillgänglighet men ger också upphov till en rad samhällsekonomiska kostnader som i de flesta fall inte belastar transportörer och resenärer i tillräcklig utsträckning, t.ex. i form av skatter och avgifter. Det motverkar ett samhällsekonomiskt effektivt utnyttjande av transportsystemet. Regeringen bedömer inte heller att transportförsörjningen är långsiktigt hållbar. Utsläppen från inrikes transporter står alltjämt för cirka en tredjedel av Sveriges utsläpp av växthusgaser och minskningstakten räcker inte för att klara sektorns klimatmål. Fram till 2030 behöver transportsektorns utsläpp av växthusgaser minska från knappt 16 miljoner ton till knappt 6 miljoner ton. Ytterligare åtgärder behövs således vidtas för att säkerställa tillgängligheten i ett fossilfritt transportsystem. Transportsystemet orsakar fortfarande alltför många förtida dödsfall, dels genom olyckor, dels som en följd av hälsopåverkan från buller och luftföroreningar. Transportsystemets negativa påverkan på landskapets funktioner och värden, inklusive växt- och djurliv, är alltjämt omfattande. Även om flera viktiga aspekter av det övergripande transportpolitiska målet har utvecklats positivt över tid bedömer regeringen att transportsystemet i sin helhet inte har utvecklats i riktning mot det övergripande transportpolitiska målet. Mot bakgrund av att riksdagen sedan 2009 avsatt allt mer resurser till den statliga transportinfrastrukturen indikerar utvecklingen vikten av att värna fyrstegsprincipen och att prioritera samhällsekonomiskt effektiva åtgärder i enlighet med det övergripande transportpolitiska målet.

3.5 Politikens inriktning

En transportpolitik som når klimatmålen och stärker näringslivets konkurrenskraft

Regeringens politik ska säkerställa att Sverige är rustat för en fossilfri framtid. Ambitionen är att klimatomställningen sker på ett sådant sätt att alla har möjlighet att vara en del av lösningen. I dag står transportsektorn för ungefär en tredjedel av Sveriges utsläpp av koldioxid. Transportsystemets utveckling är central om klimatmålen ska nås.

Transportsektorn ställer om

Transporter är avgörande för att hela landet ska leva och växa. Samtidigt är transportsektorn en sektor med betydande utsläpp där det finns möjligheter att genomföra betydelsefulla utsläppsminskningar i närtid. Transportsektorns betydelse för klimatomställningen understryks av att det är den enda sektorn för vilken riksdagen har beslutat om ett sektorsmål. Regeringen tydliggör nu vikten av detta genom att även inkorporera sektorsmålet i den transportpolitiska målstrukturen, som ett etappmål under hänsynsmålet. Trafikanalys föreslår att det av riksdagen beslutade klimatmålet för transportsektorn inom miljömålssystemet även ska utgöra ett etappmål för de transportpolitiska målen. Remissinstanserna är positiva till att klimatmålet för transporter blir ett etappmål under hänsynsmålet, se avsnitt 3.4. Regeringen avser att uppdra åt relevanta myndigheter om arbete och samverkan för att minska transporternas klimatpåverkan, i linje med Sveriges klimatmål.

För att nå klimatmålen räcker det inte med att Sverige ställer om. Inom ramen för International Transport Forum har Sverige tagit initiativ till ett Joint statement som skrivits under av nio länder om vikten av åtgärder för klimatomställning i transportsektorn. Initiativet kommer att följas upp vid ett högnivåmöte under COP25 i december 2019.

Regeringen ser behov av ett mer ändamålsenligt avgiftssystem som stärker sjöfartens konkurrenskraft och har bättre förutsättningar att styra mot fossilfrihet.

Ökad takt i transportsektorns klimatomställning

Transporternas växthusgasutsläpp har minskat över tid, men minskningstakten behöver öka betydligt för att transportsektorns klimatmål ska nås.

Trafikarbetets utveckling är en av de faktorer som har haft störst betydelse för hur utsläppen av växthusgaser från transportsektorn utvecklats. För att transportsektorns klimatmål och det övergripande klimatmålet ska kunna nås behöver det svenska samhället bli mer transporteffektivt. Alla delar av samhället behöver ställa om, men förutsättningarna skiljer sig åt, mellan olika delar av landet, mellan människor och mellan olika verksamheter. I glest bebyggda områden är förutsättningarna till exempel inte lika goda som i städer och tätorter för att bygga ut kollektivtrafiken eller använda cykel, exempelvis om antalet resande är få och avstånden är långa. Samtidigt kan det vara lönsamt för den som kör långa sträckor med bil att byta till eldrift. För att skapa förutsättningar för att skala upp åtgärder och öka genomförandetakten i arbetet med att nå klimatmålet behöver stat, kommuner, och andra aktörer utbyta erfarenheter och sprida kunskap. Regeringen har därför uppdragit åt Trafikverket att årligen anordna en resultatkonferens om utvecklingen mot måluppfyllelse för det av riksdagen beslutade klimatmålet för transporter (N2019/01344/TS). I uppdraget ingår även att årligen ta fram en översiktlig beskrivning av pågående arbete med fokus på åtgärder som kan ge stor klimatnytta som är till användning för berörda myndigheter och aktörer i deras planering och genomförande av sin verksamhet kopplat till klimatmålet för transporter. Dessutom ingår att skapa en arena om fossilfri tillgänglighet och transporteffektivitet i städer.

Så ställer transportsektorn om

För att ställa om till fossilfria transporter behöver åtgärder genomföras på många plan. För såväl medborgare som näringsliv behöver det vara enkelt och fördelaktigt att vara klimatsmart. Samhället behöver också planeras för god tillgänglighet utan onödigt många eller långa transporter. Regeringen överlämnade i april 2018 skrivelsen om En klimatstrategi för Sverige (2017/18:238), som bland annat innehåller en handlingsplan för fossilfria transporter och elektrifiering till riksdagen. Regeringen avser också att under 2019 besluta om en klimathandlingsplan, där inriktningen för arbetet med att nå transportsektorns klimatmål till 2030 och det långsiktiga klimatmålet till 2045 utvecklas. Se vidare utgiftsområde 20, avsnitt 3.6. Regeringen föreslår att en elektrifieringskommission tillsätts för att

påskynda arbetet med elektrifieringen av transportsektorn. Elektrifieringskommissionen ska bidra till att påskynda investeringar i elvägar, laddinfrastruktur för ellastbilar samt andra effektiva tillämpningar. Kommissionen ska vidare belysa finansieringsfrågor, hur el snabbt kan dras fram till väg samt effekter på elförsörjningen av att godstrafiken ställer om. Den ska tillsammans med näringslivet och berörda aktörer skyndsamt ta fram en handlingsplan för elektrifiering av de mest trafikerade vägarna i Sverige samt i övrigt genomlysa andra möjligheter till elektrifiering.

Regeringen avser också att ta fram en nationell strategi för elektrifiering där elektrifieringens betydelse för att nå ett fossiloberoende i transportsystemet kommer att vara en viktig del.

Regeringen föreslår att ett nytt stöd införs för laddinfrastruktur längs större vägar för att täcka de vita fläckar där laddinfrastruktur annars inte kommer till stånd, se vidare utgiftsområde 21, avsnitt 2.7.5.

Flygets stora klimatpåverkan ska minska. Sverige ska ta ledartröjan internationellt för att kunna beskatta fossilt flygbränsle. Regeringen har uppdragit åt Transportstyrelsen att lämna förslag om miljö- och klimatstyrande start- och landningsavgifter. En obligatorisk klimatdeklaration vid köp av flygresor ska genomföras.

För att Parisavtalet ska genomföras och den globala uppvärmningen ska begränsas till 1,5 grad arbetar Sverige aktivt vid internationella förhandlingar och dialoger med att sprida budskapet om hur Sverige ställer om till ett fossilfritt välfärdsland, där klimatarbetet bidrar till innovationer, ökad konkurrenskraft och förbättrad hälsa. Sverige ska vara en permanent världsutställning för innovationer på transportområdet.

Nybyggnation och vidmakthållande i hela landet

Den beslutade nationella planen för infrastruktur 2018–2029 med satsningar i vägar och järnvägar i hela landet på 700 miljarder kronor ska fullföljas. Planen omfattar satsningar på bland annat nybyggnation samt upprustning och modernisering av befintlig infrastruktur. Den nationella planen bidrar till att bygga Sverige starkt och hållbart för nuvarande och kommande generationer. Sverige ska ha en robust, miljöanpassad och pålitlig transportinfrastruktur som ligger i framkant när det kommer till innovativa och effektiva lösningar. Transportsystemet ska bidra till att de nationella miljökvalitetsmålen nås. Klimatanpassningsåtgärder kompletterar insatser för minskad klimatpåverkan. Dessa båda insatsområden är beroende av varandra och bör samordnas och vara ömsesidigt stödjande i så hög grad som möjligt.

Regeringen anser att fortsatta satsningar på bärighet och tjälsäkring på det enskilda vägnätet är angelägna för utvecklingen av landsbygden. Vidare är en väl fungerande järnvägsinfrastruktur viktig för landsbygdens konkurrenskraft. Det handlar bl.a. om att främja spårbundna godstransporter. Inom ramen för propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop (prop. 2017/18:179) görs därför en särskild satsning på drift och underhåll av vägar och järnvägar.

För att kunna realisera regeringens kraftsamling för framtida investerings- och underhållsprojekt inom framför allt järnvägsområdet, krävs fler personer med rätt kompetens för att genomföra arbetet. Samtidigt står infrastruktur- och transportsektorn inför ett omfattande teknikskifte som ställer nya krav på både medarbetare och på tekniken. För att genomföra satsningen och för att klara omställningen till ett modernt och hållbart transportsystem krävs ny kompetens. Utmaningen är en fråga för hela branschen där det krävs en god planering och en samordning inom infrastruktur- och transportsektorn för att skapa en långsiktigt hållbar kompetensförsörjning. Branschens aktörer samt berörda myndigheter och utbildningsanordnare behöver aktivt arbeta tillsammans med olika insatser och lösningar för att klara kompetensförsörjningen. Regeringen föreslår därför utvidgade ändamål under anslagen 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* och 1:3 *Trafikverket* som syftar till att ge Trafikverket möjlighet att avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen inom infrastruktur- och transportsektorn.

Nya stambanor för höghastighetståg ska färdigställas så att Stockholm, Göteborg, Malmö samt regioner och städer längs med och i anslutning till banans sträckning bättre knyts samman med moderna och hållbara kommunikationer. Den breda finansieringsdiskussionen mellan sju riksdagspartier ska återupptas och utgöra utgångspunkten för det fortsatta arbetet med projektet. Det ska ske en fortsatt utbyggnad av järnvägen i norra Sverige och planeringen för att bygga Norrbotniabanan i sin helhet ska intensifieras.

Regeringen avser att fortsatt arbeta med att genomföra den nationella godstransportstrategin i dialog med berörda aktörer.

Den 21 mars 2018 beslutade regeringen kommittédirektiv om överförande av basunderhåll från Infranord AB till Trafikverket (dir. 2018:24). Utredaren fick i uppdrag att lämna förslag till hur det basunderhåll som bedrivs av Infranord AB för Trafikverkets räkning kan överföras till Trafikverket.

Regeringen beslutade den 8 augusti 2019 om tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2019:47) i vilket utredarens uppdrag breddas och att analysen nu ska avse allt basunderhåll som Trafikverket upphandlar. I uppdraget ingår bl.a. att analysera behovet av långsiktiga marknadsförutsättningar avseende basunderhåll för aktörer verksamma på marknaden och föreslå eventuella förändringar i syfte att främja konkurrensen och aktörers vilja att etablera sig på marknaden och att investera i verksamheten. Utredaren ska även analysera om och i så fall hur en överföring i så fall kan ske och om så är fallet, beskriva vilka funktioner, till vilken volym och var det är geografiskt ändamålsenligt att Trafikverket bedriver basunderhåll i egen regi. Senast den 31 december 2019 ska utredningen redovisa sitt arbete.

Minskad klimat- och miljöpåverkan i befintlig och ny infrastruktur

Regeringen anser att det är av vikt att identifiera hur klimatpåverkan, men även annan miljöpåverkan, kan minska i alla delar av transportsystemet.

Trafikverket ställer sedan 2016 klimatkrav i investerings- och underhållsobjekt. Regeringen menar att det är bra att sådana krav ställs i upphandlingsskedet, men att det finns anledning att identifiera hur klimatpåverkan kan minskas under infrastrukturens hela livscykel. Det är viktigt att klimatkrav och andra miljökrav uppdateras i takt med att ny kunskap blir tillgänglig.

När ny infrastruktur byggs påverkas klimatet dels av utsläpp under byggtiden, men även av utformning av infrastruktur vilka båda påverkar användningen av infrastrukturen och därmed utsläppen. Härutöver finns en möjlighet för infrastrukturen att bidra positivt till minskade utsläpp totalt genom klimatpositiva lösningar där infrastrukturen t.ex. kan bidra till elförsörjning.

Arbetet med att landskapsanpassa ny och befintlig infrastruktur behöver fortsätta för att bl.a. motverka barriäreffekter, utarmning av biologisk mångfald, spridning av invasiva arter och viltolyckor. Det är även viktigt att arbetet med att åtgärda förorenade områden bedrivs effektivt.

Nattåg till flera europeiska städer

Regeringen har uppdragit åt Trafikverket att lämna förslag på vilken nattågstrafik med dagliga avgångar till flera europeiska städer som bör upphandlas. Regeringen föreslår även medel för att möjliggöra nattågstrafik till europeiska städer.

I uppdraget ingår bland annat att redovisa en tidsplan för genomförandet och bedöma kostnaderna samt hur upphandlingen kan genomföras utifrån gällande regelverk. Sedan tidigare har regeringen avsatt 50 miljoner kronor under 2019 för arbetet. I denna proposition föreslår regeringen att ytterligare 50 miljoner kronor per år avsätts 2020–2022.

Trafikanalys ska ta fram ett kunskapsunderlag med nulägesanalys när det gäller möjligheter att boka biljetter för utlandsresa med tåg samt bedöma vilka initiativ staten kan ta för att branschaktörerna ska underlätta för konsumenterna att boka utlandsresor med tåg.

Förstärkning av trafikavtal

Regeringen föreslår i denna proposition en satsning på anslag 1:7 *Trafikavtal*. Den föreslagna satsningen säkerställer tillgängligheten och transportförsörjningen i lands- och glesbygd. En god tillgänglighet i hela Sverige är nödvändig för att det ska vara möjligt att bo, leva och verka i alla delar av landet samt för att få ett Sverige som håller ihop. Regeringen föreslår att förstärkningen på anslag 1:7 *Trafikavtal* även ska möjliggöra fortsatt satsning på nattåg till och från norra Sverige inkluderande nattåg till och från Jämtland under perioden 2021–2023.

Nationellt biljettsystem

Regeringen beslutade den 8 augusti 2019 att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda vad som krävs för att införa ett nationellt biljettsystem för all kollektivtrafik i hela Sverige, samt lämna förslag till hur ett sådant biljettsystem bör utformas, byggas upp, drivas och finansieras (dir. 2019:48). Syftet med utredningen är att ge regeringen beslutsunderlag för hur ett nationellt biljettsystem som omfattar all kollektivtrafik i landet kan skapas. Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2020.

Cykling

Under förra mandatperioden beslutade regeringen om en nationell cykelstrategi för ökad och säker cykling, den första av sitt slag. Genom strategin vill regeringen bidra till att stimulera långsiktigt hållbara transportlösningar. En ökad och

säker cykling kan bidra till att minska resandets miljöpåverkan och trängseln i tätorter samt bidra till en bättre folkhälsa. Cykelstrategin togs fram genom en bred och nära dialog med kommuner, ideella organisationer, myndigheter och andra berörda aktörer. Regeringen betonade i den beslutade cykelstrategin att det fortsatta arbetet för ökad och säker cykling är beroende av berörda aktörers vilja och förmåga att bidra. Inom ramen för de insatsområden som lyftes upp i cykelstrategin har ett antal uppdrag till myndigheter beslutats och återrapporterats. Vidare har särskilda medel avsatts för att främja området. Inriktningen för det fortsatta arbetet är att fortsätta genomförandet av strategin samt att följa upp och utvärdera de insatser som redan genomförts.

Förnyelse av den svenska isbrytarflottans isbrytare i Atle-klassen

Staten har genom Sjöfartsverket sedan början av 1970-talet säkerställt att sjötrafik kan bedrivas till samtliga hamnar av betydelse och då även om det råder stränga vinterförhållanden. Industrin skulle inte kunna fungera på ett rationellt och effektivt sätt om inte import- och exportvägarna fungerade året om. Verksamheten består av fem isbrytare som i dag finansieras via farledsavgifterna. Sjöfartsverket förvaltar statens isbrytare och ansvarar för verksamheten gör bedömningen att om verket även fortsättningsvis ska kunna utföra sitt uppdrag att tillhandahålla effektiva och pålitliga isbrytartjänster bör en förnyelseprocess av de tre isbrytarna i Atle-klassen påbörjas.

Regeringen anser att det är viktigt att isbrytningsverksamheten fortsatt kan möta de behov som finns inför framtiden. Regeringen vill även betona vikten av ett totalförsvarsperspektiv i den fortsatta dialogen mellan Sjöfartsverket, Försvarsmakten och Kustbevakningen avseende nästa generations isbrytare. Sjöfartsverket har därför påbörjat ett arbete som kommer att ge ett underlag till regeringen med de närmare finansiella och tekniska förutsättningarna för en förnyelse av isbrytare i Atle-klassen.

Sverige ska vara en permanent världsutställning för hållbara innovationer på transportområdet

Elvägar

Sverige är ledande i arbetet med att utveckla elvägar. Genom innovationspartnerskapen med Tyskland och Frankrike kommer arbetet med teknikutveckling och standardisering att utvecklas och stärkas. En långsiktig plan för uppförande och utbyggnad av elvägar ska tas fram.

Utveckling av nya mobilitetslösningar

Utvecklingsområden som bidrar till digitalisering, elektrifiering och automatisering av mobiliteten är en självklar del av omställningen till ett hållbart transportsystem med hög transporteffektivitet och minskade utsläpp av växthusgaser. En stor del av transportarbetet sker i dag på väg, samtidigt som kapacitetsutnyttjandet är lågt och tillgängligheten behöver utvecklas. Digitaliseringen samt uppkopplade och automatiserade transporter har, om den utvecklas på rätt sätt, potential att kunna bidra positivt till nya lösningar som ökar tillgängligheten samtidigt som klimatmålen nås.

Regeringens samverkansprogram Nästa generations resor och transporter har bland annat valt att fokusera och kraftsamla kring automation, digitalisering och elektrifiering. En del av detta är försök med uppkopplade, automatiserade, delade, elektriska fordon i samhällslösningar.

För att möta den pågående regelutvecklingen internationellt vad gäller frågor som användning av uppkopplade, högt och fullt automatiserade fordon, förare utanför fordonet eller nya regler för godkännande eller verifiering av automatiska körsystem krävs en beredskap för vad detta innebär för Sverige. Regeringen bereder mot denna bakgrund förslagen om regler för uppkopplade och automatiserade fordon i betänkandet Vägen till självkörande fordon – introduktion (SOU2018:16).

Infrastruktur och digitalisering

Den ökade andelen uppkopplade fordon och digitaliseringen inom transportområdet har potential att ge bättre och snabbare information och möjligheter att kommunicera. Geostaket är en teknik som kan bidra till en bättre miljö, säkrare resor och en mer effektiv användning av infrastrukturen, samtidigt som tillgängligheten ökar. Att använda geostaketlösningar kan dock kräva en utveckling av de legala förutsättningar och de tekniska möjligheterna.

Innovationer på transportområdet

Genom samverkan mellan akademi, näringsliv och det offentliga kan Sverige kraftsamla för att lösa problem och överbrygga utmaningar som samhället står inför. Arbetet med innovationer på transportområdet är viktigt för möjligheterna att

nå de transportpolitiska målen och klimatmålen. Regeringen kommer därför att följa upp och utveckla det arbete som bedrivits inom ramen för samverkansprogrammet Nästa generations resor och transporter.

Ordning och reda på vägarna

En stor del av de dödsolyckor som sker i arbetet är trafikolyckor. Även bland arbetsolyckor som leder till allvarliga personskador är trafikolyckor en av de vanligaste olyckstyperna. Det ska vara säkert på våra vägar, både för personer som arbetar vid en vägarbetsplats och för trafikanterna. Det är viktigt att arbetsinsatser på väg, såväl åtgärder vid oförutsedda händelser såsom bärgning, arbete med fordonsservice samt räddningsarbete vid trafikolyckor, som åtgärder vid planerade vägarbeten kan ske på ett säkert sätt. Regeringen uppdrog den 29 augusti 2019 åt Transportstyrelsen att utreda säkerheten för personal som utför arbete inom eller i anslutning till vägområdet, och att analysera möjliga åtgärder för att förbättra såväl trafiksäkerheten som arbetsmiljön vid planerade vägarbeten och vid oförutsedda händelser i vägtrafiken såsom bärgning, arbete med fordonsservice samt trafikolyckor och att vid behov lämna författningsförslag (I2019/02305/TM).

Översyn av kontrollverksamheten gällande yrkestrafiken

Sedan 2012 har det vidtagits en rad åtgärder riktade mot yrkestrafik i syfte att främja transportpolitisk måluppfyllelse i allmänhet och sund konkurrens, trafiksäkerhet och en god arbetsmiljö inom yrkestrafiken i synnerhet. Bland dessa åtgärder kan nämnas sanktionsavgifter vid cabotageöverträdelser, klampning, krav på vinterdäck och ett tydligare beställaransvar. Detta har dock inte visat sig vara tillräckligt. För att reglerna för yrkestrafik ska få den styrande effekt som de syftar till är det av stor vikt att kontrollverksamheten av yrkestrafiken är effektiv och av tillräcklig omfattning.

Mot denna bakgrund beslutade regeringen den 26 augusti 2019 om att en särskild utredare ska genomföra en översyn av hur kontrollverksamheten av yrkestrafik på väg bedrivs och lämna förslag på förbättrande åtgärder, inklusive organisatoriska åtgärder, för att öka regelefterlevnaden ytterligare (dir. 2019:51). I uppdraget ingår också att föreslå ytterligare sanktionsväxling från straffrättsliga påföljder till sanktionsavgifter, analysera behovet av ett system med trafiksäkerhetskontrollanter samt utreda förutsättningarna för att utföra sållningsprov avseende narkotika i trafiken.

EU:s mobilitetspaket

Sedan sommaren 2017 har det pågått förhandlingar mellan medlemsstaterna avseende det så kallade mobilitetspaketet. Paketet innehåller ett stort antal förslag som Europeiska kommissionen har lagt fram i tre olika omgångar. Bland annat gäller förslagen villkor för tillträdet till den inre marknaden för vägtransporter, t.ex. vilka regler som ska gälla för cabotagetransporter, dvs inrikestransporter i ett annat land än där vägtransportföretaget är etablerat. Vidare innehåller paketet förslag på särskilda regler för utstationering av förare i tung yrkesmässig trafik, ändrade regler för kör- och vilotider samt vägavgifter, vägavgifter, det s.k. Eurovinjettdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/62/EG av den 17 juni 1999 om avgifter på tunga godsfordon för användningen av vissa infrastrukturer). Förhandlingarna förutses fortsätta in på det nya året och den svenska regeringen kommer att fortsatt verka för Sveriges prioriteringar i mobilitetspaketets olika delar.

Ett hållbart transportsystem är säkert

Sverige ska vara ledande i det globala trafiksäkerhetsarbetet

Sverige har genom arbetet med nollvisionen – det långsiktiga målet om att ingen ska omkomma eller skadas allvarligt i trafiken och att transportsystemet till sin utformning, funktion och användning ska anpassas efter de krav som följer av detta – en lång erfarenhet av att systematiskt arbeta med att minska antalet döda och allvarligt skadade i trafiken. Regeringen fortsätter att arbeta med hög ambition och pekar ut riktningen för det fortsatta arbetet med nollvisionen, se vidare avsnitt 3.5.2.

Trafikverket har regeringens uppdrag att leda övergripande samverkan i trafiksäkerhetsarbetet som syftar till att uppnå nollvisionen inom vägtrafikområdet (N2016/05493/TS). Trafikverket har tagit fram en aktionsplan med åtgärder som ska genomföras under de tre kommande åren för att öka trafiksäkerheten. Planen har tre priorite-

rade insatsområden: rätt hastighet, nykter trafik och säker cykling. Regeringen ser positivt på arbetet och bedömer att det systematiska trafiksäkerhetsarbetet bör fortsätta.

Regeringen har uppdragit åt Trafikanalys att se över de transportpolitiska preciseringarna, beskriva hur styrning och uppföljning sker kopplat till de transportpolitiska målen och vid behov lämna förslag till förändringar (N2016/05490/TS, N2016/05492/TS). Trafikanalys skulle vad avser preciseringar för trafiksäkerhet föreslå trafikslagsöverskridande preciseringar om det är lämpligt. Trafikanalys har redovisat uppdragen i rapporterna Ny målstyrning för transportpolitiken (Rapport 2017:1) och Ny målstyrning för trafiksäkerheten (Rapport 2017:12). Rapporterna har remitterats. Regeringen avser att ta fram ett nytt etappmål.

En hög trafiksäkerhet är en del i ett hållbart samhälle. Den 19–20 februari 2020 anordnar Sverige, i samarbete med världshälsoorganisationen WHO, den tredje globala trafiksäkerhetskonferensen. Konferensen ska utvärdera FN:s globala trafiksäkerhetsplan och är ett avstamp för det fortsatta globala trafiksäkerhetsarbetet. Målet är att sluta en överenskommelse om inriktningen för det fortsatta arbetet fram till 2030. Konferensen väntas samla ministerledda delegationer från ett åttiotal länder.

3.6 Budgetförslag

3.6.1 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur

Tabell 3.18 Anslagsutveckling 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur

Tusental kronor

2018	Utfall	23 439 516	Anslags-sparande	3 261 038
2019	Anslag	25 577 423 [1]	Utgifts-prognos	24 782 337
2020	**Förslag**	**25 783 982**		
2021	Beräknat	30 463 791 [2]		
2022	Beräknat	30 999 081 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 29 910 448 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 29 841 241 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för

- långsiktig infrastrukturplanering för vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart,
- utbetalning av medel från Kammarkollegiet till andra myndigheter för rättegångskostnader m.m., samt statsbidrag till kommuner för hantering av fordon som är registrerade på s.k. fordonsmålvakter,
- investeringar i statliga vägar och järnvägar, stora och strategiska farleder och slussar,
- statligt investeringsbidrag till landningsbanan i Sälen,
- ränta och amortering på upptagna lån för infrastrukturprojekt,
- åtgärder i nationalstadsparken,
- bidrag till anläggningar i anslutning till det kapillära bannätet i enlighet med tidigare riksdagsbeslut,
- statlig medfinansiering till byggande av regionala kollektivtrafikanläggningar (inklusive tillgänglighetsanpassningsbidrag), statlig medfinansiering till cykelvägar, särskild statlig medfinansiering till storstädernas trafiksystem, statlig medfinansiering via länsplanerna till drift och byggande av enskilda vägar samt miljö- och trafiksäkerhetsåtgärder på kommunala vägar, samt åtgärder för ökad samordning av godstransporter och

omlastning av gods till transporter med låga utsläpp,

- statlig medfinansiering till projektering av tunnelbaneutbyggnaden i Stockholm,
- forsknings- och innovationsinsatser inom transportområdet,
- informationsinsatser och kunskapshöjande insatser som syftar till uppfyllelse av de transportpolitiska målen,
- viss myndighetsutövning inom transportområdet,
- ärendehantering avseende körkort med villkor om alkolås och försöksverksamhet med villkorlig körkortsåterkallelse,
- eventuella böter till följd av försenat genomförande av EU-direktiv,
- administration av vägavgifter som inte är systemutgifter,
- bidrag till Inlandsbanan enligt avtalet mellan staten och Inlandsbanan AB,
- Trafikverkets avgifter enligt avtalet om Öresundsbroförbindelsen,
- eventuellt infriande av betalningsutfästelser avseende villkorade aktieägartillskott till Svensk-Danska Broförbindelsen SVEDAB AB,
- eventuellt infriande av kapitaltäckningsgarantin till Arlandabanan Infrastructure AB,
- eventuella kreditförluster avseende den obligationsportfölj som härrör från de numera avslutade amerikanska leasingtransaktioner som ingicks av dåvarande Statens järnvägar,
- åtgärder förknippade med statens miljöansvar inom transportområdet,
- inbetalning av aktiekapital till det schweiziska bolaget EUROFIMA (European Company for the Financing of Railroad Rolling Stock),
- uppdatering av Försvarsmaktens flyghinderdatabas till den del som avser den civila luftfarten,
- att ersätta transportörer för kostnader för identitetskontroller som utförs med stöd av lagen (2015:1073) om särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet,
- investeringar i anläggningar för nykterhetskontroll i hamnar,
- underlag och stöd kring bilstöd till personer med funktionsnedsättning,
- förvaltningskostnader och andra åtgärder för beredskap och civilt försvar inom transportområdet,
- investeringar i viss infrastruktur för flygtrafiktjänst, samt
- att utbilda eller ge bidrag till utbildning i syfte att avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen inom infrastruktur- och transportsektorn.

Kompletterande information

Bestämmelser som anknyter till anslagets användning finns i förordningen (2009:237) om statlig medfinansiering till vissa regionala kollektivtrafikanläggningar m.m. Genom 2013 års Stockholmsförhandling har staten den 7 januari 2014 slutit avtal om finansiering och medfinansiering av utbyggnad av tunnelbanan samt ökad bostadsbebyggelse i Stockholms län med Stockholms läns landsting, Stockholms kommun, Nacka kommun, Solna kommun och Järfälla kommun. Enligt avtalet ska staten bidra med statlig medfinansiering till tunnelbaneutbyggnaden i Stockholm.

Sverigeförhandlingen har under det första halvåret 2017 tecknat överenskommelser med kommuner och landsting i Stockholms län, Västra Götalands län samt Skåne län om satsningar på kollektivtrafik och cykelåtgärder med statlig medfinansiering samt åtaganden om bostadsbyggande. Regeringen godkände dessa avtal, de s.k. storstadsavtalen, den 28 juni 2018 (N2018/07821/TIF).

Regeringen beslutade den 28 juni 2018 om statlig medfinansiering av Ultunalänken mellan Bergsbrunna och Södra staden, Uppsala kommun i form av en spårväg (N2018/03942/SPN).

Ytterligare bestämmelser som anknyter till anslagets användning finns i förordningen (2009:236) om en nationell plan för transportinfrastruktur, förordningen (1997:263) om länsplaner för regional transportinfrastruktur, förordningen (1989:891) om statsbidrag till enskild väghållning samt förordningen (2015:579) om stöd för att främja hållbara stadsmiljöer.

Europeiska kommissionen godkände den 29 maj 2017 ett investeringsstöd om 250 miljoner kronor till Sälens flygplats (Scandinavian Mountains Airport AB). Trafikverket har den 1 juni 2018 ingått avtal med flygplatsbolaget om förutsättningarna och villkor för utbetalning av stödet.

Avgiftsfinansierad verksamhet vid Trafikverket

Verksamheten omfattar uppdragsverksamhet samt offentligrättsliga avgifter inklusive avgift för färd på Svinesundsförbindelsen, bron över Motalaviken på riksväg 50 och bron över Sundsvallsfjärden på väg E4. I Trafikverkets uppdragsverksamhet ingår Färjerederiet. Utgångspunkten för Färjerederiet är att uppnå en lönsamhet i nivå med branschen i övrigt, skild från Trafikverkets övriga delar. I uppdragsverksamheten ingår även att administrera stödsystem för andra aktörer inom sektorn. Huvudregeln för denna verksamhet är att full kostnadstäckning ska uppnås. Trafikverket beslutar efter samråd med Ekonomistyrningsverket om prissättningen för uppdragsverksamheten. Trafikverkets uppdragsverksamhet omfattar bland annat följande tjänster:

- Försäljning av vägfärjetjänster (Färjerederiet).
- Tillhandahållande av fordon vid förarprov.
- Materielservice.
- Utbildningsverksamhet.
- Uthyrning av järnvägsfordon.
- Upprätthållande av ett lager av reservbromateriel.
- Elektroniska kommunikationstjänster.

Av tabellen nedan framgår kostnader och intäkter för den avgiftsbelagda verksamheten i Trafikverket. De intäkter för banavgifter som redovisas innefattar endast trafikavgifter. Andra avgiftsintäkter såsom intäkter från kvalitetsavgifter, för uppställning av fordon på spår som Trafikverket förvaltar, tågvärme och specialtransporter ingår inte. Trafikverket uppskattar att intäkterna från andra avgifter kommer att uppgå till 140 miljoner kronor 2020 och till 140 miljoner kronor 2021. Av dessa bedöms intäkterna från kvalitetsavgifter vara 88 miljoner kronor 2020 och 88 miljoner kronor 2021. Trafikverkets kostnader för betalning av kvalitetsavgifter till följd av avvikelser från i tågplan och i trafikeringsavtal fastställt användande av infrastrukturen som orsakats av Trafikverket belastar anslag 1:2 *Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur* och uppskattas uppgå till 52 miljoner kronor 2020 och 52 miljoner kronor 2021.

Från och med den 1 juli 2018 har regress införts som ett komplement till kvalitetsavgifterna. Regress är ett ersättningssystem där järnvägsföretagen kan söka kompensation för förseningar som Trafikverket orsakar. Regresskraven bedöms av Trafikverket uppgå till 140 miljoner kronor för 2020 och 140 miljoner kronor för 2021.

Utöver de medel som framgår av tabellen disponerar Trafikverket medel som Transportstyrelsen får in från skyltavgifter för personliga registreringsskyltar till fordon. Medlen används främst för trafiksäkerhetsändamål. Intäkterna för 2019 beräknas uppgå till 15 miljoner kronor.

Tabell 3.19 Intäkter som Trafikverket disponerar

Tusental kronor, löpande priser

	2020	2021
Färjerederiet		
Intäkter	100 000	102 000
Kostnader efter finansnetto	98 500	100 200
Resultat efter finansnetto	1 500	1 800
Kostnadstäckning i procent	102	102
Trafikverksskolan (Utbildning)		
Intäkter	64 300	69 300
Kostnader efter finansnetto	60 100	69 800
Resultat efter finansnetto	4 200	-500
Kostnadstäckning i procent	107	99
Fordonsresurser		
Intäkter	73 000	73 000
Kostnader efter finansnetto	42 400	44 800
Resultat efter finansnetto	30 600	28 200
Kostnadstäckning i procent	172	163
Övriga avgifter för uppdragsverksamhet[1]		
Intäkter	2 684 000	2 779 000
Kostnader	2 673 300	2 782 500
Resultat	10 700	-3 500
Kostnadstäckning i procent	100	100
Svinesundsförbindelsen		
Intäkter	80 000	80 000
Kostnader	80 000	80 000
Resultat	0	0
Kostnadstäckning i procent	100	100
Riksväg 50 Motala		
Intäkter	18 000	18 000
Kostnader	18 000	18 000
Resultat	0	0
Kostnadstäckning i procent	100	100
E 4 Sundsvall		
Intäkter	46 000	46 000
Kostnader	46 000	46 000
Resultat	0	0
Kostnadstäckning i procent	100	100
Förarprovsavgifter		
Intäkter	568 000	575 000
Kostnader	547 000	565 000
Resultat	21 000	10 000
Kostnadstäckning i procent	104	102
Banavgifter		
Intäkter	2 052 000	2 195 000
Kostnader	2 052 000	2 195 000
Resultat	0	0
Kostnadstäckning i procent	100	100
Sjöfartsstöd		
Intäkter	3 000	3 000
Kostnader	3 000	3 000
Resultat	0	0
Kostnadstäckning i procent	100	100

[1] Övriga avgifter består av bl.a. uthyrning av förarprovsbilar vid prov, information, service och rådgivning, uthyrning av lokaler, uthyrning av reservbroar, elektroniska kommunikationstjänster, elförsäljning och fastighetsförvaltning.

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

De offentligrättsliga avgifter som Trafikverket inte disponerar är ansökningsavgifter för främst transportdispenser. Dessa redovisas i tabell 3.20.

Tabell 3.20 Intäkter som Trafikverket inte disponerar

Tusental kronor, löpande priser

	2020	2021
Offentligrättsliga avgifter		
Intäkter	19 000	19 000
Kostnader	19 000	19 000
Resultat	0	0
Kostnadstäckning i procent	100	100

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Investeringsplan för Trafikverket

Trafikverkets samhällsinvesteringar omfattar investeringar och reinvesteringsåtgärder som ingår i den nationella trafikslagsövergripande planen för tranpostinfrastrukturen för perioden 2018–2029 och i länsplanerna för regional transportinfrastruktur för perioden 2018–2029 (N2018/03462/TIF, m.fl.). Trafikverkets och länens årliga investeringsvolymer bestäms av anvisade anslag, de lån Trafikverket tar upp i Riksgäldskontoret och de tillskott som erhålls via medfinansiering, bl.a. externa bidrag från kommuner och landsting samt bidrag från EU genom det äldre regelverket för TEN-T och Fonden för ett sammanlänkat Europa, CEF, samt förskotteringar. Förskotteringar påverkar investeringsvolymen ett visst år men inte den totala investeringsvolymen över tid. De trängselskatteinkomster som används för investeringar ingår i anvisade anslag. Trafikverket beräknar att de sammanlagda samhällsinvesteringarna i form av nyanskaffning och vidmakthållande kommer att uppgå till 33 268 miljoner kronor under 2020, se tabell 3.21.

I jämförelse med investeringsplanen som redovisades i budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 22) har vissa förändringar skett mellan åren till följd av förändrad produktionstakt av investerings respektive reinvesteringsåtgärder.

Tabell 3.21 Investeringsplan för Trafikverket

Miljoner kronor	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Budget 2021	Budget 2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar					
Järnvägsinvesteringar	**9 595**	**10 445**	**13 598**	**16 280**	**15 956**
Järnväg – nationell plan	9 081	10 048	13 148	16 064	15 627
varav objekt finansierade med trängselskatt i Göteborg	243	0	1 893	1 428	1 247
Järnväg – regional plan	514	397	450	216	329
Väginvesteringar	**10 442**	**10 628**	**13 669**	**15 713**	**13 780**
Väg – nationell plan	8 247	8 822	11 651	13 413	11 477
varav objekt finansierade med trängselskatt i Stockholm	1 600	3 547	5 782	6 370	4 945
varav objekt finansierade med trängselskatt i Göteborg	515	2	7	348	447
Väg – regional plan	2 195	1 806	2 018	2 300	2 303
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**20 037**	**21 073**	**27 267**	**31 993**	**29 736**
varav investeringar i anläggningstillgångar [1]					
Järnvägsanläggningar	10 060	10 025	13 050	15 613	15 286
Väganläggningar	9 977	10 459	13 446	15 381	13 281
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	**20 037**	**20 484**	**26 496**	**30 994**	**28 567**
Finansiering					
Anslag 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	16 976	16 139	17 107	21 237	21 005
Anslag 1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Trans-europeiska nätverk	104	43	0	0	0
Anslag 1:11 Trängselskatt Stockholm	1 544	1 987	1 109	1 076	1 259
Anslag 1:14 Trängselskatt Göteborg	758	2	1 502	863	894
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	0	1 516	5 446	6 444	4 493
Förskotteringslån	-188	-337	-353	0	-23
Medfinansiering	842	1 723	2 456	2 373	2 108
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**20 037**	**21 073**	**27 267**	**31 993**	**29 736**
Vidmakthållande av befintliga investeringar					
Reinvesteringar i järnvägar	2 350	3 449	3 316	4 641	4 968
Reinvesteringar i vägar	2 190	2 231	2 685	2 788	1 847
varav bärighet och tjälsäkring	1 161	1 140	1 245	1 489	1 534
Summa utgifter för vidmakthållande	**4 540**	**5 680**	**6 001**	**7 429**	**6 815**
varav investeringar i anläggningstillgångar					
Järnvägsanläggningar	2 320	3 449	3 316	4 641	4 968
Väganläggningar	2 105	2 231	2 685	2 788	1 847
Beredskapstillgångar	0	0	0	0	0
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	**4 425**	**5 680**	**6 001**	**7 429**	**6 815**
Finansiering					
Anslag 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	4 527	5 672	5 995	7 423	6 809
Övrig kreditram (lån i Riksgäldskontoret)	0	0	0	0	0
Medfinansiering	13	8	6	6	6
Summa finansiering av vidmakthållande	**4 540**	**5 680**	**6 001**	**7 429**	**6 815**
Totala utgifter för anskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	24 577	26 753	33 268	39 422	36 551
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	***24 462***	***26 164***	***32 497***	***38 423***	***35 382***

[1] Beloppet avviker med 806 miljoner kronor från anläggningstillgångar som har redovisats i myndighetens årsredovisning 2018 och beror på invärdering av utgifter från tidigare år har gjorts på järnväg.

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterande underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Bemyndiganden om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 112 482 000 000 kronor 2021–2050.

Skälen för regeringens förslag: Den verksamhet som Trafikverket bedriver förutsätter att myndigheten ingår avtal med externa parter om ekonomiska åtaganden för flera år framåt i tiden. Bemyndigandet bör avse all upphandlad verksamhet och bidrag där fleråriga avtal sluts, som inte faller under 6 kap. 2 § budgetlagen (2011:203). Bemyndigandet ska avse det totalbelopp som regeringen får ha bundit upp i avtal vid budgetårets utgång. I beräkningarna av bemyndigandet inkluderas framtida räntekostnader på upptagna lån.

Vid beräkningarna används en långsiktig jämviktsränta som i dag är 4,20 procent vilken är fastställd av den europeiska tillsynsmyndigheten EIOPA (European Insurance and Occupational Pensions Authority). I aktuella planer ingår ett stort antal medelstora och stora byggprojekt, såsom Västlänken i Göteborg, Mälarbanan i Stockholm och en första etapp av Norrbotniabanan. Avgörande för när ett åtagande inträffar är enligt gällande redovisningsregler vanligen när respektive kontrakt tecknas.

Ekonomiska åtaganden i form av medfinansiering av transportinfrastruktur som staten ingår i samband med överenskommelser med kommuner, landsting eller företag, ska i vissa fall omfattas av begärda bemyndiganden redan det år staten ingår avtal om sådana överenskommelser. De exakta tidpunkterna för kontrakts- eller avtalstecknandet i de enskilda fallen kan vara svåra att förutse. Av detta följer att det behövs en viss buffert i bemyndigandet. Utan en sådan buffert försämras möjligheterna till att genomföra kostnadseffektiva upphandlingar och därmed också ett kostnadseffektivt byggande. Exempelvis kan det då bli nödvändigt att skjuta upp den avslutande delen av en upphandling för att inte överskrida bemyndigandet vilket försenar och även kan fördyra projektgenomförandet. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 112 482 000 000 kronor 2021–2050.

Tabell 3.22 Beställningsbemyndigande för anslag 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2050
Ingående åtaganden	80 205 639	92 887 603	101 521 851			
Nya åtaganden	24 089 919	27 549 956	31 347 021			
Infriade åtaganden	-11 407 955	-18 915 708	-21 686 444	-23 347 183	-18 697 872	-69 137 373
Utestående åtaganden	92 887 603	101 521 851	111 182 428			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**121 029 000**	**128 439 700**	**112 482 000**			

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterat med underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Låneram

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 ta upp lån i Riksgäldskontoret för vissa infrastrukturprojekt som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 45 500 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Trafikverket har tagit upp lån för att finansiera anläggningstillgångar, broar som ersätter färjor, vissa prioriterade väg- och järnvägsprojekt, investeringar i el- och teleanläggningar, statens andel av vissa investeringar i Stockholmsområdet i enlighet med avtal från 1983 mellan Statens järnvägar, Stockholms läns landsting och staten samt investeringar i vissa väg- och järnvägsprojekt där kapitalkostnaderna ska finansieras med inkomster från trängselskatt eller infrastrukturavgifter. Sedan 2017 har Trafikverket även ansökt om samt beviljats medfinansiering i de s.k. blendingutlysningarna inom EU:s fond för ett sammanlänkat Europa, där projekt som beviljats medfinansiering måste ta upp lån som motsvarar bidragsbeloppen hos Riksgäldskontoret för att medfinansiering ska verkställas.

Trafikverkets investeringskostnader för uppbyggnad av system för administration av trängselskatt och infrastrukturavgifter belastar också låneramen. Anläggningstillgångar ska enligt budgetlagen finansieras med lån i Riksgäldskontoret. Dessa omfattas inte av den låneram som redovisas här. Trafikverkets omsättningstillgångar finansieras över verkets räntekonto med därtill kopplad kredit. I det följande ges en närmare redovisning av vad de olika delposterna i tabell 3.23 (beräknad nettoupplåning) innebär.

Trafikverket får ta upp lån i Riksgäldskontoret för broinvesteringar som ersätter färjor på statens vägnät utan att öka Trafikverkets anslagsförbrukning. För att betala lånekostnaderna för sådana objekt ska Trafikverket använda sparade driftsmedel från färjetrafiken.

Regeringen undertecknade 2002 ett avtal med den norska regeringen om byggandet av Svinesundsförbindelsen. Investeringsutgifterna är lånefinansierade både i Sverige och i Norge. De två staternas regeringar har därefter kommit överens om betalstationer ska lokaliseras till den norska delen av den nya Svinesundsförbindelsen och att avgifter ska tas ut med stöd av automatiska betalstationer. Med anledning av det undertecknade regeringen under 2015 ett nytt avtal med den norska regeringen avseende den nya Svinesundsförbindelsen. Det nya avtalet är ett konsoliderat avtal som ersätter det ursprungliga avtalet från 2002. De svenska lånen för Svinesundsförbindelsen beräknas vara slutamorterade 2020.

Riksdagen beslutade med anledning av tilläggsbudgeten i samband med 2004 års ekonomiska vårproposition (prop. 2003/04:100, bet. 2003/04:FiU21, rskr. 2003/04:274) att regeringen får besluta om en låneram i Riksgäldskontoret för de prioriterade vägprojekten: E6 delen Rabbalshede–Hogdal, E20 delen Tollered–Alingsås samt genom Alingsås, Rv 40 delen Brämhult–Hester, Rv 40 delen Haga–Ljungarum, Rv 45 delen Angeredsbron–Älvängen, Rv 44 delen Båberg–Väne Ryr och Rv 49 Skara–Varnhem samt de prioriterade järnvägsprojekten Hallsberg–Degerön, Mjölby–Motala, Trollhättan–Göteborg samt järnvägsprojekt i Stockholmsområdet.

Den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen för perioden 2018–2029 (N2018/03462/TIF, m.fl.) samt länsplanen för regional transportinfrastruktur i Stockholms län för perioden 2018–2029 innehåller ett antal investeringar som delvis har finansierats eller kommer att finansieras med inkomster från trängselskatt eller infrastrukturavgifter. Det som avses är de objekt som enligt Stockholmsöverenskommelsen, Västsvenska infrastrukturpaketet och Sverigeförhandlingen delvis ska finansieras med inkomster från trängselskatt samt broarna över Sundsvallsfjärden på väg E4 och över Motalaviken på riksväg 50 som delvis finansieras av inkomster från infrastrukturavgifter. Den del av investeringarna som täcks av framtida trängselskatte- eller avgiftsintäkter finansieras genom lån som totalt får uppgå till 52 000 miljoner kronor i enlighet med den av riksdagen beslutade planeringsramen för sådana investeringar.[1]

[1] Planeringsramen i 2017 års prisnivå för investeringar i vissa väg- och järnvägsprojekt, för de delar där kapitalkostnaden finansieras med inkomster från trängselskatt eller infrastrukturavgifter som beslutades med anledning av regeringens proposition Infrastruktur för framtiden – Innovativa lösningar för stärkt konkurrenskraft och hållbar utveckling (prop. 2016/17:21, bet. 2016/17:TU4, rskr. 2016/17:101) ska uppgå till 52 miljarder kronor för perioden 2010–2029 och komplettera den statliga ekonomiska ramen för infrastrukturåtgärder för planeringsperioden 2018–2029 som uppgår till 622,5 miljarder kronor.

Tabell 3.23 Beräknad nettoupplåning för projekt som med riksdagens godkännande finansieras med lån

Miljoner kronor

	Skuld 2018-12-31	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026–2029	Skuld 2029-12-31
Broinvesteringar	25	-6	-2	-2	-1	-1	-1	-1	-4	7
El- och teleanläggningar	5 405	-186	-186	-186	-186	-186	-186	-186	-744	3 359
E6 Svinesundsförbindelsen	265	-59	-206	0	0	0	0	0	0	0
E6 Svinesundsförbindelsen, Tullstation	48	-48								
Prioriterade vägprojekt	3 883	-240	-240	-240	-240	-240	-240	-240	-960	1 243
Prioriterade järnvägsprojekt	13 393	-617	-617	-617	-617	-617	-617	-617	-2 468	6 606
Botniabanan	13 235	-429	-429	-429	-429	-429	-429	-429	-1 716	8 516
CEF-finansiering av Göteborgs hamn	0	40	320			-360				
Delsumma investeringar som lånefinansierats	**36 254**	**-1 545**	**-1 360**	**-1 474**	**-1 473**	**-1 833**	**-1 473**	**-1 473**	**-5 892**	**19 731**
E 4 Sundsvall	1 200	-57	-37	-35	-30	-28	-31	-33	-56	893
Rv 50 Motala–Mjölby	433	-18	-7	-6	-6	-7	0	-1	-11	377
Västsvenska infra-strukturpaketet(vägar)	0	0	7	8	197	230	231	257	5	935
Västsvenska infra-strukturpaketet (bana)	0	0	390	905	604	684	707	1 329	464	5 083
Skurubron	0	0	458	254	-34	-24	-25	-26	-114	489
Investeringar i Stockholmsregionen	0	1 516	4 591	5 277	3 676	3 217	2 125	1 759	2 450	24 611
Delsumma investeringar vars kapitalkostnader täcks av avgifter eller trängselskatt	**1 633**	**1 441**	**5 402**	**6 403**	**4 407**	**4 072**	**3 007**	**3 285**	**2 738**	**32 388**
Summa	**37 887**	**-104**	**4 042**	**3 389**	**2 934**	**2 239**	**1 534**	**1 812**	**-3 154**	**52 119**

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterande underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Tabell 3.24 Beräknad låneskuld för projekt som med riksdagens godkännande finansieras med lån

Miljoner kronor

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	…2029
Broinvesteringar	25	19	17	15	14	13	12	11	7
El- och teleanläggningar	5 405	5 219	5 033	4 847	4 661	4 475	4 289	4 103	3 359
E6 Svinesundsförbindelsen	265	206	0	0	0				
E6 Svinesundsförbindelsen, Tullstation	48								
Prioriterade vägprojekt	3 883	3 643	3 403	3 163	2 923	2 683	2 443	2 203	1 243
Prioriterade järnvägsprojekt	13 393	12 776	12 159	11 542	10 925	10 308	9 691	9 074	6 606
Botniabanan	13 235	12 806	12 377	11 948	11 519	11 090	10 661	10 232	8 516
CEF-finansiering av Göteborgs hamn	0	40	360	360	360	0	0	0	0
Delsumma investeringar som lånefinansierats	**36 254**	**34 709**	**33 349**	**31 875**	**30 402**	**28 569**	**27 096**	**25 623**	**19 731**
E 4 Sundsvall	1 200	1 143	1 106	1 071	1 041	1 013	982	949	893
Rv 50 Motala–Mjölby	433	415	408	402	396	389	389	388	377
Västsvenska infra-strukturpaketet(vägar)	0	0	7	15	212	442	673	929	935
Västsvenska infra-strukturpaketet (bana)	0	0	390	1 295	1 899	2 583	3 290	4 620	5 083
Skurubron	0	0	458	712	678	654	629	603	489
Investeringar i Stockholmsregionen	0	1 516	6 107	11 384	15 060	18 277	20 402	22 161	24 611
Delsumma investeringar vars kapitalkostnader täcks av avgifter eller trängselskatt	**1 633**	**3 074**	**8 476**	**14 879**	**19 286**	**23 358**	**26 365**	**29 650**	**32 388**
Summa	**37 887**	**37 783**	**41 825**	**46 754**	**49 688**	**51 927**	**53 461**	**55 273**	**52 119**

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterande underlag från Trafikverket (I2019/00354/US). Den totala beräknade låneskulden uppgår 2026 till 59 163 miljoner kronor, 2027 till 57 379 miljoner kronor och 2028 till 55 095 miljoner kronor. Av utrymmesskäl redovisas i tabellen endast den totala låneskulden för åren 2018–2025 samt 2029.

Tabell 3.25 Anslagsbehov för räntor och återbetalning av lån för vägar och järnvägar

Miljoner kronor

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	…2029
Lån i Riksgäldskontoret									
Räntor vägar	42	41	47	46	49	53	64	88	53
Amorteringar vägar	240	240	240	240	240	240	240	240	240
Räntor järnvägar	227	258	255	249	250	287	338	356	398
Amorteringar järnvägar	803	803	803	803	803	803	803	803	803
Räntor Botniabanan	133	167	173	179	184	210	253	278	330
Amorteringar Botniabanan	429	429	429	429	429	429	429	429	429
Räntor Arlandabanan villkorslån	4	12	13	14	15	18	23	26	37
Total anslagsbelastning	**1 878**	**1 950**	**1 960**	**1 960**	**1 970**	**2 040**	**2 150**	**2 220**	**2 290**

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterande underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).
Det totala beräknade anslagsbehovet uppgår 2026 till 2 270 miljoner kronor, 2027 till 2 400 miljoner kronor och2028 till 2 340 miljoner kronor. Av utrymmesskäl redovisas i tabellen endast anslagsbehovet för åren 2018–2025 och 2029.

Regeringens överväganden

Utökade resurser till utveckling av det statliga transportsystemet

Regeringen föreslog i propositionen Infrastruktur för framtiden – innovativa lösningar för stärkt konkurrenskraft och hållbar utveckling (prop. 2016/17:21) en ny långsiktig ekonomisk ram på 622 500 miljoner kronor för perioden 2018–2029. Riksdagen biföll regeringens förslag (bet. 2016/17:TU4, rskr. 2016/17:101).

Med anledning av riksdagens beslut höjdes anslaget 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* beräkningsmässigt i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 22, bet. 2016/17:TU1, rskr. 2016/17:100) med 1 000 miljoner kronor 2020.

Kompetensförsörjning

Regeringen ser ett behov av åtgärder inom infrastruktur- och transportsektorn som kan avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen, framför allt utbildningsinsatser med inriktning mot järnvägssektorn. Regeringen anser därför att anslaget även bör få användas till att utbilda eller ge bidrag till utbildning i syfte att avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen inom infrastruktur- och transportsektorn.

Nytt anslag för viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m.

Under anslaget budgeterades i budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1) medel för åtgärder och investeringar i viss infrastruktur för flygtrafiktjänst. Enligt regeringens bedömning är det lämpligt att åtagandet budgeteras under separat anslag, bl.a. mot bakgrund av att utgifterna avseende investeringar avser räntor och avskrivning, till skillnad från vad som är fallet i övrigt under anslag 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur*.

Anslaget minskas därför med 157 000 000 kronor 2020 samt med 231 000 000 kronor fr.o.m. 2021.

Förslag och beräkningar

Tabell 3.26 Utveckling av anslag Statens transportinfrastruktur, fördelning på anslagsposter

Tusental kronor

	Utfall 2018	Budget 2019	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Trafikverkets disposition	**23 388 556**	**25 438 624**	**24 647 484**	**25 724 083**	**30 428 966**	**30 963 527**
Större investeringar i nationell plan [1]	13 232 405	14 695 695	14 426 443	14 769 491	18 133 027	18 025 472
Väginvesteringar	4 643 709	4 247 320	3 747 399	3 102 179	4 135 491	5 064 141
Järnvägsinvesteringar	7 954 799	10 082 539	9 853 614	10 670 717	13 622 536	12 798 331
Sjöfartsinvesteringar	458 359	315 542	774 702	996 595	375 000	163 000
Luftfartsinvesteringar	175 538	50 294	50 728	0	0	0
Övriga investeringar	2 880 235	3 462 709	3 273 773	3 604 924	4 456 852	4 648 950
Trimning och effektivisering samt miljöinvesteringar	2 446 917	2 462 709	2 619 773	2 604 924	3 456 852	3 648 950
Stadsmiljöavtal	433 318	1 000 000	654 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Investeringar i regional plan	3 038 924	2 877 381	2 892 800	2 894 975	3 305 300	3 427 240
Övrig verksamhet	1 996 970	2 014 298	2 071 470	2 147 960	2 103 226	2 279 167
Planering, stöd och myndighetsutövning	1 204 950	1 214 518	1 219 724	1 223 808	1 231 096	1 323 714
Forskning och innovation	313 914	348 780	359 046	353 152	352 130	434 685
Bidrag till Inlandsbanan och Öresundsbrokonsortiet	478 106	451 000	492 700	571 000	520 000	520 768
Totalförsvarsöverenskommelsen	13 182	13 180	12 998	13 000	13 000	13 000
Bidrag till avgiftsfri kollektiv trafik för skolungdomar under sommarlovet	348 952	0	0	0	0	0
Räntor och återbetalning av lån [2]	1 877 888	2 375 361	1 970 000	2 293 733	2 417 561	2 569 698
Räntor och återbetalning av lån för vägar	281 585	318 546	285 000	335 020	331 831	334 000
Räntor och återbetalning av lån för järnvägar	1 596 303	2 056 815	1 685 000	1 958 713	2 085 730	2 235 698
Kammarkollegiets disposition	14 013	27 193	27 245	27 199	1 432	1 460
Medel till andra myndigheter för rättegångskostnader m.m.	900	1 846	1 898	1 399	1 432	1 460
Bidrag till kommuner för kostnader kopplat till fordonsmålvakter	13 113	25 347	25 347	25 800	0	0
Totalförsvarsöverenskommelse						
Transportstyrelsens disposition	**5 481**	**9 382**	**9 112**	**9 300**	**9 400**	**9 600**
Luftfartsverkets disposition	**24 728**	**93 112**	**89 114**	**9 300**	**9 600**	**9 800**
Sjöfartsverkets disposition	**6 738**	**9 112**	**9 382**	**9 100**	**9 300**	**9 500**
Regeringskansliets disposition				**5 000**	**5 093**	**5 194**
Summa	**23 439 516**	**25 577 423**	**24 782 337**	**25 783 982**	**30 463 791**	**30 999 081**

[1] Större investeringar i nationell plan avser namngivna investeringar och åtgärder vars planerade kostnader överstiger 100 miljoner kronor.
[2] Till anslagsposten för räntor och återbetalning av lån har medel avsatts som motsvarar det beräknade anslagsbehovet vid en kalkylränta på 2,5 procent 2020, 2,7 procent 2021 och 3,1 procent 2022. Den preliminära beräkningen av tilldelning av medel till den aktuella anslagsposten baseras därmed på en högre kalkylränta än den som använts vid beräkning av anslagsbehovet i tabell 3.25. För att kunna hantera eventuella räntehöjningar finns behov av en buffert på anslagsposten för räntor och återbetalning av lån.

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterande underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Tabell 3.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**25 577 423**	**25 577 423**	**25 577 423**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	449 298	930 792	1 459 136
Beslut	-242 739	3 955 575	3 962 522
Varav BP20 [3]	-152 000	-226 000	-226 000
Varav [3]			
Åtgärder och investeringar samt drift avseende viss infrastruktur f	-157 000	-231 000	-231 000
Elektrifieringskommission	5 000	5 000	5 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**25 783 982**	**30 463 791**	**30 999 081**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 25 783 982 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 30 463 791 000 kronor respektive 30 999 081 000 kronor.

3.6.2 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur

Tabell 3.28 Anslagsutveckling 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur

Tusental kronor

2018	Utfall	22 999 057	Anslags-sparande	-577 726
2019	Anslag	23 617 698 [1]	Utgifts-prognos	23 555 328
2020	**Förslag**	**24 655 015**		
2021	Beräknat	26 758 960 [2]		
2022	Beräknat	27 283 230 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 26 272 911 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 26 264 180 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för

- trafikledning, drift, underhåll och bärighetsåtgärder på statliga vägar och järnvägar,
- bidrag till anläggningar i anslutning till det kapillära bannätet i enlighet med tidigare riksdagsbeslut,
- statsbidrag till drift av enskilda vägar,
- ersättning för eftersök av vilt som varit inblandat i sammanstötning med motorfordon eller spårbundna fordon liksom Polismyndighetens administrations- och fakturahanteringsutgifter för detta,
- kommunikationer till Holmön,
- eventuella böter till följd av försenat genomförande av EU-direktiv,
- betalning av kvalitetsavgifter till följd av avvikelser från i tågplan och trafikeringsavtal fastställt användande av infrastrukturen som orsakats av Trafikverket,
- kompensation till godstransportörer på spår för icke internaliserade kostnader avseende godstransporter på väg respektive inom sjöfarten,
- forsknings- och innovationsinsatser inom transportområdet,
- räntor och amorteringar på upptagna lån för byggande av broar som ersätter färjor på statens vägnät,
- drift och underhåll av anläggningar för nykterhetskontroll i hamnar, samt
- ersättning som betalas ut av Trafikverket i egenskap av infrastrukturförvaltare med stöd av gällande lagstiftning för järnvägstrafik.

Kompletterande information

Bestämmelser finns i förordningen (2009:236) om en nationell plan för transportinfrastruktur och förordningen (1989:891) om statsbidrag till enskild väghållning.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 28 000 000 000 kronor 2021–2038.

Skälen för regeringens förslag: Den verksamhet som Trafikverket bedriver förutsätter att myndigheten ingår avtal med externa parter om ekonomiska åtaganden för flera år framåt i tiden. Bemyndigandet bör avse all upphandlad verksamhet och bidrag där fleråriga avtal sluts, som inte faller under 6 kap. 2 § budgetlagen. Bemyndigandet ska avse det totalbelopp som regeringen får ha bundit upp i avtal vid budgetårets utgång. Avgörande för när ett åtagande inträffar enligt gällande redovisningsregler är vanligen när respektive kontrakt tecknas. De exakta tidpunkterna för kontraktstecknandet i de enskilda fallen kan vara svåra att förutse. Av detta följer att det behövs viss buffert i bemyndigandet. Utan en sådan buffert försämras möjligheterna till att genomföra kostnadseffektiva upphandlingar och därmed också ett kostnadseffektivt genomförande av åtgärder. Exempelvis kan det bli nödvändigt att skjuta upp den avslutande delen av en upphandling för att inte överskrida bemyndigandet vilket försenar och även kan fördyra projektgenomförandet. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 28 000 000 000 kronor 2021–2038.

Tabell 3.29 Beställningsbemyndigande för anslag 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2038
Ingående åtaganden	21 355 000	22 953 944	27 273 140			
Nya åtaganden	12 055 293	18 368 525	15 400 000			
Infriade åtaganden	-10 456 349	-14 049 329	-15 150 819	-10 648 544	-6 716 060	-10 157 717
Utestående åtaganden	22 953 944	27 273 140	27 522 321			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**28 745 000**	**29 246 900**	**28 000 000**			

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterat med underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Regeringens överväganden

Utökade resurser till vidmakthållande av det statliga transportsystemet

Regeringen föreslog i propositionen Infrastruktur för framtiden – innovativa lösningar för stärkt konkurrenskraft och hållbar utveckling (prop. 2016/17:21) en ny långsiktig ekonomisk ram på 622 500 miljoner kronor för perioden 2018–2029. Riksdagen biföll regeringens förslag (bet. 2016/17:TU4, rskr. 2016/17:101).

Med anledning av riksdagens beslut höjdes anslaget 1:2 *Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur* beräkningsmässigt i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 22, bet. 2016/17:TU1, rskr. 2016/17:100) med totalt 3 700 miljoner kronor 2019 och 4 000 miljoner kronor 2020. Av ökningen med 4 000 miljoner kronor 2020 avser 900 miljoner kronor vägunderhåll och 3 100 miljoner kronor järnvägsunderhåll.

Satsning på transportinfrastruktur i landsbygd

Regeringen anser att fortsatta satsningar, på t.ex. särskilda driftåtgärder för att förbättra de enskilda vägarnas funktion och bärighet, är angelägna för utvecklingen av landsbygden. Vidare är en väl fungerande järnvägsinfrastruktur viktig för landsbygdens konkurrenskraft. Det handlar bl.a. om att främja spårbundna godstransporter. Inom ramen för landsbygdspropositionen (prop. 2017/18:179) görs därför en särskild satsning för att förbättra de enskilda vägarnas funktion och bärighet med 354 miljoner kronor och underhåll av järnvägar 300 miljoner kronor under perioden 2020–2022.

Anslaget ökas därför med 218 miljoner kronor 2020, 218 miljoner kronor 2021 och 218 miljoner kronor 2022.

Förstärkning av trafikavtal

Regeringen föreslår en satsning på anslaget 1:7 *Trafikavtal*. De föreslagna åtgärderna säkerställer tillgängligheten och transportförsörjningen i lands- och glesbygd. En god tillgänglighet i hela Sverige är nödvändig för att det ska vara möjligt att bo, leva och verka i alla delar av landet samt för att få ett Sverige som håller ihop.

Anslaget minskas därför med 92 miljoner kronor per år under perioden 2020–2023. Anslag 1:7 *Trafikavtal* ökas med motsvarande belopp.

Förslag och beräkningar

Tabell 3.30 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur på anslagsposter

Tusental kronor

	Utfall 2018	Budget 2019	Prognos 2019	Förslag 2020	Förslag 2021	Förslag 2022
Vidmakthållande väg	**13 487 702**	**14 063 071**	**13 266 151**	**14 192 210**	**14 475 378**	**14 752 617**
Drift och underhåll	11 195 458	11 621 412	11 038 022	11 677 527	11 683 359	11 898 458
Bärighet och tjälsäkring	1 150 544	1 230 550	1 084 206	1 241 967	1 484 467	1 529 698
Bidrag för drift av enskild väg	1 141 701	1 211 109	1 143 923	1 272 716	1 307 552	1 324 461
Vidmakthållande järnväg	**9 315 967**	**9 319 533**	**10 052 071**	**10 152 114**	**11 966 289**	**12 205 693**
Drift, underhåll och trafikledning	9 315 967	9 319 533	10 052 071	10 152 114	11 966 289	12 205 693
Forskning och innovation	182 323	235 094	237 106	310 691	317 293	324 920
Skogsstyrelsens disposition – Gröna näringar	**13 064**					
Summa	**22 999 057**	**23 617 698**	**23 555 328**	**24 655 015**	**26 758 960**	**27 283 230**

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterande underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Tabell 3.31 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**23 571 698**	**23 571 698**	**23 571 698**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	414 314	858 056	1 344 971
Beslut	669 003	2 329 205	2 366 559
Varav BP20 [3]	126 000	126 000	126 000
Varav [3]			
Förstärkning av trafikavtal	-92 000	-92 000	-92 000
Vägunderhåll bärighet och tjälsäkring	118 000	118 000	118 000
Järnvägsunderhåll	100 000	100 000	100 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**24 655 015**	**26 758 960**	**27 283 230**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 24 655 015 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 26 758 960 000 kronor respektive 27 283 230 000 kronor.

3.6.3 1:3 Trafikverket

Tabell 3.32 Anslagsutveckling 1:3 Trafikverket

Tusental kronor

2018	Utfall	1 417 666	Anslags-sparande	4 489
2019	Anslag	1 396 577 [1]	Utgifts-prognos	1 397 769
2020	**Förslag**	**1 421 782**		
2021	Beräknat	1 438 265 [2]		
2022	Beräknat	1 459 642 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 416 679 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 416 678 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Trafikverkets förvaltningsutgifter. Från anslaget finansieras utgifter för ledning, ekonomiadministration, personaladministration, planering och uppföljning av verksamheten, övrigt verksamhetsstöd och intern utveckling till den del dessa aktiviteter inte är direkt hänförliga till kärnverksamhetens produkter och tjänster/prestationer. Anslaget får även användas till utgifter för att samordna med branschaktörer och utbildningsanordnare när det gäller åtgärder som syftar till att avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen inom infrastruktur- och transportsektorn.

Anslaget finansierar vidare administration av statens miljöansvar inom det transportpolitiska området. Anslaget får även användas för modellutveckling och analys inom transportområdet. Anslaget får vidare användas för verksamhet rörande den långsiktiga infrastrukturplaneringen och riksintressen inom sjö- och luftfartsområdet samt för administration av drift- och investeringsbidrag till icke statliga flygplatser och administrationen av trafikavtal. Anslaget får även användas för uppföljning av särskilda överenskommelser om transportinfrastrukturinvesteringar.

Regeringens överväganden

Kompetensförsörjning

Regeringen ser ett behov av åtgärder inom infrastruktur- och transportsektorn som kan avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen. De verksamhetsökningar som följer av de mycket stora resurstillskotten inom ramen för den nationella planen för utveckling av transportinfrastrukturen tillsammans med stora pensionsavgångar de närmaste åren kräver effektiva insatser och mer riktade åtgärder med inriktning mot framför allt järnvägssektorn. Regeringen anser därför att anslaget 1:3 *Trafikverket* även bör få användas till utgifter för att samordna med branschaktörer och utbildningsanordnare när det gäller åtgärder som syftar till att avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen inom infrastruktur- och transportsektorn.

Förslag och beräkningar

Tabell 3.33 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Trafikverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 396 577**	**1 396 577**	**1 396 577**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	25 205	46 869	68 323
Beslut		-5 181	-5 258
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 421 782**	**1 438 265**	**1 459 642**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 421 782 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Trafikverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 438 265 000 kronor respektive 1 459 642 000 kronor.

3.6.4 1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål

Tabell 3.34 Anslagsutveckling 1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål

Tusental kronor

2018	Utfall	188 308	Anslags-sparande	
2019	Anslag	188 308 [1]	Utgifts-prognos	188 308
2020	**Förslag**	**188 308**		
2021	Beräknat	188 308		
2022	Beräknat	188 308		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter inom Sjöfartsverkets ansvarsområde som inte finansieras via handelssjöfarten, såsom flyg- och sjöräddning, isbrytningsverksamhet samt fritidsbåtsinfrastruktur.

Regeringens överväganden

Förslag och beräkningar

Tabell 3.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**188 308**	**188 308**	**188 308**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**188 308**	**188 308**	**188 308**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 188 308 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 188 308 000 kronor respektive 188 308 000 kronor.

3.6.5 1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur

Tabell 3.36 Anslagsutveckling 1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur

Tusental kronor

2018	Utfall	62 284	Anslags-sparande	
2019	Anslag	62 284 [1]	Utgifts-prognos	62 284
2020	**Förslag**	**62 284**		
2021	Beräknat	62 284		
2022	Beräknat	62 284		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för att täcka drift och administration av Trollhätte kanal och slussar och Säffle kanaler samt övrig kanalverksamhet och byggnadsminnen.

Regeringens överväganden

Förslag och beräkningar

Tabell 3.37 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**62 284**	**62 284**	**62 284**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**62 284**	**62 284**	**62 284**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 62 284 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 62 284 000 kronor respektive 62 284 000 kronor.

3.6.6 1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser

Tabell 3.38 Anslagsutveckling 1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser

Tusental kronor

2018	Utfall	78 542	Anslags-sparande	88 771
2019	Anslag	183 313 [1]	Utgifts-prognos	108 313
2020	**Förslag**	**88 013**		
2021	Beräknat	88 013		
2022	Beräknat	88 013		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att finansiera delar av driftunderskott vid kommunala och privata flygplatser som trafikeras av flyglinjer som upphandlas av staten. Anslaget får även användas till ökat driftsstöd till följd av flygskatten till icke statliga flygplatser i Norrland. Vidare får anslaget användas för utgifter för att upprätthålla beredskap för samhällsviktiga transporter på vissa flygplatser. Anslaget får därutöver användas för ersättning till utförare av flygtrafiktjänst för flygningar där avgift inte får tas ut.

Regeringens överväganden

Från anslaget får Trafikverket använda 68 513 000 kronor för utgifter för att finansiera delar av driftunderskott vid kommunala och privata flygplatser som trafikeras av flyglinjer som upphandlas av staten.

Av anslaget får Trafikverket använda 10 000 000 kronor för att täcka kostnader för sådana flygningar som är undantagna från avgift för flygtrafiktjänster inom ramen för tillämpningen av kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 391/2013 av den 3 maj 2013 om inrättande av ett gemensamt avgiftssystem för flygtrafiktjänster.

Vidare får Trafikverket använda 9 500 000 för utgifter för att upprätthålla beredskap för samhällsviktiga transporter på vissa flygplatser.

Regeringen har för perioden 2020–2022 inte avsatt medel för kompensation till flygplatser i Norrland med anledning av flygskatten.

Förslag och beräkningar

Tabell 3.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**126 313**	**126 313**	**126 313**
Förändring till följd av:			
Beslut	-38 300	-38 300	-38 300
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**88 013**	**88 013**	**88 013**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 88 013 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Ersättning avseende icke statliga flygplatser* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 88 013 000 kronor respektive 88 013 000 kronor.

3.6.7 1:7 Trafikavtal

Tabell 3.40 Anslagsutveckling 1:7 Trafikavtal

Tusental kronor

2018	Utfall	961 099	Anslags-sparande	-16 099
2019	Anslag	1 036 000 [1]	Utgifts-prognos	1 075 363
2020	**Förslag**	**1 050 000**		
2021	Beräknat	1 058 000		
2022	Beräknat	1 038 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statens trafikavtal rörande transportpolitiskt motiverad interregional kollektivtrafik. Anslaget får användas för utgifter för tillfällig juridisk, ekonomisk eller annan expertis vid ingående av nya avtal samt för förvaltningsutgifter som är direkt hänförliga till trafikavtal. Anslaget får även användas till statligt tonnage för färjetrafiken till och från Gotland.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:7 *Trafikavtal* ingå ekonomiska åtaganden i samband med tjänstekoncessioner, avtal om trafiktjänst baserat på allmän trafikplikt, samverkansavtal och upphandling av transportpolitiskt motiverad trafik som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 700 000 000 kronor 2021–2027.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet föreslås vara något högre än beräknade utestående åtaganden för att ta höjd för den variation och osäkerhet som förekommer. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:7 *Trafikavtal* ingå ekonomiska åtaganden i samband med tjänstekoncessioner, avtal om trafiktjänst baserat på allmän trafikplikt, samverkansavtal och upphandling av transportpolitiskt motiverad trafik som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 700 000 000 kronor 2021–2027.

Tabell 3.41 Beställningsbemyndigande för anslag 1:7 Trafikavtal

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2027
Ingående åtaganden	5 483 300	5 101 220	4 969 920			
Nya åtaganden	587 620	828 400	1 526 600			
Infriade åtaganden	-969 700	-959 700	-942 000	-851 000	-831 000	-3 872 520
Utestående åtaganden	5 101 220	4 969 920	5 554 520			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**5 545 000**	**4 971 200**	**5 700 000**			

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterat med underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Regeringens överväganden

Förstärkning av Trafikavtal

Regeringen föreslår en satsning på anslaget. De föreslagna åtgärderna säkerställer tillgängligheten och transportförsörjningen i lands- och glesbygd. En god tillgänglighet i hela Sverige är nödvändig för att det ska vara möjligt att bo, leva och verka i alla delar av landet samt för att få ett Sverige som håller ihop. Regeringen föreslår en förstärkning av anslag 1:7 *Trafikavtal* med totalt 713 miljoner kronor under perioden 2020–2023. Förstärkningen omfattar även en fortsatt satsning på nattåg till och från Jämtland under perioden 2021–2023.

Anslaget ökas därför med 92 miljoner kronor 2020, 207 miljoner kronor 2021, 207 miljoner kronor 2022, 207 miljoner kronor 2023 samt med 40 miljoner kronor under 2024 och 2025. Satsningen finansieras delvis genom att anslag 1:2 *Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur* minskas med 92 miljoner kronor per år under perioden 2020–2023.

Förslag och beräkningar

Tabell 3.42 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Trafikavtal

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**960 000**	**960 000**	**960 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	90 000	98 000	78 000
Varav BP20	92 000	207 000	207 000
Varav			
Förstärkning av trafikavtal	92 000	207 000	207 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 050 000**	**1 058 000**	**1 038 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 050 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Trafikavtal* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 058 000 000 kronor respektive 1 038 000 000 kronor.

3.6.8 1:8 Viss internationell verksamhet

Tabell 3.43 Anslagsutveckling 1:8 Viss internationell verksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	28 570	Anslags-sparande	187
2019	Anslag	28 757 [1]	Utgifts-prognos	28 426
2020	**Förslag**	**28 757**		
2021	Beräknat	28 757		
2022	Beräknat	28 757		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Sveriges förpliktelser som värdland för Världssjöfartsuniversitetet (World Maritime University, WMU). Anslaget får även användas till utgifter som omfattar avgifter till internationella organisationer inom transportområdet.

Regeringens överväganden

Förslag och beräkningar

Tabell 3.44 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Viss internationell verksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**28 757**	**28 757**	**28 757**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**28 757**	**28 757**	**28 757**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 28 757 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Viss internationell verksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 28 757 000 kronor respektive 28 757 000 kronor.

3.6.9 1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut

Tabell 3.45 Anslagsutveckling 1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut

Tusental kronor

2018	Utfall	53 157	Anslags-sparande	383
2019	Anslag	54 181 [1]	Utgifts-prognos	53 705
2020	**Förslag**	**53 035**		
2021	Beräknat	51 870 [2]		
2022	Beräknat	47 375 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 51 065 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 45 927 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för utredningsverksamhet, kompetensutveckling, lokaler, särskild utrustning, administration och det nationella transportforskningsbiblioteket BIC. Anslaget får användas för medfinansiering av Statens väg- och transportforskningsinstituts deltagande i EU-projekt. Anslaget får även användas för inrättandet och driften av ett nationellt kunskapscentrum om cykling.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.46 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	50 069	43 226	6 844	19 226
(varav tjänsteexport)	3 403	3 454	-51	-159
Prognos 2019	51 730	49 630	2 100	21 326
(varav tjänsteexport)	4 050	4 050	0	-159
Budget 2020	52 750	52 150	600	21 926
(varav tjänsteexport)	4 250	4 250	0	-159

Källa: Statens väg- och transportforskningsinstituts budgetunderlag för 2020–2022 inkl. kompletterande underlag (I2019/00348/US).

Regeringens överväganden

Det nationella transportforskningsbiblioteket BIC
Regeringen föreslår att medel för drift av det nationella transportforskningsbiblioteket BIC dras ned. Regeringen föreslår därför att anslag 1:9 *Statens väg- och transportforskningsinstitut* minskas med 2 000 000 kronor 2020, 4 000 000 kronor 2021 samt 4 000 000 kronor 2022 och framåt.

Förslag och beräkningar

Tabell 3.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**54 181**	**54 181**	**54 181**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	854	1 721	2 590
Beslut	-2 000	-4 032	-9 396
Varav BP20 [3]	-2 000	-4 000	-4 000
Varav [3]			
Avveckling VTI:s bibliotek	-2 000	-4 000	-4 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**53 035**	**51 870**	**47 375**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 53 035 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Statens väg- och transportforskningsinstitut* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 51 870 000 kronor respektive 47 375 000 kronor.

3.6.10 1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk

Tabell 3.48 Anslagsutveckling 1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk

Tusental kronor

2018	Utfall	103 558	Anslagssparande	475 837
2019	Anslag	150 000 [1]	Utgiftsprognos	93 905
2020	**Förslag**	**150 000**		
2021	Beräknat	150 000		
2022	Beräknat	150 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för bidrag som EU beviljar genom det äldre regelverk om finansiering på området för TEN-T och enligt Fonden för ett sammanlänkat Europa, CEF.

Kompletterande information

Bidrag från EU till statliga transport- och infrastrukturprojekt betalas in på statens budgets inkomstsida. Beviljade bidrag utbetalas sedan från statens budgets utgiftssida till de aktuella projekten. De bidrag som Sverige får utgör en medfinansiering som utökar den totala ramen för investeringar.

Regeringens överväganden

Transeuropeiska transportnät (TEN-T) är EU:s instrument för att främja uppbyggnaden av ett effektivt transportsystem i EU. TEN-T fastställer att transportnätet består av ett stomnät och ett övergripande nät. Båda nivåerna omfattar alla trafikslagen inklusive intermodala plattformar och inre vattenvägar. Under 2019 har Europeiska kommissionen inlett en översyn av den nu gällande förordningen, Europaparlamentet och Rådets förordning nr 1315/2013 om unionens

riktlinjer för utbyggnad av det transeuropeiska transportnätet, TEN-T.

Fonden för ett sammanlänkat Europa, CEF, utgör EU:s instrument för planering respektive finansiering av EU:s prioriterade transportnät.

Nio stycken särskilt prioriterade transportkorridorer har utpekats samt två s.k. horisontella prioriteringar, som rör uppbyggnaden av ett EU-gemensamt signalsystem för järnväg (ERTMS) och sjömotorvägar (MoS). Korridorerna finns fastställda i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1316/2013 av den 11 december 2013 om inrättande av fonden för ett sammanlänkat Europa, om ändring av förordning (EU) nr 913/2010 och om upphörande av förordningarna (EG) nr 680/2007 och (EG) nr 67/2010 (CEF-förordningen). Sverige berörs av stomnätskorridoren Skandinavien–Medelhavet.

Kommissionen har föreslagit en revidering av CEF-förordningen som innebär en förlängning av stomnätskorridoren Skandinavien–Medelhavet norra del i enlighet med ett förslag från regeringen (COM (2018) 438 final). Förlängningen är en del av den partiella överenskommelsen om ny förordning som rådet och Europaparlamentet uppnådde under våren 2019 (ST 7207/19).

Vidare har kommissionen i sitt förslag till ett nytt finansiellt ramverk för EU perioden 2021–2027 föreslagit att 30,6 miljarder euro ska avsättas till infrastrukturåtgärder inom CEF. Dessa föreslås uppdelas för tre olika ändamål: generella ändamål (12,8 miljarder euro), ett bidrag från Sammanhållningsfonden för insatser gällande sammanhållning (11,3 miljarder euro) och ett tredje ändamål för att främja militär mobilitet på transportområdet (6,5 miljarder euro). Förhandling mellan rådet och Europaparlamentet om förordningens budgetrelaterade frågor görs i de pågående förhandlingarna om EU:s långtidsbudget (MFF).

Förslag och beräkningar

Tabell 3.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**150 000**	**150 000**	**150 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**150 000**	**150 000**	**150 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 150 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 150 000 000 kronor respektive 150 000 000 kronor.

3.6.11 1:11 Trängselskatt i Stockholm

Tabell 3.50 Anslagsutveckling 1:11 Trängselskatt i Stockholm

Tusental kronor

2018	Utfall	2 322 245	Anslags-sparande	1 044 878
2019	Anslag	1 752 609 [1]	Utgifts-prognos	2 751 209
2020	**Förslag**	**2 215 476**		
2021	Beräknat	2 037 000		
2022	Beräknat	2 068 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för

- investeringar i vägnätet i Stockholmsregionen som finansieras med överskott från trängselskatten,
- statlig medfinansiering till projektering av tunnelbaneutbyggnaden i Stockholmsregionen,
- medfinansiering av tunnelbaneutbyggnad i Stockholmsregionen,

– investeringskostnader och utbyte av utrustning i betalsystemet, samt
– system- och administrationsutgifter för trängselskatten.

Kompletterande information

Bestämmelser som anknyter till anslagets användning finns i förordningen (2009:237) om statlig medfinansiering till vissa regionala kollektivtrafikanläggningar m.m.

Genom 2013 års Stockholmsförhandling har staten den 7 januari 2014 slutit avtal om finansiering och medfinansiering av utbyggnad av tunnelbanan samt ökad bostadsbebyggelse i Stockholms län med Stockholms läns landsting, Stockholms kommun, Nacka kommun, Solna kommun och Järfälla kommun (N2013/05666/TE). Enligt avtalet ska staten bidra med statlig medfinansiering till tunnelbaneutbyggnaden i Stockholm.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Trängselskatt i Stockholm* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 28 500 000 000 kronor 2021–2057.

Skälen för regeringens förslag: De investeringar i väginfrastrukturen som finansieras från anslaget för trängselskatt i Stockholm förutsätter att Trafikverket ingår avtal med externa parter om ekonomiska åtaganden för flera år framåt i tiden. Bemyndigandet bör avse all upphandlad verksamhet där fleråriga avtal sluts, som inte faller under 6 kap. 2 § budgetlagen. Bemyndigandet avser det totalbelopp som regeringen får ha bundit upp i avtal vid budgetårets utgång. I beräkningarna av bemyndigandet inkluderas framtida räntekostnader på upptagna lån.

Vid beräkningarna används en långsiktig jämviktsränta som i dag är 4,20 procent vilken är fastställd av den europeiska tillsynsmyndigheten EIOPA (European Insurance and Occupational Pensions Authority). Räntekostnader redovisas som ett åtagande inom bemyndiganderamen först då lån tagits upp. Avgörande för när ett åtagande inträffar är vanligen när respektive kontrakt tecknas.

Ekonomiska åtaganden som staten ingår i samband med överenskommelser med kommuner, landsting eller företag om medfinansiering av transportinfrastruktur ska dock i vissa fall omfattas av begärda bemyndiganden redan det år staten ingår sådana överenskommelser. De exakta tidpunkterna för kontraktstecknandet i de enskilda fallen kan vara svåra att förutse. Av detta följer att det behövs en viss buffert i bemyndigandet. Utan en sådan försämras möjligheterna för att genomföra kostnadseffektiva upphandlingar och därmed också ett kostnadseffektivt byggande. Exempelvis kan det då bli nödvändigt att skjuta upp den avslutande delen av en upphandling för att inte överskrida bemyndigandet vilket försenar och kan fördyra projektgenomförandet. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Trängselskatt i Stockholm* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 28 500 000 000 kronor 2021–2057.

Tabell 3.51 Beställningsbemyndigande för anslag 1:11 Trängselskatt i Stockholm

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2057
Ingående åtaganden	18 496 900	22 163 585	23 267 410			
Nya åtaganden	5 118 110	3 578 240	6 500 000			
Infriade åtaganden	-1 451 425	-2 474 415	-1 918 510	-2 078 668	-1 574 304	-24 195 928
Utestående åtaganden	22 163 585	23 267 410	27 848 900			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**37 376 000**	**38 006 000**	**28 500 000**			

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterat med underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Låneram

Överskottet från trängselskatten ska i enlighet med den s.k. Stockholmsöverenskommelsen finansiera bl.a. Förbifart Stockholm. Därutöver ska överskottet användas till andra väganknutna projekt i Stockholmsregionen för 5 000 miljoner kronor i 2009 års priser samt för utbyggnad av tunnelbanan i Stockholm. Den del av investeringarna som täcks av framtida skatteintäkter finansieras genom lån i Riksgäldskontoret. Dessa lån redovisas under anslag 1:1 *Utveckling av statens trans-portinfrastruktur* tillsammans med övriga lån som Trafikverket tar upp för infrastrukturprojekt, eftersom de ingår i den samlade låneramen för infrastrukturprojekt. Lån tas även upp för räntekostnader. Räntor och återbetalning av lån kommer att belasta anslag 1:11 *Trängselskatt i Stockholm*.

Regeringens överväganden

Uppföljning av överskott i förhållande till avsatta medel

Tilldelningen av medel från trängselskatteinkomster till väginvesteringar utgår från en prognos av hur stort överskott trängselskattesystemet förväntas ge det kommande året, dvs. hur stort nettot av inbetald trängselskatt och kostnaderna för att administrera systemet förväntas bli. I fastställandet av de medel som avsätts till investeringar tas hänsyn till hur väl tidigare beräknade överskott och avsatta medel har stämt överens.

I nedan finns en sammanställning av inbetald trängselskatt, kostnaderna för administration samt avsatta medel till väginvesteringar under perioden 2007–2017. Tabellen nedan har justerats genom att även anslagssparande på posterna som berörda myndigheter disponerar för administrationskostnader, som omfördelas till anslagsposten avsatt för investeringar, ingår i tabellen. Av tabellen framgår att den ackumulerade differensen mellan överskott och totalt avsatta medel vid utgången av 2018 uppgick till 271 476 000 kronor. Detta belopp läggs till det beräknade överskottet 2019, se vidare i tabell 3.54.

Tabell 3.52 Trängselskatt i Stockholm – uppföljning av överskott i förhållande till avsatta medel till väginvesteringar

Tusental kronor

	2007–2014	2015	2016	2017	2018
Intäkter från inbetald trängselskatt	5 828 700	865 825	1 537 873	1 694 656	1 698 554
Kostnader för administration	2 022 150	140 200	146 203	169 214	126 746
Överskott	3 806 550	725 625	1 391 670	1 525 442	1 571 808
Investeringar i vägnätet (Förbifart Stockholm och andra väganknutna projekt i Stockholmsregionen samt tunnelbanan i Stockholms län.) Medlen avsatta på en egen anslagspost i regleringsbrev exkl. omdisponeringar under året.	3 581 270	819 838	1 207 476	1 273 551	1 380 525
Medel som omdisponerats	326 536	0	125 800	27 208	7 417
Summa totalt avsatta medel	**3 907 806**	**819 838**	**1 333 276**	**1 300 759**	**1 387 942**
Differens mellan överskott och avsatta medel	-101 256	-94 213	58 394	224 683	183 866
Ackumulerad differens	**-77 752**	**-195 469**	**-137 075**	**87 609**	**271 476**

Källa: Årsredovisningar från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket för aktuella budgetår.

Uppföljning av avsatta medel och hur de har använts

Enligt den s.k. Stockholmsöverenskommelsen ska överskottet från trängselskatten huvudsakligen finansiera Förbifart Stockholm. Därutöver ska överskottet användas till andra väganknutna projekt i Stockholmsregionen för 5 000 miljoner kronor. Överskottet ska även genom 2013 års Stockholmsförhandling bidra med medfinansiering av utbyggnaden av tunnelbanan i Stockholmsregionen.

Det bör understrykas att beräkningen av de medel som avsätts till investeringar endast är avsedd att spegla de överskott som trängselskattesystemet ger och därmed inte hur stor del av överskottet som används till investeringar. Medel till investeringar som inte används enskilda år överförs i stället som anslagssparande till kommande år. Som framgår av tabell 3.53 nedan hade ett anslagssparande på cirka 1 023 223 000 kronor ackumulerats vid utgången av 2018.

Beräkning av medel som ska avsättas till investeringar

Av tabellen nedan framgår att nettoöverskottet från inbetalad trängselskatt beräknas uppgå till 1 802 600 000 kronor 2020. I beräkningen av hur stort belopp som ska avsättas till investeringar för 2020 tas hänsyn till den ackumulerade differensen mellan överskott och avsatta medel t.o.m. 2018 på 271 476 000 kronor.

Med beaktande av beräknat överskott för 2020, samt differens mellan överskott och avsatta medel t.o.m. 2018 avser regeringen att avsätta 2 074 076 000 kronor till investeringar i regleringsbrev för 2020, se tabell 3.54 nedan.

Tabell 3.53 Trängselskatt i Stockholm –uppföljning av hur avsatta medel har använts

Tusental kronor

	2010–2013	2014	2015	2016	2017	2018
Investeringar i vägnätet (Förbifart Stockholm och andra väganknutna projekt i Stockholmsregionen samt tunnelbanan i Stockholms län.) Medlen avsatta på en egen anslagspost i regleringsbrev exkl. omdisponeringar under året.	2 482 934	686 986	819 838	1 207 476	1 273 551	1 380 525
Medel som omdisponerats	183 240	143 296	0	125 800	27 208	7 417
Ingående anslagssparande	1 559 813	960 985	1 484 093	1 437 390	1 790 484	1 830 781
Summa totalt tillgängliga medel	**4 225 987**	**1 791 267**	**2 303 931**	**2 770 666**	**3 091 242**	**3 218 722**
Användning (kostnader för genomförda investeringar)	1 832 293	307 174	866 541	980 182	1 260 461	2 195 499
Utgående anslagssparande	**2 393 695**	**1 484 093**	**1 437 390**	**1 790 484**	**1 830 781**	**1 023 223**

Källa: Årsredovisningar från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket för aktuella budgetår.

Tabell 3.54 Trängselskatt i Stockholm – beräkning av medel som avsätts till investeringar

Tusental kronor

	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Intäkter från trängselskatt	1 944 000	2 037 000	2 068 000
Kostnader för administration	141 400	141 400	141 400
Överskott	1 802 600	1 895 600	1 926 600
Justering för ackumulerad differens	271 476		
Till investeringar (avsätts på anslagspost i Trafikverkets regleringsbrev)	**2 074 076**	**1 895 600**	**1 926 600**

Källa: Årsredovisningar från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket för aktuella budgetår.

Beräkning av anslagsnivån

Trängselskatt är en statlig tids- och platsrelaterad skatt som tas ut med stöd av lagen (2004:629) om trängselskatt. Skattskyldighet inträder när en skattepliktig bil brukas vid passage av en betalstation. Trängselskatten syftar till att förbättra framkomligheten, förbättra miljön och bidra till att finansiera infrastruktursatsningar. Lagen gäller hela Sverige, men närmare bestämmelser om var och när skatt tas ut samt skattens storlek finns i särskilda bilagor till lagen. För närvarande tas trängselskatt ut i Stockholms kommun och Göteborgs kommun (10 § lagen om trängselskatt). Anslaget förändras därför i sedvanlig ordning och som framgår nedan avsätts 2 074 076 000 kronor till investeringar 2020. Dessutom avsätts sammanlagt 141 400 000 kronor för administrationskostnader. Det sammanlagda anslagsbehovet för 2020 blir därmed 2 215 476 000 kronor.

Tabell 3.55 Anslag 1:11 Trängselskatt i Stockholm – fördelning på anslagsposter

Tusental kronor

	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Trafikverket: Investeringar i vägnätet (Förbifart Stockholm och andra väganknutna projekt i Stockholmsregionen samt tunnelbanan i Stockholms län)	2 074 076	1 895 600	1 926 600
Trafikverket: administration	40 000	40 000	40 000
Transportstyrelsen: administration	85 000	85 000	85 000
Kronofogdemyndigheten: administration	3 400	3 400	3 400
Sveriges Domstolar: administration	1 000	1 000	1 000
Skatteverket: administration	12 000	12 000	12 000
Summa/anslag	**2 215 476**	**2 037 000**	**2 068 000**

Källa: Prognoser från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket samt i Regeringskansliets beräkningar.

Förslag och beräkning

Tabell 3.56 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Trängselskatt i Stockholm

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 752 609**	**1 752 609**	**1 752 609**
Förändring till följd av:			
Beslut	22 000	-117 800	-117 800
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	440 867	402 191	433 191
Förslag/beräknat anslag	**2 215 476**	**2 037 000**	**2 068 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 215 476 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Trängselskatt i Stockholm* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 037 000 000 kronor respektive 2 068 000 000 kronor.

3.6.12 1:12 Transportstyrelsen

Tabell 3.57 Anslagsutveckling 1:12 Transportstyrelsen

Tusental kronor

2018	Utfall	2 119 790	Anslags-sparande	36 728
2019	Anslag	2 188 567 [1]	Utgifts-prognos	2 195 403
2020	**Förslag**	**2 215 497**		
2021	Beräknat	2 239 198 [2]		
2022	Beräknat	2 255 137 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 2 203 688 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 2 184 588 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Transportstyrelsens förvaltningsutgifter samt för att betala svenskt medlemskap i internationella organisationer inom transportområdet. Anslaget får även användas för system- och administrationsutgifter förknippade med Transportstyrelsens uppbörd av andra skatter än trängselskatt, administration av bonus till klimatbonusbilar samt för utbetalning av statsbidrag till vårdgivare för inrapportering av uppgifter till Transportstyrelsens olycksdatabas, Strada.

Kompletterande information

Transportstyrelsens system- och administrationsutgifter för trängselskatt finansieras från anslag 1:11 *Trängselskatt i Stockholm* och 1:14 *Trängselskatt i Göteborg*.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.58 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	1 144 517	1 364 761	-220 244	72 532
Prognos 2019	1 360 000	1 450 000	-90 000	-17 468
Budget 2020	1 467 000	1 440 000	27 000	9 532

Källa: Transportstyrelsens budgetunderlag för 2020–2022, inkl. kompletterande underlag från Transportstyrelsen (I2019/00359/US).

Tabell 3.59 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	79 379	67 523	11 856	-10 576
Prognos 2019	67 000	61 000	6 000	-4 576
Budget 2020	66 500	[1] 62 000	4 500	-76

[1] Av intäkterna som disponeras 2020 avser 31 000 tkr den del av undervägsavgiften som disponeras för tillsyn av flygtrafiktjänst i svenskt luftrum samt 24 000 tkr, 6 000 tkr respektive 5 500 tkr intäkter som disponeras för administration av felparkeringsavgifter, infrastrukturavgifter respektive GAS-systemet.

Källa: Transportstyrelsens budgetunderlag för 2020–2022, inkl. kompletterande underlag från Transportstyrelsen (I2019/00359/US).

I enlighet med de finansieringsprinciper som gäller för Transportstyrelsens verksamhet tar myndigheten ut avgifter för att täcka kostnader för tillståndsprövning, tillsyn och registerhållning. Intäkterna från dessa verksamheter redovisas mot inkomsttitel. Fram till den 1 maj 2018 gällde det även intäkterna från den så kallade myndighetsavgiften som togs ut per avresande passagerare från svenska flygplatser och som finansierade regelgivningen och delar av den övriga verksamheten på luftfartsområdet. Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2018:19:1 utg.omr. 22) sin avsikt att ta bort bemyndigandet avseende myndighetsavgiften, vilket skedde med verkan från och med den 1 maj 2018. De verksamhetskostnader som tidigare täcktes av intäkterna från myndighetsavgiften finansieras fortsatt från anslag 1:12 *Transportstyrelsen*, men från den anslagspost som avser den skattefinansierade verksamheten. Verksamheten räknas därmed inte längre som offentligrättslig.

Tabell 3.60 Offentligrättslig verksamhet 2020 – fördelning av budgeterade kostnader på verksamhetsområden och trafikslag

Tusental kronor

	Väg	Järnväg	Sjöfart	Luftfart	Summa
Regelgivning	0	0	0	0	**0**
Tillsyn	101 000	40 000	43 000	121 000	**305 000**
Tillståndsprövning	306 000	14 000	24 000	62 000	**406 000**
Registerhållning	863 000	2 000	14 000	6 000	**885 000**
Summa	**1 270 000**	**56 000**	**81 000**	**189 000**	**1 596 000**

Källa: Transportstyrelsens budgetunderlag för 2020–2022 (I2019/00359/US).

Av tabell 3.60 framgår hur de budgeterade kostnaderna i den avgiftsbelagda offentligrättsliga verksamheten inom Transportstyrelsen fördelas mellan de fyra trafikslagen och myndighetens verksamhetsområden. Med anledning av borttagandet av myndighetsavgiften från den 1 maj 2018 finansieras regelgivning i sin helhet med skattemedel från 2019.

När det gäller de avgifter som disponeras för särskilda ändamål redovisas i tabell 3.59 den del av intäkterna som finansierar verksamhet inom Transportstyrelsen. Därutöver disponerar Transportstyrelsen intäkterna inom luftfarts- och vägtrafikområdena som är av transfereringskaraktär. Dessa intäkter redovisas i tabell 3.61.

Tabell 3.61 Avgiftsfinansierade transfereringar

Tusental kronor

	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)
Utfall 2018	1 123 909	1 032 801	91 108
Prognos 2019	1 180 061	1 147 071	32 990
Budget 2020	1 202 000	[1] 1 175 000	27 000

[1] Intäkterna som 2020 disponeras inom luftfartsområdet består av den del av GAS-avgiften som betalas ut till flygplatserna som ersättning för deras skäliga kostnader för säkerhetskontroll (906 000 tkr) samt den del av undervägsavgiften som disponeras för ersättning till flygplatser för kostnader för kommunikation, navigation och övervakning, CNS (69 000 tkr) och medlemsavgift i Eurocontrol (152 000 tkr). Intäkterna som 2020 disponeras inom vägtrafikområdet består av den del av infrastrukturavgifterna som tas ut på vägbroarna över Motalaviken (16 000 tkr) och Sundsvallsfjärden (44 000 tkr) samt av försäljningen av personliga fordonsskyltar (15 000 tkr) som betalas till Trafikverkets räntekonto.

Källa: Transportstyrelsens budgetunderlag för 2020–2022 (I2019/00359/US).

Tabell 3.62 innehåller uppgifter om intäkter som Transportstyrelsen redovisar mot inkomsttitel och som inte motsvaras av verksamhetskostnader inom Transportstyrelsen.

Tabell 3.62 Avgifter som redovisas mot inkomsttitel och som inte motsvaras av verksamhetskostnader inom Transportstyrelsen

Tusental kronor

	Intäkter som inte får disponeras	Kostnader	Resultat
Utfall 2018	193 905		193 905
Prognos 2019	194 000		194 000
Budget 2020	194 000 [1]		194 000

[1] Intäkterna som 2020 redovisas mot inkomsttitel avser den del av undervägsavgiften som utgör kompensation från Eurocontrol (1 000 tkr), intäkter från felparkeringsavgifter (73 000 tkr), rest- och dröjsmålsavgifter (82 000 tkr), överlastavgifter (10 000 tkr), sanktionsavgifter vid överträdelser av reglerna för kör- och vilotider och färdskrivare vid vägtransporter (28 000 tkr).

Källa: Transportstyrelsens budgetunderlag för 2020–2022 (I2019/00359/US).

Den uppdragsverksamhet som Transportstyrelsen bedriver redovisas i tabell 3.63. Den hör i huvudsak till vägtrafikområdet och omfattar bl.a. informationsuttag ur vägtrafikregistret.

Tabell 3.63 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt-kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	72 563	82 680	-10 118 [1]	20 420
(varav tjänsteexport)				
Prognos 2019	75 000	79 000	-4 000	16 420
(varav tjänsteexport)				
Budget 2020	82 000	83 000	-1 000	15 420
(varav tjänsteexport)				

[1]Transportstyrelsen har justerat avgiftsnivåerna i syfte att hantera ackumulerade överskott, vilket gör att resultatet är negativt.

Källa: Transportstyrelsens budgetunderlag för 2020–2022 (I2019/00359/US).

Regeringens överväganden

Transportstyrelsens databas över olyckor och skador i trafiken, Strada

Transportstyrelsen utbetalar ersättning till vårdgivare för inrapportering av uppgifter till Strada. Regeringens bedömning är att ändamålet behöver förtydligas i detta avseende. Regeringen föreslår därför att ändamålet för anslag 1:12 *Transportstyrelsen* utvidgas så att det även får användas för utbetalning av statsbidrag till vårdgivare för inrapportering av uppgifter till Transportstyrelsens olycksdatabas, Strada.

Förslag och beräkning

Tabell 3.64 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Transportstyrelsen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 188 567**	**2 188 567**	**2 188 567**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	33 998	69 813	105 773
Beslut	-7 068	-19 182	-39 203
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 215 497**	**2 239 198**	**2 255 137**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 2 215 497 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Transportstyrelsen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 239 198 000 kronor respektive 2 255 137 000 kronor.

3.6.13 1:13 Trafikanalys

Tabell 3.65 Anslagsutveckling 1:13 Trafikanalys

Tusental kronor

2018	Utfall	64 574	Anslags-sparande	5 553
2019	Anslag	68 987 [1]	Utgifts-prognos	69 608
2020	**Förslag**	**70 001**		
2021	Beräknat	71 133 [2]		
2022	Beräknat	72 273 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 70 001 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 70 001 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas till Trafikanalys förvaltningsutgifter vilket omfattar statistik-, utvärderings- och analysverksamhet inom transportområdet samt statistik avseende maritima näringar.

Regeringens överväganden

Förslag och beräkning

Tabell 3.66 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Trafikanalys

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**68 987**	**68 987**	**68 987**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 014	2 146	3 286
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**70 001**	**71 133**	**72 273**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 70 001 000 kronor anvisas under anslaget 1:13 *Trafikanalys* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 71 133 000 kronor respektive 72 273 000 kronor.

3.6.14 1:14 Trängselskatt i Göteborg

Tabell 3.67 Anslagsutveckling 1:14 Trängselskatt i Göteborg

Tusental kronor

2018	Utfall	888 130	Anslags-sparande	30 323
2019	Anslag	836 656 [1]	Utgifts-prognos	137 482
2020	**Förslag**	**930 236**		
2021	Beräknat	1 010 000		
2022	Beräknat	1 042 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för

- finansiering av investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg i Göteborgsregionen,
- investeringskostnader och utbyte av utrustning i betalsystemet, samt
- system- och administrationskostnader för trängselskatten i Göteborg.

Bemyndigande och ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Trängselskatt i Göteborg* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 180 000 000 kronor 2021–2037.

Skälen för regeringens förslag: De investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg som Trafikverket ska göra för överskottet från trängselskatten i Göteborg innebär att myndigheten måste ingå avtal med externa parter om ekonomiska åtaganden för flera år framåt i tiden. Bemyndigandet bör avse all upphandlad verksamhet där fleråriga avtal sluts, som inte faller under 6 kap. 2 § budgetlagen. Bemyndigandet avser det totalbelopp som regeringen får ha bundit upp i avtal vid budgetårets utgång. I beräkningarna av bemyndigandet inkluderas framtida räntekostnader på upptagna lån.

Vid beräkningarna används en långsiktig jämviktsränta som i dag är 4,20 procent vilken är fastställd av den europeiska tillsynsmyndigheten EIOPA (European Insurance and Occupational Pensions Authority). Räntekostnader redovisas som ett åtagande inom bemyndigandet först då lån tagits upp. Avgörande för när ett åtagande inträffar är vanligen när respektive kontrakt tecknas.

Ekonomiska åtaganden som staten ingår i samband med överenskommelser med kommuner, landsting eller företag om medfinansiering av transportinfrastruktur ska dock i vissa fall omfattas av begärda bemyndiganden redan det år staten ingår sådana överenskommelser.

De exakta tidpunkterna för kontraktstecknandet i de enskilda fallen kan vara svåra att förutse. Av detta följer att det behövs en viss buffert i bemyndigandet. Utan en sådan försämras möjligheterna för att genomföra kostnadseffektiva upphandlingar och därmed också ett kostnadseffektivt byggande. Exempelvis kan det då bli nödvändigt att skjuta upp den avslutande delen av en upphandling för att inte överskrida bemyndigandet vilket försenar och kan fördyra projektgenomförandet. Regeringen bör därför bemyndi-

gas att under 2020 för anslaget 1:14 *Trängselskatt i Göteborg* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 180 000 000 kronor 2021–2037.

Tabell 3.68 Beställningsbemyndigande för anslag 1:14 Trängselskatt i Göteborg

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2037
Ingående åtaganden	3 851 300	3 086 300	3 123 700			
Nya åtaganden	-320 243	117 200	2 317 910			
Infriade åtaganden	-444 757	-79 800	-1 459 963	-708 255	-616 215	-2 657 177
Utestående åtaganden	3 086 300	3 123 700	3 981 647			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**7 538 000**	**6 344 000**	**4 180 000**			

Källa: Tabellen har tagits fram med utgångspunkt i Trafikverkets budgetunderlag 2020–2022 samt kompletterat med underlag från Trafikverket (I2019/00354/US).

Låneram

Överskottet från trängselskatten i Göteborg ska bidra till finansieringen av investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg i Göteborg, bl.a. Västlänken samt en ny älvförbindelse för vägtrafik vid Marieholm. Den del av investeringarna som täcks av framtida skatteintäkter finansieras genom lån i Riksgäldskontoret. Dessa lån redovisas under anslag 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* eftersom de ingår i den samlade låneramen för infrastrukturprojekt. Lån tas även upp för räntekostnader. Räntor och återbetalning av lån kommer att belasta anslag 1:14 *Trängselskatt i Göteborg*.

Regeringens överväganden

Uppföljning av överskott i förhållande till avsatta medel

Tilldelningen av medel från trängselskatteinkomster till investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg i Göteborg utgår från en prognos av hur stort överskott trängselskattesystemet förväntas ge det kommande året, dvs. hur stort nettot av inbetald trängselskatt och kostnaderna för att administrera systemet förväntas bli. I fastställandet av de medel som avsätts till investeringar tas hänsyn till hur väl tidigare beräknade överskott och avsatta medel har stämt överens.

I tabell 3.69 nedan finns en sammanställning av inbetald trängselskatt, kostnaderna för administration samt avsatta medel till väginvesteringar under perioden 2013–2018. Av tabellen framgår att den ackumulerade differensen mellan överskott och totalt avsatta medel vid utgången av 2018 uppgick till - 52 764 000 kronor. Detta belopp läggs till det beräknade överskottet 2019, se vidare tabell 3.71.

Tabell 3.69 Trängselskatt i Göteborg – uppföljning i förhållande till avsatt medel till väginvesteringar

Tusental kronor

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Intäkter från inbetald trängselskatt	625 646	817 610	943 495	1 012 656	1 015 166	986 710
Kostnader för administration	174 583	162 204	153 194	154 411	172 361	130 307
Överskott	451 063	655 406	790 301	858 245	842 805	856 403
Investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg i Göteborgsregionen (på anslagspost i regleringsbrev, exkl. omdisponeringar gjorda under resp. år)	493 900	607 550	672 543	813 079	836 574	739 324
Medel som omdisponerats	0	127 343	0	154 646	43 528	18 499
Summa totalt avsatta medel	**493 900**	**734 893**	**672 543**	**967 725**	**880 102**	**757 823**
Differens mellan överskott och avsatta medel	-42 837	-79 487	117 758	-109 480	-37 298	98 580
Ackumulerad differens	**-42 837**	**-122 324**	**-4 566**	**-114 046**	**-151 344**	**-52 764**

Källa: Årsredovisningar från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket för aktuella budgetår.

Uppföljning av avsatta medel och hur de har använts

I Trafikverkets regleringsbrev för 2018 avsattes 739 324 000 kronor för finansieringen av investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg i Göteborg. Som framgår av tabell 3.70 nedan saknas ett ackumulerat anslagssparande vid utgången av 2018.

Beräkning av medel som ska avsättas till investeringar

Av tabell 3.71 nedan framgår att nettoöverskottet från inbetalad trängselskatt beräknas uppgå till 836 050 000 kronor 2020. I beräkningen av hur stort belopp som ska avsättas till investeringar för 2020 tas hänsyn till den ackumulerade differensen mellan överskott och tidigare totalt avsatta medel 2018 på -52 764 000 kronor.

Med beaktande av beräknat överskott för 2019, samt differens mellan överskott och totalt avsatta medel 2018 avser regeringen att avsätta 783 286 000 kronor till investeringar i regleringsbrevet för 2020.

Tabell 3.70 Trängselskatt i Göteborg – uppföljning av hur avsatta medel har använts

Tusental kronor

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg i Göteborgsregionen (på anslagspost i regleringsbrev, exkl. omdisponeringar gjorda under resp. år)	493 900	607 550	672 543	813 079	836 574	739 324
Medel som omdisponerats	0	127 343	0	154 646	43 528	18 499
Ingående anslagssparande	0	0	0	783	0	0
Summa tillgängliga medel	**493 900**	**734 893**	**672 543**	**968 508**	**880 102**	**757 823**
Användning (kostnader för genomförda investeringar)	493 900	734 893	671 760	968 508	880 102	757 823
Utgående anslagssparande	**0**	**0**	**783**	**0**	**0**	**0**

Källa: Årsredovisningar från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket för aktuella budgetår.

Tabell 3.71 Trängselskatt i Göteborg – beräkning av medel som avsätts till investeringar

Tusental kronor

	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Intäkter från inbetald trängselskatt	983 000	1 010 000	1 042 000
Kostnader för administration	146 950	146 950	146 950
Överskott	836 050	863 050	895 050
Justering för ackumulerad differens	-52 764		
Till investeringar (avsätts på anslagspost i Trafikverkets regleringsbrev)	**783 286**	**863 050**	**895 050**

Källa: Prognoser från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket samt egna beräkningar.

Tabell 3.72 Anslag 1:14 Trängselskatt i Göteborg – fördelning på anslagsposter

Tusental kronor

	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Trafikverket: Investeringar i kollektivtrafik, järnväg och väg i Göteborgsregionen	783 286	863 050	895 050
Trafikverket: administration	22 000	22 000	22 000
Transportstyrelsen: administration	110 000	110 000	110 000
Kronofogdemyndigheten: administration	1 650	1 650	1 650
Sveriges Domstolar: administration	1 300	1 300	1 300
Skatteverket: administration	12 000	12 000	12 000
Summa	**930 236**	**1 010 000**	**1 042 000**

Källa: Prognoser från Trafikverket, Transportstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Sveriges Domstolar och Skatteverket samt i Regeringskansliets beräkningar.

Beräkning av anslagsnivån

Trängselskatt är en statlig tids- och platsrelaterad skatt som tas ut med stöd av lagen om trängselskatt. Skattskyldighet inträder när en skattepliktig bil brukas vid passage av en betalstation. Trängselskatten syftar till att förbättra framkomligheten, förbättra miljön och bidra till att finansiera infrastruktursatsningar. Lagen gäller hela Sverige, men närmare bestämmelser om var och när skatt tas ut samt skattens storlek finns i särskilda bilagor till lagen. För närvarande tas trängselskatt ut i Stockholms kommun och Göteborgs kommun (10 § lagen om trängselskatt). Anslaget förändras därför i sedvanlig ordning och som framgår ovan avsätts 783 286 000 kronor till investeringar 2020. Dessutom avsätts sammanlagt 146 950 000 kronor för administrationskostnader. Det sammanlagda anslagsbehovet för 2020 blir därmed 930 236 000 kronor.

Förslag och beräkning

Tabell 3.73 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Trängselskatt i Göteborg

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**836 656**	**836 656**	**836 656**
Förändring till följd av:			
Beslut	25 000	-27 200	-27 200
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	68 580	200 544	232 544
Förslag/beräknat anslag	**930 236**	**1 010 000**	**1 042 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 930 236 000 kronor anvisas under anslaget 1:14 *Trängselskatt i Göteborg* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 010 000 000 kronor respektive 1 042 000 000 kronor.

3.6.15 1:15 Sjöfartsstöd

Tabell 3.74 Anslagsutveckling 1:15 Sjöfartsstöd

Tusental kronor

2018	Utfall	1 432 147	Anslags-sparande	85 853
2019	Anslag	1 563 000 [1]	Utgifts-prognos	1 542 000
2020	**Förslag**	**1 588 000**		
2021	Beräknat	1 636 000		
2022	Beräknat	1 658 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas till utgifter för sjöfartsstöd som lämnas till fysiska och juridiska personer samt till partrederier som har eller har haft sjömän anställda för arbete ombord på svenskregistrerade fartyg.

Regeringens överväganden

Genomförande av beslutad sänkning av sjöfartsstödet

Enligt förordningen (2001:770) om sjöfartsstöd kan stöd lämnas till arbetsgivare för skatt på sjöinkomst samt arbetsgivarens kostnader för arbetsgivaravgifter och allmän löneavgift. I samband med att tonnagebeskattningssystemet infördes 2016 beslutades att minskningen av statens intäkter delvis skulle finansieras genom en sänkning av anslaget för sjöfartsstöd (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:TU1, rskr. 2015/16:98). I praktiken innebär detta att efter att förordningsändringen har trätt i kraft kommer en arbetsgivare att få tillbaka 99 procent (i stället för 100 procent) av skatteavdrag och sociala avgifter.

Förslag och beräkning

Tabell 3.75 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Sjöfartsstöd

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 563 000**	**1 563 000**	**1 563 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	25 000	73 000	95 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 588 000**	**1 636 000**	**1 658 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 588 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:15 *Sjöfartsstöd* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 636 000 000 kronor respektive 1 658 000 000 kronor.

3.6.16 1:16 Internationell tågtrafik

Tabell 3.76 Anslagsutveckling 1:16 Internationell tågtrafik

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande
2019	Anslag	42 000 [1]	Utgifts-prognos
2020	**Förslag**	**50 000**	
2021	Beräknat	50 000	
2022	Beräknat	50 000	

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för av staten upphandlad tågtrafik från Sverige till destinationer i andra länder. Anslaget får även användas för utgifter för tillfällig juridisk, ekonomisk eller annan expertis vid ingående av nya avtal samt för förvaltningsutgifter som är direkt hänförliga till sådana avtal.

Regeringens överväganden

Nattåg till flera europeiska städer
Trafikverket har regeringens uppdrag att utreda förutsättningarna för att upphandla nattågstrafik med dagliga avgångar till flera europeiska städer. Anslaget ökas med 50 miljoner kronor per år under perioden 2020–2022.

Förslag och beräkning

Tabell 3.77 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Internationell tågtrafik

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]			
Förändring till följd av:			
Beslut	50 000	50 000	50 000
Varav BP20	50 000	50 000	50 000
Varav			
Nattåg till europeiska städer	50 000	50 000	50 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 000**	**50 000**	**50 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 50 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:16 *Internationell tågtrafik* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 50 000 000 kronor respektive 50 000 000 kronor.

3.6.17 1:17 Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m.

Tabell 3.78 Anslagsutveckling 1:17 Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande
2019	Anslag	[1]	Utgifts-prognos
2020	**Förslag**	**157 000**	
2021	Beräknat	231 000	
2022	Beräknat	299 000	

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för kapitalkostnader avseende investeringar samt övriga utgifter, drift och underhåll avseende statliga åtaganden för flygtrafiktjänst.

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att ett nytt anslag skapas för viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m. Till anslaget förs medel som under 2019 budgeterats under anslag 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* för åtgärder och investeringar i viss infrastruktur för flygtrafiktjänst. Enligt regeringens bedömning är det lämpligt att åtagandet budgeteras under separat anslag, bl.a. mot bakgrund att utgifterna avseende investeringar avser räntor och avskrivning, till skillnad från vad som är fallet i övrigt under anslag 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur*. Anslaget avser utgifter för sådana investeringar, drift och åtgärder som behövs för att förstärka kontinuiteten och tillgängligheten inom flygtrafiktjänstområdet och skapa ytterligare robusthet och redundans. Anslaget omfattar inte kommersiella investeringar.

Anslaget ökas därför med 157 000 000 kronor 2020 och från och med 2021 med 231 000 000 kronor. Finansiering föreslås genom att anslag 1:1 *Utveckling av statens transportinfrastruktur* minskas med motsvarande belopp. Vidare tillförs anslaget från och med 2022 ytterligare 68 miljoner kronor.

Förslag och beräkning

Tabell 3.79 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]			
Förändring till följd av:			
Beslut	157 000	231 000	299 000
Varav BP20	157 000	231 000	299 000
Varav			
Åtgärder och investeringar samt drift avseende viss infrastruktur f	157 000	231 000	299 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**157 000**	**231 000**	**299 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 157 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:17 *Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 231 000 000 kronor respektive 299 000 000 kronor.

3.6.18 Sjöfartsverket

Sjöfartsverkets ekonomiska mål

Regeringens förslag: Sjöfartsverket ska, räknat på resultatet efter skattemotsvarighet över en konjunkturcykel, ha en räntabilitet om lägst 3,5 procent. Sjöfartsverket ska, på lång sikt, ha en soliditet om lägst 25 procent.

Regeringen bemyndigas att besluta om utdelning och skattemotsvarighet vad avser Sjöfartsverkets ekonomiska resultat.

Skälen för regeringens förslag: Sjöfartsverket ska verka för att de transportpolitiska målen uppnås. Detta ska ske på ett företagsekonomiskt sätt och inom ramen för en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning.

I Sjöfartsverkets uppdrag ingår bl.a. att planera och tillhandahålla infrastruktur och tjänster för sjöfarten i form av farleder, isbrytning, lotsning, sjögeografisk information samt att ansvara för sjö- och flygräddningstjänst.

Verksamheten finansieras genom sjöfartsavgifter i form av farledsavgifter och lotsavgifter, anslag och övriga externa intäkter. Sjöfartsverkets ekonomiska resultat under de senaste åren har påverkats negativt vilket främst har sin grund i omvärderingar av pensionsskulden till följd av låga marknadsräntor samt att intäkterna varit för låga i förhållande till kostnaderna. Åren 2007–2018 har Sjöfartsverkets pensionsskuld ökat med mer än 1 miljard kronor till följd av ändrade beräkningsgrunder. Detta har sammantaget haft en stor negativ inverkan på resultatet och bidragit till att den ekonomiska ställningen kraftigt har försämrats.

Den 1 januari 2018 började Sjöfartsverket att tillämpa en reviderad avgiftsmodell med bl.a. syftet att få en ekonomi i långsiktig balans, minska sjöfartens miljöpåverkan samt öka transparensen i avgiftssystemet. Farledsavgifter tas ut av fartyg som anlöper svensk hamn. Vid fastställelse av farledsavgiften tas hänsyn till fartygets storlek, last, passagerare och miljöpåverkan. Lotsavgifter tas ut vid anlitande av lots efter fartygens storlek och lotsad tid. Det reviderade avgiftssystemet tillsammans med ett kontinuerligt effektiviserings- och förändringsarbete för att minska kostnaderna i verksamheten förväntas bidra till att långsiktigt få en ekonomi i balans. Sjöfartsverkets rörelseintäkter för 2018 uppgick till 2 404 (2 189) miljoner kronor medan rörelsekostnaderna uppgick till 2 331 (2 296) miljoner kronor. Resultatet efter finansiella intäkter och kostnader uppgick för 2018 till cirka 48 (-120) miljoner kronor varav 33 miljoner kronor satts av till resultatutjämningsfonden som används för att balansera ekonomiskt goda år mot sämre år. Det redovisade resultatet för räkenskapsåret uppgår till 15 miljoner kronor.

Tabell 3.80 Verksamhetens rörelseintäkter och rörelseresultat fördelat på verksamhetsområden

Miljoner kronor

	Intäkter 2017	Intäkter 2018	Resultat 2017	Resultat 2018
Sjöfartsverket, totalt	2 189	2 404	01	15[1]
Sjöfartsavgifter	1 604	1 780		
Övriga rörelseavgifter	335	367		

[1] Beloppet avser resultat efter avsättningar till och upplösningar från resultatutjämningsfonden.

Källa: Sjöfartsverkets årsredovisning för 2018.

Resultatförbättringen beror främst på ökade sjöfartsavgifter men även på minskade kostnader på grund av ändrade beräkningsgrunder i pensionsskulden.

Vid utgången av 2018 uppgick det egna kapitalet till 442 (395) miljoner kronor. För 2016 var motsvarande belopp 514 miljoner kronor.

Sjöfartsverkets ekonomiska mål för 2018 var att resultatet efter skattemotsvarighet ska uppgå till 3,5 procent av justerat eget kapital under en konjunkturcykel, samt att soliditeten långsiktigt ska uppgå till minst 25 procent.

Tabell 3.81 Översikt av de ekonomiska målen

Procent

	Mål 2016	Utfall 2016	Mål 2017	Utfall 2017	Mål 2018	Utfall 2018
Räntabilitet på eget kapital efter skattemotsvarighet	3,5	0	3,5	0	3,5	3,5
Soliditet	25	12,3	25	8,8	25	8,9

Källa: Sjöfartsverkets årsredovisning för 2018.

För 2018 uppgick räntabiliteten på eget kapital efter skattemotsvarighet till 3,5 procent. Sjöfartsverket har dessförinnan inte på många år uppfyllt sina ekonomiska mål.

Huvudorsaken är ökade kostnader för pensionsskulden men även att intäkterna varit för låga i förhållande till kostnaderna, vilket har bidragit till att den ekonomiska ställningen urholkats. De redovisningsprinciper för beräkning av pensionsskulden som gäller för Sjöfartsverket och övriga affärsverk innebär att de tillämpar den ränta för skuldberäkning som Statens tjänstepensionsverk (SPV) fastställer. De senaste årens låga räntenivåer och därmed höga avsättningar för pensioner har haft en negativ påverkan på pensionsskulden vilket i sin tur ger kända jämförelsestörande effekter för styrningen. En omläggning vid nuvarande ränteläge bedöms dock också ge negativa effekter vilket innebär att regeringen så här långt inte bedömt det möjligt att ändra systemet.

Det finns anledning att fortsatt noggrant följa den ekonomiska utvecklingen för Sjöfartsverket för att säkerställa att Sjöfartsverkets olika verksamheter i framtiden kan bedrivas i ekonomisk balans.

Uppföljning av investeringsplanen

Sjöfartsverkets investeringar uppgick för 2018 till 706 miljoner kronor. Bland större investeringsposter kan nämnas investeringar i farledsförbättringar, isbrytningsfartyg och lotsbåtar.

Sjöfartsverkets investeringar har till övervägande del finansierats med egna medel men sedan några år tillbaka finansieras farledsprojekt upptagna i nationell plan för transportsystemet, via bidrag från Trafikverket. Bemyndigande för 2019 finns att inom en ram om 100 miljoner kronor ta upp lån i och utanför Riksgäldskontoret för finansiering av investeringar.

Prognostiserat utfall mot regeringens uppställda ekonomiska mål

Regeringen bedömer att nuvarande räntabilitetskrav på eget kapital om 3,5 procent räknat på resultatet efter skattemotsvarighet över en konjunkturcykel är motiverat som ett långsiktigt mål.

Soliditeten vid det senaste årsbokslutet uppgick till 8,9 procent, vilket är något bättre jämfört med året innan men långt från målet på 25 procent. Bedömningen är att det bl.a. mot bakgrund av de stora ökningarna av pensionsskulden kommer att ta lång tid innan soliditetsmålet är uppfyllt. Regeringen anser dock att soliditetsmålet är motiverat mot bakgrund av den verksamhet som bedrivs i Sjöfartsverket, och att verket på lång sikt bör nå upp till detta mål.

Beträffande utdelningskravet anser regeringen att detta på sikt bör vara en tredjedel av vinsten, räknat som resultatet efter skattemotsvarighet. Regeringen fastställde utdelningen för 2018 till cirka 4,9 miljoner kronor. Inom ramen för uppföljning av Sjöfartsverkets verksamhet följer regeringen löpande utvecklingen av dessa mål.

Utdelning och skattemotsvarighet föreslås även fortsättningsvis beslutas av regeringen i samband med bokslutet.

Nedanstående tabell redovisar prognosen över Sjöfartsverkets resultat så som det framställts i treårsplanen för 2020–2022.

Tabell 3.82 Prognos av Sjöfartsverkets resultat

Miljoner kronor där inte annat anges

	2019	2020	2021	2022
Resultat efter finansiella poster	31,7	21,7	30,5	-11,5
Räntabilitet på eget kapital efter skattemotsvarighet (%)	7,0	4,6	6,2	Neg
Soliditet[1] (%)	8,1	6,9	6,0	4,3
Soliditet[2]	10,1	10,2	8,0	5,2
Beräknad skattemotsvarighet	0,0	0,0	0,0	0,0
Beräknad utdelning	4,9	10,6	7,2	10,2

[1] 2015 fastslog ESV att Sjöfartsverket i egenskap av infrastrukturförvaltare för farleder och farledshållning ska redovisa farledsprojekten som anläggningstillgång. Bidrag för att finansiera investeringen tas upp som oförbrukade bidrag vilket ökar skuldsättningsgraden. Detta gör att soliditeten kontinuerligt försämras.
[2] Soliditet exklusive oförbrukade bidrag.

Källa: Sjöfartsverkets treårsplan för 2020–2022.

Sjöfartsverkets finansiella befogenheter

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 låta Sjöfartsverket ta upp lån i och utanför Riksgäldskontoret som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 100 000 000 kronor.

Regeringen bemyndigas att för 2020 låta Sjöfartsverket placera likvida medel på räntebärande konto i och utanför Riksgäldskontoret.

Skälen för regeringens förslag: Inriktningen är att Sjöfartsverket ska finansiera investeringar med egna likvida medel samt med lån. Med anledning av detta är regeringens förslag att Sjöfartsverkets låneram fastställs till 100 miljoner kronor. Vidare föreslår regeringen att Sjöfartsverket, i enlighet med nu gällande ordning, ges möjlighet att sätta in kassamässigt överskott på räntebärande konto i Riksgäldskontoret eller affärsbank.

Sjöfartsverkets investeringsplan

Regeringens förslag: Investeringsplanen för Sjöfartsverket för 2020–2022 godkänns som en riktlinje för Sjöfartsverkets investeringar.

Skälen för regeringens förslag: Sjöfartsverkets investeringsplan för perioden 2020–2022 uppgår till totalt 3 575 miljoner kronor, se tabell 3.83. Anskaffning och utveckling av nya investeringar utgör cirka 96 procent och vidmakthållande av befintliga investeringar utgör cirka 4 procent.

Investeringarna avser främst farledsinvesteringar samt olika insatser för att förnya isbrytarresurserna. Investeringar görs även bl.a. i lotsbåtar, arbets- och sjömätningsfartyg, sjötrafikinformationscentraler, utrustning till räddningshelikoptrar m.m. samt it-system.

Regeringen delar Sjöfartsverkets bedömning när det gäller vilka investeringar som bör göras de närmaste åren. Regeringen föreslår därför att investeringsplanen för Sjöfartsverket godkänns som en riktlinje för myndighetens investeringar.

Tabell 3.83 Investeringsplan för Sjöfartsverket

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar					
Farleder/utmärkning	610	1 028	1 115	1 061	828
Isbrytning	1	3	44	0	0
Sjötrafikinformation (VTS)	8	8	19	12	11
Sjögeografisk information	1	0	6	45	25
Lotsning	14	33	42	26	19
Sjö- och flygräddning	5	9	30	30	40
Gemensamma funktioner	6	40	14	0	2
Summa utgifter för anskaffning och utveckling	**645**	**1 121**	**1 270**	**1 174**	**925**
Varav investeringar i anläggningstillgångar					
Byggnader, mark och annan fast egendom	603	1 029	1 095	979	784
Maskiner, inventarier och installationer	43	91	175	195	141
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	*645*	*1 121*	*1 270*	*1 174*	*925*
Finansiering					
Övrig kreditram	0	0	0	0	0
Anslag	603	738	1 077	979	784
Egna medel	43	382	193	195	141
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**645**	**1 121**	**1 270**	**1 174**	**925**
Vidmakthållande av befintliga investeringar					
Farleder/utmärkning	21	16	9	5	13
Isbrytning	20	4	6	6	5
Sjötrafikinformation (VTS)	2	60	9	8	8
Sjögeografisk information	1	5	8	9	3
Lotsning	5	10	7	3	13
Sjö- och flygräddning	5	13	22	22	22
Gemensamma funktioner	6	11	10	9	9
Summa utgifter för vidmakthållande	**60**	**119**	**71**	**62**	**73**
Varav investeringar i anläggningstillgångar					
Byggnader, mark och annan fast egendom	12	21	17	17	28
Maskiner, inventarier och installationer	48	99	53	46	46
Summa varav investeringar i anläggningstillgångar	*60*	*119*	*71*	*62*	*73*
Finansiering					
Egna medel	60	119	71	62	73
Summa finansiering av vidmakthållande	**60**	**119**	**71**	**62**	**73**
Totala utgifter för anskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	**705**	**1 240**	**1 341**	**1 236**	**998**
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	705	1 240	1 341	1 236	998

Anm. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.

Källa: Sjöfartsverkets treårsplan för 2020–2022.

3.6.19 Luftfartsverket

Luftfartsverkets ekonomiska mål

Regeringens förslag: Luftfartsverket ska, räknat på resultatet efter skattemotsvarighet, ha en räntabilitet om lägst 4 procent över en konjunkturcykel. Luftfartsverket ska, på lång sikt, ha en soliditet om lägst 15 procent.

Regeringen bemyndigas att besluta om utdelning och skattemotsvarighet vad avser Luftfartsverkets ekonomiska resultat.

Skälen för regeringens förslag: Luftfartsverkets huvuduppgift är att tillhandahålla en säker, effektiv och miljöanpassad flygtrafiktjänst för civil och militär luftfart. Luftfartsverket ska verka för att de transportpolitiska målen uppnås. Luftfartsverket verkar inom de mål för flygtrafiktjänst och förutsättningar för uttag av avgifter som sätts i det gemensamma europeiska regelverket, bl.a. kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 2019/317 av den 11 februari 2019 om inrättande av ett prestations- och avgiftssystem i det gemensamma europeiska luftrummet. Intäkterna från en route-verksamheten, vilka svarar för den större delen av Luftfartsverkets intäkter, regleras inom ramen för EU:s prestationsplaner. Beslut om regelverket för perioden 2020 och framåt fattades den 11 februari 2019 och arbetet med framtagande av en ny svensk prestationsplan pågår. Det innebär att den nya prestationsplanen inte finns tillgänglig som underlaget för regeringens förslag till riksdagen. Regeringen kan därför komma att behöva återkomma till riksdagen med anledning av de nya förutsättningarna.

Ekonomiska förutsättningar

Luftfartsverket bedriver följande tjänster: civil och militär flygtrafikledningstjänst en route och för flygplats, luftrumstjänster, tekniska tjänster och informationstjänster nationellt och internationellt. En route-avgiften och terminalavgifterna på Arlanda flygplats, som utgör mer än 70 procent av intäkterna, omfattas av den europeiska kostnadskontrollen inom ramen för prestationsplanen. Intäkterna är alltså i denna del reglerade, med viss möjlighet till korrigering i efterhand av vissa ingående parametrar. Prestationsplanen, som gäller till och med 2019, innebär att Luftfartsverkets en route-kostnader ska minska med i genomsnitt 2,4 procent per år i fast pris, samtidigt som målen för flygsäkerhet, kapacitet och miljö infrias och volymökningen av flygtrafiken omhändertas. Förutsättningarna från 2020 och framåt är ännu inte fastlagda. Luftfartsverkets underlag utgörs av en framskrivning av nivån under referensperiod 2. Luftfartsverket har uppmärksammat regeringen på att om inte den nya planen i tillräcklig grad omhändertar verksamhets- och investeringsbehov kan kapacitetsneddraggningar behöva göras för att myndigheten ska kunna uppfylla de ekonomiska mål som satts för myndigheten. Regeringen följer noga utvecklingen, men bedömer att det i nuläget inte finns underlag för en ändrad inriktning.

Trafikprognosen för luftrumsrörelser och ett antal s.k. service units, som utgör basen för Luftfartsverkets debitering av avgift, läggs också fast inom ramen för den nya referensperioden. Mycket pekar på en svag utveckling under perioden fram t.o.m. 2022.

Luftfartsverket utför den lokala flygtrafikledningstjänsten med ensamrätt på Swedavia AB:s och Försvarsmaktens flygplatser. I övrigt bedrivs lokal flygtrafiktjänst på en konkurrensutsatt marknad.

Den lokala flygtrafiktjänsten omfattar i Sverige för närvarande cirka 50 flygplatser med någon form av flygtrafikledningstjänst, antingen flygkontrolltjänst eller flyginformationstjänst. Av dessa ägs åtta av Swedavia AB och sju av Försvarsmakten. Av de övriga är flertalet kommunala och för närvarande tre privata.

Utvecklingen av tjänsten flygledning på distans (fjärrstyrda torn) utgör en väsentlig förändring av marknadsförutsättningarna och Luftfartsverkets möjligheter. Luftfartsverket bildade under 2016 tillsammans med Saab AB ett bolag för digital flygtrafiktjänst. Regeringen bedömer att det nya bolaget bidrar till att ge Luftfartsverket bättre möjligheter att utveckla den digitala flygtrafiktjänsten och att uppfylla avkastningskravet.

Det låga ränteläget utgör fortsatt en belastning för Luftfartsverkets resultat och soliditet.

Utfall mot regeringens uppställda ekonomiska mål

Tabell 3.84 Verksamhetens rörelseintäkter och rörelseresultat fördelat på verksamhetsområden

Miljoner kronor

	Intäkter 2017	Intäkter 2018	Resultat 2017	Resultat 2018
Luftfartsverket, totalt	3 253	3 156	-61	1
Luftfartsintäkter	2 301	2 155		
Övriga rörelseintäkter	927	921		

Källa: Luftfartsverkets årsredovisning för 2018.

Det ekonomiska målet för Luftfartsverket för 2018 var att ge en avkastning på 4 procent på eget kapital över en konjunkturcykel samt att uppnå en soliditet på 15 procent. Luftfartsverkets resultat efter skattemotsvarighet uppgick för 2018 till 1 miljon kronor, vilket innebär en avkastning på eget kapital om 1 procent. Utfallet för det enskilda året 2018 var alltså lägre än målet över en konjunkturcykel. Sett över tid ligger resultat inom ramen för målet, men som framgår av regeringens bedömning för fortsatt utveckling finns en betydande risk för framtida avvikelse. Soliditeten uppgick per den 31 december 2018 till 9 procent. Målet för soliditet nåddes alltså inte och utvecklingen är negativ från 2016. Orsaken till att målet för soliditet inte nåddes är fortsatt den stora och växande pensionsskulden, vilken påverkas negativt av låga räntenivåer. Det kan noteras att soliditeten rensad från effekterna av förändringen av pensionsskulden ligger väl över statsmakternas mål. Det nuvarande systemet ger alltså kända jämförelsestörande effekter för styrningen.

En omläggning vid nuvarande ränteläge bedöms dock också ge negativa effekter, vilket innebär att regeringen så här långt inte bedömt det möjligt att ändra systemet. Utvecklingen bör följas och närmare analyser bör göras av vilka åtgärder som kan bli aktuella.

Tabell 3.85 Översikt av de ekonomiska målen

Procent

Räntabilitet på eget kapital efter skatte-motsvarighet (%)	4	1	4	Neg	4	1
Soliditet (%)	15	11	15	9	15	9

Källa: Luftfartsverkets årsredovisning för 2018.

Uppföljning av investeringsplanen

Luftfartsverkets investeringsplan uppgick 2018 till 282 miljoner kronor. Utfallet blev 323 miljoner kronor. Genomförda åtgärder avsåg främst flygtrafiktjänst (ATM), radar- och kommunikationsutrustning. Satsningarna är en följd av nya regleringskrav på infrastrukturen, men även på behovet av att öka kapaciteten. Sammantaget har investeringsbehoven kontinuerligt ökat de senaste åren. Luftfartsverket har också under flera år investerat i infrastruktur inom flygtrafikledning på distans, tidigare kallat fjärrstyrda torn.

Prognostiserat utfall mot regeringens uppställda ekonomiska mål under 2019–2023

För perioden 2019–2023 prognostiserar Luftfartsverket att resultatet före skattemotsvarighet under perioden är negativt samtliga år. Under 2019 väntas resultatet uppgår till en förlust om -85 miljoner kronor. Följande år, som ligger inom nästa referensperiod inom ramen för det europeiska regelverket är svårare att bedöma. En ny referensperiod med krav i enlighet med referensperioden 2015–2019 skulle innebära att förlusten växer under åren 2020 till 2022 och skulle det sista året i perioden kunna uppgå till -163 miljoner kronor. Luftfartsverket har lämnat ett underlag avseende den nya perioden vilket är i överensstämmelse med avkastningskraven och den förändrade kostnadsbilden. En fastställd plan enligt detta underlag skulle alltså göra det möjligt att undvika resultatförsämringen och att uppfylla uppställda mål. Enligt regeringens bedömning finns ännu inte underlag för en analys av eventuella åtgärder för att möta en negativ utveckling. Soliditeten förväntas också fortsätta att sjunka. För 2019 väntas soliditeten sjunka till 7 procent. Det låga ränteläget och därmed höga avsättningarna för pensioner är den främst anledningen till att soliditetsmålet inte nås, men om resultatutvecklingen fortsätter att utvecklas negativt under perioden innebär de tilltagande förlusterna att soliditeten sjunker ytterligare till 2 procent i referensscenariot som redovisats i treårsplanen.

Regeringen anser att ett räntabilitetskrav om 4 procent av eget kapital (som beräknas på resultatet efter skattemotsvarighet) är motiverat. Regeringen anser vidare att målet för soliditeten långsiktigt ska vara lägst 15 procent. Enligt den prognos som redovisats uppnås inte målen avseende resultat och soliditet under perioden. Regeringen anser inte att det är rimligt att minska målen för räntabilitet och soliditeten, även om det innebär att målen enligt nuvarande prognoser inte nås 2023. Beträffande utdelningskravet anser regeringen att detta normalt bör vara 15 procent

av vinsten, räknat som resultatet efter skattemotsvarighet, med möjlighet att balansera vinsten i affärsverket i syfte att öka soliditeten och därmed komma närmare soliditetsmålet. Utdelning och skattemotsvarighet som ska inbetalas till inkomsttitel bör fastställas slutligt av regeringen i samband med bokslutet.

Tabell 3.86 Prognos för Luftfartsverkets resultat

Miljoner kronor där inte annat anges

	2019	2020	2021	2022
Resultat efter skattemotsvarighet	-85	-112	-109	-133
Räntabilitet på eget kapital efter skattemotsvarighet (%)	Neg	Neg	Neg	Neg
Soliditet (%)	7	6	5	3
Beräknad skattemotsvarighet	0	0	0	0
Beräknad utdelning	0	0	0	0

Källa: Luftfartsverkets treårsplan för 2020–2022.

Luftfartsverkets finansiella befogenheter

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 låta Luftfartsverket ta upp lån i och utanför Riksgäldskontoret som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 4 550 000 000 kronor. Regeringen bemyndigas att låta Luftfartsverket placera likvida medel på räntebärande konto i och utanför Riksgäldskontoret.

Regeringen bemyndigas att låta Luftfartsverket använda derivatinstrument för att skydda sig mot ränte- och valutaväxlingar i enlighet med av verket fastställd finanspolicy. Regeringen bemyndigas härvid att låta Luftfartsverket lämna likvid säkerhet vid utställandet av derivatinstrument inom en total ram på 2 000 000 000 kronor. Regeringen bemyndigas att låta Luftfartsverket teckna borgensförbindelser för krediter till förmån för LFV Holding AB inom en ram om högst 400 000 000 kronor.

Regeringen bemyndigas att låta Luftfartsverket teckna aktier eller ge aktieägartillskott till LFV Holding AB inom en ram om högst 650 000 000 kronor.

Regeringen bemyndigas att låta Luftfartsverket förvärva aktier eller andelar i eller bilda företag samt sälja aktier eller andelar i eller avveckla företag inom ramen för den egna verksamheten.

Skälen för regeringens förslag: Luftfartsverkets investeringar har under 2018 finansierats med internt tillförda medel. Verket har under 2019 ett bemyndigande att ta upp lån inom en total ram av 3 850 miljoner kronor. Detta bemyndigande föreslår regeringen ska ökas med 700 miljoner kronor. Det innebär att bemyndigandet att ta upp lån i Riksgälden ska ligga på 4 550 miljoner kronor. Bemyndigandet avseende derivatinstrument anges också särskilt, men är oförändrat. Beloppet för bemyndigande att teckna borgensförbindelser föreslås öka med 200 miljoner kronor till följd av ökad verksamhet inom LFV Holding AB. Även bemyndigandet för att låta Luftfartsverket teckna aktier eller ge aktieägartillskott till LFV Holding AB föreslås av samma skäl ökas med 500 miljoner kronor till totalt 650 miljoner kronor för 2020. Förändringarna syftar alltså dels till att öka transparensen i Luftfartsverkets finansiella befogenheter, dels att möta behov av ökade befogenheter till följd av verksamhetsförändringar som bl.a. följer av säkerhetsskyddslagen (2018:585).

I Luftfartsverkskoncernen ingår LFV Holding AB som bildades 1995 för att samordna och förvalta Luftfartsverkets bolagsverksamhet. Luftfartsverket har ett bemyndigande att teckna borgensförbindelser för krediter till förmån för dotterbolaget LFV Holding AB inom en total ram på 200 miljoner kronor, liksom att teckna aktier eller ge aktieägartillskott till LFV Holding AB inom en ram på 150 miljoner kronor. Dessa belopp föreslås alltså ökas till 400 miljoner kronor, respektive 550 miljoner kronor.

Luftfartsverkets verksamhet utomlands och den kommersiella verksamheten bedrivs huvudsakligen i samarbete med annan partner. I syfte att åstadkomma effektiva former för samarbetet samt att dela risk och begränsa risken för Luftfartsverkets del är det önskvärt att för sådana samarbeten kunna bedriva verksamheten inom ett gemensamägt företag. För att bl.a. få tillräcklig flexibilitet i bildande eller avveckling av sådana samarbeten bör regeringen bemyndigas att låta Luftfartsverket förvärva aktier eller andelar i eller bilda företag respektive sälja aktier eller andelar i eller avveckla företag inom ramen för den egna verksamheten i den utsträckning det bedöms behövas för effektivt genomförande av uppdraget och i syfte att begränsa affärsrisken. Riksdagen har tidigare (prop. 2005/06:1, bet. 2005/06:TU1, rskr. 2005/06:81) bemyndigat regeringen att besluta om bildande av bolag inom ramen för

Luftfartsverkskoncernen och genom beslut med anledning av budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 utg.omr. 22, bet. 2014/15:TU1, rskr. 2014/15:86) anpassat formuleringen till 8 kap. 3 och 4 §§ budgetlagen. Den nya formuleringen förtydligar att bemyndigandet för Luftfartsverket omfattar även andra former av företag än aktiebolag och undanröjer en oklarhet som tidigare funnits.

Luftfartsverket behöver inom ramen för sin affärsverksamhet teckna ansvarsförsäkringar hos enskilt försäkringsbolag. Regeringen har tidigare gett Luftfartsverket tillstånd att försäkra sig hos enskilt försäkringsbolag för att täcka ansvarsrisker i verksamheten.

Luftfartsverket väntas 2020 fortsatt ha ett betydande likviditetsöverskott som föranleds av att pensionsskulden som reserveras i balansräkningen är betydligt större än behovet av kapital för att finansiera verksamheten inklusive anläggningstillgångar. I likhet med tidigare år finns därför ett behov av att kunna placera likviditetsöverskott i syfte att få avkastning på detta. Liksom övriga affärsverk har Luftfartsverket i dag möjlighet att sätta in kassamässigt överskott på räntebärande konto i Riksgäldskontoret eller i affärsbank. Medlen ska placeras räntebärande och förbehållas placeringar med låg risk, vilket inkluderar statsgaranterade skuldebrev och certifikat samt obligationer med vissa förbehåll avseende bl.a. kreditvärdighet hos motparten enligt regeringens beslut.

Luftfartsverkets investeringsplan

Regeringens förslag: Investeringsplanen för flygtrafikledning för 2020–2022 godkänns som en riktlinje för Luftfartsverkets investeringar.

Skälen för regeringens förslag: Luftfartsverkets investeringsplan för perioden 2020–2022 uppgår till totalt 1 713 miljoner kronor. Anskaffning och utveckling av nya investeringar svarar för den större delen, cirka 92 procent. Vidmakthållande av befintliga investeringar utgör cirka 8 procent. Prioriteringarna styrs i hög grad av de krav på systemutveckling som ställs genom lagkrav på EU-nivå samt behovet av att successivt utveckla och förnya infrastrukturen i syfte att säkerställa kapacitet och kontinuitet. Luftfartsverkets investeringsplan har väsentligt ökat under senare år. Förklaringen till detta är dels behov av att ersätta tidigare utrustning, dels teknikutveckling och lagkrav – från EU och svensk lagstiftning som ställer andra krav på utrustningen.

Investeringarna fördelas på kategorierna flygtrafiktjänst, kommersiella investeringar samt övrigt.

Projekt inom flygtrafikledningsutrustning avser främst det pågående internationella samarbetet avseende kontinuerlig utveckling av flygledningssystemet mellan leverantörer av flygtrafiktjänst som har samma typ av utrustning och samma systemleverantör, Thales. I övrigt vidtas åtgärder för förbättrad säkerhet och kontinuitet.

Investeringar avseende flygledning på distans (tidigare kallat fjärrstyrda torn), som ingår i kategorin kommersiella investeringar, avser fortsatt utveckling av systemet kopplat till den utbyggnadstakt som förutses inom ramen för avtalet med Swedavia AB.

En analys av tillkommande regelkrav från kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 716/2014 av den 27 juni 2014 om inrättandet av det gemensamma pilotprojektet till stöd för generalplanen för det europeiska nätverket för flygledningstjänst, allmänt omnämnd Pilot Common Project, med krav på gemensam teknisk funktionalitet, har visat på behov av att påbörja nya investeringar under den aktuella perioden i syfte att möjliggöra införandet av de föreskrivna funktionerna i tid.

Luftfartsverket arbetar aktivt med att möjliggöra extern finansiering genom EU-bidrag. I

övrigt finansieras investeringarna med interna medel, samt vad gäller räntor och amorteringar avseende vissa investeringar för kontinuitet och robusthet med anslagsmedel från anslag 1:17 *Viss infrastruktur för flygtrafiktjänst m.m*. Dessutom tilldelades Luftfartsverket anslagsmedel under 2018, under utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik, för uppförande av ännu en primärradarstation för utökad stadsdensitet runt Stockholm.

Regeringen delar Luftfartsverkets bedömning avseende de prioriteringar som bör göras för att möta investeringsbehov under de närmaste åren. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att investeringsplanen godkänns som en riktlinje för Luftfartsverkets investeringar.

Tabell 3.87 Investeringsplan för Luftfartsverket

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Budget 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Anskaffning och utveckling av nya investeringar					
Flygtrafiktjänst	265	633	534	525	513
Kommersiella investeringar	0	0	0	0	0
Summautgifter för anskaffning och utveckling	**265**	**633**	**534**	**525**	**513**
Varav investeringar i anläggningstillgångar	**265**	**633**	**534**	**525**	**513**
Varav maskiner och inventarier	**265**	**633**	**534**	**525**	**513**
Finansiering					
Egna medel	**265**	**633**	**534**	**525**	**513**
Summa finansiering av anskaffning och utveckling	**265**	**635**	**534**	**525**	**513**
Vidmakthållande av befintliga investeringar					
Flygtrafiktjänst	59	75	65	46	31
Summa utgifter för vidmakthållande	**59**	**75**	**65**	**46**	**31**
Varav investeringar i anläggningstillgångar	**59**	**75**	**65**	**46**	**31**
Varav maskiner och inventarier	**59**	**75**	**65**	**46**	**31**
Finansiering					
Egna medel	59	75	65	46	31
Summa finansiering av vidmakthållande	**59**	**75**	**65**	**46**	**31**
Totala utgifter för anskaffning, utveckling och vidmakthållande av investeringar	**324**	**708**	**599**	**571**	**544**
Totalt varav investeringar i anläggningstillgångar	324	708	599	571	544

Källa: Luftfartsverkets treårsplan för 2019–2021.

4 Politiken för informationssamhället

4.1 Omfattning

Politiken för informationssamhället omfattar områdena övergripande frågor om digitalisering och informationsteknik (digitaliseringspolitik), elektronisk kommunikation, post samt grundläggande betaltjänster.

Post- och telestyrelsen (PTS) är sektors- och tillsynsmyndighet inom områdena elektronisk kommunikation och post. PTS är även nationell tillsynsmyndighet enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/644 av den 18 april 2018 om gränsöverskridande paketleveranstjänster. Inom politiken för informationssamhället finns även Bredbandsforum (N2015/07846/ITP) och Digitaliseringsrådet (N2017/01899/D).

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 22 Politiken för informationssamhället

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Politiken för informationssamhället						
2:1 Post- och telestyrelsen	47	55	56	**63**	64	65
2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning	138	138	137	**136**	136	136
2:3 Grundläggande betaltjänster	21	33	30	**28**	28	28
2:4 Informationsteknik och telekommunikation	65	73	72	**65**	55	55
2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation	165	146	134	**296**	346	426
Summa Politiken för informationssamhället	**435**	**445**	**429**	**589**	**629**	**710**

Anm. Beloppen är avrundade och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

4.2 Utgiftsutveckling

År 2018 uppgick de totala utgifterna inom politiken för informationssamhället till 435 000 000 kronor. Prognosen för 2019 avseende de totala utgifterna uppgår till 429 000 000 kronor.

Regeringens förslag till anslag 2020 för politiken för informationssamhället uppgår till sammanlagt 589 000 000 kronor. För 2021 och 2022 beräknas anslagen till sammanlagt 629 000 000 kronor respektive 710 000 000 kronor.

4.3 Mål för området

Digitaliseringspolitik

Målet för digitaliseringspolitiken är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter (prop. 2011/12:1,

utg.omr. 22, bet. 2011/12:TU1, rskr. 2011/12:87). Under detta mål finns följande två delmål:

– Elektroniska kommunikationer ska vara effektiva, säkra och robusta samt tillgodose användarnas behov. Elektroniska kommunikationer ska i första hand tillhandahållas genom en väl fungerande marknad, men staten ska ha ett ansvar på områden där allmänna intressen inte enbart kan tillgodoses av marknaden (prop. 2014/15:1, utg.omr. 22, bet. 2014/15:TU1, rskr. 2014/15:86).
– Sverige ska ha bredband i världsklass. Alla hushåll och företag bör ha goda möjligheter att använda sig av elektroniska samhällstjänster och service via bredband (prop. 2009/10:193, bet. 2009/10:TU18, rskr. 2009/10:297).

Post

Målet för postsektorn är att det ska finnas en posttjänst av god kvalitet i hela landet som uppfyller de krav som anges i postlagen (2010:1045) (prop. 2014/15:1, utg.omr. 22, bet. 2014/15:TU1, rskr. 2014/15:86).

Grundläggande betaltjänster

Målet för politiken för de grundläggande betaltjänsterna är att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser (prop. 2006/07:55, utg.omr. 22, bet. 2006/07:TU1, rskr. 2006/07:205).

4.4 Resultatredovisning

4.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Digitaliseringen genomsyrar i stort sett alla områden och utvecklingen är dynamisk, vilket innebär en utmaning när det gäller att utforma indikatorer och samla in relevant statistik. Det försvårar även användning av längre tidsserier eftersom indikatorer snabbt blir inaktuella. Målet för digitaliseringspolitiken kan delvis mätas genom de internationella index och rankningar som finns för digitaliseringsområdet. Dessa studier jämför länders förutsättningar, investeringar och användning av digitalisering.

För att följa digitaliseringspolitiken och hur Sverige ligger till i förhållande till det övergripande målet krävs emellertid att målet analyseras ytterligare. Regeringens digitaliseringsstrategi För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi (N2017/03643/D) som beslutades den 18 maj 2017 utgår från det övergripande målet för digitaliseringspolitiken, nedbrutet i fem delmål: digital kompetens, digital trygghet, digital innovation, digital ledning och digital infrastruktur. De fem delmålen (härefter kallade delområden) har identifierats som särskilt viktiga förutsättningar för att digitaliseringen ska bidra till en positiv samhällsutveckling och att det övergripande digitaliseringsmålet ska nås. Resultatredovisningen är därför nedbruten per delområde i syfte att analysera hur Sverige ligger till i förhållande till det övergripande målet att vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Indikatorer för att följa upp delområdena bygger framför allt på statistik från statliga myndigheter och andra organisationer. Där det är möjligt redovisas resultaten uppdelade på kön och ålder. Även internationell statistik redovisas om sådan finns tillgänglig. Effekterna av de politiska insatserna är emellertid ofta komplicerade att mäta, då det är svårt att avgränsa effekterna av andra offentliga och privata insatser.

För robusthet och säkerhet inom området elektronisk kommunikation finns behov av bättre indikatorer. Det finns därför ett fortsatt behov av utvecklingsarbete inom detta område.

Inom områdena post och grundläggande betaltjänster följs utvecklingen upp genom kvalitativa bedömningar. Om det finns indikationer på att alla inte har tillgång till posttjänster och grundläggande betaltjänster, kan PTS som är ansvarig myndighet för dessa områden vidta åtgärder.

Tabell 4.2 Indikatorer för måluppfyllelse – digitaliseringspolitik

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter							
Internationella index							
Networked Readiness Index - WEF (World Economic Forum) (plats)			3	3	i.u.	i.u.	
Digital Economy and Society Index (DESI) – Eurostat se under resp. delområde nedan							
Delområde Digital kompetens							
Humankapital (DESI) (plats i int. jämförelse)			3	3	3	2	2
Befolkningens användning av internettjänster (DESI) (plats i internationell jämförelse)			i.u.	i.u.	2	2	3
Andel av befolkningen som har digitala basfärdigheter eller högre (kvinnor/ män):							
-Sverige 16–74 år			71/72	67/70	76/78	i.u.	i.u.
-EU-snitt 16–74 år			53/58	54/58	55/60	i.u.	i.u.
Andel it-specialister i arbetskraften (Eurostat)			6,1	6,3	6,6	6,8	i.u.
- Varav andel kvinnor/män			19/81	21/79	21/79	21/79	i.u.
Andel företag med it-relaterad utbildning för anställda (exkl. den finansiella sektorn), 10 eller fler anställda (%)							
- Sverige			26	25	28	24	
- EU-snitt			22	22	21	23	
Delområde Digital trygghet							
Handla på nätet de senaste 12 månaderna (DESI)							
- Sverige			71	76	81	78	i.u.
- EU-snitt			53	55	57	60	i.u.
Antal anmälda personuppgiftsincidenter till Datainspektionen:							
-privat sektor			i.u.	i.u.	i.u.	1 034	
-offentlig sektor			i.u.	i.u.	i.u.	992	
Delområde Digital innovation							
Andel företag som analyserar stora datamängder (%)			i.u.	10	i.u.	10	
Mogenhet kring öppna data (EU28) (plats i Europeiska dataportalens index)			20	22	21	22	
Delområde Digital infrastruktur							
Konnektivitet (DESI) (plats i internationell jämförelse)		2	3	4	5	4	4
Andel hushåll och företag som har tillgång till:							
-bredband om minst 100 Mbit/s (%)			67	71	77	81	
-bredband om minst 30 Mbit/s (%)			87	91	95	96	
-bredband om minst 1 Gbit/s i absoluta närheten (%)			i.u	i.u	86	89	
Antal hushåll och företag som saknar tillgång till bredband om 1 Mbit/s			>130	>90	>60	>60	
Tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet där man normalt befinner sig (yttäckning 10 Mbit/s resp. 30 Mbit/s) (%)		73/3	78/6	85/12	85/14		
Andel besökare (svenska/internationella) till Google som använder IPv6 (%)			0,7/5,3	1,5/10	44/15,6	4,4/22,3	5,1/26,8

Källor: Eurostat, Datainspektionen, SCB, Europeiska dataportalen, PTS, Google, Cisco.
I tabellen ovan är det endast DESI som har uppgifter för 2019. Övriga indikatorer för 2019 redovisas i nästkommande budgetproposition.

4.4.2 Digitaliseringspolitik

Resultat

Sverige ligger generellt sett fortsatt högt i internationella index som mäter olika länders digitala mognad. Sverige presterar särskilt väl avseende infrastruktur och individers digitala färdigheter. I World Economic Forums (WEF) Networked Readiness Index 2016 ligger Sverige på tredje plats av 139 länder (nästa mätning görs 2019). Digital Economy and Society Index (DESI) är ett index där indikatorer till största delen är harmoniserade via medlemsländernas statistiksamarbete inom Eurostat. Indikatorerna grupperas i fem områden: infrastruktur, digitala färdigheter/kompetens, användning av internettjänster, företagens digitalisering och onlinehandel samt digitalisering av den offentliga sektorn. Dessa områden korresponderar i varierande grad med digitaliseringsmålet. I DESI-undersökningen för 2019 ligger Sverige på andra plats vilket även gällde för 2018. Det kan konstateras att Sverige ligger kvar på fjärde plats 2019 avseende området Konnektivitet. Sverige ligger kvar på en andra plats avseende digitala färdigheter/kompetens. När det gäller användning av internet har Sverige halkat ned från en andra plats till en tredje plats. Sverige ligger kvar på en sjätte plats när det gäller företagens digitalisering och online-handel.

OECD levererade under 2018 sin översyn av digitaliseringens utveckling i Sverige (OECD Reviews of Digital Transformation, Going Digital in Sweden) och har lämnat slutsatser och rekommendationer på flera områden för digitaliseringspolitiken (I2019/00026/D). Översynen har legat till grund för regeringens arbete på området. Därtill har Digitaliserings-rådet under 2018 och 2019 redovisat fem lägesbilder på delområdena kompetens, trygghet, innovation, ledning och infrastruktur (I2019/00031/D och I2019/00104/D). Lägesbilderna indikerar generellt att Sverige ligger långt fram när det gäller digitalisering men att det finns utmaningar under respektive delområde om Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Digital kompetens

Regeringens inriktning är att alla ska kunna utveckla och använda sin digitala kompetens vilket är en förutsättning för att nå det övergripande målet för digitaliseringspolitiken. Digital kompetens är ett brett område som omfattar såväl digital delaktighet och grundläggande digital kompetens som digital spetskompetens.

Sverige har i jämförelse med andra länder en fortsatt hög andel av befolkningen som är digitalt delaktig. Enligt DESI-undersökningen 2019 är Sverige ett av de främsta länderna i Europa vad gäller befolkningens användning av internettjänster. I Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning av befolkningens it-användning från 2018 framgår att 84 procent av såväl kvinnor som män i åldern 16–85 år använder internet i stort sett varje dag. Det är dock bl.a. äldre, utrikes födda samt personer med olika typer av funktionsnedsättningar som i mindre utsträckning upplever att de är digitalt delaktiga. Föreningen Begripsam har i sin undersökning Svenskar med funktionsnedsättning och internet 2017 undersökt upplevd svårighet att använda olika digitala tjänster. Av undersökningen framgår exempelvis att 10 procent, oavsett funktionsnedsättning, upplevde att det är svårt att använda Mobilt BankID. Vilken typ av svårighet, det vill säga utmaning att använda en digital tjänst, varierar dock mellan grupper med olika typer av funktionsnedsättningar. Några större skillnader mellan kvinnor och män kunde inte konstateras.

I syfte att främja digital delaktighet beviljade regeringen Internetstiftelsen 9,6 miljoner kronor i bidrag för att inrätta s.k. digidelcenter (N2018/02458/D). Dessutom har regeringen beviljat medel till föreningen Sambruk för aktiviteter inom ramen för det befintliga Digidelnätverkets arbete (I2019/00072/D) samt Kungl. biblioteket för digital kunskapshöjning av landets folkbibliotekarier 2018–2020. Fler insatser för ökad digitalisering inom kulturområdet redovisas under utgiftsområde 17 Kulturpolitik.

Grunden för den digitala kompetensen behöver läggas redan i skolan. I syfte att säkerställa en likvärdig utbildning är det viktigt att elever får undervisning av lärare med god datorkunskap. Skolverkets mätning Digital kompetens i förskola, skola och vuxenutbildning från 2018 visar att 13 procent av lärarna i grundskolan och

16 procent av lärarna i gymnasieskolan har ett behov (mycket eller ganska stort) av kompetensutveckling inom datorkunskap. Det utgör en förbättring jämfört med den senaste mätningen från 2015. Se utgiftsområde 16 Barn- och ungdomsutbildning avseende insatser för att främja digitaliseringen av skolväsendet.

Nya tekniker och metoder som artificiell intelligens (AI) och dataanalys ställer krav på att organisationer i både privat och offentlig sektor har tillgång till arbetskraft med hög digital kompetens, s.k. digital spetskompetens, vilket bl.a. framhålls i regeringens nationella inriktning för AI. Antalet anställda mjukvaru- och systemutvecklare har ökat stadigt de senaste åren. Antalet män har ökat snabbare än antalet kvinnor. Enligt DESI-undersökningen hade Sverige 2018 den näst högsta andelen it-specialister i arbetskraften inom EU. Av dessa är 20,9 procent kvinnor vilket är en jämförelsevis hög andel i internationellt hänseende (näst högst inom EU). DESI-undersökningen konstaterar dock att efterfrågan på it-specialister överträffar utbudet och att så kan vara fallet under flera år framöver. För att öka jämställdheten är det viktigt att andelen kvinnor inom it-sektorn ökar eftersom den i allt högre grad påverkar den generella samhällsutvecklingen.

I syfte att bidra till ett ökat utbud av kompetens på AI-området har regeringen fattat beslut om en tvåårig utbildningssatsning 2018–2019 på AI (U2018/0270/UH, U2018/02719/UH). Satsningen har av de deltagande lärosätena fått namnet AI Competence for Sweden.

I takt med att organisationer använder nya digitala tjänster behöver arbetstagares digitala kompetens utvecklas. En indikator på hur företagen prioriterar arbetstagarnas digitaliseringsmognad är antalet företag med en it-relaterad utbildning för deras anställda. Enligt Eurostat var det 24 procent bland företag med tio eller fler anställda som tillhandahöll en sådan utbildning 2018, vilket var en minskning jämfört med 2017 (28 procent). Det är likartade nivåer som för EU-genomsnittet.

Digital trygghet

Regeringens inriktning är att människor, företag och organisationer ska känna tillit till och förtroende i användningen av digitala tjänster samt enkelt kunna använda dem. Utan detta är det svårt att nå målet att bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Eftersom digitalisering förändrar samhället i grunden är det viktigt med ett brett trygghetsperspektiv.

Att medborgare har en digital identitet och tillit till att använda densamma är viktiga förutsättningar för att analysera medborgarnas förtroende och tillit till digitala tjänster. Internationellt sett är Sverige ett framgångsrikt land när det gäller tillgång till e-legitimation, enligt OECD:s Going Digital in Sweden. För mer information, se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

Ett exempel som visar på att svenskarnas förtroende för att använda internet för att utföra ekonomiska transaktioner är relativt högt, är Riksbankens undersökning av hur stor andel av befolkningen som under 2018 har använt betaltjänsten Swish den senaste månaden. Enligt undersökningen använde 62 procent Swish någon gång under månaden vilket är en kraftig ökning jämfört med tidigare år. Även inom EU ligger Sverige högt när det gäller att t.ex. handla på nätet.

Statistik från Datainspektionen visar att anmälda personsuppgiftsincidenter som rapporterades under 2018 för privat sektor uppgick till 1 034 stycken och till 990 stycken för offentlig sektor. Statistiken är ny och på sikt kan den ge en värdefull indikation på hur trygg den digitala miljön är beroende på om antalet anmälda incidenter ökar eller minskar.

En annan indikation på trygghet i den digitala miljön kan fås genom Nationella trygghetsundersökningen (NTU), se mer under utgiftsområde 4 Rättsväsendet, avsnitt 2.4.1 om bl.a. utsatthet för nätkränkning samt bedrägerier begångna med hjälp av internet. I Sveriges officiella kriminalstatistik kan det utläsas att antalet anmälda dataintrång ökade från 1 493 år 2009 till 8 827 år 2018, dvs. en ökning med 491 procent.

Regeringen har vidtagit många åtgärder som på olika sätt bidrar till att skapa trygghet i en bredare bemärkelse, se utgiftsområde 17 Kultur, medier trossamfund och fritid för insatser för att öka medie- och informationskunnighet (MIK), utgiftsområde 1 Rikets styrelse, avsnitt 10 Demokratipolitik och mänskliga rättigheter avseende insatser för att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat samt utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning avseende insatser för att främja digital identitet. Se även

utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap för insatser på informationssäkerhetsområdet samt utgiftsområde 4 Rättsväsendet för insatser för att minska brottsligheten och att öka människors trygghet.

Förutsättningar för digital innovation och datadriven utveckling

Regeringens inriktning är att det i Sverige ska finnas de bästa förutsättningarna för att digitalt drivna innovationer ska utvecklas, spridas och användas. Det kräver att Sverige ligger i framkant när det gäller datadriven utveckling.

En central och viktig produktionsfaktor i datadriven innovation är tillgången till data. När det gäller tillgången till öppna offentliga data presterade Sverige 2017 31 procent enligt OECD:s index. EU:s kartläggning av medlemsstaternas mogenhet kring öppna data placerar Sverige på plats 22, vilket är en försämring med en placering jämfört med föregående år. För information om digitalisering i offentlig sektor, se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning Mot bakgrund av detta har regeringen uppdragit åt Tillväxtverket att kartlägga och främja små och medelstora företags förmåga att använda data som strategisk resurs (I2019/01966/D). Därtill har regeringen uppdragit åt SCB att kartlägga användningen av artificiell intelligens respektive analys av stora datamängder i Sverige (I2019/01964/D). En indikator på hur väl Sverige står sig avseende utveckling och användning av digitala innovationer är andel företag som analyserar stora datamängder vilket för 2018 uppgick till 10 procent. Det har inte skett någon ökning sedan 2016. Även OECD konstaterar i sin översyn av Sveriges digitala transformation att svenska företags användning av stora datamängder i en internationell jämförelse är relativt låg. Svenska företags låga resultat riskerar att leda till försämrade förutsättningar att använda de möjligheter som digitalisering innebär då det innebär minskad innovation och försämrad konkurrenskraft. Rätt förutsättningar för digital innovation är avgörande för att Sverige ska kunna vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Innovationsupphandling är ett viktigt verktyg för att driva på utvecklingen av nya lösningar som stödjer och utvecklar den offentliga verksamheten. Upphandlingsmyndighetens sammanvägda medelvärde av i vilken utsträckning kommun, landsting och myndigheter tillämpar en offentlig upphandling som främjar innovationer och innovativa lösningar, visar en liten höjning mellan 2016 och 2018 (2,6 jämfört med 2,9 där 5 är det högsta värdet). För ytterligare resultat angående innovation, se utgiftsområde 24 Näringsliv.

Digital ledning

För att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter krävs det enligt regeringen att det sker relevant, målmedveten och rättssäker effektivisering och kvalitetsutveckling genom digitalisering i Sverige. Det saknas i dag vedertagna sätt att mäta digital ledning. Det finns därför utrymme för ett utvecklingsarbete inom detta område.

Det av regeringen inrättade Digitaliseringsrådet är ett led i regeringens arbete att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Rådet är särskilt viktigt i arbetet att främja digital ledning. Digitaliseringsrådets rapporter har bidragit med samlade analyser och underlättat samordningen av regeringens arbete i allmänna digitaliseringsfrågor, vilket i sin tur främjat relevanta och målmedvetna insatser. För information om digitalisering i offentlig sektor, däribland digital mognad, se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

Digital infrastruktur

Fast och trådlöst bredband

Ett delmål under målet för digitaliseringspolitiken är att Sverige ska ha bredband i världsklass. Alla hushåll och företag bör ha goda möjligheter att använda sig av elektroniska samhällstjänster och service via bredband.

Utifrån detta har regeringen antagit mål för digital infrastruktur om att hela Sverige bör ha tillgång till infrastruktur som medger snabbt bredband och stabila mobila tjänster samt stödjer digitalisering. Tillgång till infrastruktur är en förutsättning för digitalisering och därmed det övergripande digitaliseringsmålet.

Regeringens kvantitativa mål enligt bredbandsstrategin, Sverige helt uppkopplat 2025 – en bredbandsstrategi (N2016/08008/D), är att år

2020 bör 95 procent av alla hushåll och företag ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s. Till år 2023 bör hela Sverige ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet och år 2025 bör hela Sverige ha tillgång till snabbt bredband. Regeringens arbete med den digitala infrastrukturen bidrar även till att uppfylla mål 9 i Agenda 2030 som handlar om att bygga en motståndskraftig infrastruktur.

Den digitala infrastrukturen i Sverige är väl utbyggd i jämförelse med många andra europeiska länder. I DESI 2019 är Sverige rankat på fjärde plats på området Konnektivitet (uppkoppling).

PTS mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2018 visar att ca 81 procent av alla hushåll och företag i Sverige hade tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s i oktober 2018. Jämfört med året innan är det en ökning med drygt fyra procentenheter. Andelen hushåll och företag som har tillgång till minst 30 Mbit/s har under samma period ökat från 95 till 96 procent. Tillgången till 100 Mbit/s utanför tätort/småort var ca 42 procent vilket indikerar att det fortfarande råder en ojämn fördelning av tillgången till de högsta överföringshastigheterna i landet. Jämfört med året innan är ökningen i områden utanför tätort/småort cirka 10 procentenheter.

När det gäller tillgång till bredband med hastigheten 30 Mbit/s i områden utanför tätort/småort hade knappt 76 procent av hushållen och företagen sådan tillgång i oktober 2018. Det är en ökning med sju procentenheter jämfört med året innan.

Tillgången till bredband via mobilnäten (4G) är fortsatt mycket god. Enligt PTS hade 99,99 procent av alla hushåll och företag sådan tillgång, och det gäller såväl i tätort/småort som på lands- och glesbygd. Det är ca 60 hushåll och företag som helt saknar tillgång till bredband (1 Mbit/s), vilket är ett oförändrat antal jämfört med förra året.

I oktober 2018 var tillgången till stabila mobila tjänster av god kvalitet där man normalt befinner sig (regeringens 2023-mål) 85 procent för hastigheter upp till 10 Mbit/s och 14 procent för hastigheter upp till 30 Mbit/s. Det innebär en marginell ökning jämfört med året innan. Vid samma tidpunkt hade 89 procent av alla hushåll och företag tillgång till 1 Gbit/s, dvs. hade infrastruktur med möjlighet att leverera denna hastighet i sin absoluta närhet (regeringens 2025-mål). Detta innebär en ökning med tre procentenheter jämfört med föregående år.

Regeringens utgångspunkt för bredbandsutbyggnaden är en marknadsmässig utbyggnad som kompletteras av offentliga insatser. Enligt PTS uppgick marknadsaktörernas investeringar i fasta och mobila nät till ca 12,8 miljarder kronor under 2018. Huvuddelen investeras i fasta nät. Det finns dock områden i lands- och glesbygd där marknaden inte bygger ut på egen hand. För att utbyggnad ska kunna åstadkommas även i dessa områden har regeringen riktat medel som har möjliggjort stöd för bredbandsutbyggnad i landsbygdsprogrammet och i de tre nordliga regionalfondsprogrammen. Under 2019 har regeringen beslutat om att tillföra ytterligare 195 miljoner kronor till bredbandsstöd i landsbygdsprogrammet. Totalt omfattar satsningen på bredbandsstöd i landsbygdsprogrammet 2014–2020 ca 4,45 miljarder kronor.

Regeringens satsningar på bredbandsstöd är en starkt bidragande orsak till att fler hushåll och företag har tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s och därmed för att nå det riksdagsbundna målet. För mer information om bredbandsstöden och vad de resulterat i, se utgiftsområde 19 och utgiftsområde 23.

Sedan den 1 juli 2018 har kommuner en generell möjlighet till avtalssamverkan. På bredbandsområdet innebär detta bl.a. en möjlighet för kommuner att inom ramen för den allmänna kompetensen avtala med varandra i frågor om sådan bredbandsverksamhet som bedöms vara kompetensenlig oaktat lokaliseringsprincipen.

Trafikverket slutredovisade i december 2018 regeringsuppdraget att utreda användning av alternativa anläggningstekniker m.m. i syfte att främja utbyggnad av bredband i landsbygd (I2019/00066/D). Som ett resultat av regeringsuppdraget införde Trafikverket den 1 april 2019 en möjlighet för en bredbands–operatör att ingå avtal med Trafikverket enligt tillfälliga regler. Reglerna medger att flera alternativa platser inom det statliga vägområdet vid behov kan användas för anläggning av bredband.

Det kan konstateras att Trafikverkets handläggningstider för ledningsärenden, s.k. grävtillstånd, har kortats under 2018, se även utgiftsområde 22 Kommunikationer, avsnitt 3 Transportpolitik.

Bredbandsforum har fortsatt bidragit till nationell samverkan för en effektiv bredbands–

utbyggnad i hela landet och i förlängningen bredbandsmålet, bl.a. genom Bredbandslyftet som är ett program, sprunget ur en av Bredbandsforums arbetsgrupper, för vägledning till kommuner som vill se över strategiska vägval i bredbandsfrågor. Under 2018 genomfördes programmet, med bidrag från de regionala bredbandskoordinatorerna, i sex kommuner med positivt resultat.

Mjuk infrastruktur

Digitalt informationsutbyte kräver gemensamma standarder och begreppsmodeller. Infrastruktur som möjliggör digitalt informationsutbyte är en nödvändighet för att nå målet om att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Alla enheter som kommunicerar med varandra på internet måste ha en unik adress, kallat internetprotokoll (IP). Andelen svenska besökare till sökmotorn Google som använder den senaste standarden för internetprotokoll, IPv6, var drygt fem procent 2019. Motsvarande siffra globalt var knappt 27 procent. Även OECD och Digitaliseringsrådet har uppmärksammat den låga införandegraden av IPv6 i Sverige, vilket bl.a. kan innebära sämre kvalitet och funktionalitet på internet. Regeringen har mot bakgrund av detta och för att den digitala infrastrukturen ska kunna utnyttjas och fungera funktionellt med hög kvalitet den 13 juni 2019 uppdragit åt PTS att följa och främja införandet av IPv6 (I2019/01833/D).

Tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet – samhällsomfattande tjänster

Tillgång till telefoni och en anslutning som medger funktionell tillgång till internet blir allt viktigare i och med den ökade digitaliseringen av samhället. Regeringen beslutade i januari 2018 förordningen (2018:20) om stöd för åtgärder som ger tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet. I samband med det höjde regeringen nivån för vad som ska anses utgöra funktionellt tillträde till internet i Sverige från 1 Mbit/s till 10 Mbit/s. Från och med den 1 mars 2018 kan privatpersoner och företag ansöka hos PTS om stöd för en anslutning som ger telefoni och grundläggande internet till en fast bostad eller ett fast driftställe. Under perioden den 1 mars–31 december 2018 tog PTS emot 28 ansökningar om stöd för åtgärder som ger tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet.

PTS uppskattning för 2018 visar på att antalet hushåll och arbetsställen som saknar tillgång till 10 Mbit/s har minskat jämfört med 2016. Ca 300 hushåll och färre än 200 arbetsställen saknar tillgång till 10 Mbit/s via trådbundna nät och mobilnäten. I uppskattningen har PTS tagit höjd för enskilda med anslutning via kopparnätet som ägs av Telia Company AB (Telia) och som håller på att avvecklas, i syfte att fånga upp de platser där det finns kopparnät i dag men där avvecklingen av kopparnätet skulle kunna leda till att en viss plats blir helt utan infrastruktur framöver. Regeringen konstaterar att Sverige har mycket god tillgång till telefoni och funktionellt tillträde till internet, även med den nya, högre nivån för vad som ska anses utgöra funktionellt tillträde.

PTS bedömer även att satellittjänster skulle kunna lösa tillgång till såväl funktionellt internet som telefoni för en stor andel av dem som inte har tillgång idag. Satellitinfrastrukturen täcker hela Sverige och kan vara ett alternativ i synnerhet för den som har svårt att få en uppkoppling med tillräcklig hastighet via annan infrastruktur.

Riksdagen har ställt sig bakom det som näringsutskottet anför i betänkandet 2017/18:NU19 och har tillkännagett detta för regeringen (bet. 2017/18:NU19 punkt 8, rskr. 2017/18:360). I betänkandet uppmanar utskottet regeringen att se över hur ansvariga aktörer ska kunna erbjuda ett likvärdigt alternativ till det kopparbaserade accessnätet (kopparnätet) innan det kopplas bort.

Kopparnätet ägs av Telia och det är därmed bolaget som avgör vilka delar av nätet som ska avvecklas. Det är styrelsen och ledningen för Telia som inom ramen för aktiebolagslagen (2005:551) ansvarar för och sköter bolagets verksamhet vilket inkluderar driften av kopparnätet. Som minoritetsägare i Telia kan den svenska staten inte påverka Telias erbjudande av nättjänster eller utöva ett inflytande som står i strid med det aktiebolagsrättsliga vinstintresset. Att vidta åtgärder i strid med vinstintresset skulle kräva samtliga ägares samtycke.

Telia har sedan 2009 avvecklat delar av kopparnätet i etapper. I samband med avvecklingen tillhandahåller Telia, eller de bolag som verkar i Telias kopparnät, ersättningslösningar till abonnenten i form av fasta eller mobila lösningar.

PTS följer arbetet med avveckling av kopparnätet och har med stöd i gällande tillträdesreglering på området för elektronisk kommunikation meddelat ett skyldighetsbeslut (PTS beslut den 9 februari 2015, dnr 11-9306

SMP-beslut för lokalt tillträde till nätinfrastruktur) beträffande nedläggningen av telestationer i kopparnätet som bl.a. innebär att Telia ska informera samlokaliserade operatörer om kommande nedläggning minst fem år i förväg. För det fall Telia inte lämnar sådan information i tid, ska bolaget enligt beslutet ersätta motparten för investeringar i sådan utrustning som blir värdelös genom nedläggningen. Genom beslutet regleras att Telia i god tid informerar om avveckling på ett sätt som säkerställer att samlokaliserade operatörer kan planera investeringar och nätutbyggnad.

I lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation finns även skyddsregler till förmån för slutanvändare som syftar till att alla hushåll och fasta driftsställen ska ha tillgång till samhällsomfattande tjänster. Enligt förordningen (2018:20) om stöd för åtgärder som ger tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet ska PTS se till att privatpersoner och företag som saknar tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet får stöd för åtgärder som ger sådan tillgång.

Som konstaterats tidigare uppskattar PTS att det 2018 var ca 300 hushåll och färre än 200 arbetsställen som saknar tillgång till bredbandsuppkoppling med kapacitet om minst 10 Mbit/s via trådbundna nät och mobilnäten. Det inkluderar även hushåll och arbetsställen som i dag har access via kopparnätet men som om det kopplas bort skulle sakna tillgång till 10 Mbit/s. Under 2018 kan det noteras att PTS har tagit emot 28 ansökningar om stöd enligt den nämnda förordningen. Regeringen noterar att utskottet anser att det inte går att bortse från att klagomål på nedmontering av kopparnätet genererade en andra plats i PTS klagomålsstatistik 2017. Det kan konstateras att antalet inkomna klagomål har sjunkit något enligt sammanställningen för 2018. Det kan också noteras att de klagomål om inkommer till myndigheten i denna kategori ofta utgörs av en generell oro relaterad till nedläggningen och abonnenter som hör av sig vill få bekräftat från en statlig myndighet att de planer som de underrättats om verkligen stämmer. Statistiken bör därför tolkas med viss försiktighet.

Regeringen anser med detta att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Väl fungerande marknader för elektronisk kommunikation

Det andra delmålet under målet för digitaliseringspolitiken är att elektroniska kommunikationer ska vara effektiva, säkra och robusta samt tillgodose användarnas behov. Elektroniska kommunikationer ska i första hand tillhandahållas genom en väl fungerande marknad, men staten ska ha ett ansvar på områden där allmänna intressen inte enbart kan tillgodoses av marknaden.

Förändringarna i sättet att kommunicera innebär ett skifte från telefonsamtal till textbaserad kommunikation med mobila enheter. Konsumtionen av kapacitetskrävande tjänster som strömmande video fortsätter att öka. Industriell och annan kommersiell användning av kommunikationstjänster utvecklas också.

Utbyggnaden av fiber till eller allt närmare slutkunderna innebär att fasta bredbandsabonnemang som säljs i Sverige i dag till största delen har en nedladdningshastighet på 100 Mbit/s eller mer. Priset sjönk under 2018 med 5,3 procent för det billigaste abonnemanget på 100 Mbit/s som erbjöds på nationell basis. Det finns dock fortsatt stor variation i slutkundspriserna.

Gruppanslutningar för bredband, ett kollektivt avtal för bredband för alla hushåll i en fastighet som väljer att ansluta sig, uppgick i juni 2018 till 766 000 stycken. Detta är en ökning med 114 000 stycken sedan juni 2017. Gruppanslutningar utgör därmed nu över en femtedel av de privata bredbandsabonnemangen via fiber och kabel-tv.

När det gäller mobila tjänster ingår som regel alltmer data i abonnemangen och operatörernas priser har under de senaste åren sänkts särskilt för abonnemang som inkluderar större mängder data. Det genomsnittliga priset per Gbyte (gigabyte) fortsätter därmed nedåt och sänkningarna är större ju mer data som ingår.

Den 21 december 2018 trädde Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1972 av den 11 december 2018 om inrättande av en kodex för elektronisk kommunikation och Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1971 av den 11 december 2018 om inrättande av Organet för de europeiska regleringsmyndigheterna för elektroniska kommunikationer Byrån för stöd till Berec (Berecbyrån) om ändring av förordning (EU) 2015/2120 och om upphävande av förordning (EU) nr 1211/2009, i kraft. Arbete pågår

inom Regeringskansliet för att genomföra direktivet till slutet av 2020.

Radiospektrum

Den dominerande trenden är kraftigt ökad datatrafik i mobilnäten. Mängden datatrafik i mobilnäten fortsatte att öka under det första halvåret 2018. Ökningen, 30 procent, är lika stor som under det första halvåret 2017. Privata mobilabonnemang på samtal och data drev trafikökningen och genererade i genomsnitt 6,4 Gbyte per abonnemang och månad, vilket var en ökning med 52 procent. Den ökade efterfrågan på datatrafik skapar också högre efterfrågan på frekvenser (radiospektrum).

Sverige har på EU-nivå verkat för starkare samordning av radiospektrumförvaltningen i syfte att skapa en bättre fungerande inre marknad. Det gynnar slutanvändarnas tillgång till produkter och tjänster och stärker också svenska och europeiska företags möjligheter till export av tjänster och utrustning för olika slags radiokommunikation. Enligt artikel 54 i den nyligen antagna kodexen för elektronisk kommunikation, ska band för femte generationens system för mobiltelefoni och mobilt bredband (5G) som omfattar 3,4–3,8 GHz och minst 1 GHz av 24,25–27,5 GHz som huvudregel tilldelas före utgången av 2020.

Införandet och ibruktagandet av 5G är av stor betydelse för Sveriges utveckling. EU:s rådgivande grupp för radiospektrumpolitik (RSPG) har pekat ut frekvensbanden 700 MHz, 3,4–3,8 GHz och 24,25–27,5 GHz som pionjärband för utbyggnad av 5G i Europa. Europeiska rådet har under Estlands EU-ordförandeskap antagit en färdplan för 5G, där betydelsen av harmonisering och tilldelning av dessa frekvensband framhålls.

I Sverige har PTS fortsatt och förstärkt arbetet med att förbereda frekvensband för 5G-användningoch myndigheten har tagit fram en spektrumplan för 5G-tester. Utifrån planen har PTS tilldelat flera tillstånd för försöksverksamhet med 5G och i december 2018 tilldelade PTS tillstånd för 700 MHz-bandet genom en auktion.

Sverige har vidare, tillsammans med övriga nordiska och baltiska länder, fortsatt genomförandet av den avsiktsförklaring om fördjupat samarbete kring utvecklingen av 5G som de nordiska statsministrarna undertecknade i maj 2018.

Regeringen tillsatte i oktober 2017 en utredning om radiospektrumanvändning i framtiden (dir. 2017:99). I utredningens betänkande Frekvenser i samhällets tjänst (SOU 2018:92) föreslås bl.a. hur spektrumanvändningen kan planeras för 2027–2047 för att framtida frekvensbehov ska kunna mötas. Utredningen föreslår vidare författningsändringar som behövs för att samhällsviktiga aktörers behov ska kunna tillgodoses och nationella säkerhetsintressen säkerställas i högre utsträckning.

Robusthet och säkerhet

De operatörer som tillhandahåller ett s.k. allmänt kommunikationsnät eller allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster är skyldiga att rapportera avbrott och störningar av betydande omfattning till PTS. Under 2018 rapporterades 50 betydande avbrott och störningar, vilket är en höjning jämfört med föregående år då 40 avbrott rapporterades. Enligt myndigheten kan höjningen anses ligga inom den normala variationen då exempelvis stormar eller andra naturhändelser kan generera ett högre antal avbrott ett enskilt år.

PTS har möjlighet att finansiera åtgärder för att öka robustheten i näten. Under 2018 har PTS bl.a. varit med och finansierat redundans- och förstärkningsåtgärder för vitala delar av telekommunikationsnäten. Myndigheten har bl.a. delfinansierat omförläggning av kanalisation under vattendrag i stället för på broar för att minska risken för avbrott i elektroniska kommunikationer om broar förstörs vid höga vattenflöden.

Den nya säkerhetsskyddslagen (2018:585) trädde i kraft den 1 april 2019. PTS är en av de tillsynsmyndigheter som i och med den nya lagstiftningen har fått ett utökat tillsynsansvar.

En ny lag (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster trädde i kraft den 1 augusti 2018 som genomför det s.k. NIS-direktivet[2]. PTS har i och med den nya lagstiftningen fått ett tillsynsansvar för

[2] Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1148 av den 6 juli 2016 om åtgärder för en hög gemensam nivå på säkerhet i nätverks- och informationssystem i hela unionen.

samhällsviktiga tjänster inom digital infrastruktur samt digitala tjänster.

I april 2019 beslutades Cybersäkerhetsakten[3], en EU-förordning som innehåller ett nytt och permanent mandat för Europeiska unionens byrå för nät- och informationssäkerhet (Enisa) och ett ramverk för cybersäkerhetscertifiering inom EU.

För att stödja framväxten av en unionsmodell för säkerställande av säkerhet i 5G-nät har Europeiska kommissionen i rekommendationen It-säkerhet i 5G-nät från den 26 mars 2019 föreslagit de åtgärder som kommissionen anser bör vidtas. Regeringen uppdrog den 2 maj ett åt PTS att i samråd med Säkerhetspolisen, Försvarsmakten, Försvarets radioanstalt och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ta fram ett förslag till riskanalys avseende nationell 5G-infrastruktur i enlighet med kommissionens rekommendation. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet den 28 juni 2019. Riskanalysen har skickats till kommissionen.

Telefoni

Enligt PTS rapport Svensk Telemarknad har antalet abonnemang för fast telefoni i Sverige minskat kontinuerligt under många år. Mellan första halvåret 2016 och motsvarade period år 2018 minskade antalet fasta lösningar med knappt 400 000 abonnemang från drygt en miljon abonnemang till ca 640 000. Av de hushåll och företag som ändå skaffar telefon till sin fasta bostad eller sitt fasta driftställe väljer allt fler abonnemang för ip-telefoni, dvs. fast telefoni genom datatrafik via router. År 2018 utgjorde antalet ip-baserade lösningar 62 procent av det totala antalet privata abonnemang för fast telefoni. Det kan jämföras med 58 procent år 2016. Mobiltelefoni är det som i allt högre utsträckning ersätter behovet av traditionella lösningar för fast telefoni. Enligt PTS mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2018 hade över 99,99 procent av alla hushåll och företag i Sverige tillgång till fast telefoni via mobilnätet i oktober 2018.

PTS kartläggning visar att yttäckningen, dvs. den geografiska täckningen för mobiltelefoni, är fortsatt mycket god i Sverige. År 2018 fanns det täckning för taltelefoni på knappt 88 procent av Sveriges yta.

Analys och slutsatser

Sverige rankas högt i internationell jämförelse – men är inte bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter

Sverige ligger relativt högt i internationella index, och är överlag bra på att använda digitaliseringens möjligheter. Sverige ligger långt fram vad gäller utbyggnad av infrastruktur. Samtidigt är Sverige inte bäst i världen att på använda digitaliseringens möjligheter. Det gäller t.ex. den låga andelen kvinnor inom it-sektorn, det digitala utanförskapet och företag som i låg utsträckning använder digitala lösningar för att bidra till resurseffektivisering. Även skyddet av Sveriges säkerhet och skyddet av den personliga integriteten behöver säkerställas samt informationssäkerheten. Regeringens samlade bedömning är emellertid att Sverige kontinuerligt arbetar för att bli bättre på att använda digitaliseringens möjligheter vilket t.ex. återspeglas i resultaten av DESI enligt vilken Sverige bl.a. har avancerat från en femte plats 2017 till en fjärde plats 2019 avseende infrastruktur och ligger kvar på en andra plats avseende digitala färdigheter/kompetens.

Digitala kompetensen ligger fortsatt på en hög nivå – men fortsatt arbete behövs

Regeringen konstaterar att den digitala delaktigheten fortsatt ligger på en hög nivå i Sverige. Regeringens bedömning är vidare att vidtagna åtgärder inom bl.a. digital delaktighet bidragit till att andelen kvinnor och män som använder internet i ett internationellt perspektiv är hög. Finansiering av digidelcenter är ett exempel på ett initiativ som på sikt kan förväntas ge resultat.

Det finns emellertid grupper i samhället som fortsatt upplever att de inte är en del av det digitala samhället, vilket bl.a. framgår av andelen individer med funktionsnedsättning som

[3] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/881 av den 17 april 2019 om Enisa (Europeiska unionens cybersäkerhetsbyrå) och om cybersäkerhetscertifiering av informations- och kommunikationsteknik och om upphävande av förordning (EU) nr 526/2013 (cybersäkerhetsakten).

upplever svårigheter att använda t.ex. Mobilt BankID. Regeringen kan konstatera att det även fortsättningsvis krävs ändamålsenliga åtgärder för att öka den digitala delaktigheten.

Den 17 april 2019 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 om tillgängliga produkter och tjänster. Direktivet syftar till att bidra till en väl fungerande inre marknad genom att tillnärma medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller tillgänglighetskrav för vissa produkter och tjänster, bl.a. vad gäller elektroniska kommunikationstjänster. Detta torde på sikt få en inverkan även på den digitala delaktigheten.

Grunden för digital kompetens och ett livslångt lärande läggs redan i skolan. Regeringen anser att det är fortsatt viktigt att arbeta för att höja både elevers och lärares digitala kompetens.

Regeringens samlade bedömning är att Sverige internationellt har en jämförelsevis hög position inom digital kompetens. Bristen på digital kompetens spås dock bli större de kommande åren och det finns betydande utrymme för förbättringar. Det gäller inte minst möjligheter till livslångt lärande, vilket kräver att det finns ett utbildningsutbud för yrkesverksamma, såväl som att anställda bereds möjlighet till kompetensutveckling. Regeringen har därför uppdragit åt Tillväxtverket att kartlägga och främja små och medelstora företags förmåga att använda data som strategisk resurs (I2019/01966/D).

Vidare utgör bristen på tillgång till digitala specialister en flaskhals och det är nödvändigt att skapa förutsättningar för att förbättra matchningen mellan utbud och efterfrågan där utbildningssystemet har en central roll. Den låga andelen kvinnor utgör ett problem inte bara i ett jämställdhetsperspektiv, utan också utifrån ett kompetensförsörjningsperspektiv. Bristen på digitala specialister bedöms vara så pass stor under flera år framåt att internationell kompetensattraktion kommer att vara fortsatt viktig för att Sverige kunna vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Digitala tryggheten är hög men kontinuerligt arbete för att inte förlora tilliten krävs

Digital identitet är viktig för människors möjlighet att utnyttja digitala tjänster. Utvecklingen är överlag positiv, en stor andel av befolkningen har tillgång till e-legitimation och använder densamma kontinuerligt. Samtidigt går utvecklingen mot att allt fler samhällstjänster och digitala tjänster som skapar mervärde för medborgarna kräver e-legitimation vilket förutsätter att alla har tillgång till enkla och säkra e-legitimationer. I en tid där data används i allt större utsträckning, t.ex. för att utveckla nya digitala tjänster genom AI, är det särskilt viktigt att förtroendet och tryggheten att använda tjänsterna finns om Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Att människor besitter medie- och informationskunnighet är en viktig aspekt där det krävs ett kontinuerligt arbete för att bibehålla förtroendet för samhällets digitalisering.

Digitaliseringsrådet har i sin lägesbild av digital trygghet påpekat vikten av att företag och organisationer ökar sin kompetens om informations- och cybersäkerhet eftersom det är en viktig förutsättning för ett tryggt digitalt samhälle. Regeringen instämmer i den bedömningen. Vikten av ökad kunskap och främjad kompetensutveckling framgår även i den nationella strategin för samhällets informations- och cybersäkerhet (skr. 2016/17:213), se vidare under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap.

Regeringens samlade bedömning är att de insatser som har genomförts bidrar till ett fortsatt förtroende för det digitala samhället. Samtidigt kan det konstateras att tillit och förtroende är ett rörligt mål och kräver kontinuerliga insatser.

Förutsättningar för digitalt drivna innovationer behöver utvecklas

Innovativa teknologier som AI skapar nya möjligheter att möta betydande samhällsutmaningar t.ex. avseende klimatet eller att möta samhällets förväntningar avseende exempelvis tillgången till och utvecklingen av välfärdstjänster.

Det finns mer att göra inom området datadriven innovation och tillgången till öppna, offentliga data där Sverige fortsätter att ligga lågt i förhållande till EU-genomsnittet. Förklaringen till detta är bl.a. svårigheter att få tillgång till öppna data på ett användbart sätt. Tillgången till öppna data är en av flera förutsättningar för att Sverige ska vara ledande i att ta tillvara möjligheterna som användning av AI kan ge.

Offentliga aktörer kan enligt Digitaliseringsrådet bli bättre på att dra nytta av digital innovation för att samhället ska kunna möta ökade krav med minskade resurser. Regeringen anser i det avseendet att det är viktigt att offentliga aktörers tillämpning av offentlig upphandling som främjar innovationer och innovativa lösningar används när det är lämpligt, se även utgiftsområde 24 Näringsliv och utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

Förutsättningar för digital ledning har stärkts

Såväl OECD som Digitaliseringsrådet pekar på behov av kraftsamling och vikten av ledning och styrning för ett effektivt och säkert genomförande av digitaliseringspolitiken. Regeringen anser att OECD och Digitaliseringsrådets rapporter i detta avseende ger goda förutsättningar för analys och uppföljning, vilket är viktiga utgångspunkter för relevant, målmedveten och rättssäker effektivisering och kvalitetsutveckling.

Se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning för information om digitalisering i offentlig förvaltning, bl.a. digital mognad.

Digital infrastruktur – skillnaderna minskar men det är fortsatt en ojämn fördelning av tillgång till bredband i landet

Fast och trådlöst bredband och mjuk infrastruktur

Utbyggnaden av framför allt fast bredband går framåt vilket leder till att allt fler hushåll och företag får tillgång till snabbt bredband. Skillnaderna i tillgång till bredband mellan tätort/småort och landsbygd minskar, men det är fortfarande en ojämn fördelning av tillgången i landet. Det nuvarande stödet till bredbandsutbyggnad i landsbygd som regeringen avsatt medel till, har bidragit till att fler har tillgång till snabbt bredband. Det nuvarande stödsystemet löper under perioden 2014–2020 och det finns behov även framöver av statliga stödinsatser för att bredbandsutbyggnad ska åstadkommas i områden där förutsättningarna för kommersiell utbyggnad saknas.

PTS redovisade sommaren 2018 regeringsuppdraget om kommuners roller på bredbandsmarknaden och undantag från den kommunala lokaliseringsprincipen (I2019/00047/D). PTS föreslår att ett undantag från lokaliseringsprincipen bör införas för kommuner. Regeringen avser i nuläget inte att gå vidare med förslaget.

Anläggning av snabbt bredband sker till största delen längs vägnätet. För att skapa goda förutsättningar för både kommersiell och stödfinansierad utbyggnad är det viktigt att det finns möjlighet att anlägga både kanalisation och fiber inom vägområdet i alla delar av landet. Den statliga väginfrastrukturen är en viktig resurs för den bredbandsinfrastruktur som nu behöver anläggas i Sveriges landsbygder.

Regeringens samlade bedömning är att takten i utbyggnaden är för låg för att regeringens mål till 2020 ska kunna nås vilket även knyter an till måluppfyllelsen av det riksdagsbundna målet att Sverige ska ha bredband i världsklass. För att lyckas med utbyggnaden av bredband och därmed så snart som möjligt nå målen på området krävs att goda förutsättningar skapas. Det innebär ett fortsatt behov av att främja utbyggnaden likväl som god samverkan mellan de aktörer som har viktiga roller att spela i utbyggnaden.

Goda förutsättningar för tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet

Den mycket goda tillgången till marknadsmässiga lösningar för telefoni och internetanslutningar som medför 10 Mbit/s bedöms, tillsammans med bestämmelserna i den nya stödförordningen för åtgärder som ger tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet, innebära att Sverige har mycket goda förutsättningar att nå målet att alla hushåll och företag bör ha goda möjligheter att använda sig av elektroniska samhällstjänster och service via bredband.

Förutsättningarna för väl fungerande marknader för elektronisk kommunikation fortsätter att förbättras

Det kan konstateras att utvecklingen visar att regeringens insatser även fortsättningsvis bidrar till att nå delmålet om elektronisk kommunikation.

Regeringen bedömer att reglerna i den nya europeiska rättsakten, ”kodexen”, för elektroniska kommunikationer innebär att samordningen av EU:s radiospektrumförvaltning stärks då detta kan underlätta 5G-utbyggnaden och förenkla gränsöverskridande elektroniska kommunikationstjänster. Det är också positivt att skyddet av slutanvändare uppdateras för att

stämma bättre överens med de nya förutsättningar som råder på telekommarknaden i dag.

Snabb utveckling av bredbandstjänster och mobila tjänster
Det faktum att kapacitetskrävande tjänster som strömmande video konsumeras i allt högre utsträckning, och att industriell och annan kommersiell användning av kommunikationstjänster utvecklas, ställer sammantaget allt högre krav på infrastrukturen.

Att slutkundspriserna för abonnemang fortsätter att variera stort beror på flera faktorer, men inte minst priserna i grossistledet. Priset för att fiberansluta en villa varierar fortsatt kraftigt men ökade överlag även 2018. Den främsta orsaken är dock att fiberutbyggnaden sker i mer kostnadsdrivande områden än tidigare, vilket är i linje med målen i bredbandsstrategin.

Radiospektrum – goda förutsättningar för 5G-utvecklingen viktigt
Regeringen anser att det är viktigt att skapa förutsättningar för utbyggnad och användning av 5G och att Sverige ska ligga i framkant av 5G-utvecklingen. Regeringens bedömning är att de åtgärder i form av auktioner för 5G-relevanta frekvensband som har genomförts och planeras att genomföras, ligger väl i linje med de svenska och europeiska ambitionerna.

Insatser för robusthet och säkerhet behöver förstärkas
Tillförlitliga elektroniska kommunikationer är en förutsättning för att såväl enskilda hushåll som för näringslivet, men också för upprätthållandet av kritiska samhällsfunktioner. Störningar och avbrott i de elektroniska kommunikationstjänsterna kan uppstå av en mängd olika orsaker kopplade till både yttre händelser och handhavandefel. Regeringen bedömer att de nya skyldigheterna enligt lagen om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster kan bidra till att förebygga sådana händelser. Tillämpningen av den nya säkerhetsskyddslagen innebär ett utökat arbete kopplat till säkerhetskänslig verksamhet.

Det förslag till riskanalys avseende nationell 5G-infrastruktur som PTS fått i uppdrag att göra, ska bidra till en EU-gemensam riskanalys och förslag till åtgärder. Den EU-gemensamma analysen och förslagen till åtgärder bör kunna stärka säkerheten i 5G-näten i Sverige.

Tillgång till telefoni är mycket god
Tillgången till telefoni får anses vara mycket god i Sverige. Den fortsatt nedåtgående trenden för traditionella, fasta lösningar är en följd av att allt fler väljer mobila alternativ, något som generellt sätt fungerar väl. PTS mätningar visar att nästan alla hushåll och företag i Sverige hade tillgång till fast telefoni via mobilnätet i oktober 2018.

4.4.3 Post

Resultat

Sedan den 1 januari 2013 ska alla postmarknader inom EU vara öppna för konkurrens enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/6/EG av den 20 februari 2008 om ändring av direktiv 97/67/EG beträffande fullständigt genomförande av gemenskapens inre marknad för posttjänster (det tredje postdirektivet). Inget medlemsland får upprätthålla ett lagstadgat monopol på någon del av den nationella postmarknaden. I april 2019 fanns det 29 postoperatörer på den svenska postmarknaden med tillstånd att bedriva postverksamhet. Postnord Group AB (Postnord) är genom PTS beslut om tillståndsvillkor utsedd att vara den postoperatör som tillhandahåller den samhällsomfattande posttjänsten, dvs. postservice till alla hushåll, företag och organisationer i hela Sverige.

Postnords marknadsandel mätt i antalet brevförsändelser var 77,5 procent 2018, jämfört med 79,1 procent 2017. Citymail Sweden AB:s (Citymail) marknadsandel var 19,0 procent 2018, jämfört med 17,9 procent 2017. Övriga postoperatörer hade tillsammans en marknadsandel på 3,4 procent 2018, jämfört med 2,9 procent 2017.

Nedgången i brevvolym mellan 2017 och 2018 var 8,3 procent. Sedan 2000 har brevvolymen minskat med 41,1 procent, se tabell 4.3.

Tabell 4.3 Utvecklingen totalt brevmarknaden

År	Antal miljoner brev	Index
2000	3 426	100
…		
2014	2 433	71,0
2015	2 312	67,5
2016	2 273	66,3
2017	2 202	64,3
2018	2 018	58,9

Källa: PTS.

Sedan den 1 januari 2018 ska 95 procent av inrikes enstaka brev inom den samhällsomfattande posttjänsten delas ut inom två arbetsdagar enligt postförordningen (2010:1049). Oberoende mätningar visar att Postnord, i rollen som utsedd tillhandahållare av den samhällsomfattande posttjänsten, med god marginal uppfyller befordringskraven genom att 98,58 procent av breven delades ut i tid.

Tabell 4.4 Andelen brev som inlämnats till Postnord för övernattbefordran, fr.o.m. 2018 tvådagarsbefordran, och som delades ut inom tidsramen

År	Årsmedel (%)
2015	89,8
2016	91,3
2017	90,3
2018 (tvådagarsbefordran)	98,6

Källa: PTS.

Undantag från daglig utdelning medges för ett mindre antal mottagare. Vid utgången av 2018 var det 1 340 hushåll som hade utdelning färre än fem dagar i veckan, vilket är en minskning med 14 hushåll jämfört med motsvarande tidpunkt 2017.

Under 2018 minskade antalet klagomål till PTS om postfrågor jämfört med 2017 (2018 var det 1 996 klagomål och 2017 var det 2 554). Av de inkomna klagomål som kan kopplas till en specifik operatör rör cirka 66 procent av klagomålen Postnord, jämfört med 59 procent 2017, och 5 procent avser Citymail, jämfört med 11 procent 2017. Andelen klagomål om brister i något led av paketdistributionen ökade dock och under 2018 var dessa klagomål för första gången fler än klagomålen för brev. Klagomål på paketdistribution har till stor del avsett brister i Postnords hantering av tull, mervärdesskatt och hanteringsavgifter för paketförsändelser som har skickats från länder utanför EU.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att det, för att kunna pröva samdistributionens möjligheter, är angeläget och nödvändigt att nya och mer omfattande försök till en samordnad utdelning av tidningar och post görs och att det är viktigt att även aktörer som är fristående från PostNord AB ges möjlighet att delta i en sådan försöksverksamhet (bet. 2014/15:KU12 punkt 4, rskr. 2014/15:195). Regeringen uppdrog därför den 17 december 2015 åt PTS att kartlägga förutsättningarna inom det postala regelverket för att genomföra försöksverksamhet med samdistribution av post och tidningar på sådant sätt som riksdagen förordat (N2015/088977/ITP). PTS redovisade uppdraget den 31 mars 2016 och konstaterade därvid att marknaden utvecklats så att samdistribution av post och tidningar på marknadsmässiga grunder sker på fler orter och att myndigheten inte har några verksamma rättsmedel att genomföra försöksverksamhet på sådant sätt som riksdagen förordat (N2016/02494/D). Utredningen om en översyn av postlagstiftningen i ett digitaliserat samhälle (N 2015:06) som bl.a. har haft till uppgift att utreda effekterna av samdistribution av post och tidningar och hur det skulle påverka möjligheterna för marknadstillträde och effektiv konkurrens lämnade i april 2016 delbetänkandet Som ett brev på posten – Postbefordran och pristak i ett digitaliserat samhälle (SOU 2016:27) och i september 2016 slutbetänkandet Till sista utposten – En översyn av postlagstiftningen i ett digitaliserat samhälle (SOU 2016:54). Utredningens förslag låg till grund för regeringens beslut den 12 oktober 2017 om förordningen (2017:918) om ändring i postförordningen (2010:1049), som innebär att den samhällsomfattande posttjänstens befordringskrav för brev med normalporto ändras från övernattbefordran till tvådagarsbefordran, samt för propositionen Ändringar i postlagen (prop. 2017/18:41) som regeringen beslutade den 9 november 2017. Övergången till tvådagarsbefordran kan underlätta samdistribution av post och tidningar. Regeringen ansåg i och med dessa åtgärder att tillkännagivandet var slutbehandlat vilket redovisades i propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop (prop. 2017/18:179). Under utskottsbehandlingen av propositionen anförde näringsutskottet, som även beslutat att ge konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig, följande i bet. 2017/18:NU19: ”Utskottet konstaterar att konstitutionsutskottet i fråga om tillkänna-

givandet om nya och mer omfattande försök med samdistribution inte delar regeringens bedömning. Konstitutionsutskottet anser att regeringens åtgärder skulle ha kunnat vara mer vittgående och menar att regeringen mycket väl hade kunnat överväga olika alternativa vägar framåt för att inleda försöksverksamhet med samdistribution, däribland att använda sin roll som ägare i Postnord AB. Konstitutionsutskottet anser därför att regeringen bör undersöka alternativa vägar och därefter redovisa ytterligare åtgärder i fråga om samdistribution. Utskottet gör inte någon egen bedömning av dessa tillkännagivanden men förutsätter att regeringen, i enlighet med det som konstitutionsutskottet tidigare uttalat i samband med behandlingen av regeringens skrivelse 2016/17:75, återkommer till riksdagen med den redovisning som konstitutionsutskottet efterfrågar."

Regeringen har riksdagens uppdrag att aktivt förvalta statens ägande i bolag så att den långsiktiga värdeutvecklingen blir den bästa möjliga och, i förekommande fall, att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl. Regeringen anser att det är av största vikt att bolag med statligt ägande förvaltas på ett aktivt och professionellt sätt med värdeskapande som övergripande mål. Detta innebär att bolagen ska agera långsiktigt, effektivt och lönsamt samt ges förmåga att utvecklas. Postnord AB (Postnord) ägs gemensamt av den svenska och den danska staten. Postnord har inget av riksdagen särskilt beslutat samhällsuppdrag, däremot anger Postnords bolagsordning att föremålet för bolagets verksamhet ska vara att, direkt eller genom dotterbolag, tillhandahålla rikstäckande postverksamhet i Sverige och Danmark. PTS har genom utfärdade av tillståndsvillkor för Postnord utsett bolaget att tillhandahålla den samhällsomfattande posttjänsten i Sverige. Bolag med statligt ägande utgör privaträttsliga subjekt och lyder som utgångspunkt under samma lagar och regler som privatägda aktiebolag. Associationsrättsligt styrs bolagen med aktiebolagslagen (2005:551) som övergripande ramverk och bolagsstämman utgör bolagets högsta beslutande organ. Bolagsstämman utser styrelsens ledamöter som gemensamt ansvarar bl.a. för bolagets organisation och förvaltningen av dess angelägenheter samt utser bolagets verkställande direktör, som ska sköta den löpande förvaltningen av bolaget enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar. Styrelsens självständighet och yttersta ansvar för bolagets verksamhet utgör en av huvudprinciperna för den svenska modellen för bolagsstyrning, vilken bygger på en relativt strikt rollfördelning mellan de olika bolagsorganen (ägare, styrelse och ledning). Det är därmed styrelsen och ledningen för Postnord som inom ramen för bolagets uppdrag samt tillämpliga lagar, regler och tillståndsvillkor ansvarar för och sköter bolagets operativa verksamhet vilket bl.a. inkluderar eventuella beslut om samarbeten och försöksverksamhet. Regeringen ser fortsatt frågan om samdistribution som angelägen och avser att följa utvecklingen på området. Regeringen anser med detta att det aktuella tillkännagivandet är slutbehandlat.

I enlighet med förslag från regeringen (prop. 2018/19:36) beslutade riksdagen i mars 2019 om den nya lagen (2019:181) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om gränsöverskridande paketleveranstjänster (bet. 2018/19:TU9, rskr. 2018/19:157). Som en följd av den nya lagen har regeringen beslutat förordningen (2019:190) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om gränsöverskridande paketleveranstjänster. Regeringen har även beslutat om ändringar i förordningen (2016:602) om finansiering av Post- och telestyrelsens verksamhet (SFS 2019:189) och i förordning (2007:951) med instruktion för Post- och telestyrelsen (SFS 2019:191). PTS är nationell tillsynsmyndighet och får meddela föreskrifter enligt EU-förordningen. PTS får även ta ut avgifter från berörda tillhandahållare av paketleveranstjänster om maximalt 5 000 000 kronor per år.

Den nya lagen och förordningen samt förordningsändringarna trädde i kraft den 15 maj 2019.

Den 18 april 2019 överlämnade regeringen skrivelsen Ett ändrat prishöjningstak för frimärkta brev (skr. 2018/19:113). I skrivelsen redogör regeringen för sin syn på behovet av att prisregleringen av inrikes befordran av enstaka postförsändelser bör förändras och på hur detta bör ske för att det långsiktigt ska finnas en samhällsomfattande posttjänst av god kvalitet i hela landet. Riksdagen beslutade den 18 juni 2019 att lägga skrivelsen till handlingarna. Den 27 augusti 2019 beslutade regeringen att ändra postförordningen i enlighet med skrivelsen. Förordningsändringen trädde i kraft den 1 augusti 2019.

Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att målen för postsektorn uppfylls, men att den svenska postmarknaden fortfarande befinner sig under ett stort förändringstryck. Brevvolymerna sjönk historiskt mycket under 2018 och klagomålen på framför allt paketdistributionen ligger fortsatt på en hög nivå. PTS arbetar sedan flera år tillbaka tillsammans med postoperatörerna som vidtagit åtgärder för att komma till rätta med problemen, men förändringen av postmarknaden gör att utmaningarna kommer att fortsätta. Samtidigt fortsätter volymerna av paket och varubrev att öka till följd av tillväxten inom e-handelsmarknaden och det finns inga tecken på att detta kommer mattas av. Den ökande mängden paket är dock oftast inte tillräckligt för att bära postoperatörernas verksamhet när brevvolymerna faller. Konkurrenssituationen på postmarknaden fortsätter att utvecklas långsamt och Postnord har alltjämt en dominerande ställning, men utvecklingen går i positiv riktning. Både Postnord och Citymail tappar brevvolymer på grund av digitaliseringen.

Regeringen konstaterar att det inte finns några tecken på att volymminskningen på den svenska brevmarknaden kommer att avstanna. Det gör att förutsättningarna på postmarknaden kommer att fortsätta förändras i snabb takt när volymminskningen fortsätter. Detta leder till att även förutsättningarna för att tillhandahålla en samhällsomfattande posttjänst påverkas. Enligt regeringens bedömning är situationen på postmarknaden sådan att det kan komma att finnas behov av att på nytt se över postlagstiftningen för att säkerställa att det långsiktigt kommer finnas en samhällsomfattande posttjänst av god kvalitet i hela landet. Regeringen avser att följa utvecklingen nära och återkomma i lämpligt sammanhang.

4.4.4 Grundläggande betaltjänster

Resultat

Länsstyrelsernas uppdrag enligt förordningen (2017:869) om bevakning av grundläggande betaltjänster sammanställs årligen av Länsstyrelsen i Dalarnas län och rapporteras till Regeringskansliet (Näringsdepartementet). Av 2018 års rapport (I2019/00064/D) framgår att en majoritet av länsstyrelserna (18 av 21 stycken) bedömer att tillgången till grundläggande betaltjänster är tillfredställande för privatpersoner i allmänhet eftersom dessa kan och vill använda digital teknik. Det är fortfarande främst de som inte är digitalt delaktiga som upplever problem med tillgången till grundläggande betaltjänster, vilket gäller för privatpersoner, småföretagare och föreningar. Svårigheter finns i högre grad hos individer i äldregruppen, asylsökande, nyanlända och hos personer med vissa funktionsnedsättningar.

Tillgången till grundläggande betaltjänster är, likt föregående år, problematisk för föreningar: 14 av 21 länsstyrelser gör bedömningen att betaltjänstsituationen inte är tillfredställande för föreningar. Samtliga länsstyrelser bedömer att det, likt föregående år, finns geografiska områden eller orter i länen med bristande tillgång till grundläggande betaltjänster. Antalet områden har inte minskat utan sju länsstyrelser bedömer att det i fler områden än tidigare finns problem.

Antalet länsstyrelsefinansierade betaltjänstombud var 38 stycken i november 2018. PTS uppskattar att ca 48 000 personer har fått det närmare till kontantuttag till följd av de statligt finansierade ombuden. I genomsnitt bidrar ombuden till att dessa personer fått cirka 20 kilometer kortare till närmaste uttagsmöjlighet.

Insatser för att öka samordningen av olika typer av service i gles- och landsbygder sker inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt. Utvecklingen för hela betaltjänstområdet och kontanthantering i stort i samhället redovisas under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, avsnitt 3 Finansmarknad och internationella finansiella institutioner.

Analys och slutsatser

Regeringens samlade bedömning är att målen för politiken för de grundläggande betaltjänsterna uppfylls. Grundläggande betaltjänster är ett område som till stora delar påverkas av insatser som görs inom andra områden, bl.a. digital delaktighet, tillgång till digital infrastruktur, insatser inom kommersiell service samt finansmarknaden.

Betaltjänstmarknadens digitalisering fortsätter alltjämt. En grundläggande förutsättning för att alla privatpersoner, småföretag och föreningar ska kunna ta del av digitaliseringens möjligheter är att

den digitala delaktigheten ökar och tillräcklig digital infrastruktur finns. En stor utmaning är att få dem som i dag inte är digitalt delaktiga att närma sig digitala betaltjänster. Om användarvänligheten och tillgängligheten ökar för de tjänster som finns på marknaden t.ex. i form av material på olika språk, ökar även möjligheten att fler blir digitalt delaktiga. Utvecklingen av nya tekniska lösningar måste fortsätta så att även behov hos alla grupper tillgodoses. För utvecklingen på betaltjänstmarknaden och tillgången till kontanttjänster, se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, avsnitt Finansmarknaden.

4.5 Politikens inriktning

4.5.1 Digitaliseringspolitik

Bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter

Regeringens digitaliseringsstrategi För ett hållbart digitaliserat Sverige anger inriktningen för digitaliseringspolitiken. För att nå det övergripande målet att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter fokuserar regeringen sina insatser till strategins fem delområden: digital kompetens, digital trygghet, digital innovation, digital ledning och digital infrastruktur. Genom att arbeta inom dessa delområden skapar regeringen bättre förutsättningar för hållbar tillväxt, ett mer jämlikt och jämställt samhälle, minskad klimat- och miljöpåverkan, en cirkulär ekonomi och ett kostnadseffektivt resursutnyttjande samt ökad livskvalitet för individen.

För den politiska inriktningen inom området digitalisering av offentlig förvaltning se utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

Digital kompetens

Sverige har ett gott utgångsläge när det gäller digital kompetens. Den snabba utvecklingen ställer dock krav på fortsatta insatser för att alla ska kunna utveckla och använda sin digitala kompetens.

Det är fortsatt angeläget att verka för ett större utbud av digitala specialister för att kunna dra nytta av digitaliseringens möjligheter inom såväl offentlig som privat sektor, i synnerhet vad avser nya teknologier som AI. För en hållbar samhällsutveckling behöver jämställdhet beaktas inom de branscher där nya digitala lösningar utvecklas. Det är bl.a. i detta avseende viktigt att en högre andel kvinnor utbildar sig till och arbetar som digitala specialister. För att bidra till ett större utbud av digitala specialister har regeringen uppdragit åt Universitetskanslersämbetet (UKÄ) och Tillväxtverket att föreslå åtgärder som leder till att kompetensförsörjningen av digital spetskompetens utvecklas. Myndigheterna har också i uppdrag att föra en dialog om samverkan mellan berörda aktörer på området för att öka tillgången på digital spetskompetens (I2019/0963/D).

Det är angeläget att utbildningssystemet, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer och andra berörda aktörer som bidrar till kompetensförsörjningen skapar förutsättningar för livslångt lärande och utveckling av medarbetares digitala kompetens. Både arbetsgivare och aktörer som bidrar till kompetensförsörjningen har en viktig del i detta arbete.

Digital trygghet

För att människor, företag och organisationer ska känna tillit till och förtroende för digitaliseringen krävs det säkra digitala system som värnar den personliga integriteten, respekterar rättigheter och att identifierade sårbarheter hanteras, när människor och samhället i allt högre grad blir beroende av att teknik är uppkopplad och kommunicerbar via internet. Det krävs också att användare har tillräcklig digital kompetens.

Digital innovation

Digitala innovationer behövs för att stärka Sveriges konkurrenskraft och välfärd samt för att identifiera nya och effektiva lösningar på flera av dagens stora samhällsutmaningar. Grundläggande förutsättningar för digital innovation är tillgång till digital spetskompetens och att datadriven innovation främjas.

Det krävs insatser för att öka tillgången till data och för att stärka förmågan att använda stora datamängder, inte minst med avseende på små

och medelstora företag. Regeringen har därför uppdragit åt Tillväxtverket att under 2019–2020 främja små och medelstora företags förmåga att använda data som strategisk resurs, inberäknat säkerhetsaspekter i förhållande till data (I2019/01966/D).

Flera åtgärder behövs i syfte att få genomslag för målet i den nationella inriktningen för AI och för att leva upp till de åtgärder som efterfrågas av EU i meddelandet Samordnad plan för artificiell intelligens (COM (2018) 795 final). Arbetet med att säkerställa att utvecklingen och användningen av AI vägleds av normer och etiska principer är viktigt för att dra nytta av fördelar och samtidigt minimera risker. I detta avseende ger EU:s och OECD:s arbete viktig vägledning för det fortsatta arbetet.

Digital ledning

För att skapa en säker och robust digitalisering för samhället i stort och som människor känner tillit till, krävs ökad samordning och gemensamt ansvarstagande. Det finns stor potential att effektivisera, utveckla och uppnå högre kvalitet genom styrning, mätning och uppföljning.

Det av regeringen inrättade Digitaliseringsrådet med tillhörande kanslifunktion har en viktig roll och är ett exempel på hur det går att främja och stödja digitaliseringspolitikens genomförande. Digitaliseringsrådets uppdrag sträcker sig till den 31 december 2020. Regeringen har mot bakgrund av detta uppdragit åt Statskontoret att utvärdera Digitaliseringsrådet och dess kansli. Statskontoret ska även se över behovet av och formerna för ett framtida sammanhållet och kontinuerligt ansvar för analys och genomförande av digitaliseringspolitiken som en ytterligare främjande åtgärd (I2019/01965/D).

Sverige ska ha bredband i världsklass

Digital infrastruktur

Sverige ska ha bredband i världsklass. Det är en förutsättning för att kunna tillvarata digitaliseringens möjligheter och uppnå regeringens bredbandsmål. Därför krävs en fortsatt hög utbyggnadstakt av både fast och trådlöst bredband. I Sverige är utgångspunkten för bredbandsutbyggnaden att den sker på kommersiella grunder. I landets mer glest befolkade delar är det dock ofta förenat med större utmaningar att åstadkomma marknadsmässig utbyggnad. Med de verktyg som staten förfogar över, såsom stödmedel, lagstiftning, myndighetsstyrning och arenor för dialog mellan relevanta aktörer, kan förutsättningarna för att åstadkomma bredbandsutbyggnad i hela landet förbättras, inte minst i mer glesbefolkade områden.

En god tillgänglighet i hela Sverige är viktigt för att det ska vara möjligt att bo, leva och verka i alla delar av landet. En väl fungerande digital infrastruktur bidrar till detta och regeringen föreslår därför att ytterligare medel avsätts för att underlätta och öka tempot i bredbandsutbyggnaden.

Totalt satsar regeringen 650 miljoner kronor 2020–2022 på ett nytt stödsystem för utbyggnad av elektroniska kommunikationer. Se även utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

PTS har i november 2017 presenterat ett förslag om ett sådant stödsystem (N2017/04104/D). Regeringen har uppdragit åt PTS att under 2019 konkretisera hur framtida stödinsatser på bredbandsområdet skulle kunna utformas på ett effektivt sätt (I2019/01961/D och I2019/01884/SVS).

Utredningen om effektivare användning av statens bredbandsinfrastruktur överlämnade i januari 2016 slutbetänkandet Statens bredbandsinfrastruktur som resurs (SOU 2016:1). Regeringen redovisade hantering av slutbetänkandet i budgetpropositionen för 2019, utg. omr. 22. Regeringen går i nuläget inte vidare med slutbetänkandets övriga förslag.

Väl fungerande marknader för elektronisk kommunikation

Tillgången till bredbandsuppkoppling och mobil kommunikation på goda villkor blir en allt viktigare prioritet i den fortgående digitaliseringen av samhället. Staten har en fortsatt viktig roll i att skapa goda förutsättningar för att den kommersiella utbyggnaden av bredband och införandet av nya mobila tekniker ska kunna fortsätta.

Nya regler behöver främja den långsiktiga konsumentnyttan, användarnas tillgång till tjänster på en gränsöverskridande digital marknad och utvecklingen av nya kommunikationstekniker som 5G. Det lagförslag som bereds inom

Regeringskansliet för att genomföra EU-direktivet om inrättande av en europeisk kodex för elektronisk kommunikation (se även avsnitt 4.4.2 Resultat), bör kunna bidra till detta. Med genomförandet vill regeringen också anpassa reglerna till Sveriges marknadsstruktur med ett flertal regionala och lokala bredbandsoperatörer.

Radiospektrum
Regeringen anser att effektivare användning av radiofrekvenser är ett samhällsintresse. Arbetet med sådan effektivisering måste fortsätta. Vidare ska frekvensförvaltningen säkerställa nationella säkerhetsintressen och tillgodose samhällsviktiga aktörers behov av radiospektrum. Det förutsätter översyn av befintlig radioanvändning och beredskap för omplanering och frigörande av frekvensband om så krävs. Sådana processer tar i allmänhet lång tid varför arbetet måste ske med god framförhållning. Betänkandet Frekvenser i samhällets tjänst (SOU 2018:92) som behandlar radiospektrumanvändning i framtiden kommer här att få betydelse.

Sverige ska ligga i framkant av 5G-utvecklingen. Regeringen prioriterar därför att skapa förutsättningar för utbyggnad och användning av 5G, vilket inkluderar att göra frekvenser tillgängliga för 5G. Framgång för 5G är emellertid också beroende av att tillverkare och operatörer kan producera utrustning och tjänster i stor skala. För att detta ska vara möjligt verkar regeringen i EU samt i andra internationella sammanhang för stärkt harmonisering av radiofrekvensanvändningen.

I maj 2018 undertecknade de nordiska ländernas statsministrar en avsiktsförklaring om utveckling av 5G i Norden. Arbetet med uppföljning och genomförande av avsiktsförklaringen kommer att fortsätta under 2019, bl.a. genom ett rundabordssamtal med 5G-experter i syfte att identifiera hinder och lösningar på hur 5G-utvecklingen ska kunna drivas på.

Robusthet och säkerhet
Tillförlitliga elektroniska kommunikationer med hög driftssäkerhet och starkt skydd är av mycket stor vikt för samhällets funktionalitet och säkerhet samt möjligheter att hantera olika krisförlopp. Det finns behov av att utveckla samhällets informations- och cybersäkerhet och regeringens övergripande prioriteringar lyfts fram i den nationella informations- och cybersäkerhetsstrategin (skr. 2016/17:213).

Det förslag till riskanalys avseende nationell 5G-infrastruktur som PTS på regeringens uppdrag har tagit fram samt efterföljande EU-gemensamma riskanalyser och förslag till åtgärder, är viktiga utgångspunkter för det fortsatta arbetet med säkerheten i 5G-näten och övrig nätinfrastruktur i Sverige.

För att skapa bättre förutsättningar för skydd av Sveriges säkerhet vid radioanvändning, bl.a. vid utbyggnad av de kommande 5G-näten, ser regeringen över lagstiftningen på området.

4.5.2 Post

Digitaliseringen av samhället fortsätter att förändra postmarknaden i grunden. Övergången till digitala kommunikationer gör att antalet brev minskar samtidigt som den växande e-handeln gör att volymen av paket och varubrev fortsätter att öka. Samhällets behov av olika posttjänster förändras i allt snabbare takt och postoperatörernas utmaningar att möta olika aktörers behov och önskemål fortsätter.

Detta leder till att förutsättningarna för att tillhandahålla en samhällsomfattande posttjänst påverkas. Enligt 3 kap. 4 § postlagen (2010:1045) ska den samhällsomfattande posttjänsten tillförsäkras genom upphandling om det är nödvändigt med hänsyn till kostnaderna för att tillhandahålla tjänsten. Regeringen följer noga utvecklingen på postområdet i detta avseende, men också utvecklingen för den samhällsomfattande posttjänsten och för postmarknaden i stort.

4.5.3 Grundläggande betaltjänster

Grundläggande betaltjänster ska i första hand tillhandahållas av marknaden. Staten har ett begränsat ansvar som endast omfattar de orter och den landsbygd där behoven inte tillgodoses av marknaden. De problem som finns med tillgången till grundläggande betaltjänster hör ofta samman med bristande digital delaktighet. Länsstyrelsernas arbete med lokala och regionala insatser är centralt för utvecklingen inom området. Regeringens politik för hela betaltjänstområdet och kontanthanteringen i stort redovisas under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, avsnitt 3 Finansmarknad och internationella finansiella intuitioner.

4.6 Budgetförslag

4.6.1 2:1 Post- och telestyrelsen

Tabell 4.5 Anslagsutveckling 2.1 Post- och telestyrelsen

Tusental kronor

2018	Utfall	46 510	Anslags-sparande	2 498
2019	Anslag	55 122 [1]	Utgifts-prognos	55 926
2020	**Förslag**	**63 387**		
2021	Beräknat	64 320 [2]		
2022	Beräknat	65 243 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 63 387 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 63 387 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för PTS förvaltningsutgifter i den mån dessa inte finansieras av avgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.6 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	99 365	290 977	277 536	13 442	50 259
Prognos 2019	100 000	283 070	298 299	-15 229	35 030
Budget 2020	100 000	287 075	306 575	-19 500	15 530

PTS disponerar vissa av de avgifter som myndigheten tar ut av operatörer inom verksamheterna för elektronisk kommunikation, post och betrodda tjänster. Beräknade intäkter som myndigheten får disponera är 287 075 000 kronor för 2020.

Regeringens förslag: Avgiftsuttaget under 2020 för att finansiera åtgärder mot allvarlig fredstida hot och påfrestningar som gäller elektronisk kommunikation fastställs till högst 100 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Finansieringen av åtgärder mot allvarliga fredstida hot och påfrestningar som gäller elektronisk kommunikation sker genom att den som bedriver verksamhet som är anmäld enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation betalar en avgift. Åtgärder som finansierats från anslaget 2:5 *Driftsäker och elektronisk kommunikation*, med ett belopp som motsvarar avgiftsuttaget, syftar till att säkra de elektroniska kommunikationernas driftsäkerhet och robusthet.

Regeringens överväganden

Tabell 4.7 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Post- och telestyrelsen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**50 122**	**50 122**	**50 122**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	805	1 555	2 296
Beslut	12 460	12 643	12 825
Varav BP20 [3]	15 000	15 000	15 000
Varav [3]			
Krav på tillhandahållande av kontanttjänster	15 000	15 000	15 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**63 387**	**64 320**	**65 243**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

För att möjliggöra PTS nya uppgift som tillsynsmyndighet för kraven att tillhandahålla kontanttjänster föreslår regeringen att anslaget 2:1 *Post- och telestyrelsen* ökas med 15 000 000 kronor. Se även utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, avsnitt 3.4.

Regeringen föreslår att 63 387 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Post- och telestyrelsen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 64 320 000 kronor och 65 243 000 kronor.

4.6.2 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning

Tabell 4.8 Anslagsutveckling 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning

Tusental kronor

2018	Utfall	137 576	Anslags-sparande	2 702
2019	Anslag	138 278 [1]	Utgifts-prognos	136 684
2020	**Förslag**	**136 278**		
2021	Beräknat	136 278		
2022	Beräknat	136 278		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning och personer med speciella behov och i syfte att trygga behovet av effektiva elektroniska kommunikationer och posttjänster. Anslaget får användas för utgifter för utvecklingsprojekt med inriktning på elektronisk kommunikation och it-användning för personer med funktionsnedsättning och personer med speciella behov, t.ex. avseende tillgänglighet till kommunikation, utbildning och media.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 300 000 000 kronor 2021–2024.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet behövs för att möjliggöra att det för verksamheten kan göras ekonomiska åtaganden, som främst avser flerårigt avtalstecknande vid upphandling. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:2 *Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 300 000 000 kronor 2021–2024.

Tabell 4.9 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2024
Ingående åtaganden	176 602	104 205	171 765			
Nya åtaganden	30 923	156 920	236 235			
Infriade åtaganden	-103 320	-89 360	-108 000	-117 000	-80 000	-103 000
Utestående åtaganden	104 205	171 765	300 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**200 000**	**200 000**	**300 000**			

Regeringens övervägande

Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**140 278**	**140 278**	**140 278**
Förändring till följd av:			
Beslut	-4 000	-4 000	-4 000
Varav BP20	-4 000	-4 000	-4 000
Varav			
Förstärkning DIGG	-4 000	-4 000	-4 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**136 278**	**136 278**	**136 278**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Anslaget 2:2 *Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning* minskas med 2 000 000 kronor med anledning av att Myndigheten för digital förvaltning har tagit över arbetet med webbriktlinjer för offentlig sektor från PTS. Anslaget minskas även med 2 000 000 kronor för att finansiera en förstärkning av anslaget 1:18 *Myndigheten för digital förvaltning* under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

Regeringen föreslår att 136 278 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 136 278 000 kronor och 136 278 000 kronor.

4.6.3 2:3 Grundläggande betaltjänster

Tabell 4.11 Anslagsutveckling 2:3 Grundläggande betaltjänster

Tusental kronor

2018	Utfall	20 948	Anslags-sparande	14 590
2019	Anslag	33 037 [1]	Utgifts-prognos	29 691
2020	**Förslag**	**28 037**		
2021	Beräknat	28 037		
2022	Beräknat	28 037		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för tillhandahållandet av grundläggande betaltjänster på de orter och den landsbygd där behovet av tjänsterna inte tillgodoses av marknaden. Anslaget får användas för utgifter för tillhandahållande av grundläggande betaltjänster för äldre personer och personer med funktionsnedsättning boende i landsbygd. Detta inbegriper upphandling av dessa tjänster. Anslaget får användas för utgifter för regionala stöd- och utvecklingsinsatser och post.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:3 *Grundläggande betaltjänster* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 45 000 000 kronor 2021–2024.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet behövs för att möjliggöra att det för verksamheten kan göras ekonomiska åtaganden, som främst avser flerårigt avtalstecknande vid upphandling. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:3 *Grundläggande betaltjänster* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 45 000 000 kronor 2021–2024.

Tabell 4.12 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:3 Grundläggande betaltjänster

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2024
Ingående åtaganden	31 269	39 285	45 000			
Nya åtaganden	32 293	22 978	22 000			
Infriade åtaganden	-25 277	-17 263	-22 000	-16 516	-15 500	12 984
Utestående åtaganden	39 285	45 000	45 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**45 000**	**45 000**	**45 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 4.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Grundläggande betaltjänster

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**33 037**	**33 037**	**33 037**
Förändring till följd av:			
Beslut	-5 000	-5 000	-5 000
Varav BP20	-7 500	-7 500	-7 500
Varav			
Krav på tillhandahållande av kontanttjänster	-7 500	-7 500	-7 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**28 037**	**28 037**	**28 037**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För att finansiera en del av ökningen av anslaget 2:1 *Post- och telestyrelsen* under utgiftsområde 22 Kommunikationer minskas anslaget 2:3 *Grundläggande betaltjänster* med 7 500 000 kronor.

Regeringen föreslår att 28 037 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Grundläggande betaltjänster* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 28 037 000 kronor och 28 037 000 kronor.

4.6.4 2:4 Informationsteknik och telekommunikation

Tabell 4.14 Anslagsutveckling 2:4 Informationsteknik och telekommunikation

Tusental kronor

2018	Utfall	64 865	Anslags-sparande	7 979
2019	Anslag	72 844 [1]	Utgifts-prognos	72 004
2020	**Förslag**	**64 844**		
2021	Beräknat	54 844		
2022	Beräknat	54 844		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för insatser som bidrar till att förverkliga målet för digitaliseringspolitiken, liksom uppföljningar och utvärderingar av politiken.

Regeringens övervägande

Tabell 4.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Informationsteknik och telekommunikation

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**72 844**	**72 844**	**72 844**
Förändring till följd av:			
Beslut	-8 000	-18 000	-18 000
Varav BP20	-8 000	-8 000	-8 000
Varav			
Förstärkning DIGG	-8 000	-8 000	-8 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**64 844**	**54 844**	**54 844**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För att finansiera en del av ökningen av anslaget 1:18 *Myndigheten för digital förvaltning* under utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning minskas anslaget 2:4 *Informationsteknik och telekommunikation* med 8 000 000 kronor.

Regeringen föreslår att 64 844 000 kronor anvisas under anslaget 2:4 *Informationsteknik och telekommunikation* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 54 844 000 kronor och 54 844 000 kronor.

4.6.5 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation

Tabell 4.16 Anslagsutveckling 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation

Tusental kronor

2018	Utfall	165 429	Anslags-sparande	24 176
2019	Anslag	146 014 [1]	Utgifts-prognos	134 446
2020	**Förslag**	**296 014**		
2021	Beräknat	346 014		
2022	Beräknat	426 014		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för åtgärder samt samordningsinsatser för driftsäkra och tillgängliga elektroniska kommunikationer. Detta inbegriper stöd till utbyggnad av elektroniska kommunikationer i områden där utbyggnad inte genomförs på marknadsmässig grund. Anslaget får användas för utgifter för åtgärder för driftsäkra och robusta elektroniska kommunikationer för att skydda kommunikationerna mot allvarliga hot och påfrestningar i fredstid och vid höjd beredskap samt för samhällsomfattande tjänster inom området elektronisk kommunikation. Anslaget får användas för utgifter för administration av åtgärderna.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:5 *Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 745 000 000 kronor 2021–2024.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet behövs för att möjliggöra att det för verksamheten kan göras ekonomiska åtaganden, som främst avser flerårigt avtalstecknande vid upphandling samt vid beslut om fleråriga projekt för utbyggnad av elektroniska kommunikationer. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:5 *Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 745 000 000 kronor 2021–2024.

Tabell 4.17 Beställningsbemyndigande för anslaget 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2024
Ingående åtaganden	229 926	221 138	245 000			
Nya åtaganden	57 737	92 794	583 000			
Infriade åtaganden	-66 525	-68 932	-83 000	-293 000	-381 500	-70 500
Utestående åtaganden	221 138	245 000	745 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**250 000**	**270 000**	**745 000**			

Regeringens överväganden

Tabell 4.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**146 014**	**146 014**	**146 014**
Förändring till följd av:			
Beslut	150 000	200 000	280 000
Varav BP20	156 000	206 000	306 000
Varav			
Regionala bredbandskoordinatorer	6 000	6 000	6 000
Bredbandsutbyggnad	150 000	200 000	300 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**296 014**	**346 014**	**426 014**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

För att stärka PTS arbete med utbyggnad av elektroniska kommunikationer föreslår regeringen att anslaget 2:5 *Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation* ökas med 150 000 000 kronor 2020, 200 000 000 kronor 2021 och 300 000 000 kronor 2022. Anslaget ökas med ytterligare 6 000 000 kronor 2020–2022 för att stärka bredbandskoordinatorernas verksamhet.

Regeringen föreslår att 296 014 000 kronor anvisas under anslaget 2:5 *Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 346 014 000 kronor och 426 014 000 kronor. Av detta belopp motsvarar 100 000 000 kronor det avgiftsuttag som föreslås för finansiering av åtgärder mot allvarliga fredstida hot och påfrestningar som gäller elektronisk kommunikation. Minst motsvarande belopp kommer att användas för detta ändamål.

23

Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Förslag till statens budget för 2020

Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 9

1 Förslag till riksdagsbeslut 11

2 Areella näringar, landsbygd och livsmedel 13
- 2.1 Omfattning 13
- 2.2 Utgiftsutveckling 14
- 2.3 Skatteutgifter 15
- 2.4 Mål för utgiftsområdet 15
- 2.5 Resultatredovisning 16
  - 2.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 17
  - 2.5.2 En sammanhållen landsbygdspolitik 17
  - 2.5.3 En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja 20
  - 2.5.4 Skog 53
  - 2.5.5 De samiska näringarna 61
- 2.6 Den årliga revisionens iakttagelser 62
- 2.7 Politikens inriktning 62
  - 2.7.1 En sammanhållen landsbygdspolitik 63
  - 2.7.2 En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja 64
  - 2.7.3 Skogspolitik och ett nationellt skogsprogram 67
  - 2.7.4 De samiska näringarna 68
- 2.8 Budgetförslag 69
  - 2.8.1 1:1 Skogsstyrelsen 69
  - 2.8.2 1:2 Insatser för skogsbruket 70
  - 2.8.3 1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt 71
  - 2.8.4 1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet 72
  - 2.8.5 1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder 73
  - 2.8.6 1:6 Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar 73
  - 2.8.7 1:7 Ersättningar för viltskador m.m. 74
  - 2.8.8 1:8 Statens jordbruksverk 74
  - 2.8.9 1:9 Bekämpande av växtskadegörare 76
  - 2.8.10 1:10 Gårdsstöd m.m. 77
  - 2.8.11 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m. 77
  - 2.8.12 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk 79

2.8.13 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk 80
2.8.14 1:14 Livsmedelsverket 81
2.8.15 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor 82
2.8.16 1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m. 84
2.8.17 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 84
2.8.18 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 87
2.8.19 1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket 89
2.8.20 1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m. 89
2.8.21 1:21 Åtgärder på fjällägenheter 90
2.8.22 1:22 Främjande av rennäringen m.m. 90
2.8.23 1:23 Sveriges lantbruksuniversitet 91
2.8.24 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning 92
2.8.25 1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien 94
2.8.26 1:26 Nedsättning av slakteriavgifter 95

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	12
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	12
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	14
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	15
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	15
Tabell 2.4	Skatteutgifter	15
Tabell 2.5	Befolkningsutveckling	19
Tabell 2.6	Sysselsättningsutveckling	19
Tabell 2.7	Tillgång för hushåll och företag till fast bredband med minst 100 Mbit/s	20
Tabell 2.8	Antalet sysselsatta i Sverige inom jordbruket	24
Tabell 2.9	Antalet jordbruksföretag	24
Tabell 2.10	Svensk marknadsandel i vissa sektorer	24
Tabell 2.11	Kvantitet animalieprodukter	24
Tabell 2.12	Åkerareal i Sverige	25
Tabell 2.13	GJP utbetalda belopp	26
Tabell 2.14	Kostnad för hantering av EU-stöd	27
Tabell 2.15	Indikatorer för landsbygdsprogrammet	29
Tabell 2.16	Djurskyddskontrollen	32
Tabell 2.17	Kontrollmyndigheternas riskbaserade kontroll, kontroll utförd på livsmedelsanläggningar i de högsta riskklasserna	33
Tabell 2.18	Kontrollmyndigheternas riskbaserade kontroll, kontroll utförd på dricksvattenanläggningar i de högsta riskklasserna	33
Tabell 2.19	Påvisad infektion med salmonella i djurbesättningar och anläggningar	36
Tabell 2.20	Produktion, försäljningsvärde, antal odlingar och antal sysselsatta i vattenbruk	40
Tabell 2.21	Havs – och fiskeriprogrammets genomförande	41
Tabell 2.22	Slaktkycklingflockar med campylobacter	47
Tabell 2.23	Sökande och antagna till högskoleutbildning	52
Tabell 2.24	Prestationsgrad läsåren 2014–2018	52
Tabell 2.25	Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark, 2018	56
Tabell 2.26	Anslagsutveckling 1:1 Skogsstyrelsen	69
Tabell 2.27	Offentligrättslig verksamhet	69
Tabell 2.28	Uppdragsverksamhet	69
Tabell 2.29	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Skogsstyrelsen	69
Tabell 2.30	Anslagsutveckling 1:2 Insatser för skogsbruket	70
Tabell 2.31	Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Insatser för skogsbruket	70

Tabell 2.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Insatser för skogsbruket 71
Tabell 2.33 Anslagsutveckling 1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt 71
Tabell 2.34 Uppdragsverksamhet 71
Tabell 2.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt 72
Tabell 2.36 Anslagsutveckling 1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet 72
Tabell 2.37 Offentligrättslig verksamhet 72
Tabell 2.38 Uppdragsverksamhet 72
Tabell 2.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet 73
Tabell 2.40 Anslagsutveckling 1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder 73
Tabell 2.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder 73
Tabell 2.42 Anslagsutveckling 1:6 Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar 73
Tabell 2.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar 74
Tabell 2.44 Anslagsutveckling 1:7 Ersättningar för viltskador m.m. 74
Tabell 2.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Ersättningar för viltskador m.m. 74
Tabell 2.46 Anslagsutveckling 1:8 Statens jordbruksverk 74
Tabell 2.47 Offentligrättslig verksamhet 75
Tabell 2.48 Uppdragsverksamhet 75
Tabell 2.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Statens jordbruksverk 76
Tabell 2.50 Anslagsutveckling 1:9 Bekämpande av växtskadegörare 76
Tabell 2.51 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bekämpande av växtskadegörare 76
Tabell 2.52 Anslagsutveckling 1:10 Gårdsstöd m.m. 77
Tabell 2.53 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Gårdsstöd m.m. 77
Tabell 2.54 Anslagsutveckling 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m. 77
Tabell 2.55 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m. 78
Tabell 2.56 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m. 79
Tabell 2.57 Anslagsutveckling 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk 79
Tabell 2.58 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk 79
Tabell 2.59 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk 80
Tabell 2.60 Anslagsutveckling 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk 80
Tabell 2.61 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk 81
Tabell 2.62 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk 81
Tabell 2.63 Anslagsutveckling 1:14 Livsmedelsverket 81
Tabell 2.64 Offentligrättslig verksamhet 82
Tabell 2.65 Uppdragsverksamhet 82

Tabell 2.66 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Livsmedelsverket 82
Tabell 2.67 Anslagsutveckling 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor 82
Tabell 2.68 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor 83
Tabell 2.69 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor 84
Tabell 2.70 Anslagsutveckling 1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m. 84
Tabell 2.71 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m. 84
Tabell 2.72 Anslagsutveckling 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 84
Tabell 2.73 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 86
Tabell 2.74 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 86
Tabell 2.75 Anslagsutveckling 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 87
Tabell 2.76 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 88
Tabell 2.77 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur 88
Tabell 2.78 Anslagsutveckling 1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket 89
Tabell 2.79 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket 89
Tabell 2.80 Anslagsutveckling 1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m. 89
Tabell 2.81 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m. 90
Tabell 2.82 Anslagsutveckling 1:21 Åtgärder på fjällägenheter 90
Tabell 2.83 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:21 Åtgärder på fjällägenheter 90
Tabell 2.84 Anslagsutveckling 1:22 Främjande av rennäringen m.m. 90
Tabell 2.85 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:22 Främjande av rennäringen m.m. 91
Tabell 2.86 1:23 Sveriges lantbruksuniversitet 91
Tabell 2.87 Uppdragsverksamhet 91
Tabell 2.88 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:23 Sveriges lantbruksuniversitet 92
Tabell 2.89 Anslagsutveckling 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning 92
Tabell 2.90 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning 93
Tabell 2.91 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning 94
Tabell 2.92 Anslagsutveckling 1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien ... 94
Tabell 2.93 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien 94
Tabell 2.94 Anslagsutveckling 1:26 Nedsättning av slakteriavgifter 95

Tabell 2.95 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:26 Nedsättning av slakteriavgifter.....95

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel 13
Diagram 2.2 Nettomarginal (median) i livsmedelskedjans sektorer 21
Diagram 2.3 Avkastning på eget kapital i livsmedelskedjans sektorer 21
Diagram 2.4 Rörelsemarginal i livsmedelskedjans sektorer 21
Diagram 2.5 Förädlingsvärde i livsmedelskedjans sektorer 21
Diagram 2.6 Årsarbetstider i livsmedelskedjans sektorer 22
Diagram 2.7 Förädlingsvärde per årsarbetstid i livsmedelskedjans sektorer (heltidsekvivalent) 22
Diagram 2.8 Förädlingsgrad i livsmedelskedjans sektorer 22
Diagram 2.9 Miljö- och hälsoriskindex samt hektardoser 31
Diagram 2.10 Utsläpp av växthusgaser från jordbruket 32
Diagram 2.11 Areal med omedelbart röjningsbehov 55
Diagram 2.12 Tillförd mängd bioenergi 57
Diagram 2.13 Nettoupptag av växthusgaser inom skogsbruket, inklusive träprodukter 57

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om medlemskap i Agrinaturas ekonomiska förening (EEIG) och att under 2020–2022 för anslaget 1:23 *Sveriges lantbruksuniversitet* besluta om en årlig medlemsavgift på högst 140 000 kronor (avsnitt 2.8.23).
2. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel enligt tabell 1.1.
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Skogsstyrelsen	488 251
1:2	Insatser för skogsbruket	252 073
1:3	Statens veterinärmedicinska anstalt	153 420
1:4	Bidrag till veterinär fältverksamhet	125 978
1:5	Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder	9 933
1:6	Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar	134 349
1:7	Ersättningar för viltskador m.m.	52 778
1:8	Statens jordbruksverk	601 098
1:9	Bekämpande av växtskadegörare	7 000
1:10	Gårdsstöd m.m.	7 345 000
1:11	Intervention för jordbruksprodukter m.m.	144 000
1:12	Stödåtgärder för fiske och vattenbruk	33 250
1:13	Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk	164 000
1:14	Livsmedelsverket	257 235
1:15	Konkurrenskraftig livsmedelssektor	261 160
1:16	Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.	42 913
1:17	Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	3 896 097
1:18	Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	2 987 376
1:19	Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket	49 830
1:20	Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.	4 116
1:21	Åtgärder på fjällägenheter	1 529
1:22	Främjande av rennäringen m.m.	113 915
1:23	Sveriges lantbruksuniversitet	1 985 357
1:24	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning	571 164
1:25	Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien	1 177
1:26	Nedsättning av slakteriavgifter	107 237
Summa		**19 790 236**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställnings-bemyndigande	Tidsperiod
1:2	Insatser för skogsbruket	65 000	2021–2023
1:11	Intervention för jordbruksprodukter m.m.	110 000	2021–2022
1:12	Stödåtgärder för fiske och vattenbruk	50 000	2021–2023
1:13	Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk	290 000	2021–2023
1:15	Konkurrenskraftig livsmedelssektor	25 000	2021–2022
1:17	Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	5 011 700	2021–2029
1:18	Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	5 000 000	2021–2029
1:24	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning	1 548 000	2021–2026
Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet		**12 099 700**	

2 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel omfattar verksamhet inom områdena jordbruks- och trädgårdsnäring, fiskerinäring, landsbygd, livsmedel, djur, skog och jakt samt rennäring och andra samiska näringar. Utgiftsområdet omfattar även verksamhet inom utbildning och forskning.

Myndigheter som verkar inom utgiftsområdet är Statens jordbruksverk (Jordbruksverket), Statens veterinärmedicinska anstalt, Ansvarsnämnden för djurens hälso- och sjukvård, Centrala djurförsöksetiska nämnden, Livsmedelsverket, Skogsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och vissa verksamheter vid Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas).

Av utgifterna finansieras 54 procent genom Europeiska garantifonden för jordbruk, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling samt Europeiska havs- och fiskerifonden. En stor del av EU-medlen avser obligatoriska åtgärder såsom gårdsstöd och intervention. Därtill kommer delfinansierade stöd och ersättningar som förutsätter nationell medfinansiering, i huvudsak inom landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet.

I diagram 2.1 visas fördelningen av medel för 2020 inom utgiftsområdet.

Diagram 2.1 Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

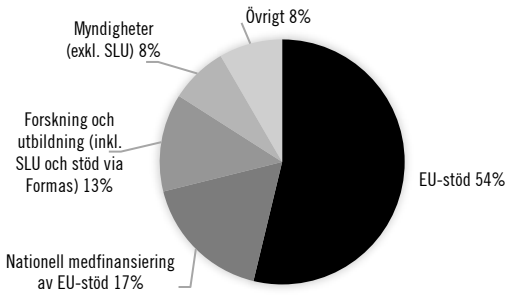

Källa: Egna beräkningar.

- EU-stöd (10,6 miljarder kronor): Finansiering från EU-budgeten, t.ex. gårdsstöd, intervention, landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet. En del av EU-stödet förutsätter nationell medfinansiering
- Nationell medfinansiering av landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet (3,4 miljarder kronor)
- Forskning och utbildning (2,6 miljarder kronor): SLU och stöd till forskning
- Myndigheter (1,5 miljarder kronor): Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, m.fl. (ej SLU)
- Övrigt (1,7 miljarder kronor): Nationellt stöd, bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar, m.m.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Skogsstyrelsen	467	450	449	**488**	496	503
1:2 Insatser för skogsbruket	620	432	401	**252**	248	248
1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt	145	146	147	**153**	156	158
1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet	109	109	109	**126**	128	134
1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder	9	10	10	**10**	10	10
1:6 Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar	115	134	133	**134**	134	134
1:7 Ersättningar för viltskador m.m.	40	53	52	**53**	53	53
1:8 Statens jordbruksverk	625	628	621	**601**	531	539
1:9 Bekämpande av växtskadegörare	5	5	5	**7**	12	15
1:10 Gårdsstöd m.m.	7 393	8 018	7 444	**7 345**	6 261	6 325
1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m.	77	226	226	**144**	120	143
1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk	43	33	31	**33**	31	25
1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk	257	199	191	**164**	167	128
1:14 Livsmedelsverket	251	255	256	**257**	243	247
1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor	204	163	161	**261**	122	122
1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.	44	51	47	**43**	43	43
1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	3 981	5 358	4 907	**3 896**	3 684	2 479
1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	2 109	2 798	2 756	**2 987**	2 543	2 122
1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket	347	180	178	**50**	50	42
1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.	4	4	4	**4**	4	4
1:21 Åtgärder på fjällägenheter	2	2	2	**2**	2	2
1:22 Främjande av rennäringen m.m.	112	114	111	**114**	114	114
1:23 Sveriges lantbruksuniversitet	1 912	1 947	1 930	**1 985**	2 016	2 046
1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning	566	598	596	**571**	579	579
1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien	1	1	1	**1**	1	1
1:26 Nedsättning av slakteriavgifter	159	107	106	**107**	107	107
Totalt för utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	**19 597**	**22 023**	**20 874**	**19 790**	**17 854**	**16 325**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

För 2019 prognostiseras de totala utgifterna för området uppgå till 20 874 miljoner kronor.

Regeringens förslag till anslag för 2020 för utgiftsområdet innebär att 19 790 miljoner kronor anvisas. För 2021 beräknas anslagsnivån till 17 854 miljoner kronor och för 2022 till 16 325 miljoner kronor.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**20 900**	**20 900**	**20 900**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	58	113	168
Beslut	-1 347	-232	-1 901
Varav BP20 [3]	-52	5 398	3 920
Övriga makroekonomiska förutsättningar	818	156	3
Volymer	-646	42	65
Överföring till/från andra utgiftsområden	11	13	11
Varav BP20 [3]	11	13	
Övrigt	-4	-3 138	-2 921
Ny ramnivå	**19 790**	**17 854**	**16 325**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneområkning.

Av tabell 2.3 framgår utgiftsområdets föreslagna anslagsram för 2020 fördelad på transfereringar, verksamhetsutgifter och investeringar.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	15 104
Verksamhetsutgifter [2]	4 655
Investeringar [3]	31
Summa ramnivå	**19 790**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre än den angivna normen inom skatteslaget. Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. Beräkningarna av skatteutgifternas storlek kan dock inte användas som en exakt offentligfinansiell effekt för den möjliga intäktsförstärkningen om en viss skatteutgift skulle slopas. Om t.ex. en skattebas förväntas minska när en skatteutgift slopas, innebär det att den faktiska intäktsförstärkningen blir mindre än den redovisade skatteutgiften. Vissa skatteutgifter kan inte heller slopas då det t.ex. kan finnas unionsbestämmelser eller andra internationella överenskommelser som förhindrar detta. En utförlig beskrivning av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I tabellen nedan redovisas de skatteutgifter som är att hänföra till utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Tabell 2.4 Skatteutgifter

Miljoner kronor

	2019	2020
Uttag av bränsle	140	140
Avverkningsrätt till skog	-	-
Anläggning av ny skog m.m.	70	150
Skogsavdrag	-	-
Nedsatt energiskatt på uppvärmningsbränslen inom jord-, skogs- och vattenbruksnäringarna	40	40
Nedsatt energiskatt på el som används inom jord-, skogs- och vattenbruksnäringarna	580	590
Nedsatt koldioxidskatt för diesel till arbetsmaskiner och fartyg inom jord-, skogs- och vattenbruksnäringarna	820	820
Totalt för utgiftsområdet	**1 650**	**1 740**

”-” i betyder att utgiften inte kunnat kvantifieras.

2.4 Mål för utgiftsområdet

Målet för utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel är:

– Att insatserna ska bidra till goda förutsättningar för arbete, tillväxt och välfärd i alla

delar av landet. De gröna näringarna ska vara livskraftiga och bidra till klimatomställningen och att naturresurserna används hållbart (prop. 2014/15:1, utg.omr. 23 avsnitt 2.4, bet. 2014/15:MJU2, rskr. 2014/15:88).

Inom utgiftsområdet finns även mål beslutade av riksdagen avseende en sammanhållen landsbygdspolitik, en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja, skogspolitiken samt de samiska näringarna.

Viktiga mål för utgiftsområdet är även målen inom miljömålssystemet, se utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

En sammanhållen landsbygdspolitik

Riksdagen har beslutat om det övergripande målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken (prop. 2017/18:179, bet. 2017/18:NU19, rskr. 2017/18:360):

– En livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.

En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja

Riksdagen har beslutat om ett övergripande mål för livsmedelskedjan samt mål för tre strategiska områden - Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och Innovation (prop. 2016/17:104, bet. 2016/17:MJU23, rskr. 2016/17:338):

– En konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Skog

För skogspolitiken har riksdagen beslutat om två jämställda mål - ett produktionsmål och ett miljömål (prop. 1992/93:226, bet. 1992/93:JoU15, rskr. 1992/93:252, prop. 2007/08:108, bet. 2007/08:MJU18, rskr. 2007/08:244):

– Produktionsmålet innebär att skogen och skogsmarken ska utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Inriktningen avseende målet om skogsproduktion ska ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar.
– Miljömålet innebär att skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga ska bevaras. En biologisk mångfald och genetisk variation i skogen ska säkras. Skogen ska brukas så att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper ska skyddas. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden ska värnas.

De samiska näringarna

Det övergripande målet för samepolitiken är (prop. 2000/01:1, utg.omr. 23 avsnitt 7.3, bet. 2000/01:MJU2, rskr. 2000/01:86):

– Att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar.

Samepolitiken omfattar flera utgiftsområden bl.a. under utgiftsområde 1 Rikets styrelse, 16 Utbildning och universitetsforskning och 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid. Resultatbeskrivningen för samiska näringar görs i förhållande till den delen av målet som rör samiska näringar.

2.5 Resultatredovisning

Med utgångspunkt i målen för utgiftsområdet redovisas i det följande resultat för de fyra resultatområdena En sammanhållen landsbygdspolitik, En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja, Skog och De samiska näringarna.

I enlighet med riksdagens tillkännagivanden (bet. 2016/17:MJU2 punkt 1, rskr. 2016/17:94 och bet. 2017/18:MJU2 punkt 1, rskr. 2017/18:99) har i denna proposition avsnitten analys och slutsatser utvecklats för att på ett tydligare sätt kommentera i vilken utsträckning insatserna har bidragit till att uppfylla det övergripande målet.

Ändringar i enlighet med riksdagens tillkännagivanden har även genomförts i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 23 avsnitt 2.5) genom att tydligare redovisa resultatområdenas koppling till det övergripande målet för utgiftsområdet, i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 23 avsnitt 2.5) genom delmål för resultatområdet En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja och i budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 23 avsnitt 2.6) genom delmål för resultatområdet En sammanhållen landsbygdspolitik. Med denna redovisning anser regeringen att tre tillkännagivanden från riksdagen som avser resultatredovisningen (bet. 2015/16:MJU2 punkt 1, rskr. 2015/16:110, bet. 2016/17:MJU2 punkt 1, rskr. 2016/17:94 och bet. 2017/18:MJU2 punkt 1, rskr. 2017/18:99) är slutbehandlade.

En årligen återkommande dialog avses som tidigare att föras med miljö- och jordbruksutskottet om utvecklingen av resultatredovisningen. Resultatredovisningen (inklusive utveckling av delmål och indikatorer) kommer även fortsättningsvis att utvecklas i takt med politiken.

Regeringens samlade bedömning för utgiftsområdet är att de redovisade insatserna bidrar till att uppfylla det övergripande målet.

2.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder redovisas under respektive avsnitt.

2.5.2 En sammanhållen landsbygdspolitik

Den 7 juni 2018 beslöt riksdagen att anta det övergripande målet för en sammanhållen landsbygdspolitik. Med den sammanhållna landsbygdspolitiken lägger regeringen fast den långsiktiga inriktningen för politiken på området. Inriktningen ska ses som en plattform utifrån vilken beslut och åtgärder för en livskraftig landsbygd utformas. Med politiken identifieras ett antal områden som särskilt angelägna för en långsiktigt hållbar utveckling i Sveriges landsbygder. Politiken omfattar ett övergripande mål för den sammanhållna landsbygdspolitiken samt regeringens delmål, förslag till styrning och organisering av politiken. Politiken omfattar också konkreta satsningar på åtgärder för att stärka utvecklingen i Sveriges landsbygder.

I landsbygdspropositionen (En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop, prop. 2017/18:179) uttalade regeringen att den har för avsikt att ge Tillväxtverket i uppgift att främja landsbygdsutveckling och verka för att nå målet för landsbygdspolitiken. Tillväxtverket fick i juni 2018 i uppdrag att vara myndigheten som verkar för ett samordnat agerande bland statliga myndigheter i syfte att få ett effektivt genomförande av landsbygdspolitiken. I detta ingår bland annat att utarbeta en metodik som stödjer myndigheternas arbete med att bidra till att målen för landsbygdspolitiken nås och att landsbygdsperspektivet stärks i myndigheternas verksamheter. Tillväxtverket ska även följa och analysera genomförandet av landsbygdspolitiken, bland annat genom framtagandet av indikatorer för att följa utvecklingen. Vidare ska Tillväxtverket genomföra särskilda insatser för att utveckla näringslivet på landsbygderna.

Tillväxtverket återrapporterade under hösten 2018 och våren 2019 hur verket planerar att genomföra uppdraget. Efter att medel för genomförandet beslutats av riksdagen genom propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) har Tillväxtverket startat arbetet med genomförandet.

Vidare lades under 2018 ett antal uppdrag för att förbereda insatser aviserade i landsbygdspropositionen, bland annat till Statens kulturråd.

Tillväxtverket fick i februari 2018 i uppdrag att fördela statsbidrag till kommuner i glesbygd. Uppdraget innebar att Tillväxtverket skulle fördela 70 miljoner kronor till 39 kommuner i stödområde A. I stödområde A ingår kommuner i enlighet med förordning (1999:1382) om stödområden för vissa regionala företagsstöd. De berörda kommunerna bedömdes ha särskilda utmaningar som påverkar företagens utvecklingsmöjligheter. Uppdraget delredovisades i april 2019. Genom propositionen Vårändringsbudget

för 2019 (prop.2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) förstärktes satsningen med ytterligare 20 miljoner kronor för 2019, dvs. totalt 90 miljoner kronor för 2019.

En sammanhållen landsbygdspolitik är till sin karaktär sektorsövergripande och berör därmed många olika politikområden. Genom propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288) fördelades medel till olika utgiftsområden för insatser riktade mot landsbygderna vilket speglar den breda ansatsen i den sammanhållna landsbygdspolitiken. Satsningar för landsbygdernas utveckling görs inom bland annat näringslivsutveckling och besöksnäringsutveckling, utbildning, infrastruktur och bredband.

Landsbygdsprogrammet
Landsbygdsprogrammet är ett viktigt instrument för att genomföra utvecklingsinsatser på landsbygderna och möjliggör bl.a. investeringar i nya jobb, kompetensutveckling och tillvaratagande av de platsbundna resurser som natur- och kulturvärden erbjuder. I landsbygdsprogrammet fanns vid årsskiftet 2018–2019 4,25 miljarder kronor avsatt för stöd till bredbandsutbyggnad. 3,65 miljarder kronor (86 procent) har beviljats i stöd. Målet är att 650 projekt ska beviljas stöd under programperioden. Fram t.o.m. årsskiftet 2018–2019 har 524 projekt beviljats stöd. Vid samma tidpunkt hade 54 projekt slutförts, vilka har givit drygt 6 500 hushåll och 2 000 företag tillgång till bredband. Under 2019 har regeringen beslutat om att tillföra ytterligare 195 miljoner kronor till bredbandsstöd i landsbygdsprogrammet.

Inom området kommersiell service har inom landsbygdsprogrammet under 2018 totalt ca 141 miljoner kronor beviljats som investeringsstöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer samt till projekt inom lokal serviceutveckling och kompetensutveckling. Stöd till kommersiell service finansieras även från utgiftsområde 19 Regional tillväxt (se vidare utg.omr. 19).

Programmet för lokalt ledd utveckling
Sverige har 48 områden som arbetar med lokalt ledd utveckling (LLU) genom Leadermetoden, varav 42 nyttjar medel från programmet för lokalt ledd utveckling med stöd från regionala utvecklingsfonden och socialfonden. Under perioden 2014–2018 har Statens jordbruksverk (Jordbruksverket) beviljat 143 miljoner kronor i stöd från programmet, fördelat på 207 projekt. I december 2018 hade ca 15 procent av den totala budgeten för programmet utbetalats. Budgeten för LLU-programmet har under 2019 minskats med nära 2 procent som en följd av att Sverige inte nyttjat budgeten från 2015 fullt ut. Däremot uppnås de delmål som är uppsatta för utfallsmål om antal projekt som kopplar ihop stad och land (minst 13 stycken), antal projekt som genomförs i städer med över 5 000 innevånare (minst 17 stycken) samt antal deltagare i socialfondsprojekt med minst en delutbetalning (minst 255 stycken).

Befolkningsutveckling, sysselsättning och bredband på landsbygden

Tillväxtverkets uppdrag att utveckla indikatorer för den sammanhållna landsbygdspolitiken kommer att ge underlag till uppföljning och utvärdering av det övergripande målet och de tre delmålen.

För att redovisa resultat och bedöma måluppfyllelsen för utgiftsområdet med avseende på den sammanhållna landsbygdspolitiken används tills vidare indikatorer och bedömningsgrunder enligt nedan:

- Sysselsättningsutvecklingen för kvinnor och män på landsbygden
- Befolkningsutvecklingen för kvinnor och män på landsbygden
- Andel av befolkningen (totalt och utanför tätort och småort) med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s.

I Sveriges landsbygder finns både expansiva områden och områden med befolkningsminskning. Den högre urbaniseringsgraden i dag jämfört med 1980 förklaras i mindre grad av utflyttning från landsbygderna till städerna utan istället beror den i högre grad på att fler barn föds i städer, att de äldre i hela landet lever längre samt den ökade invandringen.

Sveriges folkmängd ökade med ca 482 830 personer 2014–2018. Det är en ökning av befolkningen med 5,0 procent under perioden. Antalet kvinnor och män ökar i nästan alla delar av landet bortsett från i kommungruppen landsbygdskommuner mycket avlägset belägna.

I tabellen nedan visas befolkningsutvecklingen sedan 2014 och bygger på Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

(Tillväxtanalys) indelning i sex kommuntyper. Kommuntypernas indelning bygger på andel befolkning boende i landsbygder samt avstånd till tätort med minst 50 000 personer. En närmare beskrivning av indelningen i kommuntyper finns på Tillväxtverkets webbplats.

Tabell 2.5 Befolkningsutveckling

	Bef.utv. 2014–2018, antal	Bef.utv. 2014–2018, %
Storstadskommuner	+207 399	+6,5
– varav kvinnor	+93 891	+5,8
– varav män	+113 508	+7,1
Täta kommuner nära en större stad	+211 335	+5,0
– varav kvinnor	93 479	+4,4
– varav män	+117 856	+5,6
Täta kommuner avlägset belägna	+ 14 387	+2,1
– varav kvinnor	+5 246	+1,6
– varav män	+9 141	+2,7
Landsbygdskommuner nära en större stad	+40 155	+4,1
– varav kvinnor	+17 101	+3,6
– varav män	+23 054	+4,7
Landsbygdskommuner avlägset belägna	+10 807	+1,9
– varav kvinnor	+3 760	+1,3
– varav män	+7 047	+2,4
Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna	-1 253	-1,5
– varav kvinnor	-845	-2,2
– varav män	-408	-1,0
Hela riket	**+482 830**	**+5,0**
– varav kvinnor	**+212 632**	**+4,4**
– varav män	**+270 198**	**+5,5**

Källa: Statistiska centralbyrån.

Mellan 2013 och 2017 har antalet sysselsatta ökat totalt sett i hela riket, se tabell 2.6. Men i kommungruppen landsbygdskommuner mycket avlägset belägna har antalet sysselsatta minskat under perioden med 0,5 procent.

Tabell 2.6 Sysselsättningsutveckling

	Syss.utv. 2013–2017*, %	Syss.utv. 2016–2017*, %
Storstadskommuner	+8,9	+2,1
– varav kvinnor	+8,9	+1,7
– varav män	+8,9	+2,4
Täta kommuner nära en större stad	+6,5	+1,9
– varav kvinnor	+6,5	+1,5
– varav män	+6,5	+2,2
Täta kommuner avlägset belägna	+3,0	+1,0
– varav kvinnor	+2,7	+0,6
– varav män	+3,3	+1,4
Landsbygdskommuner nära en större stad	+4,4	+1,5
– varav kvinnor	+4,1	+1,1
– varav män	+4,6	+1,8
Landsbygdskommuner avlägset belägna	+2,5	+1,2
– varav kvinnor	+2,4	+0,8
– varav män	+2,6	+1,6
Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna	-0,5	-0,2
– varav kvinnor	-1,2	-0,7
– varav män	+0,1	+0,2
Hela riket	**+6,6**	**+1,8**
– varav kvinnor	**+6,5**	**+1,4**
– varav män	**+6,6**	**+2,1**

* Tillväxt i antal förvärvsarbetande.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Utbyggnaden av snabbt bredband sker över hela landet. Men tillgången är fortsatt ojämnt fördelad mellan tätort och landsbygdsområden. Mellan 2014 och 2018 har hushållens och företagens tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s i överföringshastighet ökat från 61 procent till 81 procent, en ökning med 20 procentenheter. Utanför tätort och småort har 42 procent av hushåll och företag tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s i överföringshastighet. Tillgången till bredband med sådan hög överföringshastighet ökade i områden utanför tätort och småort under perioden 2014–2018 med ca 28 procentenheter, se tabell 2.7. Ökningstakten i utbyggnaden är betydligt högre i lands- och glesbygd, 9 procentenheter sedan föregående år. I landet som helhet var motsvarande ökning 4 procentenheter. Bredbandsstöden bidrar till den högre utbyggnadstakten i lands- och glesbygd.

Tabell 2.7 Tillgång för hushåll och företag till fast bredband med minst 100 Mbit/s

Procent

År	2014	2015	2016	2017	2018
Totalt i Sverige	61	67	71	77	81
Utanför tätort och småort	14	22	24	33	42

Källa: Post- och telestyrelsen.

Analys och slutsatser

Ett viktigt syfte med en sammanhållen landsbygdspolitik är att aktivera olika politikområden. Det är regeringens uppfattning att den breda ansatsen i form av insatser inom ramen för landsbygdspolitiken tillsammans med åtgärderna i landsbygdsprogrammet bidrar till att nå det övergripande målet och målen för landsbygdspolitiken.

Landsbygdernas företagsklimat behöver stärkas för att ge bättre förutsättningar för ett mångsidigt, konkurrenskraftigt och hållbart näringsliv med god förmåga till förnyelse. Insatser för ett stärkt entreprenörskap och företagande bidrar till detta.

Regeringen bedömer att statsbidraget till kommuner i glesbygd har bidragit till att de aktuella kommunerna har stärkts i sitt arbete med företagens utvecklingsmöjligheter.

Tillgänglighet till utbildning är viktigt både för företagens kompetensförsörjning och för de boende på landsbygdernas möjligheter att utbilda sig och vidareutbilda sig utan att behöva byta bostadsort. För att bidra till bättre förutsättningar till boende, arbete och välfärd på landsbygderna har insatser genomförts för att förbättra tillgängligheten till service och för att stärka infrastrukturen.

Landsbygdsprogrammets åtgärder för att skapa jobb på landsbygderna liksom de åtgärder som genomförs inom programmet för lokalt ledd utveckling är verktyg i arbetet med att ta vara på landsbygdernas utmaningar och möjligheter för både kvinnor och män.

Regeringen anser att en god tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel är en av flera viktiga förutsättningar för utveckling och tillväxt i alla delar av landet. Regeringen bedömer att satsningarna på stödet till kommersiell service inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel och inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt har bidragit till förbättrade förutsättningar för att bo, leva och verka på landsbygderna.

2.5.3 En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja

Avsnittet inleds med en redovisning av de indikatorer som valts för att följa måluppfyllelsen på en övergripande nivå. Därefter redovisas resultat inom de strategiska områdena Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation.

För att redovisa resultat och bedöma hur livsmedelssektorn utvecklas och bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet, för livsmedelsstrategin och för de strategiska områdena används följande indikatorer:

- Nettomarginal (lönsamhetsmått, mäter konkurrenskraft)
- Avkastning på eget kapital, nettomarginal (lönsamhetsmått, mäter konkurrenskraft)
- Rörelsemarginal (lönsamhetsmått, mäter konkurrenskraft)
- Förädlingsvärde (mäter produktion, visar bidrag till BNP)
- Årsarbetstider (mäter den sociala dimensionen av hållbar livsmedelskedja)
- Förädlingsvärde per årsarbetstid (mäter produktivitet)
- Förädlingsgrad (mäter innovation).

Avseende uppföljningen av relevanta miljömål hänvisas till utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Statens jordbruksverk (Jordbruksverket) överlämnade den 31 mars 2019 den årliga utvärderingen och uppföljningen av livsmedelsstrategin. Den har utarbetats efter samråd med berörda myndigheter, universitet, branschorganisationer och civila samhället. I rapporten redovisas data för perioden 2011–2017, dvs. innan livsmedelsstrategin antogs av riksdagen. Redovisningen i rapporten utgör således en utgångspunkt mot vilken utvecklingen fortsättningsvis kan följas.

Som framgår av de diagram som redovisas i det följande finns tillgängliga data endast t.o.m. 2017, vilket innebär att indikatorerna som valts (se ovan) ännu inte kan användas för att redovisa övergripande resultat av satsningarna inom livsmedelsstrategin. De olika leden i livsmedelskedjan (primärproduktion, livsmedelsindustri, livsmedelshandel och restaurang) bedriver sin verksamhet utifrån olika förutsättningar och därför skiljer sig nyckeltalens nivåer åt. Företag i

primärproduktionen samt i restaurangledet bedrivs ofta som enskild firma där kostnaden för eget arbete inte är medräknat och arbetstiden inte räknas in i årsarbetstiden. Detta innebär att högre nominellt resultat redovisas än för andra företagsformer. Jämförelser av nivåer mellan leden ska därför undvikas, det är utvecklingen inom de olika leden som är relevant att följa, samt om utvecklingen skiljer sig åt mellan leden. De olika leden visas i samma diagram.

Diagram 2.2 Nettomarginal (median) i livsmedelskedjans sektorer

Procent

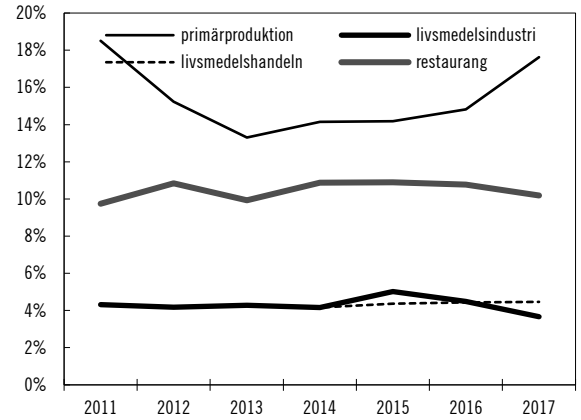

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagens ekonomi.
Anm.: Jämförelser av nivåer mellan leden ska undvikas (se inledande text).

För att mäta konkurrenskraft används nettomarginal. Nyckeltalet visar hur effektivt företaget utnyttjat omsättningen för att skapa överskott.

Diagram 2.3 Avkastning på eget kapital i livsmedelskedjans sektorer

Procent

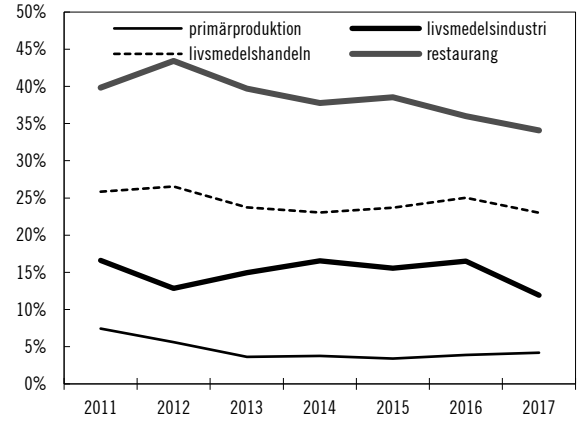

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagens ekonomi.
Anm.: Jämförelser av nivåer mellan leden ska undvikas (se inledande text).

Avkastning på eget kapital visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera kapitalet. Det är därmed ett direkt mått på lönsamheten i en investering. Sett över hela livsmedelskedjan har lönsamheten försämrats under den redovisade perioden. Utvecklingen i livsmedelskedjan är svagare än för näringslivet totalt och gapet gentemot det totala näringslivet har ökat under tidsperioden.

Diagram 2.4 Rörelsemarginal i livsmedelskedjans sektorer

Procent

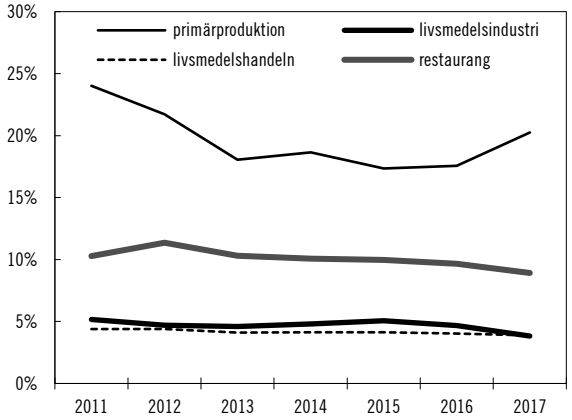

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagens ekonomi.
Anm.: Jämförelser av nivåer mellan leden ska undvikas (se inledande text).

En hög rörelsemarginal kan tyda på att konkurrensen mellan företag i samma sektor är låg och en försämrad rörelsemarginal över tid innebär då att konkurrensen i sektorn ökar. En försämrad rörelsemarginal innebär samtidigt att lönsamheten minskar vilket också kan innebära att företagen tappar konkurrenskraft. Rörelsemarginalen i livsmedelskedjan totalt sett, särskilt i primärproduktionen, var lägre vid periodens slut än vid periodens början, vilket pekar på försämrad lönsamhet och konkurrenskraft.

Diagram 2.5 Förädlingsvärde i livsmedelskedjans sektorer

Miljoner kronor

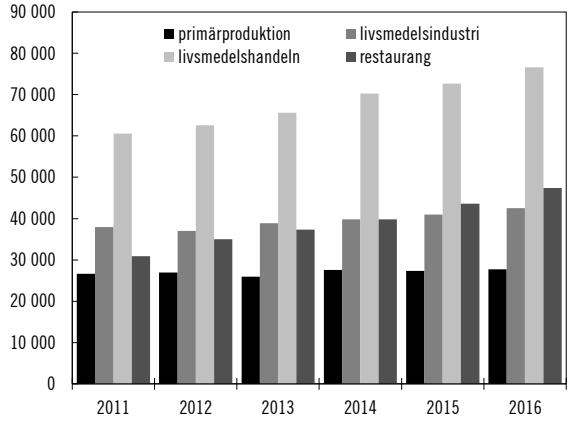

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagens ekonomi (i figuren är hänsyn inte tagen till inflationen).
Anm.: Jämförelser av nivåer mellan leden ska undvikas (se inledande text).

Förädlingsvärdet i livsmedelskedjan har ökat från 156 till 194 miljarder kronor mellan 2011 och 2016, en ökning med 25 procent. Den procentuella ökningen är större för företag i livsmedelskedjan än för näringslivet i stort. Livsmedelskedjans andel av näringslivets totala förädlingsvärde uppgick 2016 till drygt åtta procent.

Diagram 2.6 Årsarbetstider i livsmedelskedjans sektorer

Antal heltidsekvivalenter

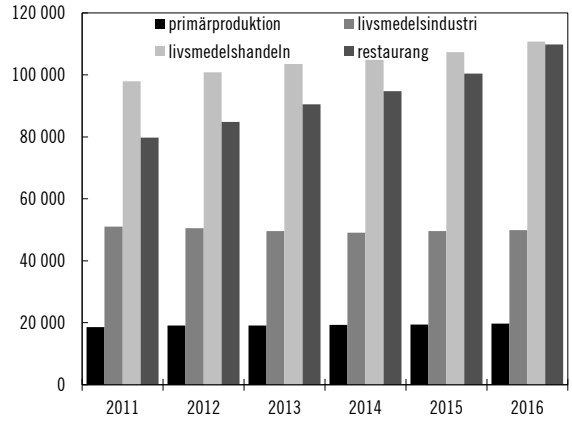

Källor: Statistiska centralbyrån, Företagens ekonomi och Jordbruksverket. Egen bearbetning.
Anm.: Jämförelser av nivåer mellan leden ska undvikas (se inledande text).
Endast en mindre del av de sysselsatta är anställda i primärproduktionen.

Antalet anställda i livsmedelskedjan har ökat under perioden. Ökningen sker främst i branscher med god produktivitetstillväxt. Dessa branscher återfinns företrädesvis i de senare leden i livsmedelskedjan, men finns även i vissa delar av primärledet.

Diagram 2.7 Förädlingsvärde per årsarbetstid i livsmedelskedjans sektorer (heltidsekvivalent)

Miljoner kronor

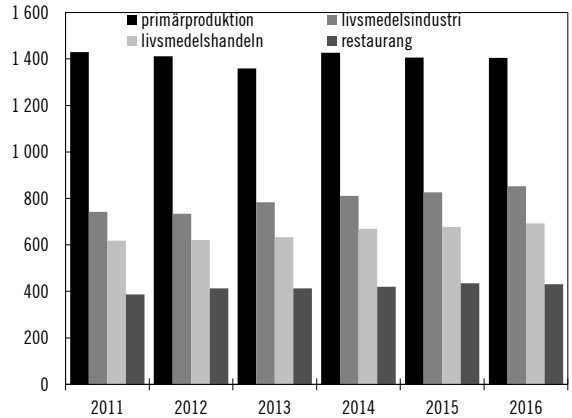

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagens ekonomi.
Anm.: Jämförelser av nivåer mellan leden ska undvikas (se inledande text).

Förädlingsvärde per årsarbetstid är ett sätt att redovisa arbetsproduktiviteten i ett företag, dvs. hur effektivt företaget använder sin arbetskraft. Arbetsproduktiviteten i livsmedelskedjan ökade under perioden med sex procent – i näringslivet totalt var ökningen nio procent.

Diagram 2.8 Förädlingsgrad i livsmedelskedjans sektorer

Procent

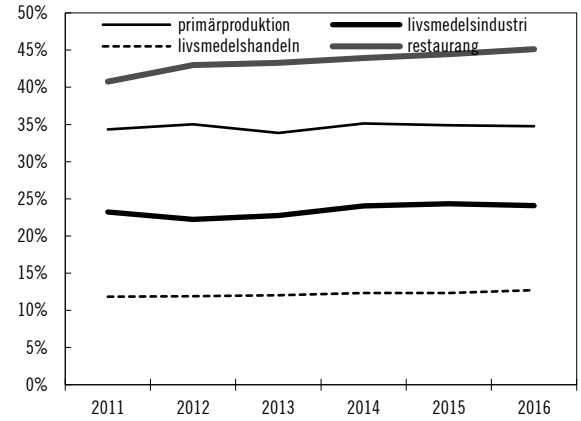

Källor: Statistiska centralbyrån, Företagens ekonomi och Jordbruksverkets bearbetning.
Anm.: Jämförelser av nivåer mellan leden ska undvikas (se inledande text).

Förädlingsgrad kan användas som ett mått på innovationskraft eftersom förädlingsgradens utveckling över tid visar hur företagens förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden utvecklas. Av diagrammet framgår att förädlingsgraden förändras i mycket liten omfattning i de olika sektorerna.

I juni 2018 gav regeringen Tillväxtverket och Jordbruksverket i uppdrag att föreslå åtgärder inför en fortsättning av handlingsplanen. Den 12 juni 2019 slutrapporterades uppdraget med rekommendationer inom de tre strategiska områdena samt ett förslag om att utse en samordnande myndighet för livsmedelsstrategiarbetet.

Berörda landsting, samverkansorgan, Länsstyrelsen i Stockholms län och Gotlands kommun fick som aktörer med regionalt utvecklingsansvar i uppdrag respektive erbjudande om att genomföra insatser för livsmedelsstrategins genomförande på regional nivå. Insatserna har i flera fall handlat om att starta eller slutföra en process för att ta fram en regional livsmedelsstrategi. I de fall en regional livsmedelsstrategi redan var på plats har stärkta insatser kunnat genomföras, så som informations- eller kommunikationsinsatser inom länet eller utveckling av stödjande åtgärder till företag i livsmedelskedjan.

För att ge förutsättningar för ett ändamålsenligt genomförande har ett nationellt råd för livsmedelsstrategin tillsatts. Rådet bidrar med branschkunskaper och behovsbeskrivning, vilket

under 2017 berört exportfrågor samt kompetensförsörjning. Till livsmedelsstrategins genomförande finns också en strategisk myndighetsgrupp med syfte att öka samverkan mellan berörda myndigheter och stärka effektiviteten i genomförandet.

Då livsmedelsstrategin inte omfattar alla åtgärder och insatser regeringen vidtar inom utgiftsområdet redovisas ett antal indikatorer även fortsättningsvis under respektive avsnitt. Det gäller exempelvis stöd till jordbruket i norra Sverige, livsmedelskontroll och djurvälfärd.

Regler och villkor

Målet för det strategiska området Regler och villkor är:

– Utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Detta genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten.

Livsmedelskedjan inkl. primärproduktionen är komplex och företagen berörs av en stor mängd regler och myndighetskontakter vid tillståndsprövningar och kontroll. Regler behövs för att skydda miljö, konsumentintressen eller djur- och folkhälsa. Samtidigt får inte reglerna eller tillämpningen av dem skapa onödiga hinder som begränsar konkurrenskraft och innovation eller hämmar utveckling, nyetablering eller förmåga att växa hos livsmedelsföretagen.

Riksdagen har tillkännagett vad utskottet anfört om att ge Livsmedelsverket ett särskilt uppdrag att i konsumenternas intresse arbeta för att säkra livsmedel, redlighet i livsmedelshanteringen och bra matvanor bör utformas så att företagande inom livsmedelssektorn underlättas (bet. 2014/15:MJU3 punkt 18, rskr. 2014/15:121). Utskottet anser att nationella, mer långtgående regler alltid bör vara väl motiverade och prövas noga, att det kan finnas lagar och regler som slår orättvist i olika delar av landet och som kan behöva anpassas till de villkor som råder i gles- och landsbygd eller i särskilda sektorer, att det finns krav som slår på ett orimligt sätt mot småföretagare i glesbygd och att förståelsen för företagande på landsbygden behöver öka. Av förordningen (2009:1426) med instruktion för Livsmedelsverket framgår att Livsmedelsverket bl.a. har som uppgift att i konsumenternas intresse arbeta för säkra livsmedel, redlighet i livsmedelshanteringen och bra matvanor. Sedan 2015 har Livsmedelsverket enligt förordningen med instruktion för Livsmedelsverket också i uppgift att underlätta och skapa goda förutsättningar för företagande i livsmedelssektorn. Det innebär att det är en av myndighetens ordinarie uppgifter och inte ett tidsbegränsat uppdrag. Regeringen delar i allt väsentligt riksdagens ståndpunkt. Flera åtgärder har därför vidtagits och vidtas kontinuerligt för att säkerställa generellt goda företagsvillkor. Livsmedelverket har ett uppdrag att under 2017–2019 utveckla stödet till den offentliga livsmedelskontrollen genom kompetenshöjande åtgärder. Inom uppdraget fortsätter arbetet med flera olika utbildningar och andra insatser för att öka kompetensen och förbättra kontrollmetodiken i den offentliga livsmedelskontrollen. Under 2018 påbörjades ett arbete med att utveckla en god kontrollsed för livsmedelskontrollen, ett arbete som förväntas öka likvärdigheten inom livsmedelskontrollen och leda till förbättrade kontakter med företagen.

Regeringen överlämnade i mars 2018 propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop (prop. 2017/18:179, bet. 2017/18:MJU2, rskr. 2017/18:99). Det övergripande målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken är en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet. Regeringen har uppdragit åt Tillväxtverket att stärka genomförandet av landsbygdspolitiken och verka för att de landsbygdspolitiska målen nås, bl.a. genom att föreslå näringslivsinsatser som syftar till att stärka företagens konkurrensförmåga i Sveriges landsbygder genom ökad kunskaps- och innovationsutveckling, teknikanvändning och digitalisering samt genom satsningar på besöksnäringen. Regeringen anser att tillkännagivandet med dessa åtgärder är slutbehandlat.

Jordbruk

För att redovisa resultat och bedöma hur utvecklingen av jordbruket bidrar till målet för utgiftsområdet och det strategiska området Regler och villkor används följande indikatorer:

– Sysselsättningen i jordbruket
– Antalet jordbruksföretag

– Svenska marknadsandelar
– Kvantitet animalieprodukter
– Åkerareal.

Antalet sysselsatta under 2017 inom jordbruket var 54 258 personer, varav 25 procent var kvinnor och 75 procent var män.

Tabell 2.8 Antalet sysselsatta i Sverige inom jordbruket

Antal personer

År	2014	2015	2016	2017
Kvinnor	14 030	13 863	13 543	13 753
Män	43 060	41 959	40 867	40 505
Totalt	**57 090**	**55 822**	**54 110**	**54 258**

Källa: Statistiska centralbyrån (RAMS).

I tabell 2.9 visas det totala antalet jordbruksföretag och därefter hur stor andel av dessa som utgörs av heltidsföretag. Av tabellen framgår att strukturomvandlingen i svenskt lantbruk fortsätter. Statistik tas fram vart tredje år.

Tabell 2.9 Antalet jordbruksföretag

Antal företag

År	2007	2010	2013	2016
Antal jordbruksföretag	72 609	71 091	67 146	62 937
– varav heltidsföretag	18 762	17 038	16 296	15 483
– varav företag med husdjur	22 601	20 687	19 679	17 817

Källa: Jordbruksverket, Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden JO 35 SM 1701.

Den svenska konsumtionen av frukt och grönt fortsätter att öka. Även den svenska produktionen inom trädgårdsnäringen utvecklas positivt. Köttkonsumtionen i Sverige har de senaste två åren minskat något, vilket dock inte påverkat efterfrågan på svenskt kött. Priserna på svenskt kött ligger fortsatt högt jämfört med priserna i EU. Konsumtionen av matfågel har en ökande trend, och den svenska produktionen har också ökat under perioden. När det gäller mjölk är vissa produkter i huvudsak svenskproducerade t.ex. konsumtionsmjölk, samtidigt som en stor andel ost importeras.

Tabell 2.10 Svensk marknadsandel i vissa sektorer

Andel svensk produktion av konsumtion, värde över 1 betyder att produktionen överstiger konsumtion, dvs. export

År	2008	2012	2016	2017
Morötter	0,87	0,91	0,93	0,91
Äpplen	0,20	0,20	0,24	0,21
Nötkött	0,56	0,51	0,52	0,54
Griskött	0,81	0,68	0,70	0,73
Matfågel	0,69	0,65	0,67	0,68
Ägg	0,89	0,91	0,94	0,93
Konsumtionsmjölk	0,95	1,08	1,01	1,00
Ost	0,66	0,56	0,45	0,45
Matpotatis	0,75	0,79	0,77	0,76
Spannmål	1,22	1,17	1,24	1,36

Källa: Jordbruksverket 2019:9 Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport 2019.

Under 2018 ökade produktionen av nötkött, lammkött och griskött, vilket till stor del är en konsekvens av torkan. På grund av brist på foder eller höga foderpriser skickade vissa lantbrukare djur till slakt tidigare än man annars gjort. Mjölkproduktionen minskade med 2 procent. Produktionen av matfågel och ägg har ökat med drygt 30 procent de senaste tio åren.

Tabell 2.11 Kvantitet animalieprodukter

Kvantitet tusen ton

År	1995	2005	2015	2018
Invägd mjölk	3 243	3 163	2 933	2 760
Gris	309	275	233	250
Slaktkyckling	-	96	137	148
Nötkreatur	143	136	133	137
Får/inkl. lamm	3	4	5	4

Källa: Jordbruksverket, Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden SM 48 1904.

Arealen spannmål och oljeväxter har ökat under de senaste åren, men det är främst en ökad hektaravkastning som bidragit till den ökade produktionen. Den rådande trenden avbröts i och med torkans effekter under 2018. Produktionen blev 43 procent lägre än genomsnittet av de fem föregående åren. Sockersektorn avreglerades hösten 2017 och borttagandet av produktionskvoter i EU har lett till låga priser och en minskad produktion i Sverige.

Tabell 2.12 Åkerareal i Sverige

Tusen hektar

År	1995	2007	2013	2018
Åkerareal totalt	2 668	2 648	2 604	2 554
- varav spannmålsareal	1 153	990	984	992
- varav raps och rybs	59	88	125	99
- varav vall	965	1 127	1 177	1 121
- varav träda	275	280	158	165

Källa: Jordbruksverket, Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden JO 10 SM 1901.

Åtgärder med anledning av torkan 2018

En regnig höst 2017 och den varma och torra sommaren 2018 påverkade i stor utsträckning jordbrukets produktionsförhållanden. Oron för brist på foder och bete var stor, men en längre betesperiod än normalt under året och regn under slutet av sommaren förbättrade situationen. Denna typ av extremväder bedöms bli allt vanligare framöver.

Beräknat inkomstbortfall för lantbruket uppgick till ca 6,2 miljarder kronor. Regeringen och berörda myndigheter arbetade aktivt för att underlätta situationen och mildra konsekvenserna för lantbruket, bl.a. genom informationsinsatser, beslut om dispenser och information om dispensmöjligheter. Det gavs även en möjlighet till ansökan och beslut om förskott av vissa stöd inom landsbygdsprogrammet.

Med anledning av torkan sommaren 2018 lämnade regeringen en extra ändringsbudget. Ändringsbudgeten innehöll förslag till ett särskilt stöd till djurägare med nötkreatur och får inom lantbruket samt ökat anslag för att tillfälligt sänka avgifterna för den offentliga kontroll som görs vid slakterier i Sverige. Vad gäller krisstödet på 400 miljoner kronor för 2018, nådde Jordbruksverket en hög procent av stödsökande i förhållande till antalet stödberättigade och hade också en snabb och effektiv utbetalning. Totalt betalades 399 991 000 kronor ut till 13 384 jordbruksföretag och totalt antal sökande var 13 918. Avseende krisstödet för 2019 på 1,08 miljarder kronor så inkom under ansökningstiden 24 571 ansökningar, vilka i hög utsträckning omfattade drabbad areal och stödberättigade djurenheter. Utbetalningarna påbörjades den 5 juli 2019, och t.o.m. mitten av augusti har 94 procent av de som sökt fått stöd utbetalt, vilket sammanlagt uppgår till 1,01 miljarder kronor. Vad gäller nedsättningen av slakteriavgiften administrerade Livsmedelsverket stödet och identifierade att 54 företag var berättigade att föra vidare stöd till djurägare. Av dessa lämnade 47 företag in ansökningar. Samtliga ansökningar beviljades och totalt 51 738 000 kronor betalades ut. Anledningen till att hela summan inte kunde betalas ut är bland annat att slakteriavgifterna inte får understiga miniminivån som regleras i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd.

Större volymer utsäde än normalt efterfrågades under våren 2018, samtidigt som utsädesodlingarna påverkades negativt av den torra sommaren. Sverige drabbades därför av brist på främst vårutsäde för foder och spannmål våren 2019. Situationen uppmärksammades tidigt av näringen och Jordbruksverket, och åtgärder för att lindra den hotande bristen på utsäde inleddes redan under sommaren 2018. Sverige ansökte om undantag från EU-lagstiftningen för att få använda utsäde som inte fullt ut uppfyller alla krav enligt de s.k. utsädesdirektiven (Kommissionens genomförandebeslut C(2019)305 final, Bryssel den 24 januari 2019), vilket beviljades i januari 2019.

Den gemensamma jordbrukspolitiken

Den gemensamma jordbrukspolitikens (GJP:s) övergripande målsättning är att höja produktiviteten inom jordbruket, tillförsäkra jordbrukarna en skälig levnadsstandard, stabilisera marknaderna, trygga livsmedelsförsörjningen och tillförsäkra konsumenterna tillgång till varor till skäliga priser. Landsbygdsprogrammet är målstyrt genom att flera olika åtgärder kan användas för att uppnå målen i de sex unionsprioriteringarna:

1. Kunskapsöverföring och innovation
2. Jordbrukets konkurrenskraft
3. Organisationen av livsmedelskedjan inklusive djurvälfärd
4. Jordbrukets miljöpåverkan
5. Klimat
6. Landsbygdsutveckling.

GJP har i dagsläget betydelse för lantbrukares inkomster, livsmedelsförsörjningen, uppfyllelsen av flera miljömål och utvecklingen på landsbygden.

I tabell 2.13 visas utbetalda stöd inom ramen för GJP för perioden 2015–2018.

Tabell 2.13 GJP utbetalda belopp

Miljoner kr

År	2015	2016	2017	2018
Europeiska garantifonden för jordbruket	5 718	6 582	7 390	7 460
Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling	1 424	1 607	1917	2 107
Nationell medfinansiering för landsbygdsutveckling	1 480	2 495	2 836	3 104
Summa GJP	**8 622**	**10 684**	**12 143**	**12 671**

Källa: Jordbruksverkets årsredovisning.

Nedan följer en beskrivning av GJP och regeringens rådighet över innehåll och tillämpning i olika delar och skeden.

Under nuvarande budget- och programperiod, 2014–2020, uppgår stöden inom GJP till jordbruket och landsbygden till mer än 85 miljarder kronor. Huvuddelen av dessa finansieras från EU genom garantifonden för jordbruket (pelare 1) och jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (pelare 2). Garantifonden för jordbruket finansierar direktstöd och marknadsstöd, där den allra största delen utgörs av ett enhetligt direktstöd per hektar, vilket är frikopplat från produktionen. Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling finansierar det svenska landsbygdsprogrammet. Till skillnad från garantifonden för jordbruket krävs att medlemsländerna medfinansierar de medel man tar emot från jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

Oavsett om det är EU-medel eller nationella medel finns det relativt stor handlingsfrihet för Sverige i utformningen av stöden inom EU-gemensamma ramar och regelverk. Sverige har t.ex. i nuvarande budget- och programperiod valt att utjämna direktstöden till ett enhetligt belopp för all mark oavsett var i landet marken är belägen och oavsett om det är åkermark eller betesmark. Sverige har även valt att produktionskoppla en viss andel av direktstödet till nötkreatur, vilket innebär att 13 procent av direktstödet betalas ut för nötkreatur äldre än ett år.

För de medel som går till landsbygdsprogrammet har Sverige en ännu större frihet i valet av åtgärder och även angående medfinansiering av fondens medel. Det svenska landsbygdsprogrammet 2014–2020 omfattar landsbygdsutvecklingsfondens samtliga sex unionsprioriteringar, 15 av 18 möjliga fokusområden och 13 av 20 möjliga åtgärder. Totalt består programmet av ett 90-tal insatsområden. Den EU-finansierade delen av programbudgeten uppgår till 40 procent, men kan enligt grundregeln som högst vara 52 procent och som lägst 20 procent. Regeringen fattade i juni 2019 beslut om ett förslag till programändring som innebär att den EU-finansierade delen av programmet höjs till 44,37 procent.

Av 2018 års direktstöd betalade Jordbruksverket ut 97 procent före årsskiftet vilket motsvarade 6 808 miljoner kronor. Slututbetalningar av direktstöd genomfördes under andra kvartalet 2019. Inom landsbygdsprogrammet har det t.o.m. 2018 beviljats medel för drygt 24,6 miljarder kronor, vilket motsvarar ca 67 procent av programmets budget (52 procent 2017). Totalt utbetalt belopp uppgår till 18,3 miljarder kronor, vilket motsvarar 50 procent av programmets budget (33 procent 2017).

Vid utgången av 2018 återstod ärenden från 2016 och 2017 för sammanlagt 270 miljoner kronor som inte var slututbetalda (för 2015 återstod mindre belopp för ett begränsat antal lantbrukare). Orsaken till förseningarna har framför allt varit att de it-lösningar som länsstyrelserna behöver för handläggning och kontroll inte varit färdigutvecklade av Jordbruksverket. I budgetpropositionen för 2019 tilldelades länsstyrelserna totalt 104 miljoner kronor för 2019–2020 för att komma ifatt med handläggning och kontroll. Jordbruksverket har fortsatt arbetet med att färdigställa it-systemen för stöden. Under året har Jordbruksverkets utvecklingsarbete bl.a. resulterat i att det numera går att registrera tvärvillkorskontroller och fatta beslut om tvärvillkorsavdrag. Jordbruksverket har också färdigställt funktioner för att besluta om åtaganden och fatta beslut om slututbetalning för arealbaserade ersättningar. Framför allt ger den masshantering av ärenden som är inbyggd i systemen effektivitetsvinster, men också minskad risk för revisionskritik från EU och finansiella sanktioner för Sverige.

Jordbruksverket redovisar årligen till regeringen hur ansvariga myndigheters kostnader och åtgärder vid hantering av EU-stöd utvecklas. För 2018 uppgick kostnaden för handläggning av ärenden, utveckling och drift av it-system, kontroll av stöd, marknadsbevakning och information liksom avskrivningar till 926 miljoner kronor. I beloppet ingår administration av stöd från jordbruksfonderna, regionala utvecklingsfonden, socialfonden, havs- och fiskerifonden,

samt det nationella stödet till jordbruket i norra Sverige. Under 2018 betalades sammanlagt 13 253 miljoner kronor ut. Hanteringskostnaden uppgick till ca 7 procent per stödkrona vilket är en minskning med knappt 1 procent sedan 2016.

Jordbruksverkets kostnader för stödadministrationen av EU-fonder har ökat med 53 miljoner kronor jämfört med 2017. Den främsta orsaken är att kostnader för hantering av Lokalt Ledd Utveckling, att Jordbruksverket tagit över huvuddelen av arbetet med uppdatering av databasen över jordbruksarealerna från länsstyrelserna samt ökade kostnader för avskrivningar och förvaltning av de it-system som utvecklats för pågående programperiod. Länsstyrelsernas kostnader för stödadministrationen har minskat med 9 miljoner kronor jämfört med 2017. Sedan 2008 har Jordbruksverkets kostnader för administration av GJP ökat med ca 163 procent och länsstyrelsernas med 8 procent.

Tabell 2.14 Kostnad för hantering av EU-stöd

Miljoner kr

År	2016	2017	2018
Jordbruksverket	368	399	452
Länsstyrelserna	468	448	439
Övriga myndigheter	37	35	35
Summa	**873**	**882**	**926**

Källa: Jordbruksverket, Myndigheters kostnader och åtgärder vid hantering av EU-stöd 2018.

Inom ramen för marknadsstöden ligger det nationella programmet för att förbättra villkoren för produktion och saluföring av honung. Från programmet betalades det ut lite drygt 5,6 miljoner kronor fördelat på 34 projekt under 2018. Kommissionen beslutade den 23 maj 2019 om en budget för programperioden för 2020–2022, varav Sverige tilldelades 330 857 euro årligen 2020–2022. EU-delen motsvarar femtio procent av den totala programbudgeten, som medfinansieras med lika mycket nationella medel.

EU:s kommande budget- och programperiod sträcker sig från 2021–2027. Inför den kommande programperioden har kommissionen föreslagit en reform av GJP (se faktapromemoria 2017/18:FPM140).

Fokus i förhandlingarna har under året varit på förslaget till en ny genomförandemodell, som innebär en övergång till ett mer resultatorienterat genomförande av politiken. Därtill har mycket arbete lagts ned på den s.k. gröna arkitekturen, dvs. de verktyg som föreslås för att uppfylla den högre miljö- och klimatambitionen. I detta ingår obligatoriska grundvillkor för jordbrukarstöd samt riktade åtgärder i form av ett nytt miljöprogram i pelare 1 tillsammans med befintliga miljöåtgärder i pelare 2.

Regeringen har i förhandlingarna arbetat för en fortsatt marknadsorientering av GJP, enklare regler, lika konkurrensvillkor, ökad konkurrenskraft och en högre ambition gällande miljö, klimat och djurvälfärd. Regeringen bedömer att Sverige under förhandlingens gång har fått gehör bland flera andra medlemsländer för flera av de frågor man lyft i förhandlingarna. Detta gäller inte minst frågor som är kopplade till den s.k. gröna arkitekturen. Vad gäller fortsatt marknadsorientering handlar det om att agera som en motkraft till medlemsländer som önskar en utveckling av GJP i en riktning som är mindre marknadsorienterad.

Parallellt med förhandlingsarbetet har förberedelser inför det nationella genomförandet av politiken efter 2020 inletts, bl.a. genomfördes ett sakråd med intressenter i januari 2019. Huvudsyftet med sakrådet var att få in synpunkter för att komplettera den analys av styrkor, svagheter, möjligheter och hot (s.k. SWOT-analys) som Jordbruksverket på regeringens uppdrag tar fram med regionala och branschspecifika faktorer.

Genomförandet av Landsbygdsprogrammet 2014–2020

För att redovisa resultat och bedöma hur landsbygdsprogrammet bidrar till målet för utgiftsområdet med avseende på goda förutsättningar för arbete, tillväxt och välfärd i alla delar av landet samt bidrar till klimatomställningen och en hållbar användning av naturresurser, används följande indikatorer och bedömningsgrunder:

– De resultatindikatorer för uppföljning som i enlighet med EU:s regelverk har fastställts i programmet. Resultaten redovisas årligen i programmets årsrapport.
– Utvärderingar i enlighet med EU:s regelverk. För programperioden 2014–2020 ingår en förhandsutvärdering, två fördjupade årsrapporter (2017 och 2019), en slutrapport 2020 och en slututvärdering som ska redovisas 2024. Dessutom genomför utvärderingssekretariatet vid Jordbruksverket löpande egna utredningar och uppföljningar.

Av tabell 2.15 framgår ett urval av de indikatorer som Sverige rapporterar till kommissionen och

som regeringen valt ut för att följa upp resultatet av landsbygdsprogrammets åtgärder. Vissa målvärden har justerats i samband med två av de programändringar som genomfördes under 2018. Den första programändringen godkändes av kommissionen i februari 2018 och den andra programändringen godkändes i november samma år.

Att programmet blev försenat på EU-nivå och att en del åtgärder inte kunde öppnas för ansökningar förrän 2016 påverkar redovisningen av indikatorer bl.a. eftersom många ärenden som har beslutats ännu inte hunnit slututbetalas. Det gäller t.ex. 1C (Antal deltagare på utbildningar). Där har totalt 164 ärenden beviljats t.o.m. 2018, men endast 24 ärenden är slututbetalade under samma period. Det beror på att projekten inom kompetensutveckling är budgetmässigt omfattande och oftast sträcker sig över flera år.

Utfallen i tabellen ska tolkas försiktigt eftersom det i årsrapporten för 2018 (till skillnad från tidigare år) är möjligt att ta med delutbetalningar i rapporteringen, vilket Sverige valt att göra för projekt- och företagsstöd men inte för djur- och arealbaserade ersättningar. Eftersom några indikatorer redovisas först vid slutredovisningen av ett ärende innebär det samtidigt att flertalet av projekt- och företagsstöden baseras på utfall på både del- och slututbetalda ärenden.

Målindikatorerna för 4A, 4B och 4C redovisar bara utbetalningsåret 2018. Under 2018 genomfördes många slututbetalningar för tidigare år vilket innebär att utfallet sannolikt är högre än det annars skulle vara.

Tabell 2.15 Indikatorer för landsbygdsprogrammet

Mål och uppföljning

Fokusområde och indikatorer	Mål för perioden 2014–2020	Utfall t.o.m. 2018	Utfall t.o.m. 2018 i % av målet
Prioritering 1: Kunskapsöverföring och innovation			
1A. Procentandel utgifter för kompetensutveckling, rådgivning och samarbete av totala utgifterna för 1A.	8,16	1,1	13,2
1B. Antal samarbetsprojekt som fått stöd inom fokusområdet:	640	212	33,1
Grupper inom:			
– EIP-Agri	80	138	172,5
– Övriga	560	74	13,2
1C. Antal deltagare på utbildningar	135 400	3462	2,6
Prioritering 2: Jordbrukets konkurrenskraft			
2A. Procentandel av jordbruksföretag som fått investeringsstöd	4,92	1,88	38,2
– Antal företag	3 500	1338	38,2
2B. Procentandel av jordbruksföretag som fått startstöd	0,76	0,42	55,5
– Antal företag	542	301	55,5
Prioritering 3: Livsmedelskedjan och djurvälfärd			
3A. Procentandel av jordbruksföretag som fått stöd för deltagande i korta livsmedelskedjor	0,93	0,15	16,1
– Antal företag	660	104	15,8
3A. Procentandel djurenheter som berörs av djurvälfärdsersättningar	12,84	16,9	131,3
– Antal djurenheter	225 000	295 412	131,3
Prioritering 4: Miljöersättningar			
4A. Procentandel av jordbruksmark som omfattas av åtagande som stödjer biologisk mångfald eller landskap	18,56	14,55	78,4
– Antal hektar	569 000	446 058	78,4
4B. Procentandel av jordbruksmark som omfattas av åtagande för att förbättra vattenförvaltningen	13,84	8,78	63,4
– Antal hektar	424 400	269 215	63,4
4C. Procentandel jordbruksmark som omfattas av åtagande för att förbättra markskötsel eller förebygga jorderosion	15,73	10,26	65,2
– Antal hektar	482 400	314 491	65,2
Prioritering 5: Klimat			
5C. Investeringar i produktion av förnybar energi (euro)	75 175 447	16 251 771	21,6
5D. Procentandel av djurenheter som berörs av investeringar i djurförvaltning som syftar till att minska utsläppen av växthusgaser och/eller ammoniak	5,65	1,87	33,2
– Antal djurenheter	99 000	32 843	33,2
5D. Procentandel av djurenheter som berörs av investeringar för utveckling av annan verksamhet än jordbruk som syftar till att minska utsläppen av växthusgaser och/eller ammoniak	2,05	1,26	61,2
– Antal djurenheter	36 000	22 042	61,2
Prioritering 6: Landsbygdsutveckling			
6A. Arbetstillfällen som skapats i projekt som får stöd	950	261	27,5
6B. Procentandel av landsbygdsbefolkningen som omfattas av lokala utvecklingsstrategier	52,50	60,61	115,5
6B. Procentandel av landsbygdsbefolkningen som får ta del av förbättrade tjänster/infrastrukturer	35,79	10,15	28,3
6B. Arbetstillfällen som skapats i projekt som får stöd (Leader)	1 700	77	4,5
6C. Procentandel av landsbygdsbefolkningen som får ta del av nya eller förbättrade tjänster/infrastrukturer (IKT)	4,86	0,19	3,9

Källa: Jordbruksverket.

I landsbygdsprogrammet finns även fastställda fysiska och finansiella delmål som skulle uppnåtts den 31 december 2018. Delmålen har betydelse för programmets resultatram och tillgång till den s.k. resultatreserven. I programmets årsrapport för 2018 konstaterades att samtliga delmål var uppfyllda. I de flesta fall med god marginal. För att undvika att medel behövde flyttas inom programmet justerades delmålen ned för unionsprioritering 5 och 6 i den programändring som godkändes av kommissionen i november 2018.

Inom unionsprioritering 5, där investeringsstöd till gödselbaserad biogas är det största insatsområdet, uppgick beviljat belopp till 38 procent och utbetalt belopp till 15 procent. Regeringen har i juni 2019 förslagit för kommissionen att biogasbudgeten ska minska med 126,1 miljoner kronor. Inom unionsprioritering 6, där bredband och lokalt ledd utveckling står för två tredjedelar av budgeten, hade en stor andel av budgeten beviljats (72 procent), men en relativt liten andel betalats ut (18 procent). Jordbruksverket bistår länsstyrelserna med metodstöd för handläggning och har gjort förenklingar i handläggningsrutinerna.

Antal arbetstillfällen som skapats i projekt som får stöd inom Leader uppgick till 77 årsarbetskrafter t.o.m. 2018. Målet är 1 700 årsarbetskrafter. Regeringen har i juni 2019 föreslagit för EU-kommissionen att målvärdet ändras till 700 arbetstillfällen på grund av att underliggande beräkningar har visat sig inte helt adekvata.

Utvärderingsarbetet av programmet fortgår enligt plan. Framstegen i förhållande till att uppnå programmets mål beskrivs i den fördjupade årsrapport som lämnats över till kommissionen under 2019. Under 2018 har utvärderingssekretariatet vid Jordbruksverket publicerat rapporter om bredband, ängs- och betesmarker med och utan miljöersättning samt åtgärder som påverkar vattenkvalitet.

Stöd till jordbruket i norra Sverige

För att redovisa resultat och bedöma hur konkurrenskraften i jordbruksföretag i norra Sverige utvecklas och bidrar till målet för utgiftsområdet och livsmedelsstrategin används följande indikator:

– Förändringar i antalet mjölkföretag i norra Sverige.

En bedömning görs även med utgångspunkt från Jordbruksverkets årliga rapport över utvecklingen av jordbruket i norra Sverige för åren 2014–2018.

Under 2018 minskade antalet stödmottagande mjölkföretag i norra Sverige med 30 företag till 670 företag. Produktionen minskade med 1 procent vilket är något lägre än minskningen i Sverige som helhet.

Sverige får enligt anslutningsfördraget till EU (1995) lämna ett nationellt stöd till jordbruket i norra Sverige riktat till traditionell jordbruksproduktion i syfte att upprätthålla produktionen. Regeringen har under perioden från 2016 t.o.m. 2019 tillfört 14 miljoner kronor årligen utöver den tidigare anslagsnivån. Den 20 mars 2018 beslutade kommissionen om vissa förenklingar samt att öka utrymmet för Sveriges nationella stöd med ytterligare 104 miljoner kronor årligen.

Under 2018 uppgick utbetalat stöd till 410 miljoner kronor vilket är en ökning från 2017 då utbetalat stöd var 302 miljoner kronor. Utbetalt stöd uppgick till 97 procent av referensnivån för hur mycket stöd Sverige får betala ut.

Miljömässig hållbarhet i jordbruket

För att redovisa resultat och bedöma hur utvecklingen av jordbrukets miljöeffekter bidrar till målet för utgiftsområdet och det strategiska området Regler och villkor används följande indikatorer:

– Förändring i kväve- och fosforutnyttjande i den svenska jordbrukssektorn
– Utsläpp av ammoniak från jordbrukssektorn
– Förändringar i hälso- och miljörisker vid användning av växtskyddsmedel
– Utsläpp av växthusgaser från jordbruket.

Hållbar jordbruksproduktion måste relateras till hur väl olika resurser används, till produktivitet, jordbrukslandskapets positiva bidrag till bevarande av ekosystemtjänster, biologisk mångfald, värdefulla kulturmiljöer, god livsmiljö och rekreationsmöjligheter, men också till hur väl produktionen står sig avseende negativa effekter på miljön. Ett arbete med att utveckla indikatorer pågår.

Landsbygdsprogrammet innehåller ett stort antal åtgärder som syftar till att förbättra jordbrukets miljöprestanda. Åtgärderna, bl.a. kompetensutveckling, investeringsstöd, ersättningar

till jordbrukare för miljöåtgärder och möjligheter till projektstöd för innovationsarbete (se avsnittet Genomförandet av Landsbygdsprogrammet 2014–2020).

Nationella växtnäringsbalanser beräknas vart tredje år av Statistiska centralbyrån som i november 2018 presenterade rapporten Kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark 2016 (MI 40 SM 1801). Näringsbalanser för jordbruksmark syftar till att beräkna skillnader mellan tillförd och bortförd näring, dvs. överskott som riskerar att orsaka miljöstörande utsläpp till luft och vatten, alternativt underskott som riskerar att leda till utarmning av marken. Balansberäkningar för jordbruksmark (åker och betesmark) visar för 2016 ett överskott på 37 kilo per hektar vad gäller kväve, vilket är en ökning jämfört med den senast gjorda balansberäkningen som avsåg 2013. När det gäller fosfor ligger balansen kvar på 0 kilo per hektar för riket som helhet, men den varierar mellan ett underskott på fem kilo per hektar för Götalands södra slättbygder till ett överskott på två kilo per hektar i Götalands skogsbygder. Fosforbalansen varierar också i relation till djurtätheten, från ett underskott på sex kilo per hektar till ett överskott på fem kilo per hektar. Gårdar med 0,5 eller färre djurenheter per hektar har i medeltal en negativ balans och gårdar med 0,6 eller fler djurenheter har i medeltal en positiv balans.

Enligt statistik från Naturvårdsverket uppgick jordbrukets utsläpp av ammoniak till 47 000 ton 2017. Detta är en ökning jämfört med 2016 då utsläppen från jordbruket var 46 800 ton. Från 2005 har dock utsläppen ammoniak från jordbruket minskat med fyra procent. Den 28 mars beslutade regeringen om ett luftvårdsprogram. I detta framgår att ytterligare arbete med att minska utsläppen i jordbruket behöver vidtas. Se vidare under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård, miljökvalitetsmålet Bara naturlig försurning.

Den 21 maj 2019 beslutades en ny EU-förordning om gödselprodukter. Den nya förordningens tillämpningsområde utvidgas till att även omfatta organiska gödselmedel och andra produkter som tillsätts för att förbättra växternas näringsutnyttjande. I förordningen finns särskilda säkerhets- och kvalitetskrav. Exempel på sådana krav är lägsta innehåll av växtnäring och högsta innehåll av tungmetaller, däribland ett gränsvärde för kadmium. I förordningen slås fast att Sverige får behålla sitt nuvarande gränsvärde på (motsvarande 44 mg kadmium/kg fosforpentoxid).

Kemikalieinspektionen publicerar årligen statistik över försålda kvantiteter av bekämpningsmedel. Baserat på försålda kvantiteter genomför sedan Statistiska centralbyrån en beräkning av det antal hektardoser som dessa räcker till. För att mäta trender i hälso- och miljörisker med växtskyddsmedel har Kemikalieinspektionen tagit fram en beräkningsmetod som visar riskindikatorer, en för hälsorisker och en för miljörisker, för varje verksamt ämne som ingår i växtskyddsmedel. Försäljningen till jordbruk minskade 2017 med 73,2 ton jämfört med 2016. Här står ogräsmedel för den största minskningen. För den yrkesmässiga användningen inom trädgårds- och fruktodling minskade de försålda mängderna med 13,1 ton till 35,4 ton 2017 jämfört med 2016. I diagrammet nedan illustreras trender i hektardoser samt hälso- och miljörisker med användningen av växtskyddsmedel inom jord-, skogsbruk samt trädgårdsodling. Efter en nedgång de första åren kan man under de senaste tjugo åren inte se någon generell minskning eller ökning i riskindex för hälsa eller miljö. Detta trots att användningen av växtskyddsmedel, mätt som antal hektardoser, har ökat kraftigt under samma period.

Diagram 2.9 Miljö- och hälsoriskindex samt hektardoser

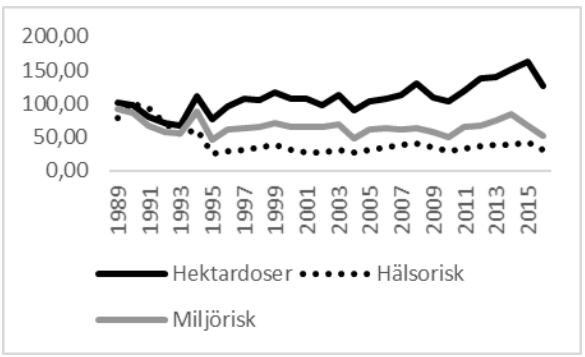

Källa: Kemikalieinspektionen.

Regeringen beslutade den 11 april 2019 en reviderad handlingsplan för hållbar användning av växtskyddsmedel. Det övergripande målet i den svenska handlingsplanen är att riskerna för människa och miljö från användning av växtskyddsmedel ska minska. Nytt för denna handlingsplan är ett mål för att skydda pollinerande insekter.

Under året har ett antal karantänskadegörare påträffats bl.a. rotgallnematoden Meloidogyne

fallax, som är en ny art för Sverige, samt päronpest. Vidare har även ett fall av tallvedsnematod påträffats i lastpallar av trä från Portugal.

Diagram 2.10 Utsläpp av växthusgaser från jordbruket

Miljoner ton koldioxidekvivalenter

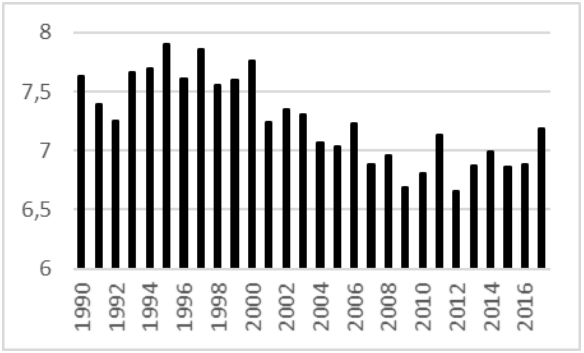

Källa: Naturvårdsverket 2019.

Växtodlingen och djurhållningen svarar bara för ett par procent av Sveriges utsläpp av koldioxid, medan de svarar för 60 procent av metanutsläppen och 55 procent av lustgasen. Jordbrukssektorns utsläpp av växthusgaser uttryckt i koldioxidekvivalenter i Sverige var 7,2 miljoner ton 2017, vilket motsvarar ca 14 procent av de totala utsläppen.

I december 2018 betalades metanreduceringsstödet ut för den fjärde stödperioden Stödet uppgick till 40 öre/kWh. Under stödperiodens tolv månader 2017 och 2018 fick 56 anläggningar stöd. Under 2018 producerades 145 GWh biogas. Det motsvarar den sammanlagda energianvändningen under ett år för drygt 5 700 genomsnittliga villor. Totalt betalades 57 miljoner kronor ut i stöd 2018, vilket gav en utnyttjandegrad på 95 procent av stödets budgeterade 60 miljoner kronor.

Genom propositionen Vårändringsbudget för 2018 (prop. 2017/18:99, bet. 2017/18 FiU21, rskr. 2017/18:435) infördes ett engångsstöd för produktion av biogas. Syftet var att stärka konkurrenskraften för svenskproducerad biogas och att påskynda omställningen till förnybara energikällor. I december 2018 betalades 270 miljoner kronor ut som ett förskott till 39 anläggningar och stödet uppgick till 26 öre/kWh producerad biogas.

Myndigheternas kontroll av djur och livsmedel

För att redovisa resultat och bedöma hur myndigheternas kontroll utvecklas och bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet och det strategiska området Regler och villkor används följande indikatorer:

- Antalet djurskyddskontroller som länsstyrelserna har genomfört och hur stor andel av dessa som var genomförda utifrån riskvärdering
- Andelen riskbaserade kontroller på livsmedels- och dricksvattenanläggningar.

Indikatorerna för myndigheternas kontroll är kopplade till målen för myndigheternas kontrollarbete och beskriver inte resultatet av kontrollen. Eftersom kontrollen är riskbaserad går det inte heller att från resultatet av den utläsa t.ex. på vilken nivå djurskyddet i Sverige ligger. De djurhållare som kontrolleras utgör inte ett representativt urval av djurhållarna. Regeringens bedömning är dock att djurskyddskontrollen bidrar till ökad efterlevnad av Sveriges högt ställda djurskyddskrav. Att genomföra kontrollen utifrån riskvärdering är ett krav enligt EU:s regler om offentlig kontroll inom livsmedelskedjan och innebär en ur djurskyddssynpunkt effektiv användning av tillgängliga resurser. Under 2018 genomförde länsstyrelsen 10 386 djurskyddskontroller vilket är en minskning jämfört med föregående år. Även antal beslut låg på en något lägre nivå än 2017.

Tabell 2.16 Djurskyddskontrollen

Antal	2015	2016	2017	2018
Genomförda kontroller	11 875	10 899	10 828	10 386
Andel riskbaserade (%)	39	41	42	38
Beslut om förelägganden	1 312	1 151	1 239	1 163
Beslut om omhändertaganden	941	827	879	895
Beslut om djurförbud	279	244	204	198

Källa: Jordbruksverket.

Jordbruksverket och länsstyrelserna har tillsammans tagit fram ett mål om att det ska genomföras lika många normalkontroller som anmälningskontroller. Normalkontrollerna utgör den kontroll som utförs i enlighet med EU:s krav på riskbaserad och regelbunden kontroll och är en stor och viktig del av länsstyrelsernas arbete med djurskyddskontroll. Målet uppfylldes i landet som helhet både 2016 och 2017, men 2018 uppfylldes det inte. Variationen mellan hur olika länsstyrelser klarar att uppfylla målet är stor. Mer än hälften av länsstyrelserna uppfyllde målet.

De resurser som länsstyrelserna lägger på djurskyddskontroller och annan djurskyddsverksamhet ökade under 2018 för andra året i rad, trots att

antalet kontroller och beslut ligger på en lägre nivå än tidigare år. Anmälningsärenden tar fortsatt mycket resurser i anspråk vilket påverkar andelen normalkontroller som länsstyrelserna kan utföra. Andelen anmälningar som vid en kontroll visar sig vara utan anmärkning har minskat de senaste åren och är nu nere på knappt 40 procent.

Resurseffektiviteten hos länsstyrelserna har minskat de tre senaste åren, mätt i antal kontrollinsatser per årsarbetskraft. Det finns dock stora variationer mellan länsstyrelserna. Det tycks också finnas skillnader i länsstyrelsernas bedömning av vad som är en brist. Myndigheterna har inlett ett arbete för att öka enhetligheten i länsstyrelsernas bedömningar.

Att underlätta för djurhållare att göra rätt genom kunskapshöjande information är fortsatt ett fokusområde för Rådet för djurskyddskontroll. Rådet för djurskyddskontroll är ett gemensamt forum för Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna, inrättat av regeringen.

Den offentliga livsmedelskontroll som utförs enligt den harmoniserade EU-lagstiftningen för livsmedelskedjan omfattar i dagsläget knappt 135 000 livsmedels- och dricksvattenanläggningar när primärproduktionsledet är inkluderat. Kommunerna ansvarar för den största delen av den kontroll som görs i ledet efter primärproduktionen och det totala antalet kontroller ligger på jämförbara nivåer över åren. Frekvensen med vilken de enskilda kontrollmyndigheterna utför kontroll varierar fortfarande. Andelen kommunala kontrollmyndigheter som kontrollerar minst 90 procent av livsmedels- och dricksvattenanläggningarna med högst risk låg 2017 på samma nivå som föregående år. Fortfarande kontrollerar vissa kommuner inte livsmedels- och dricksvattenanläggningarna i de högsta riskklasserna i tillräcklig omfattning.

Tabell 2.17 Kontrollmyndigheternas riskbaserade kontroll, kontroll utförd på livsmedelsanläggningar i de högsta riskklasserna

Andelen av anläggningarna i de högsta riskklasserna som kontrollerats	Andel kontroll-myndigheter (%) 2016	Andel kontroll-myndigheter (%) 2017
0–50 %	7	5
51–80 %	6	5
81–90 %	10	11
91–100 %	77	78
Totalt	**100**	**100**

Källa: Livsmedelsverkets årsredovisning.

Tabell 2.18 Kontrollmyndigheternas riskbaserade kontroll, kontroll utförd på dricksvattenanläggningar i de högsta riskklasserna

Andelen av anläggningarna i de högsta riskklasserna som kontrollerats	Andel kontroll-myndigheter (%) 2016	Andel kontroll-myndigheter (%) 2017
0–50 %	26	24
51–80 %	0	3
81–90 %	0	0
91–100 %	74	73
Totalt	**100**	**100**

Källa: Livsmedelsverkets årsredovisning.

Flera insatser har genomförts eller pågår för att utveckla och stärka livsmedelskontrollen. En översyn av den riskklassningsmodell som tillämpas inom livsmedelskontrollen i leden efter primärproduktionen genomfördes under 2017 och Livsmedelsverkets förslag till ny förenklad riskklassningsmodell remitterades under 2018. Arbete pågår nu med justeringar av modellen. Modellen syftar till att öka förståelsen för den kontroll myndigheterna utför och för att skapa en enhetligare tillämpning av modellen. Arbetet för en effektivare och mer likvärdig livsmedelskontroll pågår också inom ramen för livsmedelsstrategin där Livsmedelverket har ett uppdrag att under 2017–2019 utveckla stödet till den offentliga livsmedelskontrollen genom kompetenshöjande åtgärder. Inom uppdraget fortsätter arbetet med flera olika utbildningar och andra insatser för att öka kompetensen och förbättra kontrollmetodiken i den offentliga livsmedelskontrollen. Under 2018 påbörjades ett arbete med att utveckla en god kontrollsed för livsmedelskontrollen, ett arbete som förväntas öka likvärdigheten inom livsmedelskontrollen och leda till förbättrade kontakter med företagen. En likvärdig kontroll sett från företagens perspektiv har fått ett större fokus i utvecklingsarbetet. Detta framgår t.ex. i Livsmedelsverkets pågående uppdrag att mäta effekterna av de insatser som nu görs för att utveckla livsmedelskontrollen. Livsmedelsverket kommer att rapportera detta uppdrag 2020.

Den kontroll av primärproduktionen av livsmedel som länsstyrelserna utför sker i fortsatt liten omfattning och de kontroller som gjorts utifrån ett riskbaserat urval omfattar ca 1 procent av anläggningarna. Länsstyrelsernas kontroll av foder i primärproduktionen sker även den i liten omfattning och uppgår till knappt 1 procent. Frekvensen varierar stort mellan länsstyrelser. Ett arbete pågår hos de ansvariga myndigheterna med

att utveckla en nationell planering för primärproduktionskontrollen för att öka dess effektivitet och göra den mer riskbaserad.

Insatser för att motverka livsmedelsfusk fortsätter. Under året har samordnade kontrollprojekt genomförts för att undersöka om innehållet i viltkött faktiskt stämmer överens med det djurslag som anges på förpackningen samt kontrollerat spårbarhet på spritdrycker på restaurang. Livsmedelsverket har under året stoppat flera illegala slaktverksamheter samt bistått kommunerna i deras kontroll av livsmedelsfusk. Ekologiska produkter, kosttillskott, ursprung för kött och fisk samt e-handel är områden där fusk förekommer i hög utsträckning.

Under året har Livsmedelsverkets e-handelskontroll startat och flera icke säkra kosttillskott har hittats på marknaden. Sedan den 1 mars 2018 har ett nationellt rapporteringssystem använts för snabb informationsspridning mellan svenska kontrollmyndigheter för att kunna spåra icke säkra livsmedel på den svenska marknaden. Under året har ca 70 meddelanden om icke säkra livsmedel sänts mellan svenska myndigheter. Rapporteringssystemet minskar risken för att icke säkra livsmedel som är förbjudna i en kommun får säljas vidare i en annan.

Livsmedelsverket tilldelades för 2018 särskilda anslagsmedel om drygt 107 miljoner kronor för att sätta ned kontrollavgifterna för samtliga slakterier och vilthanteringsanläggningar. Avgiften för anläggningar med en planerad slakt på under 200 ton per år låg på samma nivå som EU:s minimiavgifter. Slakterier med en planerad slakt på över 200 ton betalade 2,01 gånger minimiavgifterna. Se vidare avsnitt om krisstöd med anledning av torkan 2018.

Livsmedelsverket har i uppdrag att modernisera och effektivisera slakterikontrollen med syfte att hålla kostnadsutvecklingen och avgiftsnivåerna på området nere. Under 2018 utarbetades en handlingsplan med åtgärder som syftar till att minska kostnaderna för den offentliga kontrollen vid slakterier och vilthanteringsanläggningar, stärka kommunikationen med företagen och driva moderniseringsfrågor på EU-nivå. Livsmedelsverket har inom ramen för detta uppdrag bl.a. tagit initiativ till en vetenskaplig studie där slaktkontroller genomförs på distans med hjälp av modern teknik för bild och ljudöverföring.

Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör ge Statskontoret i uppdrag att se över alternativa modeller för livsmedelskontroll i syfte att stärka dialoginslagen och i högre grad undvika förelägganden (bet. 2014/15:MJU3 punkt 1, rskr. 2014/15:121). Utöver de åtgärder som regeringen tidigare redovisat till riksdagen redovisades i skr. 2018/19:75 har Livsmedelsverket remissbehandlat den nya riskklassningsmodell som tagits fram med syfte att öka förståelsen för den kontroll som myndigheterna utför och avgifterna kopplade till kontrollen. Genom modellen får alla verksamheter inom samma bransch och av samma omfattning samma riskklass och kontrollfrekvens. Företag kan få en reducerad kontrollfrekvens, bl.a. om tidigare kontroller varit utan avvikelser. Regeringen tolkar den del av tillkännagivandet som avser ett minskat antal förelägganden som att företag ska behandlas lika i hela landet och att de åtgärder som vidtas ska vara befogade. När livsmedelsföretag, genom att inte leva upp till lagstiftningens krav, riskerar människors hälsa eller vilseleder konsumenter genom fusk måste åtgärder undantagslöst vidtas. Ett omfattande arbete med bl.a. kompetensutvecklande insatser har genomförts och fortsatt arbete pågår för att öka likvärdigheten i kontrollen. Kontrollmyndigheternas gemensamma arbete med att fokusera kontrollen dit riskerna är som störst är också viktigt i sammanhanget. De sammantagna insatserna på området bedöms få fullt genomslag på några års sikt och utvärderingsarbetet pågår. Livsmedelsverket har i det pågående arbetet inom ramen för livsmedelsstrategin också pekat på behovet av att beakta företagens behov av information och stöd i större utsträckning än tidigare och att kontrollen bör präglas av förståelse för företagarens situation vid en kontroll och i de kontakter som sker mellan företag och myndigheter. En förändrad kontrollkultur bedöms vara viktig för att möta förtagens behov och som en del i arbetet kommer en god kontrollsed för livsmedelskontrollen att etableras. Regeringen bedömer att Livsmedelsverkets redovisade inriktning av arbetet kommer att underlätta för företagen. Tillkännagivandet är därmed slutbehandlat.

Stärka skyddet av dricksvatten

Flera insatser har genomförts i syfte att stärka skyddet av dricksvatten. Flera av de åtgärdsförslag som föreslogs i Dricksvattenutredningens betänkande (SOU 2016:32) berörs i den pågående översynen av EU:s dricksvattendirektiv. Beredningen av dessa förslag fortsätter.

Boverket har på regeringens uppdrag analyserat hur den fysiska planeringen kan utvecklas för att skapa bättre förutsättningar för trygg dricksvattenförsörjning. Regeringen följer arbetet med den nationella planen för transportsystemet 2018–2029 där medel avsatts för skydd av vatten. Trafikverket har inkommit med sitt uppdrag att påbörja metodutveckling för samhällsekonomiska analyser som beaktar transportsystemets påverkan på yt- och grundvattnets funktion inklusive slutlig påverkan på dricksvatten. Statens väg och transportforskningsinstitut (VTI) har delarapporterat sitt uppdrag att ta fram kunskap om mikroplastutsläpp från transportsystemet.

Livsmedelsverket har samordnat framtagandet av en handbok om klimatanpassning av dricksvattenförsörjningen i ett förändrat klimat. Handboken är ett praktiskt stöd till dricksvattenproducenter som i samverkan med kommun och länsstyrelse arbetar med att klimatanpassa dricksvattenförsörjningen. Livsmedelsverket har även redovisat uppdraget om att inleda arbetet med att inrätta ett nationellt dricksvattenråd med förslag på åtgärder samt behov av medel för att utveckla kunskapen och stärka kompetensen kring dricksvatten. Ärendet bereds vidare i Regeringskansliet.

Livsmedelsverket blev under 2018 ansvarig tillsynsmyndighet för samhällsviktiga tjänster inom leverans och distribution av dricksvatten i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1148 av den 6 juli 2016 om åtgärder för en hög gemensam nivå på säkerhet i nätverks- och informationssystem i hela unionen som genom lagen (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster och tillhörande förordningen (2018:1175) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster har införlivats i svensk lagstiftning. Riksdagen tillförde Livsmedelsverket medel för den nya uppgiften (prop. 2018/19:1, bet. 2018/19:MJU2, rskr. 2018/19:113) vilket möjliggjort rekryteringar av nödvändig kompetens till myndigheten. Under 2018 har informationsinsatser genomförts för att nå berörda aktörer. Arbete med att stärka skyddet av dricksvatten behandlas även inom utgiftsområdena 20 Allmän miljö- och naturvård och 24 Näringsliv.

Arbete för minskat matsvinn

Regeringen har beslutat om ett uppdrag till Naturvårdsverket att föreslå ett etappmål om minskat matsvinn. Förslaget ska redovisas senast den 28 februari 2020. Insatser för att minska matsvinnet fortsätter bl.a. med genomförande av åtgärder i den handlingsplan som myndigheterna gemensamt har tagit fram i samarbete med berörda aktörer. Under året har bl.a. Livsmedelsverket utvecklat en nationell metod för att mäta och följa upp matsvinnet i offentliga kök samt genomfört en konsumentkampanj för att minska hushållens matsvinn.

Krisberedskap och civilt försvar

Planeringen för det civila försvaret bör återupptas. Detta är ett arbete som bl.a. involverar de bevakningsansvariga myndigheterna på livsmedelsområdet; Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt. Av de nya medel som tilldelades det civila försvaret under 2018 tillföll 40 miljoner kronor de bevakningsansvariga myndigheterna på livsmedelsområdet. Det har under 2018 bl.a. resulterat i förstärkt säkerhetsskydd inkl. anpassad förmåga att samverka under höjd beredskap, ökad kapacitet avseende informationspåverkan, krigsplacering av personal och vidmakthållande av förmågor, särskilt laborativ förmåga avseende mikrobiologisk och kemisk diagnostik. Livsmedelsverket har bl.a. genom samrådsgruppen för livsmedelsförsörjning (SKAL) bedrivit kunskapshöjande aktiviteter och informationsspridning till berörda aktörer inom offentlig och privat sektor. Vidare har de tre myndigheterna genomfört ett flertal projekt angående krisberedskap och civilt försvar med finansiering via Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (utg. omr. 6, anslaget 2:4 *Krisberedskap*).

Hållbar animalieproduktion – djurhälsa och djurskydd

För att redovisa resultat och bedöma hur arbetet för att uppnå en hållbar animalieproduktion utvecklas och bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet och det strategiska området Regler och villkor används följande indikatorer:

– Antalet utbrott av smittsamma djursjukdomar
– Försäljning av antibiotika till djur och antibiotikaresistens i djurhållning.

Redaktionella justeringar av avsnittets indikatorer har gjorts. Dessutom har indikatorn antal utbrott av salmonella tagits bort eftersom den omfattas av

indikatorn antalet utbrott av smittsamma djursjukdomar.

Under 2018 skedde två utbrott av fågelinfluensa och ett utbrott av Newcastlesjuka. I övrigt har sjukdomsläget varit gott. Fynden av salmonella hos livsmedelsproducerande djur var 2018 återigen få.

Tabell 2.19 Påvisad infektion med salmonella i djurbesättningar och anläggningar

Salmonella påvisad i besättning

	2014	2015	2016	2017	2018
Nötkreatur	9	6	1	3	4
Svin	0	1	0	0	1
Häst	0	2	0	1	1
Broiler	3	14	10	2	3
Värphöns	2	2	4	0	4
Kalkon	0	0	0	0	0
Gäss, ankor, struts	2	1	1	0	0
Totalt	**16**	**26**	**16**	**6**	**13**

Källa: Statens veterinärmedicinska anstalt.

Under 2016 bekräftades det första fallet av avmagringssjuka hos hjortdjur (Chronic Wasting Disease, CWD) i Europa (Norge). Sjukdomen är besläktad med BSE (galna kosjukan) och drabbar hjortdjur. I den pågående CWD-övervakningen som enligt ett EU-beslut ska genomföras bland annat i Sverige påvisades i slutet av mars 2019 ett första positivt fall av CWD i Sverige och ytterligare ett i maj 2019. Fallen påträffades hos äldre älgar och mycket tyder på att det rör sig om samma variant som hittats på enstaka älgar i Norge och Finland.

Afrikansk svinpest fortsätter breda ut sig i världen. Under 2018 har sjukdomen, förutom utbredningen i östra Europa, även upptäckts hos vildsvin i Belgien och spridningen i Kina är omfattande. I Sverige har berörda myndigheter och övriga aktörer lagt ner ett omfattande arbete för att ha beredskap om sjukdomen skulle påträffas i landet. Regeringen har i maj 2019 gett ett uppdrag till Jordbruksverket att bedöma och vid behov föreslå förebyggande åtgärder för att hindra introduktion och spridning av afrikansk svinpest i Sverige.

Antimikrobiell resistens (AMR) är en prioriterad fråga för den svenska regeringen. AMR är ett växande gränsöverskridande problem som kräver samarbete, såväl mellan länder som mellan olika sektorer. En viktig del i arbetet att bekämpa AMR är att minska användningen av antibiotika till djur. Sverige har kommit långt i det arbetet och är det land som har den lägsta försäljningen av antibiotika till livsmedelsproducerande djur inom EU. År 2018 försåldes 10,0 ton antibiotika till djur, jämfört med 10,3 ton 2017. Sett i ett internationellt perspektiv är läget avseende förekomst av antibiotikaresistens inom svensk djurhållning gynnsamt. Bakterier som orsakar sjukdom hos djur är fortfarande oftast känsliga för de antibiotika som används vid behandling. Positivt är att förekomsten av bakterier med så kallad ESBL (Extended Spectrum Beta Lactamase)-resistens hos slaktkyckling i Sverige minskat rejält. Detta är ett resultat av gemensamma ansträngningar från myndigheter och företag inom kycklingnäringen där man lyckats minska förekomsten av resistenta bakterier i avelsledet. Det förekommer dock såväl meticillinresistent Staphylococcus aureus (MRSA) som ESBL-producerande Escherichia coli hos flera djurslag, vilket gör att det är viktigt att fortsätta övervaka situationen.

Den svenska djurhållningen bygger på ett förebyggande djurhälso- och djurskyddsarbete för att hålla djuren friska och därmed hålla läkemedelsanvändningen nere. Sverige arbetar aktivt för att sprida detta synsätt också till andra länder. Den svenska modellen för ansvarsfull användning av antibiotika till djur har t.ex. fått stort genomslag i en ny EU-förordning, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/6 av den 11 december 2018 om veterinärmedicinska läkemedel och om upphävande av direktiv 2001/82/EG, där Sverige fått igenom skärpningar av regler rörande antibiotikaanvändning. Sverige bidrar också med viktig expertis på den internationella arenan genom aktivt deltagande i relevanta internationella organ som Världsorganisationen för djurhälsa (OIE), Världshälsoorganisationen (WHO), Förenta nationernas livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) och Codex Alimentarius (FAO:s och WHO:s gemensamma livsmedelsstandardiseringsprogram). På svenskt initiativ driver EU inom ramen för frihandelsavtalsförhandlingar samarbete om ansvarsfull användning av antibiotika i djurproduktionen. Sveriges framgångsrika arbete på AMR-området innebär, förutom den positiva effekten på minskad antibiotikaanvändning och ett relativt gott resistensläge, även en kvalitetsstämpel på svensk djurhållning och svenska livsmedel. Antibiotikaresistens behandlas också inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social

omsorg, Folkhälsopolitik och utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

Regeringen har beslutat om en ny djurskyddsförordning (2019:66) som kompletterar den nya djurskyddslagen (2018:1192). Regeringen aviserade i propositionen till den nya djurskyddslagen (prop. 2017/18:147) att vissa frågor skulle övervägas ytterligare. Detta arbete påbörjades under 2018. Regeringen har bl.a. givit Jordbruksverket i uppdrag att utreda konsekvenserna av ett krav på att alla djur ska hållas lösgående. Uppdraget redovisades i juli 2019. Regeringen har även tillsatt en utredare för att överväga hur ett system för obligatorisk märkning och registrering av katter kan utformas samt givit Jordbruksverket i uppdrag att utvärdera välfärden hos minkar inom pälsdjursproduktionen. I det sistnämnda uppdraget ingick också att överväga behovet av eventuella föreskriftsändringar eller andra åtgärder för att tillgodose minkars naturliga beteende och djurvälfärd. I januari 2019 tog Regeringskansliet emot redovisningen av uppdraget. Jordbruksverket gör i sin redovisning bedömningen att svenska minkar generellt har fått det bättre sedan 2012, dels tack vare nya djurskyddsföreskrifter, dels tack vare pälsdjursnäringens eget djuromsorgsprogram Minkhälsan. Jordbruksverket ger i sin redovisning inga förslag till regeländringar för mink men föreslår mer forskning i de system som mink hålls i dag med inriktning på stereotypa beteenden och minkens rörelsebehov. Redovisningen föranleder inga åtgärder från regeringens sida.

Riksdagen har tillkännagett vad utskottet anför om att förkorta djurtransporterna (bet. 2010/11:MJU20 punkt 11, rskr. 2010/11:231). I betänkandet har utskottet bl.a. anfört att när formella brister vid djurtransporter upptäcks, ska detta leda till åtal och för att ge transportörerna ekonomiska incitament att förbättra djurens villkor vid transporter bör sanktionsavgifter införas för slaktdjurstransporter med höga dödlighetstal. Regeringen har den 30 augusti 2018 beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av straffbestämmelserna i djurskyddslagen och brottsbalkens bestämmelse om djurplågeri (dir. 2018:94). Syftet med översynen är att få till stånd lämpliga och proportionerliga straffsatser vid brott mot djur och överväga om andra sanktioner än straffrättsliga påföljder kan vara ett mer effektivt sätt att upprätthålla regelverket i vissa fall. I uppdraget ingår bl.a. att överväga om straffen för vissa brott bör skärpas och om vissa andra, mindre allvarliga överträdelser bör sanktioneras med sanktionsavgifter eller vite i stället för med straff. I uppdraget ingår också att överväga om kontrollmyndigheternas skyldighet att anmäla överträdelser till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten bör förtydligas. Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2020. Med hänvisning till dessa åtgärder, som regeringen också redovisat i skrivelse (skr. 2018/19:75), anser regeringen att tillkännagivandet därmed är slutbehandlat.

Det kompetenscentrum för 3R-frågor (Sveriges 3R-center) som inrättats på Jordbruksverket driver verksamheten fullt ut och kan därmed verka för en ökad tillämpning av 3R-principen. Centret är verkställande organ till den nationella kommittén för skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. Centrets verksamhet omfattar bl.a. att stödja landets djurskyddsorgan, arbeta med berörda myndigheters 3R-stratgier, driva projekt på uppdrag av den nationella kommittén och att brett inhämta och sprida information inom 3R-området. Centret har det senaste året utökat sina samarbeten inom EU.

Sverige arbetar aktivt för ett förbättrat djurskydd på EU-nivå. Detta sker framför allt genom ett fortsatt nära samarbete med Belgien, Danmark, Nederländerna och Tyskland och aktivt deltagande i EU-plattformen för djurskydd. Kommissionens fokus för arbetet i plattformen är djurtransporter och djurskydd för grisar. Medlemmar i plattformen har även tagit egna initiativ vad gäller djurskydd för hästar, fisk, unghöns samt djurhälsa och djurskydd vid handel med hundar. Det nationella samarbetet om djurskydd på EU-nivå i det nationella djurskyddsnätverket fortgår.

Fiskeripolitik och vattenbruk

För att redovisa resultat och bedöma hur fiskeripolitiken, fiskerinäringen och vattenbruket utvecklas och bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet och det strategiska området Regler och villkor används följande indikatorer:

– Biologisk status för fiskbestånd
– Svenska yrkesfiskets förädlingsvärde
– Svenska vattenbrukets produktion.

Arbetet med att successivt genomföra den gemensamma fiskeripolitiken inom och utanför

EU:s vatten har fortsatt prioriterats. Den gemensamma fiskeripolitiken är en fullt utvecklad unionspolitik. Målet är att förvalta en gemensam, gränsöverskridande naturresurs på ett sådant sätt att ett hållbart nyttjande kan uppnås i ekonomiskt, miljömässigt och socialt hänseende och bidra till tryggad livsmedelsförsörjning. I det policymeddelande om fiskemöjligheter och måluppfyllnad för den gemensamma fiskeripolitiken som Europeiska kommissionen presenterar varje år skriver kommissionen att framsteg görs för att uppnå ett hållbart fiske och att fisketrycket minskar generellt. År 2019 fastställdes 78 procent av fiskemöjligheterna för vilka det finns vetenskaplig rådgivning om maximal hållbar avkastning (MSY) i enlighet med MSY-målet. Kommissionen konstaterar också att en majoritet av fiskemöjligheterna i Medelhavet och Svarta havet fortfarande fiskas över MSY. I meddelandet konstaterar kommissionen även att den totala biomassan i haven har ökat liksom de ekonomiska vinsterna för EU:s fiskeflottor. På senare år har fiskeflottornas kapacitet även minskat vilket innebär att man, enligt meddelandet, närmar sig en bättre balans mellan tillgängliga fiskemöjligheter och fångstkapacitet. Samtidigt konstaterar kommissionen att många bestånd fortsätter att vara överfiskade eller ligga utanför säkra biologiska gränser och det står klart att det krävs intensifierade insatser från alla aktörer för att uppnå den gemensamma fiskeripolitikens mål.

Inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken fastställer EU årligen fiskemöjligheter i form av totalt tillåtna fångstmängder (total allowable catch, TAC och kvoter) för nästkommande år. För fiskeåret 2019 fastställdes majoriteten av de åtta TAC:er i Östersjön som Sverige har en andel av enligt principen om maximal hållbar avkastning (MSY). Den slutliga överenskommelsen nåddes vid jordbruks- och fiskerådet den 15 oktober 2018 och innebar, i enlighet med Östersjöplanen och den vetenskapliga rådgivningen, ökade fiskemöjligheter för torsk i västra Östersjön. Överenskommelsen innebar även att fritidsfiske efter torsk i västra Östersjön regleras på EU-nivå. För torsken i östra Östersjön hade Internationella havsforskningsrådet (ICES) fortfarande inte kunnat lämna en analytisk beståndsanalys. Detta försvårar förvaltningen. I väntan på att ICES kan presentera MSY-råd sänktes fiskemöjligheterna för torsk i östra Östersjön i enlighet med försiktighetsansatsen. Torskfisket begränsades också under östra torskens huvudsakliga lekperiod. Även annat än fiskeri påverkar torskens situation och det är viktigt att vara medveten om att effekterna av både klimatförändringar och övergödning ger allvarliga konsekvenser för torsk, men även andra arter i Östersjön. När det gäller övriga kommersiella arter i Östersjön, dvs. sill, skarpsill, lax och rödspätta, innebar överenskommelsen för 2019 att fiskemöjligheterna fastställdes i linje med den gemensamma fiskeripolitikens mål och principer och att Östersjöplanen tillämpades för de arter som omfattas av den. Överenskommelsen innebar även åtgärder vad gäller felrapportering av lax.

När ICES i maj 2019 presenterade ny rådgivning för det östra beståndet av torsk i Östersjön så kunde rådet, till skillnad från föregående år, grundas på en analytisk beståndsanalys. ICES konstaterar att det östra beståndet av torsk i Östersjön har flera problem, dels är beståndsstorleken långt under den nivå som kan producera MSY, dels är tillväxten i beståndet mycket svag. ICES rekommenderade att det inte fiskas på det östra torskbeståndet under 2020. Mot bakgrund av beståndssituationen lyfte Sverige som ordförande för det regionala fiskeforumet för Östersjön (Baltfish) möjligheten för kommissionen att vidta extraordinära åtgärder för kraftigt minskat fiske av östlig torsk redan 2019. I juli fattade kommissionen beslut om sådana åtgärder för resterande del av 2019.

Fiskemöjligheterna för Västerhavet (Nordsjön, Skagerrak, Kattegatt, Atlanten), Medelhavet samt för vissa vatten utanför EU omfattar ett stort antal kvoter, dels EU-interna, dels de som härrör från regionala fiskeriförvaltningsorganisationer eller genom avtal med tredje länder. I december 2018 fastställdes fiskemöjligheterna för 2019 på nivåer som innebär ytterligare steg mot att uppnå målsättningen i den gemensamma fiskeripolitiken. För 2019 ökade antalet kvoter som fastställs enligt maximal hållbar avkastning från 53 till 59 av 79 bestånd med analytisk rådgivning i Västerhavet. För TAC:er där Sverige har fiskemöjligheter i Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt fastställdes således en majoritet enligt MSY. Däremot beräknas endast ett fåtal bestånd i Medelhavet och Svarat havet fiskas i enlighet med MSY. För 2019 fattades även beslut om en fortsatt begränsning i fiskeperiod för ål. Genom bl.a. Sveriges påverkan gäller begränsningen nu inte

bara yrkesfiske efter vuxen ål utan alla ålens livsstadier samt fritidsfiske och omfattar därmed också alla EU:s vatten i Nordostatlanten. Även för Medelhavet finns nu en liknande reglering. För de kommersiella arterna i de fyra största sjöarna där yrkesfiske bedrivs är beståndssituationen generellt god och bedöms vara oförändrad jämfört med tidigare år.

Från och med den 1 januari 2019 finns en skyldighet i samtliga EU-vatten att landa alla fångster av arter som omfattas av fångstbegränsningar. Undantag för arter med hög överlevnadsgrad samt vissa fångster av mindre betydelse har införts i EU:s regelverk efter gemensamma rekommendationer från berörda medlemsstater.

I december 2018 antogs rådets förordning (EU) 2018/1977 av den 11 december 2018 om öppnande och förvaltning av autonoma unionstullkvoter för vissa fiskeriprodukter för perioden 2019–2020. Med tullkvot avses tullfrihet eller nedsatt tull som beviljats för en viss importvolym för en viss tid. Förordningen reglerar 28 tullkvoter varav flera är viktiga för svensk beredningsindustri och i och med regeringens förhandling kunde de nödvändiga kvoterna för svensk beredningsindustri säkerställas inkl. en ny kvot för kräftstjärtar.

I juni 2019 antogs Europarlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1241 om bevarande av fiskeresurserna och skydd av marina ekosystem genom tekniska åtgärder. Förordningen etablerar ett nytt ramverk för regler om fiskeredskap och andra regler för fiskets bedrivande, i syfte att skydda ungfisk samt känsliga arter och livsmiljöer och säkerställa förenlighet med EU:s havsmiljödirektiv, Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/56/EG av den 17 juni 2008 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på havsmiljöpolitikens område (Ramdirektiv om en marin strategi). Det nya ramverket innebär ökade möjligheter att anpassa regelverket på regional nivå samt att utveckla mer selektiva och skonsamma fiskemetoder.

Regeringen prioriterar också att ökad hållbarhet uppnås i det globala fisket, vilket bl.a. drivs i pågående WTO-förhandlingar om förbud mot fiskesubventioner som bidrar till ett ohållbart fiske. Enligt mål 14 i Agenda 2030 om hav och marina resurser ska ett beslut fattas senast vid nästa WTO-ministermöte i Kazakstan i juni 2020. EU:s position i WTO-förhandlingarna kan påverkas av förhandlingarna om den nya havs- och fiskerifonden.

Inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken finns ett omfattande regelverk för fiskerikontroll. En revidering av detta regelverk förhandlas för närvarande inom EU. Det riskbaserade angreppssätt som Havs- och vattenmyndigheten införde nationellt under 2016 har fortsatt att utvecklas. Arbetssättet ger en möjlighet att hålla hög kvalitet samtidigt som insatser och resurser kan fokuseras där de ger mest nytta. För 2018 utpekades åtta riskkategorier där målet var att öka regelefterlevnaden. För sju av dessa har regelefterlevnaden ökat under 2018. Under året stoppades inga svenska kvoter på grund av att de var uppfiskade. Det totala kvotutnyttjandet uppgår till 86 procent. Under året har även arbetet fokuserat på att minimera den manuella hanteringen genom att få in fler av fiskets aktörer i det elektroniska rapporteringsflödet.

För att förbättra kontroll av fångst och konsumenternas behov av säkrare information om fångsten och dess ursprung har Havs- och vattenmyndigheten utvecklat ett nationellt spårbarhetssystem i enlighet med EU:s kontrollförordning. Under året har infasningen av systemet skett i nära dialog med berörda aktörer. Det är ca 300 aktörer som bedöms beröras av kravet. Alla har inte haft förutsättningar att påbörja sin rapportering och märkning vid årsskiftet utan det kommer ske en successiv infasning av aktörer under det första halvåret 2019.

Utvecklingen för det svenska yrkesfisket har fortsatt samma tendenser – minskande fångstvolymer, ökande fångstvärde och minskat antal fartyg. Det totala förädlingsvärdet per heltidsekvivalent har fortsatt ökat för 2017. Utvecklingen av förädlingsvärdet skiljer sig dock markant åt mellan olika fisken. För de mindre fartygen som fiskar med passiva redskap och de minsta trålarna fortsätter utfallet att vara i stort oförändrat jämfört med föregående år. Den stora ökningen i förädlingsvärde har främst skett för de större trålarna som inkluderar det pelagiska fisket, dvs. aktiva fartyg över 24 meter. Även för fiskberedningsindustrin ses en fortsatt ökad omsättning. Priset på den svenska landade fångsten sätts huvudsakligen utifrån priset på världsmarknaden gällande pelagiska arter. Arter som fiskas på mer lokala kustnära bestånd har inte lika stor korrelation med världsmarknaden. Här tillkommer påverkan av inhemska marknads-

krafter och konsumentbeteende baserat på uppfattningar om bestånds- och miljösituationer. Dessa effekter är mer påtagliga för de arter som fiskas av de lokala fiskarna, dvs. det småskaliga fisket. För insjöfisket har en bra beståndsutveckling och god prisutveckling för framför allt gös, medfört ett ökat förädlingsvärde över tid. En stor del av det svenska insjöfisket går på export då sötvattensarter ger ett högt värde på den europeiska marknaden.

Yrkesfisket domineras av män, ca 92 procent av samtliga anställda. Cirka 80 procent av samtliga anställda är 40 år eller äldre och en fjärdedel är äldre än 64 år.

Inom ramen för det nationella handlingsutrymmet genomför Havs- och vattenmyndigheten en successiv översyn av fiskereglerna. Under 2018 har ostkusten hanterats i syfte att stärka åtgärdsarbetet för kustvatten, vikar och skär, vilket inkluderar fredningsområden för fisk som en del av marint områdesskydd.

År två av systemet med årliga överlåtbara fiskemöjligheter för bottenlevande (demersala) bestånd vilket infördes 2017 har utvärderats av Havs- och vattenmyndigheten. Utvärderingen visar på att det skett en ökad användning av mindre selektiva redskap och ett lågt nyttjande av flera kvoter samt att överlåtelser inte skett i önskad omfattning. Havs- och vattenmyndigheten har därför gjort vissa justeringar inför 2019 års fiske. Det har varit möjligt att bevilja åtta nyetableringar under 2018.

Arbetet med införande av fiskeregleringar i marina skyddade områden sker havsområdesvis där Havs- och vattenmyndigheten håller i samordningen av arbetet, inklusive samråd för att införa nödvändiga bevarandeåtgärder för att nå målet till 2020. Enligt myndighetens senaste kartläggning bedrivs bottentrålning i ett fåtal av de drygt 300 marina skyddade områden som finns i svenska vatten och länsstyrelserna har bedömt att regelverket för bottentrålning kan behöva ses över i ett tjugotal områden. I områden utanför trålgränsen innebär detta att ändrade bestämmelser behöver antas inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik.

Nuvarande områden av riksintresse för yrkesfisket bestämdes 2006. Den pågående havsplaneringen har aktualiserat behovet av att göra en översyn som planeras vara klar hösten 2019 i syfte att följa havsplaneringens tidslinje.

Produktionsvolymen av matfisk och musslor i vattenbruk har under ett flertal år minskat. Under 2016 ökade dock såväl produktion som värdet. För 2017 har försäljningsvärdet fortsatt att öka för både matfisk och sättfisk även om produktionsvolymen för matfisk minskat något. Antal sysselsatta har i motsats mot tidigare år minskat relativt betydande för 2017. Andelen kvinnor inom vattenbruket är dock fortsatt ca 18 procent. Odlingar med kombinationsverksamhet kan ingå i båda kategorierna i tabell 2.20.

Tabell 2.20 Produktion, försäljningsvärde, antal odlingar och antal sysselsatta i vattenbruk

	2017	2016	2015
Produktion (ton)			
Matfisk	12 834	13 451	10 752
Sättfisk	924	860	1 073
Försäljningsvärde (mnkr löpande priser)			
Matfisk	521,0	487,0	344,6
Sättfisk	83,9	67,5	78,9
Antal odlingar			
Matfisk	69	64	103
Sättfisk	98	56	118
Antal sysselsatta	364	469	411
Kvinnor	63	85	75
Män	301	384	336

Källa: Statistiska centralbyrån.

Inom ramen för livsmedelsstrategin har finansiering avsatts för att genomföra handlingsplanen för utveckling av svenskt vattenbruk. En halvtidsutvärdering av handlingsplanen har skett under 2018 som visar på att de domar från mark- och miljödomstolen som ifrågasätter öppen kassodling kommer ha omfattande effekter på matfiskodling med denna teknologi. Halvtidsutvärderingen visar även att finansieringen inte varit tillräcklig och varit omöjlig att hitta för större projekt.

Havs- och fiskeriprogrammet

För att redovisa resultat och bedöma hur havs- och fiskeriprogrammet bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet och det strategiska området Regler och villkor kommer följande indikatorer och bedömningsgrunder att användas:

– de resultatindikatorer som framgår av tabell 2.21
– utvärderingar i enlighet med EU:s regelverk. För programperioden 2014–2020 ingår en förhandsutvärdering, två fördjupade årsrapporter (2017 och 2019), en slutrapport

2020 och en slututvärdering som ska redovisas 2024. Dessutom genomför utvärderingssekretariatet vid Jordbruksverket löpande egna utredningar och uppföljningar.

Havs- och fiskeriprogrammet startades i november 2015. Hittills har 527 ansökningar beviljats stöd, vilket motsvarar ca 779 miljoner kronor. För åtgärderna som hunnits slutföras redovisas resultatet i tabellen nedan. Samtidigt ger analysen av de uppgifter som finns med i ansökningarna gällande icke slutförda åtgärder fortsatt ge en fingervisning om förväntat resultat varför även prognosen redovisas nedan i tabellen.

Tabell 2.21 Havs – och fiskeriprogrammets genomförande

Indikatorer	Förväntade resultat utifrån beviljade ansökningar	Resultat från slutförda projekt	Mål
Förändring av oönskade fångster (ton)	-7	-531	2 300
Förändrad vattenbruksproduktion (ton)	115	3403	3 975
Antal projekt inom datainsamling och kontroll	32	49	452
Antal genomförandeprojekt inom lokalt ledd utveckling	80	22	300
Antal projekt inom saluföring och bredning	35	51	98
Förändrad areal skyddade områden (km^2)	146	57	1 000

Källa: Jordbruksverket.

För närvarande förhandlas ett förslag till förordning om europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF) för perioden 2021–2027. Syftet med förslaget är att ange ramarna för hur medlen från unionens budget, under nästa programperiod, ska riktas till stöd för EU:s gemensamma fiskeripolitik, unionens integrerade havspolitik och unionens internationella åtaganden inom världshavsförvaltningen.

Jakt- och viltförvaltning

För att redovisa resultat och bedöma hur jakt- och viltförvaltning utvecklas och bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet används följande indikatorer:

– Viltstammarnas utveckling
– Omfattning av viltskador
– Antal viltolyckor i trafiken.

Regeringen avser återkomma om mer långsiktiga indikatorer utifrån Naturvårdsverkets utvärdering av strategin för svensk viltförvaltning (viltstrategin).

Naturvårdsverkets arbete utgår från viltstrategin. Forskningsinsatser är en förutsättning för en utveckling av viltförvaltningen och Naturvårdsverket beviljar medel till projekt som ska bidra till det.

Naturvårdsverket arbetar kontinuerligt med olika verktyg för att främja att forskningsresultaten blir kända och kommer till användning i viltförvaltningen. Även Svenska Jägareförbundet och Jägarnas Riksförbund bidrar med kunskapsspridning i frågor om praktisk viltförvaltning.

Samverkan mellan olika aktörer är centralt för en väl fungerande viltförvaltning. Naturvårdsverket har ökat sin samverkan med många olika aktörer inom svensk viltförvaltning för att diskutera möjligheter och utmaningar för förvaltningen utifrån aktörernas olika uppdrag och verksamheter i syfte att skapa samsyn och förtroende. Myndigheten håller även i de nationella råden för klövviltsförvaltning och rovdjursförvaltning samt Storfågelforum, som syftar till att utveckla arbetet med populationsövervakningar, förvaltning och det skadeförebyggande arbetet för de större fågelarterna vilka åsamkar skada på gröda.

Intäkterna från lösta statliga jaktkort utgör den enda finansieringen till viltvårdsfonden. Med anledning av de, under senare år, minskande antalet lösta statliga jaktkort gav Naturvårdsverket i uppdrag åt Sveriges lantbruksuniversitet och Umeå universitet att utreda orsakerna. En slutsats i rapporten är att normen att betala jaktkort bör förstärkas. Naturvårdsverket har sedan årsskiftet infört de första administrativa åtgärderna som föreslogs i rapporten. Effekten av detta kommer följas upp löpande under kommande år.

Uppskattningsvis finns i dagsläget ca 300 000 vildsvin i Sverige. För andra arter såsom rådjur och älg bedöms stammarna stabila, medan stammarna för kron- och dovhjort bedöms ökande då stammarna sprider sig och förtätas. Detta kan dock variera såväl lokalt som regionalt. Stora fåglar som exempelvis grågås, sångsvan och trana fortsätter att öka och vitkindad gås har ökat markant, vilket regionalt och lokalt orsakar stora skador på lantbrukets grödor. Enligt inventeringsresultat 2019 fanns 300 vargar i Sverige, att

jämföra med 305, 355 respektive 415 individer 2018, 2017 och 2016. För att stammen ska ha gynnsam bevarandestatus behövs 300 individer och att minst en invandrad finskrysk varg reproducerar sig varje femårsperiod. Järvpopulationen uppskattas till 522 individer vilket ligger under 600 som är järvens referensvärde för gynnsam bevarandestatus. För lodjur behövs minst 870 individer för gynnsam bevarandestatus och vid den senaste inventeringen fanns ca 1 220 individer. Antalet familjegrupper av lo har dock minskat.

Täta och/eller stora viltstammar kan medföra skador inom såväl skogs- som jordbruk samt orsaka olyckor på väg och på spårbunden trafik. Ersättning för skador erhålls från anslaget 1:7 *Ersättning för viltskador m.m.* Enligt Sveriges lantbruksuniversitets viltskadestatistik för 2018 utbetalades 12,7 miljoner kronor i stöd till åtgärder som förebygger skador av skyddat vilt och i ersättning för sådana skador. Ersättning för förekomst av rovdjur inom renskötselområdet erhålls från anslaget 1:22 *Främjande av rennäringen m.m.* Under 2018 utbetalades drygt 58 miljoner kronor i rovdjursersättning samt till förebyggande åtgärder inom rennäringen.

När det gäller begränsningar för utfodring av vilt pågår ett flertal initiativ från myndigheter och organisationer och regeringen följer dessa aktörers initiativ. Bl.a. har Svenska Jägareförbundet preciserat utfodring när det gäller mängd och typ av foder genom Handlingsplan vildsvin samt nya råd för utfodring som tagits fram vintern 2018/19. Även av Skogsstyrelsens nya viltskadepolicy, version 2.0, framgår att vilda hjortdjur inte ska utfodras för att möjliggöra viltbestånd som överstiger det antal som landskapet kan bära utifrån det foder som växer inom området.

Fram till 2015 var det totala antalet trafikolyckor med vilt inblandat relativt oföränderligt, nära 47 000 olyckor med de anmälningspliktiga arterna. Sedan 2016 har olyckorna med vilt ökat. Under 2018 uppgick antalet till 63 750 olyckor. Det är klövvilt (bl.a. vildsvin och rådjur) som är inblandade i de flesta olyckorna. Under 2018 var antalet trafikolyckor med rådjur inblandade 46 985, vilket var en ökning på drygt 1 100 olyckor jämfört med 2017. Trafikolyckor med vildsvin inblandade var 6 938 under 2018, vilket är drygt 850 fler än 2017.

De ändrade villkoren för upplåtelser av småviltsjakt på statens mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen, i syfte att förbättra möjligheterna att balansera jakttrycket i dessa känsliga områden, har gällt sedan småviltsjakten 2017/18. Enligt berörda länsstyrelser har jakttrycket avtagit påtagligt, såsom regeringen avsett. I enlighet med detta har även inbetalda intrångsersättningar och viltvårdsavgifter minskat.

Analys och slutsatser

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att de initiativ som tagits inom livsmedelsstrategin främjar utvecklingen mot en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja och bidrar till att nå det övergripande målet för utgiftsområdet. Utifrån de indikatorer som följer utvecklingen av livsmedelsstrategin går det ännu inte att dra några mer långtgående slutsatser av regeringens arbete på grund av kort tidsperiod. Många av de projekt som har beviljats inom handlingsplanen för livsmedelsstrategin pågår t.o.m. 2019.

Regeringen kan konstatera att konkurrenskraften har försämrats i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2017, framför allt i primärproduktion och livsmedelsindustri. Regeringen avser fortsätta bedriva ett arbete kring förenklingsinsatser i livsmedelskedjan, såsom likvärdiga livsmedelskontroller i hela landet och digitalisering av tillståndsprocesser. Genom att förenkla processen för efterlevnad av regler, för mottagaren, kan sektorn utvecklas och konkurrenskraften för företagen stärkas och bör därför fortgå. Baserat på den fördjupade analys och utvärdering angående villkoren i livsmedelskedjan som genomförts under året konstaterar regeringen att lönsamheten skulle kunna stärkas.

Förenkling av regelverk och framför allt identifiering av tillväxthämmande regler är viktiga åtgärder för jordbrukets fortsatta utveckling och konkurrenskraft. Fortsatt uppföljning av analyser inom ramen för livsmedelsstrategin när det gäller bland annat tillståndsprövning och markfrågor är nödvändigt i sammanhanget.

För en långsiktigt konkurrenskraftig livsmedelsproduktion behöver dessutom jordbrukets förmåga att hantera nya utmaningar som t.ex. extrema vädersituationer, vilka kan förväntas bli vanligare med ett förändrat klimat, öka.

Ett aktivt arbete i förhandlingarna av den gemensamma jordbrukspolitiken och utformning av den nationella strategiska planen är viktiga förutsättningar för livsmedelskedjans utveckling.

Det är angeläget att utforma politiken på ett sätt som, inom en sammantaget minskad ram, skapar förutsättningar att nå ökad konkurrenskraft, ökad miljö- och klimatambition, ökad marknadsorientering samt begränsar de administrativa kostnaderna för genomförandet av politiken för såväl myndigheter som stödmottagare. En viktig del är att i förhandlingarna driva ökad flexibilitet, så att obligatoriska miljövillkor kan anpassas för att möta regionala och lokala utmaningar. Systemet för sanktioner och kontroller av obligatoriska villkor behöver förenklas.

En höjd miljö- och klimatambition förutsätter att en tillräckligt stor budgetmässig andel av den andra pelaren avsätts för riktade miljö- och klimatåtgärder. Därutöver verkar regeringen för en förenkling av politiken. Regeringen bedömer att den nya genomförandemodellen har potential att leda till verklig förenkling.

Att utveckla GJP är även viktigt för att möta EU-gemensamma miljö- och klimatåtaganden, FN:s hållbarhetsmål, de nationella miljömålen, FN:s konvention för biologisk mångfald, Parisavtalets mål och för att understödja en övergång till en biobaserad ekonomi.

It-utveckling och en ökad ärendehantering inom landsbygdsprogrammet är viktiga orsaker till de ökade administrationskostnaderna inom GJP. Det finns dock stora skillnader mellan länen, särskilt med avseende på projekt- och företagsstöd. Skillnader i handläggningskostnader beror bland annat på ett ärendes omfattning och komplexitet medan avstånd till kontrollobjekt påverkar kostnaden för kontroller. Regeringen anser att det finns behov av ökad samordning mellan länsstyrelserna för att öka effektiviteten i stödadministrationen.

Direktstödet har i dagsläget stor betydelse för jordbrukets inkomster, i synnerhet i bygder med sämre produktionsförutsättningar. Torkan under 2018 innebar lägre inkomster och högre utgifter för många jordbrukare och direktstödet uppfyllde då sitt syfte som ett viktigt inkomststöd.

Landsbygdsprogrammet visar nu generellt en god måluppfyllelse. Siffrorna över beviljat respektive utbetalat stöd följer i stort sett framtagna riktvärden, men inom varje unionsprioritering ingår delåtgärder som visar en mer splittrad bild. Fortsatt arbete är nödvändigt för att säkerställa att utbetalningarna av jordbrukarstöd går enligt plan samt att eftersläpande stöd betalas ut så tidigt som regelverket tillåter.

För att vända den negativa utvecklingen av jordbruksproduktionen i norra Sverige har regeringen tidigare förstärkt det nationella stödet. Syftet var att säkerställa att jordbruksverksamheten kan behållas i enlighet med Sveriges anslutningsfördrag till EU. I den nuvarande programperioden för landsbygdsprogrammet finns det en viss gränsdragningsproblematik som är kopplad till kartan för det nationella stödet och fördelningen av övergångsstödet för perioden 2016–2019. Det finns därför skäl att se över utformningen av det nuvarande stödet, inklusive kartan inför kommande programperiod för att säkerställa rimliga stödnivåer i så hög utsträckning som möjligt samtidigt som en betungande administrativ börda för myndigheterna begränsas. Regeringen har lämnat ett uppdrag till Jordbruksverket att se över stödområdesindelningen för det nationella stödet och kompensationsstödet. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2019.

Regeringen konstaterar att arbetet med att förbättra jordbrukets miljöeffektivitet behöver fortsätta. Sett till en längre tidsperiod har jordbrukets negativa miljöeffekter i många avseenden minskat. Samtidigt har jordbruksproduktionen varit relativt stabil. Det betyder således en förbättrad miljöeffektivitet och tecken på en s.k. frikoppling av jordbruksproduktion från negativ miljöpåverkan.

Det är dock inte möjligt att mellan enskilda år dra några mer långtgående slutsatser vad gäller jordbrukets miljöpåverkan. Detta då utsläppen från jordbruket inklusive användning av växtskyddsmedel beror på många faktorer, t.ex. årsmån och vad som produceras.

De pågående förhandlingarna om en ny gemensam jordbrukspolitik är viktiga. Detta gäller inte minst för effektiviteten i de åtgärder som är riktade mot jordbrukets klimat- och miljöutmaningar samtidigt som tillväxt och konkurrenskraft främjas. Det finns dock även andra styrmedel med kopplingar till övrig klimat- och energipolitik som påverkar jordbrukssektorns miljöeffektivitet. Dessa behandlas närmare under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

Metangasreduceringsstödet har varit ändamålsenligt utformat. I den utvärdering som Jordbruksverket har gjort konstaterar verket att produktionen av biogasen i stödet inte överkompenseras gentemot andra energikällor.

När det gäller det engångsstöd för produktion av biogas som infördes 2018 kommer Jordbruksverket att utvärdera detta under hösten 2019.

Myndigheternas kontroll av djur och livsmedel
Förklarande orsaker till de stora skillnaderna i länsstyrelsernas måluppfyllelse och effektivitet i djurskyddskontrollen kan vara flera, t.ex. att antalet anmälningsärenden har ökat, nya arbetsuppgifter för länsstyrelserna och resurstillgång. I det intensifierade arbetet med att likrikta kontrollverksamheten har Rådet för djurskyddskontroll en viktig roll.

Utifrån en samlad bedömning av redovisade och pågående arbeten konstaterar regeringen att livsmedelskontrollen fortsätter att utvecklas i en positiv riktning och insatserna för en ökad effektivisering och tydligare styrning fortsätter. Inom ramen för livsmedelsstrategin pågår flera insatser för att höja kompetensen i livsmedelskontrollen vilka förväntas ge effekt de närmaste åren. Det bedrivs ett aktivt utvecklingsarbete för att öka likvärdigheten i kontrollen och ett arbete har inletts för att mäta effekterna av det pågående arbetet. Samtidigt genomförs livsmedelskontrollen fortfarande inte i tillräcklig omfattning eller på ett riskbaserat sätt hos alla kommunala kontrollmyndigheter. Det är viktigt att poängtera att detta gäller en mindre andel av alla kontrollmyndigheter men att det är avgörande ur ett likvärdighetsperspektiv att detta problem åtgärdas. Att bemanningsproblem är en avgörande orsak bakom vissa kommunala kontrollmyndigheters svårigheter att utföra kontroll i tillräcklig omfattning är väl etablerat. Ökad samverkan mellan kommuner kan vara ett effektivt verktyg för att komma åt dessa sårbarheter. Länsstyrelsernas kontroll av livsmedel och foder inom primärproduktionen sker fortfarande i mycket låg omfattning. Länsstyrelsernas resurser begränsar idag kontrollens förutsättningar att utvecklas.

Nuvarande system med nedsättning av avgifterna för slakterikontrollen bidrar till sänkta kostnader för landets slakterier och vilthanteringsanläggningar. Avgiftssystemet är dock komplicerat och inte förenligt med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel som ska börja tillämpas från december 2019. Ett nytt avgiftssystem behöver därför tas fram.

Stärka skyddet av dricksvatten
En förstärkning av den nationella samordningen på dricksvattenområdet ger förutsättningar för en utvecklad styrning och samordning av dricksvattenrelaterade frågor för att åtgärda de brister som Dricksvattenutredningen konstaterade i betänkandet En trygg dricksvattenförsörjning (SOU 2016:32). Klimatförändringarna samt erfarenheter från de senaste årens torka och vattenbrist visar på behovet av att långsiktigt arbeta med åtgärder för att förebygga risker och säkerställa planeringen för dricksvattenförsörjningen i ett förändrat klimat.

Hållbar animalieproduktion – djurhälsa och djurskydd
Djurhälsoläget i Sverige är fortsatt gott. En viktig faktor för att upprätthålla det goda djurhälsoläget är att det finns en väl fungerande veterinärorganisation vid utbrott av smittsamma djursjukdomar och tillgång till djursjukvård i hela landet dygnet runt. Jordbruksverket, som har i uppdrag att säkerställa tillgången till veterinärer där privata alternativ saknas, måste ges förutsättningar att fullfölja sitt uppdrag. Tack vare det goda djurhälsoläget är användningen av antibiotika till djur låg i Sverige. Den låga och ansvarsfulla användningen kan också tillskrivas ett proaktivt samarbete mellan regeringen, myndigheter, näringen och intresseorganisationer.

En ny modernare djurskyddslagstiftning bidrar till att säkerställa ett gott djurskydd och att främja en god djurvälfärd och respekt för djur. Inom EU och på internationella arenan är regeringen fortsatt aktiv i arbetet att stärka djurskyddet.

Fiskeripolitik och vattenbruk
Regeringen menar att EU:s gemensamma fiskeripolitik skapar förutsättningar för att nå målen om ett hållbart fiske. Det innebär att även fortsatt kommer ett omfattande arbete med genomförandet att krävas, avseende framför allt anpassning av regelverk för exempelvis redskap och fiskerikontroll som en följd av landningsskyldigheten samt fastställande av kvoter och totalt tillåtna fångstmängder enligt maximal hållbar avkastning (MSY). Arbetet med att införa fiskeregleringar i marina skyddade områden och andra anpassningar av fångstmetoder fortsätter för att säkerställa förenlighet mellan fiskeripolitiken och miljölagstiftningen. Utöver att säkerställa ett

biologiskt och socioekonomiskt hållbart fiske behöver fiskresursernas livsmiljö förbättras för att säkerställa välmående marina ekosystem inklusive deras fiskbestånd (se utg.omr. 20 Allmän miljö- och naturvård).

Havs- och fiskeriprogrammet
Den försenade starten för havs- och fiskeriprogrammet begränsar fortfarande möjligheten att analysera resultat och dra slutsatser om programmets genomförande. Analysen av de slutförda ärendena visar dock att utvecklingen mot de uppsatta målen är positiv även om det är långt till målen på vissa områden. I syfte att förbättra förutsättningar för att programmets mål ska kunna uppnås beslutade regeringen om programändringar under 2018. Bland annat justerades vissa mål och medel omfördelades till åtgärder med låg grad av måluppfyllelse.

Jakt- och viltförvaltning
Naturvårdsverkets arbete utifrån viltstrategin innebär att viltförvaltningen fortsätter att utvecklas. Många viltstammar fortsätter att öka eller kvarstår på en hög nivå. Klövvilt och stora fåglar ger i dag skador på jord- och skogsbruk som lokalt kan bli mycket stora. Även rovdjuren orsakar skador och andra problem för bland annat rennäringen och tamdjursägare. De stora viltstammarna påverkar även antalet trafikolyckor där vilt är inblandat. De skador som viltet orsakar är ett stort problem och regeringens ser det som angeläget att fortsatt arbeta med åtgärder som kan begränsa skadorna. Viltförvaltningen ska aktivt bidra till att förebygga skador och andra problem. Även ett samarbete mellan olika aktörer är viktigt för att finna åtgärder för att begränsa skador som orsakas av vilt.

Regeringen anser att de stora rovdjuren ska ha långsiktigt livskraftiga stammar, samtidigt som tamdjurshållning inte påtagligt försvåras och socioekonomiska hänsyn tas.

Konsument och marknad

Målet för det strategiska området Konsument och marknad är:

– Konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen och kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Marknaden för livsmedel ska kännetecknas av en väl fungerande konkurrens. Den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader.

Livsmedelsindustrin
Förädlingsvärdet i livsmedelsindustrin som helhet ökade med 22 procent mellan 2008 och 2015. På en mer detaljerad nivå framgår att förädlingsvärdet ökade mer i vissa delar av livsmedelsindustrin, t.ex. drycker och tobak.

Antalet livsmedelsföretag ökade mellan 2016 och 2017 med 2,9 procent, från 4 150 företag till 4 270 företag.

Konkurrensverket har inom ramen för livsmedelsstrategin kartlagt och analyserat förhållanden som begränsar konkurrensen inom den svenska livsmedelskedjan. Konkurrensverkets slutsats är att koncentrationen på dagligvarumarknaden är fortsatt hög, men gör bedömningen att konkurrensen på marknaderna för handel och produktion av livsmedel huvudsakligen fungerar väl och att konsumenterna har goda förutsättningar att göra aktiva och väl-informerade val. Myndigheten lämnar ett antal åtgärdsförslag som kan förbättra konkurrensen i livsmedelskedjan och som sammanfattningsvis går ut på att öka tillgängligheten på attraktiva butikslägen för nya aktörer och att mer resurser ges till offentliga upphandlingar så att fler anbud kan tas emot från små och lokala aktörer. Konkurrensverket har i sitt uppdrag även kommit fram till att de svenska villkoren för primärproducenterna behöver harmoniseras gentemot övriga länder i EU, förslagsvis genom att Sverige verkar för att motsvarande höga krav införs även i andra EU-länder. Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

Livsmedelsexport
Riksdagen har ställt sig bakom det som miljö- och jordbruksutskottet anfört om att underlätta och främja livsmedelsexport och tillkännagett detta för regeringen (bet. 2016/17:MJU23 punkt 33, rskr. 2016/17:338). Av utskottets betänkande framgår att utskottet vill göra det enklare för livsmedelsföretagen att exportera och marknadsföra sig i andra länder. Utskottet anser att det finns ett behov av ett än tydligare främjandeuppdrag med särskild tyngdpunkt på att göra det enklare för livsmedelssektorn att ta sig in på nya och befintliga marknader och för att lyckas med detta, anser utskottet att den livsmedelsspecifika

kompetensen hos Sveriges export- och investeringsråd behöver öka och näringen få en tydligare position i marknadsföreningen av Sverige. Vidare, anför utskottet, är det av stor vikt Sveriges export- och investeringsråd tillhandahåller information till livsmedelsföretag om tillvägagångssätt likväl som om potentialen och mervärdet i att förädla produkter för export.

Under 2017 och 2018 presenterade regeringen en förstärkt satsning på svensk livsmedelsexport med fokus på små och medelstora företag. Satsningen på livsmedelsexport omfattar sammanlagt elva åtgärder och syftar till att öka den svenska livsmedelsexporten. Sveriges export- och investeringsråds livsmedelsexportprogram Try Swedish förlängdes. Programmets aktiviteter och utformningen av kommunikationsinsatser beslutas av näringslivet, vilket innebär att näringen har en tydlig position i marknadsföringen av Sverige. För att öka den livsmedelsspecifika kompetensen har tre heltidstjänster inrättats som livsmedelsexportansvariga på potentiella tillväxtmarknader. För att göra det enklare för livsmedelsföretag att exportera och marknadsföra sig har en analys av exportpotentialen i olika livsmedelskategorier tillsammans med livsmedelsbranschen genomförts. Analysen är ett viktigt verktyg för att öka företagens möjlighet att ta sig in på nya och befintliga marknader. En av näringen efterfrågad satsning på export av ekologiska livsmedel har genomförts med konkreta aktiviteter för att positionera Sverige. Dessutom har ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag påbörjats och löper på som tillhandahåller information om potentialen med livsmedelsexport och som gör det enklare att ta sig in på nya marknader. För att ytterligare förenkla för livsmedelsföretag att exportera har Livsmedelsverket och Jordbruksverket i uppdrag att underlätta för export av livsmedel och jordbruksvaror genom att finansiera den verksamhet som innebär att svenska anläggningar blir godkända för export till tredje land. Inom Regeringskansliet anställdes en nationell exportsamordnare för livsmedelssektorn med uppgift att, i samarbete med näringslivet, arbeta för att fler livsmedelsföretag kommer ut på export. Under 2017 lanserades Team Sweden Livsmedel. Det är en samverkansplattform där företag, myndigheter och aktörer inblandade i livsmedelsexport kan arbeta för att utveckla och öka den svenska livsmedelsexporten och som syftar till att göra det enklare för livsmedelsföretag att exportera. Livsmedelsverket har fortsatt sitt arbete för att göra det enklare att ta sig in på nya marknader med information till företag om bl.a. regler exempelvis genom verkets upplysningstjänst, nya webbaserade import- och exportguider och ett nyhetsbrev till livsmedelsföretagare. Även Sveriges export- och investeringsråd, Kommerskollegium och Jordbruksverket har under året väglett livsmedelsföretag vid exporttekniska frågor. Genom dessa åtgärder anser regeringen att tillkännagivandet om att underlätta och främja livsmedelsexport i punkt 33 är slutbehandlat.

Riksdagen har också tillkännagett för regeringen att riksdagen ställer sig bakom det utskottet anför om främjande av livsmedelsexport (bet. 2017/18:NU11 punkt 8, rskr. 2017/18:197). Riksdagen framhåller vikten av att pågående exportprogram och andra åtgärder inom ramen för livsmedelsfrämjandet når små och medelstora företag i hela landet, även de som inte exporterar, för att därigenom lyfta fram svensk matkultur och svenska råvaror och ytterligare främja svensk livsmedelsexport. I detta sammanhang anförde utskottet att det kan finnas behov av att inhämta mer information om de små och medelstora icke-exporterande företagens kännedom om exporttjänsterna och om orsaken till att dessa företag inte exporterar.

Samtliga satsningar som presenteras i redovisningen av åtgärderna med anledning av riksdagens tillkännagivande om att underlätta och främja livsmedelsexport riktas till små och medelstora företag. Merparten av svensk livsmedelsindustri befinner sig på landsbygden. Därför riktas också dessa aktiviteter, i nära samarbete med näringslivsrepresentanter och branschföreningar, till små och medelstora företag över hela landet. Cirka en procent av svenska livsmedelsföretag är stora företag, därför är det naturligt att arbeta med insatser mot små och medelstora företag för att öka svensk livsmedelsexport. Det regionala exportprogrammet hos Sveriges export- och investeringsråd är en ytterligare aktivitet för att få regional spridning i åtgärderna och identifiera företag med outnyttjad kapacitet. Regeringen har även en nära dialog med Sveriges export- och investeringsråd om hur fler små och medelstora företag kan exportera mer och anser att det i nuläget inte finns behov av att inhämta ytterligare information om de icke-exporterade företagens kännedom om exporttjänsterna och om orsaken till att de inte exporterar. Inom ramen för Sveriges export- och

investeringsråds exportprogram Try Swedish för små och medelstora livsmedelsföretag genomfördes 34 aktiviteter under 2018. 321 företag medverkade och av dessa är flera företag med i två eller fler aktiviteter, varför antalet unika företag som medverkat uppgår till 233 stycken. Det är en ökning jämfört med 2017 då 151 unika företag deltog. Regeringen anser att tillkännagivandet i punkt 8 är slutbehandlat.

Under 2018 ökade värdet av den totala exporten av livsmedels- och jordbruksprodukter, undantaget vidareexporten av norsk fisk med 3 procent och uppgick till drygt 50 miljarder kronor.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder i syfte att främja Sveriges export av livsmedel och jordbruksprodukter. Livsmedelsverket startade under 2018 138 ärenden rörande exportgodkännande, i jämförelse med 101 exportärenden 2017. Det är en ökning med 37 procent och innebär att fler företag har tagit möjligheten att exportera. Livsmedelsverket har fortsatt sitt uppdrag att, i samråd med Jordbruksverket, inrätta ett samverkansforum för myndighetsarbetet med att öka livsmedels- och jordbrukssektorns marknadstillträde i tredje land. Regeringen har under året lyft fram svenska exportintressen inom ramen för EU:s förhandlingar om bilaterala handelsavtal. EU:s handelsavtal med Norge om mindre bearbetade jordbruksprodukter trädde i kraft den 1 oktober 2018 och innebär förbättrade förutsättningar för export av bland annat vissa typer av griskött, nötkött och fjäderfäkött samt ost och korv från EU till Norge. EU:s frihandelsavtal med Japan trädde i kraft den 1 februari 2019 vilket innebär ökat marknadstillträde för svenska exportintressen.

Under 2018 presenterade Sverige och Finland en gemensam avsiktsförklaring för en ökad livsmedelsexport som innebär ett konkret samarbete med gemensamma aktiviteter på utlandsmarknaden liksom ett ökat utbyte av information och erfarenheter på myndighetsnivå.

Medvetna val, offentlig konsumtion och hälsa

För att redovisa resultat och bedöma hur arbetet med att främja medvetna val, offentlig konsumtion och hälsa bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet och det strategiska området Konsument och marknad kommer följande indikatorer att användas:

– Antalet utbrott av zoonoser hos djur och människor
– Andelen kycklingar med campylobacter.

Många infektioner som drabbar människor är zoonoser, dvs. smittor som kan överföras mellan djur och människor. Exempel på livsmedelsburna zoonoser är magtarminfektionerna campylobacter, salmonella, listeria och ehec. Att minska risken för livsmedelsburna utbrott är angeläget främst ur folkhälsosynpunkt eftersom de flesta livsmedelsburna zoonoser inte har någon negativ inverkan på djuren.

I början av 2018 skedde ett stort utbrott av salmonella hos katter. Fler fall än någonsin tidigare rapporterades, totalt 1 185 fall hos 1 757 provtagna katter. Under början av 2019 har fortsatt många katter smittats, framför allt katter från Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län. Småfåglar är den troliga smittkällan. Fynden av salmonella hos livsmedelsproducerande djur var få under 2018. Fall hos småfåglar, hundar och människor har påvisats men på normal nivå.

Antalet fall av ehec-smitta hos människor i Sverige var 2018 det högsta någonsin och uppgick till 892. Under sommaren skedde ett av de största ehec-utbrotten i Sverige med 116 fall. Smittkällan har inte kunnat fastställas men då personer insjuknat i olika delar av landet är det sannolikt en livsmedelsburen smitta. Lokalt kan smittan även ha spridits från person till person via badvatten. Antalet personer som smittades av listeria under 2018 ökade något jämfört med 2017, från 81 fall 2017 till 89 fall 2018. Sett i ett längre tidsperspektiv ses en långsamt uppåtgående trend i Sverige. Flera faktorer bidrar troligen till ökningen, men en faktor anses vara en ökad konsumtion av ätfärdiga produkter. Under 2018 rapporterades 26 inhemska fall av Hepatit E, ett virus som i första hand anses ha zoonotiskt ursprung. Det är första gången sedan 2012 som antalet minskade.

Andelen smittade slaktkycklingsflockar med campylobacter uppgick 2018 till 8,7 procent, vilket är långt under genomsnittet i EU som var 34,5 procent.

Tabell 2.22 Slaktkycklingflockar med campylobacter

Procent

	2016	2017	2018
Andel slaktkycklingflockar med campylobacter	15,2	10,7	8,7

Källa: Statens veterinärmedicinska anstalt.

Under perioden augusti 2016 till juni 2017 pågick det hittills största utbrottet av campylobacter bland personer i Sverige. Orsaken var kontaminerat kycklingkött. Under 2018 rapporterades totalt 8 132 fall i Sverige, jämfört med 10 608 fall 2017och 11 021 fall rekordåret 2016. Det är det lägsta antalet fall på fem år och minskningen ses både bland fall smittade i Sverige och i utlandet.

En av de största riskfaktorerna för sjukdom och för att dö i förtid är ohälsosamma matvanor. Under perioden har Livsmedelsverket inom ramen för uppdraget att ta fram och sprida kunskapsstöd kring mat och måltider som fallprevention, och uppdraget att integrera ett jämställdhetsperspektiv i verksamheten, utarbetat förslag till kostråd för kvinnor och män över 65 år. Livsmedelsverkets kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg har reviderat råd för bra måltider i skolan samt råd för måltider i äldreomsorgen. Livsmedelsverket har även kartlagt offentliga måltider i landets kommuner. Kartläggningen visar att andelen kommuner med politiskt antagen måltidspolicy för skolan har ökat från 45 procent 2011 till 84 procent 2018. Även andelen kommuner med liknande styrdokument för måltider i förskolan och äldreomsorgen ligger på över 80 procent. Nio av tio kommunala måltidspolicyer hänvisar till Livsmedelsverkets råd om offentliga måltider. Fysisk aktivitet och bra matvanor behandlas även inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

Upphandlingsmyndigheten har sedan 2016 haft i uppdrag att förstärka kompetensen på området offentlig upphandling av livsmedel och måltidstjänster hos upphandlande myndigheter samt hos leverantörer. Uppdraget slutredovisades i februari 2019. Myndigheten har genomfört en kompetensförstärkning i form av workshops kring t.ex. användningen av hållbarhetskriterier, lagstiftning och uppföljning samt även genomfört branschdialoger kring bl.a. logistik- och digitala lösningar. Detta har skett på olika platser i landet. Upphandlingsmyndigheten konstaterar i sin slutrapport att livsmedel är ett prioriterat segment, därför kommer myndigheten också framöver att bevaka området. Offentlig upphandling behandlas också inom utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

Livsmedelsverket redovisade i december 2018 ett uppdrag om förslag till riskhanteringsåtgärder för att hålla nere intaget av energidrycker och koffein bland barn och unga. Rapporten bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Regeringen har inlett arbete med att införa nationella bestämmelser om obligatorisk ursprungsinformation för kött på restaurang och i storhushåll genom att ge Livsmedelsverket i uppdrag att ta fram underlag för en svensk anmälan till Europeiska kommissionen. Utgångspunkten för uppdraget ska vara den analys av vilka underlag som behöver tas fram inför en anmälan som Livsmedelsverket redovisade i december 2018. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2020.

Internationellt arbete

I samband med det högnivåpolitiska forumet i New York i juli 2019 diskuterades bl.a. mål 13; bekämpa klimatförändringarna, vilket har betydelse för arbetet inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Sverige har en strategi för Sveriges samarbete med FAO för perioden 2018–2021. Under 2018 och 2019 har den följts upp genom att löpande driva prioriteringarna i strategin, med särskilt fokus på vikten av partnerskap med privata sektorn, genom att ta fram en skrift på temat. Skriften presenterades vid ett side-event som Sverige ordnade under Kommittén för tryggad livsmedelsförsörjning och mottogs väl. Den har följts upp både i Sverige och inom FAO. Skriften är även ett led i Sveriges uppfyllande av mål 2 och 17 i Agenda 2030.

Sverige har sedan länge en internationellt ledande roll i frågan och har fortsatt arbetat aktivt med att stärka FAO:s roll i kampen mot AMR, bl.a. genom att arrangera seminarier på ambassaden i Rom och på FAO för att uppmärksamma den svenska modellen vad gäller god djurhållning Sveriges lantbruksuniversitet har haft i uppdrag av FAO att bidra med kompetensutveckling i Balkan, Östeuropa och Centralasien.

Under 2018 valdes Sveriges biträdande representant vid FAO till ordförande för FAO:s Råvarukommitté, CCP. Fler länder och en större andel av de fattigaste länderna är idag beroende av råvaruhandel för mer än 60 procent av sina inkomster. Genom ordföranderollen i Råvarukommittén har Sverige bl.a. bidragit till att uppmärksamma behovet av åtgärder för att minska de råvaruberoende utvecklingsländernas sårbarhet mot extrema prisfluktuationer. Sverige har också verkat för att öka medlemsländernas delaktighet i och kunskap om CCP:s arbete.

Likadant har Sverige bidragit till en god utveckling genom sitt engagemang i de internationella råvaruorganisationerna, i synnerhet i den Gemensamma råvarufonden.

Genom ett aktivt deltagande 2018 i FAO:s kommittéer för jordbruk, skogsbruk, fiske och råvaror har Sverige kunnat driva på för ett hållbart brukande av dessa resurser, som ett bidrag även till tryggad livsmedelsförsörjning.

Som ett led i Svenska FAO-kommitténs uppdrag att tillgängliggöra FAO:s statistik och analyser har kommittén till svenska översatt delar av FAO:s globala rapporter 2018 om jordbruk och skogsbruk, om fiske och om den globala handeln med jordbruksråvaror samt om den globala situationen när det gäller tryggad livsmedelsförsörjning.

För att belysa vikten hållbara investeringar i lantbruk i utvecklingsländer som ett bidrag till ekonomisk utveckling och tryggad livsmedelsförsörjning anordnade Svenska FAO-kommittén 2018 ett rundabordssamtal för företag, finansiella institutioner och civilsamhällesorganisationer.

För att bidra till en mer transparent och öppen världshandel har Sverige fortsatt deltagit i arbetet inom de globala standardiseringsorganisationerna för växtskydd, djurhälsa och livsmedel.

Inom den Gemensamma Råvarufonden (CFC) ledde Sverige under 2018 och 2019 som vice ordförande OECD-länderna i arbetet. Fonden har en viktig roll på råvaruområdet i att bistå utvecklingsländer, främst Minst utvecklade länder (MUL-länder), i att stärka deras livsmedelsproduktion på ett hållbart sätt, förbättra produktionsmetoder och öka diversifiering samt främja en hållbar ekonomisk utveckling.

Inom de internationella råvaruorganisationerna (ICB) hade Sverige också 2018 och 2019 förtroendeposition i Internationella organisationen för tropiskt timmer (ITTO). Arbetet fortsatte i samtliga organisationer och EU och Sverige tog en aktiv del i arbetet. Inte minst de låga priserna på främst kaffemarknaden, som lett till stora problem för många småodlare i världen, har stått i fokus för arbetet. EU har också, bl.a. med stöd av Sverige, initierat en översyn av röstfördelning och avgifter i den Internationella Sockerorganisationen, vilket arbete fortsätter 2019.

Under det svenska ordförandeskapet i Nordiska Ministerrådet 2018 har man inom Ministerrådet för fiske och vattenbruk, jordbruk, livsmedel och skogsbruk (MR-FJLS) fokuserat på Agenda 2030 med särskild inriktning på digitalisering som verktyg. Sverige har hållit två ministermöten, varav ett extrainsatt den 19 september i Stockholm mot bakgrund av de extrema väderförhållandena med torka och bränder under sommaren 2018. Det ordinarie ministermötet ägde rum den 26–27 juni i Haparanda/Torneå, delvis med en gemensam politisk diskussion med Ministerrådet för regionalpolitik, och präglades i hög grad av frågor rörande gränsregionalt samarbete, bioekonomi och digitalisering. Vid ministermötet fattades bl.a. beslut om ett strategiskt bioekonomiprogram för Norden. Efter beslut på ett extrainsatt ministermöte har två arbetsgrupper tillsatts för att följa upp 2018 års torka och skogsbränder på jordbruks- respektive skogsområdet. Ett arbete har också bedrivits rörande kol i mark kopplat till klimatåtgärder.

Sverige anordnade också under ordförandeåret en nordisk konferens på temat blå bioekonomi med fokus på nya produkter och tjänster, producerade utifrån ett hållbart perspektiv. En annan konferens inom Good Governance fokuserade på den nordiska fiskeriförvaltningen. Det svenska ordförandeskapet arrangerade vidare ett seminarium om hållbar produktion och konsumtion kopplat till livsmedelssektorn. Syftet var att diskutera den omställning som livsmedelssystemen i de nordiska länderna står inför, för att bli mer hållbara. Sverige arrangerade även ett gemensamt möte för strategi- och expertgrupperna för antibiotikaresistens där bland annat miljöaspekter och infektionsförebyggande arbete togs upp. Detta var ett samarrangemang mellan MR-FJLS och Ministerrådet för Socialpolitik.

Nordiskt genresurscenter (NordGen) är de nordiska ländernas gemensamma institution för bevarandet av växt- och djurgenetiska resurser. Institutionen, med huvudkontor i Alnarp, har haft stora utmaningar de senaste åren på grund av eftersatt underhåll och bristande kapacitet i att hantera en omfattande back-log av fröer. Under 2018 har arbete inletts med en process för byggande av ett nytt hus tillsammans med Akademiska hus. Sverige kunde vid det ordinarie ministermötet i Haparanda/Torneå bekräfta att Sverige även för framtiden kommer att stå för den då betydligt högre lokalkostnaden. Sverige har under sitt ordförandeskap aktivt arbetat för att lösa NordGens ekonomiska problem, vilket bland annat resulterat i beslut om en extraordinär

förstärkning om 2 miljoner danska kronor per år av NordGens budget under en femårsperiod.

Analys och slutsatser

Regeringen gör bedömningen att de redovisade insatserna inom det strategiska området Konsument och marknad bidrar till att uppfylla det övergripande målet för utgiftsområdet.

Livsmedelsindustrin och livsmedelsexport
För att livsmedelssektorns konkurrenskraft ska stärkas är det viktigt att företagen fortsätter att arbeta målmedvetet med samverkan, digitalisering, hållbarhet, kompetens och innovationskraft. Sveriges export av livsmedel och jordbruksvaror har haft en positiv utveckling sedan EU-inträdet.

För att öka den svenska livsmedelsindustrins exportdeltagande kan det offentliga främjandet spela en viktig roll. Genom att samla svenska företag i gemensamma satsningar, sprida marknadskunskap och exportkompetens samt matcha svenska erbjudanden med behov och efterfrågan i omvärlden kan exporten öka och fler företag internationaliseras. En viktig del i ett effektivt statligt främjande är ett nära samarbete med branschen för att skapa så ändamålsenliga verktyg och aktiviteter som möjligt. Där kan exempelvis åtgärder som Team Sweden Livsmedel spela en stor roll i att öka utbytet mellan det offentliga och näringslivet. En rad olika typer av offentliga åtgärder påverkar villkoren i den internationella handeln med jordbruksprodukter och livsmedel och stärker svenska livsmedelsföretags förmåga och möjlighet att exportera. Av stor betydelse för tillträdet till flera tredjelandsmarknader är åtgärder som vidtas för att skydda människors, djurs och växters liv och hälsa, liksom olika typer av tekniska regler, t.ex. märknings- eller förpackningskrav. För att den svenska tredjelandsexporten av livsmedel och jordbruksvaror ska utvecklas väl är det viktigt att myndighetsarbetet för att hantera denna typ av åtgärder, regler och krav bedrivs på ett effektivt och samordnat sätt. Samverkan mellan svenska myndigheter, tillsammans med livsmedelsbranschen, är centralt för ett framgångsrikt arbete. Det är inom små och medelstora företag som regeringen bedömer att flera av framtidens exportsuccéer kommer att finnas, och det är främst där som majoriteten av framtidens nya arbetstillfällen kommer att skapas. Att dessa företag växer och internationaliseras är avgörande för att den svenska livsmedelsproduktionen ska bli mer konkurrenskraftig. De exportfrämjande åtgärder som har genomförts har bidragit till att öka möjligheten för små- och medelstora företag att nå nya exportmarknader.

Medvetna val, offentlig konsumtion och hälsa
Bra matvanor är grundläggande för en god och jämlik hälsa. Utvecklingen av de offentliga måltiderna, som t.ex. måltiderna i förskola och skola samt även i äldreomsorgen, är fortsatt viktiga verktyg i arbetet att förbättra matvanor och bidra till en god folkhälsa, samt höja kunskapsnivån på matområdet.

Kompetensen hos upphandlande myndigheter och leverantörer vad gäller offentlig upphandling av livsmedel och måltidstjänster har förbättrats. Regeringen konstaterar att genomförda insatser har gett positivt resultat och att det i nuläget inte finns skäl att följa upp med ytterligare åtgärder på detta område.

Genom gällande regler om obligatorisk ursprungsmärkning av vissa färdigförpackade livsmedel och den frivilliga ursprungsmärkningen ”Från Sverige”, som fått stort genomslag, finns goda möjligheter för konsumenten att få reda på ursprung för många färdigförpackade livsmedel i dagligvaruhandeln. På restaurang och i storkök är det dock inte lika enkelt att få kännedom om ursprunget.

Det svenska ordförandeskapet i Nordiska Ministerrådet var ambitiöst och måste anses som framgångsrikt, då uppsatta mål, som ökat fokus på digitalisering och FN:s hållbarhetsmål, väl uppnåddes. Att Sverige under ordförandeskapet med kort varsel kunde anordna ett extrainsatt ministermöte inom MR-FJLS med anledning av sommarens extremväder innebar att ett stärkt nordiskt samarbete för att öka jordbrukets och skogsbrukets resiliens kunde initieras.

Kunskap och innovation

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation är:

– Stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

För att redovisa resultat och bedöma hur utvecklingen av hur kunskaps- och innovationssatsningar bidrar till målet för utgiftsområdet och det strategiska området Kunskap och innovation används initialt följande indikator:

– Livsmedelssektorns forsknings- och utvecklingskostnader i procent av livsmedelssektorns omsättning.

Investeringar i forskning och utveckling är en indikator som belyser viljan och förutsättningarna att utveckla näringslivets innovationsförmåga. Denna indikator ingår i innovationsranking av länder enligt den s.k. Bloombergrankingen. I Jordbruksverkets rapport (2019:4) finns indikatorn nedbruten på livsmedelssektorn och som ett av flera mått på innovation. År 2015 var forsknings- och utvecklingskostnaderna i livsmedelssektorn 0,27 procent av omsättningen, 2016 var den 0,26 procent och 2017 var den 0,27 procent. Jämförelse med andra sektorer ligger investeringarna på en låg nivå. Denna indikator kommer följas över tid.

Under 2018 fick Tillväxtverket fortsatt finansiering för att stödja och underlätta bildandet av samverkansarenan för livsmedelssektorns företag och aktörer. Samverkansarenan ska bidra till att höja innovationskapaciteten i sektorn och säkra en långsiktig kompetensförsörjning, i syfte att öka konkurrenskraften för företag i livsmedelssektorn. Samverkansarenan lanserade etableringen av Sweden Food Arena den 24 maj 2018.

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) har under 2018 inom ramen för forskningsprogrammet för livsmedel beviljat medel för bibliometriska analyser, forskningsöversikter, utlysning om maten och människan, medel för nyttiggörande av resultat från tidigare forskning inom livsmedel och under 2019 ökad rörlighet mellan akademi och praktik. Formas har därtill utsett en nationell kommitté för forskningsfinansiärer i syfte att samordna och stärka forskningen inom livsmedelskedjan. Under 2019 har denna kommitté arbetat med att ta fram en gemensam forskningsagenda inom området.

Sveriges lantbruksuniversitet har under 2018 etablerat ett kompetenscentrum för växtförädling i samverkan med näringen. I samverkan med näringen har sex projekt beslutats under året som gemensamt ska bidra till bl.a. en ökad tillgång på växtsorter för konkurrenskraftig och hållbar jordbruks- och trädgårdsproduktion i hela landet. Doktorander kommer också anställas och knytas till kompetenscentrumet.

Jordbruksverket har i sin rapport av regeringsuppdraget om att förbättra kunskapsöverföring och samverkan i animaliesektorn (N2019/00970) identifierat ett antal brister i systemet samt föreslagit ett antal åtgärder för att stärka en hållbar och konkurrenskraftig animaliesektor. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

Sveriges lantbruksuniversitet

Forskning, utbildning och fortlöpande miljöanalys vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) bidrar till att uppfylla målen för livsmedelsstrategin och till möjligheten att uppfylla de globala målen för hållbar utveckling.

För att redovisa resultat och bedöma hur satsningarna på utbildning och forskning bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet och det strategiska området Kunskap och innovation används följande indikatorer och bedömningsgrunder:

– Antal helårsstudenter
– Antal sökande och antagna
– Prestationsgrad och examinationsfrekvens (antal examinerade individer)
– Andel disputerade lärare
– Vetenskaplig publicering
– Externa medel.

SLU är ett universitet i världsklass. I Quacquarelli Symonds (QS) internationella universitetsranking har SLU avancerat en placering och är nu världens tredje bästa universitet inom jord- och skogsbruksvetenskap.

Antalet helårsstudenter uppgick under 2018 till 3 720 stycken (69 procent kvinnor och 31 procent män) vilket innebär en fortsättning på den sjunkande trenden av antalet helårsstudenter de senaste fem åren. Under perioden 2016–2018 uppgick antalet helårsstudenter till ca 11 200 stycken och SLU nådde därmed inte upp till regeringens mål om 12 000 helårsstudenter för samma period.

Tabell 2.23 Sökande och antagna till högskoleutbildning

	2014	2015	2016	2017	2018
Sökande grundnivå	6 356	5 895	5 746	5 674	5 247
Antagna grundnivå	978	1 050	1 124	998	1 032
Andel kvinnor/män %	68/32	68/32	66/34	67/33	68/32
Sökande avancerad nivå	2 318	2 198	2 829	3 560	4 556
Antagna avancerad nivå	425	411	426	608	701
Andel kvinnor/män %	63/38	64/36	57/43	61/39	60/40

Källa: Årsredovisning 2018 Sveriges lantbruksuniversitet.

Även den sjunkande trenden av antalet behöriga sökande till program som börjar på grundnivå fortsätter. Antalet ansökningar och antagna studenter till program på avancerad nivå fortsätter att öka.

Endast ett fåtal utbildningar har en könsfördelning inom intervallet 40–60 procent. Söktrycket varierar kraftigt mellan SLU:s utbildningar och ungefär hälften av alla ansökningar görs till djursjukskötare- och veterinärutbildningarna. Totalt sett minskade antalet studenter vid SLU vilket är oroande mot bakgrund av att utbildningarna är angelägna för den nationella kompetensförsörjningen. SLU har initierat ett projekt med visionen om att fördubbla antalet studenter till 2027 (i förhållande till nivån 2017). I projektet ingår flera åtgärder, bland annat att skapa attraktivare utbildningar och lärar- och forskarkarriärer samt att utveckla campus- och lärmiljöerna. Projektet är relativt nystartat och det är för tidigt att utvärdera effekten av åtgärderna. Tendensen med sjunkande söktryck är generell bland lärosätena. Den rådande högkonjunkturen har gjort att fler personer väljer arbete framför studier.

Tabell 2.24 Prestationsgrad läsåren 2014–2018

Procent

	2014	2015	2016	2017	2018
Totalt	92	92	90	89	91
Kvinnor	93	93	92	89	92
Män	91	91	87	86	89

Källa: Sveriges lantbruksuniversitet.

Prestationsgraden, dvs. helårsprestation per helårsstudent, har ökat totalt sett (både på grund- och avancerad nivå) jämfört med 2017. Prestationsgraden på SLU:s utbildningar ligger i nivå med utbildningar inom andra områden med hög prestationsgrad nationellt sett. Antalet examinerade individer har minskat de senaste åren och totalt examinerades 735 studenter 2018 (73 procent kvinnor och 27 procent män). Av de studenter som examinerades på grundnivå 2018 var 74 procent kvinnor och 26 procent män (baserat på 593 studenter och 760 examina). Av de studenter som examinerades på avancerad nivå var 68 procent kvinnor och 32 procent män (baserat på 88 studenter och 88 examina).

Antalet aktiva forskarstudenter har minskat de senaste fem åren. SLU hade 547 aktiva forskarstudenter 2018 (2017: 568 stycken) varav 56 procent kvinnor och 44 procent män. Antalet nyantagna forskarstudenter har dock ökat de senaste fyra åren, från 78 stycken 2015 (54 procent kvinnor och 46 procent män) till 130 stycken 2018 (52 procent kvinnor och 48 procent män). Antalet forskande och undervisande personer ökade med 72 årsarbetare jämfört med 2017 (totalt 1 554 stycken 2018 varav 48 procent kvinnor och 52 procent män. Antalet disputerade lärare var 976 stycken (42 procent kvinnor och 58 procent män) 2018 vilket är en ökning med 60 personer jämfört med 2017.

Könsfördelningen bland SLU:s professorer under 2018 var 31 procent kvinnor och 69 procent män. Under 2017–2019 har SLU ett mål för könsfördelningen bland nyrekryterade professorer om 51 procent kvinnor. Under 2018 har 19 professorer anställts, varav 6 är kvinnor och 13 är män. För att SLU ska nå upp till rekryteringsmålet vid periodens slut måste andelen kvinnliga professorer öka under 2019.

SLU uppvisar goda resultat när det gäller vetenskaplig publicering. Forskare vid SLU publicerade drygt 1 700 artiklar och kunskapsöversikter (reviews) under 2018 vilket är en ökning med cirka fem procent jämfört med 2017. Den största andelen publikationer var inom områdena ekologi och miljövetenskap. 72 procent av publikationerna hade internationella medförfattare. Motsvarande andel för tio år sedan var 53 procent.

Efter några år med relativt små förändringar av omfattningen av den externa finansieringen så har den ökat med 16 procent jämfört med 2017 och utgör därmed 52 procent av de totala intäkterna till forskning och utbildning på forskarnivå 2018.

SLU har i uppdrag att bedriva fortlöpande miljöanalys. Arbetet är organiserat i tio tematiska program som genererar information kopplat till miljökvalitetsmålen. SLU spelar en viktig roll för leverans av miljödata som ansvariga myndigheter behöver för sin redovisning av de nationella miljömålen.

Dessutom finns Artdatabanken som en del av fortlöpande miljöanalys. Artdatabanken har ett stort erkännande internationellt och samarbetar globalt om artinformation.

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) möjliggör forskning för hållbar utveckling, där Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling, tillsammans med de nationella miljökvalitetsmålen är viktiga som sorterings- och prioriteringsgrund.

Rapporten Forskning för Agenda 2030 färdigställdes under året av Stockholm Environment Institut, SEI, på uppdrag av Formas. Agenda 2030 är en integrerad del av Formas internationella strategi och en viktig utgångspunkt i framtagandet av forskningsagendorna för klimat och hållbart samhällsbyggande som färdigställdes under 2018.

Resultatredovisning för Formas verksamhet lämnas i utgiftsområde 20 avsnitt 4 Miljöforskning. Anslag för finansiering till stöd till forskning finns i utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård och i utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Under 2018 betalade Formas ut totalt 1,5 miljarder kronor sammanlagt i forskningsstöd som beviljats i utlysningarna och direktutbetalningar enligt regleringsbrev. Den procentuella fördelningen mellan ansvarsområden påvisar att miljöforskning är störst och har ökat från 42 till 45 procent följt av areella näringar som minskat från 34 till 30 procent och samhällsbyggande 25 procent. Projekten som forskningsrådet finansierar är dock ofta relevanta för flera av Formas ansvarsområden. SLU, som under 2018 mottog 25 procent av de beviljade medlen, är fortfarande den största bidragsmottagaren.

Analys och slutsatser

Regeringen gör bedömningen att de redovisade insatserna inom det strategiska området Kunskap och innovation bidrar till att uppfylla det övergripande målet för utgiftsområdet.

Åtgärderna som vidtagits gällande kunskap och innovation genom livsmedelsstrategins handlingsplan syftar till att ge verktyg för en förbättrad beställarroll och bättre samordning i livsmedelskedjan och för att identifiera forsknings- och innovationsbehoven. Nya och utvecklade initiativ för behovsmotiverad forskning kan tas med start från ett mer utförligt kartlagt kunskapsläge med utgångspunkt från de synteser som görs i Formas regi, och rapporter från uppdrag som givits under handlingsplanen för livsmedelsstrategin. Kunskapsutveckling och innovationer sker ofta genom stegvisa, upprepade och långsamma processer som bygger på tidigare resultat.

Utbildning och forskning inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel utgör, tillsammans med den fortlöpande miljöanalysen vid SLU, medel för ett hållbart nyttjande av naturresurserna, där hög kompetens, nya forskningsrön och spridning av dessa är av största vikt.

Miljö- och jordbruksutskottet har i sitt betänkande (prop. 2018/19:1, 2018/19:MJU2, rskr 2018/19:113) utryckt önskemål om att regeringen redovisar en analys av tänkbara orsaker till det minskade antalet aktiva forskarstudenter. Storleken på kullarna av forskarstudenter förändras också över tid. Perioder med färre nyantagna forskarstudenter (i SLU:s fall perioden 2013–2016) innebär färre aktiva forskarstudenter de efterföljande åren. SLU:s analyser tyder också på att genomströmningen har förbättrats vilket har medfört att antalet aktiva forskarstudenter blivit färre.

SLU:s utbildningar återspeglar de könsbundna yrkesval som finns i samhället. Arbetet med jämställdhetsintegrering fortsätter och studentrekrytering är ett av tre områden som SLU identifierat som ett viktigt utvecklingsområde. SLU har avsatt medel för fortsatt arbete med jämställdhetsintegrering. Regeringen bedömer att SLU:s arbete med att öka attraktiviteten för sina utbildningar är av stor vikt för sektorns framtid.

Andelen av Formas stöd till forskning som kategoriserats till området areella näringar har minskat från 34 till 30 procent och kan ses som en effekt av en större ökning av anslaget 2:2. *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning* inom utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård.

2.5.4 Skog

För att redovisa och bedöma resultaten för utgiftsområdet, med avseende på skogspolitikens två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet, används följande indikatorer:

– Tillväxt, avverkning och återväxtåtgärder
– Röjning
– Skog och vilt i balans
– Skydd mot skadeinsekter m.m.
– Miljöhänsyn
– Skydd och bevarande av skogsmark
– Skogsbrukets klimatnytta.

Tillväxt, avverkning och återväxtåtgärder
Den årliga tillväxten på produktiv skogsmark, som inte är formellt skyddad, är 119 miljoner skogskubikmeter. Det totala virkesförrådet på produktiv skogsmark är omkring 3,1 miljarder skogskubikmeter. Den totala bruttoavverkningen uppgick 2018 enligt skogsstyrelsens preliminära beräkning till ca 93 miljoner skogskubikmeter. De senaste fem åren har avverkningsnivån varierat mellan 91 och 93 miljoner skogskubikmeter. Detta är historiskt höga nivåer och beror på en fortsatt hög efterfrågan på svenska skogsprodukter i kombination med stora investeringar i ökad produktionskapacitet inom skogsindustrin under de senaste åren. I den senaste skogliga konsekvensanalysen som redovisades av Skogsstyrelsen 2015 beräknades den högsta hållbara avverkningsvolymen under innevarande period 2010–2019 till omkring 95 miljoner skogskubikmeter per år enligt scenariot Dagens skogsbruk som baseras på dagens förutsättningar och villkor. För perioden 2020–2029 uppgår motsvarande beräkning till 95–100 miljoner skogskubikmeter per år. Den beräknas därefter öka successivt i takt med att nettotillväxten ökar, framför allt på grund av klimatförändringar, upp till 120 miljoner skogskubikmeter per år under 2100–2109. Scenarierna utgår från att klimatförändringar innebär en förlängd vegetationsperiod och varma vintrar vilket antas gynna skogens tillväxt. Ökad frekvens och omfattning av skador från växtskadegörare, skogsbränder och storm samt blötare skogsmark kan dock påverka tillväxten negativt och föra med sig stora kostnader, vilket inte ingår i beräkningen.

Skogstillståndet i den svenska skogens är ur ett skogshushållningsperspektiv gott. Virkesförrådet på skogsmark domineras av tall och gran som utgör ca 40 procent vardera. Det framtida skogstillståndet som exempelvis virkesförrådets utveckling, trädslagssammansättning, åldersstruktur, skogstyper och andelen gammal respektive äldre lövrik skog kommer påverkas av vårt framtida behov av virkesråvara, miljöambitioner och skogens betydelse för att motverka klimatförändringar.

Sedan 90-talet har lövträd ökat med ca 53 procent och utgör i dag 18 procent av det totala virkesförrådet på produktiv skogsmark.

Skogsstyrelsen bedömde i konsekvensanalysen 2015 att det under perioden 2020–2029 finns möjlighet att öka användningen av grenar och toppar (grot), från avverkningar från dagens nivå på ca 10 TWh till 30 TWh. Störst potential finns i Norrland. Uttag av grot innebär risker för bl.a. biologisk mångfald, minskad framtida produktionsförmåga och ökad försurning. Skogsstyrelsen har, i ljuset av uppskattat potential rörande uttag av grot och risker förknippade med detta, under 2018 reviderat sina rekommendationer för skogsbränsleuttag och kompensationsåtgärderna i samband med uttag av biobränsle. Nya rekommendationer förväntas antas under 2019. Resultaten av de skogliga konsekvensanalyserna innehåller stor osäkerhet, speciellt i ett längre tidsperspektiv.

Skogsstyrelsen har under 2018 och 2019 fortsatt sitt arbete meden samverkansprocess om en förbättrad skogsproduktion med syfte att öka tillväxten inom ramen för skogspolitikens jämställda mål.

Regeringen har under 2018 gett Skogsstyrelsen och SLU i uppdrag att uppdatera, utveckla och tillhandahålla digitala kunskapsunderlag med skogliga grunddata (N2019/01449/SK).

Andelen föryngrad areal som bedömts godkänd enligt skogsvårdslagen visar en fortsatt positiv utveckling. Andelen godkända föryngringar av planterad areal är 92 procent, följt av sådd och naturlig föryngring på 87 procent. 84 procent av föryngringsytorna planteras och trenden för naturlig föryngring är vikande och är nu nere på 11 procent. Totalt sett i landet är andelen markberedd areal 89 procent av planterad areal och 62 procent av naturligt föryngrad mark.

Röjning
Den årliga röjningsarealen har trendmässigt ökat sedan mitten på 90-talet, men verkar under de senaste åren ha stabiliserat sig och ligger nu enligt Riksskogstaxeringen, som genomförs av SLU, på ca 255 000 hektar per år. Arealen med bedömt omedelbart röjningsbehov ligger kvar på en fortsatt hög nivå, drygt 1,4 miljoner hektar, se diagram 2.11 nedan.

Diagram 2.11 Areal med omedelbart röjningsbehov

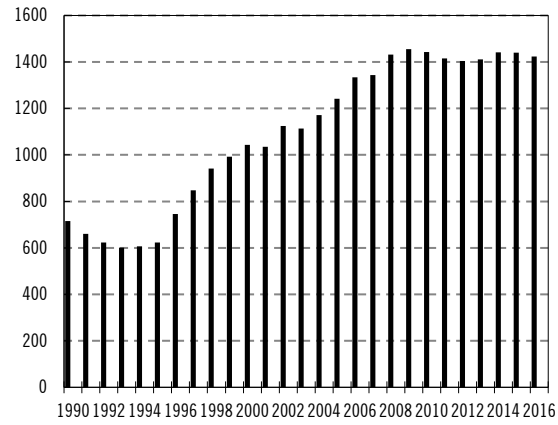

Anm: Avser femårsmedelvärden.
Källa: Riksskogstaxeringen, Sveriges lantbruksuniversitet.

Skog och vilt i balans

Naturvårdsverket har fått i uppdrag (N2018/05544/FJR) av regeringen att lämna förslag till hur riksdagens målsättningar om en livskraftig älgstam av hög kvalitet som är i balans med betesresurserna och en produktionsanpassad älgjakt kan konkretiseras och göras uppföljningsbar. Inom ramen för uppdraget har Naturvårdsverket tillsammans med Skogsstyrelsen tagit fram måltal för att åstadkomma en tolerabel skadesituation i skogen.

De flesta av landets älgförvaltningsområden inventeras vartannat år. Resultaten visar på mycket omfattande skador, särskilt i södra Sverige. Bland annat har viltskadorna på ungskog av tall ökat. Årsskadorna på tall är i dag 15 procent i Götaland och i övriga landet 12 procent, att jämföras med måltalet 5. På mer än 90 procent av de inventerade ytorna har rönn, sälg, asp och ek svårt att växa upp till fullstora träd. Skadorna på produktiv skog leder bl.a. till ökande plantering med gran, som är osmaklig för älg, på torr mark som egentligen lämpar sig bättre för tall. Följden blir sänkt skogsproduktion, sämre förutsättningar för biologisk mångfald, förändrad landskapsbild och sämre förmåga hos miljön att hålla viltet med föda och livsmiljöer. Skogsstyrelsen arbetar aktivt med rådgivning inom projektet Mera Tall för att vända utvecklingen. Vidare har regeringen, inom ramen för skogsprogrammet, uppdragit åt SLU att uppdatera, utveckla och förenkla befintligt utbildningspaket i adaptiv älgförvaltning (N2018/04160/FJR). Skogsstyrelsen har med stöd av SLU och Stiftelsen skogsbrukets forskningsinstitut, (Skogforsk) redovisat en samlad nationell beräkning av kostnaderna för de skador som viltet orsakar skogsbruket (Skogsstyrelsen, rapport 2019:16). Viltbete på framförallt tallungskog orsakar en årlig tillväxtförlust på 6,4 miljoner kubikmeter, vilket motsvarar ca fem procent av den årliga tillväxten. Sammantaget beräknas viltbetet kosta skogsbruket ca 7,2 miljarder kronor årligen.

Skydd mot skadeinsekter m.m.

Granbarkborren har under 2018 varit ett stort problem i södra Sverige på grund av värmen och torkan. För första gången finns angripen skog som inte har koppling till stormfällning. Totalt uppskattas 2,2 miljoner skogskubikmeter angripen. Förlusterna kan jämföras med de drygt 2 miljoner skogskubikmeter som skadades av bränder 2018. Under året har regeringen via det nationella skogsprogrammet tillfört Skogsstyrelsen 2,2 miljoner kronor för insatser för bekämpning av omfattande angrepp av granbarkborrar.

Med hänsyn till att långa torkperioder kan förväntas även framgent finns behov av att förbättra skogens naturliga kontroll av skadedjur och sjukdomar. Skogsstyrelsen har i sin rapport om skogens ekosystemtjänster – status och påverkan – gjort bedömningen att skogsbruket behöver vidta åtgärder för öka skogens förmåga till sådan ekosystemkontroll.

Miljöhänsyn

Hänsynsinventeringar som görs i samband med föryngringsavverkning visar att ingen negativ påverkan sker på 61 procent av de hänsynskrävande biotoperna, en liten negativ påverkan sker på 19 procent och stor negativ påverkan sker på 20 procent.

Mängden död ved har ökat i stora delar av landet. Den totala mängden död ved på produktiv skogsmark är 187 miljoner skogskubikmeter eller 8,3 skogskubikmeter per hektar.

Skogsstyrelsen har ökat sina insatser under 2018 vad gäller hyggesfritt skogsbruk genom att skapa demonstrations- och försöksområden, testat och demonstrerat hyggesfria metoder i bl.a. branta och erosionskänsliga områden samt utbildat utförare av hyggesfria åtgärder. Skogsstyrelsen har även samarbetat med kommuner eftersom hyggesfritt skogsbruk kan vara lämpligt för att upprätthålla rekreationsvärdena i tätortsnära skogar. Under året har Skogsstyrelsen drivit kampanjen Skog med variation där hyggesfria metoder ingår. Vidare har Skogsstyrelsen inom ramen för skogsprogrammet fått i uppdrag att

utveckla rådgivning för ett hållbart skogsbruk (N2019/00843/SK).

Antalet överfarter över vattendrag i samband med föryngringsavverkning har nästan halverats sedan början av 2000-talet. Den senaste uppföljningen visar att på 85 procent av föryngringsavverkningarna sker transport över vattendrag utan att det får negativ påverkan på vattnet. 11 procent får en liten negativ påverkan och 4 procent en stor negativ påverkan. Resultaten är likartade över landet.

Andelen skadade eller grovt skadade kända och registrerade forn- och kulturlämningar har minskat från 20 procent till 13 procent sedan uppföljningen startade 2012. Ytterligare 22 procent har påverkats negativt. De vanligaste skadorna är kör- och markberedningsskador, och nedrisning det som orsakar den vanligaste negativa påverkan. En faktor som försvårar möjligheterna att ta hänsyn till fornlämningar och värdefulla kulturmiljöer är avsaknad av inventering eller bristande information om var de är belägna.

I mars 2018 redovisade Skogsstyrelsen till regeringen hur skogssektorns befintliga verktyg kan användas för att bevara och utveckla skogens sociala värden (N2018/02153/SK). En övergripande slutsats var att det skulle ge stora samhällsekonomiska vinster i form av god folkhälsa om fler människor vistades i naturen.

Under 2018 har Skogsstyrelsen fortsatt att utveckla och införa en ny inventering för hänsynsuppföljning som ska ersätta den nu avslutade inventeringen (polytax). Statistiskt säkerställda resultat beräknas kunna presenteras 2021.

Skydd och bevarande av skogsmark

Under 2018 skyddade Skogsstyrelsen 1 921 hektar skogsmark genom biotopskydd och 1 105 hektar skogsmark genom naturvårdsavtal. Därtill har länsstyrelserna under 2018 skyddat ca 30 600 hektar produktiv skogsmark som naturreservat. Skogsstyrelsen har totalt skyddat 63 375 hektar produktiv skogsmark genom biotopskydd och naturvårdsavtal sedan 1993.

Riksrevisioner har påtalat i sin uppföljning av skyddet av skog (RiR2018:17) att en transparent och jämförbar uppföljning och rapportering av målen till riksdagen behövs, samt en ökad samordning av statistiken. Inom ramen för skogsprogrammet har Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket, SLU och Statistiska centralbyrån (SCB) fått i uppdrag att utarbeta en sammanhållen och regelbunden statistik om areal skogsmark (N2018/04159/SK, N2019/01826/SMF m.fl.). Uppdraget redovisades i juni 2019 (N2019/02284/SMF). Fortsättningsvis kommer sammanhållen statistik redovisas årligen. Se tabell nedan.

Tabell 2.25 Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark, 2018

	Arealer i hektar, utan överlapp mellan former		Andel av total skogsmark	
	Produktiv skogsmark	Skogsmark totalt	Produktiv skogsmark	Skogsmark totalt
Formellt skyddad skogsmark	1 381 800	2 335 400	6 %	9 %
Frivilliga avsättningar	1 210 100	1 210 100	5 %	4 %
Hänsynsytor	425 900	425 900	2 %	2 %
Improduktiv skogsmark		3 239 500		12 %

Källa: SCB Statistiskt meddelande MI 41 SM 1902.

Av redovisningen framgår att av Sveriges totala skogsmarksareal på 28,0 miljoner hektar är ca 2,3 miljoner hektar formellt skyddad och ca 1,2 miljoner hektar frivilligt avsatt. Därutöver tillkommer ca två procent, 426 000 hektar, produktiv skogsmark, som har avsatts som hänsynsytor vid föryngringsavverkning sedan 1993. Under perioden 1993–2018 har i genomsnitt cirka 17 000 hektar produktiv skogsmark lämnats som hänsyn varje år. Detta motsvarar ca tio procent av den avverkade arealen per år. På senare tid har den årliga arealen hänsynsytor ökat något. I tidigare statistik inkluderades även förväntad hänsyn vid framtida avverkningar. Den nya beräkningsmetoden innebär att den redovisade sammanlagda arealen hänsynsytor har minskat substantiellt jämfört med tidigare års redovisningar. Utöver detta finns totalt 3,5 miljoner hektar improduktiv skogsmark utanför formellt skyddade områden som är undantagen från virkesproduktion. Totalt innebär det att 20,6 miljoner hektar av totalt 28,0 miljoner hektar skogsmark brukas för virkesproduktion och att resterande 7,5 miljoner hektar eller 27 procent av skogsmarken, är undantagen från virkesproduktion. Av den produktiva skogsmarken på 23,5 miljoner hektar är 13 procent formellt skyddad, frivilligt avsatt eller avsatt som hänsynsytor.

Under 2018 har Skogsstyrelsen sammantaget betalat ut ca 318 miljoner kronor som ersättning

till markägare för biotopskydd och naturvårdsavtal. Det är en ökning med drygt 100 miljoner kronor från föregående år (2017).

Nyckelbiotoper utgör områden med höga naturvärden. På nyckelbiotopsrika brukningsenheter har markägare erbjudits formellt skydd motsvarande 1 540 hektar under 2018. Sammantaget under perioden 2016–2018 har Skogsstyrelsen totalt skyddat 3 553 hektar nyckelbiotoper på sådana brukningsenheter. Länsstyrelserna har under 2018 skyddat 1 057 hektar nyckelbiotoper på nyckelbiotopsrika brukningsenheter i form av naturreservat. Det totala målet enligt myndigheternas framtagna strategi för områdesskydd är att skydda 12 500 hektar nyckelbiotoper för perioden 2016–2020.

Regeringen uppdrog 2018 åt Skogsstyrelsen att genomföra en landsomfattande inventering av nyckelbiotoper (N2018/03141/SK m.fl.). Under 2018 har Skogsstyrelsen tillämpat och utvärderat den utvecklade metoden för nyckelbiotopsinventering i nordvästra Sverige. Skogsstyrelsen har sedan 1990 registrerat ca 230 000 hektar nyckelbiotop huvudsakligen på små- och mellanskogsbrukets marker. Till detta kommer ca 240 000 hektar registrerade biotoper på storskogsbruket som inventerats i egen regi.

Riksdagen har tillkännagett att det bör säkerställas att inventeringen av nyckelbiotoper är rättssäker och effektiv samt att klassificeringen tar hänsyn till de lokala och regionala förutsättningarna (bet. 2017/18:MJU17 punkt 1, rskr. 2017/18:216 samt bet. 2018/19:MJU2 punkt 1, rskr. 2018/19:113). Frågorna bereds inom Regeringskansliet. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade.

Regeringen beslutade i juni att ge Skogsstyrelsen i uppdrag att avveckla den utökade nyckelbiotopinventeringen (N2019/02259/SMF). Beslutet togs mot bakgrund av den sakpolitiska överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna (januariavtalet).

Skogsbrukets klimatnytta

Klimatinsatser inom skogsbruket för att minska de globala klimatförändringarna består dels av att producera bioenergi och förnybara material för att ersätta fossila alternativ, dels av att minska utsläpp av växthusgaser och öka upptag av koldioxid i skog och mark. Bioenergi från de gröna näringarna svarar i dagsläget för en fjärdedel av den svenska energianvändningen varav ca 80 procent kommer från skogsbruket, bl.a. grot, och skogsindustrins biprodukter.

Total tillförd mängd biobränsle 2017 var 143 TWh, vilket är en liten ökning från föregående år men mer än en fördubbling jämfört med de 61 TWh biobränslen som tillfördes 1990, se diagram 2.8. Användningen av biobränsle från skogen i fjärrvärme- och elproduktionsanläggningar har ökat sedan 1990 och har stabiliserats på ca 50 TWh de senaste åren till följd av milda vintrar och konkurrens från andra energiråvaror som avfall. Biobränslen utgjorde 62 procent av den tillförda energin för fjärrvärmeproduktion 2016. Användningen av biodiesel som drivmedel har ökat från 2 TWh 2010 till 16,6 TWh 2017 och är det största förnybara fordonsbränslet.

Diagram 2.12 Tillförd mängd bioenergi

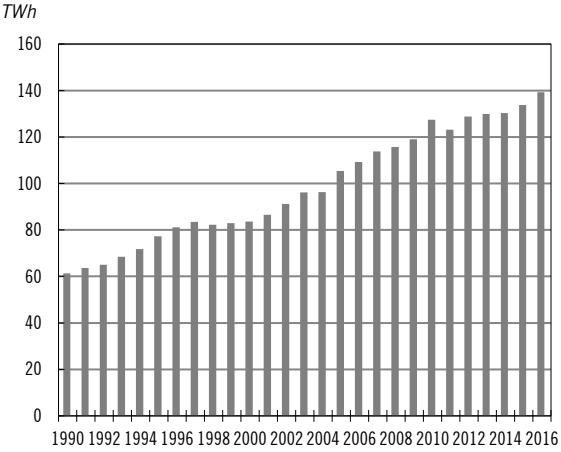

Källa: Statens energimyndighet 2019.

Diagram 2.13 Nettoupptag av växthusgaser inom skogsbruket, inklusive träprodukter

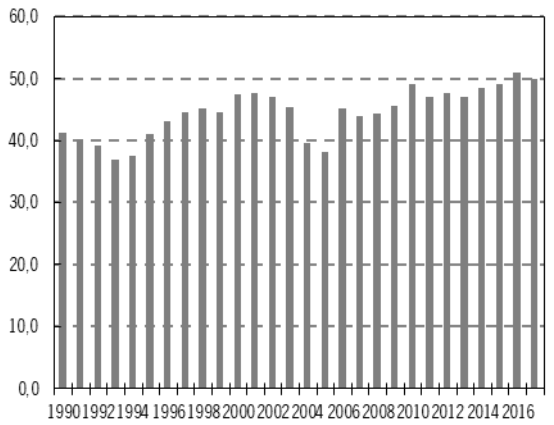

Källa: Naturvårdsverket 2019.

Skog och skogsmark, inklusive träprodukter, hade 2017 ett nettoupptag på 49,9 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket är 21 procent högre jämfört med 1990, men 2 procent lägre jämfört

med 2016, se diagram 2.9. Nettoupptaget inkluderar stora utsläpp på torvmark från tidigare våtmarker som dikats ut för skogsproduktion. Anledningen till ökningen av nettoupptaget sedan 1990 är främst ökad tillväxt i den svenska skogen, vilket lett till en större differens mellan tillväxt och avverkning än tidigare, trots en fortsatt hög avverkning de senaste åren. Även under 2018 har avverkningen varit fortsatt hög och sannolikt kommer det rapporterade nettoupptaget för 2018 vara i nivå med senare års nivåer.

SLU har inom ramen för skogsprogrammet redovisat uppdrag om nya långtidsscenarier för skogens och skogsmarkens nettoupptag, inklusive träprodukter (N2018/01213/SK). Analyserna i rapporten visar att på kort sikt är det liten skillnad i klimatnytta mellan de olika scenarierna så länge som skogens produktionsförmåga bibehålls samtidigt som skogen inte dör. På lång sikt är hög varaktig produktion viktigt. Analysen pekar på att insatser för att höja skogens tillväxt ger en ökad sammanlagd långsiktig klimatnytta tack vare ökad möjlighet att ersätta fossil energi och fossilbaserade material. Analysen pekar samtidigt på en påtagligt minskad klimatnytta om klimatförändringarna skulle leda till kraftigt ökade skogsskador.

Klimatanpassning

Den nationella strategin för klimatanpassning (prop. 2017/18:163) fastslår mål och en ram för det fortsatta arbetet för klimatanpassning. De sju områden som pekas ut som särskilt angelägna för klimatanpassning rör bl.a. biologiska och ekologiska effekter av ett förändrat klimat samt ökad förekomst av skadegörare och sjukdomar och invasiva arter. Även ras, skred, erosion, översvämning och brister i vattenförsörjning påverkar skogssektorn. Skogsstyrelsen är en av de myndigheter som omfattas av förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.

Nationellt skogsprogram

Efter regeringens beslut om en strategi och en handlingsplan för skogsprogrammet under vår och sommar 2018 är flera olika uppdrag inom ramen för skogsprogrammet under genomförande.

Skogsstyrelsen har i uppdrag att bistå Regeringskansliet i genomförandet av det nationella skogsprogrammet både nationellt, regionalt och i internationella frågor (N2018/04156/SK; N2018/04157/SK; N2018/04154/SK). Skogsstyrelsen har inrättat en projektorganisation för skogsprogrammet med regionala samordnare, styrgrupp och externkommunikation som stöd till skogsprogrammets dialogprocess med bl.a. konferens och regional utlysning av projektmedel (N2019/00843/SK). Skogsstyrelsen har i det regionala länsvisa arbetet samarbetat med länsstyrelser, regioner, skogsnäringen och olika offentliga aktörer medverkat till att regionala arbeten med skogsprogram har inletts i länen. Genom utlysning har medel till regionala insatser som stödjer skogsprogrammets vision och mål fördelats. Se även avsnittet Internationellt arbete nedan.

SLU har inom ramen för skogsprogrammet genomfört en rad kommunikationsinsatser bl.a. artiklar, film, seminarier och konferens i syfte att ytterligare synliggöra potentialen för mångbruk av skog. (N2019/00929/SK).

Skogsstyrelsen har inom ramen för skogsprogrammet arbetat för att stärka kvinnor som skogsägare och kvinnor som är verksamma i skogsbruket, i syfte att skapa en jämställd skogssektor. I samband med skogsprogrammets konferens i december 2018 presenterade Skogsstyrelsen ett 30-tal preliminära åtgärdsförslag och inspel från konferensdeltagarna togs till vara till den slutliga rapporten Åtgärder för en jämställd skogssektor lämnades till regeringen i mars 2019.

Metoo-uppropet ”Slutavverkat” och det öppna brevet ”Från hashtag till handling” som studenter vid jägmästarprogrammet har överlämnat till SLU har riktat ljuset på missförhållanden vad gäller jämställdhet inom skogssektorn.

Arbetsmarknadspolitisk satsning skog

Regeringen gav i december 2017 Skogsstyrelsen, Trafikverket, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning samt länsstyrelserna i uppdrag att bidra till fler enkla vägar till jobb i de gröna näringarna. Satsningen fick namnet Naturnära jobb och hade som syfte att främja sysselsättning av grupper som står långt från arbetsmarknaden och samtidigt tillgodose efterfrågan på arbetskraft med rätt kompetens i näringslivet inom gröna näringar. Resultatet av uppdraget blev bl.a. att 1 625 personer fick anställning på Skogsstyrelsen.

Av de som anställdes på Skogsstyrelsen var 52 procent nya eller relativt nyetablerade i Sverige och övriga var långtidsarbetslösa. De arbetsuppgifter som utförts var främst naturvård och förbättringar för friluftslivet. På grund av torkan

sommaren 2018 fick en del arbetslag också stängsla in tillfälliga beten för att avhjälpa foderbrist.

Skogsbränder

Sommaren 2018 eldhärjades ca 21 000 hektar skogsmark till en volym av 2,1 miljoner skogskubikmeter. I de fyra värst drabbade områdena i Gävleborgs, Dalarnas och Jämtlands län var varje drabbat område var för sig större än någon annan brand under de senaste 30 åren, med undantag för branden i Västmanland 2014. De omfattande skogsbränderna har inneburit omvälvande förändringar och förluster för de som har drabbats. Med anledning av dessa extraordinära händelser har regeringen beslutat om 72 miljoner kronor i stöd till vissa merkostnader efter 2018 års skogsbränder i Gävleborgs, Dalarnas och Jämtlands län. Den samlade bedömningen är att den lokala och regionala marknaden i de tre länen kommer att ha stora svårigheter att ta om hand den brandskadade skogen på grund av brist på skogsentreprenörer, transportörer, lagringsplatser och industrikapacitet. Stöden ska ge skogsägare ökade möjligheter att ta det brandskadade virket till industri. När träd som är begärliga för skadeinsekter tas bort och inte längre kan utgöra yngelplats för insekter, minskar risken för omfattande skadeangrepp på skog. På så sätt bidrar stöden till att skydda intilliggande friska skogar från utbredda insektsangrepp.

Internationellt arbete

Regeringen har förstärkt samverkan med Finland inom ramen för det statsministerledda svenskfinska bioekonomisamarbetet. Exempelvis har under 2018 ett kunskapsseminarium arrangerats i Finland och ytterligare ett planeras till 2020 i Sverige (N2018/04155/SK). Regeringen har även inom ramen för skogsprogrammet gett stöd till Europeiska skogsforskningsinstitutet för arbetet med bl.a. förbättrat kunskapsunderlag för europeiska beslutsfattare (N2018/05713/SK). Inom ramen för skogsprogrammet har även förstärkning av det internationella arbetet skett bl.a. inom det boreala samarbetet och i juni 2018 antogs en ministerdeklaration mellan Sverige, Kanada, USA, Ryssland, Norge och Finland, som har stark forskningsanknytning och fokus på klimat och bioekonomi. (Haparandadeklarationen) (N2019/00843/SK).

Regeringen har genom Sveriges roll inom styrkommittén för Forest Europe gett strategiskt stöd både till vidareutveckling av policysamarbetet kring hållbart skogsbruk i Europa och EU-gruppens arbete för att etablera en gemensam ståndpunkt om eventuellt fortsatta förhandlingar om det europeiska skogsavtalet.

Inom EU har regeringen också fått gehör för att skogen och hållbart skogsbruk spelar en viktig roll för att uppnå de globala målen för hållbar utveckling i utarbetandet av den gemensamma hållningen vid 13:e session för FN:s skogsforum samt vid FAO skogskommittés 24:e session.

Inom det skogliga EU-arbetet, inklusive genomförandet och utvärderingen av EU:s skogsstrategi (KOM[2013] 659 slutlig/2.), har regeringen fortlöpande bevakat policyutvecklingen på området. Ett viktigt exempel är förhandlingarna om Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/841 av den 30 maj 2018 om inbegripande av utsläpp och upptag av växthusgaser från markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk inom EU:s klimatramverk till 2030, där regeringen fört fram vikten av att det nationella självbestämmandet i skogsfrågor värnas. Ett annat exempel är förhandlingarna av Europaparlaments och rådets direktiv (EU) 2018/2001 av den 11 december 2018 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor med dess hållbarhetskriterier för skogsbaserad bioenergi.

I strategin för det nationella skogsprogrammet har regeringen betonat vikten av att fortsatt värna det nationella självbestämmandet i skogsfrågor. Skogsstyrelsen har inom ramen för skogsprogrammet fokuserat ytterligare på policyutveckling inom EU, strategisk omvärldsbevakning och till att stärka globalt utvecklingsarbete (N2019/00843/SK).

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att regeringen även fortsättningsvis ska värna den nationella beslutanderätten över skogsfrågor i samband med arbetet med EU:s skogsstrategi (bet. 2015/16:MJU10 punkt 10, rskr. 2015/16:175) samt att värna det nationella självbestämmandet i skogsfrågor och om den svenska modellen med ett hållbart skogsbruk (bet. 2018/19:MJU8 punkt 21, rskr. 2018/19:147). Med hänvisning till ovanstående åtgärder och inriktning inom EU-arbetet som rör skogsfrågor så anser regeringen att dessa tillkännagivanden är slutbehandlade.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer, utifrån årets resultat och indikatorer, att den befintliga modellen för skogsförvaltningen i huvudsak är anpassad för att uppnå politikens syften. Samtidigt finns det områden som behöver utvecklas.

Regeringen bedömer att det nationella skogsprogrammet behöver utvecklas för att ytterligare främja en växande skogsnäring och ett hållbart skogsbruk. Programmet ska bygga på skogsvårdslagens två mål om produktion och miljöhänsyn. Särskilt fokus ska läggas på goda villkor för företagande i skogssektorn.

Regeringen bedömer att den regionala aktivitet som skogsprogrammet bidrar till är viktig för att stärka incitament för företagande med skogen som bas. Skogsstyrelsen har i ökad utsträckning bistått regeringen i proaktivt och strategiskt påverkansarbete inom EU och internationellt vilket bidrar till att värna det nationella självbestämmandet över skogsfrågor.

Tillväxten av skog i Sverige är, trots en hög avverkningsnivå, fortsatt högre än avverkningen vilket är bra ur ett virkesförsörjningsperspektiv. De energi- och klimatpolitiska målen förväntas bidra till en ökad efterfrågan på skoglig biomassa. Enligt de färdplaner för fossilfri konkurrenskraft som redovisats inom Fossilfritt Sverige kommer behovet av bioenergi att öka kraftigt inom såväl transportsektorn som inom basindustrin, samtidigt som nya biobaserade produkter ska ersätta befintliga produkter baserade på fossila råvaror. Detta gäller såväl i Sverige som i andra länder. Regeringen menar att det finns utrymme för åtgärder som t.ex. bättre föryngring, växtförädling, röjning, gallring, minskade skador, som kan öka produktionen med små eller inga negativa miljöeffekter. Åtgärder som höjer produktionen i skogen och samtidigt är gynnsamma för biologisk mångfald är av särskilt intresse. I en växande bioekonomi måste ett hållbart uttag av skogsråvara säkras samtidigt som också biologisk mångfald och sociala värden säkerställs. Skogsbruket har en stor påverkan på det svenska landskapet. Ytterligare åtgärder behövs för att nå Levande skogar och andra berörda miljömål.

Ökad röjningsaktivitet är ett viktigt led i arbetet med att höja den avverkningsbara hållbara tillväxten.

Betesskador ses nu även på gran, vilket är ett tecken på att klövviltstammarna inte är i balans med sina foderresurser. Situationen avseende växtskadegörare i skogen har förvärrats på grund av den torra sommaren 2018. Ett förändrat klimat i kombination med ökad global handel och ökat resande kan innebära än större problem framöver. Situationen gällande granbarkborre kan förvärras snabbt vid torrt och varmt väder och kan innebära förluster av mycket stora värden. Det är viktigt med ett förebyggande arbete för att snabbt reducera skadan av nya utbrott. Genom ny EU-lagstiftning stärks skyddet mot karantänskadegörare, se vidare avsnittet En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja, Regler och villkor.

Betydande resurser för ersättning till markägare för skyddsvärd skog har under 2018 skjutits till i syfte att uppnå statens ansvar för formellt skydd av 150 000 hektar skogsmark. För att möjliggöra en transparent uppföljning av måluppfyllelsen av etappmålet behövs fortsatt en gemensam samsyn kring vilka arealer som ska tillgodoräknas dess måluppfyllelse såväl beträffande formellt skydd som frivilliga avsättningar. Regeringen bedömer att för att Skogsstyrelsens del av etappmålet om skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden som omfattar formellt skydd av 150 000 hektar skogsmark med höga naturvärden och i behov av formellt skydd nedan gränsen för fjällnära skog ska kunna uppnås behöver ytterligare resurser tillföras.

Klimatförändringarna kan komma att innebära ökade översvämningar, blötare avverkningsförhållanden, ökade stormfällningar, större brandrisk, ökad risk för angrepp av skogsskadegörare och ökade problem med torka. Oförutsedda händelser som stormar och bränder blir allt vanligare och det blir därför viktigt att planera skogsskötseln med rådande klimatförändringar i åtanke. Skogsstyrelsens handlingsplan för klimatanpassning är en viktig del i arbetet.

Skogsbrukets arbete med ökad hänsyn till kulturmiljöer i samband med skogsbruk fortgår och skadorna minskar. De möjligheter som laserskanning av skogsmark erbjuder bör kunna medföra ytterligare möjligheter att minska skador på fornlämningar och kulturmiljöer.

Regeringen bedömer att det arbete som har utförts inom ramen för Naturnära jobb har varit väl utfört och gett deltagarna värdefulla kunskaper om de gröna näringarna och den svenska arbetsmarknaden.

Det finns en fortsatt risk för skogsbränder vid torrt och varmt väder. En ökad beredskap finns

och den behöver utvecklas kontinuerligt på olika nivåer.

Skogen har en nyckelroll i en cirkulär växande bioekonomi och för ett hållbart samhälle både nationellt och internationellt. Framgångsrikt samarbete i internationella skogsfrågor förutsätter strategisk omvärldsanalys och fortsatt engagemang i nordiska, europeiska och globala processer. Det är fortsatt viktigt att vinna gehör för hållbart svenskt skogsbruk i EU och internationella sammanhang.

2.5.5 De samiska näringarna

För att redovisa resultat och bedöma hur samiska näringar utvecklas och bidrar till det övergripande målet för utgiftsområdet samt det övergripande målet för samepolitiken krävs en utveckling av statistiken. I dagsläget saknas tillförlitlig statistik för att ta fram relevanta indikatorer. För rennäringen används vinterrenhjordens antal, årets slakt och prisutveckling som indikatorer.

Förutom renskötsel utgör samisk besöksnäring, samiskt hantverk, duodji (samisk slöjd och konsthantverk) och småskalig slakteri- och förädlingsverksamhet viktiga samiska näringar. Sametingets arbete utgår från det rennäringspolitiska handlingsprogrammet och livsmiljöprogrammet Eallinbiras.

Arbete med renbruksplaner fortsätter mellan Skogsstyrelsen, Sametinget och samebyarna. Renbruksplanerna spelar en viktig roll som underlag i samhällsplaneringen. Genom att sammanföra information från planerna med annan information om renskötselns markanvändningsbehov förbättras dialogen med andra markanvändare.

En analys av förra sommarens bränder visar att 31 av 51 samebyar drabbades. Den höga värmen har också medfört att renarna har fått mindre betesro samt att kvaliteten på betet varit sämre samtidigt som kostnaden för utfodring bedöms ha ökat med 55 procent. Även kostnaden med anledning av cesiumhalter i renköttet bedöms öka med ca 18 procent på grund av bränderna och torkan. Sametingets arbete med handlingsplan för klimatanpassning har fortskridit genom att fyra samebyar har tagit fram klimat- och sårbarhetsanalyser samt handlingsplaner.

Liksom förra året var vinterrenhjordens storlek under 2017/18 ca 248 000 renar. Svängningar i renhjordens storlek beror till största delen på variationer i naturbetet och förändringar i rovdjursförekomst. Storleken har varierat i cykler mellan 220 000 och 260 000 i vinterhjord 1996–2018. Antalet renägare ligger relativt konstant på drygt 4 600 personer, varav ca 40 procent är kvinnor och ca 60 procent män.

Slakten av ren 2017/18 var 53 081, vilket är en minskning med ca 5 700 djur (-9,6 procent) från föregående år. Medelpris/kilo var 66,51 kronor/kilo, vilket är en minskning med 2,09 procent från föregående år. Före detta har priset ökat sedan 2013. Därutöver tillkommer statligt pristillägg med 9 kronor/kilo för vuxna djur och 14,50 kronor/kilo för renkalv. Slaktuttaget varierar från år till år men trenden är sjunkande om man ser till hela perioden 2006–2018. Den totala slaktintäkten för 2017/18 var 92 552 000 kronor vilket är en minskning med 7 procent sedan föregående år. Utbetalt prisstöd uppgår till 16 332 000 kronor (-14 procent). Den rovdjursersättning som Sametinget betalar ut till samebyarna uppgick till 58 miljoner kronor under 2018.

I Ett ökat samiskt inflytande (prop. 2005/06:86) uttalades att regeringen avsåg att i ett annat sammanhang återkomma till de av Rennäringspolitiska kommitténs förslag i betänkandet En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan med andra markanvändare (SOU 2001:101) som avser rennäringens förhållande till andra markanvändare, koncessionsrenskötseln, samebyns juridiska form, medlemskap i sameby och samebyns uppgifter. Dessa förslag behandlades i promemorian Vissa samepolitiska frågor (Ds 2009:40). Där behandlades också förslag om en konsultationsordning mellan Sametinget och Regeringskansliet. Promemorian remitterades och mötte betydande kritik. Förslagen genomfördes aldrig.

18 år har förflutit sedan betänkandet presenterades. Några av de föreslagna åtgärderna i Ett ökat samiskt inflytande (prop. 2005/06:86) har genomförts. Avseende en konsultationsordning pågår arbetet med en proposition som regeringen avser presentera under 2019. För de återstående förslagen tycks det saknas ett enat stöd. Regeringen har därför inte för avsikt att vidare utreda förslagen i betänkandet.

Analys och slutsatser

Regeringen bedömer att en livskraftig rennäring och andra samiska näringar är en grundförutsättning för en levande samisk kultur. Insatserna på området bedöms bidra till uppfyllande av det övergripande målet.

Regeringen bedömer att utmaningen för renskötselns framtid främst består av att hantera och att hitta en balans mellan påverkan av pågående och framtida verksamheter av bl.a. skogsbruket, utbyggnad av vindkraft och gruvnäring, turism och infrastruktur i förhållande till rennäringens behov av betesmarker. Även klimatförändringar och extremväder har en betydande påverkan på rennäringens verksamhet. Fortsatt utveckling av renbruksplanerna är därför viktigt men även Sametingets och samebyarnas möjligheter att delta i de samrådsprocesser som sker kring etablering av olika verksamheter. Sametingets handlingsplan för klimatanpassning visar på behovet av flexibilitet för minskad sårbarhet. En långsiktigt livskraftig rennäring bidrar till miljökvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö, producerar efterfrågat klimatsmart livsmedel och bidrar till bevarandet av andra ekosystemtjänster. Dessa värden har i sin tur betydelse för bl.a. besöksnäringen i berörda regioner. Regeringen anser även att det är viktigt att arbetet fortsätter för att toleransnivån för skador av stora rovdjur inte ska överskridas.

2.6 Den årliga revisionens iakttagelser

Jordbruksverket fick en revisionsberättelse med reservation avseende sin årsredovisning för 2017. Som grund för uttalande med reservation anförde Riksrevisionen att Jordbruksverket (Distriktsveterinärerna) tagit ut avgifter för försäljning av djurfoder utan uttryckligt bemyndigande från regeringen vilket enligt Riksrevisionen strider mot 3 § avgiftsförordningen (1992:191). Enligt förordningen (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk får Jordbruksverket ta ut avgifter för uppdragsverksamheten som bl.a. gäller Distriktsveterinärerna. Riksrevisionen anser att det är otydligt om Distriktsveterinärerna har befogenhet att sälja djurfoder med stöd av detta bemyndigande. Regeringen delar inte Riksrevisionens bedömning utan anser att det bemyndigande som finns i dag är tillräckligt. Regeringen har dock gett Jordbruksverket i uppdrag att redovisa hur myndigheten säkerställer att Distriktsveterinärernas försäljning av foder och annan försäljning som bedrivs inom ramen för Distriktsveterinärerna begränsas till det som är nödvändigt för att fullgöra de uppgifter Jordbruksverket har enligt förordningen (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk. Som en övrig upplysning i revisionsberättelsen för 2018 anger Riksrevisionen att de bedömer att frågan är under hantering i och med uppdraget.

Jordbruksverket fick även en revisionsberättelse med reservation avseende sin årsredovisning för 2018. Som grund för uttalande med reservation framförde Riksrevisionen att Jordbruksverket har överskridit två bemyndiganderamar. Det gäller dels anslaget 1:18 anslagspost 1 *Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur inom programmet för lokalt ledd utveckling LLU 2014–2020* där bemyndiganderamen uppgår till 21 000 000 kronor medan utestående åtaganden enligt årsredovisningen uppgår till 51 100 000 kronor och dels anslaget 1:15 anslagspost 1 *Konkurrenskraftig livsmedelssektor* där det av regeringen beslutade slutåret (2019) överskridits genom att myndigheten ingått åtaganden på 7 500 000 kronor för 2020. Jordbruksverket fick den 21 mars 2019 i uppdrag att säkerställa ändamålsenliga och väl fungerande rutiner för att upprätta prognoser och kontrollera tillgång till anslagsmedel avseende utbetalning av jordbrukarstöd, marknadsstöd och projekt- och företagsstöd. Jordbruksverket inkom den 18 april 2019 med en skrivelse till regeringen där det framgår att verket tolkar in att även den löpande hanteringen av bemyndiganderamar omfattas av uppdraget. Regeringen bedömer att frågan är under hantering.

2.7 Politikens inriktning

Regeringens mål är att politiken för areella näringar, landsbygd och livsmedel ska bidra till en hållbar utveckling vad gäller t.ex. arbete, tillväxt, välfärd och miljö i alla delar av landet – i Sverige ska alla kunna leva och förverkliga sina drömmar, oavsett var man bor. Ett jämställdhetsperspektiv ska genomsyra politikens utformning och genomförande. Regeringen vill se en levande och

växande landsbygd med konkurrenskraftiga gröna näringar, jobb och företag samtidigt som värdefull miljö skyddas. Regeringens satsningar i denna proposition lägger grunden till ett stärkt och samstämmigt genomförande av politiken för areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Politiken för areella näringar, landsbygd och livsmedel ska bidra till att lösa såväl lokala som globala utmaningar, däribland målen för livsmedelsstrategin (se avsnitt 2.4) och målen inom det klimatpolitiska ramverket, och bidra till genomförandet av Agenda 2030.

De areella näringarna har bl.a. genom produktion av förnybara råvaror och förädling av produkter en viktig roll i arbetet med klimatomställningen, en cirkulär och biobaserad ekonomi och ett hållbart samhälle där de nationella miljömålen nås. De är också en viktig del i att skapa jobb och tillväxt i hela landet, och till bättre förutsättningar för en god nationell försörjningsberedskap. Regeringen arbetar fortsatt internationellt bl.a. för hållbara jordbruks-, skogsbruks- och fiskerinäringar, en öppnare handel samt hållbar globalt tryggad livsmedelsförsörjning.

2.7.1 En sammanhållen landsbygdspolitik

Den sammanhållna landsbygdspolitiken – En livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet (prop. 2017/18:179, bet. 2017/18:NU19, rskr. 2017/18:360) ska ses som en plattform utifrån vilken beslut och åtgärder för att göra det möjligt att bo, leva och arbeta på landsbygderna ska utformas. Regeringen föreslår ett flertal satsningar för att stärka genomförandet av politiken. Politiken ska fungera sammanhållande och en viktig del är därför att den också aktiverar andra politikområden. Regeringen föreslår därför satsningar för att verkställa en sammanhållen landsbygdspolitik inom ramen för flera politikområden.

Landsbygdspolitiken ska bidra till att uppfylla målet för den regionala tillväxtpolitiken. Båda dessa politikområden har en geografisk utgångspunkt där sektorssamordning och flernivåsamverkan är central. Den fortsatta utvecklingen av dessa politikområden ska samordnas och insatser inom politikområdena ska komplettera varandra. I linje med detta arbetar Tillväxtverket med att ta fram en arbetsmetodik i syfte att bl.a. stärka landsbygdsperspektivet i verksamheten hos myndigheter inom olika sektorer.

Regeringen avser genomföra insatser som bidrar till möjligheterna att kunna bo, leva och verka på landsbygderna. För att främja den lokala utvecklingen föreslår därför regeringen att medel avsätts för särskilt driftsstöd i sårbara och utsatta områden. Därtill förstärker regeringen transportbidraget. Se även utgiftsområde 19 Regional tillväxt. Regeringen har även tillsatt en utredning som ska undersöka hur strandskyddslagstiftningen kan göras om i grunden genom en ökad differentiering som tar hänsyn till att tillgången till sjöar och stränder varierar i landet, liksom befolkningstäthet och exploateringstryck. Det ska vara enklare att få bygga strandnära och skapas bättre förutsättningar för småföretagare, besöksnäring och gröna näringar i områden med lågt exploateringstryck. Det lokala inflytandet ska öka.

Svensk livsmedelsproduktion är central för jobb och tillväxt på landsbygden. Inom ramen för ett bondepaket tar regeringen därför ett samlat grepp för hela livsmedelskedjan genom att livsmedelsstrategin föreslås få förstärkt finansiering.

Skogsprogrammet är en viktig del i arbetet för att nå målen i landsbygdspolitiken men också i omställningen till ett fossilfritt samhälle. Regeringen genomför satsningar inom ramen för skogsprogrammet för att ytterligare främja en växande skogsnäring och ett hållbart skogsbruk som bidrar till att skapa tillväxt och sysselsättning.

Regeringen anser att fortsatta satsningar på särskilda driftåtgärder för att förbättra de enskilda vägarnas funktion och bärighet är angelägna för utvecklingen av landsbygden. Vidare är en väl fungerande järnvägsinfrastruktur viktig för landsbygdernas konkurrenskraft. Det handlar bland annat om att främja spårbundna godstransporter. Inom ramen för landsbygdspropositionen (prop. 2017/18:179) görs därför en särskild satsning på drift och underhåll av vägar och järnvägar. Se även utgiftsområde 22 Kommunikationer.

Regeringen avser att under mandatperioden fortsätta arbetet med statlig närvaro i hela landet. Därför ska antalet servicekontor utökas för att förstärka den statliga närvaron i hela landet. Se även utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning.

En väl fungerande digital infrastruktur bidrar till bättre villkor för att människor ska kunna bo och arbete i hela landet. Det pågår en omfattande utbyggnad av bredband i hela landet. I landets mer glest befolkade delar är det ofta förenat med utmaningar att uppnå regeringens bredbandsmål med enbart marknadsmässig utbyggnad. Regeringen satsar därför på att underlätta och öka tempot i utbyggnaden av bredband och andra elektroniska kommunikationer i landsbygden. Se även utgiftsområde 22 Kommunikationer.

2.7.2 En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja

En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja bidrar till sysselsättning och hållbar tillväxt i hela landet liksom till att möta lokala och globala utmaningar. Antimikrobiell resistens (AMR) är ett globalt växande problem som utgör ett hot mot både folkhälsa och djurhälsa samt miljö. En minskad användning av antibiotika i djurhållningen är en viktig del i arbetet mot AMR och något som Sverige fortsatt ska arbeta för internationellt. Det säkerhetspolitiska läget, klimatförändringarna och 2018 års torka samt behovet av en övergång till en produktion med minskat fossilberoende är omvärldsfaktorer som ytterligare tydliggör vikten av stärkt konkurrenskraft och en resilient livsmedelsproduktion. Genom En livsmedelsstrategi för Sverige (prop. 2016/17:104, bet. 2016/17:MJU23, rskr. 2016/17:338) skapas stabila och långsiktiga förutsättningar för detta. I strategin fastställs det övergripande målet om en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan.

För att nå målet och stärka konkurrenskraften tillför regeringen anslag 1:15 *Konkurrenskraftig livsmedelssektor* 176 miljoner kronor för 2020, och därefter 62 miljoner kronor per år 2021–2025. Medlen ska finansiera satsningar inom livsmedelsstrategins strategiska områden: regler och villkor, konsument och marknad samt kunskap och innovation. Satsningarna kommer att utgå från de förslag som framgår av rapport från Tillväxtverket och Jordbruksverket från den 12 juni 2019. För att stärka genomförande, koordinering, kommunikation och uppföljning av strategin bedömer regeringen att en samordnande aktör bör utses.

Sammantaget anser regeringen att ovan beskrivna satsningar ger ett stärkt genomförande av livsmedelsstrategin. Tillsammans med tidigare beslutat torkstöd samt en planerad utredning om fossiloberoende jordbruk utgör satsningarna åtgärder för att stärka livsmedelsproduktionens konkurrenskraft.

Regler och villkor

De regler och villkor som styr produktionen är ofta nödvändiga för att säkra t.ex. miljö, hälsa och djurskydd, men samtidigt kan de innebära omfattande administration och kostnader för företag och enskilda. Det är därför viktigt att utformningen och tillämpningen av regler och villkor bör vara effektiv och stödja målet om en ökad livsmedelsproduktion, stärkt konkurrenskraft i livsmedelssektorn samtidigt som relevanta nationella miljömål nås.

Regeringen avser att verka för att berörda myndigheter beaktar stärkt konkurrenskraft för företagen i sitt arbete med att utforma och tillämpa regler och villkor. Det gäller både företagens möjligheter att uppfylla krav, liksom effektiva processer för tillståndsgivning. Detta är i linje med riksdagens tillkännagivande om att säkerställa generellt goda företagsvillkor i hela Sverige (bet. 2016/17:MJU23, rskr. 2016/17:338).

Förutsättningarna att uppnå en likvärdig livsmedelskontroll försvåras idag av att vissa kommunala kontrollmyndigheter inte utför den kontroll som är nödvändig. Sårbarheter i organisationen, och särskilt hos små kontrollmyndigheter, bedöms vara en viktig bakomliggande faktor till problematiken. Antalet kontrollmyndigheter är stort idag, vilket också begränsar förutsättningarna för en effektiv och likvärdig livsmedelskontroll. Regeringen ser mycket positivt på de initiativ som vissa kommuner tagit för att etablera samverkan med andra kommuner, vilket stärkt många kontrollmyndigheters förmåga. En fortsatt utveckling där fler kommuner etablerar samverkan skulle på relativt kort sikt kunna skapa goda förutsättningar för en likvärdig kontroll i hela landet. Regeringen följer utvecklingen av den kommunala samverkan och

kommer att utvärdera lägesbilden under den kommande tvåårsperioden.

Vidare behöver länsstyrelserna tillföras medel för kontrollen av livsmedel och foder i primärproduktionen för att Sverige ska leva upp till de krav som ställs i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel. Regeringen tillför därför länsstyrelserna 15 miljoner kronor 2020 och 10 miljoner kronor per år 2021–2025.

Regeringen förstärker insatserna i syfte att skydda tillgången till säkert dricksvatten i Sverige. Komplexa och grundläggande samhällsfunktioner berör i regel flera aktörer. Dricksvattenförsörjningen är en komplex och viktig samhällsfunktion. Det nuvarande samordningsuppdraget som Livsmedelsverket har breddats till att leda ett nationellt samordningsarbete av dricksvattenfrågor. Arbetet omfattar hela dricksvattenkedjan från grundvatten till tappkran. Regeringen tillför därför Livsmedelsverket 3 miljoner kronor. Med de utmaningar som följer av klimatförändringarna kommer frågor om vattenhushållning att bli allt viktigare då vatten som en produktionsresurs är avgörande för en hållbar jordbruksproduktion. Regeringen avser även att undersöka insatser för att stödja en utveckling mot ett fossiloberoende jordbruk.

Ett hållbart växtskydd är av stor betydelse bl.a. för jordbruks- och trädgårdsproduktionen men också för skogsproduktion och biologisk mångfald m.m. Det är därför regeringens målsättning att upprätthålla det i huvudsak goda sundhetsläget för växter i Sverige även i ett förändrat klimat. En viktig del i detta är att effektivt genomföra EU-förordningen 2016/2031 om skyddsåtgärder mot växtskadegörare (växtskyddsförordningen[1]) som ska börja tillämpas den 14 december 2019. Detta ska ske genom ökat fokus på förebyggande åtgärder och effektiva åtgärder vid angrepp bl.a. genom inventeringar av växtskadegörare. Regeringen tillför därför Jordbruksverket 2 miljoner kronor 2020, 7 miljoner kronor 2021 och 10 miljoner kronor från och med 2022 för att genomföra och uppfylla de nya EU-kraven.

Att säkerställa en fortsatt hög nivå på djurskyddet i Sverige är viktigt. Näringen tar med sitt förebyggande djurskyddsarbete ett stort ansvar och Sverige har i dag ett av EU:s starkaste djurskydd. Sverige ska fortsatt arbeta för ett stärkt djurskydd i EU och internationellt, t.ex. genom att aktivt delta i EU-plattformen för djurskydd. Ett gott djurskydd bidrar också till en god djurhälsa. En god djurhälsa minskar behovet av att använda antibiotika och därmed också risken för antibiotikaresistens. Sverige ska fortsätta sitt internationella arbete mot antibiotikaresistens. Regeringen anser att det krävs ökade resurser till Jordbruksverket för att myndigheten ska kunna upprätthålla sitt uppdrag om veterinär jourberedskap och rikstäckande djursjukvård. Det kommer öka tillgängligheten för djursjukvård runt om i landet. Regeringen tillför därför Jordbruksverket 15 miljoner kronor 2020–2021 och 20 miljoner kronor 2022.

Den gemensamma jordbrukspolitiken

Det pågår EU-förhandlingar om den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP) efter 2020. Regeringen kommer fortsätta arbeta för att reformen ska leda till väsentligt minskade utgifter, marknadsorientering, stärkt konkurrenskraft och lika konkurrensvillkor för jordbruket inom EU, högre miljö-, klimat- och djurvälfärdsambitioner samt en förenkling av politiken.

Regeringen har påbörjat förberedelserna för det nationella genomförandet av GJP efter 2020. Omfattningen och inriktningen av GJP kommer att ha stor betydelse för jordbrukets och landsbygdens utveckling. Utgångspunkterna för arbetet är, förutom de EU-gemensamma målen, den svenska livsmedelsstrategin, de svenska miljö- och klimatmålen samt regeringens mål för en sammanhållen landsbygdspolitik.

Den gemensamma fiskeripolitiken

Goda och långsiktiga förutsättningar är viktiga för fiskerinäringen och dess företag i Sverige, inte minst för det kustnära fisket. Regeringen ser det

[1] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/2031 av den 26 oktober 2016 om skyddsåtgärder mot växtskadegörare, ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EU) nr 228/2013, (EU) nr 652/2014 och (EU) nr 1143/2014 samt om upphävande av rådets direktiv 69/464/EEG, 74/647/EEG, 93/85/EEG, 98/57/EG, 2000/29/EG, 2006/91/EG och 2007/33/EG.

som avgörande att Sverige är pådrivande för att de beslut som fattas inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik ska leda till en hållbar förvaltning av fiskbestånden, både inom EU och globalt, och till en hållbar utveckling av fiskerinäringen. Det innebär att Sverige, när de vetenskapliga råden visar på behov av åtgärder, ska verka för att nödvändiga åtgärder vidtas så snart som möjligt. Åtgärderna kan avse både kvantitativa begränsningar såsom kvoter som baseras på vetenskapliga grunder och mer tekniska regleringar såsom redskapsbestämmelser. Åtgärder för att återuppbygga torskbestånd i Östersjön och det europeiska ålbeståndet är särskilt viktiga.

Inom ramen för EU:s regionaliserade fiskeripolitik avser regeringen att fortsätta arbetet med att ta fram förslag till nödvändiga fiskeregleringar i marint skyddade områden utanför trålgränsen. Utgångspunkten är att det ska vara förbjudet att bottentråla i skyddade områden. Möjlighet till begränsade undantag kan ges i förvaltningsplanen. Samtidigt är fortsatt utveckling av selektiva och skonsamma fiskeredskap viktigt för att minimera fiskeverksamhetens negativa inverkan på den marina miljön och för att underlätta genomförandet av landningsskyldigheten.

Kommissionen presenterade i maj 2018 sitt förslag till revidering av det nu gällande regelverket för fiskerikontroll. Förhandlingarna pågår alltjämt och förväntas inte avslutas förrän 2021. Regeringen avser att verka för ett kontrollsystem som är effektivt, ändamålsenligt och anpassat till den gemensamma fiskeripolitiken, bl.a. genom ny teknik. Regeringen anser samtidigt att kontrollåtgärderna ska vara proportionerliga och ändamålsenliga samt leda till förbättrad fiskerikontroll, rättvisa konkurrensregler för fiskets aktörer och förenkling. Nationellt har regeringen givit Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att föreslå hur försök med kameraövervakning kan genomföras för att se till att landningsskyldigheten efterlevs.

De åtgärder som regeringen genomför ska utformas så att de möjliggör att ett hållbart och konkurrenskraftigt fiske kan bibehållas och utvecklas, utan att öka den samlade administrativa bördan för företagen. Samtidigt ser regeringen det som särskilt viktigt att Sverige är pådrivande för att de stödmöjligheter inom ramen för EU:s havs- och fiskerifond inte innefattar subventioner som leder till överfiske.

Viltförvaltning

De svenska viltstammarna ska brukas som en resurs. Därför ska viltförvaltningen vara adaptiv och ekosystembaserad samt utgå från ett flerartsperspektiv samtidigt som regionaliseringen fortsatt utvecklas. Däri ingår att förvaltningen bygger på legitimitet hos de människor och verksamheter som berörs. Komplexiteten i viltförvaltningen och därmed behov av kunskapsunderlag och fakta ökar allt mer. Aktivism och brott som försvårar genomförandet av den beslutade viltförvaltningen, från jaktbrott och handel med skyddade arter till hot och trakasserier i samband med beslut om licens- resp. skyddsjakt, oroar regeringen och det är viktigt att frågan följs noggrant. Regeringen ser med oro på vildsvinspopulationens ökning och utbredning och dess skador på gröda och involvering i trafikolyckor. Det är därför viktigt att ta fram åtgärder som begränsar vildsvinens skador både inom jordbruket och trafiken.

Konsument och marknad

Livsmedelsproduktionen verkar i internationell och nationell konkurrens och styrs bl.a. av konsumenternas efterfrågan. En väl fungerande marknad med effektiv konkurrens leder till konkurrenskraftigare företag som i sin tur har större möjlighet att växa, både nationellt och internationellt, att beakta samhällsutmaningar och öka sitt utbud. Åtgärder som syftar till ökad samverkan mellan det offentliga och det privata för att skapa förbättrade förutsättningar för export är fortsatt prioriterade.

Svenska konsumenter har ett stort intresse för mat. God information är en förutsättning för att konsumenter ska kunna göra medvetna och hållbara val även på restaurang och i storhushåll. Regeringen vill därför fortsätta det arbete som inletts för att, inom ramen för EU:s regelverk, kunna införa nationella bestämmelser om obligatorisk ursprungsinformation av kött på restaurang och i storhushåll. Fortsatt arbete behövs även för ett minskat matsvinn.

Kunskap och innovation

Regeringen anser att tillämpad forskning och förutsättningar för innovationer är av central betydelse i de areella näringarna. Detta för att nå

viktiga mål som att svensk skogsnäring ska vara hållbar och växande och att livsmedelsproduktionen ska stärkas samt fossilberoendet minskas. Forskning och innovation är även nödvändiga för livsmedelssektorns konkurrenskraft, inte minst på exportmarknaden. De höjningar av forskningsanslagen som presenterades i propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) genomförs nu, vilket innebär en ökning av Sveriges lantbruksuniversitets forskningsanslag som ingår i den kvalitetsbaserade resursfördelningsmodellen med drygt 33 miljoner kronor fr.o.m. 2020 (se även utg.omr. 16 Utbildning och universitetsforskning).

För att öka livsmedelssektorns konkurrenskraft behöver forskningsresultat spridas och nyttiggöras. Det har identifierats att Sverige saknar en samordnad funktion där universitet och högskolor och näringslivet inom livsmedelskedjan samverkar. Efter att regeringen gav Tillväxtverket i uppdrag att etablera en arena för samverkan mellan livsmedelskedjans aktörer finns nu Sweden Food Arena på plats som en samordnad behovsformulerande aktör. Därmed finns det nu en mer tillgänglig och heltäckande aktör för universitet och högskolor att samverka med.

Företag kan inte växa och utvecklas om de inte har tillgång till kompetens som svarar mot deras behov. Med rätt kompetens blir företagen mer konkurrenskraftiga och bidrar till ökad tillväxt. Eftersom jobben i livsmedelskedjan är utspridda över hela landet, bidrar de till att hela Sverige lever. Brister och svagheter inom kunskaps- och innovationssystemet inom livsmedelssektorn har påpekats i flera analyser inom ramen för livsmedelsstrategin och det finns behov av insatser med utgångspunkt i dessa slutsatser. Programmet för livsmedelsforskning är en viktig del av livsmedelsstrategin.

Sveriges förutsättningar för marin forskning samt miljöövervakning av marin biodiversitet, klimatförändring, övergödning m.m. förstärks kraftfullt när Sveriges modernaste forskningsfartyg, R/V Svea, som ägs av Sveriges lantbruksuniversitet nu tas i bruk. Genom utbildning, forskning och miljöanalys ska Sveriges lantbruksuniversitet fortsätta att utveckla kunskapen om de biologiska naturresurserna och därmed bidra till en hållbar utveckling och genomförande av Agenda 2030.

2.7.3 Skogspolitik och ett nationellt skogsprogram

Inriktningen på skogspolitiken ligger fast. Den svenska skogspolitiken bygger på de jämställda målen om produktion och miljö. En grundläggande del av skogspolitiken är skogsbrukets sektorsansvar och skogsägarnas frihet under ansvar.

Äganderätten till skog behöver stärkas och värnas. Det finns ett behov av att öka förtroendet mellan skogsägare, myndigheter och andra berörda aktörer samt att öka legitimiteten och förutsebarheten för den förda skogs- och naturvårdspolitiken. Inskränkningar i äganderätten till mark måste vara förenliga med proportionalitetsprincipen. Markägare ska få ekonomisk kompensation för inskränkningar i ägande- och brukanderätten i den utsträckning som de har rätt till. Regeringen tillskjuter därför 50 miljoner kronor för att värna äganderätt till skog. Regeringen har tillsatt en utredning om stärkt äganderätt, nya flexibla skydds- och ersättningsformer vid skydd av mark, samt hur internationella åtaganden om biologisk mångfald ska kunna förenas med en växande cirkulär bioekonomi. I utredningen ingår även att utreda frågan om ersättning för nekat tillstånd till avverkning i fjällnära skog och statens roll när det gäller identifiering och registrering av nyckelbiotoper.

Det nationella skogsprogrammet utvecklas för att ytterligare främja en växande skogsnäring och ett hållbart skogsbruk. Särskilt fokus ska läggas på goda villkor för företagande i skogssektorn.

Genom strategin för Sveriges nationella skogsprogram som regeringen fattade beslut om i maj 2018, har den långsiktiga inriktningen för arbetet med det nationella skogsprogrammet lagts fast. Med sikte mot 2030 ger visionen och målen för de fem fokusområdena vägledning för det fortsatta arbetet. Regeringen fortsätter arbetet med det nationella skogsprogrammet och fortsätter finansiering av programmet 2020–2022. Såväl nationell som regional dialog ska fortsätta. Internationella skogsfrågor och jämställdhet ingår som en självklar del av skogsprogrammet. Med utgångspunkt i Skogsprogrammets mål för internationella skogsfrågor ska hållbart brukande och bevarande av skogen vara en profilfråga i svenskt internationellt samarbete. Skogen och dess värdekedja ska bidra till globalt hållbar utveckling och genomförandet av Agenda 2030.

Regeringen värnar fortsatt det nationella självbestämmandet i skogsfrågor i nya EU-initiativ som berör skog, bl.a. genom proaktivt påverkansarbete för goda ramvillkor för skogsproduktion, handel och konkurrenskraft. Skogens viktiga roll i klimatarbetet, en växande cirkulär bioekonomi och roll för hållbar utveckling ska vidare synliggöras, liksom betydelsen för biologisk mångfald och sociala värden. Skogsprodukter är viktigt för svensk export, vilket beaktas i exportstrategin.

Handlingsplanen uppdateras med jämna mellanrum i dialog med olika intressenter, där inte minst skogsprogrammets programråd har en central roll.

Staten ska vara föregångare i hållbart skogsbruk och visa stor naturhänsyn.

För en god och säkerställd tillgång till nationell biomassa behövs åtgärder för hållbar tillväxt i den svenska skogen. Ett aktivt hållbart skogsbruk är en förutsättning för en försörjning av skogsråvara och andra ekosystemtjänster i en växande bioekonomi. Behovet av förnybar råvara för ett biobaserat samhälle ska tillgodoses inom ramen för skogspolitikens jämställda mål. En ökad hållbar skoglig tillväxt förutsätter att skador på växande skog begränsas, framförallt betesskador. Skogens motståndskraft mot växtskadegörare, torka och brand är viktig. Skogsbruket har en nyckelroll för fossilfrihet och en hållbar samhällsutveckling. Den fortsatta utvecklingen av framtidens bioekonomi ska främjas. Regeringen anser att Sverige har mycket goda förutsättningar att förena ett aktivt och hållbart skogsbruk med höga miljökrav samtidigt som en betydande kolsänka kan upprätthållas, vilket skapar sysselsättning och tillväxt i hela landet. Riksdagen har tillkännagett det som anförs i reservationen om att inrätta en nationell bioekonomistrategi för att man tillsammans med de gröna näringarna ska kunna skapa större miljö- och klimatnytta (bet. 2018/19:MJU8 reservation 27 under punkt 20 s. 75, rskr. 2018/19:147) I reservationen anges följande. Den nationella strategin ska vara en väl förankrad strategi som främjar samverkan mellan staten och näringslivet för att underlätta de omställningar som krävs i exempelvis skogsindustrin och lantbruket. Vi ser även ett stort behov av att skapa bättre förutsättningar och långsiktiga spelregler för förnybara biobränslen samt säkerställa en bred råvarubas. Detta krävs för att branschen ska våga göra större investeringar exempelvis i anläggningar för produktion av biobränslen. Frågan bereds vidare inom Regeringskansliet. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Granskogen i södra Sverige är torkstressad efter den ovanligt torra sommaren 2018. Det har lett till att granbarkborreangreppen ökat kraftigt 2019. Bedömningen är att var tredje skogsägare i Sverige kan bli berörd av granbarkborrens angrepp under 2019. Detta är en situation som förmodligen kommer fortgå under många år med stora ekonomiska förluster för en av Sveriges viktigaste basnäringar. I förlängningen kan omställningen till bioekonomin riskeras och arbetstillfällen som är knutna till skogsindustrin i södra Sverige påverkas negativt liksom naturvärden i skyddade områden som domineras av gran. Regeringen bedömer att fortsatt information och rådgivning till skogsägarna är avgörande, liksom myndigheternas stöd i arbetet med att snabbt lokalisera angrepp. Staten har också ett stort ansvar för åtgärder för att minska spridning av granbarkborrar från skyddade områden. Regeringen tillför därför totalt 30 miljoner kronor under 2020–2022 för hanteringen av skogsskador och för att stödja arbetet med att bekämpa angrepp av granbarkborre, utöver de 2,2 miljoner kronor som regeringen redan tillfört Skogsstyrelsen för ändamålet.

2.7.4 De samiska näringarna

Regeringen kommer i förberedelserna för kommande programperiod 2021–2027 för landsbygdsprogrammet beakta de samiska näringarnas förutsättningar.

Rennäringens behov att delta mer aktivt i olika processer kring samhällsplanering och markutnyttjande inom renskötselområdet fortsätter att öka. Den konsultationsordning som regeringen för närvarande förbereder kommer också att förstärka detta. Utvecklingen och nyttjandet av renbruksplaner i olika samrådsprocesser är även fortsatt viktigt.

En viktig fråga för rennäringen är även samexistens med rovdjuren. Det är därför angeläget att berörda myndigheters och rennäringens arbete för att begränsa rovdjursskadorna till den beslutade toleransnivån fortskrider och att förebygga och kompensera för rennäringens rovdjursskador genom ersättning för rovdjurens förekomst.

2.8 Budgetförslag

2.8.1 1:1 Skogsstyrelsen

Tabell 2.26 Anslagsutveckling 1:1 Skogsstyrelsen

Tusental kronor

2018	Utfall	466 616	Anslags-sparande	5 551
2019	Anslag	450 482 [1]	Utgifts-prognos	448 702
2020	**Förslag**	**488 251**		
2021	Beräknat	495 581 [2]		
2022	Beräknat	503 059 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 488 052 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 488 050 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Skogsstyrelsens förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.27 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018		275	310	–35	–35
Prognos 2019		325	325	0	–35
Budget 2020		315	305	10	–25

Tabell 2.28 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	71 911	69 016	2 895	2 895
(varav tjänsteexport)	(216)	(200)	(16)	(16)
Prognos 2019	55 300	55 300	0	2 895
(varav tjänsteexport)	(300)	(300)	(0)	(16)
Budget 2020	55 300	55 300	0	2 895
(varav tjänsteexport)	(300)	(300)	(0)	(16)

Skogsstyrelsens offentligrättsliga verksamhet utgörs av avgifter som tas ut för vissa ärenden enligt skogsvårdslagen (1979:429) och miljöbalken. Skogsstyrelsen bedriver uppdragsverksamhet som ska finansieras genom avgifter med full kostnadstäckning. Undantaget är vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Avgifterna får disponeras av Skogsstyrelsen.

Regeringens överväganden

Regeringen anser att anslaget bör tillföras 8 300 000 kronor per år under 2020–2022 för administration av ersättningar för att värna äganderätt till skog. Vidare bör anslaget tillföras 30 000 000 kronor per år under 2020–2022 för att förstärka kapacitetsuppbyggnad och hantering av olika typer av skogsskador, till exempel granbarkborrar.

Tabell 2.29 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Skogsstyrelsen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**450 482**	**450 482**	**450 482**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 100	14 159	21 171
Beslut	30 669	30 940	31 407
Varav BP20 [3]	38 300	38 300	38 300
Varav [3]			
Skogsskador	30 000	30 000	30 000
Värna äganderätt till skog	8 300	8 300	8 300
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**488 251**	**495 581**	**503 059**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 488 251 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Skogsstyrelsen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 495 581 000 kronor respektive 503 059 000 kronor.

2.8.2 1:2 Insatser för skogsbruket

Tabell 2.30 Anslagsutveckling 1:2 Insatser för skogsbruket

Tusental kronor

2018	Utfall	620 050	Anslags-sparande	-24 677
2019	Anslag	431 873 [1]	Utgifts-prognos	401 240
2020	**Förslag**	**252 073**		
2021	Beräknat	248 073 [2]		
2022	Beräknat	248 073 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till vissa åtgärder inom skogsbruket och finansierar natur- och kulturmiljövårdsåtgärder inom skogsbruket och åtgärder för att anlägga och vårda ädellövskog. Anslaget får användas för att täcka utgifter för biotopskydd och naturvårdsavtal. Anslaget får även användas för utgifter för att upprätta renbruksplaner och till att medfinansiera skogsträdsförädling. Vidare får anslaget användas för vissa administrationskostnader hos Skogsstyrelsen.

Anslaget får även användas till att stödja skogsägare som har drabbats av skogsbränderna 2018.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Insatser för skogsbruket* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 65 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: I hanteringen av vissa bidrag och ersättningar till skogsägare och för att skapa goda förutsättningar för fleråriga naturvårdsprojekt samt för ett effektivt genomförande av det nationella skogsprogrammet behöver ekonomiska åtagande kunna ingås som medför utgifter under kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Insatser för skogsbruket* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 65 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 2.31 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Insatser för skogsbruket

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	29 478	24 276	46 500			
Nya åtaganden	14 069	44 412	41 500			
Infriade åtaganden	19 271	-22 188	-23 000	-23 000	-19 000	-23 000
Utestående åtaganden	24 276	46 500	65 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**96 000**	**70 000**	**65 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen anser att anslaget bör tillföras 41 700 000 kronor per år under 2020–2022 för ersättningar för att värna äganderätt till skog.

Regeringen anser även att anslaget bör tillföras 26 000 000 kronor under 2020 och 22 000 000 kronor per år under 2021 och 2022 för fortsatt arbete med det nationella skogsprogrammet.

Tabell 2.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Insatser för skogsbruket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**282 373**	**282 373**	**282 373**
Förändring till följd av:			
Beslut	-30 300	-34 300	-34 300
Varav BP20	67 700	63 700	63 700
Varav			
Värna äganderätt till skog	41 700	41 700	41 700
Fortsättning av nationellt skogsprogram	26 000	22 000	22 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**252 073**	**248 073**	**248 073**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 252 073 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Insatser för skogsbruket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 248 073 000 kronor.

2.8.3 1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt

Tabell 2.33 Anslagsutveckling 1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt

Tusental kronor

2018	Utfall	144 764	Anslags-sparande	3 081
2019	Anslag	145 938 [1]	Utgifts-prognos	147 283
2020	**Förslag**	**153 420**		
2021	Beräknat	155 827 [2]		
2022	Beräknat	158 231 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 153 420 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 153 420 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Statens veterinärmedicinska anstalts förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.34 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	196 282	171 422	-2 140	10 666
(varav tjänsteexport)	(9 550)	(10 791)	(-1 241)	(4 013)
Prognos 2019	167 900	171 900	-4 000	6 066
(varav tjänsteexport)	(9 500)	(10 500)	(-1 000)	(3 013)
Budget 2020	167 000	169 000	-2 000	4 066
(varav tjänsteexport)	(9 500)	(-2 000)	(-1 000)	(2 103)

Avgiftsintäkterna får disponeras av Statens veterinärmedicinska anstalt.

Regeringens överväganden

Tabell 2.35 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**145 938**	**145 938**	**145 938**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	7 482	9 889	12 293
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**153 420**	**155 827**	**158 231**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 153 420 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Statens veterinärmedicinska anstalt* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 155 827 000 kronor respektive 158 231 000 kronor.

2.8.4 1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet

Tabell 2.36 Anslagsutveckling 1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	108 512	Anslags-sparande	
2019	Anslag	109 231 [1]	Utgifts-prognos	109 231
2020	**Förslag**	**125 978**		
2021	Beräknat	127 638 [2]		
2022	Beräknat	134 249 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 125 978 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 130 851 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för ersättning för veterinär service. Anslaget får användas för utgifter för att minska veterinärkostnaderna för företag med avlägset belägen djurhållning avseende livsmedelsproducerande djur.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.37 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Distriktsveterinärerna					
Utfall 2018		2 234	2 234	0	0
Prognos 2019		2 200	2 200	0	0
Budget 2020		2 300	2 300	0	0

Tabell 2.38 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	615 052	627 697	-12 645	-24 525
Prognos 2019	631 300	632 800	-1 500	-26 025
Budget 2020	667 500	678 300	-10 800	-36 825

Av tabellerna ovan framgår Distriktsveterinärernas avgiftsbelagda verksamhet. Större delen av verksamheten är avgiftsfinansierad.

Jordbruksverket får disponera avgiftsintäkterna.

Regeringens överväganden

Regeringen anser att anslaget bör ökas med 15 000 000 kronor 2020 och 2021 samt 20 000 000 kronor 2022 för att det statliga åtagandet vad avser rikstäckande djurhälso- och sjukvård, djursjukvård under jourtid samt deltagande i beredskapsorganisation vid utbrott av smittsamma djursjukdomar ska kunna säkerställas.

Tabell 2.39 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**109 231**	**109 231**	**109 231**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	1 747	3 209	4 629
Beslut	15 000	15 198	20 389
Varav BP20 [3]	15 000	15 000	20 000
Varav [3]			
Distriktsveterinärer - jourberedskap och rikstäckning	15 000	15 000	20 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**125 978**	**127 638**	**134 249**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 125 978 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Bidrag till veterinär fältverksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 127 638 000 kronor respektive 134 249 000 kronor.

2.8.5 1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder

Tabell 2.40 Anslagsutveckling 1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder

Tusental kronor

2018	Utfall	9 351	Anslags-sparande	-314
2019	Anslag	9 933 [1]	Utgifts-prognos	9 508
2020	**Förslag**	**9 933**		
2021	Beräknat	9 933		
2022	Beräknat	9 933		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för förebyggande djurhälsoarbete och djursjukdatasystem, i syfte att begränsa skadeverkningarna av sådana djursjukdomar som bara smittar mellan djur, och sådana som kan smitta både djur och människor. Anslaget får även användas till djurskyddsfrämjande åtgärder.

Regeringens överväganden

Tabell 2.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**9 933**	**9 933**	**9 933**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt7			
Förslag/beräknat anslag	**9 933**	**9 933**	**9 933**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 9 933 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 9 933 000 kronor respektive 9 933 000 kronor.

2.8.6 1:6 Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar

Tabell 2.42 Anslagsutveckling 1:6 Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar

Tusental kronor

2018	Utfall	115 372	Anslags-sparande	8 977
2019	Anslag	134 349 [1]	Utgifts-prognos	132 838
2020	**Förslag**	**134 349**		
2021	Beräknat	134 349		
2022	Beräknat	134 349		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bekämpande av och beredskap mot smittsamma husdjurssjukdomar varvid ersättning lämnas enligt epizootilagen (1999:657), zoonoslagen (1999:658), lagen (2006:806) om provtagning på djur m.m. eller med stöd av i lagarna meddelade författningar. Anslaget får användas för statsbidrag till obduktionsverksamhet, för utveckling

och genomförande av sjukdomskontroller och för genomförande av EU-lagstiftningen om djurskydd, djurhälsa, foder och livsmedel. Anslaget får användas för utgifter för nationell medfinansiering av kontrollprogram som Sverige enligt EU:s krav är skyldig att göra.

Regeringens överväganden

Tabell 2.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**134 349**	**134 349**	**134 349**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**134 349**	**134 349**	**134 349**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 134 349 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 134 349 000 kronor respektive 134 349 000 kronor.

2.8.7 1:7 Ersättningar för viltskador m.m.

Tabell 2.44 Anslagsutveckling 1:7 Ersättningar för viltskador m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	40 056	Anslags-sparande	12 722
2019	Anslag	52 778 [1]	Utgifts-prognos	52 169
2020	**Förslag**	**52 778**		
2021	Beräknat	52 778		
2022	Beräknat	52 778		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att förebygga skada av vilt och ersättning för sådan skada. Avseende förebyggande åtgärder mot skador i fisket orsakade av säl bör anslaget användas som nationell offentlig medfinansiering av åtgärder inom ramen för Havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020.

Kompletterande information

Bestämmelser om rätten till ersättning finns i viltskadeförordningen (2001:724) och förordning (2017:1254) om statligt stöd av mindre betydelse inom jordbrukssektorn för viltskador och förebyggande av viltskador.

Regeringens överväganden

Tabell 2.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Ersättningar för viltskador m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**52 778**	**52 778**	**52 778**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**52 778**	**52 778**	**52 778**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 52 778 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Ersättningar för viltskador m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 52 778 000 kronor respektive 52 778 000 kronor.

2.8.8 1:8 Statens jordbruksverk

Tabell 2.46 Anslagsutveckling 1:8 Statens jordbruksverk

Tusental kronor

2018	Utfall	625 119	Anslags-sparande	10 527
2019	Anslag	628 080 [1]	Utgifts-prognos	620 841
2020	**Förslag**	**601 098**		
2021	Beräknat	530 789 [2]		
2022	Beräknat	538 716 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 522 834 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 522 834 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget används för Statens jordbruksverks förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för Ansvarsnämnden för djurens hälso- och sjukvård och för utgifter för Centrala djurförsöksetiska nämnden.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.47 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Tillsyn					
Utfall 2018		31 325	32 228	- 903	11 297
Prognos 2019		30 100	37 700	-7 600	3 697
Budget 2020		31 300	33 300	-2 000	1 697
Djur					
Utfall 2018		34 713	37 579	-2 866	-3 543
Prognos 2019		33 500	35 900	-2 400	-5 943
Budget 2020		33 500	35 200	-1 700	-7 643
Växt					
Utfall 2018		9 106	8 392	714	2 262
Prognos 2019		8 300	11 300	-3 000	-738
Budget 2020		8 900	8 500	400	-338
Utsäde					
Utfall 2018		9 503	8 855	648	648
Prognos 2019		9 200	9 200	0	648
Budget 2020		9 200	9 200	0	648

Jordbruksverket får disponera intäkterna från avgifter inom områdena Tillsyn, Djur, Växt och Utsäde.

Tabell 2.48 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Tillsyn				
Utfall 2018	3 117	3 117	0	0
Prognos 2019	3 200	3 200	0	0
Budget 2020	3 200	3 200	0	0
Utsäde				
Utfall 2018	27 701	26 596	1 105	1 232
Prognos 2019	27 600	28 500	-900	332
Budget 2020	26 000	26 900	-900	-568
Tjänsteexport				
Utfall 2018	2 306	1 554	752	1 345
Prognos 2019	700	1 000	-300	1 045
Budget 2020	700	850	-150	895

Jordbruksverket får disponera intäkterna från avgifter inom områdena Tillsyn, Utsäde och Tjänsteexport.

Regeringens överväganden

Regeringen anser att anslaget bör minska med 12 000 000 kronor från och med 2020 i syfte att effektivisera förvaltningen och kontrollen av EU-stöd. Den svenska förvaltningen och kontrollen av EU-stöd bör effektiviseras. Kostnaden per stödkrona, dvs. myndigheternas kostnader per utbetalad EU-stödkrona, ska minska genom effektivare arbetssätt och en minskad administration.

Tabell 2.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Statens jordbruksverk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**628 080**	**628 080**	**628 080**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	9 803	19 509	29 180
Beslut	-36 785	-116 800	-118 544
Varav BP20 [3]	-12 000	-12 000	-12 000
Varav [3]			
Effektivisera förvaltning och kontroll av EU-stöd	-12 000	-12 000	-12 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**601 098**	**530 789**	**538 716**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 601 098 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Statens jordbruksverk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 530 789 000 kronor respektive 538 716 000 kronor.

2.8.9 1:9 Bekämpande av växtskadegörare

Tabell 2.50 Anslagsutveckling 1:9 Bekämpande av växtskadegörare

Tusental kronor

2018	Utfall	5 008	Anslags-sparande	-8
2019	Anslag	5 000 [1]	Utgifts-prognos	4 942
2020	**Förslag**	**7 000**		
2021	Beräknat	12 000		
2022	Beräknat	15 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för åtgärder mot växtskadegörare samt för att ersätta enskilda för skada till följd av sådana åtgärder enligt växtskyddslagen (1972:318). Utgifter för beredskapsåtgärder, akuta skyddsåtgärder, marknadskontroller, inventeringar m.m. mot karantänskadegörare finansieras också med detta anslag liksom undersökningar av växtprover som av Jordbruksverket överlämnas för laboratoriemässig diagnostisering. Vidare får anslaget användas till internationellt engagemang inom området bekämpande av växtskadegörare. Slutligen används anslaget för utgifter för verifiering av de svenska skyddade zonerna.

Regeringens överväganden

Regeringen anser att anslaget bör öka med 2 000 000 kronor 2020, 7 000 000 kronor 2021 och 10 000 000 kronor från och med 2022 i syfte att genomföra och uppfylla de nya EU-kraven avseende skyddsåtgärder mot växtskadegörare. Detta ska ske genom ökat fokus på förebyggande åtgärder och effektiva åtgärder vid angrepp bl.a. genom inventeringar av växtskadegörare.

Tabell 2.51 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Bekämpande av växtskadegörare

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**5 000**	**5 000**	**5 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	2 000	7 000	10 000
Varav BP20	2 000	7 000	10 000
Varav			
Genomförande av EU-lagstiftning	2 000	7 000	10 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**7 000**	**12 000**	**15 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 7 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Bekämpande av växtskadegörare* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 12 000 000 kronor respektive 15 000 000 kronor.

2.8.10 1:10 Gårdsstöd m.m.

Tabell 2.52 Anslagsutveckling 1:10 Gårdsstöd m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	7 392 642	Anslags-sparande	-666 852
2019	Anslag	8 018 000 [1]	Utgifts-prognos	7 444 300
2020	**Förslag**	**7 345 000**		
2021	Beräknat	6 261 000		
2022	Beräknat	6 325 300		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för gårdsstöd och för andra åtgärder inom den första pelaren av den gemensamma jordbrukspolitiken. Anslaget får även användas för bidrag från EU för bekämpande av djursjukdomar.

Kompletterande information

I Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1307/2013 av den 17 december 2013 om regler för direktstöd för jordbrukare inom de stödordningar som ingår i den gemensamma jordbrukspolitiken och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 637/2008 och rådets förordning (EG) 73/2009 finns bestämmelser om direktstöd till lantbrukare. I Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 652/2014 av den 15 maj 2014 om fastställande av bestämmelser för förvaltningen av utgifter för livsmedelskedjan, djurhälsa, djurskydd, växtskydd och växtförökningsmaterial, och om ändring av rådets direktiv 98/56/EG, 2000/29/EG och 2008/90/EG, Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 178/2002, (EG) nr 882/2004 och (EG) nr 396/2005, Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/128/EG samt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009, och om upphävande av rådets beslut 66/399/EEG, 76/894/EEG och 2009/470/EG finns bestämmelser om bidrag från EU för att bekämpa djursjukdomar.

Regeringens överväganden

Tabell 2.53 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Gårdsstöd m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**7 168 000**	**7 168 000**	**7 168 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar	817 911	155 584	3 127
Volymer	-635 757	76 000	76 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-5 154	-1 138 584	-921 827
Förslag/beräknat anslag	**7 345 000**	**6 261 000**	**6 325 300**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 7 345 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Gårdsstöd m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 6 261 000 000 kronor respektive 6 325 300 000 kronor.

2.8.11 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m.

Tabell 2.54 Anslagsutveckling 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	76 914	Anslags-sparande	61 086
2019	Anslag	226 000 [1]	Utgifts-prognos	226 000
2020	**Förslag**	**144 000**		
2021	Beräknat	120 000		
2022	Beräknat	143 100		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för offentlig lagring, övrig intervention, stöd i form av produktions-, konsumtions- och marknadsföringsbidrag, fiberberedning samt exportbidrag.

Kompletterande information

I Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1308/2013 av den 17 december 2013 om upprättande av en samlad marknadsordning för jordbruksprodukter och om upphävande av rådets förordningar (EEG) nr 922/72, (EEG) nr 234/79, (EG) nr 1037/2001 och (EG) nr 1234/2007 finns bestämmelser om offentlig lagring, intervention och övriga stöd.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Intervention för jordbruksprodukter m.m.* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 110 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: Ett av de områden som anslaget används till är stöd till producentorganisationer inom sektorn för frukt och grönt. Stöden ges inom fleråriga verksamhetsprogram. Efter beslut om stöd sker betalningarna till stödmottagarna under påföljande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:11 *Intervention för jordbruksprodukter m.m.* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 110 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 2.55 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m.

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	77 300	51 527	98 463		
Nya åtaganden	21 727	98 463	66 768		
Infriade åtaganden	-47 500	-51 527	-55 231	-55 231	-54 769
Utestående åtaganden	51 527	98 463	110 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**112 000**	**120 000**	**110 000**		

Regeringens överväganden

Tabell 2.56 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**154 000**	**154 000**	**154 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer	-10 000	-34 000	-10 900
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**144 000**	**120 000**	**143 100**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 144 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Intervention för jordbruksprodukter m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 120 000 000 kronor respektive 143 100 000 kronor.

2.8.12 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tabell 2.57 Anslagsutveckling 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tusental kronor

2018	Utfall	42 876	Anslags-sparande	2 574
2019	Anslag	33 250 [1]	Utgifts-prognos	30 724
2020	**Förslag**	**33 250**		
2021	Beräknat	31 250		
2022	Beräknat	25 250		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för nationellt stöd till åtgärder som medfinansieras av EU inom ramen för havs- och fiskeriprogrammet. Anslaget får även användas för finansiering av andra projekt som ligger i linje med programmen.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:12 *Stödåtgärder för fiske och vattenbruk* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 50 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: För att skapa goda förutsättningar för fleråriga projekt och ett effektivt genomförande av havs- och fiskeriprogrammet behöver ekonomiska åtaganden kunna ingås som medför utgifter under kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:12 *Stödåtgärder för fiske och vattenbruk* besluta att bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 50 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 2.58 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	79 945	49 781	62 600			
Nya åtaganden	9 685	33 819	13 000			
Infriade åtaganden	-38 849	-21 000	-25 600	-26 500	-14 500	-9 000
Utestående åtaganden	49 781	62 600	50 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**90 000**	**90 000**	**50 000**			

Regeringens överväganden

Sveriges tilldelning från Europeiska havs- och fiskerifonden uppgår till närmare 1 003 miljoner kronor för programperioden 2014–2020. För att Sverige ska erhålla sin tilldelning måste nationell medfinansiering tillföras. Den nationella medfinansieringen av havs- och fiskeriprogrammet uppgår till 194 miljoner kronor för programperioden och redovisas på detta anslag. Regeringen föreslår att medel omfördelas inom havs- och fiskeriprogrammets totala ram bl.a. till följd av försenad programstart. Anslaget bör därför ökas med 18 000 000 kronor 2020, 10 000 000 kronor 2021 och 20 000 000 kronor 2022.

Tabell 2.59 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**24 250**	**24 250**	**24 250**
Förändring till följd av:			
Beslut	9 000	7 000	1 000
Varav BP20	18 000	10 000	20 000
Varav			
Omfördelning mellan år inom programram medfinansiering 2014–2020	18 000	10 000	20 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**33 250**	**31 250**	**25 250**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 33 250 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Stödåtgärder för fiske och vattenbruk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 31 250 000 kronor respektive 25 250 000 kronor.

2.8.13 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tabell 2.60 Anslagsutveckling 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tusental kronor

2018	Utfall	257 417	Anslags-sparande	25 783
2019	Anslag	199 000 [1]	Utgifts-prognos	190 958
2020	**Förslag**	**164 000**		
2021	Beräknat	167 000		
2022	Beräknat	128 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att finansiera det belopp som motsvarar EU:s medfinansiering av åtgärder inom havs- och fiskeriprogrammet.

Kompletterande information

Nationell medfinansiering sker under anslaget 1:12 *Stödåtgärder för fiske och vattenbruk.*

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 290 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: För att skapa goda förutsättningar för fleråriga projekt och ett effektivt genomförande av havs- och fiskeriprogrammet behöver ekonomiska åtaganden kunna ingås som medför utgifter under kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:13 *Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk* besluta att bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 290 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 2.61 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	302 824	199 492	304 276			
Nya åtaganden	71 457	198 784	106 724			
Infriade åtaganden	174 789	-94 000	-121 000	-142 100	-80 500	-67 400
Utestående åtaganden	199 492	304 276	290 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**580 000**	**580 000**	**290 000**			

Regeringens överväganden

Sveriges tilldelning från Europeiska havs- och fiskerifonden uppgår till närmare 1 003 miljoner kronor för programperioden 2014–2020. Regeringen föreslår att medel omfördelas inom havs- och fiskeriprogrammets totala ram bl.a. till följd av försenad programstart. Anslaget bör därför ökas med 26 000 000 kronor 2020, 39 000 000 kronor 2021 och 81 000 000 kronor 2022.

Tabell 2.62 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**194 000**	**194 000**	**194 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-30 000	-27 000	-66 000
Varav BP20	26 000	39 000	81 000
Varav			
Omfördelning mellan år inom programram 2014–2020 EU-medel	26 000	39 000	81 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**164 000**	**167 000**	**128 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 164 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:13 *Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 167 000 000 kronor respektive 128 000 000 kronor.

2.8.14 1:14 Livsmedelsverket

Tabell 2.63 Anslagsutveckling 1:14 Livsmedelsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	251 025	Anslags-sparande	2 852
2019	Anslag	255 463 [1]	Utgifts-prognos	256 015
2020	**Förslag**	**257 235**		
2021	Beräknat	243 373 [2]		
2022	Beräknat	247 109 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 239 629 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 239 629 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Livsmedelsverkets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för den offentliga kontroll som görs vid slakterier

Kompletterande information

Regler för offentlig kontroll som görs vid slakterier finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 854/2004 av den 29 april 2004 om fastställande av särskilda bestämmelser för genomförandet av offentlig kontroll av produkter av animaliskt ursprung avsedda att användas som livsmedel.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.64 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018		180 336	174 674	5 662	5 661
Prognos 2019		178 419	192 714	-14 295	-8 634
Budget 2020		192 415	201 742	-9 597	-18213

Tabell 2.65 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)	Ackumulerat resultat
Uppdragsverksamhet				
Utfall 2018	11 677	10 963	714	-637
Prognos 2019	14 517	14 971	-454	-1 091
Budget 2020	14 181	14 567	-386	-1 477
Tjänsteexport				
Utfall 2018	5 780	4 430	714	1 350
Prognos 2019	5 485	5 472	13	1 363
Budget 2020	5 405	5 555	-150	1 213

Regeringens överväganden

Det nuvarande samordningsuppdraget som Livsmedelsverket har, breddas till att leda ett nationellt samordningsarbete av dricksvattenfrågor. Därför föreslås anslaget 1:14 *Livsmedelsverket* öka med 3 000 000 kronor fr.o.m. 2020.

Finansiering föreslås ske genom att anslaget 1:23 *Sveriges lantbruksuniversitet* minskas med motsvarande belopp.

Tabell 2.66 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Livsmedelsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**255 463**	**255 463**	**255 463**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	4 033	8 088	12 134
Beslut	-2 261	-20 178	-20 488
Varav BP20 [3]	3 000	3 000	3 000
Varav [3]			
Samordningsarbete dricksvattenfrågor	3 000	3 000	3 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**257 235**	**243 373**	**247 109**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 257 235 000 kronor anvisas under anslaget 1:14 *Livsmedelsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 243 373 000 kronor respektive 247 109 000 kronor.

2.8.15 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor

Tabell 2.67 Anslagsutveckling 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor

Tusental kronor

2018	Utfall	204 402	Anslagssparande	4 536
2019	Anslag	163 160 [1]	Utgiftsprognos	161 280
2020	**Förslag**	**261 160**		
2021	Beräknat	122 160		
2022	Beräknat	122 160		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för åtgärder för att stärka konkurrenskraften i livsmedelssektorn och för att främja exporten av svenska livsmedel och för utveckling av livsmedelsförädling. Anslaget får användas för utgifter till stöd för marknadsföring och deltagande i mässor samt

stöd till projektverksamhet med syfte att öka kompetens och utveckla produkter, processer, teknik och logistiklösningar med anknytning till livsmedelsförädling.

Kompletterande information

Stöd beslutas enligt förordningen (2018:1500) om stöd för åtgärder inom ramen för livsmedelsstrategin.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:15 *Konkurrenskraftig livsmedelssektor* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 25 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: För att skapa goda förutsättningar för fleråriga projekt och ett effektivt genomförande av livsmedelsstrategin behöver ekonomiska åtaganden kunna ingås som medför utgifter under kommande år. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:15 *Konkurrenskraftig livsmedelssektor* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 25 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 2.68 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	233 000	143 512	37 962		
Nya åtaganden	10 512	32 000	25 000		
Infriade åtaganden	-100 000	-137 550	-37 962	-15 000	-10 000
Utestående åtaganden	143 512	37 962	25 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**45 000**	**45 000**	**25 000**		

Regeringens överväganden

Regeringen anser att anslaget bör ökas med 176 000 000 kronor 2020 och med 62 000 000 kronor 2021 och 2022 i syfte att uppnå målet i En livsmedelsstrategi för Sverige (prop. 2016/17:104, bet. 2016/17:MJU23, rskr. 2016/17:338.

Tabell 2.69 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**163 160**	**163 160**	**163 160**
Förändring till följd av:			
Beslut	98 000	-41 000	-41 000
Varav BP20	176 000	62 000	62 000
Varav			
Förstärkning av livsmedelsstrategin	176 000	62 000	62 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**261 160**	**122 160**	**122 160**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 261 160 000 kronor anvisas under anslaget 1:15 *Konkurrenskraftig livsmedelssektor* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 122 160 000 kronor respektive 122 160 000 kronor.

2.8.16 1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.

Tabell 2.70 Anslagsutveckling 1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	44 105	Anslags-sparande	-4 209
2019	Anslag	51 313 [1]	Utgifts-prognos	47 169
2020	**Förslag**	**42 913**		
2021	Beräknat	42 913		
2022	Beräknat	42 913		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för medlemskapsavgifter i internationella organisationer inom utgiftsområdets ansvar. Anslaget får användas för internationella skogsfrågor. Anslaget får även användas för andra bidrag relaterade till utgiftsområdets internationella arbete.

Regeringens överväganden

Tabell 2.71 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**42 913**	**42 913**	**42 913**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**42 913**	**42 913**	**42 913**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 42 913 000 kronor anvisas under anslaget 1:16 *Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 42 913 000 kronor respektive 42 913 000 kronor.

2.8.17 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tabell 2.72 Anslagsutveckling 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tusental kronor

2018	Utfall	3 981 207	Anslags-sparande	763 964
2019	Anslag	5 357 527 [1]	Utgifts-prognos	4 906 633
2020	**Förslag**	**3 896 097**		
2021	Beräknat	3 684 097		
2022	Beräknat	2 479 297		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för nationell medfinansiering av åtgärder i enlighet med landsbygdsprogrammet för Sverige för 2014–2020. Anslaget får användas för utgifter för delar av det attesterande organets (Ekonomistyrningsverket) utgifter för revision av jordbruksfonderna för programperioden 2014–2020. Anslaget får användas för utgifter för det nationella stödet till

jordbruket i norra Sverige. Anslaget får även användas för statsbidrag till kommuner med geografiska och demografiska utmaningar. Anslaget får även användas för utgifter för medfinansiering av EU:s program för stöd till biodling för perioden 2020–2022. Anslaget får även användas för utgifter för program för lokalt ledd utveckling under programperioden 2014–2020. Anslaget får användas för utgifter för eventuella finansiella korrigeringar och straffavgifter som Europeiska kommissionen kan komma att ålägga Sverige efter granskning av Sveriges utnyttjande av EU:s jordbruksfonder, EU:s fiskefond, Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden. Vidare får anslaget användas för eventuella ränteutgifter, rättegångskostnader, revisions- och kontrollutgifter förknippade med Jordbruksverkets inbetalningar till den europeiska unionen. Anslaget får även användas för utgifter för skadestånd. Dessutom får anslaget belastas med tekniska utgifter för offentlig lagring i den mån som ersättning inte erhålls från EU-budgeten. Anslaget får även användas för utgifter för ekonomiskt stöd till lantbrukare som drabbats av torkan 2018.

Kompletterande information

EU-bestämmelser för landsbygdsprogrammet, programmet för lokalt ledd utveckling, programmet om stöd till biodling och för nationellt stöd till jordbruket i norra Sverige finns i nedanstående förordningar.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1305/2013 av den 17 december 2013 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Ejflu) och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1698/2005.

Förordningen (1996:93) om nationellt stöd till jordbruket i norra Sverige.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1308/2013 av den 17 december 2013 om upprättande av en samlad marknadsordning för jordbruksprodukter och om upphävande av rådets förordningar (EEG) nr 922/72, (EEG) nr 234/79, (EG) nr 1037/2001 och (EG) nr 1234/2007.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1301/2013 av den 17 december 2013 om Europeiska regionala utvecklingsfonden och om särskilda bestämmelser för målet Investering för tillväxt och sysselsättning samt om upphävande av förordning (EG) nr 1080/2006.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1303/2013 av den 17 december 2013 om fastställande av gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden, om fastställande av allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden och Europeiska havs- och fiskerifonden samt om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1083/2006.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1304/2013 av den 17 december 2013 om Europeiska socialfonden och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1081/2006.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:17 *Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 011 700 000 kronor 2021–2029.

Skälen för regeringens förslag: Huvuddelen av åtgärderna som finansieras under anslaget är ersättningsformer som bygger på fleråriga åtaganden om utbetalningar. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:17 *Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 011 700 000 kronor 2021–2029.

Tabell 2.73 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2029
Ingående åtaganden	2 976 756	4 677 691	5 204 359			
Nya åtaganden	3 481 881	1 807 934	1 223 138			
Infriade åtaganden	-1 780 946	-1 281 266	-1 415 797	-1 726 880	-1 409 468	-1 875 352
Utestående åtaganden	4 677 691	5 204 359	5 011 700			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**10 687 457**	**5 241 000**	**5 011 700**			

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att medel omfördelas mellan år inom landsbygdsprogrammets totala ram på grund av försenad programstart, administrativa problem med utbetalningarna samt ändrad valutaförordning. Anslaget bör därför minskas med 105 000 000 kronor 2020, ökas med 751 000 000 kronor 2021 och minskas med 1 250 000 000 kronor 2022.

För att finansiera delar av de av regeringen föreslagna åtgärderna kopplade till regeringens proposition En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder föreslår regeringen att anslaget bör minskas med 650 000 000 kronor 2020 och därefter med 300 000 000 kronor årligen.

Regeringen anser att anslagsnivån behöver justeras för att tidigare aviserad politik ska kunna genomföras. Anslaget bör därför ökas med 2 000 000 000 kronor 2021 och med 2 867 000 000 kronor 2022.

Tabell 2.74 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**5 587 227**	**5 587 227**	**5 587 227**
Förändring till följd av:			
Beslut	-1 572 522	215 478	-989 322
Varav BP20	-755 000	3 525 000	2 317 000
Varav			
Medfinansiering till Landsbygdsutvecklingsfonden 2021–2027		1 074 000	1 000 000
Justerad anslagsnivå		2 000 000	2 867 000
Omfördelning mellan år inom programram	-105 000	751 000	-1 250 000
Fördelning av medel för landsbygdsproposition	-650 000	-300 000	-300 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	-118 608	-2 118 608	-2 118 608
Förslag/beräknat anslag	**3 896 097**	**3 684 097**	**2 479 297**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 3 896 097 kronor anvisas under anslaget 1:17 *Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 3 684 097 kronor respektive 2 479 297 kronor.

2.8.18 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tabell 2.75 Anslagsutveckling 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tusental kronor

2018	Utfall	2 109 468	Anslags-sparande	348 923
2019	Anslag	2 798 391 [1]	Utgifts-prognos	2 756 193
2020	**Förslag**	**2 987 376**		
2021	Beräknat	2 543 376		
2022	Beräknat	2 121 910		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter motsvarande EU:s finansiering av åtgärder i enlighet med landsbygdsprogrammet för Sverige för 2014–2020. Anslaget får även användas för utgifter för EU:s program för stöd till biodling för perioden 2020–2022. Anslaget får även användas för utgifter för program för lokalt ledd utveckling under programperioden 2014–2020.

Kompletterande information

EU-bestämmelser för landsbygdsprogrammet, programmet om stöd till biodling och programmet för lokalt ledd utveckling finns i nedanstående förordningar.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1305/2013 av den 17 december 2013 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Ejflu) och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1698/2005.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1308/2013 av den 17 december 2013 om upprättande av en samlad marknadsordning för jordbruksprodukter och om upphävande av rådets förordningar (EEG) nr 922/72, (EEG) nr 234/79, (EG) nr 1037/2001 och (EG) nr 1234/2007.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1301/2013 av den 17 december 2013 om Europeiska regionala utvecklingsfonden och om särskilda bestämmelser för målet Investering för tillväxt och sysselsättning samt om upphävande av förordning (EG) nr 1080/2006.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1303/2013 av den 17 december 2013 om fastställande av gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden, om fastställande av allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden och Europeiska havs- och fiskerifonden samt om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1083/2006.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1304/2013 av den 17 december 2013 om Europeiska socialfonden och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1081/2006.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 000 000 000 kronor 2021–2029.

Skälen för regeringens förslag: Huvuddelen av åtgärderna som finansieras under anslaget är ersättningsformer som bygger på fleråriga åtaganden om utbetalningar. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:18 *Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 000 000 000 kronor 2021–2029.

Tabell 2.76 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2029
Ingående åtaganden	2 320 553	3 638 064	4 400 742			
Nya åtaganden	2 579 342	1 665 607	1 841 046			
Infriade åtaganden	-1 261 831	-902 929	-1 241 788	-1 519 900	-1 251 400	-2 228 700
Utestående åtaganden	3 638 064	4 400 742	5 000 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**8 046 188**	**4 868 200**	**5 000 000**			

Regeringens överväganden

Sverige har från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling tilldelats totalt ca 1 763 miljoner euro för perioden 2014–2020.

Regeringen föreslår att medel omfördelas mellan år inom landsbygdsprogrammets totala ram på grund av försenad programstart, administrativa problem med utbetalningarna samt ändrad valutaförordning. Anslaget bör därför ökas med 355 000 000 kronor 2020, med 1 623 000 000 kronor 2021 och med 306 000 000 kronor 2022.

Tabell 2.77 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**2 657 391**	**2 657 391**	**2 657 391**
Förändring till följd av:			
Beslut	199 522	-246 478	-665 478
Varav BP20	366 000	1 636 000	1 306 000
Varav			
EU-finansiering från Landsbygdsutvecklingsfonden 2021–2027			1 000 000
Medel från Europeiska regionalfonden och Europeiska socialfonden	11 000	13 000	
Omfördelning mellan år inom programram	355 000	1 623 000	306 000
Överföring till/från andra anslag	11 000	13 000	10 534
Varav BP20	11 000	13 000	
Varav			
LLU från UO14 till UO23	5 500	6 500	
LLU från UO19 till UO23	5 500	6 500	
Övrigt	119 463	119 463	119 463
Förslag/beräknat anslag	**2 987 376**	**2 543 376**	**2 121 910**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 987 376 kronor anvisas under anslaget 1:18 *Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 543 376 kronor respektive 2 121 910 kronor.

2.8.19 1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket

Tabell 2.78 Anslagsutveckling 1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket

Tusental kronor

2018	Utfall	346 529	Anslags-sparande	3 289
2019	Anslag	179 830 [1]	Utgifts-prognos	177 757
2020	**Förslag**	**49 830**		
2021	Beräknat	49 830		
2022	Beräknat	42 330		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för försöks- och utvecklingsverksamhet och andra insatser i syfte att styra utvecklingen inom jordbruket och trädgårdsnäringen mot minskat växtnäringsläckage, minskad ammoniakavgång, säkrare och minskad användning av växtskyddsmedel, bevarande av biologisk mångfald och tillvaratagande av kulturvärden, för ekologisk produktion samt för klimat- och energiinsatser inom de areella näringarna. Anslaget får användas för stöd till metangasreducering. Anslaget får användas för utgifter för uppföljning och utvärdering av den gemensamma jordbrukspolitiken liksom för effekterna av de verksamheter som finansieras under anslaget.

Regeringens överväganden

Tabell 2.79 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**79 830**	**79 830**	**79 830**
Förändring till följd av:			
Beslut	-30 000	-30 000	-37 500
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**49 830**	**49 830**	**42 330**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 49 830 000 kronor anvisas under anslaget 1:19 *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 49 830 000 kronor respektive 42 330 000 kronor.

2.8.20 1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.

Tabell 2.80 Anslagsutveckling 1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	4 116	Anslags-sparande	
2019	Anslag	4 116 [1]	Utgifts-prognos	4 116
2020	**Förslag**	**4 116**		
2021	Beräknat	4 116		
2022	Beräknat	4 116		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till jordbrukets yttre och inre rationalisering. Från och med 2006 disponeras anslaget helt för vissa omarronderingsprojekt i Dalarnas, Västra Götalands samt delar av Värmlands län.

Kompletterande information

Bestämmelser om statsbidrag för att främja jordbrukets rationalisering finns i förordningen (1978:250) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering.

Regeringens överväganden

Tabell 2.81 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**4 116**	**4 116**	**4 116**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 116**	**4 116**	**4 116**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 4 116 000 kronor anvisas under anslaget 1:20 *Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 4 116 000 kronor.

2.8.21 1:21 Åtgärder på fjällägenheter

Tabell 2.82 Anslagsutveckling 1:21 Åtgärder på fjällägenheter

Tusental kronor

2018	Utfall	1 529	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 529 [1]	Utgifts-prognos	1 529
2020	**Förslag**	**1 529**		
2021	Beräknat	1 529		
2022	Beräknat	1 529		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för underhåll, upprustning och investeringar i byggnader och andra fasta anläggningar på fjällägenheter. Anslaget får även användas för utgifter för att täcka avvecklingsbidrag och avträdesersättning till arrendatorer.

Regeringens överväganden

Tabell 2.83 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:21 Åtgärder på fjällägenheter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 529**	**1 529**	**1 529**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 529**	**1 529**	**1 529**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 529 000 kronor anvisas under anslaget 1:21 *Åtgärder på fjällägenheter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 529 000 kronor respektive 1 529 000 kronor.

2.8.22 1:22 Främjande av rennäringen m.m.

Tabell 2.84 Anslagsutveckling 1:22 Främjande av rennäringen m.m.

Tusental kronor

2018	Utfall	111 518	Anslags-sparande	-1 193
2019	Anslag	113 915 [1]	Utgifts-prognos	111 423
2020	**Förslag**	**113 915**		
2021	Beräknat	113 915		
2022	Beräknat	113 915		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter till åtgärder för främjande av rennäringen.

Kompletterande information

Åtgärder får beslutas enligt bl.a. rennäringsförordningen (1993:384), förordningen (1986:255) om pristillägg på renkött, förordningen (1994:246) om ersättning för vissa merkostnader och förluster med anledning av Tjernobylolyckan och viltskadeförordningen (2001:724).

Regeringens överväganden

Tabell 2.85 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:22 Främjande av rennäringen m.m.

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**113 915**	**113 915**	**113 915**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**113 915**	**113 915**	**113 915**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 113 915 000 kronor anvisas under anslaget 1:22 *Främjande av rennäringen m.m.* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 113 915 000 kronor respektive 113 915 000 kronor.

2.8.23 1:23 Sveriges lantbruksuniversitet

Tabell 2.86 1:23 Sveriges lantbruksuniversitet

Tusental kronor

2018	Utfall	1 912 254	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 946 978 [1]	Utgifts-prognos	1 929 745
2020	**Förslag**	**1 985 357**		
2021	Beräknat	2 015 870 [2]		
2022	Beräknat	2 046 267 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 1 985 406 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 1 985 366 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå samt för forskning och utbildning på forskarnivå inom livsmedelsproduktion, djurhållning, djurhälsa och djurskydd, skog, skogsbruk och förädling av skogsråvara, landsbygdsutveckling, rekreation och fritid samt landskapsplanering och markanvändning i tätorter och tätortsnära miljöer. Anslaget får även användas för ersättning för behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning inom samma områden samt för fortlöpande miljöanalys.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 2.87 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt – kostnad)
Utfall 2018	710 181	709 720	461
(varav tjänsteexport)	(63 174)	(54 196)	(8 978)
Prognos 2019	761 000	761 000	0
(varav tjänsteexport)	(70 000)	(70 000)	(0)
Budget 2020	752 000	752 000	0
(varav tjänsteexport)	(70 000)	(70 000)	(0)

Sveriges lantbruksuniversitets uppdragsverksamhet omfattar djursjukvård, fortlöpande miljöanalys, med flera verksamheter inom universitetets ansvarsområde.

Medlemskap i Agrinaturas ekonomiska förening (EEIG)

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 besluta om medlemskap i Agrinaturas ekonomiska förening (EEIG) och att under 2020–2022 för anslaget 1:23 *Sveriges lantbruksuniversitet* besluta om en årlig medlemsavgift på högst 140 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Agrinatura är en allians mellan 33 europeiska universitet och organisationer med det gemensamma målet att stötta utvecklingen av ett hållbart jordbruk och därmed förbättra levnadsvillkoren för människor i låginkomstländer. EEIG är Agrinaturas ekonomiska förening och operativa enhet. Ett medlemskap i EEIG skulle möjliggöra utökad forskning inom jordbrukssektorn i låginkomstländer och därmed skulle Sverige stärka sitt bidrag till fattigdomsbekämpning, ekonomisk tillväxt och ökad livsmedelssäkerhet i låginkomstländer. Ett medlemskap medför ett solidariskt betalningsansvar för alla medlemmar och för alla aktiviteter inom föreningen. Det solidariska betalningsansvaret inom föreningens projekt begränsas dock till de deltagande medlemmarna inom respektive projekt. Medlemmar som inte är deltagare i projekten omfattas därmed inte av det solidariska betalningsansvaret. Eventuella kostnader som kan uppstå om ett solidariskt betalningsansvar blir aktuellt kommer att belasta

anslag 1:23 *Sveriges lantbruksuniversitet* och hanteras inom befintliga ekonomiska ramar. Eftersom medlemmarna i föreningen har ett solidariskt betalningsansvar och eftersom medlemsavgiften överstiger ett prisbasbelopp så behövs ett bemyndigande.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 besluta om medlemskap i Agrinaturas ekonomiska förening (EEIG) och att 2020–2022 för anslaget 1:23 *Sveriges lantbruksuniversitet* besluta om medlemsavgifter på högst 140 000 kronor per år.

Regeringens överväganden

Anslaget beräknas öka med 20 228 000 kronor fr.o.m. 2020 till följd av fördelning av den ökning av universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som aviserades i forskningspropositionen Kunskap i samverkan (prop. 2016/17:50). Av samma anledning beräknas anslaget öka med 13 233 000 kronor fr.o.m. 2020 då ökningen som föreslogs i propositionen Vårändringsbudget för 2019 (prop. 2018/19:99) överförs permanent.

För att finansiera andra prioriterade åtgärder minskas anslaget med 3 000 000 kronor.

Tabell 2.88 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:23 Sveriges lantbruksuniversitet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 929 745**	**1 929 745**	**1 929 745**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	28 309	58 353	88 372
Beslut	27 303	27 772	28 150
Varav BP20 [3]	30 461	30 461	30 461
Varav [3]			
Höjda basanslag	13 233	13 233	13 233
Basanslag 2020	20 228	20 228	20 228
Samordningsarbete dricksvattenfrågor	-3 000	-3 000	-3 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 985 357**	**2 015 870**	**2 046 267**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 1 985 357 000 kronor anvisas under anslaget 1:23 *Sveriges lantbruksuniversitet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 015 870 000 kronor respektive 2 046 267 000 kronor.

2.8.24 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning

Tabell 2.89 Anslagsutveckling 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning

Tusental kronor

2018	Utfall	565 982	Anslags-sparande	32 182
2019	Anslag	598 164 [1]	Utgifts-prognos	596 207
2020	**Förslag**	**571 164**		
2021	Beräknat	578 664		
2022	Beräknat	578 664		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för stöd till grundforskning och behovsmotiverad forskning för de areella näringarna. Anslaget får även användas till projektrelaterade utgifter för utvärderingar, beredningsarbete, konferenser, resor och seminarier samt informationsinsatser inom området. Förvaltningsanslaget redovisas under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård under anslaget 2:1 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande*: *Förvaltningskostnader* och anslaget för forskning inom områdena miljö och samhällsbyggande redovisas under anslaget 2:2 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning* under samma utgiftsområde.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:24 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 548 000 000 kronor 2021–2026.

Skälen för regeringens förslag: Fleråriga åtaganden behöver ingås för att underlätta planering, utlysning och genomförande av långsiktiga forskningsprojekt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:24 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning* besluta om bidrag som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 548 000 000 kronor 2021–2026.

Tabell 2.90 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2026
Ingående åtaganden	948 521	1 016 661	1 250 000			
Nya åtaganden	645 562	820 914	813 354			
Infriade åtaganden	577 422	-587 575	-515 354	-598 000	-570 000	-380 000
Utestående åtaganden	1 016 661	1 250 000	1 548 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**1 700 000**	**1 700 000**	**1 548 000**			

Regeringens överväganden

För att effektivisera handläggningen avseende validering av alternativa metoder till djurförsök minskar anslaget med 2 000 000 kronor och i stället ökar anslaget 3:1 *Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation* under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning med motsvarande belopp fr.o.m. 2020.

Tabell 2.91 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**598 164**	**598 164**	**598 164**
Förändring till följd av:			
Beslut	-27 000	-19 500	-19 500
Varav BP20	-27 000	-19 500	-19 500
Varav			
Justering finansiering av forskningsfartyg	-25 000	-17 500	-17 500
Flytt av finansiering för alternativa metoder till djurförsök	-2 000	-2 000	-2 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**571 164**	**578 664**	**578 664**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 571 164 000 kronor anvisas under anslaget 1:24 *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 578 664 000 kronor respektive 578 664 000 kronor.

2.8.25 1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien

Tabell 2.92 Anslagsutveckling 1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien

Tusental kronor

2018	Utfall	1 177	Anslags-sparande	
2019	Anslag	1 177 [1]	Utgifts-prognos	1 177
2020	**Förslag**	**1 177**		
2021	Beräknat	1 177		
2022	Beräknat	1 177		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för att finansiera verksamheten vid Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA).

Regeringens överväganden

Tabell 2.93 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**1 177**	**1 177**	**1 177**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**1 177**	**1 177**	**1 177**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 1 177 000 kronor anvisas under anslaget 1:25 *Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 177 000 kronor respektive 1 177 000 kronor.

2.8.26 1:26 Nedsättning av slakteriavgifter

Tabell 2.94 Anslagsutveckling 1:26 Nedsättning av slakteriavgifter

Tusental kronor

2018	Utfall	158 975	Anslags-sparande	8 262
2019	Anslag	107 237 [1]	Utgifts-prognos	106 001
2020	**Förslag**	**107 237**		
2021	Beräknat	107 237		
2022	Beräknat	107 237		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för nedsättning av slakteriavgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 2.95 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:26 Nedsättning av slakteriavgifter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**107 237**	**107 237**	**107 237**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**107 237**	**107 237**	**107 237**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 107 237 000 kronor anvisas under anslaget 1:26 *Nedsättning av slakteriavgifter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 107 237 000 kronor respektive 107 237 000 kronor.

Näringsliv

24

Förslag till statens budget för 2020

Näringsliv

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 9

1 Förslag till riksdagsbeslut 11

2 Näringsliv 13
2.1 Omfattning 13
2.2 Utgiftsutveckling 13
2.3 Skatteutgifter 14
2.4 Mål för utgiftsområdet 15

3 Näringspolitik 17
3.1 Omfattning 17
3.2 Utgiftsutveckling 18
3.3 Skatteutgifter 18
3.4 Mål för näringspolitiken 19
3.5 Resultatredovisning 20
3.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder 20
3.5.2 Stärkta förutsättningar för innovation och förnyelse 25
3.5.3 Stärkt entreprenörskap för ett dynamiskt och diversifierat näringsliv 34
3.5.4 Ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företags konkurrenskraft 38
3.6 Förvaltningen av bolag med statligt ägande 50
3.6.1 V.S. VisitSweden AB 51
3.6.2 Apotek Produktion & Laboratorier AB 52
3.7 Politikens inriktning 53
3.8 Budgetförslag 58
3.8.1 1:1 Verket för innovationssystem 58
3.8.2 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling 58
3.8.3 1:3 Institutens strategiska kompetensmedel 59
3.8.4 1:4 Tillväxtverket 60
3.8.5 1:5 Näringslivsutveckling 61
3.8.6 1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser 62

3.8.7 1:7 Turistfrämjande 63
3.8.8 1:8 Sveriges geologiska undersökning 63
3.8.9 1:9 Geovetenskaplig forskning 64
3.8.10 1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar 65
3.8.11 1:11 Bolagsverket 66
3.8.12 1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien 66
3.8.13 1:13 Konkurrensverket 67
3.8.14 Konkurrensforskning 67
3.8.15 1:15 Upprustning och drift av Göta kanal 68
3.8.16 1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag 69
3.8.17 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag 69
3.8.18 1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer 70
3.8.19 1:19 Finansiering av rättegångskostnader 71
3.8.20 1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation 71
3.8.21 1:21 Patent- och registreringsverket 72
3.9 Övrig statlig verksamhet 73
3.9.1 Bolagsverket 73
3.9.2 Patentombudsnämnden 73
3.9.3 Revisorsinspektionen 73

4 Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande 75
4.1 Omfattning 75
4.2 Utgiftsutveckling 76
4.3 Mål för utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande 76
4.4 Resultatredovisning 76
4.4.1 Exportfrämjande 76
4.4.2 Investeringsfrämjande 83
4.4.3 Exportfinansiering 85
4.4.4 EU:s inre marknad 87
4.4.5 Internationell handelspolitik 89
4.4.6 Myndigheter och andra aktörer 90
4.5 Politikens inriktning 92
4.6 Budgetförslag 95
4.6.1 2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet 95
4.6.2 2:2 Kommerskollegium 97
4.6.3 2:3 Exportfrämjande verksamhet 97
4.6.4 2:4 Investeringsfrämjande 98
4.6.5 2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer 99
4.6.6 2:6 Bidrag till standardiseringen 99
4.6.7 2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning 100
4.6.8 Exportkreditnämnden 100
4.6.9 Låneram för Aktiebolaget Svensk Exportkredit 101
4.6.10 Bemyndigande om att förvärva aktier 101

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	12
Tabell 1.2	Beställningsbemyndiganden	12
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 24 Näringsliv	13
Tabell 2.2	Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 24 Näringsliv	14
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 24 Näringsliv	14
Tabell 2.4	Skatteutgifter inom utgiftsområde 24 Näringsliv	14
Tabell 3.1	Utgiftsutveckling inom område Näringspolitik	18
Tabell 3.2	Skatteutgifter inom näringspolitiken	19
Tabell 3.3	Mål och indikatorer inom näringspolitiken	21
Tabell 3.4	Sveriges konkurrenskraft	21
Tabell 3.5	Näringslivets utveckling	22
Tabell 3.6	Näringslivets forskning och utveckling	22
Tabell 3.7	Innovationsverksamhet i företagen	22
Tabell 3.8	Patent, varumärken och design	23
Tabell 3.9	Dynamik i näringslivet	23
Tabell 3.10	Kännedom om och attityder till företagande	24
Tabell 3.11	Operativa företagsledare	24
Tabell 3.12	Lagar och myndighetsregler	25
Tabell 3.13	Företagens tillgång till kapital	25
Tabell 3.14	Internationella konkurrenskraftsmätningar	40
Tabell 3.15	Marknadskompletterande utlåning	41
Tabell 3.16	Lagar och regler som hinder	43
Tabell 3.17	Tillsyn	47
Tabell 3.18	Examinationsverksamhet	48
Tabell 3.19	Anslagsutveckling 1:1 Verket för innovationssystem	58
Tabell 3.20	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Verket för innovationssystem	58
Tabell 3.21	Anslagsutveckling 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	58
Tabell 3.22	Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	59
Tabell 3.23	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	59
Tabell 3.24	Anslagsutveckling 1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	59
Tabell 3.25	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	60
Tabell 3.26	Anslagsutveckling 1:4 Tillväxtverket	60
Tabell 3.27	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Tillväxtverket	60
Tabell 3.28	Anslagsutveckling 1:5 Näringslivsutveckling	61
Tabell 3.29	Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Näringslivsutveckling	61

Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Näringslivsutveckling 62
Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser 62
Tabell 3.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser 62
Tabell 3.33 Anslagsutveckling 1:7 Turistfrämjande 63
Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Turistfrämjande 63
Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:8 Sveriges geologiska undersökning 63
Tabell 3.36 Offentligrättslig verksamhet 63
Tabell 3.37 Uppdragsverksamhet 64
Tabell 3.38 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Sveriges geologiska undersökning 64
Tabell 3.39 Anslagsutveckling 1:9 Geovetenskaplig forskning 64
Tabell 3.40 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:9 Geovetenskaplig forskning 65
Tabell 3.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Geovetenskaplig forskning 65
Tabell 3.42 Anslagsutveckling 1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar 65
Tabell 3.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar 65
Tabell 3.44 Anslagsutveckling 1:11 Bolagsverket 66
Tabell 3.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Bolagsverket 66
Tabell 3.46 Anslagsutveckling 1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien 66
Tabell 3.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien 66
Tabell 3.48 Anslagsutveckling 1:13 Konkurrensverket 67
Tabell 3.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Konkurrensverket 67
Tabell 3.50 Anslagsutveckling 1:14 Konkurrensforskning 67
Tabell 3.51 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:14 Konkurrensforskning 68
Tabell 3.52 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Konkurrensforskning 68
Tabell 3.53 Anslagsutveckling 1:15 Upprustning och drift av Göta kanal 68
Tabell 3.54 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Upprustning och drift av Göta kanal 68
Tabell 3.55 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för1:15 Upprustning och drift av Göta kanal 69
Tabell 3.56 Anslagsutveckling 1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag 69
Tabell 3.57 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag 69
Tabell 3.58 Anslagsutveckling 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag 69
Tabell 3.59 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag 70
Tabell 3.60 Anslagsutveckling 1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer 70
Tabell 3.61 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer 70
Tabell 3.62 Anslagsutveckling 1:19 Finansiering av rättegångskostnader 71

Tabell 3.63 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Finansiering av rättegångskostnader ... 71
Tabell 3.64 Anslagsutveckling 1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation ... 71
Tabell 3.65 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation ... 71
Tabell 3.66 Anslagsutveckling 1:21 Patent- och registreringsverket ... 72
Tabell 3.67 Offentligrättslig verksamhet ... 72
Tabell 3.68 Uppdragsverksamhet ... 72
Tabell 3.69 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:21 Patent- och registreringsverket ... 72
Tabell 3.70 Offentligrättslig verksamhet ... 73
Tabell 3.71 Uppdragsverksamhet ... 73
Tabell 3.72 Offentligrättslig verksamhet ... 73
Tabell 3.73 Offentligrättslig verksamhet ... 73
Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande ... 76
Tabell 4.2 Grundläggande exportservice ... 79
Tabell 4.3 Småföretagsprogrammet ... 80
Tabell 4.4 Riktat exportfrämjande ... 80
Tabell 4.5 NKI exportfrämjande, aggregerad nivå ... 80
Tabell 4.6 Projektexportfrämjande – aggregerat resultat ... 81
Tabell 4.7 Riktat investeringsfrämjande ... 84
Tabell 4.8 Investeringsfrämjande ... 84
Tabell 4.9 Resultat i Exportkreditnämndens verksamhet ... 86
Tabell 4.10 Översikt SME-kunder i Exportkreditnämndens verksamhet ... 86
Tabell 4.11 Utestående balans i Exportkreditnämndens verksamhet ... 86
Tabell 4.12 Verksamhetsresultat i AB Svensk Exportkredit ... 86
Tabell 4.13 Resultat i systemet med statsstödda exportkrediter, s.k. CIRR-krediter ... 86
Tabell 4.14 Utrikeshandelns utveckling med varor och tjänster inom EU och EU:s inre marknad (EU samt Norge, Island och Liechtenstein) ... 88
Tabell 4.15 Anslagsutveckling 2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet ... 95
Tabell 4.16 Budget för avgiftsbelagd verksamhet: ackreditering m.m. samt internationellt utvecklingsarbete ... 96
Tabell 4.17 Budget för avgiftsbelagd verksamhet: Metrologi ... 96
Tabell 4.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet ... 96
Tabell 4.19 Anslagsutveckling 2:2 Kommerskollegium ... 97
Tabell 4.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Kommerskollegium ... 97
Tabell 4.21 Anslagsutveckling 2:3 Exportfrämjande verksamhet ... 97
Tabell 4.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Exportfrämjande verksamhet ... 98
Tabell 4.23 Anslagsutveckling 2:4 Investeringsfrämjande ... 98
Tabell 4.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Investeringsfrämjande ... 98
Tabell 4.25 Anslagsutveckling 2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer ... 99

Tabell 4.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer 99
Tabell 4.27 Anslagsutveckling 2:6 Bidrag till standardiseringen 99
Tabell 4.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:6 Bidrag till standardiseringen 99
Tabell 4.29 Anslagsutveckling 2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning 100
Tabell 4.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning 100
Tabell 4.31 Uppdragsverksamhet 100

Diagramförteckning

Diagram 3.1	Antal sysselsatta i näringslivet	22
Diagram 3.2	Brist på arbetskraft i näringslivet	25
Diagram 3.3	Antal ansökningar och beviljade projekt per år	26
Diagram 3.4	Fördelning av beviljade medel från Vinnova	26
Diagram 3.5	Fördelning intäkter	27
Diagram 3.6	Nyutlåning 2018	41
Diagram 4.1	Beviljade arbetstillstånd för kvalificerade yrken	78
Diagram 4.2	Fördelning av det statliga uppdraget för exportfrämjande verksamhet	79
Diagram 4.3	Jämförelsestudie Småföretagsprogrammet	80
Diagram 4.4	Projektexportfrämjande – fördelning per sektor	80
Diagram 4.5	Nya garantier fördelade på världsmarknader	85
Diagram 4.6	Nya garantier fördelade på bransch	85

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att förvärva Svensk Turism Aktiebolags aktier i V.S. VisitSweden AB och som likvid för förvärvet erlägga noll kronor (avsnitt 3.6.1).
2. Riksdagen bemyndigar regeringen att vidta de åtgärder som i övrigt krävs för att genomföra transaktionen enligt 1 (avsnitt 3.6.1).
3. Riksdagen godkänner att uppdraget för V.S. VisitSweden AB förtydligas i enlighet med regeringens förslag (avsnitt 3.6.1).
4. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 för anslaget 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag besluta om kapitaltillskott på högst 75 000 000 kronor till Apotek Produktion & Laboratorier AB (avsnitt 3.6.2 och 3.8.17).
5. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ställa ut kreditgarantier för exportkrediter som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 450 000 000 000 kronor (avsnitt 4.6.8).
6. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ställa ut kreditgarantier för investeringar som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 10 000 000 000 kronor (avsnitt 4.6.8).
7. Riksdagen bemyndigar regeringen att för 2020 besluta att Aktiebolaget Svensk Exportkredit får ta upp lån i Riksgäldskontoret för systemet med statsstödda exportkrediter som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 125 000 000 000 kronor (avsnitt 4.6.9).
8. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 förvärva aktier i Instrument in Support of Trade Exchanges (INSTEX) till ett belopp om högst 3 000 000 kronor (4.6.10).
9. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 24 Näringsliv enligt tabell 1.1.
10. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2020 ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst de belopp och inom de tidsperioder som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Verket för innovationssystem	253 190
1:2	Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	2 953 255
1:3	Institutens strategiska kompetensmedel	759 268
1:4	Tillväxtverket	284 375
1:5	Näringslivsutveckling	793 022
1:6	Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser	62 567
1:7	Turistfrämjande	104 613
1:8	Sveriges geologiska undersökning	239 665
1:9	Geovetenskaplig forskning	5 923
1:10	Miljösäkring av oljelagringsanläggningar	14 000
1:11	Bolagsverket	47 285
1:12	Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien	8 327
1:13	Konkurrensverket	155 431
1:14	Konkurrensforskning	10 804
1:15	Upprustning och drift av Göta kanal	159 910
1:16	Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag	24 850
1:17	Kapitalinsatser i statliga ägda företag	76 000
1:18	Avgifter till vissa internationella organisationer	17 780
1:19	Finansiering av rättegångskostnader	18 000
1:20	Bidrag till företagsutveckling och innovation	269 472
1:21	Patent- och registreringsverket	336 770
2:1	Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet	36 055
2:2	Kommerskollegium	91 809
2:3	Exportfrämjande verksamhet	366 867
2:4	Investeringsfrämjande	72 772
2:5	Avgifter till internationella handelsorganisationer	20 517
2:6	Bidrag till standardiseringen	31 336
2:7	AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning	50 000
Summa		**7 263 863**

Tabell 1.2 Beställningsbemyndiganden

Tusental kronor

Anslag		Beställningsbemyndigande	Tidsperiod
1:2	Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	2 600 000	2021–2024
1:5	Näringslivsutveckling	936 000	2021–2023
1:9	Geovetenskaplig forskning	5 000	2021–2022
1:14	Konkurrensforskning	12 000	2021–2023
Summa beställningsbemyndiganden under utgiftsområdet		**3 553 000**	

2 Näringsliv

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 24 Näringsliv omfattar näringspolitik samt utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Näringspolitik	6 863	6 709	6 611	**6 595**	6 242	6 049
Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande	602	699	692	**669**	694	682
Totalt för utgiftsområde 24 Näringsliv	**7 464**	**7 408**	**7 304**	**7 264**	**6 936**	**6 731**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Regeringen föreslår att 7 264 miljoner kronor anvisas under utgiftsområde 24 Näringsliv för 2020. För 2021 beräknas anslagsnivån till 6 936 miljoner kronor och för 2022 till 6 731 miljoner kronor.

I tabell 2.2 redovisas förändringen av anslagsnivån för perioden 2020–2022 jämfört med statens budget för 2019 fördelat på olika komponenter. Den årliga pris- och löneomräkningen av anslagen för förvaltningsändamål som görs för att kompensera myndigheterna för pris- och löneökningar utgör en del av den föreslagna anslagsförändringen.

Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2020–2022. Utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**7 437**	**7 437**	**7 437**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	57	90	124
Beslut	-236	-598	-835
Varav BP20 [3]	9	-155	-57
Överföring till/från andra utgiftsområden	6	6	6
Varav BP20			
Övrigt			
Ny ramnivå	**7 264**	**6 936**	**6 731**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Av tabell 2.3 framgår utgiftsområdets föreslagna anslagsram för 2020 realekonomiskt fördelad på transfereringar, verksamhetsutgifter och investeringar.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar [1]	3 297
Verksamhetsutgifter [2]	3 958
Investeringar [3]	9
Summa ramnivå	**7 264**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.
[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.
[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.
[3] Med investeringar avses utgifter för anskaffning av varaktiga tillgångar såsom byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och finansiella tillgångar.

2.3 Skatteutgifter

Samhällets stöd till företag och hushåll inom utgiftsområde 24 Näringsliv redovisas normalt i huvudsak på budgetens utgiftssida. Vid sidan av dessa stöd finns det även stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. En skatteutgift uppstår om skatteuttaget för en viss grupp eller en viss kategori av skattebetalare är lägre än vad som är förenligt med normen inom ett visst skatteslag. Förutom skatteutgifter redovisas i förekommande fall även skattesanktioner, där skatteuttaget är högre än den angivna normen inom skatteslaget. Många av skatteutgifterna har införts, mer eller mindre uttalat, som medel inom specifika områden som t.ex. konjunktur-, bostads-, miljö- eller arbetsmarknadspolitik. Dessa skatteutgifter påverkar budgetens saldo och kan därför jämställas med stöd på budgetens utgiftssida. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98). I tabell 2.4 summeras de skatteutgifter som är att hänföra till utgiftsområde 24 Näringsliv.

Tabell 2.4 Skatteutgifter inom utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

	Prognos 2018	Prognos 2019
Näringspolitik	44 560	45 790
Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande	0	0
Totalt för utgiftsområdet	**45 590**	**47 799**

2.4 Mål för utgiftsområdet

Målet för näringspolitiken är att stärka den svenska konkurrenskraften och skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag (prop. 2014/15:1 utg.omr. 24, bet. 2014/15:NU1, rskr. 2014/15:68).

Målen (prop. 2008/09:1 utg.omr. 24, bet. 2008/09:NU1, rskr. 2008/09:98) för utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande är:

- högsta möjliga grad av frihandel
- en effektiv inre marknad och en öppen handelspolitik i EU
- ett förstärkt multilateralt handelssystem inom Världshandelsorganisationen (WTO)
- ökande handelsutbyte mellan Sverige och världen
- ökade utländska investeringar i Sverige.

3 Näringspolitik

3.1 Omfattning

Inom näringspolitiken ryms insatser för att skapa goda ramvillkor för företag, företagsutveckling, främjande av entreprenörskap, arbete för att stärka innovationskraften, arbete för att förenkla för företag, konkurrensfrämjande arbete, främjande av turism och besöksnäring samt immaterial- och associationsrättsliga frågor. Vidare ingår undersökning av och information om landets geologi och mineralhantering samt tillstånd och tillsyn enligt minerallagen (1991:45) samt miljösäkring. Därutöver ingår bidrag till forskning och utveckling.

Myndigheter som verkar inom näringspolitiken är Verket för innovationssystem (Vinnova), Tillväxtverket, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys), Sveriges geologiska undersökning (SGU), Patent- och registreringsverket (PRV), Patentombudsnämnden, Bolagsverket, Konkurrensverket och Revisorsinspektionen.

Statligt ägda bolag och stiftelser som berörs i det följande är bl.a. Almi Företagspartner AB (Almi), V.S. VisitSweden AB, AB Göta kanalbolag, RISE Research Institutes of Sweden AB (RISE), Saminvest AB samt Stiftelsen Industrifonden och Stiftelsen Norrlandsfonden.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.1 Utgiftsutveckling inom område Näringspolitik

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Näringspolitik						
1:1 Verket för innovationssystem	236	240	239	**253**	257	260
1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	2 882	3 000	2 966	**2 953**	2 953	2 978
1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	741	747	747	**759**	771	782
1:4 Tillväxtverket	271	281	285	**284**	265	269
1:5 Näringslivsutveckling	866	799	728	**793**	684	428
1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser	60	62	62	**63**	64	65
1:7 Turistfrämjande	115	125	125	**105**	105	105
1:8 Sveriges geologiska undersökning	230	242	240	**240**	206	217
1:9 Geovetenskaplig forskning	6	6	6	**6**	6	6
1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar	14	14	14	**14**	14	14
1:11 Bolagsverket	46	52	52	**47**	47	47
1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien	8	8	8	**8**	8	8
1:13 Konkurrensverket	143	153	155	**155**	158	160
1:14 Konkurrensforskning	14	13	13	**11**	11	11
1:15 Upprustning och drift av Göta kanal	153	158	158	**160**	20	20
1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag	15	23	23	**25**	25	25
1:17 Kapitalinsatser i statliga ägda företag	400	151	151	**76**	1	1
1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer	18	17	16	**18**	18	18
1:19 Finansiering av rättegångskostnader	16	24	30	**18**	18	18
1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation	309	279	279	**269**	269	269
1:21 Patent- och registreringsverket	319	315	313	**337**	342	347
Summa Näringspolitik	**6 863**	**6 709**	**6 611**	**6 595**	**6 242**	**6 049**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

För 2019 prognostiseras de totala utgifterna för området uppgå till 6 611 miljoner kronor. Regeringens förslag till anslag för 2020 för näringspolitiken innebär att 6 595 miljoner kronor anvisas. För 2021 beräknas anslagsnivån till 6 242 miljoner kronor och för 2022 till 6 049 miljoner kronor.

3.3 Skatteutgifter

En definition av begreppet skatteutgifter redovisas i avsnitt 2.3. I tabell 3.2 följer en redovisning av de skatteutgifter som kan hänföras till näringspolitikens område. En utförlig beskrivning av redovisningen av skatteutgifterna har redovisats i regeringens skrivelse Redovisning av skatteutgifter 2019 (skr. 2018/19:98).

Tabell 3.2 Skatteutgifter inom näringspolitiken

Miljoner kronor

	Prognos 2019	Prognos 2020
Lönebaserat utrymme i fåmansföretag	-	-
Kapitalvinst på kvalificerade andelar	-	-
Utdelning på kvalificerade andelar	-	-
Underskott i aktiv näringsverksamhet m.m.	0	0
Sjöinkomstavdrag	70	70
Sänkt skatt för utländska nyckelpersoner	640	660
Lättnader i beskattningen av personaloptioner i vissa fall	-	-
Utjämning av småföretagares inkomst	-	-
Kostförmån vid tjänsteresa och representation	-	-
Gåvor till anställda	-	-
Kapitalvinst på näringsfastigheter och näringsbostadsrätter	4 360	4 440
Tonnagebeskattning	-	-
Matching-credit-klausuler i olika dubbelbeskattningsavtal	-	-
Koncernbidragsdispens	0	0
Förenklingsregel ränteavdragsbegränsning	-	-
Förenklingsregel finansiell leasing	-	-
Utdelning och kapitalvinst på andelar i onoterade bolag	1 390	1 410
Utdelning och kapitalvinst på kvalificerade andelar	12 190	12 390
Utdelning av andelar i dotterföretag	-	-
Investeraravdrag	-	-
Ersättning skiljemannauppdrag	-	-
Nedsatt särskild löneskatt för egenföretagare som fyllt 65 år och är födda 1938 eller senare	560	740
Nedsatt särskild löneskatt för egenföretagare som är födda 1937 eller tidigare	50	50
Nedsatt särskild löneskatt för anställda som fyllt 65 år och som är födda 1938 eller senare	3 320	4 389
Nedsatt särskild löneskatt för anställda som är födda 1937 eller tidigare	370	370
Transport i skidliftar	310	320
Restaurang- och cateringtjänster	11 600	12 080
Rumsuthyrning	2 570	2 680
Omsättningsgräns för mervärdesskatt	280	280
Nedsatt energiskatt för diesel i gruvindustriell verksamhet	140	0
Nedsatt energiskatt på uppvärmningsbränslen inom industrin	680	700
Nedsatt energiskatt på el inom industrin och i datorhallar	15 210	15 540
Nedsatt koldioxidskatt för diesel i gruvindustriell verksamhet	60	0
Skattereduktion för sjöinkomst	50	50
Fastighetsskatt på lokaler	-6 650	-6 750
Fastighetsskatt på industrienheter	-1 610	-1 620
Avdragsrätt för representationsmåltider	-	-
Summa område Näringspolitik	**45 590**	**47 799**

”-” betyder att utgiften inte kunnat kvantifieras.

3.4 Mål för näringspolitiken

Målet för näringspolitiken är att stärka den svenska konkurrenskraften och skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag (prop. 2014/15:1 utg.omr. 24 avsnitt 2.4, bet. 2014/15:NU1, rskr. 2014/15:68).

I näringsutskottets betänkande avseende budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 24, bet. 2017/18:NU1, rskr. 2017/18:106) framhölls möjligheten för regeringen att tydliggöra sambanden mellan mål, gjorda insatser, uppnådda resultat och regeringens budgetförslag. Som en del av ett sådant tydliggörande och för att öka förutsättningarna för att kunna följa resultatens utveckling i förhållande till det näringspolitiska målet, redovisades näringspolitiken i budgetpropositionen för 2019 under de tre områdena Förutsättningar för innovation och förnyelse, Entreprenörskap samt Ramvillkor och väl fungerande marknader. I näringsutskottets betänkande avseende budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 24, bet. 2018/19:NU1, rskr. 2018/19:100) och i den årligt återkommande dialogen med utskottet återkopplas att den nya strukturen bidrar till att bättre synliggöra hur regeringen anser att insatserna inom områdena relaterar till politikområdets mål i stort. För att ytterligare tydliggöra sambanden och öka möjligheterna att följa resultat kommer de tre områdena att fr.o.m. denna budgetproposition utgöra delmål och näringspolitiken redovisas därunder. Delmålen är:

– stärkta förutsättningar för innovation och förnyelse
– stärkt entreprenörskap för ett dynamiskt och diversifierat näringsliv
– ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företags konkurrenskraft.

Näringspolitiken ska, genom främjande av ett konkurrenskraftigt näringsliv, skapa förutsättningar för företag att både stärka sin produktivitet och sina möjligheter att utveckla nya produktiva verksamheter, nya och hållbara affärsmodeller och nya marknader. I den ekonomiska omvandlingsprocessen, där företag växer fram, utvecklas och utmanas på marknader i konkurrens med andra företag, kommer arbetskraft att röra sig mellan företag och sektorer i ekonomin. Genom insatser för ökad produktivitet i

näringslivet och insatser för att främja marknadsdynamik och underlätta strukturomvandling, förväntas en ökad tillväxt och ett ökat arbetskraftsbehov. Den samhälleliga strukturomvandlingen är generellt trögrörlig och påverkas i hög grad av andra samtidiga förändringar i samhället inom andra utgiftsområden.

Som alla politikområden ska de näringspolitiska insatserna även bidra till genomförandet av Agenda 2030 och att uppnå målen i EU:s gemensamma strategi för tillväxt och sysselsättning, Europa 2020, som omfattar de tre prioriteringarna smart, hållbar och inkluderande tillväxt.

3.5 Resultatredovisning

Konkurrenskraft anger den svenska ekonomins produktivitet i jämförelse med andra länders ekonomier. För att mäta den svenska konkurrenskraften används vissa ekonomiska indikatorer som sammantaget visar på denna produktivitet samt svenska företags konkurrensförmåga på internationella marknader.

Inom utgiftsområde 24 Näringsliv genomförs insatser som stärker företags förutsättningar för innovation och förnyelse, stärker förutsättningarna för entreprenörskap, stärker och förbättrar företags ramvillkor samt verkar för marknader med effektiv konkurrens. Aktiviteterna inom utgiftsområdet ska sammantaget leda till att företag i Sverige, både existerande och potentiella, ges goda förutsättningar att utveckla sin kompetens, effektivitet och innovationsförmåga på väl fungerande marknader. På så sätt kan företag utvecklas, växa och sysselsätta fler i hela Sverige och stärka den svenska konkurrenskraften.

3.5.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

I tabell 3.3 redovisas hur mål och indikatorer är kopplade till varandra.

Indikatorerna täcker inte in alla verksamheter inom området. De indikatorer som valts bedöms dock ge tillräcklig information för att kunna göra generella bedömningar av utvecklingen.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör tydliggöra att oberoende effektutvärderingar av statliga stöd till innovation och företagande bör vara normen för stödgivande myndigheter (bet. 2017/18:NU12, punkt 2, rskr. 2017/18:238). Regeringen uppdrog därefter 2017 åt Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) att lämna förslag på hur tillämpningen av metoder och modeller för utvärdering av offentliga insatser för innovation och företagande kan utvecklas så att bl.a. spridningseffekter täcks in bättre. Tillväxtanalys slutredovisade uppdraget i juni 2018 (N2017/07224/SSS). Redovisningen belyser bl.a. frågan om utvärderingarnas syfte. Det framgår att utvärderingar kan ha olika syften. De kan exempelvis genomföras för att utkräva ansvar men också för att öka lärandet. Regeringen delar riksdagens syn att oberoende effektutvärderingar är av stor vikt, framför allt när det gäller större insatser. Regeringen anser dock att utvärderingar i syfte att öka lärandet hos den genomförande myndigheten också är betydelsefulla. Regeringen anser därmed att utvärderingar kan göras även av de utförande myndigheterna, där det särskilt lämpar sig för utvärderingens syfte och ambition. Regeringen avser att fortsatt arbeta för att förbättra förutsättningarna för utvärderingar och att återkomma till riksdagen med mer information om detta arbete. Med detta anser regeringen att riksdagens tillkännagivande är slutbehandlat i den del det rör oberoende utvärderingar av effekten av det statliga stödet till innovation och företagande.

Tabell 3.3 Mål och indikatorer inom näringspolitiken

Mål	**Stärka den svenska konkurrenskraften och skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag**		
	Indikatorer: – Sveriges konkurrenskraft jämfört med omvärlden – Svenska företags konkurrenskraft på exportmarknader		
Delmål	**Stärkta förutsättningar för innovation och förnyelse**	**Stärkt entreprenörskap för ett dynamiskt och diversifierat näringsliv**	**Ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företags konkurrenskraft**
	Indikatorer: – Företagens utgifter för forskning och utveckling – Andel företag med innovationsverksamhet – Andel företag med innovationssamarbeten – Patent, design och varumärken	Indikatorer: – Snabbväxande företag – Antal företag med positiv sysselsättningsutveckling – Allmänhetens attityd till företagande – Allmänhetens kännedom om vad som krävs för att starta och driva företag – Operativa företagsledare – Nyföretagande	Indikatorer: – Tillväxthinder för småföretag – Företagens kapitalförsörjning – Riskkapitalinvesteringar – Företagens kompetensbehov

För att åstadkomma en stärkt konkurrenskraft behövs insatser inom ett stort antal politikområden. Hur konkurrenskraften utvecklas beror även på utvecklingen i omvärlden. Eftersom konkurrenskraft innehåller många olika aspekter kan den också mätas på många olika sätt. Nedan redovisas relativ arbetskraftskostnad och exportförmåga som övergripande mått på konkurrenskraften i det svenska näringslivet.

Tabell 3.4 Sveriges konkurrenskraft

Index 2000=100

	2015	2016	2017	2018
Relativ enhetsarbetskostnad per producerad enhet	94,0	95,3	94,5	90,3
Exportförmåga	89,1	88,6	87,8	88,2

Källa: OECD Economic Outlook.

Den relativa enhetsarbetskostnaden (arbetskraftskostnaden för att producera en enhet) speglar den sammantagna utvecklingen av produktivitet, lönekostnader och växelkurs i förhållande till de viktigaste konkurrentländerna. Ökade lönekostnader och lägre produktivitetstillväxt påverkar måttet negativt. En god produktivitetstillväxt möjliggör dock för ökade löner utan att konkurrenskraften försämras. I Sverige steg de relativa enhetsarbetskostnaderna mellan 2009 och 2013. Därefter har de relativa enhetsarbetskostnaderna sjunkit. Under 2018 var minskningen relativt stor, vilket inneburit ett förbättrat konkurrensläge i förhållande till konkurrentländerna. Under perioden har den svenska kronan försvagats, vilket är en bidragande orsak till den minskade enhetsarbetskostnaden.

Exportförmåga mäts som den faktiska tillväxten i svensk export, dvs. handel med andra länder, i förhållande till tillväxten på de marknader som Sverige exporterar till. Från början av 1990-talet och fram till millennieskiftet växte svensk export snabbare än exportmarknaderna, men därefter har exporten vuxit långsammare än exportmarknaderna. Denna utveckling är inte unik för Sverige, utan har även skett i många andra länder inom EU/EES och Nordamerika. Under de senaste fyra åren har den svenska exportförmågan varit relativt oförändrad. Under 2018 ökade exportförmågan marginellt.

Nedan redovisas uppgifter vars syfte är att ge en allmän bild av utvecklingen i näringslivet.

Antalet sysselsatta i näringslivet växer snabbare än befolkningen i arbetsför ålder och nådde 3,57 miljoner personer 2018. Av dessa var 62 procent män och 38 procent kvinnor, vilket betyder att det är betydligt fler män än kvinnor som är sysselsatta i näringslivet.

Diagram 3.1 Antal sysselsatta i näringslivet

Tusental

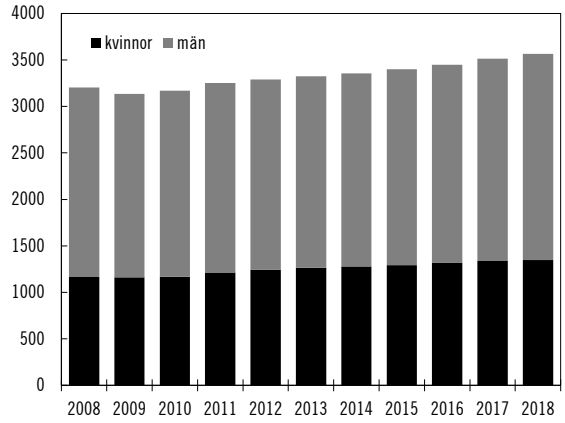

Källa: Statistiska centralbyrån, Arbetskraftsundersökningarna.

Produktivitetstillväxt kan bidra till att ett land stärker sin samlade konkurrensförmåga. Förädlingsvärdet kan öka både genom att fler arbetar och att arbetet sker effektivare. Produktionen i det svenska näringslivet fortsatte att växa under 2018. Denna utveckling drivs både av att fler är sysselsatta och av att produktiviteten ökar.

Tabell 3.5 Näringslivets utveckling

Index 2000=100

	2014	2015	2016	2017	2018
Förädlingsvärde i näringslivet	139	147	151	155	159
Antal arbetade timmar i näringslivet	109	111	113	115	117
Arbetsproduktiviteten i näringslivet	128	133	133	135	136

Källa: Statistiska centralbyrån, Nationalräkenskaperna.

Av tabell 3.5 framgår att antalet arbetade timmar har ökat under perioden. Nedan redovisas indikatorer som avser spegla insatser som genomförts inom utgiftsområde 24 Näringsliv för att bidra till det näringspolitiska målet.

Stärkta förutsättningar för innovation och förnyelse

Detta delmål rör näringslivets förnyelseförmåga och det svenska innovationsklimatet. Det innehåller verksamhet och åtgärder som syftar till att det utvecklas ny kunskap som kan komma att omsättas i nya eller utvecklade varor och tjänster eller andra ekonomiska nyttigheter.

Innovation är ett brett begrepp som innefattar ett stort antal aktiviteter och utfall. För att ge en övergripande bild av utvecklingen för förutsättningarna för innovation och förnyelse i näringslivet redovisas ett antal mått som belyser olika delar av det svenska innovationsklimatet.

Investeringar i forskning och utveckling (FoU) är en indikator som belyser viljan och förutsättningarna att utveckla näringslivets innovationsförmåga. Näringslivets FoU-utgifter minskade mellan 2009 och 2011, men har sedan ökat mellan 2011 och 2017. År 2017 var FoU-utgifterna 111 miljarder kronor vilket motsvarar 2,42 procent av BNP.

Tabell 3.6 Näringslivets forskning och utveckling

Utgifter som andel av BNP, procent

	2011	2013	2015	2017
Företagens utgifter för egen FoU	2,24	2,28	2,30	2,42

Källa: Statistiska centralbyrån.

Utöver investeringar i FoU är det också angeläget att få en bild av om andelen innovativa företag ökar eller minskar i den svenska företagspopulationen samt om näringslivets innovationssamarbeten ökar eller minskar över tid. För att få en uppfattning om detta används indikatorer som belyser företagens innovationsverksamhet och innovationssamarbeten. Det finns inga nya data för innovationsverksamhet i företagen jämfört med föregående års budgetproposition.

Tabell 3.7 Innovationsverksamhet i företagen

Procent

	2010–2012	2012–2014[1]	2014–2016
Andel företag med innovationsverksamhet	53	50	52
Andel företag med innovationssamarbeten	12	13	12

[1] I denna och följande omgång av undersökningen har det tillkommit näringsgrenar. Här är dock dessa exkluderade för att möjliggöra jämförelser mellan perioderna.
Källa: Statistiska centralbyrån.
Anm.: Uppdaterad statistik beräknas ingå i nästa års budgetproposition.

Andelen företag med innovationsverksamhet har varit i stort sett oförändrad under perioden 2010 till 2016 med viss ökning mellan mätpunkterna 2012–2014 och 2014–2016.

Under perioden 2014–2016 uppgav 12 procent av företagen att de hade innovationssamarbeten. Denna nivå är i stort sett oförändrad sedan perioden 2010–2012.

Patent och andra immateriella rättigheter är en indikator på förnyelsenivån i ekonomin. Möjligheten att erhålla immaterialrättsligt skydd är av central betydelse för många företag eftersom det ger dem en möjlighet att få avkastning på investeringar, forskning och annan innovationsverksamhet.

Skyddandet av immateriella rättigheter ser olika ut i olika branscher och för olika typer av produkter och tjänster. För att visa en bredare bild av hur det svenska innovationsklimatet utvecklas inkluderas inte enbart patentansökningar, utan även antalet varumärkes- och designansökningar.

Tabell 3.8 Patent, varumärken och design

Antal

	2014	2015	2016	2017
Svenska patentansökningar i världen	27 767	28 241	27 173	27 380
Svenska varumärkesansökningar i världen	92 720	93 430	112 636	110 636
Designansökningar	20 560	19 988	24 636	19 619

Källa: Patent- och registreringsverket.

Patent- och designansökningarna har legat förhållandevis konstant sedan 2008. Däremot har det skett en påfallande ökning av varumärkesansökningarna under samma period. Sedan 2008 har de ökat med ca 40 procent. Under 2017 minskade dock design- och varumärkesansökningarna samtidigt som patentansökningarna ökade marginellt.

De redovisade indikatorerna visar att den svenska innovations- och förnyelseförmågan i huvudsak kännetecknas av kontinuitet över tid. Den statistik som tillkommit sedan förra årets budgetproposition visar att en ökning har skett då det gäller investeringar i FoU. Indikatorerna för patent och varumärken är relativt oförändrade, medan indikatorn för designansökningar minskat.

Stärkt entreprenörskap för ett dynamiskt och diversifierat näringsliv

Delmålet rör faktorer som påverkar tillkomst och utveckling av företag och vitaliseringen av företagsbeståndet i ekonomin. Främjandet av entreprenörskap fokuserar på att möjliggöra genomförande och utveckling av affärsidéer och affärsmodeller, att skapa handlingsutrymme för kvinnor och män att omsätta sin kreativitet i affärsverksamheter samt att få en bredd i företagsbeståndet.

Bakom ökningen av antalet sysselsatta i näringslivet finns en underliggande dynamik. I många företag ökar antalet sysselsatta, samtidigt som sysselsättningen minskar i ett stort antal företag. I drygt 10 procent av de befintliga företagen ökar antalet sysselsatta från ett år till nästa. Det betyder att det är över 50 000 företag som årligen ökar antalet sysselsatta. År 2017 hade 57 200 företag en positiv sysselsättningsutveckling. Nivån har ökat de senaste fyra åren. År 2017 hade 50 800 företag en minskande sysselsättning.

Snabbväxande företag har betydelse för skapandet av nya arbetstillfällen, vilket har bidragit till att dessa företag har fått stor uppmärksamhet under de senaste åren. Antalet snabbväxande företag belyser också det handlingsutrymme som finns för entreprenörskap, att kunna växa och utnyttja framgångsrika affärsidéer. Här definieras ett snabbväxande företag som ett företag som har haft en genomsnittlig sysselsättningstillväxt på minst 20 procent per år i tre år i följd. Antalet snabbväxande företag är relativt få, men de har ändå stor betydelse för skapandet av nya jobb. Under 2017 fortsatte trenden med en ökande andel snabbväxande företag. En annan viktig del i sysselsättningsdynamiken är skapandet av nya företag och att företag som inte klarar konkurrensen läggs ner. Denna indikator är känslig för påverkan av en stark konjunktur då arbetskraftsbehovet är stort. Antalet nystartade företag har ökat trendmässigt över en längre tidsperiod. De senaste åren har antalet nystartade företag legat på ungefär samma nivå, men med en minskning under de senaste två åren.

Tabell 3.9 Dynamik i näringslivet

Antal

	2014	2015	2016	2017	2018
Företag med positiv sysselsättningsutveckling relativt föregående år	55 900	56 700	56 900	57 200	i.u.
Snabbväxande företag per 1 000 existerande	8,6	8,8	9,2	9,6	i.u.
Nystartade företag	71 700	70 100	71 800	68 900	66 800

Källor: Statistiska centralbyrån, Tillväxtanalys samt egna beräkningar.

Tabell 3.10 Kännedom om och attityder till företagande

Andel av befolkningen, 18–70 år, procent[1]

	2004	2012	2016
Som känner till vad som krävs för att starta och driva företag	61	59	54
kvinnor	53	53	46
män	69	66	61
Som helst vill vara företagare	27	32	32
kvinnor	21	25	27
män	33	39	37

[1] Baserat på ca 10 300 svar 2016.
Källa: Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern.

Det finns inga nya data för kännedom om och attityder till företagande jämfört med föregående års budgetproposition. Enligt Tillväxtverkets entreprenörskapsbarometer har andelen personer i Sverige som känner till vad som krävs för att starta och driva företag minskat från 61 procent 2004 till 54 procent 2016. Andelen av befolkningen som uttrycker en vilja att vara företagare har däremot ökat från 27 procent 2004 till 32 procent 2016. Andelen kvinnor som helst vill driva företag har ökat sedan 2012, medan andelen av männen har minskat något sedan 2012.

För att belysa företagandets mångfald används uppgifter om andelen företag som har en operativ företagsledare som är kvinna respektive man eller en operativ företagsledare som är kvinna respektive man och född i ett annat land.

Tabell 3.11 Operativa företagsledare

Procent

	2014	2015	2016	2017
Andel företag med en kvinna som operativ företagsledare	28,6	28,8	28,5	29,0
Andel företag med en man som operativ företagsledare	71,4	71,2	71,5	71,0
Andel företag med en utrikes född operativ företagsledare	14,8	15,3	15,7	16,1
Andelen utrikes födda av de kvinnor som är operativa företagsledare	17,2	17,5	17,9	18,0
Andelen utrikes födda av de män som är operativa företagsledare	13,9	14,4	14,8	15,3

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Bland 523 000 företag med minst en sysselsatt 2017 är det 29 procent som har en kvinna som operativ företagsledare. Det kan jämföras med att 37 procent av de sysselsatta inom dessa företag är kvinnor. Bland företag med minst en sysselsatt är det 16,1 procent under 2017 som har en operativ företagsledare som är utrikes född. Det kan jämföras med att 18,2 procent av de sysselsatta i näringslivet är utrikes födda. Både för kvinnor och utrikes födda som operativa företagsledare har andelarna under perioden 2014–2017 ökat något. Utöver dessa finns dock en del företag med delat ledarskap, där en av företagsledarna är kvinna eller utrikes född. Då kvinnor i större utsträckning kombinerar anställning med företagande och även är delaktiga i ett företag som tillhör en familjemedlem, underskattas sannolikt företagandet bland kvinnor i statistiken.

De redovisade indikatorerna visar att kvinnors vilja att driva företag har ökat över tid. Det gäller även indikatorn som belyser mångfalden bland operativa företagsledare i Sverige. Sverige har fått en ökad mångfald i näringslivet, även om ökningen är måttlig.

Ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företags konkurrenskraft

Delmålet rör regelverk, administrativa system samt tillgång till kapital som berör företagandets förutsättningar. Området omfattar åtgärder och verksamheter som syftar till att skapa goda och likvärdiga förutsättningar för såväl nya som etablerade företag och verksamheter att utmana och konkurrera med varandra. Arbetet för väl fungerande marknader med effektiv konkurrens syftar till att vårda marknadsdynamiken och säkerställa att företag har en arena/marknad att utveckla och pröva affärsidéer på.

Att skapa goda villkor för företagande är en avgörande del i politiken för stärkt konkurrenskraft. Det är också viktigt att regler och system inte utgör omotiverade eller betungande administrativa bördor för företagen. En indikator för att belysa hur företagen uppfattar de lagar och myndighetsregler som företagen ska följa är Tillväxtverkets enkätundersökning Företagens villkor och verklighet som genomförs vart tredje år. Myndigheten frågar bl.a. i vilken utsträckning företag upplever lagar och myndighetsregler som hinder för sin utveckling och tillväxt. Några nya data finns inte att tillgå jämfört med föregående års budgetproposition. Resultaten för 2017 visade bl.a. att 24 procent av de tillfrågade småföretagen upplevde lagar och myndighetsregler som ett stort hinder för utveckling och tillväxt. Denna nivå är lägre än 2008, men har ökat något de senaste åren.

Tabell 3.12 Lagar och myndighetsregler

Procent[1]

	2008	2011	2014	2017
Andel företag som anger lagar och myndighetsregler som ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt	30	22	21,7	24

[1] Baserat på enkätundersökningar. Undersökningen 2017 baseras på ca 10 000 svar.
Källa: Tillväxtverket, Företagens villkor och verklighet.
Anm.: En ny Företagens villkor och verklighet planeras år 2020.

För många företag är tillgång till finansiellt kapital en förutsättning för start, utveckling och tillväxt. Företagens tillgång till kapital är en indikator som belyser företags förutsättningar att utveckla och investera i sina affärsidéer och affärsmodeller. Den främsta källan för tillförsel av finansiellt kapital till företagen är via banklån.

Tabell 3.13 Företagens tillgång till kapital

Miljarder kronor

	2015	2016	2017	2018
Monetära finansinstitutens utlåning till icke-finansiella företag	1 960	2 030	2 150	2 290
Riskkapitalinvesteringar[1]	1,54	2,24	2,39[2]	i.u.

[1] Riskkapitalinvesteringar i tidiga skeden och tillväxtfaser. Riskkapital som investeras av riskkapitalbolag, inklusive flera av de offentliga riskkapitalaktörerna.
[2] Uppgiften för 2017 är preliminär och kan komma att revideras.
Källor: Statistiska centralbyrån och Tillväxtanalys.

Den totala utlåningen till icke-finansiella företag i Sverige har ökat under senare år, vilket samtidigt indikerar ett växande kapitalförsörjningsbehov hos företagen. För att få lån krävs säkerheter, vilket t.ex. små nystartade företag med tillväxtambitioner ofta saknar. Då krävs andra former av kapitaltillförsel t.ex. riskkapital (ägarkapital). De företag som erhåller riskkapitalinvesteringar är ofta tillväxtorienterade företag som har potential att bidra relativt starkt till utvecklingen i näringslivet. Det gör att utvecklingen av riskkapitalinvesteringar är intressant att följa även om dessa jämfört med lånefinansiering står för relativt små belopp. Samtidigt som företagens behov av kapitalförsörjning har ökat har riskkapitalinvesteringarna minskat sedan 2008. De senaste två åren har dock en ökning skett.

Ytterligare en central indikator som rör företags förutsättningar att stärka sin konkurrenskraft är kompetenstillförsel.

Diagram 3.2 Brist på arbetskraft i näringslivet

Brist på arbetskraft i näringslivet (andel ja-svar)

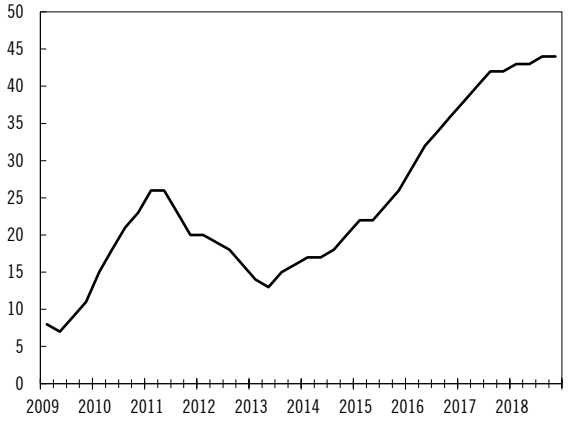

Källa: Konjunkturinstitutet, Konjunkturbarometern.
Anm.: Säsongsrensat och utjämnat.

Sedan 2013 har svårigheterna för företag att hitta efterfrågad arbetskraft stadigt ökat och i Konjunkturinstitutets undersökning Konjunkturbarometern framkommer det att drygt 40 procent av företagen 2018 uppger denna brist. Detta beror sannolikt till stor del på en stark konjunktur.

De indikatorer som belyser företagens ramvillkor och väl fungerande marknader visar att det inte skett större förändringar av konkurrensvillkoren i Sverige, utan att området kännetecknas av kontinuitet. Företagens brist på arbetskraft är fortsatt stor.

3.5.2 Stärkta förutsättningar för innovation och förnyelse

Resultat

Innovation och förnyelse är ett centralt område för att stärka den svenska konkurrenskraften och samtidigt bidra till de globala målen för hållbar utveckling. Regeringen har därför uppdragit åt ett flertal myndigheter att genomföra insatser som skapar förutsättningar för näringslivet att bli mer innovativt. Några centrala myndigheter och offentligt finansierade organisationer för detta är Verket för innovationssystem (Vinnova), Patent- och registreringsverket (PRV), Tillväxtverket, Research Institutes of Sweden AB (RISE) och Almi Företagspartner AB (Almi).

Behovsmotiverad forskning och ökad innovationsförmåga

Stöd till forskning och innovation via Vinnova för ökad innovationsförmåga

För att stärka det svenska näringslivets innovationsförmåga har Vinnova i uppdrag att främja hållbar tillväxt genom finansiering av behovsmotiverad forskning och utveckling av effektiva innovationssystem. Myndigheten ska verka för nyttiggörande av forskning för att uppnå hållbar tillväxt och stärka Sveriges konkurrenskraft. Detta sker genom ett antal insatser av olika karaktär som sammantaget stimulerar innovationssamarbeten mellan näringsliv, universitet och högskolor, forskningsinstitut och offentlig verksamhet.

Under 2018 investerade Vinnova ca 3,3 miljarder kronor i forsknings- och innovationsprojekt, vilket var en ökning med 4 procent jämfört med 2017. Vinnovas finansiering fördelade sig 2018 på 4 009 projekt, vilket var en ökning med drygt 4 procent jämfört med föregående år. Totalt inkom 4 282 nya ansökningar 2018 varav 1 689 beviljades. Jämfört med 2017 minskade antalet ansökningar med 7 procent samtidigt som beviljandegraden ökade med 1 procent.

Diagram 3.3 Antal ansökningar och beviljade projekt per år

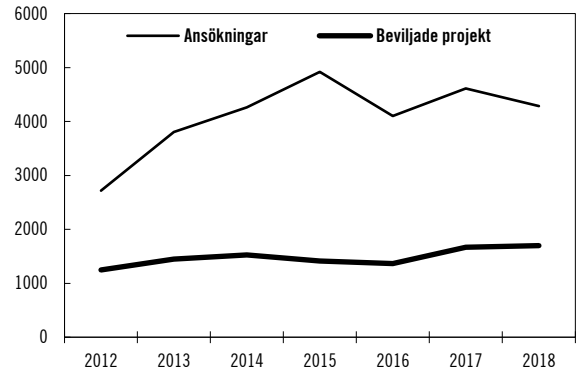

Källa: Vinnova, årsredovisningar 2012–2018.

Jämfört med 2017 har beviljade medel till offentliga aktörer ökat vilket ligger i linje med Vinnovas strategi att arbeta mer utmaningsdrivet. Ökningen speglar också Vinnovas ambition för att öka innovationsförmågan hos de offentliga aktörerna genom riktade insatser.

Diagram 3.4 Fördelning av beviljade medel från Vinnova

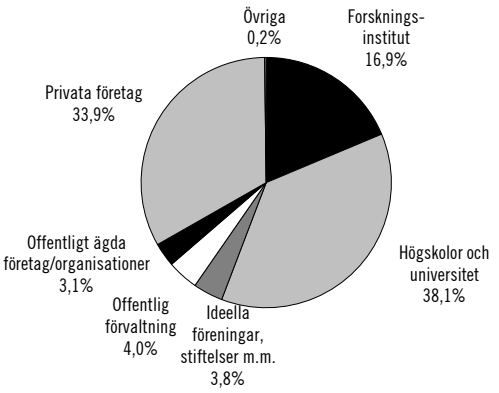

Källa: Vinnova, årsredovisning 2018.

Vinnova har under året arbetat tillsammans med tolv myndigheter i 14 så kallade policylabbprocesser för att adressera policy- och regelverksutmaningar kopplade till innovation. Arbetet har resulterat i konkreta förändringar i arbetssätt hos medverkande myndigheter, samt bidragit till höjd metod- och innovationskompetens hos dessa myndigheter.

Fördelningen mellan kvinnor och män, med avseende på projektledarskap, är i stort sett lika som föregående år. Vinnova gör bedömningen att insatserna kopplade till myndighetens arbete för jämställdhetsintegrering i bedömningsprocessen varit framgångsrika. Det har stimulerat utveckling och verifiering av angreppssätt och metoder som gjort att Vinnova närmat sig uppsatta jämställdhetsmål.

Sedan 2015 har Vinnova regeringens uppdrag att ansvara för att lämna statligt stöd till inkubation, vilket verket gör inom ramen för anslaget 1:2 *Verket för näringslivsutveckling: forskning och utveckling*. Under 2018 uppgick stödet till drygt 100 miljoner kronor. Under 2018 bedömde inkubatorerna sammantaget ca 4 100 affärsidéer, varav knappt drygt 400 antogs till någon inkubator och vid årsskiftet 2018/19 var 75 projekt och 544 företag anslutna till inkubatorerna. Totalt attraherade 227 företag i inkubatorerna knappt 970 miljoner kronor i ägarkapital under 2018 att jämföra med 700 miljoner kronor till 206 företag 2017. Utöver investeringar i ägarkapital beviljades projekt och företag i inkubatorerna drygt 146 miljoner kronor i lån och 243 miljoner kronor i bidrag under 2018. Projekt och företag som är eller har varit anslutna till dessa inkubatorer sysselsatte drygt 8 200 personer och omsatte drygt 10 miljarder kronor 2017. Myndigheten för

tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) har under 2018 publicerat ett antal utvärderingar av statens satsningar på inkubation. Sammanfattningsvis finner Tillväxtanalys ett par huvudsakliga resultat som redovisas nedan. Inkubatorerna bidrar till utveckling av innovation för medverkande företag (Tillväxtanalys PM 2018:20). Operativa företagsledare har enligt Tillväxtanalys ökat sin patentering med i genomsnitt 300 procent efter inkubation jämfört med en jämförelsegrupp. Vidare konstaterar Tillväxtanalys att företag som är kopplade till inkubatorerna generellt har en svagare tillväxt (dvs. omsättning och förädlingsvärde) än jämförbara företag (Tillväxtanalys PM 2018:02). Tillväxtanalys visar även att inkubatorer kan fylla en betydelsefull länkfunktion regionalt mellan akademi, näringsliv och offentliga aktörer utan att överlappa med andra främjandeaktörers arbete (Tillväxtanalys PM 2018:18). En sammantagen slutsats av effektutvärderingarna av statens satsningar på inkubation är därmed att dessa leder till ökad innovationsförmåga och förnyelse, men på kort sikt är det svårt att påvisa tillväxteffekter på företagsnivå.

Vinnova har inkommit med två effektutvärderingar 2018, vilka täcker delar av myndighetens arbete; insatser för utmaningsdriven innovation respektive för små och medelstora företag. 15 avslutade projekt inom programmet utmaningsdriven innovation har utvärderats. De uppnådda resultaten indikerar en stärkt innovationsförmåga och förnyelse inom olika samhällsområden. Vinnovas satsningar på små och medelstora företag har analyserats genom att 60 företag studerats i en tvärsnittsanalys. Utvärderingen visar att stöden generellt leder till blygsamma effekter med avseende på omsättningstillväxt och sysselsättningsskapande. Utfallen är snarare av karaktären att de lett till att exempelvis nya kundkontakter etablerats eller en produktutveckling påskyndats. Drygt hälften av företagen anger att stöden bidragit till tillkomst av patent. Vissa spridningseffekter noteras också, t.ex. påvisas att stöden till de 60 företagen lett till att 30 nya företag etablerats.

Insatser via industriforskningsinstitut

Industriforskningsinstituten är samarbetspartner för akademi, näringsliv och offentlig verksamhet, och syftar till att stärka näringslivets innovationsförmåga. Under 2018 tilldelades RISE totalt 740 miljoner kronor i statsbidrag (anslaget 1:3 *Institutens strategiska kompetensmedel*), vilket var en ökning med 100 miljoner kronor jämfört med 2017. Medlen används i huvudsak för kompetensuppbyggnad hos RISE-instituten, men även för vissa strukturåtgärder för att skapa en sammanhållen institutssektor samt till driften av RISE.

Efterfrågan på RISE:s tjänster är stor och växande. Intäkterna från offentliga utlysningar ökade med 125 miljoner kronor 2018, motsvarande 17 procent, medan näringslivsintäkterna ökade med 117 miljoner kronor, ca 10 procent. Den totala omsättningen i RISE, inklusive Swerea, ökade med 382 miljoner kronor till 3 780 miljoner kronor 2018. RISE har under året satsat totalt 44 miljoner kronor i olika samverkansinitiativ för att bygga tvärvetenskaplig kompetens och utveckla nya erbjudanden och systemlösningar inom RISE:s affärs- och innovationsområden.

En kundgrupp som RISE-instituten riktar särskilda insatser till är små och medelstora företag. Av näringslivsintäkterna, som uppgick till 1 914 miljoner kronor, kom ca en fjärdedel från små och medelstora företag. Samarbetet med andra aktörer i innovationssystemet har också intensifierats för att stärka erbjudandet till små och medelstora företag och under 2018 tillsattes bl.a. ett externt råd i detta syfte. Intäkterna från internationella kunder ökade med 9 procent jämfört med föregående år till 615 miljoner kronor, vilket visar att RISE:s varumärke fortsätter att stärkas i enlighet med regeringens målsättning om att göra RISE till ett internationellt, konkurrenskraftigt institut.

Diagram 3.5 Fördelning intäkter

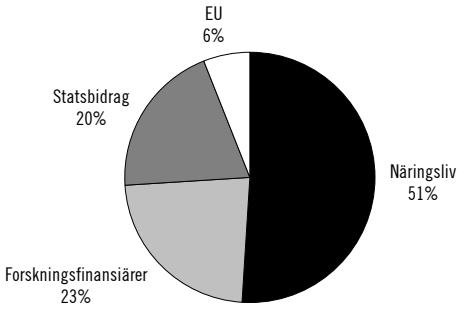

Källa: RISE, årsberättelse 2018.

En del i RISE-institutens verksamhet är deltagande i nationella program för att därigenom bidra till stärkandet av innovationssystemet.

RISE-instituten är t.ex. aktiva i de strategiska innovationsprogrammen och i Vinnovas program Vinnväxt, samt i de strategiska forskningsområden som drivs av lärosäten. Totalt svarar EU-projekten hos industriforskningsinstituten för 225 miljoner kronor i intäkter, vilket är en minskning jämfört med föregående år (247 miljoner kronor).

En kundundersökning genomfördes under 2018 som visade att 91 procent av de tillfrågade ansåg att samarbetsprojektens resultat har kommit till nytta i deras verksamhet.

Konsolideringen av RISE-instituten har fortsatt under året. I juni 2018 fusionerades RISE Holding med det helägda dotterbolaget RISE Research Institutes of Sweden AB (RISE AB). Fusionen innebar att RISE AB blev moderbolag i koncernen och RISE Holding upphörde att existera. Sedan den 1 oktober 2018 ingår huvuddelen av Swerea: IVF, SWECAST, SICOMP och delar av KIMAB i RISE AB. Resterande delar av KIMAB, samt MEFOS har gått samman i koncernen Swerim som ägs till 20 procent av RISE AB.

Internationellt forsknings- och innovationssamarbete

Insatser för att främja företagens innovationsarbete genomförs även genom internationella samarbeten. De största insatserna genomförs inom ramen för EU:s ramprogram för forskning och innovation, Horisont 2020, där svenska aktörer kontrakterat finansiering på 13,9 miljarder kronor under ramprogrammets första fem av sju år. Näringslivet i Sverige kontrakterar drygt en fjärdedel av dessa beviljade medel och står för över en tredjedel av det svenska deltagandet. Inom ”SME-instrumentet”, som riktar sig till enskilda innovativa företag, och som numera ingår i pilotsatsningen europeiska innovationsrådet, har hittills 181 svenska små och medelstora företag beviljats ca 1,1 miljarder kronor. Omfattande satsningar för att främja innovation genomförs även med medel från Europeiska regionala utvecklingsfonden (se utg.omr. 19 avsnitt 2.5.1).

För att stärka det svenska forsknings- och innovationssystemets kapacitet till internationell samverkan, genom förstärkt kontakt med för Sverige strategiskt viktiga internationella innovations-, forsknings- och högre utbildningsmiljöer, finns innovations- och forskningskontor vid ambassaderna i Brasilien, Indien, Japan, Sydkorea, Kina och USA. Under 2018 har kontoren bl.a. bistått i utvecklingen av nya och befintliga avtal mellan svenska och utländska aktörer i respektive land. Kontoren har även bidragit till framdriften i strategiska innovationspartnerskap, stöttat universitetssamarbeten och genomfört andra kontaktskapande aktiviteter, samt bistått svenska forskningsfinansiärer i bilaterala innovations- och forskningsutlysningar. De nya kontaktytor som kontoren skapar har ökat kapaciteten att attrahera humankapital, investeringar, kompetens och talanger till Sverige.

Samverkan och smart industri

Samverkan för innovativa lösningar

Genom de strategiska samverkansprogram som lanserades den 1 juni 2016, har regeringen tillsammans med näringsliv, universitet och högskolor samt offentlig sektor kraftsamlat på områden relaterade till samhällsutmaningar där Sverige ligger långt framme och har komparativa fördelar. Arbetet har skett inom fem tematiska samverkansprogram: Nästa generations resor och transporter, Smarta städer, Cirkulär och biobaserad ekonomi, Life science samt Uppkopplad industri och nya material. Samverkansprogrammen har haft nära koppling till de strategiska innovationsprogrammen hos Verket för innovationssystem (Vinnova), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) och Statens energimyndighet (STEM).

Som en konsekvens av samverkansprogrammet Uppkopplad industri och nya material har flera åtgärder initierats, exempelvis större satsningar på testbäddar av strategisk betydelse för verkstads- och processindustri, i syfte att påskynda innovationstakten i branscherna. Andra exempel är nya initiativ för att främja innovationssamarbeten mellan större industribolag och småföretag eller startup-företag samt kraftsamlingar för industriell additiv tillverkning s.k. 3D-printingbland. På materialområdet märks bl.a. satsningar på testbäddar för lättviktsprodukter med avancerade material i Olofström och Piteå samt SWEbeams-projektet, som ska samla och koordinera aktörer inte minst inom industrin kring användningen av anläggningarna MAX IV och ESS. Gemensamt för merparten av åtgärderna är att de bygger vidare på tidigare satsningar och innebär att aktörer och resurser koncentreras, i syfte att uppnå större effekt.

Samverkansprogrammet Cirkulär och biobaserad ekonomi har inom ramen för de utpekade prioriterade områdena initierat flera satsningar. Sveriges hittills största satsning på grundforskning för att ta fram nya material och specialkemikalier från skogsråvara genomförs inom ramen för projektet Treesearch. En nationell plattform för den hållbara textila värdekedjan har inrättats vid Högskolan i Borås. En plattform för att utveckla hållbara biobränslen för flyg lanserades den 15 april 2019 med RISE, SAS AB och Swedavia AB i spetsen. Ett innovationskluster för etanol och flytande biogas har inrättats liksom en kompetensplattform för växtförädling i syfte att stärka konkurrenskraften i jordbruket och säkra framtidens behov av bioråvara vid Sveriges lantbruksuniversitet. Regeringen har också den 12 april 2018 beslutat att inrätta en delegation för cirkulär ekonomi (M2018/01090/Ke). Syftet är att nationellt och regionalt stärka omställningen till en resurseffektiv, cirkulär och biobaserad ekonomi. Delegationens uppgifter är att ge råd till regeringen, identifiera hinder och fungera som katalysator, samt vara ett kunskapscentrum och en samordnande kraft för omställningen. Delegationen har placerats hos Tillväxtverket.

Som ett resultat av samverkansprogrammet för Life science har flera insatser för att öka innovation, dialog och sektorsövergripande samverkan mellan universitet och högskolor, myndigheter, näringsliv samt hälso- och sjukvård identifierats och realiserats, bl.a. kring utveckling och implementering av precisionsmedicin. Samordningsfunktionen för life science inom Regeringskansliet (Life science-kontoret) har påbörjat arbetet med en nationell strategi för life science bl.a. utifrån den färdplan som beslutades i juni 2018, Färdplan life science – vägen till en nationell strategi.

I samverkansprogrammet Smarta städer har åtta områden prioriterats där ett fokuserat arbete har skett. Exempel på prioriterade områden är Öppna data, Framtidens bebyggelse i en smart stad, Digitaliserad planprocess och Digitalisering för socialt sammanhållna städer. I mars 2018 beslutades om en utökning och breddning av satsningen på Smart City Sweden vilket bl.a. resulterat i att mobilitet, digitalisering, stadsplanering och social hållbarhet tillkommit som centrala teman för plattformen vid sidan av energi, klimat och miljö som sedan tidigare varit i fokus. Dessutom har sex regionala noder knutits till plattformen.

Samverkansprogrammet Nästa generations resor och transporter har initierat ett antal större, insatser för ett långsiktigt hållbart transportsystem. Det rör bl.a. projekt inom uppkopplade, samverkande, automatiserade, delade och elektriska fordon i samhällssystem, nya mobilitetslösningar med bl.a. kollektivtrafik, men även nya typer av innovationsupphandling inom drift och underhåll på järnvägsområdet. Genom fokusering och kraftsamling har aktörer gått samman för att lösa utmaningar inom transportsystemet.

Samverkansprogrammen är även en plattform för de tre bilaterala innovationspartnerskap som under 2017 och 2018 inletts med Tyskland, Frankrike och Indien. Inom ramen för det svenska-tyska innovationspartnerskapet har Vinnova och dess tyska motsvarighet under året gjort en gemensam utlysning med syfte att finansiera små och medelstora företags samverkan i forsknings- och innovationsprojekt. Vinnova har här avsatt 40 miljoner kronor för sammanlagt tre utlysningar. Innovationspartnerskapet med Indien omfattar samarbete inom bl.a. transport och e-mobilitet, energi, miljö- och klimatteknik, smarta städer samt hälsa och life science. Under 2018 och våren 2019 har partnerskapet fördjupats genom framtagande av en gemensam handlingsplan. Inom ramen för partnerskapet har Vinnova i april 2019 tillsammans med ett indiskt departement (Department of Science and Technology) lanserat en utlysning för näringslivsdrivna innovationsprojekt inom smarta städer, miljö- och klimatteknik samt digitalisering.

Samverkansprogrammen fortsätter under mandatperioden med något förändrad utformning. Programmen är nu inriktade på hälsa och life science, kompetensförsörjning och livslångt lärande, näringslivets digitala strukturomvandling, samt näringslivets klimatomställning, vilket presenterades i juli 2019.

Regeringen tillsatte i augusti 2018 kommittén för teknologisk innovation och etik. Kommittén har i uppdrag att kontinuerligt lämna policyutvecklande förslag och att belysa etiska överväganden kopplat till ny teknik. Det kan exempelvis handla om hinder i form av lagstiftning, anpassning av regelverk eller behov av förändrade arbetsformer. Kommittén har inledningsvis fått direktiv att fokusera på och lämna förslag inom

tillämpningsområdena precisionsmedicin, uppkopplad industri och automatiserade fordon, farkoster och system (dir. 2018:85).

Smart industri

I januari 2016 beslutade regeringen om en strategi för smart industri (N2016/07305/FÖF). Fram till 2018 har totalt 82 åtgärder initierats vilka innefattar insatser inom strategins fyra fokusområden digitalisering, hållbarhet, kompetensförsörjning samt forskning och innovation. Horisontella åtgärder har ytterligare bidragit till att underlätta omställning och förnyelse av svensk industri. Flertalet insatser har finansierats via anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling*.

Satsningen Digitaliseringslyftet initierades i mindre skala redan i december 2015, och skalades sedan upp till ett nationellt genomförande i oktober 2016 (N2016/06499/FÖF). Satsningen genomförs av Tillväxtverket, med syfte att utveckla den svenska industrins konkurrenskraft genom ökad användning av digital teknik i små och medelstora industriföretag och industrinära tjänsteföretag. En viktig del i genomförandet är projektet Kickstart som genomförs gemensamt av Teknikföretagen, IF Metall och RISE, i form av workshoppar i mindre grupper med hundratals företag runt om i landet. Av de ca 300 företag som hittills har genomgått Kickstart uppger 94 procent att de efter avslut har påbörjat nya digitaliseringsprojekt eller ökat tempot i pågående projekt. Tillväxtverket har också finansierat coachning till företag som vill digitalisera sin verksamhet. Enligt Tillväxtverket har arbetet i Digitaliseringslyftet varit framgångsrikt och hittills över 500 företag deltagit i projektet. Utmaningar med att rekrytera bolag har dock lett till att målsättningarna om antal deltagande företag t.o.m. 2019 har behövt reduceras från ca 1 400 till ca 1 000.

I januari 2018 lanserade regeringen Robotlyftet – en satsning riktad till små och medelstora industriföretag för att främja automatisering och robotisering, som genomförs av Tillväxtverket under 2018–2021. I mars 2019 rapporterade Tillväxtverket att flera pilotprojekt genomförts, som nått ut till 120 företag, varav 84 gått vidare och gjort förutsättningsstudier och 40 genomfört förstudier. Lärandet från piloterna utgör modell för kommande verksamhet.

I oktober 2018 presenterades utredningen Anpassad miljöprövning för grön omställning (Ds 2018:38) som en åtgärd inom Smart industri. Utredningen tillsattes i januari 2018 för att se över hur miljöprövningssystemet kan ändras för att främja investeringar som bidrar till en grön omställning samt hur miljöprövningsprocessen i övrigt kan bli mer effektiv (M2018/00234/Me).

Regeringen har uppdragit åt Domstolsverket och länsstyrelserna att fr.o.m. verksamhetsåret 2020 kunna bidra med uppgifter till en samlad statistik för miljötillståndsprövningen (Ju2018/05332/DOM och N2018/05852/FÖF). Vidare har regeringen uppdragit åt Naturvårdsverket att förbereda så att myndigheten fr.o.m. 2021 kan ansvara för en samlad statistik för miljötillståndsprövningen avseende föregående verksamhetsår (M2018/01949/Me). I uppdraget ingår att ta emot, sammanställa, analysera och presentera de uppgifter om miljötillståndsprövningen som Domstolsverket och länsstyrelserna har fått i uppdrag att ta fram.

Regeringen uppdrog i februari 2018 åt Tillväxtverket att tillsammans med Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) fortsätta att driva jobbsprånget (N2018/01431/FÖF). Jobbsprånget syftar till att utifrån företagens perspektiv och efterfrågan matcha nyanlända akademiker inom något av områdena ingenjörsvetenskap, naturvetenskap, arkitektur eller ekonomi, mot företag i behov av praktikanter. Jobbsprånget har bedrivits sedan 2016 och enligt IVA:s uppföljning får ca 70 av 100 praktikanter en anställning efter genomförd praktik, antingen på praktikplatsen eller hos annan arbetsgivare.

Jobbsprånget har god geografisk spridning och finns på ca 50 orter från Kalix i norr till Malmö i söder. Jobbsprånget är en efterfrågad möjlighet både bland arbetssökande nyanlända och arbetsgivare inom de utpekade områdena. Under 2018 ställde 161 företag upp med praktikplatser, 1 657 personer sökte en praktikplats och 221 personer fick en praktikplats varav hälften var kvinnor. De vanligaste områdena är teknik och ekonomi. Satsningen genomförs med delfinansiering från Wallenbergsstiftelserna (se även utg.omr. 14 avsnitt 3.4.2).

En utmaning för industrins långsiktiga kompetensförsörjning är att många industrirelevanta gymnasieutbildningar har ett lågt

söktryck och att könsfördelning mellan flickor och pojkar är skev.

Regeringen gav i oktober 2016 i uppdrag åt Tillväxtverket att främja samverkan mellan skola och industri för att motverka arbetskraftsbrist. Uppdraget slutrapporterades 2019 (2019/05323/BI). Under perioden 2016–2018 har 8,6 miljoner kronor använts för sex projekt runt om i landet för att utveckla modeller för samverkan mellan skola och industri. Genom insatserna har t.ex. ca 4 000 elever deltagit i aktiviteter som öppnat upp industrin för skolelever. Fortbildning av drygt 150 lärare har genomförts i syfte att utveckla undervisningen i teknik och programmering. Utvärdering av projektinsatserna visar att många av aktörerna har visat intresse att fortsätta utveckla de metoder och modeller man arbetat med, men att projektberoendet är påtagligt, och att långsiktighet är svårt att åstadkomma.

Regeringen har gett Tillväxtverket i uppdrag att under perioden 2016–2018 stimulera och verka för strategiskt kompetensförsörjningsarbete i små och medelstora företag inom industri och industrinära tjänstesektor (N2016/06227/FÖF). Regeringen beslutade under 2018 att förlänga uppdraget till 2019. Totalt för perioden 2016–2019 uppgår finansieringen till 19 miljoner kronor från anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling*. Tillväxtverket genomför uppdraget genom att finansiera fem projekt i sju regioner, samt genom att ta fram ett digitalt kompetensförsörjningsverktyg för små företag som stöd för att behålla och öka sin konkurrenskraft. Insatserna syftar till att stimulera ett mer strategiskt arbete samt att testa och sprida verktyg som kompetenskartläggning och validering av kompetens. Validering har varit ett relativt okänt begrepp i målgruppen, enligt den löpande utvärderingen, som också trycker på vikten av att koppla arbetet till konkret affärsnytta. Hittills har ca 70 företag deltagit och ca 680 valideringar genomförts.

Regeringen gav 2016 i uppdrag åt Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden) att under 2017–2020 stärka investeringsfrämjandet för att bidra till att investerare, industriföretag och industriellt relevanta startupföretag väljer att förlägga produktion, industrinära tjänsteverksamhet, forskning, utveckling och testverksamhet i Sverige (N2016/07305/FÖF).

Genom att förstärka förutsättningarna för samarbetet mellan åtta regionala och lokala aktörer samt Business Sweden i Sverige och i utlandet har ett proaktivt arbetssätt införts beträffande strategiskt viktiga utlandsägda bolag som skulle kunna nyetablera eller expandera sin industriella verksamhet i Sverige. Arbetet har bl.a. resulterat i fem industriella investeringar i Sverige som bedöms som högkvalitativa av Business Sweden. Investeringarna summerar till totalt 450 miljoner kronor och innebär att 515 strategiskt viktiga arbetstillfällen tillförts eller kunnat kvarstå i Sverige. Dessa investeringar ingår bland de investeringar som redovisas i avsnitt 4.4.2.

Tillväxtverket har slutfört regeringens uppdrag att under 2016–2018 verka för att nyindustrialiseringsstrategin Smart industri genomförs på regional nivå och stötta aktörer med regionalt utvecklingsansvar i deras arbete för förnyelse i industrin (N2016/02958/FÖF). Under perioden har 20,6 miljoner kronor använts av de 25 miljoner kronor av anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling* som tillfördes genom uppdraget. Cirka 16,6 miljoner kronor har beviljats i förstudie- och genomförandeprojekt där aktörer med regionalt utvecklingsansvar varit delaktiga och där arbetet resulterat i kartläggningar och analyser av länens förutsättningar för att möta industrins framtida utmaningar med fokus på framför allt industrins digitalisering och kompetensförsörjning. Uppnådda resultat är stärkta förutsättningar för en smartare industri genom ökad kunskap hos olika aktörer i länen om de små och medelstora företagens behov och utmaningar. Regeringen bedömer att det i alla län drivs projekt eller insatser som ligger i linje med strategins inriktning. Fler än 500 företag har nåtts av generella kunskapshöjande aktiviteter och över 100 företag har involverats i arbetet genom rådgivning och coachningsinsatser. Smart industri-strategin har förankrats regionalt och förstudieprojekten har stärkt regionala förmågor.

Resultaten har fungerat som viktiga kunskapsunderlag inför det fortsatta arbetet med att verka för industrins förnyelse regionalt. Mot den bakgrunden beslutade regeringen 2018 om ett fortsättningsuppdrag, Smart industri i regionerna, (N2018/00532/FÖF). Uppdraget ger goda möjligheter för regionala aktörer att följa upp och konkretisera bl.a. pilotprojekt

inom digitalisering och kompetensförsörjning. Gemomförandeprojekt har medfinansierats i 20 av 21 regioner. Beslut om projektmedel till 19 projekt med en totalsumma om 65,5 miljoner kronor har fattats under perioden december 2018 till mars 2019. Då projekten nyligen har startats är det ännu för tidigt att se några generella resultat och effekter av uppdraget.

I mars 2018 lämnade regeringen över skrivelsen En politik för tillväxt och utveckling i svensk industri (skr. 2017/18:202) till riksdagen. Skrivelsen sammanfattar regeringens analys och insatser samt fortsatta utmaningar på området. Riksdagen har tillkännagivit för regeringen att politiken bör utformas så att den tillhandahåller grundläggande och nödvändiga förutsättningar för att svensk industri ska växa och nå sin fulla potential (bet. 2017/18:NU16, punkt1, rskr. 2017/18:322). Regeringen anser att den samlade politik som förs inom näringspolitiken som helhet samt inom andra processer som regeringen initierat, t.ex. energiöverenskommelsen, exportstrategin, den långsiktiga infrastrukturplaneringen, livsmedelsstrategin, den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 svarar mot riksdagens tillkännagivande. Sverige ska gå före på klimat- och miljöområdet och bli världens första fossilfria välfärdsland. Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Därmed anser regeringen att riksdagens tillkännagivande är slutbehandlat.

Hållbar mineralnäring

Den svenska gruvindustrin är fortsatt mycket betydelsefull för EU. Under 2018 bröts 82 miljoner ton malm i Sverige, vilket motsvarar en ökning med 4 procent jämfört med föregående år. Gruvbranschens sammanlagda omsättning under 2018 uppgick till ca 58 miljarder kronor och vid årets utgång var ca 7 000 personer anställda direkt i gruvnäringen (underentreprenörer ej inräknade). Vid årsskiftet 2018/19 fanns det 15 gruvor med koncession och brytning i Sverige. Av dessa var 14 metallgruvor. Över lag föll metallpriserna under 2018 men malmproduktionen var den högsta någonsin. Vid årsskiftet 2017/18 fanns 608 gällande undersökningstillstånd. Motsvarande siffra för årsskiftet 2018/19 är 594.

För en fortsatt konkurrenskraftig mineralnäring har regeringen genomfört ett antal insatser för näringens förnyelse. Arbetet med effektivisering av miljöprövning för minskade ledtider pågår sedan flera år inom ramen för regeringens strategi Smart industri. I detta arbete beaktas bl.a. resultat som framkommit inom ramen för åtgärdsprogrammet för den svenska mineralstrategin som slutfördes under 2017.

Inom ramen för strategin Smart industri har Tillväxtanalys redovisat det framtida behovet av innovationskritiska metaller och mineral (N2017/01780/FÖF). Myndigheten redovisar åtgärdsförslag som syftar till att minska den institutionella risken som man bedömer har ökat i Sverige de senaste åren. Exempelvis föreslås att den geologiska kompetensen i bl.a. företag, och myndigheter måste säkras och att mer medel kan behövas till grundläggande och tillämpad forskning som syftar till att den långsiktiga expertkunskapen om svensk geologi stärks och säkerställs.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har bl.a. haft i uppdrag att kartlägga Sveriges möjligheter att utvinna metaller och mineral för miljö- och teknikinnovationer från primära och sekundära källor (N2016/06368/FÖF). En metodik för kartläggning av innovationskritiska metaller och mineral i större skala har tagits fram och redovisats inom ramen för uppdraget. I slutredovisningen av uppdraget gör SGU bedömningen att det i Sverige finns betydande geologisk potential för att hitta mineraliseringar med innovationskritiska metaller och mineral (N2018/01030/FÖF). Vidare påvisar SGU att i flertalet av de områden och fyndigheter som identifierats pågår redan i dag aktiv prospektering och forskning om utvinning av kritiska råmaterial. Det finns i dagsläget ingen produktion av kritiska råmaterial i någon svensk gruva. Detaljerad kartering i SGU:s regi samt länsvis malmdokumentation pågår i flera områden i Bergslagen. Under 2018 uppdrog regeringen åt Tillväxtanalys att analysera möjligheter för spårbarhet och hållbarhetsmärkning för metaller och mineral som exempelvis standardisering, certifiering och märkning, samt beskriva för- och nackdelar med olika alternativ (N2018/01708/FÖF). Myndigheten föreslår att regeringen genom ägaranvisning ska ge ett svenskt forskningsinstitut i uppdrag att etablera ett certifieringscentrum för metaller och mineral samt återvinning av metaller. Tillväxtanalys

föreslår även att en myndighet bör få i uppdrag att undersöka slutkonsumenters hållbarhetspreferenser och val av konsumentprodukter i EU:s medlemsländer som underlag för att kunna påverka utvecklingen av EU-direktiv. Uppdraget slutredovisades under februari 2019 (N2019/00537/BI).

Immaterialrätt

Möjligheten till immaterialrättsligt skydd är en viktig förutsättning för fortsatta investeringar i kunskapsbaserat kapital. Inflödet avseende nationella varumärkesansökningar minskade under 2017, vilket skulle kunna härledas till en nedgång i antalet nystartade företag. Antalet inkomna nationella patentansökningar ligger däremot stabilt. En stor del av de inlämnade ansökningarna går vidare till handläggning och slutligt beslut, vilket kan förklaras av att Patent- och registreringsverket (PRV) ytterligare förbättrat informationen till de sökande om vikten av genomarbetade ansökningar som en del i en strategisk hantering av immateriella tillgångar. För att förbättra handläggningstider och leveransmål har myndigheten arbetat för att öka produktiviteten i verksamheten, vilket slagit väl ut; under 2018 förbättrades produktiviteten med nio procent. Under 2018 anvisades 317 miljoner kronor i anslag till PRV (anslaget 1:21 *Patent- och registreringsverket*).

De senaste åren har arbetet med att informera om och bidra till ökad förståelse för hantering av immateriella tillgångar hos företag och aktörer inom det offentliga innovationssystemet blivit en allt mer central del av verksamheten. PRV har under 2018 fortsatt sitt arbete med de särskilda regeringsuppdragen om informationsspridande och kunskapshöjande insatser för att stärka företags och aktörers förståelse för de immateriella tillgångarnas betydelse (N2016/02167/IF). Likaså har PRV:s informationsinsatser som syftar till att minska upphovsrättsintrången i den digitala miljön fortsatt under 2018, t.ex. har Upphovsrättsskolan, en digital plattform riktad till främst lärare och elever i grundskolan, lanserats.

Analys och slutsatser

Det svenska näringslivets innovationsförmåga och förnyelse är god men behöver stärkas. Indikatorn som beskriver företagens utgifter för forskning och utveckling visar en ökning jämfört med föregående år. Insatser finansierade av flera forskningsfinansiärer och myndigheter för främjande har genomförts för att bidra till dessa ökade investeringar och därmed sannolikt lett till fler innovationssamarbeten. Särskilt har insatser genomförts som rör digitalisering och det ändrade kompetensbehovet i näringslivet. Då det gäller patent-, varumärkes- och designansökningar visar data inte på några större förändringar över perioden 2014–2017.

Regeringen har tagit initiativ för att stärka innovationsverksamheten i företag och öka andelen innovativa snabbväxande företag. Inriktningen har varit att öka näringslivets investeringsvilja genom att stärka incitamenten för olika typer av gränsöverskridande samverkan. Innovations- och forskningskontoren i utlandet bedöms ha skapat bättre förutsättningar för att utveckla och genomföra internationella forsknings- och innovationssamarbeten genom nya kontaktytor med viktiga aktörer i olika länder samt genom stöd och rådgivning till aktörer i Sverige. Företagens investeringar i FoU, nätverk och samarbeten, patent, upphovsrätt, design och varumärken är centrala i en innovationsdriven ekonomi. Samverkan är därför ett nyckelord i regeringens innovationsfrämjande arbete och präglar flera större initiativ inom innovationsområdet under de senaste två åren.

Vinnova är involverat i centrala delar av statens insatser för att stärka innovationskraften i samhället genom att möjliggöra samarbeten samt stötta och påskynda innovativa processer. Sammantaget gör regeringen bedömningen att Vinnovas insatser bidrar till att stimulera investeringar i kunskapsbaserat kapital genom att stärka samverkan mellan forskningsorganisationer, företag och andra typer av organisationer samt genom innovationsstödjande insatser riktade mot företag. Vidare gör regeringen bedömningen att industriforskningsinstituten har en roll i innovationssystemet och bidrar till lösningar för hållbar tillväxt i näringslivet.

Regeringens bedömning är att samverkansprogrammen har varit framgångsrika. Utöver strategiska diskussioner och närmare prioritering av insatsområden för samverkan har det inom

samverkansprogrammen etablerats ett stort antal tematiska arbetsgrupper och en rad projekt har definierats och realiserats med finansiering från såväl offentliga aktörer som näringsliv och intresseorganisationer.

Det sammanhållna arbetet inom Smart industri har skapat en tydlig riktning i den omställning som kommer att vara viktig för svenska företag när det gäller digitalisering, hållbarhet, kompetensförsörjning samt innovation och forskning.

Strategisk kompetensförsörjning i små industriföretag är ett relativt omoget fält. Centralt i arbetet är kopplingen mellan affärsstrategi och kompetensförsörjningsstrategi. Valideringsverktyget är en viktig komponent i det strategiska arbetet, snarare än något som är begränsat till nytta på individnivå. Insatser för att främja investeringar med industri- och innovationsfokus har stärkt det reguljära arbetet inom Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden) och tillfört testbäddar som ett verktyg och fokus för operativa insatser. Regeringens bedömning är att insatserna ökat kunskapen om svenska förhållanden på ett sätt som stärker Sverige som destination för industriella investeringar.

Ökad efterfrågan på batterier till följd av utvecklingen inom förnybar energi och produktion av högteknologiska produkter har drivit upp efterfrågan på metaller som tidigare inte varit särskilt eftertraktade. Behovet av batterimetaller, exempelvis kobolt, litium, grafit och nickel, har bl.a. belysts av den europeiska batterialliansen (EBA). För Europa understödjer batteritillverkning övergången till ren energi och är en strategisk nödvändighet för att modernisera och säkra konkurrenskraften hos den europeiska industrin, inklusive bilindustrin. EU-kommissionen har tagit fram en strategisk handlingsplan med tillhörande åtgärder för att säkerställa konkurrenskraftiga, innovativa och hållbara projekt för batteritillverkning i EU.

Utökad kartläggning av innovationskritiska metaller som Sverige har god potential för att utvinna, är en viktig del i att säkerställa tillgång till hållbart producerade metaller som används i de tekniker som möjliggör fossilfria energilösningar och batterilagring. En förutsättning för att en framtida gruvverksamhet ska kunna vara hållbar är också att det finns tillgång till nödvändig kompetens. Mot bakgrund av de resultat som presenteras i Tillväxtanalys rapport om innovationskritiska metaller och mineral (N2017/06426/FÖF) görs bedömningen att gedigen kompetens om de specifika svenska geologiska förutsättningarna bör säkerställas.

3.5.3 Stärkt entreprenörskap för ett dynamiskt och diversifierat näringsliv

Resultat

För att nå målet för näringspolitiken behövs såväl nya företag som tillväxt i befintliga företag. En mångfald av företag och företagare med olika bakgrund och erfarenheter behövs för att bidra till innovation, sysselsättning och ett konkurrenskraftigt näringsliv. Regeringen har därför inom detta utgiftsområde uppdragit till flera näringspolitiska aktörer att genomföra insatser som syftar till att skapa förutsättningar för individer och företag att utveckla sina affärsidéer. Det handlar t.ex. om insatser för information och rådgivning, inklusive kompetensutveckling, insatser för att bredda mångfalden av företagare och satsningar som syftar till att lyfta hela branscher. Några centrala statliga myndigheter och offentliga aktörer i detta arbete är Tillväxtverket, Verket för innovationssystem (Vinnova) och Almi Företagspartner AB.

Information och rådgivning

Tillgång till information, rådgivning och nätverk har ofta stor betydelse vid nystart samt för små och medelstora företags möjligheter att utvecklas och växa. Den information och rådgivning som staten finansierar eller tillhandahåller ska vara marknadskompletterande och relevant utifrån företagens olika behov och utvecklingsfaser. Insatserna syftar bl.a. till att öka nyföretagandet, främja en mångfald av företagare, stödja utvecklingen i företag med tillväxtpotential och stärka sysselsättningsutvecklingen i företag.

Under 2018 har Almi genomfört ett utvecklingsarbete med grund i bolagets nya strategi som syftar till att öka insatserna till företag med tillväxtpotential. Almi har lanserat nya tjänster inom verksamhetsområdet Affärsutveckling samtidigt som äldre tjänster har fasats ut, vilket bidragit till att antalet kunder och erbjudanden

under 2018 varit något lägre än föregående år. Utöver seminarieverksamheten som omfattade 12 000 deltagare levererades 9 000 affärsutvecklingstjänster till 7 000 kunder under 2018. Uppföljning av effekter i företag som fått del av Almis rådgivning visar att dessa företag har en starkare utveckling vad gäller förädlingsvärde, omsättning och överlevnad än företagen i kontrollgruppen.

Tillväxtverket ska bl.a. verka för att fler och växande företag utvecklas i alla delar av landet. Under 2018 har en mängd insatser genomförts t.ex. en fortsatt utveckling av verksamt.se (se nedan avsnitt verksamt.se), fyra veckolånga acceleratorer inom ramen för konceptet Startup Sweden samt affärsutvecklingscheckar för internationalisering respektive digitalisering (se utg.omr. 19 avsnitt 2.5.1).

Regionala exportcentra erbjuder företag stöd för internationalisering eller inför export och guidar företagen bland offentliga aktörer inom området. Under 2018 har Tillväxtverket samordnat inrättandet av regionala exportcentra i Sveriges alla län. Se vidare Utrikeshandel avsnitt 4.4.1. Tillväxtverket ingår i det europeiska affärsrådgivningsnätverket Enterprise Europe Network och koordinerar verksamheten i Sverige. Genom supportkontoret EU SME Support har Tillväxtverket bl.a. hjälpt drygt 400 företag att hitta rätt EU-finansiering.

Genom verksamhetsbidrag bidrar Tillväxtverket till att det företagsfrämjande systemet erbjuder information och rådgivning som passar företagens behov. Verksamhetsbidragen har bl.a. gått till rådgivning för nyföretagande och affärsutveckling avseende kooperativa företag, unga i högre utbildning och företagare med utländsk bakgrund.

Verksamt.se

Den myndighetsgemensamma webbplatsen verksamt.se samlar information från ett 50-tal myndigheter och efterfrågan på den erbjudna informationen är fortsatt stor. Nästan hälften av de som driver företag känner till verksamt.se och bland de som kan tänka sig att bli företagare känner drygt en fjärdedel till verksamt.se. Andelen som känner till verksamt.se är nästan dubbelt så hög bland unga företagare som bland äldre. Under 2018 ökade antalet användare med 20 procent till drygt 3 miljoner och antalet inloggningar med e-legitimation ökade med 5 procent till 1,85 miljoner. Kundnöjdheten är fortsatt hög, vilket indikerar att tjänsterna motsvarar företagares och potentiella företagares behov.

Under 2018 har utbudet på verksamt.se utvecklats bl.a. genom podcasten Skatteskolan och en interaktiv GDPR-guide, brexit-information och guiden Att tänka på vid export samt Säkerhetstestet för att hjälpa företagare skydda sin information. Även de engelska sidorna har utökats, bl.a. med information om import och export, vilket bidragit till att dess användning ökade med 56 procent.

Under året har också arbetet med att samordna regionala aktörer och utöka erbjudandena av regionalt anpassade tjänster och information fortsatt. Arbetet är en integrerad del i regeringsuppdraget om regionala exportcentra och sedan oktober har alla regioner en egen ingång på verksamt.se. Intresset för de regionala tjänsterna har varit stort; antalet sidhänvisningar ökade med 126 procent mellan första och andra halvan av 2018.

Under 2018 har flera myndigheter arbetat med en målbild för att förenkla myndighetskontakter och uppgiftslämnande genom smarta digitala lösningar och en utveckling av verksamt.se som bl.a. är en delleverans inom Tillväxtverkets uppdrag om Digitalt först (N2017/04844/FF). Vidare har uppdraget om att öka innovationstakten i utvecklingen av verksamt.se (N2018/00712/FF), slutrapporterats. Inom uppdraget har bl.a. en innovationstävling inom ramen för challenges.gov genomförts och arbete påbörjats för att med hjälp av artificiell intelligens (AI) skapa nya tjänster. Se även avsnitt 3.5.4 för information om Serverat och verksamt.se.

Diversifierat företagande

Almi har ett särskilt uppdrag att nå kvinnor och personer med utländsk bakgrund. Målet är att andelen företagare som är kvinnor eller har utländsk bakgrund bland låne- och rådgivningskunder samt portföljbolag ska vara högre än motsvarande andel i företagsstocken och bland nystartade företag. Under 2018 lyckades Almi nå målet vad gäller företagare med utländsk bakgrund, men inte vad gäller företagande kvinnor. Andelen kvinnor bland Almis kunder uppgick 2018 till 28 procent, jämfört med 30 procent i kontrollgruppen. Andelen kunder med utländsk

bakgrund uppgick till 36 procent, jämfört med 23 procent i kontrollgruppen.

Tillväxtverket arbetar på flera sätt med att säkerställa ett företagsfrämjande på likvärdiga villkor. En del i arbetet har under 2018 varit att sprida kunskap, lärdomar och goda exempel till nytta för andra aktörer. Sedan 2016 har Tillväxtverket haft regeringens uppdrag att främja företagande bland nyanlända och utrikes födda kvinnor och män och i budgetpropositionen för 2017 anvisades 59 miljoner kronor för insatser för att fånga upp nyanlända med erfarenhet av företagande så att de kan ges möjlighet att bli företagare även i Sverige. Tillväxtverket har genomfört utlysningar för projekt som syftat till att främja nyanlända kvinnors och mäns företagande. Under 2018 har arbetet med att sprida kunskap och erfarenheter från projektens arbete fortsatt. Projekten genomförs över hela landet utifrån olika regionala och lokala förutsättningar. I oktober 2018 hade drygt 420 nya företag startats inom ramen för uppdraget.

Som en del i utvärderingen av programmet Främja kvinnors företagande har Myndigheten för tillväxtpolitiska analyser och utvärderingar under 2018 utvärderat affärsutvecklings- och innovationsinsatser som ingick i programmet (Tillväxtanalys PM 2018:21). Utvärderingen visar att företagen som deltog i insatserna har växt mer med avseende på produktions- och förädlingsvärde än jämförbara företag som inte deltog i programmet. De företag som fick checkar hade en starkare utveckling avseende produktions- och förädlingsvärde än företag som deltog i projektverksamhet, men det finns ingen noterbar skillnad i sysselsättningstillväxt för mottagare av checkar.

I budgetpropositionen för 2018 anvisade riksdagen medel för att främja utrikes födda kvinnors företagande (anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling*). Därefter uppdrog regeringen åt Tillväxtverket att genomföra en satsning om totalt 53 miljoner kronor 2018–2021 (N2018/00213/FF). Inom ramen för detta uppdrag har Tillväxtverket under 2018 beviljat stöd till projekt som bl.a. syftar till att skapa nätverk, utveckla mentorprogram och sprida framgångsrika modeller för att främja utrikes födda kvinnors företagande.

Inom utgiftsområdet finansieras även riktade insatser för att stödja ungas entreprenörskap och företagande (anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling*). Tillväxtverket har i uppdrag att främja och vara samordnande i frågor som rör entreprenörskap vid universitet och högskolor, medan Skolverket ansvarar för de insatser som främjar entreprenörskap och företagande bland unga inom grundskolan och gymnasieskolan. Under 2018 fördelade Skolverket 39 miljoner kronor till insatser och aktörer, vilket resulterade i att många elever i skolväsendet fick möjlighet att utveckla sina kunskaper i entreprenörskap och företagande.

Tillväxtverket har beviljat Föreningen för entreprenörskap i högre utbildning, vars medlemmar är Drivhuset, Venture Cup och Business Challenge, verksamhetsbidrag om totalt 24 miljoner kronor för 2017–2019. Under 2018 har verksamheten enligt föreningens rapportering bl.a. resulterat i knappt 2 500 deltagare vid affärsutvecklingsaktiviteter och bidragit till 705 nya företag Under 2018 har Tillväxtverket dessutom bl.a., som ett resultat av ett regeringsuppdrag, erbjudit 48-timmars Innovation Boot Camp vid sex universitet (N2018/02777/FF). Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) har under 2018 fått medel för pilotprojektet Entreprenör för en dag, där skolklasser i årskurs 8 och 9 fått pröva på att praktiskt tillämpa entreprenörskap och delta med sina bidrag i en tävling (N2018/01800/FF). 43 procent av de deltagande eleverna kan tänka sig att testa att driva eget företag i framtiden. Verksamhetsstödet och de riktade insatserna för att stärka entreprenörskap i såväl grundskola och gymnasieskolan som inom högre utbildning har möjliggjort för fler unga att få del av information och kunskap om entreprenörskap samt rådgivning inför företagsstart.

Tillväxtverket har under 2016–2018 haft i uppdrag att, i samråd med Arbetsförmedlingen, genomföra insatser som stimulerar till att fler arbetsintegrerande sociala företag startar och växer för att därigenom öka antalet sysselsatta. (A2016/00424/A). Uppdraget har omfattat totalt 60 miljoner kronor och innehållit satsningar på bl.a. stärkt samverkan och affärsutvecklingscheckar. Resultaten visar på en viss ökning av antalet företag. Sammantaget har genomförda insatser bidragit till att arbetsintegrerande sociala företag stärkt sin affärsmässighet, vilket bidrar till att öka sysselsättningen för personer med svag förankring på arbetsmarknaden och ett hållbart företagande.

Den 1 februari 2018 antog regeringen en strategi för sociala företag – ett hållbart samhälle genom socialt företagande och social innovation,

som pekar ut hur regeringen långsiktigt kommer att arbeta med området (N2018/00710/FF). I anslutning till strategin gav regeringen Tillväxtverket och Vinnova treåriga uppdrag om 60 miljoner kronor vardera för att under 2018–2020 genomföra insatser för att uppfylla strategins mål. Myndigheternas satsningar har bidragit till förbättrade förutsättningar för sociala företag och innovation med bl.a. strategiska investeringar av Vinnova i Nationell kunskapsplattform för social innovation och Social and Health impact center som ska främja utvecklingen av effektmätning. Vinnova har även finansierat elva projekt för stärkt innovationsstöd till sociala företag m.m. Inom ramen för sitt uppdrag har Tillväxtverket under 2018 vidgat sitt arbete som tidigare fokuserat på arbetsintegrerade sociala företag till att även omfatta arbete med samhällsentreprenörskap och socialt företagande utifrån en bredare förståelse av begreppen. Tillväxtverket har även bidragit till att 18 regionala utvecklingsansvariga aktörer tagit fram handlingsplaner för hur de vill stärka socialt företagande och samhällsentreprenörskap i respektive län.

Turism och besöksnäring

Turismen är en av Sveriges mest dynamiska näringar. Turismkonsumtionen uppgick under 2018 till 337 miljarder kronor och ökade därmed med 6 procent jämfört med 2017. Turismens exportvärde, dvs. värdet av utländska besökares konsumtion i Sverige ökade med 144 miljarder kronor dvs. 7,6 procent i jämförelse med 2017. År 2018 var omkring 172 000 personer direkt sysselsatta inom besöksnäringen och ännu fler indirekt. Ungefär 3 000 nya jobb tillkom under 2018, vilket motsvarar en ökning med knappt 2 procent. Ökningen är i paritet med sysselsättningstillväxten för svensk ekonomi som helhet under motsvarande period.

Utredningen Sveriges besöksnäring lämnade i december 2017 slutbetänkandet Ett land att besöka – En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring (SOU 2017:95). I betänkandet föreslås bl.a. att regeringen utvecklar och antar en nationell strategi för hållbar turism och växande besöksnäring. Utredningen remissbehandlades under våren 2018 och är ett viktigt underlag i regeringens fortsatta arbete med utvecklingsinsatser inom besöksnäringen. Vidare uppmärksammade utredningen behovet av mer kunskap på besöksnäringsområdet. Med anledning av behovet av kunskap inom området genomförde Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) under 2018 en riktad utlysning till forskningsprojekt om hållbar turism och besöksnäring (utg.omr. 20).

Tillväxtverket har ett nationellt ansvar för kunskaps- och kvalitetsutveckling samt samverkan och samordning inom turism. Under perioden 2016–2019 har 10 miljoner kronor avsatts årligen för insatser för hållbar utveckling av turismupplevelser för besökande från andra länder. Det är en del av regeringens satsning på besöksnäringen med fokus på naturturism och kulturturism (utg.omr. 24 anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling*). Stora satsningar görs även inom andra politikområden för att tillgängliggöra svensk natur (utg.omr. 17 avsnitt Friluftspolitik samt utg.omr. 20 anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* och anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur*). Natur- och kulturturism är också ett viktigt område inom det nationella skogsprogrammet (se utg.omr. 23).

V.S VisitSweden AB har under 2018 bl.a. varit delaktiga i att genomföra regeringens exportstrategi med särskilda bearbetningar på marknader med tillväxtpotential för turism till Sverige, t.ex. Kina och Indien, marknadsfört hållbar natur- och ekoturism på landsbygden och gjort satsningar på att framhäva svensk design och måltidsturism (utg.omr. 24, anslaget 1:7 *Turistfrämjande*). Vidare har Visit Sweden under året ökat samordningen och effektiviseringen i bolagets arbete på utlandsmarknader.

Analys och slutsatser

Det svenska näringslivets dynamik och mångfald bedöms som fortsatt relativt god. Insatser för ökad diversitet har genomförts och indikatorn för mångfald visar en fortsatt ökning jämfört med föregående år, även om förändringen är måttlig. Insatser har också genomförts för att skapa bättre förutsättningar för entreprenörskap och för små och medelstora företag. Samtidigt minskade nyföretagandet något 2018 jämfört med föregående år. Detta kan delvis förklaras av en god generell utveckling av den svenska ekonomin där kompetensbrist framkommit som den största utmaningen för befintliga företag. Då det gäller

attityder och färdigheter för företagande saknas data för 2018, men ett stort antal insatser både vad gäller informationsspridning och rådgivning har genomförts under året och bedöms uppnå sina syften, vilket exempelvis indikeras av ett ökat nyttjande av tjänster på verksamt.se.

Regeringen konstaterar att verksamt.se har blivit ett centralt redskap för myndigheter att sprida information och kunskap samt vägleda och förenkla för företagare digitalt. Arbetet är myndighetsövergripande och den höga kundnöjdheten, samt ökat antal användare, indikerar att verksamt.se möter reella behov. Det finns utrymme att öka kännedomen om webbplatsen, vilket skulle stärka allmänhetens kunskaper om vad som krävs för att starta och driva företag, samt öka genomslaget för de digitala förenklingsåtgärder som utvecklas. Insatserna för att förvalta och utveckla verksamt.se bedöms sammanfattningsvis ha bidragit till att underlätta processerna för att starta, driva och utveckla företag, och därmed ha bidragit till det övergripande näringspolitiska målet.

Såväl Tillväxtverkets insatser som Almis erbjudanden bedöms bidra till att fler företag får relevant information och rådgivning inför start och uppskalning av verksamhet. Almis rådgivning har stor betydelse för att säkerställa goda förutsättningar för tillvaratagandet av företagens tillväxtvilja i alla delar av landet.

En mångfald av företag och företagare är en förutsättning för ett konkurrenskraftigt, innovativt och inkluderande näringsliv. Enligt indikatorn operativa företagsledare har andelen kvinnor samt kvinnor och män med utländsk bakgrund bland dem som driver företag ökat något. Regeringen bedömer att det finns stor potential i växande företag som drivs av kvinnor och män med utländsk bakgrund och av unga, inte minst för ökad sysselsättning, vilket understöds av Tillväxtverkets undersökning Företagens villkor och verklighet 2017. Insatser som genomförts för att bredda företagandet till olika målgrupper och säkerställa en mångfald av företag har bidragit till delmålet om stärkt entreprenörskap.

Tillväxtverkets och V.S. VisitSweden AB:s respektive insatser för att främja turism och besöksnäring bedöms bidra till att stärka svenska företags konkurrenskraft, skapa nya jobb i alla delar av landet och bidra till integration av utrikes födda som i hög grad arbetar inom besöksnäringen. Näringen är personalintensiv och har en förhållandevis jämn könsfördelning bland anställda och näringsidkare, vilket gör att det finns en efterfrågan på både kvinnor och män. I besöksnäringen finns mångas första steg in på arbetsmarknaden. Hotell, restauranger, nöjesparker och campingar är exempel på delar av besöksnäringen som dessutom skapar många jobb under sommaren vilket för unga människor ger en viktig erfarenhet från arbetsmarknaden. Totalt rör det sig om mer än 20 000 sommarjobb och det utgör mer än vart sjätte sommarjobb, enligt uppgifter från SCB som branschorganisationen Visita låtit ta fram.

Naturturismen och kulturturismen har potential att växa mer i hela landet, där bl.a. nationalparker är viktiga besöksmål. Turismen bidrar också till att det blir attraktivt att bo, leva och verka i hela landet.

VisitSweden AB:s insatser för att marknadsföra Sverige utomlands bedöms bidra positivt till Sverigebilden och Sveriges attraktionskraft som turistland utomlands, fler utländska besökare och att besökare förlänger sina vistelser i Sverige. Samtidigt innebär turismen att frågor om klimat och hållbarhet aktualiseras i allt högre grad. Det är därför viktigt att öka besöksnäringens och turismens bidrag till hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling i hela landet.

3.5.4 Ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företags konkurrenskraft

Resultat

Goda ramvillkor för företag och företagande är en grundläggande förutsättning för att stärka de svenska företagens konkurrenskraft. Företag behöver enkla, tydliga och förutsägbara regelverk, som inte skapar snedvridande incitament, tolkningsproblem eller medför höga administrativa kostnader. Företagen behöver även god tillgång till kapital för att kunna utveckla sin verksamhet och växa. Regelverk och administrativa system behöver kontinuerligt ses över och moderniseras för att anpassas till ekonomins övergripande utveckling och skapa handlingsutrymme för entreprenörskap och företagsutveckling. Regeringen föreslår och genomför därför lagändringar, initierar utredningar och ger uppdrag till ett flertal myndigheter i syfte att skapa förbättrade ramvillkor för företagande.

Även väl fungerande marknader är av stor betydelse för samhällsekonomin, företag och konsumenter. Regeringens arbete för väl fungerande marknader med effektiv konkurrens samt ändamålsenliga ekonomiska stödåtgärder, vårdar marknadsdynamiken och säkerställer att konkurrenskraftiga företag har en arena att utveckla och pröva sina affärsidéer på så att de kan växa, anställa och därigenom skapa jobb. Konkurrensverket är en central myndighet inom området. Några centrala myndigheter och offentliga aktörer för att utveckla ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företagens konkurrenskraft är Tillväxtverket, Bolagsverket, Patent- och registreringsverket (PRV) och Almi Företagspartner AB (Almi).

Även konsumentpolitiken bidrar till väl fungerande marknader genom att verka för pålitliga affärsmetoder och välinformerade konsumenter (utg.omr. 18 avsnitt 4.4).

Ramvillkor för företag

Med ramvillkor för företag och företagande avses generella regelverk som anger villkor och förutsättningar för att starta, driva, äga, utveckla och avveckla företag. Dessa villkor påverkar i hög grad företagens vardag och den närmare utformningen kan vara avgörande för centrala beslut i företagen som t.ex. investeringar, lokalisering och anställning.

Åtgärder för att skapa goda ramvillkor för företag

För att underlätta för enmansföretag att anställa och växa infördes den 1 januari 2017 en nedsättning av arbetsgivaravgifter för enskilda näringsidkare som anställer en första person. Den 1 januari 2018 utvidgades nedsättningen till att även gälla för vissa aktiebolag och handelsbolag.

I somras förlängdes den längsta tid som ett enmansföretag som anställer en första person kan erhålla nedsättningen, från 12 till 24 månader (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Ändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2019 och tillämpas på anställningar som påbörjats efter den 28 februari 2018. Nedsättningen av arbetsgivaravgifter för den först anställda innebär att arbetsgivaravgifterna under högst 24 månader sänks från 31,42 procent till 10,21 procent för den först anställda medarbetaren i företaget.

För att underlätta ungas inträde på arbetsmarknaden sätts arbetsgivaravgifterna och den allmänna löneavgiften för personer som vid årets ingång har fyllt 15 men inte 18 år ned till 10,21 procent (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2019 och tillämpas på ersättningar som utges efter den 31 juli 2019.

I syfte att öka sysselsättningen och tillväxten samt omvandla svart arbete till vitt infördes 2007 rutavdraget för hushållsnära tjänster. En utvärdering från Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) fann positiva effekter på anställningar, nettoomsättning, arbetsproduktivitet och överlevnad i jämförelse med kontrollgruppen. Utvärderarna uppskattar även att kostnaden per skapat jobb är på samma nivåer som andra liknande reformer. (Tillväxtanalys PM 2019:08). Den 5 juni 2019 tillsatte regeringen en utredning för att utreda ytterligare utvidgningar av rutavdraget fler tjänster i form av tvättarbete som utförs utanför bostaden, för ommöblerings- och bortforslingstjänster samt trygghetstjänster. Utredningen ska även föreslå en höjning av taket för rutavdraget till 75 000 kronor samt analysera behovet och lämpligheten av en särskild utvidgning av rutavdraget till äldre personer. Uppdraget ska redovisas senast den 15 januari 2020.

Enligt tidigare regler kunde en försäljning av ett fåmansföretag till en närstående medföra högre beskattning än om företaget sålts till en utomstående person. För att underlätta för generationsskiften i fåmansföretag har regeringen i propositionen Nya skatteregler för ägarskiften mellan närstående i fåmansföretag (prop. 2018/19:54, bet. 2018/19:SkU17, rskr. 2018/19:208) föreslagit att samma skatteregler ska gälla vid en överlåtelse av ett fåmansföretag till en närstående som till en utomstående. Förslaget trädde i kraft den 1 juli 2019.

Den digitala utvecklingen innebär att konsumenter tillgodogör sig varor och tjänster på ett nytt sätt. För att lika goda skattemässiga villkor ska gälla för att tillhandahålla böcker och andra publikationer i elektronisk form som i fysisk form lämnade regeringen i proposition Extra ändringsbudget för 2019 – Sänkt mervärdesskatt på elektroniska publikationer (prop. 2018/19:73) förslag om att sänka mervärdesskatten på elektroniska publikationer till samma skattesats som gäller för fysiska publikationer, dvs. sex procent.

Långa betalningstider inom näringslivet skapar likviditetsproblem hos leverantörerna. Vid en dags minskad betalningstid uppskattas likviditetsförskjutningen till 5,2 miljarder kronor från stora till mindre företag. Kortare betalningstider är en förutsättning för tillväxt och konkurrens. På regeringens initiativ har näringslivet tagit fram en uppförandekod. Koden lanserades den 13 juni 2018. Hittills har 37 företag anslutit sig till koden. Vid sidan av detta har regeringen fortsatt arbetet med förslaget om Krav på rapportering av betalningstider på området (N2017/07725/KSR). En promemoria avseende vissa kompletteringar (N2019/01251/MK) har remitterats. Ärendet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Regeringen har tillsatt en utredning för att föreslå hur arbetsrätten kan moderniseras och anpassas efter dagens arbetsmarknad samtidigt som en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls (dir. 2019:17). Utredaren ska i dessa frågor och generellt särskilt beakta mindre företags behov av flexibilitet. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 maj 2020.

Den 15 februari 2018 tillsatte regeringen en utredning för att undersöka om det statliga stödet vid korttidsarbete kan göras mer konkurrenskraftigt (dir. 2018:5). Motivet var att långsiktigt stärka Sveriges konkurrenskraft och svensk industri samt värna sysselsättningen i hela landet, både i hög- och lågkonjunktur. Uppdraget har redovisats i två delar. I delbetänkandet Ett mer konkurrenskraftigt system för stöd vid korttidsarbete (SOU 2018:66) som överlämnades till regeringen i augusti 2018, föreslog utredningen att det nuvarande stödet som kan tas i drift efter regeringsbeslut vid synnerligen djup lågkonjunktur, ska kompletteras med ett nytt stöd som ska kunna utgå under en begränsad tid till företag som på grund av tillfälliga men allvarliga ekonomiska svårigheter, som företaget varken har kunnat förutse eller undvika, behöver införa korttidsarbete. I slutbetänkandet Stöd för validering eller kompetensåtgärder i samband med korttidsarbete (SOU 2019:10) som överlämnades till regeringen i februari 2019, föreslog utredningen att den som får stöd vid korttidsarbete ska kunna erbjuda personalen utbildning eller validering under delar av den frigjorda tiden och då få ekonomiskt stöd från staten med upp till 60 procent av utbildningskostnaden. Båda betänkandena har remissbehandlats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Utredningen om ett tryggare företagande i ett förändrat arbetsliv – för tillväxt och innovation (N2018:03) överlämnade den 13 september 2019 sitt slutbetänkande till regeringen Företagare i de sociala trygghetssystemen (SOU 2019:41). Av betänkandet framgår bl.a. att utredningen bedömer att ett antal områden bör utredas ytterligare. Ett sådant område är hur sjukpenninggrundande inkomst fastställs för egenföretagare. Ett annat är reglerna för karenstid i syfte att uppnå en större enhetlighet mellan företags- och anställningsformer.

Internationellt konkurrenskraftiga ramvillkor

Olika internationella undersökningar pekar på att svenska företag har konkurrenskraftiga förutsättningar och ramvillkor i förhållande till omvärlden.

Tabell 3.14 Internationella konkurrenskraftsmätningar

Sveriges placering (antal undersökta länder inom parentes)

	2016	2017	2018	2019
The Global Competitiveness Report[1]	9 (140)	6 (138)	7 (137)	9 (140)
The Competitiveness Ranking[2]	5 (61)	9 (63)	9 (63)	9 (63)
The Digital Competitiveness Ranking[2]	--	2 (63)	2 (63)	3 (63)
Doing Business Index[3]	8 (189)	9 (190)	10 (190)	12 (190)

[1] World Economic Forum.
[2] International Institute for Management Development.
[3] Världsbanken.

I rapporten The Global Competitiveness Report påtalas att Sveriges konkurrenskraft gynnas särskilt av att Sverige anses ha en hög grad av teknisk utveckling och teknisk beredskap samt hög innovationskraftskapacitet. I rapporten The Competitiveness Ranking utmärker sig Sverige särskilt positivt när det gäller faktorer som effektivitet i företagen samt infrastruktur. Sverige gynnas dessutom av en jämförelsevis hög digital kompetens och teknisk utveckling, vilket visar sig i den särskilda digitala rankningen. I rapporten Doing Business Index används indikatorer som start och nedläggning av näringsverksamhet, betalning av skatter, regler kring insolvens och kapitalförsörjningsmöjligheter. Sverige ligger, trots en något fallande trend, fortsatt högt i denna rankning. I Global Competitiveness Report ligger Sverige på en hög och jämn nivå i alla de tolv jämförda parametrarna. Sverige är särskilt starkt när det kommer till teknisk utveckling samt utbildning, kunskap och hälsa. Det finns dock strukturella brister inom kompetensförsörjning

som därmed utgör en hämmande faktor för konkurrenskraften.

Kapitalförsörjning

En viktig förutsättning för att möjliggöra start och expansion av företag är en god tillgång till finansiering i olika skeden. Det handlar dels om förutsättningar att generera internt kapital, dels om tillgång till externt kapital. Den absoluta huvuddelen av företagens lånebehov tillgodoses av den privata marknaden. Eftersom ett stabilt finansiellt system är en förutsättning för långsiktig hållbar tillväxt är en stabil bank- och finansmarknad på både nationell och EU-nivå prioriterad i regeringens politik. Detta har föranlett åtgärder under de senaste åren t.ex. skärpta kapitaltäckningskrav hos bankerna, vilket påverkat förutsättningarna för lånefinansiering för små företag. Privat gräsrotsfinansiering är en del av de finansiella marknaderna som växer snabbt. Utredningen med förslag om hur gräsrotsfinansiering kan utvecklas och bör regleras överlämnade sitt betänkande till regeringen i mars 2018, vilket remitterades senare samma år (SOU 2018:20). Genomförande av nationell lagstiftning behöver ta hänsyn till det förslag på området som för närvarande förhandlas inom EU, där bl.a. frågan om harmonisering eller frivillig lagstiftning ännu inte är avgjord.

Marknadskompletterande utlåning

Marknadskompletterande finansiering via de statliga aktörerna ska bidra till en förbättrad finansieringssituation där den privata marknaden verkar i begränsad utsträckning, men där det finns ett samhällsekonomiskt motiv för insatser som leder till tillväxt och förnyelse i svenskt näringsliv.

Almis verksamhet syftar till att utveckla och finansiera små och medelstora företag i hela landet. För 2018 anvisade riksdagen 309 miljoner kronor till Amis verksamhet (anslaget 1:20 *Bidrag till företagsutveckling och innovation*). Under 2015 och 2016 ökade Almis nyutlåning kraftigt, vilket medfört att Almis kapital för utlåning varit begränsat under såväl 2017 som 2018. Nyutlåningen minskade såväl i antal lån som i volym 2018 (tabell 3.15). Totalt utlånat kapital från Almi uppgick per den 31 december 2018 till 5 033 miljoner kronor, vilket innebär att Almis tillgängliga kapital för utlåning fortsatt är begränsat.

Utlåningen av mindre lån till nystartade företag, s.k. mikrolån, ökade kraftigt under 2017. Även under 2018 utgjorde mikrolånen en stor del av Almis utlåning och uppgick till 259 miljoner kronor fördelade på 1 570 lån, vilket motsvarar 47 procent av antalet lån. Av Almis nyutlåning 2018 gick 20 procent till exporterande företag, vilket motsvarar drygt 377 miljoner kronor. Almis utlåning till företags som ägs eller leds av kvinnor respektive av män framgår av diagram 3.6 nedan.

Tabell 3.15 Marknadskompletterande utlåning

Nyutlåning 2018 och 2017 (inom parentes)

	Almi	Norrlandsfonden
Nyutlåning (mnkr)	1 700 (2 335)	309 (328)
Nyutlåning (antal)	3 461 (4 546)	159 (162)
Totalt utlånat kapital (mnkr)	5 033 (5 581)	952 (965)

Källor: Almi och Norrlandsfonden, årsredovisningar 2018.

Stiftelsen Norrlandsfonden verkar i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands och Gävleborgs län och erbjuder finansiering till små och medelstora företag. Utlåningen från stiftelsen minskade något 2018 jämfört med 2017 i såväl antalet krediter som beloppsmässigt. Norrlandsfonden beviljade under 2018 krediter för totalt 309 miljoner kronor till 159 företag. Drygt hälften av samtliga krediter gick till företag som inte tidigare varit kund hos Norrlandsfonden och en fjärdedel av samtliga krediter gick till företag som ägs eller leds av kvinnor, se diagram 3.6. Norrlandsfonden hade vid årsskiftet 2018/19 totalt 429 kunder med ett totalt engagemang om 952 miljoner kronor.

Diagram 3.6 Nyutlåning 2018

Andel kvinnor och män, procent

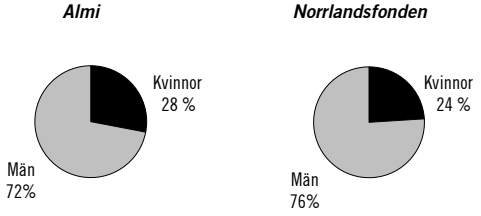

Källor: Almi och Norrlandsfonden, årsredovisningar 2018.

Almis och Norrlandsfondens utlåning sker huvudsakligen tillsammans med banker. Under 2018 har utlåningen från Almi bidragit till att banker och andra finansiärer beviljat lån för ytterligare drygt 4 900 miljoner kronor, vilket innebär att för varje krona Almi lånat ut har företagen fått låna ytterligare drygt 2,6 kronor

från banker eller andra finansiärer. Norrlandsfondens utlåning 2018 beräknas generera investeringar i norrländskt näringsliv med ca 1 700 miljoner kronor, främst för små och medelstora företag. Riksdagen beslutade 2017 om ett kapitaltillskott till Norrlandsfonden om 200 miljoner kronor (prop. 2017/18:1 utg.omr. 24, bet. 2017/18:NU1, rskr. 2017/18:106), vilket tillfördes fonden 2018. Under 2018 förlängde Norrlandsfonden sitt garantiavtal med Europeiska Investeringsfonden. Detta tillsammans med tillskottet har möjliggjort att Norrlandsfondens utlåning ligger kvar på en hög nivå även 2018.

Tillväxten i Almis kundföretag följs upp fyra år efter Almi-insatsen. Uppföljningen av tillväxteffekter visar att för de företag som blev lånekunder under 2014 har omsättningen i genomsnitt ökat med 39 procent under perioden 2013–2017. I en jämförbar kontrollgrupp var omsättningsökningen 27 procent. Liksom tidigare år har Almis kundföretag haft en bättre sysselsättningsökning: 16 procent jämfört med kontrollgruppens 7 procent. Även Norrlandsfonden följer upp effekter av sin utlåning. Företag som fått lån av Norrlandsfonden 2014 visar en sammantagen sysselsättningsökning med 49 procent under perioden 2013–2017 och en omsättningsökning med 52 procent samma period.

Fortsatt stor efterfrågan på riskkapital

Efterfrågan på riskkapital i tidiga skeden var stor 2018. Antalet investeringar inom ramen för verksamheten vid Almi Invest AB (Almi Invest) ökade något under 2018 jämfört med föregående år. Totalt gjordes 163 investeringar, varav 44 var nyinvesteringar. Almi Invest hade vid utgången av 2018 innehav i 345 portföljbolag. Sammanlagt investerades 226 miljoner kronor i befintliga och nya portföljbolag. Under samma tidsperiod har privata aktörer investerat totalt 1 217 miljoner kronor i dessa bolag, vilket innebär en uppväxling på drygt 5 kronor per investerad krona från Almi. Bland de företag som fick del av Almis riskkapital 2014 har omsättningen ökat med 59 procent på fyra år. Almi Invest förvaltar även en grön investeringsfond. Fonden riktar sig till företag verksamma inom områdena klimat, förnybar energi och energieffektivisering med syfte att bidra till en koldioxidsnål ekonomi. Fyra investeringar om totalt 25 miljoner kronor har gjorts under 2018 (se utg.omr. 19 avsnitt 2.5.1).

Stiftelsen Industrifondens verksamhet riktar sig till små och medelstora företag som vill växa. Industrifonden tillhandahåller kapital, kompetens och nätverk. Under verksamhetsåret 2018/19 investerade fonden totalt 317 miljoner kronor, varav 71 miljoner kronor utgjorde investeringar i sju nya bolag och 246 miljoner kronor utgjorde följdinvesteringar i tidigare engagemang. Industrifondens investeringar 2018/19 om 317 miljoner kronor matchades av privata kapitalinvesteringar om 2 563 miljoner kronor. På balansdagen var Industrifonden direkt engagerad i 50 portföljbolag.

Indirekta investeringar bidrar till finansiering i tidiga skeden

För att Sverige ska bibehålla och utveckla en stark marknad för finansiering till företag i tidiga skeden har regeringen under de senaste åren vidtagit ett antal åtgärder, varav en är etableringen av Saminvest AB (Saminvest). Genom Saminvest investeras offentligt kapital indirekt i företag via s.k. venture capital- och såddfonder tillsammans med privat kapital. Saminvests verksamhet syftar till att stärka finansieringssystemet för innovativa företag med hög tillväxtpotential så att fler växande företag skapas. Under 2018 beslutade Saminvest att investera upp till 150 miljoner kronor i tre mikrofonder kopplade till inkubatorerna Stockholm Innovation and Growth (Sting), Startupphuset i Malmö (Minc) och Arctic Business Incubator i Luleå (ABI). Totalt 56 investeringar i enskilda företag har genomförts av de fonder och mikrofonder Saminvest har investerat i, varav 47 genomfördes under 2018. Trots att verksamheten endast varit operativ i ett par år har den bidragit till att nya fonder och team har kunnat etableras och på så sätt skapat en mer dynamisk riskkapitalmarknad. Saminvest har sedan start ingått avtal om investering i sex fonder och mikrofonder med utfästelser om att investera upp till 537 miljoner kronor.

Swedish venture initiative, som etablerades under 2016, har också ett fond-i-fond-upplägg i likhet med Saminvest. Tillväxtverket har uppdragit åt Europeiska Investeringsfonden att förvalta fonden och att utse privata fondförvaltare som ska göra investeringar i tillväxtföretag. Totalt omfattar initiativet 582 miljoner kronor. Tre underfonder som ska investera i tidiga skeden i små och medelstora företag med tillväxtpotential har utsetts. Dessa har per den 31 december 2018

investerat i tio portföljföretag (se även utg.omr. 19 avsnitt 2.5.1).

Förenkla för företagen

Förenkling är ett centralt område i regeringens arbete med att förbättra företagens förutsättningar och stärka konkurrenskraften. Det är av stor vikt att reglerna är ändamålsenliga och proportionerligt utformade. Även myndigheters service, transparens, bemötande och korta handläggningstider är centrala för ett konkurrenskraftigt företagsklimat och för att nå ökad tillväxt och sysselsättning. Genom att bättre ta till vara digitaliseringens möjligheter förenklas vardagen för företagare i alla delar av landet.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att den ska lämna en årlig redogörelse till riksdagen om förenklingsarbetet, så att riksdagen kan få en möjlighet att kontinuerligt följa utvecklingen (bet. 1998/99:NU6, rskr. 1998/99:170).

Regeringen har fastställt fyra mål för förenklingsarbetet. Målen är att regler ska främja tillväxt, att kostnaderna till följd av regler ska minska, att det ska bli enklare för företag att lämna uppgifter till myndigheterna, och att handläggningstiderna ska kortas. Förenklingsarbetet följs upp mot de fyra målen. I avsnitten nedan följer en redovisning av 2018 års arbete.

Lagar och myndighetsregler ska främja tillväxt

För att belysa om lagar och regelverk är väl utformade för att främja tillväxt används företagens upplevelse av befintliga lagar och regelverk som indikator. Enligt Tillväxtverkets temarapport Förenkling 2017 anser 60 procent av de tillfrågade företagen att lagar och myndighetsregler utgör ett stort (24 procent) eller litet (36 procent) hinder för deras tillväxt, vilket innebär att sådana regleringar sammantaget utgör ett av de största upplevda hindren för företagens tillväxt (Tillväxtverket, Företagens villkor och verklighet 2017, rapport 0232). Trenden är att detta indikatorvärde är lägre än 2008, men att det ökat sedan 2014. Trenden för småföretag redovisas i tabellen nedan.

Tabell 3.16 Lagar och regler som hinder

Andel företag som upplever lagar och regelverk som hinder, procent

År	2008	2011	2014	2017
Stort eller litet hinder	69	61	58	59
Litet hinder	39	39	37	35
Stort hinder	30	22	21	24

Källa. Tillväxtverkets temarapport Förenkling 2017. Baserat på en enkät.

Information från Tillväxtverkets undersökningar indikerar vidare att regleringar inom personal- och anställningsområdet, skatteregler, miljöregler, regler om offentlig upphandling och plan- och byggregler är de regelgivningsområden som flest företag uppfattar som hinder för tillväxt.

För att förenkla för företagen överväger regeringen kontinuerligt att se över sådana områden som har särskild betydelse för ett enklare företagande.

Kostnader för företagen till följd av regler

Sedan 2014 följer Tillväxtverket årligen upp regeringens mål om företagens kostnader till följd av nya och förändrade regler. Under 2018 ökade företagens administrativa kostnader med ungefär 599 miljoner kronor, bl.a. på grund av ändrade regler rörande slopad skattefrihet för privat hälso- och sjukvård, undersökningsplikt av trafiktillstånd, och förstärkt rehabilitering för återgång i arbete (Tillväxtverket, Regler som påverkar företagens kostnader och konkurrenskraft 2018). Sedan 2016 inkluderar Tillväxtverket även andra kostnader än de administrativa i sin uppföljning. Syftet med detta är att ge en mer heltäckande bild av företagens kostnader till följd av regler. Enligt Tillväxtverket ökade sådana kostnader för produktion och investeringar som förorsakats av regelförändringar med ca 1,4 miljarder kronor under 2018. Under 2018 har även EU:s dataskyddsförordning införlivats i svensk rätt. Tillväxtverket menar att det är svårt att på ett jämförbart sätt beräkna kostnaderna som uppstått genom detta, och särredovisar därför dessa uppskattade kostnader. Kostnaderna som härrör från dataskyddsförordningen uppskattas uppgå till runt 6,6 miljarder kronor.

Förenkling genom digitalisering

Genom att i större utsträckning ta tillvara digitaliseringens möjligheter i offentlig sektor förenklas vardagen för företagare i hela landet. Digitalisering kan bidra till att göra det enklare för företag att lämna uppgifter till myndigheter. Där-

till kan digitalisering också förenkla informationsspridning till företag, och ansökningsprocedurer genom bl.a. förifylld information i ansökningsblanketter. Sammantaget kan digitalisering bidra till att göra företagares kontakter med myndigheter enklare, mer rättssäkra och effektivare.

Regeringen beslutade den 20 juni 2018 förordningen (2018:1264) om digitalt uppgiftslämnande till statliga myndigheter. De 67 myndigheter som omfattas av förordningen ska, så långt det är möjligt, inhämta uppgifter digitalt från företagen, samordna inhämtandet och säkra att företag inte behöver lämna samma uppgifter flera gånger genom att använda sådana uppgifter som redan finns tillgängliga inom statsförvaltningen. Denna förordning utgör en grund för myndigheternas fortsatta digitaliseringsarbete för att förenkla för företag att starta, driva och avveckla sin verksamhet.

Tillväxtverket och Bolagsverket bedriver, i samarbete med bl.a. Sveriges kommuner och landsting (SKL), ett arbete benämnt Serverat för att förenkla för företagare inom främst restaurant- och besöksnäringarna (N2017/04297/FF). Serverat handlar i huvudsak om att standardisera, förenkla och digitalisera tillståndsgivningsprocesser, ofta i samarbete med kommuner. Serverat erbjuder bl.a. företagare ett samlat digitalt kundmöte via verksamt.se med bl.a. status och återkoppling rörande företagarens ärenden, ett personaliserat digitalt guidestöd och en likvärdighet mellan kommuner och handläggare genom att uppgiftslämnandekrav har ensats inom tillståndsprocesserna samt en möjlighet att göra digitala ansökningar.

För de kommuner som anslutit sig till Serverat finns indikationer på att processen för restaurangföretagare har underlättats. Informationen som rör tillstånden har ensats och förenklats gemensamt av de kommuner som deltar i arbetet, vilket har resulterat i färre uppgifter och bilagor som företagen behöver fylla i för att få ett tillstånd. Tillväxtverket uppskattar att Serverat reducerar den tid som en typisk företagare lägger på tillståndsförfaranden med 32 arbetstimmar. Guiden för att starta restaurang har använts av mer än 42 000 företag sedan 2016 och runt 6 000 företag har skapat en checklista under 2018. Antalet användare kan jämföras med att det startar ca 4 500 restauranger och caféer varje år i Sverige. För mer statistik över användningen av verksamt.se, se avsnitt 3.5.3.

Antalet kommuner som är fullt ut anslutna till Serverat har utökats till 28 stycken och fler har uttryckt intresse att delta.

Regeringen har uppdragit åt Bolagsverket att införa en tjänst för digital ingivning av årsredovisningar (N2016/04957/SUN). Syftet med arbetet är att minska företagens börda för att lämna uppgifter och att effektivisera myndigheters och näringslivets informationshantering. Uppdraget slutredovisades i mars 2018 och en tjänst har inrättats. Regeringen uppdrog vid samma tidpunkt åt Bolagsverket att i samverkan med flera andra myndigheter utveckla tjänsten för digital ingivning av årsredovisningar till att omfatta alla företagsformer som enligt gällande lagstiftning ska upprätta en årsredovisning och offentliggöra den genom att skicka den till Bolagsverket (N2018/02033/FF). Arbetet bygger vidare på det uppdrag som nämns ovan och ska slutredovisas senast den 31 mars 2021.

Till och med den 30 juli 2019 har Bolagsverket fått in 26 400 digitala årsredovisningar vilket är färre än myndigheten beräknat.

Handläggningstider

Regeringen uppdrog den 12 juli 2018 åt Tillväxtverket att lämna förslag på handläggningsprocesser som har betydelse för företag i besöksnäringen samt lämna förslag på hur dessa kan kortas (N2018/04122/FF). Uppdraget omfattade handläggningsprocesser som har särskild betydelse för besöksnäringsföretagens konkurrenskraft, olika metoder som nämndes i uppdraget var maxtider, tidsgränser och att undersöka hur olika tillståndskrav utformas. Uppdraget slutredovisades den 13 februari 2019. Se vidare avsnittet Analys och slutsatser nedan.

Tillväxtverkets har i uppdrag att följa upp 19 statliga myndigheters arbete med att förenkla för de företag som de har kontakter med (N2014/05377/ENT). Uppdraget omfattar tre delar; handläggningstider, hur nöjda företagen är med sina kontakter med myndigheterna och myndigheternas samråd med företagen. Tillväxtverket anser att det finns ett behov av att öka takten i förenklingsarbetet. Tillväxtverket summerar i årets rapport utvecklingen för 2014–2017, för 2018 görs ingen redovisning. Den information som bygger på tidigare års enkäter ger inte någon helt tillförlitlig bild av utvecklingen, men verket gör ändå följande bedömningar.

Myndigheternas rapporteringar tyder på en viss positiv utveckling gällande handläggningstider. Det går inte att utläsa någon positiv utveckling kopplat till målet om att företagen ska vara mer nöjda med sina kontakter med myndigheter. Utvecklingen har varit mest positiv kopplad till målet om systematiskt samråd med företagen. Här finns dock en förbättringspotential vad gäller återkoppling till företagen om hur deras förslag och synpunkter tas tillvara.

Länsstyrelserna fick 2018 i uppdrag av regeringen att redovisa bl.a. mål och måluppfyllelse för fyra utvalda ärendetyper, hur den förväntade handläggningstiden kommuniceras till företag när ett nytt ärende inleds och hur nöjda företagen är med kontakten med länsstyrelserna (Fi2017/00989/SFÖ, Fi2017/04512/SFÖ, Fi2017/04748/SFÖ). Uppdraget samordnas av Länsstyrelsen i Kronobergs län. Handläggningstiderna för ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet/ändringstillstånd enligt miljöbalken fortsätter att sjunka, men det var bara för ca 70 procent av ärendena som målen nåddes under 2018. Under 2017 nåddes målen för 69 procent av ärendena. Detta skulle kunna vara en effekt av att många ärenden med långa handläggningstider har avgjorts, dock finns en osäkerhet i denna tolkning. Andelen ärenden för förprövning av djurstallar som når målen är fortsatt hög. Även för samråd enligt kraven i miljöbalken visar den samlade redovisningen från länsstyrelserna på en minskad handläggningstid. Alla länsstyrelser har anslutit sig till e-tjänsten Mina meddelanden och tagit fram en ny webbportal för att bättre möta företagens behov. Här finns bl.a. en samlad information om olika tillstånd, vad som krävs av den sökande, e-tjänster och blanketter. Ett arbete har också genomförts för att ensa handläggningsprocesser inom flera verksamhetsområden och skapa samlade digitala tjänster oavsett bransch eller län.

Bättre konsekvensutredningar

Konsekvensutredningar är centrala för att nå mer ändamålsenliga regler. Under 2018 har Regelrådet behandlat 307 konsekvensutredningar. Regelrådet yttrade sig om 151 av dessa. Av de granskningar där rådet yttrade sig bedömdes drygt hälften, 56 procent, uppfylla kraven i förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Knappt hälften uppfyllde alltså inte kraven. Motsvarande andelar 2016 respektive 2017 var i stort sett konstant.

Förenkling på EU-nivå

En relativt stor del av den lagstiftning och regelgivning som svenska företag har att förhålla sig till beslutas på EU-nivå. Sverige har på EU-nivå under lång tid verkat för principer som ”tänk småskaligt först”, bättre konsekvensutredningar på EU-nivå, och vikten av målsättningar för minskade regelbördor. Europeiska kommissionen har under 2018 arbetat vidare med den s.k. Better Regulation Agenda, bättre lagstiftning, som tidigare initierats, och bl.a. försökt förstärka arbetet med konsekvensutredningar. Kommissionen har under 2019 utvärderat arbetet inom Better Regulation Agenda. Även vad gäller Europeiska unionens råd har arbetet med bättre konsekvensutredningar fortlöpt. I de fall som trilogförhandlingar, dvs. förhandlingar mellan Europiska unionens råd, Europeiska kommissionen och Europaparlamentet, förekommer är det dock oklart om konsekvensutredningar konsekvent tillämpas.

Sverige deltar även inom kommissionens arbete med förenkling inom ramen för Regulatory Fitness and Performance Programme (Refit), kommissionens program för lagstiftningens ändamålsenlighet och resultat, som syftar till att säkerställa lagstiftningens ändamålsenlighet och resultat. I Refit-plattformen kan företag och intressenter lämna in förslag på översyn och förenkling. Svenska intressenter är bland dem som lämnat flest förslag till Refit-plattformen.

Konkurrens

Det konkurrensfrämjande arbetet kan delas in i tre områden: moderna konkurrensregler, en effektiv konkurrenstillsyn och öppna marknader.

Moderna konkurrensregler

För att undanröja konkurrensbegränsningar och avhålla företag från att överträda konkurrensreglerna måste reglerna vara utformade så att såväl konkurrensmyndighetens förfarande som domstolsprocesserna kan bedrivas snabbt, effektivt och rättssäkert.

Den 4 december 2018 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1 av den 11 december 2018 om att ge medlemsstaternas konkurrensmyndigheter befogenhet att mer effektivt kontrollera efterlevnaden av konkurrensreglerna och om att säkerställa en väl

fungerande inre marknad. Direktivet syftar till att ge nationella konkurrensmyndigheter utökade befogenheter när de tillämpar EU:s konkurrensregler, vilket är en viktig byggsten för att skapa en öppen, konkurrenskraftig och innovativ inre marknad som bidrar till arbetstillfällen och hållbar ekonomisk tillväxt inom viktiga sektorer av ekonomin. I direktivet behandlas myndigheternas befogenheter i fråga om utredningsåtgärder, sanktioner och ömsesidigt bistånd. Arbete med att genomföra direktivet pågår och direktivet ska vara införlivat i svensk rätt senast i februari 2021.

En effektiv konkurrenstillsyn

Konkurrensverkets beslut och klarläggandet av praxis när ärenden avgörs i domstol utgör ett konkret resultat av tillsynen.

Den ökade digitaliseringen där allt fler marknader blir digitala eller i allt högre grad tar hjälp av digital teknik har på senare år inneburit utmaningar för Konkurrensverket.

Konkurrensverket redogör i sin tillsynsrapport för sin tillsyn beträffande konkurrens- och upphandlingsområdena (Konkurrensverket 2019:1). Konkurrensverket har under 2018 sett ett fortsatt stort inflöde av tips, förfrågningar och klagomål rörande såväl konkurrens som upphandlingsfrågor. Antalet tillsynsärenden som har avslutats genom någon form av åtgärd eller ingripande har minskat något de senaste åren, vilket kan förklaras av att verket har fokuserat på några stora utredningar som fortfarande pågår. Inom konkurrenstillsynen är ärendena ofta omfattande och tidskrävande. Konkurrensverket strävar efter att förkorta handläggningstiderna och kan konstatera att dessa sjunkit något vad gäller avslutade ärenden, både de som prioriteras för djupare utredning och övriga. För ärenden som avgörs i domstol är dock de totala handläggningstiderna fortsatt långa. I tillsynsrapporten presenteras resultaten av ett flertal uppföljningar av konkurrenstillsynsärenden. Sammantaget tyder uppföljningarna på att tillsynen har gett resultat.

Ett nytt nordiskt avtal om samarbete på konkurrensområdet trädde ikraft för Sverige den 29 november 2018, (prop. 2017/18:222, bet. 2017/18:NU20, rskr. 2017/18:361). Avtalet ersätter tidigare nordiska avtal om samarbete i konkurrensfrågor som Sverige varit anslutet till. Syftet med det nya avtalet är att stärka de nordiska konkurrensmyndigheternas möjligheter att samarbeta vid utredningen av enskilda ärenden. Bland annat kan de numera utföra inspektioner (s.k. gryningsräder) åt varandra.

Öppna marknader

Öppna marknader är en viktig förutsättning för effektiv konkurrens. Det handlar bl.a. om att hinder för att träda in och ut på olika marknader minimeras eller anpassas. Varje upphandling kan betecknas som en marknad. Det genomsnittliga antalet anbud per upphandling har minskat under de senaste åren vilket innebär en försämrad konkurrens i den offentliga upphandlingen.

I augusti 2018 redovisade Konkurrensverket rapporten Bättre konkurrens i bostadsbyggandet (Konkurrensverket 2018:7) som ett resultat av ett regeringsuppdrag i myndighetens regleringsbrev. Verket konstaterar i rapporten att de svenska byggkostnaderna är bland de högsta i EU bl.a. för att materialpriserna har ökat samt identifierar tre områden som myndigheten anser borde prioriteras; offentlig upphandling av bostadsbyggande, kommunala särkrav i bostadsbyggandet och konkurrens inom byggmaterialindustrin. I juni 2019 gav regeringen därför en särskild utredare i uppdrag att analysera frågor om offentlig upphandling av bostadsbyggande samt frågor om kommunala särkrav i bostadsbyggandet (dir. 2019:31). Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast 14 december 2020.

Den 1 januari 2019 trädde en ny spellagstiftning i kraft som innebär att alla som agerar på den svenska spelmarknaden ska ha en licens och aktörer utan licens ska stängas ute. Delar av marknaden öppnas för konkurrens. Spelinspektionen är licensprövnings- och tillsynsmyndighet. Den 7 juni 2018 uppdrog regeringen åt en särskild utredare att föreslå åtgärder för att stärka regleringen och upprätthålla en väl fungerande spelmarknad. Utredaren ska bl.a. analysera hur Svenska Spel strukturerat om sin verksamhet med anledning av reformen för att säkerställa att inte otillåten korssubventionering sker mellan verksamhet med ensamrätt och konkurrensutsatt verksamhet. Direktiven till utredningen behandlas vidare under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Statsstöd

Bestämmelserna om statligt stöd utgör en central del av EU-rättens konkurrensregler. Huvudprincipen är att statligt stöd till näringslivet är

förbjudet, men det finns undantag. Begreppet ”statligt stöd” omfattar all stödgivning från det offentliga till företag, dvs. också stöd från kommuner, landsting och offentligt ägda bolag. Offentligt stöd är ändamålsenligt i vissa fall när näringslivet inte klarar av att skapa fungerande marknader för varor och tjänster. Behovet av offentligt stöd varierar över landet. Fokus för regeringens arbete på statsstödsområdet är att de stöd som ges ska vara välriktade, effektiva och bidra till politiska målsättningar.

I slutet av varje år publiceras uppgifter om hur mycket statligt stöd varje medlemsstat lämnat närmast föregående år. Enligt dessa data har Sverige för 2017 rapporterat statligt stöd till ett värde av 4,35 miljarder euro, vilket motsvarar 0,91 procent av Sveriges BNP. Det är något över EU-genomsnittet (0,76 procent) men lägre än hos viktiga handelspartner som Tyskland, Danmark och Finland. Totalt lämnade samtliga EU:s 28 medlemsstater 116,2 miljarder euro i stöd under 2017. Detta exkluderar dock bankgarantier, stöd till järnväg och ersättning för tjänster av allmänt ekonomiskt intresse. Merparten av det svenska statliga stödet avsåg stöd för miljöfrämjande åtgärder, främst nedsättningar inom energi- och koldioxidskatteområdet. Betydande satsningar har även gjorts för forskning, utveckling och innovation inom näringslivet och för att främja en hållbar regional tillväxt. Uppgifter för stöd utbetalat under 2018 har ännu inte sammanställts.

Den 21 februari 2019 antog kommissionen en ny EU-förordning om stöd av mindre betydelse på jordbruksområdet som möjliggör ökat stöd till jordbrukssektorn utan godkännande från kommissionen (Kommissionens förordning [EU] 2019/316 av den 21 februari 2019 om ändring av förordning [EU] nr 1408/2013 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse inom jordbrukssektorn.)

Den svenska regeringen har på EU-nivå varit drivande i diskussionerna för att få igenom den i EU-nämnden förankrade strikta svenska statsstödslinjen. Detta för att kommissionens granskning ska fokuseras till de stöd som riskerar att snedvrida konkurrensen mest samtidigt som tillväxtfrämjande åtgärder, som t.ex. klimat-, miljö- och innovationsstöd, ska premieras.

Under året har regeringen fokuserat på stöd som ger ett stort samhällsekonomiskt mervärde. Det rör bl.a. stödåtgärder inom klimatområdet och stöd för åtgärder efter torkan och skogsbränderna sommaren 2018.

Konkurrerande företag och enskilda har rätt att framföra klagomål mot misstänkt olagligt statsstöd till kommissionen. Regeringen har under året löpande besvarat frågor från kommissionen avseende sådana klagomål.

Auktoriserade och godkända revisorer

Revisorsinspektionen utövar tillsyn över kvalificerade revisorer och registrerade revisionsbolag, genomför prov för examination av revisorer, utfärdar godkännanden och auktorisation av revisorer och registrerar revisionsbolag. Verksamheten syftar till att upprätthålla förtroendet för revisorers verksamhet och för auktorisationssystemet, för att på så sätt bidra till att olika intressenter har tillgång till trovärdig ekonomisk information om företagsredovisning och förvaltning. Revisorsinspektionen är helt avgiftsfinansierad.

Tillsyn är det största verksamhetsområdet och motsvarar 75 procent av verksamhetens kostnader.

Tabell 3.17 Tillsyn

Disciplinärenden

	2016	2017	2018
Inledda disciplinärenden	102	87	59
Avgjorda disciplinärenden	113	107	68
Öppna disciplinärenden	**59**	**39**	**30**

Källa: Revisorsinspektionen.

Uppgifterna i tabell 3.17 om inledda disciplinärenden är inte direkt jämförbara mellan åren till följd av att vissa ärenden som tidigare redovisades som disciplinärenden numera redovisas som s.k. riskbaserad tillsyn. Revisorsinspektionen tillämpar riskbaserad tillsyn sedan den 1 oktober 2017 som ett parallellspår till kvalitetskontroller. Under 2018 inleddes 42 ärenden om riskbaserad tillsyn, varav 32 har avgjorts och 5 överförts till disciplinärenden.

Under 2018 anordnade Revisorsinspektionen prov för revisorsexamen vid två tillfällen.

Tabell 3.18 Examinationsverksamhet

Prov för revisorsexamen

	2016	2017	2018
Antal deltagare	285	241	294
andel kvinnor	*44 %*	*44 %*	*43 %*
andel män	*56 %*	*56 %*	*57 %*
Andel deltagare med godkänt resultat	59 %	67 %	63 %
andel kvinnor	*59 %*	*68 %*	*68 %*
andel män	*60 %*	*66 %*	*59 %*

Källa: Revisorsinspektionen.

Av tabell 3.18 framgår det att antalet deltagare vid proven för revisorsexamen var högre 2018 än 2017 och 2016. Andelen kvinnor som deltagit minskade med en procentenhet. Andelen som blev godkända på provet 2018 var lägre än 2017 men högre än 2016. Av de som skrev provet 2018 var det en större andel kvinnor än män som blev godkända.

Enligt Revisorsinspektionsens register fanns det 3 144 auktoriserade och godkända revisorer samt registrerade revisionsbolag utgången av 2018. Det är en minskning med knappt 4 procent jämfört med 2017. Av revisorerna är 35 procent kvinnor och 65 procent män.

Revisorsinspektionen har initierat en diskussion om den framtida revisionen och genomförde under 2018 bl.a. ett seminarium om yrkets attraktionskraft. Den 1 juli 2018 infördes nya bestämmelser i förordningen (1995:665) om revisorer avseende den utbildning som krävs för att kunna bli auktoriserad revisor

Analys och slutsatser

Regeringens övergripande mål om att öka sysselsättningen i Sverige förutsätter att det skapas fler jobb i fler och växande företag. I takt med att globalisering och konkurrenstryck tilltar blir det allt viktigare att skapa goda och konkurrenskraftiga ramvillkor för att starta, driva, äga, utveckla och avveckla företag i hela Sverige. Indikatorerna för delmålet för ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företags konkurrenskraft visar på en ekonomi i stark utveckling under 2019. Företags kapitalförsörjning har förstärkts under året. Samtidigt har bristen på arbetskraft ökat jämfört med 2018, vilket sannolikt har hämmat näringslivets potentiella konkurrenskraft.

Moderna konkurrensregler, en effektiv konkurrenstillsyn och låga in- och utträdesbarriärer på marknader är viktiga förutsättningar för att få till stånd en väl fungerande marknad med god dynamik.

Ramvillkor för företag

Av de internationella mätningar och index som redovisats i tabell 3.14 Internationella konkurrenskraftsmätningar framgår att svenska företag har konkurrenskraftiga förutsättningar och ramvillkor i förhållande till omvärlden. Sverige faller dock tillbaka något i placeringarna i flera av mätningarna. Det beror främst på en allt hårdare konkurrens från andra länder, då de indikatorer och index som ligger till grund för undersökningarna för Sveriges del i huvudsak ligger kvar på samma nivåer som föregående år.

Kapitalförsörjning

Tillgång till kapital är en förutsättning för start och expansion av företag. Regeringen har genom att omstrukturera delar av de statliga finansieringsinsatserna skapat förutsättningar för ett bättre nyttjande av statens resurser för kapitalförsörjning. Bildandet av Saminvest AB ska bidra till att stimulera privata riskkapitalinvesteringar i tidiga skeden och därmed en ökad volym av riskvilligt kapital. Saminvests första investeringar är ett led i detta. Almis dotterbolag, AB Almi Invest, och Stiftelsen Industrifonden, vars verksamheter växlas upp kraftigt av privata investerare, bidrar också till att privat kapital investeras i företag i tidiga skeden. Regeringen bedömer vidare att Almi och Stiftelsen Norrlandsfonden har fyllt en marknadskompletterande roll avseende kreditgivning till små och medelstora företag för att utveckla konkurrenskraftiga företag.

Förenkla för företagen

Lagar och myndighetsregler som understödjer tillväxt

Andelen företag som upplever lagar och regler som ett stort tillväxthinder har ökat sedan 2014, samtidigt som kostnaden till följd av nya regler ökar. Regeringen har uppmärksammat Tillväxtverkets bedömning att lagar och regler upplevs

som ett av de största problemen för att företagen ska kunna växa.

Kostnader för företagen till följd av regler
Tillväxtverkets uppföljning av företagens administrativa kostnader till följd av nya och förändrade regler visar att de ökade under 2018. Regeringens mål att de administrativa kostnaderna för företag ska vara lägre 2020 än 2012 ligger fast och kommer för att nås kräva ett arbete inom många utgiftsområden.

Förenkling genom digitalisering
Digitala tjänster bidrar positivt till förenkling för företagare. Samtidigt är digitala tjänster för tillstånd hos kommuner än så länge begränsade till ett mindre antal branscher och ett mindre antal tillståndsgivningsprocesser. Om digitalisering ska få ett systematiskt genomslag för den samlade mängden av svenska företag förutsätter det digitalisering inom fler branscher och tillståndsgivningsprocesser. Mer omfattande förenklingseffekter för företagen förutsätter också att digitalisering kompletteras av och samordnas med förenkling och en ändamålsenlig utformning av de underliggande regelverken.

Möjligheten att lämna in årsredovisningar digitalt till Bolagsverket ska bidra till regeringens mål om att minska företagens uppgiftsbörda och effektivisera myndigheters och näringslivets informationshantering. En digitaliserad hantering av årsredovisningar kan öka kvaliteten i dessa, möjliggöra återanvändning av information samt effektivisera och förenkla redovisningsprocesserna. Färre företag än beräknat har dock hittills utnyttjat denna möjlighet, vilket gör att det är oklart i vilken utsträckning företagen hittills upplever det som en förenklande åtgärd.

Handläggningstider
Riksdagen har tillkännagett för regeringen att alla myndigheter som företag kommer i kontakt med ska sätta tydliga tidsgränser för sina handläggningstider (bet. 2016/17:NU12, punkt 8, rskr. 2016/17:192). Regeringen uppdrog därför åt Tillväxtverket att ta fram förslag på hur myndigheterna kan arbeta för att korta handläggningstider (N2017/04845/FF).

Riksdagen har därefter återkommit och tillkännagett att regeringen bör bedriva ett fortsatt arbete för att korta handläggningstider på myndigheter där tydliga handläggningstider utgör en central del samt vidta ytterligare åtgärder för att öka takten i arbetet (bet. 2017/18:NU12, punkt 12, rskr. 2017/18:238). Regeringen uppdrog därför 2018 åt Tillväxtverket att lämna förslag om kortare handläggningstider för företag i besöksnäringen (N2018/04122/FF). Uppdraget slutredovisades i februari 2019. I uppdraget ingick att Tillväxtverket skulle redovisa exempel på områden där maxtid och tidsgräns kan få särskilt stor effekt för företagen. Myndigheten skulle också redovisa skäl både för och emot maxtider och tidsgränser. Tillväxtverket menar i sin slutredovisning att det kan finnas skäl för införande av lagstadgade maxtider för handläggning på områden med långa handläggningstider. Samtidigt pekar myndigheten på risker som kan finnas med lagstadgade och frivilliga maxtider. Maxgränser för en viss typ av handläggningsprocess kan t.ex. påverka andra processer utan maxgränser i negativ riktning, om dessa istället nedprioriteras. Vidare kan det för de ärenden där maxtiden passerats innebära att dessa nedprioriteras och att andra ärenden, där det fortfarande är möjligt att klara maxtiden, istället kan komma att prioriteras för att förbättra statistiken. Myndigheten anser att de negativa effekterna av att införa tidsgränser som generell metod för att korta handläggningstider väger över de positiva effekterna och föreslår därför andra åtgärder. Regeringen anser att denna bedömning kan antas gälla för handläggningstider generellt och inte bara inom besöksnäringen. Härutöver kan nämnas att det i förvaltningslagen (2017:900) finns en bestämmelse om att en myndighet som bedömer att avgörandet i ett ärende som har inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, ska underrätta parten om detta och då också redovisa anledningen till förseningen. Av lagen framgår också att om ett ärende som har inletts av en enskild part inte har avgjorts i första instans senast inom sex månader, får parten skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet. Därefter har myndigheten fyra veckor på sig att avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran. Ett sådant särskilt beslut får överklagas till domstol eller behörig förvaltningsmyndighet.

Regeringen avser fortsatt att följa upp aktuella myndigheternas arbete med att förkorta handläggningstider och utesluter inte ytterligare åtgärder. Därmed anser regeringen att riksdagens tillkännagivanden om handläggningstider (bet. 2016/17:NU12, rskr. 2016/17:192) och (bet. 2017/18:NU12, rskr. 2017/18:238) har slutbehandlats.

Förenkling på EU-nivå
Det är fortsatt tydligt i Tillväxtverkets mätningar av de kostnader som uppstår från lagstiftning och regler att en betydande andel av kostnaderna härrör från regelverk som beslutas på EU-nivå. Detta gör det fortsatt viktigt med målsättningar att minska kostnader för företagen som uppstår på grund av regelgivning på EU-nivå och systematiska konsekvensutredningar.

Tillväxtverket har genom sitt arbete inom OECD och på EU-nivå goda möjligheter att ta fram och genomföra förenklingsförslag som påverkar svenska företags konkurrenskraft.

Konkurrens

Konkurrensen i Sverige bedöms enligt Konkurrensverket över lag fungera väl även om det finns områden såsom bostadsmarknaden där konkurrensen kan bli bättre. Regeringen anser att bostadsmarknaden behöver reformeras så att fler människors behov kan mötas, reglerna förenklas och konkurrensen öka. Regeringen arbetar kontinuerligt med att utveckla, uppdatera och förbättra regelverken på konkurrensområdet. Arbetet med att genomföra Europaparlamentets rådets och rådets direktiv (EU) 2019/1 av den 11 december 2018 om att ge medlemsstaternas konkurrensmyndigheter befogenhet att mer effektivt kontrollera efterlevnaden av konkurrensreglerna och om att säkerställa en väl fungerande inre marknad pågår. Arbetet är ett viktigt led i att skapa förutsättningar för en enhetlig och effektiv konkurrenstillsyn inom EU. Därutöver bereds för närvarande ändringar i regelverket till följd av betänkandet En utökad beslutanderätt för Konkurrensverket (SOU 2016:49) inom Regeringskansliet. En effektiv konkurrenstillsyn över marknadsaktörernas beteenden är nödvändig för att människor ska våga bli, verka och lyckas som företagare. Att Konkurrensverket har goda möjligheter att utöva tillsyn är vidare en viktig förutsättning för effektiv konkurrens på väl fungerande marknader.

Ett nytt system baserat på lagen om valfrihetssystem (LOV) ska utvecklas där fristående aktörer matchar och rustar arbetssökande för de lediga jobben.

Statsstöd

Regeringen har i arbetet med att förenkla och förtydliga statsstödsregelverket medverkat till att garantera en fortsatt strikt statsstödsregim och en stark kommission som kan säkerställa att reglerna efterlevs och tillämpas enhetligt inom EU. Detta säkerställer i sin tur lika konkurrensförhållanden på den inre marknaden.

På nationell nivå har regeringens arbete på statsstödsområdet bidragit till att de stöd som ges är mer välriktade och effektiva, bl.a. genom att EU-förordningar med gruppundantag har tillämpats i så stor utsträckning som möjligt.

Inom näringspolitikens område har stöden riktats mot målsättningarna att Sverige ska vara världsledande på innovation, att stärka svensk konkurrenskraft och att uppmuntra fler företag att exportera.

Inom miljöpolitikens område syftar statsstöden till att bidra till uppfyllandet av de nationella miljömålen och regeringens ambitioner inom klimatområdet, se vidare utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård. Regeringen har påbörjat ett arbete att inom EU driva att EU:s regler för statsstöd ska reformeras så att de bidrar till och inte motverkar omställningen till ett fossilfritt samhälle och genomförandet av Parisavtalet.

Auktoriserade och godkända revisorer

Regeringen bedömer att Revisorsinspektionen väl uppfyller de krav som ställs på verksamheten. Myndigheten har initierat nya effektivare arbetsformer och inriktat tillsynsverksamheten mot väsentliga riskområden. Ärendebalanserna har minskat. Antalet auktoriserade och godkända revisorer samt registrerade revisionsbolag har dock fortsatt att minska. Regeringen bedömer att de förändrade utbildningskrav för revisorer som införts kommer att bredda rekryteringsbasen.

3.6 Förvaltningen av bolag med statligt ägande

I enlighet med 2019 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2018/19:140) gäller att regeringen aktivt ska förvalta statens tillgångar i form av aktierna i bolagen med statligt ägande så

att deras värdeutveckling och avkastning blir den bästa möjliga givet ett balanserat risktagande samt att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl. För att åstadkomma detta är det bl.a. viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader. Det är viktigt att staten är en aktiv, professionell ägare med fokus på långsiktigt värdeskapande.

Statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statligt ägande beslutades av regeringen i december 2016, i enlighet med den förändrade ordning som presenterades i 2016 års skrivelse med redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2015/16:140). I ägarpolicyn redogör regeringen för uppdrag och mål, tillämpliga ramverk och viktiga principfrågor avseende styrningen av bolag med statligt ägande. Av denna framgår att hållbart företagande är en integrerad del i bolagsstyrningen. För staten som ägare är det viktigt att bolag med statligt ägande arbetar för en sund och säker arbetsmiljö, respekt för mänskliga rättigheter, goda och anständiga arbetsvillkor, en minskad klimat- och miljöpåverkan, en god affärsetik, anti-korruption, beaktar mångfaldsaspekten samt ett ansvarsfullt agerande inom skatteområdet. Bolagen ska även vara föredömen i jämställdhetsarbetet och aktivt arbeta med jämställhetsfrågor i sin verksamhet.

Återrapportering av vissa frågor

Riksdagen har tillkännagett för regeringen som sin mening vad utskottet anför om att regeringen bör se över hur uppdragen för SJ AB, Green Cargo AB och Jernhusen AB kan tydliggöras så att samhällets behov av klimatsmarta järnvägstransporter i högre utsträckning kan tillgodoses (bet. 2013/14:TU19). När det gäller SJ AB angav regeringen i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 24 avsnitt 4.6.1) att regeringen avser att återkomma till riksdagen med anledning av betänkandet.

Vid årsstämman i SJ AB den 24 april 2018 beslutades att bolagets uppdrag enligt bolagsordningen ändras och förtydligades enligt följande: ”Föremålet för bolagets verksamhet ska vara att, direkt eller indirekt genom dotter- eller intressebolag, bedriva persontrafik och, inom ramen för affärsmässighet, bidra till att uppfylla de transportpolitiska målen och därmed en långsiktigt hållbar transportförsörjning i hela landet, samt att bedriva därmed förenlig verksamhet.” Regeringen anser i och med detta att tillkännagivandet är slutbehandlat i den del det avser SJ AB.

3.6.1 V.S. VisitSweden AB

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att förvärva Svensk Turism Aktiebolags aktier i V.S. VisitSweden AB och som likvid för förvärvet erlägga noll kronor. Regeringen bemyndigas vidare att vidta de åtgärder i övrigt som krävs för att genomföra transaktionen.

Riksdagen godkänner att uppdraget för V.S. VisitSweden AB förtydligas i enlighet med regeringens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Riksdagen beslutade i juni 1995 bl.a. att staten skulle medverka i marknadsföringen av Sverige som turistland på vissa utlandsmarknader. Verksamheten skulle drivas i bolagsform och turistnäringens företag inbjudas att bli delägare i bolaget (prop. 1994/95:177, bet. 1994/95:KrU28, rskr. 1994/95:395). V.S. VisitSweden AB (Visit Sweden) som bildades 1995 marknadsför Sverige som besöksmål utomlands och spelar en viktig roll i att locka utländska målgrupper att ta del av Sveriges erbjudanden som turistland. Marknaden och förutsättningarna för bolagets verksamhet har dock förändrats och VisitSweden möter nya utmaningar i dag jämfört med tidigare. För att kunna bidra till ett strategiskt arbete med att utveckla den svenska besöksnäringen behöver VisitSweden under kommande år ställa om och effektivisera sin verksamhet. Omställningen kommer bl.a. innebära att verksamheten koncentreras mer till Sverige och att bolaget ställer om till ett mer digitalt arbetssätt. VisitSweden ägs gemensamt av staten och besöksnäringen genom Svensk Turism Aktiebolag med hälften vardera. Ägandet regleras i ett aktieägaravtal. Enligt aktieägaravtalet ska VisitSweden finansieras bl.a. genom att staten tillför medel genom aktieägartillskott. Besöksnäringen ska verka för att medfinansiering lämnas för bedrivande av de aktiviteter som ska genomföras i bolaget, med målsättning att medfinansieringen ska uppgå till minst samma belopp som de aktieägartillskott som staten tillskjuter. VisitSweden har i dag behov av medel som besöksnäringen genom Svensk

Turism Aktiebolag inte har möjlighet att tillmötesgå. EU:s statsstödsregler sätter vidare begränsningar för statens möjligheter att tillskjuta medel till ett delägt bolag såvida inte övriga aktieägare också deltar på lika villkor, eller såvida det inte är en marknadsmässig investering, vilket det enligt regeringens bedömning inte finns förutsättningar för.

Regeringen anser mot denna bakgrund att staten bör ta över hela ägandet av VisitSweden i syfte att stärka styrningen av bolaget och ge möjlighet för staten att finansiera den omställning som krävs för att bolaget även framöver ska kunna leverera den samhällsnytta som bolagets verksamhet innebär. Aktieägaravtalet reglerar inte den ena aktieägarens övertagande av den andres aktier. En överenskommelse, villkorad av riksdagens godkännande i erforderliga delar, bör därför ingås mellan aktieägarna med innebörden att staten ges möjlighet att vederlagsfritt förvärva samtliga Svensk Turism Aktiebolags aktier i VisitSweden. Regeringen bör därför bemyndigas att förvärva Svensk Turism Aktiebolags aktier i VisitSweden för noll kronor. Regeringen bör även bemyndigas att vidta de åtgärder som i övrigt krävs för att genomföra transaktionen. En följd av transaktionen blir att aktieägaravtalet mellan staten och Svensk Turism Aktiebolag sägs upp.

Regeringen anförde i ovannämnda proposition 1994/95:177 att det finns anledning för staten att stå för en viss del av den internationella marknadsföringen av Sverige som turistland. Staten bör medverka i denna typ av marknadsföring eftersom staten har ett ansvar för den samlade presentationen av Sverige utomlands. Vidare anfördes att det bör ankomma på regeringen att närmare lägga fast hur statens medverkan i den övergripande marknadsföringen och informationsverksamheten utomlands i detalj bör vara organiserad samt att nå en överenskommelse med företrädare för näringen om ägandet i det föreslagna bolaget jämte dess verksamhetsinriktning.

I samband med att staten förvärvar Svensk Turism Aktiebolags aktier i VisitSweden ser regeringen skäl att förtydliga bolagets uppdrag. Bolaget bör därför ges ett förtydligat uppdrag att genom effektiva kommunikationskanaler marknadsföra Sverige som turistland hos utländska målgrupper och bidra till att öka Sveriges attraktionskraft som besöksmål. Bolagets uppdrag utgör i denna del ett samhällsuppdrag. Enligt regeringens mening har staten fortsatt ett ansvar för den samlade presentationen av Sverige utomlands. Vidare bör bolaget även framgent, på marknadsmässiga villkor och med marknadsmässig avkastning, kunna bedriva PR- och marknadsföringsåtgärder avseende enskilda destinationer i Sverige och Sverige som turistland.

För det fall staten och Svensk Turism Aktiebolag inte kan komma överens om villkoren för statens förvärv av Svensk Turism Aktiebolags aktier i VisitSweden bedömer regeringen att det saknas förutsättningar att driva bolaget vidare. I sådant fall bör man utvärdera om det uppdrag som utgör bolagets samhällshållsuppdrag, dvs. att marknadsföra svenska besöksmål och Sverige som turistland hos utländska målgrupper och bidra till att öka Sveriges attraktionskraft som besöksmål, bör utföras i någon annan form.

3.6.2 Apotek Produktion & Laboratorier AB

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:17 *Kapitalinsatser i statliga ägda företag* besluta om kapitaltillskott på högst 75 000 000 kronor till Apotek Produktion & Laboratorier AB.

Skälen för regeringens förslag: Apotek Produktion & Laboratorier AB (APL) är ett av staten helägt bolag som bl.a. utvecklar, tillverkar och tillhandahåller extemporeläkemedel och lagerberedningar till vården och apoteksmarknadens aktörer. Extemporeläkemedel och lagerberedningar är läkemedel som inte är godkända, men som fyller en viktig funktion i hälso- och sjukvården. Sådana läkemedel kan behöva användas när ett godkänt läkemedel mot det aktuella tillståndet eller sjukdomen saknas eller när ett godkänt läkemedel haft otillräcklig effekt eller inte tolererats av patienten.

APL har ett av riksdagen särskilt beslutat samhällsuppdrag att utveckla, tillverka och tillhandahålla extemporeläkemedel och lagerberedningar (prop.2008/09:145, prop. 2009/10:96). De befintliga ersättningsnivåerna för tillhandahållande av extemporeläkemedel och lagerberedningar har medfört svårigheter för APL att nå full kostnadstäckning för sitt samhällsuppdrag. Mot den bakgrunden beslutade riksdagen om bemyndigande till regeringen att under 2019

besluta om sammanlagda kapitaltillskott på högst 150 miljoner kronor till APL (prop. 2018/19:1 utg.omr. 24, bet. 2018/19:NU1, rskr. 2018/19:100 och prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Regeringen har beslutat om kapitaltillskott på totalt 150 miljoner kronor under 2019 och tillskotten har täckt en del av det underskott som är hänförligt till bolagets samhällsuppdrag. För att APL ska kunna utföra sitt samhällsuppdrag behöver dock ytterligare kapitaltillskott tillföras bolaget. Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:17 *Kapitalinsatser i statliga ägda företag* besluta om kapitaltillskott på högst 75 000 000 kronor till Apotek Produktion & Laboratorier AB.

3.7 Politikens inriktning

Under 2018 har produktiviteten i ekonomin ökat och svenska företags konkurrenskraft på exportmarknader har stärkts. Sverige fortsätter att vara ett ledande innovationsland. Näringslivet sysselsätter 3,6 miljoner människor och 1,4 miljoner människor har ett jobb genom svensk export. Samtidigt sker det stora omvärldsförändringar som i hög grad påverkar det svenska näringslivets utveckling på kort och lång sikt. Digitaliseringens omvandlingskraft innebär stora omställningar som ständigt påverkar och utmanar näringslivets affärsmodeller. Näringslivet har, tillsammans med andra aktörer, en betydande roll för att nå de högt ställda målen för den svenska klimat- och miljöpolitiken och för de globala målen för hållbar utveckling och Agenda 2030. Stora utmaningar kopplade till detta rör kompetensförsörjning och effektiva regelverk vilka båda har en nationell och internationell dimension.

Sverige ska använda sin position som ett ledande innovationsland för att utveckla strategiska samarbeten som långsiktigt förstärker innovations- och konkurrenskraften, förmågan att attrahera internationell spetskompetens och investeringar samt öka svenska företags kapacitet att växa med nya produkter på nya marknader. Sveriges bilaterala innovationspartnerskap med flera länder stärker och utvecklar internationella innovationssamarbeten.

Den gröna omställningen och digitaliseringen kan stärka svenska företag och öka konkurrenskraften genom samverkan, mellan såväl universitet och högskolor, näringsliv och det offentliga som mellan små och stora företag. Innovationer skapar fler jobb och ett starkt samhälle.

En politik för stärkt konkurrenskraft

För att stärka den svenska konkurrenskraften behöver näringslivet vara innovativt, effektivt och baseras på en hög kunskapsnivå. Genom insatser som stärker näringslivets förnyelseförmåga och ökar ekonomins variationsrikedom, samt genom välavvägda regelverk och funktionella institutioner, kan företag utvecklas på väl fungerande marknader. Näringspolitiken är en del i genomförandet av Agenda 2030, där stärkt samstämmighet och en utvecklingsinriktad politik som stödjer produktiv verksamhet, skapande av arbetstillfällen, företagande, kreativitet och innovation är viktiga områden i det fortsatta arbetet. Frågor som regeringen ser som angelägna för att stärka den svenska konkurrenskraften i relation till förändringarna i omvärlden är näringslivets förutsättningar för grön omställning och digitalisering samt dess tillgång på kompetens.

Marknader som är öppna för konkurrens måste vårdas så att konkurrens på transparenta och likvärdiga villkor möjliggörs. Detta är särskilt viktigt i en värd där allt fler marknader blir digitala.

Näringslivets gröna omställning

Sverige ska gå före på klimat- och miljöområdet och bli världens första fossilfria välfärdsland. Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Detta kräver en konkurrenskraftig och hållbar industri som kan leverera lösningar för en grön omställning och skapa jobb i hela landet. En cirkulär och biobaserad ekonomi är en nödvändighet för näringslivets gröna omställning och bidrar både till att minska negativ påverkan på klimat, miljö och människors hälsa och samtidigt stärka förutsättningarna för svenskt näringsliv på framtida globala marknader. Särskild vikt kommer att läggas vid att stödja utvecklingen av hållbara värdekedjor från råvara till insatsvara eller

slutprodukt, t.ex. utvinning och förädling av innovationskritiska metaller och mineral, ökad tillverkning och återvinning av batterier, fossilfrihet och elektromobilitet i transportsystemet samt automatiserad mobilitet.

Sverige ska vara ett föregångsland för en hållbar gruvnäring samt långsiktigt säker avfallshantering. I takt med att smart och grön teknik blir allt vanligare ökar behovet av många innovationskritiska metaller och mineral. Sverige har god potential för att utvinna dessa, vilket också utgör en viktig del i att säkerställa tillgång till hållbart producerade metaller till de tekniker som möjliggör fossilfria energilösningar och lagring av energi.

Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. För att nå dessa mål krävs omfattande samhällsförändringar. Näringslivet har tagit initiativ till branschvisa färdplaner för fossilfrihet och samverkansprogrammet ”Näringslivets klimatomställning” ska underlätta genomförandet av dessa genom prioritering och kraftsamling av gemensamma resurser.

Översyn av fastighetsskatten för byggnadstillbehör i industriell verksamhet

Dagens system, där taxeringsvärdet för fastighetsägare ökar vid investeringar i industriell utrustning som utgör byggnadstillbehör, kan minska incitament för investeringar i bl.a. ny och mer miljönyttig teknik. Regeringen avser därför att tillsätta en utredning som ska analysera och utvärdera om sådan utrustning skulle kunna undantas från fastighetsskatt. Utredningen är ett led i regeringens klimatsatsning.

Klimatanpassning av statsstödsreglerna

Regeringen avser att verka för att EU:s regler för statsstöd reformeras så att de bidrar till och inte motverkar omställningen till ett fossilfritt samhälle och genomförandet av Parisavtalet. Regeringen avser därmed att arbeta för att det framtida statsstödsregelverket utan att rubba dess grundprinciper möjliggör för medlemsstaterna att använda åtgärder som innebär offensiva satsningar på klimatområdet. Det innebär också att regeringen avser att arbeta för att klimatskadliga stöd som bidrar till klimatförändringarna ska fasas ut. Regeringen har redan i dialog med andra medlemsstater påbörjat detta arbete.

Näringslivets digitalisering

Digitaliseringen innebär en strukturomvandling av hela samhället och öppnar för stora möjligheter inte minst för näringslivets konkurrensförmåga och skapar också möjligheter för företag att verka i hela landet. Regeringen antog 2018 en nationell inriktning för artificiell intelligens (AI) med målsättningen att ”Sverige ska vara ledande i att ta tillvara möjligheterna som användning av AI kan ge, med syftet att stärka både den svenska välfärden och den svenska konkurrenskraften”.

Digitalisering och AI är en nyckel för näringslivets konkurrensförmåga. Utmaningar och möjligheter som följer av den digitala strukturomvandlingen och införandet av nya teknologier kommer att vara i fokus för samverkansprogrammet Näringslivets digitala strukturomvandling.

Digitaliseringen innebär även stora möjligheter för myndigheternas utveckling och det är viktigt att ta tillvara digitaliseringens möjligheter för att förenkla för företagare i alla delar av landet. Det ska vara enkelt och säkert för befintliga företag och för individer som vill starta nya företag att få hjälp och stöd från berörda myndigheter. Portalen verksamt.se, som drivs av Tillväxtverket och Bolagsverket i samarbete med bland andra Skatteverket och Arbetsförmedlingen, används av allt fler. Verksamt.se är med sitt samlade utbud av tjänster och information ett viktigt verktyg för att förenkla för företagare och för en effektiv digital förvaltning. Regeringens långsiktiga ambition för verksamt.se är att företagare enkelt och med hjälp av en hög grad av automation ska kunna få personligt anpassad information och vägledning digitalt. Pågående utvecklingsarbete visar att det finns stora vinster i att fortsätta utveckla myndighetsövergripande samarbete och tjänster, både för företagare och deltagande aktörer.

Digitaliseringen skapar nya förutsättningar för teknikutveckling samt också bättre förutsättningar för hållbar tillväxt, minskad klimat- och miljöpåverkan och en cirkulär ekonomi. Digitaliseringen ökar även behovet av tillgång till och behandling av stora mängder data. För att underlätta för databehandling i bl.a. AI-sammanhang verkar regeringen för att tillgången på offentligt genererade data ska vara god. Upphovsrättsdirektivet (det s.k. DSM-direktivet), som nyligen slutförhandlats, möjliggör för aktörer med laglig tillgång till upphovsrättsligt skyddat material att processa materialet för text- och dataåtervinning. Digitalisering möjliggör även snabb och bred

spridning av nya produkter och tjänster, t.ex. med kulturellt och kreativt innehåll, vilket är positivt för både kreatörer och användare. Samtidigt innebär den ökade tillgängligheten ett särskilt ansvar för den enskilde användaren att förfoga över innehållet på ett sådant sätt att kreatörens, kulturskaparens eller innovatörens rättigheter upprätthålls och respekteras.

Näringslivets kompetensförsörjning

Brist på arbetskraft med rätt kompetens är ett av de mest akuta problemen på svensk arbetsmarknad. Ska Sverige kunna utveckla sin konkurrenskraft och öka välfärd och tillväxt krävs insatser inom flera politikområden. Att positionera sig inför framtiden och rusta för en kommande lågkonjunktur är en viktig del i regeringens arbete med kompetensförsörjning. Den svenska arbetsmarknaden är i förändring genom bl.a. den snabba utvecklingen av digitalisering, artificiell intelligens, gigekonomi och livslångt lärande. För att möta framtidens förändrade behov är satsningar på utbildning, att attrahera och behålla kompetens inom landet och möjligheten till vidareutbildning och kompetensutveckling genom hela arbetslivet viktiga delar i regeringens politik för stärkt konkurrenskraft (se utg. omr. 14 avsnitten 4.6 och 4.7.6, utg. omr. 16 avsnitten 2.9 och 4.4).

Regeringen avser att bygga vidare på de strategiska samverkansprogrammen med näringslivet. Ett av programmen kommer att handla om kompetensförsörjning och livslångt lärande. Inom ramen för det avser regeringen att tillsammans med representanter från företag, näringslivets parter, akademin och civilsamhället kraftsamla för att hitta innovativa lösningar för att adressera utmaningarna för företagen vad gäller kompetensförsörjning.

Innovation och samverkan

På flera områden i samhället finns utmaningar där bred samverkan och innovationskraft behövs för att definiera möjliga lösningar, prioritera insatser och välja vägar framåt. För att förbättra möjligheterna för företag att bedriva forskning och utveckling bör nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer som arbetar med forskning eller utveckling förstärkas. Under föregående mandatperiod utvecklades även regeringens arbete för att möta samhällsutmaningar genom bl.a. inrättandet av det nationella innovationsrådet och de strategiska samverkansprogrammen. Innovationsrådets breda sammansättning och arbetssätt har under statsministerns ledning utvecklats till en central plattform för dialog och samverkan kring strategiska framtidsfrågor. Grunden för det nationella innovationsrådets verksamhet bör även fortsättningsvis vara rådets möten. De medel som funnits på anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling* för genomförande av uppdrag, utredningar m.m. med koppling till innovationsrådet har varit värdefulla för att få genomslag och förändringar. För att kunna genomföra ytterligare insatser i syfte att stärka ett långsiktigt konkurrenskraftigt och hållbart Sverige samt för att finansiera pilotprojekt inom centrala områden som främjar innovation för att möta samhällsutmaningar föreslås i denna proposition att 100 miljoner kronor per år avsätts under 2020–2022. Medlen ska ha en koppling till det nationella innovationsrådet och användas för strategiska insatser inom ramen för rådets arbete och prioriteringar.

Regeringen tar vidare arbetet med de strategiska samverkansprogrammen. Genom samverkan mellan universitet och högskolor, näringsliv och det offentliga kan Sverige kraftsamla för att lösa problem och överbrygga utmaningar samhället står inför. Samverkansprogrammen utökas med en internationell dimension som kopplar insatser och resultat till internationella innovationssamarbeten. Regeringens utsända innovations- och forskningsråd har en tydlig uppgift att underlätta strategiska innovationssamarbeten.

Samverkansprogrammen bygger vidare på den utmaningsdrivna ansatsen under följande fyra teman 2019–2022:

- Hälsa och life science: Svensk life science ska vara ledande och samverkansprogrammet lägger en grund för fortsatta framsteg för att hitta nya läkemedel, medicintekniska lösningar och i förlängningen skapa ekonomiskt välstånd, utveckla sjukvården och förbättra hälsan hos befolkningen.
- Näringslivets digitala strukturomvandling: Digitalisering kan skapa förutsättningar för hela industrin att genomgå en digital strukturomvandling för en långsiktigt hållbar konkurrenskraft.

– Näringslivets klimatomställning: Sverige ska gå före på klimat- och miljöområdet och bli världens första fossilfria välfärdsland. Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Näringslivet står för en betydande del av utsläppen samtidigt som de är en avgörande del av lösningen.
– Kompetensförsörjning och livslångt lärande: Den digitala strukturomvandlingen, näringslivets klimatomställning och ambitionen att fortsätta vara ledande inom life science ställer stora krav på kompetens, möjligheten för omställning och livslångt lärande för att människor ska kunna uppdatera sina kunskaper, vidare- eller ombilda sig för att fortsätta verka på arbetsmarknaden och utveckla svensk konkurrenskraft.

På senare tid har stort fokus riktats mot statens roll att reglera och hantera en snabb teknikutveckling på ett sätt som gör att vi både kan dra nytta av utvecklingen av ny teknik och hantera dess risker. De frågor som väcks är ofta tvärsektoriella och utmanar därmed befintliga strukturer. Genom Kommittén för teknologisk innovation och etik i samarbete med Verket för innovationssystem kommer regeringen att fortsätta arbetet för att stärka offentlig sektors möjligheter att möta den snabba teknikutvecklingen och med bibehållen rättssäkerhet bejaka innovation inom sina ansvarsområden.

Life science har stor betydelse för Sverige som kunskapsnation. Hälsoutmaningen är global. Forskning, innovation och utveckling i samverkan mellan universitet och högskolor, myndigheter, hälso- och sjukvården inklusive omsorgen, samt näringslivet, förbättrar människors hälsa och stärker landets ekonomiska välstånd. En välfungerande life science-sektor bidrar till att Sverige kan leva upp till åtaganden inom Agenda 2030. Den nationella strategi för life science som avses att presenteras under hösten 2019 ska vara vägledande i arbetet med att skapa bästa möjliga förutsättningar för hela sektorn. Bättre tillgängliggörande av digitala hälso- och vårddata utgör en förutsättning för förverkligandet av stora delar av strategin, liksom policyutveckling och etik. Forskning, innovation och utveckling måste vara naturliga delar av vårdens och omsorgens verksamheter. Inom omsorgen krävs utveckling och införande av välfärdsteknik som stärker individens integritet, skapar trygghet och leder till nya arbetssätt. Avancerad forskningsinfrastruktur behöver göras tillgänglig för lärosäten, vård och näringsliv och kompetensbehoven mötas. Det är regeringens bedömning att en brett förankrad målsättning ska ge en tydlig inriktning för Sveriges ambition att vara en ledande life science-nation. I en hårdnande internationell konkurrens ska det fortsatt vara attraktivt att förlägga life science-verksamhet i Sverige.

Fler företag i hela landet

Regeringens näringspolitik kommer även att ha fokus på att skapa förutsättningar för fler företag i hela landet och utveckla nationella och regionala styrkor.

Regeringens mål för förenklingsarbetet står fast, arbetet mot dessa mål bidrar till stärkt svensk konkurrenskraft och att skapa fler jobb i fler företag. Regelgivning ska säkerställa att rätt åtgärd vidtas på rätt plats, ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter av hållbar utveckling behöver alla beaktas och integreras i arbetet. Proportionalitet ska beaktas i regelgivning. Regeringens och myndigheternas regelgivning ska utformas så att den inte medför mer långtgående kostnader och begränsningar för företagen än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med regelgivningen ifråga, och det ska vara tydligt att nyttan som skapas genom regelgivning överstiger de kostnader och begränsningar som regelgivningen ifråga kan medföra. Regeringen ser att det finns en stor potential att förenkla för företagen på de regelområden som företagen upplever hindrar företagens tillväxt mest. Regeringen avser att ta initiativ till genomlysningar och utvärderingar under året för att identifiera möjliga förenklingar utifrån ovanstående utgångspunkter.

En avsevärd andel av den regelgivning som svenska företag upplever som hinder har sitt ursprung på EU-nivå. Regeringens målsättningar står därför fast, att på EU-nivå verka för principer som ’tänk småskaligt först’, bättre konsekvensutredningar, och vikten av målsättningar för minskade regelbördor. Regeringen avser också att arbeta för en regelgivning som främjar innovation och är utformad så att den är öppen för och medger framtida samhällsutveckling och förändringar. Regeringen kommer också arbeta med implementeringen av EU-rätt i nationell rätt på

ett sätt som skyddar svenska företags konkurrenskraft.

Almi Företagspartner AB (Almi) ska bidra till tillväxt och förnyelse i näringslivet samt medverka till att utveckla och finansiera små och medelstora företag. Almis verksamhet utgör ett komplement till den privata marknaden och verksamheten är tillgänglig i hela landet. För att Almi ska kunna verka effektivt och utveckla nya tjänster och erbjudanden riktade till företag är en långsiktig finansiering av verksamheten en förutsättning. Anslaget till Almi bör därför tillföras 110 miljoner kronor fr.o.m. 2020. Med föreslagen anslagsnivå kan Almi fortsätta utveckla verksamheten med ambitionen att ytterligare öka volym och kvalitet och därigenom bättre bidra till att stärka svensk konkurrenskraft och skapa förutsättningar för fler och växande företag i hela landet.

Turismen och därmed besöksnäringen växer i Sverige. Näringen finns i alla delar av landet och bidrar därför till lokal och regional utveckling. Eftersom näringen är personalintensiv kan den också absorbera arbetskraft när omvandling och automatisering sker i övriga näringslivet. Samtidigt aktualiserar turismfrågor om klimat och miljö i allt högre grad. Regeringen kommer i en kommande strategi beskriva hur besöksnäringens och turismens bidrag till hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling i hela landet kan öka.

V.S. VisitSweden AB marknadsför Sverige som besöksmål utomlands. För att kunna fortsätta vara ett konkurrenskraftigt bolag kommer Visit Sweden under kommande år att ställa om och effektivisera sin verksamhet. Förutsättningarna för bolagets verksamhet har ändrats och V.S. VisitSweden AB möter nya utmaningar i dag jämfört med tidigare. Omställningen kommer bl.a. annat innebära att verksamheten koncentreras mer till Stockholm och att bolaget ställer om till ett digitalt arbetssätt.

Bolaget, som i dag ägs gemensamt av staten och besöksnäringen, kommer förslagsvis att övergå till helt statligt ägande genom att staten övertar den andra ägarens aktier. För det fall staten och Svensk Turism Aktiebolag inte kan komma överens om villkoren för statens förvärv av Svensk Turism Aktiebolags aktier i V.S VisitSweden AB avser regeringen att utvärdera om det uppdrag som utgör bolagets samhällshållsuppdrag, dvs. att marknadsföra svenska besöksmål och Sverige som turistland hos utländska målgrupper och bidra till att öka Sveriges attraktionskraft som besöksmål, bör utföras i någon annan form.

Sedan 2016 genomförs en större renoveringsinsats för att återställa Göta kanal. Detta arbete kommer att fortgå under ytterligare ett antal år. Behovet av ytterligare medel för att färdigställa återställningen och bibehålla en framtidssäkrad kanal behöver ses över. Strategin för smart industri ligger fast och regeringen avser att fortsatt verka för att industrin i hela Sverige ska öka sin konkurrenskraft och sitt deltagande i främst de högkvalificerade delarna av de globala värdekedjorna.

Regeringens mål är att Sveriges företagare ska ha ett socialförsäkringssystem som vid varje given tidpunkt gör att egenföretagare, småföretagare och människor som kliver in och ur företagarrollen känner samma trygghet som andra. Att förenkla, förtydliga och förbättra villkoren i socialförsäkringssystemen för företagare är en prioriterad uppgift.

Som framgår av resultatredovisningen lämnade utredningen Ett tryggare företagande i ett förändrat arbetsliv sitt betänkande Företagare i de sociala trygghetssystemen (SOU 2019:41) den 13 september. Med utgångspunkt i betänkandet kommer regeringen att fortsätta arbetet för att skapa ett tryggare och mer förutsebart trygghetssystem för företagen.

Långa betalningstider är en verklighet och ett problem för många svenska företag. Det drabbar särskilt små och medelstora företag som kan ha svårt att ligga ute med pengar under lång tid. Effekterna blir att små och medelstora företags likviditet ansträngs, vilket innebär att de kan ha svårt att anses tillräckligt stabila för att få banklån, våga expandera, investera och anställa. Så mycket som 100 000 jobb skulle kunna skapas om småföretagen fick betalt snabbare (European Payment Report 2019). Viktiga jobb. Inte bara för den enskilde eller företaget utan också för samhället i stort. Regeringen kommer att fortsätta arbetet med att skapa förutsättningar för kortare betalningstider.

3.8 Budgetförslag

3.8.1 1:1 Verket för innovationssystem

Tabell 3.19 Anslagsutveckling 1:1 Verket för innovationssystem

Tusental kronor

2018	Utfall	236 148	Anslags-sparande	2 568
2019	Anslag	239 552 [1]	Utgifts-prognos	239 330
2020	**Förslag**	**253 190**		
2021	Beräknat	256 857 [2]		
2022	Beräknat	260 478 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 253 190 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 253 190 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Verket för innovationssystems förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 3.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Verket för innovationssystem

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**239 552**	**239 552**	**239 552**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	13 638	17 305	20 926
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**253 190**	**256 857**	**260 478**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 253 190 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Verket för innovationssystem* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 256 857 000 kronor respektive 260 478 000 kronor.

3.8.2 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling

Tabell 3.21 Anslagsutveckling 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling

Tusental kronor

2018	Utfall	2 882 041	Anslags-sparande	33 214
2019	Anslag	3 000 255 [1]	Utgifts-prognos	2 965 678
2020	**Förslag**	**2 953 255**		
2021	Beräknat	2 953 255		
2022	Beräknat	2 978 255		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för behovsmotiverad forsknings- och utvecklingsverksamhet, utveckling av innovationssystem och programanknutna utgifter. Anslaget får även användas för statsbidrag till RISE Research Institutes of Sweden AB (RISE AB) för riksmätplatser.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 600 000 000 kronor 2021–2024.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet behövs för att de åtgärder som beslutas och bedrivs ska kunna genomföras långsiktigt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:2 *Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 2 600 000 000 kronor 2021–2024.

Tabell 3.22 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023–2024
Ingående åtaganden	2 278 430	2 408 627	2 500 000			
Nya åtaganden	1 287 938	2 191 373	1 650 000			
Infriade åtaganden	-1 157 741	-2 100 000	-1 550 000	-1 860 000	-650 000	-90 000
Utestående åtaganden	2 408 627	2 500 000	2 600 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**2 500 000**	**2 500 000**	**2 600 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att anslaget minskas med 247 000 000 kronor 2020. Vidare beräknas anslaget minska med 247 000 000 kronor 2021 och 222 000 000 kronor 2022.

Tabell 3.23 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**3 060 255**	**3 060 255**	**3 060 255**
Förändring till följd av:			
Beslut	-107 000	-107 000	-82 000
Varav BP20	-247 000	-247 000	-222 000
Varav			
Effektivisering av näringslivspolitik	-247 000	-247 000	-222 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**2 953 255**	**2 953 255**	**2 978 255**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 2 953 255 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 2 953 255 000 kronor respektive 2 978 255 000 kronor.

3.8.3 1:3 Institutens strategiska kompetensmedel

Tabell 3.24 Anslagsutveckling 1:3 Institutens strategiska kompetensmedel

Tusental kronor

2018	Utfall	740 629	Anslags-sparande	
2019	Anslag	747 421 [1]	Utgifts-prognos	747 421
2020	**Förslag**	**759 268**		
2021	Beräknat	770 695 [2]		
2022	Beräknat	782 069 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 759 268 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 759 268 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för strategiska kompetensmedel för industriforskningsinstituten inom och under RISE Research Institutes of Sweden AB, liksom utgifter för RISE Research Institutes of Sweden AB:s verksamhet, samt vissa omstruktureringsutgifter för RISE-instituten.

Regeringens överväganden

Tabell 3.25 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Institutens strategiska kompetensmedel

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**747 421**	**747 421**	**747 421**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	11 847	23 274	34 648
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**759 268**	**770 695**	**782 069**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 759 268 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Institutens strategiska kompetensmedel* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 770 695 000 kronor respektive 782 069 000 kronor.

3.8.4 1:4 Tillväxtverket

Tabell 3.26 Anslagsutveckling 1:4 Tillväxtverket

Tusental kronor

2018	Utfall	271 330	Anslags-sparande	-327
2019	Anslag	280 635 [1]	Utgifts-prognos	284 681
2020	**Förslag**	**284 375**		
2021	Beräknat	265 481 [2]		
2022	Beräknat	269 415 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 261 527 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 261 527 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget används för Tillväxtverkets förvaltningsutgifter. Anslaget får även användas för utgifter för Tillväxtverkets uppdrag att svara för utgifter för lokaler, ekonomi- och personaladministration samt övrig administrativ service åt Nämnden för hemslöjdsfrågor.

Regeringens överväganden

Den svenska förvaltningen och kontrollen av EU-stöd bör effektiviseras. Kostnaden per stödkrona, dvs. myndigheternas kostnader per utbetalade EU-stödkrona, ska minska genom effektivare arbetssätt och en minskad administration. Tillväxtverkets kostnad för förvaltning och kontroll av EU-stöd föreslås därför minska med 5 000 000 kronor från och med 2020.

Regeringen föreslår vidare att anslaget ökas med 6 000 000 kronor 2020 och med 4 000 000 kronor per år fr.o.m. 2021 för Tillväxtverkets arbete inom ramen för landsbygdspolitiken.

Anslaget föreslås ökas med 5 000 000 kronor per år fr.o.m. 2020 för att finansiera Tillväxtverkets arbete kopplat till de nya kraven på kreditinstitut att tillhandahålla kontanttjänster.

Tabell 3.27 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Tillväxtverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**274 635**	**274 635**	**274 635**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	4 805	9 030	13 234
Beslut	4 935	-18 184	-18 454
Varav BP20 [3]	6 000	4 000	4 000
Varav [3]			
Krav på tillhandahållande av kontanttjänster	5 000	5 000	5 000
Effektivisera förvaltning och kontroll av EU-stöd	-5 000	-5 000	-5 000
Nya uppgifter kopplade till landsbygdspropositionen	6 000	4 000	4 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**284 375**	**265 481**	**269 415**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 284 375 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Tillväxtverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 265 481 000 kronor respektive 269 415 000 kronor.

3.8.5 1:5 Näringslivsutveckling

Tabell 3.28 Anslagsutveckling 1:5 Näringslivsutveckling

Tusental kronor

2018	Utfall	866 459	Anslags-sparande	207 834
2019	Anslag	799 022 [1]	Utgifts-prognos	728 391
2020	**Förslag**	**793 022**		
2021	Beräknat	684 022		
2022	Beräknat	428 022		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för näringslivsfrämjande åtgärder.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 936 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet behövs för att de åtgärder som beslutas och bedrivs ska kunna genomföras långsiktigt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 936 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.29 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:5 Näringslivsutveckling

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden	493 160	922 552	535 000			
Nya åtaganden	940 527	321 680	936 000			
Infriade åtaganden	-511 135	-709 232	-535 000	-441 080	-223 950	-270 970
Utestående åtaganden	922 552	535 000	936 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**1 285 750**	**700 000**	**936 000**			

Regeringens överväganden

För att finansiera insatser för ökad konkurrens- och innovationskraft med koppling till det nationella innovationsrådet ökas anslaget med 100 000 000 kronor per år 2020–2022 Vidare ökas anslaget med 55 000 000 kronor 2021 och 85 000 000 kronor 2022 avseende ett testcenter för elektromobilitet. Därutöver minskas anslaget med 25 000 000 kronor per år 2020 och 2021 och med 50 000 000 kronor per år fr.o.m. 2022.

Tabell 3.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:5 Näringslivsutveckling

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**909 022**	**909 022**	**909 022**
Förändring till följd av:			
Beslut	-116 000	-225 000	-481 000
Varav BP20	75 000	130 000	135 000
Varav			
Nationella innovationsrådet	100 000	100 000	100 000
Effektivisering av näringslivspolitik	-25 000	-25 000	-50 000
Elektrifiering av fordonsparken		55 000	85 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**793 022**	**684 022**	**428 022**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 793 022 000 kronor anvisas under anslaget 1:5 *Näringslivsutveckling* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 684 022 000 kronor respektive 428 022 000 kronor.

3.8.6 1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

Tabell 3.31 Anslagsutveckling 1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

Tusental kronor

2018	Utfall	59 753	Anslags-sparande	1 092
2019	Anslag	61 994 [1]	Utgifts-prognos	62 359
2020	**Förslag**	**62 567**		
2021	Beräknat	63 544 [2]		
2022	Beräknat	64 522 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 62 567 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 62 568 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analysers förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 3.32 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**61 994**	**61 994**	**61 994**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	573	1 550	2 528
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**62 567**	**63 544**	**64 522**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 62 567 000 kronor anvisas under anslaget 1:6 *Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 63 544 000 kronor respektive 64 522 000 kronor.

3.8.7 1:7 Turistfrämjande

Tabell 3.33 Anslagsutveckling 1:7 Turistfrämjande

Tusental kronor

2018	Utfall	114 613	Anslags-sparande	
2019	Anslag	124 613 [1]	Utgifts-prognos	124 613
2020	**Förslag**	**104 613**		
2021	Beräknat	104 613		
2022	Beräknat	104 613		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för kostnader för statens aktieägartillskott till V.S. VisitSweden AB.

Regeringens överväganden

Tabell 3.34 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:7 Turistfrämjande

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**114 613**	**114 613**	**114 613**
Förändring till följd av:			
Beslut	-10 000	-10 000	-10 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**104 613**	**104 613**	**104 613**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 104 613 000 kronor anvisas under anslaget 1:7 *Turistfrämjande* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 104 613 000 kronor respektive 104 613 000 kronor.

3.8.8 1:8 Sveriges geologiska undersökning

Tabell 3.35 Anslagsutveckling 1:8 Sveriges geologiska undersökning

Tusental kronor

2018	Utfall	229 779	Anslags-sparande	9 120
2019	Anslag	241 772 [1]	Utgifts-prognos	240 043
2020	**Förslag**	**239 665**		
2021	Beräknat	205 972 [2]		
2022	Beräknat	217 335 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 202 824 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 210 796 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Sveriges geologiska undersöknings förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.36 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	20 836	0	0	20 836	0
Prognos 2019	15 300	0	0	15 300	0
Budget 2020	15 075	0	0	15 075	0

Tabell 3.37 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	21 825	21 859	-34	1 433
(varav tjänsteexport)	(4 590)	(4 298)	(292)	(350)
Prognos 2019	22 672	22 701	-29	1404
(varav tjänsteexport)	(8 053)	(8 004)	(49)	(399)
Budget 2020	25 200	25 200	0	1404
(varav tjänsteexport)	(11 500)	(11 500)	(0)	(399)

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att anslaget minskas med 6 100 000 kronor 2020 och 8 000 000 kronor 2021.

Tabell 3.38 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:8 Sveriges geologiska undersökning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**241 772**	**241 772**	**241 772**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	3 984	7 798	11 608
Beslut	-6 091	-43 598	-36 045
Varav BP20 [3]	-6 100	-8 000	
Varav [3]			
Minskat förvaltningsanslag	-6 100	-8 000	
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**239 665**	**205 972**	**217 335**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Regeringen föreslår att 239 665 000 kronor anvisas under anslaget 1:8 *Sveriges geologiska undersökning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 205 972 000 kronor respektive 217 335 000 kronor.

3.8.9 1:9 Geovetenskaplig forskning

Tabell 3.39 Anslagsutveckling 1:9 Geovetenskaplig forskning

Tusental kronor

2018	Utfall	5 923	Anslags-sparande	
2019	Anslag	5 923 [1]	Utgifts-prognos	5 923
2020	**Förslag**	**5 923**		
2021	Beräknat	5 923		
2022	Beräknat	5 923		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för att främja och stödja riktad geovetenskaplig grundforskning och tillämpad forskning.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:9 *Geovetenskaplig forskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 000 000 kronor 2021 och 2022.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet möjliggör beslut om bidrag till fleråriga forskningsprojekt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:9 *Geovetenskaplig forskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 5 000 000 kronor 2021 och 2022.

Tabell 3.40 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:9 Geovetenskaplig forskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Ingående åtaganden	4 169	4 862	5 000		
Nya åtaganden	3 878	3 138	3 700		
Infriade åtaganden	-3 185	-3 000	- 3 700	- 3 000	- 2 000
Utestående åtaganden	4 862	5 000	5 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**5 000**	**5 000**	**5 000**		

Regeringens överväganden

Tabell 3.41 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:9 Geovetenskaplig forskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**5 923**	**5 923**	**5 923**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**5 923**	**5 923**	**5 923**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 5 923 000 kronor anvisas under anslaget 1:9 *Geovetenskaplig forskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 5 923 000 kronor respektive 5 923 000 kronor.

3.8.10 1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar

Tabell 3.42 Anslagsutveckling 1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar

Tusental kronor

2018	Utfall	14 031	Anslags-sparande	-147
2019	Anslag	14 000 [1]	Utgifts-prognos	13 693
2020	**Förslag**	**14 000**		
2021	Beräknat	14 000		
2022	Beräknat	14 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för efterbehandling av tömda oljelagringsanläggningar och det statliga gruvfältet i Adak, Malå kommun, inklusive miljö- och funktionskontroll, förvaltning och nödvändiga underhålls- och miljösäkrande åtgärder vid efterbehandlade anläggningar.

Regeringens överväganden

Tabell 3.43 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**14 000**	**14 000**	**14 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**14 000**	**14 000**	**14 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 14 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:10 *Miljösäkring av oljelagringsanläggningar* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 14 000 000 kronor respektive 14 000 000 kronor.

3.8.11 1:11 Bolagsverket

Tabell 3.44 Anslagsutveckling 1:11 Bolagsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	45 892	Anslags-sparande	7 393
2019	Anslag	52 285 [1]	Utgifts-prognos	51 500
2020	**Förslag**	**47 285**		
2021	Beräknat	47 285		
2022	Beräknat	47 285		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för likvidatorer och för associationsrättsliga ärenden samt förvaltning och utveckling av teknisk infrastruktur för förenklat uppgiftslämnande.

Regeringens överväganden

Tabell 3.45 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:11 Bolagsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**53 285**	**53 285**	**53 285**
Förändring till följd av:			
Beslut	-6 000	-6 000	-6 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**47 285**	**47 285**	**47 285**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 47 285 000 kronor anvisas under anslaget 1:11 *Bolagsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 47 285 000 kronor respektive 47 285 000 kronor.

3.8.12 1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien

Tabell 3.46 Anslagsutveckling 1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien

Tusental kronor

2018	Utfall	8 327	Anslags-sparande	
2019	Anslag	8 327 [1]	Utgifts-prognos	8 327
2020	**Förslag**	**8 327**		
2021	Beräknat	8 327		
2022	Beräknat	8 327		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademiens (IVA) grundläggande verksamhet.

Regeringens överväganden

Tabell 3.47 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**8 327**	**8 327**	**8 327**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**8 327**	**8 327**	**8 327**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 8 327 000 kronor anvisas under anslaget 1:12 *Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 8 327 000 kronor respektive 8 327 000 kronor.

3.8.13 1:13 Konkurrensverket

Tabell 3.48 Anslagsutveckling 1:13 Konkurrensverket

Tusental kronor

2018	Utfall	143 389	Anslags-sparande	4 272
2019	Anslag	152 999 [1]	Utgifts-prognos	155 458
2020	**Förslag**	**155 431**		
2021	Beräknat	157 707 [2]		
2022	Beräknat	159 960 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 155 431 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 155 431 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Konkurrensverkets förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 3.49 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:13 Konkurrensverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**152 999**	**152 999**	**152 999**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	2 432	4 708	6 961
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**155 431**	**157 707**	**159 960**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 155 431 000 kronor anvisas under anslaget 1:13 *Konkurrensverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 157 707 000 kronor respektive 159 960 000 kronor.

3.8.14 Konkurrensforskning

Tabell 3.50 Anslagsutveckling 1:14 Konkurrensforskning

Tusental kronor

2018	Utfall	13 846	Anslags-sparande	-59
2019	Anslag	12 804 [1]	Utgifts-prognos	12 598
2020	**Förslag**	**10 804**		
2021	Beräknat	10 804		
2022	Beräknat	10 804		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för forskning med anknytning till Konkurrensverkets verksamhetsområde med forskare företrädesvis vid universitet och högskolor. Anslaget får användas för utgifter för uppdragsforskning, seminarier och informationsinsatser på konkurrens- och upphandlingsområdet. Anslaget får användas för utgifter för arvoden till ledamöter i rådet för forskningsfrågor.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Konkurrensforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 12 000 000 kronor 2021–2023.

Skälen för regeringens förslag: Bemyndigandet möjliggör beslut om bidrag till fleråriga forskningsprojekt. Regeringen bör därför bemyndigas att under 2020 för anslaget 1:14 *Konkurrensforskning* ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 12 000 000 kronor 2021–2023.

Tabell 3.51 Beställningsbemyndigande för anslaget 1:14 Konkurrensforskning

Tusental kronor

	Utfall 2018	Prognos 2019	Förslag 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022	Beräknat 2023
Ingående åtaganden		8 846	10 846			
Nya åtaganden	8 846	9 000	10 154			
Infriade åtaganden		-7 000	-9 000	-9 154	-1 423	-1 423
Utestående åtaganden	8 846	10 846	12 000			
Erhållet/föreslaget bemyndigande	**12 000**	**13 000**	**12 000**			

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att anslaget minskas med 3 000 000 kronor per år fr.o.m. 2020.

Tabell 3.52 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:14 Konkurrensforskning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**13 804**	**13 804**	**13 804**
Förändring till följd av:			
Beslut	-3 000	-3 000	-3 000
Varav BP20	-3 000	-3 000	-3 000
Varav			
Effektivisering av näringslivspolitik	-3 000	-3 000	-3 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**10 804**	**10 804**	**10 804**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 10 804 000 kronor anvisas under anslaget 1:14 *Konkurrensforskning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 804 000 kronor respektive 10 804 000 kronor.

3.8.15 1:15 Upprustning och drift av Göta kanal

Tabell 3.53 Anslagsutveckling 1:15 Upprustning och drift av Göta kanal

Tusental kronor

2018	Utfall	153 210	Anslags-sparande	
2019	Anslag	158 210 [1]	Utgifts-prognos	158 210
2020	**Förslag**	**159 910**		
2021	Beräknat	19 910		
2022	Beräknat	19 910		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för upprustning och drift av Göta kanal.

Regeringens överväganden

Tabell 3.54 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:15 Upprustning och drift av Göta kanal

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**158 210**	**158 210**	**158 210**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 700	-138 300	-138 300
Varav BP20		-140 000	-80 000
Varav			
Korrigering till följd av övergångsbudget		-140 000	-80 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**159 910**	**19 910**	**19 910**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Tabell 3.55 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för1:15 Upprustning och drift av Göta kanal

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**158 210**	**158 210**	**158 210**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 700	-138 300	-138 300
Varav BP20		-140 000	-80 000
Varav			
Korrigering till följd av övergångsbudget		-140 000	-80 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**159 910**	**19 910**	**19 910**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 159 910 000 kronor anvisas under anslaget 1:15 *Upprustning och drift av Göta kanal* för 2020. För 2021 och 2022 räknas anslaget till 19 910 000 kronor respektive 19 910 000 kronor.

3.8.16 1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag

Tabell 3.56 Anslagsutveckling 1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag

Tusental kronor

2018	Utfall	14 952	Anslags-sparande	8 248
2019	Anslag	23 200 [1]	Utgifts-prognos	22 933
2020	**Förslag**	**24 850**		
2021	Beräknat	24 850		
2022	Beräknat	24 850		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för omstrukturering, genomlysning, försäljning och avveckling av företag med statligt ägande.

Regeringens överväganden

Tabell 3.57 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**23 200**	**23 200**	**23 200**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 650	1 650	1 650
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**24 850**	**24 850**	**24 850**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 24 850 000 kronor anvisas under anslaget 1:16 *Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 24 850 000 kronor respektive 24 850 000 kronor.

3.8.17 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag

Tabell 3.58 Anslagsutveckling 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag

Tusental kronor

2018	Utfall	400 000	Anslags-sparande	2 000
2019	Anslag	151 000 [1]	Utgifts-prognos	151 000
2020	**Förslag**	**76 000**		
2021	Beräknat	1 000		
2022	Beräknat	1 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas av regeringen, efter beslut av riksdagen i varje enskilt fall, för kapitalinsatser i statligt ägda företag. Anslaget får även användas till utgifter för att förvärva eller bilda aktiebolag för ny eller befintlig statlig företagsverksamhet.

Regeringens överväganden

För att Apotek Produktion & Laboratorier AB (APL) ska kunna utföra sitt av riksdagen särskilt

beslutade samhällsuppdrag som innebär ett ansvar att utveckla och tillhandahålla ett medicinskt ändamålsenligt och kvalitetssäkrat sortiment av extemporeläkemedel och lagerberedningar behöver ett kapitaltillskott om högst 75 000 000 kronor tillföras bolaget. Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 75 000 000 kronor 2020. Finansiering föreslås ske genom att anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg minskas med motsvarande belopp (se utg.omr. 9 avsnitt 3.6.7).

Tabell 3.59 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**61 000**	**61 000**	**61 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	15 000	-60 000	-60 000
Varav BP20	75 000		
Varav			
Finansiering kapitaltillskott APL	75 000		
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**76 000**	**1 000**	**1 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 76 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:17 *Kapitalinsatser i statligt ägda företag* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 1 000 000 kronor respektive 1 000 000 kronor.

3.8.18 1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer

Tabell 3.60 Anslagsutveckling 1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	18 042	Anslags-sparande	-262
2019	Anslag	16 780 [1]	Utgifts-prognos	16 310
2020	**Förslag**	**17 780**		
2021	Beräknat	17 780		
2022	Beräknat	17 780		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för gällande avgifter och statsbidrag avseende Sveriges deltagande i internationella näringspolitiska organ.

Regeringens överväganden

Tabell 3.61 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**17 780**	**17 780**	**17 780**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**17 780**	**17 780**	**17 780**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 17 780 000 kronor anvisas under anslaget 1:18 *Avgifter till vissa internationella organisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 17 780 000 kronor respektive 17 780 000 kronor.

3.8.19 1:19 Finansiering av rättegångskostnader

Tabell 3.62 Anslagsutveckling 1:19 Finansiering av rättegångskostnader

Tusental kronor

2018	Utfall	16 224	Anslags-sparande	-24
2019	Anslag	24 300 [1]	Utgifts-prognos	30 211
2020	**Förslag**	**18 000**		
2021	Beräknat	18 000		
2022	Beräknat	18 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för rättegångskostnader med anledning av mål och ärenden som avser överklagande av Konkurrensverkets beslut eller vari Konkurrensverket för talan.

Regeringens överväganden

Tabell 3.63 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:19 Finansiering av rättegångskostnader

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**18 000**	**18 000**	**18 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**18 000**	**18 000**	**18 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 18 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:19 *Finansiering av rättegångskostnader* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 18 000 000 kronor respektive 18 000 000 kronor.

3.8.20 1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation

Tabell 3.64 Anslagsutveckling 1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation

Tusental kronor

2018	Utfall	309 472	Anslags-sparande	
2019	Anslag	279 472 [1]	Utgifts-prognos	279 472
2020	**Förslag**	**269 472**		
2021	Beräknat	269 472		
2022	Beräknat	269 472		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Almi Företagspartner AB, för marknadskompletterande finansiering och företagsrådgivning.

Regeringens överväganden

Den anslagsförstärkning som Almi Företagspartner AB haft 2019 bör fortsätta. Regeringen föreslår därför att anslaget tillförs 110 000 000 kronor 2020 för att Almi Företagspartner AB ska kunna utföra sitt av riksdagen beslutade samhällsuppdrag.

Tabell 3.65 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**269 472**	**269 472**	**269 472**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Varav BP20	110 000	110 000	110 000
Varav			
Tillskott för drift ALMI	110 000	110 000	110 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**269 472**	**269 472**	**269 472**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 269 472 000 kronor anvisas under anslaget 1:20 *Bidrag till företagsutveckling och innovation* för 2020. För 2021 och

2022 beräknas anslaget till 269 472 000 kronor respektive 269 472 000 kronor.

3.8.21 1:21 Patent- och registreringsverket

Tabell 3.66 Anslagsutveckling 1:21 Patent- och registreringsverket

Tusental kronor

2018	Utfall	318 905	Anslags-sparande	-1 813
2019	Anslag	314 584 [1]	Utgifts-prognos	313 347
2020	**Förslag**	**336 770**		
2021	Beräknat	342 015 [2]		
2022	Beräknat	347 248 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 336 783 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 336 783 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Patent- och registreringsverkets förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 3.67 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	314 807	0	311 129	3 678	-14 663
Prognos 2019	323 599	0	317 000	6 599	-8 064
Budget 2020	316 000	0	325 000	9 000	-17 064

Tabell 3.68 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	43 657	53 124	-9 467	-8 445
(varav tjänsteexport)	(33 821)	(38 177)	(-4 356)	4 786
Prognos 2019	35 659	31 646	4 013	-4 432,00
(varav tjänsteexport)	(27 491)	(24 213)	(3 278)	6 323
Budget 2020	30 500	28 000	2 500	-1 932,00
(varav tjänsteexport)	(22 000)	(20 000)	(2 000)	7 323

Regeringens överväganden

Regeringen föreslår att anslaget minskas med 1 000 000 kronor 2020. Minskningen är en justering till följd av att namnverksamheten flyttats från Patent- och registreringsverket till Skatteverket.

Tabell 3.69 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:21 Patent- och registreringsverket

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**320 584**	**320 584**	**320 584**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	17 226	22 474	27 723
Beslut	-1 040	-1 043	-1 059
Varav BP20 [3]	-1 000	-1 000	-1 000
Varav [3]			
Justering till följd av övergångsbudget namnverksamheten	-1 000	-1 000	-1 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**336 770**	**342 015**	**347 248**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.

Regeringen föreslår att 336 770 000 kronor anvisas under anslaget 1:21 *Patent- och registreringsverket* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 342 015 000 kronor respektive 347 248 000 kronor.

3.9 Övrig statlig verksamhet

3.9.1 Bolagsverket

Bolagsverket finansieras huvudsakligen genom avgifter. De intäkter som redovisas under inkomsttitel utgörs av stämpelskatt (inkomsttitel 9341) och förseningsavgifter (inkomsttitel 2529).

Tabell 3.70 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	276 830	403 916	449 873	-45 958	-19 057
Prognos 2019	307 109	419 200	421 300	-2 100	-21 157
Budget 2020	310 109	430 600	414 000	16 600	-4 557

Tabell 3.71 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdragsverksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	76 878	73 613	3 265	75 765
(varav tjänsteexport)	(2 737)	(2 618)	(119)	(45)
Prognos 2019	92 700	75 200	17 500	93 265
(varav tjänsteexport)	(3 200)	(3 000)	(200)	(245)
Budget 2020	89 700	90 000	-300	92 965
(varav tjänsteexport)	(3 200)	(3 200)	(0)	(245)

3.9.2 Patentombudsnämnden

Patentombudsnämnden finansieras genom avgifter.

Tabell 3.72 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018		1 006	692	315	1 139
Prognos 2019		1 109	1 350	-241	898
Budget 2020		1 098	1 240	-142	756

3.9.3 Revisorsinspektionen

Revisorsinspektionen finansieras genom avgifter. För 2018 uppgick de totala avgiftsintäkterna till 37 846 000 kronor. Myndighetens kostnader uppgick till 41 043 000 kronor, varav personalkostnader utgjorde 26 852 000 kronor. Vid utgången av 2018 hade Revisorsinspektionen ett positivt myndighetskapital om 8 365 000 kronor.

Tabell 3.73 Offentligrättslig verksamhet

Tusental kronor

Offentligrättslig verksamhet	Intäkter till inkomsttitel (som inte får disponeras)	Intäkter som får disponeras	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	25	37 846	41 043	-3 197	8 365
Prognos 2019	25	39 000	41 700	-2 700	5 665
Budget 2020	25	37 900	41 343	-3 443	2 222

4 Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande

4.1 Omfattning

Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande består av följande verksamhetsområden:

– export- och investeringsfrämjande
– handelspolitik och EU:s inre marknad.

Verksamheten syftar till att skapa hållbar tillväxt och sysselsättning i Sverige genom att bland annat främja exporten och utländska investeringar i Sverige.

Det sker också genom att arbeta för att göra EU:s inre marknad mer effektiv, vilket också förbättrar EU-ländernas konkurrenskraft, samt genom att verka för öppenhet i EU-ländernas handel med omvärlden.

Inom utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande finns följande myndigheter och andra statliga verksamheter: Kommerskollegium, Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac), Exportkreditnämnden (EKN), Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden) samt den statsstödda exportkreditgivningen genom Aktiebolaget Svensk Exportkredit (SEK).

Vidare anslås medel för svenskt deltagande i internationella handelsorganisationer och för statsbidrag till Sveriges Standardiseringsförbund.

Alla statsråd har ett ansvar för att bidra till export- och investeringsfrämjande inom sitt sakområde men utrikeshandelsministern är huvudansvarig för området.

4.2 Utgiftsutveckling

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande						
2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet	24	36	36	**36**	37	27
2:2 Kommerskollegium	89	90	90	**92**	93	95
2:3 Exportfrämjande verksamhet	370	434	429	**367**	340	336
2:4 Investeringsfrämjande	68	87	86	**73**	73	73
2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer	20	21	20	**21**	21	21
2:6 Bidrag till standardiseringen	31	31	31	**31**	31	31
2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning				**50**	100	100
Summa Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande	**602**	**699**	**692**	**669**	**694**	**682**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

4.3 Mål för utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande

Målen för utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande är:

- högsta möjliga grad av frihandel
- en effektiv inre marknad och en öppen handelspolitik i EU
- ett förstärkt multilateralt handelssystem inom Världshandelsorganisationen (WTO)
- ökade handelsutbyten mellan Sverige och världen
- ökade utländska investeringar i Sverige (se även avsnitt 2.4).

Målen presenterades i budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1, utg.omr. 24, bet. 2008/09:NU1, rskr. 2008/09:98).

Regeringen vill främja en fri och rättvis världshandel. Regeringen arbetar för progressiva internationella handelsavtal och för att avveckla handelshinder samtidigt som Sverige står upp för jämställdhet, arbetstagare, miljön, människors hälsa och djurvälfärd. Handelsavtal ska respektera demokratiskt fattade beslut.

4.4 Resultatredovisning

Indikatorer och bedömningsgrunder som används för att följa upp måluppfyllelsen bygger framför allt på statistik och rapporter från myndigheter och andra organisationer. Dessa resultat avser nästan uteslutande företag. I de fall där resultaten avser individer sker redovisning uppdelat på kön när sådana data finns att tillgå.

4.4.1 Exportfrämjande

Sveriges exportstrategi

Exportstrategin lanserades i september 2015 för att stärka svenska företags export- och internationaliseringsmöjligheter på viktiga marknader och för att öka antalet exporterande företag. Efter finanskrisen 2008–2009 var exportens återhämtning svag. Detta kunde i sin tur kopplas till den dämpade tillväxten i Europa, som utgör vår största marknad. I exportstrategin framhålls betydelsen av att ställa om och i högre grad nå ut till tillväxtmarknaderna i framförallt Asien. Målen i strategin är att:

- öka exporten, både i absoluta tal och som andel av BNP
- öka Sveriges attraktionskraft för investeringar, kompetens och turister
- öka andelen exporterande företag
- öka deltagandet av svenska företag i den globala ekonomin.

En ökad export möjliggör ökad import och leder till ökade handelsutbyten med omvärlden. Målen i exportstrategin står därför i samklang med målen för hela politikområdet.

Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden)

Exportfrämjandet syftar till att stärka framför allt små och medelstora företags förmåga att exportera. Exportfrämjandet sker i huvudsak genom Sveriges export- och investeringsråd, Business Sweden.

Det statliga uppdraget till Business Sweden omfattar i enlighet med preciseringarna i riktlinjebeslutet från regeringen: grundläggande exportservice, småföretagsprogram och riktat exportfrämjande.

Inom det riktade exportfrämjandet ingår bl.a. delegationsresor, seminarier och andra affärsnära insatser för främjandet av svenska företags affärsmöjligheter inom t.ex. system- och projektexport och internationell upphandling med särskilt fokus på nya tillväxtmarknader och FN-systemet.

Utlandsmyndigheternas främjandeverksamhet

Exportfrämjande är en av utrikesförvaltningens kärnverksamheter. Svenska ambassader och generalkonsulat bedriver sin främjandeverksamhet i enlighet med en främjandeplan. Planen utarbetas i samarbete med andra främjandeaktörer inom Team Sweden och omfattar både export- och investeringsfrämjande samt kulturfrämjande och Sverigeinformation.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Sveriges exportstrategi
För att kunna göra systematiska uppföljningar av målen för exportstrategin har indikatorer utarbetats. Utgångspunkten är statistik som kan mäta prestationer inom varje målformulering. De primära målindikatorerna är:

- Sveriges totala export samt som andel av BNP
- värdet av ingående utländska investeringstillgångar till/i Sverige
- antalet gästnätter för utländska besökare
- antalet inresande internationella studenter
- andelen och antalet exporterande företag
- de små och medelstora företagens exportutveckling
- antalet företag som har haft export och/eller import under det gångna kalenderåret.

Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden)
Det statliga uppdraget till Business Sweden är indelat i tre verksamhetsområden:

- Grundläggande exportservice
- Småföretagsprogrammet
- Riktat exportfrämjande.

Resultatindikatorer området Grundläggande exportservice är:

- antal besvarade förfrågningar
- antal besök på hemsidan, samt analys av besöksstatistiken
- antal och lokalisering av utlandskontor inklusive förändringar under året
- antal handelshinder som anmälts till Kommerskollegium.

För området Småföretagsprogrammet är indikatorerna:

- antal och lokalisering av regionala exportrådgivare inklusive förändringar under året
- antal företag som deltagit i Småföretagsprogrammets olika delar
- uppgift på aggregerad nivå om vilka nya marknader som företagen har valt att försöka utveckla exporten till som en följd av insatsen
- företagens bedömning på aggregerad nivå av om deltagandet medfört att de kommer att göra exportaffärer till följd av insatsen
- företagens bedömning på aggregerad nivå av om deltagandet medfört att de gjort exportaffärer helt eller delvis till följd av insatsen.

För området Riktat exportfrämjande är indikatorerna:

- antal genomförda insatser per marknadsområde
- antal deltagande företag fördelat på storlek
- företagens egen bedömning efter genomförd insats av om den bidragit till nya eller förstärkta affärskontakter

- företagens egen bedömning av om insatsen kommer att leda till nya exportaffärer
- företagens egen bedömning efter genomförd insats av om den helt eller delvis bidragit till nya exportaffärer
- antal insatser som genomförts genom upphandlingar med finansiering av internationella finansieringsinstitutioner. I redovisningen ska sektor, typ av företag (konsult/leverantör) och storlek anges
- antal svenska företag som är registrerade i FN:s leverantörsdatabas och procentuell förändring jämfört med föregående år.

Därutöver ska Business Sweden bl.a. redovisa och analysera företagens övergripande uppfattning om Business Sweden och dess tjänster i ett nöjdkund-index eller på motsvarande sätt.

Främjandet av projektexport och internationell upphandling

De indikatorer som används för att redovisa resultaten för främjandet av projektexport och internationell upphandling är:

- antal små och medelstora företag som deltog i en insats och deras andel av det totala antalet deltagande företag
- andel av de deltagande företagen som för första gången bedrev affärsutveckling på marknaden
- andel av de deltagande företagen som inte skulle ha bedrivit affärsutveckling på marknaden inom ett år om inte insatsen ägt rum
- andel av de deltagande företagen som ansåg att insatsen var värdefull
- andel av de deltagande företagen som fick affärskontakt med potentiell kund.

Resultat

Sveriges exportstrategi

En ökad export möjliggör ökad import och därmed ett ökat handelsutbyte med omvärlden. Frihandel i WTO och EU möjliggör export, import och investeringsflöden. Politikområdets mål överensstämmer med exportstrategins.

Utfallet för exportstrategins primära målindikatorer utvecklades positivt under 2018. Varuexporten ökade med 10 procent i löpande priser och tjänsteexporten med 1,9 procent. Sedan 2014 har ökningen varit 28 respektive 23 procent. Även exportvärdet som andel av BNP utvecklades positivt under det senaste året med en ökning med 0,8 procentenheter. Under perioden från 2014 har ökningen varit 1,8 procentenheter.

De utländska direktinvesteringstillgångarna ligger på ungefär samma nivå som 2017 med en minskning på knappt en procent. Sedan exportstrategin lanserades i september 2015 har de utländska direktinvesteringstillgångarna ökat med 9 procent. Antalet gästnätter av utländska besökare ökade med 7 procent under 2018, men sedan exportstrategin lanserades är ökningen 4 procent. Det saknas statistik för antalet inresta internationella studenter och därför används istället antalet gäststuderande och doktorander som beviljats uppehållstillstånd för studier. Tillsammans ökade de två kategorierna med drygt 200 tillstånd jämfört med föregående år. Under perioden med exportstrategin har antalet beviljade uppehållstillstånd för dessa kategorier av studier ökat med nästan 1 200 tillstånd. Under 2018 beviljades 11 procent fler arbetstillstånd av Migrationsverket för högkvalificerade yrken och arbeten jämfört med 2017. Sedan exportstrategin lanserades är den aggregerade ökningen hela 43 procent för dessa typer av yrken och arbeten.

Diagram 4.1 Beviljade arbetstillstånd för kvalificerade yrken

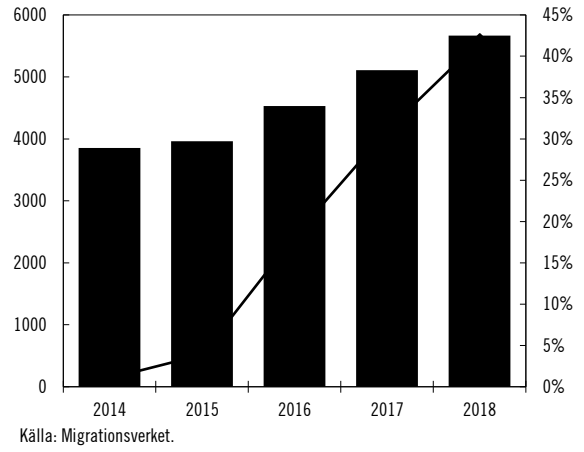

Källa: Migrationsverket.

Antalet exporterande företag med minst en anställd ökade med 0,7 procent under 2018. Andelen exporterande företag med minst en anställd har minskat marginellt både under det senaste året (-0,5%) och sedan exportstrategin lanserades (-0,3%).

Exportstrategin innehåller 22 insatser inom export- och investeringsfrämjande, turismfrämjande, talangattraktion och Sverigefrämjande. Genom den exportoffensiv som lanserades i

vårändringsbudgeten 2015 (prop. 2014/15:99) möjliggjordes finansiering av insatserna.

En av insatserna som varit möjlig tack vare exportoffensiven är Swedfunds s.k. projektaccelerator som finansieras med medel från det statliga exportfrämjandet. Detta stöd till projektförberedande och projektunderstödjande insatser är ett viktigt verktyg i arbetet med att genomföra Agenda 2030 genom att bidra till att fler hållbara projekt utvecklas och genomförs i utvecklingsländer. Den bidrar också till ökat handelsutbyte. Behovet är kopplat till att det i dag utvecklas för få hållbara projekt samt att offentliga projektägare i låg- och medelinkomstländer ibland saknar kompetens eller drivkraft att beakta hållbarhetsaspekter i upphandlingen. Genom den finansiering Swedfund bidrar med kan extern expertis engageras för att stötta den lokala projektägaren. Därigenom bidrar projektacceleratorn till att länder inte utvecklar och bygger in sig i kostsamma lösningar och beroenden som inte är hållbara på sikt. Samtidigt skapas affärsmöjligheter för företag som erbjuder hållbara och långsiktigt lönsamma lösningar. Tolv projekt har initierats och befinner sig i olika faser av engagemang och aktivitet. Projekten föregås i regel av omfattande förankring och förberedelse och själva insatsen som Swedfund finansierar löper i regel mellan sex och tolv månader. Under 2018 avslutades ett projekt som rör kollektivtrafiksystemet i Elfenbenskustens största stad, Abidjan. En väl fungerande kollektivtrafik är viktig för miljön och klimatet och stimulerar ekonomisk utveckling.

Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden)

Diagram 4.2 visar hur det statliga uppdraget för exportfrämjande fördelar sig på olika verksamhetsområden enligt riktlinjebeslutet för de tre senaste åren.

Diagram 4.2 Fördelning av det statliga uppdraget för exportfrämjande verksamhet

Miljoner kronor

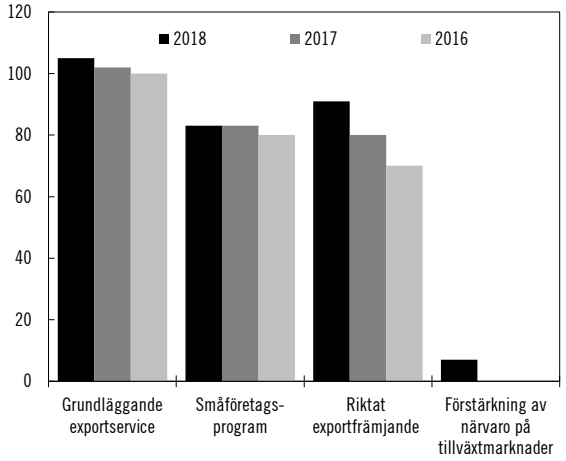

Källa: Egna beräkningar.

Inom Grundläggande exportservice har antalet direkta förfrågningar ökat liksom antalet kunder som söker svar på sina frågor via organisationens webbplats. Ett utvecklingsarbete pågår i syfte att effektivisera och automatisera processerna inom området så att företagen digitalt kan få svar på fler återkommande frågeställningar och därmed möjliggöra att Business Swedens exportrådgivare kan erbjuda utvecklat personligt stöd kring andra frågeställningar.

Sammanlagt rapporterade Business Sweden 58 handelshinder till Kommerskollegium under året.

Tabell 4.2 Grundläggande exportservice

	2018	2017	2016
Besvarade förfrågningar	7 300	6 800	8 600
Besök på hemsidan ”Expandera internationellt”	343 000	293 000	310 000
Antal anmälda handelshinder	58	88	15

Källa: Business Sweden.

I Småföretagsprogrammet ingår regionala exportrådgivningen i hela Sverige. Tjänsten är avgiftsfri och avsedd att stödja små och medelstora företag i arbetet med att ta fram en exportplan för sin internationalisering. Under 2018 valdes 471 företag ut och coachades i ca 40 timmar vardera av 25 regionala exportrådgivare. De företag som inte möter kriterierna som ställs för att vägledas av en regional exportrådgivare hänvisas till *Online Steps to Export* på Business Swedens webbplats. 93 företag tog del av *Online Steps to Export* under 2018. Programmen Affärschans och Connect ersattes under våren 2018 av Global Business Development Program, vilket genomförde 66

projekt med 57 unika företag. Antalet Affärschansprojekt minskade därmed till 129 (251) och likaså minskade antal unika företag till 95 jämfört med 190 föregående år.

Tabell 4.3 Småföretagsprogrammet

	2018	2017	2016
Slutförda coachingprocesser	471	607	537
AffärsChans-projekt	129	251	262
Connect-projekt	428	345	327
Global Business Development-projekt	66	n/a	n/a

Källa: Business Sweden.

Business Sweden har under 2018 inom Småföretagsprogrammet genomfört en jämförelsestudie mellan företag som har använt deras tjänster och andra företag under perioden 2011–2016 (diagram 4.3). Jämfört med en kontrollgrupp har företag inom småföretagsprogrammet högre tillväxttakt och överlevnadsgrad. Omsättningsnivåerna är nio procent högre, antalet anställda är tio procent högre, överlevnadsgraden är åtta procent högre och exportomsättningen 18 procent högre än i kontrollgruppen.

Diagram 4.3 Jämförelsestudie Småföretagsprogrammet

Procent

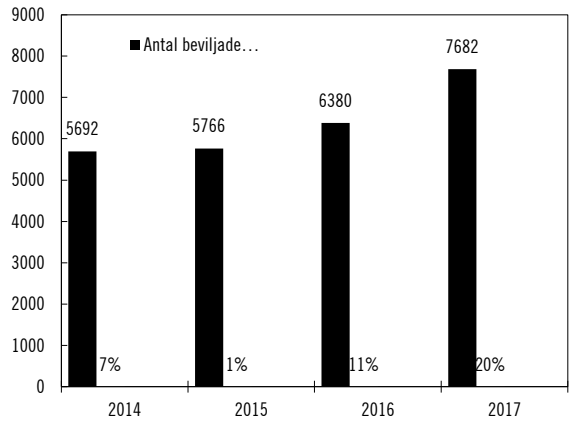

Källa: Business Sweden.

Av de företag som har deltagit i någon av de statligt finansierade aktiviteter som Business Sweden erbjudit inom Riktat exportfrämjande under 2018 har 33 procent svarat att deras deltagande lett till nya affärer och 59 procent att de tror att aktiviteten kommer att leda till affärer i ett senare skede. 70 procent av företagen bedömer att deltagande i Business Swedens satsning har bidragit till att de har etablerat nya eller förstärkta affärskontakter.

Tabell 4.4 Riktat exportfrämjande

Procent

	2018	2017	2016
Deltagande har lett till nya affärer	33	41	40
Deltagande kommer att leda till nya affärer	59	75	71
Etablerat nya eller förstärkta affärskontakter	70	56	48

Källa: Business Sweden.

Nöjd-kund-index för Business Sweden på aggregerad nivå var 87 (77).

Tabell 4.5 NKI exportfrämjande, aggregerad nivå

	2018	2017	2016
Nöjd-Kund-Index, aggregerad nivå	87	77	76

Källa: Business Sweden.

Främjande av projektexport och internationell upphandling

Bidragen till affärsnära insatser för främjandet av svenska företags affärsmöjligheter inom projektexport och internationell upphandling med fokus på tillväxtmarknader och FN-systemet uppgick under 2018 till 10 miljoner kronor fördelat på 28 insatser (se diagram 4.4). Sammanlagt har 204 företag deltagit i insatserna, varav 38 procent betecknas som små och medelstora företag.

Diagram 4.4 Projektexportfrämjande – fördelning per sektor

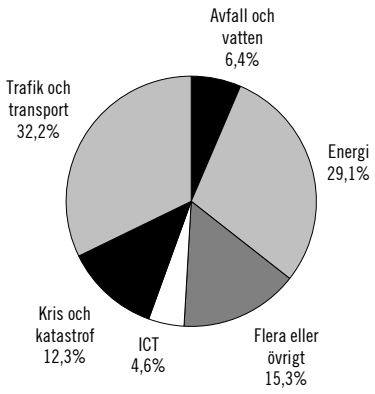

Källa: Egna beräkningar.

Antalet svenska företag som är registrerade i FN:s leverantörsdatabas har fortsatt att öka under 2018. Vid senaste mätningen 2018 fanns 721 företag registrerade (654). FN-systemets upphandling av svenska produkter och tjänster minskade dock avsevärt från 2016 till 2017 (data för 2018 är ej tillgängliga) från 32 till 22 miljoner USD.

Tabell 4.6 visar det aggregerade resultatet av 22 insatser (motsvarande 7,4 miljoner kronor) där återredovisning inkommit och där insatsen inkluderade deltagande företag. Verksamheten har bidragit till att 31 procent av de deltagande företagen för första gången bedrivit affärsutveckling på marknaden. 80 procent uppger att de har fått direktkontakt med kund och 24 procent uppger att insatsen bidragit till affär direkt i anslutning till insats. 98 procent anser att insatsen varit värdefull.

Tabell 4.6 Projektexportfrämjande – aggregerat resultat

Procent

Resultatindikator	2018	2017	2016	2015	2014
Andel små och medelstora företag	38	51	56	46	50
Andel företag som för första gången bedrev affärsutveckling på marknaden	31	29	39	42	41
Andel företag som inte skulle bedrivit affärsutveckling på marknaden inom ett år om inte insatsen ägt rum	11	25	42	34	35
Andel företag som ansåg att insatsen var värdefull	98	92	99	94	89
Andel företag som fick kontakt med potentiell kund	71	80	76	84	84
Andel företag som angav att insatsen bidragit till affär direkt i anslutning till insats	24	20	15	18	26

Källa: Business Sweden.

Hållbart företagande
Arbetet med hållbart företagande sker med utgångspunkt i skrivelsen om hållbart företagande (skr. 2015/16:69) och Sveriges nationella handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter (UD2015/03494/IH). Hållbart företagande omfattar enligt regeringens definition mänskliga rättigheter, anständiga arbetsvillkor, hänsyn till miljö och klimat samt antikorruption. Till detta kommer också jämställdhet, barnrättsperspektivet, mångfald, affärsetik och beskattning. Regeringen har presenterat en uppföljningsrapport till handlingsplanen för företagande och mänskliga rättigheter (UD2017/21086/FH) i vilken den konstaterar att flertalet av de cirka femtio utlovade åtgärderna är genomförda, inklusive en grundläggande studie, s.k. ”Base Line Study”.

Från och med 2015 finansieras verksamheten vid CSR-centret vid ambassaden i Peking via utgiftsområdet. CSR-centret syftar till att öka kunskapen om hållbart företagande och underlätta för svenska företag att göra affärer på ett hållbart sätt.

Inom ramen för exportstrategin har Business Sweden fått ytterligare resurser för att utveckla sitt arbete inom området. Ett informationspaket kring hållbart företagande har utarbetats för distribution till deltagande företag i samband med främjanderesor utomlands.

Analys och slutsatser

Sveriges exportstrategi
Internationaliseringen av svenska företag är avgörande för Sveriges tillväxt. Exportstrategin består av 22 insatser för att möta de utmaningar som den svenska exporten står inför:

- svensk export måste i högre utsträckning nå tillväxtmarknaderna
- fler små och medelstora företag måste våga och vilja exportera
- svenska varor, tjänster och system måste nå ännu högre upp i förädlingskedjan
- Sveriges attraktionskraft för investeringar, kompetens och turister måste öka
- den globala handeln måste hållas öppen.

Efter fyra år med exportstrategin har alla målindikatorer utom en utvecklats positivt. Såväl varu- som tjänsteexporten ökar, särskilt till tillväxtmarknaderna. Förutom en i grunden konkurrenskraftig exportsektor har den svaga utvecklingen av kronan varit gynnsam för målindikatorernas utveckling. Sedan 2015, då exportstrategin lanserades, har Sveriges andel av global varuexport slutat att minska och har istället stabiliserats med en något positiv trend.

Flertalet av de 22 insatserna visar på goda resultat. Dessa möjliggjordes av att regeringen tillförde totalt 795 miljoner kronor för åren 2015–2019. Den svenska närvaron av relevanta aktörer har ökat på viktiga tillväxtmarknader; exportrådgivningen har utvidgats till att omfatta samtliga län; den digitala informationen via verksamt.se/utland har utvecklats; utbudet av kvalificerad exportrådgivning genom Business Sweden har ökat; en målmedveten satsning på stora globala affärer, High Potential Opportunities (HPO) har bidragit till upphandlingar till ett sammanlagt värde på 4 300 miljoner kronor; investeringsfrämjandet har stärkts; arbetet med Sverigebilden i utlandet har kunnat stärkas genom Svenska institutet och myndighetens program för inkommande besökare har utvidgats; marknadsföringen av Sverige genom bl.a. Visit Sweden har också kunnat öka. Dessutom har flera av insatserna resulterat i olika kartläggningar, bl.a. av handelshinder, vilket bidrar till att öka förståelsen för de utmaningar som finns för utrikeshandeln.

Samarbetet inom Team Sweden med representanter från Regeringskansliet, statliga myndigheter, organisationer, statligt ägda bolag och näringslivet har förstärkt strukturen och samordningen inom uppdraget att stödja näringslivets export och internationalisering.

Insatserna inom exportstrategin är av varierande karaktär och omfattning. Ansvaret för genomförandet är fördelat på många olika myndigheter och andra aktörer. De mer detaljerade beskrivningarna av de olika insatserna återfinns därför under olika avsnitt i propositionen. Resultaten är inte heller automatiskt jämförbara.

Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden)
Inom ramen för Sveriges exportstrategi har samarbetet mellan myndigheter, organisationer och regionala aktörer utvecklats och fördjupats, vilket gagnar de svenska företagen. Bland annat har samverkan förbättrats genom inrättandet av

Team Sweden-konceptet, regionala exportcentrum, och en gemensam ingång för information om export och import på verksamt.se.

Genom exportoffensiven har Business Sweden fått utökade uppdrag för regional exportrådgivning, de största affärerna och närvaron på tillväxtmarknader. Business Swedens regionala exportrådgivare kan därför täcka alla delar av landet och utgör en del i regeringens satsning på regionala exportcentrum i varje län. Som ett resultat av samverkan med Almi Företagspartner, Tillväxtverket och andra aktörer i regionala exportcentrum har Business Sweden kunnat fokusera på de små och medelstora företag som har störst exportpotential medan andra kan ges mer förberedande stöd av andra aktörer. Mindre exportmogna företag som behöver annat stöd inför exportsatsningar har hänvisats till Almi, Tillväxtverket eller digitala tjänster. Denna arbetsfördelning och samverkan är ett resultat av exportstrategins satsning på regionala exportcentrum i alla län. Riksrevisionen har granskat inrättandet av regionala exportcentrum (RiR 2019:3) och i sin skrivelse (skr. 2018/19:135) behandlar regeringen de iakttagelser och rekommendationer som Riksrevisionen har redovisat i sin rapport.

Kundundersökningarna och den kontrafaktiska studien visar att Business Swedens stöd till små och medelstora företag är uppskattat och indikerar att det bidrar till ökad export i de deltagande företagen.

Vidare identifierar och projektleder Business Sweden inom exportstrategin satsningar på stora och strategiska affärer respektive innovativa och tidigt internationaliserade företag s.k. Born Globals. De förra förutsätter ett nära samarbete inom Team Sweden och resultaten från Business Sweden visar att satsningen på stora och strategiska affärer har bidragit till kontrakt i miljardklassen.

Resultatindikatorerna visar att företagen i högre grad värdesätter Business Swedens tjänster och att det finns ett samband mellan deltagande och nya konkreta affärsmöjligheter på exportmarknaderna. Den samlade bedömningen är att verksamheten har främjat svenska företags export och bredare internationalisering.

Främjande av projektexport och internationell upphandling

Insatserna för att främja projektexport och internationell upphandling bedöms ha bidragit till målet om ökad exportförmåga. Resultaten enligt Business Sweden, de företag som deltagit och andra inblandade aktörer visar att fler företag tagit steget till de allt viktigare tillväxtmarknaderna, liksom att så skett i ett tidigare skeende än om insatserna inte skulle ha ägt rum. Andelen små- och medelstora företag som deltagit i insatserna har minskat något men är fortfarande hög. Minskningen kan förklaras genom att insatserna gjorts mer affärsnära och knutits närmare till den särskilda satsningen på större affärer, där små och medelstora företag främst får roll som underleverantörer. Sammantaget har verksamheten bidragit till att stärka förutsättningarna för att den svenska exporten ska öka till tillväxtmarknader. De företag som deltog i insatserna ansåg att dessa var värdefulla, vilket tyder på att verksamheten motsvarade företagens förväntningar.

Satsningen att stärka affärsfrämjandet gentemot FN-systemets upphandling bedöms av Business Sweden ha bidragit till en markant ökning av antalet svenska företag, inte minst små och medelstora, som är aktiva på FN-marknaden samt en större affär under 2018. Trots framsteg är Sveriges andel av FN-systemets upphandling låg och möjligheterna för svenska företag med hållbara lösningar är fortsatt stora.

4.4.2 Investeringsfrämjande

Den investeringsfrämjande verksamheten syftar till att attrahera och underlätta utländska investeringar i Sverige och därmed bidra till ökad sysselsättning och hållbar tillväxt i hela landet. Business Sweden ansvarar för det statligt finansierade investeringsfrämjandet. Business Sweden ska i investeringsfrämjandet nära samverka med berörda nationella, regionala och lokala aktörer.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Resultatindikatorerna för investeringsfrämjandet är:

- besöksstatistik på webbplatsen för investeringsfrämjande
- samverkan mellan aktörerna i det svenska investeringsfrämjande systemet

- förhållanden och åtgärder som påverkar förutsättningarna för utländska investeringar i Sverige
- genomförda informationsinsatser inklusive framtagning av rapporter, faktablad och annan information, när relevant, i olika språkversioner
- utvecklingen av utländska investeringar globalt och i Sverige
- antalet pågående investeringsprocesser
- antalet högkvalitativa utländska investeringar, till vilka Business Sweden på ett betydande sätt medverkat, redovisade per typ av investering, bransch och ursprungsland.

Resultat

Under 2018 arbetade Business Sweden med cirka 1 100 (1 050) öppna investeringsprocesser där det fanns potentiella investeringar varav 498 (530) var nya investeringsprocesser. Enligt organisationens bedömningsmall var 44 (29) av dessa av hög kvalitet. Kundnöjdheten inom investeringsfrämjandet låg på 88 (89) av 100 (se tabell 4.7).

Tabell 4.7 Riktat investeringsfrämjande

	2018	2017	2016
Totalt antal investeringar	72	55	65
Investeringar av hög kvalitet	44	29	25
Antal öppna investeringsprocesser	1 100	1 050	1 100
Antal nya investeringsprocesser	498	530	500
Investerarnöjdhet	88	89	89
Totalt antal investeringar		55	65

Källa: Business Sweden.

Av de 72 investeringar som genomfördes under 2018 var 49 etableringar, 17 strategiska affärssamarbeten och 6 kapitalinvesteringar. Den största sektorn var Life Science följt av Information and Communication Technology (ICT) och material. Vad gäller antal investeringar per ursprungsland skedde under 2018 flest investeringar från Japan (11) följt av USA (7) och Sydkorea (7).

För att öka kännedomen om och intresset för Sverige som investeringsland har Business Sweden producerat informationsmaterial, deltagit i mässor och förmedlat information via digitala kanaler. Webbplatsen för investeringsfrämjande har under 2018 haft 92 500 (62 500) besök varav 70 procent från utlandet. Flest sidvisningar skedde från Storbritannien, USA och Japan.

Uppdraget att attrahera utländska investeringar förutsätter ett nära samarbete med regionala investeringsfrämjande organisationer samt utlandsmyndigheterna. Samverkan mellan Business Sweden och regionerna har skett i en majoritet av investeringsprocesserna.

Tabell 4.8 Investeringsfrämjande

	2018	2017	2016
Investeringsbeslut	72	55	65
varav etableringar	49	34	36
varav affärssamarbeten	17	9	13
varav kapitalinvesteringar	6	7	11
varav övriga investeringar	-	5	5
Nöjd-Kund-Index	**88**	89	89

Källa: Business Sweden.

Analys och slutsatser

Omvärldens intresse för att investera i Sverige är stort men har potential att öka ytterligare. Detta har även konstaterats i utredningen ”Effektivt investeringsfrämjande för hela Sverige” (SOU 2019:21). Sverige har ett gott varumärke och är starkt associerat med innovationskraft, transparens, kompetent arbetskraft välfungerande välfärd, hållbarhet, infrastruktur och stabilitet. Detta är viktiga parametrar för utländska investerare, särskilt när den geopolitiska osäkerheten ökar i omvärlden. Sverige rankas fortsatt högt i många centrala globala index och jämförelser av konkurrens- och innovationskraft.

Under 2018 har Business Swedens arbete med investeringsfrämjande fortsatt att utvecklas. Antalet högkvalitativa investeringar har ökat markant. Sverige presterar dock sämre än flertalet jämförbara länder sett till antalet investeringar under den senaste tioårsperioden, regeringen bedömer därför att det finns förbättringspotential för att uppfylla målet att öka utländska investeringar i Sverige.

Den statliga offentliga utredningen ”Ett effektivt offentligt främjande av utländska investeringar” (SOU 2019:21) redovisade, både i utredningen och i sitt delbetänkande ”Bättre kommunikation för fler investeringar” (SOU 2018:56), slutsatser kring hur ökade satsningar på bl.a. kommunikation och marknadsföring kan öka Sveriges attraktionskraft som destination för

utländska investeringar. I utredningen lämnas också förslag rörande talangattraktion, regionernas främjarkapacitet, eftervård av gjorda investeringar och hanteringen av investeringshinder.

4.4.3 Exportfinansiering

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Exportkreditnämnden
De indikatorer som används för att redovisa resultaten är:

- garantivolym: garantier respektive utfästelser
- antal affärer
- antal kunder: dels totalt, dels antalet nya respektive små och medelstora företag (SME)
- finansiellt resultat.

Aktiebolaget Svensk Exportkredit
De indikatorer som används för att redovisa resultaten är:

- det mervärde som AB Svensk Exportkredit (SEK) tillför genom att tillhandahålla exportkrediter
- kundfinansieringar (fördelat på direkt-utlåning till exportföretag och export-krediter till köpare av svenska varor och tjänster)
- rörelseresultat och årets resultat, CIRR-systemet: nya krediter, utestående krediter och utestående offerter samt resultat i CIRR-systemet.

Resultat

Exportkreditnämnden
Efterfrågan på Exportkreditnämndens (EKN) garantigivning är stor. De flesta garanterade affärerna avser export till tillväxtmarknader. Världen fortsätter att efterfråga investeringar i branscher där svenska företag är konkurrenskraftiga. Det är fortsatt telekom som står för större delen av utestående offerter och garantier. Två amerikanska telekomoperatörers köp av svensk utrustning är de två enskilt största affärerna till privata köpare som EKN någonsin har garanterat. Under 2018 genomfördes 2 082 affärer i 129 länder (2017: 2 093 affärer i 133 länder).

Diagram 4.5 Nya garantier fördelade på världsmarknader

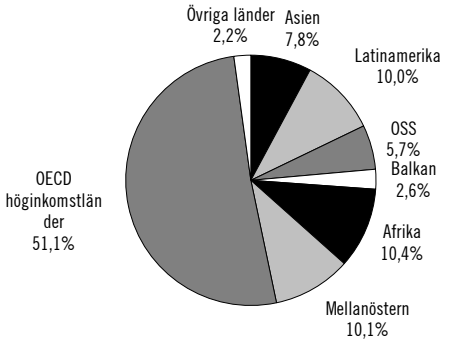

Källa: Exportkreditnämnden.

Diagram 4.6 Nya garantier fördelade på bransch

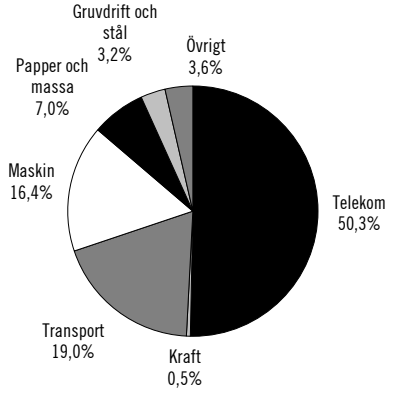

Källa: Exportkreditnämnden.

Garantigivningen till små och medelstora företag ökade med 29 procent under 2018. Exporten ökar stort i de små och medelstora företagen. Av de 102 nya kunder som genomförde affärer med hjälp av EKN-garantier förra året var 92 små eller medelstora företag.

Hållbarhetsgranskning är en integrerad del i affärsbedömningen för EKN. Myndigheten bedömer om det finns risk för negativ påverkan på människor och miljö i den verksamhet där den exporterade varan eller tjänsten ska användas. Hållbarhetsarbetet är under ständig utveckling.

EKN:s resultat för 2018 uppgick till 1 004 miljoner kronor och är därmed lägre än föregående år då det uppgick till 1 418 miljoner kronor. Det svagare resultatet förklaras främst av lägre garantiintäkter.

Tabell 4.9 Resultat i Exportkreditnämndens verksamhet

Miljoner kronor

	2018	2017	2016	2015	2014
Nya offerter	71 890	96 023	52 031	81 105	54 243
Nya garantier	56 816	39 914	43 610	90 056	26 695
Premieintäkter	1 384	2 121	1 534	1 516	1 476
Kostnader skador	1 738	1 410	1 529	476	537
Resultat	**1 004**	**1 418**	**-1 057**	**194**	**1 824**

Källa: Exportkreditnämnden.

Tabell 4.10 Översikt SME-kunder i Exportkreditnämndens verksamhet

Miljoner kronor

	2018	2017	2016	2015
Utestående antal SME-kunder	286	259	271	263
Antal nya SME-kunder	92	62	79	83

Källa: Exportkreditnämnden.

Tabell 4.11 Utestående balans i Exportkreditnämndens verksamhet

Miljoner kronor

	2018	2017	2016	2015
Offerter	94 769	92 443	63 672	72 984
Garantier	193 295	181 485	201 502	214 134
Riskreserveringar (förväntad förlust)	9 031	10 085	11 623	9 833
Myndighetskapital	23 863	22 860	21 434	22 737

Källa: Exportkreditnämnden.

Aktiebolaget Svensk Exportkredit

Under 2018 lämnade Aktiebolaget Svensk Exportkredit (SEK) nya kundfinansieringar om ca 57 miljarder kronor, varav ca 18 miljarder kronor utgjorde direktutlåning till exportföretag och ca 39 miljarder kronor utgjorde exportkrediter till köparna av svenska varor och tjänster.

Tabell 4.12 Verksamhetsresultat i AB Svensk Exportkredit

Miljoner kronor

	2018	2017	2016
Nyutlåning	57 015	89 305	54 856
varav till svenska exportörer	18 014	21 643	18 107
varav till exportörernas kunder	39 001	67 662	36 749
Rörelseresultat	852	1 005	1 002
Årets resultat	**1 789**	**767**	**780**

Källa: AB Svensk Exportkredit.

Volymerna för nya exportkrediter visar på en fortsatt god efterfrågan också för de statsstödda exportkrediterna, (Commercial Interest Reference Rate, CIRR), främst inom telekomsektorn.

CIRR-systemet gav 2018 ett överskott på ca 18 miljoner kronor (jämfört med ett överskott på 125 miljoner kronor 2017). Eftersom exportören erbjuds möjlighet att låsa räntenivån under offertperioden är systemet med statsstödda exportkrediter beroende av utvecklingen på världsmarknaden. Kostnaderna i systemet har under året ökat på grund av genomförandet av nya EU-direktiv.

Tabell 4.13 Resultat i systemet med statsstödda exportkrediter, s.k. CIRR-krediter

Miljoner kronor

	2018	2017	2016
Nya CIRR-krediter	4 916	36 909	10 804
Utestående CIRR-krediter	69 922	49 124	49 802
Överskott/underskott i CIRR-systemet	18	125	235

Källa: AB Svensk Exportkredit.

Analys och slutsatser

Exportkreditnämnden

Efterfrågan på EKN:s garantier fortsätter att vara hög och ligger 2018 på betydligt högre nivåer än före finanskrisen. Betydelsen av finansieringslösningar har snarast ökat som en följd av skärpt global konkurrens i särskilt infrastrukturupphandlingar. Eftersom marknaderna i dessa fall ofta är osäkra med instabilt politiskt läge kan EKN:s tjänster vara avgörande i sådana typer av affärer.

Små och medelstora företag kan försäkra sin kundfordran hos EKN och använda den som säkerhet för banklån. Den stora ökningen av antalet affärer med små och medelstora företag bottnar i exportstrategins satsning på regional närvaro och en uppsökande verksamhet. Allt fler av de små och medelstora företagen utnyttjar exportmöjligheterna på tillväxtmarknader, främst i Asien.

EKN samverkar aktivt med andra myndigheter och organisationer som arbetar med exportaffärer. Inom ramen för Team Sweden erbjuder EKN finansieringslösningar för små och medelstora företag tillsammans med Almi och för de större företagen tillsammans med SEK. Dessutom har 2018 nya produkter tagits fram i samarbete med Europeiska investeringsfonden. Det svenska exportkreditsystemet medverkar till att svenska varor och tjänster når ut i världen och spelar en roll för den globala utvecklingen.

EKN har kontinuerlig dialog, utbildning och erfarenhetsutbyte med företag och banker om hur hållbarhetsrisker i exportaffärer hanteras och vilka krav de ställer. I utvecklingsländer med begränsade finansieringsmöjligheter bidrar EKN:s garantier till finansiella resurser som stärker landets utvecklingsmöjligheter. Genom att bidra till exempelvis infrastruktur och kollektivtrafik, bidrar EKN även till att förbättra kvinnors möjligheter.

Aktiebolaget Svensk Exportkredit
SEK medverkar genom sina finansieringslösningar till att viktiga affärer kan genomföras till förmån för svensk exportnäring. I arbetet med att bredda kundbasen arbetar SEK med att nå även medelstora företag. Det utökade samarbetet med Almi och EKN inom ramen för Team Sweden har bidragit till att SEK kunnat nå ut till fler potentiella kunder genom gemensamma erbjudanden och kundaktiviteter. Efterfrågan på CIRR-krediter varierar mellan åren men utgör en stor del av SEK:s utestående krediter.

Den låneram som ger SEK rätt till upplåning i Riksgälden säkerställer en kostnadseffektiv finansiering i CIRR-systemet där såväl kreditvolymer som offertvolymer och acceptvolymer är stora.

4.4.4 EU:s inre marknad

EU:s inre marknad med fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital har funnits i 25 år och är en stor tillgång för Sverige då den har lett till fler jobb, företag och ökad tillväxt.

För att säkerställa att svenska intressen tillgodoses vid utvecklandet av framtidens inre marknad har regeringen fortsatt arbetet med s.k. EU-sakråd med det civila samhällets organisationer. Det innebär att regeringen tidigt identifierar, planerar och informerar om hur processer ser ut. Detta är också viktigt för att bredda och fördjupa regeringens kunskap i olika sakfrågor.

Mot bakgrund av att Sverige är ett av de mest digitaliserade länderna i världen har regeringen även tagit initiativ till en samarbetsgrupp, D9, med nio länder inom EU i syfte att driva det digitala utvecklingsarbetet framåt. D9 möjliggör bl.a. en plattform för dialog med näringslivet.

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Målet om en effektiv inre marknad uppnås enligt regeringens bedömning när:

- varor och tjänster inte hindras i onödan av gränshinder, nationella särregler eller EU-lagstiftning
- nya, innovativa och digitala affärsmodeller inte diskrimineras i förhållande till traditionell affärsverksamhet
- de transparenskrav och procedurer för förebyggande av nya hinder som inremarknadsregelverket föreskriver är uppfyllda
- de myndigheter och nationella funktioner (som kontaktpunkterna för varor respektive tjänster och Solvit) som är tänkta att stödja företag och konsumenter fungerar som planerat enligt inremarknadsregelverket
- Europeiska kommissionen fullgör sin uppgift att bevaka att alla medlemsstater inom EU genomför och tillämpar inremarknadsregelverket på ett korrekt sätt.

Den slutliga indikatorn på om den inre marknaden har effektiviserats är om flödet av varor och tjänster mellan länder inom den inre marknaden ökar. För svenskt vidkommande är flödet av varor och tjänster mellan Sverige och andra länder på den inre marknaden den viktigaste indikatorn.

Regeringen arbetar för att åstadkomma resultat inom politikområdet EU:s inre marknad framför allt genom att bidra till att lagstiftning, regler och riktlinjer på EU-nivå uppfyller ovan nämnda kriterier. Den slutliga effekten av regeringens insatser kan dock dröja många år.

Resultat

Arbetet på inremarknadsområdet har under 2018 koncentrerats till rådsförhandlingar och förhandlingar mellan rådet och Europaparlamentet beträffande de åtgärder som omfattas av de två strategierna för Den digitala inre marknaden och Inremarknadsstrategin för varor och tjänster.

Sverige har i rådet och i kontakter med kommissionen och andra medlemsstater verkat för att prioritet ska läggas på att:

- förbättra efterlevnaden av inremarknadsregelverket t.ex. genom nya rättsakter som

syftar till att få varu- och tjänstemarknaderna att fungera bättre

– säkerställa att inremarknadsregelverket anpassas till den digitala utvecklingen och utvecklingen av nya affärsmodeller
– den inre marknaden öppnas i förhållande till omvärlden, inte minst den digitala inre marknaden.

En viktig del i arbetet med att undvika införandet av handelshindrande nationella regler är att svenska regler antas i enlighet med tillämpliga anmälningsprocedurer för införandet av nya nationella regler.

Enligt den procedur som finns i direktiv (EU) 2015/1535 måste nationella regler för varor samt IT-tjänster i vissa fall anmälas till kommissionen innan de får antas av en medlemsstat. Under 2018 anmäldes totalt 54 svenska föreskrifter inom ramen för denna procedur, varav 16 föranledde reaktioner från kommissionen. Med stöd av Kommerskollegium arbetar regeringen även för att bevaka att andra medlemsstater inte antar nationella regler som kan motverka svenska intressen. Under 2018 överlämnade Sverige sex formella reaktioner på andra länders tekniska föreskrifter inom ramen för proceduren. I ett fall ledde det till att förslaget helt drogs tillbaka.

En liknande anmälningsprocedur finns på tjänsteområdet i direktiv 2006/123/EG (tjänstedirektivet). Regeringen verkar aktivt för att samtliga nationella krav som omfattas av direktivet och som påverkar tjänster inom EU anmäls i enlighet med proceduren och uppfyller principerna om nödvändighet och proportionalitet. Under 2018 gjorde Sverige 16 anmälningar enligt proceduren i tjänstedirektivet.

Informationssystemet för den inre marknaden (IMI) är ett elektroniskt verktyg som syftar till att underlätta administrativt samarbete inom olika områden mellan EU länders förvaltningar. IMI är ett effektivt och användarvänligt system som är under ständig utveckling. Kommerskollegium är nationell samordnare för IMI och totalt 62 svenska myndigheter finns registrerade som användare. Kommerskollegium verkar för löpande utveckling och förbättring av systemet.

Tabell 4.14 Utrikeshandelns utveckling med varor och tjänster inom EU och EU:s inre marknad (EU samt Norge, Island och Liechtenstein)

Miljarder kronor

	2014	2015	2016	2017	2018	2017–2018 Förändring i %	Andel i %
Tjänster export EU28	272	320	319	335	338	1	53
Tjänster import EU28	312	337	347	400	412	3	67
Varor export EU28	758	785	800	867	957	10	62
Varor import EU28	779	826	875	953	1060	11	72
Tjänster export IM	348	404	410	427	430	1	67
Tjänster import IM	350	375	386	443	453	2	73
Varor export IM	895	926	942	1018	1128	11	73
Varor import IM	870	925	976	1060	1188	12	81

Källa: Sveriges utrikeshandel med varor och tjänster samt direktinvesteringar. Helåret 2018.

Analys och slutsatser

Under 2018 har arbetet särskilt koncentrerats till förhandlingar inom ramen för EU:s inremarknadsstrategi för varor och tjänster samt arbete med EU:s digitala inremarknadsstrategi. Arbetet har under 2018 fokuserats till:

- förhandlingar om direktivet om proportionalitetstest. En överenskommelse mellan Europaparlamentet och rådet träffades i mars 2018
- förhandlingar av ett nytt Varupaket med syfte att säkerställa ett bättre och säkrare varuflöde, särskilt mot bakgrund av den ökande e-handeln från tredje land
- förhandlingar om förordningen om fria dataflöden
- förhandlingar om EU:s förordning om främjande av rättvisa villkor och transparens för företagsanvändare av onlinebaserade förmedlingstjänster (s.k. plattformar)
- arbetet med att genomföra EU-förordning om att undanröja oberättigad geografisk blockering i svensk rätt.

Utöver det påverkansarbete som har skett under 2018 i det ordinarie rådsarbetet och i löpande kontakter med kommissionen bedömer regeringen att följande insatser har haft särskild påverkan på kommissionen och andra medlemsstater:

- det svenska initiativet D9, ett samarbete mellan nio digitalt ledande EU-medlemsstater som initierats av den svenska regeringen för att driva den digitala agendan inom EU
- bättre förankrade svenska ståndpunkter har åstadkommits genom det ökade antalet EU-sakråd med civilsamhället och andra samhällsaktörer som bjudits in till dialoger om flera av lagförslagen på inremarknadsområdet där de kunnat lämna synpunkter och förslag om nya lagförslag.

2018 blev ett starkt år för svensk utrikeshandel och när det gäller flödet av varor och tjänster mellan Sverige och andra länder på den inre marknaden fortsätter den positiva utvecklingen. Som framgår av tabell 4.14 ökade både den svenska exporten och importen av både varor och tjänster mellan 2017 och 2018.

4.4.5 Internationell handelspolitik

Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Regeringen genomför fortlöpande analys för att identifiera svenska handelspolitiska intressen. Ett flertal myndigheter ger stöd i detta arbete, särskilt Kommerskollegium.

Svenska handelspolitiska intressen drivs i första hand genom EU-samarbetet men också bilateralt, multilateralt i Världshandelsorganisationen, samt genom utvecklingsinsatser. Sverige, med sin långa tradition som frihandelsnation, har en viktig roll i en värld som blir allt mer protektionistisk. Handelspolitiken handlar ofta om långa och omfattande processer med många inblandade aktörer vilket gör det svårt att avgöra vad som är resultatet av svenska insatser. I ett längre perspektiv (10–15 år) kan det dock noteras att flera tidigare svenska prioriteringar i dag utgör EU:s gemensamma handelspolitik.

Bedömningsgrunden för redovisning av resultat bygger på om följande kriterier har uppfyllts:

- att förhandlingar av handelsavtal avslutas, samt att avtalen antas och genomförs
- att svenska prioriteringar och ekonomiska intressen har tillgodosetts
- att EU:s handelspolitik utformas utifrån det svenska intresset av öppenhet, bidrar till en rättvis och hållbar utveckling samt mål inom andra politikområden, t.ex. social och miljömässig hållbarhet.

Resultat

Målet för arbetet med EU:s gemensamma handelspolitik är att bidra till hållbar tillväxt och sysselsättning i såväl Sverige och EU som globalt. Vidare ska den bidra till en hållbar utveckling, ett öppet Europa samt till en ekonomisk, demokratisk och säkerhetsbefrämjande utveckling.

Som ett led att nå dessa mål verkar regeringen för öppen och rättvis global handel. Detta görs genom att utveckla öppna, enkla, icke-diskriminerande och legitima regler för internationell handel och investeringar.

Regeringen har under år 2018 främjat en fri och rättvis världshandel, arbetat för progressiva internationella handelsavtal och för att avveckla handelshinder. Samtidigt har regeringen verkat

för att stärka skyddet av miljön, arbetstagares intressen, jämställdhet, människors hälsa och djurvälfärd i linje med miljömålen, mål för folkhälsa och svensk arbetsmarknadspolitik. Sverige är ett av de mest pådrivande länderna vad gäller integrering och genomförande av hållbarhetsfrågor, inklusive ett jämställdhetsperspektiv, i EU:s handelsavtal och har bl.a. verkat för att handelsavtalen ska bidra till att främja Parisavtalets genomförande samt till att förbättra utformning och användning av hållbarhetsanalyser (Sustainability Impact Assessments). Regeringen har även bidragit till att arbetet med jämställdhetsanalys och statistik, både i Sverige och internationellt, har tagit fart. Utan en korrekt bild av de verkliga förhållandena går det inte att formulera lämpliga lösningar.

Sverige verkar för fri och rättvis handel inte bara genom handelspolitiken utan också genom det handelsrelaterade utvecklingssamarbetet Aid for Trade.

Det multilaterala regelverket
I tider av protektionism är det av yttersta vikt att världens länder följer internationellt antagna reglerna för handel. Sverige värnar det multilaterala handelssystemet och att handelsförhandlingarna i Världshandelsorganisationen (WTO) återspeglar utvecklingen i omvärlden. År 2018 har mycket av arbetet inom WTO ägnats åt modernisering och reformering av organisationen. Detta mot bakgrund av att medlemsländerna vid WTO:s senaste ministermöte i Buenos Aires (2017) inte kunde komma överens om substantiella reformer eller enas om en gemensam ministerdeklaration.

Sverige bidrog konstruktivt i den polariserade frågan om särskilt och differentierad behandling inom WTO genom att finansiera en studie för att ta fram förslag på vägar framåt.

Bilaterala och regionala avtal
EU:s frihandelsavtal med Japan undertecknades vid ett toppmöte i juli 2018 och ratificerades av såväl Japan som EU i december för att sedan träda i kraft i februari 2019. Förhandlingarna om ett frihandelsavtal med det sydamerikanska handelsblocket Mercosur pågår men har inte kunnat slutföras. I förhandlingarna om ett uppdaterat frihandelsavtal med Mexiko nåddes en principöverenskommelse i april 2018. Nya förhandlingar inleddes om frihandelsavtal med Nya Zeeland och Australien.

EU:s autonoma handelsregelverk
Sverige har fortsatt arbetat för att EU:s autonoma handelsregelverk ska möjliggöra en öppen marknad. Sverige har agerat fortsatt kritiskt till Europeiska kommissionens uppdaterade förslag till förordning om möjlighet för EU-länder att begränsa sina marknader för offentlig upphandling från icke-europeiska företag. Sverige fortsätter arbetet för en mer restriktiv användning av EU:s handelspolitiska skyddsinstrument. På grund av den turbulenta handelspolitiska utvecklingen i världen har EU under 2018 autonomt vidtagit vissa åtgärder, bland annat som reaktion på USA:s skyddstullar mot stål och aluminium. Regeringen har verkat för att EU i sitt agerande ska respektera gällande WTO-rättsliga regelverk.

Analys och slutsatser

I en tid av global handelspolitisk oro har EU visat sig handlingskraftig och varit en konstruktiv aktör på det handelspolitiska området. Det framgångsrika arbetet med ingående av frihandelsavtal är ett tydligt exempel. Regeringen har under 2018, tillsammans med likasinnade länder, arbetat för att EU ska utgöra denna positiva kraft i det globala handelssystemet.

EU:s handelspolitik bedöms kunna ha betydande positiva effekter för ekonomisk utveckling, tillväxt och sysselsättning i EU och i Sverige. Ökad tonvikt läggs på hållbarhetsrelaterade frågor i handelspolitiken där regeringen verkar för ökad samstämmighet mellan miljö-, social och ekonomisk hållbarhet inte minst för att uppnå de globala målen i Agenda 2030.

4.4.6 Myndigheter och andra aktörer

Resultat

Kommerskollegium
Kommerskollegium är regeringens expertmyndighet för utrikeshandel, EU:s inre marknad och EU:s handelspolitik.

Inom den yttre handelspolitiken arbetar Kommerskollegium nära Regeringskansliet och bistår bl.a. genom att analysera EU:s pågående frihandelsförhandlingar samt utvecklingen av EU:s gemensamma handelspolitik. Analysarbetet av Storbritanniens utträde ur EU (brexit) har tagit mycket resurser i anspråk under 2018. När det

gäller frihandelsavtal har analyser fokuserat på tillämpningen av ingångna avtal med Japan och Kanada (Comprehensive Economic and Trade Agreement, CETA). Många analyser har också genomförts kopplat till Världshandelsorganisationen – WTO.

Myndigheten har även publicerat ett antal rapporter och förslag i antingen informations- eller påverkanssyfte.

När det gäller arbetet med den inre marknaden har myndigheten under 2018 särskilt bidragit genom stöd och analyser kopplat till de förslag Europeiska kommissionen presenterat i Strategin för den Digitala Inre marknaden samt Inremarknadsstrategin för varor och tjänster. Tre inremarknadsfrågor som myndigheten prioriterat särskilt har varit tjänsterörlighet, digitala frågor samt efterlevnad av EU-regelverket, vilket även bedöms ligga i linje med regeringens önskemål.

I egenskap av kontaktpunkt för varor ska myndigheten svara på frågor om vilka tekniska regler som gäller för en viss vara i Sverige och informera om den EU-rättsliga principen om ömsesidigt erkännande. Under 2018 tog kontaktpunkten emot 70 förfrågningar, en ökning jämfört med föregående år. Förfrågningar kommer framförallt från utländska företag som vill verka på den svenska marknaden. Kontaktpunkten för tjänster syftar till att underlätta för tjänsteleverantörer och tjänstemottagare att hitta den information som behövs för att bedriva eller köpa tjänsteverksamhet i ett EU-land. Myndigheten samordnar flera myndigheters arbete i kontaktpunkten och ansvarar för en servicefunktion. Servicefunktionen har 2018 besvarat 34 förfrågningar jämfört med 60 föregående år. I egenskap av svenskt Solvit-center arbetar Kommerskollegium med att lösa hinder för företag och privatpersoner på den inre marknaden. Under 2018 hanterade centret 186 ärenden, ungefär lika många som året innan. Återigen avsåg merparten av dessa ärenden hinder för personers fria rörlighet.

Kommerskollegium har under 2018 fortsatt driva Trade Academy, en utbildning som riktar sig till tjänstemän som arbetar med handel och handelspolitik i låg- och medelinkomstländer. Under våren 2018 avslutades den andra omgången med 28 personer från tio länder och under hösten inleddes den tredje omgången med 24 deltagare från åtta länder.

Myndighetens arbete med frågor kopplade till internationella sanktioner har legat på en hög nivå sedan EU beslutade att införa sanktioner riktade mot Ryssland. Under 2018 hanterades 114 sanktionsärenden vilket utgör en viss minskning jämfört med föregående år. Antalet ärenden om import- och exportlicenser för industrivaror var fortsatt stort men något mindre än tidigare. Myndigheten hanterade 4 972 licensärenden under 2018.

Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll

Den 25 januari 2018 fattade regeringen beslut om att Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac) som tidigare hade kontor i Stockholm och Borås skulle samlokaliseras i Borås. Omlokaliseringen berörde 34 befattningar. En tredjedel av myndighetens medarbetare är, efter i stort helt genomförd omlokalisering, nya.

Swedacs arbete med samordning av 19 myndigheters marknadskontroll har bidragit till myndigheternas arbete med kontroll av att produkter uppfyller regler om exempelvis säkerhet, hälsa eller miljö. Swedac har även en viktig uppgift att bistå regeringen med expertstöd och underlag i EU-arbetet. Under 2018 har myndigheten exempelvis tillhandahållit sådant stöd kopplat till varupaketet med bland annat förslaget om nya EU-regler om marknadskontroll som har förhandlats under året. Swedac har även arbetat med ett särskilt uppdrag kopplat till Exportstrategin om hur svensk export kan främjas genom ackreditering och standardisering. Rapporten Starkare Sverige med öppna system lämnades över till regeringen den 17 april 2018. Swedac har följt utvecklingen vad gäller brexit under året. Information har publicerats på Swedacs webbplats om möjliga konsekvenser av brexit.

Standardiseringen

En ökad digitalisering, en snabb teknikutveckling och risken för en ökad fragmentering av den globala handeln har lett till ett förnyat fokus på standarder, både på europeisk och på internationell nivå. Sverige har fortsatt att arbeta för en standardisering som inte verkar innovationshämmande och inte leder till negativa säkerhets-, miljö- eller hälsoeffekter.

Svenska standardiseringsorganisationer har under 2018 innehaft uppdrag på poster inom ledning och styrorgan för både europeisk och internationell standardisering. Det svenska deltagandet i de tekniska kommittéer som utarbetar standarder har också fortsatt att ligga på en hög nivå. Sverige har därmed kunnat behålla sin ställ-

ning som standardutvecklare i ett läge där konkurrensen om att leda internationell standardisering ökar.

Regeringen antog i juli 2018 en strategi för standardisering. Det är ett viktigt steg givet standardiseringens stora betydelse för svensk utrikeshandel och konkurrenskraft.

Regeringen fattade under 2015, inom ramen för Exportstrategin, beslut om en satsning på internationell standardisering. Under 2018 tilldelades Sveriges Standardiseringsförbund 3 miljoner kronor för att finansiera sekretariat för tekniska kommittéer på strategiskt viktiga standardiseringsområden.

Analys och slutsatser

Kommerskollegium
En av myndighetens huvuduppgifter är att bistå regeringen med expertstöd och på så sätt bidrar Kommerskollegium i förlängningen till hur målet för utrikeshandel, handels- och investeringsfrämjande uppnås. På samma sätt bidrar myndigheten även till måluppfyllelsen inom andra områden såsom politiken för global utveckling och Agenda 2030. Kommerskollegiums kapacitetshöjande insatser bidrar i sig självt också till en hållbar utveckling i låg- och medelinkomstländer.

Genom att allt fler författningsstyrda funktioner för en väl fungerande inre marknad samlas hos Kommerskollegium blir myndighetens roll som svensk inremarknadsmyndighet alltmer tydlig. Det är regeringens bedömning att myndigheten genom att fortsätta utföra dessa uppgifter på ett resurseffektivt sätt bidrar till en effektivare inre marknad. Även det kunskapsutbyte som möjliggörs, dels mellan funktionerna i sig men även mellan funktionerna och myndighetens övriga analysverksamhet, bedöms främja det samlade arbetet för en effektivare inre marknad.

Regeringens samlade bedömning är att Kommerskollegium på ett effektivt sätt bidrar till att skapa bättre förutsättningar för regeringen att driva en politik som främjar god måluppfyllelse inom området.

Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll
Regeringens bedömning är att Swedac under 2018 har kunnat genomföra sin huvudsakliga verksamhet på ett effektivt sätt och i enlighet med regeringens intentioner. Myndighetens arbete med ackreditering och annan teknisk kontroll samt dess arbete inom ramen för internationella ackrediteringsorganisationer bidrar till att förbättra den inre marknadens funktionssätt och gynnar internationell handel. Regeringens bedömning är att Swedacs verksamhet på olika sätt bidrar till att säkerställa kvalitet och säkerhet för varor och tjänster och därmed även till att uppnå mål inom en rad andra politikområden.
till att uppnå mål inom en rad andra politikområden.

Standardiseringen
Standardisering är ett viktigt verktyg för innovation, konkurrenskraft och en hållbar samhällsutveckling. Gemensamma standarder medför att företag inte behöver anpassa kravnivåer eller specifikationer för samma produkt på olika marknader. Handelshindren blir därmed färre och det blir enklare för företag att etablera sig såväl på den inre marknaden som på världsmarknaden. Det skapar förutsättningar för innovation och internationalisering. Svenska innovationer har under lång tid banat väg för det som vi i dag kallar globala standarder.

Antagandet av regeringens strategi för standardisering svarar mot behovet av att ytterligare lyfta fram betydelsen av ett aktivt svenskt standardiseringsarbete, där samverkan och samarbete står i centrum.

Bidraget till den svenska standardiseringen har fortsatt att främja svenska intressen i det europeiska och internationella standardiseringsarbetet. Regeringens bedömning är att standardiseringsorganen använder medlen på ett konstruktivt och ändamålsenligt sätt. Det statliga stödet inom ramen för Exportstrategin har varit ändamålsenligt och haft en positiv inverkan på standardiseringens arbete.

4.5 Politikens inriktning

Exportfrämjande

Exporten spelar en avgörande roll för jobben och tillväxten i den svenska ekonomin. Denna utveckling hotas i dag av ökande protektionism som tar sig formen av t.ex. ståltullar i USA och brexit. Storbritannien och USA utgör två av Sveriges största och viktigaste exportmarknader. En upptrappning av handelskonflikterna riskerar att drabba Sverige särskilt hårt.

Prioriteringar behöver göras för att maximera nyttan av exportfrämjandet. Fokus läggs därför på att stötta små och medelstora företags export samt på marknader med hög BNP, hög förväntad tillväxt eller höga trösklar för att ta sig in på marknaden.

För att ta sig an de utmaningar som den svenska utrikeshandeln står inför har regeringen tagit fram en utvecklad exportstrategi.

En utvecklad export- och investeringsstrategi för hållbarhet och jobb i hela landet

Främjandet av export och näringslivets internationalisering har sedan 2015 vägletts av Sveriges exportstrategi. I denna ingår 22 nya insatser som alla har genomförts med hjälp av en finansiering om nära 800 miljoner kronor mellan åren 2015–2019. Inom ramen för Team Sweden har regeringen fört en löpande dialog med näringsliv, myndigheter, regioner och fackföreningsrörelsen om exportstrategin och dess genomförande.

Regeringen avser fortsätta det påbörjade arbetet med exportstrategin, men också utveckla den. Hänsyn behöver tas till förändringar som skett i omvärlden sedan 2015. Världshandeln ställs inför nya utmaningar i form av protektionism, handelstullar och en vändning bort från EU-samarbetet även på stora traditionella svenska exportmarknader som USA och Storbritannien. Samtidigt har världens länder antagit Agenda 2030 samt Addis Ababa Action Agenda för utvecklingsfinansiering och det internationella klimatarbetet har gjort framsteg i Parisavtalet. Näringslivets medverkan är avgörande för att genomföra de globala målen för hållbar utveckling och lyckas med klimatomställningen, och svenska företag ligger långt framme med produkter och tjänster som främjar denna omställning. En öppen handel och ett offentligt stöd för svenska företags export och internationalisering är därför fortsatt viktigt även för att uppnå dessa mål. Globaliseringens fördelar ska komma hela landet till del. Insatserna ska därför genomföras med målet att hela landet ska dra nytta av dem. Exportstrategin utvecklas med fokus på hållbar utveckling samt tillväxt och nya arbetstillfällen i hela landet.

Projektexport

Genom främjande av systemexport, som oftast omfattar affärer för ett helt kluster av svenska leverantörer och konsulter, kan fler jobb säkras och skapas i hela landet.

Teknisk kompetens, utbildningar och svenskt systemkunnande är högt efterfrågade för att göra investeringar i infrastruktur i utvecklingsländer hållbara och effektiva.

Svenska företags möjlighet till att bidra till genomförandet av den globala agendan för hållbar utveckling främjas även genom framgångsrik marknadsbearbetning inom FN-systemet och de multilaterala utvecklingsbankerna.

Kapaciteten att ta emot inkommande besök till Sverige av utländska ministrar och företagsdelegationer stärks. Dessa besök har en minst lika hög potential att främja svenska affärsintressen som utgående delegationer. Genom besöken kan Sverige som ledande innovationsland, med hållbara innovativa lösningar och investeringsmöjligheter i hela landet visas upp. Samverkan mellan nationellt och regionalt främjandearbete stärks.

Investeringsfrämjande

Få insatser har så direkt effekt i form av ökad sysselsättning som utländska investeringar. Utlandsägda bolag är dessutom överrepresenterade i exporten, och studier visar att de fortsätter växa i Sverige efter den initiala investeringen. Sverige har unika förutsättningar att attrahera investeringar som ligger högt i värdekedjorna, kräver tillförlitlig tillgång till energi med låg miljöpåverkan eller utvecklar nya hållbara material. Svenska län och regioner arbetar aktivt med att uppmana till utländska investeringar.

Trots att utländska direktinvesteringar har stor betydelse för Sveriges ekonomi och konkurrenskraft finns det också risker när utländska aktörer förvärvar verksamheter som hanterar kritisk infrastruktur och säkerhetskänsliga uppgifter och teknologier. Med hänsyn till den EU-förordning om upprättande av en ram för granskning av utländska direktinvesteringar i unionen som trädde i kraft våren 2019, har regeringen därför gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. lämna förslag på hur ett svenskt system för granskning av utländska direktinvesteringar inom skyddsvärda

områden kan utformas. Uppdraget ska redovisas senast den 2 november 2021.

Exportfinansiering

Ett väl fungerande och marknadskompletterande exportkreditsystem är betydelsefullt för svensk utrikeshandel. Garantigivningen ska bidra till hållbara investeringar och minskad klimatpåverkan. För att anpassa exportfinansieringen till kundernas behov ska Exportkreditnämnden satsa på att nå ut till fler små och medelstora företag. Tillsammans med Almi och SEK har EKN tagit initiativ för att utveckla finansieringsmöjligheter för små och medelstora exportföretag, ett viktigt arbete som ska fortsätta.

Systemet med statsstödda exportkrediter som hanteras av SEK är centralt för möjligheten att kunna erbjuda exportfinansiering på de löptider som svensk exportindustri efterfrågar.

Hållbart företagande

Hållbart företagande är en självklar hörnsten i ett modernt och konkurrenskraftigt näringsliv. Hållbarhet är också en bärande del i många svenska företags affärsmodeller och omfattar bl.a. mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö- och klimathänsyn, liksom jämställdhet, barnrättsperspektiv, mångfald liksom affärsetik, antikorruption och beskattning. Genom att agera ansvarsfullt, minimera risken för negativ påverkan men också ta tillvara nya affärsmodeller och hållbara lösningar skapas bättre förutsättningar för tillväxt och jobbskapande. Företagen har också en central roll i genomförandet av Agenda 2030.

Omställningen till ett hållbart samhälle innebär många möjligheter för företag. Företagen har också det huvudsakliga ansvaret för att driva verksamheten på ett hållbart sätt. Det finns dock utmaningar, i synnerhet på utmanande marknader utomlands, t.ex. genom brister i arbets- och miljövillkor och korruption. Regeringens ansvar är därför inte bara att ställa krav, utan också att stödja företagen, bl.a. genom att driva frågan om vikten av miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar upphandling internationellt, exempelvis gentemot de multilaterala utvecklingsbankerna och FN.

Regeringen kommer att presentera en svensk plattform för internationellt hållbart företagande.

Internationell handelspolitik

Det handelspolitiska arbetet kommer färgas av de pågående handelskonflikterna där USA och Kina är nyckelaktörer. Regeringen ska genom internationellt samarbete arbeta för att motverka handelskonflikter och för att vidareutveckla förutsättningarna för att bedriva internationell handel. Regeringen kommer att lägga stor vikt vid arbetet i Världshandelsorganisationen, WTO, och i EU:s frihandelsavtalsförhandlingar med andra länder, såsom Australien, Nya Zeeland, Chile och Indonesien. Regeringen kommer att arbeta för ambitiösa frihandelsavtal. Som bland annat framhålls i regeringens färdplan för fri och rättvis handel är en öppen världshandel ett centralt verktyg för hållbar ekonomisk tillväxt och fattigdomsminskning. Regeringen driver att EU ska stå för en öppen och regelbaserad handel med omvärlden. I linje med detta fortsätter regeringen att motverka EU:s användande av handelspolitiska skyddsåtgärder och förslag om att minska tillträdet till EU:s marknad för offentlig upphandling. Inom ramen för förhandlingar om Storbritanniens utträde ur EU verkar regeringen för att handeln mellan EU27 och Storbritannien ska kunna fortsätta så friktionsfritt som möjligt. I ett första stadium prioriteras utträdesavtalet som huvudsakligen berör den inre marknaden, tullfrågor och WTO-åtaganden. I ett andra skede förutses ett ökat fokus på förhandlingarna om ett nytt handelsavtal mellan EU och Storbritannien. Det är angeläget att handelspolitiken bidrar till att växthusgasutsläppen minskar såväl nationellt som internationellt, inte minst genom att främja spridning av utsläppminskande teknik och tjänster för att nå utsläppsmålen i Parisavtalet och hållbarhetsmålen. Regeringens avser i detta hänseende verka för att alla handelshinder och tullar på klimatvänliga varor och tjänster samt miljöteknik ska avskaffas. EU:s handelspolitik bör samspela med klimatpolitiken för att minska globala utsläpp. Regeringen uppmanar därför EU-kommissionen att utföra analys i det avseendet, inklusive av möjligheten att inkorporera Parisavtalet som en väsentlig klausul i samarbetsavtal inklusive frihandelsavtal med tredje part.

Regeringen kommer att fortsätta att arbeta med en feministisk handelspolitik, till exempel genom att verka för jämställda handelsavtal.

EU:s inre marknad

EU:s inre marknad fortsätter att öka i betydelse för såväl utrikeshandel och direktinvesteringar liksom för företag och fler sysselsatta. Regeringens utgångspunkt är att den inre marknaden förblir högprioriterat under nästkommande kommission och femårsperiod, 2019–2024. Regeringens arbete för att bättre integrera fördjupa och effektivisera EU:s inre marknad kommer att ha sin utgångspunkt i genomförandet av Strategin för en Digital Inre Marknad (DSM) och Inremarknadsstrategi för varor och tjänster (SMS). Fokus kommer att läggas på att följa genomförandet av dessa strategier och att utvärdera och analysera resultatet inför diskussioner om eventuella nya åtgärder som bör vidtas. Regeringens avser arbeta för en jämställd inre marknad och efterfråga jämställdhetsanalyser vid nya lagstiftningsförslag och för att integrera jämställdhetsperspektivet för att på så sätt bidra till att den inre marknaden kan fortsätta att konkurrera globalt.

Regeringen kommer även att fortsätta arbetet inom samarbetsgruppen D9, där nio länder inom EU samarbetar i syfte att driva den digitala utvecklingen framåt under 2020.

Myndigheter och övriga aktörer

Kommerskollegium och Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac) bidrar till regeringens arbete om handelspolitik och EU:s inre marknad. Myndigheterna innehar flera olika funktioner som bidrar till att upprätthålla och utveckla EU:s inre marknad och den internationella handeln i enlighet med den politiska inriktningen.

Sveriges Standardiseringsförbund är en samverkansorganisation för de tre svenska standardiseringsorganisationerna ITS, SEK Svensk Elstandard och SIS. Standardisering är ett viktigt verktyg för innovation och konkurrenskraft och därmed även för regeringens mål om internationell handel och EU:s inre marknad. Regeringen avser föra en aktiv standardiseringspolitik och genomföra de svenska strategiska prioriteringar ur ett nationellt, europeiskt och internationellt perspektiv som pekats ut i regeringens strategi för standardisering. Standarder blir allt viktigare, framför allt för att få bort hinder för företag på globala marknader. Då flertalet standarder utgår från män avser regeringen att arbeta för att jämställdhetsintegrera internationell standardisering.

Insatser inom andra utgiftsområden

Handelspolitiken kan bidra till att uppnå flera av de globala målen. Regeringen kommer under 2020 att fortsatt arbeta för att säkerställa att EU:s frihandelsavtal värnar miljö och klimat, hälsa, arbetstagares rättigheter och djurvälfärd samt fortsätta arbetet med att följa upp stärkt implementering av hållbarhetskapitel i avtalen. Insatser för att främja jämställdhet i handelsrelaterade frågor i EU, OECD och WTO fortsätter. Sverige är en stor givare av handelsrelaterat stöd, Aid for Trade, och bidrar även genom expertkunskap via Kommerskollegium.

4.6 Budgetförslag

4.6.1 2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet

Tabell 4.15 Anslagsutveckling 2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	23 663	Anslags-sparande	1 658
2019	Anslag	35 771 [1]	Utgifts-prognos	36 101
2020	**Förslag**	**36 055**		
2021	Beräknat	36 588 [2]		
2022	Beräknat	26 595 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 36 055 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 25 834 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Styrelsens för ackreditering och teknisk kontroll förvaltningsutgifter.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.16 Budget för avgiftsbelagd verksamhet: ackreditering m.m. samt internationellt utvecklingsarbete

Tusental kronor

Uppdrags-verk-samhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	134 490	134 917	-427	-7 295
(varav tjänste-export)	(25 743)	(29 118)	(-3 375)	
Prognos 2019	115 490	108 470	7 020	-275
(varav tjänste-export)	(1 900)	(2 000)	(-100)	
Budget 2020	115 000	111 000	4 000	3 725
(varav tjänste-export)	(900)	(900)	(0)	

Swedacs uppdragsverksamhet med ackreditering och liknande kompetensbedömning finansieras med avgifter. Swedac bedriver även tjänsteexport genom att medverka i projekt inom internationellt utvecklingsarbete finansierat av främst Sida och EU. Inga större förändringar förväntas när det gäller intäkter eller kostnader.

Tabell 4.17 Budget för avgiftsbelagd verksamhet: Metrologi

Tusental kronor

Metrologi	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	14 970	11 743	3 227	10 589
Prognos 2019	14 285	13 000	1 285	11 874
Budget 2020	14 000	15 000	-1 000	10 874

Regeringens överväganden

Tabell 4.18 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**35 771**	**35 771**	**35 771**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning [2]	795	1 336	1 873
Beslut	-511	-519	-11 049
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**36 055**	**36 588**	**26 595**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar

Anslaget ökar med 10 000 000 kronor 2020 och 2021 för att finansiera kostnader i samband med att hela myndighetens verksamhet lokaliseras till Borås.

Anslaget minskar med 500 000 kronor fr.o.m. 2019 när tillskottet för att finansiera ackreditering av certifieringsorgan enligt EU:s dataskyddsförordning upphör.

Regeringen föreslår att 36 055 000 kronor anvisas under anslaget 2:1 *Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 36 588 000 kronor respektive 26 595 000 kronor.

4.6.2 2:2 Kommerskollegium

Tabell 4.19 Anslagsutveckling 2:2 Kommerskollegium

Tusental kronor

2018	Utfall	89 342	Anslags-sparande	715
2019	Anslag	90 384 [1]	Utgifts-prognos	90 049
2020	**Förslag**	**91 809**		
2021	Beräknat	93 174 [2]		
2022	Beräknat	94 529 [3]		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
[2] Motsvarar 91 809 tkr i 2020 års prisnivå.
[3] Motsvarar 91 809 tkr i 2020 års prisnivå.

Ändamål

Anslaget får användas för Kommerskollegiums förvaltningsutgifter.

Regeringens överväganden

Tabell 4.20 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:2 Kommerskollegium

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**91 084**	**91 084**	**91 084**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneområkning [2]	1 425	2 800	4 166
Beslut	-700	-710	-721
Varav BP20 [3]	-700	-700	-700
Varav [3]			
EU:s geoblockeringsförordning	-700	-700	-700
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**91 809**	**93 174**	**94 529**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneområkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneområkning. Pris- och löneområkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneområkning.

Anslaget minskar med 700 000 kronor fr.o.m. 2020 för att finansiera kostnader för Konsumentverket för nya uppgifter till följd av lagen om EU:s geoblockeringsförordning. Anslaget 2:1 *Konsumentverket* under utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik ökas med motsvarande belopp. Minskningen bedöms inte påverka den verksamhet som finansieras under anslaget.

Regeringen föreslår att 91 809 000 kronor anvisas under anslaget 2:2 *Kommerskollegium* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 93 174 000 kronor respektive 94 529 000 kronor.

4.6.3 2:3 Exportfrämjande verksamhet

Tabell 4.21 Anslagsutveckling 2:3 Exportfrämjande verksamhet

Tusental kronor

2018	Utfall	369 588	Anslags-sparande	12 802
2019	Anslag	433 889 [1]	Utgifts-prognos	428 889
2020	**Förslag**	**366 867**		
2021	Beräknat	339 867		
2022	Beräknat	336 367		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för det statliga uppdraget avseende exportfrämjande till Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden), för näringslivsfrämjande åtgärder och för främjande av svenska företags affärer kopplade till projektexport och andra typer av offentligt upphandlade affärer. Anslaget får användas för näringslivsfrämjande på strategiska marknader och områden, exportutveckling, förstärkt närvaro i ekonomiskt dynamiska regioner, importfrämjande samt särskilda handelsfrämjande och handelspolitiska åtgärder.

Regeringens överväganden

Tabell 4.22 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:3 Exportfrämjande verksamhet

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**389 389**	**389 389**	**389 389**
Förändring till följd av:			
Beslut	-34 000	-61 000	-64 500
Varav BP20	146 000	146 000	146 000
Varav			
Exportfrämjande	-14 000	-14 000	-14 000
Exportstrategi	160 000	160 000	160 000
Överföring till/från andra anslag	11 478	11 478	11 478
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**366 867**	**339 867**	**336 367**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Nu föreslagna och aviserade anslagsförändringar

Anslaget ökas med 160 000 000 kronor 2020 och beräknas öka med 160 000 000 kronor 2021 respektive 160 000 000 kronor 2022 för att finansiera en utvecklad export- och investeringsstrategi för hållbarhet och jobb i hela landet.

Anslaget minskas med 14 000 000 kronor fr.o.m. 2020 då medel överförs till anslaget 4:1 *Regeringskansliet* under utgiftsområde 1 Rikets styrelse för att finansiera ökad svensk närvaro på prioriterade tillväxtmarknader.

Tidigare beslutade och aviserade anslagsförändringar

Anslaget minskar med sammanlagt 188 522 000 kronor fr.o.m. 2020 med anledning av att tidigare satsningar inom den s.k. exportoffensiven upphör.

För att möjliggöra det svenska deltagandet på Expo 2020 beräknas 30 000 000 kronor under anslaget för 2020. För 2019 var beloppet till samma ändamål 10 000 000 kronor.

Regeringen föreslår att 366 867 000 kronor anvisas under anslaget 2:3 *Exportfrämjande verksamhet* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 339 867 000 kronor respektive 336 367 000 kronor.

4.6.4 2:4 Investeringsfrämjande

Tabell 4.23 Anslagsutveckling 2:4 Investeringsfrämjande

Tusental kronor

2018	Utfall	67 772	Anslags-sparande	
2019	Anslag	86 772 [1]	Utgifts-prognos	85 772
2020	**Förslag**	**72 772**		
2021	Beräknat	72 772		
2022	Beräknat	72 772		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag för det statliga uppdraget avseende investeringsfrämjande till Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden) och för utredningsinsatser inom området.

Regeringens överväganden

Tabell 4.24 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:4 Investeringsfrämjande

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**72 772**	**72 772**	**72 772**
Förändring till följd av:			
Beslut	5 000	5 000	5 000
Varav BP20	15 000	15 000	15 000
Varav			
Exportstrategi	15 000	15 000	15 000
Överföring till/från andra anslag	-5 000	-5 000	-5 000
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**72 772**	**72 772**	**72 772**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Anslaget ökar med 15 000 000 kronor 2020 och beräknas öka med 15 000 000 kronor 2021 respektive 15 000 000 kronor 2022 för att finansiera en utvecklad export- och investeringsstrategi för hållbarhet och jobb i hela landet.

Regeringen föreslår att 72 772 000 kronor anvisas under anslaget 2:4 *Investeringsfrämjande* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 72 772 000 kronor respektive 72 772 000 kronor.

4.6.5 2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer

Tabell 4.25 Anslagsutveckling 2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	19 806	Anslags-sparande	711
2019	Anslag	20 517 [1]	Utgifts-prognos	20 316
2020	**Förslag**	**20 517**		
2021	Beräknat	20 517		
2022	Beräknat	20 517		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för avgifter och bidrag till samt särskilda insatser med anledning av Sveriges deltagande i följande internationella handelsorganisationer:

- Världshandelsorganisationen (WTO)
- Internationella rådet för samarbete på tullområdet (WCO)
- Internationella Byrån för Utställningar i Paris (BIE).

Regeringens överväganden

Tabell 4.26 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**20 517**	**20 517**	**20 517**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**20 517**	**20 517**	**20 517**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 20 517 000 kronor anvisas under anslaget 2:5 *Avgifter till internationella handelsorganisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 20 517 000 kronor respektive 20 517 000 kronor.

4.6.6 2:6 Bidrag till standardiseringen

Tabell 4.27 Anslagsutveckling 2:6 Bidrag till standardiseringen

Tusental kronor

2018	Utfall	31 336	Anslags-sparande	
2019	Anslag	31 336 [1]	Utgifts-prognos	31 336
2020	**Förslag**	**31 336**		
2021	Beräknat	31 336		
2022	Beräknat	31 336		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till Sveriges standardiseringsförbund.

Regeringens överväganden

Tabell 4.28 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:6 Bidrag till standardiseringen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**31 336**	**31 336**	**31 336**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**31 336**	**31 336**	**31 336**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 31 336 000 kronor anvisas under anslaget 2:6 *Bidrag till standardiseringen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 31 336 000 kronor respektive 31 336 000 kronor.

4.6.7 2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning

Tabell 4.29 Anslagsutveckling 2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning

Tusental kronor

2018	Utfall		Anslags-sparande	10 000
2019	Anslag	[1]	Utgifts-prognos	
2020	**Förslag**	**50 000**		
2021	Beräknat	100 000		
2022	Beräknat	100 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för ersättning till AB Svensk Exportkredit för eventuellt underskott inom ramen för systemet med statsstödda exportkrediter till fast ränta, det så kallade CIRR-systemet (Commercial Interest Reference Rate).

Regeringens överväganden

Tabell 4.30 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**30 000**	**30 000**	**30 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	20 000	70 000	70 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**50 000**	**100 000**	**100 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 50 000 000 kronor anvisas under anslaget 2:7 *AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 100 000 000 kronor respektive 100 000 000 kronor.

4.6.8 Exportkreditnämnden

Exportkreditnämndens verksamhet ska bedrivas så att den är självbärande över tiden och samtidigt erbjuda de svenska exportföretagen villkor som motsvarar vad konkurrerande företag i andra länder kan erhålla.

Ramutnyttjandet uppgick den 30 juni 2019 till 260 miljarder kronor för ordinarie exportkreditgarantier och till 2,8 miljarder kronor för investeringsgarantier. Obundna offerter medräknas till 50 procent i ramutnyttjandet medan bundna offerter och garantier medräknas till 100 procent.

Budget för avgiftsbelagd verksamhet

Tabell 4.31 Uppdragsverksamhet

Tusental kronor

Uppdrags-verksamhet	Intäkter	Kostnader	Resultat (intäkt - kostnad)	Ackumulerat resultat
Utfall 2018	1 412 779	409 215	1 003 564	23 863 163
Prognos 2019	1 724 234	993 519	730 715	24 593 878
Budget 2020	1 565 746	864 139	701 607	25 295 485

Kreditgaranti för exportkreditkrediter

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ställa ut kreditgarantier för exportkrediter som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 450 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Exportkreditnämndens (EKN) verksamhet har tillsammans med Aktiebolaget Svensk Exportkredits verksamhet en avgörande betydelse för företagens möjligheter att finansiera exportaffärer. Riskavtäckning är centralt för exportföretagen för att inte få sämre förutsättningar än sina konkurrenter och gå miste om affärer eller få minskad konkurrenskraft internationellt. Det är viktigt att EKN har en marginal som gör att svenska exportföretag vid oväntade omvärldsförändringar även i fortsättningen snabbt kan ges möjligheter till riskavtäckning. Bedömningen är att en oförändrad nivå för ramen för exportkreditgarantier är av stor vikt.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 ställa ut kreditgarantier för exportkrediter som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår högst till 450 000 000 kronor.

Kreditgarantier för investeringar

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 ställa ut kreditgarantier för investeringar som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 10 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: För de svenska exportföretagen är det centralt med riskavtäckning för att inte få sämre förutsättningar än sina konkurrenter och gå miste om affärer eller få minskad konkurrenskraft internationellt. EKN har de senaste åren noterat en ökning av intresset från den svenska exportindustrin för strategiska investeringar genom investeringsgarantier. Det är viktigt att behålla ramen för investeringsgarantier för den svenska exportindustrins strategiska investeringar.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att under 2020 ställa ut kreditgarantier för investeringar som inklusive tidigare utfärdade garantier uppgår till högst 10 000 000 000 kronor.

4.6.9 Låneram för Aktiebolaget Svensk Exportkredit

Låneram

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att för 2020 besluta att Aktiebolaget Svensk Exportkredit får ta upp lån i Riksgäldskontoret för systemet med statsstödda exportkrediter som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 125 000 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Statsstödda exportkrediter, s.k. CIRR-krediter, är centrala för exportföretagen för att de inte ska få sämre förutsättningar än sina konkurrenter och gå miste om affärer eller få minskad konkurrenskraft internationellt. Då fler stora affärer har kommit in i systemet har behovet av en låneram ökat. En låneram på 125 miljarder kronor förväntas motsvara det behov som i nuläget finns i CIRR-systemet för att säkerställa SEK:s upplåning på kapitalmarknaden i CIRR-systemet och därmed kunna erbjuda företagen långfristiga lån.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att för 2020 besluta att Aktiebolaget Svensk Exportkredit får ta upp lån i Riksgäldskontoret för systemet med statsstödda exportkrediter som inklusive tidigare upplåning uppgår till högst 125 000 000 000 kronor.

4.6.10 Bemyndigande om att förvärva aktier

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under 2020 för anslaget 2:3 *Exportfrämjande verksamhet* besluta om förvärv av aktier i Instrument in Support of Trade Exchanges (INSTEX) till ett belopp om högst 3 000 000 kronor.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen fäster stor vikt vid att Iran fortsatt håller fast vid den kärntekniska överenskommelsen Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). Instrument in Support of Trade Exchanges (INSTEX) är en viktig del av EU:s gemensamma ansträngningar för detta syfte. INSTEX, som är upprättat i form av ett aktiebolag med säte i Frankrike, bedriver verksamhet för att underlätta betalningar i samband med legitim handel mellan Europa och Iran. Iran är en viktig handelspartner för Sverige i regionen. Regeringen anser därför att Sverige bör förvärva aktier i INSTEX till ett belopp om högst 3 000 000 kronor.

En förutsättning för aktieförvärvet är att staten ingår ett aktieägaravtal med övriga aktieägare i INSTEX. Aktieägaravtalet reglerar bl.a. former för beslutsfattande, procedurer kring inbetalning av aktiekapital samt anslutning av nya aktieägare. Den slutliga utformningen av avtalet är fortfarande under förhandling. Skulle det bli aktuellt att ingå aktieägaravtalet avser regeringen att återkomma till riksdagen. Om avtalet ingås kan det komma att leda till att begäran riktas till Sverige om ytterligare kapitaltillskott i ett senare skede. För deltagande i sådana kapitaltillskott avser regeringen att återkomma till riksdagen med begäran om nödvändiga bemyndiganden.

Regeringen bör mot denna bakgrund bemyndigas att förvärva aktier i INSTEX till ett belopp om högst 3 000 000 kronor.

Allmänna bidrag till kommuner

25

Förslag till statens budget för 2020

Allmänna bidrag till kommuner

Innehållsförteckning

Tabellförteckning ... 4

Diagramförteckning ... 5

1 Förslag till riksdagsbeslut ... 7

2 Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner ... 9
2.1 Omfattning ... 9
2.2 Utgiftsutveckling ... 9
2.3 Mål för utgiftsområdet ... 10
2.4 Resultatredovisning ... 10
2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder ... 10
2.4.2 Kommunsektorn i samhällsekonomin ... 11
2.4.3 Den ekonomiska utvecklingen i kommunsektorn ... 12
2.4.4 Kommunalekonomisk utjämning ... 19
2.4.5 Utjämning av LSS-kostnader ... 20
2.4.6 Staten bidrar till ökade möjligheter till jämförelser ... 20
2.4.7 Ersättning för viss mervärdesskatt för kommuner och landsting ... 20
2.4.8 Statens styrning av kommunsektorn ... 21
2.4.9 Analys och slutsatser ... 21
2.5 Politikens inriktning ... 23
2.5.1 Kommunsektorns ekonomiska utveckling 2018–2022 ... 23
2.5.2 Välfärden ska stärkas ... 23
2.5.3 Nivån på de generella statsbidragen ... 24
2.5.4 En effektiv verksamhet av hög kvalitet ... 24
2.5.5 Statens styrning av kommunsektorn ... 24
2.5.6 Väl fungerande ramverk ... 25
2.6 Budgetförslag ... 26
2.6.1 1:1 Kommunalekonomisk utjämning ... 26
2.6.2 1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader ... 31
2.6.3 1:3 Bidrag till kommunalekonomiska organisationer ... 32
2.6.4 1:4 Stöd med anledning av flyktingsituationen ... 33

Bilaga Riktade statsbidrag till kommunsektorn

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	7
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner	9
Tabell 2.2	Härledning av utgiftsram 2020–2022. Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner	10
Tabell 2.3	Resultaträkning för kommunsektorn	13
Tabell 2.4	Balansräkning för kommunsektorn	15
Tabell 2.5	Kostnader per verksamhetsområde	18
Tabell 2.6	Kommunalekonomisk utjämning kommuner 2018	19
Tabell 2.7	Kommunalekonomisk utjämning landsting 2018	19
Tabell 2.8	Kommunsektorns finanser	23
Tabell 2.9	Anslagsutveckling 1:1 Kommunalekonomisk utjämning	26
Tabell 2.10	Tillskott, ekonomiska regleringar enligt den kommunala finansieringsprincipen och övriga ekonomiska regleringar för anslaget 1:1 Kommunalekonomisk utjämning	30
Tabell 2.11	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Kommunalekonomisk utjämning	31
Tabell 2.12	Anslagsutveckling 1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader	31
Tabell 2.13	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader	31
Tabell 2.14	Anslagsutveckling 1:3 Bidrag till kommunalekonomiska organisationer	32
Tabell 2.15	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Bidrag till kommunalekonomiska organisationer	32
Tabell 2.16	Anslagsutveckling 1:4 Stöd med anledning av flyktingsituationen	33
Tabell 2.17	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Stöd med anledning av flyktingsituationen	33

Diagramförteckning

Diagram 2.1 Förändring i antalet invånare per kommun 2009–2018 11
Diagram 2.2 Förändring av försörjningskvot 2009–2018 i kommuner efter befolkningsstorlek..... 12
Diagram 2.3 Resultat 13
Diagram 2.4 Andelen kommuner och landsting som redovisar positiva resultat 14
Diagram 2.5 Investeringsutgifter..... 15
Diagram 2.6 Långfristiga skulder..... 16
Diagram 2.7 Förändring av intäkter och kostnader 16
Diagram 2.8 Statsbidrag till kommunsektorn..... 17

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Kommunalekonomisk utjämning	120 808 984
1:2	Utjämningsbidrag för LSS-kostnader	4 600 438
1:3	Bidrag till kommunalekonomiska organisationer	8 150
1:4	Stöd med anledning av flyktingsituationen	3 000 000
Summa		**128 417 572**

2 Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet Allmänna bidrag till kommuner omfattar fyra anslag. Inom ramen för anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* redovisas flera olika bidrag och avgifter (se avsnitt 2.5.1). Utgiftsområdet omfattar vidare anslaget 1:2 *Utjämningsbidrag för LSS-kostnader* (inkomsttitel 7121 *Utjämningsavgift för LSS-kostnader*), se avsnitt 2.5.2. I utgiftsområdet ingår också anslagen 1:3 *Bidrag till kommunalekonomiska organisationer* (se avsnitt 2.5.3) och 1:4 *Stöd med anledning av flyktingsituationen* (se avsnitt 2.5.4).

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Kommunalekonomisk utjämning	99 808	110 539	110 539	**120 809**	123 921	124 273
1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader	4 094	4 506	4 506	**4 600**	4 600	4 600
1:3 Bidrag till kommunalekonomiska organisationer	7	7	7	**8**	7	7
1:4 Stöd med anledning av flyktingsituationen	7 000	5 000	5 000	**3 000**		
Äldreanslag						
2019 1:5 Bidrag för arbete mot långtidsarbetslöshet	500					
Totalt för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner	**111 409**	**120 052**	**120 052**	**128 418**	**128 529**	**128 881**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

2.2 Utgiftsutveckling

I denna proposition föreslås utgifterna under utgiftsområdet öka med 8,4 miljarder kronor 2020 jämfört med 2019. Ökningen beror i huvudsak på ett generellt tillskott till kommunerna med 3,5 miljarder kronor samt på sänkningen av skatten för personer över 65 år. Skattesänkningen innebär att det kommunala skatteunderlaget minskar, vilket medför en minskning av kommunernas och landstingens skatteintäkter. Kommuner och landsting ska kompenseras för det intäktsbortfall som förslaget innebär. Denna kompensation innebär en ökning av utgifterna under utgiftsområdet med ca 4 miljarder kronor.

Därutöver tillkommer andra ekonomiska regleringar som netto ökar anslagsnivån (se avsnitt 2.5).

Tabell 2.2 Härledning av utgiftsram 2020–2022. Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**119 993**	**119 993**	**119 993**
Förändring till följd av:			
Pris- och löneomräkning[2]			
Beslut	8 423	8 534	8 886
Varav BP20[3]	4 284	3 657	4 007
Överföring till/från andra utgiftsområden	2	2	2
Varav BP20[3]			
Övrigt			
Ny ramnivå	**128 418**	**128 529**	**128 881**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.
[2] Pris- och löneomräkningen baseras på anvisade medel 2019. Övriga förändringskomponenter redovisas i löpande priser och inkluderar därmed en pris- och löneomräkning. Pris- och löneomräkningen för 2021–2022 är preliminär.
[3] Exklusive pris- och löneomräkning.

2.3 Mål för utgiftsområdet

Målet för utgiftsområdet är att skapa goda och likvärdiga ekonomiska förutsättningar för kommuner och landsting som bidrar till en effektiv kommunal verksamhet med hög kvalitet. (prop. 2008/09:1 utg.omr. 25 avsnitt 2.3, bet. 2008/09:FiU3, rskr. 2008/09:150).

2.4 Resultatredovisning

2.4.1 Resultatindikatorer och andra bedömningsgrunder

Resultatredovisningen avseende utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner skiljer sig från andra utgiftsområden på grund av hur ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner och landsting ser ut. Ansvaret för en stor del av den svenska offentliga förvaltningen, såsom hälso- och sjukvård, omsorgsverksamhet och utbildningsverksamhet, har i lag ålagts kommunerna och landstingen.

Ramarna för den kommunala verksamheten sätts av riksdagen, regeringen och statliga myndigheter i form av lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter samt genom andra former av styrmedel. Utöver de lagreglerade uppgifterna finns en fri sektor, inom vilken kommuner och landsting kan ombesörja egna angelägenheter, s.k. frivillig verksamhet.

Det kommunala självstyret och beskattningsrätten
Det kommunala självstyret innebär att kommunsektorn har stor frihet att själv, inom ramen för bl.a. befintlig lagstiftning, utforma och ansvara för sin verksamhet. Självstyret skapar möjlighet till lokal anpassning av verksamheten och innebär att demokratiska församlingar i kommuner och landsting kan styra över verksamheten och ansvara för dess ekonomiska och verksamhetsmässiga hållbarhet. Genom den kommunala beskattningsrätten har kommunerna och landstingen ett långtgående ansvar för finansieringen av sina olika verksamheter. Skatteintäkterna utgör två tredjedelar av kommunsektorns totala intäkter. Kommuner och landsting är ansvariga för verksamheternas resultat, kvalitet och innehåll. Varje kommun och landsting ska redogöra för om kraven i kommunallagen (2017:725) på en budget i balans och en god ekonomisk hushållning har uppnåtts.

Det kommunala självstyret, kommunernas ansvar för välfärdsverksamheterna som styrs genom lagar och förordningar samt den kommunala beskattningsrätten utgör alla viktiga delar av den svenska decentraliserade samhällsmodellen.

Statens bidrag till kommunsektorn
Staten bidrar till finansieringen av de kommunala verksamheterna dels genom generella statsbidrag (främst anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning*), som 2018 utgjorde nästan 10 procent av sektorns inkomster, dels genom riktade statsbidrag, som samma år utgjorde nästan 9 procent av inkomsterna. Mer ingående information om de olika riktade bidragen finns under övriga utgiftsområden och i bilagan till detta utgiftsområde.

Uppföljning av de generella statsbidragen
På grund av ansvarsfördelningen mellan staten och kommunsektorn, och eftersom den största delen av kommunsektorns intäkter utgörs av kommunala skatteintäkter, går det inte att följa upp hur de generella statsbidragen används. Det går därför inte heller att dra slutsatser om sambandet mellan å ena sidan storleken på de generella statsbidragen och fördelningen av dessa, och å andra sidan enskilda kommuners och landstings ekonomiska resultat och finansiella ställning. Den uppföljning som görs i detta avsnitt tar därför i första hand sikte på den första delen av

målet för utgiftsområdet, att skapa goda och likvärdiga ekonomiska förutsättningar för kommuner och landsting. Redovisningen omfattar följande:

- resursutvecklingen och den demografiska utvecklingen,
- vikten av god ekonomisk hushållning,
- resultatutvecklingen i kommuner och landsting,
- utvecklingen av andra ekonomiska indikatorer,
- utvecklingen av tillgångar och skulder,
- statsbidragen till kommuner och landsting,
- systemet för kommunalekonomisk utjämning, och
- systemet för utjämning av s.k. LSS-kostnader.

Vidare redovisas hur stor andel av verksamheten som bedrivs av privata utförare, ersättningen till kommuner och landsting för mervärdesskatt inom icke skattepliktig verksamhet samt statens styrning av kommunsektorn. Även insatser som bl.a. syftar till att underlätta jämförelser i kommunsektorn redovisas.

2.4.2 Kommunsektorn i samhällsekonomin

Kommunsektorn ansvarar för en stor del av välfärdens verksamheter och bär därmed också en stor del av de offentliga utgifterna. De kommunala utgifterna motsvarade drygt 24 procent av BNP 2018, varav nästan 20 procentenheter utgjordes av kommunal konsumtion. Störst andel av konsumtionen avsåg hälso- och sjukvård, följt av utbildning och social omsorg. Konsumtionen ökade med ca 5 procent mellan 2017 och 2018, vilket var i nivå med förändringen närmast föregående år. De kommunala utgifternas andel av BNP har ökat med ca 2,5 procentenheter den senaste tioårsperioden.

Cirka 1,4 miljoner personer arbetade 2018 i verksamhet som finansieras av kommuner och landsting. Efter kraftiga ökningar av antalet sysselsatta 2015 och 2016 mattades ökningstakten av 2017 och 2018. Kommunsektorns andel av det totala antalet sysselsatta i landet var 2018 på samma nivå, ca 27 procent, som för 10 år sedan.

En majoritet av de anställda i kommunsektorn är kvinnor.

Demografin påverkar kommunsektorn

Befolkningens sammansättning och förändringar påverkar kommunsektorns ekonomi. Behovet av välfärdstjänster ökar när befolkningen ökar. Andelen av befolkningen i respektive utanför förvärvsaktiv ålder påverkar skatteintäkternas omfattning och behovet av välfärdstjänster.

Sveriges befolkning har de senaste 10 åren ökat med nästan 1 miljon invånare, varav 55 procent är män och 45 procent kvinnor. Tillväxten var störst i slutet av perioden, och 2016 och 2017 ökade befolkningen i ett stort antal kommuner. En avmattning skedde 2018 och flera kommuner minskade i folkmängd.

Trots befolkningsökningen 2009–2018 minskade befolkningen i cirka en femtedel av kommunerna, samtidigt som en kraftig tillväxt skedde i andra kommuner (se diagram 2.1). Det var framför allt i de befolkningsmässigt minsta kommunerna som befolkningen minskade.

Diagram 2.1 Förändring i antalet invånare per kommun 2009–2018

Procent

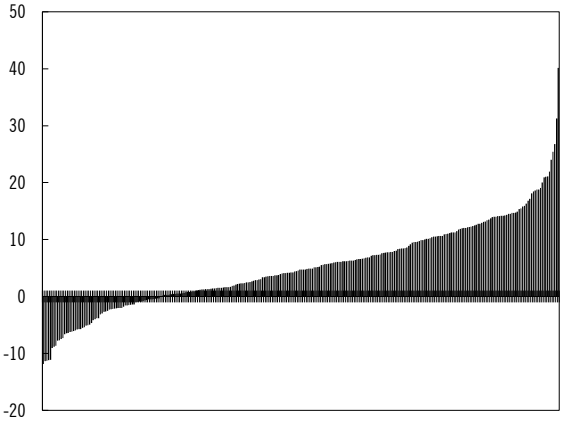

Källa: Statistiska centralbyrån.

Försörjningskvoten i riket uppgick 2018 till 76, dvs. på 100 personer i åldern där flest förvärvsarbetar (20–64 år) fanns det 76 personer som var yngre än 20 år eller äldre än 64 år. Kvoten var högst i de kommuner som hade lägst antal invånare och minskade med stigande antal invånare. För 10 år sedan var kvoten 71.

Förändringen av kvoten beror till stor del på ett ökat antal äldre (diagram 2.2). Förändringen är störst i de befolkningsmässigt minsta kommunerna. I kommuner som har fler än 100 000 invånare beror förändringen till större del än i övriga kommuner på att antalet barn har ökat.

I de befolkningsmässigt minsta kommunerna har antalet barn i förhållande till antalet invånare i förvärvsaktiv ålder i stället minskat.

Befolkningstillväxten väntas vara fortsatt hög framöver, med en fortsatt ökning av andelen barn och äldre.

Diagram 2.2 Förändring av försörjningskvot 2009–2018 i kommuner efter befolkningsstorlek

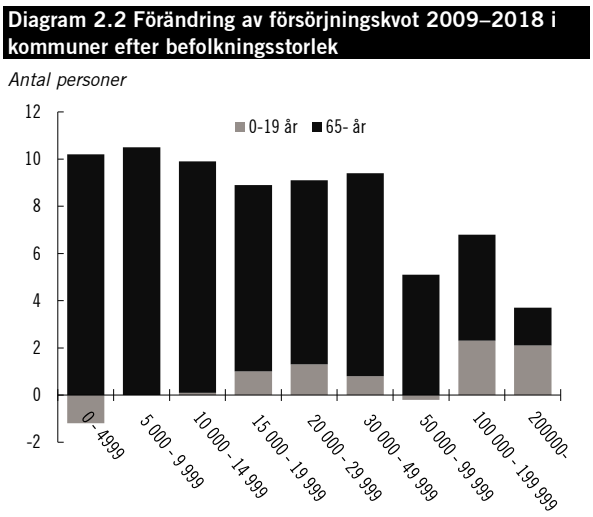

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2.4.3 Den ekonomiska utvecklingen i kommunsektorn

God ekonomisk hushållning – för en långsiktigt hållbar ekonomi

Det övergripande målet för den kommunala ekonomin anges i kommunallagen. Kommuner och landsting ska enligt lagen ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet och i sådan verksamhet som bedrivs genom andra juridiska personer, t.ex. kommunala företag. Kravet på god ekonomisk hushållning innebär bl.a. att kommuner och landsting ska fastställa egna finansiella mål och ha en långsiktigt hållbar ekonomi. En grundläggande princip är att varje generation ska bära sina kostnader. Kommuner och landsting ska redovisa vilka mål och riktlinjer för deras verksamheter som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning.

Vilka finansiella mål som är av betydelse för god ekonomisk hushållning beror på kommunernas och landstingens utgångsläge, förutsättningar och utmaningar. Finansiella mål kan bl.a. avse soliditet och skuldsättning på kort och lång sikt, hur finansiering ska ske, nivåer på betalningsberedskap samt risker och andra osäkerhetsfaktorer. Ett vanligt förekommande mål är att resultatet ska uppgå till en viss andel av de sammanlagda skatteintäkterna och de generella statsbidragen. Tak eller målnivåer för skattesatsen och låneskulden är också vanligt förkommande mål.

Kommunallagens balanskrav anger den lägsta godtagbara resultatnivån på kort sikt. Det innebär att enskilda kommuner och landsting som huvudregel ska besluta om en budget där intäkterna överstiger kostnaderna. Bedömningen av om kravet är uppfyllt ska göras utifrån balanskravsresultatet, dvs. årets resultat enligt balansräkningen justerat för ett antal poster, bl.a. reavinster och reserveringar till en resultatutjämningsreserv (se vidare Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 5.3). Ett negativt resultat ska regleras inom tre år. Om det finns synnerliga skäl har dock en kommun eller ett landsting möjlighet att inte reglera ett negativt resultat.

Vid utgången av 2018 var det 35 kommuner och 6 landsting som hade negativa resultat kvar att återställa om totalt 0,7 miljarder kronor för kommunerna respektive 2,8 miljarder kronor för landstingen. Jämfört med 2017 hade antalet kommuner som hade ett negativt resultat kvar att återställa ökat med 24 kommuner och beloppet som skulle återställas med 0,5 miljarder kronor. Antalet landsting som hade ett negativt resultat kvar att återställa hade ökat med 3 landsting och det sammanlagda beloppet som skulle återställas hade ökat med 0,9 miljarder kronor jämfört med 2017.

Sektorns resultat och finansiella ställning

Kommunsektorn har sammantaget redovisat positiva ekonomiska resultat sedan 2004. År 2018 uppgick resultatet till 14,6 miljarder kronor (se diagram 2.3 och tabell 2.3). Kommunernas resultat uppgick till 14,1 miljarder kronor och landstingens till 0,5 miljarder kronor. Storstäderna, dvs. Stockholm, Göteborg och Malmö, stod för sammantaget 6 miljarder kronor av kommunernas resultat. Stockholms läns landsting stod för 0,7 miljarder kronor av landstingens samlade resultat.

Diagram 2.3 Resultat

Miljarder kronor

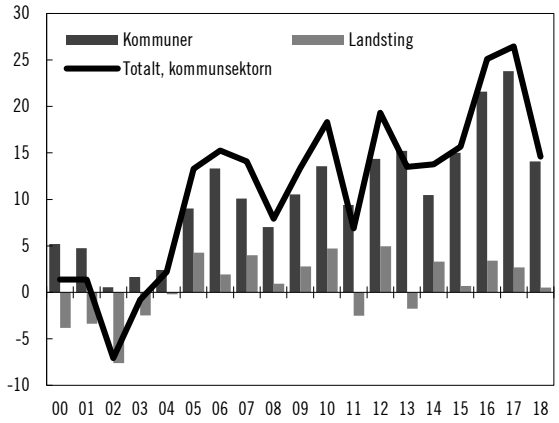

Anm.: Med resultat avses resultat före extraordinära poster.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Resultatet för kommunerna och landstingen har varierat mellan åren. Resultatet varierade 2000–2018 mellan -7 miljarder kronor 2002 och 26 miljarder kronor 2017 för sektorn som helhet. Sektorns resultat har under perioden påverkats av tillfälliga händelser i både positiv och negativ riktning. Det genomsnittliga årliga resultatet för den senaste tioårsperioden var 16,7 miljarder kronor för sektorn som helhet, varav kommunerna stod för 14,8 miljarder kronor.

Tabell 2.3 Resultaträkning för kommunsektorn

Miljarder kronor

	2014	2015	2016	2017	2018
Verksamhetens intäkter	179	196	222	226	229
varav driftbidrag[1]	*29*	*38*	*65*	*60*	*57*
Verksamhetens kostnader	-872	-917	-979	-1 021	-1 062
Avskrivningar	-28	-30	-32	-34	-35
Verksamhetens nettokostnader	-721	-751	-789	-828	-869
Skatteintäkter	602	634	670	704	724
Generella statsbidrag och utjämning	127	128	140	146	153
varav läkemedelsför-månerna	*21*	*23*	*24*	*25*	*27*
varav kommunal fastighetsavgift	*15*	*16*	*16*	*17*	*18*
Finansiella intäkter	15	13	12	14	17
Finansiella kostnader	-10	-9	-8	-10	-11
Resultat före extraordinära poster	**14**	**16**	**25**	**26**	**15**
Extraordinära intäkter	2	0	0	1	0
Extraordinära kostnader	-2	-0	-0	-1	-1
Årets resultat	**13**	**15**	**25**	**26**	**14**
Årets resultat som andel av skatteintäkter och generella statsbidrag	*1,8*	*2,0*	*3,1*	*3,1*	*1,6*
Balanskravsresultat	*6*	*9*	*20*	*16*	*8*

Anm.: Beloppen är avrundade till miljarder kronor. Eftersom beloppen är avrundade överensstämmer de inte alltid med summan. Generella statsbidrag redovisas enligt redovisningen i kommuner och landsting. Det innebär att statsbidraget för läkemedelsförmånerna och fastighetsavgiften ingår.
[1] Driftbidragen utgörs av riktade statsbidrag till kommunerna och landstingen (exkl. bidrag via Arbetsförmedlingen och bidrag för läkemedelsförmånerna).
Källa: Statistiska centralbyrån.

Resultatets andel av skatteintäkter och generella statsbidrag

År 2018 uppgick resultatet som andel av skatteintäkter och generella statsbidrag i genomsnitt till 1,6 procent för sektorn som helhet (se tabell 2.3). Den genomsnittliga resultatandelen uppgick till 2,5 procent för kommunerna och till 0,2 procent för landstingen. Resultatandelen för 2018 var lägre än genomsnittet för den senaste tioårsperioden för både kommuner och landsting. Bland kommunerna varierade resultatandelen 2018 mellan -23 och 40 procent. Spridningen mellan

kommunerna med störst respektive minst andel minskade mellan 2017 och 2018. Befolkningsmässigt stora kommuner har generellt en högre resultatandel jämfört med små kommuner. Resultatandelen bland landstingen varierade 2018 mellan -6,1 och 2,6 procent.

Lägre andel som redovisar positiva resultat

År 2018 redovisade 221 kommuner (76 procent) och 14 landsting (70 procent) positiva resultat. Det var färre kommuner och landsting än föregående år (se diagram 2.4).

Drygt två femtedelar av kommunerna har redovisat positiva resultat under varje år den senaste tioårsperioden och nästan tre femtedelar av kommunerna den senaste femårsperioden.

Diagram 2.4 Andelen kommuner och landsting som redovisar positiva resultat

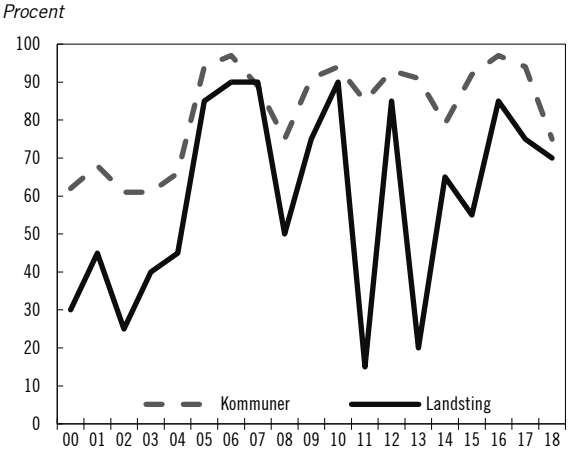

Källa: Statistiska centralbyrån.

Andelen kommuner som redovisade negativa resultat 2018 var högre bland de befolkningsmässigt minsta kommunerna. Skillnaderna i resultat mellan enskilda kommuner minskade mellan 2017 och 2018. Trots flera år med god ekonomisk tillväxt har 41 kommuner redovisat negativa resultat två eller flera år under den senaste femårsperioden. Orsaken till de negativa resultaten varierar. Flera kommuner anger att underskotten har uppstått till följd av ökade kostnader inom kärnverksamheterna skola, vård och omsorg. Andra orsaker kan vara av mer tillfällig karaktär, exempelvis har några kommuner haft höga engångskostnader i samband med att de försäkrat bort delar av sin pensionsskuld.

Landstingen har haft en svagare resultatutveckling än kommunerna. Stockholms läns landsting är det enda landsting som genomgående har redovisat positiva resultat under den senaste tioårsperioden. Hälften av landstingen har redovisat ett negativt resultat två eller flera år under den senaste femårsperioden. Dessa landsting har angett höga kostnader inom hälso- och sjukvården som en av orsakerna till det svaga resultatet.

Goda resultat i kommunkoncernerna

De flesta kommuner och landsting har någon del av sin verksamhet organiserad i företagsform, t.ex. har de flesta kommuner ett fastighetsbolag. Enligt de senaste tillgängliga uppgifterna finns det totalt ca 1 800 kommun- och landstingsägda företag. Företagens ekonomiska ställning och resultat omfattas inte av kommunernas eller landstingens balans- och resultaträkning, utan finns i den sammanställda redovisningen (koncernredovisningen). Kommunerna och landstingen är dock, som ägare av företagen, indirekt ekonomiskt ansvariga för dessa. Det finns därför anledning att inkludera de kommunala företagen vid bedömningar av kommunsektorns ekonomi.

Resultatet i kommun- och landstingskoncernerna har generellt sett varit högre än resultatet i kommunernas och landstingens egen redovisning. Enligt koncernredovisningarna uppgick resultatet för 2018 till 26,7 miljarder kronor för kommuner, landsting och deras företag. Kommunkoncernerna stod för 25,8 miljarder kronor av resultatet. Jämfört med 2017 försämrades resultatet för sektorn och dess företag med 12,4 miljarder kronor. Resultatet för sektorn och dess företag 2018 var dock högre än det genomsnittliga årliga resultatet för den senaste tioårsperioden.

Ökade tillgångar och skulder

Kommunernas och landstingens balansräkning visar den finansiella ställningen vid årets slut och ger en bild av vilka tillgångar kommunerna respektive landstingen förfogar över och hur de har finansierats.

Kommunsektorns tillgångar uppgick 2018 till 1 362 miljarder kronor (se tabell 2.4). Kommunernas tillgångar utgjorde drygt 75 procent av de totala tillgångarna i sektorn och hälften av tillgångarna bestod av materiella tillgångar, såsom fastigheter.

Kommunsektorns totala skulder uppgick 2018 till 846 miljarder kronor och det egna kapitalet till 515 miljarder kronor.

Tabell 2.4 Balansräkning för kommunsektorn

Miljarder kronor

	2014	2015	2016	2017	2018
Materiella och immateriella anläggningstillgångar	504	540	582	632	694
Finansiella anläggningstillgångar	261	285	291	305	322
Bidrag till infrastruktur	4	4	5	5	6
Omsättningstillgångar	276	294	312	335	339
Summa tillgångar	**1 045**	**1 123**	**1 190**	**1 276**	**1 362**
Eget kapital	433	449	474	500	515
varav årets resultat	*13*	*15*	*25*	*26*	*14*
varav resultatutjämningsreserv	*7*	*8*	*10*	*14*	*17*
Avsättningar[1]	131	141	150	164	182
varav pensioner	*114*	*122*	*130*	*139*	*154*
Långfristiga skulder	249	301	326	355	394
varav lån i banker och kreditinstitut	*204*	*240*	*252*	*283*	*306*
Kortfristiga skulder	229	232	240	257	271
Summa eget kapital, avsättningar och skulder	**1 045**	**1 123**	**1 190**	**1 276**	**1 362**
Ansvarsförbindelser	628	629	619	615	628
varav pensionsåtaganden före 1998	*373*	*359*	*345*	*334*	*323*
varav borgensförbindelser	*255*	*268*	*274*	*281*	*304*
Soliditet inkl. pensionsåtagande före 1998, %	*5,8*	*8,0*	*10,9*	*13,1*	*14,1*

Anm.: Varje enskilt belopp är avrundat till miljarder kronor. Eftersom beloppen är avrundade överensstämmer de inte alltid med summan.
[1] Avsättningar är långfristiga skulder som är okända till exakt belopp eller till betalningstidpunkt.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Soliditet är ett mått på den långsiktiga finansiella styrkan. Ju större andel av tillgångarna som finansierats med eget kapital, dvs. positiva resultat, desto högre soliditet. För att ge en så rättvis bild av den ekonomiska ställningen som möjligt brukar de pensionsförpliktelser som redovisas som ansvarsförbindelser inkluderas vid beräkningen av soliditeten.

Kommunsektorns soliditet inklusive pensionsåtaganden som ingåtts före 1998 uppgick vid utgången av 2018 till 14,1 procent för sektorn som helhet. Detta var en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2017. Kommunernas soliditet uppgick sammantaget till 26 procent, medan landstingens soliditet uppgick till -26 procent. Vid utgången av 2018 hade 26 kommuner och samtliga landsting utom 2 en negativ soliditet, inklusive pensionsåtaganden som ingåtts före 1998, i respektive koncern. Antalet kommuner och landsting som redovisar en negativ soliditet har minskat över tid. Det är främst befolkningsmässigt små kommuner som har en negativ soliditet.

En hög investeringsnivå driver upp skuldsättningen

Investeringstakten har ökat under ett antal år och är på en fortsatt hög nivå. Den höga investeringstakten är främst en följd av den demografiska utvecklingen, som kräver nybyggnation av exempelvis förskolor, skolor, bostäder och äldreboenden. Det är främst i de snabbväxande kommunerna och landstingen som investeringarna är störst. Investeringar kan finansieras genom avskrivningar, positiva resultat, försäljningar av tillgångar, minskad likviditet eller extern upplåning.

Diagram 2.5 Investeringsutgifter

Miljarder kronor

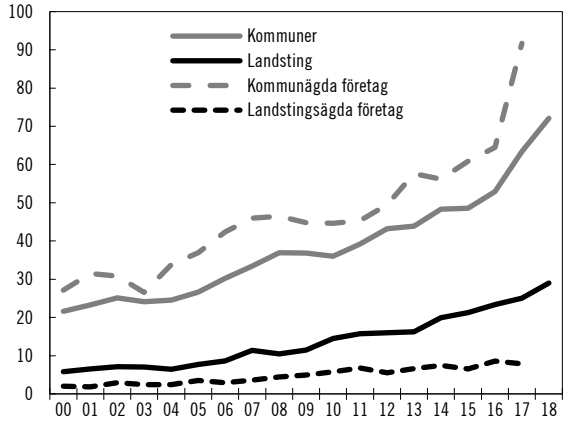

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den höga investeringsnivån ökar kommunsektorns tillgångar. Tillgångarna utgörs till stor del av anläggningstillgångar, såsom t.ex. mark, byggnader, gator och vägar och vatten- och avloppsnät. Att värdera kommuners och landstings tillgångar innebär flera utmaningar. Det kan finnas tillgångar som är undervärderade, dvs. tillgångar vars verkliga värde är högre än vad som bokförts i balansräkningen, vilket beror på de redovisningsregler som kommuner och landsting ska följa.

Kommunsektorns investeringsutgifter uppgick 2018 till 102 miljarder kronor, varav kommunerna stod för 73 miljarder kronor. Utgifterna för investeringar ökade med 14 procent jämfört med 2017, vilket kan jämföras med en genomsnittlig ökning på 7 procent per år för den senaste tioårsperioden. Investeringarna medför ökade driftskostnader och avskrivningskostnader (se

tabell 2.3). Kostnaderna för avskrivningar ska avspegla hur tillgångarna successivt förbrukas.

Störst investeringar sker i de kommun- och landstingsägda företagen. Enligt de senast publicerade uppgifterna uppgick investeringsutgifterna i företagen till totalt 100 miljarder kronor 2017, varav de kommunägda företagen stod för 92 miljarder kronor (se diagram 2.5). Av de kommunala företagens investeringar avsåg över hälften investeringar i bostäder och verksamhetsfastigheter.

Den höga investeringsnivån bidrar till en ökad skuldsättning, eftersom en del av investeringarna finansieras genom lån. De långfristiga skulderna i kommunsektorn har fortsatt att öka och uppgick 2018 till 394 miljarder kronor (se diagram 2.6). Kommunerna står för merparten av de långfristiga skulderna. Även investeringar i de kommunala företagen påverkar kommunsektorns skuldnivå, då kommuner och landsting tar upp lån som sedan förmedlas vidare till företagen. Dessa lån redovisas också på tillgångssidan som långfristiga fordringar i kommunernas räkenskaper. År 2018 uppgick kommunernas fordringar av detta slag till 198 miljarder kronor, vilket var en ökning med 3 miljarder kronor jämfört med 2017. Därutöver tar bolagen själva upp lån för att finansiera investeringarna.

Diagram 2.6 Långfristiga skulder

Miljarder kronor

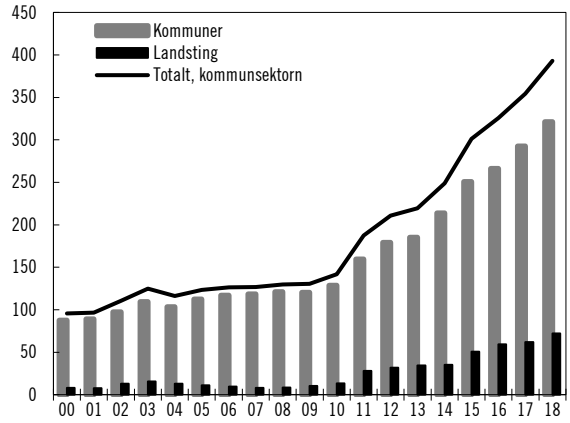

Källa: Statistiska centralbyrån.

Resultatutjämningsreserver – underlättar vid konjunkturförändringar

Inom ramen för det egna kapitalet kan kommunsektorn bygga upp resultatutjämningsreserver där kommuner och landsting kan reservera en del av överskottet i goda tider och sedan använda medlen för att täcka underskott som uppstår under en lågkonjunktur. I slutet av 2018 fanns 16,6 miljarder kronor avsatta i resultatutjämningsreserver för sektorn som helhet, vilket var en ökning med 2,5 miljarder kronor jämfört med 2017.

Kommunsektorns intäkter och kostnader

Kommunsektorns totala intäkter uppgick 2018 till 1 123 miljarder kronor. Intäkterna består framför allt av skatteintäkter, generella statsbidrag samt intäkter från verksamheten, där främst riktade statsbidrag samt taxor och avgifter ingår (se tabell 2.3).

De totala kostnaderna 2018 uppgick till 1 108 miljarder kronor. Dessa består av kostnader för den verksamhet som kommunsektorn bedriver, kostnader för avskrivningar och finansiella kostnader.

Av sektorns intäkter och kostnader uppgick kommunernas intäkter till 738 miljarder kronor och kostnaderna till 724 miljarder kronor.

I diagram 2.7 redovisas förändringen av kommunsektorns intäkter och kostnader. Intäktsutvecklingen mattades av 2018, medan kostnadsökningen låg kvar på samma nivå som 2017.

Diagram 2.7 Förändring av intäkter och kostnader

Miljarder kronor

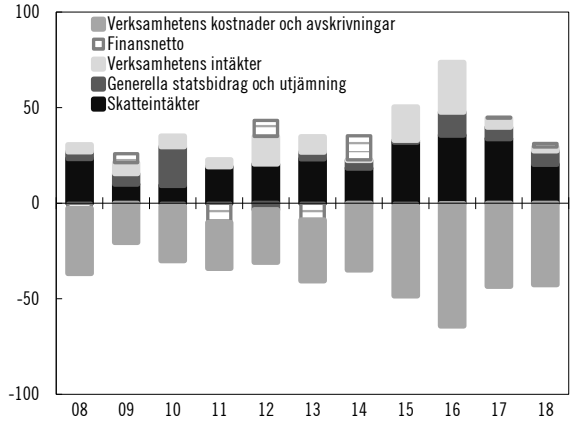

Källa: Statistiska centralbyrån.

Skatteintäkter

Skatteintäkterna har utvecklats starkt under senare år. Mellan 2017 och 2018 avtog dock ökningstakten och uppgick till 3 procent, vilket kan jämföras med genomsnittet 2015–2017 då skatteintäkterna ökade med över 5 procent per år (se diagram 2.7). Mellan 2017 och 2018 höjdes den genomsnittliga skattesatsen med 0,07 procentenheter. Under den senaste tioårsperioden har medelskattesatsen ökat med 0,70 procentenheter, varav landstingen stått för 0,66 procentenheter.

Statsbidrag

Nedan redogörs för generella och riktade statsbidrag så som de redovisas i Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 8.5. Detta avsnitt utgår från nationalräkenskaperna. Redovisningen av statsbidragen skiljer sig från redovisningen i kommuner och landsting som visas i tabell 2.3. Det finns bl.a. skillnader i hur intäkterna delas in i olika poster och vilka bidrag som ingår i de olika posterna, t.ex. landstingens läkemedelsförmåner. En annan skillnad är att kommuner och landsting periodiserar intäkter i en högre omfattning än vad staten gör.

De generella statsbidragen utgör ett generellt stöd till kommuner och landsting och fördelas till största delen genom anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* (se avsnitt 2.5.1). Inom detta anslag fördelas även medel till kommuner och landsting som kompensation för nya statliga åligganden (se tabell 2.10).

Ökningen av de generella statsbidragen var stor mellan 2014 och 2015 till följd av statsbidraget, totalt 9,8 miljarder kronor, för att hantera flyktingsituationen (se diagram 2.8). En permanent ökning av bidragen, totalt 10 miljarder kronor, gjordes vidare 2017 för att ge kommuner och landsting långsiktiga förutsättningar att utveckla välfärdens verksamheter utifrån lokala behov. Tillskottet fördelas fram t.o.m. 2020 delvis med en fördelningsnyckel där hänsyn tas till antal asylsökande och nyanlända. År 2018 uppgick intäkterna från generella statsbidrag till 107 miljarder kronor, vilket var en ökning med 5 miljarder kronor jämfört med 2017 (se diagram 2.8).

De riktade statsbidragen kan i huvudsak delas upp i två kategorier: de som ersätter kostnader som kommuner och landsting haft för en statligt beslutad skyldighet att tillhandahålla något, och de som syftar till att stimulera utvecklingen av en bestämd verksamhet. År 2018 uppgick intäkterna från riktade statsbidrag till 100 miljarder kronor, vilket var en minskning med 5 miljarder kronor jämfört med 2017. Antalet riktade bidrag till kommunsektorns verksamhet inom vård, skola och omsorg uppgick till ca 100 stycken 2018. De riktade statsbidragen finns redovisade i bilagan till detta utgiftsområde. De bidrag som i bilagan kan klassificeras som kostnadsersättningar, dvs. ersättningar för kostnader i kommunsektorn för statligt beslutade skyldigheter, uppgick 2018 till ca 52 miljarder kronor.

Diagram 2.8 Statsbidrag till kommunsektorn

Miljarder kronor

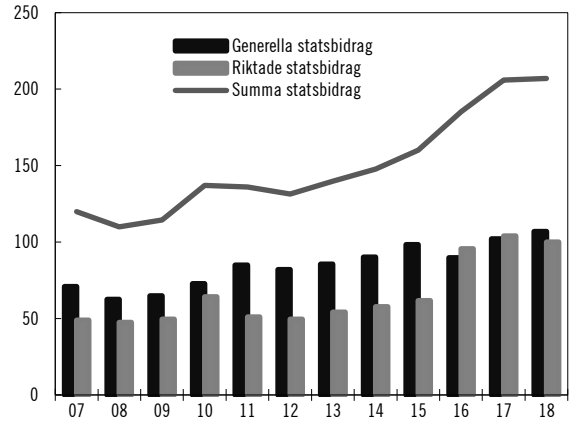

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Verksamhetens intäkter

Verksamhetens intäkter, där bl.a. riktade statsbidrag samt taxor och avgifter ingår, har ökat kraftigt under de senaste åren. I genomsnitt har dessa intäkter ökat med 5 procent per år under den senaste tioårsperioden. Störst ökning skedde 2015 och 2016 till följd av ökade statliga migrationsrelaterade ersättningar samt andra riktade statsbidrag inom bl.a. utbildningsområdet och en förstärkning av hälso- och sjukvården (se diagram 2.7 och diagram 2.8). Mellan 2017 och 2018 var ökningen knappt 1 procent, vilket främst berodde på minskad sammantagen ersättning för insatser för asylsökande och nyanlända.

Ytterligare en anledning till de senare årens positiva utveckling av verksamhetens intäkter är att kommunerna redovisat relativt stora reavinster i samband med försäljningar av fastigheter.

Verksamhetens kostnader

Sedan 2007 har det demografiskt betingade resursbehovet ökat inom många välfärdstjänster. Verksamhetens kostnader enligt resultaträkningen uppgick 2018 till 1 062 miljarder kronor (se tabell 2.5). Kostnaderna ökade med 4 procent mellan 2017 och 2018, vilket var något lägre än genomsnittet för den senaste tioårsperioden.

Den största andelen av kommunernas kostnader är hänförliga till pedagogisk verksamhet, dvs. kostnader för bl.a. förskoleverksamhet, grundskola och gymnasieskola, samt till äldreomsorg (se tabell 2.5). Till följd av fler elever i grundskolan ökade kommunernas kostnader för utbildning med 5 procent mellan 2017 och 2018. Kostnaderna för individ- och familjeomsorgen ökade 2018 med nästan 8 procent jämfört med 2017, vilket var högre än genomsnittet för den senaste femårsperioden. Även antalet personer

med behov av äldreomsorg ökade, vilket medförde ökade kostnader inom äldreomsorgen med nästan 4 procent. Kostnaderna för ekonomiskt bistånd uppgick till 14 miljarder kronor 2018 och utgjorde 2 procent av kommunernas totala kostnader.

Huvuddelen av landstingens kostnader avser specialiserad somatisk vård och kostnader för primärvård. Landstingens kostnader ökade med nästan 6 procent mellan 2017 och 2018, vilket var högre än genomsnittet för den senaste femårsperioden (se tabell 2.5). Kostnaderna för specialiserad somatisk vård ökade med drygt 6 procent mellan 2017 och 2018 och kostnaderna för primärvården med drygt 7 procent. För primärvården var kostnadsökningen 2018 mycket hög jämfört med genomsnittet de senaste fem åren. Även inom verksamheterna psykiatrisk vård och tandvård var kostnadsutvecklingen högre mellan 2017 och 2018 än enligt genomsnittet. Under flera år har landstingens kostnader för kollektivtrafik ökat relativt kraftigt. En förklaring till det är att den spårbundna trafikens andel av kostnaderna för kollektivtrafiken ökar. Ökningstakten avtog dock mellan 2017 och 2018 jämfört med genomsnittet för den senaste femårsperioden.

Tabell 2.5 Kostnader per verksamhetsområde

Löpande priser, kostnader, miljarder kronor resp. procent

Kommuner	Kostnader 2018	Förändring 2017/2018	Genomsnittlig förändring 2013–2017
Pedagogisk verksamhet	293	5,0	4,9
varav förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg	100	4,6	*4,6*
varav grundskola[1]	122	4,6	*6,4*
varav gymnasieskola[2]	44	3,7	*2,0*
Vård och omsorg	250	4,3	3,8
varav äldreomsorg	126	3,8	*3,6*
varav funktionshindrade	76	3,9	*4,0*
varav individ- och familjeomsorg (exkl. ekonomiskt bistånd)	33	7,5	*5,4*
varav ekonomiskt bistånd	14	3,9	*0,1*
Kultur och fritid	32	4,3	3,3
Infrastruktur och skydd	48	7,1	3,1
Övrigt	63	-8,3	8,9
Totalt kommuner	**685**	**3,5**	**4,6**

Anm.: Varje enskilt belopp är avrundat till miljarder kronor. Eftersom beloppen är avrundade överensstämmer de inte alltid med summan.
[1] Inklusive grundsärskola.
[2] Inklusive gymnasiesärskola.
Källor: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Landsting	Kostnader 2018	Förändring 2017/2018	Genomsnittlig förändring 2013–2017
Hälso- och sjukvård	314	6,0	4,3
varav primärvård	56	7,3	*4,1*
varav specialiserad somatisk vård	166	6,4	*4,6*
varav psykiatrisk vård	26	4,8	*3,5*
varav tandvård	11	3,3	*1,9*
Regional utveckling	9	6,6	3,6
Trafik och infrastruktur	33	4,4	7,5
Totalt landsting	**357**	**5,8**	**4,5**

Anm.: Varje enskilt belopp är avrundat till miljarder kronor. Eftersom beloppen är avrundade överensstämmer de inte alltid med summan.
Källor: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Kommuner och landsting finansierar kommunal service som tillhandahålls av privata utförare, huvudsakligen privata företag, som bedriver t.ex. vård, skola och omsorg. Kommuner och landsting köpte verksamhet från privata utförare för 147 miljarder kronor 2018, varav kommunerna stod för 100 miljarder kronor och landstingen 47 miljarder kronor. Andelen av verksamhet i kommunsektorn som bedrevs av privata utförare uppgick till 14 procent 2018. Andelen var därmed på samma nivå som 2017, men något mindre än 2016, då den uppgick till 15 procent. Andelen sysselsatta hos privata utförare i förhållande till

den totala kommunalt finansierade sysselsättningen ökade årligen 2008–2017. Andelen var 12 procent 2018, vilket var en minskning i förhållande till 2017.

Statskontoret har i rapporten Från offentligt till privat (2017:24) på regeringens uppdrag kartlagt överlåtelser av välfärdsverksamhet från kommuner och landsting till externa utförare 2007–2016. Kartläggningen avser 46 överlåtelser från kommunerna och 17 från landstingen med en sammantagen ersättning om 110 miljoner kronor. Flertalet av överlåtelserna gjordes under de första åren av tidsperioden och avsåg förskolor, grundskolor, hemtjänst och vårdcentraler. I kommunerna var det vanligt att tidigare anställda tog över driften. Senare genomförda överlåtelser gjordes generellt sett till högre belopp och ofta efter en värdering av hela verksamheten, inklusive immateriella värden.

2.4.4 Kommunalekonomisk utjämning

Anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning* används för generella bidrag till kommunsektorn och fördelas till kommuner och landsting utifrån lagen (2004:773) om kommunalekonomisk utjämning. Anslaget är även ett instrument för ekonomiska regleringar mellan staten och kommunsektorn. År 2018 uppgick anslaget till 99,8 miljarder kronor, vilket var en ökning med 5,2 miljarder kronor jämfört med 2017. Den största delen av ökningen bestod av en ersättning för sänkt skatt för personer över 65 år som innebär lägre skatteintäkter för kommunerna.

Det kommunalekonomiska utjämningssystemet har till syfte att ge kommuner och landsting likvärdiga ekonomiska förutsättningar trots strukturella skillnader. Skillnader i ambitionsnivå, effektivitet och avgiftsnivåer bör återspeglas i skillnader i skattesatser. Anslaget fördelas på två anslagsposter, en för kommunerna och en för landstingen. Anslagsposten för kommunerna uppgick 2018 till drygt 70 miljarder kronor och anslagsposten för landstingen till knappt 30 miljarder kronor.

Det kommunalekonomiska utjämningssystemet består av inkomstutjämning, kostnadsutjämning, strukturbidrag, införandebidrag och ett regleringsbidrag eller en regleringsavgift. I inkomstutjämningen sker en utjämning av skatteintäkter mellan kommuner och mellan landsting baserad på respektive kommuns och landstings skattekraft. Staten finansierar den största delen av bidragen inom inkomstutjämningen, men några kommuner och ett landsting betalar en avgift till systemet (se tabell 2.6 och 2.7). Inom kostnadsutjämningen utjämnas för opåverkbara strukturella skillnader mellan kommuner och mellan landsting. Bidragen och avgifterna inom kostnadsutjämningen är sammanlagt lika stora. Införandebidraget syftar till att ge kommuner och landsting möjlighet att anpassa sig vid regelförändringar i utjämningssystemet och minskas successivt. En regleringspost (bidrag eller avgift) uppstår om nettot av bidragen och avgifterna skiljer sig från anslagsposten. Posten fördelas ut med ett enhetligt belopp per invånare i kommuner respektive landsting.

Utjämningssystemet finansieras till största delen av statliga medel. De avgifter som vissa kommuner och landsting betalar redovisas mot anslaget, som således är ett nettobelopp.

Tabell 2.6 Kommunalekonomisk utjämning kommuner 2018

Miljarder kronor

	Bidrag	Avgift	Netto
Inkomstutveckling	75	-7,4	67,7
Kostnadsutjämning	7,5	-7,5	0
Strukturbidrag	1,1	-	1,1
Införandebidrag	0,03	-	0,03
Regleringspost	1,6	-	1,6
Kommunalekonomisk utjämning, totalt	**85,2**	**-14,8**	**70,4**

Källa: Statistiska centralbyrån.

Tabell 2.7 Kommunalekonomisk utjämning landsting 2018

Miljarder kronor

	Bidrag	Avgift	Netto
Inkomstutjämning	33,1	-1,2	31,9
Kostnadsutjämning	2,3	-2,3	0
Strukturbidrag	0,5	-	0,5
Införandebidrag	0,08	-	0,08
Regleringspost	-	-3,1	-3,1
Kommunalekonomisk utjämning, totalt	**36**	**-6,6**	**29,4**

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den kommunalekonomiska utjämningens betydelse som intäktskälla skiljer sig åt mellan enskilda kommuner och landsting. År 2018 fick kommunerna i genomsnitt 6 960 kronor per invånare i bidrag. När alla bidrag och avgifter summeras per kommun varierade beloppen mellan 27 837

och -17 208 kronor per invånare. Av kommunerna var 12 nettobetalare.

Landstingen fick 2018 i genomsnitt 2 916 kronor per invånare i bidrag. Det högsta bidraget uppgick till 7 636 per invånare. Ett landsting, Stockholms läns landsting, var nettobetalare, med en avgift om 522 kronor per invånare.

Kostnadsutjämningsutredningen överlämnade i oktober 2018 betänkandet Lite mer lika – Översyn av kostnadsutjämningen för kommuner och landsting (SOU 2018:74) till regeringen. I betänkandet föreslås förändringar och uppdateringar för en förstärkt utjämning, bl.a. utifrån faktorerna gleshet och socioekonomi (se vidare avsnitt 2.5.6).

2.4.5 Utjämning av LSS-kostnader

Kommunerna ansvarar för insatser för funktionshindrade enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS. Eftersom ansvaret är ojämnt fördelat mellan kommunerna finns sedan 2004 ett utjämningssystem för kostnaderna. Anslaget 1:2 *Utjämningsbidrag för LSS-kostnader* används för utgifter för statsbidrag till kommuner enligt lagen (2000:342) om utjämning av kostnader för stöd och service till vissa funktionshindrade.

Utjämningssystemet är finansiellt neutralt för staten. För varje kommun beräknas en standardkostnad per invånare och beroende på hur denna avviker från den genomsnittliga standardkostnaden för riket tilldelas kommunen ett bidrag eller betalar en avgift. De sammanlagda avgifterna respektive bidragen uppgår till samma belopp. Intäkterna redovisas på inkomsttitel 7121 *Utjämningsavgift för LSS-kostnader*.

Totalt fick 155 kommuner bidrag 2018, medan 135 kommuner betalade avgifter. Det högsta bidraget var 4 529 kronor per invånare och den högsta avgiften 3 430 kronor per invånare.

År 2018 uppgick anslaget till 4,1 miljarder kronor, vilket var en ökning med 0,2 miljarder kronor jämfört med 2017.

2.4.6 Staten bidrar till ökade möjligheter till jämförelser

Staten bidrar på olika sätt till att kommuner och landsting ska bli mer effektiva och verka för en hög kvalitet i sin verksamhet. Ett sätt att åstadkomma detta är att underlätta jämförelser mellan kommuner respektive landsting. Jämförelser ger ökad kunskap om den kommunala verksamhetens kvalitet och effektivitet.

För att underlätta uppföljning och analys samt främja jämförelser mellan kommuner respektive landsting finns Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA) och Rådet för kommunal redovisning (RKR). Dessa är ideella föreningar med staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) som medlemmar.

RKR arbetar för normbildning i kommunala redovisningsfrågor med uppgift att främja god redovisningssed i enlighet med lagen (2017:597) om kommunal bokföring och redovisning. RKR ger ut rekommendationer, information och idéskrifter samt publicerar regelbundet nyhetsbrev.

RKA ska tillhandahålla nyckeltal i databasen Kolada för jämförelser i kommunsektorn. Syftet med databasen är att stöda uppföljningen av måluppfyllelse och resursanvändning i kommuner och landsting. I databasen finns ca 5 000 nyckeltal om kvalitet, resurser och volymer inom olika verksamheter för kommuner och landsting. Under 2018 besöktes databasen vid 194 907 tillfällen av enskilda kommuner och landsting, vilket var en ökning med nästan 27 procent jämfört med 2017.

RKA ska vidare bl.a. utveckla befintliga nyckeltal, med särskilt fokus på sådana tal som mäter kvalitet, samt marknadsföra den ovan nämnda databasen för att öka dess användning och för att ge bättre förutsättningar för uppföljning av verksamhet och ekonomi. RKA genomförde 183 utbildningsinsatser 2018 i syfte att främja uppföljning, vilket var en ökning med 15 procent jämfört med 2017. RKA har, i enlighet med regeringens handlingsplan för Agenda 2030 för 2018–2020, tagit fram frivilliga nyckeltal för kommuner och landsting utifrån målen och delmålen i Agenda 2030. Ett urval av nyckeltal gjordes tillgängliga i Kolada i mars 2018.

2.4.7 Ersättning för viss mervärdesskatt för kommuner och landsting

Kommuner och landsting kan ansöka om ersättning för kostnader för mervärdesskatt avseende verksamheter som är undantagna för skatteplikt enligt lagen (2005:807) om ersättning för viss

mervärdesskatt för kommuner, landsting, kommunalförbund och samordningsförbund. Syftet med ersättningen är att kostnaden för mervärdesskatt inte ska påverka valet att utföra tjänster eller bedriva verksamhet i egen eller privat regi. Ersättningarna redovisas under inkomsttitel 7222 *Kompensation för mervärdesskatt, kommuner*. Utbetalningarna uppgick till 71 miljarder kronor 2018, vilket ska jämföras med 66 miljarder kronor 2017.

2.4.8 Statens styrning av kommunsektorn

Statskontoret har på regeringens uppdrag redovisat ett samlat underlag om utvecklingen av statens styrning av kommuner och landsting 2018 (Utveckling av den statliga styrningen av kommuner och landsting 2018 samt en fördjupad analys av utvecklingen av styrningen (Utveckling av den statliga styrningen av kommuner och landsting – en analys [2019:2]). Analysen visar att den statliga styrningen har ökat under senare år och att den i dag är mycket omfattande och detaljerad. Det var framför allt omfattningen av nya riktade bidrag, nationella strategier och handlingsplaner som ökade 2018. Därtill har relativt många nya och ändrade lagar samt utredningsförslag varit inriktade på nya skyldigheter för kommunsektorn. Samtidigt framhåller Statskontoret att det i kommunsektorn finns en stor förståelse för statens behov av att styra, men att styrningen i vissa fall ger upphov till en betungande administration och att mindre kommuner kan ha svårare att hantera den.

Finansutskottet har välkomnat den sammanställning av de riktade statsbidragen till kommunsektorn som regeringen redovisade i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 25 bilagan, bet. 2018/19:FiU3). Den sammanställning över de riktade bidragen till kommunsektorn för 2018 och 2019 som redovisas i bilagan till utgiftsområdet visar att såväl antalet riktade statsbidrag som det totala beloppet har minskat.

SKL har lämnat in en skrivelse till regeringen med förslag om ett formaliserat samråd mellan regeringen och den kommunala sektorn (Fi2016/03757/K). Det finns i dagsläget en samsyn mellan SKL och regeringen om att årliga överläggningar genomförs på ett tillfredsställande sätt. Regeringen ser därför inte att det finns behov av någon ytterligare formalisering av förfarandet.

Regeringen har i propositionen En ny beteckning för kommuner på regional nivå m.m. (prop. 2018/19:162) föreslagit att beteckningen för kommuner på regional nivå ska ändras från landsting till regioner den 1 januari 2020. Propositionen utgår från förslag i Indelningskommitténs betänkande Myndighetsgemensam indelning – samverkan på regional nivå (SOU 2018:10).

2.4.9 Analys och slutsatser

De kommunala utgifterna motsvarar cirka en fjärdedel av Sveriges BNP och drygt en fjärdedel av landets anställda arbetar i den verksamhet som kommuner och landsting ansvarar för. Sektorns andel av samhällsekonomin är större än för tio år sedan.

En period av tillväxt i befolkning och ekonomi
Befolkningsökningen och förändringar i befolkningens sammansättning, med en ökande andel barn och äldre, har den senaste tioårsperioden inneburit större behov av välfärdstjänster. Antalet barn och elever har ökat i förskola och skola, fler äldre behöver omsorg och efterfrågan på sjukvård har ökat. Ett högt mottagande av asylsökande och nyanlända har under den senare delen av perioden därtill skapat behov av insatser för integration och etablering, där de kommunala verksamheterna har en viktig funktion. Stora krav har ställts på kommuner och landsting att anpassa sina verksamheter efter de förändrade förutsättningarna.

Staten har förbättrat de ekonomiska möjligheterna för kommunerna och landstingen genom att tillskjuta medel. Bland annat har 10 miljarder kronor sedan 2017 årligen fördelats till kommuner och landsting. Medel har också tillskjutits årligen för att täcka kostnaderna för nya åtaganden. Därtill har konjunkturen varit stark, särskilt under den senare delen av perioden. Stora ökningar av skatteintäkterna och de statliga bidragen har möjliggjort en utökad verksamhet och omfattande investeringar, samtidigt som resultaten i kommunsektorn varit höga ur ett historiskt perspektiv. Kommunsektorns finansiella ställning har stärkts, antalet kommuner och landsting som visar negativ soliditet har minskat och medel har avsatts i resultatutjämningsreserver. Skattesatsen i kommunerna har i genomsnitt inte höjts under perioden.

Den statliga styrningen har ökat
Statskontorets rapporter om utvecklingen av den statliga styrningen av kommunsektorn visar att

många styrsignaler på olika områden kan skapa svårigheter för kommuner och landsting att bedriva verksamheten på ett ändamålsenligt sätt. Regeringen följer utvecklingen och anser att det är viktigt med ett helhetsperspektiv på styrningen av kommuner och landsting, eftersom dessa behöver hantera den statliga styrningen samlat inom alla verksamhetsområden.

Andelen av kommunsektorns intäkter som utgörs av riktade statsbidrag till särskilda insatser och verksamheter har ökat den senaste tioårsperioden. De riktade bidragen kan underlätta uppföljningen av prestationer och effekter samt göra det möjligt att rikta medel till specifika verksamhetsområden med stora behov. Bidragen varierar i fråga om belopp, vilka krav som finns kopplade till dem, vilken tidsperiod de gäller och hur de är utformade i övrigt. Regeringen är medveten om den kritik som lyfts fram av bl.a. Statskontoret avseende mängden bidrag, planeringsförutsättningarna och att utformningen kan leda till prioriteringar som bedöms vara mindre ändamålsenliga. Det är även problematiskt att befolkningsmässigt mindre kommuner och små enskilda huvudmän kan ha svårare att ta del av de riktade bidragen. Förstärkningen av de allmänna bidragen till kommuner och landsting fortsätter i en jämn takt över mandatperioden.

Demografisk och ekonomisk avmattning 2018
Den ekonomiska utvecklingen 2018 avvek i flera avseenden från de senast föregående åren. Intäktsökningen, t.ex. utvecklingen av skatteintäkterna, mattades av, samtidigt som kostnadsökningarna fortsatte. Det ekonomiska resultatet var sammantaget fortfarande relativt högt, men hade minskat avsevärt sedan föregående år. Ett ökat antal kommuner och landsting redovisade negativa resultat 2018, trots att konjunkturen fortfarande var stark. Även befolkningsökningen mattades av och antalet kommuner med en minskande befolkning ökade. Den statliga ersättningen för kostnader för asylsökande och nyanlända minskade sammantaget, liksom den andel av de s.k. välfärdsmiljarderna som fördelas efter flyktingmottagandet, även om den sammanlagda utbetalningen av dessa medel inte hade minskat.

Den avmattning som skedde 2018 innebär att utrymmet för kostnadsökningar och investeringar har minskat. Detta sker samtidigt som den demografiska utvecklingen innebär ett fortsatt ökande behov av välfärdsverksamhet inom förskolan, skolan och äldreomsorgen.

Landstingen har en svagare ekonomisk ställning
Bakom den sammantagna redovisningen av kommunsektorns resultat finns variationer dels mellan kommuner och landsting, dels mellan enskilda kommuner och enskilda landsting. Trots ökade intäkter från statsbidrag och skatter har samtliga landsting med undantag för Stockholms läns landsting genomfört skattehöjningar den senaste tioårsperioden. De ekonomiska resultaten har ändå fortsatt att vara svagare i landstingen än i kommunerna och en större andel av landstingen än kommunerna redovisade negativa resultat och hade en negativ soliditet 2018.

Skillnader mellan små och stora kommuner
Även om utvecklingen i kommunsektorn i stort innebär en ökad efterfrågan på välfärdstjänster ser situationen olika ut i kommunerna och landstingen. Det finns kommuner där antalet invånare minskar och andra där antalet växer i snabb takt. I kommuner med en minskande befolkning finns en risk för höga kostnader per invånare och detsamma gäller för kommuner som ska anpassa verksamheten till ett lägre mottagande av asylsökande och nyanlända. En ökande befolkning skapar behov av t.ex. bostäder, verksamhetslokaler och förändringar i verksamheten. Den demografiska utvecklingen ser olika ut i kommunerna. I de befolkningsmässigt mindre kommunerna är det i huvudsak andelen äldre som ökar. I de befolkningsmässigt stora kommunerna ökar även andelen barn. De befolkningsmässigt största kommunerna stod också för en stor del av det positiva resultatet 2018, medan det var flera av de befolkningsmässigt små kommunerna som hade negativa resultat.

Ramverket bidrar till likvärdiga förutsättningar
Till den övergripande styrningen av kommunsektorn hör det kommunala utjämningssystemet, som syftar till att ge kommuner och landsting likvärdiga ekonomiska förutsättningar trots strukturella skillnader. Regeringen har beslutat lagrådsremissen Ändringar i kostnadsutjämningen för kommuner och landsting.

Utvecklingen bekräftar också behovet av kommunutredningens uppdrag att utreda vad som krävs för att på lång sikt stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och hantera sina utmaningar, mot bakgrund av bl.a. den demografiska utvecklingen och den snabba urbaniseringstakten (dir. 2017:13 och 2019:12).

För att bibehålla och vidareutveckla en väl utbyggd välfärd krävs mer än ekonomiska resurser. En konsekvens av det växande behovet av välfärd är en ökad efterfrågan på personal inom skola, vård och omsorg. Tillgången till personal behöver säkerställas, samtidigt som en verksamhet av hög kvalitet förutsätter en god arbetsmiljö. Digitalisering och implementering av ny teknik och innovationer kan möjliggöra en vidareutveckling av verksamheterna. Välfärdens framtida utveckling förutsätter åtgärder inom flera områden och ett gemensamt arbete i staten, landstingen och kommunerna.

2.5 Politikens inriktning

2.5.1 Kommunsektorns ekonomiska utveckling 2018–2022

I avsnitt 2.4.1 sammanfattas de bedömningar av kommunsektorns ekonomi och sysselsättning som redovisas i Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 8.

De kommunala skatteinkomsterna förväntas växa i långsammare takt 2019–2022 än föregående fyraårsperiod, samtidigt som statsbidragen kvarstår på en oförändrad nivå (se tabell 2.8). I enlighet med föreslagna och beräknade anslagsnivåer i denna proposition beräknas de generella statsbidragen öka under prognosperioden, medan de riktade statsbidragen minskar till följd av färre asylsökande och nyanlända. Samtidigt antas antalet unga och äldre i befolkningen öka, vilket driver på konsumtions- och investeringsutgifterna. Utgifterna bedöms öka i takt med inkomsterna 2020–2022, vilket resulterar i ett relativt oförändrat finansiellt sparande och resultat under prognosperioden.

Den kommunfinansierade sysselsättningen minskar något i prognosen för 2019–2022.

Tabell 2.8 Kommunsektorns finanser

Miljarder kronor (om inte annat anges)

	Utfall 2018	Prognos 2019	2020	2021	2022
Totala inkomster	**1 119**	**1 152**	**1 185**	**1 214**	**1 245**
Utveckling i procent	3,8	2,9	2,9	2,4	2,6
Inkomstskatt[1]	728	752	772	796	824
Kommunal fastighetsavgift	18	19	19	20	20
Statsbidrag exkl. ers. mervärdesskatt	207	207	214	211	208
varav generella statsbidrag	107	116	124	124	124
varav riktade statsbidrag	95	89	88	85	82
Kapitalinkomster	11	13	13	14	15
Övriga inkomster[2]	155	162	167	172	178
varav ers. mervärdesskatt	72	75	77	78	79
Totala utgifter	**1 155**	**1 192**	**1 228**	**1 257**	**1 287**
Utveckling i procent	6,0	3,2	3,0	2,4	2,4
Konsumtion	937	967	994	1 019	1 044
Investeringar	130	133	139	144	146
Transfereringar	86	89	91	90	92
Övriga utgifter[3]	2	3	3	4	5
Finansiellt sparande	**-35**	**-39**	**-42**	**-43**	**-42**
Procent av BNP	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
Resultat	**15**	**14**	**15**	**17**	**17**

Anm.: Beloppen är avrundande och stämmer därför inte alltid överens med summan. Skillnaden mellan resultatet och det finansiella sparandet förklaras till största delen av att investeringar, men inte avskrivningar, ingår som utgifter i beräkningen av det finansiella sparandet. I resultatet ingår inte investeringar men däremot avskrivningar. Det kan även förekomma periodiseringsskillnader för olika inkomster och utgifter mellan det finansiella sparandet och resultatet.
[1] Utfall 2018 enligt NR, vilket kan skilja sig från regeringens prognos för den offentliga sektorns skatteinkomster för 2018 som redovisas i avsnitt 6 Inkomster.
[2] Kommunsektorns ersättning för mervärdesskatt är inkluderad i övriga inkomster och inte i statsbidragen.
[3] Inkluderar nettoköp av mark och fastigheter. Eftersom försäljningen vanligtvis överstiger köp är denna nettopost negativ, vilket minskar de redovisade utgifterna med några miljarder kronor per år.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2.5.2 Välfärden ska stärkas

Kommuner och landsting är en viktig del av den svenska decentraliserade välfärdsmodellen, som syftar till att skapa en likvärdig välfärd som bygger på effektivitet och lokal demokrati. Regeringen avser att föra en politik som stärker välfärden och därmed medborgarnas tillit till det

offentliga. Kommunernas och landstingens ekonomiska förutsättningar är avgörande för att välfärden ska kunna stärkas. Förstärkningen av de allmänna bidragen till kommuner och landsting fortsätter i jämn takt över mandatperioden.

2.5.3 Nivån på de generella statsbidragen

Goda och likvärdiga ekonomiska förutsättningar för kommuner och landsting är avgörande för en väl utbyggd välfärd. De senaste årens tillskott av statliga bidrag till kommuner och landsting har möjliggjort fler anställda inom vård, skola och omsorg. Efter några år med mycket goda ekonomiska resultat skedde en avmattning 2018 och den ekonomiska utvecklingen framöver är mer osäker. Ökningstakten i kommunsektorns intäkter avtar. Samtidigt fortsätter den demografiska utvecklingen med ett ökat antal barn och äldre i befolkningen att öka efterfrågan på utökad verksamhet och investeringar i t.ex. verksamhetslokaler. Anpassningar i verksamheterna behöver också göras som en följd av förändringar i flyktingmottagandet. Utmaningarna i kommunerna och landstingen är stora och av skiftande karaktär, bl.a. beroende på lokala och regionala förutsättningar och befolkningens sammansättning och utveckling. Mot bakgrund av dessa utmaningar bedömer regeringen att det finns behov av ytterligare ekonomiska tillskott. Förstärkningar av de allmänna bidragen till kommuner och landsting fortsätter i jämn takt över mandatperioden.

I syfte att förbättra förutsättningarna att utveckla välfärdens verksamheter och minska risken för nedskärningar eller skattehöjningar i kommunerna och landsting föreslår regeringen generella tillskott på 5 miljarder kronor till kommunsektorn för 2020. Av dessa medel fördelas 1,5 miljarder på utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg och 3,5 miljarder kronor på utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner.

Riksdagen har beslutat och regeringen har lämnat förslag om lagändringar som sammantaget kommer innebära högre kostnader för kommunsektorn. I denna proposition föreslås att sektorn kompenseras enligt den kommunala finansieringsprincipen med sammanlagt 0,6 miljarder kronor (se tabell 2.10)

2.5.4 En effektiv verksamhet av hög kvalitet

Den demografiska utvecklingen bedöms ställa ökade krav på välfärdsverksamheterna under en lång tid framöver. Urbaniseringen och befolkningens sammansättning innebär att utmaningarna varierar mellan kommunerna och landstingen. Investeringsbehovet beräknas vara stort även de närmast kommande åren. Utmaningarna för kommunerna och landstingen är dock inte bara av ekonomisk karaktär, utan handlar också om organisatorisk kapacitet, personal- och kompetensförsörjning samt förmåga till utveckling. Den stigande efterfrågan på kommunala välfärdstjänster bör mötas på ett kostnadseffektivt sätt, med bl.a. nya och förbättrade arbetssätt, samt ett innovativt nyttjande av teknik och digitala tjänster.

Kommuner och landsting har således möjlighet att själva utveckla och effektivisera sin verksamhet, och att hitta nya lösningar utifrån olika lokala förutsättningar och att intensifiera användandet av teknik i en situation där ekonomiska och personella resurser är begränsade. För att bedöma effektiviteten i de kommunala verksamheterna är det nödvändigt att kostnader, volymer och kvalitet analyseras i ett sammanhang. Staten bidrar till att möjliggöra detta genom RKA och databasen Kolada. Jämförelser mellan kommuner och mellan landsting kan tydliggöra skillnader i effektivitet, kvalitet och tillvägagångssätt och därmed bidra till lärande och verksamhetsutveckling. Regeringen vill ta en aktiv del i att vidareutveckla detta stöd tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting. Av denna anledning föreslås stödet till RKA ökas.

2.5.5 Statens styrning av kommunsektorn

För att nationella mål och ambitioner ska få genomslag i kommunernas och landstingens verksamheter använder staten bl.a. lagstiftning, ekonomiska bidrag, tillsyn och uppföljning. Regeringen följer utvecklingen av statens styrning av kommuner och landsting i syfte att ge sektorn goda förutsättningar att hantera sina uppgifter, utveckla sin verksamhet och stärka sin kapacitet att möta olika utmaningar. Det innebär fokus på åtgärder som främjar långsiktighet och god framförhållning, samordnade och tydliga

styrsignaler, minskad detaljreglering och utrymme för lokal anpassning. Statens styrning ska präglas av tillit och inte försvåra effektiviseringsarbete i kommuner och landsting.

Regeringen arbetar aktivt med att förbättra den grundläggande reglering som styr kommunsektorn. En viktig komponent i denna reglering är den ekonomiska styrningen. Färre kommuner och landsting visade positiva resultat 2018, trots att konjunkturen fortfarande var stark. Dagens och morgondagens utmaningar kommer att ställa höga krav på enskilda kommuner och landsting, bl.a. på en effektiv ekonomistyrning, för att skattehöjningar ska kunna undvikas. Staten behöver också bidra med ett stabilt regelverk som ger rimliga förutsättningar och en beredskap när konjunkturen vänder.

Riktade statsbidrag som styrmedel

Regeringen anser att generella statsbidrag ska vara utgångspunkten i den ekonomiska styrningen av kommunsektorn. Generella bidrag möjliggör anpassning efter lokala och regionala behov, vilket är särskilt viktigt då utmaningarna är stora, men skiljer sig åt mellan kommunerna respektive landstingen.

Regeringen anser samtidigt att det finns ett fortsatt behov av att staten ersätter kommunerna och landstingen för kostnader inom vissa områden och i viss utsträckning riktar statsbidrag till specifika områden med stora utvecklingsbehov. Bidragen har ökat i antal och omfattning över tid och förekommer inom många verksamhetsområden (se bilagan).

Flera aktörer har pekat på att den sammantagna mängden bidrag kan skapa ett antal negativa effekter i verksamheterna, och att bl.a. färre riktade bidrag, en förenklad utformning och process samt en förbättrad framförhållning skulle underlätta för kommuner och landsting att ta del av de riktade satsningarna. SKL har i skrivelsen Färre och mer effektiva riktade statsbidrag till kommuner, landsting och regioner (Fi2016/01642/K) bl.a. anfört att riktade statsbidrag försämrar kommuner och landstings möjligheter att effektivisera sin verksamhet och ekonomi, men att riktade statsbidrag är motiverade i vissa fall.

Regeringen ser allvarligt på att mindre kommuner och små enskilda huvudmän i vissa fall har svårare att ta del av de riktade bidragen, bl.a. på grund av svårigheter att hantera den administration som är kopplad till dessa. De riktade bidragen syftar i många fall till att bidra till ökad likvärdighet i välfärden. Det är därför viktigt att beakta förutsättningarna för mindre kommuner och privata utförare att ta del av bidragen.

Mot denna bakgrund avser regeringen att utveckla en mer strategisk styrning med riktade statsbidrag, bl.a. genom att se över möjligheten att minska antalet riktade statsbidrag samt möjligheterna att förenkla utformningen och minska administrationen inom de områden där det är lämpligt. Inom utbildningsområdet fortsätter den översyn av de riktade statsbidragen som påbörjades under den förra mandatperioden. Syftet med den senare översynen är dels att åstadkomma en förenklad administration, dels att uppnå en betydande minskning av antalet riktade statsbidrag.

2.5.6 Väl fungerande ramverk

Staten har ett övergripande ansvar för att samtliga kommuner och landsting har förutsättningar och kapacitet att hantera skiftande utmaningar. Regeringen arbetar aktivt med detta inom olika områden, bl.a. genom att stärka och vid behov justera de grundläggande regler som styr kommunsektorn.

En del i ramverket är det kommunalekonomiska utjämningssystemet, vars syfte är att bidra till att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för kommuner och landsting. Regeringen har beslutat lagrådsremissen Ändringar i kostnadsutjämningen för kommuner och landsting.

En annan del i regeringens arbete med att stärka kommunernas strukturella förutsättningar är tillsättandet av Kommunutredningen (Fi 2017:02). Utredningen ska dels identifiera och analysera de utmaningar som väntas ha en särskild stor påverkan på kommunernas kapacitet, dels analysera i vilken utsträckning som kommunal samverkan, kommunsammanläggningar, förändrade uppgifter, en asymmetrisk ansvarsfördelning och andra tänkbara åtgärder kan bidra till att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och möta samhällsutvecklingen. Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande i februari 2020.

2.6 Budgetförslag

2.6.1 1:1 Kommunalekonomisk utjämning

Tabell 2.9 Anslagsutveckling 1:1 Kommunalekonomisk utjämning

Tusental kronor

2018	Utfall	99 808 388	Anslags-sparande	
2019	Anslag	110 539 384 [1]	Utgifts-prognos	110 539 384
2020	**Förslag**	**120 808 984**		
2021	Beräknat	123 921 484		
2022	Beräknat	124 273 484		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslagets ändamål är att ge kommuner och landsting goda och likvärdiga ekonomiska förutsättningar. Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kommuner och landsting enligt lagen (2004:773) om kommunalekonomisk utjämning. Anslaget används även som ett instrument för ekonomiska regleringar mellan staten och kommunsektorn.

Tidigare aviserade och föreslagna tillskott

I budgetpropositionen för 2017 föreslogs och aviserades ett tillskott till kommunsektorn om sammanlagt 10 miljarder kronor genom en successiv ökning av anslagets nivå fr.o.m. 2017 t.o.m. 2021, för att ge kommuner och landsting långsiktiga förutsättningar att utveckla välfärdens verksamheter utifrån lokala behov. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (prop. 2016/17:1, bet. 2016/17:FiU3, rskr. 2016/17:117). Av det totala tillskottet på 10 miljarder kronor fördelas 7 miljarder kronor via anslaget 2020. Resterande del av tillskottet tillförs 2020 anslaget 1:4 *Stöd med anledning av flyktingsituationen*. År 2021 beräknas hela tillskottet på 10 miljarder kronor fördelas via anslaget.

I syfte att minska behovet av att höja kommunalskatterna och skära ner i verksamheter, samtidigt som kommunerna får bättre förutsättningar att utveckla välfärdens verksamheter, ökas anslaget med ytterligare 3,5 miljarder kronor som 2020 ska fördelas till kommunerna (se tabell 2.10).

Nya regleringar enligt den kommunala finansieringsprincipen

Övergripande ledning av räddningstjänsten
Regeringen avser att lämna förslag om att kommunerna kontinuerligt ska upprätthålla en övergripande ledning av räddningstjänsten. Förslaget baseras på betänkandet En effektivare kommunal räddningstjänst (SOU 2018:54). För att kompensera kommunerna för det utökade åtagandet som förslaget innebär beräknas anslaget ökas med 45 miljoner kronor fr.o.m. 2021. För att finansiera ökningen beräknas anslaget 2:4 *Krisberedskap* under utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap minskas med motsvarande belopp.

Straffrättslig reform om ungdomsövervakning
Regeringen avser att lämna förslag till riksdagen om en ny påföljd för unga lagöverträdare, ungdomsövervakning. Förslaget baseras på promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25), som bygger på Påföljdsutredningens betänkande Nya påföljder (SOU 2012:34). För att kompensera kommunerna för det utökade åtagande som ändringen innebär beräknas anslaget ökas med 2,5 miljoner kronor fr.o.m. 2021.

Koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården
Regeringen föreslår i denna proposition att det ska införas en skyldighet för landstingen att erbjuda koordineringsinsatser till sjukskrivna patienter (se utg. omr. 10 avsnitt 3.6). Förslaget innebär att landstingen ska erbjuda koordineringsinsatser till vissa patienter som har ett särskilt behov av stöd för att kunna återgå till arbetslivet. För att kompensera landstingen för det utökade åtagande som förslaget innebär ökas anslaget med 361 miljoner kronor fr.o.m. 2020. För att finansiera ökningen minskas anslaget 1:6 *Bidrag för sjukskrivningsprocessen* under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning med motsvarande belopp.

Begränsning av tvångsåtgärderna mot barn inom psykiatrin
Regeringen avser att lämna förslag till riksdagen om ändringar i lagen (1991:1128) om psykiatrisk

tvångsvård och lagen (1991:11:29) om rättspsykiatrisk vård. Förslagen baseras på slutbetänkandet från utredningen om tvångsåtgärder mot barn i psykiatrisk tvångsvård (SOU 2017:111) och förväntas bidra till en ökad kvalitetsutveckling, ett stärkt barnrättsperspektiv och ökad rättssäkerhet inom den barn- och ungdomspsykiatriska heldygnsvården. För att kompensera landstingen för det utökade åtagande som ändringarna innebär ökas anslaget med 100 miljoner kronor fr.o.m. 2020. För att finansiera ökningen minskas anslaget 1:8 *Bidrag till psykiatri* under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg med motsvarande belopp.

HPV-vaccination av pojkar
Folkhälsomyndigheten har lämnat förslag till regeringen att vaccination av pojkar mot humant papillomvirus (HPV) ska omfattas av det nationella vaccinationsprogrammet för barn. Regeringen avser att besluta i enlighet med förslaget. För att ersätta landstingen och kommunerna för ökade kostnader föreslår regeringen att anslaget ökas med 56 miljoner kronor 2020. Anslaget beräknas ökas med motsvarande belopp fr.o.m. 2021. För att finansiera ökningen minskas anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg med motsvarande belopp.

Tidigare beslutade regleringar enligt den kommunala finansieringsprincipen

Prao i årskurs 8 och 9
För att ersätta kommunerna för ett utökat åtagande för införande av prao för elever fr.o.m. årskurs 8 i grundskolan och årskurs 9 i specialskolan ökas anslaget med 7,5 miljoner kronor fr.o.m. 2020. Ersättningen uppgår totalt sett fr.o.m. 2020 till 45 miljoner kronor. För att finansiera ökningen minskas anslaget 1:5 *Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet* under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning med motsvarande belopp.

Befattningsutbildningen för rektorer
Riksdagen har i enlighet med propositionen Fler nyanlända ska uppnå behörighet till gymnasieskolan och kvaliteten i förskola och fritidshem ska stärkas beslutat att den som leder och samordnar det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska benämnas rektor i stället för förskolechef (prop. 2017/18:194, bet. 2017/18:UbU31, rskr. 2017/18:430). Vidare ska rektorer för förskoleenheter gå en obligatorisk befattningsutbildning. För att kompensera kommunerna för utökade kostnader i samband med en förstärkning av befattningsutbildningen ökades anslaget med 3,5 miljoner kronor 2019. Från och med 2020 beräknas anslaget ökas med ytterligare 3,5 miljoner kronor. Finansiering sker genom att anslaget 1:10 *Fortbildning av lärare och förskolepersonal* under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning minskas med motsvarande belopp.

Rätt till vuxenutbildning
Under 2017 antog riksdagen förslagen i proposition Rätt till behörighetsgivande utbildning inom Komvux, som innebar en rätt till utbildning inom komvux på gymnasial nivå för att uppnå grundläggande och särskild behörighet till högskoleutbildning samt motsvarande behörighet till yrkeshögskolan (prop. 2016/17:5, bet. 2016/17:UbU6, rskr. 2016/17:65). Kommunerna kompenserades för det utökade åtagandet efter förslag i budgetpropositionen för 2017. Från och med 2020 beräknas anslaget ökas med 2 miljoner kronor. För att finansiera ökningen minskas anslaget 1:1 *Statens skolverk* utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning med motsvarande belopp.

Genomströmning i gymnasieskolan
Riksdagen har fattat beslut om en systematisk överlämning av information när elever flyttar mellan skolenheter i syfte att undvika ogiltig frånvaro och därmed öka genomströmningen och kvaliteten i gymnasieskolan (prop. 2017/18:183, bet. 2017/18:UbU23, rskr. 2017/18:309). Kommunerna har ersatts med sammanlagt16,4 miljoner kronor 2018 och 2019. För 2020 ersätts kommunerna med ytterligare 0,9 miljoner kronor och fr.o.m. 2021 med 1,9 miljoner kronor.

Offentlighetsprincipen i skollagsreglerad verksamhet
I budgetpropositionen för 2018 tillfördes anslaget 12,5 miljoner kronor för att finansiera ett förslag om tillämpningen av offentlighetsprincipen i skollagreglerad verksamhet. Något sådant förslag har inte lagts fram. Anslaget minskas därför med 12,5 miljoner kronor 2020 och beräknas minskas med 12,5 miljoner kronor 2021 och 2022.

Skollags- och läroplansförändringar utifrån Skolkommissionens förslag
Efter förslag i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 25, bet. 2017/18:FiU3, rskr. 2017/18:118) ökades anslaget med 50 miljoner kronor årligen för att ersätta kommunerna för ett utökat åtagande vid skollags- och läroplansförändringar utifrån 2015 års skolkommissions förslag (SOU 2017:35).

Riksdagen har antagit de lagförslag som lämnades i propositionen Samling för skolan, som bygger på Skolkommissionens förslag, med undantag för en inriktningsbestämmelse i skollagen om att skolhuvudmän ska verka för en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter (prop. 2017/18:182, bet. 2017/18:UbU27, rskr. 2017/18:310). Mot denna bakgrund minskades anslaget med 30 miljoner kronor fr.o.m. 2019 (prop. 2018/19:1, utg.omr. 25, bet. 2018/19:FiU3, rskr. 2018/19:117). Med anledning av att de läroplansändringarna som förväntades innebära kostnader för kommunerna inte bedöms genomföras föreslår regeringen att anslaget minskas med 20 miljoner kronor 2020 och beräknar att anslaget minskas med 20 miljoner kronor fr.o.m. 2021.

Utveckling av nationella prov
I budgetpropositionen för 2017 föreslogs att anslaget skulle minskas till följd av förslag i betänkandet Likvärdigt, rättssäkert och effektivt – ett nytt nationellt system för kunskapsbedömning (SOU 2016:18) om färre och digitala nationella prov, som beräknades innebära en kostnadsminskning med 123 miljoner kronor för kommunerna. Anslaget minskades med 61 miljoner per år fr.o.m. 2018 och minskas med ytterligare 62 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2022.

Utökad undervisningstid i lågstadiet
I den beslutade budgeten för 2019 beräknades 225 miljoner kronor 2020 och 900 miljoner kronor fr.o.m. 2021 avsättas för utökad undervisningstid i lågstadiet (bet. 2018/19:FiU3, rskr. 2018/19:116). Mot bakgrund av den rådande lärarbristen bedömer regeringen att utökningen inte bör genomföras. Anslaget minskas därför med 225 miljoner kronor 2020 och beräknas minskas med 900 miljoner kronor fr.o.m. 2021. Anslaget 1:16 *Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling* under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning ökas med motsvarande belopp.

Obligatorisk lovskola
I den beslutade budgeten för 2019 beräknades 350 miljoner kronor fr.o.m. 2020 tillföras anslaget. för en skyldighet för skolhuvudmän att erbjuda lovskola i fyra veckor i årskurs 6 till årskurs 9 (bet. 2018/19:FiU3, rskr. 2018/19:116). Eftersom frågan först ska utredas bedömer regeringen att det är för tidigt att tillföra medel för ändamålet. Anslaget minskas därför med 350 miljoner kronor 2020 och 2021. En utökad lovskola ska utredas, och sedan införas 2022.

Anslaget 1:16 *Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling* under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning ökas med motsvarande belopp.

Avgiftsfri screening för livmoderhalscancer
Efter förslag i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 9) har kostnadsfri screening för livmoderhalscancer med cellprovtagning införts för kvinnor i Sverige fr.o.m. den 1 januari 2018. Den 1 juli 2019 trädde förordningen (2019:313) om avgiftsfrihet för screening för livmoderhalscancer med cellprovtagning i kraft. För 2020 ökas anslaget med 141 miljoner kronor för detta ändamål. För 2021 och framåt beräknas anslaget ökas med samma belopp. Ökningen finansieras genom att anslaget 1:6 *Bidrag till folkhälsa och sjukvård* under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg minskas med motsvarande belopp. Landstingen har 2018 och 2019 kompenserats för kostnaden genom ett bidrag som finansierats från detta anslag.

Övriga ekonomiska regleringar

Kompensation för sänkt skatt för pensionärer
Regeringen föreslår i denna proposition att det förhöjda grundavdraget för dem som vid beskattningsårets ingång har fyllt 65 år förstärks (se Förslag till statens budget, finansplan m.m., avsnitt 12.2). Förslaget medför att det kommunala skatteunderlaget minskar, vilket innebär en minskning av kommunernas och landstingens skatteintäkter. Regeringen föreslår att kommunerna och landstingen kompenseras för det intäktsbortfall som förslaget medför. Anslaget ökas därför med 4,1 miljarder kronor fr.o.m. 2020. Preliminärt beräknas kompensationen fördelas med 2,6 miljarder kronor till kommunerna och 1,5 miljarder kronor till landstingen. Fördelningen mellan kommuner och landsting är

gjord i förhållande till medelskattesatsen för kommuner respektive landsting.

Nedsättning av fastighetsavgiften
Riksdagen antog regeringens förslag i budgetpropositionen för 2013 om en utökad nedsättning av fastighetsavgiften vid nybyggnation (prop. 2012/13:1, bet. 2012/13:FiU1, rskr. 2012/13:37). Den tioåriga nedsättningen av fastighetsavgiften för nybyggda bostäder utvidgas genom att fastighetsavgiften sätts ned helt även 6–15 år efter värdeåret. Utvidgningen gäller för byggnader med beräknat värdeår 2012 eller senare. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 2013. Förslaget minskar kommunernas inkomster från fastighetsavgiften stegvis 2018–2027. År 2027 beräknas inkomstminskningen till följd av förslaget uppgå till 960 miljoner kronor. Anslaget ökas till följd av detta med 64 miljoner kronor 2020. För 2021 beräknas anslaget ökas med 128 miljoner kronor och för 2022 med 192 miljoner kronor.

Skatteavtalet mellan Sverige och Danmark
I avtalet mellan Sverige och Danmark om vissa skattefrågor regleras hur länderna ska kompensera varandra för minskade skatteintäkter till följd av att pendlare mellan länderna beskattas i arbetslandet och inte i bosättningslandet (prop. 2003/04:149, bet. 2003/04:SkU31 rskr. 2003/04:269). Utjämningsbeloppens storlek påverkas av antalet pendlare som omfattas av utjämningsordningen och deras löner. Förändringar i den dansk-svenska växelkursen påverkar också nettobeloppet. Nettot av de utjämningsbelopp som regleras i artikel 6 i avtalet bör fördelas på samtliga kommuner respektive landsting med ett enhetligt belopp per invånare, då den minskning av skatteintäkterna som följer av pendlingen fördelas på hela kommun- respektive landstingskollektivet genom inkomstutjämningen.

För inkomståret 2017 har Sverige fått betala ca 61,8 miljoner kronor mer i inkomstskatt till Danmark jämfört med inkomståret 2016. Samtidigt har Danmark betalat ca 69,3 miljoner kronor mer i inkomstskatt till Sverige för inkomståret 2017 jämfört med inkomståret 2016. Nettobeloppet blir därmed sammanlagt 7,4 miljoner kronor högre inkomstskatt till Sverige för inkomståret 2017 jämfört med inkomståret 2016. För 2020 föreslås att skillnaden mellan nettobeloppet för inkomståret 2017 och motsvarande belopp 2016 regleras genom en ökning av anslaget med 7,4 miljoner kronor, varav 4,8 miljoner kronor beräknas avsättas för kommunerna och 2,6 miljoner kronor för landstingen. Fördelningen mellan kommuner och landsting är gjord i förhållande till medelskattesatsen för kommuner respektive landsting. För 2020 och 2021 beräknas anslaget ökas med motsvarande belopp.

Tabell 2.10 Tillskott, ekonomiska regleringar enligt den kommunala finansieringsprincipen och övriga ekonomiska regleringar för anslaget 1:1 Kommunalekonomisk utjämning

Miljoner kronor

	Förslag för kommuner 2020	Beräknat för kommuner 2021	Beräknat för kommuner 2022	Förslag för landsting 2020	Beräknat för landsting 2021	Beräknat för landsting 2022
Anvisat för 2019	78 589	78 589	78 589	31 950	31 950	31 950
Generella tillskott till kommunsektorn						
I enlighet med budgetpropositionen för 2017	1 400	3 500	3 500	600	1 500	1 500
I enlighet med budgetpropositionen för 2020	3 500	3 500	3 500			
Nya regleringar enligt den kommunala finansieringsprincipen						
Kommunal räddningstjänst		45	45			
Ungdomsövervakning		2,5	2,5			
Koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården				361	361	361
Begränsa tvångsåtgärder mot barn i psykiatri				100	100	100
HPV-vaccination av pojkar	10	10	10	46	46	46
Tidigare beslutade regleringar enligt den kommunala finansieringsprincipen						
Obligatorisk lovskola[1]	350	350	350			
Utökad undervisningstid i lågstadiet[1]	225	900	900			
Prao i årskurs 8 och 9	7,5	7,5	7,5			
Befattningsutbildning för rektorer	3,5	3,5	3,5			
Rätt till vuxenutbildning[2]	2	2	2			
Genomströmning i gymnasieskolan	0,9	1,9	1,9			
Offentlighetsprincipen i skolagsreglerad verksamhet	-12,5	-12,5	-12,5			
Läroplans- och skollagsförändringar	-20	-20	-20			
Utveckling nationella prov			-62			
Utökad undervisningstid i lågstadiet[1]	-225	-900	-900			
Obligatorisk lovskola[1]	-350	-350				
Screening livmoderhalscancer				141	141	141
Övriga ekonomiska regleringar						
Sänkt skatt för personer över 65 år	2 611	2 611	2 611	1 449	1 449	1 449
Nedsättning av fastighetsavgiften	64	128	192			
Skatteavtalet mellan Sverige och Danmark	4,8	4,8	4,8	2,6	2,6	2,6
Överföring till anslag 1:3 Kommunalekonomiska organisationer	-0,8	-0,8	-0,8	-0,4	-0,4	-0,4
Summa	86 159	88 372	88 724	34 650	35 550	35 550

Anm.: Beloppen är avrundande och stämmer därför inte alltid överens med summan.
[1] I budgetbeslutet för 2019 aviserades regleringar avseende 2020 som i denna proposition inte genomförs enligt ursprungligt beslut.
[2] Överföring till/från andra anslag i tabell 2.11.

Skatteväxlingar mellan kommuner och landsting 2020

I systemet för kommunalekonomisk utjämning justeras de länsvisa skattesatserna när skatteväxlingar sker mellan kommuner och landsting. De länsvisa skattesatserna används för att beräkna inkomstutjämningsbidragen och inkomstutjämningsavgifterna.

Skatteväxlingar medför också ett behov av att justera fördelningen av statsbidragen mellan kommuner och landsting på anslaget 1:1 *Kommunalekonomisk utjämning*. Vid behov avser regeringen att besluta om en sådan justering i samband med beslutet om regleringsbrev för

2020. Justeringen påverkar inte den totala anslagsnivån.

Regeringens överväganden

Tabell 2.11 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Kommunalekonomisk utjämning

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**110 539 384**	**110 539 384**	**110 539 384**
Förändring till följd av:			
Beslut	10 267 600	13 380 100	13 732 100
Varav BP20	4 129 200	3 501 700	3 851 700
Varav			
Kommunal räddningstjänst		45 000	45 000
Ungdomsövervakning		2 500	2 500
Koordineringsinsatser inom hälso- och sjukvården	361 000	361 000	361 000
Begränsa tvångsåtgärder mot barn i psykiatri	100 000	100 000	100 000
HPV-vaccination pojkar	56 000	56 000	56 000
Läroplans- och skollagsförändringar	-20 000	-20 000	-20 000
Obligatorisk lovskola	-350 000	-350 000	
Utökad undervisningstid i lågstadiet	-225 000	-900 000	-900 000
Kompensation sänkt skatt för personer över 65	4 060 000	4 060 000	4 060 000
Reglering Skatteavtalet mellan Sverige och Danmark	7 400	7 400	7 400
Förstärkning av RKA	-1 200	-1 200	-1 200
Livmoderhalsscreening	141 000	141 000	141 000
Överföring till/från andra anslag			
Obligatorisk lovskola	2 000	2 000	2 000
Förslag/beräknat anslag	**120 808 984**	**123 921 484**	**124 273 484**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 120 808 984 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 Kommunalekonomisk utjämning för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 123 921 484 000 kronor respektive 124 273 484 000 kronor.

2.6.2 1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader

Tabell 2.12 Anslagsutveckling 1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader

Tusental kronor

2018	Utfall	4 094 057	Anslags-sparande	1
2019	Anslag	4 505 658 [1]	Utgifts-prognos	4 505 654
2020	**Förslag**	**4 600 438**		
2021	Beräknat	4 600 438		
2022	Beräknat	4 600 438		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till kommuner enligt lagen (2008:342) om utjämning av kostnader för verksamhet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Regeringens överväganden

Tabell 2.13 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**4 446 438**	**4 446 438**	**4 446 438**
Förändring till följd av:			
Beslut	154 000	154 000	154 000
Varav BP20	154 000	154 000	154 000
Varav			
Reglering av utjämningsbidrag	154 000	154 000	154 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**4 600 438**	**4 600 438**	**4 600 438**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Omslutningen i kostnadsutjämningen ökar vanligtvis från ett år till ett annat. Det definitiva utfallet för 2018 fastställdes våren 2019. Anslagsutgifterna för anslaget 2019 beräknas uppgå till 4 505 658 kronor, vilket är 59 220 000 kronor högre än anvisat belopp. I propositionen Höständringsbudget för 2019 (prop. 2019/20:2) föreslås därför att anslaget tillförs 59 220 000 kronor.

Statens utgifter för utjämningen av LSS-kostnader motsvaras utjämningsavgiften som kommunsektorn betalar och som redovisas mot inkomsttitel 7121 *Utjämningsavgift för LSS-kostnader*. De båda beloppen bör överensstämma och prognosen för anslaget bör utgå från de senast tillgängliga uppgifterna om beräknad utgiftsnivå i utjämningssystemet.

En ökning av anslaget är nödvändig för att utjämningssystemet för LSS-kostnader ska kunna upprätthållas.

Regeringen föreslår att 4 600 438 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Utjämningsbidrag för LSS-kostnader* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget uppgå till 4 600 438 000 kronor respektive 4 600 438 000 kronor.

2.6.3 1:3 Bidrag till kommunalekonomiska organisationer

Tabell 2.14 Anslagsutveckling 1:3 Bidrag till kommunalekonomiska organisationer

Tusental kronor

2018	Utfall	6 725	Anslags-sparande	225
2019	Anslag	6 950 [1]	Utgifts-prognos	6 950
2020	**Förslag**	**8 150**		
2021	Beräknat	7 150		
2022	Beräknat	7 150		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för statsbidrag till två organisationer inom det kommunalekonomiska området, Rådet för kommunal redovisning (RKR) och Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA).

Anslaget får vidare användas till insatser för utveckling av statens styrning av kommuner och landsting.

Kompletterande information

Medlemmarna i RKR har i avtal förbundit sig att årligen stöda föreningens verksamhet ekonomiskt med 1 400 000 kronor vardera per år.

Staten och SKL har i avtal förbundit sig att stöda RKA:s verksamhet ekonomiskt med högst 4 550 000 kronor vardera per år. Från och med 2011 stöder SKL enligt ett tilläggsavtal föreningen med ytterligare 400 000 kronor per år.

Statens styrning av kommunsektorn

Medel för insatser för utveckling av statens styrning av kommuner och landsting kan t.ex. användas till åtgärder som avser fördjupade kunskapssammanställningar som spänner över flera områden inom de kommunala verksamheterna.

Regeringens överväganden

Tabell 2.15 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Bidrag till kommunalekonomiska organisationer

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019 [1]	**6 950**	**6 950**	**6 950**
Förändring till följd av:			
Beslut	1 200	200	200
Varav BP20	1 200	1 200	1 200
Varav			
Förstärkning av RKA	1 200	1 200	1 200
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**8 150**	**7 150**	**7 150**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

RKR har ansökt om statligt bidrag med 1 400 000 kronor för 2020 års verksamhet (Fi2019/01362/K).

RKA har ansökt om statligt bidrag med 4 550 000 kronor för 2020 års verksamhet (Fi2019/01539/K). Regeringen anser att RKA utöver detta bör tillföras ytterligare 1 200 000 kronor fr.o.m. 2020 för att vidareutveckla stödet till kommuner och landsting.

För att kunna möta kommunsektorns utmaningar och förbättra styrningen i den offentliga sektorn i syfte att skapa mer effektiva verksamheter samt större nytta för medborgarna utökades anslaget med 1 miljon kronor efter förslag i budgetpropositionen för 2017. Regeringen avsatte vidare motsvarande belopp även vid beräkningen av anslaget för 2018–2020.

Regeringen föreslår att 8 150 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Bidrag till kommunalekonomiska organisationer* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget uppgå till 7 150 000 kronor respektive 7 150 000 kronor.

2.6.4 1:4 Stöd med anledning av flyktingsituationen

Tabell 2.16 Anslagsutveckling 1:4 Stöd med anledning av flyktingsituationen

Tusental kronor

2018	Utfall	7 000 000	Anslags-sparande	
2019	Anslag	5 000 000 [1]	Utgifts-prognos	5 000 000
2020	**Förslag**	**3 000 000**		
2021	Beräknat			
2022	Beräknat			

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för statsbidrag till kommuner och landsting.

Regeringens överväganden

Tabell 2.17 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:4 Stöd med anledning av flyktingsituationen

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**5 000 000**	**5 000 000**	**5 000 000**
Förändring till följd av:			
Beslut	-2 000 000	-5 000 000	-5 000 000
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**3 000 000**	**0**	**0**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Stödet fördelas med 80 procent till kommunerna och 20 procent till landstingen. Gotlands kommun får även ta del av de medel som utbetalas till landstingen. För 2020 tillförs kommunerna 2 400 000 000 kronor och landstingen 600 000 000 kronor. Vid fördelningen av medel mellan kommunerna beaktas antalet asylsökande och nyanlända i en kommun samt fördelningen mellan barn och vuxna i förhållande till kommunens befolkningstal. Vid fördelningen mellan landstingen tas hänsyn till antalet asylsökande och nyanlända i respektive landsting. En fördelning av medlen redovisas i samband med att denna proposition presenteras och baseras på statistik som fanns tillgänglig den 1 september 2019. Den kommer att fastställas av regeringen efter riksdagens behandling av budgetpropositionen för 2020.

Regeringen föreslår att 3 000 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:4 *Stöd med anledning av flyktingsituationen* för 2020. För 2021 beräknas inga medel fördelas via anslaget.

Bilaga

Riktade statsbidrag till kommunsektorn

Bilaga

Riktade statsbidrag till kommunsektorn

Innehållsförteckning

Riktade statsbidrag till kommunsektorn 5

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Riktade statsbidrag till kommunsektorn.....5

Riktade statsbidrag till kommunsektorn

Tabell 1.1 Riktade statsbidrag till kommunsektorn

Miljoner kronor

Nr	Bidrag	Dep.	UO	Anslag	Beslutad nivå 2018	Utfall till kommunsektorn 2018	Beslutad nivå 2019	Typ av bidrag	Slutår enligt gällande beslut
1	Regionalt tillväxtansvar i vissa län	Fi	1	5:1	79	79	84	Kostnadsersättning	-
2	Förtidsröstning allmänna valen 2018	Ku	1	6:1	195	195		Kostnadsersättning	2018
3	Verksamhet som värnar demokratin	Ku	1	6:1	15	15	15	Riktat statsbidrag (även till org.)	2025
4	Förtidsröstning EP-valet 2019	Ku	1	6:1			195	Kostnadsersättning	2019
5	Förstärkt skydd för valhemligheten	Ku	1	6:1			17	Kostnadsersättning	2019
6	Förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska	Ku	1	7:1	85	80	89	Kostnadsersättning	-
7	Utvecklingsarbete avseende romers rättigheter och livsvillkor	Ku	1	7:2	5	5	4	Riktat statsbidrag	2019
8	Jordskred och naturolyckor	Ju	6	2:2	75	75	130	Riktat statsbidrag	-
9	Räddningstjänst	Ju	6	2:3	321	353	191	Kostnadsersättning	-
10	Arbete med krisberedskap	Ju	6	2:4	340	340	350	Riktat statsbidrag	-
11	Stärka arbetet med planering av civilt försvar	Ju	6	2:4	130	130	130	Riktat statsbidrag	-
12	Ledningsplatser, kommunal ledning, räddningscentraler	Ju	6	2:4	70	65	70	Riktat statsbidrag	-
13	Utbildning av räddningstjänstpersonal	Ju	6	2:6	18	12	18	Kostnadsersättning	-
14	Lokala säkerhetsnämnder	M	6	3:1	2	2	2	Kostnadsersättning	-
15	Placering av ensamkommande barn	Ju	8	1:2	3 358	1 536	2 074	Kostnadsersättning	-
16	Övriga ersättningar ensamkommande barn	Ju	8	1:2	1 869	498	222	Kostnadsersättning	-
17	Sjukvård till asylsökande	Ju	8	1:2	1 139	1 381	869	Kostnadsersättning[1]	-
18	Asylsökandes skolgång	Ju	8	1:2	804	2 132	595	Kostnadsersättning	-
19	Tillfälligt stöd till kommuner för ensamkommande unga asylsökande m.fl.	Ju	8	1:9	395	395	195	Riktat statsbidrag	2019
20	Tandvårdsförmåner	S	9	1:4	6 332	1 843	6 772	Kostnadsersättning (även till ftg.)	-
21	Tandvårdsförmåner - kompetenscentrum	S	9	1:4	9	8	9	Riktat statsbidrag	-
22	Läkemedelsförmånerna	S	9	1:5	27 057	27 057	28 418	Kostnadsersättning	-
23	Personalsatsning inom hälso- och sjukvård	S	9	1:6	2 000	1 975	2 000	Riktat statsbidrag	2021
24	Förbättring av kvinnors hälsa och förlossningsvården	S	9	1:6	1 600	1 545	1 400	Riktat statsbidrag	2022
25	Patientmiljard	S	9	1:6	1 000	980	1 000	Riktat statsbidrag	2019
26	Professionsmiljarden	S	9	1:6	1 000	955	1 000	Riktat statsbidrag	-
27	Ökad tillgänglighet genom bl.a. mobila team i primärvården	S	9	1:6	400	400		Riktat statsbidrag	2018
28	Kortare väntetider i cancervården	S	9	1:6	391	391	340	Riktat statsbidrag	-
29	Ökad tillgänglighet genom bl.a. pensionerad vårdpersonal	S	9	1:6	200	200		Riktat statsbidrag	2018
30	Livmoderhalscancerscreening	S	9	1:6	141	141	141	Kostnadsersättning	2020
31	Förbättrad barnhälsovård	S	9	1:6	137	120	137	Riktat statsbidrag	2020

Nr	Bidrag	Dep.	UO	Anslag	Beslutad nivå 2018	Utfall till kommunsektorn 2018	Beslutad nivå 2019	Typ av bidrag	Slutår enligt gällande beslut
32	Förstärkt primärvård för kvinnors hälsa	S	9	1:6	130	114	130	Riktat statsbidrag	2019
33	Övriga insatser på cancerområdet	S	9	1:6	65	32	19	Riktat statsbidrag	-
34	Regionala cancercentrum	S	9	1:6	48	48	48	Riktat statsbidrag	-
35	Hälso- och sjukvårdens arbete med civilt försvar	S	9	1:6	40	30	40	Riktat statsbidrag	-
36	Rett Center i Jämtlands läns landsting	S	9	1:6	9	9	9	Riktat statsbidrag	-
37	Nationell struktur sällsynta diagnoser	S	9	1:6	8	6	10	Riktat statsbidrag	-
38	Kunskapsnätverk för att främja samers hälsa	S	9	1:6	1	1	1	Riktat statsbidrag	2019
39	Primärvårdssatsning	S	9	1:6			1 500	Riktat statsbidrag	-
40	Satsning på specialistsjuksköterskor	S	9	1:6			400	Riktat statsbidrag	-
41	Nya standardiserade vårdförlopp	S	9	1:6			100	Riktat statsbidrag	-
42	Barncancercentrum	S	9	1:6			60	Riktat statsbidrag	2019
43	Projekt om samordnad utveckling för god och nära vård i glesbygdsperspektiv	S	9	1:6			6	Riktat statsbidrag	2021
44	Sjukvård i internationella förhållanden	S	9	1:7	465	249	476	Kostnadsersättning (även till mottagare i utlandet, m.fl.)	-
45	Förbättrad psykisk hälsa	S	9	1:8	1 224	1 224	1 494	Riktat statsbidrag	-
46	Förbättringar för barns och ungas psykiska hälsa	S	9	1:8	100	90	100	Riktat statsbidrag	2020
47	Motverka psykisk ohälsa hos asylsökande och nyanlända barn och unga	S	9	1:8	50	22	50	Riktat statsbidrag	-
48	Motverka psykisk ohälsa hos asylsökande och nyanlända	S	9	1:8	40	21	40	Riktat statsbidrag (även till org.)	2020
49	Kunskapsnätverk för att främja samers hälsa	S	9	1:8	2	2	2	Riktat statsbidrag	2019
50	Psykiatrisk traumavård	S	9	1:8	0,5	0,5		Riktat statsbidrag	2018
51	Tortyrskador	S	9	1:8			0,4	Riktat statsbidrag	2022
52	Kömiljarden	S	9	1:11			1 620	Riktat statsbidrag	-
53	Habiliteringsersättning för daglig verksamhet	S	9	4:2	350	200	350	Riktat statsbidrag	-
54	Personligt ombud	S	9	4:2	100	100	100	Riktat statsbidrag	-
55	Rådgivning och annat stöd i LSS	S	9	4:2	95	95	95	Riktat statsbidrag	-
56	Tolktjänst till förtroendevalda	S	9	4:2	74	74	74	Riktat statsbidrag	-
57	Elektronisk kommunikation	S	9	4:2	20	20	20	Riktat statsbidrag	-
58	Ökad bemanning i omsorgen	S	9	4:5	1 995	1 975		Riktat statsbidrag	2018
59	Investeringsstöd till byggande av äldrebostäder	S	9	4:5	361	201	696	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
60	Välfärdsteknik i omsorgen	S	9	4:5	350	350		Riktat statsbidrag	2018
61	Avgiftsfri simundervisning	S	9	4:7	300	158		Riktat statsbidrag	2018
62	Utökat lovstöd	S	9	4:7	250	197		Riktat statsbidrag	2018
63	Ökad bemanning m.m. i den sociala barn och ungdomsvården	S	9	4:7	210	197	210	Riktat statsbidrag	2019
64	Sommarlovsaktiviteter	S	9	4:7	199	194	199	Riktat statsbidrag	2019
65	Utökad satsning på bemanning i den sociala barn och ungdomsvården	S	9	4:7	150	150	150	Riktat statsbidrag	2020

Nr	Bidrag	Dep.	UO	Anslag	Beslutad nivå 2018	Utfall till kommunsektorn 2018	Beslutad nivå 2019	Typ av bidrag	Slutår enligt gällande beslut
66	Satsning på sociala barn- och ungdomsvården vid sidan av bemanning	S	9	4:7	100	100	100	Riktat statsbidrag	2020
67	Motverka våld mot kvinnor och barn	S	9	4:7	70	70	70	Riktat statsbidrag	-
68	Motverka akut hemlöshet	S	9	4:7	25	25	25	Riktat statsbidrag	2021
69	#metoo i socialtjänsten - uppdrag att genomföra utbildningsinsatser inom socialtjänsten för att förebygga våldsproblematik	S	9	4:7	25	18		Riktat statsbidrag	2018
70	Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel	S	9	6:1	35	16	35	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
71	Stödlinjer inom alkohol, tobak och spel	S	9	6:1	15	15	15	Riktat statsbidrag	-
72	Ansökan om medel för att utveckla det dopningsförebyggande arbetet i Sverige	S	9	6:1	3	3	3	Riktat statsbidrag	2020
73	Stöd till forskningsprojekt Västra götalandsregionen	S	9	7:2	11	11	12	Riktat statsbidrag	2021
74	Stöd till forskningsprojekt Göteborgsregionens kommunalförbund	S	9	7:2	2	2	2	Riktat statsbidrag	2020
75	Stöd till forskningsprojekt Östergötland	S	9	7:2	2	2	2	Riktat statsbidrag	2019
76	Stöd till yngre forskare	S	9	7:2	1	1	1	Riktat statsbidrag	2021
77	Stöd till forskningsprojekt, Dalarnas läns landsting	S	9	7:2	1	1	1	Riktat statsbidrag	2019
78	Stöd till forskningsprojekt, Västmanlands läns landsting	S	9	7:2	1	0,9	0,8	Riktat statsbidrag	2020
79	Specialistkompetenskurser	S	9	8:1	26	3,5	26	Riktat statsbidrag	-
80	Kvalitetssäker och effektiv sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess	S	10	1:6	1 444	1 193	1 326	Riktat statsbidrag	-
81	Försäkringsmedicinska utredningar	S	10	1:6	250	172	250	Riktat statsbidrag	-
82	Flyktingguider	A	13	1:1	66	81	66	Kostnadsersättning	-
83	Ersättning för ensamkommande barn	A	13	1:2	9 410	6 605	5 812	Kostnadsersättning	-
84	Schablonersättning	A	13	1:2	8 570	8 400	6 488	Kostnadsersättning	-
85	Ersättning för stöd och service och hälso- och sjukvård	A	13	1:2	500	462	650	Kostnadsersättning	-
86	Ersättning för ekonomiskt bistånd	A	13	1:2	270	192	350	Kostnadsersättning	-
87	Ersättning för initialt ekonomiskt bistånd	A	13	1:2	220	182	100	Kostnadsersättning	-
88	Ersättning för vissa särskilda kostnader	A	13	1:2	110	110	90	Kostnadsersättning	-
89	Ersättning för beredskap och kapacitet i kommuner	A	13	1:2	80	80	60	Kostnadsersättning	-
90	Grundersättning	A	13	1:2	65	66	65	Kostnadsersättning	-
91	Hyreskostnader	A	13	1:2	40	34	40	Kostnadsersättning	-
92	Öka kunskapen om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners situation	A	13	2:2	2	2	2	Riktat statsbidrag	-
93	Stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020	A	13	3:1	25	25	25	Riktat statsbidrag	2020
94	Minska och motverka segregation	A	13	4:1	53	18	4	Riktat statsbidrag	-

Nr	Bidrag	Dep.	UO	Anslag	Beslutad nivå 2018	Utfall till kommunsektorn 2018	Beslutad nivå 2019	Typ av bidrag	Slutår enligt gällande beslut
95	Socioekonomiskt eftersatta områden	A	13	4:1			410	Riktat statsbidrag	-
96	Sommarjobb till vissa ungdomar	A	14	1:3	100	0		Riktat statsbidrag	2018
97	Främjande av lokala överenskommelser om viss samverkan om unga och nyanlända	A	14	1:3	70	65		Riktat statsbidrag	2018
98	Ökad jämlikhet i grundskolan	U	16	1:5	500	500		Riktat statsbidrag	2018
99	Gymnasial lärlingsutbildning	U	16	1:5	482	479	382	Riktat statsbidrag	-
100	Hjälp med läxor eller annat skolarbete utanför ordinarie undervisningstid	U	16	1:5	389	389	389	Riktat statsbidrag	-
101	Personalförstärkning och fortbildning när det gäller specialpedagogiska insatser samt speciallärarutbildning inom Lärarlyftet II	U	16	1:5	376	374	344	Riktat statsbidrag	-
102	Undervisning under skollov	U	16	1:5	177	78	206	Riktat statsbidrag	-
103	Fortbildning i specialpedagogik för lärare	U	16	1:5	170	117	59	Riktat statsbidrag	2020
104	Läslyftet	U	16	1:5	151	137	151	Riktat statsbidrag	2020
105	Personalförstärkning inom elevhälsan	U	16	1:5	150	150	150	Riktat statsbidrag	-
106	Vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år	U	16	1:5	119	39	119	Riktat statsbidrag	-
107	Behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare	U	16	1:5	66	65	66	Riktat statsbidrag	2021
108	Försöksverksamhet med ökad undervisningstid i svenska eller svenska som andraspråk för nyanlända elever i grundskolan	U	16	1:5	62	52		Riktat statsbidrag	2018
109	Samordnare för nyanländas lärande	U	16	1:5	52	52		Riktat statsbidrag	2018
110	Förebyggande och främjande arbete inom elevhälsan	U	16	1:5	37	36		Riktat statsbidrag	2018
111	Insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända	U	16	1:5	34	17	34	Riktat statsbidrag	-
112	Personalförstärkning i skolbibliotek	U	16	1:5	30	30	30	Riktat statsbidrag	2019
113	Entreprenörskap i skolan	U	16	1:5	28	28	28	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)[2]	-
114	Extra statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden	U	16	1:5	16	9	42	Riktat statsbidrag	-
115	Fortbildning yrkeslärare	U	16	1:5	12	7	12	Riktat statsbidrag	-
116	Matematiklyftet	U	16	1:5	8	2		Riktat statsbidrag	2018
117	Säkerhetshöjande åtgärder i skolor	U	16	1:5	4	2	4	Riktat statsbidrag	2020
118	Fler lärarassistenter	U	16	1:5			475	Riktat statsbidrag	-
119	Bättre språkutveckling i förskolan	U	16	1:5			100	Riktat statsbidrag	2021
120	Maxtaxa inom förskolan och fritidshemmet	U	16	1:7	3 029	3 028	2 788	Riktat statsbidrag	-
121	Mindre barngrupper i förskolan	U	16	1:7	828	826	1 228	Riktat statsbidrag	-
122	Fritidshemssatsningen	U	16	1:7	500	498	500	Riktat statsbidrag	2019
123	Omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds	U	16	1:7	79	78	79	Riktat statsbidrag	-
124	Verksamhetsstöd till vissa utbildningar	U	16	1:8	110	100	107	Riktat statsbidrag[3]	-

Nr	Bidrag	Dep.	UO	Anslag	Beslutad nivå 2018	Utfall till kommunsektorn 2018	Beslutad nivå 2019	Typ av bidrag	Slutår enligt gällande beslut
125	Verksamhetsstöd till vissa utbildningar	U	16	1:8	50	50	50	Kostnadsersättning[4]	-
126	Verksamhetsstöd till vissa utbildningar	U	16	1:8	30	30	28	Riktat statsbidrag[5]	-
127	Fortbildning av lärare avseende svenska som andraspråk och kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare	U	16	1:10	155	56	195	Riktat statsbidrag	-
128	Fortbildning av lärare samt fritidspedagoger och motsvarande - Lärarlyftet II	U	16	1:10	92	90	90	Riktat statsbidrag	2019
129	Regional yrkesinriktad vuxenutbildning	U	16	1:13	2 315	1 311	2 512	Riktat statsbidrag	-
130	Utbildning som kombineras med traineejobb	U	16	1:13	204	123	200	Riktat statsbidrag	2020
131	Lärcentra	U	16	1:13	50	50	50	Riktat statsbidrag	-
132	Upprustning av skollokaler och utemiljöer	U	16	1:15	800	759		Riktat statsbidrag	2018
133	Statsbidrag för lågstadiet i grundskolan och motsvarande skolformer samt viss annan utbildning (lågstadiesatsningen)	U	16	1:16	2 300	2 290	1 971	Riktat statsbidrag	-
134	Höjda löner till lärare och vissa andra personalkategorier	U	16	1:19	3 000	2 747	3 000	Riktat statsbidrag	-
135	Statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare	U	16	1:19	1 442	1 256	1 442	Riktat statsbidrag	-
136	Särskilda insatser på skolområdet	U	16	1:20	163	163	163	Riktat statsbidrag	-
137	Stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling	U	16	1:21	1 000	971	3 500	Riktat statsbidrag	-
138	Deltagande i EU-programmen Atlas och Erasmus+ inom skolområdet	U	16	4:1	18	18	21	Riktat statsbidrag[6]	-
139	Förstärkning av biblioteksverksamhet i hela landet	Ku	17	1:2	225	221	225	Riktat statsbidrag	2020
140	Kommunala musik- och kulturskolan	Ku	17	1:2	99	99	97	Riktat statsbidrag	-
141	Skapande skola	Ku	17	1:3	186	172	187	Riktat statsbidrag	-
142	Vissa icke-statliga kulturlokaler	Ku	17	1:5	9	8	10	Riktat statsbidrag	-
143	Kultursamverkansmodellen	Ku	17	1:6	1 255	1 255	1 309	Riktat statsbidrag	-
144	Kultursamverkansmodellen, musikverksamhet inom scenkonst	Ku	17	1:6	58	58	53	Riktat statsbidrag	2020
145	Kultursamverkansmodellen allmän förstärkning	Ku	17	1:6	30	30	30	Riktat statsbidrag	2020
146	Kultursamverkansmodellen, biblioteksverksamhet i hela landet	Ku	17	1:6	22	37	25	Riktat statsbidrag	2020
147	Kultursamverkansmodellen, läslov	Ku	17	1:6	3	2	5	Riktat statsbidrag	2020
148	Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	Ku	17	3:1	24	24	24	Riktat statsbidrag	-
149	Bidrag till vissa museer/Rörelsernas museum	Ku	17	8:3	5	5	5	Riktat statsbidrag	-
150	Stöd till fritidsgårdar och motsvarande öppen fritidsverksamhet	U	17	12:3	50	43		Riktat statsbidrag	2018
151	Samverkansinsatser för unga som varken arbetar eller studerar	U	17	12:3	18	17		Riktat statsbidrag (även till org.)[7]	2018
152	Omstrukturering av kommunala bostadsföretag	Fi	18	1:2	95	0	95	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-

Nr	Bidrag	Dep.	UO	Anslag	Beslutad nivå 2018	Utfall till kommunsektorn 2018	Beslutad nivå 2019	Typ av bidrag	Slutår enligt gällande beslut
153	Stöd för ökat bostadsbyggande	Fi	18	1:8	1 395	1 395		Riktat statsbidrag[8]	2018
154	Kommunala hyresgarantier	FI	18	1:8	43	0,8	43	Riktat statsbidrag	-
155	Satsningar av regionala aktörer inom ramen för olika program där kommuner och landsting kan vara stödmottagare	N	19	1:1	1 589	323	1 575	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
156	Stöd till socioekonomiskt eftersatta kommuner och områden	N	19	1:1	500	489	75	Riktat statsbidrag	2027
157	Hållbar regional tillväxt och näringslivsutveckling i Gotlands län	N	19	1:1	10	19	25	Riktat statsbidrag	2020
158	Satsningar av regionala aktörer inom ramen för olika program där kommuner och landsting kan vara stödmottagare	N	19	1:3	1 421	227	1 421	Riktat statsbidrag	-
159	Strandstädning i kustkommuner	M	20	1:1	17	4	17	Riktat statsbidrag	2020
160	Stöd för restaurering av våtmarker	M	20	1:3	200	200	200	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	2020
161	Åtgärder för värdefull natur	M	20	1:3	54	0	24	Riktat statsbidrag[9]	-
162	Åtgärder för värdefull natur, naturrum	M	20	1:3	2	2	3	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
163	Åtgärder för värdefull natur, biosfärområden	M	20	1:3	2	2	2	Riktat statsbidrag	-
164	Åtgärder för värdefull natur, fjällsäkerhetskommittéer	M	20	1:3	0,2	0,2	0	Riktat statsbidrag	-
165	Avhjälpande av föroreningsskador	M	20	1:4	480	466	524	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)[10]	-
166	Avhjälpande av föroreningsskador för bostadsbyggande	M	20	1:4	193	148	157	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)[11]	-
167	Klimatanpassning	M	20	1:10	50	13	110	Riktat statsbidrag	2021
168	Åtgärder för havs- och vattenmiljöer, kalkning	M	20	1:11	165	140	165	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
169	Åtgärder för havs- och vattenmiljöer, LOVA	M	20	1:11	135	35	160	Riktat statsbidrag	-
170	Avancerad avloppsrening läkemedel	M	20	1:11	70	41	112	Riktat statsbidrag	2020
171	Internbelastning osv mot övergödning	M	20	1:11	8	1	8	Riktat statsbidrag	2020
172	Åtgärder för havs- och vattenmiljöer, havsplaneringsförordningen	M	20	1:11	4	4		Riktat statsbidrag	2018
173	Skydd av värdefulla naturområden	M	20	1:14	20	17	20	Riktat statsbidrag	-
174	Lokala klimatinvesteringar	M	20	1:17	1 500	98	1 200	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	2023
175	Elbusspremie	M	20	1:17	49	12	80	Riktat statsbidrag	2023
176	Investeringsstöd för gröna städer	Fi	20	1:18	100	99	33	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	2020
177	Energieffektivisering	I	21	1:2	93	87	95	Riktat statsbidrag	2020
178	Energieffektivisering	I	21	1:2	23	15	25	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	2020
179	Energiforskning	I	21	1:4	1 247	7	1 250	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
180	Underlätta etablering av vindkraft för kommuner	I	21	1:5	70	70		Riktat statsbidrag	2018

Nr	Bidrag	Dep.	UO	Anslag	Beslutad nivå 2018	Utfall till kommunsektorn 2018	Beslutad nivå 2019	Typ av bidrag	Slutår enligt gällande beslut
181	Insatser kopplade till nationellt nätverk för vindbruk	I	21	1:5	8	6	10	Riktat statsbidrag	2022
182	Kapacitetsutveckling för klimat- och energiomställning	I	21	1:10	38	30	40	Riktat statsbidrag	2020
183	Stadsmiljöavtal	I	22	1:1	1 071	430	996	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	2029
184	Fordonsstöd m.m.	I	22	1:1	900	162	202	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
185	Investeringar i regional plan	I	22	1:1	807	466	791	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
186	Väginvesteringar	I	22	1:1	545	286	834	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
187	Bidrag till avgiftsfri kollektivtrafik för skolungdomar under sommarlovet	I	22	1:1	350	350		Riktat statsbidrag	2018
188	Trimning och effektivisering av väg- och järnvägsinfrastruktur samt miljöinvesteringar	I	22	1:1	280	165	207	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
189	Bidrag till inlandsbanan AB	I	22	1:1	150	150	141	Kostnadsersättning	-
190	Åtgärder mot fordonsmålvakter	I	22	1:1	25	13	25	Riktat statsbidrag	2020
191	Ersättning till kommuner för drift av ickestatliga flygplatser	I	22	1:6	148	63	162	Kostnadsersättning	-
192	Beredskapsflygplatser	I	22	1:6	10	7	10	Kostnadsersättning	-
193	Trafikavtal	I	22	1:7	432	157	462	Riktat statsbidrag	-
194	Trängselskatt Stockholm	I	22	1:11	663	651	703	Riktat statsbidrag	-
195	Regionala bredbandskoordinatorer	I	22	2:5	21	21	21	Riktat statsbidrag	2020
196	Natur- och kulturmiljövårdsåtgärder i skogen/Ädellövsskogsbruk	N	23	1:2	0,4	0,4	0,4	Riktat statsbidrag	-
197	EU:s stöd till skolmjölk	N	23	1:11	89	17	89	Riktat statsbidrag	-
198	Livsmedelsstrategins genomförande på regional nivå	N	23	1:15	42	40		Riktat statsbidrag	2018
199	Kommuner i glesbygd	N	23	1:17	70	70	70	Riktat statsbidrag	2020
200	Utlysningar från Vinnova inom ramen för olika program där kommuner och landsting kan vara stödmottagare	N	24	1:2	2 970	186	3 140	Riktat statsbidrag (även till org. och ftg.)	-
201	Entreprenörskap i skolan och i högre utbildning	N	24	1:5	28	28	28	Riktat statsbidrag (även till mynd. och org.)	2018
202	Bidrag för arbete mot långtidsarbetslöshet	A	25	1:3	500	500		Riktat statsbidrag	2018
Summa					**117 090**	**93 165**	**108 333**		

Anm.: I tabellen redovisas de riktade statsbidrag till kommuner och landsting, inkl. kommunfinansierad verksamhet (till t.ex. enskilda huvudmän inom skolan), som fanns 2018 samt de bidrag som beslutats för 2019. Informationen redovisas baserat på gällande beslut när denna propsition beslutas. I tabellen görs skillnad på riktade statsbidrag som är avsedda att stimulera utveckling inom ett visst område och kostnadsersättningar som är en statlig ersättning för något kommuner eller landsting är skyldiga att utföra. Beslutad nivå 2018/19 visar totalbeloppet för bidraget, dvs. inklusive eventuella medel till utbetalande myndighet eller andra mottagare. Det innebär att delar av de avsatta medlen kan ha gått till organisationer, företag eller utbetalande myndighet utan att det redovisas i denna tabell. Det redovisade utfallet visar hur mycket av de avsatta medlen som gått till kommuner och landsting eller kommunfinansierad verksamhet, t.ex. enskilda huvudmän inom skolan. För att kunna redovisa på den detaljeringsnivå som görs i denna bilaga bygger redovisningen på uppgifter från utbetalande myndigheter, summor kan därför skilja sig från redovisningar i andra delar av denna proposition som bygger på t.ex. nationalräkenskaper och uppgifter från Ekonomistyrningsverket. Dessutom kan avrundningar innebära att beloppen avviker från belopp i andra delar av denna proposition.

[1] Bidraget består av två delar, där en del är ett riktat statsbidrag och den andra delen en kostnadsersättning.
[2] Finansieringen för detta bidrag kommer från både UO16 och UO24.
[3] Posten avser del av anslaget 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet m.m. under utgiftsområde 16. Se ändamål för anslaget under utgiftsområde 16, avsnitt 10.1.8.
[4] Posten avser del av anslaget 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet m.m. under utgiftsområde 16. Se ändamål för anslaget under utgiftsområde 16, avsnitt 10.1.8.
[5] Posten avser del av anslaget 1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet m.m. under utgiftsområde 16. Se ändamål för anslaget under utgiftsområde 16, avsnitt 10.1.8.
[6] Beslut för detta bidrag fattas endast på anslagsnivå. Nivån för 2018 anger därför myndighetens beslutade fördelning och nivån för 2019 är preliminär.

[7] Medel går även till samordningsförbund. Det är inte möjligt att specificera hur stor andel av medlen som går till samordningsförbund som går till kommunerna.
[8] Redovisas som ett generellt bidrag i kommunsektorn.
[9] Beslut för detta bidrag fattas fr.o.m. 2018 endast på anslagsnivå, summan är därför en uppskattning baserat på tidigare års fördelning inom anslaget.
[10] Medel går via länsstyrelserna till kommunerna.
[11] Medel går via länsstyrelserna till kommunerna.

Statsskuldsräntor m.m.

26

Förslag till statens budget för 2020

Statsskuldsräntor m.m.

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 5

Diagramförteckning 6

1 Förslag till riksdagsbeslut 7

2 Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m. 9
- 2.1 Omfattning 9
- 2.2 Utgiftsutveckling 9
- 2.3 Mål för utgiftsområdet 10
- 2.4 Utvärdering av statens upplåning och skuldförvaltning 10

3 Räntor på statsskulden 11
- 3.1 1:1 Räntor på statsskulden 11
- 3.2 Statsskuldsräntor 12
- 3.3 Faktorer som påverkar ränteutgifterna 12
  - 3.3.1 Statsskulden och statens budgetsaldo 13
  - 3.3.2 Ränte- och valutakursutveckling 14
  - 3.3.3 Upplåning 14

4 Preliminär utvärdering av statsskuldsförvaltningen 17
- 4.1 Utvärdering av statsskuldsförvaltningen 17
  - 4.1.1 Mål, ansvarsfördelning och process 17
  - 4.1.2 Övergripande om regeringens styrning av statsskuldens förvaltning 17
- 4.2 Redovisning av regeringens riktlinjebeslut och utvärdering av Riksgäldskontorets upplåning och skuldförvaltning 18
  - 4.2.1 Statsskuldens sammansättning 18
  - 4.2.2 Statsskuldens löptid 18
  - 4.2.3 Positionstagande 19
  - 4.2.4 Marknads- och skuldvård 20
  - 4.2.5 Upplåning på privatmarknad 20
- 4.3 Kostnaden för statsskulden 21
  - 4.3.1 Genomsnittlig emissionsränta 21
- 4.4 Risker i statsskuldsförvaltningen 22
  - 4.4.1 Ränteomsättningsrisk och refinansieringsrisk 22
  - 4.4.2 Ansträngd likviditet på statspappersmarknaden 22

5 Oförutsedda utgifter 25
5.1 1:2 Oförutsedda utgifter 25

6 Riksgäldskontorets provisionsutgifter 27
6.1 1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter 27

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	7
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.	10
Tabell 2.2	Härledning av utgiftsramen 2020–2022. Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.	10
Tabell 2.3	Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.	10
Tabell 3.1	Anslagsutveckling 1:1 Räntor på statsskulden	11
Tabell 3.2	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Räntor på statsskulden	11
Tabell 3.3	Utgiftsmässiga statsskuldsräntor 2018–2022	12
Tabell 3.4	Kostnadsmässiga statsskuldsräntor 2018–2022	12
Tabell 3.5	Ränteförutsättningar	14
Tabell 4.1	Andel av skuld och löptid per skuldslag	18
Tabell 4.2	Resultat av positioner	19
Tabell 4.3	Besparing på privatmarknadsupplåning	21
Tabell 4.4	Kostnad för statsskulden	21
Tabell 5.1	Anslagsutveckling 1:2 Oförutsedda utgifter	25
Tabell 5.2	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Oförutsedda utgifter	25
Tabell 6.1	Anslagsutveckling 1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter	27
Tabell 6.2	Utveckling av provisionsutgifter 2014–2018	27
Tabell 6.3	Provisionsutgifter 2019–2022	28
Tabell 6.4	Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter	28

Diagramförteckning

Diagram 3.1	Utgiftsmässiga statsskuldsräntor	13
Diagram 3.2	Statsskuld i miljarder kronor och som andel av BNP 1990–2022	13
Diagram 3.3	Statens budgetsaldo 2000–2022	14
Diagram 3.4	Ränteförutsättningar	14
Diagram 3.5	Statsskuldens (inkl. skuldskötselinstrument) fördelning på instrument	15
Diagram 3.6	Valutaskuldens sammansättning 2019	16
Diagram 3.7	Finansiering av valutaskulden per valuta (inkl. lån till Riksbanken)	16
Diagram 4.1	Nominella och reala skuldens löptider	19
Diagram 4.2	Sammanvägd bedömning av Riksgäldens strategier och agerande	20
Diagram 4.3	Genomsnittliga emissionsräntor per skuldslag	22
Diagram 4.4	Riksbankens innehav av statsobligationer på olika löptider i slutet av 2018	23
Diagram 4.5	Genomsnittlig omsättning per dag på statsobligationsmarknaden	23

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen anvisar ramanslagen för budgetåret 2020 under utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m. enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Räntor på statsskulden	29 500 000
1:2	Oförutsedda utgifter	10 000
1:3	Riksgäldskontorets provisionsutgifter	145 200
Summa		**29 655 200**

2 Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

2.1 Omfattning

Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m. omfattar räntor på statsskulden, oförutsedda utgifter och Riksgäldskontorets provisionsutgifter i samband med upplåning och skuldförvaltning. Utgiftsområdet ingår inte i utgifterna under utgiftstaket för staten.

2.2 Utgiftsutveckling

Kostnaderna för statsskulden påverkas i första hand av skuldens storlek och räntenivåerna då skuldinstrumenten gavs ut. En del av statsskulden är exponerad mot utländsk valuta, varför valutakursrörelser också påverkar kostnaderna. För realskulden påverkas kostnaderna på motsvarande sätt av hur konsumentprisindex utvecklas. Valet av upplåningsstrategi och upplåningsteknik gör att de ränteutgifter som avräknas mot anslag i statens budget kan uppvisa stora svängningar mellan åren, även om skuldutvecklingen, räntenivåerna och valutakurserna är stabila. Detta beror på att de kassamässiga ränteutgifterna påverkas av realiserade valuta- och kursdifferenser. För att studera den underliggande utvecklingen av ränteutgifterna bör en kostnadsmässig redovisning användas.

Utfallet 2018 för utgiftsområdet uppgick till 13,6 miljarder kronor och var därmed 3,0 miljarder kronor högre än 2017. Utgifterna under utgiftsområdet förväntas bli 4,1 miljarder kronor lägre 2019 än de anslag som anvisades i statens budget. Denna skillnad är hänförlig till utgifterna som belastar anslaget 1:1 *Räntor på statsskulden*, och beror främst på kurseffekter vid emissioner av statsobligationer som minskar de kassamässiga kostnaderna jämfört med vad som antogs i budgetpropositionen för 2019. Även ramförändringarna för utgiftsområdet 2020–2022 förklaras av utvecklingen på detta anslag. I denna proposition föreslås att utgiftsområdet 2020 ökas med 4,5 miljarder kronor, jämfört med vad som anvisades för 2019, till 29,7 miljarder kronor. Denna utgiftsökning är högre än vad som beräknades i budgetpropositionen för 2019. Utgifterna under utgiftsområdet beräknas 2021 uppgå till 7,7 miljarder kronor, vilket motsvarar vad som beräknades i budgetpropositionen för 2019. De lägre utgifterna är en effekt av att både de långa och de korta marknadsräntorna är markant lägre i dag än bedömningen av ränteutvecklingen i budgetpropositionen för 2019. Utgifterna under utgiftsområdet beräknas 2022 uppgå till 7,2 miljarder kronor.

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
1:1 Räntor på statsskulden	13 536	25 000	21 000	**29 500**	7 500	7 000
1:2 Oförutsedda utgifter	11	10		**10**	10	10
1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter	55	145	95	**145**	145	145
Totalt för utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.	**13 603**	**25 155**	**21 095**	**29 655**	**7 655**	**7 155**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Tabell 2.2 Härledning av utgiftsramen 2020–2022. Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**25 155**	**25 155**	**25 155**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Varav BP20			
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer			
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20			
Övrigt	4 500	-17 500	-18 000
Ny ramnivå	**29 655**	**7 655**	**7 155**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Tabell 2.3 Ramnivå 2020 realekonomiskt fördelad. Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

Miljoner kronor

	2020
Transfereringar[1]	10
Verksamhetsutgifter[2]	29 645
Summa ramnivå	**29 655**

Den realekonomiska fördelningen baseras på utfall 2018 samt kända förändringar av anslagens användning.

[1] Med transfereringar avses inkomstöverföringar, dvs. utbetalningar av bidrag från staten till exempelvis hushåll, företag eller kommuner utan att staten erhåller någon direkt motprestation.

[2] Med verksamhetsutgifter avses resurser som statliga myndigheter använder i verksamheten, t.ex. utgifter för löner, hyror och inköp av varor och tjänster.

2.3 Mål för utgiftsområdet

Målet för statsskuldsförvaltningen är att skulden ska förvaltas så att kostnaden för skulden långsiktigt minimeras, samtidigt som risken i förvaltningen beaktas. Förvaltningen ska ske inom ramen för de krav som penningpolitiken ställer.

2.4 Utvärdering av statens upplåning och skuldförvaltning

Vartannat år lämnar regeringen en skrivelse till riksdagen med en utvärdering av statens upplåning och skuldförvaltning. Åren däremellan redovisar regeringen sin preliminära syn på den genomförda statsskuldsförvaltningen i budgetpropositionen. En sådan redovisning lämnas i avsnitt 4.

3 Räntor på statsskulden

3.1 1:1 Räntor på statsskulden

Tabell 3.1 Anslagsutveckling 1:1 Räntor på statsskulden

Tusental kronor

2018	Utfall	13 535 942	Anslags-sparande	-35 942
2019	Anslag	25 000 000 [1]	Utgifts-prognos	21 000 000
2020	**Förslag**	**29 500 000**		
2021	Beräknat	7 500 000		
2022	Beräknat	7 000 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för räntor på statsskulden.

Anslagsutfall och utgiftsprognos 2018

Utfallet på anslaget blev 13,5 miljarder kronor 2018, vilket motsvarade med de anvisade medlen. År 2019 beräknas utgifterna uppgå till 19,5 miljarder kronor, vilket är 5,5 miljarder kronor lägre än vad som anvisades i budgeten för 2019. Den huvudsakliga orsaken till nedrevideringen av utgifterna är att Riksgäldskontoret emitterat obligationer till överkurser, vilket i sin tur beror på höga kupongräntor i förhållande till marknadsräntan. Riksgäldskontoret har därmed erhållit den diskonterade mellanskillnaden mellan marknadsräntan och kupongräntan av köparen (se tabell 3.3 för en definition av över-/underkurser vid emissioner).

Regeringens överväganden

Regeringen beslutar om den övergripande styrningen av statsskuldens förvaltning i årliga riktlinjebeslut senast den 15 november varje år. Riksgäldskontoret lämnar förslag till riktlinjer som remitteras till Riksbanken. I riktlinjebeslutet fastställs bl.a. skuldens löptid samt fördelningen mellan de tre skuldslagen nominell skuld i svenska kronor, real skuld i svenska kronor och skuld i utländsk valuta. Inom de ramar som regeringen fastställer har Riksgäldskontoret mandat att fatta beslut om hur statsskulden ska förvaltas. Utgångspunkten för statsskuldsförvaltningen är att kostnaderna för statsskulden ska minimeras, samtidigt som risker beaktas.

Tabell 3.2 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:1 Räntor på statsskulden

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**25 000 000**	**25 000 000**	**25 000 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt	4 500 000	-17 500 000	-18 000 000
Förslag/beräknat anslag	**29 500 000**	**7 500 000**	**7 000 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen föreslår att 29 500 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Räntor på statsskulden* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 7 500 000 000 kronor respektive 7 000 000 000 kronor.

3.2 Statsskuldsräntor

Den budgetpåverkande redovisningen av statsskuldsräntorna är utgiftsmässig och i stort sett baserad på de betalningar som sker. Ränteutgifterna blir därmed starkt beroende av vilken upplåningsteknik som tillämpas och kan därför uppvisa stora svängningar mellan åren, som inte direkt kan hänföras till den underliggande skulden eller ränte- och valutakursutvecklingen under motsvarande period. De utgiftsmässiga statsskuldsräntorna för 2018–2022 redovisas i tabell 3.3.

Förutom löpande ränteutgifter, samt över- och underkurser från emissioner av statsobligationer, utgörs de totala ränteutbetalningarna även av utgifter i form av realiserade kursdifferenser vid återköp av obligationer samt realiserade valutakursdifferenser (se tabell 3.3).

Tabell 3.3 Utgiftsmässiga statsskuldsräntor 2018–2022

Miljarder kronor
Utfall 2018 och prognos 2019–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Räntor på lån i svenska kronor	15,9	18,5	24,0	9,0	13,0
Räntor på lån i utländsk valuta	-0,5	-0,5	0,0	0,0	0,0
Över-/underkurser vid emission[1]	-4,4	-10,0	-5,5	-0,5	-3,0
Summa räntor	11,0	8,0	18,5	8,5	10,0
Räntor på in- och utlåning[2]	-1,6	-1,5	-2,0	-2,0	-1,5
Valutakursförluster/-vinster[3]	0,8	5,0	3,0	0,0	0,0
Kursförluster/-vinster[4]	3,4	9,5	10,0	1,0	-1,5
Övrigt	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Summa ränteutgifter	13,4	21,0	29,5	7,5	7,0

[1] Om Riksgäldskontoret (RGK) emitterat en obligation med en kupongränta som är högre än marknadsräntan uppstår en överkurs, vilket innebär att RGK får den diskonterade mellanskillnaden mellan marknadsräntan och kupongräntan av köparen. Underkurser uppstår vid motsatt förhållande.
[2] Ränteutgifterna påverkas inte av RGK:s nettoutlåning, medan räntekostnaderna gör det. Den större statsskuld som följer av RGK:s nettoutlåning påverkar således inte anslaget för statsskuldsräntor. Förklaringen är att anslaget nettoredovisas. De högre ränteutgifter som beror på skuldens ökning motsvaras av en lika stor ökning av ränteinkomsterna. Däremot påverkas de kostnadsmässiga statsskuldsräntorna fullt ut av ökningen av statsskulden.
[3] Vid lösen eller omsättning av lån i utländsk valuta realiseras valutakursförluster eller valutakursvinster beroende på hur valutakursen utvecklats sedan lånet tecknades. Posten påverkar utgifterna på statens budget och statens budgetsaldo, men inte statens finansiella sparande.
[4] Kursförluster uppstår vid förtidsinlösen av lån som har en högre kupongränta än marknadsräntan vid återköpstillfället. Kursvinster uppstår vid motsatt förhållande. Posten påverkar utgifterna på statens budget och saldot, men inte statens finansiella sparande.

De kostnadsmässiga räntorna som visas i tabell 3.4 används vid beräkningen av statens finansiella sparande. En kostnadsmässig redovisning innebär att räntorna periodiseras över lånens löptid. De kostnadsmässiga räntorna ger en bättre bild av hur kostnaden för statsskulden utvecklas. Redovisningen i tabell 3.4 utgår från posten Summa räntor i tabell 3.3. En kostnadsjusteringspost har dock lagts till för att få räntorna rätt periodiserade. De realiserade valutakurs- och kursförlusterna, som påverkar ränteutgifterna, beaktas därmed inte vid beräkningen av de kostnadsmässiga räntorna. I beräkningen av det finansiella sparandet ingår inte värdeförändringar. Följaktligen tas inte heller orealiserade omvärderingar av statsskulden som härrör från ändringar i marknadsräntor eller växelkurser upp som kostnader för statsskulden.

Tabell 3.4 Kostnadsmässiga statsskuldsräntor 2018–2022

Miljarder kronor

	2018	2019	2020	2021	2022
Summa räntor enligt tabell 3.2	11,0	8,0	18,5	8,5	10,0
Summa kostnadsjustering	-1,1	0,0	-8,5	0,0	-1,5
Summa räntekostnader[1]	9,9	8,0	10,0	8,5	8,5

[1] Exklusive realiserade valuta- och kursdifferenser.

3.3 Faktorer som påverkar ränteutgifterna

Ränteutgifterna påverkas främst av storleken på statsskulden, svenska och utländska räntenivåer samt den svenska kronans växelkurs mot andra valutor. Som tidigare nämnts har också Riksgäldskontorets låneteknik betydelse för hur ränteutgifterna fördelas över tiden.

Ränteutgifterna för statsskulden blev 2,9 miljarder kronor högre 2018 än 2017. Skillnaden förklaras huvudsakligen av lägre överkurser vid emissioner av statsobligationer 2018 jämfört med 2017 (se tabell 3.3 för definition av överkurser).

Av diagram 3.1 framgår att de utgiftsmässiga statsskuldsräntorna har minskat från ca 90 miljarder kronor i början av 2000-talet till ca 13 miljarder kronor 2018. Som andel av BNP minskade statsskuldsräntorna under motsvarande period från ca 3,8 procent till ca 0,3 procent. Minskningen beror främst på att marknadsräntorna har sjunkit, men även på att statsskuldens andel av BNP minskat.

Diagram 3.1 Utgiftsmässiga statsskuldsräntor

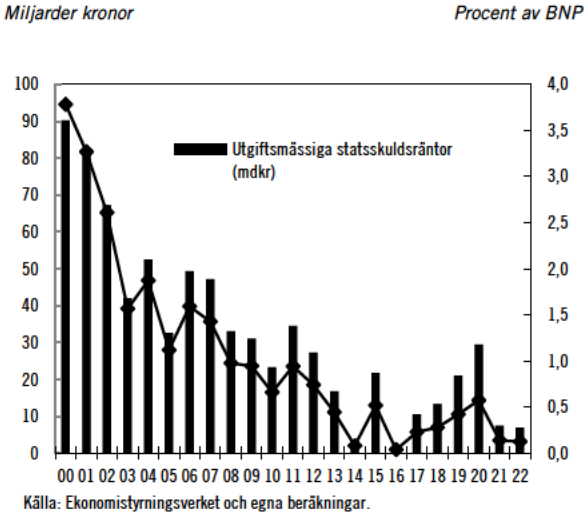

Källa: Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

År 2019–2022 finns huvudsakligen två sinsemellan motverkande faktorer som påverkar ränteutgifterna: stigande marknadsräntor och en minskande statsskuld. Därutöver beräknas ränteutgifterna 2019 bli förhållandevis höga till följd av kursförluster i samband med byten av obligationer. Att räntebetalningarna minskar relativt mycket mellan 2020 och 2021 beror främst på att en realobligation som förfaller 2020 ger upphov till en stor betalning av upplupen inflationskompensation om ca 10 miljarder kronor. Någon motsvarande betalning äger inte rum 2021. Därutöver förfaller ett antal obligationer med en relativt hög kupongränta fram till 2020, vilket innebär att betalningarna på utestående obligationer 2021 och 2022 sammantaget förväntas bli lägre.

Uttryckt som andel av BNP beräknas utgifterna för statsskuldsräntorna först öka från 0,3 procent 2018 till 0,4 procent 2019 och till 0,6 procent 2020, för att sedan falla tillbaka till 0,1 procent 2021 och 2022.

3.3.1 Statsskulden och statens budgetsaldo

Statsskuldens storlek förändras i takt med statens budgetsaldo och ändrade skulddispositioner m.m. En skulddisposition kan exempelvis bestå av en omvärdering av valutaskulden till aktuella valutakurser. Omvärderingen påverkar statsskuldens storlek, men inte budgetsaldot, eftersom enbart realiserade valutakursdifferenser belastar anslaget.

Efter att statsskuldskvoten, dvs. statsskulden som andel av BNP, sjunkit under hela 2000-talet ökade kvoten tillfälligt krisåret 2009 (se diagram 3.2), till stor del på grund av en ökad vidareutlåning till Riksbanken för förstärkning av valutareserven och av en fallande BNP. Efter detta sjönk statsskuldskvoten. I samband med en ytterligare förstärkning av valutareserven om drygt 100 miljarder kronor i början av 2013 ökade dock kvoten igen. Statsskulden uppgick vid utgången av 2013 till 1 236 miljarder kronor, varav vidareutlåningen till Riksbanken uppgick till ca 193 miljarder kronor (motsvarande ca 5 procent av BNP). År 2014 fortsatte statsskuldskvoten att öka till 34,2 procent av BNP, för att 2015–2019 successivt minska till 25,0 procent av BNP. År 2019 och framåt beräknas statsskuldskvoten successivt minska.

Diagram 3.2 Statsskuld i miljarder kronor och som andel av BNP 1990–2022

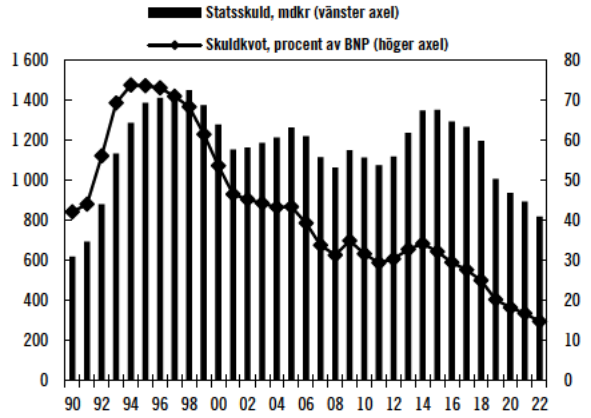

Källa: Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

Från och med 2016 bidrar ett negativt lånebehov till att statsskulden minskar, både nominellt och som andel av BNP. Statsskuldskvoten beräknas minska till 14,8 procent 2022, givet de regelverk för skatter och transfereringssystem och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen i denna eller tidigare propositioner.

Ett beräkningstekniskt antagande om försäljningar av statens innehav av aktier i noterade och onoterade bolag bidrar även till att statsskulden minskar. De antagna försäljningarna minskar lånebehovet med 5 miljarder kronor per år 2019–2022. Sammantaget minskar därmed statsskulden till följd av försäljningsantagandena med 20 miljarder kronor fram t.o.m. 2022. Om detta beräkningstekniska antagande exkluderas beräknas statsskuldskvoten uppgå till 14,2 procent 2022. Budgetsaldot beräknas vara positivt samtliga år 2019–2022 (se diagram 3.3).

Diagram 3.3 Statens budgetsaldo 2000–2022

Miljarder kronor

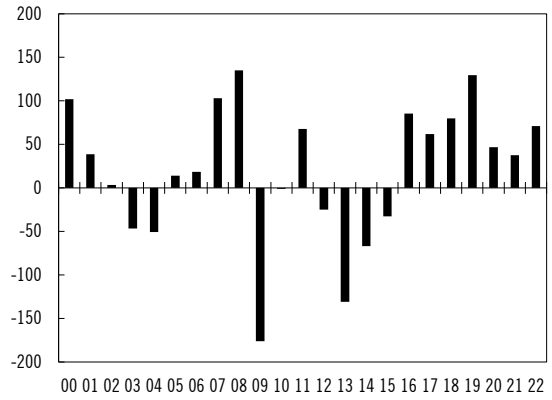

Ekonomistyrningsverket och egna beräkningar.

3.3.2 Ränte- och valutakursutveckling

Värdet på den svenska kronan påverkar ränteutgifterna, men också statsskulden direkt, eftersom valutaskulden värderas till aktuella valutakurser. En svagare krona ökar ränteutgifterna för lån i utländska valutor och en starkare krona minskar utgifterna. Dessutom påverkas ränteutgifterna av realiserade valutakursdifferenser, som uppstår när lån i utländska valutor förfaller. Om kronan stärkts sedan lånet togs uppstår en valutavinst, och vice versa. Därutöver påverkas ränteutgifterna av valutakursförändringar mellan andra valutor än kronan.

Diagram 3.4 Ränteförutsättningar

Procent, årsgenomsnitt

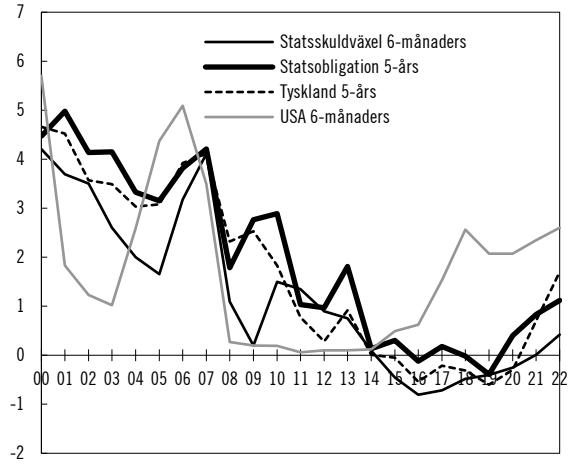

Källa: Macrobond och egna beräkningar.

Statsobligationsräntorna i Sverige och Tyskland har under lång tid sjunkit trendmässigt. Låga statsobligationsräntor avspeglar normalt förväntningar om att styrräntorna kommer att förbli låga under lång tid framöver. I USA har däremot statsobligationsräntorna stigit i takt med att centralbanken höjt räntan, även om de sjönk i samband med att räntan sänktes i augusti 2019. Statsobligationsräntorna i USA är trots det fortfarande på låga nivåer sett ur ett historiskt perspektiv. Utvecklingen på räntemarknaden har styrts av centralbankernas expansiva penningpolitik. Inflationen har utvecklats svagare än förväntat, vilket lett till att bedömningarna av penningpolitiken reviderats i en mer expansiv inriktning. I takt med att inflationen stiger, och centralbankerna höjer styrräntorna, förväntas statsobligationsräntorna att stiga (se diagram 3.4 och tabell 3.5).

Tabell 3.5 Ränteförutsättningar

Procent, årsgenomsnitt då inte annat anges

	2018	2019	2020	2021	2022
Statsskuldväxel 6-månaders	-0,48	-0,40	-0,25	0,01	0,42
Statsobligation 5-års	-0,02	-0,39	0,40	0,83	1,12
Statsobligation 10-års	0,47	0,01	0,65	1,10	1,45
Tyskland 5-års	-0,31	-0,60	-0,30	0,70	1,70
USA 6-månaders	2,56	2,07	2,07	2,35	2,60
Växelkurs SEK/EUR	10,28	10,60	10,60	10,50	10,40
Växelkurs SEK/USD	8,97	9,32	8,97	8,66	8,47

Källa: Macrobond och egna beräkningar.

Den svenska kronan har sedan 2014 försvagats mot euron och den amerikanska dollarn. År 2020–2022 förväntas kronan stärkas något gentemot dessa valutor.

3.3.3 Upplåning

En fördelning av den okonsoliderade statsskulden (värdet av statens samtliga utestående skuldinstrument, även de som innehas av statliga myndigheter) på olika skuldslag framgår av diagram 3.5. En första indelning kan göras mellan lån i svenska kronor och i utländsk valuta. För skulden i svenska kronor görs vidare en indelning i nominella och reala låneinstrument (se nedan).

Diagram 3.5 Statsskuldens (inkl. skuldskötselinstrument) fördelning på instrument

Andelar av statsskulden 2019-07-31

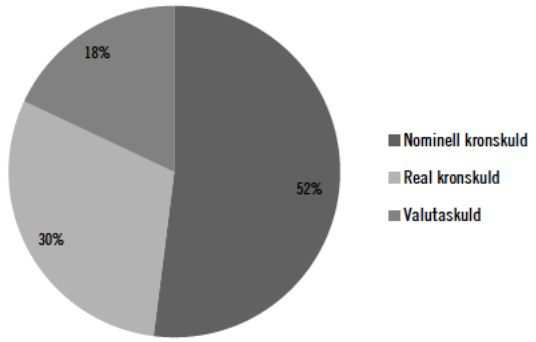

Källa: Riksgäldskontoret.

Nominella lån i svenska kronor

Närmare två tredjedelar av statsskulden är finansierad med nominella lån i svenska kronor. De två låneinstrument som används är i huvudsak statsobligationer och statsskuldväxlar. Statsskuldväxlar har en löptid som normalt uppgår till högst sex månader. En statsskuldväxel är ett s.k. nollkuponginstrument. Räntan utgörs av skillnaden mellan det belopp som staten erhåller när växeln emitteras och det belopp som staten återbetalar vid förfall. Den korta löptiden på statsskuldväxlar gör att en förändring av räntenivån relativt snabbt påverkar räntekostnaderna.

Statsobligationer har en fast årlig kupongränta, vilket innebär att räntan betalas ut årligen med ett lika stort belopp varje gång. Normalt finns omkring tio olika statsobligationer utfärdade samtidigt, med en löptid på mellan 1 och 15 år. Våren 2009 emitterades dock en 30-årig obligation och våren 2012 en 20-årig obligation. Initialt brukar kupongräntan och marknadsräntan vara ungefär densamma. När marknadsräntan förändras får det till följd att obligationer som senare emitteras inom ramen för samma lån får en överkurs, alternativt en underkurs. När Riksgäldskontoret emitterar obligationer med överkurs uppstår en ränteinkomst och när emitteringen sker till underkurs uppstår en ränteutgift. Det gör att de kassamässiga räntorna för enskilda år kan variera betydligt. De kostnadsmässiga räntorna påverkas däremot inte direkt av över- eller underkurser. I den kostnadsmässiga redovisningen periodiseras över- eller underkursen i stället över hela lånets löptid.

Riksgäldskontoret har tidigare även lånat direkt från privatpersoner och mindre investerare genom premieobligationer. I december 2016 beslutade dock myndigheten att tills vidare inte emittera några nya sådana obligationer.

Reala lån i svenska kronor

Förenklat uttryckt får den som köper en realobligation en real ränta plus kompensation för inflation. Kupongräntan för realobligationer räknas upp med inflationen, liksom det lånade beloppet som återbetalas på förfallodagen. Det innebär att en stor del av räntan betalas först när lånet förfaller. I likhet med vad som gäller för nominella obligationer uppstår det i samband med detta över- och underkurser, som utöver skillnaden mellan kupongräntan och marknadsräntan även är beroende av inflationen.

Skuld i utländsk valuta

På den internationella kapitalmarknaden kan Riksgäldskontoret låna stora belopp på kort tid. Det finns skäl att regelbundet låna i utländsk valuta, även när lånebehovet är litet, eftersom man då upprätthåller beredskapen att låna större belopp om det skulle behövas.

Riksgäldskontoret har sett över hanteringen av valutaskulden, utan att kunna påvisa att valutaexponering leder till sänkta kostnader för statsskulden på lång sikt. Exponeringen leder däremot till att kostnaderna varierar mer. Regeringen har därför beslutat att valutaexponeringen gradvis ska minska.

Riksgäldskontorets styrelse fastställer varje år ett riktmärke som anger hur fördelningen mellan olika valutor ska vara. Riktmärket förändrades 2015 från en procentuell fördelning av exponeringen till en exponering mätt som nominella belopp uttryckta i respektive valuta. Det ungefärliga riktmärket för exponeringen, med växelkurser per den 31 juli 2019, mot de olika valutorna framgår av diagram 3.6.

Diagram 3.6 Valutaskuldens sammansättning 2019

Procent

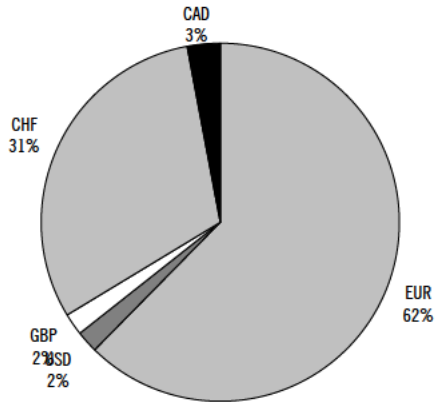

Källa: Riksgäldskontoret.

Riktmärket bestämmer exponeringen mot olika valutor i valutaskulden inklusive derivat (exempelvis valutaswappar). Riksgäldskontoret ger inte ut valutalån direkt enligt riktmärket, utan anpassar valutasammansättningen genom derivat. Exponeringen skiljer sig därmed från hur den underliggande finansieringen ser ut, se diagram 3.7.

Derivatkontrakten ger upphov till ränteutgifter och ränteinkomster som är beroende av ränte- och valutakursutvecklingen. Derivaten är en del av upplåningstekniken som syftar till att åstadkomma så billig upplåning som möjligt, samtidigt som risken i förvaltningen kan styras.

Diagram 3.7 Finansiering av valutaskulden per valuta (inkl. lån till Riksbanken)

Andelar 2019-07-31

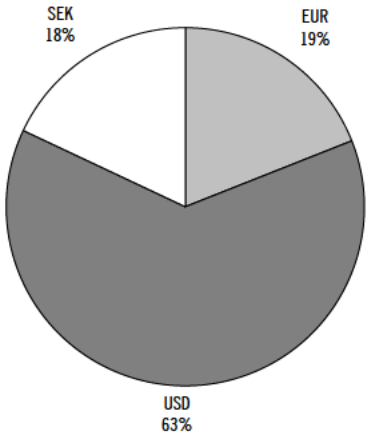

Källa: Riksgäldskontoret.

Gröna obligationer

Regeringen har gett Riksgäldskontoret i uppdrag att inom ramen för riktlinjerna för statsskuldens förvaltning senast under 2020 genomföra en emission av gröna obligationer. Emissionsbeloppet ska väljas med utgångspunkt i målet för statsskuldspolitiken. Emissionen av gröna obligationer ska utvärderas, bl.a. avseende förenligheten med en effektiv förvaltning av statsskulden och deras effekter på den övriga obligationsmarknaden.

4 Preliminär utvärdering av statsskuldsförvaltningen

4.1 Utvärdering av statsskuldsförvaltningen

Regeringen utvärderar den förda statsskuldspolitiken i en skrivelse till riksdagen vartannat år. Åren mellan utvärderingsskrivelserna redovisar regeringen en preliminär utvärdering i budgetpropositionen. Nedan redovisas en preliminär utvärdering av den förda statsskuldspolitiken för perioden 2014–2018. Eftersom målet för statsskuldsförvaltningen är långsiktigt utvärderas förvaltningen över rullande femårsintervall.

I skrivelsen Utvärdering av statens upplåning och skuldförvaltning 2013–2017 (skr. 2017/18:104), som regeringen överlämnade till riksdagen våren 2018, framgick att Riksgäldskontorets förutsättningar att nå det övergripande målet för statsskuldspolitiken förbättrats genom att regeringens styrning i de årliga riktlinjerna gjorts mer flexibel. Ekonomistyrningsverket (ESV), som Finansdepartementet anlitade som stöd för utvärderingen, konstaterade att såväl regeringens riktlinjer som Riksgäldskontorets tillämpning av riktlinjerna i allt väsentligt har legat i linje med det statsskuldspolitiska målet. ESV framhöll vidare att den sjunkande likviditeten på marknaden för statsobligationer utgör ett orosmoment för statsskuldsförvaltningen.

Nästa utvärderingsskrivelse, som ska avse 2015–2019, kommer att överlämnas till riksdagen i april 2020.

4.1.1 Mål, ansvarsfördelning och process

Målet för statsskuldspolitiken är att statens skuld ska förvaltas så att kostnaden för skulden långsiktigt minimeras samtidigt som risken i förvaltningen beaktas. Förvaltningen ska ske inom ramen för de krav som penningpolitiken ställer (5 kap. 5 § budgetlagen [2011:203]).

Utifrån målet beslutar regeringen i årliga riktlinjebeslut om den övergripande styrningen och därigenom om avvägningen mellan förväntad kostnad och risk i statsskulden. Riksgäldskontoret ansvarar för att upplåning och förvaltning görs i enlighet med målet och inom ramen för de riktlinjer som regeringen beslutat. Regeringens riktlinjebeslut ska fattas senast den 15 november varje år. Till grund för beslutet ligger bl.a. Riksgäldskontorets förslag till riktlinjer som ska lämnas senast den 1 oktober varje år. I samband med beredningen av Riksgäldskontorets förslag ges Riksbanken möjlighet att yttra sig.

4.1.2 Övergripande om regeringens styrning av statsskuldens förvaltning

Målet för statsskuldsförvaltningen innebär att regeringens riktlinjebeslut ska baseras på en avvägning mellan långsiktig kostnad och risk. Avvägningen görs främst genom valet av löptid. Väljs en kortare löptid i skulden förväntas den genomsnittliga kostnaden bli lägre samtidigt som risken i förvaltningen stiger (och tvärt om). Detta beror på att avkastningskurvan över tid, även om så inte alltid varit fallet de senaste åren, antas ha

en positiv lutning samtidigt som korta marknadsräntor varierar mer. En kortare löptid innebär att en större del av skulden sätts om i varje period, vilket gör att en ränteuppgång snabbare får genomslag på räntekostnaderna. I riktlinjerna beslutas även statsskuldens sammansättning i termer av skuldslag. Genom att fördela statsskulden på flera skuldslag med olika riskegenskaper reduceras risken jämfört med om statsskulden bara består av ett skuldslag.

Regeringens styrning tar även sin utgångspunkt från statsskuldens storlek och förväntade utveckling. Principiellt innebär en låg statsskuld att utrymmet för risktagande ökar i utbyte mot lägre förväntade kostnader. Orsaken till detta är att en lägre statsskuld medför lägre kostnader, vilket i sin tur innebär att variationerna i kostnaderna uttryckt i kronor minskar.

4.2 Redovisning av regeringens riktlinjebeslut och utvärdering av Riksgäldskontorets upplåning och skuldförvaltning

4.2.1 Statsskuldens sammansättning

Statsskulden är fördelad på flera skuldslag i syfte att minska risken i statsskuldsförvaltningen utan att öka kostnaderna. En exponering mot flera skuldslag sprider riskerna då kostnaderna för de olika skuldslagen vanligtvis inte varierar på samma sätt över tiden. Den största delen av statsskulden består av nominella lån i kronor. I övrigt består statsskulden av real skuld i kronor och valutaskuld. Enligt riktlinjerna för statsskuldens sammansättning 2018, som var oförändrade i förhållande till 2017, skulle andelen real kronskuld långsiktigt utgöra 20 procent av den totala skulden, exponeringen i utländsk valuta minska och ha en minskningstakt på högst 30 miljarder kronor per år och resterande statsskuld bestå av nominell kronskuld. Andelen nominell kronskuld styrs således inte direkt, utan är en konsekvens av utfallet för de båda andra skuldslagen.

För 2018 minskade valutaexponeringen med 16,4 miljarder kronor, vilket var inom riktlinjerna för 2018, men mindre än de 20 miljarder kronor Riksgäldskontoret hade beräknat. Att neddragningen blev mindre än beräknat förklaras av det tillvägagångssätt Riksgäldskontoret använder för att minska exponeringen. Genom att myndigheten gör valutaköpen i jämn takt över året samtidigt som det tas emot externa valutaflöden (exempelvis EU-medel) i ojämn takt kan inte en exakt exponering vid årsskiftet prickas in. Andelen real kronskuld under 2018 var i genomsnitt 23 procent, vilket var något högre än den långsiktiga målandelen på 20 procent. Den reala kronskulden är dock svår att styra eftersom andelen inte på samma sätt som för valutaskulden kan anpassas med hjälp av derivat. En anpassning av andelen real kronskuld skulle behöva ske genom byten mellan reala och nominella statsobligationer, vilket skulle medföra omotiverat stora kostnader. Den nominella kronskulden utgör den resterande delen. Sammanfattningsvis bedöms statsskuldens sammansättning vara i linje med riktlinjerna.

I tabell 4.1 redovisas statsskuldens olika andelar och löptider som riktlinjerna stipulerar och de faktiska andelarna och löptiderna för år 2018. Sammantaget ligger de båda relativt nära regeringens riktlinjer.

Tabell 4.1 Andel av skuld och löptid per skuldslag

	Riktlinjer för 2018		Faktiskt utfall 2018	
	Andel av skulden	Löptid	Andel av skulden	Snitt-löptid
Nominell kronskuld	Resterande del	4,3–5,5 år		5,6 år
Real kronskuld	20 procent	6–9 år	I genomsnitt 23 procent	6,1 år
Valutaskuld	Minskning med högst 30 mdkr/år	0–1 år	Minskning med 16,4 mdkr	0,2 år

Källa: Riksgäldskontoret.

4.2.2 Statsskuldens löptid

Valet av löptider för statsskuldens olika skuldslag har stor betydelse för avvägningen mellan kostnad och risk i statsskuldsförvaltningen. En kortare löptid medför i regel lägre räntekostnader samtidigt som risken ökar eftersom en större del av skulden i sådana fall varje år måste omsättas till villkor som på förhand är okända.

Eftersom räntorna globalt har fallit under en längre tid har löptidspremierna minskat, vilket inneburit att kostnadsfördelen med en kort löptid för investerare minskat. Investerare kräver inte längre ett lika högt räntepåslag som tidigare för att placera till fast ränta jämfört med rörlig ränta.

Regeringen har därför stegvis beslutat om att förlänga den nominella statsskuldens löptid i samtliga riktlinjebeslut för 2016, 2017 och 2018. I riktlinjerna för 2018 beslutades också om ett gemensamt löptidsmål för den nominella kronskulden, från att tidigare varit uppdelad på instrument med mindre respektive mer än tolv år till förfall. Den faktiska snittlöptiden för 2018 var 5,6 år, vilket var utanför regeringens riktlinjer på 4,3–5,5 år.

I riktlinjerna för 2015 ändrades styrningen av löptidsintervallet för den reala kronskulden till 6–9 år, vilka därefter var oförändrade fram till 2018. Den faktiska snittlöptiden för 2018 var 6,1 år, vilket var inom intervallet.

För valutaskulden var löptiden 0,2 år under 2018, vilket var inom regeringens riktlinjer på 0–1 år.

Löptiden för den nominella kronskulden var i slutet av året något längre, och löptiden i realskulden något kortare, än vad riktlinjerna angav (illustrerade i både tabell 4.1 och diagram 4.1). Att den nominella skuldens löptid översteg riktlinjerna förklaras av det stora kassaöverskottet som resulterade i ovanligt lite kortfristig upplåning 2018. Att den reala skuldens löptider var kortare berodde på en låg volym nyupplåning i realobligationer i förhållande till den utestående stocken och därmed en begränsad möjlighet att påverka den genomsnittliga löptiden.

Diagram 4.1 Nominella och reala skuldens löptider

År

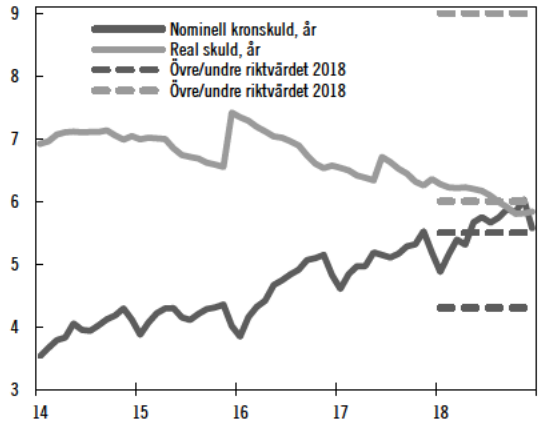

Källa: Riksgäldskontoret.

Löptiden för skuldslagen får temporärt avvika från de angivna intervallen. Sammanfattningsvis bedöms dock statsskuldens löptid avvika från riktlinjerna då både snittlöptiden och löptiden vid slutet av året för den nominella skulden och löptiden vid slutet av året för den reala skulden var utanför målintervallet. Med anledning av regeringens riktlinjebeslut för 2019, där det beslutades att slå ihop löptidsstyrningen av den nominella och reala kronskulden, har det inte ansetts lämpligt att vidta ytterligare åtgärder för att kortfristigt återföra löptiden till de tidigare riktvärdena.

4.2.3 Positionstagande

De senaste åren har Riksgäldskontoret löpande växlat till sig utländsk valuta mot kronor för motsvarande omkring 20 miljarder kronor per år. Riksgäldskontoret tog i maj 2018 en position för en starkare krona i syfte att sänka kostnaden för statsskulden, då den ofördelaktiga svenska kronkursen inte bidrog till att minimera kostnaden. Myndighetens styrelse valde att temporärt bromsa upp amorteringen genom att ta en position för en starkare krona på upp till totalt 7 miljarder kronor. I slutet av 2018 var positionen uppe i motsvarande 3,9 miljarder kronor, vilket innebar utrymme att minska amorteringstakten ytterligare något om kronan skulle försvagas mer. Den orealiserade vinsten från positionen uppgick till 73 miljoner kronor, medan det slutliga realiserade resultatet först kan beräknas när positionen har avslutats.

Tabell 4.2 Resultat av positioner

Miljoner kronor

	2014	2015	2016	2017	2018	Totalt
Intern	-216	-47	-1	13	11	-240
Extern exkl. förvaltningsavgift	90	44	44	-104	-20	54
Extern inkl. förvaltningsavgift	46	19	28	-115	-26	-48
Totalt exkl. förvaltningsavgift	-126	-2	43	-91	-9	-186
Totalt inkl. förvaltningsavgift	-170	-27	27	-102	-16	-288
Position för starkare krona					73	73

Källa: Riksgäldskontoret.

Positionsresultaten för åren 2014–2018 framgår av tabell 4.2. Sammantaget resulterade den löpande positionstagningen inklusive förvaltningsavgift till förluster på 16 miljoner kronor för 2018 och på 102 miljoner kronor för 2017. Den interna positionstagningen genererade en vinst, men den

externa genererade en ännu större förlust. Positionsresultaten har varierat relativt mycket under perioden och den mest rättvisande siffran bör vara det genomsnittliga nettoresultatet inklusive förvaltningsavgifter för hela femårsperioden, som visar på en förlust på 58 miljoner kronor per år.

Riksgäldskontorets styrelse genomförde i mars 2018 en avveckling av de externa förvaltarna inom den löpande positionstagningen. Verksamheten ska framöver endast bedrivas internt. Beslutet föregicks av en generell omprövning av positionstagningen.

4.2.4 Marknads- och skuldvård

Riksgäldskontoret ska genom marknads- och skuldvård bidra till att statspappersmarknaderna fungerar väl i syfte att uppnå det långsiktiga målet om kostnadsminimering med beaktande av risk.

Det är svårt att kvantitativt utvärdera om regeringens riktlinjer och Riksgäldskontorets lånestrategier varit bättre än alternativa strategier. Riksgäldskontorets dominerande ställning gör att priserna på marknaden påverkas av valet av upplåningsstrategi, varför kostnaderna bara kan mätas och utvärderas på övergripande nivå. Det långsiktiga kostnadsminimeringsmålet är inte kvantifierat och det är svårt att göra rättvisa kostnadsjämförelser med andra statliga låntagare eftersom förutsättningarna skiljer sig när det gäller statsskuldens storlek, lånebehov och huruvida man har en egen centralbank och en egen valuta.

Riksgäldskontoret arbetar med ett antal strategier för att uppnå mellanliggande mål vars syfte är att stödja det övergripande kostnadsminimeringsmålet. De mellanliggande målen syftar bl.a. till att göra statspappersmarknaden så attraktiv som möjligt för investerare. Strategierna är fokuserade på dels att bibehålla en god likviditet och infrastruktur på marknaden, dels att kommunicera tydligt, med en hög transparens, och agera förutsägbart.

Varje år låter Riksgäldskontoret Sifo Prospera genomföra en undersökning av svenska och utländska investerares och återförsäljares ”bedömning av Riksgäldens strategier och agerande”, vilket kan tolkas som marknadsaktörernas generella förtroende för statsskuldsförvaltningen. Mätningens resultat indikerar måluppfyllelsen av de mellanliggande målen.

Utvärderingen för 2018 visar att förtroendet för Riksgäldskontoret har ökat i alla tre grupper sedan 2017 (se diagram 4.2). För första gången ligger alla tre grupper över 4 på skalan (enligt Sifo Prospera ska över 4 tolkas som utmärkt och under 3 som underkänt).

Diagram 4.2 Sammanvägd bedömning av Riksgäldens strategier och agerande

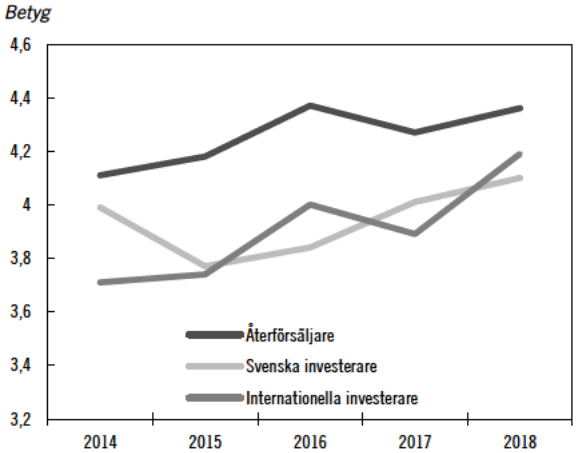

Källa: Riksgäldskontoret.

För att underlätta för marknadens aktörer att bilda sig en uppfattning om statsskuldspolitiken och om kommande upplåningsbehov ger Riksgäldskontoret ut rapporten Statsupplåning – prognos och analys tre gånger per år. I rapporten beskrivs samverkan mellan prognoser över lånebehovet, regeringens riktlinjer för statsskuldens förvaltning och upplåningens fördelning på olika skuldslag och instrument.

4.2.5 Upplåning på privatmarknad

Riksgäldskontorets styrelse beslutade i december 2016 att tills vidare inte ge ut premieobligationer, då man ansåg att det inte längre kunde bidra till att minska kostnaderna för statsskulden i förhållande till motsvarande upplåning på institutionsmarknaden. Regeringen gav i april 2018 Riksgäldskontoret ett uppdrag att analysera om premieobligationsupplåningen borde avvecklas i samband med att de sista obligationerna förfaller 2021. Myndighetens slutsats var att det saknas förutsättningar för att återuppta utgivningen och att premieobligationerna inte längre kan bidra till målet att minimera kostnaderna för statsskulden. I regeringens riktlinjebeslut för 2019 bestämdes att Riksgäldskontoret inte längre behöver bedriva upplåning på den privata marknaden, då det inte längre bidrar till måluppfyllelsen.

Regeringen har tidigare konstaterat att Riksgäldskontorets beslut att avveckla Riksgäldsspar med rörlig ränta till årsskiftet 2015/2016 var välmotiverat. De sista förfallen med fast ränta äger rum 2020. Som tabell 4.3 visar, har både premieobligationerna och Riksgäldsspar inneburit en merkostnad snarare än en besparing för staten den senaste femårsperioden.

Tabell 4.3 Besparing på privatmarknadsupplåning

Miljoner kronor

	2014	2015	2016	2017	2018
Premieobligationer	71	33	-23	-21	-3
Riksgäldsspar	0	-40	-10	-4	-3
Summa besparing	**71**	**-7**	**-33**	**-24**	**-6**

Källa: Riksgäldskontoret.

4.3 Kostnaden för statsskulden

Kostnaden för statsskulden påverkas i första hand av skuldens storlek och marknadsräntorna vid varje lånetillfälle. Kostnaden påverkas även av valutakursrörelser, eftersom en del av statsskulden är exponerad mot utländsk valuta. På motsvarande sätt påverkas realskuldens kostnad av hur konsumentprisindex utvecklas. Givet dessa förutsättningar påverkar regeringens riktlinjer och Riksgäldskontorets förvaltning av statsskulden också skuldens kostnader och risker.

Sedan 2018 redovisar Riksgäldskontoret kostnaden för statsskulden utifrån värderingsprincipen upplupet anskaffningsvärde (se tabell 4.4). Genom att kostnaden mäts utifrån principen att skulden värderas till upplupet anskaffningsvärde kommer marknadsvärdeförändringar till följd av ändrade marknadsräntor under lånets löptid inte att räknas som risk. Effekten av ändrade marknadsräntor kommer dock att påverka kostnadsvariationen i takt med att gamla lån ersätts med nya. Detta följer tidigare praxis om att orealiserade marknadsvärdeförändringar inte ska ses som en kostnad.

Kostnaden för statsskulden uppgick 2018 till 20 miljarder kronor, eller 0,4 procent av BNP, vilket var 8 miljarder högre än för 2017 trots att kostnaden ligger i linje med genomsnittet för senaste femårsperioden. Ökningen av statsskuldens kostnad berodde främst på den svagare kronan, som medfört ökade kostnader för lån i utländsk valuta. Sedan 2014 har statsskuldens kostnader sjunkit i takt med att skulden minskat och därtill gradvis omsatts till lägre räntor.

Tabell 4.4 Kostnad för statsskulden

Miljarder kronor

Skuldslag	2014	2015	2016	2017	2018	Snitt 5 år
Nominell kronskuld	12	10	4	6	8	8
Realskuld	5	8	11	8	7	8
Valutaskuld	17	4	8	-3	5	6
Totalt	**34**	**22**	**23**	**12**	**20**	**22**

Källa: Riksgäldskontoret.

4.3.1 Genomsnittlig emissionsränta

Det övergripande kostnadsmåttet för styrning och uppföljning av statsskuldsförvaltningen är den genomsnittliga emissionsräntan. Med emissionsränta avses den ränta (eller yield) som staten vid emissionstillfället lånar till. Genomsnittet för respektive skuldslag beräknas genom att väga samman alla enskilda emissionsräntor med respektive utestående volym. Kostnadsmåttet fördelar räntebetalningarna jämnt över instrumentets löptid. Emissionsräntorna i de olika skuldslagen är dock inte helt jämförbara i kostnadstermer. För realskulden tillkommer inflationskompensation och för valutaskulden påverkas kostnaden av valutakursutvecklingen. Olika lång löptid i de olika skuldslagen gör också att kostnad och risk skiljer sig åt i de olika skuldslagen.

Efter finanskrisen 2009 föll de korta marknadsräntorna betydligt och den nedåtgående trenden har generellt fortsatt sedan dess. Centralbanker världen över har fört en expansiv penningpolitik i syfte att stimulera ekonomin, vilket i flera länder – bl.a. Sverige och länder i euroområdet – även innefattat stödköp av statsobligationer i syfte att ytterligare pressa ner marknadsräntorna. I februari 2015 sänkte Riksbanken för första gången sin viktigaste styrränta, reporäntan, under noll, där den fortfarande ligger kvar. Första höjningen på tre år genomfördes i början på år 2019, då räntan höjdes till -0,25 procent.

Diagram 4.3 visar hur den genomsnittliga emissionsräntan har utvecklats för de olika skuldslagen sedan 2014.

Diagram 4.3 Genomsnittliga emissionsräntor per skuldslag

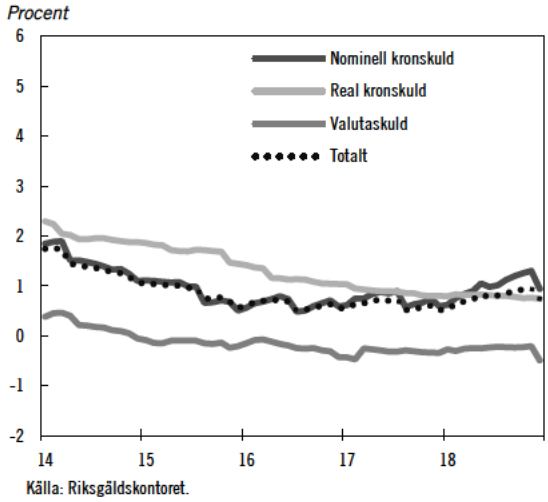

Källa: Riksgäldskontoret.

Den genomsnittliga emissionsräntan för valutaskulden har minskat snabbast eftersom löptiden är kortast i detta skuldslag. Med tiden har även den genomsnittliga emissionsräntan för den nominella och reala kronskulden fallit. Vid slutet av 2018 uppgick den genomsnittliga emissionsräntan för den nominella kronskulden till 0,95 procent, för den reala kronskulden till 0,74 procent och för valutaskulden till -0,5 procent.

4.4 Risker i statsskuldsförvaltningen

Risken i statsskuldsportföljen definieras på övergripande nivå i termer av variationer i statsskuldens kostnader. De riskfaktorer som driver kostnaden är förändringar i räntor, inflation och valutakurser. Statsskuldens löptider och sammansättning styr hur statsskuldsportföljen är exponerad mot dessa risker. Vidare påverkar statsskuldens storlek variationerna i räntekostnaderna (uttryckt i kronor).

4.4.1 Ränteomsättningsrisk och refinansieringsrisk

Det finns inget enskilt mått som beskriver den sammantagna risken i statsskuldsförvaltningen. I stället uttrycks olika typer av risker, varav de främsta är ränteomsättningsrisk och refinansieringsrisk.

Med ränteomsättningsrisk menas att räntan på skulden snabbt kan stiga till följd av högre marknadsräntor. Ju större andel av skulden som består av korta och rörliga lån desto känsligare blir skulden för förändrade marknadsräntor. Då räntan på korta lån i regel är lägre än på längre lån måste en avvägning göras mellan kostnad och risk. Den genomsnittliga räntebindningstiden för hela statsskulden var 5 år i slutet av 2018, men hade under året varierat mellan 4,6 och 5,3 år.

Med refinansieringsrisk menas risken att staten inte lyckas låna för att ersätta de lån som förfaller. En något vidare tolkning inkluderar även risken att staten måste betala mycket höga räntor för att investerare ska vara villiga att låna ut pengar. I regel framträder refinansieringsrisken samtidigt som behovet av nyupplåning ökar kraftigt, särskilt om det är större lån som ska refinansieras. Den bästa försäkringen mot refinansieringsrisker är således goda och hållbara statsfinanser. För att minimera risken försöker Riksgäldskontoret eftersträva en jämn förfalloprofil för stats- och realobligationer, samt bidra till att skapa en väl fungerande statspappersmarknad genom bl.a. strategier för upplåning och marknadsvård. Refinansieringsrisken begränsas också genom att upplåningen fördelas löpande i små och regelbundna auktioner, vilket är mindre vanligt i andra europeiska länder.

4.4.2 Ansträngd likviditet på statspappersmarknaden

En annan risk som kan påverka statsskuldens förvaltning och kostnad är om likviditeten på statspappersmarknaden blir för låg, vilket i förlängningen skulle kunna innebära att det blir svårare och dyrare att finansiera statens upplåning.

Likviditeten är en grundförutsättning för en väl fungerande handel och kan ses som hur snabbt och till vilken kostnad det går att omvandla en finansiell tillgång till likvida medel. En god likviditet på statspappersmarknaden är nödvändig i relation till det övergripande målet om att minimera kostnaden för skuldförvaltningen med beaktande av risk, eftersom likviditeten underlättar prisbildningsprocessen för tillgångarna och minskar kostnaden för statens upplåning.

Likviditeten på statspappersmarknaden har successivt försämrats under senare år. Till följd av goda statsfinanser befinner sig den svenska statsskulden som andel av BNP på de lägsta nivåerna sedan 1970-talet, vilket kraftigt reducerat Riksgäldskontorets utbud av statspapper. Riksbankens penningpolitiska program av kvantitativa

lättnader har vidare inneburit att banken vid ingången av 2019 ägde 47 procent av den utestående statsobligationsstocken, som dessutom banken planerar att behålla till förfall. Hur Riksbankens obligationsinnehav fördelade sig på olika löptider illustreras i diagram 4.4.

Diagram 4.4 Riksbankens innehav av statsobligationer på olika löptider i slutet av 2018

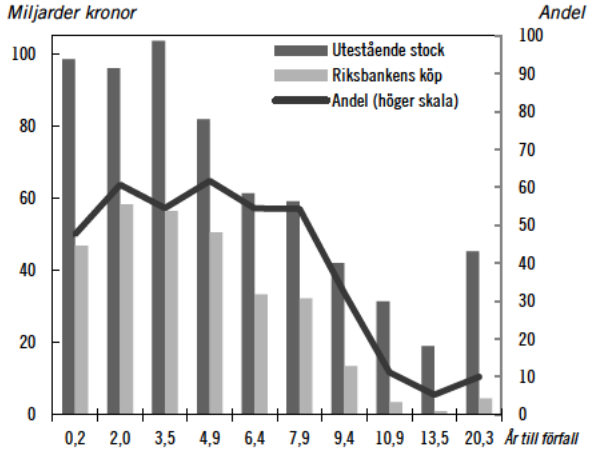

Källa: Riksgäldskontoret.

En annan bidragande orsak är regelförändringar som begränsar möjligheten och gör det dyrare för marknadsgaranter (oftast storbanker) att hålla handelslager. Med mindre lager har bankerna sämre förutsättningar att ställa priser och agera buffert i en kris.

Som diagram 4.5 visar har den genomsnittliga dagliga omsättningen på statspappersmarknaden halverats sedan 2015 till följd av dessa faktorer.

Diagram 4.5 Genomsnittlig omsättning per dag på statsobligationsmarknaden

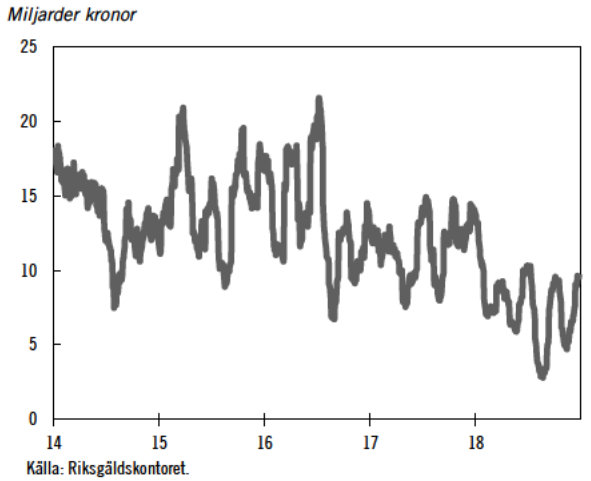

Källa: Riksgäldskontoret.

För att hantera det fallande upplåningsbehovet, som var det lägsta på tio år under 2018, har Riksgäldskontoret gradvis minskat de planerade volymerna inom de olika delsegmenten. Myndigheten har dock gjort bedömningen att det inte går att minska upplåningen ytterligare utan att det skulle riskera leda till sämre låneberedskap och högre upplåningskostnader på sikt.

5 Oförutsedda utgifter

5.1 1:2 Oförutsedda utgifter

Tabell 5.1 Anslagsutveckling 1:2 Oförutsedda utgifter

Tusental kronor

2018	Utfall	11 285	Anslags-sparande	3 715
2019	Anslag	10 000 [1]	Utgifts-prognos	
2020	**Förslag**	**10 000**		
2021	Beräknat	10 000		
2022	Beräknat	10 000		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för oförutsedda utgifter, inklusive utgifter för ersättningar till enskilda för skador av statlig verksamhet enligt en dom som fått laga kraft eller efter uppgörelse samt för utgifter för skador inom landet som uppkommit under tidigare krigsförhållanden. Medel från anslaget tas i anspråk efter beslut av regeringen i varje enskilt fall.

Regeringens överväganden

Tabell 5.2 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:2 Oförutsedda utgifter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**10 000**	**10 000**	**10 000**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**10 000**	**10 000**	**10 000**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen bedömer att det även fortsättningsvis behövs ett anslag för oförutsedda utgifter och för vissa speciella ändamål om andra medel inte står till förfogande (jfr prop. 1997/98:1 utg.omr. 26 avsnitt 4). Kammarkollegiet bör därför efter beslut av regeringen även fortsättningsvis få betala ut ersättningar av detta skäl.

Regeringen kommer i efterhand redovisa för riksdagen vilka utgifter som täckts genom att medel från anslaget tagits i anspråk. Finansiering av utgifter från anslaget ska ske genom indrag från annat anslag. Användningen av anslaget och beslutade indrag med anledning av detta redovisas i årsredovisningen för staten.

Regeringen föreslår att 10 000 000 kronor anvisas under anslaget 1:2 *Oförutsedda utgifter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 10 000 000 kronor respektive 10 000 000 kronor.

6 Riksgäldskontorets provisionsutgifter

6.1 1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter

Tabell 6.1 Anslagsutveckling 1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter

Tusental kronor

2018	Utfall	55 447	Anslags-sparande	89 753
2019	Anslag	145 200 [1]	Utgifts-prognos	95 200
2020	**Förslag**	**145 200**		
2021	Beräknat	145 200		
2022	Beräknat	145 200		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för Riksgäldskontorets provisionskostnader i samband med upplåning och skuldförvaltning.

Kompletterande information

Samtliga provisionsutgifter i samband med upplåning och skuldförvaltning redovisas utanför utgiftstaket, vilket innebär att de behandlas på samma sätt som ränteutgifterna på statsskulden.

Anslaget omfattas också av ett särskilt bemyndigande som är beloppsmässigt obegränsat för att säkerställa att regeringen alltid ska kunna fullgöra sina åtaganden gentemot långivarna.

Utveckling av provisionsutgifter 2014–2018

Riksgäldskontoret betalar företrädesvis ut provisioner till olika marknadsaktörer för att de upprätthåller infrastrukturen i marknaden genom att sälja, marknadsföra och lösa in Riksgäldskontorets produkter. Dessutom har provision betalats till de externa förvaltare som t.o.m. 2018 arbetat på Riksgäldskontorets uppdrag. De externa förvaltarna fick både en fast och en rörlig provision, där den senare baserades på deras resultat. Riksgäldskontorets styrelse beslutade våren 2018 att avveckla den externa förvaltningen.

Tabell 6.2 Utveckling av provisionsutgifter 2014–2018

Miljoner kronor
Utfall 2014–2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Försäljningsprovisioner[1]	46,5	46,4	37,3	34,7	34,7
Provisioner externa förvaltare[2]	11,7	44,0	24,8	16,0	8,2
Futuresprovisioner[3]	11,2	8,1	2,2	2,7	1,2
Provisioner valutaupplåning	27,8	30,0	0,0	0,0	0,0
Övriga provisioner	18,0	10,4	10,6	10,9	11,4
Summa provisionsutgifter	**115,1**	**139,0**	**74,8**	**64,3**	**55,4**

[1] Provisioner som betalas ut till Riksgäldskontorets återförsäljare.
[2] Provisioner som betalas ut till externa förvaltare i samband med Riksgäldskontorets förvaltning av statsskulden.
[3] Provisioner per kontrakt som betalas ut när Riksgäldskontoret handlar i futures (standardiserade terminskontrakt).
Källa: Riksgäldskontoret.

Av tabell 6.2 framgår hur provisionerna har fördelats på några kategorier under de senaste fem åren. Provisionsutgifterna har varierat mellan 55 och 139 miljoner kronor. Det beror på att volymerna när det gäller upplåning via olika instrument och metoder skiljer sig åt mellan åren. Provisionsutgifterna styrs till största delen av

vilka upplåningskanaler som används. Vissa upplåningsinstrument ger inte upphov till några rörliga kostnader, medan andra gör det. För de största upplåningsvolymerna är försäljningsprovisionerna fasta. Försäljningsprovisionerna för premieobligationer har haft ett direkt samband med försäljningsvolymerna. Sedan december 2016 emitteras dock tills vidare inga nya premieobligationer. En upplåning via syndikering, dvs. att Riksgäldskontoret anlitar en grupp av banker som genomför försäljningen, leder också till höga provisioner som är beroende av volymen.

Avvägningen mellan vilka instrument som ska användas görs av Riksgäldskontoret inom de ramar som regeringen gett genom riktlinjerna för statsskuldens förvaltning. Avvägningen inkluderar alla kostnader som är förknippade med upplåningen, inklusive räntekostnaden och eventuella provisioner. I det avseendet utgör provisionerna en kostnad som alla andra inom upplåningsverksamheten.

En annan faktor som påverkat provisionernas storlek är hur väl de externa förvaltarna lyckats med sina uppdrag. Ju högre avkastning de genererat desto högre provision har de fått. Som mest har de externa förvaltarna kunnat få 20 procent av marginalavkastningen. Därmed har höga provisioner till de externa förvaltarna inneburit att kostnaden för utgiftsområdet totalt sett har sjunkit, eftersom avkastningen per definition varit hög när provisionerna varit höga. Vinsterna redovisas emellertid inte mot anslaget 1:3 *Riksgäldskontorets provisionsutgifter* utan mot anslaget 1:1 *Räntor på statsskulden*.

Tabell 6.3 visar provisionsutgifterna fördelade på några kategorier 2019–2022. Då Riksgäldskontorets styrelse våren 2018 beslutade att avveckla den externa förvaltningen kommer inga provisioner till externa förvaltare att belasta anslaget efter 2018. Utgifterna för 2018 avser ersättning för det arbete som bedrivits fram till avvecklingstidpunkten den 30 mars 2018. Variationen i de totala provisionsutgifterna över prognosperioden förklaras till stor del av provisioner för valutaupplåning. För 2019 planeras ingen valutaupplåning ske av staten, eftersom de obligationer i utländsk valuta som Riksgäldskontoret planerar att emittera 2019 vidareutlånas till Riksbanken. Sammantaget beräknas provisionsutgifterna för de lån Riksgäldskontoret hanterar bli 95 miljoner kronor 2019, 84 miljoner kronor per år 2020 och 2021 samt 82 miljoner kronor 2022.

Tabell 6.3 Provisionsutgifter 2019–2022

Miljoner kronor
Prognos 2019–2022

	2019	2020	2021	2022
Försäljningsprovisioner[1]	81,6	51,0	51,0	51,0
Provisioner externa förvaltare[2]	0,0	0,0	0,0	0,0
Futuresprovisioner[3]	0,9	1,2	1,2	1,2
Provisioner valutaupplåning	0,0	19,0	19,0	19,0
Övriga provisioner	12,7	12,3	12,5	10,3
Summa provisionsutgifter	**95,2**	**83,5**	**83,7**	**81,5**

[1] Provisioner som betalas ut till Riksgäldskontorets återförsäljare.
[2] Provisioner som betalas ut till externa förvaltare i samband med Riksgäldskontorets förvaltning av statsskulden.
[3] Provisioner per kontrakt som betalas ut när Riksgäldskontoret handlar i futures (standardiserade terminskontrakt).
Källa: Riksgäldskontoret.

Regeringens överväganden

Tabell 6.4 Härledning av anslagsnivån 2020–2022 för 1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter

Tusental kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**145 200**	**145 200**	**145 200**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Överföring till/från andra anslag			
Övrigt			
Förslag/beräknat anslag	**145 200**	**145 200**	**145 200**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

Regeringen har i budgetlagen (2011:203) ett bemyndigande att besluta att anslaget räntor på statsskulden samt andra utgifter för upplåning och skuldförvaltning får överskridas om det är nödvändigt för att fullgöra statens betalningsåtaganden. Bemyndigandet utnyttjades senast 2009, då utfallet på anslaget uppgick till 212 miljoner kronor, vilket var 52 miljoner kronor högre än vad som anvisats av riksdagen. Den relativt höga variansen, och det faktum att risken är asymmetrisk, dvs. att utgifterna kan avvika mer uppåt än nedåt, beaktas alltid vid beredningen av budgetförslaget.

Regeringen föreslår att 145 200 000 kronor anvisas under anslaget 1:3 *Riksgäldskontorets provisionsutgifter* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 145 200 000 kronor respektive 145 200 000 kronor.

Avgiften till Europeiska unionen

27

Förslag till statens budget för 2020

Avgiften till Europeiska unionen

Innehållsförteckning

Tabellförteckning 4

1 Förslag till riksdagsbeslut 5

2 Avgiften till Europeiska unionen 7
2.1 Omfattning 7
2.2 Utgiftsutveckling 7
2.2.1 Risker för annan utgiftsutveckling 8
2.3 Mål 9
2.4 Resultatredovisning 9
2.4.1 Resultat 9
2.4.2 Analys och slutsatser 9
2.5 Politikens inriktning 10
2.6 Budgetförslag 10
2.6.1 1:1 Avgiften till Europeiska unionen 10

Tabellförteckning

Tabell 1.1	Anslagsbelopp	5
Tabell 2.1	Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen	8
Tabell 2.2	Härledning av utgiftsramen 2020–2022. Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen	8
Tabell 2.3	Anslagna medel och utfall för 2018	9
Tabell 2.4	Anslagsutveckling 1:1 Avgiften till Europeiska unionen	10
Tabell 2.5	Utgiftsutveckling för anslag 1:1 Avgiften till Europeiska unionen fördelat på anslagsposter	11

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen bemyndigar regeringen att för budgetåret 2020 ingå de ekonomiska åtaganden som följer av EU-budgeten för budgetåret 2020 (avsnitt 2.6.1).

2. Riksdagen anvisar ett ramanslag för budgetåret 2020 under utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen enligt tabell 1.1.

Tabell 1.1 Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag		
1:1	Avgiften till Europeiska unionen	41 989 649
Summa		**41 989 649**

2 Avgiften till Europeiska unionen

2.1 Omfattning

Utgifterna under utgiftsområde 27 utgörs av Sveriges betalningar till Europeiska kommissionen för EU-budgeten. Europeiska unionens allmänna budget upprättas årligen inom en flerårig budgetram. Den nu gällande ramen omfattar perioden 2014–2020. EU-budgetens utgifter och inkomster ska vara i balans, dvs. vara lika stora, på årlig basis. Eftersom EU-budgetens inkomster huvudsakligen utgörs av avgifter från medlemsstaterna styr EU-budgetens utgiftsnivå i stor utsträckning utgiftsnivån för utgiftsområdet.

Avgifterna från medlemsstaterna benämns Europeiska unionens egna medel och regleras i enlighet med det s.k. egna medelsbeslutet. Det finns tre typer av egna medel: traditionella egna medel, en mervärdesskattebaserad avgift och en avgift baserad på medlemsstaternas bruttonationalinkomst (BNI), se vidare avsnitt 2.7. Traditionella egna medel utgörs av inkomster från den gemensamma tulltaxan.

Europeiska unionens rådsbeslut 2014/335/EU, Euratom av den 26 maj 2014 om systemet för egna medel för perioden 2014–2020 är sedan den 26 september 2016 ratificerat av alla EU:s medlemsstater, i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser. Beslutet kunde därmed träda i kraft den 1 oktober 2016 med retroaktiv verkan fr.o.m. den 1 januari 2014.

I systemet för egna medel finns ett antal bestämmelser och begränsningsregler som, i jämförelse med de flesta andra medlemsstaterna, i stor utsträckning påverkar Sveriges avgift till EU.

För det första har Storbritannien en särskild budgetreduktion. Reduktionen finansieras av övriga medlemsstater, vilket gör att Sveriges andel av finansieringen utgör en särskild del av Sveriges EU-avgift. Sverige har dock tillsammans med Tyskland, Nederländerna och Österrike en reduktion på 75 procent av den ordinarie finansieringsandelen. Detta undantag finansieras av övriga medlemsstater, exklusive Storbritannien.

För det andra har Sverige, Tyskland och Nederländerna i och med ikraftträdandet av det ovan angivna beslutet om egna medel en nedsatt mervärdesskattebaserad avgift. Därmed uppgår Sveriges mervärdesskattebaserade avgift med retroaktiv verkan fr.o.m. 2014 till 0,15 procent av mervärdesskattebasen, vilket innebär en nedsättning om 0,15 procentenheter jämfört med det generella uttaget på 0,3 procent av mervärdesskattebasen.

Slutligen har Sverige, Nederländerna och Danmark även en reduktion av den BNI-baserade avgiften. Sveriges reduktion uppgår fr.o.m. 2014 till 185 miljoner euro per år i 2011 års priser.

2.2 Utgiftsutveckling

I tabell 2.1 redovisas utgiftsutvecklingen för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen. De svenska betalningarna av EU-avgiften har varierat kraftigt de senaste åren, trots att den underliggande avgiften ökat i en jämn takt varje år. Detta beror på ett antal stora engångseffekter. Dessa beskrivs närmare i skrivelsen Årsredovisning för staten 2018 (skr. 2018/19:101). Av samma skrivelse framgår att utfallet för 2018 uppgick till 34 960 miljoner kronor. Utfallet blev därmed 4 551 miljoner kronor lägre än vad som anvisades i statens budget. Jämfört med 2017 ökade avgiften till EU med 10 736 miljoner kronor (44,3 procent).

Tabell 2.1 Utgiftsutveckling inom utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019 [1]	Prognos 2019	**Förslag 2020**	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Totalt för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen	**34 960**	**40 914**	**39 383**	**41 990**	**52 046**	**53 464**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Den stora skillnaden beror delvis på den återbetalning för retroaktiva rabatter som EU gjorde till Sverige under 2017 på sammanlagt 7 800 miljoner kronor, vilket innebar att utfallet för 2017 blev lägre än förväntat. EU återbetalade även avgifter under 2018, men inte lika mycket (3 700 miljoner kronor). Återbetalningarna har alltså påverkat jämförelsen mellan åren med knappt 4 100 miljoner kronor. Den återstående skillnaden beror främst på att den avgift som baseras på BNI blev högre 2018 än 2017.

Tabell 2.2 Härledning av utgiftsramen 2020–2022. Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Anvisat 2019[1]	**40 914**	**40 914**	**40 914**
Förändring till följd av:			
Beslut			
Varav BP20			
Övriga makroekonomiska förutsättningar			
Volymer			
Överföring till/från andra utgiftsområden			
Varav BP20			
Övrigt	1 076	11 132	12 550
Ny ramnivå	**41 990**	**52 046**	**53 464**

[1] Statens budget enligt riksdagens beslut i december 2018 (bet. 2018/19:FiU10). Beloppet är således exklusive beslut om ändringar i statens budget.

I tabell 2.2 redovisas de faktorer som styr EU-avgiften under posten Övrigt. För närmare uppgifter om de delar som ingår i EU-avgiften, se tabell 2.5. Överskottet från 2018 års EU-budget uppgick till 1800 miljoner euro. Överskottet förs upp som en inkomst i 2019 års budget, vilket beräknas minska Sveriges avgift för 2019 med ca 400 miljoner kronor. Prognosen avseende Sveriges avgift för 2020 baseras på kommissionens förslag för EU:s årsbudget 2020.

Att avgiften förväntas öka relativt kraftigt 2021 och 2022 beror framför allt på ett antagande om att utbetalningar av medel från EU-fonder inom ramen för den nuvarande programperioden kommer att ske senare än vad som tidigare beräknats, samt att eventuella nedsättningar av avgiften (rabatter) inte väntas genomföras kassamässigt de första åren av den nya programperioden.

2.2.1 Risker för annan utgiftsutveckling

Det finns betydande risker för en annan utgiftsutveckling än den som förutses i prognosen. Sveriges avgift till EU beror på de faktiska utgifterna på EU-budgeten och hur stor andel av dessa som Sverige ska finansiera.

EU:s årsbudget beslutas först i november eller december året före budgetåret. Dessutom tillkommer ändringsbudgetar som beslutas under det aktuella året. Storleken på EU:s årsbudget och ändringsbudgetar påverkar Sveriges avgift. Även tidpunkterna för antagandet och genomförandet av ändringsbudgetar kan påverka Sveriges avgift ett annat år än beslutsåret.

Sveriges andel av finansieringen av utgifterna på EU-budgeten påverkas bl.a. av hur Sveriges tillväxt utvecklar sig i förhållande till övriga medlemsstater. Vidare påverkas avgiften av hur medlemsstaternas mervärdesskattebas utvecklas. Initialt baseras Sveriges och andra medlemsstaters andelar på prognoser av den ekonomiska utvecklingen. Det medför att den faktiska avgiften kan komma att variera beroende på den faktiska utvecklingen i Sverige och övriga medlemsstater. Dessutom påverkas avgiften av de faktiska inkomsterna från tulluppbörden.

I tabell 2.1 redovisas utgiftsutvecklingen för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen. Beräkningarna tar inte hänsyn till de effekter på den svenska EU-avgiften som Storbritanniens aviserade utträde ur Europeiska unionen kan få. Utträdet ska enligt överenskommelsen vid det Europeiska Rådet den 11 april 2019 ske senast den 31 oktober samma år. Beroende på om ett avtal om utträdet kan ingås, och hur utträdesvillkoren ser ut, får utträdet olika effekt på EU:s

budget och därmed på den svenska avgiften till EU.

2.3 Mål

Målet för den svenska budgetpolitiken i EU är att prioritera gemensamma utmaningar som mer effektivt hanteras på EU-nivå än av de enskilda länderna var för sig, exempelvis miljö och klimat, forskning, migration, säkerhet och att utveckla den inre marknaden. Målet innebär att Sverige ska verka för en effektiv och återhållsam budgetpolitik inom EU. Målet innebär även att Sverige ska verka för en kostnadseffektiv användning av EU:s budgetmedel (prop.1994/95:40, bet. 1994/95:FiU5, rskr. 1994/95:67).

2.4 Resultatredovisning

2.4.1 Resultat

EU-budgeten för 2018

Utgifterna på EU-budgeten delas in i betalningsbemyndiganden (betalningar) och åtagandebemyndiganden (åtaganden). Ett åtagande som görs i EU-budgeten kan leda till betalningar såväl det aktuella budgetåret som kommande år, medan betalningarna motsvarar faktiska utgifter.

Regeringen bemyndigades efter förslag i budgetpropositionen att för 2018 ingå högst det utgiftsåtagande som följde av den fastställda EU-budgeten för samma år. De totala ingångna åtagandena under 2018 uppgick till 168 859 miljoner euro, inklusive åtaganden från tidigare år som ännu inte resulterat i betalningar. Åtagandena resulterade i betalningar om totalt 152 661 miljoner euro. Vid utgången av 2018 fanns därmed utestående åtaganden från 2018 och tidigare år på sammanlagt 280,6 miljoner euro, vilket var en ökning med 5,2 procent jämfört med 2017.

Sveriges avgift till EU 2018

Utfallet för den svenska EU-avgiften 2018 blev 34 960 miljoner kronor (se tabell 2.2), vilket var lägre än de medel som anvisades i statens budget. En mer utförlig redogörelse för utfallet finns i regeringens skrivelse Årsredovisning för staten 2018 (skr. 2018/19:101 s. 141).

Tabell 2.3 Anslagna medel och utfall för 2018

Miljoner kronor

	Anslag	Utfall
1:1 Avgiften till Europeiska unionen	39 511	34 960
Totalt utgiftsområde 27	**39 511**	**34 960**

Nedsättningen av Sveriges del av finansieringen av Storbritanniens särskilda budgetreduktion uppgick för 2018 till ca 1,4 miljarder kronor.

EU-budgeten för 2019

EU:s årsbudget för 2019 antogs av Europaparlamentet den 1 december 2018. Den beslutade budgeten (exklusive ändringsbudgetar) för 2019 uppgår till 165,8 miljarder euro i åtagandeanslag och 148,2 miljarder euro i betalningsanslag. Det motsvarade en ökning om ca 3,5 procent av åtagandeanslag och en minskning om ca 2,4 procent av betalningsanslag i förhållande till den beslutade budgeten för 2018.

2.4.2 Analys och slutsatser

I arbetet med EU:s årsbudget är det fortsatt av stor vikt att respektera de finansiella ramarna i den fleråriga budgetramen och verka för realistiska prognoser så att överbudgetering undviks. Att göra analyser av tidigare årsutfall är en viktig del i detta.

Utfallet för EU-budgeten 2018 innebar att betalningarna ökade i förhållande till 2017. Betalningarna var 10 736 miljoner kronor högre 2018 än föregående år. Nivån på den beslutade budgeten för 2019 blev något lägre vad gäller betalningar än enligt Europeiska kommissionens förslag, vilket regeringen ser positivt på. Däremot ökade åtagandena något i förhållande till kommissionens förslag.

Sammanfattningsvis bedöms resultaten inom området i huvudsak ligga i linje med målet för Sveriges budgetpolitik i EU.

2.5 Politikens inriktning

Den svenska EU-budgetpolitikens grundläggande mål är, som tidigare anförts, en återhållsam budget som prioriterar EU-gemensamma utmaningar och effektiva program. Regeringen avser att verka för restriktivitet i behandlingen av kommande årsbudgetar och nästa fleråriga budgetram. Storbritanniens aviserade utträde ur unionen kommer att medföra stora konsekvenser för EU:s budget, och regeringen anser att budgeten måste anpassas därefter. Regeringen avser vid förhandlingarna om budgetramen även verka för en omprioritering av utgifter till förmån för ändamålsenliga åtgärder som har ett tydligt europeiskt mervärde. Effektivitet och återhållsamhet utgör viktiga element för Sverige i behandlingen av EU:s årsbudget och löpande EU-budgetrelaterade frågor. Vägledande för Sverige är vidare principerna om subsidiaritet, europeiskt mervärde, proportionalitet resultatinriktning, kostnadseffektivitet och en sund ekonomisk förvaltning.

Europeiska kommissionens förslag till budget för 2020 innebär en ökning med 3,5 procent i betalningsanslag jämfört med den beslutade budgeten för 2019. Förslaget leder enligt kommissionen till en marginal på 19 miljarder euro upp till betalningstaket för 2020 i enlighet med den fleråriga budgetramen. För regeringen är restriktivitet en grundläggande hållning i den fortsatta behandlingen av budgetförslaget för 2020. Detta innebär bl.a. att betalningsanslagen bör läggas på rimliga nivåer, att effektiva och ändamålsenliga program som ger ett tydligt europeiskt mervärde ska prioriteras och att tillräckliga marginaler upprätthålls mellan årsbudgeten och taken i budgetramen.

2.6 Budgetförslag

2.6.1 1:1 Avgiften till Europeiska unionen

Tabell 2.4 Anslagsutveckling 1:1 Avgiften till Europeiska unionen

Tusental kronor

2018	Utfall	34 959 987	Anslags-sparande	4 550 645
2019	Anslag	40 913 834 [1]	Utgifts-prognos	39 382 502
2020	**Förslag**	**41 989 649**		
2021	Beräknat	52 045 672		
2022	Beräknat	53 463 777		

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2019 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för betalning av Sveriges avgift till Europeiska unionens allmänna budget. Anslaget får även användas för eventuella krav från Europeiska kommissionen på dröjsmålsränta på grund av försenade inbetalningar av egna medel.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att ingå de ekonomiska åtaganden som följer av åtagandebemyndiganden i EU-budgeten för budgetåret 2020.

Skälen för **regeringens förslag:** Medlemsstaternas avgifter används för att finansiera EU-budgetens betalningar under innevarande år. De åtaganden som staten ingår på området avser EU-budgetens åtagandebemyndiganden för det innevarande år, vilka kan resultera i betalningar innevarande eller kommande år. I Europeiska kommissionens budgetförslag för 2020 föreslås att åtagandebemyndiganden om 168 797 miljoner euro ska ställas till förfogande för 2020. Sveriges totala andel beräknas uppgå till 2,6 procent, vilket motsvarar ca 4 389 miljoner euro. Budgetförslaget behandlas för närvarande av unionens budgetmyndighet. Regeringen bör därför bemyndigas

att ingå de ekonomiska åtaganden som följer åtagandebemyndigande i EU-budgeten för budgetåret 2020.

Regeringens överväganden

Sveriges avgift till EU-budgeten beräknas för 2019 uppgå till 40 914 miljoner kronor.

EU-avgiften består av fem delposter. Prognosen för avgiften består därför av beräknat utfall för respektive delpost (se tabell 2.4).

Inkomster från den gemensamma tulltaxan utgör egna medel för Europeiska unionen och betalas in efter faktisk uppbörd. Medlemsstaterna får för perioden 2014–2020 behålla 20 procent av uppbörden för att täcka sina administrativa kostnader. Beloppen i tabell 2.5 avser inbetalningarna till Europeiska kommissionen, dvs. efter avdrag för administrativa kostnader. Tulluppbörden redovisas under inkomsttitel 1511 *Tullmedel*. Regeringen beräknar att tullavgiften för 2020 kommer att uppgå till 5 755 miljoner kronor.

Den mervärdesskattebaserade avgiften beräknas som en andel av medlemsstatens mervärdesskattebas. För 2014–2020 betalar Sverige en mervärdesskattebaserad avgift på 0,15 procent av mervärdesskattebasen. Den generella uttagssatsen är 0,30 procent. Efter det att beslutet om egna medel trädde i kraft den 1 oktober 2016 tillämpas nedsättningen löpande fr.o.m. 2017 t.o.m. 2020.

Europeiska unionens samlade uttag av BNI-baserad avgift beräknas som en restpost, dvs. uttaget beräknas så att det ska täcka EU-budgetens återstående finansieringsbehov efter att samtliga länders traditionella egna medel och mervärdesskattebaserade avgifter dragits av från den budgeterade utgiftsnivån. Respektive medlemsstats andel fastställs som dess andel av EU:s samlade BNI. Om en medlemsstats BNI ökar i förhållande till övriga medlemsstater, ökar andelen och därmed den BNI-baserade avgiften mellan beräkningstillfällena.

Sveriges reduktion av den BNI-baserade avgiften motsvarar 185 miljoner euro per år i 2011 års priser. Den BNI-baserade avgiften beräknas för 2020 uppgå till 32 390 miljoner kronor, vilket inkluderar den beräknade avgiften för Storbritanniens budgetreduktion på 475 miljoner kronor. Den senare avgiften upphör givetvis vid ett utträde före 2020.

Regeringen föreslår att 41 989 649 000 kronor anvisas under anslaget 1:1 *Avgiften till Europeiska unionen* för 2020. För 2021 och 2022 beräknas anslaget till 52 045 672 000 kronor respektive 53 463 777 kronor.

Tabell 2.5 Utgiftsutveckling för anslag 1:1 Avgiften till Europeiska unionen fördelat på anslagsposter

Miljoner kronor

	Utfall 2018	Budget 2019[1]	Prognos 2019	Beräknat 2020	Beräknat 2021	Beräknat 2022
Tullavgift	4 471	6 321	6 321	5 755	5 964	6 181
Mervärdesskattebaserad avgift	3 208	3 321	3 321	3 370	6 984	7 238
BNI-baserad avgift	26 830	30 809	29 278	32 390	38 603	40 046
Storbritanniens budgetreduktion	451	461	461	475	494	0
Summa	**34 960**	**40 914**	**39 383**	**41 990**	**52 046**	**53 464**

[1] Inklusive beslut om ändringar i statens budget 2017 och förslag till ändringar i samband med denna proposition.
Anmärkning: Beloppen på respektive anslagspost är avrundade och stämmer därför inte överens med summan. Beloppen på respektive anslagspost är preliminära och fastställs i regleringsbrev för anslaget.